AKADEMİK YAYINCILIK

2015/8305 karar sayılı ve 14.12.2015 tarihli "Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği"nde yer alan 7 numaralı "Atıf" başlığında,

"Öğretim üyesi/elemanının yazar olarak yer almadığı ulusal kitaplarda, öğretim üyesi/elemanının eserlerine yapılan her bir atıf"ın 2 puana karşılık geleceği ilan edilmiştir.

Nobel Yayın Grubu olarak bünyemizde yer alan tüm yayınevlerinin 2016 yılına ait kitap listesi ve kaynakçaları bu dosyada mevcuttur. Akademik çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Saygılarımızla

Nobel Yayın Grubu

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20

Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN KAPSAMLI BİR ÇALIŞMA

Editör
Ayşen Bakioğlu

Yazarlar*
Şeyma Nur Didin Ala
Duygu Dinçer
Seffat Duman
Enver Ulaş
Mustafa Dervişoğulları
İsmail Karsantik
G. Seyra Çakır
Derya Eryiğit
Halim Güner
Akif Avcu
Münevver Başman
R. Şamil Tatık
A. Faruk Levent

* Bölüm sıralamasına göre

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1592
Eğitim No.: 311
ISBN: 978-605-320-499-2
© 1. Basım, Eylül 2016

4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN KAPSAMLI BİR ÇALIŞMA

Editör: Ayşen Bakioğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen.
4+4+4 Yapılanmasına İlişkin Kapsamlı Bir Çalışma */ Ayşen Bakioğlu*
1. Basım, VIII + 180 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-499-2
1. Eğitimde Yapılanma 2. Kademelendirme 3. Değişim 4. Yenilik 5. 4+4+4 6. Eğitimde Reform 7. Araştırma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

30.03.2012 tarihinde yapılan 18. Eğitim Şurasında alınan kararlar 6287 sayı ile "İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kabul edilmiş, söz konusu kanun ile zorunlu eğitim 4+4+4 olarak toplam on iki yıla çıkarılmıştır. Kanunun 13. maddesi ile 16/8/1997 tarihli ve 4306 sayılı Kanunun geçici 1 inci maddesinin (A) fıkrasının (2) numaralı bendinin (c) alt bendinde yer alan "sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim" ibaresi "ilköğretim ve ortaöğretim" şeklinde değiştirilmiş ve maddede yer alan "sekiz yıllık kesintisiz" ibareleri madde metninden çıkarılmıştır (28261 sayılı Resmi Gazete, 2012).

Kitap, yeni kademelendirme sistemine geçildiği yıl artan yazılı ve görsel medya haberlerinin ve eleştirilerin çokça dile getirildiği tarihte yapılan çok boyutlu bir araştırmaya dayanmaktadır. Çalışma, 4+4+4 kademelendirilmesinde ortaya çıkan yeni durumu ilgili tarafların bakış açısıyla inceleyerek, çeşitli boyutlardan (öğrenci, veli, okul yöneticisi, il-ilçe yöneticileri, müfettişlerin, branş öğretmeni sınıf öğretmeni bakış açılarından) görmek ve değişim literatürüyle mevcut durumu tartışarak, durumun geliştirilmesi ve probleme bilimsel bulgular doğrultusunda çözüm önerileri getirilmesinin değerli bir çaba olacağı inancıyla yapılmıştır. Yaz projesi olarak başlayan çalışmada M.Ü. Eğitim Bilimleri Bölümü araştırma görevlileri araştırma sorularını uzman yardımıyla oluşturmuş, uygulamış ve bulguları elde edip raporlaştırmış, çeşitli çözüm önerileri yapılandırmışlardır.

Uzun bir zaman dilimine yayılan çalışmanın son raporlarının birleştirilmesi ve organizasyonunda emek veren A. Faruk Levent'e ve bu çalışma sırasında Ülkemizin güncel eğitim problemlerinde kollektif çaba göstermenin değer, önem ve yararını yaşayarak öğrenme fırsatı bulan ve bu suretle ekip olmanın avantaj ve aşamalarını öğrenen araştırma görevlilerimize teşekkür ederim. Çalışmanın okuyucuya ulaşmasında bizlere yardımcı olarak Ülkemiz eğitim sistemine değerli katkılar sağlayan No-

bel Yayıncılığın değerli yöneticisine ve gayretli çalışanlarına şükranlarımı sunarım. Ülkemizin eğitim alanında yapacağı değişim ve gelişimlerine daima araştırma ve bilimin verilerine dayanarak yol açmamız gerekmektedir. Değişim öncesi, sırası ve sonrasında ortaya çıkan problemleri yine araştırmalar ile aydınlatmak ve öneriler üreterek, kervanı yola çıkmadan önce, onu nelerin beklediğine ve gerekli donanım ile hazırlamak dileğiyle.

Ayşen Bakioğlu
Eylül 2016

İÇİNDEKİLER

EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ 1
Şeyma Nur Didin Ala - Duygu Dinçer
Giriş 2
Yöntem 3
Bulgular 4
Sistem ve Seçmeli Dersler Hakkında Bilgilendirmeyle İlgili Problemler 5
Öğretmen Yetersizliği ile İlgili Problemler 8
Yeni Kademelendirmeye Uyum ile İlgili Problemler 10
Bina ve Bahçe Kullanımıyla İlgili Problemler 11
Tartışma 15
Kaynaklar 18

EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN VELİLERİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ 21
Seffat Duman - Enver Ulaş
Giriş 22
Tanımlar 23
Bulgular 23
Karşılaşılan Sorunlar 27
Eğitimde Bileşenlere Danışma ve Bilgilendirme 28
Meslek Lisesine Ağırlık Verilmesi Doğru Bir Tercih 31
Seçmeli Derslerin Getirilmesi 32
Tartışma 35
Kaynaklar 36

EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN OKUL YÖNETİCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ 37
Mustafa Dervişoğulları - İsmail Karsantik
Giriş 40
Yöntem 41
Bulgular 42
4+4+4'ün Amacı 42
4+4+4 Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar 44
4+4+4 Sürecinin Yönetimi ile İlgili Konular 48
Süreçte Yaşanan Sorunları Üst Yönetime Aksettirmemek 58
4+4+4 Sürecinin Başarısının Değerlendirilmesi 59
Tartışma 61
Kaynaklar 65

EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN İL VE İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜKLERİNİN YÖNETİCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ.....65
G. Seyra Çakır - Derya Eryiğit

Giriş 68
Değişim Sürecinde Liderlik 72
Yöntem 74
Bulgular 75
4+4+4 Eğitim Kademelendirilmesinin Gerekçelendirilmesi Kademelendirilmenin İhtiyaç Boyutunda Temellendirilmesi 75
Değişimin Güçlükleri/Kompleks Yapısı 80
Yerel Faktörler 82
Yetki Devri İhtiyacı 86
Motivasyon Eksikliği 87
Dış Faktörler 87
Tartışma 89
Kaynaklar 92

EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN MÜFETTİŞLERİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ 95
Halim Güner

Giriş 96
Yöntem 99
Bulgular 101
4+4+4 Değişimindeki Temel Gerekçeler 101
Değişim Öncesindeki Kaygı ve Endişeler 103
Değişimin Plansız Oluşu ve Müfettişlerin Yaptıkları 105
Değişimden Dolayı Kendini Yenileme İhtiyacı 106
Uygulamada Görülen ve İletilen Sorunlar 107
Değişimin Olumlu (Başarılı) – Olumsuz (Başarısız) Yönleri 109
Tartışma 111
Kaynaklar 114

EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ 117
Akif Avcu - Münevver Başman

Giriş 118
Yöntem 120
Bulgular 121
4+4+4 Eğitim Sisteminin Bilgilendirilmesi ve Gerekçesi Hakkında Öğretmenlerin Görüşleri 121
4+4+4 Eğitim Sisteminin Getirdiği Sorunlara Yönelik Öğretmenlerin Görüşleri 123
Öğretmenlerin 4+4+4 Eğitim Sisteminde Yaşanan Sorunların Çözümlerine Yönelik Görüşleri 127
Öğretmenlerin 4+4+4 Eğitim Sisteminin Amacına Ulaşıp Ulaşmadığı ile İlgili Görüşleri 128
Tartışma 129
Kaynaklar 131

EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ 133
R. Şamil Tatık
Giriş 134
Yöntem 135
Bulgular 137
Sistemin Amaçları 138
Sistemin Getirdiği Değişimler 141
Sisteme Eleştiriler 147
Sistemin Sorunları 152
Sistem Hakkında Bilgisizlik 162
Tartışma 163
Kaynaklar 164

4+4+4 YAPILANMASI ARAŞTIRMASININ SONUÇLARININ TARTIŞILMASI 167
A. Faruk Levent
Kaynaklar 177

1 EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Şeyma Nur Didin Ala*
Duygu Dinçer**

Özet

Eğitim sisteminde yapılan her türlü değişiklik, öğrencilerin gerek eğitimsel yaşantılarını gerekse öğrenme çıktılarını doğrudan ya da dolaylı yollarla etkilemektedir. Bu çalışmanın amacı, 2013 yılında Türkiye'de gerçekleştirilen 4+4+4 yapılanmasının öğrencilerin eğitim yaşamlarını nasıl ve hangi yönlerden etkilediğini incelemektir. Bu amaçla 2014-2015 eğitim-öğretim yılının ilk aylarında 2, 4, 5, 6, 7, 8. ve 12. Sınıfta öğrenim görmeye başlamış olan ilk, orta ve lise öğrencilerinin 2013-2014 eğitim-öğretim yılı ile ilgili eğitimsel yaşantıları incelenmiş; 18 öğrenciyle 10-30 dakikalık görüşmeler yapılmıştır. Toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve elde edilen bulgular dört başlık altında toplanmıştır: (1) Sistem ve seçmeli dersler hakkında bilgilendirme, (2) öğretmen yetersizliği, (3) yeni kademelendirmeye uyum problemleri, (4) bina ve bahçe kullanımı.

Anahtar Kelimeler: 4+4+4, eğitim sistemi, kademelendirme, öğrenci

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, didinseyma@gmail.com
** Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, ddinceracademic@gmail.com

- Ortaokullara yeni başlayan 5. sınıf öğrencilerinin üst sınıflardaki öğrencilerle kaynaşması ve dışlanmaması için akran mentorluğu programlarının uygulamaya geçirilmesi, okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin bu konuyla ilgili hazırlık yapması önemlidir.
- Öğrenci ve velilerin hem eğitim sistemi hem seçmeli dersler hem de farklı ortaokul ve lise tercihleri konusunda daha detaylı bilgi sahibi olmaları için ülke genelinde MEB'e bağlı tüm okullarda sistemli ve standart bir içeriğe sahip seminerler düzenlenmesi gerekmektedir.
- İmam hatip ortaokullarına, normalde lise düzeyinde eğitim ve öğretim hizmeti sunmuş olan öğretmenlerin atanması halinde, öğrencilerin dersleri daha rahat anlayabilmesi için branş öğretmenlerinin pedagojik bilgilerini tazelemelerine olanak sağlayan hizmet içi eğitim programları düzenlemesi faydalı olacaktır.
- MEB, kitle iletişim organlarıyla çeşitli anlaşmalar yaparak kamuoyuna Türk eğitim sistemini tanıtacak günlük, seri halinde ve her yaş grubuna hitap edebilecek kısa yayınlar hazırlayabilir.
- Ortak ya da ayrı bina kullanımında hem öğrencilerin gelişimsel özelliklerine uygun düzenlemeler yapılması hem ulaşım açısından uygun fiziksel mekânlar belirlenmesi hem de bahçe kısmında görevli nöbetçi öğretmen sayısının arttırılması, sağlıklı ve güvenli teneffüs saatlerinin oluşması açısından fayda sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Akpınar, B., Dönder, A., Yıldırım, B. ve Karahan, O. (2012). Eğitimde 4+4+4 sisteminin (modelinin) karşıt program bağlamında değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 36*, 25-39.

Arslan, A., Orhan, S. ve Kırbaş, A. (2010). Türkçe dersinde yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının uygulanmasına ilişkin yönetici görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14*(1), 85-100.

Bakioğlu, A. ve Demiral, S. (2014). *Okul yönetiminde belirsizlik.* Ankara: Vize.

Ersoy, A. F. ve Kaya, E. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının (2004) uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 17(1),* 71-86.

Griffin, D. (2014). Education reform: The unwinding of intelligence and creativity. explorations of educational purpose. *28*, DOI: 10.1007/978-3-319-01994-9_1, Springer International Publishing.

Gürkan, G., Koyuncu, F., Şaşmaz, A. ve Dinçer, M. A. (2014). Temel eğitimin kademelendirilmesi sürecinin izlenmesi. ERG Raporları. (16.02.2015 tarihinde http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/444.Arastirma Raporu.04.03.14.WEB__0.pdf adresinden erişilmiştir).

Horn, R. A. ve Weil, D. (2003). *Understanding educational reform: A reference handbook*. Inc: ABC-CLIO.

Kehm, B. M., Musselin, C. ve Vukasova, M. (2012). *Effects of higher education reforms: change dynamics*. Rotterdam, DEU: Sense.

Keskin-Demirer, D. (2011). *Eğitimde paradigma değişimi: gölge eğitim*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Schlehty, P. (2005). *Okulu yeniden kurmak* (Çev. Yüksel Özden). Ankara: Nobel.

Töremen, F. (2002). Eğitim örgütlerinde değişimin engel ve nedenleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(1), 185-202.

2

EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN VELİLERİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Seffat Duman*
Enver Ulaş**

Özet

Bu araştırma, 4+4+4 eğitim yapılanmasına ilişkin kapsamlı olarak gerçekleştirilen bir çalışmanın bir parçası olup çalışmanın veli ayağını incelemeyi amaç edinmiştir. Katılımcılar, İstanbul Anadolu yakasından farklı okullarda öğrencileri olan ve sistem değişikliğinden doğrudan etkilenen 20 veliden oluşmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme ile toplanan veriler Nvivo analiz programı yardımı ile içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda velilerin bir kısmı sistem değişikliğini olumlu karşılarken bir kısmının da olumsuz karşıladıkları, velilerin seçmeli ders uygulaması ve zorunlu eğitimin 12 yıla çıkartılmasını olumlu karşıladıkları, velilerin sistem değişiminde fikirlerinin sorulmayıp sürece dahil edilmemelerini önemli bir sorun olarak gördükleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 4+4+4, eğitim sistemi, kademelendirme, veli

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, seffat.duman@marmara.edu.tr

** Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, ulasenver@gmail.com

Araştırma sonuçlarının ışığında ilgili kurum, araştırmacı ve kuruluşlara yönelik aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Milli Eğitim Bakanlığı sistem değişimlerinde, yapılan düzenlemelerde velilerin görüşlerine başvurmalıdır; bu suretle velilerin eğitim sisteminin paydaşı oldukları duygusunu yaşatabilir.
- İlk, orta ve lise kademesindeki okullar yaptıkları çalışmalarla ilgili velileri bilgilendirebilir, eğitim seminerleri düzenleyebilir.
- 4+4+4 yapılandırması çıktılarına ilişkin henüz yeterince araştırma bulunmadığından araştırmacıların bu alanlarda çalışmalar yapması eğitim sistemine katkıda bulunabilir.
- Öğretmenler seçmeli derslere ilişkin öğrencilere bilgilendirme ve farkındalık oluşturma çalışmaları yapabilir.
- İl ve ilçe milli eğitim müdürlükleri bünyesinde velilerin temsil edildiği üst düzeyde kurulların oluşturulması eğitim sürecinin iyileştirilmesine katkı sunabilir.

KAYNAKLAR

Cüceloğlu, D. (1987). *İnsan insana*, İstanbul: Altın Kitaplar.

Demirel, Ö. (2000). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: PegemA Yayıncılık

Entereli, N. (2009). *Okul başarısını etkileyen etkenler*. http://okulweb. meb.gov.tr/65/01/518614/okul-%20basarisi.html (30 Mart 2015 tarihinde edinilmiştir).

Eryorulmaz, A. (1993). *Kurumsal okul öncesi eğitimde ailenin rolü*, 9. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri (içinde). İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Gökçe, E. (1998). İlköğretimde okul aile işbirliğinin geliştirilmesi, 4. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, *23*, 98-99.

Güçlü, N. (2000). Okula dayalı yönetim. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:148.

Han, İ. (2009). Okul aile işbirliğinin önemi, Çankırı RAM, 2009 (http://edergi.cankiribt.net/edergi/haberdetay.asp?ID=26 adresinden alınmıştır.

Karaman, F. (2004). "*Sosyal bilgiler öğretim programı uygulamalarında okul-aile işbirliği düzeyi"* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Koçak, Y. (1991). Okul aile işbirliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:6.

Kolay, Y. (2004). Okul-aile-çevre iş birliğinin eğitim sistemindeki yeri ve önemi, *Millî Eğitim Dergisi*, Sayı:164.

MEB. (2002). Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 2002 / 27 Sayılı Genelgesi.

Oğuzkan, Ş. & Güler, O. (1996). *Okul öncesi eğitimi* (Altıncı baskı). İstanbul: MEB Basımevi.

Olssen, M. (1996). Radical constructivism and its failings: Anti-realism and individualism. *British Journal of Educational Studies*, *44*, 275-295.

Şahin, T., Ünver, F. & Ünver, N. (2005). Okul öncesi eğitim programlarına aile katılımı, *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi, 13*(1).

Yaşar, M., & Balkız, M. (2004). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesinde yaz okuluna kayıt yaptıran öğrencilerin başarısızlık nedenlerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 12*, 234-237.

3 EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN OKUL YÖNETİCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Mustafa Dervişoğulları*
İsmail Karsantik**

Özet

Küreselleşen dünyada ülkeler, eğitim sistemlerini geliştirmek ve daha iyi yetişmiş insan, yurttaş ve iş gücü sahibi olmak üzere eğitim sistemlerinde bazı değişikliklere gitmektedir. Türkiye'de de bu bağlamda geliştirilen birçok eğitim politikası hayata geçirilmiş, bu değişiklikler olumlu ya da olumsuz birçok eleştirilere muhatap olmuştur. Bu reformların en son halkası ise 4+4+4 yapılandırmasıdır. Bu çalışmada okul yöneticilerinin görüşlerine göre 4+4+4 yapılandırmasının eğitim süreçlerine yansıması incelenmeye çalışılmıştır. Olgubilim deseninde hazırlanan bu çalışmaya, farklı eğitim kademelerinde ve farklı okul türlerinde görev yapmakta olan 20 okul yöneticisi dâhil edilmiştir. Görüşmeler, uzmanlar ve ilgili literatür ışığında hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi kullanılarak analiz edilmiş ve 4+4+4 yapılandırmasının amacı; süreçte karşılaşılan zorluklar; 4+4+4 yapılandırma sürecinde okul yöneticilerinden beklenen roller ve 4+4+4 sürecinin başarısının değerlendirilmesi alt temaları altında incelenmiştir

Anahtar Kelimeler: 4+4+4, eğitim sistemi, kademelendirme, okul yöneticisi

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, mdervisogullari@marmara.edu.tr

** Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, ismailkarsantik@gmail.com

- Bu araştırmada genel olarak 4+4+4 eğitim süreci ele alınmıştır. Süreç ile birlikte değişim geçiren unsurlar (eğitim programları, seçmeli dersler, okulların ayrılması vb) ayrı ayrı incelenebilir.
- Eğitim reformları gerçekleştirilirken bu reformların amaçlanan şekilde hayata geçip geçmemesini etkileyen en önemli unsur uygulayıcıların kendisidir. Bu araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak bu eğitim reformunda ve her reformda etkili uygulamalar gerçekleştirilmesi için uygulayıcılar olan öğretmenler ve okul yöneticilerin konu hakkında detaylı bilgilendirilmesi; kendilerine eğitimler verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.
- Eğitim reformu için yola çıkılırken öncesinde bazı pilot uygulamalar ile olası aksaklıkların tespit edilmesi ve uygulamaya geçildiğinde bazı sorunlarla karşılaşıldığında hazırlıklı olunması ve uygulayıcılara bununla ilgili olarak destekleyici tavırlar takınılmasının öğretmenler ve okul yöneticilerini olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.
- Bu araştırma İstanbul ili sınırları içinde gerçekleştirilmiştir. Nüfus oranının düşük olduğu şehirlerde sürecin nasıl geçtiğine ilişkin araştırmalar gerçekçi bir Türkiye tablosu koymak adına yararlı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Akkan, E. (2013). *"4+4+4 eğitim modelinin değişim yönetimi bakımından incelenmesi".* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Akpınar, B., Dönder, A., Yıldırım, B. & Karahan, O. (2012). Eğitimde 4+4+4 sisteminin (modelinin) karşıt program bağlamında değerlendirilmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 36*, 25-39.

Argüden, Y. (2004). *Değişim yönetimi*. http://www.arge.com/wp-content/ uploads/2013/03/degisimyonetimi.pdf adresinden erişilmiştir.

Bakioğlu, A. & Demiral, S. (2014). *Okul yönetiminde belirsizlik*. Ankara: Vize Yayıncılık.

Boz, T. (2013). Difficulties teachers experience ın 4+4+4 new education system at first grade level. Unpublished Masters' Thesis. Middle East Technical University The Graduate School of Social Sciences, Ankara.

Çelik, Z., Boz, N., Gümüş, S. & Taştan, F. (2013). *4+4+4 eğitim reformunu izleme raporu*. Eğitim-Bir-Sen. http://www.egitimbirsen.org.tr/ebs_ files/files/yayinlarimiz/267-egitimbirsen.org.tr-267.pdf adresinden erişilmiştir.

Demir, B. Ş., Doğan, S. & Pınar, M. A. (2013). 4+4+4 yeni eğitim sistemi'nin yansımaları: beşinci sınıflardaki eğitim-öğretim sürecinin branş öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Turkish Studies, 8*(9), 1081-1098.

Demir, M. (2014). "*Yeni eğitim sisteminde (4+4+4) 5.sınıf sosyal bilgiler dersi ile ilgili sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri (Balıkesir örneği)"* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Dirlik, C. (2014). *"4+4+4 eğitim sisteminde 60-66 aylık öğrencilerin okula hazırbulunuşlukta sosyal uyum düzeylerinin incelenmesi"* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi-Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Feiman-Nemser, S. (2001). From preparation to practice: Designing a continuum to strengthen and sustain teaching. *The Teachers College Record*, *103*(6), 1013-1055.

Külekçi, E. (2013). 4+4+4 eğitim sistemi kapsamında birleştirilmiş sınıf uygulamasına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 369-377.

Memişoğlu, S. P. & İsmetoğlu, M. (2013). Zorunlu eğitimde 4+4+4 uygulamasına ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 14-25.

Riley, K. A., & Louis, K. S. (Eds.). (2000). *Leadership for change and school reform: International perspectives*. Psychology Press.

Scott, G. (1999). *Change matters: Making a difference in education and training*. Sydney & London: Allen & Unwin.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

4

EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN İL VE İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜKLERİNİN YÖNETİCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

***G. Seyra Çakır**[*]*
***Derya Eryiğit**[**]*

Özet

Araştırmanın amacı, Türkiye bağlamında değişim sürecini 4+4+4 eğitim kademelendirilmesi sürecini İstanbul ili merkez teşkilatı eğitim yöneticilerinin görüşleri ele alınarak incelemektir. Nitel araştırma deseni kullanılan araştırmanın evrenini İstanbul ilinde görev yapan il milli eğitim müdürü, ilçe milli eğitim müdürlüklerinde görev yapan ilçe milli eğitim müdürleri ve şube müdürleri oluşturmaktadır. Örneklemi ise bu evren içinden ulaşılabilen bir il milli eğitim müdürü, iki ilçe milli eğitim müdürü, 17 şube müdüründen oluşmaktadır. Demografik bilgilere göre katılımcıların 19'u erkek biri kadındır. Araştırma bulguları; eğitim sisteminin yapısal değişimine yönelik ihtiyaçlar önceki eğitim kademelendirilmesinin (8 yıllık zorunlu eğitim) yeterli bulunmaması, öğrencilerin cinsiyet farklılıkları, öğrencilerin gelişimsel farklılıkları, Dünya'daki ve AB'deki eğitsel gelişmelere ayak uydurma, öğrencileri topluma kazandırma hedefi başlıkları altında toplanabilir. Yerel faktörler içinde toplumun yapısı ele alındığında, görüşülenlerden ikisi belirli standartların uygulanmasıyla toplumdaki çalışma ve eğitim ile ilgili anlayışların değiştiğini ve bu durumun 4+4+4 eğitimin kademelendirilmesi değişiminin uygulanmasının yerel düzeyde etkili olup olmamasını etkilediğini belirtmiştir. Dış faktörler ele alındığında ise mevzuatın uygulayıcıları yönlendirecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği, sivil toplum kuruluşlarından destek alımında bölgesel farklılıkların ihtiyaçlarının değerlendirilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 4+4+4, eğitim sistemi, kademelendirme, il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinin yöneticileri

[*] Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, seyra.cakir@marmara.edu.tr

[**] Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, deryaeryigitm@gmail.com

- İl ve ilçe merkez teşkilatlarında çalışan yöneticilerin yapılması öngörülen değişime ilişkin bilgilendirilmelerinin sağlanması, iletişim kanallarının değişime ilişkin fikirlerin geri dönütüne izin verecek şekilde yeniden yapılandırılması önerilmektedir.
- Değişime yönelik pilot uygulamaların gerçekleştirilmesi için il ve ilçe merkez teşkilatın bilgilendirilmesi ve fikirlerinin alınmasıyla uygulamaya konması önerilmektedir.
- Yapılan değişimin beraberinde getireceği öğretmen ve diğer personel ihtiyacının belirlenmesi veya var olan personelin ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden yerleştirilmesi noktasında kurumlarda oluşabilecek ihtiyaçların pilot uygulama esnasında belirlenmesi önerilmektedir.
- İl ve ilçe merkez teşkilatlarınca değişimin hedef kitlesi dahilinde olan öğrenci velilerinin değişim süreci, öğrenci kaydı, okul/bina değişimleri, lise tercihleri gibi konularda takip edecekleri basamaklar konusunda bilgilendirilecekleri sistemlerin oluşturulması uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

Akyüz, Y. (2014). *Türk eğitim tarihi: M.Ö: 1000- M.S. 2013*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Alkan, M. (1992). *Ortaöğretimde yenileşme*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Arı, A. (2002). İlköğretim uygulamalarının değerlendirilmesi (normal, taşımalı ve yatılı ilköğretim okullarının karşılaştırılması), *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 153-154.

Aydın, M. (2010). *Eğitim yönetimi*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

Balcı, A. (2000). *Örgütsel gelişme kuram ve uygulama*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Boran, A. (2000). Cumhuriyet döneminde eğitimde meydana gelen gelişmeler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9*, 303-312.

Ceryl, L. (1997). Educational reforms in Central and Eastern Europe: processes and outcomes. *European Journal of Education, 32*(1), 75-96.

Fullan, M. (2007). *The new meaning of change*. New York: Teachers College, Columbia University.

Fullan, M. G. (1985). Change processes and strategies at the local level. *The Elemantary School Journal, 85*(3), 390-421.

Fullan, M. G. (1989). Implementing educational change: What we know. PHREE Background Paper Series, Doc. No. PHREE/89/18, *Education and Employment Division Population and Human Resources Department*, 1-33.

Fullan, M. G. & Miles, M.G. (1992). Getting reform right: What works and what doesn't. *Phi Delta Kappan*, 745-752.

Fullan, M. G. (1993). Why teachers must become change agents. *Educational Leadership*, *50*(6), 12-17.

Fullan, M. G. (2000). The return of large-scale reform. *Journal of Educational Change, 1*, 5-28.

Fullan, M. G. (2002a). The change. *Educational Leadership*, May, 16-20.

Fullan, M.G. (2002b). Principal as leaders in a culture of change. *Educational Leadership, special issue*, 1-16.

Fullan, M.G. (2002b). The role of leadership in the promotion of knowledge management in schools. *OECD Conference*, March 18-19.

Fullan, M.G. (2004). Leadership and sustainability. Prepared for Hot Seat, *Urban Leadership Community*, 1-15.

Gardinier, M. P. (2012). Agents of change and continuity: the pivotal role of teachers in Albanian educational reform and democratization. *Comparative education review, 56*(4).

Güçlü, N., Yılmaz, G. & Demirçelik, E. (2014). İl milli eğitim müdürlerinde görev yapan yöneticilerin Türk eğitim sisteminde yapılan değişikliklere ilişkin görüşleri. *Eğitim Bilimleri Dergisi, 39*, 85-95.

Gün, F. & Atanur Baskan, G. (2014). The new education system in Turkey: a critical outlook. *Social and Behavioral Sciences, 131.*

Özmen, F. & Sönmez, Y. (2007). Değişim sürecinde eğitim ajanlarının rolleri. *Fırat University Journal of Social Science, 17*(2).

Rappleye, W.C. (2002). Agents for change in education reform, 39(6).

Resmi Gazete (1997). 18 Ağustos 1997, Sayı: 23084, Yasama Bölümü.

Sabuncuoğlu, Z. & Tüz, M. (2005). *Örgütsel psikoloji*. Bursa: Alfa Yayınevi.

YÖK. (2007). *Eğitim fakültesi öğretmen yetiştirme lisans programları*. 28.03.2015 tarihinde şuradan alınmıştır: http://www.yok.gov.tr/ documents/10279/30217/E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M+FAK%C3%9CLTES%C4%B0%20%C3%96%C4%9ERETMEN+YET%C4%B0%C5%9ET%C4%B0RME+L%C4%B0SANS+PROGRAMLARI.pdf/054dfc9e-a753-42e6-a8ad-674180d6e382?version=1.0

5 EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN MÜFETTİŞLERİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Halim Güner*

Özet

Değişim dünyanın bir gerçeği olduğu gibi ülke içi organizasyonların da gelişme ve ilerleme hedeflerinin temel dayanağıdır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yapı ve sistem değişiklikleri birçok organizasyonda ve kurumda gelişmiş ülkelere göre daha çok görülmektedir. Bazı değişimler kolay olabildiği gibi bazı değişimler ise direnç ve memnuniyetsizlik ile karşılanmaktadır. Bu direnç ve memnuniyetsizliklerin en temel nedeni değişime uyum sağlamanın zor ve zaman almasıdır. Eskiye olan alışkanlık kolay bir şekilde bırakılamamaktadır. Özellikle değişim gören örgüt eğitim gibi toplumda birçok kişiyi ilgilendiren bir yapıya sahip ise memnuniyetsizlikler ve direnç daha çok olabilmektedir. Türkiye 2012 yılında eğitimde 4+4+4 olarak bilinen bir sistem değişikliğine gitmiştir. Bu değişim ile birlikte okula başlama yaşı, seçmeli derslerin çoğaltılması, okul binalarının ayrıştırılması, yer değişiklikleri gibi birçok yapıda da değişimler olmuştur. Bu araştırmanın amacı da bu değişimin müfettişler tarafından nasıl algılandığını, müfettişlerin gördükleri ve tespit ettikleri değişimdeki sorunları, zorlukları ve eksikleri tespit etmektir. Bu çerçevede 9 müfettiş ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeden elde edilen veriler nitel veri analizi dâhilinde kodlanmış ve temalandırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre değişimin temel nedeninin okula erken başlatma, eğitim süresini 12 yıla çıkartma ve ülkenin uluslararası başarısını artırma olduğu yönünde algılar tespit edilmiştir. Ayrıca pedagojik sorunlara, fiziki mekân yetersizliğine, personelin kendi durumuna yönelik endişelerin olduğu, değişimin plansız ve hazırlıksız fizibilite çalışması yapılmadan olduğu, seçmeli derslerin verimli geçmediği yönde sorunların olduğu söylenmiştir. Bu sayılan eksiklik ve olumsuzluklara rağmen değişim müfettişler tarafından olumlu ve olumluya gidiş şeklinde görüldüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 4+4+4, eğitim sistemi, kademelendirme, müfettiş

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, halimguner@yahoo.com

plansız, hazırlıksız ve katılımsız yapılan bu değişimin çok da olumlu sonuçlar doğurmayacağı fikri görülmüştür. Eğer değişim söz edilen şikayetler dikkate alınarak yapılsaydı bir çok grup tarafından daha olumlu ve destek görür şekilde görülebilirdi.

Bu araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

- Eğitimdeki değişimlerde eğitimin içinden olan yönetici, öğretmen ve velilerin sürecin içine dâhil edilmesi ve veriler ışığında yapılacak değişime öncelikle bu paydaşların ikna edilmesi sağlanabilir.
- Değişimlerin basamaklı şekilde yapılması ve birçok zümreden insanı aniden etkilemeyecek şekliyle sürece yayılması sağlanabilir.
- Ön pilot ve fizibilite çalışmalarının yapılması ve bunun şeffaf bir şekilde paydaşlar ve halk ile paylaşılması sağlanabilir.
- Eğitimdeki değişimlerin siyasi olmadığı ve ihtiyaçlardan kaynaklandığı iyi gerekçelendirilip gerekçelerin paylaşılması sağlanabilir.
- Değişimin zarar verdiği bir kitle var ise onların tespiti ve bu zararların en aza indirilmesi için destek programlarının da önceden hazırlanmış olması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Aküzüm, C. & Oral, B. (2015). Yönetici ve öğretmen görüşleri açısından okullarda görülen en yaygın şiddet olayları, nedenleri ve çözüm önerileri. *Ekev Akademi Dergisi, 19*.

Aksoy, İ. (2005). *"İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, okulda değişim yönetiminin gerçekleştirilmesinde, örgütsel iletişimin rolüne ilişkin algıları (Ankara ili örneği)"* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, Ankara.

Aslan, M. (2014). *"60-72 aylık çocukların ilkokula başlama durumlarının incelenmesi".* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Elazığ.

Aydoğan, İ. (2007). Değişimin süreci ve okul personeli, *GAU Journal Social & Appl. Sci., 3*(5), 13-24.

Balcı, A. (1995). *Etkili okul kuram-uygulama ve araştırma*. Ankara: Erek Ofset.

Başaran, İ.E. (1993). *Eğitim yönetimi*. Ankara: Gül Yayınevi

Bilir, A. (2005). İlköğretim birinci sınıf öğrencilerinin özellikleri ve ilk okuma yazma öğretimi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 38*(1), 87-100.

Canbulat Kutluca, A. N. (2013). Abant İzzet Baysal Üniversitesinde 2. Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi "Okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin 60-72 çocukların okula hazırbulunuşluklarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi" bildirisi, Bolu.

Dere, H. & Poyraz, H. (2001). *Okul öncesi eğitimin ilke ve yöntemleri*, Ankara: Anı Yayınları.

Erdoğan, İ. (2012). *Eğitimde değişim yönetimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Güler, T. (2010). "Okul öncesi eğitiminden ilköğretime geçiş". İ., Diken, (Ed.). *Erken çocukluk eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Haktanır, G. (2002). Okul öncesinden ilkokula geçişi etkileyen bazı faktörler, OMEP Avrupa Bölge Toplantısında Sunulan Bildiri, 25-27 Nisan 2002 Gothenburg/ Sweden.

Helvacı, M.A. (2010). *Eğitim örgütlerinde değişim yönetimi*. İstanbul: Nobel Yayınevi.

McAllister, C.L., Patrick C. ,Wilson B L., & Jennifer, BA. (2005). Come and take a walk: listening to early head start parents on school-readinessas a matter of child, family, and community health, *American Journal of Public Health, 95*(4), 617-625.

Özüt, A. (2014). *"İlköğretim düzeyindeki seçmeli derslerin seçim kriterlerinin öğretmen ve okul yöneticisi görüşlerine göre değerlendirilmesi".* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Polat, Unutkan, Ö. (2006). A study of pre-school children's school readines related to scientific thinking skills. *Turkish Online Journal of Distance Education, 7*(4).

Sabuncuoğlu, Z. & Tüz, M. (1998). *Örgütsel psikoloji*. Bursa: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Sucu, Y. (2013). *Örgütsel değişim*. Güncellenmemiş Kitap. www.yasarsucu.net/pdf/OD.pdf internetten edinilme tarihi: 01/04/2015.

Yavuzer, H. (2000). *Çocuk psikolojisi*, 19. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, A. (2003). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Zembat, R. ve Diğerleri. (1997). *İstanbul'daki okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlarla ilgili bir durum tespiti araştırması*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

6 EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Akif Avcu*

Münevver Başman**

Özet

Bu çalışmada, İstanbul ilinde bulunan devlet okullarının farklı öğretim kademelerinde görev yapan branş öğretmenlerinin, 4+4+4 kademelendirme sistemi olarak bilinen değişikliğe ve bu değişikliğin karar vericiler tarafından nasıl yönetildiğine yönelik algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin 4+4+4 yapılanması hakkında okul yöneticilerinden veya merkezi teşkilat yöneticilerinden yeterince bilgilendirilmedikleri yönünde görüş belirtmişlerdir. Elde edilen bir diğer bulguya göre katılımcı öğretmenler bu değişimin bir reform olarak gerçekleştirilmesinden daha çok politik bağlamda değerlendirilmesi gereken bir değişim olarak görülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, gerçekleştirilen bu değişim sonucunda başta öğretim programları olmak üzere farklı alanlarda bir takım sorunlar yaşadıklarını ve bu süreçte okul yönetiminden ve merkezi teşkilattan destek görmedikleri yönünde görüş bildirmişlerdir. Yürütülen bu çalışmada branş öğretmenlerinin yürürlüğe konulan 4+4+4 eğitim kademelendirmesi ile ilgili değişim yönetimi açısından gerekli ön hazırlıkların yapılmamış olması yönünde görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: 4+4+4, eğitim sistemi, kademelendirme, branş öğretmeni

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, avcuakif@yahoo.com

** Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, munevver.kaya@marmara.edu.tr

KAYNAKLAR

Demir, S.B., Doğan, S. & Pınar, M.A. (2013). 4+4+4 yeni eğitim sistemi'nin yansımaları: beşinci sınıflardaki eğitim-öğretim sürecinin branş öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8/9*, 1081-1098

Epçaçan, C. (2014). İlkokul ve ortaokul öğretmen ve yöneticilerinin 4+4+4 eğitim sistemine ilişkin görüşleri (Siirt ili örneği). *EKEV Akademi Dergisi*, *18*(58), 505-522.

Külekçi, E. (2013). 4+4+4 eğitim sistemi kapsamında birleştirilmiş sınıf uygulamasına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 369-377.

Akbaşlı, S. & Üredi, L. (2014). Views of teachers on the 4+4+4 structure in the Turkish education system. *Journal of Teacher Education and Educators*, *3*(1), 109-136

7 EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ 4+4+4 YAPILANMASINA İLİŞKİN SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

R. Şamil Tatık*

Özet

Bu araştırmanın amacı, 4+4+4 yapılanmasına ilişkin olarak sınıf öğretmenlerinin algılarını, deneyimlerini ve yorumlarını betimlemektir. Bu araştırmada, nitel araştırma anlayışına dayalı olarak durum çalışması desenine başvurulmuştur. Çalışma grubunu oluşturan 10 sınıf öğretmeni amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örneklemesi yöntemiyle belirlenmiştir. Veri toplama aracı olarak, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcılarla yüz yüze görüşmeler yapılarak veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve bu amaçla NVIVO 10 nitel analiz programı kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları kapsamında, yeni sistemin; çocuğu erken yaşta yönlendirme amacı, imam hatip okulları açma amacı, siyasi amaç ve zorunlu eğitim amacı taşıdığı; öğrenciye göre yaklaşımın benimsendiği, sistemin öğretmene yüklediği rollerin değiştiği, sistemin uygulanma sürecinde bazı uygulamaların yapıldığı, yönetimin de bazı tedbirler aldığı, veli-öğretmen ilişkilerinde bir değişim yaşandığı, sistemin öğretmeni de etkilediği, velilerin rollerinde değişimler olduğu ve velilerin de bu süreçten etkilendikleri, yeni bir istihdam imkânı sağladığı; sisteme hazırlık anlamında sorunlar yaşandığı, sisteme hazırlık yapılmadığı ve ön çalışma eksikliğinin olduğu, disiplin sorunlarının ortaya çıktığı, sınıf mevcutlarında bir artış gözlendiği, norm kadro sıkıntısı yaşandığı, sistemin tepe yönetimden dikte edilmesinden rahatsız olunduğu, öğretim programı anlamında sorunların yaşandığı, bazı uyum sorunlarının görüldüğü, mesleki yönlendirme açısından sıkıntı çekildiği, sistemin belirsiz olarak algılandığı ve sistem hakkında yeterince bilgilendirme yapılmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: 4+4+4, eğitim sistemi, kademelendirme, sınıf öğretmeni

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, r.samiltatik@gmail.com

ramı anlamında sorunların yaşandığı, bazı uyum sorunlarının görüldüğü, mesleki yönlendirme açısından sıkıntı çekildiği, sistemin belirsiz olarak algılandığı ve sistem hakkında yeterince bilgilendirme yapılmadığı görülmüştür.

Bu araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

- Yeni sistemin öğretmene yüklediği yeni roller net ve somut bir şekilde tanımlanabilir.
- Sistemin uygulanma süreci ve sonuçları, çeşitli paydaşların görüşleri alınarak detaylı bir şekilde değerlendirilip gelecekteki uygulamalara yön vermede kullanılabilir.
- Bu sistemin uygulanmasıyla gündeme gelen norm kadro sorununu çözmek adına öğretmenlerin daha akılcı ve işlevsel bir şekilde başka okullarda çalışabilmeleri için tercih sistemi kurulabilir.
- Bu yeni sistemin içeriğine ve kapsamına dair kılavuz kitapçıklar basılabilir. Çünkü sistem belirsiz olarak algılanmakta ve yeterince bilgilendirme yapılmadığına vurgu yapılmaktadır.
- Öğretim programları öğrenciye görelilik ilkesi tekrar ele alınarak tüm paydaş temsilcilerinin katılımıyla tekrar düzenlenebilir.
- Sınıfların kalabalık oluşundan dolayı derslik ve okul sayıları artırılıp daha çok öğretmen istihdam edilebilir.

KAYNAKLAR

Balcı, A. (2010). *Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri sözlüğü.* (Genişletilmiş gözden geçirilmiş ikinci baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Gözütok, D. F., Ulubey, Ö., Akçatepe, A. G., Koçer, E. & Rüzgar, M. E. (2014). 4+4+4 yapılanması kapsamında hazırlanan uyum ve hazırlık çalışmaları kitaplarının değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 47*(1), 327-350.

Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık

Karip, E. (1997). Eğitimde yeniliklerin uygulanmasını etkileyen etkenler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *3*(1), 63-82.

MEB (2012). *12 yıl zorunlu eğitim sorular-cevaplar*. Ankara: MEB.

Özden, B., Kılıç, R. & Aksu, D. (2014). Sınıf öğretmenlerinin 12 yıllık (4+4+4) zorunlu eğitime ilişkin görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 7*(4), 181-201.

Punch, K. F. (2005). *Introduction to social research–quantitative & qualitative approaches.* London: Sage, 320 pages, ISBN 0761944168.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Genişletilmiş 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, N., Taşçı, G., Fidan, M. & Nurlu, Ö. (2014). 4+4+4 sistem değişikliğinin ilk yılında ilkokul birinci sınıflardaki durum: Sorunlar ve ihtiyaçlar (Erzincan örneği). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi-Journal of Educational Sciences Research*, 4 (Özel Sayı 1), 133-148.

8 4+4+4 YAPILANMASI ARAŞTIRMASININ SONUÇLARININ TARTIŞILMASI

A. Faruk Levent*

Yaşadığımız dünyada hızla gelişen ve yenileşen ekonomik, teknolojik, politik ve sosyo-kültürel koşullar, kurumları ya da sistemleri hem yapısal hem de kültürel değişimlere zorlamaktadır. Bu değişimler, toplum içindeki bireylerin tutum ve ihtiyaçlarındaki değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Örneğin günümüzde doğan bir insan ile 20. yüzyılın son çeyreğinde doğan bir insanın eğitim ihtiyaçları birbirinden farklıdır. Bu durum insanların eğitim taleplerinde de değişikliklere yol açmaktadır.

Eğitim sistemi, ülkenin milli eğitim politikasına uygun olarak belirlenen amaçlarını gerçekleştirebilmeye yönelik olarak yapılanarak, bu amaçlar doğrultusunda istenilen nitelik ve nicelikte insan gücü yetiştirmek için kendisine düşen görevleri etkin bir şekilde yerine getirmelidir. Zira toplumsal ve ekonomik değişme ile birlikte eğitimin ve eğitim kurumlarının da rolleri değişmektedir (Özdemir, 2000).

Eğitim sisteminde değişmeyi zorlu kılan faktörler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Genç, 2006; akt. Bakioğlu ve Demiral, 2014):

- Eğitim ve okul yönetiminin bir bilim dalı olarak gelişmesi,
- Eğitimin bir yatırım alanı olarak kabul edilmesi ve eğitim ekonomisi bilim alanının doğması,

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, faruk.levent@marmara.edu.tr

KAYNAKLAR

AÇEV. (2012). "222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun teklifi" ile ilgili görüş ve öneriler. http://www.acev.org/docs/default-document-library/yeni_kanun_teklifi_okul_oncesi_egitim.pdf adresinden erişilmiştir.

Akbaşlı, S. & Üredi, L. (2014). Eğitim sistemindeki 4+4+4 yapılanmasına ilişkin öğretmen görüşleri, *Journal of Teacher Education and Educators, 3*(1), 109-136.

Ankara Üniversitesi. (2012). "Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nin 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi'ne ilişkin görüşü". http://www.education.ankara.edu.tr/ adresinden alınmıştır.

Arı, A. (2014). İlkokul birinci sınıfa başlama yaşına ilişkin öğretmen görüşleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 14*(3), 1031-1047.

Aslan, M. (2014). *"60-72 aylık çocukların ilkokula başlama durumlarının incelenmesi"*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Elazığ.

Aybek, B. & Aslan, S. (2015). Ortaokul öğretmenlerinin 4+4+4 kesintili zorunlu eğitim sistemine yönelik yaşadıkları sorunlar (Elazığ ili örneği), *İlköğretim Online, 14*(2), 770-786.

Aykaç, N., Kabaran, H., Atar, E. & Bilgin, H. (2014). İlkokul 1. sınıf öğrencilerinin 4+4+4 uygulaması sonucunda yaşadıkları sorunların öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi (Muğla ili örneği), *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9*(2), 335-348.

Bakioğlu, A. & Demiral, S. (2014). *Okul yönetiminde belirsizlik.* Ankara: Vize Yayıncılık.

Boğaziçi Üniversitesi. (2012). 5.1.1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi http://www.fed.boun.edu.tr/form_files/dsf.pdf adresinden alınmıştır.

Boz, T. (2013). *"4+4+4 yeni eğitim sisteminde birinci sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları zorluklar"* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Demir, S.B. (2013). Evulation of the new education system by social studies teachers. *Educational Research and Reviews, 8*(17), 1525-1532.

Demir, S. B., Doğan, S. & Pınar, M.A. (2013). 4+4+4 yeni eğitim sisteminin yansımaları: eğitim-öğretim sürecinin branş öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8*(9), 1081-1098.

Doğan, S., Uğurlu, C. T. & Demir, A. (2014). 4+4+4 Eğitim sisteminin okul paydaşlarına olumlu ve olumsuz etkilerinin yönetici görüşlerine göre incelenmesi, *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 13*(1), 115-138.

Durmuşçelebi, M. & Bilgili, A. (2014). Yeni (12 yıllık) eğitim sistemi, karşılaşılan sorunlar ve dünyadaki uygulamalardan bazılarının incelenmesi, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9*(2), 603-621.

Eğitim-Bir-Sen (2012). "Birinci yılını dolduran 4+4+4 eğitim sistemine ilişkin en kapsamlı izleme ve değerlendirme çalışması". http://www.egitimbirsen.org.tr/dosya/954-egitimbirsen.org.tr-954.pdf adresinden alınmıştır.

Eğitim-Sen. (2012). "Eğitimde 4+4+4 dayatması 1. dönem raporu". http://www.egitimsen.org.tr/ekler/a34cdb3e23b3bf8_ek.pdf adresinden alınmıştır.

Eğitim-İş. (2012). "2012-2013 eğitim-öğretim yılı 4+4+4 zorunlu eğitim yasasıyla başlıyor". http://www.egitimis.org.tr/www/basinyayin/yayin/ 50e590 3f7dd4a_444rapor.pdf adresinden alınmıştır.

ERG (Eğitim Reformu Girişimi). (2012). "4+4+4'e Geçiş - Eylül 2012 Bilgi ve Politika Notları". http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/444_Bilgi_Notu_Ne_Degisti_SON.pdf adresinden alınmıştır.

Feiman-Nemser, S. (2001). From preparation to practice: Designing a continuum to strengthen and sustain teaching. *Teachers College Record, 103*(6), 1013-1055.

Gündüz, F., & Çalışkan, M. (2013). 60-66, 66-72, 72-84 aylık çocukların okul olgunluk ve okuma yazma becerilerini kazanma düzeylerinin incelenmesi, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8*(8), 379-398.

Güven, İ. (2012). Eğitimde 4+4+4 ve Fatih projesi yasa tasarısı=reform mu? *İlköğretim Online, 11*(3), 556-577.

Hacettepe Üniversitesi. (2012). "05.01.1961 tarih 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi'ne ilişkin görüşler", http://www.egitim.hacettepe.edu.tr/belge/4+4+4 EgtFakKurulKarar.pdf adresinden alınmıştır.

Helvacı, M. A. (2010). *Eğitim örgütlerinde değişim yönetimi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Hitt, M. A., Black, J. S. & Porter, L. M. (2009). *Management* (Second edition), Pearson Prentice Hall, New Jersey.

Kandemir, E. M., Şara, P., Akay, Y. & Zemin, S. (2013). 12 yıl zorunlu eğitime ilişkin 1. sınıf öğretmenleri ve velilerin görüşleri, *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling, 2*(2), 1-17.

Karadeniz, C. B. (2012). Öğretmenlerin 4+4+4 zorunlu eğitim sistemine ilişkin görüşleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 10*(40), 34-53.

Kaştan, Y., & Kaştan, Y. (2016). Türkiye'de sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim kurumundan ilkokul ve ortaokul şeklinde 4+4+4 uygulamasına geçiş sürecinde yaşanan sorunlar ve çözümlerine ilişkin yönetici görüşleri: bir durum çalışması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 3*(5), 130-155.

Kazu, İ.Y. & Eroğlu, M. (2012). Eğitim fakültesi öğretim elemanlarının 12 yıllık zorunlu eğitim sistemine yönelik görüşlerinin belirlenmesi. 2. *Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi* (27-29 Eylül 2012), Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Koçak, S. & Oyman, N. (2012). 12 yıllık zorunlu eğitim (4+4+4) tasarısına yönelik uzman görüşlerinin değerlendirilmesi, *7. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi* (24-26 Mayıs 2012), EYEDDER & İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya.

Külekçi, E. (2013). 4+4+4 eğitim sistemi kapsamında birleştirilmiş sınıf uygulamasına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 369-377.

Memişoğlu, S. P. & İsmetoğlu, M. (2013). Zorunlu eğitimde 4+4+4 uygulamasına ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 14-25.

Moravec, M. (1997). Başarılı değişim. *Executive Excellence, 9*, 17-18

Murthy, C.S.V. (2007). *Change management*. Himalaya Publishing House, Mumbai, IND.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi. (2012). "5.1.1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi hakkında ODTÜ Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü görüşü". http://inetd.org.tr/egitim/odtu-ilkogretim.pdf adresinden alınmıştır.

Örs, Ç., Erdoğan, H. & Kipici, K. (2013). Eğitim yöneticileri bakış açısıyla 12 yıllık kesintili zorunlu eğitim sistemi: Iğdır örneği, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4*, 131-154.

Özdemir, S. (2000). *Eğitimde örgütsel yenileşme*, Pegem Yayıncılık, Ankara.

Özden, B., Kılıç, R. & Aksu, D. (2014). Sınıf öğretmenlerinin 12 yıllık (4+4+4) zorunlu eğitime ilişkin görüşleri, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(4), 181-201.

Öztürk, E. & Uysal, K. (2013). İlkokul 1.sınıf öğrencilerinin okuma–yazma süreçlerinin takvim yaşı yönünden karşılaştırılması, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8*(8), 1041-1054.

Uluslararası Eğitimciler Derneği. (2012). "*4+4+4 eğitim sistemi inceleme raporu"***.** http://www.ulued.org/wp-content/uploads/2014/12/ULUED_4-4-4_Raporu.pdf adresinden alınmıştır.

Ünal, D. (2013). Sınıf öğretmenlerinin 4+4+4 uygulamasına yönelik görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2*(4), 324-337.

Üstün, A., Duran, A., Altınsoy, H. B. & Saral, D. G. (2014). Okul yöneticileri ve öğretmenlerin 4+4+4 eğitim sistemine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 4*(1), 251-262.

Türk Eğitim-Sen. (2012). "Türk Eğitim-Sen'in 4+4+4 şeklinde uygulanması planlanan 12 yıllık zorunlu eğitim ile ilgili değerlendirme raporu". http://turkegitimsen.org.tr/upload_doc/12yillikegitim.doc adresinden alınmıştır.

Yılmaz, N., Taşçı, G., Fidan, M. & Nurlu, Ö. (2014). 4+4+4 sistem değişikliğinin ilk yılında ilkokul birinci sınıflardaki durum: sorunlar ve ihtiyaçlar (Erzincan örneği). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 4*(1), 133-148.

26. Basım

21. Yüzyılda EĞİTİMDE REHBERLİK HİZMETLERİ

Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

YÖK'ün Kur Tanımına Uygun Olarak Hazırlanmıştır

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 338
Eğitim No.: 69
ISBN : 978-605-133-240-6
© 26. Basım, Kasım 2016

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ
Editör: Prof. Dr. Leyla Küçükahmet

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yeşilyaprak, Binnur.
21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri / *Binnur Yeşilyaprak*
26. Basım, XVIII + 388 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-240-6
1. Eğitimde Rehberlik Hizmetleri 2. Gelişimsel Rehberlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

"Eğitimde Rehberlik Hizmetleri" kitabı; hangi eğitim kademesinde görev alırsa alsın, öğrencilerin kişisel, eğitsel ve mesleki gelişimine yardımcı olacak öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının rolleri, sorumlulukları konusunda, gerekli bilgi ve becerileri kazandırabilmek amacı ile hazırlanmıştır.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, bir uzmanlık alanı olarak profesyonel düzeyde yürütülecek hizmetleri kapsar. Okullarımızda bu alanda yetişmiş uzman oranı, ilköğretim kurumlarında % 1, ortaöğretim kurumlarımızda % 9'dur. Geri kalan % 91-99'unda ise rehberlik faaliyetleri gerek yasal düzenlemelerle, gerekse pratikteki koşullar açısından tamamen sınıf öğretmenlerine veya "sınıf rehber öğretmeni" tanımlaması ile herhangi bir alan öğretmeninin sorumluluğuna bırakılmıştır. Kuşkusuz okulda bir rehber uzmanın bulunması da, öğretmenlerin bu konudaki rol ve sorumluluğunu azaltan bir durum değildir. Çünkü öğretmen, sınıf ortamında öğrenciyle en yakın ve en uzun etkileşime sahip kişidir. Dolayısıyla onu tanıma, onun gelişimini izleme ve yardımcı olma konusunda, eğitsel etkinliklerle birlikte yürüteceği rehberlik etkinlikleri ile en fazla etkili olma gücüne sahip kişidir.

Sekiz yıllık temel eğitimle birlikte "yöneltme" konusunun yeniden gündeme gelmesiyle rehberlik hizmetlerinin sadece ortaöğretimde verilmesinin yetersizliği kabul edilmiş ve bu hizmetlerin okulöncesi eğitimden başlayarak tüm eğitim süreci boyunca sürdürülmesi, "yöneltme"nin sağlıklı olması için öğrencinin kişisel, eğitsel ve mesleki gelişiminin bütünlük içinde ele alınması görüşü önem kazanmıştır. Bu görüşe dayalı olarak, öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerinin programına bir sömestir, üç saatlik "Rehberlik" dersi konulmuştur. Eğitimde Rehberlik Hizmetleri Kitabı, öğretmenlik programını izleyenler için temel bir "ders kitabı", öğretmenlik mesleğini sürdürenler için "uygulama el kitabı", Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanındaki elemanlar ve adaylar için "yardımcı kitap" olarak hazırlanmıştır.

Eğitim fakültelerindeki yeni program değişimi ile ortaya çıkan bir gereksinime dayalı olarak hazırlanan bu kitaba iki temel düşünce yön verici olmuştur: Birincisi; anaokulundan ortaöğretimin sonuna kadar eğitim sürecinde öğrencilerin gelişim ve uyumlarında birinci derecede etkili olan kişi ÖĞRETMEN'dir. O hâlde öğretmenlere, rehberlik açısından rol ve sorumluluklarının bilincinde olmalarını ve bunları benimsemelerini sağlayacak "öğrenme yaşantıları" kazandırılmalıdır.

İkincisi, eğer rehberlik alanındaki hizmetler, öğrencilerde gözlenebilir "hedef davranışlar" olarak açık ve somut olarak belirlenir ve bunlara nasıl ulaşılacağı konusunda sınıf ve okul ortamında uygulanabilir etkinlikler önerilirse öğretmenlerin bu alandaki katkıları ve katılımları artabilir.

Bu iki düşünceyi esas alarak planlanan bu kitap rehberlik alanında, özellikle öğretmen adaylarına ve tüm eğitim görevlilerine bilimsel bir anlayış, temel bilgi ve beceriler kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle de, kitabın içerik ve düzenlenmesinde kuramsal tartışmaların egemen olduğu bir kaynak kitap olması yerine; dili, yaklaşımı ve sunuş biçimi ile kuramsal temelleri somut uygulamalara dönüştüren bir çalışma olmasına özen gösterilmiştir.

Kitap, yedi bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde çağdaş eğitim içinde rehberliğin yeri ve önemi; bu hizmetlerin amacı, kapsamı, gelişimi gibi konulara değinilerek okuyucunun bu alan hakkında genel bir görüş kazanmasına çalışılmıştır.

İkinci bölümde eğitimde rehberlik hizmetleri ele alınmış; okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının yapı ve amaçları doğrultusunda rehberlik hizmetlerinin nitelikleri ve işlevleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerde, sırasıyla "kişisel" "eğitsel" ve "mesleki" rehberlik hizmetleri ele alınmış, her eğitim düzeyinde ayrı ayrı olmak üzere bu alanlarda hangi hedef davranışların esas alınacağı, bunlara ulaşmada ne gibi etkinlikler yapılabileceği, öğretmenin benimseyeceği ilkeler, görev ve sorumlulukları açıklanmıştır. Bu bölümlerde öğretmenlerin yararlanabilecekleri örnek olaylar ve etkinlik örnekleri sunulmuştur.

Altıncı bölümde, tüm bu hizmetler içinde öğretmenin öğrencileri tanımada kullanabileceği teknik ve araçlar tanıtılmış, hangi amaçlarla nasıl kullanılabileceği açıklanmıştır.

Yedinci ve son bölümde rehberlik hizmetlerinin örgütlenmesi, işleyişi, programlar ve değerlendirilmesi konularında temel bir anlayış kazandırılmaya yönelik bilgilere yer verilmiştir.

Öğretmenlik gibi çok özveri isteyen bir meslekte okulöncesinden yüksek öğretime kadar hangi eğitim kademesinde ve hangi dersin öğretmeni olursa olsun öğrencilerinin gelişimlerine ve uyumlarına yardımcı olabildikleri ölçüde öğretmenlerin, bu özverinin karşılığını "mesleki doyum" olarak alacakları inancı ile hazırlanan bu kitabın, öğretmen adaylarına ve tüm meslektaşlarıma yararlı olmasını dilerim.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

ÇAĞDAŞ EĞİTİMDE ÖĞRENCİ KİŞİLİK HİZMETLERİNİN YERİ VE ÖNEMİ

Çağdaş Anlayışa Göre Eğitim 3
Eğitimin Amaçları....3
İşlevi. 4
Okulun Yapısı 4
Öğrenci Kişilik Hizmetleri (Ö.K.H.). 5
Öğrenci Kişilik Hizmetlerinin Amacı 5
Öğrenci Kişilik Hizmetlerinin Kapsamı.. 5
Rehberlik Hizmetleri.. 7
Tanımı....7
Rehberlik: Mitler ve Gerçeklik 7
Rehberliğin Amacı 8
Rehberliğin Kapsamı 9
Rehberliğin İlkeleri....14
Rehberlik Hizmetleri: İnceleme Kategorileri....18
Rehberliğin Gelişmesini Etkileyen Etkenler....19
Rehberlik Çalışmalarının Tarihçesi....20
Ülkemizde Rehberlik Hizmetlerinin Başlangıcı ve Gelişimi....21
Sorunlar....22
Önerilen Etkinlikler....25

BÖLÜM 2

EĞİTİM SÜRECİNDE REHBERLİK HİZMETLERİ

Eğitim Sürecinde Rehberlik Hizmetleri 29
Öğretim ve Rehberlik Hizmetleri: Ayrışma ve Bütünleşme 29
Sınıf Rehber Öğretmeni ve Görevleri 31
Eğitim Kademelerine Göre Rehberlik Hizmetleri 33
Türk Millî Eğitiminin Genel Hedefleri ve Rehberlik Hizmetleri.... 33
Gelişim İhtiyaçları ve Rehberlik Hizmetleri 34
Gelişim Dönemleri ve Gelişim Görevleri.... 35
A. Okulöncesi Eğitimde Rehberlik Hizmetleri 38
Okulöncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Görevleri 39
Okulöncesi Eğitimin Önemi ve İşlevi.... 39
Okulöncesi Eğitimde Rehberlik 39
B. İlköğretimde Rehberlik Hizmetleri.... 40
İlköğretim I. Dönemindeki Çocukların Gelişim Görevleri (6-12 Yaş).... 41
İlköğretim II. Dönemindeki Çocukların Gelişim Görevleri (12-15 Yaş). 42
İlköğretimin Amacı ve İşlevi.... 43
İlköğretimin Önemi.... 44
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Gerekçesi ve Önemi.... 45
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Karakteristik Özellikleri 46
İlköğretimde Rehberliğin Temelleri.... 48
İlköğretimde Rehberliğin Amaçları 49
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı.... 49

C. Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetleri 51
Ortaöğretim Dönemindeki Gençlerin Gelişim Görevleri 51
Ortaöğretimin Önemi ve Amacı 52
Ortaöğretimin İşlevi 53
Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Gerekçesi ve Önemi 53
Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Karakteristik Özellikleri 55
Ortaöğretimde Rehberliğin Amaçları ve Kapsamı 56
Önerilen Etkinlikler 57

BÖLÜM 3

GELİŞİMSEL REHBERLİK YAKLAŞIMI VE KAPSAMLI GELİŞİMSEL REHBERLİK PROGRAMLARI

Giriş 61
Rehberlikte Gelişimsel Yaklaşım 61
Gelişimsel Yaklaşım 62
Başlıca Rehberlik Yaklaşımları Nelerdir? 62
Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımının Gelişime Dayalı Temelleri 62
Gelişimsel Rehberliğin İlkeleri Nelerdir? 63
Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımında Hedeflenen Gelişim Alanları 64
Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları 66
Kapsamlı PDR Programlarının Özellikleri 66
Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarında Unsurlar 67
I. İçerik 68
II. Program Yapısı ve Süreç 70
Yapısal Bileşenler 70
Tanım 71
Gerekçe 71
Sayıtlılar 71
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programının Bileşenleri ve Süreç 71
Rehberlik Müfredatı (Rehberlik Sınıf Programı) 73
Bireysel Planlama 73
Müdahale Hizmetleri 74
Sistem Desteği 75
Zaman 75
III. Kaynaklar 75
İnsan Kaynakları 76
Ekonomik Kaynaklar 76
Politik Kaynaklar 76
Okul Rehberlik Programlarının Hazırlanması 76
1. İhtiyaçların Değerlendirilmesi 77
Ortamın Değerlendirilmesi 77
Hedef Kitlenin Değerlendirilmesi 77
2. Amaç ve Hedeflerin Tanımlanması 77
3. Amaçlara Ulaşmayı Sağlayacak Yöntemlerin Belirlenmesi 78
4. Karar Verme 79
5. Uygulanabilir ve Değerlendirilebilir Bir Program Oluşturma 79
Okullarda KGRP Uygulamasında İdarecilerin, Okul Psikolojik Danışmanlarının ve Öğretmenlerin Rolleri 80
Okul Müdürü 80
Okul Psikolojik Danışmanları 80
Sınıf Rehber Öğretmeni 81
Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Değerlendirilmesi 82
Programı Uygulayan Personelin Değerlendirilmesi 83
Programın Değerlendirilmesi 83
Program Çıktılarının Değerlendirilmesi 83
Önerilen Etkinlikler 84
EK 3.1: Ülkemizde Uygulanan Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programlarında Yer Alan Kariyer Kazanım Örnekleri 85

EK 3.2: KGRP içinde Uygulanabilecek Etkinlik Örneği 87
EK 3.3: Kariyer Eğitimi Öğrenci İhtiyaç Analizi Form Örneği (9-12 sınıflar için)..... 88
EK 3.4: İlköğretim Ders Programlarında Yer Alan Kariyer Kazanımlarından Örnekler 89
EK 3.5: Uygulayıcılar İçin Hazırlık Formu 90
EK 3.6: Örnek Bir Ders Planı 91
EK 3.7: Etkinlik Değerlendirme Formu..... 92
EK 3.8: Etkinlik Değerlendirme Öğrenci Formu..... 93

BÖLÜM 4

KİŞİSEL REHBERLİK

Gelişimsel Yaklaşıma Göre Kişisel Rehberlik Tanımı..... 97
Kişisel Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı ve Niteliği..... 98
Hümanistik (İnsancıl) Eğitimin İlkeleri. 99
Öğretmenlere Ait Olumlu ve Olumsuz Etkili Özellikleri 103
A. Okulöncesi Eğitim Dönemi..... 105
Okulöncesi Eğitimde Öğretmenin Benimseyeceği Temel İlkeler..... 105
Kişisel Rehberlik Açısından Okulöncesi Eğitimde Öğretmenin Sorumlulukları.. 107
Okulöncesi Eğitim Öğretmenine Son Söz 109
B. İlköğretim I. Dönem..... 109
İlköğretim I. Dönemde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğretmenin Sorumlulukları 112
Sınıf Öğretmenine Son Söz. 113
C. İlköğretim II. Dönem..... 113
İlköğretim II. Dönemde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedefler..... 114
İlköğretim II. Dönemde Kişisel Rehberlik Alanında Öğretmenin Sorumlulukları. 116
Öğretmenler Ergenlerle Neler Yapmalı? Neler Yapmamalı?. 117
D. Ortaöğretim Dönemi. 118
Ortaöğretim Döneminde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedefler. 118
Ortaöğretim Döneminde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğretmenin Sorumlulukları 119
Kişisel Rehberlik Etkinlikleri..... 121
Sosyal Beceri Kazandırmada İzlenecek Aşamalar..... 122
Öğretmenler Gence Nasıl Davranmalı?.. 123
Önerilen Etkinlikler 124
EK 4.1: Örnek Olay: Çocuk Okulda Başarısızlığı Değil Başarıyı Yaşamalıdır 125
EK 4.2: Duygu Zarı 126
EK 4.3: Soru Sorabilme 126
EK 4.4: Örnek Olay: Bireysel Ayrılıklar Dikkate Alınmalıdır..... 127
EK 4.5: Düşünce ve Duygu 127
EK 4.6: Örnek Olay: Siz Hangi Elinizi Kullanmayı Tercih Edersiniz..... 128
EK 4.7: Özür Dileme Etkinliği 129
EK 4.8: Örnek Olay: Okulculuk Oyunu 129
EK 4.9: Önyargılı Olmak..... 130
EK 4.10: Tanışma Etkinliği..... 130
EK 4.11: Güven Etkinliği Oluşturma..... 131
EK 4.12: İstendik ve İstenmedik Davranışlar..... 131

BÖLÜM 5

EĞİTSEL REHBERLİK

Eğitsel Rehberliğin Tanımı. 135
Eğitsel Rehberliğin Amacı..... 136
Eğitsel Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı ve Niteliği 136
A. Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Eğitsel Rehberlik Hizmetleri. 137
B. İlköğretim I. Dönemde Eğitsel Rehberlik Hizmetleri. 139
Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar. 139
Uygulamalar..... 141

Oryantasyon (Duruma Alıştırma) Programı....141
Okul ve Sınıf Kurallarını Öğretme ve Uygulama....144
Kural Saptama Sınıf Toplantıları....145
Yönergeleri İzleme....146
Etkin Çalışma Yöntemleri....147
Çalışma Yöntemlerinin Başarıya Etkisi....148
Zamanı Planlama....149
Çalışma Ortamını Düzenleme....152
Çalışma Sürelerinin ve Aralıklarının Planlanması....153
Not Tutma (Not Alma)....153
Aktif Dinleme....155
Hızlı ve Etkili Okuma....158
Özet Çıkarma....159
Hafızayı (Belleği) Güçlendirme....160
Güdülenme....161
Uygulama: Değişim İçin Beş Adım....162
C. İlköğretim II. Dönemde Eğitsel Rehberlik Hizmetleri....164
Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar....165
Uygulamalar....166
Üst Eğitim Kurumlarını Tanıtma....167
Eğitim Kurumları Hakkında Bilgi Edinme Yolları....168
Eğitsel Plan Yapma ve Yürütme....172
D. Ortaöğretim Döneminde Eğitsel Rehberlik Hizmetleri....173
Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar....174
Uygulamalar....176
Sınıf İçi Davranışların Değerlendirilmesi....176
Davranışlar....176
Çalışma Becerilerinin Gözden Geçirilmesi....177
Mezuniyet Sonrası İş ve Eğitim Seçeneklerinin Değerlendirilmesi....178
Sınava Hazırlık....179
Sınav Kaygısını Azaltma....180
Önerilen Etkinlikler....181
EK 5.1: Örnek Olay: Okuma Alışkanlığı Erken Yaşlarda Kazanılır....182
EK 5.2: Oryantasyon Programı....182
EK 5.3: Davranış Çiçeği....183
EK 5.4: Testleri Yönergelerine Uygun Cevaplandırma....184
EK 5.5: Yönergeleri İzleyebiliyor musunuz?....185
EK 5.6: Çalışma Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği....186
EK 5.7: Hedef Belirleme ve Plan Yapma....187
EK 5.8: Sınıf İçi Davranışları Kontrol Listesi....190
EK 5.9: Çalışma Becerileri Kontrol Listesi....191
EK 5.10: Testleri Yaşamak....192
EK 5.11: İçsel Gülümseme....193

BÖLÜM 6

MESLEKİ REHBERLİK

Mesleki Rehberlik Tanımı....197
Mesleki Rehberlik: İlgili Kavramlar....198
Mesleki Gelişim Kuramları....203
Özellik Faktör Kuramı....203
Özellik Faktör Kuramında Mesleki Danışma Süreci....205
Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramı....206
Super'in Benlik Kuramı (Kavramsal Model)....207
Holland'ın Kişilik Kuramı....209
Roe'nun İhtiyaç Kuramı....213

Diğer Görüşler....214
Mesleki Gelişim Görevleri ve Mesleki Rehberlik Hizmetleri....215
Temel Eğitim Döneminde Mesleki Rehberlik....216
Mesleki Rehberlik Açısından Temel Eğitim Döneminin Önemi....217
Mesleki Gelişim Görevleri ve Başarılmasında Temel İlkeler....218
İlköğretim I. Dönemde Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedefler....221
Temel İlkeler....223
Anasınıfı ve Temel Eğitimin I. Döneminde
Yapılabilecek Mesleki Rehberlik Etkinlikleri....224
İlköğretim II. Dönemde Mesleki Rehberlik....227
Mesleki Gelişim Görevleri ve Öğretmenin Sorumlulukları....228
Bir Mesleki Gelişim Görevi Olarak Karar Verme ve Problem Çözme....229
İlköğretim II. Dönemde Yapılabilecek Mesleki Rehberlik Etkinlikleri....230
Temel Eğitim Sonunda "Yöneltme" (Yönlendirme) Hizmeti....233
Ortaöğretim Döneminde Mesleki Rehberlik....235
Mesleki Olgunluk....236
Ortaöğretim Döneminde Mesleki Rehberliğin Amaçları....238
Ortaöğretim Döneminde Yapılabilecek Mesleki Rehberlik Etkinlikleri....239
Mesleki Rehberlikte Öğrencileri Tanıma....241
Öğrencinin Yetenek ve İlgilerini Değerlendirme Ölçütleri....243
Başarıyı/Yeteneği Değerlendirmede Göz Önüne Alınabilecek Ölçütler....243
Bir Derse Karşı İlgiyi Değerlendirmede Göz Önüne Alınabilecek Ölçütler....243
Meslekleri İnceleme....244
Bir Meslek ile İlgili Bilinmesi Gereken Bilgiler....244
Mesleki Bilgilerin Paylaşılması....245
Mesleki Rehberlik Hizmetlerinde Bilgisayarlardan Yararlanma....246
Önerilen Etkinlikler....249
EK 6.1: İlgi Envanteri....250
EK 6.2: Meslekler....254
EK 6.3: Annemin Mesleği-Babamın Mesleği....256
EK 6.4: Zaman Makinası....257
EK 6.5: Mutlu Doktor-Mutsuz Doktor....258
EK 6.6: Karar Verme....259
EK 6.7: Bir Kitap Olarak Hayatım....261
EK 6.8: Mesleğin Gerektirdiği Niteliklere Sahip miyim?....262
EK 6.9: İş ve İşçi Bulma Kurumu-Meslek Danışma Merkezinde Meslek Dosyalarında
Kullanılan Meslek İnceleme Formatı....262
EK 6.10: Bir Meslek Elemanı ile Görüşme....263

BÖLÜM 7

BİREYİ TANIMA TEKNİKLERİ

Bireyi Tanıma....267
Bireyi Tanımanın Amacı....267
Öğretmenin Öğrencilerini Tanımasının Gerekliliği....268
Bireyi Hangi Yönlerden Tanımak Gerekir?....268
Bireyi Tanımada Dikkat Edilmesi Gerekli İlkeler....270
Bireyi Tanımak Üzere Geliştirilen Teknik ve Araçlarda Temel Yaklaşımlar....271
Bireyi Tanıma Teknikleri....272
Testler....272
Tanımı ve Kullanım Amaçları....273
Testlerin Sınıflandırılması....274
Testlerin Kullanılmasında Dikkate Alınacak Bazı Kurallar....279
Test Dışı Teknikler....280
I. Gözleme Dayalı Teknikler....287
Gözlem Listeleri (Check-Lists)....287
Özellik Kayıt Çizelgeleri....288
Anekdot (Olay) Kayıtları....289
Derecelendirme Ölçekleri (Rating Scales)....291
II. Kendini Anlatma Teknikleri....298
Otobiyografi....298
Arzu Listesi....301
Zaman Cetveli....302

Problem Tarama Listesi....303
Soru Listesi/Anket....304
III. Başkalarının Kanılarına Dayalı Teknikler....305
Sosyometri....305
Kimdir Bu Tekniği....309
Sosyal Uzaklık Ölçeği....310
IV. Tekniği Etkileşime Dayalı Teknikler....311
Görüşme Tekniği....311
Veli Görüşmesi....315
Veli Toplantıları....316
Ev Ziyaretleri....318
Drama ve Oyun Etkinlikleri....319
Toplu Dosya/Gelişim Dosyası....320
Önerilen Etkinlikler....323
EK 7.1: 3-6 Yaş Motor Gelişim Gözlem Listesi....324
EK 7.2: 3-6 Yaş Motor Gelişim Gözlem Listesi....324
EK 7.3: Otobiyografi....325
EK 7.4: (Arzu Listesi ve Yarım Bırakılmış Cümle Tamamlama) Olsaydım....327

BÖLÜM 8

REHBERLİK HİZMETLERİNİN ÖRGÜTLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Rehberlik Hizmetlerinin Örgütlenmesi....331
Okul Rehberlik Programının Organize Edilmesi....336
Rehberlik Programının Organizesinde Temel Hazırlık Faaliyetleri....337
Yıllık Rehberlik Faaliyetlerinin Programlanması....339
Yıllık Programın Nitelikleri....339
Kaynaştırma Eğitimi ve Rehberlik....340
Okul Rehberlik Çalışmalarının Değerlendirilmesi....343
Değerlendirme Süreci....344
Değerlendirmede Karşılaşılan Güçlükler....345
Değerlendirme İlkeleri....346
Değerlendirme Yöntemleri....346
Önerilen Etkinlikler....348
Son Söz....349
Kaynaklar....351
Değerlendirme Soruları....357

KAYNAKLAR

Adem, M. (1997) "Zorunlu Temel Eğitim" Temel Eğitim: Bilim, Eğitim ve Toplumsal Gelişme. TÜBA, Bilimsel Toplantı Serileri: 8, Ankara.

Akay, B. (1983) "Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi.

Akbalık, G. (1991) "Ortaokul III. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi

Akçamete, G. (2002) "Türkiye'de Özel Eğitim Öğretmeni Yetiştirme ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri" XI. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Bildiriler Kitabı, Eğitim Kitabevi, s.23-31.

Akkök, F. (1996) İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, İstanbul, M.E. Basımevi.

Akman, Y. (1992) "İlköğretimde Rehberliğin Yeri ve Önemi" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:8, ss.317-320.

Akman, Y. (1994) "Okullarda Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servislerinde Verilen Konsültasyon Hizmetlerinin Yeri ve Önemi" 1. Eğitim Bilimleri Kongresi Kitabı, Cilt 3, s.984-993, Adana: Çukurova Üniversitesi

Aydın, G. (1990) "Temel Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanın Önemi" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, I, sayı, 1:39-44.

Bacanlı, F. (1995) "Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bacanlı, F. (1999) "Günlük Yaşam Bilgi ve Becerileri Eğitimi" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bacanlı, H. (1999a) Duyuşsal Davranış Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Ltd.

Bacanlı, H. (1999b) Sosyal Beceri Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Ltd.

Bakırcıoğlu, R. (1988). Rehberlik Ve Psikolojik Danışma, Ankara: Bakırcıoğlu Yayınları.

Baltaş, A. (1998) Üstün Başarı (15. basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baltaş, A. Ve Z. Baltaş (1991) Stres ve Başaçıkma Yolları (11.basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baykul, Y. (1989). ÖSS ile Yoklanan Bilgi ve Beceriler Farklı Okul Tür ve Sınıflarında Ne Ölçüde Kazanılmaktadır? Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayınları: 9, Ankara.

Baymur, F. (1996) Genel Psikoloji. (11.baskı) İstanbul: İnkilap Kitabevi.

Bolles,R.N.(2005) Paraşütünüz ne renk? İş arayanlar ve meslek değiştirenler için pratik el kitabı. Ankara: Elma Yayınları.

Borders, L.D., ve Drury, S.M. (1992). "Comprehensive School Counseling Programs: A Review For Policymakers And Practitioners." Journal of Counseling & Development. Vol 70, Issue 4, ss. 487-498.

Brown, D., ve Trusty, J. (2005). "School Counselors, Comprehensive School Counseling Programs, and Academic Achievement: Are School Counselors Promising More Than They Can Deliver?" Professional School Counseling. Vol 9 Issue 1 ss. 1-8

Cambell, P. & Siperstein, G.N. (1994) Improving Social Competence: A resource for elementary school teachers. Needham Heights, Massachusetts: Allyn & Bacon.

Can, G. (1992) Akademik Başarısızlık ve Önlenmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Can, G. (1998) "İlköğetimde Rehberlik" Eğitim Blimlerinde Yenilikler, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 108-130.

Cansever, G. (1974) Psikolojik Testler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Carney, J.V. (2005). "Education-career Planning And Middle School." Professional School Counseling. Vol 9 Issue 2, ss. 136-143.

Cartledge, G. & Milburn, J.F. (1980) Teaching Social Skills to Children: Innovative Approaches. N.Y:Pergaman.

Ceyhan, E.(1995). "Oryantasyon Eğitimi" Yaşadıkça Eğitim, Sayı:42, s.14-17.

Collis, B. ve Ollia, L. (1994) "The effect of computer use on grade 1 children's gender stereotypes about reading, writing, and computer use" Journal of Research and Development in Education. Vol: 24, 1:14-19.

Crites, J.O. (1969) "Meslek Gelişimi" Bulunduğu Kitap: Ergenliği Anlamak. James F. Adams. Yayına Hazırlayan: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi (1995).

Crites, J.O. (1969) Vocational Psychology. New York: Mc Graw-Hill.

Crow, D.L. & Crow, A. (1961) Introduction to Guidance (Second Ed.) New York: American Book Company.

Cüceloğlu, D. (1991) İnsan ve Davranışı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağlar, D. (1975) Öğrenciyi Tanıma Tekniklerinden Gözlem, Ankara: Tekışık Matbaası.

Çağlar, D. (1977) Öğrenciyi Tanıma Tekniklerinden Sosyometrik Metod, Ankara: Tekışık Matbaası.

Dembo, M.H. (1988) Applying Educational Psychology in the Classroom. (third edition) Longman: NY & London.

Dinkmeyer, D. (1970) "Elementary School Guidance and the Classroom Teacher" Elementary School Guidance: Conceptual Beginnings and Initial Approachers. APGA, Washington D.C.

Dinkmeyer, D. (1973) Readings in Guidance in the Elementary Schools. New York: Mc Graw-Hill.

Doğan, S. (1998) "Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kimliği: Gelişmeler ve Sorunlar" Milli Eğitim Dergisi, sayı: 139, s.69-76.

Dosterhof, A. (1994) Classroom Application of Educational Measurement, Macmillan Publishing Company.

Dökmen, U. (1990) "Çocukların ve Gençlerin Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma". Yaşadıkça Eğitim, İstanbul: YA/BA Yayınları Sayı: 10.

Erden, M. (1986). "İlkokulların Birinci Devresine Devam Eden Öğrencilerin Dört İşleme Dayalı Problemleri Çözerken Gösterdikleri Davranışlar" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, ss.105-113.

Erden, M. ve Akman, Y. (1997). Eğitim Psikolojisi (IV. Baskı) Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Engin, C,(1997) "Veli ve Öğretmen Algılarına Göre İlkokul Psikolojik Danışmanlarının Rol ve İşlevleri" 3. Ulusal PDR Kongresi (Bildiriler Kitabı) Adana:Çukurova Ün. (Ss.162-169).

Eren, A. (1996). "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında 1982-1995 yılları arasında yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri" (Yayınlanmamış İnceleme raporu) G.Ü. Ankara.

Erkan, S. (2000) Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri (4. baskı) Ankara: PegemA Yayıncılık

Erkan, S. (2001). Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Erkan, S. (1997) "İlköğretim Öğrencilerinin Rehberlik İhtiyacının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma" Eğitimi Yönetimi Dergisi, Yıl:3, Sayı:3, Yaz 1997, ss.333-406.

Ersever, O. G. (1992) "İlköğretimde Açık Okul Sistemi ile Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anlayışı" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 8, ss.127-132.

Ersever, O.G. (1990) "Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Dışa Dönük Anlayış ve Programlar" V. Ulusal Psikoloji Kongresi, Psikoloji Seminer Dergisi-Özel Sayı, No: 8, ss.655-657, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Evans, D. (1991) "A Model for Developmental School Counseling Program in Indiana" (Yayınlanmamış proje raporu) (A joint Department of Education Indiana School Counselors Associaton Project) Indianapolis, In, U.S.A.

Fidan, N. ve Baykul, Y. (1993) "İlkokul ve İlköğretim Okullarında Temel Öğrenme İhtiyaçlarının Karşılanması" (Araştırma Raporu) UNICEF, Ankara.

Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi, Yayına Hazırlayan: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi.

Gibson, R.L. ve Micthell, M.H. (1990) Introduction to Counseling and Guidance. (Third Edition) New York: McMillan Pub. Comp.

Ginzberg, E. (1972) "Toward a theory of Occupational Choice: A Restatement" Vocational Guidance Guarterly, 20, 169-176.

Good, V.C. (1959) Dictionry of Education. Mc Grow-Hill Book Company, London.

Gordon, T. (1996) Etkili Anababa Eğitiminde Uygulamalar (Ed. Birsen Özkan) İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Görgen, İ. (1999) "Özetleme Becerisinin Öğrencilere Öğretimi" Yaşadıkça Eğitim, Sayı: 62, s.22-28.

Gültekin, İ. (1984). "Orta Dereceli Okullarda Sınıf Öğretmenlerinin Görev Algıları" (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gysberg, N., & Henderson, P. (2000). Developing and Managing Your School Guidance Program. (3rd Ed.). Alexandria, VA: American Counseling Association Publication

Hamblin, D. (1993) The Teacher and Counseling, Simon & Schuster Education Great Britain.

Havighurst, R. (1972) Developmental Tasks and Education (3rd ed.) New York: Dawid McKay Co.

Heaton P. ve Micthell, G. (1987) Learning to Learn: a study skills course book. Better Books Publishing Ltd.

Herr, E.L. ve Cramer, S.H. (1972) Vocational Guidance and Career Development In The Schools: Toward & Systems Approach, Boston: Houghton Mifflin Company.

Hill, G.E. (1973) "Guidance in Elementary Schools" Readings in Guidance in the Elementary Schools. New York: McGraw-Hill.

Holland J.L. (1973) Making Vocational Choices: A Theory of Careers, New Jersey: Prentice-Hall Inc., Englowood Cliffs.

Holland,J.L.(1985).Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments (2nd ed.) Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall.

Hopper, M.E. ve Diğ. (1991) "A Hypermedia-Based Problem Solving Approact to Engineering, Learning, Working, and Playing". Frontlers in Education Conference, Purdue University, A.B.D.

House, W.H.V., Pietrofesa, J.J. ve Jon Carlson (1973) Elementary-School Guidance and Counseling: A Composite View, Boston: Houghton Mifflin Company.

Howe, L.W & Howe, M.M. (1975) Personalizing Education: Vawes Clarification and Beyond. New York: Hard Publish.

İİBK (1992) İş ve İşçi Bulma Kurumu İş ve Meslek Danışmanlığı Enformasyon Meslek Dosyaları, Ankara.

ICPAC (1992) Study Skills Series (Learning Skills Center) Indiana University, ABD.

Isaacson, L.E. (1986) Career Information in Counseling and Career Development, (Fourth Edition) Boston: Allyn and Bacon, Inc.

İş Vakfı (1987) Seçenekler (Bilgisayar Destekli Mesleki Rehberlik ve Danışmanlık Programı) İş Vakfı Yayını, Ankara.

İş ve İşçi Bulma Kurumu (1998). Meslekler Rehberi. M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1985) İnsan ve İnsanlar. İstanbul. Beta Yayınevi

Kaner, S. (1994) "Ankara Polis Akademisi ve A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Gereksinim Örüntüleri" II. Ulusal PDR Kongresi Bilimsel Çalışmaları Kitabı. PDR-DER Yayını, Ankara.

Kantarcıoğlu, S. (1998) Orta Dereceli Okul Öğretmenleri İçin Rehberlik, M.E.B. Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi: 186, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kaptan,S.(1977) Bilimsel Araştırma Teknikleri,Ankara: Tekışık Matbaası.

KEP (2012) Kızların Eğitimi Projesi, "Durum Saptama Raporu", MEB Projeler Dairesi, Ankara.

Kepçeoğlu, M (1974) "Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Anlayışı" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: H.Ü.

Kepçeoğlu, M. (1986) "Eğitimde Psikolojik Hizmetlerin Rolü ve Önemi" Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar. Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi, No: 10, Şafak Matbaası, Ankara.

Kepçeoğlu, M. (1994) Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Ankara: Özerler Matbaası

Kılıççı, Y. (1999) "6-15 Yaş Öğrencilerinin Gelişimsel Güçleri" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayınevi

Kılıççı, Y. (2000) Okulda Ruh Sağlığı, Ankara: Anı Yayıncılık

Kohlberg, G.L., ve E. Turiel (1971) "Moral Development and Moral Education" Psychoolgy and Educational Practice, G.Lesser (Ed.) Chicago: Scott Foresman.

Korkmazlar, Ü. (1995) "Son Çocukluk Dönemi (6-12 yaş)" Ana-Baba Okulu (5.basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Köknel, Ö. (1995) "Ergenlik Dönemi" Anababa Okulu (5.Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Köymen, Ü. (1989) "Akademik Başarıda Öğrenme ve Ders Çalışma Yollarının Rolü" Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları. Bilkent Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, s.33-34, Ankara: Meteksan.

Köymen, Ü. (1994) "Öğrenme ve Ders Çalışma Stratejileri Envanteri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt:2, Sayı: 5, s.19-28.

Kuzgun, Y. (1981) Rehberlik Ders Notu, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi.

Kuzgun, Y. (1982). Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 188, Ankara: Sevinç Matbaası.

Kuzgun, Y. (1986) "Mesleki Rehberlik Gereksinmesi, Uygulamalar ve Sorunlar", Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar. Türk Eğitim Derneği Yayınları, No: 10, Ankara: Şafak Matbaa.

Kuzgun, Y. (1989) Üniversiteler Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi, ÖSYM Yayınları, No: 0015.

Kuzgun, Y. (1992) "İlköğretimde Rehberlik" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 8, ss.39-42.

Kuzgun, Y. (1992). Rehberlik ve Psikolojik Danışma (Üçüncü baskı), Ankara: ÖSYM Yayınları.

Kuzgun, Y. (1993) "Ders Geçme ve Kredi Sisteminde Öğretmenin Rolü", Yaşadıkça Eğitim (Kasım, Aralık) Sayı: 31, s.6-11.

Kuzgun, Y. (1993) "Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu", VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Türk Psikologlar Derneği Yayını, Ankara: Meteksan.

Kuzgun, Y. (1994) "Akademik Benlik Kavramı Ölçeği" I. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt: 3, s.1203, Adana: Çukurova Üniversitesi.

Kuzgun, Y. (1994) "Çağdaş İnsanın En Önemli Kararı Meslek Seçimi" Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı: 325, s.50-54.

Kuzgun, Y (1999) Cumhuriyet Döneminde Eğitim II, M.E.Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Ankara: M.E. Basımevi.

Kuzgun, Y. (2000) Meslek Danışmanlığı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuzgun, Y. ve Bacanlı, F. (1996) Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Kuzgun,Y. (2006). Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı (2. Baskı) Ankara: Nobel Yayınları

Küçükahmet, L. (1987) Öğrencilerin Çalışma Alışkanlıkları ve Tutumları, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 153, Ankara: A.Ü. Basımevi.

Lazarus, P. (1999) "Emotanional Intelligence : A Paradıgm dor Education in the New Millenium" (22. Uluslar arası Okul Psikolojisi Yıılık toplantısına sunulan bildiri) Jrıuzlingen, İsviçre.

Lyon, R. (1973) "Vocational Development at the Elementary School" Readings in Guidance in the Elementary Schools. New York: McGraw-Hill.

MEB (1974) "Rehberlik ve Eğitsel Çalışmaların Yeniden Düzenlenmesi" Tebliğler Dergisi, Sayı 1805, s.351.

MEB (1983)."Okul Rehberlik Hizmetleri Yönergesi" Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

MEB (1985) "Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği" Tebliğler Dergisi, Sayı 2201, s.527-532.

MEB (1991). Özel Eğitimle İlgili Mevzuat, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1997) "İlköğretimde Yönlendirme Komisyonu Raporu" (Prof.Dr. Ayla Oktay ve diğ. Tarafından hazırlanan) 3-4 Aralık, Başkent Öğretmen Evi, Ankara.

MEB Onuncu Milli Eğitim Şûrası (1981) Ankara: M.E.B. Yayınları.

MEB Tebliğler Dergisi (1975) Sayı: 1805, 16.09.197 tarihli.

MEB Tebliğler Dergisi (1977) Sayı: 2481, Ekim 1997 tarihli.

MEB (2000) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

MEB (2001). Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği .

MEB (2006), İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

MEB (2007). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü İlköğretim Ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı. Ankara.

MEB (2007). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik Ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

İlköğretim Ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı İlköğretim-Ortaöğretim Etkinlik Örnekleri, Ankara.

McSporran, E. (1997) "Towards Better Listening and Learning in the Classroom" Educational Review, Vol:49, No: 1, p.13-20.

McWhorter, T.K. (1989) College Reading and Study Skills. Glenview, Illions: Scott, Foresman and Company.

Morgan, T.C. (1981) Psikolojiye Giriş Ders Kitabı, Çev: Hüsnü Arıcı ve Ark., Ankara: Meteksan Ltd.

Morganett, R.S. (1990) Skills for Living. Illions: Champaign 61821.

Myrick, R.D. (2003). Developmental Guidance and Counseling: A Practical Approach. (4th Ed.) USA: Educational Media Corporation.

Narinoğlu, S., Örün, S. ve M. Delioğlu (2000). "1999-2000 Eğitim-Öğretim Yılı Kaynaştırma Eğitimi Uygulamaları İzleme Raporu" Çankaya RAM, Ankara

Nazlı,S. (2007).Okul yöneticilerinin Rehberlik ve Psikolojik Danışma hizmetini algılamaları. Eğitim Araştırmaları Dergisi, 26:155-175.

Nazlı, S. (2008) Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programları (3. Baskı) Ankara: Savaş Yayınevi.

Nelson-Jones, R. (1982) The Theory and Practice of Counseling Psychogy. (Türkçesi: Danışma Psikolojisi Kuramları, Ed. F. Akkoyun) Ankara: 72, TDFO Ltd. Şti.

North Carolina Department of Public Instruction, Guidance Curriculum for the Comprehensive School Counseling Program. htp://www.ncpublicschools.org/curriculum/guidance/

Oğuzkan, A.F. (1983) "Ödev Hazırlama ve Ders Çalışma" Eğitim ve Bilim, Ankara: Sayı: 41.

Onur, B. (1995) Gelişim Psikolojisi, Ankara: İmge Kitabevi.

Onur, B. ve Öner, U. (1986) "Çeşitli Gelişim Evrelerinde Öğrencilerin Psikolojik İhtiyaçları ve Rehberlik İlişkileri", Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Bilim Dizisi No: 10, Ankara: Şafak Matbaası.

Öncül, R. (1977) Bireyi Tanıma Ders Notları, Ankara.

Öner, N. (1972) "Kaygı ve Başarı" Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Sayı: 4, ss.151-163.

Öner, N. (1997) Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler (3. Basım) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Özdemir, I. (1991). "Bazı Değişkenlerin Liselerdeki Öğrenci, Öğretmen, Danışman ve Yöneticilerin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinden Beklentilerine Etkisi" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) H.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özgüven, E. (1990) Görüşme; İlke ve Teknikleri, Ankara: İleri Matb.

Özgüven, İ.E. (1994) Psikolojik Testler. PDREM Yayınları, Ankara: Yeni Doğuş Matbaası.

Özgüven, E. (1995) Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Gelişmeler ve Bazı Sorunlar (Orta Öğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri panelinde sunulan konuşma metni), 12.06.1995, Başkent Öğretmen Evi, Ankara.

Özgüven, İ.E. (1997) Cinsellik ve Cinsel Yaşam, PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özgüven, İ.E. (1998) Bireyi Tanıma Teknikleri. PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özgüven, İ.E. (1999) Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik, PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özoğlu, S.Ç. (1992) Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No. 181.

Özsoy, Y. (1976) Eğitimde Öğrencileri Tanıma Teknikleri, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Öztürk, B. (1995) Genel Öğrenme Stratejilerinin Öğrenciler Tarafından Kullanılma Durumları (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özyürek, M. (1996) Sınıfta Davranış Yönetimi. Ankara: Karatepe Yayınları.

Patterson, C.H. (1979) Hümanistic Education. New Jersey: Prentice Hall Inc.

Peters, H.J. ve Forwell, G.F. (1959). Guidance: A Development Approach, Chicago: Rand Mcnally Company.

Pişkin, M. (1989) Orta Dereceli Okullarda Görevli Yönetici, Öğretmen ve Danışmanların İdeal ve Gerçek Danışmanlık Görev Algıları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi

Pişkin, M. (1999) "Özsaygıyı Geliştirme Eğitimi" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. s.95-123.

Resmi Gazete, 17 Nisan 2001, sayı: 24376.

Roe, A. (1986) "Early Determinants of Vocational Choice" Vocational Guidance and Career Development (Ed. By. J.H. Peters ve J.C. Hansen) New York: The MacMillan Company.

Rogers, C. (1969) Freedom to Learn. Columbus, Ohio. C.E. Merrill Comp.

Selçuk, Z. (1999) "Bireyi Tanıma Teknikleri" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. s.51-94.

Semerci, M. (1992) "Türkiye'de 1982-1990 yılları arasında Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı'nda yapılmış olan bilim uzmanlığı ve doktora tezleriyle bir Abstract Çalışması" (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi) K.T.Ü. Trabzon.

Sigma, PhiEta (1990) "Learning and Studying" (PI ETA SIGMA derneği tarafından hazırlanan kitapçık) Auburn University, Alabama.

Shertzer, B. ve Stone, S.C. (1981) Fundamentals of Guidance (4th ed.) Boston: Houghton Mifflin.

Simpson, E.L. (1976) Hümanistic Education. New York. Ford Foundation.

Siyez,D. M. (2011)."YıllıkPsikolojik Danışma Faaliyetlerinin Planlanması,İzlenmesi ve Değerlendirilmesi". Rehberlik (Ed. B. Aydın) 3.baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Steere, B.F. (1988) Becoming an Effective Classroom Manager A Resource for Teachers. State University of New York Perss.

Stephens, G.L. ve Reynolds, J. (1992) "Helping Students Make Decisions With the Help of Egan's Model" Journal (Winter) s.49-52.

Sucuoğlu, B. (2002) "Kaynaştırma Programları ve Bir Örnek Çalışma" 12. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Bildiri Özetleri Kitabı, s.18-19.

Super, D.E. ve Overstreet, P.L. (1960) The Vocational maturity of ninth grade boys. New York: Teachers College Bureau of Publications, Colombia Üniversity.

Super, E.D. (1968) "A Theory of Vocational Development" Vocation Guidance and Career Development. (Ed. By J.H. Peters ve J.C. Hansen) New York: The MacMillan Company.

Stone, L.A. ve Bradle, F.O. (1994). Foundations of Elemantary and Middle School Counseling. NewYork & London:Longman.

T.C. MEB Onbeşinci Milli Eğitim Şûrası (13-17 Mayıs 1996) 2000'li Yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemi Raporlar, Görüşmeler, Kararlar. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s.93-259.

Tan, H. (1992) Psikolojik Danışma ve Rehberlik, M.E.B. Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Tan, H. (1998) "Cumhuriyet Eğitimimizin 75.Yılı ve Kesintisiz 8 Yıllık Temel Eğitimin Getirileri" Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 139, ss.24-26.

Tan,H. (2000).Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Teori ve Uygulama (3.baskı), İstanbul: M.E.Basımevi.

TDK. (1981) Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara: A.Ü. Basımevi.

Telman, N. (1997) Etkin Öğrenme Yöntemleri. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

The Comprehensive Guidance Program for Coppell Independent School District. A Developmental Program for Grades Pre-K-12.

Thompson, R. (1992) School Counseling Renewal Strategies for the Twenty-first Century Indiana: Accelerated Development Inc. Publis.

Thompson,R.(2002) School Counseling: Best Practices for working in the schools. (2nd.Ed.) New York,London: Brunner-Routldg.

Tuzcuoğlu, N. (1996) "Okullarda Duruma Alıştırma (Oryantasyon) Çalışmaları" Yaşadıkça Eğitim, Sayı: 48, ss.6-8.

Tümkaya, S. (1999) "Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri ve Kullandıkları Başa Çıkma Davranışları" Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt: II, Sayı:11, ss.26-36.

Türkmen, A., E. Tıraşoğlu ve A. Gürdal (1998) "İlköğretim Öğrencilerinin Mesleklere Eğilimleri ve Yönlendirilmesi" 16. Milli Eğitim Şûrasına Hazırlık Dokümanı, (Kara Elmas Üniversitesi, Teknik Eğitim Sempozyumu) Ankara: METES.

Türkoğlu, A. (1997) "Başarıyı Artırmak İçin Etkili Ders Çalışma Yöntemleri" Yaşadıkça Eğitim, Sayı:55, s.2-7.

Uluğ, F. (1991) Okulda Başarı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2.Basım.

Usluer, E. (1998) Meslek İnceleme Kılavuzu, M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Uzer, A.S. (1987) "Lise Öğrencilerinin Yükseköğretim Programlarının Tercihleri ile Kendi Yetenek, İlgi ve Mesleki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiler" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ülkü, S. (1976). "Lise 1. Sınıflarda Uygulanan Bir Grup Rehberliği Programının "Yöneltme" Açısından Etkinliğinin Araştırılması" Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. Eğitim Fakültesi.

Williamson,E. (1950). Counseling Adolescents.New York: Mc.Graw Hill Book Co.

Yeşilyaprak, B. (1986) "Gençlere Meslek Seçiminden Yapılacak Yardımlar" Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 59, s.28-32.

Yeşilyaprak, B. ve Kurç, G. (1988) Ruh Sağlığı ve Uyum Problemleri, G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi, Yayın No: 13, Ankara.

Yeşilyaprak, B. (1992) "Mesleki Gelişim kuramları Üzerine Bir Eleştirel Değerlendirme" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 2, Sayı:6, ss.43-49.

Yeşilyaprak, B. (1992) "Oryantasyon Hizmetlerine İlişkin Denemelik Bir Model" 1. Eğitim Bilimleri Kongresi, Bildiriler Kitabı, Cilt:3, s.976-983, Adana: Çukurova Üniversitesi

Yeşilyaprak, B. (1993) "Üniversitelerimizde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 1, Sayı: 4, Aralık, s.12-15.

Yeşilyaprak, B. (1994) "Kimler Daha Çok Kaza Yapıyor?" Cumhuriyet Bilim Teknik (23 Ekim 1994) Sayı: 396.

Yeşilyaprak, B. (1995) "Mesleki Gelişim Sürecinin Başlangıcı Olarak Okulöncesi Eğitim" 10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitabı. İstanbul: YA-PA Yayınları.

Yeşilyaprak, B. (1997) "8 Yıllık Temel Eğitim ve Yönlendirme Sistemi" Cumhuriyet Bilim Teknik, Sayı: 544, s.4.

Yeşilyaprak, B. (1997) "Mesleki Gelişim Süreci Açısından Temel Eğitim Dönemi" 3. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Kitabı, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Adana: s.97-104.

Yeşilyaprak, B. (1998) "Mesleki Rehberlik Hizmetlerinde Gelişimsel Yaklaşım ve Bilgisayarlardan Yararlanma", Nasıl Bir Eğitim Sistemi (Eğitim Sempozyumu 1997) İzmir: Bilsa, bilimsel yayınlar dizisi:1, ss.537-543.

Yeşilyaprak, B. (1999) "Sınıf Öğretmenlerinin Rehberlik Açısından Rol ve İşlevleri" Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 144, ss.27-30.

Yeşilyaprak, B., Güngör, A. ve G.Kurç (1999) Öğretmenler İçin Eğitsel ve Mesleki Rehberlik (Geliştirilmiş 5.baskı) Ankara: Varan Matbaası.

Yeşilyaprak, B.(2012)."Geçmişten geleceğe RAM'lara ilişkin bir değerlendirme", Gelişen RAM Mutlu Birey Çalıştayı, 23-24 Mayıs 2012,Ankara.

Yeşilyaprak,B. (2007) İlköğretimde Gelişimsel Rehberlik. İstanbul: Morpa Yayınları

Yeşilyaprak, B. (2008). "Özellik-Faktör Kuramı ile Holland'ın Tipoloji Kuramı" Kariyer Yolculuğu (Ed. R. Özyürek).Türk PDR-DER yayını, Ankara: Ses Reklam.

Yeşilyaprak,B.(2012).Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya. (2.baskı) Ankara: Pegem A Yayınları

Yeşilyaprak, B., Sundur, Y.T. ve M.Eşkisu (2014) Ortaöğretime Uyum Programı (Pilot Uygulama ve Değerlendirme Raporu). Ankara: MEB & Unicef.

Yıldırım, C. (1966) Eğitimde Araştırma Metodları, Ayyıldız Matbaası, Ankara.

Yıldırım, C. (1973) Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Yörükoğlu, A. (1981) "Ergenlik ve Delikanlılık Dönemi" (Öztürk O. ve ark.) Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Ankara: Meteksan.

Zunker, V.G. (1989) Career Counseling: Applied Concepts of Life Planning (3rd Ed.) Pacific Grove, C.A: Brooks Cole.

Zunker,V.G. (2006).Career Counseling: A holistic approach (7th.Ed.) Australia:Thomson-Brooks-Cole.

1960-1980 ARASI İSLAMCI DERGİLER
TOPARLANMA VE ÇEŞİTLENME

Editörler
Vahdettin Işık, Ahmet Köroğlu, Yusuf Enes Sezgin

ilem KİTAPLIĞI
nobel

ilem
KİTAPLIĞI
İLMİ ETÜDLER DERNEĞİ
ilem.org.tr

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
nobelyayin.com

YAYIN NO.: 1444
İLEM Kitaplığı No.: 07
Araştırma Dizisi No.: 04
ISBN: 978-605-320-350-6
©1.Basım, Şubat 2016

1960-1980 Arası İslamcı Dergiler Toparlanma ve Çeşitlenme
Editörler: Vahdettin Işık, Ahmet Köroğlu, Yusuf Enes Sezgin

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Lütfi Sunar

Redaksiyon: Muhammed Asaf Çelen, Ümmü Habibe Şengül
Tasarım ve Uygulama: Furkan Selçuk Ertargin
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Işık, Vahdettin., Köroğlu, Ahmet., Sezgin, Yusuf Enes.
1960-1980 Arası İslamcı Dergiler Toparlanma ve Çeşitlenme /
Vahdettin Işık, Ahmet Köroğlu, Yusuf Enes Sezgin
1. Basım, XII+508 s., 16,5x24 mm
Kaynakça var.
ISBN 978-605-320-350-6
1. Türkiye'de İslamcılık 2. İslamcı Dergiler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM: İSLAMCILIĞI VE İSLAMCI DERGİCİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

Türkiye'de İslamcılık Düşüncesinin Seyrini Dergiler Üzerinden Okumak 5
Ahmet Köroğlu

1960 Öncesi İslamî Neşriyat: Sin(diril)me, Tahayyül ve Tefekkür 43
Necdet Subaşı

Kenetlenmenin İmkânsızlığı: 1960-1980 Dönemi İslamcı Dergiciliğin Macerası Üzerine Bir Değerlendirme 73
Asım Öz

İslamcılığı Yeniden Düşünmek: Geçmişi Değerlendirmenin Ahlakı ve Geleceği Düşünmenin İmkanı 163
Vahdettin Işık

II. BÖLÜM: İSLAMCILIĞIN YEREL DİLİ: EDEBİYAT DERGİLERİ

1960-1980 Yılları Arasında Büyük Doğu Dergisi ve Necip Fazıl Kısakürek 185
Mahmut Hakkı Akın

Antikomünist Propoganda: Büyük Doğu Mecmuası Örneği 207
Mustafa Oğuzhan Çolak, İbrahim Enes Aksu, Yunus Emre Tapan

Diriliş Dergisinde Tarih İlgisi ve Sonuçları 233
Yunus Emre Özsaray

Edebiyat Dergisi: Yerli Düşüncenin Sesi 245
İlhan Sadıkoğlu

Mavera: Yedi Güzel Adam'ın Dergisi 257
Şerife Nihal Zeybek

III. BÖLÜM: DÜŞÜNCEDE VE EYLEMDE YENİ ARAYIŞLAR

İslam Mecmuası ve İslam Âleminden Taşıdıkları:
Soğuk Savaş Dünyasında Ümmeti Tahayyül Etmek 279
Ayşen Baylak

Hilal Dergisi ve Hilal Yayınları:
Yerli Bir Neşriyat Harekâtı Olarak Çeviri Faaliyetleri 293
Alperen Gençosmanoğlu

Nur Talebelerinin Sesi: İhlas, Zülfikar ve Uhuvvet Gazeteleri 317
Ahmet Karakaya

Zülfikar Mecmuası: 1960'lardaki Nur Hareketine Dair
Bir Okuma Denemesi 329
Alev Erkilet

İslamcı Yayıncılık Bağlamında Mücadele Birliği ve Dergileri 345
Mustafa Aydın

Millî Türk Talebe Birliği ve
Millî Gençlik Dergisi Üzerine Bir Değerlendirme 367
Serkan Yorgancılar

Akıncı Güç ve Akıncılar Dergilerinde
Tartışmanın Şiddeti ve Şiddetin Dili 379
Ertuğrul Zengin

Bir Yayıncılık Membaı Olarak Düşünce Dergisi 401
Mehmet Erken

Şûrâ-Tevhid-Hicret Gazeteleri ve İslami Düşüncede Radikal Tavır 419
Kâmil Yeşil

IV. BÖLÜM: KURUMSAL BİRİKİMİN YANSIMALARI

Mümin mi, Makbul Vatandaş mı?:
Hakses Dergisindeki Cuma Hutbelerinin Analizi 443
Nurettin Ürün

Tohum Dergisi: Semiyolojik Bir Okuma 467
Tuba Aydın

İslam Medeniyeti Dergisi: İslam'ın Son Kalesinde Bir Umut 483
Fatih Kucur

Yazarlar Hakkında 501

Sunuş

Türkiye'de İslamcı düşüncenin izini sürmek isteyenlerin işi, sadece belirli kaynaklara ya da belirli dönemlere bakılarak altından kalkılamayacak kadar karmaşık bir iştir. İslamcı düşünceye ait birikimin değerleri ve duyarlılıkları gibi değişiminin seyri de, yazılı kaynaklardan sesli ve görsel kaynaklara, siyasi eylemlerden tebliğ çalışmalarında takip edilen usullere kadar birçok alanda araştırılmalıdır. Bu bağlamda, bir siyasi ve fikrî iddiayı anlamak ve tarihsel süreçte ortaya çıkan şekil alışlarını gözlemlemek için başvurulacak kaynaklar içerisinde "dergiler" ihmal edilemeyecek önemde kaynaklardır. Fakat dergiler üzerinden süreç okuması yapmanın, sözünü ettiğimiz "çoklu kaynak" takibi ihtiyacından öte sınırlılıkları vardır. "Türkiye'de İslamcı Düşünce"den söz ederken, öncelikle uzun bir tarihi dönemden bahsedildiği göz önünde bulundurulmalıdır. Keza, yaklaşık bir asırlık bir zaman diliminde yayımlanmış bulunan tüm dergilerin okunması ve değerlendirmesi bir yana, onların sadece adlarını bile tespit etmenin ciddi zorluklar içerdiği ihmal edilmemelidir.

Dergiler üzerinden yapılacak bir okumada dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi de dergilerde konu edilmiş gündemleri ve bu gündemlerin ele alınış biçimlerini yalnızca o dönemin çeperine alarak okumaktan kaçınmak olmalıdır. Zira dergiler zaman zaman kendilerine misyon biçtikleri değerleri, kavramları ve mevzuları hemen her dönemde ön planda tutmayı isteyebilirler. Dolayısıyla konjonktürel şartlara hapsolmadan dergilerin kendilerini konumlandırdıkları zemini hesaba katarak değerlendirmelerimizi yapmamız gerekmektedir. Özellikle "mektep" işlevi gören dergilerle "cemaat" dergilerini bu çerçevede dikkatlice okumakta fayda vardır.

Bizim bu çalışmada yaptığımız şey, temsil imkânı nispeten güçlü bazı dergileri dikkate alarak yayımlandıkları dönemin ulusüstü ilişkileri, siyasi ve sosyal

zemini ile dergilerin gündemleri arasındaki irtibatı tespit etmek ve "aynı çizgi"de oldukları varsayılan dergilerin, yaşanan değişim karşısındaki tutumlarını ve tavır alışlarını mukayese ederek günümüze kalan mirası daha doğru bir şekilde görünür hâle getirmektir.

Elinizdeki kitap, 1908-2008 arasında yayımlanmış İslamcı dergileri gün yüzüne çıkarmayı ve incelemeyi hedefleyen "İslamcı Dergiler Projesi"nin ilk çıktısıdır. 2013 yılında İlmi Etüdler Derneği çatısı altında başlayan projenin ilk basamağında, 1960-1980 arasında çıkan İslamcı dergileri ele aldık. Proje kapsamında, bu dergilerin hem matbu hem de dijital olarak toplanıp kayıt altına alınmasının yanında, dönemin dergilerini ve dergiler üzerinden İslamci dilini değerlendirmek için Mart 2015'te Üsküdar Belediyesi ile birlikte "1960-80 İslamcı Dergiler Sempozumu"nu düzenledik. Bu sempozyumda dönemin çeşitliliğini yansıtan etkili dergiler ele alındı. Elinizdeki kitapta yer alan metinlerin önemli bir kısmı bu sempozyumda sunulan tebliğlerin gözden geçirilmesi ile oluşmuş bulunmaktadır. Sempozyumda sunulmadığı hâlde, hem temsil gücü yüksek hem de sonraki dönem üzerinde etkisi hâlen devam eden kimi dergiler hakkında yazılan yazılara da kitapta yer vermiş bulunuyoruz.

Bu aşamada, yüz yıllık bir birikimin ilk dilimi olarak neden 1960-1980 arası yılları seçtiğimize ilişkin de bir açıklama yapmamız gerekiyor. Ulus devlet serüveninin çeperinde şekillenen içe kapanma döneminin düşünce dünyasında da ciddi bir sınır oluşturduğunu her geçen gün daha iyi anlıyoruz. Gündemler, kavramlar ve meseleleri ele alıştaki öncelikler takip edildiğinde bu durum açıkça gözlemlenebilir. Bu sınırlılığı aşma işaretlerinin en somut şekilde görüldüğü dönemin, çok partili hayatın nispeten süreklileştiği 1960-1980 arası yıllar olduğunu söylemek mümkündür. Bir ölçüde, halkın farklı katmanlarının doğrudan sürece dâhil olduğu bu dönem, gerek Türkiye'nin yakın tarihindeki özgül ağırlığı, gerekse de İslamcı düşünce ve yayıncılık tarihindeki yeni arayışlar, mecra tutuşlar, kurumlaşmalar, çeşitlenmeler ve söylem farklılaşmaları bakımından günümüzde de canlı bir şekilde etkisini devam ettirmektedir. Özellikle dönemin faaliyetlerinde etkin rol üstlenmiş şahısların önemli bir kısmının hâlen hayatta bulunması bugünden yapılacak bir okumanın sınanmış bir gözle de murakabesine imkân vermektedir. Bugünün Türkiyesini siyasette, bürokraside, sivil kurumlarda ve entelektüel alanda taşıyan kadroların çok önemli bir kısmının o dönemde yetişen kuşaklar olduğunu dikkate aldığımızda, 1960-80 yıllarını öncelememizin sebebi daha iyi anlaşılacaktır. Günümüzü daha iyi anlamak için, adeta bugünün ana rahmi olan 1960-80 yıllarını yakından incelemenin oldukça mühim olduğu açıktır. Dolayısıyla gerek tanık olduğumuz sürecin anlaşılması-

na katkıda bulunması gerek yaşayan bu tarihî tanıklarla yeni kuşaklar arasında bir köprü oluşturma imkânı vermesi çalışmanın tarihi sıralama tercihini belirleyen en önemli sebebi oluşturuyor.

Bu amaca yönelik bir çerçeve, metinlerin seçimini ve tasnifini yaparken de belirleyici oldu. Bu bağlamda, ilk bölümde Ahmet Köroğlu dört farklı kategoride ele aldığı dergiler dolayımından İslamcı düşünce içindeki çeşitliliğe ve geçişkenliğe vurgu yapıyor. Necdet Subaşı İslami yayıncılığın 1960-80 dönemine miras kalan birikimini, Asım Öz mevsubahis dönemi incelerken dikkat edilmesi elzem olan hususları ve Vahdettin Işık İslamcılığı dünü, bugünü ve yarını ile beraber yeniden düşünmenin şartlarını ve imkânlarını ele alıyor. Bu bölüm, takip eden yazılar için bir zemin teşkil ederek dergiler üzerinden İslami düşüncenin seyrini gözlemlemeyi kolaylaştıracaktır.

Sonraki bölümlerde yer alan yazılar ise, dönemin ulus-üstü siyaset gündemlerinin dergilere nasıl yansıdığını, İslam dünyasının sömürge sonrası oluşan birikimi ile kurulan irtibatın neticesi olarak çeviri faaliyetlerini ve yansımalarını, edebiyat dergilerinin özgünlüklerini ve yeni bir dil kurma çabalarının oluşturduğu mirası ve tüm bunlarla eş zamanlı olarak, eylemci-aktivist bir dilin kendini inşa edişini kurumsal birikim ile sivil mecra arayışları eşliğinde anlamlandırma imkânlarımızı artıracaktır.

Kuşkusuz, bu metinler dönemin bütününe ilişkin bir pencere aralamaktadır. Bir çok bakımdan öncü nitelik taşıyan bu çalışmalar, kendilerinden önceki çoğu bilgiyi tashih etme ve yeniden gözden geçirme imkânı da sunuyor. Yazıların ayaklarımızı ülke gerçeğine basan bir iz sürme ve mevcut ufkumuzu yenileme bakımından kıymeti haiz bir tecrübe alanını gözlerimizin önüne serdiğini rahatlıkla ifade edebiliriz.

Bu projeyle ortaya çıkan kaynakların ve elinizdeki kitabın, başta 1960-80 dönemi olmak üzere Türkiye İslamcılığını anlama ve anlamlandırma çabalarına önemli bir katkı sunacağını ümit ediyoruz. Keza bu kitabın yayımlanmasını müteakip, İslamcılık alanında yapılacak daha derinlikli ve nitelikli çalışmaların önünün bir nebze daha açılması öncelikli temennimizdir.

Kuşkusuz Tevfik Allah'tandır.

Vahdettin Işık, Ahmet Köroğlu, Yusuf Enes Sezgin

Türkiye'de İslamcılık Düşüncesinin Seyrini Dergiler Üzerinden Okumak

Ahmet Köroğlu

Giriş

Son zamanlarda ortaya konan çalışmalar ve araştırmalarla beraber Türkiye'de İslamcılık düşüncesini gerek genel gerekse özel konularıyla ele alan yazılarda niceliksel olarak bir artış söz konusudur. Dolayısıyla bu konudaki girişimlerin geçmişe kıyasla bir hayli yol aldığı söylenebilir. Bu iddia tabii ki sadece Türkiye'deki İslamcılık düşüncesi bağlamında değil, genel anlamda akademik camiada İslamcılık/Çağdaş İslam Düşüncesi ve benzeri konularda çalışmaların artmasıyla da desteklenebilir. Bununla beraber Türkiye'de İslamcılık düşüncesi, birçok farklı konusu ve tartışması ile beraber kendisine kaynaklık edip onu ortaya çıkaran, geliştiren, inşa eden, belirli bir zemin ve imkân oluşturan, kendisini ifade edip diğeri ile ilişki kurmasına zemin oluşturan dergiler üzerinden hakkıyla ele alınabilmiş değildir.

Her ne kadar farklı iddialar (Türköne, 2011) olsa da, hâlâ genel kabul gören bir iddia olarak, Türkiye'de İslamcılık düşüncesinin II. Meşrutiyet dönemi ile başlatılmasının aynı vakte tekabül eden *Sırat-ı Müstakim-Sebilürreşad*'ın çıkmaya başlaması ile irtibatlandırılması Türkiye'de İslamcı düşüncenin dergiler ile olan ilişkisini göstermesi açısından dikkate değer bir olgudur. Elbette şu ana kadar İslamcı düşünce ve yayınlar üzerine yapılan bir takım çalışmalar mevcuttur. Bunlar Türkiye'de İslami yayıncılığı/İslami neşriyatı konu edinen ve büyük oranda bu gibi başlıklar taşıyan, bazıları daha geniş bir tarihsel dönemi ele alan, bazıları ise daha dar bir tarihsel sürece odaklanan, ayrıca genelde tek bir tür üzerine değil, gazete, dergi, kitap gibi farklı yayın türlerini birlikte ele alan

düşünce gelenekleri bağlamında daha da derinleşecektir. Bu çalışma bize aynı zamanda, İslamcılığı sadece pratik göstergeler, söylemler ve siyasi tartışmalar içinde ele almanın onun anlaşılmasını eksik bırakacağını da göstermektedir. Bu bağlamda İslamcılığın kendi teorik tartışmalarını, meseleleri ele alışını ve geliştirdiği yaklaşımları bilmek özel bir önem atfetmektedir. Tüm bunlar için de İslamcı düşünürleri ve onların fikirlerini iyi bilmek, büyük oranda dergilerde kaleme aldıkları yazıları iyi tahlil etmek gerekmektedir.

Son olarak bu yazı bir yönüyle bu geniş malzemenin derinlikli tahlilleri ve analizleri konusunda bilerek eksik bırakılmıştır. Çünkü bu çok daha geniş ve detaylı çalışmalarla birlikte ortaya çıkabilecektir. Ancak bu yazı ile bir anlamda literatür taraması ortaya konulmuş ve sahada daha yapılacak çok işin olduğu gözler önüne serilmiştir. Temennimiz bu sahada yeni araştırmacıların bu konuları ele alan daha nitelikli ve derinlikli çalışmaları bir an önce yapmasıdır.

Kaynakça

Başyazı. (1970, 3 Şubat). *Yeniden Milli Mücadele, 1,* 3.

Bulaç, A. (2004). İslam'ın Üç Siyaset Tarzı ve İslamcıların Üç Nesli. Y. Aktay, M. Gültekingil, ve T. Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık* içinde (C. 6, s. 48-67). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bulut, Y. (2014). İslâmcılık, Tercüme Faaliyetleri ve Yerlilik. Y. Aktay, M. Gültekingil ve T. Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce -İslâmcılık-* içinde (C. 6, 4. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Duman, D. (1995). Türkiye'de İslamcı Yayıncılık. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 4-5*(2), 77-94. DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Ertürk, A. S. (1990, Yaz). Türkiye'de İslami Hareketin Gelişim Süreci. *Dünya ve İslam Dergisi*, 101-108.

Ertürk, A. S. (1990, Güz). Türkiye'de İslami Hareketin Gelişim Süreci. *Dünya ve İslam Dergisi,* 119-130.

Eş, S. (1979a, Eylül). Consessus'umuz demokrasi mi İslam mı? *Hicret gazetesi, 2*, 4.

Eş, S. (1979b, Ekim). Tağuti düzenler için oy yok! *Hicret gazetesi*, *3*, 2.

İnuğur, M. N. (1992). *Türk Basın Tarihi.* İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Kara, İ. (1985, Bahar-Yaz). Cumhuriyet Türkiyesi'nde Dini Yayıncılığın Gelişimi Üzerine Birkaç Not. *Toplum ve Bilim Dergisi*, *29-30*, 153-177.

Kara, İ. (2011). Sunuş-Giriş. *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi: Metinler Kişiler* içinde (C. 1, 4. Baskı). İstanbul: Dergah Yayınları.

Kılıç, M. (2004). Tahirü'l-Mevlevi'nin Mahfil Dergisinin Birinci Cildinde Çıkan Şiirleri. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 24*(11).

Selim, F. (Mayıs 4, 1979). İslam ve demokrasi. *Tevhid gazetesi, 24,* 8-9.

Subaşı, N. (2004). Altmış Öncesi İslami Neşriyat. Y. Aktay, M. Gültekingil ve T. Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce -İslâmcılık-* içinde (C. 6, s. 217-235) (4. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Taşyürek, M. (1995). *İslam'ın Sisli Yılları.* Erzurum: İhtar Yayıncılık.

Türkmen, H. (1994, Haziran). Millileştirilmiş Din Anlayışının Türkiye'deki İlk Ciddi Örneği Yeniden Milli Mücadele -1-. *Haksöz Dergisi, 39*, 39-43.

Türköne, M. (2011). Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu. İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Uğurlu, F. (1986, Ekim). *Altınoluk Dergisi, 8*, 40.

Uğurlu, F. (1986, Eylül). *Altınoluk Dergisi, 7*, 23.

1960 Öncesi İslamî Neşriyat

Sin(diril)me, Tahayyül ve Tefekkür*

Necdet Subaşı

Giriş

Bu çalışmada 1960 öncesinin İslami neşriyatı ve bu neşriyata yön veren genel eğilimler üzerinde durulmaktadır. 1960 öncesi İslami neşriyatı sonrakilerden ayırmak için pek çok neden sayılabilir. Hatta 60'lı yıllar İslami eğilimlerin farklılaşmasında bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir.

1960 Öncesinin Dinî-Sosyal Gerçekliği

İslami neşriyatın Cumhuriyet'in yaklaşık 40 yılına yayılan ve bir anlamda "kendini bulma refleksleri" olarak da değerlendirilebilecek görünümü oldukça ilgi çekicidir. Çünkü devletin bu dönemlere has din ve laiklik politikaları, söz konusu yıllara ciddi bir şekilde ağırlığını katmıştır. Bu bağlamda Cumhuriyet'in ilk dönemlerine yayılan siyasal pratikler ve dinsel deneyimler, Türkiye'de din ve dinî hayatın kendi göstergelerini netleştirmesi açısından olduğu kadar devletin seküler yönelişlerini belirginleştirmesi açısından da oldukça önemlidir.

1960 öncesinin sosyal gerçeklik dünyası, Cumhuriyet'in erken dönem politikalarını iki ana bölümde incelemeyi gerektirir. Bunlar "Tek Partili Hayat" (1923-1945) ve "Çok Partili Hayat" (1945-1960) şeklinde bilinen tarihsel süreçlerdir ve her ikisi de aslında kendi içinde farklı eğilimlere kaynaklık ederek dinî hayatın görünümünde ortaya çıkan farklı yönelişlerin zeminini oluşturmuştur (Karpat, 1996; Tunçay, 1992).

* Bu makale, İletişim Yayınları tarafından basılan *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 6/İslamcılık* (2004) adlı kitapta yayımlanan makalenin yazar tarafından gözden geçirilmiş halidir.

Kaynakça

Akseki, A. H. (1951). Din tedrisatı ve dinî müesseseler hakkında bir rapor. *Sebilürreşad, V*(102-15).

Akseki, A. H. (1960, Temmuz). Dinî müesseselerimiz hakkında bir rapor. İsl*am, 3*(10), 295-300.

Albayrak, S. (1973). *Türkiye'de din kavgası.* İstanbul: İleri Sanat Matbaası.

Başgil, A. F. (1954). *Din ve laiklik*. İstanbul: Yağmur Yayınları.

Bora, T. (1999). *Türk sağının üç hâli -Milliyetçilik, muhafazakârlık,* İslamcı*lık-* (2. Baskı). İstanbul: Birikim Yayınları.

Bora, T. (2002). Milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı düşünüşte negatif Batı imgesi. U. Kocabaşoğlu (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce-modernleşme ve Batıcılık* içinde (C. 3, s. 251-268). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bulaç, A. (1985). İsl*am dünyasında düşünce sorunları* (2. Baskı). İstanbul: İnsan Yayınları.

Ceyhan, A. (1991). *Sırat-ı Müstakîm ve Sebîlürreşad mecmuaları fihristi.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Din hürriyeti istiyoruz. (1960, Temmuz). İslâm, *III*(10), 291.

Fergan, E. (1967). *Milleti nasıl aldattılar? Mukaddesatına nasıl saldırdılar? Kara kitab* (2. Baskı). İstanbul: Sebilürreşad Neşriyat.

Feroze, M. R. (1995a). Laiklik yanlıları ve karşıtları. D. Dursun (Drl.), *Türkiye'de İslam ve laiklik* içinde (s. 41-56). İstanbul: İnsan Yayınları.

Feroze, M. R. (1995b). Laiklikte aşırılık ve ılımlılık. D. Dursun (Drl.), *Türkiye'de İslam ve laiklik* içinde (s. 23-40). İstanbul: İnsan Yayınları.

Gün, F. (2001). *Sebilürreşad dergisi ekseninde çok partili hayata geçerken* İslamcı*lara göre din ve laiklik (1948-1954).* İstanbul: Beyan Yayınları.

İnuğur, M. N. (1992). *Türk basın tarihi (1919-1989).* İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

İz, M. (1975). *Yılların izi.* İstanbul: İrfan Yayınları.

Jäschke, G. (1972). *Yeni Türkiye'de İslamlık.* (H. Örs, Çev.). İstanbul: Bilgi Yayınları.

Kara, İ. (1985, Bahar-Yaz). Cumhuriyet Türkiyesi'nde dinî yayıncılığın gelişimi üzerine birkaç not. *Toplum ve Bilim, 29-30*, 153-177.

Kara, İ. (1994). Sunuş. *Türkiye'de* İslamcı*lık düşüncesi -Metinler/kişiler-* içinde (C. 3, s. 5-8). İstanbul: Pınar Yayınları.

Kara, İ. (2001). İslam düşüncesinde paradigma değişimi. M. Ö. Alkan (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce-Tanzimat ve Meşrutiyet'in birikimi* içinde (C. 1, s. 234-264). İstanbul: İletişim Yayınları.

Karpat, K. H. (1996). *Türk demokrasi tarihi -Sosyal, ekonomik, kültürel temeller-* (2. Baskı). İstanbul: Afa Yayınları.

Koçak, C. (1996). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945).* İstanbul: İletişim Yayınları.

Koçak, C. (2002). Türk milliyetçiliğinin İslam'la buluşması. T. Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce-milliyetçilik* içinde (C. 4, s. 601-613). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (1991). *Türkiye'de din ve siyaset.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Mert, N. (1996, Bahar). Cumhuriyet'e ilk İslamcı muhalefet: Yarın ve müsavat. *Toplum ve Bilim, 69*, 128-149.

Okay, O. (1992). Büyük Doğu. *TDV* İsla*m ansiklopedisi* içinde (C. 6, s. 513-514). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Okay, O. (1997). Hareket. *TDV* İsla*m ansiklopedisi* içinde (C. 16, s. 123-125). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özdalga, E. (1997). Tasavvuf bahçelerinde dolaşan bir millî kahraman: Necip Fazıl Kısakürek. (Ed.), *Cumhuriyet, demokrasi ve kimlik* içinde (s. 189-193). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Öztürk, O. ve Topaloğlu, B. (1975). *Cumhuriyet Devrinde yayımlanan* İslami *eserler bibliyografyası (1923-1973).* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Reed, H. A. (1995). Çağdaş Türk Müslümanlarının dinî hayatı. D. Dursun (Drl.), *Türkiye'de İslam ve laiklik* içinde (s. 91-127). İstanbul: İnsan Yayınları.

Rustow, D. A. (1995). Türkiye'de İslam ve politika: 1920-1955. D. Dursun (Drl.), *Türkiye'de İslam ve laiklik* içinde (s. 57-90). İstanbul: İnsan Yayınları.

Sitembölükbaşı, Ş. (1995). *Türkiye'de İslam'ın yeniden inkişafı (1950-1960).* İstanbul: İSAM Yayınları.

Topçu, N. (1969). Hareket'in otuz yılı. *Hareket, 37,* 4-6.

Topçu, N. (1970). Bahtiyar belde. *Fikir ve Sanatta Hareket, 54,* 4-6.

Toprak, Z. (1984). Fikir dergiciliğinin yüz yılı. (Ed.), *Türkiye'de dergiler ansiklopediler (1849-1984)* içinde (s. 13-54). İstanbul: Gelişim Yayınları.

Tunaya, T. Z. (1991). İslamcı*lık akımı* (2. Baskı). İstanbul: Simavi Yayınları.

Tunçay, M. (1992). *T.C.'de Tek Parti yönetiminin kurulması (1923-1931)* (3. Baskı). İstanbul: Cem Yayınları.

Türkmen, H. (Ağustos-Eylül, 1994). Hareket dergisi 1939-1982 -Millî İslâm teorisi ya da millî dindarlık-. *Haksöz, 41-42,* 48-61.

Kenetlenmenin İmkânsızlığı

1960-1980 Dönemi İslamcı Dergiciliğin Macerası Üzerine Bir Değerlendirme*

Asım Öz

"Biz öteden beri ağabeylerimizden, bizim önümüzdeki büyüklerimizden, Müslümanlar olarak, İslam'a gönül vermiş kimseler olarak birçok şey alıp gelmekteyiz. Miras olarak birçok şey kalıyor bize. Miras olarak kalan bu şeylerden her zaman bir seçime gitmek mümkün olmuyor. Miras olarak ne kalıyorsa onu almak zorunda bırakılıyorsunuz. Öyle olmaması halinde pek hoş olmayan ifadelerle, cümlelerle tanımlanabiliyor durumunuz."

Yaşar Kaplan (1983, s. 51)

"Toplumların hafızası gibi, toplulukların hafızası da zayıftır. Özellikle yazılı bir geleneği olmayan ve daha çok şifahî bir kültürel sürekliliğe sahip bulunan ülkemizde geçmişe ait en kalıcı birikim hatıra ve efsanelerdir. Bireylerin tecrübî bilgilerini, kişisel yorum ve abartı katarak aktara gelmesi ile oluşan bu geçmiş bilgisi, önemli ölçüde gerçeğin eksik hatta yanlış kavranmasına da yol açabilir. Tarih, bizim gibi toplumlarda övgü ve sövgü arenası, kahraman ya da hain deposu veya hâkim sınıfların biyografisi olarak bilinir. Bir ideoloji ya da değerler sistemi etrafında örgütlenmiş sivil oluşumlar da Tarih'i ve kendi geçmişlerini aynı tarzda kurgularlar; çoğunlukla kendi kişisel hatıraları ya da efsaneler geçmişi oluşturur. Gerçek yaşandığı anın sıcaklığı, boyutları ve tutarlılığı ile unutulup gitmiştir."

Seyfettin Mut (1996, s.18)

Giriş

Bu makale, 1960-1980 arası Türkiye'sinin en sıcak gündemlerini siyasî, fikrî/dinî ve edebî veçhelerinden bir kısmını İslamcı dergileri merkeze alarak, onlardan geriye kalan mirası "kenetlenmenin mümkün olup olmadığı" bağlamında

* Makalenin yazımı sürecinde ulaşamadığım süreli yayınlar konusunda yardımını esirgemeyen Bilim ve Sanat Vakfı Kütüphanesi görevlilerinden Hüseyin Etil ile metnin muhtevasına ve tertibine dair çok isabetli yorum, eleştiri ve teklifleri için Habil Sağlam'a teşekkür borçluyum. Tüm bu borçlarıma karşın, metinde yer alan tüm görüşlerle muhtemel maddi hata ve atlamalar bana aittir.

1960'lardan sonra dergiler İslami çevrelere yeni fikirler getirme iddiasıyla yola çıkmışlardır. Fakat bunun her daim süren rekabetten dolayı öyle kolaylıkla gerçekleşmeyeceği anlaşılınca çoğunlukla yola çıkarken belirtilen temel unsurlar feda edilmek zorunda kalınmıştır. Maalesef 1970'lerin sonuna yaklaşıldığında, kendi rotasını izleyen dergilerin pek çoğu bu dönemde yolu genişleten değil daraltan bir pozisyonda bulunmuştur. Bir Müslümanın günlük hayatta başka bir Müslüman'a karşı takınması gereken tavrın dergi dünyasında geçerli olması gerektiği şeklindeki bir anlayış ancak 1980 sonrasında "bütün içtenliğiyle diyalog" kurmak çerçevesinde varlık kazanabilmiş, fakat yerleşik hâle gelmesi 2000'lerden sonra gerçekleşmiştir.

Son bir hususa değinmekte yarar var. Haddizatında dergiler, elbet sadece dergi değildir; lakin sadece birine takılıp kalmamak, banileri kim olursa olsunlar aciz ve fani varlıklar olduklarını unutarak onları putlaştırmamak yahut onlara hak ettiklerinden ötede vasıflar yüklememek gerekir. Dergilerin edebî ve siyasi olsun fark etmez, peşin hükümsüz erdemlerini ve zaaflarını görmek, kalıcı yanlarını saptamak ve bunları yeni oluşlarda yansıtmak görevimiz ve ödevimiz olmalıdır. Acı da olsa, hayallerimizi de yıksa, hataları ve bencillikleri ortaya koymak ve ders çıkarmak mümkündür. Fakat hayat vermekten uzak nostaljinin her yeri sardığı bir iklimde bunu gerçekleştirmek şimdilik imkân dâhilinde değil. Belki bir gün biz de muhasebe yapar duruma gelebiliriz. Ama maalesef bu kısa vadede mümkün görünmüyor. Bundan dolayı, Türkiye'de 1960 sonrasındaki İslamcı dergiciliğin macerasının "bugünden bakarak geçmişi yeniden yorumlama" ve "geleneği retrospektif bir okumayla yeniden kurma" çerçevesinde değerlendirilmesi sayesinde bugünün ve yarının dergiciliğine yol gösterecek son derece hayati tutamaklar elde edilebileceği rahatlıkla söylenebilir.

Kaynakça

(1962). *Sebilürreşad, 14*(332), 112.
(1968). *Hareket, 31*.
(1970, Haziran). *Hareket, 5(54).*
(1971a, 3 Mart). *Büyük Doğu [15. Devre, 28. Yıl], 9*, 15.
(1971b, 24 Mart). *Büyük Doğu [15. Devre, 28. Yıl], 12*, 15.
(1971c, 31 Mart). *Büyük Doğu [15. Devre, 28. Yıl], 13*, 15.
(1971d, 21 Nisan). *Büyük Doğu [15. Devre, 28. Yıl], 16*, 15.
(1978). *Kriter, 23*, 32.
(t.y.). *Sebilürreşad, 14*(331), 82-87.
Acaroğlu, T. (1971). Dergiciliğimiz. *Türk Dili, 233,* 389-394.
Aksu, M. (1977). Basın Mensubumuzdaki Çelişki. *Düşünce, 3*, 39.

Algan, A. (2009). Dergiler Arasında: Kriter'in Kriter'ini Anlamak. *Özgün Düşünce, 4*, 176-188.

Arslantaş, S. (2012). *Ankara'da Kırk Beş Yıl* (s. 106-114). İstanbul: Beyan Yayınları.

Atalar, M. K. ve Bircan, A. B. (1997). *Ercümend Özkan ile İslami Hareket Üzerine* (s. 324, 331-336, 374). Ankara: Anlam Yayınları.

Atılhan, C. R. (1961). İslam Arasındaki İhtilaflar Zail Olmaktadır. *Sebilürreşad, 14*(327), 21.

Bayazıt, E. (1976). Hamit Algar'la Bir Konuşma. *Mavera, 1*, 34.

Bayraktar, F. (1978). Şu Dergilerin Derdi. *Milli Gençlik, 28-29*, 70.

Besli, H. (1976, Ağustos). Tebliğ ve Dergicilik. *Düşünce, 1*(5), 50-53.

Besli, H. (1976, Aralık). Tebliğ ve Dergicilik 2. *Düşünce, 1*(9), 51-56.

Besli, H. (1977, Haziran). Düşünce Gözüyle Dergiler ya da Dergilerden Düşüncemize Kalanlar. *Düşünce, 2*(3), 64.

Besli, H. (1977, Mayıs). Düşünce Gözüyle Dergiler ya da Dergilerden Düşüncemize Kalanlar. *Düşünce, 2*(2), 62-63.

Besli, H. (1977, Ocak). Düşünce Gözüyle Dergiler ya da Dergilerden Düşüncemize Kalanlar. *Düşünce, 1*(11), 60-61.

Besli, H. (1977, Temmuz). Ara Yazı. *Düşünce, 2*(4), 25-26.

Besli, H. (1977-78). Düşünce Gözüyle Dergiler. *Düşünce, 2*(9-10), 68-69.

Besli, H. (1978, Mart). Dergicilik Anlayışımız. *Düşünce, 2*(12), 7.

Besli, H. (1979, Haziran). Düşünce Gözüyle Dergiler ya da Dergilerden Düşüncemize Kalanlar. *Düşünce, 4*(1), 47.

Besli, H. (1979, Temmuz). Düşünce Gözüyle Dergiler ya da Dergilerden Düşüncemize Kalanlar. *Düşünce, 4*(2), 47.

Bilhan, B. (1976). Selefiyyeye Bu Hücum Neden. *Kriter, 5*, 33-35.

Bir Taktiğin İflası. (1967). *Hilâl, 69*, 16-17.

Budak, M. (1970a). Dergiler. *Diriliş, 6*, 63.

Budak, M. (1970b). Dergiler. *Diriliş, 7-8*, 127.

Bulaç, A. (1975). İslam Sosyalizmi Tartışmaları. *Hareket, 111*, 18.

Bulaç, A. (1977). İslami Hareketin Kaynağı. *Düşünce, 7*, 22-24.

Çamdibi, A. V. (1967). İslam Açısından Sosyalizm. *İslam Medeniyeti, 3*, 44.

Çekmegil, M. S. (1976a). Kur'an Gölgesinde ve Türk-İslam Sentezi. *Kriter, 3*, 27-28.

Çekmegil, M. S. (1976b). Sayın Süleyman Ateş ve Sülemi Tefsiri. *Kriter, 4*, 20.

Çekmegil, M. S. (1976c). Bu Ülke ve Cemil Meriç. *Kriter, 6*, 14-15.

Çekmegil, M. S. (1976d). Fikri Cehd. *Kriter, 4*, 7.

Çekmegil, M. S. (1977). Fikri Yavuz Hocaefendi ve … Meal-i Âlisi. *Kriter, 12*, 29.

Çekmegil, M. S. (1996). Son Çeyrek Yüzyılda Bizdeki Gelişmeler. *Değişim, 32,* 27.

Çıkarken. (1976). *Nesil, 1*, 2-3.

Davudoğlu, A. (2011). *Dini Tamir Davasında Din Tahripçileri* (s. 277). İstanbul: Bedir Yayınevi.

Dedektif X 1. (1978). Din Simsarları. *Büyük Doğu [16. Devre], 2*, 14.

Dergiler. (1960). *Diriliş, 1*, 17.

Dergiler. (1973). *Milli Gençlik, 4*, 49.

Düzdağ, M. E. (1978, 28 Ocak). Bir Fitnenin Tahribatı. *Sebil*.

Erkilet, A. (2014). *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler* (s. 154). Ankara: Hece Yayınları.

Erunsal, İ. E. (2014). Kitaplar, Kütüphaneler ve Bir İlim Adamının Hayatı (Haz. M. B. Ülker). *Dergâh, 296*, 13.

Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar* (s. 34) (Çev. L. Ünsaldı, Ş. Geniş, S. N. Ağırnaslı). Ankara: Heretik Yayıncılık.

Göç Türkmen, M. (1993a). Çok Partili Sisteme Geçerken İslamcı Dergiler 1. *Haksöz, 26.*

Göç Türkmen, M. (1993b). Çok Partili Sisteme Geçerken İslamcı Dergiler 2. *Haksöz, 27.*

Göç Türkmen, M. (1993c). Çok Partili Sisteme Geçerken İslamcı Dergiler 3. *Haksöz, 28.*

Günalp, H. (2003). *Kimlikler Siyaseti* (s. 127). İstanbul: Metis Yayınları.

Güran, T. (1966). Diriliş'e Selam. *Hilâl, 63*, 17.

Haber-Yorum. (1977, Ekim). *Düşünce, 2*(7), 5.

Hadiselerin Muhasebesi. (1964a). *Büyük Doğu, 1*, 10-11.

Hadiselerin Muhasebesi. (1964b). *Büyük Doğu, 2*, 10-11.

Hadiselerin Muhasebesi. (1964c). *Büyük Doğu, 9*, 9.

Ham Yobaz Kaba Softa. (1964). *Büyük Doğu, 3*, 7.

Hatemi, H. (1966). Sosyalizm ve İslamiyet Tartışmaları. *Hareket, 6*, 12-13.

Her Hafta Bir Mecmua: Pınar. (1971). *Yeniden Milli Mücadele, 55*, 14.

Her Hafta Bir Mesele. (1971, 3 Şubat). *Büyük Doğu [15. Devre], 5*, 12-16.

Işık, T. (1978). En Büyük Tehlike. *Büyük Doğu [16. Devre], 1*, 4.

İdeolojiler Kavgasında Geçen Hafta. (1977, 12-19 Temmuz). *Yeniden Milli Mücadele, 8*(389), 14-15.

İftiralar ve Cevaplar… (1972). *Yeniden Milli Mücadele, 104*, 10.

İlim, Kültür ve Sanatta Gerçek. (1978). *Yeniden Milli Mücadele, 441*, 13.

İlmi Sağ. (1970, 3 Şubat). *Yeniden Milli Mücadele, 1,* 2.

İslam Birliğini Bozanlar. (1971, 1 Ocak). *İlahi Işık, 3*(102).

İslam Kapitalizm Uyuşmazlığı. (1972). *Hareket, 77*, 2.

İslam'ın Çağrısı. (1974). *Diriliş, 3*, 41.

İz, M. (1967). Din Alimi Din Adamı. *İslam Medeniyeti, 2,* 7.

Kaplan, Y. (1982). İktibas Dergisi Sahibi ve Yayımcısı Ercümend Özkan ile Bir Söyleşi. *Aylık Dergi, 44-45-46,* 101.

Kaplan, Y. (1983). Yazarlar Birliği Konuşması. *Aylık Dergi, 53*, 51.

Kaplan, Y. (1995). *Kalem ve Kelepçe* (s. 57-63). İstanbul: Timaş Yayınları.

Kara, İ. (2006). *Sözü Dilde Hayali Gözde* (s. 31, 82). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karakoç, S. (1966). Şehidin Mirası Zaferimizdir. *Diriliş, 6*, 7-19.

Karakoç, S. (1990). Hatıralar LXXXIV, İstanbul-Ankara. *Diriliş, 84,* 14-15.

Karaman, H. (1977). Zaruri Bir Açıklama. *Nesil, 7*, 49.

Kazdal, İ. (1995). Dostum ve İman Kardeşim Ercümend Özkan. *Haksöz, 49.*

Kılıçarslan, S. (1974). Cemaleddin Efganî Dosyası Üzerine. *Hareket, 108*, 25-26.

Kısakürek, N. F. (1971, 13 Ocak). *Büyük Doğu [15. Devre], 2*, 13.

Kısakürek, N. F. (1979). *Rapor 4* (s. 58-70, 71-73). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2009). *Babıali.* İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2010). *Çerçeve 5* (s. 79). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2011). Önsöz. A. Davudoğlu (Yazar), *Dini Tamir Davasında Din Tahripçileri* içinde (s. 11-12). İstanbul: Bedir Yayınevi.

Kur'an Kursları Hakkında Alınan Karar Gözden Geçirilmelidir. (1970, 29 Eylül). *Yeniden Milli Mücadele, 35*, 10.

Kuşçu, K. (1960). İslamiyet'i Müdafaa Eden Amerikalı Genç Kız. *Sebilürreşad, 13*(315), 231.

Kürkçü, E. (2004, 5 Temmuz). Düşünce Endüstrisi Eğlenceye Yenildi. *Aksiyon.*

Lekesiz, Ö. (2004). İslami Türk Edebiyatı'nın Değişen Yüzü. Y. Aktay (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık* içinde (c. 6, s. 974). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Mardin, Ş. (2011). Türkiye, İslam ve Sekülarizm. (Çev. E. Gen, M. Bozluolcay) İstanbul: İletişim Yayınları.

Mengüşoğlu, A. M. (1976). Dillerin Kamaşması. *Kriter, 4*, 3-5.

Meriç, C. (1972). Cemaleddin Efganî Dosyası. *Hareket, 83*, 6-12.

Modernistlere ve Bid'atçilere Karşı Şuurlu Mücadele. (1970, 19 Mayıs). *Yeniden Milli Mücadele, 16*, 16.

Muhterem Okuyucu. (1969). *Hilâl, 92*.

Mut, S. (1996). İslamcı Kuşaklar ve Tarih Bilinci. *Değişim, 32,* 18,19.

Okuyucuya Cevaplar. (1969). *Hilâl, 92*, 31-32.

On Üçüncü Cilde Başlıyoruz. (1960). *Sebilürreşad, 13*(301), 1.

Özdenören, R. (1985). Demek ki Yüz Ayı Geride Bırakmışız. *Mavera, 100*, 5.

Özdenören, R. (2001). Nuri Pakdil'in Dergiciliği: Eylemin Öteki Adı. *Kitap-lık, 50,* 239.

Özel, İ. (1977, Ekim). Bir Medeniyet Kurmak. *Düşünce, 2*(7), 17-19.

Özel, İ. (1978, Mart). Cemaatleşme. *Düşünce, 2*(12), 13-20.

Öztuna, Y. (2014). *Tarihçi Gözüyle* (s. 216). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Öztürk, C. (1978, Haziran-Temmuz). Okurlarımızdan Mektup. *Düşünce, 3*(3-4), 56-57.

Polat, M. (1967, May 13). Hamidullah Meselesi. *Sabah*.

Sağ'da Olmak. (1967). *Hareket, 14*, 3.

Seçimler ve MSP. (1977, Temmuz). *Düşünce, 2*(4), 5-6.

Sitembölükbaşı, Ş. (1995). *Türkiye'de İslam'ın Yeniden İnkişafı (1950-1960)* (s. 185). İstanbul: İsam Yayınları.

Sizlerle Başbaşa. (1971, 27 Ocak). *Büyük Doğu [15. Devre], 4,* 15.

Süleyman Ateş, Politik Oyunlar ve Tekfir Meselesi. (1977, Mayıs). *Düşünce, 2*(2), 5-7.

Takdim. (1967). *İslam Düşüncesi, 1*, 2.

Teşekkür. (1979). *Diriliş, 61*, 12.

Toker, M. (1971). *Sağda ve Solda Vuruşanlar.* Ankara: Akis Yayınları.

Topçu, N. (1966). Allahsız Kazanç. *Hareket, 4*, 17.

Topçu, N. (1969a). Hareket'in Otuz Yılı. *Hareket, 37*, 5-6.

Topçu, N. (1969b). Kin ile Din Birleşmez. *Hareket, 39*, 6.

Topçu, N. (1970). Vatan İhaneti. *Hareket, 49*, 5.

Topçu, N. (1971). İslamı Sömüren Siyaset. *Hareket, 61-62*, 6.

Topçu, N. (1973). *Hareket, 7*, 1.

Toramanoğlu, C. (1978). Bir Kitap ve Bir Tenkit. *Milli Gençlik, 27*, 46.

Tuna ile Taşan Nehir. (1978). *Milli Gençlik, 27*, 5.

Vahhabilik, Mezhepsizlik ya da Fitnenin Kaynağı. (1977). *Düşünce, 1*, 10-11.

Yağmur, S. (1973). Dergilerimiz. *Hareket, 88,* 46, 49, 50.

Yağmur, S. (1974). Bu Ülke ve Cemil Meriç. *Hareket, 102*, 45-47.

Yazgan, M. (1978). Yine Büyük Doğu. *Büyük Doğu [16. Devre], 2*, 8-9.

Yorum. (1977). *Nesil, 7*, 4.

İslamcılığı Yeniden Düşünmek
Geçmişi Değerlendirmenin Ahlakı ve Geleceği Düşünmenin İmkanı

Vahdettin Işık

"Hayat hiçbir zaman hülasa edilemez."
Murîd Bargûtî

Giriş

Günümüzde Müslümanlar somut ve ciddi bir kuşatma yaşamaktadırlar. Bu kuşatma cari sistemin dâhili ve harici saldırılarıyla gittikçe derinleşiyor. Kuşkusuz sorunun aciliyeti ve çok boyutluluğu Müslümanların zihnî serüvenlerini de etkiliyor. Bu yüzden, günümüz Müslümanı bu sorunların üstesinden nasıl gelebileceğine ilişkin zihnî bir kıskaçla da karşı karşıya gelmiş bulunmaktadır. Küresel kapitalizmin fiilî ve zihnî kuşatması ile hesaplaşmadan sorunların üstesinden gelemeyeceğini her gün daha yakından fark ettikçe de, ya "savunma"yı ya da "uyum"u esas alan çözümler yegâne seçenek hâline gelmektedir. "Savunma"yı esas alan tutumu İslamcılar, "uyum"u esas alan tutumu da laisistler temsil etmektedir.

Savunmayı esas alan tutumla uyumu esas alan tutum arasında yaklaşık yüz yıllık bir gerilim yaşanmaktadır. Bu gerilim ise hem kendini hem de diğerini anlama biçimini derinden etkilemektedir. Batının tanımlama gücünün de etkisiyle, İslamcılık bu tartışmaların ana gündem maddesi hâline gelmiş bulunuyor. Öbür yandan, İslamcılık tartışması hem Batılılarla Müslümanlar arasında hem de Müslümanların kendi aralarında yoğun bir şekilde sürmektedir. Bu tartışmaların odaklandığı başlıklar, muhataplarına göre çeşitlilik gösteriyor. Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasında süren tartışmalar daha çok "terör" ve "İslamofobya" ile "sömürü karşıtlığı" ve "direnme" ekseninde şekillenmektey-

Bu sebeple; hayatın dinamik ve değişken bir tabiatı olduğu gerçeği ile Müslümanların oluşturduğu ve asırlarca insicamını korumuş ilimler vasıtası ile toplumsal hayatın dinle irtibatını muhtelif seviyelerde kurup, yeniden üretme imkânını göstermiş müstakil bir sistem olduğu gerçeği birlikte düşünülmeden atılacak her adım yeni sorunlara yol açacaktır. Bir "ihya" girişiminin başarısı bu dengeyi kurabilmek ile yakından irtibatlıdır.

Elbette, "bir tel kopar ve bütün ahenk bozulur" ama bu anlamda vardığımız yer "varılan bir son" değil, hayatın bir merhalesidir. Tarih ise yapılmaya ve yaşanmaya devam ediyor. Müslümanlar her şeyden önce İslami düşüncenin ihyası ile insanlığa hâlâ bir şeyler teklif edebilme gücüne ve belki de hepsinden önemlisi sorumluluğuna sahip bulunmaktadır. Yaklaşık üç asırlık bir yeni tecrübeyi, asr-ı saadetten beri biriken önceki tecrübeye ekleyerek bir "çıkış" arayışında "yol'a devam etmek" tek makul yol gibi görünüyor. Tüm dünyada yaşanan iç içe geçmişlik hâli de dikkate alındığında, İslami geleneğin farklı zaman ve zeminlerde şekillenen müktesebatını ihmal etmeyen bir "iz sürme"yle bu işin üstesinden gelinebileceğini düşünüyorum. Benim kanaatim; ancak İslami geleneğin üç ana mecrasını oluşturan beyan, burhan ve irfan birikimlerinin hiçbirini ihmal etmeyen bir tutumla bu başarılabilir.

Kaynakça

Akçura, Y. (2015). *Üç Tarzı Siyaset*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Altundağ, Ş. (1988). *Kavalalı Mehmed Ali Paşa İsyanı Mısır Meselesi* (2. Baskı, s. 23). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Atalay, O. (2004). *20. Yüzyıl Tefsir Akımı İçtimai Tefsir*. İstanbul: Beyan Yayınları.

Aydın, M. S. (1993). Elmalılı'da Teceddüt Fikri. *Elmalı M. Hamdi Yazır Sempozyumu* içinde (s. 300). Ankara: TDVY.

Bein, A. (2013). *Osmanlı Uleması ve Türkiye Cumhuriyeti: Değişimin Failleri ve Geleneğin Muhafızları*. (B. Üçpunar, Çev.) İstanbul: Kitap Yayınevi.

Berkes, N. (2004). *Türkiye'de Çağdaşlaşma* (7. Baskı, s. 410-411). İstanbul: YKY.

Çalışkan, İ. (2012). *Siyasal Tefsirin Oluşum Süreci*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

el-Beyhakî. (2010[AT1]). *es-Sünenu'l-Kübrâ* (C. X, s. 209). İstanbul: Ocak Yayıncılık.

el-Hâkim. (1990). *el-Müstedrek* (1. Baskı) (C. IV, s. 285). Beyrut: Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye.

el-Hâkim. (1990). *el-Müstedrek* (1. Baskı) (C. I, s. 45). Beyrut: Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye.

Elias, N. (2000). *Uygarlık Süreci* (1. Baskı) (C. 1, s. 299-309). İstanbul: İletişim Yayınları.

et-Taberânî. (1991). *Müsnedu'ş-Şâmiyyîn* (C. I, s. 344). Beyrut: Müessesetü'r-Risale.

Fazlıoğlu, İ. (1988, Mart). İlim ilim bilmektir; bilim neyi bilmektir. *Dergah, IX*(97), 12-14, 22.

Gencer, B. (2009). İslam'da Modernleşme (1839-1939). Ankara: Lotus Yayınevi.

Gökalp, Z. (2014). Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Görgün, T. (2001, Kış). 'Dinin Yeniden Yorumlanması' Meselesi Üzerine. Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi, *73*. http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&Yazi-No=538 adresinden 18 Eylül 2015 tarihinde edinilmiştir.

Hanbel, A. b. (t.y.). *el-Müsned* (C. II, s. 359). Kahire: *Müessesetu Kurtuba.*

Işık, V. (2006-2007). İslamcı Dergilerin Gündemleri. *Umran Dergisi*, *143*, 81.

İbn Abdilberr. (2004). *et-Temhîd* (C. I, s. 59-60). Kahire: el-Farukü'l-Hadise.

İnayet, H. (1988). *Çağdaş İslami Siyasi Düşünce* (s. 99). İstanbul: Yöneliş Yayınları.

Kara, İ. (1986). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi/Metinler-Kişiler* (C. 1). İstanbul: Risale Yayınları.

Kara, İ. (2001). *Bir Felsefe Dili Kurmak* (s. 117). İstanbul: Dergah Yayınları.

Kara, İ. (2003). *Din ile Modernleşme Arasında, Çağdaş Türk Düşüncesi Nasıl Ele Alınabilir?* (1. Baskı) (s. 16) İstanbul: Dergah Yayınları.

Karaman, H. (2003). İslam'da Tecdîd ve Müceddidler. *İslam'ın Işığında Günümüz Meseleleri* içinde (C. 2). İstanbul: İz Yayıncılık.

Karaman, H. (t.y.). *Reform, Tecdit ve İçtihad Hakkında Bir Söyleşi*. http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00243.htm adresinden 18 Eylül 2015 tarihinde edinilmiştir.

Karpat, K. H. (2004). *İslâm'ın Siyasallaşması*. (1. Baskı, s. 31-243). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Okuyucu, N. (Ed.). (2014). *Batı Gözüyle Tecdid*. İstanbul: Klasik Yayıncılık.

Said Halim Paşa. (2003). *Buhranlarımız ve Son Eserleri.* (M. E. Düzdağ, Haz.) İstanbul: İz Yayıncılık.

Sifil, E. (2011, Nisan). Islah ve İfsat: Ya Düzelme Ya Bozgun. *Semerkand Dergisi.* http://semerkand-dergisi.com/islah-ve-ifsat-ya-duzelme-ya-bozgun/ adresinden 18 Eylül 2015 tarihinde edinilmiştir.

Subaşı, N. (2012, 22 Temmuz). Türkiye'de İslamcılığın Seyr-ü Seferi. http://www.necdetsubasi.com/index.php/makale/117-türkiye'de-islamcılığın-seyr-ü-seferi.adresinden 12 Şubat 2015 tarihinde edinilmiştir.

Şah Veliyyullâh ed-Dihlevî. (2012). *Hüccetullahi'l-Bâliğa* (2. Baskı) (C. I, s. 487). (M. Erdoğan, Çev.) İstanbul: İz Yayıncılık.

Tunaya, T. Z. (1962). *İslamcılık Cereyanı*. İstanbul: Baha Matbaası.

Tunaya, T. Z. (2010). *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Turabi, H. (1997). *İslami Düşüncenin İhyası* (s. 7-8). İstanbul: Ekin Yayınları.

Türker, Ö. (2011). İslam Düşüncesinde İlimler Tasnifi. *İ. Ü. Sosyoloji Dergisi*, *22*, 533-556.

Türkmen, H. (1991, Kış). İslami Uyanıştan İslami Harekete. *Dünya ve İslam Dergisi*, *5*, 141–142.

Türköne, M. (1994). *Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu* (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yazır, E. M. H. (1978). *Tahlil-i Tarih-i Felsefe: Metâlib ve Mezâhib Tercümesinin Dibâcesi* (1. Baskı, s. 382). İstanbul: Eser Neşriyat.

Yazır, E. M. H. (1341/1925), Metâlib ve Mezâhib Tercümesi, İstanbul, Matbaayı Âmire.

Yazır, E. M. H. (2011). Müslümanlık Mâni-i Terakki Değil, Zâmin-i Terakkîdir. A. C. Köksal, M. Kaya (Haz.), *Meşrutiyetten Cumhuriyete Makaleler* içinde (s. 261-262). İstanbul: Klasik Yayınları.

Zürcher, E. J. (2002). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (s. 12). İstanbul: İletişim Yayınları.

1960-1980 Yılları Arasında Büyük Doğu Dergisi ve Necip Fazıl Kısakürek

Mahmut Hakkı Akın

Giriş

Osmanlı son döneminin en etkili siyasi düşüncelerinden birisi İslamcılıktır. İslamcılık, Müslüman toplumların varoluş kaygısını entelektüel ve siyasi alana taşıma hareketi olarak değerlendirilebilir. Bu hareket, İslam'ın modern dünyada söyleyecek sözü olduğu tezi temelinde gelişmiştir. On dokuzuncu yüzyılda dünyanın en büyük bağımsız Müslüman devleti olmasının yanında Sünni İslam dünyası için sembolik önem taşıyan hilafet makamına sahip Osmanlı Devleti açısından İslamcılık hareketinin düşünce ve siyaset alanında önemli bir karşılığı olmuştur. Öyle ki, İslamcılık, bazı düşünürler tarafından evrensel bir bakış açısına bağlı olarak hem Osmanlı Devletinin hem de Müslüman toplumların Batı dünyası karşısında varoluş kaynaklarından birisi olarak kabul edilmiştir. II. Abdülhamit, Sünni Müslüman dünyanın halifesi sıfatıyla "Panislamcı" bir siyaset izlese de Türkiye'deki ilk nesil İslamcıların bir kısmı ile arasında önemli bir mesafe olmuştur. Abdülhamit sonrası ve Cumhuriyet öncesi dönemde İslamcılık, önemli bir düşünce hareketi olarak varlığını sürdürmüştür. Özellikle I. Dünya Savaşı ve sonrasında, milli mücadele yıllarında, İslamcıların önemli bir kısmının etkin bir şekilde siyasetin içinde oldukları bilinmektedir.

Ancak cumhuriyetin kurulmasından hemen önce Lozan görüşmeleri sırasında oluşturulan yeni meclis yapısı, İslamcılık ile kurulacak yeni rejim arasında önemli bir mesafe olacağının ipuçlarını da vermiştir. Yeni rejimin "laiklik" ilkesi merkezinde kurulmuş olması ve gerçekleşen bütün inkılaplarda "gericiliğe"

Kaynakça

Akın, M. H. (2014). Muhafazakâr Siyasal Kültürde Bir Sembol Olarak Necip Fazıl Kısakürek. *Muhafazakâr* Düşünce, 39, 31-43. Ankara.

Duran, B. (2005). Necip Fazıl Kısakürek'in Siyasi Fikirleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Hece, 97 (Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı)*, 75-82. Ankara.

Emre, A. (2005). *Büyük Doğu* ve Gelecek Tasavvuru. *Hece, 97 (Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı),* 48-55. Ankara.

Güzel, M. (2013). Necip Fazıl Kısakürek. A. Çiğdem (Drl.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Muhafazakârlık* içinde (5. Baskı) (s. 334-341). İstanbul: İletişim Yayınları.

Karadeniz, A. (2005). *Büyük Doğu*'nun Siyaset, Toplum ve Devlet Tasarımı. *Hece, 97 (Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı)*, 16-23. Ankara.

Kısakürek, N. F. (1997). *Konuşmalar* (3. Baskı). İstanbul: *Büyük Doğu* Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2009a). *Hadiselerin Muhasebesi 3* (2. Baskı). İstanbul: *Büyük Doğu* Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2009b). *Rapor 1/2* (6. Baskı). İstanbul: *Büyük Doğu* Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2009c). *Rapor 3/4* (6. Baskı). İstanbul: *Büyük Doğu* Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2009d). *Rapor 5/6* (6. Baskı). İstanbul: *Büyük Doğu* Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2009e). *Rapor 7/8* (6. Baskı). İstanbul: *Büyük Doğu* Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2010a). Çerçeve 4 (4. Baskı). İstanbul: *Büyük Doğu* Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2010b). Çerçeve 5 (2. Baskı). İstanbul: *Büyük Doğu* Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2013a). *Sahte Kahramanlar* (20. Baskı). İstanbul: *Büyük Doğu* Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2013b). *Türkiye'nin Manzarası* (11. Baskı). İstanbul: *Büyük Doğu* Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2014). *Doğru Yolun Sapık Kolları.* İstanbul: *Büyük Doğu* Yayınları.

Koçak, C. (2009). Türk Milliyetçiliğinin İslam›la Buluşması: *Büyük Doğu*. T. Bora (Drl.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik* içinde (4. Baskı) (s. 601-613). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mengüşoğlu, M. Ö. (2013). *Mağrur Öfke Necip Fazıl*. İstanbul: Okur Yayınları.

Özdenören, R. (2004). Necip Fazıl Kısakürek. Y. Aktay (Drl.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık* içinde (s. 136-149). İstanbul: İletişim Yayınları.

Antikomünist Propaganda
Büyük Doğu Mecmuası Örneği

Mustafa Oğuzhan Çolak, İbrahim Enes Aksu,
Yunus Emre Tapan

Giriş

Basın ve yayın öteden beri fikrî hareketlerin temel unsurlarından olmuş ve fikir akımlarının basın-yayın yoluyla yaygınlaşması hedeflenmiştir. Bu çerçevede muhalefette kalmış birçok hareket de düşüncelerini dergiler ve gazeteler yoluyla yaymaya gayret etmiştir. Bu yayınlar arasında ilk olarak 17 Eylül 1943 tarihinde Necip Fazıl Kısakürek'in yayımına başladığı *Büyük Doğu* mecmuası ön plana çıkmaktadır. Bu dergi 1943'ten 1978 yılına kadar aralıklarla günlük gazete, haftalık ve aylık mecmua olarak yayımlanmaya devam etmiştir.

Dönem itibarıyla bakıldığında İslamcıların İslam'a ve kendi varlıklarına karşı algıladıkları en büyük tehditlerden birisinin o yıllarda dünyada oldukça yayılmış olan komünizm hareketi ve dolayısıyla da bu hareketin hamisi konumunda bulunan Sovyetler Birliği olduğu görülmektedir. *Büyük Doğu*'nun yayın politikasına baktığımızda bu konunun üzerine sıkça eğilindiği ve bahsi geçen tehdide karşı oldukça etkili biçimde bir kampanya yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Bu çalışmada 1964-1978 yılları arasında aralıklarla yayımlanmış olan *Büyük Doğu* mecmuasında yapılan antikomünist propaganda incelenecek ve bunun üzerinden dönemin şartlarında İslamcıların komünizme bakış açısının anlaşılmasına gayret edilecektir. Çalışmanın ilk kısmında kısaca dönemin uluslararası konjonktürü ve Türkiye şartları hakkında bilgi verilip çalışmanın yöntemi açıklanacaktır. Daha sonra ise içerik analizi yöntemiyle derginin ilgili içeriği incelenecek, içerikle ilgili genel istatistiksel bilgi verilecek ve yazarların da fikirleri doğrultusunda dönem İslamcılarının komünizme bakış açısı yorumlanacaktır.

Kaynakça

Alp, N. Y. (1965, 20 Ekim). Sovyet ekonomisinin iflası. *Büyük Doğu, 12*(5), 14.

Atilhan, C. R. (1948). Siyonizm, komünizm ve farmasonluğa karşı beynelmilel dünya teşkilatı kongresinden... *Sebilürreşad, 5-17*.

Be-De. (1965, 13 Ekim). Miting (Hadiselerin muhasebesi). *Büyük Doğu, 2*(19), 9.

Be-De. (1971a, Mart). Komünizma ve Türkiye (Her hafta bir mesele). *Büyük Doğu, 15*(9), 12.

Be-De. (1971b, Mart). Başkomünistin itirafları (Her hafta bir mesele). *Büyük Doğu, 15*(10), 12.

Be-De. (1971c, 27 Ocak). Bunlar ne istiyor? *Büyük Doğu, 15*(4), 2.

Berdiaeff, N. (1965, 29 Eylül). Karl Marks. *Büyük Doğu, 12*(2), 15.

Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Bürün, V. (1966, 12 Ocak). Karl Marks'ın hayranları. *Büyük Doğu, 12*(17), 14-15.

Chomsky, N. (1998). Propaganda and the control of the public mind. In R. M. Wood (Eds.), *Capitalism and the information age.* New York: Monthly Review Press.

Cunningham, S. B. (2002). *The Idea of the propaganda: A reconstruction.* London: Preager.

Dedektif X Bir. (1965, 27 Ekim). Komünistler. *Büyük Doğu, 12*(6), 3.

Dedektif X Bir. (1969a, Ağustos). Başkomünist Şefik Hüsnü'nün kendi el yazısiyle hatıraları (ifşa-vesika). *Büyük Doğu, 14*(4), 14-17.

Dedektif X Bir. (1969b, Eylül-Ekim). Prof. Necmeddin Erbakan'ın Türkiye çapında ifşaları (ifşa-vesika). *Büyük Doğu, 14*(4), 3-9.

Develioğlu. (1965, 3 Kasım). Yabancı sermaye düşmanlığı. *Büyük Doğu, 12*(7), 14.

Dövizler kızıl elçiliklere!. (1965, 3 Kasım). *Büyük Doğu, 12*(7), 11.

Furniye, P. J. (1965, 29 Eylül). Sovyet Rusya Buğday Savaşında Mağlup. *Büyük Doğu, 12*(2).

Genceli, A. (1971a, 21 Nisan). Sovyet Rusya'da Türk yığınları. *Büyük Doğu, 15*(16), 6-7.

Genceli, A. (1971b, 10 Mart). Bütün iç portresiyle komünizmanın başı Lenin. *Büyük Doğu, 15*(10), 6-7.

Genceli, A. (1971c, 24 Mart). Rusya'da ihtilal. *Büyük Doğu, 15*(12), 6-7.

Harwood, T. G. ve Gary, T. (2003). An overview of content analysis. *The Marketing Review, 3*(4), 479-498.

Hay., Me. (1965a, 20 Ekim). Komünizmanın iki papalığı. *Büyük Doğu, 12*(5), 7.

Hay. Me. (1965b, 27 Ekim). Papa-Mao-Sukarno. *Büyük Doğu, 12*(6), 7.

Huxley, A. (1965a, 13 Ekim). Marks yanıldı. *Büyük Doğu, 12*(4), 7.

Huxley, A. (1965b, 20 Ekim). Hayalet insanların istismarcılığı. *Büyük Doğu, 12*(5), 6.

Kısakürek, N. (1965, 20 Ekim). Lenin (Tarih). *Büyük Doğu, 12*(5), 11.

Kısakürek, N. F. (1969, Eylül-Ekim). Komünizma ve insanlık. *Büyük Doğu, 14*(5), 20-27.

Kısakürek, N. F. (1971a, 10 Mart). Moskof (Başmakale). *Büyük Doğu, 15*(10), 3.

Kısakürek, N. F. (1971b, 27 Ocak). Kafiye (Çerçeve). *Büyük Doğu, 15*(4), 3.

Kiverlioğlu. (1969, Mayıs). Köy enstitüleri. *Büyük Doğu.*

Melih, H. (1965a, 29 Eylül). "Kafatası" oynatılacakmış. *Büyük Doğu, 12*(2), 13.

Melih, H. (1965b, 13 Ekim). Rusyada Buğday Olsaydı Nazım Hikmet Olmazdı. *Büyük Doğu, 12*(4), 13.

Menfi kahramanların ölüm şeklinden. (1971, 10 Mart). *Büyük Doğu, 15*(10), 16.
Molniye, T. (1965, 6 Ekim). Marksizm insanı inkâr eder. *Büyük Doğu.*
Muhsin Ertuğrul ve iç yüzü. (1965, 24 Kasım). *Büyük Doğu 12*(10), 13.
Re. Çe. (1971, 17 Mart). Dünyada fikir (Salibin Moskoflara bakışı). *Büyük Doğu.*
Sander, O. (1989). *Siyasi tarih 1918-1994.* Ankara: İmge Kitabevi.
Sekaran, U. ve Bougie, R. (2010). *Research methods for business a skill building approach* (5. Baskı). West Sussex: A John Wilwy and Sons, Ltd, Publication.
Serdengeçti, O. Y. (1965, 22 Eylül). Üç temelli. *Büyük Doğu, 12*(1), 2.
Solak, S. (1971, 24 Mart). Komünizmanın doğuşu. *Büyük Doğu, 15*(2), 6-7.
Tamer, A. (2011). Muhayyel komünizm: Türk sağının antikomünizm propagandası. *Doğu -Batı, 58*, 91-113.
Tarlan. (1969, Temmuz). Türkçeye suikast işinde Moskof pususu. *Büyük Doğu.*
Tevetoğlu, F. (1965, 29 Eylül). Kültür hayatımızda komünizma ajanları. *Büyük Doğu, 12*(2).
Volkan, V. (1993). *Etnik terörizmin psikolojisi.* Ankara: Politik Psikoloji Yayınları.
Yazgan, M. (1965, 13 Ekim). Sosyal megalo-manyaklar. *Büyük Doğu, 12*(4), 8.
Yazıcı, N. (1947). *Komünizm tehlikesi.* İstanbul: YY.
Yıldırım, A. ve Şimşek, A. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Diriliş Dergisinde Tarih İlgisi ve Sonuçları

Yunus Emre Özsaray

Giriş

Diriliş dergisi, Sezai Karakoç'un diriliş olarak kavramlaştırdığı, belki bir ihya hareketi olarak görülebilecek, sanat ve düşünce ya da daha toparlayıcı olarak ifade etmek gerekirse; medeniyet fikriyatının etrafında kümelenen yazarlardan oluşmuştur. Karakoç'un medeniyet düşüncesi, derginin ve orada bulunan, yetişen kadroların duruşunda birinci dereceden etkili olmuştur.

Dergicilik tarihimize baktığımız zaman dergilerin daha çok *Diriliş* dergisinde olduğu gibi üstadların fikri külliyatlarının bir cüzü, bir ocağı olduğunu görürüz. Bu ocağın etrafında yetişen gençler, derginin duruşunu belirleyen üstadın bir nevi boyasıyla boyanırlar. Nurettin Topçu'nun *Hareket* dergisi, Necip Fazıl Kısakürek'in *Büyükdoğu* dergisi, Sezai Karakoç'un *Diriliş* dergisi ve Nuri Pakdil'in *Edebiyat* dergisi hep bu izlekte devam eden dergilerdir.

1960–1992 yılları arasında yayın hayatına devam eden *Diriliş* dergisinin yayın bütünlüğünü 7 ayrı döneme ayırmak mümkündür. İlk döneminde sadece iki sayı olarak çıkabilen dergi, ilk sayısını Nisan 1960'ta çıkarmış, üçüncü sayının yayın hazırlıkları sürerken 27 Mayıs Darbesi'nin yapılmış olmasıyla birlikte yayın hayatına son vermiştir. Derginin 2. Dönemi 1966–67 yılları arasındadır. Bu dönemde toplamda 12 sayı çıkan dergide, Sezai Karakoç, hatıralarında belirttiği üzere daha çok bir kadro oluşturma çabası içinde olmuştur. Derginin 3. Dönemi 1969–1971 yılları arasında 16 sayı olarak çıktığı dönemdir. Bu dönem 12 Mart muhtırası ve ardından gelen öğrenci olaylarıyla anılmaktadır. Aktüalitenin arasından sıyrılıp geçerliliğini güncelden bağımsız koruyacak daha üst gerçekliklere yönelimin olduğu bu dönemde Batı ve Doğu metinlerinden çeviriler, tasavvufi metinler dergide yer alır.

manlardır." kuralı gereğince İslam medeniyeti bütün medeniyetlerde bulunan ve hakikate ters düşmeyen şeyleri bünyesine katmıştır. Medeniyet temelde tektir ve ilk insandan bugüne elden ele taşınarak gelmiştir. İslam medeniyeti, bu medeniyetin, hakikat ve insanlık medeniyetinin en mükemmel ve üstün halidir. Diriliş tezi, birçok açılardan ele alınan İslam'ı, tarih ve medeniyet perspektifinden temel ilkelere dayanarak ortaya koyma çalışmasıdır. Sezai Karakoç tarihe böylesi bir bakış sonucunda güncel meseleleri değerlendirirken temel ilkeleri esas alarak İslam toplumlarının diriliş zamanının yaklaştığı ve Avrupa'nın, Rönesans sonrasında İslam'ın birikimden yararlanmak yerine, onu inkâr edişi sonucu, bir bunalım içerisine girdiği sonucunu çıkarır. Sezai Karakoç'un tarih tezine göre, bütün medeniyetler kendilerinden önceki medeniyetlerin birikimlerinden yararlanmışlar, İslam medeniyeti Yunan medeniyeti içerisinde hakikate uygun olan ilkeleri seçerek kendi bünyesine katmıştır. Avrupa ise daha Rönesans'tan itibaren kendi hocasını inkâr eden öğrenci misali Endülüs medeniyetini yok etme, tarih sahnesinden silme gayretini göstermiştir. Sezai Karakoç'un tarih tezine dayanarak çıkardığı sonuca göre bir akıl ve teknik medeniyeti olarak ilerleme yolunu seçen Avrupa'nın, akıl tutulması yaşaması sonucu, son yüzyıl içinde iki büyük cihan harbi yaşanmıştır. Avrupa Birliği bu akıl tutulmasından kurtulmak için tutunmaya çalıştıkları bir çaredir fakat Avrupa İslam'ın dirilişini desteklemezse tarihi bir hakikat olarak geri dönüşü olmayan bir çöküşün içinde kendini bulacaktır.

Kaynakça

Bıçak, A. (2005). *Tarih Metafiziği Ya da Kendilik Bilinci*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Braudel, F. (1992). *Tarih Üzerine Yazılar.* (M. A. Kılıçbay, Çev.) İstanbul: İmge Kitabevi.

Kara, İ. (1982, Kasım). Çağdaş İslam Düşüncesinde Tarih Telakkisi, Tarih ve Hurafe. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karakoç, S. (2014). *Yitik Cennet* (19. Baskı). İstanbul: Diriliş Yayınları.

Karakoç, S. (1987). *Çağ ve İlham I* (3. Baskı). İstanbul: Diriliş Yayınları.

Karakoç, S. (2014). *Çağ ve İlham II* (3. Baskı). İstanbul: Diriliş Yayınları.

Karakoç, S. (2013). *Çağ ve İlham III* (5. Baskı). İstanbul: Diriliş Yayınları.

Karakoç, S. (1986). *Çağ ve İlham IV* (1. Baskı). İstanbul: Diriliş Yayınları.

Karataş, T. (1993, Kasım-Aralık). Sezai Karakoç'un Dergiciliği. *Yedi İklim* (Sezai Karakoç Özel Sayısı).

Köken, N. (2012). *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü. Isparta.

Edebiyat Dergisi
Yerli Düşüncenin Sesi

İlhan Sadıkoğlu

Giriş

Cumhuriyet döneminde düşünce ve edebiyat odaklı yüzlerce dergi yayımlanmıştır. Ancak bunların pek azı uzun soluklu olmuştur. *Edebiyat* dergisi de bu uzun soluklu dergilerden biridir. İslamcı anlayışın farklı kalemlerinden olan Nuri Pakdil önderliğinde 1969-1984 yılları arasında çıkarılan dergi aylık olarak okurla buluşmuştur. Bazı zorunlu aralıklarla toplam 141[1] sayı yayımlanan dergi, "uygarlık" yaklaşımıyla düşünmeyi temel görüş olarak benimsemiştir.

Edebiyat, aydınların hemen her konuyu Batıcı bir yaklaşımla ele aldığı bir dönemde aykırı bir ses olarak yayın dünyasına girmiştir. Sanat ve edebiyatın İslami bir anlayışla ele alındığı dergide, insanın bir uygarlığın ürünü olduğundan yola çıkılarak İslam uygarlığıyla yoğrulmuş bir topluma ülkü olarak Batıcılığın verilmesine karşı çıkılmış ve "yerli düşünce" vurgusu yapılmıştır.

Nuri Pakdil, *Edebiyat*'ta edebî eserleri ön plana çıkarmakla birlikte düşünce yazılarına da sıklıkla yer vermiştir. *Edebiyat*, gerek sahip olduğu ilkeler gerekse yayımladığı eserler açısından incelenmeye değer dergilerin başında gelir. Biz de bu doğrultuda *Edebiyat* dergisini ana hatlarıyla tanıtmayı amaç edindik.

Edebiyat'ın Yayın Serüveni

Sezai Karakoç, bir Ankara ziyaretinde Nuri Pakdil, Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt ve Akif İnan'la görüşmeler yapar ve onlara *Diriliş*'i tatil ettiğini, belki bir

1 Derginin son sayısı "38+119" olarak belirtilmiş ancak biz çalışmamızda birleşik yayımlanan sayıları tek sayı olarak değerlendirdiğimizden dergiyi 141 sayı çıkmış olarak kabul ettik.

Edebiyat, Mayıs ve Haziran 1984 tarihlerinde yayımlanamamıştır. Bu durum karşısında umudunu yitirmeyen Pakdil, daha önceleri yaşanan sıkıntılar gibi bunun da atlatılacağına inancını yayımladığı açıklama yazısında dile getirir. Fakat benzeri bir durum Kasım ve Aralık sayıları için de gerçekleşir. Derginin söz konusu bu son sayısında yine bir açıklama yayımlar:

> Edebiyat'ın Kasım 1984 ve Aralık 1984 sayıları da gününde yayımlanmadı. Beşinci dönemin 111 ayı boyunca hiç olmayan 'ara' aksama, bu 1984 yılında tam dört kez oldu. Şimdi bu sayıyı; Edebiyat'ın Mayıs 1984, Haziran 1984, Kasım 1984 ve Aralık 1984 sayılarının tümü için (yani; 112, 113, 118 ve 119. sayılarının tümü için) çıkarıyorum. İçinde bulunduğum koşullarda, ancak böyle tamamlayabiliyorum 1984'ü. (1984, s. 1)

Derginin Aralık 1984 tarihinde son sayısı yayımlanmıştır. Aynı tarihte derginin yayınevi olan Edebiyat Dergisi Yayınları da uzun süren bir sessizlik dönemine girmiştir. Nuri Pakdil, yayınevinde bastıkları bütün kitapları ücretsiz olarak halka dağıtmıştır. Onun bu tepkisinde ve önce de belirttiğim derginin künyesine dahi girmiş olan "içki ile banka ilanları alınmaz" tavrında, Turgut Özal'ın muhafazakâr görünümlü ekonomi politikalarının ve KDV'yi protesto edişinin etkisi büyüktür (Topçuoğlu ve Yanar, 2005, s. 853).

Sonuç olarak *Edebiyat* dergisi yayımlandığı süre boyunca misyonundan ve ilkelerinden taviz vermeden çıkmıştır. Dergide sanat ve edebiyatın ideolojilere kıyasla insanı daha derinden etkilediği görüşünden hareketle sanat ve edebiyat İslamcı bir anlayışla ele alınmıştır.

Kaynakça

Çınarlı, M. (1977, Mart). İnkar Hastalığı. *Hisar, 159*.

Demirci, İ. (2004, Ocak). Nuri Pakdil'in Dil Tutumuna Bakış. *Hece, 85*, 75.

Eryaysoy, M. N. (2008). *Rasim Özdenören-Hayatı, Sanatı, Eserleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Kabaklı, A. (2004). Yeni İslâmcı Akım. *Türk Edebiyatı, 4,* 680-81. İstanbul.

Kahraman, A. (1995, Ocak). Nuri Pakdil ve Edebiyat Dergisi. *Yedi İklim, 58*, 27.

Kansu, C. A. (1977, Ağustos). Ceyhun Atuf Kansu'nun Mektubu. *Edebiyat, 38+31*, 8.

Onaran, M. Ş. (1977, Mayıs). Dergiler, Gazeteler. *Türk Dili, 30*, 513.

Özdenören, R. (1995, Ocak). Tavır Koymanın Dili-Nuri Pakdil'in Denemeleri. *Yedi İklim, 58*, 7-10.

Özdenören, R. (2001, Kasım-Aralık). Nuri Pakdil'in Dergiciliği: Eylemin Öteki Adı. *Kitap-lık (Vesika-lık: Edebiyat Dergicileri), 50*, 238-240.

Pakdil, N. (1969, Şubat). Kalemin Yükü. *Edebiyat, 1*, 1, 4.

Pakdil, N. (1969-1970). 1923 Devriminden Sonra. *Edebiyat, 7-12*, 1, 12.

Pakdil, N. (1970, Mayıs). Orta Doğu Yazarları. *Edebiyat, 2*(12+1), 1.

Pakdil, N. (1973, Haziran). Edebiyat Dergisi Çevresinde. *Edebiyat*, *4*(3), 1-2.

Pakdil, N. (1975, Mart). Sorumluluk. *Edebiyat*, *2*, 4-5.

Pakdil, N. (1977, Kasım). Bağlanma. *Edebiyat*, *38+34*, 1.

Pakdil, N. (1978, Ağustos). Görevimiz Başkaldırı. *Edebiyat*, *38+34*, 10.

Pakdil, N. (1981, Şubat). 12. Yıl Bildirisi. *Edebiyat*, *38+73*, 1.

Pakdil, N. (1984, Mayıs-Haziran-Kasım-Aralık). Okuyuculara ve Edebiyat'ı Sergileyen Kitapçılara Kısa Bir Açıklama 2. *Edebiyat*, *38+112, 113, 118, 119*, 1.

Pakdil, N. (1998). *Açıklama 2, Arap Şiiri (Güldeste) I.* Ankara: Edebiyat Dergisi Yayınları.

Pakdil, N. (2004, Ocak). Mustafa Kayhan isimli bir öğretmene mektubu. *Hece, 85*, 417.

Sonumut, E. (1969-1970). Arayışın Tescili. *Edebiyat*, *7-12*, 3.

Yanar, I. ve Topçuğlu, A. (2005). Nuri Pakdil. T. Bora, M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-İslâmcılık* içinde (c. 6). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ziyaioğlu, E. (1973, Aralık). Değinmeler. *Edebiyat*, *6*, 1-2.

Ziyaioğlu, E. (1977, Mayıs). Değinmeler. *Edebiyat, 38+28*, 8.

Ziyaioğlu, E. (1978, Ocak). Değinmeler. *Edebiyat*, *38+36*, 8.

Ziyaioğlu, E. (1978, Şubat). Değinmeler. *Edebiyat*, *38+37*, 8-7.

Mavera
Yedi Güzel Adam'ın Dergisi

Şerife Nihal Zeybek

Giriş

Dergiler düzenli yayımlanmaları nedeniyle okuyuculardan kısa vadede geri dönüş alır ve bu doğrultuda kendini sürekli yeniler. Bu nedenle bir dönemin dergileri üzerinden, o dönem hakkında sosyolojik, siyasi, güncel tespitler yapmak mümkündür. Edebiyat, sanat ve düşünce ağırlıklı yayın yapan dergilerin zamanla kendine has bir okuyucu kitlesi oluşur. Televizyon, internet gibi yayın araçlarının olmadığı dönemlerde dergilerin, okurlar üzerinde son derece etkili olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bazı dergiler dönemlerinin düşünce hayatında önemli bir yer edinmiş, özellikle gençler için yol gösterici olmuş, ortaya koyduğu düşüncelerle başlı başına bir ekol hâline gelmiştir. *Mavera* dergisinin adı da bu özel dergiler arasındadır. Pek çok derginin maddi imkânsızlıklar nedeniyle kısa sürede kapanmak durumunda kaldığı ülkemizde, *Mavera*, hiçbir kuruluşa bağımlı olmadan 14 sene boyunca yayım hayatını devam ettirmeyi başarmıştır. *Mavera*, tüm zorluklara rağmen yöneticilerinin bitmek bilmeyen şevki ve fedakârlıklarıyla ayakta kalabilmiş bir dergidir. *Mavera*'nın ilk sayısı 1976'da, 163. sayı olan son sayısı ise 1990'da yayımlanmıştır. Bu çalışmada bir döneme damgasını vuran *Mavera* dergisinin 1980'e kadar olan yayın hayatı ele alınmıştır.

Kendini "aylık edebiyat dergisi" olarak tanımlayan *Mavera* hakkında şu teknik bilgiler verilebilir: Boyutu 16*24 santim ölçülerindedir. Sayfa sayısı 48 ile 80 sayfa arasında değişmektedir (özel sayılar hariç). 1980'e kadar olan sayılarda dergi kapağı kâğıttan ve iki renklidir. Resim veya çizim yer almamaktadır. İç sayfalar siyah-beyaz ve resimsiz olarak 3. hamur kâğıda basılmıştır. Derginin fiyatı ise yaklaşık olarak şöyledir: 1976-1977 senelerinde 10 lira; 1978-1979 senelerinde 15 lira, 1980'de ise 30 liradır (özel sayılar hariç).

önderlik görevi üstlenmiştir. Dikkatimizi çeken hususlardan biri, *Mavera*'nın, okuyucusuna mesaj vermek kaygısıyla çığırtkanlık yapmamış, asla kalitesinden taviz vermemiş olmasıdır. Böylece *Mavera*, yaşamın her yönüne İslami duyarlılıkla yaklaşabilen Müslüman aydın olma yolunda okuyucularına ışık tutmuş, entelektüel Müslümanların yetişmesinde önemli rol oynamıştır.

Mavera'da şiir, hikâye, deneme, eleştiri edebî türlerin yanı sıra yeni çıkan kitap tanıtımlarına, dünyadaki Müslümanlar ve siyasi hadiseler hakkında haberlere, yurt dışından gelen mektuplara da yer verilmiştir. *Mavera*, güncel hayatın tam ortasında, dünyadaki farklı olaylara İslami pencereden bakan bir duruş sergilemiştir.

Kendilerini "Müslüman yazar, Müslüman şair" diye tanımlayan *Mavera* kadrosu, tüm ürünlerini İslami şuur ile kaleme almıştır. Sırf sanat kaygısıyla değil Allah rızası dairesinde edebiyata yaklaşan *Mavera* ekibi, İslami bir duruş sergilemiştir. Dergide iman esasları, ibadetler, tasavvufi ögeler ve diğer dinî konular pek çok yerde ele alınmıştır. Edebiyat üzerine kaleme alınmış yazılar ve yapılmış oturumlarla, Müslüman sanatçının özellikleri tartışılmış; İslami sanat hakkında kesin kalıplar olmaksızın bazı çerçeveler çizilmiştir.

Mavera, gençlerin sokağa itildiği bir dönemde, Müslüman gençliğe aklıselimle düşünerek hareket etmeyi, şiddete ve kuru sloganlara kapılmaksızın İslami düşüncelerinden taviz vermeden yaşayabileceklerini öğretmiş bir dergidir. Dergide, Batı'nın sorgulamaksızın örnek alınmasına şiddetle karşı çıkılmış, Batı'nın bilgi kaynağı olarak kabul ettiği akla karşılık; mutlak doğru bilgi kaynağı olarak vahiy gösterilmiştir. Müslümanların Batı'ya karşı daima uyanık olması ve onurlu bir duruş sergilemesi gerekliliği savunulmuştur.

Mavera aktif siyasete dâhil olmamıştır. *Mavera*'nın aktif siyasete taraf/alet olmaması onun gündeme ilgisiz kalan bir dergi olduğu anlamına gelmemektedir. Bilakis *Mavera*, tarafını her daim beyan etmiştir. *Mavera*'da sloganvari söyleyişler değil, dinî ve felsefi temelli düşünceler hâkim olmuştur.

Dergide görülen genç imzaların ilerleyen senelerde pek çok ödül aldığı, kıymetli eserler meydana getirdiği ve bugün edebiyat sahasında saygın bir yer edindikleri görülmektedir. Bu, *Mavera*'nın bir mektep olduğunun en güzel kanıtıdır. 2006 senesinde Burç FM'de "Mavera Sohbetleri" adıyla başlayan daha sonra "Rasim Özdenören ile Mavera Yolculuğu" adıyla devam eden programın yanı sıra TRT'de yine Rasim Özdenören'in katılımıyla hazırlanan "Maveraya Yolculuk" adlı programlar, bize *Mavera*'nın yıllar sonra bile etkisini sürdürdüğünü göstermektedir. Yakın bir zamanda "Yedi Güzel Adam" dizisinde *Mavera* kadrosu-

nun önde gelen isimlerinin yaşamı senaryolaştırılmıştır. Dizinin geniş bir kitleye ulaşmasıyla özellikle genç nesil onları daha yakından tanımıştır. *Mavera* ve ekibi aradan geçen yıllara rağmen adından söz ettirmeye devam etmektedir.

Mavera, gerekli gördüğü durumlarda tepkisini dile getirmekten çekinmeyen, okuyucusuyla kaynaşmış, kaliteli edebiyat ve düşünsel ürünlere sayfalarında yer veren bir dergi olmuştur. Yazar ve şairlerinin dinî duyarlılıkları, derginin genel havasında daima hissedilmiştir. *Mavera* dergisi, uzun yayın hayatı, ortaya koyduğu yenilikler ve kaliteli edebî ürünleriyle edebiyat tarihimiz içinde kendine önemli bir yer edinmiştir.

Kaynakça

Acar, S. (2002). *Sıkı adamlar edebî portreler*. İstanbul: Birey Yayınları.

Aslan, B. (2012). Mavera hikâyeleri mi, hikâyeciliği mi? *Dil ve Edebiyat Dergisi, 47*, 81.

Bayazıt, E. (1982). Afganistan yolculuğu üzerine sohbet. *Mavera, 62*, 135.

Gürdoğan, E. (1977). Politika dosyası: Yokluğu çekilen enerji mi? *Mavera, 11*.

Hikmetyar, G. (1980). Afgan mücahitlerinin bayram tebriği. *Mavera, 46*, 155.

İlbak, Ü. (2012). Rasim Özdenören ile söyleşi: Mavera bir ekip hareketidir. *Dil ve Edebiyat Dergisi, 47*, 28-29.

İnan, A. (1979). Çeşitlemeler: Şiirimizle ilgili bir açıklama. *Mavera, 33*, 33.

İnan, A. (t.y.) Bir tahlil denemesi. *Mavera, 22*, 6; *23*, 22; *61*, 18; *63*, 9; *64*, 26; *70*, 8; *73*, 12.

Kabaklı, A. (t.y.). *Türk Edebiyatı IV*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı.

Kahraman, A. (1980). Hikâye üstüne oturum. *Mavera, 46*, 59.

Kaplan, Y. (1980). Öykünün çeşitli çehreleri. *Mavera, 46*, 31.

Korkmaz, R. ve Özcan, T. (2004). *Yeni Türk edebiyatı 1839-2000*. Ankara: Grafiker.

Maraş, M. A. (1979). Şahinşah. *Mavera, 29*, 3.

Mavera. (1976). *Mavera, 1*, 46.

Mavera reklam sayfaları. (1980). *Mavera, 44-46-47*.

Özdenören, A. (1978a). Çeşitlemeler: Yazı ve ötekiler. *Mavera, 22*, 37.

Özdenören, A. (1978b). İki okulun Türk toplumu üzerine olan etkileri. *Mavera, 16*, 33.

Özdenören, R. (1978). Malzemelerin ruhu. *Mavera, 18*, 19.

Özdenören, R. (1980). 1960 sonrası edebiyatımız ve bazı nitelikleri. *Mavera, 38*, 9.

Özdenören, R. (1980). Hikâye Üstüne Oturum. *Mavera, 46*, 59.

Özdenören, R. (1985). Demek ki yüz ayı geride bırakmışız. *Mavera, 100*, 4-11.

Özdenören, R. (Ağustos, 2008). *Yayın hayatımız*. TRT.

Yazar, Y. (1978). Tablo. *Mavera, 16*, 43-44.

Zarifoğlu, C. (2006). *Konuşmalar*. İstanbul: Beyan Yayınları.

Zengin, B. ve Gündoğan, E. (1977). Sanayileşme ve sorunları üzerine ikili söyleşi. *Mavera, 12*, 51.

Zeybek, Ş. N. (2008). *Dinî edebiyat açısından Mavera dergisi (1-80. sayılar) incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Zeybek, Ş. N. (2013). *Miladi takvim bizim başlangıcımız olmasın*. http://www.dunyabizim.com/Manset/15280/miladi-takvim-bizim-baslangicimiz-olmasin.html adresinden edinilmiştir.

İslam Mecmuası ve İslam Âleminden Taşıdıkları

Soğuk Savaş Dünyasında Ümmeti Tahayyül Etmek

Ayşen Baylak

Giriş

"Aylık siyasi dînî ilmî mecmua" başlığıyla hicri 1375 yılının Ramazan ayında (Nisan 1956) yayın hayatına başlayan *İslam* mecmuası[1] büyük ölçüde düzenli bir yayın hayatı sürdürerek 1965 yılının Eylül ayına (Hicri 1385 Cemaziyelevvel) kadar 96 sayı olarak yayımlanmıştır. Dergi tüm bu süre zarfında Ankara'da basım ve yayına hazırlanmış olup imtiyaz sahibi Kemaleddin Şenocak'tır. 10 yıllık bir aradan sonra 1976 yılının Ocak ayında (Muharrem 1396) dergi aynı isimle bu sefer Almanya merkezli olarak yayın hayatına başlamış, yine aylık 12 sayı yayımlanmış ve Aralık 1976'da son sayısı çıkmıştır. Buna ilaveten, yine imtiyaz sahipliği ve neşriyat müdürlüğünü Kemaleddin Şenocak'ın üstlendiği ve İslam mecmuasını çıkaran ekipten isimlerin[2] yer aldığı *Sancak* isimli haftalık siyasi mecmua da 1967 yılının Aralık ayının son haftasından itibaren yayın hayatına başlamıştır.[3]

Söz konusu derginin ilk dört sayısında Kemalettin Şenocak tarafından kaleme alınan "10 Yılın Perde Arkası: Bir İslam Mecmuası Vardı…" başlıklı yazılarda

1 Derginin yayımlandığı dönemin ve yayıncılarının tercihleriyle paralel olarak dergi yerine mecmua isimlendirmesini kullanıyorum.

2 Semahaddin Cem, H. Ahmed Schimiede, Süleyman Ateş, Ali Özek vd. iki dergiye de katkı sağlayanlar arasında sayılabilir.

3 Haftalık olarak yayımlanan *Sancak* dergisi on sayı çıkmıştır. Son sayısı 19 Haziran 1968 tarihlidir.

benzer şekilde Filistin de derginin yazı veya haber başlıklarında rastlanamayan Müslüman coğrafya isimlerindendir. Müslüman nüfusun bugün dahi yüzde 4-5 oranında olduğu Birmanya (Myanmar) veya o dönemde hâlen sömürge durumunda olan Moritus dahi derginin haber veya yazılarında yer bulurken Filistin'in zikredilmemesi dikkat çekicidir. Sadece iki haberde İsrail referansına rastlanmıştır. "İsrail Müslümanlarına Medeni Kanun" (1958, s. 31) ve "İsrailli Müslüman Talebeler" (1964, s. 22) başlıklarıyla dergide yer bulan bu haberlerden 1950 ve 1960'larda *İslam* mecmuası özelinde İsrail'in ulus devlet yapısının tanındığını, Filistin meselesinin Türkiyeli Müslümanlar için gündeme taşınması gereken bir önceliğinin olmadığını çıkarabiliriz. Rusların Kafkasya veya Kırım Müslümanlarına zulmü takip edilmesi gereken bir konu olarak görülürken, Filistinlilerin mücadelesi dergide yer bulma açısından aynı önemde görülmemiştir, denilebilir.

Öte taraftan İslam kardeşliğinin ve yakın ilişkilerin sürekli yer aldığı coğrafyanın Pakistan olduğu ortaya çıkmaktadır. İletişimin ve her türlü haber alma araçlarının bu kadar geliştiği günümüzde dahi Türkiye'deki dinî grup veya yayınların gündeminde Pakistan'ın diğer coğrafyalara kıyasla tuttuğu yer göz önünde bulundurulduğunda bu ilgi çekici bir sonuçtur. Bu sonuçların sebeplerini tartışmak bu çalışmanın konusu değildir ancak son 50 yılda Türkiyeli Müslümanların en azından bir kısmının İslam veya Müslüman kardeşliği ve ortak ümmet gündemi açısından mercek tuttuğu coğrafyalar oldukça değişmiş görünmektedir.

Sebeplere ilişkin kısmen spekülatif sayılacak bir çıkarım, dergiyi çıkaran kadronun kişisel bağlantılarının da dergide yer bulan coğrafyayı etkileyen pratik sebepler arasında sayılabileceği şeklindedir. Buna dayanak olarak derginin künyesinde belirtildiği şekilde, derginin beş ülkede kısmen düzenli şekilde yazı veya haber ileten muhabirlerinin veya bağlantılarının olduğunu gösterebiliriz. Künyeye göre derginin Londra (İngiltere), Berlin (Almanya), Karaçi (Pakistan), Lefkoşa (Kıbrıs) ve Port Louis'de (Moritus) muhabirleri bulunmaktadır. Ancak bu durum sık atıfta bulunulan coğrafyalara neden diğerlerine göre dahaa sık atıfta bulunulduğunu kısmen açıklasa da *Bilad-i Şam* veya *Levant* olarak nitelendirilen bölgenin (Suriye, Lübnan, Filistin) hemen hiç yer bulmamasını açıklayamamaktadır.

Bu çalışmanın benzerlerini hem 1960-80 yılları arasında yayımlanan dergiler için hem de 1980 sonrası yayımlanan dergiler için yaptığımızda bu değişimin resminin daha net görülebileceği anlaşılmaktadır. O dönemdeki tercihlerin neden ve nasıl bu yönde şekillendiğini anlamak için şüphesiz derginin hayatta olan yayıncılarıyla sözlü tarih veya kalitatif araştırma yöntemleriyle yapılacak çalışmalar gerekmektedir. Ancak elimizdeki kantitatif verinin ortaya çıkardığı resimden, derginin gündeminin gerek Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal dış politika öncüllerinden gerekse içinde bulunulan soğuk savaş ve çift kutuplu

uluslararası konjonktürden bağımsız olmadığı görülmektedir. Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu Batı Blokunun antikomünist söylemleri dinî veya İslami söylemin içerisinde fazlasıyla yer bulmuş, coğrafya algısı ulusal ve uluslararası ilişkilerden etkilenmiştir.

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin tüm dünyayı ve bu dünya içerisinde hem İslam âlemini hem de Türkiye coğrafyasını etkileyen önemli sonuçlarından üçünü şöyle sıralayabiliriz: Dünyanın bir tarafını ABD diğer tarafını SSCB'nin çektiği çift bloklu Batı-Doğu Bloku paradigmasında şekillenen bir siyasi yapılanmaya gitmesi; İngiltere, Fransa Hollanda vb. sömürgeci ülkelerin Asya, Afrika ve Orta Doğu'da yer alan sömürgelerinde bir dekolonizasyon sürecinin başlaması ve bu sömürge coğrafyalarında yeni ulus devletlerin kurulması; son olarak da Filistin topraklarında İsrail, Hint Alt kıtasında ise Pakistan olmak üzere biri Yahudilik diğeri İslam referanslı iki yeni ulus devletin kurulması.

Yukarıda bahsettiğimiz bulgularda da görüleceği üzere bu çalışmanın dört temel çıkarımı ise şöyledir: İlk olarak *İslam* mecmuasının nüfusu yoğun olarak Müslüman olan coğrafyalara atfında Pakistan en çok ilgiyi gören coğrafya olarak öne çıkmaktadır. İkinci olarak sınırlı da olsa pek çok bölgeye değinilirken coğrafi ve tarihî olarak en yakın olmasına rağmen *Bilad-i Şam* denilen bölgeye hemen hemen hiç değinilmemiştir ve İsrail üstü örtülü de olsa tanınmış görünmektedir. Üçüncü olarak Hicaz ulus devlet yapılanmasından bağımsız olarak İslam mecmuasının zihin dünyasında ayrı bir coğrafi varlığa sahiptir. Dördüncü olarak Kıbrıs milliyetçi hassasiyetlere eşlik eden dinî hassasiyetlerle millî bir dava olarak savunulmakta ve geniş gündem bulmaktadır. Son olarak ise, İslam dünyası dışında kalan coğrafyanın soğuk savaş parametrelerine paralel şekilde, Sovyetler Birliği ve kurucu ideolojisini İslam ve Müslümanlar için en büyük tehdit olarak gören algıyla bir "kötü öteki"-"kötünün iyisi öteki" ayrımı yapıldığı hissedilmektedir.

Kaynakça

Cem, S. İ. (1965, Haziran). Müslüman âlemine yakınlaşma temayül ve zarureti. *İslam*, 93, 266-267.

İslam ümmetindeniz İslam. (1963, Kasım). *İslam*, 74, 224.

İsrail Müslümanlarına medeni kanun. (1958, Mart-Nisan). *İslam, 15-16*, 31.

İsrailli Müslüman talebeler. (1964, Temmuz). *İslam*, 82, 22.

Hamidullah, M. (1962a, Ekim). İslam âleminin modern iktisat karşısındaki durumu. *İslam*, 61, 18-21

Hamidullah, M. (1962b, Kasım). İslam âleminin modern iktisat karşısındaki durumu. *İslam*, 62, 50-52.

Kıbrıs davasının İslamiyet'teki kıdemi. (1957, Ağustos). *İslam, 12*, 25.

Hilal Dergisi ve Hilal Yayınları
Yerli Bir Neşriyat Harekâtı Olarak Çeviri Faaliyetleri

Alperen Gençosmanoğlu

Salih Özcan'a İthafen… *

Giriş

Bu çalışma, Cumhuriyet Dönemi Türkiyesi'nde İslamcılığın ve İslami düşüncenin önemli bir dönüm noktası olarak görülen çeviri faaliyetlerinin[1] ilk mecrası ve başlatıcısı olan *Hilal* dergisine ve dergi ekseninde yayın yapan Hilal Yayınlarına dair olacaktır. Makaledeki iddialarımdan biri, Cumhuriyet'in kuruluşundan 1970'li yıllara kadar, İslami mücadelede yadsınamaz bir role sahip olan Nurculuk hareketinin önde gelen isimlerinden olan Salih Özcan'ın, Cumhuriyet Türkiyesi'nde çeviri faaliyetlerinin, ittihad-ı Müslimin çalışmalarının ve İslam'ın toplumsala yönelik siyasal, sosyal ve kültürel alanlardaki sözünün oluşumu ve kamusallaştırılmasını sağlayan süreli yayıncılığın başlatıcılarından ve önemli temsilcilerinden biri olduğudur. Bu tezimi açıkça ortaya koyabilmek için *Hilal* dergisi ve Yayınlarının serüvenini, bu neşriyatların kurucusu ve sahibi

* Bu çalışmaya başladığım sırada yoğun bakımda olması sebebiyle görüşme imkânı bulamadığım Salih Özcan Ağabey, makaleye son hâlini vermeye çalıştığım dönemde, 3 Ağustos 2015 tarihinde Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Bu yazının hazırlık aşamasında fikirlerini esirgemeyerek makaleye son hâlini vermem konusunda desteklerini sunan Mehmet Erken, Mustafa Emin Büyükcoşkun, Selim Karlıtekin, Elyesa Koytak ve isimsiz hakemlere teşekkürü bir borç bilirim. Gerekli kaynaklara ulaşabilmem noktasında ise Pınar Yayınları arşivini kullanmama izin veren değerli editörüm Uğur Altun'a müteşekkirim.

1 "Çeviri faaliyetleri" ifadesinin kapsamını, Ali Bulaç'ın İslamcıların ikinci nesli (2004) olarak tanımladığı dönemi temsil eden isimler ile çerçevelendirebiliriz. Bu tanımlama da büyük oranda *İhvan-ı Müslimin* ve *Cemaat-i İslamiyye* hareketlerinin çevresindeki düşünürlere işaret etmektedir. Ancak Bulaç'ın da belirttiği üzere "İslamcıların üç nesli" arasında çoğu zaman kalın çizgiler mevcut değildir. Bu anlamda Bulaç'ın kavramsallaştırmasıyla baktığımızda; *Hilal* dergisi birinci ve ikinci nesil İslamcıların bir arada yer aldığı bir mecra olmuştur.

Hilal dergisini Nurculuktan kopuk okumaya dair tarih yazımı, Türkiye'deki İslami mücadeleyi Nurculuğa ve Said Nursi'ye izafe ederek bugün Nurculuğu temsil eder görünümünde olan hareketlerin hanesine yazmaktan kaçınmak amacıyla tercih edilmiş olabilir.[25] Fakat aksine Salih Özcan ve *Hilal* dergisi pratiği bugün Nurculuktan anladığımız "şey" ile geç 50'lerde ve 60'larda tecrübe edilen "şey"in arasında derin farklara, dolayısıyla bu tarihlerin çok daha farklı yazılabileceğine ve anlatabileceğine işaret eder. Fakat *Hilal* dergisi örneğiyle sorabileceğimiz soru şudur ki böyle örnekler, tecrübeler yaratmış bir hat bugün nasıl bir İslamcılık okuması imkânı sunar? Böyle bir siyasal soy kütüğün bize verimli bir tarih yazımı imkânı vereceğine inanıyorum.

Kaynakça

Ahmed, E. (1961, Ağustos). Eb'ûl A'la El-Mevdûdî kimdir? (Z. Koç, Çev.) *Hilal Mecmuası, 18.*

Ahmed, E. (1961, Eylül). Eb'ûl A'la El-Mevdûdî kimdir? (Z. Koç, Çev.) *Hilal Mecmuası, 19.*

Ahmed, E. (1961, Ekim,). Eb'ûl A'la El-Mevdûdî kimdir? (Z. Koç, Çev.) *Hilal Mecmuası, 20.*

Albayrak, A. (2003, Ocak). Türkçede Muhammed İkbal. *Divan İlmî Araştırmalar, 14.*

Belli, A. (1966a, Ağustos). Müdafaam. *Hilal Mecmuası, 61.*

Belli, A. (1966b, Eylül). Müdafaam. *Hilal Mecmuası, 62.*

Belli, A. (1966c, Aralık). Müdafaam. *Hilal Mecmuası, 64.*

Berk, B. (1958, Kasım). Ankara davası müdafaası. *Hilal Mecmuası, 1.*

Berki, Ş. (1958, Kasım). Hamdullah Suphi Beyefendi'nin güzel bir sualine cevap. *Hilal Mecmuası, 1.*

Bilge, M. L. (2007). Râbıtatü'l-Alemi'l-İslâmî. *TDV* İslam ansiklopedisi içinde (C. 34, s. 380). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Bir Hâkim. (1966a, Temmuz). 163. maddenin tenkidi. *Hilal Mecmuası, 59.*

Bir Hâkim. (1966b, Ağustos). 163. maddenin tenkidi-2. *Hilal Mecmuası, 60.*

Bulaç, A. (2004). İslam'ın üç siyaset tarzı veya İslamcıların üç nesli. Y. Aktay, M. Gültekingil ve T. Bora (Drl.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce İslamcılık* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.

Cebecioğlu, E. (1996). İmam-ı Rabbani ve Mektûbatı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 35*(1).

Cihan, R. (2009). *Bir yasak devri beyefendisi: Yaşar Tunagür*. İstanbul: Kaynak Kültür Yayınları.

Cündioğlu, D. (Nisan, 2009). İhtilallerin terbiye ettiği İslamcılık. *Yeni Şafak gazetesi*. http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/ducanecundioglu/ihtilallerin-terbiye-ettigi-isl%C3%A2mcilik-16245 adresinden edinilmiştir.

Çantay, H. B. (1959). Müceddit büyük âlimlerden Şeyh Veliyullah'ı Dehlevî. *Hilal Mecmuası, 8*.

Çekmegil, M. S. (1960, Nisan-Mayıs). Devrimizin üstadına. *Hilal Mecmuası, 14*.

25 Bu yazı dâhilinde girmemizin mümkün olamayacağı; günümüzdeki önemli Nurcu hareketler ile diğer İslami ve muhafazakâr gruplar arasındaki kırılmaların, cepheleşmelerin tarihi ve sebepleri başlı başına bir çalışma alanı olarak önümüzde durmaktadır. Bununla birlikte Nurcuların kendi tarihlerine neden sağır kaldıkları ve Bediüzzaman'ın en yakınındakilerin çalışmalarından ziyade neden sadece onların Üstad ile olan hatıraları üzerinden nostalji yapmayı tercih ettikleri de yine bu çalışmanın sınırlarını aşan ayrı bir yazı konusu olarak değerlendirilebilir.

Çeviker, A. (1959, Eylül). Cemile Buhayrad (1958 basım Hür Cezayir kitabından alıntılanmıştır.). *Hilal Mecmuası, 9*.

Doksat, R. (1965, Mart). Doğum kontrolü. *Hilal Mecmuası, 50*.

Esed, M. (2013). *Mekke'ye giden yol* (Çev. C. Koytak). İstanbul: İnsan Yayınları.

Güleçyüz, K. (2013, Mayıs). *MİT'in Seyyid Kutub açılımı*. http://www.yeniasya.com.tr/kazim-gulec-yuz/mit-in-seyyid-kutup-acilimi *Yeni Asya gazetesi* _211250 adresinden edinilmiştir.

Haberler. (1959, Şubat). *Hilal Mecmuası, 4*.

Hamidullah, M. (1958, Kasım). Usul-el fıkhın tarihi. *Hilal Mecmuası, 1*.

Hamidullah, M. (1959, Mayıs). Amerika'yı Kristof Kolomb'dan evvel Afrika keşfetti. (K. Kuşçu, Çev.) *Hilal Mecmuası, 7*.

Hamidullah, M. (1959, Temmuz). Amerika'yı Kristof Kolomb'dan evvel Afrika keşfetti-2. (K. Kuşçu, Çev.) *Hilal Mecmuası, 8*.

Haslip, J. (1961, Kasım). Abdülhamid'in doğumu. (S. Turan, Çev.) *Hilal Mecmuası, 21*.

Hilal İmzası. (1967b, Nisan). Bir taktiğin iflası. *Hilal Mecmuası, 69*.

Hilal İmzası. (1967a, Aralık). Müslüman naşir ve mütercimlerin nazarı dikkatine! *Hilal Mecmuası, 77*.

İkbal, M. (1959, Mart). Kulluk kitabı. (A. N. Tarlan, Çev.) *Hilal Mecmuası, 5*.

İkbal, M. (1959, Nisan). Kulluk kitabı-2. (A. N. Tarlan, Çev.) *Hilal Mecmuası, 6*.

İkbal, M. (1959, Temmuz). Kulluk kitabı-resim. (A. N. Tarlan, Çev.) *Hilal Mecmuası, 8*.

İkbal, M. (1959, Ekim). Kulluk kitabı: Kölelerin dini. (A. N. Tarlan, Çev.) *Hilal Mecmuası, 10*.

İkbal, M. (1964). Zebûr-i Acem'den seçmeler. (A. N. Tarlan, Çev.) Ankara: Hilal Yayınları.

İmam Rabbani. (1962). Mektûbat. (M. S. Teymuroğlu, Çev.) Ankara: Hilal Yayınları.

İnan, M. A. (1964, Aralık). M. S. Teymuroğlu. *Hilal Mecmuası, 48*.

İnan, M. A. (1966, Ekim). Bu çağ. *Hilal Mecmuası, 63*.

Kara, İ. (2005). *Dinî tarihimiz açısından Hamidullah'ın eserlerinin Türkçeye/Türkiye'ye intikali ve tesirleri*. Hayatı, Kişiliği ve Düşünceleri ile Muhammed Hamidullah Sempozyumunda sunulan bildiri, Bursa Müftülüğü, Bursa.

Kara, İ. (2008). *Cumhuriyet Türkiyesi'nde bir mesele olarak İslam*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kavak, Ö. (2004, Şubat). Zor zamanda âlim olmak: Şah Veliyullah Dehlevî'nin kendi kaleminden hayatı. *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi, 17*.

Kazdal, İ. (1995, Nisan). Dostum ve iman kardeşim Ercümend Özkan. *Haksöz Dergisi, 49*. http://www.haksozhaber.net/okul/article_detail.php?authorId=422 adresinden edinilmiştir.

Kazdal, İ. (2004). *Serencam-anılar*. İstanbul: Pınar Yayınları.

Hilal dergisi İslam'ın sosyal yönünü gündeme getirdi. İsmail Kazdal ile söyleşi. (1993, Eylül). *Haksöz Dergisi, 30*. http://www.haksozhaber.net/okul/article_detail.php?id=480 adresinden edinilmiştir.

Hilal dergisi üzerine… Nihat Armağan ile söyleşi. (1993, Ekim). *Haksöz Dergisi, 31*. http://www.haksozhaber.net/okul/article_detail.php?authorId=660 adresinden edinilmiştir.

Kuşçu, K. (1959, Eylül). Kahraman Cezayir. *Hilal Mecmuası, 9*.

Kuşçu, K. (1961a, Ağustos). Amerika'da İslamiyet'i müdafaa eden genç bir muharrir. *Hilal Mecmuası, 18*.

Kuşçu, K. (1961b, Eylül). Amerika'da İslamiyet'i müdafaa eden genç bir muharrir. *Hilal Mecmuası, 19*.

Kuşçu, K. (1961c, Ekim). Adlarımız, soyadlarımız. *Hilal Mecmuası, 20*.

Kuşçu, M. (1993a, Eylül). Hilal Dergisi-1. *Haksöz Dergisi, 30*. http://www.haksozhaber.net/okul/article_detail.php?id=479 adresinden edinilmiştir.

Kuşçu, M. (1993b, Ekim). Hilal Dergisi-2. *Haksöz Dergisi, 31*. http://www.haksozhaber.net/okul/article_detail.php?id=499 adresinden edinilmiştir.

Kutub, S. (1963). Habil ve Kabil. (L. Doğan, Çev.) *Hilal Mecmuası*, *38*.

Kutub, S. (1964). Din dediğin budur. (M. H. Beşer, Çev.) Ankara: Hilal Yayınları

Kutub, S. (1962). İslam'da sosyal adalet. (Y. Tunagür ve M. A. Mansur, Çev.) İstanbul: Cağaloğlu Yayınları.

Lewis, B. (1960, Temmuz). Osmanlı İmparatorluğu ve İslamiyet. *Hilal Mecmuası, 15*.

Mehmetoğlu, S. (1959, Ekim). Müslüman Afrika'yı saran tehlike. *Hilal Mecmuası, 10*.

Mevdudi, E. A. (1957). Kelime-i şehadet. (H. Atay, Çev.) Ankara: Hilal Yayınları

Mevdudi, E. A. (1958). Hak din. (S. Özcan, Çev.) Hilal Yayınları. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Mevdudi, E. A. (1959). İslam inkılabı. (İ. Ağar, Çev.) Ankara: Hilal Yayınları.

Maulvi Aftab Ud-din. (1958, Kasım). İslam'da kadının mevkii. (Z. Koç, Çev.) *Hilal Mecmuası, 1*.

Maulvi Aftab Ud-din. (1958, Aralık). İslam'da kadının mevkii. (Z. Koç, Çev.) *Hilal Mecmuası, 2*.

Maulvi Aftab Ud-din. (1959, Şubat). İslam'da kadının mevkii. (Z. Koç, Çev.) *Hilal Mecmuası, 4*.

Nedvî, E. H. (1957). *Büyük İslam şairi Dr. Muhammed İkbal.* (A. U. Kurucu, Çev.) Ankara: Hilal Yayınları.

Nedvî, E. H. (1958). *Zulmeti yıkan nur.* (A. U. Kurucu, Çev.) Ankara: Hilal Yayınları

Nursi, S. (1959). *Emirdağ lahikası*. Ankara: Nur Matbaası.

Nursi, S. (2000). *Tarihçe-i hayat*. İstanbul: Söz Basım Yayın.

Okur, S. (2009). *Av. Gültekin Sarıgül Beyin hatıraları-5.* http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=3488&ctgr_id=37 adresinden edinilmiştir.

Öz, A. (2011). Malik Bin Nebi'nin düşünceleri ve Türkçe kültür dünyasındaki seyri. İslami Yorum Dergisi, *8*.

Özcan, S. (1959a, Mart). İslamiyet ve 20. asırda Haçlı Seferler. *Hilal Mecmuası, 5*.

Özcan, S. (1959b, Temmuz). Orta Doğu'da nifak merkezi: İsrail. *Hilal Mecmuası, 7*.

Özcan, S. (1960, Ocak). Bir bardak suda koparılan fırtına. *Hilal Mecmuası, 12.*

Özcan, S. (1962a, Mayıs). Hicaz notları. *Hilal Mecmuası (Hac sayısı), 27*.

Özcan, S. (1962b, Haziran). Bağdat'ta toplanan 5. Dünya İslam Kongresi. *Hilal Mecmuası*, *28*.

Özcan, S. (1963). Pakistan notları. *Hilal Mecmuası, 38*.

Özer, A. (2011). *Seyyid Salih Özcan*. İstanbul: Işık Yayınları.

Qureshi, M. N. (1994). Dünya İslâm kongresi. *TDV* İslam ansiklopedisi içinde (C. 10, s. 26). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Serdengeçti beraat etti. (1958, Aralık). *Hilal Mecmuası, 2*.

Serdengeçti, O. Y. (1958, Aralık,). İnsan ve insanlığa doğru. *Hilal Dergisi, 2*.

Sungur, M. (1960, Nisan-Mayıs). Muhterem Bediüzzaman, Said Nursi kimdir? *Hilal Mecmuası, 14*.

Tezcan, B. (1966a, Aralık). Bir Yargıtay kararının tenkidi. *Hilal Mecmuası, 64*.

Tezcan, B. (1966b, Aralık). Yargıtay'ın tenkidi. *Hilal Mecmuası, 65*.

Türkmen, H. (2008). Hilal dergisi ve Yayınları tevhidî uyanışın ilk izleri. Özgür-Der alternatif eğitim dersleri. http://www.ozgurder.org/news_print.php?id=247 adresinden edinilmiştir.

Türkmen, H. (2013). Seyyid Kutup Türkiye'de nasıl algılandı? İ. Kara ve A. Öz (Drl.), *Türkiye'de İslamcılık düşüncesi ve hareketi* içinde. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi.

Uğurlu, F. (1986, Ekim). Günümüz İslam âlimleri Türkiye'ye Hilal dergisi ile girdi. *Altınoluk Dergisi, 8*.

Yüksel, Bitlisli Sadreddin. (1965, Mart). Tercümeler Arasında. *Hilal Mecmuası*, 50.

Nur Talebelerinin Sesi
İhlas, Zülfikar ve Uhuvvet Gazeteleri

Ahmet Karakaya

Giriş

Said Nursi'nin 1960 yılında ölmesiyle Risale-i Nur'ları basma ve yaymayı kendilerine esas meşgale olarak belirleyen Nur camiası hiç kuşkusuz o dönemde düşünsel üretime yapmış oldukları katkılarla ön plana çıkmış önemli İslami gruplardan biridir. 1960 askerî idaresinin sıkı tedbirlerinin ve uyguladığı sıkıyönetimin, Risale-i Nurların basım ve dağıtım imkânlarını zorlaştırması üzerine Nur talebeleri 1963 yılında basın-yayın faaliyetlerine girişmişlerdir.

Bu çalışmamda Kasım 1963 tarihinde Ankara'da Said Özdemir önderliğinde yayın hayatına başlayan haftalık *İhlas* gazetesi ve bu gazetenin kapatılmasıyla yine aynı ekip tarafından 1964 yılında İzmir'de çıkarılan haftalık *Zülfikar* ve *Uhuvvet* gazetelerinin hangi ihtiyaca binaen neşredildiklerini, yayımlandıkları dönemde ne tür meseleleri konu edindiklerini ve siyasi, ekonomik ve toplumsal olaylara karşı takındıkları tutumları inceleyeceğim.

Risale-i Nur camiasına yakınlığıyla bilinen ve 1950'lerde yayın hayatına başlayan *Hür Adam* ve *Büyük Cihad* gazeteleri ile ardından 1960'lı yıllardaki *Bediulbeyan* (1963), *Bediuzzaman*, *İrşat* (1963), ve *Hareket* (1964) gazeteleri dikkate alındığında aslında çalışmamıza konu olan gazetelerin hiçbirinin yayın hayatına sıfırdan başlamadıkları anlaşılmaktadır. Ancak bu gazetelerin sıkıyönetim tarafından zaman zaman yasaklandıkları ve hatta temelli kapatıldıkları görülmektedir. Bu kapatmalar Risale-i Nur kaynağından beslenen gazetelerin birinin sonunu hazırlarken bir diğerinin de doğuşuna vesile olmuştur.

Nur talebelerini gazete çıkarmaya sevk eden sebeplerin en başında Risale-i Nurların neşri önündeki engeller ve buna karşın 27 Mayıs İhtilali'nin basın hak ve özgürlüklerine ilişkin getirdiği düzenlemeler olduğunu söylemek müm-

Kaynakça

1961 Anayasası. (1961). Madde 22, 23, 25, 27. https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm adresinden 12 Mayıs 2015 tarihinde edinilmiştir.

Büyük Müfteri Faruk Güventürk'e Cevap. (1964, 17 Temmuz). *Zülfikar Gazetesi*, s. 4.

Diyanet İşleri Müşavere Heyetine Açık Mektup I. (1964, 17 Temmuz). *Zülfikar Gazetesi*, s. 4.

Diyanet İşleri Müşavere Heyetine Açık Mektup III. (1964, 31 Temmuz). *Zülfikar Gazetesi*, s. 1.

Gayretkeş bir Maarif Vekili. (1964, 31 Temmuz). *Zülfikar Gazetesi*, s. 3.

Gnl. Güventürk'ün Nurcular Aleyhindeki Son İftirasına Cevap. (1964, 17 Temmuz). *Zülfikar Gazetesi*, s. 1.

Matbuat lisanı ile konuşmak lazım. (1963, 15 Kasım). *İhlas Gazetesi*, s. 2.

Niçin Zülfikar. (1964, 17 Temmuz). *Zülfikar Gazetesi*, s. 4.

Nurcular yeşil komünisttir. Rusya'dan para alıyorlar. (1964, 4 Temmuz). *Milliyet Gazetesi*, s. 1.

Nursi, S. (2007a). Divan-ı Harb-i Örfi. *İlk Dönem Eserleri* içinde. İstanbul: Söz Basım Yayın.

Nursi, S. (2007b). Hutbe-i Şamiye. *İlk Dönem Eserleri* içinde. İstanbul: Söz Basım Yayın.

Ordumuzun Sesi. (1971, 10 Şubat). *Yeni Asya Gazetesi*, s. 1.

Uhuvvet de Zülfikar gibi Kur'an ve İman hakikatlerini neşir ve ilan ederek İslamiyet'e hizmet edecektir. (1964, 2 Ekim). *Uhuvvet Gazetesi*, s. 1.

Zülfikar Mecmuası
1960'lardaki Nur Hareketine Dair Bir Okuma Denemesi

Alev Erkilet

Giriş

Zülfikar, Temmuz 1964'te İzmir'de yayımlanmaya başlayan, sahibi İsmail Anbarlı, yazı işleri müdürü Muzaffer Deligöz, idare müdürü Ali Gürbüz olan "haftalık bir dinî, ahlaki, içtimai" gazete idi. Ancak *Zülfikar*'ı aynı zamanda bir dergi, bülten ya da broşür olarak tanımlamamızı mümkün kılan özellikleri de vardı. Çıkan 11 sayısından 10'u toplatılmış olan *Zülfikar*, 1962'de Ankara'da haftalık olarak on sayı çıkabilen ancak baskı ve ekonomik zorluklar nedeniyle kapanan *İrşat* ile Kasım 1963'te Ankara'da haftalık olarak çıkmaya başlayan ancak hükûmet tarafından kapatılan *İhlâs* dergilerinin bir devamı; Ekim 1964'te İzmir'de yine haftalık olarak çıkan ancak iki ay yaşayabilen *Uhuvvet* ile Haziran 1964'te Erzurum'da haftalık olarak ve *Zülfikar* ve *Uhuvvet* gazetelerinin klişeleri kullanılarak basılan *Hareket* gazetelerinin önceliydi. Kaya'nın (2005) da belirttiği gibi *Hareket*'ten sonra *Vahdet* (14 Eylül 1964) üç sayı, *İttihat* (24 Ekim 1967) 186 sayı ve nihayet *Yeni Asya* (21 Şubat 1970) gazeteleri çıkmıştır ve çeşitli badirelerle, ad değişikleriyle bugüne kadar gelebilmiştir.

"Zülfikar" kelimesi mecmuanın ilk sayısında "Gayemiz" başlığı altında yer alan "Niçin Zülfikar?" yazısında da vurgulandığı üzere, hem Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye hediye ettiği çatal başlı kılıca hem de Said Nursi'nin aynı adı taşıyan eserine gönderme yapıyordu. Başyazıya göre her iki Zülfikar da peygambere ve dine yönelik saldırıları tesirsiz hâle getirmeleriyle niteleniyorlardı. Kösmene'nin (t.y.) de belirttiği gibi Said Nursi'nin "dinsiz" felsefenin fikirlerini çürütüp aklı ikna yolu ile üç iman esasını ispat ettiği *Zülfikâr* adlı kitabında, "Hazret-i Muhammed'in hak peygamber, Kur'an'ın hak kitap ve ahiret gününün muhakkak

Kaynakça

(1964, 27 Ağustos). *Zülfikar, 7*, 1.

Amerika'da bir kilisede verilen konferansın Risale-i Nur'a temas eden kısmı. (1964, 24 Temmuz). *Zülfikar, 2*, 3-4.

Anbarlı, İ. H. (1964a, 31 Temmuz). Diyanet İşleri Müşavere Heyetine açık mektup III. *Zülfikar, 3*, 1, 4.

Anbarlı, İ. H. (1964b, 10 Eylül). Bir maarif vekilinin hezeyanlarına cevap. *Zülfikar, 9*, 1, 4.

Berk, B. (1964, 27 Ağustos). Kanunlar muvacehesinde Risale-i Nur (6): Avukat Bekir Berk ile yapılan bir mülakat. *Zülfikar, 7*, 4.

Birlik, M. (1964, 17 Temmuz). Büyük müfteri Faruk Güventürk'e cevap. *Zülfikar, 1*, 1, 4.

Deligöz, M. (2006). *1964 yılında İzmir'de çıkarttığımız Zülfikar gazetesi*. http://muzafferdeligoz.blogcu.com/zulfikar-gazetesi-1964/739510 adresinden edinilmiştir.

Dünyanın en büyük âlimlerinden Willy dedi ki: islam dinini anlatırsanız bütün Avrupa Müslüman olur. (1964, 31 Temmuz). *Zülfikar, 3*, 1, 4.

Edip, E. (1964, 31 Temmuz). Gayretkeş bir maarif vekili II. *Zülfikar, 3*, 3-4.

Ekmekçi, H. (1964, 14 Ağustos). Niçin Risale-i Nur. *Zülfikar, 5*, 3.

Erkilet, A. (2013). II. Dünya Savaşı sonrası şartlarda arı-duru bir İslam arayışı: Ercümend Özkan, İktibas ve İslam Partisi deneyimi. *Türkiye'de İslamcılık düşüncesi ve hareketi sempozyumu tebliğler kitabı (17-18-19 Mayıs 2013)* içinde (s. 505-513). İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları.

Erkilet, A. (2015). *Mazlum Doğu'nun mağrur çocukları*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.

Gayemiz: Niçin Zülfikar. (1964, 17 Temmuz). *Zülfikar, 1*, 1, 4.

Gürbüz, A. (1964, 7 Ağustos). İsviçreli büyük âlim diyor ki: İslamiyet bütün dünyaya yayılacaktır. *Zülfikar, 4*, 1, 4.

İslam âleminden haberler. (1964, 7 Ağustos). *Zülfikar, 4*, 3.

İslam ülkeleri talebe federasyonu kuruluyor. (1964, 31 Temmuz). *Zülfikar, 3*, 1.

Kaya, M. A. (2015, 21 Şubat). Nurcuların gazeteleri. *Yeni Asya*. http://www.yeniasya.com.tr/m-ali-kaya/nurcularin-gazeteleri_322211 adresinden edinilmiştir.

Kösmene, S. (t.y.). Zülfikar üzerine. http://www.fikih.info/risale-i-nur-dan/diger-kitaplar/2148-zulfikar-uzerine.html adresinden edinilmiştir.

Kul, A. F. (1964, 17 Temmuz). General Güventürk'ün Nurcular aleyhindeki son iftirasına cevap. *Zülfikar, 1*, 2, 4.

Nur, B. (1964, 3 Eylül). Reformistlere cevap. *Zülfikar, 8*, 2.

Nursi, B. S. (1964, 31 Temmuz). Gayemiz ve hedefimiz. *Zülfikar, 3*, 1, 4.

Okuyucu mektupları: Ebedi saadetimin sebebi I. (1964, 3 Eylül). *Zülfikar, 8*, 3.

Samsun emniyeti anayasayı çiğniyor: Uşak'ta garip hadiseler. (1964, 14 Ağustos). *Zülfikar, 5*, 1.

Sarıgül, G. (1964, 3 Eylül). Risale-i Nur aleyhindeki takibatın hukuki veçhesi. *Zülfikar, 8*, 2.

Sungur, M. (1964, 3 Eylül). Alakalı resmî makamlara açık mektup 7. *Zülfikar, 8*, 2.

Türkmen, H. (2014). 1960'lı yıllarda Türkiye'de İslami uyanış. *Haksöz Haber*. http://www.haksozhaber.net/1960li-yillarda-turkiyede-islami-uyanis-49002h.htm adresinden edinilmiştir.

Uyan ey genç. (1964, 24 Temmuz). *Zülfikar, 2*, 2.

İslamcı Yayıncılık Bağlamında Mücadele Birliği ve Dergileri

Mustafa Aydın

Giriş

Mücadele Birliği, 1968-1978 tarihleri arasında etkin olan bir siyasi kültürel hareketin adıdır ve bir dönemin sağ-sol ikileminde sağcı kutupta yer alan, salt milliyetçilikle saf İslamcılık arasında kendine özgü bir noktada faaliyette bulunmuş, duyguları/eğilimleri itibarıyla İslami, kültürel söylemi itibarıyla milliyetçi bir harekettir. Faaliyette bulunduğu dönem kültürel dünyamızda önemli bir yer işgal etmiş, bugün ise hâlâ "mücadeleci" olarak nitelendirilen ve toplumsal hayatın değişik yerlerinde faaliyet gösteren bir insan grubunun adıdır. Bu makale teşkilat dışı belgelerden ziyade içerden bir gözlemci sıfatıyla daha çok kendime mahsus belgelere dayanılarak hazırlanmıştır.

Esasen Mücadele Birliği üzerine pek az şey yazılmıştır. Bazı gazete ve dergi yazılarının bazı mülakat ve yorumları ile teşkilat kurucularından olan İrfan Küçükköy'ün *Mücadele Birliği* eseri gibi panoramik düzeydeki birkaç eserin dışında, özellikle fikrî cephesini kapsayıcı bir araştırma bulunmamaktadır. Bu arada benim İletişim Yayınları arasından çıkan *Türk Siyasal Düşünce Tarihi* serisinin 6. cildini oluşturan İslamcılık cildinde "Bir Millî İslamcılık Serüveni Olarak Mücadelecilik" adlı bir yazım bulunmaktadır. Ben o yazıda bir örgütsel yapı olarak Mücadele Birliği üzerinde durmuş, hareketin ideolojisi, teşkilatı ortaya çıkaran ortam, teşkilatın işleyiş tarzı ve sonlandırılışı gibi noktalar üzerinde durmuştum. Ancak yazıda teşkilatın yayıncılığına pek değinmemiştim. Bu makalemizde Mücadele Birliğinin yayıncılığı üzerinde durulacaktır.

hareketin doğasının da bir gereğiydi. Ele aldıkları sorunların doğrudan din ile bağlantılı olanlarında bile İslami bir üsluba ve Kur'ani atıflara yönelmemişlerdi. "İçtihat", "Elfaz-ı Küfür" gibi bazı yazı dizileri bile "millî kültür lügatçesi" nitelemesiyle yayımlanmıştı. Ama daha sonra bu "millet" ideolojisinin İslam'la özdeş olmadığı, millîleşmenin her hâliyle İslamlaşma anlamına gelmediği gittikçe belirginleşti. Çünkü İslamilik, millîliğin argümanlarından sadece birisi idi. Hatta bunun içindir ki Mücadeleciler Erbakan'ınki gibi açık bir İslamcı söyleme pek sıcak bakmadılar.

Sonuç olarak denebilir ki; üyelerinin dinî duyarlılığı açık ve şifahen nihai hedefin İslam olduğu ilan edilmişse de Mücadele Birliği, açık bir İslami söyleme sahip olmamış, ortam oluşturma, kültürel/potansiyel destek sağlama dışında teorik olarak İslamcı düşünceye kalıcı denebilecek katkılarda bulunamamıştır. Yani Mücadele Birliği doğrudan bir İslamcı söylem geliştirmedi. Millîlik temasının oyalayıcı bir işlevi yerine getirdiği bile düşünülebilir. Ama bir ortamın oluşmasında önemli katkılarının olduğunda şüphe yoktur. Mücadele Birliği iyi araştırıldığında İslamcılığın içeriksel derinliği ile ilgili önemli sonuçlar çıkarılabilecek bir toplumsal deneyimdir. Sonuç olarak denilebilir ki Mücadelecilik, bir millî İslamcılık çabası olarak siyasal düşünce tarihimizin ilgi çekici bir tecrübe alanı olmuştur.

Kaynakça

(1970a, Nisan 28). *Yeniden Millî Mücadele, 13*, 2.

(1970b, Mart 3). *Yeniden Millî Mücadele, 5*, 15.

(1974, Aralık 31). *Yeniden Millî Mücadele, 256*, 3.

Başer Erkilet, A. (2000). *Orta Doğu'da* İslamcı *hareketler.* Ankara: Yöneliş Yayınları.

Duverger, M. (t.y.). *Siyaset sosyolojisi.* (Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.

Edibali, A. (1970). *Millî* Mücadelede *kadroların vazifeleri.* İstanbul: Otağ Yayınevi.

Erişen, N. (1994, Haziran). Yeniden Millî Mücadele sorgulanmalıdır. *Haksöz, 39*.

İridağ, O. (2003, Ocak 20). Sokaktaki ülkücüler, koridordaki mücadeleciler. *Aksiyon Haftalık Haber Dergisi, 424*.

Toker, M. (1971, Haziran). Solda ve sağda vuruşanlar. *Milliyet*.

Türkmen, H. (1994, Haziran). Millîleştirilmiş din anlayışının Türkiye'de ilk ciddi örneği: Yeniden Millî Mücadele. *Haksöz, 39*.

Uygur, Z. (1963). *Tevrat'a göre siyonizmin ana prensipleri ve protokoller.* İstanbul: Türkiye Basımevi.

Millî Türk Talebe Birliği ve Millî Gençlik Dergisi Üzerine Bir Değerlendirme

Serkan Yorgancılar

Giriş

Millî Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916 yılında kurulmuş olup, 1933 yılına kadarki faaliyetleri hakkında elimizde yeterince bilgi ve belge bulunmamaktadır. MTTB bu dönemde *Birlik* isimli kısa ömürlü bir dergi çıkarır. Daha sonra uzun bir dönem MTTB'nin süreli yayınlarının olmadığını görüyoruz. Bunun yerine MTTB faaliyetlerinin derlendiği, Genel Kurul seçimlerinde özellikle delegelere dağıtılmak üzere hazırlanan faaliyet raporlarının yayımlandığını görüyoruz.

1970 ve 1980 arasında MTTB'nin iki ana yayın organı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi *Millî Gençlik*, ikincisi ise *Çatı* dergisidir. Bunların yanında genel merkez tarafından desteklenen yerel bültenler ve kısa süreli bazı dergiler de yayımlanmıştır. MTTB gençliği hem kendi teşkilat dergilerini takip etmiş hem de dönemin İslamcı çizgide yayın yapan diğer dergilerini takip etmiştir. Bu dergilerin dönemin gençliğinin söylem ve ideolojilerinin oluşmasında önemli etkileri olmuştur.

Millî Gençlik dergisi aylık fikir, sanat ve hareket dergisi olarak çıkarılması planlanmış olup düzenli olarak yayımlanamamıştır. Düzenli olarak yayımlanamamasının en büyük nedeni maddi imkânsızlıklarla beraber dönemin siyasi koşullarının elverişsizliğidir. *Millî Gençlik* dergisinde dönemin önemli İslamcı düşünürlerinin neredeyse tamamının yazısı bulunmaktadır. Bu bakımdan dergi geniş bir bakış açısına sahiptir.

Çatı dergisi ise daha çok lise gençliğini hedef almıştır. *Çatı* da *Millî Gençlik* dergisi gibi düzenli çıkamamıştır. Daha çok duygulara hitap eden derginin genç

Sonuç

Millî Gençlik dergisi MTTB'nin süreli yayın organıdır. MTTB gençliğinin fikirlerini ve söylemlerini hem kendi teşkilatlarına hem de kamuoyuna aktarmak amacıyla çıkarılan bir dergidir. Dergide yoğunluklu olarak üniversite öğrencileri yazılar kaleme almıştır. Bu durumdan dolayı yazar kadrosu sürekli olarak değişmiştir. Dönemin ünlü isimlerinin yazıları da ara ara alıntılanarak dergide yayımlanmıştır. *Millî Gençlik* dergisi klasik üniversite öğrenci dergilerinden biraz daha farklıdır. Aktüel boyutu olmakla birlikte entelektüel düzey de tutturulmaya çalışılmıştır. Sloganik söylemlerden bilinçli olarak uzak durulmuş, gençliğin düşünsel boyutunun daha üst bir düzeye çıkarılabilmesi için dikkatli bir yayın çizgisi takip edilmiştir.

Millî Gençlik dergisinde güncel olaylara çok yer verilmemiştir. Bundan dolayı da MTTB'nin tarihini çalışanlar açısından sadece *Millî Gençlik* dergileri yeterli değildir. Ayrıca dergiler arşivlenmediği için birçok sayısına ulaşabilmek mümkün olmamaktadır. Millî kütüphanelerde bulunan *Millî Gençlik* dergisi sayıları iki elin parmaklarını geçmeyecek kadar sınırlı olup kişisel arşivlerde daha çok dergi bulunabilmektedir. Konya'da yaptığımız MTTB Sempozyumu'nda eski MTTB'lilerden ellerinde bulunan arşivleri getirmelerini istediğimizde gördük ki hala kişisel arşivlerde ciddi bir hazine bulunmakla birlikte bu hazinelere sahip çıkılmadığı takdirde bu dergiler ve diğer yazılı ve görsel materyaller kaybolma tehlikesi yaşamaktadır.

Kaynakça

(1967). *Millî Gençlik*.
(1970). *Millî Gençlik*.
(1970). *Millî Gençliğin Sesi*.
(1974). *Millî Gençlik*.
(1975). *Millî Gençlik*.
(1967). *Çatı*.
(1978). *Millî Gençlik*.
(t.y.). *Akıncılar*.
Aksoy İleri, C. (1977). *Babam Tevfik İleri*. Ankara.
MTTB 48. Dönem Faaliyet Raporu. (1967). İstanbul: MTTB Basın Yayın Müdürlüğü.
MTTB 52. Dönem Faaliyet Raporu. (1975). İstanbul: Fatih Millî Gençlik Matbaası.
MTTB 53. Dönem Faaliyet Raporu. (1976). İstanbul: Fatih Millî Gençlik Matbaası.
MTTB 54. Dönem Faaliyet Raporu. (1978). İstanbul: Fatih Millî Gençlik Matbaası.
MTTB 55. Dönem Faaliyet Raporu. (1980). İstanbul: Fatih Millî Gençlik Matbaası.
Toprak, Z. (1985). II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütlenmeleri. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* içinde (C. 2, s. 532). İstanbul: İletişim Yayınları.
Yorgancılar, S. ve Duman, D. (2007). *Türkçülükten İslamcılığa MTTB*. Ankara: Vadi Yayınları.

Akıncı Güç ve Akıncılar Dergilerinde Tartışmanın Şiddeti ve Şiddetin Dili

Ertuğrul Zengin

Giriş

1979 yılının Kasım ayında *Akıncılar* dergisini satın alan bir "İslamcı", derginin kapağında büyük puntolarla yazılmış "Hicri 1400'de Sınırsız ve Sınıfsız Hicret Devleti'ne Doğru" manşetiyle karşılaştı. Bu karşılaşma en nihayetinde radikal bir karşılaşmaydı. Bu radikallik "İslam devleti" nosyonunun radikalliğiyle ilişkilidir. İslam devleti kavramı, mevcut toplumu ve siyaseti kökensel olarak yerinden etme, devirme ve değiştirme fikrinin, iradesinin ve planlanan eyleminin manifestosuydu. Derginin kapağını çeviren İslamcı, bu manifestonun 10 madde hâlinde sıralanmış şekliyle karşılaşacaktı. Söz konusu manifestonun altında sadece *Akıncılar* dergisinin değil *Düşünce, Fikir ve Sanatta Hareket*, *Hicret* ve *İslami Hareket* gibi dönemin belli başlı İslamcı dergilerinin de imzası vardı. Kasım 1979 itibarıyla Türkiyeli İslamcıların ortak duygu ve düşüncelerinin yansıması olan bu 10 maddelik manifestonun İslamcı hakikatin (ideolojinin) yoğunlaştırılmış ve özetlenmiş hâli olduğunu söyleyebiliriz. Hicri 1400 yılını Müslümanlar için yeniden hayata hâkim olma yolunda bir milat olarak ilan eden söz konusu manifestoda bu amacın üç aşamada gerçekleşebileceği belirtilmiştir: bireysel şuurlanma, cemaatleşme ve devletleşme.

Birinci maddesinde Asr-ı Saadet dönemiyle bugün arasında paralellik kurulan manifestoda sert bir dost-düşman ayrımı yapılıyordu; buna göre Müslümanlar kendilerine düşman (putçu, tağuti, mürtet ve mülhed) bir düzende yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Hicret, nasıl Asr-ı Saadet Müslümanları

rektiğini iddia etmez. O, İslamcı stratejiye göre suskunluğun bir taktik olarak değerlendirilebileceği gibi yer ve zaman uygun olduğunda şiddetin de kullanılabileceğini ima eder. Şiddet karşıtlığının İslamcı telkinin tamamen göz ardı edilmesi olarak pasifizasyona sebebiyet verdiğini belirtir. Şiddet bir metot olarak İslamcı stratejinin bir parçasıdır ama nasıl suskunluk yeri geldiğinde ana stratejiye uygun olarak bir eyleme dönüşürse beden kaynaklı şiddet de gereksiz ve anlamsız kullanıldığı yerde "soylu hareket"e tekabül etmez.

Sonuç Yerine

Akıncı Güç dergisini Akıncı hareketin bir ideolojik-metodolojik arayışı, önerisi ve programı olarak okuyabiliriz. Salih Mirzabeyoğlu ve Hüsnü Kılıç'ın önderlik ettiği *Akıncı Güç*'ün Büyük Doğu fikriyatına referansla İslamcı hareketin metodolojisini tutarlı bir şekilde metne döktüklerini kabul etmek gerekir. *Akıncılar* dergisi ise hiçbir zaman bu şekilde bir iddiayla yola çıkmamıştır. Rasim Özdönören ve Akif İnan gibi "abilerin" metinlerinin dışında derginin ideolojik mesaj yükünü Hasan El- Bennâ, Mevdûdî, Seyyid Kutup ve Humeyni gibi evrensel İslamcı düşünürlerin tercümeleri çekmektedir. Akıncı gençliğin derginin içeriğine katkısının sınırlı kaldığını ifade etmek gerekir.

Akıncılar Mehmet Güney'in ısrarla belirttiği gibi teşkilatı ve genel olarak İslamcı hareketi zor durumda bırakacak şiddet sarmalına girmeyi kesinlikle reddetmişlerdir. Eylem olarak daha ziyade İslami mesajı yayma aracı olarak tebliğ ve tebliğ sonucunda hem hacimsel hem de niteliksel olarak teşkilatın güçlendirilmesi hedeflenmiştir. İslam devletine giden yolda teşkilatla devlet arasındaki mesafe en azından kuramsal olarak doldurulamamıştır. Bu eksikliğe rağmen Akıncı Güç'e kıyasla şiddete ısrarla mesafeli durma politikası Akıncıların telafi edilemez biçimde şiddetin bir parçası olmasını engellemiştir. Akıncı Güç'ün her ne kadar tebliğin yanına telkini koyarak İslamcı hareketi aktifleştirmek, İslamcı eylemin zeminini genişletmek gibi amaçlarla dahi olsa şiddete kuramsal olarak kapı açması dönemin yaygın, ölçüsüz ve hedefsiz şiddet ortamını göz önüne alınca İslamcı hareket açısından çok ciddi neticeler doğurabilirdi.

Akıncılar ve *Akıncı Güç* dergileri arasında ayrım, Akıncılar içerisinde İslamcı hareketin takip etmesi gerektiği metot üzerinden bir ayrışmayı getirmiştir. Bu ayrışma Anadolu'daki kimi Akıncılar derneklerinin Akıncı Güç tarafına geçmesine neden olmuştur. Ancak Mehmet Güney'in başkanı olduğu Akıncılar Derneği'nin ana gövde olarak varlığını sıkıyönetim kararına kadar devam ettirdiği not edilmelidir.

Kaynakça

(1979, Kasım). *Akıncılar*, 3.

Akıncılar İstanbul İl Başkanlığı Basın Bürosu. (1979, Kasım). Basın bildirisi. *Akıncılar*, *7*, 6.

Akıncıları uyarıyoruz. (1979, 17 Ağustos). *Akıncı Güç*, *5*, 7.

Altunbaş, A. (1979, 10 Aralık). Devlete yürümek. *Akıncılar*, *9*.

Aslantürk, F. (1979, 15 Temmuz). Merkezden muhite. *Akıncı Güç*, *3*.

Cansız, S. (1979, 2 Ağustos). Yeni Devir gazetesi yazı işleri müdürlüğüne. *Akıncı Güç*, *4*, 12.

Cumalıoğlu, F. (1979, 3 Ağustos). İslam'ın baş düşmanı siyonizm. *Akıncılar*, *1*, 12.

Deklarasyon. (1979, 17 Ağustos). *Akıncı Güç*, *5*, 7.

Dervişoğlu, S. (1979, 8 Kasım). Hasan El-Bennâ ve İhvân-ı Müslimin hareketi. *Akıncılar*, *7*, 4.

Güney, M. (1979, 3 Eylül). Teşkilat. *Akıncılar*, *3,* 2.

Ömrü zindanlarda geçen büyük dava ve aksiyon adamı Mevdûdî'yi kaybettik. (1979, 4 Ekim). *Akıncılar*, *5*, 4.

İnan, A. (1979, 3 Eylül). Bütünleşmeden devrim olmaz. *Akıncılar*, *3*, 3.

İslam anayasası planı. (1979, 21 Kasım). *Akıncılar*, *8,* 7-9.

Kılıç, H. (1979, 25 Haziran). Siyasi şuur, siyasi hareket. *Akıncı Güç*, *2,* 3.

Kılıç, H. (1979, 17 Ağustos). Tebliğ ve telkin üzerine. *Akıncı Güç*, *5*, 3.

Mirzabeyoğlu, S. (1979, 10 Haziran). Akıncı Güç çevresinde. *Akıncı Güç*, *1*, 2.

Okutan, M. Ç. (2004). *Bozkurt'tan Kur'an'a Millî Türk Talebe Birliği (MTTB), 1916-1980.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Şehadet yolu. (1979, Eylül). *Akıncılar*, *3*, 5.

Türkmen, H. (2008). *Türkiye'de İslamcılık ve öz eleştiri*. İstanbul: Ekin Yayınları.

Yüksel, A. (1979, 19 Eylül). Teşkilat ve Müslüman. *Akıncılar*, *4,* 5.

Bir Yayıncılık Membaı Olarak Düşünce Dergisi*

Mehmet Erken

Giriş

"İslamcılık için basın yayın neden önemlidir?" sorusu büyük bir soru ve hâlen tam manasıyla cevabını bulabilmiş değil. Kitaplar, gazeteler, radyolar ve televizyonlar; şimdi ise internet siteleri.

Bugün itibarıyla hayatımızın temel bileşenlerinden bir tanesinin internet olduğunu ve internet öncesinde benzer işlev gören tüm araçlarla internetteki mevcudiyetleri kadar iletişim kurabildiğimizi söylemek zorundayız. Bir kitabın dahi varlığı-yokluğu, internetten satış siteleri, internetteki arşivler ve dijital kataloglardaki varlığı ve yokluğu ile ilişkili. İnternet öncesi devrin belirleyici medya aracı televizyon; onun öncesinde ise gazeteler ve dergiler. Bugün internet dışındaki araçlar etkinliğini sürdürseler de ciddi bir dönüşüme uğradıklarını ve aynı zamanda eski medya araçlarına alışanlar tarafından hâlen vazgeçilmediklerini söyleyebiliriz. Bu bağlamda 1960-1980 arasında çıkan dergilerin bugün anlaşılan manada dergilerden ayrıştığının en baştan altını çizmemiz gerekiyor.

Bu yazıda, 1976-1979 yılları arasında faaliyet gösteren *Düşünce* dergisinin hem bir dergi olarak nasıl bir görünüm sergilediği hem de öncesi ve sonrası ile yayıncılık ve İslamcılık içinde nasıl bir konumda bulunduğu incelenmeye çalışılacaktır. Yazı içinde öncelikle derginin, yayınevinin ve dergi çevresinin 1980-1990 yılları arasındaki faaliyetleri aktarılacaktır. Son iki bölümde ise bu faaliyetlerin yayıncılık ve İslamcılık bağlamındaki konumları değerlendirilecektir.

* Alperen Gençosmanloğlu ve Betül Erken'e hassaten teşekkürler…

kıf açmaktan daha zor bir statüye gelmesinden ötürü insanların vakıf kurmaya yöneldiğinden bahsetmiştir. Fakat Vakıf kurmanın maddi bir yükümlülük gerektirdiğini göz ardı etmektedir. Bizim buradaki iddiamız; dernek açmanın zorlaştığı, vakıf açmanın ise maddi olarak zor olduğu bu dönemde, özellikle İslamcı gruplar kendilerini dergiler ile ifade etmiş ve faaliyetlerini yürüttükleri mekânlar olarak dergi-yayınevi merkezlerini seçmişlerdir.

Kaynakça

(1976a, Nisan). *Düşünce*.

(1976b, Eylül). *Düşünce, 6*, 63.

(1976c, Ekim). *Düşünce, 7*.

(1977a, Şubat). *Düşünce*.

(1977b, Ekim-Kasım). *Düşünce*.

Aktülün, N. (2012, 1 Şubat). Necati Aktülün ile ilk kez konuştuk [Kişisel Görüşme]. http://www.dunyabizim.com/?aType=haberYazdir&ArticleID=8620&tip=haber adresinden 24 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Başpehlivan, H. (2013). *Kitap Kokulu Yıllar.* (A. Öz, Mülakat) İstanbul: Beyan Yayınları.

Bir Dönemin Hesabı. (1978, Mart). *Düşünce.*

Bostan, Ü. ve Ertan Özensel, F. (2005). Ali Bulaç. Y. Aktay, M. Gültekingil, T. Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi Düşünceler 6: İslamcılık* içinde (s. 736-757). İstanbul: İletişim Yayınları.

Boynukalın, A. (2012). *Türk Sağ Siyasetinde Bir Gelecek Planlaması: 1960-1980 MTTB*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, SBE. İstanbul.

Bulaç, A. (2011, 18 Ağustos). Kırk Yıllık Dost. *Zaman Gazetesi*: http://www.zaman.com.tr/ali-bulac/kirk-yillik-dost_1159491.html adresinden 22 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Bulaç, A., Metinyurt, M., Erken, E. ve Solmaz, İ. (Konuklar). (2011, Temmuz). *Ahmet Şişman Özel Yayını* [TV yayını]. *TVNet Gündem Özel* içinde. http://vimeo.com/28567313 adresinden 31 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir. İstanbul.

Bulut, Y. (2005). İslamcılık, Tercüme Faaliyetleri ve Yerlilik. Y. Aktay, M. Gültekingil, T. Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi Düşünceler 6: İslamcılık içinde (s.* 903-926). *İstanbul:* İletişim Yayınları.

Çıkarken. (1976, Nisan). *Düşünce*.

Emsal, M. (1988, Mart). Zaman Gazetesinde son durum. *Kitap Dergisi, 13.*

Erken, A. (2014). Örgüt ve strateji: 1965-1980 arasında Milliyetçi Hareket Partisi. *İnsan & Toplum*, *4*(7), 135-163.

Erdem, E. (2015, 18-20 Ocak). Yayıncılık en büyük darbeyi 80 ihtilalinde yedi; Kitap okumak sağlıklı bir insan için ihtiyaçtır [Kişisel Görüşme: M. Erken, M. E. Büyükcoşkun, Ü. Aksoy]. http://www.dunyabizim.com/ebubekirerdem/19271/kitap-okumak-saglikli-bir-insan-icin-bir-ihtiyactir.html, http://www.dunyabizim.com/ebubekirerdem/19256/yayincilik-en-buyuk-darbeyi-80-ihtilalinde-yedi.html adreslerinden edinilmiştir.

Genç, N. (1987, Haziran). Zaman Fehmi Koru ile devam. *Girişim Dergisi, 21.*

Haksöz Haber (21-08-2011), "Sedat Yenigün 31 yıl sonra İstanbul'da anıldı", http://www.haksozhaber.net/sedat-yenigun-31-yil-sonra-istanbulda-anildi-23951h.htm (son erişim tarihi: 31-01-2015)

Işık, İ. (2006). Ali Bulaç; Ali Kemal Temizer; Ahmet Ağırakça; Ahmet Şişman; Bekir Karlığa; Hüseyin Besli; Hüsnü Aktaş; İsmet Özel. *Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Sergisi* içinde (C. 8). Ankara: Elvan Yayınları.

Kara, İ. ve Bolay, H. (1978). İslamcılık. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* içinde (C. 4, s. 424-430). İstanbul.

Kazdal, İ. (2000). *Serencam. İstanbul:* Pınar Yayınları.

Dosya Konusu: 4. Yılında Bileşik Dağıtım. (1988, Şubat). *Kitap Dergisi, 12.*

Kutluer, İ. (2011). Rene Guenon'dan Seyid Hüseyin Nasr'a Gelenekçi Ekol'e ait öğretilerin Türkiye'ye intikali ve Algılanış biçimleri. İ. Kara, A. Öz (Ed.), *Türkiye'de İslamcılık düşüncesi ve hareketi: Sempozyum Tebliğleri* içinde. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.

Özkaya, C. (2012, Eylül). *Notlar 25 – Yayınevleri ve Yayıncılık Üzerine Sohbetler* (s. 35-37). İstanbul: BİSAV. http://bisav.org.tr/userfiles/yayinlar/TAM_NOTLAR_25_YAYINCILIK.pdf adresinden edinilmiştir.

Temizer, A. K. (2010, 27 Aralık). *TVNET Akşama Doğru* [TV Yayını].

Türdav Büyük Katalog. (1991). İstanbul.

Türkmen, H. (2000, Ocak). Türkiye'deki tevhidi uyanışa verilen hizmet: Düşünce Dergisi. *Haksöz Dergisi, 106.*

Türkmen, H. (2011, 6 Eylül). Miras ve İstikamet. *Özgün Duruş.*

Düşünce. (1977). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (C. 2). İstanbul.

Zaim, S. (2008). *Bir Ömrün Hikâyesi.* İstanbul: İşaret Yayınları.

Zevkliler, A. (1996). Türkiye'de Vakıflar. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi: Yüzyıl Biterken* içinde (C. 15, s. 1438-1446). İstanbul: İletişim Yayınları.

Şûrâ-Tevhid-Hicret Gazeteleri ve İslami Düşüncede Radikal Tavır

Kâmil Yeşil

Giriş

Tanzimat Fermanı nasıl Batı'ya yönelişin resmî vesikası ise Lozan'dan sonra kaldırılan hilafet kurumu, hicri takvim yerine İsevi takvimin konulması, Medeni Kanun'un kabulü, Harf İnkılabı, cuma gününün tatil olmaktan çıkarılması, medrese, tekke ve zaviyelerin kapatılması, Şapka Kanunu, Ayasofya'nın müzeye çevrilmesi, ezanın Türkçe okutulması, 1928 Dini Islah Beyannamesinin yayımlanması vb. değişiklikler de Hristiyani bir zihniyete, seküler bir hayata dönüşün vesikalarıdır. Milletimiz bu ara dönemde imanını ve itikadını Yunus Emre'nin ilahileri, Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i, Hz. Ali Cenkleri, *Mızraklı İlmihal*, *Muhammediye* gibi kültürel metinlerle muhafaza etmiştir.

Eğer Cumhuriyet adına bu anlamda bir kırılmadan; İslami hareket için de bir canlanıştan söz edeceksek bu tarihin, ezanın aslına uygun olarak okunmaya başlama tarihi olan 17 Haziran 1950 olduğunu söyleyebiliriz. Bugün "İslamcılık" olarak adlandırdığımız süreç 1908'e kadar götürülebilirse de bu dönüşümün yakın tarihteki adı "Yeter Söz Milletin" şeklindedir. Merhum Üstat Necip Fazıl'ın isimlendirmesi ile "Büyük Doğu"dur. Dikkat edilirse İslamcılık hareketi neşriyatla başlamıştır: Ezanın neşri, Risale-i Nur'un neşri, *Büyük Doğu*'nun neşri...

Demokrat Partinin açtığı kısmi hürriyet ortamından sonra, bilindiği gibi Anadolu'da birçok dergi ve gazete yayımlanmaya başlamıştır. Bu yayın geleneğinin bir devamı olarak görebileceğimiz Şûrâ-*Tevhid-Hicret* gazeteleri; Necip Fazıl Kısakürek, Osman Yüksel Serdengeçti, Kadir Mısıroğlu, Şevket Eygi gibi

> Atatürk'ün karşıtlarının eline geçmiştir. Bunlardan Atatürk'ün parasıyla kurulmuş olan bir banka, yönetimini her gelen Atatürkçüye göre düzenlemesini bilmiştir. ("Dil yaresi," 1979)

Masonlarla Mücadele

Bilindiği gibi Erbakan Hoca'nın mücadele alanlarından biri de masonlardır. 12 Eylül öncesinde de MSP, Demirel ismi üzerinden masonlukla mücadele yürütmüştür. *Şûrâ, Tevhid* ve *Hicret* gazetelerinde yazanlar da bu mücadeleye destek vermek için bazı olay, haber ve kişileri vesile bilmiştir. Aşağıdaki alıntı bunun güzel bir örneğidir.

> Türkiye Rötary Kulüpleri yönetim Müşaviri Prof. Dr. Fahir Armaoğlu açık söylüyor: 'Her toplumda görünen ve görünmeyen liderler vardır. Biz Rotaryenler toplumun görünmeyen liderleriyiz. Sayımız belki küçük, fakat gücümüz çok büyüktür.' diyor. (Aktaş, 1980)

Sonuç

Şûrâ, Tevhid ve *Hicret* gazetelerinde ifadesini bulan radikal söylem kavramlar üzerinden yürütülen bir düşünce hareketidir. Bu hareket; Afganistan'ın SSCB tarafından işgali ile başlayan bağımsızlık sürecinden, Ziya-ül Hakk'ın Zülfikar Ali Butto'yu devirmesinden, İran'da meydana gelen İslam devriminden, Mısır ve Suriye'deki İhvan-ı Müslimin hareketlerinden, Pakistan'daki Mevdudi'nin rehberliğini yaptığı *Cemaat-i İslami*'den etkiler taşır. Adı geçen ülkelerdeki İslami düşüncenin aktarılması, öncülerin tanıtılmasına hizmet etmiştir. Bu gazetelerde Türkiye'deki yerleşik din anlayışının tenkidi yapılmıştır. Yazarlar; MSP'nin açtığı siyasi alanı kullanmak ve dönüştürmek istemişler; kavramları yeniden tarif ederek yeni bir dinî düşünce dalgası oluşturmuşlar; toplumsal bozulmanın sebebi olarak Kur'an ve sünnet merkezli bir devlet anlayışından uzaklaşmayı görmüşler; çareyi ise halifenin öncülüğünde bir İslam devletinin mevcudiyetinde görmüşlerdir. Yazarlar, ümmetçi bir anlayışa sahiptir ve kendilerini geleneksel, sağ, milliyetçi düşünceden ayırmışlardır.

Bütün bu özelliklerinin yanında, bu radikal tavrın en önemli özelliği şudur: *Şûrâ, Tevhid* ve *Hicret* gazetelerinin yürüttüğü hareket; zamanın ruhuna uygun ve konjonktürel yönü ağır basan bir harekettir. Bu gazetelerde yazan yazarlar düşünce serüvenini tamamlamamış ancak ortam müsait olduğu için öncülüğe sürüklenmiş kişilerdir.

Kaynakça

(1979, Ekim). *Hicret gazetesi, 3*, 12.

Adil, S. (1979, Ekim). Prof. Ö. Lütfi Barkan'ın ölümü dolayısıyla. *Hicret gazetesi, 3*, 18.

Aktaş, H. (1979a, Ekim). Devlet nedir ne değildir? *Hicret gazetesi, 3*, 5.

Aktaş, H. (1979b, 14 Mayıs). Uyuşturulmuş beyinler veya süper güçler efsanesi. *Tevhid gazetesi, 21*, 19.

Aktaş, H. (1980, Nisan). Tek boyutlu hegemonya veya sadukizm mezhebi. *Hicret gazetesi, 20*, 15.

Bulaç, A. (1979a, Temmuz). Çağın zulmüne susalım mı? *Tevhid gazetesi, 28*, 4.

Bulaç, A. (1979b, Temmuz). Sünnetin ışığında. *Tevhid gazetesi, 29*, 4.

Bulaç, A. (1979c, Ağustos). Seçmeler. *Tevhid gazetesi, 32*, 4.

Bulaç, A. (1979d, Kasım). Tepkici Müslüman'dan üfürükçü-muskacı Müslüman'a. *Tevhid gazetesi, 11*, 5.

Bulaç, A. (1979e, Kasım). Cihat… Sabırla ve kahırla. *Hicret gazetesi, 11*, 15.

Bulaç, A. (1979f, Kasım). 15. hicri asra girerken. *Hicret gazetesi, 10*, 5.

Bulaç, A. (1979g, Ekim). Fikrin tashihi dönemi. *Hicret gazetesi, 6*, 1.

Bulaç, A. (1979h, Kasım). İslam devriminin öncü kuvveti kadın. *Hicret gazetesi, 8*, 7.

Bulaç, A. (1979i, Eylül). Öz eleştiri. *Hicret gazetesi, 2*, 4.

Dil Yaresi ve Atatürkçülük. (1979, Temmuz). *Tevhid gazetesi*, 30, 17.

Eş, S. (1979a, Ekim). Tağuti düzenler için oy yok! *Hicret gazetesi, 3*, 2.

Eş, S. (1979b, Mayıs). *Tevhid gazetesi, 21*, 2.

Eş, S. (1979c, Eylül). Consessus'umuz demokrasi mi İslam mı? *Hicret gazetesi, 2*, 4.

Eş, S. (1979d, Ekim). Hicret demokrasinin temcid pilavı. *Hicret gazetesi, 3*, 13.

Eş, S. (1979e, Ekim). Demokrasi karşısında kemikleştik mi? *Hicret gazetesi, 6*, 4.

Eş, S. (1980, Şubat). Mücadele ve niyetler, metotlar, şartlar. *Hicret gazetesi, 16*, 16.

Selim, F. (1979, 4 Mayıs). İslam ve demokrasi. *Tevhid gazetesi*, (24), 8-9.

Selim, F. (1980, Nisan). Ölçü ve hakem. *Hicret gazetesi*, (20), 14.

Yenigün, S. (1979, Kasım). Meseleleri çağdaş yorumlarla ortaya koyabilmek. *Hicret gazetesi, 10*, 17.

Mümin mi, Makbul Vatandaş mı?
Hakses Dergisindeki Cuma Hutbelerinin Analizi

Nurettin Ürün

"... Peygamber'in, Hulefa-i Raşid'in söylediği şeyler o günün meseleleridir, o günün askerî, idari, mali ve siyasi ve içtimai hususatıdır... Hutubatın her halde nassın kullandığı lisanla görüşmesi elzemdir... Binaenaleyh hutbeler tamamen Türkçe icabat-ı zamana muvafık olmalıdır."

Mustafa Kemal, 7 Şubat 1923

"Ramazan boyunca yapılacak vaaz ve okunacak hutbelerin... Müslüman vatandaşlarımızı manevi yönden aydınlatma[sı için]... : Kardeşliği, karşılıklı itimadı, hilm ve sevgiyi, birlik ve beraberliği emreden; tembelliği, cehaleti, ataleti ve insanı küçük düşürücü davranışları şiddetle men eden... Evlat sevgisi ve terbiyesi, ana-babaya saygı, komşu haklarına riayet, çalışma, bilgi elde etme, helal kazanç teminini, ahlaki faziletlere sahip olma, büyüklere saygı, küçüklere sevgi gösterme, iffetli ve kanaatkâr olma[yı] telkin buyur[an]..."

Diyanet İşleri Başkanı Lütfi Doğan, Kasım 1969

Giriş

Cumhuriyet tarihinin en tartışmalı kurumlarından biri olan Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), din ve siyaset arasındaki çatışma ve uzlaşma cephelerinde gri alanı ihtiva etmiştir. 1924'te kurulan DİB'in, kurumsallaşması uzun ve sancılı olmuştur. Bunun sebebi, Cumhuriyet'in, dinî mobilizasyon için DİB'i araçsallaştırırken aynı zamanda bir paradoks şeklinde İslam'ın iktidar üzerindeki hükümlerini de dışlamasıdır. Bu durum, Türkiye'ye özgü laiklik tecrübesini oluşturacaktır (Davison, 2002; Gözaydın, 2009; Kara 1999; Mert, 1994).

Laiklik/sekülerlik tartışmalarını Batı merkezci bir analiz ile incelemek, laikliğin tarihsel olarak "dışsal" etkenler çerçevesinde oluştuğu iddiasını güçlendir-

Coşar, İ. (1968b, Temmuz). Hutbe: Kâinatın gayesi. *Hakses*.

Coşar, İ. (1976, Mayıs). Hutbe: Ayasofya ve ilim. *Hakses*.

Coşar, İ. (1978, Mayıs). Hutbe: İstanbul'da kılınan ilk cuma namazı. *Hakses*.

Coşar, İ. (1979, Ağustos). Hutbe: Ramazan bayramı. *Hakses*.

Coşar, İ. (1980, Ocak-Şubat). Hutbe: Afganistan mültecilerine yardım. *Hakses*.

Davison, A. (2002). *Türkiye'de sekülerizm ve modernlik: Hermenötik bir yeniden değerlendirme.* (T. Birkan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Değirmenci, Y. (1980, Mart). Hutbe: İşçi hakkı ve grev. *Hakses*.

Diyanet İşleri Başkanı TRT Genel Müdürlüğüne bir muhtıra verdi. (1966, Şubat). *Hakses*.

Diyanet İşleri Başkanı Tunus'a gitti. (1966, Temmuz). *Hakses*.

Doğan, İ. E. (1969, Haziran). Hutbe: İslami Bağlılık. *Hakses*.

Elmalılı, İ. (1966, Kasım). Son beyanat. *Hakses*.

Federasyonumuzun 7. genel kurul toplantısı yapıldı. (1977, Ağustos). *Hakses*.

Gözaydın, İ. (2009). *Diyanet: Türkiye Cumhuriyeti'nde dinin tanzimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Güran, K. (1969, Eylül). Hutbe: Miraç ve Mescidi Aksa. *Hakses*.

Güran, K. (1971, Temmuz). Hutbe: Malazgirt Zaferi. *Hakses.*

Hutbe: Afganistan mültecilerine yardım. (1980, Ocak-Şubat). *Hakses*.

Hutbe: İslam kardeşliği. (1965, Eylül). *Hakses*.

Hutbe: Komünizm konulu bir hutbe. (1966, Nisan). *Hakses*.

Hutbe: Ramazan ve oruç. (1965, Aralık). *Hakses*.

Hutbe: Uyanık olalım. (1966, Ağustos). *Hakses*.

Hutbe: Zelzele felaketi. (1967, Ağustos). *Hakses*.

İlk beyanat. (1966, Kasım). *Hakses*.

İşler, M. H. (1967, Nisan). Hutbe: İyi kitabın ve faydalı neşriyatın önemi. *Hakses*.

Radyo ve televizyonda yapılan dinî hizmetler-TRT ve Başkanlığımız arasındaki ilişkiler. (1978, Ocak). *Hakses*.

Kara, İ. (1994). İslamcıların siyasi görüşleri. İstanbul: İz yayıncılık.

Kara, İ. (1999). *Bir tür laiklik Diyanet İşleri Başkanlığı örneği. 75 yılda düşünceler ve tartışmalar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Karmış, M. (1979, Kasım). Hutbe: Vatan sevgisi. *Hakses*.

Koca, O. (1974, Ocak). Hutbe: Manevi gıdasızlık. *Hakses*.

Maden, M. (1965, Ocak). Neden dergi çıkarıyoruz. *Hakses*.

Mardin, Ş. (1991) İslamcılık, Türk modernleşmesi: Makaleler IV. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mert, N. (1994). *Laiklik tartışmalarına kavramsal bakış: Cumhuriyet kurulurken laik düşünce*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Mert, N. (1999). *Cumhuriyet laiklik ve din. 75 yılda düşünceler ve tartışmalar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Mısrel, M. (1975, Eylül) Hutbe: Müslüman Türk'ün zaferi. *Hakses*.

Mutlu, M. (1970, Mart). Hutbe: Yardımlaşma. *Hakses*.

Parla, T. (1989). *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de korporatizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sarıcaoğlu, A. (1973, Ocak). Hutbe: Dünya hayatı. *Hakses*.

Selim, İ. (1969, Mayıs). Hutbe: İstanbul'un Fethi. *Hakses*.

Sezgül, H. (1972, Ağustos). Hutbe: Kur'an-ı Kerim. *Hakses*.

Timothy, M. (1999). Society, economy and the state effect. G. Steinmetz (Ed.), *State/culture: State-formation after the culturel turn.*içinde. New York: Cornell University Press.

TRT Genel Müdürlüğüne. (1966a, Nisan). *Hakses*.

TRT Genel Müdürlüğüne. (1966b, Mayıs). *Hakses*.

Turan, F. ve Kulaksız, K. (2014, 2 Mart). *Siyasetin gölgesinde Diyanet…* http://www.zaman.com.tr/pazar_siyasetin-golgesinde-diyanet-_2202556.html adresinden edinilmiştir.

Uslu, S. (1971a, Ekim). Hutbe: Zekât. *Hakses*.

Uslu, S. (1971b, Mayıs). Hutbe: İstanbul'un 518. fetih senesi. *Hakses*.

Uslu, S. (1973, Mayıs). Hutbe: Din ve dünya. *Hakses*.

Uran, E. (1979, Aralık). Hutbe: Nesillerin bozulması. *Hakses*.

Uran, E. (1980, Mart). Hutbe: Anarşi ve gençlerimiz. *Hakses*.

Vakkasoğlu, V. (1971, Haziran). Hutbe: Okulların tatile girmesi münasebetiyle çocuk terbiyesi hakkında. *Hakses*.

Yener, H. E. (1972, Aralık). Hutbe: Yeni yıla girerken. *Hakses*.

Zengin, S. (2008). Osmanlılar Döneminde yaygın din eğitimi faaliyeti olarak hutbeler. Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, *17*(1).

Tohum Dergisi
Semiyolojik Bir Okuma

Tuba Aydın

Giriş

Tarihsel kökenleri el yazması kitapçılık, el ilanı, halk masalı, şehir efsaneleri ve almanaklara kadar inmekle birlikte, gerçek anlamda dergi, Batı'da matbaanın gelişmesinden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Zamanla kitap ile gazete arasındaki geniş bir alanı dolduran dergilerin bilinen en eski örneği, Hamburg'da yayımlanan *Erbauliche Monaths Unterredungen* dergisidir (1663-1668) (Wikitürk). Bu dergiyi, çok geçmeden öteki Avrupa ülkelerinde çıkan benzer yayınlar takip eder. Bilim alanındaki gelişmeleri aktarmak amacıyla yayın hayatına başlayan bu ilk örnekleri ise, kitap kataloglarına eklenen eleştiri yazılarıyla edebiyat dergileri izlemiştir.

18. yüzyılda oturmuş bir yapı kazanan dergicilik, 19. yüzyıla gelindiğinde artık hemen hemen her alanı kapsamaya başlar. Takipçilerini ister düşünmeye, ister eğlendirmeye yönelik içerikte olsun, okumaya teşvik eden yayınlar yeni yüzyılda tüm dünyada ilgi görür. Ülkemizde ise Tanzimat döneminde çıkarılmaya başlanan süreli yayınlar, Cumhuriyet ile birlikte hız kazanmıştır. Yayımlanmaya başlayan ilk dergilerin genel itibariyle fennî ve mesleki bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Nitekim ilk dergimiz olan *Vakayi-i Tıbbiye* (1849) bir tıp dergisidir (Erbay, 1991). Dergi yayıncılığımızın aktif olarak işlerlik kazandığı ilk yıllarda çocuklara, kadınlara ve gençlere yönelik dergiler de yayımlanarak toplumun çeşitli kesimlerinin bu yeni tür ile teması sağlanır. Bunların arasına dinî, mizahi ve iktisadi dergilerin de katılması ile beraber dergi yayıncılığımız daha 1900'lü yıllara gelmeden büyük bir çeşitlilik kazanır.

Birinci Meşrutiyet'in (1876) ilanından sonra hemen birkaç yıl sanat ve edebiyat alanlarında yaşanan rahatlamalar neticesinde, özellikle edebiyat içerikli

cemiyet çalışmalarının halk üzerindeki yansımalarını görmek adına da faydalı olmuştur. Pek çok sayıda okurlardan gelen görüşlere yer veren, hatta sorulan soruların yanıtlandığı bir soru cevap köşesinin de bulunduğu dergi, "Fikre, Sanata, Ruha" sloganı ile İmam Hatiplilerin sesi, nefesi ve duyuru medyası olarak kabul edilebilir.

Tohum'un yalnızca İmam Hatiplilerin duyuru mecrası olarak kabul edilmesi ise yanlış olmasa da eksik bir kabul olacaktır. Zira dergi, ülkede yaşanan toplumsal olaylar ile yakından ilgilenmiş, yaşanan küresel gelişmelere tepkisiz kalmamış, gerek dolaylı gerekse de direkt olarak birçok konuya müdahil olma çabası içerisine girmiştir.

Tohum dergisi, ülkemizde eşine az rastlanır şekilde, zaman zaman ara verse de 50 yılı aşkın süredir yayın hayatına devam eden bir dergi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ve özellikle İmam Hatip Okullarının tarihsel gelişim hikâyesine şahit olmuştur. Bu bağlamda bakıldığında dergi her sayısı ile daha pek çok araştırma konusuna kaynaklık edebilecek içeriğe ve donanıma sahiptir.

Kaynakça

(1963, 11 Ekim-16 Ekim). *Yeni İstanbul Gazetesi*.
(1963, Ekim). *Tohum Dergisi,* (1).
(1963, Kasım). *Tohum Dergisi*, (2).
(1963, Aralık). *Tohum Dergisi*, (3).
(1965, Ocak). *Tohum Dergisi*, (16).
(1970, Ağustos). *Tohum Dergisi*, (53).
(1971, Temmuz-Ağustos). *Tohum Dergisi*, (63).
(1975, Mayıs). *Tohum Dergisi*, (87).
(1976, Eylül-Ekim). *Tohum Dergisi*, (98-99).
(1972, Aralık). *MEB Tebliğler Dergisi,* (1723).
(1974, Eylül). *MEB Tebliğler Dergisi*, (1805).
(1977, Eylül). *MEB Tebliğler Dergisi*, (1950).
(1978, Mayıs). Tohum Dergisi Toplantı Tutanakları. Mayıs 1978.
(2007). *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, (29).
(t.y.). *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, *3*, 12.
(t.y.). *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, *2*, 1.
Dağlı, N. ve Aktürk, B. (1988). *Hükümetler ve Programları (1960-1980)*. Ankara: TBMM Basımevi.
Derginin Tarihi. (2010). www.wikiturk.net/Madde/36819/derginin-tarihi adresinden edinilmiştir.
DPT. (1973). *Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl. (1973-1977)*. Ankara.
Erbay, E. (1991). *Maarif Mecmuası-Tahlili Fihrist ve Bütün Şiirler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Topuz, H. (2003). *Türk Basın Tarihi.* İstanbul: Remzi Kitapevi.

Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, H., Hilav, S., Katoğlu, M., Ödekan, A. (2007). *Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi.* İstanbul: Pozitif Yayıncılık.

Keleş, R. (1985). The Effects of External Migration on Regional Development in Turkey [Dışgöçün Türkiye'de Bölgesel Gelişmeye Etkileri]. R. Hudson ve J. Lewis (Der.), *Uneven Development in Southern Europe* içinde. New York: Methhuens Co.

Maigret, E. (2011). *Medya ve İletişim Sosyolojisi.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Okutan, Ö. (1971). *Din Eğitimi Okulları Planlanması İle İlgili Rapor.* (MEB Planlama-Araştırma ve Koordinasyon Dairesi Yayımlanmamış Rapor). Ankara.

Ortaylı, İ. (2011). *Türkiye'nin Yakın Tarihi.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Öcal, M. (2013). *100. Yılında İmam Hatip Liseleri (1903-2013).* İstanbul: Ensar Neşriyat.

Özbudun, E. (2007). *Çağdaş Türk Politikası.* (A. R. Usul, Çev.) (2. Baskı) İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.

Parsa, S. ve Parsa, A. F. (2004). *Göstergebilim Çözümlemeleri.* İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Rifat, M. (1996). *Göstergebilimcinin Kitabı.* İstanbul: Düzlem Yayınları.

Saydur, M. (2001). *Marko Paşa Gerçeği.* İstanbul: Çınar Yayınları.

İslam Medeniyeti Dergisi
İslam'ın Son Kalesinde Bir Umut

Fatih Kucur

Giriş

İslamcı dergiler üzerine yapılan bir çalışmanın, İslamcılığın ne olduğu üzerine bir takım düşünceleri çağrıştırması normal kabul edilmelidir. Bu anlamda ele alacağımız *İslam Medeniyeti* dergisinin içerik ve hedeflerine göz atmadan önce, İslamcılık akımı ve İslamcı dergilerin hangi zemin üzerinde ve perspektifle hareket ettiklerini anlamaya çalışmanın önemli olduğunu düşünmekteyiz.

İslamcılık, en genel tanımıyla, bir din olarak İslam'ın, bütün yönleri ile hayatı kuşatması gerektiğine dair bir perspektifin fiili ve teorik hâli olarak tanımlanabilir. Bu açıdan İslamcılığın, hem gündelik hayat içerisinde hem de devlet ve devletlerarası düzeyde İslam'ın ilkelerinin sistematik olarak hayat bulması amacına yönelik olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Ancak İslamcılık kavramsallaştırmasının siyasi yönünün daha ağır bastığını söylemek de mümkündür. Bunun böyle görünmesinin veya olmasının en önemli sebebi ise İslamcılığın, yaklaşık üç yüzyıldır devam eden gerileme sürecinde, İslam coğrafyasının zayıf düşmesine yol açan hastalığı anlama ve onu iyileştirme amacına yönelik bir merhem bulma arayışının sonucunda güçlü bir kurtuluş reçetesi olarak ortaya çıkmış olmasıdır. Bu çözüm arayışlarını, gerileyen bir medeniyetin Batı'da yükselen değerlere gösterdiği ilginin ve kendisine yönelik bir muhasebenin sonucu olarak kabul edebiliriz. Dolayısı ile 1699 Karlofça Antlaşması'ndan bu yana devam eden gerilemeyi anlamaya çalışırken, "Biz nerede hata yaptık?", "Batı nasıl ilerledi?", "Biz neden geri kaldık?", "Neyi kaçırdık?" sorularından hareket edilerek çözümler, öneriler ortaya koyma çabalarını, İslamcılığın günümüze ulaşan yolculuğunun önemli bir kırılma noktası olarak görebiliriz.

üzerine de ciddi bir emek ortaya konulmamıştır. Daha çok Batı ve İslam dünyasının (ki bu da büyük bir oranda Türkiye ile sınırlıdır) hâlihazırdaki durumları üzerinden analizler yapılmış ve çoğu kez geçmiş ve olanın dışında bir şey ortaya konulmamıştır. Batı sistemi ciddi bir eleştiriye tabi tutulmamış, görünür aksaklıkları üzerinden çözümler üretmekle yetinilmiştir.

Kendi kitlesine ise ciddi anlamda bir yol gösterme ve ilim, usul konularında esaslı çalışmalar ortaya koyma çabaları oldukça zayıf kalmıştır. Bu esasen dönemin dergilerinin çoğu için geçerli bir durumdur. Dönem dergileri daha çok özgüven inşası üzerine kurulu acemi adımlar olarak değerlendirilebilir. Bunun elbette ki tarihi bir arka planı vardır. Yüzyıllardır yıpranan kurumlar ve değerler sonucunda, Cumhuriyet sonrası uygulanan politikalar da eklenince, ne gelenek devam ettirilebilmiş, ne de modern olana ulaşma imkânlarının yolu açılmıştır. Geçmişle her türlü irtibatın kesilmeye çalışılması dışında makbul olan tek yolun ise geçmişe çekilen sünger olduğu, bir eritme döneminden geçiliyor olduğudur.

Bunun bir diğer yönü de, güncelde sürüp giden hayat içerisinde acilen yapılması gereken müdahalelerin aciliyeti ile arka planın ihmal edilmesi veya ertelenmesi zorunluluğudur. Hem malzeme, hem yetişmiş eleman, hem de kurumsal anlamda tam anlamıyla bir yoksunluk döneminden çıkılmış ve yeni bir inşa hevesi, teorik alt yapıyı oldukça zayıf bırakmıştır.

Ancak *İslam Medeniyeti* dergisi, bir kurumsallaşma ve okullaşma sürecinin gerekliliği üzerinden, yine de doğru bir noktaya temas etmiştir. Çünkü kurumsal anlamda inşa edilememiş ve kişiler üzerinden dönen bir ilim, bilgi, düşünce sistematiği oluşturmak oldukça zordur. Hele karşımızda duran Batı'nın, tam anlamıyla en ücra noktalara kadar kurumları ile ulaştığı düşünüldüğünde bu durum daha iyi anlaşılacaktır. Kurumsallaşmadan, bir geleneğin ve birikimin ortaya konulmasının zorluğu da aşikârdır.

Kaynakça

(1967). *İslam Medeniyeti Dergisi, 4*, 8.
(1968). *İslam Medeniyeti Dergisi, 15*.
(1969). *İslam Medeniyeti Dergisi, 19*.
Akdeniz, S. (1968). Boykot Ve İşgallerin Ardından. *İslam Medeniyeti Dergisi, 15*, 23-27.
Aslanbaba, R. (1973). Sorunuz Söyleyelim. *İslam Medeniyeti Dergisi, 35-36*, 55-59.
Baltacı, C. (1967). Yeniden Doğuş. *İslam Medeniyeti Dergisi, 3*, 2-3.
Banarlı, N. S. (1967). Kuran Dili Ve Türkçe. *İslam Medeniyeti Dergisi, 5*, 41-43.
Çıkarken. (1967). *İslam Medeniyeti Dergisi, 1*.
Danışman, Z. (1967). İslam Müsamaha Dinidir. *İslam Medeniyeti Dergisi, 3*, 12-13.

Emirosmanoğlu, A. (1968). Eğitim Ve Sinema. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *15*, 39-40.

Eren, İ. (2013). İslam'ın Ekonomik Yapısında İnsan Modeli: Homo Economicus ile Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF dergisi, 18*(1), 367-384.

Geçen Yılın Muhasebesi. (1968). *İslam Medeniyeti Dergisi, 13*.

Güldiken, H. (1968). Garb Ülkelerinde Ve Bizde Din Dersleri. *İslam Medeniyeti Dergisi, 7*, 23-25.

Haberler. (1968a). *İslam Medeniyeti Dergisi, 7*.

Haberler. (1968b). *İslam Medeniyeti Dergisi*, *15*.

Haberler. (1968c). *İslam Medeniyeti Dergisi*, *16*.

Karagülle, S. (1969). İslam'da Fiyat Tahdidi Meselesi. *İslam Medeniyeti Dergisi, 18,* 22.

Koloğlu, İ. (1968). Sinema Ve Cemiyet. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *16*, 43-44.

Mert, G. (1967a). Sorunuz Söyleyelim. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *4*, 39-41.

Mert, G. (1967b). Sorunuz Söyleyelim. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *5,* 56-60.

Mert, G. (1968a). Sorunuz Söyleyelim. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *7*, 30-32.

Mert, G. (1968b). Sorunuz Söyleyelim. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *8*, 42-43.

Mert, G. (1968c). Sorunuz Söyleyelim. *İslam Medeniyeti Dergisi, 13,* 33-36.

Mert, G. (1968d). Sorunuz Söyleyelim. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *14*, 38-40.

Mert, G. (1968e). Sorunuz Söyleyelim. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *16*, 38-40.

Mert, G. (1969). Sorunuz Söyleyelim. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *18*, 36-39.

Mert, H. (1967). İslam'ın İktisadi Esasları. *İslam Medeniyeti Dergisi, 4*, 30-32.

Mert, H. (1968). İslam'ın İktisadi Esasları 2. *İslam Medeniyeti Dergisi, 6,* 35-38.

Mevdudi, E. A. (1969). İslam Medeniyetinin Yapısı. *İslam Medeniyeti Dergisi, 21*, 27-28.

Nedvi, E. H. (1967). Şekil Ve Ruh. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *3,* 4-5.

Öney, C. (1968). Musikimizin Mahvına Doğru. *İslam Medeniyeti Dergisi, 7*, 38-39.

Özışık, E. (1968). Milli Musikimizi Nasıl Kurtarırız. *İslam Medeniyeti Dergisi, 15,* 41-43.

Selam. (1967). *İslam Medeniyeti Dergisi*, *2,* 1.

Selam. (1968). *İslam Medeniyeti Dergisi*, *15*.

Selam. (1969). *İslam Medeniyeti Dergisi*, *21*.

Sofuoğlu, M. (1967). İslam Sadelik Ve Kolaylıklar Dinidir. *İslam Medeniyeti Dergisi, 3*, 6-7.

Tekrar Çıkarken. (1979). *İslam Medeniyeti Dergisi, 4*(1).

Temel, A. R. (1969). İslam Açısından Devletin İktisadi Ve İçtimai Vazifeleri. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *24*, 40-42.

Timurtaş, F. K. (1967). Başlarken Ve Birkaç Kelime. *İslam Medeniyeti Dergisi, 3*, 35-36.

Timurtaş, F. K. (1968). Kelimeler Dünyasından. *İslam Medeniyeti Dergisi, 6*, 39-40.

Tokluoğlu, C. (2013). Ziya Gökalp ve Türkçülük. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 113-139.

Tunaya, T. Z. (1998). *İslamcılık Cereyanı 1* (C. 1). Cumhuriyet Gazetesi.

Turan, O. (1973). Osmanlıların Türk İslam Mefkûresini Yükseltmes. *İslam Medeniyeti Mecmuası, 32*, 3-6.

Üçer, S. (1968). İslam Medeniyeti. *İslam Medeniyeti Dergisi, 8*, 23-25.

Ünal, T. (1967). İslam Medeniyetinin Mahiyeti. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *6,* 9-11.

Yeniden Çıkarken. (1972). *İslam Medeniyeti Dergisi*, *25*.

Zaim, S. (1992). *İslam-İnsan-Ekonomi.* İstanbul: Yeni Asya Yayınları.

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YASA DIŞI GÖÇÜN ÖNLENMESİ

ve

Ülke Uygulamaları

Mehlika Özlem Ultan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1473
Yönetim / Siyaset / Uluslararası İlişkiler No.: 044
ISBN: 978-605-320-343-8
© 1. Basım, Şubat 2016

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YASA DIŞI GÖÇÜN ÖNLENMESİ VE ÜLKE UYGULAMALARI
Mehlika Özlem Ultan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha-@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaacılık Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok. No.: 18/3 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ultan, Mehlika Özlem.
Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları / *Mehlika Özlem Ultan*
1. Basım, XVI+358., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-343-8
1. Avrupa Birliği Göç Politikası 2. Yasa Dışı Göç 3.Güvenlikleştirme Kuramı 4. Frontex

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Avrupa Birliği'nde yasa dışı göç sorunu; uyuşturucu ticareti, organize suçlar ve terör ile birlikte bugün Avrupa'nın güvenliğini tehdit eden faktörlerin arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı; yasa dışı göçün güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde incelenerek, güvenlik tehdidi olarak mı kurgulandığı, yoksa bir güvenlik tehdidi mi olduğunun tespiti üzerine kurulmuştur. Bu alanda yapılan birçok çalışma, genelde göçün güvenlikleştirilmesinin tek boyutunu ele alırken, bu çalışmada güvenlikleştirme sürecinin tüm boyutları hem Avrupa Birliği genelinde analiz edilmiş, hem de örnek olay incelemesi kapsamında üç ülkenin politikalarıyla karşılaştırılmıştır. Ele alınan ülkelerin seçilmesi sürecinde veriler incelenerek, Frontex'in denizden gelen yasa dışı göçmenlerin engellenmesi çalışmalarına sıklıkla ev sahipliği yapmaları dolayısıyla üç ülke üzerinde durulmuştur. Ülkelerin kesinleşmesi aşamasında; İtalya'nın son yıllarda yasa dışı göçmen girişiyle mücadelesinin artması, Yunanistan'ın Birlik topraklarına en fazla yasa dışı göç girişi olan ülke olması ve İspanya'nın göç yönetimi ve engellenmesi konusunda en başarılı ülke olduğunun anlaşılması etkili olmuştur. Bu doğrultuda çalışma; Avrupa Birliği'nin genel yasa dışı göç politikası çerçevesinde üç Akdeniz ülkesinin yasa dışı göçün önlenmesi sürecindeki davranışlarının analizi yoluyla, göçün güvenlikleştirme teorisiyle ilişkilendirilerek, bir güvenlik tehdidi olup olmadığının anlaşılması adına önem kazanmaktadır.

Bu çalışma, 2015 yılı sonunda İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı'nda doktora tezi olarak sunulmuştur. Konunun güncelliği ve yasa dışı göçün çözülmesi gereken bir sorun olarak sıklıkla dile getirilmesi sebebiyle, çalışmanın kitap hâline dönüştürülmesi ve daha çok kişiye ulaşması düşünülmüştür. Çalışma okunduğunda Avrupa Birliği'nin yasa dışı göç sorununa çözüm teşkil edebilecek birçok argüman olduğu görülecektir. Bu argümanların geliştirilmesinde ve çalışmanın kitap hâline dönüştürülmesinde desteğini esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Faruk Sönmezoğlu'na içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca çalışmanın biçimlenmesinde eleştiri ve yorumlarıy-

la katkıda bulunan Doç. Dr. Özlem Terzi ve Doç. Dr. Çiğdem Nas'a; akademik hayatıma önemli desteği olan, düzen, disiplin ve çalışkanlığı ile kendime örnek aldığım Prof. Dr. Hasret Çomak'a; 5 yıl boyunca asistanlığını yaptığım ve kendisinden çok şey öğrendiğim Doç. Dr. İrfan Kaya Ülger'e; öğrencilik hayatım boyunca üzerimde emeği olan tüm hocalarıma ve son olarak çalışma sürecinde bana olan inancını hiç yitirmeyen Melek Testere'ye sonsuz sevgi ve saygılarımla.

Mehlika Özlem Ultan

Şubat, 2016

İÇİNDEKİLER

GRAFİK LİSTESİ xi
TABLO LİSTESİ xiii
KISALTMALAR xv
GİRİŞ 1

1. BÖLÜM
GÖÇ OLGUSU VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE GÖÇ

1.1. Göç Olgusu ve Kapsamı 7
1.1.1. Göç Kavramı 7
1.1.2. Göç Kuramı Olarak Güvenlikleştirme 14
1.1.2.1. Göçün Güvenlikleştirilmesi 22
1.1.2.2. İç Güvenlik 27
1.1.2.3. Kültürel Kimlik 31
1.1.2.4. Refah Devleti 35
1.1.2.5. Sosyal Güvenlikleştirme 40
1.2. Avrupa'da Göç Olgusu 43
1.2.1. Avrupa Kıtasına Göçün Tarihi 44
1.2.2. Avrupa'ya Göçün Nedenleri 47
1.3. Avrupa Birliği Göç Politikalarının Gelişimi 48
1.3.1. Maastricht Antlaşması Öncesi Avrupa'ya Göç 48
1.3.2. Maastricht Antlaşması'nda Göç Politikaları 49
1.3.2.1. Adalet ve İçişlerinde İşbirliği Sütunu 50
1.3.3. Amsterdam Antlaşması'nda Göç 52
1.3.4. Nice Antlaşması'nda Göç 54
1.3.5. Lizbon Antlaşması'nda Göç 54

2. BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YASA DIŞI GÖÇ VE YASA DIŞI GÖÇÜ ÖNLEME ÇALIŞMALARI

2.1. Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göç 59
2.1.1. Yasa Dışı Göç Kavramı 60
2.1.2. Avrupa Birliği'ne Yasa Dışı Göçün Güzergâhları 66
2.1.3. Avrupa Birliği'ne Yasa Dışı Göçün Etkileri 69
2.1.3.1. Avrupa Birliği'ne Yasa Dışı Göçün Ekonomik Etkileri 71
2.1.3.1.1. Ekonomik İstikrarsızlık 72

2.1.3.1.2. İşsizlik 74
2.1.3.1.3. Kayıt Dışı Ekonomi 81
2.1.3.2. Avrupa Birliği'ne Yasa Dışı Göçün Siyasal Etkileri 84
2.1.3.2.1. Siyasi İstikrar ve Parti Politikaları 86
2.1.3.2.2. İnsan Hakları Sorunu 96
2.1.3.3. Avrupa Birliği'ne Yasa Dışı Göçün Sosyokültürel Etkileri .. 99
2.1.3.3.1. Kültürel Uyum 99
2.1.3.3.2. Demografik Yapı ve Yaşlanan Nüfus 103
2.1.3.3.3. Demografik Yapı ve İstihdam 107
2.2. Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göçü Önleme Çalışmaları 120
2.2.1. Yasa Dışı Göçü Önlemek İçin Yapılan Zirveler ve Geliştirilen AB Programları 121
2.2.2. Sınır Kontrolü 133
2.2.2.1. Schengen Müktesebatı 135
2.2.2.2. Europol 141
2.2.3. Yasa Dışı Göçmenleri Yakalama Çalışmaları 142
2.2.3.1. Geri Kabul Anlaşmaları 143
2.2.3.2. Frontex 145
2.3. Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Güvenlikleştirme 147
2.3.1. Avrupa Birliği'nde Göçün Güvenlikleştirilmesi Sürecinde Ülkelerin Söylem Farklılıkları 147
2.3.2. Göçün Güvenlikleştirilmesi Söylemleri ve Frontex İlişkisi 174

3. BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ'NDE
YASA DIŞI GÖÇÜN ÖNLENMESİNE YÖNELİK ÜLKE ÇALIŞMALARI

3.1. İtalya Örneği 185
3.1.1. İtalya'nın Akdeniz Bölgesi İçin Önemi ve Göç Politikası 185
3.1.2. Yasa Dışı Göçün İtalya'ya Etkileri 194
3.1.2.1. Yasa Dışı Göçün İtalya'ya Ekonomik Etkileri 194
3.1.2.2. Yasa Dışı Göçün İtalya'ya Siyasal Etkileri 198
3.1.2.3. Yasa Dışı Göçün İtalya'ya Sosyokültürel Etkileri 206
3.1.3. Yasa Dışı Göçü Önlemeye Yönelik İtalya Deniz Operasyonları ve Güncel Gelişmeler 210
3.1.4. İtalya ve Göçün Güvenlikleştirilmesi 219

3.2. Yunanistan Örneği 228
3.2.1. Yunanistan'ın Akdeniz Bölgesi İçin Önemi ve Göç Politikası 229
3.2.2. Yasa Dışı Göçün Yunanistan'a Etkileri 236
3.2.2.1. Yasa Dışı Göçün Yunanistan'a Ekonomik Etkileri 236
3.2.2.2. Yasa Dışı Göçün Yunanistan'a Siyasal Etkileri 241
3.2.2.3. Yasa Dışı Göçün Yunanistan'a Sosyokültürel Etkileri 246
3.2.3. Yasa Dışı Göçü Önlemeye Yönelik Yunanistan Deniz Operasyonları ve Güncel Gelişmeler 251
3.2.4. Yunanistan ve Göçün Güvenlikleştirilmesi 261
3.3. İspanya Örneği 265
3.3.1. İspanya'nın Akdeniz Bölgesi İçin Önemi ve Göç Politikası 266
3.3.2. Yasa Dışı Göçün İspanya'ya Etkileri 271
3.3.2.1. Yasa Dışı Göçün İspanya'ya Ekonomik Etkileri 271
3.3.2.2. Yasa Dışı Göçün İspanya'ya Siyasal Etkileri 275
3.3.2.3. Yasa Dışı Göçün İspanya'ya Sosyokültürel Etkileri 279
3.3.3. Yasa Dışı Göçü Önlemeye Yönelik İspanya Deniz Operasyonları ve Güncel Gelişmeler 282
3.3.4. İspanya ve Göçün Güvenlikleştirilmesi 290
3.4. Ülke İncelemelerine Yönelik Değerlendirme ve Öneriler 295
SONUÇ YERİNE 303
KAYNAKÇA 317
EKLER 347
EK 1: 2006-2014 Yılları Arası Frontex'in Kara Operasyonları 347
EK 2: 2006-2014 Yılları Arası Frontex'in Hava Operasyonları 350
EK 3: Emeklilerin İtalya, Yunanistan ve İspanya'ya Maliyetleri 354
EK 4: Frontex'in İtalya'da Düzenlediği Deniz Operasyonları 355
EK 5: Frontex'in Yunanistan'da Düzenlediği Deniz Operasyonları 355
EK 6: Frontex'in İspanya'da Düzenlediği Deniz Operasyonları 356
ÖZ GEÇMİŞ 357

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akçay, Belgin: "Avrupa Birliği'nde İşsizlik Sorunu", **Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler,** Ed. Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.

Alscher, Stefan: **Knocking at the doors of "Fortress Europe" Migration and Border Control in Southern Spain and Eastern Poland**, San Diego, The Center for Comparative Immigration Studies, University of California, 2005.

Arı, Tayyar: **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika,** Bursa, Marmara Kitap Merkezi, 2009.

Arslan, Çetin; Bahattin Asil Azizağaoğlu: **Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi,** Ankara Yayınları, 2004.

Aydoğan, Asar: **Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları**, Ankara, Emek Ofset, 2004.

Başçeri, Esin Yılmaz: "Uluslararası Göç", **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar,** Ed. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Der Yayınları, 1998, s.489-517.

Beşe, Ertan: **Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye, Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Politikaların Uyumlaştırılması,** İstanbul, Beta Yayınları, 2003.

Bigo, Didier: "When Two Become One, Internal and External Securitisatons in Europe", **International Relations Theory and the Politics of Euro-**

pean Integration, Power, Security and Community, Ed. by Michael C Williams, Morten Kelstrup, London and New York, Routledge, 2000.

Bozkurt, Enver; Özcan, Mehmet; Arif Köktaş: **Avrupa Birliği Hukuku,** Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2011.

Buzan, Barry: **People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations**, Brighton, Harvester Wheatsheaf, 1983.

Buzan, Barry; Ole Wæver: **Regions and Powers: The Structure of International Security,** Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

Buzan, Barry; Ole Wæver; Jaap de Wilde: **Security: A New Framework for Analysis,** Boulder, London, Lynne Rienner Publishers, 1998.

Byrne, Rosemary; Gregor Noll; Jens Vedsted-Hansen: **New Asylum Countries? Migration Control and Refugee Protection in an Enlarged European Union**, The Netherlands, Kluwer Law International, 2002.

Castells, Manuel; Alejandro Portes: "World Underneath: The Origins, Dynamics, and Effects of the Informal Economy", **The Informal Economy,** Eds. Alejandro Portes, Manuel Castells, L.A. Benton, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1989.

Castles, Steven; Mark J. Miller: **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri,** Çev. B. U. Bal ve İ. Akbulut, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Corrado, Laura: "Negotating the EU External Border", **Security vs Freedom: A Challenge for Europe's Future**, Ed. by. Thierry Balzacq and Sergio Carrera, Ashgate, Aldershot, 2006.

Çiçekli, Bülent: **Göç Terimleri Sözlüğü,** Cenevre, Uluslararası Göç Örgütü, 2009.

Dedeoğlu, Beril: "Terörizm Üzerine Karşılaştırmalar: Bermuda Şeytan Üçgeni", **Dünden Bugüne Avrupa Birliği,** Ed. Beril Dedeoğlu, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003.

Dinan, Desmond: **Avrupa Birliği Ansiklopedisi,** Birinci Cilt, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2005.

Dinan, Desmond: **Avrupa Birliği Tarihi,** İstanbul, Kitap Yayınevi, 2008.

Elmas, Fatma Yılmaz: "Ekonomik Krizin Göçmenler Üzerindeki Etkileri: AB Örneği", **Gündem Avrupa**, Ed. Fatma Yılmaz Elmas, Ankara, USAK Aylık Bülten, Haziran 2010, s. 4-10.

Erdenir, F.H. Burak: **Avrupa Kimliği Avrupa Birliği'nin Yarım Kalan Hikayesi,** İstanbul, Alfa Yayınları, 2010.

Ergin, Numan Emre: **Hasta Adam Avrupa: Avro Krizi**, İstanbul, Yapım Tanıtım Yayıncılık, 2013.

Faist, Thomas: **Social Citizenship for Whom?,** UK, Ashgate Publishing Company, 1995.

Faist, Thomas: **Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar,** İstanbul, Bağlam Yayınları, 2003.

Ferrera, Maurizio: **The Boundaries European Integration and New Spatial Politics of Social Protection,** Oxford, Oxford University Press, 2005.

Fieschi, Catherine; James Shields; Roger Woods: "Extreme Right-Wing Parties and the European Union: France, Germany and Italy", **Political Parties and the European Union**, Ed. John Gaffney, New York, Routledge, 2003, pp. 235-254.

Foucault, Michel: **İktidar ve Bilgi, Seçme Yazılar, İktidarın Gözü**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2003.

Giddens, Anthony: **Sosyoloji**, Haz. Cemal Güzel, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2005.

Gülmez, Mesut: **İnsan Hakları Olarak Sosyal Haklar ve Sosyal Haksızlıklar,** Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara, Belediye-İş Sendikası Yayını, 2009.

Hayter, Teresa: **Open Borders,** London, Pluto Press, 2000.

Hollifield, James F.: **Immigrants Markets and States The political Economy of Postwar Europe,** London, Harvard University Press, 1992.

Huysmans, Jef: **The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU**, London and New York, Routledge, 2006.

Huysmans, Jef; Vicki Squire: "Migration and Security", **Handbook of Security Studies**, Ed. by. Dunn Cavelty, Myriam and Victor Mauer, London, Routledge, 2009.

Ilgar, İsmail: **Yaşlı Adam Avrupa,** İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.

İçduygu, Ahmet: **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları**, İstanbul, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, 2006.

İçduygu, Ahmet; Turgay Ünalan: **Türkiye'deki İç Göç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri,** İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 1998.

Karpat, Kemal H.: **Osmanlı Nüfusu (1830-1914): Demografik ve Sosyal Özellikleri**, Çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Tarih Vakfı Yayınları, 2003.

Knorr, Klaus: "National Security Studies: Scope and Structure of the Field", **National Security and American Society: Theory, Process and Policy,** Ed. by. Frank N. Trager and Philip S. Kronenberg, Lawrence, 1973.

Koray, Meryem: **Avrupa Toplum Modeli,** İstanbul, Tüses Yayınları, 2002.

Köktaş, Arif: "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı", **Avrupa Birliği, Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar,** Ed. Belgin Akçay ve İlke Göçmen, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012.

Kyle, David; Rey Koslowski: **Global Human Smuggling: Comparative Perspectives,** Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2001.

Lavenex, Sandra: **Safe Third Countries: Extending the EU Asylum and Immigration Policies to Central and Eastern Europe,** Budapest, Central University Press, 1999.

Lee, Everett S.: "A Theory of Migration", **Theories of Migration**, Ed. by. Robin Cohen, Cheltenham, Edward Elgard Publishing, 1996.

Loch, Dietmar; Ov Cristian Norocel: "The Populist Radical Right in Europe: A Xenophobic Voice in the Global Economic Crisis", **The Crisis of Europe, Contributions from Political Sociology,** Ed. Virginie Guiraudon, Carlo Ruzza and Hans-Jörg Trenz, New York, Palgrave Macmillan, 2014.

Magliveras, Konstantinos D.: **Migration Law in Greece,** The Netherland, Kluwer Law International, 2011.

Marchesin, Philippe: "Yeni Tehditler Karşısında Avrupa", **Dünden Bugüne Avrupa Birliği,** Ed. Beril Dedeoğlu, İstanbul, Boyut Yayınları, 2003.

Marconi, Giovanna: "İtalya, Göç Veren Bir Ülkeden Göç Alan Bir Ülkeye", **Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya,** Ed. Ahmet İçduygu, İstanbul, İstanbul BilgiÜniversitesi Yayınları, 2012, s. 115-165.

Mcsweeney, Bill: **Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations,** Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

Özcan, Mehmet, Sedat Laçiner, İhsan Bal: **Türkiyeli Avrupa,** İstanbul, Hayat Yayınları, 2004.

Özcan, Mehmet, v. d.: **Bundan Sonrası: Senaryo Analizleriyle Türkiye-AB İlişkileri**, Ankara, USAK Yayınları, 2010.

Özgür, Nurcan, Yeşim Özer: **Türkiye'de Sığınma Sisteminin Avrupalılaştırılması,** İstanbul, Derin Yayınları, 2010.

Pankowski, Rafal; Marcin Kornak: "Poland", **Right-Wing Extremism in Europe: Country Analyses, Counter-Strategies and Labor-Market**

Oriented Exit Strategies, Ed. By. Ralf Melzer and Sebastian Serafin,Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2013.

Peköz, Mustafa: **Küresel Kapitalizm ve Göçmenlik,** İstanbul, Karakoyun Yayınları, 2012.

Pers, Steve: **EU Justice and Home Affairs Law,** Oxford University Pres, 2007.

Piore, Michael J.: **Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies,** Cambridge, Cambridge University Press, 1979.

Polanyi, Karl: **Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri,** İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.

Sandıklı, Atilla; Bilgehan Emeklier: "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm", **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri,** Ed. Atilla Sandıklı, İstanbul, Bilgesam Yayınları, 2012.

Serrano, Julio Perez; Marcela Iglesias; Jose Joaquin Fernandez Alle: "İspanya, Göç Veren Bir Ülkeden Bir Göçmenler Ülkesine", **Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya,** Ed. Ahmet İçduygu, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 243-297.

Smoke, Richard: "National Security Affairs", **Handbook of Political Science**, Ed. by. Fred I. Greenstein and Nelson W. Polsby, Reading, Mass, Addison-Wesley Publishing Co.,1975.

Şeker, Burak Şakir: "Akdeniz'e Yayılan Askeri Güç ve Enerji Paradoksu", **Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı**, I. Cilt, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2014.

Tekeli, İlhan; Leila Erder: **İç Göçler**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1978.

Terriff, Terry: **Security Studies Today,** Cambridge, Polity Press, 1999.

Tezcan, Ercüment: **Avrupa Birliği Hukukunda Birey,** İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

Ülger, İrfan Kaya: **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, İstanbul, AB-Türkiye İşbirliği Derneği Yayını, 2003.

Ülger, İrfan Kaya: **Avrupa Birliği Rehberi 2011**, Ankara, Türk Demokrasi Vakfı, 2010.

Ülger, İrfan Kaya: **Avrupa Birliği'nin ABC'si,** Ankara, SinemisYayınları, 2007.

Wæver, Ole: "Securitisation and Desecuritisation", **On Security**, Ed. by. Ronnie D. Lipschutz, New York, Columbia University Press, 1995.

Wæver, Ole: "The Changing Agenda of Societal Security", **Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the**

21st Century, Ed. by. Hans Günter Brauch et. al. Berlin, Springer Verlag, 2008.

Wæver, Ole: "The EU as a Security Actor", **International Relations Theory and the Politics of European Integration**, Ed. by. M. Kelstrup and M. C Williams, London, Routledge, 2000.

Wæver, Ole: **Security Communities**, Ed. by. Emanuel Adler and Michael Barnett, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.

Wallerstein, Immanuel: "Kapitalist Dünya Ekonomisinde Hane Yapıları ve Emek Göçü Oluşumu", **Irk Ulus Sınıf,** Ed. by. E. Balibar and I. Wallerstein, İstanbul, Metis Yayınları: 1995.

Yalçın, Cemal: **Göç Sosyolojisi**, İstanbul, İmge Yayınları, 2004.

Yılmaz Akın, Burcu Gökçe: "Yaşlanan Avrupa Birliği", **Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler,** Ed. Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.

Süreli Yayınlar

Açıkmeşe, Sinem Akgül: "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt.7, Sayı.30, 2011, s. 43-73.

Agrela, Belén: "Spain as a Recent Country of Immigration: How Immigration Became a Symbolic, Political, and Cultural Problem in the "New Spain", **The Center for Comparative Immigration Studies**, Working Paper No.57, 2002, pp. 1-20.

Ağır, Bülent Sarper: "Güvenlik ve Göç Kavşağında Kosova Sorunu", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt.69, No.3, 2014, s. 455-479.

Akçadağ, Emine: "Yasa Dışı Göç ve Türkiye", **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi**, Rapor No.42, 2012, s. 1-64.

Akgemci, Esra: "AB'de Euro'nun Ardından Schengen Krizi", **Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi e-bülten**, Yıl.3, Sayı.31, Nisan 2011, s. 10-11.

Akıllı, Erman: "Laeken Zirvesinden Lizbon Antlaşması'na: Anayasalaşamayan Anayasallaşma Süreci", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt.6, Sayı.24, 2010, s. 35-54.

Akman, Adem; İsmail Kılınç: "AB'de Entegre Sınır Yönetiminin Gelişimi ve AB Sürecinde Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimine Geçiş Çalışmaları", **Türk İdare Dergisi**, Sayı.467, Haziran 2010, s. 9-29.

Aksoy, Zeynep: "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt.5, Sayı.20, 2012, s. 292-303.

Aksu, Muharrem; Faruk Turhan: "Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik", **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt.4, Sayı.2, 2012, s. 69-80.

Aktaş, Altan: "Güvenlikleştirme Yaklaşımı ve Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Anlayışındaki Dönüşüm", **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Cilt.1, Sayı.2, 2011, s. 7-48.

Aktaş, Murat: "Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt.13, No.1, 2014, s. 31-54.

Antonopoulos, Georgios A.: "The Legal Framework of Migration in Greece 1991–2001 and its Effects", **International Review of Law**, Vol.20, No.1-2, 2006, pp. 135-147.

Apap, Joanna, Angelina Tchorbadjiyska: "What about the Neighbours? The Impact of Schengen along the EU's External Borders", **CEPS Working Document**, No.210, 2004, pp. 1-21.

Arango, Joaquín, Maia Jachimowicz: "Regularizing Immigrants in Spain: A New Approach", **Migration Policy Institute**, September 2005, pp. 1-8.

Atlant, Kristian, Kristin Bruusgaard: "When Security Speech Acts Misfire: Russia Ven and the Elektron Incident", **Security Dialogue**, Vol.1, No.40, 2009, pp. 333-353.

Attiki, Vouliagmeni: "Social Statistics in the Enlarged EU", 89th DGINS Conference, Greece, 18th-19th September 2003, Luxembourg: **Office for Official Publications of the European Communities**, 2004, pp. 1-212.

Baldwin, David: "The Concept of Security", **Review of International Studies**, Vol.23, No.1, 1997, pp. 5-26.

Baldwin-Edwards, Martin: "Illegal Migration in the Mediterranean: The Migration Flows: An Opportunity for Cooperation in the Mediterranean", **5th International Seminar on Security and Defence in the Mediterranean**, t.y., pp. 115-124.

Bilgin, Pınar: "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları" **Stratejik Araştırmalar**, Cilt.8, No.14, 2010, s. 69-96.

Bilgin, Pınar: "Making Turkey's Transformation Possible: Claiming 'Security-Speak' not Desecuritization!", **South East European and Black Sea Studies**, Vol.7, No.4, 2007, pp. 555-571.

Blomraad, Irene; Anna Korteweg; Gökçe Yurdakul: "Citizenship and Immigration: Multiculturalism, Assimilation and Challenges to the Nation-State", **Annual Review of Sociology**, Vol.34, 2008, pp. 153-179.

Bock P. G.; Morton Berkowitz: "The Emerging Field of National Security", **World Politics**, Vol.19, No.1, 1966, pp. 122-136.

Bonifazi, C. et. al.: "Italy: The Italian Transition from an Emigration to Immigration Country", **IDEA Working Papers**, No.5, March 2009, pp 1-92.

Borjas, George J.: "Economic Theory and International Migration", **International Migration Review,** Special Silver Anniversary Issue, 1989, pp. 3-23.

Boswell, Christina: "EU Immigration and Asylum Policy: From Tampere to Laeken and Beyond," **The Royal Institute of International Affairs**, Briefing Paper Series, No.30, February 2002.

Boswell, Christina: "Migration in Europe", **Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration**, September 2005, pp. 1-28.

Brauch, Hans Günter: "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt.5, Sayı.18, 2008, s. 1-47.

Buonfino, Alessandra: "Between Unity and Plurality: The Politicization and Securitization of the Discourse of Immigration in Europe", **New Political Science**, Vol.26, No.1, 2004, pp. 23-49.

Buonfino, Alessandra: "Politics, Discourse and Immigration as a Security Concern in the EU: A Tale of Two Nations, Italy and Britain", **Cambridge University**, 2004, pp. 1-30.

Bülbül, Serpil; Ali Köse: "Türkiye'de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi ile İncelenmesi", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi,** Cilt.39, Sayı.1, 2010, s. 75-94.

Callia, Raffaele, et. al.: "Practical Responses to Irregular Migration: The Italian Case", **European Migration Network**, Rome, 2012, pp. 1-92.

Campesi, Giuseppe: "Frontex, the Euro-Mediterranean Border and the Paradoxes of Humanitarian Rhetoric", **South East European Journal of Political Science**, Vol.2, No.3, 2014, pp. 126-134.

Canpolat, Hasan; Hakkı Onur Arıner: "Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi", **ORSAM**, Rapor No.123, The Black Sea International, Rapor No.22, Haziran 2012, s. 1-30.

Caponio, Tiziana: "(Im)Migration Research in Italy: A European Comparative Perspective", **The Sociological Quarterly**, Vol.49, No.3, 2008, pp. 445-464.

Carrera, Sergio: "The EU Border Management Strategy FRONTEX and the Challenges of Irregular Immigration in the Canary Islands", **CEPS Working Document**, No.261, 2007, pp. 1-35.

Carrera, Sergio; Massimo Merlino: "Assessing EU Policy on Irregular Immigration under the Stockholm Programme", **Centre for European Policy Studies**, October 2010, pp. 1-40.

Castles, Stephen: "The Guest-Worker in Western Europe – An Obituary", **International Migration Review**, Vol.20, No.4, 1986, pp. 761-778.

Caviedes, Alexander: "The Open Method of Co-Ordination in Immigration Policy: A Tool for Prying Open Fortress Europe?", **Journal of European Public Policy,** Vol.11, No.2, 2004, pp. 289-310.

Collantes-Celador, Gemma; "The EU and Border Management in the Ana E. Juncos: Western Balkans: Preparing for European Integration or Safeguarding EU External Borders?", **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol.12, No.2, 2012, pp. 201-220.

Collyer, Michael: "Migrants, Migration and the Security Paradigm: Constraints and Opportunities", **Mediterranean Politics**, Vol.11, No.2, 2006, pp. 255-270.

Colombo, Monica: "Discourse and Politics of Migration in Italy: The Production and Reproduction of Ethnic Dominance and Exclusion", **Journal of Language and Politics**, Vol.12, No.2, 2013, pp. 1-23.

Cremers, Jan: "EU Coordination of National Social Security in Multiple Cross Border Situations", **Marmara Journal of European Studies**, Vol.19, No.2, 2011, pp. 31-53.

Çağlayan, Savaş: "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Sayı.17, 2006, s. 1-25.

Çetin, Elif: "Exclusionary Rhetoric Expansionist Policies? Right-Wing Parties and Immigration Policy-Making in Italy", **Centre on Migration, Policy and Society**, University of Oxford, Working Paper No.95, 2012, pp. 1-29.

Çiçekli, Bülent: "Yasa dışı Göç, İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele **Türkiye, Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt.7, Sayı.1, 2005.

Çomak, Hasret: "Avrupa'da Güvenlik Yapılanmasının Yeni Parametreleri ve Türkiye'nin Durumu", **Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Cilt.14, No.1, 2006.

Delvino, Nicola; Sarah Spencer: "Irregular Migrants in Italy: Law and Policy on Entitlements to Services", **ESRC Centre on Migration Policy and Society**, (COMPAS), University of Oxford, September 2014, pp. 1-41.

Demir, Oğuzhan Ömer; Hakan Erdal: "Yasa dışı Göç ile İlgili Kavramların Doğru Anlaşılamaması Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme", **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt.12, No.1, 2010, s. 29-54.

Djajic, Slobodan: "Illegal Immigration and Resource Allocation", **International Economic Review**, Vol.38, No.1, 1997, pp. 97-117.

Doty, Roxanne Lynn: "Immigration and the Politics of Security", **Security Studies**, Vol.8, No.2-3, 1998, pp. 71-93.

Dönmez, Rasim Özgür: "The Justice and Development Party's Perspective of Social Exclusion: Between Societal Security and Morality", **Middle East Critique**, Vol.20, No.1, 2011, pp. 67-80.

Duke, Simon, Hanna Ojanen: "Bridging Internal and External Security: Lessons from the European Security and Defence Policy", **Journal of European Integration**, Vol.28, No.5, 2006, pp. 477-494.

Durusoy, Serap, Ömür Şamiloğlu: "AB'nin Zayıf Ekonomik Halkası Yunanistan'ın Ekonomik Krizi Dinecek mi?", **Alternatif Politika**, Cilt.4, Sayı.1, 2012, s. 84-128.

Ecevit, Yüksel Alper, v. d.: "Avrupa Parlamentosu Seçimleri ve Aşırı Sağ Partilerin Yükselişi", **Betam, Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi**, Araştırma Notu, 14/167, 2014, s. 1-9.

Elmas, Fatma Yılmaz, Mustafa Kutlay: "Avrupa'yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi", **USAK Analiz**, No.11, 2011.

Elmas, Fatma Yılmaz: "Avrupa'da Yükselen Duvarlar Göçmenlerin Üzerine Yıkılır mı?", **Analist**, Temmuz 2011 Sayısı, s. 4-7.

Encarnación, Omar G.: "Why Spain is Different", **Mediterranean Quarterly**, Vol.15, No.4, 2004, pp. 167-185.

Ersoy, Ömer: "AB'nin Göç ve İltica Politikasındaki Yeni Aracı EURODAC", **Çağın Polisi Dergisi**, Cilt.2, Sayı.22, 2003.

Ewers, Michael C.; Joseph M. Lewis: "Risk and the Securitisation of Student Migration to the United States", **Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie**, Vol.99, No.4, 2008, pp. 470-482.

Filippo, Marcello Di: "Irregular Migration Across the Mediterranean Sea: Problematic Issues Concerning the International Rules on Safeguard of Life at Sea", **Paix et Sécurité Internationales**, No.1, 2013, pp. 53-76.

Freedman, Jane: "Analysing the Gendered Insecurities of Migration", **International Feminist Journal of Politics**, Vol.14, No.1, 2012, pp. 36-55.

Fullin, Giovanna; Emilio Reyneri: "Low Unemployment and Bad Jobs for New Immigrants in Italy", **International Migration**, Vol.49, No.1, 2011, pp. 118-147.

Geddes, Andrew: "Migration and the Welfare State in Europe", **The Political Quarterly Publishing,** Vol.174, No.1, 2003, pp. 150-162.

Gençler, Ayhan: "Avrupa Birliği'nin Göç Politikası", **Sosyal Konferansları Dergisi,** Prof. Dr. Turan Yazgan'a Armağan Özel Sayısı, Sayı.49, 2004, s. 173-197.

Gillespie, Richard: "Spain's Pursuit of Security in the Western Mediterranean", **European Security**, Vol.11, No.2, 2002, pp. 48-74.

Gilligan, Chris; Susan Ball: "Introduction: Migration and Divided Societies", **Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics**, Vol.10, No.2, 2011, pp.153-170.

Gökbayrak, Şenay: "Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar", **Çalışma ve Toplum**, No.2, 2009, s. 55-81.

Guild, Elspeth; Sergio Carrera: "Towards an Internal (In)security Strategy for the EU?", **Centre for European Policy Studies,** January 2011, pp. 1-12.

Güllüpınar, Fuat: "Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme", **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı.4, Nisan-Eylül 2012, s. 53-86.

Gündoğan, Naci: "İşgücünün Yaşlanması ve İşgücü Piyasalarına Etkileri", **Ankara SBF Dergisi**, Vol.54, No.4, 2001, s. 95-108.

Gürbüz, Mehmet; Murat Karabulut; Ersin Kaya Sandal: "Türkiye'den Yurtdışına Yasa Dışı Göçler: Pazarcık (Kahraman Maraş) Örneği", **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı.8, 2003, s. 35-52.

Haddad, Emma: "The External Dimension of EU Refugee Policy: A New Approach to Asylum?", **Government and Opposition**, Vol.43, No.2, 2008, pp. 190–205.

Hobbing, Peter: "Integrated Border Management at the EU Level", **CEPS Working Document**, No.227, 2005, pp. 1-31.

Huntoon, Laura: "Immigration to Spain: Implications for a Unified European Union Immigration Policy", **International Migration Review**, Vol.32, No.2, 1998, pp. 423-450.

Huysmans, Jef: "The European Union and the Securitization of Migration", **Journal of Common Market Studies**, Vol.38, No.5, 2000, pp. 751-777.

Ibrahim, Maggie: "The Securitization of Migration: A Racial Discourse", **International Migration**, Vol.43, No.5, 2005, pp. 183-187.

Ioannides, Isabelle; GemmaCollantes-Celador: "The Internal–External Security Nexus and EU Police/Rule of Law Missions in the Western Balkans", **Conflict, Security and Development**, Vol.11, 2011, No.4, pp. 415-445.

İnanç, Zeynep Songülen; Selvet Çetin: "Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık", **Stratejik Düşünce Enstitüsü Analiz**, Aralık 2011, s. 1-36.

Jorry, Hélène: "Construction of a European Institutional Model for Managing Operational Cooperation at the EU's External Borders: Is the FRONTEX Agency a decisive step forward?" **Challenge, Liberty and Security**, Research Paper No.6, 2007, pp. 1-35.

Kalesnykas, Raimundas: "European Union Security Strategy: Globalisation and New Challenges", **Issues of Business and Law**, Vol.4, 2012, pp. 1-12.

Kallis, Aristotle: "Avrupa'da Radikal Sağın Yükselişi", **SETA Analiz**, Sayı.119, 2015, pp. 19-21.

Kane, Hal: "Leaving Home", **Society**, Vol.12, No.4, 1995, pp. 1-16.

Kara, Polat; Recep Korkut: "Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler", **Türk İdare Dergisi**, Sayı.467, 2010, s. 153-162.

Karabulut, Bilal: "Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler: Karadeniz'in Güvenliğini Yeniden Düşünmek", **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt.6, Sayı.23, 2009, s. 1-11.

Karaşahin, Murat: "Avrupa Birliği'nde Ortak Göç Politikası Oluşturma Çabaları ve Ulusal Farklılıklar Sorunu", **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı**, Ankara, 2012.

Karyotis, Georgios: "European Migration Policy in the Aftermath of September 11", **Innovation: The European Journal of Social Science Research**, Vol.20, No.1, 2007, pp. 1-17.

Karyotis, Georgios: "Securitization of Migration in Greece: Process, Motives, and Implications", **International Political Sociology,** No.6, 2012, pp. 390-408.

Katherine Booth, et. al.: "Yunanistan ve Türkiye Arasında Frontex: Geri Çevrilme Sınırı", **FIDH-Migreurop-REMDH**, Ekim 2013, s. 1-94.

Kaya, Ayhan: "Securitization of Migration in the West and Integration of Migrants", **Istanbul Kultur University Conference on "Migration, Turkey and the EU***",* 23 March 2007.

Kaya, Ayhan; Ferhat Kentel: "Euro-Türkler: Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Köprü mü, Engel mi?", **İstanbul Bilgi Üniversitesi: Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi**, 2005.

Kedikli, Umut: "Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt.2, No.7, 2006, s. 54-79.

Keller, Ska, et. al.: "Frontex Agency: Which Guarantees for Human Rights?", A study conducted by Migreurop on the European External Borders Agency in view of the revision of its mandate, 2011.

Kesici, Mehmet Rauf; Ahmet Selamoğlu: "Genel Hatlarıyla Avrupa İstihdam Stratejisi ve Geçirdiği Dönüşüm", **İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt.7, Sayı.2, 2005, s. 25-51.

Koca, Murat: "AB Ülkelerinde Göç, Mülteciler ve Yabancı Uyrukluların İstihdamı", **Türk İdare Dergisi**, İçişleri Bakanlığı, Sayı.436, Ankara, 2002, s. 1-27.

Köktaş, Arif: "Avrupa Birliği'nde Polis ve Yargısal İşbirliği", **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt.2, Sayı.5-6, 2000, s. 135-150.

Köktaş, Arif: "Avrupa Birliği'nde Sınır Güvenliği ve Yönetimi ile İlgili Gelişmeler ve Türkiye'nin Yeni Bir Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları", **Örgütlü Suçlar ve Yeni Trendler**, s. 241-263.

Köktaş, Arif: "Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları", **Stratejik Düşünce Enstitüsü Analiz**, 2011, s. 1-28.

Köktaş, Arif; Ömer Yılmaz: "Avrupa Birliği Entegre Sınır Yönetimi Modeli: Schengen Sözleşmesinden Stockholm Programına", **Polis Bilimleri Dergisi,** Cilt.12, No.2, 2010, s. 1-22.

Lavenex, Sandra: "EU External Governance in 'Wider Europe'", **Journal of European Public Policy**, Vol.11, No.4, 2004, pp. 680-700.

Lavenex, Sandra; Nicole Wichmann: "The External Governance of EU Internal Security", **Journal of European Integration**, Vol.31, No.1, 2009, pp. 83-102.

Lee, Ewerett: "A Theory of Migration", **Demography**, Vol.3, No.1, 1966, pp. 47-57.

Leonard, Sarah: "EU Border Security and Migration into the European Union: FRONTEX and Securitisation Through Practices", **European Security**, Vol.19, No.2, 2010, pp. 231-254.

Léonard, Sarah: "EU Border Security and Migration into the European Union: FRONTEX and Securitisation through Practices", **European Security**, Vol.19, No.2, 2010, pp. 231-254.

Likic-Brboric, Branka: "EU Enlargement, Migration, and Asymmetric Citizenship: Political Economy of Inequality and the Demise of the European Social Model?", **Globalizations**, Vol.8, No.3, 2011, pp. 277-294.

Lindstrom, Channe: "European Union Policy on Asylum and Immigration. Addressing the Root Causes of Forced Migration: A Justice and Home Affairs Policy of Freedom, Security and Justice?", **Social Policy&Administration**, Vol.39, No.6, 2005, pp. 587-605.

Mandacı, Nazif, Gökay Özerim: "Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt.10, Sayı.39, 2013, s. 105-130.

Meyers, Eytan: "Theories of International Immigration Policy-A Comparative Analysis", **International Migration Review**, Vol.34, No.4, 2000, pp. 1245-1282.

Mudde, Cas: "Who's Afraid of the European Radical Right", **Dissent,** Vol.58, No.4, 2011, pp.7-11.

Muller, Benjamin J.: "(Dis)qualified Bodies: Securitization, Citizenship and Identity Management", **Citizenship Studies**, Vol.8, No.3, 2004, pp. 279-294.

Mutlu, M. Kayhan: "Yasa dışı Göçün Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Nedenleri," **Avrasya Dosyası**, Cilt.9, No.2, 2003.

Obiols, Raimon: "The Role of the EU After September 11, A Spanish View", **Challenge Europe On-Line Journal**, 2002.

Oktay, Ertan; İdris Akkuzu: "Küresel Ekonomik Kriz ve Göçmen İşçi Gelirleri: Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye Üzerindeki Etkileri", **2. Uluslararası Ekonomi Konferansı**, Eylül 2010.

Ovalı, Şevket: "AB'nin Terörizmle Mücadele Politikasındaki Dönüşüm: 11 Eylül ve Madrid Saldırılarının Etkileri", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt.5, No.3, 2006, s. 77-102.

Öner, Selcen: "Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni 'Öteki'ler ve Türkiye'nin AB Üyeliği", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt.13, No.1, 2014, s. 163-184.

Özcan, Mehmet; Fatma Yılmaz: "Pendulum Swings in Between Civil Rights and Security: EU Policies Against Terrorism in the Light of PNR Cases", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt.3, Sayı.12, 2007, s. 99-118.

Özdal, Barış: "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci Bağlamında Avrupa Birliği'nin Göç Politikası ve İstihdam Stratejisi", **İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi,** Cilt.10, Sayı.3, 2008, s. 89-121.

Özer, Murat; Ömer E. Bezirgan; İslam Vitaliyev: "Göçmenlerin ve Sığınmacıların Yaşadığı Tekne Facialarının Hakkında Mülteci Ölümleri Raporu 2014", **IMKANDER**, Aralık 2014, s. 1-64.

Özer, Yeşim: "Avrupa Birliği'nde Göç ve Sığınma Politikasının Avrupalılaşma Süreci: Lizbon Antlaşması Sonrası Durum ve Türkiye'ye Etkileri", **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt.10, Sayı.1, Ocak 2011.

Özerim, Gökay: "Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem Mi?"**, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt.5, Sayı.1, 2014, s. 11-48.

Özgür, Ergün: "Genişleyen Avrupa Birliği'nin Göçmen İkilemi ve Yaşlanan İşgücü", **Öneri,** Cilt.10, Sayı.38, 2012, s. 73-85.

Özizmirli, Görkem: "Avrupa Gündemi: Finliler Artık Daha Gerçek", **Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi**, Yıl.3, Sayı.31, Nisan 2011.

Özkurt, Zeynep: "Yunanistan AB Konseyi Dönem Başkanlığı", **İKV Değerlendirme Notu**, No.81, Ocak 2014, s. 1-10.

Özler, Zeynep: "Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması Müzakerelerinde Son Durum ve AB Sınır Gücünün Türk-Yunan Sınırında Konuşlandırılması", **İktisadi Kalkınma Vakfı İlerleme Raporu**, No.26, 2010, s. 1-10.

Palat, Milan: "Avrupa'ya Türk Göçü: Almanya Örneği", **Göç Dergisi**, Cilt.1, Sayı.1, 2014, s. 47-56.

Pallister-Wilkins, Polly: "The Humanitarian Politics of European Border Policing: Frontex and Border Policein Evros", **International Political Sociology**, Vol.9, 2015, pp. 53-69.

Paoletti, Emanuela: "A Critical Analysis of Migration Policies in the Mediterranean: The Case of Italy, Libya and the EU", **RAMSES Working Paper**, No.12, 2009, pp. 1-29.

Papadopoulos, Apostolos G.: "Migration and Security Threats in Southeastern Europe", **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol.11, No.4, 2011, pp. 451-469.

Perez, Nieves Ortega: "Spain: Forging an Immigration Policy", **Migration Policy Institute**, February 2003, pp. 1-8.

Petsinis, Vassilis: "The 'New' Far Right in Hungary: A Political Psychologist's Perspective", **Journal of Contemporary European Studies**, 2015, pp. 1-16.

Ramalingam, Vidhya: "The Sweden Democrats: Anti-Immigration Politics under the Stigma of Racism", **Centre on Migration, Policy and Society**, University of Oxford, Working Paper No.97, 2012, pp. 1-32.

Ratzmann, Nora: "Securitizing or Developing the European Neighbourhood? Migration Management in Moldova", **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol.12, No.2, 2012, pp. 261-280.

Ravenstein, E. G.: "The Laws of Migration", **Journal of the Royal Statistical Society**, Vol.52, No.2, 1885.

Remuss, Nina-Louisa: "Creating a European Internal Security Strategy Involving Space Applications", **Space Policy**, Vol.26, 2010, pp. 9-14.

Reslow, Natasja: "The Role of Third Countries in EU Migration Policy: The Mobility Partnerships", **European Journal of Migration and Law**, Vol.14, No.4, 2012, pp. 393-415.

Reyneri, Emilio: "Migrants in Irregular Employment in the Mediterranean Countries of the European Union", **ILO International Migration Papers**, No.41, 2001.

Rocha, Inmaculada Marrero: "The implications of Spanish-Moroccan Governmental Relations for Moroccan Immigrants in Spain", **European Journal of Migration and Law**, Vol.7, No.4, 2005, pp. 413-434.

Rodier, Claire: "Analysis of the External Dimension of the EU's Asylum and Immigration Policies", **Summary and Recommendations for the European Parliament**, No. PE 374.366, 2006, pp. 1-24.

Rosano, Aldo, et. al.: "Work-Related Health Problems among Resident Immigrant Workers in Italy and Spain", **Italian Journal of Public Health**, Vol.9, No.3, 2012, pp. 1-8.

Rothschild, Emma: "What is Security?", **Daedalus: Journal of the American Academy of Arts and Sciences**, Vol.124, No.3, 1995, pp. 53-98.

Rydgren, Jens: "Radical Right-Wing Populism in Sweden and Denmark", **The Centre for the Study of European Politics and Society**, t.y., pp. 1-34.

Rydgren, Jens: "The Sociology of Radical Right", **The Annual Review of Sociology**, No.33, 2007, pp. 241-262.

Rystad, Goran: "Immigration History and the Future of International Migration", **International Migration Review**, Vol.26, No.4, 1992, pp. 1168-1199.

Sağlam, Serdar: "Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme", **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayını**, Sayı.5, 2006, s. 33-44.

Salt, John: "Trafficking and Human Smuggling: A European Perspective," **International Migration**, Special issue.1, 2000, pp. 31-56.

Samorodov, Alexander: "Ageing and Labour Markets for Older Workers", **ILO Employment and Training Papers**, No.33, 1999.

Samur, Hakan: "Avrupa Birliği'nde Yasa dışı Göçe Yönelik Global Yaklaşım", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, Cilt.5, Sayı.2, 2008, s. 1-16.

Schmid, Gabriele: "The Development of Migration Policies and Their Contradictions", **Innovation**, Vol.5, No.2, 1992, pp. 41-50.

Sever, Hanifi: "Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Yasa dışı Göç ve Etkileri", **DPUJSS**, Vol.1, No.32, 2012, s. 51-66.

Sever, Hanifi; Muhammed Sever: "Avrupa Birliği ve Türkiye Ekseninde Yasa dışı Göç ve İltica Paradoksu: Domino Etkisi Sonrası Yaşananlar", **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt.15, No.2, 2013, s. 85-108.

Sirkeci, İbrahim; Jeffrey H. Cohen; Pınar Yazgan: "Türk Göç Kültürü: Türkiye ile Almanya Arasında Göç Hareketleri, Sosyo-Ekonomik Kalkınma ve Çatışma", **Migration Letters**, Cilt.9, Sayı.4, s. 373-386.

Stalker, Statham Peter: "Migration Trends and Migration Policy in Europe", **International Migration**, Vol.40, No.5, 2002, pp. 151-179.

Stark, Oded; David E. Bloom: "The New Economics of Labor Migration", **The American Economic Review**, Vol.65, No.2, 1985.

Startin, Nick: "From the Margins to the Mainstream: 'Europe as an Issue for the Radical Right", **European Conference 2014: 1914-2014: Lessons from History? Citizenship Education and Conflict Management**, 16-18 October 2014.

Stetter, Stephan: "Regulating Migration: Authority Delegation in Justice and Home Affairs," **Journal of European Public Policy**, Vol.7, No.1, 2000.

Strik, Tineke: "Geri Kabul Düzenlemeleri: Düzensiz Göçmenlerin Geri Gönderilmesine Yönelik Bir Mekanizma", **Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Göç, Mülteciler ve Nüfus Komitesi Raporu**, Doc.12168, Mart 2010, s. 21-47.

Swarts, Jonathan; Neovi M. Karakatsanis: "The Securitization of Migration: Greece in the 1990s", **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, Vol.14, No.1, 2012, pp. 33-51.

Tatlı, Erdem: "Siyasal Parti Reklamlarında Milliyetçi Söylemin Kullanımı: Almanya, Fransa ve İsveç Örneği", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi**, Yıl.13, Sayı.25, Bahar 2014, s. 1-20.

Tekin, Uğur: "Avrupa'ya Göç ve Türkiye", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No.37, Ekim 2007, s. 43-56.

Toğral Koca, Burcu: "Biyopolitika, Güvenlik ve Frontex'in Türkiye-Yunanistan Sınırındaki Rolü", **Göç Dergisi**,Cilt.1, No.1, 2014, s. 57-76.

Toğral Koca, Burcu: "Securitization of Migration in Europe: Critical Reflections on Turkish Migration Practices", **Alternatives Turkish Journal of International Relations**, Vol.11, No.2, 2012, pp. 65-77.

Triandafyllidou, Anna: "Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe", **CLANDESTINO Project**, Final Report, 23 November 2009, pp. 1-194.

Ulukan, Nihan Ciğeri: "Göçmenler için Kaçış Yok: Göç Politikaları ve Göçmen Emeği", **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, Cilt.11, Sayı.44, 2013, s. 32-47.

Uyanık, Yücel: "Dualist (İkili) İşgücü Piyasası Teorisi", **G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt.3, No.99, s. 1-8.

Uzun, Elif: "Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme", **Uluslararası Hukuk ve Politika,** Cilt.8, No.30, 2012, s. 25-58.

Uzunçayır, Cihan: "Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt.2, Sayı.2, 2014, s. 131-147.

Van De Kaa; Dirk J.: "International Mass Migration: A Threat to Europe's Borders and Stability?", **De Economist**, Vol. 144, No.2, 1996, pp. 259-284.

Wæver, Ole: "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt.5, Sayı.18, 2008, s. 151-178.

Weiner, Myron: "Security, Stability, and International Migration", **International Security**, Vol.17, No.3, 1992-1993.

Williams, Michael C.: "Words, Images, Enemies: Securitisation and International Politics", **International Studies Quarterly**, Vol.47, No.4, 2003, pp. 511-531.

Wolfers, Arnold: "National Security as an Ambigous Symbol", **Political Science Quarterly**, Vol.67, No.4, 1952, pp. 481-502.

Yakut, Bahadır: "Lizbon Sonrası AB'nin Yeni Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Süreçlerinin Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanındaki Yansımaları", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl.1, Sayı.2, 2010, s. 53-91.

Yavuz, Ali; Ceyda Şataf; Serap Gül Kır: "Avrupa'da Borç Krizi ve Çözüm Arayışları" **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.15, No.2, 2013, s. 131-154.

Yılmaz Akın; Burcu Gökçe: "Avrupa Birliği'nin Yaşlanma Sorununa Bir Çözüm Olarak Türkiye'nin Üyeliği", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt.8, No.1, 2009, s. 27-37.

Yılmaz, Abdurrahman: "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", **Turkish Studies – International Periodical for the Languages,** Literature and History of Turkish or Turkic, Vol.9, No.2, 2014, pp. 1685-1704.

İnternet Kaynakları

"700 Mülteci Akdeniz'de Boğuldu", **Milliyet Gazetesi,** 20 Nisan 2015, (Çevrimiçi)http://www.milliyet.com.tr/700-multeci-akdenizdeboguldu/dunya/detay/2046682/default.html, 08 Mayıs 2015.

"A Common Immigration Policy for Europe: Principles, Actions and Tools", COM/2008/0359 Final, (Çevrimiçi) http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/;jsessionid=jYXbTGPJmHppNSsJczklWgJGGs6cqRTLTP7n8nBK2bhjMFVnJhWs!794013655?uri=CELEX:52008DC0359, 26 Nisan 2014.

"AB Dönem Başkanı İspanya", (Çevrimiçi) http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/link-dossier/ab-donem-baskani-ispanya-000103, 14 Mayıs 2015.

"AB Liderler Zirvesi Sonuçları: AB Askeri Opsiyonu Devreye Sokuyor", **AB-Haber**, 24 Nisan 2015, (Çevrimiçi) http://www.abhaber.com/ab-liderler-zirvesisonuclariab-askeri-opsiyonu-devreye-sokuyor/, 22 Mayıs 2015.

"AB, Yasa dışı Göçle Mücadele Ediyor", **Hürriyet Gazetesi**, 29 Kasım 2013, (Çevrimiçi) http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/25237534.asp, 10 Mayıs 2015.

"AB'de sınır Kontrolleri Sorgulanıyor", **Euronews,** 13 Ocak 2015, (Çevrimiçi)http://tr.euronews.com/2015/01/13/ab-de-sinir-kontrolleri-sorgulaniyor/, 20 Mayıs 2015.

"Akdeniz Ülkeleri Politik Partileri ve Seçim Sonuçları", (Çevrimiçi) http://www.parties-and-elections.eu/countries.html, 19 Nisan 2015.

"Akdeniz'in Mezarlığa Dönüşmesine Yol Açtık", **Hürriyet Gazetesi**, 13 Ekim 2013,(Çevrimiçi)http://www.milliyet.com.tr/-akdeniz-in-mezarliga donusmesine/dunya/detay/1776828/default.htm, 08 Mayıs 2015.

"Akdeniz'de Bir Göçmen Teknesi Daha Battı", **Milliyet Gazetesi**, 20 Nisan 2015, (Çevrimiçi) http://www.milliyet.com.tr/akdeniz-de-bir-gocmen-teknesi-daha/dunya/detay/2047015/default.html, 08 Mayıs 2015.

"Akdeniz'de Kaçak Göçmen Gemisi Battı: 400 Ölü" **BBC**, 15 Nisan 2015, (Çevrimiçi)http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2015/04/150414_libya_gocmen_gemi, 12 Mayıs 2015.

"Almanya, Yunanistan'a Yardıma 'Evet' Dedi", **Cumhuriyet Gazetesi,** 27 Şubat 2015, (Çevrimiçi)http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/222825/Almanya__Yunanistan_a_yardima__evet__dedi.html#, 01 Haziran 2015.

"Annual Risk Analysis 2013", **FRONTEX**, 2013, pp. 1-80. (Çevrimiçi) http://frontex.europa.eu/assets/Publications/RiskAnalysis/Annual_Risk_Analysis_2013, pdf, 02 Haziran 2015.

"Anti-Immigrant Rhetoric Just One of Several Campaign Messages for Far-Right Parties", **Migration Policy Institute,** 1 December 2012,(Çevrimiçi) http://www.migrationpolicy.org/article/top-10-2012-

issue-3-anti-immigrant-rhetoric-just-one-several-campaign-messages-farright, 26 Mayıs 2015.

"ARGO - External Borders, Asylum, Visas and Immigration", (Çevrimiçi) http://collection.europarchive.org/dnb/20070405123415/ec.europa.eu/justice_home/funding/2004_2007/argo/funding_argo_en.htm, 25 Nisan 2014.

"ARGO",(Çevrimiçi) http://europa.eu/legislation_summaries/other/l33170_en.htm, 25 Nisan 2014.

"Avrupa Birliği Bağlamında Yasa dışı Göçle Mücadele", Ocak 2006, (Çevrimiçi) http://www.arem.gov.tr/Arem/defaultarem.aspx?icerik=100, 04 Mayıs 2014.

"Avrupa Birliği İstatistikleri", (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/eurostat, 20 Kasım 2014.

"Avrupa Birliği İşsizlik Oranları", (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/eurostat, 20 Kasım 2014.

"Avrupa Birliği Kadın İstihdam Verileri", **Eurostat**, 2014, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/eurostat, 20 Kasım 2014.

"Avrupa Birliği Politik Partileri ve Seçim Sonuçları", (Çevrimiçi) http://www.parties-and-elections.eu/countries.html, 18 Nisan 2015.

"Avrupa Komisyonu: Fransa-İtalya Krizi Schengen'in Sonu Değil, Çözüm Bulunacak", **Euractiv**, 20 Nisan 2011, (Çevrimiçi) http://www.euractiv.com.tr/abningelecegi/article/avrupa-komisyonu-fransa-italya-krizi-schengenin-sonu-degil-cozum-bulunacak-017491, 13 Mayıs 2015.

"Avrupa'da Aşırı Sağ Korkutuyor", **Hürriyet Gazetesi Özel Dosya**, (Çevrimiçi) http://dosyalar.hurriyet.com.tr/fasizm/#, 02 Nisan 2015.

"Bosna Hersek ve Arnavutluk'a Vize Serbestisi", **Deutsche Welle,** 28 Mayıs 2010, http://www.dw.de/bosna-hersek-ve-arnavutluka-vize-serbestisi/a-5628020, 03 Haziran 2015.

"Council and Commission Action Plan implementing the Hague Programme on strengthening freedom, security and justice in the European Union", **Official Journal of the European Union,** (2005/C 198/01), (Çevrimiçi)http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52005XG0812%2801%29, 25 Nisan 2014.

"Council Regulation (EC)", No 2007/2004 of 26 October 2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, Official Journal L 349, 25 November 2004, pp. 0001 – 0011, (Çevrimiçi) http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004R2007:EN:HTML, 02 Nisan 2015.

"Council Regulation (EC)", No 2007/2004 of 26 October 2004, Official Journal of the European Union,(Çevrimiçi) http://frontex.europa.eu/assets/Legal_basis/frontex_regulation_en.pdf,26 Mayıs 2014.

"Çin Nüfus İstatistikleri", (Çevrimiçi) http://data.stats.gov.cn/, 10 Aralık 2014.

"Dublin Convention", Convention determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities, No.254/1, 19.8.1997, pp. 1–12.

"Eski AB Dönem Başkanlıkları", **İktisadi Kalkınma Vakfı**, 2015, (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=263, 21 Mayıs 2015.

"Europe: Regional Overview", **International Organization for Migration (IOM),** (Çevrimiçi) http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/where-we-work/europa.html, 12 Nisan 2014.

"European Council Meeting in Laeken", 14 and 15 December 2001, **Presidency Conclusions,** (Çevrimiçi)http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/68827.pdf, 25 Nisan 2014.

"Eurostat", 2014. (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/eurostat, 20 Kasım 2014.

"Frontex Archive of Operations", (Çevrimiçi) http://frontex.europa.eu/operations/archive-of operations/, 06 Mayıs 2015.

"Frontex Budget 2014", 22 October 2014, (Çevrimiçi)http://frontex.europa.eu/assets/about_Frontex/Governance_documents/Budget/ Budget_2014_N2.pdf, 02 Mayıs 2015.

"Frontex Deniz Operasyonları", (2006-2014 Yılları Arası), (Çevrimiçi) http://frontex.europa.eu/operations/archive-of-operations/?year=&type=Sea&host=, 02 Nisan 2015.

"Frontex Hava Operasyonları", (2006-2014 Yılları Arası), (Çevrimiçi) http://frontex.europa.eu/operations/archive-of-operations/?year=&type=Air&host=, 02 Nisan 2015.

"Frontex Kara Operasyonları", (2006-2014 Yılları Arası), (Çevrimiçi) http://frontex.europa.eu/operations/archive-of-operations/?year=&type=Land&host=, 02 Nisan 2015.

"Frontex'in İspanya'da Düzenlediği Deniz Operasyonları", (Çevrimiçi) http://frontex.europa.eu/operations/archive-of-operations/?year=&type=Sea&host=Spain, 10 Nisan 2015.

"Frontex'in İtalya'da Düzenlediği Deniz Operasyonları", (Çevrimiçi) http://frontex.europa.eu/operations/archive-of-operations/?year=&type=Sea&host=Italy, 10 Nisan 2015.

"Frontex'in Yunanistan'da Düzenlediği Deniz Operasyonları", (Çevrimiçi) http://frontex.europa.eu/operations/archive-of-operations/?year=&type=Sea&host=Greece, 10 Nisan 2015.

"FRONTEX" – Joint European Operations, 2011, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gr/en/foreign-policy/greece-in-the-eu/area-of-justice-freedom-and-security.html?page=4, 04 Nisan 2015.

"FRONTEX", Official Web Site, (Çevrimiçi) http://www.frontex.europa.eu/examples_of_accomplished_operati/art8.htm, 02 Nisan 2015.

"FRONTEX", Official Web Site, http://www.frontex.europa.eu/, 02 Nisan 2015.

"Future of Europe", **Eurobarometer 71**, January 2010, pp.1-168, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb71/eb713_future_europe.pdf, 20 Mart 2015.

"Genel Ekonomik Durum", **Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı**, 2014, (Çevrimiçi) http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/, 19 Mayıs 2015.

"Golden Dawn's 'National Awakening' Sessions", The Economist, 4 March 2013, (Çevrimiçi) http://www.economist.com/blogs/ch arlemagne/2013/03/greek-politics, 05 Mayıs 2015.

"Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti", (Çevrimiçi) http://www.icisleri.gov.tr/strateji/kitap/Gocmen/gocmen_kacak.pdf, 10 Mayıs 2014.

"Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörü François Crépeau'nun Raporu", **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu,** İnsan Hakları Konseyi, 23. Oturum, Nisan 2013.

"Greece and the Stockholm Programme", 2011, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gr/en/foreign- policy/greece-in-the-eu/area-of-justice-freedom- and-security.html?page=3, 04 Nisan 2015.

"Greece GDP", (Çevrimiçi) http://www.tradingeconomics.com/greece/gdp, 12 Mayıs 2015.

"Greece Retirement Age", (Çevrimiçi) http://www.tradingeconomics.com/italy/retirem ent-age-men, 15 Mayıs 2015.

"Hindistan Nüfus İstatistikleri",(Çevrimiçi)http://www.indiastat.com/default.aspx, 10 Ekim 2014.

"Hudutlar, Göç ve İltica Konularında Durum Değerlendirmesi ve Atılacak Adımlara İlişkin Konsey Kararları", **Avrupa Birliği Konseyi,** 3096. Adalet ve İç İşleri Konsey Toplantısı, 9-10 Haziran 2011.

"Immigration Tables", **Eurostat**, (Çevrimiçi) http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database, 12 Mayıs 2014.

"Immigrazione: Linee Guida Generali Lega Nord", **Dipartimento Federale Sicurezza e Immigrazione**, Lega Nord, Padania, 2015, pp. 1-20.

"International Migration Law Glossary on Migration", **International Organization for Migration (IOM),** Geneva, 2004, (Çevrimiçi) http://publications.iom.int/bookstore/free/IML_1_EN.pdf, 09 Mart 2014.

"International Migration Outlook: Trends in International Migration", **OECD**, 30 June 2009, pp. 1-224. 10.1787/migr_outlook-2009-en, 21 Ocak 2015.

"International Organization for Migration", (Çevrimiçi) http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/facts--figures-1.html, 02 Aralık 2012.

"Italian Emigration and Immigration", (Çevrimiçi) http://turnleft.us/italian-emigration-and-immigration/, 19 Mayıs 2015.

"Italy GDP", (Çevrimiçi) http://www.tradingeconomics.com/italy/gdp, 12 Mayıs 2015.

"ItalyRetirement Age", (Çevrimiçi) http://www.tradingeconomics.com/italy/retirement-age-men, 15 Mayıs 2015.

"İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi", 10 Aralık 1948, (Çevrimiçi) http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf, 02 Ağustos 2013.

"İspanya: Ekonomik Göstergeler", **Trading Economics,** (Çevrimiçi) http://tr.tradingeconomics.com/spain/indicators, 13 Mayıs 2015.

"İspanya'da Kaçak Göçmen Dramı: 11 Ölü", **Milliyet Gazetesi**, 07 Şubat 2014, (Çevrimiçi) http://www.milliyet.com.tr/ispanya-da-kacak-gocmen-drami-11/dunya/detay/1832995/default. htm, 17 Mayıs 2015.

"İspanya'da Artan İşsizlik Göç Politikalarını Sıkılaştırıyor", 08 Eylül 2008, (Çevrimiçi) http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/ article/ispan yada-artan-issizlik-goc-politika larini-sikilastiriyor, 02 Mart 2015.

"İspanya'nın Afrika'daki Toprağına Göçmen Akını", 28 Mayıs 2014, (Çevrimiçi) http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/05/140528_melilla, 17 Mayıs 2015.

"İspanya'nın Siyasi Görünümü", (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/ispanya-siyasi-gorunumu.tr.mfa, 02 Nisan 2015.

"İstihdam Verileri", **Eurostat**, 2014. (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/eurostat, 20 Kasım 2014.

"İsveç Politik Partileri ve Seçim Sonuçları", (Çevrimiçi) http://www.parties-and-elections.eu/countries.html, 19 Nisan 2015.

"İtalya Açıklarında Kaçak Göçmen Teknesi Battı: En Az 40 Ölü", **BBC**, 16 Nisan 2015, (Çevrimiçi) http://www.bbc.co.uk/turkce/haber ler/2015/04/150416_italya_gocmen_gemi, 12 Mayıs 2015.

"İtalya Açıklarında Tekne Faciası", **Hürriyet Gazetesi**, 3 Ekim 2013, (Çevrimiçi) http://www.hurriyet.com.tr/planet/24841393.asp 08 Mayıs 2015.

"İtalya: Akdeniz'de 2 Binden Fazla Göçmen Kurtarıldı", **BBC**, 15 Şubat 2015,(Çevrimiçi) http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2015/02/150215_italya_gocmen, 12 Mayıs 2015.

"İtalya: Ekonomik Göstergeler", **Trading Economics,** (Çevrimiçi) http://tr.tradingeconomics.com/italy/indicators, 13 Mayıs 2015.

"İtalya'nın Sofya Büyükelçisi Conticelli: İtalya Bulgaristan'ın Schengen Üyeliğini Yeniden Gündeme Getirecek", **AB Haber**, 5 Temmuz 2014, (Çevrimiçi) http://www.abhaber.com /italyanin-sofya-buyukelcisi-conticelliitalya-bulgaris tanin-schengen-uyeligini-yeniden-gundeme-getirec ek/, 13 Mayıs 2015.

"İtalya'da Korkunç Kaza" **Haber Türk**, 3 Ekim 2013, (Çevrimiçi) http://www.haberturk.com/dunya/haber/882853-italyada-korkunc-kaza, 12 Mayıs 2015.

"Key Migration Terms", **International Organization for Migration**, (Çevrimiçi) http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/key-migration-terms-1.html# Migrant, 04 Nisan 2014.

"Laeken Zirvesi", **Avrupa Birliği Kavramları Sözlüğü**, İKV, (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/sozluk.asp?bas_harf=L&anahtar=&sayfa=&id=1196, 26 Nisan 2014.

"Mare Nostrum to End, New Frontes Operation will not Ensure Rescue of Migrants in International Waters", **European Council on Refugees and Exiles,** 10 October 2014, (Çevrimiçi) http://ecre.org/component/content/article/70-weekly-bulletin-articles/855-operation-mare-nostrum-to-end-frontex-triton-operation-will-not-ensure-rescue-at-sea-of-migrants-in-international-waters.html, 20 Mayıs 2015.

"Mediterranean Migrants Crisis: EU Triples Funding", **BBC**, 24 April 2015, (Çevrimiçi) http://www.bbc.com/news/world-europe-32435 230, 09 Mayıs 2015.

"Migration in an Interconnected World: New Directions for Action", **Report of the Global Commission on International Migration,** 2005.

"Mülteci Kimdir?", **BM Mülteciler Yüksek Komiserliği,** (Çevrimiçi) http://www.unhcr.org.tr/?page=29, 10 Nisan 2014.

"NATO, The Atlantic Charter", 14 August 1941, (Çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_16912.htm, 02 Ağustos 2013.

"New Immigration Code (Greece)", 02 January 2014, (Çevrimiçi) http://www.ypes.gr/UserFiles/24e0c302-6021-4a6b-b7e4-8259e281e5f3/codification_3005 2013.doc#sthash.1BN3vJ9U.dpuf, 10 Mayıs 2015.

"Odysseus Programme", (Çevrimiçi) http://europa.eu/legislation_summaries/other/l33050_en.htm, 25 Nisan 2014.

"OECD 2014: International Migration Outlook 2014", **OECD Publishing**, pp.1-430, (Çevrimiçi) DOI:10.1787/migr_outlook-2014-en, 10 Mayıs 2015.

"Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri Politik Partileri ve Seçim Sonuçları", (Çevrimiçi) http://www.parties-and-elections.eu/countries. html, 1 Nisan 2015.

"Parties and Elections in Europe", (Çevrimiçi) http://www.parties-and-elections.eu/italy2b.html 25 Mayıs 2015.

"Passenger Name Records", (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/police-cooperation/passenger-name-record/index_en.htm, 04 Mayıs 2014.

"Pension Systems in the EU–Contingent Liabilities and Assets in the Public and Private Sector", The European Parliament's Committee on Economic and Monetary Affairs, 2011, pp. 1-142. (Çevrimiçi) http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201111/20111121ATT32055/20111121ATT32055EN.pdf, 02 mart 2015.

"Policy Priorities in the Fight Against Illegal Immigration", (Çevrimiçi) http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l14525_en.htm, 02 Nisan 2015.

"Polls: 90 percent of Spaniards against War", CNN World, 29 March 2003, (Çevrimiçi) http://edition.cnn.com/2003/WORLD/europe/03/29/sprj.irq.spain, 15 Mayıs 2015.

"Presidency Conclusions", 4-5 November 2004 Brussels, (Çevrimiçi) http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/82534.pdf, 27 Nisan 2014.

"Pushed Backed, Systematic Human Rights Violationsagainst Refugees in the Aegean Sea and at the Grrek-Turkish Land Border", 2013, (Çevrimiçi) http://www.proasyl.de/fileadmin/fm-dam/l_EU_Fluechtlingspolitik/proasyl_pushed_back_24.01.14_a4.pdf, 03 Haziran 2015.

"Replacement Migration: Is it A Solution to Declining and Ageing Populations?", United Nations Population Division, **Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü (UNPD),** 21 March 2000.

"Results of the 2014 European Elections", (Çevrimiçi) http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-uk-2014.html, 18 Şubat 2015.

"Rome v Roma: Silvio Berlusconi's New Government Acts against Immigrants to Italy", **The Economist**, 22 May 2008, (Çevrimiçi) http://www.economist.com/node/11412932, 19 Mayıs 2015.

"Schengen (Sözleşme ve Antlaşma)", Avrupa Birliği Kavramları Sözlüğü, **İKV**,(Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/sozluk.asp?bas_harf=S&anahtar=&sayfa=&id=1257#kancasosluk1257, 26 Nisan 2014.

"Schengen Area", (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen /index_en.htm#resp_map, 06 Mayıs 2014.

"Schengen Convention", (Çevrimiçi) http://www.hri.org/docs/Schengen90/, 06 Mayıs 2014.

"Sintesi-Dossier Statistico Immigrazione 2003", **Caritas**, (Çevrimiçi) http://www.meltingpot.org/IMG/pdf/Dossier2003_scheda.pdf, 23 Mayıs 2015.

"Sintesi-Dossier Statistico Immigrazione 2006", **Caritas**, (Çevrimiçi) http://www.db.caritas.glauco.it/caritastest/temi/Immigrazione/Dossier_2006/Dossier2006/scheda.pdf, 23 Mayıs 2015.

"Spain GDP", (Çevrimiçi) http://www.tradingeconomics.com/spain/gdp, 12 Mayıs 2015.

"Spain Retirement Age" (Çevrimiçi) http://www.tradingeconomics.com/spain/retirement-age, 18 Mayıs 2015.

"Spain to Raise Security around Morocco Territories over Immigration Fears", The Guardian, 06 March 2014, (Çevrimiçi) http://www.theguardian.com/world/2014/mar/06/spain-security-morocco-territories-immigration, 17 Mayıs 2015.

"Special Meeting of the European Council", **Statement,** 23 April 2015, (Çevrimiçi) http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/04/23-special-euco-statement/, 09 Mayıs 2015.

"Tampere European Council", 15 and 16 October 1999, Presidency Conclusions, (Çevrimiçi) http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm, 20 Nisan 2014.

"The Hague Programme: 10 Priorities for the Next Five Years", (Çevrimiçi) http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/l16002_en.htm, 25 Nisan 2014.

"The Stockholm Programme", (Çevrimiçi)http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/jl0034_en.htm, 29 Nisan 2014.

"The Treaty of Amsterdam": Protocols, (Çevrimiçi) http://www.eurotreaties.com/amsterdamprotocols.pdf, 04 Mayıs 2014.

"The World Factbook", (Çevrimiçi) https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/, 18 Nisan 2015.

"True Finns' Nationalism Colours Finland Election", **BBC News**, 15 April 2011, (Çevrimiçi) http://www.bbc.co.uk/news/mobile/world-europe-13091920, 28 Nisan 2015.

"Türkiye ve Göç", **T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları,** Ankara, Yayın No: 4, 2013.

"Umberto Bossi Resigns as Leader of Northern League Amid Funding Scandal", 6 April 2012, (Çevrimiçi) http://www.theguardian.com/world/2012/apr/05/umberto-bossi-resigns-northern-league, 02 Nisan 2015.

"United Nations Development Program", **Human Development Report 1994**, New York, Oxford University Press, 1994.

"Uzmanlara Göre İspanya'da Aşırı Sağ, AB Seçimlerinde Hiçbir Şey Alamayacak", 03 Mart 2014, (Çevrimiçi) http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/article/uzmanlara-gore-ispanyada-asiri-sag-ab-secimlerinde-hicbir-sey-alamayacak-029264, 02 Nisan 2015.

"Why Population Aging Matter: A Global Perspective", **National Institute on Aging,** Publication No.7, 2007.

"World Migration Report 2010: The Future of Migration: Building Capacities for Change**", International Organization for Migration**, 2010.

"World Migration Report 2013", **International Organization for Migration,** p. 63. (Çevrimiçi) http://publications.iom.int/bookstore/free/WMR2013_EN.pdf, 12 Nisan 2014.

"Yasa dışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı", (Çevrimiçi) http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yasadisi-goc-ve-gocmek-kacakciligi.aspx, 15 Nisan 2014.

"Yunanistan: Ekonomik Göstergeler", **Trading Economics,** (Çevrimiçi) http://tr.tradingeconomics.com/greece/indicators 13 Mayıs 2015.

"Yunanistan'da Yükselen Irkçılık Altın Şafak Fenomeni", **USAK Analist Dijital Sayısı**, Aralık 2013, (Çevrimiçi) http://www.usakanalist.com/detail.php?id=743, 02 Nisan 2015.

"Yunanistan'da Irkçı Partiye Seçim Vizesi", 12 Mayıs 2014, (Çevrimiçi) http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/05/140512_yunan_sagci, 02 Mart 2015.

"Yunanistan'dan AB'ye uyarı: Yeni Kaynak Gelmezse Borcumuzu Ödeyemeyiz", **BBC,** 23 Mart 2015, (Çevrimiçi) http://www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi/2015/03/150323_yunanistan_almanya, 01 Haziran 2015.

19.03.2003 tarih ve 25052 sayılı Resmî Gazete

2009 Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

951 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu Kuran Paris Antlaşması

957 Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması

978 İspanya Anayasası, Kısım I, Bölüm I, 13. Madde.

AİHM, Hirsi Jamaa ve Diğerleri/İtalya (Başvuru No. 27765/09), 23 Mayıs 2015.

Alan, Gülsüm: "AB Dışişleri Bakanları Mülteciler için Toplandı", **Euronews**, 20 Nisan 2015, (Çevrimiçi) http://tr.euronews.com/2015/04/20/ab-disisleri-bakanlari-multeciler-icin-toplandi/, 20 Mayıs 2015.

Allen, Tim; Giampaolo Lanzieri: "Population Projections 2010-2060: EU27 Population is Expected to Peak by Around 2040: One Person in Eight Aged 80 or More in 2060", **Eurostat,** No.80, 2011. (Çevrimiçi) http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-08062011-BP/EN/308062011-BP-EN.PDF, 03 Mart 2015.

Altunkaya, Tuba: "Fas-İspanya Sınırında Kaçak Göçmen Dalgası", 02 Aralık 2014, (Çevrimiçi) http://tr.euronews.com/2014/12/02/fas-ispanya-sinirinda-kacak-gocmen-dalgasi/, 17 Mayıs 2015.

Amenduni, Dino: "Why so many Italians Love Beppe Grillo's Five Star Movement", **The Guardian**, 6 March 2014, (Çevrimiçi) http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/06/italians-beppe-grillo-five-star-movement, 25 Mayıs 2015.

Arısoy, Alper: "İtalya'da Kuzey Bölgeselciliği ve Kuzey Ligi Hareketi", s. 1-18. (Çevrimiçi) http://esam.ege.edu.tr/makaleler/temmuz-2010/makale-2.pdf, 24 Mayıs 2015.

Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, **Türkçe Sözlük Cilt I**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2005.

Bond, Anthony: "Desperate Moment Illegal Immigrant Jumps Back into Treacherous Waters after being Rescued from Rubber Dinghy between Africa and Spain", 04 September 2013, (Çevrimiçi)http://www.

dailymail.co.uk
/news/article-2410041/Illegal-immigrant-jumps-BACK-sea-rescued.html, 17 Mayıs 2015.

Brady, Hugo: "The Schengen Crisis in the Framework of the Arab Spring", **Culture and Society: Migrations, Panaroma**, 2012, pp. 275-278, (Çevrimiçi) http://www.cer.org.uk/sites/default/files/schengen_arab_Spring_Dec12_IEMED.pdf, 08 Mayıs 2015.

Colombo, Asher; Giuseppe Sciortino: "Italian Immigration: The Origins, Nature and Evolution of Italy's Migratory Systems," **Journal of Modern Italian Studies**, Routledge, 2004. (Çevrimiçi) http://www2.scedu.unibo.it/colombo/ricerca/articoli/col%20sci.pdf, 19 Mayıs 2015.

Del Boca, Danielle; Alessandra Venturi: "Italian Immigration", **IZA**, 2003, (Çevrimiçi) http://ftp.iza.org/dp938.pdf, (19.05.2015).

Demirhan, Hasan: "Yunanistan Ekonomik Krizi", **KASEM**, 17 Aralık 2013, (Çevrimiçi) http://www.kasem.org/yunanistan-ekonomik-krizi-3917757-haberi, 21 Mayıs 2015.

Diğer Kaynaklar

Dünyada ve Türkiye'de Yasa Dışı Göç, Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı, Ankara, EGM Basımevi, 2001.

EMN Synthesis Report, "Practical Measures to Reduce Irregular Migration", European Commission, **European Migration Network**, October 2012, pp. 1-67.

Erus, Reha: "Schengen'e Mülteci Ayarı", **Hürriyet Gazetesi**, 27 Nisan 2011, (Çevrimiçi) http://www.hurriyet.com.tr/planet/17645705.asp 08 Mayıs 2015.

Finotelli, Claudia; Giuseppe Sciortino: "New Trends in Italian Immigration Policies: To Change Everything in Order to Keep Everything the Same", **Real Instituto Elcano**, No.161, 2008, (Çevrimiçi) http://www.realinstitutoelcano.org/, 19 Mayıs 2015.

Frontex: The EU External Borders Agency, European Union Commitee, 9th Report of Session 2007-08, 2008.

Gromes, Thorsten; Thorsten Bonacker: "The Concept of Securitisation as a Tool for Analysing the Role of Human-Rights-Related Civil Society in Ethno-Political Conflicts", **SHUR Working Paper Series**, 2007, (Çevrimiçi) http://shur.luiss.it/files/2008/10 /shurwp05-07.pdf, 03 Nisan 2013.

Güler, Selin: "Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi: Yunanistan'da Altın Şafak Partisi Örneği", 19 Şubat 2014, s. 1-12. (Çevrimiçi) http://www.bilgesam.org/incele/285/-avrupa%E2%80%99da-asiri-sagin-yukselisi--

yunanistan%27da-altin-safak-partisi-ornegi/#.VUaLjJOTVCB, 20 Nisan 2015.

Hançer, Özlem: "Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi ve Nedenleri Üzerine Bir İnceleme: Fransa ve Almanya Örnekleri", Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2005.

Karagül, Soner; Ceyhun Çiçekçi: "Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Güvenlik Söylemi: Tarihsel Paradokstan Alternatif Söylemlere Çıkarımlar", **Kocaeli Üniversitesi Uluslararası Balkan Kongresi**, 28 Kasım 2011, (Çevrimiçi) http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-408-2015 02129balkankongresikitabi-23.pdf, 21 Mayıs 2015.

Kardeş, T. Gülin: "İspanya: Göç Problemi", **Akademik Perspektif**, 14 Nisan 2014, (Çevrimiçi) http://akademikperspektif.com/2014/04/14/ispanya-goc-problemi/, 10 Mayıs 2015.

Kasimis, Charalambos; Chryssa Kassimi: "Greece: A History of Migration", **Migration Policy Institute**, June 2004, (Çevrimiçi) http://www.migrationpolicy.org/article/greece-history-migration, 26 Mayıs 2015.

Kern, Soeren: "Spain's Counter-Terrorism Policy Under Challenge by Al-Qaeda and E.T.A.", (Çevrimiçi)http://www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=664&language_id=1, 02 Nisan 2015.

Khan, Irene: "Sadece Ekonomik Kriz Yok, Bir de İnsan Hakları Krizi Var", **Uluslararası Af Örgütü Raporu**, 2009, (Çevrimiçi) http://www.amnesty.org.tr/icerik/8/150/sadece-ekonomik-kriz-yok-bir-de-insan-haklari-krizi-var, 03 Şubat 2015.

Levinson, Amanda: "Regularisation Programmes in Italy", **Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS),** University of Oxford, 2005, (Çevrimiçi) http://www.compas.ox.ac.uk/fileadmin/files/pdfs/Non_WP_pdfs/Reports_and_Other_Publications/Country%20Case%20Italy.pdf, 19 Mayıs 2015.

Measuring the Non-Observed Economy A Handbook, OECD/ILO, 2002, pp. 1-80.

Minder, Raphael; Jim Yardley: "Desperation Fuels Trips of Migrants to Spain", **New York Times,** 4 October 2013, (Çevrimiçi) http://www.nytimes.com/2013/10/05/world/europe/as-desperation-mounts-more-migrants-cast-their-lot-on-a-troubled-sea.html?_r=1, 17 Mayıs 2015.

Nielsen, Nikolaj: "Greece Urged to 'Take Action' on Neo-Nazi Party", 16 April 2013, (Çevrimiçi) https://euobserver.com/social/119817, 26 Mayıs 2015.

Öğüt, Özcan: "21. Yüzyılda İspanyol Siyaseti", **Uluslararası Politika Akademisi,** 11 Mart 2015, (Çevrimiçi) http://politikaakademisi.org/21-yuzyilda-ispanyol-siyaseti/, 14 Mayıs 2015.

Öğüt, Özcan: "Türkiye ve İspanya'daki Muhafazakâr İktidarların Karşılaştırmalı Analizi", **Uluslararası Politika Akademisi**, 27 Ocak 2015, (Çevrimiçi)http://politikaakademisi.org/turkiye-ve-ispanyadaki-muha fazakar-iktidarlarin-karsilastirmali-analizi-rajoyun-erdoganlasma-sureci, 14 Mayıs 2015.

Örmeci, Ozan: "Avrupa'da Aşırı Sağın Önlenemez Yükselişi", **Politika Akademisi**, 2013, (Çevrimiçi) http://politikaakademisi.org/avrupada-asiri-sagin-onlenemez-yukselisi/, 20 Nisan 2015.

Özcan, Nihat Ali: "Yasa Dışı Göç Yolu Olarak Akdeniz", **Milliyet Gazetesi**, 8 Nisan 2015, (Çevrimiçi) http://www.milliyet.com.tr/yasa-disi-goc-yolu-olarak-akdeniz/gundem/ydetay/2055790/default.html, 08 Mayıs 2015.

Pastore, Ferruccio: "Italy's Migration Contradiction", **Open Democracy**, 19 February 2004, (Çevrimiçi) http://www.opendemocracy.net/people-migrationeurope/article_1744.jsp, 19 Mayıs 2015.

Türkelli, Gamze Erdem: "Yunanistan AB Dönem Başkanlığı'nın Politika Öncelikleri", 21 Ocak 2014, (Çevrimiçi) https://yerelce.wordpress.com/2014/01/21/abde-yunanistan-donem-baskanligi/, 02 Mayıs 2015.

Waever, Ole: "Securitisation: Taking Stock of a Research Programme in Security Studies", **Unpublished Manuscript**, 2003, (Çevrimiçi) http://www.docstoc.com/docs/906178/securitization-diagram, 03 Nisan 2013.

Zentürk, Ögür: "Libya'dan İtalya'ya Geçmek Üzere 1 Milyon Göçmen Hazır Bekliyor", **Euronews**, 20 Nisan 2015, (Çevrimiçi) http://tr.euronews.com/2015/04/20/libya-dan-italya-ya-gecmek-uzere-1-milyon-gocmen-hazir-bekliyor/, 20 Mayıs 2015.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ-RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİNDE GÜVENLİK İKİLEMİ (2001-2012)

Murat Yorulmaz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1555
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 053
ISBN: 978-605-320-461-9
© 1. Basım, Eylül 2016

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ-RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİNDE GÜVENLİK İKİLEMİ (2001-2012)
Murat Yorulmaz

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yorulmaz, Murat.
Amerika Birleşik Devletleri-Rusya Federasyonu İlişkilerinde Güvenlik İkilemi (2001-2012) /
Murat Yorulmaz
1. Basım, X+430 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-461-9
1. ABD-Rusya 2. Güvenlik İkilemi 3. Uluslararası Güvenlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ – RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİNDE GÜVENLİK İKİLEMİ (2001-2012)

ÖN SÖZ

Bu çalışma 2001–2012 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu ilişkilerindeki güvenlik ikilemini eleştirel güvenlik yaklaşımı bağlamında analiz etmeyi hedeflemektedir.

Güvenlik, Uluslararası İlişkiler disiplininde yapılan çalışmaların birçoğunda vazgeçilmez bir kavram olarak yer almaktadır. Doğal olarak kavramın ele alınışında yaşanan genişlemelerin ve değişimlerin araştırılması ve uluslararası politikada yaşanan olaylarla birlikte değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda tarih boyunca üzerinde en çok politika yürütülen kavramlardan biri olan güvenliğin disiplin içerisinde incelenmesi, onun birey seviyesinden sistem seviyesine tüm değişkenlerle ele alınması imkânını da sunmaktadır. Değişim ve güvenlik arasındaki doğru orantılı bu ilişki aynı zamanda uluslararası politikada etkin güce sahip

iki önemli gücü olan Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilere de doğrudan etki etmektedir. Bu etki ise iki devlet ilişkilerindeki güvenlik ikilemi sorunsalını ortaya çıkarmaktadır. Orta çıkan bu güvenlik ikilemini eleştirel güvenlik yaklaşımı perspektifinde analiz ettiğim "ABD-Rusya Federasyonu İlişkilerinde Güvenlik İkilemi (2001-2012)" başlıklı doktora tezimi, örnek olay incelemeleri ile genişleterek aynı başlık altında siz değerli okuyucuların beğenisine sunmuş bulunmaktayım.

Çalışmada benim dışımda birçok bilim insanının ve aile fertlerimin katkısı olduğunu ifade etmek isterim. Çalışmam süresince bilimsel yöntemi uygulamam konusundaki ısrarları ile uluslararası güvenlik konusunda çalışma yapmamı sağlayan saygıdeğer hocam ve danışmanım sayın Prof. Dr. Sibel Turan'a şükranlarımı sunarım. Yine, değerli öğretim üyelerinden; Sayın Prof. Dr. Tarık Oğuzlu'ya, Doç. Dr. Pınar Bilgin'e, Doç. Dr. Mustafa Nail Alkan'a ve Yrd. Doç. Dr. Sibel Kavuncu'ya sağladıkları akademik öz güven ve yardımlar için teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca aldığım kararların hep arkasında duran ve bugünlere gelmemi sağlayan annem Fatma Yorulmaz'a ve babam Özcan Yorulmaz'a; çalışmam süresince desteklerini esirgemeyen eşim Suna Yorulmaz'a ve kızım Beren Yorulmaz'a şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ - RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİNDE GÜVENLİK İKİLEMİ (2001-2012)

ÖN SÖZ ..... **iii**

KISALTMALAR ..... **ix**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNDE GÜVENLİK KAVRAMI VE GÜVENLİK ALGISINDAKİ DEĞİŞİM

1.1. Uluslararası Güvenlik Kavramı ve Tarihsel Perspektif 17

1.2. Güvenliğin "Tanımsızlık Tanımı" 43

1.3. Güvenlik ve Algı Boyutu 48

1.3.1. Tehdit Algısı Merkezli Güvenlik Algısı 49

1.3.2. Durum Algısı Merkezli Güvenlik Algısı 57

1.3.2.1. Bir Durum Olarak Güvenlik Algısı 59

1.3.2.2. Bir Amaç Olarak Güvenlik Algısı 62

1.3.2.3. Bir Araç Olarak Güvenlik Algısı 64

1.3.2.4. Bir Sonuç Olarak Güvenlik Algısı 66

1.3.3. Uluslararası İlişkiler Disiplininde Güvenlik Kavramının Yeri 67

1.4. Uluslararası Güvenlik Açısından Önemli Kavramlar 78

1.4.1. Güvenlik İkilemi 79

1.4.1.1. Caydırıcılık Teorisi 92

1.4.1.2. Spiral Model 93

1.4.1.3. Silahlanma Yarışı 95

1.4.1.4. Saldırı-Savunma Dengesi 96
1.4.2. Güç ve Güç Dengesi 97
1.4.3. İttifak Kavramı 101
1.4.3.1. Devletleri İttifaka Yönelten Nedenler 105
1.4.3.2. Tehdit Karşısında Devletlerin Tutum ve Davranışları 109
1.4.4. Sürekli Rekabet ve Uzun Süreli İhtilaf 110
1.4.5. Yanlış Algılama 111
1.5. Teorik Açıdan Güvenlik Algılamalarına Genel Bakış 113
1.6. Eleştirel Güvenlik Yaklaşımında Güvenlik Anlayışı 123
1.6.1. Aberystwyth ve Kopenhag Ekolleri Açısından Güvenlik Yaklaşımı 125
1.6.2. Paris Okulu 129
1.6.3. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi (BGK) 131
1.7. Güvenliğin Değişimi Açısından Güvenliğin Genişlemesi, Derinleşmesi ve Yayılması, Bölgeselleşmesi 133
1.7.1. Güvenliğin Genişlemesi 134
1.7.2. Güvenliğin Derinleşmesi ve Yayılması 138
1.7.3. Güvenliğin Bölgeselleşmesi 141
1.8. Tarihsel Süreçte Uluslararası Güvenlik Algılamalarında Yaşanan Değişim 142
1.8.1. Soğuk Savaş Sonrası Değişen Güç Dengesi ve Güvenlik Algısı 143
1.8.2. 11 Eylül Sonrası Değişen Güvenlik Algısı 148

İKİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİK VE DIŞ POLİTİKA: ABD VE RUSYA FEDERASYONU

2.1. 11 Eylül Etkisinde George W. Bush'un Dış Politika Anlayışı 161
2.1.1. Dış Politika Amaçlarında ve Stratejilerinde Yaşanan Değişim 170
2.1.1.1. Çok Taraflılıktan Tek Taraflılığa Yönelim 174

2.1.1.2. İkinci Başkanlık Dönemi ve Çok Taraflılık 183
2.1.1.3. Caydırıcılıktan Önalıcılığa (Prevention) ve Önleyiciliğe (Preemption) Geçiş 187
2.1.2. 11 Eylül Sonrası Askerî Güç Merkezli Dış Politikaya Geçiş 199
2.1.3. Bush Dönemi Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejilerinin (2002 ve 2006) Analizi 207
2.2. Barack Obama Dönemi ABD Dış Politikası ve Demokrasi Anlayışındaki Değişim 221
2.2.1. Obama Dönemi Güvenlik Politikası ve 2010 Ulusal Güvenlik Stratejisi 234
2.2.2. Yeni Askerî Strateji (2012) ve ABD'nin 21. Yüzyıl Savunma Öncelikleri 238
2.3. Vladimir Putin Dönemi Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası 243
2.3.1. Dış Politikada Uzlaşmacı Jeopolitik Model 256
2.3.2. Medvedev Doktrini, Putin Pratiği: Yeni Dış Politika Doktrini 267
2.4. Vladimir Putin Dönemi RF Ulusal Güvenlik Doktrini (2000) ve Güvenlikte Kontrollü Dönüşüm Modeline Geçiş 274
2.4.1. "Güçlü Devlet" Modeli 279
2.4.2. Profesyonel Orduya Geçiş 281
2.5. Vladimir Putin Dönemi RF Askerî Güvenlik Doktrinleri (2000 ve 2010) 289

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜVENLİK POLİTİKALARI ANALİZİ: ABD-RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİNDE "GÜVENLİK İKİLEMİ"

3.1. İşgaller Bağlamında ABD'nin Güvenlik Politikaları Üzerine Eleştiriler ve Genel Bir Değerlendirme 297
3.1.1. Uluslararası Hukuk Kurallarına Aykırılık 299
3.1.2. Uluslararası Örgütlerden ve Müttefiklerden Uzaklaşma 302

3.1.3. Bölgesel Destekten Yoksunluk....303
3.1.4. Aşırı Güç Kullanımı 304
3.2. Rusya Federasyonu Güvenlik Politikaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme 309
3.3. ABD-Rusya Federasyonu İlişkileri (2001-2012) ve Güvenlik İkilemi 315
3.4. Terörle Mücadelenin Getirdiği Ortaklık (ABD-RF) 323
3.5. Güvenlik Bağlamında Avrasya'da ABD-Rusya Federasyonu Rekabetinin İlişkilere Etkisi: Gürcistan Savaşı ve Enerji Kaynakları Sorunu 328
3.6. Orta Asya'da Yeni "Büyük Oyun" ve Değişen Jeopolitik: ABD-Rusya Federasyonu Rekabeti....340
3.7. Orta Asya'da ABD-Rusya Federasyonu Askerî Üs Mücadelesinin İlişkilere Etkisi 346
3.8. ABD-Rusya Federasyonu İlişkilerinde Kafkasya Faktörü....351
3.9. NATO'nun Genişlemesinin ABD-Rusya Federasyonu İlişkilerine Etkisi....360
3.10. Füze Kalkanı Projesi'nin ABD- Rusya Federasyonu İlişkilerine Etkisi 363
SONUÇ 369
KAYNAKÇA....397

KAYNAKÇA

Adler, Emanuel ve Michael Barnett (Der.), *Security Communities*, Cambridge University Press, UK 1998.

Adler, Emanuel ve Patricia Greve, ''When security comunity meets balance of power: overlapping regional mechanisms of security governance'', *Review of International Studies*, No 35, 2009.

Adomanis, Mark, ''Is Vladimir Putin's Foreign Policy Unpopular? No So Much'', *Forbes*, 9 Nisan 2013.

Adomeit, Hannes, ''Kontseptualynıye Napravleniya Nveşney Politiki Rossiyi'', *Vneşnyaya Politika Rossiyi: Ot Yeltsina k Putinu*, (Der.) Stefan Kroytsberger, Sabine Grabovski ve Yutta Unzer, Kiyev 2002.

Albert, Mathias, David Jacobson ve Yosef Lapid (Der.), *Identities, Borders, Orders: Rethinking International Relations Theory*, University of Minnesota Press, Minnesota 2001.

Alekseev, Mikhail, *Immigration Phobia and Security Dilemma*, Cambridge University Press, Cambridge 2006.

Anderson, James, ''American Hegemony after 11 September: Allies, Rivals and Contradictions'', *Geopolitics*, Vol: 8, Is: 3, 2003.

Arı, Selçuk ve Okan Arslan, *Uluslararası İlişkiler ve Din: Tanrı tarafsız mı?*, Platin Yayınları, Ankara 2005.

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma Hegemonya İşbirliği*, (2. Baskı), Alfa Yayınları, İstanbul 2002.

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (4. Baskı), Alfa Yayınları, Bursa 2006.

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul 2006.

Arıboğan, Deniz Ülke, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, Der Yayınları, İstanbul 1996.

Arıboğan, Deniz Ülke, *Uluslararası İlişkiler Düşüncesi: Tarihsel Gelişim*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007.

Aron, Leon, ''The Putin's Doctrine'', *Foreign Affairs*, 8 Mart 2013.

Arslan, Zühtü, ''11 Eylül'ün 'Öteki' Yüzü: Leviathan'ın Dönüşü'', *Doğu Batı*, 4/20, 2002.

Asker, Ali, ''Rusya Federasyonu'nun Yeni Askeri Doktrini Bir Tepki Belgesi mi?'', www.milscint.com, s. 3, 29 Mart 2013.

Aslan, Mehmet ''Rusya ve Devletçilik'', *Rusya Çalışmaları ''Stratejik Araştırmalar-2''*, (Der.) İhsan Çomak, Tasam Yayınları, İstanbul 2009.

Aslund, Anders ve Andrew Kuchins, ''Pressing the 'Reset Button' on US-Russia Relations'', *Center for Strategic and International Studies*, March 2009, No. PB09-6, http://csis.org /files media /csis/pubs/090405_policy_briefing_ussia_ balance.pdf, 08 Mayıs 2013.

Ateşoğlu Güney, Nurşin, *Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB-NATO-ABD*, Bağlam Yayınları, Ankara 2006.

Ayerbe, Luis Fernando, ''The American Empire in the New Century: Hegemony or Domination?'', *Journal of Developing Societies*, Vol: 21, No: 3-4, 2005.

Azar, Edward E., Paul Jureidini ve Robert McLaurin, ''Protracted Social Conflict: Theory and Practice in the Middle East'', *Journal of Palestine Studies*, Vol. 8, No. 1, 1978.

Baldwin, A. David, ''Güvenlik Kavramı'', (Çev.) Çiğdem Şahin, *Uluslararası Güvenlik Sorunları*, (Der.) Kasım Kamer ve Zerrin, A. Bakan, ASAM, Ankara 2004.

Baylis, John, ''Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı'', *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, (Çev.) Burcu Yavuz, (Güvenlik Özel Sayı), Cilt:5, No:18, 2008.

Beeson, Mark ve Richard Higgott, ''Hegemony, Institutionalism and US Foreign Policy: Theory and Practice in Comparative Historical Perspective'', *Third World Quarterly*, Vol: 26, No. 7, 2005.

Bellamy, Ian, ''Towards a Theory of International Security'', *Political Studies*, (1981).

Bennett, Wlliam J., ''Morality, Character and American Foreign Policy'', *Present Dangers: Crisis and Opportunity in American Foreign and Defense Policy*, (Der.) William Kristol and Robert Kagan, Encounter Books, San Francisco 2000.

Bernard, Brodie, ''Strategy as a Science'', *World Politics*, Vol. 1, Temmuz 1949.

Bigo, Didier ve Anastassia Tsoukala (Der.), *Terror, Insecurity and Liberty: ılliberal Practices of Liberal Regimes after 9/11*, Routledge 2008.

Bilgin, Pınar, ''Beyond Statism in Security Studies? Human Agency and Security in the Middle East'', *Review of International Affairs*, Vol. 2, Issue: 1, Autumn 2002.

Bilgin, Pınar, ''11 Eylül Öncesinde ve Sonrasında Küreselleşen Güvenliği Anlamak'', *Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme*, (Der.) Cem Karadeli, Siyasal Yayınları, Ankara 2005.

Bilgin, Pınar, ''Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları'', *SAREM*, Cilt:8, Sayı: 14, 2010.

Bonelli, Laurant, ''Hidden in Plain Sight'', *Teror, Insecurity and Liberty: Illiberal Practices of Liberal Regimes after 9/11*, (Der.) Didier Bigo ve Anastassia Tsoukala, Routledge 2008.

Booth, Ken, ''Security and Emancipation'', *Review of International Studies*, Vol. 17/4, 1991.

Booth, Ken, *New Thinking About Strategy and International Security*, Harper Collins Academic, London 1991.

Booth, Ken, ''Security and Self: Reflections of a Fallen Realist'', *Critical Security Studies*, (Der.) Keith Krause ve Michael C. Williams, University of Minnesota Press, Minneapolis, USA 1997.

Booth, Ken ve Peter Vale, ''Critical Security Studies and Regional Insecurity: The Case of Southern Africa'', *Critical Security Studies*, (Der.) Keith Krause ve Michael C. Williams, University of Minnesota Press, Minneapolis, USA 1997.

Booth, Ken, ''Güvenlik ve Özgürleş(tir)me'', *Avrasya Dosyası – Güvenlik Bilimleri Özel* - , Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003.

Booth Ken, *Theory of World Security*, Cambridge University Press, Cambridge 2007.

Booth, Ken ve Nicholas Wheeler, *The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics*, Palgrave and Macmillan, Hampshire 2007.

Brauch, Hans G. ''Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü'', *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008.

Brodie, Bernard, ''The Anatomy of Deterrence'', *World Politics*, Vol. 11, No. 2, January 1959.

Burton, John W., ''International Relations or World Society", *International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism*, (Der.)

Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi, Macmillan Publishing Co., New York 1999.

Butfoy, Andrew, ''Offence-Defence Theory and the Security Dilemma: The Problem with Marginalizing the Context'', *Contemporary Security Policy*, Vol.18, No.3, 1997.

Butterfield, Herbert, *History and Human Relations*, Collins, Londra 1951.

Buzan, Barry, *People, States and Fear*, 2. Baskı, Lynne Rienner Publishing, Colorado 1991.

Buzan, Barry, ''Security, the State, the New World Order and Beyond'', *On Security*, (Der.) Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press, New York 1995.

Buzan, Barry ve Eric Herring, *The Arms Dynamic in World Politics*, Lynne Rienner Pub., London 1998.

Buzan, Barry ve diğerleri, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Pub., London 1998.

Buzan, Barry, ''Security Arthitecture in Asia: the interplay of regional and global levels'', *The Pacific Review*, Cilt 16, No 2, 2003.

Buzan, Barry ve Ole Weaver, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.

Cafersoy, Nazım, ''Rusya'nın '11 Eylülü': Tiyatro Baskınından Yeni Güvenlik Doktrinine'', *Stratejik Analiz*, Cilt 3 Sayı 33, Ocak 2003.

Cameron, Fraser, ''Utilitarian Multilateralism: The Implications of 11 September 2001 for US Foreign Policy'', *Politics*, Vol: 22, No: 2, 2002.

Carothers, Thomas, ''Democracy Promotion Under Obama: Finding a Way Forward'', *Cranegie Endowment for International Peace Policy Brief*, No: 77, February 2009.

Carr, H. Edward, *The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*, Palgrave Macmillan, Hampshire, U.K. [1981]-2001.

Cerny, Philip, ''The New Security Dilemma: Divisibility, Defection and Disorder in the Global Era'', *Review of International Studies*, Cilt 26, No 4, 2001.

Coletta, Damon, "Unipolarity, Globalization and the War on Terror: Why Security Studies Should Refocus on Comparative Defense", *International Studies Review*, 2007.

Cornell, Svante E., *Small Nations and Great Powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus,* Curzon Press, Surrey 2001.

Çınar, Burak, ''Yeni Rus Askeri Doktrininin Yansımaları'', http:// www. 21yyte .org /tr/yazi.aspx?ID =3686&kat1=1, 29 Mart 2013.

Çiçekçi, Ceyhun, *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları*, Beta Yayınları, İstanbul 2012.

Daalder, Ivo H. and James M. Lindsay, *America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy*, Brookings Institution Press, Washington D.C. 2003.

Dağı, İhsan, ''Human Rights and International Security: The Challenge for NATO in the Mediterranean'', *Mediterranean Quarterly: Journal of Global Issues*, Vol. 13, No. 2, 2002.

Dağı, Zeynep, *Uluslararası Politikayı Anlamak: Ulus Devletten Küreselleşmeye*, 1. Basım, Alfa Yayınları, İstanbul 2007.

Dedeoğlu, Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Derin Yayınları, İstanbul 2003.

Dedeoğlu, Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, 2. Baskı, Derin Yayınları, İstanbul 2008.

Demirtaş-Coşkun, Birgül, ''11 Eylül Sonrası ABD: Süper Güç Yeni Politika Arayışında'', *Avrasya Dosyası*, BM Özel, Cilt: 8, Sayı: 1, İlkbahar 2002.

Der Derian, James, ''The Value of Security: Hobbes, Marx, Nietzsche and Baudrillard'', *On Security*, (Der.) Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press, New York 1998.

Deutsch, Karl, *The Analysis of International Relations*, 3. Baskı, Prentice Hall College, New Jersey 1968.

Dillon, Michael, *Politics of Security: Towards a Political Philosophy of Continental Though*, Routledge, London 1996.

Dougherty, James E. ve Robert L. Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations*, Longman, USA 1997.

Dreazen, Yochi J. ve Siobhan Gorman, ''Scrowcroft Protégés on Obama's Radar'', November 24, 2008, http://online.wsj.com/article/ SB122747548224451435 .html, 21 Ocak 2013.

Dunn, David Hastings, ''Myths, Motivations, and 'Misunderestimations': The Bush Administration and Iraq'', *International Affairs*, Vol: 79, No: 2, 2003.

Dunne, Tim ve Nicholas J. Wheeler, '' 'We the Peoples': Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practices'', *International Relations*, Cilt 18, Sayı 1, Mart 2004.

Edwards, Matthew, ''The New Great Game and the new great gamers: disciples of Kipling and Mackinder'', *Central Asian Survey*, Sayı: 22 (1), 2003.

Egeli, Sıtkı ve Serhat Güvenç, ''NATO'nun Füze Savunma Sistemleri ve Türkiye'', *Ortadoğu Analiz*, Sayı: 40, Cilt:4, Nisan 2012.

Eralp, Atilla, *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1996.

Eralp, Atilla, *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

Eralp, Atilla, *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, 11. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

Erdem, Ayfer ''NATO's Expansion And Its Effects On Russia And Turkey In The Post-Cold War Era'', *Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Arastırmalar Merkezi*, 28 Şubat 2005, http://www.turksam.org/en/a146.html, 04 Mayıs 2013.

Erhan, Çağrı, ''Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları'', *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, (Der.) Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002.

Erhan, Çağrı, ''ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri'', *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 3, Güz 2004.

Forsythe, Rosemarie, ''The Politics of Oil in the Caucasus: Prospects for Oil Exploitation and Export in the Caspian Basin'', *Adelphi Paper*, No. 300, University Oxford Press, Oxford 1996.

Frazier, Derrick, ve Robert Stewart – Ingersoll, ''Regional Powers and Security: A Framework for understanding order within regional security complexes'', *European Journal of International Relations*, Cilt 20, No 10, Aralık 2010.

Freedman, Robert, ''Russian Policy Toward the Middle East Under Yeltsin and Putin'', 02 Eylül 2001, Jeruselam Letter/ Viewpoints, No, 461, www.jcpa.org/jl/vp461.htm, 22 Mart 2013.

Friedman, George, ''The Medvedev Doctrine and American Strategy'', 2 Eylül 2008, *Stratfor Global Intelligence*, www. stratfor.com, 19 Mart 2013.

Friedman, Julian R., Christopher Bladen and Steven Rosen, *Alliance in International Politics*, Allyn and Boston Inc., Boston 1970.

Fukuyama, Francis, *Devlet İnşası: 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2004.

Gaddis, John Lewis, ''And Now This: Lessons From The Old Era For The New One'', *The Age of Terror*, (Der.) Talbott Chanda, Yale Center Basic Books, 2001.

Gaddis, John Lewis, *Surprise, Security and the American Experience*, Harvard University Press, Cambridge 2005.

Galtung, Johan, ''Emperyalizmin Yapısal Teorisi-Kısım 1'', (Çev.) Birgül Demirtaş Coşkun, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 1, No: 2, 2004.

Gill, Stephen ve David Law, *Global Political Economy, Perspectives, Problems and Policies*, Harvester-Whesatsheaf, Hertfordshire 1988.

Glaser, Charles L., ''Security Dilemma Revisited'', *World Politics*, Cilt 50, No 1, 1997.

Glen, Patrick J., ''Democracy Promotion in the Obama Administration: An Opportunity to Match Action to Rethoric'', *Georgetown Public Law and Legal Theory Research Paper*, No: 10-31, 2011.

Goh, Evelyn, ''Hegemonic Constraints: The Implications of 11 September for American Power'', *Australian Journal of International Affairs*, Vol: 57, No: 1, 2003.

Gonzales, Francisco J. Ruiz, ''The Foreign Policy Concept of The Russian Federaiton: A Comparative Study'', http://www.ieee.es/en /Galerias/fichero /docs_ marco/2013/DIEEEM06-2013_Rusia_ConceptoPoliticaExterior_FRuizGlez_ENGLISH .pdf, 20 Şubat 2013.

Gordon, Philip H., ''The End of the Bush Revolution'', *Foreign Affairs*, Vol: 85, No: 4, July/August 2006.

Gökay, Bülent, ''The Background: History and Political Change'', *The Politics of Caspian Oil*, (Der.) Bülent Gökay, Palgrave, New York 2001.

Gökay, Bülent, ''The Power Shift to the East: The 'American Century' is Ending'', *Pravda*, 15 May 2006, http://english. pravda.ru/ opinion/feedback/18-05-2006/80536-east-0, 04 Mayıs 2013.

Gürsakal, Necmi, *Sosyal Bilimler Karmaşıklık ve Kaos*, Nobel Yayınevi, Ankara 2007.

Haas, Marcel, ''Putin's External and Internal Security Policy'', *Conflict Studies Research Center*, Vol: 5, Issue: 5, 2005.

Haas, Marcel, *Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond*, Routledge, New York 2010.

Hadar, Leon T., ''President Obama: A Realist Interventionist?'', January 29, 2009, http://www.cato.org/pub _display. php? pub _id=9925, 21 Ocak 2013.

Hahn, Gordon, ''The Medvedev Doctrine and The New Russian Policy'', 2 Ağustos 2010, *Russia: Other Points of View*, www. russiaotherpointsofview.com, 19 Mart 2013.

Halper, Stefan and Jonathan Clarke, *America Alone: The Neoconservatives and the Global Order*, Cambridge University Press, Cambridge 2004.

Harvey, David, *Yeni Emperyalizm*, (Çev.) Hür Güldü, Everest Yayınları, İstanbul 2004.

Harvey, Frank P., ''The Homeland Security Dilemma: Imagination, Failure, and the Escalating Costs Perfecting Security'', *Canadian Journal of Political Science*, Cilt 40, No 2, 2007.

Hensel, Paul R., ''Interstate Rivalry and the Study of Militarized Conflict'', *Conflict in World Politics: Advances in the Study of Cri-*

sis, *War and Peace*, (Der.) Frank P. Harvey and Ben D. Mor, Palgrave Macmillan, New York 1998.

Herz, John H., ''Idealist Internationalism and the Security Dilemma'', *World Politics*, Vol. 2, No. 2, January 1950.

Herz, John H., *Political Realism and Political Idealism, A Study in Theories and Realities*, , The University of Chicago Press, Chicaho & London 1950.

Herz, John H., *International Politics in the Atomic Age*, Columbia University Press, New York 1962.

Herzig, Edmund, *The New Caucasus: Armenia, Azerbaijan and Georgia*, Royal Institute of International Affairs, London 1999.

Hildreth, Steven A. ve Carl Ek, ''Long-Range Balistic Missile Defense in Europe'', *Congressional Research Service, CRS Report for Congress*, 21 Ocak 2009, http://www.fas.org/sgp/crs/ weapons/RL34051.pdf, 06 Mayıs 2013.

Holsti, K. J., ''Diplomatic Coalitions and Military Alliances'', *Alliance in International Politics*, (Der.) Julian R. Friedman, Christopher Bladen ve Steven Rosen, Allyn and Boston Inc., Boston 1970.

Holsti, Ole Rudulf, P. Terence Hopmann ve John D. Sullivan, *Unity and Disintegration in International Alliances*, Wiley-Interscience Publication, New York 1973.

Hopkirk, Peter, *The Great Game: The Struggle for Empire in Central Asia*, Kodansha International, New York 1994.

Hunter, Robert E., ''NATO – Russia Relations after 11 September'', *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt 3, Sayı 3, Eylül 2003.

Huth, Paul K., *Extended Deterrence and the Prevention of War*, Yale University Press, New Haven 1988.

Ikenberry, G. John, ''America's Imperial Ambition'', *Foreign Affairs*, Vol: 81, No: 5, September / October 2002.

Ikenberry, G. John, ''Strategic Reactions to American Preeminence: Great Power Politics in the Age of Unipolarity'', Washington, National Intelligence Council, 2003. http://www.scribd.com/doc/36768073/Strategic-Reactions-to-American-Preeminence-John-Ikenberry, 16 Kasım 2012.

Jermalavicius, Tomas, ''The World after September 11th: Change and Continuity'', *The Quarterly Journal*, No 3, 2002.

Jervis, Robert ''Cooperation under the Security Dilemma'', *World Politics*, Cilt 30, No 2, 1978.

Jervis, Robert, ''Deterrence and Perception'', *International Security*, Vol. 7, No. 3, Winter 1982-1983.

Jervis, Robert, ''The Remaking of a Unipolar World'', *The Washington Quarterly*, Vol: 29, No: 3, Summer 2006.

Job, Brain, *The Insecurity Dilemma: National Security of Third World States*, Lynne Rienner, Boulder 1992.

Jones, M. Lynn, ''Offense-Defense Theory and Its Critics'', *Security Studies*, Vol. 4, No. 4, Summer 1995.

Jones, Wyn Richard, *Security, Strategy and Critical Theory*, Boulder, Lynne Rienner, London 1999.

Jonson, Lena, *Russia and Central Asia: A Web of Relations, Central Asian and Caucasian Prospects, (CACP) Papers*, The Royal Institute of International Affairs, London 1998.

Kamalov, İlyas, *Putin Dönemi Rus Dış Politikası Moskova'nın Rövanşı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008.

Kangas, Jack, ''Yeni Güvenlik Sorunlarına İlişkin ABD Bakış ve Politikaları'', *Dünyada Yeni Güvenlik Anlayışları, Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları Sempozyum Bildirileri*, İstanbul 2003.

Kant, Immanuel, *Perpetual Peace and Other Essays on Politics, History and Morals*, (Çev.) Ted Humphrey, Hackett Publishing Company, Cambridge/Indianapolis 1984.

Kardaş, Tuncay, ''Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?'', *Uluslararası Politikayı Anlamak ''Ulus-Devletten Küreselleşmeye*, (Der.) Zeynep Dağı, Alfa Yayınları, İstanbul 2007.

Kauffman, Stuart, ''An International Theory of Inter-Ethnic War'', *Review of International Studies*, Cilt 22, 1996.

Kaya, Sezgin ve Ömer Göksel İşyar, ''Rus Yayılmacılığı ve Slavofil Düşüncenin Tarihsel Gelişimi'', *OAKA*, Cilt:4, Sayı: 8, 2009.

Keohane, Robert, ''Uluslararası Toplumda Egemenlik'', *Küresel Dönüşümler*, (Der.) David Held ve Anthony McGrew, Phoenix Yayınları, Ankara 2008.

Keyman, E. Fuat, ''Globalleşme, Oryantalizm ve Öteki Sorunu: 11 Eylül Sonrası Dünya ve Adalet'', *Doğu Batı*, Sayı: 20, 2002.

Keyman, E. Fuat, ''Dünyayı değiştiren gün 11 Eylül 5. Yılında'', 16.09.2006, http://www .radikal.com.tr/haber.php? haberno=198821, 14 Nisan 2013.

Khaindrava, Ivlian, ''Karabakh and Abkhazia: The Dynamics of Non-settlement'', *Central Asia and the Caucasus,* Cilt: 13, Sayı: 1, 2002.

Kışlalı, Ahmet Taner, *Siyaset Bilimi*, 8. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2000.

Kibaroğlu, Mustafa, ''Rusya'nın Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti ve Askeri Doktrini'', *Avrasya Dosyası Rusya Özel*, Cilt: 6, Sayı: 4, 2001.

Kissinger, Henry, ''Preemption and The End of Westphalia", *New Perspective Quarterly*, Sayı 19/4 Sonbahar 2002.

Kissinger, Henry, *Diplomasi*, (Çev.) İbrahim H. Kurt, VII. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları İstanbul 2008.

Klare, Michael T., "*Transforming the American Military into a Global Oil-Protection Service*" , 8 Ekim 2004, http://www.commondreams.org/views04/1008-23.htm, 23 Nisan 2013.

Klaus, Knorr, ''Threat Perception", içinde *Historical Dimentions of National Security Problems*, University Press of Kansas, Kansas 1976.

Knutsen, Torbjorn L., *A History of International Relations Theory, An Introduction*, Manchester University Press, Manchester 1992.

Knutsen, Torbjon, ''Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi'', (Çev.) Mehmet Özay, Açılım yayınları, İstanbul 2006.

Koo, Bon-Hak, ''The Six Party Talks: A Critical Assessment and Implications for South Korea's Policy Toward North Korea'', *The Korean Journal of Defense Analysis*, Vol: XVIII, No: 1, Spring, 2006, s. 92-95.

Krastev, Ivan ve Vladislav Inozemtsev, ''Putin's Self-Destruction'', *Foreign Affairs*, 9 Haziran 2013.

Krause, Keith ve Michael C. Williams, *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, University of Minesota Press, Minneapolis, USA 1997.

Krause, Keith ve Michael C. Williams, ''From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies'', *Critical Security Studies*, (Der.) Keith Krause ve Michael C., Williams University of Minesota Press, Minneapolis, USA 1997.

Kupchan, Charles A., ''Bush Second Term Repairs Damage to European Relations'', June 16, 2008, http://www.cfr.org/ publication / 16550/bush_ second_ term_repairs_damage_to_ european_ relations.html, 17 Aralık 2012.

Kydd, Andrew, ''Game Theory and the Spiral Model'', *World Politics*, Vol. 49, April 1997.

Laçiner, Sedat, ''ABD'nin Yaptığı 3 Ölümcül Hata'', 09.11.2006, http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=488& type=3, 14 Nisan 2013.

Lake, David A. ve Morgan, Patrick M. (Der.), *Regional Orders: Building Security in a New World*, PA: The Pennsylvania State University Press, University Park 1997.

Lake, David A., ''Regional Hierarchy: authority and local international order'', *Review of International Studies*, Cilt 35, No 1, 2009.

Leffler, Melyvn P., ''9/11 and the Past and Future of American Foreign Policy'', *International Affairs*, Vol: 79, No: 5, 2003.

Levy, Jack S., ''Misperception and the Causes of War: Theoretical Linkages and Analytical Problems'', *World Politics*, Vol. 36, No. 1, October 1983.

Lieber, Keir A. ve Robert J. Lieber, ''The Bush National Security Strategy'', *U.S. Foreign Policy Agenda: An Electronic Journal of U.S. Department of State*, Vol: 7, No: 4, December 2002.

Lind, Michael, ''Beyond American Hegemony'', *National Interest*, Mayıs/Haziran 2007.

Lindley, Dan, ''Historical, Tactical, and Strategic Lessons from the Partition of Cyprus'', *International Studies Perspectives*, Cilt 8, 2007.

Lindsay, James M., ''George W. Bush, Barack Obama and the Future of US Global Leadership'', *International Affairs*, Vol: 87, No: 4, 2011.

Lipschutz, Ronnie D., *When Nations Clash*, Ballinger Publishing Company, Cambridge 1989.

Lipschutz, Ronnie D. (Der.), *On Security*, Columbia University Press, New York 1998.

Liska, George, *Nations in Alliance: The Limits of Interdependence*, The John Hopkins Press, Baltimore 1962.

Lo, Bobo, *Vladimir Putin and the Evoluation of Russian Foreign Policy*, Wiley, England 2008.

Locke, John, *Second Treatise of Government*, (Der.) Richard Cox, Harlan Davidson Inc., Illinois 1982.

Lucas, Edward, ''Russian Spy Games'', *Foreign Affairs*, 22 Mayıs 2013.

Lynch, Dov, *Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and De Facto States,* United States Institute of Peace Press, Washington 2004.

Mabee, Bryan, ''Security Studies and the 'Security State': Provision in Historical Context'', *International Relations*, Cilt 17, Sayı 2, Haziran 2003.

Machiavelli, Niccolo, *The Prince*, 1. Baskı, Oxford University Press, London 1952.

Mackinder, Halford John, ''The Geographical Pivot of History'', *The Royal Geographical Society*, 1904.

Mackinder, Halford John, *Democratic Ideals and Reality*, National Defence University Press, Washington DC, 1996.

Malee, Mieczyslaw, *Security Perception: Whitin and Beyond the Traditional Approach*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, US Navy Postgraduate School, 2005.

Mankoff, Jeffrey, *Russian Foreign Policy, The Return of Great Power Politics*, Rowman & Littlefield, Lanham 2009.

Massari, Nizar, ''The State and Dilemmas of Security'', *Security Dialogue*, Cilt 33, 2002.

Matthews, Owen, ''The Medvedev Doctrine'', 21 Kasım 2008, *The Daily Beast*, www.thedailybeast.com, 19 Mart 2013.

Mcrae, Rob, ''Human Security in a Globalized World'', *Human Security and the New Diplomacy*, (Der.) Rob Mcrae ve Don Hubert, Mcgill-Queen's University Press, Canada 2001.

Mcdonald, Matt, ''Constructing Insecurity: Australian Security Discourse and Policy Post-2001'', *International Relations*, Cilt 19, Sayı 3, 2005.

McSweeney, Bill, *Security, Identity and Interests; A Sociology of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge 1999.

Mearsheimer, John J., *The Tragedy of Great Power Politics*, Norton & Company, New York 2001.

Mesjasz, Czeslaw, ''Security as an Analytical Concept" (draft version), 5th Pan-European conference on International Relations, Hague, 9-11 Eylül 2004'te sunulmuştur. http:// www.afes-press.de/pdf/Hague/Mesjasz_ Security_ concept. pdf.

Meyer, Karl Ernest ve Shareen Blair Brysac, *Tournament of Shadows: The Great Game and the Race for Empire in Asia*, Abacus Books, London 2001.

Miller, Eric A., ''Morale of US-Trained Troops in Georgia is High, but US Advisors Concerned about Sustainability'', *Eurasia Insight*, 5 Mayıs 2003, http://www.eurasianet.org/departments /insight/articles/eav050503.shtml, 12 Mayıs 2013.

Mische, Gerald ve Patricia Mische, *Toward a Human World Order: Beyond the National Security Straitjacket*, Paulist Press, New York 1977.

Mitchell, Lincoln A., ''Democracy in Georgia since the Rose Revolution", *Orbis: A Journal of World Affairs,* Cilt: 50, Sayı: 4, 2006.

Mitrany, David, ''The Functional Approach in Historical Perspective'', *International Affairs*, Vol. 47, No. 3, Temmuz, 1971.

Mitzen, Jennifer, ''Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma'', *European Journal of International Relations*, Cilt 12, No 3, 2006.

Morgenthau, Hans J., *Politics Among Nations*, Knopf, New York 1948.

Morningstar, Richard L., ''Remarks on the Importance of Caspian Oil and Gas Pipelines'', 17th Congress of the World Energy Council, Houston, Texas, 15 Eylül 1998.

Morrow, James D., ''A Twist of Truth: A Reexamination of the Effects of Arms Races on the Occurrence of War'', *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 33, No. 3, September 1989.

Mulvey, Stephen, ''Analysis: Russia's Anxieties over Missile Defence'', 20 Mayıs 2002, *BBC News*, , http://news.bbc.co.uk /2/hi/europe/1994338.stm, 06 Mayıs 2013.

Munster, Rens Van, ''Logics of Security Studies: The Copenhagen School, Risk Management and the War on Terror'', *Political Science Publications*, 10/2005, s. 1-19, www.sam.sdu. dk/politics /publicationer/Renskrift10.pdf, 12 Ekim 2012.

Muravchik, Joshua, ''The Abandonment of Democracy'', Commentary, July 2009, http://www.commentarymagazine. com/ article /the-abandonment-of-democracy/, 21 Ocak 2013.

Mutimer, David, ''Reimagining Security: A Subaltern Realist Realist Perspective'', *Critical Security Studies*, (Der.) Keith Krause ve Michael C. Williams, University of Minnesota Press, Minneapolis, USA 1997.

Naim, Moises, ''Think Again: Globalization'', *Foreign Policy*, Mart/Nisan 2009.

Nau, Henry R., ''Obama's Foreign Policy: The Swing Away From Bush - How Far to Go?'', *Hoover Institution Policy Review*, No:

160, April 1, 2010, http://www.hoover. org/publications/policy-review/article/5287, 21 Ocak 2013.

Neufeld, Mark, ''Pittfalls of Emancipation and Discourses of Security: Reflections on Canada's 'Security with a Human Face' '', *International Relations*, Cilt 18, Sayı 1, Mart 2004.

Neumann, Iver B., ''Self and Other in International Relations'', *European Journal of International Relations*, Vol. 2, No.2, 1996.

Nichol, Jim, ''Russia-Georgia Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. Interests'', Congressional Research Service, 03 March 2009, http://www.fas.org /sgp /crs/row/RL34618.pdf, 19 Kasım 2012.

Nichol, Jim, ''Russian Political, Economic, and Security Issues and U.S. Interests'', 31 March 2014, Congressional Research Service, http://www.fas.org /sgp /crs/row/RL33407.pdf, 06 Mayıs 2014.

Nogayeva, Ainur, ''ABD, Rusya ve Çin'in Nüfuz Mücadelesinde Orta Asya: Araçlar ve Süreçler'', Bilig, Sayı 62, 2012.

Noreng, Oystein, *Crude Power: Politics and the Oil Market*, I.B. Tauris, New York, 2006.

Nuriyev, Elkhan, *The South Caucasus at the Crossroads: Conflicts, Caspian Oil and Great Power Politics,* Lit, Berlin, 2007; Ariel Cohen, ''Securing the Democratic Transition in Azerbaijan", *Research, Russia and Eurasia Executive Memorandum*, Sayı: 886, 18 Haziran 2003.

Nye, Joseph S., and Robert O. Keohane, ''Transnational Relations and World Politics: An Introduction'', *International Organization*, Vol. 25, No. 3, 1971.

Nye, Joseph S., ''Neorealism and Neoliberalism (Review Article)'', *World Politics*, Vol. 40, No. 2, 1988.

Nye, Joseph S. ve Sean M. Lynn-Jones, ''International Security Studies: A Report of a Conference on the State of the Field'', *International Security*, Vol. 12, No. 4, Bahar 1988.

Nye, Joseph S., *Amerikan Gücünün Paradoksu: Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?* , Literatür Yayınları, İstanbul 2003.

Nye, Joseph S., ''U.S. Power and Strategy After Iraq'', *Foreign Affairs*, Vol: 82, No: 4, July/August 2003.

Nye, Joseph S., *Soft Power, The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York 2004.

Nye, Joseph S., ''The Decline of America's Soft Power; Why Washington Should Worry'', *Foreign Affairs*, Vol: 83, No: 3, May/June 2004.

Nye, Joseph S., *Yumuşak Güç*, Elips Yayınları, Ankara 2005.

Obama, Barack, ''Renewing American Leadership'', *Foreign Affairs*, Temmuz/Ağustos 2007.

Obama, Barack, ''Remarks by the President at the Acceptance of the Nobel Peace Prize'' Oslo: December 10, 2009, http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize, 22 Ocak 2013.

Obama, Barack, ''Remarks by the President to the United Nations General Assembly'', New York: UN Headquarters, September 23, 2009, http://www.whitehouse.gov/the_press_ office /Remarks-by-the-President-to-the United-Nations-General-Assembly/, 23 Ocak 2013.

Oğuz, Cem, ''Büyük Satranç Tahtası ve Rusya'da Silahlı Kuvvetlerin Modernizasyonu'', *Avrasya Dosyası Rusya Özel*, Cilt: 6, Sayı: 4, 2001.

Oldberg, Ingmar, ''Russia's Great Power Strategy Under Putin and Medvedev'', *Sweedish Institute of International Affairs*, No.1, 2010.

Oran, Baskın, *Küreselleşme ve Azınlıklar*, İmaj Yayınevi, Ankara 2001.

Orwell, George, *1984*, Signet Classic, USA 1977.

Ökten, Kaan H., ''ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Kant'ın Radikal Bir Yorumu mu?'', *Kartalın Kanat Sesleri: ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, (Der.) Toktamış Ateş, Ümit Yayıncılık, Ankara 2004.

Öztürk, Ahmet, *Management of trans-boundary mega-Projects in the post-Cold War Eurasia: The Case Studies of GAP Water and Baku-Ceyhan Pipeline Projects*, PhD Thesis, Keele University, Chapter 3, 2006.

Özyurt, Ahu, *Obama Bir Kusursuz Fırtına*, Alfa Yayınları, İstanbul 2008.

Park, John S., ''Inside Multilateralism: The Six Party Talks'', *The Washington Quarterly*, Vol: 28, No: 4, Autumn 2005.

Paskins, Barrie, "Security in a New Age?", *New Perspecives on Security*, (Der.) Michael Clarke, Brassey's, UK 1993.

Patman, Robert G., ''Globalization, the New US Exceptionalism and the War on Terror'', *Third World Quarterly*, Vol: 27, No: 6, 2006.

Podhoretz, Norman, ''World War IV: How It Started, What It Means, and Why We Have to Win'', *Commentary*, September 2004.

Poppe, Annika E., ''Whither to, Obama? U.S. Democracy Promotion after the Cold War'', *Peace Research Institute Frankfurt Report*, No: 96, 2010.

Porch, Douglas, ''Conflict within Cooperation; Western Security Relations, Past and Present'', *Is There Still a West*, (Der.) William Anthony Hay and Harvey Sicherman, University of Missouri Press, 2007.

Posen, Barry, ''The Security Dilemma and Ethnic Conflict'', *Survival*, Cilt 35, No 1, 1993.

Póti, László, ''Evolving Russian Foreign and Security Policy: Interpreting the Putin-doctrine'', http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/ publictn/acta/25/poti.pdf, 29 Mart 2013.

Priego, Alberto, ''The Emergence of Southern Caucasus as the Cornerstone in the Greater Middle East'', *Revista Electrónica De Estudios Internacionales*, Sayı: 13, 2007.

Putin, Vladimir, ''Russia and the changing world'', 27 Şubat 2012, www.voldaiclub.com/politics/39300.html, 16 Mart 2013.

Reiter, Dan, ''Exploding the Powder Keg Myth: Preemptive Wars Almost Never Happen'', *International Security*, Vol. 20, No. 2, Autumn 1995.

Rice, Condoleezza, ''Promoting the National Interest'', *Foreign Affairs*, Vol: 79, No: 1, January/February 2000.

Ripsman, Norrin M. and Jack S. Levy, ''The Preventive War that Never Happened: Britain, France, and the Rise of Germany in 1930s'', *Security Studies*, Vol: 16, No: 1, January-March 2007.

Roe, Paul, ''Former Yugoslavia: The Security Dilemma that Never Was?'', *European Journal of International Relations*, Cilt 6, No 3, 2000.

Roe, Paul, *Societal Security Dilemma*, Routledge, London 2005.

Rose, William, ''The Security Dilemma and Ethnic Conflict: Some New Hypothesis'', *Security Studies*, Cilt 9, No 4, 2000.

Rosenau, James, ''Yeni Bir Küresel Düzende Yönetişim'', *Küresel Dönüşümler*, (Der.) David Held ve Anthony McGrew, Phoenix Yayınları, Ankara, 2008.

Rothschild, Emma, ''What is Security?'', *Daedalus*, Yaz 1995.

Rumer, Eugene, ''Flashman's Revenge: Central Asia after September 11,'' *Strategic Forum*, No. 195.

Rumsfeld, Donald H., ''A New Kind of War'', *The New York Times*, September 27, 2001.

Rywkin, Michael, ''Russia and the Near Abroad Under Putin'', *American Foreign Policy Interests*, Sayı: 25, Cilt: 1, 2003.

Safranchuk, Ivan, ''Letter of May 2000, Arms Control Letters'', *PIR-Center for Policy Studies in Russia*, 2000, http://www.bu.edu/globalbeat/ nuclear /PIR0500.html, 06 Nisan 2013.

Sakwa, Richard, ''Political Leadership'', *After Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain*, (Der.) Stephen K. Wegren ve Dale R. Herspring, Maryland: Rowman&Littlefield Publishers, Inc., 2010.

Sander, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1990*, İmge Kitabevi, Ankara, 1993.

Schneier, Bruce, ''The Psychology of Security'', draft, www. schneier.com/essay-155.html, (2007), 10 Ekim 2012.

Schweller, Randall L., ''Domestic Structure and Preventive War: Are Democracies More Pacific?'', *World Politics*, Vol: 44, No: 2, January 1992.

Shirinov, Rashan, ''US Missile Defense Shield and Russia: Second Cold War as a Farce'', *The Caucasian Review of International Affairs*, Cilt: 2, Sayı: 2, Bahar 2008.

Singer, David, ''Threat Perception and the Armament Tension Dilemma'', *Journal of Conflict Resolution 2*, No. 1, 1998.

Singh, Michael, ''The U.S. Approach to Promoting Democracy in the Middle East'', Paper Presented at a Conference Organized by Euro-Mediterranean Foundation of Support to Human Rights Defenders: Democratic Change in the Arab Region:

State Policy and the Dynamics of the Civil Society, April 2-3, 2011, Brussels, http://www.washingtoninstitute. org/html/ pdf/ Singh20110403Brussels.pdf, 22 Ocak 2013.

Sinker, David, ''The Management of a Transboundary Energy Resource'', *The Politics of Caspian Oil*, (Der.) Bülent Gökay, Palgrave, New York 2001.

Snyder, Glenn H., *Deterrence and Defense: Toward a Theory of National Security*, Princeton University Press, Princeton 1961.

Snyder, Jack, ''The Security Dilemma in Alliance Politics'', *World Politics*, Cilt 36, No 4, 1984.

Socor, Vladimir, ''Frozen Conflicts: A Challenge to Euro-Atlantic Interests", *A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region,* (Der.) Ronald D. Asmus, Konstantin Dimitrov ve Joerg Forbrig, The German Marshall Fund of the United States, Washington, D.C., 2004, s. 127-137; Daniel Benjamin, *America and the World in the Age of Terror: A New Landscape in International Relations,* CSIS, Washington D.C., 2005.

Solomon, Peter H., Jr., ''Vladimir Putin's Quest For A Strong State'', *International Journal On World Peace*, Vol.XXIII, No.2, Haziran 2005, s. 13.

Sorensen, Georg, ''After the Security Dilemma: The Challenges of Insecurity in Weak States and the Dilemma of Liberal Values'', *Security Dialogue*, Cilt 38, No 3, 2007.

Sorokin, Pitirim Aleksandroviç, *On the Practice of Sociology*, The University of Chicago Press, Chicago 1998.

Soros, George, *Amerikan Üstünlüğü Hayali*, Truva Yayınları, İstanbul 2004.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995.

Sözmezoğlu, Faruk, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Der Yayınları, İstanbul 2002.

Steans, Jill, Lloyd Pettiford ve Thomas Diez, *Introduction to International Relations – Perspectives and Themes* – , Pearson, Essex-England 2005.

Stern, Paul C., ''Deterrence in the Nuclear Age: The Search for Evidence'', *Perspectives on Deterrence*, (Der.) Paul C. Stern, Oxford University Press, New York 1989.

Stewart, Jessica, ''The Interdependence of Security Studies and Perception'', *Journal of Security Sector Management*, Vol. 4, No: 3, September 2006.

Suh, Jae Jung, ''Producing Security Dilemma out of Uncertainty: The North Korea Nuclear Crisis'', *Mario Einauidi Center for International Studies Working Paper Series*, No 8-06, 2006.

Sullivan, Michael P., *Power In Contemporary International Politics*, University of South Carolina Press, Columbia 1989.

Suslov, Dmitry, ''Russia-U.S. relations: Missed chances and future opportunities'', 23 September 2011, http://valdaiclub.com /usa/32000.html, 04 Mayıs 2013.

Şahin, Çiğdem, ''Sözcüklerin Gücü Adına…Güç Bush'ta Artık!'', *Uluslararası Güvenlik Sorunları*, (Der.) Kamer Kasım ve A. Zerrin Bakan, ASAM, Ankara 2004.

Talbott, Strobe, ''America Abroad'', 10 Haziran 1991, *Time Magazine*, 06 Mayıs 2013.

Tanrısever, Oktay F., ''Güvenlik", *Devlet ve Ötesi*, (Der.) Atilla Eralp, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

Taştan, Yahya Kemal, ''Ulusal Ülküden Emperyal Vizyona: Rusya'da Kimlik Arayışları'', *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Yaz 2012.

Terriff, Terry ve diğerleri, *Security Studies Today*, Malden, Blackwell Publish Cambridge 1999.

The White House, ''Remarks of President Barack Obama – As Prepared for Delivery Responsibly Ending the War in Iraq'', Camp Lejeune, North Carolina, Friday, February 27, 2009, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-of-President-Barack-Obama-Responsibly-Ending-the-War-in-Iraq/, 21 Ocak 2013.

The White House, ''National Security Strategy'', Washington D.C., May, 2010.

Thornton, Road, *Military Modernization and the Russian Ground Forces*, Strategic Studies Institute, Pennsylvania 2011.

Trenin, Dmitri, ''The Putin Doctrine'', 1 Şubat 2013, Carnegie Moscow Center, www.m.ceip.org/publications/?fa=51085, 8 Mart 2013.

Troitskiy, Mikhail, ''The Security Dilemma and 'Two-Level Games' in U.S.-Russia Relations'', PONARS Eurasia Policy Memo No. 176, September 2011, s. 3, http://www.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/ponars/pepm_176.pdf.

Tsımburskiy, Vadim L., ''Ostrov Rossiya: Perspektivı Rossiyskoy Geopolitiki'', Polis, 1993, Sayı 5, s. 6-23, http://www. politstudies.ru /fulltext/ 1993 /3/2.htm.

Tsygankov, Andrei P., *Russian Foreign Policy*, Maryland Rowman&Littlefield, , USA 2006.

Tsygankov, Andrei P., ''Russia's Foreign Policy'', *After Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain,* (Der.) Stephen K. Wegren and Dale R. Herspring, Maryland: Rowman&Littlefield Publishers, Inc., 2010.

Ullman, Richard H., "Redefining Security", *Global Dangers Changing Dimensions of International Security*, (Der.) M. Sean Lynn-Jones ve Steven Miller, MIT Press, Cambridge 1995.

Uzgel, İlhan, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2004.

Üstündağ, Gülten, ''Üçüncü dünya savaşında mıyız?'', 11.09.2006, http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=25241,14 Nisan 2013.

Van Evera, Stephen, ''Offense, Defense, and the Causes of War'', *International Security*, Vol. 22, No. 4, Spring 1998.

Waever, Ole, ''The Societal Society'', *Identity, Migration and New Security Agenda in Europe*, (Der.) Barry Buzan, Pinter, London 1993.

Waever, Ole, ''Securitization and Desecuritization'', *On Security*, (Der.) Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press, New York 1995.

Waever, Ole, ''The Sociology of a Not So International Discipline: American and European Developments in International Relations'', *International Organization*, 1998.

Waever, Ole ve Barry Buzan, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.

Walker, Rob B. J., ''The Subject of Security'', *Critical Security Studies*, (Der.) Keith Krause ve Michael C. Williams, University of Minnesota Press, Minnesota 1997.

Walt, Stephen M., *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, New York 1987.

Walt, Stephen M., ''The Renaissance of Security Studies'', *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No. 2, 1991.

Walt, Stephen M., ''The Proggressive Power of Realism'', *American Political Science Review*, Vol. 91, No. 4, December 1997.

Walt, Stephen M., ''International Relations: One World Many Theories'', *Foreign Policy*, Bahar 1998.

Walt, Stephen M., ''Beyond Bin Laden: Reshaping U.S. Foreign Policy'', *International Security*, Vol: 26, No: 3, Winter 2001/02.

Walt, Stephen M., ''Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı'', *Avrasya Dosyası-Güvenlik Bilimleri Özel-*, Cilt 9, Sayı 2, Yaz 2003.

Walt, Stephen M., ''The Imbalance of Power: On the prospect for effective American-European relations'', *Harvard Magazine*, 106 (March/April) 2004.

Waltz, Kenneth N., *Theory of International Politics*, Random House, New York 1979.

Waltz, Kenneth N., ''Anarchic Orders and Balances Of Power", *Neorealism and Its Critics*, (Der.) Robert O. Keohane, Columbia University Press, New York 1986.

Waltz, Kenneth N., ''Realist Thought and Neorealist Theory", *The Evolution of Theory in International Relations*, (Der.) Robert L. Rothstein, University of South Carolina Press, South Carolina 1992.

Waltz, Kenneth N., ''Structural Realism After The Cold War'', *International Security*, Vol. 25, No. 1, Yaz 2000.

William, Howard ve diğerleri, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Deneme*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1996.

Wilson, Andrew and Nicu Popescu, ''Creating Good Neighbors in Russia's Backyard'', St. Petersburg Times, 8 Mayıs 2009, http://www.sptimes.ru/index .php?action_id=2&story_id= 28963, 06 Mayıs 2013.

Wirtz, James J. and James A. Russell, ''U.S. Policy on Preventive War and Preemption'', *The Nonproliferation Rreview*, Vol: 10, No: 1, Spring 2003.

Wolfers, Arnold, *Discord and Collaboration*, John Hopkins University Press, Baltimore 1962.

Woodward, Bob, *Saldırı Planı*, (Çev.) Melih Pekdemir ve Şefika Kamcez, Arkadaş Yayınları, Ankara 2004.

Xinnian, Kuang, ''Preemptive War and a World Out of Control'', *Positions*, Vol: 13, No: 1, Spring 2005.

Yapıcı, Merve İrem, *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara 2010.

Yergin, Daniel, *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money and Power*, Free Press, New York 1992.

Yılmaz, Ercan M., *Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2006.

Yost, David S., ''NATO and The Anticipatory Use of Force'', *International Affairs*, 83:1, 2007.

İnternet Kaynakları

http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm,22Eylül 2012.

http://www.international.gc.ca/cip-pic/discussions/securit ysecurite /video / buzan.aspx ?lang=eng, 22 Eylül 2012.

http://necsi.org/events/iccs6/viewpaper.php?id=147,10Ekim 2012.

http://necsi.org/events/iccs6/viewpaper.php?id=147, 10 Ekim 2012.

www.schneier.com/essay-155.html, 10 Ekim 2012.

http://www.afes-press.de/pdf/Hague/Mesjasz_Security_concept .pdf, 12 Ekim 2012.

http://www.afes-press.de/pdf/Hague/Mesjasz_Security_concept.pdf, 12 Ekim 2012.

www.sam.sdu.dk/politics/publicationer/Renskrift10.pdf, 12 Ekim 2012.

http://www.disisleri.gov.tr/mfa_tr/default.htm, 12 Ekim 2012.

http://www.fas.org/man/docs918015-nss.htm, 16 Kasım 2012.

http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf, 16 Kasım 2012.

http://www.fas.org/man/docs/easr98.html, 19 Kasım 2012.

http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush /wspeech.htm, 11 Aralık 2012.

http://www.debates.org/pages/trans2000b.html, 11 Aralık 2012.

http://www.cda-cdai.ca/cdai/uploads/cdai/2009/04/zyla05.pdf, 11Aralık 2012.

http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/cheneymeetthepress.htm, 12 Aralık 2012.

http://www.opm.gov/guidance/09-11-01GWB.htm, 12 Aralık 2012.

http://www.heritage.org/Research/EnergyandEnvironment/BG1437.cfm, 14 Aralık 2012.

http://www.hrw.org/legacy /campaigns/ icc /us.htm, 14 Aralık 2012.

http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=nuclear-testing - is-an-acceptable-risk, 14 Aralık 2012.

http://archives.cnn.com/2001/US/11/06/gen.attack.on.terror, 14 Aralık 2012.

http://www.cnn.com/2003/ALLPOLITICS/01/28/sotu.transcript, 16 Aralık 2012.

http://www.brookings.edu/opinions/2005/1014forceandlegitimacy_daalder.aspx, 17 Aralık 2012.

http://www.state.gov/r/pa/ei/pix/2006/59312.htm, 17 Aralık 2012.

http://www.cfr.org/publication/16550/bush_second_term_repairs_damage_to_european_ relations.html, 17 Aralık 2012.

http://www.washington.polemb.net/sites/embassy_post//Numer4/Numer4_ Conference.htm, 18 Aralık 2012.

http://www.defenselink.mil/speeches/speech.aspx?speechid=183, 18 Aralık 2012.

http://teachingamericanhistory.org/library/index.Asp?document=916, 18 Aralık 2012.

http://www.9-11commission.gov/hearings/hearing8/cohen_statement. pdf# search= william%20cohen%209%2F11%20testimony, 21 Aralık 2012.

http://merln.ndu.edu/archivepdf/nss/state/100703.pdf, 27 Aralık 2012.

https://facultystaff.richmond.edu/~bmayes/pdf/End_Cowboy_Diplomacy_TIME.pdf, 27 Aralık 2012.

www. hurriyetusa.com/haber_detay.asp?id=8060, 17 Ocak 2013.

http://www.cato.org/pub_display.php?pub_id=9925, 21 Ocak 2013.

http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/5287, 21 Ocak 2013.

http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-of-President-Barack-Obama-Responsibly-Ending-the-War-in-Iraq/, 21 Ocak 2013.

http://www.commentarymagazine.com/article/the-abandonment -of-democracy/, 21 Ocak 2013.

http://www.washingtoninstitute. org/html/pdf/ Singh20110403Brussels.pdf, 22 Ocak 2013.

http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-by-the-President-to-the-United-Nations-General-Assembly/,22Ocak2013.

http://www.politstudies.ru/fulltext/1993/3/2.htm, 26 Ocak 2013.

www.eng.kremlin.ru/transcripts, 23 Mart 2013.

www.fas.harvard.edu./-ponars/policymemos/Taylor116.html, 29 Mart 2013.

http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID =3686&kat1=1, 29 Mart 2013.

www.milscint.com, 29 Mart 2013.

http://www.bu.edu/globalbeat/nuclear/PIR0500.html, 06 Nisan 2013.

http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=198821,14 Nisan 2013.

www.dusuncegundem.com/sayı-27/dosya-uluslararasihukukperspektifinden -amerikan-mudahaleciligi-html, 14 Nisan 2013.

http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=488&type=3, 14 Nisan 2013.

http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=25241, 14 Nisan 2013.

www.turkishweekly.net/turkce/makale.php=id=3, 15 Nisan 2013.

http://www.commondreams.org/views04/1008-23.htm, 23 Nisan 2013.

http://english.pravda.ru/opinion/feedback/18-05-2006/80536-east-0, 04 Mayıs 2013.

http://www.turksam.org/en/a146.html, 04 Mayıs 2013.

http://www.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/ponars/pepm_176.pdf, 04 Mayıs 2013.

http://www.forbes.com/feeds/afx/2007/07/06/afx3888551.html, 04 Mayıs 2013.

http://valdaiclub.com/usa/32000.html, 04 Mayıs 2013.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7312045.stm, 04 Mayıs 2013.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1707812.stm, 06 Mayıs 2013.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2042766.stm, 06 Mayıs 2013.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1994338.stm, 06 Mayıs 2013.

http://www.readbookonline.net/read/206/6601/, 08 Mayıs 2013.

http://csis.org/filesmedia/csis/pubs/090405_policy_briefing _ussia_balance pdf, 08 Mayıs 2013.

http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33407.pdf, 06 Mayıs, 2014.

Gözden Geçirilmiş 5. Basım

ACADEMIC VOCABULARY

Nevzat KALAY

YDS
LYS
KPSS
TOEFL
IELTS
PTE
CAE
CPE
PROFICIENCY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 597
Yabancı Diller No.: 18
ISBN: 978-605-133-499-8
© Gözden Geçirilmiş 5. Basım, Eylül 2016

ACADEMIC VOCABULARY

Nevzat KALAY

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kalay, Nevzat.
Academic Vocabulary / *Nevzat Kalay*
Gözden Geçirilmiş 5. Basım, VI + 386 s., 195x275 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-499-8
1. Vocabulary 2. Phrasal Verbs

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ v

PART 1 BASIC ACADEMIC VOCABULARY 1

PART 1 A-VERBS&VERBALS 3
Vocabulary Building Activity 1.1 3
Tests on Basic Verbs and Verbals 10
Test 1.1 10
Test 1.2 12
Test 1.3 14
Test 1.4 16
Test 1.5 19

PART 1 B-ADJECTIVES 20
Vocabulary Building Activity 1.2 20
Tests on Basic Adjectives 34
Test 1.6 34
Test 1.7 36
Test 1.8 38
Test 1.9 40
Test 1.10 44

PART 1 C-NOUNS 45
Vocabulary Building Activity 1.3 45
Tests on Basic Nouns 55
Test 1.11 55
Test 1.12 57
Test 1.13 59
Test 1.14 61

PART 1 D-ADVERBS 62
Vocabulary Building Activity 1.4 62
Tests on Basic Adverbs 66
Test 1.15 66
Test 1.16 68
Test 1.17 70
Test 1.18 72

PART 2 ADVANCED ACADEMIC VOCABULARY 73

PART 2 A-VERBS&VERBALS 75
Vocabulary Building Activity 2.1 75
Tests on Advanced Verbs and Verbals 89
Test 2.1 89
Test 2.2 91
Test 2.3 93

PART 2 B-ADJECTIVES **96**
Vocabulary Building Activity 2.2 96
Tests on Advanced Adjectives 107
Test 2.4 107
Test 2.5 110

PART 2 C-NOUNS **112**
Vocabulary Building Activity 2.3 112
Tests on Advanced Nouns 121
Test 2.6 121
Test 2.7 124

PART 2 D-ADVERBS **126**
Vocabulary Building Activity 2.4 126
Tests on Advanced Adverbs 131
Test 2.8 131
Test 2.9 133

PART 3 GENERAL VOCABULARY 1 135

PART 3 A-VERBS **137**
Test 3.1 137
Test 3.2 140
Test 3.3 143
Test 3.4 146
Test 3.5 149

PART 3 B-ADJECTIVES **152**
Test 3.6 152
Test 3.7 155
Test 3.8 158
Test 3.9 161

PART 3 C-NOUNS **164**
Test 3.10 164
Test 3.11 167

PART 3 D-ADVERBS **171**
Test 3.12 171
Test 3.13 174
Test 3.14 177
Test 3.15 180
Test 3.16 183

PART 4 GENERAL VOCABULARY 2 187

PART 4 A-VERBS **189**
Test 4.1 189
Test 4.2 191
Test 4.3 194
PART 4 B-ADJECTIVES 197
Test 4.4 197
Test 4.5 200
Test 4.6 203
PART 4 C-NOUNS **205**
Test 4.7 205
Test 4.8 207

PART 4 D-ADVERBS 209
Test 4.9 209
Test 4.10 211

PART 5 GENERAL USAGE TESTS 213
Test 5.1 215
Test 5.2 218
Test 5.3 221
Test 5.4 225
Test 5.5 228

PART 6 READING COMPLETION 231

PART 7 SENTENCE CONNECTORS 255
I. GROUP 257
II. GROUP 261
Tests on Sentence Connectors 262
Test 7.1 262
Test 7.2 264
Test 7.3 266
Test 7.4 269
Test 7.5 271

PART 8 PHRASAL VERBS 273
Tests on Phrasal Verbs 284
Test 8.1 284
Test 8.2 287
Test 8.3 290

PART 9 PREPOSITIONAL PHRASES 293
Tests on Prepositional Phrases 315
Test 9.1 315
Test 9.2 318

PART 10 AFFIXES 321
AFFIXES 323
PREFIXES 326
SUFFIXES 329
Test 10.1 332

APPENDIX 333

ANSWER KEY 375

ÖNSÖZ

Academic Vocabulary, akademik sözcükler üzerinde yoğunlaşan bilgilendirici, öğretici ve test edici kapsamlı bir kaynaktır.

Kitap, sistematik bir şekilde öğreten ve test eden yüzlerce cümle ve sorulardan oluşan bölümlere ayrılmıştır. Temel bölümler kendi içerisinde aşamalı olarak alt bölümlere ayrılmış ve kolaydan zora doğru sistemli bir yol takip edilmiştir. Cümleler hedef sözcüğün bağlam içerisinde kullanımını öne çıkaracak şekilde oluşturulmuş ve eşdizimsel yapılar (collocations) içinde verilmiştir. Bu şekilde sözcüklerin zihinde kalıcı olması kolaylaştırılmıştır.

Ülkemizde yapılan YDS, LYS-5 gibi dil sınavlarına ve TOEFL, PTE, CAE, IELTS gibi uluslar arası nitelikli İngilizce yeterlik sınavlarına hazırlayan bir temel kaynak olmasının yanı sıra akademik anlamda sözcük bilgisi eksikliğinden dolayı akademik metinleri takip edemeyen yüzlerce akademisyen için de bir başucu kitabı niteliğindedir. Kitap ayrıca İngilizce ile uğraşan okurlara ve dil öğretmenlerine de kaynaklık teşkil edecektir. Özellikle ülkemiz okurunun sözcük gereksinimleri ön planda tutularak hazırlanmış olması bakımından da oldukça önem taşımaktadır. Bu açıdan da büyük bir boşluğu dolduracağı kanısındayım.

Kitabın önceki baskılarına gösterilen ilgiden dolayı tüm okuyucularıma teşekkür ederim.

Nevzat KALAY
Eylül, 2016

ADLİ SOSYAL HİZMET: YAKLAŞIM VE MÜDAHALE

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Didem Yücel
Yrd. Doç. Dr. M. Burak Gönültaş

Yazarlar

Prof. Dr. Aliye Mavili
Prof. Dr. Murat Yıldız
Doç. Dr. Burak Doğangün
Doç. Dr. Cengiz Özbesler
Doç. Dr. İshak Aydemir
Doç. Dr. Neylan Ziyalar
Yrd. Doç. Dr. Altay İlkan Aktürk
Yrd. Doç. Dr. M. Burak Gönültaş
Yrd. Doç. Dr. Didem Yücel
Yrd. Doç. Dr. Hakan Baydur
Yrd. Doç. Dr. İrem Akduman
Yrd. Doç. Dr. Meral Öztürk
Yrd. Doç. Dr. Semra Saruç
Yrd. Doç. Dr. Serap Daşbaş
Yrd. Doç. Dr. Şeyda Yıldırım
Yrd. Doç. Dr. Veda Bilican Gökkaya
Yrd. Doç. Dr. Vehbi Ünal
Dr. Fulya Giray Sözen
Dr. Gül Alpar
Dr. Önder Beter
Uzm. Cafer Fırat
Uzm. Ural Nadir
Arş. Gör. Dr. Oğuzhan Zengin
Arş. Gör. Can Çalıcı
Arş. Gör. Cansu Abacı
Arş. Gör. Hatice Nuhoğlu
Arş. Gör. Özgür Altındağ
Av. Hüseyin Yıldız
Psk. Sara Evli

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1480
Sosyal Çalışmalar No.: 011
ISBN: 978-605-320-386-5
© 1. Basım, Nisan 2016

ADLİ SOSYAL HİZMET: YAKLAŞIM VE MÜDAHALE
Yrd. Doç. Dr. Didem Yücel - Yrd. Doç. Dr. M. Burak Gönültaş

© Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok. No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yücel, Didem - Gönültaş, M. Burak
ADLİ SOSYAL HİZMET: YAKLAŞIM VE MÜDAHALE / *Didem Yücel*
M. Burak Gönültaş
1. Basım, xxiv + 580 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-386-5
1. Sosyal Hizmet 2. Adli Bilimler 3. Müdahale

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

BÖLÜMLER VE BÖLÜM YAZARLARI

1. BÖLÜM ADLİ SOSYAL HİZMET

Adli Sosyal Hizmet Adalet Mekanizmasındaki Yeri ve Önemi

Yrd. Doç. Dr. M. Burak Gönültaş

2. BÖLÜM ADLİ SOSYAL HİZMETTE ÖNEMLİ KONULAR

Türk Adalet Sistemi ve Adliye Teşkilatı

Arş. Gör. Cansu Abacı
Av. Hüseyin Yıldız

Sosyal Çalışma Görevlilerinin Hukuki Durumu

Uzm. Cafer Fırat

Ceza İnfaz Kurumları

Yrd. Doç. Dr. Didem Yücel

Adli Viktimoloji

Yrd. Doç. Dr. İrem Akduman

Çocuk Koruma Hukuku

Yrd. Doç. Dr. Altay İlkan Aktürk

Çocuk İstismarı ve İhmali

Yrd. Doç. Dr. Didem Yücel

Kadına Yönelik Şiddet

Yrd. Doç. Dr. Veda Bilican Gökkaya

Çocuk Suçluluğunun Gelişim Aşamaları

Yrd. Doç. Dr. M. Burak Gönültaş

Kadın Suçluluğuna Güncel Bakış

Dr. Fulya Giray Sözen

Ceza Sorumluluğun Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Burak Doğangün
Psk. Sara Evli

Çocuklarla Adli Görüşmenin Temel Prensipleri: Okul Öncesi Dönem
Doç. Dr. Neylan Ziyalar
Arş. Gör. Can Çalıcı

Çocukla Adli Görüşme ve İletişim
Dr. Gül Alpar

Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Hizmet Uzmanları
Arş Gör. Özgür Altındağ
Arş. Gör. Dr. Oğuzhan Zengin

Onarıcı Adalet Uygulamaları ve Türkiye'de Ara Buluculukta Sosyal Hizmetin Rolü
Yrd. Doç. Dr. Semra Saruç

Sosyal İnceleme ve Değerlendirme
Doç. Dr. Cengiz Özbesler

3. BÖLÜM ADLİ SOSYAL HİZMETTE YAKLAŞIM VE MÜDAHALE

Mağdur Hakları ve Sosyal Hizmet Yaklaşımı
Prof. Dr. Aliye Mavili
Yrd. Doç. Dr. Serap Daşbaş

Göçmenler, Sığınmacılar ve Mültecilerle Sosyal Hizmet
Yrd. Doç. Dr. Vehbi Ünal

Denetimli Serbestlik ve Madde Bağımlılığında Sosyal Hizmet Müdahalesi
Doç. Dr. İshak Aydemir

Boşanma Sürecinde Sosyal Hizmet Uygulamaları
Yrd. Doç. Dr. Şeyda Yıldırım
Yrd. Doç. Dr. Hakan Baydur

Sosyal Hizmet Açısından Mobbing
Yrd. Doç. Dr. Meral Öztürk

Adli Sosyal Hizmet Açısından Mesleki Bir Rol Olarak Aile Ara Buluculuğu
Uzm. Ural Nadir
Arş. Gör. Hatice Nuhoğlu

Ötanazi, Hasta Vasiyetnamesi İle Palyatif ve Hospis Bakımına Genel Bir Bakış
Prof. Dr. Murat Yıldız

İngiltere'de Çocukların İhmal ve İstismardan Korunmasına İlişkin Sosyal Çalışma Uygulamaları ve Adli Süreçler
Dr. Önder Beter

ÖN SÖZ

Ülkemizde son on yılda sosyal hizmet; önemi, değeri ve popülaritesi artan bir bilim ve meslek alanı olarak dikkat çekmeye başlamıştır. Üniversitelerimizde sosyal hizmet bölümü sayısı birkaç yıl içinde beş kat artmış, 2015 yılı itibarıyla da ilk defa kayıt yaptıran öğrenci sayısı yaklaşık 6500'e ulaşmıştır. Bununla beraber kamu ve özel kurum/kuruluşlarda sosyal hizmet uzmanı istihdam düzeyi ve dolayısıyla sosyal hizmetin bilinirliği ve görünürlüğü artmaya başlamıştır. Bu bağlamda Adalet Bakanlığı bünyesindeki kurum ve kuruluşlarda "adalet sisteminde sosyal hizmet" anlayışının, yerini "adli sosyal hizmet" anlayışına bırakması sosyal hizmetin önem ve değerinin olumlu yönde evrilişinin bir göstergesidir.

Bu kitabın adli sosyal hizmet alanında Türkçe yazılan ilk eser olmasının yanı sıra kitapta yer alması gerekli konuların belirlenmesi, yazarların çalışmalarını belirli bir süre içinde itinayla hazırlamaları, yazarların ve araştırmacıların organize edilmeleri, yayına hazırlama ve nihayetinde de basılma sürecindeki çabalar kitaba verilen emeklerin kısa bir özetidir.

Bu kitapta adli sosyal hizmet alanıyla ilgili farklı konu, kavram ve yaklaşımlar bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede adalet sisteminin yapısından ceza sorumluluğunun değerlendirilmesine, adli viktimolojiden çocuk koruma kanununa, mağdur haklarından mobbinge, denetimli serbestlikten ötanaziye, aile ara buluculuğundan sosyal inceleme ve değerlendirmenin nasıl yapılacağına kadar birçok konu, alanında yetkin bilim insanları tarafından adli sosyal hizmet bakış açısıyla kaleme alınmıştır.

Adli sosyal hizmet alanında ilk olması nedeniyle bu kitabın bazı beklentileri tam anlamıyla karşılamayacağının bilincinde olmakla birlikte bundan sonra yapılacak çalışmalar için ilham kaynağı, yönlendirici ve teşvik edici olacağına inanıyorum. Bu nedenle kitabın fikir aşamasından basımına kadar olan bu süreçte emeği geçen başta editörlerimiz Sayın Yrd. Doç. Dr. Didem Yücel ve Sayın Yrd. Doç. Dr. M. Burak Gönültaş olmak üzere çok değerli yazarlarımızı kutluyorum.

Prof. Dr. Murat Yıldız

İÇİNDEKİLER

Bölümler ve Bölüm Yazarları iii
Ön Söz v
Teşekkür vi
İçindekiler viii
Editörlerin Öz Geçmişleri xviii
Yazarların Öz Geçmişleri xix

I. BÖLÜM ADLİ SOSYAL HİZMET 1

Adli Sosyal Hizmet: Adalet Mekanizmasındaki Yeri ve Önemi 2

Genel Bilgiler 3

1.1. Adli Sosyal Hizmet Kavramı 3

1.2. Adalet Mekanizmasının Soğuk Yüzü ve Adli Sosyal Hizmetin Yeri 4

2. Uygulamada Yaşanan Sıkıntılar 6

3. Adli Sosyal Hizmet Uygulamasında Standartlar ve Etik İlkeler Bahsi 7

Sonuç ve Öneriler 10

Kaynakça 12

II. BÖLÜM ADLİ SOSYAL HİZMETTE ÖNEMLİ KONULAR 15

Türk Adalet Sistemi ve Adliye Teşkilatı 16

1. Yargı Örgütü 16

2. Anayasa Yargısı 16

2.1. Anayasa Mahkemesinin Yapısı 17

2.2. Anayasa Mahkemesinin Görev ve Yetkileri 17

2.3. Anayasa Mahkemesinin Denetim Yolları 17

2.4. Anayasa Mahkemesi Kararları 18

3. Adli Yargı 19

3.1. Hukuk Mahkemeleri 19

3.2. Ceza Mahkemeleri 20
3.3. Cumhuriyet Başsavcılığı 22
3.4. Yüksek Yargı: Yargıtay 22
4. İdari Yargı 22
4.1. İdare Mahkemeleri 22
4.2. Vergi Mahkemeleri 22
4.3. İdare ve Vergi Mahkemelerindeki Dava Türleri 23
4.4. Bölge İdare Mahkemesi 23
4.5. Yüksek Yargı: Danıştay 23
5. Askerî Yargı 24
6. Askerî İdari Yargı 24
7. Uyuşmazlık Yargısı 24
8. Nöbetçi Hâkim ve Cumhuriyet Savcısı Sistemi 25
9. Mahkeme Kararlarının İcrası ve İnfazı 25
10. Yargılama ve Soruşturma Giderleri 26
10.1. Hukuk Mahkemelerinde Yargılama Giderleri 26
10.2. Ceza Yargılamasında Yargılama Giderleri 26
11. Adli Yardım 27
11.1. Hukuk Mahkemelerinde Adli Yardım Hizmeti 27
11.2. Ceza Yargılamasında Adli Yardım Hizmeti 27
12. Yargı Etiği 28
Sonuç 29
Kaynakça 29

Sosyal Çalışma Görevlilerinin Hukuki Durumu 31
Kaynakça 35

Ceza İnfaz Kurumları 36
1. Ceza İnfaz Kurumu Kavramı 36
2. Ceza İnfaz Kurumunun Unsurları 37
3. Cezaevi Mimarisi 37
4. Türkiye'de İnfaz Kurumlarının Çeşitleri 39
4.1. Açık Ceza İnfaz Kurumları 39
4.2. Kapalı Cezaevleri 41
5. Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ile Çocuk Eğitim Evleri 48
5.1. Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu 49
5.2. Çocuk Eğitim Evleri 49
6. Kadın Ceza İnfaz Kurumları 50
7. Askerî Cezaevi 51

8. İnfaz Personeli ve Ceza İnfaz Kurumlarında Görev Yapan Sosyal Çalışma Görevlileri 52
9. Ceza İnfaz Kurumlarında Düzen 53
9.1. Güvenlik ve Bulundurulabilecek Eşyalar 53
9.2. İnfaz Kurumlarında Arama 53
9.3. İnfaz Kurumu Düzenine Aykırılık Hâllerinde Uygulanacak Tedbirler 54
9.4. Sevk ve Nakil 54
9.5. Ceza İnfaz Kurumlarında Ziyaret 54
10. Ceza İnfaz Kurumlarındaki Çocukların Hakları 55
Kaynakça 57

Adli Viktimoloji 59
1. Genel Bilgiler 59
1.1. Viktimolojinin Tarihçesi 60
1.2. Mağduriyet Risk Faktörleri 62
1.3. Mağduriyetin Etkileri 62
2. Suç Fiiline Göre Mağdurlar 65
2.1. Çocuk İstismarı Mağdurları 65
2.2. Hırsızlık/Yağma Suçu Mağdurları 67
2.3. Aile İçi Şiddet/Yakın İlişkide Şiddet Mağdurları 67
2.4. İstismara Uğrayan Yaşlılar 68
2.5. Israrlı Takip Mağdurları 68
2.6. Cinsel Şiddet ve Tecavüz Mağdurları 69
3. Mağdura Yaklaşım 71
Kaynakça 71

Çocuk Koruma Hukuku 73
1. Genel Bilgiler 73
1.1. Hukukun Genel İlkeleri Uyarınca Çocuğun Korunması 74
1.2. Çocuk Ceza Hukukunun Uluslararası İlkeleri 75
1.3. Çocuk Koruma Kanununa Göre Çocuğun Korunması 77
1.4. Suça Sürüklenen Çocukların Çocuk Koruma Kanununda Yer Alan Yaptırımlar Çerçevesinde Korunması 79
Kaynakça 87

Çocuk İstismarı ve İhmali 88
1. Genel Bilgiler 88
1.1. Patofizyoloji 90
1.2. Çocuk İstismarını Açıklamaya Yönelik Teoriler 91

2. Fiziksel İstismar 93
2.1. Risk Faktörleri 94
2.2. Klinik Belirti ve Bulgular 95
2.3. Sarsılmış Bebek Sendromu 99
2.4. Munchausen By Proxy Sendromu (Mbps) 99
3. Duygusal İstismar 101
3.1. Etiyoloji 102
3.2. Klinik Belirti ve Bulgular 102
4. İhmal 103
4.1. Etiyoloji 104
4.2. Klinik Belirti ve Bulgular 104
5. Cinsel İstismar 105
5.1. Etiyoloji 107
5.2. İstismarcı 108
5.3. Klinik Belirti ve Bulgular 108
5.4. Cinsel İstismarın Çocuklar Üzerindeki Etkileri 110
5.5. Cinsel İstismar Mağduru Çocuklar ile İletişim 111
6. Ensest 113
7. Hastane Çocuk Koruma Birimleri/Çocuk İzlem Merkezleri 116
Kaynakça 119

Kadına Yönelik Şiddet 122

1. Şiddet 122
2. Kadına Yönelik Şiddet ve Nedenleri 123
3. Kadına Yönelik Şiddetin Türleri 127
3.1. Fiziksel Şiddet 128
3.2. Psikolojik/Duygusal Şiddet 130
3.3. Cinsel Şiddet 131
3.4. Ekonomik Şiddet 134
4. Şiddet Uygulayan Erkeklerin ve Şiddete Uğrayan Kadınların Genel Özellikleri 136
5. Şiddete Uğrayan Kadınların Başvurduğu (Müdahale Edici-Koruyucu ve Önleyici) Kurumlar 137
6. Sonuç 138
Kaynakça 140

Çocuk Suçluluğunda Gelişim Aşamaları Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Okul Bazlı Yaklaşım 143

1. Genel Bilgiler 145
1.1. Çocuk Suçluluğunda Gelişim Aşamaları 145

1.2. Çocuk Suçluluğu ile İlgili Teorilerde Okulun Rolü 147
1.3. Okula Bağlı Risk Faktörleri ve Çocuk Suçluluğu 149
1.4. Çocuklar Arasında Görülen Akran Zorbalığı ve Sanal Zorbalık 151
Değerlendirme ve Öneriler 152
Kaynakça 154

Kadın Suçluluğuna Güncel Bakış 155
1. Cezaevinde Kadın Olmak ve Temel Problemler 158
2. Kadın Cezaevleri İçin Kadın Politikası Gerekliliği 162
Sonuç ve Öneriler 162
Kaynakça 164

Ceza Sorumluluğun Değerlendirilmesi 165
1. Uluslararası Mevzuatta Ceza Sorumluluğu 165
2. Türk Hukukunda Ceza Sorumluluğu 166
2.1. Yaş Küçüklüğü 167
2.2. Sağır ve Dilsizlik 168
2.3. Akıl Hastalığı 168
2.4. Geçici Nedenler, Alkol veya Uyuşturucu Madde Etkisinde Olma 169
3. Ceza Sorumluluğun Değerlendirmesinin Hukuki Zemini: Bilirkişilik 169
3.1. Bilirkişi Raporu, Uzman Mütalaası 170
4. Adli Psikiyatrik Değerlendirme Süreci 170
5. Yetişkinlerin Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi 172
6. Ergenlerin Ceza Sorumluluğun Değerlendirilmesi 173
6.1. Biyopsikososyal Faktörler 173
6.2. Sosyokültürel Faktörler 173
6.3. Ahlaki Muhakeme Düzeyi 174
6.4. Hukuki Muhakeme ve Hukuki Bilgi Düzeyi 174
7. Çocukların Ceza Sorumluluğun Değerlendirmesinde Sosyal İnceleme Raporlarının Yeri 175
7.1. Sosyal İnceleme Raporunda İçerik ve Biçim 175
Kaynakça 177

Çocuklarla Adli Görüşmenin Temel Prensipleri: Okul Öncesi Dönem 178
1. Görüşme Stratejileri 181
1.1. Soru Sorma Teknikleri 182
1.2. Adli Amaçlı Görüşmede Huni Tekniği 183
1.3. Etkin Dinleme 184
2. Çocuğun Gelişim Evrelerına Göre İletişim Becerileri: Okul Öncesi Dönem 185

3. Okul Öncesi Çağdaki Çocukla Görüşmede Prensipler 188
Kaynakça 189

Çocukla Adli Görüşme ve İletişim 191

1. Adli Görüşme 191
2. Adli Görüşmede Sosyal Çalışma Görevlisinin Tutumu 192
3. Çocukla Adli Görüşme Aşamaları: "İfade Alma Protokolü" 193
   3.1. Çocukla Adli Görüşmeye Hazırlık 194
   3.2. Çocukla Tanışma 194
   3.3. Çocuğun Geliş Nedeni/Olay Öyküsü 196
4. Kriter Bazlı İfade Analizi 201

Kaynakça 202

Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Hizmet Uzmanları 204

1. Sosyal Hizmetin Tanımı ve Eylem Alanı 204
2. Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Hizmet Uygulamaları 205
   2.1. Çocuk Adalet Sistemindeki Sosyal Hizmet Uygulamalarının Tarihsel Gelişimi 206
   2.2. Çocuk Adalet Sistemi İçerisindeki Birimlerde Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve Görevleri 211

Sonuç 218
Kaynakça 221

Onarıcı Adalet Uygulamaları ve Türkiye'de Ara Buluculukta Sosyal Hizmetin Rolü 223

1. Onarıcı Adalet Kavramı ve Tarihsel Arka Plan 224
2. Onarıcı Adalet Programlarının Özellikleri ve Yaygın Olarak Kullanılan Onarıcı Adalet Programları 226
   2.1. Mağdur-Fail Ara Buluculuğu (Mfa) (Victim Offender Mediation) 228
   2.2. Toplum ve Aile Grup Konferansları (Community And Family Group Conferencing) 229
   2.3. Ceza Belirtme Çemberleri (Peacemaking Circle, Healing Circle) 230
3. Türkiye'de Onarıcı Adalet ve Ara Buluculuk Uygulamaları 231
4. Onarıcı Adalet Uygulamaları ve Ara Buluculukta Sosyal Hizmetin Rolü 231

Sonuç 233
Kaynakça 234

Sosyal İnceleme ve Değerlendirme 236

1. Sosyal İnceleme ve Değerlendirmenin Gelişim Süreci 236
2. Sosyal Hizmet Müdahalesinde Sosyal İnceleme ve Değerlendirme 237

Kaynakça 241

III. BÖLÜM **ADLİ SOSYAL HİZMETTE YAKLAŞIM VE MÜDAHALE** 243

Mağdur Hakları ve Sosyal Hizmet Yaklaşımı 244

1. Mağduriyet Türleri 245
2. Mağdur Haklarının Kavramsal Çerçevesi 245
   - 2.1. Mağdur Kavramı 245
   - 2.2. Suçtan Zarar Gören ve Mağdur Ayrımı 246
3. Mağdur Haklarının Tarihsel Gelişimi 246
4. Uluslararası Metinlerde Mağdur Hakları 247
   - 4.1. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkında 27 Sayılı Tavsiye Kararı 247
   - 4.2. Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi 248
   - 4.3. 28 Haziran 1985 Tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Durumunun İyileştirilmesine İlişkin 11 Sayılı Tavsiye Kararı 248
   - 4.4. 29 Kasım 1985 Tarihli Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Birleşmiş Milletler Deklarasyonu 248
   - 4.5. 17 Eylül 1987 Tarihli Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 21 Sayılı Kararı 248
   - 4.6. Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin 15 Mart 2001 Tarihli Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararı 248
   - 4.7. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Yardımla İlgili 14 Haziran 2006 Tarihli ve 8 Sayılı Tavsiye Kararı 249
   - 4.8. Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunması Hakkında Asgari Standartlar Oluşturmak Üzere Avrupa Birliği Parlamentosu ve Konseyi'nin 2012 Tarihli ve 29 Sayılı Direktifi 249
5. Türk Hukukunda Mağdur Hakları 249
   - 5.1. Ceza Muhakemesi Kanununda Mağdur Hakları (Mağdurun Soruşturma Evresindeki Hakları, Mağdurun Kovuşturma Evresindeki Hakları, Mağdurun Diğer Hakları) 251
6. Hak Kavramı ve Mağduriyet İlişkisi 251
7. Sosyal Refah ve Sosyal Hizmetin Sosyal Sorunlar ve Mağduriyetle İlişkisi 252
8. Sosyal Hizmet Yaklaşımı 254

Sonuç 256

Kaynakça 257

Göçmenler, Sığınmacılar ve Mültecilerle Sosyal Hizmet 259

1. Göç Kavramı ve Ülkemizdeki Gelişimi 259
2. Göçmenler, Sığınmacılar ve Mültecilerin Yaşadıkları Sorunlar 263

3. Mülteci Sorununa Yönelik Üretilen Çözümler 264
4. Göçmenler, Sığınmacılar ve Mültecilerle Sosyal Hizmet 264
4.1. Bütüncül ve Sistemci Bir Bakış Açısı 266
4.2. İnsan Hakları Temelli Bir Yaklaşım 266
4.3. Güçlendirme Yaklaşımını Kullanma 267
4.4. Danışmanlık, Bağlantı Kurma ve Yönlendirme İşlevi 267
4.5. Savunuculuk İşlevi 268
Kaynakça 269

Denetimli Serbestlik ve Madde Bağımlılığında Sosyal Hizmet Müdahalesi 271
1. Denetimli Serbestlik 271
1.1. Denetimli Serbestlik Şartları 272
1.2. Denetimli Serbestlik Uygulamaları 273
2. Madde Bağımlılığı 277
2.1. Bağımlılık Yapan Madde Türleri 278
2.3. Madde Bağımlılığının Ortaya Çıkmasını Etkileyen Faktörler 279
2.3. Madde Bağımlılığının Tedavisi 279
3. Denetimli Serbestlik Kapsamındaki Madde Bağımlılarının Tedavisi 281
3.1. Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Verilen Kişiler Hakkında Sağlık Tesislerince Yapılan İşlemler 282
3.2. Erişkin ve Çocuk-Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezlerinde Denetimli Serbestlik 284
4. Madde Bağımlılığı Tedavisinde Sosyal Hizmet Müdahalesi 285
Kaynakça 289

Boşanma Sürecinde Sosyal Hizmet Uygulamaları 290
1. Boşanma 291
1.1. Boşanmalara İlişkin İstatistiksel Veriler 291
1.2. Boşanma Nedenleri 294
1.3. Boşanmaya Neden Olan Temel Konular 296
2. Boşanma Sürecinde Sosyal Hizmet Müdahalesi 299
2.1. Aileyle Sosyal Hizmet 300
2.2. Boşanma Öncesi Dönem 303
2.3. Boşanma Dönemi 305
2.4. Boşanma Sonrası Dönem 306
2.5. Boşanma Süreci Danışmanlığı 306
Son Söz 308
Kaynakça 308

Sosyal Hizmet Açısından Mobbing 310
1. Mobbing Nedir? 310
2. Mobbingin Aşamaları 312
3. Mobbingin Nedenleri 313
3. 1. Mobbingin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Kişilik Özellikleri 313
3.2. Mobbingin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Örgütsel Özellikler 314
4. Mobbingin Sonuçları 315
4.1. Mobbingin Mağdur Üzerindeki Olumsuz Sonuçları 315
4.2. Mobbingin Örgüte ve Topluma Yönelik Olumsuz Sonuçları 316
5. Sosyal Hizmet 316
6. Mobbing ve Sosyal Hizmet 317
Sonuç 322
Kaynakça 322

Adli Sosyal Hizmet Açısından Mesleki Bir Rol Olarak Aile Ara Buluculuğu 325
1. Adli Sosyal Hizmet 325
2. Adli Alanda Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri 326
3. Ara Buluculuk Rolünün Tanımı 329
4. Sosyal Hizmet Uzmanının Mesleki Bir Rolü Olan Ara Buluculuk Rolü 331
5. Ara Buluculuk Süreci 333
6. Türkiye'de Yasal Mevzuat ve Ara Buluculuk 336
7. Ara Buluculuk Eğitim Programları İçerikleri 338
Sonuç 340
Kaynakça 340

Ötanazi, Hasta Vasiyetnamesi ile Palyatif ve Hospis Bakımına Genel Bir Bakış 342
1. Ötanazi 343
1.1. Kavramsallaştırma ve Ayrımlar 344
1.2. Ötanazinin Hukuksal, Etik ve Dinsel Boyutları 348
2. Hasta Vasiyetnamesi (İleri Direktifler) 351
2.1. Hasta Vasiyetnamesinin Hukuksal Boyutu 352
3. Palyatif Bakım ve Hospis Kuruluşları 354
3.1. Ölümün Eşiğinde Olanlar İçin Hastanenin veya Evin Alternatifi Olarak Hospisler 356
3.2. Türkiye'de Durum ve Örgütlenme 358
3.3. Sosyal Hizmet ve Palyatif Bakım 358
Sonuç 359
Kaynakça 361

İngiltere'de Çocukların İhmal ve İstismardan Korunmasına İlişkin Sosyal Çalışma Uygulamaları ve Adli Süreçler **363**
1. İngiltere'de Geçmişten Günümüze Çocuk İhmal ve İstismarının Kısa Tarihçesi 364
2. İngiltere'de İhmal ve İstismara Yönelik Sosyal Çalışma Uygulamaları ve Adli Süreçler 369
3. Bakım Gereksinimi Olan Çocuklara Yönelik Adli Süreçler 376
4. Sosyal Çalışma Müdahalesinin İzleme ve Değerlendirme Aşaması 379
Kaynakça 379

EKLER **381**

Ek I **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme** **382**

Ek II **Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği** **392**

Ek III **Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu** **438**

Ek IV **Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük** **472**

Ek V **Çocuk Koruma Kanunu** **528**

Ek VI **Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik** **538**

Ek VII **Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Öyb (Havana) Kuralları)** **549**

Ek VIII **Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Pekin (Beijing) Kuralları)** **559**

Ek IX **Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)** **573**

paylaşılmasına yardımcı olabilir. Ayrıca alanda çalışan SHU'nun hazırladıkları inceleme raporlarında standardın yakalanmasına yardım edecek bir mekanizmanın varlığı da gereklidir.

- İyi uygulamalar bülteni: Adalet mekanizmasında yer alan adli sosyal hizmet uzmanlarının ve diğer uzmanların uygulama ve müdahalelerinde daha önceden denenmemiş ve faydalı olmuş iyi uygulamaları "olgu sunumları" hâline getirmeleri ve bu alanda çalışan bütün uzmanların ulaşabileceği bir periyodik bültende yayınlamaları sağlanmalıdır. Böylelikle iyi uygulamaların diğer tüm illerde de uygulanması sağlanabilir, uygulamalarda bir standart yakalanabilir ve en önemlisi de alanın literatürünün zenginleşmesi sağlanabilir.

Sonuç olarak bu çalışma, ülkemizde hızla gelişen sosyal hizmet uygulamaları ile yine önemli bir hizmet alanı olan adalet mekanizmasının hangi açılardan birbiri ile ilişkili olduğuna yönelik bir takım bilgileri ortaya koymaktadır. Adalet hizmeti, insanların ve toplumların mutluluğu ve kamu düzeni için belki de en elzem hizmet alanlarından biridir. Bu alan pek çok profesyonelin bir arada çalıştığı multidisipliner bir alandır.

Bu mekanizmaya bir şekli ile giren ve özellikle incinebilir konumda olan bireyler ve çocuklar için, birey ile sistem arasında konuşlanmış aktörlerden biri de adli sosyal hizmet uzmanlarıdır. Adli sosyal hizmet, sosyal hizmetin yaklaşım şekillerini esas alarak bireyi güçlendirmeyi, rehabilite etmeyi ve normal sosyalizasyon sürecine bireyin yeniden katılabilmesine yönelik faaliyetleri planlar ve yürütür. Adli sosyal hizmet bu anlamda sistemin kendi doğasından getirdiği bireye karşı üstünlük unsurunu yine birey özelinde ve insan değerine yönelik olarak rasyonel hâle getirmeyi amaçlar. Bu anlamda, hızla artan suç oranları, dava sayıları ve mağdur insanlar için adli sosyal hizmet disiplini, adalet mekanizması içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

Aslan, N. (2012). *Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Altında Bulunan Bireylerin Aile Yapıları ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Atasü-Topçuoğlu, R. (2013). Sosyal Hizmet Uygulamasında Kuram. (Ed. İ. Tomanbay), *Sosyal Hizmet Uygulamaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 1832.

Barker, R. L. (2003). *The social work dictionary* (5nd ed.). Washington, DC: NASW Press.

Barker, R.L., Branson, D.M. (2000). *Forensic Social Work: Legal Aspects of Professional Practice* (2nd ed.). Binghampton, NY: Haworth Press.

Baykara-Acar, Y. (2014). Adli Sosyal Hizmet ve Türkiye'de Çocuk Adalet Sisteminin Tarihi, Sosyal Hizmet Sempozyumu 2014: Türkiye'de Adalet Sistemi ve Adli Sosyal Hizmet, Başkent Üniversitesi, Ankara

Brownell, P., & Roberts, A. R. (2002). A century of social work in criminal justice and correctional settings. *Journal of Offender Rehabilitation*, *35*(2), 1-17.

Butters, R. P., & Vaughan-Eden, V. (2011). The ethics of practicing forensic social work. *Journal of Forensic Social Work*, *1*(1), 61-72.

Değirmenci, O. (2008). Ceza ve ceza muhakemesi hukukunda mağdur hakları. *TBB Dergisi*, 77: 33-86.

Gökçearslan-Çifçi, E. & Gönen, E. (2011). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Etik Karar Verme Süreci. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 22*(2), 149-160.

Green, G., Thorpe, J., & Traupmann, M. (2005). The sprawling thicket: Knowledge and specialisation in forensic social work. *Australian Social Work*,*58*(2), 142-153.

Kartal, B. (2009).Sosyal Hizmetin Tanımı ve Sosyal Hizmet Alanları. (Ed. Y. Şişman), *Sosyal Hizmete Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 1930.

Kelly, L., Smith, N, Gibson, S. (2009). From Intervention Roles to Multisiplinary Practice. (Eds. T. Maschi, C. Bradly, K. Ward), *Forensic Social Work: Psychosocial and legal Issues in Diverse Practice Settings.* Springer Publishing Company: New York

Maschi, T., Killian, M.L. (2009). Defining Collaborative Forensic Social Work With Divers Populations. (Eds. T. Maschi, C. Bradly, K. Ward), *Forensic Social Work: Psychosocial and legal Issues in Diverse Practice Settings.* Springer Publishing Company: New York

Munson, C. (2011). Forensic social work practice standards: Definition and specification. *Journal of Forensic Social Work*, *1*(1), 37-60.

National Organization of Forensic Social Work (2015). What is forensic social work? http://nofsw.org/?page_id=10, Erişim Tarihi: 16.12.2015.

Robbins, S. P., Vaughan-Eden, V., & Maschi, T. M. (2014). It's Not CSI: The Importance of Forensics for Social Work Education. *Journal of Forensic Social Work*, *4*(3), 171-175.

Sheafor, B.W., Horejsi, C.J. (2015a*). Sosyal Hizmet Uzmanlarına Rehberlik Eden İlkeler. Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler* (2. Baskı). (Çev.:O.Uraz). Ankara: Nika Yayınevi.

Sheafor, B.W., Horejsi, C.J. (2015b*).Sosyal Hizmette Uygulama Çerçeveleri. Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler* (2. Baskı). (Çev.:F. Çoban, T.Uraz). Ankara: Nika Yayınevi.

Sokullu-Akıncı, Füsun, (2008), *Viktimoloji*, İstanbul: Beta Yayınevi.

Teater, B. (2015). Güçlendirme ve Dilin Kullanımı, Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri. (1. Baskı). (Çev.: B. Yakut Çakar). Ankara: Nika Yayınevi.

Tomanbay, İ. (2013). Önsöz. (Ed. İ. Tomanbay), *Sosyal Hizmet Uygulamaları.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 1832.

UNICEF (2013).Çocuk ve Aile Mahkemelerinde Sosyal Çalışma Görevlilerinin Yetki ve Sorumlulukları. (Ed. E. Kırımsoy, H. Acar, H. Yokuş Sevük, H. Kaynak, M.Aydın, Ş. Antakyalıoğlu, U. Özdemir, Y. Mutlu, Y. Baykara Acar) *Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı, Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı*. Ankara: UNICEF Türkiye, s. 262-284.

Wilson, M. (2010). *Criminal justice social work in the United States: Adapting to new challenges.* Washington, DC: NASW Center for Workforce Studies.

Weinstein, J. (1997). And Never the Twain Shall Meet Again: The Best Interests of Children and the Adversary System. *U. Miami L. Rev.*, *52*, 79.

Wexler, D. B. (1996). Therapeutic jurisprudence in clinical practice. *The American journal of psychiatry*, *153*(4), 453.

Wormer, K., Roberts, A., Springer, D. W., & Brownell, P. (2008). Forensic social work: Current and emerging developments. (Eds. B.W. White), *Comprehensive Handbook of Social Work and Social Welfare*. John Wiley and Sons: USA

Yavuz, H.A.(2012). Denetimli serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemi içerisindeki genel görünümü üzerine. *Adalet Dergisi*, 42, s. 58-75.

Young. D. (2014). Social workers' perspectives on effective practice in criminal justice settings. Journal of Forensic Social Work, 4(2): 104-122.

nın bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesi, adaletin tecelli etmesindeki en başat aktörlerdir. Hâkim, genelde toplumdan, özelde ise karar vermek zorunda olduğu ihtilâfın taraflarından bağımsızdır. Yargının, diğer iki erkin müdahalelerinden bağımsız hareket edebilmesi gerekir. Çünkü her yargılama, her şeyden önce hür irade ile yapılan bir eylemdir. Emirlere bağlı yargılama, yargılama değildir. Olsa olsa bir yargılamanın zorunlu temsili olabilir (Akın, Akın, 2014, s. 134). Tarafsızlık ise yargı görevinin tam ve doğru bir şekilde yerine getirilmesinin esasıdır. Bu süreç içerisinde hâkim, söz konusu dava ile ilgili kendisini yargılamadan el çektirecek olası durumlardan olabildiğince kaçınmalı, bilerek ve isteyerek adilanelik sıfatına gölge düşürüp şüphe yaratacak herhangi bir davranış, söz veya yorumda bulunmamalıdır.

Bangalor İlkeleri'ne göre hâkim, yasama ve yürütme organlarının etkisi ve bu organlarla uygun olmayan ilişkilerden fiilen uzak olmakla kalmayıp, aynı zamanda öyle görünmelidir. Bu anlamda HSYK başkanının yürütme organının bir üyesi olan Adalet Bakanı olması ve ayrıca bakanlık müsteşarının doğal üye sıfatına sahip bulunması (Kuru ve ark., 2006, s. 99), hâkim ve savcılık mesleğine girişte adayların Adalet Bakanlığı bürokratları tarafından mülakata tabi tutulmaları (Çetiner, 2013, s. 114) ülkemizde yargının bağımsızlığı konusundaki temel tartışmaların belkemiğini oluşturmaktadır.

Bangalor Yargı Etiği İlkeleri 2007 yılında HSYK tarafından, tüm yargı teşkilatına duyurulmuş, yargılama faaliyetlerinde bu ilkelerin göz önüne alınması istenmiştir. Ancak belirtildiği üzere hâkimlerin bağımsızlığı ülkemizde hâlâ üzerinde tartışılan bir konu olmaya devam etmektedir.

SONUÇ

Türk yargı örgütü, dayanağını Anayasa'dan alan yargı yetkisini kullanarak devletin üç temel sac ayağından birini oluşturur. Atatürk'ün sözüyle mülkün temeli olan adaletin tesisi ile vazifelendirilmiş bir organdır. Nitekim bir devletin ne şekilde yönetildiği adliye teşkilatının örgütlenme biçiminden anlaşılabilir. Bu anlamda yargı etiğine ve hukuka bağlı olan bağımsız ve tarafsız hâkim ve savcıların bulunmadığı bir devletin hukuk devleti olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Adaletin tesisi gibi kutsal bir vazifeyi icra eden adliye teşkilatının yapısının da bu vazifeye uygun olacak şekilde oluşturulmuş olması şarttır. Yargılamaların, nihai kararı önemsiz kılacak şekilde uzun sürdürülmeden bitirilmesi, nihai karara karşı başvurulabilecek kanun yollarının hukuk adına tatminkâr sonuçlar vermesi, kararların infazının da etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi, adli yardım ve diğer araçlarla adalete erişilebilirliğin her kişi için mümkün kılınması ve yargılamanın maddi külfetlerinin makul seviyede tutulması hukuk devletinin asgari standartları arasındadır.

KAYNAKÇA

Akın, İ., Akın, T. (2014). Yargı Etiği. Ankara: Ankara Barosu.
Aksel, İ. (2009). Türk Adalet Yönetimi. Ankara: Seçkin.
Aras, B. (2007). Aile Mahkemelerinde Yargılama Usulü. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 158-178.
Arslan, A.S. (2010). Türk Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Yargılama Usulü. *Ankara Barosu Dergisi,* 2010/1, 187-204.
Atay, C. (2012). Hukuka Giriş. Bursa: Sentez.
Baktır, S. (2003). Aile Mahkemeleri. Ankara: Yetkin.
Baltacı, C. (2013). Demokrasi ve Yargı Bağımsızlığı Bağlamında Türkiye'de Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 1, 157-168.
Çetiner, S. (2013). Yargı Etiği. Ankara: Seçkin.
Dinçkol, A. (2005). Hukuka Giriş Hukukun Temel Kavramları. İstanbul: Der.
Duran, L. (1968). İdari İşlemlerden Sorumluluk. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,* 3-4, 3-16.
Gözler, K. (2013). Hukuka Giriş. Bursa: Ekin.

Gözler, K. (2015). Anayasa Hukukuna Giriş. Bursa: Ekin.
Gözübüyük, Ş. (2008). Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları/Introduction to Law and Fundamental Consepts of Law. Ankara: Turhan.
Gözübüyük, Ş. (2009). Yönetsel Yargı. Ankara: Turhan.
Kaboğlu, İ. (2005). Anayasa Hukuku Dersleri. İstanbul: Legal.
Kılınç, A. (2011). Bir İnsan Hakkı Olarak "Adli Yardım". *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi,* 1, 1-10.
Kuru, B., Arslan, R., Yılmaz, E. (2006). Medeni Usul Hukuku. Ankara: Yetkin.
Özbudun, E. (2010). Türk Anayasa Hukuku. Ankara: Yetkin.
Pekcanıtez, H., Atalay, O., Özekes, M. (2012). Medeni Usul Hukuku. İstanbul: Yetkin.
Şen, M. (2013). İdeal Hâkim İhtiyacı ve Yargı Etiği. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,* 14, 691-729.
Tanör, B., Yüzbaşıoğlu, N. (2005). 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku. İstanbul: Beta.

usul ve esasları düzenlemek amacıyla Çocuk İzleme Merkezleri yönetmeliği taslağı hazırlanmıştır (ÇİM Yönetmeliği madde 25).

Bu yönetmelik kapsamında ÇİM'de sosyal çalışma görevlileri Adli Görüşmeci olarak görev alabilmektedir. Adli görüşmeciler, Sağlık Bakanlığı tarafından onaylanmış "Adli Görüşmeci Eğitimi"ni aldıktan sonra bu alanda yeterliliği belgelenmiş psikolog, psikolojik danışman, çocuk gelişim uzmanı, sosyal çalışmacı (sosyal hizmet uzmanı), hemşire ve hekimlerdir.

KAYNAKÇA

Çocuk İzlem Merkezi Yönetmeliği (04.10.2012 tarihli Resmi Gazete, sayı: 28431)

Çocuk Koruma Kanunu (15.07.2015 tarihli Resmi Gazete, sayı: 25876)

Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (23.12.2006 tarihli Resmi Gazete, sayı: 26386)

Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun (18.01.2003 tarihli Resmi Gazete, sayı: 24997)

İcra İflas Kanunu (19.06.1932 tarihli Resmi Gazete, sayı: 2128)

Unicef: Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı, Ankara, 2013

ve yüksek yararı için önemlidir.[28] Kurumda kalan küçüklerin tutuklu olmaları hâlinde genellikle ailelerinin yakınında bulundukları için görüş günlerinde görüşmeleri mümkün olmaktadır. Eğitim evlerinde kalan çocukların durumu ise şu anda sadece 3 eğitim evi bulunmasından dolayı sıkıntılıdır. Bu sebeple, çocuklar ailelerinden oldukça uzak şehirlere gönderilmekte; aileler de yaşadıkları maddi sıkıntılar nedeni ile çocukları ile görüşmeye gelememektedir. Çocuklar bu durumda aileleri ile ancak mektuplaşabilmektedir.

Bu hakların en büyük sıkıntısı, küçüklere disiplin cezası olarak aileleri ile iletişim kurmama cezası verilmesidir. Bu cezayı alan küçük, görüş gününe gelen ailesi ile görüşememekte, mektuplarını alamamaktadır. Özellikle ailesi şehir dışından gelen çocuklar için bu durum ciddi sıkıntılar yaratmaktadır. Ailesi ile iletişim kurmanın kişilik gelişimi açısından önemli olduğunun dikkate alınması gerekmektedir (Berktin, 2010).

İtiraz/Savunma Hakkı: Kurumlarda kalan küçüklerin kendileri hakkında yapılabilecek işlemleri bilmeleri ve bunlara karşı itiraz/savunma haklarını kullanabilmeleri gerekmektedir. CMK gereğince 18 yaşından küçüklere müdafi atanması zorunlu olduğundan dolayı, çocuklar bu hakları avukatları aracılığı ile kullanmaktadır.[29] Küçükler kendileri hakkındaki işlemleri bilmedikleri gibi, bu işlemlere karşı kendilerini nasıl savunacaklarını, itiraz haklarını nasıl kullanacaklarını bilmemektedir.

Yetişkinlerden Ayrı Tutulma Hakkı: Kurumlarda kalan küçüklerin, kesinlikle yetişkinlerden ayrı tutulması gerekmektedir. Bu, suçun sirayet etmemesi ve küçüklerin yetişkinler tarafından değişik işlerde kullanılmamasını sağlamak açısından önemlidir.[30] Çocukların yetişkinler ile aynı birimde bulunmaları, birbirleri ile iletişim kurmaları için yeterli olmaktadır. Aynı kurumun farklı koğuşlarında tutulmaları, kural olarak birbirleri ile hiç görüşmemeleri gerekirken, uygulamada bu kural göz ardı edilmektedir. Görüş yerleri, havalandırmaların aynı olması ve kurum idaresinin gerekli özeni göstermemesi sonucu çocuklar yetişkinler ile görüşebilmekte, hatta aynı koğuşlarda bile kalabilmektedir. Bu durum da çocuğun yetişkinler tarafından özel işlerde, koğuş temizliğinde, suç öğretiminde, ne yazık ki cinsel ihtiyaçların giderilmesinde bile kullanılmaktadır (Berktin, 2010).

KAYNAKÇA

Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (22.08.2015 tarihli Resmi Gazete, 29453)

Akyüz, E. (2013). Çocuk Hukuku. Ankara: Pegem.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (2010)

Balo, Y. (2009). Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması. Ankara: Seçkin.

Berktin, H. (2010). Uluslararası Sözleşmeler ve Türk Hukuk Mevzuatı Açısından Çocuk Cezaevlerinin Hukuki Durumu. E. Gürsoy içinde, Hapishane Kitabı (s. 376-384). İstanbul: Kitabus.

Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (1985)

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1995)

Ceza İnfaz Kurumlarındaki Hükümlülerin Cezaevi Dışındaki İşyerlerinde Çalıştırılması Hakkında Yönetmelik (09.10.1983 tarihli Resmi Gazete, 18186)

Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun (09.08.1997 tarihli Resmi Gazete, 23075)

28 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, madde 3, 18; Havana Kuralları, 22, 30; Anayasa, madde 41, 48; Ceza İnfaz Kurumları İle Tevkiflerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük, madde 152

29 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, madde 37, 40; Havana Kuralları, 24, 25; Ceza İnfaz Kurumları İle Tevkiflerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük, madde 157-177

30 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, madde, 37, 40; Havana Kuralları 17; Mahpusların Islahı için Asgari Standat Kurallar, madde 85.

Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Yönetmeliği (21.06.2001 tarihli Resmi Gazete, 24439)
Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu (02.08.2002 tarihli Resmi Gazete, 24834)
Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (13.12.2004 tarihli Resmi Gazete, 25685)
Ceza İnfaz Kurumları İle Tevkiflerinin Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazına Dair Tüzük (06.04.2006 tarihli Resmi Gazete, 26131)
Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük (06.04.2006 tarihli Resmi Gazete, 5: 14, 26131)
Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama Kitabı (2003) (Erişim: http: //www.unicef.org.tr/bilgimerkezidetay.aspx?id=10144)
Demirbaş, T. (2015). İnfaz Hukuku (4 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Donay, S. (2014). Türk Ceza İnfaz Hukuku (1 b.). İstanbul: Beta Yayıncılık.
Hapislik Dışı Tedbirler İçin BM Asgari Standart Kuralları - Tokyo Kuralları (1991)
Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkındaki Yönetmelik (13.12.2004 tarihli Resmi Gazete)
Işıktaç, Y. (2013). Adalet Psikolojisi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
İnfaz Hakimliği Kanunu (23.05.2001 tarihli Resmi Gazete, 24410)
İpek, K. (2010). Ceza ve Tevkifevleri. Hapishane Kitabı (s. 221-225). İstanbul: Kitabus
İşkencenin ve Gayri İnsani Muamele veya Cezanın Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi (1988)
Kısa, Z. Ö. (2012). *Ceza İnfaz Sisteminde Sağlık Hizmetleri El Kitabı.* (T. M. Projesi, Dü.) Ankara: Şen Matbaa.
Koçak, O., & Altun, S. (2010). Ceza İnfaz Kurumundaki Hükümlülerin Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Hükümlü İstihdamına Katkısı. *Çalışma İlişkileri Dergisi, 1*(1), 95-117.
Kurt, M. (2006). *Türkiye'de Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı.
Mandıracı, B. (2015). *Türkiye'de Ceza İnfaz Politikaları ve Kurumlarına İlişkin Yapısal Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* İstanbul: Tesev Yayınları.
Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları - Havana Kuralları (1990)
Özbek, V. Ö. (2013). *İnfaz Hukuku.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
Sağlam, Y. (2003). *Türk İnfaz Sisteminde Ceza İnfaz Kurumları.* Ankara.
T.C.Milli Savunma Bakanlığı. (Erişim Tarihi: 2015, 02, 17). (http: //www.msb.gov.tr/AskeriAdalet/icerik/askeri-cezaevi-yonetmeligi)

3. MAĞDURA YAKLAŞIM

Mağdurlara olay sonrasında doğru yaklaşım, hem onun tekrar travmatize olmasını önlemek, hem de olay ile ilgili daha sağlıklı bilgi alabilmek için oldukça önem taşır. Bu sebeple, suç olaylarına müdahale eden ekiplerin bu konuda eğitim almış olmaları gereklidir.

Öncelikle bu bireylere duyarlı şekilde yaklaşmak gerekmektedir. Suç esnasında, mağdurların yoğun şekilde yaşadıkları kontrol kaybı ve güvende olmama hissi göz önünde bulundurarak, onlarla konuşmak için, kendilerini güvende hissedebilecekleri bir yerde görüşmek faydalı olacaktır. Amacı ne olursa olsun (soruşturma, sağlık kontrolü, hukuk danışmanlığı…) mağduru konuşmaya zorlamak, arka arkaya sorular sormak, sağlıklı bilgi almayı zorlaştıracaktır.

Olay sonrasında bireyler, içinde bulundukları psikolojik durum sebebiyle, konuşmaya hazır hissetmeyebilir, olayları net hatırlayamayabilir, ifade etmekte zorluk çekebilir. Ona zaman tanımak, verdiği tepkileri normalize etmek iyi gelecektir. Başından sonuna kadar, bölmeden, anlatabildiği şekilde yaşantısını anlatmasını sağlamak, daha sonrasında sorular sorarak anlaşılmayan veya eksik kaldığını düşünülen yerleri tamamlamak, daha bütünsel bir resme sahip olabilmeye yardımcı olacaktır. Anlatımın devamlı sorularla kesilmesi, yargılayıcı ifadeler kullanmak, mağdurun kendisini kapatmasına ve konuşmayı reddetmesine sebep olabilir. Mağdurla iyi bir ilişki kurup, biraz süre geçtiğinde ve daha rahatladığında yeni bilgiler hatırlayabileceğini anlatmak, böyle bir durumda kimleri arayabileceği hakkında bilgi vermek de önemlidir. Mağdurlar sonradan hatırladıkları şeyleri kendilerine inanılmayacağı endişesi ile suçluluk ve/veya utanç duyguları sebebiyle anlatmaya çekinebilmektedirler. Kurulacak iyi bir ilişki bu sorunu önleyecektir. Bütün bunlara ek olarak, mağduru yardım alabileceği (psikolojik, hukuki, ekonomik…) kurumlara yönlendirmek, bu konuda bilgi vermek onların süreçte tekrar mağdur olması ihtimalini azaltacak, ayrıca onlara daha kontrol sahibi hissetmelerini yardımcı olacaktır (Miller, 2008).

KAYNAKÇA

American Psychiatric Association (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 5th Edition. Arlington VA: American Psychiatric Association.

Beck, G.J., Mcniff, J., Clapp, J.D., Olsen, S.A., Avery, M.L., Hagewood, H.J. (2011). Exploring Negative Emotion In Women Experiencing Intimate Partner Violence: Shame, Guilt And PTSD: *Behavior Therapy, 42*: 740-750.

Briere, J.N. & Scott, C. (2013). Principles of Trauma Therapy: A Guide to Symptoms, Evaluation and Treatment. Second Edition Revised and Expanded. Los Angeles, CA: Sage Publications.

Brown, S.L. (2007). Counseling Victims of Violence: A Handbook for Helping Professionals. Second Edition. Berkeley, CA: Hunter House Publishers.

Burgess, A.W. & Brown, K. (2010). Victims of Rape and Sexual Assault. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed.). *Victimology: Theories and Applications* Içinde (S.225-260). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Burgess A.W. & Clements, P.T. (2010). Child and Adolescent Victimization. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed.). *Victimology: Theories and Applications* Içinde (S.127-173). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Burgess, A.W. & Regeht, A.R. (2010). Victimology Concepts and Theories. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed.). *Victimology: Theories and Applications* Içinde (S.31-67). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Burgess, A.W. & Roberts, A.R. (2010) Crime and Victimology. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed). *Victimology: Theories and Applications* içinde (S.1-31). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Canadian Resource Center for Victims of Crime (2005) "The Impact of Victimization" October, http: //www.crcvc.ca/docs/victimization.pdf 29.12.2015.

Dağlı, T.E. (2015). Çocuğun Cinsel Istismarı. T.E. Dağlı, (Ed.), Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Çocuğun Korunması Içinde (S. 41-52) İstanbul: Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği.

Doerner, W. G. & Lab, S. (2012). Victimology. 6th Edition. Burlington, MA: Elsevier.

Ferguson, C. & Turvey, B.E. (2009). Victimology: A Brief History with an Introduction to Forensic Victimology. B. E. Turvey Ve W. Petherick (Ed.), *Forensic Victimology: Examining Violent Crime Victims in Investigative and Legal Contexts* Içinde (S. 1-32). Burlington, MA: Elsevier Academic Press.

Foa, E.B. & Rothbaum, B.O. (1998). Treating the Trauma of Rape: Cognitive-Behavioral Therapy for PTSD. New York: Guilford Press.

Hacıömeroğlu-Atçeken, Ş. (2015). Duygusal İstismar. T.E. Dağlı, (Ed.), *Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Çocuğun Korunması* Içinde (S.52-57) İstanbul: Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği.

Holmes, R.M. & Holmes, S.T. (2009). Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool. Thousand Oaks, CA: Sage Publication.

İnanıcı, M.A. (2015). Çocuğa Yönelik Fiziksel Istismar. T.E. Dağlı, (Ed.), *Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Çocuğun Korunması* içinde (S. 30-41) İstanbul: Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği.

Karmen, A. (2010). Crime Victims: An Introduction to Victimology. 7th Edition. Belmond, CA: Wadsworth Cengage Learning.

Levine, P.A. & Frederick, A. (1997). Waking the Tiger: Healing Trauma. Berkeley, CA: North Atlantic Books.

Mcgrath, M. (2009). Psychological Aspects of Victimology. B. E. Turvey Ve W. Petherick (Ed.), *Forensic Victimology: Examining Violent Crime Victims in Investigative and Legal Contexts* Içinde (S. 229-265). Burlington, MA: Elsevier Academic Press.

Mechanic, M.B. (2002). Stalking Victimization: Clinical Implications for Assessment and Intervention. K.E. Davis, I.H. Frieze, R.D. Maiuro (Ed.), *Stalking: Perspectives on Victims and Perpetrators* Içinde (S. 31-61). New York: Springer Publising.

Miller, L. (2008). Counseling Crime Victims: Practical Strategies for Mental Health Professionals. New York: Springer Publishing Company.

Morewitz, S.J. (2004). Stalking and Violence: New Patterns of Trauma and Obsession. New York: Kluwer Academic Publishing.

Sokullu-Akıncı, F. (2008). Viktimoloji. Istanbul: Beta Basım Yayın A.Ş.

Wilson, J.K. (2009). The Praeger Handbook of Victimology. Santa Barbara, CA: Greenwood Publishing Group.

Petherick, W. (2009). Victims of Stalking. B. E. Turvey Ve W. Petherick (Ed.), *Forensic Victimology: Examining Violent Crime Victims in Investigative and Legal Contexts* Içinde (S. 329-357). Burlington, MA: Elsevier Academic Press.

Regehr, C. (2010). Stalking Victims. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed.). *Victimology: Theories and Applications* Içinde (S.261-286). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Regeht, C. & Burgess, A.W. (2010) Elder Abuse. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed.). *Victimology: Theories and Applications* Içinde (S.287-308). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Regehr, C. & Roberts, A.R. (2010) Intimate Partner Violence. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed.). *Victimology: Theories and Applications* Içinde (S.197-225). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Roberts, A.R. & Yeager, K.R. (2009). The Pocket Guide to Crisis Intervention. New York: Oxford University Press.

Turvey, B. (2009). Intimate Violence. B. E. Turvey Ve W. Petherick (Ed.), *Forensic Victimology: Examining Violent Crime Victims in Investigative and Legal Contexts* Içinde (S. 229-265). Burlington, MA: Elsevier Academic Press.

Van Der Kolk, B. (2014). Body Keeps The Score: Brain, Mind, And Body In The Healing Of The Trauma. New York: Viking Penguin.

Walker, L.E.A. (2009). Battered Woman Syndrome. Third Edition. New York: Springer Publishing.

Zaykowsky, H. & Campagna, L. (2014). Teaching Theories of Victimology. *Journal of Criminal Justice and Education, 25: 4*, 452-467.

Zur, O. (2008). Rethinking "Don't Blame the Victim": Psychology of Victimhood. Journal of Couple Therapy, 4(3/4), 15-36. http: //www.zurinstitute.com/victimhood.html 19.12.2015.

KAYNAKÇA

Aktürk, A. İ. (2008). Ceza Davalarına Yansımış Kadın Kaynaklı Şiddetin Hukuksal ve Adli Tıbbi Boyutu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Aktürk, A. İ. (2015). Çocuk Yargılamasında Koruma Tedbirlerinin Değerlendirilmesi.Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Universitesi, İstanbul.

Artuk, M. E., Gökcen, A., Yenidünya, C. (2006). Ceza Hukuku Genel Hükümler 1, (5237 Sayılı Yeni Tck. Ya Göre Hazırlanmış). Ankara: Seçkin Kitabevi.

Criminal Justice İn America. (2011). S. E. Cole F.G (Ed.)

Demirbaş, T. (2009). Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Dönmezer, S., Erman, S. (1991). Nazari Tatbiki Ceza Hukuku. İstanbul: Beta Yayınları.

Erükçü, G., Akbaş E. (2012). Türkiye'de Çocuk Mahkemeleri Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1(3), 135-152.

Feld, B. C. (2013). The Youth Discount: Old Enough To Do The Crime, Too Young To Do The Time. Ohio State Journal Of Criminal Law, 11: 1.

İçel, K., Sokullu Akıncı, F., Özgenç, İ. ve ark. (2002). İçel Yaptırım Teorisi. İstanbul: Beta Yayınları.

Nullum.(2015), Fromhttp: //www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/nullum_crimen, _nulla_poena_sine_praevia_lege_poenali.html

Özen, M. (2010). Non Bis İn İdem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Xıv(1).

Öztürk, B., Erdem, M. R. (2006). Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Soyaslan, D. (2005). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncelleştirilmiş 3.Bası., Ankara: Turhan Kitabevi.

Topaloğlu, M. (2008). Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü, Hukuk Anabilimdalı, Kamu Hukuku Bilimdalı Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Öykü, fizik muayene, laboratuvar incelemeleri ve konsültasyonlar sonucu istismar düşünülüyor mu?

Evet/Yüksek Olasılık	Hayır
*Adli rapor düzenlenmesi (Adli tıp uzmanı yoksa, pediatri uzmanı veya pratisyen hekim de rapor düzenlenmesinden sorumludur) *İstismar ihbarı ve çocuğun korunma kararının alınabilmesi için savcılığın yazılı olarak bilgilendirilmesi *ASPB'ye rapor yazarak bilgilendirme *Başhekimliğin bilgilendirilmesi ve yasal sonuç alınana kadar çocuğun hastanede yatırılması	*Tıbbi sorunlar giderildikten sonra çocuk evine gönderilebilir.

Çocuk istismarından şüphelenildiğinde, multidisipliner yaklaşım önemlidir. Adli tıp uzmanlarının yanı sıra, çocuk ve ergen ruh sağlığı, çocuk cerrahisi uzmanları, çocuk gelişimi uzmanları, psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarının desteğinin alınması gerekmektedir. İstismar olarak ele alınan bazı vakalarda, çocuklarla birlikte ailelerin de örseleneceği bilinmeli ve istismara uğrayan çocuğun ailesinin de psikiyatrik değerlendirmesinin yapılması ve gerekli desteğin verilmesi önemlidir. Konu ancak tüm uzmanlar ve yasal mercilerle birlikte ele alındığında, sağlıklı bir değerlendirme olanağı vardır.

İstismar kanıtlanmadığı sürece, mutlaka şüpheli olarak kabul edilmelidir. Vakanın çocuk istismarı olduğuna ilişkin şüphe bulunuyorsa, Cumhuriyet Başsavcılıklarına adli rapor ile birlikte başvurularak, çocuk hakkında koruma kararı aldırılmalı ve çocuğun tedavisinin sürebilmesi için, yasal güvence istenmelidir. Ancak koruma altına alınan ya da kurumlara yerleştirilen çocukların bazı durumlarda daha fazla örselenebileceği de unutulmamalıdır. Hukuki danışmanlık konusunda, barolara başvurularak, Çocuk Hakları Komisyonlarında görev yapan avukatlar ile gönüllü kuruluşların desteği istenebilir. Türkiye koşullarında çocuk istismarından şüphelenilen durumlarda, Kara ve arkadaşlarının (2004) çalışmasından aktarılan aşağıdaki akış şemasından yararlanılabilir.

KAYNAKÇA

Akyüz, E. (2013). *Çocuk Hukuku.* Ankara: Pegem.

Arvas, A. (2007). Çocuklarda Fiziksel İStismar. *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Pediatrik Aciller*(57), 177-182.

Avşar ve ark. (2014). Çocukta Fiziksel İstismar Sonucu Ölüm: Olgu Sunumu. *Adli Tıp Dergisi, 28*(3), 287-293.

Ayaz, M., & Ayaz, A. (2014). Çocuk İstismarına Birimler Arası Yaklaşım: Bir Olgu Sunumu. *Klinik Psikiyatri*(17), 98-202.

Aydemir, İ., & Yurtkulu, F. (2012). Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarla Mücadelede Çocuk İzlem Merkezi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1*(2), 151-164.

Baysal, S. (2007). Tıbbi İhmal. *Çocuk İstismarı 1: Tanımlar* içinde (s. 265-273). Ankara: Seçkin.

Beyazıt, U., & Ayhan, A. (2015). An Overview Of The Scientific Studies Conducted In Turkey Which Examines The Sexual Abuse Cases Covering Children As The Victims. *International Journal of Social Science*(31), 443-453.

Beyazova, U., & Şahin, F. (2007). Çocuk İstismarı ve İhmaline Yaklaşımda Hastane Çocuk Koruma Birimleri. *Türk Pediatri Dergisi, 42*(16), 16-18.

Bilginer ve ark. (2013). Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı: Mağdur ve Sanık Açısından Çok Yönlü Bakış. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences, 26*(55), 55-64.

Bostancı, N. &. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Depresif Belirtileri Üzerine Etkisi. *New Symposium Journal, 44*(4), 189-195.

Bozbeyoğlu ve ark. (2010). Ailenin Karanlık Yüzü: Türkiye'de Ensest. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 13*(1), 1-37.

Bulut, S. (2007). Çocuk Cinsel İstismarı Hakkında Bir Derleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(28), 139-156.

Can ve ark. (2009). Çocuk İstismarı Olgularında Hekim Sorumluluğu. *Klinik Gelişim, 22*(14), 89-94.

Cavlan, E. (2014). *Türkiye Ensest Atlası Projesi.* Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu.

Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı - Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı. (2013). Ankara.

Derneği, İ. H. (2008). *Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme: Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu.* Ankara: Berkay.

Dokgöz, H. (2007). Munchausen Sendromu. *Çocuk İstismarı 1: Tanımlar* (s. 275-290). içinde Ankara: Seçkin.

Dönmez, Y., ve ark., v. (2014). Cinsel İstismar Mağduru Çocuk ve Ergen Olgularımızın Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri. *Turgut ÖZal Tıp Merkezi Dergisi, 21*(1), 44-48.

Erkan, G. (2004). Cinsel Yönden İstismar Edilmiş Çocuklarla Mülakat. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 15*(1), 1-4.

Ertur, & Yaycı. (2011). Erkek Mağdur Açısından Ensest. *Adli Tıp Dergisi, 25*(3), 199-213.

Göker ve ark. (2010). Cinsel İstismar Mağduru Olan Çocukların Başvuru Şekilleri, Klinik ve Sosyodemografik Özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 17*(4), 15-21.

Güner ve ark. (2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem: İstismar. *Van Tıp Dergisi, 17*(3), 108-113.

Güzel, A. (2015). Çocuk İstismarı ve İhmali. *Derman Tıbbi Yayıncılık*, 1-14.

İmren ve ark. (2013). Cinsel İstismara Uğrayan Çocuk ve Ergenlerde Klinik Özellikler ve İntihar Girişimi ile İlişkili Risk Etmenleri. *Marmara Medical Journal, 26*, 11-16.

İnce & Yurdakök. (2014). Munchausen by Proxy Sendromu: Ağır Bir Çocuk İstismarı Formu. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*(3), 165-170.

Kara ve ark. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*(47), 140-151.

Kara ve ark. (2014). Ankara İlinde Görev Yapan Çocuk Asistanları, Uzmanları ve Pratisyen Doktorların Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Bilgi Düzeyleri ve Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. *Türk Pediatri Arşivi*(49), 57-65.

Koç ve ark. (2014). Hangi Bulgular Fiziksel İstismarı Düşündürür? *Journal of Pediatric Research, 1*(1), 1-5.

Kök, A. (2006). Çocuğun Cinsel İstismarında Adli Tıp Uygulamaları. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10*(3), 3-12.

Ovayolu ve ark. (2007). Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2*(4), 13-22.

Önal ve ark. (2013). Çocuk İstismarı. *Türk Nöroşirurji Dergisi, 23*(2), 124-127.

Öztürk, B. (2009). Çocuğun Cinsel İstismarı ve Aileyle Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 20*(2), 89-98.

Page, A. (2004). Çocuk Cinsel İstismarı: Cinsel İstismara Neden Olan Etkenler ve Cinsel İstismarın Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi, 7*(13), 103-113.

Polat, O. (2007). *Çocuk İstismarı 1: Tanımlar.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Selvi ve ark. (2011). Aile İçi Cinsel İstismar Sonrası Zedelenmiş Cinsellik: Kompulsif Cinsel Davranışları Olan Bir Olgu Sunumu. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*(24), 85-88.

Sofuğlu, Z. (2014). Türkiye'nin Üç İlinde Olumsuz Çocukluk Çağı Deneyimleri Epidemiyolojik Çalışması. *49*, 47-56.

Sokullu, F. (2013). İstismar Mağduru Çocukların Suç Sonrası Sorunları ve Hukuksal Korunmaları. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 19*(2), 3-17.

Soylu N. &. (2012). Cinsel İstismar Mağduru Çocuk ve Ergenlerde Ruh Sağlığını Etkileyen Etkenlerin Araştırılması. *Anatolian Journal of Psychiatry, 13*, 292-298.

Şahin & Taşar. (2012). Cinsel İstismar ve Ensest. *Türk Pediatri Dergisi*(47), 159-164.

Şimşek & Gençoğlan. (2014). Cinsel İstismar Mağdurlarında İstismar Süresi ve Sıklığı ile Travma Belirtileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Dicle Tıp Dergisi, 41*(1), 166-171.

Taner, Y., & Gökler, B. (2004). Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi, 35*, 82-86.

Taşğın & Sarı. (2012). Aile İçi Ensestin Nitel Analizi: Şanlıurfa Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7*(35), 486-500.

Taşkın, C. (2010). Çocuğun Cinsel İstismarı Suçu. *Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*(67), 77-110.

Tirali ve ark. (2014). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Oral Bulguları. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*(9), 154-157.

Türkiye Milli Pediatri Derneği. (2014). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarında Tanı ve Tedavi Kılavuzları.* Ankara: Türkiye Milli Pediatri Derneği.

Uluocak, G., & Çoban, A. (2011). Çocuk İstismarı Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanları Açısından Profesyonel Karar Verme. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 22*(2), 161-173.

Yağmur, F. (2008). Çocuk İstismarı ve İhmali. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*(12), 71-78.

Yarar, & Yarış. (2011). Birinci Basamakta Çocuk istismarı ve İhmaline Yaklaşım. *Türk Aile Hekimliği Dergisi, 15*(4), 178-183.

Yolcuoğlu, İ. (2010). Çocukların İhmal ve istismara Uğramasında Aile ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri ve Sosyal Hizmet Müdahelesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 21*(1), 73-83.

Yorulmaz, C. (2011). Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet. *Adli Tıp.* içinde İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Yüksel ve ark. (2013). Çocuk İstismarı ve Çocuk İzlem Merkezleri. *Tıbbi Sosyal Hizmet, 12*(2), 18-23.

KAYNAKÇA

Acet, M. (2005). *Sporda Saldırganlık ve Şiddet.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Altuntaş, N. (2012a). Postfeminist Çağda Kadın ve Farklılık Tartışmaları. Nezahat Altuntaş (Der.), *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar Post Feminist Çağda Türkiye'de Farklı Kadın Konumları* içinde. (s.7-35). Ankara: Orion Kitabevi.

Altuntaş, N. (2012b). İslamcı ve Kürt Kadın Örneğinde Türkiye'de Farklı Kadın Konumları. Nezahat Altuntaş (Der.), *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar Post Feminist Çağda Türkiye'de Farklı Kadın Konumları* İçinde, (s.61-93). Ankara: Orion Kitabevi,

Altınay, A., Arat, Y. (2008). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet.* İstanbul: Punto Yayınları.

Akbaba, Z. B. (2008). Töre, Namus ve Töre Saikiyle Kasten Öldürme, *TBB Dergisi*. Sayı 75. 333-351.

Akın, A., Paksoy, N. (2007), Kadına Yönelik Şiddete Sağlık Boyutundan Bakmak. *Kadın Çalışmaları Dergisi.* Cilt: 2. Sayı: 4. 107-110.

Akın, A. (2014). Bir Sağlıkçı Gözünden Kadına Yönelik Şiddet. Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur (Ed.). *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: KadınaYönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* İçinde, Ankara: Savaş Yayınevi. 155-165.

Akkaya, C. (2009). Toplumsal Bir Problem Olarak Şiddet. Nurşen Adak (Ed.), *Sosyal Problemler Sosyolojisi Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler* içinde, Ankara: Siyasal Kitabevi. 327-350.

Aksoy, E. (1993). Aile İçi Şiddet. *Türk Tabipler Birliği Dergisi*, Ankara.

Arın, C. (2001). Kadına Yönelik Şiddet, *Cogito Degisi*, Sayı: 6-7. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 305-308.

Arıkan, Ç. (1987). Sosyal Hizmetler Açısından Şiddet ve Bir Türü Olarak Evlilikte Kadına Yönelik Şiddet. *H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi.* Sayı: 5 (1). 75-97.

Aslan, Ş., Akarçay, D., Güzel, Ş., İnan S. (2015). Kadına Yönelik Cinsel Şiddet: Kybele'nin Günahı mı?, Murat Korkmaz, Emine Demiray, Ümran Sevil, Şengül Hablemitoğlu ve Yavuz Taşkıran (Ed.). *Dünyada, Türkiye'de Kadın ve Şiddet*, Ankara: Nobel Yayınları. 73-98.

Aşkın, U. (2007). *Postmodern Dünyamızın Yeni Ruh Hali: Rengi Kırmızı, Adı Şiddet.* http//sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=69. Erişim Tarihi: 17.08.2015.

Ayan, s. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8 (3). 206-214.

Aytaç, S., Bigel, N., Bozkurt, V., Yıldız, S. (2011). İşyerinde Şiddet. Serpil Aytaç ve Nuran Bayram (Der.). *İşyerinde Şiddet* İçinde, İstanbul: Beta Yayınları. 1-26.

Baltaş, Z. (1996). Bir Sağlık Sorunu Olarak Şiddet. *IX. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı* İçinde, İstanbul: Pastel Mabaa. 213-220.

Berktay, F. (2010). Felsefenin Kadına Bakışı. Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen, Bertil Emrah Oder, Deniz Yükseker (Der.), *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar* İçinde, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. 23-64.

Coomaraswamy, R. (2014). Kadına Yönelik Şiddet ve Namus Suçları. Lynn Welchman ve Sara Hossain (Ed.), Ayten Sönmez, Canan Tanır, Merve Tabur, Sinem Şekercan (Çev.), *Namus, Suçlar Paradigmalar ve Kadına Yönelik Şiddet* İçinde, İstanbul: bgst Yayınları. 17-20.

Çakmak, H., K. (2012). Liberalizm, Toplumsal Cinsiyet ve Çok Kültürlülük. Nezahat Altuntaş (Der.), *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar Post Feminist Çağda Türkiye'de Farklı Kadın Konumları* İçinde, Ankara: Orion Kitabevi. 37-60.

Duane, B. (2006). *Economic Violence Against Women,* http: //www.gather.com/vievArticle.action?article ld=281474976870496, Erişim Tarihi: 23.08.2015.

Ekizceleroğlu, R., Zeyrekli, S. (2007). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri ve Sonuçları. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2. Sayı: 4. 64-71.

Erten, Y., Ardalı, C. (1996). Saldırganlık Şiddet ve Terörün Psiko-Sosyal Yapıları. *Cogito Dergisi.* Sayı: 6-7. Kış-Bahar. 143-164.

Ertürk, Y. (2012). Sunum. Nezahat Altuntaş (Der.), *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar Post Feminist Çağda Türkiye'de Farklı Kadın Konumları,* Ankara: Orion Kitabevi, 1-5

Ertürk, Y. (2015). *Sınır Tanımayan Şiddet Paradigma Politika ve Pratikteki Yönleriyle Kadına Şiddet Olgusu.* İstanbul: Metis Yayınları.

Foucault, M. (2005). *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*. Işık Ergüden, Osman Akınay (Çev.), Yayına Hazırlayan: Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Godenzi, A. (1989). *Cinsel Şiddet Yaşayanların ve Yaşatanların Anlatımlarıyla*. Sultan Kurucan ve Yakup Coşar (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gökkaya, B. V. (2011). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* Cilt 12. Sayı 2. 101-112.

Gökkaya, B. V. (2014). Cam Tavan Kadın ve Ekonomik Şiddet, *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*. N: 26. Summer: II. 371-383.

Gönüllü, M., İçli, G. (2001). Çalışma Yaşamında Kadınlar: Aile ve İş İlişkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 1. Cilt: 25. 81-100.

Güneri, F. (1996). *Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet, Evdeki Terör: Kadına Yönelik Şidde*t. İstanbul: Mor Çatı Sığınma Vakfı Yayınları. 87-92.

Herring, J. (2014). Ev-İçi Şiddetin Tanımlanması: Saldırıdan Cebri Denetime, Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur (Ed.), *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: KadınaYönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* İçinde, Ankara: Savaş Yayınevi. 179-195.

Işık, N. S. (2007). Türkiye'de Kadın Hareketi ve Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2. Sayı: 4. 112-117.

İçli, T. G. (2013). *Kadın Suçluluğu Kadın Seri Katiller-Kadına Karşı Şiddet Töre ve Namus Cinayetleri, İnsan Ticareti Bağlamında Kadın Ticareti*. Ankara: Seçkin Yayınları.

İlkaracan, P., Gülçür, L., Arın, C. (1996). *Sıcak Yuva Masalı-Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz: Kadının İnsan Hakları Projesi*. İstanbul: Metis Yayınları.

İlkkaracan, İ. (2010). Uzlaştırma Politikalarının, Yokluğunda Türkiye Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri İpek İlkaracan (Der.), *Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları* İçinde, İstanbul: İTÜBMTKAUM Yayınları. 22-57.

Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). (2009). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi*, www.ksgm.gov.tr, son erişim: 22.07.2015.

Karal, D., Aydemir, E. (2012). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet.* Ankara: Uşak Sosyal Araştırmalar Merkezi. 23-60.

Karaoğlu, L., Celbis, o., Ercan C., Ilğar, M., Pehlivan, E., Güneş, G., Genç, M.F., Eğri, M. (2005). Physical, Emotional and Sexsual Violence During Pregnancy in Malatya. *Turkey, European Journal of Public Health*, N: 2. Vol: 16. 149-156.

Karbeyaz, K., Balcı, Y. (2013). Yaşlılıkta Cinsel Saldırı: Eskişehir Deneyimi. *Turkish Journal of Geriatrics.* N: 1 (16). 56-57.

Kocacık, F. (2004). *Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet Türkiye'den Örnekler.* Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınlar.

Kümbetoğlu, B. (2010). Değersizleştirme: Kadın Bedeninin Maruz Kaldığı Şiddet, Yasemin İnceoğlu ve Altan Kar (Der.), *Dişilik Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni* İçinde, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 39-90.

Küntay, E. (2002). 21. Yüzyılda Çağdaşlık ve Köleci Uygulamalar Paradoksu. Yasemin Özdek (Ed.), *Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları* İçinde, Ankara: TODAİE Yayınları. 143-174.

Küntay, E. (2010). Bedene Şiddet-Özbenlik Değerlendirmeleri Toplumbilimsel Bir Analiz. Yasemin İnceoğlu ve Altan Kar (Der.), *Dişilik Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni* İçinde, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 17-35.

Mavili, A. (2014). *Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması*, Ankara: Elma Yayınevi.

Memiş, E. (2014). Ekonomik Şiddet Kapsamında Karşılıksız Emek, Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur (Ed.), *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* İçinde, Ankara: Savaş Yayınevi. 167-178.

Özdemir, G.Y. (2012). Çalışmak, Güzel ve Güneşli Günlere Hasret Çalışmak: 21.Yüzyılın Başında Kadın Emeği ve Sağlık. Nezahat Altuntaş (Der.), *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar Post Feminist Çağda Türkiye'de Farklı Kadın Konumları,* Ankara: Orion Kitabevi. 313-333.

Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet.* İstanbul: Derya Yayınları.

Sallan Gül, S. (2013). *Türkiye'de Sığınma Evleri Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar mı?* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Sancar, T.Y. (2014). Şiddet Kültürü ve Ceza Hukuku Açısından Kadına Yönelik Şiddet. Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur (Ed.), *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: KadınaYönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* İçinde, Ankara: Savaş Yayınevi. 119-137.

Scully, D. (2013). *Cinsel Şiddeti Anlamak Tutuklu Tecavüzcü Erkekler Üzerinde Bir İnceleme*. Şirin Tekeli ve Laleper Aytek (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.

Sen, P. (2014). Namus Suçları Anlam ve Önemi, Lynn Welchman ve Sara Hossain (Ed.), Ayten Sönmez, Canan Tanır, Merve Tabur, Sinem Şekercan (Çev.), *Namus, Suçlar Paradigmalar ve Kadına Yönelik Şiddet* İçinde, İstanbul: bgst Yayınları. 59-78.

Sever, A, Gökçeçiçek, Y. (2001). Cultur of Honor, Cultur of Change: A Feminist Analisis of Honor Killings in Rural Turkey, Violence Against Women, *Electronic Journal,* 7; 964.

Sevil, Ü., Ynıkkerem, E., Özkan, S., Güneri, S.E. (2015). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Murat Korkmaz, Emine Demiray, Ümran Sevil, Şengül Hablemitoğlu ve Yavuz Taşkıran *(Ed.), Dünyada, Türkiye'de Kadın ve Şiddet* İçinde, Ankara: Nobel Yayınları. 565-628.

Şahin, M.H. (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. Ankara: Nobel Yayınları.

Taşkıran, A., Taşkıran, Y. (2015). Sporda Kadına Yönelik Şiddet, Murat Korkmaz, Emine Demiray, Ümran Sevil, Şengül Hablemitoğlu ve Yavuz Taşkıran (Ed.), *Dünyada, Türkiye'de Kadın ve Şiddet* İçinde, Ankara: Nobel Yayınları. 645-662.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (AAK). (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları.*Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Tel, H. (2002). Gizli Sağlık Sorunu: Ev İçi Şiddet ve Hemşirelik Yaklaşımları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 6 (2). 1-9.

Tezcan, M. (1990). *Toplumsal Değişme ve Aile, Aile Yıllığı*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.

Tılıç, R. (1997). Aile İçi Şiddet: Bir Sosyolojik Yaklaşım, Ankara: TODAİE Yayınları.

Timurturkan, M. (2009). Cinsiyet Eşitsizliği Sorunu. Nurşen Adak (Ed.), *Sosyal Problemler Sosyolojisi Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler* İçinde, Ankara: Siyasal Kitabevi. 135-161.

Toffler, A. (1990). *Powershift.* New York: Bentham Books.

Uluocak, Ş., Gökulu, G., Bilir, O., Karacık, N. E., Özbay, D. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet.* Edirne: Paradigma Yayınları.

User, İ, Kümbetoğlu, B, Kolankaya, T. (2002). Şiddete İlişkin Bir Bilinç Yükseltme Çalışması. Yasemin Özdek (Ed.), *Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları* İçinde, Ankara: TODAİE Yayınları. 157.174.

User, İ. (2010). Biyoteknolojiler ve Kadın Bedeni, Yasemin İnceoğlu ve Altan Kar (Der.), *Dişilik Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni* İçinde, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 133-170.

Uygur, G, Gürgey, İ.Ç., (2014). Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları İhlali ve Bunun Bir Örneği Olarak Kadına Yönelik Şiddet. Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur (Ed.), *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: KadınaYönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* İçinde, Ankara: Savaş Yayınevi. 9-60.

Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi. *Cogito Dergisi*, Sayı: 6-7, Kış-Bahar. 29-36.

Yanıkkerem, E., Kavlak, O., Sevil, Ü. (2007). Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri ve Sağlık Çalışanlarının Rolü. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2. Sayı: 4. 32.47.

Yetim, D. ve Şahin, E. M. *Aile Hekimliğinde Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşımı*, İnternet Erişim Adresi: www.ailehekimligidergisi.org/Journal/upload/1/188/17_kadina_yonelik%2 0siddete_%20yaklasım.pdf. Erişim Tarihi: 19.10.2015.

Yücel, A. S. (2015). Olimpizm, Oyunlar ve Kadın, Murat Korkmaz, Emine Demiray, Ümran Sevil, Şengül Hablemitoğlu ve Yavuz Taşkıran (Der.), *Dünyada, Türkiye'de Kadın ve Şiddet* İçinde, Ankara: Nobel Yayınları. 489-564.

Yıldırım, A. (1998). *Sıradan Şiddet.* İstanbul: Boyut Kitapları.

WHO (2002). *World Report on Violence and Health*. E.G. Krug, L.L. Dahlberg, J. A. Mercy, A. B. Lozano (Ed.), Genova: WHO.

KAYNAKÇA

Ayan, S. (2011). Suçlu Kim? Türkiye'de Çocuk Suçluluğu. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Baştürk Akca, E., Sayımer, İ., Balaban Salı, J., & Ergün Başak, B. (2014). Okulda Siber Zorbalığın Nedenleri, Türleri Ve Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Önleyici Çalışmalardaki Yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR), 2,* 17-30.

Bayar, Y., & Uçanok, Z. (2012). School Social Climate and Generalized Peer Perception in Traditional and Cyberbullying Status. *Educational Sciences: Theory and Practice*, *12*(4), 2352-2358.

Burnukara, P., & Uçanok, Z. (2012). İlk ve Orta Ergenlikte Akran Zorbalığı: Gerçekleştiği Yerler ve Baş Etme Yolları. *Türk Psikoloji Yazıları*, *15*(29), 68-82.

Burt, C.L. (1925). The Young Deliquent, Appleton: New York

Çalık, T., Özbay, Y., Özer, A., Kurt, T., & Kandemir, M. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin zorbalık statülerinin okul iklimi, prososyal davranışlar, temel ihtiyaçlar ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *60*(60), 555-576.

Ergündüz, Z.Ş. (2010). *Çocuk Suçluluğunda Çocuk İstismarı Olgularının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü: İstanbul

Gökler, R. (2009). Okullarda Akran Zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *6*(2), 511-537.

Gönültaş, M.B. (2012). İnternet Ve Çocuktaki Online Şiddet Davranışı. *Adli Bilimler Dergisi*, 11 (4): 38-43.

Herrenkohl, T. I., Hawkins, J. D., Chung, I., Hill, K. G., & Battin-Pearson, S. (2001). School And Community Risk Factors And İnterventions. (Eds. R. Loeber, D.P. Farrington), *Child delinquents: Development, intervention, and service needs*, 211-246.

Kelley, B. T., Loeber, R., Keenan, K., & DeLamatre, M. (1997). Developmental Pathways in Boys' Disruptive Delinquent Behavior. *Juvenile justice bulletin.*

Krohn, M.D., Thornberry, T.P., Rivera, C. & Le Blanc, M. (2001). Later Delinquency Carriers. (Eds. R. Loeber, D. Farrington), *Child Delinquents: Development, Intervention and Service Needs.* UK: Sage Publications, Inc.

Loeber, R., & Farrington, D. P. (2000). Young Children Who Commit Crime: Epidemiology, Developmental Origins, Risk Factors, Early İnterventions, And Policy İmplications. *Development and psychopathology*, *12*(04), 737-762.

Loeber, R., & Farrington, D. P. (2001). Executive Summery. (Eds. R. Loeber, DP. Farrington), *Child Delinquents: Development, Intervention and Service Needs.* UK: Sage Publications, Inc.

Loeber, R., & Farrington, D. P. (2001).Significance of Child Delinquency. (Eds. R. Loeber, D.P. Farrington), *Child Delinquents: Development, Intervention and Service Needs.* UK: Sage Publications, Inc.

Offord, D. R., Lipman, E. L., & Duku, E. K. (2001). Epidemiology Of Problem Behavior Up To Age 12 Years. (Eds. R. Loeber, D.P. Farrington) *Child delinquents: Development, intervention, and service needs*, 95-116.

Öğülmüş, S. (2006). Okullarda Şiddet Ve Alınabilecek Önlemler. *Eğitime Bakış*, *2*(7), 16-24.

Özbesler, C., & Duyan, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Education and Science*, *34*(154): 18-25.

Loeber, R. (1996). Developmental Continuity, Change, and Pathways in Male Juvenile Problem Behaviors. (Ed. J.D. Hawkins), *Delinquency and crime: Current theories*. UK: Cambridge University Press.

Loeber, R., Wei, E., Stouthamer-Loeber, M., Huizanga, D., & Thornberry, T. P. (1999). Behavioral Antecedents To Serious And Violent Offending: Joint Analyses From The Denver Youth Survey, Pittsburgh Youth Study And The Rochester Youth Development Study. *Studies on Crime & Crime Prevention*, 8, 245-263.

Paetsch, J. J., & Bertrand, L. D. (1997). The Relationship Between Peer, Social, And School Factors, And Delinquency Among Youth. *Journal of school health*, *67*(1), 27-32.

Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler Ve Alınabilecek Önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *2*(2), 531-562.

Polat, O. (2002). Çocuk Suçluluğu. www.kriminoloji.com, Erişim Tarihi: 25.12.15

Sabuncuoğlu, O., Ekinci, Ö., Bahadır, T., Akyuva, Y., Altınöz, E., & Berkem, M. (2006). Ergen Öğrenciler Arasında Akran Örselemesi Ve Depresyon Belirtileriyle İlişkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, *9*, 27-35.

Siegel, L. J. & Welsh, B. C. (2009). Juvenile Delinquency: Theory. *Practice and Law, Tenth Edition, Belmont, CA: Wadsworth.*

Tolan, P. H., Gorman-Smith, D., & Loeber, R. (2000). Developmental Timing Of Onsets Of Disruptive Behaviors And Later Delinquency Of İnner-City Youth. *Journal of Child and Family Studies*, *9*(2), 203-220.

Yavuzer, H. (1996). Çocuk ve Suç (8. Baskı). *Remzi Kitabevi: İstanbul*.

Yavuzer, Y. (2011). Okullarda Saldırganlık/Şiddet: Okul Ve Öğretmenle İlgili Risk Faktörleri Ve Önleme Stratejileri. *Milli Eğitim Dergisi, 192*, 43-61.

Uzbaş, A. (2010). Okul Psikolojik Danışmanlarının Okulda Saldırganlık Ve Şiddete Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 90-110.

KAYNAKÇA

Ardino, V. (2012). Offending Behaviour: The Role of Trauma And PTSD. European Journal of Psychotraumatology, 3: 18968.

Birleşmiş Milletler (2008). Cezaevi Müdürleri ve Politika Yapıcılar için Kadınlar ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı. Ceza Adaleti El Kitapları Serisi. Çev: CISST. New York: 2008.

Brennan, T. & Austin, J., (1997). Bilgilendirme Raporu: "Women in Jail: Classification Issues, " U.S. Department of Justice, National Institute of Corrections.

Browne, A., Miller, B., & Maguin, E. (1999). Prevalence And Severity Of Lifetime Physical and Sexual Victimization Among Incarcerated Women. International Journal of Law and Psychiatry, 22(34), 301322.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun, (2004). T.C. Resmi Gazete. 5275, 13.12.2004

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, (2006). T.C. Resmi Gazete, 10218, 20.03.2006

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, (2016). http: //www.cte.adalet.gov.tr/(Erişim Tarihi: 13.01.2016)

Coyle, A. (2002). A Human Rights Approach to Prison Management. Handbook for prison staff. International Centre for Prison Studies, King's College London. http: //www.penalreform.org

Das, S. (2013). Women Prisoners in Odisha: A Socio-Cultural Study. Unpublished Master's Thesis, National Institute of Technology

Dönmezer, S. (1984). Kriminoloji, 7. Baskı. İstanbul: Filiz Kitapevi

Giray, F. ve Haznedaroğlu, B. (2012). Türkiye'de Kadın Cezaevlerine Genel Bakış: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. TCYOV Yayınları, Istanbul.

Haznedaroğlu, B. ve Giray Sözen, F. (2015). Mor Güvercin Projesi Sonuç Kitabı, TCYOV Yayınları, İstanbul

İçli, T. ve Öğün, A. (1988). Sosyal Değişme Süreci İçinde Kadın Suçluluğu. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 5 (2), 17-32.

İlbars, Z. (2008). Suç Antropolojisi: Kadın ve Suç. Ankara Üniversitesi Antropoloji Dergisi. 22: 1-13.

Jordan, K., Schlenger, W., Fairbank, J., & Cadell, J. (1996). Prevalence Of Psychiatric Disorders Among İncarcerated Women. Archives of General Psychiatry, 53, 513519.

Kurt, M. (2006). Türkiye'de Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları. Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.

Meixiang, L.I., (2013), Discussion on the Causes of Female Crime and Its Control and Prevention, M& D Forum: http: //www.seiofbluemountain.com/upload/product/201112/2011nxscfz04a1.pdf

Ortaköylü, L., Taktak, Ş. ve Balcıoğlu, İ. (2004). Kadın ve Suç. Yeni Symposium Dergisi, 42 (1): 13-19.

O'Keeffe, C. ve Lesley, D. (2015). Enhancing Care for Childbearing Women and Their Babies in Prison. Bilgilendirme Raporu: Hallam Centre for Community Justice, Sheffield Hallam University.

Pösö, T. & Enroos, R. & Vierula, T. (2010). Children Residing in Prison With Their Parents: An Example of Institutional Invisibility. The Prison Journal 90(4) 516-533.

Saygılı, S. ve Aliustaoğlu, F. S. (2009). Şiddet İçerikli Suç İşleyen Kadın Olguların Değerlendirilmesi. Adli Tıp Dergisi, 23(1): 24-29

Sokullu-Akıncı, F. (2010). Kriminoloji. İstanbul: Beta Basım.

Stohr, M., Walsh, A. ve Hemmens, C. (2012). Corrections: A Text/Reader Series in Criminology and Criminal Justice, 3. Cilt, Sage Pub: London

Sykes, G. M. (2007). The Society of Captives: A Study of a Maximum Security Prison. Princeton University Press/ Classic Editions.

T.C. Adalet Bakanlığı Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Web Sitesi. Eişim Tarihi: 13.01.2016. HYPERLINK "http: //www.bakirkoykkcik.adalet.gov.tr/" http: //www.bakirkoykkcik.adalet.gov.tr/)

Townhead, L. (2006) Women in Prison and Children of Imprisoned Mothers: Recent Developments in the United Nations Human Rights Systems.

Türkiye İstatistik Kurumu (2016). http: //www.tuik.gov.tr/(Erişim Tarihi: 13.01.2016)

UN Bangkok Rules on Women Offenders and Prisoners: A Short Guide (2013). Penal Reform International. (Erişim Tarihi: 13.01.2016)

http: //www.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/07/PRI-Short-Guide-Bangkok-Rules-2013-Web-Final.pdf

Walmsley, R. (2011). World Female Imprisonment List (Women and girls in penal institutions, including pre-trial detainees/remand prisoners). International Center for Prison Studies. (2nd edition)

Widom, C.S. (2000). Childhood Victimization and the Derailment of Girls and Women to the Criminal Justice System: Research on Women and Girls in the Justice System, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs National Institute of Justice, 27-36.

Women in Prison Project (2002). Yayınlanmış Durum Raporu: HYPERLINK "http: //www.prisonpolicy.org/scans/Fact_ Sheets_2002.pdf" http: //www.prisonpolicy.org/scans/Fact_Sheets_2002.pdf

KAYNAKÇA

BIBLIOGRAPHY Atılgan, A., Atılgan, E. (2004). *Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılanmasına Hakim Olan İlkelerAçısından Türkiyede'ki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi.* Ankara: İnsan Hakları Ortak Platformu.

Barrowcliff, A., Haddock, G. (2006). The relationship between command hallucinations and factors of compliance: A critical review of the literature. *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology* (17), 266-298.

BM. (1985). *Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kuralları (Pekin/Bejing Kuralları)*. http: //cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf adresinden alınmıştır

Bradley, L. (2003). The age of criminal responsibility revisited. *Deakin Law Review*, *8* (1), 73-90.

Cansunar, N. F., Yavuz, S. M. (2006). Birinci Basamakta Adli Psikiyatrik Muayenelerde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar. *Turkiye Klinikleri Journal of Surgical Medical Sciences*, 63-7.

Chen, C., Howitt, D. (2007). Different crime types and moral reasoning development in young offenders compared with non-offender controls. *Psychology, Crime & Law*, *4* (13), 405-416.

Cirpriani, D. (2009). *Children's Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility: A Global Perspective.* England: Ashgate Publishing.

Çoşkun, A., Doğangün, B. ve ark. (2010). *Ceza Sorumluluğun Değerlendirmesi Rehberi.*

Erdener, E. (2011). Çocuklarda 'Suçun Hukuki Anlam ve Sonuçlarını' Algılayabilme ile Algılamaya Etki Eden Sosyokültürel Faktörlerin Ceza Sorumluluğu Bakımından İncelenmesi. *(Yayınalanmamış Doktora Tezi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi/Adli Tıp Enstitüsü.

Güler, M. (2010). Sosyal Psikoloji Bakış Açısından Çocuk ve Ergenlerde Suçlu Davranış Gelişimi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (89), 355-372.

Klosinski, G. (2008). Zu den Voraussetzungen des § 3 JGG aus. *Forensische Psychiatrie Psychologie Kriminologie Zeitschrift, 2*, 162-168.

Koparan, R. (2006). TCK Genel Hükümler Ceza Sorumluluğunu Kaldıran ve Azalatan Sebepler. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (64), 337-367.

Lehner, C., Hardy F., Habermeyer E. (2015). Forensiche Psychiatrie ohne Diagnose. *Forensiche Psychiatrie Psychologie Kriminologie* (9), 164-170.

Meynen, G. (2013). A neurolaw perspective on psychiatric assessments of criminal responsibility: *International Journal of Law and Psychiatry* (36), 93-99.

Miller, L. (2013). Psychological Evaluation in the Criminal Justince System: Basic Principles and Best Practises. *Agression and Violent Behavior* (18), 83-91.

Olthof, T., Rieffe, C. ve ark.(2008). The assignment of moral status: Age-related differences in the use of three mental capacity criteria. *British Journal of Developmental Psychology* (26), 233-247.

Olthof, T., Rieffe, C., Reijnties, A. (2008). The assignment of moral status: Age-related differences in the use of three mental capacity criteria. *British Journal of Developmental Psychology*, 233-247.

Özdemir, H. (2012). *Çocuk Hukuku.* Ankara: Adalet Yayınevi.

Packer, İ. K. (2009). *Evaluation of Criminal Responsibility.* New York: Oxford University Press.

Santrock, J. W. (2011). Çocuk ve Genç Suçluluğu. In J. W. Santrock, *Yaşam Boyu Gelişim* (G. Yüksel, Trans., pp. 402-403). İstanbul: Nobel Yayın.

Saruç, S., Güneş, D. (2014). Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Sosyal İnceleme Raporlarının Mahkeme Kararlarına Etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, *25* (1), 109-123.

Thomson, C., Kambam, P. (2009). The Development of Decision-Making Capacities in Children and Adolescents: Psychological and Neurological Perspectives and Their Implications for Juvenile Defendants. *Behavioral Sciences and the Law* (27), 173-190.

Turabi, S. (2012). Kusurluluk ve Kusurluluğu Etkileyen Haller. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (101), 266-292.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2016, 01 01). *Hukuk Türk*. Hukuk Veri Tabanı: http: //www.hukukturk.com/adresinden alınmıştır

Uluğutekin, S. (2004). *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

Uluğutekin, S., Acar, Y. ve Öntaş, C. (2004). Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporların (SİR) ve Gözetim Raporlarının Yeri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (53), 35-44.

Yavuzer, H. (1994). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitap Evi.

Yıldız, S. (2002). Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Akıl Hastalığın Yargılanması. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* (4), 140-151.

büyükken gerçekleştiyse çocuk olayı tutarlı cümleler ile anlatabilir. "Üç yaşından büyük, iki yaşından sonra" prensibi kabul görmüş bir kuraldır. İki yaşından sonra bir suç olayının tanığı ya da mağduru olan üç yaşından büyük çocukların iyi bilgi sağlayıcısı olabilme potansiyelleri vardır (Tang, 2006).

Adli görüşmeciler için ilk yapmaları gereken şey çocuktan doğru bilgi edinebilmektir. Görüşmecilerin yönlendirici soruları azaltmaları, açık uçlu soruları doğru şekilde sormaları gerekmektedir. Okul öncesi dönemdeki çocukların özellikle evet-hayır sorularında zorluk çektikleri unutulmamalıdır.

Görüşmeciler çocukların gerektiğinde "Bilmiyorum" demelerinin sorun olmayacağını fark etmelerini sağlamalıdır. Küçük çocukların görüşmecinin olay anında orada olmadığını, ne olduğunu bilmediğini sadece kendisinde doğru bilginin olduğunu öğretmek gerekir.

Adli görüşmeciler için bir diğer önemli görev ise çocukların mümkün olduğunca tam bir geri çağırmada bulunmasını sağlamaktır. Çocuklar acemi bir görüşmeciye hatırladıklarını anlatmak yerine hikâye anlatabilirler.

Okul öncesi devresi çocuklarının daha büyük çocuklara ve yetişkinlere göre hafızaları özellikle geri çağırma tekniklerinde zayıftır. Bu yüzden okul öncesi devresi çocuklarının daha fazla bilgi vermesi için görüşmecinin yardımcı olduğu geri çağırma önemlidir. Bir olaya tanık olmanın ya da deneyimlemenin belirli miktarda duygusal yükü olduğundan geri çağırma ile ilgili yardımlardan biri duygusal yeniden ifadedir. Duygusal yeniden ifade ile ilk önce yaşadıkları olayda hissettikleri duyguları etiketlendirmeleri daha sonra da bu duygu ile eşleşen yüz ifadesini yapmaları istenir. Son olarak çocuktan olay zamanında hissettiği gibi hareket etmesi söylenir. Kaygı ve korku gibi olumsuz duygular genellikle suça tanık/mağdur olmakla ilişkili olabilir. Duygusal yeniden ifade etme bu olumsuz duyguların tekrar ortaya çıkmasına neden olabilir. Tam bir bilgi alma ihtiyacı çocuğun iyi hâlini koruma ile dengelenmelidir.

KAYNAKÇA

Adam, L. T., & Worden, P. E. (1986). Script development and memory organization in preschool and elementary school children. Discourse Process, 9(2), 149-166.

Bruck, M., Ceci, S., Francoeur, E., & Renick, A. (1995). Anatomically detailed dolls do not facilitate preschoolers' reports of a pediatric examination involving genital touching. Journal of Experimental Psychology: Applied, 1(2), 95-109.

Bruck, M., Ceci, S., & Hembrooke, H. (2002). The nature of children's true and false narratives. Developmental Review, 22(3), 520-554.

Bull, R., Carson, D. (1995). Handbook of Psychology in Legal Contexts. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.

Bull, R., & Corran, E. (2002). Interviewing child witnesses: Past and future. Int'l J. Police Sci. & Mgmt., 4, 315.

Davies, G., & Westcott, H. L. (1999). Interviewing child witnesses under the memorandum of good practice: A research review (No. 115). Home Office, Policing and Reducing Crime Unit, Research, Development and Statistics Directorate.

Davis, S. L., & Bottoms, B. L. (2002). The effects of social support on the accuracy of children's reports: Implications for the forensic interview. Memory and suggestibility in the forensic interview, 437-457.

Faller, K. C. (2003). Research and Practice in Child Interviewing Implications for Children Exposed to Domestic Violence. Journal of interpersonal violence,18(4), 377-389.

Fivush, R., & Hamond, N. R. (1990). Autobiographical memory across the preschool years: Toward reconceptualizing childhood amnesia. In R. Fivush & J. A. Hudson (Eds.), Knowing and remembering in young children, Emory Symposia in Cognition, 3 (pp. 223-248). New York: Cambridge University Press.

Fivush, R., Haden, C., & Adam, S. (1995). Structure and coherence of preschoolers' personal narratives overtime: Implications for childhood amnesia. Journal of Experimental Child Psychology, 60(1), 32-56.

Fivush, R., & Schwarzmueller, A. (1998). Children remember childhood: Implications for childhood amnesia. Applied Cognitive Psychology, 12(5), 455-473.

Goodman, G., Bottoms, B., Schwartz- Kennedy, B. ve Rudy, L. (1991). Children's testimony for a stressfull event:

Improving children's report. Journal of Narrative and Life History, 1, 69 -99.
Greuel, L., Offe, S., Fabian, A., Wetzels, P., Fabian, T., Offe, H., & Stadler, M. (1998). Glaubhaftigkeit der Zeugenaussage. Theorie und Praxis der forensisch-psychologischen Begutachtung.
Klecan-Aker, J. S., & Swank, P. R. (1988). A Comparison of the Use of Language Functions By Normal and Language-Disordered Pre-School Children. Communication Disorders Quarterly, 11(2), 263-274.
Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Orbach, Y., Hershkowitz, I., & Esplin, P. W. (1999). Forensic interviews of children. A. Memon & R. Bull (Eds.), Handbook of the psychology of interviewing, 253-277.
Macklin, C. (1994). The effects of advertising retrieval cue on young children's memory and brand evaluation. Psychology and Marketing, 11(3), 291-311.
Meyer, J., & Jesilow, P. (1996). Research on bias in judicial sentencing. NML Rev., 26, 107.
Myers, J. E., Saywitz, K. J., & Goodman, G. S. (1996). Psychological research on children as witnesses: Practical implications for forensic interviews and courtroom testimony. Pac. LJ, 28, 3.
Peterson, C., Dowden, C., & Tobin, J. (1999). Interviewing preschoolers: Comparisons of yes/no and wh- questions. Law and Human Behavior, 23(5), 539-555.
Quas, J. A., Schaaf, J. M., Alexander, K. W., & Goodman, G. S. (2000). Do you really remember it happening or do you only remember being asked about it happening? Children's source monitoring in forensic contexts. In K. P. Roberts & M. Blades (Eds.), Children's source monitoring (pp. 197-226). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
Read, F. T., Yenisey, F., & Ziyalar, N. (2015) Ceza Muhakemesinde Anlattırıcı Soru ve Çapraz Sorgu Teknikleri. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
Reich, P. A. (1986). Language development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
Ricci, C., Pacifico, J., & Katz, S. (1997). Effect of interview setting and questioning techniques on children's eyewitness memory and identification accuracy. In Poster presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development, Washington, DC.
Sattler, M.J. (1998) Clinical and Forensic Interviewing of Children and Families. San Diego, Jerome M. Sattler, Publisher, Inc.
Saywitz, K. J., & Geiselman, R. E. (1998). Interviewing the child witness: Maximizing completeness and minimizing error. Truth in memory, 190-223.
Simcock, G., & Hayne, H. (2002). Breaking the barrier? Children fail to translate their preverbal memories into language. Psychological Science, 13(3), 225-231.
Simcock, G., & Hayne, H. (2003). Age-related changes in verbal and nonverbal memory during early childhood. Developmental Psychology, 39(5), 805-814.
Steller, M., & Volbert, R. (1997). Glaubwürdigkeitsbegutachtung. Psychologie im Strafverfahren. Huber, Bern, 83.
Tang, C. M. (2006). Developmentally sensitive forensic interviewing of preschool children: Some guidelines drawn from basic psychological research. *Criminal Justice Review*, *31*(2), 132-145.
Templeton, V., & Hunt, V. (1997). The effects of misleading information and level of authority of interviewer on children's witness memory. In Poster presented at the biennial meeting of the Society for Research in Child Development, Washington, DC.
Terr, L. (1991). Childhood traumas: An outline and overview. American Journal of Psychiatry, 148, 10-20.
Thierry, K. L., & Spence, M. J. (2002). Source-monitoring training facilitates preschoolers' eyewitness memory performance. Developmental Psychology, 38(3), 428-437.
Tobey, A. E., & Goodman, G. S. (1992). Children's eyewitness memory: Effects of participation and forensic context. Child Abuse & Neglect, 16(6), 779-796.
UNICEF (2013) Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı. http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/6. SOSYAL ÇALIŞMA GÖREVLİLERİ İÇİN EĞİTİM KİTABI.pdf
Volbert, R., & Steller, M. (1998). Aussagefähigkeit von Kindern. Entwicklungspsychologische Aspekte der forensischen Aussagepsychologie. Sexualstraftaten und Gewaltdelinquenz. Kriminalistik, Heidelberg, 235-257.
Yuille, J. (2002). The step-wise interview: Guidelines for interviewing children. Unpublished manuscript, Available from John C. Yuille, Ph. D., Department of Psychology, University of British Colombia.
Welch-Ross, M. (2000). A mental-state reasoning model of suggestibility and memory source monitoring. In K. P. Roberts & M. Blades (Eds.), Children's source monitoring (pp. 227-255). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
Wimmer, H., Hogrefe, G. J., & Perner, J. (1988). Children's understanding of informational access as source of knowledge. Child Development, 59(2), 386-396.
Ziyalar, N. (2006) Hukukçular İçin İletişim ve Mağdurla Görüşme Teknikleri. İstanbul: Goa Yayınları.

Çocuklar daha önce bir yetişkinden öğrenmedikleri, kendilerine söylenmemiş bir detayı anlamakta güçlük çekerler ancak yine de gördüklerini kendi dil gelişimlerine göre iletebilirler. Çocukların yetişkin dili ile iletişim kurmaları mümkün olmadığından çocuğun bilmesi beklenmeyen detayları kendi dil gelişimine göre anlatması ifadenin güvenirliği artar (Vrij, 2005; Eyüpoğlu, 2012). Örneğin, cinsel istismar esnasında saldırganın haz nedeniyle çıkardığı seslerin hazla ilgili olduğunu anlayamayan çocuk saldırganın bir yerinin ağrıdığını ve bu yüzden de sesler çıkardığını söyleyebilir.

Bir olay anlatılırken bellek izleri tetiklenmesi sonucu başka olayların anıları hatırlanabilir ve çocuk ana konudan sapabilir ya da olayla ilişkili başka bir olayı anlatabilir. Çocuğun anlattığı olay nedeniyle bellek izlerinin tetiklenerek başka bir olaya gönderme yapılması ifadenin güvenirliğini arttırır (Vrij, 2005; Eyüpoğlu, 2012).

Çocuk olayı anlatırken kendiliğinden düzeltme yapıyor, hatırladığı bazı anıların doğruluğundan emin olmadığını söylüyorsa ifadenin gerçekliği artar. Uydurma olaylar anlatanlar ifadenin daha gerçekçi görünmesi için her detayı hatırladıklarını özellikle göstermek isterler. Gerçekten mağdur olmuş kimseler travmanın etkisi ile yaşadıkları bazı olayların imkânsız olduğunu düşünebilirler ve bu yüzden de başkalarının da böyle düşünebileceğini akıllarından geçirirler ve ifadelerinde anlattıkları olayların imkânsız gibi görüneceğinden endişe eder ve bunu iletirler. Gerçek olmayan ifadelerde ise çocuk güvenilir görünmeye çalışacağından ifadesinden şüphe duyduğunu söylemez. Kişi kendi ifadesinden şüphe duyuyorsa bu ifadenin güvenirliğini arttırır.

Çocuk, yaşadığı olayın kendi davranışlarının sonucu olduğunu düşünüyor ve kendisini suçluyorsa ifadenin güvenirliği artar. Özellikle aile içi cinsel istismarda saldırgan aile içinden ya da yakın olunan biri olduğunda, çocuk istismarın sona ermesini ister istismarcı yakınını sevmeye devam eder. Başından geçen olayları tam anlamıyla anlatan çocuk diğer yandan da sevdiği saldırganın zarar görmesini istemez. Saldırganı affetmek için ona anlayış göstermeye çalışan çocuğun ifadesinin güvenirliği artar.

Genelde bilinmeyen ancak adli alanda çalışan sosyal çalışma görevlileri tarafından bilinmesi gereken suça ilişkin belirleyiciler ifadenin doğruluğunu arttırıcıdır (Eyüpoğlu, 2012) Çocuğun cinsel istismarın hangi yaşlar arasında sürdüğüne ilişkin psikiyatrik ve psikolojik bilgiler saldırganın özelliklerini de açığa çıkarmada yardımcıdır. Çocuğun ifadesi saldırganın klinik özelliklerini de açıklayıcı nitelikteyse ifadenin doğruluğunu arttırıcı olacaktır.

KAYNAKÇA

Alpar, G., Er, N., Uçar, F. (2007). Görgü Tanıklığında Bellek Hataları: Olay Sonra Bilginin Ve Tuzak Soruların Hatırlama Ve Kaynak İzleme Üzerindeki Etkisi. Türk Psikoloji Yazıları, 10 (20) 1-17.

Alpar, G. (2014). Yoğun Duygu Yüklü Yaşam Olaylarına Tanıklık Etme ve Maruz Kalma İle Poliste Gelişen Travmatizasyon. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.

Alpar, G. (2016a). Adli Psikolojik Görüşme. Ed. Şenol-Durak, E., Durak, M. Adli Psikoloji: Tanık, Mağdur, Şüpheli Üçgeninde Adli Psikolog (basımda). Nobel Yayın Evi

Alpar, G. (2016b). Adli İfadelerde Bellek Yanılsaması ve Psikolojik Değerlendirmesi. Ed. Şenol-Durak, E., Durak, M. Adli Psikoloji: Tanık, Mağdur, Şüpheli Üçgeninde Adli Psikolog (basımda). Nobel Yayın Evi

Alpar, G., Ünlü-Çeber, Ç. (2016). Soruşturma Sürecinde ve Sonrasında Çocuğa Müdahale Eden Birimler ve Mağdur Çocuklara Yönelik Adli Psikolojik Müdahaleler. Ed. Şenol-Durak, E., Durak, M. Adli Psikoloji: Tanık, Mağdur, Şüpheli Üçgeninde Adli Psikolog (basımda). Nobel Yayın Evi

Conti, R. P. (1999). The Psychology Of False Confessions. The Journal Of Credibility Assessment And Witness Psychology 2, (1) 14-36

Er, N., Alpar, G., Uçar, F. (2005). Görgü Tanığının Bellek Yanılsamaları Ve Güven Kararları: Bağımsız Bellek Bildiriminden Sonraki Test Ve Soru Türü Değişimlemelerinin Etkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 20 (56) 45-56

Eyüpoğlu, A. (2012). Cinsel İstismar Mağduru Çocuk İfadelerinin Ölçüt Bazlı İçerik Analizi. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 1 (1), 1-21.

Fisher, R. P., Schreiber, N. (2005). Forensic Psychiatry adn Forensic Psychology. Forensic Interviewing. Elsevier Ltd.

Koriat, A., Goldsmith, M., Schneider, W., Nakash-Dura, M. (2001). The Credibility of Children's Testimony: Can Children Control The Accuracy of Their Memory Reports? Journal of Experimental Child Psychology, 79, 405-437

Loftus, E. (2000). Eyewitness Testimony. Cambridge. Ma: Harvard University Press

Murray, M., Hook, M., Seymour, A. (2005). Listen to My Stroy: Communicating With Wictims of Crime, Video Discussion Guide. Office for Victims of Crime. U.S. Department of Justice.

Newcombe, P. A., Dour, T. M., (2001). Conversational Influences on Young Children's Responses to Misleading Questions. Applied Developmental Psychology, 22, 363-378

Pipe, M. A., Lamb, M. E., Orbach, Y., Esplin, P. W. (2004). Resent Research on Children's Testimony About Experienced and Witnessed Events. Developmental Review, 24, 440-468

Price, L. H., Phenix, T. L. (2015). True (but not false) Memories are Subject to Retrieval-Induced Forgettin in Children. Journal of Experimental Child Psychology, 133, 1-5.

Raskin, D. C., Esplin, F. W. (1991). Statement Validity Assessment: Interview Procedure and Content Analysis of Children's Statements of Sexual Abuse. Bahavioral Assessment, 13 (3), 265-291.

Roma, P., Martini, P., Sabatello, U., Tatarelli, R., Ferracuti, S. (2011). Validity of Criteria-Based Content Analysis (CBCA) at Trial in Free-Narrative Interviews. Child Abuse and Neglect, 35, 613-620

Ruffman, T., Rustin, C., Garnham, W., Parkin, A. J., (2001). Source Monitoring and False Memories in Children: Relation to Certainty and Executive Functioning. Journal of Experimental Child Psychology, 80, 95-111

Spring, T., Saltzstein, H. D., Vidal, B. (2015). A Moral Developmental Perspective On Children's Eyewitness Identification: Does Intent Matter? Archives Of Scientific Psychology 3, 1-7

Sutherland, R., Hayne, H. (2001a). Effect Of Postevent Information On Adult's Eyewitness Reports. Applied Cognitive Psychology, 15, 249-263

Sutherland, R., Hayne, H. (2001b). Age-Related Changes İn The Misinformation Effect. Journal Of Experimental Child Psychology. 79, 388-404

Tye, M. C., Amato, S. L., Honts, C. R., Devitt, M. K., Peters, D. (1999). The Willingness Of Children To Lie And The Assessment Of Credibility İn An Ecologically Relevant Laboratory Setting. Applied Developmental Science, 3 (2), 92-109

Vrij, A. (2005). Criteria-Based Content Analysis: A Qualitative Review of the First 37 Studies. Psychology, Public, Policy and Law, 11 (1), 3-41

ve görevlere uyulmalı, eksik olan bilgi ve beceri kümeleri doldurulmalıdır. Çalışılan alanda sadece kısa görüşmeler yapıp, rutin olarak birbirine benzeyen raporlar yazmaya dönüşme tehlikesi olan çocuk adalet sistemi içindeki çalışmaların sıralanan tedbirler de göz önüne alınarak tekrar ele alınması gerekmektedir. Bu süreçte sosyal hizmet uzmanlarının da her vaka için mesai harcamaları, her vakayı tek tek ele alarak özel çalışma yürütmeleri, süreç içindeki aksaklıkları giderme konusunda doğrudan müdahil olmaları gerekmektedir. Nitelikleri sürekli artıran, çağın gerektirdiği bilgi ve becerileri alma konusunda çaba içinde olan, çocukla iyi iletişim kuran, analitik düşünme becerisi kuvvetli, süreci iyi okuyan ve değerlendiren, ilgili diğer meslek elemanları ile ortak çalışmaya yatkın, kendisini iyi bir biçimde ifade edebilen sosyal hizmet uzmanlarının çocuk adalet sistemine katkıları tartışılmaz derecede önemlidir.

Son süreçte sayıları oldukça artan sosyal hizmet bölümlerinde özellikle çocuk ve gençlik alanlarında çok daha fazla ders konulması, görüşme ilke ve teknikleri gibi derslerin zorunlu olarak verilmesi, psikoloji derslerinin uygulamaya dönük bilgi ve beceriyi içerecek şekilde tekrar kurgulanması, uygulamaların kalite ve veriminin artırılması çocuk adalet sistemi içerisinde yer alacak olan sosyal hizmet uzmanlarının daha yetkin olmasının önünü açacaktır. Bu anlamda ilgili sosyal hizmet bölümlerine de büyük sorumluluk düşmektedir.

Alanda çok daha nitelikli personelin çalıştığı, yeterli donanımla sahip ve çocuklara uygun mimari yapıdaki fiziksel mekânların olduğu, çocukların bürokrasi içinde kaybolmadığı, gözlem ve gözetim sürecinin ile genel anlamda sağaltım süreçlerinin üst düzey fonksiyonda işlediği, çocuğun sistem içinde hiçbir örselenmeye maruz kalmadığı, sistemin her aşamasında bir profesyonelleşmenin olduğu, sistemin düzgün işlemesi adına kamuoyu tarafından sürekli denetlenen, alanda çalışan meslek elemanlarının hem kurum teşviki hem de kişisel çaba ile kendisini sürekli yenileyip geliştirdiği, ilgili tüm kanuni düzenlemelerin "çocuk ve insan teması" ile tekrar ele alındığı ve belki de her şeyden önce hiçbir çocuğun suça sürüklenmediği ve mağdur olmadığı bir toplumda yaşama dileğiyle…

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü. (2015a). Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarımız. Ağustos 30, 2015 tarihinde Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü: http: //www.cte.adalet.gov.tr/bilgidata/tip_cocuk_kapali.asp adresinden alındı

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü. (2015b). Çocuk Eğitimevi Kurumlarımız ve Özellikleri. Ağustos 30, 2015 tarihinde Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü: http: //www.cte.adalet.gov.tr/bilgidata/tip_cocuk_egitimevi.asp adresinden alındı

Ankara Çocuk Eğitimevi. (2015). Ankara Çocuk Eğitimevi Hakkında. Ağustos 30, 2015 tarihinde Adalet Bakanlığı Ankara Çocuk Eğitimevi: http: //www.ankarace.adalet.gov.tr/kurumhakkinda.html adresinden alındı

Birleşmiş Milletler. (1989, Kasım 20). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.

CJCJ. (2015). Juvenile Justice History. Eylül 12, 2015 tarihinde The Center on Juvenile and Criminal Justice: http: //www.cjcj.org/Education1/Juvenile-Justice-History.html adresinden alındı

ÇİM Genelgesi. (2012, Ekim 20). Çocuk İzlem Merkezleri Hakkında Genelge. (28431). Resmi Gazete.

Demiröz, F., & Altındağ, Ö. (2012). 5395'in Değişen Yüzü: Sosyal Çalışma Görevlileri Üzerine Düşünceler. Uluslararası Çocuklar için Adalet Sempozyumu. 29, s. 112-117. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi.

Emniyet Genel Müdürlüğü. (2001, Nisan 13). Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği. (34272). Resmi Gazete.

IFSW. (2012). Statement of Ethical Principles. Ekim 19, 2015 tarihinde International Federation of Social Work Web Page: http: /ifsw.org/policies/statement-of-ethical-principles/adresinden alındı

IFSW. (2014). Global Definition of SocialWork. Ekim 19, 2015 tarihinde International Federation of Social Work Web Page: http: //ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/adresinden alındı

Junger-Tas, J. (2004). Improving Juvenile Justice. Eylül 10, 2015 tarihinde Esc-Eurocrim: http: //www.esc-eurocrim.org/files/improving_juvenile_justice_chapter_1.doc adresinden alındı

Maltepe Çocuk Ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu. (2015). Sosyal Servis. Eylül 14, 2015 tarihinde Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Web Sayfası: http: //www.maltepecocik.adalet.gov.tr/psiko-sosyal-servis.html adresinden alındı

Murphy, P., McGinness, A., & McDermott, T. (2010). Effective Practice in Juvenile Justice. Eylül 12, 2015 tarihinde Austria New South Wales Government Department of Juvenile Justice: http: //www.juvenile.justice.nsw.gov.au/Documents/Juvenile%20Justice%20Effective%20Practice%20Review%20FINAL.pdf adresinden alındı

Peters, C. M. (2011, Ekim). Social Work and Juvenile Probation: Historical Tensions and Contemporary Convergences. Social Work, 4(56), 355-365.

Springer, D. W., Roberts, A. R., Brownell, P., Torrente, M., Lippman, A. D., & Deitch, M. (2011). A Brief Historical Overview of Juvenile Justice and Juvenile Delinquency. D. W. Springer, & A. R. Roberts içinde, Juvenile Justice and Delinquency. Massachusetts, Sudbury, USA: Jones and Bartlett Publishers.

Uluğtekin, S. (2004). Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları. Ankara: Türkiye Barolar Birliği.

Uluğtekin, S., Baykara Acar, Y., & Cankurtaran Öntaş, Ö. (2004). Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporları (SİR) ve Gözetim Raporlarının Yeri. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 53, 35-44.

UNICEF. (2013a, Kasım). Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı. Ankara, Türkiye. Eylül 08, 2015 tarihinde http: //www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/6.%20SOSYAL%20%C3%87ALI%C5%9EMA%20G%C3%96REVL%C4%B0LER%C4%B0%20%C4%B0%C3%87%C4%B0N%20E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%20K%C4%B0TABI.pdf adresinden alındı

UNICEF. (2013b). UNICEF Report on the Role of SocialWork in JuvenileJustice. Eylül 17, 2015 tarihinde http: //www.unicef.org/ceecis/UNICEF_report_on_the_role_of_social_work_in_juvenile_justice.pdf adresinden alındı

2253 Sayılı Kanun. (1979, Kasım 21). 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun. (16816). Resmi Gazete.

4787 Sayılı Kanun. (2003, 01 18). 4787 Sayılı Aile Mahkemeleri'nin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun. (24997). Resmi Gazete.

5275 Sayılı Kanun. (2014, Aralık 29). 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun. (25685). Resmi Gazete.

5395 Sayılı Kanun. (2005, Temmuz 15). 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. (25876). Resmi Gazete.

bunda etkilidir. Özellikle mağdurların kin ve nefret beslemesi, öç alma düşüncesi, yoğun öfke düzeyleri uzlaşmayı engelleyen önemli psikolojik unsurlardır.

Özellikle toplumun çatışma düzeyi yüksekse uzlaştırmacı olarak o toplumda çalışabilmek gerçekten olağanüstü düzeyde bir beceri gerektirmektedir. Bazı durumlarda yakın akraba dahi olsa uzun yıllara uzanan husumetler olabiliyor. Dolayısıyla içinde bulunulan toplumun kültürel yapısı ve çatışmayı çözme biçimi uzlaştırma açısından önemlidir. Uzlaştırmanın uygulanabilir olması için toplum tarafından benimsenmesi ve kabul görmesi gerekmektedir.

Onarıcı adalet programları ve uygulamaları tüm dünyada hızla yayılmaktadır. Özellikle içinde bulunulan kültür açısından onarıcı adaletin değerlendirilmesi ayrıca bir önem arz etmektedir. Özellikle ülkemizin de içinde yer aldığı ve çatışma kültürünün çok baskın olduğu bir toplumda onarıcı adalet programlarını ve uygulamalarını hayata geçirmek çok kolay olmayabilir. Bu noktada da sosyal hizmet mesleği önemli bir rol oynayabilir. Özellikle değer temelinde; hizmet, sosyal adalet, bireyin onuru ve değeri, insan ilişkilerinin önemi, dürüstlük ve yeterlik olan bir mesleğin ara buluculuk uygulamalarında önemli katkısının olacağı düşünülmektedir. Oysaki mevcut sistemde ara buluculuk faaliyetleri sadece hukuk eğitimi almış profesyonellere verilmiş ve bu nedenle insan ilişkilerinin geliştirilmesinde önemli becerileri olan sosyal hizmet ve diğer meslekler dışarıda bırakılmıştır. Yapılan bir çalışmada (Kalem, 2008, s. 101), bazı savcılar, avukatlar ve hâkimler, gerekli eğitimi aldıktan sonra psikologların, sosyal çalışmacıların, sosyologların, benzer meslek sahiplerinin ya da hayatın içinden değişik vasıfları olan kişilerin de uzlaştırıcı olabileceğini ifade etmişlerdir.

Türkiye'de henüz ceza adalet sisteminde yer bulamayan onarıcı adalet programlarının başarılı bir şekilde uygulanması birtakım organizasyonların ekip çalışmasına ve iş birliğine dayalıdır. Bu bağlamda toplum, devlet ve sivil toplum örgütlerinin bir arada çalışması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Aytekin İnceoğlu, A. ve Karan, U. (2008). Türkiye'de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi. (İçinde) Onarıcı Adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye Ve Avrupa Bakışı. (s.s.45-81). Derleyenler: Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Maraton Dizgievi, İstanbul.

Coronas, C.C.(2008). Mağdur-Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar. (İçinde) Onarıcı adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı.(s.s.109-202). Derleyenler: Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Maraton Dizgievi, İstanbul.

Gumz, E.J. (2004). American Social Work, Corrections and Restorative Justice: An Appraisal. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 48(4), 449-460.

Gumz, E.J., and Grant, C.L. (2009). Restorative Justice: A Systematic Review Of The Social Work Literature. Families İn Society: The Journal Of Contemporary Social Services, 90 (1): 119-126. Doi: 10.1606/1044-3894.3853

Jahic, G. ve Yeşiladalı, B.(2008). Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım. (İçinde) Onarıcı Adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu Ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye Ve Avrupa Bakışı. (s.s.15-20). Derleyenler: Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Maraton Dizgievi, İstanbul.

Kalem, S.(2008). Ceza Davalarında Uzlaşma: Uygulayıcı Görüşü. (İçinde) Onarıcı adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı. (s.s.83-108). Derleyenler: Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Maraton Dizgievi, İstanbul.

Özbek, M. (2008) Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu. Prof.Dr. Turgut Akıntürk'e Armağan: 449-466. İstanbul, Beta.

Özbek, M.S.(2009). Alternatif Uyuşmazlık Çözümü. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı.

Pelikan, C. (2008). Onarıcı Adalet Üzerine. (İçinde) Onarıcı Adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye Ve Avrupa Bakışı. (s.s.21-28). Derleyenler: Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Maraton Dizgievi, İstanbul.

Pranis, K. (2001). Restorative Justice, Social Justice, And The Empowerment Of Marginalized Populations. In G. Bazemore & M. Schiff (Eds.), Restoring Community Justice: Repairing Harm And Transforming Communities (pp. 287–306). Cincinnati, OH: Anderson.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). United Nations New York, 2006. Birleşmiş Milletler Onarıcı Adalet Programları el Kitabı, Ceza Adaleti El kitapları Dizisi

Van Vormer, K.(2003). Restorative Justice: A Model for Social Work Practice with Families. Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services, 84(3): 441-448

Van Wormer, K. (2009). Restorative Justice: What Social Workers Need to Know? In T Masschi., Bradley, C., and Ward, K.(Eds.), Forensic Social Work. Psychosocial and Legal Issues in Diverse Practice Setting (pp.299-310). Springer Publishing Company.

Willemsens, J. (2008). Onarıcı Adalet ve Uluslararası Standartlar: Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler Tarafından Başlatılan Girişimler. (İçinde) Onarıcı adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı. (s.s.29-44). Derleyenler: Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı. İstanbul Bilgi Üniversitesi. Maraton Dizgievi, İstanbul.

Wright, M.(1998). Restorative Justice: From Punishment To Reconciliation- The Role Of Social Workers. European Journal Of Crime, Criminal Law And Criminal Justice, 6(3), 267-281.

Zastrow, C. (2013). Sosyal Hizmete Giriş. Nika Yayınevi. Ankara.

KAYNAKÇA

Ashman – Kirst, Karen K., and Grafton H. Hull, Jr. (2009). *Understanding generalist practice*, Fifth Edition. Brooks/Cole, Cengage Learning. USA.

Ashman Kirst, Karen K. (2010). *Introduction to social work & social welfare: Critical thinking perspectives,* Third Edition. Brooks/Cole, Cengage Learning. USA.

Bartlett, H. (1970) *Common base of social work practice*. New York: NASW.

Bolger, J., P. Walker (2014). Models of Assessment. Joyce Lishman, Chris Yuill, Jillian Brannan, Alastair Gibson (Ed.) in *Social Work: An introduction.* (s.169-183). London, Sage Publication.

Coulshed, V. and J. Orme (2012). *Social work practice.* 5th ed. Palgrave Macmillan.

Friedman, M., & Friedman, B. (2006). *Settlement Houses: Improving the social welfare of America's immigrants*. Rosen Classroom. *pp. 4–7.*

Eskin, M. (2009). *Sorun çözme terapisi.* Hekimler Yayın Birliği. Ankara.

Friedlander, A. Walter (1966). *Sosyal refah hizmetine başlangıç*. SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları Sayı: 44. Şenyuva Matbaası. 2. Basım. Ankara.

Johnson, L. (1998). *Social work practice a generalist approach.* 6. ed. Allyn and Bacon.USA.

Martin, Ruben (2010). Social work assessment. Learning Matters Ltd. Great Britain.

Milner, J. and O'Byrne, P. (2009). *Assessment in social work.* Basingstoke: Palgrave MacMillan.

Turner, Francis J. (Ed.) (2005). *Canadian encyclopedia of social work*. Canada. Wilfrid Laurier University Press.

Ramsay, R. (2001). Revisiting the Working Definition: The Time is Right to Identify a Common Conceptual Framework for Social Work. *Kentucky Conference on Social Work Practice and Education.*

Ramsay, R. (2003). Transforming the working definition of social work into the 21st. century. *Research on social work practice,* 13(3): 324-338

Parker, J., G. Bradley (2014). *Social work practice: Assessment, planning, intervention and review*. 4th. Ed. California. Learning Matters Ltd.

Pincus, A and Minahan, A (1972). *Social work practice: Model and method.* Itasca, Illinois: F.E. Peacock Publishers.

Valkanova, Y., & Brehony, K. J. (2006). The gifts and 'contributions': Friedrich Froebel and Russian education (1850–1929). *History of Education*, *35*(2), 189-207.

Wade, Louise Carrol (2004). "Settlement Houses". *Encyclopedia of Chicago. Chicago Historical Society.*

Sosyal refahın kurumsallaşmış yapıya kavuşması ile mağdur haklarıyla ilgili uygulamaların suç, suçlu ve mağduriyet bağlamından daha geniş bir içeriğe ulaşması beklenmektedir. Sözgelimi bir suç ve hak ihlali ile hizmet sunulamaması, bir kapsam ve içerme mağduriyetidir. Bazen hizmet kapsamına alınanların bakım ve koruma altındayken de mağduriyetleri karşımıza çıkabilir. Bunlar, işlemler sırasındaki istismarlar ve kuruluşlardaki istismarlardır. Başvuru esasına göre yürütülen doğrudan uygulamalarda görülen mağduriyetler kadar başvurmadıkları için kapsam dışında kalan hak sahiplerinin de mağduriyetinden söz edebiliriz. Bu noktada uygulamanın etkilerinin, çevre değişikliği sağlayıcı uygulamaların, mağdur haklarıyla ilgili koordinasyon çalışmalarının, program ve kaynak değişikliği sağlayıcı çalışmaların ve savunuculuk çalışmalarının sistematik, bütünlüklü ve sürekli olarak yürütülüyor olması beklenir. Toplumların tamamında görülebilen mağduriyetlerin giderilmesi sosyal devletin sorumluluklarından biri olduğu kadar toplumsal katılım ve paydaşlık esasına göre hepimizin görevlerini de gündeme getirmektedir.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü (2015). 24-25. Yasama Dönemi Faaliyet Raporu (12/06/2011-12/10/2015). (http: //www.kgm.adalet.gov.tr/Faaliyetler/Donemfa/24DonemFal/yasama%20d%C3%B6nemi%20faaliyet%20raporu.pdf)

Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (2014). *2013 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu.* (http: //www.adalet.gov.tr/Bakanlik/FaaliyetRaporu/pdf/rapor2013.pdf)

Adli İstatistikler (2014). *Mağdur/Müşteki Sayıları, Türkiye 2014.* (http: //www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2014/30.pdf)

Balcı, M. & Sönmez, G. (2001). *Örnekli Açıklamalı Karşılaştırmalı Temel Belgelerde İnsan Hakları*. İstanbul, Yıldızlar Matbaacılık A.Ş.

Danis, F. (2006). The Victim Assistance Field and the Profession of Social Work. *OVC Bulletin,* U.S. Department of Justice.

http: //www.ovc.gov/publications/bulletins/NASWvictimassistance/ncj210592.pdf

Demirbaş, T. (2006). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (4. Baskı). Ankara: Seçkin.

Dinler, V. (2006). Mağduriyet Kavramına Çok Yönlü Yaklaşım. Halil İbrahim Bahar (Ed.) *Suç mağdurları* içinde (s. 49-71). Ankara: Adalet.

Dolgoff, R., Loewenberg, F.M. & Harrington, D. (2005). *Ethical Decisions for Social Work Practice.* 7th Edition. USA: Brooks/Cole-Thomson Learning.

Eryılmaz, M. B. (1998). Bir İnsan Hakkı Olarak Türkiye ve Diğer Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerinde Mağdurun Bilgilendirilme Hakkı. *Polis Dergisi,* 4 (15), 45-52.

Geleri, A. (2004). Suç Mağduriyeti ve Polis: Olaylara Müdahale Eden Polisin Suç Mağduriyetiyle İlişkisi. *Polis Bilimleri Dergisi,* 6 (1-2), 53-82.

Gültekin, Ö. (2012). Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,* 3 (11), 119-148.

IFSW-IASSW (2014). Global Definition of the Social Work Profession. IFSW General Meeting and the IASSW General Assembly. (http: //ifsw.org/policies/definition-of-social-work/)

Johnson, L. C. (1994). *Social Work Practice: A Generalist Approach.* USA: Allyn and Bacon.

Karakaş Doğan, F. (2013). Uluslararası Düzenlemeler Işında Mağdur Haklarının ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 19*(2 *Özel Sayı Nur Centel'e Armağan)*, 1007-1030.

Koca, M. & Üzülmez, İ. (2006). Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar. *Hukuki Perspektifler Dergisi,* 7, 140-149.

Ljungwald, C. & Svensson, K. (2007) Crime Victims and the Social Services: Social Workers' Viewpoint. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention,* 8 (2), 138-156. doi: 10.1080/14043850701706911

Mavili Aktaş, A. (1991). *Sosyal Hizmet İl Müdürlüklerinin Etkililiğinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Mavili Aktaş, A. (2002). Sosyal Hizmet Kuram ve Uygulamaları Ders Notları.

Mavili Aktaş, A. & Genç, F. N. (2007). Globalleşme, Sosyal Sorunlar ve Sosyal Belediye. Abdullah Yılmaz ve Yavuz Bozkurt (Ed.), *Küresel Esintiler ve Yerel Etkiler Sarmalında Türk Kamu Yönetimi* içinde (s. 81-95). Ankara: Gazi.

Mavili Aktaş, A. (2012). *Aile İçi Şiddet: Kadın ve Çocuğun Korunması* (2. Baskı). Ankara: Elma.

Mavili, A. (2015). *Ben ve Ailem* (2. Baskı). Konya: Atlas.
NASW (1996). Code of Ethics of the National Association of Social Workers. (https: //www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp)
Özbek, V.Ö. (1999). *Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi.* Ankara: Seçkin.
Özbek, V.Ö. & Bacaksız, P. (2005). Ceza Hukuku İstatistikleri Işığında Baden-Württemberg'de Genç İnsanların Suçluluğu. Yener Ünver (Ed.), *Çocuklar ve Suç-Ceza: Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 4* içinde (s. 207-231). Ankara: Seçkin.
Özgenç, İ. (2006). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler.* Ankara: Seçkin.
Öztürk, B. & Erdem, M. R. (2006). *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (9. Baskı). Ankara: Seçkin.
Öztürk, E. (2014). Türkiye'de Aile, Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri. *21 Yüzyılda Eğitim ve Toplum,* 3 (7), 39-55.
Polat, A. & Gül, S.K. (2010). Kriminoloji Araştırmalarında Mağdur Anketlerinin Yeri ve Önemi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,* 7 (1), 1290-1310.
Saruç, S., Kesen, N.F. & Daşbaş, S. (2015). Social Profile of Women in Women's Shelters. *International Journal of Humanities and Social Science,* 5 (8), 114-121.
Sokullu, F. (1974). Siyah Sayılar ve Viktimoloji. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,* 40 (1-4), 219-241.
Şahin, C. (2009). *Ceza Muhakemesi Hukuku I.* Ankara: Seçkin.
Tamer, İ. & Yılmaz, E. (2013). *Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları İnceleme Raporu.* Rapor No: 2013/03, Ankara: Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı.
TÜİK-Türkiye İstatistik Kurumu (2015). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar, 2014. *Haber Bülteni,* 18525 (http: //www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18525)
Türk Dil Kurumu (TDK) (2015). *Güncel Türkçe Sözlük*. (http: //tdk.gov.tr)
Uslu, F. (2013). Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur. *Ankara Barosu Dergisi,* 4, 241-260.
Yılmaz, Z. (2007). *Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları-Davaya Katılma-Yargılama Giderleri.* Ankara: Seçkin.

ile koordine etme aile politikaları boyutuna da taşınmalı ve buna yönelik politikaları etkileme düzeyinde öneriler geliştirilmelidir (Epstein ve Mohn 1992: 122; akt,: Buz, 2003).

Sorun çözme sürecinin bir parçası olarak sosyal çalışmaclar, savunuculuk rolüyle göçmen ve sığınmacıların toplumla bütünleşmenin önündeki engelleri kaldırır, onların gerekli kaynak ve destek sistemleriyle buluşmasında önemli görevlerde bulunur.

Sonuç olarak günümüzde göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler sadece belirli ülkeleri ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmış gerek göç veren gerekse göç alan ülke olarak tüm ülkeleri ilgilendiren ekonomik, sosyal, kültürel, güvenlik gibi birçok boyutu olan bir soruna dönüşmüştür.

Sanayileşme, kentleşme, eğitim gibi nedenler göçleri hızlandırmış, baskılar savaşlar ise kitlesel göçlere neden olmuştur. Kendi ülkesini terk etmek zorunda kalan insanlar birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunları kabul eden ülkeler de gerek yeni yasal düzenlemeler yoluyla gerekse yeni kurumlar kurarak bunları aşmaya çalışmaktadır.

Sığınma ve mültecilik alanındaki sorunların çözümlenebilmesi, mülteci statüsü alan kişilerin insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşam sürdürebilmelerine bağlıdır. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanlarına çeşitli görevler düşmektedir. Sömürü ve istismara açık olması açısından özellikle kadın ve çocuklar ayrı olarak değerlendirilmeli; bunlara yönelik özel destekleyici/koruyucu tedbirler alınmalıdır. Konunun çok boyutlu olması, ülkemize sığınan insanların sorunlarına çözüm üretebilmek için yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve kamu kuruluşları ile ortak politika ve iş birliğini zorunlu kılmaktadır.

KAYNAKÇA

İstanbullu, A. (2015). "Türkiye Göç Sosyal Hizmetler", *http: //www.sosyalhizmetuzmani.org/goc sosyalhizmet.htm*. (Erişim Tarihi, 14.12.2015).

Balcıoğlu, İ. (2007). *Sosyal ve Psikolojik Açıdan Göç*, İstanbul: Elit Kültür Yayınları.

Barker, R. (2005). *The Social Work Dictionary*, 5th ed. Washington, DC: Nasw.

Başak, C. (2011). *Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler*, Ankara: Son Söz Gazetecilik Matbaacılık, http: // www.mulkiyeteftis.gov.tr/ortak_icerik/mulkiyeteftis/multeciler.pdf (Erişim Tarihi: 23.12.2015).

Beter, Ö. (2006a). "Bir Proje Örneği: Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Psiko-Sosyal Destek Projesi", *Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı* içinde ss. 255-264, Antalya: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.

Beter, Ö. (2006b). *Sınırlar Ötesi Umutlar Mülteci Çocuklar,* Ankara: Sabev Yayınları.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (1994). *Kentsel Mülteciler İçin Sosyal Hizmetler*, Cenevre.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (1998). *Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme,* Ankara: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Ofisi.

Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*, Ankara: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları.

Buz, S. (2003). "Aile Politikalarına Mülteciler Boyutunda Bir Bakış", *Aile ve Toplum Dergisi*, 2, (6): 55-62.

Canatan, K. (2012). *Avrupa'da Çok Kültürlülük, Entegrasyon ve İslam*, İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Canatan, K. (2013). "Avrupa Toplumlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım", *Sosyoloji Dergisi*, 27(2): 317-332.

Çiçekli, B. (2009). *Göç Terimler Sözlüğü*, Cenevre: IOM Uluslararası Göç Örgütü.

Deniz, T. (2014). "Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", *Türkiye Sosyal Araştırmalara Dergisi,* 18 (1): 175-204.

Epstein, M. ve Mohn, S.L. (1992). "Planning for Pluralism: A Report on A Chicago Agency's Efforts on Behalf of Immigrants and Refugees" *Social Work With Immigrants and Refugees* adlı eserin içinde ss. 119-123, USA: The Havvorth Press.

Ferris, G. E. (1998). *Uprooted Refugees and Forced Migrants,* New York: Frendship Press.

Fichter, J.(1990*). Sosyoloji Nedir?* Çev. Nilgün Celebi, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Göç İstatistikleri, Düzensiz Göç. (2015). Ankara: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http: //www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik. (Erişim Tarihi: 24.12.2015).

Hirayama, H. ve Çetingök, M. (1988). "Empovverment: A Social Work Approach For Asian Immigrants" *Social Casevvork The Journal Of Contemporary Social Work*, 69, (I): 41-47.

İltica ve Göç Mevzuatı (2005). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Türkiye ve İçişleri Bakanlığı Ortak Yayını, Ankara: Başkent Matbaası.

İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı, http: //www.goc.gov.tr/icerik3/iltica-ve-goc-ulusal-eylem-plani_327_344_699. (Erişim Tarihi: 25.12.2015).

Jou M. K.ve Lazzaro, L. K (2009). "Collaborative Forensic Social Work With Refugees". İn (eds. T. Maschi, C. Bradley, K. Ward), *Forensic Social Work*. New York: Springer Publishing Company.

Kalaycı, S.(2015). "Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları", *http: //www.ihhakademi.com/siginmacilarin-korunmasina-yonelik-turk-sivil-toplum-kuruluslari/*(Erişim Tarihi, 10.12.2015).

Kılıç, T. (2009). "Bir İnsan Hakkı olarak İltica ve Türkiye Uygulaması", *Mültecilik: Sorunlar, Tanıklar ve Çözüm Yolları* (ed.: Ü. Özkan) adlı eserin içinde ss.41-62, İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı Yayınları.

Levine, J. (2000). "Working with Victim of Persecution", *Cominity Stress Prevention*. 4: 350-360.

Akalın, Ş. H. ve ark., (2011). *Türkçe Sözlük* (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Türkoğlu, O. (2011). "Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik", *Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30, (2): 101-118.

Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Bursa: Ekin Kitabevi.

Özdoğru, F. (2009). "Dünyada Mülteci Hareketleri, Türkiye'nin Konumu ve Mültecilerin Karşılaştıkları Sorunlar", *Mültecilik: Sorunlar, Tanıklar ve Çözüm Yolları* (ed.: Ü. Özkan) adlı eserin içinde ss.35-40, İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı Yayınları.

Özkalp E. (1994). *Sosyolojiye Giriş*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Sercan, R. (2014). "Hayatın Yok Yerindekiler Mülteciler ve Sığınmacılar", *VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu Bildirileri* adlı eserin içinde, ss.247-269, İstanbul: Petrol-İş Yayını.

Şeker, A. (2012). *Sosyal Hizmete Giriş*, (ed.: İ. Tomanbay), Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışma Sözlüğü*, Ankara: Selvi Yayınları.

Türkiye Göç Raporu (2013). Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, http: //www.goc.gov.tr/icerik/yillik-goc-raporlari_363_377. (Erişim Tarihi: 10.10. 2015).

İltica Göç İşlemleri. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, https: //www.egm.gov.tr/sayfalar/iltica-goc-islemleri.asx, (EGM, 21.11.2015).

Türkiye ve Göç (2013). Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, http: //www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%c4%b1m_icler.pdf.(Erişim Tarihi, 19.12.2015).

Weiner, M. (1996), "Bad Neighbors Bad Neighborhoods: An Inquiry İnto The Causes Of Refugee Flows", *International Security*, 21, (1): 5-42.

Yaman, A. (2009). "İslam Kaynaklarında ve Geleneğinde Mültecilik Algısı", *Mültecilik: Sorunlar, Tanıklar ve Çözüm Yolları* (ed.: Ü. Özkan) adlı eserin içinde ss.29-34, İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı Yay.

Yılmaz, A. (2009). "Türkiye'de Mültecilerin Hukuki Sorunlarının Çözülmesi ve STK'ların Rolü", *Mültecilik: Sorunlar, Tanıklar ve Çözüm Yolları* (ed.: Ü. Özkan) adlı eserin içinde ss.79-90, İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı Yayınları.

Yılmaz, A. (2014). "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9(2): 1685-1704.

Yolcuoğlu, İ. G.(2012). *Sosyal Hizmete Giriş*, Ankara: Sabev Yayınları.

Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*, (Çev. ed.: D. B. Çiftci), Ankara: Nika Yayınları.

Tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri kapsamındaki bireylerin çoğunlukla vasıfsız ve düşük gelirle çalıştıkları dikkate alınarak, iş yerinde tutunma, yeni iş imkânının sağlanması, mesleki eğitim çalışmalarının yapılması konularında gerekli danışmanlık ve yönlendirmeler yapılmalıdır (Aslan, 2012). Makro düzeyde bu doğrultuda İŞKUR ile bağlantı kurularak bu mesleki eğitimlerden faydalanmalarının sağlanması önemli diğer bir husustur.

Özetle, sosyal hizmet müdahalesinin amacı, madde bağımlılarının yeniden topluma kazandırılması, yani re-entegrasyonudur. Yani toplumla yeniden bütünleşmelerini sağlamaktır.

KAYNAKÇA

Aslan, N. (2012). Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Altında Bulunan Bireylerin Aile Yapıları ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

Denetimli Serbestlik Yönetmeliği, (2013). Resmi Gazete, 05 Mart 2013 Tarih ve 28578 Sayı.

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu, (2005). Resmi Gazete, 03.07.2005 Tarih ve 5402 Sayı.

Denetimli Serbestlik Tedavi Hizmetleri Genelgesi (2015). Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015/11 Sayılı Genelge ve 25.03.2015 Tarih.

Dilbaz, N., Enez Darçın, A., Nurmedov, S., Noyan, O., Başabak, A. Z., Mordağ, O., Çengel, S.M. ve Dağ, M. (2014). Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile Eğitim Programı, Ankara.

N. (2001). "Uçucu Madde Bağımlılığı Olan Çocuk ve Gençlere Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi'', Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, No. 9, İnsani Gelişme ve Sosyal Hizmet, Prof. Dr. Nesrin Koşar'a Armağan, Ankara.

https: //tr.wikipedia.org/wiki/Madde_ba%C4%9F%C4%B1ml%C4%B1l%C4%B1%C4%9F%C4%B1, Erişim Tarihi, 08.10.2015.

Kale, M. (2009). "Türkiye'de Denetimli Serbestlik Sistemi", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

Kamer, V. K. (2008). "Madde Bağımlılarının Rehabilitasyonunda Yeni Dönem Denetimli Serbestlik", TBB Dergisi, Sayı 79, s: 275-308.

Köknel, Ö. (1998). Bağımlılık, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri Yönetmeliği (2013). 29 Aralık 2013 Tarih ve 28866 Sayılı Resmî Gazete.

Mutlu, E., Çetin, M. K. ve Saçaklı, G. (2014). "Uyuşturucu Madde Bağımlılığı Tedavisi", TUBİM (Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi), 2014 Raporu, Bölüm 5.

Mutlu, E. (2015). "Madde Bağımlılığının Tedavisinde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve İşlevleri: Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi Örneği". Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi. 2015/06 Sayı: 5, s. 16-23.

Ögel, K. (2001). İnsan, Yaşam ve Bağımlılık Tartışmalar ve Gerekçeler, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Ögel, K. (2014). Bağımlı Aileleri için Rehber Kitap, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın: 3008, 1. Basım, İstanbul.

Özdabakoğlu, E. H. (2007). 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Suçları, Ankara: Adalet.

Shefaor, B. W,; Horejsi, J.C. (2014). Sosyal Hizmet Uygulaması, Temel Teknikler ve İlkeler (Çev. Editörü: Durdu Baran Çiftci), Nika Yayınevi, Ankara.

Smith, D. (2005). Probation and Social Work. British Journal of Social Work, 35, 621- 637. Erişim tarihi: 12 Aralık 2011, Oxford Journals Online, 621

TUBİM (Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi), 2014 Raporu.

Zastrow, C. (2010). Sosyal Hizmete Giriş, (Çeviri: Kitap Editörü, Durdu Baran Çiftçi) Nika Yayınevi, Birinci Baskı, 2013, Ankara.

SON SÖZ

"Boşanma" kelime olarak insanları ürküten bir kelimedir. Bunun en önemli nedeni bu süreci yaşayan insanların çok güç duygusal deneyimler yaşaması ve bu kriz durumunu atlatabilmek için oldukça uzun zaman geçirmesine ihtiyaç duyması ile alakalı olabileceği gibi, boşanma ile toplum tarafından çok da hoş karşılanmayan bir eylemi gerçekleştirmiş olma gerçeğidir. Boşanma konusundaki hizmetlerde amaç insanların sosyal işlevselliğini sağlıklı şekilde yerine getirmesini sağlamak ise bu noktada hedef boşanmaların önüne geçmek değil, insanların mutlu ve sağlıklı bir evlilik ilişkisini kurmalarının sağlanmasıdır. Sosyal hizmet alanında yapılacak makro çalışmaların asıl hedefi bu olmalıdır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (ASPB) şu anda yürütmekte olduğu Evlilik Öncesi Eğitim ve Aile Eğitimi programları temelde bu amaca hizmet ettikleri için oldukça önemli iki eğitim programıdır. Ancak sadece eğitim faaliyeti ile boşanmaların önüne geçmek mümkün değildir. Özellikle her geçen gün güçleşen ekonomik koşullar nedeniyle ailelerin yaşadıkları sorunlar, ihtiyaçların yerinde ve zamanında karşılanamaması evlilik ilişkilerinin bozulmasına neden olduğu için ailelerin ekonomik olarak da desteklenmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada kadının iş yaşamına girmesini sağlayacak çocuk bakım hizmetlerini yaygınlaştırmak aileyi güçlendirecektir. Bununla bağlantılı olarak aile içinde toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının da yeniden tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. ASPB'nın verdiği Aile Eğitim Programlarının temel dayanağının da bu toplumsal cinsiyet kavramının dönüşümünü sağlayacak bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Ayrıca bu konu her sektörün önemle ele alınan konularından biri olmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmadan içinde şiddet barındırmayan, eşitlikçi ve demokratik aile ortamları kurmak mümkün değildir.

KAYNAKÇA

BIBLIOGRAPHY Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2015, 12 28). Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı. Aile ve Toplum Hzimetleri Genel Müdürlüğü: http: //ailetoplum.aile.gov.tr/uygulamalar/aile-ve-bosanma-surecidanismanligi adresinden alınmıştır

Aktaş, A. M. (2003). Kriz Durumlarında Sosyal Hizmet Müdahalesi. Kriz Dergisi, 37-44.

Arıkan, Ç., & İl, S. (1994). Türkiye'de Çocuk Eğitim Evlerinde Hükümlü Gençlerin AİIe İçi Şiddete İlişkin Değerlendirmeleri. Aile Kurultayı. içinde Ankara.

Aysev, A. (1991). İntihar Girişimi Olan Çocuklarda Yaşam Olayları. Kriz Dergisi 1(1), 17-21.

Boşanan çiftlerin %17'si eski eşleriyle tekrar evleniyor. (2013, 11 20). http: //www.haberler.com/bakan-sahin-bosanmalarin-onune-gecmek-icin-hukuki-5331908-haberi/. Ankara: haberler.com.

Boyle, S., Hull, G., JR., M. J., Smith, L., & Farley, O. (2006). Direct Practice in Social Work. ABD.

Cournut, J. (2005). Erkekler Kadınlardan Neden Korkar? İstanbul: İletişim yayınları.

Demirkan, S., Ersöz, A., Beder Şen, R., Ertekin, E., Sezgin, Ö., TurĞut, M., & Şehitoğlu, N. (2009). Boşanma Nedenleri Araştırması. Ankara: Afşaroğlu Matbaası.

Duyan, V. (2010). Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Erbay, E., Akgül, G. F., & Yüceer, K. T. (2015). Aile Mahkemelerine Başvuran ve Boşanma Sürecinde Olan Ailelerin Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi. TSA, 139-154.

Fernandez, M. S., & Veshinski, S. E. (2004). Child Custody and Divorce Assesment Strategies and İnterventories. L. sperry içinde, Assesment of Couples and Families, Contemporary and Cutting_Edge Strategies. Newyork: Routledge.

Glick, I. B. (2008). Marital and Family Therapy. Arlington.: American Psyhiatric Publishing.

Gürüz, D., & Eğinli, A. T. (2008). İletişim Becerileri: Anlamak-Anlatmak-Anlaşmak. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

İl, S. (2009). Aile Arabuluculuğu. Toplum ve Sosyal Hizmet, 23-31.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. www.ksgm.gov.tr: http: //www.ksgm.gov.tr/tdvaw/anasayfa adresinden alınmıştır

Kahraman, S. D. (2010). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. DEUHYO ED 3(1), 30-35.

Korkut, Y. (2015, 12 28). Bir Geçiş Krizi Olarak Boşanma. Ulakbim: http: //dergipark.ulakbim.gov.tr/iupcd/article/viewFile/1023016865/1023016045 adresinden alınmıştır

Mitrani, V., & Perez, M. (2003). Structural- Strategic Approachs to Couple and Family Therapy. T. W. Sexton içinde, Handbook of Family Therapy From Strategic, to Sistemic, to Narrativ Model. Newyork.".

Nazlı, S. (2000). Aile Danışması. Ankara: Nobel Yayınları.

Özer, K. (2014). Kişiliğin mi Var Derdin Var? İstanbul: Remzi Kitabevi.

Özgüven, İ. E. (2001). Ailede İletişim ve Yaşam. Ankara: PDREM Yayınları.

Patterson, J. E., Williams, L., Edwards, T. M., Larry, C., & Grauf-GRaunds, C. (2009). Essential Skills in Family Therapy. London: The Guilford Press.

Polat, O., & Gündoğan, E. (2015). Uzman Görüşünün Boşanma Davalarında Velayetin Saptanmasındaki Önemi. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 243-255.

Satir, V. (2001). İnsan Yaratmak Aile Terapisinin Başyapıtı. İstanbul: Beyaz yayınları.

T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar, G. M. (2010). Aile Yapısı Araştırması 2006. İstanbul: Diner Ofset.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). Aile Yapısı Araştırması 2006. İstanbul: Diner Ofset.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2015, 12 28). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013. http: //www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/TCEUlusaleylemplani.pdf adresinden alınmıştır

Tüik. (2015, 12 28). Tüik Haber Bülteni. www.tüik.gov.tr: http: //www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18628 adresinden alınmıştır

Türk Dil kurumu. (2015, 12 28). (http: //www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55e9ead43155e4.62938833). adresinden alınmıştır

Türkaslan, N. (2007). Boşanmanın Çocuklar Üzerinde Etkileri ve Bunlarla Naşetme Yolları. Aile ve Toplum 3(11).

Uçan, Ö. (2007). Boşanma Sürecinde Kriz Merkezine Başvuran Kadınların Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi. Klinik Psikiyatri, 38-45.

V., D., Sayar, Ö. Ö., & Özbulut, M. (2008). Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak. Ankara: SHUD Yayınları.

Yıldırım, Ş. (2013). Çocuk Evinde Kalan Çocukların İlişki Dinamikleri: İzmir Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, T., & Fidan, F. (2015, 12 28). Kadın Açısından Boşanma: Yeni Bir Başlangıç Mı Ya Da Son Mu? İş Yaşamında Boşanmış Kadın Olmak. cws.emu.edu.tr/.../Tuncay%20YILMAZ%20&%20%20Fatma%20FiDAN

rı adalet programının yaygınlaşması hâlinde ileriye dönük olarak mobbing davalarında sosyal hizmet uzmanlarının tarafları bir araya getirme işlevi, mobbingin olumsuz sonuçlarını bertaraf etmede önemli olabilir. Ara buluculuk rolü gereği mağdur ile faili veya failleri bir araya getiren sosyal hizmet uzmanı mobbing mağdurunun durumu çözmeye ve suçun sonuçlarının giderilmesine dâhil olmasını sağlayabilir. Mağdur bu sayede yaşadığı olayın kendi üzerindeki etkisini karşı tarafa rahatlıkla ifade etme şansı bulacaktır. Bu görüşme sonucunda mobbinge neden olan faktörler taraflarca tartışılarak gerekli önlemlerin alınması hususunda iş birliğine gidilebilir.

SONUÇ

Modern iş dünyasında karşılaşılan ve çalışan/çalışanların iş yerindeki bir başka çalışan/çalışanlara uyguladığı sistematik psikolojik şiddeti ifade eden mobbing, başta akademik dünya olmak üzere, siyasi arenada, medyada ve sivil toplum örgütlerinde sıkça tartışılmaya başlanan bir işyeri zorbalığıdır. Gerek mikro gerekse makro düzeyde sorunların yaşanmasının kaçınılmaz olduğu mobbing, çözülmesi gereken sosyal bir sorun hâline dönüşmüştür. Sorunun ciddiyetini anlayan toplumlar, yasal tedbirler yoluyla mobbing vakalarının önünü almaya çalışmakta ve bu yolla mobbing uygulayıcılarına çeşitli cezalar öngörmektedirler.

Nedenleri ve sonuçları itibarıyla modern iş yaşamının önemli sorunlarından birisi hâline gelen mobbingin sosyal hizmet disiplini içerisinde incelenmesinin henüz çok yeni olması dikkat çekicidir. Sosyal hizmet bilimi mobbing olgusunu bilimsel açıdan araştırıp, mücadelenin hangi yöntemlerle yapılması gerektiğini ortaya koymalıdır. Çünkü sosyal hizmet uzmanları uygulama alanlarında kaçınılmaz olarak mobbing olgusuyla karşılaşmaktadır.

Mobbing ile sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştığı alanlardan biri, bizzat mobbingin yaşandığı iş yeridir. Endüstriyel sosyal hizmet alanında çalışan uzmanlar iş yerinde bu tür vakaları görmektedir. Bu uzmanların mobbingi açığa çıkarma (Reichert, 2003), mobbingin önlenmesi için çaba sarf etme ve gerektiği durumlarda taraflara eğitici, bilgilendirici ve danışmanlık rolleri çerçevesinde yardımcı olma sorumluluğu vardır.

Mobbing vakasının hukuki alana taşınmasıyla birlikte adli mekanizma içerisinde yer alan sosyal hizmet uzmanları da mobbing aktörleri ile tanışmaktadır. Adli sosyal hizmet alanında çalışanlar mobbing konusunda adli mekanizma içerisinde yer alan diğer meslektaşlarını bilgilendirme görevi yanında mağdurlara hukuki açıdan yol gösterme, rehberlik, danışmanlık, eğitici ve kaynaklarla buluşturma vb. rolleri çerçevesinde hizmet sunabilir, mağdurlarla psikososyal iyiliklerini sağlamak üzere sosyal hizmet müdahalesi uygulayabilirler.

KAYNAKÇA

Adams, A., & Crawford, N. (1992). Bullying at Work: How to Confront and Overcome it. London: Virago Press.

Ambrosino, R., Heffernan, J., Shuttlesworth, G. & Ambrosino, R. (2008). Social Work and Social Welfare an Introduction (6th Ed.). Thampson Brooks/Cole.

Bargal, D. (1999) The Future Development of Occupational Social Work. Administration in Social Work, 23(3-4): 139-156.

Barker, R. L. & Branson, D. M. (2000). Forensic Social Work: Legal Aspects of Professional Practice (2nd ed.). Binghampton, NY: Haworth Press.

Baumeister, R., Smart, L., & Boden, J. (1996). Relation of Threatened Egotism to Violence and Aggression: The Dark Side of High Self-esteem. Psychological Review, 103(1): 5-33.

Bully. (2015). Cambridge Dictionaries Online. Erişim adresi: http: //dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bully. Erişim tarihi: 01.12.2015.

Bullying. (2015). Oxford Learning Dictionaries. Erişim adresi: http: //www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/bullying_1?q=bullying. Erişim tarihi: 01.12.205.

Dandurand, Y. & Curt T. (2006). Onarıcı Adalet Programları El Kitabı: Ceza Adaleti El Kitapları Dizisi. BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi. New York.

Björkqvist, K., Österman, K. & Hjelt-Back, M. (1994). Aggression Among University Employees. Aggressive Behavior, 20: 173-84.

Brodsky, C. M. (1976) The Harassed Worker. Toronto: Lexington Books, DC Heath and Co.

Butters, R. P. (2011). The Ethics of Practicing Forensic Social Work. Journal of Forensic Social Work, HYPERLINK "http: //www.tandfonline.com/loi/wfor20?open=1" \l "vol_1" 1 (HYPERLINK "http: //www.tandfonline.com/toc/wfor20/1/1" 1): 61-72. **DOI:** 10.1080/1936928X.2011.541202

Cemaloğlu, N. (2013). **Örgütlerde Psikolojik Taciz, (Mobbing) Nedenleri ve Başa Çıkma Teknikleri.** İsmail Akgün **(Der.), 1.** Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz (Mobbing) Panel ve Çalıştayı Bildiriler Kitabı içinde (s. 173-190). Ankara: Özyurt.

Chappell D. ve Di Martino.V. (2006). Violence at Work (3rd. Ed.). Geneva: International Labour Office.

Centel, T. (2013). Hukuki Boyutlarıyla Mobbing. İsmail Akgün (Der.), **1.** Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz (Mobbing) Panel ve Çalıştayı Bildiriler Kitabı içinde (s. 49-60). Ankara: Özyurt.

Cree, V. (Ed.). (2003). Becoming a Social Worker. London, Routledge.

Çabuk, Ç. (2009). Mağdurun Mobbingle Mücadelesi ve Çözüm Üretme Süreci. Ceza Hukuku Dergisi, 4(11). Ankara: Seçkin.

Çivilidağ, A. (2011). Üniversitelerdeki Öğretim Elemanlarının Psikolojik Taciz (Mobbing), İş Doyumu ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.

Çobanoğlu, Ş. (2005). Mobbing İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri. İstanbul: Timaş.

Davenport, N., Schwartz D. R. & Elliott, G. P. (2003). Mobbing, İşyerinde Duygusal Taciz. (Çev. O.C.Önertoy). İstanbul: Sistem.

Duffy, M. & Sperry, L. (2007). Workplace Mobbing: Individual and Family Health Consequences. The Family Journal, 15: 398-404.

Duyan, V. (2010). Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayın No: 16.

Einarsen, S., Raknes, B. I., & Matthiesen, S. B. (1994). Bullying and Harrasement at Work and Their Relationship to Work Environment Quality. European Work and Organizational Psychologist, 4 (4): 381-401.

Einarsen, S., Raknes, B. I., Matthiesen, S. B. %Hellesøy, O. H. (1996) Bullying at Work and its Relationships with Health Complaints – Moderating Effects of Social Support and Personality. Nordisk Psykologi, 48(2): 116–137.

Einarsen, S., Matthiesen, S. B. & Skogstad, A. (1998) Bullying, Burnout and Wellbeing Among Assistant Nurses. The Journal of Occupational Health and Safety –Australia and New Zealand, 14(6): 563–568.

Einarsen, S. (1999). The Nature and Causes of Bullying at Work. International Journal of Manpower, 20(1/2), 16-27.

Einarsen, S. & Mikkelsen, E. G. (2003). Individual Effects of Exposure to Bullying at Work. In Stale Einarsen, Helge Hoel, Dieter Zapf, Cary. L. Cooper (Eds.), Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in Research and Practice (pp. 3-30). London: Taylor ve Francis.

Eriksen, W., & Einarsen, S. (2004). Gender Minority as a Risk Factor of Exposure to Bullying at Work: The Case of Male Assistant Nurses. European Journal of Work and Organizational Pyschology, 13 (4): 473-492.

Einarsen, S. (2005). The Nature, Causes and Consequences of Bullying at Work: The Norwegian Experience. Perspectives Interdisciplinaires Sur le Travail et la Santé, 7(3): 2-16.

Eser, O. (2009). Mobbing Kavramının Türkçe Serüveni. Türk Edebiyatı, 71-73. Erişim tarihi: 25 Mayıs 2015. Erişim adresi: http: //turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/oktay_eser_mobbing_kavrami.pdf

Geleri, A. (2014). Suç Korkusu. Aytekin Geleri (Ed.), Suç Sosyolojisi içinde (s. 106-133). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2886

Girardi, P., Monaco, E., Prestigiacomo, C., Talamo, A., Ruberto, A. & Tatarelli, R. (2007). Personality and Psychopathological Profiles in Individuals Exposed to Mobbing. HYPERLINK "http: //www.ingentaconnect.com/content/springer/vav; jsessionid=61v70qsn9dbmq.alexandra" Violence and Victims, 22(2): 172-188.

Gök, S. (2013). İşyerinde Psikolojik Taciz: Tarafları, Aşamaları ve Etkileri. İsmail Akgün (Der.), 1. Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz (Mobbing) Panel ve Çalıştayı içinde (s.35-48). Ankara: Özyurt.

Gönültaş, M. B. (2016). Adli Sosyal Hizmet: Adalet Mekanizmasındaki Yeri ve Önemi. D. Yücel ve M.B. Gönültaş (Ed.). Adli Sosyal Hizmet: Yaklaşım ve Müdahale (basım aşamasında) içinde. İstanbul: Nobel.

Hare, I. (2004). Defining Social Work for the 21st Century: The International Federation of Social Workers' Revised Definition of Social Work. *International Social Work,* 47(3): 407-424.

Hodson, R., Roscigno, V. J., & Lopez, S. H. (2006). Chaos and the Abuse of Power: Workplace Bullying in Organizational and Interactional Context. Work and Occupations, 33(4): 382-416.

Hoel, H. Einarsen, S. ve Cooper, C. (2013). Organisational Effects of Bullying. In Stale Einarsen, Helge Hoel, Dieter Zapf, Cary. L. Cooper (Eds.), Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in Research and Practice (pp. 145-162). London: Taylor ve Francis.

Hoel, H. & Salin, D. (2003). Organizational antecedents of Workplace Bullying. In Stale Einarsen, Helge Hoel, Dieter Zapf, Cary. L. Cooper (Eds.), Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in Research and Practice (pp. 203-218). London: Taylor ve Francis.

Ife, J. (2001).Human Rights and Social Work: Towards Rights Based Practice. Cambridge, MA: Cambridge University Pres.

ILO (2013). Work-related Violence and its Integration into Existing Surveys. 19th International Conference of Labour Statisticians. Room Document: 7. Genova

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2014). İşyerlerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) Bilgilendirme Rehberi (2. Baskı). Ankara: Özel.

Karataş, K. (2002). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet. Kasım Karataş (Ed.), Değişen Türkiye'de İnsan Hakları Açısından Sosyal Hizmetler içinde (s.1-12). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Leymann, H. (1990). Mobbing and Psychological Terror at Workplaces. Violence and Victims, 5: 119-126.

Leymann, H. (1996). The Content and Development of Mobbing at Work. European. Journal of Work and Organizational Psychology, 5(2): 165-184.

Limoncuoğlu, S. A. (2013). İş Hukuku Kapsamında Psikolojik Tacizin Değerlendirilmesi ve Mağdurların Kullanabilecekleri Haklar. TBB Dergisi, 105: 51-88.

Maschi, T., Killian, M. L. (2009). Defining Collaborative Forensic Social Work With Diverse Populations. In T. Maschi, C. Bradly ve K. Ward (Ed.), Forensic Social Work: Psychosocial and legal Issues in Diverse Practice Settings (pp. 3-10). Springer Publishing Company: New York

Matthiesen, S. B., & Einarsen, S. (2001). MMPI-2 Configurations Among Victims of Bullying at Work. European Journal of Work and Organizational Psychology, 10(4): 467-484.

Mercanlıoğlu, Ç. (2010). Çalışma Hayatında Psikolojik Tacizin (Mobbing) Nedenleri, Sonuçları ve Türkiye'deki Hukuksal Gelişimi. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2(2): 37-46.

Özçelik, K. (2013). Mobbing Sürecinde Bireysel ve Kurumsal Mücadele. İsmail Akgün (Der.), 1. Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz (Mobbing) Panel ve Çalıştayı Bildiriler Kitabı içinde (s. 155-157). Ankara: Özyurt.

Pomeroy, C. E. (2013). The Bully at Work: What Social Workers Can Do. *Social Work*, 58(1): 5-8.

Reichert, R. (2003).Workplace Mobbing: A New Frontier for the Social Work Profession. The International Journal of Continuing Social Work Education, 5(3): 4-12.

Resmi Gazete (19 Mart 2011). İşyerlerinde Psikolojik Tacizin (Mobbing) Engellenmesi Hakkındaki Genelge. Erişim tarihi: 3 Kasım 2015. Erişim Adresi: http: //www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http: //www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110319.htm&main=http: //www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110319.htm

Salin, D. (2001) Prevalence and Forms of Bullying Among Business Professionals: A Comparison of Two Different Strategies for Measuring Bullying. European Journal of Work and Organizational Psychology, 10(4): 425–441.

Şahin, S. (2015). Yeni Bir Yaklaşım: İş Sağlığı ve Güvenliği'nde Mobbing Faktörünün Önemi ve Etkisi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(9): 489-505.

Şahin, F. (2002). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmetler İlişkisi. Kasım Karataş (Ed.), Değişen Dünyada İnsan Hakları ve Sosyal Hizmetler kitabı içinde (s.142-149). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Tınaz, P. (2013). Çalışma Psikolojisi Boyutlarıyla Mobbing Tanım ve Tanı. İsmail Akgün (Der), 1. Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz (Mobbing) Panel ve Çalıştayı Bildiriler Kitabı içinde (s. 21-34). Ankara: Özyurt.

Toker, G. A. (2009). Mobbing: İşyerinde Yıldırma Kavramsal Çerçeve. Çalışma ve Toplum Dergisi, 9(2): 1-9.

Tutar, H. (2004). İşyerinde Psikolojik Şiddet Sarmalı: Nedenleri ve Sonuçları. Yönetim Bilimleri Dergisi, 2(2): 101-128.

Vartia, M. (1996) The Sources of Bullying: Psychological Work Environment and Organizational Climate. European Journal of Work and Organizational Psychology, 5(2): 203–214.

Yeni Karslıoğlu, G. (2013). Mobbing: İşyerinde Psikolojik Taciz. Ankara: Ziraat Gup.

Yolcuoğlu, İ. G. (2012). Sosyal Hizmete Giriş. Ankara: SABEV.

Zapf, D. (1999). Organisational, Work Group Related and Personal Causes of Mobbing/Bullying at Work. International Journal of Manpower, 20(1/2): 70-85.

Zapf, D. & Einarsen, S. (2003). Individual Antecedents of Bullying: Victims and Perpetrators. In S. Einarsen, H. Hoel, D. Zapf, & C. L. Cooper (Eds.), Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in Research and Practice (pp. 165-184). London: Taylor& Francis.

Zapf, D., Knorz, C., & Kulla, M. (1996). On the Relationship between Mobbing Factors, and Job Content, Social Work Environment, and Health Outcomes. European Journal of Work and Organizational Psychology, 5(2): 215-237.

Zastrow, C. (2013). Sosyal Hizmete Giriş (2. Baskı). Ankara: Nika.

http: //www.etymonline.com/index.php?term=bully). Erişim tarihi: 01.12.2015.

elverişli alanlar belirlenirken sadece HUAK ve HUAKY'nin esas alınması mümkün değildir. Zira Kanun koyucu, hangi konuların ara buluculuğa elverişli olduğunu belirlerken CMK m. 253'te düzenlenen uzlaşma hükümlerine ve "aile içi şiddet" kavramına atıfta bulunmuştur. Ayrıca ara buluculuğa yargılama devam ederken karar verilmesi hâlinde ise HMK hükümleri uygulanacaktır. Uygulanacak kurallardaki bu çeşitlilik, daha önce medeni usul hukuku, ceza hukuku veya aile hukuku alanlarında çalışma yapmamış hukukçuları, ara buluculuk eğitiminde HMK, CMK, TCK'yi ve aile hukukunun aile içi şiddete ilişkin hükümlerini öğrenmek zorunda bırakmıştır (Demir, 2014).

SONUÇ

Aile ara buluculuğu özellikle ülkemizde son yıllarda gündeme gelen ve az bilinen mesleki kavramlardan bir tanesidir. Her ne kadar günümüzde sadece 5 yıl deneyimli hukukçuların yapabileceği bir meslek olarak tanımlansa da bu bölümde bahsedilen ara buluculuk rolü sosyal hizmet uzmanlarının bir mesleki rolü olarak ve ara buluculuk yöntemi de bu rol içerisinde kullanılacak bir yöntem olarak aktarılmıştır.

Bu çerçevede düşünüldüğünde gerek yasada yapılacak değişikliklerle gerekse de adli sistem içerisinde özellikle ailelerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarına verilecek eğitimlerle ara buluculuğun ruhuna uygun bir biçimde ailelerin sorunlarına hızlı, etkin ve ekonomik çözümlerin üretilebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akpınar, O., & Öz, F. S. (2013). Gerçeklik Terapisi: Özellikler, Temel Kavramlar, Tedavi, Uygulama ve Değerlendirme. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12(43), 1-22.

Aras, B. (2006). Karşılaştırmalı Hukukta Aile Mahkemeleri ve Türk Aile Mahkemelerinin Yapısı. Ankara Barosu Dergisi. 2006-1.

Bilge, F., Sayan, A. & Kabakçı, Ö. F. (2009). Aile Mahkemesi Uzmanlarının Meslek Doyumları, Yaşam Doyumları Ve İlişkilere Yönelik İnançlarının İncelenmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 4 (32).

Demir, Ş. (2014). Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Mevzuatı. Ankara: Adalet

Favaloro, G., J., (1998). Mediation: A Family Therapy Technique?. A.N.Z.J. Family Therapy 19(1). 11-14.

Gladding, S. T. (2015). Aile Terapisi, Tarihi, Kuram Ve Uygulamaları. Ankara: PDR Yayınları.

Glasser, W. (1998). Choice Theory a New Psychology of Personal Freedom. New York. Harper Collins

Glasser, W. (2000). Reality Therapy In Action, New York: Harper Collins.

Katz, E. (2007). A Family Therapy Perspective on Mediation. Family Process. Health & Medical Complete.46(1). 93.

Kırımsoy, E., Acar, H., Yokuş Sevük, H., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu Y. & Baykara Acar, Y. (2013). Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı. Çocuklar İçin Adalet Projesi. Ankara. (www.cocuklaricinadalet.org)

Lowenheim, P. & Doskow, E. (2004). Becoming A Mediator: Your Guide to Career Opportunities. Nolo. USA

Mantle, G. ve Critchley, A. (2004). Social Work And Child-Centred Family Court Mediation. British Journal of Social Work. 34. 1161-1172.

Maschi, T., Bradley, C., Ward, K. (2009). Forensic Social Work Psychosocial And Legal Issues İn Diverse Practice Settings. New York: Springer Publishing Company.

Öner, U. (2006). Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi. Kuzgun, Y. (Ed.). İlköğretimde Rehberlik (189-234). Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.

Özbek, M. (2005). Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin "aile ara buluculuğu" konulu tavsiye kararı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 7, 2.

Özel, Ç. & Tatar, E. (2008). Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Kararları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. Sosyo Ekonomi Dergisi. 2008-1.

Roberts, M. (2008). Mediation in Family Disputes: Principles of Practice. England: Ashgate Publishing Company.

Roberts, A., R. & Brownell, P. (1999). A Century of Forensic Social Work: Bridging the Past to the Present. Journal of Social Work. 44(4).
Tercan, E. (2003). Türk Aile Mahkemeleri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 52(3). 19-53.
Woolford, A. & Ratner, R. S. (2008). Conflict Resolution in Mediation, Restorative Justice and Reparations. New York: Routledge-Cavendish.
Zastrow, C. (2014). Sosyal Hizmete Giriş. Nika Yayınevi. Ankara
http: //www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/Teskilat/mevzuat/etik_kurallar.html
http: //sem.istanbul.edu.tr/?page_id=6871

KAYNAKÇA

A General History of Euthanasia, (2015) http: //www.life.org.nz/euthanasia/abouteuthanasia/history-euthanasia1 (Erişim tarihi: 20.12.2015).

Altay, G. (2005). Nitelikli Yaşam Hakkı İçin Ötanazi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi SBE.

Artuk, M.E. ve A.C. (2011). Ötanazi. Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derleyen: Nur Centel) adlı eserin içinde (ss.107-140), İstanbul: On İki Levha Yay.

Bag, B. (2012a). Hospis ve Hospiste Ölüme Hazırlanma. Akademik Geriatri Dergisi, 4 (3): 120-125.

Bag, B. (2012b). Almanya Örneğinde Sağlık Sisteminde Palyatif Bakım Uygulamaları. Türk Onkoloji Dergisi, 27(3): 142-149.

Bağ, B. (2013). Hasta Vasiyetnamesi: Ötenazi mi? Yoksa Kendi Kaderini Kendi Belirleme Hakkı mı? Zeitschrift für die Welt der Türken (ZFWT), 5(1): 275-289.

Bakımevi istemedi ötanazi yaptırdı (29.08.2014). http: //www.aljazeera.com.tr/haber/bakimevi-istemedi-otanazi-yaptirdi (Erişim Tarihi: 03.12.2015).

Besiri, A. (2009). Ötanazi ve Yaşam Hakkı. TBB Dergisi, 86: 188-203.

Bitkisel Hayatta Yaşamından Ümit Kesilmişken Hayata Dönen Gencin Babası Yaşadıklarını Anlattı. (29.06.2007). http: //www.haberler.com/bitkisel-hayatta-yasamindan-umit-kesilmisken-haberi/(Erişim Tarihi: 08.01.2016)

Canadian Association of Social Workers [CASW] (2008). Social Work Scope of Practice. http: //www.casw-acts.ca/ (Erişim Tarihi: 26.12.2015).

Centers for Medicare & Medicaid Services (CMMS)(2015). Medicare Hospice Benefits. https: //www.medicare.gov/Pubs/pdf/02154.pdf (Erişim Tarihi: 31.12.2015).

Çolak, D. ve Özyılkan, Ö. (2006). Kanser Hastalarında Palyatif Tedaviler. Türkiye Klinikleri Journal of Internal Medical Sciences, 2(10): 1-9.

De Beauvoir, S. (1993). Sessiz Bir Ölüm. (2. Baskı)(Çev: B. Karasu) İstanbul: İletişim Yay.

Doğan, S. (2015). Huzurlu Ölüm ve Hospisler. SD (Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü) Dergisi, 36: 42-45.

Fadıloğlu, Ç. ve Şenuzun-Aykar, F. (2014). Geriatride İleri Direktifler. Ege Tıp Dergisi, 53 (Ek Sayı): 46-52.

"Hipokrat Yemini" (2015). Vikipedi Ansiklopedisi. https: //tr.wikipedia.org/wiki/Hipokrat_Yemini (Erişim Tarihi: 27.12.2015).

Işıkhan, V. (2008). Terminal Dönemdeki Kanser Hastalarının Ölüm Yeri Tercihleri. Türk Onkoloji Dergisi, 23(1): 34-44.

İnanılması güç adetler..., (21.05.2004). http: //www.milliyet.com.tr/2004/05/21/son/sonyas05.html (Erişim Tarihi: 29.12.2015).

İnceoğlu, S. (1999). Ölme Hakkı (Ötanazi). (1. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yay.

İsviçre'de yaşlanma korkusu olan hemşire ötenazi yaptırdı (03.08.2015). http: //www.kadinvekadin.net/isvicre_de_yaslanma_korkusu_olan_hemsire_intihar_etti.html (Erişim Tarihi: 03.12.2015).

Jean Pierre Adams'ın ömrünün yarısı komada geçti! (06.01.2016). Hürriyet Gazetesi http: //www.hurriyet.com.tr/jean-pierre-adamsin-omrunun-yarisi-komada-gecti-40036285 (Erişim Tarihi: 07.01.2016).

Kaşıkçı, O. (2008). Hukuk Tarihinde Ötanazi. Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, 6 (Güz): 85-99.

Kutner, L. (1969). Due Process of Euthanasia: The Living Will, a Proposal. Indiana Law Journal, 44(4): 539-554. http: //www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol44/iss4/2 (Erişim Tarihi: 15.12.2015).

Laakkonen, M.S. (2005). Advanced Care Planning Elderly "Patients' Preferences and Practices in Long-Term Care". NSW Health Clinical Services Redesing Program. PhD Thesis. ISBN 952-10-2344-9. http: //ethesis.helsinki.fi/julkaisut/laa/kliin/vk/laakkonen/advancec.pdf (Erişim Tarihi: 22.12.2015).

Lamba, S. ve Quest, T.E. (2011). Hospice Care and the Emergency Department: Rules, regulations, and referrals. Annals of Emergency Medicine, 57: 282-90.

Namal, A. (2011). Türk Tıp Etiği Çevrelerinde Ötanazi Tartışmaları-Neden Henüz Küçük Bir Alev? Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derleyen: Nur Centel) adlı eserin içinde (ss.71-106), İstanbul: On İki Levha Yay.

National Association of Social Workers (NASW) (2004). NASW Standards for Social Work Practice in Palliative and End of Life Care. http: //www.naswdc.org/practice/bereavement/standards/default.asp. (Erişim tarihi: 01.01.2016).

Oder, B.E. (2011). Hak ve Özgürlükler Temelinde Ötanazi: Anayasa Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme. Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derleyen: Nur Centel) adlı eserin içinde (ss.1-26), İstanbul: On İki Levha Yay.

Oğuz, N.Y., Şenol, S., Özgüven, H.D., Arıkazan, M., Özen, A.R. ve Ünal, Ş. (1996). Ankara'da Çalışan Hekimlerin Ötanazi ile İlgili Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Bir Anket Çalışması. 3P- Psikiyatri-Psikoloji-Psikofarmakoloji Dergisi, 4(Ek Sayı 3): 43-48.

"Öjenik" (2015). Vikipedi Ansiklopedisi. https: //tr.wikipedia.org/wiki/ojenik (Erişim tarihi: 25.12.2015).

Özçelik, H., Fadıloğlu, Ç., Uyar, M. ve Karabulut, B. (Eds.) (2010). Kanser Hastaları ve Aileleri İçin Palyatif Bakım. İzmir: Üniversiteliler Ofset.

Özen, M. ve Ekici-Şahin, M. (2010). Ötanazi. Ankara Barosu Dergisi, 68(4): 15-36.
Özkara, E. (2001). Ötanazide Temel Kavramlar ve Güncel Tartışmalar. Ankara: Seçkin Yay.
Sert, H., Gözdemir, M. ve Işık, B. (2007). Kardiyopulmoner Canlandırma Yapılmaması Etik mi? Yeni Tıp Dergisi, 24(2): 85-89.
Singer, P.A. ve Bowman, K.W. (2002). Quality end-of-life Care: A Global Perspective. BMC Palliative Care, 1(1): 4–13. [HYPERLINK "http: //www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC122082/" PMC free article: PMC122082] [HYPERLINK "http: //www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12139768" PubMed: 12139768].
Small, N. (2001). Social Work and Palliative Care. British Journal of Social Work, 31: 961-971.
Sur, H. (2015). Tıbben bitmiş sayılan ömürlere hospis çözüm mü? SD (Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü) Dergisi, 36: 36-41.
Şenel, G. ve Uyar, M. (2015). Palyatif Bakım. Palyatif Bakım Derneği Bülteni, 2015.
Taylor-Brown, S. ve Mary, S. (2004). End of Life Care. Health & Social Work, 29(1): 3-5.
Traina, C.H. (1998). Religious Perspectives on Assisted Suicide. The Journal of Criminal Law & Criminology, 88(3): 1147-1154.
Tuncay, T. (2013). Yaşam Sonu Bakımda Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri. Toplum ve Sosyal Hizmet, 24(2): 145-153.
Türk Tabipler Birliği (2008). Etik Bildirgeler Çalıştayı Sonuç Raporları. Türk Ankara: Tabipleri Birliği Yayınları.
UPMC Palliative and Supportive Institute (2015). The Difference Between Palliative and Hospice Care. http: //www.upmc.com/Services/palliative-and-supportive-institute/Pages/default.aspx (Erişim Tarihi: 30.12.2015).
Urbanyi, M., Molloy, D.W. ve Lever, A.L. (1992). Health Care Directive for Elderly. Canadian Family Physician-Médecin de Famille Canadien, 38: 2357-2361.
Uzuncu, H.B., Buyruk, H., Alnak, E. ve Yıldırım, G. (2013). Yoğun Bakımda Yapılacak Bir Şeyi Kalmayan Kanserli Terminal Dönem Hastalara İnsanca Bakım Önerisi. Cumhuriyet Tıp Dergisi, 35: 143-151.
Ünver, Y. (2011). Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi. Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derleyen: Nur Centel) adlı eserin içinde (ss.27-70), İstanbul: On İki Levha Yay.
Williams, F. (1993). Ege Medeniyetleri Tarihi. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
World Health Organization (WHO)(2015a). WHO Definition of Palliative Care. http: //www.who.int/cancer/palliative/definition/en/(Erişim tarihi: 28.12.2015).
World Health Organization (WHO)(2015b). WHO has developed a three-step "ladder" for cancer pain relief. http: //www.who.int/cancer/palliative/painladder/en/print.html (Erişim tarihi: 28.12.2015).
Yiğit, Y. (2003). İslam Ceza Hukuku Açısından Ötanazi ve Hukuki Sonuçlarının Değerlendirilmesi. İslami Araştırmalar Dergisi, 16(3): 337-349.

yönelik karar da verebilir. Bu durumda çocuğun aileye geri verilmesi ve bu durumun nasıl desteklenmesi gerektiği gibi süreçler gündeme gelir.

4. SOSYAL ÇALIŞMA MÜDAHALESİNİN İZLEME VE DEĞERLENDİRME AŞAMASI

İzleme ve değerlendirme çalışmaları çocukların tabii olduğu planlara göre farklılaşmakla birlikte, izleme ve değerlendirme süreci açısından tutarlılık taşımaktadır. Bu çalışmalar gereksinim içinde olan çocuklar ile korunma ve bakıma gereksinim duyan çocuklar için aşağıdaki gibi ele alınmaktadır:

Gereksinim içindeki çocuklar

Sosyal çalışmacı tarafından tamamlanan çocuk ve aile incelemesi sonucunda gereksinim içindeki çocuk olarak tanımlanan çocuklara yönelik çok-disiplinli bir planın uygulamaya konduğundan daha önce bahsedilmişti. Bu planla sağlanan hizmetlerin çok-kurumlu mesleki bir ekip tarafından üç ile altı ay arasında gözden geçirilmesi gerekmektedir. Gereksinim içindeki çocuk planları, sosyal çalışmacı liderliğinde toplanan meslek elemanları, aile üyeleri ve uygun olması durumunda çocuklar tarafından değerlendirilmektedir. Bu toplantılarda, çocuk ve ailesinin gereksinimlerin karşılanıp karşılanmadığını incelemekte ve gerektiğinde gereksinim içindeki çocuklar planını değiştirebilmektedir.

Korunma gereksinimi olan çocuklar

Korunma gereksinim olan çocuklara yönelik izleme ve değerlendirme çalışmaları, çocuk koruma toplantılarına başkanlık eden, bağımsız çocuk koruma koordinatörleri tarafından yürütülmektedir (Beter, 2010, s. 135). Çocuk koruma planları, gereksinim içindeki çocuk planları gibi, genel olarak önce ilk üç ay ve sonrasında altı ayda bir gözden geçirilir ve yeniden değerlendirilir. Ancak, çocuk koruma planları, çekirdek grup tarafından altı haftada bir gözden geçirildiğinden, gereksinim içindeki çocuk planlarına göre daha kapsamlı izleme ve değerlendirme çalışmalarına tabii tutulur.

Bakım altındaki çocuklar

Bakım altındaki çocuklara sağlanan hizmetlerin izlenmesi ve denetlenmesinden başta bağımsız denetleme görevlileri (independent reviewing officers) olmak üzere Çocuk Hizmetleri bölümleri sorumludur (Beter, 2010, 136). Bu hizmetler, çocuğun bakım altına alınmasından bakımdan çıkmasına ve bakım sonrasına kadar değerlendirilir.

Bakım altına alınan çocukların durumları, gereksinimlere bağlı olarak, çocuk 18 yaşına gelinceye kadar, üç ile altı aylık zaman dilimlerinde değerlendirilir. Bu değerlendirme toplantılarına çocuk, çocuğa bakan kimseler, gerektiğinde çocuğun öz ailesi ve meslek elemanları katılırlar. Bu değerlendirme toplantılarına "bakım altındaki çocuklara yönelik değerlendirme toplantısı" (looked after children review meeting) denmektedir.

KAYNAKÇA

Beter, O. (2010). Turkiye ve Ingiltere'de Cocuk Koruma Sistemleri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Cameron, G., Freymond, N. (2006). "Understanding International Comparisons of Child Protection, Family Service and Community Caring Systems of Child and Family Welfare", Towards Positive Systems of Child and Family Welfare International Comparisons of Child Protection, Family Service and Community Caring Systems, University of Toronto, Toronto

Department of Health, (2000). Framework for the Assessment of Children in Need and Their Families, London: The Stationary Office

Department for Education, (2011). A child-centred system The Government's response to the Munro review of child protection, London. https: //www.gov.uk/government/publications/a-child-centred-system-the-governments-response-to-the-munro-review-of-child-protection.

Department for Education, (2014). Rethinking Children's Social Work: Department for Education Children's Social Care Innovation Programme, www.gov.uk/government/publications

Department for Education, (2015a). Characteristics of children in need: 2014 to 2015, https: //www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/469737/SFR41-2015_Text.pdf

Department for Education, (2015b). Children looked after in England (including adoption and care leavers), HYPERLINK "https: //www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/464756/SFR34_2015_Text.pdf" https: //www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/464756/SFR34_2015_Text.pdf

Department for Education, (2015c). Working Together to Safeguard Children, A guide to inter-agency working to safeguard and promote the welfare of children, https: //www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/419595/Working_Together_to_Safeguard_Children.pdf

Family Justice Review, (2011). Family Justice Review: Final Report, November 2011, Ministry of Justice, the Department for Education and the Welsh Government.

Friedlander, W. A. (1966). Sosyal Refah Hizmetine Başlangıç, New Jersey. Çev: Resan Taşçığlu. Ankara, İkinci Basım, Sağlık ve sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayını Sayı: 44.

Gilbert, Neil (1997). Combating Child Abuse: International Perspectives and Trends, New York: Oxford University Press

Harris, J (2008). State Social Work: Constructing the Present from Moments in the Past, British Journal of Social Work, 667-9

Hetherington, R (2006). "Learning from Difference: Comparing Child Welfare Systems", Towards Positive Systems of Child and Family Welfare International Comparisons of Child Protection, Family Service and Community Caring Systems, Toronto: University of Toronto Press

Hill, M. (2000). 'Origins of the Local Authority Social Services', Local Authority Social Services: An Introduction, Oxford: Blackwell Publishing

HM Government, (2015). Working Together to Safeguard Children, A guide to inter-agency working to safeguard and promote the welfare of children, London: The Stationary Office

Holmes, E; Miscampbell, G; Robin, B. (2013) Reforming Social Work: improving social worker recruitment, training and retention, Policy Exchange. http: //www.policyexchange.org.uk/images/publications/reforming%20social%20work.pdf.

Kayhan, N. (1997). Türk Çalışma Hayatında Çalışan Çocukların Sorunları, Türkiye Orman İşçileri Sendikası Eğitim Yayını, Ankara: Minpa

King, M; Piper, C. (1990). How the Law Thinks About Children, 1st Edition, Aldershot, UK: Gower.

Laming, L. (2003). The Victoria Climbie Inquiry, London, http: //webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130401151715/http: //www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/CM-5730PDF.pdf.cfsdbdfbdfnb

Laming, L. (2009). The Protection of Children in England: A Progress Report, London: The Stationary Office

London Safeguarding Children Board, (2015). London Child Protection Procedures, Part A, http: //www.londoncp.co.uk/chapters/A_contents.html

Munro, Eileen (2010) The Munro Review of Child Protection, Part One: A Systems Analysis, London: https: //www.gov.uk/government/publications/munro-review-of-child-protection-part-1-a-systems-analysis

Munro, Eileen (2011) The Munro Review of Child Protection, Final Report, A Child-centred System, London: The Stationary Office Ltd.

Ofsted, (2015). The report of Her Majesty's Chief Inspector of Education, Children's Services and Skills 2013–14, Social Care, https: //www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/410528/ofsted_social_care_annual_report_201314.pdf

Parker, R. (1995) "A Brief History of Child Protection", Child Protection Practice: Private Risks and Public Remedies, Studies in Child Protection, London: HMSO,

Parton, N. (1985) The Politics of Child Abuse, Basingstoke: Macmillan,

Parton, N. (2005) Risk, Advanced Liberalism And Child Welfare: The Need To Rediscover Uncertainty And Ambiguity' Child Welfare and Social Policy: an essential reader (edited by Harry Hendrick), Great Briton: Policy Press,

Parton, N. (2014) The Politics of Child Protection Contemporary Developments and Future Directions, London: Palgrave Macmillan

The Stationary Office (2003). Every Child Matters, London.

Ulugtekin, S. (2004). Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayını. Yayın no: 71.

Dr. Eda Bayrakcı

AGGRESIVE CHILDREN IN SAKI'S SHORT STORIES

nobel BİLİMSEL ESERLER

Edition Number: 16
ISBN: 978-605-9663-15-1
© 1. Copy, April 2016

AGRESSIVE CHILDREN IN SAKI'S SHORT STORIES
Dr. da Bayrakcı

Copyright 2016, Nobel Academic Publishing Education Consultancy trade.co.ltd. Certificate Number: 20779
All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage retrieval system, without permission from Nobel Academic Publishing Education Consultancy trade.co.ltd.

Editor-in-Chief: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Page Design: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Cover Design: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Printing and Bind: Özgem Matbaacılık Sertifika No: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1.Cad. Alibey İşhanı No: 99/11 ANKARA

LIBRARY OF CONGRESS CATALOGGING-IN-PUBLICATION DATA
Bayrakcı, Eda.
Agressive Children in Sakı's Short Stories / *Eda Bayrakcı*
1. Copy, VI + 101, p., 160x235 mm
Bibliography, no index.
ISBN 978-605-9663-15-1
1. Aggresive 2. Children 3. Story

General Distribution: ATLAS ACADEMIC PUBLISHING EDUCATION CONSULTANCY trade.co.ltd.
Order: -siparis@nobelyayin.com-
Telephone: +90 312 278 50 77 - Fax: 0 312 278 21 65
e-shopping: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Info: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Distribution: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

TABLE OF CONTENTS

ACKNOWLEDGEMENTS ..... **iii**

INTRODUCTION **1**

CHAPTER I

AGGRESSIVE CHILD PROTAGONISTS IN SAKI'S SIX SHORT STORIES

"SREDNI VASHTAR" 23

"HYACINTH" 28

"MORLVERA" 33

"THE LUMBER-ROOM" 37

"THE PENANCE" 43

"THE STORY-TELLER" 47

CHAPTER II

AGGRESSIVE ADOLESCENT PROTAGONISTS IN SAKI'S SIX SHORT STORIES

"THE OPEN WINDOW" 58

"THE BOAR-PIG" 64
"THE QUINCE TREE" 69
"GABRIEL-ERNEST" 72
"ADRIAN" 76
"THE LULL" 80
CONCLUSION 89
WORKS CITED 93

WORKS CITED

I. PRIMARY SOURCES

Saki. *The Penguin Complete Saki* . London: Penguin, 1976.

---. The Best of Saki: The Penguin Popular Classics. London: Penguin, 1994.

II. SECONDARY SOURCES

"Aggression." *The Oxford English Dictionary*. Ed. R. W. Burchfield. 2nd ed. Vol. 1.

Oxford: Clarendon, 1989.

Allen, Walter. *The Short Story in English.* Oxford: Clarendon, 1981.

Bandura, A. *Aggression: A Social Learning Analysis.* New Jersey: Prentice, 1973.

Bee, Helen L. *The Developing Child.* 8th ed. New York: Longman, 1997.

Bernardo, Karen. "Saki's 'Adrian'." 05 May 2006. <http://www.storybites.com/sakiadrian.htm>.

Blackham, Garth J. *The Deviant Child in the Classroom.* California: Wadsworth, 1967.

Boddy, Gillian. "Mansfield, Katherine 1888 – 1923." 13 Aug. 2006.

<http://www.dnzb.govt.nz/dnzb/>.

Bruccoli, Matthew J., Richard Layman eds. *Late Victorian and Edwardian Writers, 1890-1914.* Vol. 5. Detroit: Gale, 1991.

Buchanan, Paul. "The Chronicles of Clovis." Rpt. in *Magill's Guide to Science Fiction and Fantasy Literature.* Ed. Frank Magill. Eng.: Salem, 1996. *Literary Reference Center*. Info Trac. Hacettepe University Lib., Ankara. 05 May 2006.

<http://src3.epnet.com/delivery?sid=5f5991dc-8209-473c-904f-ec02f5ab8124%40SRC...>.

Burkert, Walter. *Greek Religion.* Cambridge: Harvard UP, 1985.

Campbell, Anne. *Out of Control: Men, Women and Aggression.* New York: Pandora, 1993.

Cannon, W. B. *Bodily Changes in Pain, Hunger, Fear and Rage.* New York: Appleton, 1929.

Carey, John. Introduction. *Saki: Short Stories and The Unbearable Bassington.*

By Hector Hugh Munro. Oxford: OUP, 1994. vii – xxv.

Carlson, Neil R, et al. *Psychology: The Science of Behaviour*. Harlow: Pearson

Education, 2000.

Cheikin, Miriam Quen. "Saki: Practical Jokes as a Clue to Comedy." *English Literature in Transition: 1880-1920.* Vol. 21. Feb. 1978: 121-31.

"Clove." *Cambridge International Dictionary of English.* 2nd ed. Cambridge: Cambridge UP, 1996.

Demarinis, Rick. *The Art and Craft of the Short Story.* Ohio: Story, 2000.

Dettmar, Kevin J. H. "James Joyce." *British Short-Fiction Writers: 1915-1945*. Ed. John H. Rogers. Detroit: Gale Group, 1996. 160-181.

Di Mauro, Laurie. *Modern British Literature.* Detroit: St. James, 2000.

Dollard, John. *Frustration and Aggression.* Florence: Routledge, 1998.

Drake, Robert. "The Sauce for the Asparagus: A Reappraisal for Saki." *Short Story Criticism.* Ed. David Segal. Vol. 12. Detroit: Gale Research, 1993.299-304.

Drew, Elizabeth. "Saki." *The Atlantic Monthly.* Vol. 166. 1 July 1940: 96-8.

Dwivedi, Kedar Nath. "Child Abuse and Hatred." *How and Why Children Hate.* Ed. Ved Varma. London: Jessica Kingsley, 1993. 47-71.

"English Heritage Blue Plaque for Writer 'Saki'." 10 Dec. 2005. <http:\\accessibilitiy.english.heritage.org.uk\?wci=Webltem&Wce=3370>.

Eron, Leonard. "Emerging Theories of Human Aggression." *Aggressive Behavior: Current Perspectives.* Ed. L. Rowell Huesmann. New York: Plenum, 1994. 3-11.

Eysenck, H. J., ed. *Encyclopedia of Psychology.* Vol. 1. Fontana: Search, 1975.

Freud, Anna. "The Infantile Instinct." *Elements of Psychoanalysis.* Ed. Hans Herma and Kurth. New York: The World, 1950. 95-104.

Freud, Sigmund. *Beyond the Pleasure Principle.* London: Hogarth, 1948.

---. *Civilization and its Discontents.* New York: Jonathan Cape, 1930.

---. *New Introductory Lectures on Psychoanalysis.* London: Hogarth, 1937.

---. *The-Ego- and the Id.* Trans. J. Rieviere. New York: W. W. Norton, 1960.

Frude, Neil. "Hatred Between Children." *How and Why Children Hate.* Ed. Ved Varma. London: Jessica Kingsley, 1993. 72-93.

Frost, Adam. "A Hundred Years of Saki." 26 June 2006. <http://www.the-cat-zone.com/Eukanuba-Low-Residue-Cat-Food/European-

Burmese-Cats.htm>.

"Gabriel the Archangel." 12 Aug. 2006. <http://www.catholic-forum/saints/saintg03.htm>.

Geimer, Roger. "Sredni Vashtar." *Masterplots II: Short Story Series.* Ed. Frank Magill.

Eng.: Salem, 2004. *Literary Reference Center*. Info Trac. Hacettepe University Lib., Ankara. 14 Apr. 2006.

<http://src3.epnet.com/delivery?sid=4c5e2746-947f-43be-8182-329036341335%40SR...>.

Gillen, Charles H. *H. H. Munro (Saki).* New York: Twayne, 1969.

Goodway, David, ed. *Herbert Read Reassessed.* Liverpool: Liverpool UP, 1998.

Grace, J. Craig. *Human Development.* 9th ed. New Jersey: Prentice, 2002.

Graham, Peter W . "Saki." *Critical Survey of Short Fiction.* Ed. Frank Magill. N. p.:

Salem, 2001. *Literary Reference Center*. Info Trac. Hacettepe University Lib., Ankara. 14 Apr. 2006.

<http://src2.epnet.com/delivery?sid=2fla0a68-dae9-4c44-8c0d-84e48d36cdf2%40SRC...>.

Hibberd, Dominic. "Saki." *Reference Guide to English Literature.* Ed. D. L. Kirkpatrick. 2nd ed. Vol. 2. Chicago: St. James, 1991. 1176-1177.

Hooper, Brad. *Short Story Writers and Their Work.* Chicago: American Lib. Ass, 1988.

"Hyacinth." *The Oxford English Dictionary.* Ed. R. W. Burchfield. 2nd ed. Vol. 7.

Oxford: Clarendon, 1989.

"Innocence." *The Oxford English Dictionary.* Ed. R. W. Burchfield. 2nd ed. Vol. 7.

Oxford: Clarendon, 1989.

"Katherine Mansfield: Short Story Moderniser." 13 Aug. 2006. http://www.nzedge.com/heroes/mansfield.html

Kemp, Sandra. *Edwardian Fiction.* Oxford: Oxford UP, 1997.

Kirkpatrick, D. L., ed. *Reference Guide to English Literature.* 2nd ed. Vol. 2. Chicago:

St. James, 1991.

Krutch, Joseph Wood. "The Stream of Consciousness." *The Nation*. Vol. CXX, June 3, 1925. 631-32.

Kunitz, Stanley J., ed. *Twentieth Century Authors.* New York: Wilson, 1956.

Lagerspetz, Kirsti, and Kaj Björkqvist. "Indirect Aggression in Boys and Girls."

Aggressive Behavior: Current Perspectives. Ed. L. Rowell Huesmann. New

York: Plenum, 1994. 131-150.

Locher, Frances C., ed. *Short Story Writers.* Vol. 104. Detroit: Gale Research, 1982.

Lorenz, Konrad. *On Aggression.* London: Methuen, 1966.

"Lucius Tarquinius Superbus." *The Encyclopedia Britannica.* Ed. Hugh Chisholm. 11th

ed. Cambridge: Cambridge UP, 1911.

Lutz, Reinhart. "Hector Hugh Munro." *Critical Survery of Mystery and Detective*

Fiction. Ed. Frank Magill. N. p: Salem, 1988. *Literary Reference Center*. Info Trac. Hacettepe University Lib., Ankara. 05 May 2006.

<http://src3.epnet.com/delivery?sid=4c5e274b-947f-43be-8182-329036341335%40SR...>.

Magill, Frank N., ed. *Short Story Writers.* Vol. 3. California: Salem, 1993.

Mais, S. P. B. "The Humour of Saki." *Short Story Criticism*. Ed. David Segal. Vol. 12. Detroit: Gale Research, 1993. 286-290.

March, Thomas. "An Overview of 'The Open Window'." *Short Stories for Students.* N.p.: Gale Research, 1997. *Literature Resource Center*. Info Trac. Hacettepe University Lib., Ankara. 20 June 2006. <http://galenet.galegroup.com>.

Mitchell, Peter. *Psychology of Childhood.* London: The Flamer, 1992.

Nelson, Randy J. *Biology of Aggression.* New York: Oxford UP, 2005.

Nevinson, Henry W. Introduction. *Beasts and Super-Beasts.* By Saki. London: Core

Collection Books, 1978. vii-xii.

Nilsen, Don L. F. *Humor in Twentieth-Century British Literature: A Reference Guide.* Westport: Greenwood, 2000.

Nyman, Jopi. *Under English Eyes.* Amsterdam: Rodopi, 2000.

Overmyer, Janet. "Turn Down an Empty Glass." *The Texas Quarterly.* Vol. 7. 3 Autumn. 1964: 171-75.

Palmer, Sally B. *The British Aunt in Nineteenth-Century Fiction.* Diss. U of California,

1998. Ann Arbor: UMI, 1998. 9909698.

Papalia, Diane E., ed. *A Child's World: Infancy Through Adolescence.* 6th ed.

New York: McGraw-Hill, 1990.

Porterfield, Alexander. "Saki." *Short Story Criticism.* Ed. David Segal. Vol. 12. Detroit:

Gale Research, 1993. 291-294.

Rennie, Jon. "Saki." 15 Dec. 2005. <http://www.jonrennie.com/Saki/>.

"Saki: Biography." 11 Apr. 2006.<http://www.biocrawler.com/encyclopedia/Saki>.

"Saki (1870-1916)" 11 Mar. 2006.<http://www.kirjasto.sci.fi./saki.htm>.

Sarocco, Nicole. "The Stories of Saki." *The Continuum Encyclopedia of British Literature* Ed. Valerie Grosvenor Myer. New York: Continuum, 2006. 691-692.

Segal, David, ed. *Short Story Criticism.* Vol. 12. Detroit: Gale Research, 1993.

Shaffer, David R. *Social and Personality Development.* 4th ed. Belmont: Wadsworth, 2000.

Stahl, John Daniel. "Saki's Enfant Terrible in 'The Open Window'." *Short Story Criticism.* Ed. David Segal. Vol. 12. Detroit: Gale Research, 1993. 318-321.

Stevick, Philipp. "Saki's Beasts." *Short Story Criticism.* Ed. David Segal. Vol. 12. Detroit: Gale Research, 1993. 307-309.

Storr, Anthony. *Human Aggression.* Middlesex: Penguin, 1976.

"The Open Window." 10 May 2006. <http://members.cox.net/iamyodie/eng/open-window1.htm>.

Thompson, Clara M. *Interpersonal Psycho-Analysis.* New York: Basic, 1964.

Tindall, William Y. *Forces in Modern British Literature: 1885-1946.* New York: A. A.

Knopf, 1956.

Walton, Edith H.. "The Impish Satire of H. H. Munro." *The New York Times Book*

Review. 14 Dec. 1930: 9.

Watson, Noelle, ed. *Reference Guide to Short Fiction.* Detroit: St. James , 1994.

Welsh, James M. "The Open Window." *Masterplots II: Short Story Series.* Ed. Frank

Magill. N. P.: Salem, 2004. *Literature Reference Center*. Info Trac. Hacettepe University Lib., Ankara 06 March 2006.

<http://src3.epnet.com/delivery?sid=f617acde-6850-4fd6-8902-2003bc206a9f%403RC...>.

"Veracious." *The Oxford English Dictionary.* Ed. R. W. Burchfield, 2nd ed. Vol. 19.

Oxford: Clarendon, 1989.

Postmodern Çağda
A H Î L İ K

Editör:
Doç. Dr. Hüsniye Örs

Yazarlar
Doç. Dr. Ayfer Şahin
Doç. Dr. Fulya Bayraktar
Doç. Dr. Hüsniye Örs
Doç. Dr. Hüsnü Yücekaya
Doç. Dr. Levent Bayraktar
Doç. Dr. Orhan Kurtoğlu
Doç. Dr. Ramazan Adıbelli
Öğr. Gör. Kâzım Ceylan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1579
Beşeri Bilimler No.: 106
ISBN: 978-605-320-486-2
© 1. Basım, Eylül 2016

POSTMODERN ÇAĞDA AHÎLİK
Editör: Doç. Dr. Hüsniye Örs

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Yazılan bölümlerin yasal sorumluluğu bölüm yazarlarına aittir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cadde Keskinler İş Merkezi No.: 80/ 32-33 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Örs, Hüsniye.

Postmodern Çağda Ahîlik / *Hüsniye Örs*
1. Basım, VIII+146, s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN : 978-605-320-486-2
1. Ahilik 2. Medeniyet 3. Felsefe 4. Etik 5. İktisat 6. Ekonomi 7. Ticaret 8. Eğitim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ——— Vİİ

I. BÖLÜM
AHÎLİĞİN OLUŞUMU, KAPSAMI VE ETKİLERİ

1. AHİLİĞİN OLUŞUMU VE ETKİLERİ ——— 3
Öğr. Gör. Kâzım Ceylan

Giriş ——— 3
1.1. Ahilik: Kavramsal Bakış ——— 4
1.2. Ahiliği Oluşturan Faktörlerin Değerlendirilmesi ——— 18
1.3. Ahiliğin Türk İslam Medeniyetine Etkileri ——— 20

2. AHİLİĞİN KÖKENİNE DAİR DÜŞÜNCELER ——— 23
Doç. Dr. Hüsnü Yücekaya

Giriş ——— 23
2.1. Ahi Kelimesinin Etimolojisi ——— 26
2.2. Ahilik ve Fütüvvet İlişkisi ——— 27
2.3. Bizans Loncalarının Ahi Birliklerine Tesiri ——— 33
2.4. Ahilik ve Tasavvuf ——— 36
2.5. Ahiliğin Derleyip Toparlayıcılığı ve Osmanlı'nın Kuruluşuna Katkıları ——— 38
Sonuç ——— 39

3. AHİLİK VE BACIYÂN-I RÛM (ANADOLU BACILARI) TEŞKİLATI ——— 43
Doç. Dr. Ayfer Şahin

Giriş ——— 43
3.1. Teşkilâtın Kuruluşu ve Kurucusu Fatma Bacı ——— 45
3.2. Bacıyân-I Rûm'un Eğitim Fæaliyetleri ——— 47
3.3. Bacıyân-I Rûm'un Ekonomik ve Meslekî Fæaliyetleri ——— 51
3.4. Bacıyân-I Rûm'un Siyasî ve Askerî Fæaliyetleri ——— 53
Sonuç ——— 55

II. BÖLÜM
DEĞERLER EKSENİNDE AHÎLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

1. PAZARLAMADA ETİK KAVRAMININ TARİHTEKİ İLK UYGULAMALARI: AHİLİK SİSTEMİNDE PAZARLAMA ETİĞİ———63

Doç. Dr. Hüsniye Örs

Giriş ——— 63
1.1. Pazarlamada Etik: Kavramsal Bakış——— 64
1.2. Ahilik Sisteminde Etik——— 66
Bulgular ve Sonuç ——— 76

2. AHİLİĞİN TÜKETİCİLER DÜNYASINDA BİR ŞANSI VAR MI?———85

Doç. Dr. Ramazan Adıbelli

Giriş ——— 85
2.1. Tüketimcilik Paradigması——— 87
2.2. Ahilik Paradigması ——— 94
Sonuç ——— 104

3. DEĞER EĞİTİMİ AÇISINDAN AHİLİK İLKE VE UYGULAMALARI —111

Doç. Dr. Orhan Kurtoğlu

4. MEDENİYET FELSEFESİ BAĞLAMINDA AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK ———129

Doç. Dr. Levent Bayraktar

5. BİR İNSANLIK TAHAYYÜLÜNÜN TEŞEKKÜLÜ: AHÎLİK ———135

Doç. Dr. Fulya Bayraktar

ÖN SÖZ

Bilim, insanlığın sorunlarına çözüm bulduğu noktada insanlığa mâledilir. Paradoksal olarak bazı çözüm yaratıları kendileriyle beraber ve/veya sonrasında yeni sorunlar doğurabilmektedir. Bu yaklaşımın gerçekliğini, mevcut dönemde yaşadığımız sosyo-kültürel yapılardaki dejenerasyon göstermektedir.

20. yüzyılın son çeyreğinden bugüne, özellikle bilgi teknolojilerindeki gelişmelerle beraber farklı bir içeriğe ve etki gücüne sahip küreselleşme ile modern toplum özelliklerinin aşkın yapısıyla postmodern kültür doğmuş ve hızla yayılım göstermiştir. Bu kültürün temel özellikleri; sistem karşıtlığı, karmaşa, düzensizlik, esneklik, öznellik, belirsizlik, seçicilik şeklinde özetlenebilir. Bu kültürde tek doğru, mutlak değer ve nesnellik yoktur, hem çoğulculuk hem parçalılık savunulur ve sanal gerçeklikler yaygın kabuldür. Böyle bir sosyo-kültürel yapının yarattığı kaynak sorun; insani değerlerden uzaklaşmadır. Bu nedensellik bağlamında farklı disiplinlerde sorunlara çözüm bulmak amacıyla, insanlığın kendine yakışan değerlerine nasıl ulaşılabileceğine ilişkin çalışmalar yoğunluk kazanmıştır.

Bu bağlamda mevcut çalışma da, yukarıda bahse konu olan günümüzde yaşanan sosyo-kültürel sorunlara çözüm arayışı ile kaleme alınmıştır. Kitabın özce teması; 'günümüz sorunlarına insanlığın yaşadığı geçmişten çözüm yaklaşımları bulunabilir mi?' sorusuna açıklık getirmektir. Bu amaçla Türk kültür tarihinde ağırlıklı önemi olan Ahilik, farklı disiplinler açısından derinliğine incelenmiş olup özellikle günümüzdeki değerler ekseninde Ahiliğin yapıcı özellikleri irdelenmiştir.

Kitabın birinci kısmında Ahiliğin oluşumu, kapsamı ve etkileri, Ahiliğin kökeni, Bacıyan-ı Rum teşkilatı bölümleri yer almaktadır. Kitabın ikinci kısmında pazarlamada etik kavramının tarihteki ilk uygulamaları, tüketiciler dünyasında Ahilik, değer açısından Ahilik, medeniyet felsefesi bağlamında Ahilik ve bir insanlık tahayyülünün teşekkülü olan Ahilik bölümleri yer almaktadır.

Değerli bilim insanlarının katkılarıyla hazırlanmış olan bu kitap, postmodern dönemde farklı alanlarda yaşanan bir kısım sorunun kaynak nedenlerinin çözümüne yönelik çalışmalardan bir tanesi olma özelliği taşımaktadır. Kitaba çalışmalarıyla katkıda bulunan meslektaşlarıma gönülden teşekkürlerimi iletirim. Kitabın redaksiyonu kapsamındaki katkılarından dolayı kıymetli hocamız Doç. Dr. Fulya Bayraktar'a ve kitabı oluşturma sürecinin ilk aşamasında değerli görüş ve ilgilerinden dolayı kıymetli hocamız Öğr. Gör. Kazım Ceylan'a çok teşekkür ederim. Ayrıca kitabın yayımı aşamasında üst düzey ilgi gösteren Nobel Yayınevi'nin değerli sahibi sayın Nevzat Argun'a ve değerli çalışma arkadaşlarına teşekkürlerimi sunarım.

Yeni oluşumlara gebe olan yaşadığımız dönemde insanın, insani hasletlerini yeniden keşfetmesi ve kendi değerini sahiplenmesi dileğiyle…

Editör
Doç. Dr. Hüsniye Örs
Ağustos, 2016

1

AHİLİĞİN OLUŞUMU VE ETKİLERİ

Öğr. Gör. Kâzım Ceylan
Ahi Evran Üniversitesi - Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü

GİRİŞ

İnsanlık tarihine baktığımız zaman, kültür ve medeniyetlerin oluşmasında dinlerin çok büyük etkisi vardır. Denilebilir ki, kâinatın mutlak yaratıcısı olan Allah (c.c.) gönderdiği peygamberler vasıtasıyla insanoğlunun hayatını tanzim etmiş, insanı başıboş bırakmamıştır. Bu açıdan her peygamber aynı zamanda bir uygarlık öğreticisi ve rehberi olmuştur.

Aynı dine mensup farklı toplumlar da ana kaynak olarak kutsal kitapları ve onun öğreticileri olan peygamberleri kabul etmelerine rağmen bunları kendi yaratılış özelliklerine ve kültürlerine göre değerlendirmişlerdir. Milletler, kendilerine özgü kültür ve medeniyetler oluşturarak varlıklarını devam ettirmişlerdir. Dinler, kültür ve medeniyetlerin ***"üst sistemlerini"*** oluşturmuştur. Türk milleti de İslâm İnancı içerisinde gelişip büyüyen birçok müessese gibi "Fütüvvet Teşkilatı"nı da alıp kendi kültür özelliklerine göre şekillendirmiştir. Ahilik Sistemi bu çerçeve içerinde daha çok Anadolu'da yeni bir medeniyet hareketine dönüşmüştür denilebilir. Ahilik, medeniyetimizin en önemli ve parlak kuruluşlarından birisi olmuştur.

KAYNAKÇA

Akpınar, A. 2005, Fütüvvet Ruhunun Dini Temelleri, 1. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler, Kırşehir.

Anadol, C. 2001, Türk-İslâm Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler, Ankara,T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ceylan, K. 2012, Ahilik Türk İslâm Medeniyetinde Dünyevi ve Uhrevi Sistem, Kırşehir.

Ceylan, K. 2016, Ahi Evran-ı Veli ve Ahiliğin Türk Dünyasına Etkileri, 5. Dünya Türk Forumu (2-3 Haziran-20116) Bildiriler, İstanbul.

Ergin, M. 1998, Dede Korkut Kitabı, İstanbul.

Çağatay, N. 1997, Bir Türk Kurumu Olarak Ahilik, Ankara.

Gölpınarlı, A. 2011, İslâm ve Türk illerinde Fütüvvet Teşkilatı, İstanbul.

İnalcık, H. 2002,Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Genel Türk Tarihi, (Ed. H. C. Güzel, A. Birinci) C.5 Ankara.

Ocak, A. Y. 1996, "Fütüvvet" mad. TDV. İslâm Ansiklopedisi, s.262, İstanbul.

TDK, 2005,Türkçe Sözlük, Ankara.

Togan, A. Z. V. 1981, Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul.

Uludağ, S. 1996, "Fütüvvet" TDV. İslâm Ansiklopedisi, CXIII, s.259-261, İstanbul.

Ülgener, S. F. 2008, İktisadi Çözülmenin Ahlâk ve Zihniyet Dünyası, İstanbul.

2

AHİLİĞİN KÖKENİNE DAİR DÜŞÜNCELER*

Doç. Dr. Hüsnü Yücekaya
Gazi Üniversitesi - Polatlı Fen Edebiyat Fakültesi

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair bir kısım hipotezler bulunmaktadır. Bunun nedeni konuyla ilgili hala berraklaşmayan hususlardır. Osmanlı Devleti'ni meydana getiren kurumların oluşum süreci ve safahatının aydınlatılması sayesinde kuruluşun bilinmeyen yönleri aydınlığa kavuşacaktır. Bu sürecin en ilgi çekici yönü kurumların oluşma döneminde hissedilen olağanüstü dinamizmdir. Bu durum tarihi olayların cereyan etme tarzı ekseriyetle birbirine çağrıştırır, yeknesak bir görüntü devamlılığı niteliğindedir. Ancak bazen ani ve keskin dönüşümler ilginç kırılmalar olayların akışını tahmin edilemeyen istikametlere sürükleyebilir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve kurumlarının oluşumunda da buna benzer ilgi çekici ve kendine özgü bir süreç yaşanmış olmalıdır. Ahiler Osmanlı Devletini kuran zümrelerden biri olduğu gibi, bu kuruluşla eşgüdüm halinde kendi kurumsallaşmalarını da gerçekleştiren bir yapıdır. Osmanlı kurumlarının geneli kendine özgü yönleri bulunan yapılardır. Bu kurumlardan çoğu ile ilgili de menşe ve köken tartışmaları bulunmaktadır. Ahilik ile ilgili de orijinal bir Türk Kurumu olup olmadığı-

* Bu çalışmada yardımlarını gördüğüm öğrencim Murat Akdan'a teşekkür ederim.

leyişi ve uzun yıllar geçerli olmasıyla ilgilidir. Ahi birlikleri gibi Devşirme Sistemi, Tımar Sistemi ve diğer benzer kurumların İran, Arap ve Bizans benzerleri vardır. Ancak bu kurumların hiçbiri Osmanlı kurumları gibi hem işlevsel hem de uzun yıllar devam etmemiştir. Ayrıca bu kurumların tek tek bütün fonksiyonları kendilerinden önceki kurumlarla karşılaştırıldığında ahilik gibi diğer kurumların da özgün nitelikleri ön plana çıkacaktır. Yine bu tek tek fonksiyonların genel sistem içindeki ahengine bakıldığında da muazzam bir ahenk göze çarpmaktadır.

Ahilik kurumunda da belirtildiği gibi bu ahenk ilk göze çarpan durumdur. Sentez yapabilme gücü ahi birliklerini oluşturan iradenin en belirgin özelliklerinden biridir. Ayrıca bu konudaki yetkinliğin, zenginliğin dışavurumudur. Ahilik görüntüsü içinde fütüvvet ruhunun payı merkezde değildir. Ahi birliklerinin fütüvvet ruhundan belli oranda ilham aldığı açıktır. Esnaf ve zanaat birliklerine dönüşmeden sadece zaviyeler evresinde kalınsaydı, fütüvvet ile illiyet bağı sorgulanabilirdi. Ancak zaviyelerin esnaf korporasyonlarına dönüşmesi meselenin en temel özelliğidir. Çok farklı bir dönüşüm yaşanmıştır. Üstelik zaviyeler aşamasında kalınsaydı bile fütüvvet ile olan illiyet bağı yine de sorgulanabilirdi. Ancak bütün bunlar ahi birlikleri içinde fütüvvet ruhunun gezinmesini inkâr etmez.

Bizans loncalarından etkilenme meselesi ise daha tutarsız bir görüş olarak belirginleşmektedir. Ahi birliklerinin zanaat içi işleyiş ve bir kısım teknik usullerde Anadolu'daki Bizans kalıntısı mesleki yapılardan esinlenmesi ve etkilenmesi çok doğaldır. Bu durumda yine kompleksi olmayan bir sentezciliğin sonucudur.

KAYNAKÇA

AKDAĞ, M. (1995). *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi (1243-1452).* Ankara.

ATALAY, B. (1992). *Divanu Lügati't-Türk Tercemesi.* 3. Baskı, c.1, Ankara

Battuta, İ. (1983). *Seyahatname.* (M. ÇEVİK, Çev.) İstanbul.

BAYRAM, M. (1993). *Evhadüddin Kirmani ve Evhadiye Tarikatı.* Konya: Damla Yayınları.

CAHEN, C. (1979). *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler.* (Y. MORAN, Çev.) İstanbul.

ÇAĞATAY, N. (1981). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik* (2. b.). Konya: Selçuk Üniversitesi.

ÇAĞATAY, N. (1983). *Makaleler ve İncelemeler.* Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

EFLAKİ, A. (1986). *Menakibü'l Arifin.* (T. YAZICI, Çev.) İstanbul : MEGSB Yayınları.

GÜLLÜLÜ, S. (1992). *Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri.* İtanbul: Ötüken Yayınları.

İNALCIK, H. (1999). *Osmanlı Tarihine Toplu Bir bakış* (Cilt 1). (K. ÇİÇEK, Dü.) Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

İNALCIK, H. (2013). *Devlet-i Aliyye* (52. b.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

İnalcık, H. (tarih yok). *Osmanlı* .

KİENİTZ, F. K. (1986). *Osmanlılardan Önceki Anadolu Türklerinin Politika ve Kültür Bakımından Dünya Tarihindeki Önemi.* (M. SAN, Çev.) Ankara.

KÖKSAL, F. (2006). *Ahi Evran ve Ahilik* . Kırşehir.

KÖPRÜLÜ, M. F. (1993). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar.* Ankara: DİB Yayınları .

KÖPRÜLÜ, M. F. (2003). *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu* (3. b.). Ankara: Akçağ Yayınları.

MANTRAN, R. (1986). *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul* (1. b.). (M. A. KILIÇBAY, & E. ÖZCAN, Çev.) Ankara: V Yayınları .

OCAK, A. Y. (1996). *"Fütüvvet" md.* TDV İslam Ansiklopedisi.

ÖZERKMEN, N. (2004). Ahiliğin Tarihsel-Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*.

RAMSAY, S. (1969). Türkiye İntibaları. (E. UZMEN, Çev.) *Batı Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi, 1*(4).

TAESCHNER, F. (tarih yok). İslam Orta Çağında Fütüvve. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*.

TURAN, O. (1980). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti.* İstanbul.

ULUDAĞ, S. (tarih yok). *"Fütüvvet" md.* TDV İslam Ansiklopedisi.

UZUNÇARŞILI, İ. H. (1982). *Osmanlı Tarihi* (Cilt 1). Ankara.

YILDIRIM, R. (2012). Bir Ahi İcazetnamesi Üzerine. *2. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, *1.* Kırşehir.

3

AHİLİK VE BACIYÂN-I RÛM (ANADOLU BACILARI) TEŞKİLATI

Doç. Dr. Ayfer Şahin
Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi -Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi

GİRİŞ

Ahiliğin doğuşunu, gelişimini ve özelliğini Türk tarihinin derinlikleri ile İslâm dininin esaslarında aramak lazımdır (Soykut, 1971; Soykut, 1976). Çünkü ahilik, her ikisinin katkıları ile doğmuştur. Biri olmadan diğeri, ruhu olmayan bedene, ya da bedeni olmayan ruha benzer. Bir bakıma ahilikte Türklük beden ise, İslâmiyet o bedene canlılık veren ruh olmuştur (Anodol, 1991: 76).

Bâciyân-ı Rûm isimli sosyal zümre, içinde bulundukları topluma güç ve kabiliyetleri ölçüsünde hizmet eden Anadolu Türkmen kadınlarının meydana getirdikleri bir birliktir. Fakat yapılan son araştırmalar Anadolu Bacıları›nın Ahilerle ilgisini ortaya çıkarmıştır. Bektâşî geleneğinde, kadın tarikat mensuplarına ″bacı″ denilmektedir. Hatta tarikat mensubu kadınlar birbirlerine ″bacı″ derken, şeyhin hanımı da ″Anabacı″ diye anılmaktadır (Mustafa, 1991'den Akt. Kemaloğlu, 2011).

Bacıyân-ı Rûm Teşkilâtı'ndan Türk tarihinde ilk kez, en eski Osmanlı tarih yazarı olan Âşık Paşazâde (886-1481) Târih-i Âl-i Osman adlı eserinde, Anadolu Selçukluları devrinde Anadolu'nun dinî ve iktisadî hayatında önemli yerleri bulunan ve Anadolu'da İslâmiyetin

duruma da yetebilen kadınlar o gün olduğu gibi bugün de sağlıklı toplumun mihenk taşını oluşturmaya devam etmektedirler.

Türk milletinin Anadolu'daki bin küsur yıllık tarihine neredeyse eşdeğer bir geçmişi olan Ahilik, aynı zamanda bu yüce milletin ahlâk normlarını şekillendiren en köklü kurumlarından biridir. Ancak böylesine önemli bir kurumun gerek Türk insanı nezdinde tanınmışlığının, gerekse devlet tarafından sahiplenişinin yeterli olduğunu seviyede söylemek ne yazık ki mümkün değildir (Köksal, 2015: 7).

Ahilik ve Bacıyân-ı Rûm, özünde günümüzün sivil toplum kuruluşlarının öncüsü ve dünyadaki ilk örnekleri diyebileceğimiz kuruluşlardır. Sivil toplum kuruluşları devletin iktidar alanı dışında ama onu güçlendirmek için kurulan ve temel işlevleri; toplumsal değişime, üretime, gelişime topyekûn katkı sağlamak olan örgütlerdir. Bundan yediyüz yıl önce kurulmuş olmasına rağmen kültür coğrafyamız için "*medeniyetimizin zirve kuruluşu*" diyebileceğimiz; ülkemizin yanı sıra tüm dünya ülkelerinin insan yetiştirme düzenine model olabilecek Ahilik teşkilatının, özgün felsefelerinin ve evrensel boyutlarının birlikte ele alınıp değerlendirilmesi yoluyla Türk-İslâm geleneği ve çizgisine uygun "*ahi*" insan modelinin yetiştirilmesine de katkı sunacağına inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Anadol, C. (1991). Türk-İslâm Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnameler, Ankara.

Arıcı, K., (1999). Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Anadolu Ahiliği. II. Uluslar Arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kırsehir.

Atsız. (1970). Aşıkpaşaoğlu Tarihi, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Aydın, İ. H. (2012). *Bacıyan-ı Rum (Anadolu Kadınlar Birliği) Örneğinde Türk Kadınının Girişimciliği.* II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildirileri İçinde Kayseri: Candan Matbaacılık. Ss. 67-74.

Barkan, Ö. L., (1942), Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler. Vakıflar Dergisi, Sayı: II, Ankara, s.279-386.

Bayram, M.. (2008). Fatma Bacı ve Bâcıyân-ı Rûm (Anadolu Bacıları Teşkilâtı), (3. Baskı) Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.

Cebecioğlu, E. (1991). "Bacıyan-ı Rum", Türk Aile Ansiklopedisi, C:3, (654), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Çağatay, N. (1989). Bir Türk Kurumu Olan Ahilik. Ankara: Atatürk Kültür, Dil Tarih ve Yüksek Kurumu Yayınları

Çağatay, N. (Tarihsiz). Ahlâkla Sanatın Bütünleştiği Türk Kurumu Ahilik Nedir. Ankara: Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfedarasyonu Yayınları.

Çalışkan, Y. Ve İkiz, M. L. (1993). Kültür, San'at ve Medeniyetimizde Ahilik. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Çetin, O. (1993). "Anadolu'nun İslamlaştırmasında Kadınların Rolü", 3. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu, 20-22 Mayıs, Konya: Selçuk Üniversitesi.

Dayar, H. ve Ünal, S. (2012). *Selçuklu Dönemi Bacıyan-ı Rum Teşkilatı ile Cumhuriyet Döneminde Kadın Girişimcilerin Ekonomiye Katkıları Ekseninde Karşılaştırılması.* II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildirileri İçinde Kayseri: Candan Matbaacılık. Ss. 118-131.

Demir, G. (2003). Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Ahilik. İstanbul: Ahilik Vakfı Yayınları.

Döğüş, S. (1999), Osmanlı Devletinin Doğuşunda Sosyal Kuruluşlar. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Döğüş, S. (2015). Kadın alplardan Bacıyân-ı Rum'a (Anadolu Bacıları Teskilatı); Türklerde kadının siyasi Ve sosyal mevkii. KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi 12(1), 127-150.

Erden, O. (2004). Ahilik Kültürünün Endüstiriyel Kalite Kontrolüne Yansımaları. I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir: G.Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, s. 390.

Ekinci, Y. (1989). Ahilik ve Meslek Eğitimi. İstanbul. MEB Yayınları.

Erarıcı, F. (1999). Ahilik ve Ahilik Kültürünün İktisadi Hayatımızdaki Anlam ve Önemi, II. Uluslar Arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kırsehir.

Gökbel, A. (2006). Ahiliğin Sosyo-Ekonomik İşlevleri. II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu bildirileri içinde. s. 149-161.

Gültepe, N. (2008). Türk Kadın Tarihine Giriş- Amazonlardan Bacıyân-ı Rum'a. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Hacıgökmen, M. A. (2005). Ankara Ahilerininin Ticarî Faaliyetleri ve Bacıyân-ı Rûm Hakkında bir Araştırma. AÜ. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. Sayı: 18: 185-212.

Kafesoğlu, İ. (1997). Türk Millî Kültürü, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kemaloğlu, M. (2011). XI.-XIII Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Sosyal Zümreler. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi. (4), 145-158.

Kılavuz, M. A. (2005). Ahilik Kurumunda Din ve Ahlâk Eğitimi Anlayışı..I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu bildiri kitabı içerisinde, 615-628, Kırşehir.

Köksal, M. F. (2006). Ahi Evran ve Ahilik. Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yayınları.

Köksal, M. F. (2015). Ana Kaynaklarıyla Türk Ahiliği. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.

Köprülü, F. (1972). Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Ankara: Başnur Matbaası.

Köprülü, F. (1950), ″Alp″, İslâm Ansiklopedisi, Cilt: I, s.379-384.

Kunt, İ. (2014). "Fatma Bacı". Ahilik Ansiklopedisi, Ankara: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Yayınları., Cilt: I. s. 406.

Ocak, A.Y. (1996). Bektaşilik, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.5, ss. 373.

Özaydın, M.(2004). Fütüvvet ve Fütüvvet Ahlâkı. I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri. Kırşehir: G.Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları,

Özköse, K. (2005). Ahiliğin Tasavvufî Boyutu. I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri. Kırşehir: G.Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, 743-745

Parmaksızoğlu, İ. (1999). İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler. (2. Baskı). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Seyfeli, E. (2004). Kırsehir'de Ahilik, Ahilik Ahlâkı ve Gençlik Üzerine Etkileri Günümüze Yansımaları", I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, C. II, Kırsehir.

Soykut, R. (1971). Orta Yol Ahilik. Ankara: Güneş Matbaacılık.

Soykut, R.H. (1976). Ahi Evran. Ankara: San Matbaası.

Şeker, M. (1993). İbn Batuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal Kültürel ve İktisadî Hayatı İle Ahîlik. Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları.

Şimşek, M. (2002). TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması Ahilik. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Temel, H. (2007). Ahilik Teşkilatının Halkın Eğitim ve Öğretimindeki Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Turan, O. (1971). Selçuklular zamanında Türkiye, İstanbul:

Tümer Erdem, Y. ve Yiğit, H. (2010). Bacıyân-ı Rum'dan Günümüze Türk Kadınının İktisadî Hayattaki Yeri. İstanbul: Ticaret Odası Yayınları.

Uysal, G. (2004). Türk İş ve Meslek Ahlâkının Tarihi ve Kültürel Boyutu Olarak Ahilik Gelenegi. Ahilik Araştırma Dergisi, (1).1,.123-132

Yuvalı, A. (2012). *Türk Sosyo-Kültürel Hayatında Kadının Yeri (Bacıyan-ı Rum Örneği).* II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildirileri İçinde Kayseri: Candan Matbaacılık. Ss.55-66.

Yücel, A. (1999). Ahilikte Egitim ve Amaçları. II. Uluslar Arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kırşehir.

1

Pazarlamada Etik Kavramının Tarihteki İlk Uygulamaları:

AHİLİK SİSTEMİNDE PAZARLAMA ETİĞİ

Doç. Dr. Hüsniye Örs
Gazi Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

GİRİŞ

Toplumsal yaşam çok sayıda değişkenin birbiriyle ilişkisi ile dinamik bir şekilde gelişen örüntüler (zaman/mekan bağlamı) ağlarından oluşmaktadır. Bu örüntü ağlarında çeşitli kazanımlar, birliktelikler, destekler, birleşimler, değerler, kazan-kazan zeminleri yanı sıra karşıtlıklar, kayıplar, anlaşmazlıklar, çıkarlar, kazan-kaybet zeminleri meydana gelmektedir. Bu yapı toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi ekonomilerde, iş yaşamında da kendini göstermektedir. İş çevresinde yaratılan örüntü gerek tarafların birbirini büyütmesi, gerekse birbirini küçültmesi ile sonuçlanmaktadır.

Günümüzde ekonomik hayatta yaşanılan problemlerin çok az sayıdaki temel dinamiklerinden bir tanesi; işletme etiğidir. İşletme etiği içerisinde en geniş alanı kaplayan işletme fonksiyonu, pazarlamadır. Zira pazarlama fonksiyonu, diğer işletme fonksiyonları içerisinde ekonominin iki temel dinamiği olan arz ve talebi yönlendirme ve etkilemede katalizör görevi görmektedir. Bu bağlamda pazarlama etiği ekonomilerde hem arz tarafında bulunan üretici/satıcıların hem de talep tarafında bulunan tüketicilerin hak ve kazanımlarını koruma, insanın varoluş dinamikleri ile toplumun tolerans aralığı içerisindeki genel kabuller ve kültür ile yaratılan ahlaki zeminde rollerini

Yukarıdaki bulgular göstermektedir ki; pazarlama biliminde etik konusu 20.yüz yılın son çeyreğinde kavramlaşmış ve günümüzde hala üzerinde çalışılan bir konu olagelmiş olmasına karşın, 13.yüz yıllarda Ahilik sisteminde ciddiyetle ele alınmış ve oldukça başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Hatta yaptırımları dikkate alındığında, günümüzdeki yaptırımlardan çok daha ağır olması dolayısıyla pazarlamada etik konusuna çok daha ciddi yaklaşıldığı anlaşılmaktadır. Günümüze kıyasla çok daha başarılı olduğu söylenebilen Ahilik sisteminin bu başarıya nasıl ulaştığı ancak sistemi bütüncül bakış açısı ile incelemek ile anlaşılabilir. Sistem tüm yaşamı bir ve bütün görmekte, 'insanı geliştirmek' temeli üzerine yapılandırılmıştır. İnsani gelişimin, evrensel ahlak ilkelerinden geçtiğinin bilinci ile gerek ekonomik faaliyetlerde gerekse sosyal ilişkilerde ahlak, nihai hedefi 'edep' inşa etmek ile olgunlaştırılarak eylenmiştir. Çalışma ile Ahilik sisteminin, günümüzde pazarlama etiği dahilindeki bir çok soruna çözüm sunabilecek tarihte başarı ile uygulanmış bir örnek olduğu ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

Acar, A. (2005), 'Küreselleşme Sürecinde Ahilik Kodları ve Normlarının Yeniden Değerlendirilmesi', I.Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, GÜ Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi, Kırşehir.iç. Yeşil, R. (2008), 'Mesleki Değerler Eğitimi Perspektifinden Ahilik Sistemi:Tespitler ve Tahliller', I.Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu: 1117-1134.

Armağan, E. A. (2010), 'Pazarlama Açısından Etik',Güncel Pazarlama yaklaşımlarından Seçmeler, Detay Yayınları, Ankara: 503-526.

Bayraktar, F. (2006a), 'Ahiliğe Felsefi Bir Bakış', II.Ahi Evran-ı Veli Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, AEÜ Ahilik Araştırmaları Merkezi Yayın No:4, Kırşehir:83-88.

Bayraktar, L. (2006b), 'Ahilik ve Ahlak', II.Ahi Evran-ı Veli Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, AEÜ Ahilik Araştırmaları Merkezi Yayın No:4, Kırşehir:89-94.

Bayrektaroğlu, S., Kurtanis, R.Ö., Özdemir, Y. (2007), 'Etik Eğitiminde Neredeyiz? İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Örneği', www.etiksempozyumu. İç. Armağan, E. A. (2010), 'Pazarlama Açısından Etik',Güncel Pazarlama yaklaşımlarından Seçmeler, Detay Yayınları, Ankara: 503-526.

Beyaz, S. (2012), "Ahilikle Bütünsel Kalite İlişkisi", The 2nd International Symposium of Akhisim, Kırşehir:927-944.

Burak, D. M., Özçelik, N. (2005), ' Ahiliğin Cumhuriyet Dönemi Meslek Eğitimine Yansımaları', I.Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, GÜ Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi, Kırşehir. iç. Yeşil, R. (2008), 'Mesleki Değerler Eğitimi Perspektifinden Ahilik Sistemi:Tespitler ve Tahliller', I.Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu: 1117-1134.

Ceylan, Ö. (2008), 'Seyyid İzz-i Mervi'nin Manzum Fütüvvetnamesi', I.Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu, Kırşehir: 241-260.

Demir, G. (2001), 'Ahilik ve Yükselen Değerler', Görüş, Ocak:76-82. İç. Mercan, N., Oyur, E. (2012), "Ahilik ve Ahlaki Olgunluk İlişkisi ve Ampirik Bir Araştırma", II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu, Kırşehir:802-819.

Ekinci, Y.(2001), Ahilik, Talat Matbaası, İstanbul.

Erbaşı,A.s., Ersöz,S. (2011),"Ahilik ve 4C pazarlama Karması İlişkisi Tarihi perspektiften Bakış", Türk Kültürü hacı Bektaşi Veli Araştırma Degisi, Cilt.59: 135-146.

Gaski, J.F. (1999), "Does Marketing Ethics Really Have Anything to Say? A Critical Inventory of The Literature", Journal of Business Ethics, Vol. 18 iç. Özdemir, E. (2011), Pazarlama Etiği ve Örnek Olaylar, Ekin yayınevi, Bursa, s.53.

Gemici, n. (2008), 'Ahilikten Günümüze Meslek Eğitiminde Model arayışları ve Sonuçları', I.Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu, Kırşehir: 393-444.

Güllülü, S. (1977), Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri, Ötüken yayınları, Ankara.

Gürdal,M. (2005), 'Ahilik Kültür ve Felsefesinin Meslek etiği ve İş Ahlakı Açısından Turizm Sektörüne Uygulanabilirliği Konusunda Bir Araştırma', I.Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, GÜ Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi, Kırşehir. iç. Yeşil, R. (2008), 'Mesleki Değerler Eğitimi Perspektifinden Ahilik Sistemi: Tespitler ve Tahliller', I.Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu: 1117-1134.

Haşlak, İ. (2006), 'Etik Kongresinin Ardından', Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt 1:211-219.

Kahvecioğlu, R., Çetinkaya, F. (2008), 'Topluma Yönelik Pazarlama Yönetim Anlayışının Ahilik Sistemiyle Örtüşen Yönleri', I.Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu, Kırşehir: 513-528.

Karatay, H., Çetin, İ., Kaya, D. (2012), "Ahilik Öğretilerinin Esnaf-Müşteri İlişkilerine Yansımaları: Ankara-Bolu-Kırşehir-Sivas Örneği", II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu, Kırşehir:545-560.

Karatop, B. (2012), "Tersine Lojistiğin İlk Uygulamaları: Bacıyan-ı Rum",The 2nd International Symposium of Akhisim, Kırşehir:881-889.

Kılavuz, R. (2002), ' Yönetsel Etik ve Halkın Yönetsel Etik Oluşumuna Etkileri', Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 26(2): 255-266.

Köksal, M.F. (2006), Ahi Evran ve Ahilik, Kırşehir Valiliği Yayınları, Kırşehir.

Laczniak, G.R., Muprhy, R.E. (1993), Ethical marketing Decisions, The Higher Road, Boston.

Laczniak, M. A., Murphy, P.E. (2006), Normative Perspectives for Ethical and Social Responsible Marketing, Journal of Macromarketing, Vol.26:154-177. İç. Armağan, E. A. (2010), 'Pazarlama Açısından Etik',Güncel Pazarlama yaklaşımlarından Seçmeler, Detay Yayınları, Ankara: 503-526.

Mercan, N., Oyur, E. (2012), "Ahilik ve Ahlaki Olgunluk İlişkisi ve Ampirik Bir Araştırma", II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu, Kırşehir:802-819.

Nuttal, J. (1997), Ahlak Üzerine Tartışmalar-Etiğe Giriş (Çev. A.Yılmaz), Ayrıntı yayınları, İstanbul.

Orhaner, B. (2012), "Ahilik ve Kurumsal Sorumluluk", Ahiliğe Genç Bakışlar makale Yarışması ve Sempozyumu Bildiri Kitabı:3-20.

Örs, H. (2015), " Fist Applications at Internal Marketing Dimensions: Akhisim Teaching from The History", journal of Qafqaz University Economics and Administration, Vol.3(2):178-188.

Özdemir, Ş., Torlak, Ö.,Erdemir, E. (2008), '21.Yüzyıl Başlarında Türkiye'de İş Ahlakının Kaynakları: Bir Alan Araştırması', I.Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu:865-884.

Pieper, A. (1999), Etiğe Giriş, 1.Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul. İç. Armağan, E. A. (2010), 'Pazarlama Açısından Etik',Güncel Pazarlama yaklaşımlarından Seçmeler, Detay Yayınları, Ankara: 503-526.

Tabakoğlu,A. (2006), 'Ahiliğin Türk esnaf ve Ahlakına Tesieleri', II.Ahi Evran-ı Veli Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, AEÜ Ahilik Araştırmaları Merkezi Yayın No:4, Kırşehir: 411-444.

Torlak, Ö. (2007), Pazarlama Ahlakı: Sosyal Sorumluluklar Ekseninde Pazarlama kararları ve Tüketici Davranışlarının Analizi, Beta Yayınevi, İstanbul.

Yeşil, R. (2008), 'Mesleki Değerler Eğitimi Perspektifinden Ahilik Sistemi:Tespitler ve Tahliller', I.Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu: 1117-1134.

Yılmaz, O. (2008), 'Farsça Fütüvvetnamelerden Hareketle Esnaf Pirleri ve Fütüvvet Adabı Üzerine Bir Değerleme', 1.Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu, Kırşehir:1175-1193.

Zorlu, D.M., Düğer, M., Çetinkaya, Ö. (2012),"Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Olarak Ahilik ve Sosyal Girişimcilik Kavramlarının Karşılaştırılması", ",The 2nd International Symposium of Akhisim, Kırşehir:787-798.

www.ama.org. Erişim Tarihi: 05.06.2016 (https://archive.ama.org/archive/AboutAMA/Pages/Statement%20of%20Ethics.aspx)

2

AHİLİĞİN TÜKETİCİLER DÜNYASINDA BİR ŞANSI VAR MI?

Doç. Dr. Ramazan Adıbelli
Erciyes Üniversitesi - İlahiyat Fakültesi

"Lütfen araçlarınızdan izmarit ve çöp atmayınız. Kamera ile izlenmektesiniz."
Melikgazi Belediyesi

"Sen O'nu görmesen de O, seni görüyor."
Hz. Peygamber

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz çağın önceki çağlardan yeni bir isimlendirmeyi hak edecek derecede farklılaştığı artık tartışılmaz bir vakıadır. Bu çağı, Anthony Giddens "geç modernite" (late modernity), Ulrich Beck, "dönüşümsel modernite" (reflexive modernity), George Balandier, "modernite ötesi" (surmodernity) ve birçok sosyal bilimci gibi Zygmunt Bauman da "postmodern" şeklinde nitelendirmektedir (Bauman, 1997: 19). Bu kavramların yanında, içinde bulunduğumuz çağı adlandırmak üzere teknoloji çağı, "bilgi çağı", "iletişim çağı", "post-endüstri çağı" ya da "küresel/global çağ" kavramları kullanılmaktadır (Featherstone, 2007: ix). Bu kavramların hepsi aslında günümüz dünyasında farklı bir durumun varlığını

Yazının başındaki ikinci alıntı üzerine inşa edilen Ahilik paradigması, insanın önüne koyduğu yolun sonunda insan-ı kâmil ile buluşmayı vaat etmektedir. Tüketimcilik çağında özgürlük, seçim yapmaktan ibaret ise o halde *homo consumericus* olmak ya da olmamak da bir tercih olsa gerektir. Ancak, diğerkâmlık, tesanüt, kardeşlik, yardımlaşma gibi değerleri ön planda tutan Ahilik paradigmasının bireysellik, egoizm, narsisizm gibi nitelikleri üreten tüketimcilik paradigmasının günbegün etki alanını genişletmesi ve sahip olduğu bütün teknolojik, bilimsel, finansal, siyasal vs. aygıtları desteğiyle kurumsallaşması ve hayatın bütün alanlarına nüfuz etmesi karşısında ciddi bir tehditle karşı karşıya geldiğini ve git gide köşeye sıkıştırıldığını ifade etmek gerekir.

Başkasının bakışına ve gözetimine hapsedilen bir ahlak simülakrasına dayanan bir "medeniyet"in vaat ettiği durumun tam aksinin gerçekleştiği bir dünyada huzurlu birey ve huzurlu toplumun imkânının hızla sıfıra doğru ilerlediği artık aşikârdır. Bakacak yüzü olan bireyler yetiştirmeye kendine vazife edinen Ahilik paradigması, kendi çıkarlarını gözetme ve kişisel mutluluk ve zevklerin peşinden koşmak gerektiği yönündeki mantığı teşvik eden tüketimcilik paradigması açısından bir saçmalık gibi algılansa da onu ayakta tutacak bir silahı vardır: İnanmak.

KAYNAKÇA

Adıbelli, R. 2011a, *Mircea Eliade ve Din*, İstanbul, İz Yayıncılık.

Adıbelli, R. 2011b, "Ahiliğin Varoluşsal Boyutu", *Ahilik Uluslararası Sempozyumu. 20–22 Eylül 2011 Bildiri Kitabı*, Kayseri, s. 244–260.

Adıbelli, R. 2012, "Bir İnisyasyon Olarak Ahilik", *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, *19–20 Eylül 2012 Kırşehir, Bildiriler,* Kırşehir, c. 2, s. 945–964.

Adıbelli, R. 2015, "Tüketimcilik Paradigması Açısından Ahlakın Anlam ve Değeri", *Geçmişten Geleceğe Ahlak (Uluslararası Katılımlı Sempozyum)*, *13–14 Mayıs 2015 Bartın* içinde (s. 533–552), Bartın, Bartın Üniversitesi Yayınları.

Ahi Evren, *Tasavvufî Düşüncenin Esasları* (çev. Mikail Bayram) (3. Bsm.), İstanbul, Nüve Kültür Merkezi Yayınları.

Sarıkaya, M. S. 2008, "Ahiliğin Dünya Görüşü ve Bunu Oluşturan Dînî-Ahlakî Değerler", İslâm ve Çalışma Hayatı Ulusal Se*mpozyumu [25-27 Kasım 2005]*, İzmir, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, s. 145–157.

Arslanoğlu, İ. 2005, "Fütüvvetnameler ve Bir Fütüvvetname", *I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, c. 1, Kırşehir, s. 101–118.

Altuner, N. 2005, "Süleymaniye Kütüphanesinde Üç Yazma Fütüvvetnâme", *I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, c. 1, Kırşehir, s. 79–99.

Ateş, S. 1977, "Önsöz", *Tasavvufta Fütüvvet*, Ebu Abdurrahman Muhammed ibn el-Hüseyn Es-Sülemi, Ankara, A.Ü. İlahiyat Fakültesi.

Aykut, A. S. 2004, "Tancalı İbn Battûta ve Seyahatnâmesi", İbn Battûta Seyahatnâmesi (2. Bsk.), c. 1, İstanbul, YKY, s. XXI-LXI.

Baudrillard, J. 1970, *La société de consommation*, Paris, Denoël.

Bauman, Z. 1997, *Postmodernity and Its Discontents*, Cambridge, Polity Press.

Bauman, Z. 1999, "The Self in Consumer Society", *The Hedgehog Review*, 1, pp. 35–40.

Bauman, Z. 2000, *Liquid Modernity*, Cambridge, Polity Press.

Bauman, Z. 2007, *Consuming Life*, Cambridge, Polity Press.

Bauman, Z. 2008, *Does Ethics have a Chance in a World of Consumers?*, Cambridge, Harvard University Press.

Bauman, Z. 2012, Akışkan Aşk: İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair (çev. Işık Ergüden) (2. Bsk.), İstanbul, Versus.

Bauman, Z. 2011, *Bireyselleşmiş Toplum* (çev. Yavuz Alogan) (2. Bsm.), İstanbul, Ayrıntı.

Bauman, Z. 2013, *Does the Richness of the Few Benefit Us All?*, Cambridge, Polity Press.

Bayram, M. 2008, "I. Bölüm", *Tasavvufi Düşüncenin Esasları* (3. Bsm.), Ahi Evren, İstanbul, Nüve Kültür Merkezi Yayınları.

Bekki, S. 2005, "Ahiliğe Giriş Törenlerinin Bilmecelerle İlişkisi", *I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, c. 1, Kırşehir, s. 163–176.

Bocock, R. 1993, *Consumption*, London, Roudledge.

Cebecioğlu, E. 1997, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara, Rehber Yayınları.

Çağatay, N. 1996, "Türklerin Tarihteki Yeri ve Millî Özellikleri", *Erdem*, 8(23), s. 503–528.

Çağatay, N. 1997, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik* (2. Bsk.), Ankara, Türk Tarihi Kurumu.

Çakmak, M. 2005, "Ahiliğin Dini-Tasavvufî Temelleri", *I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, c. 1, Kırşehir, s. 249–260.

Devellioğlu, F. 1986, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, Aydın Kitabevi.

Dunn, R. G. 2008, *Identifying Consumption: Subjects and Objects in Consumer Society*, Philadelphia: Temple University Press.

Eliade, M. 1959, *Initiation, rites, sociétés secrètes*, Paris, Gallimard.

Eliade, M. 1962, *Méphistophélès et l'androgyne*, Paris, Gallimard.

Eliade, M. 1965, Le sacré et le profane, Paris, Gallimard.

Eliade, M. 1973, *Fragments d'un journal I: 1945–1969*, Paris, Gallimard.

Eliade, M. 1977, Forgerons et alchimistes. Paris, Flammarion.

Eliade, M. 1986, *Briser le toit de la maison. La créativité et ses symboles*, Paris, Gallimard

Es-Sülemi, 1977, *Tasavvufta Fütüvvet* (çev. Süleyman Ateş), Ankara, A.Ü. İlahiyat Fakültesi.

Featherstone, M. 2007, *Consumer Culture and Postmodernism* (2nd ed.), London, Sage.

Fromm, E. 2008, *To Have or to Be?*, New York, Continuum.

Guénon, R. 1997, *Manevî İlimlere Giriş* (çev. Lütfi Fevzi Topaçoğlu), İstanbul, İnsan Yayınları.

Guénon, R. 2001, *Perspectives on Initiation*, New York, Sophia Perennis.

Günay, Ü. 1998, "Dini Sosyal Bir Kurum Olarak Ahilik", *Erciyes Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (1998), s. 69–77.

Günay, Ü. 2007, "Ahiliğin Dinî ve Sosyal Yönleri", *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara, s. 163–186.

İbn-i Battuta 2005, *Büyük Dünya Seyahatnamesi*, İstanbul.

Jameson, F. 1984, "Postmodernism: Or the Cultural Logic of Late Capitalism", *New Left Review*, 146, pp. 53–92.

Kazıcı, Z. 1988, "Ahilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 1, İstanbul, TDV Yayınları, s. 540-542.

Köksal, M. F. 2008, *Ahi Evran ve Ahilik* (2. Bsk.), Kırşehir.

Kumar, K. 2005, *From Post-Industrial to Post-Modern Society: New Theories of the Contemporary World*, Oxford, Blackwell Publishing.

Lane, R. J. (2000). *Jean Baudrillard*. London and New York: Routledge.

Latour, B. 1993, *We Have Never Been Modern*, Cambridge, Harvard University Press.

Lyon, D. 2000, "Post-modernity", Gary Browning, Abigail Halcli and Frank Webster (Eds.), *Understanding Contemporary Society: Theories of the Present* içinde (pp. 221-237), London, Sage Publications.

Lyotard, J.-F. 1979, *La condition postmoderne. Rapport sur le savoir*, Paris, Les Éditions de Minuit.

Moran, M. 2015, *Identity and Capitalism*, London, Sage.

Pakalın, M. Z. 1983, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. 3, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

Stromberg, P. 1990, "Elvis Alive?: The Ideology of American Consumerism", *Journal of Popular Culture*, 24(3), pp. 11–19.

Şemseddin Sâmî, 1317, *Kâmûs-i Türkî*, İstanbul.

Tomlinson J. (2013), *Küreselleşme ve Kültür* (2. Bsm), İstanbul, Ayrıntı.

Torun, A. 1998, *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-Nâmeler*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Türk Dil Kurumu, 1988, *Türkçe Sözlük* (8. Bsk.), c. 2, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uludağ, S. 1995, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Marifet Yayınları.

Uludağ, S. 1996, "Fütüvvet",*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 13, İstanbul, TDV Yayınları, s. 259-261.

3

DEĞER EĞİTİMİ AÇISINDAN AHİLİK İLKE VE UYGULAMALARI

Doç. Dr. Orhan Kurtoğlu
Gazi Üniversitesi - Edebiyat Fakültesi

"Bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insanî, ideolojik veya ilahî kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetler" (Çelikkaya, 1996:168); olan değerler, aynı zamanda "Bir sosyal yapının varlık, birlik, işleyiş ve devamının sebebi olarak görünen; tasvip ve teşvik gören, korunmaya çalışılan, kabullenişler, inanışlar" (Tural, 1992: 29) olarak tarif edilen, milletleri diğerlerinden ayıran ve birtakım millî özellikler taşıyan bir sistemdir.

Bir toplumdaki fert, o toplumun tarihten gelen birikimiyle (gelenek, görenek) ya da evrensel yaklaşımlarla, iyi, kötü, güzel, çirkin, iyilik, yardım, vs. bir takım hükümleri tevarüs eder. Ferdin mensup olduğu millete göre aldığı hiza o toplumun millî değerlerini; evrensel bakış açısına uygun olarak aldığı hiza ise evrensel değerlerini oluşturur. Bu değerler, o sosyal yapıyı oluşturan üyelerin büyük bir çoğunluğu tarafından benimsenirler (Tural, 1992: 29-30).

Ortak bir kültüre sahip olan ve sahip olduğu düşünülen toplumların kendilerine has bir takım değerleri vardır. Bu değerler vasıtasıyla fertler, sosyal ilişkiler içerisinde bulunurlar. Bu değerler aynı zamanda ferdin ve mensup olduğu toplumun evrensel yapı

KAYNAKÇA

Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi***,** Gazi Üni. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Nazima, A., ve Reşad, F. (2005). *Mükemmel Osmanlı Lügati*, (Haz. Necat Birinci vd.) Ankara: TDK Yay.

Bayındır, A. (1988). "Âdâb", İslâm Ansiklopedisi, 1:. 334, İstanbul: TDV Yay..

Beyzadeoğlu, S. (2004). "İki Ahlâk ve Nasihat Kitabı Hayriyye ve Lutfiyye'nin Ortak Özellikleri." *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003) Bildiriler*, Kırşehir: Gazi Üni. Kırşehir Eğitim Fakültesi Yay.

Bursalı, M. T. (2002). *Ahlâk Kitaplarımız* (Haz. Mahmut Kaplan). Malatya.

Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi,* İstanbul: Alfa Yay.

Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). "Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik", *De*ğerler Eğitimi Dergisi, 6/15: 69-88.

Erdal, K. (2008). "Eğitim Değerleri Açısından Çocuk Edebiyatı", *Qafqaz Üniversiteti Türk Halqları Edebiyyatı II: Beynelhalk Uşaq Edebiyyatı Konqresi (13-15 Noyabr, Bakı 2008) Bildiriler***,** s. 981-988.

Erdem, A. R. (2003). "Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler", *Değerler Eğitimi Dergisi,* 1/4: 55-72.

Gölpınarlı, A. (1963). *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul: İnkılâp ve Aka Yay.

Güllülü, S. (1977). *Ahi Birlikleri*, İstanbul: Ötüken Yay.

Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar***,** İstanbul: Ötüken Yay.

Hökelekli, H. (2013). *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, İstanbul: Timaş Yay.

Kaplan, M. (2001). *Türk Milletinin Kültürel Değerleri*, Ankara: MEB Yay.

Kaplan, M. (2008). *Hayriyye-i Nâbî*, Ankara. Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Karasoy, Y. (2003). "Ahi Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik", *Selçuk Üni. Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* 14: 1-15.

Kılcan, B. (2009). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Kırşehir İli Örneği),* Niğde Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Köksal, M. F. (2006). "Kırşehir Müzesi'ndeki Ahi Şecere-nâmeleri", *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Kırşehir Valiliği – Ahi Evran Üni. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi, 13 Ekim 2006 Kırşehir, Ankara, s. 313-324.

Köksal, M. F. (2008). *Ahi Evran ve Ahilik*, Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yay.

Köksal, M. F., KURTOĞLU, O., KARAKÖSE, H. ve ŞENÖDEYİCİ Ö. (2008). *Kırşehir Müzesindeki Ahilik Belgeleri (Ahi Şecerenâmeleri-Beratlar-Vakfiyeler),* Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yay..

Küçük, E. E. (2008). "Dede Korkut Hikâyelerindeki İletilerin Ahlâk Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi", *Qafqaz Üniversiteti Türk Halqları Edebiyyatı II: Beynelhalk Uşaq Edebiyyatı Konqresi (13-15 Noyabr, Bakı 2008) Bildiriler***,** s. 391-397.

Levend, A. S. (1988). "Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız." *TDAY Belleten 1963,* Ankara: TTK Yayını.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük (1995). Ankara: MEB Yay.

Öztürk, H. E. (2008). *Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler***,** İstanbul: Nar Yayınları.

Pighin, G. (2005). Çocuklara Değer Aktarımı (Çev. A.Y. Gök), İzmir: İlya İzmir Yay.

Sarıkaya, M. S. (2002). *XIII-XVI. Asırlardaki Fütüvvetnâmelere Göre Dinî İnanç Motifleri***,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Torun, A. (1998). *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Tural, S. (1992). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler,* Ankara: Ecdâd Yay.

Turan, İ. (2008). "Dînî ve Ahlâkî Değerler Açısından Çocuk Klâsiklerinin Değerlendirilmesi", *Qafqaz Üniversiteti Türk Halqları Edebiyyatı II: Beynelhalk Uşaq Edebiyyatı Konqresi (13-15 Noyabr, Bakı 2008) Bildiriler*, s. 886-892.

Türkçe Sözlük (2005). Ankara: TDK Yay.

Uludağ, S. (1999). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet Yay.

Uyar, Y. (2007). *Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme*, Gazi Üni. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ünver, M. (2008). "Kur'ân-ı Kerîm Işığında Çocuklarda Kazandırılması Gereken Değerler", *Qafqaz Üniversiteti Türk Halqları Edebiyyatı II: Beynelhalk Uşaq Edebiyyatı Konqresi (13-15 Noyabr, Bakı 2008) Bildiriler*, s. 409-413.

Yazıcı, K. (2006). "Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19: 499-522.

Dr. Mustafa Üren

KİMLİK, ÇIKAR VE JEOPOLİTİK EKSENİNDE AHISKA TÜRKLERİ SORUNU

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 33
ISBN: 978-605-9663-32-8
© 1. Basım, Ağustos 2016

KİMLİK, ÇIKAR VE JEOPOLİTİK EKSENİNDE AHISKA TÜRKLERİ SORUNU
Dr. Mustafa Üren

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Üren, Mustafa.
Kimlik, Çıkar ve Jeopolitik Ekseninde Ahıska Türkleri Sorunu/ Mustafa Üren
1. Basım, XIV+504 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-32-8
1. Ahıska Türkleri 2. Sürgün 3. Vatana Geri Dönüş Mücadelesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Ahıska ve Ahılkelek, 14 Eylül 1829'da imzalanan Edirne Antlaşması ile Rus Çarlığı'na tazminat karşılığı verilmesinden itibaren, buradaki Türkler daima Anadolu Türkleriyle yeniden birleşme hayalleriyle yaşamışlardır. I. Dünya Savaşı döneminde Rus Çarlığı'nın yıkılması üzerine 13 Nisan 1918'de İstanbul'a gönderdikleri dilekçeyle, Osmanlı Devleti'ne katılmak istediklerini beyan etmişlerdir. Kısa sürede olsa, Anadolu ile birleşerek hayallerine kavuşmuşlardır. Ancak hayalleri kısa sürmüş ve 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması gereği tekrar Rus hegemonyasına geri dönmek zorunda kalmışlardır. Bu oldubittiyi kabul etmeyen Ahıskalılar, bu sefer Ankara'ya bir heyet göndererek Türkiye Cumhuriyeti ile birleşmek istediklerini belirtmişlerdir. Olumlu cevap alamasalar da, ümitlerini hiç kaybetmemişlerdir.

Onlar Anadolu'ya kavuşma ümidiyle yaşarken hiç beklemedikleri bir anda 14 Kasım 1944'te Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'a sürgün edilmişlerdir. Eli silah tutan erkeklerin tümü vatanları Sovyetler Birliği için cephede savaşıp hayatlarını feda ederken Sovyet yönetimi tarafından sürgüne gönderilen her yedi ihtiyar ve çoluk çocuktan biri Orta Asya yollarında hayatını kaybetmiştir. Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'a ulaşabilen Ahıskalılar, köylere dağıtılmak suretiyle 12 yıl kamp hayatına mahkûm edilmişlerdir. Kamp hayatının sona erdiği 1956 yılından itibaren Ahıska'ya geri dönüş mücadelesi başlatmışlar, fakat vatanlarına dönme adına gösterdikleri her türlü girişim yeni bir sürgünle sonuçlanmıştır. Diğer bir deyişle, vatanlarına geri dönme girişimleri, ondan biraz daha uzaklaşmaya neden olmuştur. Bu dönemde maruz kaldıkları iki yeni sürgün neticesinde günümüzde 10 ayrı ülkede ve yaklaşık 4300 farklı yerleşim biriminde yaşamaktadırlar. Bu kadar dağınık bir şekilde yaşayan Ahıskalıların ortak mücadele ederek Gürcistan üzerinde baskı oluşturup vatanlarına geri

dönmelerinin ne derece zor olduğu ortadadır. Uluslararası ortamda oldukça zor şartlarda verdikleri geri dönüş mücadelesinde Türkiye dışında hiçbir destekleri yoktur. Doktora tezi kapsamında yapılan bu çalışmada, Ahıska Türklerinin başına gelen ve hâlâ bir türlü çözüme kavuşturulamayan sorunun, tüm boyutlarıyla ele alınarak anlaşılması sağlanacaktır.

İncelemede de görüleceği üzere, Ahıska Türklerinin başına gelenlerin dünyada başka bir örneği yoktur. Ahıskalıların bu istisnai durumuna karşılık, Türk kamuoyunun Ahıska Türkleri ve onların sorunları hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur. Bu olumsuz durumu değiştirebilmek adına iki uzmanın çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Araştırmacı yazar Yunus Zeyrek ve sosyoloji uzmanı Prof. Dr. Ayşegül Aydıngün'ün bu alandaki çalışmalarının, söz konusu eksikliğin giderilmesinde önemli bir altyapı oluşturduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda tezle ilgili bütün inceleme ve araştırmalarım boyunca, sorunu tarihsel boyutlarıyla ele alan Zeyrek ile yaptığı alan çalışmalarıyla sorunun sosyolojik ve psikolojik boyutlarını ortaya koyan Aydıngün'ün çalışmalarından çok yararlandığımı özellikle belirtmek isterim. Kendilerine verdikleri büyük destekleri nedeniyle teşekkürü borç bilirim.

Çalışmamın her safhasında, doktora eğitim döneminde aldığım tüm derslerin büyük katkısının olduğuna şahit oldum. Bu nedenle emeği geçen tüm hocalarıma şükranlarımı sunuyorum. Bunun yanında çalışmamın başından itibaren yönlendirmesi, ilgisi ve katkılarıyla yardımlarını esirgemeyen, idari görev ve faaliyetlerinin yoğunluğuna bakmaksızın çalışmanın her aşamasını titizlikle takip eden ve beni sürekli teşvik eden danışman hocam Prof. Dr. Kamer Kasım'a teşekkürlerimi sunarım. Değerli zamanını ayırarak en zor anda bile okuma hatalarını düzeltme konusunda yardımcı olan dostum Oktay Tuncer'e, en son okumayı yaparak gerekli düzeltmeleri yapan dostum Halil Ses'e, uluslararası hukuk alanındaki çok önemli katkıları için sınıf arkadaşım Halil Çolak'a ve Ahıska Türkleriyle ilgili konularda ufuk açıcı yönlendirmelerinden dolayı tarih uzmanı Abdurrahman Kaplan'a teşekkür ederim. Son olarak hayatımın en önemli varlığı kızım Dilşad Üren'in *"özel olarak teşekkürü"* hak ettiğine inanıyorum. Onun çalışma boyunca desteği, özel ilgisi ve en önemlisi de teşviki olmasaydı, faaliyetin belirlenen süre içinde tamamlanması mümkün olmazdı.

Mustafa Üren

Ağustos 2016

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xi**
GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM

AHISKA TÜRKLERİ SORUNU'NUN ORTAYA ÇIKMASINA NEDEN OLAN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ

1.1. "Kafkasya" Adının Kökeni 12
1.2. Kafkasya'nın Coğrafi Konumu 13
1.3. Kafkasya'nın Stratejik Önemi 15
1.4. Kafkasya'nın Jeopolitik Önemi 17
1.5. Rus Dış Politikasının Dokusuna Yerleşmiş Olan Dönüştürücü Faktörler 18
1.6. Rus Çarlığı'nın Kafkasya Politikası 21
1.7. Kafkasya'da Ara Dönem (1918-1921) 30
1.8. Sovyet Rusya'nın Kafkasya Politikası 36
1.9. Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası 44
1.10. Rusya'nın Kafkasya Politikasının Analizi 48
1.11. Ahıska'nın Coğrafi Konumu 57
1.12. Ahıska'nın Jeostratejik Önemi 59
1.13. Ahıska'nın Jeopolitik Önemi 60
1.14. Sonuç 62

II. BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE AHISKA TÜRKLERİ, SORUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE GÜNÜMÜZE KADAR GEÇİRDİĞİ EVRELER

2.1. Ahıska Türkleri Sorunu'nun Tarihsel Arka Planı 69

2.1.1. Ahıska Kelimesinin Anlamı 69

2.1.2. İki Büyük Göç Dalgası: Ahıska'nın Türk Yurdu Olması 71

2.1.3. Ahıska Türklerinin Ataları: Kıpçaklar 74

2.1.4. Kıpçakların Ülkesi 76

2.1.5. Atabeyler Dönemi (1268-1578) 77

2.1.6. Osmanlı Devleti Dönemi (1578-1829) 78

2.1.7. Rus Çarlığı Dönemi (1829-1917) 80

2.1.8. Kafkasya'da Ara Dönem (1917-1921) 82

2.1.9. Sürgüne Kadar Olan Sovyet Rusya Dönemi (1921-14 Kasım 1944) 89

2.2. Sorunun Ortaya Çıktığı Dönemdeki Küresel ve Bölgesel Ölçekteki Önemli Siyasi Gelişmeler 92

2.3. Sürgün ile Başlayan Ahıska Türkleri Sorunu ve Günümüze Kadar Geçirdiği Evreler 95

2.3.1. Birinci Sürgün 96

2.3.2. Fergana Olayları ve İkinci Sürgün 101

2.3.3. Krasnodar Olayları ve Üçüncü Sürgün 107

2.3.4. Kırgızistan'daki Ahıska Türklerine Saldırı 112

2.4. Sürgün Kararının Analizi 114

2.5. Sürgün Kararının Ardındaki Asıl Niyet: Asimilasyon 122

2.6. Sonuç 128

III. BÖLÜM

AHISKA TÜRKLERİNİN GERİ DÖNÜŞ MÜCADELESİ

3.1. Kamp Dönemindeki Faaliyetler 141

3.2. Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Sosyal Ortam ve Karakteristik Özellikleri 144

3.3. Geri Dönüş Mücadelesinin Başlaması ve Örgütlenme Girişimleri 147

3.4. DATÜB'ün Kurulması ve Sorunun Yeniden Uluslararası Ortama Taşınma Gayretleri 159
3.5. Yaşadıkları Ülkelerdeki Demografik ve Sosyo-Politik Durumları 165
3.5.1. Gürcistan 169
3.5.2. Rusya Federasyonu 173
3.5.3. Azerbaycan 176
3.5.4. Kazakistan 180
3.5.5. Özbekistan 183
3.5.6. Kırgızistan 185
3.5.7. Ukrayna 188
3.5.8. ABD 190
3.5.9. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) 192
3.5.10. Türkiye 193
3.6. Ahıska Türklerinin Türkiye'de Yaşadığı Sorunlar 197
3.7. Geri Dönüş Mücadelesinde Başarısızlığa Neden Olan Faktörler 199
3.7.1. Lider Kadrosu Sorunu 201
3.7.1.1. Karizmatik ve Güçlü Bir Lider Eksikliği 201
3.7.1.2. Dernek Başkanlarına Olan Güvensizlik 204
3.7.2. Bölünmüşlük Sorunu 206
3.7.3. Birlik ve Beraberliği Engelleyen Sorunlar 208
3.7.3.1. Eğitim Seviyelerinin Düşüklüğü 209
3.7.3.2. Ahıskalıların Dağınık Yaşamaları 211
3.7.4. Entegrasyon Sorunu 213
3.7.5. Geri Dönüşte Karşılaşılacak Belirsizlikler Sorunu 215
3.7.6. Güçlü Bir Devlet Desteğinden Yoksun Olma Sorunu 216
3.7.7. Başarısızlığa Neden Olan Faktörlerin Analizi 218
3.8. Sonuç 220

IV. BÖLÜM

SORUNUN ULUSLARARASI HUKUK PARAMETRELERİNE UYGUN OLARAK İNCELENMESİ

4.1. Uluslararası Hukuk Açısından Ahıska Türkleri Sorunu ve Sorunun Tarafları 232

4.2. İncelemede Kullanılacak Uluslararası Hukuk Kaynakları 234

4.3. Ahıska Türkleri Sorunu'nun Uluslararası Hukuk Açısından İncelenmesi 241

4.3.1. Birinci Sürgün: Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan 241

4.3.2. İkinci Sürgün: Orta Rusya 255

4.3.3. Üçüncü Sürgün: ABD 264

4.4. Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Vatana Geri Dönüş Hakkı 265

4.5. Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne Üye Olmasının Vatana Geri Dönüş Hakkı Üzerine Hukuki Etkileri 268

4.6. Gürcistan'a Geri Dönüş ve Azınlık Hakları 273

4.7. Sonuç 283

V. BÖLÜM

KAFKASYA'DA FAALİYETTE BULUNAN DEĞİŞİK AKTÖRLERİN AHISKA TÜRKLERİ SORUNU'NA YAKLAŞIMLARI

5.1. Ahıska Türkleri Sorunu'nun Uluslararası Kamuoyunun Gündemine Girmesi 296

5.2. Bölgesel ve Küresel Örgütlerin Yaklaşımı 297

5.2.1. Avrupa Konseyi 300

5.2.2. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) 305

5.2.3. Birleşmiş Milletler (BM) 308

5.2.4. Avrupa Birliği (AB) 311

5.2.5. Açık Toplum Enstitüsü (ATE/OSI) 315

5.2.6. Avrupa Halkları Federal Birliği (AHFB/FUEN) 316

5.2.7. Avrupa Azınlık Sorunları Merkezi (AASM/ECMI) 317

5.2.8. Bölgesel ve Küresel Örgütlerin Yaklaşımının Analizi 318

5.3. Soruna Taraf Ülkelerin Yaklaşımı 321

5.3.1. Gürcistan 321
5.3.2. Rusya Federasyonu 333
5.3.3. Türkiye 337
5.4. Bölge Devletleri, Bölgesel ve Küresel Güçlerin Yaklaşımı 348
5.4.1. Bölge Devleti Ermenistan'ın Yaklaşımı 349
5.4.2. Bölgesel Güç İran'ın Yaklaşımı 355
5.4.3. Küresel Güç ABD'nin Yaklaşımı 358
5.5. Sonuç 363

VI. BÖLÜM

SORUNU AĞIRLAŞTIRAN VE DAHA KARMAŞIK HÂLE GETİREN FAKTÖRLER

6.1. Gürcistan'a Göre Geri Dönüş Sürecini Zorlaştıran Sebepler 374
6.2. Ahıska Türklerinin Etnik Kökeniyle İlgili İddia ve Tartışmalar 377
6.2.1. Ahıska Türklerinin, Kıpçakların Torunları Olduğu Tezi 378
6.2.2. Gürcü Tezi 381
6.2.3. Ahıska Türklerinin, Anadolu Türklerinin Torunları Olduğu Tezi 384
6.2.4. Ortaya Atılan Mevcut Tezlerin Analizi 386
6.3. *"Gürcü Tezi"*nin Bilimsel Dayanaklarının Sorgulanması 387
6.4. Gürcistan'a Geri Dönüş Müracaatlarının Az Olmasının Nedenleri 393
6.5. Uluslararası Ortamda Ahıska Türklerinin Tanımlanmasında Yaklaşım Değişikliği 396
6.6. Cavakheti Ermenilerinin Geri Dönüşe Etkisi 402
6.6.1. Cavakheti Bölgesinin Coğrafi Konumu, Sosyal ve Ekonomik Durumu 403
6.6.2. Gürcistan'ın Cavakheti'deki Ermenilere Yaklaşımı 404
6.6.3. Cavakheti'deki Siyasi Durum ve Önemli Yerel Aktörler 406
6.6.4. RF ve Ermenistan'ın Cavakheti Üzerindeki Etkisi 409
6.6.5. Cavakheti Ermenilerinin Ahıska Türklerinin Geri Dönüşüne Yaklaşımı 410
6.6.6. Ermenilerin Geri Dönüşe Yaklaşımının Analizi 412
6.7. Türk Kamuoyunun Soruna Yaklaşımı 415

6.7.1. Ahıska'nın Misakımillî'ye Alınmamasının Sonuçları 416
6.7.2. Türkiye'deki Üniversiteler ve Akademik Camianın Soruna Yaklaşımı 422
6.7.3. Türkiye'deki Siyasi Partilerin Soruna Yaklaşımı 424
6.8. Türkiye'nin Ahıska Türklerine Sağladığı Eğitim Desteği 427
6.9. Sonuç 431
SONUÇ 437
KAYNAKLAR 449
EKLER 493

KAYNAKLAR

Abibay, Feridun (1987). *Çıldır Tarihi*. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Abbasalikızı, Arife (2009). "Rusların Volga-Ural Bölgesinde Türk Topluluklarının Dil ve Medeniyetlerini Asimile Politikası". *Ahıska Dosyası Dergisi* 3: 17-19.

Abdullayev, Natig ve Elma, Fikret (2009). "Sovyetler Birliği'nde Reform Sürecinin Başlangıcı ve Gorbaçov Dönemi". *Journal of Qafqaz University* 26(1): 71-87.

Acar, D. Şefika (2005). "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Kafkaslar ve Güvenlik Sorunları". *Stratejik Araştırmalar Dergisi* 5: 163-182.

Acar, D. Şefika (2009). Kafdağı'nın Ardında Saklı Kalan Komşuluk: AB ve Güney Kafkasya. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* 6 (22): 21-42.

Acar, Kezban 2009). *Rusya: Ortaçağ'dan Sovyet Devrimine*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Agara, İbrahim (2004). *Ahıska Türkleri: İnsanlık Dramı*. İzmir: Karaca Matbaası.

Agara, İbrahim (2011). "Çözüm Bekleyen Meseleler". *Bizim Ahıska Dergisi* 21: 48-49.

Agara, İbrahim (2013). "İzmir Derneği Faaliyet Raporu". *Ahıska'nın Sesi*. İzmir: Ahıska Türkleri Derneği Broşürü.

Ağacan, Kamil (2005). "Gürcistan Türklerinin Sorunları: Çözüm mü Yeni Sorunlar mı?" *Stratejik Analiz Dergisi* 59: 52-58.

Ağacan, Kamil (2005a). "ABD'nin Kafkasya Politikası". *Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya*. Ed. O. Yeşilot. İstanbul: Kitabevi Yayını. 31-46.

Ağacan, Kamil (2007). "Gürcü Kimliğinin Oluşumunda Ermeni Faktörü". *Ahıska Dosyası Dergisi* 1: 62-65.

Ağacan, Kamil ve Sezgin, M. Niyazi (2003), *Dünden Bugüne Ahıska Türkleri Sorunu*. Ankara: ASAM Yayınları No: 14.

Ağaoğlu, Zeynettin (2011). *"Eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye Göç Eden Ahıska Türklerinin Göç Koşulları ve Sorunları* ***Yenibosna Örneği****"*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ahıska (2014). "DATÜB Genel Başkanı Z. Kassanov T.C. Başbakanı Sayın Ahmet Davutoğlu İle İstanbul'da Görüştü". *Haftalık Ahıska Gazetesi* 48(545): 2. (Kazakistan'da yayın yapmaktadır.)

Ahıska (2015). "DATÜB II. Olağan Kongresi'ni Gerçekleştirdi". Haftalık Ahıska Gazetesi 1(537): 8. (Kazakistan'da yayın yapmaktadır.)

Ahıska (2015a). DATÜB II. Dönem Yönetim Kurulu". Haftalık Ahıska Gazetesi 3(539): 1. (Kazakistan'da yayın yapmaktadır.)

Ahıskalı, Adem (2007). Bir Başka Perspektiften Ahıska Türklerinin Vatana Dönüş Konferansı. *Ahıska Dosyası Dergisi* 1: 32-37.

Ahincanov, Sercan M. (2009). *Türk Halklarının Katalizör Boyu: Kıpçaklar.* Çev. K. Yıldırım. İstanbul: Selenge Yayınları.

Ahmad, Feroz (2010). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye (4. Baskı)*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Akgül, L. Hilal (2005). "I. Dünya Savaşı ve Türk Ulusal Bağımsızlık Savaşımı İçinde Batum". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (6): 116-140.

Akgül, Suat (1998). "II. Dünya Savaşı'nda Rusya'nın Kuzey İran'daki Faaliyetlerinin Bölgeye ve Türkiye'ye Etkisi". *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 165-176.

Akıllı, Erman (2013). *Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Akın, Sebahattin (2003). "Birinci Dünya Savaşı'nın Sonunda Türk Birliklerinin Dağıstan ve Azerbaycan'ı Tahliye Etmesi". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. II. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 327-332.

Akipov, Aybek (2003). "İçimizden Bir Öncü". *Ahıska Dergisi* 5: 39.

Akkoyun, Turgay (2009). *Artvin İli Şavşat İlçesi Yavuzköy Köyü Özelinde Ahıska Türkleri Üzerine Sosyal Antropolojik Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksakal, Hasan (2009). "Stalin ve İkinci Dünya Savaşı Bağlamında Milliyetler Politikası". *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* 6 (21): 23-30.

Aksar, Yusuf (2005). "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış". Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi 1 (3): 1-14.

Aksu, Ayfer (2008). "Geri Dönülemeyen Vatan: Ahıska-II". *Bizim Ahıska Dergisi* 10: 22-24.

Aktaş, Hayati ve Buntürk, Seyfettin (2007). "Güney Kafkasya'da Güç Mücadelesi ve Ahıska Türklerinin ABD'ye Göçü". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 167: 129-142.

Aktaş, Ünsal (2007). "Uluslararası Ahıska Sorunu İçin Temas ve Çözüm Grubu". *Bizim Ahıska Dergisi* 7: 41-43.

Albayrak, Gökhan (2012). "Uluslararası Hukukta Bireysel Cezai Sorumluluk ve Üstün Sorumluluğu". *Uluslararası Hukukta Güncel Sorun Alanları*. Ed. M. Saraçlı. Ankara: Bigbang Yayınları. 395-412.

Aleskerov, Alesker (2002). "Ahıska Türklerini Gürcüleştirme Çabaları Son Bulmalıdır!" *Ahıska Dergisi* 3: 16-19.

Alım, Mete, Doğanay, Serkan ve Şimşek, Oğuz (2006). "Ülkemize Yönelik Göçlere Bir Örnek: Ahıska Türkleri". *Doğu Coğrafya Dergisi* 11 (15): 303-322.

Alioğlu, Rüstem ve Gürbulak, Atabey (2013). "AHİMED 2013 Akademik Faaliyetler". *Ahıska Vizyonu 2013*. Ed.ler D. Ekinci ve A. Yavuz. İstanbul: Ahıskalı Öğrenciler Mezunlar ve Mensupları Derneği (AHİMED) Yayını. 237-252.

Aliyev, Nezir (2014). "Kırgızistan Mayevka Olaylarında Yaşananlar". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ed. R. Bayraktar. Ankara: Astana Yayınları. 265-271.

Aliyeva, Sevinç (2005). "Krasnodar'dan Geliyorum". *Bizim Ahıska Dergisi* 2: 24.

Aliyeva, Sevinç (2006). "Yakın Bir Tarihe Işık Tutan Bir Kitap". *Bizim Ahıska Dergisi* 5: 40.

Aliyeva, Sevinç (2008). "Ahıska'ya Dönüş Üzerine Düşünceler". *Bizim Ahıska Dergisi* 11/12: 28-29.

Aliyeva, Minara (2013). "Ahıska Türklerinde Kültür ve Dil Değişimi". *Ahıska Vizyonu 2013*. Ed.ler D. Ekinci ve A. Yavuz. İstanbul: Ahıskalı Öğrenciler Mezunlar ve Mensupları Derneği (AHİMED) Yayını. 97-105.

Allen, W. Edward David ve Muratoff, Paul (2001). "Kafkasya'nın Tarihi Coğrafyası". (Yay.Haz. Türk Stratejik Araştırmalar ve Eğitim Merkezi). *Belgelerle Türk Tarih Dergisi* 54: 52-59.

Alpargu, Mehmet (1998). "II. Dünya Savaşı'nda Sovyetlerin Kafkasya'daki Tehcir (Sürgün) Uygulamaları". *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt.* Ankara: Genelkurmay Basımevi. 269-278.

Alpkaya, Gökçen (1992). "Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Bağlamında Azınlıklara İlişkin Bazı Gelişmeler". *İnsan Hakları Yıllığı Dergisi* 14: 147-176.

Alpkaya, Gökçen (2000). "Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri". *AÜ SBF Dergisi* 55(2): 1-21.

Alptekin, M. Yavuz (2013). ABD-Colorado'da Yaşayan Ahıskalı Türk Topluluğunda EkonomİK, Sosyal ve Kültürel Hayat. *Sosyoloji Konferansları* 45(1): 1-30.

Alptekin, M. Yavuz (2014). "Meskhetian Turks in Fourth Land: Identity and Socio-Economic Integration into American Society". *Journal of Identity and Migration Studies* 8(1): 47-67.

Altun, Oktay (2004). *Uluslararası Ceza Divanı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alyılmaz, Cengiz (2012). "Gürcistan'daki Türkler ve Türk Eserleri". *Türk Dünyası Mimarlık ve Şehircilik Abideleri*. (drl.ler) İ. Demirci ve İ. Terzioğlu. Ankara: Türk Dünyası Mühendisler ve Mimarlar Birliği Yayını. 284-347.

Andican, A. Ahat (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye ve Orta Asya*. İstanbul: Doğan Kitap.

Arar, İsmail (1986). *Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Menteşe'nin Anıları*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

Aras, İlhan (2012). "Uluslararası Hukuk ve Geri Dönüş Hakkı Çerçevesinde Filistinli Mülteciler Sorunu". *Uluslararası Hukukta Güncel Sorun Alanları*. Ed. M. Saraçlı. Ankara: Bigbang Yayınları. 161-179.

Arı, Tayyar (2004). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Arığ, A. Sezer (2011). "II. Dünya Savaşı'nın Ardından Sovyetler Birliği'nin Yeni Ermenistan Kurma Girişimleri". *Bilig Dergisi* 59: 31-52.

Armaoğlu, Fahir (2007). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi.* I-II. Cilt (1914-1995) (16. Baskı). İstanbul: Alkın Yayınevi.

Armstrong, Andrea C. (2002). *Being Recognized as Citizens: A Human Security Dilemma in Central Asia and the Caucasus*. The Research Report Published by Commission On Human Security.

Arquint, Romedi, Hansen, H. Heinrich, Chervonnaya, Svetlana M. and Buch, Jorn (1998*). Fact-Finding Mission to Georgia*. Spacial Internet Edition Published by Federal Union of European Nationalities (FUEN).

Arsava, A. Füsun (1993). *Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi*. Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Basımevi.

Arslan, Ali (1996). "Rusların Güney Kafkasya'da Yayılmalarında Ermeni Eçmiyazin Katogigosluğu'nun Rolü". *Kafkas Araştırmaları Dergisi* II: 19-37.

Arslan, Ali (1997). "I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Döneminde Ahıska-Ahılkelek (1914-1921)". *Kafkas Araştırmaları Dergisi*. III: 93-115.

Arslan, Ali (2002). "Eçmiyazin'de Kirimyan'ın Katogigosluk Dönemi ve Osmanlı-Eçmiyazin İlişkilerinin Bozulması". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 37: 27-43.

Arslan, Elif (2005). "Vatanlarına Dönemeyen Son Türk Topluluğu: Ahıska Türkleri". *Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri*. (drl.) B. Günay. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık. 639-670.

Askarov, Sabir (2008). "Ahıskalı Öğrenciler Türkiye'ye Nasıl Geliyorlar". *Bizim Ahıska Dergisi* 11-12: 42-43.

Askeroğlu, Sabir (2015). "Türkiye Ukrayna'daki Ahıska Türklerini Kabul Etmelidir". *Bizim Ahıska Dergisi* 39: 14-15.

Asker, Ali (2012). Rusya'nın Ermenistan'da Askerî Varlığı: Hukuki ve Politik Bakış Açısıyla Bir Değerlendirme. *Ermeni Araştırmaları Dergisi* 41: 93-111.

Asker, Ramiz (2009). "Büyük Ermenistan ve Azerbaycan". *II. Uluslararası Kafkasya Tarih Sempozyumu*. Ed. C. Tuysuz. Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık. 43-48.

Aslan, A. Ali (2014). "Ahıska Türklerinin Amerika'ya Göçü: Amerika'nın Uyguladığı Bir Sosyal Mühendislik Projesi". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ed. R. Bayraktar. Ankara: Astana Yayınları. 59-76.

Aslan, Kıyas (1995). *Ahıska Türkleri.* Ankara: Ahıska Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayını No: 1.

Aslan, Ensar (2002). "Ahıska Savunmasının Tarihteki Yeri ve Halk Destanlarına Yansıması". *Türkler Ansiklopedisi. XX. Cilt.* Ed.ler H. C. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 532-538

Aslan, M. Yasin (2014). *Teoride ve Uygulamada Savaş Suçları (2. Baskı)*. Ankara: Bilge Yayınevi.

Aslan, M. Yasin (2007). Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye'ye Etkileri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 56(4): 55-79.

Aslan, M. Yasin (2007a). "Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 73: 239-255.

Aslan, Yavuz (2001). "Rus İstilasından Sovyet Ermenistanı'na Erivan (Revan) Vilayeti'nin Demografik Yapısı (1827-1922)". *Yeni Türkiye Dergisi Ermeni Özel Sayısı II* 38: 1017-1028.

Ataç, A. Muhtar (1952). *Rusya Tarihi: Türkler ve Komşularıyla Münasebetleri*. Genelkurmay 1 No.lı Basımevi.

Ataman, H. İbrahim (2012). "Ahıska Kalesi'nin Restorasyonu Tamamlandı". *Bizim Ahıska Dergisi* 27: 57.

Ataöv, Türkkaya (2007). "Ahıska Türkleri: Kendine Özgü Durumları". *Bizim Ahıska Dergisi* 7: 22-27.

ATASE Başkanlığı (1999). "Gürcistan'ın Geçici İşgal Talebi" (Belge No: 3018). *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi* 107: 14-19.

Ateş, Sinan (2013). "Birinci Dünya Savaşı ve Kafkasya". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2(5): 163-178.

Ateşer, A. Rıfkı (2003). "Milli Mücadele Döneminde Sovyet Yardımı ve Türk-Rus İlişkilerinde Kafkasya'nın Yeri". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 521-533.

Attar, Aygün (2003). Zangezur İli Nasıl Ermenilerin Oldu? *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi* 2: 1-10.

Attar, Aygün (2007). "Ermeni Kimliği'nin Anatomisi". *Akademik İncelemeler Dergisi* 2(1): 291-308.

Attar, Aygün (2014). "Giresun Üniversitesi Rektörü'nün Sempozyum Açılış Konuşması". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ankara: Astana Yayınları. 19-23.

Aust, Anthony (2005). *Handbook of İnternational Law*. New York: Cambridge University Press.

Avci, Omer (2010). "Understanding the Culture of Ahiska Turks in Wheaton, Illinois: A Case Study". *The Qualitative Report* 17 (44): 1-23.

Avşar, Zakir (1997). "Ahıska Türkleri". *Yeni Türkiye Dergisi* 3 (16): 1621-1626.

Avşar, Zakir ve Tunçalp, Zafer S. (1994). *Sürgünde 50. Yıl: Ahıska Türkleri*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 73.

Ayan, Ergin (2009). "Selçuklu-Kıpçak İlişkileri". *SAÜ Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi* 11(2): 105-127.

Aybay, Rona (2010). "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Konusunda Bazı Genel Gözlemler ve 14. Protokol". *TBB Dergisi* 88: 225-260.

Aydın, Devrim (2006). *Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi*. Ankara: Buluş Tasarım ve Matbaacılık.

Aydın, Hasan (2005). "Ahıska Türkleri Sürgünü ve Sürgünün Hukuki Sonuçları". *Bizim Ahıska Dergisi* 2: 22-24.

Aydın, Mustafa (2008). *Üç Büyük Gücün Çatışma Alanı Kafkaslar (1800-1830) (2. Baskı)*. İstanbul: Gökkubbe Yayıncılık.

Aydın, Mustafa (2008a). "İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye (1939-1945)". *Türk Dış Politikası. I. Cilt (13. Baskı)*. Ed. B. Oran. İstanbul: İletişim Yayınları. 399-476.

Aydın, Nurhan (2001). "Kars Antlaşması ve Tarihteki Önemi". *Kars-Akhaltsikhe (Ahıska) Uluslararası Tarih Sempozyumu Bildirileri*. Kars: Kafkasya Üniversitesi Yayınları. 117-133.

Aydıngün, Ayşegün (1999). "A Deported Nationality: The Ahıska Turks". *Perceptions: Journal Of International Affairs* 4 (III): 120-129.

Aydıngün, Ayşegül (2001). *Rethinking on Ethnic Identity Formation and Shift: The Case of the Ahıska (Meskhetian) Turks*. Unpublished Doctor's Thesis. Ankara: The Faculty of the Department of Sociology of Middle East Technical University.

Aydıngün, Ayşegül (2002). Creating, Recreating and Redefining Etnic Identity: Ahıska/Meskhetian Turks in Soviet and Post-Soviet Contexts. Central Asian Survey, 21(2), 185-197.

Aydıngün, Ayşegül (2002a). "Ahıska (Meskhetian) Turks: Source of Confilict in the Caucasus". *International Journal of Human Rigths* 6 (2): 49-64.

Aydıngün, Ayşegül (2006). "Ahıska Türklerinin Gürcistan'a Dönüş Sürecinde Son Durum". Stratejik Analiz Dergisi 8 (77): 53-57.

Aydıngün, Ayşegül (2007). "Resettlement and Belonging Among Cultural and Etnic Kin: Meskhetian Turks in Turkey". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, repatriation or resettlement.* Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin (Germany): The research document published by ECMI. 340-377.

Aydıngün, Ayşegül (2007a). Ahıska Türklerinin Vatana Dönüşünde Son Durum. Bizim Ahıska Dergisi 7, 47-48.

Aydıngün, Ayşegül (2008). "Ahıska Türklerinin Gürcistan'a Dönüşü". *ASAM Bakış*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını No: 6.

Aydıngün, Ayşegül (2013). "Ahıska Türklerinin Dünü, Bugünü ve Yarını". *Yeni Türkiye Dergisi Türk Dünyası Özel Sayısı* II 54: 2665-2674.

Aydıngün, Ayşegül ve Asker, Ali (2012). "Gürcistan: De Jure Üniter, De Facto Parçalı". *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna*. Ed.ler İ. Aydıngün ve Ç. Balım. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları No: 411. 117-207.

Aydıngün, Ayşegül ve Aydıngün, İsmail (2014). *Ahıska Türkleri: Ulusötesi Bir Topluluk-Ulusötesi Aileler*. Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayını.

Aydıngün, Ayşegül, Harding, Ç. Balım, Hoover, Matthew, Kuznetsov, Igor and Swerdlow, Steven (2006). *Meskhetian Turks*. Washinton(USA): Culture Profile No: 20 Published by The Center for Applied Linguistics.

Aydıngün, Ayşegül. ve Tüfekçioğlu, Hayati (2012). "Avrasya Merkezinden Dünyaya Açılan Ülke: Kazakistan". *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Orta Asya Cumhu-*

riyetleri. Ed.ler A. Aydıngün ve Ç. Balım. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları No: 411. 51-131.

Aydıngün, Ayşegül ve Yıldırım, Erdoğan (2010). "Perception of Homeland Among Crimean Tatars: Cases from Kazakhstan, Uzbekistan and Crimea". *Bilig Dergisi* 54: 21-46.

Aydıngün, İsmail (2012). "Ne Doğu Ne Batı, Hem Doğu Hem Batı: Avrasya'nın Geçiş Ülkesi Ukrayna". *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna*. Ed.ler İ. Aydıngün ve Ç. Balım. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları No: 411. 209-307.

Ayvazov, Ruslan (2014). "Türkiye'deki Ahıskalı Öğrencilerin Durumu". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ankara: Astana Yayınları. 515-523.

Azer, Candan (2011). *Babadan Oğula Güney Kafkasya*. İstanbul: Truva Yayınları.

Baddeley, John F. (1989). *Rusların Kafkasya'yı İstilası ve Şeyh Şamil (2. Baskı)*. Çev. S. Özden. İstanbul: Kayıhan Yayınları.

Bairagdarov, Rasim (2001). "Ahıska Türkleri ve Menşei". *Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi* 175: 39-41.

Balcı, Muharrem ve Sönmez, Gülden (2001). *Temel Belgelerde İnsan Hakları*. İstanbul: Danışman Yayıncılık.

Balım, Çiğdem ve Aydıngün, Ayşegül (2003). "Dil ve Grup Kimliği: Ahıska Türkleri". *Günümüz Dilbilim Çalışmaları.* (drl.ler) A. Kıran, E. Korkut ve S. Ağıldere. İstanbul: Multilingual Yayınevi. 236-243.

Balım, Çiğdem ve Gürbüz, Y. Emre (2012). "O'zbekiston Respublikasi: Özbekistan Modeli". *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Orta Asya Cumhuriyetleri*. Ed.ler A. Aydıngün ve Ç. Balım. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları No: 411. 221-311.

Balkaya, İ. Sabri (2013). "İkinci Dünya Savaşı Sonrası Kurulan Dünya Düzeni ve Türkiye". *International Journal of Social Science* 6(2): 149-164.

Başak, Cengiz (2003). *Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Bayıllıoğlu, Uğur (2013). "UCM'nin Yargı Yetkisi Açısından Saldırı Suçuna İlişkin Kampala Düzenlemeleri". *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi* 9(33): 59-87.

Bayındır, M. Savaş (2008). "Dönüş Kanunu Üzerine Düşünceler". *Bizim Ahıska Dergisi* 11-12: 24-27 .

Baykal, Sanem ve Arat, Tuğrul (2013). "AB'yle İlişkiler". *Türk Dış Politikası. III. Cilt (2001-2012)*. Ed. B. Oran. İstanbul: İletişim Yayınları. 337-400.

Baykara, Tuncer (2003). "Rusların Doğu Anadolu'da Bir Ermeni Yurdu Yaratma Girişimi". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt.* Ankara: Genelkurmay Basımevi. 403-409.

Bayragdarov, Rasim (2002). "Sürgünde Büyüyen Demokratik Umut: Ahıska". Stratejik Analiz Dergisi 2(22): 113-114.

Bayraktar, Rasim (2000). *Ahıska-Çıldır Beylerbeyliği*. İstanbul: Yaşayan Kitaplar.

Bayraktar, Rasim (2003). "Bilinmeyen Yönleriyle 1989 Fergana Faciasının İçyüzü". *2023 Dergisi* 31: 56-59.

Bayraktar, Rasim (2003a). "Sürgündeki Halk Ahıska Türkleri ve Yusuf Serveroğlu". *2023 Dergisi* 28: 62-67.

Bayraktar, Rasim (2004). "Güney Kafkasya Sınırlarında Hıristiyan Devletler İttifakı mı?". *2023 Dergisi* 41: 70-75.

Bayraktar, Rasim (2004a). "Güney Kafkasya Sınırlarında İlk Hedef: Ahıska Türkleri". *2023 Dergisi* 38: 68-73.

Bayraktar, Rasim (2005). "Ahıska Katliamı". *2023 Dergisi* 45: 76-79.

Bayraktar, Rasim (2005a). "Rusya'nın Kafkasya Politikası: İkilemler, Çelişkiler, Açmazlar". *2023 Dergisi* 46: 74-79.

Bayraktar, Rasim (2006). "Gürcistan'ın Türk Politikası ve Cavaheti-Ahıska'da Otoriter Tehditler". *2023 Dergisi* 59: 70-74.

Bayraktar, Rasim (2006a). "Gürcistan'ın Rehabilite Projesi, Ahıska Türkleri ve Ermeni Gerçeği". *2023 Dergisi* 65: 70-75.

Bayraktar, Rasim (2007). Özlenen Vatan, Çözüm Bekleyen Ahıskalı Türkler. *Ahıska Dosyası Dergisi* 1: 22-27.

Bayraktar, Rasim (2009). "2009'da Yaşananlar". *Ahıska Dosyası Dergisi* 3: 3.

Bayraktar, Rasim (2012). "Sovyetlerin Milliyetler Politikası ve Ahıskalı Türkler". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* XXXV: 223-248.

Bayraktar, Rasim (2012a). "Sovyetlerin Milliyetler Politikası Gölgesinde Ahıska Türklerinin Milli Kimlik Özellikleri". *Ahıska Dosyası Dergisi* 4-5: 45-51.

Bayraktar, Rasim (2013). "Ahıska Türklerinin Dünyadaki Nüfus Dağılımı". *2023 Dergisi* 148: 72-77.

Bayraktar, Rasim (2014). "Kırgızistan'da Sürgün Karadeniz Türklerinin Türkiye'den Beklentileri". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ankara: Astana Yayınları. 281-293.

Bayramov, Firiddin (2006). *Ahıska Türklerinin Anayurda Dönüş Mücadelesi ve Fergana Olaylarının Türk Medyasına Yansıması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayur, Y. Hikmet (1991). *Türk İnkılap Tarihi: 1914-18 Genel Savaşı/Savaşı Sonu, III. Cilt, Kısım: 4 (2. Baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Bekadze, Shota (2013). XVI. "Yüzyıl Sonlarında Ahıska Sancağı Kvablian Nahiyesi'nde Ekonomik Yaşam". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 5 (1): 479-489.

Bekadze, Shota (2014). XVI. "Yüzyılda Ahıska Şehrinde Sosyal ve Ekonomik Hayat". *V. Karadeniz Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*. Ed.ler G. Sarıkaya ve F. Çoban. Ankara: EkoAvrasya Yayın No: 2014/4. 561-589.

Berdzenişvili, Niko ve Canaşia, Simon (2000). *Gürcistan Tarihi (2. Baskı)*. İstanbul: Sorun Yayınları.

Beridze, Marine and Kobaidze, Manana (2010). "An Attempt to Create an Ethnic Group: Identity Change Dynamics of Muslimized Meskhetians". *The Conference: Language, History and Cultural Identities in the Caucasus*. Ed. K. Vamling. Malmö/Sweden: The Proceeding Book Published by Malmö University. 53-67.

Beridze, Marine (2014). "Güney Gürcistan'dan Sürgüne Maruz Kalan Toplulukların Kimlik Analizi". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ankara: Astana Yayınları. 101-106.

Berkok, İsmail (1958). *Tarihte Kafkasya*. İstanbul: İstanbul Matbaası.

Beşiroğlu, Garip (2012). "Paylaşılamayan Elma Ahıska". *Ahıska Dosyası* 4-5: 35-38.

Beşiroğlu, Ruslan (2013). "Ahıska Üniversite Gençliği Üzerine". *Bizim Ahıska Dergisi* 30: 39-40 .

Beydilli, Kemal (1988). "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Doğu Anadolu'dan Rusya'ya Göçürülen Ermeniler". *Belgeler XIII. Cilt, Sayı: 17.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 365-469.

Bi, Mahmut (2007). *Kafkas Tarihi. I. Cilt.* İstanbul: Selenge Yayınları.

Bilge, H. Nurhayat (2012). Meskhetian Turks: Exploring Idendity Through Connection of Culture. Unpublished Doctoral Thesis. Tucson: The Department of Philosophy of Arizona University.

Bilge, S. Müfit (2012). *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya*. İstanbul: Kitabevi.

Bilgin, Mert (2010). "Orta Asya ve Kafkasya'da Enerji Stratejileri: Rekabet, İşbirliği ve Bölgesel Sorunlar". *Orta Asya ve Kafkasya: Rekabetten İşbirliğine*. (drl.). T. Arı. Bursa: MKM Yayıncılık. 157-192.

Bilir, Faruk (2015). *100 Soruda Başkanlık Sistemi*. Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları.

Birsel, Haktan (2006). *Eski Dünyanın Karanlık Yüzü: Orta Asya Jeopolitiği*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Bishara, Marwan (2003). *Filistin/İsrail: Barış veya Irkçılık*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Blacklock, Denika (2005). *Finding Durable Solutions for The Meskhetians*. Report No: 56 on the Joint Conference Organized by the ECMI. Flensberg/Germany: European Center for Minority Issues (ECMI).

Blandy, Charles (1998). The Meskhetians: Turks Or Georgian? A People without A Homeland. Surrey (England): Publication of Conflict Reasearch Center.

Börüsoy, Enver (2002). "Ermenistan ve Gürcistan Arasındaki Sorunlar". *Stratejik Analiz Dergisi* 2(22): 96-98.

Brown, Chris and Ainley, Kirsten (2005). *Understanding International Relations (3. Edition)*. New York(USA): Broadcasting of Palgrave Macmillan.

Brzezinski, Zbigniew (1998). *Büyük Santranç Tahtası*. Çev. E. Dikbaş ve E. Kocabıyık. İstanbul: Sabah Yayınları.

Brosset, M. Felicite (2003). *Gürcistan Tarihi: Eski Çağlardan 1212 Yılına Kadar*. Çev. H. D. Andreasyan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Budak, Mustafa (1997). "Mondros Mütarekesi'nden Sonra İngilizlerin Batum'u İşgali" (Ayrı Basım). *Kafkas Araştırmaları Dergisi* III. 117-141.

Budak, Feyzullah (1997). "Ahıska Türkleri Üzerine". *Yeni Türkiye Dergisi* 3 (16): 1628-1631.

Bugay, Nicolay (2007). "Decree of GOKO No. 6279cc, 31 July 1944". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin (Germany): The Research Document published by ECMI. 645-649.

Bugay, Nicolay (2007). "Decree of Supreme Soviet No: 135/142". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A. Khanzhin.Berlin(Germany): The Research Document Published by ECMI. 650.

Bugay, Nicolay (2007). "Decree of Presidium Soviet, 31 October 1957". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin (Germany): The Research Document Published by ECMI. 651.

Bugay, Nicolay (2007). "Decree of the Presidium of the USSR Supreme Soviet, 30 May 1944". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin (Germany): The Research Document Published by ECMI. 652-653.

Buntürk, Seyfettin (2007). *Rus Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Buntürk, Seyfettin (2013). "Ahıska Türklerinin Örgütlenme Tarihi ve Mücadelesi". *Ahıska Vizyonu 2013*. Ed.ler D. Ekinci ve A. Yavuz. İstanbul: Ahıskalı Öğrenciler Mezunlar ve Mensupları Derneği (AHİMED) Yayını. 67-94.

Buntürk, Seyfettin (2014). "Sovyet Belgeleriyle 1944 Ahıska Sürgünü". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ed. R. Bayraktar. Ankara: Astana Yayınları. 87-99.

Buntürk, S. (2014a). "Sovyet Döneminde Vatana Dönüş Mücadelesi Süreci". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ed. R. Bayraktar.Ankara: Astana Yayınları. 135-149.

Burchill, Scott (2005). "Liberalism". *Theories Of International Relations(3. Edition).* (Authors) S. Burchill, A. Linklater, R. Devetak, J. Donnelly, M. Paterson, C. Reus-Smit and J. Treu. London(England): Publishing of Palgrave Macmillan. 55-83.

Cabağı, W. Giray (1967). *Kafkas-Rus Mücadelesi*. İstanbul: Baha Matbaası.

Cafersoy, Nazim (2002). "Rus Jeopolitik Düşüncesinde Misyon Arayışları". *Avrasya Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi* 4 (8): 51-101.

Carr, E. Hallett (2002). *Bolşevik Devrimi. I. Cilt (2. Baskı)*. İstanbul: Metis Yayınları.

Caşın, M. Hakkı (2006). *Rus İmparatorluk Stratejisi*. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.

Cebesoy, A. Fuat (1982). *Moskova Hatıraları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 43.

Cemilli, Elnur ve Hasanoğlu, Murteza (2006). *Güney Kafkasya'da ABD Politikası*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Cetinkaya, Kenan and Kodan, Semanur (2012). Ahiska Turks in Philadelphia: Keeping Cultural İdentity and Religion in A Multicultural Environment. International Journal of Social, Human Science and Engineering 6(6): 398-403.

Chaninov, N. Brian (1939). *Rusya Tarihi*. Çev. G. K. Söylemezoğlu. Ankara: Kanaat Kitabevi.

Chella, Jessie (2004). Persecution: A Crime Against Humanity in the Rome Statute of the Internatıonal Criminal Court. Unpublished Master's Thesis. Robina (Australia): The Faculty of Law of Bond University.

Chikadze, Elena (2007). "A Troubled Home: Seeking Security, Stability and Community in Uzbekistan". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement.* Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin (Germany): The Research Document Published by ECMI.

Chkheidze, Nino and Metreveli, Ekaterine (2010). "The Role of the Transportation Infrastructure in Overcoming Regional İsolation. Case of Samtskhe-Javakheti". *Bulletin of The Georgian National Academy Of Science* 4 (2): 180-184.

Cihan, Ahmet (2008). Kırgızistan'da Ahıska Türkleri Üzerine Gözlemler. *Bizim Ahıska Dergisi* 11-12: 18-23 .

Cihan, Ahmet (2009). "Ahıskalılarda Sözlü Kültür Geleneği ve Karizmatik Kanaat Önderi". *Bizim Ahıska Dergisi* 13: 8-9 .

Cilevics, Boris (2007). "Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclis'inde Ahıska Halkının Vatana Dönüşüyle İlgili Faaliyetler". *Bizim Ahıska Dergisi* 7: 44-46.

Civelek, Jale (2006). "Helsinki Son Senedi, Paris Şartı ve AGİT". *Avrupa Araştırmaları Dergisi* 14 (2): 1-24.

Conquest, Robert (1987). "Kayıp Bir Halk: Rusya Mesketyalıları". Çev. E. Özbilen. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* Ekim Sayısı: 183-188.

Coskun, Ufuk (2009). *Ahıska/Meskhetian Turks in Tucson: An Examination of Ethnic Identity*. Unpublished Master's Thesis. Arizona: The Faculty of the Department of Anthropology of Arizona University.

Cutler, Robert M. (2004). "Kafkasya'daki Kriz Kaynakları ve Bölgeleri". *İkinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 105-126.

Çağıran, M. Emin (2011). *Uluslararası Alanda İnsan Hakları (2. Baskı)*. Ankara: Barış Kitap.

Çakar, A. Seymen (2012). "İnsanlığa Karşı Suçlar". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 73: 169-198.

Çakır, Nefin (2010). *Komşuluk Politikası Çerçevesinde AB'nin Gürcistan Politikası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çakırgözoğlu, A. Niyazi (2005). Ahıskalıların Eğitim Meseleleri: Kırgızistan Dosyası. *Bizim Ahıska Dergisi* 4: 24-26.

Çakmak, Fevzi (2005). *Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Çapraz, Hayri (2006). "Gürcistan'da Rus İdaresinin Yerleşmesi". *Orta Asya ve Kafkas Araştırmaları Dergisi* 1: 67-80.

Çatalbaş, Nazım (2014). "Uluslararası Ticaretin Serbestleştirilmesi Sürecinde Orta Asya Ülkelerinin Yaklaşımları". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14 (1): 143-158.

Çavuş, Ekrem (2009). "ABD'de Ahıska Türklerinin Kurucu Kongresi Yapıldı". *Bizim Ahıska Dergisi* 15: 51-52.

Çavuşoğlu, Mevlüt (2007). "Avrupa Konseyi'ndeki Faaliyetimiz". *Bizim Ahıska Dergisi* 7: 16-19.

Çavuşoğlu, Naz (2001). *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları (2. Baskı)*. İstanbul: Su Yayınları.

Çavuşoğlu, Naz (1998). "Azınlık Nedir?". *İnsan Hakları Yıllığı Dergisi* 19-20(1): 93-101.

Çeçen, Anıl (2007). "Türk Dünyası ve Ahıska Türkleri". *Global Strateji Dergisi* 8: 4-9.

Çelik, Osman (1992). *İngiliz Belgelerinde Türkiye ve Kafkasya*. Ankara: Gelişim Matbaası.

Çelik, O. (2011). "Federasyona Birlik Çağrısı". *Ahıska'nın Sesi*. İzmir: Ahıska Türkleri Derneği Broşürü. 2.

Çelikpala, Mitat (2012). "Bağımsız Gürcistan'ın 20 Yılı: Başarısız Devlet mi, Demokratik Model Ülke mi?" *Kafkaslar Değişim Dönüşüm (Avrasya Üçlemesi III)*. (drl.) M. Aydın. Ankara: Nobel Yayıncılık. 65-111.

Çetin, Müge (2010). "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye'nin Durumu". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 3(68): 335-360.

Çetinkaya, Haydar (1968). "Milli Mücadelede Ardahan'ın Yeri ve Ardahan Kongresi". *Türk Kültürü Dergisi* 72: 984-986.

Çınar, İkram (2009). "Kafkasya Jeopolitiği ve Ahıska". *II. Uluslararası Kafkasya Tarih Sempozyumu*. C. Tüysüz. Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık. 115-135.

Çolak, Mustafa (2003). "Alman Belgelerinde Bakü Üzerindeki Osmanlı-Alman Mücadelesi". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt.* Ankara: Genelkurmay Basımevi. 543-555.

Çomak, İhsan (2012). "Rusya Federasyonu'ndaki Titüler Türk Halkları". *Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Yirmi Yıl Sonra Rusya Federasyonu*. Ed.ler E. Büyükakıncı ve E. Bacanlı. Ankara: Atatürk Kültür Yayınları No: 411. 107-184.

Danişmend, İ. Hami (1950). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi (1574-1703). III. Cilt*. İstanbul: Türkiye Yayınevi Yayınları.

DATÜB Raporu (2012). "Ahıska'ya Dönüş Süreci". *Ahıska Dosyası* 4-5: 7-11.

DATÜB Haberler (2013). "Ahıskalılar Ermeni Yalanlarına Sert Çıktı". *Vatan Ahıska Dergisi* 1, 50-51.

DATÜB Haberler (2013a). "Kıbrıslı Ahıskalılar Toplandı". Vatan Ahıska Dergisi 1: 48-49.

DATÜB Haberler (2014). "Ahıska Türkleri Ukrayna'da Ateş Hattında". *Vatan Ahıska Dergisi* 3: 32-35.

DATÜB (2014). *Dünya Ahıska Türkleri Birliği 2010-2014 Faaliyetleri*. Ankara: DATÜB Yayını.

Davis, Horace B. (1991). *Sosyalizm ve Ulusallık*. Çev. K. Emiroğlu. İstanbul: Belge Yayınları.

Dayı, Esin (2001). "Elviye-i Selase/Üç Sancak (Kars, Ardahan ve Batum)". *Kars-Akhaltsikhe (Ahıska) Uluslararası Tarih Sempozyumu Bildirileri*. Kars: Kafkasya Üniversitesi Yayınları. 77-88.

Değirmenci, Olgun (2007). "Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 70: 50-111.

Demir, Y. Ziya ve Demir, E. Murzayeva (2006). "Ahıska Türklerinin Dünü ve Bugünü". *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* 235: 59-64.

Demirağ, Yelda (2006). "Büyük Oyun: 19. Yüzyılda Rusya ve İngiltere'nin Orta Asya'da Rekabeti". *Geçmişten Günümüze Değişen Orta Asya ve Kafkasya*. (drl.ler) Y. Demirağ ve Cem Karadeli. Ankara: Palme Yayıncılık. 1-16.

Demiray, Erdinç (2012). "Anavatanlarından Sekiz Ülkeye Dağıtılmış Bir Halk: Ahıska Türkleri". *Turkish Studies* 7(3): 877-885.

Demirdal, Balkan (2013). "Suç ve Cezaların Yasallığı ve Geçmişe Yürütülmemesi İlkesi (V. Kısım. VI. Bölüm)". *İnsan Hakları Hukuku Ders Kitabı*. (drl.) İ. Doğan. Ankara: Astana Yayınları. 463-472.

Demirel, Muammer (2003). "Ermeni Meselesi ve Rusya". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 339-359.

Deringil, Selim (1994). *Denge Oyunu: II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları No: 7.

Devlet, Nadir (1989). *Çağdaş Türk Dünyası*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları No: 475.

Devlet, Nadir (1999). *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917) (2. Baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Devlet, Nadir (2005). "Rusya Federsyonu'nun Güney Kaskasya Siyaseti ve Türkiye'ye Etkileri". *Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya*. Ed. O. Yeşilot. İstanbul: Kitabevi Yayınları. 1-17.

Devlet, Nadir (2007). "Azınlık Konumundaki Türk Topluluklarının Sorunları". Bizim Ahıska Dergisi 7: 20-21.

Devrisheva, Fatima (2006). *Ahıska Türkleri (Sözlü Kültür Bağlamında)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Devrişova, Nilüfer (2009). "Kırgızistan'daki Ahıska Kürtleri-I". *Bizim Ahıska Dergisi* 16: 20-23.

Devrişova, Nilüfer (2009). "Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Kırgızistan Ziyareti". *Bizim Ahıska Dergisi* 15: 53-54.

Devrişova, Nilüfer (2010). "Kırgızistan Olayları ve Ahıska Türkleri". *Bizim Ahıska Dergisi* 18: 3-6.

Devrişova, Nilüfer (2010a). "Dernek Başkanı Sakimov'la Konuşma". *Bizim Ahıska Dergisi* 17: 54-56.

Devrişova, Nilüfer (2011). "Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Kırgızistan'da Ahıska Türkleriyle Görüştü". *Bizim Ahıska Dergisi* 21: 53.

Dışişleri Bakanlığı (2015). "Bildiri No: 288 Ahıska Türklerinin Anavatanları Ahıska'dan Sürgüne Gönderilmelerinin 71. Yıldönümü". *Bizim Ahıska Dergisi* 40: 5.

Doğan, İlyas (2007). "Vatana Dönüş Kanunu Üzerinde Bazı Değerlendirmeler". *Bizim Ahıska Dergisi* 8: 13-15.

Doğan, İlyas (2008). *Devletler Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Doğan, İlyas (2013). "AGİT Çerçevesinde İnsan Haklarının Korunması (III. Kısım. I. Bölüm)". *İnsan Hakları Hukuku Ders Kitabı*. (drl.) İ. Doğan. Ankara: Astana Yayınları. 301-306.

Doğan, İlyas (2013a). "Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi ve BM Şartı (II. Kısım. I. Bölüm)". *İnsan Hakları Hukuku Ders Kitabı*. (drl.) İ. Doğan. Ankara: Astana Yayınları. 133-142.

Doğan, İlyas ve Çamurcuoğlu, Gülden (2013). BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (II. Kısım. III. Bölüm). *İnsan Hakları Hukuku Ders Kitabı*. (drl.) İ. Doğan. Ankara: Astana Yayınları. 159-175.

Doğan, İlyas ve Hacıoğlu, B. Lale (2007). "Ahıska Türklerinin Vatana Dönüşünde Uluslararası Hukuk Bakımından Sorumluluk". *Bizim Ahıska Dergisi* 7: 49-56.

Doğan, İlyas ve Özdemir, Omca (2013). "İnsan Haklarının BM Temel Şartı Temelinde Korunması (II. Kısım. VII. Bölüm)". *İnsan Hakları Hukuku Ders Kitabı*. (drl.) İ. Doğan. Ankara: Astana Yayınları. 223-250.

Doğan, İlyas ve Hazar, Zeynep (2013). "BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (II. Kısım. II. Bölüm)". *İnsan Hakları Hukuku Ders Kitabı*. (drl.) İ. Doğan. Ankara: Astana Yayınları. 143-158.

Doğanay, Rahmi (2003). "Mütareke Döneminde İngilizlerin Kafkasya'daki Faaliyetleri ve İngiliz Politikası". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. II. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 61-77.

Dualı, Muhammed (2014). "Rusya'nın Güneyinde Yaşayan Ahıskalı Türklerin Din Eğitimi Sorunları". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ed. R. Bayraktar. Ankara: Astana Yayınları. 369-376.

Dugin, Aleksandr (2010). *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım (7. Baskı)*. İstanbul: Küre Yayınları.

Ellezoğlu, Mevlüt ve Çakırgözoğlu, A. Niyazi (2006). "Özbekistan'da Yaşayan Ahıskalıların Eğitim Sorunları". *Bizim Ahıska Dergisi* 5: 25-28.

Ekinci, Deniz (2013). "Ahıska Türk Toplumunun Acı Mirası Üzerinden Geçmişi Analiz Etmek, Günümüzü Okumak ve Geleceğimizi Hayal Etmek". *Ahıska Vizyonu 2013*. Ed.ler D. Ekinci ve A. Yavuz. İstanbul: Ahıskalı Öğrenciler Mezunlar ve Mensupları Derneği (AHİMED) Yayını. 17-30.

Ercan, Yavuz (2006). "Türkiye'de Azınlık Sorununun Kökeni (Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gayrimüslimler)". *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 20(2): 1-15.

Ercan, Murat (2011). "Türk Dış Politikasında Kıbrıs". *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*. (drl.) M. Ercan. Ankara: Nobel Yayıncılık. 353-375.

Ercilasun, A. Bican (2005). "Meshet-Ahıska Türkleri Hakkında". *Türkeli Dergisi* 116: 7.

Erdoğan, Fahrettin (1954). *Türk Ellerinde Hatıralarım*. Ankara: Yeni Matbaa.

Ergin, A. Dicle (2010). "Azınlık Dillerinin Kullanımı Konusunda Türkiye Nerede Duruyor?" *AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 59(1): 1-34.

Erhan, Çağrı (2008). "ABD ve NATO'yla İlişkiler". *Türk Dış Politikası. I. Cilt (13. Baskı)*. Ed. B. Oran. İstanbul: İletişim Yayınları. 681-715.

Eroğlu, E. Canan ve Taşkıran, Ruken (2002). "Sığınma Hakkı ve Mültecilerin Durumu". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 1: 105-128.

Erol, M. Seyfettin (2014). "Ukrayna-Kırım Krizi ya da İkinci Yalta Süreci". *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* 41: 1-14.

Ersavcı, Mustafa (2001). *Mustafa Ali's Nusret-name and Ottoman-Safavi Conflict*. İstanbul: MVT Yayıncılık: 21.

European Centre for Minority Issues (ECMI) (1998). *ECMI Statutes* Adopted on 29 January 1998 in Flensburg (Germany). Documents on ECMI website called www.ecmi.de.

Evers, Frank (2005). "Economic Issues and Ethnopolitical Tension: The Example of the Region of Samtskhe-Javakheti in Georgia". European Yearbook of Minority İssues 2003/4 : 3. Leiden (Netherlands): Koninklijke Brill NV. 307-324.

Fazailova, Gevher (2005). "Tataristan Ahıska Türkleri". *Bizim Ahıska Dergisi* 4: 38.

Federal Union of European Nationalities (FUEN) (2011). FUEN Statutes Adopted on 3 June 2011 in Eisenstadt/Zeljezno (Austria). Documents on FUEN website called www.fuen.org.

Federal Union of European Nationalities (FUEN) (2013). FUEN Resolutions Adopted by FUEN Assembly Of Delegates on 23 June 2013. Documents on FUEN website called www.fuen.org.

Gemalmaz, M. Semih (2003). *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş (4. Baskı)*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Gemalmaz, M. Semih (2003a). *İnsan Hakları Belgeleri. I. Cilt*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Gemalmaz, M. Semih (2003b). *İnsan Hakları Belgeleri. II. Cilt*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Gogsadze, Giorgi, Kachkachishvili, Iago and Basheleishvili, Luka (2014). "Minority Integration in Georgia: Main Challenges and Opportunities (Case of Javakheti)". *Research Project (RES 09/AH/01-B409)*. Tbilisi (Georgia): The Research Document Published by UN OHCHR in the South Caucasus.

Gomanyük, Nikolay (2010). "Ukrayna'da Ahıska Türklerinin Adaptasyon Sorunu". *Değişen Karadeniz Jeopolitiğinde Türkiye-Ukrayna İlişkileri*. Ed.ler İ. Kamalov ve H. Kanbolat. İstanbul: Veritas Matbaası. 91-92.

Gökbel, Ahmet (2000). *Kıpçak Türkleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Gökçe, Cemal (1979). *Kafkasya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Kafkasya Siyaseti*. İstanbul: Has-Kutulmuş Matbaası.

Gökdemir, A. Ender (1985). "Cenubi Garbi Kafkasya (Türk) Hükümeti Muvakkata-i Millisi". *Tarihte Türk Devletleri Sempozyumu Tebliğ Özetleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. 115-116.

Gökdemir, A. Ender (1986). "Aras Türk Hükümeti". *Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi Tebliğleri. I. Cilt*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi. 237-243.

Gökdemir, A. Ender (1998). *Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Basımevi.

Göksel, D. Nigar (2012). "Ermenistan: Bağımsızlıktan Bugüne". *Kafkaslar Değişim Dönüşüm (Avrasya Üçlemesi III)*. (drl.) M. Aydın. Ankara: Nobel Yayıncılık. 43-64.

Gönlübol, Mehmet ve Sar, Cem (1996). "Milli Mücadele Devrinde Türk Dış Politikası". *Olaylarla Türk Dış Politikası.* (drl.) M. Gönlübol. Ankara: Siyasal Kitabevi. 3-57.

Götz, Elias (2010). Power, Ideas, and Domestic Politics: A Neoclassical Realist Explanation of Russian Foreign Policy. Unpublished Master's Thesis. Herning (Denmark): Department of Political Science of Aarhus University.

Gresh, Geoffrey (2006). Coddling The Caucasus: Iran's Strategic Relationship with Azerbaijan and Armenia. *Caucasian Review of International Affairs* 1(1): 1-13.

Guibernau, Montserrat (2004). "Anthony D. Smith on Nations and National Identity: A Critical Assessment". *Nations and Nationalism Journal* 10 (1/2): 125–141.

Guseynova, Mavluda (2008). Kırgızistan'daki Ahıska Türkleri. *Alatoo Academic Studies*, A Publication of International Ataturk Alatoo University in Bishkek, Kyrgyzstan 3 (2); 89-91.

Güçlü, Sami (2007). "Bu Hakikat Gönülleri Yaralıyor". *Bizim Ahıska Dergisi* 7: 13-14.

Gültaş, Veysel (2004). *Geçmişten Günümüze İnsan Hakları (Belgeler, Bildirgeler, Sözleşmeler)*. Ankara: Bilge Yayınevi.

Günay, Nejla (2012). Osmanlı'nın Son Döneminde Ahıska Türklerinin Anadolu'ya Göç ve İskânı. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 61: 121-142.

Gündoğan, Kadir (2003). "Dünü ve Bugünü İle Nahçivan Özerk Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti İle İlişkileri". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 605-629.

Güner, Semih (2004). *AİHS ve Bireysel Başvuru Hakkı (7. Baskı)*. Ankara: Ankara Barosu İnsan Hakları Kurulu Yayınları.

Güneş, Ergin (2013). "Tehdit Algılamaları Ekseninde Rusya'nın Yakın Dönem Kafkasya ve Orta Asya Politikası". *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* 27: 176-203.

Gürbüz, Y. Emre (2012). Demokrasi ve Otoriterlik Sarkacında: Kırgızistan. Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Orta Asya Cumhuriyetleri. Ed.ler A. Aydıngün ve Ç. Balım. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları No: 411. 133-219.

Gürün, Kamuran (1983). *Ermeni Dosyası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Gürün, Kamuran (2010). *Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953) (2. Baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Güzeloğlu, Hanzade (2014). "Kazakistan'da Sürgünde Yaşayan Ahıska Türklerinin Sosyal Problemleri". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ed. R. Bayraktar. Ankara: Astana Yayınları. 305-323.

Hacılı, Asif (2008). "Ahıska'da Sanayi ve Ticaret". *Bizim Ahıska Dergisi* 10: 18-21.

Halidov, İslam (2011). *Ahıska Türklerinin Uluslararası Örgütler Nezdindeki Temasları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Has, Kerim (2013). "Doğu Ortaklığı-Gümrük Birliği Rekabetinde Rusya'nın Ermenistan Hamlesi". *Analist Dergisi* 33: 66-67.

Has, Kerim ve Özdal, H. (2014). "İdeolojiden Pratiğe Putin'in Megola İdeası: Avrasya Birliği". *Analist Dergisi* 42: 18-25.

Hasanoğlu, İbrahim (2014). "Bir Rus Generalin İtirafları". *Bizim Ahıska Dergisi* 33: 31-34.

Hasanoğlu, Murteza ve Süleymanlı, Nesrin (2013). "Ermenistan Devleti'nin Oluşum Sürecinde Güney Kafkasya'da Nüfuz Mücadelesi ve Azerbaycan". *Avrasya İncelemeleri Dergisi* 2(2): 289-303.

Hatipoğlu, Esra (2005). "Avrupa Komşuluk Politikası'nın Güney Kafkasya Boyutu". *Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya*. Ed. O. Yeşilot. İstanbul: Kitabevi Yayını. 19-30.

Hatipoğlu, Esra (2006). "Komşuluk Politikası: AB ve Yakın Çevresi İçin Bir Sınav Güney Kafkasya Ülkeleri". *Orta Asya ve Kafkasya*. (drl.ler) Y. Demirağ ve C. Karadeli. Ankara: Palme Yayıncılık. 127-136.

Hatipoğlu, Esra (2014). "Avrupa Birliği'nin Karadeniz ve Güney Kafkasya Siyaseti (2003-2013)". *Hazar'dan Karadeniz'e Stratejik Bir Bakış*. Ed. O. Yeşilot. İstanbul: Yeditepe Yayınevi. 91-108.

Henze, Paul B. (1996). "Russia and The Caucasus". *Perceptions* I: 53-71.

Heywood, Andrew (2011). *Global Politics*. New York(USA): Broadcasting of Palgrave Macmillan.

Hosking, Geoffrey (2011). *Rusya ve Ruslar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Hostler, C. Warren (1957). *Turkism and the Soviets: The Turks of the World and Their Political Objectives*. London(England): George Allen & Unwin Ltd.

International Crisis Group, ICG. (2010). *Kyrgyzstan: A Hollow Regime Collapses*. Brussels(Belgium): Asia Briefing No: 102, published by ICG.

International Crisis Group(ICG) (2011). *Georgia: The Javakheti Region's Integration Challenges*. Brussels(Belgium): Europe Briefing No: 63, published by ICG.

İbrahimli, Haleddin (2001). *Değişen Avrasya'da Kafkasya*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları No: 5.

İbrahimov, Rovshan (2008). *AB Güney Kafkasya Devletleri İlişkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İlhan, Suat (1999). *Kafkasya'nın Gelişen Jeopolitiği*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

İlhan, Suat (2002). "Jeopolitk Kavramı ve Unsurları". *Avrasya Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi* 4 (8): 318-322.

İlhan, Suat (2005). *Türklerin Jeopolitiği ve Avrasyacılık (2. Baskı)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

İnal, H. İbrahim (2011). *Osmanlı Tarihi (3. Baskı)*. İstanbul: Noktakitap.

İnalcık, Halil (1999). *Osmanlı-Rus İlişkileri (1492-1700).* Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl Sempozyumu'ndan Ayrı Basım. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İskender, Hasan (2012). "ABD'de Ahıska Kültür Merkezi Açıldı". *Bizim Ahıska Dergisi* 28: 35.

İzzetgil, Elşan (2013). "Avrupa Konseyi'nin 2011 Raporu'nda Ahıska Sorunu, Gürcistan'ın Konuyla İlgili Politikası, Son Gelişmeler ve Öneriler". *Ahıska Vizyonu 2013*. Ed.ler D. Ekinci ve A. Yavuz. İstanbul: Ahıskalı Öğrenciler Mezunlar ve Mensupları Derneği (AHİMED) Yayını. 45-57.

İzzetgil, Elşan (2013a). "Ahıska Sorununun Gelişim Süreci, Uluslararası Boyut Kazanması ve Son Gelişmeler". *Yeni Türkiye Dergisi Türk Dünyası Özel Sayısı II* 54: 2697-2706.

İzzetgil, Elşan (2014). "Rusya-Gürcistan İlişkilerinde Etnik Temelli Problemler ve Ahıska Sorunu". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu.* Ankara: Astana Yayınları. 151-164.

İzzetoğlu, Murtaza (2003). *Ukrayna'da Ahıska ve Tatar Türkleri*. İstanbul: İhlas Matbaacılık Gazetecilik Yayıncılık.

Kaboğlu, İbrahim Ö. (2006). "İnsan Hakları Belgeleri ve Koruma Mekanizmaları". İnsan Hakları: Konferans, Panel ve Sempozyum Bildirileri. Ankara: Ankara Barosu İnsan Hakları Yayınları. 199-234.

Kadirov, Yaşar (2003). "Hep Aynı Senaryo". *Ahıska Dergisi* 5: 10-12.

Kadirova, Mehteber (2004). "Federasyonumuz ve Derneklerimiz". *Bizim Ahıska Dergisi* 1: 42-44.

Kadirova, Mehteber (2005). "Haberler". *Bizim Ahıska Dergisi* 3: 51-54.

Kadirova, Mehteber (2007). "Rusya'nın Yorumu". *Bizim Ahıska Dergisi* 7: 78.

Kadirova, Mehteber ve Seferoğlu, Paşali (2005). "Ahıska Türkleri Birinci Ankara Konferansı Protokol Konuşmaları". *Bizim Ahıska Dergisi* 2: 6-14.

Kahraman, S. Özözen. ve İbrahimov, Aydın (2013). "Kafkaslar'dan Sürgün Bir Toplumun Bitmeyen Göçü: Çanakkale'de Ahıska Türkleri". *Ege Coğrafya Dergisi* 22(2): 77-90.

Kalafat, Yaşar, Ağacan, Kamil ve Sezgin, M. Niyazi (2001). "Ahıska Türkleri Sorunu". *2023 Dergisi* 11: 62-71.

Kalay, Güler (2013). *Soğuk Savaş Sonrası Eski SSCB Coğrafyasında Etnik ve Dinsel Çatışmalar*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Kalin, Walter (2005). *Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler*. Çev. K. Altıparmak. Ankara: İmaj Yayınevi.

Kalkan, Mustafa (1998). "Ahıska Türklerinin Menşei ve Tarihi Gelişim Seyirleri". *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 7: 160-170.

Kamalov, İlyas (2009). *Altın Orda ve Rusya*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kanbolat, Hasan (2005). "Ahıska Bölgesi ve Ermeni Oluşumu". *Bizim Ahıska Dergisi* 2: 28-30.

Kanbolat, Hasan (2007). "Ahıska Türklerinin Gürcistan'a Geri Dönüş Süreci Çözülüyor mu?" *Stratejik Analiz Dergisi* 88: 20-21.

Kanbolat, Hasan (2009). "Ahıska Türklerinin Gürcistan'a Dönüş Süreci Aksıyor". *Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Dergisi* 1: 71-72.

Kanbolat, Hasan ve Ağacan, Kamil (2001). "Gürcistan'daki Rus Üslerinin Tasviyesinde Mehter Adımları: Bir Geri, İki İleri". *Stratejik Analiz Dergisi* 16(2): 5-18.

Kanbolat, Hasan ve Gül, Nazmi (2001). "The Geopolitics and Quest for Autonomy of the Ermenians of Javakheti (Georgia) and Krasnodar (Russia) in the Caucasus". *Ermeni Araştırmaları Dergisi* 2: 3-34.

Kandemir, M. Yaşar, Karaman, Hayreddin, Özel, Ahmet, Topaloğlu, Ahmet ve Yeprem, M. Saim (1988). "Ahıska". *İslam Ansiklopedisi. I. Cilt*. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları. 526-527.

Kantarcı, Hakan (2006). *Kıskaçtaki Bölge Kafkasya*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Kapani, Münci (2011). *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları (4. Baskı)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Karaaslan, Erol (2004). "AİHM'nin Yapısı ve Yargılama Yöntemi". *Ankara Barosu Dergisi* 3: 107-130.

Karabayram, Fırat (2011). *Güney Kafkasya Jeopolitiğinde Rusya Gerçeği*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Karabekir, Kazım (1960). *İstiklal Harbimiz*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Karagöz, Rıza (2002). "Kafkasya'da Osmanlı-Rus Mücadelesi ve Osmanlı Devleti'nin Kafkasya'dan Çıkışı". *Türk Dünyası Siyasi Tarih Araştırmaları Dergisi* 44: 131-139.

Karagür, N. Sarıahmetoğlu (2009). "Veliçko ve Çavçavadze'ye Göre Ermeni Milliyetçiliği". *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi* 4(7): 123-141.

Karakehya, Hakan (2013). "Modern Düşünce Yapısında Görülen Değişimler Bağlamında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Taraf Devletlerin Egemenlik Haklarına Müdahalesi". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Hukuk Fakültesi 20. Yıl Özel Sayısı*: 131-142.

Karal, E. Ziya (1983). *Osmanlı Tarihi. VIII. Cilt (2. Baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Karpat, K. Haşim (2012). *Türk Dış Politika Tarihi*. İstanbul: TİMAŞ Yayınları.

Kasım, Kamer (2008). "ABD'nin Kafkasya Politikası: Enerji, Güvenlik ve Demokratikleşme Denklemi". *Orta Asya ve Kafkasya'da Güç Politikası*. (drl.) M. T. Demirtepe. Ankara: USAK Yayınları No: 16. 119-146.

Kasım, Kamer (2011). *Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya. (2. Baskı)*. Ankara: USAK Yayınları.

Kasım, Kamer (2012). "Gürcistan Parlamento Seçimleri: Değişim, Ama Nereye Kadar?" *Analist Dergisi* 21: 58-59.

Kaşıkçı, Nihat ve Yılmaz, Hasan (2000). *Aras'tan Volga'ya Kafkaslar (2*. Baskı). Ankara: Türk Metal Sendikası Yayını.

Kavak, Yüksel ve Baskan, G. Atanur (2001). "Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarına Yönelik Eğitim Politika ve Uygulamaları". Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 20: 92-103.

Kavaklı, Abdullah (2010). "Kırgızistan'da Ahıska Türklerinin Evlerinin Onarımı Tamamlandı". *TİKA Avrasya Bülteni* 95: 12.

Kavrelişvili, Roin (2014). Güney Gürcistan'dan Sürgüne Gönderilen Toplulukların Geriye Dönüş Yolundaki Hukuki Durumu. *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ed. R. Bayraktar. Ankara: Astana Yayınları. 45-50

Kavrelişvili, Roin (2014a). "Güney Gürcistan'dan Sürgüne Gönderilen Toplulukların Geriye Dönüş Yolundaki Hukukî Durumu". Bizim Ahıska Dergisi 35: 40-41.

Kaya, Deniz (2009). "Gürcistan'a Geri Dönüş: 65 Yıllık Hayal ve Tarihi Fırsatlar". *Bizim Ahıska Dergisi* 14: 3-5.

Kayabalı, İsmail ve Arslanoğlu, Cemender (1973). "Milli Mücadele Döneminde Kuzeydoğu Anadolu Cephesi". *Türk Kültürü Dergisi* 126: 442-457.

Kayabalı, İsmail ve Arslanoğlu, Cemender (1973a). "Ahıska-Posof-Ardahan Bölgesinde Gürcülerle Mücadele". *Türk Kültürü Dergisi* 126: 468-473.

Kayabalı, İsmail ve Arslanoğlu, Cemender (1973b). "Kuzeydoğu Anadolu'muza Ait Kurtuluş Savaşı Belgeleri". *Türk Kültürü Dergisi* 126: 478-497.

Kayabalı, İsmail ve Arslanoğlu, Cemender (1973c). "Atabeyler Soyundan Gelen Sancak Beyleri". *Türk Kültürü Dergisi* 126: 353-383.

Keohane, Robert O. and Nye, Joseph S. (1987). "Power and Interdependence Revisited". *International Organization* 41(4): 725-753.

Khanna, Parag (2011). *Yeni Dünya Düzeni*. Çev. E. N. Akbaş. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Khanzhin, Andrei (2004). "Durable Solutions for Meskhetian Turks: The issue revisited". *European Yearbook of Minority Issues* 4(5): 495-511.

Khazanov, Anatoly M. (1995). *After the USSR: Ethnicity, Nationalism, and Politics in the Comonwealth of Independent States.* Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

Kılıç, Selami (1996). "1917-1918'de Kafkasya'daki Bazı Siyasi ve Askeri Gelişmelerin Işığı Altında, Bağımsızlık Yolundaki Gürcistan ve Berlin Gücü Komitesi'nin Bu Konudaki Çalışmaları". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 4: 19-51.

Kılıç, Selami (2003). "Brest Litovsk Barışı Sonrasında Kafkasya'daki Bazı Askeri ve Siyasi Gelişmeler". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 329-337.

Kılıç, Ümit (2008). "Oltu'da Arslan Paşa Külliyesi". *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* 5(17): 113-131.

Kılıç, Veysel (2003). "58. Sürgün Yıldönümünde Ahıska Türklerinin Dramı". *Ahıskalılar Vakfı Tarih ve Kültür Dergisi* 3: 48-49.

Kıncal, Hasan (2007). "Rusya, Gürcistan'a Nasıl Yerleşti". *Popüler Tarih Dergisi* 78: 40-43.

Kırık, Hikmet ve Kartal, A. Birol (2014). "Avrupa Birliği ve Rusya'nın Güney Kafkasya Politikaları: Bölgede Barış Artık Daha Mı Yakın?" *Karadeniz ve Kafkasya'da Güvenlik ve İş Birliği Paneli Bildiri Kitabı*. İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü Yayını. 43-69.

Knutsen, Torbjon L. (2006). *Uluslararası İlişkiler Teorileri Tarihi*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınevi.

Kırzıoğlu, M. Fahrettin (1955). *1855 Kars Zaferi*. İstanbul: Işıl Matbaası.

Kırzıoğlu, M. Fahrettin (1968). "Cenubi Garbi Kafkas Cumhuriyeti (Kars Milli Şura Hükümeti)". *Türk Kültürü Dergisi* 72: 948-968.

Kırzıoğlu, M. Fahrettin (1969). "Ahıska Bölgesi ve Türklük". *Türk Kültürü Dergisi* 86: 203-206.

Kırzıoğlu, M. Fahrettin (1985). "Cihangiroğlu İbrahim Aydın(1874-1948)'daki Milli Mücadele'de Kars ve Atatürk İle İlgili Belgeler". *Belleten* XLVIII(189-190): 109-165.

Kırzıoğlu, M. Fahrettin (1989). "Ne "Misket" Ne "Mesket": Ahıska Türkleridir". *Azerbaycan Türk Kültür Dergisi* 268: 17-21.

Kırzıoğlu, M. Fahrettin (1992). *Yukarı Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kırzıoğlu, M. Fahrettin (1998). *Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi (2. Baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kırzıoğlu, M. Fahrettin (2000). *Dede-Korkut Oğuznameleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kırzıoğlu, M. Fahrettin (2008). "Hıristiyan Atabekler Hükümeti-I". *Bizim Ahıska Dergisi* 10: 12-17.

Kırzıoğlu, M. F. (2008a). "Hıristiyan Atabekler Hükümeti-II". *Bizim Ahıska Dergisi* 11-12: 44-48.

Kışlalı, A. Taner (2014). *Siyaset Bilimi (16. Baskı)*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kissinger, Henry (1966). "Domestic Structure and Foreign Policy". *Daedalus* 95(2): 503-529.

Kissinger, Henry (2011). *Diplomasi (10. Baskı)*. Çev. İ. H. Kurt. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Klinchenko, T., Malynovska, O., Mingazutdinov, I. ve Shamshur, O. (1999). *The Meskıhetian Turks in Ukraine*. Ed. L. Jackson. The Survey Report Published by Center for Migration and Social Studies, and Institute of International Relations of Kyiv (Ukraine) University.

Kodaman, Timuçin ve İren, A. Ali (2013). "Gürcistan Ulus-İnşa Çabalarının Önünde Bir Engel: Cavaheti Ermenileri". *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi* 5(2): 67-75.

Kocabaş, Süleyman (1989). *Tarihte Türk-Rus Mücadelesi*. İstanbul: Vatan Yayınları.

Koçer, Gökhan (2010). "Gürcistan: Jeopolitik, Jeokültür, Jeoekonomi". *Orta Asya ve Kafkasya: Rekabetten İşbirliğine*. (drl.) T. Arı. Bursa: MKM Yayıncılık. 105-130.

Kolukırık, Suat (2011). "Sürgün, Toplumsal Hafıza ve Kültürel Göç: ABD'deki Ahıska Türkleri Üzerine Bir Araştırma". *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 59: 167-188.

Kona, G. Güngörmüş (2004). "Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası". *Jeopolitk Dergisi* 11: 97-115.

Kopuzlu, Nusret (2005). "Nereden Nereye Geldik". *Bizim Ahıska Dergisi* 4: 3-7.

Kopuzlu, Nusret (2006). "Tiflis Toplantısının Ardından". *Bizim Ahıska Dergisi* 5: 15-17.

Kopuzlu, Nusret (2008). "Milli Meseleler Magazin Değildir". *Bizim Ahıska Dergisi* 9: 5-7.

Kopuzlu, Nusret (2009). "Gürcistan, Vatana Dönüş Müracaat Tarihini Uzattı". *Bizim Ahıska Dergisi* 13: 52-53.

Kopuzlu, Nusret (2011). "Strasburg'da Fotoğraf Sergimiz". *Bizim Ahıska Dergisi* 24: 12-13.

Kopuzlu, Nusret (2012). "Gürcistan'dan Ne Haber?" *Bizim Ahıska Dergisi* 25: 27.

Koriouchkina, Lisa (2009). "Meskhetian Turks and the Regime of Citizenship in Russia". *ETHNOLOGY* (The University of Pittsburgh in the USA) 48 (1): 39-52.

Koriouchkina, Elisaveta and Swerdlow, Steven (2007). "The Third Migration: Meskhetian Turks' Resettlement and Integration in the United States". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A. Khanzhin.Berlin(Germany): The Research Document Published by ECMI. 378-432.

Köse, Osman (2006). *Küçük Kaynarca Antlaşması*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Köylü, Murat (2014). *Gurbetteki Vatan Kırgızistan: Ahıska'dan Fergana'ya bir Sürgün, Bir Soykırım Hikayesi*. Ankara: Astana Yayınları.

Kreindler, Isabelle (1986). Soviet Deported Nationalities: A Summary and An Update. *Soviet Studies* 38 (3): 387-405.

Kuhn, Sascha, Mosler, Davidand, Richter, Katharina (2010). *Energy Cooperation in the Caucasus: Continuity and Change in Russian-Turkish Relations*. Malmö(Sweden): A Report Published by Malmö University.

Kuloğlu, Armağan (2002). "Değişen Küresel Jeopolitikte Türkiye". *Avrasya Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi* 4 (8): 5-21.

Kumkale, T. Tamer (1997). *Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri (2. Baskı)*. İstanbul: Paşahan Matbaası.

Kuntay, Şevket (2006). "Büyük Öğrenci Projesi ve Ahıska Türkleri". *Bizim Ahıska Dergisi* 6: 26-27.

Kurat, A. Nimet (1953). "Panslavizm". *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 2,3,4 (XI): 241-278.

Kurat, A. Nimet (1965). "Rus Hâkimiyeti Altında İdil Ural Ülkesi". *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 3,4 (XXIII): 91-126.

Kurat, A. Nimet (1972). *IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kurat, A. Nimet (2010). *Rusya Tarihi (5. Baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kurat, A. Nimet (2011). *Türkiye ve İdil Boyu (2. Baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kurat, A. Nimet (2011a). *Türkiye ve Rusya (2. Baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kurban, Vefa (2013). Conflict between Armenia-Azerbaijan and Armenia-Georgia in the Caucasian Region. TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal 5(19): 2-13.

Kurbanov, Şamil (1991). "Ahıska Türkleri". *Azerbaycan Türk Kültür Dergisi* 279: 11-16.

Kuznetsov, Oleg (2007). "Constructing Identity and Social Networks: Meskhetian Turks in Russian Federation". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A.Khanzhin. Berlin (Germany): The Research Document Published by ECMI. 197-237.

Kuznetsov, Oleg (2014). "İstila mı, Göç mü ?". *IRS Miras Dergisi* 9: 30-35.

Küçükdağ, Yusuf ve Dedeyev, Bilal (2003). "Rusya'nın XIX. Yüzyılın Başlarında Kafkasya'ya Yerleşme Siyaseti". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt.* Ankara: Genelkurmay Basımevi. 167-176.

Kürkçüoğlu, Erol (2000). "Rus Emperyalizmi ve Panslavizim". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 15: 349-354.

Kütükçü, M. Akif (2005). "Ahıska Türklerinin Haklarının İadesi ve Vatana Dönüş". *Bizim Ahıska Dergisi* 2: 18-21.

Kütükçü, M. Akif (2005a). "Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Ahıska Türklerinin Anavatanlarına Dönüş Sorunu". *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi* 13: 271- 284.

Kütükçü, M. Akif (2013). "Vatandaşlık Hukuku Açısından Ahıska Türklerinin Durumu". *Vatan Ahıska Dergisi* 1: 14-25.

Lafontaine, Fannie (2014). The Prosecute or Expel Dilemma in Far-Away Lands. Repatriation for Victims of Crimes Against Humanity. Ed. M. Wemmers. London(England): The Document Published by Routledge Taylor & Francis Group. 92-107.

Lagutt, Jan K. (1945). *Kafkas Mücadelesi.* Çev. Yzb. F. Güneş. İstanbul: Askeri Matbaa.

Larsen, Knud (2012). Annual Report: Nesting the Networks. Flensberg (Germany): The Publication by ECMI.

Lohm, Hedvig (2007). "Javakhaeti After the Rose Revolution: Progress and Regress in the Pursuit of National Unity in Georgia". *Working Paper No: 38.* Flensberg/Germany: The Research Document, Published by ECMI.

Maksudoğlu, Mehmet (2007). *Osmanlı Tarihi: 1289-1922 (3. Baskı)*. İstanbul: Elif Yayınları.

Malksoo, Lauri (2001). "Soviet Genocide? Communist Mass Deportations in the Baltic States and International Law". *Leiden Journal of International Law (Nederlands)* 14 (4): 757-787.

Malynovska, Olena (2007). "Friendship of Nations: Meskhetian Turks in Ukraine and the Preservation of Ethnic İdentity". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, repatriation or resettlement.* Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin(Germany): The Research Document Published by ECMI. 238-287.

Malynovska, Olena (2014). "Ukrayna'da Ahıska Türkleri: Sosyal-Ekonomik Durumları ve Hukuki Statüleri". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ed. R. Bayraktar. Ankara: Astana Yayınları. 255-257.

Marhuliya, Guram (2012). "Pontus-Kafkas Yayılmacılığı ve Büyük Ermenistan Hülyası". *IRS Miras Dergisi* 3: 40-43.

Marshall, Alex (2010). *The Caucasus Under Soviet Rule*. New York(The USA): Routledge.

Mat, Gülben (2002). "Ahıska Türkleri". *Yeni Türkiye Dergisi* 8(43): 283-287.

McCarthy, Justin (2012). *Ölüm ve Sürgün: Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821 – 1922)*. Çev. F. Sarıkaya. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Memmedli, Şureddin ve Memmedova, G. Goca (2011). "Borçalı'dan Türkiye'ye Kaçakaç Göçleri". *Bizim Ahıska Dergisi* 22: 9-13.

Memmedli, Şureddin ve Goca-Memmedova, Gülnara (2009). "Gürcistan Türklerinin Kars'a ve Türkiye'nin Diğer Bölgelerine Göç Hareketleri". *II. Uluslararası Kafkasya Tarih Sempozyumu.* Ed. C. Tüysüz. Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık. 219-226.

Merdol, Erdal (2008). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı ve Mevzuatı (3. Baskı)*. Ankara: Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

Mert, Okan (2004). *Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Metreveli, Eka and Kulick, Jonathan (2009). "Social Relations and Governance in Javakheti, Georgia". London (England): The Report of the Initiative for Peacebuilding (IfP), Funded by the European Union.

Mirkhanova, Malika (2006). "People in Exile: The Oral History of Meskhetian Turks (Ahıska Türkleri)". *Jornal of Muslim Minoraty Affairs* 26(1): 33-44.

Minasyan, Sergey (2007). *From Political Rallies to Conventions: Political and Legal Aspects of Protecting The Rights of the Armenian Ethnic Minority in Georgia as Exemplified by the Samtskhe-Javakheti Region*. Yerevan (Ermenia): The Document Published by the Caucasus Media Institute and the 'Yerkir' NGO Union.

Molidze, İsmail (2009). "Gürcistan Ahıska Türkleri Vatan Cemiyeti'nin Faaliyetleri". *Bizim Ahıska Dergisi* 15: 53.

Molidze, İsmail (2009a). "Ahıska Türkleri Derneği Ahıska'da Şube Açtı". Bizim Ahıska Dergisi 15: 52-53.

Molidze, İsmail (2012). "DATÜB Heyetine Tiflis'te Sıcak Karşılama". *Ahıska Dosyası* 4-5: 15-16.

Mollahasanoğlu, Aynur (2001). "Prof. Dr. Mehmet Saray İle Ahıska Türkleri Üzerine Bir Sohbet". *Ahıska Dergisi* 2: 15-18.

Mollahasanoğlu, Aynur (2001a). "Ahıska Türkleri ve Kazakistan". Ahıska Dergisi 2: 26.

Mouravi, G. Tarkhan (2007). "Legal and Political Aspects of the Issue of Muslim Meskhetians (Meskhetian Turks) in Georgia". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin(Germany): The Research Document Published by ECMI. 487-531.

Muradova, Elnara (2007). "Sürgünün Yaşayan Şahidi Rızali Kamberov'la Görüşme". *Bizim Ahıska Dergisi* 8: 24-27.

Muradova, Elnara (2008). "Cumhurbaşkanı Gül, ABD'de Ahıskalı Türklerle Görüştü". *Bizim Ahıska Dergisi* 11-12: 55.

Mustafayev, Beşir (2013). "Cihan Hakimiyetini Moskoflara Öğütleyen Deli Petro'nun Vasiyetnamesi ve Ermenistan Devletinin Kurulmasında Etkisi". *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* 11: 17-27.

Mutlu, Gülay (2014). "Ermenistan Rusya İlişkileri: Giderek Artan Bağımlılık". *Yeni Türkiye Dergisi (Ermeni Meselesi Özel Sayısı I)* 60: 1-18.

Mürseloğlu, Rüstem (2001). "Ahıska Nüfus Dağılımı". *Ahıska Dergisi* 2: 27-31.

Mürseloğlu, Rüstem (2001a). "Devlet Savunma Komitesi'nin Kararı". *Ahıska Dergisi* 1: 33-34.

Mürseloğlu, Rüstem (2001b). "Editörden". *Ahıska Dergisi* 1: 2-3.

Mürseloğlu, Rüstem (2003). "Büyük Öğrenci Projesi Kapsamında Öğrenci Kotenjanları". *Bizim Ahıska Dergisi* 5: 36-37.

Mürseloğlu, Rüstem (2004). "Hala Susmakta Kars, Erzurum, Ardahan!". *Ahıska Dergisi* 6: 4-5.

Mürseloğlu, Rüstem (2006). "Gürcistan'da Ahıska Türklerine Yönelik Zararlı Faaliyetler". *Bizim Ahıska Dergisi* 6: 23-25.

Nal, Sabahattin (2010). *AİHS Hukukunda Azınlık Hakları*. Ankara: Nobel Yayınları.

Namitok, Aytek (1955). "The Caucasus". *Caucasus Review I*. Munih: The Publishing Company of Institute for the Study of the USSR. 5-11.

Nur, Rıza (1992). *Hayat ve Hatıratım. III. Cilt*. Ed. A. Dilipak. İstanbul: İşaret Yayınları.

Nedimoğlu, Yusuf (2004). "Azerbaycan Ahıska Türkleri Vatan Cemiyeti Başkanı İbrahim Burhanov'la Görüşme". *Ahıska Dergisi* 6: 19-20.

Nye, Josep S. (2003). *Amerikan Gücünün Paradoksu*. Çev. G. Koca. İstanbul: Literatür Yayınları.

Nye, Joseph S. ve Welch, David A. (2013). *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak (3. Baskı)*. Çev. R. Akman. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Oh, C. Jin (2006). *Ahıska Turks and Koreans in Post-Soviet Kazakstan and Uzbekistan: The Making of Diaspora Identity and Culture*. Unpublished PhD Thesis. Ankara: The Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University.

Oh, C. Jin (2012). Comparative Analysis of The Ahıska (Meskhetian) Turks and Koreans in Post-Soviet Kazakhstan and Uzbekistan: The Making of Diaspora Identity and Culture. Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi 94: 14-26.

Okçu, Yahya (2004). *Türk-Rus Mücadelesi (2. Baskı)*. Ankara: Berikan Yayınları.

Oktay, Hasan (2010). "Kafkaslarda Barışın Önündeki Engeller ve Ermenistan". *21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*. Ed. L. Eraslan. Lefke(KKTC): EkoAvrasya Yayınları. 317-320.

Okur, Mehmet (2003). "Mütareke Döneminde İngilizlerin Batum'daki Faaliyetleri ve Türk Ordusunun Tahliye Edilmesi". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. II. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 169-182.

Okur, Mehmet (2009). "Bolşevik İhtilali Sonrası İngiltere'nin Kafkasya Politikası". *II. Uluslararası Kafkasya Tarih Sempozyumu*. Ed. C. Tüysüz. Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık. 259-268.

Okutan, M. Çağatay (2004). "Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı". *AÜ SBF Dergisi* 59(2): 59-75.

Onay, Yaşar (2008). *Rus Stratejisinin Mimarları*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.

Oran, Baskın (2008). "Dönemin Bilançosu". *Türk Dış Politikası. I. Cilt (13. Baskı)*. Ed. B. Oran. İstanbul: İletişim Yayınları. 479-498.

Oran, Baskın (2009). *Küreselleşme ve Azınlıklar (5. Baskı)*. Ankara: İmaj Yayınevi.

Orbay, Rauf (2005). *Rauf Orbay'ın Hatıraları (1914-1945)*. Ed. O. Selim Kocahanoğlu. İstanbul: Temel Yayınları.

Orucova, Esmira (2014). "Karabağ Savaşı ve Ahıskalı Türkler". Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu. Ed. R. Bayraktar. Ankara: Astana Yayınları. 481-490.

Osipov, Alexander G. and Cherepova, Olga I. (1996). *The Violation of the Rights of Forced Migrants and Ethnic Discrimination in Krasnodar Territory*. Moscow(Russian Federation): The Research Report Published By Memorial Human Rights Center.

Osipov, Alexander (2000). *Russian Experience of Ethnic Discrimination: Meskhetians in Krasnodar Region*. Moscow(Russian Federation): The Report Report Published By Memorial Human Rights Center.

Osipov, Alexander (2007). "Falling Between the Cracks: The legal Status of the Meskhetian Turks in the Russian Federation". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration,*

Repatriation or Resettlement. Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin (Germany): The Research Document Published by ECMI. 435-486.

Osipov, Alexander (2007a). "Krasnodar'daki Ahıska Türkleri". *Stratejik Analiz Dergisi* 88: 73-79.

Osipov, Alexander (2007b). "Ahıska Türklerinin Tarihi Arşivi ve ABD'ye Göç Konusunda Yaşanan Problemler". *Bizim Ahıska Dergisi* 7: 39-40.

Osipov, Alexander and Swerdlow, Steven (2007). "Social Dynamics and Leardership in Meskhetian Turks Communities". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement.* Eds. T. Trier and A. Khanzhin Berlin (Germany): The Research Document Published by ECMI. 557-609.

Özbay, R. Deniz (2014). *Gürcistan: Sosyo-Ekonomik Yapısı Dünya ve Türkiye İle İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları No: 2014-7.

Özdek, Yasemin (1994). "İnsan Haklarında Gelişmeler: AİHS`ne İlişkin 11 No.lu Protokol ve Ulusal Azınlık Haklarının Korunması Üzerine Çerçeve Sözleşme". *İnsan Hakları Yıllığı Dergisi* 16: 137-154.

Özcan, Besim (2011). "1828-29 Osmanlı-Rus Harbi'nde Erzurum Eyaleti'nden Rusya'ya Göçürülen Ermenilerin Geri Dönüşlerini Sağlama Faaliyetleri". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 46: 195-204.

Özcan, Kemal (2002). "II. Dünya Savaşı Sırasında Sovyetler Birliği'nde Yaşanan Sürgün Hadiseleri". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 141: 135-138.

Özdal, Habibe (2014). "Ukrayna Krizi'nde Kırım'ın İlhakının Getirdikleri Gösterdikleri". *USAK Analist Dergisi* 38: 22-27.

Özdemir, Vahit (2011). *XII. ve XIII. Yüzyılda Türk-Gürcü Münasebetleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özersay, Kudret (2013). "Kıbrıs Konusu". *Türk Dış Politikası. III. Cilt (2001-2012)*. Ed. B. Oran. İstanbul: İletişim Yayınları. 632-689.

Özey, Ramazan (2010). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği. (2. Baskı)*. İstanbul: Aktif Yayınevi.

Özgüldür, Yavuz (2002). "1918-1922 Dönemi Kafkasya'daki Siyasi Gelişmeler ve Türkiye". *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi* 12(1): 1-10.

Özkan, Güner (2013). "Rusya-Gürcistan İlişkilerinde Geçmişe Dönüş". *Analist Dergisi* 27: 64-65.

Özkoşar, Burhan (2012). "DATÜB'ün Avrupa Konseyi'ndeki Faaliyetleri" *Ahıska Dosyası Dergisi* 4-5: 12-14.

Özkoşar, Burhan (2013). "Ahıskalılara Vatan Yolu Neden Kapalı?" *Bizim Ahıska Dergisi* 30: 43-44.

Özkoşar, Burhan (2013a). "Vatan Yolunda 69 Yıl". *Vatan Ahıska Dergisi* 1: 32-34.

Özkoşar, Burhan (2015). "Bakan Ala DATÜB'ün II. Olağan Kongresi'ne Katıldı". *Haftalık Ahıska Gazetesi* 2(538): 8. (Kazakistan'da yayın yapmaktadır.)

Özkoşar, Burhan ve Kahvecioğlu, Adalet (2014). "Ahıska Türkleri ve Vatana Dönüş Mücadelesi". *Türk Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Zirvesi Bildirileri*. Ankara: Kamu Araştırmaları Vakfı Yayınları. 361-366.

Özlem, Kader (2008). "Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, AB Üyelik Süreci ve Türk Azınlığa Etkileri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1,2: 341-371.

Özpek, B. Bilgehan (2014). "Liberalizm ve Uluslararası İlişkiler". *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. (drl.) R. Gözen. İstanbul: İletişim Yayınları. 121-157.

Özoğlu, Murat, Gür, Bekir S. ve Coşkun, İpek (2012). *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler*. Ankara: SETA Yayınları No: XVII.

Gözpınar, Halis (2014). "Güney Gürcistan'da Etnik Dengeler ve 1944 Sürgünü: Geri Dönüş Konusunda Yerinde Gözlem". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ankara: Astana Yayınları. 117-126.

Öztarsu, M. Fatih (2012). "Cavaheti Ermenileri Konumunu Güçlendiriyor". Ahıska Dosyası Dergisi 4-5: 18.

Öztarsu, M. Fatih (25 Nisan 2013). Armenian Contribution to Return of Meskhetian Turks. Today's Zaman. 14.

Öztoprak, İzzet (2003). "Maverayı Kafkas Hükümeti". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 127-136.

Öztürk, Senem (2013). "Jeopolitiğin RF'na Etkilerinin Kuzey Kafkasya-Gürcistan-Osetya Çerçevesinde İncelenmesi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 17: 201-242.

Öztürk, Mustafa (2003). "Kafkasya'nın Tarihi Coğrafyası ve Stratejik Önemi". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 1-20.

Öztürk, Necdet (2005). "Açılış Konuşması". *Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya*. Ed. O. Yeşilot. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık. xxıı-xxx.

Öztürk, Selim (2014). *Büyük Öğrenci Projesi'nden Türkiye Bursları Projesi'ne Geçiş Süreci ve Türkiye'nin Öğrenci Politikasındaki Değişim*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı Kütüphanesi.

Pamir, Necdet (2011). "Güney Kafkasya ve Enerji". *Güney Kafkasya: Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*. (drl.ler) C. Veliev ve A. Aslanlı. Ankara: Berikan Yayınevi. 345-391.

Panesh, E.Kh. and Ermelov, L. B. (1993). "Meskhetinsky Turks Under the Conditions of the Modern Ethnic Processes in the USSR". *Türk Tarih Kurumu Belleten* LVII(219): 589-607.

Pazarcı, Hüseyin (2008). *Uluslararası Hukuk (6. Baskı)*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Pentikainen, Oskari and Trier, Tom (2004). *Between Integration and Resettlement: The Meskhetian Turks*. Flensberg/Germany: Working Paper No: 21, Published by ECMI.

Phuong, Catherine (2005). The Internaitonal Protection of Internally Displaced Persons. New York: Cambridge University Press.

Polat, Gürkan (2012). "Bir Sürgün Acısı: Ahıska Türkleri". *Artı Doksan* 1: 50-53.

Polat, Gürkan (2014). *1943-1944 Yıllarında Sovyetler Birliği'nden Sürgün Edilen Halkların Sürgününün ve Geri Dönüş Düzenlemelerinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi: Ahıska, Kırım ve Karaçay-Malkar Sürgünleri Örnekleri*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı Kütüphanesi.

Polian, Pavel (2004). *Against Their Will: The History and Geography of Forced Migrations in the USSR*. Budapest(Hungry): Central European University Press.

Popjanevski, Johanna (2006). *Minorities and The State in South Caucasus: Assessing the Protection of National Minorities in Georgia and Azerbaijan*. Washington (ABD): The Document Published by the Central Asia-Caucasus İnstitute&Silkroad Studies Program.

Poyraz, Yasin (2013). "Ahıska Türklerinin Hakları ve Uluslararası Hukuk". *Ahıska Vizyonu 2013*. Ed.ler D. Ekinci ve A. Yavuz. İstanbul: Ahıskalı Öğrenciler Mezunlar ve Mensupları Derneği (AHİMED) Yayını. 33-42.

Ragibova, İlmira (2008). *Kırgızistan'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Folkloru*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Rasulov, Marat (2014). "Ukrayna'daki Ahıska Türklerinin Yerleşim Yerleri ve Nüfus Verileri". *Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu*. Ed. R. Bayraktar. Ankara: Astana Yayınları. 243-245.

Ray, Kakoli (2004). *Displaced Populations: A Challenge to International Planning*. Unpublished Doctor's Thesis. New York: The Gruduate School of Arts and Sciences.

Ray, Kakoli (2007). "Kyrgyzstan's Meskhetian Turks: An Ethnic Minority Adapting in Transition". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin (Germany): The Research Document Published by ECMI. 43-79.

Reisman, Ande (2012). *Being Without Belonging: Seattle's Ahıska Turks and the Limitations of Transnationalism for Stateless Diaspora Groups*. Unpublished Master's

Thesis. Washington: The Faculty of the Department of Sociology of Washington University.

Renda, Yaprak (2013). "Loizidou Kararından Bugüne AİHM'nin Kararları ve BMGK Kararlarının Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorununa Etkisi". *Ankara Barosu Dergisi* 1: 387-397.

Robinson, Darryl (1999). "Defining Crimes Against Humanity at the Rome Conference". The American Journal of International Law 93(1): 43-57.

Roy, Olivier (2009). *Yeni Orta Asya (3. Baskı)*. İstanbul: Metis Yayınları.

Sabanadze, Natalie (2001). *Armenian Minority in Georgia: Defusing Interethnic Tension*. Flensberg/Germany: Brief Report No: 6, Published by ECMI.

Safran, Mustafa (1985). "Kumanlar/Kıpçaklar". *Tarihte Türk Devletleri Sempozyumu Tebliğ Özetleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. 31-32.

Safran, Mustafa (1993). *Yaşadıkları Sahalarda Yazılan Lügatlara Göre Kuman/Kıpçaklar'da Siyasi, İktisadi, Sosyal ve Kültürel Yaşayış*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Samkharadze, Nikoloz (2012). *Georgian State Border: Past and Present*. Center for Social Sciences Project Grant Code: E0476, Published by the Tbilisi State University. Tbilisi (Georgia): The Publication of the Tbilisi State University.

Sander, Oral (2008). *Siyasi Tarih: 1918-1994 (17. Baskı)*. Ankara: İmge Kitabevi.

Sander, Oral (2010). *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü (6. Baskı)*. Ankara: İmge Kitabevi.

Sanikidze, George and Walker, Edward W. (2004). *Islam and Islamic Practices in Georgia*. California(USA): The Berkeley Program In Soviet And Post-Soviet Studies Published by The University of California.

Samur, Hakan (2009). "Avrupa Komşuluk Politikası ve Amaçları". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 8(27): 18-35.

Saraçlı, Murat (2010). *Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Saraçlı, Murat (2012). "Uluslararası Hukuktaki Son Gelişmeler Çerçevesinde Yerinden Edilmiş Kişiler Sorunu". *Uluslararası Hukukta Güncel Sorun Alanları*. Ed. M. Saraçlı. Ankara: Bigbang Yayınları. 131-159.

Saral, A. Hulki (1970). Ermeni Meselesi. Ankara: Yayınevinin İsmi Yok.

Sargın, Hakan (2006). *Ahıska Türkleri İle İlgili Politikaların Stratejik Boyutu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Sarı, Yaşar (2010). "Kırgızistan'da İktidarın El Değiştirmesi: Akayev ve Bakiyev'in Düşüşü". *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi* 5(9): 27-47.

Savin, Igor (2007). "Successful Integration But Inadequate Protection: The Meskhetian Turks in Kazakhstan". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin (Germany): The Research Document Published by ECMI. 43-79.

Saygılı, Ali (2004). *Ahıska Türklerinde Sosyal Yapı: Kırgızistan Bağış Köyü Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Seferoğlu, Paşali (2005). "Ahıska Türklerinin Vatana Dönüş Yolundaki Gelişmeler". *Bizim Ahıska Dergisi Dergisi* 3: 14-16.

Seferov, Rehman ve Akış, Ayhan (2008). Sovyet Döneminden Günümüze Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Coğrafyaya Göçlerle Birlikte Genel Bir Bakış. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 24: 393-411.

Sencer, Muzaffer (1988). *Belgelerle İnsan Hakları*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Seydi, Süleyman (2004). "Filistinli Mülteciler Sorunu". *SDÜ Fen-Edebiyet Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10: 77-92.

Seyidbayova, Laura (2009). "Territorial Claims of the Armenian and Georgian SSRs to Turkey in the 1940s". *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi* 4(8): 120-137.

Sezgin, M. Niyazi (2001). "Bitmeyen Dram: Ahıska Türklerinin Geri Dönüş Serüveni". *Stratejik Analiz Dergisi* 2(20): 42-48.

Sheehy, Ann and Nahaylo, Bohdan (1980). The Crimean Tatars, Volga Germans and Meskhetians: Soviet Treatment of Some National Minorities (Third Edition). London: Report No: 6 Published by Minority Rights Group.

Shengelia, Nodar (2002). "Gürcistan'da Osmanlı Çalışmaları". *XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri. I. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 493-528. Shevchenko, Dmitry (2010). "The Meskhetians". *Russian Life*, 3: 52-59.

Sinkaya, Bayram (2012). "İran'ın Kafkasya Politikası". *Kafkaslar Değişim Dönüşüm (Avrasya Üçlemesi III)*. (drl.) M. Aydın. Ankara: Nobel Yayıncılık. 229-256.

Sitta, S. Ebu (2002). "Geriye Dönüş Hakkının Tanınması". *Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Karşı Direnmek*. (drl.) R. Carey. İstanbul: Everest Yayınları. 479-513.

Smith, Anthony D. (1991). *National Idendity*. London (England): Penguin Books Published by the Penguin Group.

Sobacı, M. Zahid (2011). "Politika Transferi Bağlamında Kamu Yönetiminde Neo-Liberal Reformların Yapılması: Açık Toplum Enstitüsü'nün Rolü". *Sosyo Ekonomi Dergisi* 2: 191-210.

Soysal, İsmail (2000). *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları. I. Cilt. (1920-1945) (3. Baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sönmez, A. Sait (2010). "Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Yeltsin Dönemi RF'nun BDT Ülkeleriyle İlişkileri". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27: 277-290.

Sönmez, A. Sait (2010a). "AB'nin Komşu Bölgelere Yönelik Siyasal Açılımı: Avrupa Komşuluk Politikası". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7(14): 113-122.

Stoel, Max van der (2007). "Preface". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin(Germany): The Research Document Published by ECMI. x-xi.

Suliyev, Tevfik (2005). "Gürcistan, Ahıska Türkleri ve Avrupa Konseyi". *Bizim Ahıska Dergisi* 3: 17-18.

Sumbadze, Nana (2007). "Back Home Again: The Repatriation and Integration of Meskhetian Muslims in Georgia". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A. Khanzhin Berlin (Germany): The Research Document Published by ECMI. 288-377.

Sungur, Mutullah (2003). "Milli Mücadele'de Türkiye-Ermenistan İlişkileri ve Gümrü Barış Antlaşması". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. II. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 191-213.

Sürmeli, Murat (2010). *Iğdır'ın Demografik Yapısında Göç ve Ahıska Türkleri Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sürmeli, Serpil (2001). *Türk - Gürcü İlişkileri (1918-1921)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Swerdlow, Steve (2006). "Understanding Post-Soviet Ethnic Discrimination and the Effective Use of US Refugee Resettlement: The Case of the Meskhetian Turks of Krasnodar Krai". *California Law Review* 94(6): 1827-1878.

Şahin, Enis (2002). *Trabzon ve Batum Konferansları (1917-1918)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Şakirov, Rasim (2004). *Ahıska Türkleri ve Ahıska Türkleri'nin Basında Yer Alışı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü.

Şakirova, Nigar (2013). "Azerbaycan'da Bir Ahıska Köyü: Şirinbeyli". *Bizim Ahıska Dergisi* 31: 41-43.

Şen, Levent (2009). *Türkiye ve Güney Kafkasya Gerçeği*. Ankara: Ürün Yayınları.

Şıhaliyev, E. Arif (2005). "Ermenilerin Kimliği ve Büyük Ermenistan Efsanesi (Rus ve Ermeni Kaynaklarına Göre)". *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 17: 1-13.

Şirin, İbrahim (2014). "İki Hükümet Bir Teşkilat: Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesi'nden Cenub-î Garbî Kafkas Hükümeti Muvakkate-î Milliyesi'ne". *Journal of History Studies* 6(2): 125-142.

Tacıbayeva, A. (2013). "68 Yıldır 10 Ayrı Ülkede Vatan Hasreti Çekiyoruz". *İpekyolu Gezi ve Kültür Dergisi* 16: 38-45.

Tanrısever, O. Fırat (2009). "Rusya-Ermenistan İlişkilerinin Stratejik Boyutu". *Stratejik Araştırmalar Dergisi* 13: 131-136.

Tanrısever, O. Fırat (2011). "11 Eylül Sonrası Dönemde Kafkasya'da Bölgesel Güvenlik: Eski Çatışmalar ve Yeni Açılımlar". *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi* 6 (11): 1-17.

Tanrısever, O. Fırat (2012). "Rusya'nın Kafkasya Politikası: Sovyet Sonrası Geri Çekilme Söyleminden Emperyal Müdahaleciliğe". *Kafkaslar Değişim Dönüşüm (Avrasya Üçlemesi III)*. (drl.) M. Aydın. Ankara: Nobel Yayıncılık. 173-201.

Taşdemir, Tekin (2005). *Türkiye'nin Kafkasya Politikasında Ahıska ve Sürgün Halk Ahıskalılar*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Tavkul, Ufuk (2002). *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Tavkul, Ufuk (2002a). "Rusya'nın Kafkasya'yı İşgali ve Kafkasya'da Direniş Hareketleri". *Türk Dünyası Siyasi Tarih Araştırmaları Dergisi* 44: 592-609.

Tavkul, Ufuk (2007). *Kafkasya Gerçeği*. İstanbul: Selenge Yayınları.

Tavkul, Ufuk (2012). "Etnokültürel ve Jeopolitik Açıdan Kafkasya". *Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Yirmi Yıl Sonra Rusya Federasyonu*. Ed.ler E. Büyükakıncı ve E. Bacanlı. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları No: 411. 439-456.

Tayfur, Abuzer (2009). "Vatan'a Dönüş Mücadelesi". *Ahıska Dosyası Dergisi* 3: 37-40.

TBMM Tutanakları (1951). "9. Dönem Tekirdağ Milletvekili Şevket Mocan'ın Başbakan Tarafından Cevaplanması Kaydıyla Verdiği Soru Önergesi". TBMM Tutanakları Dergisi IX. Cilt, Birleşim: 101. 204-207.

Tecer, Ö. Çağrı (2014). "Jeopolitik ve Tarihsel Bir Rekabet Sahası Olarak Ukrayna ve Dış Politika Parametreleri". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3(4): 97-125.

Tellal, Erel (2006). "Rusya'yla İlişkiler". *Türk Dış Politikası. II. Cilt* (9. Baskı). Ed. B. Oran. İstanbul: İletişim Yayınları. 540-550.

Tellal, Erel (2008). "Sovyetlerle İlişkiler". *Türk Dış Politikası I. Cilt (13. Baskı).* Ed. B. Oran. İstanbul: İletişim Yayınları. 499-521.

Tellal, Erel (2008a). "Sovyetlerle İlişkiler". *Türk Dış Politikası. I. Cilt (13. Baskı)*. Ed. B. Oran. İstanbul: İletişim Yayınları. 155-177.

Tellal, Erel (2008b). "Sovyetlerle İlişkiler". *Türk Dış Politikası. I. Cilt (13. Baskı)*. Ed. B. Oran. İstanbul: İletişim Yayınları. 769-783.

Telli, Kutlay (2012). "Avrupa'da İnsan Haklarının Korunması". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 9: 99-116.

Thio, Li-ann (2003). "Developing A *Peace And Security* Aproach Towards Minorities Problems". *The International and Comparative Law Quarterly* 52(1): 115-150.

Togan, A. Zeki Velidi (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş. I. Cilt (3. Baskı)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Togan, A. Zeki Velidi (1982). *Oğuz Destanı (2. Baskı)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Tokluoğlu, Ceylan (2012). "Azerbaycan". *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna.* Ed.ler İ. Aydıngün ve Ç. Balım. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları No: 411. 17-115.

Tomlinson, Kathryn (2005). *Meskhetian Turks: Displacement, Self-Perception, and The Future*. A Document of The Bridging Refugee Youth & Children's Services Clearinghouse.

Topal, Çoşkun (2008). "Güney Kafkasya'da İstikrar ve Ahıskalıların Vatana Dönüş Sorunu". *Turkish Studies* 3(7): 619-631.

Topaloğlu, Bekir, Erünsal, İsmail, Görgün, Tahsin ve Özel, Ahmet (2002). "Kıpçaklar". *İslam Ansiklopedisi. XXV. Cilt*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları. 420-424.

Trier, Tom and Khanzhin, Andrei (2007). "Editors' Note on Nomenclature, Transliteration and Timing". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin(Germany): The Research Document Published by ECMI. xx-xxii.

Trier, Tom and Khanzhin, Andrei (2007a). "Introduction". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement*. Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin(Germany): The Research Document Published by ECMI. 1-39.

Trier, Tom and Khanzhin, Andrei (2007a). "Acknowledgements". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement.* Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin (Germany): The Research Document Published by ECMI. xviii

Trier, Tom, Mouravi, G. Tarkhan and Kilimnik, Forrest (2011). *Meskhetians: Homeward Bound*. Georgia: European Center for Minority Issues - Caucasus.

Turan, Şerafettin (1951). "1829 Edirne Antlaşması". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 1-2 (IX): 111-151.

Tutar, Hüseyin (2010). "Bir Kültür Diplomasisi Örneği Olarak Büyük Öğrenci Projesi". *Yeni Dönemde Türk Dış Politikası: Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri (3. Baskı)*. Ed.ler O. Bahadır, H. Özdal ve H. Necefoğlu. Ankara: USAK Yayınları No: 36. 413-430.

Türk, Fahri ve Yılmaz, Serdar (2014). "Çimkent Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Latif Şen ve Ahıska Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ruşen Mehmetoğlu İle Söyleşi". *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi* 5 (1):66-79.

Türkmen, Zekeriya (2003). "XIX. Yüzyıl Başlarında Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt.* Ankara: Genelkurmay Basımevi. 21-36.

Türköne, Mümtaz'er (2011). *Siyaset*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Tzu, Sun (2011). *Savaş Sanatı*. Çev. T. Ayteş. İstanbul: Sis Yayıncılık.

Uçar, Fahri ve Memmedoğlu, Ruşen (2011). *Ata Yurttan Doğan Güneş. I. Cilt*. Almatı(Kazakistan): DATÜB Yayını.

Uçar, Fahri ve Memmedoğlu, Ruşen (2014). *Ata Yurttan Doğan Güneş. II. Cilt*. Almatı(Kazakistan): DATÜB Yayını.

Uluşahin, Nur (2007). "Azınlık Haklarından Hareketle Ulusal Azınlıklar ve Ulus-Devlet İkilemi". İnsan Hakları Yıllığı Dergisi 25: 35-54.

Ural, Selçuk, Orat, J. Akyüz, Arslan, N. Oran, Bingöl, Akın ve Tüysüz, Cem (2011). *Kars Tarihi: Geçmişten Cumhuriyete*. Kars: Kafkas Üniversitesi Yayınları.

Uramalı, Yusuf (2002). "Kars ve Tiflis Üniversiteleri Neyin Peşinde". *Ahıska Dergisi* 4: 23-26.

Uramalı, Yusuf (2007). "Uluslararası Ahıska Türkleri Vatana Dönüş Konferansı Sonuç Bildirisi". *Bizim Ahıska Dergisi* 7: 61.

Uravelli, Orhan (1992). "Ahıska Türkleri Üzerine Araştırmalar". *Türk Dünyası Dergisi* 1(1): 56-59.

Uravelli, Orhan (1999). "Ahıska Türkleri Sorunu ve Gürcü Meskh Tezi". *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri.* II. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 361-363.

Uravelli, Orhan (2005). "1957 Kararnamesi ve Sonuçları". *Bizim Ahıska Dergisi* 3: 10-13.

Uravelli, Orhan (2005a). "İşte O Uğursuz Belge". *Bizim Ahıska Dergisi* 4: 7.

Uravelli, Orhan (2006). "Razdan Madoyan'ı Okurken". *Bizim Ahıska Dergisi* 6: 21-22.

Uravelli, O. (2006a). "Ahıska'ya Yol Göründü". *Bizim Ahıska Dergisi* 6: 9-11.

Uravelli, Orhan (2007). "Rus ve Gürcü Basınında 1990 Soçi-Adler Mitingi". *Bizim Ahıska Dergisi* 8: 32-35.

Uravelli, Orhan (2008). "Vatana Dönüş Yolu ve Ahıska Dernekleri". *Bizim Ahıska Dergisi* 10: 6-7.

Uravelli, Orhan (2008a). "Edebiyat Bolluğu ve Sosyolojinin Sefaleti". Bizim *Ahıska Dergisi* 11/12: 33-37.

Uravelli, Orhan (2009). "Sovyet Resmi Belgerinde Ahıska Sürgünü". *Bizim Ahıska Dergisi* 16: 8-11.

Uravelli, Orhan (2010). "Bir Ahıskalı İçin Rus Ne Diyor Gürcü Ne Diyor?" *Ahıska Dergisi* 20: 13-16.

Uravelli, Orhan (2012). "Cellatlarımızı Tanıyalım!" *Bizim Ahıska Dergisi* 26: 15-20.

Uravelli, Orhan (2012a). "Güller, Rüyalar, Hayeller ve Gerçekler". *Ahıska Dergisi* 28: 34-35.

Uravelli, Orhan (2014). "Şevardnadze'nin Ardından". *Bizim Ahıska Dergisi* 35: 32-37.

Uzun, Elif (2012). "Uluslararası Ceza Mahkemesi: Tarhçesi, Yapısı ve Mevcut Davalar". *Uluslararası Hukukta Güncel Sorun Alanları*. Ed. M. Saraçlı. Ankara: Bigbang Yayınları. 41-72.

Ürekli, Muzaffer (1995). "Rus Yayılması Karşısında Kırım Hanlığı ve Kafkasya". *Kafkas Araştırmaları Dergisi* I: 12-24.

Valehoğlu, Fahri (2008). "1828-1829 Türk-Rus Savaşları ve Acı Sonuçları". *Bizim Ahıska Dergisi* 10: 28-31.

Vavilov, Andrey and Trofimov, Georgy (2013). *The Struggle for Pipelines: Gazprom's Attempts at Strategic Expansion in the "Near Abroad"*. Pennsylvania (USA): CRIFES Working Paper Series, Published by The Center for Reseach on International Financial and Energy Security of PennState.

Vernadsky, George (2011). *Rusya Tarihi (2. Baskı)*. Çev. D. Mızrak ve E. Ç. Mızrak. İstnbul: Selenge Yayınları.

Veysel, M. (2011). "Emeklilik Bizimde Hakkımız". *Ahıska'nın Sesi*. İzmir Ahıska Türkleri Derneği Broşürü. 18.

Veyseloğlu, A. Paşa (1999). *Ahıska Türklerinin Dramı*. Ankara: Ocak Yayınları.

Viotti, Paul R. and Kauppi, Mark V. (2010). *International Relations Theory (4. Edition)*. New York (ABD): Publishing of Longman by Pearson Education Inc.

Yalçın, Durmuş, Akbıyık, Yaşar, Akbulut, D. Ali, Balcıoğlu, Mustafa, Köstüklü, Nuri, Süslü, Azmi, Turan, Refik, Eraslan, Cezmi ve Tural, M. Akif (2012). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. I. Cilt (11. Baskı)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Yalçınkaya, Alaeddin (1997). *Sovyetler Birliği Döneminde Moskova ile Türk Toplulukları İlişkileri*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Basımevi.

Yalçınkaya, Alaeddin (2006). Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler. Ankara: Lalezar Kitabevi.

Yalçınkaya, Alaeddin (2011). "Türk Dış Politikasında Kafkasya". *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*. (drl.) M. Ercan. Ankara: Nobel Yayıncılık. 275-307.

Yaman, A. Emin (2003). "Türk Kurtuluş Savaşı'nda Kafkasya İlişkilerinin TBMM'ne Yansıması ve Kafkasya Politikası". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. II. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 45-59.

Yaman, Ali (2010). "Fergana Vadisi: Orta Asya'nın Jeopolitik ve Stratejik Merkezi". *Dünya Çatışmaları. I. Cilt (3. Baskı)*. Ed.ler K. İnat, B. Duran ve M. Ataman. Ankara: Nobel Yayınları. 583-621.

Yanar, Savaş (2002). *Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç Kafkasya*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Yazıcıoğlu, Muhsin (2007). "Ahıska Türkleri Meselesi Milli Bir Davadır". *Bizim Ahıska Dergisi* 7: 11-12.

Yel, Selma (2002). *Yakup Şevki Paşa ve Askeri Faaliyetleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Yerasimos, Stefanos (2010). *Milliyetler ve Sınırlar (6. Baskı)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yerlioğlu, Hakan (2016). "Ulkrayna'daki Ahıskalıların Türkiye'ye Kabulüne Üzerine Notlar". *Bizim Ahıska Dergisi* 41: 52-53.

Yeşilot, Okan (2008). "Türkmençay Antlaşması ve Sonuçları". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 36: 187-199.

Yıldız, B. (2011). "Milli Meclis Yolunda". *Ahıska'nın Sesi(İzmir Ahıska Türkleri Derneği Broşürü)*. 6.

Yıldız, Cahit (2013). "Esaret ve Sürgün Çocukları: Ahıska Türkleri". *Parlamento Dergisi* 6: 40-50.

Yıldız, Feridun (2007). "Avrasya Jeopolitiğine AB ve AB Ülkelerinin Yaklaşımları". *21. Yüzyıl Dergisi* 3: 151-180.

Yıldız, Nurçin (2013). Ahıskalı Kardeşlerimizden Mesaj Var: Türkiye Hiç Sevilmez mi? *TİKA Dünyası Dergisi* 3: 44-50.

Yıldız, Yusuf (2014). *Die Verbreitung des Islam im Kaukasus von den Anfängen bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts.* Unveröffentlichte Dissertation. Bonn(Deutsch): die Philosophische Fakultät der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität.

Yılmaz, Salih (2002). "Kıpçak Türkleri ve Yerleştikleri Sahalar". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 140: 53-64.

Yılmaz, Türel (2009). *Uluslararası Politikada Orta Doğu (2. Baskı)*. Ankara: Barış Platin Yayınevi.

Yılmaz, Şuhnaz (2012). "ABD'nin Kafkasya Politikaları". *Kafkaslar Değişim Dönüşüm (Avrasya Üçlemesi III)*. (drl.) M. Aydın. Ankara: Nobel Yayıncılık. 147-172.

Yılmazçelik, İbrahim ve Ertürk, Yaşar (2003). "XIX. ve XX. Yüzyıllarda Türkiye'nin Kafkasya Politikası". *Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri. I. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi. 177-208.

Yinanç, M. Halil (2013). *Türkiye Tarihi: Selçuklular Devri. I. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yunusov, Arif (2000). *Meskhetian Turks: Twice Deported People*. Baku: The Research Document Published by The Institute of Peace and Democracy.

Yunusov, Arif (2007). "Consolidating a National İdentity in Exile: The Meskhetian Turks in Azerbaijan". *The Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Repatriation or Resettlement.* Eds. T. Trier and A. Khanzhin. Berlin(Germany): The Research Document Published by ECMI. 172-195.

Yücel, M. Uydu (2007). *İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yücel, Özlem (1997). "Milletlerarası Andlaşmaların Işığında Ahıska(Mesket) Türkleri'nin Hukuki Statüsü ve Türkiye". *Argumentum Aylık Hukuk Dergisi* 51: 267-272.

Zachmann, Georg (2014). *Energy Security of Georgia*. Berlin (Germany): Policy Paper Series(PP/01/2014), Published by German Economic Team Georgia.

Zeyrek, Yunus (2001). *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.

Zeyrek, Y. (2001a). "Ahıska Tarihi". *Ahıska Dergisi* 1: 4-10.

Zeyrek, Yunus (2001b). "Ahıska Tarihi". *Ahıska Dergisi* 2: 3-9.

Zeyrek, Yunus (2002). "Şimdide Krasnodar mı?" *Ahıska Dergisi* 4: 6-9.

Zeyrek, Yunus (2002a). "Ahıska ve Ahıska Türkleri". *Türkler Ansiklopedisi XX. Cilt*. Ed.ler H. C. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 520-531.

Zeyrek, Yunus (2002b). "Zamanın Saramadığı Yaralar". *Ahıska Dergisi* 4: 17-20.

Zeyrek, Yunus (2004). "Halimiz, Yolumuz ve Çaremiz". *Bizim Ahıska Dergisi* 1: 3-5.

Zeyrek, Yunus (2005). "Dışişleri Bakanlığı'na Dilekçe". *Bizim Ahıska Dergisi* 4: 14.

Zeyrek, Yunus (2006). *Ahıska Araştırmaları*. Ankara: Kozan Ofset Matbaacılık.

Zeyrek, Yunus (2006a). "Ahıska Türklerinin Vatana Dönüş Mücadelesi". Türkiye Günlüğü Dergisi 86: 80-86.

Zeyrek, Yunus (2007). "Minayat Hanımla Bir Yudum Vatan". *Bizim Ahıska Dergisi* 7: 65-68.

Zeyrek, Yunus (2007a). "Ahıska Türkleri Vatana Dönüş Konferansı'nın Ardından". *Ahıska Dosyası Dergisi* 1: 28-31.

Zeyrek, Yunus (2007b). "Gürcistan'ın Sürgündeki Ahıska Türkleriyle İlgili Çıkardığı Kanun Üzerine Düşünceler". *Bizim Ahıska Dergisi* 8: 3-8.

Zeyrek, Yunus (2007c). "Ankara-Tiflis Köprüsü: Ahıska". *Bizim Ahıska Dergisi* 8: 16-17 .

Zeyrek, Yunus (2008). "Tarihin Okunmamış Sayfası: Ahıska". *Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi* 5-6: 51-81.

Zeyrek, Yunus (2008a). "Haberler: Ahıska Türkleri TBMM'de". *Bizim Ahıska Dergisi* 10: 50-53.

Zeyrek, Yunus (2008b). "Türk Dünyasından Sorumlu Devlet Bakanı Prof. Dr. Sait Yazıcıoğlu İle Röportaj". *Bizim Ahıska Dergisi* 11-12: 7-9.

Zeyrek, Yunus (2009). "Taştan Aslanov ve Fuat Bibinov'la Sohbet". *Bizim Ahıska Dergisi* 13: 47.

Zeyrek, Yunus (2009a). "Vatana Dönüşü Avrupa Konseyi'ne Taşıyacağız". *Bizim Ahıska Dergisi* 14, 50-51.

Zeyrek, Yunus (2009b). "Bir Günde Ahıska". *Bizim Ahıska Dergisi* 14, 8-13.

Zeyrek, Yunus (2009c). "Ahıska Türkleri Heyeti Avrupa Konseyi'nde". *Bizim Ahıska Dergisi* 15: 3-6.

Zeyrek, Yunus (2009d). "Bir Günde Ahıska". *Bizim Ahıska Dergisi* 14, 50.

Zeyrek, Yunus (2010). "Elviye-i Selase'nin Son Yılları-III: Mütareke ve Mahalli Teşkilatlanma Yılları". *Bizim Ahıska Dergisi* 18: 8-14.

Zeyrek, Yunus (2010a). "Dünya Ahıska Türkleri Birliği Kongresi Kazakistan'da Yapıldı". *Bizim Ahıska Dergisi* 19: 53.

Zeyrek, Yunus (2010b). "Ahıska Türkleri Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nda". *Bizim Ahıska Dergisi* 20: 52-55.

Zeyrek, Yunus (2010c). "Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu: Ahıskalı Kardeşlerimizin Arkasındayız". *Bizim Ahıska Dergisi* 20: 6-10.

Zeyrek, Yunus (2011). "Sürgünde Yaşayan Halk: Ahıska Türkleri". *Türk Yurdu Dergisi* 287: 187-193.

Zeyrek, Yunus (2011a). "Ahıska Türkleri Sivil Toplum Öncülerinden Mürseloğlu Server Işıklıgil İle Mülakat". *Bizim Ahıska Dergisi* 21: 17-21.

Zeyrek, Yunus (2011b). "Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu İle Mülakat". *Bizim Ahıska Dergisi* 21: 3-4.

Zeyrek, Yunus (2011c). "Dünya Ahıska Türkleri Birliği'nin Tiflis Temasları". *Bizim Ahıska Dergisi* 22: 56.

Zeyrek, Yunus (2011d). "Rusya Notları: Başımızdan Bir Değirmen Taşı Geçmedi!". *Bizim Ahıska Dergisi* 23: 3-11.

Zeyrek, Yunus (2011e). "Gürcistan Hükümeti Ahıska Türklerinin Dönüşle İlgili Bir Komisyon Kurdu". *Bizim Ahıska Dergisi* 22: 56.

Zeyrek, Yunus (2013). *Posof'un Çizgileri (2. Baskı)*. Ankara: Atalay Matbaacılık.

Zeyrek, Yunus (2013a). "Gürcistan'la Resmi Temaslar". *Bizim Ahıska Dergisi* 30: 54-55.

Zeyrek, Yunus (2013b). "Ahıska ve Ahıska Türkleri Meselemiz". *Yeni Türkiye Dergisi Türk Dünyası Özel Sayısı II* 54: 2680-2685.

Zeyrek, Yunus (2014). "Ahıska Türkleri: Sürgünde 70. Yıl!". *Bizim Ahıska Dergisi* 36: 3-5.

Waltz, Kenneth N. (1979). *Theory of International Politics*. California(USA): Addison-Wesley Publishing Company.

Wheatley, Jonathan (2004). "Obstacles Impending the Regional Integration of the Javakheti Region of Georgia". *Working Paper No: 22, Published by ECMI*. Flensberg/Germany: ECMI.

Wheatley, Jonathan (2009). "The Integration of National Minorities in the Samtskhe-Javakheti and Kvemo Kartli Provinces of Georgia". *Working Paper No: 44, Published by ECMI*. Flensberg/Germany: ECMI.

Wieclawski, Jacek (2011). "Contemporary Realism and The Foreign Policy of The Russian Federation". *International Journal of Business and Social Science* 2(1): 170-179.

Wiltse, E. Çelik (2014). "Liberalizm, İşbirliği, Kollektif Güvenlik ve Neoliberal Kurumsalcılık". *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*. Ed. E. Balta. Ankara: İletişim Yayınları. 133-150.

Wimburs, S. Enders ve Wixman, Ronald (1987). "Sovyet Orta Asyası'nda Yeni Bir Seda: Mesketya Türkleri". Çev. E. Özbilen. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* Ağustos Sayısı: 151-170.

Woehrel, Steven (2009). *Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*. Washington (USA): CRS Report for Congress, Published by Congressional Research Service.

Wohlforth, William C. (2001). "The Russian-Soviet Empire: A Test of Neorealism". *Review of International Studies* 27(5): 213-235.

1. Basım

AHLAKİ DÜŞÜNCE VE YARGI

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şengün

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1377
Beşerî Bilimler / Din Eğitimi.: 095
ISBN : 978-605-320-283-7
© 1. Basım, Aralık 2015

AHLAKİ DÜŞÜNCE VE YARGI
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şengün

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-+90 312 418 20 10
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şengün, Mustafa.
Ahlaki Düşünce ve Yargı/ *Mustafa Şengün*
1. Basım, XVIII+184 s., 140x210 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-283-7
1. Ahlak 2. Ahlak Eğitimi 3. Ahlaki Gelişim 4. Ahlaki Düşünce 5. Ahlaki Yargı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsanlar, ahlaki düşünce ve yargıları toplumsallaşma süreci içinde kazanırlar. Bilim ve teknolojideki gelişmelerin yanı sıra kitle iletişiminin daha etkin ve yaygın hâle gelmesi hem insanları ve toplumları değiştiriyor hem de çözülmesi gereken yeni ahlaki sorunlar ortaya çıkarıyor. Dolayısıyla zaman içinde insanların ahlaki düşünce ve yargıları da değişiyor. Değişimi takip edebilmek, ortaya çıkan sorunları çözebilmek ve yeni toplumsal şartlara uyum sağlayabilmek, ahlak alanındaki araştırmaların devamlılığını gerektirmektedir.

Bu araştırmada, bireylerin ahlaki düşünce ve yargılarını etkilediği düşünülen bazı faktörler incelenmiştir. Araştırma, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, ilgili yayın ve araştırmalar ve araştırmanın metodolojisi ele alınmıştır. Birinci Bölüm'de, ahlak kavramı, ahlakın göreceliği, ahlaki düşünce ve yargı gelişim kuramları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci Bölüm'de, ahlaki düşünce ve yargıları etkileyen bazı faktörler ele alınmıştır. Üçüncü Bölüm'de, alan araştırmasından elde edilen bulguların frekans ve karşılaştırma dağılımlarına ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Dördüncü Bölüm'de ise araştırmada ortaya çıkan sonuçlar ve bu sonuçlara dayalı öneriler sunulmuştur.

Mustafa Şengün
Aralık 2015

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**
TABLO LİSTESİ ..... **xi**
SİMGE VE KISALTMALAR ..... **xv**

GİRİŞ

1. PROBLEM **1**
2. HİPOTEZLER **5**
3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ **6**
4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI **8**
5. TEMEL KAVRAMLAR **9**
6. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR **10**
7. METODOLOJİ **15**
A. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 15
B. Veri Toplama Araçları 16
1. Kişisel Bilgi Anketi 16
2. Ahlaki Öykü Örnekleri 17
C. Verilerin Toplanması 17
D. Verilerin Analizi ve Yorumlanması 18

1. BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

1. AHLAK **19**
A. Ahlak Kavramı 19
B. Ahlakın Göreceliği 22
2. AHLAKİ DÜŞÜNCE VE YARGI GELİŞİM KURAMLARI **25**
A. Psikanalitik Kuram 25
B. Davranışçı ve Sosyal Öğrenme Kuramları 30
C. Zihinsel Gelişim Kuramı 32
1. Jean Piaget'nin Kuramı 33
2. Lawrance Kohlberg'in Kuramı 38

2. BÖLÜM
AHLAKİ DÜŞÜNCE VE YARGILARI
ETKİLEYEN BAZI FAKTÖRLER

1. KALITIM VE ÇEVRE 47
2. AİLE 52
3. OKUL EĞİTİMİ 61
4. AKRAN VE ARKADAŞ ÇEVRESİ 67
5. DİN 72
6. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI 77
7. EKONOMİ 81
8. KÜLTÜR 87

3. BÖLÜM
BULGULAR VE YORUM

1. GENEL OLARAK ÖĞRENCİLERİN AHLAKİ ÖYKÜ ÖRNEKLERİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCE VE YARGILARI 93
2. BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE ÖĞRENCİLERİN AHLAKİ DÜŞÜNCE VE YARGILARININ KARŞILAŞTIRILMASI 108
A. Lise Türüne Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 108
B. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 113
C. Okuldaki Genel Başarı Durumlarını Algılamalarına Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 117
D. Kavrama Gücünü Algılamalarına Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 120
E. Dindarlık Düzeylerini Algılamalarına Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 124
F. Anne Tutumları Farklı Olan Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 128
G. Baba Tutumları Farklı Olan Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 132
H. Anne Öğrenim Düzeylerine Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 135
İ. Baba Öğrenim Düzeylerine Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 139

J. Anne Mesleğine Göre Öğrencilerin
Ahlaki Düşünce ve Yargıları 143

K. Baba Mesleğine Göre Öğrencilerin
Ahlaki Düşünce ve Yargıları 146

L. Ailelerinin Ekonomik Düzeylerini Algılamalarına Göre
Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 150

M. Annelerinin Dinî Durumlarını Algılamalarına Göre
Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 153

N. Babalarının Dinî Durumlarını Algılamalarına Göre Öğrencilerin
Ahlaki Düşünce ve Yargıları 157

O. Hayatının Çoğunu Geçirdiği Yerleşim Yerlerine Göre
Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 160

P. Haksızlığa Uğrama Durumlarına Göre Öğrencilerin
Ahlaki Düşünce ve Yargıları 164

4. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. SONUÇ 169

2. ÖNERİLER 173

BİBLİYOGRAFYA 177

BİBLİYOGRAFYA

Abdullah Yeğin vd. (haz.), **Büyük Lugat**, Türdav Yay., İstanbul, 1999.

Adler, Alfred, **Sorunlu Okul Çocuğu**, çev., Kâmuran Şipal, Cem Yay., İstanbul, 1996.

Ağça, Hüseyin, **Ailede Eğitim**, TDV Yay., Ankara, 1998.

Ahmed İbn Hanbel Ebu Abdillah eş-Şeybânî, **Müsned**, Müessesetü Kurtuba, Mısır, Tarihsiz.

Akarsu, Bedia, **Ahlak Öğretileri**, 3.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982.

Felsefe Terimleri Sözlüğü, TDK Yay., Ankara, 1975.

Akbaba, Sırrı, "Farklı Öğretim Kademelerinde Okutulan Masalların Kohlberg'in Moral Gelişim Evreleri Açısından İncelenmesi", **Eğitim ve Bilim**, c:26, Sayı:121, 2001, ss.41-44.

Akkoyun, Füsun, "Empatik Eğilim ve Ahlaki Yargı", **Psikoloji Dergisi**, c:6, Sayı:21, Ankara, 1987, ss.91-98.

Ana Britannica, c:1, Ana Yay., İstanbul, 1986.

Atkinson, Rita L., vd., **Psikolojiye Giriş**, çev., Kemal Atakay vd., Sosyal Yay., İstanbul, 1995.

Aynî, Mehmet Ali, **Türk Ahlakçıları**, Kitabevi Yay., İstanbul, 1993.

Başal, Handan Asude, "Genel Çizgileriyle Çocukta Ahlak Gelişimi", **UÜEFD**, c:7, Sayı:1, 1992, ss.45-48.

Başaran, İ. Ethem, **Eğitim Psikolojisi**, 10. b., Gül Yay., Ankara, 1990.

Başgil**,** Ali Fuad, **Din ve Laiklik**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1998.

Baymur, Feriha, **Genel Psikoloji**, 11.b., İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1994.

Bilgin, Beyza, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Gün Yay., Ankara, 1998.

Bilgin, Beyza ve Mualla Selçuk, **Din Öğretimi**, 4.b., Gün Yay., Ankara, 1999.

Binbaşıoğlu, Cavit, **Gelişim Psikolojisi**, 4.b., Binbaşıoğlu Yay., Ankara, 1978.

_____, **Geleneksel Kültüre Göre Türkiye'de Çocuk Eğitimi Üzerinde Bir Araştırma**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1998.

Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed İbn İsmail, **es-Sahîh**, Dâru'l-Kalem, Beyrut, 1987.

Bulmuş, İsmail, **Mikroiktisat**, 4.b., Cantekin Matbaası, Ankara, 1998.

Carrel, Alexis, **İnsan Denen Meçhul**, Hayat Yay., İstanbul, 1997.

Celep, Cevat, **Halk Eğitimi**, 2.b., Pegem Yay., Ankara, 1995.

Cevizci, Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yay., İstanbul, 1999.

Corman, Lois, **Psikanaliz Açısından Çocuk Eğitimi**, çev., Hüseyin Portakal, 2.b., Cem Yay., 1996.

Cüceloğlu, Doğan, **İnsan ve Davranışı**, 7.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997.

Çamdibi, Hasan Mahmud, **Şahsiyet Terbiyesi ve Gazâli**, Han Neşriyat, İstanbul, 1983.

Çiftçi, Nermin, **Almanya ve Türkiye'deki Lise Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yeteneklerinin Karşılaştırılması** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), MÜSBE, İstanbul, 2001.

Çileli, Meral, **14-18 Yaşları Arasındaki Öğrencilerde Ahlaki Yargının Zihinsel Gelişim Psikolojisi Yaklaşımı İle Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), AÜEF, Ankara, 1981.

_____, **Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi**, V Yay., Ankara, 1986.

Çotuksöken, Betül, "Felsefe Açısından Küreselleşme ve Kültür", **Cumhuriyet ve Küreselleşme**, ed: Suna Kili, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002, ss.163-176.

Çubukçu, İbrahim Agah, **İslam'da Ahlak ve Mutluluk Felsefesi**, DİB Yay., Ankara, 1990.

Demir, Ömer ve Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, 2.b., Vadi Yay., 1997.

Doğan, Mehmet, "Türkiye'de Aileye ve Aile Fertlerine Tesirleri Açısından Kitle Yayın Araçları", **Türk Aile Ansiklopedisi**, AAK Yay., Ankara, 1991, ss.634-638.

Doğan, İsmail, **Sosyoloji-Kavramlar ve Sorunlar**, 3.b., Sistem Yay., İstanbul, 2000.

Dökmen, Üstün, "Nasrettin Hoca Fıkralarının, Aisopos, Grimm ve Türk Halk Masallarının Kohlberg'in Moral Gelişim Devreleri Açısından İncelenmesi", **Psikoloji Dergisi**, Sayı:14.-15, 1982, ss.31-36

Durant, Will, **Medeniyetin Temelleri**, çev., Nejat Muallimoğlu, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1978.

Elkin, Frederick, **Çocuk ve Toplum**, çev., Nazife Güngör, Gündoğan Yay., Ankara, 1995.

Elkind, David, "Erik Erikson: İnsanda Gelişimin Sekiz Evresi", çev., Ali Dönmez, **AÜEFD**, c:12, Sayı:1-4, 1979, ss.27-38.

Ergün, Mustafa, **Bilimsel Araştırmalarda Bilgisayarla İstatistik Uygulamaları**, Ocak Yay., Ankara, 1995.

_____, **İnsan ve Eğitimi**, Ocak Yay., Ankara, 1993.

Fidan, Nurettin ve Münire Erden, **Eğitime Giriş**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Filiz, Şahin **Ahlakın Aklî ve İnsani Temeli**, Çizgi Kitabevi Yay., Konya, 1998.

Gander, Mary J. ve Harry W. Gardiner, **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, 3.b., ed: Bekir Onur, çev., Ali Dönmez vd., İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

Gövsa, İbrahim Alaettin, **Çocukta Davranış Gelişimi**, Hayat Yay., İstanbul, 1999.

_____, **Çocukta Duygusal Gelişim**, Hayat Yay., İstanbul, 1998.

Graham, Douglas, **Moral Learning and Development**, Wiley-İnterscience, New York, 1972.

Guillaume, Paul, **Psikoloji**, çev., Refia Şemin, İÜEF Yay., İstanbul, 1970.

Gustafson, James M., "Education for Moral Responsibility", **Moral Education**, Harvard University Press, New York, 1978, ss.10-27.

Günay, Ünver, **Din Sosyolojisi Dersleri**, EÜ Yay., Kayseri, 1996.

Güngör, Erol, **Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak**, Ötüken, İstanbul, 1998.

Gürün, O. A., **Psikoloji Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1991.

Güvenç, Bozkurt**, İnsan ve Kültür**, 7. b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.

Heimsoeth, Heinz, **Ahlak Denen Bilmece**, çev., N. Uygur, 2.b., İÜEF Basımevi, İstanbul, 1978.

Hökelekli, Hayati, **Din Psikolojisi**, TDV Yay., Ankara, 1993.

İbn Haldun, **Mukaddime I**, çev., Z. Kadirî Ugan, MEB Yay., İstanbul, 1990.

İbn Miskeveyh, **Ahlakı Olgunlaştırma**, çev., Abdulkadir Şener vd., Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1983.

İnceoğlu, Metin, **Tutum-Algı-İletişim**, İmaj Yay., Ankara, 2000. **İslam Ansiklopedisi**, TDV Yay., İstanbul, 1989.

İşçibaşı, Yaprak,, "Medyada Şiddet Konusunda Bazı Sorular", **Kurgu Dergisi**, AÜ Yay., Sayı:19, 2002, ss.47-52.

İzutsu, Toshihiko, **Kur'ân'da Allah ve İnsan**, çev., Süleyman Ateş, Kevser Yay., Ankara, Tarihsiz.

Kaya, Mevlüt, "Kişilik Özelliklerinin Ahlaki Yargı Üzerindeki Etkisi", **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı:4, 1997, ss.184-200.

_____, "Örnek Olay İncelemesi Yönteminin Ahlak Eğitiminde Kullanılması", **O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:8, Samsun, 1996, ss.135-155.

_____, **Bazı Kişisel Değişkenlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargıları** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), OMÜSBE., Samsun, 1993.

_____, **Din Eğitiminde İletişim ve Dinî Tutum**, Etüt Yay., Samsun, 1998.

Kepçeoğlu, Muharrem, **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**, 6.b., Gül Yay., Ankara, 1992.

Kılıç, Recep, **Ahlakın Dinî Temeli**, TDV Yay., Ankara, 1992.

Kınalızade Ali Efendi, **Ahlakı Alâî**, Tercüman 1001 Temel Eser, Tarihsiz.

Kohlberg, Lawrance, "Education for Justice: A modern Statement of the Platonic View", **Moral Education**, Harvard University Press, New York, 1978, ss.56-83.

_____, "The Child as a Moral Philosopher", **Moral Education**, ed: Barry I. Channen and Jonas F. Soltis, Teachers College Press, New York, 1973, ss.131-143

Korkmazlar, Ümran, "Son Çocukluk Dönemi", **Ana-Baba Okulu**, Kayıhan Aydoğmuş vd., 5.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, ss.75-84.

Koyuncu, Nur, **Cinsiyet Rolü Kimliği ile Ahlak Gelişimi Evrelerinin Karşılaştırılması**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), AÜEBF, Ankara, 1983.

Kozak, İbrahim Erol, **İnsan, Toplum, İktisat**, Değişim Yay., Adapazarı, 1999.

Köknel, Özcan, "Ergenlik Dönemi", **Ana-Baba Okulu**, Kayıhan Aydoğmuş vd., 5.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, ss.85-96.

Köse, Ali**, Neden İslam'ı Seçiyorlar**, İSAM Yay., İstanbul 1997.

Köylü, Mustafa, **Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri**, Etüt Yay., Samsun, 2000.

_____,"Çocukluk Dönemi Ahlak Gelişimi ve Bazı Olumsuz Davranış Özellikleri", **Dinî Araştırmalar**, Sayı:7, 2000, ss.1-27.

Krech, David ve Richard S. Crutchfield, **Sosyal Psikoloji**, çev., Erol Güngör, 2.b., İÜEF Yay., İstanbul, 1970.

Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli, çev., Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat.

Kurt, Yakup, **Rehber Öğretmenler ve Öğretmenlerin Ahlak Gelişim Düzeyleri ve Denetim Odağı Algılamaları** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), AÜSBE, Ankara, 1996.

Kurtkan, Âmiran, **Genel Sosyoloji**, İÜ Yay., İstanbul, 1976.

Mangır, Mine ve Gelengül Koca, **İlkokul Birinci Sınıfa Devam Eden Yedi Yaşındaki Çocukların Ahlaki Yargılarını Etkileyen Bazı Faktörler**, AÜZF Yay., Ankara, 1987.

Mustafa Sâtı Bey, **Eğitim ve Toplumsal Sorunlar Üzerine Konferanslar**, der: Osman Kafadar ve Faruk Öztürk, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.

Nuttall, Jon, **Ahlak Üzerine Tartışmalar**, çev., Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1997.

Oğuzkan, Ferhan, **Eğitim Terimleri Sözlüğü,** TDK Yay., Ankara, 1981.

Onur, Bekir, **Gelişim Psikolojisi**, 4.b., İmge Kitabevi, Ankara, 1997.

_____, **Orta Öğretimde Ahlak Eğitimi** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), AÜEF, Ankara, 1976.

Öcal, Mustafa, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar**, 2. b., TDV Yay., Ankara, 1991.

Öner, Necati, "Zihniyet Oluşumu ve Eğitim", **Türkiye 2.Eğitim Felsefesi Kongresi : 23-26 Ekim 1996**, YYÜEF Yay., Van, 1997, ss.37-49.

Öymen, M. Münir Raşit, **Ahlak Eğitimi**, 3. b., Murat Matbaacılık, İstanbul, 1975.

Özbek, Abdullah, **Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed**, 2. b., Esra Yay., Konya, 1991.

Özeri, Zeynep Nezahat, **Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din ve Ahlak Eğitimi** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), MÜSBE, İstanbul, 2001.

Özkaynak, Benan, **Teğmen Kalmaz İlkokulu'na Devam Eden Altı - Onbir Yaş Grubu Çocukların Ahlak Yargılarının Gelişimi** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), HÜSBE, Ankara, 1982.

Özyılmaz, Ömer, **Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.

Parlatır, İsmail vd., (haz.) **Türkçe Sözlük**, 9.b., TDK Yay., Ankara, 1998.

Pazarlı, Osman, **İslam'da Ahlak**, 2.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1980.

Peker, Hüseyin, **Çocuk ve Suç**, Çocuk Vakfı Yay., İstanbul, 1994.

_____, **Din ve Ahlak Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları**, Eser Matbaası, Samsun, 1991.

Ryan Jr., Bernard, **Çocuğum Okula Başlıyor**, çev., Müge İzmirli, Hayat Yay., İstanbul, 1999.

Sağıroğlu, Ekrem, **Kur'ân'da İnsan ve Toplum**, Pınar Yay., İstanbul, 1993.

Savaş, Vural, **İktisatın Tarihi**, 4.b., Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000.

Saylağ, Şenay, **Liselerin Birinci Sınıfında Öğrenim Gören Çocukların Ahlaki Değerleri Algılama Düzeylerinin İncelenmesi** (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), HÜSBE, Ankara, 2001.

Selçuk, Mualla, "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri", **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı:4, 1997, ss.145-158.

Şahin, Hüseyin, **Türkiye Ekonomisi**, 7.b., Ezgi Kitabevi, Bursa, 2002.

Şemin, Refia, **Çocukta Ahlaki Davranış ve Ahlaki Yargı**, 2.b., İÜEF Yay., İstanbul, 1979.

Tanyol, Cahit, **Sosyolojik Açıdan Din, Ahlak, Laiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar**, Okat Yay., İstanbul, 1970.

Temel, Z. Fulya ve Ayşe B. Aksoy, **Ergen ve Gelişimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Temel, Z. Fulya, **Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Kalan 14-18 Yaş Grubundaki Gençlerin Cinsiyet Rolü Kimlikleri ile Moral Gelişimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), HÜSBE, Ankara, 1991.

Tezcan, Mahmut, **Eğitim Sosyolojisi**, 10.b., Feryal Matbaası, Ankara, 1996.

_____, **Kültür ve Kişilik**, Bilim Yay., Ankara, 1987.

_____, **Sosyal ve Kültürel Değişme**, AÜEBF Yay., Ankara, 1984.

Tolan, Barlas, **Çağdaş Toplumun Bunalımı**, 2.b., AİTİA Yay., Ankara, 1981.

Tosun, Cemal, **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem A Yay., Ankara, 2001.

Uygur, Nermi, **Kültür Kuramı**, Yapı Kredi Yay., Ankara, 1996.

Uysal, Halil, **İnsan ve Toplum Bilimleri Sözlüğü**, Uysal Kitabevi, Konya, 1996.

Windmiller, Myra, "Ahlak Gelişimi ve Ahlaki Davranış", **Ergenliği Anlamak**, ed: James F. Adams, çev., Demet Öngen, İmge Kitabevi Ankara, 1995, ss.225-253.

Wright, Derek ve Mary Croxen, "Ahlak Yargısının Gelişimi, çev., Demet Öngen, **AÜ EBFD**, c:22, Sayı:1, 1989, ss.289-310.

Yavuz, Kerim, **Çocuk ve Din**, Çocuk Vakfı Yay., İstanbul, 1994.

Yavuzer, Haluk, **Çocuk Psikolojisi**, 8.b., Remzi Kitabevi, İstanbul,1992.

Yılmaz, Yalçın, "Kültürel Etkileşim ve Toplumsal Değişimde Televizyonun Etkileri", **İletişim Fakültesi Dergisi**, MÜD Yay., İstanbul, 2001, ss.65-83.

Yörükoğlu, Atalay,, **Çocuk Ruh Sağlığı**, 11.b., Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1986.

_____, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, 4.b., Özgür Yay., İstanbul, 1992.

_____, **Gençlik Çağı**, 8.b., Özgür Yay., İstanbul, 1993.

Zebîdî, Zeynüd'dîn Ahmet, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-î Sarih Tercemesi**, c:4, çev., K. Miras, DİB Yay., Ankara, 1982.

Gözden Geçirilmiş 2. Basım

AHLÂKIN TEMELİ

Editör
ÖMER TÜRKER

ilem
KİTAPLIĞI
nobel

Yayın No.: 1129
İLEM Kitaplığı No.: 02
İslam Ahlâk Düşüncesi No.: 02
ISBN: 978-605-320-034-5
© Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Mart 2016
1. Basım, Ocak 2015

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

AHLÂKIN TEMELİ
Editör: Ömer Türker

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Ömer Türker

Yayıma Hazırlayan: Kübra Bilgin Tiryaki
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Görsel Telif Bilgisi: © Maksim Shebeko - fotolia.com
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Türker, Ömer.
Ahlâkın Temeli / *Ömer Türker*
Gözden Geçirilmiş 2. Basım, X+146, s., 13,5x19,5 cm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-034-5
1. Ahlâk 2. Ahlâkın Temeli 3. Ahlâk Düşüncesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

İnsan Olmak ve Ahlâk 1
Tahsin Görgün

Yeni Bir Ahlâk Nazariyesi: Tarihin Bir Türevi Olarak Ahlâk 41
İhsan Fazlıoğlu

İnsanın Kendini Gerçekleştirmesi Olarak Ahlâk 55
Hakan Poyraz

Ahlâkın Temelleri ve "Hakla Kal" Önerisi 67
Cafer Sadık Yaran

Ahlâk ve Farklılık 79
Zeynep Direk

Ahlâkî Önermelerin Kaynağı Olarak Akıl 89
Hümeyra Özturan

Var Olma Çabası Olarak Ahlâk 107
Ömer Türker

Cennetten Yeryüzüne İnme Ayetleri İtibarıyla Ahlâk Tecrübesinin Kuruluşu 119
Ahmet Ayhan Çitil

Dizin 141

Takdim

Herhangi bir ahlâk teorisinin cevaplamaya çalıştığı sorular, bilim öncesi bir şuur olarak her bir ferdin farkında olduğu, gündelik hayatında karşılaştığı ve en azından iradî eylemleriyle şu veya bu şekilde cevapladığı sorulardır. Bu durum, ahlâk hakkında konuşmayı her insan için mümkün ve ulaşılabilir hale getirir. Fakat her insan için ulaşılabilir olan şey, bilim öncesi bir şuur olarak apaçık olsa da bilimsel bir farkındalık düzeyinde anlaşılabilirliğini neredeyse birinci farkındalıkla aynı ölçüde yitirir. Ahlâk hakkındaki pek çok konuşmayı yüzeyselliğe maruz bırakan bu farkındalık yitimi, ikinci bir sancılı çabayı gerektirir. Bu bağlamda insanın tercihlerinin temelinde yer alan ama dile gelmeyen kabuller, ahlâk hakkında derin bir tefekkür süreci yaşamayan bireylerin zihninde apaçık ilkelermiş gibi algılanır. Bu ilkeler, bireylerin hayatı veya toplumların tarihindeki kriz anları ve dönemlerinde dile getirilir, görünür hale gelir ve sorgulamaya konu olur. Fakat felsefe, bilincin dolayımıyla oluşan bir bilgiyi amaçladığından hayatın her anını adeta bir kriz anı veya dönemi gibi değerlendirmek durumundadır. Bu bakıma felsefî bilgi ve farkındalık, sorgulayıcı ve rahatsız edicidir; derinleştikçe de bu niteliği güçlenir. Zira herhangi bir malumat biriktirme çabasından farklı olarak felsefî farkındalık, dönüşüme uğramayan bir zihinde meydana gelmez.

Felsefenin bir alt dalı olarak ahlâk felsefesi de ahlâkî tercihlerimizin dayanağını oluşturan ilkeleri, iyinin doğasını, ahlâkî yargılarımızın anlamını ve değerlerin kaynağını incelemesi bakımından bireyin kendi tercihleriyle inşa ettiği varlık alanına yönelik bir farkındalık oluşturmayı amaçlar. Herhangi bir ahlâkî söylemi, bilim öncesi farkındalığa dayanan vaazdan

ayıran ve felsefî bir farkındalık seviyesine taşıyan işte bu incelemedir. Bu bağlamdaki bir ahlâk araştırması, insanın kendisine ilişkin farkındalık çabasının bir parçasıdır. İşte elinizdeki eser, bütün eksikliklerine rağmen, böylesi bir arzu ve çabanın neticesi olarak ortaya çıktı.

İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği himayesinde hayata geçirdiğimiz "İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi" kapsamında bir dizi konferansla "Ahlâkın temeli nedir?" sorusuna cevap aradık. Amacımız, ahlâkın temeli ve kaynağına ilişkin mevcut farkındalığımızın bir değerlendirmesini yapmak ve kendi adımıza felsefî bir farkındalık oluşturma sürecine girmekti. Bu sebeple konuşmacılardan "Ahlâkın temeli nedir?" sorusuna kendi birikim ve tefekkürlerinden hareketle cevap vermelerini ve görüşlerini makale formunda dile getirmelerini talep ettik. Bu kitapta başka meşguliyetleri sebebiyle konuşmasını yazılı hale getirme fırsatı bulamayan muhterem dostum Prof. Dr. Ekrem Demirli dışındaki diğer konuşmacıların makalelerini bulacaksınız. Prof. Dr. Ekrem Demirli'ye yoğun meşguliyetleri arasında konferans isteğimizi geri çevirmediği için teşekkür ediyorum. İsteğimize olumlu cevap vererek konferans verme lütfunda bulunan ve görüşlerini makaleleştiren Prof. Dr. Tahsin Görgün, Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu, Prof. Dr. Cafer Sadık Yaran, Prof. Dr. Hakan Poyraz, Prof. Dr. Zeynep Direk, Doç. Dr. Ayhan Çitil, Yrd. Doç. Dr. Hümeyra Karagözoğlu'na minnettarım. Makalelerin derlenmesi sürecinde asistanlığımı yapan Kübra Bilgin'e teşekkür borçluyum. Son olarak, başta Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar olmak üzere "İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi" kapsamında gerçekleştirilen "Ahlâkın Temeli Üzerine Konuşmalar"ın finansmanını sağlayan İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği yöneticilerine teşekkür ediyor ve bu çalışmanın insanî varlık alanına yönelik farkındalığımıza mütevazı bir katkı olmasını diliyorum.

Ömer Türker

Ekim 2014

İnsan Olmak ve Ahlâk

Tahsin Görgün

Ahlâkın temeli sorunu üç ana başlık etrafında ele alınacaktır: a) Ahlâk konusunda bazı umumi soruların ele alınmasının ardından, b) "ahlâkın temeli" ifadesinin farklı veçheleri üzerinde durulup, c) bu veçheler de dikkate alınarak bir cevap verilmeye çalışılacaktır. Bu cevap, eğer cevabın ne yönde aranabileceği hususunda tartışılabilir bazı hususları açığa çıkarmış olursa sorunun çözümü yönünde atılmış bir adım olarak kabul edilebilir.

İnsanlık tarihinin bilinen bütün dönemlerinde bir ahlâk meselesi bulunmaktadır. Ahlâk meselesinin tam ve nihai olarak halledildiği bir dönem de bildiğim kadarı ile mevcut değildir. Şu kadarını hemen belirtmekte fayda var: Burada iyinin ve kötünün neler olduğunun bilgisine sahip olma anlamıyla bir nihai çözümden bahsetmiyoruz. Ahlâkî ilke ve kuralların bilgisi anlamında, neredeyse hiçbir dönemde bir bilgi eksikliğinden bahsetmek uygun görünmemektedir. İnsanlar hemen her dönemde, bir şekilde ve genel olarak iyinin ve kötünün ne olduğunu bilirler ancak mesele tam da bu noktada başlar. Çünkü iyinin ve kötünün bilgisi, bu bilgiye sahip olan insanı ve insanlığı ahlâklı yapmak için yetmez. Diğer taraftan genel olarak iyinin ve kötünün bilgisi, özel ve sınır durumlarda karar vermek söz konusu olduğunda, bu hâliyle yeterli olmayıp "daha fazlasını" gerektirir. Özel ve sınır durumlarda verilen kararlar daha sonra benzer durumlarda verilebilecek kararlara misal teşkil ederek, genel bilginin bir parçası hâline gelmektedir. Fakat özel ve sınır durumlarda yeniden karar verilmesi gerektiği için bu genel bilginin her defasında yenilenmesi gerekmektedir. "Ahlâk meselesi pratik bir meseledir." denildiğinde bu husus kastedilmektedir ve nitekim ahlâk meselesinin başladığı yer de tam olarak burasıdır.

olsun veya olmasın, sınırsız bağımlılık ilişkileri içerisinde bulunan bir varlıktır. Bu sınırsız bağımlılığı sahih bir şekilde keşfettirerek düzenleyen bir peygamber tebliği, bu bağımlılık ilişkilerine sahih bir düzen vererek onları makul bir şekilde yönlendirebilmektedir. Ve bu peygamber tebliği, bir bağlılık düzeninin esasını teşkil ederek insanın önüne sınırlı ilkelerle sınırsız imkânları sağlamanın yolunu açmaktadır.

Buradan bakıldığında ahlâkın temelini irdeleyen birçok yaklaşımın temel sorununun, ahlâk meselesinin tamamını değil de sadece bir kısmını ele almaları ve onu mutlaklaştırmaları olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Burada değindiğimiz hususlar, şimdiye kadar sorun gibi gözüken birçok hususun meselenin hallinin bir yolu olurken; çözüm gibi gözüken birçok şeyin tam aksine meselenin bir parçası olabileceğini düşündürebilirse amacına ulaşmış olacaktır.

Kaynakça

Heidegger, Martin, *Einführüng in die Metaphysik, Gesamtausgabe,* (Frankfurt/ Main: Wittorio Klostermann, 1983).

Jaspers, Karl, *Die Grossen Philosophen,* (München: Serie Pieper, 1991).

Keykavus, *Kabusnâme*, çev. Mercimek Ahmed, yay. hzl. Orhan Şaik Gökyay, (İstanbul: MEB,1966).

Yeni Bir Ahlâk Nazariyesi: Tarihin Bir Türevi Olarak Ahlâk*

İhsan Fazlıoğlu

Günümüzde ahlâkın kaynağını nasıl belirleyebiliriz? Ahlâkın kaynağı hususuna girmeden önce, konuyu açık seçik kılmak için üç terimi tanımlamaya çalışacağım: *Bilim*, *felsefe* ve *yöntem*. Bu tanımlamayı daha iyi yapabilmek için *doğa bilimleri* ile ahlâkın da içinde yer aldığı *manevi bilimleri* (insan ve toplum bilimleri, sosyal bilimler) mukayese etmek gerektiğini düşünüyorum; çünkü ahlâkın *gerçeklik küresi*ni, dolayısıyla *nesne alanı*nı ancak bu şekilde tayin edebiliriz.

Bilim en genel anlamıyla *mahsus*un *makul*e tercümesidir. Mahsus sözcüğünü *duyumlanan* ya da *algılanan*, *izlenimlenen* ya da *etkilenimlenen* (*hissiyat* ve *hassasiyet*) anlamlarını da kuşatacak şekilde, kısaca *duyarlılık* olarak anlıyorum. Duyarlılık, bir şeye duyarlılıktır ki bu, bilme eylemini boşandıran asgari ontik zemindir; çünkü içeriği yani bilineni verir. Dış ihsas, iç ihsas olarak düşünülebileceği gibi, fiziksel, kimyevi, vicdani, manevi gibi çok çeşitli gerçeklik kürelerine nispetle de tanımlanabilir. Mahsusun en önemli özelliklerinden bir tanesi *katmanlı* bir yapıda olmasıdır; çıplak göze konu olan makroskobik gerçeklik küresi yanında mikroskobik bir gerçeklik küresi de mevcuttur ve ikisi arasındaki ilişki süreksizlikle değil, süreklilik ile ifade edilebilir. Başka bir deyişle hem küçük hem de büyük ölçekte gerçeklik küreleri birbiri içinden çıkan *katmanlı* bir yapı gösterirler

* Bu yazıda ileri sürülen bazı düşünceler ilk olarak İstanbul'da Din Felsefesi Derneğinde, 12 Nisan 2014 verilen "Dinî Yargılar Tekvînî mi, İtibârî mi?: Kadîm Tartışmaya Yeni Bir Yaklaşım" adlı konferansta dile getirilmiştir (http://www.dfd.org.tr/makaleler/Fazlioglu-Dini-Yargilar.pdf). Konferans metni daha sonra yayımlanmıştır; Fazlıoğlu, "Dinî Yargılar Tekvînî mi, İtibârî mi?: Kadîm Tartışmaya Yeni Bir Yaklaşım", s. 36-46.

açık uçludur; *tamamlanmamıştır*; kendilerini inşa etmeye devam eden birer *örüntü*dürler... Çünkü şey de eylem de henüz tamamlanmamıştır; onlar da kendilerini örmeyi sürdürmektedirler. İşte insan, bu açık uçlu uzayda, bu tamamlanmamışlık içinde, kendi de tamamlanmamış bir örüntü olarak tüm bunları yüklenmiş soru sormaya devam etmektedir...

Kaynakça

Fazlıoğlu, İhsan, "Dinî Yargılar Tekvînî mi, İtibârî mi?: Kadîm Tartışmaya Yeni Bir Yaklaşım", *Türkiye Günlüğü*, 116 (2013), s. 36-46.

Fazlıoğlu, İhsan, "Hakikat ile İtibar: Dış-Dünyanın Bilgisinin Doğası Üzerine -XV. Yüzyıl Doğa Felsefesi ve Matematik Açısından Bir İnceleme-", *Nazarîyat: İslam Felsefe ve Bilim Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1 (2014), s. 5-38.

Fazlıoğlu, İhsan, "Seyyid Şerif'in '*Nefsu'l-emr*' Nazarîyesi ve *Şerhu'l-Mevâkıf fî İlmi'l-Kelâm* Örneğinde Matematik Bilimlere Uygulanması", 600. Vefât Yıldönümünde *Klasik Sonrası Dönem İslâm Düşüncesinde Süreklilik ve Değişim: Seyyid Şerif Cürcânî Örneği* adlı Atölye'de sunulan bildiri, 7-8 Aralık, İstanbul 2013.

Rescher, Nicholas, *Nature and Understanding –The Metaphysics and Method of Science*, (Oxford-New York: Oxford University Press, 2000).

İnsanın Kendini Gerçekleştirmesi Olarak Ahlâk

Hakan Poyraz

Günlük hayatta pek çok ahlâk problemi ile karşılaşmaktayız. Birçok olumsuz hadise, bizleri ahlâk olgusu ile yüzleştirmektedir. Şiddetin, fanatizmin, terörün, baskının ve savaşın olduğu bu dünyada, ahlâkı arıyoruz. Ahlâkı, yani olması gerekeni… Şu ya da bu kişi, şu ya da bu toplum için değil, herkes için genel geçer olabilecek bir ahlâkı. Tüm insanlık için olması gerekeni… Bu nedenle "Niçin ahlâklı olmalıyız?" sorusu, "Nasıl ahlâklı olmalıyız?/Ahlâkı nasıl yaşamalıyız?" sorusuna bağlıdır ve onu nasıl yaşamamız gerektiğine dair ilke kararlarına sahip olan bilincin cevaplayacağı bir sorudur. Ahlâk sorunlarımıza ancak ahlâk hayatımız ile basiret adını verdiğimiz ahlâkî bilincin etkileşimi sonucu cevap bulabiliriz.

Bu soru, yani "Niçin ahlâklı olmalıyız?", "çünkü" diye başlayan bir yanıt gerektirir ve bu "çünkü"nün içinde ahlâksal hayatın ereğini ortaya koymak bakımından sadece felsefenin değil; din ve bilimin de kesişme noktasında kalan ahlâk alanına ilişkin bir anlama ve anlayış barınmaktadır. Bu nedenle ahlâka neden/niçin ihtiyaç duyuyoruz sorusu, ahlâk üzerine düşünmede ve ahlâkı gerekçelendirmede olmazsa olmaz olan bir sorudur.

Yazı başlığım da bu soru ile alakalı; "İnsanın kendisini gerçekleştirmesi olarak ahlâk". Niçin ahlâklı olmalıyız? Çünkü insan olmak için. Çünkü ben ahlâkı, kişinin kendini gerçekleştirmesi olarak görüyorum. Dolayısıyla soruyu bu başlık altında yanıtlamaya gayret edeceğim. Kişinin kendisini gerçekleştirmesi ile de kişinin insan olarak kendini yaratmasını kastediyorum.

bir varlık olarak geliyoruz ama bu biyolojik varlığımıza başka özellikler eklenmektedir. Dünyaya gelirken bizi doğuranın kültürel evrenine, dil evrenine doğmaktayız. Bu mahiyet değerlerle dolu… Günlük dilin olağan akışı içinde insanlık kelimesini de bu anlamda kullanıyoruz. İnsanlığı bir uygulama eleştirisi olarak kullanabiliyoruz. "İnsanlık dışı bir uygulama.", "İnsanlığımdan utandım.", "Yaptığı insanlığa sığmıyor.", "İnsanlık ölmedi." gibi günlük dilde az çok duyduğumuz bir şey değil mi insanlık?

Farklı ahlâk elbiseleri ahlâk elbiseleri/uygulamaları içinde getirilen eylem ölçüsü insan olma ölçüsüdür. İnsanlık ahlâkî bir ölçü ve değerdir. İnsanlığın ahlâkî değerini ancak kendi insanlığımızı gerçekleştirerek ortaya koyabiliriz. "Beni insanlıktan çıkarttınız." diyen sinirli bir kişiyi düşünelim. Burada da insanlık ölçüdür. Yargıyı veren, yaptığı işin ölçüye uymadığını, ölçüyü aşıp insanlıktan çıktığını düşünmektedir. Ölçüsünü kaybetmemişse geri dönmek mümkün…

Ölçüsünü kaybedenler ya yeni ölçüler içerisine girecekler ya da ölçüsüz kalacaklardır ki toplumsal ahlâkın yaratıcı iç ahlâk yaratmak konumu burada devreye girer. Bu nedenle toplumsal ahlâktan söz etmek, toplumda yaşanan ahlâktan yani o toplumdaki yaşama tarzından, ilişkilerin biçimini belirleyen inançlardan ve tasarımlardan, bu inanç ve tasarımları oluşturan ahlâkî-toplumsal bilinçten söz etmektir. Bu bilinç, tek tek bireylerin bilincidir, bu bilinçlerin ara kesitidir. Bu ara kesit, içi beslediği ölçüde, yaşayan ve yaşatan bir ahlâktır.

Hangi çağda ve hangi kültür çevresinde yaşarsa yaşasın, insan kendini değerler dünyası içinde inşa eder. "İnsan olma" erdemi, insanın ahlâkî yolculuğundaki son durakta, insanlık idealinde gerçekleşir. Hâl, yani yaşama durumu yaşayandan kopartılamayacağına; bu ideal ve onunla gerçekleştirilecek ahlâkî değerler, değerlendirmeler yapan bireyden bağımsız bir ide olarak düşünülemeyeceğine göre, ahlâk hem yaşayan hem de yaşatandır.

Kaynakça

Delius, Harald, "Etik", *Günümüzde Felsefe Disiplinleri,* ed. Doğan Özlem, (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1997) s. 333-359.

Kranz, Walther, *Antik Felsefe*, çev. Suat Baydur, (İstanbul: Sosyal Yayınları,1984).

Horner, Chris-Westacott, Emrys, *Felsefe Aracılığıyla Düşünme*, çev. Ahmet Arslan, (İstanbul: Phoneix Yayınları, 2001).

Küyel, Mübahat, "İbn Sina'da 'Al-Akl al-Faal'in Kökleri". İbn Sina, Doğumunun Bininci Yıl Armağanı. ed. A. Sayılı, (Ankara: TTK Yayınları, 1984), s. 591-670.

Peters, Francis E., *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*, çev. Hakkı Hünler, (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2004).

Platon, *Devlet,* çev. S. Eyüboğlu-M. Cimcoz, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982).

Platon, *Sokrates'in Savunması*, çev. Teoman Aktürel, (İstanbul: Remzi Kitabezi, 1996).

Poyraz, Hakan, "Ahlâklı Olmanın Gerekçesi Nedir?" *2. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (Sakarya, 2005), s. 9-16.

Poyraz, Hakan, *Dil ve Ahlâk*, (Ankara: Vadi Yayınları, 1996).

Poyraz, Hakan, "Yolun Ahlâkı", *Bilgi Dergisi*, 13-2 (2006), s. 1-10.

Ahlâkî Önermelerin Kaynağı Olarak Akıl

Hümeyra Özturan

Giriş

Ahlâk felsefesi, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren felsefenin diğer disiplinlerinde de olduğu üzere analitik felsefe akımının etkisi altında girmiştir. Wittgenstein'ın, "Dilimin sınırları dünyamın sınırlarıdır." cümlesiyle formüle edilebilecek analitik yaklaşım, felsefenin hakikat iddiasını tamamen yok etmiş, onu bir dil analizinden ibaret saymıştır. Din ve ahlâk gibi meseleler de ancak bir "dil oyunu" sistemi içinde anlamlı kabul edilmiş, bu nedenle bu meselelere ilişkin felsefi araştırmanın sadece dil analizi çerçevesinde olabileceği ifade edilmiştir. Bu nedenle "ahlâkın temeli" meselesi, analitik yaklaşımın sınırlarını çizdiği felsefenin dışında kalmakta, tabiri caizse "boş bir uğraş" olarak görülmektedir. Çünkü hakikat iddiasının bittiği yerde temellendirme de faydasız bir uğraş hâline gelmektedir. Burada faydalı görülebilecek tek şey sadece, herhangi bir şeyi iyi veya kötü olarak nitelerken tam olarak neyi kastettiğimin araştırılmasıdır, iyi ve kötünün ne olduğunu tanımlayan şeyi/kaynağı bulmak ise bu araştırmaya dâhil değildir. O hâlde öncelikle şunu tespit etmek gereklidir: "Ahlâkın temeli nedir?" sorusu bizatihi analitik yaklaşımı dışlayan bir sorudur. Analitik felsefenin ahlâk alanındaki kolu olarak niteleyebileceğimiz meta ahlâk, böyle bir soruyla ilgilenmemektedir.

Analitik yaklaşımı merkeze almayan, "iyi ve kötü"yü, "iyiyi bulmak ve eylemek, kötüyü de bulmak ve ondan kaçınmak" gayesiyle araştıran normatif ahlâk ise ahlâkın temeli probleminin dâhil olduğu temel araştırma alanı olarak belirlenebilir. Çünkü ahlâk felsefesini; normatif ahlâk, meta

da içini dolduracaktır. Dolayısıyla metafiziğin, ahlâkın temeli problemini temellendirmede kilit bir noktada bulunduğunu belirtmek gereklidir. En azından, ahlâkın kaynağı olarak akla işaret edildiğinde, bu araştırmanın bir üst aşamasının metafizik bir araştırma olup akıl kavramının mahiyetine yönelik olması gerektiği açıktır. Ahlâkın kaynağı olarak aklı öneren bu araştırmada akıl kavramının, "düşünme kuvvesi" olarak nefsin güçlerinden birini ifade ettiği şeklindeki Aristotelesçi-Meşşâî bir yaklaşım benimsenebilir. Nitekim teorik ve pratik akıl ayırımı üzerinden yapılan bir temellendirme de tab'an buna daha uygundur. Ancak elbette akıl kavramına daha farklı bir mahiyet kazandırmak suretiyle yapılabilecek izahlar da mümkündür ve filozofun genel metafizik anlayışı, bu probleme sunulan cevapta büyük tabloyu görmeyi sağlayan en etkili unsur olacaktır.

Kaynakça

Aristoteles, *Topika*, ed., E. S. Forster, (Cambridge: Harvard University Press, 1997).

Hume, David, *A Treatise of Human Nature*, ed. Ernest C. Mossner, (New York: Penguin Classics, 1969).

Moore, George Edward, *Principia Ethica*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1968.

Plato, *Platonis Opera*, ed. John Burnet, (Oxford: Oxford University Press, 1903).

http://edition.cnn.com/2014/02/12/us/baby-lab-morals-ac360/(06.04.2014).

http://www.nytimes.com/2010/05/09/magazine/09babies-t.html?pagewanted=all&_r=0 (06.04.2014).

Dr. Esra Cizmeci

AİLE, MEDYA VE SERBEST ZAMAN

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 34
ISBN: 978-605-9663-33-5
©1. Basım, Ekim 2016

AİLE, MEDYA VE SERBEST ZAMAN
Dr. Esra Cizmeci

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Cizmeci, Esra.
Aile, Medya ve Serbest Zaman/ *Esra Cizmeci*
1. Basım, XIV+240., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-33-5
1. Aile 2. Medya 3. Serbest Zaman

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Hayatımızın vazgeçilmezi hâline gelen medya teknolojilerinin aile kurumunu es geçmesi mümkün değildi. En çok kendimiz olabildiğimiz evimizde ve en hesapsız iletişimi kurduğumuz varsayılan ailemizle geçirdiğimiz nadir zamanların bu teknolojiler tarafından kuşatılmışlığı, incelenmesi gereken bir konuydu.

Modernleşmenin getirilerinden biri olan 'bireyselleşme' olgusu, medya teknolojilerinin içeriklerinden yayılan ideolojinin yanında, kullanım biçimleriyle oluşturdukları bağımlılık aracılığıyla da aile kurumunu ele geçirmiş durumda. Evlerdeki aile serbest zamanlarının bireysel medya kullanımıyla harcanması, kapitalist değerlerden kaçabilme ihtimaline açılan az sayıda kapıdan birinin de tutulduğunu gösteriyor.

Bu kitap vesilesiyle bu konuda biraz da olsa düşündürebilmek ümidiyle…

Dr. Esra Cizmeci
İstanbul, Ağustos, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**
TEŞEKKÜR ..... **vii**
TABLO LİSTESİ ..... **xiii**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM

DÜNDEN BUGÜNE AİLE VE SERBEST ZAMAN

1.1. Aile Kavramının Ortaya Çıkışı 5
1.1.1. Aile İçi İletişimin Önemi 9
1.2. Serbest Zaman Kavramının Ortaya Çıkışı 11
1.2.1. Antik Dönemden Modern Döneme Serbest Zaman ve Aile İlişkisi 12
1.2.2. Serbest Zamanın Aile Açısından Önemi 15
1.3. Modern Yaşamın Biçimlendirdiği Aile ve Serbest Zaman 17
1.3.1. Modern Yaşam Koşulları ile Dönüşen Birey 19
1.3.2. Modern Dönemde Kamusal ile Özel Alanın Ayrılması 23
1.3.3. Modern Dönemde Ailenin Dönüşümü 27
1.3.3.1. Çocukluk ve Yetişkinlik Ayrımı 29
1.3.3.2. Çalışan Kadın ve Aile 32
1.4. Postmodern Yaşamın Biçimlendirdiği Aile ve Serbest Zaman 35
1.4.1. Postmodern Yaşam Koşulları ile Dönüşen Birey 36
1.4.2. Postmodern Dönemde Kamusal ile Özel Alanın Yeniden Birleşmesi 40
1.4.3. Postmodern Dönemde Ailenin Dönüşümü 44
1.4.4. Çocukluk ve Yetişkinliğin Yeniden Birleşimi 45

2. BÖLÜM

AİLE YAPISININ DÖNÜŞÜMÜNDE MEDYA VE SERBEST ZAMAN

2.1. Modern Çağda Serbest Zaman 49

2.2. Modern Çağın Popüler Serbest Zaman Aracı: Televizyon 55

2.2.1. Serbest Zamanda Televizyon ve Aile 59

2.2.1.1. Serbest Zamanda Televizyon İzlemenin Aile İçi İletişim Üzerindeki Rolü 63

2.3. Postmodern Çağda Serbest Zaman 69

2.3.1. Günümüzün Sosyal Medya Ortamı Olarak Akıllı Cep Telefonları 73

2.3.1.1. Sosyal Medya Neden Tercih Ediliyor? 77

2.3.1.2. Sosyal Medyadaki İletişim Biçimine Yönelik Yaklaşımlar 85

2.3.1.3. Aile İçi İletişim Açısından Serbest Zamanlarda Sosyal Medya 89

2.3.1.4. Gençlerin Sosyal Medya Bağımlılığının Aile İçi İletişim Üzerindeki Rolü 95

3. BÖLÜM

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE AİLE MEDYA VE SERBEST ZAMAN

3.1. Osmanlı'da Aile ve Serbest Zaman Etkinlikleri 107

3.2. Cumhuriyet Döneminde Aile ve Serbest Zaman 113

3.3. 1923-1960 Arası Dönemde Aile ve Serbest Zaman 119

3.4. 1960-1980 Arası Dönemde Aile ve Serbest Zaman 123

3.5. 1980'lerden Günümüze Türk Ailesi 125

3.5.1. Medya ve Serbest Zaman Bağlamında 1980'lerden Günümüze Türk Ailesi 131

4. BÖLÜM

AİLE İÇİ MEDYA KULLANIMINDA TÜRKİYE: İSTANBUL ÖRNEĞİ

4.1. Araştırmanın Konusu 137
4.1.1. Araştırma Konusunun Amacı ve Önemi 141
4.2. Kullanılan Yöntem ve Teknikler 142
4.3. Çalışma Grubu 144
4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 144
4.5. Araştırmanın Problemi 145
4.6. Araştırmanın Bulguları 146
4.6.1. Nicel Bulgular 146
4.6.2. Nitel Bulgular 160
4.6.2.1. Aile Algısına Dair Genel Sorular 160
4.6.2.1.1. Boşanmaların Artmasının Nedenleri 165
4.6.2.2. Çalışma ve Serbest Zaman Algısı 168
4.6.2.3. Ailece Serbest Zaman 170
4.6.2.3.1. Ailece Serbest Zamanda Bugün ile Geçmiş Arasındaki Fark 177
4.6.2.4. Serbest Zamanda Medya 178
4.6.2.4.1. Serbest Zamanda Medya Seçimleri ve Nedenleri 181
4.6.2.4.2. Serbest Zamanda Sosyal Medya 186
4.6.2.4.3. Gençler ve Serbest Zamanda Medya 187
4.6.2.5. Serbest Zamanda Medya ve Aile İçi İletişim 194
4.6.2.5.1. Aile İçi İletişimi Engelleyen Bir Serbest Zaman Etkinliği Olarak Medya Kullanımı 200
4.6.2.6. Medyasız Bir Hayat Düşüncesi 203
4.6.2.7. Günümüzün Yaşam Biçimi İle İlgili Eleştiriler 205
Sonuç 207
Kaynakça 219

Kaynakça

Kitaplar

Adorno, T. (2012). **Kültür Endüstrisi, Kültür Yönetimi.** İstanbul: İletişim Yayınları.

Adorno, T. (2012). **Minima Moralia.** İstanbul: Metis Yayınları.

Adorno, T. (2011). **Toplum Üzerine Yazılar.** İstanbul: Belge Yayınları.

Adorno, T. W., Horkheimer, M. (2010). **Aydınlanmanın Diyalektiği.** İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Ağduk, M., (2013). "Cumhuriyet'in Asil Kızlarından '90'ların Türk Kızlarına… 1990'larda Bir Türk Kızı: Tansu Çiller". **Vatan, Millet, Kadınlar**, Der. Ayşe Gül Altınay, 5. Baskı, s. 297-325, İstanbul: İletişim Yayınları.

Akçalı, S. İ. (2006). **Gündelik Hayat ve Medya.** Ankara: Ebabil Yayıncılık.

Altay, D. (2005). "Küresel Köyün Medyatik Mimarı: Marshall McLuhan". **Kadife Karanlık**, s. 9-48, İstanbul: Su Yayınevi.

Apter, T. (1995). **Working Women Don't Have Wives: Professional Success in The 1990s**. UK: Palgrave Macmillan.

Arendt, H. (2013). **İnsanlık Durumu**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Arık, B. (2011). "Raymond Williams", **Kadife Karanlık II**, s. 117-141, İstanbul: Su Yayınları.

Aries, Philippe. (1965). **Centuries of Childhood: A Social History of Family Life**. NY: Vintage Books.

Aydın, S., Taşkın, Y. (2015). **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**. 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Aydoğan, F. (2000). **Medya ve Serbest Zaman**. İstanbul: Om Yayınevi.

Aydoğan, F. (2010). "'İkinci Medya Çağı'nda Gözetim ile Kamusal Alan Paradoksunda İnternet", **İkinci Medya Çağında İnternet**, s. 3-17, İstanbul: Alfa Yayınları.

Aydoğan, F. (2011). **Küresel Medya**. İstanbul: Beta Yayınları.

Aydoğan, F., Akyüz, A. (2010). **İkinci Medya Çağında İnternet**. İstanbul: Alfa Yayınları.

Başer, A. (2010). "Yeni İletişim Teknolojilerinin Evriminde Televizyonun Yeri", **İkinci Medya Çağında İnternet**, s. 36-60, İstanbul: Alfa Yayınları.

Batuş, G. (2005). "Neil Postman: İnsan Aklının, Kendi Yarattığı Teknolojiyle Dostluk Arayışı". **Kadife Karanlık**, s. 261-272, İstanbul: Su Yayınevi.

Batuş, G., Alver, F., Arık, B., Çoban, B., Çığ, Ü. (2011). **Kadife Karanlık II**. İstanbul: Su Yayınları.

Baudrillard, J. (2008). **Tüketim Toplumu**. Çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2010). **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**. Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Beck, U. (2011). **Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru**. Çev. Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan, İstanbul: İthaki Yayınları.

Beck, U., Beck-Gernsheim, E. (2002). **Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences**. London, California, New Delhi: Sage Publications.

Belge, M. (Ed.) (1983). "Türkiye'de Günlük Hayat", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 3, s. 827-860, İstanbul: İletişim Yayınları.

Belge, M. (Ed.) (1983). "Türkiye'de Günlük Hayat", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 4, s. 861-876, İstanbul: İletişim Yayınları.

Belge, M. (2011). **Tarihten Güncelliğe**. 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Berkes, N. (2015). **Türkiye'de Çağdaşlaşma**. 21. Baskı, Hazırlayan Ahmet Kuyaş, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Berman, M. (2012). **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Binark, M. (2007). **Yeni Medya Çalışmaları**. Ankara: Dipnot Yayınları.

Boucher, G. (2013). **Yeni Bir Bakışla Adorno**. İstanbul: Kolektif Kitap.

Boyd, D. (2010). "Social Network Sites as Networked Publics: Affordances, Dynamics, and Implications". Zizi Papacharissi (Ed.), **Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites**, s. 39-58, London: Routledge.

Briggs, A., Burke, P. (2012). **Medyanın Toplumsal Tarihi: Gutenberg'den İnternet'e...** İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Bulut, S. (2010). "Türkiye'de Popüler Basının Doğuşu ve Sedat Simavi", **Cumhuriyet Döneminde İletişim: Kurumlar, Politikalar**, s. 275-283, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Büyükaslan, A., Kırık, A.M. (2013). **Sosyal Medya Araştırmaları 1: "Sosyalleşen Birey".** Konya: Çizgi Yayınları.

Canatan, K., Yıldırım, E. (2013). **Aile Sosyolojisi**. İstanbul: Açılım Kitap.

Canpolat, N. (2005). "Bilginin Arkeoloğu: Michel Foucault". **Kadife Karanlık**, s. 75-130, İstanbul: Su Yayınevi.

Cantek, L. (2013). **Cumhuriyetin Büluğ Çağı: Gündelik Yaşama Dair Tartışmalar (1945-1950).** 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Castells, M. (2008). **Ağ Toplumunun Yükselişi**. Çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cebeci, D. (2009). **Tanzimat ve Türk Ailesi**. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.

Csikszentmihaly, M. (1990). **Flow: The Psychology of Optimal Experience**. NY: Harper & Row Publishers, Inc.

Çakır, M. (2014). **Görsel Kültür ve Küresel Kitle Kültürü**. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Çakır, M. (2013a). **Medya ve Modernlik**. İstanbul: Parşömen Yayıncılık.

Çakır, M. (2013b). "Sosyal Medya ve Gösteri". **Sosyal Medya Araştırmaları I: "Sosyalleşen Birey"**, s. 11-67, Konya: Çizgi Yayınları.

Çavdar, T. (1983). "Cumhuriyet Döneminde Gençlik", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye**

Ansiklopedisi, edt. Murat Belge, Cilt: 3, s. 802-812, İstanbul: İletişim Yayınları.

Çığ, Ü. (2011). "George Gerbner", **Kadife Karanlık II**, s. 11-89, İstanbul: Su Yayınları.

Çimen, L. (2008). **Türk Töresinde Kadın ve Aile**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Dacheux, E. (2012). **Kamusal Alan**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Debord, G. (2012). **Gösteri Toplumu**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

DeVault, M. (1994). **Feeding The Family: The Social Organisation of Caring as Gendered Work**. University of Chicago Press.

Eldeniz, L. (2010). "İkinci Medya Çağında Etkileşimin Rolü ve Web 2.0", **İkinci Medya Çağında İnternet**, s.18-35, İstanbul: Alfa Yayınları.

Engels, F. (2013). **Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**. Ankara: Bil Ofset Matbaacılık.

Erdoğan, İ., Alemdar, K. (2010). **Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi.** Ankara: Erk Yayınları.

Fırat, A.H. (2010). "Cumhuriyet Dönemi (1930-1938) Türk Basınında Kurumsallaşma Süreci", **Cumhuriyet Döneminde İletişim: Kurumlar, Politikalar**, s. 65-75, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Fiske, J. (2003). **İletişim Çalışmalarına Giriş**. Çev. Süleyman İrvan, Ankara: Bilim ve Sanat.

Fiske, J. (2012). **Popüler Kültürü Anlamak**. İstanbul: Parşömen Yayıncılık.

Foucault, M. (2007). **Cinselliğin Tarihi**. Çev. Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Freud, S. (2013). **Uygarlığın Huzursuzluğu**. İstanbul: Metis Yayınları.

Fromm, E. (2011). **Özgürlükten Kaçış**. İstanbul: Payel Yayınevi.

Gans, H. J. (2012). **Popüler Kültür ve Yüksek Kültür**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gevgilili, A. (1983). "Türkiye Basını", Murat Belge (Ed.), **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 1, s. 202-228, İstanbul: İletişim Yayınları.

Giddens, A. (2010). **Modernite ve Bireysel Kimlik**. İstanbul: Say Yayınları.

Giddens, A. (2012). **Sosyoloji**. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Goffman, E. (2009). **Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu**. İstanbul: Metis Yayınları.

Gülizar, J. (1983). "Türkiye Radyoları", Murat Belge (Ed.), **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 10, s. 2738-2747, İstanbul: İletişim Yayınları.

Güngör, N. (2010). **Cumhuriyet Döneminde İletişim: Kurumlar, Politikalar**. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Güngör, N. (2013). **İletişim: Kuramlar Yaklaşımlar**. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Hall, S. (1998). "Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik", Anthony D. King (der.), (Çev: G Seçkin & Ü.H. Yoldaş), **Kültür, Küreselleşme, Dünya Sistemi** içinde, Ankara: Bilim ve Sanat Kitabevi, s. 39-61.

Harvey, D. (2012). **Postmodernliğin Durumu**. Çev. Sungur Savran, İstanbul: Metis Yayınları.

Herman, E.S., McChesney, R.W. (2003)."Media Globalisation I: The US Experience and Influence", Robert C. Allen & Annette Hill (edt.), **The Television Studies Reader** içinde, London: Routledge.

Horkheimer, M. (1998). **Akıl Tutulması**. İstanbul: Metis Yayınları.

Huberman, L. (2014). **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Irak, D., Yazıcıoğlu, O. (2012). **Türkiye ve Sosyal Medya**. İstanbul: Okuyan-us Yayınları.

Jay, M. (2001). **Adorno**. Çev: Ünsal Oskay, İstanbul: Der Yayınları.

Jay, M. (2005). **Diyalektik İmgelem: Frankfurt Okulu ve Toplumsal Araştırmalar Enstitütüsünün Tarihi.** İstanbul: Belge Yayınları.

Jameson, F. (1991). **Postmodernism, or The Cultural Logic of Late Capitalism**. Durham: Duke University Press.

Kaplan, F.N. (2015). **60'lı Yıllar Aile Sineması**. İstanbul: Pales Yayınları.

Karakoç, E., Taydaş, O. (2013). "Toplumsal Dönüşüm Bağlamında Sosyal Medya ve Değişen Aile Kavramı", **Sosyal Medya Araştırmaları 1: Sosyalleşen Birey**, s. 207-224, Konya: Çizgi Yayınları.

Kaya, A. (2013). "Sosyal Paylaşım Ağlarının Kişilerarası İletişim Sürecine Etkisi Bağlamında Facebook", **Sosyal Medya Araştırmaları 1: Sosyalleşen Birey**, s. 155-205, Konya: Çizgi Yayınları.

Kazgan, G. (2013). **Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**. 5. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kejanlıoğlu, D.B. (2004). **Türkiye'de Medyanın Dönüşümü**. Ankara: İmge Kitabevi.

Kırık, A.M. (2015). "İnternet Teknolojisi ve Sayısal Yayıncılık Bileşkesinde Gelişen IPTV'nin Günümüzdeki Durumu". **Yeni Medya Çağında Televizyon**, edt. Sedat Özel, s. 128-169, İstanbul: Derin Yayınları.

Kırık, A.M. (2013). "Gelişen Web Teknolojileri ve Sosyal Medya Bağımlılığı". **Sosyal Medya Araştırmaları 1: Sosyalleşen Birey**, s. 69-101, Konya: Çizgi Yayınları.

Kocabaşoğlu, U. (1983). "Radyo", Murat Belge (Ed.), **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,** Cilt: 10, s. 2731-2737, İstanbul: İletişim Yayınları.

Koloğlu, O. (2010). "Cumhuriyet Dönemi İletişim Politikasına Genel Bakış", **Cumhuriyet Döneminde İletişim: Kurumlar, Politikalar**, s. 15-20, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Kuşay, Y. (2010). "Sosyal Medyanın Gücü ve Uygulama Örnekleri", **İkinci Medya Çağında İnternet**, s.61-89, İstanbul: Alfa Yayınları.

Laughey, D. (2010). **Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar**. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Kumar, K. (1995). **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Küçüksaraç, B. (2014). "Prosumer Kadınlar ve Kendin Yap (DIY) Bloglarında Üretim ve Tüketim Pratikleri", **Yeni Medya Araştırmaları:**

Kavramlar, Uygulamalar, Araştırmalar, s. 51-98, İstanbul: Literatürk Academia.

Lefebvre, H. (2013). **Gündelik Hayatın Eleştirisi II: Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri**. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2010). **Modern Dünyada Gündelik Hayat**. İstanbul: Metis Yayınları.

Lüküslü, D. (2014). **Türkiye'de "Gençlik Miti": 1980 Sonrası Türkiye Gençliği**. 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınevi.

Lyotard, J.F. (1997). **Postmodern Durum**. Çev. Ahmet Çiğdem, Ankara: Vadi Yayınları.

McQuail, D. (1994). **Mass Communication Theory: An Introduction**. London: Sage.

McQuail, D., Blumler, J., Brown, J. (1972). "The Television Audience: A Revised Perspective". D. McQuail (edt.), **Sociology of Mass Communication** içinde, London: Longman.

Meriç, N. (2000). **Osmanlı'da Gündelik Hayatın Değişimi: Adab-ı Muaşeret**. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Meyrowitz, J. (1985). **No Sense of Place**. New York: Oxford University Press.

Mitterlehner, R. (2012). **Aile ve Medya: Ebeveynlere Tavsiyeler**. Çev. Funda Sel ve Ebru Şeker-Albel, Saferinternet.at – Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend adına | Jugendpolitik Bölümü (Sektion II, bölüm 5) | Franz-Josefs-Kai 51 | 1010 Wien.

Morgan, L.H. (2010). **Eski Toplum 1**. İstanbul: Payel Yayınevi.

Morgan, L.H. (2010). **Eski Toplum 2**. İstanbul: Payel Yayınevi.

Mutlu, E. (2010). **Kitle İletişim Kuramları**. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Noelle-Neumann, E. (1984). **The Spiral of Silence: Public Opinion-Our Social Skin**. Chicago University Press.

Oskay, Ü. (2013). **"Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım"**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Oskay, Ü. (2010). **XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri: Kuramsal Bir Yaklaşım**. İstanbul: Der Yayınları.

Öker, Z. (2005). "Kurgusal Dünyanın Gölgesinde Bir Unutkan: Jean Baudrillard". **Kadife Karanlık**, s. 193-256, İstanbul: Su Yayınevi.

Özel, S. (2015). **Yeni Medya Çağında Televizyon**. Edt. Sedat Özel, İstanbul: Derin Yayınları.

Özer, İ. (2014). **Osmanlı'dan Cumhuriyete Yaşam ve Moda**. 4. Baskı, İstanbul: Truva Yayınları.

Özkan, G.Ş. (2014). "Ağ Tabanlı Sahnede Benliğin Sunumu: İdealize Edilmiş Duygular", **Yeni Medya Araştırmaları: Kavramlar, Uygulamalar, Araştırmalar**, s. 243-282, İstanbul: Literatürk Academia.

Özön, N. (1983). "Türk Sineması", Edt. Murat Belge, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 7, s. 1878-1916, İstanbul: İletişim Yayınları.

Öztürk, S. (2010). "Halk Eğitimi ve Kitle İletişim Araçları", **Cumhuriyet Döneminde İletişim: Kurumlar, Politikalar**, s. 181-210, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Poster, M. (1990). **The Mode of Information: Poststructuralism and Social Context**. The University of Chicago Press.

Postman, N. (2012). **Televizyon: Öldüren Eğlence**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Reijen, W. (1999). **Adorno: Bir Giriş**. İstanbul: Belge Yayınları.

Riesman, D., Glazer, N., Denney, R. (2001). **The Lonely Crowd, Revised Edition: A Study of The Changing American Character**. NY: Yale University Press.

Rigel, N., Batuş, G., Yücedoğan, G., Çoban, B. (2005). **Kadife Karanlık**. İstanbul: Su Yayınevi.

Sancar, S. (2014). **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar**. 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınevi.

Sayımer, İ. (2014). **Yeni Medya Araştırmaları: Kavramlar, Uygulamalar, Araştırmalar**. İstanbul: Literatürk Academia.

Sencer, M. (1983). "Türkiye'de Çocuk ve Aile", Edt. Murat Belge, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 2, s. 358-364, İstanbul: İletişim Yayınları.

Sennett, R. (2014). **Karakter Aşınması**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sennett, R. (2011). **Yeni Kapitalizmin Kültürü**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sennett, R. (2010). **Kamusal İnsanın Çöküşü**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Şerifsoy, S. (2013). "Aile ve Kemalist Modernizasyon Projesi, 1928-1950". **Vatan, Millet, Kadınlar**, Der. Ayşe Gül Altınay, 5. Baskı, s. 167-201, İstanbul: İletişim Yayınları.

Tekeli, Ş. (1983). "Kadın", Murat Belge (Ed.), **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 5, s. 1189-1204, İstanbul: İletişim Yayınları.

Tekeli, İ., Gülöksüz, Y. (1983). "Kentleşme, Kentlileşme ve Türkiye Deneyimi", Murat Belge (Ed.), **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 5, s. 1223-1238, İstanbul: İletişim Yayınları.

Tez, Z. (2009). **Gündelik Yaşam ve Eğlencenin Kültürel Tarihi**. İstanbul: Doruk Yayıncılık.

Tezcan, M. (2000). **Türk Ailesi Antropolojisi**. Ankara: İmge Kitabevi.

Toffler, A. (1980). **The Third Wave**. William Morrow & Company.

Topuz, H. (1973). **100 Soruda Türk Basın Tarihi**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Turan, E.A. (2014). "Yeni Medya Ortamları ile Dönüşen İzleyicinin Elektronik Sözlük ve Talk Show Ara Kesitinde İzlenmesi", **Yeni Medya Araştırmaları: Kavramlar, Uygulamalar, Araştırmalar**, s. 99-148, İstanbul: Literatürk Academia.

Uğurlu, E. G. (2014). "Ekran Kuşağında İki Çocuğun Ekranla Tanışma Hikâyesi", **Yeni Medya Araştırmaları: Kavramlar, Uygulamalar, Araştırmalar**, s. 27-49, İstanbul: Literatürk Academia.

Uzan, R., Hasdemir, T.A. (2010). "Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin Üst Yapı Kurumları: Matbuat Umum Müdürlüğü, Anadolu Ajansı ve Radyo", **Cumhuriyet Döneminde İletişim: Kurumlar, Politikalar**, s. 77-99, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Yengin, D. (2012). **Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum**. İstanbul: Derin Yayınları.

Makaleler

Adorno, T. (2003). "Neden Hala Felsefe". **Cogito**, Sayı: 36, s. 184-199.

Agate, J. R., Zabriskie, R. B., Agate, S., T., Poff, R. (2009). "Family Leisure Satisfaction and Satisfaction with Family Life", **Journal of Leisure Research**, Sayı: 41, s. 205-223.

Aladağ, İ., Yağbasan M. (2013). "Yeni Medya Akımlarına Türk İnsanının Uyum Sağlama Süreci (İstanbul İli Örneği)". **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 16, s. 673-688.

Arora, P. (2011). "Online Social Sites as Virtual Parks: An Investigation into Leisure Online and Offline". **The Information Society**, Sayı: 27, s. 113-120.

Aslan, N. (2009). "An Examination of Family Leisure and Family Satisfaction Among Traditional Turkish Families". **Journal of Leisure Research**, Sayı: 41 (2), s. 157-176.

Aytaç, Ö. (2002). "Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar". **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 1, s. 231-260.

Babey, S.H., Hastert, T.A., Wolstein, J. (2013). "Adolescent Sedentary Behaviors: Correlates Differ for Television Viewing Computer Use". **Journal of Adolescent Health**, Sayı: 52, s. 70-76.

Bank, A.M., Barr, R., Calvert, S.L., Parrott, W.G., McDonough S.C., Rosenblum, K. (2012). "Maternal Depression and Family Media Use: A Questionnaire and Diary Analysis". **Journal of Child & Family Studies**, Sayı: 21, s. 208-216.

Barua, A., Barua, A. (2012). "Gendering the Digital Body: women and computers". **AI & Soc**, Sayı: 27, s. 465-477.

Baym, N., Boyd, D. (2012). "Socially Mediated Publicness: An Introduction". **Journal of Broadcasting Electronic Media**, Cilt: 3, Sayı: 56, s. 320-329.

Boudreau, K., Consalvo, M. (2014). "Families and Social Network Games". **Information, Communication & Society**, Cilt: 9, Sayı: 17, s. 1118-1130.

Bowen, M. (1966). "The Use of Family Theory in Clinical Practice". **Comprehensive Psychiatry**, Cilt: 7, Sayı: 5, s. 345-374.

Boyd, D. (2007). "The Significance of Social Software". Thomas N. Burg ve Jan Schmidt, (ed.) **Blog Talks Reloaded: Social Software Research & Cases**, s. 15-30, Norderstedt: Social Software Lab.

Boz, H.A. (1999). "Kitle İletişim Araçları ve Suskunluk Sarmalı". **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 32, Sayı: 1, s. 41-48.

Burns, M.E., Pearson, J.C. (2011). "An Exploration of Family Communication Environment, Everyday Talk, and Family Satisfaction". **Communication Studies**, Cilt: 2, Sayı: 62, s. 171-185.

Buswell, L., Zabriskie, R.B., Lundberg, N., Hawkins, A.J. (2012). "The Relationship Between Father Involvement in Family Leisure and Family Functioning: The Importance of Daily Family Leisure". **Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal**, Cilt: 2, Sayı: 34, s. 172-190.

Campbell, M. (2005). "The Impact of the Mobile Phone on Young People's Social Life". **Social Change in the 21st Century Conference**.

Chatterjee, S. (2014). "A Sociological Outlook of Mobile Phone Use in Society". **International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies**, Cilt: 1, Sayı: 6, s. 55-63.

Chitakunye, P., Maclaran, P. (2014). "Materiality and Family Consumption: The Role of The Television in Changing Mealtime Rituals". **Consumption Markets & Culture**, Cilt: 1, Sayı: 17, s. 50-70.

Cornejo, R., Tentori, M., Favela, J. (2013). "Enriching in-person encounters through social media: A study on family connectedness for the elderly". **Int. J. Human-Computer Studies**, Sayı: 71, s. 889-899.

Correa, T., Hinsley, A.W., Zuniga, H.G. (2010). "Who interacts on the Web?: The intersection of users' personality and social media use". **Computers in Human Behavior**, Sayı: 26, s. 247-253.

Crowder, J.S., Sisson, S.B., Ramey, E., Arnold, S.H., Richardson, S., DeGrace, B.W. (2012). "How did the television get in the child's bedroom? Analysis of family interviews". **Preventive Medicine**, Sayı: 55, s. 623-628.

Çakır, F., Demir, N. (2014). "Üniversite Öğrencilerinin Akıllı Telefon Satın Alma Tercihlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma". **Dokuz**

Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 29, Sayı: 1, s. 213-243.

Çakmakçı, S. (2013). "Cumhuriyet Dönemi Popüler Aşk Romancılarından Muazzez Tahsin'in Romanlarında Batılı Yaşam Tarzının Sosyal Yaşamdaki Yansımaları". **Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Cilt: 1, Sayı: 8, s. 1181-1203, Ankara.

Çalışkan, N., Aslanderen, M. (2014). "Aile İçi İletişim ve Siber Yaşam: Teorik Bir Çözümleme". **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15 (2), s. 263-277.

Çelik, C. (2009). "Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din: Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması". Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi **Uluslararası Günümüz Türkiyesi'nde İslam Sempozyumu** bildirisi.

Çokluk, Ö., Yılmaz, K., Oğuz, E. (2011). "Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi". **Kurumsal Eğitimbilim**, Cilt: 1, Sayı: 4, s. 95-107.

Dilmen, N.E. (2007). "Yeni Medya Kavramı Çerçevesinde İnternet Günlükleri-Bloglar ve Gazeteciliğe Yansımaları". **Marmara İletişim Dergisi**, Sayı: 12, s. 113-123.

Ellison, Nicole - Boyd, Danah. (2013). "Sociality Through Social Network Sites". William H. Dutton (ed.), **The Oxford Handbook of Internet Studies**, Oxford: Oxford University Press.

Gentile, D.A., Walsh, D.A. (2002). "A Normative Study of Family Media Habits". **Applied Developmental Psychology**, Sayı: 23, s. 157-178.

Güreşçi, E. (2012). "Türkiye'de Kırsal Göçün Aile Üzerine Etkisi". **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 17, s. 149-161.

Harrington, M. (2014). "Practices and meaning of purposive family leisure among working and middle-class families". **Leisure Studies**, s.1-16.

Hertlein, K.M. (2012). "Digital Dwelling: Technology in Couple and Family Relationships". **Family Relations**, Sayı: 61, s. 374-387.

Hodge, C.J., Zabriskie, R.B., Fellingham, G., Coyne, S., Lundberg, N.R., Padilla-Walker, L.M., Day, R.D. (2012). "The Relationship Between

Media in the Home and Family Functioning in Context of Leisure". **Journal of Leisure Research**, Cilt: 3, Sayı: 44, s. 285-307.

İlhan, V. (2007). "Gündelik Hayatta E-Yaşam: İhtiyaç-Arzu Çelişkisi Çerçevesinde Yeni İletişim Teknolojileri Bağımlılığı". **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi**, Sayı: 30, s. 59-78.

Jayasinghe, L., Ritson, M. (2013). "Everyday Advertising Context: An Ethnography of Advertising Response in the Family Living Room". **Journal of Consumer Research**, Sayı: 40, s. 104-121.

Kart, E. (2014). "Boş Zamanın Çoklu Tüketim Mekanı Olarak İnternet ve Yeni Yaşam Tarzlarının İnşası". **Global Media Journal**, TR Edition, Cilt: 9, Sayı: 5, s. 180-218.

Kaypak, Ş. (2013). "Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme". **Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 4, s. 80-95.

Koca, C., Henderson, K.A., Asci, F.H., Bulgu, N. (2009). "Constraints to Leisure-Time Physical Activity and Negotiation Strategies in Turkish Women". **Journal of Leisure Research**, Cilt: 2, Sayı: 41, s. 225-251.

Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukophadyay, T., Scherlis, W. (1998). "Internet Paradox: A Social Technology That Reduces Social Involvement and Psychological Well-Being?". **American Psychologist**, Cilt: 53, Sayı: 9, Eylül 1998, s. 1017-1031.

Krcmar, M., Vieira, E.T. (2005). "Imitating Life, Imitating Television: The Effects of Family ana Television Models on Children's Moral Reasoning". **Communication Research**, Sayı: 32, s. 267-294.

Larson, R.W., Gillman, S.A. (1997). "Divergent Experiences of Family Leisure: Fathers, Mothers, and Young Adolescents". **Journal of Leisure Research**, Cilt: 1, Sayı: 29, s. 78-97.

Lee, P.S.N., Leung, L., Lo, V., Xiong, C., Wu, T. (2011). "Internet Communication Versus Face-to-face Interaction in Quality of Life". **Soc Indic Res**, Sayı: 100, s. 375-389.

Lee, S.J., Chae, Y.G. (2007). "Children's Internet Use in a Family context: Influence on Family Relationships and Parental Mediation". **Cyber Psychology & Behavior**, Cilt: 5, Sayı: 10, s. 640-644.

Levin, D. (2010). "Remote Control Childhood: Combating the Hazards of Media Culture in Schools". **New Horizons in Education**, Cilt: 3, Sayı: 58, s. 14-25.

Ley, B., Ogonowski, C., Hess, J., Reichling, T., Wan, L., Wulf, V. (2014). "Impacts of New Technologies on Media Usage and Social Behaviour in Domestic Environments". **Behaviour & Information Technology**, Cilt: 8, Sayı: 33, s. 815-828.

Lin, C.H., Lin, S.L., Wu, C.P. (2009). "The Effects of Parental Monitoring and Leisure Boredom on Adolescents' Internet Addiction". **Adolescence**, Cilt: 176, Sayı: 44, s. 993-1004.

Liu, Q.X., Fang, X.Y., Deng, L.Y., Zhang, J.T. (2012). "Parent-adolescent communication, parental Internet use and Internet-specific norms and pathological Internet use among Chinese adolescents". **Computers in Human Behavior**, Sayı: 28, s. 1269-1275.

Livingstone, S. (2010). "From Family Television to Bedroom Culture: young people's media at home". Devereux, Eoin, (ed.), **Media Studies: Key Issues and Debates**. London: SAGE Publications, s. 302-321.

Livingstone, S. (2008) "Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression". **New Media & Society**, Cilt: 3, Sayı: 10, s. 393-411.

Livingstone, S. (2005). "Mediating the Public/Private Boundary at Home: Children's Use of the Internet for Privacy and Participation". **Journal of Media Practice**, Cilt: 1, Sayı: 6, s. 41-51.

Livingstone, S. (1999). Livingstone, S., Bovill, M. **Young people, new media: report of the research project Children Young People and the Changing Media Environment**. Research report, Department of Media and Communications, London: London School of Economics and Political Science.

Marwick, A., Boyd, D. (2011a). "To See and Be Seen: Celebrity Practice on Twitter". **Convergence**, Cilt: 2, Sayı: 17, s. 139-158.

Marwick, A., Boyd, D. (2011b). "I Tweet Honestly, I Tweet Passionately: Twitter Users, Context Collapse, and the Imagined Audience". **New Media and Society**, Sayı: 13, s. 96-113.

Meisenbach, R.J. (2010). "The Female Breadwinner: Phenomenological Experience and Gendered Identity in Work/Family Spaces". **Sex Roles**, Sayı: 62, s. 2-19.

Mesch, G. S. (2006). "Family Relations and the Internet: Exploring a Family Boundaries Approach". **The Journal of Family Communication**, Cilt: 2, Sayı: 6, s. 119-138.

Offer, S. (2013). "Family Time Activities and Adolescents' Emotional Well-being". **Journal of Marriage and Family**, Sayı: 75, s. 26-41.

Özaşçılar, M. (2012). "Genç Bireylerin Cep Telefonu Kullanımı ve Bireysel Güvenlik: Üniversite Öğrencilerinin Cep Telefonunu Bireysel Güvenlik Amaçlı Kullanımları". **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 15, s. 43-74.

Padilla-Walker, L.M., Coyne, S.M., Fraser, A.M. (2012). "Getting a High-Speed Family Connection: Associations Between Family Media Use and Family Connection". **Family Relations**, Sayı: 61, s. 426-440.

Panek, E. (2014). "Left To Their Own Devices: College Students' 'Guilty Pleasure' Media Use and Time Management". **Communication Research**, Cilt: 4, Sayı: 41, s. 561-577.

Roberts, D.F. (2000). "Media and Youth: Access, Exposure, and Privatization". **Journal of Adolescent Health**, Sayı: 27, s. 8-14.

Rudi, J., Dworkin, J., Walker, S., Doty, J. (2014). "Parents' use of information and communications technologies for family communication: differences by age of children". **Information, Communication & Society**, Cilt: 1, Sayı: 18, s. 78-93.

Salehan, M., Negahban, A. (2013). "Social Networking on Smartphones: When Mobile Phones Become Addictive". **Computers in Human Behavior**, Sayı: 29, s. 2632-2639.

Süleymanov, A. (2010). "Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri". **İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 58, s. 197-216.

Şahsuvaroğlu, T., Ekşi, T. (2008). "Odak Grup Görüşmeleri ve Sosyal Temsiller Kuramı". **Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 28, s. 127-139.

Tubbs, C.Y., Roy, K.M, Burton, L.M. (2005). "Family Ties: Constructing Family Time in Low-Income Families". **Family Process**, Cilt: 1, Sayı: 44, s. 77-91.

Turrow, J. (2001). "Family Boundaries, Commercialism, and the Internet: A Framework for Research". **Applied Developmental Psychology**, Sayı: 22, s. 73-86.

Wong, B. Y., Cerin, E., Ho, S., Mak K., Lo, W., Lam, T. (2010). "Adolescents' Physical Activity: Competition Between Perceived Neighbourhood Sport Facilities and Home Media Resources". **International Journal of Pediatric Obesity**, Sayı: 5, s. 169-176.

Yan, W., Li, Y., Sui, N. (2014). "The Relationship between Recent Stressful Life Events, Personality Traits, Perceived Family Functioning and Internet Addiction among College Students". **Stress Health**, Sayı: 30, s. 3-11.

Yesil, M. M. (2014). "The Relationship Between Facebook Use and Personality Traits of University Students". **International Journal of Academic Research**, Cilt: 2, Sayı: 6, s. 75-80.

Yılmaz, A.S., Çetin, B.N. (2006). "Postmodernizm ve Kent". **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, s. 69-74, Erişim tarihi: 17.06.2015: web.firat.edu.tr

Zabriskie, R.B., Mccormick, B.P. (2001). "The Influences of Family Leisure Patterns of Family Functioning". **Family Relations**, Cilt: 50, Sayı: 3, Temmuz 2001, s. 281-289.

İnternet Kaynakları

Akbulut, U. (2011). *Cep Telefonu Hayatımıza Nasıl Girdi?* http://www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2009/11/CEP-TELEFONU-HAYATIMIZA-NASIL-G%C4%B0RD%C4%B0.EYL%C3%9CL-2011-Sondoc.pdf [16.05.2015].

Aktel, M. (2001). "Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları". *Süleyman Demirel Üniversitesi E-Dergi*, Cilt: 6, Sayı: 2, s. 193-202, http://sdu.edu.tr/edergi/index.php/iibfd/article/viewFile/2465/2210 [18.06.2015].

Altheide, D.L. (2009). "Media Participation in Everyday Life". *Journal of Leisure Sciences*, http://www.tandfonline.com/loi/ulsc20 [06. 11. 2014].

Cumhuriyet Gazetesi. (2015). *Dünyada ilk akıllı cep telefonunu kim icat etti?*http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bilim-teknik/194382/ Dunyadaki_ilk_akilli_cep_telefonunu_kim_icat_ett i_.html [16.05. 2015].

Danış, D. "Demografi: Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakış". *Ders 12: Şehirleşme*, http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/4160/mod_resource/content/1/TUBA12.pdf [18.02.2015].

Divina, F.M. (2006). "Media Education", "A Kit for Teachers, Students, Parents and Professionals" UNESCO, L'exprimeur - Paris, çev. RTÜK, http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/documents/ ogretmenler_icin_medya_egitimi.pdf [19.05.2015].

Doğan, İ. (1992). "Tanzimat Sonrası Sosyo-Kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi". *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi__i.pdf [20.05.2015].

Erverdi, E. (1992). *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık ve Aile Araştırmaları Kurumu, http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi__i.pdf [30.08.2015].

Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., Signorielli, N. (1980). "Media and The Family: Images and Impact". *George Gerbner Archive*, University of Pennsylvania Annenberg School for Communication, http://web.asc.upenn.edu/gerbner/archive.aspx [30.08.2015].

Geser, H. (2006). "Is The Cell Phone Undermining The Social Order?: Understanding Mobile Technology in a Sociological Perspective". *Sociology in Switzerland: Towards Cybersociety and Vireal Social Relations*, Zurich: Online Publications, http://socio.ch/intcom/t_hgeser28.pdf [30.08.2015].

Geser, H. (2006). "Pre-teen Cell Phone Adoption: Consequences For Later Patterns of Phone Usage and Involvement". *Sociology in Switzerland: Sociology of the Mobile Phone*, http://socio.ch/ mobile/t_geser2.htm [30.08.2015].

Haddon, L. (2000). "The Social Consequences of Mobile Telephony: Framing Questions". *Sosiale Konsekvenser av Mobiltelefoni*, Telenor, Oslo, http://www.researchgate.net/profile/Leslie_Haddon/ publication/240430571_The_Social_Consequences_of_Mobile_ Telephony_Framing_Questions/links/0deec52de8316effb9000000.pdf [30.08.2015].

Hooper, V., Zhou, Y. (2007). "Addictive, Dependent, Compulsive?: A Study of Mobile Phone Usage". *BLED 2007 Proceedings*, Paper 38, http://aisel.aisnet.org/bled2007/38 [30.08.2015].

IAB Türkiye. Türkiye İnternet Ölçümleme Araştırması, Nisan 2014: http://www.iabturkiye.org/sites/default/files/infografik_nisan.pdf [30.08.2015].

Internet World Stats: Usage and Population Statistics. (2014). *Internet, Facebook and Population Stats in Europe*, http://www. internetworldstats.com/stats4.htm [30.08.2015].

Karakaya, M. (2013). "Bir Bakışta Türk Medyası". *T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Müdürlüğü*, http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/Bir_Bakista_Turk_Medyasi_TR.pdf [22.05.2015].

Karataş, E. (2011). "İnternet'in Tarihçesi ve Türkiye'ye İnternetin Gelişi". *Ses @: Eğitim Teknolojilerinin Yeni Sesi*, http://seset.ceit. metu.edu.tr/2011/10/internetin-tarihcesi/ [16.05.2015].

Lenhart, A. (2012). Teens, Smartphones & Texting. *Pew Internet & American Life Project*, http://pewinternet.org/Reports/2012/Teens-and-smartphones.aspx [07.04.2015].

Livingstone, S., Ólafsson, K., Staksrud, E. (2011). "Social networking, age and privacy". *EU Kids Online*, London, http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIReports/ShortSNS.pdf [30.08.2015].

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Bilgisayarın Tarihçesi*, http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/06/15/701780/dosyalar/2013_12/17095309_blgsayar%C4%B1ntarhes.pdf [16.05.2015].

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Telefonun Tarihçesi*, http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/06/15/701780/dosyalar/2013_12/17093716_telefonuntarhes.pdf [16.05.2015].

Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). *Gazetecilik, Radyo, Televizyon Tarihi*, http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Radyo%20Televizyon%20Tarihi.pdf [16.05.2015].

Morley, D. (2005). *Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure*, http://monoskop.org/images/9/97/Morley_David_Family_Television_Cultural_Power_and_Domestic_Leisure_1988.pdf [29.08.2015].

Muros, B., Aragon, Y., Bustos, A. (2013). "Youth's Usage of Leisure Time With Video Games and Social Networks". *Media & Information Literacy,* http://milunesco.unaoc.org/resources/youths-usage-of-leisure-time-with-video-games-and-social-networks-2/ [11.02.2015].

Ortaylı, İ. (2001). "Türk Osmanlı Aile Yapısı". *Perşembe Konferansları*, Oturum başkanı: Gökşin Kekevi, s. 29-53, http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FPer%25c5%259fembe%2BKonferans%25c4%25b1%2BYay%25c4%25b1n%2Fperskonfyyn21.pdf [20.05.2015].

Özen, H. (1994). *Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadın Gazete ve Dergileri* (1868-1990). Google Books, https://books.google.com.tr/books/about/Tarihsel_s%C3% BCre%C3%A7_i%C3%A7inde_T%C3%BCrk_kad%C4%B1n_ga.html?id=1cFpAAAAMAAJ&redir_esc=y [25.06.2015].

Özkoçak, Y., Kars Tayanç, N. (2014). "Sanal Ortamda Kadının Boş Zaman Kullanımı ve Kendini Temsili". *International Conference on Communication, Media, Technology and Design*, http://www.cmdconf.net/2014/pdf/53.pdf [06.02.2015].

Ryan, A. (2013). "How Do You Spend Your Leisure Time?", http://www.bendalls.com.au/how-do-you-spend-your-leisure-time/ [06.02.2015].

Silverstone, R., Morley, D., Dahlberg, A., Livingstone, S. (1989). "Families, technologies and consumption: the household and information and communication technologies". CRICT discussion paper, *Centre for Research into Innovation, Culture & Technology*, Uxbridge, UK, http://eprints.lse.ac.uk/46657/ [30.08.2015].

Sosyal Medya Türkiye. (2010). "Türkiye'de İnternetin Kısa Tarihi", http://www.socialmediatr.com/blog/turkiyede-internetin-kisa-tarihi/ [31.01.2015].

Tabakoğlu, A. (1992). "Osmanlıların Kuruluş Yıllarında Türk Ailesi". *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi__i.pdf [20.05.2015].

Takeuchi, L. M. (2011). *Families matter: Designing media for a digital age,* The Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop, http://www.joanganzcooneycenter.org/wp-content/uploads/2011/06/jgcc_familiesmatter.pdf [30.08.2015].

Turan, R. (1992). "İlk Yazılı Türkçe Metinlerde Aile ve Unsurları". *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi__i.pdf [20.05.2015].

Turkle, S. (2010). *Alone Together*. Basic Books: New York, https://play.google.com/books/reader?printsec=frontcover&output=reader&id=_Dhf5xEZZD0C&pg=GBS.PR5.w.0.0.0.1 [12.11.2014].

Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2013. Ankara, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/taya2013trk.pdf

Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54d27b04884ab3.66246178 [30.08.2015].

Türkdoğan, O. (1992). "Türk Ailesinin Genel Yapısı". *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi__i.pdf [20.05.2015].

Türkiye Bilişim Dergisi, "Gençler Sosyal Medya Bağımlısı", *Türkiye Bilişim Dergisi*, Yıl: 42, Sayı: 167, http://www.bilisimdergisi.org/s167/ [23.06.2015].

Türkiye İstatistik Kurumu, Bilgisayar ve İnternet Kullanım Oranları, http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/HHBTKA2014/turkce/ozet-tablolar/index.html [30.08.2015].

Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye'de Cep Telefonu Sahipliği Oranları, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do;jsessionid=PGV7Vq1SVXry93TnvLfG9l5p4bFpWVY2Ljny8Qcy20D21vlMVl4J!1229636747?alt_id=1062 [30.08.2015].

Wallsten, S. (2013). "What Are We Not Doing When We Are Online". *National Bureau of Economic Research Working Paper Series*, http://www.nber.org/papers/w19549.pdf?new_window=1 [06.02.2015].

4. Basım

AKIŞKANLAR MEKANİĞİ VE HİDROLİK PROBLEMLERİ

Prof. Dr. Nusret Şekerdağ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 691
Teknik-Mühendislik No.: 59
ISBN : 978-605-133-592-6
© 4. Basım, Ekim 2016

AKIŞKANLAR MEKANİĞİ VE HİDROLİK PROBLEMLERİ

Prof. Dr. Nusret Şekerdağ

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şekerdağ, Nusret.
Akışkanlar Mekaniği ve Hidrolik Problemleri / *Nusret Şekerdağ*
4. Basım, VI + 220 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-592-6
1. Akışkanlar Mekaniği 2. Yük Kaybı 3. Basınç Yüksekliği 4. Enerji Denklemi 5. İdeal Akışkan

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

1993 yılında 3000 adet birinci baskısı yapılan "AKIŞKANLAR MEKANİĞİ ve HİDROLİK PROBLEMLERİ" isimli eser tamamen kendi imkanlarımla basımı ve dağıtımı yapılmıştır. Kitabın hiçbir tanıtımı yapılmadığı halde birçok okuyucudan çok büyük ilgi görmüş ve sürekli olarak aranan bir eser olmuştur. Kitabın 1. Baskısını gönderdiğim, konunun uzmanı birçok öğretim üyesinin de son derece iyi intibalarını aldım. Kitap için birçok üniversiteden sürekli istekte bulunulmuştur. Ancak benim bu isteklere cevap vermem oldukça zor olmuştur. Bu arada bazı ulusal yayınevinden kitabımın basılması için teklif gelmiş ve bu durum beni memnun etmiştir.

Kitabıma olan büyük talepten dolayı baskısı yeniden gözden geçirilmiş ve ek bazı problemlerle zenginleştirilmiş ve okuyucuya sunulmuştur. Bu yeni baskının ulusal bir yayınevinde basılarak dağıtılması halinde kitabımın çok tercih edilecek bir kitap olacağına büyük bir içtenlikle inanıyorum.

Prof. Dr. Nusret ŞEKERDAĞ

Fırat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi

ÖN SÖZ

Fırat Üniversitesinde 10 yılı aşkın bir süredir Mühendislik Fakültesi, Teknik Eğitim Fakültesi ve Meslek Yüksek Okullarında bu dersi vermiş bulunmaktayım.

Öğrencilerimden gelen istek ve arkadaşlarımın teşviki üzerine bir problem kitabı hazırlama düşüncesi bende doğdu.

Mühendislik ve diğer teknik konularda şimdiye kadar kullanılan M.K.S birim sisteminin yerini Uluslararası bir birim sistemi haline gelen SI (System' International) birim sisteminin aldığı görülmektedir. Dolayısıyla eski sistemde yazılmış olan piyasadaki mevcut kitapların bu yeni durum karşısında yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Gerek birim sisteminin değişmesi gerekse uzun zamandır ders verdiğim bu konuda hazırlamış olduğum bazı orijinal problemlerin okuyucuların istifadesine sunulması açısından bu kitabı yazmanın uygun olacağı kanaatine vardım.

İnşaat Mühendisliği, Çevre Mühendisliği, Teknik Eğitim Fakültesi Yapı Bölümleri ve hatta Makina Mühendisleri için de kısmen yardımcı olacak bu kitabın dizgisi (Şekiller, Formüller ve Metin kısmı), bilgisayarla bizzat tarafımdan, büyük bir titizlikle ancak 8 ayda bitirilebilmiştir.

Bütün bu çalışmamla, bu kitabın ülkenin tekniğine bir nebze olsun katkısı olursa kendimi çok mutlu sayacağım.

Mart 1993, Elazığ

Doç. Dr. Nusret ŞEKERDAĞ

İÇİNDEKİLER

1. HİDROSTATİK 1
1.1. Birim Sistemleri 1
1.2. Giriş 2
1.3. Basınç 2
1.4. Pascal Kanunu 3
1.5. Bir Yüzey Üzerine Etki Eden Basınç Kuvveti 13
1.6. Arşimet Kanunu 16
1.7. Rölatif Olarak Dengede Bulunan Sıvılar 40
2. SÜRTÜNMESİZ BİR BOYUTLU AKIM 47
2.1. Süreklilik ve Bernoulli Denklemi Uygulamaları 47
2.2. İmpuls - Momentum Teoremi Uygulamaları 68
3. BOYUT ANALİZİ 97
3.1. Giriş 97
3.2. Pi Teoremi (Buckingham) 97
3.3. Model Teorisi 98
3.4. Froude Kanununa Göre Model 98
3.5. Reynolds Kanuna Göre Model 99
4. BORU HİDROLİĞİ 109
4.1. Giriş 109
4.2. Enerji Kayıpları 109
4.3. Boruların Hidrolik Hesabı 111
5. POTANSİYEL AKIM 163
5.1. Giriş 163
5.2. Akım ve Potansiyel Fonksiyonları 164
5.3. Potansiyel Akımların Temel Denklemleri 165
5.4. Kompleks Değişkenler 165
6. AÇIK KANALLARDA AKIM 175
6.1. ÜNİFORM AKIM 175
6.1.1. Giriş 175
6.1.2. Üniform Akımda Hız İfadeleri 175
6.1.3. En Uygun Kesit 176
6.2. ÜNİFORM OLMAYAN AKIM 177
6.2.1. Giriş 177
6.2.2. Özgül Enerji, Kritik Rejim, Nehir ve Sel Rejim 177
6.2.3. Tedrici Değişken Akımların Hesabı 179
KAYNAKLAR 218

KAYNAKLAR

1. SAMESJ.," Mechanics of Fluids",Mc Graw Hill, 1962.

2. ÇEÇEN,K., "Hidrolik", İ.T.Ü., 1967.

3. SIĞINER, A., SÜMER, M., " Hidrolik Problemleri" Çağlayan Kitapevi, 1974, İstanbul.

4. ULUGÜR, M., " Hidrolik ve Su Kuvvetleri Problemleri" İnkilap ve Aka Kitapevi,1972, İstanbul.

5. SÜMER, M., UNSAL, İ., BEYAZIT, M., " Hidrolik" Birsen Yayınevi, 1983.

6. KARAHAN, M.E., " Boru ve Açık Kanal Hidroliği" Matbaa Teknisyenleri Basımevi, 1986, İstanbul.

7. TOPKAYA, H., " Hidrolik Problemleri" Güven Kitapevi, 1974, Ankara.

8. TANER, N., " Hidrolik " Cilt 2, Çağlayan Basımevi, 1973, İstanbul.

9. KING,H.W., WISLE, CO., WOODBURN, J.G., " Hydraulics " 1984, New York and London

10. SANSARCI,H., " Hidromckaniğe Giriş", Akdeniz Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, 1984, İsparta.

Dr. Serkan Deniz
Yrd. Doç. Dr. Selva Staub
Doç. Dr. Mesut Çimen

ALTI SİGMA YAKLAŞIMI VE SAĞLIK SEKTÖRÜNDEN BAŞARI ÖRNEKLERİ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 8
ISBN: 978-605-9663-07-6
© 1. Basım, Mart 2016

ALTI SİGMA YAKLAŞIMI VE SAĞLIK SEKTÖRÜNDEN BAŞARI ÖRNEKLERİ
Dr. Serkan Deniz, Yrd. Doç. Dr. Selva Staub, Doç. Dr. Mesut Çimen

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Deniz, Serkan; Staub, Selva; Çimen, Mesut.
Altı Sigma Yaklaşımı ve Sağlık Sektöründen Başarı Örnekleri/ *Serkan Deniz, Selva Staub, Mesut Çimen*
1. Basım, XVI+172., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-07-6
1. Altı Sigma 2. Sağlık Sektörü 3. Hastane

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

nobel BİLİMSEL ESERLER
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Giderek artan rekabet koşulları, yaşanan ekonomik ve sosyal değişimlerin tüketici ihtiyaç ve beklentilerine etkisi, müşteri memnuniyetinin artan önemi, işletmeleri ürün kalitesini ölçmeye ve iyileştirmeye zorlamıştır. Altı sigma yaklaşımı da ürün kalitesini ölçmek ve iyileştirmek için geliştirilmiş yaklaşımlardan biridir. Yaklaşımın temeli 1980'li yıllara dayanmakta ve günümüzde birçok şirket tarafından da kullanılmaktadır.

Ülkemizde kalite ve kalite yönetimine ilişkin çok sayıda eser bulunmasına rağmen altı sigma yaklaşımı konusunda çok az sayıda eser bulunmaktadır. Altı sigma yaklaşımının sağlık sektörü örneklerine yönelik kitap ölçeğinde yerli bir kaynak bulunmamaktadır. Bu kitap, sağlık hizmetlerinde altı sigma örneklerine yer veren ülkemizdeki ilk kaynaklardan biri olma niteliğindedir.

Kitabın serüveni, Dr. Serkan Deniz'in "Özel Hastanelerde Altı Sigmanın Uygulanmamasının Yöneticilere Göre Nedenleri: İstanbul İli Örneği" isimli doktora tez çalışması ile başlamıştır. İşletme alanında öğretim üyesi olan ve altı sigma konusunda yayınları bulunan tez danışmanı Yrd.Doç.Dr. Selva Staub ve Sağlık Yönetimi alanında öğretim üyesi olan tez izleme jüri üyesi Doç.Dr. Mesut Çimen'in katkıları ile tez kitap haline getirilmiştir. Kitabın ilk bölümünde altı sigma yaklaşımının tanımı, tarihçesi, sigma seviyesi, değişkenlik kavramı, altı sigma yaklaşımının ilkeleri ve altı sigma yaklaşımıyla diğer kalite yaklaşımlarının karşılaştırılması konuları açıklanmıştır. Diğer bölümlerde ise, altı sigma yaklaşımının yararları ve kritik başarı faktörleri, organizasyonların altı sigmaya geçişi, altı sigma süreç iyileştirme modeli, altı sigma uygulamalarında kullanılan araç ve teknikler, sağlık sektöründen başarı örnekleri başlıkları yer almıştır. Kitabın; öğrencilere, araştırmacılara, akademisyenlere, uygulayıcılara, yöneticilere, girişimcilere, sağlık ve kalite konusuna ilgi duyan herkese yararlı olacağını belirtmek istiyoruz.

Saygılarımızla

Bana gösterdikleri sabır için sevgili eşim Meral'e, biricik kızım İnci'ye ve her zaman bana destek olan babam Sadık annem Ayşe DENİZ'e teşekkürü bir borç bilirim. Yine çalışmalarımı destekleyen ve yardımlarından dolayı Prof.Dr. Yıldız ATAMER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Serkan DENİZ

Kariyerim boyunca bana destek olan aileme, özellikle uzun çalışma saatlerimde sabırla yanımda olan eşim Donald ve oğlum Bora Sean'a teşekkür ederim.

Selva STAUB

Her zaman olduğu gibi bu çalışmada da destekleri için eşim ve çocuklarıma teşekkür ediyorum.

Mesut ÇİMEN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **iii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **ix**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xiii**

1. BÖLÜM
GİRİŞ

2. BÖLÜM
ALTI SİGMA NEDİR?

2.1. Altı Sigma Yaklaşımının Tanımı 3
2.2. Altı Sigma Yaklaşımının Tarihçesi 5
2.3. Sigma Seviyesi 13
2.4. Değişkenlik 15
2.5. Altı Sigma Yaklaşımının İlkeleri 17
2.5.1. Müşteri Odaklılık 17
2.5.2. Verilere ve Gerçeklere Dayalı Yönetim 17
2.5.3. Sürece Odaklanma, Yönetim ve İyileştirme 18
2.5.4. Proaktif Yönetim 18
2.5.5. Sınırsız İşbirliği 18
2.5.6. Mükemmele Yöneliş, Başarısızlığa Karşı Hoşgörü 19
2.6. Altı Sigma Yaklaşımıyla Diğer Kalite Yaklaşımlarının Karşılaştırılması 19

3. BÖLÜM
ALTI SİGMA YAKLAŞIMININ YARARLARI VE KRİTİK BAŞARI FAKTÖRLERİ

3.1. Altı Sigma Yaklaşımının Yararları ve Zayıf Yönleri 23
3.2. Altı Sigma Uygulamalarında Kritik Başarı Faktörleri 24
3.2.1. Üst Yönetimin Katılım ve Desteğini Sağlamak 25
3.2.2. Altı Sigmayı İnsan Kaynaklarıyla İlişkilendirmek 26
3.2.3. Altı Sigma Yaklaşımındaki Araç ve Teknikleri Bilmek ve Kullanabilmek 27
3.2.4. Altı Sigmayı İşletme Stratejisiyle İlişkilendirmek 27
3.2.5. Altı Sigmayı Müşterilerle İlişkilendirmek 28
3.2.6. Altı Sigmayı Teşvik ve Ödülle İlişkilendirmek 28

3.2.7. Altı Sigmayı Tedarikçilerle İlişkilendirmek 29
3.2.8. Bilişim Teknolojileri Altyapısı 29
3.2.9. Eğitim 30
3.2.10. İletişim 32
3.2.11. Organizasyon Kültürü ve Kültürel Değişim 32
3.2.12. Organizasyonel Altyapı 33
3.2.13. Ölçüm Çerçevesi 33
3.2.14. Proje Seçimi ve Önceliklendirme 34
3.2.15. Proje Yönetimi Becerileri 34
3.2.16. Projeleri İzlemek ve Gözden Geçirmek 35

4. BÖLÜM

ORGANİZASYONLARIN ALTI SİGMAYA GEÇİŞİ

4.1. Altı Sigma Yaklaşımı Organizasyon İçin Uygun mudur? 37
4.2. Altı Sigma Organizasyonu 39
4.2.1. Üst Kalite Konseyi (Liderlik Grubu veya Konseyi) 39
4.2.2. Yönetim Temsilcisi 40
4.2.3. Kalite Şampiyonu (Şampiyon veya Sponsor) 41
4.2.4. Uzman Kara Kuşak 42
4.2.5. Kara Kuşak 43
4.2.6. Yeşil Kuşak 44
4.2.7. Sarı Kuşak 44
4.3. Altı Sigma Uygulama Stratejileri 45
4.3.1. Süreç Yönetimi 46
4.3.2. Süreç İyileştirme 47
4.3.3. Süreç Tasarımı 48
4.4. Altı Sigma Uygulamalarında Başlangıç Noktasının Belirlenmesi 50

5. BÖLÜM

ALTI SİGMA SÜREÇ İYİLEŞTİRME MODELİ: TÖAİK (DMAIC) METODOLOJİSİ

5. 1. Tanımlama (Define) Aşaması 54
5.1.1. Proje Tanımlama Belgesinin (Proje Beyanının) Geliştirilmesi 55
5.1.2. Müşteri Beklentilerinin Belirlenmesi 56
5.1.3 Üst Düzey Süreç Haritasının Geliştirilmesi (SIPOC) 58

5.2. Ölçme (Measure) Aşaması....60
5.2.1. Ne Ölçüleceğinin Seçilmesi....62
5.2.2. Operasyonel Tanımların Yapılması....62
5.2.3. Veri Kaynaklarının Belirlenmesi....63
5.2.4. Veri Toplama ve Örnekleme Planının Yapılması....63
5.2.5. Mevcut Durumun Ölçülmesi....64
5.2.5.1. Çıktı Performansının Ölçülmesi....64
5.2.5.2. Toplam Süreç Performansının Ölçülmesi....66
5.2.5.2.1. İç Başarı Oranı....66
5.2.5.2.2. Kalitesizlik Maliyeti....68
5.2.5.3. Süreç Yeterlilik Analizi....68
5.2.6. Ölçüm Sistemi Yeterlilik Analizi (Gage R&R)....72
5.3. Analiz (Analyze) Aşaması....75
5.3.1. Kök Nedenleri Araştırmak....75
5.3.1.1. Pareto Analizi....76
5.3.1.2. Frekans (Sıklık) Çizelgesi....78
5.3.1.3. Zaman Çizelgesi....79
5.3.1.4. Sebep-Sonuç Diyagramı....80
5.3.2. Kök Nedenleri Doğrulamak....81
5.3.2.1. İstatistiksel Doğrulama (Hipotez Testleri)....81
5.3.2.2. Deneysel Doğrulama....82
5.4. İyileştirme (Improve) Aşaması....82
5.4.1. Deney Tasarımı....84
5.4.1.1. Deneme Yanılma Yöntemi....85
5.4.1.2. Her Seferinde Bir Faktör Yaklaşımı....85
5.4.1.3. Faktöriyel Deneyler....86
5.4.1.3.1. Tam Faktöriyel Deneyler....86
5.4.1.3.2. Kesirli Faktöriyel Deneyler....86
5.5. Kontrol (Control) Aşaması....87
5.5.1. Önce-Sonra Analizi İle İyileştirmelerin İspatlanması....88
5.5.2. Standardizasyon ve Dökümantasyon (Belgelendirme)....89
5.5.3. İstatistiksel Proses Kontrol (İPK) Yöntemiyle Sürecin Kontrolü....89
5.5.3.1. Kontrol Şeması....90
5.5.3.1.1. Değişkenler (Nicel Veriler) İçin Kontrol Şemaları....92

5.5.3.1.2. Özellikler (Nitel Veriler) İçin Kontrol Şemaları 93
5.5.4. Projenin Kapatılması ve Raporlanması 93

6. BÖLÜM

ALTI SİGMA UYGULAMALARINDA KULLANILAN ARAÇ VE TEKNİKLER

6.1. Ağaç Diyagramı 96
6.2. Beyin Fırtınası Tekniği 98
6.3. Çetele Diyagramı (Tablosu) 99
6.4. Hata Türü ve Etkileri Analizi (HTEA) 100
6.5. Histogram 108
6.6. İlişkilendirme Diyagramı 110
6.7. Kalite Fonksiyon Yayılımı (QFD- Quality Function Deployment) 111
6.8. Matris Diyagramı 116
6.9. Poka-Yoke (Hatasızlaştırma) 117
6.10. Serpilme (Dağılım-Saçılma) Diyagramı 118
6.11. Süreç Akış Şeması (Süreç Haritası) 119
6.12. Yakınlık Diyagramı 121

7. BÖLÜM

SAĞLIK SEKTÖRÜNDE ALTI SİGMA YAKLAŞIMININ KULLANIMI

7.1. Sağlık Kavramı ve Sağlık Hizmetleri 123
7.1.1. Koruyucu Sağlık Hizmetleri 124
7.1.2. Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri 125
7.1.3. Rehabilite Edici Sağlık Hizmetleri 125
7.2. Sağlık Hizmetlerinin Özellikleri 126
7.3. Sağlık Hizmetlerinde Kalite 127
7.4. Sağlık Hizmetlerinde Kalite İle İlgili Öncü Çalışmalar 128
7.5. Sağlık Hizmetlerinde Kalitenin Boyutları 132
7.6. Sağlık Sektöründe Altı Sigma Yaklaşımı 134
7.7. Sağlık Sektöründe Altı Sigma Yaklaşımı İle İlgili Örnekler 136
KAYNAKLAR 157
EKLER 171
EK 1: Detaylı Sigma Dönüşüm Tablosu 171

KAYNAKLAR

Aichouni, M. (2012). On the Use of the Basic Quality Tools for the Improvement of the Construction Industry: A Case Study of a Ready Mixed Concrete Production Process. *International Journal of Civil & Environmental Engineering IJCEE-IJENS.* Vol: 12, No: 05. 28-35. Erişim Tarihi: 02 Şubat 2015, http://www.ijens.org/vol_12_i_05/127605-0808-ijcee-ijens.pdf

Akalın, H.E. (2000). Sağlık Hizmetlerinde Sürekli Kalite İyileştirme. *ANKEM Dergisi.* Sayı:14, No:3. 254-257. Erişim Tarihi: 01 Ekim 2015, http://www.ankemdernegi.org.tr/ANKEMJOURNALPDF/ANKEM_14_3_254_257.pdf

Akdur, R. (1999). *Türkiye'de Sağlık Hizmetleri ve Avrupa Topluluğu Ülkeleri İle Kıyaslanması.* Erişim Tarihi: 28 Eylül 2015, http://www.recepakdur.com/upload/ab_turkiye_kiyaslamasi.pdf

Akın, H.B. (2005). Hata Türü ve Etkileri Analizi (FMEA) ve Bir Uygulama. *Öneri Dergisi.* Cilt: 6, Sayı: 24. 271-278. Erişim Tarihi: 30 Ekim 2014, ULAKBİM Ulusal Veri Tabanları (UVT).

Akyalçın, B. (2010). *Hizmet İşletmelerinde Altı Sigma ve Hastane Uygulaması.* Yüksek Lisans Tezi. Ankara: T.C. Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim Tarihi: 06 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Alpaykut, S. (2014). Kalite Fonksiyon Göçerimi'nde Müşteri Sesinin Belirlenmesinde Yapısal Eşitlik Modelinin Kullanılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* Cilt: 16, Sayı: 1. 11-22. Erişim Tarihi: 21 Ekim 2014, http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt16.sayi1/06_ALPAYKUT.pdf

Altınoymak, F. (2010). *Hizmet Sektöründe Altı Sigma: Bankacılık Uygulaması.* Yüksek Lisans Tezi. İzmir: T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTez Merkezi/ tezSorguSonucYeni.jsp

Altuğ, M. (2010). *Altı Sigma Proje Uygulamalarının İşletmelerin Kazanımları Açısından Karşılaştırmalı Analizi.* Doktora Tezi. Ankara: T.C. Gazi Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı.* (7.Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık

Anbari, F.T. ve Kwak, Y.H. (2004). Success Factors in Managing Six Sigma Projects. *2004 Project Management Institute Research Conference, London, UK.* 1-14. Erişim Tarihi: 19 Mart 2014, http://home.gwu.edu/~kwak/Six_Sigma_PMI_2004.pdf

Antony, J. (2004). Six Sigma in The UK Service Organisations: Results From A Pilot Survey. *Managerial Auditing Journal.* Vol: 19, No: 8. 1006-1013. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2014, Emerald veritabanı.

Antony, J. (2012). A SWOT Analysis On Six Sigma: Some Perspectives From Leading Academics And Practitioners. *International Journal of Productivity and Performance Management*. Vol. 61, No:6. 691-698. Erişim Tarihi: 16 Ocak 2014, Emerald veritabanı.

Antony, J., Antony, F.J., Kumar, M. ve Cho, B.R. (2007). Six Sigma in Service Organisations: Benefits, Challenges and Difficulties, Common Myths, Empirical Observations and Success Factors. *International Journal of Quality & Reliability Management.* Vol: 24, No: 3. 294-311. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2014, Emerald veritabanı.

Antony, J. ve Banuelas, R. (2002). Key Ingredients for The Effective Implementation of Six Sigma Program. *Measuring Business Excellence.* 20-27. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2014, Emerald veritabanı.

Antony, J. ve Kumar, M. (2008). Six Sigma in a Hotel Industry: Some Preliminary Observations and Agenda for Future Research. Jaakko Kujala ve Päivi Iskanius (Ed.). *Proceedings of the 13th International Conference on Productivity and Quality Research ICPQR 2008: Productivity and Quality in Knowledge-based Organizations.* Oulu, Finland: University of Oulu, Department of Industrial Engineering and Management International Society of Productivit and Quality Research. 23-31. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2014, http://www.researchgate.net/publication/235983800_Proceedings_of_the_13th_International_Conference_on_Productivity_and_Quality_Research_-_ICPQR_2008

Aşkın, G. ve Birgün, S. (2010). Savaş Uçaklarının Bakım Faaliyetlerinde Hata Türü ve Etkileri Analizi. *Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi.* Cilt: 4, Sayı: 4. 1-10. Erişim Tarihi: 30 Ekim 2014, http://www.hho.edu.tr/HutenDergi/2010Temmuz/4_ ASKIN_BIRGUN.pdf

Ateş, G.S. (2008). *Altı Sigma Yaklaşımı ve Bir Bankada Müşteri Memnuniyetini Artırmaya Yönelik Altı Sigma Uygulamaları.* Yüksek Lisans Tezi. Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Ateş, M. (2011). Sağlık Hizmetleri. Metin Ateş (Ed.). *Sağlık İşletmeciliği İçinde* (1-24). (1.Baskı). Yayın No: 2525. İşletme-Ekonomi: 511. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Atmaca, E. ve Girenes, S.Ş. (2009). Literatür Araştırması: Altı Sigma Metodolojisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* Cilt: 14, Sayı:3. 111-126. Erişim Tarihi: 06 Ocak 2014, http://sablon.sdu.edu.tr/fakulteler/iibf/dergi/files/2009-3-6.pdf

Bandyopadhyay, J.K. ve Coppens, K. (2005). Six Sigma Approach to Healthcare Quality and Productivity Management. *International Journal of Quality & Productivity Management.* Vol: 5, No: 1. V1-V12. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, http://www.isqpm.org/2005%20Journal/Six%20Sigma%20Approach%20to%20Health%20Carel%20Quality%20Management-revised-1%20by%20Jay%20Bandyopadh yay%20and%20Karen%20Coppens.pdf

Banuelas, R., Antony, J. ve Brace, M. (2005). An Application of Six Sigma to Reduce Waste. *Quality and Reliability Engineering International.* 553-570. Erişim Tarihi: 01 Eylül 2015, Ebscohost veritabanı.

Bao, L., Chen, N., Shang, T., Fang, P., Xu, Z., Guo, W. ve Wang, Y. (2013). A Multicenter Study of the Application of Six Sigma Management in Clinical Rational Drug Use Via Pharmacist Intervention. *Turkish Journal of Medical Sciences.* 362-367. Erişim Tarihi: 14 Ocak 2014, Ebscohost veritabanı.

Baş, T. (2003). *Altı Sigma.* Kaliteofisi Yayınları No: 5. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, http://makine2.kocaeli.edu.tr/kalite/Sigma.pdf

Baysal, M.E., Canıyılmaz, E. ve Eren, T. (2002). Otomotiv Yan Sanayiinde Hata Türü ve Etkileri Analizi. *Teknoloji Dergisi.* Yıl:5. Sayı:1-2. 83-90. Erişim Tarihi: 30 Ekim 2014, http://jestech.karabuk.edu.tr/arsiv/1302-0056/2002/Cilt(5)/Sayi(1-2)/83-90.pdf

Bingöl, A.A. ve Erdural, S. (2015). Tasarım ve Mühendislik Gücümüz: Tasarımda 6 Sigma. *Roketsan Dergisi.* Sayı:6. 16-19. Erişim Tarihi: 12 Eylül 2015, http://www.roketsan.com.tr/wp-content/uploads/2015/01/ocak_2015_sayi_6.pdf

Bircan, H. ve Baycan, S. (2004). Sağlık Sektöründe Verimlilik ve Kalite Sistemi: Cumhuriyet Üniversitesi Hastanesi Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* Cilt: 28, No:2. 173-185. Erişim Tarihi: 06 Ekim 2015, http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1018.pdf

Bircan, H. ve Köse, S. (2012). Altı Sigma ve Firmaların Altı Sigmaya Bakış Açısı: Sivas-Kayseri İli Örneği. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi.*

Cilt:8, Yıl:8, Sayı:2. 107-129. Erişim Tarihi: 06 Ocak 2014, http://www.iibfdergi.ibu.edu.tr/ index.php/ijesr/article/viewFile/265/500

Bozkurt, R. (2010). *Kalite İyileştirme Araç ve Yöntemleri (İstatistiksel Teknikler).* (5.Basım). Milli Produktivite Merkezi Yayınları No:630. Ankara.

Burge, S. (2006). The Systems Thinking Tool Box. 1-11. Erişim Tarihi: 31 Ocak 2015, http://www.burgehugheswalsh.co.uk/uploaded/documents/MD-Tool-Box-V1.0.pdf

Chakraborty, A. ve Tan, K.C. (2012). Case Study Analysis of Six Sigma Implementation in Service Organisations. *Business Process Management Journal.* Vol: 18, No: 6. 992-1019. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2014, Emerald veritabanı.

Chauhan, A., Malik, R.K., Sharma, G. ve Verma, M. (2011). Performance Evaluation of Casting Industry by FMEA: A Case Study. *International Journal of Mechanical Engineering Applications Research.* Vol: 02, Issue: 02. 113-121. Erişim Tarihi: 31 Ocak 2015, http://technicaljournals.org/NPDF/IJMEAR-04-TJ-A18.pdf

Cho, J.H., Lee, J.H., Ahn, D.G. ve Jang, J.S. (2011). Selection of Six Sigma Key Ingredients (KIs) in Korean Companies. *The TQM Journal.* Vol: 23, No: 6. 611-628. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2014, Emerald veritabanı.

Coronado, R.B. ve Antony, J. (2002). Critical Success Factors For The Successful Impletation of Six Sigma Projects in Organizations. *The TQM Magazine.* Vol: 14, No: 2. 92-99. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2014, Emerald veritabanı.

Coşkun, A. (2009). Mükemmellik Tutkusu: Toplam Kalite Yönetimi ve Altı Sigma. *Bilim ve Teknik.* 70-75. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2014, http://www.vizyon21yy.com/documan/Genel_Konular/Standart_Kalite/Toplam_Kalite_Yonetimi_Alti_Sigma.pdf

Craven, E.D., Clark, J., Cramer, M., Corwin, S.J. ve Cooper, M.R. (2006). NewYork-Presbyterian Hospital Uses Six Sigma to Build A Culture of Quality and Innovation. *Journal of Organizational Excellence.* 11-19. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, Ebscohost veritabanı.

Çabuk, Y. ve Karayılmazlar, S. (2010). Altı Sigma Yaklaşımı. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi.* Cilt: 12, Sayı: 17. 93-99. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, http://bof.bartin.edu.tr/journal/1302-0943/2010/Cilt12/Sayi17/93-99.pdf

Çakır, E. (2011). *Yalın Altı Sigma ve Bir Uygulama.* Yüksek Lisans Tezi. İzmir: T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Çelikoğlu, Y. ve Bayhan, G.M. (2009). Altı Sigma Üzerine Bir Literatür Araştırması. *Endüstri Mühendisliği Dergisi.* Cilt:20, Sayı:4, Altı Sigma-Yalın Özel Sayısı. 7-34. Erişim Tarihi: 20 Ocak 2014, http://www.mmo.org.tr /resimler/dosya_ekler/ 927e65b1bad4403_ek.pdf?dergi=898

Çetin, C., Akın, B. ve Erol, V. (2001). *Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemi (ISO 9000-2000 Revizyonu) İlke, Süreç, Uygulama.* Canan Çetin (Ed.). (2.Baskı). Yayın No: 1094. İşletme-Ekonomi Dizisi: 119. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Dalgıç, S. (2011). *Türkiye'deki Altı Sigma Uygulamalarının Analizi; Sorunlar, Başarı Faktörleri ve İyileştirme Önerileri.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: T.C. Bahçeşehir Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Deniz, S. (2015). *Özel Hastanelerde Altı Sigmanın Uygulanmamasının Yöneticilere Göre Nedenleri: İstanbul İli Örneği.* Doktora Tezi. İstanbul: T.C. Haliç Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Desai, D.A., Antony, J. ve Patel, M.B. (2012). An Assessment of The Critical Success Factors for Six Sigma Implementation in Indian Industries. *International Journal of Productivity and Performance Management.* Vol: 61, No: 4. 426-444. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2014, Emerald veritabanı.

Devecioğlu, S. ve Yücel. A.S. (2012). Spor Sektörü ve Altı Sigma Yönetim Modeli. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi.* 17-24. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2014, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/17/1714/18311.pdf

Duru, N., Koç, K.H. ve Taş, Y. (2011). İşletmelerde Hatasızlığa Yönelim, Altı Sigma ve Hata Türü Etkileri Analizi. *Düzce Üniversitesi Ormancılık Dergisi.* Cilt: 7, Sayı:1. 56-67. Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2014, http://ordergi.duzce.edu.tr/Dokumanlar/arsiv/2011_sayi_1.pdf

Eckes, G. (2007). *Herkes İçin Altı Sigma.* Banu Adıyaman (Çev). MediaCat Kitapları. (2.Baskı). İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri A.Ş.

Efil, İ. (2010). *Toplam Kalite Yönetimi*. (7.Baskı). Bursa: Dora Yayıncılık Ltd. Şti.

Elbireer, A., Chasseur, J.L. ve Jackson, B. (2013). Improving Laboratory Data Entry Quality Using Six Sigma. *International Journal of Health Care Quality Assurance.* Vol: 26, No: 6. 496-509. Erişim Tarihi: 10 Kasım 2015, Emerald veritabanı.

Eleren, A. (2007). Eğitim Başarısının Artırılmasında Süreç Geliştirme Yöntemlerinin Kullanılması ve Bir Uygulama. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi.* Cilt: IX, Sayı: II. 1-25. Erişim Tarihi: 30 Ekim 2014, http://www.iibfdergi.aku.edu.tr/pdf/9_2/1.pdf

Eyüboğlu, F. (2010). *Süreç Yönetimi Nedir? Ne Değildir?* Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2014, http://www.filizeyuboglu.com/

Firuzan, A.R., Alpaykut, S. ve Gerger, A. (2013). Yalın Altı Sigma Projeleri İçin Kritik Başarı Faktörleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* Cilt: 14, Sayı: 4. 65-79. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2014, http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt14.say%C4%B14/09%20FIRUZANALPAYKUTGERGER.pdf

Galganski, C.J. ve Thompson, J.M. (2008). Six Sigma: An Overview and Hospital Library Experience. *Journal of Hospital Librarianship.* Vol. 8(2). 133-144. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, Ebscohost veritabanı.

Genç, S. (2011). *6-Sigma Kılavuzu: 14 Kolay Bilgi.* İstanbul Sanayi Odası Kalite ve Teknoloji İhtisas Kurulu (ISO-KATEK). ISO Yayın No: 2011/28. İstanbul. Erişim Tarihi: 06 Ocak 2014, www.iso.org.tr/sites/1/upload/files/14-Alti_Sigma-215.pdf

George, M., Rowlands, D. ve Kastle, B. (2010). *Yalın Altı Sigma.* Barış Gökçer Akbay (Çev). (2.Baskı). Ankara: S.P.A.C. Danışmanlık Ltd. Şti.

Goh, T.N. (2011). Six Sigma in Industry: Some Observations After Twenty-Five Years. *Quality and Reliability Engineering International.* 221-227. Erişim Tarihi: 01 Eylül 2015, Ebscohost veritabanı.

Gosnik, D. ve Vujica, H.N. (2010). Success Factors for Six Sigma Implementation in Slovenian Manufacturing Companies. *Advances in Production Engineering & Management.* 205-216. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2014, Ebscohost veritabanı.

Gökçe, B. ve Taşgetiren, S. (2009). Kalite İçin Deney Tasarımı. *Makine Teknolojileri Elektronik Dergisi.* Cilt: 6, No: 1. 71-83. Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2014, http://teknolojikarastirmalar.com/pdf/tr/1_060109_7_Gokce.pdf

Gül, Y. (2010). Avrupa'da Hastane Akreditasyonu. http://www.kalite.saglik.gov.tr/content/files/kongre/kongre_2011/sunumlar/Kongre2sunumpdf/1mayis2010/ABHastaneAkreditasyonuYenergul.pdf. Erişim Tarihi: 01 Ekim 2015.

Gümüşoğlu, Ş. (1996). *İstatistiksel Kalite Kontrolü*. (1.Baskı). Yayın No: 616. İşletme-Ekonomi Dizisi: 60. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Gündüz, N. (2007). *Altı Sigma Tekniği ve Bir Uygulama Örneği.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Güneyli, O. (2009). *Sağlık Sektöründe Altı Sigma Uygulaması.* Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Gürsakal, N. (2005). *Altı Sigma Müşteri Odaklı Yönetim.* (2.Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Gürsakal, N. ve Oğuzlar, A. (2003). *Altı Sigma.* Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No:205. Vipaş A.Ş. Yayın No:81. Bursa: Vipaş A.Ş.

Halis, M. (2000). *Paradigmadan Uygulamaya Toplam Kalite Yönetimi ve ISO-9000 Kalite Güvence Sistemleri ve ISO-9002 Kalite Belgesi Çalışmaları.*

(1.Baskı). Yayın No: 1010. İşletme-Ekonomi Dizisi: 110. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Hayran, O. (1997). Sağlık Hizmetleri. Osman Hayran ve Haydar Sur (Ed.). *Hastane Yöneticiliği İçinde* (15-27). Nobel Tıp Kitabevleri Ltd.Şti.

Heuvel, J.V.D., Does, R.J.M.M. ve Bisgaard, S. (2005). Dutch Hospital Implements Six Sigma. *Six Sigma Forum Magazine.* 11-14. Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2014, http://ibisuva.nl/assets/publicaties/artikelen/2005-vandenheuvel-dutch.pdf

Heuvel, J.V.D., Does, R.J.M.M. ve Vermaat, M.B.T. (2004). Six Sigma in a Dutch Hospital: Does It Work in the Nursing Department? *Quality and Reliability Engineering International.* 419-426. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, Ebscohost veritabanı.

Işığıçok, E. (2005). *Altı Sigma Kara Kuşaklar İçin Hipotez Testleri Yol Haritası.* (1.Baskı). Sigma Center Yönetim Sistemleri Yayın No:1. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Işığıçok, E. (2011). *100 Soruda Altı Sigma.* Bursa: Marmara Kitabevi.

Işık, O. (2013). Kalite İyileştirmede Kullanılan Araçlar. Sıdıka Kaya (Ed.). *Sağlık Kurumlarında Kalite Yönetimi İçinde* (150-179). (1.Baskı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2864. Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1821. Eskişehir. Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2014, http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/sak208u.pdf

Jenab, K. ve Staub, S. (2012). Analyzing Management Style and Successful Implementation of Six Sigma. *International Journal of Strategic Decision Sciences,* 3(3). 13-23.

Kansoy, O. ve Dirgar, E. (2009). Altı Sigma Nedir? *e-Journal of New World Sciences Academy Qualitative Studies.* Volume: 4, Number: 1. 14-23. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2014, http://www.newwsa.com/download/gecici_makale_dosyalari/ A611QY988QGT848M-4.pdf

Kavuncubaşı Ş. (2000). *Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi.* Ankara: Siyasal Kitabevi

Kaya, S. (2013). Sağlık Hizmetlerinde Kalite Kavramı. Sıdıka Kaya (Ed.). *Sağlık Kurumlarında Kalite Yönetimi İçinde* (2-29). (1.Baskı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2864. Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1821. Eskişehir. Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2014, http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/sak208u.pdf

Kayral, İ.H. (2014). Sağlık Hizmetlerinde Kalite Karmaşası: Sağlık Hizmetleri Çok Boyutlu Kalite Modeli. *Verimlilik Dergisi.* Sayı: 2014/3. 65-81. Erişim Tarihi: 07 Ekim 2015, http://www.academia.edu/11463154/Sa%C4%9Fl%C4%B1k_Hizmetlerinde_Kalite_Karma%C5%9Fas%C4%B1_Sa%C4%9Fl%C4%B1k_Hizmetleri_%C3%87ok_Boyutlu_Kalite_Modeli_

Khoury, S., Jenab, K., Staub, S. ve Mode, M. (2013). Logistics Managers' Views of Six Sigma Integration Within Logistics Operations. *International Journal of Applied Decision Sciences.* Vol: 6, No: 1, 35-49.

Kılıç, B. ve Babat, D. (2011). Kalite Fonksiyon Göçerimi: Yiyecek İçecek İşletmelerine Yönelik Kuramsal Bir Yaklaşım. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 13 (20).* 93-104. Erişim Tarihi: 22 Ekim 2014, http://dergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/haziran2011/93-104.pdf

Koçel, T. (2013). *İşletme Yöneticiliği.* (14.Baskı). Yayın No: 2551. İşletme-Ekonomi Dizisi: 521. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Köse, M.S. (2009). *Altı Sigma ve Firmaların Altı Sigma'ya Bakış Açısı: Sivas ve Kayseri İli Örneği.* Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Kundi, O.H.K. (2005). A Study of Six Sigma Implementation and Critical Success Factors. *Pakistan's 9th International Convention on Quality Improvement.* Karachi, Pakistan. 1-12. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2014, http://piqc.edu.pk/casestudies/Obaidullah_Hakeem_Khan_Kundi_Critical_Success_Factors_for_Implementing_Six_Sigma_Case_Study_PIQC.pdf

Kwak, Y.H. ve Anbari, F.T. (2006). Benefits, Obstacles, and Future of Six Sigma Approach. *Technovation 26.* 708–715. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2014, Science Direct veritabanı.

Lama, J.D.L., Fernandez, J., Punzano, J.A., Nicolas, M., Nin, S., Mengual, R., Ramirez, J.A., Raya, A.L., Ramos, G. (2013). Using Six Sigma Tools to Improve Internal Processes in A Hospital Center Through Three Pilot Projects. *International Journal of Healthcare Management.* Vol: 6, No:3. 158-167. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, Ebscohost veritabanı.

Liberatore, M.J. (2011). Six Sigma in Healthcare Delivery. *2011 Northeast Decision Sciences Institute Proceedings - April 2011.* 440-459. Erişim Tarihi: 14 Ocak 2014, Ebscohost veritabanı.

Linderman, K., Schroeder, R.G., Zaheer, S. ve Choo, A.S. (2003). Six Sigma: A Goal-Theoretic Perspective. *Journal of Operations Management.* 193–203. Erişim Tarihi: 01 Eylül 2015, Science Direct veritabanı.

Lloyd, D.H. ve Holsenback, J.E. (2006). The Use of Six Sigma in Health Care Operations: Application and Opportunity. *AHCMJ.* Volume 2. 41-49. Erişim Tarihi: 14 Ocak 2014, Ebscohost veritabanı.

Maxwell, R.J. (1992). Dimensions of Quality Revisited: From Thought to Action. *Quality in Health Care.* 171-177. Erişim Tarihi: 01 Ekim 2015, http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1055007/pdf/qualhc00003-0023.pdf

Memiş, S.A. (2012). Son Dönemdeki Sağlık Harcamalarının Analizi. *Değerlendirme Notu.* Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı: TEPAV Yaşam Bilimleri ve Sağlık Politikası Enstitüsü. Erişim Tarihi: 11 Eylül 2015, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1354282721-9.Son_Donemdeki_Saglik_Harcamalarinin_Analizi.pdf

Nonthaleerak, P. ve Hendry, L. (2008). Exploring The Six Sigma Phenomenon Using Multiple Case Study Evidence. *International Journal of Operations & Production Management.* Vol. 28, No: 3. 279-303. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2014, Emerald veritabanı.

Oymak, H., Açıkgöz, A., Polat, İ., Karaca, B. ve Çelebi, İ. (2009). *Toplam Kalite Yönetimi.* (2.Baskı). SGK Strateji Geliştirme Başkanlığı. Yayın No: 6. Ankara.

Öncül, K. (2012). *Altı Sigma Yönteminin Konfeksiyon İşletmelerinde Uygulanabilirliği.* Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ tezSorguSonucYeni.jsp

Özevren, M. (1997). *Toplam Kalite Yönetimi (Temel Kavramlar ve Uygulamalar).* (1.Basım). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Özkan, C. (1999). *KOBİ'lerde Kalite Geliştirme Süreci ve Uygulama Örnekleri.* İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1999-71. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014, www.ito.org.tr/itoyayin/0000081.pdf

Öztürk, S.T. (2012). *Altı Sigma ve İşletmelerin Altı Sigma'dan Kaçınma Sebepleri.* Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ tezSorguSonucYeni.jsp

Özveri, O. ve Dinçel, D. (2012). Altı Sigma Proje Seçim Yöntemleri ve Bir Hastanede Uygulanması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* Cilt:27, Sayı:2. 55-78. Erişim Tarihi: 06 Ocak 2014, http://kutuphane.dogus.edu.tr/makale/1302504X/2012/cilt27/sayi2/M0013737.pdf

Pande, P.S., Neuman, R.P. ve Cavanagh, R.R. (2012). *Six Sigma Yolu: GE, Motorola ve Zirvedeki Diğer Firmaların Performanslarını Yükseltme Yöntemleri.* Nafiz Güder ve Güneş Tokcan (Çev). İstanbul: Klan Yayınları.

Parikshit, P., Nair, V. ve Nikunj, P. (2013). A Review on Use of Mistake Proofing (Poka Yoke) Tool in Blow Molding Process. *International Journal of Science and Research (IJSR).* Volume: 2, Issue: 2. 93-97. Erişim Tarihi: 01 Şubat 2015, http://www.ijsr.net/archive/v2i2/IJSRON2013431.pdf

Pexton, C. (2010). *A Sampling of Six Sigma Success in Healthcare.* Erişim Tarihi: 05 Şubat 2014,www.isixsigma.com/industries/healthcare/measuring-six-sigma-results-healthcare-industry/

Polat, A., Cömert, B. ve Arıtürk, T. (2010). *Altı Sigma Vizyonu.* (2.Baskı). Ankara: S.P.A.C. Danışmanlık Ltd. Şti.

Pyzdek, T. (2003). *The Six Sigma Handbook: A Complete Guide for Green Belts, Black Belts, and Managers at All Levels.* Revised and Expanded Edition. The McGraw-Hill Companies. Erişim Tarihi: 28 Mart 2014, http://www.gmpua.com/QM/Book/The%20six%20sigma%20handbook.pdf

Rakesh, R., Jos, B.C. ve Mathew, G. (2013). FMEA Analysis for Reducing Breakdowns of A Sub System in the Life Care Product Manufacturing Industry. *International Journal of Engineering Science and Innovative Technology (IJESIT).* Volume: 2, Issue: 2. 218-225. Erişim Tarihi: 31 Ocak 2015, http://www.ijesit.com/Volume%202/Issue%202/IJESIT201302_34.pdf

Reddy, L.K.V. ve Shammari, F.A. (2013). Six Sigma Approach on Discharge Process Turnaround time in King Khalid Hospital, Hail, Saudi Arabia. *Australian Journal of Basic and Applied Sciences.* 523-533. Erişim Tarihi: 29 Haziran 2015, http://ajbasweb.com/old/ajbas/2013/December/523-533.pdf

Sambhe, R.U. ve Dalu, R.S. (2011). Evaluating Six Sigma Implementation in Medium Scale Indian Automotive Enterprises. *International Journal of Engineering Science and Technology (IJEST).* Vol: 3, No: 3. 1790-1796. Tarihi: 18 Ocak 2014, http://www.ijest.info/docs/IJEST11-03-03-246.pdf

Sarıkaya, N. (2003). *Toplam Kalite Yönetimi.* (1.Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Satı, Z.E. ve Gülay, K. (2012). Altı Sigma Yönteminin Bir Enerji Santralinde Uygulanması. *Business and Economics Research Journal.* Volume:3, Number:4. 143-163. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, http://www.berjournal.com/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/BERJ%203(4)12%20Article%209%20 pp.143-163.pdf

Sehwail, L. ve DeYong, C. (2003). Six Sigma in Health Care. *International Journal of Health Care Quality Assurance Incorporating Leadership in Health Services.* i-v. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2014, Emerald veritabanı.

Sevinç, G. (2013). *Altı Sigma Yaklaşımı İle Süreç İyileştirme ve Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: T.C. Maltepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Sharma, S. ve Chetiya, A.R. (2012). An Analysis of Critical Success Factors for Six Sigma implementation. *Asian Journal on Quality.* Vol: 13, No: 3. 294-308. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2014, Emerald veritabanı.

Singh, M., Khan, I.A. ve Grover, S. (2012). Tools and Techniques for Quality Management in Manufacturing Industries. *Proceedings of the National Conference on Trends and Advances in Mechanical Engineering.* Faridabad, Haryana, India: YMCA University of Science & Technology,. 853-859. Erişim Tarihi: 01 Şubat 2015, http://ymcaust.ac.in/tame2012/cd/industrial/IE-30.pdf

Siraj, F., Nordin, N. ve Yusoff, N. (2008). Quality Function Deployment Analysis Based on Neural Network and Statistical Results. *IJSSST***.** Vol: 9, No. 2. 73-81. Erişim Tarihi: 31 Ocak 2015, http://ijssst.info/Vol-9/No-2/paper8.pdf

SPAC. (2003). *Altı Sigma Nedir?* (1.Baskı). Ankara: S.P.A.C. Altı Sigma Danışmanlık Ltd. Şti.

Staub, S., Khoury, S. ve Jenab, K. (2015). Mapping SAP-Six Sigma Resources to Agile Management Processes. *International Journal of Industrial Engineering and Production Research***.** Vol:26, No:3. 163-173. Erişim Tarihi: 29 Ocak 2016, http://ijiepr.iust.ac.ir/browse.php?mag_id=43&slc_lang=en&sid=1

Sümbüloğlu, K. ve Sümbüloğlu, V. (1998). *Biyoistatistik***.** (8.Baskı). Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

Şahin, N. (2012). *Üretimde Altı Sigma Yaklaşımının Üretimde Toplam Kalite Yönetimi Anlayışı Çerçevesinde Bir Uygulaması.* Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Şimşek, M. (2000). *Sorularla Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemleri***.** (1.Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

Şimşek, M. (2001). *Toplam Kalite Yönetimi.* (3.Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

Taner, M.T., Sezen, B. ve Antony, J. (2007). An Overview of Six Sigma Applications in Healthcare Industry. *International Journal of Health Care Quality Assurance***.** Vol. 20 No. 4. 329-340. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2014, Emerald veritabanı.

Tengilimoğlu, D., Işık, O. ve Akbolat, M. (2012). *Sağlık İşletmeleri Yönetimi.* (4.Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Tezsürücü, D.ve Tunail, İ. (2010). Altı Sigma Metodolojisi ve Otomotiv Sektöründe Bir Örnek Olay İncelemesi. *Celal Bayar S.B.E. Sosyal Bilimler Dergisi***.** Cilt: 8, Sayı: 1. 129-146. Erişim Tarihi: 04 Ocak 2015, http://www.arastirmax.com/system/files/dergiler/123831/makaleler/8/1/arastirmax-alti-sigma-metodolojisi-otomotiv-sektorunde-bir-ornek-olay-incelemesi.pdf

Thompson, J., Miller, T., Krantz, A. ve Thomas, T. (2008). Six Sigma Engages Physicians in Achieving Strategic Performance Improvement at OSF Saint Francis Medical Center. *Global Business and Organizational Excellence***.** 6-20. Erişim Tarihi: 14 Ocak 2014, Ebscohost veritabanı.

Trusko, B.E., Pexton, C., Harrington, H.J. ve Gupta, P. (2007). *Improving Healthcare Quality and Cost With Six Sigma.* (1.Baskı). ABD, New Jersey: FT Press. Erişim Tarihi: 30 Ocak 2014, http://ptgmedia.pearsoncmg.com/images/9780133093629/samplepages/013309362X.pdf

Türkan, Y.S., Manisalı, E. ve Çelikkol, M.F. (2009). Türk İmalat Sektöründe Altı Sigma Proje Başarısına Etki Eden Kritik Başarı Faktörlerinin Analizi. *Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi: Sigma 27.* 105-117. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2014, http://kutuphane.dogus.edu.tr/makale/13047191/2009/cilt27/sayi2/M0006784.pdf

Ülgen, H. ve Mirze, S.K. (2013). *İşletmelerde Stratejik Yönetim.* (6.Baskı). İşletme-Ekonomi Dizisi: 581. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Yakıt, O. (2011). Hata Türü Etkileri Analizi'nde Kullanılan Risk Öncelik Sayısı Hesaplama Yöntemlerinin Karşılaştırılması: Gamateks Tekstil San. ve Tic. A.Ş. Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi.* Cilt: 3, Sayı:5. 107-123. Erişim Tarihi: 30 Ekim 2014, http://edergi.sdu.edu.tr/index.php/sduvd/article/view/2640/2567

Yeginol, F. (2008). Neden Kalite Fonksiyon Göçerimi. *İşletme Fakültesi Dergisi.* Cilt 9, Sayı 1. 7-15. Erişim Tarihi: 21 Ekim 2014, http://www.dergipark.ulakbim.gov.tr/deuifede/article/download/5000035474/5000034490

Yılmaz, B.S. (2000). Hata Türü ve Etki Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* Cilt: 2, Sayı: 4. 133-150. Erişim Tarihi: 29 Ekim 2014, http://makine2.kocaeli.edu.tr/kalite/hata.pdf

Yücel, Ö. (2007). Konfeksiyon Üretiminde Hata Türü ve Etkileri Analizi. *Tekstil ve Konfeksiyon Dergisi.*126-131. Erişim Tarihi: 30 Ekim 2014, http://www.tekstilvekonfeksiyon.com/pdf/20090723110725.pdf

Yüksel, H. (2012). *Yalın Sağlık.* (1.Basım). Yayın Numarası: 515. İktisadi-İdari Bilimler Numarası: 099. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Yazarsız Kaynaklar

https://kalite.saglik.gov.tr/index.php?lang=tr&page=46&newsCat=1&newsID=1248. Erişim Tarihi: 25 Ocak 2016.

http://sixsigmatraining.expertmarket.co.uk/Six-Sigma-Belt-Colours-and-Levels-Explained. Erişim Tarihi: 05 Eylül 2015.

www.arcelikas.com/sayfa/216/Alti_Sigma. Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2014.

www.bsh-group.com.tr/page.aspx?id=53. Erişim Tarihi: 28 Aralık 2015.

www.capital.com.tr/six-sigma-zamani-haberler/15711.aspx. Erişim Tarihi: 07 Ocak 2014.

www.cardeacert.com/fmea-nedir.htm. Erişim Tarihi: 31 Ekim 2014.

www.jointcommission.org/assets/1/6/TJC_history_timeline_2014.pdf. Erişim Tarihi: 02 Ekim 2015.

www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.224.pdf. Erişim Tarihi: 13 Ekim 2015.

www.procen.com.tr/altisigma5.htm. Erişim Tarihi: 04 Haziran 2014.

www.saglik.gov.tr/KlinikKalite/belge/1-17646/tanimlar.html. Erişim Tarihi: 07 Ekim 2015.

www.sixsigmaonline.org/six-sigma-training-certification-information/six-sigma-belt-levels-broken-down/. Erişim Tarihi: 05 Eylül 2015.

www.tei.com.tr/yeni/hakkimizda-kalite-sixSigma.asp. Erişim Tarihi: 05 Eylül 2015.

www.uytes.com.tr/ipk/gage.html. Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2014.

www.villanovau.com/six-sigma-improving-healthcare/. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2014.

www.who.int/suggestions/faq/en/. Erişim Tarihi: 14 Ekim 2015.

ANAEROBİK EŞİK BELİRLEME YÖNTEMLERİ

Bahar Odabaş Özgür

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 49
ISBN: 978-605-9663-48-9
© 1. Basım, Aralık 2016

ANAEROBİK EŞİK BELİRLEME YÖNTEMLERİ

Bahar Odabaş Özgür

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Odabaş Özgür, Bahar.

Anaerobik Eşik Belirleme Yöntemleri / *Bahar Odabaş Özgür*
1. Basım, XII + 122 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-48-9
1. Anaerobik Eşik 2. Non-invazif 3. İnvazif 4. Laktat

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Kas kontraksiyonu sırasında laktat oluşumu ilk olarak 1907' de tanımlanmıştır. Daha sonra kan laktat konsantrasyon artışı ile respiratuar gaz değişimi arasındaki olası ilişki 1924' te tanımlanmıştır. O günden sonra birçok yayın egzersizin aerobik ve anaerobik glikolisise dayalı mekanizmalarını açıklamıştır. 1964' te Wasserman ve McLlroy baskın olarak oksidatiften anaerobik yola geçişi ifade eden Anaerobik Eşik terimini ortaya koymuşlardır. Takip eden yıllarda AE, dayanıklılık performansı, yorgunluk ve respiratuar gaz değişimi arasındaki ilişkiler ortaya konmuş ve bu parametreler spor bilimleri için hayati önem kazanmıştır. Son 20 yılda laktat üretim ve elemine edilmesi arasındaki dengenin, egzersizde katekolamin üretimi, fazladan net laktat oluşum ve birikimi ve metabolik asidosis kaynaklı aktif kaslardan H+ salınımından kaynaklandığı gösterilmiştir (Santos et al., 2004).

Yüksek Spor performansının önemi göstergelerinden olan anaerobik eşik kavramının tespit yöntemlerinin geniş yelpazede değerlendirilmesi, spor alanında eğitim alan değerli öğrencilerin, eğitim veren akademisyenlerin ve sahada performans ortaya koyan sporcu ve antrenörlerin yüksek yararına olacaktır.

Değerli okuyucuların fayda görmeleri dileğiyle.

Yrd. Doç. Dr. Bahar Odabaş Özgür

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....1

2.GENEL BİLGİLER.....7

2.1. ENERJİ SİSTEMLERİ.....7
2.1.1. Aerobik Metabolizma.....7
2.1.2. Anaerobik Metabolizma.....7
2.2. MAKSİMUM OKSİJEN KULLANIMI (VO_2max).....8
2.3. LAKTAT.....11
2.4. LAKTAT EŞİK (ANAEROBİK EŞİK).....11
2.4.1. MLSS (Maksimal Laktat Denge Durumu).....18
2.4.2. Bireysel Anaerobik Eşik.....18
2.4.3. OBLA.....19
2.5. SOLUNUMSAL EŞİK (SE).....19
2.5.1.Solunumsal Eşik Ölçüm Metotları.....21
2.5.1.1. V-Slope.....21
2.5.1.2. RER.....22
2.5.1.3. Solunum Eşdeğer Metodu (VE/VO_2).....22
2.5.1.4. VE/VCO_2.....22
2.5.1.5.Dmax.....23
2.5.1.6. VE.....23
2.5.1.7. VCO_2.....23
2.6. KAN LAKTAT DEĞİŞİMİNİN SINIFLANDIRILMASININ TERMİNOLOJİSİ.....23
2.7. ARTIRMALI EGZERSİZ PROTOKOLLERİ.....26

3. MATERYAL METOT.....27

3.1. ARAŞTIRMA GURUBU.....27
3.2. DENEYSEL DİZAYN.....27
3.3. TEST VE ÖLÇÜMLER.....28
3.3.1. Boy Ölçümü.....28
3.3.2. Vucüt ağırlığı.....28
3.3.3. Vücut yağ oranı.....28

3.3.4. Alıştırma Seansı 29
3.3.5. Artırmalı (Incremental) Treadmill Protokolü 29
3.3.6. Metabolik (Ergospirometrik) Ölçüm 29
3.3.6.1. MaxVO_2 Ölçümü 31
3.3.6.2. Anaerobik Eşik Tespiti 32
3.3.7. Laktat Konsantrasyon Ölçümü 36
3.4. İSTATİSTİK ANALİZ 36

4. BULGULAR 37

5. TARTIŞMA 71

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 109
6.1. Sonuçlar 109
6.2. Öneriler 110

KAYNAKLAR 111

KAYNAKLAR

Abe, D., Sakaguchi, Y., Tsuchimochi, H., Endo, M., Miyake, K., Miyahiro, S., Kanamaru, K., Niihata, S., (1999), Assessment Of Long-Distance Running Performance İn Elite Male Runners Using Onset Of Blood Lactate Accumulation, *Appl Human Sci. (Electronic Journal)*, 18 (2): 25-29.

Akkurt, S.; Yıldız, Y.; Genc, U.; Yagmur, H.; Demir, H.; Kalyon, T.A., (1998), Solunumsal Esik Ve Solunumsal Esikten Sonraki Tukenme Zamani İle Aerobik Ve Anaerobik Kapasite Arasindaki İliski./(Relationships Of The Ventilatory Threshold And Post-Ventilatory Threshold Exhaustion Time With Aerobic And Anaerobic Capacities.), *Spor Hekimligi Dergisi/Turkish Journal Of Sports Medicine (Izmir)*; 33 (3). p. 97-108,

Almarwaey O.A., (2004), Maximal Lactate Steady State İn Trained Adolescent Runners, *Journal Of Sports Sciences (London) (Electronic Journal)*, 22 (2), p. 215-225

Amann, M., Subudhi, A. W., Walker, J., Eisenman, P., Shultz, B., Foster, C., (2004), An Evaluation Of The Predictive Validity And Reliability Of Ventilatory Threshold*, Med. Sci. Sports Exerc. (Electronic Journal)*, Vol. 36, No. 10, pp. 1716-1722, 2004.

Aman, M., Subudhi, A., Foster, C., (2004), Influence Of Testing Protocol On Ventilatory Thresholds And Cycling Performance, *Med.Sci. Sports Exerc. (Electronic Journal),* Vol. 36, No. 4, pp. 613-622.

Amann M., Subudhi, A. W., Carl Foster, (2006), Predictive Validity Of Ventilatory And Lactate Thresholds For Cycling Time Trial Performance, *Scand J Med Sci Sports (Electronic Journal),* Volume 16: 27-34

Ayabe, M., Yahiro, T. , Mori, Y., Takayama, K., Tobina T., Higuchi H., İshii K., Sakuma İ., Yoshitake Y., Miyazaki H., Kiyonaga A., Shindo M., Tanaka H., (2003), Simple Assessment Of Lactate Threshold By Means Of The Bench Stepping İn Older Population, *İnternetional Journal Of Sport And Health Science (Electronic Journal),* Vol.1 (2), 207-215.

Ayabe M., Yahiro T., Ishii K., Kiyonaga A., Shindo M. Tanaka H., (2004), Validity and Usefulness of Simple Assessment of Lactate Theshold in Younger Adults, *International Journal of sport and Health Science (Electronic Journal),* Vol.2: 84-88.

Baldari, C., Videira, M., Madeira, F., Sergio, J., Guidetti L., (2004), Lactate Removal During Active Recovery Related To The İndividual Anaerobic And Ventilatory Thresholds İn Soccer Players, *Eur J Appl Physiol (Electronic Journal)*, 93: 224–230

Beaver, W. L., Wasserman, K., Whipp, J. B., (1985), Improved Detection Of Lactate Threshold During Exercise Using A Log-Log Transformation, *Journal Of Applied Phsiology (Electronic Journal)*, 59:1936-1940.

Beaver, W. L., Wasserman, K., Whipp, J. B., (1986), A New Method For Detecting Anaerobic Threshold By Gas Exchange, *Journal Of Applied Phsiology (Electronic Journal)*, 60:2020-2027.

Beneke, R., (2003), Effect Of Test İnterruptions On Blood Lactate During Constant Workload Testing. *Medicine And Science İn Sports And Exercise (Hagerstown, Md.) (Electronic Journal)*, 35 (9): p. 1626-1630

Bishop, D., Jenkins, D. G., Mackinnon, L. T., (1998), The Relationship Between Plasma Lactate Parameters Lactate Parameters, Wpeak And 1-h Cycling Performance In Women, *Medicine And Science İn Sports And Exercise (Electronic Journal),* 30:1270-1275

Bosquet, L., Léger, L., Legro, P., (2002), Methods to Determine Aerobic Endurance, *Sports Med (Electronic Journal*),32 (11): 675-700

Borch, K. W., Ingjer, F., Larsen S, (1993), Rate Of Accumulation Of Blood Lactate During Graded Exercise As A Predictor Of Anaerobic Threshold, *Journal of Sports Sciences (Electronic Journal),* 11:49-55.

Bird S. R., Theakston S. C., Owen A., Nevill A. M., (2003), Characteristics Associated With 10-km Running Performance Among a Group Of Highly Trained Male Endurance Runners Age 21-63 Years, Journal of Aging and Physical Activity, 2003, 11, 333-350 © Human Kinetics Publishers, Inc, Copyring©2003 Ebsco Pulishing

Buckley, J.D.; Bourdon, P.C.; Woolford, S.M., (2003), Effect Of Measuring Blood Lactate Concentrations Using Different Automated Lactate Analysers On Blood Lactate Transition Thresholds**,** *Journal Of Science And Medicine İn Sport (Belconnen, A.C.T.) (Electronic Journal,* 6 (4). p. 408-421, Database SPORTDiscus, http://search.epnet.com/direct.asp?an=S-923871&db=sph

Bunc, V., Heller, J., (1992), Comparison Of Two Methods On Noninvasive Anaerobic Threshold Determination İn Middle Aged Men Sportsmedicine, Training And Rehabilitation, (NewYork) 1992:3(2), p. 8684, Database:SPORTDiscus, http://search.epnet.com/login.aspx?direct=true&db=sph&an=321553

Burnley, M., Jones, A. M., (2007), Oxygen Uptake Kinetics As A Determinant Of Sports Performance, *European Journal Of Sport Science (Electronic Journal)*, June; 7(2): 63-79

Caiozzo, V. J., Davis, J. A., Ellis, J. F., Azus, J. L., Vandagriff, R., Prietto C. A., McMaster, C. W., (1982), A Comparison Of Gas Exchange Indices Used to Detect The Anaerobic Threshold, *Journal of Applied Physiology (Electronic Journal),* 53: 1184-1189.

Calvo F., Chicharro J.L., Bandres F., Lucia A., Perez M., Alvarez J., Mojares L.L., Vaquero A.F., Legido J.C., (1997), Anaerobic Threshold Determination With Analysis Of Salivary Amylase. *Canadian Journal Of Applied Physiology (Electronic Journal) ,* 22 (6). p. 553-561

Carey, D. G., Raymond, R. L., Duoos, B. A., (2002), Intra- And Inter-Observer Reliability In Selection Of The Heart Rate Deflection Point During Incremental Exercise: Comparison To A Computergenerated Deflection Point**,** *Journal of Sports Science and Medicine (Electronic Journal),* Volume 1**,** 115-121.

Carey, D. G., Pliego, G. J., Raymond, R. L., (2008), A Comparison Of Different Heart Rate Deflection Methods To Predict The Anaerobic Threshold, *European Journal of Sport Science (Electronic Journal),* 8(5): 315-323

Carter H., Jones A. M., Jonathan H., (1999), Effect Of 6 Weeks Of Endurance Training On The Lactate Minimum Speed, *Journal of Sports Sciences (Electronic Journal),* 17, 957- 967.

Carter H., Jones M. A., Doust J. H., (2000), Changes In Blood Lactate And Pyruvate Concentrations And The Lactate-To-Pyruvate Ratio During The Lactate Minimum Speed Test, *Journal of Sports Sciences (Electronic Journal)*, 18: 213- 225.

Chan D., (1999), Soccer Fitness Testing, Exercise Physiology, 652 (1999) Assignment:http://physiotherapy.curtin.edu.au/community/educational_ resources/ep652_99/soccer.html#anaerobic

Cheng, B., Kuipers, H., Synder, A. C., Keizer, A. H., Jeukendrup, A., Hessenlink, M., (1992), A New Approach Fort The Determination Of Ventilatory And Lactate Thesholds, *Int. J. Sports Med. (Electronic Journal),* 13: 518-522

Chicharro, J. L., Pérez, M., Vaquero, A. F., Lucía, A., Legido, J. C.,(1997), Lactic Threshold vs Ventilatory Threshold During A Ramp Test On A Cycle Ergometer, *Sports Med Phys Fitness (Electronic Journal),* Jun;37(2):117-21

Coyle, E. F., Martin, W. H., Ehsani, A. A., Hasberg, J. M., Bloomfield, S. A., Sinacore, D. R., Holloszy, J. O., (1983), Blood Lactate Threshold In Some Well-Traines Ischemic Heart Disease Patients, *Medicine and Science in Sports and Exercise (Electronic Journal)*,16:120-121.

Dantas De Lucas R., Rocha R., Burini R.C., Coelho Greco C., (2003), The Lactate Minimum Test Protocol Provides Valid Measures Of Cycle Ergometer VO2 Peak, *Journal Of Sports Medicine And Physical Fitness (Torino) (Electronic Journal)*, Sept 2003: 43(3).p.279-284,

Davis, A. J., Rozenek R., DeCicco, D. M., Carizzi, M T., Pham, P. H., (2007), Comparison of three methods for detection of the lactate, Threshold, *Clin Physiol Funct Imaging (Electronic Journal),* 27, pp381-384.

Davis JA., Caiozzo VJ., Lamarra N., Ellis JF., Vandagriff R., Prietto CA., McMaster WC., Does The Gas Exchange Anaerobic Threshold Occur At A Fixed Blood Lactate Concentration Of 2 Or 4 Mm? *International Journal Of Sports Medicine (Electronic Journal),* 4 (2), pp. 89-93.

Davis, A. J., P. Vodak, J. H. Wilmore, Vodak, J. , P. Kurtz, (1979), Anaerobic Threshold and Maximal Aerobic Power For Three Modes Of Exercise, *Journal Of Applied Physiology (Electronic Journal),* Volume 46, Issue 6, 1039-1046

Davis, J., A., Storer, T. W., Caiozzo, V. J., Pham, P. H., (2007), Scaling Of Lactate Threshold By Peak Oxygen Uptake And By Fat-Free Mass , *Clin Physiol Funct Imaging (Electronic Journal),* 27, pp138-143

Debray P., Dey S. K.,(2007), A Comparison Of The Point Of Deflection From Linearity Of Heart Rate And The Ventilatory Threshold İn The Determination Of The Anaerobic Threshold İn İndian Boys, *J Physiol Anthropol (Electronic Journal)*, 26: 31-37.

Edwards A.M., Clark N., Macfadyen A.M., (2002), Lactate And Ventılatory Thresholds Reflect The Training Status Of Professional Soccer Players Where Maximum Aerobic Power Is Unchanged, Received, *Journal of Sports Science and Medicine (Electronic Journal),* 2: 23-29.

Ekkekakis P., Lind, E., Hall E., Petruzzello S. J., (2008), Do Regression-Based Computer Algorithms For Determining The Ventilatory Threshold Agree?, *Journal of Sports Sciences (Electronic Journal)*, 26(9): 967 – 976

Ertat A., Özgürbüz C., İşlegen Ç., Karamızrak O., (1998), Spor Akademisi Erkek Öğrencilerde Bazı Solunum Parametrelerinin *V*O2max Ve 4.0 Mmol/L Laktat Eşiğindeki $\dot{V}O_2$ İle İlişkisi, *Spor Hekimliği Dergisi*, Cilt: 33, S. 15-20, 1998.

Evertsen, F ., Medbø, J . I ., Bonen, A ., (2001), Effect Of Training Intensity On Muscle Lactate Transporters And Lactate Threshold Of Cross-Country Skiers, *Acta Physiol Scand (Electronic Journal)*, 173, 195-205.

Farrell, P. A., Wilmore, J. H., Coyle EF, (1979), Plasma Iactate accumulation and distance running performance, *Medicine and Science in Sports (Electronic Journal),* 11:338-344.

Fell, J. W., (2008), The Modified D-Max İs A Valid Lactate Threshold Measurement İn Veteran Cyclists, *Journal of Science and Medicine in Sport (Electronic Journal),* 11, 460-463

Forsyth, J. J., Farrally, M. R., (2000), A Comparison Of Lactate Concentration İn Plasma Collected From The Toe, Ear, And Fingertip After A Simulated Rowing Exercise, *Br J Sports Med (Electronic Journal)*;34:35–38

Foxdal, P., (1992), The Predictive Value Of Long Distance Running Capacity Using Blood Lactate Measurements, Conference: International Course on Physiological Chemistry of Exercise and Training (4th : 1992 : Lisboa), Motricidade Humana/Portuguese Journal Of Human Performance Studies (Lisboa), July 1992/June 1993: 8/9 (2/1). p. 23-30, Database: SPORT-Discus

Genç Ü., S. Akkurt, T. Aydın, Y. Yıldız, H. Yağmur, T. A. Kalyon, (1999) Solunumsal Eşik Ve Laktat Eşiği Arasındaki İlişki, *Spor Hekimliği Dergisi*, Cilt: 34, S. 37-45.

Gladden L.B., Yates J.W., Stremel R.W., Stamford B.A., (1985), Gas Exchange And Lactate Anaerobic Thresholds: İnter- And İntraevaluator Agreement. *Journal Of Applied Physiology Bethesda (Electronic Journal)*, 58 (6). p. 2082-2089.

Grant S., Craig I., Wilson J., Aitchison T., (1997), The relationship between 3 km running performance and selected physiological variables, *Journal of Sports Sciences (Electronic Journal)*, 15, 403-410.

Grant S., K. Mcmillan, J. Newell, L. Wood, S. Keatley, D. Simpson, K. Leslie, S. Fairlie, Clark, (2002), Reproducibility Of The Blood Lactate Threshold, 4 Mmolæl–1 Marker, Heart Rate And Ratings Of Perceived Exertion During Incremental Treadmill Exercise İn Humans, *Europen Journal of Applied Physiology (Electronic Journal),* (2002) 87: 159–166.

Grazzi, G., Casoni, I., Mazzoni, G., Uliari, S., Conconi F., (2005), Protocol For The Conconi Test And Determination Of The Heartrate Deflection Point, *Physiol. Res. (Electronic Journal),* Volume 54: 473- 475, 2005

Green H. J., Hughson R. L., Orr G. W., Ranney D. A. (1983), Anaerobic Threshold, Blood Lactate, And Muscle Metabolites In Progressive Exercise, *Journal of Applied Physiology (Electronic Journal),*Vol 54, Issue 4 1032-1038.

Heck, H., Mader, A., Hess, G., Mücke, S., Müler, R., Hollmann, W., (1985), Justification of the 4 mmol/l Lactate Threshold, *Journal Sports Medicine (Electronic Journal),*6:117-130.

Held, T, Marti, B., (1999), Substantial Influence Of Level Of Endurance Capacity On The Association Of Perceived Exertion With Blood Lactate Accumulation, *Int Journal Sports Med. (Electronic Journal),* 20(1):34-9,

Hoogeveen AR., Hoogsteen GS., The Ventilatory Threshold, Heart Rate, And Endurance Performance: Relationships In Elite Cyclists, Sint Joseph Hospital, Veldhoven, The Netherlands., *Int J Sports Med. (Electronic Journal),* 20(2):114-7., PubMed - indexed for MEDLINE

Hughson, R. L., Weisiger, H. K., Swanson, G. D., (1987*),* Blood lactate concentration increases as a continuous function in progressive exercise, *Journal Of Applied Phsiology,* 62:1975-1981

Ivy, J. L, Withers R. T, Van Handel, P. J.,(1980), Muscle respiratory capacity and fiber type as determinants of the lactate threshold, *Journal of Applied Physiology (Electronic Journal),* 48:523-527.

Jacobs, I., Sjödin, B., Schele, R., (1983), A Single Blood Lactate Determination As A Indicator Of Cycle Ergometer Endurance Capacity, *Europen Journal of Applied Physiology (Electronic Journal),* 50:355-364

James, D. V. B.,. Sandals L. E, Draper S. B., Martin, S. M., Wood, D., M., (2008), Influence Of Test Duration On Oxygen Uptake Attained During Treadmill Running, *European Journal of Sport Science (Electronic Journal),* 8(4): 225-230

Jones A. M., Doust J. H., (1998), Assessment Of The Lactate And Ventilatory Thresholds By Breathing Frequency In Runners, *Journal Of Sports Sciences (Electronic Journal)*, 16, 667- 675.

Jones AM, Carter H, Doust JH., (1999), A Disproportionate Increase İn VO2 Coincident With Lactate Threshold During Treadmill Exercise, *Med Sci Sports Exerc. (Electronic Journal)*, 31(9):1299-306, PMID: 10487372.

Jones A. M., Campbell I. T., Pringle J. S. M., (2004), Influence Of Muscle Fibre Type And Pedal Rate On The VO2-Work Rate Slope During Ramp Exercise, *European Journal Of Applied Physiology*, *(Electronic Journal),* vol. 91, no. 2-3, 238-245,Springer-Verlag, http://link.springer.de/link/service/journals/00421/index.htm

Joyner M. J., (2003), $\dot{V}O_2$MAX, Blood Doping, And Erythroprotein, Br J Sports Med *(Electronic Journal)*;37:190–191, 3rd Asia Pacific Forum on Quality Improvement in Health Care, 3–5 September 2003, Auckland, New Zealand,

Kemi O. J., Hoff J., Engen L. C., Helgerud J., Wisloff U., Soccer Specific Testing Of Maximal Oxygen Uptake, *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness (Electronic Journal),* Jun 2003; 43, 2; ProQuest Medical Library pg. 139.

Kindermann W., G. Simon, Keul, j., (1979), The Significance Of The Aerobic-Anaerobic Transition For The Determination Of Work Load Intensities During Endurance Training**,** *Eur. J. Appl. Physiol (Electronic Journal),* 42, 25-34.

Larsson, P., Olofsson, P., Jakobsson, E., Burlin, L., Larsen, K., , (2002), Physiological Predictors Of Performsnce İn Cross-Country Skiing From Treadmill Test İn Male And Female Subjects, *Scand J. Med. Sci. Sports (Electronic Journal),* 12:347-353

Londeree, B.R., (1997), Effect Of Training On Lactate/Ventilatory Thresholds: A Meta-Analysis, *Medicine And Science İn Sports And Exercise (Baltimore, Md.) (Electronic Journal),* 29:(6), p. 837-843.

Mader, A., Heck, H., (1986), A Theory Of The Metabolic Origin Of "Anaerobic Threshold", *Journal Sports Medicine (Electronic Journal),*7:45-65.

Meyer, T., Welter, J. P., Scharhag, J., Kindermann, W., (2003), Maximal Oxygen Uptake During Field Running Does Not Exceed That Measured During Treadmill Exercise, *Eur J Appl Physiol (Electronic Journal),* 88: 387-389.

Millet G. P., Dréano P., Bentley D. J., (2002), Physiological Characteristics Of Elite Short- And Long-Distance Triathletes, Accepted: 23 September 2002 / Published online: 19 November 2002_ Springer-Verlag 2002

Myers J., Ashley E., (1997), Dangerous Curves. A Perspective On Exercise, Lactate, And The Anaerobic Threshold, Chest, Vol 111, 787-795, Copyright © 1997 by American College of Chest Physicians.

Newell, J., Higgins, D., Madden, N., Cruickshank, J., Einbeck, J., Mcmillan, K., Mcdonald, R., Software For Calculating Blood Lactate Endurance Markers, *Journal of Sports Sciences,* 25(12): 1403 - 1409

Onorati P., Martolini D., Ora J., Valli G., Fedeli A., Paolo Palange, (2008), Estimation Of The Exercise Ventilatory Compensation Point By The Analysis Of The Relationship Between Minute Ventilation And Heart Rate**,** *Eur J Appl Physiol (Electronic Journal),* 104:87-94

Özçelik, O., Keleştimur, H., (2004), Effects of Acute Hypoxia on the Determination of Anaerobic Threshold Using the Heart Rate-Work Rate Relationships During Incremental Exercise Tests, *Physiol. Res. (Electronic Journal),* 53: 45-51, 2004

Özgür, T., (2006), Elit Sporcularda Maxvo$_2$ Ve Laktat Değerlerinin İki Farklı Artırmalı (Incremental) Treadmill Protokolü İle Karşılaştırılması, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli.

Özgürbüz C., Jung K., Durusoy F., (1998), Anaerobik eşik tayini için 4.0 mmol/l laktat ve respiratuar oran (RQ) yöntemlerinin karşılaştırılması, *Spor Hekimliği Dergisi*, Cilt: 33, S. 53-56.

Plato PA; McNulty M; Crunk SM; Tug Ergun A, (2008), Predicting lactate threshold using ventilatory threshold, *International Journal Of Sports Medicine (Int J Sports Med) (Electronic Journal),* Sep; Vol. 29 (9), pp. 732-7. Date of Electronic Publication: 2008 Jan 23

Perrey S., Candau R., Borani F., Millet G. Y., Rouillon J D., (2002), Recovery Kinetics Of Oxygen Uptake Following Sever-İntensity Exerise İn Runners, *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness (Electronic Journal),* 42, 4;pg. 381.

Pyne D.B., Baker M.S., Telford R.D., Weidemann M., (1997), A Treadmill Protocol To İnvestigate İndependently The Metabolic And Mechnical Stress Of Exercise, *Australian journal of science and medicine in sport (Belconnen, A.C.T.) (Electronic Journal),* 29 (3). p. 77-82.

Robergs R. A., Ghiasvand F., Burns S., Astorino T. A., Marks. D. W., (1999), Determination Of Lactate Threshold Using Three Different VO2max Protocols, *American Society of Exercise Physiologists 2nd Annual Meeting.*

Robergs, R. A., (2007),Simplified Method and Program For Incremental Exercise Protocol Development, *Journal Of Exercise Physiologyonline*, *(Electronic Journal)*, **V**olume 10, Number 2, April.

Santos, E. L., Neto, A. G., (2004), Comparison Of Computerized Methods For Detecting The Ventilatory Thresholds, *Eur J Appl Physiol (Electronic Journal),* 93: 315-324

Schmid A., Huonker M., Aramendi J. F., Klüppel E., Barturen J. M., Grathwohl D., (1998), Heart Rate Deflection Compared To 4 Mmol L^{-1} Lactate Threshold During İncremental Exercise And To Lactate During Steady-State Exercise On An Arm-Cranking Ergometer İn Paraplegic Athletes, *Europen Journal of Applied Physiology (Electronic Journal),* 78: 177-182.

Schmid A, Martin Huonker, Jose F. Aramendi, Edith Klüppel, Jose Miguel Barturen, Dominik Grathwohl, Arno Schmidt-Trucksäô, Aloys Berg, Joseph Keul(1998), Heart Rate Deflection Compared To 4 mmol l^{-1} Lactate Threshold During İncremental Exercise And To Lactate During Steady-State Exercise On An Arm-Cranking Ergometer İn Paraplegic Athletes, *Eur J Appl Physiol (Electronic Journal),* 78: 177-182

Sjödin, B., Jacobs, I., (1981), Onset Of Blood Lactate Accumulation And Marathon Running Performance, *Journal Sports Medicine (Electronic Journal),* 2:23-26

Smith, T. P., Coombes, J. S., Geraghty, D. P., (2003), Optimising High-İntensity Treadmill Training Using The Running Speed At Maximal O2 Uptake And The Time For Which This Can Be Maintained, *Eur J Appl Physiol (Electronic Journal),* 89: 337-343

Solberg G., Robstad B., Skjønsberg Ole H, Borchsenius F., (2005), Respiratory Gas Exchange Indices For Estımatıng The Anaerobic Threshold, *Journal of Sports Science and Medicine (Electronic Journal),* 4: 29-36.

Spurway NC., (1992), Aerobic Exercise, Anaerobic Exercise And The Lactate Threshold, *British Medical Bulletin (Electronic Journal)*, Vol 48, Issue 3 569-591.

Svedahl K., MacIntosh B.R., (2003), Anaerobic Threshold: The Concept And Metods Of Measurement, *Canadian J. Appl. Physiol*. *(Electronic Journal)*, 28 (2): 299- 323.

Şekir U , Özyener F., Gür H., (2002), Effect Of Tıme Of Day On The Relatıonshıp Between Lactate And Ventilatory Thresholds, *Journal of Sports Science and Medicine (Electronic Journal),* 1, 136-140

Tanner R., Bourdon P., (2004), Standardısatıon Of Physıology Nomenclature, National Sport Science Quality Assurance Program In June 2004

Taşkıran, Y., (2003), Klasik Antrenman Teorisi, Yayıncı Yayınları, s:103, İstanbul.

Tiryaki, G., (2002), Egzersiz ve Spor Fizyolojisi, Ata Ofset Matbaacılık, Ağustos, Bolu 2002, S: 3,4,8

Thomas, V., Costes, F., Chatagnon, M., Pouilly, J.P., Busso, T., (2008) A Comparison Of Lactate İndices During Ramp Exercise Using Modelling Techniques And Conventional Methods, *Journal of Sports Sciences(Electronic Journal)*, November; 26(13): 1387-1395

Tokmakidis S.P.,(1995), Lactic acid does not induce muscle fatique, *Exercise & society journal of sport science (Komotini),:* (10). p. 30-40

Weltman A., Snead D., Stein P., Seip R., Schurrer R., Weltman J., Rutt R., Rogol A., (1990), Percentages Of Maximal Heart Rate, Heart Rate Reserve And VO2max For Determining Endurance Training İntensity İn Male Runners, *International Journal Of Sports Medicine (Stuttgart)(Electronic Journal),* 11 (3). p. 218-222.

Zhou S., Weston Shane B., (1997), Reliability of using the D-max method to define physiological responses to incremental exercise testing, *Physiol. Meas*. *(Electronic Journal),* 18 145-154.

9. Basım

ANALİTİK GEOMETRİ

Arif Sabuncuoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1091
Matematik/İstatistik No.: 60
ISBN: 978-605-133-050-1
© 9. Basım, Aralık 2016

ANALİTİK GEOMETRİ
Arif Sabuncuoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sabuncuoğlu, Arif.
Analitik Geometri / *Arif Sabuncuoğlu*
9. Basım, vi + 404 s., 195x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-050-1
1. Analitik 2. Geometri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ'YE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, üniversitelerimizin birinci veya ikinci sınıflarında okutulan "Analitik Geometri" derslerine yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. Ders kitabı olarak okutulabilecek niteliktedir. Matematik derslerindeki konuları kesin çizgilerle birbirinden ayırmak olanaksız olduğundan, gerektiği yerlerde, öğrencilerimizin lineer cebir derslerinde gördüğü bazı konuları da kitaba kısaca aldım. Bu konuların lineer cebir derslerinde işlenişi doğal olarak burada işlenişinden daha ayrıntılı olacaktır. Lineer Cebir dersini alan öğrenciler bu kesimleri daha hızlı geçebilirler. Konuların birbirine bağlı olarak işlenmesine, kavramlarda boşluk kalmamasına özen gösterdim. Kitaba konulan örnekler ve alıştırmalar özenle seçilmiş, gereksiz alıştırmalar konulmamıştır. Öğrencilerimize, Analitik Geometri derslerinde yardımcı olmasını diliyorum.

Kitabın güzel bir baskı ile çıkması için gereken maddi ve manevi çabayı esirgemeyen Nobel Yayınevi yöneticilerine ve çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Arif Sabuncuoğlu

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm
DÜZLEMDE VE UZAYDA VEKTÖRLER

1.1- Düzlemde Dik Koordinat Sistemi 1
1.2- Uzayda Dik Koordinat Sistemi..... 4
1.3- Düzlemde Vektörler..... 6
1.4- Uzayda Vektörler..... 19
1.5- Nokta Çarpım (İç Çarpım)..... 26
1.6- Düzlemde Doğru Denklemi..... 33
1.7- Düzlemde Doğruların Birbirine Göre Durumları..... 54
1.8- Vektörel Çarpım 68

İkinci Bölüm
UZAYDA DOĞRU VE DÜZLEM

2.1- Uzayda Doğrular 74
2.2- Uzayda Düzlemler..... 91
2.3- Öteleme Fonksiyonu 110
2.4- Dönme Fonksiyonu 118

Üçüncü Bölüm
KONİKLER

3.1- Çember 137
3.2- Noktanın Çembere Göre Kuvveti..... 151
3.3- Üç Noktası Verilen Çember Denklemi 156
3.4- Değme Kirişi 160
3.5- Elips..... 163
3.6- Hiperbol..... 180
3.7- Parabol..... 200

Dördüncü Bölüm

GENEL KONİK DENKLEMİ

4.1- İkinci Dereceden Denklem 207
4.2- Koniklerin Geometrik Yer Olarak Belirilmesi 221
4.3- Simetri Dönüşümü 229
4.4- Düzlemde ve Uzayda Eğriler 243
4.5- Düzlemde Kutupsal Koordinatlar 251
4.6- Kutupsal Koordinatlarda Eğriler 270

Beşinci Bölüm

YÜZEYLER

5.1- Küre Yüzeyi 284
5.2- Silindir Yüzeyi 301
5.3- Koni Yüzeyi 309
5.4- Dönel Yüzeyler 313
5.5- Doğrusal Yüzeyler 321

Altıncı Bölüm

KUADRİK YÜZEYLER

6.1- Elipsoid 326
6.2- Bir Kanatlı Eliptik Hiperboloid 332
6.3- İki Kanatlı Eliptik Hiperboloid 346
6.4- Eliptik Paraboloid 355
6.5- Hiperbolik Paraboloid 362
6.6- Eliptik Koni 372
6.7- Uzayda Koordinat Sistemleri 384
6.8- Düzlemde Homojen Koordinatlar 392
6.9- Uzayda Homojen Koordinatlar 396

Kaynakça 399
Simgeler 400
Dizin 401

KAYNAKÇA

Anton, Howard, *Elementary Linear Algebra,* John Wiley & Sons, New York, Chicherter, Brisbane, Toronto, Singapore, 1984.

Hacısalihoğlu, H.Hilmi, *Analitik Geometri*, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik Bölümü, 1998.

Süray, Saffet, *Analitik Geometri,* (Umumi Matematik Cilt II) Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, 1973, Ankara.

Flanders, Harley, Price, Justin J, *Calculus with Analytic Geometry*, Academic Press New York, San Francisco, London, 1978.

Fischer, Gerd, *Analytische Geometrie*, Friedr. Vieweg & Sohn, Verlagsgesellschaft mbH, Braunschweig / Wiesbaden, 1998.

Guber, S. *Lineare Algebra und Analytische Geometrie,* I. Merkel, Erlangen, 1973.

Lehmann, Charles H. *Analytic Geometry,* John Wiley & Sons, New York, 1942.

Gözden Geçirilmiş 10. Basım

ANATOMİ VE FİZYOLOJİ
İNSAN BİYOLOJİSİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 480
Fen Bilimleri No.: 42
ISBN: 978-605-133-382-3
© Gözden Geçirilmiş 10. Basım, Ekim 2016

ANATOMİ VE FİZYOLOJİ-İNSAN BİYOLOJİSİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktümsek, Abdurrahman.
Anatomi ve Fizyoloji-İnsan Biyolojisi */ Abdurrahman Aktümsek*
Gözden Geçirilmiş 10. Basım, XXVI + 438 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-382-3
1. Anatomi 2. Fizyoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, özellikle biyoloji öğrencilerinin Anatomi ve Fizyoloji veya İnsan Biyolojisi adı altında verilen dersi daha iyi anlamaları ve onlara kalıcı bir kaynak oluşturması amacı ile hazırlanmıştır. Kitabı oluştururken bilgilerin kısa ve yeterli olmasına özen gösterilmiştir. Öğrencilerimizin daha önceki yıllarda sitoloji, histoloji, mikrobiyoloji, hayvan fizyolojisi derslerini ayrıca okudukları göz önüne alınarak, bu derslerden öğrenilen birçok bilgilerden sadece hatırlatıcı nitelikte ve kısaca bahsedilmiştir.

Kitabın hazırlanmasında Carola ve ark. (1992)'nın Human Anatomy and Physiology, Tortora ve Grabowski (1996)'nin Principles of Anatomy and Physiology, Martini (1998)'nin Fundamentals of Anatomy and Physiology, Guyton ve Hall (1996)'un Tıbbi Fizyoloji ile Ganong (1993)'un Review of Medical Physiology adlı eserleri önemli bir yer tutmuştur. Kitaptaki bilgiler çok sayıda şekil, fotoğraf ve tablolar ile desteklenmiştir. Şekiller ve fotoğraflar ile bazı tablolar yeniden hazırlanmak yerine yukarıda belirtilen eserlerden seçilerek kullanılmış ve alındığı kaynak gösterilmiştir.

Anatomi ve fizyolojide geçen sözcük ve terimler, birçoğunun Türkçe karşılıklarında farklılıklar bulunduğundan genellikle orijinal yazılışlarına en yakın biçimde kullanılmıştır. İsimlendirmelerde mümkün olduğu kadar mevcut değişik kullanımlar verilmeye çalışılmıştır.

Bu eser; Fen, Fen-Edebiyat ve Eğitim Fakültesi Biyoloji Bölümü öğrencilerinin yanı sıra anatomi ve fizyoloji dersini alan diğer fakülte veya yüksekokul öğrencilerine de yararlı olabilecek düzeyde hazırlanmıştır. Kitapta geçen tıbbi terimlerin orijinal yazılışları ve anlamları parantez içerisinde verilmiş olmasına rağmen bu kitabı kullanan öğrencilerin bir tıp sözlüğü veya biyoloji sözlüğü edinmeleri kendilerini geliştirmeleri açısından yararlı olacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ V

BÖLÜM 1 1
ANATOMİ VE FİZYOLOJİYE GİRİŞ 1

Anatomi ve Fizyoloji 1

BÖLÜM 2 9
HAREKET SİSTEMİ (SYSTEMA LOCOMOTORIUM) 9

İSKELET SİSTEMİ (SYSTEMA SKELETALE) 9
Kemik Dokusu Tipleri 12
Kemiğin Yapısı ve Sertliği 12
Kemikleşme (Ossification) 13
Kemik Yapımı (Osteojenez) Üzerine Hormonların Etkisi 13
Kemik Yapımı Üzerine Beslenmenin Etkisi 13
Rikkets (Rickets) 14
Osteomalazi (Osteomalacia) 15
Osteoporöz (Osteoporosis) 15
İskeletin Yapısını Oluşturan Kemikler 15
1. Baş Kemikleri (Ossa cranii) 18
Neucranium (Kafatası kemikleri) 18
Splanchnocranium (Yüz kemikleri) 20
2. Omurga (Columna vertebralis) 22
Boyun ve Bel Omurlarının Eğriliği 24
Omurga Eğriliği Bozuklukları 25
Boyun Fıtığı ve Bel Fıtığı (İntervertebral disk hernisi) 26
3. Göğüs İskeleti (Thorax, Ossa thoracis) 27
4. Üyeler (Skeleton appendiculare) 28
Üst Taraf Kemikleri (Ossa membri superioris) 28
Alt Taraf Kemikleri (Ossa membri inforioris) 30
Diz Yaralanmaları 32
Düz Tabanlık (Pes planus) 33

Eklemler (Articulatio, Juncturo ossium) 34
Eklem Yüzeyleri 34
Eklem Kıkırdağı 35
Eklem Menisküsleri 35
Diskuslar 35
Eklemlerin Sınıflandırılması 36
İnsan Boyunun Ortaya Çıkması 38
Romatizma (Rheumatism) 38
Artrit (Arthritis) 39
Romatoid Artrit (Rheumatoid arthritis, RA) 39
Osteoartrit (Osteoarthritis, OA veya dejeneratif artrit) 39
Gut veya Gutlu Artrit 39
Bursit (Bursitis) 39
Ankilozan Spondilit (Ankylosing spondilitis) 40
Osteomiyelit (Osteomyelitis) 40
Osteosarkomalar 40
Çıkık (Dislocation, Luxation) 40
Burkulma ve İncinme 41
Kırıklar 41
Kemik Kırıklarının İyileşmesi 41

BÖLÜM 3 43
KAS SİSTEMİ (SYSTEMA MUSCULARE) 43
Kas Dokusunun Karakteristikleri 43
Kas Tipleri 45
İskelet Kasının Mikroskobik Anatomisi 46
Miyofilamentler 46
Miyozin 46
Aktin 46
Kasın Kasılma Mekanizması 47

Sinir - Kas Kavşağı (Motor son plak, motor uç plak) 49
Kasılmanın Enerji Kaynakları 51
İskelet Kasının Kan Damarları ve Sinirleri 51
İskelet Kası Tipleri 52
Kasılma Tipleri 52
İskelet Kaslarının Hipertrofisi ve Body Building 54
İskelet Kaslarının Atrofisi 54
Kas Tonusu 55
Yaşlanmanın Kas Üzerine Etkisi 55
EMG 56
Rigor Mortis (Ölüm sertliği) 56
Kas Hareketi ile Kaldıraç İlişkisi 57
İskelet Kaslarının Adlandırılması 57
Vücut Kasları 59
Baş Kasları (Musculi capitis, Mm. capitis) 59
Deri Kasları 59
Çiğneme Kasları 62
Boyun Kasları (Mm. colli) 62
Sırt Kasları (Mm. dorsi) 62
Göğüs Kasları (Mm. thoracis) 62
Karın Kasları (Mm. abdominis) 64
Üst Taraf Kasları (Musculi membri superioris) 65
Omuz ve Kol Kasları 65
Ön Kol ve El Kasları 65
Alt Taraf Kasları (Musculi membri inferioris) 66
İntramuskular İnjeksiyon (i.m. injeksiyon) 67
Gluteus Maximusa İnjeksiyon 67
Tetanoz (Tetanus) 69
Myastenia Gravis (Tehlikeli kas zayıflığı) 69
Fıtık (Herni, Hernia) 70

BÖLÜM 4 71
SİNİR SİSTEMİ (SYSTEMA NERVOSUM) 71
Sinir Sisteminin Organizasyonu 73
MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ (Systema Nervosum Centrale) 76
Beyin (Encephalon) 76
Beyinin Başlıca Kısımları 77
1. Serebrum (Cerebrum) 77
Limbik Sistem 79
2. Diencephalon 82
3. Beyin Sapı 83
Retiküler Formasyon 85
4. Serebellum (Cerebellum, beyincik, küçük beyin) 85
Kranial Sinirler 86
Kan-Beyin Bariyeri (Blood-Brain Barrier) 87
Omurilik (Medulla spinalis) 88
Nervi Spinales 90
Serebrospinal Sıvı (Beyin-omurilik sıvısı, BOS) 90
Refleks 91
Bazı Önemli Refleksler 92
Dermatomlar ve Miyotomlar 94
Öğrenme ve Hafıza 95
OTONOM SİNİR SİSTEMİ 96
Sempatik Sinir Sistemi 97
Parasempatik Sinir Sistemi 97
Sempatik ve Parasempatik Sinir Tellerinin Sinaptik Transmitterleri 99
Sempatik ve Parasempatik Etkiler 99
Kavga-kaçma (Fight or flight) 100
Uyku ve Beyin Dalgaları 102
Yaşlanmanın Sinir Sistemine Etkisi 103

Beyin Tümörleri 103
Baş Ağrıları 104
Ensefalit 105
Hidrosefali 105
Menenjit 105
Kuduz (Hidrofobi) 106
Poliomiyelit (Poliomyelitis) 106
Siyatik 107
Epilepsi (Sara) 107
Serebral Felç (Spastik felç, paraliz) 108
Omurilik Yaralanmaları 108
Parkinson Hastalığı 109
Alzheimer Hastalığı 109
Multiple Skleroz (MS, Multiple Sclerosis) 110
Havale 110

BÖLÜM 5 111
DUYULAR VE DUYU ORGANLARI (ORGANA SENSUUM) 111
Genel Duyular (Somatik, visseral) 111
DERİ (DERMA, DERMİS, CUTİS, CORİUM) 112
Deri Bezleri 113
Kıllar (Pili) 114
Tırnaklar 115
Yaşlanmanın Deriye Etkisi 115
Deriden Diagnoz 115
Derinin Rengi 116
Deri Kanseri 116
Yanıklar 117
Deriden Alınan Duyular 119

Vibrasyonun Algılanması 120
Gıdıklanma ve Kaşınma 120
Stereognozi (Stereognosis) 121
Sıcak ve Soğuk 121
Ağrı 121
Özel Duyular 123
KOKU ORGANI (ORGANUM OLFACTORIUM) 123
TAT ORGANI (ORGANUM GUSTATORIUM) 124
İŞİTME VE DENGE ORGANI 126
Kulağın Anatomisi 126
İşitmenin Fizyolojisi 128
İşitme 128
Sağırlık 130
Otitis Media 130
Barotravmatik Otit 131
Denge 131
Hareket Hastalığı (Araç tutması) 133
GÖRME ORGANI (ORGANUM VISUALE) 133
Göz Küresi (Bulbus oculi) 133
Gözün Yardımcı Organları (Organa oculi accessoria) 136
Görmenin Fizyolojisi 139
Renk Körlüğü 141
Akomodasyon (Uyum) 143
Gözün Kırma Kusurları 143
Yaşlanmanın Göze ve Görüşe Etkisi 144
Şaşılık (Strabismus) 145
Karanlığa ve Aydınlığa Uyum 145
Gece Körlüğü (Nyctalopy) 146
Göz Tansiyonu 146

Glokom (Glaucoma) 146
Trahom (Trachoma) 147
Katarakt (Cataract) 147
Arpacık (Hordeolum) 148

BÖLÜM 6 149
ENDOKRİN SİSTEM (GLANDULAE ENDOCRINAE) 149
PİTUİTER (HİPOFİZ) 155
Adenohipofiz 155
Nörohipofiz 157
TİROİD 158
Hipertiroidizm 159
Hipotiroidizm 159
Tiroidin Kalsitonin Hormonu 160
PARATİROİD 161
Hiperparatiroidizm 161
Hipoparatiroidizm 162
ADRENAL BEZLER 162
Adrenal Korteks 163
Adrenal Medulla 164
PANKREAS 165
Diabetes Mellitus 167
PİNEAL BEZ, EPİFİZ 168
Üreme Sisteminin Endokrin Dokuları 169
OVARYUMLAR 169
Östrojenler 169
TESTİSLER 170
PLASENTA 170
Hormon Üreten Diğer Doku veya Organlar 170

TİMUS 170
SİNDİRİM SİSTEMİ 171
KALP 171
BÖBREKLER 172
LOKAL HORMONLAR: EİKOZANOİDLER 173
LEPTİN 173
Hormonal Etkileşimler 174
1. Hormonlar ve Büyüme 174
2. Hormonlar ve Stres 175
3. Hormonlar ve Davranış 175
Yaşlanmanın Hormon Üretimine Etkisi 176

BÖLÜM 7 177
DOLAŞIM SİSTEMİ (SYSTEMA CIRCULATORIUM) 177
KAN 177
Kanın Fonksiyonları 177
Kanın Yapısı 179
Plazma 179
Hücreler 180
Eritrositler (Alyuvarlar, Kırmızı kan hücreleri, RBC) 180
Eritrositlerin Yapımı (Eritropoiesis) 181
Lökositler (Akyuvarlar, Beyaz kan hücreleri, WBC) 182
Granulositler (Polimorflar ve polimorfonukleer lökositler) 182
Agranulositler (Mononukleer Lökositler) 183
Plateletler (Trombositler) 183
Hematokrit 184
Kanın Pıhtılaşması (Koagulasyon) 185
Antikoagulantlar 187
Hemofili 188

Kan Tipleri 188
Kan Gruplarının Tayini 189
Kan Nakillerinde Uyuşmazlık 189
Kan Grupları ve Kalıtım 190
Polistemi 192
Anemi (Anemia) 192
Lökopeni 194
Lösemi (Kan kanseri) 194
Trombositopeni 194
KALP 195
Kalp Duvarının Yapısı 195
Kalbin Boşlukları ve Kan Akışı 195
Kalbin Kan İhtiyacının Sağlanması 197
Kalbin İmpuls Üreten - İleten Sistemi 200
Kardiak Siklus 201
Kalp Sesleri 202
EKG 203
Kardiak Kateterizasyon 205
Ekokardiografi 205
Yaşlanmanın Kalbe Etkisi 205
DAMARLAR VE KAN DOLAŞIMI 205
Arterler 206
Kapilerler 207
Venüller 208
Venler 208
Kan Dolaşımı 208
Pulmoner Dolaşım 208
Sistemik Dolaşım 209
Portal Dolaşım 210

Serebral Dolaşım 211
Deri Dolaşımı 211
İskelet Kası Dolaşımı 212
Fetal Dolaşım 212
Vücudun Başlıca Arterleri 213
Vücudun Başlıca Venleri 218
Damardan (Venadan) Kan Alınması 222
İ. V. İnjeksiyon 222
Nabız 222
Tansiyon (Kan Basıncı) ve Ölçülmesi 224
Hipertansiyon (Yüksek tansiyon) 225
Hipotansiyon 226
Koroner Arter Hastalıkları 227
Anjina Pektoris (Angina pectoris, göğüs ağrısı) 227
Koroner Hastalıklarda Risk Faktörleri 228
Kontrol Edilebilir Risk Faktörleri 228
Kontrol Edilemeyen Risk Faktörleri 229
Tromboz (Trombus) ve Emboli 230
Tromboflebit (Flebit) 231
Varis (varix) 231
Konjenital Kalp Hastalıkları 231
İnfeksiyöz Kalp Hastalıkları 233
Dolaşım Şoku 233
Senkop (Bayılma) 234
Kardiak Aritmiler 235
Kalp Durması 236
Kalp-Akciğer Makinesi 236
Kalp Pili (Yapay pacemaker) 236
Koroner Bypass Operasyonu 237

Balon Anjioplasti (PTCA, Percutaneous transluminal coronary angioplasty) 237
Kalp Nakli 239
LENFATİK SİSTEM (SYSTEMA LYMPHOIDEUM) 239
LENF 240
Lenfatik Kapilerler 241
Lenf Dolaşımı 242
Lenf Düğümleri 242
Tonsiller (Bademcikler) 242
Dalak 243
Timus 244
Agrege Lenf Nodülleri (Peyer plakları) 244
Lenfatik Sistem ve Kanser 244
Hodgkin Hastalığı 244
SAVUNMA SİSTEMİ 245
Nonspesifik Savunmalar 245
Fiziksel Engeller 245
Fagositler 245
Fagositoz Mekanizması 246
Doğal Öldüren (Katil) Hücreler (NK, Natural killer hücreler) 247
İnterferonlar (IFN) 248
Komplement 248
İnflamasyon (İltihap) 249
İnflamasyon Unsurları 249
Ateş 251
Spesifik Savunmalar, Bağışıklık 252
Bağışıklık Tipleri 252
Bağışıklığın Özellikleri 253
Hücresel Bağışıklık 253

Kostimülasyon 256
Doku ve Organ Reddi 256
Humoral Bağışıklık 257
B Hücrelerinin Duyarlılaşması (Sensitizasyonu) 257
B Hücrelerinin Aktivasyonu 257
Antibadinin Yapısı 257
Antibadi Sınıfları 259
Bellek Hücreleri 261
Otoimmün Hastalıklar 261
Allerjiler 262
Bağışıklık Yetersizliği (Immunodeficiency) Hastalıkları 263
AIDS (Acquired immune deficiency syndrome) 263
Kronik Yorgunluk Sendromu (CFS, Chronic fatigue syndrome) 264
Stres ve Bağışıklık 264
Yaşlanmanın Bağışıklık Üzerine Etkisi 264

BÖLÜM 8 265
SOLUNUM SİSTEMİ (SYSTEMA RESPIRATORIUM) 265
Solunum Sisteminin Fonksiyonları 265
SOLUNUM SİSTEMİNİN ORGANİZASYONU 266
Burun (Nasus, rhinos) ve Burun Boşluğu 266
Yutak (Farinks) 266
Gırtlak (Larinks) 267
Soluk Borusu (Trake) 270
AKCİĞERLER (PULMO, PNEUMON) 271
Alveoller 273
GAZLARIN TAŞINMASI 274
Oksijen Taşınması 274
Karbondioksit Taşınması 276

Doku ve Akciğerler Arasındaki Gaz Değişimi 277
Solunum Membranında Gazların Diffüzyonu 278
Nefes Alıp Vermenin Mekaniği 279
Solunum Hızı 280
Akciğer Hacim ve Kapasiteleri 280
Solunum Merkezi 281
Ekzersizler ve Solunum Sistemi 282
Karbonmonoksit (CO) Zehirlenmesi 283
Solunum Sisteminin Diğer Aktiviteleri 283
Yaşlanmanın Solunum Sistemine Etkisi 284
Sigaranın Solunum Sistemine Zararları 284
Yüksek Rakımlarda Adaptasyon 285
Vurgun 286
Hiperbarik Oksijen Tedavisi 287
Oksijen Zehirlenmesi 287
Solunum Katsayısı (Bölümü) 288
Pnömoni (Pneumonia, akciğer iltihabı, zatürre) 288
Tüberküloz (tuberculosis, TB, verem) 288
Amfizem (Emphysema) 289
Astım (Astma) 290
Nezle (Rhinitis, rinit) 290
Ani Bebek Ölümü Sendromu (Sudden infant death syndrome, SIDS) 290
Yenidoğanın Sıkıntılı Solunum Sendromu 291
Kistik Fibroz (Cyctic fibrosis) 291
Bronşit (Bronchitis) 292
Pulmoner Embolizm 292
Pulmoner Ödem 292
Atelektazi 293
Akciğer Kanseri 293

Dispnö (Dyspnea, nefes darlığı) 293
Siyanoz (Morarma) 294
Öksürük ve Tedavisinin Önemi 294

BÖLÜM 9 295
SİNDİRİM SİSTEMİ (SYSTEMA DIGESTORIUM) 295
Ağız (Oris) 297
Dil (Lingua, glossa) 298
Damak (Palatum) ve Küçük Dil (Uvula) 298
Tükürük Bezleri (Glandulae salivariae) 298
DİŞLER (DENTES, ODONTOS) 300
Diş Tipleri 301
Dişlerin Formül ile Gösterilmesi 302
Yutak (Pharynx) 303
Yemek Borusu (Oesophagus) 303
Yutma İşlemi 304
Periton (Peritoneum) 305
MİDE (GASTER) 308
Mide Bezleri (Gastrik bezler) 309
Pilorik Bezler 310
Midenin Boşalmasının Kontrolü 311
İNCE BARSAK (INTESTINUM TENUE) 311
İnce Barsak Mukozasının Yapısı 312
KALIN BARSAK (INTESTINUM CRASSUM) 313
Sindirim Sistemine Yardımcı Organlar ve Yapılar 315
KARACİĞER (HEPAR) 315
Karaciğerin Görevleri 317
1. Metabolik Görevler 317
2. Hematolojik Görevler 317

3. Safra Yapımı ve Sekresyonu 318
SAFRA KESESİ (VESICA BILIARIS, V. FELLAE) 319
PANKREAS 320
SİNDİRİM 321
Karbohidratların Sindirimi 322
Proteinlerin Sindirimi 322
Yağların Sindirimi 323
EMİLME 324
Karbohidratların Emilmesi 325
Proteinlerin Emilmesi 325
Yağların Emilmesi 325
Suyun Emilmesi 326
İyonların Emilmesi 327
Vitaminlerin Emilmesi 328
Alkolün Emilmesi 328
Feçesin (Dışkının) Oluşumu ve Defekasyon 329
Kabızlık (Constipation) 330
İshal (Diarrhea) 330
Mide ve Barsak Gazları (Flatus) 331
Laktoz İntoleransı (Tahammülsüzlüğü) 331
Yaşlanmanın Sindirim Sistemine Etkisi 332
Diş Çürümesi (Dental caries) 332
Jinjivit (Gingivitis) 333
Ağız Kokuları ve Ağız İltihapları 333
Aftlar (Aphta) 334
Kabakulak 334
Gastrit (Gastritis) 334
Peptik ve Duodenal Ülser 335
Ülseratif Kolit 336

Spastik Kolon 336
Megakolon 336
Ailevi Akdeniz Ateşi (FMF) 337
Barsak Tıkanıklılığı (İleus) 337
Basur (Hemorrhoid) 337
Pruritus Ani (Anal Kaşınma) 338
Hepatit 338
Siroz (Cirrhosis) 339
Safra Kesesi Taşları (Cholelithiasis) 339
Pankreatit 340
Kusma (Emesis) 340
Anorexia Nervosa 341
Bulimia 342
Besin Zehirlenmeleri 342
Emilme Bozuklukları (Malabsorpsiyon) 344

BÖLÜM 10 345
BOŞALTIM SİSTEMİ (SYSTEMA RENALE) 345
Boşaltım Sisteminin Fonksiyonları 345
BÖBREKLER (REN, NEFROS) 346
Canlılık İçin Suyun Fonksiyonları 346
Böbreklerin İç Yapısı 348
Nefron 348
Kortikal ve Jukstamedüller Nefronlar 349
BÖBREKLERİN FİZYOLOJİSİ 353
İdrarın Konsantrasyonunun Ayarlanması 353
Osmoz ve Osmolarite 354
Böbrek Fonksiyonunun Özeti 355
Tubüler Reabsorpsiyonun Hormonal Kontrolü 356

Arterial Basınç ile İdrar Hacmi 357
Susama Merkezleri 357
İdrarın Özellikleri 358
Üreterler 358
Mesane (Vesica urinaria) 358
Üretra (Urethra) 359
Miksiyon veya Ürinasyon 360
VÜCUT SIVILARININ pH DENGESİ 360
Vücut Sıvılarının Asit-Baz Tampon Sistemleri 361
Asit-Baz Dengesi Bozuklukları 362
Solunumsal Asidoz 362
Metabolik Asidoz 362
Solunumsal Alkaloz 363
Metabolik Alkaloz 363
Yaşlanmanın Boşaltım Sistemine Etkisi 363
Konjenital Böbrek Rahatsızlıkları 364
Akut ve Kronik Renal Yetmezlik 364
Glomerulonefrit 365
Pyelonefrit 365
Böbrek Taşları (Renal Calculi, Nephrolitiasis) 365
İdrar Yolları İltihapları 366
Üremi 366
Diabetes İnsipitus 367
Ödem 367
Diüretikler 368
Dializ Tedavisi 368
Böbrek Nakli 370

BÖLÜM 11 371

ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA) 371

ERKEK ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA MASCULINA) 372

Testisler (Orchis, Didymis) 372

Yardımcı Kanallar 373

Yardımcı Bezler 373

Penis (Phallus) 375

Sperm 375

Spermatojenez (Spermatogenesis) 376

Meni (Semen, Ejakulat) 377

Erkekte Cinsel Aktivite 377

Erkekte Kısırlık (Sterilite, İnfertilite) 378

Prostat Hastalıkları 379

DİŞİ ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA FEMININA) 380

Ovaryum (Yumurtalık) 381

Uterin Tüpleri (Fallop Tüpleri, Tuba Uterina, Ovidükt) 382

Uterus (Hystera, Metra, Ana Rahmi) 382

Vajina (Colpos, Hazne) 383

Vulva (Dış Genital Organlar) 383

Meme Bezleri ve Memeler 384

Oojenez 385

Uterin Siklusu veya Menstrual Siklus 386

Ovaryum Siklusu 388

Ovulasyon (Yumurtlama) 390

Puberte 390

Kadında Cinsel Aktivite 391

Kadınlarda Kısırlık 391

Menstrual Bozukluklar 392

Ovaryum Kistleri 393

Meme (Göğüs) Kanseri 393
Cervix Kanseri 393
Yaşlanmanın Üreme Sistemine Etkisi 394
Menopoz 394
Erkek Klimakteryumu 394
Cinsel Yolla Geçen (Venereal) Hastalıklar 395
Gonore (Gonorrhea) 395
Sifiliz (Syphilis) 395
Genital Herpes 396
Genital Siğil 396
Trichomoniasis 396
Genital Candidiasis 396
Chlamydia 397
DÖLLENME 397
Gebeliğin Belirlenmesi 399
EMBRİYONİK GELİŞME 400
Embriyo (Germ) Tabakaları 402
Ektodermden Türeyenler 402
Mezodermden Türeyenler 402
Endodermden Türeyenler 402
Embriyonik Membranlar 403
Plasenta ve Göbek Kordonu 404
Fetal Gelişim 405
Gebelik Döneminde Beslenme 406
Gebelikte Kilo Artışı 406
Gebelikte İlaç Kullanımı ve Radyasyon 407
Gebelik Toksemisi (Zehirlenmesi) 407
Dış (Ektopik) Gebelik 407
Gebeliğin Önlenmesi (Contraception) 408

Amniosentez 410
DOĞUM 411
Yenidoğanın Özellikleri 415
Yenidoğan Sarılığı 415
Sezaryan (Cesarean section) 415
Prematür Yenidoğan 416
Çoklu Doğum 416
Laktasyon (Emzirme) 418
Çocuğun Büyümesi ve Gelişmesi 419

KAYNAKLAR 421
DİZİN 425

KAYNAKLAR

Akçay, G., Akçay, M.N. Akarsu, E., Endokrin ve Metobolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Aktümsek, A., Nurullahoğlu, Z.Ü., Pratik Biyokimya, Mimoza Yayınları, Konya, 1996.

Aktümsek, A., İnsan Biyolojisi Ders Notları, S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Konya, 1998.

Aktümsek, A., Zayıf, Normal Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, Konya, 2000.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak matbaacılık, İstanbul, 1987.

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel ve Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980.

Andresli, T.E., Cargenter, C.C.J., Bennett, J.C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevleri A.Ş. Ltd. Şti. İstanbul, 2000.

Arıncı, K., Elhan, A., Anatomi Cilt 1 ve 2, Güneş Kitabevi Ltd. Şti, Ankara, 1997.

Aydın, S., Kara, H., Erektil İşlev Bozukluğu, Tanı ve Tedavisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları, Yayın No:1, Van, 1999.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A/13, 1983.

Bengisu, Ü., Göz Hastalıkları, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Carola, R., Harley, J. P., Nobacak, C.R., Human Anatomy & Physiology, Mc Graw Hill Inc., 1992.

Cahampe, P.C., Harvey, R.A., Lippincott's Illustrated Review Serisinden: Biyokimya, 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1997.

Collier, J.A.B., Longmore, J.M., Harvey,J.H., Oxford Klinik Dallar El Kitabı 1 ve 2. (Çev.: Tuzcu, M., Tuzcu, S.), Yüce Yayınları A.Ş. İstanbul 1992.

Dambro, M. R., Klinik Tanı ve Tedavi (Çev. Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Demirsoy, S., Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamaları, MN Nobel Kitabevi, Ankara, 2000.

Dere, F., Anatomi Atlası ve Ders Kitabı , Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevi, Adana, 1999.

Despopoulos, A., Silbernagl, S., Renkli Fizyoloji Atlası, (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, Şti.), Nobel & Yücel, İstanbul, 1997.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa,1993.

Erbengi, T., Histoloji 1., Güneş Kitabevi Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Erensayın, C., Genetik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Feneis, H. , Resimli Anatomi Sözlüğü (Dilbilim adlığı), (Çev.: Ülker, S.) İnkılap ve Aka, istanbul, 1983.

Ganong, W. F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice-Hall ınternational Inc., Appleton & Lange, 1993.

Gözükara, E.M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Guyton, A.C., Hall, J.E. Tıbbi Fizyoloji (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Gürbüz, R., Erkek İnfertilitesi (Yaklaşım ve Tedavi), Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Hatiboğlu, M. T., Anatomi ve Fizyoloji, 7. Baskı, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 1989.

İnci, O., Çocuk ve Erişkinlerde Ünogenital İnfeksiyonlar, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Irmak, S., Emiroğlu, F., Gökhan, N., Fizyoloji Kısa Ders kitabı, Ar Basın Yayım Dağıtım Aş., İstanbul, 1982.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

Karol, S., Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Üçüncü Baskı, Gözde Repro Ofset, Ankara, 1995.

Kayalı, H., Şatıroğlu, F., Taşyürekli, M., İnsan Embriyolojisi, 7. Basım, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı/Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul, 1995.

Kutlu, A., Kapıcıoğlu, İ. S., Kazalar ve Acil Tedaviler, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1997.

Kutluay Mersal, T. Başoğlu, S. Öner, N. Beslenme ve Diyetetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Ankara, 1999.

Lentner, C., Geigy Scientific Tables volume 1, Units of Measurement, Body Fluids, Composition of the Body Nutrition, Eighth Revised and Enlarged Edition, Ciba-Geigy Ltd., Basle, 1981.

Martini, F.H., Fundamentals of Anatomy and Physiology, Prentice Hall International Inc. 1998.

Maskar, Ü., Embiryoloji Ders Kitabı, 6. Baskı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

Menteş, N. K., Klinik Gestroenteroloji, Cilt I, Sanem Matbaası, İzmir, 1982.

Moffett, D.F., Moffeett, S. B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T.W., Spector, A. A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım (Çev. Ed.: Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000

Murray, R.K, Granner, D.K., Mayes , P.A., Rodwell, V.W. Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Noyan, A., Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, Düzeltilmiş Sekizinci Baskı, Meteksan, Ankara, 1993.

Odar, İ.V., Anatomi ders kitabı, 1. Cilt, Elif Matbaacılık A. Komandit Şirket, İstanbul, 1980.

Odar, İ.V., Anatomi Ders Kitabı, 2. Cilt, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1986.

Ödev, K., Radyolojide Teknik ve Endikasyonlar, Üriner Sistem Radyolojisi, Atlas Tıp Kitabevi, Konya, 1992.

Özden, M., Anatomi ve Fizyoloji Ders Kitabı, Özkan Matbaacılık. San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Öztürk, M.O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, 7. Basım, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Palen, Ş., Histoloji, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1990.

Polat, O., İnanıcı, M. A., Aksoy, M.E. , Adli Tıp Ders Kitabı, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul,1997.

Sağlam, M., Genel Histoloji (Genişletilmiş 3. Baskı), Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1987.

Sarsılmaz, M., Anatomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saygı, G., Temel Tıbbi Parazitoloji, Esnaf Ofset Matbaacılık, 1998.

Scratcherd, T., Gillespie, J. I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R. R., Stephens, T. D., Tate, P., Anatomy and Physilogy, Mosby Year Book, 1992.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Sodeman, W.A, Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solomon, E. P., İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş, (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Snell, R.S., Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Anatomi (Çev. Ed.: Yıldırım, M.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

Stone, N, J., Blum, C.B. Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Commumicatious Inc., 1997.

Sukkar, M.Y., El-Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Tan, Ü., Temel Fizyoloji Ders Kitabı, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1986.

Tekelioğlu-Uysal, M. Kılıçturgay, K. Kerse, İ., Hücre: İnce Yapı ve Görev, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A.Ş, Dördüncü Baskı, Ankara, 1987.

Tortora, G.J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tuğlacı, P., Tıp Sözlüğü, 3. Baskı, Pars Yayınları, İstanbul, 1978.

Uçak, D., Elektrokardiyografi, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2000.

Weineck, J., İşlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı , A.Ş.), Spa Kitabevi, Ankara, 1998.

Yaman, K., Fizyoloji, Veteriner Hekimler İçin, Denizcan Yayınevi, Ankara, 1987.

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yıldırım, M., İnsan Anatomisi, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti. İstanbul, 1997.

Yıldırım, M., Temel Anatomi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Zeren, Z., Kısa Sistematik İnsan Anatomisi, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971

Zuspan, F. P., Quilligan, E.J. Obstetrik ve Jinekoloji, (Çev. Ed.: Güner, H.), Atlas Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995.

8. Basım

ANATOMİ

Editör: Prof. Dr. Mustafa Sarsılmaz
Şifa Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı

Prof. Dr. Oğuz Aslan Özen
Namık Kemal Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Kavaklı
Fırat Üniversitesi

Prof. Dr. İlter Kuş
Balıkesir Üniversitesi

Prof. Dr. Murat Ögetürk
Fırat Üniversitesi

Prof. Dr. Birsen Özyurt
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Songur
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Prof. Dr. . İsmail Zararsız
Mevlana Üniversitesi

Doç. Dr. Serdar Çolakoğlu
Düzce Üniversitesi

Doç. Dr. Evren Köse
İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Sedat Meydan
Şifa Üniversitesi

Doç. Dr. Ufuk Taş
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hıdır Pekmez
Adıyaman Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hilal Irmak Sapmaz
Gazi Osman Paşa Üniversitesi

Dr. Aslı Özdem Türkoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 198
SağlıkBilimleri Hemşirelik No.: 3
ISBN: 978-605-133-100-3
© 8. Basım, Ağustos 2016

ANATOMİ

Prof. Dr. Mustafa Sarsılmaz

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sarsılmaz, Mustafa.
ANATOMİ / *Mustafa Sarsılmaz*
8. Basım, XVI + 214 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-100-3
1. Anatomi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

SEKİZİNCİ BASIMA ÖN SÖZ

İnsan Anatomisi hep aynı kalsa da; ilerleyen tetkik ve araştırmalar detaylara inmiş ve güzel sonuçlar elde edilmiştir. Hücreler ve içlerinde yer alan yapılar, günümüz şartlarında bir hayli irdelenmektedir. İnsan vücudu, gözle görülen dış yapısını Hazreti Âdem'den beri korumakta ve her insanda iki göz, iki kulak ve tek burun hep olmaktadır. Eksiklikleri ise sağlık muayenelerinden geçme zorunluluğunu doğurmaktadır. İşte bu anlamda, ANATOMİ dersinin her sağlık eğitimi alan bireye lazım olduğu ve kitabının kütüphanemizde mutlaka bulunması gerektiği aşikârdır.

Kitabımızın ilk sayfalarında görüleceği üzere, akademisyen arkadaşlarımın bazılarında unvan yükselmesi, üniversite değişiklikleri ya da idari görevlendirmeler olmuştur. Bu değişikliklerden dolayı hocalarımızı bir kez daha kutlarım.

Saygı ve sevgilerimle…

Prof. Dr. Mustafa Sarsılmaz

ÖN SÖZ

Sağlık konusunda yapılan çalışma ve konuşmalarda hep anatomi ön plana çıkmaktadır. Anatomi dersinin eğitim-öğretim esnasındaki zorluğunu herkes bilir. Özellikle terminolojideki zorluk, sınav esnasında öğrencilerin korkulu rüyası olmaya devam etmektedir. Ancak bu zorluk, "gülü seven dikenine katlanır" atasözünün ışığında, kişilerin vücudu tanıma arzuları, kadavra görme merak ve heyecanları ile yenilebilmektedir.

İşte bu düşünceler içinde yeniden yazılan Anatomi kitabımızda, gerekli temel bilgiler yeterince verilerek, bilinmesi gereken asgari seviyenin üstüne çıkılmış ama fazla detaydan kaçınılmıştır. Yaygın hastalıklarla ilgili klinik durumlardan bahsedilmiş ve de soru örnekleriyle konunun pekiştirilmesi sağlanmıştır. Mümkün olduğu kadar sadeleştirilmiş bir terminoloji içinde yeniden hazırlanan Anatomi kitabımızın, başta sağlık mensupları ve öğrenciler olmak üzere, herkese yararlı olmasını diliyorum.

Kitabın yazılmasında bilimsel katkıda bulunan akademisyen arkadaşlarıma, yeniden hazırlanmasında teşvik kaynağım olan Sayın Prof. Dr. Ahmet Songur Bey'e, Nobel Akademik Yayıncılık'ın özverili çalışanlarından Nilay Balin'e ve çalışan tüm personele, Tıp Fakülteleri ve Sağlık Yüksek Okullarının anatomi dersi alan tüm öğrencilerine teşekkür ederim.

Prof. Dr. Mustafa Sarsılmaz

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1 - ANATOMİYE GİRİŞ

1.1. GENEL BİLGİLER 3
1.1.1. Anatominin Tanımı 3
1.1.2. Anatominin Kısımları 3
1.2. ANATOMİK TERİMLER VE AÇIKLAMALARI 4
1.2.1. Anatomik Pozisyon 4
1.2.2. Yön Bildiren Terimler 4
1.2.3. Hareket Bildiren Terimler 5
1.3. DÜZLEM VE EKSENLER 6
1.3.1. Düzlemler 6
1.3.2. Eksenler 6
1.4. İNSAN VÜCUDUNUN BÖLÜMLERİ 8
1.5. VÜCUT BOŞLUKLARI (Cavitas corporis humani) 9
1.6. İNSAN VÜCUDUNA GENEL BAKIŞ 9
1.6.1. Kimyasal Seviye 9
1.6.2. Hücre Seviyesi 9
1.6.3. Doku Seviyesi 10
1.6.4. Organ Seviyesi 10
1.6.5. Sistem Seviyesi 10
1.6.6. Organizma Seviyesi 10
1.7. VÜCUTTA BULUNAN ORGANİK VE İNORGANİK BİLEŞİKLER 11
1.8. VÜCUDUN GELİŞİM VE BAKIMI İÇİN METABOLİZMA ESASTIR 12
1.9. HOMEOSTATİK MEKANİZMALAR 12
ÖRNEK SORULAR 14

Bölüm 2 - İSKELET SİSTEMİ

2.1. KEMİKLER 17
2.1.1. Genel Bilgiler 17
2.1.1.1. Kemiğin görevleri 17
2.1.1.2. Kemik tipleri 18
2.1.2. Kafa İskeleti (Cranium, Kraniyum) 19
2.1.2.1. Nörokraniyum (Neurocranium) 19
2.1.2.2. Visserokraniyum (Splanchnocranium, Viscerocranium) 20
2.1.3. Vertebral Kolon (Columna Vertebralis, Omurga) 24
2.1.4. Torakal Kemikler (Ossa Thoracis, Göğüs Kemikleri) 26
2.1.4.1. Kostalar (Costae, kaburgalar) 26
2.1.4.2. Sternum (Göğüs kemiği) 26
2.1.5. Üst Ekstremite Kemikleri 27
2.1.6. Alt Ekstremite Kemikleri ve Pelvis Kemeri 30

2.2. EKLEMLER 33
2.2.1. Genel Bilgiler 33
2.2.1.1. Yapısına katılan kemik sayısına göre eklemler 33
2.2.1.2. Hareketli olup olmamalarına göre eklemler 33
2.2.1.3. Sinovyal tip eklemler 35
2.2.1.4. Eklemlerin damar ve sinirleri 36
2.2.2. Üst Ekstremite Eklemleri 36
2.2.3. Alt Ekstremite Eklemleri 38
2.2.4. Baş Eklemleri 39
2.2.5. Baş-Omurga Arası Eklemler 41
2.2.6. Omurga Eklemleri 41
2.3. KLİNİK BİLGİLER 41
ÖRNEK SORULAR 42

Bölüm 3 - KAS SİSTEMİ

3.1. GENEL BİLGİLER 45
3.1.1. Kas Dokusu Tipleri 45
3.1.2. Kas Tonusu ve Kasılma Şekilleri 46
3.1.3. Kas Dokusunu Çevreleyen Zarlar 46
3.1.4. Origo ve İnsertio Noktaları 46
3.1.5. Kasların İsimlendirilmesi 47
3.2. BAŞ, BOYUN VE GÖVDE KASLARI 48
3.3. YÜZÜN MİMİK KASLARI 49
3.4. ÇİĞNEME KASLARI 49
3.5. SOLUNUM KASLARI 50
3.6. KOLU HAREKET ETTİREN KASLAR 50
3.7. ÖN KOLU HAREKET ETTİREN KASLAR 50
3.8. ELİ HAREKET ETTİREN KASLAR 51
3.9. UYLUĞU HAREKET ETTİREN KASLAR 51
3.10. BACAĞI HAREKET ETTİREN KASLAR 52
3.11. AYAĞI HAREKET ETTİREN KASLAR 52
3.12. KLİNİK BİLGİLER 57
ÖRNEK SORULAR 58

Bölüm 4 - SİNİR SİSTEMİ

4.1. GENEL BİLGİLER 61
4.1.1. Sinir Sistemi ile Endokrin Sistem Arasındaki Farklar 61
4.1.2. Sinir Sisteminin Bölümleri 61
4.1.2.1 Anatomik olarak sinir sisteminin bölümleri 61
4.1.2.2 Fonksiyonel olarak sinir sisteminin bölümleri 62
4.1.3. Sinir Sisteminin Fonksiyonel Birimi (Nöron) 62

4.1.3.1. Nöronun kısımları 62
4.1.3.2. Sinir dokusunu çevreleyen zarlar 62
4.1.3.3. Fonksiyonel temele göre nöron tipleri 63
4.1.3.4. Uzantılarına göre nöronların sınıflandırılması 63
4.1.4. Sinir Sistemi Destek Hücreleri (Nöroglia) 64
4.2. MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ VE BÖLÜMLERİ 65
4.2.1. Omurilik (Medulla spinalis) 65
4.2.2. Beyin Sapı (Truncus encephalicus) 67
4.2.2.1. Bulbus (Medulla oblongata) 67
4.2.2.1.1. Bulbusta bulunan hayati (vital) merkezler 68
4.2.2.2. Pons 68
4.2.2.3. Mezensefalon (Mesencephalon) 68
4.2.3. Serebellum (Cerebellum, Beyincik) 69
4.2.4. Serebrum (Cerebrum) 70
4.2.4.1. Diensefalon (Diencephalon, Arabeyin) 70
4.2.4.1.1. Talamus (Thalamus) 70
4.2.4.1.2. Hipotalamus (Hypothalamus) 70
4.2.4.2. Telensefalon (Telencephalon) 72
4.2.4.2.1. Beyin lobları (Lobi cerebri) 72
4.2.4.2.2. Dominant hemisfer 75
4.2.4.2.3. Beyaz cevher ve basal ganglionlar 75
4.2.4.3. Beyin ve omuriliği çevreleyen zarlar 76
4.2.4.4. Beyin ventrikülleri ve BOS dolaşımı 76
4.3. PERİFERİK SİNİR SİSTEMİ 76
4.3.1. Spinal Sinirler (Nervi spinales) 77
4.3.1.1. Servikal pleksus (Plexus cervicalis) 78
4.3.1.2. Brakiyal pleksus (Plexus brachialis) 78
4.3.1.3. Lumbal pleksus (Plexus lumbalis) 78
4.3.1.4. Sakral pleksus (Plexus sacralis) 80
4.3.2. Kranyal sinirler (Nervi craniales) 80
4.4. VİSSERAL (OTONOM) SİNİR SİSTEMİ 82
4.4.1. Somatik-Visseral Sinir Sistemi Arasındaki Farklar 83
4.4.2. Visseral Sinir Sisteminin Kısımları 83
4.4.3. Otonom Sinir Sisteminin Kısımları 84
4.4.3.1. Sempatik sinir sistemi (Torako-lumbal sistem) 85
4.4.3.2. Parasempatik sinir sistemi (Kraniyo-sakral sistem) 86
4.4.3.2.1. Kranyal kısım 86
4.4.3.2.2. Sakral kısım 86
4.5. KLİNİK BİLGİLER 87
ÖRNEK SORULAR 89

Bölüm 5 - DUYU ORGANLARI

5.1. GÖRME ORGANI (Organum visuale) 93
5.1.1. Göz Küresini Dış Tehlikelerden Koruyan Yapılar 93
5.1.2. Göz Küresinin (Bulbus oculi) Tabakaları 94
5.1.3. Işığın Geçtiği Saydam Tabakalar 95
5.1.4. Göz Kasları 96
5.1.4.1. İntrinsik göz kasları 96
5.1.4.2. Ekstrinsik göz kasları 97
5.1.5. Göz ile İlgili Kranyal (Cr) Sinirler 98
5.1.6. Konjunktiva (Conjunctiva) 98
5.1.7. Göz kapağı (Palpebra) 98
5.1.8. Gözyaşı ile İlgili Yapılar (Apparatus lacrimalis) 98
5.1.8.1. Gözyaşı bezi (Gl. lacrimalis) 98
5.1.8.2. Gözyaşı kanalları 99
5.2. İŞİTME VE DENGE ORGANI (Organum vestibulocochleare) 99
5.2.1. Kulak (Auris) 99
5.2.2. İşitme Organı (Korti organı) ve Mekanizması 100
5.2.3. Denge Mekanizması 101
5.3. TAT ORGANI (Organum gustatorium) 101
5.4. KOKU ORGANI (Organum olfactorium) 101
5.5. DERİ (Cutis) 101
5.6. DERİ EKLENTİLERİ 103
5.6.1. Kıllar (Pili) 103
5.6.2. Tırnaklar (Ungues) 103
5.6.3. Deri Bezleri 104
5.7. GENEL DUYULAR 104
5.7.1. Deride Bulunan Genel Duyu ile İlgili Reseptörler ve Diğer Duyular 104
5.7.2. Isı duyusu 104
5.7.3. Dokunma Duyusu 105
5.7.4. Basınç Duyusu 105
5.7.5. Ağrı Duyusu 105
5.7.6. Derin duyu (pozisyon duyusu, bilinçli propriyoseptif duyu) 105
5.8. KLİNİK BİLGİLER 106
ÖRNEK SORULAR 108

Bölüm 6 - ENDOKRİN SİSTEM

6.1. HİPOFİZ (Hypophysis cerebri, Gl. pituitaria) 111
6.1.1. Adenohipofiz (Ön lob) 111
6.1.2. Nörohipofiz (arka lob) 113
6.2. PİNEAL BEZ (Epifiz, Corpus pineale) 113
6.3. TİROİD BEZİ (Gl. thyroidea) 113

6.4. PARATİROİD BEZLER (Gll. parathyroidea) 114
6.5. BÖBREK ÜSTÜ BEZİ (Suprarenal-Adreanal bez, Gl. suprarenalis) 114
6.6. TİMUS BEZİ (Thymus) 114
6.7. PANKREAS 115
6.8. TESTİS 115
6.9. OVARYUM 115
6.10. KLİNİK BİLGİLER 115
ÖRNEK SORULAR 118

Bölüm 7 - DOLAŞIM SİSTEMİ

7.1. KARDİYOVASKÜLER SİSTEM (Systema cardiovasculare) 123
7.1.1. Kalp (Cor) 123
7.1.1.1. Kalbin yeri, dış görünüş ve komşulukları 123
7.1.1.2. Kalbin izdüşümü 125
7.1.1.3. Kalbin boşlukları 126
7.1.1.4. Kalbin tabakaları 127
7.1.1.5. Perikard (Pericardium) 128
7.1.1.6. Kalbin arterleri (Koroner arterler) 128
7.1.1.7. Kalbin venleri 129
7.1.1.8. Kalbin iletim sistemi 130
7.1.1.9. Kalbin sinirleri 130
7.1.2. Kan Damarları 132
7.1.2.1. Damar duvarları 132
7.1.3. Büyük Damarlar 133
7.1.3.1. Pulmoner trunkus (truncus pulmonalis) ve pulmoner arterler (aa. pulmonales) 133
7.1.3.2. Aorta 133
7.1.3.2.1. Aortanın kısımları 133
7.1.3.2.2. Aortanın göğüs karın pelvis boşlukları, üst, alt ekstremite ve baş-boyunu besleyen dalları 134
7.1.3.2.3. Beyni besleyen arterler 135
7.1.3.2.4. Beynin venöz dolaşımı 136
7.1.3.3. Sistemik dolaşımdaki kanın kalbe geri dönüşü 136
7.1.3.3.1. V. cava superior 137
7.1.3.3.2. V. cava inferior 137
7.1.3.4. Pulmoner venler (vv. pulmonales) 137
7.1.4. Hepatik Portal Sistem 137
7.1.5. Pulmoner ve Sistemik Dolaşım 138
7.1.6. Fötal Dolaşım 138
7.2. LENFATİK SİSTEM (Systema lymphoideum) 138
7.2.1. Lenfatik Sistemin Fonksiyonu 139
7.2.2. Lenfatik Sistemi Oluşturan Yapılar 139

7.2.3. Lenf Damarları 139
7.2.4. Lenf Nodulleri 140
7.2.5. Tonsillalar 140
7.2.6. Dalak 140
7.2.7. Timus Bezi 140
7.3. KLİNİK BİLGİLER 141
ÖRNEK SORULAR 143

Bölüm 8 - SOLUNUM SİSTEMİ

8.1. GENEL BİLGİLER 147
8.2. BURUN (Nasus) 147
8.3. PARANASAL SİNÜSLER 149
8.4. YUTAK (Farinks, Pharynx) 149
8.5. GIRTLAK (Larinks, Larynx) 149
8.6. SOLUK BORUSU (Trakea, Trachea) 151
8.7. BRONKUSLAR (Bronchi) 151
8.8. ALVEOL KESELERİ (Alveoli pulmonis) 151
8.9. AKCİĞERLER 152
8.10. SOLUNUM FAZLARI (İnspirasyon-Ekspirasyon) 153
KLİNİK BİLGİLER 154
ÖRNEK SORULAR 156

Bölüm 9 - SİNDİRİM SİSTEMİ

9.1. GENEL BİLGİLER 159
9.1.1. Sindirim Yolu ve Bununla İlgili Yardımcı (Aksesuar) Bezler 159
9.1.2. Sindirim İşlemleri 160
9.1.3. Sindirim Yolunun Duvarları 161
9.1.4. Periton Katlantıları 161
9.2. AĞIZ (Oral kavite, Cavitas oris) 162
9.2.1. Dişler (Dentes) 162
9.2.1.1. Dişin kısımları 162
9.2.2. Dil (Lingua) 163
9.2.2.1. Dil papillaları 163
9.2.2.2. Dil kasları 163
9.2.3. Damak (Palatum) 164
9.2.3.1. Sert damak 164
9.2.3.2. Yumuşak damak 164
9.3. YUTAK (Farinks, Pharynx) 164
9.3.1. Yutma Mekanizması 165
9.4. YEMEK BORUSU (Özefagus, Oesophagus) 166
9.5. MİDE (Ventriculus, gaster) 167

9.5.1. Mide Kısımları 167
9.5.2. Midenin Tabakaları 167
9.6. İNCE BAĞIRSAKLAR (Intestinum tenue) 168
9.6.1. Duodenum (Oniki parmak bağırsağı) 169
9.6.2. Jejunum ve Ileum 169
9.7. KALIN BAĞIRSAKLAR (Intestinum crassum) 169
9.7.1. Sekum (Caecum) 169
9.7.2. Kolon (Colon) 169
9.7.3. Rektum (Rectum) 170
9.7.3.1. Anal kanal (Canalis analis) 170
9.7.4. Kalın bağırsakların fonksiyonu 171
9.8. SİNDİRİM KANALININ EKLENTİ ORGANLARI 171
9.8.1. Tükürük Bezleri (Gll. salivariae, Gll. oris) 171
9.8.2. Tükürük 171
9.9. KARACİĞER (Hepar) 172
9.9.1. Şekli ve Lobları 172
9.9.2. Porta Hepatis ve Karaciğerin Periton Durumu 172
9.10. SAFRA YOLLARI 172
9.10.1. Karaciğer İçindeki (Intrahepatic) Safra Yolları 172
9.10.2. Karaciğer Dışındaki (Extrahepatic) Safra Yolları 173
9.11. SAFRA KESESİ (Vesica fella) 173
9.12. PANKREAS (Pancreas) 173
9.13. PORTAL VEN VE PORTAL DOLAŞIM 173
9.14. KARIN ÖN DUVARINDA TOPOGRAFİK BÖLGELER 174
9.15. KLİNİK BİLGİLER 174
ÖRNEK SORULAR 176

Bölüm 10 - ÜRİNER SİSTEM

10.1. BÖBREKLER 179
10.1.1. Bulundukları Yer, Şekil, Büyüklük ve Pozisyonları 179
10.1.2. Böbreği Dıştan Saran Oluşumlar 180
10.1.3. Böbreklerin İç Yapısı 180
10.1.4. Böbreğin Damarları 181
10.1.5. Böbreğin Sinirleri 181
10.2. ÜRETER (Ureter) 182
10.2.1. Üreterin Darlıkları 182
10.3. MESANE (Vesica urinaria) 183
10.3.1. Mesanenin Yüzleri 183
10.3.2. Mesanenin Damar ve Sinirleri 183
10.4. ÜRETRA (Urethra) 184
10.4.1. Erkek Üretrası (Urethra masculina) 184

10.4.2. Kadın Üretrası (Urethra feminina) 184
10.4.3. Sfinkterlerin Özellikleri 184
10.5. KLİNİK BİLGİLER 185
ÖRNEK SORULAR 186

Bölüm 11 - ÜREME SİSTEMİ

11.1. ERKEK GENİTAL ORGANLARI (Organa Genitalia Masculina) 189
11.1.1. Testisler ve Skrotum (Scrotum) 190
11.1.2. Epididim (Epididymis) ve Duktus deferens (Ductus deferens) 191
11.1.3. Seminal Bezler (Vesicula seminalis) 191
11.1.4. Prostat Bezi (Prostata) 191
11.1.5. Bulboüretral Bezler (Gl. bulbourethralis, Cowper bezleri) 191
11.1.6. Ejekülasyon ve Spermin Takip Ettiği Yol 192
11.1.7. Penis 192
11.2. KADIN GENİTAL ORGANLARI (Organa Genitalia Feminina) 193
11.2.1. Ovaryum (Ovarium) 193
11.2.2. Tuba Uterina (Tüp, Salpinx) 193
11.2.3. Uterus 194
11.2.4. Vajina (Vagina) 195
11.2.5. Dış Genital Yapılar 196
11.2.6. Memeler (Mammae) 197
11.2.7. Üreme Sistemi ile İlgili Bazı Terimler 197
11.2.7.1. Adet kanaması (Menstrüel siklus) ve hamileliğe hazırlık 197
11.2.7.2. Menapoz 198
11.2.7.3. Döllenme (Fertilizasyon) 198
11.2.7.4. Doğum 198
11.2.7.5. Döllenmeden ölüme kadar insan hayatının dönemleri 199
11.3. KLİNİK BİLGİLER 199
ÖRNEK SORULAR 201
KAYNAKLAR 203
DİZİN 205

KAYNAKLAR

Anderson JE. Grant's Atlas of Anatomy. Eighth Edition. Baltimore: Williams and Wilkins; 1983.

Arıncı K., Elhan A. Anatomi (Cilt1-2). Ankara: Güneş Kitabevi; 1995.

Arıncı K., Elhan A. Anatomi Terimleri Kılavuzu.8. Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi; 1991.

Barr ML., Kiernan JA. The Human Nervous System. Fifth Edition. Philadelphia: J. B. Lippincott Company; 1988.

Bevan J. A pictorial Handbook of Anatomy and Physiology. Hong Kong: Mitchell Beazley; 1988.

Carola R., Harley JP., Noback CR. Human Anatomy & Physiology. Second Edition. USA: McGraw-Hill, Inc; 1992.

Chung KW. Gross Anatomy. Third Edition. Baltimore: Williams and Wilkins; 1995.

De Groot J., Chusid JG. Correlative Neuroanatomy. Twentieth edition. Prentice Hall International Inc. 1988.

Dere F. Anatomi. Adana: Nobel Tıp Kitabevi; 1999.

Dere F. Nöroanatomi. Adana: Okullar Pazarı Kitabevi; 1990.

Ellis H. Clinical Anatomy. Seventh Edition. London: Blackwell Scientific Publications; 1983.

England MA., Wakely J. Brain & Spinal Cord. London: Wolfe Publishing Ltd; 1991.

Flaherty TH. Mind and Brain. Virginia: Time-Life Books; 1993.

Hall-Craggs ECB. Anatomy. Third Edition. London: Williams and Wilkins Waverly Europe; 1995.

Junqueira LC., Carneiro J., Kelley RO. Temel Histoloji (Çeviri editörü: Aytekin Y). İstanbul; Barış Kitabevi; 1993.

Memmler RL., Wood DL. The Human Body in Health and Disease. Sixth Edition. Philadelphia: J. B. Lippincott Company; 1987.

Moore KL. Clinically Oriented Anatomy. Third Edition. Baltimore: Williams and Wilkins; 1992.

Noback CR., Demarest RJ. The Nervous System. Third Edition. New York: McGraw-Hill Book Company; 1981.

Nomina Anatomica. Sixth edition., New York: Churchill Livingstone; 1989.

Ortuğ Gürsel. Anatomi Anadolu Üniversitesi Yayınları Eskişehir 1993.

Sancak B., Cumhur M. Fonksiyonel Anatomi. METU Press: Ankara; 1999.

Sarsılmaz M., Özcan O. Nöral Krista. Karadeniz Tıp Dergisi; 1993.

Sarsılmaz M., Akşit MD ve ark. Biceps Brachii ve Brachioradialis Kaslarının Önkol Fleksiyonu ve Supinasyonundaki Rollerinin Elektromiyografik Metodla İncelenmesi. Gülhane Askeri Tıp Akademisi Bülteni; 1987.

Sarsılmaz M., İlker S. Horner Sendromu. Türkiye Klinikleri Oftalmoloji Dergisi; 1992.

Sarsılmaz M. Plexus Brachialis ve Lezyonları. Yeni Tıp Dergisi; 1993.

Snell RS. Clinical Anatomy for Medical Students. Third Edition. USA: Little, Brown and Company (Inc); 1986.

Solomon EP. Introduction to Human Anatomy and Physiology. Philadelphia: W. B. Saunders Company; 1992.

Songur A., Özen OA., Sarsılmaz M. Hipokampus. Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi; 2001.

Songur A., Çağlar V., Gönül Y., Özen OA. Safra Kesesi ve Safra Yolları Anatomisi. Cerrahi Sanatlar Dergisi; 2009.

Şakul U. Baş ve Boynun Topografik Anatomisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi; 1999.

Yıldırım M. İnsan Anatomisi. Dördüncü baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi; 1999.

Taner D. Fonksiyonel Anatomi. Ankara: Hekimler Yayın Birliği; 1996.

Taner D. Fonksiyonel Nöroanatomi. Ankara: METU Press; 1999.

Williams PL. Gray's Anatomy. Thirty-Eighth Edition. London: Churchill Livingstone; 1995.

ANTRENMAN BİLGİSİ VE SPORCU SAĞLIĞI

Editör:
Doğuş Özkal

Yazarlar:
Ferrin İlbay Yalnız
Uzm. Dr. Onur Oral

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1538
Spor ve Beden Eğitimi No.: 046
ISBN: 978-605-320-444-2
© 1. Basım, Haziran 2016

ANTRENMAN BİLGİSİ VE SPORCU SAĞLIĞI
Editör: Doğuş Özkal

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özkal, Doğuş.
Antrenman Bilgisi ve Sporcu Sağlığı/ *Doğuş Özkal*
1. Basım, VIII+110 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-444-2
1. Antrenman Periyotlaması 2.Herkes İçin Spor 3. Egzersiz ve Sağlık

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Spor hem sosyokültürel açıdan hem de sağlıklı yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak hayatlarımızda her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Bu nedenle, sağlıklı bir toplum için bireylere spor yapma alışkanlığının kazandırılması son derece önemlidir.

Çok geniş bir uygulama alanı ve pratiği olan spor biliminde doğrudan sportif performansı konu alan çalışma alanında; antreman bilgisi ve sağlık bilgisi birbiriyle son derece ilişkili kavramlar olarak göze çarpmaktadır.

Kitabımızda öncelikle, sağlık için spor yapan bireylere ve profesyonel sporlarla uğraşan sporculara antrenman bilgisi ve sporcu sağlığı alanında bilimsel teori ve metotları konularında farkındalık yaratmaya özen gösterdik.

Bu çalışmamızın spor dünyasında antrenman bilgisi ve sporcu sağlığı adına aydınlatıcı bir kaynak olması dileğiyle, bu yayınımızın oluşturulmasında özverili emek ve katkılarını bizden esirgemeyen Dr. Hacer Karakaya, Kerim Bakan ve Gamze Ertürk'e sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Ferrin İlbay Yalnız

Uzm. Dr. Onur Oral

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii
İÇİNDEKİLER v
GİRİŞ 1

1. BÖLÜM

ANTRENMAN KAVRAMI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. Antrenmanda Bulunması Gereken Üç Özellik 3
1.2. Bilinçli Olarak Performans Arttırmanın Yöntemleri 4
1.3. Antrenmanın Faydaları 4
1.3.1. Sosyolojik ve Psikolojik Faydaları 4
1.3.2. Dolaşım Sistemi Üzerindeki Faydaları 4
1.3.3. Kalp Sağlığı Üzerindeki Etkileri 5
1.4. Antrenman Planlaması Yapılırken Dikkat Edilecek Hususlar 5

2. BÖLÜM

ANTRENMAN SIRASINDA YÜKLENME VE DİNLENME PLANLAMASI

2.1. Enerji Sistemleri 9
2.1.1. Anaerobik Enerji Sistemi 11
2.1.1.1. Alaktik Anaerobik Safha 11
2.1.1.2. Laktik Anaerobik Safha 12
2.1.2. Areobik (Oksijenli) Enerji Sistemi 13
2.1.3. İki Enerji Sisteminin Çakışması 13

3. BÖLÜM

ANTRENMANIN YÜKLENME ÖZELLİKLERİ

3.1. Yüklenmenin Şiddeti 18
3.2. Yüklenme Süresi 19
3.3. Yüklenmenin Sıklığı 19
3.4. Yüklenmenin Kapsamı 20

4. BÖLÜM
ANTRENMANIN YÜKLENME YÖNTEMLERİ

4.1. Tekrar Yüklenme Yöntemi 21
4.2. Devamlı Yüklenme Yöntemi 21
4.3. İnterval (Aralıklı) Antrenman Yöntemi 22
4.3.1. İntensiv (Yoğun) İnterval 23
4.3.2. Ekstensiv (Yaygın) İnterval 23
4.4. İstasyon Çalışması 23
4.4.1. Eşli İstayon Çalışması 24
4.5. Antrenmanın Dinlenme Özellikleri 26
4.5.1. Tam Dinlenme 26
4.5.1.1. Tam Dinlenme Aralığı Gerektiren Çalışmalar 26
4.5.2. Verimsel Dinlenme 27
4.5.2.2. Verimsel Dinlenme Aralığı Gerektiren Çalışmalar 28
4.6. Temel Motorik Özellikler 28
4.6.1. Kuvvet 29
4.6.1.1. Kuvvetin Fonksiyonel Sınıflandırması 30
4.6.1.2. Kuvvet Antrenman Çeşitleri 31
4.6.1.3. Kuvvet Antrenmanları Çalışmalarında Dikkat Edilecek Hususlar 34
4.6.1.4. Kuvvet Antrenmanı Yaparken Kullanılabilecek Araçlar 34
4.6.1.4. Kuvvet Geliştirmek İçin Alıştırma Örnekleri 35

5. BÖLÜM
SPORCU BESLENMESİ

5.1. Sporcu Beslenmesinin Fizyolojik Açıdan Önemi 53
5.2. Sporcu Beslenmesinin Psikolojik Açıdan Önemi 54
5.3. Spor Branşlarına Göre Beslenme Düzeni 56
5.3.1. Takım Sporlarında ve Bireysel Sporlarda Beslenme Faktörünün Örnekler Üzerinde İncelenmesi 57
5.3.1.1. Kuvvet/Güç Sporlarına Göre Beslenme Düzeni 59
5.3.1.2. Dayanıklılık Sporlarına Göre Beslenme Düzeni 61
5.4. Alkol ve Sigaranın Sporcu Performansına Etkileri 62
5.5. Sporcunun Temel İhtiyacı Olan Besinsel Ergojenikler 64
5.5.1. Karbonhidratlar 64

5.5.2. Yağlar 65
5.5.3.Proteinler 66
5.6. Besin Takviyesi Olarak Kullanılan Ergojenik Yardımcılar 67

6. BÖLÜM

ÇOCUK VE SPOR

6.1. Çocukların Fiziksel Gelişimde Sporun Önemi 72
6.2. Çocukların Zihinsel Gelişiminde Sporun Önemi 73
6.3. Çocukların Sosyal Gelişiminde Sporun Önemi 74
6.4. Bilinçli Ebeveyn ve Spor 74
5.5. Ergenlik Döneminde Spor 79
5.6. Spor Yapan Bir Çocuğun Beslenme Düzeni 81

7. BÖLÜM

KADIN VE SPOR

7.1. Kadınların Fizyolojik Özellikleri ve Fiziksel Olarak Spora Uygunlukları 85
7.2. Gebelik Döneminde Spor 87
7.3. Menstürasyon Döneminde Spor 89
7.4. Kadınlarda Spor Sakatlıkları ve Yaralanmaları 90
7.5. Kadınlarda Beslenme 91

8. BÖLÜM

YAŞLI VE SPOR

8.1. Yaşlılık Döneminde Fizyolojik ve Morfolojik Değişiklikler 96
8.2. Egzersiz Öncesi Sağlık Kontrolü ve Önemi 97
8.3. Yaşlı Bireylerde Egzersiz ve Egzersizlerin Temel Prensipleri 98
8.3.1. Denge Egzersizleri 98
8.3.2. Esneklik Egzersizleri 99
8.3.3. Kuvvet Egzersizleri 99
8.4. Yaşlı Bireylerde Antrenmanın Fizyolojik Etkileri 99
8.4.1. Kas ve Dayanıklılık Kapasitesine Antrenman Etkileri 100
8.4.2. Kuvvet Kaybına Karşı Antrenman Etkileri 100
8.4.3. Kemik ve Eklemler Üzerinde Antrenman Etkileri 100
8.5. Yaşlı Bireylerde Egzersizin Amaçları 101
8.6. Yaşlı Bireyler İçin Antrenman Reçetesi 101

8.7. Yaşlılıkta Beslenmenin Önemi 102
KAYNAKLAR 105
ÖZ GEÇMİŞ 109

KAYNAKLAR

ABD. Kara Kuvvetleri Komutanlığı BES Faaliyet Dokümanları

Abood DA, Black DR, Birnbaum RD. Nutrition education intervention for college female athletes J Nutr Educ Behav, 2004.

Açıkada C., Çocuk ve Antrenman. ACTA Orthopaedica et Traumatologica Turcica suplementum 1 Cilt, 2004.

Akgün N., Egzersiz Fizyolojisi. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 1992.

American College of Sports Medicine Position Statement, The use of alcohol in sports. Medicine and Scinence in Sports and Exercise. 1982.

Astrand P., Nutrition and physical performance. in M. Rechcigl (Ed.), Nutrition and the word food problem. Basel. 1979.

Baker, L.B., Heaton, L.E., Nuccio, R.P., & Stein, K.W. Dietitian-observed macronutrient intakes of young skill and team-sport athletes: adequacy of pre, during, and postexercise nutrition. Int J Sport Nutr Exerc Metab. 2014.

Bandura A., Social cognitive theory in cultural context, Applied Psychology: An International Review. 2002.

Bangsbo, J. Team sports. In: Nutrition in Sport. Maughan, R.J. (ed). Blackwell Science, Inc. An IOC medical commission publication and in collaboration with the internatıonal federation of sports medicine, USA, 2000.

Benardot, D., Advanced Sports Nutrition. Second Edition. Human Kinetics, Canada, 2012.

Bompa,T.O.: Antrenman Kuramı ve Yöntemi Çevirenler: KESKİN,İ.

Bucher, A., Karetcel M., Manegement of Physical Education and Sport, St. Lois, 1993.

Campell, J.D. Peer Relations in Childhood. (Eds: M.L. Hoffman & L.W. Hoffmann). Newyork Routledge Pres: Newyork/USA, 1964.

Casa DJ., Armstrong LE., Hillman SK., Montain SJ., Reiff RV., Rich BSE., Roberts WO., Stone JA., "National Athletic Trainers'Association Position Statement: Fluid Replacement for Athletes. Journal of Athletic Training", 2000.

Chapman P, Toma RB, Tuveson RV, Jacob M. Nutrition knowledge among adolescent high school female athletes. Adolescence, 1997.

Costill, D.L., & Miller J. M. Nutrition for endurance sport: Carbonhydrate and fluid balance. International Journal of Sports Medicine, 1980.

Cupisti A, D'Alessandro C, Castrogiovanni S, Barale A, Morelli E., Nutrition knowledge. and dietary composition in Italian adolescent female athletes and non-athletes Int J Sport. Nutr Exerc Metab. 2002.

Çakıroğlu,İ.M.;Antrenman Bilgisi,Şeker Matbaacılık,İstanbul 1997,

Deem R. The politics of women's leisure. (J Horne, D Jary, A Tomlinson, Ed.), Sport, leisure and social relations, London, 1987.

Demirel H. Açıkada T, Bayar B, Turnagöl H, Erkan Dündar U, Antrenman Teorisi, Bağırgan Yayınevi, Ankara, 1995.

Demirel, H.,Açıkada, T., Bayar , B., Turnagöl, H., Erkan

Douglas PD, Douglas JG. Nutrition knowledge and food practices of high school athletes. J Am Diet Assoc. 1984.

Dündar U.; Antrenman Teorisi**,** Bağırgan Yayınevi, Ankara, 2. Baskı, 1995

Dündar, Uğur;Antrenman Teorisi, Ankara1995.

Ersoy G. Çocuk ve Genç Sporcular İçin Beslenme. Ata Ofset Ankara, 2007.

Fink, H. H., Burgoon, L.A., & Mikesky, A.E. Practical Applications in Sports Nutrition. Jones and Bartlett Publishers, Canada, 2006.

Gacek, M., Eating habits of a group of professional volleyball players. Rocz Panstw Zakl Hig, 2011.

Gallahue L. D., Understanding Motor Development in Children. John Willey and Sons Publishing New York/ USA, 1982.

Gn.Kur.Bşk. MY:170 -1B Türk Silahlı Kuvvetleri Beden Eğitimi ve Spor Talimnamesi, Ankara 1999

Greene, L., Pate., R .: Traınıng For Young Dıstance Runners, Human Kınetıcs, (1997)

Guyton, C.,A., Hall,E.,J.: Tıbbi Fizyoloji, Çeviri: Prof.Dr. Çolakoğlu, Z. 2003

Günay M., Egzersiz Fizyolojisi, Ankara: Bağırgan Yayınevi, 1998.

Güneş Z., "Spor ve Beslenme". Antrenör ve Sporcu El Kitabı, 4. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.

Heipertz, W.: Spor Hekimliği Çeviren: Arman, M.İ.

Houston M. E., Protein and amino acid needs of athletes. Nutrition Today. 1992.

Howarth K. R., Moreau N. A., Phillips S. M., Gibala M. J., "Coingestion of protein with carbohydrate during recovery from endurance exercise stimulates skeletal muscle protein synthesis in humans", J Appl Physiol, 2009.

Howley E. T., Franks BD., "Health Fitness Instructor's Handbook", Human Kinetics, Third Education, pp. 151, Canada, 1997.

İşler,M.;Atletizm (Koşular-Atmalar-Atlamalar) Tutibay Ltd.Şti. Ankara 1997

Jack H. Wilmore. David i. CostiiI. 2nd ed. Physiology of Sport and Exercise, 1999.

Juzwiak CR, Ancona-Lopez F. Evaluation of nutrition knowledge and dietary recommendations by coaches of adolescent Brazilian athletes. Int J Sport Nutr Exerc Metab. 2004.

Kalyon, T.A.:Spor Hekimliği Sporcu Sağlığı ve Spor Sakatlıkları 5.Baskı, Gata Basımevi s.1 Ankara, (2000)

Lara, B., Gonzalez-Millán, C., Salinero, J.J., Abian-Vicen, J., Areces, F., Barbero-Alvarez, J.C., Muñoz, V., Portillo, L.J., Gonzalez-Rave, J.M., & Del Coso, J. Caffeine-containing energy drink improves physical performance in female soccer players. 2014.

Nikiforos, G., George, K., Ilias, A., Onur, O., Eleftherios, T., Fares, S., & John, K. Dietary Intakes and Nutritional Status of a Greek Team of Female Volleyball Players. International Journal of Nutrition and Exercise, 1. 2015.

Oral O, Nomikos, G., Bekir, H., Cabuk, R., & Varol, R. Genetics-based innovation to predict athletic performance and sports talent. American Academic & Scholarly Research Journal, 7(3). 2015.

Oral O. and P. Solmaz Hasdemir. "Healthy aging and anti-aging medicine." American Academic & Scholarly Research Journal 7.3. 2015.

Oral O. Spor Beslenmesinde Antioksidanlar ve Astaksinler, Ege Üniversitesi Spor Meslek Yüksek Okulu, 2015.

Özer, K. Fiziksel Uygunluk, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Özveren Y., Özçaldıran B., Durmaz B., & Onur O. Talent selection and genetics in sport. Turkish Journal of Sport and Exercise, 16(2), 1-8. 2014.

Raissaki M., Apostopostolaki, E., & Karantanas, A.H. Imaging of sports injuries in children and adolescents. European Journal of Radiology. 2007.

Rowland TW. Children's Exercise Physiology. Human Kinetics second edition, 2005.

Saunders MJ., Moore RW., Kies AK., Luden ND., Pratt CA., "Carbohydrate and protein hydrolysate coingestions improvement of late-exercise time-trial performance", Int J Sport Nutr Exerc Metab. 2009.

Sevim,Y.;Antrenman Bilgisi, Nobel Yayın, Ankara 2002.

Sevim,Y.;Sportif Oyunlarda Kondisyon Antrenmanı Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Yayın No :4

Shephard RJ. Physical Activity, Health and Well Being at Different Life Stages, Research Quarterly for Exercise and sports, 1995.

Sossin K, Gizis F, Marquart LF, Sobal J. Nutrition beliefs, attitudes, and resource use of high school wrestling coaches. Int J Sport Nutr 1997.

T.C.Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı,Ankara 1993.

Thorpe,R.;Beceri Öğrenme Teorilerinin Antrenman Ortamında Uygulanması, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Yayın No :4

Tiryaki,R.G.;Enerji Sistemleri Antrenman Metodları Ve Sporcu Beslenmesi

Tuner, B, A. Küçükgöz, H. Bağırgan,T. Bağırgan Yayınevi, s.362 Ankara 2003

Uğur, E., Baysaling, Ö.: Herkes İçin Spor Vücut Geliştirme

Vartiainen H, Suonio S, Halonen P, Rimon R. Psychosocial factors, female fertility and pregnancy: a prospectıve study-Part II: pregnancy. J Psychosom Obstet Gyneco, 1994.

Williams C., Devlin J., "Nutrition and Sports Performance", E&FN Spon, London, 1992.

Williams M.H. (Ed.). Alcohol, marijuana. and beta blokers. In D.R. Lamb & M.H. Williams (Eds.), Ergogenics-enhancement of performance in exercise and sport. 1991.

Willis, P. Women in Sport in Ideology, Birelli S. , Cole, C. L., Women, Sport and Culture, Human Kinetics, U. S. A, 1995.

Wootton, S., "Nutrition for Sport". Simon and Shuster Ltd., Sidney, 1990

Yalnız, Ferrin İlbay. Hayata Spor Katmak Nobel Yayınevi, 1.basım Ocak 2008

Zorba E. Fiziksel Uygunluk, 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Muğla, 2001.

Zorba,E.;Fiziksel Uygunluk,Neyir Matbaası,Ankara 2000

Canlandırma: Ferrin Yalnız
Selçuk Esmen
Serhat Yazıcı

Fotoğraf: Soner Özbek

İkinci Yazım ve 20. Basım

ARAŞTIRMALARDA RAPOR HAZIRLAMA

Prof. Dr. Niyazi Karasar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 16
Eğitim No.: 5
ISBN : 978-605-5426-15-6
© İkinci Yazım ve 20. Basım, Eylül 2016

ARAŞTIRMALARDA RAPOR HAZIRLAMA
Prof. Dr. Niyazi Karasar

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.: 1 Kazımkarabekir/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karasar, Niyazi
Araştırmalarda Rapor Hazırlama / *Niyazi Karasar*
İkinci Yazım ve 20. Basım, XX+ 188 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-5426-15-6
1. Araştırma 2. Rapor Hazırlama 3. Kaynakça Formatları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

(İkinci Yazım ve Yirminci Basım)

Bilimsel çalışmalarda, izlenen süreçler ile elde edilen sonuçların belli bir model bütünlüğünde sunulmasının önemi giderek daha iyi anlaşılmaktadır. Nitekim bilimsel çalışmaların ancak izlenen süreçlerin ayrıntılı olarak bilinmesi ile değerlendirilebileceği; bilgi ve bilimdeki birikimin sağlanmasında yazılı raporların hayati bir öneme sahip olduğu; nihayet yazılı iletişimin toplum hayatındaki önemi ile ilgili farkındalıklar ciddi ölçüde artmış ve yaygınlaşmıştır.

Yazar'ın, yaklaşık kırk yıldır, bilimsel yöntemin altıncı basamağı olarak görüp savunduğu "raporlaştırma" ile uluslararası düzeyde geçerliği ve uygulama kolaylığı olan bir raporlama modelini işaret etmesi; "*raporların biçimleri ile kabul, içerikleri ile takdir edildikleri*" ilkesini savunarak, bunu bir uyuşum modeli içinde örneklendirmesi amaca hizmet etmiş görünüyor. Zira çeşitli alanlardan araştırmacı, öğretici, öğrenci, yazar ve uygulayıcıların kitaba duydukları ilgi giderek artmakta; her türlü rapor hazırlamada, bireysel ve kurumsal olarak kabul görüp hayata geçirilmektedir.

Yazar, Türkiye'de bu gelişmeyi görmekten derin mutluluk duymaktadır. Yeni yazım ve basıma bu güzel duygularla geçildi.

Kitap, yeni yazımda küçük biçimsel müdahaleler dışında, genel yapı itibarıyla önemli bir değişiklik gerektirmemiştir. Temel kavram, ilke ve teknikler hâlâ geçerliklerini korumaktadır.

Bu yazım ve basımda, bilgisayar teknolojisinin raporlaştırmaya getirdiği kolaylıkların yansıtılması ile modelin daha kolay anlaşılmasını ve

uygulanmasını sağlayacağı umulan bazı yeni açıklamalara ve düzenlemelere yer verilmiştir. Bunlar arasında, bu kitapta önerilen ve fiilen de uygulanan, artık pek çok okuyucunun "Karasar Formatı" olarak andığı metin içinde ve metin sonunda kaynak gösterme düzenlemesini, halen çeşitli çevrelerde kullanılmakta olan Turabian, APA, Chicago ve benzeri formatlara göre daha işlevsel bir alternatif olarak, Mikrosoft Word kelime işlem paket programına eklenebilecek şekile getirilmesi özel bir yer tutmaktadır. Program ile kurulum talimatı bu kitabın kaynakça bölümünde verilen siteden ücretsiz olarak indirilebilir. Bu konuda eğitim-bilişim uzmanı Erdal Yaşlıca'nın çok önemli katkıları olmuştur.

Kitabın, dizgi, düzeltme, basım, yayım ve dağıtımında pek çok kişi ve kurumun değerli katkıları oldu. Dizgide Dag Ltd., yayında 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. ile Bilim Kitabevi, Hacettepe Taş Yayıncılık, Alkım; basımda Pars, Torunoğlu, Sanem, Sim, Tekışık; onuncu basımdan sonra da tümü ile Nobel Akademik Yayıncılık rol aldı. Yazar, titiz çalışmaları ile bu süreçte yer alan herkese takdir ve teşekkürlerini sunar.

Yazarın, elli yılı aşkın akademik yoğunlaşma ve kırk yılı aşkın yayın serüveninde, Türkiye'de mücadelesini verdiği bilimsel süreç ve etik kuralların yerleşmesine ve raporlaştırmaya düzen getirme çabasına destek olan değerli meslektaşları ile okurlarına ve çok çok sevdiği öğrencilerine şükranlarını sunar. Onların bu katkı ve katılımları olmasaydı, bugünkü noktaya gelinemezdi. Başarı ortak, varsa başarısızlık Yazarın'dır!

Kuşkusuz, kolay olmayan bu süreci kendisi ile paylaşan sevgili eşi ve şimdi meslektaşları olan değerli evlatlarının sabır ve katkıları da minnetle anılmaktadır.

Niyazi Karasar

Eylül 2016

ÖNSÖZ
(Birinci Yazım ve Basım)

Araştırma ve öğrenme ile kalkınma süreçleri arasındaki sıkı ilişkinin anlaşılmasıyla bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerini geliştirme, öğrenme ve öğretme çabaları ayrı bir uzmanlık alanı olarak kabul görüp yaygınlaşmaktadır.

Bilimsel yöntem sürecinin son halkası olan "rapor hazırlama" da geliştirilen araştırma yöntem ve teknikleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Zira bu konuda ortak bir farkındalık yaratılamadıkça araştırma ve inceleme sonuçlarından beklenen katkının alınabilmesi zordur.

Bu kitap, araştırma raporları için uygun bir model geliştirmek amacıyla yapılan bir araştırmanın ürünüdür. Kitapta, her türlü araştırma ve inceleme raporlarında bulunması gereken içerik ve bunların sunulmasında uyulacak gerekçeli biçim kuralları örneklendirilerek tanıtılmıştır.

Okuyucunun, "neyi" ve "niçin" soruları yanında, "nasıl" sorusunu da karşılamak amacıyla, kitap, kapsadığı kavram ilke ve teknikleri sergileyen bir "uyuşum modeli" olarak düzenlenmiştir. Bu amaçla kitapta, içerik ve biçim kurallarının uygulama örnekleriyle birlikte verildiği yedi bölüm yer almıştır. Bunlar: *giriş*, *içerik ve biçim*, *aktarmalar*, *kaynak gösterme*, *çizelge ve şekiller*, *raporun yazılması ve çoğaltılması* ile *özet, yargı ve öneriler*dir.

ARAŞTIRMALARDA RAPOR HAZIRLAMA her türlü tez, ders ödevi, bilimsel makale, araştırma önerisi ile araştırma ve inceleme raporlarının hazırlanmasında; kitap yazımında; bu tür yazılı belgelerden yararlanmada; bu yöntemlerin öğretilmesinde (özellikle araştırma ve kompozisyon ders-

lerinde) üniversite, akademi, yüksekokul ve sınırlı ölçüde de lise öğrencilerine; yöneticilere ve uzmanlara; araştırmaya ve incelemeye ilgi duyan çeşitli kurumlara ve kişilere yardımcı olabilir.

Bu çalışmanın yapılıp kitaba dönüştürülmesinde pek çok kişinin ve kurumun desteği ve özendirmesi etkili oldu. Bunlar arasında en büyük pay, kuşkusuz, kendilerinden aldığı derslerle bizzat ya da eserlerinden yararlandığı yöntembilimi uzmanları ile yazarın kendi öğrencilerinindir. Bu nedenle Yazar, derslerine girdiği lisans ve lisanüstü programlardaki tüm öğrencilerine; lisans-üstü öğrenimi süresince derslerinden ve danışmanlıklarından yararlandığı Dr. G. S. Wall, Dr. W. Courtney, Dr. J. W. Asher ile Dr. D. LCook'a; hem ders hem araştırma alanında çalışma olanakları sağlayarak önemli katkılarda bulunan Dr. R. M. Reese, Dr. R. E. Taylor, Dr. C. J. Cotrell ve J. P. Lisack'a; çalışmanın çeşitli aşamalarında, içeriğe, biçime ve anlatıma ilişkin eleştiri ve önerileri için Doç. Dr. İlhan Akhun, Dr. M. Cengiz Dökmeci, Dr. Saim Kaptan, Dr. Mustafa Aydın, Hazım Ayatar ve daha pek çok arkadaşa; yapılan çalışmanın bu alanda önemli bir boşluğu dolduracağını belirterek yayımlanmasını öneren ve değerli eleştirilerde bulunan, başta Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Fatma Varış olmak üzere, Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu, Prof. Dr. Gülseren Günce, Prof. Dr. Fatma Başaran ve Prof. Dr. Selahattin Ertürk'e; baskıdan hemen önce kitap metnini tümüyle okuyarak gerçekçi önerileriyle, dil ve anlatım yönünden önemli katkılarda bulunan Adnan Binyazar'a; raporun kitaba dönüştürülmesi aşamasında değerli önerileri ve yardımları olan Dr. İbrahim Ethem Başaran'a; o günkü teknoloji ile raporun birkaç kez daktilo edilmesinde ve şekillerin çizilmesindeki özenli çalışmaları için MEB PAKD daktilograf ve ressamları ile bu olanağı sağlayan yöneticilerine; dizgi, tertip ve baskıdaki başarılı çalışmaları için, PARS Matbaası yönetici, teknisyen ve ustalarına teşekkürlerini sunar.

Yazar, çalışmanın her aşamasında tüm güçlükleri kendisiyle paylaşan eşi Güler ile oğulları Şahin ve Hasan Ali'yi de dostluk ve sevgiyle anar.

Niyazi Karasar

Ankara, Şubat 1976

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **vii**

İÇİNDEKİLER ..... **ix**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xvii**

ÇİZELGELER LİSTESİ ..... **xix**

BÖLÜM 1. GİRİŞ **1**

PROBLEM **1**

AMAÇ **9**

ÖNEM **9**

VARSAYIMLAR **11**

SINIRLIKLAR **11**

YÖNTEM **11**

TANIMLAR **14**

BÖLÜM 2. İÇERİK VE BİÇİM **15**

TEMEL AMAÇLAR **15**

İÇERİK **16**

Temel İlkeler 16

Bölüm ve Altbölümler: Anahatlar 16

BİÇİM **18**

Temel İlkeler 18

Uygulamalar 19
Yazı Alanı 19
Satır Aralıkları 20
Satırbaşı 21
Sayfaların Numaralandırılması 21
Bölüm ve Altbölüm Başlıkları 22
Bölüm ve Altbölümlerin Numaralandırılması 24

BÖLÜM 3. BÖLÜM VE ALTBÖLÜMLER 27

KAPSAMLI ARAŞTIRMA RAPORLARI 27

Ön Bölüm 27
Başlık (Kapak) Sayfası 27
Raporun başlığı 28
Raporu hazırlayan 28
Raporun niteliği 29
Raporun sunulduğu kent, kurum ve tarih 29
Öz 30
Değerlendirme Kurulu 31
Önsöz ya da Teşekkür 31
Yazar ya da Özgeçmiş 32
İçindekiler 32
Çizelge ve Şekiller Listesi 35

Ana Bölümler 35
Giriş 36
Problem 37
Amaç 41
Önem 44
Varsayımlar 45
Sınırlıklar 46
Tanımlar 46
Yöntem 47
Araştırma modeli 48
Evren ve örneklem 48
Veriler ve toplanması 49
Verilerin çözümü ve yorumlanması 50
Bulgular ve Yorumlar 50
İçerik 50
Sunum 52

Özet, Yargı ve Öneriler 53
Özet 53
Yargı 54
Öneriler 54
Arka Bölüm 55
Ek'ler 55
Kaynakça 57
KISA RAPORLAR 58
Araştırma Önerisi 58
İçerik 58
Biçim 60
Ders Ödevi ve Küçük Araştırma-İncelemeler 60
Bilimsel Makale 61
BÖLÜM 4. AKTARMALAR 65
AKTARMA: TANIMI VE GEREKÇESİ 65
AKTARMA ÇEŞİTLERİ 65
Doğrudan Aktarma 66
Kısa ve Uzun Alıntılarda Biçim 66
Çıkarma, Ekleme ve Düzeltme 67
Çevirerek Aktarma 69
Özel Durumlar 69
Dolaylı Aktarma 70
AKTARMALARDA İNTİHAL (HIRSIZLIK) 70
ALINTININ ÖLÇÜSÜ 71
ALINTIDA TEMEL KABUL 72
ALINTIDA ANLAM KAYMASI! 72
AKTARMALARDA YASAL HÜKÜMLER: TELİF HAKLARI 72
BÖLÜM 5. KAYNAK GÖSTERME 79
TEMEL İLKE VE AMAÇLAR 79

KAYNAK TANITICI BİLGİLER 80
Yazar Adı 80
Eser Adı 81
Yayım Bilgileri 81
KAYNAK GÖSTERME FORMATLARI 83
METİN SONUNDA KAYNAK GÖSTERME: KAYNAKÇA 84
Tanımı ve Yeri 84
Kaynakça Formatları 85
Chicago, Turabian ve MLA Formatları 85
APA Formatı 86
Karasar Formatı 86
Kaynakça Çeşitleri 88
Yalın Kaynakça 88
Açıklamalı Kaynakça 89
Kaynakların Düzeni 89
METİN İÇİNDE KAYNAK GÖSTERME 91
Dipnot 91
Tanımı ve Yeri 91
Dipnot Biçimleri 91
Ayrıntılı ilk geçiş dipnot biçimleri 92
Dipnot yineleme bağlaçları 93
Dipnotların Yazılışı 95
Dipnotların Numaralandırılması 96
Karışık Dipnot Örnekleri 97
Kaynakça Bağlacı 98
ÖZEL KAYNAKÇA VE DİPNOT ÖRNEKLERİ 99
Yazar Sayısına ve Türüne Göre 100
Tek Yazarlı 100
Çok Yazarlı 100
Kurum Yazarlı 101
Çeviri 102
Derleme 102

Ayrı Bölüm Yazarlı ... 103
Yazar Adı Yazılı Olmayanlar ... 104

Yayın Türlerine Göre ... 104
Dizi Yayınlar ... 104
Dergiler ... 104
Gazeteler ... 105
Yayımlanmamış Tez, Rapor ve Bildiriler ... 106
Yasal Metinler ... 106
Arşiv Belgesi ... 108
Kutsal Kitaplar ... 108

Diğerleri ... 109
Yabancı Dilde Yazılmış Kaynak ve Türkçe Başlığı ... 109
Yazışma, Görüşme ve Demeçler ... 110
TBMM'deki Konuşmalar ... 111
İkincil Kaynaklar ... 111
Görüntü ve Ses Kayıtları ... 113
Elektronik Medya ... 113

BÖLÜM 6. ÇİZELGE VE ŞEKİLLER ... 115

ÇİZELGE ... 115

Temel Ögeleri ve Hazırlanışı ... 116
Numara ve Başlık ... 116
Çerçeve ... 118
İçerik ... 118
Çizelge Dipnotları ... 121

Çizelge Çeşitleri ... 123
İstatistiksel Anlamlılık Test Çizelgesi: ANOVA Örneği ... 123
Kesik Çizelge ... 126
Yarı Çizelge ... 128

ŞEKİL ... 128

Temel Ögeleri ve Hazırlanışı ... 129
Numara ve Başlık ... 129
Çerçeve ... 130
İçerik ... 130
Şekil Dipnotları ... 131

Şekil/Grafik Çeşitleri 131
Çizgi Grafikleri 132
Sütun Grafikleri 137
Daire Grafikleri 139
Öteki Şekiller 140

MUTLAK VE GÖRELİ DEĞERLERİN KULLANIMI 140

ÇİZELGE VE ŞEKİLLERİN RAPORA YERLEŞTİRİLMESİ 142

ÇİZELGE VE ŞEKİLERDE ANLAŞILIRLIK VE DOĞRULUK DENETİMİ 143

BÖLÜM 7. RAPORUN YAZILMASI VE ÇOĞALTILMASI 145

ÖNEMLİ BAZI YAZI KURALLARI 145

Geçici Anahatlar 146

Raporun Uzunluğu ve Denge 148

Gerçek Anlatım 148

Genel Anlatım 149

Kısaltmalar 150

Geçmiş ve Geniş Zamanlı Cümleler 150

Dil ve Anlatım 150

Anlatımda Olasılıklı Yapı 151

Sayılar ve Yüzde (%) İşareti 152

Formüller 152

Tırnak İşareti 152

Gizli Anlamlar! 153

YAZMAYA BAŞLAMA ZAMANI 155

BİRÖRNEKLİK 155

ELEŞTİRME VE GELİŞTİRME 156

RAPORUN BASILMASI VE İLGİLİLERE SUNULMASI 156

BÖLÜM 8. ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER 159
ÖZET 159
YARGI 162
ÖNERİLER 163
EKLER 165
KAYNAKÇA 181

KAYNAKÇA

AIP (American Institute of Physics). **Style Manual: For Guidance in the Preparation of Papers for Journals Published by the Ameraican Institute of Physics and its Member Societies**. Revised ed. New York: 1970.

AIP. **Style Manual: For Guidance in the Preparation of Papers for Journals Published by the American Institute of Physics and its Member Societies**. Revised ed. New York: American Institute of Physics, 1970+

APA (American Phychological Association). **Publication Manual**. Washington, D. C.: 1967.

APA. **Publication Manual**. Washington, D. C.: American Phychological Association, 1967+

Arıcı, Hüsnü. **İstatistik Yöntemler ve Uygulama**. Ankara: 1972.

ASME (American Society of Mechanical Engineering). **Engineering and Scientific Graphs for Publication**. New York: 1943.

ASME. **Engineering and Scientific Graphs for Publication**. New York: American Society of Mechanical Engineering, 1943.

Ataöv, Türkkaya. **Bilimsel Araştırma El Kitabı**. Ankara: 1969.

Ayatar, Hazım. **Uygulamalı Eğitim İstatistiği**. Ankara: MEB Eğitim Birimi Müdürlüğü, 1971.

Ballau, Stefen V. **Thesis Model**. Boston: Houghton Mifflin, 1970.

Best, John W. **Research in Edıucation**. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1959.

Borçlar Kanunu (818 SK) - Neşir Mukavelesi. 1926.

Borg, Walter R & M. D. Gall. **Educational Research. An Introduction**. New York: David McKay, 1971.

Campbell, W. G. **Form and Style in Thesis Writing**. Boston: Houghton Mifflen, 1954.

Cemalcılar, İlhan. **Pazarlama Araştırması**. Eskişehir: Eskişehir İTİA, 1975.

Cıllov, Haluk. **İktisadi Olaylara Uygulanan İstatistik Metodları: indeksler. Zaman Serilerinin Tahlili. İstatistik Münasebetleri, İktisadi İstatistikler**. Gözden geçirilmiş üçüncü baskı. İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi, 1972.

Cooper, Charles W. & Edmund J. Robins. **The Term Paper: A Manual and Model.** Fourth edition. Stanford: Stanford Universty Press, 1967.

Council of Europe. **Report on the Training and Career Structures of Educational Researchers. Report of Working Party of the Educational Research Committee**. Strasbourg: Documentation Cetnre for Education in Europe, 1974.

Council of Europe. **Report on the Training and Career Structures of Educational Researchers. Report of Working Party of the Educational Research Committee**. Strasbourg: Documentation Cetnre for Education in Eorope, 1974.

Çavdar, Tevfik. "Neden Araştırma," **Milliyet Gazetesi**. s. 5, 29 Mayıs 1974.

Döğrusöz, Halim. "Harekat Araştırması ve İşletmecilik," **Modern İşletmecilik-Seçme Yazılar**: Ankara: ODTÜ İdari İlimler Fakültesi, 1967.

Demiray, Kemal. **Sözlü ve Yazılı Anlatım. Kompozisyon**. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevi, 1966.

Devrez, Güney. **Piyasa Araştırmasında Bilgi Toplama Metodları**. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1971.

Dewey, John. **How We Think**. Boston: Heath and Comp, 1933.

DPT. **Kalkınma Planı. Birinci Beş Yıl 1963-1967**. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963.

DPT. **Araştırma Yazma Tekniği.** Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, Eğitim Merkezi Müdürlüğü, 1972.

DPT. **Yeni Strateji ve Kalkınma Planı. Üçüncü Beş Yıl 1973-1977**. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973.

Ertürk, Selahattin. **Diktacı Tutum ve Demokrasi**. Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1969.

Ertürk, Selahattin. "Bilim Eğitiminin Felsefi Temelleri," **V. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Tebliğleri 29 Eylül - 1 Ekim 1975**: 111-120. Ankara: TÜBİTAK, Bilim Adamı Yetiştirme Grubu, 1975.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu 5846 SK. 1951.

Fox, David J. **The Research Process İn Education**. New York: Holt, Rinehart, Winston, 1969.

Gatner, E.S.M & F. Cordasco. **Research and Report Writing**. New York: Barnes and Nobel, 1956.

Günce, Gülseren. **Çocukta Zihin Gelişimi. Piaget Kuramına Toplu Bakış**. Ankara: 1973.

Güvenç, Bozkurt. **Kültür Kuramında Bütüncülük Sorunu Üzerine Bir Deneme**. Ankara: 1970.

Güvenal, Cangül. **Sekreterin El Kitabı**. Ankara: Başbakanlık Devlet Personel Dairesi, 1968.

Good, Carter V. **Introduction to Educational Research.** Second edition. New York: Appelton-Century-Crofts, 1963.

Goode, W. J. & P. K. Hatt. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Metotları**. Çev.: Ruşen Y. Keleş. Ankara: TODAİE, 1973.

Hacettepe Üniversitesi. "Türkiye'de Sosyal Araştırmaların Gelişmesi. Hacettepe Nüfus Etüdleri ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Seminerlerinde Sunulan Bildiriler. 23-25 Şubat 1970," Ankara: 1971.

Hastürk, Yılmaz. **Araştırma Rapor ve Bilimsel Yazı Tekniği**. Ankara: 1969.

İğdemir, Uluğ. **Baskıya Verilecek Eserlerde Yazarların Gözönüne Alması Gereken Esaslar**. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1955.

İlaydın, Hikmet. "Notlar," **Türk Dili**. 275: 622-35, Ağustos 1974.

İngiltere Maliye Bakanlığı Organizasyon ve Metot Dairesi. **Organizasyon ve Metot Araştırmaları**. Üçüncü baskı. Çev.: Kenan Sürgit. Ankara: 1966.

İsaac, Stephen & W. B. Michael. **Handbook in Research and Evaluation. A Collection of Principles, Methods, and Strategies Useful in the Planning, Desing, and Evaluation of Studies in Education and the Behaviorol Sciences**. San Diego: Robert R. Knapp, Publisher, 1971.

İşçil, Necati. **İstatistik Metodları ve Uygulamaları**. Dördüncü baskı. Ankara: 1967.

Kansu, İ. Akif. **Bilimsel Eser Yazma ve Basıma Hazırlama Tekniği**. Ankara: A.Ü. Adana Ziraat Fakültesi, 1971.

Kantemir, Enise. **Yazılı ve Sözlü Anlatım I. Yazılı Anlatım.** Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1972.

Kaptan, Saim. **Bilimsel Araştırma Teknikleri**. Ankara: 1973.

Karasar, Niyazi. *Araştırma Yöntemleri Ders Notları*. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1972.

Karasar, Niyazi. "Araştırma, Bilim ve Bilimsel Yöntem," **50. Yıla Armağan**: 89-104. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1973.

Karasar, Niyazi. "Mesleki ve Teknik Öğretimde Araştırma ve Verimlilik," **Mesleki ve Teknik Öğretimde Verimlilik Semineri: M.E.B. Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı ve MPM'in işbirliği ile 8-13 Mayıs 1972 tarihleri arasında düzenlenen Seminer Bildiri ve Tutanakları**: 93-105. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi, 1973.

Karasar, Niyazi. "Araştırma Eğitimi," **A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**. 7, 1-4: 263-74, 1974.

Karasar, Niyazi. *Araştırma Eğitimi: Türk Üniversitelerinde Bir Tarama*. Ankara: 1985.

Karasar, Niyazi. "Medeniyetin Ortak Paydasında İnsan Olmak: Yeni Bir Bilimsel Algı Çerçevesi," **Ekonomik Toplumsal ve Siyasal ANALİZ Dergisi**. 2: 9-40, 2013.

Karasar, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**. 18. basım. Ankara: NOBEL Yayın Dağıtım, 2014.

Karasar, Niyazi. **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler**. 28. basım. Ankara: NOBEL Yayın Dağıtım, 2015.

Kerlinger, Fred N. **Foundations of Behavioral Research**. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1964.

Levin, R. I. & C. A. Kirkpatrick. **PERT ve CPM ile Planlama ve Denetim.** Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdari İlimler Fakültesi, 1968.

Marks, R. "Research Reporting," **Social Work Research**: 187-200. Ed. N. A. Polonsky. Chicago: The University of Chicago, 1960.

MEB. **Resmi Yazışmaların Düzenlenmesi Hakkında Talimat**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğü, 1971.

METU. **A Manual for the Preparation of Graduate Theses**. Ankara: Middle East Technical University Faculty of Engineering, 1972.

Mıhçıoğlu, Cemal]. *Yayınlanacak Yazılarda Uyulması Gereken ilkeler*. [Ankara]: Milli Prodüktivite Merkezi iç yayını, 1973.

Mouly, George J. **The Science of Educational Research**. New York: American Book Company, 1963.

MPM. **Proje Yönetimi**. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi, 1968.

Neşir Mukavelesi, Borçlar Kanunu 818 SK. 1926.

Nisbet, J. D. & N. J. Entwistle. **Educational Research Methods**. New York: American Elsevier Publishing, 1970.

Or, Oktay. **Araştırma El Kitabı I. Araştırma Raporlarının Tezlerin Hazırlanması ve Düzenlenmesi**. İstanbul: Akademik Yayınlar, Müracaat Elkitapları Dizisi No: 1, 1973.

Ozinönü, Kemal & Cemal Yıldırım. *Türkiye'de Lise Fen Öğretiminin Bilimsel Düşünme Kabiliyetinin Gelişmesindeki Rolü, TÜBİTAK-BAYG-E2 nolu Araştırma Projesi Nihai Raporu*. Ankara: 1967.

Ozon, Mustafa Nihat. **Yazmak Sanatı ve Kompozisyona Giriş**. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1960.

Özdemir, Emin. **Örnekli ve Uygulamalı Yazma Tekniği**. Ankara: 1967.

Özdemir, Emin. **Dil ve Yazar. TDK Tanıtma Yayınları, Dil Konuları Dizisi: 26**. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1973a.

Özdemir, Emin. **Terim Hazırlama Kılavuzu**. Ankara: TDK, 1973b.

Özdemir, Emin. "Eğitimimizdeki Ölü Nokta, " **Cumhuriyet Gazetesi**. s. 2, 10 Mayıs 1974.

Özdemir, Emin & Adnan Binyazar. **Yazmak Sanatı Kompozisyon. İkici baskı**. İstanbul: Varlık Yayınevi, 1971.

Öztrak, İlhan. **Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar**. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1971.

Pamukçu, M & S Dilmen. **Araştırma ve Tez**. Ankara: A.Ü. Veteriner Fakültesi, 1956.

Pamukçu, M & S Dilmen. **Araştırma ve Bilimsel Yayınlarda Temel İlkeler**. Ankara: 1967.

Püsküllüoğlu, Ali. **Öz Türkçe Sözlük**. Genişletilmiş ikinci basım. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1971.

Pugh, Griffith T. **Guide to Research Writing**. Third edition. Boston: Houghton Mifflin, 1968.

Reisman, S. J. (ed). **A Style Manual for Technical Writers and Editors**. New York: Mac Millan, 1962.

Resta, Paul E & Robert L. Baker. **Formulating the Research Problem. 1967.** Inglewood: Southwest Regional Laboratory for Educational Research and Development, 1967.

Riebel, J. P. **How to Write Reports, Papers. Theses, Articles**. New York: Arca, 1972.

Ripple, Lilian. "Problem Identification and Formulation," **Social Work Research**: 24-47. Ed. N. A. Polansky. Chicago: The University of Chicago, 1960.

Rummel, Francis J. **Eğitimde Araştırmaya Giriş**. Çev.: Rezan Taşçıoğlu. Ankara: MEB Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, Mektupla Öğretim ve Teknik Yayınlar Genel Müdürlüğü, 1968.

Scott, William A. & Michael Wertheimer. **Introduction to Pyshological Research**. New York: John Willey and Sons, 1962.

Sinanoğlu, Samim, Tahsin Saraç & Emin Özdemir. **Batı Kaynaklı Sözcüklere Karşılık Bulma Denemesi I**. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1972.

Sussams, J. E. **How To Write Effective Reports**. Gower Publishing, 1983.

Tamkoç, Metin. **Manual For Term Papers and Seminar Reports**. Ankara: ODTÜ idari İlimler Fakültesi, 1967.

TBMM. *5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu*. 05 Aralık 1951.

TBMM. *2936 SK: 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun*. 3 Kasım 1984.

TDK. **Türkçe Sözlük**. Gözden geçirilmiş beşinci baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1969.

TDK. **Yeni Yazım (İmla) Kılavuzu**. Altıncı basılış. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1970.

TÜBİTAK. **Deneysel Araştırmalarda Temel İlkeler**. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, 1966.

Tütengil, Cavit Orhan. **Sosyal İlimlerde Araştırma ve Method**. İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi, 1971.

Tütengil, Cavit Orhan. **Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Method**. Yeniden genişletilmiş ve gözden geçirilmiş üçüncü baskı. İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi, 1975.

Townsend, John C. **Introduction to Experimental Method For Psychology and the Social Sciences**. New York: McGraw-Hill, 1953.

TSE. **Öz ve Yazar Özeti. TS 196**. Ankara: Türk Standartlar Enstitüsü, 1965.

TSE. **Bibliyografik Tanıtım (Referans) Temel Elemanları. TS 195**. Ankara: Türk Standartlar Enstitüsü, 1965.

TSE. **Bibliyografik Tanıtma Şeridi. TS 194**. Ankara: Türk Standartlar Enstitüsü, 1965.

TSE. **Süreli Yayın Adlarının Kısaltılması için Milletlerarası Kurallar. TS 191**. Ankara: Türk Standartlar Enstitüsü, 1965.

TSE. **Süreli Yayın Makalelerinin Sunuluşu. TS. 197**. Ankara: Türk Standartlar Enstitüsü, 1965.

TSE. **Bir Kitabın Başlık Sayfaları. TS. 1060**. Ankara: Türk Standartlar Enstitüsü, 1972.

TSE. **İşlemiş Yazı Kağıdı ve Bazı Basılmış Kağıt Formlarının ifade Metodu. TS 948**. Ankara: Türk Standartlar Enstitüsü, 1972.

TSE. **Yayınların Dizini. TS 1059**. Ankara: Türk Standartlar Enstitüsü, 1972.

TSE. **Adlandırma İlkeleri. TS 1392**. Ankara: Türk Standartlar Enstitüsü, 1974.

TSE. **Yazılı Belgelerde Bölümlerin ve Altbölümlerin Numaralanması**. Ankara: 1974.

Tunç, Güngör. **Pazarlama Araştırması - Yönetimdeki Yeri ve Önemi. Cilt I**. Ankara: 1975.

Turabian, Kate L. **Student's Guide for Writing College Papers**. Second edition. Chicago: The University of Chicago, 1970.

Turabian, Kate L. **A Manual for Writers Of Term Papers, Theses, and Dissertations**. 8th edition. Chicago: The University of Chicago, 2013.

University of Chicago. **A Manual of Style: For Authors. Editors and Copywriters**. Twelfth edition. Chicago: The University of Chicago, 1969.

US Goverment Printing Office. **Style Manual**. Rev. ed. Washington, D.C: 1967.

Van Dalen, D. B. **Understanding Educational Research: An Introduction.** New York: McG-raw-Hill, 1962.

Varış, Fatma. **Eğitimde Program Geliştirme: "Teori ve Teknikler"**. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1971.

Winer, B. J. **Statistical Principles in Experimental Design**. Second edition. New York: McGraw-Hill, 1971.

Wiseman, S. **Reporting Reserach in Education**. Manchester: Manchester University Press, 1952.

www.telifhaklari.gov.tr/ana/sayfa.asp?id=394. "Telif Hakları," [t.y.]. (14 Aralık 2014).

Yıldırım, Cemal. **Eğitimde Araştırma Metodları**. Ankara: MEB Eğitim Birimi Müdürlüğü ve Teknik Yayınlar Genel Müdürlüğü, 1966.

Yıldırım, Cemal. "Yeni Fen Öğretiminde Metot Anlayışı," *II. Bilim Kongresi. Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Seksyonuna Sunulacak Tebliğ Özetleri. 17-19 Kasım 1969*: 19-20. Ankara: TÜBİTAK, 1969.

Yıldırım, Cemal. **100 Soruda Bilim Felsefesi**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.

Yıldırım, Cemal. **100 Soruda Bilim Tarihi**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1974.

Young, P. V. & C. F. Schmid. **Bilimsel Sosyal İncelemeler ve Araştırma**. Çev.: G Bingöl & Necati İşçil. Ankara: Sağlık Sosyal ve Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, 1968.

Yurt, İbrahim & Hüseyin T. Sevil. **Sosyal Alanlarda Türkiye'nin Araştırma Potansiyeli ve Sorunları**. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 1974.

NOT: Bu KAYNAKÇA, Karasar formatına göre düzenlenmiştir. İstendiğinde MS Word'a eklenecek program ve açıklamaları, ücretsiz olarak indirmek için, lütfen şu linki tıklayınız. **https://goo.gl/WrGLH5**

ATIKSU ARITMA TESİSLERİNİN PROJELENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Nusret Şekerdağ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1412
Mühendislik / Teknik No.: 130
ISBN: 978-605-320-318-6
© 1. Basım, Ocak 2016

ATIKSU ARITMA TESİSLERİNİN PROJELENDİRİLMESİ
Prof. Dr. Nusret Şekerdağ

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaası Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şekerdağ, Nusret

Atıksu Arıtma Tesislerinin Projelendirilmesi / *Prof. Dr. Nusret Şekerdağ*
1. Basım, XII + 444 s., 170 x 240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-318-6
1. Kum tutucular 2. Çöktürme havuzları 3. Damlatmalı filtreler 4. Dönen biyodiskler 5. Arıtma tesisi hidroliği

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİYE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Fırat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nde 15 yılı aşkın "Hidrolik", "Akışkanlar Mekaniği" ve "Su Getirme ve Kanalisazyon" derslerini verdim. Daha sonra Çevre Mühendisliği Bölümü'nde 25 yıldan beri "Atıksuların Arıtımı'', "Suların Arıtımı" ve 5 yıldan beri de " Arıtma Tesisi Hidroliği" derslerini anlatmaktayım. "Atıksu Arıtımı" dersinin uygulanmasına ait piyasada kitap olmakla birlikte, muhatapların daha iyi ve daha doğru bir şekilde yararlanabileceği bir uygulamalı kitaba ihtiyaç olduğunu anladım. Bu düşüncelerle bu kitabı hazırladım.

Kitabın içeriğinde ızgaralar, kum tutucular, ön çöktürme havuzları, havalandırma havuzları, damlatmalı filtreler, dönen biyodiskler, membran biyoreaktörler, stabilizasyon ile mekanik havalandırmalı havuzlar, son çöktürme havuzları, anaerobik arıtma sistemleri ve çamur arıtılması ile ilgili konular özet bir şekilde verilmiş ve konu sonlarında uygulamaya yönelik çok sayıda problem verilmiştir. Son olarakta örnek bir proje verilmiş ve bir arıtma tesisinin bütün kademelerinin boyutlandırılması yapılmıştır. Ayrıca hidrolik profilin çıkarılması ile ilgili tek başına bir bölüm verilmiştir.

Kitapta bölümlerin sonunda yer alan problemlerin büyük bir çoğunluğu, Bölüm 7'deki proje örneği ve Bölüm 8'deki hidrolik hesaplamalar hiçbir kaynaktan alınmayıp tamamen tarafımdan gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca kitabın tamamı bilgisayarla tarafımdan yazılmıştır. Kitaptaki çizimler özellikle kitabın en orijinal kısmını oluşturmaktadır. Zira çizimler büyük bir titizlikle, sabırla ve ciddi zaman ayırma ile yapılmış ve problemin en zor anlaşılan yerleri dahi kolay anlaşılır hale getirilmiştir.

Kitabın; özellikle öğrencilere, dersi anlatan öğretim üyelerine ve piyasada arıtma tesisi projesi yapan mühendislere faydalı bir kaynak olacağını düşünüyorum ve diliyorum.

Prof. Dr. Nusret ŞEKERDAĞ

Fırat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi

Mart 2015

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
ATIKSULARIN ÖZELLİKLERİ

BÖLÜM 2

MEKANİK ARITMA

2.1. IZGARALAR 5
2.1.1. Izgara Proje Kriterleri 5
2.1.2. Izgara Yük Kayıpları 7
2.1.3. Problemler 9
2.2. DEBİ ÖLÇÜMÜ VE AKIM KONTROLÜ 13
2.3. KUM TUTUCULAR 15
2.3.1. Kum Tutucu Çeşitleri 15
2.3.2. Dikdörtgen Planlı (Yatay Akışlı) Kum Tutucular 16
2.3.3. Havalandırmalı Kum Tutucu Hesabı 22
2.3.4. Problemler 23
2.4. POMPA İSTASYONLARI (TERFİ MERKEZİ) 37
2.5. YAĞ TUTUCULAR 38
2.5.1. Problemler 39

2.6. ÖN ÇÖKTÜRME HAVUZLARI 39
2.6.1. Projelendirme Kriterleri 40
2.6.2. Dairesel Çökeltim Havuzu 41
2.6.3. Dikdörtgen Çökeltim Havuzları 42
2.6.4. Problemler 44

BÖLÜM 3

BİYOLOJİK ARITMA

3.1. BİYOLOJİK BÜYÜMENİN KİNETİĞİ 57
3.2. AKTİF ÇAMUR METODUNUN TEORİSİ 60
3.2.1. Proses Dizayn ve Kontrol İlişkileri 65
3.2.2. Sistemde Teşekkül Eden Çamur Miktarı 68
3.2.3. Havalandırma Havuzu Hacmi 68
3.2.4. Oksijen İhtiyacı Hesabı 68
3.2.5. Oksijen Kapasitesi 70
3.2.6. Problemler 71
3.3. HAVALANDIRMA SİSTEMLERİ 93
3.3.1. Amacı 93
3.3.2. Kabarcıklı Havalandırıcılar 94
3.3.3. Mekanik Havalandırıcılar 97
3.3.4. Saf Oksijen Sistemleri 97
3.3.5. Hava İhtiyacının Hesabı 97
3.3.6. Problemler: 98
3.4. İLERİ ARITMA SİSTEMLERİ 110
3.5. DAMLATMALI FİLTRELER 113
3.5.1. Genel Bilgi 113
3.5.2. Damlatmalı Filtrelerde Yük Birimleri 114
3.5.3. Damlatmalı Filtrelerde Biyokimyasal Olayın Kinetiği 119
3.5.4. Damlatmalı Filtrelerde Biyolojik Verim 122
3.5.5. Problemler 123

3.6. DÖNEN BİYODİSKLER 145
3.6.1. Kornegay Yaklaşımı 147
3.6.2. Reynolds Formülü 147
3.6.3. Biyodisklerin Yerleşimleri 148
3.6.4. Problemler 149
3.7. MEMBRAN BİYOREAKTÖRLER 156
3.7.1. Problemler 158
3.8 STABİLİZASYON HAVUZLARI (OKSİDASYON HAVUZLARI) VE MEKANİK HAVALANDIRMALI HAVUZLAR (LAGÜNLER) 160
3.8.1. Genel bilgiler 160
3.8.2. Aerobik Stabilizasyon Havuzlarının Hesabı 164
3.8.3. Fakültatif Havuzların Hesabı 175
3.8.4. Taban Çökeltisinin ve Yığılan Katı Madde Miktarının Tayini 175
3.8.5. Problemler 175

BÖLÜM 4

SON ÇÖKTÜRME HAVUZLARI

4.1. GENEL 185
4.2. HAVUZ TİPLERİ 186
4.2.1. Dairesel Çöktürme Havuzları 186
4.2.2. Dikdörtgen Çöktürme Havuzları 186
4.3. PROBLEMLER 190

BÖLÜM 5

ANAEROBİK (HAVASIZ) ARITMA

5.1. GENEL 193
5.2. ANAEROBİK ARITMA SİSTEMLERİ 194
5.2.1. Tasarım Parametreleri 194
5.2.2. Çamur Yapısı, Miktarı ve Niteliği 195

5.2.3. Hacim Hesabı 197
5.2.4. Gaz Miktarı Hesabı 199
5.3. ÇAMUR YOĞUNLAŞTIRILMASI 200
5.4. ÇAMURUN STABİLİZASYONU 204
5.5. ÇAMURUN SUYUNUN ALINMASI 205
5.5.1. Çamur Kurutma Yataklarının Hesabı 206
5.5.2. Problemler 207

BÖLÜM 6

ARITMA TESİSİNİN HİDROLİĞİ

6.1. BORULARDA AKIM 211
6.1.1. Sürekli Yük Kayıpları 212
6.1.2. Yersel Yük kayıpları 215
6.1.3. Çökeltim Havuzu Giriş Borularında Akım 218
6.2. AÇIK KANALLARDA AKIM 221
6.2.1. Ünifom Akımlar 221
6.2.2. Ünifom Olmayan Akımlar 222
6.3. ÇÖKELTİM HAVUZU DİŞLİ SAVAK HESABI 234
6.4. YERSEL YÜK KAYIPLARI 235
6.4.1. Ani Genişleme ve Ani Daralma (Broter ve King,1966): 235
6.4.2. Klor Temas Tankında Yük Kaybı 236
6.5. KESKİN KENARLI SAVAKLAR 237
6.6. PARSHALL SAVAKLARI 238
6.7. VENTURİ ÖLÇEĞİ 240
6.8. PROBLEMLER 241

BÖLÜM 7
BİR PROJE ÖRNEĞİ

7.1. GİRİŞ 247
7.2. NÜFUS DEĞERLERİ 247
7.3. DEBİLERİN HESABI 251
7.3.1. 2032 Yılı İçin Debi Hesabı 252
7.3.2. 2047 Yılı İçin Debi Hesapları 254
7.3.3. Kirlilik Yükleri 255
7.3.4. Endüstriden Gelen Kirlilik Yükü 256
7.3.5. Endüstriden Gelen Kirlilik Yükü 257
7.3.6. Kirlilik Konsantrasyonları 258
7.3.7. Pompa Hesapları (Terfi Merkezi) 259
7.4. MEKANİK ARITMA ÜNİTELERİNİN TASARIMI 264
7.4.1. Izgara Hesabı 264
7.5. KUM TUTUCU HESABI 271
7.5.1. Parabol Kesitli Uzunlamasına Kum Tutucu Hesabı (Venturi Kontrollü) 271
7.5.2. Kum Toplama Haznesi Hesabı 286
7.5.3. Keskin Kenarlı Dikdörtgen Savak Kullanıldığı Zaman Kum Tutucu Hesabı 286
7.5.4. Orantılı Akım Savağı ile Teçhiz Edilmiş Kum Tutucu Hesabı 293
7.5.5. Havalandırmalı Kum Tutucu Kullanılması Halinde Kum Tutucu Hesabı 299
7.6. ÖN ÇÖKTÜRME HAVUZU HESABI 301
7.6.1. Dikdörtgen Ön Çöktürme Havuzu 301
7.6.2. Dairesel Ön Çöktürme Havuzu Hesabı 314
7.7. BİYOLOJİK ARITMA 321
7.7.1. Havalandırma Havuzu Hesabı 321
7.8. SON ÇÖKTÜRME HAVUZLARI 338

7.9. DEZENFEKSİYON ÜNİTESİ HESABI 344
7.10. KLORİNATÖR HESABI 345
7.11. ÇAMUR STABİLİZASYONU 346
7.12. ÇAMUR YOĞUNLAŞTIRMA HESABI 346
7.13. ANAEROBİK ÇAMUR ÇÜRÜTME TANKI HESABI 348
7.14. ÇAMUR ÇÜRÜTÜCÜDEN ÇIKAN ÇÜRÜMÜŞ ÇAMUR MİKTARI 350
7.15. BELT FİLTRE PRES HESABI 352
7.16. GAZ ÜRETİMİ VE GAZ DEPOSU 353
7.17. KARIŞTIRMA TANKI HESABI 355
7.18. ÇÜRÜMÜŞ ÇAMUR BERTARAF ALTERNATİFLERİ 357
7.19. ALTERNATİF BİYOLOJİK SİSTEMLER 360
7.19.1. Damlatmalı Filtre Boyutlandırılması 360
7.19.2. Stabilizasyon Havuzları ve Mekanik Havalandırma Havuzlar 362

BÖLÜM 8
HİDROLİK PROFİLİN ÇIKARILMASI

8.1. GİRİŞ 363
8.2. HAVALANDIRMALI KUM TUTUCU HESABI 368
8.3. PARSHALL SAVAĞI VE YÜK KAYBI HESABI 370
8.3.1. Parshal Savağı Emme Çukuru Arası Hesap 372
8.4. KLOR TEMAS TANKI İLE ÇIKIŞ RÖGARI ARASI HESAP 374
8.5. ÇIKIŞ ROGARI İLE SON ÇÖKTÜRME HAVUZU ARASI HİDROLİK HESAP 378
8.6. SON ÇÖKTÜRME HAVUZU 3. DAĞITIM YAPISI ARASI HİDROLİK HESAP 383
8.7. DAĞITIM YAPISI HESABI 385
8.8. DAĞITIM YAPISI HAVALANDIRMA HAVUZU ARASI HİDROLİK HESAP 386

8.9. HAVALANDIRMA HAVUZU İLE 2. DAĞITIM YAPISI ARASINDA HESAP 391
8.9.1. Havalandırma Havuzu Giriş Yapısı: 391
8.10. ÖN ÇÖKTÜRME HAVUZU İLE 2. DAĞITIM YAPISI ARASI HİDROLİK HESAP 395
8.11. ÖN ÇÖKTÜRME HAVUZU BİRİNCİ DAĞITIM YAPISI ARASINDA HİDROLİK HESAP 400
8.12. POMPA İSTASYONU İLE BİRİNCİ DAĞITIM YAPISI ARASINDA HİDROLİK HESAP 405
8.13. ÇAMUR POMPALARI VE ÇAMUR BORULARI HİDROLİK HESABI 412
8.13.1. Ön Çöktürme Havuzu 4.DY Arası Çamur Hidrolik Hesabı 412
8.13.2. Son Çöktürme Havuzu Geri Devir Pompa İstasyonu Arası Çamur Hidrolik Hesabı 416
8.13.3. Geri Devir Pompa İstasyonu ile 4. DY Arası Çamur Hidrolik Hesabı 424
8.13.4. Çamur Yoğunlaşlaştırıcı ile 4. DY Arası Çamur Hidrolik Hesabı 425
8.13.5. Yoğunlaştırıcılarda Süzüntü Suyu Kanalı Hidrolik Hesabı 427
8.13.6. Çamur Yoğunlaştırıcı ile Çamur Pompa İstasyonu Arası Hidrolik Hesap 429
8.13.7. Yoğunlaşmış Çamur Pompa İstasyonu ile Çamur Çürütücü Arası 431
8.13.8. Süzüntü Suyu (Duru Su) Pompaları 431

KAYNAKLAR 435

KAYNAKLAR

1. Reynolds, Tom. D.; P.Paul.A "Unit Operations and Processes in Environmental Engineering", 2rd.ed. State of America,1996.
2. Metcalf and Eddy,İnc. "Wastewater Engineering Treatment, Disposal and Reuse"3rd.ed. , Newyork, Mc Graw-Hill, 1991.
3. Ramalho, R.S. "Introduction to Wastewater Treatment Processes"Newyork:, Academic press, 1977.
4. American Society of Civil Engineering(ASCE) and American Water Works Association (AWWA)." Water Treatment Plant Design" 2nd ed. , Newyork:ASCE, 1990.
5. Topocık, D.; Koyuncu.İ. "Arıtma Tesislerinin Hidroliği" Su Vakfı, İstanbul, 2006.
6. Chao. J.L.; Trussel, R.R. " Hydraulic Design of Flow Distribution Channels" Journal Environmental Engineering Division", ASCE, 106(321), 1980.
7. Muslu, Y. "Su Temini ve Çevre Sağlığı" Su vakfı yayınları, İstanbul, 2002.
8. Muslu, Y. "Terfi Merkezleri ve İsale Hatları" İ.T.Ü. Kütüphanesi, 1976.

9. Muslu, Y. "Atıksuların Arıtılması" İ.T.Ü Matbası, 1994.

10. Muslu, Y.;Tozluk H., Yüksel, E. " Effect of Lateral Water Surface Profile on Side Weir Discharge" Journal of Irrigation and Drainage Engineering(ASCE), 375 Sep-Oct, 2003.

11. Muslu, Y. "Numerical Analysis for Lateral Weir Flow" Journal of Irrigation and Drainage Engineering(ASCE), 127:246-253 jul-Aug, 2001.

12. Topocık, D.; Eroğlu, V. "Su Temini ve Atıksu Uzaklaştırma Uygulamaları" İ.T.Ü, İnşaat Fakültesi Matbası, 1998.

13. Topocık, D. "Atıksu Arıtma Tesisleri İşletme El Kitabı" , İSKİ Genel müdürlüğü, Aksaray-İstanbul, 2000.

14. Topocık, D. "Atıksu Arıtma Sistemlerinin Tasarım Esasları" Cilt 1. D.E.Ü. Mühendislik Fakültesi, Basın Ünitesi, İzmir, 2006.

15. Aksoğan, S.;Yücel,M. "Su Getirme ve Kanalizasyon ve Suların Arıtılması" Cilt 1-2, PİMAŞ.AŞ. Yayınları, Menteş Matbası, İstanbul, 1987.

16. Gölhan, M.; Aksoğan, S. " Suların Arıtılması" Cilt 1, PİMAŞ. A.Ş Yayınları, Matbaa Teknisyenleri Basımevi, İSTANBUL, 1970.

17. Eroğlu, V. "Su Tasfiyesi" Çevre ve Orman Banklığı Yayınları, Ankara, 2008.

18. AWWA "Water Treatment Plant DESIGN" American Water Works Assocition, New York, N.Y. , 1969.

19. Cleasby, J.L.; Saatçı, A.;Aves, K.J. "İçme Suyu Tasfiyesinde Filtrasyon" İ.T.Ü. İnşaat Fakültesi Matbası, İstanbul, 1979.

20. Şekerdağ, N. "Akışkanlar Mekaniği ve Hidrolik Problemleri", NOBEL Yayıncılık, Ankara, 2010.

21. Şekerdağ, N. "Su Getirme ve Kanalizasyon Problemleri" NOBEL Yayıncılık, Ankara, 2011.

22. Şekerdağ, N. "Biyolojik Filtrasyonun Dispersiyonlu Akım Modeli İle İncelenmesi" Doktora tezi, İ.T.Ü. İnşaat Fakültesi, İstanbul, 21 Ocak 1983.

23 Samsunlu, A "Atıksu Arıtma Yapılarının Projelendirilmesi" Birsen Yayınevi, İstanbul, 2010.

24. Samsunlu, A "Atıksuların Arıtılması" Birsen Yayınevi, İstanbul, 2011.

25. Syed, R.Qasım. "Wastewater Treatment Plants" Printed in the United State of America, Newyork, Washington D.C, 2000.

26. Camp, T.R. "Theory of Water Filtration" Jour. Sed ASCE90, 1964.

27. Chow, V.T. "Open-Channel Hydraulic" McGraw Hill Book Company, New York, 1959.

28. Eroğlu, V. "Atıksuların Tasfiyesi" Su Vakfı, İstanbul, 2008.

29. Öztürk, İ. " anaerobik Biyoteknolojisi" Su Vakfı yayını, 1994,İstanbul.

Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım

ATLETİZM ÖĞRETİMİ

Ali Demirci

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 581
Beden Eğitimi-Spor No. : 18
ISBN: 978-605-133-483-7
© Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Ekim 2016

ATLETİZM ÖĞRETİMİ

Ali Demirci

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demirci, Ali.
Atletizm Öğretimi */ Ali Demirci*
Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım, XII + 524 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-483-7
1. Atletizm 2. Öğretim 3. Öğrenme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

SUNU

Atletizm, ilk insanların zorunlu bedensel eylemlerinin spora dönüştüğü günden bu yana hep sporun anası ya da atası olarak anılmıştır. Kuşkusuz bunun nedeni, insanın en doğal bedensel eylemi olan koşma, atlama ve atma gibi temel yaşamsal eylemlere dönük olarak gelişmesidir. Atletizmin gelişim süreci içinde çok branşlı bir spor dalı olarak uluslararası yarışmaların temelini oluşturması, onu önemli kılan diğer ögelerden biridir.

En hızlı koşanı, en yüksekten atlayanı, en uzağa atanı, en uzun mesafeyi en kısa zamanda koşanı belirlemeye yönelik günümüz atletizm yarışmaları, bunun öğretimini yapan ve bu işi meslek edinen bir öğretici kitlesinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bugün, bedenin eğitiminden sorumlu olan bu kitle bilimin temel verilerinden yola çıkarak bu işin daha iyi nasıl, ne ile nerede ve ne zaman yapılabileceği konusunda bilgi ve deneyimlerinin ürünlerini ortaya koymaktadırlar. Sorumluluk alanı; ilköğretimin birinci kademesinden üniversiteye uzanan bir yaş grubunu kapsamaktadır. Burada neyin, ne kadar, ne zaman ve nasıl öğretileceğine yönelik bilgi ve beceri ile donatılmış olmak, çocuk ve gençlerin başarılı bir öğretim sürecinden geçmelerini de beraberinde getirecektir.

"Atletizm Öğretimi" adı altında yayınlanan bu kitap, atletizm öğretimi işiyle uğraşan meslektaşlarıma ve atletizm dersini alan öğrencilerime yardımcı bir kaynak sunmak amacına yönelik olarak hazırlanmıştır. Kitabın hazırlanmasında temel kaynak, 35 yıllık öğretmenlik yaşamım boyunca edindiğim atletizm öğretimiyle ilgili deneyim ve birikimlerim olmuştur. Branşların teknik açıklamaları ve araç gereçle ilgili verilerde gelinen en son noktadan yola çıkılmıştır. Branşlar atletizmin sınıflanması çerçevesinde ele alınmıştır. Branşlara yönelik genel bilgilerden sonra ilgili branşın teknik açıklamalarına, teknik açıklamaları takiben branşın öğretimine yer verilmiştir.

Branşlara yönelik öğretimde yer alan uygulama örnekleri ders ortamları göz önüne alınarak geliştirilmiştir. Performans sporcularına yönelik atletizm öğretimi esas alınmamıştır. Öğretim sırası hiç bilmeyene nasıl öğretilerden yola çıkılarak şekillendirilmiştir. Bu yönüyle; atletizmi ders olarak okutan öğretim kurumlarındaki öğretme işiyle uğraşanlara atletizmin nasıl öğretileceğine yönelik öğretim modelleri sunulmaktadır. Öğretim basamakları kolaydan zora, basitten karmaşığa, parçalardan bütüne varmaya yönelik bir yol izlemektedir. Her basamak için farklı şekillerde ortaya konulan uygulama örnekleri vazgeçilmez kalıplar değillerdir. Her meslektaşım öğretim yaptığı ortamın koşullarına göre basamaklara kendi bilgi, beceri ve deneyimlerine dayalı uygulama örneklerini uyarlayabilir. Uygulama örnekleri içindeki araçların boyları, yükseklikleri, ağırlıkları, koşulan mesafelerdeki şiddet, kapsam, çalışma yoğunluğu, yüklenme - dinlenme gibi ögeler üzerinde oynanarak her yaş grubundakilere uyarlanabilir.

Kitabın, atletizm öğretimi içinde yer alan her kademedeki öğretmen arkadaşlarıma, öğretmen adaylarına, BESYO öğrencilerine ve atletizm çalıştırıcılarına katkı sağlayacağı düşüncesindeyim. Bilgi ve deneyimlerin paylaşıldığı, atletizm dolu nice güzel günler dileğimle sevgi ve saygılar sunarım.

Ali Demirci-2016

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1
ATLETİZMDE SINIFLAMA 2
KOŞULAR 2
A. Pist Koşuları 2
B. Yol Koşuları 3
ATLAMALAR 3
ATMALAR 3
ÇOKLU YARIŞLAR 3

Birinci Kısım
KOŞULAR

Birinci Bölüm: PİST KOŞULARI 7
1. SÜRAT KOŞULARI (DÜZ SÜRAT KOŞULARI) 8
1.1. Genel Bilgiler 9
1.1.1. Süratin Tanımı 9
1.1.2. Süratin Çeşitleri 10
1.1.3. Sürati Etkileyen Faktörler 10
1.1.4. Koşu Süratinin Bileşenleri 12
1.2. Sürat Koşuları Analizi 13
1.2.1. Sürat Koşuları Koşu Analizi 13
1.2.2. Sürat Koşularının Enerji Sistemleri Yönünden Analizi 17
1.2.3. Sürat Koşularının Koşu Tekniği Yönünden Analizi 19
1.3. Sürat Koşuları Öğretimi 21
1.3.1. Temel Yaklaşım 21
1.3.2. Tekniksel Yaklaşım 31
1.3.2.1. Koordinasyon ve Sprint Tekniğine Yönelik Uygulamalar 31
1.3.2.2. Bacak Kuvveti ve İvmelenmeye Yönelik Uygulamalar 37
1.3.2.3. Sürat Dayanıklılığına Yönelik Uygulamalar 43
1.3.2.4. Çıkış Takozu Hakkında Bilgi, Takoza Yerleşme ve Komut Aşamaları 46
1.3.2.4.1. Çıkış Takozu 46
1.3.2.4.2. Takozu Kulvara Yerleştirme 47
1.3.2.4.3. Takoza Yerleşme (Komut Aşaması-1 Yerlerinize) 50
1.3.2.4.4. Dikkat Konumu (Komut Aşaması-2) 51
1.3.2.4.5. Takozdan Çıkış (Komut Aşaması-3) 52
1.3.2.5. Çıkış Tekniğini Geliştirmeye Yönelik Uygulamalar 53

1.4. Sürat Koşuları Yarışma Kuralları ... 56
1.4.1. Koşu Yeri ile İlgili Kurallar ... 56
1.4.2. Araç ve Giysi İle İlgili Kurallar ... 56
1.4.3. Koşu İle İlgili Kuralları ... 57
2. ORTA VE UZUN MESAFE KOŞULARI ... 58
2.1. Genel Bilgiler ... 60
2.1.1. Dayanıklılığın Tanımı ... 60
2.1.2. Dayanıklılık Sınıflamaları ... 60
2.1.3. Dayanıklılık Yeteneğinin Bileşenleri ... 61
2.1.3.1. Fizyolojik Koşullar ... 62
2.1.3.2. Yapısal Koşullar ... 62
2.1.3.3. Koordinatif Koşullar ... 63
2.1.3.4. Psikolojik Koşullar ... 63
2.2. Orta ve Uzun Mesafe Koşuları Öğretimi ... 64
2.3. Orta ve Uzun Mesafe Koşuları Yarışma Kuralları ... 86
2.3.1. Koşu Yeri ve Yarışma Kuralları ... 86
2.3.2. Araç ve Giysi ile İlgili Kurallar ... 87
3. ENGELLİ KOŞULAR ... 88
3.1. Genel Bilgiler ... 90
3.1.1. Koşu Yeri ... 90
3.1.2. Engel Ölçüleri ... 91
3.1.3. Engelin Kulvara Yerleştirilmesi ... 93
3.1.4. Koşu Kategorilerine Göre Engel Sayısı, Yükseklikleri ve Engeller Arasındaki Uzaklık ... 94
3.1.5. Engelli Koşularda Verimin Bileşenleri ... 95
3.1.5.1. Kısa Mesafe Engelli Koşularda Verim Bileşenleri ... 95
3.1.5.2. Uzun Mesafe Engelli Koşularda Verim Bileşenleri ... 97
3.2. Engel Geçme Tekniği ... 97
3.2.1. Kısa Mesafe Engelli Koşularda Engel Geçme Tekniği ... 97
3.2.2. Uzun Mesafe Engelli Koşularda Engel Geçme Tekniği ... 102
3.3. Engelli Koşularda Koşu Analizi ... 105
3.3.1. 100-110 m. Engelli Koşuları Koşu Analizi ... 105
3.3.1.1. Çıkış Süratlenme ve Birinci Engele Koşu ... 105
3.3.1.2. Engel Geçme ... 106
3.3.1.3. Engeller Arası Koşu ... 108
3.3.1.4. Bitiriş ... 108
3.3.2. 400 m. Engelli Koşu Analizi ... 109
3.3.2.1. Start, Hızlanma ve Birinci Engele Kadar Koşu ... 109
3.3.2.2. Engel Geçişi ... 110
3.3.2.3. Engeller Arası Koşu ... 111
3.3.2.4. Bitiriş ... 112
3.3.3. 3000 m. Engelli Koşu Analizi ... 112
3.4. ENGELLİ KOŞULAR ÖĞRETİMİ ... 114
3.4.1. Kısa Mesafe Engelli Koşular Öğretimi (100-110) ... 114
3.4.2. Kısa Mesafe Engelli Koşular Öğretimi (400 m.) ... 144
3.4.3. Uzun Mesafe Engelli Koşular Öğretimi (3000 m.) ... 150
3.5. Engelli Koşular Yarışma Kuralları ... 158
3.5.1. Kısa Mesafe Engelli Koşular Yarışma Kuralları ... 158
3.5.2. Uzun Mesafe Engelli Koşular Yarışma Kuralları ... 159
4. BAYRAK KOŞULARI ... 161
4.1. GENEL BİLGİLER ... 162

4.1.1. Bayrak Değiştirme Alanı 162
4.1.2. Bayrak Çubuğu (Stafet) 164
4.2. Bayrak Koşularında Teknik 165
4.2.1. Bayrak Alıp-Verme Tekniği 165
4.2.1.1. Alttan Bayrak Alıp-Verme 165
4.2.1.2. Üstten Bayrak Alıp-Verme 166
4.2.2. Bayrak Değiştirme Şekilleri 166
4.2.2.1. İçten Bayrak Değiştirme 167
4.2.2.2. Dıştan Bayrak Değiştirme 168
4.2.2.3. Karışık Bayrak Değiştirme (Hem İçten, Hem Dıştan) 168
4.3. Bayrak Koşuları Koşu Analizi 169
4.3.1. 4x100 m. Bayrak Koşusu Koşu Analizi 169
4.3.1.1. Start (Çıkış) 170
4.3.1.2. Bekleme Duruşu 171
4.3.1.3. Süratlenme (Hızlanma) 173
4.3.1.4. Bayrak Değiştirme 173
4.3.1.5. Bayrak Değiştirme Alanları Arası Koşu 176
4.3.2. 4x400 m. Bayrak Koşusu Koşu Analizi 178
4.4. Bayrak Koşuları Öğretimi 180
4.5. Bayrak Koşuları Yarışma Kuralları 193
4.5.1. Yarışma ve Yarışma Yeri Kuralları 193

İkinci Bölüm: YOL KOŞULARI 197
1. HALK KOŞULARI (YOL YARIŞLARI) 198
1.1. Halk Koşusu Yarışma Kuralları 199
2. KIR KOŞULARI (KROS) 200
2.1. Kır Koşuları (Kros) Yarışma Kuralları 201
3. MARATON 203
3.1. Maraton Yarışma Kuralları 204
4. YÜRÜYÜŞ (SPORTİF YÜRÜYÜŞ) 204
4.1. Yürüyüş Yarışma Kuralları 206
YARARLANILAN KAYNAKLAR 207

ikinci Kısım
ATLAMALAR

Birinci Bölüm: UZUN ATLAMA 211
1. ATLAMA YERİ VE KULLANILAN ARAÇLAR 213
1.1. Atlama Yeri 213
1.2. Hızlanma Alanı 213
1.3. Sıçrama Tahtası (Basma Tahtası) 214
1.4. Kum Havuzu 214
2. UZUN ATLAMADA TEKNİK 215
2.1. Asılma Tekniği (Hang Tekniği) 215
2.1.1. Asılma Tekniğinin Evreleri 215
2.1.1.1. Koşu Bölümü 215
2.1.1.1.1. Uzun Atlamada Adım Ayarlama Nasıl Yapılır? 216
2.1.1.1.2. Koşu Bölümünde Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 218
2.1.1.1.3. Koşu Bölümü İçin Öneriler 219
2.1.1.2. Sıçrama Bölümü 219

2.1.1.2.1. Sıçrama Bölümünde Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 220
2.1.1.2. 2. Sıçrama Bölümü İçin Öneriler ... 221
2.1.1.3. Uçuş Bölümü (Havadaki Durum) ... 221
2.1.1.3.1. Uçuş Bölümünde Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 222
2.1.1.3.2. Uçuş Bölümü İçin Öneriler ... 222
2.1.1.4. Konma Bölümü (İniş) ... 223
2.1.1.4.1. Konma Bölümünde Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 223
2.1.1.4.2. Konma Bölümü İçin Öneriler ... 224
2.2. Adımlama Tekniği (Hitch-Kick) ... 224
2.2.1. Adımlama Tekniğinin Evreleri ... 224
3. UZUN ATLAMA ÖĞRETİMİ ... 225
3.1. Temel Yaklaşım ... 225
3.2.1. Asılma Tekniği Öğretimi ... 234
3.2.2. Adımlama Tekniği Öğretimi ... 243
4. UZUN ATLAMA YARIŞMA KURALLARI ... 250
4.1. Atlama Yeriyle İlgili Kurallar ... 250
1.4.2. Giysiyle İlgili Kurallar ... 251
1.4.3. Yarışma Kuralları ... 252

İkinci Bölüm: ÜÇ ADIM ATLAMA ... 255
1. ATLAMA YERİ VE KULLANILAN ARAÇLAR ... 257
1.1. Atlama Yeri ... 257
2.2. Üç Adım Atlamada Teknik ... 257
2.2.1. Tekniğin Evreleri ... 257
2.2.1.1. Hızlanma Evresi (Koşu Bölümü) ... 258
2.2.1.1.1. Hızlanma Evresinde Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 258
2.2.1.1.2. Hızlanma Evresi İçin Öneriler ... 259
2.2.1.2. Sıçrama ve Sekme Evresi (Hop) ... 259
2.2.1.2.1. Sıçrama-Sekme Evresinde Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 260
2.2.1.2.2. Sıçrama–Sekme Evresi İçin Öneriler ... 261
2.2.1.3. Adım Alma Evresi (Step) ... 262
2.2.1.3.1. Adım Alma Evresinde (Step) Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 263
2.2.1.3.2. Adım Alma Evresi İçin Öneriler ... 263
2.2.1.4. Atlama ve Konma Evresi ... 264
2.2.1.4.1. Atlama ve Konma Evresinde Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 264
2.2.1.4.2. Atlama ve Konma Evresi İçin Öneriler ... 265
2.3. Üç Adım Atlama Öğretimi ... 266
2.3.1. Temel Yaklaşım ... 266
2.3.2. Tekniksel Yaklaşım ... 271
2.4. Üç Adım Atlama Yarışma Kuralları ... 276
2.4.1. Atlama Yeriyle İlgili Kurallar ... 276
2.4.2. Giysiyle İlgili Kurallar ... 277
2.4.3. Yarışma Kuralları ... 277

Üçüncü Bölüm: YÜKSEK ATLAMA ... 281
3.1. Atlama Yeri ve Kullanılan Araçlar ... 283
3.1.1. Atlama Yeri ... 283

3.1.2. Atlama Minderi 283
3.1.3. Atlama Çıtası (Bar) 284
3.1.4. Yan Dikmeler (Yüksek Atlama Sehpaları) 285
3.2. Yüksek Atlamada Teknik 285
3.2.1. Fosbury-Flop Tekniği (Sırt Üstü Atlama) 285
3.2.1.1. Tekniğin Evreleri 285
3.2.1.1.1. Koşu Bölümü 286
3.2.1.1.2. Sıçrama Bölümü 288
3.2.1.1.3. Çıtayı Geçme ve Mindere İnme Bölümü 292
3.2.2. Binme Tekniği (Straddle) 294
3.2.2.1. Tekniğin Evreleri 294
3.2.2.1.1. Koşu Bölümü 295
3.2.2.1.2. Sıçrama Bölümü 296
3.2.2.1.3. Çıtayı Geçme ve İnme Bölümü 297
3.3. Yüksek Atlama Öğretimi 300
3.3.1. Fosbury-Flop Tekniği Öğretimi (Sırtüstü Atlama Tekniği) 300
3.3.1.1. Temel Yaklaşım 300
3.3.1.2. Tekniksel Yaklaşım 309
3.3.1.2.1. Çıtayı Geçmeye Özgü Uygulamalarda Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi.. 311
3.3.2. Binme Tekniği Öğretimi (Stradle) 315
3.3.2.1. Temel Yaklaşım 315
3.3.2.2. Tekniksel Yaklaşım 317
3.4. Yüksek Atlama Yarışma Kuralları 322
3.4.1. Atlama Yeri ve Atlama Araçlarıyla İlgili Kurallar 322
3.4.2. Giysiyle İlgili Kurallar 323
3.4.3. Yarışma Kuralları 323

Dördüncü Bölüm: SIRIKLA YÜKSEK ATLAMA 327
4.1. Atlama Yeri ve Kullanılan Araçlar 329
4.1.1. Atlama Yeri 329
4.1.2. Saplama Kazanı 329
4.1.3. Atlama Minderi 330
4.1.4. Atlama Sırığı 331
4.1.5. Geçme Çıtası (Bar) 331
4.1.6. Çıta Dikmeleri (Sehpa, Çıta Tutamakları) 332
4.2. Sırıkla Yüksek Atlamada Teknik 333
4.2.1. Tekniğin Evreleri 333
4.2.1.1. Sırığın Tutuluşu 333
4.2.1.1.1. Sırığın Tutuluşu Sırasında Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi 335
4.2.1.1.2. Sırığın Tutuluşu İçin Öneriler 335
4.2.1.2. Yaklaşma Koşusu ve Sırığı Taşıma 335
4.2.1.2.1. Yaklaşma Koşusu ve Sırığın Taşınması Sırasında Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi 336
4.2.1.2.2. Yaklaşma Koşusu ve Sırığı Taşıma İçin Öneriler 337
4.2.1.3. Sırığı Saplama 337
4.2.1.3.1. Sırığın Saplanması Sırasında Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi 338
4.2.1.3.2. Sırığı Saplama İçin Öneriler 339
4.2.1.4. Sıçrama ve Sırığı Bükme 339

4.2.1.4.1. Sıçrama ve Sırığı Bükme Sırasında Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 340
4.2.1.4.2. Sıçrama ve Sırığı Bükme Aşaması İçin Öneriler ... 341
4.2.1.5. Salınım, Geriye Yuvarlanma, Gerilme ve Dönme ... 341
4.2.1.5.1. Salınım, Geriye Yuvarlanma, Gerilme ve Dönme Sırasında Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 342
4.2.1.5.2. Salınım, Geriye Yuvarlanma, Gerilme ve Dönme Aşaması İçin Öneriler ... 343
4.2.1.6. Çıtayı Geçme, Sırığı Bırakma ve İnme ... 344
4.2.1.6.1. Çıtayı Geçme, Sırığı Bırakma ve İnme Sırasında Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 344
4.2.1.6.2. Çıtayı Geçme, Sırığı Bırakma ve İnme Aşaması İçin Öneriler ... 345
4.3. Sırıkla Yüksek Atlama Öğretimi ... 346
4.3.1. Temel Yaklaşım ... 346
4.3.2. Tekniksel Yaklaşım ... 357
4.4. Sırıkla Yüksek Atlama Yarışma Kuralları ... 363
4.4.1. Atlama Yeri ve Atlama Araçlarıyla İlgili Kurallar ... 363
4.4.2. Giysiyle İlgili Kurallar ... 363
4.4.3. Yarışma Kuralları ... 364
YARARLANILAN KAYNAKLAR ... 367

üçüncü Kısım
ATMALAR

Birinci Bölüm: DİSK ATMA ... 371
1.1. Atma Yeri ve Kullanılan Araçlar ... 372
1.1.1. Atma Yeri ... 372
1.1.2. Disk ... 373
1.2. Disk Atmada Teknik ... 374
1.2.1. Diskin Tutuluşu ... 374
1.2.2. Tekniğin Evreleri ... 375
1.2.2.1. Başlama Duruşu ... 375
1.2.2.1.1. Başlama Duruşunda Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 376
1.2.2.1.2. Başlama Duruşu İçin Öneriler ... 376
1.2.2.2. Dönüşe Hazırlık (Kurulma) ... 376
1.2.2.2.1. Dönüşe Hazırlık (Kurulma) Evresinde Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 377
1.2.2.2.2. Dönüşe Hazırlık (Kurulma) Evresi İçin Öneriler ... 378
1.2.2.3. Dönüş ve Atış Durumuna Geliş ... 378
1.2.2.3.1. Dönüş ve Atış Durumuna Geliş Evresinde Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 379
1.2.2.3.2. Dönüş ve Atış Durumuna Geliş Evresi İçin Öneriler ... 380
1.2.2.4. Atış ve Atış Sonrası ... 381
1.2.2.4.1. Atış ve Atış Sonrasında ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 381
1.2.2.4.2. Atış ve Atış Sonrası İçin Öneriler ... 382
1.3. Disk Atma Öğretimi ... 383
1.3.1. Temel Yaklaşım ... 383
1.3.2. Tekniksel Yaklaşım ... 391
1.4. Disk Atma Yarışma Kuralları ... 407
1.4.1. Güvenlikle İlgili Kurallar ... 407

1.4.2. Atma Yeri İle İlgili Kurallar 407
1.4.3. Giysi ve Atma Aracıyla İlgili Kurallar 408
1.4.4. Yarışma Kuralları 408

İkinci Bölüm: GÜLLE ATMA 413
2.1. Atma Yeri ve Kullanılan Araçlar 415
2.1.1. Atma Yeri 415
2.1.2. Gülle 416
2.2. Gülle Atmada Teknik 416
2.2.1. Güllenin Tutuluşu 416
2.2.2. Gülleyi Boyuna Yerleştirme 417
2.2.3. Kayarak Gülle Atma Tekniği 417
2.2.3.1. Tekniğin Evreleri 417
2.2.3.1.1. Başlama Duruşu 417
2.2.3.1.2. Kurulma (“T” Durumuna Geliş) 419
2.2.3.1.3. Kayma ve Atış Durumuna Gelme 420
2.2.3.1.4. Atış ve Atış Sonrası 422
2.2.4. Dönerek Gülle Atma Tekniği 424
2.2.4.1. Tekniğin Evreleri 424
2.2.4.1.1. Başlama Duruşu 424
2.2.4.1.2. Dönüş ve Atış Durumuna Geliş 425
2.2.4.1.3. Atış ve Atış Sonrası 426
2.3. Gülle Atma Öğretimi 426
2.3.1. Temel Yaklaşım 426
2.3.2. Tekniksel Yaklaşım 430
2.4. Gülle Atma Yarışma Kuralları 438
2.4.1. Güvenlikle İlgili Kurallar 438
2.4.2. Atma Yeri ile İlgili Kurallar 438
2.4.3. Giysi ve Atma Aracıyla İlgili Kurallar 439
2.4.4. Yarışma Kuralları 439

Üçüncü Bölüm: CİRİT ATMA 443
3.1. Atma Yeri ve Kullanılan Araçlar 445
3.1.1. Atma Yeri 445
3.1.2. Cirit 447
3.2. Cirit Atmada Teknik 447
3.2.1. Ciritin Tutuluşu 447
3.2.2. Cirit Atma Tekniğinin Evreleri 448
3.2.2.1. Taşıma 449
3.2.2.1.1. Ciriti Taşıma Sırasında Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi 449
3.2.2.1.2. Taşıma İçin Öneriler 450
3.2.2. Yaklaşma Koşusu 450
3.2.2.2.1. Yaklaşma Koşusu Sırasında Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi 450
3.2.2.2.2. Yaklaşma Koşusu İçin Öneriler 451
3.2.2.3. Çapraz Adıma Geçiş ve Ciriti Geriye Alma 451
3.2.2.3.1. Çapraz Adıma Geçiş ve Ciritin Geriye Alınması Sırasında Görülebilecek Hatalar ve Düzeltilmesi 452
3.2.2.3.2. Çapraz Adıma Geçiş ve Ciriti Geriye Alma İçin Öneriler 453
3.2.2.4. Geçiş Adımı (Impulse Step) ve Atış Durumuna Geliş 454

3.2.2.4.1. Geçiş Adımı ve Atış Durumuna Geliş Sırasında Görülen Hatalar ve Düzeltilmesi ... 454
3.2.2.4.2. Geçiş Adımı ve Atış Durumuna Geliş İçin Öneriler ... 455
3.2.2.5. Atış ve Atış Sonrası ... 456
3.2.2.5.1. Atış ve Atış Sonrasında Görülen Hatalar ve Düzeltilmesi ... 456
3.2.2.5.2. Atış ve Atış Sonrası İçin Öneriler ... 457
3.3. Cirit Atma Öğretimi ... 457
3.3.1. Temel Yaklaşım ... 457
3.3.2. Tekniksel Yaklaşım ... 464
3.4. Cirit Atma Yarışma Kuralları ... 478
3.4.1. Güvenlikle İlgili Kurallar ... 478
3.4.2. Atma Yeriyle İlgili Kurallar ... 478
3.4.3. Giysi ve Araçla İlgili Kurallar ... 479
3.4.4. Yarışma Kuralları ... 480

Dördüncü Bölüm: ÇEKİÇ ATMA ... 485
4.1. Atma Yeri Ve Kullanılan Araçlar ... 487
4.1.1. Atma Yeri ... 487
4.1.2. Çekiç ... 488
4.2. Çekiç Atmada Teknik ... 489
4.2.1. Çekicin Tutuluşu ... 489
4.2.2. Tekniğin Evreleri ... 489
4.2.2.1. Başlama Duruşu ve Çekici Çevirme ... 490
4.2.2.1.1. Başlama Duruşu ve Çekici Çevirme Sırasında Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 490
4.2.2.1.2. Başlama Duruşu ve Çevirme İçin Öneriler ... 491
4.2.2.2. Dönüşe Başlama ve Dönüşler ... 491
4.2.2.2.1. Dönüşe Başlama ve Dönüşler Sırasında Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 492
4.2.2.2.2. Dönüşe Başlama ve Dönüşler İçin Öneriler ... 493
4.2.2.3. Atış Durumuna Geliş ve Atış ... 493
4.2.2.3.1. Atış Durumuna Geliş ve Atış Sırasında Ortaya Çıkabilecek Hatalar ve Düzeltilmesi ... 494
4.2.2.3.2. Atış Durumuna Geliş ve Atış İçin Öneriler ... 495
4.3. Çekiç Atma Öğretimi ... 495
4.3.1. Temel Yaklaşım ... 495
4.3.2. TEKNİKSEL YAKLAŞIM ... 499
4.4. Çekiç Atma Yarışma Kuralları ... 509
4.4.1. Güvenlikle İlgili Kurallar ... 509
4.4.2. Atma Yeriyle İlgili Kurallar ... 510
4.4.3. Giysi ve Araçla İlgili Kurallar ... 510
4.4.4. Yarışma Kuralları ... 511
YARARLANILAN KAYNAKLAR ... 514

Dördüncü Bölüm: ÇOKLU YARIŞLAR (KOMBİNE YARIŞLAR) ... 515
1. Çoklu Yarışlar ... 516
1.1. Dekatlon ... 517
1.2. Heptatlon ... 520
1.3. Pentatlon ... 521
1.4. Çoklu Yarışlar Yarışma Kuralları ... 521

YAZAR HAKKINDA ... 523

İkinci Bölüm

YOL KOŞULARI

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Açıkada, C., Atletizm Bilim ve Teknoloji Dergisi, 1992/3, sayı 7.

Aksakal, m Atletizm Yarışmaları El Kitabı, Bağırgan Yayınevi, 2002, ANKARA.

Atıl, M., Atletizm Bilim Ve Teknoloji Dergisi, 1998/3, Sayı 31.

Bompa, T.O., Antrenman Kuramı ve Yönetimi, Çeviri: Keskin, İ., Tüner, A.B., 1998, s. 398.

Bosco, C., Vittori, C., 1986, Çeviri: Coşan, Atletizm Bilim ve Teknoloji Dergisi, 1994/2, Sayı 14.

Çetin, A., Atletizm Bilim ve Teknoloji Dergisi, 1997/2, Sayı 26.

Dürüşken, Ç., Eski Çağda Spor, 1995, İstanbul.

Goldrın, A. 1989, Çeviri, Geyik, C., Atletizm Günlüğü, 1998/2, Sayı 14.

Gündüz, N., Antrenman Bilgisi, 1995, İzmir.

Mann, R. Running net work. Com/CTRN/coach ed/endur/ nau. html.

Mark, Guthrie, Çeviri, Can Kozanoğlu, Başarılı Atletizm Antrenörlüğü, Enka Spor, Eğitim ve Sosyal Yardım Vakfı Yayını, İSTANBUL 2008

Muratlı, S., Çocuk ve Spor, 1997, Ankara.

Özsu, M.S.., Antrenman Bilimi Ders Notları, Mersin Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, 2003.

Schroter, R.G., Sprint Çıkış Çalışmalarının Standartlaştırılması, Çeviren: Silleli, T. Atletizm Günlüğü 1998, Sayı 5.

Spor Ansiklopedisi (tercüman).

Sporbilim Com./Spor Sosyolojisi. Html.

The Comlete Vısualreference, Puplishet By Fireflly Books Ltd, 2000

Thomas, R., Baechle, Essentials Of Strength Tranining And Conditening, Human Kinetics Pupl, Champaign 1999. Çeviren; m Soner Özsu.

Türkiye Amatör Atletizm Federasyonu, Yarışma Kuralları El Kitabı, 1990, ANKARA

Yüksel, C., http://www.geosities. com/cahity /33/

Dördüncü Bölüm

SIRIKLA YÜKSEK ATLAMA

- Atlayışını yapmadan önce vücudunun herhangi bir kısmı ya da sırığıyla dikmelerin arasından veya dışından saplama kazanının düşey düzleminin ötesine geçerse,
- Sıçradıktan sonra ayakları yerden kesildiğinde, sırık üzerindeki ellerinin yerini değiştirir veya yukarıdaki elini daha üst bir noktaya götürürse,
- Çıtayı geçerken elleriyle çıtayı düzeltirse atlayış geçersiz olacak ve yarışma cetveline faul olarak kaydedilecektir,
- Dikmeler ve çıtanın ters yönünde düşüyor olmadıkça sırığa hiç kimse dokunamayacaktır. Eğer dokunulursa ve başhakem donulmasaydı sırık çıtayı düşürürdü görüşünde olursa çıta düşmese dahi atlayış geçersiz sayılacaktır,
- Atlayış sırasında atlayıcının sırığı kırılırsa atlayış geçersiz sayılmaz, atlayıcıya bir atlama hakkı daha verilir,
- Atlayıcı atlamak için koşuya başladığında, atlamaktan vazgeçerse, durup yeniden başlayabilir. Ancak bunu atlama kurallarını ihlal etmeden ve atlama süresi içinde yapabilir. Sırığı kazana sürmüşse, ya da sırığın ucu dikmelerin düşey doğrultusunu geçmişse atlayışı yapmış sayılır, yeniden atlayış yapamaz.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKSAKAL, MÜSLÜM, (2006), Atletizm Yarışmaları El Kitabı, Sim Matbaacılık ltd. Şti. ANKARA.

BALLESTEROS, J. M.-ALVEROZ, J. Atletizm Temel Antrenörlük Bilgileri, Çeviri, Güner GÜNGÖR.

CANDAN, N.-DÜNDAR, U. (1996) Atletizm Teorisi, Birinci Baskı, ANKARA.

CARR, A. CERRY, (1991) Trach ant Field, Leısure Press, Champaign, İllinois.

COSS, m (1998) Sırıkla Yüksek Atlamaya Başlangıç ve Problemlerin Çözümlenmesi, Atletizm Bilim ve Teknoloji Dergisi, sayı 29.

İŞLER, m (1977) 10–14 Yaş Grupları İçin Atletizm, Bilim Matbaası, ANKARA.

İŞLER, m (1997) Atletizm (Koşular, Atlamalar Atmalar), Teknik-Metot-Antrenman, ANKARA.

MEGSB, (1984) Spor ve Tesisleri İçin Devlet Millet El Ele, m E. Basımevi, ANKARA.

SCHMOLİNSKY, U. L. (1980) Sportverlag, BERLİN.

STIRAK, A. (1993) Yüksek Atlamada Yapılan Ortak Hatalar, Atletizm Bilim ve Teknoloji Dergisi, Sayı: 35, 1999/3.

Üçüncü Bölüm

CİRİT ATMA

Dördüncü Bölüm

ÇEKİÇ ATMA

- Atış sırasında çekiç yere düşmeden atıcının çemberi terk etmesi.
- Atış sırasında veya atıştan sonra atıcının çember üzerine veya dışına dokunması.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKSAKAL, MÜSLÜM, (2006), Atletizm Yarışmaları El Kitabı, Sim Matbaacılık Ltd. Şti. ANKARA

BALLESTEROS, J. M.-ALVEROZ, J. Atletizm Temel Antrenörlük Bilgileri, Çeviri, Güner GÜNGÖR.

CARR, A. CERRY, (1991) Trach ant Field, Leısure Press, Champaign, İllinois.

CANDAN, N.-DÜNDAR, U. (1996) Atletizm Teorisi, Birinci Baskı, ANKARA.

İŞLER, m (1977) 10-14 Yaş Grupları İçin Atletizm, Bilim Matbaası, ANKARA.

İŞLER, m (1997) Atletizm (Koşular, Atlamalar Atmalar), Teknik-Metot-Antrenman, ANKARA.

SCHMOLİNSKY, U. L. (1980) Sportverlag, BERLİN.

MEGSB, (1984) Spor ve Tesisleri İçin Devlet Millet El Ele, m E. Basımevi, ANKARA.

Aydan Tuncayengin

AVRUPA BİRLİĞİ SİNEMA POLİTİKALARININ TÜRK SİNEMASINA ETKİLERİ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 37
ISBN: 978-605-9663-36-6
© 1. Basım, Ekim 2016

AVRUPA BİRLİĞİ SİNEMA POLİTİKALARININ TÜRK SİNEMASINA ETKİLERİ
Aydan Tuncayengin

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tuncayengin, Aydan.
Avrupa Birliği Sinema Politikalarının Türk Sinemasına Etkileri/ Aydan Tuncayengin
1. Basım, XIV+230, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok
.ISBN 978-605-9663-36-6
1.Avrupa Birliği 2. Eurimages 3. Sinema Politikaları 4. Türk Sineması

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sinemanın endüstrileşmesi; sinemanın gelişimi ve sürdürülebilirliği bakımından önemlidir. Devlet desteği, dış sermaye, uluslararası dış pazarlara açılma, kaliteli yapımlar ve ilgili mevzuat çalışmaları endüstrileşmeyi sağlayacak önemli unsurlardır.

Ülkenin yaşadığı siyasi ve ekonomik olaylardan en çok etkilenen sanat dalı sinema olmuştur. Sinema, son yıllar hariç hükûmet programlarında yer almamıştır. Bu yüzden Türk sineması kendi olanaklarıyla oluşup gelişmiştir.

Son yıllarda tekrar ivme kazanan Türk sineması'nın desteklenmesi konusunda hâlâ mali problemleri devam etmektedir. Yabancı yapımcıları ülkeye çekecek teşvik ve düzenlemelerin olmayışı, rüsumun yeterince sinema sektörüne geri dönmemesi, stopaj oranlarının yüksek oluşu Türk sinemasının mali problemleridir. Sinema sektörünün geleceği açısından devletin düzenleyici ve destekleyici yasal düzenlemeleri çerçevesinde sinema sektörü kendi dinamikleri ile yapılandırılmalıdır. Ulusal bir kurum tarafından oluşturulacak sinema politikaları sinema sektörünün kendi sorunlarını tartışacak, çözüm önerileri getirecek, kaynak yaratacaktır. Bir kurumun özerk de olsa devlet içinde değil, bağımsız bir yapıda oluşması gereklidir. Ancak sinema sektörü bu noktada sektörün işleyişi ve gelişimi açısından bağımsız bir yapıda yoluna sanatın özgürleşmesi adına devam edebilir.

Aydan TUNCAYENGİN

İÇİNDEKİLER

ÖZET iii
ÖN SÖZ v
TEŞEKKÜR vii
KISALTMALAR xiii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ SİNEMA POLİTİKALARI VE EURİMAGES

1.1. Avrupa Birliği Tarihi 8
1.1.1. Avrupa Birliği Kültür Politikaları 14
1.1.2. Avrupa Birliği Sinema Politikaları 20
1.2. Avrupa Sineması İçin Eurimages'ın Önemi 29
1.2.1. Eurimages Fonunun Kuruluşu ve Amacı 32
1.2.2. Eurimages'ın Hedefleri ve Kriterleri 34
1.2.2.1. Eurimages'ın Hedefleri 35
1.2.2.2. Eurimages'ın Kriterleri 35
1.2.2.2.1. Seçilebilirlik Kriterleri 35
1.2.2.2.2. Başvuru Ölçütleri 39
1.2.2.2.3. Uygunluk Ölçütleri 40
1.2.3. Eurimages Fonunun İşleyişi ve Yapısı 43
1.2.3.1. Eurimages'ın Kurumsal Yapısı 43
1.2.3.2. Eurimages'ın Kurumsal Yapısının İşleyişi 43
1.3. Eurimages Yardım Programları 50
1.3.1. Ortak Yapımlar İçin Yardım 50
1.3.2. Dağıtım Desteği 57
1.3.3. Sinema Salonları İçin Yardım 60
1.3.4. Dijital Projeler 62

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SİNEMASI VE EURİMAGES İLİŞKİLERİ

2.1. Türkiye'de Sinema Politikaları 67
2.1.1. Siyasi Gelişmeler Ekseninde Türk Sineması 73
2.1.2. Devlet – Sinema İlişkisi 76
2.2. 1990'lar Kurumsallaşma Çabaları ve Yeni Sinema 84
2.2.1. 1990'lar Ve Değişim Süreci 91
2.2.2. Türk Sinemasında Yeni Dönem 95
2.2.2.1. Yönetmen Sineması 99
2.2.2.2. Yapımcı Yönetmen Kavramı 101
2.2.3. Sinemanın Sermaye İle İlişkileri 103
2.2.3.1. Devlet Desteği 105
2.2.3.2. Eurimages 106
2.2.3.3. Televizyon - Sinema - Reklam 107
2.2.3.4. Gişe Geliri – Festivaller - VCD ve DVD Pazarı 108
2.2.3.5. Bağımsız Yapımlar - Beyaz Sinema - Dağıtım Kanalları - Yapımcı İthalatçı ve İşletmeciler 110
2.2.3.6. Sinema Salonları - Sponsorluk Ve Ürün Yerleştirme 111
2.3. Ortak Yapım Kavramı 113
2.3.1. Ortak Yapımların Gelişimi 115
2.4. Eurimages Üyeliği 121
2.4.1. Eurimages Yapım Koşulları 127
2.4.2. Eurimages'ın Sinemaya Katkısı 140
2.4.3. Türkiye'de Eurimages Destekli Filmler 145
SONUÇ 163
KAYNAKÇA 171
MAKALELER 173
BASILMAMIŞ KAYNAKLAR 176
İNTERNET KAYNAKLARI 176
EKLER 181
EK-1 181
EK-2 186
EK-3 196
EK-4 202
EK-5 211

EK- 6 225
EK-7 226
EK-8 227
ÖZGEÇMİŞ 229

KAYNAKÇA

ABİSEL, Nilgün (1995). "*Türk Sineması Üzerine Yazılar"*, Ankara: İmge Yayınları.

ABİSEL, Nilgün (1994). *"Türk Sineması Üzerine Yazılar"*, İmge Kitabevi, Ankara.

ABİSEL, Nilgün(2005). "*Türk Sineması Üzerine Yazılar",* Phoneix Yayınevi, Ankara.

AKPINAR, Ertekin (2005). *" Yönetmen ve Türk Sineması, Sinema Araştırma İnceleme Dizini"*, İstanbul: Hayal-Et Kitaplığı.

ARMAND, Mattelart (2001). **"** *İletişimin Dünyasallaşması"*, Halime Yücel (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

ARMAND, Mattelart (200). *"European Film Pokicy and the Response to Hollywood"*, Worl Cinema, Critical Approahes, John Hill and Pamela Church Gibson (ed.), NewYork: Oxford University Press.

AYDOĞAN, Metin (2002). *"Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz?"*, Tanzimat'tan Gümrük Birliği'ne, İstanbul: Kum Saati Yayınları.

BAŞGÜNEY, Hakkı (2010). *"Türkiye'de Sinema ve Politik Tartışma"* , Kültür İnceleme Dizisi, İstanbul: Libra Yayınları.

BAYRAMOĞLU, Murat (1993). *"Hollywood Sinema Endüstrisinin Son 20 Yılı"*, İstanbul: Evrensel Kültür Yayınları.

CANKAYA, Özden (2003). *"TRT, Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: 1927-2000"*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ESEN, Şükran (2000). "*80'ler Türkiye'sinde Sinema"*, İstanbul: Beta Yayınları.

EVREN, Burçak (1997). "*Değişim Döneminde Türk Sineması"*, İstanbul: Antrakt Sinema Kitapları.

GENCEL BEK, Mine (2003). "Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları", Ankara: Ümit Yayıncılık.

GERAY, Haluk (2003). *"İletişim ve Teknoloji"*, Ankara: Ütopya Yayınevi.

GÜÇHAN, Gülseren (1992). *"Toplumsal Değişme ve Türk Sineması"*, Ankara: İmge Yayınları.

GÜRATA, Ahmet (2009). *"Sinemada Anlatı ve Türler",* İstanbul: Vadi Yayınları.

HEROLD, Anna (2005). *"Avrupa Film Politikaları ve Rekabet Yasası: Düşmanlık mı, Birlikte Yaşam mı?"*, Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları Pazarın Düzenlenmesi Erişim ve eşitlilik, Der.Mine Gencel Bek, Deirdre Kevin, Ankara : Ankara Üniversitesi Basım Evi.

İktisadi Kalkınma Vakfı (2008). *"Avrupa Birliğinin Görsel-İşitsel Politikası ve Türkiye'nin Uyumu"*, İstanbul: İKV Yayınları.

KAYPAKOĞLU, Serdar, (2000). *"Kilik Sorunları ve İletişim Ulusal Ekonomilerin Bütünleşmesi Sürecinde"*, İstanbul: Der Yayınları.

KIRAÇ, Rıza (2008). **"***Film İcabı, Türk Sinemasına İdeolojik Bir Bakış"*, Ankara: De Ki Yayınları.

KEJANLIOĞLU, D. Beybin (2004). "*Türkiye'de Medyanın Dönüşümü",* İstanbul: İmge Kitabevi.

"Türk Sinema Kurultayı 3-5 Mayıs 1990" , Bildiriler Komisyon Raporları, Araştırma-İnceleme, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

KORKMAZ, Alemdar (1999). *"Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar",* Ankara: Tüses-Afa Yayınları.

MORAN, Albert (2000). *"Film Policy: Hollywood and Beyond"*, John Hill & Pamela C. Gigson (Edited by). *American* Cinema and Hollywood Critical Approaches. Oxford: Oxford University Pres.

NOWELL-SMITH, Geoffrey (1997). "The Oxford History of World Cinema", New York: Oxford University Press.

ONARAN, A. Şerif (1996). *"Türk Sinemasının Bugünü ve Yarını"*, Türk Sineması Üzerine Düşünceler, Süleyman Murat Dinçer (hzl.). Ankara: Doruk Yayınları.

ÖZALP, Leyla (2008). *"Bir Film Yapmak"*, İstanbul: Hil Yayınları.

ÖZÖN, Nijat (1995). *"Karagözden Sinemaya; Türk Sineması ve Sorunları (1. Cilt)"*, Ankara: Kitle Yayınları.

ÖZÖN, Nijat (2000). *"Sansürden Kesitler"*, Türk Sinemasında Sansür, Ankara: Kitle Yayıncılık.

ÖZSOY, Osman (2002). *"AB Yolunda Türkiye"*, İstanbul: AB Yayınları.

PÖSTEKİ, Nigar (2012). *"1990 Sonrası Türk Sineması 1990–2011*", Umuttepe Yayınları.

REFİĞ, Halit (1996). *"Türk Sineması'nın Yükselişi ve Çöküşü Üzerine Bazı Düşünceler"* ,Süleyman Murat Dinçer (hzl.), Ankara: Doruk Yayınları.

ROTHA, Paul (2000). "*Sinemanın Öyküsü"*, İbrahim Şener (çev.). İstanbul: İzdüşüm Yayınları.

SCAGNOMİLLO, Giovanni (1998). "Türk Sinema Tarihi", İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

SUNER, Asuman (2005). *" Hayalet Ev, Yeni Türk Sinemasında Aidiyet Kimlik ve Bellek"*, İstanbul: Metis Yayınları.

TANRIÖVER, U. Hülya (2011). " *Türkiye'de Film Endüstrisinin Konumu ve Hedefleri"*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

TEKELİ ve İLKİN, İlhan, Selim (1993). "*Türkiye ve Avrupa Topluluğu",* Ankara: Ümit Yayıncılık.

TUNÇ, Ertan (2012). *"Türk Sineması Ekonomik Yapısı 1896-2005",* Sinema Dizisi, İstanbul: Doruk Yayınları.

TURGUL, Yavuz (1996). *"İlahi Çelişki"*, Türk Sineması Üzerine Düşünceler, S. Murat Dinçer (hzl.), Ankara: Doruk Yayınları.

ULUÇ, Güliz, (2003). *"Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı"*, İstanbul: Anahtar Yayınları.

ULUSAY, Nejat (2002). *"Sinema"*, Türkiye Cumhuriyetinin Temeli Kültürdür II, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, ss: 39-57

ULUSAY, Nejat (2003). *" Avrupa Merkezli Görsel-İşitsel Kuruluşlar ve Türk Sineması"*, AB ve Türkiye'de İletişim Politikaları (Der. Mine Gencel Bek), Ankara: Ümit Yayıncılık.

ULUSAY, Nejat (2005). *"Türk Sinemasında Dönüşüm ve Eurimages"*, Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları (Der. Mine Gencel Bek ve Dierde Kevin), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

ULUSAY, Nejat (2008). *"Melez İmgeler, Sinema ve Ulusötesi Oluşumlar"*, Ankara: Dost Yayınları.

VARDAN, Uğur (2003). *"1980'lerden sonra Türk Sineması"* içinde Dünya Sinema Tarihi, Editör: Geoffrey Nowell-Smith, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

VARDAR ve ONARAN (hzl.) (2005). Bülent Vardar ve Alim Şerif Onaran (hzl.), "20. Yüzyılın Son Beş Yılında Türk Sineması", İstanbul: Beta Yayınları.

VASEY Ruth (1999). "*Film Europe And Film America"*, Andrew Higson and Richard Maltby (edt). Cinema, Commerce and Cultural Exchange 1920-1939, Exeter: University of Exeter Press.

YURDATAP ve YAVUZ, Kadir, Deniz (2004). *"Türkiye Sinema Sektörünün Görünümü"*, İstanbul: SESAM Yayınları.

MAKALELER

AKTAR Cengiz (2007). "Avrupa Birliğine Tam Üyelik Yolunda Türkiye", *Dr. M.Akif Özer Sayıştay Dergisi, Ekim, 2007,* s.212.

ARSLAN, Eylem (2011). "Türk Sinemasında Kullanılan Yapım Kaynaklarının Değerlendirilmesi 2000li Yıllar Öncesi ve Sonrasında", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 25, ss.171.178.

ARSLANBAY, Hülya (1996). "Herkes Her Şeyi Yaptı", *Antrakt Sinema Dergisi*, Sayı:60, s.17.

BAYRAMOĞLU, Murat (1999). "Hollywood Sinema Endüstrisinin Son 20 Yılı", *Evrensel Kültür*, Sayı 95, Eylül 1999 ss.14-16.

BERGFELDER, Tim (2005). "National, Transnational or Supronational Cinema?" Rethinking European Film Studies", Media Culture and Society, Vol:27(3), 2005, s.232.

ÇAKICI, Gülçin (2008). "Televizyon Dizileri Türk Sineması'nın Sermaye Sorununa Bir Çözüm mü?", *Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler 7: Sinema ve Para*, (Hazırlayan: Deniz Bayrakdar, Derleyenler: Elif Akçalı-Zeynep Altundağ), İstanbul, Bağlam Yayıncılık, Sinema Dizisi, 2008, s. 536.

DERVİŞ, D. Zaim (2008). "Bağımsız Yapımcılar ve Yönetmenler", *Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler 7: Sinema ve Para*, (Hazırlayan: Deniz Bayrakdar, Derleyenler: Elif Akçalı-Zeynep Altundağ), İstanbul, Bağlam Yayıncılık, Sinema Dizisi, 2008, s.536.

EREZ Selçuk (1992). "Sinema Bizi Avrupa'ya Taşır", *Cumhuriyet Gazetesi Dergi Eki*, Sayı 304, Ocak 1992, s.15

ERUS, Zeynep ve ULUSOY Nilay (2008). "Türk Film Araştırmalarında Yeni Yöntemler", *Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler 7: Sinema ve Para*, (Hazırlayan: Deniz Bayrakdar, Derleyenler: Elif Akçalı-Zeynep Altundağ), Bağlam Yayıncılık, Sinema Dizisi, 2008, s.536.

ERTUĞRUL, Kürşat (2001). "AB ve Avrupalılık", *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, Yıl: 4, Sayı 14, Şubat, Mart, Nisan 2001, s.25.

GÜNALTAY, Faruk (1993). "İyi Senaryo Kötü Film Olmaz", *Antrakt Sinema Dergisi*, Sayı 26, Kasım 1993, s. 23.

GÜÇHAN, Gülseren (2005). "Eurimages'ın Ortak Yapım Politikalarında Öngörülen 'Avrupa kimliği' ve Eurimages Desteği Olan Türk Filmleri'nin Değerlendirilmesi", *Garplılaşmadan Avrupa Birliği'ne Modernleşme/Sinema/Seyir Konferansı*, İstanbul, 23-25 Haziran 2005.

GÜNDOĞDU, Meral (1997). "Sinemamızda Bir Dönem Kapanırken", *25.Kare*, Sayı 18, Ocak 1997, ss. 9-14.

GÖRÜCÜ, Bülent (1997). "1990'lı Yıllar Türk Sineması'na Bir Bakış", *Yeni İnsan Yeni Sinema*, Sayı 1, Bahar 1997, ss.32-41.

HILL, John (2008). "Sinema ve Para: Ulusal Film Politikaları: Ekonomi ve Kültür Arasında", Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler, Çev: Tuğba Doğan, *İstanbul Sinema Dizisi*, Bağlam Yayıncılık, 11. Basım Derleme, Mayıs 2008, ss.123-128.

IŞIĞAN, Altuğ (1997). "Dağıtım Alanındaki Değişim ve Türk Sinemasının Yeniden Yapılanması", *Mürekkep Dergisi*, Nisan 1997, ss. 8-10.

IŞIĞAN, Altuğ (2003). "1970'lerden 1990'lara Türkiye'de Sinema Endüstrisi", *Yeni Film*, Sayı 2, Temmuz 2003 ss.45-48.

IŞIĞAN, Altuğ (2003). " Yeşilçam'dan önce Türkiye Sinema Sektörü", *Yeni Film*, Sayı 1, Mayıs 2003 ss.56-57.

KABADAYI, Lale (2005). "Avrupa Birliği Türk Sinemasına Nasıl Bir Gelecek Öneriyor?", *Garplılaşmadan Avrupa Birliği'ne Modernleşme/Sinema/Seyir Konferansı*, İstanbul, 23-25Haziran 2005.

KARAKAYA, Serdar (2005). "Hollywood Egemenliği Karşısında Avrupa Sinemasında Yeni Yönelimler", *Garplılaşmadan Avrupa Birliği'ne Modernleşme/Sinema/Seyir Konferansı*, İstanbul, 23-25 Haziran 2005, s.

KIRAÇ, Rıza (2000). "90'lı Yıllarda Sinemamıza Genel Bir Bakış, Bölüm-1", *25. Kare*, Sayı 30, ss. 12-17.

KIREL, Serpil (1994). "Seyircisiyle Buluşmaya Çalışan Son Dönem Türk Sineması'nın İyi Örneklerden Biri: Yengeç Sepeti", *İletişim Dergisi*, Sayı 8, Ekim 1994, ss. 123-134.

MILLER, Toby (2003-2004). "Küresel Hollywood: Hollywood Tarihi Kültür Emperyalizmi ve Küreselleşme", Çev: Ayşegül Gürsoy, Mehmet Okay, *Yeni İnsan Yeni Sinema*, Nazım Hikmet Kültür Merkezi, Sayı 14, İstanbul, Sonbahar/Kış, 2003-2004,

ÖZEN, Emrah (2008). "Ulusal Sinemalar ve Yeni Dalgalar: Yeni Tayvan Sineması", *Kültür ve İletişim*, Sayı: 11 (2), Yaz, ss 41-74.

SEVGEN, Deniz Bayrakdar (2005). "Giriş", *Toplumbilim Avrupa Sineması Özel Sayısı,*Sayı. 18, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, ss.5-10.

ÖNBAYRAK, Nilay Ulusoy (2007). "Sinematografik Üretimi Düzenleyen Bir Kamu Kuruluş Olarak Centre National De La Cinematographie'nin Gelişmekte Olan Ülkelerin Sinemalarına Yaklaşımı", *Marmara İletişim*, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Sayı 12, İstanbul, Ocak 2007 ss. 175-176.

ORTA, Nermin (2008). "Hollywood Sinemasına Karşı Avrupa Film Politikaları ve Geliştirilen Korumacı Tedbirler", *Marmara İletişim Dergisi*, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Sayı 13 Temmuz 2008, s.19.

ONAT, Kutlar (1994). "Sinema Yazıları", *Antrakt Sinema Dergisi*, Sayı 35, Ağustos 1994, s. 54

ÖZCAN, Esra (2005). "Euraimages ve Türkiye: Genel Bakış", *Toplumbilim Dergisi,* Avrupa Sineması Özel Sayısı, Sayı 18, Ocak 2005, s. 185.

ÖZTÜRK, Metin (2004)."Yeni Türk Sineması", *Hürriyet Gösteri*, Sayı 258, Ekim 2004 ss.16-19.

ÖZTÜRK, Ruken Semire (2005). "Türk Sineması Notları", *Mithat Alam Film Merkezi Söyleşi Panel Sunum Yıllığı,* 2005, s65.

PÖSTEKİ, Nigar (2005). "1990 Sonrası Türk Sineması", *Toplum Bilim Dergisi,* Sayı 18, Ocak 2005, s.18.

ZAİM, Derviş (2008). "Odaklandığın Şey Gerçeğindir: Türkiye Sineması, Alüvyonik Türk Sineması ve Uluslararası Kabul - 2. Bölüm", *Altyazı Dergisi*, Sayı 79, Aralık 2008, ss. 49-58.

Sinema Kurultayı (1990). *Hürriyet Gösteri Dergisi,* Sayı 115, Haziran 1990, s.98.

Televizyon Sinema İlişkisi (1994), *Antrakt Sinema Dergisi*, Sayı 43, Nisan 1995, ss. 34-39.

Yeni Türk Sineması (1994), *Antrakt Sinema Dergisi*, Ağustos1994, Sayı 35, s. 54.

BASILMAMIŞ KAYNAKLAR

HIDIROĞLU, İrfan (2010). "*Türkiye'de 1980 Sonrası Sinema Politikaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Doç. Dr. Nejat Ulusay, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı, Ankara.

ÇELİK, Tülay (2009). *"1990 Sonrası Türkiye'de Yönetmen Sineması Alanında Film Üretim Süreci",* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Doç.Dr. Serpil KIREL, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, İletişim Bilimleri Bilim Dalı, İstanbul.

SOYDAN Murat 2008. "Postyapısalcı Bir Okumayla Eurimages destekli Türk Filmlerinin Çözümlenmesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Doç.Dr. Güliz ULUÇ, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, TV, Sinema Anabilim Dalı, İzmir.

KARAKAYA, Serdar (2002). "*Doksanlı Yıllarda Türk Sinemasındaki Değişim: Avrupa Sineması ve Popüler Sinema Karşıtlığı ve Eurimages Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

ERKILIÇ, Hakan (2003). *"Türk Sineması'nın Ekonomik Yapısı ve Bu Yapının Sinemamıza Etkileri"*, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Doç.Dr. Alev İdrisoğlu, Mimar Sinan Güzel sanatlar, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinema Televizyon Anasanat Dalı, İstanbul.

TUNÇ, Ertan(2006). *"Türk sinemasının Ekonomik yapısı 1896-2005",* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Doç. Dr. Suat Küçükçiftçi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

Ulusay, Nejat (2004). *Türk Sineması - Kriz ve Sonrası,* http://kygm.kultur.gov.tr/ [5 Nisan 2008].

Ulusay Nejat, *"Sinema"*, http://www.kultur.gov.tr [23 Temmuz 2008].

Ulusay, Nejat (2004). *Eurimages Üyeliği ve Sanat Filmi*, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,80309/eurimages-uyeligi-ve-sanat-filmi.html [17 Haziran 2008].

Altunç, Beyza (2008). *Türkiye'nin ortak Film İlişkileri ve Eurimages.* Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/30920,beyzaaltuncpdf.pdf?0 [17 Haziran 2008].

Fişekçi, Turgay (1997). 14, http://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/yazar/263-TURGAY+F%C4%B0%C5%9EEK%C3%87%C4%B0/1997/4/2.xhtml [5 Mayıs 2011].

Keskin, Gökhan (2014). 67, E-Bülten, Fransız Sineması: *Yeni Dalga Akımı*. Yıl 9,Sayı 32, Ocak. http://ebulten.library.atilim.edu.tr/sayi/2014-01?sayfa [25 Mayıs 2014].

Özyurt, Olkan (2004). *Sinemaya Yasa*, http://www.radikal.com.tr /haber.php?haberno=121879 [Erişim Tarihi: 12.06.2009].

Tanrıöver, U.Hülya (2011). http://www.ito.org.tr/itoyayin/0024397.pdf [5 Temmuz 2012].

Yavuz, Deniz (2006). *Türk Sinemasına Bakış* 2000–2005, s.12, http://www.40ikindi .com/ikincidonem/sinema/icerik/11.htm [19 Haziran 2011].

Özden, *Kime Niyet Kime Eurimages*, http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-2530-34-sinemanin-absi-turkiyeye-bakiyor.html [18 Mayıs 2011].

Üstün, Kazım (2011). *Avrupa Birliği Düşüncesinin Doğuşu.* http://www.idealhukuk. com/hukuk/hukuk.asp?mct=duyurudetay&x=makale&y=Makaleler&id=40&tit=Avrup a-Birligi-Dusuncesinin-Dogusu [18 Mayıs 2013].

Aktar, Cengiz (2004). *Avrupa Birliğine Tam Üyelik Yolunda Türkiye*, Dr.M. Akif Özer Sayıştay Dergisi, s.69 http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der69m4.pdf [17 Haziran 2008].

Orta, Nermin (2008). *Hollywood Sinemasına karşı Avrupa film Politikaları ve Geliştirilen Korumacı Tedbirler*, http://iletisim.marmara.edu.tr/dosyalar/milef_dergi/marmara ileti sim_sayi_13.pdf [12 Şubat 2010].

Sarp, Aydilge (2004). *Avrupa Birliği Kültür Politikaları*, Varlık Dergisi, 4, http://www. eurozine.com/articles/2004-04-09-sarp-tr.html [17 Haziran 2010].

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2005). *Devlet-Sinema İlişkisi*, http://ekitap. kulturturizm.gov.tr/TR,80308/devlet---sinema-iliskisi.html [17 Haziran 2010].

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2005). *Eurimages,* http://www.sinema.gov.tr/ana/ sayfa.asp?id=41 [5 Nisan 2008].

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2005). *Eurimages Üyeliği ve Sanat Filmi*, http://ekitap. kulturturizm.gov.tr/TR,80309/eurimages-uyeligi-ve-sanat-filmi.html 5 Nisan 2008 [17 Temmuz 2011].

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2009). *Sinema Filmlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik* (2009). Uluslararası Toplantı Tutanakları ve Raporları, http://teftis. kulturturizm.gov.tr/TR,14498/sinema-filmlerinin-desteklenmesi-hakkinda-yonetmelik [18 Haziran 2009].

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü, (2004). *Sinematografik Ortak Yapım Üzerine Avrupa Sözleşmesi*, http://teftis.kulturturizm .gov.tr/TR,14284/sinematografik-ortak-yapim-uzerine-avrupa-sozlesmesi.html [17 Temmuz 2010].

Avrupa Birliğinin Tarihçesi (2004). Avrupa Birliğinin Kronolojisi, www.abgs.gov. tr/index. php?p=105&l=1 [3 Haziran 2010].

Avrupalı Kimliği Şartı (1976) (A Charter of European Identity). *Avrupa Topluluğu Nedir?* Avrupa Topluluğu Komisyonu, Enformasyon Temsilciliği). http://www.eurplace.org/diba/citta/cartaci.html [27 Haziran 2010].

Avrupa Konseyi (2009). *Uluslararası Örgüt Künyesi*, (http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa [5 Temmuz 2013].

Avrupa Kültür Politikası (2000). www.europa.eu.int/comm/culture/eac/ sources_info/pdf-word/discredathens.pdf [5 Temmuz 2010].

Sinematografik Ortak Yapım Üzerine Avrupa Sözleşmesi (2004). http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14284/sinematografik-ortak-yapim-uzerine-avrupa-sozlesmesi.html [17 Temmuz 2010].

SEYAP (2009). Türk Film Endüstrisi Rapor. http://www.se-yap.org.tr/wp-content/uploads/2015/01/Turk-Sinema-Endustrisi-Rapor-Ozet.pdf [18 Haziran 2010].

SEYAP (2013). *Toplantı Notları*. http://www.se-yap.org.tr/wpcontent/uploads/2012/01/EurimagesToplant%C4%B1Notlar%C4%B1.pdf [5 Temmuz 2013].

Eurimages Üyeliği (1990). http://www.beyazperde.com/haber/622 [8 Mayıs 2010].

Eurimages (2005). http://www.kameraarkasi.org/sinema/makaleler/eurimages.html [18 Mayıs 2012].

Eurimages About. http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/About/default_en.asp [25 Temmuz 2010].

Eurimages Member States. http://www.coe.int/t/dg4/Eurimages/About/MemberStates [25 Temmuz 2010].

Media Programme. http://206.125.208.171/marketplace-events/ [25 Temmuz 2010].

Eurimages Guide (2008). http://www.coe.int/T/DG4/Eurimages/Source/Regulations/CE_Eurimages%20-%20Guide%20coproduction%20GB%20_%202008.pdf [28 Mayıs 2010].

The Television Without Frontiers Directive (Sınır ötesi Televizyon) (2006). *Audiovisual Policy.* www.europa.eu.int/comm/ avpolicy/regul/regul_en.htm [29 Haziran 2010].

Europa Cinemas (2007). *Media Programme Supports Eurimage.* http://www.europa-cinemas.org/en/Supports/EURIMAGES [17 Haziran 2008].

European Cinema. *Support Fund*. http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/About/default_en.asp [3 Temmuz 2009].

Europa Digital (2007). *Support Measures.* http://www.europacinemas.org/en/ programmes/cinema_numerique/documents/Europa_Digital_Support_Measures_2007.pdf [25 Mayıs 2010].

Europa (2007). *Maastricht Treatment*, Article 151. www.europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/selected/ livre235.htm [5 Haziran 2010].

Europa (2007). *Media Programme of the European Union*. www.europa.eu.int/ comm/ avpolicy/media/index_en.html [25 Temmuz 2011].

Missions & Objectifs (2008). Promouvoir l'Industrie du Cinema Europee., http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/about/default FR.asp [29 Mayıs 2010].

Eurimages (2008). *'Eurimages' Resolution*, The European Support Fund For The Co-Production And Distrıbution Of Creative Cinematographic And Audiovisual Works. http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/default_en.asp [29 Mayıs 2010].

Eurimages History (2011). *Distrubition.* www.coe.int/t/dg4/eurimages/History/ Distribution/2011distributions_EN.asp [3 Mayıs 2010].

Council of Europe (2007). *European Cinema Support Fund.* http://www.coe.int/t/dg4/ eurimages/default_en.asp [25 Nisan 2010].

Eurimages Guide (2007). Asistance to cinemas, *Eurimages Guidelines for Co-production Support.* http://www.coe.int/T/ECultural%5FCo%2Doperation /Eurimages/Funding _programmes/coproduction/EN_FR48%20REV4asp.#TopOfpage [15 Nisan 2010].

Eurimages (2007). *Regulations And Criteres*. http://www.coe.int/t/dg4/eur images/Sour ce/ Regulations/Cr iteresAdhesion_en.pdf [25 Temmuz 2010].

Eurimages (2007). *Regulations And Rules, Procedur.* http://www.coe.int/t/dg4/ eurimages/Source/Regulations/2007_270207_RulesPr ocedur e_adopted_en. pdf [28 Temmuz 2010].

Europa Cinemas (2007). *Europa Digital Support Measures.* http://www.europacinemas.org/en/programmes/cinema_numerique/documents/Europa_Digital_Support_Measures _2007.pdf [25 Mayıs 2010].

Eurimages. *Regulations Distrib.* http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/Source/Regulations/ RegulationsDistrib2007 [25 Temmuz 2010].

Eurimages. *History Exhibition.* http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/History/Exhibition /default_en.asp [25 Temmuz 2010].

Eurimages. *Support Digit.* http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/Support/SupportDigit_en.asp [25 Temmuz 2010].

European Cinema Support Fund, *Distribution Support* (2008). http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/History/Distribution/2008distributions_EN.asp [25 Temmuz 2008].

Eurimages. *European Cinema Support Fund.* http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/About /default_en.asp [3 Temmuz 2009].

Eurimages Source (2008). *Regulations and Criteres Adhesion,* http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/Source/Regulations/CriteresAdhesion_en.pdf [25 Temmuz 2008].

What we do (2005). http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/About/default_en.asp [25 Temmuz 2008].

Regulations Concerning Co-Production Support For Full-Length Feature Films (2008). *Animations and Documanteries.* http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/Source/ Regulations/ce_Eurimages%20-%20Guide%20 coproduction%20GB%20_%202008.pdf [25 Temmuz 2008].

Güncellenmiş 2. Basım

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

İlişkilerin Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Kültürel Çerçevesi

Ali Ayata
Murat Ercan

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 513
Uluslararası İlişkiler.: 100
ISBN : 978-605-133-415-8
© Güncellenmiş 2. Basım, Mayıs 2016

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ -
İlişkilerin Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Kültürel Çerçevesi
Ali Ayata - Murat Ercan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sok No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ayata, Ali. Ercan, Murat.
Avrupa Birliği ve Türkiye ile İlişkileri - *İlişkilerin Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Kültürel Çerçevesi*
Ali Ayata - Murat Ercan
Güncellenmiş 2. Basım, XIV + 682 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-415-8
1. Avrupa Birliği 2. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri 3. Bölgesel Politikalar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz ---------- V
Giriş ---------- IX

Bölüm 1: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GELİŞİMİ VE ANAYASASI ---------- 1
Avrupa Birliği'nin Kurucu Paradigmaları; Fonksiyonalizm ve Neo-Fonksiyonalizm ---------- 3
Avrupa Birliği'nde Genişleme Süreci ---------- 21
Ab'nin Yeniden Yapılandırılması: Lizbon Antlaşması ---------- 35
Avrupa Birliği Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Mekanizması ---------- 47

Bölüm 2: AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİK ALANLARI ---------- 73
Avrupa Birliği Ekonomi ve Para Politikaları ---------- 75
2008 Küresel Krizi ve Avrupa Birliği Para Alanına Etkileri ---------- 91
Avrupa Birliği Eğitim ve Kültür Politikaları ---------- 111
Avrupa Birliği ve Enerji Güvenliği ---------- 131
Avrupa Birliği'nin Enerji Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme ---------- 151
Avrupa Birliği'nde Uygulanan Vergi Politikaları ve Küresel Ekonomik Kriz Süreci ---------- 167

Bölüm 3: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL POLİTİKALARI ---------- 195
Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası ---------- 197
Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ---------- 223
Barselona Süreci ve Arap Baharının Gölgesinde Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ---------- 239
İç Etkenler ve Enerji Diplomasisi Bağlamında Rusya Federasyonu-Avrupa Birliği İlişkileri ---------- 265

Avrupa Birliği'nin Kafkasya Politikası ve Traceca ---------- 291
Avrupa Birliği Balkan Politikaları ---------- 307
Avrupa'nın Ortasında 20.Yy.dan 21.Yy.a Kadar Uzanan Sorun: Kosova ---------- 319
ABD ve AB İlişkileri ---------- 357

Bölüm 4: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ ----------371

Fonksiyonalizm ve Neo-Fonksiyonalizm Kuramaları Çerçevesinde Türkiye-AB İlişkileri ---------- 373
Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Tarihi Süreci ---------- 385
Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye'nin Tarihsel ve Ekonomik Gerçeklerinin Değerlendirilmesi ---------- 399
Ak Parti Dönemi Türkiye-AB İlişkileri ---------- 423
Türkiye -AB İlişkilerinde Müzakere Süreci ---------- 443
Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikalarının Gelişimi ve Türkiye ---------- 465
Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri Kapsamında Kıbrıs Sorunsalı ---------- 479
Avrupa Birliği Sürecinde Kıbrıs Sorunu ve Bu Soruna Avrupa Birliğinin Yaklaşımı 495
Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri'nde Alevilik Sorunu'na İlişkin Genel Bir Değerlendirme ---------- 509
Türkiye- AB Müzakerelerinde Azınlık Sorunu ---------- 535
Türkiye'nin Avrupa'ya Neden İhtiyacı Var? ---------- 559
Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üye Olma İsteğine Bakışı ---------- 575
2007 Küresel Krizi Sonrası Maastricht Kriterleri Kapsamında AB ve Türkiye'nin Makro Ekonomik Durumu ---------- 595
Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye Muhasebe Standartlarının Uluslararası Muhasebe Standartlarına Uyumlaştırılmasında Gelinen Son Nokta ---------- 629
E-Avrupa Sürecinde Türkiye'deki E–Devlet Çalışmaları ---------- 643
Türkiye-AB İlişkilerinde, Önyargıların Hâkim Olduğu Dönem ---------- 665

ÖN SÖZ

İkinci Dünya Savaşının ardından, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği iki yeni güç olarak uluslararası sahnede yerlerini alırken, Avrupa'nın dünyadaki hâkimiyeti sona ermiş ve bölünen kıtanın doğusu sosyalist bloğa dâhil olmuştur. Uluslararası alandaki etkilerinin erozyona uğradığının farkında olan Avrupa liderleri, eski güçlerini kazanabilmek ve kıtada sürdürülebilir bir barışı hâkim kılabilmek amacıyla, ortak hareket etmeleri gerektiğini kısa sürede anlamışlardır. Böylece, savaşta çok büyük kayıplara uğrayan Avrupa ekonomilerini yeniden ayakları üzerinde durabilir hale getirmek ve halkların yaşam düzeyini yükseltebilmek için kaynakları birleştirmenin ne kadar önemli olduğu kavranmıştır. İlk olarak ekonomik temeller üzerine kurulan bu topluluğun ismi daha sonraları Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Birliği (AB) şeklinde değişmiştir. İsim değişikliği ile beraber kurumların, yapıların, normların, üyelerin hatta amaçların değiştiği bir topluluk haline gelmiştir. Günümüzde AB ekonomik bir birlik olmanın yanında siyasal birlik olma yolunda ilerlemeye çalışmaktadır. Ancak siyasi birlik oluşturma ve genişleme sebebiyle AB çeşitli sıkıntılar yaşamaktadır. Bu sıkıntıların bazıları rahatlıkla çözülebilmekte iken, bazıları da (Ekonomik krizler, Kıbrıs, AB Anayasası gibi) çözülmesi zor görünmektedir.

Türkiye 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna başvurarak, AB sürecini başlatmıştır. II. Dünya Savaşı'nın ardından Batı Bloğu'nda kendisine yer bulan Türkiye hem Batı dünyasına entegrasyonu hem de Yunanistan'ın üyelik başvurusu sebebiyle topluluğa girmek için başvuru yapmıştır. Ancak yaşanan darbeler, siyasi ve toplumsal karışıklıklar, ekonomik krizler ve bunlar gibi birçok nedenden dolayı üyelik süreci uzamıştır. 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye aday ülke ilan edilmiş, 3 Ekim 2005 yılında müzakereler başlamıştır. Türkiye aday ülke statüsünü alması ve müzakerelerin başlamasıyla AB normlarına uyum için çeşitli yasal ve kurumsal düzenlemeye gitmiş, bu da son on yıl içinde Türkiye'de büyük bir dönüşüm yaşanmasına yol açmıştır. Bu kapsamda bu çalışmanın temel amacı 21. yüzyılda Avrupa Birliği içersinde yaşanan kurumsal ve yasal değişimleri ortaya

çıkarmak ve Türkiye-AB ilişkilerini analiz etmektir. Müzakerelerin başlamasıyla Türkiye'de yaşanan değişimler, müzakerelerin yasal olarak devam etmesine karşın fiili olarak durması, AB'nin bölgesel politikaları, enerji politikaları ve müzakere sürecinde yaşanan sorunlar bu çalışmada incelenmiştir.

Bu kitap oluşturulurken planlanan zaman tablosu hemen hemen başarılı bir şekilde takip edilmiştir. Elbette bu başarının büyük bir kısmı yazarlarımıza aittir. Yazarlarımızın destekleriyle ortaya çıkan bu kapsamlı eserde, Avrupa Birliği ve Türkiye ile ilişkileri farklı açılardan ele alınmıştır. Konu ile ilgilenen ve fikir yürüten her kesim için çok yararlı olan çalışma, bu alana ciddi bir katkı yapacak niteliktedir. Eserin bu şekliyle ortaya çıkmasına emeği bulunanlara teşekkür ederiz.

Ali Ayata
Murat Ercan

Avrupa entegrasyon süreci federalizm ve fonksiyonalizm entegrasyon teorileri olarak uluslararası teoriler literatürüne girmiştir. Neo-fonksiyonalizm ise David Mitrany'nin geliştirdiği fonksiyonalizmin mirasçısı olarak yerini almıştır.

Avrupa Birliği'nin fikir babaları Schuman ve Monnet düşüncelerini teorik çerçeve altına almaya çalışmış ve ısrarla Avrupa'da birlik oluşturulması gerektiğini vurgulamışlardır. 1970'li yıllara kadar Avrupa'da fonksiyonalist kurum uygulanmaya çalışılmıştır. 1970'li yıllardaki ekonomik kriz, Avrupa entegrasyon sürecini etkilemiş, Avrupalı devletler bu krizden çıkış yolları aramaya başlamışlar ve yeni fikirler üretmeye başlamışlardır. Bu fikirler, neo-fonksiyonalizmin gelişmesini ve Avrupa bütünleşmesi teorileri arasında ilk sırayı almasını sağlamıştır.

Fonksiyonalist kuramın savunduğu gibi ekonomik entegrasyondan siyasi entegrasyona geçiş doğrudan olmamıştır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda ekonomik alanda elde edilen entegrasyon başarısı, topluğu siyasi alanda da işbirliğine teşvik etmiş ve cesur adımların atılmasına vesile olmuştur. 1970'lerden itibaren hazırlanan raporlar ve topluluk zirveleri sonucunda 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Siyasi İşbirliği alanında önemli bir gelişme yaşanmıştır. Ortak Pazarın kurulmasının yanında, ortak güvenlik ve dış politika alanında işbirliği, sosyal politikadan ekonomik alana birçok alan ve politikada topluluk yeniliğe gitmiştir[52]. 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ve 2000'li yıllarda yaşanan büyük genişleme dalgası ile Avrupa entegrasyon süreci, son şeklini almıştır.

KAYNAKÇA

Açıkmeşe Senem Akgül(2004), "Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi" *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1.

Arı Tayyar(2002), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: Alfa Yay.

Aslı Erol(2007), Yeni İşlevcilik Işığında Avrupa Bütünleşmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik ilişkiler anabilim dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Aydın Mustafa, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım Teori ve Analiz", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5499.pdf, (Erişim Tarihi: 05.02.2012).

Aytuğ Hüseyin Kutay(2008),"Bütünleşme Kavramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine bakışı", *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt. 5, Sayı.1.

Canbolat,S. İbrahim(2011), Avrupa Birliği ve Türkiye, Uluslararası sistemle Ortaklık Bursa, Alfa Aktüel.

Cruce Emeric (1999), *The New Cyneas of Emeric Cruce, Philadelphia*, Cornell: Aleni Lane and Scot.

Çağan Nami(1997), "Yeni Sağın Ekonomik Anayasa Yaklaşımı", *Ekonomide Durum*, 3–4, ss.129–130.

Deutsch Karl W.(1988), *The Analysis of International Relations*, New Jersey: Prentice Hall College.

Duran Cihan ve Atik Hayriye(2007), *Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye*, Ankara: Nobel Yay.

Elif Toprak(2007), "Neo-fonksiyonalizmden Yapısalcılığa, Entegrasyon Kuramları Işığında Türkiye – AB Uyumu",*Ankara Avrupa Birliği Çalışmaları Dergisi*, Cilt.7,No.1, ss.69–89.

[52] Günyel,age, s.181-182.

Erwin Häckel (1990), „Theorien internationaler Integration und internationaler Organisationen“, Ed. Volker Rittberger , *Theorien der internationalen Beziehungen,* PVS-Sonderheft 21, ss. 286-310.

Günyel Cihan(2011), Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Politikalarının Oluşum ve Gelişim Süreci, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Haas Ernst B.(1958), *The Uniting of Europe*, California: Stanford University Press.

Hettne Björn(2008), "Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi", Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18, ss. 87–106.

İlgar İsmail(2007), Yaşlanma Sorununun Avrupa Bütünleşmesine Yapı ve Süreç Açısından Etkileri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Janz Louis(1985), "Die Geschite der Europaeischen Einigung nach dem Zweiten Weltkrieg", Ed. Werner Weidenfeld, *Die İdentitaet Europas*, München: Hansir Verlag, ss. 81–82.

Karacasulu Nilüfer(2007), "Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacılık", *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt.3, No. 9, ss.82–100.

Karluk Rıdvan(2011), *Avrupa Birliği, Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları*, İstanbul: Beta Yay.

Kavalılı Murat(2005), *Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: AB'nin Merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan Ülkeleri İle İlişkileri,* Ankara: DPT Yay.

Kavun Abdulbaki(2006), *Avrupa Birliğinde Esnek Bütünleşme Modeli ve Türkiye Açısından Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Boyutundan İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Keohane Robert O. ve Nye Joseph S. (1993), "International Interdependence and Integration", der: Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppı, *International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism*, New York: Macmillan publishing.

Kırtay Kaan(2008), Uluslararası İlişkiler Paradigmalarının Işığında Küreselleşmenin Türk Dış Politikasının Şekillenmesine Etkileri, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Mitrany David(1996), *A Working Peace System,* Chicago: Quadrangle Books.

Özdal Barış ve Genç Mehmet(2005), *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri*, İstanbul: Aktüel.

Özen Çınar(1998), "Fonctionnalisme et Avenir de Intégration Européenne", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Vol:6, No:1–2, ss. 485–508.

Palabıyık Serdar(2006), Yıldız Ali, *Avrupa Birliği,* Ankara: ODTU Vakfı Yay.

Risse Thomas (2005), 'Neo-functionalism, European Identity and the Puzzles of European Integration', *Journal of European Public Policy*, Vol. 12, No. 2, ss. 291-309.

Rosamond Ben (2000), *Theories of European Integration*, New York: Macmillan Press.

Sander Oral(2007), *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918'e*, İstanbul: İmge Yay.

Selim Mehmet(2011), "AB Küreselleşme ve Demokrasi", Milliyet, 11.Mart 2011.

Sönmezoğlu Faruk(2002), *Uluslararası ilişkilere Giriş,* İstanbul: Der yayınları.

Türkdoğan Berna(1998), "Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri -Atatürkçü Düşünce Işığında",*Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 41, Cilt: XIV, Temmuz 1998, http://www.atam.gov.tr, 10.12.2011.

Ülger İrfan Kaya(2002), *Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme; Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu*, Ankara: Gündoğan Yayınları.

Yapıcı Merve İrem(2007), "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt 9, Sayı. 3, ss. 130–157.

Özellikle Almanya ve Fransa'nın, Türkiye özelinde din konusunda da baskıcı bir politika izlediğini görmekteyiz. Bir yandan çok-kültürlülüğe vurgu yaparken diğer yandan "Türkiye'yi Avrupa Birliğine almayın, aksi takdirde Avrupa İslamlaşır" söylemleriyle gerek diğer Avrupa ulus-devletlerine gerekse Avrupa halkı üzerinde psikolojik baskı uygulamaktadır.[45]

SONUÇ

21. yüzyılın henüz başlarında, Avrupa Birliği genişleme ve bütünleşme süreci etkin, hızlı, derin bir dönüşüm süreci içerisine girmiştir. Avrupa Birliği, bir yandan son genişleme dalgası itibariyle üye sayısını 27'ye çıkarırken diğer yandan da kendisini genişleme sonrasına hazırlayacak bir dizi kurumsal düzenlemeye mecbur kalmıştır. Gerek ekonomik nedenler olsun gerekse siyasi nedenler olsun bu genişleme ve derinleşme sürecini zorunlu hale getirmiştir. Diğer yandan, Birliğin, bir yandan istikrarı ve başarısı diğer yandan çağdaş görünümü, birlik dışında kalan ülkelerin birliğe dâhil olma çabalarını da beraberinde getirmiştir. Bu genişleme sürecinin, birliğe katkıları olduğu gibi, birliği olumsuz bir takım etkilerinin de olduğu aşikârdır. Özellikle, Doğu Avrupa gibi, yeni pazarların Birliğe dâhil olması açısından katkı sağlarken, yeni üyelerin getirdiği ekonomik külfet ise birliği olumsuz etkilemiştir. Genişleme süreci sadece coğrafi anlamda bir yayılma anlamına gelmiyordu. Aynı zamanda, bu sürecin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal etkilerinin de olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca birliğin genişleme sürecinde katılan küçük ülkelerin karar alma sürecinde etkisinin fazla olmaması da kurucu ülkelerin izlediği bir politika olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan Doğu Bloğundan kopan ülkeleri birliğe dâhil etmesinin diğer bir nedeni ise tekrar güçlenebilecek bir Rusya Federasyonu'nun bu ülkeler üzerinde nüfuz sağlamasını önlemek için genişleme sürecini de kullandığını söyleyebiliriz. Birliğin, bu derece güçlenmesi ve genişlemesi üye olan ülkeleri siyasal ve ekonomik anlamda ön plana çıkartırken diğer ülkeleri bu birliğe katılması için cezbetmektedir.

KAYNAKÇA

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Anlaşma, http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/antlasma/akct.pdf (04.02.2012).

Aydoğan Metin (2004), *Avrupa Birliğinin Neresindeyiz? Tanzimat'tan Gümrük Birliğine*, 10. Basım, İstanbul: Umay Yayınları.

Bozkurt Veysel (1997), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 1. Basım, İstanbul: Alfa Kitabevi

[45] Selim Eren, AB Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi Hukuki Yapı, Din Eğitimi, Din Hizmetleri (9–10 Aralık 2006) İSAM-İstanbul, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XI, No:1, 417–423.

Canbolat İbrahim S. (1998), *Uluslar üstü Sistem Avrupa Birliği*, 2. Basım, İstanbul: Alfa Kitabevi.

Canbola İbrahim S. (2002), *Avrupa Birliği, Uluslar üstü Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye İle İlişkiler*, 3. Baskı, İstanbul: Alfa Kitabevi.

Dedeoğlu Beril (2003), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, 1. Basım, İstanbul: Boyut Kitapları.

Dedeoğlu Beril (2006), *Adım Adım Avrupa Birliği*, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları

Direkli Selin, Yeşilkaya Kadriye, *Maastricht Kriterleri*, http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/maastric/dileklis/kriter.pdf (09.01.2012).

Dura Cihan (2007), Hayriye Atik, *Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye*, 3. Basım, Nobel Yayınları, Ankara.

Eren Selim(2006), "AB Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi Hukuki Yapı, Din Eğitimi, Din Hizmetleri", İSAM-İstanbul, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XI, No:1, 417-423.

Güngörmüş Kona, Gamze Zeynep Özonur "*EU Borders and the Problem of Enlargement". 'Changes and Transformations In The Socioeconomic and Political Structure of Turkey Within the EU Negotiations'* başlıklı sempozyum'da sunulan bildiri. 16–18 Mart 2006, Bu sempozyum; Stiftung Zentrum Für Türkeisstudien – Universitat Essen Duisburg ve Dumlupınar Üniversitesi tarafından düzenlenmiştir, Kütahya.

Karluk Rıdvan (1998), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 5. Basım, İstanbul: Beta Yayımevi.

Karluk Rıdvan, Özgür Tonus, "A*vrupa Birliği'nin Genişleme Perspektifinde Türkiye'nin Yeri"*, Türkiye İktisat Kongresi 2004, http://www.geocities.ws/ceteris_tr2/karluk_tonus.doc (10.02.2012).

Kavalalı Murat, *Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: AB'nin Merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan Ülkeleri ile İlişkileri*, http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kavalalim/genislem.pdf (07.02.2012).

Kavalalı Murat, *Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: AB'nin Beşinci Genişlemesine İlişkin Katılım Anlaşmalarında Yer Alan Geçiş Düzenlemeleri*, http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kavalalim/genisle5.pdf (11.02.2012).

Kopenhag Kriterleri, http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/437-438.pdf (08.02.2012).

Koray Meryem (2005), *Avrupa Toplum Modeli*, Ankara; İmge Yayınları.

Laçiner Sedat; Özcan, Mehmet; Bal İhsan (2004), *Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Olası Etkileri Türkiyeli Avrupa*, 1. Basım, İstanbul: Hayat Yayınları.

Özdemir Sahir, *Kavramlara İlişkin Açıklayıcı Not* http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/ozdemirs/kavram.pdf (09.01.2012).

Özel Mehmet (2004), "Avrupa Birliği'nde Bölgeselleşme ve Bölge Yönetimleri Sorunu*"*, Ankara *Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 59, No:2, Nisan-Haziran 2004.

Özel Mehmet (2003), *"Avrupa Birliği'nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine"*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 58, No:1, Ocak-Mart 2003.

Sander Oral (2009), *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, 18. Baskı, Ankara: İmge Yayınları.

Sander Oral (2010), *Siyasi Tarih 1918–1994*, 19. Baskı, Ankara: İmge Yayınları.

Savaş Menent, *Avrupa Birliği: Derinleşme - Genişleme Sorunları*,
http://www.stradigma.com/turkce/mayis2003/makale_01.html (19.04.2005).

Tecer Meral (2007), *Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular-Yanıtlar*, 1. Basım, Ankara: Türkiye Amme İdaresi Enstitüsü.

Uğur Mehmet (2004), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 2. Basım, İstanbul: Agora Kitaplığı.

http://europa.eu/abc/euslides/ppt/slide_05_en.ppt (25.03.2011).

http://europa.eu/about-eu/countries/index_en.htm (08.02.2016).

http://ec.europa.eu/enlargement/countries/check-current-status/index_en.htm (08.02.2016).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_Birli%C4%9Fi#/media/File:EUCROA.png (08.02.2016).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_Birli%C4%9Fi#/media/File:European_Union_Enlargement_Negotiations.svg (08.02.2016).

http://www.abmerkezi.org.tr/abgenisleme.php (25.03.2011).

http://www.abmaliye.gov.tr/node/85 (08.02.2012).

SONUÇ

Avrupa Birliği'nin üye sayısının artması ve genişleme sürecine girmesi sonucu başlayan, AB'nin geleceğine ilişkin tartışmalar çerçevesinde yapılan reform çalışmalarını kapsayan Lizbon Antlaşması, yürürlüğe girdiği 1 Kasım 2009 tarihine kadar, Anayasa'nın yürürlüğe girmesi, Antlaşmanın ortaya çıkması ve onaylanması, AB'nin bütünleşmesi ve geleceği gibi birçok konuda önemli tartışmalara neden olmuştur. Antlaşma, AB'nin işleyişinde ve kurumlarında önemli değişiklikleri getirmekle birlikte, genel olarak Anayasal metni bünyesinde taşısa da tek bir Anayasaya sahip, yasal olarak sembolleri ve marşı olan bir Birlik hedefi gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle Lizbon Antlaşması, "anayasa" olarak değil sadece anayasal süreçte yapılan reform antlaşması olarak ya da Birliğin Anayasası'nın oluşturulmasında bir geçiş, köprü olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Aytuğ H. Kutay (2009). "AB Anayasasının Reddedilme Dinamikleri ve AB'nin İzlediği Yeni Strateji: Lizbon Antlaşması", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C:11, S: 3.

Bozkurt Enver; Özcan, Mehmet; Köktaş, Arif (2001). *Avrupa Birliği Hukuku,* 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.

Caşın Mesut Hakkı; Özgöker, Uğur; Çolak, Halil (2007). *Küreselleşmenin* Avrupa *Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi-Avrupa Birliği,* 1. Baskı, İstanbul: Noktakitap Yayınları.

Dinan Desmond (2008). *Avrupa Birliği Tarihi,* 1. Baskı, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Erdoğan H. Yavuz (2009). "Lizbon Antlaşmasının Avrupa Birliği Bütünleşmesine Etkileri" *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli.

Güçlü Bahar (Aralık 2009). "Lizbon Antlaşmasının Temel Unsurları", *T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı-Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü.*

Günuğur Haluk (2007). *Avrupa Birliği'nin Hukuk Düzeni,* 1. Baskı, Ankara: Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Yayınları.

Oder Bertil Emrah (2004). *Avrupa Birliği'nde Anayasa ve Anayasacılık,* 1. Baskı, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Oğuz H. Aslıhan (2007). "Avrupa Birliği Anayasası ve Referandum Süreci", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale.

Şahin Köksal (2009). "AB Kurumsal Reform Sürecine Lizbon (Reform) Antlaşması Eksenli Bir Bakış" *Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi*

Tekinalp Ünal (2000). "Avrupa"nın Bütünleşmesi Sürecinde Aşamalar", *Avrupa Birliği Hukuku,* Der: Ünal Tekinalp, Gülören Tekinalp, İstanbul: Beta Yayınevi.

Yayman Hüseyin (2008). *Türkiye'nin İdari Reform Tarihi*, 1. Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi.

İnternet Kaynakları

http://www.avrupakonseyi.org.tr/

http://www.abgs.gov.tr/

http://www.ab.gov.tr/abis/files/_files/dosyalar/2005_eurobarometer.

http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=801

yetki sahibi olmasının sağlanması, Lizbon antlaşması ile kabul edilmiş olan bir diğer önemli değişikliktir. Lizbon Antlaşmasının, AB kurumsal yapısı ve karar alma mekanizması ile ilgili gerçekleştirdiği değişiklikler, Birliğin genişleme ile doğrudan bağlantılı olan faaliyet kapasitesini arttırmış ve gelişmesini sağlamıştır.

Genişleme dalgalarıyla AB'nin üye sayısı iki kat artmıştır. Bu nedenle Lizbon Antlaşması, Birlik organlarının görevlerini daha etkin ve işlevsel kılacak çok sayıda düzenleme kabul etmiştir. AP'nin karar alma sürecinde yetkilerinin arttırılması ve üye sayısında değişiklik gerçekleştirilmesi, Komisyonun üye sayısının azaltılması ve Komisyon Başkanı'nın AP seçimleri göz önünde bulundurularak, AP'den seçilmesi, Avrupa Konseyi Başkanlık makamının tahsis edilmesi, AB Dış ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi makamının ihdas edilmesi, Lizbon Antlaşması ile kabul edilen kurumsal reformlardır. Ayrıca, AB temel organları yanı sıra Lizbon Antlaşması ile Avrupa Konseyi ve AMB'ye organ statüsü kazandırmıştır. Lizbon Antlaşması ile kurumsal olarak gerçekleştirilen bu değişikliklerin amacının AB kurumsal yapısının iyileştirilmesi ve demokratikleştirilmesi adına yapıldığı açıkça görülmektedir.

KAYNAKÇA

Akıllı Erman (2010). Leaken Zirvesinden Lizbon Antlaşması'na; Anayasalaşamayan Anayasallaşma Süreci, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 6(24), 35-54.

Bahadır Yakut (2010). Lizbon sonrası AB'nin yeni kurumsal yapısı ve Karar alma süreçlerinin özgürlük, güvenlik ve Adalet alanındaki yansımaları, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Temmuz 2010, Yıl:1, Sayı:2, ss. 53-91.

Baykal Sanem (2009). Avrupa Birliğinde Anayasallaşma, Çağrı Erhan, Ayşe Burça Kızılırmak ve Ceran Arslan Olcay (der.), *Avrupa Birliği Temel Konular*, 2.Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi.

Bayram Mehmet Hanifi (2010). Lizbon Antlaşması: Parlamentoların Avrupa Birliği Karar Alma Sürecindeki yeni Rolü, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 6(27), 77-89.

Calliess Christiane und Dingemann Kathrin (2010). Die neue Europäische Union nach dem Vertrag von Lissabon: Ein Überblick über die Reformen unter Berücksichtigung ihrer Implikationen für das deutsche Recht, Verlag Mohr Siebeck.

Eichholz Christiane (2010). Europarecht, Verlagsgruppe Hüthig-Jehle-Rehm.

Grimm Dieter (2015). Zum Stand der demokratischen Legitimation der Europäischen Union nach Lissabon, *Supranationalität und Demokratie*, Nabila Abbas, Annette Förster ve Emanuel Richter (Hrsg.), Springer Fachmedien, Wiesbaden 2015, ss. 17-36.

Karluk Rıdvan (2013). Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak, Beta Yayıncılık.

Leisse Olaf (2010). Die Europäische Union nach dem Vertrag von Lissabon, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Meltem Kutlu ve Lale Burcu Önüt (2009). Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısına Egemen Olan İlkeler, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 42 Sayı 4 Aralık 2009, ss. 59-77.

Postulka Markus (2013). Die Europaische Verfassung - Die EU Auf Dem Weg Zum Bundesstaat?, GRİN Verlag.

Slominski Peter und Pollak Johannes (2012). Das politische System der EU, UTB Verlag.

Streinz Rudolf und Ohler Christoph (2010). Der Vertrag von Lissabon zur Reform der EU: Einführung mit Synopse, Verlag C.H.Beck.

Weidenfeld Werner und Wessels Wolfgang (2011). Europa von A bis Z, 12. Auflage, Baden-Baden: Nomos Verlag.

Weidenfeld Werner (2008). Lissabon in der Analyse: Der Reformvertrag der Europäischen Union, Nomos Verlag.

Yıldız Uğur Burç (2015). Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri, Nobel Yayın.

boyutlarda artmıştır. Birçok AB ülkesinde kamu maliyesinin sürdürülebilirliği tehlikeye girmiştir. Yaşanan krizin ardından AB'de toparlanma sürecinin oldukça yavaş gerçekleşmesi, borç krizinin yayılarak Avro alanının istikrarını ve geleceğini tehdit eder hale getirmiştir.

İlk önceleri kriz içerisine giren AB ülkelerine mali yardım yapma konusunda isteksiz davranılsa da krizin derinleşmesi ve diğer ülkelere yayılması tehlikesi arttığının anlaşılması üzerine AB düzeyinde başlatılan girişimler yoluyla borç krizi içinde olan ülkelere gecikmeli de olsa kurtarma paketleri açıklanmıştır. Yaşanan krizle birlikte Avro sisteminin eksiklikleri ortaya çıkmış ve AB'yi Avro alanının istikrarını ve varlığını sürdürebilmesi için mevcut politikalar, mekanizmalar ve ekonomik yönetişim sisteminin güçlendirilmesine yönelik yeni arayışları gündeme getirmiştir. Bu kapsamda AB'de bütçesel ve makro ekonomik gözetim ve denetimi güçlendirmeyi amaçlayan ekonomik yönetişimin iyileştirilmesi ve üye ülkelerin karşılaşabileceği krizlerde devreye girebilecek fon mekanizmalarının oluşturulması kararlaştırılmıştır.

Yaşanan krizlerin AB içerisinde ekonomik politika koordinasyonun güçlendirmek için bir olanak yaratacağı, AB'nin Tek Pazar ve Avro'yu sürdürülebilir kılmak için yeni bir sosyo-ekonomik uzlaşma gerektiği ifade edilebilir. AB'nin yaşadığı sorunlar genişleme politikasına da yansımakta ve AB'nin yeni genişlemeler konusundaki isteksizliği iyice belirginleşmektedir. Ekonomik krizin yeni üye olan bazı üye ülkelerde demokrasiye ve serbest piyasa ekonomisine geçişi sekteye uğratması bu isteksizliği artırmaktadır.

KAYNAKÇA

Akbaş Mustafa Emre, "Avrupa Kriz Ekonomisi Olabilir Mi?", *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:21, Sayı: 1, 2006.

Akçay Belgin, "Avro Alanın Ekonomisine İlişkin Bir Değerlendirme", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, Kış 2006.

Berberoğlu Bahar, "2008 Global Krizinin Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki Etkilerinin Kümeleme Analizi İle İncelenmesi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı:1, 2011.

Bilici Nurettin, "AB'de Ekonomik Bütünleşme ve Türkiye'nin Entegrasyonu", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, Kış 2006.

Bozkurt Veysel, *Avrupa Birliği ve Türkiye Siyasal Kurumlar Çıkar Grupları Kamuoyu Ortaklık Belgeleri*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No:177, 2001.

Canbolat İbrahim S., *Avrupa Birliği Uluslar üstü Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye İle İlişkiler*, 3. Baskı, İstanbul:Alfa Yayınları, 2002.

Dağdelen İlhan, "Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yunanistan'ın Borç Krizi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,* Cilt: 10, Sayı: 2, 2011.

Dedeoğlu Beril, *Adım Adım Avrupa Birliği*, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları, 2006.

Eralp Nilgün Arısan, "Avrupa Birliği'nde Neler Oluyor?",*Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, TEPAV Değerlendirme Notu, Nisan 2010.

Gençler Ayhan, "Avrupa Birliği'nde Krizin İşsizliğe Etkisi ve İstihdam Teşvikleri", *Çalışma İlişkileri Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, Temmuz 2011.

Karluk S. Rıdvan ve Özgür Tonus, "Avrupa Para Birliği, Avro ve Geleceği", *Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:14, Sayı:1–2, 1998.

Kutlay Mustafa, "Krizdeki Birlik: Avro Bölgesinin Borç Sarmalı ve AB'nin Geleceği", *USAK AB Araştırmaları Merkezi, USAK Raporları* No 11-01, Mart 2011.

Odabaş Hakkı ve Ercan Bahtiyar, "Küresel Kriz Bağlamında AB Üye Ülkeleri Bütçe Açıkları: Genel Bir Değerlendirme", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, 2010.

Oskay Cansel, "Türkiye'de Dış Borçlar ve Avrupa Borç Krizinin Olası Yansıması Üzerine Bir Değerlendirme", *Bütçe Dünyası Dergisi*, Sayı: 34, 2010.

Tunçsiper Bedriye ve Şimal Yakut, "Avrupa Birliği'nin Ekonomik Parasal Birlik Hedefi ve Türkiye'nin Uyumu", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 1998.

Utkulu Utku, "Avrupa Parasal Birliği Gerçekten Bir Optimum Para Sahası mıdır?", *Siyasa Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Güz 2005.

Yanardağ Özgür ve Bora Süslü "Avrupa Para Birliği ve Türkiye'deki Olası Etkileri", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 10, Bahar 2003.

Yılmaz Latif, "Avrupa Birliği'nin Sosyo-Ekonomik Geleceği: Lizbon Stratejisi ve Küreselleşme", *Maliyet Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi, Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Serisi*:4, Aralık 2010.

http://129.3.20.41/eps/it/papers/0505/0505006.pdf, 17.02.2012.

http://eskiportal.sgb.gov.tr/esad/Yaynlar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar/SGB%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20Raporu-AB%20ve%20T%C3%BCrkiye%20Ekonomisi.pdf, 19.02.2012.

http://www.abgs.gov.tr/files/EMPB/euro_plus_pact.pdf,16.02.2012.

günümüzde daha da önemli olmaya başlamıştır. Çünkü uluslararası piyasalara eklemlenen ulusal finansal sistemdeki ve reel sektör piyasalarındaki olumsuz hareketler, özellikle cari açık ve kamu finansman sorunu yaşayan ülkelerde daha derin ve yayılma riskiyle de şiddetli olabilmektedir.

Bu hassas yapı, ulusal ve uluslararası finansal piyasalarda sistemli bir şekilde oluşturulan düzenlemeleri ve denetimleri gerekli kılmaktadır. Yani finansal krizlerin nedeninde, yapılmayan veya yapılamayan düzenlemelerin eksikliği ve çözümlerinde de düzenleyici - denetleyici finansal kurumların sorumlu olduğu bir gerçektir. Çünkü ekonomide düzenleyemediğin ve denetleyemediğin yapılar, finansal aktörlerin aşırı kazanma hırslarına ve küreselleşme sürecine maruz bırakılırsa krizler kaçınılmaz olmaktadır. Fakat finansal piyasalarda yer (ve aşırı risk) almayan, reel sektöre yatırım yapan girişimcilerin de bir ülkeye giderken aradığı temel kriter; o ülkede kurumsal yönetim ilkelerinin, bağımsız düzenleyici ve denetleyici yapıların çalışıyor olmasıdır ki; gelen yabancı sermeye miktarının ve piyasaların derinliğinin ve genişliğinin artırılmasında dolayısıyla finansal istikrarın sağlanmasında bu önemlidir.

Aşırı serbestleştirmenin neden olduğu 2008 krizinden alınan önemli derslerden birisi bağımsız, hesap verebilir yönetim yapılarının mikro ve makro ölçekte oluşturulmasıdır. Hem işletmelerde kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması; hem de devlette bağımsız düzenleyici - denetleyici yapıların çalışıyor olması: Krizlerin daha etkin bir şekilde yönetilmesine; maliyetlerinin azaltılmasına; kriz sürecinde olan ülkelerin kendi ekonomilerinde görülen döngüsel hareketleri yumuşatmasına yardımcı olacak para ve maliye politikalarının başarısına olumlu katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Alantar Doğan (2008), "Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine bir Değerlendirme",http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/81/Dogan_AlantarKuresel_Finansal_Kriz_Nedenleri_Sonuclari_MFY81.pdf (erişim tarihi: 05 Şubat 2012).

Altıntaş Halil (2005), "Bankacılık Krizleri, Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 22, Ocak-Haziran 2004, ss. 39–61.

BDDK (2010a), Finansal Piyasalar Raporu, Sayı:19, Ankara. http://www.bddk.org.tr /websitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/8890eylulfpr_22.12.09_33docx.pdf (erişim tarihi: 03 Aralık 2010).

BDDK (2010b), "Finansal Piyasalar Raporu", Sayı: 18, Ankara. http://www.bddk.org.tr /websitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/8469fpr_haziran2010.pdf (erişim tarihi: 03 Aralık 2010).

DPT (2000), "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu", Ankara.

Duman Koray (2002), "Finansal Krizlerin Nedenleri, Etkileri ve Bankacılık Sektörüne Yansımaları", Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, s.38–50.

Erdönmez Pelin Ataman (2009), "Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi", Bankacılar Dergisi, Sayı:68, s. 85–101.

Eren Aslan ve Süslü, Bora (2001), "Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi", Yeni Türkiye, Sayı:41, Yıl:7, Eylül-Ekim 2001, s.662–674.

Ertürk, Emin (1991), "Ekonomik Entegrasyon Teorisi", Ezgi Kitabevi, Bursa

Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/help/new-eurostat-website.

(erişim tarihi: 14 Şubat 2016).

Goldstein Morris ve Turner Philip (1999), Çeviri ve Sunuş Ali İhsan Karacan, Yükselen Ekonomilerde Bankacılık Krizleri Kökenler ve Politika Seçenekleri, İstanbul, Dünya Yayınları Başvuru Dizisi:9.

Gürbüz Osman ve Ergincan Yakup (2004), Kurumsal Yönetim: Türkiye'deki Durumu ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler, Literatür Yayınları: 116, İstanbul.

IMF (2002), "Eye of The Storm", Finance and Development, Volume 39, Number 4. http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/12/eye.htm. (erişim tarihi: 14 Şubat 2016).

IMF (2010), World Economic Outlook Rebalancing Growth, http://www.imf.org/ external/pubs/ft/weo/2010/01/pdf/text.pdf (erişim tarihi: 04 Ocak 2011).

IIF (Institute of International Finance) (2010), http://www.iif.com/emr/ (erişim tarihi:02 Ocak 2011).

IMF (International Monetery Fon), 2011. World Economic Outlook http://www.imf.org /external/pubs/ft/weo/2011/02/pdf/text.pdf, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2011)

Keskin Hidayet (2004), Ekonomik Krizlerde Küresel Güçler: 2001 Türkiye Ekonomik Krizi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Kibritçioğlu Aykut (2011), "Avro'nun Geleceğinin AB'nin Geleceği Üzerindeki (olası) Etkileri" İKV Ekonomik ve Parasal Birlik, Kriz ve Avrupa'nın Geleceği Semineri, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/ikv-kibritcioglu–20110125.pdf (Erişim Tarihi: 01 Ocak 2012)

Korkmaz Esfender ve Tay Arzu (2010), "Küresel Kriz, Türkiye'ye Etkileri ve Çözüm Önerileri", http://www.esfenderkorkmaz.com/arastirma-yazilari/kuresel-kriz-turkiye-ye-etkileri-ve-cozum-onerileri.html. (erişim tarihi: 14 Şubat 2016).

Mishkin Frederic (2000), "Financial Policies and The Prevention of Financial Crises in Emerging Market Countries", NBER Working Papers, September, s.3

Şen Ali ve Altay Hüseyin (2009), "Finansal İstikrarsızlık Hipotezi Bağlamında Global Finansal Kriz", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal bilimler Dergisi, C:10 Sayı/No:1 Haziran/June 2009, ISBN 1302–9703, s.163–179

TCMB (2010a), Finansal İstikrar Raporu, Sayı:10, Ankara. http://www.tcmb.gov.tr /yeni/evds/yayin/finist/Fir_TamMetin10.pdf (erişim tarihi: 21 Ekim 2010).

TCMB (2010b), Finansal İstikrar Raporu, Sayı:11, Ankara. http://www.tcmb.gov.tr /yeni/evds/yayin/finist/Fir_TamMetin11.pdf (erişim tarihi: 10 Ocak 2011).

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS) (2011), "Avrupa Birliği'nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Arttırılmasına Yönelik Girişimler: Avro Rekabet Paktı" http://www.abgs.gov.tr /files/EMPB/euro_plus_pact.pdf, (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2011)

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) (2011), "Krizdeki Birlik: Avro Bölgesi'nin Borç Sarmalı ve AB'nin Geleceği", USAK AB Araştırmaları Merkezi, USAK Raporları No 11–01, Mart 2011.

Ural Mert (2003). "Finansal Krizler ve Türkiye", D.E.Ü.İİBF Dergisi, C:18, S:1, s. 11–28.

Ortak kültür ve tarih zeminine oturtulmamış her entegrasyon yıkılmaya mahkumdur. Çünkü o entegrasyon kendini ayakta tutacak gerekli manevi ve ruhsal kimlikten yoksundur. Hele ki Milliyetçiliğin ve Küreselleşmenin kıran kırana çarpıştığı dünya konjonktüründe kültürel ve tarihsel bir entegrasyon yıkılmaya mahkumdur. Hâsılda Avrupalılık üst kimliği, milli kimlikleri bu potada eritmeyi amaçlamaktadır. Bunun nasıl olacağı hususunda tarihsel mitlere atıfta bulunulsa da, bunlar soyut ve havada kalmaktadır. Geçmişin kulağa hoş gelen hikâyelerinin karşısında, 20. ve 21. yüzyılın realiteleri olan, ulus devletler ve Milliyetçiliğin diri bir şekilde saf tutması, AB'nin kimlik ve kültür politikalarını çıkmaza sokmaktadır.

KAYNAKÇA

Can Şefik (1999). *Klasik Yunan Mitolojisi,* Ankara: İnkılâp Yayınları.

Cansever Belgin Arslan (2009). "Avrupa Birliği Eğitim Politikaları ve Türkiye'nin Bu politikalara Uyum Sürecinin Değerlendirilmesi*", ISSN:1309–2707 International Online Journal of Educational Sciences (IOJES),* C.1, S.1, 2009, ss.222–232.

Çırakman Aslı (2003). "Değişen Avrupa İmgeleri", *Toplumsal Tarih*, S.112. 2003, ss. 34–40.

Dedeoğlu Beril (2003). "Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci I: Tarihsel Birikimler", *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Ed: Beril Dedeoğlu, İstanbul: Boyut Kitapları, ss.17–39.

Devecioğlu Sebahattin (2008). "Türkiye'de Futbolun Kurumlaşması", *Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi,* S. 26, ss.373–396.

Dilekli Selin, Kadriye Yeşilkaya, "Maastrict Kriterleri", http://ekutup.dpt.gov.tr/ab. (10.12.2011).

Ercan Murat (2010). "Avrupa'nın Sınırları ve Türkiye'nin Avrupa'daki Yeri", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası,* Ed: Cüneyt Yenigün, Ertan Efegil, Ankara: Nobel yayıncılık, ss.489–502.

Genç Salih Zeki (2005). "Avrupa Birliği Eğitim Programları ve Türkiye", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.2, ss.316–330.

Güzel Ali (1998). *"Roma ve Maastricht Antlaşmaları Sürecinde Avrupa Sosyal Modeli ve Türkiye"*, Ankara: Tühis.

Hantrais Linda (2000). *"Social Policy in the European Union",* London: Macmillan,

Hocaoğlu Durmuş (2003). "Avrupa Birliği, Türkiye ve Türkler Üzerine Bir Yazı Mozayiki", *2023-İkibinyirmiüç*, S. 26, ss.6–17.

İnsel Ahmet (2002). "Avrupa Birliği Nasıl Bir Kurumlaşma", *Birikim*, S.157, ss.18–22.

Kaelberer Mathias (2004). "The Avro and Europan İdentity: Symbols, Power and the Politics Of European Monertary Union", *Review Of International Studies,* S. 305, ss.161–178.

Kaya Ayhan (2004). "Avrupa Birliği, Avrupalılık ve Avrupa-Türkleri: Tireli ve Çoğul Kimlikler", *Cogito: Avrupa'yı Düşünmek*, S. 39, ss. 1-11.

Kuran Ercüment, "Avrupa Birliği Hukuku'nda Kültür Konusu: Kurucu Metinler Düzeyinde Bir Değerlendirme (I)" http://www.usak.org.tr/ makale.asp?id=938. (12.12.2011).

Topsakal Cem (2005). "AB Eğitim Politikaları ve Türk Eğitim Sistemi", Ed: A. Murat Sünbül, *Öğretmenin Dünyası*, Ankara: Odun Pazarı Belediyesi Yayınları, ss. 109–120.

Uluengin Hadi, Avrupa Aidiyeti, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?, (16.12.2011).

Vardar Deniz, (2002). "Avrupa Birliği ve Kimlik oluşum süreci", *Birikim,* S.157, ss.11–16.

Wang Li (2005). Higher Education Policies in the EU and in the People's Repoblic of China, A Comparative Approach, Acta Universitatis Tamperensis 1089, Tampere.

Walkenhorst Heiko (2005). "The Changing Role Of EU Education Policy- A Critical Assessment*", EUSA Ninth Biennial İnternational Conference,* Texas.

Yayan Melik (2003). "AB Eğitim Programları ve Türkiye'nin Yararlanma Kaabiliyeti", ISSN 1301–7669, *Milli Eğitim Eğitim Kültür Sanat Dergisi*, S. 158, ss.55–69.

http://academic.brooklyn.cuny.edu/english/melani/ cs6/nobody.html, (23.08.2011).

http://europa.eu/legislation_summaries/audiovisual_and_media/l24224_fr.htm, (12.12.2011).

www.europa.eu.int, (15.11.2011).

http://www.ua.gov.tr//index.cfm?action=detay&yayinID=98913897F45C970A1086EA9E76F5BFAB1C631, (20.12.2011).

http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/index_en.htm, (16.11.2011).

http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=261&l=1, (13.11.2011).

http://digm.meb.gov.tr/belge/AB_SorbonDekl.htm, (16.11.2011).

http://ec.europa.eu/education/policies/educ/bologna/bologna.pdf, (16.11.2011).

http://www.eua.be/eua-work-and-policy-area/building-the-european-higher-education-area.aspx,(16.11.2011).

yapım süreçleri ile enerji politikaları iç içe geçmiş durumdadır. Arap isyanları sonrasında bölgede ortaya çıkan siyasi istikrarsızlıklar, bölgede özellikle de Suriye'de sık sık bölgelerin İŞİD gibi terör örgütlerinin ve silahlı muhalif gurupların kontrolüne geçmesi ve el değiştirmesi enerji kaynaklarının transfer ve taşınma rotalarını tehlikeye sokmaktadır.

KAYNAKÇA

Allas T.(1996), "How Vertical Integration Can Sap" , Mc Kinsey Quarterly, Summer Issue.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, (2000) "AB Enerji Politikası – pazarın açılması ve ekonominin desteklenmesi".

Bahgat G., (2006), Europe's Energy Security: Challenges and Opportunities. International Affairs, 82:5, 961-975

Barrera-Rey, F. (1995), The Effects of Vertical Integration on Oil Company Performance. Oxford: Oxford Institute for Energy Studies.

Barton B. (2004), Energy Security: Managing Risk in a Legal and Regulatory Framework, Oxford: Oxford University Press.

Bilgin, M., (2007), "New Prospects in the Political Economy of Inner-Caspian Hydrocarbons and the Western Energy Corridor through Turkey", Energy Policy, Cilt 35, Sayı 12, Aralık.

Candan, A. (2003), "Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası", İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.

Coşkun, B.B. (2011), "EU's Democracy Promotion in the Middle East and European Security" , Gergana Noutcheva, Karolina Pomorska ve Giselle Bosse, Values vs. Security? The Future Choice for the EU and its Neighbours, Manchester: Manchester University Press.

Egenhofer, C. (2007), "Looking for the cure-all? Targets and the EU's New Energy Strategy", *CEPS Policy Briefs*, Brussels.

Eikland P.O. ve diğerleri (2004), Energy Sector Integration in Europe: The Role of Leading Upstream Oil and Gas Companies (Summary version), Netherlands: Fridtjof Nansen Institute (FNI) Report 20.

Ekodialog, http://www.ekodialog.com/Makaleler/yenilenebilir_enerji_kaynaklari.html, son ziyaret tarihi: 05.12.2011.

Eldin, A.S., (2007), "Prospects for EU/GCC Energy Cooperation", Gulf Research Centre GCC-EU Research Bulletin, 7, Dubai.

Enerji Bilgi Yönetimi, Country Analysis Briefs: Iran, Ekim 2007,

http://www.eia.doe.gov/entett/cabs/Iran/pdf.pdf (son ziyaret tarihi: 20.03.2010)

Euractive, http://www.euractiv.com.tr/enerji/link-dossier/ab-yenilenebilir-enerji-politikasi(son ziyaret tarihi: 24.11.2011).

Europoean Commission. Energy Demand Management,

http://www.managenergy.net/download/r210.pdf, (son ziyaret tarihi: 24.09.2011).

European Commission Directorate-General for Energy and Transport. 2009. EU Energy in Figures 2009.

European Commission, Transport infrastructure charging policy, http://www.imprint-eu.org/public/Papers/IMPRINT5_Nash-et-al.pdf(son ziyaret tarihi: 14.09.2011).

Henderson, S., (2007), "Energy Security and Iran: Assessing the Transatlantic Divide", EurActiv EU News, Policy Positions & EU Action Online, 18 Haziran 2007, http://www.euractiv.com/en/energy-security-iran-assessing-transatlantic-divide/ article-164681(son ziyaret tarihi: 03.04.2010).

Karbassi, A.R. ve diğerleri, (2007), "Sustainability of Energy Production and Use in Iran", Energy Policy, Sayı 35.

Lijsen, M., (2010), Welfare Effects of Vertical Integration in Energy Distribution, Netherlands: CPB Bureau for Economic Policy Analysis.

Meritet, S., (2007), "French perspectives in the Emerging European Union Energy Policy", Energy Policy, Cilt 35, Sayı 10.

Pointvogl, A., (2009), "Perceptions, realities, concession: What is driving the integration of European energy policies?", Energy Policy, Cilt 37, Sayı 12.

Piebalgs, A., (2008), "European Energy Security Policy Speech", The European Brussels Summit, 21 February http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/08/96&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en(son ziyaret tarihi: 20.11.2011).

Söderberg, B. et al. 2009. European Energy Security: the Future of Norwegian Natural Gas Production. Energy Policy, 37:12, 5037-5055.

Şen, Ş. ve Babalı T.(2007), "Security Concerns in the Middle East for Oil Supply: Problems and Solutions", Energy Policy, Cilt 35.

Tehran Times, Iran Ready for Energy Security Cooperation with EU", Tehran Times, 24 Ocak 2008, http://www.tehrantimes.com/index_View.asp?code=161863, son ziyaret tarihi: 03.04.2010.

UK Department of Trade and Industry, (2006), The Energy Challenge: Energy Review Report.

Yorkan A., (2009), "Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Türkiye'ye Etkileri", Bilgi Strateji, Cilt 1, Sayı 1, s. 24-39.

Yorkan A.(2006), "Energy Security of the European Union", The Future of European Energy Security, Tischner European University Publications, Polonya, s.65-87.

gibi enerji politikalarını, projelerini ve Kafkasya-Karadeniz güvenlik konularını bir bölge gücü olarak değerlendirebilme olanağı sağlamaktadır. ABD ve Rusya Federasyonu gibi bölgeye ilgisi aşikâr aktörlere nazaran daha düşük profilli siyasalar yürütmekle beraber AB'nin daha kurumsal ve tutarlı politikalar izlemesi AB'ye farklı bir nüfuz kazandırmaktadır.

Yaşanan Japonya felaketinin de etkisi ile yıldızı iyice sönen nükleer enerjinin Avrupa enerji pastasında her geçen yıl yerinin giderecek küçülecek olması, yenilenebilir enerji kaynaklarının yükselişe geçmesi ve bu alana yatırım ve rağbetin artması AB enerji politikasını önümüzdeki yıllarda etkileyecektir. Ancak fosil yakıtlar AB enerji pastasının en vazgeçilmezi olma konumunu sürdürmeye devam edecektir. Bu durum ise birliğin bir türlü senkronize bir ses çıkaramadığı "Avrupa enerji senfonisinin" artık daha uyumlu notalara ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Birliğin enerji politikalarını uyumlaştırmayı başarmasının yanı sıra Türkiye, Karadeniz ve Güney Kafkasya'yla bu doğrultuda daha samimi ve net ilişkiler yürütülmesi ve projelerin "proje" olmaktan realieteye taşınması da AB'nin geleceği için de Türkiye'nin enerji üzerinden AB ile yürüteceği ilişkilerin geleceği için de anlamlı olacaktır.

KAYNAKÇA

Avrupa'nın Enerji Geleceği: Azerbaycan ve Türkiye İçin Yeni Roller", http://www.abhaber.com, (Erişim tarihi: 12 Şubat 2012).

Baysoy Emre(2009), "Rusya, AB, ABD İlişkileri Bağlamında Enerjinin Ekonomi Politiği ve Küreselleşmenin Jeopolitiği", Güvenlik Stratejileri Dergisi, Yıl:5, Sayı: 10.

http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2006/03/060308_eu_energy.shtml, (Erişim tarihi:10 Ocak 2012).

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/06/100617_blacksea_drill.shtml,(Erişim tarihi: 7 Ocak 2012).

http://www.bsec-organization.org/Pages/homepage.aspx, (Erişim tarihi:10 Ocak 2012).

http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/ABKurumsalDb/Karadeniz_Sinerjisi.doc, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2012)

http://www.energy.eu/ (Erişim tarihi: 15 Ocak 2012).

http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/article/ab-nufusu-yarim-milyari-asti-008130, (Erişim tarihi: 15 Ocak 2012).

http://www.euractiv.com/en/energy/eu-renewable-energy-policy/article-117536 (Erişim tarihi: 10 Ocak 2012).

http://ec.europa.eu/energy/index_en.htm, (Erişim tarihi: 10 Ocak 2012).

http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/from-6-to-27-members/index_en., (Erişim tarihi: 10 Ocak 2012).

http://ec.europa.eu/external_relations/blacksea/index_en.htm, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2012).

http://ec.europa.eu/energy/strategies/2006/2006_03_green_paper_energy_en.htm, (Erişim tarihi: 10 Ocak 2012).

http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap121010.htm, (Erişim tarihi: 10 Ocak 2012)

http://www.eurotreaties.com/maastrichtext.html , (Erişim tarihi: 10 Ocak 2012).

http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf, (Erişim tarihi: 10 Ocak 2012).

http://ec.europa.eu/dgs/energy_transport/figures_archive/energy_outlook_2020/index_en.htm, (Erişim tarihi: 15 Ocak 2012).

http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l27047.htm,(Erişim tarihi: 10 Ocak 2012)

http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/index_en.htm,(Erişim tarihi: 10 Ocak 2012).

Kızılkaya Ertuğrul ve Cem Engin, Enerji'nin Jeopolitiği: Dünya Üzerindeki Jeo-Ekonomik Mücadele", http:www.manas.kg/pdf/sbdpdf9/kizilkaya.pdf (Erişim tarihi: 10 Ocak 2012).

Pamir A. Necdet(2006), "Kafkaslar ve Hazar Havzasındaki Ülkelerin Enerji Kaynaklarının Türkiye'nin Enerji Güvenliği'ne Etkileri", Türkiye'nin Çevresindeki Gelişmeler ve Türkiye'nin Güvenlik Politikalarına Etkileri Sempozyumu, İstanbul, 10 Mart.

PIEBALGS Andris " Avrupa Birliği'nin Enerji Stratejileri", Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları Uluslararası Sempozyumu, 28–29 Nisan 2009, İstanbul.

Türksavaş Günnur Tuba(2007). Avrupa Birliği'nin Güncel Güney Kafkasya Politikası ve Türkiye, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yorkan Arzu(2009), Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Türkiye'ye Etkileri", Bilge Strateji, Cilt 1, Sayı 1.

Yüzbaşıoğlu Sevda " Avrupa'nın Sınırı Karadeniz'e Ulaştı Bölgesel Güç İçin Sinerji Aranıyor", http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx? (Erişim tarihi: 10 Ocak 2012)

TABLO 8: Türkiye (2009) Ekonomik Büyüme[83]

2009 YILI	OVP(2010–2012) HEDEF	GERÇEKLEŞME
GSYH BÜYÜMESİ(%)	-6	-4,7

2011 yılında Türkiye'de kriz sonrasında kamu borcu oranı 2009 yılına oranla %4,1 azalmıştır. İşsizlik ise %2,3 artmıştır. Ekonomik büyüme 2009 yılında %-4,8 iken, 2011'de %7,5 olarak gerçekleşmiştir. AB–27 ortalamasında ise 2009'da kamu borcu 2009 yılına oranla %7,9 oranında, işsizlik ise % 0,5 oranında artış göstermiştir. Ekonomik büyüme 2009'da %-4,3 iken bu oran 2011 yılı için %1,6 olarak gerçekleşmiştir. Kamu açığı ise artmaya devam etmektedir. Türkiye ve AB–27 genelinde krize karşı politikalar neticesinde ekonomik büyüme gerçekleşse de bazı makro ekonomik kriterler (işsizlik, enflasyon, borç yükü) kötüleşmeye başlamıştır. Bu nedenle Maastricht Kriterleri'ne bağlılık bir şart haline gelmektedir. Bu kurallar, hem AB'ye üye ülkeler hem de ülkemiz gibi aday ülkeler için büyük öneme sahiptir. Krizle mücadelede, krizin önlenmesi ve etkisinin en aza indirgenmesi için mali kurallara uyum, doğru politika seçimi, krizle mücadelede etkin koordinasyon sağlanması kriz öncesi ve kriz sonrası dönemler için olumlu sonuçlar doğurabilecektir.

KAYNAKÇA

Almunia Joaquín. (January 2009), "What moves Europe? Global Crisis and The Euro" , *HN Club Discussion Forum* Bratislava,

ttp://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/09/2&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en.09.10.2010.

Alantar, Doğan "Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme", http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/81/Dogan_Alantar_Kuresel_Finansal_Kriz_Nedenleri_Sonuclari_MFY81.pdf.09.10.2010.

Alganer Yalçın. (2010), Güneş Yılmaz, "Avrupa Birliği Müktesabatı Bağlamında Katma Değer Vergisi'nde Yakınlaştırma ve Uyumlaştırma Çalışmaları, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:XXVIII, Sayı:1, s.137.

Alliance, Climate. (March 2009), "Economic Recovery Plan", http://www.energy cities.eu/IMG/pdf/Economic_Recovery_Plan_Amendments_from_networks_version_10_March_2009_Final-2.pdf?PHPSESSID=56h194k31r3clskf1gbiovai06.09.10.2010.

Aslan, Mehmet. (Nisan 2010), "Avrupa Birliği Vergi Politikası ve Türkiye'ye Yönelik Resmi Belgelerinde Vergilendirme Uyumu", Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını: http://www.dijimecmua.com/index.php?c=sw&v=269&s=1065&p =55.10.11.2011.

Bilici, Nurettin.(2004), *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, Ankara, Seçkin Yayınevi.

Başlar, Kemal. (2005), "Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Türk Anayasası'nın Uyumlaştırılması Sorunu", *The Journal Of Turkish Weekly*.

[83] T.C Maliye Bakanlığı,2009 Yılı Genel Faaliyet Raporu, Haziran 2010.

Cnossen, Sijbren "Tax Policy in The European Union: A Review of Issues and Options", s.18., http://arno.unimaas.nl/show.cgi?fid=461. 10.11.2011.

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES,(2008), "A European Economic Recovery Plan", Brussels,.,http://eurlex.europa. eu/LexUriServ/LexUriServ. do?uri=, 09.10.2010.

Commission Of The European Communities,(2008), "A European Economic Recovery Plan", ,Brussels,http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri =CELEX:52008DC0800:EN:NOT.09.10.2010.

Dede, Melek Ercan.(2010),"Anayasal İktisat Perspektifinden Maliye Politikası Kuralları ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulamanın İncelenmesi",T.C Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

Dolenc, Primoz Igor Stubelj,(2010) "Fiscal Sustainability in EU and Current Financial/Economic Crisis" International Journal of Sustainable Economy*", International Journal of Sustainable Economy(IJSE),* Vol. 2, No.1,.http://www.inderscience.com/browse/index.php?journalID=301,1.07.09.2010.

Eğilmez, Mahfi. (2009), *Küresel Finans Krizi: Piyasa Sisteminin Eleştirisi*, 5. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

EUROPEAN COMMISSION, (June2009), "The Impact of the Global Crisis on Neighbouring Countries of the EU", Directorate-General for Economic and Financial Affairs, s.6. http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15398_en.pdf.

Eğilmez, Mahfi.(Eylül 2008),"Küresel Krizin Nedenleri", *Radikal*.

Eijffinger Sylvester C. W. (January 2009), "Banking Rescue and Economic Recovery Plans in the Netherlands and Other EU Member States",European Parliament,Policy Depertment Economic and Scientific Policy, *Economic Recovery Packages in EU Member States: Compilation of Briefing Papers***,** http://www.europarl.europa.eu/document/activities/ cont/201108/20110818ATT25096/20110818ATT25096EN.pdf., 07.09.2011.

European Commission Taxation and Customs Union, (September 2006) "The EU's Tax Policy Towards: a barrier-free area for citizens and businesses", s.1.http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/info_docs/taxation/tax_policy_en.pdf. .10.11.2011.

European Commission, (June2009), "The Impact of the Global Crisis on Neighbouring Countries of the EU", Directorate-General for Economic and Financial Affairs, s.6. http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/ publication15398 en. pdf.09.10.2010.

European Commission, (November 2008) "European Commission Launches a Major Recovery Plan for Growth and Jobs, to Boost Demand and Restore Confidence in the European Economy", http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_ 8325_en .htm. 09.10.2010.

European Commission,(2009), "Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses", http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/ publication15887 _en.pdf.09.10.2010.

European Commision,(2000),"Tax policy in the European Union" s.5., http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/17/txt_en.pdf.10.11.2011s.3.10.11.200

European Commission, (November 2008), "European Economic Recovery Plan – Briefing" http://www.eubusiness.com/topics/finance/economic-recovery.09.10.2010.

Eurostat, (2011)**,** "Taxation trends in the European Union Taxation and customs union european commission", "Data for the EU Member States, Iceland and Norway", s.33. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DU-11-001/EN/KS-DU-11-001-EN.PDF.11.10.2011.

Europea Policy Areas, "Activities of European Union, :Taxation", http: // europa. eu/ pol/tax/index_en.htm.10.11.2011.

Eurostat,(2011) "Real GDP Growth Rate", http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/ table. do?tab=table&plugin, 020. 09.11.2011.

Eurostat,(2011) "İnflation Rate",http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table. do?tab =table&language=en&pcode=tsieb060&tab Selection=1&footnotes= yes&labeling= labels&plugin=1. 09.11.2011.

Eurostat,(2011) "Government finance statistics" 2011, http://epp.eurostat.ec. europa. eu/statistics_explained/index.php/Government_finance_statistics#Government_deficit.09.11.2011.

Eurostat,(2011) "Deficit Debt 2007-2010", http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_ explained/index.php?title=File:Deficit_Debt_2007_2010_October_2011_3.png&filetimestamp=20111025082630.10.11.2011.

Hemmelgarn, Thomas. (January 2010), (European Commission) and Gaetan Nicodeme (Université Libre de Bruxelles, CEPR ve CESifo), "The 2008 Financial Crisis and Taxation Policy", http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/ docu ments/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_papers/taxation_paper_20_en.pdf.07.09.2011.

İktisadi Kalkınma Vakfı, "Yayınlar: AB Politikaları ve Türkiye", http://www.ikv. org.tr/pdfs/961fd1e2.pdf. 10.11.2011.

http://www.ikv.org.tr/pdfs/961fd1e2.pdf, 20.12.2011.

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/vergilendirme_1.pdf, 20.12.2011.

http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/dg.ashx?BELGEANAH=10813&DIL=1&DOSYAISIM=Maastricht_tr.pdf.

http://www.butce.org/Html/dergi/34/5_e_altunay.pdf, 11.11.2011

http://sagem.pau.edu.tr/doc/abgs1.docx ,02.01.2012.

http://www.belgeler.com/blg/14i7/turk-vergi-sisteminde-kdv-ve-otv-nin-avrupa-birligi-vergi-sistemine-uyumu-the-harmonisation-with-eu-tax-system-of-vat-and-excise-duty-of-turkish-tax-system, 11.11.2011.

Koopman Gert Jan and Istvàn P. Székely. (June 2009) ,"The Financial Crisis and Potential Growth: Policy Challenges for Europe", *ECOFIN Economic Brief*, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15519_en.pdf.09.10.2010.

Nanto, Dick K. (April 2009), "The Global Financial Crisis: Analysis and Policy Implications", *Congressional Research Service*, http://assets.opencrs.com 09.10.2010.

Özpehriz, Niyazi , (Haziran 2009), "Ekonomik Krize Karşı Dünyada ve Türkiye'de Alınan Vergisel Önlemler", *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı:334s.80

Primoz Dolenc,(2010), Igor Stubelj, "Fiscal Sustainability in EU and Current Financial/Economic Crisis" International Journal of Sustainable Economy*", International Journal of Sustainable Economy(IJSE),* Vol. 2, No.1,http://www. inderscience.com/browse/index.php?journalID=301&year=2010&vol=2&issue=1.07.09.2010.

Rodrik Dani, (December 2009), "The Turkish Economy After The Crisis",*Turkish Economic Association, Discussion Paper* 2009/9,http://www.tek.org.tr/dosyala r / RO DRIK-TEK.paper. pdf. 09.10.2010.

Sapir, Andre. (August 2009), "How the EU Could Stop the Global Crisis Becoming a European Problem", *Financial Times*, http://blogs.ft.com/economistsforum /2009/08/how-the-eu-could-stop-the-global-crisis-becoming-a-european problem / .09. 10.2010.

Saraç, Özgür. (2006).*Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları*, Maliye ve Hukuk Yayınları.

Simon, Joan Marc.(2009) "EU İnstitutional Failure in the Management of Financial and Economic Crisis", http://federalists.cafebabel.com/en/post/2009/05/26/European-Federalism-EU-institutional-failure-in-the management-of-financial-and-economic-crisis.09.10.2010.

Spilimbergo, Antonio Steve Symansky, Olivier Blanchard, Carlo Cottarelli, (December 2008), "Fiscal Policy for the Crisis",*IMF STAFF POSITION NOTE*, s.14. http://www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2008/spn0801.pdf.09.10.2010.

Şimşek,Hayal A. Asuman Altay, "Küresel Kriz Ortamında Türkiye'de Maliye Politikalarının Değerlendirilmesi,*Finans Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi*, s.19–21.http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/gundem/Gundem_1_Sayi_528.pdf.07.09.2011.

Tarhan, Vefa.(Haziran 2009), "Küresel Kriz, Ekonomiye Etkisi ve Krize Karşı Korunma Yöntemi", *GYDER Zirvesi*, İstanbul, 2,s.13.

T.C Maliye Bakanlığı, 2010–2012 OVP, http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF592DC0A84F0F0B22.07.09.2011.

T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı,(Ağustos 2009), "Küresel Mali Krize Karşı Politika Tedbirleri", http://www.hazine.gov.tr/doc/Guncel/Politika_ Tedbirleri.pdf. 09.10.2011

TCMB,(Ağustos 2010) Yusuf Soner Başkaya, Adnan Eken(Edit), "Ekonomi Notları", Sayı:2010–12,s.8.

T.C Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, (Haziran 2011),"Avrupa Birliği'ne Üye ve Aday Ülkelerde Temel Ekonomik Göstergeler",http://www.abgs.gov.tr/files.

T.C Maliye Bakanlığı, (Haziran 2010), *2009 Yılı Genel Faaliyet Raporu*, http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF592DC0A84F0F0B22.07.09.2011.

Tezcan, Ercüment "Yunanistan, Portekiz, İspanya ve Diğerleri: AB'nin En Zayıf Halkaları mı?", *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)*, http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=1455.09.10.2011.

Tezcan, Ercüment. (Temmuz 2009), "Küresel Kriz ve Avrupa Birliği" , *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, /http://www.usak.org.tr/ EN/makale.asp?id= 1015.09.10.2010.

The Financial Crisis in Europe",(October 2008), http://www.stratfor.com/analysis/ 20081012financial_crisis_europe. 02.04.2010.

Tokatlıoğlu, Mircan Yıldız. (2004), *Avrupa Birliği'nde Maliye Politikası ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, Alfa Basım Yayın,

Tosuner, Mehmet Hakan Bay, Osman Sirkeci, (Eylül 2009), "Almanya'da 2008-2009 Vergi Reformları Türk Girişimciler Açısından Vergi Uygulamaları ve Teşvikler", *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 3, s.11

Uygur, Ercan.(2010)"Global Crisis and the Turkish Economy", *TWN Global Ec o no my Series*, http://www.twnside.org.sg/title2/ge/ge21.pdf. 09.10.2010.

Wijk, Rob de. (2009), "The Consequences for Europe of the Global Crisis", http:// www.europesworld.org/ 09.10.2010.

Watt, Andrew. (December 2008), "The Economic and Financial Crisis in Europe: Addressing the Causes and the Repercussions European Trade Union Institute", *European Economic and Employment Policy Brief*,No.3http://mpra.ub.uni-muenchen.de/12337/1/MPRA_paper_12337.pdf.09.10.2010.

Yıldıran Mustafa, (Mayıs 2010), "Küresel Mali Krizde Kurtarma Operasyonlarının Vergi Politikasına Etkileri: Krizin Finansmanında Ahlaki Riziko ve Devletin Rolü", *25. Türkiye Maliye Sempozyumu:Kriz Ortamında Vergi Politikalarının Değerlendirilmesi,* Antalya, s.9-10.

Yıldız, Mircan. (2002), "Avrupa'nın Ekonomik Parasal Bütünleşmesinde Maliye Politikasının Rolü ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", *17. Türkiye Maliye Sempozyumu*, TÜRMOB Yayınları.

Yıldız, Habib. (2006), "Avrupa Birliği Vergi Politikası ve Vergi Uyumlaştırma Çalışmaları" ,*Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.X, S.3–4.

virebilir. Ayrıca AB işbirliği ve diyalogu içeren yumuşak gücünü ABD'nin saldırgan gücüne karşı dengeleyici bir unsur olarak bölgede yıkımı onarmak, yaraları tedavi etmek, ekonomi, ticaret, eğitim, kültür ve diğer sosyo-politik alanlarda işbirliğini arttırmak, insan haklarını savunarak, hukuki alt yapıyı kurarak demokrasinin inşası amacıyla kullanabilir.

Ancak tüm bunları gerçekleştirebilmek için AB öncelikle kendi içinde tek ses olmalı, yavaş işleyen bürokrasisini iyileştirmeli, güvenlik politikalarını gerçekleştirmek için zorlayıcı güce sahip olacağı mekanizmaları geliştirmelidir.

KAYNAKÇA

Aguirrebengoa Pedro Lopez (1998), "Transatlantic Coordination and the Middle East Process", *The New Transatlantic Agenda and he Future of EU-US Relations,* Der: Jörg Monar., London: Kluwer Law International Press.

Alpher Joseph (1998), "The Political Role of the European Union in the Arab-Israel Peace Process: An Israeli Perspective", *The International Spectator,* Cilt: xxxiii, Sayı: 4.

Asseburg Muriel (2003), "From Declarations to Implementation? The Three Dimensions of European Policy Towards the Conflict", Der: Martin Ortega, *The European Union and the Crisis in the Middle East,* Chaillot Papers, No:62. http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp062e.pdf (Erişim Tarihi 16.12.2011)

Avineri Shlomo (2003), "The Israeli-Palestinian Conflict and the EU-the need for Caution", *European Policy Center,* Sayı: 9.

"Commissioner Ferrero-Waldner responds to Middle East Declaration", 8 February 2005. http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/7CC8A427651D68DE85256FA 200547 543 (Erişim Tarihi 17.12.2011)

Dannreuther Roland (2004), "The Middle East: Towards a Substantive European Role in the Peace Process," *European Union Foreign and Security Policy: Towards a Neighbourhood Strategy,* Der: Roland Dannreuther, London and New York: Routledge,

Dersan Duygu (2006), "Dynamics and Evolution of European Union's Middle East Policy", Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ.

"European Commission proposes comprehensive EU strategy for support to Palestinians",

Brussels, 5 October 2005. http://www.eu-un.europa.eu/articles/fr/article_5094_fr.htm (Erişim Tarihi 17.12.2011).

Forster Anthony and William Wallace, (2000), "Common Foreign and Security Policy: From Shadow to Substance?," *Policy Making in the European Union,* Der: Helen Wallace & William Wallace, Oxford: Oxford University Press.

Gomez Ricardo (2003), *Negotiating the Euro-Mediterranean Partnership: Strategic Action in EU Foreign Policy,* Hampshire and Vermont: Ashgate Publishing Company.

Greilsammer Ilan ve Joseph Weiler (1987), *Europe's Middle East Dilemma, The Quest for a Unified Stance*, Boulder, CO: Westview Press.

Hollis Rosemary (1997), "Europe and the Middle East: Power by Stealth", *International Affairs*, 73, 1.

Ismael Tareq Y. ve Rex Brynen, (1986), "Western Europe and the Middle East", *International Relations of the Contemporary Middle East*, Der: Tareq Y. Ismael, Syracuse, Syracuse University Press.

Jawad Haifaa A (1992), *Euro-Arab Relations, A Study in Collective Diplomacy*, Reading: Ithaca Press.

Karon Tony (2002), "Despite Zinni Mission Little Optimism over a Mideast Truce", *TimeWorld*. http://www.time.com/time/world/article/0,8599,217988,00.html (Erişim Tarihi 15.12.2011)

Kaya Sinem (2009), "Avrupa Birliği'nin Genel Ortadoğu Politikası Bağlamında İsrail'in Gazze Operasyonuna Yaklaşımı", *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 1. Sayı: 2. http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/.../2009214_sinem.subat.pdf (Erişim Tarihi 30.12.2011)

Kaya Taylan Özgür(2010), "Avrupa Birliği'nin Ortadoğu'da Barış Sürecindeki Rolünün Analizi", *Ortadoğu Etütleri,* Cilt:2, Sayı:3, http://www.orsam.org .tr/tr /tr_Uploads/Yazilar/Dosyalar/2010730_taylanOK_orsam.pdf (Erişim Tarihi 15.11.2011)

Mark Clyde R. (2005), "Israel's Proposal to Withdraw from Gaza", *CRS Report for Congress*, http://fpc.state.gov/documents/organization/43994.pdf (Erişim Tarihi 17.12.2011).

Musu Constanza (2010), *European Union Policy towards the Arab-Israeli Peace Process, The Quicksands of Politics,* Hampshire and New York: Palgrave, MacMillan.

Ortega Martin (2003), "A New EU Policy on the Mediterranean?", *Partners and Neighbours: A CFSP for a Wider Europe,* Der: Judy Batt, Dove Lynch, Antonio Missiroli, Martin Ortega, Dimitrios Triantaphyllou. Chaliot Paper No: 64, Paris: EU Institute for Security Studies. http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp064e.pdf (Erişim Tarihi 23.12.2011)

Peters Joel (1999), "Europe and the Middle East Peace Process", *The Foreign Policies for Southern European States,* der: Stelios Stravridis et al., London: Macmillan.

Peters Joel (1998), "The Arab-Israeli Multilateral Peace Talks and the Barcelona Process: Competition or Convergence?", *The Internatıonal Spectator,* Cilt: xxxiii, Sayı: 4, Ekim-Aralık 1998.

Reich Bernard (2003), "The United States and Israel: The Nature of a Special Relationship", *The Middle East and the United States" A Historical and Political Reassessment,* Der: D. W. Lesch, Boulder, CO: Westview Press.

Ross Dennis (2004), *The Missing Peace: The Inside Story of the Fight for Middle East Peace,* New York: Farrar, Straus and Giroux.

Soetendorp Ben, (2002), "The EU's Involvement in the Israeli Palestinian Peace Process: The Building of a Visible International Identity", *European Foreign Affairs Review,* 7.

Soliman Amany (2011), "The Avro Med Partnership and Arab-Israeli Conflict", *The Atkin Paper Series*, Ekim 2011. http://www.icsr.info/publications/papers /1319713 91 3ICSR AtkinPaperSeries_ AmanySoliman.pdf

Tocci Natalie (2011), "The EU, the Middle East Quartet and (In)Effective Multilateralism", *Mercury E-paper*, No:9, June 2011. http://www.iai.it/pdf/ MERCURY/Mercury-epaper_09.pdf (Erişim Tarihi 22. 12. 2011)

Wittes Tamara Cofman and Richard Youngs (2009), "Europe, The United States and Middle Eastern Democracy: Repairing", *The Saban Center for Middle East Policy and The Brookings Institution,* Analysis Paper, Number 18. http://www. brookings. edu/ papers/2009/01_middle_ eastern_democracy _wittes.aspx (Erişim Tarihi 25.12.2011).

http://www.trt.net.tr/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=ca3eaca1-f8de-4a27-a04a-3217c90495ef (Erişim Tarihi 10. 12. 2011).

http://www.eupolcopps.eu/content/what-eupol-copps (Erişim Tarihi 19.12.2011)

http://eeas.europa.eu/delegations/westbank/eu_westbank/tech_financial_cooperation/index_en.htm (Erişim Tarihi 20. 12. 2011).

http://ec.europa.eu/europaid/where/neighbourhood/country-cooperation/occupied_palestinian_territory/ tim/index_en.htm (Erişim Tarihi 20. 12. 2011).

SONUÇ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle bloklar arasında Avrupa'yı da etkileyebilecek bir nükleer savaş tehdidi ortadan kalkmıştır. Ancak, yeni dönemde, Avrupa'ya yönelik eskiden de var olan, terörizm, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, yasadışı göç gibi esas itibariyle Güney Akdeniz ülkeleri kaynaklı tehditler artış göstermiştir. AB'nin bu tehditleri bertaraf etmek amacıyla 1995 yılında oluşturduğu Avrupa- Akdeniz Ortaklığı'nın başarılı olamamasının esas nedeni Arap- İsrail çatışmasıdır. Bu çatışma nedeniyle, Arap ülkelerinin temsilcilerinin İsrailliler ile işbirliğine girmekten çekinmeleri AB'nin bölgesel işbirliği çabalarını da engellemektedir. Bu çerçevede, Barselona Süreci'nin devamı niteliğinde 2008 yılında kurulan AİB'in çalışmaları Arap- İsrail çatışması nedeniyle paralize olmaktadır. Dolayısıyla, Avrupa- Akdeniz Ortaklığı'nın da başarısı, İsrail ile Arap ülkeleri arasındaki süregelen anlaşmazlıkları ve muhtelif savaşlar sonucu ortaya çıkan toprak ve mülteciler sorunlarını çözüme kavuşturmayı amaçlayan Ortadoğu Barış Süreci'nin yeniden canlandırılması ile doğru orantılıdır. Ayrıca, AB'nin AKP kapsamında sağladığı maddi yardımların demokratikleşmeye koşullandırılması da tartışma konusudur. Bu durumun nedeni, AB'nin Güney Akdeniz ülkeleri için siyasi koşulluluk stratejisini uygulasa bile, bu ülkelerin AB'ye üyeliğinin söz konusu olmamasıdır. MDAÜ'lerin tersine, AB üyeliği ile ödüllendirilmeyecek olan otoriter yönetimlere sahip Güney Akdeniz ülkelerinin demokratikleşme reformlarını uygulamaya koyma olasılığı çok düşüktür.

KAYNAKLAR

ABHaber, "Akdeniz için Birlik Genel Sekreter Yardımcılığına Bir Türkün Getirilmesiyle İlgili Uzlaşıyı Açıklıyor", *ABhaber*, 2 Mart 2010, http://abhaber.com/ozelhaber.php?id=5513 (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2012).

"AB Komşuluk Politikalarının Bilançosundan Memnun Değil", *ABhaber*, http://www.abhaber.com/ozelhaber.php?id=6283 (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2012).

European External Action Service, "Regional Policies",

http://eeas.europa.eu/regional_policies/index_en.htm (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2012) .

European External Action Service, "The Barcelona Process", http://www.eeas.europa.eu/euromed/barcelona_en.htm (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2011).

"Kaddafi 'Akdeniz Birliği'ni Yerden Yere Vurdu", *EurActive*, 11 Haziran 2008, http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/kaddafi-akdeniz-birligini-yerden-yere-vurdu (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2008).

"Med Water Conference Ends in Failure Due to Israel- Arab Row", *EUbusiness*, 13 Nisan 2010, http://www.eubusiness.com/news-eu/mideast-environment.448 (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2012).

"Merkel and Sarkozy Find 'Club Med' Compromise", *Spiegel Online*, 3 Mart 2008, http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,539247,00.html (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2012) .

"Sarkozy's Mediterranean Union on Hold", *Europafrica*, 16 Mart 2009, http://europafrica.net/2009/03/16/sarkozys-mediterranean-union-on-hold/ (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2012) .

"Turkey: 'Mediterranean Union' No EU Alternative", *USA Today*, 30 Mayıs 2007, http://www.usatoday.com/news/world/2007–05–30-turkey-EU_N.htm (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2012) .

"Turkey Reassured on EU, Backs 'Club Med' Plan", The *Guardian*, 4 Mart 2008.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, "Akdeniz İçin Birlik: Tarihi ve Kapsamı",http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/aapa/docs/akdenizicin_tarihi_ve_kapsami.pdf (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2012).

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, "Komşuluk Politikasının Temel Unsurları ve Amaçları", http://www.ekonomi.gov.tr/avrupabirligi/index.cfm?sayfa=DB164801-D8D3-8566-452049DA66F84F00 (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2012).

Asseburg, Muriel (2003). "The EU and the Middle East Conflict: Tackling the Main Obstacle to Euro- Mediterranean Partnership", Cilt: 8, Sayı: 2- 3.

Balfour Rosa ve Dorothée Schmid (2008), "Union for the Mediterranean, Disunity for the EU?", European Policy Centre, Policy Brief, Şubat 2008,

http://www.epc.eu/documents/uploads/235206674_Union%20for%20the%20Mediterranean.pdf (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2012).

Beghi Laila (2011), "The Union for the Mediterranean: A Perished Vision", 17 Ocak 2011, http://lailab.wordpress.com/2011/01/17/the-union-for-the-mediterranean-a-perished-vision/ (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2012).

Calleya Stephen C. (2005). *Evaluating Euro- Mediterranean Relations*, Londra ve New York: Routledge.

Çelebi Merve (2003), *Barselona Süreci ve AB-Akdeniz Ekonomik ve Mali Ortaklığı,* İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları, No. 130.

Emara Khalid (2010), "Is Sarkozy's Union for the Mediterranean Going to Work", *The Foreign Policy of the European Union: Assesing Europe's Role in the World,* Der: Federiga Bindi, Washington D.C: Brookings Institution Press.

European Commission (2003), *Europe and the Mediterranean: Towards a Closer Partnership*, Brüksel: European Commission Official Publication.

European Commission (2008). "Barcelona Process: Union for the Mediterranean", Brüksel, COM (2008) 319 (FINAL) 20 Mayıs 2008, http://eeas.europa.eu/euromed/docs/com08_319_en.pdf (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2012)

European Commission (2011). "A New Response to a Changing Neighbourhood: A Review of European Neighbourhood Policy", 25 Mayıs 2011, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com_11_303_en.pdf (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2012).

European Council (1993). "Presidency Conclusions", Avrupa Konseyi Kopenhag Zirvesi, 21- 22 Haziran 1993, SN 180/1/93 REV 1.

European Council (2008), "Presidency Conclusions", Brüksel, 13- 14 Mart 2008, http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st07/st07652-re01.en08.pdf (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2012).

Karluk, Rıdvan (2005), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Beta Yayınları.

Kausch Kristina ve Richard Youngs (2009), "The End of the Euro-Mediterranean Vision", *International Affairs*, Cilt: 85, Sayı: 5.

Musu Costanza (2010). *European Union Policy towards the Arab- Israeli Peace Process*, New York: Pelgrave Macmillan.

Pridham Geoffrey (2000), *The Dynamics of Democratization: A Comparative Approach***,** Londra ve New York: Continuum.

Prodi Romano (2002), "Europe and Mediterranean: Time for Action", Speech at UCL Université de Louvain-la-Neuve, Louvain-la-Neuve, 26 Kasım 2002.

Radigales Montserrat (2010), "La Unión por el Mediterráneo, atascada, se juega el futuro", *El Periódico*, 28 Ekim 2010, http://www.elperiodico.com/es/noticias/internacional/20101028/union-por-mediterraneo-atascada-juega-futuro/561578.shtml (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2011)

Schimmelfenning Frank, Stefan Engert ve Heiko Knobel (2005), "The Impact of EU Political Conditionality", *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, der. Frank Schimmelfenning and Ulrich Sedelmeier, Ithaca ve Londra: Cornell University Press.

Secretariat of the Union for the Mediterranean (2008), "Joint Declaration of the Paris Summit for the Mediterranean", Paris, 13 Temmuz 2008, http://www. ufmsecretariat.org/en/wp content/uploads/2010/11/ufm_paris_declaration1.pdf (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2012).

Smith Karen E. (1997), "The Use of Political Conditionality in the EU's Relations with Third Countries: How Effective?", Paper for the ECSA International Conference, Seattle, 29 Mayıs- 1 Haziran 1997.

Smith Karen E. (2006), *European Union Foreign Policy in a Changing World*, Cambridge ve Malden: Polity Press.

Soliman Amany (2011). "The Avro Med Partnership and the Arab Israeli Conflict", Atkin Paper Series, Ekim 2011, http://www.icsr.info/publications/papers/1319713913ICSR_AtkinPaperSeries_AmanySoliman.pdf (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2012)

Spencer Claire (1998), "Rethinking or Reorienting Europe's Mediterranean Security Focus?", *Rethinking Security in the Post-Cold War Europe,* Der: William Park ve G. Wyn Rees, New York: Addison Wesley Longman Limited.

Stokke Olav (1995), "Aid and Political Conditionality: Core Issues and State of the Art", *Aid and Political Conditionality*, Der: Olav Stokke, Londra: Frank Cass.

runlara daha fazla müdahil olarak etkin bir aktör görüntüsü vermeye çalışan AB, yaşanan bu süreçte otoriter rejimlerle işbirliğini geliştirerek hem bu devletlerin uygulamasını istediği demokrasi ve insan haklarına saygılı olma gibi kriterler açısından kendi içerisinde tezata düşmüş, hem de bölge halklarının taleplerine cevap verebilecek bir aktör görüntüsünden uzak olduğunu göstermiştir.

AB'nin Ortadoğu ve Akdeniz havzasındaki bu soruna çözüm odaklı yaklaşmaktan ziyade kendi çıkarları doğrultusunda yaklaşması, ironik bir şekilde meselenin Avrupa'nın içlerine kadar taşınmasına neden olmuştur. Özellikle Suriye'deki iç savaşın sonlandırılması noktasında bir araya gelemeyen Avrupa ülkeleri, hem ülke içerisinden yükselen aşırı sağla, hem de Suriye'deki katliamlardan kaçan Suriyelilerin çeşitli yollarla Avrupa'ya akın etmeye başlamasıyla birlikte Mülteci sorunuyla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu gelişmeler karşısında Akdeniz'de askeri tedbirleri artıran AB, Akdeniz politikasında söylemlerinde aynı kalmakla birlikte, uygulamada bu coğrafyayı öncelikli olarak hala güvenlik penceresinden değerlendirdiğini göstermiştir. AB'nin Akdeniz politikası, henüz kurumsal olarak da tam olarak oturtulamamış olan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası çerçevesinde iyi dilek ve temennilerden öte götürülemeyen bir politika olarak devam ettirilmektedir.

KAYNAKÇA

"AB Akdeniz'de Operasyona Başlıyor",www.amerikaninsesi.com/content/ab-akdenizde-operasyona-basliyor/2832785.html", 22 Haziran 2015.

"AB, Mısır'a silah sevkiyatını durdurma kararı aldı", t24.com.tr/haber/ab-misira-silah-sevkiyatini-durdurma-karari-aldi,237554, 21 ağustos 2013; EU suspends arms sales to Egypt over crackdown, www.bbc.com/news/world-europe-2378268521 Ağustos 2013..

"Avrupa-Akdeniz Ortaklığına Bakış", *Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği*, Mart, 1999, www.deltur.cec.eu.int.

"Akdeniz için Birlik (AİB)", http://www.mfa.gov.tr/avrupa-akdeniz-sureci-_euromed_barcelona-process_-.tr.mfa, 20.11.2011.

Avrupa Birliği Komisyonu Web Sitesi: www. europa.eu.int/comm/externa l_relations/euromed/

Balfour Rosa (2012), "Changes and Continuities in EU Mediterranean Relations after the Arab Spring" in S. Biscop, R. Balfour, M. Emerson (eds.), *An Arab Springboard for EU Foreign Policy?,* Egmont Paper 54, Royal Institute for International Relations, Gent: Academia Press.

Behr, Timo ve Ruth Hanau Santini(2007), "Comment: Sarkozy's Mediterranean Union plans whould worry". *EUobserver***,** 12 November.

Behr, Timo, "The Institutional Framework of the Union for the Mediterranean: Analysis and Suggestions", *Finnish Institute of International Affairs***,** http://www.iemed.org/publicacions/detalls/monografia9/7.pdf, s. 4

Borrell, Josep, Yes, the Barcelona Process was "mission impossible", but the EU can learn from that", *EuropesWorld*. 29 October 2010

Biçer, Savaş(2003), "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Barselona Süreci", *Dünden Bugüne Avrupa Birliği* içinde, Beril Dedeoğlu (der.), Boyut Yayınları, İstanbul, ss. 397-419

"Denizler, 2015'te sığınmacı mezarlığına döndü", www.trthaber.com/ haber/dunya/denizler-2015te-siginmaci-mezarligina-dondu-227315.html, 5 Ocak 2016.

"Egypt agrees to buy warships built for Russia from France", www.bbc.com/news/world-europe-34335224, 23 Eylül 2015.

"Euro-Mediterranean Partnership/Barcelona Process", *European Commission Web Site***:** www.europa.eu.int/comm/world

"Europe and the Mediterranean:Towards a Closer Partnership", *European Commission,* Belgium, 2003, www.europa.eu.int/comm/world

"Final Statement (of the Marseille Meeting of the Avro Mediterranean Minister of Foreign Affairs)". 3- 4 November 2008. s. 8-21.

"France sells 24 fighter jets to Egypt after years of export", *The Middle East Eye*, 17 Şubat 2015.

Grant, Charles, *A New Neighbourhood Policy for the EU*, Policy Brief, London: Centre for European Reform, 2011.

Holm, Carl, "Sparks Expected to Fly Whoever Becomes France's President", *Deutsche Welle*, 21.10.2011.

http://www.kobinet.org.tr/kosgebabm/ab/002a.html

"Joint Declaration of the Paris Summit for the Mediterranean", Paris, 13 July 2008.

Karauçak Oğuz, Şebnem(1991), "Avrupa Topluluğu'nun Akdeniz Politikası" *İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları,* Yayın No: 100, İstanbul.

Karluk, Rıdvan(2003), *Avrupa Birliği ve Türkiye***,** Beta Yayınları, Yedinci Baskı, İstanbul.

Kausch, Kristina ve Youngs, Richard (2009), "The End of the 'Euro-Mediterranean Vision'", *International Affairs*, cilt. 85, Volume. 5, s. 963-975

Keller, Caroline, "Slovenia critises French Mediterranean Union Proposal, *EUobserver*, 17 January 2008.

Kınacıoğlu, Müge (2015), "Eski Şarap Yeni Şişe?: Bölgedeki Son Gelişmeler Işığında AB Diş Politikasında Akdeniz Havzası ve Ortadoğu", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt. 33, Sayı.

Kutlu, Melahat, "Avrupa ve Akdeniz Ortaklığı", *İKV Dergisi***,** No: 134, 1997

Mahony, Honor, "Merkel criticises Sarkozy's Mediterranean Union plans", *EUobserver*, 6 December 2007

Malara, Pietro**,** *Euromed Union for the Mediterranean***,** Rome- National Institute of Health EpiSouth Conference, 21-23 April 2010.

Martin, Ivan ve diğerleri(2010), *20+10:30 Proposals to Develop Genuine Social Dimension in the Euro-Mediterranean Partnership***,** FES Mediterranean Dialogue**.**

"Mediterranean Unions Vision and Politics", St Anthony's College, 6-7 June 2008.

Mert, Zuhal(2004), "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Türkiye'nin Yaklaşımı: Doğu Akdeniz'in Jeostratejik Anlamının AB, ABD ve Türkiye Tarafından Tanımlanması", *Stratejik Öngörü Dergisi***,** Sayı: 3, Sonbahar, ss. 119-129

"Migrant crisis: Migration to Europe explained in graphics", www.bbc.com/news/world-europe-34131911, 28 Ocak 2016.

Pace, Michelle(2002), "The Ugly Duckling of Europe: The Mediterranean in the Foreign Policy of the European Union", *Journal of European Area Studies***,** Vol: 10, No: 2, pp. 189-209

Pardo, Sharon, Lior, Zemer(2005), "Towards a New Euro-Mediterranean Neighbourhood Space", *European Foreign Affairs Review***,** Vol.10, pp.39-77

"Partial setback for Barcelona summit" *Magharebia*. 20.10. 2010

Paydak, Selda, "Akdeniz'de Barış Refah ve İstikrara Yatırım: Avrupa-Akdeniz Ortaklığı", *Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği* Yayınları, t.y

Schumacher, Toblas(2001), "The Mediterranean as a New Foreign Policy Challenge? Sweden and the Barcelona Process", *Mediterranean Politics* , Vol. 6, No: 3, Autumn.

"Secretariat of the Union for the Mediterranean" http://www.europarl.europa.eu/meet-docs/2009_2014/documents/dmed/dv/5_secretari/5_secretariat.pdf, 06.10.2010

Sharon Pardo ve Zemer Lior, "Towards a New Euro-Mediterranean Neighbourhood Space", *European Foreign Affairs Review***,** Vol.10, 2005, p. 40.

"Statutes Of The Secretariat Of The Union For The Mediterranean", *Office of the Secretary General,* http://www.ufmsecretariat.org/en/wp-content/uploads/ 2010/12/Statutes-UfMS.pdf, s. 2-3, 12.12.2011.

"The Barcelona Process, Five Years on 1995-2000", *European Commission***,** Italy, 2000, www. europa.eu.int/comm/world

"The Barcelona Process: The Europe-Mediterranean Partnership 2001 Review", *European Commission,* Belgium, 2002, www.europa.eu .int/comm/ world

Torreblanca, José Ignacio(2012), "Tunisia is a Strategic Opportunity for the EU", *European Council on Foreign Relations*, 21.01.2012, http://ecfr.eu/blog/entry/tunisia_is_a_strategic_opportunity_for_the_eu, (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2016).

Ülger, İrfan Kaya(2003), Avrupa Birliği El Kitabı (Kavramlar, Kurumlar, Kişiler), Seçkin Yayınları, Ankara.

Vojna, Beata(2008), "9. The Euro-Mediterranean Partnership and Turkey", (Der.) Mustafa Kibaroğlu, *Turkey's Neighborhood***,** Foreign Policy Institute, Ankara, 253-254.

Xliv, Thimun, Research Report Booklet 1st Genereral Assembly Disarmament and International Security, 22-27 January 2012.

Zweiri, Mahjoob ve Nicola Pantaleo(2008), "will the Uion fort he Mediterranean Learn from the Barcelona Process", *Research Institute for European and American Studies*.

HARİTA 3
Nabucco ve Güney Akım Projesi

Kaynak: http://www.virahaber.com/haber/nabuccoda-tarihi-imzalar-atiliyor--11064.htm (18.04.2011)

KAYNAKÇA

Averre Derek (2005), "Russia and the European Union: Convergence or Divergence?", *European Security*, Cilt: 14, Sayı: 2, Haziran, ss.175–202.

Beehner Lionel (2007), "Russia's Energy Disputes", *Council on Foreign Relations,*3 Ocak, http://www.cfr.org/publication/12327/#7.

Bilgin Mert (2005), *Avrasya Enerji Savaşları*, İstanbul: IQ Kültür Yayıncılık.

Boose Wade (2004), "NATO Expands, Russia Grumbles", *Arms Control Association*, http://www.armscontrol.org/act/2004_05/NATO.

Bordonaro Frederico (2005), "The Poland-Belarus Controversy and the Battle for Eastern Europe", *PINR*, 08 Ağustos, http://www.pinr. com/ report. php? ac =view_report&report_id=342 .

Budberg Alexander (2005), "The Great Watershed Year, *Russia in Global Affairs*, Cilt: 3, Sayı: 1, Ocak/Mart, ss. 82–90.

Carr Fergus ve Flenley Paul (1999), "NATO and the Russian Federation in the New Europe: the Founding Act on Mutual Relations", *Journal of Communist Studies and Transition Politics,* Cilt: 15, Sayı: 2, Haziran, ss. 88–110.

Church J. George, Donnelly, B. Sally ve Simmons, M. Ann. "Next, a Cold Peace?", *Time,* 19 Aralık 1994, http://www.time.com/time/ magazine/article/ 0, 9171,982016-1,00. html.

Cohen Ariel (2007), "Europe's Strategic Dependence on Russia's Energy", *The Heritage Foundation*, 05 Kasım 2007, http://www.heritage .org/Research/ Europe/bg2083.cfm.

Cox Michael (1994), "The Necessary Partnership? The Clinton Presidency and Post-Soviet Russia", *International Affairs,* Cilt: 70, Sayı: 4, Ekim, ss. 635–658.

Cummings N. Sally (2001), "Happier Bedfellows? Russia and Central Asia under Putin" *Assian Affairs,* Cilt:2, Sayı: 2, Haziran 2001, ss. 146–227

Çağrı Erhan (2003), "ABD'nin Orta Asya Politikası ve 11 Eylül Sonrası Yeni Açılımları", *Stradigma*, Ekim, s. 9. http://www.stradigma. com/turkce/kasim 2003/vizyon_sayi_10.pdf.

Dağı Zeynep (2002), *Rusya'nın Dönüşümü: Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika,* İstanbul: Boyut Kitapları.

Dugin Aleksandr (2010), *Rus Jeopolitiği-Avrasyacı Yaklaşım,* Çev. Vügar İmanov, İstanbul: Küre Yayınları.

Fierke M. K. ve Wiener Antje (1999), "Constructing Institutional Interests: EU and NATO Enlargement", *Journal of European Public Policy*, Cilt: 6, Sayı: 5, Aralık, ss. 721–742.

Flemming Splidsboel-Hansen (2002), "Past and Future Meeting: Alexandr Gorchakov and Russian Foreign Policy", *Euro-Asian Studies,* Cilt:54, Sayı: 3, Mayıs, ss.377–396.

Freedman O. Robert (2000), "Russian-Iranian Relations in the 1990's", *Middle East Review of International Affairs*, Cilt: 4, Sayı: 2, Haziran, ss. 64–79.

Forsberg Tuomas (2005), "Russia's Relationship with NATO: a Qualitative Change or Old Wine in New Bottle?", *Journal of Communist Studies and Transition Politics,* Cilt: 21, Sayı:3, Eylül, ss.332–353.

Ganske Christian (2003), "The Impact of Putin's Regional Policy on the Political Economy or Partial Ekonomic Reform in Russia's Regions", *Weltpolitik*, Kasım, s.39, http://www.weltpolitik.texte/russland/ganske.pdf.

Grant Charles ve Barysch Katinka (2002), "The EU-Russia Energy Dialogue", *Center for European Reform*, http://www.cer.org.uk/pdf/ briefing _eu_ russia .pdf.

Goldgeier M. James ve McFaul Michael (2003), *Power and Purpose: U.S. Policy toward Russia after the Cold War,* Washington: Brookings Institution Press.

Holtom Paul (2005), "The Kaliningrad Test in Russian-EU Relations", *Perspectives on European Politics and Society*, Cilt: 6, Sayı: 1, Mayıs, ss. 31–54.

Huskey Eugene (1996), "Demokracy and Institutinal Design in Russia", *Demokratizatsiya*, Cilt: 4, Sayı:4, Güz, ss. 453–473.

Kagarlitsy Boris (2007), *Çevrenin İmparatorluğu: Rusya ve Dünya Sistemi,* Çev. Esin Soğancılar, Ankara: Phoenix Yayınevi.

Kara Sinem (2011), "Rusya-AB Enerji Diyaloğu", *Tusam* http://www. tusam.net/makaler.asp?id=609&sayfa=26,14 Kasım.

Kayhan Karaca (2015), "AB-Rusya İlişkileri Kırılma Eşiğinde", *Deutsche Welle,* 11 Haziran,http://www.dw.com/tr/ab-rusya-ili%C5%9Fkileri-k%C4 % B1r%C4%B1lma-e%C5%9Fi%C4%9Finde/a-18511597.

Kamalov Ilyas (2006), "Rusya'nın Enerji Zaferi ve Siyasi Mağlubiyeti", *ASAM*, 4 Ocak, http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp ?ID=1835&kat1 =42 &kat2 .

Kashchavtsev Vladilen (2004), "Russian-Italian Oil and Gas Cooperation: Past, Present and Future, *Oil of Russia,* No.2. http://www.oilru.com/or/16/194/ .Khripunov Igor ve Matthews, M. Mary (1996), "Russia's Oil and Gas Interest Group and It's Foreign Policy Agenda", *Problems of Post-Communism*, Cilt: 43, Sayı: 3, Mayıs/ Haziran, http://ebscohost.com/ehost/detail?vid=4&hid=7 &sid=3c719259-486.

Kolchin Sergei (2006), "Why Russia Refuses to Ratify Energy Charter", 07/04/ http://www.bilkent.edu.tr/~crs/energycharter.htm .

Krylov, Sergei (2002). "Germany: Main Economic Partner", *International Affairs (Moscow),* Cilt: 48, Sayı: 5, ss.55–57.

Kuzio Taras (2004), "Poland Plays Strategic Role in Ukraine's Orange Revolution", *Eurasia Daily Monitor*, Cilt: 1, Sayı: 144, 09 Aralık, http://www.jamestown.org/single/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=27278.

Marantz Paul (1997), "Russian Foreign Policy During Yeltsin's Second Term", *Communist and Post Communist- Studies,* Cilt: 30, Sayı: 4, Aralık, ss. 345–351.

Mauring Liina ve Schaer, Daniel (2006), "The Effects of the Russian Energy Sector on the Security of the Baltic States", *Baltic Security and Defense Review*, Sayı: 8, ss.66–80.

McFaul Michael (1999),"Authoritarian and Democratic Responses to the Financial Meltdown in Russia", *Problems of Post-Communism*, Cilt: 46, Sayı: 4, Temmuz/Ağustos, ss. 22–32.

McFaul, Michael (1999), "Lessons from Russia's Protracted Transition from Communist Rule", *Political Science Quartely*, Cilt:114, Sayı: 1, Bahar, ss. 103–130.

Moroz Oleg (2012), Горбачев и Ельцин: кто прав?(Gorbaçev i Yelsin: Kto Prav), http://www.yeltsin.ru/archive/news/detail.php?ID=4997, 21.12.

Orlov A. Vladimir ve Vinnikov Alexander (2005), "The Great Guessing Game: Russia and the Iranian Nuclear Issue", *The Washington Quarterly,* Cilt: 28, Sayı: 2, Bahar, ss.49–66.

Öztürk O. Metin (2001), *Rusya Federasyonu Askeri Doktrini,* Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Papava Vladimir (2006), "The Political Economy of Georgia's Rose Revolution", *Orbis,* Cilt: 30, Sayı: 4, Güz, ss. 657–667.

Piebalgs Andris (2009), *Avrupa Birliği'nin Enerji Stratejileri.* Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları Uluslararası Sempozyumu, 28–29 Nisan 2009. İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yayını, ss.113–122.

Pigman A. Geoffrey (2004), "The New Aerospace Diplomacy: Reconstructing Post-Cold War US-Russian Economic Relations", *Diplomacy and Statecraft*, Cilt: 15, Sayı: 4, Aralık, ss. 683- 723.

Primakov Yevgeni (2010), *Rusyasız Dünya,* Çev. Aijan Esenkanova, İstanbul: Timaş Yayınları.

Pursiainen Christer (2006), "The Ambiguity of the Common European

Economic Space: a Strenght or a Weakness?", *Russian-European Centre for Economic Policy*,http://www.recep.ru/en/group-eurf =1090829218&archive.

Purtaş Fırat (2007), "Rusya'ya ve Rus Dış Politikasına Panoramik Bir Bakış", *Stratejik Analiz,* Sayı: 84, Nisan, ss. 22–30.

Rahr Aleksander (2007), "Germany and Russia: a Special Relationship?",

The Washington Quarterly, Cilt: 30, Sayı: 2, Bahar, ss. 137–145.

Reynolds Paul (2003), "Oil and Gas Grease Putin's Visit", *BBC News,*

http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3018268.stm.

Schwarz Peter (2001), "German-Russian Summit in St.Petersburg: Big Expectations, Little Achieved", 14 Nisan, http://www.wsws.org/articles/ 2001 / apr2001/germ-a14.shtml

Shevtsova Lilia (2008), "Think Again: Vladimir Putin", *Foreign Policy*, Sayı: 164, Ocak/Şubat, ss.34–40.

Star Felix Richard (2000), "Russia Reenters World Politics", *Mediterranean Quarterly.* Cilt: 11, Sayı: 4, Güz, ss.23–39.

Tezkan Yılmaz (2001), *Kadim Dostumuz Yeni Rusya.* İstanbul: Ülke Kitapları.

Tretiakov Vitalii (2002), "Putin's Pragmatic Foreign Policy", *International Foreign Affairs(Moskow),* Cilt:48, Sayı: 3, ss. 17–22.

Wallander A. Celeste (2007), "Russian Transimperialism and Its Implications", *The Washington Quarterly*, Cilt: 30, Sayı: 2, Bahar, ss.107–122.

Walt M. Stephen (2000), "Two Cheers for Clinton's Foreign Policy", *Foreign Affairs*, Cilt: 79, Sayı: 2, Mart/Nisan, ss.63–79.

Yapıcı Utku (2008), "Gürcistan Savaşı: Öncesi ve Sonrası", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt: 63, Sayı: 3, Temmuz/Eylül, ss.185–190.

Yapıcı İ. Merve (2010), *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler.* Ankara: USAK Yayınları.

İnternet Kaynakları

"AB'den Rusya'nın Kararına Tepki", *Euractiv*, 27 Ağustos 2008, http://www.euractiv.com.tr/genisleme-ve-komsular/article/abden-rusyanin-kararina-tepki.

"Bulgaristan Güney Akım Projesine Giriyor", *CNN Türk*, 18 Ocak 2008, http://www.cnnturk.com/EKONOMİ/DÜNYA/haber_detay.asp?PID=39&haberID=420804 .

"Bulgaristan Güney Akım Projesine Giriyor", *CNN Türk*, 18 Ocak 2008, http://www.cnnturk.com/EKONOMİ/DÜNYA/haber_detay.asp?PID=39&haberID=420804.

EU-Russia Summit, Brussels, 11 November 2002, Press Release,

http://europe.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/02/228&format.

"Nabucco Önemini Yitiriyor mu?", *Milliyet,* 16 Temmuz 2007,

http://www.milliyet.com.tr/2007/07/16/sonsiy 29.asp .

"Nabucco Bitti Azeri Gazı TAP'tan Akacak", 28.06.2013, http: //www. milliy et.com.tr/nabucco-bitti-azeri-gazi-tap-tan/ekonomi/detay/ 17 29010 /defau lt. htm,

Özalp, Güven, "AB-nin-Rusya-Zarari-Tam-21-Milyar-Euro, 9 Şubat 2015. http://www.hurriyet.com.tr/ab-nin-rusya-zarari-tam-21-milyar-euro-28160609,

"Poland Calls Baltic Gas Pipeline Russian-Germany Conspiracy", *Alexander's Gas and Oil Connections,* 17 Ağustos 2005, http://www.gasandoil.com/ goc/ news/nte53362.htm .

"Putin de Avrupa da Eteklerindeki Taşları Döktü", *Radikal,* 19 Mayıs 2007,

http://radikal.com.tr/haber.php?haberno=221668 .

Russian Middle Term Strategy towards the EU (2000-2010)", The European Commision's Delegation to Russia, http://www.delrus.ec.europa.eu / en /p_ 245.htm.

Rus-Alman Doğal Gaz Diplomasisi", *BBC Turkish*, 8 Eylül 2005,

http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/study/2005/09/050908_russia_germany.shtml.

"Rusya-AB Ticaretine İlişkin Veriler" (DG Trade Statistics, 17-Mar–11)

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf.

Rusya AKKA'yı Askıya Aldı", *BBC Turkish*, 12 Aralık 2007, http: //www. bbc.co.uk/turkish/europe/story/2007/12/0712 12_akka.shtml .

"Russia's Economy under Vladimir Putin: Achievements and Failure", *RIA Novosti*, 01 Mart 2008, http://www.en.rian.ru/analysis/20080301/100381963 /.html.

"Rusya-Suudi-Arabistan-ve-Avrupa-Enerji-Ücgeninde-Turkiye",1 Şubat 2016, http://www.tenva.org/2015-rusya-suudi-arabistan-ve-avrupa-enerji-ucgeninde-turkiye/.

"Rusya'nın Milyarlarca Dolarlık Projeleri Tehlikede", *Milliyet,* 24. 12. 2015, http://www.milliyet.com.tr/rusya-nin milyarlarcadolarlik/ekonomi/detay/ 216 8 927/default.htm.

"Sancılı AB-Rusya Zirvesi", *BBC Turkish*, 18 Mayıs 2007, http://www.bbc.co.uk./turkish/europe/story/2007/05/070518_russia_eu.shtml .

Zirve Sonuç Bildirgesi, 31 Mayıs 2003, St. Petersburg, http://www. delrus . eceuropa.eu/en/p_234.htm.

politikalarıyla bağlantılı olduğu halde AB'nin tercihinin de belirgin olduğu söylenemez. Özellikle kara Avrupası, NATO üzerinden ABD etkinliğinin Avrupa ve yakın bölgede daha fazla yerleşmesine sıcak bakmamaktadır.

KAYNAKLAR

Abıkeyeva Baktigül, "Türkistan: Çin-Kırgızistan İşbirliğinin TRACECA Porjesi'ne Katkısı", http://www.avsam.org/haftalikanaliz/19-23_04_2004/main.htm.

Basic Multilateral Agreement on International Transport for Development of the Europe-the Caucasus-Asia Corridor", Article 8: Inter-Governmental Comission, http://igc.traceca-org.org/english/whatis.html.

Canbolat, İbrahim S. (2002), Avrupa Birliği*, Uluslarüstü Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi*, İstanbul, Alfa.

Demir Ali Faik (2000), *Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya*, İstanbul, Bağlam, 2003.

Gürcistan Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri, DEİK Raporu.

http://igc.traceca-org.org/english/whatis.html

http://www.traceca-org.org/en/traceca/basic-documents/, (2012–01–01).

Hüseynov Fuat, "Avrupa Birliği – BDT Ülkeleri İlişkilerinin Hukuki Çerçevesi", *AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2001, ss.247–288; http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/290/2638.pdf, (28.12.2011).

Inter-Governmental Comission", http://www.traceca-org.org/en/traceca/intergovernmental-commission/ , (2012-01-07).

Karabulut Bilal(2011), "Helsinki'den Astana'ya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT): AGİT'in Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme", *Gazi Akademik Bakış*, C.4, S.8, ss.69–93.

Technical Assistance",http://www.traceca-org.org/en/technical-assistance/,(2012-01-01).

The Baku Declaration", http://www.traceca-org.org/en/home/, (2012-01-07).

Ülger İrfan Kaya (2003), *Avrupa Birliği El Kitabı, Kavramlar, Kurumlar, Kişiler*, Ankara, Seçkin.

Yalçınkaya Alaeddin (2006), *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler: Etnik Düğümden Küresel Kördüğüme*, Ankara, Lalezar Kitabevi.

ABD'nin baskısı doğrultusun da, istemeyerek de olsa AB bölge politikalarına müdahale etmeye başlamış ve Romanya, Bulgaristan ve Slovenya'yı Birliğe tam üye olarak kabul etmiştir. Bunun yanında AB Hırvatistan ile üye adayı olarak müzakereleri başlatmıştır. Diğer Balkan ülkelerinde İstikrarın sağlanması için AB üyeliğini bu ülkelerde bir teşvik maksatlı kullanarak bu ülkelerde de sıkı ilişkiler ve bağlar kurmaya çalışmaktadır.

Kosova konusunda ise AB Ahtisaari Planı çerçevesinde hareket etmektedir[28]. 2008 yılında AB, Kosova'da EULEX Misyonunu kurarak başta kolluk ve adli sistem olmak üzere ülkenin işleyen bir idari ve adli yapıya kavuşması için destek olmaya başlamıştır. Bu amaçla 3 binin üstünde uluslararası personel-ki bunların arasında AB ülkelerinin yanı sıra Türkiye, ABD ve Kanada'dan da görevliler bulunmaktadır- Kosova'da görev yapmaktadır. AB, sorunun Sırbistan ve Kosova açısından çözülmesinde AB üyelik kartını da elinde tutmaktadır[29]. Bu durma ise Sırbistan Uluslararası hukuka aykırı gerekçesiyle tepki göstermiştir. Sırbistan'da yaşanan olumlu gelişmeler, yakın bir zamanda bu ülkenin AB'ye üye olması hesaplanmaktadır. AB'nin bölgede uyguladığı teşvik politikaları işe yaramış ve AB genişleme süreci altında bölgenin adını Güney Doğu Avrupa olarak değiştirmiş ve bölgeyi Avrupa'nın bir parçası olarak görmektedir. AB izlediği bu dış politika ile Karadeniz'e sahildar olmakla kalmamış, aynı zamanda AB bölgede bugüne kadar girmediği sorumluluk altına girmiş bulunmaktadır.

AB'nin bölgede uyguladığı politikası, demokrasinin gelişmesi, ekonomik gelişim ve bölgesel yardımlaşmanın gelişmesi üzerinedir. Bu açıdan, "İstikrar Paktı" Avrupa'nın Balkan ülkelerine demir atmasını ve AB'nin birleşme sürecinde baş aktör olmasını sağlamaktadır

KAYNAKÇA

Balkanların Dünü, Bugünü, Yarını, İstanbul: , Hak Yay, 1993.

Bulletin of the EU, Selanik Zirve Sonuç Bildirgesi, , No: 06/2003.

Doğan Naci, **"**Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO'nun Rolü ve Türkiye'nin Stratejik Konumu", http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/ (Erişim Tarihi: 12.02.2012).

Crnika Osman(2007), AB Genişleme Sürecinde Batı Balkan Ülkeleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

[28] Ahtisaari Planı; Eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Martin Ahtisaari tarafından hazırlanan bir plandır. Bu plan Kosova'nın aşamalı olarak nasıl bağımsız olabileceği hakkında bilgi vermektedir. Bu plan Kosova'nın belli bir süre uluslararası gözetim altında kalmak şartıyla bağımsızlığını öngören plandır.

[29] Ömer Ersoy, "Bağımsız Kosova 3 Yaşında",http://www.sde.org.tr/tr/haberler/1385/bagimsiz-kosova-3-yasinda.aspx,(Erişim Tarihi: 11.02.2012).

Friis L. ve Murphy(2000), A. "Turbo şarjlı müzakereler, AB ve Güney Doğu Avrupa için İstikrar Paktı" *Avrupa Kamu Politikası Dergisi*, Vol. 7 No. 5, ss.767–786.

İhsan Gürkan(1997), Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar ve Türkiye, Geçmişin Işığında Geleceğe Bakış, *Balkanlar, İstanbul,* İstanbul: *Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yay.*

İnalcık Halil(2000), "Mirasın anlamı: Osmanlı Örneği*"*, Ed. Carl Brown, *İmparatorluk Mirası Balkanlarda ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*, İstanbul.

Karluk Rıdvan(2011), *Avrupa Birliği, Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları*, İstanbul: Beta Yay.

Koloğlu Orhan(1993), *Osmanlı Döneminde Balkanlar (1391–1918), Balkanlar*, İstanbul: OBIV Yayınları.

Kostanick Huey Louis (1972), "Balkan Demographic trends and population heartlands", ed. Henrik Birnbaum and Sperus Urgonis**,** *Aspects of the Balkans Continuity and change*, Paris: Mouton Pres.

Kut Şule (1998), "Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: 1990- 1993", Ed: Faruk Sönmezoğlu, *Türk Dış Politikasının Analizi,* İstanbul: Der Yayınları, ss.321–344.

Kaya Ülger İrfan, Ortadoğu Sorunu ve "Yugoslavya'nın Dağılmasının Avrupa Dış Politikası Çerçevesinde Analizi, http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003, (Erişim Tarihi: 11.01.2012).

Mey Holger M.,(1993),"Germany, NATO and the War in the Former Yugoslavia, "*Comparative Strategy*, Vol. 12, No. 2, ss. 239-245.

Messas Kostas G. (1997), "Failure in Former Yugoslavia: Hard Lessons for the European Union," Ed: Constantine P. Donopokilos and Kostas G. Messas, *Crises in the Balkans* West, Colorado: view Press.

Ömer Ersoy, "Bağımsız Kosova 3 Yaşında ",http://www.sde.org.tr/tr/haberler/1385*, Erişim Tarihi: 11.02.2012).*

Özlem Kader, Balkanlarda AB Dönemi mi? http://www.turansam.org/makale.php(Erişim Tarihi: 03.03.2012).

Şahin Köksal(1997), "Türkiye ve Balkanlar; Jeopolitik bir Analiz", Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi, Balkanlardan 21. Yüzyılı Okumak, Geçmişin İzinden Geleceğe, 30.05- 06.06.2010.

Şeybak Arzu(2006), Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkilerinde Güvenlik Olgusu ve Karşılıklı Çıkarlar, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bursa.

Yıldız Ahmet(2006), Türkiye'nin Balkanlarda Etkin Bir Politika İzlemesinin Avrupa Birliği İle Olan ilişkilerine Etkileri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

1990'lı yılların başında Yugoslav Cumhuriyetleri'nin bağımsızlık ilanı ile birlikte bir savaş alanına dönen Balkanlar coğrafyasında en son bağımsızlığını ilan ederek uluslararası camiaya eklemlenmeye çalışan Kosova kanlı çatışmalarla bezenmiş karmaşık siyasî tarih geçmişinden uzaklaşarak uluslararası ilişkilerin egemen eşit bir unsuru ve Avrupa Birliği ile bütünleşme gayreti gösteren bir yapı olarak yoluna devam etmeye çalışmaktadır. Kosova toprakları üzerinde kurulan EULEX Misyonu ve AB Özel Temsilciği gibi birimler aracılığıyla Kosova ile ilgili olması muhtemel tüm gelişmelere müdahil olma ve bunun yanında Kosova'nın geleceğinin inşa edilmesi ile ilgili tüm faaliyetlerin de içinde yer alma gayreti gösteren AB ise, Avrupa anakarası üzerinde egemen kılmaya çalıştığı ekonomik, politik, hukukî ve insanî değerler çerçevesinde Kosova'ya yönelik önceki dönemlere nazaran son derece aktif bir tutum sergileyerek bir anlamda Kosova yönetiminin bu yöndeki tutumunu destekler mahiyette bir politika geliştirmektedir. Bu yüzden 20.yy.dan 21.yy'a kadar uzanan bir sorun haline gelen Kosova'nın geleceğine dair gelişmeler içinde AB'nin çok büyük bir yer işgal edeceği yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

AB Kosova Ofisi Resmî İnternet Sitesi, http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo /about_us/welcome/index_en.htm, Erişim:30.01.2016

Alpkaya Gökçen, 'NATO Müdahalesi Üzerine' Tartışma Metinleri 15, Haziran 1999, http://politics.ankara.edu.tr/~alpkaya/kosova.htm.

Altunya Eylem (2003), ''The Kosovo Crisis and Turkey'', Ekonomik ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Avrupa Komisyonu Resmî İnternet Sitesi, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5928_en.htm, Erişim : 31.01.2016

Babuna Aydın (1997), ''Kosova Sorunu Üzerine'', *Dış Politika Dergisi*, Cilt:8, No:1–2, ss.3–25.

Bieber Florian (2011), '' Building Impossible States? State-Building Strategies and EU Membership in the Western Balkans'', *Europe-Asia Studies*, Vol: 63, No: 10, s.1783-1802

Bozbora Nuray (2005), ''Kosova'da Uluslararası Yönetimin Kurulması ve Yeni Belirsizlikler', *Avrasya Dosyası*, Cilt:11, Sayı:2, ss.282–316.

Coşkun Birgül Demirtaş (2004), ''Kosova: Hortlayan Etnik Nefret'', , Zaman Gazetesi, 27 Mart 2004.

Crampton R. J. (2007), *İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Balkanlar*, Çeviren: Emel Kurt, İstanbul: Yayın Odası Yayıncılık.

Çakır M. Faruk ve Emiroğlu Hüseyin (2007), ''Kosova Devlet Olma Yolunda: Sırbistan Nerelerde Hata Yaptı?'', *Global Strateji Dergisi*, Yıl:3, Sayı:10, ss.142–149.

Demir Mihriban; ''Kosova Sorunu ve Nihai Statüsüne İlişkin Yaklaşımlar'' http://www. usakgundem.com/makale.php?id=304.

Emiroğlu Hüseyin (2007), ''Kosova'nın Statüsü Sorunu ve Çözüm Olasılıkları'', *Global Strateji Dergisi*, Yıl:2, Sayı:8, ss.64–81.

''International Recognitions of the Republic of Kosovo'', Kosova Dış İşleri Bakanlığı Resmi İnter-

net Sitesi, http://www.mfa-ks.net/?page=2,224, Erişim : 30.01.2016

Ker-Lindsay, James; Economides, Spyros; ''Standards Before Status Before Accession: Kosovo's EU Perspective'', *Journal of Balkan and Near Eastern Studies,* Vol:14, No:1, March 2012, ss.77–92

Kut Şule (1998), ''Kosova: Milliyetçiliğin Kördüğümü'', *Foreign Policy*, Yıl:1, Sayı:3, ss.53–64.

Küpeli Yusuf (2000), *Tarihin İzinde Balkanlar ve ABD*, Ankara: Öncü Kitap.

Olcay H. Bülent (2000), ''Kosova: Nereden Nereye'', *Avrasya Etütleri*, ss.13–20.

Öcal Mehmet ve Çelenk Ayşe Aslıhan (2010), ''Making of a New State in The Balkans: Kosovo'', *Insight Turkey*, Vol:12, No:4, ss.167–183.

Perritt Henry H. (2005), 'Final Status for Kosovo', Symposium Final Status For Kosovo: Untying The Gordian Knot, *Chicago Kent Law-Review*, Vol:80/3, 2005

Pınartaş Ayşe (2003), ''Çok Bilinmeyenli Balkan Denkleminde Kosova'', Yeni Yaklaşım Dergisi, Yıl:2, Sayı:2.

Poulton, Hugh (1993), *Balkanlar Çatışan Azınlıklar Çatışan Devletler*, Çev: Yavuz Alagon, Sarmal Yayınları.

Sela Ylber ve Shabani Lirim (2011), ''The European Union Politics in the Western Balkans'', *The Western Balkans Policy Review,* Vol:1, Issue:2, ss.23–38.

Shepherd Alistair J. K. (2009), ''A Milestone in the History of EU: Kosovo and EU's International Role''*, International Affairs*, 85,3., ss.513-530.

Smith M. A.(1999), ''Kosovo: Background and Chronology'', *Conflict Studies Research Centr*e, April 1999.

Schwegmann Christoph, ''The Contact Group and Its Impact on The European Institutional Structure'', The Instıtute For Security Studies Western European Union, http://www.iss-eu.org/occasion/occ16.pdf, June 2000.

Taşdemir, Fatma, Yürür, Pınar (1999), ''Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme'', *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:3, Kış 1999, ss.135–152.

''The Western Balkans and the EU: The Hour of Europe'', Edited by Jacques Rupnik, European Union Institute for Security Studies, Chaillot Papers, June 2011.

Türbedar Erhan (2005), "Kosova Nereye Gidiyor?", *Stratejik Analiz Dergisi*, Mayıs 2005, s.43–50.

Türbedar Erhan (2006), ''Kosova'ya Kimin Adaleti'', *Stratejik Analiz Dergisi*, Mart 2006, s.10–11.

Türbedar Erhan (2007) ''Kosova'ya Bağımsızlık, Bosna'ya Belirsizlik'', *Stratejik Analiz Dergisi*, Mart 2007, ss.71–78.

Türbedar Erhan (2007), ''Kosova Düğümü Çözülüyor mu?'', Stratejik Analiz Dergisi, Eylül 2007, ss.48–56.

Türkoğlu Emir (2001), "Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği'', *Balkan Diplomasisi*, Derleyenler: Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, ss.103–130.

Türkoğlu Emir (2000), ''Seçimlerin Ardından Yugoslavya'da Demokrasi, Balkanlarda İstikrar Umudu'', *Stratejik Analiz Dergisi*, Cilt:1, Sayı:6, Ekim 2000, ss.19–32

Uzgel İlhan (2002), ''Bağlantısızlıktan Yalnızlığa Yugoslavya'da Milliyetçilik ve Dış Politika'', Türkiye'nin Komşuları, Der: Mustafa Türkeş, İlhan Uzgel, İmge Kitabevi, ss.117–170.

Ülger İrfan Kaya (1998), ''Sırplara Göre Kosova Sorunu'', *Avrasya Dosyası*, Cilt:4, Sayı:1–2, ss.162–164.

Ünal, Hasan (1998) ''Balkanlar'da Geniş Arnavut Meselesi ve Türkiye'', Avrasya Dosyası, Cilt:4, Sayı:1–2, ss.131–149.

''Western Balkans Policy Review 2010'', Ed: Janusz Bugajski, Center for Strategic and International Studies (CSIS), September 2010.

''What is Eulex'', EULEX Misyonu Resmi Sitesi, http://www.eulex-kosovo.eu/en/info/whatisEulex.php, Erişim: 15.03.2012.

Yerasimos Stefanos (1994), Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu, Çeviren: Şirin Tekeli, İletişim Yayınları.

Yılmaz Türel (1993), ''Yugoslavya'daki Gelişmeler'', Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:9, Sayı:2.

Yürür Pınar (1999), Geçmişten Günümüze Kosova Sorunu, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

İnternet

http://ec.europa.eu.

http://www.assembly-kosova.org.

http://www.ico-kos.org.

http://www.eulex-kosovo.eu.

http://eeas.europa.eu

http://www.mfa-ks.net

http://www.crisisgroup.org.

http://www.kipred. org

http://www.usakgundem.com.

http://www.iss-eu.org.

http://politics.ankara.edu.tr.

http://www.thesis.bilkent.edu.tr.

http://www.prizrenliler.org.

http://kosova.ihh.org.tr.

kalar nedeniyle farklılıklar cereyan etmiştir. Filistin sorununa yönelik düzenlemeye Madrit barış konferansında her iki taraf da katılmıştır; fakat Orta Doğuya yönelik dış politika arasındaki farklılıklar Filistin sorununda daha belirgin hal almıştır. Washington'un İsrail yanlısı politikalar izlemesi AB'nin tepkisine neden olmuştur. Çünkü AB, bölgesel istikrarı sağlayan, kalıcı bir barış antlaşmasından yanadır. Barış için toprak çözümünü ve iki devletli bir çözümün anlaşmalarda yer almasını savunmuştur. Ayrıca Kosova savaşı sonrasında Avrupalıların Avrupa Güvenlik Savunma Politikasına (AGSP) ağırlık vermesi ABD'nin balkan politikasını etkilemiş ve bu tarihten sonra bölgede AB-ABD arasında gizliden gizliye bir rekabet baş göstermiştir.

AB-ABD ilişkileri, özellikle Bush döneminde, 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin takındığı tavır nedeniyle, terörizme karşı Trans-Atlantik işbirliği vaatlerine rağmen birbirinden uzaklaşma görüntüsü vermişti. Uzun vadeli hedefleri ve küresel politikalar konusundaki ortak hareket çabası içinde olan iki blokta yaşanan bu uzaklaşma uluslararası güvenlik sistemi ve ekonomik ilişkileri etkileyebileyecek konularda da görüş ayrılıklarına neden oldu. AB'nin aksine ABD, Uluslararası Ceza Mahkemesini (ICC), çevre konuları ve iklim değişikliğine dair Kyoto Protokolü'ne, kara mayınlarının yasaklanmasına dair anlaşmaya, bio-çeşitlilik anlaşmasına ve Biyolojik Silahları Kontrol Anlaşması'na dair oluşturulan sisteme taraf olmadı. Bush'un iktidara gelmesiyle hızlanan Ulusal Füze Savunma Sistemi konusundaki farklı yaklaşımlar, AB ve ABD'yi birbirinden ayıran başka bir konu olurken, Kapsamlı Nükleer Deneme Yasağı Anlaşması, BM Silah Ticareti Anlaşması, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) içinde çevre konuları ve özellikle BM içinde kriz önleme ve uluslararası yardım konularında anlaşmazlıklar da öne çıkmıştı.

KAYNAKÇA

Akman M. Sait (2014), Transatlantik ticaret ve yatırım ortaklığı: ortaya çıkaran etkenler, kapsamı, etkileri ve güçlükleri, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, Cilt XXXVI, Sayı II, ss. 25–45.

Ataman Muhittin(2006), "Orta Doğu'da ABD-AB Rekabeti ve Türk Dış Politikasına Etkileri", Avrasya Dosyası, Cilt: 12, Sayı: 2.

Bergsmann, Stefan (1996), Warum entstehen Bündnisse?; Pforzheim.

Bierling Stephan(2003), Geschichte der amerikanischen Außenpolitik.

Büyükbaş Hakkı(2006), "Transatlantik İşbirliği Yol Ayrımı: İkinci Irak Savaşı ve Ötesi", der. Mehmet Şahin, Mesut Taştekin, II. Körfez Savaşı, Platin Yayınları, Ankara.

Caşın vd.(2007), Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi: Avrupa Birliği, Nokta Kitap, İstanbul.

Fu-Chang Chang (2009), Autonomie und Allianz: EU statt NATO für die Europäische Sicherheit?, Nomos Verlag.

Hoffmann Stanley, "US-European Relations: Past and Future", International Affairs, Vol: 79, No: 5, 2003, ss. 1029-1030, Mary Elise Sorette, "Transatlantic Tensions and European Security",

Talk From Panel 3, Security, Terrorism: The Chaging Nature of Security in Historical Perspective, 6-7 May. 2006, Institute of European Studies of California, Berkeley, http://www.ciaonet.org/wps/ucb001/CIAO_ucb001.pdf erişim (10.10.2011)

Homolar-Riechmann Alexandra (2003), „Pax Americana und gewaltsame Demokratisierung," Aus Politik und Zeitgeschichte.

Krell Gert (2003), „Arroganz der Macht, Arroganz der Ohnmacht: Die Weltordnungspolitik der USA und die transatlantischen Beziehungen", Aus Politik und Zeitgeschichte, 32.

Kupchan Charles (2003), Die europäische Herausforderung Vom Ende der Vorherrschaft Amerikas, Berlin.

Link Werner, Link, „Europäische Sicherheitspolitik", Merkur Sep./Okt. 2000, ss. 290–296.

Lundestad Geir(2004), Empire by Integration: the United States and European Integration 1945–1947, Oxford University Press, Oxford, 1997, aktaran, John Peterson, "America as a European Power: the End of Empire by Integration", International Affairs, Vol: 80, No: 4.

Nye Joseph S. (2002), Das Paradox der amerikanischen Macht, Europäische Verlagsanstalt.

Peterson, John (2004), "America as a European Power: the End of Empire by

Integration", International Affairs, Vol: 80, No: 4.

Smith Michael & Woolcock Stephen (1993), "Learning to Cooperate: the Clinton Administiration and the European Union", International Affairs, Vol: 70, No: 5, July.

Sokolsky Joel J., "The Power of Values or the Value of Power? America and Europe in a Post-9/11 World", http://www.ciaonet.org/casestudy/soj01, s. 4, erişim (10.05.2008).

Ultsch, Christian: „Die Abgesänge auf das US-Imperium kommen zu früh" Der deutsche Politologe Herfried Münkler über die Macht Amerikas, die Schwächen Russlands, die riskante Aufholjagd Chinas und die geostrategische Bedeutung der Türkei für Europa, Die Presse, 22.11.2007

Varwick Johannes (2008), Die NATO. Vom Verteidigungsbündnis zur Weltpolizei?, C.H. Beck Verlag.

Walt Stephan M. (1998), "The Ties That Fray", National Interest, Vol: 54, Winter.

verilişinin hemen ardından şu ifadeleri kullanmışlardır: Müzakerelerin başlaması demek, tam üyeliğin garanti olduğu anlamına gelmemektedir.

Çalışma sonunda görülmektedir ki, her ne kadar AB'nin Türkiye ile ilgili korku ve endişesi olsa da, her şeye rağmen AB Türkiye'den vazgeçememektedir. Bunun en bariz örneğini AB Suriyeli göçmenler politikasında göstermiştir. Oysa Türkiye-AB ilişkileri 2015 yılının sonlarına kadar oldukça durağan bir şekilde devam ediyordu. Hatta taraflar arasında ilişkiler hiç yok denecek kadar azdı. Fakat 2015'in ikinci yarısından itibaren Suriyeli göçmenlere Avrupa'ya geçiş kapısını aralamasıyla, AB'nin etekleri tutuşmuş ve Türkiye ile masaya oturarak duran ilişkileri tekrar canlandırmak istemiştir. Düne kadar çözülemeyen ve olmazsa olmazlar arasında olan konular görmezlikten gelinmeye başlanmış, ve hatta Türkiye'nin AB'ye üyeliği için yeni alternatifler konuşulmaya başlanmıştır. Özellikle Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de kalması için AB Türkiye'ye 3 milyar Avro teklif etmiş ve 03.02.2016 tarihinde bu teklifi onaylamıştır. Bu gelişmeler Türkiye'ye üyelik mi yoksa ortaklık mı getirecek gelecek günler bize gösterecektir. Fakat Türkiye Birliğe üye olacak ise bunu yakın zamanda beklemek doğru olmaz. AB içindeki karşıt tavırlar ve söylemler bize yakın zamanda Türkiye'nin üye olamayacağını göstermektedir.

KAYNAKÇA

Açıkmeşe Senem Akgül(2004), "Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi*" Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1.

Avrupa Analiz(2006), "MAB- AB üyeliği Türkiye'ye ne kazandıracak?" 24 Mayıs 2010, https:// avrupanaliz. word press.com/tag/avrupa-birligi/page/2/, (Erişim Tarihi 11.02.2006).

Barış Özdal ve Mehmet Genç(2005), *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri*, İstanbul: Aktüel.

Canbolat,S. İbrahim(2011), Avrupa Birliği ve Türkiye, Uluslararası sistemle Ortaklık Bursa, Alfa Aktüel, 2011, s.307.

Cihan Duran ve Hayriye Atik(2007), *Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye*, Ankara: Nobel Yay.

Ercan Murat(2009), "Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri ve Müzakere Süreci", *Akademik Bakış*, Yıl, 11,Sayı, 42, ss.97–112.

Kaan Kırtay(2008), Uluslararası İlişkiler Paradigmalarının Işığında Küreselleşmenin Türk Dış Politikasının Şekillenmesine Etkileri, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Karluk Rıdvan(2011), *Avrupa Birliği, Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları*, İstanbul: Beta Yay.

Karluk Rıdvan(2001), "Türkiye Avrupa Birliği'nin Neresindedir" Türkiye AB İlişkileri Sempozyumu,16–17 Mart, Ankara.

Kramer Heinz (2006), "Turkey and the EU, the EU perspective", *SWP*, 11/ 2006, ss. 24- 32.

Tüysüz, Emre(2016), "Türkiye AB ilişkileri Nereye Gidiyor?: Avrupalı Olmayan Avrupa", 26 Haziran 2012, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/4861/turkiye _ab_ iliskileri _ ne reye_gidiyor_ avrupali_olmayan_ avru pa, (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2016).

Uçarol Rıfat(2008), , *Siyasi Tarih*, 1789–2001.

biri olmuştur. Böylesine sıkı ekonomik ilişkilerin olduğu ülkeler arasında, siyasi ilişkiler ne kadar kötüleşirse kötüleşsin uzun dönemde kopacağını düşünmek oldukça zordur.[37] Zira çalışmada da ifade edildiği gibi Türkiye-AB ilişkilerinde, inişli çıkışlı süreçler yaşansa da karşılıklı çıkarlar doğrultusunda, tarafların birbirlerinden vazgeçemedikleri aşikârdır. Bunun örneklerini ise ilişkilerin zora girdiği, hatta kopma noktasına geldiği dönemlerin ardından, tarafların olumlu adımlar atarak gerilimleri azaltmaları ve iletişimlerini sürdürülmeleri şeklinde görmek mümkündür. Bundan başka, birliğin içinde olduğu gibi, ekonomik ilişkilerin zamanla siyasi işbirliklerini de güçlendirdiği ve Türkiye-AB ilişkilerine yeni bir boyut kazandırdığı bu tarihsel süreçte görülmektedir. Bu da Türkiye'nin nihai hedefi olan her alanda modernleşme ve çağdaşlaşma olgularını desteklemekte ve Türkiye'yi gelişmiş ülkeler seviyesine her geçen gün yaklaştırmaktadır. Önemli olan bu sürecin hedeflerine ulaşması için siyasi, sosyal ve ekonomik alanda Türkiye'nin üzerine düşen yükümlülükleri kararlılıkla sürdürmesidir.

KAYNAKÇA

Berksoy Turgay-Işık A.Kadir(2006),*Avrupa Birliği Üzerine Yazılar*, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, Sıramat Yayınları.

Bozkurt Veysel(1992),*Türkiye ve Avrupa Topluluğu*, İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Dura Cihan, Atik Hayriye(2007), *Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karluk Rıdvan(1998), Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul: Beta Yayınları.

Tecer Meral(2007), *Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular-Yanıtlar*", Ankara: TODAİE Masaüstü Yayıncılık.

Manisalı Erol(2001),*İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı Türkiye-AB ilişkileri*, Otopsi Yayınevi.

Palabıyık Serdar- Yıldız Ali(2006), *Avrupa Birliği*, Ankara, ODTÜ Yayıncılık.

Somuncuoğlu Sadi(2002), *Avrupa Birliği: Bitmeyen Yol*, Ankara: Ötüken Yayınları, 2002.

Uysal Ceren(2001), "Türkiye-AB ilişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler", *Akdeniz İİBF Dergisi*, Sayı:1.

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=1)

[37] Bozkurt, age , s. 37–38.

yük olmadığı savunulmuştur. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini almadan, gümrük birliğine üyeliği ve bu durumun tarihte başka örneğinin olmaması haklı olarak eleştirilmiş; bunun sonucunda Türkiye ticaret politikalarını uygularken özerkliğini kaybetmiştir. Sonuç olarak gümrük birliğinin yarattığı statik etkiler, ekonomik açıdan etkileyici olmamasına rağmen, dinamik etkiler ve bunlar içerisinde özellikle dışsallıklardan ve teknolojik gelişmeden beklenen etkiler konusunda umut vaat etmektedir. Eğer dinamik etkiler konusunda yapılan çalışmaların sayısı artırılırsa, gümrük birliğinin ekonomik etkileri konusunda daha kesin sonuçlara ulaşmak mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Adam Antonis and Moutos, Thomas (2008), "The Trade Effects of the EU–Turkey Customs Union", *The World Economy*.

Akıllı Erman (2010), "Leaken Zirvesi'nden Lizbon Antlaşmasına: Anayasalaşamayan Anayasallaşma Süreci", Cilt 6, Sayı 24, Ankara: *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*

Bayar Ali, Nuray Haluk ve Reçberoğlu, Sevgi (2000), *The Effects of The Customs Union on The Turkish Economy An Econometric Analysis of the Four Years Implementation*, Economic Development Foundation Publications, İstanbul.

Bilgili Emine (2007), "Gümrük Birliği Sonrası Türkiye'nin Batı Avrupa'ya Olan İhracatının Sektörel Analizi", *Ege Akademik Bakış*, 7(1).

Chacholiades Miltiades (1990), *International Economics*, McGraw- Hill Publishing Company, New York.

Chacholiades Miltiades (1978), *International Trade Theory and Policy*, McGraw- Hill Book Company, New York.

Cihan Dura ve Hayriye Atik (2000), *Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Erhan Çağrı ve Akdemir, Erhan (2009), "Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi", *Avrupa Birliği Temel Konular*, Ed. Çağrı Erhan, Ayşe Burça Kızılırmak, Ceran Arslan Olcay, 2. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi.

Çak Demet ve Çak Murat (2007), *Gümrük Birliği'nin Getirdikleri ve Götürdükleri: Dış Ticaret Vergileri ve İhracat Gelirleri Analizi,* İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2007–68, İstanbul.

Çalış Şaban H. (2006), *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri: Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Dış Ticaret Müsteşarlığı (2002), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 5. Baskı, Ankara: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.

Doğan Seyhun ve Kaya Soyyiğit Semanur (2011), "Gümrük Birliği Sonrasında (1996–2009) Türkiye'nin Avrupa Birliği İle Dış Ticaretinin Ülke Ve Fasıl Bazlı Yoğunlaşma Analizi", *İstanbul Üniversitesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı:14.

DPT AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü (2004), *Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri*, Ankara.

Kalaycı Cemalettin ve Artan, Seyfettin (2009), "Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri", EconAnadolu 2009: Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi Tebliğ.

Karluk Rıdvan (2007), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Beta Yayınları.

Karluk Rıdvan (1997), *Gümrük Birliği Dönemecinde Türkiye Gümrük Birliği Ne Getirdi Ne Götür-*

dü?, Turhan Kitabevi, Ankara.

Keskin Hakan (2008), *Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kızıltan Alattin, Ersungur Mustafa ve Polat Özgür (2008) "Gümrük Birliğinin Türkiye'nin Avrupa Birliği İle İhracat Ve İthalatına Etkisi", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1.

Koçyiğit Ali and Şen Ali (2009), "The Extent of Intra-Industry Trade between Turkey and the European Union: The Impact of Customs Union", *Journal of Economic and Social Research* 9(2).

Lejour A. M. ve de Mooij R. A. (2004), "Turkish Delight: Does Turkey's Accession to the EU Bring Economic Benefits?", CESifo Working Paper, No: 1183.

M. Serdar Palabıyık ve Ali Yıldız (2006), *Avrupa Birliği,* Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık.

Mehmet Arslan ve diğerleri, (2002), Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisi ve Bütçesine Etkilerinin Analizi, Ankara: ASAM.

Neyaptı Bilin, Taşkın Fatma and Üngör Murat (2007), "Has European Customs Union Agreement really Affected Turkey's Trade?", *Applied Economics*.

Nowak-Lehmann Felicitas, Herzer Dierk ve Martinez-Zarzoso, Inmaculada; Vollmer, Sebastian (2007), "The Impact of a Customs Union between Turkey and the EU on Turkey's Exports to the EU", *JCMS*, Volume 45. Number 3.

Ören Kenan (1998), *Gümrük Birliği'nin Türk KOBİ'leri Üzerine Etkisi*, Konya: KTO Kültür ve Eğitim Yayınları.

Philippidis George and Karaca Orhan (2009), "The Economic Impacts of Turkish Accession to the European Union", *The World Economy*.

Seki İsmail, "Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Net İhracatı Üzerine Etkileri, 1985 – 2003", www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/ismail_seki.pdf, (Son ziyaret tarihi: 12.02.2012)

Seyidoğlu Halil (2001), *Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama*, İstanbul: Gizem Yayınları.

Temiz Dilek (2009), "Gümrük Birliği ile Birlikte Türkiye'nin Dış Ticaretinde Yapısal Değişimler Oldu Mu?", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 8, No:1.

Togan Sübidey (2000) "Effects of a Turkey-European Union Customs Union and Prospects for the Future", *Russian and East European Finance and Trade*, 36(4) ss. 5–25.

Tonus Özgür (2007), "Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye'de Dışa Açıklık ve Sanayileşme", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 193–214.

Türker Oğuzhan (2009), "Gümrük Birliği Sonrası Türkiye'nin Dış Ticaretinin Rekabet Gücü"; *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 32, Ocak-Haziran.

Uyar Süleyman (2001), "Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri", *Dış Ticaret Dergisi*, Sayı: 20.

Ülger İrfan Kaya (2010), *Avrupa Birliği Rehberi 2011*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Yıldırım Ertuğrul ve Dura Cihan (2007), "Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Konusundaki Literatüre Bir Bakış", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 28, Ocak-Haziran.

İnternet Kaynakları

Avrupa (Birliği) Komisyonu Resmi İnternet Sitesi: http://ec.europa.eu

İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi İnternet Sitesi: http://www.ikv.org.tr

Devlet Planlama Teşkilatı Resmi İnternet Sitesi: http://www.dpt.gov.tr

Parti ve onun AB'ye bakışı önemlidir. İlk dönemde sağlanan başarı AK Parti'nin başarısı olarak gözükse de, ikinci dönemde yukarıda zikredilen gelişmelerin etkisi AB heyecanını toplumda ve hükümette azaltmıştır. AK Parti bu dönemde AB'den ziyade dış politikada İslamcı kimliğin ağır bastığı Neo-Osmanlıcı bir zihniyette hareket etmekte, buna daha çok önem atfetmektedir.

KAYNAKÇA

Akdoğan, Yalçın (2010). *Tarihe Düşülen Notlar 17 Aralık AB Zirvesinin Perde Arkası*, İstanbul: Alfa Yayınevi.

Ateş, Davut (2009). "2002–2008 Döneminde Türkiye'nin Güç Arayışları", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 5, No: 17, s. 23–53.

Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri (2007), T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara.

Bölükbaşı, Yusuf Ziya (2011). "Son Gelişmeler Işığında Türkiye-İsrail İlişkileri", Editör: Mehmet Seyfettin Erol, *Türk Dış Politikasında Strateji Arayışları*, Ankara: Barış Yayınevi, ss. 265–289.

Davutoğlu, Ahmet (2009). "2010 Yılına Girerken Dış Politikamız", *AK Parti Siyaset Akademisi Ders Notları*, AK Parti AR-GE Başkanlığı, Ankara, ss. 103–183.

Demirkıran, Özlem, Eda Çiçek, Havva Eltetik ve Melike Sarıkçıoğlu (2010). "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Son Dönem", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, s. 57–75.

Ercan, Murat (2011). "Dünden Bugüne Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", ed. Murat Ercan, *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*, Ankara: Nobel Yayınevi, ss. 1–27.

Gözen, Ramazan (2006). "Türk Dış Politikasının Avrupa Birliği'ne Doğru Dönüşümü", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, No 6, ss. 1–16.

http://www.cnnturk.com/guncel.konular/soykirimi.inkar.yasasi/843/index.html, (30.01.2012).

http://www.cnnturk.com/2011/turkiye/03/10/basbakan.erdogan.abye.sert.cikti/609591.0/index.html, (29.01.2012).

http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=192084, (30.01.2012).

http://dunya.milliyet.com.tr/ab-yunanistan-dan-toplu-terhis-istedi/dunya/dunyadetay/29.01.2012/1495362/default.htm?ref=fblike, (29.01.2012).

http://www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/bagistan-kibris-rum-kesiminin-ab-donem-baskanligina-23-nisan-benzetmesi-023766, (30.01.2012).

http://www.hurriyet.com.tr/planet/19312488.asp, (30.01.2012).

http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/04/14/ikinci-one-minute-cikisi?paging=1, (29.01.2012).

http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/04/14/ikinci-one-minute-cikisi?paging=2, (29.01.2012).

http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/04/14/ikinci-one-minute-cikisi?paging=3, (29.01.2012).

İnat, Kemal (2007). "Türkiye'nin Dönüşümünde Avrupa Birliği'nin Etkisi", ed. Davut Dursun ve diğerleri, *Dönüşüm Sürecindeki Türkiye Aktörler, Alanlar, Sorunlar*, İstanbul: Alfa Yayıncılık, ss. 97–121.

Kaygusuz, Özlem (2009). "Türkiye-AB İlişkilerinin Mobius Şeridi: AKP Reformculuğu ve AB Çokkültürlülüğü", Editörler: İlhan Uzgel ve Bülent Duru, *AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilan-*

çosu, Ankara: Phoenix Yayınevi, ss. 410–439.

Özer, M. Akif (2009). "Avrupa Birliğine Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye", *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt: 16, Sayı: 1, ss. 89–105.

Sezgin, Suat. "Ermeni Soykırım Yasası Bağlamında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/makaleler/makale14.html, (30.01.2012).

Ülger, İrfan Kaya (2010). "Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceğe Yönelik Düşünceler", ed. Cüneyt Yenigün ve Ertan Efegil, *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası*, Ankara: Nobel Yayınevi, s. 471–489.

Üste, R. Bahar (2006). "Türkiye'de Siyasal İktidara Gelen Partilerin AET/AT/AB İlişkileri Hakkındaki Görüşleri Ve Yönetim Yapısına Etkileri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 3, s. 332–349.

imkânlarından yararlanabilecektir. Demokratik haklardan yararlanacak ve diğer AB vatandaşları gibi Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanabilecektir.

Çiftçilerin ise standartlara uyması sonucu ekstra gelir desteği ve genç çiftçilere ise teşvikler AB üyesi vatandaşlarına sağlanmaktadır. Ayrıca tarım kontrol altına alınmakta ve kontrolsüz üretim sonucu istenmeyen miktarda biriken ürünlerin önüne geçilmektedir. AB'nin gıda mevzuatı geniş yelpazede olduğu için tarladan başlayarak sofraya kadar gelen bütün gıdalar denetim altındadır. Bununla birlikte etiketi olmayan, etiket bilgilerini kanıtlayamayan ve belgesi bulunmayan ürünleri üretenlere ceza verilmekte ve böylece yasadışı üretim engellenmektedir.

AB vatandaşı olunduğunda tüketicilere fikrini değiştirme hakkı verilmekte ve sözleşme yapan bir tüketici aldığı ürünü yedi gün içinde iade edebilmektedir ve aynı zamanda AB yasaları haksız sözleşme hükümlerini de yasaklamaktadır. Örneğin alınan bir üründe sözleşme şartları okunamayacak kadar küçük ya da anlaşılmayan bir biçimde yazılmış ise artık AB vatandaşı olunca haklı taraf tüketici olmaktadır. Ayrıca birçok insan bir ürün alırken genelde okumadan satın alır. Bu açıdan bakıldığında AB vatandaşı yine koruma altındadır.

Böylelikle Türkiye'nin, AB'ne üye olduğunda, temel haklardan başlayarak, kadın hakları, çocuk hakları, tarım, hayvancılık ve balıkçılık, tüketiciler, eğitim, çevre, çalışma hayatı, engelliler vb. çok geniş yelpazede kazanımı olacağını ifade edebiliriz.

KAYNAKÇA

Adıgüzel H.(2004), "Deliye Her Gün Bayram", *Türk Solu*, 27.12, Sayı:72.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, "Türkiye'nin Katılım Süreci İçin Avrupa Birliği Stratejisi", Ocak 2010, http://www.abgs.gov.tr/ (10 Kasım 2011).

Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Birinci Uyum Paketi), Dumat Ofset Matbaası, Ankara, 2007.

Avrupa Komisyonu(2010), Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosu'na ve Konsey'e Sunulan Bildirim Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2010–2011 Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel.

DPT Müsteşarlığı (2005), AB İlişkileri Genel Müdürlüğü Tercümesi, Ankara.

Baykal S.(2003), "Yeni Hukuki Metinlerin Işığında Türkiye-AB İlişkileri: Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı ve Ulusal Program", *İşveren Dergisi*, Sayı.

Çalış Ş.(2008), *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri; Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Günenç Meral(2005), *Türkiye-Avrupa Birliği Müzakere Çerçeve Sözleşmesi*, İstanbul. Kabaalioğlu H., "İktisadi Kalkınma Vakfı Başkanı Prof. Dr. Haluk Kabaalioğlu'nun 14 aralık 2010 Tarihindeki AB Genel İşler Konseyi Toplantısı Sonuçları Hakkındaki Basın Duyurusu", 15 Aralık 2010, www.ikv.org.tr (Erişim Tarihi 09.11.2011).

Özer Akif M.(2009), "Avrupa Birliğine Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye", *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt: 16, Sayı:1.

Political Reforms in Turkey, (2007), Developments in 2006 Ninth Reform Package, , Ankara: Dumat Ofset Pres.

Resmi Gazete(2003), Ulusal Program ve AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine İlişkin 2003/5930 Bakanlar Kurulu Kararı, , Sayı: 25178, 24 Temmuz 2003.

Yazgaç Suavi K.(2005), *Avrupa Birliği*, İstanbul: İnsan Yayınları.

AB üye ülkelerinin kendi dış politikalarını oluşturma hakkından feragat edip görüş birliğini oluşturması ve ortak hareket edebilmelerinin güçlüğü, OGSP için aşılması gereken en temel sorundur. Ancak siyasi olarak güçlü ve etkili bir OGSP'ye sahip AB, ABD karşısında önemli bir denge unsuru olabilecektir. Türkiye AB'nin güvenlik ve savunma yapılanmalarını desteklemiş ve AB'ye katkı sağlamış bir ülkedir. Türkiye'nin üyelik sürecinin tamamlanması durumunda OGSP'ye katkıları artacaktır. AB'nin küresel güç olmasında ve tüm dünya için istikrar faktör olmasında rol oynayacak Türkiye'nin üyelik sürecinin uzatılması, izlediği politikalardan değildir. Zira Türkiye, AB'nin siyasi gücünün geliştirilerek dış politika ve güvenlik alanlarında AB'ye yeni imkanlar sağlayabilecek bir ülkedir.

KAYNAKÇA

Algieri Franco (2009), Die Gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik der EU, UTB Verlag.

Beck Thomas & Piazolo Michael (2007), Die gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik der EU, Fhvr Verlag.

Bilici Nurettin (2007), Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri, Seçkin Yayınevi, 3. Baskı.

Bister Johanna (2008), Bringt die Türkei Europa mehr Sicherheit?: Die sicherheitspolitische Bedeutung der Türkei für die EU, Tectum Verlag.

Canbolat S. İbrahim (2011), Avrupa Birliği ve Türkiye, Alfa Aktüel, 5. Baskı.

Çakmak Haydar (2005), Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri, Platin Yayınları Ankara.

Çakmak Haydar (2007), Avrupa Güvenliği, Platin Yayınları Ankara.

Çomak Hasret (2005), Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye, TASAM Yayınları İstanbul.

Emerson Michael vd. (2004), "Dış Politika ve Güvenlik Politikası", Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü, Çeviren: Entra Dil Hizmetleri, Doğan Kitap.

Fogg Karen (2002), Avrupa Birliği'nin Güncel Eğilimleri ve Türkiye, Türkiye Bilimler Akademisi Forumu.

Fröhlich Stefan (2007), Die Europäische Union als globaler Akteur: Eine Einführung, Vs Verlag.

Gürkaynak Muharrem (2004), Avrupa'da Savunma ve Güvenlik, Asil Yayın Dağıtım.

Hatipoğlu Esra (2005), Yeni Komşuluk Politikasının Avrupa Birliği (AB)-Rusya İlişkilerine Etkisi, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 23.

Karaosmanoğlu Ali (2001), "AB ve NATO Üyesi Ülkelerin Ulusal Güvenlik Stratejileri" Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği, AB- NATO İlişkilerinin Geleceği ve Türkiye'ye Etkileri, Harp Akademileri Komutanlığı Sempozyum, İstanbul Harp Akademileri Basım Evi.

Krammer Heinz (2001), Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye (çeviren: Ali Çimen), Timaş Yayınları İstanbul.

Oğuzlu Tarık (2010), "Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve AGSP" Türkiye'nin değişen dış politikası Der. Cüneyt Yenigün ve Ertan Efegil, Nobel Yayın 2010, ss. 523–538.

Özdağ Ümit (2002), Türkiye - AB İlişkileri "Jeopolitik Yaklaşım", ASAM, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.

Özdal Barış & Genç Mehmet (2005), Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye- AB İlişkilerine Etkileri, Aktüel Yayınları İstanbul.

Peter Carsten (2006), Das Verhältnis der Europäischen Union zur NATO: „Zwischen gegenseitiger Blockade und strategischer Partnerschaft", Fhvr Verlag.

Slominski Peter und Pollak Johannes (2012). Das politische System der EU, UTB Verlag.

Yücel Zeynep (2008), Avrupa Birliğinin Genişleme Politikasının Güvenlik Boyutu, Uluslararası Hukuk Ve Politika Dergisi, Cilt 4.

Avrupa Birliği hedefinden sapmama noktasında, Türkiye'nin de Kıbrıs Türk kesiminin garantör devleti olarak çifte standartlara ve tahriklere kapılmadan, uzlaşmacı tutum sergilemesi gerekmektedir. Kıbrıs Türk toplumunun güvenlik endişelerini geri plana atmadan, iki kesimli ve iki halklı, siyasi eşitliğe dayanan federasyonu savunarak kalıcı ve barışçı bir çözümün adada tesis edilmesi için tüm aktörler üzerine düşen görevleri yapmak durumundadır. Öncelikle izole halde yaşamak durumunda bırakılan Kıbrıs Türk halkı için, sonrasında Avrupa Birliği üyeliği yolunda, bu sorun önüne gerekli şart olarak konulan Türkiye için, kalıcı çözüm yönünde irade göstermeye devam etmek bir zorunluluktur.

KAYNAKÇA

Akgün, Sibel (2010). "Kıbrıs'ta Annan Planı Sonrası Müzakere Süreci ve Bugünkü Durum", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası,* Der: Cüneyt Yenigün ve Ertan Efegil, Ankara: Nobel Yayınevi, ss. 601–624.

Armaoğlu, Fahir (2002). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914–1995, Cilt:1–2*, 13. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Aydoğdu, Ahmet (2005). *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları, Annan Planı ve Referandum Süreci,* 1.Baskı, Ankara: Asil Yayınları.

Coşkun, B. Demirtaş (2001). "Değişen Dünya Dengelerinde Türk Yunan İlişkileri", *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası,* Der: İdris Bal, İstanbul: Alfa Yayınları, ss. 201–220.

Cömert, Servet (2005). "Kıbrıs Sorunu: Tarihsel Bir Perspektif ve Annan Planı", *Kıbrıs ve Geleceği, Ekonomi-Politik Bir Tartışma,* Der: İrfan Kalaycı, İstanbul: Nobel Yayınevi, ss. 341–358.

Dağ, A. Emin (2004). *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü,* 1. Baskı, İstanbul: Anka Yayınları.

Efegil, Ertan (2010). "AB'nin Kıbrıs Algılaması", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası,* Der: Cüneyt Yenigün ve Ertan Efegil, Ankara: Nobel Yayınevi, s. 624–650.

Ercan, Murat (2011). "Türk Dış Politikasında Kıbrıs", *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası,* Der: Murat Ercan, Ankara: Nobel Yayınevi, ss. 353–376.

Fırat, Melek (2001). "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt: II, 1980–2001,* Der: Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 440–480.

Gazioğlu, Ahmet C. (2000). *Enosis Çemberinde Türkler,* 2. Baskı, Lefkoşa: Kıbrıs Araştırmaları ve Yayın Merkezi, 2000.

İnanç, Gül (2007). *Büyükelçiler Anlatıyor, Türk Diplomasisinde Kıbrıs (1970–1991),* 1.Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İşyar, Ö. Göksel (2009). *Karşılaştırmalı Dış Politikalar, Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası,* 1.Baskı, Bursa: Dora Yayınları.

Karluk, Rıdvan "Güney Kıbrıs'ın Gümrük Birliği'ne Katılım Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,* Cilt:5, No:2, ss. 68–89.

Özgöker, Uğur (2010). "Türk Dış Politikasının Kilit Konusu: Kıbrıs Sorunu", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası,* Der: Cüneyt Yenigün ve Ertan Efegil, Ankara: Nobel Yayınevi, ss. 577–600.

Özarslan, B. Bümin (2007). *Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliği'nin Yaklaşımı,* İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Özer, Yonca (2010). "Kıbrıs Meselesinin Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerindeki Rolü", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası,* Der: Cüneyt Yenigün ve Ertan Efegil, Ankara: Nobel Yayınevi, ss. 557–576.

Özersay, Kudret (2009). *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Araştırma Dizisi No: 32,* 1.Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Sabahattin İsmail (1998). *150 Soruda Kıbrıs Sorunu, 1.Baskı, İstanbul: Kastaş Yayınevi.*

Toluner, Sevin (1977). *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk,* 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

http://www.mfa.gov.tr/annan-plani-ile-kurulmasi-ongorulen-kibris-turk-kurucu-devleti_nin-anayasasi.tr.mfa ve http://www.mfa.gov.tr/annan-plani-ile-kurulmasi-ongorulen-kibris-rum-kurucu-devleti_nin-anayasasi.tr.mfa, (20.12.2011).

leşik Devletleri'nin bu genişlemeyi desteklemekte oluşu, Kıbrıs sorununun çözümü için, Türkiye, Yunanistan, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin topyekûn harekete geçmesini sağlayabilmektedir.

KAYNAKLAR

"16–17 Aralık 2004 Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı" *Sonuç Bildirgesi* Madde 23, Fıkra 3.

Akgönenç Oya (2009). "*Türkiye'nin AB Stratejisi",* Ankara: Nobel Yayın.

Ant iç Bilgehan(2002). "Kıbrıs Üzerine Oynanan Kirli Oyunlar", *Denge-Ekonomi-Bilim-Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı:1, Ocak.

Balcı Ali (2010). "1990 Sonrası Türk Dış Politikası Üzerine Bazı Notlar: Avrupa Birliği ve Kıbrıs Örneği", *Türk Dış Politikası Güncel Sorunları Üzerine Değerlendirme Toplantısı II.*

Çelik Hilal(2010). *2010 Sonrası Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri,* Uludağ Üniversitesi.

Demir Nesrin (2005). "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, ss. 347–367.

Gürkan İhsan, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Siyasal İradenin Oluşumu ve Askeri Uygulama- Türk Dış Politikasının Analizi*, İstanbul: Der Yayınları, 2001, ss. 271–278.

INAF, (1992). Kıbrıs Gerçeğinin Bilinmeyen Yönleri, İstanbul: Promet Basım Yayım Sanayi ve Ticaret AŞ

Karakaş Cemal (2007). "Türkiye'nin AB Üyeliği Tartışması: AB - Türkiye İlişkilerinde 'Aşamalı Entegrasyon", *Uluslararası Hukuk ve Politika* Cilt 3, No: 9 ss. 1–15.

Kızılyürek Niyazi (2004). *Kıbrıs Sorununda İç ve Dış Etkenler,* Işık Kitabevi Yay.

Kirişçi Kemal (2009). "The Transformation Of Turkish Foreign Policy: The Rise Of The Trading State", *New Perspectives On Turkey*, Sayı: 40, ss. 30–31.

Manisalı Erol (2002). *Dünden Bugüne Kıbrıs,* Ankara, Gündoğan Yayınları, s. 15.

Pazarcı Hüseyin Kıbrıs Sorunu ve Türkiye-AB İlişkileri.

Sandıklı Atilla ve Akçadağ Emine (2011). "Kıbrıs Sorunu Kapsamında Ab-Türkiye İlişkileri", *Bilge Strateji*, Cilt 2, Sayı 4.

Tamçelik, Soyalp. Kıbrıs Ve Avrupa Birliği İlişkileri-I, Sosyal Bilimler Dergisi, http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd5/sbd–5–11. pdf(Erişim Tarihi:15.04.2012).

Tekeli İlhan ve İlkin Selim (2000). *Türkiye ve Avrupa Birliği*, Ankara: Ümit Yayıncılık, ss. 215–216.

Topur Tuncer (2002). *Dünya ve Türkiye- AB- K.Br.S Üçgeni*, Ankara: Yeni Türkiye Yay., ss. 369–371

Uzun Ertuğrul (2003). "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Barselona Süreci", *Sosyal Bilimler Dergisi.*

Ülger İrfan Kaya ve Ertan Efegil (2001). *1974'ten 2001'e Kıbrıs Sorunu, Avrupa Birliği Kıskacında Kıbrıs Meselesi,* Ankara: HD Yayıncılık Matbaacılık Tanıtım Ltd. Stil., ss.1-9.

www.Abanaliz.Com/Haberdetay.Asp?ID=81.(Erişim Tarihi: 15.04.2012)

nin ardından, AİHM'de karara bağlanmayı bekleyen bir dava bulunduğu ifade edilmektedir. Ayrıca Aleviler ile diyalogun sürdüğü ancak AİHS ile uyumlu bir hukuki çerçevenin henüz oluşturulamadığına da dikkat çekilmektedir.[71] Hükümetin gerek Türkiye'deki yerleşmiş devletçi dinsel gelenek, gerekse konunun ulusal/uluslararası olası siyasi sonuçlarının da baskısı altında Alevilikle ilgili konuların çözümünü konjonktürel gelişmelere göre belirleme eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu çerçevede AB ile bu sorunların müzakere konusu olmaya devam edeceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

Ahmet Refik (1932). On altıncı Asırda Rafızîlik ve Bektaşilik, İst., Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.

Çakır, Ruşen– İrfan Bozan – Balkan Talu (2004). *İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler*, İstanbul: TESEV Yayınları.

Dressler, Markus (2008). "Religio-Secular Metamorphoses: The Re-Making of Turkish Alevism", *Journal of the American Academy of Religion*, Vol: 76, No:2, (2008): s. 280–311.

Düzdağ, Ertuğrul (1983): Şeyhülislam Ebussuud Efendi Fatvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı, 2.b., İstanbul: Enderun Kitabevi.

Erdemir, Aykan (2005). "Avrupa Komisyonu Raporlarında Aleviler", *Journal of Anatolian Folk Beliefs, Kırkbudak*, c. 1 no: 2, (Bahar 2005), 5–14.

Erman, Tahire – Aykan Erdemir (2006). "Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı", içinde Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları, Der. A. Kaya-T. Tarhanlı, İstanbul, TESEV Yayınları, 2.b., s. 160-185.

Kara, İsmail (2010). Cumhuriyet Türkiyesi'nde Bir Mesele Olarak İslam, 4.b., İstanbul, Dergah Yayınları.

Kehl-Bodrogi, Krisztina (1991). "*Alevilik Üzerine*", Cem, sayı: 6, (Kasım 1991), s. 21–24.

Kılıç, Recep (2005). "Türkiye'de Alevilik Ve Bektaşiliğin Güncel Meseleleri Hakkında", *Türk Yurdu* 25 (210): 30–36.

Kutlu, Sönmez (2003). "Aleviliğin Dini Statüsü: Din, Mezhep, Tarikat, Heterodoksi, Ortodoksi veya Metadoksi", *İslamiyat* 6 (3): 31–54.

Mardin, Şerif (1992). Türkiye'de Din ve Siyaset, Makaleler 3, 2.b. (İstanbul: İletişim Yayınları.

Mélikoff, İrène (1993). Uyur İdik Uyardılar, Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları, Çev. T. Alptekin, İst., Cem Yayınevi.

Ocak, Ahmet Yaşar (1996). Babailer İsyanı Alevîliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü, Gen. 2. b., İst., Dergâh Yayınları.

Onat, Hasan (2005). "Alevilik-Bektaşilik, Din Kültürü Ahlak Bilgisi Dersleri Ve Diyanet", *Türk Yurdu* 25 (210): 8–19.

Poyraz, Bedriye, (2006). "EU Minority Perspectice and the Case of Alevilik in Turkey", *EU Working Papers*, RSCAS No. 2006/24, European University Institute.

Selçuk, Hava (2011). "XX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Alevi Toplumuna Bakışı (Ordu Örneği)",

[71] http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/tr_rapport_2011_en.pdf (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2011).

Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, sayı: 59, ss. 71–90.

Shankland, David (1998). "*Anthropology and Ethnicity: The place of Ethnography in the New Alevi Movement*", Alevi Identity Cultural, Religious And Social Perspectives, Olsson, Tord, Elisabeth Özdalga, Catharina Raudvere (Ed. by), Ist., Swedish Research Institute, s. 15-22.

Subaşı, Necdet (2005). *Alevi Modernleşmesi*, Sırrı Fâş Eylemek, Ankara: Kiyabiyat.

Tarhanlı, İştar B. (1993). *Müslüman Toplum "Laik" Devlet, Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı*. İstanbul: AFA Yayınları.

Turkish Daily News (2005). "Alawis resist being out as a minority", (5 Ocak 2005).

Vergin, Nur (2000). *Din, Toplum ve Siyasal Sistem*, İstanbul, Bağlam Yayınları.

Vorhoff, Karin (1999). "*Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilikle İlgili Akademik ve Gazetecilik Nitelikli Yayınlar*", Alevi Kimliği, Ed. T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere, İst., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 32-66.

Yaman, Ali (2007). "Uluslararasızlaşan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri Sorunu ve Konunun Almanya Boyutuna Genel Bir Bakış", Journal of Anatolian Folk Beliefs, Kırkbudak, Sayı: 11, (Yaz 2007), s. 38–46.

Yaman, Ali (2011). *Geçmişten Bugüne Alevilik&Kızılbaşlık*, İstanbul: Nokta Yayınları.

lardan sonra en fazla nüfusa sahip olan grup Ortodokslardı. Ortodoksları yönetmek için o dönemde Ekümenlik sıfatı gerekliydi. Ancak günümüzde sayısı on binleri bulmayan Ortodoks Rum azınlığın bu sıfatı kullanma isteğinin altında kiliselerine evrensel bir değer yükleyip Türkiye üzerinde yabancıların baskılarını arttıracak bir mekanizma kurma niyetinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden Ekümenik sıfatının ülkemiz tarafından tanınmaması çok doğru bir politikadır. Son olarak Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması konusunda yapılan dayatmalarda da AB, Türkiye'nin eğitim sistemini göz ardı ederek, yapılan genel düzenlemeler dışında bir uygulama istemektedir. Bunun yanında Heybeliada Ruhban Okulu'nun kirli geçmişini de unutmamak gerekir. Bu okul Osmanlı döneminde yıkıcı faaliyetlerde bulunmuş, kurtuluş savaşı boyunca düşman güçleri desteklemiş ve son olarak da Rum milliyetçilerini (örneğin: Makarios) yetiştirmiştir. Buna karşın, Türkiye'nin Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması karşılığında, Lozan'daki karşılıklılık ilkesi gereği, Batı Trakya'daki Türk okullarındaki Müslüman öğretmen sayısının arttırılması teklifini getirmiştir. Bu teklif kabul edilmemesine rağmen Türkiye doğru bir politika izlemekte, Batı Trakya'daki Türk okullarında iyileştirme yapılması, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasını koşul olarak öne sürmektedir. Böylece Türkiye istenilen tavizler karşısında boyun eğmemekte, aynı şekilde karşılık vermektedir.

KAYNAKÇA

Alkan, Mustafa (2009), "Azınlık Vakıfları: Tarihi Arkaplanı, Hukuki Yapısı ve İç Analizi", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4.

Arısoy, İbrahim Alper (2002), *Avrupa Birliği ve Azınlıklar*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Arsava, Ayşe Füsun (2010), "Avrupa Birliği Birincil Hukukunda Azınlıkların Korunmasının Hukuki Dayanağı", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 6, Sayı 23, ss. 1–14.

Arsava, Ayşe Füsun (1993), *Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.

Ataöv, Türkkaya (1987), "Azınlıkların Üstüne Bazı Düşünceler", *AÜSBFD*, C.XLII, No: 1–4, ss. 9–66.

Avrupa Birliği 2011 Yılı İlerleme Raporu, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, (21.10.2011).

Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri (2007), Ankara: T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği.

Bir Eşitlik Arayışı: Türkiye'de Azınlıklar, www.minorityrights.org/download.php?id=427, (15.10.2011).

Çavuşoğlu, Naz (1999), *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları*, İstanbul: Bilim Yayınları.

Duvan, Ayşe Özkan (2004), "Avrupa Birliği ve Azınlık Hakları", *Avrasya Dosyası*, Cilt 10, Sayı 2, ss. 190–231.

Güler, Ali (2004), *Sorun Olan Avrupa Birliği*, Ankara: Berikan Yayınevi.

Gündüz, Aslan (2009), *Milletlerarası Hukuk*, İstanbul: Beta Basımevi.

Henrard, Kristin (2001), "The Interrelationship between Individual Human Rihgts, Minority Rights and the Right to Self Determination and Its Importance for the Adequate Protection of Linguistic Mi-

norities", *The Global Review of Ethnopolitics*, vol. 1, no. 1, Eylül, 41–61, http://www.ethnopolitics.org/ethnopolitics/archive/volume_I/issue_1/henrard.pdf, (12.09.2001).

http://www.abgs.gov.tr/, (20.01.2011).

http://www.abgs.gov.tr/tarama/Ozet.htm, (17.10.2011).

http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=250&l=1 , (12.10.2011).

http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/03/16/disisleri.bakanligindan.ekumenlik.aciklamasi/568088.0/, (20.10.2011).

http://www.etikhaber.com/index.php?option=com_content&task=view&Itemid=27&id=27103, (21.10.2011).

http://www.hurriyetport.com/gundem/turkiye-deki-kurtlerin-ve-azinliklarin-sayisi-mgk-nin-sir-raporu-ortaya-cikti, (11.10.2011).

http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=muzakeresureci&baslik=M%FCzakere%20S%FCreci, (17.10.2011).

http://www.laweuropa.com/34-Amsterdam-Antlasmasi, (05.10.2011).

http://www.mudafaai-hukuk.com.tr/gundem171002.html, (21.10.2011).

http://www.ntvmsnbc.com/id/25245510/, (28.08.2011).

http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=930507&Date=10.04.2009&CategoryID=77, (21.10.2011).

http://www.samanyoluhaber.com/yazar-145353.html, (21.10.2011).

http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/437-438.pdf, (05.10.2011).

http://www.todayszaman.com/news-256745-clinton-hails-turkey-for-move-to-return-properties-to-non-muslim-minorities.html, (14.08.2011).

Kaptan, Eyüp (2002), *Lozan Konferansı'nda Azınlıklar Sorunu*, İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi.

Keskin, Funda (2003), "Dünya Savaşı Ertesinde Uluslararası Hukukta Azınlıkların Korunması", ed. Çağrı Erhan, *Yaşayan Lozan*, Ankara: DÖSİMM Basımevi.

Kurubaş, Erol (2004), *Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, Ankara: Asil Yayınları.

Macar, Elçin ve Gökaçtı, Mehmet Ali (2009), *Heybeliada Ruhban Okulu'nun Geleceği Üzerine Tartışmalar ve Öneriler*, Ankara: Tesev Yayınları.

Moussis, Nicholas (2004), *Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi*, Çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Mega Pres.

Nas, Çiğdem (1998), "Avrupa Parlamentosu'nun Etnik Azınlıklara Bakışı ve Türkiye", *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar,* editör: Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: Der Yayınları.

Oran, Baskın (2001), *Küreselleşme ve Azınlıklar*, 4. Basım, Ankara: İmaj Yayıncılık.

Oran, Baskın (2008), *Türkiye'de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama*, Ankara: Tesev Yayınları.

Önder, Ali Tayyar (2007), *Türkiye'nin Etnik Yapısı*, Ankara: Fark Yayınları.

Polatoğlu, Eren (2001), "Azınlık Hakları Yönünden AB Hukuku", *Türkiye ve Siyaset*, Temmuz-Ağustos, ss. 71–90.

Saraçlı, Murat (2007), *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Azınlıklar*, Ankara: Lotus Yayınları.

Mondros, Sevr, Lozan Antlaşmaları (2004), Ankara: Ankara Ticaret Odası Yayını.

Taşdemir, Hakan ve Saraçlı, Murat (2007), "Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, Sayı 8, ss. 25–35.

www.rightsagenda.org/.../107_, (16.10.2011).

Yalçın, Emrullah (2008), "Heybeliada Ruhban Okulu'nun Yeniden Açılması", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 41,ss.125–158.

üzerindeki çok boyutlu Rus etkisinin yadsınmaması gerekir. Soğuk Savaş sonrasındaki büyük ağabey tavırları, bölgenin ve hassasiyetlerinin tam tanınmaması ve bazı Türk girişimcilerinin kötü şöhretli faaliyetleri de Türkiye'nin yeni bağımsız devletler nezdinde güvenilirliğine gölge düşürmüştür. İran, Çin ve Rusya'daki demokratik olmayan uygulamalar, Çin'in hala büyük ölçüde devlet eliyle yürüyen kapalı ekonomisi, İslam Konferansı Örgütü üyelerinin homojen bir blok olmayıp birbirleriyle ekonomik ilişkilerini oldukça dolaylı biçimde ve Avrupa üzerinden gerçekleştirmesi, Ortadoğu'da ise Türkiye'nin Arap olmaması, laik kimliği ve Osmanlı dönemi ile müteakip manda yönetimi döneminden kalan bazı tatsız hatıralar veya propagandalar, bu ülkelerle geliştirilecek yakınlığın ancak sınırlı getiriler sunabileceğine işarettir.[38] İlave olarak, burada sayılan devletlerin birçoğunun halihazırda Avrupa ile doğrudan yakın temasları olduğunu veya bunu geliştirmek için uğraştıklarını unutmamak gerekir. Durum böyleyken, Türkiye'nin yüzünü Avrupa'dan ziyade bu ülkelere çevirmesi anlamını yitirecektir.

AB üyeliğine karşı ileri sürülen tezler, AB'nin kuruluşundan beri uluslararası konjonktürden veya kendi bünyesinden kaynaklanan krizlerin hepsinden güçlenerek çıktığı, istisnalar haricinde AB'ye giren hiçbir ülkenin siyasi ve sosyo-ekonomik anlamda gerilemediği, Birlik'in bu duruma düşmüş üyelerini mutlak surette sahiplendiği ve AB'nin sağladığı zengin ve istikrarlı piyasa ile modern bilim ve tekniğin yukarıda anılan alternatif ülkelerden edinilemeyeceği gerçekleri karşısında cevapsız kalmaktadır. Türkiye elbette ki yıllar boyu Avrupa'sız veya Avrupa'ya rağmen varlığını sürdürmüş ve geliştirmiştir. Ancak Avrupa kulübünde hak ettiği yer almasıyla birlikte sadece kendini değil, AB'yi de ilerleteceği muhakkaktır.

KAYNAKÇA

Adler, Emanuel ve Barnett, Michael (1998). *Security Communities*, Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları.

Ateşoğlu-Güney, Nurşin (2010). "What the Old Couples Look Forward: Divorce, Marriage or Re-engagement in the Security Relations of EU and Turkey", *Romanian Journal of Security Studies*, Cilt: 1, Sayı: 2.

Avcı, Gamze (2011). "The Justice and Development Party and the EU: Political Pragmatism in a Changing Environment", *South European Society and Politics*, Cilt: 16, Sayı: 3.

Avcı, Gamze (2011). "The Nationalist Movement Party's Euroscepticism: Party Ideology Meets Strategy", *South European Society and Politics*, Cilt: 16, Sayı: 3.

Aydınlı, Ersel, Özcan, Ali Nihat ve Akyaz, Doğan (2006). "The Turkish Military's March Toward Europe", *Foreign Affairs*, Cilt: 85, Sayı: 1.

[38] Yaşar Yakış, "Türk Dış Politikası'nda Ana Parametreler Değil Üslup Değişti", *Mülakatlarla Türk Dış Politikası*, Cilt 2, Der: Habibe Özdal, Osman Bahadır Dinçer ve Mehmet Yegin, Ankara: USAK Yayınları, 2010, s. 303-311.

Aykan, Mahmut Bali (2005). "Turkey and European Security and Defence Identity/Policy (ESDI/P): A Turkish View", *Journal of Contemporary European Studies*, Cilt: 13, Sayı: 3.

Bilgin, Pınar (2009). "Securing Turkey Through Western-oriented Foreign Policy", *New Perspectives on Turkey*, Sayı: 40.

Celep, Ödül (2011). "The Republican People's Party and Turkey's EU Membership", *South European Society and Politics*, Cilt: 16, Sayı: 3.

Çamyar, İsa ve Tagma, Halit Mustafa (2010). "Why Does Turkey Seek European Union Membership? A Historical Institutional Approach", *Turkish Studies*, Cilt: 11, Sayı: 3.

Çarkoğlu, Ali ve Bilgili, Nazlı Çağın (2011). "A Precarious Relationship: The Alevi Minority, the Turkish State and the EU", *South European Society and Politics*, Cilt: 16, Sayı: 2.

Çarkoğlu, Ali ve Kentmen, Çiğdem (2011). "Diagnosing Trends and Determinants in Public Support for Turkey's EU Membership", *South European Society and Politics*, Cilt: 16, Sayı: 3.

Çelik, Ayşe Betül ve Rumelili, Bahar (2006). "Necessary but not Sufficient: The Role of the EU in Resolving Turkey's Kurdish Question and the Greek-Turkish Conflicts", *European Foreign Affairs Review*, Cilt: 11.

Deutsch, Karl W. vd. (1957). *Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience*, Princeton: Princeton Üniversitesi Yayınları.

Doyle, Michael (1983). "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs", *Philosophy and Public Affairs*, Cilt: 12, Sayı: 3.

Ergun, Ayça (2010). "Civil Society in Turkey and Local Dimensions of Europeanization", *European Integration*, Cilt: 32, Sayı: 5.

Gürsoy, Yaprak (2011). "The Impact of EU-Driven Reforms on the Political Autonomy of the Turkish Military", *South European Society and Politics*, Cilt: 16, Sayı: 2.

Gürsoy, Yaprak (2011). "Avrupa Birliği ve Demokratikleşme", *Avrupa Birliği'ne Giriş*, Der: Ayhan Kaya, Senem Aydın-Düzgit vd., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Hale, William (2011). "Human Rights and Turkey's EU Accession Process: Internal and External Dynamics, 2005-10", *South European Society and Politics*, Cilt: 16, Sayı: 2.

Hall, Peter A. ve Taylor, Rosemary C. R. (1996). "Political Science and the Three New Institutionalisms", *Political Studies*, Cilt: 44, Sayı: 5.

Iversen, T. (1994). "The Logic of Electoral Politics: Spatial, Directional, and Mobilisational Effects", *Comparative Political Studies*, Cilt: 27, Sayı: 2.

Kaya, Ayhan (2011). "Avrupa Birliği Yurttaşlığı", *Avrupa Birliği'ne Giriş*, Der: Ayhan Kaya, Senem Aydın-Düzgit vd., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kibaroğlu, Ayşegül (2008). "Küresel İklim Değişikliğinin Sınıraşan Su Kaynakları Politikasına Etkileri", *TMMOB 2. Su Politikaları Kongre Kitapçığı*.

Kirişci, Kemal (2011). "The Kurdish Issue in Turkey: Limits of European Union Reform", *South European Society and Politics*, Cilt: 16, Sayı: 2, 2011.

Kösebalaban, Hasan (2007). "The Permanent "Other"? Turkey and the Question of European Identity", *Mediterranean Quarterly*, Cilt: 18, Sayı: 4.

Ladrech, R. (2002). "Europeanisation and Political Parties, *Party Politics*, Cilt: 8, Sayı: 4.

Lewis, Bernard (2009). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 2. Baskı, Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Maden, Tuğba Evrim (2011) "The Cooperation Steps on the Maritsa River Basin", http://www.orsam.org.tr/en/WaterResources/showAnalysisAgenda.aspx?ID=712 (son ziyaret tarihi 9 Aralık 2015).

Mitzen, Jennifer (2006). "Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma", *European Journal of International Relations*, Cilt 12, Sayı: 3.

Müftüler-Baç, Meltem (2000). "Through the Looking Glass: Turkey in Europe", *Turkish Studies*, Cilt: 1, Sayı: 1.

Müftüler-Baç, Meltem ve Gürsoy, Yaprak (2010). "Is There a Europeanization of Turkish Foreign Policy? An Addendum to the Literature on EU Candidates", *Turkish Studies*, Cilt: 11, Sayı: 3.

Müftüler-Baç, Meltem (2011). "Turkish Foreign Policy, its Domestic Determinants and the Role of the European Union", *South European Society and Politics*, Cilt: 16, Sayı: 2.

Oğuzlu, Tarık (2002). "The Clash of Security Identities: The Question of Turkey's Membership in the European Union", *International Journal*, Cilt: 57, Sayı: 4.

Oğuzlu, Tarık (2010/2011). "Turkey and Europeanization of Foreign Policy?" *Political Science Quarterly*, Cilt: 125, Sayı: 4.

Öniş, Ziya (2010). "Contesting for Turkey's Political 'Centre': Domestic Politics, Identity Conflicts and the Controversy over EU Membership", *Journal of Contemporary European Studies*, Cilt: 18, Sayı: 3.

Özdemir, Burcu ve Zeki Sarıgil (2015). "Turkey's Europeanization Process and the Kurdish Issue", *The Europeanization of Turkey: Polity and Politics*, Der: Ali Tekin ve Aylin Güney, Routledge.

Özdemir, Durmuş (2011). "Avrupa Birliği'nin Ekonomik Bütünleşmesi," *Avrupa Birliği'ne Giriş*, Der: Ayhan Kaya, Senem Aydın-Düzgit vd., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özdemir, Haluk (2006). "Küreselleşme, Avrupa Birliği ve Türkiye Üçgeninde Kimlik Parçalanması ve Kimlik Yönetişimi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 3, Sayı: 9.

Samur, Hakan (2009). "Turkey's Europeanization Process and The Return of the Syriacs", *Turkish Studies*, Cilt: 10, Sayı: 3.

Sarıgil, Zeki (2007). "Europeanization as Institutional Change: The Case of the Turkish Military", *Mediterranean Politics,* Cilt: 12, Sayı: 1.

Talu, Nuran (2011). "Avrupa Birliği Çevre Politikası" , *Avrupa Birliği'ne Giriş*, Der: Ayhan Kaya, Senem Aydın-Düzgit vd., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ve Açık Toplum Vakfı (2010). *100 Konuda Avrupa Birliği'nin Günlük Hayatımıza Etkileri*, İstanbul.

Toktaş, Şule ve Kurt, Ümit (2010). "The Turkish Military's Autonomy, JDP Rule and the EU Reform Process in the 2000s: An Assessment of the Turkish Version of Democratic Control of Armed Forces (DECAF)", *Turkish Studies*, Cilt: 11, Sayı: 3.

Tuğtan, Mehmet Ali (2011). "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası", *Avrupa Birliği'ne Giriş*, Der: Ayhan Kaya, Senem Aydın-Düzgit vd., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uslu, Nasuh (2010). "Kıbrıs'ın Bütünleştirilmesinde AB'nin Olası Rolü ve Açmazlar", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 6, Sayı: 22.

Uyan-Semerci, Pınar (2011). "Avrupa Birliği ve Sosyal Politika", *Avrupa Birliği'ne Giriş*, Der: Ayhan Kaya, Senem Aydın-Düzgit vd., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Wæver, Ole (1995). "Securitization and Desecuritization", *On Security*, Der: Ronnie D. Lipschutz, New York: Columbia Üniversitesi Yayınları.

Yakış, Yaşar (2010). "Türk Dış Politikası'nda Ana Parametreler Değil Üslup Değişti", *Mülakatlarla Türk Dış Politikası*, Cilt 2, Der: Habibe Özdal, Osman Bahadır Dinçer ve Mehmet Yegin, Ankara: USAK Yayınları.

Yıldız, Dursun (2011). *Meriç Nehri Havzası Su Yönetiminde Uluslararası İşbirliği Zorunluluğu*, ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor Sayı: 4.

Zarakol, Ayşe (2010). "Ontological (In) security and State Denial of Historical Crimes: Turkey and Japan", *International Relations*, Cilt: 24, Sayı: 1.

algıyı pozitife çevirebilecek açıklamalar yaparak rahatsızlık haberlerinin gerçek olmadığını, subayların açıklamalarının TSK'nın görüşünü yansıtmadığını, ayrıca TSK'nın reformları desteklediğini belirtmiştir.

Özkök ve ardından Genelkurmay Başkanı olan Yaşar Büyükanıt ve İlker Başbuğ'un yapmış oldukları açıklamalar Türkiye'nin AB'ye üye olma isteğine yönelik TSK'nın kurumsal görüşünü yansıtması açısından önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Genelkurmay Başkanları yapmış oldukları açıklamalarda TSK'nın, Türkiye'nin AB'ye üye olmasını Atatürk'ün mirası olan çağdaş medeniyetler seviyesinin üstüne çıkma hedefi doğrultusunda bir araç olarak gördüğünü ve devletin üniter ve laik yapının zarar görmemesi koşuluyla üyeliği desteklediğini ifade etmişlerdir. Işık Koşaner döneminde ise TSK'nın siyasi konularda açıklama yapmadığı, açıklamaların iddia edilen Ergenekon Örgütü ve darbe planlarına yönelik olduğu görülmektedir.

KAYNAKCA

Ahmad Feroz (2007), *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945- 1980*, çev. Ahmet Fethi, 3. Baskı, İstanbul: Hil Yayınları.

Ahmad Feroz (2007), *İttihat ve Terakki 1908- 1914*, çev. Nuran Yavuz, 7. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Ahmad Feroz (2008), *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, 7. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Aknur, Müge (2008), *Civil-Military Relations in Turkey: An Analysis of Civilian Leaders*, Saarbrücken: VDM Publishing.

Alkan Ahmet Turan (1992), *İkinci Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*, Ankara: Ufuk Kitapları.

Bila Fikret (2003), "Darbe Sözünü Duymak Bile İstemiyorum", *Milliyet Gazetesi*, 27 Mayıs 2003.

Bila, Fikret (2003), "Sonra Konuşsa Daha İyi Olurdu", *Milliyet Gazetesi,* 26 Ağustos 2003.

Bila Fikret (2005), "Kıvrıkoğlu: Sorun TSK Değil, AB'nin Çifte Tutumu", *Milliyet Gazetesi*, 31 Aralık 2005.

Bila Fikret (2010). Komutanlar Cephesi, İstanbul: Doğan Yayınları.

Bila Hikmet (2008), *CHP 1919- 2009*, 4. Baskı, İstanbul: Doğan Yayınları.

Cook Steven (2008), *Yönetmeden Hükmeden Ordular: Türkiye, Mısır, Cezayir*, İstanbul: Hayykitap.

Çelik Seydi (2007), *Osmanlıdan Günümüze Asker ve Devlet: Askeri Bürokrasinin Sistem İçindeki Yeri*, İstanbul: Salyangoz Yayınları.

Demirel Tanel (2003), "The Turkish Military's Decision to Intervene: 12 September 1980", *Armed Forces & Society*, Cilt: 29, Sayı: 2.

European Commission (2004), "2004 Regular Report From The Commission on Turkey's Progress Towards Accessıon", Brüksel, 6 Ekim 2004, SEC(2004) 1201, {COM(2004)656 final}, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_tr_2004_en.pdf

(Erişim Tarihi: 26. 05. 2010)

Genelkurmay Başkanlığı (2008), "Orgeneral İlker Başbuğ'un Genelkurmay Başkanlığı Devir Teslim Töreni Konuşması" 28 Ağustos 2008,

http://www.tsk.tr/KOMUTANKONUSMALAR.html (Erişim tarihi: 01.05.2009)

Hale William (1996), *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Hil Yayınları.

Heper Metin (1999), *İsmet İnönü: Yeni Bir Yorum Denemesi*, çev. Sermet Yalçın, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Heper Metin ve Aylin Güney (1996), "The Military and Democracy in the Third Turkish Republic", *Armed Forces & Society*, Cilt: 26, Sayı: 4.

Huntington Samuel P. (1991), *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, Norman: University of Oklahoma Press.

İnönü Erdal (1998), *Anılar ve Düşünceler*, 6. Baskı, İstanbul: Boyut Yayınları.

Jenkins Gareth (2001), *Context and Circumstance: The Turkish Military and Politics***,** Oxford ve New York: Oxford University Press, 2001.

Kadircan Kaflı (1948), *Mithat Paşa: Demokrasimizin Büyük Şehidi***,** İstanbul: Yeni Mecmua.

Karpat Kemal (1959), *Turkey's Politics: The Transition to a Multi-Party System*, Princeton: Princeton University Press.

Laçiner Sedat (2000), "Bölücü Televizyon Yayıncılığı ve Uluslararası Bağlantıları: MED-TV Örnek Olayı 1994- 1999", *Avrasya Dosyası*, Cilt: 8, Sayı: 2.

Lewis Bernard (2009), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Boğaç Babür Turna, 3. Baskı, Ankara: Arkadaş Yayınları.

Lybyer Albert Howe (1913), *The Government of the Ottoman Empire in the Time of Suleiman the Magnificient*, Cambridge: Harvard University Press.

Mithat Ali Haydar (2008), *The Life of Mithat Pahsa: A Record of His Services, Political Reform, Banishment and Judicial Murder (1903)*, Londra: Kessinger Publishing.

Övür Mehmet (2011), "Artık Çok Konuşan Asker Yok", *Sabah Gazetesi*, 29 Mayıs 2011.

Özbudun Ergun (1966), *The Role of Military in Recent Turkish Politics*, Cambridge: Harvard University Center for International Affairs, Occasional Papers in International Affairs.

Özbudun Ergun (1995), "Turkey: Crises, Interruptions, and Reequilibrations", *Politics in Developing Countries: Comparing Experiences with Democracy*, Der: Larry Diamond, Juan J. Linz ve Seymour Martin Lipset, Boulder: Lynne Reinner Publishers.

Öztürk Kazım (1969), *Cumhurbaşkanlarının Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Nutukları*, İstanbul: Ak Yayınları.

Ramsaur Ernest E. (2008), *Jön Türkler ve 1908 İhtilali*, çev. Nuran Yavuz, İstanbul: Pozitif Yayınları.

Rustow Dankward (1959), "The Army and the Founding of the Turkish Rapublic", *World Politics*, Cilt: 11, Sayı: 4.

Rustow Dankward (1988), "Transitions to Democracy: Turkey's Experience in Historical and Comparative Perspective", *State, Democracy and the Military in Turkey in the 1980s*, Der: Metin Heper ve Ahmet Evin, Berlin ve New York: Walter de Gruyter.

Sarıbay Ali Yaşar (1991), "The Democratic Party, 1946- 1960", *Political Parties and Democracy in Turkey***,** Der: Metin Heper ve Jacob M. Landau, Londra: I.B. Taurus.

Özgöker Uğur (2007), "Türk Silahlı Kuvvetleri'nin AB'ye Bakışı", 27 Eylül 2007, http://www.virahaber.com/yazi/turk-silahli-kuvvetlerinin-abye-bakisi–4183.htm (Erişim tarihi: 24 Eylül 2011)

Valenzuela J. Samuel (1992), "Democratic Consolidation in Post-Transitional Settings: Notion, Process, and Facilitating Conditions", *Issues in Democratic Consolidation: The New South American Democracies in Comparative Perspective***,** Der: Scott Mainwaring, Guillermo O'Donnell ve J. Samuel Valenzuela, Notre Dame: University of Notre Dame Press.

Vanderlippe John M. (2005), *The Politics of Turkish Democracy: İsmet İnönü and the Formation of the Multi-Party System, 1938- 1950*, New York: State University of New York Press.

"7. Uyum Paketi TBMM'den Geçti", *Radikal Gazetesi*, 30 Temmuz 2003.

"7. Uyum Paketine Kıta Dur!", *Radikal Gazetesi*, 19 Temmuz 2003.

"AB Üyeliği Çağdaş Uygarlık Seviyesi İçin Önemli Bir Araç", *Zaman Gazetesi*, 27 Ağustos 2005.

"AKP: Kılınç'ın Uyarı Yapma Yetkisi Yok", *Milliyet Gazetesi*, 20 Mayıs 2003.

"Askerden Mesajlar", *Radikal Gazetesi*, 21 Nisan 2005.

"Bayan Mitterrand Yine Türkiye'ye Kin Kustu", 24 Nisan 2003, http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=82109 (Erişim tarihi: 25 Eylül 2011)

"Bülent Arınç: Ordu AB'den Yana", *Milliyet Gazetesi,* 22 Mayıs 2003.

"Genç Subaylar Tedirgin", *Cumhuriyet Gazetesi,* 23 Mayıs 2003.

"Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın Konuşmasının Tam Metni", http://www.kenthaber.com/Haber/Genel/Dosya/gundem/genelkurmay-baskani-orgeneral-yasar-buyukanitin-konusmasinin-tam-metni/2dd48315-6e9c-489c–9312-96ed6cf2d5f7 (Erişim tarihi: 25 Eylül 2011)

"İçinde Bulunduğumuz Süreçten Rahatsızız", *Milliyet Gazetesi*, 18 Aralık 2009.

"Kılınç Paşa'ya Rağmen 'Uyum Paketi' Korundu", *Milliyet Gazetesi,* 20 Mayıs 2003.

"Koşaner Silah Arkadaşları İçin Bıraktı", 29 Temmuz 2011, http://www.ntvmsnbc.com/id/25236919/ (Erişim tarihi: 24 Eylül 2011)

"Org. Tuncer Kılınç: 7. Uyum Paketi MGK'yı İşlevsiz Bıraktı…", 25 Ağustos 2003, http://www.milliyet.com.tr/2003/ 08/25/son/sontur46.html (Erişim tarihi: 20 Ocak 2011)

"Özkök: AB Üyeliği Atatürk'ün Hedefi", *Türkiye Gazetesi*, 27 Ağustos 2005.

"Özkök: Türkiye Cumhuriyeti Üniter Bir Devlettir", http://www.milliyet.com.tr/2004/ 10/28/son/sonsiy11.html (Erişim tarihi: 10 Eylül 2011)

"Psikolojik Savaş İçin Kâğıt Parçası", *Radikal Gazetesi*, 27 Haziran 2009.

"Sabrımızın Sınırı Var", *Milliyet Gazetesi*, 26 Ocak 2010.

"Sivil MGK'yı Erteleten Nedenler", *Hürriyet Gazetesi*, 4. Ağustos 2003. http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/ 08/04/ 325695.asp (Erişim tarihi: 12 Eylül 2009)

"TSK İçin AB Araçtır Ama Amaç Değildir", *Yeni Şafak Gazetesi*, 17 Eylül 2008.

"Türkiye, AB'ye Gİ-RE-CEK-TİR", *Hürriyet Gazetesi*, 30 Mayıs 2003.

"Türkiye'nin PKK ile 'TV' Mücadelesi", http://www.cnnturk.com/haberdetay/Print.aspx?NewsID=139703 (Erişim tarihi: 25 Eylül 2011)

"Yalman: Kemalizm Modernitenin Zirvesi", *Sabah Gazetesi*, 30 Eylül 2003

AB'ne göre daha düşük düzeylerde kalmıştır. Türkiye ekonomisi Maastricht kriterlerini sağlama açısından enflasyon konusunda AB Maastricht kriterlerini karşılayamadıysa da, kamu açıklarının GSYH oranı ve kamu borçlarının GSYH oranı açısından birçok AB ülkelerinden daha iyi durumdadır. Türkiye'nin Maastricht kriterlerini sağlama açısından AB'ne göre daha iyi durumda olması nedeniyle küresel krizden AB ülkelerine oranla daha az etkilendiği söyleyebiliriz.

Küresel krizde AB'ne göre daha az etkilenmiş olmamıza rağmen AB'nin durumu Türkiye açısından önem arz etmektedir. Çünkü AB, Türkiye'nin en önemli ticaret ortağıdır. Zira, AB'deki talep daralması Türkiye'nin ihracatını etkilemiştir. Diğer taraftan AB ülkelerinin kamu borcu bakımından zor bir dönemde olması, bizimde dış finansman bakımından AB'ne bağımlılığımız göz önünde bulundurulursa, bu durum dış finansman konusunda sıkıntı yaşamamıza yol açabilir. Bunun yanında AB ülkelerinin küresel krizin etkisiyle yüksek bütçe açıklarıyla karşı karşıya kalması, Türkiye açısından borçlanma maliyetlerinin artması ve kredi hacminin azalması anlamına gelir. Bu hususları göz önüne aldığımızda istikrarsız bir AB, Türkiye ekonomisi açısından olumsuzluklar yaşanmasına neden olabilir. Yaşanan bu süreçte, Türkiye ekonomisinin istikrarlı bir büyüme trendi yakalaması ve cari açık sorununu çözmesi, gelecek dönem açısından oldukça önemlidir.

Sonuç olarak yaşanan süreçte, gerek AB gerekse Türkiye ekonomisinde, ekonomik faaliyete ilişkin temel göstergelerdeki düzelmelerin yavaş olması, istihdam koşullarındaki iyileşmelerin tam olarak ortaya çıkmaması kriz sonrası toparlanmanın da yavaş olacağı beklentilerini ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Ekonomik ve Mali Politikalar Başkanlığı (2010), *Küresel Krizin AB ve Aday Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Gelecek Döneme İlişkin Beklentiler,* Haziran 2010.

Alantar Doğan(2008*),"* Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme*" Maliye Finans Yazıları*, Cilt: 22, Sayı:81.

Apak S. ve Aytaç A (2009), *Küresel Krizler*, İstanbul: Avcıol basım Yayım.

Altınok S. vd (2011), *"* 2008 Küresel Ekonomi Krizinin Türkiye Ekonomisine İletim Kanalları ve İmalat Sanayine Etkileri*",Küresel Ekonomik ve Finansal Kriz*, Ed. Murat Çetinkaya, Ankara: Nobel yayın.

Altuntepe N.," 2008 Küresel Krizinin Ülkelerin İstihdam Yapısı Üzerine Etkilerinin Dinamik Bir Analizi*"*,http://edergi.sdu.edu.tr/index.php/sduvd (Erişim tarihi: 20.01.2012).

Eğilmez Mahfi(2009), *Küresel Finans Krizi Piyasa Sisteminin Eleştirisi*, Remzi Kitabevi,, İstanbul.

Eğilmez M. ve Kumcu E. (2001), *Krizleri Nasıl Çıkardık,* İstanbul: Creative Yayıncılık.

Ergun S. ve Gökdemir L. *"Küresel Krizin Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkisi",* http://web.inonu.edu.tr/˜ozal.congress/pdf/131. (Erişim Tarihi: 20.01.2012)

Eroğlu N. ve Eroğlu İ.(2009), *" Enflasyon Hedeflemesi Rejimi Çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının Kredibilite ve Hesap Verebilirlik Sorunu", Maliye ve Finans Yazıları*, 23- 85.

Jansen M ve Uexkull E. Von(2012), Küresel Krizde Dış Ticaret ve İstihdam, Efil Yayınevi. (Çev:Hitit Burcu).

Kalkınma Bakanlığı(2015), Uluslararası Ekonomik Göstergeler.

Karagöl E.T (2011), *Cari Açık Tartışmaları Gölgesinde Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye Ekonomisi,* Seta Analiz.

Kutlu H.A. ve Demirci N.S.(2011), " Küresel Finansal Krizi (2007- ?) Ortaya Çıkaran Nedenler, Krizin Etkileri, Krizden Kısmi Çıkış ve Mevcut Durum", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*.

Maliye Bakanlığı(2010), *Küresel Krizin Ardından AB Ekonomisi* Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları.

Özatay F(2011), *Parasal İktisat Kuram ve Politika*, Ankara: Efil Yayınevi.

Özatay F (2009), *Finansal Krizler ve Türkiye*, İstanbul: Doğan Kitap.

Özsoylu A.F vd.(2010), *Küresel Kriz ve Türkiye*, Adana: Karahan Kitabevi.

Öztürk S. ve Gövdere B(2010), *" Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi*, Y.2010,C.15,S.1.

Parasız İlker(2009), *Finans Krizinin Güven Krizine Dönüşmesi Küresel Kriz*, Bursa: Ezgi Kitabevi.

Susam N. ve Bakkal U (2008), " Kriz Süreci Makro Değişkenleri ve 2009 Bütçe Büyüklüklerini nasıl etkileyecek?", *Maliye Dergisi*, S. 155.

Taban S(2011), *Küresel Finans Krizi Öncesi ve Sonrası Dönemde Türkiye'de Ekonomik Büyümenin Dinamikleri*, Seta analiz, Ekonomik ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Tarı R. vd.(2011), *"* Küresel Ekonomik Kriz ve Belirleyicileri Üzerine Bir Değerlendirme*",Küresel Ekonomik ve Finansal Kriz* Ed.M. Çetinkaya, Ankara: Nobel Yayınları.

TCMB(2010), Enflasyon Raporu 2010- II, Ankara.

Yetkiner H. ve Karaoğuz H.E(2011,.*" Küresel Krizin Türkiye Ekonomisine Yansımaları", Zor Zamanlarda İktisat*, Ed. Özgür,G. ve Yetkiner, H., Ankara: Efil Yayınevi.

Yıldırım S (2010), " 2008 Yılı Küresel Ekonomi Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri*", KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(18).

Yımaz E.Binhan(2013), Küresel Krizin Avrupa'da Borç Çıkmazına Dönüşümü, Derin Yayınları.

http://www.hazine.org.tr./28.04.2010.pdf. (Erişim Tarihi:25.01.2012)

http://www.ikv.org.tr/print.asp?id=2585&baslık. (Erişim Tarihi: 24.01.2012.).

http://www.tuik.gov.tr.

http://www.tcmb.gov.tr.

http:///www.iso.org.tr.

daş uygulama düzeyini yakalaması ve hizmet sunumunda rekabet eder duruma gelmesi hedef olması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Aras, Güler (1999). " Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği'nin Finans Piyasalarına Etkileri", *İşletme ve Finans Dergisi*, No: 165, Ankara.

Bostanci, Serpil (2012). Smmm, "Küreselleşen Muhasebede Standartlaşma ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu", *archive.ismmmo.org.tr/.../16-%2059%20SERPIL%20BOSTANCI.doc, (Erişim Tarihi:, 15.04.2012).*

Choi, Frederick D. S., Frost Carol Ann, Meek Gary K. (1999). "International Accounting",Third Edition, New Jersey: Prentice Hall International, Inc.

Çiftçi Yavuz (1997). "Türkiye'de ve Dünya'da Muhasebe Standartlarının Gelişimi ve Uluslararası Uyumlaştırma Çalışmaları*", İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt:26,Sayı:2/Kasım.

Çiftçi, Yavuz ve Erserim Alper, "Muhasebe Standartlarında Uluslararası Uyumlaştırma Çalışmaları ve Türkiye'deki Durumun İncelenmesi", *bandirma.balikesir.edu.tr/.../34_Yavuz_Ciftci_Alper_Erserim.doc*, Erişim 17.04.2012.

Gürlesel, Can Fuat, Alkin Kerem ve Uzunoğlu Sadi (1997)., "Avrupa Sermaye Piyasaları Bütünleşme ve Türk Sermaye Piyasası", *İMKB Yayınları*, Yayın No: 10.

Hüseyin, Ergin "Ulusal ve Uluslararası Muhasebe Standartlarının Önemi", Anadolu Üniversitesi Kütahya İİBF.15.Yıl Armağanı.

Kiracı, Murat ve Köse, Tunç (2002). "Iasc, Fasb Ve Tmudesk'teki Muhasebe Standartları Oluşturma Süreci Ve Uyumlaştırma", *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 3 Sayı: 1 Haziran.

Kiriazidis, Theo (1995). "New Developments and Prospects of the European Financial Industry", European Business Review, Volume 95, Number 1.

Özbek, Serkan (2004). "Avrupa Birliği Sermaye Piyasalarının Entegrasyonu Ve Muhasebe Uygulamalarının Uyumlaştırılması Süreci", *Ankara Üniv. SBE*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Özkök, Servet (2000). "Avrupa Birliği'ne Üye Ülkeler Arasında Muhasebe Standartlarını Uyumlaştırma Çabaları, Muhasebe ve Denetime Bakış", *TÜRMOB Yayınları*, Ekim, Sayı 2.

Öztürk, Cemal (1992). *Avrupa Topluluğu'nun Menkul Kıymet Düzenlemeleri*, İKV Yayınları, İstanbul.

Şahin, Dilek ve Pazar çeviren, Yüksel Selim (2007). "TFRS (TMS 1, TMS 2, TMS 7, TMS 18, TMS 24, TMS 40) ve SPK Muhasebe Standartlarının IFRS ile Karşılaştırılması", *Akademik İncelemeler*, Cilt:2 Sayı:2.

Saim, Üstündağ (2000). "Muhasebe Standartları Oluşturulması Süreci", *Muhasebe ve Denetime ve Bakış*, Yıl:1,Sayı:1,Nisan.

Sakin, Turgay (2003). "Avrupa Birliği'nde Uluslararası Muhasebe Standartlarının Kullanımına İlişkin Gelişmeler ve Halka Açık Türk İşletmelerinin Durumu Üzerine Bir Araştırma", İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Tezcanlı, Meral Varış ve Erdoğan, Oral (2000). "AB Sermaye Piyasalarına Uyum ve Rekabette Türk Sermaye Piyasası ve İMKB'nin Gelişimi", *İMKB Yayını*, Sayı: 14, İstanbul.

Türkiye Muhasebe Standartları (2000). Ankara: TÜRMOB Yayın No:95, TMUDESK, Seri No:2.

Üstündağ, Saim (2000). "Muhasebe Standartları Oluşturulması Süreci, Muhasebe ve Denetime", *Bakış Dergisi*, TURMOB Yayınları, Nisan, Sayı 1.

Yalkın, Yüksel Koç (2002), "Muhasebe Standartları ve Türkiye Uygulaması", *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, Haziran.

Yalkın, Yüksel Koç, V. Demir ve D. Demir (2006). "Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Türkiye'de Finansal Raporlama Standartlarının Gelişimi", 17. Dünya Muhasebe Kongresi, *Mali Çözüm Dergisi*, 2006, Sayı:76, Kasım.

Yücel, Göksel (1996). "TMS–1 Muhasebe Politikalarının Açıklanması" , *I.Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu Tebliği*, İzmir.

KAYNAKÇA

Aydın Mehmet Devrim (2005),Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Haziran 2005, cilt 23, sayı 1. s. 294.

Demirhan Yılmaz, Türkoğlu İrfan (2014), "Türkiye'de E-Devlet Uygulamalarının Bazı Yönetim Süreçlerine Etkisinin Örnek Projeler Bağlamında Değerlendirilmesi", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 10, Sayı 22.

Özata, Musa İsmail Sevinç (2010), Türk kamu yönetiminde bilgi sistemleri ve e-dönüşüm", Hip erlink.,s.59, (Aktaran, Doğan N. Leblebici, Mustafa Kemal Öktem, Mehmet Devrim Aydın, "Türkiye'de Kamu Kesiminde Bilgi Teknolojileri Uygulamaları ve E - Bürokrasi: Örgütsel Dönüşüm Üzerindeki Etkiler", Kamu Yönetiminde Kalite 3. Ulusal Kongresi, TODAİE Yayını: 319, Ankara, 2003, s. 502)

DPT (2003) E-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı 2003-2004, Ankara: DPT.

DPT, (2004), E-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı (2003-2004).

DPT (2005) e-Dönüşüm Türkiye Projesi 2003-2004 KDEP Uygulama Sonuçları ve 2005 Eylem Planı, Ankara: DPT/Bilgi Toplumu Dairesi.

İnternet Kaynakları

http://ab.org.tr/ab05/tammetin/89.doc, Feridun Uyar, "Avrupa Birliği Bilişim Politikası Ve Türkiye'nin Uyumu" S.2 Erişim Tarihi:04.10.2015,

http://akgul.bilkent.edu.tr/www.bilgitoplumu.gov.tr/eAvrupa/eulizbon.html,Erişim Tarihi: 04.10.2015.

http://akgul.bilkent.edu.tr/www.bilgitoplumu.gov.tr/eAvrupa/euindex_11.html, Erişim Tarihi: 04.10.2015.

http://www.bilgitoplumu.gov.tr/uluslararasi-calismalar/avrupa-icin-sayisal-gundem/e-avrupa-girisimi/, Erişim Tarihi: 13.02.2013.

http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/040900_KDEPKitapcik.pdf,S.4, Erişim Tarihi: 01.10.2015.

http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/040900_KDEPKitapcik.pdf,S.6, Erişim Tarihi: 01.10.2015.

http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/, Erişim Tarihi: 13.02.2016.

http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/020800_E-TurkiyeEylemPlani.pdf, Erişim Tarihi: 13.02.2016.

http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/BT_Strateji/Diger/060500_BilgiToplumuStratejisi.pdf, Erişim tarihi: 13.02.2016.

http://www.bilgitoplumustratejisi.org/tr/doc/8a9481984680deca014bea4232490005 , Erişim Tarihi :13.02.2016.

http://www.edevlet.gov.tr/2016-2019-ulusal-edevletstratejisiveeylemplanitaslagi.pdf, Erişim Tarihi: 13.02.2016.

http://www.edevlet.gov.tr/2015/10/13/turkiye-ulusal-enformasyon-altyapisi-ana-plani-tuena-1996-1999/ Erişim Tarihi: 13.02.2016.

http://www.edevlet.gov.tr/2016-2019-ulusal-edevletstratejisiveeylemplanitaslagi.pdf, Erişim Tarihi:13.02.2016.

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/Hizmet%20Ticareti/ Elektronik%20Ticaret/BTS-e-devlet-giris-02_12_2015.pdf?l ve Erişim tarihi: 13.02.2016.

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/12/20031204.htm,Erişim Tarihi:13.02.2016.

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111101M1-1.htm Erişim tarihi: 13.02.2016.

http://www.tbd.org.tr/usr_img/cd/kamubib15/raporlarPDF/RP1-2013.pdf Erişim Tarihi: 13.02.2016.

http://www.tobb.org.tr/BilgiHizmetleri/Documents/Raporlar/ab_bilgi_toplumu.pdf, Erişim Tarihi: 13.02.2013.

nuçlandırılması yönünde destekleyici adımlar atmalı ya da Yunanistan gibi kendisini geri çekerek, Kıbrıslı Türkleri ön planda tutmalıdır. Bu durumda, azarlayıcı, aşırı özgüvene dayalı söylemlerden kaçınarak, Kıbrıslı Türklerin iradesinin önüne geçen açıklamalarda bulunmamalıdır.

Gelinen aşamada, Türk hükümeti, üyelik konusunda fazla istekli görünmemektedir. Demokratikleşme ve ekonominin gelişimi açısından müzakerelerin gerekli olduğunu düşünen Türk yetkililer, Batılı devletler ve Birlik yetkilileri ile benzer görüşü savunmaktadır: Müzakereleri sürdürelim, tam üyelik konusunu ise zamana bırakalım.

Birlik yetkilileri de, bu meyanda açıklamalarda bulunmaktadır. Türkiye'nin üç temel ve hassas konuda gözle görülür adımlar atmasını öneren yetkililer, yine de Türkiye'nin müzakereleri sürdürmesini istemektedir. Türkiye'nin jeopolitik, ekonomi ve enerji alanlarında önemini kavrayan yetkililer, yine de ilerleme raporlarında belirtilen eksikliklerin giderilmesi taraftarıdır.

Sonuçta, artık Türk hükümeti, AB sürecine ilişkin önyargılara dayalı beyanatlardan kaçınarak, daha olgusal, verilere dayalı bilgiler bağlamında ilişkileri sürdürmesi yönünde adımlar atması, politika izlemesi gerekmektedir. Daha açık bir ifadeyle, "stratejik düşünerek hareket etme" gibi bir tavır içerisinde olmak yerine, "daha somut, kısa adımlara dayalı politikalar" izlemesi gerekmektedir. Aşırı özgüven, bugünün şartlarında insanları memnun edebilir, ancak dış politika süreklilik isteyen bir alandır. Avrupa cephesinde de durum pek parlak görülmemektedir. Avusturya, Fransa ve Almanya gibi ülkelerin, mevcut iç siyasi yapılarına dayanarak mevcut politikalarını sürdürmesi çok büyük olasılıktır. Ancak zamanla bu ülkelerin kamuoylarının değişime uğraması halinde, üyelik süreci farklı bir mecrada ilerleyecektir. Bu durumda, demokratikleşme ve ekonomik kalkınma yönünde ciddi adımlar atması, toplumlar arası temasların arttırılması ve Kıbrıs, Kürt gibi Avrupa siyasetini yakından ilgilendiren konularda somut adımların atılması halinde, Türklere yönelik önyargılarında zamanla değişmesi mümkündür.

KAYNAKÇA

Heper Metin. (2010), *Türkiye'nin Siyasal Hayatı: Tarihsel, Kuramsal ve Karşılaştırmalı Açıdan…*, İstanbul: Doğan Kitap, 2011; Der. Hakan Yavuz, *AK Parti: Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri*, İstanbul: Kitap yayınevi.

Hermann Rainer. (2011), *Türkiye'de neler oluyor? Anadolu'nun uyanışı ve yeni elitler*, İstanbul: Ufuk Kitabevi.

Özer Yonca.(2010), "Kıbrıs meselesinin Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerindeki rolü", der. Cüneyt Yenigün ve Ertan Efegil, *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası*, Ankara: Nobel Yayınevi, s. 557 – 576.

Ülger İrfan Kaya. (2010), "Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğine yönelik düşünceler", der. Cüneyt Yenigün ve Ertan Efegil, *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası*, Ankara: Nobel Yayınevi, s. 471 – 488.

"Biz heyecanımızı yitirmedik AB kendini sorgulamalı", (4 Ocak 2010). *Radikal Gazetesi*.
"Projeler PKK'yı rahatsız etti", (23 Ekim 2010), *Radikal Gazetesi*.
"Başbakan Tayyip Erdoğan Newsweek için yazdı*",* (17 Ocak 2011), *Hürriyet Gazetesi.*
"Başbakan: AB kararlılığımız devam ediyor", (6 Mayıs 2011), *Sabah Gazetesi*.
Samar Remzi. (20 Temmuz 2011), "Başbakan Erdoğan'dan Kıbrıs resti: Rumların başkanlığında AB ile ilişkilerimiz donar", *Zaman Gazetesi.*
"Türkiye'den daha iyi yol yok", (3 Mayıs 2011), *Sabah Gazetesi*.
"Gül: Kapıları açarsanız, kimse Türkiye'den koşarak Almanya'ya gelmeyecek", (19 Eylül 2011),
Zaman Gazetesi."Vizyon noksanlığı teşhisi", (13 Mayıs 2010),*Radikal Gazetesi*.
"AB üyeliği, ekonomik büyüme ve demokrasi için temel referans", (13 Temmuz 2011), *Hürriyet Gazetesi.*
"TOBB: AB üyeliğinde ev ödevimizi yapamadık", (28 Haziran 2011),*Hürriyet Gazetesi*.
"Cumhurbaşkanı Gül'den Avusturya'da AB'ye mesaj", (2 Mayıs 2011), *Anadolu Ajansı*.
"Cumhurbaşkanı Gül: Anayasanın taşıması gereken tek mühür, milletin mührü olmalıdır", (1 Ekim 2011). *Anadolu Ajansı.*
"Maliyetiniz yılda 28 milyar euro", (23 Haziran 2011), *Sabah Gazetesi*.
"Bağış: Müzakere sürecinin üzerindeki haksız baskılar artık kalkmalı", (13 Temmuz 2011), *Anadolu Ajansı*.
"Egemen Bağış'tan Almanya'da yaşayan Türklere çağrı", (10 Eylül 2011), *Hürriyet Gazetesi.*
"2011 AB ilerleme raporu'ndan beklentilerimiz", 9 Ekim 2011. *Star Gazetesi*. www.tuik.gov.tr.
"Ve Türk insanı sonunda AB'den vazgeçti", (15 Mart 2011), *Hürriyet Gazetesi*.
"AB'deki önyargıyı gönüllüler yıkacak", (11 Nisan 2011), *Star Gazetesi.*
"Türkiye Avrupa'dadır, Avrupalıdır", (8 Mayıs 2011), *Hürriyet Gazetesi*.
"'AB Ortak Paydamız'", (21 Haziran 2011), *Star Gazetesi.*
"AB sürecinde de ustalık dönemi",(9 Temmuz 2011), *Star Gazetesi.*
"Bağış: PKK sadece terör örgütü değil", (20 Ağustos 2011), *Zaman Gazetesi*.
"Türkiye AB'ye güç katar", (8 Mayıs 2011), *Hürriyet Gazetesi*.
"Bağış'tan Norveç mesajı", (27 Temmuz 2011), *Hürriyet Gazetesi*.
"AB sürecinde top Türkiye'nin ayağında", (3 Ocak 2011),*Star Gazetesi*.
"Avrupa Birliği'ne değil ilkelerine ihtiyacımız var", (2 Haziran 2011),*Star Gazetesi*.
"'Sarkozy çok büyük bir acziyet içerisindedir", (9 Ekim 2011), *Star Gazetesi*.
"Egemen Bağış'tan AB'ye rest", (28 Ocak 2011), *Sabah Gazetesi*.
"Bağış: Kıbrıs AB yolunda konulmuş muz kabuğudur", (21 Temmuz 2011), *Anadolu Ajansı*.
Ufuk Aktuğ ve Mehmet Ezer,(21 Şubat 2011),"Bakan Bağış: Fişi Çeken taraf olmayacağız", *Doğan Haber Ajansı*.
"Bağış: AB Komisyonu, verdiği sözü tutsun", (29 Eylül 2011),*Zaman Gazetesi.*
Güvenç, Duygu. (14 Temmuz 2011); "AB'ye Rum resti", *Sabah Gazetesi.*
"Bakab Bağış: Rumların numaralarına alıştık", (5 Ekim 2010), *Anadolu Ajansı*.
"Bağış: Kıbrıs konusunda hem haklı, hem güçlüyüz", (27 Eylül 2011), *Anadolu Ajansı*.
"AB, KKTC'yi unuttu ama STK'lar unutmadı", (11 Mayıs 2011), *Star Gazetes*i.
"Davutoğlu: Ortak mesaj, 'dostluk'", (8 Mart 2011), *Anadolu Ajans*ı.
"Davutoğlu'dan İngiltere'ye tepki", (2 Ağustos 2011), *Star Gazetesi*.
Gündem: İran ve AB", (14 Ocak 2011),*Star Gazetesi.*

"AB ile Türkiye diskoda tanışıp birbirini beğenen genç bayan ve erkek değil", (23 Eylül 2011),*Hürriyet Gazetesi.*

"Merkel'de Türkiye antipatisi var", (31 Ocak 2011), *Sabah Gazetesi*.

"IMF ve AB bize her zaman ikiyüzlü tavır aldı", (11 Temmuz 2011), *Star Gazetesi*.

Küçük Mustafa ve Sefa Özkaya, (15 Mart 2011), "Türkiye'nin üyeliği AB'nin kuruluşu kadar önemli barış projesi", *Hürriyet Gazetesi*.

"AB'ye 'küresel' hatırlatma", (28 Eylül 2011), *Radikal Gazetesi*.

"AB de tam üyelikten şaşmayacağımızı anladı",(22 Kasım 2008), *Radikal Gazetesi*.

Karakaş, Eser. (14 Ocak 2011). "Rekabet dosyası neden açılamadı?", *Star Gazetesi*.

Barlas, Mehmet. (15 Temmuz 2011), "AB üyeliğini isterken aynı anda AB'ye öfke duymak da mümkündür", *Sabah Gazetesi.*

Refik Erduran, (23 Şubat 2011), "Türkiye üye olsa, AB bu kadar sakar olmazdı", *Sabah Gazetesi.*

Yılmaz Mehmet Y. (30 Eylül 2011), "Bu fırsatı iyi değerlendirmeliyiz", *Hürriyet Gazetesi*.

Ergin Sedat. (20 Eylül 2011), "Berlin'de AB'ye karşı yeni bir dil", *Hürriyet Gazetesi*.

Çandar Cengiz. (15 Nisan 2011), "Tayyip Erdoğan'ın Strasbourg Konuşması üzerine…", *Hürriyet Gazetesi*.

Taşpınar Ömer. (28 Şubat 2011), "Fransa ve AB'nin Basiretsizliği", *Sabah Gazetesi.*

Şahin Haluk. (3 Haziran 2009), "İsveç mi, Sarkozy mi?", *Radikal Gazetesi*.

"Türkiye'yi AB'de istemeyen Almanya ve Fransa muhalif medyadan besleniyor", (30 Haziran 2011), *Cihan Haber Ajansı*.

Birand Mehmet Ali. (26 Ekim 2010), "Eksen kaydırın, ancak abartmayın", *Hürriyet Gazetesi*.

Kiras İbrahim. (26 Eylül 2011) "Atina'nın tutsağı olacağımız Türkiye'nin ortağı olalım", *Star Gazetesi*.

Kiras İbrahim. (11 Ağustos 2011), "Avrupa Avrupa duy sesimizi", *Star Gazetesi.*

Kiras İbrahim. (15 Temmuz 2011), "Davutoğlu haklı mı?", *Star Gazetesi.*

Kiras İbrahim. (11 Ağustos 2011), "Avrupa Avrupa duy sesimizi", *Star Gazetesi.*

Yurttagül Ali. (6 Eylül 2011), "Kriz günlerinde Türkiye'de AB'yi savunmak", *Zaman Gazetesi*.

"Anayasa tüm tarafların katılımıyla hazırlanmalı", (13 Temmuz 2011), *Anadolu Ajansı*.

Sağır Celil. (5 Eylül 2011), "Davutoğlu'ndan Avrupa'ya 4 mesaj", *Zaman Gazetesi*.

"Maliyetiniz yılda 28 milyar euro", (23 Haziran 2011),.*ANKA*.

"Rhen Türkiye'yi övdü, raportör "sinyal istedi"", (7 Kasım 2008),*Radikal Gazetesi*.

Acar Esma. (20 Eylül 2011), "Şimşek: AB önemini korumak istiyorsa Türkiye'ye ihtiyacı var", *Zaman Gazetesi*,

"Avrupa Birliği, Türkiye'deki potansiyelin farkına varmalı", (24 Eylül 2011), *Zaman Gazetesi*.

"Birkaç yıl sonra bir Türkiye'ye AB'ye girmesi için rica edeceğiz", (13 Haziran 2011),*Star Gazetesi.*

"Türkiye'deki seçimlerin bir mağlubu da Avrupa Birliği", (15 Haziran 2011), *Star Gazetesi*.

"Türkiye'nin üyeliği AB'ye avantaj sağlar", (6 Mayıs 2011), *Sabah Gazetesi.*

"Türkiye dünyanın yükselen gücü", (24 Ocak 2011), *Sabah Gazetesi.*

"Türkiye'nin geri çekilmesinden korkuyoruz", (15 Şubat 2011), *Sabah Gazetesi*.

"Schröder, Türkiye, AB'ye tam üye olmalı", (8 Eylül 2011), *Cihan Haber Ajansı.*

"Gül ve Sarkozy'den ortak basın toplantısı", (25 Şubat 2011), *Hürriyet Gazetesi.*

"Sarkozy'den ilginç açıklama: Türkiye'nin yeri AB değil", (7 Ekim 2011), *Cihan Haber Ajansı*.

"AB sürecinde Fransa'dan değil kendi iç mihraklarımızdan korkun", (27 Mayıs 2008), *Radikal Gazetesi*.

"Almanya, Türkiye'yle müzakerelerin durdurulmasını tartıştı", (21 Temmuz 2011), *Cihan Haber Ajansı*.

"Davutoğlu, Türkiye geleceğini Avrupa'da görüyor", (1 Temmuz 2011), *Zaman Gazetesi*.

Arslan Seyit. (19 Eylül 2011) "'İmtiyazlı ortaklık için ilişkilerin donması fırsat'", *Zaman Gazetesi*.

"Rum Kesiminden Türkiye AB üyeliği için sert mesaj", (10 Ocak 2011), *Hürriyet Gazetesi*.

"Rum lider Hristofyas, Türkiye'nin AB üyeliği, Kıbrıs'tan geçer", (1 Ocak 2011),*Radikal Gazetesi.*

Yrd. Doç. Dr. Sabri Kaya

BAKIM KURUMLARINDA KALAN GENÇLERİN SOSYALLEŞMESİ

Boş Zaman Aktivitelerinin Etkileri Bakımından Bir Araştırma

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 35
ISBN: 978-605-9663-34-2
©1. Basım, Ekim 2016

BAKIM KURUMLARINDA KALAN GENÇLERİN SOSYALLEŞMESİ
Boş Zaman Aktivitelerinin Etkileri Bakımından Bir Araştırma
Yrd. Doç. Dr. Sabri Kaya

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Kaya, Sabri.
Bakım Kurumlarında Kalan Gençlerin Sosyalleşmesi
Boş Zaman Aktivitelerinin Etkileri Bakımından Bir Araştırma/ *Yrd. Doç. Dr. Sabri Kaya*
1. Basım, XIV+268., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-34-2
1. Boş Zaman (Rekreasyon) 2. Gençlik 3. Sosyalleşme (Toplumsallaşma)

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Ön Söz

Bakım Kurumlarında (Yetiştirme Yurtları, Sevgi Evleri, Çocuk Siteleri vb.) kalan çocuk ve gençlerin boş zaman değerlendirme eğilimi ve etkinliklerin sosyalleşmeye etkisi konulu yayımlanmamış doktora tezimin basılı bir yayın hâline dönüştürülmesi aşamalarında planlama, yürütme, değerlendirme ve yazımı aşamalarında doktora tezimde olduğu gibi bu çalışmamı da büyük sabır ve titizlikle değerlendiren, önerileriyle yol gösteren ve aynı zamanda doktora tez danışmanım olan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Suat Karaküçük'e özverili katkı ve desteklerinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarım sırasında beni yüreklerindeki sevgiyle destekleyen sevgili eşim Fatma, sevgili kızım Ceren ve sevgili oğlum Efe'ye teşekkürüm sonsuzdur.

Yine bu çalışmamın hayata geçmesinde alan yazında yapılmış çalışmaları ile yol gösterici olarak değerli görüşlerine kaynak olarak başvurduğum tüm bilim insanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın alan yazına katkı sağlamasını ve bakım kurumlarında koruma altında olan çocuk ve gençlerimizle ilgili araştırma sonuçlarının alanın uzmanlarına ışık tutarak derinlemesine değerlendirme fırsatı vermesini ve bakım kurumlarında kan çocuk ve gençlerimize daha iyi yaşam şartları sağlayacak programların oluşturulmasında ve gençlerimizin "*iyi insan, iyi vatandaş ve çağdaş birey*" olarak yetişmelerine katkı sağlamasını temenni ederim.

Yrd. Doç. Dr. Sabri KAYA

Ankara - 2016

İçindekiler

Ön Söz ..... **ix**

Sunum ..... **xi**

Giriş **1**

BÖLÜM 1

SOSYALLEŞME (TOPLUMSALLAŞMA)

1.1. SOSYALLEŞME EVRELERİ 12

1.1.1. Çocukluk Döneminde Sosyalleşme 12

1.1.2. Gençlik Döneminde Sosyalleşme 17

1.1.3. Yetişkinlikte Sosyalleşme 20

1.2. SOSYALLEŞME SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 21

1.2.1. Bilgi 21

1.2.2. Tekrar ve Taklit 22

1.2.3. Başkalarının Tepkileri 23

1.2.4. Sosyal Destek 24

1.3. SOSYALLEŞME VE SOSYAL ETKİLEŞİM 25

1.4. SOSYALLEŞME SÜRECİNİ ETKİLEYEN KURUMLAR 31

1.4.1. Aile 37

1.4.2. Okul 40

1.4.3. Toplumsal Gruplar (Arkadaş Çevresi / Arkadaşlar): 42

1.4.4. Din Kurumu 45

1.4.5. Sportif Etkinlikler 46

1.4.6. Kitle İletişim Araçları: 46

1.4.6.1. Basılı Yayın Araçları 48

1.4.6.2. Görsel Yayın Araçları 49

1.4.6.3. İşitsel Yayın Araçları 51

1.5. SOSYALLEŞME KURAMLARI 52

1.5.1. Psikanalatik Kuram 53
1.5.2. Kültürleştirme Kuramı 55
1.5.3. Öğrenme Kuramı 56
1.6. BAKIM KURUMLARINDA KALAN GENÇLERDE SOSYALLEŞME 57

BÖLÜM 2

BOŞ ZAMAN VE BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRME

2.1. BOŞ ZAMAN VE BOŞ ZAMANI DEĞERLENDİRME (REKREASYON) 70
2.1.1. Boş Zaman Kavramı 70
2.1.2. Boş Zaman Değerlendirme (Rekreasyon) Kavramı 74
2.1.3. Rekreasyon Etkinliklerinin Sınıflandırılması 80
2.1.4. Rekreasyon Etkinliklerinin Önemi 82
2.1.5. Rekreasyon Etkinliklerine Duyulan İhtiyaç 84
2.2. BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 87
2.2.1. Toplumsal Faktörler 88
2.2.1.1. Kültür Faktörü 89
2.2.1.2. Sosyal Sınıf Faktörü 91
2.2.1.3. Etkileşim Grupları Faktörü 92
2.2.1.4. Aile veya Bakım Kurumu Faktörü 94
2.2.2. Ekonomik Faktörler 98
2.2.2.1. Meslek ve Gelir Faktörü 100
2.2.3. Demografik Faktörler 101
2.2.3.1. Yaş ve Cinsiyet Faktörü 102
2.2.3.2. Yerleşim Birimi ve Yaşam Ortamı Faktörü 105
2.2.3.3. Eğitim Faktörü 107

BÖLÜM 3

BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRME VE OYUN KURAMLARI

3.1. BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRME KURAMLARI 114
3.1.1. Telafi Kuramı 114
3.1.2. Benzerlik Kuramı 115

3.1.3. Çevre Etkileşim Kuramı 115
3.1.4. Fırsat Kuramı 117
3.2. OYUN KURAMLARI 118
3.2.1. Yaşama Hazırlık Kuramı 118
3.2.2. Taklit, Tekrar Kuramı 119
3.2.3. İçgüdü Kuramı 119
3.2.4. Dinlenme Kuramı 119
3.2.5. Yeniden Yaratma Kuramı 120
3.2.6. Kendini İfade Kuramı 120
3.2.7. Yaşam Etkinliği Kuramı 120

BÖLÜM 4

GENÇLİK ÇAĞI, ERGENLİK VE GELİŞİMSEL ÖZELLİKLERİ

4.1. GENÇLİK VE ERGENLİK 126
4.1.1. Gençliğin Fiziksel Gelişim Özellikleri 129
4.1.2. Gençliğin Sosyal Gelişim Özellikleri 130
4.1.3. Gençliğin Ruhsal ve Zihinsel Gelişim Özellikleri 133

BÖLÜM 5

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK VE GENÇLİK

5.1. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR VE GENÇLER SORUNU 141
5.2. SOSYAL HİZMETLER, KURUM BAKIMI VE YETİŞTİRME YURTLARI ... 143
5.3. YETİŞTİRME YURTLARININ İDARİ VE FİZİKİ ÖZELLİKLERİ 149
5.4. YETİŞTİRME YURDUNUN TOPLUMSAL İŞLEVİ 150

BÖLÜM 6

MATERYAL VE YÖNTEM

6.1. ARAŞTIRMA EVRENİ VE ÖRNEKLEM GRUBU 157
6.2. ARAŞTIRMA ARACI 158
6.3. İSTATİSTİKSEL YÖNTEM 159
6.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 160
6.5. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ 161
6.6. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI 164

6.7. ARAŞTIRMA BULGULARI 165

BÖLÜM 7

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Kaynaklar 245

Özgeçmiş 267

Kaynaklar

Adler, N., Harrington, C. (der) (1970). The Learning of Political Behavior. Glenview: Scott, Forestman.

Aeri, P., Verma, S.K. (2004). Child's Socialization Through Play Among 2-4 Years Old Children. *Anthropologist*, 6(4): 279-281.

Akyüz, H. (1991). Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma. MEB Yayınları, İstanbul.

Alkan, T. (1979). Siyasal Toplumsallaşma. Kültür Bakanlığı Yayınları No:328. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Alkan T., Ergil, D. (1980). Siyaset Psikolojisi. Turhan Kitapevi, İstanbul.

Aral, N., Gürsoy, F., Bıçakçı, M.Y. (2006). Yetiştirme yurdunda kalan ve kalmayan kız ergenlerin yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,15: 10-19.

Arnaz, Z. (1983). Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri. *H.Ü SHYO Dergisi*, 1(2-3), 111-155.

Arslan, S. (1996). Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'na Bağlı Yurtlarda Kalan Bayan Öğrencilerin Rekreasyon Sorunları Üzerine Bir Araştırma (Ankara İli Örneği)", Yayınlanmamış Y.L. Tezi, G.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ashton, P.T. (1975). Cross Cultural Piagetion Research: An Experimental Perspective. *Harvard Educational Review*, 45 (4), 475-506.

Aslan, N. (1994). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Eğilimi-Öğretmen Yetiştiren Kurumlarda Karşılaştırmalı Bir Araştırma. D. E. Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Aslan, Y., Bulgu, N. (2010). Oyunla Sosyalleşme. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 1(1): 8-22.

Atauz, S. (1978). Köyden Kente Göç Ve Kentleşme Olgusuna Sosyal - Psikolojik Bir Yaklaşım. H.Ü. Sosyal Hizmetler Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Aytaç, S. (2000). İnsanı Anlama Çabası. Ezgi Kitabevi, Bursa.

Aziz, A. (1982). Sosyalleşme ve Kitlesel İletişim. Ankara Ünv. Basın-Yayın Y.O. Yayınları, 2, Ankara.

Bal, H. (2000). İletişim Sosyolojisi. Isparta.

Bamberger, R. (1966). Boş Zamanlan Değerlendirmede Kitabın Rolü. *BZD Semineri, HSEK Yayını*, İstanbul.

Bammel, G., Bammel, L.L.B. (1996). Leisure And Human Behavior, 3. Ed., Brown&Bencmark Pub., Dubuque.

Baran, S. (1977). Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sorunu. *Sosyal Hizmette Adım Dergisi*, 9, 14 - 19.

Baş, S. (1994). The Investigation of Leisure Pursuits Academic Achievement of Orphans of High School Level. Yayınlanmamış Y.L. Tezi, O.D.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü., Ankara.

Başaran, F. (1974). Psiko-sosyal Gelişim - 7-11 Yaş Çocukları Üzerinde Yapılan Bir Araştırma. Ankara: A. Ü. D.T. C. Fak. Yay. No: 254.

Berger, P.L. (1982). Invitation to Sociology. Penguin Books Ltd, England, s. 140.

Bergier, M.J. (1981). A Conceptual Model Of Leisure -Time Choice Behavior. *J. of Leisure Research*, Vol.13, No:2,1981

Besin, E. (1970). Çocuk Güvenliği. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Çalışma Bölümü, (Çoğaltma), Ankara.

Bilgiseven, A.K. (1982). İktisat Sosyolojisi Açısından Eğitim Yolu İle Kalkınmanın Esasları. 3. Baskı, Divan Yayınları, İstanbul.

Bishop, D.W., Ikeda, M. (1970). Status And Role Factors İn The Leisure Behavior of different Occupations. *Sociology and Social Research*, 44,191 -199.

Bıyıklı, L. (1976). Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişim ve Uyum Sorunları. A.Ü. Eğitim Bilimleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Bıyıklı, L. (1987). Yetiştirme yurdundaki çocuklarının zihinsel ve psikososyal gelişimlerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitım Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20 (1): 87-98.

Blumenthal, T. (1990). S.O.S.: Save Our Sport Through Activism and Education. Bicycling, (May)108-111.

Bottomore, T.B. (1977). Toplumbilim. Çev. Ünsal Oskay, Doğan Yayınevi, Ankara.

Bozkurt, Ö. (1977). Toplumsal Yapı İçinde Örgütler, Yönetim Sosyolojisi, TODAİE Yayınları., Ankara.

Braungart, R. (1974). The Sociology of the Generations and Student Politics: A Comparison of the Functionalist and Generational Unit Models. *Journal of Social Issues*, 30 (2), 31-54.

Brightbill, K.C., Meyer D.H. (1964). Community Recreation: A Guide to Its Organization, U.S.A.

Brim, O.G. (1966). Socialization Through the Life Cycle. In Orville G. Brim and Stanton... Socialization After Childhood: Two Essays, New York: John Wiley & Sons, Inc., 3-49.

Brim, O.G. (1968). Socialization: Adult Socialization. In D. Sills (Ed.) International Encyclopedia of the Social Sciences, MacMillian Com. Vol. 14.

Brim, O.G., Wheeler, S. (1966). Socialization After Childhood: Two Essays, John Wiley and Sons, New York.

Brown, A., Deaton, A. (1972). Models Of Consumer Behavior: A Survey. *The Economic Journal*, 82, 1145 - 1236.

Brunson, M.W., Shelby, B. (1993). Recreation Substitutability: A Research Agenda. *Leisure Sciences*, 15, 67-74

Bucher, A.C. (1972). Foundation of Physical Education, C.U., Mosby Company, S.L.

Bucher, A. C., Bucher, R.D. (1974). Recreation for Today's Society, Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.

Bulut, L (1998). Yetiştirme Yurtları ve Gençlik Liderliği. *Sosyal Hizmetler Dergisi*, 1(7), 20 - 25.

Bulut, L. (1985). Gençliğin Okul Dışı Etkinlikleri. Türk Eğitim Derneği Yayınları, Şafak Matbaası, Ankara.

Bulut, L. (1986). Gençlik Merkezi Faaliyetlerinin Gençlerin Toplumsallaşması Üzerindeki Etkileri ve Hizmet Yaklaşımları. Gençlik Yöneticileri Semineri, M.E.B. Basımevi, Ankara.

Bulut, L. (1987). Gençlik Çağı, Gelişim Özellikleri ve Sorunları. *İzci Liderleri Gelişim Semineri*, MEGGB Yayını, Ankara.

Bulut, L. (1997) Korunmaya Muhtaç Gençlere Sosyal Grup Çalışması. Sosyal Hizmet Sempozyumu'96 Bildiriler, H.Ü. SHYO Yayını, Ankara.

Burch, W.R. Jr. (1966). Wilderness -The Life Cycle and Forest. *Recreational J. of Forestry*, 64 (9), 606 - 610.

Burch, W.R. Jr. (1969). The Social Circles of Leisure. *Journal of Leisure Research*, 1(2), 125 -145.

Burgu, N., Arar, F. (2003). Spor Ve Toplumsallaşma. Yayımlanmamış Araştırma, H.Ü. Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Ankara.

Burton, R.V. (1968). Socialization: Psychological Aspects. D.L.Sills,(Der.) *International Encyclopedia of The Social Sciences*, Mac Millian Com., NY, 14, 535 - 536.

Butler, G. (1968). Introduction to Community Recreation. 4th Edition, Mc Graw Hill Book Comp., N.Y.

Büyüköztürk, Ş. (2002). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, 2. Baskı, Pegem A Yayınlan, Ankara.

Çaha, Ö. (1999). Spora Yaslanarak Bir Nefes Almak. *Düşünen Siyaset*, Ankara.

Campbell, E.Q. (1975). Socialization: Culture And Personality. Dubuque, Ia: Brown Publising.

Cansel, E. (1969). Sosyal Devlet ve Aile. *Ankara Üniv. Hukuk Fak. Dergisi*, 26 (26); 11-21.

Çelebi, N. (1990). Genç ve Kültürel Bütünleşme. Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme. Der. B., Dikeçligil-A., Çiğdem, Aile Yazıları 2, Bilim Serisi 5/2, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.

Çelebi, N. (1991). Genç ve Kültürel Bütünleşme. Aile Araştırma Kurumu, Aile Yazıları- 2, Ankara.

Celkan, H.Y. (1996). Eğitim Sosyolojisi. 4. Baskı, Atatürk Ünv. E.F. Basımevi, Erzurum.

Çetinkaya, J. (1982). Bir Sosyal Hizmet Alanı Olarak Gençlik ve Boş Zaman Sorunları. S.H.E. Yayınları, 5, Ankara.

Çetin, H., Çavuşoğlu, H. (2009). Yetiştirme yurdunda ve aileleri ile yaşayan adölesanların benlik saygıları ve psikolojik belirtilerinin karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üni. Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2 (4): 137- 144.

Chalfant, H.P., Beckley, R.E., Palmer, C.E. (1987). Religion in Contemporary Society. 2. Ed. California: Mayfield Publishing Company.

Chick, G.E. (1986). Leisure, labor and the complexity of culture: an anthropological perspective. Journal of Leisure Research 18(3), 154-168.

Cılga, İ. (1984). Yetiştirme Yurtlarında Toplumsallaşma. *H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 2, 1-3.

Cılga, İ. (1986). Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Sosyolojik Analizi. *C.Ü. Fen ve Ed. Fak. Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 31-45.

Cılga, İ. (1989). Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları. GSGM Yayını, Ankara.

Cılga, İ. (1996). Gençlik Psikolojisi, Gençlik Tanımı ve Gençlik Çağı Özellikleri (Teksir). Yurt-Kur GM, Ankara.

Cılga, İ. (1997). Korunmaya Muhtaç Çocuk ve Gençlerin Hakları. *SHÇEK Gençlik Dergisi*, 1, 6-10.

Clarke, A.C. (1956). Leisure and Occupational Prestige. *American Sociological Review*, 21 (3), 301-307.

Clausen, J.A. (1968). Perspectives on Childhood Socialization. Socialization and Society (der. J.A Clausen). Boston: Little Brown.

Coakley, J. (1993). Social Dimensions of Intensive Training and Participation in Youth Sports, Intensive Participation in Children's Sports. Cahili, B. R., Pearl, A.J., Human Kinetics Publishers.

Coakley, J. (2001). Sport in Society: Issues and Controversies. New York: McGraw-Hill.

Cole, L., Morgan, J.B. (1975). Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi. Çev. B. Vassaf, M.E.B. Yayını, İstanbul.

Corbin, H.D. (1970). Recreation Leadership, 3. Ed., Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, Virginia, USA.

Cordes, A.K., Ibrahim, H.M. (1996). Applications İn Recreation and Leisure for today and the Future. Mosby - Year Book, Inc., Missouri.

Crandall, R. (1979). Social Interaction, Affect and Leisure. J. of Leisure Research, 11 (3), 165-181.

Cüceloğlu, D. (1991). İnsan ve Davranışı - Psikolojinin Temel Kavramları. Remzi Kitapevi, İstanbul.

Cüceloğlu, D. (2002). İçimizdeki Çocuk, 30. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Cunningham, D.A., et al. (1970). Active Leisure Activities as Related to Occupations. Journal of Leisure Research, 2, 139-145.

D.P.T. (1983). Gençlik ve Spor. ÖİK:296, Yayın No: 1904, Ankara, 1983.

Danziger, K. (1970). Readings in Child Socialization. Pergamon Press Ltd., London.

Davis, K. (1948). Human Society. Macmillan, New York, s.145

Demirbilek, S. (2000). Korunmaya Muhtaç Çocukların Topluma Kazandırılmasında Yetiştirme Yurtları. D.E.U. İ.İ.B.F Dergisi, 15(2): 137-152.

Devlin, P.J. (1993). Outdoor Recreation and Environment: Towards an Understanding of the Use of the Outdoors İn New Zealand. In H. Perkins and G. Cushman (Eds.), Leisure Recreation and Tourism, Longman Paul, Auckland, New Zealand.

Dingmeyer, D.C. (1967). Child Development. Prentice Hall of India, New Delhi.

Doğan, İ. (1996). Sosyoloji. 3. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Doğan, İ. (2001). Çocuk Haklan Açısından Türkiye'de Çocuk Olgusu. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, Ankara.

Dönmezer S. (1984). Sosyoloji. Savaş Yayınları, Ankara.

Dönmezer, S. (1994). Toplumbilim, 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

Dottavio, F.D., et al. (1980). The Social Variable İn Recreation Participation Studies. *J. of Leisure Research*, 12(4), 357 - 367.

Dumazedier, J. (1967). Towards A Society of Leisure. Free Press, N.Y.

Dumazedier, J. (1968). Leisure. Encyclopedia of Social Sciences, McMillan & Frec Press, Vol.9, N.Y.

Dumazedier, J. (1969). Post-Industrial Societies and Leisure Time. *Societies and Leisure*,1, 15-25.

Dumazedier, J. (1971). Leisure and Post - Industrial Societies. M. Kaplan (Edt); Technology, Human Values and Leisure. Abington Press, N.Y.

Dumazedier, J. (1974). Sociology of Leisure. Elsevier Publisig, N.Y.

Dunn, D.R. (1980). Future Leisure Resources. In T.L. Goodale & P.A. Witt (Eds.) Recreation and Leisure: Issues in an Era of Change. Venture Publishing, State College, Pennsylvania, 15-124.

Duyan, V. (2001). Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençler ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. Sosyal Hizmet Sempozyumu. *SHÇEK Yayınları*, 38, 248 - 264.

Edginton, C. R., et al. (1995). Leisure and Life Satisfaction, Dubuque, La: Brown & Benchmark.

Edginton, C.R., et al. (1998). Leisure Programming a Service-Centered and Benefits Approach, McGraw-Hill Pub., Boston.

Elkin, F. (1995). Çocuk ve Toplum — Çocuğun Toplumsallaşması, Çev. N. Güngör, Gündoğan Yayınevi, Ankara.

Elmacıoğlu, T. (2002). Başarıda Aile Faktörü. Hayat Yayıncılık, İstanbul.

Eralp, H.V. (1949). İnsan Hürriyeti ve İçtimai Kanunlar. Sosyoloji Dergisi, İ. Ü. Ed. Fak. Yayını, 4-5, Pulhan Matbaası, İstanbul.

Erdoğan, İ., Alemdar, K. (1990). İletişim ve Toplum - Kitle İletişim Kuramları Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar. Bilgi Yayınevi, Ankara.

Ergun, M. (1994). Eğitim Sosyolojisine Giriş. 4. Baskı, Ocak Yayınları, Ankara.

Erkal, M. (1986). Sosyolojik Açıdan Spor, M.E.G.S.B. Basımevi, Ankara.

Erkal, M. E. (2006). Sosyoloji (Toplumbilimi), 13. Basım, Der Yayınları, İstanbul.

Erkan, G. (1988). Yurtta Kalan Gençlerin Psiko - Sosyal Özellikleri ve Sorunları. *H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 6 (1-3), 53-66.

Erkan, N. (1975). Boş Zamanları Değerlendirme (Rekreasyon), Ders Notları (Çoğaltma), Ankara.

Fichter J. (1994). Sosyoloji Nedir? Çev.N. Çelebi, Atilla Kitapevi, Ankara.

Fichter, H.J. (1957). Sociology. Chicago: The University of Chicago Press: U.S.A.

Finney, C (1979). Recreation Its Effect on Productivity. *Recreation Management*, 21 (10), 1-14.

Frank, D.A., Klass, P.E. (1996). Infants and Young Children in Orphanages: One View from Pediatrics and Child Psychiatry. *Pediatrics*. 97 (4). 569-579.

Gander, M.J., Gardiner, H.W. (1998). Çocuk ve Ergen Gelişimi, (çev.A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur) Yay. Haz. B. Onur, 3. Baskı, Ankara: İmge Yayınları.

Giddens, A. (2005). Sosyoloji. Haz. C. Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara.

Giuliano T.A., Popp K.E., Knight J.L. (2000). Footballs Versus Barbies: Childhood Play Activities as Predictors of Sport Participation by Women. *Sex Roles*, 42 (3-4): 159-181.

Glover, A. (1999). The role of play in development and learning. (E. Dau, E. Jones Ed.), Child's play: Revisiting play in early childhood settings. Baltimore: Paul H. Brooks Publishing Co.

Godbey, G. (1985). Leisure in Your Life: An Exploration. 2. Ed., Venture Publishing Inc., State College, Pennsylvania.

Gökçe, B. (1971a). Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu İle İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve İzahı. SHGM Yayını, 55, Ankara.

Gökçe, B. (1971b). Gecekondu Gençliği. *H.Ü. Yayınları*, Ankara.

Gökçe, B. (1996). Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar. Savaş Yayınevi, Ankara.

Gökmen ve Diğ. (1985). Yükseköğretim Öğrencilerinin Serbest Zaman Etkinlikleri, Kendilerini Gerçekleştirme Düzeyleri. *M.E.G.S.B. Yayınları*, No:456, Ankara.

Graefe, A., Parker, S. (1987). Recreation and Leisure: An Introductory Handbook Eds. A. State College, Pa: Venture Pub.

Griffiths, J.K., et al. (1987). Indices of Adolescent Suicide. *J. of Independent Social Work*, 1(1), 19-27.

Güran, N. (1983). Çocuklar için Kurum Bakımı ve Sosyal Hizmet. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Gürvardar, D. (2001). Yetiştirme Yurdunda Yetişen Çocuklar ile Ana-Baba Yanında Yetişen Çocukların Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: D.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Haggard, L.M., Williams, D.R. (1991). Self-Identity Benefits of Leisure Activities. In B.L. Driver, P.J. Brown and G.L. Peterson (Eds), Benefits of Leisure, Venture Publishing Company, State College, Pennsylvania, 103-119.

Halberstadt, A.G., Denham, S.A., Dunsmore, J.C. (2001). Affective social competence. *Social Development*, 10: 79–119.

Hicter, M. (1966). Boş Zamanlan Değerlendirme Politikası. B.Z.D. Semineri, Akgün Matbaası, İstanbul.

Hollinshead, B.S. (1952). Who Should Go to College. Columbia Univ. Press, N.Y.

Holman, T.B., Epperson, A.; "Family And Leisure: A Review Of The Literature With Research Recommendations. *J. of Leisure Research*, 6 (4), 277-294.

Horna, J.L. (1989). The Leisure Component of the Parental Role. *J. of Leisure Research*, 21 (3), 228 - 241.

Horn, T.S. (1992). Advances in Sport Psychology. Human Kinetics Pub. Inc., Miami University, USA.

Horne, J. (1987). Introduction: The Sociological Analysis of Sport and Leisure. *Sociological Review Monograph*, 33, 86-112.

Howard, D.R., Madrigal, R. (1990). Who Makes the Decision: The Parents or the Child the Perceived Influence of Parents and Children on the Purchase of Recreation Services. *J. of Leisure Research*, 22 (3), 244–258.

Hull, R.B. (1990). Mood as a Product of Leisure: Causes and Consequences. *J. of Leisure Research*, 22 (2), 100 – 104

Hurlock, E.B. (1968). Developmental Psychology. McGraw Hill Inc., N.Y.

Hurrelmann, K. (1988). Social Structure and Personality Development. Cambridge University Press, Cambridge, s.2

İçmeli, C. (1989). Korunmaya Muhtaç Çocukların Ergenlik Döneminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları. *SHÇEK Dergisi,* 1 (1).

Iso-Ahola, S.E. (1986). A Theory of Substitutability of Leisure Behavior. *Leisure Sciences*, 8, 367-389.

Iso-Ahola, S.E., Mannell, R.C. (1985). Social and Psychological Constraints on Leisure, In Wade, M.G. (Ed.), Constraints on Leisure. Charles C. Thomas, Springfield, Illinois.

Jackson, E.L. (1990). Variations in the Desire to Begin a Leisure Activity: Evidence of Antecedent Constraints. *J. of Leisure. Research*, 20 (1), 58 – 60

Jarvis, D.C. (1978). Institutional Treatment of the Offender. New York: McGraw-Hill.

Jershild, A.J. (1978). Gençlik Psikolojisi, Çev.: İ.N. Özgür, Takıloğlu Matbaası, İstanbul.

Kadushin, A. (1970). Child Welfare Services. Mac Millan Co., N.Y.

Kağıtçıbaşı Ç. (2005). Yeni İnsan ve İnsanlar. İstanbul: Sistem Yayınevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1976). İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş. SBD Yayınları, Ankara. S.254 - 262.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). İnsan Aile Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). Yeni İnsan ve İnsanlar, 10. Baskı, İstanbul: Evrim Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi - Kültürel Psikoloji. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Kahn, A.J. (1964). Planning Community Services for Children in Trouble. Colombia University Press, New York.

Kahramanoğlu, E. (1992). Korunmaya Muhtaç Kent Çocukları. Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kaplan, M. (1960). Leisure in America: A Social Inquiry. John Wiley & Sons Inc., N.Y.

Kaplan, M. (1975). Leisure: Theory and Policy. John Wiley & Sons Inc., N.Y.

Kaptan, S. (1995). Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri. Rehber Yayınevi, Ankara.

Karaküçük, S. (1999). Rekreasyon - Boş Zamanları Değerlendirme. 3. Basım, Bağirgan Yayınevi, Ankara.

Karasar, M. (1995). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 7. Basım, Alkım, Ankara.

Kartal, K. (1978). Kentleşme ve İnsan, TODAİE Yayınları, Ankara.

Kaya, K. (2002). Mikrososyoloji ve Toplumsal Grup Tipleri. Fakülte Kitabevi, Isparta.

Kaya, S. (1998). The Factors That Influencing Students Participation in Physical Recreational Activity Programs at Bilkent University. Yayınlanmamış Y.L. Tezi, A.İ. B. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

Kaya, S., Karaküçük, S. (2003). Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Boş Zaman Etkinliklerine İlgi ve Katılım Düzeyleri. Gazi Üniversitesi 1. Gençlik, Boş Zaman ve Doğa Sporları Sempozyumu Bildiri Kitabı, Ankara.

Kelly, J.R. (190). Outdoor Recreation Participation: A Comparative Analysis. *Leisure Science*, 3, 129-154.

Kelly, J.R. (1974). Socialization Toward Leisure: A Developmental Approach. *J. of Leisure Research*, 6 (3), 181 - 193.

Kelly, J.R. (1984). Family And Leisure: A Review Of The Literature With Research Recommendations", *J. of Leisure Research*, 16 (4), 277–294.

Kelly, J.R. (1990). Leisure, 2. Ed., Prentice Hall, Englewood Cliffs, N.J. USA.

Kelly, J.R. (1991). Sources of Leisure Styles. In T.L. Goodale and P.A. Witt, Recreation and Leisure: Issues in an Era of Change, Venture Publishing Inc., State College, Pennsylvania, 3rd Edition, S.201-212.

Kendel, D., Lesser, G.S. (1969). Marital Decision Making in American and Danish Urban Families. *Journal of Marriage and the Family*,30(2):134-138.

Kennedy, D.B., Kerber, A. (1973). Resocialization: An American Experiment. New York: Behavioral Publication.

Keten, M. (1974). Türkiye'de Spor. Ayyıldız Matbaası, Ankara.

Kılbaş, Ş. (1991). Boş Zamanı Değerlendirme Yoluyla Toplumsallaşma. Mülkiyeliler Birliği Dergisi, 128, Ankara.

Kılbaş, Ş. (1995). Gençlik ve Boş Zamanı Değerlendirme. Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.

Kıray, B.M. (1964). Ereğli Ağır Sanayiden Önce Eir Sahil Kasabası. DPT Yayını, Ankara.

Kleiber, D.A. (1980). Free - Time Activity and Psycho - Social Adjustment in College Students: A Preliminary Analysis. *J. of Leisure Research*, 12 (3), 205 – 212.

Knopp, T.B. (1972). Environmental Determinant of Recreation Behavior. *J. of Leisure Research*, 4, 129-138.

Köknel, Ö. (1970). Toplumda Bugünün Gençliği. Bozak Matbaası, İstanbul.

Köknel, Ö. (1979). Cumhuriyet Gençleri ve Sorunları. Cem Yayınevi, İstanbul, S. 15 - 22.

Köknel, Ö. (1982). Kaygıdan Mutluluğa: Kişilik. Altın Kitaplar, İstanbul

Köknel, Ö.; (1993). İnsanı Anlamak, 4. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Kongar, E. (1979). Toplumsal - Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Kongar, E. (1981). Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, 4. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Koşar, N. (1987). Korunmaya Muhtaç Çocuklar. *H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 5 (1), 61-68.

Koşar, N. (1992). Sosyal Hizmederde Aile ve Çocuk Refahı Alanı. MN Ofset, Ankara.

Kraus, R.G. (1971). Recreation and Leisure in Modern Society. New York: Appleton-Century Crofts.

Kraus, R.G. (1990). Recreation and Leisure in Modem Society. Glenview, Il: Scott Foresman/Little Brown.

Kraus, R.G. (1994). Leisure in a changing America: Multicultural perspective. New York: Macmillan College Publishing.

Kraus, R.G. (1997). Recreation Programming. Allyn Bacon Comp., Boston, S.3

Kraus, R.G. (1998). Recreation and Leisure in Modem Society. 5. Ed., Jones and Bartlett Pub., Boston.

Kraus, R.G., Curtis, J. (1977). Creative Administration in Recreation And Parks. 2. Ed., Mosby Com., S.L.

Kudat, A. (1977). Aile ve Yeniden Üretim. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 2.

Kut, S. (1989). Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar, Türkiye'de Çocuğun Durumu. DPT&UNICEF, Maya Yayıncılık, Ankara.

Kut, S., Koşar, N. (1989). Aile ve Çevre Soranlarının Gencin Kişiliğine Etkisi. Ankara, S.3

Languar, R. (1991). Turizm - Seyahat Sosyolojisi. Çev. G. Kayır, İletişim Yayınları, Cep Üniv., İstanbul.

Le Vine, A.R. (1969). Culture, Personality and Socialization: An Evolutionary View. Goslin, D.A., (Edt.) Handbook of Socialization Theory and Research, Mc Nally Company, Chicago, USA.

Leontiev, A.N. (1981). Problems of the development of mind. (Trans. M. Kopylova). Moscow: Progress Publishers.

Lerner, R.M. (1985). Adolescent Perspective. J. of Youth Adolescence, 14, 355 – 372

Lindsay, J.J., Ogle, R.A. (1972). Socio-economic Patterns of Outdoor Recreation Use Near Urban Areas. J. of Leisure Research, 4, 19 -24.

Linton, R. (1974). The Study of Man. New York; Appleton, s. 195.

Lloyd, J., et al. (1979). Sociology and Social Life, D. Van Nostrand Company, N.Y., S.127

London, M., et al. (1977). The Psychological Structure of Leisure: Activities, Needs, People. *J. of Leisure Research,* 9 (4), 252-263.

Lynd, R. S. (1982). Middletown in Transition: A Study in Cultural Conflicts. Harvest Book, Thomson Learning, N.Y.

Mngır, M. ve Aktaş, Y. 1993. Çocuğun gelişiminde oyunun önemi. Yaşadıkça Eğitim, 26; 14-18.

Manning, R.E. (1986). Studies in Outdoor Recreation. Oregon State University Press, Corvallis, Oregon.

Mc Millen, J.B. (1983). The Social Organization of Leisure Among Mexican – Americans. J. of Leisure Research, 15 (2), 164-173.

Mc Neil, E. (1971). Readings in Human Socialization. Books/Cole Pub. Comp., Belmont, California, USA.McAuliffe, K. (1985). Making of a Mind. New York: Omni.

McLaughlin, M.E. (1995). Orphanages are not the solution. *USA Today Magazine.* 124 (2606). 61-63.

Mead, G.H. (1934). Mind, self, and society. Chicago, IL: University of Chicago Press.

MEGSB (1986). 12-24 Yaş Gençlerin Sosyo - Ekonomik Sorunları. Ed. N. Turan, Ankara.

MEGSB (1989). Aile ve Çevre Sorunlarının Gencin Kişiliğine Etkisi. Ankara.

Meier, E.G. (1964). Child neglect. social works and social problems. Ed. N. Cohen, NASW, New York.

Miller, P.N., Robinson, M.D. (1963). The Leisure Age. Woodsworth Publishing Inc. California.

Mills, T.M. (1984). The Sociology of Small Groups. Prentice Hall Inc. New Jersey, 1984.

Morris, G., et al. (1972). Occupational Level and Participation in a Rural Community. *J. of Leisure Res.*, 4 (25), 25-32.

Müftügil, S. (1993). Dinlence ve Turizm İlişkisi. Der.: Ş. Yarcan, Seyahat Yönetimi, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul.

Nash, B.J. (1960). Philosophy of Recreation and Leisure. U.S.A., S. 89 - 96.

Newcomb, T.M. (1956). Social Psychology. Dreyden Press, New York., S.247.

Nixon, E.J., Jewett, E.A. (1969). An Introduction to Physical Education, 7th Ed., Toronto.Nock, S.L. (1987). Sociology of the Family. Prentice Hall Inc., N.J., S. 216.

Oka, A. (1986). Sosyalleşme Süreci ve Spor. Yayınlanmamış Y.L. Tezi, G.Ü. Sosyal Bil. Enst., Ankara.

Onur, Bekir (2004). Gelişim Psikolojisi. Ankara: İmge Kitabevi.

Öner, U. (1985). Benlik Gelişimine İlişkin Kuramlar, Ergenlik Psikolojisi. B. Onur (Ed.). Ankara.

Orlick, T.D. (1981). Positive socialization via cooperative games. *Developmental Psychology*, 17 (4): 426-429.

Orthner, D.K., Mancini, J.A. (1990). Leisure Impacts on Family Interaction and Cohesion. *J. of Leisure* Research, 22 (3), 123 -137.

Oskay, Ü. (1990). Sosyolojik Düşünceler Tarihi. E.Ü. Yayını, No:55, İzmir.

Ozankaya, Ö. (1980). Toplum Bilimleri Sözlüğü. 2. Baskı, TDK Yayını, Ankara, S.27.

Ozankaya, Ö. (1994). Toplumbilim. 8. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, S.141.

Özen, S. (1990). Sosyal Hareketlilik, Aile ve Eğitim İlişkileri. *Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, Der*: B. Dikeçligil, A. Çiğdem, Aile Yazıları 2, Bilim Serisi 5/2, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.

Özer, D. (2000). Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Çocukların Fiziksel ve Motor Özelliklerinin Aileleri İle Birlikte Yaşayan Akranları ile Karşılaştırılarak İncelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5 (4), 11- 20.

Özgüven, M. (1996). Toplum Bilimlerine Giriş. Ekin Kitapevi, Bursa.

Özkalp, E. (1993). Sosyolojiye Giriş. 6. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eşkişehir.

Özkalp, E. (2005), Sosyolojiye Giriş. Ekin Yayınları, Bursa

Özkan, Ş.K. (1994). Kitle İletişim Araçları, Yazın ve Sanatın Çocuğun Toplumsal Kimliğinin Oluşumuna Etkisi. Sosyoloji Derneği Yayınları 3, Ankara.

Özoğlu, S.Ç. (1977). Eğitimde Rehberlik. A.Ü. Eğitim Fak. Yayını, No:67, Ankara, S.20-21.

Özpolat, A. (2010). Ailede Demokratik Sosyalleşme. Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi, 11 (5) 20.

Öztürk, F. (1998). Toplumsal Boyutlarıyla Spor. Bağırgan Yayınevi, Ankara.

Öztürk, S. (2004). Siyasal toplumsallaşma ve çocuk: Ankara'da ilköğretim çağı öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırma. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 5 (57), MEB Yayınları, Ankara, 2004.

Parker, S.R. (1971). The Future of Work and Leisure. Mc Gibbon and Kee Pub., London, S.27

Parker, S.R. (1975). The Sociology of Leisure: Progress and Problems. *The British Journal of Sociology*, 26, 91-101.

Parks, J.B., et al. (1998). Contemporary Sport Management. Human Kinetics, Champaign, Illinois, USA.

Pekcanlar, A.A., Miral, S., Baykara, B., Yemez, B. (2006). Sociodemographic features and emotional-behavioral problems in a girl's orphanage in Turkey. *Ege Tıp Dergisi*, 45 (1): 39-45.

Pieper, J. (1952). Leisure: The Basis of Culture, N.Y., S.52

Rapoport, R., Rapoport, R.N. (1974). Four Themes in the Sociology of Leisure. *The British J. of Sociology*. 25 (2), 215-229.

Riesman, D. (1977). The Lonely Crowd, Yale University Press, New Haven.

Roberts, S. (2010). Hukuk Antropolojisine Giriş: Düzen ve Kargaşa. Çev. E. Koca, Ankara: Birleşik Yayınevi.

Robinson, J. (1977). How Americans Use Their Time: A Social - Psychological Analysis of Everyday Behavior, N.Y., S.251

Rojek, C. (1985). Capitalism and Leisure Theory. Tavistock Pub., London.

Rojek, C. (1993). Leisure and De-Differentiation. *Society and Leisure*, 1 (61), 15-29.

Rossman, R.J. (1983). Participant Satisfaction with Employee Recreation", JOPERD, October, S.60.

Şahin, F. (1994). Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Benlik Saygıları Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Y. L. Tezi, H.Ü. Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara.

Samdahl, D.M. (1992). Leisure in Our Lives: Exploring The Common Leisure Occasion. *J. of Leisure Research*, 24, 19-32.

Sayın, Ö. (1990) Aile Sosyolojisi-Ailenin Toplumdaki Yeri. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Sayın, Ö. (1999). Aile Ortamında Televizyonun Çocuğun Toplumsallaştırılmasındaki Tek Yönlü Belirleyiciliği. Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Scherl, L.M. (1989). Self in wilderness: Understanding the psychological benefits of individual-wilderness interaction through self-control. Leisure Sciences, 11, 123–135.

Schreyer, R., Lime, D.W., Williams, D.R. (1984). Characterizing the Influence of Past Experience on Recreation Behavior. *J. of Leisure Research*, 16 (1), 34-50.

Schreyer, R.; Conflict İn Outdoor Recreation. In: Social Science and Natural Resource Management, J. Vining (Ed). Westview Press, Colorado, 1990.

Senemoğlu, R. (2001). Çocuk Hakları, Çalışan Çocuklar ve Eğitim Sorunları. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:151.

Şenyapılı, O. (1978). Kentlileşen Köylüler. Milliyet Yayınlan, İstanbul.

Şenyapılı, Ö. (1981). Toplum ve İletişim. Turhan Kitabevi, Ankara.

Serter, N. (1994). Türkiye'nin Sosyal Yapısı. Filiz Yayınları, İstanbul.

Sevdiren, Ö. (2011). Türk ve Alman Ceza Muhakemesi Hukuku'nda çocuk suçluluğu bakımından 'diversiyon' düşüncesinin gelişimi. *TAAD*, 2 (5), 257-284.

Sezal, İ. (Ed.) (2003). Sosyolojiye Giriş. Martı Kitap ve Yayınevi, Ankara.

Shaw, S. (1992). Family Leisure and Leisure Services. *Park and Recreation*, 26 (12), 7-12.

Sills, D.L. (1968). Socialization. International Encyclopedia of the Social Sciences, Mac Millian Com., 14, S.534

Smith, J. (1987). Man and Women at Play: Gender Life Cycle and Leisure. *Sociological Review Monograph*, 33, 51-85.

Sofranko, A.J., Nolan, M.F. (1972). Early Life Experiences and Adult Sports Participation. *J. of Leisure Research*, 4, 6-18.

Sözen, E. (1997). Medyatik Hafıza. Timaş Yayınları, İstanbul.

Steele, B. (1994). The Socialization of Young People into Sport. University of Leicester, U.K.

Stokowski, P.A. (1994). Leisure in Society: A Network Structural Perspective. Tourism, Leisure and Recreation Series, Mansell Publishing Ltd., London.

Stokowski, P.A., Lee, R.G. (1991). The Influence of Social Network Ties On Recreation and Leisure: An Exploratory Study. *J. of Leisure Research*, 23 (2), 95 - 113.

Tan, M. (1981). Toplumbilime Giriş. A.Ü.E.B. Fak. Yayınları, No:97, Ankara, S. 147

Tatlıdil, E. (1994). Kent Kültürü ve Boş Zaman Değerlendirme. *Sosyoloji Der.Yayınları*, 3:385–395.

Tekeli, İ. (1977). Bağımlı Kentleşme. Mimarlar Odası Yayınları, No: 18, Ankara, S.52-54,

Tezcan, M. (1982). Sosyolojik Açıdan Boş Zamanlanın Değerlendirilmesi. A.Ü. Yayını, Ankara.

Tezcan, M. (1991). Gençlik Sosyolojisi Yazıları. Gündoğan Yayınları, Ankara.

Tezcan, M. (1994). Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sosyolojisi. 4. Baskı Atilla Kitapevi, Ankara.

Tezcan, M. (1997). Boş Zamanlar Sosyolojisi. Ankara.

Timur, S. (1972). Türkiye'deki Aile Yapısı. H.Ü. Yayını, No: D-15, Ankara.

Tınar, M. Y. (1999). Çalışma Yaşamı ve Kişilik. Mercek Dergisi, Mess Yayını, S.97.

Tolan, B. (1996). Toplum Bilimlerine Giriş. Murat ve Adım Yayıncılık, Ankara.

Tomanbay, İ. (1991a). Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Tarihi, Türkiye'de ve Almanya'da Sosyal Hizmetler, Selvi Yayını, Ankara.

Tomanbay, T. (1991b). Yabancı Çocukların Toplumsallaşması. (Çev.), Yazan: Ingeborg, Türkiye'de ve Almanya'da Sosyal Hizmetler. Selvi Yayını, Ankara.

Topçuoğlu, N.N. (1996). Basında Reklâm ve Tüketim Olgusu. Vadi Yayınları, Ankara.

Tülay, M.Ş. (1962). Korunmaya Muhtaç Çocukların Müesseselerde Bakımı Hakkında Rapor. Doğan Basımevi, Adana.

Tuna, M. (2008). İlköğretim çağındaki çocukların sosyalleşmesinde popüler kültürün rolü (Isparta örneği). Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi. S. Demirel Univ. Isparta.

Tütengil, C.O. (1980). Az Gelişmenin Sosyolojisi. 3. Baskı, Ülken Yayınlan, İstanbul.

Uygun, S. (2004). Üniversite Gençliğinin Yabancılaşması. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 5 (57), 231–235.

Ülkü, S. (1978). Çocuklukta Arkadaş İlişkileri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 2, S. 28

Uluğtekin, S. (1983). Suçlu ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin İnceleme Raporu. A. Ü. Eğitim Fak. Yayınları, Ankara.

Uluğtekin, S. (1986). Devletimizin Gençlere Bakışı. *H.Ü. S.H.Y.O. Dergisi*, 4, 47-61.

Uluğtekin, S. (1991). Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma. Ankara: Bizim Büro Yayınları.

Ünlü, E. (1987). Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurum Bakımı Örneğinde Sosyal Hizmette Bir Değerlendirme Araştırması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, H.Ü. SBE. Sosyal Hizmetler Akademisi, Ankara.

Ünlü, E. (1990). Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurum Bakımı Örneğinde Bir Değerlendirme Araştırma. Türkiye Ruh Sağlığı ve Tedavi Vakfı Yayınları, Ankara.

Ünlüoğlu, G. (1985). Ergenliğin Psikopatolojisi. Ergenlik Psikolojisi. B. Onur (Ed.). Ankara.

Ünver, O. ve diğ. (1986). 12-24 Yaş Gençlerin Sosyo - Ekonomik Sorunları. M.E.G.S.B Yayını, G.Ü. B.Y. Matbaası, Ankara.

Varış, F. (1968). Ergenin Gelişimine Etki Yapan Kültürel Faktörler. A.Ü. Eğitim Fak. Yayınları, 5, Ankara.

Vaux, H.J. (1975). The Distribution of Income Among Wilderness Users. J. of Leisure Research, 7, 29-37.

White, R.C. (1975). Social Class Differences in the Uses of Leisure. American J. of Sociology, 61 (2),145-150.

Whiting, J.W.M., Mowrer, O.H. (1943). Habit progression and regression, Laboratory study of some factors relevant to human socialization. *Journal of Comparative Psychology*, 36: 229-253.

Whittaker, D., Shelby, B. (1988). Types of Norms for Recreation Impacts: Extending The Social Norms Concept. *J. of Leisure Research*, 20 (4), 261-273.

Whittling, J.W.M. (1968). Socialization: Anthropological Aspects. D. Sills, (Der.) International Encyclopedia of the Social Sciences, Mac Millian Com., Vol.14, S.545 - 547.

Williems, E. (1961). Dictionnaire De Sociologie. Paris.

Wilson, J. (1980). Sociology of Leisure. *A Review of Sociology*, 6, 22 -32.

www.cocukhizmetleri.gov.tr

Yaşar, O. (1962). Çocukların Müesseselerde Bakımı. SHGM Yayını, No: 14, Ankara.

Yavuzer, H. (1982). Çocuk Psikolojisi. Remzi Kitapevi, İstanbul.

Yavuzer, H. (1986). Ana - Baba ve Çocuk; Ailede Çocuk Eğitimi, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Yavuzer, H. (2003). Çocuğu Tanımak ve Anlamak. 3. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yeşiltuna, D.Ç. (1999). Kitle İletişim Sürecinde Çocuk. İletişim Ortamlarında *Çocuk Birey Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Anadolu Ü.İ.F. Yayınları, 139-147.

Yıldırım, E. (2005). Bir Modernite Rüyası: Ailenin Sonu mu? - Kütahya Yetiştirme Yurdu Örneği-Aile ve Toplum. Aile Araştırma Kurumu Bşk. Yayını, 7 (2) 8, Ankara.

Yoesting, D.R., Burkhead, D.L. (1973). Significance of Childhood Recreation Experience in Adult Leisure Behavior: An Exploratory Analysis. *Journal of Leisure Research*, 5, 25-36.

Yörükhan, T. (2013). Sosyolojik ve sosyal psikolojik görüş açısıyla öğrenme, etkileşme, sosyalleşme, kültür ve kişilik. 1. Baskı. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Yörükoğlu, A. (1985). Gençlik Çağı. Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

Yörükoğlu, A. (1987). Çocuk Ruh Sağlığı. Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

Yörükoğlu, A. (1998). Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar. Özgür Yayınevi, İstanbul.

Zuzanek, J. (1974). Society of Leisure or The Harried Leisure Class, Leisure Trends in Industrial Societies. *J. of Leisure Research*, 6, 293-304.

BALIKLARDA ÜREME

Prof. Dr. İsmihan Karayücel
Prof. Dr. Sedat Karayücel
Sinop Üniversitesi
Su Ürünleri Fakültesi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1535
Fen Bilimleri No.: 118
ISBN : 978-605-320-441-1
© 1. Basım, Eylül 2016

BALIKLARDA ÜREME
Prof. Dr. İsmihan Karayücel, Prof. Dr. Sedat Karayücel

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.: 1 Kazımkarabekir /ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karayücel, İsmihan., Karayücel, Sedat.
Balıklarda Üreme / *Prof. Dr. İsmihan Karayücel, Prof.Dr. Sedat Karayücel*
1. Basım, XII + 218 s., 165x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-441-1
1. *Balık* 2. *Üreme* 3. *Gametogenez*

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İçindekiler

BÖLÜM 1

DİŞİ ÜREME SİSTEMİ VE OOGENEZ

1.1. Gonadlar 1
1.2. Ovaryan (Yumurtalıksal) Fizyolojisi 2
1.2.1. Ovaryum (Yumurtalık) Anatomisi 2
1.2.2. Ovaryan Folikül 6
1.2.3. Ovaryan Döngü 9
1.2.3.1. Oogenez: Oogonyal Artış (OP) 13
1.2.3.2. Oogenez: Kromatin Çekirdekçik Safhası (CN) 14
1.2.3.3. Oogenez: Primer Gelişim (PG) 15
1.2.3.4. Oogenez: Sekonder Gelişim (SG) 21
1.2.3.5. Oogenez: Oosit Olgunlaşması (OM) 28
1.2.4. Atrezi 34
Kaynaklar 36

BÖLÜM 2

ERKEK ÜREME SİSTEMİ VE SPERMATOGENEZ

2.1. Testis Morfolojisi 39
2.2. Germinal Epitelyumun Embriyonik Orijini 45
2.3. Testis Anatomisi 48
2.4. Terminoloji 52
2.5. Spermatogenez 56
2.5.1. Spermatogenezde Germ Hücre Morfolojisi 60
2.6. Efferent ve Deferent Kanallar 71
Kaynaklar 78

BÖLÜM 3

ÜREMENİN ENDOKRİN KONTROLÜ VE ÇEVRESEL DÜZENLENMESİ

3.1. Endokrin (İç Salgı) Sistemi 81
3.1.1. Nöroendokrin Sisteminin Morfoloji ve Anatomisi 82

3.2. Üreme Hormonlarının Biyosentezi, Konsantrasyonu ve Fonksiyonları ... 87
3.2.1. Beyin ve Hipofiz Hormonları ... 87
3.2.2. Gonadal Hormonlar ... 98
3.3. Balık Karaciğerinde Östrojen-Bağlı Vitellogenez ... 100
3.4. Pratik Akuakültürde Endokrinoloji Çalışmalarının Kullanılması ... 100
3.5. Hormon Salgısının Geri-besleme Aracılığıyla Denetimi ... 101
3.6. Eşey Tanıma ve Feromonlar ... 103
3.7. Epifiz ve Üreme ... 103
3.7.1. Epifiz Salgıları ... 104
3.7.2. Epifiz ve Gonadal Etkinlik ... 104
3.7.3. Epifizin Üreme Döngüsünün Düzenlenmesinde Rolü ... 104
3.8. Ovaryan Fonksiyonlarının Gonadotropik Düzenlenmesi ... 105
3.8.1. Ovaryan Steriodogenezin Düzenlenmesi ... 105
3.8.2. Oogenezin Düzenlenmesi ... 106
3.8.3. Oosit Gelişiminin Düzenlenmesi ... 108
3.8.4. Oosit Olgunlaşmasının Düzenlenmesi ... 110
3.8.5. Ovülasyonun Düzenlenmesi ... 112
3.9. Testiküler Fonksiyonların Gonadotropik Düzenlenmesi ... 113
3.9.1. Testiküler Steroidogenezin Düzenlenmesi ... 114
3.9.2. Spermatogenezin Düzenlenmesi ... 115
3.10. Balıklarda Üremenin Çevresel Düzenlenmesi ... 120
3.10.1. Üremenin Mevsimsel Şekilleri ... 120
3.10.2. Küresel Mevsimsel Şekiller ... 120
3.10.2.1. Temel Faktörler ... 121
3.10.2.2 Yaklaşık Faktörler ... 124
Kaynaklar ... 127

BÖLÜM 4
ÜREME STRATEJİLERİ

4.1. Üreme Şekilleri ... 129
4.2. Eşey Sistemleri ... 136
4.2.1. Gonokorizm ... 136
4.2.2. Hermafroditizm ... 136
4.2.3. Tek Eşeylilik (Üniseksüellik) ... 138
4.3. Yumurtlama Tipleri ... 142
4.4. Döllenme Şekli ... 144
4.5. Çiftleşme Sistemleri ... 144
4.6. İkincil Eşeysel Özellikler ... 144
4.7. Ebeveyn Bakımı ... 145
4.8. Üreme Birlikleri ... 146
Kaynaklar ... 149

BÖLÜM 5

SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİNDE ÜREMENİN KONTROLÜ

5.1. Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Üremenin Kontrolü 151
5.2. Kültür Koşullarında Üreme için Optimal Şartlar 153
5.2.1. Çevre 153
5.2.2. Sosyal Faktörler 154
5.3. Üreme Olgunluğunun İzlenmesi 154
5.4. Çevresel Manipülasyonlar 155
5.5. Kültür Şartlarındaki Balıklarda Üremenin Fonksiyonel Bozuklukları 160
5.5.1. Dişilerde Eşeysel Fonksiyon Bozuklukları 162
5.5.2. Erkeklerde Eşeysel Fonksiyon Bozuklukları 164
5.6. Endokrin Manipülasyonları 165
5.6.1. Hormonal Uyarım İçin Kullanılan Teknikler 165
5.6.1.1. Birinci Nesil: Gonadotropin Preparasyonları 168
5.6.1.2. İkinci Nesil: GnRH Agonistleri (GnRHa) 171
5.6.2. Uzun Dönem GnRHa Tedavileri İçin Deneysel Prensipler 176
5.6.3. GnRHa-İletim Sistemlerinin Gelişimi 177
5.6.3.1. Kolesterol Peletleri 177
5.6.3.2. Etilen-Vinil Asetat İmplantları 178
5.6.3.3. Biyolojik Bozunabilir Mikrosferler 179
5.6.3.4. Diğer İletim Sistemleri 180
5.6.4. Balık Kültüründe GTH ve GnRHa-İletim Sistemlerinin Uygulanması 180
5.6.5. Oosit Olgunlaşması ve Ovülasyon 188
5.6.5.1. Senkronize ve Tek-Parça Grup Senkronize Balıklar 188
5.6.5.2. Çoklu-Parça Grup Senkronize ve Asenkronize Balıklar 189
5.6.6. Spermatogenez ve Spermisyon 190
5.6.7. Vitellogenez ve Spermatogenezin Erken Evrelerinde GnRHa Kullanımı 191
5.7. Yumurtlamanın Başlatılması ve Sağım İçin Genel Protokoller 192
5.7.1. Yapay Dölleme 196
5.7.2. Gamet Kalitesi 198
5.8. Gelecekte Yapılacak Araştırmalar için Öneriler 200
Kaynaklar 202

EKLER

Terimler Sözlüğü 203
Kitapta Kullanılan Balıkların Türkçe, İngilizce ve Latince İsimleri 211
Kısaltmalar 217

ÖN SÖZ

İnsan, sağlıklı beslenip kaliteli yaşam sürdürebilmek için, mevcut gıda kaynaklarının korunmasının yanında, bu kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanmasında da sürekli çaba harcamak durumunda kalmıştır. Bu çaba, bilinenlerin nesilden nesile aktarılmasının yanında, bilinenlere yenilerini katmak şeklindeki eğitim yoluyla da devam etmiştir. Bu çabada bir nebze olsun katkı sağlamak düşüncesiyle, derleme niteliğinde hazırlanılmaya çalışılan bu kitap ile ülkemiz su ürünlerine bilimsel anlamda fayda sağlanmasının yanında, balıklarda üreme biyolojisi konusunda mevcut olan bir eksikliğin giderileceği düşünülmektedir. Diğer yandan kitap bu konuda çalışma yapan ya da yapmak isteyen araştırmacılara, öğrencilere ve aynı zamanda konunun mutfağında yer alan sektöre de katkıda bulunacaktır.

Türkiye'nin coğrafik konumu göze alındığında geç kalınmış olsa da, su ürünleri eğitimi üniversite düzeyinde ilk olarak 1979 yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Su Ürünleri Bölümü bünyesinde başlamıştır. Günümüzde ise mevcut problemlerine rağmen, on altı Su Ürünleri Fakültesi, beş Ziraat Fakültesi bünyesinde bulunan Su Ürünleri Bölümü, iki Deniz Bilimleri Fakültesi ve iki Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Fakültesi, su ürünleri alanında lisans ve lisansüstü eğitim vermektedir.

Yaklaşık 30.000 tür ile temsil edilen balıklar, hayvanlar aleminde en geniş ekolojik habitatı oluşturmaktadır. Aynı zamanda morfolojik, fizyolojik ve çevresel adaptasyonlarında da dikkat çekici çeşitlilik göstermektedir. Omurgalılar arasında bu kadar geniş yer bulan balıklar hakkında şüphesiz en çok merak edilen konulardan birisi de üremedir. Üreme ontojeni boyunca devam eden bir gelişim işlemidir ve enerjik, ekolojik, fizyolojik, anotomik, biyokimyasal ve endrokrinolojik adaptasyon gerektirir. Dünyada avcılık yoluyla elde edilen balık miktarının azalmasıyla beraber her geçen gün daha da önem kazanan bir sektör hâline gelen su ürünleri yetiştiriciliği ile beraber, balıklarda üreme konusu da aynı paralellik ile özel bir önem kazanmıştır.

Her türlü yetiştiricilikte olduğu gibi balık yetiştiriciliğinde de ana problem, kültür döngüsünü başlatabilmek için gerekli olan stoğun teminidir. Yetiştiriciliği yapılacak türün çiftlik koşullarında üremelerini sağlamak, su ürünleri yetiştiriciliğinin ilk ve en önemli halkasını oluşturur. Bir türü üretemezseniz tam kontrollü yetiştiriciliğini yapamazsınız. Üretmek ise, türün üreme biyolojisini iyi bilmeyi gerektirir. Omurgalılarda yavrular eşeysel üreme yolu ile elde edilir. Dolayısıyla eşeysel üremenin kontrolü, balık yetiştiriciliğinin başlama noktasını oluşturur. Birinci basamak doğal ortamda olduğu gibi balığın yılın belli bir zamanında gametlerinin elde edilmesidir. Ilıman bölgelerde spermatogenez (sperm oluşumu) ve oogenez (yumurta oluşumu) dış faktörlere bağlı olarak mevsimsel bir şema gösterir. Havuzlarda yetiştiriciliği yapılan balık türleri ve yine yetiştiriciliği yapılan alabalık türleri için üreme aktivitesi, doğal ortamlarındakinden farklılık göstermez ve bu balıkların üretimi uzun zamandan, deniz balıklarınınki ise 1971'den beri rutin bir işlem olarak yapılmaktadır. Gamet salınımının en azından ılıman bölgelerde mevsimsel olarak belli bir dönemde görülmesi yetiştiricilik açısından uygun olmamasından dolayı, gamet salınım zamanının kontrolü için çalışmalar yapılmaktadır. Bu tür manipülasyonların gerçek amacı ise ihtiyaca göre yıl boyu gamet sağlamaktadır. Bu, bazı balık türlerinde gerçekleştirilmesine rağmen diğer türlerde aynı başarı elde edilememiştir. Bu amacı gerçekleştirebilmek ve her bir yetiştiriciliği yapılan balık türüne uygun üretim metodu geliştirebilmek, balıklarda gamet oluşumunu, gametlerin olgunlaşmasını dolayısıyla balıklarda üremenin nasıl olduğunun mekanizmasını anlamakla mümkündür.

Kitapta özellikle kemikli tatlı su ve deniz balıklarının üremesinde önemli olduğu düşünülen bazı konuların ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda kitap beş bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde dişi üreme sistemi ve oogenez ikinci bölümde ise erkek üreme sistemi ve spermatogenez, anatomik ve fizyolojik bilgiler ışığında anlatılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde üremenin endokrin kontrolü ve çevresel düzenlemesi üzerine yoğunlaşılarak, nöroendokrin sisteminin morfoloji ve anatomisini de içerecek şekilde gametogenez boyunca etkili olan çeşitli beyin, hipofiz ve gonadal hormonların fonksiyonları ve oogenez ve spermatogenez işlemlerinin gonadotropik düzenlenmesi hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Bölüm sonunda üremede etkili olan çevresel düzenlemeler de ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde ise son literatürler ışığında üreme stratejileri farklı kriterlere göre sınıflandırılarak verilmiştir. Son bölümde ise balıklarda görülen üreme fonksiyon bozuklukları dişi ve erkek balıklarda ayrı ayrı ele alınarak bu bozuklukların giderilmesinde

kullanılan endokrin manipülasyonları tartışılmıştır. Ayrıca üremenin kontrolünde kullanılan çevresel manipülasyonların da ele alınması ile balıkların gamet salımının kontrolü konusunda yoğunlaşmış bilgi sunulması amaçlanmıştır. Bu düşünce ile Türkçe kaynak açığını karşılaması umulan bu eser ile arzulanan faydanın elde edilmesi ümit edilmektedir.

Kitapta gözden kaçan eksikler olabilir. Bu eksikliklerin iletilmesi kitabın yazarları olarak bizi çok mutlu edecek ve bir sonraki basımda şüphesiz bunlar göz önüne alınacaktır. Bu kitabın yazılmasında katkıda bulunan Arş. Gör. Merve Sarıipek'e çok teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. İsmihan Karayücel ve Prof. Dr. Sedat Karayücel

Sinop, Nisan 2015

Prof. Dr. İsmihan Karayücel

BÖLÜM 1

DİŞİ ÜREME SİSTEMİ VE OOGENEZ

1.1. Gonadlar

Omurgalılarda üreme sistemleri genel olarak; gonadlar, gametlerin iletim kanalları ve yardımcı yapılardan oluşmuştur. Üreme hücrelerini yani yumurta ve spermleri oluşturan organlara genel olarak gonad adı verilir. Bu organlar erkeklerde testis, dişilerde ise ovaryum (yumurtalık) olarak tanımlanır. Gonadlar, üreme hücrelerinin üretimlerinden sorumlu olan germinal (eşeysel) hücre gruplarını ve hormonları oluşturan bezleri içerirler. Bir bireyin üreme sisteminin anatomisi ve fizyolojisi ile ilgili özellikleri o bireyin birincil (primer) eşey karakterini oluştururken, her bireyin yine üreme ile ilgili başka morfolojik, fizyolojik özellikleri ise ikincil (sekonder) eşey karakterleri olarak adlandırılırlar. Ancak genellikle aşağı omurgalılarda, örneğin balıklarda, erkek ve dişi arasındaki dış morfolojik ayrıntılar bazı örnekler dışında pek yoktur.

Bazı balık türlerinde hermafroditizm görülmesine rağmen [çipura (*Sparus aurata*), sargoz (*Diplodus sargus*), taş hanisi (*Epinephelus guaza*), hani (*Serranus cabrilla*)], birçok balık türünde ise eşeyler farklı bireyler üzerinde bulunur (biseksüel).

Gonadlar vücut boşluğunun dorsal çeperine mezenterlerle bağlıdırlar. Testisi bağlayan mezentere mezorkiyum, ovaryumu bağlayana ise mezovaryum denir. Gonadlar, bağ dokusundan yapılmış bir stroma ve bunun üzerini örten germinal epitelden oluşmaktadır. Germinal epitel, stroma içinde ilk cinsiyet şeritleri denilen parmak şeklinde uzantılardan teşekkül eder. Yumurta ve spermi oluşturacak germ hücreleri bu germinal epitelden ürerler.

Diğer omurgalılarda olduğu gibi kemikli balıkların gonadları da çift yapıda olup vücut boşluğunun medio-dorsalinde (sırtın ortası) bir çift olarak uzunlamasına bulunurlar **(Şekil 1.1)**. Gonadlar çift olarak gelişmesine rağmen bazı yetişkin balıklarda tek gonad olabilir. Bu durum embriyonik gelişme sürecinde gonadların birleşmesinden kaynaklanabileceği gibi (Medaka, *Oryzias latipes*), tek bir gonadın gelişimini tamamlayamamasından da kaynaklanabilir. Bazı türlerde de iki gonad olmasına rağmen biri küçük ve

Kaynaklar

Anonim, 2012a. http://www.images.aeternians.multiply.multiplycontent.com/. (Erişim tarihi: 16.02.2012)

Anonim, 2012b. http://www.greenstone.org. (Erişim tarihi: 16.02.2012)

Anonim, 2012c. http://www.origin-of-mitochondria.net. (Erişim tarihi: 16.02.2012)

Anonim, 2012d. http://www.ehponline.org/members/1995/Suppl-7/sumpterfull.html. (Erişim tarihi: 16.02.2012)

Anonim, 2015d. http://www7.inra.fr. (Erişim tarihi: 15.05.2015)

Anonim, 2013. http://www.iowas.co.uk/fish%20anatomy.html. (Erişim tarihi: 07.01.2013)

Anonim,2015a.http://www.powershow.com/view/5200dMDUxZ/Fish_Reproduction_Brian_Peterson_MS_powerpoint_ppt_presentation. (Erişim tarihi: 15.05.2015)

Anonim, 2015b. http://www.colorado.edu/intphys/iphy4480tsai/Lecture6.html. (Erişim tarihi: 15.05.2015)

Anonim, 2015c. http://vet.osu.edu/assets/courses/vm608/anatomy/anatomy.html. (Erişim tarihi: 15.05.2015)

Barnabe, G., 1994. Aquaculture: biology and ecology of cultured species. Ellis Horwood Series in Aquaculture and Fisheries Support. Wiley & Sons, Chichester, UK, 403.

Coward, K., Bromage, N. R., Hibbitt, O. , Parrington, J., 2002. Gamete physiology, fertilization and avtivation in teleost fish. Reviews in Fish Biology and Fisheries, 12: 33-58.

Grier, H. J. , Aranzabal, M. C., Patino, R., 2009. The ovary, folliculogenesis, and oogenesis in teleosts. In: B. G. M. Jamieson (Editor), Reproductive Biology and Phylogeny of Fishes (Agnathas and Bony Fishes) Phylogeny, Reproductive System, Viviparity, Spermatozoa. Volume 8A of Series: Reproductive Biology and Phylogeny. Science Publishers, Enfield NH, USA. 25-84.

Jalabert, B., 2005. Particularities of reproduction and oogenesis in teleost fish compared mammals. Reprod. Nutr. Dev. 45: 261-279.

Kagawa, H., 2013. Oogenesis in teleost fish. Aqua-BioScience Monographs, 6 (4): 99–127.

Mañanós, E., Duncan, N., and Mylonas. C., 2009. Reproduction and control of ovulation, spermiation and spawning in cultured fish. In. E. Cabrita, V. Robles, P. Herráez (Editors). Methods in reproductive aquaculture marine and freshwater species, CRC Press, Boca Raton. 3-80.

Mommsen, T. P., Korsgaard, B., 2008. Vitellogenez. In: M. J. Rocha, A. Arukwe B. G. Kapoor (Editors), Fish Reproduction. Science Publication, Enfield, NH, USA. 113-169.

BÖLÜM 2

ERKEK ÜREME SİSTEMİ VE SPERMATOGENEZ

2.1. Testis Morfolojisi

Testis büyüklüğü kemikli balıklar arasında oldukça değişkendir ve vücut ağırlığının %0,2'si ile %10'u arasında değişiklik gösterir. Diğer omurgalılarda olduğu gibi birçok kemikli balıkta testisler çift yapıda olup, bilateral olarak karın boşluğu ve yüzme kesesi arasında, böbreklerin altında vücudun her iki yanında uzunlamasına yer alan, beyaz/krem renkli, lobüler yapılı ve yassı bir çift organdır **(Şekil 2.1)**. Testisler vücut duvarına ve hava kesesine mezorkiyum bağı ile bağlıdır. Testisler her zaman eşit büyüklükte olmayabilir. Her iki testisin son bölümleri ürogenital papillaya açılan merkezi efferent kanalda (Efferent duct, götürücü kanal) birleşirler.

Ovaryuma kıyasla testisin yapısı daha karmaşıktır. Testisler, epitel ve altta uzanan bağ dokusu tabakası ile beraber oluşturdukları testis duvarını (tunica albuginea) içeren bir kapsül içinde yer alır. En dışta bağ dokusu lifleri ve epitelden oluşmuş, kalın sık bir örtü hâlinde testis duvarı bulunur. Bu örtünün altında seminifer tübülleri ya da boruları (seminiferous), bunların arasını dolduran bağ dokusu elamanları ve testisin bir ucunda ağ şeklinde dağılmış kanalcıklar vardır. Ergin testisin içi seminifer tübülleri ile doludur **(Şekil 2.2)**. Seminifer tübüllerinin epitel kısmı sperm ana hücreleri (spermatogonyumlar), mayoz bölünme sonunda meydana gelmiş spermatidler ve olgun spermleri içerir **(Şekil 2.3**, **2.4** ve **2.5)**. Epitel içinde ayrıca Sertoli hücreleri de bulunmaktadır.

Kaynaklar

Anonim, 2011a. http://www.ziraatci.com/editor/yaziyazdirasp?yaziid=1245&komut=yaz. (Erişim tarihi: 15.11.2011)

Anonim, 2011b. http://bieap.gov.in/FishBiologyEcologyTheory.pdf. (Erişim tarihi: 15.11.2011)

Anonim, 2012. http://www.depts.ttu.edu/nrm/. (Erişim tarihi: 15.05.2012)

Anonim, 2015a. http://en.wikibooks.org/wiki/The_Zebrafish_in_Toxicology/Testis_location. (Erişim tarihi 20.05.2015)

Anonim, 2015b. http://www7.inra.fr/. (Erişim tarihi: 15.05.2015)

Bilard, R., 1986. Spermatogenesis and spermatology of some telost fish species. Reprod. Nutr. Develop., 26 (4): 877-920.

Billard, R., Fostier, A., Weil, C., and Breton, B., 1982. The endocrine control of spermatogenesis in teleost fish. Canad. J. Fish. Aquat. Sci. 39, 65-79.

Carcupıno, M., Baldaccı, A., Corso, G., Franzoı, P., Pala, M., Mazzını, M., 1999. Testis structure and sympiastic spermatid formation during spermatogenesis of pipefish. J. Fish Biol. 55: 334-353.

Coward, K., Bromage, N. R., Hibbitt, O., Parrington, J., 2002. Gamete physiology, fertilization and avtivation in teleost fish. Reviews in Fish Biology and Fisheries, 12: 33-58.

Grier, H. J., 2002. The germinal epithelium: Its dual role in establishing male reproductive classes and understanding the basis for indeterminate egg production in female fishes. In R. L. Creswell (Editor), Proceedings of the Fifty-Third Annual Gulf and Caribbean Fisheries Institute, November 2000, pp. 537–552. Mississippi/Alabama Sea Grant Consortium, Fort Pierce, Florida.

Grier, H. J., Aranzabal, M. C., 2009. The testis and spermatogenesis in teleosts. In: B. G. M. Jamieson (Editor), Reproductive Biology and Phylogeny of Fishes (Agnathas and Bony Fishes) Phylogeny, Reproductive System, Viviparity, Spermatozoa. Volume 8A of Series: Reproductive Biology and Phylogeny. Science Publishers, Enfield NH, USA. 118-142.

Lahnsteiner, F., Patzner, R. A., 2009. Male Reproductive System: Spermatic Duct and Accessory Organs of the Testis. In: B. G. M. Jamieson (Editor), Reproductive Biology and Phylogeny of Fishes (Agnathas and Bony Fishes) Phylogeny, Reproductive System, Viviparity, Spermatozoa. Volume 8A of Series: Reproductive Biology and Phylogeny. Science Publishers, Enfield NH, USA. 143-186.

Mañanós, E., Duncan, N., Mylonas, C., 2009. Reproduction and control of ovulation, spermiation and spawning in cultured fish. In. E. Cabrita, V. Robles, P. Herráez (Editors). Methods in reproductive aquaculture mari-

BÖLÜM 3

ÜREMENİN ENDOKRİN KONTROLÜ VE ÇEVRESEL DÜZENLENMESİ

3.1. Endokrin (İç Salgı) Sistemi

Hayvanlarda iki içsel iletişim ve düzenleme sistemi vardır: Sinir sistemi ve endokrin sistemi. Sinir sistemi, nöron olarak adlandırılan özel hücreler boyunca yüksek hızlı elektrik işaretlerini iletirken (kalp atışı, solunum ve kasların çalışması gibi), endokrin sistemi endokrin bezlerinden oluşmuştur ve uyarıcılara karşı daha yavaş ancak daha uzun süreli etkin cevap veren hormonları salgılar (üreme ve büyüme gibi). Endokrin sistem hedef dokuda uyarıcı ya da bir fizyolojik tepkiyi uyaran bir kimyasal haberciyi doğrudan kana bırakan herhangi bir doku ya da hücrelerin tümü olarak tanımlanabilir. Kısacası, sinir sistemi ve duyu organları, değişen çevreye birkaç milisaniye içerisinde tepki göstermek suretiyle canlının uyumunu sağlamasına karşın, endokrin bezler aracılığıyla gösterilen tepkiler çok daha yavaş olur. Bu süre dakikalar, saatler ve hatta haftalarla ölçülebilir. Sinir sisteminin tersine endokrin sistem nitrojen metabolizması (adrenal kortikal dokular ve tiroit bezi), karbonhidrat ve su metabolizması (adrenal kortikal dokular), eşey hücrelerinin olgunlaşması ve üreme hareketleri (hipofiz bezi ve gonadal hormonlar) gibi daha yavaş metabolik olayları düzenler.

Endokrin ve sinir sistemleri beraber çalışarak homeostaz, gelişim ve üremenin devamlılığını sağlar. Nörosekretör hücreleri olarak bilinen özel sinir hücreleri, kana nörohormon salgılar. Hem endokrin hormonları hem de nörohormonlar, birçok fizyolojik işlemlerin uzun mesafe düzenleyicileri olarak birlikte çalışırlar.

Hormonlar, dolaşım sistemine salgılanan ve vücut içerisinde düzenleyici mesajların iletişimini sağlayan kimyasal işaretçilerdir. Hormonlar vücudun

Kaynaklar

Anonim, 2014. http://www.epa.gov/endocrine-disruption. (Erişim tarihi: 19.02.2014)

Anonim, 2015. http://www7.inra.fr. (Erişim tarihi: 15.05.2015)

Anonim, 2015a. http://www.epa.gov/scipoly/oscpendo/pubs/edmvs/fishlifecycledrp.pdf. (Erişim tarihi: 28.05.2015)

Coward, K., Bromage, N. R., Hibbitt, O., Parrington, J., 2002. Gamete physiology, fertilization and avtivation in teleost fish. Reviews in Fish Biology and Fisheries, 12: 33-58.

Grier, H. J., Aranzabal, M. C., Patino, R., 2009. The ovary, folliculogenesis, and oogenesis in teleosts. In: B. G. M. Jamieson (Editor), Reproductive Biology and Phylogeny of Fishes (Agnathas and Bony Fishes) Phylogeny, Reproductive System, Viviparity, Spermatozoa. Volume 8A of Series: Reproductive Biology and Phylogeny. Science Publishers, Enfield NH, USA. 25-84.

Mañanós, E., Duncan, N., and Mylonas, C., 2009. Reproduction and control of ovulation, spermiation and spawning in cultured fish. In. E. Cabrita, V. Robles, P. Herráez (Editors). Methods in reproductive aquaculture marine and freshwater species, CRC Press, Boca Raton. 3-80.

Nagahama, Y., Yoshikuni, M., Yamashita, M., Tokumoto, T., Katsu, Y., 1995. Regulation of oocyte growth and maturation in fish. Current Topics in Developmental Biology. 30: 103–145.

Planas, J.V., Swanson, P., 2008. Physiological Function of Gonadotropins in Fish. In: M. J. Rocha, A. Arukwe and B.G. Kapoor (Editors). Fish Reproduction. Science Publishers. USA. 37-66.

Schneider, F., Poehland, R., 2009. Endocrinology of Reproduction. In: B. G. M. Jamieson (Editor), Reproductive Biology and Phylogeny of Fishes (Agnathas and Bony Fishes). Volume 8B. Science Publishers, Enfield NH, USA. 54-93.

Yaron Z., Levavi-Sivan B., 2011. Endocrine Regulation of Fish Reproduction. In: Farrell A.P., (ed.), Encyclopedia of Fish Physiology: From Genome to Environment, volume 2, pp. 1500–1508. San Diego: Academic Press.

Barnabe, G., 1994. Aquaculture: biology and ecology of cultured species. Ellis Horwood Series in Aquaculture and Fisheries Support, Wiley & Sons, Chichester, UK. 403.

Wootton, R. J., Smith, C., 2015. Reproductive Biology of Teleost Fishes. John Wiley & Sons, Ltd., UK. 472.

BÖLÜM 4

ÜREME STRATEJİLERİ

4.1. Üreme Şekilleri

Yaklaşık 30.000 türü ile balıklar diğer omurgalı canlılardan, sadece morfolojik olarak değil aynı zamanda geliştirdikleri çok farklı üreme stratejileri ile de büyük farklılık göstermektedir. Balıklarda üreme stratejileri ve eşeysellik tipleri, farklı kaynaklarda farklı kriterlere bağlı olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalarda göz önüne alınan kriterler arasında; yavruların bırakılması (döllenme şekli, embriyonik beslenme ve ebeveyn bakımı temel alınarak), yumurtlama tipleri, yumurtlama zamanı, eşey belirlenmesi, eşey sistemleri, eşleşme sistemi, ikincil eşey karakterleri ve yumurtlama alanı hazırlığı sayılabilir (**Tablo 4.1**. ve **4.2**). Patzner (2008) balıklarda üreme şekillerini, yavruların bırakılmasında, döllenmenin şekline (iç veya dış döllenme) göre oviparite (yumurtlayan) ve viviparite (canlı taşıyan) olarak ikiye ayırmıştır. Tüm balık türlerinin %94'ünde döllenmemiş yumurtalar dişi tarafından dış ortama bırakılırken, bunların %6'sı vivipar ya da "canlıları taşıyan" türlerdir. Bazı ender durumlarda yumurtalar dişinin üreme sisteminde döllenir (iç döllenme) fakat embriyogenezin erken döneminde yumurtlarlar. Bu türler iç döllenme gösterir ancak vivipar değildir. Bunlar da oviparite sınıfında yer alırlar ve bazı kaynaklarda oviovoviviparite olarak adlandırılır (örneğin, Rajiidae ve Scyliorhinidae'ler).

Patzner'a (2008) göre; ovipar türlerde yumurtalar dişiler tarafından bırakıldıktan sonra döllenir. İç döllenme yalnızca birkaç kemikli balık türünde ve vivipar olmayan köpek balıklarında ve vatozlarda görülür. Balon (1981) bunları a) zorunlu lesitotropik canlı taşıyıcılar (obligate lecithotrophic livebearers) (Bu durumda yumurtalar içte döllenir ve embriyonik aşamanın sonu ya da daha sonrasına kadar dişinin üreme sisteminde inkübasyon periyodunu geçirir; yolk ise besin kaynağıdır.) ve b) isteğe bağlı iç taşıyıcılar (facultative internal bearers) (Bu durumda yumurtalar bazen kazara içte döllenir ve embriyonik gelişimin erken safhalarını tamamlamak üzere üreme sisteminde tutulabilir) (örnek dişli sazancıklar, Cyprinodontidae familyası) olarak isimlendirmiştir.

Kaynaklar

Abbott, J. K. and Morrow, E. H., 2011. Obtaining snapshots of genetic variation using hemiclonal analysis. Trends in Ecology and Evolution. 26 (7): 359–368.

Anonim, 2015a. http://jhered.oxfordjournals.org/content/101/4/491/F4.expansion. (Erişim tarihi: 30.11.2015)

Anonim, 2015b. http://www.biomedcentral.com/1741-7007/8/78/figure/F1?highres=y. (Erişim tarihi: 30.11.2015)

Balon, E. K., 1981. Additions and amendments to the classification of reproductive styles in fishes. Env. Biol. Fish. 6 (314): 377-389.

Balon, E.K., 1975. Reproductive guilds of fishes: a proposal and definition. J. Fish. Res. Board Can. 32(6):821-864.

Bull, J.J., 1983. Evolution of Sex Determining Mechanisms. Benjamin/Cummings Publ. Co.

Lamatsch, D. K. and Stöck, M., 2009. Sperm-Dependent Parthenogenesis and Hybridogenesisi in Teleost Fishes. In: I. Schön, Martens, K. ve, Dijk, P. V. (Editors), Lost Sex, The Evolutionary Biology of Parthenogenesis. Springer Dordrecht Heidelberg London New York. 399-432.

Lampert, K. P. and Schartl, M., 2008. The origin and evolution of a unisexual hybrid: Poecilia formosa. Phil. Trans. R. Soc. B. 363: 2901–2909.

Lodé, T., 2012. "Oviparity or viviparity? That is the question…". Reproductive Biology, 12 (3): 259–264. Menlo Park, California. 316.

Miller, B. S. and Kendall, A. W., 2009. Early Life History of Marine Fishes. University of California Press Berkeley and Los Angeles, California. 376.

Patzner, R. A., 2008. Reproductive Strategies of Fis. In: M. J. Rocha, A. Arukwe B. G. Kapoor (Editors), Fish Reproduction. Science Publication, Enfield, NH, USA, pp. 311-350.

Purdom, C. E., 1993. Genetics and Fish Breeding. Champman and Hall, Fish and Fisheries Series 8. London. 278.

Thresher, R.E., 1984. Reproduction in reef fishes. T.F.H. Publications, Inc. Ltd., Neptune City, New Jersey. 399.

Wootton, R. J., Smith, C., 2015. Reproductive Biology of Teleost Fishes. John Wiley & Sons, Ltd., UK. 472.

ne and freshwater species, CRC Press, Boca Raton. 3-80.

Schulz, R. W., França, L. R. D., Lareyre, J. J., LeGac, F., Garcia, H. C., Nobrega, R. H., Miura, T., 2010. Spermatogenesis in fish. General comparative Endocrinology. 165: 390-411.

Vizziano D., Fostier, A., Loir, M., Le Gac, F. 2008. Testis development, its hormonal regulation and spermiation in teleost fish. In: S. M.H. Alavi, J.J. Cosson, K. Coward, G.Rafiee (Editors), Fish Spermatology. Alpha Science International Ltd, Oxford. 103-139.

Wootton, R. J., Smith, C., 2015. Reproductive Biology of Teleost Fishes. John Wiley & Sons, Ltd., UK. 472.

Murata, K., 2009. Fertilization: In: B. G.M. Jamieson (Editör). Reproductive biology and phylogeny of fishes (agnathans and bony fishes) part B / volume: Reproductive Biology and Phylogeny. Science Publishers, Enfield NH, USA. 247-330.

Nagahama, Y., 1983. The functional morphology of the teleost gonads. In: W. S. Hoar D. J. Randall (Editors), Fish physiology. New York, Academic Press, v. 9, part A. 233-275.

Patino, R., Sullivan, C.V., 2002. Ovarian follicle growth, maturation, and ovulation in teleosts. Fish Physiol. Biochem. 26:57-70.

Sarıhan, E. ve Cengizler, İ. 2006. Temel balık anatomisi ve fizyolojisi. Nobel Kitabevi. 172.

Strüsmann, C. A., Nakamura, M., 2002. Morphology, endocrinology, and environmental modulation of gonadal sex differentiation in teleost fishes. Fish Physiology and Biochemistry. 26: 13-29.

Wootton, R. J. and Smith, C. 2015. Reproductive Biology of Teleost Fishes. John Wiley & Sons, Ltd., UK. 472.

BÖLÜM 5

SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİNDE ÜREMENİN KONTROLÜ

5.1. Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Üremenin Kontrolü

Su ürünleri yetiştiriciliği hızla büyüyen bir endüstri olup, tüm su ürünleri üretim miktarının yaklaşık %50'si yetiştiricilikten gelmektedir. Kültürü yapılan balık türlerinin üreme biyolojilerinin kontrol ve manipüle edilme kapasitesi, bu sektörün uzun dönem gelişimi, üretimin ölçek ve gücü ve kültür altına alınacak türlerin çeşitliliği açısından anahtar rol oynayacaktır. Bir başka deyişle bu sektörün gelecekteki gelişim beklentileri, akuatik organizmaların üreme biyolojisinin yönetimine bağlı olacaktır. Dolayısıyla, yetiştiricilik koşullarında gamet üretiminin yönetim teknolojileri, akuakültür sektörünün gelişiminin sağlanması için gerekli bir adımdır.

Bir yandan pazarda farklı türlerin yetiştiriciliğine yönelik talepler artarken, diğer yandan aynı anda pazar boyuna getirebilmek için yeterli sayıda aynı büyüklükte jüvenilin üretilmesine yönelik talepler mevcuttur. Bunun yanı sıra çiftlikler, anaçlardan devamlı elde edilecek gamet yoluyla, tüm yıl boyunca yavru balık sağlanmasına ihtiyaç duymaktadır. Su ürünleri yetiştiriciliği endüstrisinin geleneksel sektörü hâlen büyük oranda yumurta ya da jüvenillerin doğadan toplanmasına dayanmaktadır. Bunlara örnek olarak Filipinler'de süt balığı (*Chanos chanos*), Japonya ve Avrupa'da yılan balığı (*Anguilla* spp.), kefal, sarı kuyruk akya (*Seriola* spp.) ve mavi yüzgeçli orkinoz (*Thunnus thynnus*) verilebilir. Bu işlem tamamen doğal üremeye bağlıdır ve doğal üretim ise belirsiz değişikliklere maruzdur. Diğer durumlarda ise eşeysel olarak olgun yetişkinler gamet salımından hemen önce alınarak, gametlerin yapay döllenmesi için sağılırlar ve daha sonra yumurtalar, larvalar ve jüveniller çiftliklerde Pazar boyuna getirilmek için yetiştirilirler. Bu uygulama Avrupa ve Kuzey Amerika'da Salmonidae'lerin kültüründe eskiden rutin olarak uygulanmıştır. Doğal anaçların ovülasyonunun yapay indüklenmesi yoluyla gerçekleştirilen uygulamalara örnek olarak yaz pisi balığı (*Paralichthys denta-*

Kaynaklar

Anonim, 2015a. http://www.pbsanimalhealth.com/details/Chorulon-Powder-Rx/207-23.html. (Erişim tarihi: 16.03.2015).

Anonim, 2015b. http://www.hccfl.edu/.../lecture%2027%20advanced. (Erişim tarihi: 16.03.2015).

Anonim, 2015c. http://www.hccfl.edu/.../lecture%2027%20advanced. (Erişim tarihi: 16.03.2015).

Mañanós, E., Duncan, N. and Mylonas, C., 2009. Reproduction and control of ovulation, spermiation and spawning in cultured fish. In. E. Cabrita, V. Robles, P. Herráez (Editors). Methods in reproductive aquaculture marine and freshwater species, CRC Press, Boca Raton. 3-80.

Wootton, R. J., Smith, C., 2015. Reproductive Biology of Teleost Fishes. John Wiley & Sons, Ltd., UK. 472.

Rainis, S., Ballestrazzi, R., 2005. The control of reproduction in finfish species through GnRH treatments. Ital. Y. Anim. Sci. 4: 345-353.

Mylonas, C.C., Zohar, Y., 2001. Use of GnRHa-delivery system for the control of reproduction in fish. Reviews in Fish Biology and Fisheries. 10: 463-491.

Mylonas, C.C., Fostier, A., Zanuy, S., 2010. Broodstock management and hormonal manipulation of fish reproduction. General and Comparative Endocrinology. 165, 516–534.

Shepherd, C. J., Bromage, N. R., 1992. Intensive Fish Farming. BSP Professional Books, Oxford, UK. 404.

KÜRESEL KRİZ SONRASI GELİŞMELER IŞIĞINDA

BANKACILIĞIN TEMELLERİ

Editör
Yrd. Doç. Dr. Aysel Gündoğdu
İstanbul Medipol Üniversitesi
İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi
Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1632
işletme/İktisat No.: 078
ISBN: 978-605-320-539-5
© 1. Basım, Ekim 2016

KÜRESEL KRİZ SONRASI GELİŞMELER IŞIĞINDA BANKACILIĞIN TEMELLERİ
Editör: Yrd. Doç . Dr. Aysel Gündoğdu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Osmanlı Mücellit Matbaacılık Sertifika No.: 29041
Plastikçiler Sitesi 1536 Sokak No.: 40 Yenimahalle / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gündoğdu, Aysel.
Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler Işığında Bankacılığın Temelleri / *Aysel Gündoğdu*
1. Basım, XX+484 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-539-5
1. Bankacılık 2. Küresel Kriz 3. Finans

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler Işığında

BANKACILIĞIN TEMELLERİ

- ✓ Bankaların Faaliyet Alanlarının Gelişimi,
  Yrd. Doç. Dr. Aysel Gündoğdu
- ✓ Kriz Sonrası Bankacılık Risklerine Yaklaşım,
  Yrd. Doç. Dr. Serhat Yüksel
- ✓ Bankacılığın Ekonomiye Katkıları,
  Yrd. Doç. Dr. Yusuf Dinç
- ✓ Bankacılık Sektöründe Rekabet, Yeri ve Önemi,
  Yrd. Doç. Dr. Cüneyt Dirican
- ✓ Bankacılık Sisteminde Kamu Otoritelerinin Yeri,
  Yrd. Doç. Dr. Selin Sarılı
- ✓ Banka Türleri (Türkiye'de ve Dünyada Durum),
  Yrd. Doç. Dr. Bora Selçuk
- ✓ Yeni Nesil Bankacılık Ürünlerinin Analizi,
  Dr. Gürcan Avcı
- ✓ Küresel Kriz Sonrası Uluslararası Bankacılıkta Yaşanan Gelişmeler,
  Doç. Dr. Halime Temel Nalın
- ✓ Kriz Sonrası Elektronik Bankacılığın Gelişimi,
  Doç. Dr. Ali Bayrakdaroğlu
- ✓ Kriz Sonrası Banka Birleşme ve Satın Almaları,
  Doç. Dr. Fatma Dilvin Taşkın
- ✓ Kriz Sonrası Merkez Bankalarının Durumu,
  Yrd. Doç. Dr. Yusuf Dinç
- ✓ Kriz Sonrası Bankacılık Sektöründe Denetim Mekanizması,
  Doç. Dr. Dina Çakmur Yıldırtan
- ✓ Kriz Sonrası Basel Kriterlerinde Gelişmeler,
  Doç. Dr. Ali Bayrakdaroğlu

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ..... **xiii**
ÖN SÖZ ..... **xv**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xvii**
ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ ..... **xix**

BİRİNCİ BÖLÜM
BANKALARIN FAALİYET ALANLARININ GELİŞİMİ

1. Bankacılık Faaliyet Alanları 1
1.1. Mevduat Kabulü 3
1.2. Katılım Fonu Kabulü 9
1.3. Ödeme ve Tahsilat İşlemleri 10
1.4. Kredi Verme İşlemleri 10
1.5. Çek ve Diğer Kambiyo Senetlerinin İştirası İşlemleri 12
1.6. Saklama Hizmetleri 12
1.7. Kredi Kartları, Banka Kartları 13
1.8. Efektif Dâhil Kambiyo İşlemleri; Para Piyasası Araçlarının Alım ve Satımı, Kıymetli Maden ve Taşların Alımı, Satımı veya Bunların Emanete Alınması İşlemleri 18
1.9. Finansal Araçların Alımı, Satımı ve Aracılık İşlemleri 19
1.10. Sermaye Piyasası Araçlarının Alım ve Satımı ile Geri Alım veya Tekrar Satım Taahhüdü İşlemleri 19
1.11. Halka Arz Yoluyla Satışına Aracılık İşlemleri 19
1.12. İkincil Piyasa İşlemleri 19
1.13. Garanti İşlemleri 19
1.14. Yatırım Danışmanlığı 20
1.15. Portföy İşletmeciliği 21
1.16. Piyasa Yapıcılığı 23
1.17. Forfaiting ve Faktöring İşlemleri 23
1.18. Bankalar Arası Piyasada Para Alım Satımı İşlemlerine Aracılık 23
1.19. Finansal Kiralama İşlemleri 24
1.20. Sigorta Acenteliği 24
1.21. Bireysel Emeklilik Aracılık Hizmetleri 25
KAYNAKÇA 26

İKİNCİ BÖLÜM

KRİZ SONRASI BANKACILIK RİSKLERİNE YAKLAŞIM

2.1. Giriş 29
2.2. Bankacılıkta Risk Kavramı ve Risk Yönetiminin Önemi 30
2.2.1. Bankacılıkta Risk Kavramı 30
2.2.2. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Önemi 31
2.3. Bankacılık Sektöründe Karşılaşılan Riskler 32
2.3.1. Kredi Riski 33
2.3.2. Piyasa Riski 34
2.3.3. Likidite Riski 34
2.3.4. Faiz Oranı Riski 35
2.3.5. Döviz Kuru Riski 36
2.3.6. Hisse Senedi Pozisyon Riski 36
2.3.7. Operasyonel Risk 36
2.3.8. Diğer Riskler 38
2.4. Risk Ölçüm Yöntemleri 41
2.4.1. Kredi Riski Ölçüm Yöntemleri 42
2.4.2. Likidite Riski Ölçüm Yöntemleri 43
2.4.3. Faiz Oranı Riski Ölçüm Yöntemleri 45
2.4.4. Döviz Kuru Riski Ölçüm Yöntemleri 48
2.4.5. Operasyonel Risk Ölçüm Yöntemleri 49
2.5. Küresel Kriz Sonrasında Bankacılık Risklerine Yaklaşım 53
2.5.1. Uluslararası Ödemeler Bankası 53
2.5.2. Basel Kriterleri 54
2.6. Küresel Kriz Sonrasında Ortaya Çıkan Basel 3 Kriterleri 60
2.6.1. Küresel Kriz Hakkında Genel Bilgi 60
2.6.2. Basel 3 Kriterlerinin Getirdiği Yenilikler 61
2.6.3. Basel 3 Kriterlerine Yönelik Eleştiriler 64
2.6.4. Basel 3 Kriterlerinin Dünya Bankacılık Sektörüne Etkileri 64
2.6.5. Basel 3 Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri 65
KAYNAKÇA 67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIĞIN EKONOMİYE KATKILARI

3.1. Giriş 71
3.2. Bankacılığın Temel Teorileri 72
3.2.1. Finansal Aracılık Teorisi 72
3.2.2. Transfer Maliyeti 73

3.2.3. Vade Uyumsuzluğu 74
3.3. Bankaların Ekonomiye Katkısı 74
3.3.2. Banka Bilançosu 74
3.4. Küresel Finans Krizi Süresince ve Sonrasında Bankalar 81
KAYNAKÇA 83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE REKABET, YERİ VE ÖNEMİ

4.1. Giriş 85
4.2.1. Bankacılıkta Rekabetin Yerini ve Önemi 89
4.2.2. Pazarlama ve Satış Kapsamında Rekabetin Gelişimi 89
4.2.3. Finansal Tüketici Açısından Rekabet 91
4.1.4. Mevzuat Işığında Rekabet Hukuku Uygulamaları 95
4.1.5. Bankalar Arasında Mali Performans Açısından Rekabet 99
4.1.6. Diğer Sektörler ile Mali Performans Bazlı Rekabet 104
4.1.7. İnsan Kaynakları Açısından Bankaların ve Çalışanların Rekabeti 107
4.1.8. Ürün ve Hizmet Bazlı Rekabet 109
4.1.9. Teknolojik Gelişmeler Işığında Rekabet 112
4.2. Gelecek Dönemlerde Bankacılıkta Rekabet 114
KAYNAKÇA 115

BEŞİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİNDE KAMU OTORİTELERİNİN YERİ

5.1. Giriş 123
5.2. Türk Bankacılık Sisteminin Regülasyon Yapısı 124
5.2.1. Sermaye Piyasası Kurulu 125
5.2.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 134
5.2.3. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu 143
5.2.4. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 150
5.2.5. Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği 161
5.3. Gelişmiş Ülkelerde Banka Otorite Örnekleri 164
5.3.1. İngiltere 165
5.3.2. Avrupa Birliği 166
5.3.3. Amerika Birleşik Devletleri 169
KAYNAKÇA 173

ALTINCI BÖLÜM

BANKA TÜRLERİ (TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA DURUM)

6.1. Banka Türleri 175
6.1.1. Yasal Niteliklerine Göre Banka Türleri 175

6.1.2. Mülkiyetlerine Göre Banka Türleri 177
6.1.3. Örgütlenme Alanlarına Göre Banka Türleri 179
6.1.4. Faaliyetlerine Göre Bankalar 181
6.1.5. Ekonomik Faaliyetlerine Göre Bankalar 181
6.2. Dünyada Bankacılık Türleri 185
6.2.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Bankalar ve Bankacılık 185
6.2.2. İngiltere'de Bankalar ve Bankacılık 187
6.2.3. Çin ve Hindistan'da Bankalar ve Bankacılık 188
6.3. Küresel Kriz Sonrasında Bankacılık Türlerinde Yaşanan Değişim ve Dönüşüm 190
KAYNAKÇA 202

YEDİNCİ BÖLÜM

YENİ NESİL BANKACILIK ÜRÜNLERİNİN ANALİZİ

7.1. Yeni Nesil Bankacılık Ürünleri 205
7.1.1. Dijital ve Mobil Bankacılık 206
7.1.2. Tüketici Finansmanı 212
7.1.3. Türev Ürünler 218
7.1.4. Kredi Türev Araçları ve Türkiye Koşullarına Göre Yeniden Tasarlanması 231
KAYNAKÇA 245

SEKİZİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZ SONRASI ULUSLARARASI BANKACILIKTA YAŞANAN GELİŞMELER

8.1. Uluslararası Finansal Piyasaların Küreselleşmesi 247
8.2. Uluslararası Bankacılık Tanımı ve Özellikleri 248
8.3. Uluslararası Bankacılığın Gelişimi 253
8.4. Uluslararası Bankaların Piyasalarda Örgütlenme Şekilleri 257
8.4.1. Uluslararası Bankacılık Departmanı 258
8.4.2. Muhabir Banka İşlemleri (Correspondent Banks) 258
8.4.3. Temsilcilikler (Representatives) 259
8.4.4. Bağlı veya Yan Kuruluşlar (Affiliated Bank ve Subsidiary Bank) 259
8.4.5. Konsorsiyum Bankalar (Consortium Banks) 260
8.4.6. Acentalar (Agents) 260
8.4.7. Şubeler (Branches) 260
8.4.8. Kıyı Bankacılığı (Off-Shore Banking) 261
8.5. Uluslararası Bankacılık İşlemleri ve Faaliyetleri 261
8.5.1. Klasik Uluslararası Bankacılık İşlemleri 262

8.5.2. Danışmanlık ve Yönetim Hizmetleri 265
8.6. Uluslararası Bankaların Karşılaştıkları Riskler 269
8.7. Kriz Sonrası Uluslararası Bankacılıkta Yaşanan Gelişmeler 275
KAYNAKÇA 278

DOKUZUNCU BÖLÜM

KRİZ SONRASI ELEKTRONİK BANKACILIĞIN GELİŞİMİ

9.1. Elektronik Bankacılık Kavramı 283
9.2. Elektronik Bankacılığın Gelişim Süreci 285
9.3. Bankacılık Sektöründe Teknoloji Uygulamaları: Sistemler ve Ürünler . 292
9.3.1. Elektronik Bankacılıkta Kullanılan Bireysel Sistemler 292
9.3.2. Diğer Bireysel Sistemler 303
9.4. Elektronik Bankacılıkta Kullanılan Kurumsal Sistemler 304
9.3.1. Elektronik Fon Transfer Sistemi (EFT) 304
9.3.2. Bankalar Arası Takas Odaları Merkezi (BTOM) 306
9.4.3. Bankalar Arası Kart Merkezi (BKM) 306
9.5. Uluslararası Ödeme Sistemleri 308
9.5.1. Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT) 308
9.5.2. Clearing House International Payment Systems-CHIPS 308
9.5.3. Federal Reserve's Fund Transfer (FEDWIRE) 309
9.5.4. Clearing House Automates Systems (CHAPS) 309
9.6. Elektronik Bankacılıkta Kullanılan Bireysel Ürünler 310
9.6.1. Kredi Kartları 310
9.6.2. Banka Kartları 312
9.6.3. Borçlandırma Kartları 312
9.6.4. Akıllı Kartlar 313
9.6.5. Elektronik Para 313
9.7. Elektronik Bankacılık Uygulamalarının Sağladığı Faydalar 314
9.8. Elektronik Bankacılıkta Hukuki Düzenlemelere Genel Bakış 315
9.9. Küresel Kriz Sonrası Elektronik Bankacılığın Gelişimi 319
9.9.1. Global Kriz Sonrası Yeni Düzenlemeler ve Yapılan Değişiklikler 319
9.9.2. Global Kriz Öncesi ve Sonrasında Dünyada ve Türkiye'de Elektronik Bankacılığın Durumu 321
KAYNAKÇA 333

ONUNCU BÖLÜM

KÜRESEL KRİZ SONRASI BANKA BİRLEŞME VE SATIN ALMALARI

10.1. Giriş 341

10.2. Birleşme ve Satın Almalar 341
10.2.1. Birleşme Kavramı 342
10.2.2. Satın Alma Kavramı 342
10.2.3. Birleşme Türleri 343
10.2.4. Birleşme ve Satın Almaları Açıklayan Teorik Modeller 346
10.3. Türk Bankacılık Sektöründe Birleşme ve Satın Almalar 356
KAYNAKÇA 360

ON BİRİNCİ BÖLÜM
KRİZ SONRASI MERKEZ BANKALARININ DURUMU

11.1. Merkez Bankacılığı 363
11.2. Para Politikası 365
11.3. Para Politikası Araçları 367
11.3.1. Açık Piyasa İşlemleri (APİ) 368
11.3.2. Zorunlu (Munzam) Karşılık Oranları 369
11.3.3. Reeskont Oranları 374
11.3.4. Sınırlayıcı - Geliştirici Araçlar 376
11.4. Kriz Dönemlerinde Merkez Bankaları 377
11.4.1. Merkez Bankaları ve Arz Yönlü Krizler 378
11.4.2. Merkez Bankaları ve Talep Yönlü Krizler 380
11.5. Küresel Finans Krizinde Merkez Bankalarının Tutumu 382
11.6. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke Merkez Bankaları Ayrışması 383
KAYNAKÇA 386

ON İKİNCİ BÖLÜM
KRİZ SONRASI BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DENETİM MEKANİZMASI

12.1. Denetim Kavramı 388
12.2. Denetim Türleri 388
12.2.1. Denetimin Konusu ve Amaçlarına Göre Denetim Türleri 388
12.2.2. Denetçinin Statüsüne Göre Denetim Türleri 390
12.2.3. Denetimin Kapsamına Göre Denetim Türleri 391
12.3. Denetimde Kanıt Toplama Yöntemleri 392
12.3.1. Fiziki İnceleme 392
12.3.2. Doğrulama 392
12.3.3. Gözlem 393
12.3.4.Soruşturma 393
12.3.5. Belgeleri İnceleme 394
12.3.6. Yeniden Hesaplama 394

12.3.7. Yeniden Uygulama 394
12.3.8. Analitik İnceleme 394
12.4. Denetim Süreci 395
12.5. Denetim Testleri 396
12.5.1. Kontrol Testleri 396
12.5.2. Maddi Doğruluk Testleri 396
12.6. Denetimde Risk Kavramı 396
12.6.1. Denetim Riski Modeli 397
12.7. Önemlilik Düzeyi 398
12.7.1. Aktif Oranına Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi Örnek Uygulama 399
12.7.2. Basit Yönteme Göre Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi Örnek Uygulama 400
12.7.3. Ortalama Yönteme Göre Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi Örnek Uygulama 401
12.8. Bankaların Denetimi 401
12.8.1. Bankalarda Denetim Türleri 402
12.9. Bankalarda Denetim Komitesi 404
12.9.1. Denetim Komitesinin Bankaların Organizasyon Yapısı İçerisindeki Yeri 406
12.10. Bankalarda İç Kontrol 407
12.11. Bankalarda İç Denetim 408
12.11.1. Türk Bankacılık Sistemi İç Denetim Hakkında Yasal Düzenlemeler 409
12.11.2. Bankacılık Sektöründe Geleneksel İç Denetim Yöntemleri 410
12.11.3. Bankacılık Sektöründe Modern İç Denetim Yöntemleri 411
12.11.4. Bankacılık Sektöründe Modern ve Geleneksel İç Denetimin Farkı 412
12.11.5. İç Denetim ve İç Kontrolün Farkı 412
12.12. Bankalarda Dış Denetim (Muhasebe Denetimi) 413
12.12.1. Türk Bankacılık Sistemi Dış Denetim Hakkında Yasal Düzenlemeler 415
12.13. Türk Bankacılık Sistemi BDDK Denetimi Yasal Düzenlemeler 416
12.14. Sonuç 417
KAYNAKÇA 419

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KRİZ SONRASI BASEL KRİTERLERİNDE GELİŞMELER

13.1. Basel Kriterleri 423

13.1.1. Bankacılık ve Düzenlemeler 423
13.1.2. Basel Bankacılık Denetim Komitesi 425
13.1.3. Basel Kriterlerinin Kısa Tarihçesi 427
13.1.4. BASEL I: Sermaye Yeterliliği Standartları 429
13.1.5. BASEL II: Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması 438
13.2. Krizin Basel Kriterlerine Etkisi 453
13.2.1. 2008 Global Finans Krizi ve Basel III Düzenlemeleri: Bankalar İçin Uluslararası Düzenleme Çerçevesi 454
13.2.2. Basel II'den Basel III'e Geçiş Süreci: BASEL 2.5 456
13.2.3. Basel III'ün Getirdiği Yeni Düzenlemeler ve Güncellemeler 459
13.2.4. Basel III Kriterlerine Yapılan Eleştiriler 466
13.2.5. Basel III ve Türkiye 466
KAYNAKÇA 470
Öz Geçmişler 477

ÖN SÖZ

Bankacılık sistemi, ülke ekonomilerinin lokomotifi durumuna gelmiştir. Bankalar, kredi kanalı ve finansal aracılık işlevleri ile ekonomiye yadsınamaz katkılar sunmaktadır. Bu nedenle bu derece önemli bir yere sahip olan bankaların denetimi hayati niteliktedir. Yasal düzenlemelerde yaşanabilecek bir boşluk ya da uygulamadaki uyumsuzluk, ekonomiye ciddi zararlar verebilir. Küreselleşme ile birlikte bankaların uluslararası işlevi artmakta, teknoloji ile faaliyet alanları sürekli gelişmektedir. Yeni faaliyet alanları ile birlikte karşılaştıkların riskler de değişmekte olup buna bağlı olarak bankaların risk ölçüm teknikleri de gelişmektedir. Özellikle küresel kriz sonrasında gündeme gelen Basel 3 kriterleri, bankacılık alanında yeni arayışların devam edeceğini göstermektedir. Risklere ek olarak bankaların her açıdan artan bir rekabet ortamında olduğu görülmektedir. Sıkı bir mevzuat kapsamında faaliyet gösteren bankalar, kâr odaklı finansal performans kaygısı ile çok hızlı gelişen teknolojiye ayak uydurmak durumunda kalmaktadır. Özellikle dijital ve mobil bankacılık tarafında yaşanan gelişmeler bankaların maliyetlerini de arttırmaktadır. Buna karşın bankaların yeni nesil ürünler ile faaliyet alanını genişlettiği ve kârını arttırdığı anlaşılmaktadır.

Oldukça dinamik bir sistem olan bankacılık sistemi, sürekli bir değişim ve gelişim içerisindedir. Bu nedenle finansal piyasaların en önemli ayağı olarak kabul edilen bankacılık alanındaki çalışmaların sürekli güncellenmesi gerekmektedir. Çalışmamız ülkemizdeki ve dünyadaki gelişmelere göre bankacılığın temellerini incelemektedir.

Çalışmamız on üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Yrd. Doç. Dr. Aysel Gündoğdu tarafından kaleme alınmış olup bu bölümde 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 4. maddesinde yer alan bankaların faaliyet alanları tek tek açıklanmıştır. Yrd. Doç. Dr. Serhat Yüksel, bankacılık risklerini çalışmanın İkinci Bölümü'nde incelemiş, bankacılık sisteminde karşılaşılan riskleri tek tek açıklamış, risk ölçüm yöntemleri ve küresel kriz sonrası Basel kriterleri üzerinde durmuştur. Üçüncü Bölüm'de Yrd. Doç. Dr. Yusuf Dinç bankacılık faaliyetlerinin ekonomiye katkılarını çalışmış, bankacılığın temel teorilerini açıklamıştır. Küresel kriz sonrası bankaların rekabetinin yoğunlaşması konusunu ise Yrd. Doç. Dr. Cüneyt Dirican tarafından Dördüncü Bölüm'de ele alınmıştır. Yrd. Doç. Dr. Selin Sarılı, Türkiye'de bankacılık sisteminin kamu otoritelerine Beşinci Bölüm'ü kaleme almıştır. Faaliyet alanları, yasal nitelikleri, mülkiyetleri, örgütlenme alanlarına göre bankala-

rın türleri mevcuttur. Bu türlerin Türkiye'de ve dünyada nasıl yapılandığını inceleyen Altıncı Bölüm Yrd. Doç. Dr. Bora Selçuk tarafından çalışılmıştır.

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan yeni nesil bankacılık ürünlerinin analizi Dr. Gürcan Avcı tarafından Yedinci Bölüm'de yapılmıştır. Sekizinci Bölüm'de ise bankaların uluslararası işlemleri, küreselleşme ile ilişkisi, küresel kriz sonrası uluslararası bankacılık alanında yaşanan gelişmeler Doç. Dr. Halime Temel Nalın tarafından incelenmiştir. Dokuzuncu Bölüm ise Doç. Dr. Ali Bayrakdaroğlu, elektronik bankacılık alanındaki gelişmelere yer vermiş, küresel kriz sonrası yaşanan düzenlemeleri incelemiştir. Doç. Dr. Fatma Dilvin Taşkın ise Onuncu Bölüm'de bankaların yoğun rekabet ile birlikte oluşturdukları satın alma ve birleşme stratejilerini incelemiş, Türk bankacılık sektöründe yaşanan satın alma ve birleşmelere yer vermiştir. On Birinci Bölüm'de ise Yrd. Doç. Dr. Yusuf Dinç tarafından merkez bankacılığının teorik bilgisi ve küresel kriz sonrası merkez bankalarının tutumunu içeren çalışma yer almaktadır. On İkinci Bölüm'de Doç. Dr. Dina Çakmur Yıldırtan, bankacılık sisteminde denetim mekanizmasını incelemiştir. Son bölümde ise bankaların ortak kuralları olarak nitelendirilen Basel Uzlaşılarının başlangıçtan günümüze kadar olan süreçte yaşananlar Doç. Dr. Ali Bayrakdaroğlu tarafından çalışılmıştır. Görüldüğü gibi bankacılık sisteminin tüm temel konuları tamamı akademisyen olan bankacılık alanında uzman bir ekip tarafından incelenmiştir. Bu anlamda çalışmanın literatüre katkısının önemli düzeyde olacağı kanaatindeyim.

"Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler Işığında: Bankacılığın Temelleri" ismini verdiğimiz kitabımız; üniversitelerde bankacılık, finans alanlarında lisans, yüksek lisans öğrencileri ile bu alanlardaki araştırmacıların bilgisine sunulmuştur. Kitabın hazırlık aşamasında gerekli özveriyi gösteren tüm yazarlarımıza, eserin editörü olarak teşekkür eder, çalışmamıza sunuş yazarak bizleri onurlandıran Değerli hocam Prof. Dr. Kerem Alkin'e, görev yaptığım İstanbul Medipol Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesinin Dekanı Sayın Doç. Dr. Nihat Alayoğlu'na yardımlarından dolayı minnetlerimi sunarım.

Yrd. Doç. Dr. Aysel Gündoğdu
İstanbul Medipol Üniversitesi
İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi
Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü
03.08.2016 İstanbul-Beykoz

BİRİNCİ BÖLÜM*

BANKALARIN FAALİYET ALANLARININ GELİŞİMİ[1]

KAYNAKÇA

AYDIN, B.A.; (2005), Piyasa Yapıcılığı Sistemi, Seçilmiş Ülke Örnekleri ve Türkiye Uygulaması, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

AYTEKİN, Haluk Y. (2008), Bankacılık ve Finansal Terimler Sözlüğü, Palme Yayıncılık, Ankara.

BATTAL, A. (2007); "Bankacılık Kanunu Şerhi", Seçkin Yayınevi, 2. Basım Ankara.

BORSA İSTANBUL, Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası, http://www.borsaistanbul.com/sss/kiymetli-madenler-ve-kiymetli-taslar-piyasasi, (06.05.2016)

CANTEKİN, Celalettin; (2013), Dış Ticaret İşlemleri ve Uluslararası Bankacılık, Seçkin Yayınevi, Ankara.

DEMİRDAĞ L.; Baydemir M.; (1997), Kredi Kartları ve Uygulaması II, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:41.

DİNERS Club International, The Story Behind The Card, https://www. dinersclubus.com/home/about/dinersclub/story, (31.05.2016)

EMEKLİLİK GÖZETİM MERKEZİ, http://emeklilik.egm.org.tr/?sid=60,(12.05. 2016)

GÜNDOĞDU, Aysel; (2016), Menkul Kıymet ve Emeklilik Yatırım Fonları, Türkiye Alim Kitapları, Saarbrücken, Almanya.

GÜNDOĞDU, Aysel; (2015), Bankacılık Sisteminde Regülasyon, Türkiye Alim Kitapları, Saarbrücken, Almanya.

GÜNDOĞDU, Aysel ; (2014), Türkiye'de Bankacılık Sisteminin Yasal Düzenlemeleri, Seçkin Yayınevi, Ankara.

KIZILIOT, Ş.; Kılıç, C.; Tokatlıoğlu, İ.; (2014), Kartlı Ödemelerin Ekonomik Faydaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: 483 Finans:2, İstanbul.

NOYAN Erdal; (2007), Bankacılık Faaliyetleri, Adalet Yayınevi, Ankara.

PARASIZ, İlker; (2011), Türkiye'de ve Dünyada Bankacılık, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Seri III, No:37.1 Yatırım Hizmetleri Ve Faaliyetleri İle Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ

Sigortacılık Eğitim Merkezi, http://www.segem.org.tr/acente.asp, (20.06.2016)

SPK, Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-2, Halka Arz, (2012), Ankara.

ŞAKAR, B., (2011), Banka Kredileri ve Yönetimi, Beta Yayınları, 3. Basım, İstanbul.

TAMER, A., (2013), Teyitli (Karşılıklı, Bloke) Çek, Bankacılar Dergisi, Sayı:87, 2013, s.3.

TAŞKIN, F.D.; (2016), Finansal Kurumlar, Ed. Aysel Gündoğdu, Finansal Piyasalar ve Kurumlar: Teori ve Türkiye Uygulamasına Güncel Bakış, Seçkin Yayınevi, Ankara.

TUĞAY, O., & Bşşgül, Ö. G. N. (2007). Önemli Bir Finansman Kaynağı Olarak Kredi Kartları: Kredi Kartlarının Kart Sahiplerinin Harcamaları Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Burdur İlinde Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(3).

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/ , (20.05.2016)

Türkiye Bankalar Birliği, Banka Grup Bilgileri

http://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (02.05.2016)

Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız Kitabı 2014,

http://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (02.05.2016)

Türkiye Katılım Bankaları Birliği, http://tkbb.org.tr/veri-seti, (12.05.2016)

URALCAN, G.Ş., (2011), Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi, Hiperlink Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

YALVAÇ, Faruk; (2008), Bankacılık Terimleri Sözlüğü, Gözden Geçirilmiş Yeni Baskı, ODTÜ Yayıncılık, Ankara.

YÜCEL, Yonca F. (2010), Tasarruf Sahiplerinin Hak ve Menfaatlerinin Korunmasına Dair Mevzuat, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 87, ss.464-488.

YÜKSEL, A. S., Yüksel, A., Yüksel Ü. (2002), Banka Yönetimi El Kitabı, Alfa Yayınevi, İstanbul.

03 Şubat 2007 tarih ve 26423 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ",

29 Mart 2002 tarih ve 24710 sayılı Resmî Gazete'de Yayınlanmış Mevduatın Vade ve Türleri ile Katılma Hesaplarının Vadeleri Hakkında Tebliğ

2006/11188 Nolu Mevduat ve Kredi Faiz Oranları ve Katılma Hesapları Kâr ve Zarara Katılma Oranları ile Özel Cari Hesaplar Dâhil Bu İşlemlerde Sağlanacak Diğer Menfaatler Hakkında Karar

1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Mevduat Ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine Ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet Ve Alacaklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

10.10.2006 tarihli ve 2006/11115 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Ham Elmas Dış Ticaretinin Düzenlenmesine ve Denetlenmesine Dair Karar

İKİNCİ BÖLÜM*

KRİZ SONRASI BANKACILIK RİSKLERİNE YAKLAŞIM[1]

KAYNAKÇA

AKAN, N. Burak, (2008), "Yapısal Faiz Oranı Riski Ölçümü", *Bankacılar Dergisi*, 64, ss. 73-87.

ALTINTAŞ, M. Ayhan, (2006), *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Basel-I ve Basel-II Düzenlemeleri Çerçevesinde*, Turhan Kitabevi, Ankara.

AZIZOV, Mayıs, (2009), "Küresel Krizler ve Kriz Döneminde Para Politikasının Kullanımı", *Journal of Azerbaijani Studies*, ss. 432-443.

BABUŞCU, Şenol, (2005), *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, Akademi Consulting & Training.

BAKER, James Calvin, (2002), *The Bank for International Settlements: evolution and evaluation*, Greenwood Publishing Group.

BALTHAZAR, Laurent, (2006), *From Basel 1 to Basel 3*, Palgrave Macmillan UK.

BDDK, (2015), *Bankalarca Risk Yönetimine İlişkin Kamuya Yapılacak Açıklamalar Hakkında Tebliğ*, 23/10/2015 tarihli ve 29511 sayılı Resmî Gazete.

BESSIS, Joel ve Brian O'KELLY, (2015), *Risk management in banking*, John Wiley & Sons.

BIERWAG, Gerald O. ve George G. KAUFMAN, (1985), "Duration gap for financial institutions." *Financial Analysts Journal,* 41(2), ss. 68-71.

CAMPBELL, Colin Dearborn, Rosemary G. CAMPBELL ve Edwin G. DOLAN, (1988), *Money, banking, and monetary policy*, Harcourt School.

CANABARRO, Eduardo ve Darrell DUFFIE, (2003), *Measuring and marking counterparty risk*, Asset/Liability Management for Financial Institutions, Institutional Investor Books.

CARUANA, Jaime, (2010), "Basel III: towards a safer financial system", *Bankarstvo,* ss. 98-111.

CHORAFAS, Dimitris N., (1999), *Setting limits for market risk: implementing the precommitment solution*, Euromoney Books.

DECAMPS, Jean-Paul, Jean-Charles ROCHET ve Benoît ROGER, (2004), "The three pillars of Basel II: optimizing the mix", *Journal of Financial Intermediation*, 13(2), ss. 132-155.

DEĞİRMENCİ, Nihal, (2003), *Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB, Ankara

DIAMOND, Douglas W. ve Philip H. DYBVIG, (1983), "Bank runs, deposit insurance, and liquidity." *The journal of political economy,* ss. 401-419.

DIAMOND, Douglas W. ve Raghuram G. RAJAN, (1999), "Liquidity risk, liquidity creation and financial fragility: A theory of banking", No. w7430, *National bureau of economic research.*

DÜLLMANN, Klaus ve Nancy MASSCHELEIN, (2007), "A tractable model to measure sector concentration risk in credit portfolios", *Journal of Financial Services Research*, 32(1-2), ss. 55-79.

FREIXAS, Xavier ve Jean Charles ROCHET, (2008), *Microeconomics of Banking*, MIT Press, Cambridge.

GEIGER, Hans, (2000), *Regulating and Supervising Operational Risk for Banks*, Zurich, Institut für schweizerisches Bankenwesen.

GUAL, Jordi, (2012), *Capital requirements under Basel III and their impact on the banking industry*, La Caixa, Research Department.

GÜREL, Eymen, Esra Burcu Bulgurcu GÜREL ve Neslihan DEMİR, (2012), "Basel III Kriterleri." *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi,* 1(3-4), ss. 16-28.

HARTLAGE, Andrew W., (2012), "The Basel III liquidity coverage ratio and financial stability" *Michigan Law Review*, ss. 453-483.

HAUGEN, Robert A. ve Dean W. WICHERN, (1974), "The elasticity of financial assets." *The Journal of Finance,* 29(4), ss. 1229-1240.

HELLWIG, Martin, (1994), "Liquidity provision, banking, and the allocation of interest rate risk", *European Economic Review*, 38(7), ss. 1363-1389.

HENDRICKS, Darryll ve Beverly HIRTLE, (1997), "Bank capital requirements for market risk: The internal models approach", *Economic Policy Review*, 3(4), ss. 1-12.

JORION, Philippe, (1997), *Value at Risk: The New Benchmark For Controlling Market Risk*, Irwin Professional Publications.

KARAARSLAN, Emrah, (2015), Basel Kriterleri ve Basel III'ün Türk Bankacılık Sistemine Muhtemel Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı.

KAUFMAN, George G., (1984), "Measuring and managing interest rate risk: a primer." *Economic Perspectives*, 8(1), ss. 16-29.

KAVAL, Hasan, (2000), *Bankalarda Risk Yönetimi*, Ankara: Yaklaşım Yayınları.

KEÇECİ, Serdar, (2010), Basel II Yaklaşımı ve Türkiye Bankacılık Sektörüne Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı.

KIM, Sung-Hwa ve Gary KOPPENHAVER, (1993), "An empirical analysis of bank interest rate swaps", *Journal of Financial Services Research*, 7(1), ss. 57-72.

KOLARI, James ve Benton GUP, (2004), *Commercial Banking: The Management of Risk*, John Wiley & Sons Incorporated.

LEBLEBİCİ TEKER, Dilek, (2006), *Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi: Örnek Banka Uygulamalı*, Literatür Yayıncılık.

MACAULAY, Frederick R., (1938), "The Concept of Long Term Interest Rates." *Some Theoretical Problems Suggested by the Movements of Interest Rates, Bond Yields and Stock Prices in the United States since 1856, NBER*, ss. 24-53

NEAL, Robert S., (1996), "Credit derivatives: New financial instruments for controlling credit risk", *Economic Review-Federal Reserve Bank of Kansas City*, 81(2), ss. 15-27.

OKTAR, Suat & Yüksel, Serhat, (2015), "Bankacılık krizlerinin erken uyarı sinyalleri: Türkiye üzerine bir uygulama", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları,* 14(28), ss. 37-53.

OKTAR, Suat & Yüksel, Serhat, (2015), "1998 Yılında Rusya'da Yaşanan Bankacılık Krizi ve Öncü Göstergeleri", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi,* 37(2), ss. 327-340.

ONG, Li ve Martin CIHAK, (2010), "Of Runes and Sagas: Perspectives on Liquidity Stress Testing Using an Iceland Example", *IMF Working Papers*, ss. 1-28.

POWELL, Andrew, (2004), *Basel II and developing countries: sailing through the sea of standards,* World Bank Policy Research Working Paper 3387.

SANTOMERO, Anthony, (1997), "Commercial bank risk management: an analysis of the process", *Journal of Financial Services Research,* 12(2), ss. 83-115.

SARIGÜL, Haşmet, (2012), *Basel Düzenlemelerinin KOBİ'lerin Muhasebe ve Finansal Raporlama Uygulamalarına Etkileri*, Eğitim Yayınevi, Konya.

SAUNDERS, Anthony ve Marcia Millon CORNETT, (2007), *Financial markets and institutions: an introduction to the risk management approach*, McGraw-Hill.

ŞENGÜL, Doğan, (2007), "Destek Hizmetleri: Tanım, Önemlilik Kıstasları ve Risk Değerlendirmesi." *Bankacılar Dergisi*, 21, ss. 21-29.

TEKER, Suat ve Barış AKÇAY, (2004), "Value-at-Risk (VaR) Computations Under Various VaR Models and Stress Testing", *Journal of Transnational Management Development*, 9(2-3), ss. 47-67.

TEKER, Suat, K. Evren BOLGÜN ve M. Barış AKÇAY, (2005), "Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 12(12), ss. 42-54.

THYGERSON, Kenneth James, (1993), *Financial markets and institutions: a managerial approach*, Harpercollins College Division.

UYSAL, Ertuğrul Umut, (2009), "Operasyonel Risk Yönetiminde Senaryo Analizi", *Bankacılar Dergisi*, 69, ss. 73-92.

ÜÇGÜN, Selahattin, (2010), Basel *II kriterleri kapsamında operasyonel risk*, Beta Basım Yayım.

VAN DEN BRİNK, Gerrit Jan, (2002), *Operational risk: the new challenge for banks*, Macmillan.

VENTO, Gianfranco ve Pasquale GANGA, (2009), "Risk-related disclosure practices in the annual reports of Portuguese credit institutions: An exploratory study", *Journal of Money, Investment and Banking*, ss. 87.

YAYLA, Münür ve Yasemin TÜRKER KAYA, (2005), *Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci*, BDDK Çalışma Raporları.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM*

BANKACILIĞIN EKONOMİYE KATKILARI[1]

KAYNAKÇA

ALLEN, F., & Santomero, A. M. (1997). The theory of financial intermediation. *Journal of Banking & Finance*, *21*(11), 1461-1485.

ARMAĞAN, R. (2007). Türkiye'de Gelir ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *12*(3).

BLEAKLEY, C. H., & Cowan, K. (2004). Maturity mismatch and financial crises: evidence from emerging market corporations.

BREALEY, R., Leland, H. E., & Pyle, D. H. (1977). Informational asymmetries, financial structure, and financial intermediation. *The journal of Finance*, *32*(2), 371-387.

BUITER, W. H. (1977). 'Crowding out'and the effectiveness of fiscal policy. *Journal of Public Economics*, *7*(3), 309-328.

DIAMOND, D. W. (1984). Financial intermediation and delegated monitoring. *The Review of Economic Studies*, *51*(3), 393-414.

DINLER, Zeynel, (2011), *İktisat,* Ekin, Bursa

FARHI, E., & Tirole, J. (2009). *Collective moral hazard, maturity mismatch and systemic bailouts* (No. w15138). National Bureau of Economic Research.

FRIEDMAN, B. M. (1978). Crowding out or crowding in? The economic consequences of financing government deficits.

GREENWOOD, J., & Jovanovic, B. (1989). *Financial development, growth, and the distribution of income* (No. w3189). National Bureau of Economic Research.

HAMMOND, B., (1991), *Banks and Politics in America: From the Revolution to the Civil War*, Princeton University Press, Princeton, NJ

KRUGMAN, P. (1999). Balance sheets, the transfer problem, and financial crises. In *International finance and financial crises* (pp. 31-55). Springer Netherlands.

LEVINE, R., Loayza, N., & Beck, T. (2000). Financial intermediation and growth: Causality and causes. *Journal of monetary Economics*, *46*(1), 31-77.

REINHART, C. M., & Rogoff, K. S. (2008). *Is the 2007 US sub-prime financial crisis so different? An international historical comparison* (No. w13761). National Bureau of Economic Research.

SHILLER, R. J. (2012). *The subprime solution: How today's global financial crisis happened, and what to do about it*. Princeton University Press.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM*

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE REKABET, YERİ VE ÖNEMİ[1]

KAYNAKÇA

ARICAN, Erişah, Gökhan IŞIL ve Başak TANINMIŞ YÜCEMEMİŞ, (2009), "Türk Bankacılık Sektöründe Pazar Hâkimiyeti ve Sektörün Rekabet Gücünün Uygulamalı Analizi", İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2009-35, İstanbul, ISBN 978-9944-60-505-2 (Basılı), ISBN 978-9944-60-506-9 (Elektronik) http://www.ito.org.tr/itoyayin/0020580.pdf, (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

ALABAY, M. Nurettin, (2010), "Geleneksel Pazarlamadan Yeni Pazarlama Yaklaşımlarına Geçiş Süreci", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Y.2010, C.15, S.2 s.213-235, http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sduiibfd/article/viewFile/5000122388/5000112693, (Erişim Tarihi: 28.05.2016)

ALTUNOĞLU, Ali Ender, Hakan ATAY, Bahriye TERLEMEZ, (2015), "İnsan Kaynakları Bakış Açısından Yetenek Yönetimi: Bankacılık Sektörü Uygulama Örneği", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, YIL 2015, CİLT XXXVII, SAYI I, s.68, Doi No: 10.14780/iibd.43915, http://dosya.marmara.edu.tr/ikf/iib-dergi/2015-1/iib2015-1_47-70.pdf, (Erişim Tarihi: 03.06.2016)

ARSLAN, Ramazan, (2008), "Türk Bankacılık Sisteminde Rekabet Stratejileri ve Yayılım Süreci" *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 1/2, ss.125-141, http://dergipark.ulakbim.gov.tr/usaksosbil/article/viewFile/5000035977/5000034899, (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

AYTAR, Oğuzhan, Namık Kemal ERDEMİR ve İkbal YEĞEN, (2012), "Elektronik Şube ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri", 102 Nolu Bildiri, *Akademik Bilişim Konferansı*, (1-3 Şubat 2012) Uşak Üniversitesi, Uşak, http://ab.org.tr/ab12/bildiri/102.pdf, (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

BANKACILIK KANUNU, (2005), Kanun Numarası: 5411, Kabul Tarihi: 19/10/2005, Resmî Gazete Tarihi: 01/11/2005, Resmî Gazete Sayısı: 25983 (Mükerrer), https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/ Bankacilik_Kanunu/ 15405411_sayili_bankacilik_kanunu.pdf, (Erişim Tarihi: 15.05. 2016)

BDDK, (2016), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, (Mart 2016), BDDK Veri ve Sistem Yönetimi Daire Başkanlığı, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/ 15178tbs_temel_gostergeler_mart_2016.pdf, (Erişim Tarihi: 25.05.2016)

BDDK, (Tüm Yıllar), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri ve Genel Göstergeleri (Tüm Yıllara ait Raporlar ve İlgili Sayfaları), BDDK Veri ve Sistem Yönetimi Daire Başkanlığı, http:// www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/TBSGG.aspx, (Erişim Tarihi: 25.05.2016)

BDDK, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "Bireysel Müşteri Maliyet Bilgilerinin Yayımlanması", Bilgi Yönetimi Daire Başkanlığı, Sayı: B.02. 1.BDK.0.77.00.00.010.06, GENELGE 2011/1, http://www.bddk.org.tr/ WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/ 8969bireysel_musteri_maliyet_bilgilerinin__yayimlanmasina_iliskin__genelge.pdf, (Erişim Tarihi: 15.05.2016)

BDDK FİNTÜRK Web Sitesi, 2015-12, http://ebulten.bddk.org.tr/finturk#, (Erişim Tarihi: 25.05.2016)

BERGER, Allen N., (2003), "The Economic Effects of Technological Progress: Evidence from the Banking Industry", *Journal of Money, Credit, and Banking,* Volume 35, https://www.federalreserve.gov/pubs/feds/2002/200250/200250pap.pdf, (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

BİST, Borsa İstanbul A.Ş., Web Sitesi, Veriler Sayfası, Piyasalara İlişkin Konsolide Veriler, Pay Piyasası Verileri, Mart 2016, http://www. borsaistanbul.com/ veriler/verileralt/aylik- konsolide-veriler, (Erişim Tarihi: 25.05.2016)

BUSCH, Wayne ve Juan Pedro Moreno, (February 20, 2014), "Banks' New Competitors: Starbucks, Google, and Alibaba", Harvard Business Review Web Sitesi, Finance & Accounting, https://hbr.org/2014/02/banks-new-competitors-starbucks-google-and-alibaba/, (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

CANTÜRK, Sinem, (2015), "Yeni Teknolojiler İş Dünyasını Derinden Etkileyecek Büyük Değişim", *KPMG Gündem, Finans Gündemi Elektronik Dergi,* Nisan-Haziran 2015, ss.56-57, https://home.kpmg.com/content /dam/kpmg/ pdf/2015/08/kpmg-gundem-sayi-22-fs-gundemi.pdf, (Erişim Tarihi: 12.06. 2016)

CEYLAN, Ebru, (2015), "Kredi Kartlarıyla İlgili 6502 Sayılı Yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Getirdiği Yenilikler", *TBB Dergisi* 2015 (117), http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-117-1465, (Erişim Tarihi: 15.05.2016)

DİKEN, Ahmet, Yunus Emre ÖZTÜRK ve Gürbüz ÇOBAN, (2006), "Öğrenen Organizasyon Yaklaşımı ve Konya'daki Banka Organizasyonlarında Ampirik Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi,* Sayı 11, Yıl, 9 Aralık 2006, http://dergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2006/4.pdf, (Erişim Tarihi: 03.06. 2016)

DİRİCAN, Cüneyt, (2016), "Evaluation of Account Number Portability Implementation In Banking Sector of Turkey", *Journal of Economics, Finance and Accounting,* DOI: 10.17261/Pressacademia.2016116533, http://www.pressacademia.org/ images/documents/jefa/archives/ vol_3_issue_1/ 03.pdf, (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

DİRİCAN, Cüneyt, (2016), "The Effetcs of Technological Development and Artificial Intelligence Studies On Marketing", *Journal of Management, Marketing and Logistics*,DOI:10.17261/Pressacademia.2015312948,http://dergipark.ulakbim. gov. tr/jmml/article/download/5000150807/5000136933, (Erişim Tarihi: 12.06.20 16)

EMEK, Uğur, (2005), "Bankacılık Sisteminde Rekabet ve İstikrar İkileminin Analizi: Türkiye Örneği", Doktora Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Ankara-2005, http://acikarsiv.ankara. edu.tr / browse/1551/2181.pdf, (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

ERDOĞAN, Zeynep Büşra ve Orhan KOÇAK, (2011), "Bankacılık Sektöründe Yeni İnsan Kaynakları Yönetimi Yaklaşımları Hakkında Bir Uygulama", *Sosyal Siyaset Konferansları*, Sayı: 60, 2011/1, ss. 259–283. http://www.iudergi .com/ tr/ index.php/sosyalsiyaset, (Erişim Tarihi: 03.06.2016)

E&Y, ERNST&YOUNG, (2015), "Global Banking Outlook 2015: Transforming Banking For the Next Generation a New Era of Competition", http:// www. ey. com/Publication/vwLUAssets/ey-global-banking-outlook-2015-era-of-competition/$FILE/EY-global-banking-outlook-2015-era-of-competition.pdf, (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

FORTUNE, (2016), "BDDK'nın Banka Karlarını Artıracak Düzenlemesi Yürürlükte, BDDK'nın Kredi Karşılıklarını Yüzde 4'den Yüzde 1'e İndiren Düzenlemesi Resmî Gazete'de Yayınlandı." Fortune Ekonomi Dergisi Web Sitesi, 22.06.2016, AA http://www.fortuneturkey.com/bddknin-banka-karlarini-artiracak-duzen lemesi-yururlukte-35388, (Erişim Tarihi: 05.06.2016)

GAZETEVATAN, (2013), "Karar Verildi 12 Bankaya Rekor Ceza!", Gazetevatan.com, Ekonomi, Haber, 09 Mart 2013 Cumartesi - 2:08, http://www . gazetevatan.com/karar-verildi--12-bankaya-rekor-ceza--520491-ekonomi/, (Erişim Tarihi: 05.06.2016)

GORDON, Karen ve Mills Brayden McCARTHY, (2014), "The State of Small Business Lending: Credit Access During the Recovery and How Technology May Change the Game", Harvard Business School, *Working Paper 15-004,* July 22, 2014, http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/15-004_09b1bf8b-eb2a-4e63-9c4e-0374f770856f.pdf, (Erişim Tarihi: 05.06.2016)

GÖÇMEN YAĞCILAR, Gamze, (2011), "Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi", Doktora Tezi Gözden Geçirilmiş Hali, BDDK Kitapları No.10, Ankara, 2011, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/ Kitaplar/9971bddkkitap_10.pdf, (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

IŞIN, Feride Bahar, (2006), "Teknoloji Araçlarının Bankacılık Sektöründe Uygulanabilirliği ve Türkiye'deki Bu Doğrultudaki Bankacılık Uygulamalarının Değerlendirilmesi", *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* Cilt: 20, Eylül 2006 Sayı: 2, ss.108-114, http://e-dergi.atauni.edu.tr/atauniiibd/article/viewFile/1025003696/1025003525, (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

KOCABAY, Selvi, (2012), "Bankacılık Sektöründe Rekabet Politikası: Rekabet-İstikrar İlişkisinin Etkileri", Uzmanlık Tezleri Serisi, No.121, Rekabet Kurumu Yayın No:286, Ankara, ISBN978-605-5479-31-2, http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FUzmanl%25c4%25b1k%2 BTezi%2F11selvikocabay.pdf, (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

KURT, Aykut Kadir, (2013), "Bankalarda Sosyal Rekabet Kızışıyor", Aristolog.com Web Sitesi, Digital Medya, http://www.aristolog.com/bankalarda-sosyal-rekabet-kizisiyor/, (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

MacDonald, Don, (February 24, 2016), "The 5th Age of Banking", The Financial Brand Web Sitesi, http://thefinancialbrand.com/57416/banking-analytics-personalization/, (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

OECD, Directorate of Financial and Enterprise Affairs at the OECD, (2011), by the contribution of Adrian Blundell-Wignall, Stephen Lumpkin, Sebastian Schich, and Patrick Slovik, "Bank Competition and Financial Stability Report", http:// www.oecd.org/daf/fin/financial-markets/48501035.pdf, (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

ÖZKARA, Belkıs, (1997), "Rekabet Modellerinin Değişimi ve Sanayi İşletmelerinde Bir Araştırma", *Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 1997, (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

PWC, Pricewaterhousecoopers, (2015), "Yeni Finansal Araçlar Standardı, Finansal Sektörü Nasıl Etkileyecek?" *UFRS 9 Yayınları*, Sayı 1, TFRS 9: Finansal Araçlar Sınıflandırma ve Ölçme, https://www.pwc.com.tr/tr/services/ufrs/pdf/ ufrs-9-yayini-finansal-araclar-siniflandirma-ve-olcmet.pdf, (Erişim Tarihi: 28.05.2016)

PORTER, Michael E. (2008), "The Five Competitive Forces That Shape Strategy", *Harvard Business Review,* (January 2008) http://users.jyu.fi/~juanla/ REA DINGS/ HBR_on_Strategy_23_41.pdf, (Erişim Tarihi: 28.05.2016)

REKABET KURUMU, "Rekabet El Kitabı", Yayın No = 238, ISBN 978-975-8936-60-1, 2. Baskı, http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2f Documents %2f Genel+%C4%B0%C3%A7erik%2frkelkitabi.pdf, (Erişim Tarihi: 28.05. 2016)

REKABET KURUMU, (2008), "Sigorta Sektörüne İlişkin Grup Muafiyet Tebliği (Tebliğ No: 2008/3)", http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2f Documents%2fTebli%25c4%259f%2fteblig36.pdf, (Erişim Tarihi: 28.05.2016)

REKABET KURUMU, (2013), "Türkiye'de Faaliyet Gösteren Oniki Banka Hakkındaki Yürütülen Soruşturmaya İlişkin 08.03.2013 Tarihli Nihai Karar", http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT/1/Documents/Tefhim/banka .pdf, (Erişim Tarihi: 28.05.2016)

REKABETİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN, (1994), Kanun Numarası: 4054, Kabul Tarihi: 7/12/1994, Resmî Gazete Tarihi: 13/12/1994Resmî Gazete Sayısı: 22140 (Mükerrer), http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/4054-Sayili-Kanun, (Erişim Tarihi: 28.05.2016)

RUBIN, Rob, (January 14, 2014), "Why Some Consumers Like Big Banks and Others Like Small Credit Union", http://thefinancialbrand.com/36001/how-consumers-choose-checking-accounts-by-institution-size/, (Erişim Tarihi: 12. 06.2016)

ÖZGÜR, Ersan, (2007), "Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 4 (1-2), 2007, http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php, (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

ÖZCAN, Abdulvahap, (2012), "Türkiye'de Ticari Bankacılık Sektöründe Rekabet Düzeyinin Belirlenmesi (2002-2009)", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1, http://iibfdergi.cumhuriyet.edu.tr/archive/trkiyedeticaribankacl ksektrnderekabetdzeyininbelirlenmesi20022009.pdf, (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

SHEVLIN, Ron, (2013), "The Next Wave Of Banking Competition", The Financial Brand Web Site, February 4, 2013, http://thefinancialbrand.com/47172/the-next-wave-of-banking-competition/, (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

SPK, Sermaye Piyasası Kurumu, Web Sitesi, İstatistikler Sayfası, Aylık İstatistik Bülteni, 2016-Mart, http://www.spk.gov.tr/apps/aylikbulten/index.aspx?submenuheader=-1, (Erişim Tarihi: 25.05.2016)

SUER, Myles, (June 1, 2016), "Data is Banking's Most Powerful Competitive Weapon" Financial Brand Web Sitesi, http://thefinancialbrand.com/59056/ consumer-banking-data-analytics/, (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

T24, (2013), "'Kartel' Suçlamasına, Bankalardan 'Çalışan Hatası' Savunması", T24 Internet Gazetesi, Haberler, Ekonomi, 25 Şubat 2013 16:45, http:// t24.com.tr/haber/kartel-suclamasina-bankalardan-calisan-hatasi-savunmasi,224511, (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

TBB, Türkiye Bankalar Birliği, Bireysel Müşteri Hakem Heyeti, Hakem Heyeti, https://www.tbb.org.tr/tr/faaliyetler/bireysel-musteri-hakem-heyeti/hakem-heyeti/91, (Erişim Tarihi: 25.05.2016)

TBB, Türkiye Bankalar Birliği, Banka Sektör Bilgileri, İstatistiki Raporlar, Bankalarımız El Kitabı, https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (Erişim Tarihi: 25.05.2016)

TBB, Türkiye Bankalar Birliği Web Sitesi, Bankalarımız Kitabı - 2015, Banka Sektör Bilgileri, İstatistiki Raporlar, Tablo 16-Grup ve Sektör Payları, 2015-12, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/tablolar/ 1477/tablo_16-grup_ve_sektor_paylari.xls, (Erişim Tarihi: 25.05. 2016)

TERLEMEZ, Bahriye, (2013), "Stratejik İnsan Kaynakları Bağlamında Organizasyonlarda Yetenek Yönetimi: Bankacılık Sektörü Uygulama Örneği", T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, http://adudspace.adu.edu.tr:8080/ xmlui/bitstream/handle /11607/377/10018391.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (Erişim Tarihi: 03.06. 2016)

THE WORLD BANK, (2013), "Rethinking the Role of the State in Finance", Global Financial Development Report, http://www.worldbank. org/en/ publication/gfdr/background/banking-competition ve http://siteresources. World bank.org/EXTGLOBALFINREPORT/Resources/8816096-1346865433023/ 8827078-1346865457422/ GDF_2013_Report.pdf, (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

THE WORLD BANK, (2013), "The Role of the State in Promoting Bank Competition", Global Financial Development Report 2013, Chapter 3, http:// siteresources.worldbank.org/EXTGLOBALFINREPORT /Resources/8816096-1346865433023/8827078-1346865457422/Chapter-3.pdf, (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

TSB, Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği, Web Sitesi, İstatistikler Sayfaları, 2015 ve 2016 Yılı Verileri, http://www.tsb.org.tr/resmi-istatistikler.aspx?pageID=909 ve http://www.tsb.org.tr/gelir-tablosu. aspx? pageID=911, (Erişim Tarihi: 25.05.2016)

TUNAY, Batu, (2009), "Türk Bankacılık Sektöründe Rekabet ve Kırılganlık", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 68, ss.30-31, https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/kirilganlik.pdf, (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

TÜKETİCİNİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN, (2013), Kanun Numarası: 6502, Kabul Tarihi: 7/11/2013, Resmî Gazete Tarihi: 28 Kasım 2013 PERŞEMBE,

Resmî Gazete Sayısı: 28835 (Mükerrer), http:/ /www. resmigazete. gov.tr/eskiler/2013/11/20131128-1.htm, (Erişim Tarihi: 28.05. 2016)

USTAAHMETOĞLU, Erol, (2009), "Rekabet Avantajı Elde Etmede İmajın Etkisi ve Türkiye'de Bankalar Üzerinde Bir Uygulama", *Uluslararası 7. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, 30-31 Ekim 2009, Yalova, http://www. academia. edu/13028739/Rekabet_Avantaj%C4%B1_Elde_Etmede_%C4%B0maj%C4%B1 n_Etkisi _ve_T%C3%BCrkiye_de_Bankalar_%C3%9Czerinde_Bir_Uygulama, (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

YURDATAPAN, Sencer, (2011), "Türk Bankacılık Sektöründe İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2011, http://dspace. trakya.edu. tr:8080/jspui/bitstream/1/1365/1/SENCER%20YURDATAPAN.pdf, (Erişim Tarihi: 03.06.2016)

BEŞİNCİ BÖLÜM*

BANKACILIK SİSTEMİNDE KAMU OTORİTELERİNİN YERİ[1]

KAYNAKÇA

Access to European Union Law, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0510, Erişim Tarihi: 23.04.2016.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, www.bddk.gov.tr, Erişim Tarihi: 14.05.2016.

Bank of England, http://www.bankofengland.co.uk/pra/Pages/default.aspx, Erişim Tarihi: 14.05.2016.

European Central Bank, Banking Supervision, https://www. bankingsupervision.europa.eu/about/bankingunion/html/index.en.html, 23.05.2016.

ERİŞ, Hayati, Türk Bankacılık Sistemi, Gelişimi, Durumu ve Sunduğu Seçenekler, Bildiriler, Konferanslar, Makaleler, Marmara Üniversitesi, Finansal Piyasalar Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayın No:1, 2007 İstanbul.

GÜNDOĞDU, Aysel, Türkiye'de Sermaye Piyasasının Değişen Yüzü, Seçkin Yayıncılık, 2014, Ankara.

Federal Reserve System, www.federalreserve.gov, Erişim Tarihi: 15.05.2016.

Financial Conduct Authority, https://www.the-fca.org.uk, Erişim Tarihi: 12. 05. 2016.

Sermaye Piyasası Kurulu, www.spk.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.05.2016.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Yönetimi ve Denetimi TMSF'ye Devredilen Bankaların Son Durumu, 2005, Ankara.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, www.tmsf.gov.tr, Erişim Tarihi: 02.06.2016.

The Federal Reserve System, Purposes and Functions, Board of Governors of the Federal Reserve System, 2005, Washington.

Türkiye Bankalar Birliği, www.tbb.gov.tr, Erişim Tarihi: 22.05.2016.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.05.2016.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği, www.tkbb.gov.tr, Erişim Tarihi: 05.05.2016.

14 Ocak 1970 Tarih 13409 Sayılı Resmî Gazete'de Yayımlanan 1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu.

17 Temmuz 2006 Tarih 26231 Sayılı Resmî Gazete'de Yayımlanan TBB STATÜSÜ.

30 Aralık 2012 Tarih 28513 Sayılı Resmî Gazete'de Yayımlanan 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu.

1 Kasım 2005 Tarih 25983 (Mükerrer Sayılı Resmî Gazete'de Yayımlanan 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu.

ALTINCI BÖLÜM*

BANKA TÜRLERİ
(TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA DURUM)[1]

KAYNAKÇA

ABA, (2014), *The Business of Banking-What Every Policy Maker Needs to Know*, American Bankers Association Report, Washington D.C.:

AKBULAK, Y., KAVAKLI, E., ve TOKMAK, A., (2004), *Kayıp Yıllar, Türkiye'de 1980'li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri*, Beta Yayınları, İstanbul.

AYANOĞLU, Yıldız, (2013) Bankaların Kuruluşu ve Organizasyom Yapısı, *Bankaların Yönetimi ve Denetimi*, Ed. Aydın KARAPINAR, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir:

BAĞIMSIZ SOSYAL BİLİMCİLER, (2008), *2008 Kavşağında Türkiye – Siyaset, İktisat ve Toplum*, Yordam Kitap, İstanbul.

BANK OF ENGLAND, News Release - Recapitalisation of the UK Banking System 8 October 2008 , http://www.bankofengland.co.uk/p ublications/news/ 2008/ 066.htm , (Erişim Tarihi: 12.12.2009).

BBC NEWS, (2007), The Downturn in Facts and Figures. http://news. bbc. co.uk/2/hi/business/7073131.stm (Er.Tar.: 20.10.2010)

BLACKBURN, Robin, (2008), The Subprime Crisis, New Left Review, 50, March-April.

BLOOMBERG, (2008), Bringing Down Wall Street as Ratings Let Loose Subprime Scourge, http://www.bloomberg.com/ apps/news?pid=newsarchive&sid =ah839IWTLP9s, (Er.Tar.: 20.10.2010)

BRIGHAM, Eugene F., ve Joel F. HOUSTON, (2014) *Finansal Yönetimin Temelleri*, 7.Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara.

CBRC, (2011), *Annual Report 2010*

CNN MONEY.COM, (2007) Homes: Big Drop in Speculation, http://money.c nn.com/2007/04/30/real_estate/speculators_fleeing_housing_markets/index. htm, (Er.Tar.: 20.10.2010)

DURMUŞ, Mustafa, (2009), *Kapitalizmin Krizi*, Tan Yayınları, Ankara:

GUMBEL, Peter, (2008), "Europe's Bank Scare" , TIME , October 13.

FDIC, (2010), *Failed Bank List* , http://www.fdic.gov/ bank/individual/ failed/ banklist.html , (Erişim Tarihi: 20.03.2010).

FDIC. (2008), New Deposit Insurance Limits, http://www.fdic.gov /news/ news/ financial/2008/fil08102a.html , (Erişim Tarihi: 20.11.2009)

FOSTER, J.B. ve F. MAGDOFF, (2008) "Financial Implosion and Stagnation to the Real Economy" Monthly Review, 60, December

HM-TREASURY, (2008), Treasury Statement on Financial Support to the Banking Industry , http://www.hm-treasury.gov.uk/press_105_08.htm , Erişim Tarihi: 21.10.2008

HOWELLS, Peter and Keith BAIN, (2005), *The Economics of Money Banking and Finance-A Europen Text*, 3.Ed. Printice Hall-Financial Times, England:

HÜRRİYET, (2008), ABD , Dışarıdaki Para'yı Çağırdı AB Mevduat sigortasını Yükseltti, Hürriyet , 8 Ekim

LAPAVİSTAS, Costas. (2010), Finansallaşmış Kapitalizm: Kriz ve Finansal Müsadere, *Finansallaşma ve Kapitalizmin Krizi*, Ed. C. Lapavistas (Ed.), Yordam Kitap, İstanbul:

PARASIZ, İlker, (2007), *Modern Bankacılık: Teori ve Uygulama*, Ezgi Yayınlar,Bursa:

TAKAN, Mehmet ve Melek ACAR BOYACIOĞLU, (2015), *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

TARP OFFICE OF FINANCIAL STABILITY, (2009), Agency Financial Report, Office of Financial Stability

THE ECONOMIST, (2008a), "Lifelines", The Economist, October 11th–17th

THE ECONOMIST, (2008b), "TARP Priority" , The Economist, October 11th–17th.

THE NEW YORK TIMES, (2007) Citi Chief on Buyouts: 'We're Still Dancing', http://dealbook.blogs.nytimes.com/2007/07/10/citi-chief-on-buyout-loans-were-still-dancing, (Er.Tar.: 20.10.2010)

U.S. TRESURY. (2008), U.S. Government Actions to Strengthen Market Stability , http://www.ustreas.gov/press/releases/hp1209.htm , (Erişim Tarihi: 19.12. 2009).

YEDİNCİ BÖLÜM*

YENİ NESİL BANKACILIK ÜRÜNLERİNİN ANALİZİ[1]

KAYNAKÇA

AKGÜÇ, Öztin, (2008), *Banka Yönetimi ve Performans Analizi*, Arayış Yayınları.

AT Kearney, 2012, Inside Tomorrow's Retail Bank, https://www.atkearney.com/documents/10192/041c5992-e0ad-4346-bf70-7fead68c2359 (13.05.2016).

AVCI, Gürcan, Murat GÜÇLÜ, (2010); "Kredi Türev Araçları", *Active Finans*, Temmuz Sayısı.

BIS, (2008), "The Joint Forum, Credit Risk Transfer, Developments from 2005 to 2007".

BIS, (2010), "Regular OTC Derivatives Market Statistics", http://www.bis. org/publ/otc_hy1005.html , (21.04.2016).

CRUZ, Pedro, vd., (2010), "Mobile Banking Rollout in Emerging Markets: Evidence from Brazil." *International Journal of Bank Marketing* 28.5, 342-371.

CUTSHAW, Jamie, (2015), "Online Authentication Challenges for Financial Institutions in a Complex Digital Era", Doctoral dissertation, Utica College).

ÇAM, Sinan, Gürcan AVCI, (2010), "DCD İşlemlerinin Hukuki Konumu ve Muhasebeleştirilmesi", *Active Finans*. Mayıs Sayısı.

DEMİR, Yusuf, Mustafa, İBİCİOĞLU (2007), "Türkiye'de Tüketici Finansman Şirketlerinin Ekonomik Büyümeyi Etkileme Süreci", *Mevzuat Dergisi.*

DURMAZ, Nuran (2004), "*Kredi Alım Satım işlemlerinde Dünya Örnekleri ve Türkiye'deki* Durum", *Active Dergisi*, No: 36.

EBİÇLİOĞLU, Fatih, Abdulkadir KAHRAMAN, (1999), "Swap İşlemleri İşleyişi ve Vergisel Boyutu", *Türmob Yayınları*, No:82, Ankara.

ECB, (2009), "CDS and Counterparty Risk", Banking Supervisory Committee Report.

ERSAN, İhsan, (1997), *Finansal Türevler, Futures & Options & Swaps*, Literatür Yayıncılık.

GOODE, Jason, (2015), The Banking Loyalty Conundrum: Security Versus Convenience, http://betanews.com/2015/01/06/the-banking-loyalty-conundrum-security-versus-convenience, (10.05.2016).

HYNES, Richard, Eric A. POSNER, (2002), "The Law and Economics of Consumer Finance." *American Law and Economics Review,* No: 4.1, ss.168-207.

KHAN, Akif, (2013), Fraud Management in the Mobile Space, https://www. merchantriskcouncil.org/Documents/MRC%20White%20Paper%20 %20CyberSource%20-%20Mobile%20Fraud.pdf, (04.05.2016).

SEZGİN, Mehmet, (2014), http://www.mehmetsezgin.com/blog/bank-wallets-banking-apps-a-glimpse-to-the-future , (10.05.2016).

SHAIKH, Aijaz, 2013. Mobile Banking Adoption Issues in Pakistan and Challenges Ahead. Journal of the Institute of Bankers, Pakistan 80(3), 12 – 15.

SKINNER, Chris, (2014), "Digital Bank: Strategies to Launch or Become a Digital Bank. Marshall Cavendish International Asia Pte Ltd.

STATISTA, 2016, "Forecast of Mobile Phone Users Worldwide", http://www. statista.com/statistics/274774/forecast-of-mobile-phone-users-worldwide (Erişim tarihi 13.05.2016)

TÜRÜNCÜ, Nevra, Ali ŞEKER, (2015), "Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi", Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü.

TÖZÜM, Haluk, (2009), *Kredi Türevleri–Uygulamada CDS'ler*, Dumat Ofset.

PWC, (2015), From Idea to Innovative Market Leader: A Roadmap for Sustainable Marketplace Lending Growth, http://www.pwc.com/us/en/consumer-finance/publications/marketplace-lending-roadmap-for-growth.html, (30.04.2016).

YÜKSEL, Serhat, (2016), "Türkiye'de Cari İşlemler Açığının Belirleyicileri: Mars Yöntemi ile Bir İnceleme", *TBB Bankacılar Dergisi,* No:*102.*

6361 sayılı Kanun, Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu, Resmî Gazete No: 28496

SEKİZİNCİ BÖLÜM*

KÜRESEL KRİZ SONRASI ULUSLARARASI BANKACILIKTA YAŞANAN GELİŞMELER[1]

KAYNAKÇA

AKGÜÇ, Öztin, (2007), "Türkiye'de Yabancı Bankalar", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 36, Ekim, ss. 6-17.

ALOĞLU, Ziya Tunç, (2005), "Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizler Üzerindeki Etkileri",, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

AMEDEO, Kimberly, (2016), "Financial Crisis: Causes, Costs and Could It Reoccur? ",http://useconomy.about.com/od/criticalssues/f/What-Is-the-Global-Finan cial-Crisis-of-2008.htm, 23 April 2016, (Erişim Tarihi: 07.06.2016).

APAK, Sudi, (1995), *Uluslararası Bankacılık Finansal Sistemler*, 2. Baskı Bilim Teknik Yayınevi, 1995.

ATA, H. Ali, (2009), "Banka Yabancılaşmasının Türkiye'deki Yerli ve Yabancı Bankalar Açısından Karşılaştırılması", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı: 23/4, ss. 109-124.

AYDIN, Nurhan, Mehmet BAŞAR ve Metin COŞKUN, (2007), *Finansal Yönetim*, 2. Baskı, Genç Copy Center, Eskişehir.

AYDIN, Nurhan, (2012), Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş, Ed:Metin TOPRAK ve Metin COŞKUN, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2478, ss. 52-77.

AYDOĞUŞ, Osman, (2009), "2008-09 "(?)Küresel Krizi'nden Geçerken Türkiye Ekonomisi Üzerine Bazı Gözlem ve Değerlendirmeler", *TİSK Akademi Dergisi*, Özel Sayı II, ss. 26-50.

BABUŞÇU, Şenol, (2016) "Dünya Bankaciliğinda Yeni Eğilimler", http:// senolbabuscu. com/index.php/ekonomist-teki-yazilarim/dunya-banka ciliginda-yeni-egilimler/, (Erişim Tarihi: 09.06.2016).

BAL, Hakan, (2013), *Bankalarin Yönetimi ve Denetimi*, *Ed*: Aydın KARAPINAR, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2746, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1704, Eskişehir, ss. 208-228.

BIS, (2005), "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", November 2005, http://www.bis.org/publ/bcbs118.pdf , p.149. (Erişim Tarihi: 07.05.2016).

BANKRATE, (2016), http://www.bankrate.com/finance/savings/map-of-failed-banks. aspx, (Erişim Tarihi: 15.06.2016).

BAŞAR, Mehmet, (2006), *Bankacılık Uygulamaları*, Ed: Nurhan AYDIN, Anadolu Universitesi Yay, No. 1711, Eskişehir, ss. 192 -214.

BDDK (2016) "Türkiye Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri", http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/15178tbs_temel_gostergeler_mart_2016.pdf, Mart 2016, (Erişim Tarihi: 09.05.2016).

BOLGÜN, Kenan. E., Barış M. AKÇAY, (2005), *Risk Yönetimi: Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları*, 2. Baskı, Scala Yayıncılık, İstanbul.

CANGÜREL, Ozan., Serkan. GÜNGÖR, Veli U. SEVİNÇ, İskender. KAYCI ve Sadık. ATALAY, (2010), "BDDK Sorularla Basel III", http://www. bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_ iii_29_11_2010_.pdf, (Erişim Tarihi: 09.04.2016).

ÇAĞIL, Gülcan, (2011), "2008 Küresel Kriz Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Performansının ELECTRE Yöntemi İle Analizi ", *Maliye Finans Yazıları*, Cilt: 25, Sayı: 93, ss. 59-86.

ÇAKAR, Vesile, (2003), "Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri", TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.

DELIKANLI, İhsan Uğur, (2012), *Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş*, Ed: Metin TOPRAK ve Metin COŞKUN, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2478, ss. 24-51.

DOĞUKANLI, Hatice, (2012), *Uluslararası Finans,* Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Karahan Kitabevi, Adana.

DURGUN, Özlem, (2007), "Küreselleşme Sürecinde Finansal Serbestleşmenin Gelişmekte Olan Ülkelere Etkileri", Mevzuat Dergisi, ss.1-7, http://www. mevzuatdergisi.com/2007/03a/02.h (Erişim Tarihi: 17.04.2016).

EGE, İlhan, Esat TOPALOĞLU, (2015), *Uluslararası Finans Teori, Politika ve Uygulama*, , Ed: Güven DELİCE ve İlhan EGE, Gazi Kitabevi, Ankara, ss. 317-343.

EKREN, Nazım, (1986), *Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği*, Genel Yayın No:282, Ekonomi Dizisi: 21, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

ERDONMEZ, Ataman Pelin, (2009), "Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi", *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 68, ss 85-101.

ERİŞİK, Hüseyin, (2016), Finansal Kurumlar ve Finansal Krizlerin Ekonomik Etkileri, Ed: Melih ÖZÇALIK ve Mert SOYSAL, Ekin Yayınevi, Bursa.

GENÇLER, Ayhan, (2007), "2001 Ekonomik Krizinin Bankacılık Sektöründeki İstihdama Etkisi", Sosyal Siyaset Konferansları, 50. Kitap.

GLOBAL MAGAZINE, (2016),), "Biggest Global Banks 2015",, https://www. gfmag.com/magazine/november-2015/biggest-global-banks-2015, (Erişim Tarihi: 02.03.2016).

GREUNING, Hennie Van, Sonja Brajovic BRATANOVIC, (2009), *Analyzing Banking Risk : A Framework for Assessing Corporate Governance and Risk Management,* Third Edition, The World Bank, Washington.

KARAN, Mehmet Baha, (2001), *Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

KAYALI, Cevdet A., Mert SOYSAL, (2016), Finansal Kurumlar ve Finansal Krizlerin Ekonomik Etkileri, Ed: Melih ÖZÇALIK ve Mert SOYSAL, Ekin Yayınevi, Bursa.

KİBRİTÇİOĞLU, Aykut, (2010), "Küresel Finans Krizinin Türkiye'ye Etkileri", Munich Personal RePEc Archive (MPRA)MPRA Paper No. 29470.

KOYUNCU, Cüneyt, Duygu ŞAHAN (2011), "Türkiye'de Yabancı Bankaların Varlığının Yatırım ve Cüneyt Koyuncu GSMH Üzerindeki Etkisinin Analizi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 30, ss. 259-270.

KÜÇÜKKOCAOĞLU, Güray, (2016), Ticari Bankalar, Uluslararası Bankacılık ve Kıyı Bankacılığı, Ankara, Başkent Üniversitesi,

http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi16.doc, (Erişim Tarihi: 07. 04. 2016).

LEVINE, Ross, (1996), "Foreign Banks, Financial Development, and Economic Growth", ED:ClaudeE.Barfield. (International Financial Markets: Harmonisation Versus and Competition, AEI Press, Washington, DC.

LATHAM and WATKINGS Finance Department, (2011), "Basel III: A New Environment for International Bank.", Client Alert, No:1138.

MANDACI, Evrim, (2003), "Türk Bankacılık Sektörü'nün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü Dergisi,* Cilt:5, Sayı:1, ss. 67-84.

MANGIR, Fatih, (2006), "Finansal Deregülasyonun (1989–2001) Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 16, ss. 459-472.

NALIN, Halime Temel, Göksu SEZER (2014), "Basel III: Global ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri", *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, Cilt:51, Sayı:587, ss. 69-82.

ORÇUN, Çağatay, (2016), Finansal Kurumlar ve Finansal Krizlerin Ekonomik Etkileri, Ed: Melih ÖZÇALIK ve Mert SOYSAL, Ekin Yayınevi, Bursa.

ÖÇAL, Tezer, Ömer Faruk ÇOLAK, Selahattin TOGAY ve Kadir ESER, (1997), Para Banka Teori Politika, Gazi Kitabevi, Ankara.

TAKAN, Mehmet, (2002), *Bankacılık: Teori, Uygulama ve Yönetim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

PARASIZ, İlker, (2007), *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*, Ezgi Kitabevi, 2.Baskı,

SAKARYA, Şakir, Hasan SEZGIN, (2015), "Sendikasyon Kredisi Kullanımının Bankaların Hisse Senedi Getirilerine Etkisi: Olay Çalışması Yöntemiyle BİST'de Bir Uygulama", *Bankacılar Dergisi*, Cilt:26, Sayı:92, ss. 5-24.

SELIMOĞLU, Seval ve Orhan ABDULLAH, (2015), "Finansal Başarısızlığın Oran Analizi ve Diskriminant Analizi Kullanılarak Ölçümlenmesi: BİST'de İşlem Gören Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, ss. 21-40.

YAĞCILAR, Göçmen Gamze, (2011), "Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi ", BDDK Kitapları No:10, Ankara.

YALÇINER, Kürşat, Cihan TANRIÖVEN, Hasan BAL, E. Ebru AKSOY ve Çiğdem KURT, (2011), *Finansal Teknikler ve Türev Araçlar*, Detay yayıncılık, Ankara.

YAYLA, Münir, Yasemin TURKER KAYA ve İbrahim EKMEN, (2005), "Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye", BDDK ARD Çalışma Raporları, Sayı:2005/6.

YİĞİT, Mehmet (1999), "Finansal Piyasalarda Globalleşme Eğilimlerinin Göstergesi Olarak Euro-Dolar Piyasası ve Kıyı Bankacılığı", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, ss. 71

DOKUZUNCU BÖLÜM*

KRİZ SONRASI ELEKTRONİK BANKACILIĞIN GELİŞİMİ[1]

KAYNAKÇA

AKCAN, Ahmet Tayfur, (2013), "Dünyanın En Büyük Özel Sektör Fon Transfer Sistemi: Chips", *Mevzuat Dergisi*, yıl 16, sayı 181. http://www. mevzuatdergisi.com/2013/03a/01.htm (Erişim Tarihi: 23.05.2016)

AKIN, Faruk ve Kazım KARABOĞA, (2011) "Bireysel Müşterilerin Şubesiz Bankacılık Hizmetlerini Kullanma Kararına Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Bilecik Örneği", *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, I, 2011, s. 304.

AKIN, Faruk ve Kazım KARABOĞA, (2011), "Bireysel Müşterilerin Şubesiz Bankacılık Hizmetlerini Kullanma Kararına Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Bilecik Örneği", *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi,* XXX(I), 301- 320.

AKPINAR, Haldun (1993), *Daha Hızlı Daha Güçlü Daha Yüksek*, TBB Yayınları Yayın No:172, Ankara.

AYSAN, A. F., YILDIRAN, L., KARA, G.İ., MÜSLİM, A. N. ve DUR, U. (2011). "Türkiye'de Kredi Kartı Sektöründe Yasal Düzenlemeler ve Rekabet", *Türkiye'de Kredi Kartı Piyasası,* Ed: Ahmet Faruk Aysan, TCMB Yayını. Ankara, 201-222.

AYTAR, Oğuzhan; İkbal YEĞEN, Namık Kemal ERDEMİR, (2012), "Elektronik Şube ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri", Akademik Bilişim Konferansları, 1-3 Şubat, Uşak Üniversitesi, Uşak.

BAKKAL, M. ve U. AKSÜT, (2011), *Türk Bankacılık Sisteminde Elektronik Bankacılık Uygulamaları,* Hiperlink Yayınları. İstanbul.

Basel Committee on Banking Supervision, (1998), *Risk Management for Electronic Banking and Electronic Money Activities,* March 1998, p. 3, http://www.bis.org/publ/bcbs35.pdf, (Erişim Tarihi: 25.03.2016).

BDDK, (2011), *Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler,* sayı 6, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapisal_Gelismeler/ 11085bygr_2011.pdf , (Erişim Tarihi: 2016)

BDDK, (2016a); *İyi Uygulama Rehberi: Operasyonel Riskin Yönetimine İlişkin Rehber*, sayı 6827,http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/14603operasyonel_riskin_yonetimine_ iliskin_rehber.pdf (Erişim Tarihi: 2016)

BDDK, (2016b)*; İyi Uygulama Rehberi: İtibar Riskinin Yönetimine İlişkin Rehber*, sayı 6827,http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/14607itibar_riski_yonetimine_iliskin_rehber.pdf (Erişim Tarihi: 2016)

BELLİ, melike; (2015); Banking And Fintech: Developing a Fintech Ecosystem in İstanbul, *Bankalararası Kart Merkezi*, İstanbul.

BENER, Ayşe Başar (2002), "Bankaların Çoklu Kanal Stratejileri", *Finans Dünyası*, (145), 103.

BIS, (2003). *Payment and Settlement Systems in Selected Countries*, http://www.bis.org/publ/cpss53.pdf. (Erişim Tarihi: 21.05.2012).

BIS, (2015); *Committee On Payments And Market Infrastructures, Statistics On Payment, Clearing And Settlement Systems İn The CPMI Countries - Figures for 2014*'den derlenmiştir. http://www.bis.org/list/cpmi/tid_57/index.htm, (Erişim Tarihi: 01.04.2016).

BKM, (2014), *Kartmonitör; Kredi Kartları Kullanım Alışkanlıkları Araştırması* 2014, http://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2015/06/kart_monitor_2014.pdf, (Erişim Tarihi: 2016)

BKM, (2015); "Faaliyet Raporu 2015" İstanbul.

BKM, (2016), *Fintech İstanbul*, http://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2016/03/BKM- Fortune.pdf, (Erişim Tarihi: 10.03.2016).

BTK, (2015a), "2015 Faaliyet Raporu", Ankara

BTK, (2015b), "Mobil Ödeme Hizmetleri", Ankara.

BTK, (2016), *Mobil İletişimde Yeni Teknoloji: 4,5G*, http://btk.gov.tr/Files/45g-BROSUR.pdf, (Erişim Tarihi: 01.05.2016).

BTOM, (2015), *Faaliyet Raporu 2015,* https://www.btom.org.tr/Page.aspx?id=1052&lang=32015, (01.04.2016).

CALDER, Alan ve Steve WATKINS, (2003); "IT Governance: A Manager's Guide to Data Security and BS 7799/ISO 17799", Londra.

CHRISTOPHER, Benjamin B.; 1996, "Recent Developments Affecting Depository Institutions", Vol.8 No.3-Article III-Published: February,https://www.fdic.gov/bank/analytical/banking/1995summ/art3full.html, (Erişim Tarihi: 25.03. 2016)

Compliance And the Compliance Function in Banks, (2005) *Risk Management Group of the Basel Committee on Banking Supervision.*

Consolidated KYC Risk Management, (2004) *Risk Management Group of the Basel Committee on Banking Supervision.*

DEMİR, Özcan ve Yavuz ATLI, (2014), "Katılım Bankalarında İnternet Bankacılığı: Elazığ İli Örneği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 2, Sayfa: 191-203.

DURER, Salih; Arzu Ö. ALIŞKAN ve Halil E. AKBAŞ, (2008), "Bankacılıkta Elektronik Dağıtım Kanallarının Önemi: Banka Çalışanlarının Ve Müşteri Görüşlerinin İncelenmesi", *Öneri Dergisi*, Cilt 8, Sayı 30, haziran, 9-17.

DURER, Salih; Arzu Ö. ÇALIŞKAN, Halil E. AKBAŞ ve Ceren E. GÜNDOĞDU, (2009), "İnternet Bankacılığını Kullanma Kararını Etkileyen Faktörler: Türk Banka Müşterileri Üzerine Bir Araştırma" , *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, CİLT XXVI, SAYI 1.

ERGÜR, H.S. (1990), *Bankacılıkta Teknoloji Uygulamaları, Elektronik Bankacılık ve Hukuk,* İstanbul.

EROĞLU, Nadir, YÜCEL, İzzet Sencer (2012), "Türkiye'deki Kurumsal Banka Müşterilerinin Internet Bankacılığı Kullanım Eğilimlerini Belirleyen Başlıca Faktörler Üzerinde Ampirik Bir Çalışma", *Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü E-Dergisi, e Sigortacılık Enstitüsü E-Dergisi*, ISSN: 1303-8281, Yıl:2 Sayı:2

EROL, İbrahim; Serkan ÇINAR ve Selim DURAMAZ, (2015), "Bankaların Yeni Gelir Kaynağı: Elektronik Bankacılık İşlem Ücretleri, Türk Bankacılık Sektöründe Banka Kârlılığı Üzerindeki Etkisi", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* cilt 15, yıl 15,sayı 2, 1-21.

FATF (2012), "International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation", Updated October 2015, FATF, Paris, France, www.fatf-gafi.org/recommendations.html,

GÖLEÇ, Nazire, (2015), "Uluslararası Finansta İnovasyon Örneği Olarak Banka Ödeme Yükümlülüğü(BPO)", *Journal Of Accounting, Finance and Auditing Studies*, Sayı 1, Cilt 2, 103-120.

GÜNEY Alptekin, (2007) *Banka İşlemleri,* Beta Yayıncılık, İstanbul.

GÜNGÖR, G. Y. ve Ahmet YILDIRIM (2011), "Kredi Kartı Faiz Oranlarını Belirleyen Faktörlerin Tespiti", *Türkiye'de Kredi Kartı Piyasası*, Ed: Ahmet Faruk Aysan, TCMB Yayını, Ankara, ss. 61-97.

GÜNGÖR, Müberra ve Gökhan EVREN; (2002), *İnternet Sektörü ve Türkiye İncelemeleri*, Ankara.

GÜZEL Akan, P. (2004). Ödeme Sistemlerinde Risk Yönetimi ve Gözetim: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Tarafından İşletilen Elektronik Fon Transfer Sisteminin Analizi. (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), TCMB, Ankara.

IŞIN, F. Bahar, (2006), "Teknoloji Araçlarının Bankacılık Sektöründe Uygulanabilirliği Ve Türkiye'deki Bu Doğrultudaki Bankacılık Uygulamalarının Değerlendirilmesi", *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. 20, s.2, 107-120.

IŞKIN, Seyit Ahmet, (2012), *Elektronik Bankacılık Hizmetleri ve Denetimi*, İstanbul Ticaret Odası Yayın No.2011-8, İstanbul.

İLERİ, Yusuf Yalçın ve Hüseyin İLERİ, (2011), "İnternet Bankacılığı Ve E-Ticaretin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi,* ISSN: 1302-4191, cilt 14, sayı 1-2.

İşbankası, Uyum ve uyum riski politikası, http://www.isbank.com.tr/TR/ hakkimizda/Documents/Compliance-TK.pdf, (Erişim Tarihi: 2016)

İŞLER, Ali Ulvi, (2015), "İnternet Bankacılığı E-Hizmet Kalitesinin Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi: Kuveyt Türk Örneği", *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi* C.:3 S.:2 220-233.

KARABIYIK, Ayşegül, (2008), Alternatif Ödeme Aracı Olarak: Elektronik Çek Sistemi (E-Çek) – 1, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, sayı 38, 80-94.

KAYA, Ferudun, (2014), *Bankacılık*, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

KAYA, Ferudun; (2009), *Türkiye"de Kredi Kartı Uygulaması,* Türkiye Bankalar Birliği, Yayın no: 263.

KEARNEY, A.T., (2003) "Achieving Performance Breakthroughs in Retail Financial Services",Best Practices Retail Financial Services Symposium, Needham, Amerika Birleşik Devletleri, 2–4 Mart, s:2

KHALİLOVA, Merve C. K. ve Mücahit GÜNDEBAHAR; (2012), " XTM: An Alternative Delivery Channel in Turkish Banking Sector", International Conference on Asia Pacific Business Innovation and Technology Management, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 57, 373 – 380.

KORKMAZ, Sezer, GÖVDELİ, Yasemin Esra (2005), "Türk Bankacılığında Alternatif Dağıtım Kanalları ve Ürünleri İle Bunların Gelişiminde ve Pazarlanmasında Eğitimin Önemi", *Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 ss.1-20).

MADREPORT, (2016); Q1: IOS V *Android Ve Ve Kullanıcılar Ve Ajanslar Ve Markalar,* www.mobilike.com/madreport (Erişim Tarihi: 04.04.2016).

Management And Supervision Of Cross-Border Electronic Banking Activities, (2003) *Risk Management Group of the Basel Committee on Banking Supervision*.

MERMOD, Aslı Yüksel; (2012), *Finansal Küreselleşme Işığında: Elektronik Bankacılık ve Riskler,* Beta Yayın Evi, İstanbul.

OKUMUŞ, Abdullah; Zehra BOZAY ve Recep M. DAĞLI, (2010), "Banka Müşterilerinin İnternet Bankacılığına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 36, Ağustos-Aralık ss.89-111.

OMAR, Abdullah Bin; Naveed SULTAN; Khalid ZAMAN; Nazish BİBİ; Abdul WAJİD ve Khalid KHAN, (2011), "Customer Perception towards Online Banking Services: Empirical Evidence from Pakistan", *Journal of Internet Banking and Commerce*, vol. 16, no:2. 1-24.

ÖZKAN, Akdoğan, (2015); Anı ve Fotoğraflarla Türkiye'nin Kartlı Ödeme Sistemleri Tarihi, *Bankalararası Kart Merkezi*, İstanbul.

ÖZKAN, Turgut; (2003), "Finansal Hizmetlerin Ulaştığı Bir Uç Nokta: Elektronik Bankacılık", *Öneri Dergisi*, Citl 5, Sayı 20, Haziran, 73-81.

ÖZMEN, Müberra, Sıdıka TUNÇ, Gamze YAĞIZ, Selen YILDIRIM, Engin YILDIZ, Murat KÖKSALAN, Sinan GÜREL, (2015), "Merkezi Vezne Yer Seçimi ve Atm Envanter Yönetim Politikaları İle Nakit Yönetim Sistemi Optimizasyonu", *Endüstri Mühendisliği Dergisi*, Cilt: 26 Sayı: 2 Sayfa: 4-20.

ÖZTÜRK, Nurettin, KOÇ Asuman; (2006), Elektronik Para, Diğer Para Türleriyle Karşılaştırılması Ve Olası Etkileri, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 11, 207-243.

PALA, Emre ve Burak KARTAL, (2010), "Banka Müşterilerinin İnternet Bankacılığı ile İlgili Tutumlarına Yönelik Bir Pilot Araştırma", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, cilt 17, sayı 2, 43-61.

Risk Management Principles For Electronic Banking, (2003) *Risk Management Group of the Basel Committee on Banking Supervision*

SARIGÜL, Haşmet, (2015), "Bankacılık Hizmetlerine Erişimin Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma", *Bddk Bankacılık Ve Finansal Piyasalar*, cilt 9, sayı 1, ss:83-102.

Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, (2003) *Risk Management Group of the Basel Committee on Banking Supervision.*

SUNGUR, İlhan, (2013), "Türkiye'de Banka ve Kredi Kartları Operasyonlarının Hukuki Çerçevesi", *Bankalararası Kart Merkezi*, İstanbul.

ŞİKER, Perihan, (2011), "Müşterilerin İnternet Bankacılığını Benimsemelerine Yönelik Keşifsel Bir Araştırma", *İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi,* cilt 2, sayı 2, 35-50.

TABAK, Şenel, Ş. (2002), *Elektronik Para ve Merkez Bankacılığı.* (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), Ankara: TCMB

TAKAN, M. ve A. M. BOYACIOĞLU (2011), *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem* (3. bs.), Nobel Yayın, Ankara.

TBB, (2016a), *Çağrı Merkezi İstatistikleri,* https://www.tbb.org.tr/tr/ bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (Erişim Tarihi: 01.04.2016)

TBB. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi "1958-2007"*, TBB, İstanbul.

TCMB (2015), *Finansal İstikrar: Türkiye'deki Finansal İstikrar Gelişmeleri*, ISBN (basılı) : 978-605-4911-22-6 ISBN (elektronik): 978-605-4911-23-3, Ankara

TCMB, (2014); "Ödeme Sistemleri ve Türkiye'de ödeme Sistemleri", ISBN (basılı) : 978-605-4911-03-5, Ankara.

TDB, (2008); *Bilgi ve İlgili Teknolojiler İçin Kontrol Hedefleri, (CobiT - Control Objectives For Information And Related Technology),* http://www.tbd.org.tr/usr_img/cd/kamubib17/raporlarPDF/RP1-CobiT-2008.pdf. (Erişim Tarihi: 2016).

TEKİN, Mesut, (2013), *Bankacılık Sektörü Ve İnovasyonlar*, http://www. mesuttekin.com/2013/07/bankacilik-sektoru-ve-inovasyonlar.html (Erişim Tarihi: 05.04.2016)

The Clearing House, (2016), *Clearing House Interbank Payments System ("CHIPS®")*, January, https://www.theclearinghouse.org. (Erişim Tarihi: 25.04.2016)

The Financial Brand, (2012), *Infographic: The History Of Internet Banking (1983 – 2012),* http://thefinancialbrand.com/25380/yodlee-history-of-internet-banking/, (Erişim Tarihi: 15.04.2016)

TOPCU, Sezgin, 2012; BT Yönetişimine Yeni Bakış, Cobit 5, *İç Denetim Dergisi,* Sonbahar. https://www.kpmg.com/TR/tr/Issues-And-Insights/Articles Publications/Documents/Sezgin-Topcu-Ic-Denetim-dergisi.pdf

VARICI, İdris; (2015), "Elektronik Bankacılıkta Yeni Bir Model: Pospara ve Muhasebe Uygulamaları", *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Yıl: Ocak 2015 Cilt-Sayı: 8 (1) ss: 73-87, ISSN: 2148-5801 e-ISSN 1308-4216.

www.mastercar.com.tr, (Erişim Tarihi: 2016).

www.tcmb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 2016).

http://bkm.com.tr/, (Erişim Tarihi: 2016).

http://www.aba.com , (Erişim Tarihi: 2016).

http://www.denizbank.com/acikdeniz/facebook-bankaciligi/, (Erişim Tarihi: 2016).

http://www.innova.com.tr , (Erişim Tarihi: 2016).

http://www.isbank.com.tr/, (Erişim Tarihi: 2016).

http://www.iso27001bilgiguvenligi.com/51-iso_27001_bgys_nedir.html, (Erişim Tarihi: 2016).

http://www.masak.gov.tr/tr/default, (Erişim Tarihi: 2016)

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131121-2.htm, (Erişim Tarihi: 2016)

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131121-2.htm, 28828 nolu gazete (Erişim Tarihi: 2016)

http://www.takasbank.com.tr/tr/Sayfalar/UluslararasiUyelikler.aspx, (Erişim Tarihi: 01.05.2016)

https://www.axelos.com/best-practice-solutions/itil/key-benefits-of-itil, (Erişim Tarihi: 2016)

https://www.bilgiguvenligi.gov.tr/bt-guv.-standartlari/iso-27001-2013-bilgi-guvenligi-yonetim-sistemi-standardindaki-degisiklikler-ve-yenilikler.html, (Erişim Tarihi: 2016)

https://www.bis.org/, (Erişim Tarihi: 2016)

https://www.btom.org.tr, (Erişim Tarihi: 2016).

https://www.federalreserve.gov/paymentsystems/fedfunds_about.htm, (Erişim Tarihi: 2016)

https://www.newyorkfed.org/aboutthefed/fedpoint/fed36.html, (Erişim Tarihi: 03.05.2016)

https://www.swift.com/about-us, (Erişim Tarihi: 2016).

https://www.theclearinghouse.org/payments/chips, (Erişim Tarihi: 2016).

https://www.theclearinghouse.org/payments/chips, (Erişim Tarihi: 05.05.2016)

https://www.yapikredi.com.tr/, (Erişim Tarihi: 04.04.2016)

ONUNCU BÖLÜM*

KÜRESEL KRİZ SONRASI BANKA BİRLEŞME VE SATIN ALMALARI[1]

KAYNAKÇA

AKAY, H. (1997). *İşletme Birleşmeleri ve Muhasebesi.* İstanbul: Yaylım Matbaası.

AKHAVEIN, J.D., Berger, A. N. ve Humphrey, D. B. (1997). The Effects of Megamergers on Efficiency and Prices: Evidence from a Bank Profit Function. *Review of Industrial Organization.* 12, 95-139.

ALLEN, P.H. (1997). Reengineering the bank: A blueprint for survival and success., 2. Basım. New York: Mc Graw Hill

ALLEN, P.H. ve Cebenoyan, A.S. (1991). Bank acqusitions and ownership structure: Theory and evidence. *Journal of Banking and Finance,* 15, 425-448.

AYDIN, N. (2004). Şirket Birleşmeleri: Birleşme ve Satın Almalarda İşletme Değerlemesi. Editörler: Haluk Sümer, Helmut Pernsteiner. İstanbul: Alfa Basım Yayın.

BERGER, A.N. ve Mester, L.J. (1997). Inside the Black Box: What Explains the Differences in the Efficiencies of Financial Institutions. *Journal of Banking and Finance,* 21, 895-947.

BERGER, A.N., Demsetz, R.S. ve Strahan, P.E., (1999). 'The consolidation of the financial services industry: Causes, consequences and implications for the future'. *Journal of Banking and Finance*, 23, 135–94

BERGER, A. ve Humphrey, D. B. (1991). The Dominance of Inefficiencies over Scale and Product Mix Economies in Banking. *Journal of Monetary Economics*, 28, 117-148.

BOUWMAN, C. H. S., Fuller, K.P. ve Nain, A. (2003). The Performance of Stock-Price Driven Acquisitions. http://ssrn.com/abstract=404760

BRADLEY, M., Desai, A. ve Kim, E. H. (1984). Determinant of Wealth Effect of Corporate Acquisition. University of Michigan, *Çalışma Tebliğleri.*

CONYON, M.J. ve Clegg, P. (1994). Pay at the top: A study of the sensitivity of top director remuneration to company specific shocks. *National Institute Economic Review,* 149, 83-92.

ÇOLAK, Ö.F. (1999). Bankacılık Sektöründe Birleşme Eğilimleri Üzerine Bir İnceleme. *Uzman Gözüyle Bankacılık,* 28, 20-26.

DEYOUNG, R. (1997). Bank Mergers, X-efficiency, and the Market for Corporate Control. *Journal of Managerial Finance,* 23, 32-47.

ECKBO, B. (1983). Horizontal mergers, collusion and stockholder wealth. *Journal of Financial Economics,* 11, 241-273.

FIORDELISI, F. (2009). *Mergers and Acquisitions in European Banking*. New York: Palgrave MacMillan.

FULLER, K., Netter, J. ve Stagemoller, M. (2002). What do Returns to Acquiring Firms Tell Us? Evidence from Firms that Make Many Acquisitions. *Journal of Finance,* 57, 1763-1793.

GAUGHAN, P.A. (2002). *Mergers, Acquisitions and Corporate Restructurings.* New York: John Wiley & Sons.

GORT, M. (1969). An Economic Disturbance Theory of Mergers. *Quarterly Journal of Economics.* 83 (4), 624-642.

GORT, M. (1974). "Diversification, Mergers and Profits" Derleyen: Albert, W.W. *The Corporate Merger.* Chicago: University of Chicago Press.

GREEN, M. B. (1990). *Mergers and Acquisitions: Geographical and Spatial Perspectives.* New York: Routledge.

JENSEN, M.C. (1984). Takeovers: Folklore and science. *Harvard Business Review,* 62, 109-121.

JENSEN, M.C. ve Ruback, R.S. (1983). The Market for Corporate Control: The Scientific Evidence. *Journal of Financial Economics,* 11, 5-50.

JOHNSON, H.J. (1999). *Corporate Finance Manual Mergers and Acquisitions: A Framework for the Right Executive Decision.* Prentice Hall: New York

KANE, E. (2000). Incentives for banking megamergers: What motives might regulators infer from event-study evidence? *Journal of Money, Credit and Banking,* 32, 671-701.

LANG, G. ve Welzel, P. (1999). Mergers among German Cooperative Banks: A Panel-Based Stochastic Frontier Analysis. *Small Business Economics*, 13, 273–286.

MUCUK, İ. (1998). *Modern İşletmecilik.* 9. Baskı. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

MULHERIN, J. H. ve Boone, A. L. (2000). Comparing Acquisitions and Divestitures. *Journal of Corporate Finance,* 6, 117-139.

NORMANN, P. M. (2007). *The Role of Too Big To Fail Status in Bank Merger Activity.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Virginia: George Mason University.

PENAS, M. F. ve Ünal, H. (2004). Gains in bank mergers: Evidence from the bond markets. *Journal of Financial Economics,* 74, 149-179.

PERISTIANI, S. (1997). Do Mergers Improve The X-efficiency and Scale Efficiency of US Banks? Evidence from the 80s. *Journal of Money, Credit and Banking*, 29, 326–337.

PRAGER, R. A. ve Hannan, T. H. (1999). Do substantial horizontal mergers generate significant price effects? Evidence from the banking industry. *Journal of Industrial Economics,* 46, 433-452.

SAPIENZA, P. (2002). The effect of bank mergers on loan contracts. *The Journal of Finance,* 57, 329-367.

SARIKAMIŞ, C. (2003). *Şirket Birleşmeleri.* İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

SAUNDERS, A. ve Walter, I. (1994). *Universal banking in the United States*. New York: Oxford University Press.

ŞAHÖZKAN, B. C. (2003). *Banka Birleşmeleri.* Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 233.

TÜRK, H.S. (1986). Ticaret Ortaklıklarının Birleşmesi. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara.

VANDER Vennet, R. (1996). The Effect of Mergers and Acquisitions on the Efficiency and Profitability of EC Credit Institutions. *Journal of Banking and Finance*, 20, 1531-1558.

VARAIYA, N.P. (1986). An Empirical Investigation of the Bidding Firms' Gains from Corporate Takeovers.. *Research in Finance.* 6, 149-178.

WALTER, I. (2004). *Mergers and Acquisitions in Banking and Finance.* Oxford: Oxford University Press.

WESTON, J.F. ve Wang, S.C. (1990). *Mergers, Restructuring and Corporate Control.* Englewood Cliffs: Prentice Hall.

ON BİRİNCİ BÖLÜM*

KRİZ SONRASI MERKEZ BANKALARININ DURUMU[1]

KAYNAKÇA

AIZENMAN, J., (2010), *The impossible trinity* (aka the policy trilemma).

ALESSANDRI, Piergiorgio., Haldane, G., Andrew, (2011), Banking on the State, World Scientific Studies in International Economics : International Financial Crisis : Have the Rules of Finance Changed?. River Edge, SG: World Scientific,. ProQuest ebrary. Web. 3 May 2016.

ATIŞ, G., Aydanur, (2014), Merkez Bankacılığı ve Merkez Bankası- Banka İlişkileri, Banka İktisadı ve İşletmeciliği, Detay, Ankara

BEGG D., Fischer, S., Dornbusch, R., (2010) *İktisat*, 8. Baskı, Çev. Vildan Serin, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

DİNLER, Zeynel, (2011), *İktisat*, Ekin Basım, Bursa

GAGNON, J., M. RASKIN, J. REMACHE, B. SACK, (2011), The Financial Market Effects Of The Federal Reserve's Large-Scale Asset Purchases, *International Journal of Central Banking*, 7(1), 3-43.

GOODFRIEND, M., (2011), Central banking in the credit turmoil: An assessment of Federal Reserve practice, *Journal of Monetary Economics*, 58(1), 1-12.

GOODHART, Charles, (1988), *The evolution of central banks*, MIT Press Books 1

KOZANOĞLU, Hayri, (2011), *Uçurmayan Balon Finans*, Ayrıntı, İstanbul

MISHKIN, S., Frederic, (2000), *Para Teorisi-Politikası,*Bilim Teknik, İstanbul

MISHKIN, S., Frederic, (2007), The Economics of Money, Banking, and Financial Markets, Alt. Ed., Pearson, USA

PARASIZ, İlker, (2009), Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi, Bursa

STIGLITZ, J., (1998), Central banking in a democratic society, *De Economist*,*146*(2), 199-226.

ÜNSAL, Erdal, (2011), *Makro İktisat*, İmaj Yayıncılık, Ankara

ÜNSAL, Erdal, (2011), *İktisada Giriş*, İmaj Yayıncılık, Ankara

TAKAN, Mehmet, Boyacioğlu, A., (2015) Melek, Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem, 7.Basım, Nobel, Ankara

YURTTADUR, Mustafa, (2014) Merkez Bankası, *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, 3. Baskı Beta, İstanbul

11.05.2005 Tarih ve 225983 Mükerrer Sayılı Resmî Gazete'de Yayınlanan 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu

1.11.2006 Tarih ve 26333 Sayılı Resmî Gazete'de Yayımlanan Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

ON İKİNCİ BÖLÜM*

KRİZ SONRASI BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DENETİM MEKANİZMASI[1]

KAYNAKÇA

AKYÜREK, Beste (2006), Bankacılık Sektöründe Risk Odaklı İç Denetim Sistemi, Y.Y.L.T, T.C Ankara Üniversitesi S.B.E, Ankara. http://www.bddk.org.tr, Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik.

ALTAY, Adem, (2013), "Bankaların Denetimi ve Gözetim", Bankalarin Yönetimi ve Denetimi, Ed: Aydan KARAPINAR, Anadolu Ünverstesi, Yayını, No: 2746 Açıköğretim Fakültes Yayını, No: 1704, Eskişehir.

AYAZ, Murat. (2011) Bakacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Doktora Tezi, Bankalarda İç Denetim Yaklaşımları ve Bir Uygulama Örneği, İstanbul, 2011.BAKIR Mehmet.(2003) ''*Denetim*'' Akademisyen Yayınevi, Rize, 7

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumun(BDDK), *Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik*, Resmî Gazete'nin 11 Temmuz 2014 tarih ve 29557 sayılı nüshasında yayımlanmıştır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumun(BDDK), Bankacılık Kanunu, Kanun Numarası : 5411 Kabul Tarihi : 19/10/2005 Resmî Gazete Tarihi : 01/11/2005 Resmî Gazete Sayısı : 25983

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu,TÜRK TİCARET KANUNU, Kanun No: 6102, Resmî Gazete, No: 27846, Resmî Gazete Tarihi: 14/02/2011, Kabulü: 13/ 01/ 2011

BÜYÜKÇOBAN, Atilla, (2011), "*6102 Sayılı Türk Tic. Kanunu'nda İç Kontrol Sistemi'*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ÇAKMAK, Nezaket, (2006) "İşletmelerde İç ve Dış (Bağımsız) Denetim Faaliyetleri ve Bankalarda Uygulanışı", Kocaeli Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

ÇATIKKAŞ, Özgür, OKUR, Mustafa, BALKAN, İsmail, (2012), Nankalarda Denetim Komitesi Uygulaması, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları,Yayın No: 287, İstanbul

DUMAN, Songül (2006), "İç Kontrol Sisteminin Oluşturulmasında Etkili Olan Faktörler ve Tekstil Sektöründe Örnek Uygulama, Y.Y.L.T, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi S.B.E, Isparta.

HAFTACI Vasfi.(2014)''*Muhasebe Denetimi*'' Umuttepe Yayınları,Kocaeli

İBİŞ, Cemal ve ÇATIKKAŞ, Özgür (2012) "İşletmelerde İç Kontrol Sistemine Genel Bakış", Sayıştay Dergisi, Nisan-Haziran, 95-121.

KAVAL, Hasan, (2000), *Bankalarda Risk Yönetimi*, Ankara, Yaklaşım Yayınları.

KAVAL, Hasan, (2005), *Uluslararası Muhasebe Standartları Uygulama Örnekleri ile Muhasebe Denetimi*, Ankara, Akademik Denetim, Gazi Kitabevi, 2. Baskı.

KAYA K .(2014). ''*İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Bağımsız Denetim Sürecine Etkileri Ve Bir Uygulama*'' Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi,İstanbul

KEPEKÇİ, Celal (2004), Bağımsız Denetim, İstanbul, Avcıol Basım Yayın, 5. Baskı.

KIRACI, Murat "Denetimin Planlanmaı, Önemlilik ve Denetim Risk Kavramları", *Muhasebe Denetimi*, Ed: Erdoğan MELIH, Anadolu Ünverstesi, Yayını, No: 2473 Açıköğretim Fakültes Yayını, No: 1444, Eskişehir, 62-81

KIRACI, Murat "Denetimde Örnekleme", *Muhasebe Denetimi*, Ed: Erdoğan MELIH, Anadolu Ünverstesi, Yayını, No: 2473 Açıköğretim Fakültes Yayını, No: 1444, Eskişehir, 102-130

OKUR, Yaşar (2010), "Türkiye'de Teftiş ve İç Denetim: Kavramlar, Beklentiler ve Hayatla Yüzleşme", Maliye Dergisi, S:158.

OZTEN, Sezayi ve KARĞIN, Sibel (2012), "Bankacılıkta İç Kontrol Faaliyetleri Kapsamında Krediler Kontrolü ve Muhasebeleştirme Süreci", Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, C:14, S:2, s.123-124.

ROBERTSON, Jack C. ve LOUWERS Timothy J. (1999), *Auditing*, McGraw Hill Irwin, Nineth edition, Boston

ŞAVLI, Tuba, KAVUT, Lerzan, TAŞ, Oktay, (2009) "*Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim*", İSMMMO Yayınları.

SEC, Sarbanex Oxley Act, 2002,

SPK, Seri:X No: 22 sayılı "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkındaki Tebliğ" Resmî Gazete: 12.06.2006, 26196 .

ŞİRİN, Mehmet, (2012) "Uluslararası Denetim Standartları Çerçevesinde Denetim Kanıtları, Kanıt Toplama Teknikleri Ve İstatistiki Örnekleme Yöntemleri", Hazine Kontrolörleri Yayını

TOROSLU, Vefa (2014), *İç Kontrol Ve İç Denetim,* Vedat Kitapçılık,İstanbul

YILANCI, Münevver, (2012), "Denetim ve Denetçi", *Muhasebe Denetimi*, Ed: Erdoğan MELIH, Anadolu Üniverstesi, Yayını, No: 2473 Açıköğretim Fakültes Yayını, No: 1444, Eskişehir,

UÇAR, Çetin, (2009), "Basel-II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve *Denetim Süreçlerine Etkileri ve Örnek Bir Uygulama",* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul.

YILDIZ, Birol, "Denetim Süreci, Denetim Kanıtları ve Çalışma Kağıtları", *Muhasebe Denetimi*, Ed: Erdoğan MELIH, Anadolu Ünverstesi, Yayını, No: 2473, Açıköğretim Fakültesi Yayını, No: 1444, Eskişehir, 2-19

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM*

KRİZ SONRASI BASEL KRİTERLERİNDE GELİŞMELER[1]

KAYNAKÇA

AFŞAR; Muharrem, (2011), "Küresel Kriz Ve Tük Bankacılık Sektörüne Yansımaları", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Ekim, 6(2), 143-171.

ALTINTAŞ, M. Ayhan, (2006), *5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Basel-I Ve Basel-II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*, Turhan Kitapevi, Ankara.

AYAN, Ebubekir, (2007), Bankacılık Risklerin Yönetiminde Basel-II Uzlaşısı, Beta Yayıncılık, İstanbul.

AYDIN, Aydan, (2001), *Sermaye Yeterliliği ve VAR: Value at Risk*, Türkiye Bankalar Birliği Yayını.

BALTHAZAR, Laurent, (2006), *From Basel 1 to Basel 3*, London: Palgrave Macmillan Publishers.

BCBS- Basel Committee on Banking Supervision (2011a), *Basel III: A Global Regulatory Framework for More Resilient Banks and Banking Systems-Revised Version*, http://www.bis.org/publ/bcbs189.htm, (Erişim Tarihi: 11.07.2016).

BCBS- Basel Committee on Banking Supervision (2011b), *Basel III: A Global Regulatory Framework for More Resilient Banks and Banking Systems*, http://www.bis.org/publ/bcbs189.htm, (Erişim Tarihi: 10.06.2016)

BCBS- Basel Committee on Banking Supervision, (2016), *Tenth Progress Report on Adoption f the Basel Regulatory Framework*, http://www. bis.org/bcbs/publ/d366.pdf, (Erişim Tarihi: 20.07.2016)

BCBS- Basel Committee on Banking Supervision; (2004), *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standarts-A Revised Framework,* http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf, (Erişim Tarihi: 02.07.2016)

BCBS, Basel Committee on Banking Supervision, (2006), *Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework – Comprehensive Version*, http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf, (Erişim Tarihi: 02.07.2016)

BCBS, Basel Committee on Banking Supervision, (2010), *The Basel Committess's Response to the Financial Crisis: Report to the G20*, october. http://www.bis.org/publ/bcbs179.pdf, (Erişim Tarihi: 14.06.2016)

BCBS-Basel Committee on Banking Supervision (1998), *Basel Capital Accord, Internatıonal Convergence Of Capıtal Measurement And Capıtal Standards,* (July 1988, Updated To April 1998), http://www.bis.org/publ/bcbsc111.pdf, (Erişim Tarihi: 18.06.2016).

BCBS-Basel Committee on Banking Supervision (2012), *Core Principles for Effective Banking Supervision*, http://www.bis.org/publ/bcbs230.pdf, (Erişim Tarihi: 28.06.2016).

BCBS-Basel Committee on Banking Supervision (2015), *A brief history of the Basel Committee*, http://www.bis.org/bcbs/history.pdf, (Erişim Tarihi: 23.06.2016).

BCBS-Basel Committee on Banking Supervision, (2004), "Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar", Çeviri: Aslı Balcı, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/basel/1240basel_uygulama.pdf, (Erişim Tarihi: 01.07.2016)

BCBS--Basel Committee on Banking Supervision, (2009a), *Enhancements to the Basel II Framework*, http://www.bis.org/publ/bcbs157.htm, Temmuz.

BCBS--Basel Committee on Banking Supervision, (2009b), *Revisions to the Basel II Market Risk Framework*,. http://www.bis.org/publ/bcbs158.htm, Temmuz.

BCBS--Basel Committee on Banking Supervision, (2009c), "*Guidelines for Computing Capital for İncremental Risk in the Trading Book*, http://www.bis.org/ publ/ bcbs159.htm. Temmuz.

BCBS-Basel Committee on Banking Supervision, (2010b), *Press Release (Group of Governors and Heads of Supervision Announces Hıgher Global Minumum Capital Standarts*, http://www.bis.org/press/p100912.htm, (Erişim Tarihi: 18.07.2016).

BDDK, (2004), "Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu", *BDDK Araştırma Dairesi Başkanlığı Yayınları*, Ankara.

BDDK, (2008), "Basel II Uygulamasının Ertelenmesine İlişkin Basın Açıklaması 2008,"http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/ 497725_06_08.pdf, (Erişim Tarihi: 11.07.2016).

BDDK, (2010a), *Piyasa Riski Ölçümleme Yöntemlerine İlişkin Analiz,* Risk Yönetimi Dairesi, Nisan, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/ Basel/ 7812 PROY. pdf.pdf, (Erişim Tarihi: 26.06.2016).

BDDK, (2011a), "Basel-II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması QIS-TR3 Değerlendirme Raporu", *BDDK Araştırma Dairesi Başkanlığı Yayınları*, Ankara.

BDDK, (2011b), "Yıllık Faaliyet Raporu", 2011.

BDDK, (2012), "Yıllık Faaliyet Raporu", 2012.

BDDK, (2013a), "Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu-Ağustos", https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/12316ilerlemeraporu_06_2013.pdf, (Erişim Tarihi: 11.07.2016).

BDDK, (2013b), "Yıllık Faaliyet Raporu", 2013.

BDDK, (2014), "Yıllık Faaliyet Raporu", 2014.

BDDK, (2015), "Yıllık Faaliyet Raporu", 2015.

BOLGÜN, Kevren ve M. Barış AKÇAY (2005), *Risk Yönetimi,* Scala Yayıncılık İstanbul.

BOYACIOĞLU, M. Acar, (2002), "Basel II Uzlaşısı'na İlişkin Eleştiriler ve İyileştirme Önerileri", *Bankacılar Dergisi*, yıl 13, sayı 41.

CANDAN, Hasan ve Alper ÖZÜN, (2014), *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı. Ankara.

CANDAN, Hasan, (2009), "Kriz Sürecinde Basel-II'de Öngörülen Değişiklikler", *Bankacılar Dergisi*, Satı 68.

CANGÜREL, Ozan, Serkan GÜNGÖR, Veli Ulvi SEVİNÇ, İskender KAYCI, Sadık ATALAY, (2010), *Sorularla Basel III*, BDDK Yayını.

CANGÜREL, Ozan, Sıdıka DİZDAR KARAKOÇ, Ahmet MİMAROĞLU, Başak YETİŞEN TEKER ve İskender KAYCİ, (2012), "Sorularla Basel 2.5", *BDDK yayını*.

ÇELİK, Faik ve İhsan KIZIL, (2008), "Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II Yaklaşımı Ve Türk Bankacılığı", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9 (1) 2008, 19-34.

ÇETENAK, Özlem ÖZTÜRK, (2016), "Regülasyonlar Finansal Krizlere Çare Olabilir Mi?", *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Nisan, 9(2).

DEĞİRMENCİ, Nihal (2003), "Sermaye Yeterliliği Konusunda Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi", Uzmanlık Tezi, *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.*

DEMİR, Faruk, Ayşegül KARABIYIK, Emine ERMİŞOĞLU ve Ayhan KÜÇÜK, (2008), "ABD Mortgage Krizi", *BDDK Çalışma Tebliği,* Sayı: 3, Ağustos.

DEMİRGÜÇ-KUNT, A. ve E. DETRAGİACHE, (1998), *Financial Liberalization and Financial Fragility*. IMF Policy Working Paper.

DEMİRKOL, Ömer Faruk ve Emel ŞENBAYRAM, (2014), "Basel III e Makro Ekonomik Boyutu", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 11, Cilt 2. 245-262.

DEMİRKOL, Ömer Faruk ve Amel ABA, (2012), "Basel Iı Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı Süreci İçinde Gelen Ek Düzenlemeler Seti: Basel III Kriterleri", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi,* Cilt: 5, Sayı: 2, S.253-265.

ELMAS, Bekir ve Yaşar ÖZ, (2009), "Bankaların Yeni Risk Düzenlemeleri Kapsamında Basel II ve Kobiler", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (1): 391-402.

ERDOĞAN, Seyfettin ve Cesur ÜLBEGİ, (2009), 2Operasyonel Risk Algısına Yönelik Bir Araştırma2, *Bankacılar Dergisi*, yıl 20, sayı 71.

EUBANKS, Walter W., (2006), "The Basel Accords: The Implementation of II and the Modification of I", February 21, http://www.policyarchive.org/ handle/10207/bitstreams/2750.pdf

EYMEN; Gürel, Esra Burcu Bulgurcu Gürel ve Neslihan DEMİR; (2012), "Basel-III Kriterleri", *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3-4, Ocak, ss.16-28.

KASHYAP, Anıl K. ve Jeremy C. STEIN, (2004) "Cyclical Implications Of The Basel II Capital Standarts", *Economic Perspectives*, Sayı:10, http://scholar. harvard.edu/ files/ stein/files/cyclical.pdf.

KIRAÇ, Fatih ve Erhan AKARDENİZ (2015), "Basel Kriterlerinin Türkiyedeki Bankacılık Sektörüne Yansımaları: T. Vakıflar Bankası T.A.O. Örneği", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 3, Sayı 2012.

KLEIN, E., (2005), *Global Banking Issues*, New-York: Nova Science Publishing, p.43

KÜLAHİ, Ezgi Aslan, Göksel TİRYAKİ ve Ahmet YILMAZ, (2013), "Türkiye'de Basel I, II Ve III Kurallarına Uyum Süreci", *Marmara Üniversitesi, Öneri Dergisi*, Cilt: 10, S: 40. Temmuz, ss.185-200.

MATTEN, Chris, (2000), *Managing Bank Capital: Capital Allocation And Performance Measurement,* New York: John Willey&Sons Ltd,.

MAZIBAŞ, Murat, (2005), "Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *BDDK Araştırma Raporları*, No: 2005/I

MAZIMAŞ, Murat, (2004), "Basel-II İkinci Yapısal Blok (Pillar 2): Denetimsel Gözden Geçirme (I-II)", *BDDK*, 08-09 Aralık, https://www.bddk.org.tr/ WebSitesi/turkce/Basel/1321Pillar2.pdf, (Erişim Tarihi: 04.06.2016)

MERMOD, Aslı Yüksel ve Mustafa CERAN, (2011), "Basel III Doğrultusunda Bankacılık Riskleri Ve Sermaye Yeterliliği; Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi,* Cilt: 2, Sayı: 4.

MOHANTY, S. K., (2008), "Basel II: Challenges and Risks. (Accord on the International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", *Academy of Banking Studies Journal*, 7 (2), pp.109-130.

MURPHY, G., Walsh, M., Willison, M., (2012), "Precautionaary Contingent Capital, Bank of England", *Financial Stability Paper,* No: 16.

Okay, ESİN, (2012), "Küresel Krizden Sonra Yeniden Yapılandırma Nereden Başlanmalı?", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Yıl: 11 Sayı: 21 Bahar 2012 / 1 s.229-236.

RYBAK, Tatsiana N. ve Bora AKTAN, (2010), "Basel Sermaye Uzlaşısı Kapsamında Türk Bankacılık Sektöründeki Nihaî Gelişmeler", *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 3(10), 1417-1429.

SALTOĞLU, Burak, Ozan CANGÜREL, Emre BALIBEK; Evren BOLGÜN ve Kadir TUNA, (2011), "Bankacılık Sektöründe Basel-III Sonrası Risk Yönetimi", *Yuvarlak Masa Dergisi*, Temmuz-Ağustos, Sayı 03, www.psmmag.com

SCHINASI, Garry J., (2004), *Defining Financial Stability,* IMF Working Paper, WP/ 04/ 187

ŞABABOĞLU, Hasan Yaşar, (2013), "2008 Küresel Finansal Krizi Sonrası Tezgah Üstü Türev Piyasalara Yönelik Düzenlemeler", *Bankacılar Dergisi,* Yıl: 24, Sayı: 84.

ŞAHİN, İlhan, (2013), "Küresel Finansal Kriz Esnasında Geliştirilen Bankacılık Düzenlemelerinden Basel III Kriterlerinin Kapsamı Ve Uygulama Süreci", *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* Temmuz/2013, ss: 149-165.

ŞENDOĞDU, A. Aslan, (2010), "Basel II Kriterlerinin Dünü Bugünü ve Gelecek İçin Bir Üst Sürümüne Olan İhtiyacın Kaçınılmazlığı", *Bankacılık ve sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1 sayı 2, ss.4-13.

TBB, (2002), "Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi", *TBB Araştırma ve Yayınlar,*
https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/Basel.doc (Erişim Tarihi: 09.07.2016).

TBB, (2006), "Basel II Çalışma Raporları", *Bankacılar Dergisi,* yıl 17, sayı 58.

TBB, (2012), *Basel-II Düzenlemeleri*, Yayın No: 291, İstanbul.

TBB; (2016), *Basel IV: Bankaları Bekleyen Zorluklar*, 10.06.2016, https://www. tbb. org.tr/Content/Upload/konferanssunumlari/1133/Basel_IV_TBB&EY_Sunumu.pdf, (Erişim Tarihi: 15.06.2016)

TİRYAKİ, Göksel, (2012), *Finansal İstikrar ve Bankacılık Düzenlemeleri (1990-2010 Türkiye Tecrübesi Işığında),* Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 289. İstanbul.

ÜÇGÜN, Selahattin, (2010), *Basel II Kriterleri Kapsamında Operasyonel Risk*, Beta Yayınevi, İstanbul.

YARDIMCIOĞLU, Mahmut ve H. Gökçe DEMİREL, (2010), "Risk Yönetiminde Kriz Sonrası Yeni Finansal Mimariye Yönelik Bir Adım: Basel-III", *Mali Çözüm*, Kasım Aralık, Sayı: 102.

YAYLA, Münür ve Yasemin Türker KAYA, (2005), "Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci", *Ankara: BDDK Araştırma Dairesi Çalışma Raporları*, No: 2005/3, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1272calismaraporu_2005_3.pdf, (Erişim Tarihi: 09.07.2016).

YAZICI, Mehmet, (2015), *Bankacılığa Giriş*, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

YÜKSEL, Ayhan, (2004) "Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II)", *Ankara: BDDK Araştırma Dairesi Araştırma Raporları*, Aralık, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1322Pillar-1.pdf ,(Erişim Tarihi: 05.07.2016).

28 Haziran 2012, 28337 Sayılı Resmî Gazete.

30 Haziran 1998, 23388 Sayılı Resmî Gazete.

Şubat 1995, 22197 Sayılı Resmî Gazete.

Ekim 1989 tarih ve 20234 sayılı Resmî Gazete.

http://www.advisoryhq.com/articles/basel-i-2-2-5-3/ (Erişim Tarihi: 02.07.2016).

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II_Gecis.aspx, (Erişim Tarihi: 11.07.2016).

http://www.bis.org/about/index.htm, (Erişim Tarihi: 26.06.2016).

http://www.bis.org/bcbs/basel3.htm, (Erişim Tarihi: 12.06.2016).

http://www.bis.org/bcbs/basel3/b3summarytable.pdf, (Erişim Tarihi: 10.07.2016).

http://www.bis.org/bcbs/chairmen.htm, (Erişim Tarihi: 27.06.2016).

http://www.bis.org/bcbs/groups.htm#Macroprudential_Supervision_Group, (Erişim Tarihi: 26.06.2016)

http://www.bis.org/publ/bcbs/b2_5prog_rep_table.pdf,(ErişimTarihi: 12.06.2016).

http://www.slideshare.net/mifheili/mohammadfheili-shadow-banking, (Erişim Tarihi: 25.05.2016).

https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1323baskan_sunum.pdf, (Erişim Tarihi: 04.07.2016).

https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (Erişim Tarihi: 29.06.2016).

Füsun Küçükbay

BANKALAR VE RİSK

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 24
ISBN: 978-605-9663-23-6
© 1. Basım, Nisan 2016

BANKALAR VE RİSK
Füsun Küçükbay

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Küçükbay, Füsun.
Bankalar ve Risk/ Füsun Küçükbay
1.Basım, XIV+146, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-23-6
1. Banka 2. Risk 3. Risk Yönetimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.

Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

2007 yılının sonlarına doğru ABD'de mortgage kredilerinin geri dönüşünde yaşanan sorunların sonucunda başlayan küresel krizde ABD'de bankalar arası faiz oranları ciddi şekilde yükselmiştir. 2008 yılının sonunda Avrupa'da ve ABD'de bankalar arası borç verme işlemi durma noktasına gelmiştir. Bankaların likidite krizini önlemek için düzenleyici ve denetleyici otoriteler eşi benzeri görülmemiş şekilde likiditeyi arttırmışlardır.

Küresel krizin çıkmasının bir diğer nedeni de bankaların kötü aktif kalitesinden kaynaklanmıştır. Kriz sürecinde çok büyük Amerikan bankaları iflas etmiştir. Bunların başında Eylül 2008'de iflas eden Lehman Brothers yatırım bankası vardır. Bu bankanın iflası ile tüm dünyayı etkileyen ciddi bir finansal kriz ortaya çıkmıştır. Son finansal krizin bankacılık düzenlemelerinin eksikliğinden ve bankaların riski iyi yönetememelerinden kaynaklandığı düşünülmüştür. Küresel krizin etkilerini azaltmak ve finansal piyasalardaki istikrarsızlıklardan korunmak için finansal kurumların etkin bir risk yönetimine sahip olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu amaçla düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar çeşitli düzenlemeler yapmışlardır.

Küresel krizlerin etkisi ile risk kavramı daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Krizlerden en çok etkilenen kurumların başında da bankalar gelmektedir. Ülkelerin finansal kurumlarının düzenleyicileri, finans sektörünün riskten en az düzeyde etkilenmesi ve sağlam bir yapıya kavuşması için düzenlemeler yapmışlardır. Ülkemizde de finans sektörünün önemli bir kısmını oluşturan bankacılık sektöründe sermaye yapıları, likidite ve döviz pozisyonları, karşılık politikaları, zorunlu karşılıklar ile ilgili yeni kurallar getirilmiştir.

Kitapta ilk olarak bankaların faaliyetleri ve türleri anlatılmaya çalışılacak, daha sonra bankalarda risk kavramı ve çeşitleri incelenecek, risk yönetim süreci ve Türkiye ve dünyadaki yasal düzenlemeler kısaca anlatılacaktır. Son olarak Türk bankalarının riskini hangi değişkenlerin etkilediği, panel veri analizi yöntemi ile araştırılmaya çalışılacaktır.

Okuyuculara yararlı olması dileğiyle…

Yrd. Doç. Dr. Füsun Küçükbay

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **ix**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **ix**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**
KISALTMALAR ..... **xiii**

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKALARIN TEMEL FAALİYET KONULARI VE BANKALARIN TÜRLERİ

1.1. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi 3
1.1.1. Dünyada Bankacılığın Tarihsel Gelişimi 3
1.1.2. Türkiye'de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi 4
1.2. Bankaların Ekonomide Üstlendikleri Temel Görevleri 10
1.3. Banka Türleri 13
1.3.1 Mülkiyetlerine Göre Bankalar 13
1.3.2. Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri 14
1.4. Türkiye'de Bankaların Kuruluş ve Faaliyetlerine Başlama Koşulları 19
1.5. Türkiye'deki Bankaların Faaliyet Konuları 22

İKİNCİ BÖLÜM
BANKACILIKTA RİSK

2.1. Risk Kavramı 27
2.2. Bankacılık Sektöründeki Risk Çeşitleri 29
2.2.1. Kredi Riski 32
2.2.2. Piyasa Riski 35
2.2.3. Likidite Riski 42
2.2.4. Operasyonel Risk 46
2.2.5. Sistemik Risk 49
2.2.6. Diğer Riskler 57
2.3. Bankalarda Risk Yönetim Süreci 58
2.4. Risk Yönetiminde Yasal Düzenlemeler 65
2.4.1. Basel I-II ve III 66
2.4.2. Türkiye'de Basel I-II ve III Süreci 70
2.5. Bankalarda Risk Yönetiminin Etkin Olarak Yapılmasından ve Finansal İstikrarın Sağlanmasından Sorumlu Kurumlar 71
2.5.1. Dünyadaki Kurumsal Yapılar 71
2.5.2. Türkiye'deki Kurumsal Yapılar 76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BANKALARIN RİSK YAPISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

3.1. Türkiye'de Bankacılık Sektörü ve Türkiye'deki Gelişimi 87
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 96
3.3. Örneklem ve Veri Seti 97
3.4. Modelde Kullanılacak Değişkenler 98
3.5. Model ve Metodoloji 110
3.6. Analiz Sonuçları 114
3.6.1. Model 1'e ilişkin Stata Sonuçları 116
3.6.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları ve Mevduat Bankalarının Karşılaştırılması 120
SONUÇ 131
KAYNAKÇA 135

KAYNAKÇA

Aloğlu, Z. T. (2005) , Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler Ve Bankacılık Krizler Üzerindeki Etkileri, Uzmanlık Tezi, T.C. Merkez Bankası Bankacılık Ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara

Akbulak, Y., Kavaklı, E., Tokmak, A. (2004), Kayıp Yıllar, Türkiye'de 1980'li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları Ve Bankacılık Sektörüne Etkileri, Beta Yayınları, No.1516, İstanbul

Akgüç, Ö. (2007), Türkiye'de Yabancı Bankalar, Muhasebe Ve Finansman Dergisi, 36, Ekim 2007 , S:6-17

Akgüç, Ö. (1998), Finansal Yönetim Muhasebe Enstitüsü, Yayın No:65, Avcıol Basım, İstanbul

Akgüç, Ö. (1989), Yüz Soruda Türkiye'de Bankacılık, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, , İstanbul

Altıntaş M.A., (2006), Bankacılıkta Risk Yönetimi Ve Sermaye Yeterliliği, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.

Altunbas, Y., Manganelli, S. And Marques-Ibanez, D. (2011), "Bank Risk During The Financial Crisis – Do Business Models Matter?", Ecb Working Paper Series, No. 1394, European Central Bank, Frankfurt

Aon Empower Results (2015), Global Risk Management Survey, http://www.aon.com/forms/2015/2015-global-risk-management-survey.jsp (Erişim 02.03.2016)

Apak, S., Yılmaz, G. (2010), G-20 Ülkeleri ve Küreselleşme, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (46)

Artun, T. (1983), İşlevi, Gelişimi, Özellikleri Ve Sorunlarıyla Türkiye'de Bankacılık, 2. Basım, Tekin Yayınları, İstanbul

Aslan, I. (2007), Basel Kriterleri ve Bankacılık Sektörüne Etkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (18)

Asomedya (2001), Türkiye'de Bankacılık Ve Finansal Krizleri, Asomedya, Mart.

Aydın, A. (2000), Bilanço Dışı İşlemler, Bankacılık Dergisi, (34)

Aykut, C. (2008). Basel II Standartları, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, (30)

Babuşcu, Ş., (1997), Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi Ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No:94

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine Ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, Resmi Gazete, Tarih: 28 Haziran 2012, Sayı: 28337

Bankaların İç Sistemleri Ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik, 11 Temmuz 2014 Resmi Gazete, Sayı: 29057

Başar, M., Coşkun, M. (2006), Bankacılık Uygulamaları, TC Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1711, Eskişehir, Editör: Nurhan Aydın

Basel Committee On Banking Supervision (2013), Global Systemically Important Banks: Updated Assessment Methodology And The Higher Loss Absorbency Requirement, http://www.bis.org/publ/bcbs255.pdf (Erişim 29.01.2016)

Basel Committee On Banking Supervision (2011), Global Systemically İmportant Banks: Assessment Methodology And The Additional Loss Absorbency Requirement, http://www.bis.org/ publ/bcbs207.pdf, (Erişim: 29.01.2016).

Başak, L. (2008), Türkiye'de Yabancı Bankaların Vergilendirilmesi, Yayın No: 261, İstanbul

Beltratti, A., Stulz, R.M., (2012), Why did Some Banks Perform Better During The Credit Crisis? A Cross-country study Of The Impact of Governance and Regulation, Journal of Financial Economic, 105 (19), s.1-17

Bessis (2002), Risk Management In Banking, New York, John Wiley Sons Ltd.

BDDK (2010), Sorularla Basel III, http://www.bddk.org.tr/websitesi /turkce/basel/ 8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf,, Erişim 02.02.2016

BDDK (2015a), Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2015

BDDK(2015b), Aralık 2015 Bankacılık Raporu

BDDK (2015c), Karşı Taraf Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin Rehber, 17 Eylül 2015 Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurulu Sayı:6462 https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/mevzuat/bankacilik_kanununa_ılişkin_duzenlemeler/14605karsi_Taraf_Kredi_Riskinin_Yonetimine_İliskin_Rehber_.Pdf

BDDK (2015d), Operasyonel Risk Yönetimine İlişkin Rehber, İyi Uygulama Rehberi, 17 Eylül 2015, Sayı : 6462

BDDK (2014) , Piyasa Riski Yönetimine İlişkin Rehber, 11 Eylül 2014 , Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurulu İyi Uygulama Rehberi, Sayı : 5992

BDDK (2016a), İyi Uygulama Rehberi, Likidite Riskinin Yönetimine İlişkin Rehber,Sayı:6656,Https://Www.BDDK.Org.Tr/Websitesi/Turkce/ Mevzuat/BankacilikkanununaİliskinDuzenlemeler/13975likidite_Riskinin_ Yonetimine_İliskin_Rehber_3_.Pdf,, (Erişim: 14.01. 2016)

BDDK (2016b), Sistemik Önemli Bankalar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 23 Şubat 2016, sayı: 29633, s:6-10

BDDK (2016c), BDDK'nın Kuruluşu ve Yapısı,, BDDK'nın Faaliyetleri, BDDK'nın Denetimine Tabi Kuruluşlar, BDDK Yayını, Yayın no:5802, Ankara

BIS-IMF-FSB (2009), Report to G20 Finance Ministers and Governors: Guidance to Assess the Systemic Importance of Financial Institutions, Markets andInstruments:InitialConsiderations,http://www.imf.org/external/ np/g20/pdf/100109.pdf, (Erişim: 15.02.2016).

Borge, D. (2001), The Book Of Risk, John Wiley & John Inc., Canada

Boyd, J., Runkle, D (1993), Size And Performance Of Banking Firms: Testing The Predictions Of Theory, Journal Of Monetary Economics 31, s.47–67.

Čihák, M. ,Heiko H., (2010), Islamic Banks And Financial Stability: An Empirical Analysis, Journal Of Financial Services Research, 38 (2-3), s. 95–113.

Coşkun, N., Ardor, N., Çermikli, H., Eruygur, O., Öztürk, F., Aykaç, G., Dağlaroğlu, T., (2012), Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları, TBB Yayını, Yayın No: 280, http://www.tbb.org.tr/content /upload/dokuman/796/rekabetkitap.pdf (Erişim:03.01.2016)

Coyle B., (2000), Introduction To Currency Risk, Financial World Publishing, United Kingdom.

Demirgüç-Kunt, A., Enrica D., Thierry T.. (2008), Banking On The Principles: Compliance With Basel Core Principles And Bank Soundness, Journal Of Financial Intermediation 17(4), s.511–542

Demirgüc-Kunt, A., Huizinga, H. (2010), Bank Activity And Funding Strategies: The Impact On Risk And Returns, Journal Of Financial Economics, 98, s. 626-650.

Dinçer, A. (2006). Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri Ve Türkiye İçin Öneriler, DPT Yayın No: 2697, Ankara.

Elmacı, O., Sevim, Ş., Keklik, G. (2013), Bankaların Sürdürülebilir Rekabet Gücünün Ölçümlenmesine Yönelik Ampirik Bir Çalışma (Kredi Riski Yönetimi Etkinlik Analizi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayısı, s.556-576

Fıkırkoca, M., (2003), Bütünsel Risk Yönetimi, Kalder Yayınları, İstanbul

Financial Stability Board (2010), Reducing The Moral Hazard Posed By Systemically Important Financial Institutions, http://www.Financialstability board.Org/Publications /R_101111a.Pdf, (Erişim: 29.01.2016)

Financial Stability Board (2011), Policy Measures To Adress Systemically Important Financial Institutions,http://www.financialstabilityboard.org/ publications/r_111104bb .pdf, (Erişim 29.01.2016)

Financial Stability Board (2015), 2015 Update List Of Global Systemically Important Banks (G-Sıbs), http://www.fsb.org/wp-content/uploads/2015-update-of-list-of-global-systemically-important-banks-g-sıbs.pdf (Erişim 29.01.2016)

Foos, D., Norden L., Weber, M. (2010), Loan Growth And Riskiness Of Banks", Journal Of Banking And Finance, 34(12), s. 2929-2940

Gorton, G., Winton,A (2002)., Financial Intermediation, The Wharton School Financial Institutions Center, Working Paper 02, 28 March 2002, s. 4-26.

Gökalp, F. (2014), Kriz Öncesi Ve Kriz Sonrası Dönemler İtibariyle Katılım Bankaları Ve Ticari Bankaların Karlılığı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (32), s. 191-201

Greuning, H.V., Bratanovic, S. B. (2009), Analyzing Banking Risk, A Framework For Assessing Corporate Governance And Risk Management, International Bank For Resconstruction And Development /The World Bank, Washington D.C.

Gültekin, E.(2001), Risk Tabanlı Sermaye Modeli Ve Türkiye Örneği, BDDK Yetki Etüdü Raporu

Gürel, E., B, Gürel, E.B., Demir, N. (2012) Basel III Kriterleri, Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi, 1 (3-4), s.16-28.

Haung, R., Ratnovsk, L (2011) The Dark Side of Bank Wholesale Funding, Journal of Intermediation, 20 (2), s.248-263

İnan, A. A., Sağkol, E., Ç., Sağkol, E., Mazmancı, H., Yalım, H., Kaycı, İ., Işıklı, K., Çelik, M., Cangürel, O., Atalay, S., Sağut, S., Güngör, S., Dizdar, S., Sevinç V. U. (2013), Sermaye Yeterliliği Şerhi, TBB Yayın No: 299, İstanbul

Kalaycı, Ş.(2010), Bankacılık Krizleri Ve Öncü Göstergeleri, Asil Yayınları, Ankara

Karadağ, M.M (2015), Sistemik Risk, Sistemik Açıdan Önemli Finansal Kuruluşlar Ve Küresel Finansal Kriz, Finansal Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi, 7 (13) , s. 293-319

Katılım Bankaları (2014), Türkiye Katılım Bankaları Birliği, (http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2014_TR_final.pdf, Erişim Mart 2016

Keskin, R., Gökalp, F.(2016), Çalışma Sermaye Yönetiminin Firma Kârlılığı Üzerine Etkisi: Panel Veri Analizi, Doğuş Üniversitesi, 17 (1),s. 15-25

Kredi Riski Azaltım Tekniklerine İlişkin Tebliğ, Eylül 2014 Cumartesi, Resmî Gazete Sayı :29111

Köhler, M. (2015), Which Banks Are More Risky? The Impact of Business Models on Bank Stability, Journal of Financial Stability, 16, s. 195-212

Küçükahmetoğlu,O, Tüylüoğlui Ş., Çeştepe, H.(2013) , Ekonomik Entegrasyon, EkinYayınları, Bursa

Külahi, E. A., Tiryaki, G., Yılmaz, A. (2013). Türkiye'de Basel I, II ve III kurallarına uyum süreci, Öneri Dergisi, 10:40.

Laeven, L., Levine, R.., (2009), Bank Governance, Regulation, And Risk Taking, Journal Of Financial Economics 93(2), s. 259–275

Mandacı, P.E., (2003), Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler Ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Yöntemleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (1), s.67-84

Mazıbaş, M. (2002), Operasyonel Risklerin Skolastik Yöntemlerle Modellenmesi, Basılmamış BDDK Uzmanlık Tezi

Mishkin, F. S. (2000), Finansal Piyasalar Ve Kurumlar, (Çev. Çakmak A., Şıklar İ., Yavuz S.), Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul

Ocakcı, H. A., (2009), Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Kredi Riskinin Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemlerle İncelenmesi ve Uygulamalar, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Platt R.B., (1986), Controlling Interest Rate Risk, John Wiley&Sons, New York.

Rose P.S., Hudgins S.C., (2005), Bank Management & Financial Services, Mcgraw-Hill, New York.

Rousseau, P. L., Sylla R. (2003). Editor: Michael D. Bordo, Alan M. Taylor and Jeffrey G. Williamson, Financial Systems, Economic Growth, and Globalization, National Bureau of Economic Research, University of Chicago Press.

Saunders, A., (1999), Financial Institution Management, Mcgraw- Hill Higher Education, Third Edition

Sayım, F., Er, S. (2009), Risk Kavramı Ve Bankacılıkta Risk, Temmuz-Ağustos-Eylül 2009, Çatı TMSF Bilimsel Yayın Organı

Shleifer, A., Vishny, R.W. (2010), Unstable Banking, Journal of Financial Economics, 97, s.306-318

Tarlan S.(1986), Tarihte Bankacılık, Maliye Ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Plânlama Ve Koordinasyon Kurulu, Yayını No: 1986/281, Ankara

TBB (2014), Bankalar Kitabı 2014

TBB Çalışma Grubu (2006) , Risk Yönetimi Prensipleri, Bankacılar Dergisi, 57

TBB(2015), Türkiye'de Bankacılık Sektörü Raporu, 2011-2015 Eylül Dönemi

TBB (2008), 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği Ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007", Yayın No: 262

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (2011) , Muhasebe Ve Finansman, Banka Kuruluş İşlemleri, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (2015), The Financial Services SectorinTurkey,http://www.invest.gov.tr/tr-TR/infocenter/publications/ Documents/FINANSAL.HIZMETLER.SEKTORU.pdf, (Erişim 20.02.2016)

Thorsten, B., Demirgüç-Kunt, A., Levine, R. (2007), Finance, Inequality And The Poor, Journal Of Economic Growth 12(1), s.27–49

Tiryaki, G. (2012), Finansal İstikrar Ve Bankacılık Düzenlemeleri (1990-2010 Türkiye Tecrübesi Işığında), TBB Yayın No. 289, İstanbul

Türk Dil Kurumu, Http://Www.Tdk.Gov.Tr/İndex.Php?Option=Com_Gts&Arama=Gts&Guid=Tdk.Gts.56c1df7ec406c5.71928830,(Erişim15.01.2016)

Türker, M.(2015) , Finansal Güvenlik Sistemi Erken Uyarı Modeli: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama ve Politika Önerileri, TBB yayınları, Yayın No: 313, İstanbul

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu, Kanun No: 1211 Kabul Tarihi: 14/1/1970, Http://Www.Tcmb.Gov.Tr/Wps/Wcm/Connect/A7b93c7ebb254fccb11023f2d1dad07d/Kanun.Pdf?Mod=Ajperes&Cacheıd=Rootworkspacea7b93c7e-Bb25-4fccb11023f2d1dad07d, (Erişim:10.01.2016)

Yağcılar, G. G. (2011), Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi, BDDK Yayın No:10, Ankara

Yavuz, S. T. (2002), Risk Yönetimi İçeri, Aktif Pasif Yönetimi Dışarı mı? Aktif-Pasif Komitesi "APKO", Risk Yönetiminin Neresinde?, Bankacılar Dergisi, (41)

Yıldırım, M.(2015), Finansal Yönetim, Beta Basım A.Ş., İstanbul, Editör: Feridun Kaya

Yurtsever, G. (2008), Bankacılığımızda İç Kontrol, TBB Yayını, Yayın No: 256, İstanbul

Zarakolu, A. (1974), Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No. 61, s. 6-7.

Http://www.ziraat.com.tr/tr/bankamiz/hakkimizda/pages/bankamiztarihcesi.aspx, (Erişim: 26.02.2016)

Http://Www.Tcmb.Gov.Tr/Wps/Wcm/Connect/Tcmb+Tr/Tcmb+Tr/Bottom+Menu/Bankahakkinda/Tarihce (Erişim, 26.02.2016)

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu,Http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2005/11/ 20051101m1-1.Htm (Erişim, 10.02.2016)

Http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/bottom+menu/banka-hakkinda (Erişim, 02.03.2016)

http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Finansal+Istikrar (Erişim, 01.03.2016)

Http://www.tkbb.org.tr/banka-ve-sektor-bilgileri-banka-bilgileri(Erişim, 01.03.2016)

Http://www.tkbb.org.tr/kurumsal-hakkinda-tarihce, (Erişim, 26.02.2016)

http://www.mfa.gov.tr/g-20-tr.tr.mfa, (Erişim, 01.03.2016)

http://www.ntv.com.tr/ekonomi/g20-liderler-zirvesi-sonuc-bildirgesi,iL4BdYqhQ0jDz3KarS ajg (Erişim, 20.02.2016)

https://www.bis.org/about/index.htm (Erişim, 10.02.2016)

https://www.bis.org/bcbs/about.htm?m=3%7C14%7C573 (Erişim, 10.02.2016)

http://www.fsb.org/about/history/ (Erişim, 10.02.2016)

http://www.tsb.org.tr/images/Documents/Insurance_Core_Principles__Standards__Guidance_and_Assessment_Methodolog%20TR.pdf(Erişim, 05.02.2016)

http://www.iaisweb.org/home, (Erişim 01.02.2016)

http://www.iadi.org/(Erişim 01.02.2016)

http://www.ifsb.org/, (Erişim 01.02.2016)

http://www.ifsb.org/background.php, (Erişim 01.02.2016)

https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Misyon-Vizyon-ve-Ilkeler,(Erişim01.02.2016)

https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Hakkimizda-EKK,(Erişim01.02.2016)

https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Gorevlerimiz-EKK,(Erişim 01.02.2016)

https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Hakkimizda-FIK?nm=1009, (Erişim01.02.2016)

https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Gorevlerimiz-Finansal-Istikrar-Komitesi?nm=924, (Erişim 01.02.2016)

https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Hakkimizda-FFK?nm=1359, (Erişim 01.02.2016)

https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/Stratejik_Plan/12136 stratejik_plan_2013_2015.pdf, (Erişim 05.02.2016)

http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Finansal+Istikrar, (Erişim 01.02.2016)

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/02/20160223-3-1.pdf, (Erişim:20.02.2016)

BERGSON

Levent BAYRAKTAR

AD Aktif Düşünce

BERGSON

Levent Bayraktar

©Copyright 2016, *Bu baskının bütün hakları* AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK Ltd. Şti.'e aittir.
'AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır. Sertifika No.: 20779

Aktif Düşünce Yayınları : 22
ISBN : 978-605-83278-0-1
© 1. Baskı, Temmuz 2016

Genel Yayın Yönetmeni: Hilal Argun
Editör: Fulya Bayraktar
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez

Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayraktar, Levent.

Bergson / *Levent Bayraktar*
1. Baskı, *XVI+ 124 s., 135x215 mm*
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-83278-0-1
1. Felsefe 2. Bergson 3. Çağdaş Felsefe 4. Sezgicilik 5.Spiritüalizm

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Ana Basım, Alfa, Arasta, Final, Oda, Prefix, Atlas Dağıtım

İçindekiler

Önsöz ..... **xi**

1. BÖLÜM
HENRİ BERGSON **1**
Hayatı 3
Eserleri 9
Felsefesi 13

2. BÖLÜM
BERGSON'UN TEMEL KAVRAM ve PROBLEMATİKLERİ **31**
Hayat Hamlesi ve Yaratıcı Evrim 33
Madde ve Hayat 49
İçgüdü Zekâ ve Sezgi 55
Zaman ve Süre 63
Ruh ve Beden 67
Hafıza 83
İnsan 93
Ahlâk ve Din 105

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME **109**
KAYNAKÇA **121**

Önsöz

Felsefe Tarihine bakıldığında bazı filozofların kendilerinden önceki birikimi yeniden ele alıp yorumladıkları ve kendilerinden sonra gelen akımları da önemli ölçüde etkiledikleri görülür. Bu filozoflara örnek vermek gerekirse bir çırpıda Platon, Farabi, Descartes, Kant, Bergson, Heidegger sayılabilir. Bu filozofların ortak özellikleri felsefe tarihi ile çok ciddi bir biçimde hesaplaşmaları ve kendilerine kadar gelen bütün bir birikim içerisinden yeni ve özgün bir terkip oluşturabilmiş olmalarıdır. Yine hemen hemen hepsinin ortak noktaları felsefenin konu ve problematiklerini zenginleştirmeleri ve kendilerine özgü bir dil yaratarak felsefi terminolojiye büyük katkı sunmuş olmalarıdır.

Şüphesiz filozofların hepsi az ya da çok felsefe tarihine yeni ve özgün kavramlar veya problematikler armağan etmişlerdir. Bergson gibi bazı filozoflar ise felsefe tarihinde özel denilebilecek bir yer işgal etmişlerdir. Çok kısa ve özet bir şekilde bu hususu irdelemek gerekirse Bergson'un almış olduğu sıra dışı eğitim ve felsefeye hazırlanış biçimi bu yeri tayin etmiştir.

Bergson matematik, biyoloji ve fizik alanlarında döneminin hâkim bilimsel kuramlarına nazireler yazacak kadar kuvvetli bir bilim formasyonuna sahiptir. Bu sağlam temel onun üslubuna ve felsefesine de son derece olumlu bir şekilde yansımıştır. Fakat kaderin tuhaf bir cilvesi olarak Bergson, felsefe kariyerinde zaman zaman kimi filozoflarca akıldışıcılık ve bilim düşmanlığı yapmak gibi ithamlara maruz kalmıştır. Oysa ne tümden irrasyonalist ne de bilim karşıtı bir tavır alışa sahiptir.

Bergson, Kant'a benzer bir şekilde insan bilgisinin imkân ve sınırlarını araştırmıştır. Bilgimizin fenomenlerle sınırlı olup olmadığını; bütün bir realitenin maddi ve fizik gerçekliğe indirgenip indirgenemeyeceğini araştırmıştır. Bu araştırmaları neticesinde materyalizm, pozitivizm, siyantizm, entelektüalizm, evolüsyonizm, mekanizm, finalizm, sosyolojizm, psikolojizm, septisizm, kritisizm gibi ve daha rahatlıkla çoğaltılabilecek pek çok felsefi sistem ve ekolle hesaplaşarak, kendi felsefesini inşa etmiştir. Bu bakımdan Bergson'un felsefesi için bir hesaplaşma ve eleştirinin ürünüdür denilebilir.

Mesela Bergson monist indirgemeci yaklaşımları eleştirerek reddeder. Ona göre klasik materyalizm bütün bir gerçekliği maddi ve fizik olandan ibaret saymak yanılgısındadır. Tinsellik bu sistemde ya tümden reddedilmekte ya da maddenin epifenomeni veya gölgesi sayılmaktadır. Keza aynı yanılgı klasik cevherci spiritüalizm için de söz konusudur. Onlar da ruhu asıl sayıp maddeyi inkâr etmekte veya maddeyi ruhun gölgesi saymakta idiler. Bergson bu hususta Descartes'ın iki cevherci düalizmini de başarılı bir çözüm olarak kabul etmez.

Evrende mekanizm veya finalizm gören doktrinler de Bergson'un eleştirilerinden nasiplerini alırlar. Ona göre mekanizm evrendeki yaratıcılığı tanımamakta ve onu öncesinden sonrasının tahmin ve hesap edilebileceği bir makine haline getirmektedir. Mekanizm ve finalizm birbirini çağrıştıran, aşılması gereken iki görüştür. Çünkü mekanizmde belli bir işleyiş veya mekanizma, finalizm'de ise ulaşılması gereken belli bir son veya gaye vardır. Bergson evrenin işleyişinde de canlı doğada da yaratıcı bir evrim ve dinamizm kabul eder. Dinamizm hem evrende hem de insanda ortak bir noktadır. Bu bakımdan onu Herakleitos ile benzeştirenler olmuştur. Fakat Bergson daha başarılı bir felsefi terkip sunar. Zira oluşun bilinmesi meselesi Herakleitos'da cevaplandırılamazken Bergson, oluş, süre, yaratma ve yenilik hakkında klasik epistemolojinin tanımadığı veya fark etmediği bir yetiyi temellendirmeye çalışır. Bu içgüdüden doğduğunu söylediği sezgi'dir. Sezgi, maddeyi, fizik gerçekliği değil, hayatı ve süreyi kavramaya yöneliktir. Böylece Bergsoncu epistemolojide zekâ-akıl, içgüdü ve sezgi kendi alanlarında bilgi kaynağı durumundadırlar. İşte tam da bu nokta, onun niçin irrasyonalist, anti entelektüalist veya bilim karşıtı olarak yaftalanmış olabileceğinin belirginlik kazandığı yerdir. Çünkü Bergson hayatı maddeden, ruhu da bedenden daha aşkın ve fazla olarak temellendirir. Bu noktada vitalist, spiritüalist ve entüisyonist bir tavır alır. Hayat hamlesi dediği yaratma isteği ve enerjisi, madde ve fizik gerçeklikten türetilemez. Bilakis madde ve fizik gerçeklik, hayat hamlesinin kendisini açması esnasında canlılıktan geriye kalan atık ve artık olarak betimlenir. Bu bir tarz vitalizmdir.

Ayrıca hayat hamlesi, sürekli patlamalarla kendisini açar; canlı boylarını bitki, hayvan ve insan olmak üzere dayanışma içerisinde fakat farklı düzlemlerde yaratır. Bütün canlılar arasındaki dayanışma, ekosistem ve birlik, kökensel ortaklık ile açıklanabilir. Dolayısıyla Bergson'a göre hayat, farklı düzlemler ve seviyelerde bitki, hayvan ve insan olarak açığa çıkmıştır ve bu formlar birbirlerine indirgenemez ve türetilemezler. Hayat hamlesinin kökensel birliği, bütün canlı formlarının doğrusal bir hat üzerinde evrim geçirdikleri anlamına gelmez. Bu husus, Bergson'un yaratıcı evrim kuramının Lamarckçılık veya Darwincilik'le de bağdaştırılamayacağını göstermektedir. Zira bitki, hayvan ve insan; hayat hamlesinin farklı istikamet ve farklı düzlemlerinde açığa çıkmışlardır. Aralarında köken bağı ve birliği sebebiyle dayanışma bulunmakla beraber, birinden diğerine geçiş söz konusu değildir. İşte bu yeni evrim anlayışı ile Bergson kendisinden önceki kuramları eleştirmek ve açmazlarını göstermek suretiyle "yaratıcı evrim" diye adlandırdığı kendi evrim kuramını temellendirmektedir.

Bergson felsefesinde pek çok problem birlikte ve iç içe ele alınmış ve kurgulanmıştır. Madde-hayat, insan-toplum, oluş-yaratma, zaman-süre, zekâ-sezgi, evrim-transformasyon, evrim-adaptasyon, nicelik-nitelik, açık-kapalı, dinamik-statik, ruh-beden gibi ve kolaylıkla çoğaltılabilecek kavram çiftleri, zengin bir tefekkür ve problematik sunmaktadır. Bu yönüyle Bergson felsefesi; felsefenin doğasını, dilini ve oluşum sürecini tanımak ve kavramak isteyenler için uygun bir örnek teşkil etmektedir.

Bu çalışma Bergson'u ve felsefesini bütün boyutlarıyla irdelediği iddiasında değildir. Amacımız Bergson'un temel kavram ve problematiklerini bir parça olsun fark etmek ve olası ilişkileri gözden geçirerek felsefi düşünce ve etkinlik ortamımıza bir nebze olsun katkı sunabilmektir. Şüphesiz bu çalışma mümkün olanlar arasında sadece bir tanesidir. Meşrutiyet döneminden itibaren Türkçe'de Bergson hakkında telif ve tercüme eserler mevcuttur. Bu vesile ile Türkçe literatüre katkıları olmuş olan önceki çalışmaları ve yazarlarını da muhabbetle anmak isterim. Zira; Mustafa Şekip Tunç, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Mehmet Emin Erişirgil, Rıza Tevfik, Subhi Edhem, Ziya Somar, Nurettin Topçu, Mehmet Karasan, Mustafa Kök, Ali Osman Gündoğan vd, Bergson hakkında kaleme aldıkları makale, kitap ve çevirileriyle Türkçede hatırı sayılır bir külliyat oluşturmuşlardır.

Felsefeyi bir gelenek işi olarak kurmak ve yaşatmak hususunda entelektüel kamuoyunu bilinç geliştirmeye davet eden, bu mütevazı çalışmamızı kendisine ithaf ettiğim Hocam Prof. Dr. Kenan Gürsoy'a, talebesi olduğumuz ilk günden itibaren hiç eksik etmedikleri ilgi, teşvik ve destekleri için hürmet ve şükranlarımı arz ediyorum. Zira yolumuza bırakmış oldukları işaret taşları olmasaydı yürüyebilmemiz ve ayakta kalmamız mümkün olamazdı!

Aktif Düşünce Yayınlarının kıymetli çalışanlarının her birine de göstermiş oldukları özen ve dikkat için teşekkür etmeyi zevkli bir borç bilirim.

Haziran 2016
Kırkkonaklar, Ankara

Kaynakça

Akarsu, Bedia, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Savaş Yayınları, Ankara, 1984

Akarsu, Bedia, *Çağdaş Felsefe*, M.E.B. Yayınları, Düşün Dizisi 3, İstanbul, 1979

Barr, Nann Clark, "The Dualism of Bergson", *The Philosophical Rewiev*, Vol. 22, No. 6, 1913

Bayraktar, Levent (2010). *Bergson'da Ruh-Beden İlişkisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları

Bayraktar, L; Taşdelen, D.K., "Henri Loius Bergson", *Felsefe Ansiklopedisi*, ed. Ahmet Cevizci, Etik Yaynları, c. 2, İstanbul, 2004

Bayraktar, Levent (2004). "Gayesi Olmayan Yolculuğun Anlamı: İnsan Ya da Bergson'da Hayat Hamlesinin Yaratıcı Coşkusu", *Bir Metafor Olarak Yol/Yolculuk, Kırıkkale Üniversitesi I. Ulusal Sosyal Bilimler Sempozyumu* 9-10 Aralık 2004, Bildiri Özetleri

Bergson, Henri, *Time and Free Will, An Essay on The Immediate Data of Consciousness*, Trans. F.L. Pogson, Harper Torchbooks, New York, 1960

Bergson, Henri, *Matter and Memory*, Trans. N.M. Paul and W.S. Palmer, Zone Books, New York, 1988

Bergson, Henri, *Creative Evolution*, Trans. Arthur Mitchell, The Modern Library, New York, 1944

Bergson, Henri, *Mind-Energy*, Trans. H. Wildon Carr, Greenwood Press, New York, 1975

Bergson, Henri, *The Creative Mind, An Introduction to Metaphysics*, Trans. M.L. Andison, Replica Books, U.S.A., 1999

Bergson, Henri, *Laughter*, Comedy, Doubleday Anchor Books, New York, 1956

Bergson, Henri, *The Two Sources of Morality and Religion*, Trans. R. Ashley Audra and Cloudesley Brereton, Doubleday Anchor Books, New York, 1956

Bergson, Henri (1975). "The Soul and The Body", *Mind-Energy,* translated by H. Wildon Carr, New York: Greenwood Press

Bergson, Henri (1975). "Dreams", *Mind-Energy,* translated by H. Wildon Carr, New York: Greenwood Press

Bergson, Henri (1975). "Brain and Thought", *Mind-Energy,* translated by H. Wildon Carr, New York: Greenwood Press

Bergson, Henri, *(ŞDDV) Şuurun Doğrudan Doğruya Verileri*, Çev. M.Ş. Tunç, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1990

Bergson, Henri, *Yaratıcı Tekamül*, Çev. M.Ş. Tunç, M.E.G.S.B. Yayınları, İstanbul, 1986

Bergson, Henri, *Zihin Kudreti*, Çev. Miraç Katırcıoğlu, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1989

Bergson, Henri, "Şuur ve Hayat"; "Ruh ve Beden"; "Dirilerin Hayaletleri"; "Rüya", *Bergson ve Manevi Kudrete Dair Birkaç Konferans*, Çev. M.Ş. Tunç, İstanbul, 1934

Bergson, Henri, *Düşünce ve Devingen*, Çev. Miraç Katırcıoğlu, M.E.G.S.B. Yayınları, İstanbul, 1986

Bergson, Henri, *Gülme*, Çev. M.Ş. Tunç, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1990

Bergson, Henri, *(ADİK) Ahlak ile Dinin İki Kaynağı*, Çev. Mehmet Karasan, M.E.B. Yayınları, Ankara, 1949

Bochenski, J.M., *Çağdaş Avrupa Felsefesi*, Çev. Serdar Rifat Kırkoğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1997

Cariou, Marie, "Bergson: The Keyboards of Forgetting", *The New Bergson*, Manchester University Press, 1999

Chevalier, Jacques, *Henri Bergson*, Trans. Lilian A. Clare, The Macmillan Comp., New York, 1928

Copleston, Frederick S. J., *A History of Philosophy*, Volume 9, Maine de Biran to Sartre, First Paperback Edition, 1999

Cory, Chas E., "Bergson's Intellect and Matter", *The Philosophical Review*, Volume 22, Issue 5, 1913

Dwelshauvers, Georges, *Muasır Fransız Psikolojisi*, Çev.M.Ş. Tunç, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940

Elibol, S., "Bergson Felsefesi ve Türkiye", *Felsefe Dünyası* S. 2, 1991

Gunter, P.A.Y., "Bergson and The War Against Nature", *The New Bergson*, ed. John Mullarkey, Manchester University Press, Manchester and New York, 1999

Gündoğan, Ali Osman, *Bergson*, Say Yayınları, İstanbul, 2007

Hausheer, Herman, "Bergson's Critique of Scientific Psychology", *The Philosophical Review*, Volume 36, Issue 5, 1927

Karasan, Mehmet, "Önsöz", *Ahlak İle Dinin İki Kaynağı*, M.E.B. Yay. Ankara, 1949

Kolakowski, Leszek, *Bergson*, Oxford Univ. Press, Oxford-New York, 1985

Kök, Mustafa, *Mistik Dünya Görüşü ve Bergson*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001

Küyel, Mubahat-Türker, *Felsefeye Başlangıç*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977

Lamprecht, Sterling P., *Our Philosophical Traditions*, New York, 1955

Matthews, Eric, *Twentieth-Century French Philosophy*, Oxford Univ. Press, Oxford-New York, 1996

Matthews, Eric, "Bergson's Concept of a Person", *The New Bergson*, Manchester University Press, Manchester-New York, 1999

Mayer, Frederick, *Yirminci Asırda Felsefe*, Çev. Vahap Mutal, Dergâh Yay., İstanbul, 1992

Miller, Lucius Hopkins, "The Religious Implicates of Bergson's Doctrine Regarding Intuition and the Primacy of Spirit", *The Journal of Philosophy Psychology and Scientific Methods*, Vol. 12, No. 23, 1915

Morris, Charles W., *Six Theories of Mind*, The University of Chicago Pres, Chicago-London, 1966

Merleau-Ponty, Maurice, *In Price of Philosophy*, Northwestern University Press, Third Printing, 1973

Mullarkey, John, (Ed.) *The New Bergson*, Manchester Univ. Press, Manchester-New York, 1999

Ott, Emil, *Modern Dinin Filozofu Henri Bergson*, Çev. Sedat Umran, Birey Yay. İstanbul, 2005

Quinton, Anthony, "The Soul", *The Journal of Philosophy*, Volume 59, Issue 15, 1962

Russell, Bertrand, *A History of Western Philosophy*, Simon and Schuster, New York, 1945

Somar, Ziya, *Bergson*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1939

Timuçin, Afşar, *Felsefe Sözlüğü*, Bulut Yayınları, İstanbul, 2000

Topçu, Nurettin, *Bergson*, Hareket Yayınları, İstanbul, 1968

Tunç, Mustafa Şekip, *Bergson ve Manevi Kudrete Dair Birkaç Konferans*, Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1934

Tunç, Mustafa Şekip, "Önsöz", *Yaratıcı Tekâmül*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1986

Yenişehirlioğlu, Şahin, "Tarihsel ve Diyalektik Oluşum", *Felsefe Dergisi*, S. 3, 1978

Yenişehirlioğlu, Şahin, *Felsefe ve Diyalektik*, Maya Yayınları, Ankara, 1985

6. Basım

BİLGİ ÇAĞINDA YÖNETİM

Prof. Dr. Adem Öğüt

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 337
İktisadi-İdari Bilimler No.: 68
ISBN: 978-605-133-239-0
© 6. Basım, Kasım 2016

BİLGİ ÇAĞINDA YÖNETİM
Prof. Dr. Adem Öğüt

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Öğüt, Adem.

Bilgi Çağında Yönetim */ Adem Öğüt*
6. Basım, XIV + 322 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-239-0
1. Bilgi Yönetimi 2. Teknoloji Yönetimi 3. Stratejik Yönetim 4. İnsan Kaynakları
1. Information Management 2. Technology Management 3. Strategic Management 4. Human Resource

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

21. yüzyılda enformasyon ve yönetim teknolojilerinin insan kaynakları, organizasyon yapıları, yönetim sistemlerine yönelik dönüştürücü etkileri akademik ve pratik platformlarda gündemin ön sıralarında yer alıyor. Enformasyon teknolojilerinde yaşanan çarpıcı gelişmelerle birlikte, zihinsel etkinliklerin artık işletmelerde üst yönetimin tekelinden çıktığını ve aksine organizasyon çapında yaygınlaştırıldığını görüyoruz.

Günlük yaşamın vazgeçilmez iletişim aracı olan bilgiyi, yönetim ve organizasyon süreçlerinin de en temel kaynağı, sosyo-ekonomik gelişimin en stratejik aracı olarak ele alabiliriz. Esasen bilgi, örgütsel karar verme, planlama, strateji oluşturma, uygulama ve denetleme gibi süreçlerin en temel girdisi, teknoloji ise, ürünleri ya da hizmetleri değer katarak dönüştüren uygulamalı bilgidir.

Bireyler, işletmeler ve devletler, geçmişi hatırlamak, günü izlemek ve geleceği öngörebilmek amacıyla bilgiye gereksinim duyarlar. Dolayısıyla, enformasyon ve yönetim teknolojilerini yeni ekonominin sürekli değişen koşulları altında işletmelerin bilgiden optimal düzeyde yararlanmasını sağlayıcı vazgeçilmez kaldıraçlar olarak değerlendirmeliyiz.

Bilginin, organizasyon süreçlerinde temininden, çıktı biçimine dönüştürülmesine kadar tüm boyut ve düzeylerde kullanımını kapsayan "bilgi yönetimi" 21. yüzyılda stratejik değere sahiptir. Teknoloji yönetimi ise; bir organizasyonun stratejik, taktik ve operasyonel amaçlarına erişilmesinde ihtiyaç duyulan teknolojik kapasitenin planlanması, geliştiril-

mesi ve uygulanması olarak tarif edilebilir. Başarılı bir bilgi ve teknoloji yönetimi ile örgütsel fonksiyonların etkinliği artırılabilmekte ve örgütün iç ve dış müşterileri ile ilişkileri geliştirilebilmektedir.

Kitap; bilgi ekonomisi, bilgi yönetimi, insan kaynakları yönetimi, enformasyon ve yönetim teknolojileri konularında ABD ve Türkiye'de gerçekleştirdiğim araştırmalardan edindiğim bilgi birikimini okuyucularla paylaşmak amacıyla hazırlamıştır.

Akademik gelişim ve olgunlaşma sürecimizde ustalarımızın, kitabın arka planına olan katkıları önemlidir. Bu noktada, ilk teşekkürü, bizi bilim felsefesi nosyonu ve temel alan bilgileri ile donatan Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesinin saygıdeğer öğretim üyelerine borçluyum.

University of New Haven (Connecticut) Graduate School of Businessin değerli öğretim üyelerine, sağladıkları interdisipliner bakış açılarından dolayı teşekkür etmeliyim. Bu noktada, özellikle Yönetim Bilişim Sistemleri alanında Sayın Prof. Dr. Margaret FRANK ve Sayın Prof. Dr. Moshe COHEN, İnsan Kaynakları Yönetimi alanında Prof. Dr. Benn JUDD, Örgütsel İletişim Yönetimi alanında Prof. Dr. Jerry ALLEN, Örgütsel Davranış alanında Prof. Dr. David PAELET ve son olarak Stratejik Yönetim Araştırmaları alanında Danışmanım Sayın Prof. Dr. Robert TORELLO'ya teşekkür borçluyum. Ayrıca, yapıcı ve irdeleyici bilimsel yaklaşımıyla desteğini her zaman yanımda hissettiğim akademik nezaket örneği dekanımız ve bölüm başkanımız Sayın Prof. Dr. M. Şerif ŞİMŞEK'i şükranla anmalıyım. Dr. Aydan Yüceler'e, Dr. Tahir Demirsel'e, Dr. Burcu Doğanalp'e, Dr. Ayşe Kocabak'a ve Dr. Cihat Erbil'e akademik çalışma ortamına yaptıkları sinerjik katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Özveriyle sağladıkları düşünme ve çalışma ortamı ve gösterdikleri yüksek anlayış için hayat arkadaşım ve eşim Av. Emine Öğüt, sevgili çocuklarım Nilüfer Esra ve Mehmet Oğuzhan'a kucak dolusu teşekkür etmeliyim. Ayrıca, Nobel Akademi Yayınevi çalışanlarını kitabın dizgi, kapak ve baskı çalışması sırasında gösterdikleri titizlikten dolayı kutlamalıyım.

Bilgi çağında işletmelerde yönetim modelleri, organizasyon yapıları ve uygulanan bilgi yönetimi stratejileri çerçevesinde hazırlanan bu kitabın küresel fırsatları tercih eden girişimci yöneticilere ve yönetici adayları olan sevgili öğrencilerimize verinin bilgiye, bilginin yoruma, yorumun karara ve kararın eyleme dönüştürülmesi serüveninde faydalı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Adem ÖĞÜT

Konya, 2016

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

BİLGİ ÇAĞINDA BİLGİ, TOPLUM VE EKONOMİ

1.1. Bilgi Çağı 1
1.2. Bilgi Çağında Bilgi 5
1.2.1. Bilginin Düzeyleri 7
1.2.2. Bilginin Özellikleri 9
1.2.2.1. Yönetsel Bilginin Özellikleri 10
1.2.2.2. Bilişimsel Bilginin Özellikleri 13
1.2.2.3. Dışsal Bilginin Özellikleri 14
1.2.3. Bilginin Üretimi ve İletimi 14
1.2.4. Bilginin Maliyeti 15
1.2.5. Bilginin Kullanımı 16
1.2.6. Bilginin Kalitesi ya da Değeri 17
1.3. Bilgi Çağı ve Yeni Toplumsal Yapı: Bilgi Toplumu 20
1.3.1. Bilgi Toplumunun Temel Özellikleri 24
1.3.1.1. Bilginin Önem Kazanması 24
1.3.1.2. Küreselleşme 26
1.3.1.3. Bilgi Sektörünün Oluşması 28
1.3.1.4. Bireyin Merkezi Konuma Gelmesi 29
1.3.1.5. Bilgisayarlaşma 30
1.3.1.6. Örgütlü Toplumun Güçlenmesi 31
1.3.2. Bilgi Toplumu Olgusu ve Özgünlük Tartışması 32
1.3.3. Bilgi Toplumunda Özel ve Kamusal Sektörün Öncelikleri 34
1.3.4. Bilgi Toplumu Altyapısı ve Devletin Görevleri 37
1.3.5. Bilgi Toplumunda Çağdaş Hizmet Alanları 40

1.4. Bilgi Çağında Ekonomi: Bilgi Ekonomisi 43
1.4.1. Bilgi Ekonomisinin Özellikleri 45
1.4.2. Bilgi Ekonomisi ve İnternet 46
1.4.3. Bilgi Ekonomisi ve Elektronik Ticaret 48
1.4.3.1. Elektronik Ticaret ve Geleceğe Yönelik Beklentiler 49
1.4.3.2. Elektronik Ticaretin İş Dünyasına Etkileri 52

BÖLÜM 2

BİLGİ ÇAĞINDA YÖNETİM VE ORGANİZASYON YAPILARI

2.1. Bilgi Çağında Yönetim 58
2.1.1. Bilgi Çağında Yöneticilik 60
2.1.2. Bilgi Çağında Yöneticilerin Görevleri 62
2.2. Bilgi Çağında Girişimcilik ya da Bilişimci Girişimcilik (Infopreneurship) 63
2.3. Bilgi Çağında İnsan Kaynakları ve Bilgi Çalışanları 68
2.3.1. Bilgi Çağında İnsan Kaynakları 69
2.3.2. Bilgi Çalışanları 70
2.3.3. Bilgi Çağında İnsan Kaynakları Yönetimi 72
2.3.4. Bilgi Çağında İnsan Kaynakları Yönetimi ve Bilgi Sistemleri 73
2.4. Bilgi Çağında Organizasyon Yapı ve Modelleri 76
2.4.1. Organizasyon Yapısını Belirleyen Faktörler 76
2.4.2. Organizasyon Yapısı - Teknoloji Etkileşimi 78
2.4.3. Organizasyon Yapılarında Dönüşüm ve Teknoloji 79
2.4.3.1. Merkezileşme - Adem-i Merkezileşme 80
2.4.3.2. Otorite ve Kontrol 81
2.4.3.3. Denetim Alanı 81
2.4.3.4. Örgütsel Kademe Sayısı 82
2.4.3.5. Departman Yapısı 82
2.4.4. Sanayi ve Hizmet Organizasyonları ve Teknoloji 83
2.4.5. Bilgi Çağında Organizasyonlar 85
2.4.5.1. Yalın Organizasyonlar 87
2.4.5.2. Şebeke Organizasyonlar 93
2.4.5.3. Stratejik Birlikler 97
2.4.5.4. Organik Organizasyonlar 100
2.4.5.5. Bilgi-Tabanlı Organizasyonlar 103
2.4.5.6. Adhokratik Organizasyonlar 105

2.4.5.7. Matris Organizasyonlar 108
2.4.5.8. Sosyo-Teknik Organizasyonlar 110
2.4.5.9. Hibrid Organizasyonlar 111
2.4.5.10. Hücresel Organizasyonlar 113
2.4.5.11. Öğrenen Organizasyonlar 114
2.4.5.12. Sanal Organizasyonlar 119
2.4.6. Bilgi Çağı Organizasyonunun Vizyonu 124

BÖLÜM 3

BİLGİ YÖNETİMİ SÜRECİNDE BİLGİ SİSTEMLERİ

3.1. Bilgi Yönetimi 127
3.1.1. Bilgi Yönetimi Düzeyleri 127
3.1.2. Bilgi Yönetimi Stratejileri 130
3.1.3. Bilişimci Girişimcilik Tipolojisi Açısından Bilgi Yönetiminin İlkeleri 131
3.1.4. Bilgi Kaynakları Yönetimi 133
3.1.5. Bilgi Kaynakları Yönetimi Stratejileri 135
3.2. Bilgi Yönetimi Sürecinde Bilgi Teknolojileri 137
3.2.1. Bilgi Teknolojilerinin Ögeleri 137
3.2.2. Bilgi Teknolojileri Planlaması 138
3.3. Bilgi Yönetimi Sürecinde Bilgi Sistemleri 141
3.3.1. Bilgi Sistemlerinin Ögeleri 143
3.3.2. Bilgi Sistemleri Uygulamaları 145
3.3.2.1. Elektronik Veri İşlem Sistemleri (Electronic Data Processing Systems) 146
3.3.2.2. Ofis Otomasyon Sistemleri (Office Automation Systems) 147
3.3.2.3. Yönetim Bilgi Sistemleri (Management Information Systems) 147
3.3.2.4. Karar Destek Sistemleri (Decision Support Systems) 148
3.3.2.5. Üst Düzey Yönetici Bilgi Sistemleri (Executive Information Systems) 149
3.3.2.6. Uzman Sistemler (Expert Systems) 150
3.4. Bilgi Yönetimi Sürecinde Bilgi Teknolojileri ve Sistemlerinin Kullanım Aşamaları 153
3.5. Bilgi Teknolojileri ve Sistemleri Kullanımının Sektörel, Örgütsel ve Stratejik Düzeydeki Etkileri 153
3.5.1. Bilgi Teknolojileri ve Sistemleri Kullanımının Sektörel Düzeydeki Etkileri 153

3.5.1.1. Ürün ve Hizmetlere Etkileri....154
3.5.1.2. Pazar Yapısına Etkileri....154
3.5.1.3. Üretim Ekonomisine Etkileri....155
3.5.2. Bilgi Teknolojileri ve Sistemleri Kullanımının Organizasyon Düzeyindeki Etkileri....155
3.5.2.1. Tedarikçilere Etkisi....156
3.5.2.2. Tüketicilere Etkisi....156
3.5.2.3. İkame Ürün ve Hizmetlere Etkisi....156
3.5.2.4. Sektöre Girmekte Olan Organizasyonlara Etkileri....157
3.5.2.5. Rakip Organizasyonlar arası İlişkilere Etkisi....157
3.5.3. Bilgi Teknolojileri ve Sistemleri Kullanımının Stratejik Düzeyde Etkileri....158

BÖLÜM 4

BİLGİ ÇAĞINDA TEKNOLOJİ YÖNETİMİ

4.1. Teknoloji....162
4.2. Teknolojiye İlişkin Kavramlar....164
4.2.1. Teknolojik Altyapı (Technological Infrastructure)....165
4.2.2. Teknik (Technic)....165
4.2.3. Araştırma-Geliştirme (Research and Development)....166
4.2.4. Teknolojik Yenilik (Technological Innovation)....167
4.2.5. Jenerik Teknoloji (Generic Technology)....168
4.2.6. İleri Teknoloji (Advanced Technology)....169
4.2.7. İletişim Teknolojileri (Communication Technologies)....170
4.2.8. Teknoloji Kullanımı (Technology Utilization)....170
4.2.9. Teknoloji Transferi (Technology Transfer)....171
4.3. Teknoloji Yönetimi ve İçeriği....172
4.3.1. Bilgi Teknolojileri Yönetimi....176
4.3.1.1. Bilgi Teknolojileri Alanları....179
4.3.1.2. Bilgi Teknolojileri Yönetimi Yaklaşımları....180
4.3.1.3. Bilgi Teknolojileri Yönetimi Aşamaları....183
4.3.2. Yönetim Teknolojileri Yönetimi....184
4.3.2.1. Toplam Kalite Yönetimi (Total Quality Management)....186
4.3.2.2. Öğrenen Organizasyon (Learning Organization)....188
4.3.2.3. Değişim Mühendisliği (Business Process Reengineering)....190
4.3.2.4. Rekabetçi Kıyaslama (Competitive Benchmarking)....192

4.3.2.5. Kariyer Yönetimi (Career Management) 193

BÖLÜM 5

BİLGİ ÇAĞINDA HİZMET SEKTÖRÜ

5.1. Bilgi Çağında Hizmet Sektörü ve Hizmet Kurumları 197
5.1.1. Hizmet Kavramı.....197
5.1.2. Hizmet Ekonomisi 198
5.1.3. Hizmet Sektörü 199
5.2. Bilgi Çağında Kurumsal Amaçların Yönetimi.....203
5.2.1. Hizmet Kalitesi.....204
5.2.1.1. Hizmet Kalitesini Belirleyen Faktörler.....205
5.2.1.2. Hizmet Kalitesi ve Ürün Kalitesi Ayrımı.....207
5.2.1.3. Hizmet Kalitesi Kavramsal Modeli.....209
5.2.1.4. Karşılaştırmalı Hizmet Kalitesi 210
5.2.1.5. Hizmet Kalitesi Yönetimi 213
5.2.1.6. Hizmet Kalitesi Güvencesi.....214
5.2.1.7. Hizmet Kalitesi Denetimi.....215
5.2.2. Kurumsal Etkinlik.....218
5.2.2.1. Kurumsal Etkinlik Analizi 219
5.2.2.2. Kurumsal Etkinlik Modelleri.....221
5.2.2.3. Kurumsal Etkinlik Ölçütleri.....222
5.2.2.4. Kurumsal Etkinlik ve Kurumsal Sağlık 225
5.2.2.5. Kurumsal Etkinlik Düzeyleri.....227
5.2.2.6. Kurumsal Etkinlik Boyutları.....228
5.2.3. Kurumsal Amaçların Yönetimi Sürecinde Bilgi ve Yönetim Teknolojileri.....229
5.2.3.1. Hizmet Kalitesi ve Bilgi–Yönetim Teknolojileri....231
5.2.3.2. Kurumsal Etkinlik ve Bilgi–Yönetim Teknolojileri.....234
5.2.4. Kurumsal Amaçların Yönetimi Sürecinde Bilgi ve Yönetim Teknolojileri Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar.....237
5.2.4.1. Bilgi Teknolojileri Sorunları.....238
5.2.4.2. Yönetim Teknolojileri Sorunları.....239
5.2.4.3. Bilgi ve Yönetim Teknolojileri Yönetiminde Karşılaşılan Sorunların Nedenleri.....243
5.2.5. Kurumsal Amaçların Yönetimi Sürecinde Bilgi ve Yönetim Teknolojileri Kullanımına İlişkin Temel İlkelerin Belirlenmesi.....244
5.2.5.1. Bilgi Teknolojileri Yönetimi Açısından Uyulması

Gereken İlkeler 244
5.2.5.2. Yönetim Teknolojilerinin Yönetimi Açısından Uyulması Gereken İlkeler 245

BÖLÜM 6

BİLGİ ÇAĞINDA YÖNETİMİN STRATEJİK BOYUTLARI

6.1. Yenilik Yönetimi (Innovation Management) 248
6.1.1. Yeniliğin Kaynakları ve Yenilik Türleri 251
6.1.2. Yenilik Yönetimi Alanları 253
6.2. Entelektüel Sermaye (Intellectual Capital) 256
6.2.1. İnsan Sermayesi 257
6.2.2. Yapısal (Örgütsel) Sermaye 258
6.2.3. Müşteri Sermayesi 259
6.3. Veri Madenciliği (Data Mining) 262
6.3.1. Veri Madenciliği Kavramına İlişkin Tanımlamalar 263
6.3.2. Veri Madenciliğinin Diğer Disiplinlerle İlişkisi 264
6.3.2.1. İstatistik 264
6.3.2.2. Veri Tabanları 265
6.3.2.3. Veri Ambarları 265
6.3.3. Veri Madenciliğini Etkileyen Eğilimler 268
6.3.4. Veri Madenciliğinde Karşılaşılan Sorunlar 269
6.3.5. Veri Madenciliği İşlevleri 271
6.3.6. Veri Madenciliğinin İşletmelerde Kullanım Amacı 274
6.3.6.1. Araştırma İçin Veri Madenciliği 274
6.3.6.2. Süreç İyileştirme İçin Veri Madenciliği 274
6.3.6.3. Pazarlama İçin Veri Madenciliği 274
6.3.7. Veri Madenciliğinin İşletmelere Sağladığı Avantajlar 278
6.3.8. Veri Madenciliğinin Kullanıldığı Sektörler ve Örnek Uygulamalar 279
6.3.8.1. Bankacılık Sektöründe Veri Madenciliği 279
6.3.8.2. Telekomünikasyon Sektöründe Veri Madenciliği 281

SON SÖZ 283

KAYNAKÇA 297

KAYNAKÇA

Ackoff R. L., **Management in Small Doses**, John Willey & Sons, Inc., New York, 1986.

Akgül A., "İnternet Teknolojisi ve Elektronik Ticaret Potansiyeli", ***Yeni Türkiye,*** 21. Yüzyıl Özel Sayısı II, Mart-Nisan 1998.

Akın C., **İnternet**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 1997.

Akpınar, S., "Entelektüel Sermaye Yönetimi ve Bir Boya İşletmesi Üzerine Etkileri", ***I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri Kitabı,*** Kocaeli, 10-11 Mayıs 2002.

Akpınar, T., "Bilgi Yönetiminin Entelektüel Sermaye İle İlişkisi", ***I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri Kitabı,*** Kocaeli, 10-11 Mayıs 2002.

Akyüz M., Nesrin Artel, **Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü**, Dünya Yayınları, İstanbul, 1989.

Albrecht K., Ron Zemke, **Service America: Doing Business in the New Economy**, Dow Jones- Irwın Inc., IL, 1985.

Allouche J., Gerard Pogorel Geraldihe Schmidt, **Technology Strategies Beyond The Nineties: An Introduction in Technology and Corporate Strategies**, **A Tricontinental Perspective**, Elsevier Science B.V., The Netherlands, 1999.

Alpaydın E., "Zeki Veri Madenciliği: Ham Veriden Altın Bilgiye Ulaşma Yöntemleri", http://www.softimage.net/verimadenciliği/ (24.05.2004).

Altındağ A., **Mim Noktası Programı**, BRT Televizyonu, İstanbul, 16.6.1999.

Andersen A., "Teknoloji Uygulama Projeleri Niçin Başarısızlığa Uğrar", ***Banka ve Para Teknolojileri Dergisi,*** Temmuz-Ağustos 1999.

Andersen A., "Türk Yönetim Dünyasında Yeni Trendler", ***Power***, Mart 1998.

Andersen D. F., Sharon S. Dawes, **Government Information Management, A Primer and Casebook**, Prentice Hall, New Jersey, 1991.

Anderson R. G.; **Data Processing and Management Information Systems**, MacDonald & Evans Ltd., Third Edition, GB, 1979.

Andrus R., "Approaches to Information Evaluation", ***MSU Business Topics***, 1971.

Ansen M., "The Manager and the Black Box", ***Harvard Business Review***, 1960.

Antonelli C., **The Emergence of the Network Firm: New Information Technology and Industrial Change; The Italian Case**, Kluwer Academic Publishers, The Netherlands, 1988.

Arat M., "2000 Stratejileri", ***Power***, Şubat 1998.

Arbak Y., "Örgütlerde Bilgisayar Destekli Bilgi Sistemlerinin İncelenmesine Yönelik Kuramsal Bir Yaklaşım", ***Verimlilik Dergisi***, 1995.

Ashmore G. M., "How to Develop an Information Technology Strategy**",** ***The Journal of Business Strategy***, March/April 1991.

Atabay V., "Kamu Bilgi İşlem Merkezleri ve Bilgisayar Sektörünün Sorunları, ***Hazine ve Dış Ticaret Dergisi***, S. 12, Mart 1992.

Ataman, G., ***İşletme Yönetimi, Temel Kavram & Yeni Yaklaşımlar***, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2001.

Ateş A., "İnternet ve Eğlence", ***Bilim ve Teknik Dergisi,*** No:27/332, Eylül 1994.

Aubrey C.A., "Quality in Financial Services", ***Quality Management Handbook***, Marcel Decker Inc., 1986.

Avcı N., Cemalettin N. Taşcı, Deniz Derman, Nezih Erdoğan, Ülkü Köymen, "Enformasyon Toplumu ve Eğitim Sistemlerine Etkileri", ***MEB Araştırma Raporu***, MEB Yayını, Ankara, 1992.

Aydemir N., "Bilgi Çağında Öğrenen Organizasyonlar ve Kariyer", ***İktisat, İşletme ve Finans Dergisi***, S. 160, Temmuz 1999.

Barnatt C.**, The Computers in Business Blueprint**, Blackwell Publication, Oxford, 1994.

Bartels L., "Use of Organaziational Development Techniques in the Adoptation and Implementation of Technology", ***Technology Management***, Inderscience Ltd. 1988.

Bartlett, C. A., S. **Ghoshal, Managing Across Borders: The Transnational Solution,** Harvard Business School Press, Boston, 1998.

Barutçugil İ. S., **Teknolojik Yenilik ve Araştırma-Geliştirme Yönetimi**, Bursa Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1981.

Barutçugil İ., ***Bilgi Yönetimi***, İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 2002.

Baş İ. M., Ayhan Artar, **İşletmelerde Verimlilik Denetimi: Ölçme ve Değerlendirme Modelleri**, MPM

Baydere S., 'Değişim ve Teknoloji", ***Human Resources***, İstanbul, Eylül 1997.

Baydere S., "Sanal Ofis Bir Çözüm mü?", ***Human Resources***, Nisan 1997.

Baysal A. C., **Çalışma Yaşamında İnsan**, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 1993.

Becker H. J., "Analysis and Trends of School Use of New Information Technologies" ***Contractor Report Prepared for the Congressional Office of Technology Assessment***, March 1994, USA.

Beckhard R., **Organization Development: Strategies and Models**, Addison-Wesley Publishing Company, MA, 1969.

Behan K., Diana Holmes, **Understanding Information Technology**, II.Edition, Prentice Hall Inc., New York, 1990.

Bell D., **The Coming of Post Industrial Societies**, Basic Books Publications Inc., New York, 1973.

Belviranlı A., "Elektronik İşe Hız Geliyor", ***Capital***, Yıl. 7, S. 4, İstanbul, Nisan 1999.

Bennis W. G., "Toward a Truly Scientific Management: The Concept of Organizational Health", ***General Systems Yearbook***, 1962.

Bensghir T. K., **Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1996.

Bensoau M., Michael Earl, "The Right Mind-set for Managing Information Technology", ***Harvard Business Review***, September, October 1998.

Benson W., "Approaching 2000: Making Remote Access Less Remote", ***Managing Office Technology***, A Penton Publication, December 1997.

Bessant F. D. J., "Targeting Innovation and Implications for Capability Development", ***Technovation,*** 2004.

Bhattacherjee A., Rudy Hirschheim, "IT and Organizational Change: Lessons from Client/Server Technology Implementation", ***Journal of General Management***, Vol:23, No:2, , Winter 1997.

Birdal İ., Nilgün Aydemir, **Yönetim Teorileri**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1992.

Birrien J. Y., **Information et Management**, Dunod, Paris, 1970

Blake R.R., Jane S. Mouton. **The Managerial Grid III**, Gulf Publishing Company Book Division, Houston, 1985.

Blauner R., **Alienction and Freedom,** University Of Chicago Press, USA, 1964, M. Fullan "Technology and Worker Integration in the Organization", ***American Sociological Review***, Vol: 35, No: 6, 1970

BMFT/ OECD, "Châlânges to Information Technology", ***International Conference***, Dresden, 15 Haziran 1993.

Booth M. E., George Philip, "Technology, Competencies, and Competitiveness: The Case for Reconfigurable and Flexible Strategies", ***Journal of Business Research,*** No: 41, 1998.

Bozkurt V., "Avrupa'nın İkinci Rönesans Arayışı, ***Yeni Türkiye***, 21. Yüzyıl Özel Sayısı II, Ankara, Mart-Nisan 1998.

Bozkurt V., "Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar", www. stradigma.com (18.06.2006).

Bozkurt V., **Enformasyon Toplumu ve Türkiye: İşin Örgütlenmesinde ve İş Gücünde Yapısal Değişmeler**, Sistem Yayınları, İstanbul, 1996.

Bradley S. P., Jerry A. Hausman, Richard L. Nolan, "Global Competition and Technology", in S. P. Bradley, J. A. Hausman, R. L. Nolan (Eds)**, Globalization, Technology and Competition-The Fusion of Computers and Telecommunications in the 1990's**, Harvard Business School Press, MA, 1993.

Bramonrski T., Jerry Gosepund, Manohar Madan, Jaideep Motwani, "The Extend of Use of Technology for Effective Management of Operations in Service Sector: A Survey of Auto Part Stores", ***Journal of Customer Service in Marketing & Management,*** The Haworth Press, Inc., Vol: 4, No: 3, 1998.

Brooking, A., "The Management of Intellectual Capital", ***Long Range Planning,*** 30:3, June 1997.

Brzezinski Z., **America in the Technocratic Age - New Questions of Our Time**, New York, 1970.

Buckler G., "Computers Solve Problems and Increase Sales", ***Sales and Marketing Management in Canada***, Vol: 29, No: 5, 1988.

Buckstein S., "Reinventing Government-Sounds Good, But Does It Work?", ***Business Journal***, October 1995, at http://www. cascadepolicy.org.

Buğdaycı A., "E. Business Boyut Değiştiriyor", ***Capital,*** Yıl: 7, S. 4, Nisan 1999.

Buğdaycı A., "İnternet Ekonomisinin Gözdesi Finans Olacak", ***Capital***, Yıl. 7, S. 4, Nisan 1999.

Buluç B., "Bilgi Çağı ve Örgütsel Liderlik", ***Yeni Türkiye,*** 21. Yüzyıl Özel Sayısı II, Mart-Nisan 1998.

Bumin B., **İşletmelerde Amaçlara ve Sonuçlara Göre Yönetim Sistemi Yoluyla Örgütsel Değişim**, AİTİA Yayınları, Ankara, 1974.

Bumin B., **Örgüt Geliştirme**, AİTİA Yayınları, Ankara, 1979.

Burlingame J. F., "Information Technology and Decentralizations", ***Harvard Business Review,*** 1961.

Burns T., G.M., Stalker, **The Management of Innovation**, Tavistock Publications, London, 1966.

Cameron K. S., "The Effectiveness of Ineffectiveness", ***Research in Organizational Behavior***, Vol: 6, JAI Press, 1984.

Cameron K.S., "Critical Questions in Assesing Organizational Effectiveness", ***Organizational Dynamics***, Autumn 1980.

Cameron K.S., D.A. Whetten, "Perceptions Of Organizational Effectiveness Over Organizational Life Cycles", ***Administrative Science Quarterly***, December 1981.

Camp R. E., **Benchmarking; The Search for Industry Best Practices That Lead to Superior Performance**, ASQC Press, New York, 1989.

Campbell J.P., R.J. Campbell and Associates, **Productivity in Organizations: New Perspectives from Industrial and Organizational Psychology**, Jossey & Bass Inc., CA, 1988.

Cannata F. G., "Office Equipment: The 21st Century", ***Managing Office Technology***, A Penton Publication, December 1997.

Cash J. I., F. Waren McFarlan, James L.McKenney, **Corporate Information Systems Management**, Richard D. Irwin, Inc. Illinois, 1983.

Caudle S., "Managing Information and Technology for Results", ***The Public Manager,*** Spring 1994.

Cem İ., **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, Cem Yayınevi, XII.Basım, İstanbul, 1995.

Cesur N., "Yalın Üretimin Arkasındaki Nedenler", ***Verimlilik Dergisi***, 1997/4.

Cesur, N., *"İşletmelerde Yeni İlke; Yalın Üretim",* **Verimlilik Dergisi,** 2000.

Ceyhan Y., M. Ufuk Çağlayan, **Bilgi Teknolojileri Türkiye İçin Nasıl Bir Gelecek Hazırlamakta**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1997.

Chandler R. C., Jack C. Plano, **The Public Administration Dictionary**, II.Edition, ABC-CLIO, Inc., CA, 1988.

Chase R. B., N. J. Aquilano, **Production and Operations Management**, VII. Edition, Irwın Inc., London, 1995.

Childe V. G., "Early Forms of Society", ***A History of Technology***, Vol: 1, Oxford, 1956, s. 38; Aktaran: Ahmet Demir, Çağdaş Teknolojik Gelişmeler - (Sosyo-Ekonomik Etkileri İle), II. Baskı, A.Ü.S.B.F. Yayınları, No:352, Ankara, 1973.

Christian J. E., "HR Managers, Prepare For The Year 2000", ***Managing Office Technology***, A Penton Publication, December 1997.

Christopher M., Adrion Payne, David Ballantyne, **Relationship Marketing: Bringing Quality, Customer Service and Marketing Together**, Clays Ltd., GB, 1996.

Chwalowski M., "Intellectual Capital Matters!", ***The Electricity Journal,*** 10:10, December 1997.

Chwalowski, M., "Intellectual Capital Matters!", ***The Electricity Journal,*** 10:10, December 1997.

Ciliv S., "Dijital Bilgi Yönetimi", ***Capital***, Yıl: 7, S. 4, Nisan 1999.

Clark P., Neil Staunton, **Innovation in Technology and Organization,** Reutledge Inc., New York, 1994.

Clinton B., "State of The Union Address", ***CNN Television Live,*** Washington, January 25, 1995.

Colin J., "Building a Competitive Advantage Through Information Technology", ***Long Range Plannıng***, Pergamen Press, 1989.

Curtis G., **Business Information Systems: Analysis, Design, and Practices**, II. Edition, Addison-Wesley, Inc., Cambridge, 1995.

Çelik, A., Akgemci, Tahir, **Girişimcilik Kültürü ve Kobiler**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1998.

Çelik, Orhan, "Küreselleşme Sürecinde Firmalar Arası Stratejik İş birliği". ***Ankara Üniversitesi SBF Dergisi***, Cilt: 54, No: 1, 1999, s. 23-40.

Çoban H., **Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş İçin Stratejik Planlama ve Yönetim Bilgi Sistemi Uygulanması**, İnkilap Kitabevi, İstanbul, 1997.

Çoban, H., **Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş,** DPT Yayınları, Mart 1996.

Çukurçayır M. A., **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi,** Yargı Yayınevi, 2000.

Dahrendorf R., **Class and Class Conflict in Industrial Society**, Stanford University Press, CA, 1959.

Dalak G., "Kalite Maliyetlerinin Raporlanması ve Analizi", ***İktisat, İşletme ve Finans Dergisi***, S. 160, Temmuz 1999.

Dalay, İ.; **Yönetim ve Organizasyon, İlkeler, Teoriler ve Stratejiler**, Adapazarı: Sakarya Üniversitesi, 2001.

Daniels J. D., Lee H. Radebaugh, **International Business: Environments and Operations**, Addison & Wesley Publishing Company, VII. Edition, USA, 1995.

Darlin D., J.B. White, GM Venture in Korea Nears end, Betraying Firm's Fond Hopes, ***Wall Street Journal***, January 16, 1992.

Davenport T. H., "Saving IT's Soul: Human-Centered Information Management", ***Harvard Business Review***, March-April 1994.

David A. Garvin, "What Does Product Quality Realy Mean?" ***Sloan Management Review***, Fall 1984.

Davidow W.H., M.S.Malone, **The Virtual Corporation**, Harper Collins Inc., USA, 1992.

Davis S., "20/20 Vizyonu Geliştirmek Bağlamında İşletmelere Öneriler" (Çev: Adem Öğüt), ***S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, S. 4, 1999.

Deal T., A. Kennedy, **Corporate Cultures: The Rites and Rituals of Corporate Life**, Addison- Wesley Publishing Inc., MA, 1982.

Delone W.H., "Determinants of Success for Computer Usage in Small Business", ***MIS Quarterly***, Vol: 12, No: 1, 1988.

Deluca J. M., Owen Doyle, **Health Care Information Systems: An Executive's Guide for Successful Management**, American Hospital Publishing Inc., Philadelphia, 1990.

Demir Ö., "Bilgi Toplumunda İktisat: Bilgi Ekonomisi ve Bilgi İktisadı", ***Yeni Türkiye,*** 21. Yüzyıl Özel Sayısı II, Ankara, Mart-Nisan 1998.

Demircan M. L., C. Arda Moltay, **Bilgiyi Yönetmek**, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ., İstanbul, 1997.

Demirel S., **Taksim Toplantıları**, NTV Canlı Yayın, İstanbul, 25.05.1999.

Dess G., D.W. Beard, "Dimensions of Organaizational Task Environments", ***Administrative Science Quarterly***, Vol: 29, 1984.

Devlet Planlama Teşkilatı, **V.Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Bilim Araştırma Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1988.

Diamante, T. L., M,. "*Expansive Leadership in the Age of Digital Technology*", **Journal of Management Develeopment**, Vol. 21, No:6, 2000.

Dilber M., **Yönetsel ve Örgütsel Etkinliğe Davranışsal Yaklaşım**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1976.

Dinçer Ö., Yahya Fidan, **İşletme Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

Dinçmen, M., "Bilgi Yönetimi", ***Mercek Dergisi,*** Sayı: 21, Yıl: 6 ,Mess Yayınları.

Doğan İ., "Değişen Toplumda Birey ve Liderlik", ***Yeni Yüzyıl***, 14 Haziran 1997.

Douglas C. P., Brian C. Smith, **The Computer Revolution in Public Administration: The Impact of Information Technology on Government**, Wheatsheaf Books Lmt., GB, 1984.

Drucker P. F., "The Coming of the New Organization", **Harvard Business Review on Knowledge Management**, HBR Press, MA, 1998.

Drucker P. F., **Değişim Çağının Yönetim** (Çev: Z. Dicleli), Türk Henkel Dergisi Yayını, İstanbul, 1995.

Drucker P. F., **Kapitalist Ötesi Toplum**, (Çev: B. Çorakçı), İstanbul, 1993.

Drucker P. F., **Management: Tasks, Responsibilities, Practices**, Harper & Row Publishers, Inc., New York, 1985.

Drucker P. F., **Yeni Gerçekler**, (Çev: B. Karanakçı), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1992.

Drucker, P. F., "The New Society of Organizations", ***Harvard Business***

Review, September-October 1992.

Drucker, P. F., **21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları** (Çev: İ. Bahçıvangil, G. Gorbon), Epsilon Yayınevi, İstanbul, 1999.

Drucker, P. F., ***Gelecek İçin Yönetim***, (Çev: Üçcan, Fikret)Ankara: T. İş Bankası Kültür Yayınları,1996.

Drucker, P. F., **Innovation and Entrepreneurship,** Butterworth Heinemann, Oxford, 2001.

DTM, **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) İhracatta Örgütlenmelerine Bir Model: Sektörel Dış Ticaret Şirketleri**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracat Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, Ocak 1996.

du Toit, Adeline, "Teaching Infopreneurship: Students' Perpectives", ***Aslib Proceedings***, Vol: 52, No: 2, 2000.

Duncdon R.B., "Characteristics of Organizational Environments and Perceived Environmental Uncertainty", ***Administrative Science Quarterly***, Vol: 17, 1972.

Dunn J.R., D.H. Moen, J.E. Powell, "Small Business: A. Study of Technology", ***South Dakota Business Review***, Vol: 48, No:3, 1990.

Durna, U., **Yenilik Yönetimi,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002.

Dülger İ., "Ulusal Ekonomiden Küresel Ekonomiye Geçerken Milli Devlet", ***Yeni Türkiye***, 21. Yüzyıl Özel Sayısı II, Mart-Nisan 1998.

Dündar G. İ., **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetiminde İnsan Kaynakları Bilgi Sistemlerinden Yararlanılması ve Kariyer Yönetimi Sistemine İlişkin Bir Model Önerisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1995.

Dykeman J., "Decentralized Document Access Still Insures Centralized Control", ***Managing Office Technology,*** A Penton Publication, April 1997.

Dykeman J., "The State of Workflow", ***Managing Office Technology***, A Penton Publication, January 1997.

Eccles R. G., Nitrin Nohria, James D. Berkley; **Beyond The Hype: Rediscovering The Essence of Management**, Harvard Business School Press, USA, 1992.

Edge G., "Investment in Technology", ***Technology and Management***, Cassel Educational Lmt., 1990.

Edmunds R. A., **Guide to Expert Systems**, Prentice Hall, Inc., New Jersey, 1988.

Efil, İ.; **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, 6. b., İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1999.

Ekonomik Forum, "Şimdi Elektronik Ticaret Devri", ***TOBB Yayını***, 15 Nisan 1999.

Ekonominin Ana Trendleri, ***Capital***, Şubat 1999.

Ellul J., **The Technological Society** (Translated by: J. Wilkinson), Alfred A. Knopf, Inc., New York, 1964.

Ene, S., **Elektronik Ticarette Tüketicinin Korunması ve Bir Uygulama,** Pusula Yay., İstanbul.

Erdem M. B., "Küreselleşme ve Bilgi Çağında Yeni Ekonomi", ***Yeni Türkiye***, 21. Yüzyıl Özel Sayısı II, Ankara, Mart-Nisan 1998.

Eren, E., **İşletmelerde Yenilik Politikası,** İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.

Erez Y., **Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nda Mükemmelliğe Doğru Yolculuk: Toplam Kalite Yönetimi**, Ankara, 1997.

Eriş Ö., "Bütün Yönetim İnternete", ***Power***, Kasım 1996.

Erkan H, **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 326, IV.Baskı, Ankara, 1998.

Erkan, H., ***Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme***, Ankara: T. İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.

Eroğlu F., **Davranış Bilimleri**, Beta Yayınları, III. Baskı, İstanbul, 1996.

Ersen H., **Toplam Kalite Yönetimi ve İnsan Kaynakları Yönetimi İlişkisi**, Sim Matbaası, II. Baskı, İstanbul, 1997.

Ertuğrul, M., "Bilgi Çağında İşletmelerin Yeni Kaynağı: Entelektüel Sermaye", ***Active,*** Yıl: 3 Sayı: 15, Ekim-Kasım 2000.

Ertürk, M, **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon,** Kayseri: Beta Basım, 2000.

Etzioni A., **Modern Örgütler**, ODTÜ Yayınları, Ankara, 1969.

European Commission, Interim Report on the Implications of Electronic Commerce For VAT and Customs, 1998.

European Commission, The European E-Business Report, 2003.

Fennell M. L., "The Effects of Environmental Characteristics on the Structure of Hospital Clusters," ***Administrative Science Quarterly***, Vol: 25, 1980.

Fındıkçı İ., **Bilgi Toplumunda Yöneticilerde Kendini Geliştirme**, Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996.

Fındıkçı İ., **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İsanbul, 1999.

Fıratlı E., **Yeni Mamul Kalite Kontrolü**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1983.

Fletcher K., **Marketing Management and Information Technology**, Prentice Hall, II. Edition, UK, 1995.

Flowers A.R., J.R. Cole, **An Application of Computer Simulation to Quality Control in Manufacturing**. In M. Sepehri (Edt), Quest for Quality, Industrial Engineering and Management Press, Georgia, 1987.

Frank R. H., **Microeconomics and Behavior**, McGraw Hill, Inc., II. Edition, New York, 1994.

Fremont E. K., James E. Rosenzweig, **Organization & Management (A Systems and Contingency Approach)**, IV. Edition, McGraw Hill, Inc., New York, 1985.

Friedman J.P., **Dictionary of Business Terms**, Barron's Educational Series, Inc., II. Edition, New York, 1994.

Fulmer R., "Anticipatory Learning: The Seventh Strategic Imperative for the Twenty-first Century", ***The Journal of Management Development***, Special Issue, Vol.12, No.6, 1993.

Galbralth J.R., R.K. Kazanjian, Organizing to Implement Strategies of Diversity and Globalization: The Role of Matrix Resign, ***Human Resource Management***, Vol: 25, Spring 1986.

Garvin D. A., "Building a Learning Organization", **Harvard Business Review on Knowledge Management**, HBR Press, MA, 1998.

Geneviev F., "Sanal Çalışma Kültürü Oluşturun", ***Capital***, Mayıs 1999.

Georgepulos B.S, A.S Tannenbaum, "A Study of Organization Effectiveness" ***American Socioligal Review***, October 1957.

Gershuny J., **After Industrial Society: The Emerging Self Service Economy**, The Macmillan, Inc., USA, 1978.

Gipe J.P., N. D. Jasisinski, **Expert Systems Application in Quality Assurance**, In M. Sepehri (Edt), Industrial Engineering and Management Press.

Glazer R., "Measuring the Value of Information" ***Information Systems Management***, Vol.13, No.1, 1996.

Global Intelligence, **İnternet Marketing and Technology Report**, Vol. 4, No. 4, USA, April 1998.

Goldman S., **Information Theory**, Prentice Hall Inc., New York, 1955.

Goodman P. S., J.M. Pennings (Eds), **New Perspectives on Organizational Effectiveness**, Jossey- Bass Inc, CA, 1977**.,** R. M. Steers, "Problems in the Measurement of Organizational Effectivenes," ***Administrative Science Quarterly***, Vol: 20, 1975.

Gopalakrishnan, S., P. Bierly, "Analyzing Innovation Adoption Using a Knowledge-Based Approach", ***Journal of Engineering and Technology Management,*** 18, 2001.

Gordon B. D., **Management Information Systems: Conceptual Foundation, Structure and Development**, McGraw-Hill Book Inc., New York, 1974.

Gordon J. R., **A Diagnostic Approach to Organizational Behavior**, Allyn and Bacon, Inc., IV. Edition, MA, 1993.

Gott V. W., **Computer Graphics for Quality Assurance**, In M. Sepehri (Edt), Quest for Quality, Industrial Engineering and Management Press, Georgia, 1987.

Gözlü S., "Hizmet İşletmelerinde Kalite Denetimi", ***Standart***, S. 390, Haziran 1994.

Gözlü S., "Hizmet Kalitesinin Kontrolünde İstatistiksel Yöntemler", ***Verimlilik Dergisi***, S. 1995/2.

Gözüm S., "Teknoloji İşimizin Parçası", ***Power,*** Mart 1999.

Griffin, R. W.; **Management**, 6th Edition, Texas: Houghton Mifflin Company, 1998.

Gross L. S., **Telecommunications: An Introduction to Electronic Media**, III.Edition, WSB Group Publication, Iowa, 1989.

Grossman J. H., "The End of Delegation- Information Technology and The CEO", ***Harvard Business Review***, September-October 1995.

Groth, R., **Data Mining: Building Competitive Advantage**, Prentice Hall, Inc, New Jersey, 2000.

Grove A. S., **High Output Management**, Random House Inc., New York, 1983.

Güleş, H.K., Bülbül, H., **Yenilikçilik: İşletmeler İçin Stratejik Rekabet Aracı,** Nobel Yayınları, Ankara, 2004.

Güneş, İ., "Elektronik Ticaret ve KOBİ'ler İçin Yeni Fırsatlar" www.sanalderslik.com, 25.01.2004.

Güredin E., **Denetim**, Beta Yayınları, VI. Baskı, İstanbul 1994.

Haag, S., Cummings, Maeve, Dawkins, James, ***Management Information Systems for the Information Age***, Boston: The McGraw-Hill Companies, 1998.

Hage J., Michael Aiken, "Routine Teechnology, Social Structure, and Organizational Goals", ***Administrative Science Quarterly***, Vol: 14, No: 3, USA, 1969.

Hall K., "Sanal Takımlar Dönemi Başlıyor", ***Capital***, Mayıs 1999.

Hallen T. J., O. Hauptmon, "The Substitution of Communication Technologies for Organizational Structure on Research and Development", In J. Fulk and C. Steinfeld (Eds.), **Organizations and Communication Technology**, Sage Inc., New York, 1990.

Hammer M., James Champy, **Değişim Mühendisliği: İş İdaresinde Devrim İçin Bir Manifesto** (Çev: S. Gül), IV. Baskı, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997.

Hammer M., Steven A.Stanton, **Değişim Mühendisliği Devrimi** (Çev: S. Gül), II. Baskı, Sabah Kitapları, İstanbul, 1995.

Hançerlioğlu O., **Ekonomi Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986.

Hansen M. T., Nitin Nohria, Thomas Tierney, "What's Your Strategy for Managing Knowledge" ***Harvard Business Review***, March-April 1999.

Harris T.G., "The Post-Capitalist Executive: An Interview with Peter F. Drucker", ***Harvard Business Review***, May-June 1993.

Hay E. J., **Tam Zamanında Yönetim,** Türkmen Yayınevi, İstanbul, 2000.

Health R., "The Electric Handshake", ***CIO Magazine***, January 1, 1997, at http://www.cio.com

Henderson R., "Managing Innovation in the Informaton Age", ***Harvard Business Review***, January-February 1994.

Heskett J. L., W.Earl Sasser, Christopher W.L.Hart, **Service Breakthroughs - Changing The Rules Of The Game**, The Free Press, New York, 1990.

Hessel M. P., Marta Mooney, Milan Zeleny, "Integrated Process Management: A Management Technology for the New Competitive Era", in Martin K. Starr (Edt), **Global Competitiveness: Getting The US Back On Track**, W.W. Norton & Company, Inc., New York, 1988.

Hessel M. P., Marta Mooney, Milan Zeleny, **Integrated Process Management: A Management Technology for the New Competitive Era,** New York, 1988.

Hicks J. O., **Management Information Systems, A User Perspective**, West Publishing Company, III. Edition, MN, 1993.

Hines, P., Rich, N., Esain, A, Creating a Lean Supplier Network: A Distribution Industry Case. ***European Journal of Purchasing&Supply Management***. 4, 1998.

Hitt M. A., R. Dennis Middlemist, Robert L. Mathis, **Management: Concepts and Effective Practice**, II. Edition, West Publishing Company, MN, 1986.

Hitt M.A., R.D. Middlemist, R.L. Mathis, **Management, Concepts and Effective Practice,** West Publishing Company, Second Edition, U.S.A., 1985.

Hoffman L. M., **The Politics of Knowledge: Activist Movements in Medicine and Planning**, State University of New York Press, New York, 1989.

Honeycutt, J., **Knowledge Management Strategies**, Washington: Microsoft Corporation, 2000.

http://cism.bus.utexas.edu/works/articles/cyberpayments.html, 01.10.2003.

http://inet-tr.org.tr/ inetconf7/bildiriler/78.doc (24.05.2004).

http://infomag.com.tr (24.04.2004).

http://www.5mworld.com

http://www.anderson.ucla.edu/faculty/jason.frand/teacher/technologies/palace/datamining.htm(05.06. 2004).

http://www.bakernet.com/ecommerce/Doing%20E-Commerce%20in%20Europe/Doing%20E-Commerce %20In%20Europe.pdf

http://www.baskent.edu.tr/~eraslan/eticaret.doc

http://www.bilgiyonetimi.org/cm/ pages/mklgos.php

http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl, 21.12.2003.
http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos. php?nt=131 (16.06.2004).
http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos. php?nt=132 (16.06.2004).
http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=580
http://www.bilisimrehber.com.tr/document/bk2-AERP-2.doc. (12.07.2004).
http://www.brint.com/papers/orglrng.htm, (12.07.2004).
http://www.cmcturkey.com/crmdunyasi/haber.asp?crmid=15 (27.05.2004).
http://www.connstep.org/web/frames.nsf/pages/ leanmanufacturing (21.09.2004)
http://www.daban.8m.com/kobi26.htm
http://www.danismend.com/konular/bilgiveteknoyon/bilgi_veri_ madenciligi.htm (27.05.2004).
http://www.datamarket.com.tr/e_is_mus_ils.html (12.07.2004).
http://www.enocta.com/tr/kaynaklar_makale_detay.asp?url=177 (26.04.2004).
http://www.geocities.com/yilmazaynali/YAZILAR/YALIN DUSUNCE.htm (21.09.2004)
http://www.girisim.com.tr/bankatek/sayi13/ yapikredi.htm (12.07.2004).
http://www.humandimension.com/foros/marcello.doc (27.05.2004).
http://www.idari.cu.edu.tr/sempozyum/bil38.htm (24.05.2004).
http://www.internethaftasi.org.tr/hafta99/cigdem.doc, 13.01.2004.
http://www.kho.edu.tr/yayinlar
http://www.makalem.com (12.07.2004).
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_ id=2993
http://www.metafuture.org/articlesbycolleagues/RobertBurke/ eleadership.htm
http://www.mistepe.8m.net/ veri_ambari.htm (27.05.2004).
http://www.nicholas.alephsynergy.com/Infopreneur.htm#what_is
http://www.osp.ca.gov , CA, January 26, 1995.
http://www.ozyazilim.com/ozgur/marmara/mis/ozgur.htm (24.05.2004).
http://www.pcwebopaedia.com/extranet.htm.
http://www.pcwebopaedia.com/intranet.htm.
http://www.rcbadoor.com/ makalevekitaplar/ bilgiyonetimi.htm
http://www.sae.org/topics/leanmar01.htm (21.09.2004).
http://www.skyrme.com/insights/21gke.htm (18.07.2006).

http://www.smeal.psu.edu/news/releases/jun01/eleadership. html
http://www.successmanifesto.com/blogs/youngentrepreneur/archives/
http://www.teknoturk.org/ docking/yazilar/tt000075-yazi.htm (24. 05. 2004).
http://www.teknoturk.org/docking/yazilar/tt000117-yazi.htm, (24.05.2004).
http://www.telepati.com/agustos02/finans1.htm (27.05.2004).
http://www.telepati.com/nisan03/konu6.htm (30.05.2004).
http://www.thearling.com/text/dmwhite/dmwhite.htm (24.04.2004).
http://www.thearling.com/text/whexcerpt/whexcerpt.htm (24.04.2004).
http://www.turkmia.org/file/231verimadenciliği_ baykal.ppt (24.05. 2004).
http://www.vicebusiness.com /makale5.php
http://www.vision2lead.com /html/ leadership
http://www.ytukvk.org.tr/arsiv/barisyildiz1.htm
Huber G. P., "A Theory of the Effects of Advanced Information Technologies on Organizational Design, Intelligence, and Decision Making", ***Academy of Management Review***, No: 15, 1990.
Huber G.P., "The Nature and Design of Post-Industrial Organizations", ***Management Science***, Vol: 8, No: 30, August 1984.
Huseman R. C., James M. Lahiff, John D. Hatfield, **Business Communication - Strategies and Skills**, The Dryden Press, USA, 1981.
Hussey D. E., **Kurumsal Değişimi Başarmak** (Çev: T. Savaşer), Rota Yayınları, İstanbul, 1997.
IDC Türkiye. Aktaran: Gülgün Kayakutlu, "Şirketinizi Geleceğe Hazırlayın", ***Power***, Mayıs 1999.
Information Infrastructure Task Force, **Government Service Delivery: Reengineering Through Information Technology**, Washington, 1995.
Information Infrastructure Task Force, **The National Information Infrastructure: Agenda for Action**, Washington, September 15, 1993.
Inkpen A., "Learning, Knowledge Acquisition, and Strategic Alliances", ***European Management Journal***, Vol. 16, No. 2, April 1998.
Isshiki K. R., **Small Business Computers: A Guide to Evaluation and Selection**, Prentice Hall Series in Data Processing Management, New Jersey, 1982.
İnan K., **Devlet İdaresi**, Ötüken Neşriyat, Yayın No:252, İstanbul, 1992.

İnan, O., **Öğrenci İşleri Veri Tabanı Üzerinde Veri Madenciliği Uygulamaları**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Konya, 2003.

Janszen, F., **The Age of Innovation, Financial Times,** Prentice Hall, London, 2000.

Jenner, R.A., Dissipative Enterprises Chaos and the Principles of Lean Organizations. **Omega**. 26(3), 1998.

Johnson M., **Gelecek Binyılda Yönetim** (Çev: S.Gül), Sabah Kitapları, İstanbul,1998.

KalDer, **Çağın Yönetim Anlayışı: Toplam Kalite Yönetimi ve Ulusal Kalite Hareketi**, Economist Ek, Ekim 1999.

Kalkan N., "Xerox'tan Siemens'e Benchmarking", ***Milliyet***, 25 Ocak 1997.

Kanal D, **Ana Haber Bülteni**, Ankara, 19.08.1998.

Kapur G., "IT Project Management Can Succeed", ***Managing Office Technology***, A Penton Publication, July 1997.

Karakaya M., **Muhasebe Bilgi Sistemi ve Bilgi Teknolojisi,** Ankara, 1994.

Karpik L., "Organisations, Institutions and History" in L. Karpik (Edt.), **Organization and Environment: Theory, Issues and Reality**, Sage Publications, CA, 1978.

Kayakutlu G., "Elektronik İş Dünyası Sizi Bekliyor", ***Power***, İstanbul, Nisan 1999.

Kaynak T., **İnsan Kaynakları Planlaması**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1996.

Keen P.G.W., "Information Systems and Organizational Change", ***Communications of ACM***, Vol:1, No: 24, January 1981.

Keith D., Robert L.Blomstrom, **Business and Society: Environment and Responsibility**, III.Edition, McGraw-Hill, Inc., New York, 1975.

Kepenek,Y., **Ekonomik Yönleriyle Elektronik Ticaret,** Ankara, Mart 1999.

Keys J. B., "Introduction: Creating Practice Fields for the Learning Organization", ***The Journal of Management Development***, Vol.13, No.8, 1995.

Khandwalla P.N., "Mass Output Orientation of Operation Technology and Organizational Structure", ***Administrative Science Quarterly***, Vol: 19, No: 1, USA, 1974

Kılavuz R., "Kamu Hizmetlerinde Etkililik ve Verimlilik Açısından Eğitim-İstihdam İlişkisine Yönelik Bir Uygulama", ***Verimlilik Dergisi***, S. 1992/2.

Kırım A., **Türkiye İmalat Sanayiinde Teknolojik Değişim**, TOBB Yayını, No: 145, Ankara 1990.

Klapp D. E., "Meaning Lag in the Information Society", ***Journal of Communication***, Vol: 32, 1982.

Kling R., W.Scachi, "The Web of Computing: Computer Technology as Social Organization", ***Advances in Computers***, No: 21, Academic Press, 1982.

Knoke, W., **Cesur Yeni Dünya- 21. yy. İçin Bir Yol Haritası,** (Çev: Zülfü Dicleli), Türk Henkel Yayınları No:7, İstanbul, 1997.

Koçel T., **İşletme Yöneticiliği**, Arıkan Basın Yayın Dağıtım,11. Bası, İstanbul, 2007.

Koltuksuz A., "Bilgisayar Güvenliğinde, Ulusal Standartların Belilenmesi" ***Savunma Sanayiinde Teknolojik Gelişmeler Sempozyumu***, Kara Harp Okulu Yayınları, Ankara, 5-6 Haziran 1997.

Kooniz H., Cyril O'Donnel; **Management: A Systems and Contingency Analysis of Management Functions**, VI.Edition, McGraw-Hill Book Co., New York, 1976.

Köksal A., **Bilişim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara, 1981.

Lacity M. C., Leslie P. Willcocks, and David F. Feeny, "IT Outsourcing: Maximize Flexibility and Control", ***Harvard Business Review***, May-June 1995.

Larson E. W., D. H. Gobeli, "Matrix Management: Contradictions and Insight", ***California Management Review***, Vol: 29, Summer 1987.

Latzko M. J., **Quality and Productivity for Bankers and Financial Managers**, Marcel Decker, Inc., New York, 1986.

Laudon K. C., Jane P.Laudon, **Management Information Systems**, The Macmillan Publishing, Inc., New York, 1994.

Laudon, K. C., Laudon, J. P., **Management Information Systems Organization and Technology in the Networked Enterprise,** London: Prentice-Hall International, 2001.

Laudon, K. C. ve Laudon, J. P., "Küresel Sistemleri Yönetme" (Edt. Uğur Yozgat), **Yönetim Bilişim Sistemleri: Dijital İşletmeyi Yönetme** (ss. 558-588, Çev. Adem Öğüt). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2011.

Laurie B. D., Terry L. Dennis, **Microcomputer Models for Management Decision Making: Software and Text**, West Publishing Company, New York, 1986.

Leavitt H. J., T.L. Whisler "Management in The 1980's", ***Harvard Business Review*,** November/December, MA, 1958.

Lei D., J.W. Slocum, Jr., "Global Strategic Alliances: Payyoffs and Pitfalls", ***Organizational Dynamics***, Winter 1991.

Liang, T. P., Lin, C.Y.,Chen, D.N., "Effects of Electronic Commerce Models and İndustrial Characteristics on Firm Performance", ***Industrial Management & Data Systems,*** Volume 104 Number 7, 2004.

Little A. D., Telecommunications: Can It Help Solve America's Health Care Problems, Cambridge, MA, July 1992.

Long L., **Management Informatıon Systems**, Prentice Hall Inc., New Jersey, 1989.

Maister D. H., **Managing the Professional Service Firm**, The Free Press, New York, 1993.

Major M., "Will Your Computer Collapse In The Year 2000", ***Managing Office Technology***, A Penton Publication, January 1997.

Malone T. W., John F. Rockart, How Will Information Technology Reshape Organizations: Computers as Coordination Technology in S. P. Bradley, J. A. Hausman, R. L. Nolan (Eds)**, Globalization, Technology and Competition-The Fusion of Computers and Telecommunications in the 1990's**, HBS Press, MA, 1993.

Manger R F., **Mastering Technology: A Management Framework for Getting Results,** The Free Press, New York, 1988.

Marcoccio L., Matthew Hotle, "Business Survival: IS Business Success", ***Managing Office Technology***, A Penton Publication, December 1997.

Masuda Y., **Managing in the Information Society**, Basil Blackwall, Mass, 1990.

May J., **Nuclear Age: The Hidden History, The Human Cost**, Pantheon Books, New York, 1990.

McCullough, R. ve Sims, R. R., "A Look at the Contemporary Human Resource Management Infomration Systems", **Human Resource Management: Contemporary Issues, Challenges, and Opportunities**, editör: Ronald. R. Sims Information Age Publishing Inc., USA., 2006.

McKeown P. G., **Living with Computers**, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., Florida, 1986.

Meel, M., M. Saat, "Ethical Life Cycle of an Innovation", ***Journal of Business Ethics,*** 39, 2002.

Menekşe N. Z., "Başarı İçin Değişimi Yakalamak Şart", ***Power***, Nisan 1999.

Mıhçıoğlu C., **Yönetimde İnsan İlişkileri**, A.Ü.S.B.F. Yayını, Ankara, 1990.

Mie Y. L., "Anticipating The Integrated Future, ***Managing Office Technology***, A Penton Publication, December 1997.

Miles R. E., Charles C.Snow, John A.Mathews, Grant Miles, Henry J.Coleman, Jr. "Bilgi Çağında Örgütlenme: Hücre Tipi Yapılanmalara Doğru" (Çev: M.Acar), ***Verimlilik Dergisi***, S. 1992/2.

Miller K. L., The Partners, ***Business Week***, February 10, 1992.

Miller R., David Ticoll, Dan Tapscott, **Alliance for Converting Technologies,** 1996.

Milliyet, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Cilt IV.
Milliyet, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Cilt X.
Milliyet, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Cilt XII.
Milliyet, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Cilt XXII.
Ministry of Research, Denmark, **Info-Society 2000: Report from the Committee on the Information Society by the Year 2000**, Copenhagen, November 1994.
Mintzberg H., **The Structuring of Organization**, Prentice Hall, New Jersey, 1979.
Morgan G., **Images of Organization**, Sage Publications, CA, 1986.
MOT, "Knowledge Workers in Demand Through Year 2000", ***Managing Office Technology***, A Penton Publication, January 1997.
Mott P.E., **The Characteristic of Effective Organizations**, Harper Inc., New York, 1972.
Mucuk, İ.; **Modern İşletmecilik,** 13. b., İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2001.
Munro R., D. Hatherly, "Accountability and the New Commercial Agenda", ***Critical Perspectives on Accounting***, Vol:4, 1993.
Mutschler E., R. Hoefer, "Factors Affecting the Use of Computer Tchnology in Human Service Organizations", ***Administration in Social Work***, Vol: 14, No: 1, 1990.
Myers M., "Dialectical Hermeneutics", ***Information Systems Journal***, Vol: 5, 1994.
Naisbit J., Patricia Aburdene, **Re-inventing the Corporation: Transforming Your Job and Your Company for the New Information Society**, Warner Books, Inc., New York, 1985.
Naisbitt J., **Global Paradoks**, (Çev: S. Gül), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994.
Naylor, J., **Management,** Financial Times Pitman Publishing, London, 1999.
Negroponte N., **Dijital Dünya** (Çev: Z. Dicleli), Türk Henkel Dergisi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 17.
Nelson R., S. Winter, **An Evolutionary Theory of Economic Change**, Harvard University Press, MA, 1982.
Nichols M., "Does New Age Business Have a Message for Managers", ***Harvard Business Review***, March-April 1994.
Nichols V., **Webster's Dictionary Plus Thesaurus**, Nickel Press, USA, 1993.
Noori H., **Managing the Dynamics of New Technology: Issues in Manufacturing Management**, Prentice Hall Inc., New Jersey, 1990.

Noori H., **Managing the Dynamics of. New Technology: Issues in Manufacturing Management,** Prentice Hall, NJ, 1990.

Nortier F., "A New Angle On Coping with Change: Managing Transition", ***Journal of Management***, Vol: 14, No: 4, MCB Üniversity Press, 1995.

O'Brien J. A., **Management Information Systems: A Managerial End User Perspective**, II. Edition, Irwin Inc., Illinois, 1993.

OECD, Information Technology Outlook, 2004.

Office of State Printing, **Rewarding Merit and Maximizing Human Potential, Training a 21st Century Workforce,** California, at http://www.osp.ca.gov .

Ogburn W., **Social Change**, The Viking Press, New York, 1950.

Öğüt A., "Sosyo-Ekonomik Sisteme Katkıları Açısından Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Organizasyonları: Organizasyon Ölçeği ve Organizasyon Etkinliği Açısından Fonksiyonel Bir Analiz" ***S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,*** S. 99/4, 1999.

Öğüt A., A. Şendoğdu ve N. Yılmaz, "Bilişimci Girişimcilik Tipolojisi Açısından Bilgi Yönetiminin İlkeleri", ***Uluslararası Girişimcilik Kongresi,*** Bişkek, Kırgızistan, 25-27 May 2006.

Öğüt A., H. Bülbül, "Yenilik Yönetiminde Zaman Boyutu ve Zaman Temelli Rekabet", ***S.Ü. İ.İ.B.F. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,*** Yıl:1 Sayı:5, Nisan 2003.

Öğüt A., H. K. Güleş, A. Kocabacak "The Utilization of Data Mining as a Strategic Tool in Gaining Competitive Advantage in the Knowledge Society" ***International Knowledge Society, Economy and Education Congress,*** Girne, North Cyprus, 24-26 March 2005.

Öğüt A., **The Use of Information Technology in Public Sector and Its Impacts on the Quality of Public Service**, Unpublished MBA Thesis, The University of New Haven, USA, 1996.

Öğüt A., Yüceler, M. T. Demirsel, "Yenilik Yönetimi Açısından Entelektüel Sermaye Bileşenlerinin Analizi", ***IV. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu,*** Selçuk Üniversitesi, Konya, 8-10 Ekim 2004.

Öncü A., **Örgüt Sosyolojisi**, Sevinç Yayınları, Ankara, 1976.

Özçağlayan M., **Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim**, Alfa Basım-Yayım Dağıtım, İstanbul, 1998.

Özdaş N., "I. Bilim Teknoloji Şurası", ***TÜBİTAK***, Ankara, 14-15-16 Mayıs 1990.

Özkul A. E., A. Sermet Anagün, S. Benligiray, **Büro Sistemleri Tasarımı**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1997.

Öztemel E., "Bilgi Toplumunda Yönetim Bilişim Sistemlerinin Gelişimi", ***Yeni Türkiye***, 21. Yüzyıl Özel Sayısı II, Mart-Nisan 1998.

Öztürk B., "Intranet Modası", ***Capital,*** Temmuz 1996.

Parasuraman A., V. A. Zeithaml, L. L. Berry, "A. Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research", ***Journal of Marketing,*** Vol: 49, Fall, 1985.

Parasuraman A., V. A. Zethaml, L.L. Berry, Servqual, A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality, ***Journal of Retaling,*** Vol. 64/1, Spring 1988.

Pasquelletto J., "Creating an Effective HRIC: Beyond Data Management", ***HRSP Review***, Spring 1987.

Peker Ö., "Toplam Kalite Yönetimi ve TS-ISO 9000 Standartları", ***Verimlilik Dergisi*** (Kalite Özel Sayısı), 1993.

Perrow C., **Complex Organization**, USA, 1972.

Perrow C., **Organizational Analysis: A Sociological View**, Tavistock Publications Lmt., GB, 1970.

Peters T. J., R.H. Waterman, Jr. **In Search of Excellence**, Warner Books, New York, 1982.

Plank R.E., D.A. Reid, V. Kijewski, J.S. Lim, "The Impact of Computer Usage by Purchasing", ***Industrial Marketing Management***, Vol: 21, No: 3, 1992.

Porter M. E., V. E. Millar, "How Information Gives You Competitive Advantage", ***Harvard Busines Review***, July-August 1985.

Porter M., Victor F. Millar, "How Information Gives You Competitive Advantage", Harvard Business Review, July-August 1995.

Porter, M. E., **The Competitive Advantage of Nations,** MacMillan Press, London, 1998.

Price J.L., **Organizational Effectiveness**, R.D. Irwin, Inc., IL, 1968.

Purcell J., Sue Hutchinson, "Lean and Mean", ***People Management***, Vol: 10, October 1996.

Quigley C., **The Evolution of Civilizations**, The Macmillan Company, New York, 1961.

Quinn J. B., Philip Andersen, and Sydney Finkelstein, "Managing Professional Intellect: Making the Most of the Best", **Harvard Business Review on Knowledge Management**, HBR Press, MA, 1998.

Quinn R. E., K.S. Cameron, "Organizational Life Cycles and Shifting Criteria of Effectiveness: Some Preliminary Evidence", ***Management Science***, Vol: 29 (1), No: 33-51, January 1983.

Ramchandran J., "Postindustrial Manufacturing", ***Harvard Business Review***, November-December 1986.

Ramsay N., S., J., A Critical Appraisal of Aspects of the Lean Chain Approach. ***European Journal of Purchasing&Supply Managemen.***,3(2), 1997.

Reese S. D., **Relations of Occupations to Uses of Information Technologies, Measuring The Informating Society**, (Edt. F. Willams), Sage Publications, USA, 1988.

Reimann B. C., "A Comparative Analysis of Empirical Research on Technology and Structure, ***Journal of Management***, Vol: 5, 1979.

Roberts, R., "Managing Innovation: The Pursuit of Competitive Advantage and the Design of Innovation Intense Environments", ***Research Policy,*** 27, 1998.

Rockart J., James Short, "IT in the 1990's: Managing Organizational Interdepence" ***Sloan Management Review,*** Winter 1989.

Roehl M., "Where Do You Stand? Document Management And The Year 2000", ***Managing Office Technology***, A Penton Publication, December 1997.

Romei L. K., "Management Without Thinking: Avoiding The Me – Too Syndrome", ***Managing Office Technology***, A Penton Publication, December 1997.

Sankar Y, **Management of Technological Change**, Wiley Series in Engineering and Technology Management, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1991.

Sarıaslan H., **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi: Planlama, Analiz, Fizibilite**, III.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1997.

Sartori G., **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, (Çev: T. Karamustafaoğlu, M. Turhan), Türk Demokrasi Vakfı Yayını, Ankara, 1993.

Saruhan H. İ., **Rekabette Başarının Yolu: Teknoloji Yönetimi**, Desnet Yayınları, İstanbul, 1998.

Saruhan, Ş. C., T. Sulaoğlu, "Entelektüel Sermaye: Teori ve Uygulamadan Bir Örnek, Arçelik", ***IX. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildirileri,*** 24-26 Mayıs 2001.

Scott G. M., **The Principles of Management Information Systems**, McGraw-Hill Inc., New York, 1978.

Senge P. M., **Beşinci Disiplin,** (Çev: A. İldeniz, A. Doğukan), II. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993.

Shaw W. H., Vincent Barry, **Moral Issues in Business**, Wadsworth Publishing Company, V. Edition, CA, 1992.

Shelp R. K., John C. Stehenson N. Sherwood Truitt, Bernard Wasow, **Service Industries and Economic Development**, Preager Inc., New York, 1985.

Sherman A., George Bohlander, Scott Snell, **Managing Human Resources**, X. Edition, South-Western College Publishing, OHIO, 1996.

Sidi V., "21.yy'a Girerken Değişim ve Bilgi Çağı", ***Human Resources***, Mayıs 1997.

Sink S. D., **Quality and Productivity Management,** US Virginia Productivity Center, C. VII, No. 2, USA, 1989.

Smits, R., "Innovation Studies In the 21st Century: Questions from a User's Perspective", ***Technological Forecasting and Social Change,*** 69, 2002.

Snow C. C., Raymond E. Miles, Henry J. Coleman, Jr., "Managing 21'st Centruy Network Organizations", ***Organizational Dynamics***, Winter 1992.

Sprague R. H., Barbara C. McNurlin, **Information Systems Management in Practice**, Prentice Hall, New Jersey, 1986.

Sprout A. I., "The İnternet Inside Your Company", ***Fortune***, November 27, 1995.

Srinivas K. M., "Globalization of Business and Third World: Challenge of Expanding the Mindsets", ***Journal of Management Development***, Vol:14, No:3, MCB University Press, 1995.

Stallings W., **Computer Organization and Architecture: Principles of Structure and Function**, The Macmillan Publishing Company, II. Edition, New York, 1990.

Stebbing L., "Uygun Bir Kalite Güvencesi Programının Oluşturulması ve Geliştirilmesi (Çev: R. Bozkurt), ***Verimlilik***, MPM Yayını, 1993.

Stevens C., R. Ünal, "Quality Measurement in the Service Sector", ***International Conference on Engineering Management***, 25-28 October 1992.

Stewart, T. A., **Entelektüel Sermaye,** (Çev. N. Elhüseyni), Kontent Kitap BZO Yayıncılık, 1997.

Stonebraker P. W., G. Keong Leong, **Operating Strategy: Focusing Competitive Excellence**, Allyn And Bacon, Inc., MA, 1994.

Strasser S., J.D. Eveland, G. Cummings, O. L. Deniston, and J. H. Romani, "Conceptualizing the Gool and System Models of Organizational Effectiveness", ***Journal of Management Studies***, July 1981.

Su, M. B., Bilişim Sektörünün Alt Yapısıyla İlgili Göstergeler. ***Activeline*** Date:01/03/2002 No:24**.**

Super D.E., D.T. Hall, "Career Development: Exploration and Planning", ***Annual Review of Psychology***, 29/1978.

Şakiroğlu, A. M., **Web Madenciliği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Semineri, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2004.

Şamiloğlu, F., **Entelektüel Sermaye,** Gazi Kitabevi, Ankara, 2002.

Şimşek M. Ş., A. Öğüt. "Planlama Yönetiminin Bölgesel Boyutu: GAP Yönetimi Örneği", ***Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi***, C. 12, S. 1-2, 1998.

Şimşek M. Ş., **İşletme Bilimlerine Giriş**, Nobel Yayın Dağıtım, V. Baskı, Ankara, 1998.

Şimşek M. Ş., T. Akgemci, A. Çelik, **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, 3. b., Adım Matbaacılık, 2003.

Şimşek M. Ş., **Yönetim ve Organizasyon**, Eğitim Kitabevi, 12. Basım, Konya, 2010.

Şimşek M. Şerif, **Teknolojik Değişim ve Yönetim Sorunları**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1978.

Şive O. Ç., "Stratejik Fonksiyonel Sistemler", ***Human Resources***, Ekim 1997.

Talalay M., Chris Farrands, Roger Tooze, **Technology, Culture, and Competitiveness - Change and The World Political Economy**, Routledge, Inc., New York, 1997.

Talas C., **Sosyal Ekonomi**, Sevinç Yayınları, 6. Bası, Ankara, 1983.

Tallman E. W., Ping Wang; "Human Capital Investment And Economic Growth: New Routes in Theory Address Old Questions", ***Economic Review***, September/October 1992.

Tapscott D., **Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence**, McGraw Hill, Inc., New York, 1996.

Taşcı C. N., M. Emin Mutlu, **Bilgisayar Tarihi**, Alternatif Üniversite Dizisi: 4, Ağaç Yayıncılık Lmt., İstanbul, 1991.

Tekeli H., "Sınırötesi Bütünleşmede Teknoloji, Emek ve Sermaye", ***Yeni Türkiye***, 21. Yüzyıl Özel Sayısı II, Ankara, Mart-Nisan 1998.

Tekin, M., **Girişimcilik,** Konya:Günay Ofset Matbaacılık, 2005.

Temel Britannica, **Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi**, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1992.

Thach L., Woodman, Richard W., "Organizational Change and Information Technology: Managing on the Edge of Cyberspace", **Organizational Dynamics,** Vol:23, Summer 1994.

The Economist, "Middle Managers Face Extinction", ***The Economist*****,** January 13, 1998.

The Intelligent Organization: **Mobilizing Organizational Knowledge Through Information Partnership** at http://128.100.159.139/FIS/ResPub/lm/Oart.html.

The Office of State Printing, **Appraising The National Performance Review**, The Public Innovator, USA, September 1994. at http://www.clearlake.ibm.com.

The Office of State Printing, **Empowering Communities**, The Public Innovator, USA, November 1994, at http://www.clearlake.ibm.com.

The Office of State Printing, **The Politics of Reinvention: Monopoly Versus Competition**, The Public Innovator, USA, September 1994. at http://www.clearlake.ibm.com.

The Office of State Printing, **The Right Time for Reform**, The Public Innovator, USA, September 1994. at http://www.clearlake.ibm.com.

Thierauf R. J., **Decision Support Systems for Effective Planning and Control: A Case Study Approach**, Prentice Hall, New Jersey, 1982.

Toffler A., Heidi Toffler, **Yeni Bir Uygarlık Yaratmak** (Çev: Z. Dicleli), İnkilap Kitabevi, İstanbul, 1996.

Toffler A., **Üçüncü Dalga** (Çev: A. Seden), Altın Kitaplar Yayınevi, 1981.

Toffler A., **Yeni Güçler, Yeni Şoklar** (Çev: B. Çorakçı), Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, 1992.

Toskay T., "Basın Açıklaması", **Haber Kuşağı 20**, TRT1, Ankara, 8 Ekim 1999.

Tosun İ., "Eğitimde Kalite ve Kalite Güvencesi", ***Selçuk Üniversitesi Konferansları***, Konya, 7 Temmuz 1999.

Tosun K., **İşletme Yönetimi,** I.Cilt, Yön Ajans, V.Baskı, İstanbul, 1990.

Tosun K., **Yönetim ve İşletme Politikası**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, Cilt I, İstanbul, 1990.

Tödtling, F., A. Kaufmann, "SMEs in Regional Innovation Systems and The Role of Innovation Support-The Case of Upper Austria", ***Journal of Technology Transfer,*** 27, 2002.

Tunze W., "Mega-Fair CeBIT'99", ***Deutschland, Magazine on Politics, Culture, Business and Science***, Societäts-Verlag & Press and Information Office of the Federal Government, April/May 1999.

Turgay T., "Verimlilik Açısından Yönetim Bilişim Sistemleri", ***Verimlilik Dergisi***, C. 24, S. 3, 1995.

Tutar, H., **Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi,** Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2000.

TÜBİTAK, "I. Bilim Teknoloji Şurası", ***Komisyon Çalışmaları ve Öneriler***, Ankara, 14-15-16 Mayıs 1990.

Türkmen İ., "Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde İşletme Yöneticilerinin Yetersizleşmeleri", ***Verimlilik Dergisi***, MPM Yayını, Ankara, 1995.

TÜSİAD, **Altyapı Seviyeleme Analizi: Dokuz İl İçin Pilot Çalışma**, Yayın No: TÜSİAD-T/98-1-250, İstanbul, 1998.

Tüz, M. V. Yalın Örgütlerin Yönetimi ve Türk İşletmelerine Bu Açıdan Öneriler ***http://www.iktisat.uludag.edu.tr/dergi/1/tuz/melek.htm*** (21.09.2004)

Twiss B., **Managing Technological Innovation**, Longman Inc., USA, 1979.

Ulusan A. A., "Bireysel Bankacılık ve Teknoloji", ***Banka ve Para Teknolojileri Dergisi,*** Temmuz-Ağustos 1999.

Ulusoy, G., "An Assessment of Supply Chain and Innovation Management Practices in the Manufacturing Industries in Turkey", ***International Journal of Production Economics,*** 86, 2003.

UNICE Benchmarking Raporu 2001.

UNIDO, **Guidelines for the Acquisition of Foreign Technology in Developing Countries**, United Nations Publication, New York, 1973.

United Nations Report, 2003.

United Nations, **Modern Management and Information Systems for Public Administration in Developing Countries**, UN Department of Technical Co-operation for Development Publication, No: E.85. II.H.1, New York, 1985.

Uyguç N., "Hizmet Yönetimi: Hizmete Yönelik Yönetim Yaklaşımı", ***Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi***, C:7, S:1, 1997.

Ülgen H., **İşletme Yönetiminde Bilgisayarlar**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1980.

Ünsal E. M., **Mikro İktisat**, II. Baskı, Kutsan Ofset Matbaacılık, Ankara, 1998.

Wallener D., http://www.wisegeek.com/what-is-an-entrepreneur.htm

Ward E.P., "Organization for Organizational Change", ***Long-Range Planning***, Vol: 14, 1981.

Whisler T L., **The Impact of Computers on Organizations**, Preager Publisher, New York, 1970.

Williamson O.E., **Markets and Hierarchies: Analysis and Anti-Trust Implications - A Study in the Economics of Internal Organization**, The Free Press, Inc., New York, 1975.

Womack J. P., Daniel T. Jones, **Yalın Düşünce** (Çev: N. Acar), Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Yalçındağ S., "Yerel Yönetimlerde Etkinlik", ***Çağdaş Yerel Yönetimler***, C. 6, S. 1, Ocak 1997.

Yener T., "Değişim Yönetiminde Yeni Arayışlar", ***Yeni Türkiye***. 21. Yüzyıl Özel Sayısı II, Mart-Nisan 1998.

Yetiş N., "Savunma Sanayii Üniversite İş birliği", ***Savunma Sanayiinde Teknolojik Gelişmeler Sempozyumu***, Kara Harp Okulu Yayınları, 5-6 Haziran 1997.

Yücel F., "An Option For Turkey to Gain Its Information Technology", ***OECD-TÜBİTAK***, Ankara, September 27-29, 1993.

Yücel İ. H., **Bilim-Teknoloji Politikaları ve 21. Yüzyılın Toplumu**, DPT Yayını, Ankara, 1997.

Zander E., "Geleceğin İşletme ve Personel Politikası" (Çev: M. Y. Tınar), ***Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi***, C. 5, S. 1-2, 1990.

Zimmerer W.T., Scarborough, M. Norman, **Essentials of Entrepreneurship and Small Business Management,** London: Prentice-Hall International Limited, 1998.

Bilgi ve İletişim Teknolojileri Boyutuyla

SPOR VE İLETİŞİM

Kadir Yıldız

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1596
Spor Bilimleri No.: 047
ISBN: 978-605-320-503-6
© 1. Basım, Ekim 2016

BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ BOYUTUYLA SPOR VE İLETİŞİM
Kadir Yıldız

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yıldız, Kadir.
Bilgi ve İletişim Teknolojileri Boyutuyla Spor ve İletişim / *Kadir Yıldız*
1. Basım, XIV+168s., 135x215 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-503-6
1. Spor 2. Spor Federasyonları 3. İletişim 4. Örgüt içi İletişim 5. Bilgi ve İletişim Teknolojileri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

SUNUŞ

Teknoloji, modern toplumlarda gelişmişlik sembolü olarak sunuluyor. Teknolojinin en yoğun kullanıldığı alanlardan biri iletişim kuşkusuz. Elimizden düşürmediğimiz telefonlardan kullandığımız araçlara kadar hayatımızın birçok alanı iletişim teknolojileriyle örülmüş hâlde. Evde, işte, yolda bu kadar yoğun kullandığımız teknoloji; hız, kolaylık ve maliyet düşüklüğü gibi bize birçok avantajlar sağlıyor.

Dünyanın önemli endüstrilerinden biri hâline elen spor, iletişim ve teknoloji kavramlarından ayrı düşünülemez hâle geldi. Teknoloji olmadan Olimpiyatların "Citius altius fortius" (daha hızlı, daha yüksek, daha güçlü) idealini gerçekleştirmek neredeyse imkânsız. Aynı zamanda teknolojinin de üreticisi durumunda olan gelişmiş ülkeler, sporun her boyutunda teknolojiden yararlanırken ülkemizin henüz bu düzeyde olduğunu söylemek zor. Özellikle kamuda veya özel sektörde spor hizmetlerinin yürütülmesini sağlayan spor örgütlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin ne ölçüde kullanıldığı konusu, akademik araştırmalarda da yer tutuyor.

Hızla gelişen ve yenilenen teknoloji, kimi zaman bürokrasi gibi hastalıklar yüzünden hantal organizasyonlar olarak tanımlanan spor yapılanmalarında ne kadar kullanılıyor? Kullanıldığında ne kadar fayda sağlar? Zararı olur mu? İşte bu sorular, elinizde tuttuğunuz bu kitabın ortaya çıkmasını sağlayan sorulardan birkaçıdır.

Kadir Yıldız, bu ve benzer soruların cevaplarını, ülkenin hızlı gelişen spor federasyonlarından birinde aradı. Oryantiring, Türkiye'de yeni ama hızlı gelişen bir spor dalı. Çoğu akademisyen ve eğitimci olan federasyon yöneticilerinin her türlü yeniliğe açık bir anlayışları var. İstiyorlar ki, Oryantiring sporunu daha fazla insan bilsin, sevsin, yapsın. Oryantiring aracılığıyla genç yaşlı ülkenin insanları bir araya gelsin, hareket etsin, yön bulmayı öğrensin, başarı kazansın, dostluklar kazansın, sonuç olarak mutlu olsun.

Onlar bu doğrultuda daha büyük hedeflere ulaşmak için teknoloji kullanımı kapsamında bir incelemenin adeta laboratuvarı oldular.

Aynı zamanda deneyimli bir Oryantiring sporcusu ve yöneticisi olan Kadir Yıldız, örgütsel iletişimi geliştirme anlamında özgün bir modül geliştirerek Türkiye Oryantiring Federasyonu'nda uyguladı ve her aşamayı bu kitapta tüm detaylarıyla ortaya koydu. Anlaşıldı ki, bilgi ve iletişim teknolojileri bir organizasyon sürecinde kullanılınca insanlar fiziken uzak olsalar bile birbirlerine yakınlaşıyor, birbirlerini daha iyi anlıyor ve bu da verimliliği arttırıyor.

Bilim, sürekli soru sormayı, araştırmayı ve denemeyi öngörür. Bilim, aynı zamanda elde edilen sonuçların hayata geçirilmesiyle değer kazanır. Bilimsel yöntemler kullanılarak yapılan bu alan uygulamasının da amacı, teknolojinin kullanılmasıyla spor alanındaki örgütlerin daha verimli çalışmasına bir nebze de olsa katkı vermekti. Amaç, sadece uygulama yapılan federasyonun değil, diğer bütün kurumların benzer yöntemleri kullanarak daha büyük hedeflere ulaşmasıydı.

Sporun daha iyi yönetilmesini, daha fazla insanın spor yaparak hayatını sağlıklı ve mutlu yaşamasını, ülkemizin daha fazla uluslararası başarı kazanmasını kim istemez?

Terör, darbe gibi vahşet içeren kavramlar yerine sporun konuşulduğu, teknolojiyi sadece iyi kullanan değil aynı zamanda üreten bir ülkede yaşamaktan ümidi kesmemek için, "çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkmayı" bize hedef olarak gösteren Atatürk'ün dediği gibi "yalnız tek bir şeye ihtiyacımız vardır, o da çalışkan olmak."

Çalışkan bir akademisyen olan değerli meslektaşım Kadir Yıldız'ı bu eserinden dolayı kutluyorum. Bu kitapta ortaya konan bilgilerin, uygulamaya yansıması dileğiyle…

Doç. Dr. Selami Özsoy

Ağustos 2016

ÖN SÖZ

İnsanlık tarihi boyunca toplumsal yaşantımızda önemli bir yere sahip olan iletişim, teknolojik yeniliklere uyum sağlayarak günlük hayatımızın vazgeçilmez unsurları arasında yer almıştır. İletişim sürecini hızlandıran ve kolaylaştıran teknolojik gelişmeler iletişim ortamlarının farklılaşmasına da neden olmuştur. Günümüzde bilgi teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler, toplumsal hayatta bilgi toplumu olma yolunda birtakım yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Bu yeniliklerden yeni iletişim araçları globalleşen dünyada yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır. Finansal olarak dünya genelinde önemli bir boyuta ulaşan spor endüstrisi toplumsal süreçte teknolojik yeniliklere bağlı olarak ortaya çıkan bu yeni iletişim araçlarına uyum sağlamak durumunda kalmıştır. Bu etkileşim tüm örgütlerde olduğu gibi spor alanındaki örgütlerde de iletişim biçimlerinin değişmesine sebep olmuştur. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin spor örgütleri üzerindeki etkilerine yönelik literatür incelendiğinde, deneysel ve kapsamlı bir araştırmanın yapılmamış olması bu çalışmanın ortaya çıkış nedenlerinden biridir.

Bu çalışma, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı'nda 2015 yılında Doç. Dr. Selami Özsoy danışmanlığında yapılmış bir doktora tez çalışmasıdır. "***Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Örgüt İçi İletişime Etkisi: Türkiye Oryantiring Federasyonu Örneği***" başlıklı doktora tezinin kitap hâline dönüştürüldüğü çalışmada, bağımsız spor federasyonlarından Türkiye Oryantiring Federasyonu örneği kapsamında, spor örgütlerinde bilgi ve iletişim teknolojisi araçları kullanımının örgüt içi iletişim sürecine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Doktora tez çalışmamın başından itibaren rehberliği, anlayışı ve katkılarıyla yardımlarını esirgemeyen, çalışmamın her aşamasını titizlikle takip eden danışmanım Doç. Dr. Selami Özsoy başta olmak üzere Doç. Dr. Dilşad Çoknaz, Doç. Dr. Ali Aycan,

Yrd. Doç. Dr. Yavuz Yıldız, Doç. Dr. Selhan Özbey, Doç. Dr. Tekin Çolakoğlu, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Güllü, Öğrt. Mustafa Kuş ve Öğrt. Muzaffer Övün'e teşekkür ederim.

Akademik ve özel hayatımda her daim desteğiyle yanımda olan, motive eden hayat arkadaşım, sevgili eşim Hilal Koçer Yıldız'a ve canım aileme sonsuz teşekkür ediyorum.

Kadir YILDIZ

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ..... **v**
ÖN SÖZ ..... **vii**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM
KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

Spor ve Türkiye'de Spor Örgütlenmesi 9
Spor 9
Türkiye'de Sporun Örgütlenmesi 11
Spor Federasyonları 14
Türkiye Oryantiring Federasyonu 16
İletişim 18
İletişim Kavramı, Tanımı ve Özellikleri 18
İletişimin Unsurları 20
Gönderici (Kaynak) 21
Kodlama 22
Kanal (Araç) 22
Mesaj (İleti) 23
Alıcı (Hedef) 23
Geri Bildirim (Dönüt) 24
Örgütsel İletişim 24
Örgütsel İletişimin Amacı ve Önemi 27
Örgütsel İletişimin Fonksiyonları 29
Bilgi Sağlama 29
İkna Etme ve Etkileme 30
Emredici-Öğretici 30
Birleştirici ve Eşgüdüm Sağlayıcı 31
Örgütsel İletişimin İşleyişi 31

Biçimsel (Formal) İletişim 33
Dikey İletişim 33
Yatay iletişim 34
Çapraz (Diyagonal) İletişim 35
Çok Yönlü ve Açık İletişim 35
Biçimsel Olmayan (İnformal) İletişim 35
Tek Hatlı Zincir 36
Dedikodu Zinciri 37
Olasılık Zinciri 37
Küme Zinciri 37
Örgütsel İletişimin Araç ve Yöntemleri 37
Yazılı İletişim Araçları 39
Sözlü İletişim Araçları 40
Elektronik İletişim Araçları 40
Örgütsel İletişimin Engelleri 41
Örgüt Çalışanlarının Özelliklerinden Kaynaklanan İletişim Engelleri 42
Örgütsel İletişim Araç ve Kanallarından Kaynaklanan İletişim Engelleri 43
Fiziksel Düzen ve Fiziksel Uzaklıktan Kaynaklanan İletişim Engelleri 43
Statü, Cinsiyet ve Hiyerarşik Farklılıklardan Kaynaklanan İletişim Engelleri 44
Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) 45
Bilgi ve İletişim Teknolojileri Tanımı 45
Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Tarihçesi 46
Örgüt İçi İletişimde Kullanılan Araçlar 52
Spor ve İletişim İlişkisi 55
Spor Örgütlerinde İletişimin Önemi 56
İlgili Literatür 59

2. BÖLÜM
YÖNTEM

Araştırma Modeli 65
Eylem Araştırması 65
Eylem Planının Hazırlanması, Uygulanması ve Analizi 66
Eylem Öncesi 67
Araştırma Grubu 67
Veri Toplama Yöntemi ve Görüşme Formunun Oluşturulması 69
Görüşme Süreci 71
Verilerin Analizi 73
Genel Ağ (İnternet) Tabanlı Yazılım Modülü Geliştirme Süreci 78
Eylem 78
Genel Ağ Yazılım Modülünü Oluşturma Aşamaları 79
Geliştirilen Yazılım Modülünün Uygulanması 80
Geliştirilen Ağ Yazılımında Kullanılan Modüller 81
Yazılım Modülünün Güvenliği 100
Eylem Sonrası 101
Veri Toplama Yöntemi ve Görüşme Formunun Oluşturulması 102
Görüşme Süreci 103
Verilerin Analizi 104
Geçerlik 105
İç Geçerlik (İnandırıcılık) 105
Dış Geçerlik (Aktarılabilirlik) 106
Güvenirlik 107
Eylem Öncesi Güvenirlik Analizi 108
Eylem Sonrası Güvenirlik Analizi 109
Araştırmacının Rolü 110

3. BÖLÜM

BULGU VE YORUMLAR

Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler 113
Örgüt İçi İletişim Sürecine İlişkin Bulgular.....117
Örgüt İçi İletişim Sürecinde Bilgi Paylaşımına İlişkin Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar.....118
Örgüt İçi İletişim Sürecinde Yönetsel Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar.....126
Örgüt İçi İletişim Sürecinde Güdülenmeye İlişkin Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar.....133
Örgüt İçi İletişim Sürecinde Hızlılığa İlişkin Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar.....138
Örgüt İçi İletişim Sürecinde Arşivlemeye İlişkin Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar.....143

4. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar.....147
Örgüt İçi İletişim Sürecinde Bilgi Paylaşımına İlişkin Sonuçlar 148
Örgüt İçi İletişim Sürecinde Yönetsel Boyuta İlişkin Sonuçlar.....149
Örgüt İçi İletişim Sürecinde Güdülenmeye İlişkin Sonuçlar 150
Örgüt İçi İletişim Sürecinde Hızlılığa İlişkin Sonuçlar.....151
Örgüt İçi İletişim Sürecinde Arşivlemeye İlişkin Sonuçlar 152
Öneriler 153
KAYNAKLAR.....155
DİZİN 167

KAYNAKLAR

Afat, Aysun ve Özsoy, Selami (2011). "Türkiye'de Yaygınlaşmakta Olan Spor Federasyonlarında Halkla İlişkiler Uygulamaları". *Türkiye Klinikleri J Sports Sci* 3(1): 29-37.

Akıncı Vural, Z. Beril ve Bat, Mikail (2010). "Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma". *Journal of Yaşar University* 20(5): 3348-3382.

Aksın, Kenan (2008). *Oryantiring Sporunda Kent İçi Organizasyonlar Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü.

Akşar, Tuğrul ve Merih, Kutlu (2008). *Futbol Yönetimi.* İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Al, Hamza (2002). *Bilgi Toplum ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi*. Ankara: Bilim Adamı Yayınları.

Argan, Metin ve Katırcı, Hakan (2008). *Spor Pazarlaması.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Armağan, Kudret (2013). "İşletme Yönetim Sürecinde İletişim". *Yönetim Becerileri.* Ed. K. M. Ekici. Ankara: Savaş Yayınevi.123, 126.

Ataizi, Murat (2012). "Yeni Medya ve Spor". *Spor ve Medya İlişkisi.* Ed. S. Sever. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını. 117.

Atasoy, Berkant ve Öztürk Kuter, Füsun (2005). "Küreselleşme ve Spor". *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* XVIII (1): 11-22.

Aydemir, Emrah (2012). "Kurum İçi Halkla İlişkiler Uygulamaları ve Kurum İçi İletişim". *Halkla İlişkilere Giriş.* Ed. M. Işık. Konya: Eğitim Yayınevi. 72,76,82-85.

Aydoğan, Filiz (2010). "İkinci Medya Çağında Gözetim ile Kamusal Alan Paradoksunda İnternet". *İkinci Medya Çağında İnternet.* Ed. F. Aydoğan ve A. Akyüz. İstanbul: Alfa Yayım.3.

Aykın, Alparslan Gazi (2013). "Meşrutiyetten Günümüze Türkiye'de Spor Politikaları ve 1980 Sonrası Parti ve Hükümet Programları ile Kalkınma Planlarında Sporun Yeri". *Akademik Bakış Dergisi* 35: 1-16.

Aziz, Aysel (2008). *İletişime Giriş*. İstanbul: Aksu Basım Yayım.

Bahar, Emel (2012). *İletişim*.1. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.

Basım, H. Nejat ve Argan, Metin (2009). *Spor Yönetimi.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Başer, Ayşegül (2010). "Yeni iletişim Teknolojilerinin Evriminde Televizyonun Yeri". *İkinci Medya Çağında İnternet.* Ed. F. Aydoğan ve A. Akyüz. İstanbul: Alfa Yayım. 37-40.

Bat, Mikail (2012). *Dijital Platformda Sosyal Medyanın Stratejik Kurumsal İletişime Etkisi*. Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayter, Mustafa ve Alaca, Erdinç (2014). "Spor Yöneticiliğinde Bilgi Yönetiminin Önemi". *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/2: 1781-1791.

Biber, Levent ve Öztekin Ahmet (2010). "Görsel ve Teknik İletişim". *Genel ve Teknik İletişim*. Ed. M. Işık. Konya: Eğitim Akademi. 215-223.

Borca, Cristina and Baesu, Viorica (2014). "A Possible Managerial Approach for Internal Organizational Communication Characterization". *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 124: 496 – 503.

Bryman, Alan. (2012). *Social Research Methods.* Oxford: Oxford University Press.

Bukova Güzel, Esra ve Kula, Semiha (2011). "Karma yöntem araştırmalarında Verilerin Analizi ve Yorumlanması". Çev. Y. Dede ve B. Demir. *Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi.* Ed. J.W. Creswell ve V.L. Plano Clark. Ankara: Anı Yayıncılık.

Cady, Mic (1999). *New Media in Corporate Communications*. London: Hawkswere.

Can, Han., Lu, Ma and Gan Luying (2011). "The Research on Application of Information Technology in Sports Stadiums". *Physics Procedia* 22(2011): 604-609.

Chen, Chung Jen (2007). "Information Technology, Organizational Structure, and New Product Development-The Mediating Effect of Cross-Functional Team Interaction". *Engineering Management, IEEE Transactions* 54(4): 687-698.

Conrad, Charles (1990). *Strategic Organizational Communication*. United States of America: Saunders College Publishing.

Conrad, Kerri and Traininglinks (2000). *Instructional Design for Web-Based Training.* Canada: HRD Press.

Cornelissen, Joeb (2004). *Corporate Communications, Theory and Practice*. London: Sage Publications.

Covell, Daniel., Walker, Sharianne., Siciliano, Julie and Hess, Peter (2007). *Managing Sport Organizations, Responsibility for Performance*. 2. Edition. Oxford: Elsevier. 83.

Creswell, John W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches.* Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Cunningham, Michael (2009). More than Just the Kappa Coeeficient: A Program to Fully Characterize Inter-Rater Reliability Between Two Raters. SAS Global Forum 242: 1-7.

Çağlar, İrfan ve Kılıç, Sabiha (2006). *Genel İletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Çiftçi Yeşiltuna, Dilek (2015). *İletişim ve Medya.* 1. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Dedrick, Jason., Gurbaxani, Vijay and Kraemer, Kenneth, L. (2003). "Information Technology and Economic Performance: A Critical Review of The Empirical evidence". *ACM Computing Surveys* 35(1): 1-28.

Demir, Kamile (2000). "Örgütlerde İletişim Yönetimi". *Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar, Uygulamalar ve Sorunlar*. Ed. C. Elma ve K. Demir. Ankara: Anı Yayıncılık. 135-161.

Demirel, Demookan (2009). "E-devlet ve Dünya Örnekleri". *Sayıştay Dergisi* 61: 83-119.

Demirtaş, Mine (2010). "Örgütsel İletişimin Verimlilik ve Etkinliğinde Yararlanılan İletişim Araçları ve Halkla İlişkiler Filmleri Örneği". *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi* XXVIII (1): 411-444.

Deniz, Ekrem vd. (2012). *Çocuklara Oryantiring Eğitimi.* 2. Baskı. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.

Devecioğlu, Sebahattin (2005). "Türkiye'de Spor Sektörü Stratejilerinin Geliştirilmesi". *Verimlilik Dergisi* 2005:2, 117-134.

Dibrell, C. Clay and Miller, Thomas R. (2002). "Organization Design: The Continuing Influence of IT". *Journal of Management History* 40 (6): 620-627.

Durgun, Serpil (2006). "Örgüt Kültürü ve Örgütsel İletişim". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi* III (II): 112-132.

Dursun, Özcan Özgür (2010). "İletişimde Dönüşümler". *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Işığında Dönüşümler.* Ed. H. F. Odabaşı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 231-255.

Dutton, William H., Shepherd, Adrian and Di Gennaro, Corinna (2007). "Digital Divides and Choices Reconfiguring Access: National and Cross-National Patterns of Internet Diffusion and Use". *Information and Communication Technologies in Society, E-Living in a Digital Europe.* Ed. B. Anderson, M. Brynin, J. Gershung, Y. Raban. Newyork: Taylor & Francis. 31-45.

Dündar, İ. Pelin ve Koralp Özel, Elif (2012). "*Kurum içi İletişimin Kaliteye Olan Etkisi: Yeni Teknolojilerin Kurum içi İletişimin Kalitesine olan Etkisini İncelemeye Yönelik Bir Araştırma"*. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi 3 (6): 104-129.

Eceoğlu, Arzu (2014). "Spor Tesislerinin Markalaşmasında Basın Örnekleri: Atatürk Olimpiyat Parkı". *Türkiye'de Spor ve Medya*. Ed. V. Ekin. İstanbul: Köprü Kitapları. 37.

Eskiyörük, Diğdem (2015). *Örgütsel İletişim.* İstanbul: Cinius Yayınları.

Ferguson, Charles and Turbyfill, Robert (2013). *Discovering Orienteering Skills, Techniques and Activities.* USA: Human Kinetics.

Fişek, Kurthan (1998). *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Dünyada ve Türkiye'de Spor Yönetimi*. 2. Baskı. Ankara: Bağırgan Yayınevi.

Flanagin, Andrew J. and Bator, Melissa (2011). "The Utility of Information and Communication Technologies in Organizational Knowledge Management". *Communication and Organizational Knowledge, Contemporary Issues for Theory and Practice.* Ed. H.E. Canary and R.D. McPhee. New York: Routledge, Taylor and Franchis.173, 178.

Flodin, Bertil (2003). "Public Relations in Sweden: A Strong Presence Increasing in Importance". *The Global Publıc Relations Handbook.* Ed. K. Sriramesh and D. Vercic. London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.250.

Gayeski, Diane, M. (2006). "Strategic Approaches to Managing the Communications Function". The IABC Handbook of Organizational Communication. Ed. T.L. Gillis. USA: Jossey-Bass A Willey Imprint. 67.

Gerçeker, Hasan (2010). *Ankara Barosu Başkanlığı, II. Uluslararası Spor Hukuku Kurultayı*. Ankara: Koza Matbaacılık.

Gillis, Tamara, L. (2006). "Internal Communication Media". *The IABC Handbook of Organizational Communication.* Ed. T.L. Gillis. USA: Jossey-Bass A Willey Imprint. 265.

Gizir, Sıdıka ve Şimşek, Hasan (2005). "Communication in a Academic Context". *Higher Education* 50: 197-221.

Gök, Yasemin ve Sunay, Hakan (2010). "Türkiye'de ve Fransa'da uygulanan Spor Yönetiminin Kamu Yönetimi Açısından Karşılaştırılması". *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* VIII (1):7-16.

Griffin, Teressa Moore (2008). "Effective Intercultural Communication", Effective Multicultural Teams: Theory and Practice. Ed. Claire B. Halverson and S. Ageel Tirmizi. Springer.179.

Güllüoğlu, Özlem (2012). *Örgütsel İletişim, İletişim Doyumu ve Kurumsal Bağlılık.* Konya: Eğitim Akademi Yayınları.

Güngör, Nazife (2011). *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gürgen, Haluk (1997). *Örgütlerde İletişim Kalitesi.* İstanbul: Der Yayınları.

Gürüz, Demet., Güneri, Belma., Ker, Müjde., Yaylacı, Gaye ve Karpat, Işıl (1998). *Halkla İlişkiler Yönetimi*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, No: 10.

Haig, Matt (2000). *E-PR: The Essential Guide to Public Relations on the Internet.* 1. Baskı. London: Kogan Page Publishers.

Hamelink, Cees, J. (1997). "New Information and Communication Technologies, Social Development and Cultural Change". *United Nations Research Institute for Social Development, Discussion Paper No. 86:* 1-3.

Hanafizadeh, Mohammad Reza, Saghaei, Abbas and Hanafizadeh, Payam (2009). "An Index for Cross-Country Analysis of ICT Infrastructure and Access." Telecommunications Policy 33(7): 385-405.

Harrison, Rosemary and Kessels, Joseph (2004). *Human Resource Development in a Knowledge Economy an Organizational View*. New York: Palgrave Macmillan Pub.

Heidary, Akbar., Honary, Habib and Behjanat, Simin (2014). "The Role of Information and Communication Technology in Sport Change Management". *International Journal of Academic Research in Computer Sciences and Electrical Engineering* 1(1): 1-5.

Hengest, Marielle den and Sol, Henk, G. (2001). "The Impact of Information and Communication Technology on Interorganizational Coordination: Guidelines from Theory". *Informing Science* 4:3, 129-138.

Honari, Habib (2011). "Information Technology in Professional Sports". *IACSIT Pres* 16: 114-116.

Iheanacho, Samuel B.C., Rufus, Okoro and Bassey, O'Neil Charles (2013). "Information and Communication Technology and Implication for Sports Management in Nigerian Universities Sports Organizations in the 21st Century". *Mediterranean Journal of Social Sciences* 4(5): 113-118.

Işık, Metin (2010). *Genel ve Teknik İletişim*. Konya: Eğitim Akademi Yayınları.

Işık, Metin ve Biber, Levent (2010). "İletişim, İletişim Süreci ve İletişim Çeşitleri". *Genel ve Teknik İletişim*. Ed. M. Işık. Konya: Eğitim Akademi. 19.

Kasap, Hasan ve Kesim, Ümit (2007). "Spor Yönetimi". Çev. S. Köseoğlu. *Management of Physical Education and Sport.* Ed. M. L. Krotee ve C. A. Bucher. İstanbul: Beyaz Yayınları. 2, 12, 44,387.

Katırcı, Hakan (2012). "Sporda Halkla İlişkiler ve Medyanın Rolü". *Spor ve Medya İlişkisi.* Ed. S. Sever. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını. 39,52-54.

Katırcı, Hakan ve Uztuğ, Ferruh (2009). "Spor Kulüplerinde İletişim Yönetimi: Türkiye Profesyonel Futbol Liglerinde Yer Alan Spor Kulüplerinin İletişim Uygulamalarına İlişkin Araştırma". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9 (1):149-168.

Kaya, Yahya Kemal (1999). *Eğitim Yönetimi Kuram ve Türkiye'deki Uygulama.* 7. Baskı. Ankara Bilim Yayınları.

Kaynak, Selahattin ve Karaca, Zeynep (2012). "Bilgi ve İletişim Teknolojileri Talebi: Bir Uygulama". *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23: 49 – 68.

Kent, Micheal L., Taylor, Maureen and White, William J. (2003). "The Relationship Between Web Site Design and Organizational Responsiveness to Stakeholders". *Public Relations Review* 29(1): 63-77.

Keyton, Joann (2005). *Communication and Organizational Culture, A Key to Understanding Work Experiences*. USA: Sage Publications.

Landis, J. Richard and Koch Gary G (1977). "The Measurement of Observer Agreement for Categorical Data". *Biometrics* 33: 159–174.

Leonardi, Paul., M. (2011). "Information, Technology and Knowledge Sharing in Global Organizations." *Communication and Organizational Knowledge, Contemporary Issues for Theory and Practice.* Ed. Canary, Heather, E. and McPhee, Robert, D. Newyork: Routledge. 89.

Li, Chuang and Wang, Zhen (2012). "Research on the Applications of Information Technology in Sport Management". *Communications in Computer and Information Science* 268: 247-252.

Lussier, Robert N., and Kimball, David C. (2009). *Applied Sport Management Skills*. USA: Human Kinetics.

Mason, Mark (2010). "Sample Size and Saturation in PhD Studies Using Qualitative Interviews". *Forum: Qualitative Social Research* 11 (3): 1-19.

Mendi, Başak (2012). *Kurumsal İletişim Aracı Olarak Web Bilişim Sistemlerinin Kullanılabilirliğinde Teknoloji Kabulü (Hastane Web Sitelerine Yönelik Bir Araştırma).* Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Miller, Katherine (2012). *Organizational Communication Approaches and Processes.* USA: Wadsworth Cengage Learning.

Mohamada, Bahtiar., Abu Bakar, Hassan., Halim, Haslina and Ismail, Ahmed Rageh (2014). "Corporate Communication Management (CCM) and Organisational Performance: A Review of the Current Literature, Conceptual Model and Research Propositions". *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 155: 115 – 122.

Neuman, Marco v.d. (2005). "Semantic Social Network Portal for Collaborative Online Communities". *Journal of European Industrial Training* 29(6): 472-487.

Newstorm, W. John and Davis, Keith (1992). *Organizational Behavior.* 9. Edition. NewYork: McGraw-Hill.

Odabaş, Hüseyin (2003). "Internet Tabanlı Uzaktan Eğitim ve Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri". *Türk Kütüphaneciliği* 17(1): 22-36.

Öğüt, Adem (2003). *Bilgi Çağında Yönetim.* 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özkoçak, Levent (2012). "Spor Olayları ve Televizyon". *Spor ve Medya İlişkisi.* Ed. S. Sever. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayını. 70.

Öztekin, Ali (2010). *Yönetim Bilimi.* 4. Baskı. Ankara: Siyasal Kitapevi.

Parks, Jannet, B., and Quarterman, Jerome (2003). "Sport Management: An Overview". *Contemporary Sport Management*. Ed. J.B. Parks, J. Quarterman. USA: Human Kinetics. 7-18.

Passey, Don., Rogers, Colin., Machell, Joan and McHugh Gilly (2004). *The Motivational Effect of ICT on Pupils*. Lancaster: Research Report 523.

Quatman, Catherina and Chelladurai, Packianathan (2007). "Network Perspectives on Organizations". *International Perspectives on The*

Management of Sport. Ed. M.M. Parent ve T. Slack. California: Butterworth-Heinemann. 61-80.

Raban, Yoel (2007). "Trends in Information Communication Technologies". *Information Communication Technologies in Society, E-living in a Digital Europe.* Ed. B. Anderson, M. Brynin, J. Gershung and Y. Raban. 18.

Rahman, M. Hakukur (2007). *Information and Communication Technologies for Economic and Regional Developments.* USA: Idea Group Inc.

Rajaraman, Vidyeswaran (2013). *Introduction to Information Technology*. New Delhi PHI Learning Private Limited.

Rivest, Ron (1992). "The MD5 Message Digest Algorithm". *MIT Laboratory for Computer Science and RSA Data Security, Inc* 1-21.

Roberts, Joanne (2000). "From Know-how to Show-How? Questioning the Role of Information and Communication Technologies in Knowledge Transfer." *Technology Analysis and Strategic Management* 12(4): 429-443.

Røpke, Inge., Christensen, Toke Haunstrup and Jensen, Jesper Ole (2010). "Information and Communication Technologies- A New Round of Household Electrification", *Energy Policy* 38(4): 1764-1773.

Rosandich, Thomas, J. (2001). "*Information Technology for Sports Management". The Sport Journal* 4(2): 1-7.

Sabuncuoğlu, Zeyyat ve Gümüş, Murat (2012). *Örgütlerde İletişim*. 2. Baskı: İstanbul: Kriter Yayınevi.

Saruhan, Şadi Can ve Yıldız, Müge Leyla (2013). *Çağdaş Yönetim Bilimi*. 2. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Sezici, Emre (2013). "Motivasyon Yönetimi". *Yönetim Becerileri.* Ed. K. M. Ekici. Ankara: Savaş Yayınevi. 202.

Shen, Fei, Li, Jun and Wang, Zhifeng (2012). "Information Technology and Its Application in Sport Science". *Advances in Intelligent and Soft Computing* 159: 591-596.

T.C Kalkınma Bakanlığı, Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı (2015). 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı. Kalkınma Bakanlığı Yayınları.

Talimciler, Ahmet (2014). Türkiye'de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Tayfun, Recep (2011). *Etkili İletişim ve Beden Dili*. 4. Basım. Ankara: Nobel Yayın.

Tınaztepe, Cihan (2012). "Örgüt İçi Etkin İletişimin Örgütsel Sinizme Etkisi". *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi* Cilt 4, Sayı 1.

Tunde, Morakinyo and Obajimi, Gloria Abimbola (2010). "Information Communication Technology as Predictor of Service Delivery System in Spor Management". *Br J Sports Med* 44:66-67.

Turner, Sean. and Chen, Lily (2011). "Updated Security Considerations for the MD5 Message-Digest and the HMAC-MD5 Algorithms". *Internet Engineering Task Force* 1-7.

Tutar, Hasan (2003). *Örgütsel İletişim.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tutar, Hasan (2006). *Yönetim Bilgi Sistemi.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tutar, Hasan (2009). *Örgütsel İletişim.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tutar, Hasan ve Ayyıldız, Ferit (2012). *Örnekleriyle Mesleki Yazışmalar ve Rapor Hazırlama Teknikleri*. 4. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tutar, Hasan ve Yılmaz, M. Kemal (2013). *İletişim, Genel ve Örgütsel Boyutuyla.* 10. Baskı. Ankara: Seçkin.

Türkoğlu, Recep (2003). "İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim Programı Geliştirme Süreçleri". *The Turkish Online Journal of Educational Technology* 2(3):14, 116-126.

Uztuğ, Ferruh (2003). "İletişim Engel ve Etmenleri". *Meslek Yüksekokulları için Genel İletişim.* Ed. U. Demiray. Ankara: Pegem Yayıncılık.196.

Uzunoğlu, Ebru., Onat, Ferah., Aşman Alikılıç, Özlem ve Yeygel Çakır (2009). *İnternet Çağında Kurumsal İletişim*. 1. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.

Van Riel, Cornelis Bernardus Maria and Fombrun, Charles J. (2007). Essentials of Corporate Communications. New York: Routledge, Taylor and Franchis.

Whitworth, Brad (2006). "Internal Communication". *The IABC Handbook of Organizational Communication.* Ed. T.L. Gillis. USA: Jossey-Bass A Willey Imprint. 205.

Yatkın, Ahmet (2009). "Örgütsel Yöneti(ileti)şim". Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları. 47-55.

Yazıcı, Ahmet Gökhan (2014). *"Toplumsal Dinamizm ve Spor"*. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi 3/1: 394-405.

Yetim, A. Azmi ve Cengiz, Recep (2012). *İletişim ve Spor*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 8. Basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, Kadir ve Özsoy, Selami (2013). "Spor Toto Süper Lig Kulüplerinin Kurumsal İnternet Sitelerinin İletişim ve Pazarlama Açısından İncelenmesi". *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi* 8 (1): 24-34.

Yunyun, Du (2013). "Research on the Apllication of Information Technology in School Sports". *2nd International Conference on Advances in Computer Science and Engineering, Atlantis Press* 247-349.

YASA VE YÖNETMELİKLER

Bağımsız Spor Federasyonlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (19 Temmuz 2012). *Resmi Gazete,* 28358.

GSGM, Özerk Federasyonlar Çerçeve Statü (14 Temmuz 2004). *Resmi Gazete,* 25522.

Türkiye Futbol Federasyonu, Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (3 Temmuz 1992). *Resmi Gazete,* 21273.

Türkiye Futbol Federasyonu, Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (16 Mayıs 2009). *Resmi Gazete,* 27230.

Türkiye Oryantiring Federasyonu, Ana Statüsü (1 Ekim 2014). *Resmi Gazete,* 29136 (Mükerrer)**.**

İNTERNET KAYNAKLARI

Türk Dil Kurumu (2015). http://www.tdk.gov.tr/index.php?, 27.01. 2015'te erişildi.

TUİK (2015). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. (http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18660, 29 Ağustos 2015'te erişildi).

Geliştirilmiş 2. Basım

BİLGİ YÖNETİMİ

Prof. Dr. Osman Yazıcıoğlu
Prof. Dr. Oğuz Borat

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 963
İletişim No.: 33
ISBN: 978-605-133-864-4
© Geliştirilmiş 2. Basım, Eylül 2016

BİLGİ YÖNETİMİ

Prof. Dr. Osman Yazıcıoğlu - Prof. Dr. Oğuz Borat

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yazıcıoğlu, Osman., Borat, Oğuz.
Bilgi Yönetimi / *Osman Yazıcıoğlu - Oğuz Borat*
Geliştirilmiş 2. Basım, VIII + 208 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-864-4
1. Bilgi Yönetimi, 2. Bilgi Ölçme, 3. Entellektüel Sermaye

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bilgi yönetimi organizasyon inovasyonu olarak bizimledir. Bir disiplin olarak son yıllarda uluslararası anlamda zengin kaynaklara sahip bulunmakla birlikte ülkemizde yeni tanınmaya başlamıştır.

Önceleri ürün denilince akla sadece maddi varlıklar gelirdi. Günümüzde ürün denilince mal, hizmet ve bilgi (goods, services, and knowledge) üçlüsü anlaşılmaktadır. Bilgi toplumuna geçerken e-devlet kavramı önem kazanmaktadır. ABD, Japonya, Avrupa Birliği e-devlet uygulamasına geçmekte hızlı davrandılar. Türkiye'nin e- devlet uygulamasında dünyanın en başarılı toplumları arasında yer alması onur vericidir.

Bu eserde bilginin karakteristikleri, açık ve örtülü bilgi, bilgi yönetimi modelleri ve hayat boyu öğrenme güncel hukuki mevzuat göz önüne alınarak incelenmektedir.

Bilgi yönetimi şu konularda çalışma sağlamaktadır:

1. Başarılı elemanların emekli olması durumunda yerine düşünülen elemanın geçişinin kolaylaştırılması
2. Ortak hafıza kaybının azaltılması
3. Kritik kaynak ve bilgi alanlarının belirlenmesi
4. Yöntemlerin takım çantasının kurulması, bireyler, gruplar ve kurum tarafından kullanılması ile ilgili potansiyel kayıpların azaltılması

Bilgi yönetimi çok disiplinli bir alan olduğundan çok sayıda tanımı yapılmıştır. Amerikan Verimlilik ve Kalite Merkezi (APQC) tarafından bilgi yönetimi şirketleri rekabetçi yapma amacıyla bilgiyi tanımak, belgelemek ve etkilemek için stratejiler ve süreçlerle eşdeğer olarak tanımlanmaktadır. Bilgi yönetimi iş faa-

liyetleri açısından strateji, politika ve pratiği kurumun tüm düzeylerinde entelektüel ve örtülü bilgi sonuçlarıyla yansıtmaktadır.

Bilgi yönetimi çözümleri bilgi elde etme, depolama, yayma ve açık bilginin öğrenilen dersler ve en iyi pratikler olarak tasviri için çok başarılıdır. Diğer taraftan entelektüel sermaye yönetiminde bilgi kuruma iş değeri sağlar ve entelektüel sermayeyi işaret eder. Entelektüel sermayenin bir kısmı patent gibi kolayca görülebilir. Ancak entelektüel sermayenin çoğu know-how, know-why, deneyim ve uzmanlık gibi az sayıda insanın beyninde saklı bulunduğundan kolay görülmez. Entelektüel sermaye bir kurumun kayıtlı enformasyonudur. Bu eser yüksek lisans dersi olarak okutulan ders notlarının yeniden düzenlenmesi ve zenginleştirilmesiyle hazırlanmıştır. Bu ikinci basımda istatistik ve mevzuat değişiklikleri göz önüne alınmıştır.

Yazarlar bu yayının akademik çevre yanında genç müteşebbislere de inovasyon yolunda yararlı olmasını dilerler.

Osman Yazıcıoğlu
Oğuz Borat

İstanbul, 29.05.2016

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: BİLGİ YÖNETİMİ 1
1.1 Giriş 1
1.2 Bilgi 2
1.3 Bilgi Yönetiminin Tanımlanması 7

Bölüm 2: BİLGİ YÖNETİMİ ÇEVRİMLERİ 21
2.1 Giriş 21
2.2 Zack Bilgi Yönetimi Çevrimi 22
2.3 Bukowitz ve Williams Bilgi Yönetimi Çevrimi 25
2.4 McElroy Bilgi Yönetimi Çevrimi 27
2.5 Wiig Bilgi Yönetimi Çevrimi 31
2.6 Bütünleşik Dalkir Bilgi Yönetimi Çevrimi 35
2.7 Bilgi Yönetimi Çevriminin Stratejik Uygulamaları 35

Bölüm 3: BİLGİ YÖNETİMİ MODELLERİ 37
3.1 Giriş 37
3.2 Von Krogh ve Roos Bilgi Yönetimi Modeli 39
3.3 Nonaka ve Takeuchi Bilgi Sarmalı Bilgi Yönetimi Modeli 41
3.4 Choo Mantıklı Olma Bilgi Yönetimi Modeli 45
3.5 Wiig Bilgi Yönetimi Modeli 46
3.6 Boisot I Uzayı Bilgi Yönetimi Modeli 52
3.7 Akıllı Karmaşık Uyarlanabilen Sistem Modelleri 53
3.8 Bilgi Yönetimi Modellerinin Stratejik Uygulamaları 53

Bölüm 4: BİLGİ ELDE ETME 55
4.1 Giriş 55
4.2 Örtülü Bilginin Elde Edilmesi 58
4.3 Birey ve Grup Düzeylerinde Örtülü Bilgi Elde Edilmesi 60
4.4 Mülakat Uzmanları 61

4.5 Hikâyeler ... 63
4.6 Anlatılanlardan Öğrenme ... 65
4.7 Gözlemlerden Öğrenme ... 65
4.8 Diğer Örtülü Bilgi Elde Etme Yöntemleri ... 66
4.9 Kurum Düzeyinde Örtülü Bilgi Elde Edilmesi ... 70
4.10 Açık Bilginin Kodlanması ... 71
4.11 Bilişim Haritaları ... 71
4.12 Karar Ağaçları ... 73

Bölüm 5: BİLGİ PAYLAŞMA ... 79
5.1 Giriş ... 79
5.2. Enformasyon Bulamamanın Maliyeti ... 80
5.3 Bilginin Sosyal Doğası ... 83
5.4. Sosyogram ve Sosyal Network Analizi ... 84
5.5. Sarı Sayfalar ... 87
5.6 Bilgi Paylaşma Toplulukları ... 87

Bölüm 6: BİLGİ UYGULAMA ... 91
6.1 Giriş ... 91
6.2 Birey Düzeyinde Bilgi Uygulama ... 93
6.3 Kullanıcı Modelleri ... 95
6.4 Semantik Üçgen ... 96
6.5 Görev Analizi ve Modelleme ... 96
6.6 Elektronik Performans Destek Sistemi ... 98
6.7 Kurumsal Bilgi Yönetimi Mimarisi ... 99
6.8 Bilgi Yönetimi Destek Sistemleri ... 100

Bölüm 7: BİLGİ YÖNETİMİNDE KURUM KÜLTÜRÜ ... 103
7.1 Giriş ... 103
7.2 Kültür Çeşitleri ... 104
7.3 Kurumsal Kültür Analizi ... 106
7.4 Bilgi Yönetiminin Kültür Temeli ... 107
7.5 Toyota Tarzı Kültür ... 108

Bölüm 8: BİLGİ YÖNETİMİ TEKNOLOJİLERİ ... 111
8.1 Giriş ... 111
8.2 Veri Madenciliği ... 113
8.3 Network Teknolojileri ... 116
8.4 Bilgi Toplama ve Uygulama Araçları ... 117

Bölüm 9: BİLGİ YÖNETİMİ STRATEJİSİ VE ÖLÇME ... 123
9.1 Giriş ... 123
9.2 Bilgi Yönetimi İnisiyatiflerinin Sınıflandırılması ... 124

9.3 Bilgi Yönetimi Stratejisinin Yol Haritası 128
9.4 İnovasyon ve Kurum Yapısının Dengesi 129
9.5 Bilgi Değerleri 130
9.6 Bilgi Yönetiminde Ölçme 130

Bölüm 10: BİLGİ TOPLUMU 139
10.1 Bilgi Toplumuna Geçiş 139
10.2 Yüksek ve Orta Seviye Beceri Talebinde Artış 140
10.3 Türkiye' nin Bilgi Toplumu Stratejisi 141
10.4 Türkiye'nin Stratejik Öncelikleri (DPT, 2006) 142
10.5 Bilgi Ekonomisi, Bilişim ve İletişim Teknolojileri 143

Bölüm 11: HAYAT BOYU ÖĞRENME KAPSAMINDA YETERLİLİKLER 149
11.1 Hayat Boyu Öğrenme ve Yeterlilikler 149
11.2 Hayat Boyu Öğrenme Kapsamında Avrupa Yeterlilik Çerçevesi 150
11.3 Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve AB Hedefleri 152
11.4 Serbest Öğrenmenin Önemi 155
11.5 Hayat Boyu Öğrenme Kapsamında Ulusal Yeterlilik Sistemi 157
11.6 Ulusal Yeterlilik Çerçevesi 157
11.7 Ulusal Meslek Standartları ve Mesleki Yeterlilik Kurumu 158
11.8 Hayat Boyu Öğrenme Kapsamında Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi; Amacı, Esasları ve Yürütülmesi 160
11.9 Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin Ana Elemanları ve Araçları 165
11.10 Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde Erişim, Şeffaflık ve Tanınabilirlik 176
11.11 Kalite Yönetimi ve Kalite Güvencesi 180
11.12 Yeterliliklerin TYÇ'ye Kabul Edilmesi Şartları 184
11.13 Yaygın ve Serbest Öğrenmenin Tanınması ve Geçerliliği 187

KAYNAKLAR 197

DİZİN 205

KAYNAKLAR

Abe, H., Tsumoto, S., Ohsaki, M., and Yamaguchi, T. (2008), Finding Functional Groups of Objective Rule Evaluation Indices Using PCA, 197-206. 7th International conference, PAKM 2008, Yokohama, Japan.

Alcaniz, L., Gomez-Bezares, F. and Roslender, R. (2012), Therotical perspectives on intellectual capital: A backward look and a proposal for going forward, Accounting Forum, 35:104-117.

Asif, S. Z. (2011), Mobile communications ecosystem: Technology management for mobile communications, John Wiley & Sons Ltd.

Awad, E. M. and Ghaziri, H. M. (2008), Knowledge Management. Pearson Education, 2nd impression, Dorling Kindersley, Delhi (India).

Baek, S., Liebowitz, J., Prasad, S. Y., and Granger, M. (1999), Intelligent Agents for Knowledege management-Toward Intelligent Web Based Colloboration within Virtual Teams, (Ed. J. Liebowitz) CRC Press, New York.

Balmisse, G., D. Meingan, D., and Passerini, K. (2009), Selecting the Right Knowledge ManagementTools: Software Trends and Key Evaluation Criteria, 270-280. Ed. M. E. Jennex, Knowledge Management, organizational Memory, and Transfer Behavior. Information Science Reference, New York.

Barker, P. And Banerji, A. (1995), Designing Electronic Performance Support Systems, Innovations in Education and Training International, 32(1):4-12.

Becerra-Fernandez, I., and Sabherwal, R. (2010), Knowledge Manangent Systems and Process. M. E. Sharpe, Inc., New York.

Becerra-Fernandez, I., Gonzales, A. and Sabherwal, R. (2004), Knowledge Management and KM Software Package. Prentice Hall, New Jersey.

Becker, G. (1999), Knowledge Discovery. (Ed. J. Liebowitz) CRC Press, New York.

Beckman, T. J. (1999), The current state of knowledge management Handbook. CRC Press, London.

Bell, S. (2006), Lean Enterprise Systems. Wiley and Sons, Inc.

Ben-Zvi, T. (2012), Measuring the perceived effectiveness of decision support systems and their impact on performance, Decision Support Systems 54, 248-256.

Borat, O. (2012) Örgün, Yaygın ve Serbest (informal) Öğrenmenin Geçerliliği ve Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi. Hayat Boyu Öğrenme Kültürü ve Mesleki Eğitim Sempozyumu 16 Haziran 2012, TYÇ'ye Girecek Yeterliliklere Ait Ölçütler. İstanbul.

Borat, O., (2009a), Institutional-Sectoral Interactions for the Validation of Informal Learning. The Proceedings Book: Conferences of Establishing a Collective Understanding and Raising Awareness on Informal Learning in Turkey in the Context of Lifelong Learning Through Multi-Stake Consultation Processess Project. Ministry of National Education, Board of Education, pp. 251-275, Ankara, 2009.

Borat, O., (2009b), Examining the Formal and Non-formal Education Systems to establish Informal Education Systems. The Proceedings Book: Conferences of Establishing a Collective Understanding and Raising Awareness on Informal Learning in Turkey in the Context of Lifelong Learning Through Multi-Stake Consultation Processess Project. Ministry of National Education, Board of Education, pp. 295-308, Ankara, 2009.

Borat, O., (2010), Serbest Öğrenmenin Geçerliliğinin Sağlanmasının Önemi/Importance of Validation of Informal Learning. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. Hayat Boyu Öğrenme Kapsamında "Serbest Öğrenmenin Geçerliliğinin Sağlanmasına Yönelik Açılımlar" Konferansı / Conference on "Openings Towards the Validation of Informal Learning". Antalya, 13-14 Mayıs 2010.

Borat, O., (2012), Validation of Formal, Non-formal and Informal Leaning and Turkish Qualifications Framework, Lifelong Learning Culture and Vocational Education and Training, 16-17 June 2012, Feshane-Istanbul; Proceedings: IBB-ISMEK Publications, pp.80-85, Istanbul, 2012.

Broek, S., Buiskool, B.J., Oploo, M. and Visser, S., (2012), State of play of the European Qualifications Frameworks Implementation; Study (This document was requested by the European Parliament's Committee on Education and Culture). Directorate-General for internal Policies. Policy Department B: Structural and Cohesion Policies. Culture And Education. IP/B/CULT/FWC/2010-001/Lot2/C1/SC1. PE 474.537 Brussels, European Union, March 2012.

Burg, E. v., Raaij, E. v., and Berends, H. (2008), The fibres that hold an innovation network: an analysis of knowledge sharing in the Glare network. 145-173. Ed. P. d. Man, Knowledge Management and Innovation in Networks. Edward Elgar Publishing, Inc., Northamton, Masseshusetts.

Bükel. İ., Serbest (İnformal) Öğrenmenin Tanınması Ve Geçerliliğinin Sağlanmasında Anahtar Paydaşların Rolleri Konferansı Bilgi Dokümanı. TTKB – Kurul Üyesi. Hatay. 23 Haziran 2011

CEC, (2005), Towards A European Qualifications Framework for Lifelong Learning. Commission Staff Working Document. Commission of the European Communities, Sec(2005) 957. Brussels, 8.7.2005.

CEDEFOP, (2008), Skill needs in Europe, Focus on 2020. Cedefop Panorama series; 160. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008.

CEDEFOP, (2009), European guidelines for validating non-formal and informal learning. The European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop)Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009

Chen, C., Yan, H., and Li, X. (2008), Classifying Digital Resources in a Practical and Coherent Way with Easy-To-Get Features, 185-196, 7th International conference, PAKM 2008, Yokohama, Japan.

Coffey, J. W., Canas, A. J., Hill, G., Carff, R. and Reichherzer, T. (2003), Knowledge modelin and the creation of El-Tech: a performance support and trainin system for electronic technicians, Expert Systems with Applications 25, 483-492.

Colardyn, D., Bjørnåvold, J., (2005), The learning continuity: European inventory on validating non-formal and informal learning. National policies and practices in validating non-formal and informal learning. CEDEFOP, Panorama series; 117. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2005

Coleman, D. (1999), Groupware: Collaboration and Knowledge Shering. (Ed. J. Liebowitz) CRC Press, New York.

CQAF, (2005) Fundamentals of a 'Common Qualıty Assurance Framework' (CQAF)

Cronin, B., Davenport, E. (2000). Knowledge management in higher education. In: Bernbaum, G. (Ed.) Knowledge management and the Information Revolution, EDUCAUSE Leadership Strategies Series. Vol. 3. San Franciso, CA: Josey-Bass Inc.

Dalkir, K. (2011), Knowledge Management in Theory and Practice. 2nd Ed., The MIT Press Cambridge, Massachusetts, London, England.

Dave, B. and Koskela, L., (2009) Colloborative knowledge management-A construction case study. Automation in Construction, 18:894-902.

Davenport, E., and Cronin, B. (2000), Knowledege management: Semantic drift or conceptual shift? J. Education for Library and Information Science 41(4):294-306.

Davenport, T. and Prusak, L. (1998), Working Knowledge: How organizations Manage What They Know. Net Library Inc., Boulder.

Davenport, T. H. and Prusak, L. (2000), Working Knowledge: How organizations Manage What They Know. Harward Business School Press. Boston, Massachusetts.

DPT, (2006), Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010) ve Eylem Planı. (Sayfa 20). Yüksek Planlama Kararı, Sayı: 2006/38. Resmi Gazete Sayı: 26242,Tarih: 28 Temmuz 2006.

DPT, (Mayıs-Ekim 2008 ve 2009; Mart 2010), Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı (2006-2010) Değerlendirme Raporu. Rapor No: 1-2-3-4-5. DPT, Bilgi Toplumu Dairesi. Mayıs-Ekim 2008 ve 2009; Mart 2010.

Durna, U. ve Demirel, Y. (2008), Bilgi yönetiminde bilgiyi anlamak, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (30):129-156).

EC, (2008), The European Qualifications Framework (EQF) for Lifelong Learning. The European Commission. Luxembourg, 23 April 2008.

EC, (2009), Summary report on Peer Learning Activity on Validation of non-formal and informal learning. Report to participants. European Commission. Directorate-General for Education and Culture. Prague, 21 – 24 June 2009

EC, (2010), Communication from The Commission Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. COM(2010) 2020. Brussels, 3.3.2010

EC, (2012), Proposal for a Council Recommendation on the validation of non-formal and informal learning. European Commission, Brussels, COM(2012) 485 final, 2012/0234 (NLE). 5.9.2012

ENQA, (2009), Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. European Association for Quality Assurance in Higher Education, 3rd edition. Helsinki, 2009.

EQAVET, (2009), Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009 on the establishment of a European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training. 2009/C 155/01. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009.

EQF, (2008), Recommendations European Parliament Council. Recommendation of The European Parliament and of The Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. Official Journal of the European Union (2008/C 111/01). 06.05.2008.

EU Council, (2009), Notices from European Union Institutions and Bodies Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training ('ET 2020'), (2009/C 119/02). 2009.

EU Council, (2010) Notices From European Union Institutions, Bodies, Offices and Agencies. 2010 joint progress report of the Council and the Commission on the implementation of the 'Education and Training 2010 work programme'. The Council and the Commission. Official Journal of the European Union. (2010/C 117/01)

EU Council, (2011), Notices From European Union Institutions, Bodies, Offices and Agencies Council. Council conclusions on the role of education and training in the implementation of the 'Europe 2020' strategy (2011/C 70/01). 2011.

EU Council, (2012), The validation of non-formal and informal learning. Official Journal of the European Union (2012/C 398/01). 20 December 2012

Frestone, J. M. and McElroy, M. W. (2003), Key issues in the new knowledge management, Butterworth-Heinemann, Burlington.

Frestone, J. M. and McElroy, M. W. (2003), Key issues in the new knowledge management, Butterworth-Heinemann, Burlington.

Gal, E. and Schaik, P. v. (2010), EPSS Applications in Corporate Setting, Electronic Performance Support, Grower Pub. Ltd., England.

Hamidullah, M. (Tercüme: Salih Tuğ) (1995), İslam Peygamberi. İrfan Yayınevi, İstanbul.

Huntington, D. (1999), Knowledge-Based Systems: A Look at Rule-Based Systems. (Ed. J. Liebowitz) CRC Press, New York.

Key Competences, (2006), Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning, (2006/962/EC). The European Parliament and the Council of the European Union. Official Journal of the European Union No. L 394/13. 30.12.2006

KHK, (2011), "ÇSGB' nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair *Kanun Hükmünde Kararname*", Karar Sayısı: KHK/665. Resmî Gazete No: 26312, 2 Kasım 2011.

Khoo, L. P., Tor, S., and Lee, S. (1998), The potention of intelligent software agents in the World Wide Web in automating part procurement. Int. J. Purchasing and Materials Management 34(1):46-47.

Khoo, L.P., Zheng, Z. W., and Lim, H. Y. (2007), Maintenance Planning Using Enterprise Data Mining. Recent Advances in Data Mining of Enterprise Data (Ed. T. W. Liao and E. Triantaphyllow, World Scientific.

Koskinen, U., and Pihlanto, P. (2008), Knowledge Management in Project-Based Companies. Palgrave Macmillan, New York.

Liao, S., Knowledge management technologies and applications-literature rewiew from 1995 to 2002 (2003), Expert Systems with Applications 25, 155-164.

Liker, J. K. and Hoseus, M. (2008), Toyota Culture. The Heart and Soul of The Toyota Way. McGraw_Hill, NewYork.

MEB, (2012), İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 6287 Sayılı Kanun. Resmî Gazete, Sayı: 28261, Tarih: 11 Nisan 2012.

MEB/TTK, (2010), Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2009. Yüksek Planlama Kurulu Karar No.2009/21, Tarih: 05.06.2010.

Meso, P., Madey, G., Troutt, M. D., and Liegle, J. (2006), The knowledge management efficacy of maching information systems development methodologies with application characteristics-an example study, The Journal of Systems and Software 79, 15-28.

Moreno, L., Aguilar, R. M., Pineiro, J. D., EStevez, J. I., Sigut, J. F. and Gonzales, C. (2001), Using KADS methodology in a simulation assisted knowledge based system: application to hospital management, Expert Systems with Applications 20, 235-240.

MYK Kanunu, (2006), "Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu" Resmî Gazete No: 26312 Ekim 7, 2006.

MYK, (2008), Mesleki Yeterlilik, Sınav ve Belgelendirme Yönetmeliği. Mesleki Yeterlilik Kurumu Resmî Gazete Sayı: 27096 Tarih: 30 Aralık 2008.

Nonaka, I. and Takeuchi, H. (1995), The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation. Oxford University Press, NewYork.

Ogden, C. K., Richards, I. A., Russel, B. and Gordon, W. T. (1994), C. K. Ogden and Linguistics: With a new critical edition of The Meaning of Meaning (History of Linguistics). Routledge.

Özer, M., Gür, B. S., Küçükcan, T., (2010),Yükseköğretimde Kalite Güvencesi, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Yayınları, Reşit Galip Cad., Hereke Sk., GOP, Ankara. Ağustos 2010.

Robertson, J. (2003), Looking towards the future of content management. www.steptwo.com.

Rollet, H. (2003), Knowledge management processes and Technologies. Norwell, MA: Kluver Academic Publishers.

RPL,(2008), A Quality Code (Common Principles and Guidelines) for Recognition of Prior Learning in Higher Education? Towards the European Higher Education Area-Bologna Process. Bologna Seminar. Background Paper. Amsterdam, 11-12 December 2008.

Ruggles, R. (1997), Knowledge tools: Using technology to manage knowledge better. Boston: Butterworth-Heimann.

Ruggles, R. (1998), The state of notion: Knowledge management in practice. California Management Review (40)3:80-89.

Saint-Andre, P., Smith, K. and Tronçon, R. (2009), XPMM The Definitive Guide. O'Reilly Media, Inc., CA.

Schoop, M., Jertila, A. and List, T. (2003), Negoisst: a negotiation support system for electronic business-to-business negotiations in e-commerce, Data and Knowledge Engineering 47, 371-401.

Takahashi, K., Sugiyama, A, Shimomura, Y., Tateyama, T., Chiba, R., Yoshioka, M., and Takeda, H. (2008), Web Based Knowledge Database Construction method for Supporting Design. Practical aspects of Knowledge Management, 173-184, 7th International Conference, PAKM 2008, Yokohama, Japan.

TSE, (17024), Uygunluk Değerlendirmesi - Personel Belgelendirmesi Yapan Kuruluşlar İçin Genel Şartlar, TS EN ISO/IEC 17024.

TÜİK, (2016a), Ulaştırma ve Haberleşme İstatistikleri. Temel İstatistikler, TÜİK, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist; (Erişim Tarihi: 02.03.2016

TÜİK, (2016b), Bilim ve Teknoloji İstatistikleri. Temel İstatistikler, TÜİK, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist; (Erişim Tarihi: 02.03.2016

TÜİK, (2016c), Bilim ve Teknoloji İstatistikleri. Haber Bülteni, Sayı: 10880. 16/08/2012 TÜİK, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do? metod=temelist; (Erişim Tarihi: 02.03.2016

TYÇ, (2013), Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi Uluslararası Konferansı. İstanbul, 16-17 Nisan 2013./ International Conference on Turkish Qualifications Framework. Istanbul, Turkey. April 16-17 2013

TYÇ, (2015), Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Bakanlar Kurulu Kararı No.2015/8213 Tarih: 09.11.2015 Resmi Gazete No.29537, Tarih: 19.11.2015

TYÇ, (2016), Türkiye Yeterlilikler Çerçevesine Dair Tebliğ, Tebliğ No: 2015/1, Mesleki Yeterlilik Kurumu, Resmi Gazete No.29581, Tarih: 02.01.2016

UNESCO, (2012), Guidelines for the Recognition, Validation and Accreditation of the Outcomes of Non-formal and Informal Learning. Published by the UNESCO Institute for Lifelong Learning. Feldbrunnenstr. 58, 20148 Hamburg Germany. UIL 2012

UNESCO, (2015), Guidelines for the Recognition, Validation and Accreditation of the Outcomes of Non-formal and Informal Learning in Unesco Member States. Published by the UNESCO Institute for Lifelong Learning. Feldbrunnenstr. 58, 20148 Hamburg Germany. UIL 2015

Uriarte, F. A., Jr. (2008), Introduction of Knowledge Management. ASEAN Foundation, Jakarta, Indonesia.

Wiig, K. (1994), Knowledge Management: The Central Management Focus for Intelligent-Acting Organizations. Arlington, TX: Schema Press.

Wiig, K. (1995), Knowledge Management Methods: practical approaches to Managing Knowledge. Arlington, TX: Schema Press.

Wiig, K. (1997), Knowledge Management: Where did it come from and where will it go?, J. Experts Systems With Applications. Special Issue on Knowledge Management, 13(1):1-14.

Wiig, K. (2000), Application of Knowledge Management in Public Administration, Knowledge Research Institute, Inc., Arlington, Texas.

www.copernic.com, (2012), (Erişim Tarihi 28.01.2012).

Yazıcıoğlu, O., Varol, K. ve Borat, O. (2011), Bilgi yönetimi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi 10(20):15-32.

Yazıcıoğlu, O., Varol, K. ve Borat, O. (2012), Bilgi yönetimi teknolojileri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi 11(21):53-63.

YÖK, (1981), Yükseköğretim Kanunu, Resmî Gazete Sayı: 17506, Tarih: 6/11/1981.

Zaim, H. (2005), Bilginin Artan Önemi ve Bilgi Yönetimi. İşaret Yayınları, İstanbul.

Zenon, (2002), Sabre Reservation Course (Revision 08), ZENON National Distribution Centre Ltd. P.O.Box 25326, 1308 Nicosia – Cyprus.

İkinci Yazım
31. Basım

Bilimsel İrade Algı Çerçevesi ile

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ:
Kavramlar İlkeler Teknikler

Prof. Dr. Niyazi Karasar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 059
Eğitim No.: 18
ISBN : 978-605-5426-58-3
© İkinci Yazım, Eylül 2016
© 31. Basım, Kasım 2016

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ: Kavramlar İlkeler Teknikler
Prof. Dr. Niyazi Karasar

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karasar, Niyazi
Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler / *Niyazi Karasar*
İkinci Yazım, 31. Basım, XXIV + 344 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-5426-58-3
1. Araştırma 2. Bilimsel İrade 3. Bilimsel Yöntem 4. Rapor Yazma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

(İkinci Yazım ve Otuz Birinci Basım)

Çağdaş uygarlığın en belirgin özelliği, bilimselliğin, bilimsel tutum ve davranışların, günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası yapılmış olmasıdır. Burada en büyük pay, kuşkusuz, eğitim sisteminindir. Türkiye'de de, bilimin yol göstericiliğine olan susamışlığın, bilinçli bir şekilde toplumsallaştırılması ile sözel düzeyden ileri uygulama düzeyine aktarılması, çağdaşlaşmanın vazgeçilmez bir zorunluluğudur.

Bu genel bakış açısı ile Yazar, tüm mesleki çalışmalarını, "araştırma eğitimi" kavramıyla bütünleştirerek bilimsel yaklaşımın yaygınlaştırılmasını kolaylaştırmaya odaklamıştır. Bu kitap, böyle bir güdünün ve yaklaşımın "araştırma yöntembilimi" alanındaki ürünüdür.

Kitap, bu alanda yaklaşık elli yıllık bir mesleki çabanın ürünüdür.

Yeni yazımda, ana yapı korunmakla birlikte, Yazarın "medeniyetin ortak paydasında insan olmak" ekseninde geliştirdiği yeni bir bilimsel algı çerçevesi etkin rol oynamıştır. Bununla, hayatı bütün yönleriyle anlama, açıklama ve kontrol çabaları önündeki mevcut düşünme tıkaçlarının ve yöntem sınırlıklarının önemli ölçüde giderilebileceği; bu bağlamda bilim dünyasına yeni bir soluk kazandırılabileceği; özellikle toplumsal sorunların çözümünde ortak ölçütlü süreçlerin daha da yaygınlaşacağı umulmaktadır.

Kitap, iki kesimden oluşmaktadır. Birinci kesimde, "Bilimsel İrade Algı Çerçevesi" ile "Araştırma Eğitimi" işlenmiştir. Bu bağlamda bilginin kaynağı, güçlenen farkındalıklar, problem çözmede algısal iradeler ve pratik dayanaklar, bilimsel irade algısı ve bilimsel iradenin algılanışı tartışılmış; bunlara uygun araştırma sınıflandırmaları ile araştırma eğitimi modeli tanıtılmıştır.

İkinci kesim, "Araştırma Süreci: Kavramlar, İlkeler ve Teknikler"e ayrılmıştır. Bu kesim*, tümüyle, araştırma süreçlerine ve raporlaştırmadaki sıraya uygun olarak düzenlenmiştir*. Böylece, yazarın daha önce yayımlanan **"Araştırmalarda Rapor Hazırlama"** kitabı ile yaklaşım birliği sağlanmış, birlikte kullanılmaları kolaylaştırılmıştır.

İkinci kesimde, dört bölüm yer almaktadır. Bunlar: kapsamlı araştırma raporlarındaki bölümlemeye paralel olarak, "*Giriş, Yöntem, Bulgular ve Yorum ile Özet, Yargı ve Öneriler*"dir. Giriş bölümünde; problem, amaç, önem, varsayımlar (sayıltılar) ve sınırlıklar ile tanımlar yer almaktadır; yöntem bölümünde ise araştırma modeli, evren ve örneklem, veriler ve toplanması ile verilerin çözümü ve yorumlanması ayrıntılarıyla işlenmiştir. İkinci kesimi ve kitabın büyük bir bölümünü bu iki bölümde verilenler oluşturmaktadır. Aslında bu durum, araştırma çabalarında da böyledir. Araştırmayı planlamak, onu yürütmekten çok daha fazla zaman ve emek ister. *Bulgular ve yorum* bölümünde, elde edilen bulguların neler olduğu ve nasıl yorumlandığı üzerinde durulmaktadır. Son bölüm, *özet, yargı ve önerilere* ayrılmıştır. Böylece, okuyucu, yapılan çalışmayı değerlendirebilmek için ihtiyaç duyduğu problemin seçilip tanımlanmasından araştırmanın yapılıp önerilerin oluşturulmasına kadar süren tüm çabaları, belli bir bütünlük içinde bulma ve izleme olanağına kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Kitabın, tüm yükseköğretim kuruluşlarındakiler başta olmak üzere, bilimsel araştırmaya ilgi duyan hemen herkese, öğrenme ve öğretme aracı olarak yararlı olabileceği umulmaktadır.

Verilen bilgiler ve işlenen konular, hemen her bilim dalı ve problem alanı için geçerli olabilecek türdendir. Ders kitabı olarak kullanılması hâlinde, her konuda hangi ayrıntıya inileceği, özel durumlara göre kararlaştırılmalıdır. Örneğin, ayrıca istatistik ve ölçme derslerinin bulunduğu programlarda, burada işlenen benzeri konular hızla geçilebilir ya da tümden atlanabilir. Ders, uygulamalı olarak yürütülmeli. Her düzeyde, araştırma önerisi türünden bir hazırlık yararlı sonuç verir. Bu amaçla, ek'lerde bir araştırma önerisi (projesi) örneği özeti verilmiştir. Ders, birden çok dönemde okutuluyorsa grup hâlinde küçük bir araştırma yaptırılabilir. Bu yönleriyle kitap, lisans ve lisansüstü programlarda ve çeşitli hizmet içi kurs ve seminerlerde, Yazarın "Araştırmalarda Rapor Hazırlama" kitabı ile birlikte kullanılabilir.

Kitabın bu hâliyle gerçekleşmesinde, pek çok kişi ve kuruluşun, doğrudan ve dolaylı, önemli katkıları oldu. Bu amaçla yazar, başta birlikte öğren-

dikleri kendi öğrencileri olmak üzere, hemen herkesten eleştirel değerlendirmeler alabilmek için sürekli çaba harcadı.

Kitap 29 defa, küçük değişikliklerle, "tıpkı basım" yaptı. İlk dört basım yazarın kendisi tarafından yayımlandı; daha sonraki basımları, sıra ile Hacettepe-Taş Kitapçılık, Alkım, Bilim Kitap ve NOBEL Yayın Dağıtım üstlendi.

Kitabın 2016 yılında yapılan 30. basımında, Yazar'ın geliştirdiği bilimsel irade algı çerçevesinde, içerik ve anlatımda önemli yeniliklere yer verildi. Bu basım iki ay gibi kısa bir sürede tükendi ve 31. basım gerçekleştirildi.

Her basımda, geniş bir "korsan" ve "intihal" ağı oluşmuş ve maalesef bunlarla mücadelede yeterli bir başarı gösterilememiştir. Bu bağlamda, belki en üzücü olan yazarın geliştirdiği özgün yaklaşımların kaynak gösterilmeden ve/veya orantısız aktarmalarla kitaplara taşınması ve daha da kötüsü bazen yanlış taşınmaları (!) olmuştur.

Bütün bunlar yanında, araştırma yöntembiliminin özgün kavram, ilke ve tekniklerinin geniş halk kesimlerine ulaşmasında bu alana gönül vermiş çok sayıda akademisyen, meslektaş, araştırmacı ve yazarın önemli katkıları olmuştur. Yazar, bu şekilde araştırma eğitimi çabalarına katılımın giderek arttığını görmenin mutluluğu içindedir.

Yazar, kitabın içeriğinin geliştirilmesinde ve yayın olarak okuyuculara ulaştırılmasında emeği geçen herkese teşekkürlerini sunar. Özellikle, işin "mutfak" kısmında bu süreci kendisi ile paylaşan sevgili eşi ve güçlü eleştirileriyle muhtemel hataları azaltan ve şimdilerde meslektaşları olan değerli evlatlarını dostlukla anar. Ancak, yazar kitaptaki muhtemel eksik ve/veya yanlışların tek sorumlusu olduğunu beyan eder.

Yazar, çalışmanın yeni algı çerçevesi ile bilim ve toplum hayatına hayırlı olmasını diler.

Ankara, Kasım 2016
Niyazi Karasar

ÖNSÖZ

(Birinci Yazım ve Basım)

Çağdaş uygarlığın en belirgin özelliği, bilimselliğin, bilimsel tutum ve davranışların, günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası yapılmış olmasıdır. Burada, en büyük pay, kuşkusuz, eğitim sistemlerinindir. Türkiye'de de, bilimin yol göstericiliğine olan susamışlığın, bilinçli bir düzeye çıkartılması ile, sözel düzeyden ileri uygulama düzeyine aktarılması, çağdaşlaşmanın vazgeçilmez bir zorunluğudur.

Bu genle bakış açısı ile, yazar, tüm mesleki çalışmalarını, "araştırma eğitimi" kavramıyla bütünleştirdiği, bilimsel yaklaşımın yaygınlaştırılmasını kolaylaştırmaya yöneltmiştir. Bu kitap, böyle bir güdü ve yaklaşımın "araştırma yöntembilim" alanındaki ürünüdür.

Kitap, iki kesimden oluşmaktadır. Birinci kesimde "Bilimsel Araştırma ve Eğitimine Toplu Bakış Başlığı" altında, bilimsel araştırma ve onun eğitimine genel bir çerçeve oluşturmak amacı "temel kavram, ilke ve yaklaşımlar" ve "araştırma eğitimi" bölümleri yer almıştır. İkinci kesim "Araştırma Süreç ve Teknikleri"ne ayrılmıştır. Bu kesimde, dört bölüm vardır. Bunlar: "Giriş", "Yöntem", "Bulgular ve Yorum" ile "Özet, Yargı ve Öneriler"dir. Giriş bölümünde, problem amaç, önem, varsayımlar (sayıltılar) sınırlılıklar ile tanımlar; yöntem bölümünde, araştırma modeli, evren ve örneklem, veriler ve toplanması ile verilerin istatistiksel çözümü ve yorumlanması, ayrıntılarıyla işlenmiştir. İkinci kesimin ve aynı zamanda da kitabın büyük bir bölümünü bu iki bölümde verilenler oluşturmaktadır. Aslında, bu durum, araştırma çabalarında da böyledir. Araştırmayı planlamak, onu yürütmekten çok daha fazla zaman ve emek ister. Bulgular ve yorum bölümünde, bulgunun ne olduğu tartışıldıktan sonra, onun sonuluşu ve yorumlanması üzerinde durulmuştur. Son bölümde, araştırmanın özetlenmesi, yargı ve önerilerin geliştirilmesinde dikkate alınması gerekenler verilmiştir. Böylece, okuyucu, problemin seçilip tanımlanması ve projeleştirilmesinden, araştırmanın yapılıp önerilerin oluşturulmasına kadar süren tüm çabaları, belli bir bütünlük içinde bulma ve izleme olanacağına kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Ek'lerde, bir araştırma önerisi (projesi) örneği özeti ile, yansız numaralar, x, t, X^2 ve F çizelgeleri verilmiştir.

Kitabın ikinci kesimi, tümüyle, araştırma süreçlerine ve raporlaştırmadaki sıraya uygun olarak düzenlenmiştir. Böylece, yazarın daha önce yayınlanan "Araştırmalarda Rapor Hazırlama" kitabı ile yaklaşım birliği sağlanmış, birlikte kullanılmaları kolaylaştırılmıştır.

Kitabın, tüm Yükseköğretim kuruluşlarındakiler başta olmak üzere, bilimsel araştırmaya ilgi duyan hemen herkese, öğrenme ve öğretme aracı olarak, yararlı olabileceği umulmaktadır.

Verilen bilgiler ve işlenen konular, hemen her bilim dalı ve problem alanı için geçerli olabilecek türdendir. Ders kitabı olarak kullanılması halinde, her konuda hangi ayrıntıya inileceği, özel durumlara göre kararlaştırılmalıdır. Örneğin, ayrıca istatistik ve ölçme derslerinin bulunduğu programlarda, burada işlenen benzeri konular hızla geçilebilir ya da tümden atlanabilir. Her düzeyde, araştırma önerisi türünden bir hazırlık yararlı sonuçlar verir. Ders bir'den çok dönemde okutuluyorsa, küçük bir araştırma uygulamasında da yarar vardır. Genelde, ders uygulamalı olarak yürütülmelidir. Bu yönleriyle, kitap, lisans ve lisans-üstü programlarda ve çeşitli hizmet-içi kurs ve seminerlerinde, "Araştırmalarda Rapor Hazırlama" ile birlikte kullanılabilir.

Kitap, bu alanda, yaklaşık yirmi yıllık bir mesleki çabanın birikimidir. Kuşkusuz eksikler vardır. Ancak, kitabın, bilimsel araştırma yöntembilimi alanında, yabancı yayınlarda da gözlenen kargaşaya bir açıklık getirerek konuların daha kolay anlaşılıp izlenmesini sağlayacak bir özgünlükte olması amaçlanmıştır. Bu nedenle, alışılagelmiş yaklaşımlardan ayrı kavramlar, sınıflandırmalar ve örnekler verilmiştir.

Kitabın bu haliyle gerçekleşmesinde, pek çok kişi ve kuruluşuk, doğrudan ya da dolaylı, önemli katkıları oldu; öğretmen, öğrenciler, aile çevresi, çalışma arkadaşları, yöneticiler gibi. Son hazırlık ve baskı aşamalarında, Doç. Dr. Yahya Özsoy, Yrd. Doç. Dr. Aytaç Açıkalın, Yrd. Doç. Dr. Hülya Gökmen, Ar. Gör. Demirali Yaşar Ergin'in, genel düzenleme ve düzeltmeler konusunda önemli yardımları oldu. Çizimleri Müh. İbrahim Karasar yaptı. Dizgi, tertip ve baskı, MATBAŞ yönetici, teknisyen ve ustalarının içten ve başarılı çalışmaları ile gerçekleşti.

Yazar, tüm emeği geçenlere, en içten teşekkürlerini sunar. Görülebilecek eksikliklerin tek sorumlusu olduğunu kabul eden yazar, ileride, daha da geliştirilmişini sunabilme umudu ile, gelebilecek eleştiriler için önceden teşekkür eder.

Ankara, 1982
Niyazi Karasar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ v

ŞEKİLLER LİSTESİ xxi

ÇİZELGELER LİSTESİ xxiii

BİRİNCİ KESİM

BİLİMSEL İRADE VE ARAŞTIRMA EĞİTİMİNE TOPLU BAKIŞ

BÖLÜM 1. BİLİMSEL İRADE ALGI ÇERÇEVESİ 3

BİLGİNİN KAYNAĞI: AYDINLANMA ÇAĞI'NIN KISA BİR MUHASEBESİ 3

GÜÇLENEN FARKINDALIKLAR 8

Hayatın Bütünselliği 8

Birlikte Yaşama ve Uzlaşma İhtiyacı 8

Kuantum Fiziği ile Oluşan Algısal Değişim 9

PROBLEM ÇÖZMEDE ALGISAL İRADELER VE PRATİK DAYANAKLAR 10

Algısal İradeler 10

Pratik Dayanaklar 15

BİLİMSEL İRADE ALGISI: BİLİM/İLİM 18
Tanımı 18
İşlevleri 20
Çeşitleri ve Araştırma Yöntembilimi 23
Temel Nitelikleri 24
BİLİMSEL İRADENİN ALGILANIŞI 25
Bilimsel Yöntem 25
Tanımı 25
Ortak Ölçüt: Paylaşılmış Öznellikler 27
Aşamaları 29
Temel Nitelikleri 32
Dayandığı Temel Kabuller: Varsayımlar 33
Diyalektik Yöntem ile İlişkisi 34
Bilimsel Yöntemde "İspat" 37
Bilimsel Diyalog 38
ARAŞTIRMA 42
Tanımı 42
Çeşitleri 43
Geleneksel Sınıflandırmalar 43
Nicel-Nitel Sınıflandırması 44
Bilimsel İrade Algılı Sınıflandırma 45
Temel araştırma: Kademeli bilgi üretimi odaklı 46
Uygulamalı araştırma: Problem çözme odaklı 49
Araştırma – Geliştirme (AR-GE) 50
Eylem araştırması 51
Temel Nitelikleri 52
Araştırmayı Olumsuz Etkileyen Bazı Tutumlar 53
Doğa ve Toplum Bilimlerinde Araştırma 55
Araştırmanın Planlanması 57
Yöntemsel Planlama 57
Süre ve Olanakların Planlanması 58
Araştırma Önerisi ve Hazırlanması 62
Raporun Hazırlanması 65

BÖLÜM 2. ARAŞTIRMA EĞİTİMİ 69

ARAŞTIRMA EĞİTİMİNİ GÜNCELLEŞTİREN NEDENLER 69

Öğrenme ve Araştırma İlişkisi 69

Demokratik Yaşam ve Araştırma İlişkisi 70

ARAŞTIRMA EĞİTİMİ: BİR MODEL ÖNERİSİ 71

Tanımı 71

Amaç 71

Teknik Yeterlikler 71

Bilimsel Tutum ve Davranışlar 72

İçerik 73

Öğretim Yöntemi 75

Mevcut Durum 76

İKİNCİ KESİM

ARAŞTIRMA SÜRECİ: KAVRAMLAR, İLKELER VE TEKNİKLER

BÖLÜM 1. GİRİŞ 81

PROBLEM 81

Tanımı 81

Problem Kaynakları 82

Problem Seçimi ve Ölçütler 83

Genel Ölçütler 83

Özel Ölçütler 84

Araştırma Probleminin Tanımlanması 86

Aşamalı Yaklaşım 86

Değişkenler ve Problem Tanımlanmasındaki Önemi 88

Değişken ve çeşitleri 88

Problem tanımlamasında değişkenler 92

Literatür (Alanyazın) Taraması 94

AMAÇLAR 96
Tanımı ve Düzeyleri 96
İfade Edilişi 97
Soru Cümlesi 97
Denence (Hipotez) 98
ÖNEM 101
VARSAYIMLAR 102
SINIRLIKLAR 104
TANIMLAR 105
BÖLÜM 2. YÖNTEM 107
ARAŞTIRMA MODELİ 108
Tanımı ve Çeşitleri 108
Tarama Modelleri 109
Tanımı ve Temel Nitelikleri 109
Çeşitleri 111
Genel tarama modelleri 111
Örnekolay tarama modelleri 119
Deneme Modelleri 120
Tanımı ve Temel Nitelikleri 120
Tek Değişen Yasası ve Sonrası 121
Nedensellik Algısı 122
Bağımsız Değişkenin Denenen Düzeyleri 125
Değişkenlerin Kontrolü 126
Simgesel İfadesi 128
Çeşitleri 128
Deneme öncesi modeller 130
Gerçek deneme modelleri 131
Yarı-deneme modelleri 134
Deneme Ortamları: Laboratuvar, Alan ve Simülasyon 139

İç ve Dış Geçerlik 141
İç geçerlik ve etkilendiği faktörler 142
Dış geçerlik ve etkilendiği faktörler 144
İç ve dış geçerlik dengesi 145
EVREN VE ÖRNEKLEM 147
Evren 147
Örneklem 148
Örnekleme 149
Temel Kural: Yansızlık 150
Çeşitleri 150
Eleman örnekleme 151
Küme örnekleme 152
Örneklemenin Yapılması 154
Evreninin tanımlanması 155
Evrenindekilerin listelenmesi 155
Örnekleme türünün belirlenmesi 155
Örneklem büyüklüğünün kararlaştırılması 156
Örneklemin alınması 166
Temsilliğinin sınanması 168
Olası Yanılgılar 169
VERİLER VE TOPLANMASI 171
Veri 171
Tanımı 172
Veri Çeşitleri 172
Olgusal veriler 172
Yargısal veriler 173
Veri Kaynakları 174
Ölçme 176
Tanımı ve Gelişimi 176
Kavram, Değişken ve Ölçme İlişkisi 177
Doğrudan ve Dolaylı Ölçmeler 179
Olgusal ve Yargısal Ölçmeler 180
Olgusal ölçmeler 180
Yargısal ölçmeler 181

Ölçek ve Çeşitleri 185
Ölçme Yanılgıları 188
Ölçme ve Araçlarında Aranan Temel Nitelikler 189
Tutarlık (Güvenirlik) 190
İç tutarlık 191
Dış tutarlık 193
Geçerlik 194
İç geçerlik 195
Dış geçerlik 197
Veri Toplamada Ortak Süreçler 197
Ayrıntılı Planlama 197
Öndeneme ve Geliştirme 199
Uygulama 199
Veri Toplama Teknikleri 199
Gözlem 200
Tanımı ve gerekçesi 200
Çeşitleri 201
Gözlem üniteleri 203
Gözlem kılavuzu 203
Gözlem süreci 205
Verilerin kaydedilmesi 205
Gözlem araçları 206
Olası yanılgı kaynakları 206
Gözlemcilerin seçimi ve eğitimi 208
Gözlem tekniğinin kuvveti ve zayıf yönleri 210
Görüşme 210
Tanımı ve gerekçesi 210
Çeşitleri 211
Sorular 213
Görüşme kılavuzu 214
Görüşme süreci 215
Verilerin kaydedilmesi 217
Olası yanılgı kaynakları 217
Görüşmecilerin seçimi ve eğitimi 219
Görüşme tekniğinin kuvvetli ve zayıf yönleri 220

Yazışma 220
Tanımı ve gerekçesi..... 221
Çeşitleri 221
Sorular..... 221
Yazışma aracı 223
Yazışma süreci..... 225
Olası yanılgı kaynakları..... 227
Uygulayıcıların seçimi ve eğitimi..... 228
Yazışma tekniğinin kuvvetli ve zayıf yönleri..... 228
Belgesel Tarama 229
Tanımı ve gerekçesi..... 229
Çeşitleri 231
Kütüphaneler, arşivler ve internet siteleri..... 232
Belgesel tarama süreci 236
Verilerin kaydedilmesi 239
Not alma işlem ve ilkeleri 239
Fiş kullanma..... 241
Not almanın yasal kuralları 244
Olası yanılgı kaynakları..... 247
Belgesel tarama tekniğinin kuvvetli ve zayıf yönleri..... 247
VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI 248
Çözümlemeye Hazırlık: Verilerin İşlenmesi..... 248
Tanımı ve Nitelikleri..... 248
İlk Basamak: Sınıflandırma 249
Bilgisayar Kullanımı..... 250
Sistem ve işleyişi..... 250
İşlemler..... 253
Bilgisayar paket programları 255
Çıktıların rapor düzeni..... 255
El ile denetim..... 256
Verilerin Çözümlenmesi 256
Tanımı ve Nitelikleri..... 256
İstatistik Kullanımı 257
Doğrudan Çözümlemeler 259
Tek değişkenli çözümlemeler..... 259
İlişkisel çözümlemeler 269

Kestirisel Çözümlemeler 274
Kestirisel çözümlemenin anlam ve amacı 274
Temel kavramlar 275
Örneklem dağılımı 275
Standart hata 276
Güven aralığı ve güven düzeyi 278
Denence sınama: Kavramsal çerçeve 282
Denence sınamanın anlam ve amacı 282
Manidarlık kararı ve olası yanılgılar 283
Tek ve çift yönlü sınamalar 286
Sınamanın gücü 287
Pratik manidarlık 288
Araştırma denencesinin geçerlik ölçütü 288
Desteklenmeyen araştırma denenceleri 289
Denence sınamada başlıca istatistik teknikler 290
Ortalamalar arası farkın manidarlık sınamaları 290
Dağılımlar arası farkın manidarlık (x^2) sınaması 297
Korelasyon katsayısının manidarlık sınamaları 299
Ölçek Türü ve İstatistiksel Çözümleme İlişkisi 300
Verilerin Yorumlanması 301
Olası Yanılgılar 302

BÖLÜM 3. BULGULAR VE YORUMLAR 305

BULGU 305
Tanımı ve Nitelikleri 305
Çeşitleri 305
Sunuluşu 306
YORUM 307
Tanımı ve Nitelikleri 307
İç Yorum - Dış Yorum 308
Sınırlıkların Gözetilmesi 309
“Beklenmedik” Bulguların Yorumu 309
Yorumun Sunuluşu 310

BÖLÜM 4. ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER 311

ÖZET 311

YARGI 311

ÖNERİLER 312

EKLER 315

KAYNAKÇA 335

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1 Deneme Modellerinde İç ve Dış Geçerlik Değerlendirmeleri 146

Çizelge 2a. Değişkenlik Çözümlemesi İşlemleri 294

Çizelge 2b. Değişkenlik Çözümlemesi Özet Çizelgesi 295

Çizelge 3. Yansız Numaralar..... 328

Çizelge 4. Standart Normal Dağılım z Değerleri..... 330

Çizelge 5. t Dağılım Değerleri 331

Çizelge 6: X^2 Dağılım Değerleri 332

Çizelge 7. F Dağılım Değerleri 333

KAYNAKÇA

Akarsu, Bedia. **Çağdaş Felsefe Akımları**. İstanbul: MEB, 1979

Akhun, İlhan. **Akademik Başarının Kestirilmesi: Çoklu Regrasyon Yaklaşımının Uygulanmasına ilişkin Bir Araştırma**. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1980

Akman, Toygar. "Bilginlerin Çilesi," **Bilim ve Teknik**. 104: 6-9, 1976.

Arıcı, Hüsnü. **İstatistik: Yöntemler ve Uygulama**. Ankara: 1972

Armağan, İbrahim. **Bilgi ve Toplum I. Bilgi Sosyolojisine Giriş**. İstanbul: 1974

Armay, Ural. **Bilimsel Araştırma ve Teknikleri El Kitabı**. İstanbul: Der Yayınları, 1981

Ataöv, Türkkaya. **Bilimsel Araştırma El Kitabı**. Ankara: 1969

Ayatar, Hazım. **Uygulamalı Eğitim İstatistiği**. İstanbul: MEB , 1971

Ayiter, Nuşin. **Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri**. Ankara: S Yayınları, 1981

Ayverdi, A. *Orta Eğitimde ve Yüksek Eğitimin İlk Yıllarında Bilim Adamı Yetiştirme. Bazı Örnekler ve Bazı Öneriler, II. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Seksiyonuna Sunulacak Tebliğ Özetleri*. 1969.

Bacon, F. **Bütün Denemeler**. Çev.: Vedat Günyol. İstanbul: Cem Yayınevi, 1974

Bayet, Albert. **Bilim Ahlakı**. İstanbul: Çan Yayınları, 1963

Bazeley, Pat & Kristi Jackson. **Nvivo ile Nitel Veri Analizi**. Çev.: Arif Bakla & Selçuk Beşir Demir. Ankara: ANI Yayıncılık, 2015

Best, J W. **Research in Education**. Prentice Hall, 1959

Bingham, Alma. **Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi**. Çev.: Ferhan Oğuzkan. İstanbul: MEB, 1971

Birand, Kamuran. **Manevi İlimler Metodu Olarak Anlama**. Ankara: AÜ İlahiyat Fakültesi, 1960

Booth, Andrew, Diana Papaionnou & Anthea Sutton. **Systematic Approaches to a Successful Literature Review**. SAGE, 2012

Borg, Walter R. **Applying Educational Research**. 2nd. New York: Longman, 1987

Borg, W R & M D Gall. **Educational Research: An Introduction**. 2nd. [t.y.]

Bouty, Edmand. **Bilimsel Hakikat**. Çev.: Avni Yakalıoğlu. İstanbul: MEB, 1952

Bury, John. **Düşünce Özgürlüğünün Tarihi**. Çev.: Durul Bartu. İstanbul: Erdinin Basım ve Yayınevi, 1978

Campbell, W G. **Form and Style in Thesis Writing**. Houghton Miffin, 1954

Campbell, D T. **Experimental and Quasi-Experimental Designs for Research**. Rand McHalyy, 1973

Campbell, D T & J C Stanley. "Experimental and Quasi-Experimental Designs for Research on Teaching," **Handbook of Research on Teaching**: 171-246. Ed. N L Gage. Rand McNall, 1963.

Carnap, R. **The Logical Structure of the World and Pseudoproblems in Philosophy**. Çev.: R A George. Routledge and Kegan Paul, 1967

Cemalcılar, İlhan. **Pazarlama Araştırması**. Eskişehir: EİTİA Pazarlama Enstitüsü, 1975

Cüceoğlu, Doğan. "Türkiye'de Yapılan Sosyal Psikolojik Araştırmaların Metodolojik Yönden Bir Tetkiki," **Türkiye'de Sosyal Araştırmaların Gelişmesi**: 41-47. Ankara: Hacaettepe Üniversitesi, 1971.

Cüceoğlu, Doğan. **Gerçek Özgürlük**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014

Cochran, W G. **Sampling Techniques**. 3. Wiley, 1977

Cole, S. **The Sociological Method**. Rand McNally, 1972

Coolican, Hugh. **Research Methods and Statistics in Psychology**. 5th edition. Hodder Education, 2009

Creswell, John W. **Research Design. Qualitative and Quantitative Approaches**. SAGE Publication, 1994

Çetinkaya, Yüksel. **DOS Disk İşletim Sistemi**. Ankara: Bilişim Teknolojisi, 1991

Dewey, J. **How We Think**. Heath and Comp., 1933

Dewey, J. **A Common Faith**. Yale Univ., 1964

Doğrusöz, Halim. "Harekat Araştırması ve İşletmecilik," **Modern İşletmecilik: Seçme Yazılar**: 87-100. Ankara: ODTÜ, 1967.

Downie, N M & R W Heath. **Basic Statistical Methods**. 2nd. Harper and Row, 1965

DPT. **Kalkınma Planı. Birinci Beş Yıl 1963-1967**. 1963

DPT. **Yeni Strateji ve Kalkınma Planı. Üçüncü Beş Yıl 1973-1977**. Ankara: 1973

Drew, Clifford J & Michae, L Hardman Hardman. **Designing and Conducting Behavioral Research**. Third printing. Pergamon Press, 1988

Duverger, M. **Sosyal Bilimlere Giriş: Metodoloji Açısından**. Çev.: Ünsal Oskay. Ankara: 1973

Edwards, A L. **Techniques of Attitude Scale Construction**. Appleton Century Crofts, 1957

Ehrenberg, A S C. **A Primer in Data Reduction: An Introductory Statistics Textbook**. John Wiley & Sons, 1982

Emerson, R M, R I Fretz & L L Show. **Writing Ethnographic Fieldnotes**. University of Chicago, 2011

Engelhart, M D. **Methods of Educational Research**. Rand McNally, 1972

Ertürk, Selahattin. **Eğitimde "Program" Geliştirme**. Ankara: Bahçelievler 42. sokak 9/3, 1972

Ertürk, Selahattin. *Bilim Eğitiminin Felsefi Temelleri, V. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Tebliğleri 29 Eylül 1975*. Ankara: 1975.

Ertürk, Selahattin. **Diktacı Tutum ve Demokrasi**. 3. Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1981

Europe, Council of. *Report on the Training and Career Structure of Educational Researchers*. Report of the working party of the educational research committe. Documentation Center for Education in Europe. 1974.

Forcese, D P & S Richer. **Social Research Methods**. Prentice-Hall, 1973

Fowler, Floyds. **Improving Survey Questions**. SAGE, 1995

Fox, D. **The Research Process in Education**. Holt Rinehart, 1969

Fruchter, B & E Jennings. "Factor Analysis," **Computer Applications in the Behavioral Sciences**: Ed. Harold Borka. Prentice Hall, 1972.

Galtung, J. **Theory and Methods of Social Research**. Fourth edition. George Allen, 1973

Garrett, H. **Statistics in Psyhology and Education**. 5th. David McKay, 1958

Güvenç, Bozkurt. **İnsan ve Kültür: Antropolojiye Giriş**. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği, 1973

Good, C V. **Introduction to Educational Reserach**. Second edition. Appleton Century Craft, 1963

Goode, W J & P K Hatt. **Methods in Social Research**. McGraw Hill, 1973

Goode, W J & P K Hatt. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Metotları**. Çev.: Ruşen Keleş. Ankara: TODAİE, 1973

Guilford, J P & B Fruchter. **Fundamental Statistics in Psyhology and Education**. Fifth edition. McGraw Hill, 1973

Haber, A & R P Runyon. **General Statistics**. Third edition. Addison Wesley, 1977

Hagmüller, Peter. **Empirishche Forschungs-Methoden: Eine Einführung Für Padagogische und Soziale Berufe**. München: Kösel, 1979

Huntsberger, David V & Patrick Billingsley. **Elements of Statistical Inference**. Ed. Third edition. Boston: Allyn and Bacon, Inc., 1973

Isaac, S & W B Micheal. **Handbook in Research and Evaluation**. Robert R Knapp, 1971

Jones, L V. "The Nature of Measurement," **Educational Measurement**: 325-54. Ed. R L Thorndike. Seventh ed. American Council on Education, 1971.

Kahn, R L & C F Cannell. **The Dynamics of Interviwing: Theory, Techniques and Cases**. Wiley, 1957

Kaplan, Abraham. **The Conduct of Inquiry. Methodology for Behavioral Science**. Chandler, 1964

Kappa, Phi Delta. *The Training and Nature of Educational Researchers, Sixth Annual Symposium on Educational Research 1964*. Bloomington, Indiana: 1965.

Kaptan, Saim. **Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri**. Ankara: Rehber Dağıtım, 1977

Karasar, Niyazi. *Mesleki ve Teknik Öğretimde Araştırma ve Verimlilik, Mesleki ve Tenik Öğretimde Verimlilik Semineri. MEB Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı ve MPM'nin İşbirliğiyle 8-13 Mayıs 1972 tarihlerinde Düzenlenen Seminer Bildirileri ve Tutanakları*. Ankara: 1972.

Karasar, Niyazi. "Araştırma, Bilim ve Bilimsel Yöntem," **50. Yıla Armağan**: 89-104. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1973.

Karasar, Niyazi. "Araştırma Eğitimi," **AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**. 7, 1-4: 263-74, 1974.

Karasar, Niyazi. "Eğitim Yılı Uzunluğu," **Verimlilik Dergisi; Çeviren Niyazi Karasar**. ss. 24-26, 12 2 1975.

Karasar, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**. Ankara: PK 33 Bahçelievler, 1976

Karasar, Niyazi. *Araştırma Eğitimi, VI. Bilim Kongresi BAYG Tebliğleri*. Ankara: 1977.

Karasar, Niyazi. *Araştırma Teknikleri: Temel Kavramlar, Bilimsel Yaz Okulu Konferansları*. Ankara: 1977.

Karasar, Niyazi. *Research Education: Basis for Life-Long Education A Proposed Model, World Conference on Education 14-24 August 1977*. Istanbul: 1977.

Karasar, Niyazi. "Bireysel ve Toplumsal Gerginliklerin Giderilmesinde Problem Çözme Alışkanlığı," **Çağdaş Eğitim**. 39: 15-20, 1979.

Karasar, Niyazi. *Araştırma Eğitimi: Türk Üniversitelerinde Bir Tarama*. Proje. Ankara: TÜBİTAK BAYG, 1980.

Karasar, Niyazi. *Türk Üniversitelerinde Araştırma Eğitimi, VII. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Tebliğleri 6-10 Ekim 1980*. Ankara: 1980.

Karasar, Niyazi. *Laiklik ve Bilimsel Temelleri, Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu 9-10 Nisan 1981*. Ankara: 1981.

Karasar, Niyazi. **"Önlisans" Eğitimi ve Teknikeğitimde Uygulanabilirliği: Tarama Modelinde Bir Araştırma**. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1981," Akt: Tunç, 1996:12

Karasar, Niyazi. "Eğitimde Yenileşme Yaklaşımları ve Araştırma Eğitimi," **AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**. 15, 1: 260-64, 1982.

Karasar, Niyazi. "Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir - K Atatürk," **Milli Eğitim**. 56: 49-54, Ocak Şubat Mart 1982.

Karasar, Niyazi. *Araştırma Eğitimi: Türk Üniversitelerinde Bir Tarama*. Proje. Ankara: TÜBİTAK, 1985.

Karasar, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**. 18. Ankara: NOBEL Yayın, 2014

Karasar, Niyazi. **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler**. 27. Ankara: NOBEL Yayın, 2014

Karasar, Niyazi. "Medeniyetin Ortak Paydasında İnsan Olmak: Yeni Bir Bilimsel Algı Çerçevesi,"**Ekonomik Toplumsal ve Siyasal ANALİZ Dergisi**. 2: 9-40, 2013.

Kerlinger, F N. **Foundation of Behavioral Research**. Holt, Rinehart and Winston, 1964

Kirk, R E. **Experimental Design: Procedures for the Behavioral Sciences**. Books Cole Pub, 1968

Kish, L. **Survey Sampling**. Wiley, 1965

Klopper, L E. "Evaluation of Learning in Science," **Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning**: 559-641. Ed. B S Bloom, J T Hesting, & G F Madaus. McGraw Hill, 1971.

Kogan, L S. "Principles of Measurement," **Social Work Research**: 87-105. Ed. N A Polansky. The University of Chicago, 1967.

Kurtkan, Amiran. **Sosyal İlimler Methodolojisi**. İstanbul: İ:Ü İktisat Fakültesi, 1978

Lin, Nan. **Foundadtions of Social Research**. McGraw Hill, 1976

Madge, J. **The Tools of Science: An Analytical Description of Social Science Tehniques**. Anchor Books Doubleday and Comp, 1965

Massialas, G Byron & C Benjamin Cox. **Inquiry in Social Studies**. McGraw-Hill, 1966

McNemar, Q. **Psycological Statistics**. Third edition. Wiley, 1962

Merriam, Sharan B. **Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation)**. Ed. Selahattin Ed: Turan. Çev.: Selahattin Turan ve diğerleri. Ankara: NOBEL, 2013

Miller, Delbert Charles. **Handbook of research design and social measurement**. 6th ed. Sage, 2002

Morling, Beth. **Research Methods in Psychology Evaluating a World of Information**. W W Northon & Comp., 2012

Moser, C A & G Kalton. **Survey Methods in Social Investigation**. Second edition. Heinemann, 1971

Mouly, G. **The Science of Educational Research**. D Van Nostrand, 1963

Myers, J. **Fundamentals of Experimental Design**. Second edition. Allyn and Bacon, 1972

Myers, L S & N E Grossen. **Behavioral Research: Theory, Procedures and Design**. W H Freeman and Comp, 1974

NEA. **Sampling and Statistics Handbook for Surveys in Education**. Washington, D.C.: National Education Assosciation, 1965

NEA. **Appendix to Sampling and Statistics Handbook for Surveys in Education. Preliminary edition**. Washington, D.C.: National Education Association, 1965a

Nester, Paul G & Russel Schutt. **Research Methods in Psychology - Investigating Human Behavior**. SAGE, 2012

Nisbet, J D & N J Entwistle. **Educational Research Methods**. University of London Press, 1970

Onaran, Oğuz. **Örgütlerde Karar Verme**. Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1971

Oppenheim, A N. **Questionaire Design and Attitude Measurement**. Heinemann, 1966

Özdemir, Emin. "Eğitimimizdeki Ölü Nokta," **Cumhuriyet Gazetesi**. s. 2, 10 Mayıs 1974.

Özdemir, Emin & Adnan Binyazar. **Yazmak Sanatı Kompozisyon**. 2. basım. İstanbul: Varlık Yayınları, 1971

Özgüven, İ Ethem. **Araştırmada, Seçmede Psikolojik Danışmada Görüşme İlke ve Teknikleri**. Ankara: Emek Yıldıztepe Koop, 5/61, 1960

Özinönü, Kemal. *Bilimsel Düşünme Kabiliyetinin Geliştirilmesindeki Lise Fen Öğretiminin Rolü , I. Bilim Kongresi. Bilim Adamı Yetiştirme Grubu ile İlgili Seksiyona Sunulacak Tebliğ Özetleri*. 1967: [t.y.].

Özinönü, Kemal & Cemal Yıldırım. *Türkiye'de Lise Fen Öğretiminin Bilimsel Düşünme Kabiliyetlerinin Geliştirilmesindeki Rolü*. Proje. Ankara: TÜBİTAK BAYG-E 2 nolu Araştırma Projesi Nihai Raporu, 1967.

Özsoy, Yahya. **Eğitimde Öğrencileri Tanıma Teknikleri**. Ankara: Ayrancı Tezel Sokak 5/6, 1970

Öztrak, İlhan. **Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar**. Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1971

Patton, Michael Quinn. **Qualitative Research & Evaluation Methods**. 3rd. SAGE Publications, 2002

Patton, Michael Quinn. **Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri**. Ed. Mesut Bütün & Selçuk Beşir Demir. Ankara: PEGEM Akademi, 2014

Payne, S L. **The Art of Asking Questions**. Princeten University Press, 1951

Phillips, J L. **Statistical Thinking: A Structural Approach**. W H Freeman and Comp, 1973

Püsküllüoğlu, Ali. **Öz Türkçe Sözlük**. Genişletilmiş ikinci basım. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1971

Plutchik, R. **Foundations of Experimental Research**. Second ed. Harper and Raw, 1974

Popper, K R. **The Logic of Scientific Discovery**. Basic Books, 1961

Popper, K R. **Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge**. Fourth ed. Routledge and Kegan Paul, 1972

Reichenbach, W J. **Use and Abuse of Statistics**. Penguin , 1967

Ripple, L. "Problem Identification and Formulation," **Social Work Research**: 24-47. Ed. N A Polansky. The University of Chicago, 1960.

Roth, (Hrsg.) Leo. **Methoden erziehungs-wissenschaftlicher Forschung**. Stuttgart: Verlag, 1978

Rummel, J Francis. **Eğitimde Araştırmaya Giriş**. Çev.: Rezan Taşcıoğlu. Ankara: MEB Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, 1968

Rummel, J F. **An Introduction to Research Procedures in Education**. Second ed. Harper and Row, 1970

Runkel, P J & J E McGrath. **Research on Human Behavior: A Systematic Guide to Method**. Halt Rinehart and Winston, 1972

Russell, B. **Human Knowledge. Its Scope and Limits**. Simon and Schuster, 1969

Sadi, Şeyh. **Gülistan**. Çev.: Kilisli Rıfat. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi, 1946

Salkind, Neil J. **Statistics for People Who (Think They) Hate Statistics**. 3rd edition. SAGE Publications, 2008

Sax, G. **Empirical Foundadtions of Educational Research**. Prentice Hall, 1968

Scott, W A & M Wertheimer. **Introduction to Psychological Research**. Wiley, 1962

Selltiz, C Jahoda, M Deutch & S W Cook. **Research Methods in Social Relations**. Revised ed. Holt Rinehart and Winston, 1959

Selltiz, C, L S Wrightsman & S W Cook. **Research Methods in Social Relations**. Third ed. Holt Rinehart and Winston, 1976

Siegel, S. **Non Parametric Statistics for the Behavioral Sciences**. McGraw Hill, 1965

Silverman, David. **Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction**. SAGE Publications, 1993

Silverman, David. **Doing Qualitative Research: A Practical Handbook**. London: SAGE Publication, 2000

Simon, J L. **Basic Research Methods in Social Science: The Art of Emprical Investigation**. Random House, 1969

Smith, H W. **Strategies of Social Research. The Methodological Imagination**. Prentice Hall, 975

Şeker, Murat. **İktisadi ve Sosyal Bilimlerde Yöntem ve Yaklaşım Sorunları**. Ankara: Değişim Yayınları, 1986

TDK. **Türkçe Sözlük**. Gözden geçirilmiş beşinci. Ankara: 1969

Tekin, Halil. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. Ankara: Gazi Mahallesi Ahududu sok 4-1, 1977

The Training and Nature of Educational Researchers, Sixth Annual Symposium on Educational Research 1964. Bloomington, Indiana, Indiana: 1965.

Thorndike, R L & E Hagen. **Measurement and Evaluation in Psyhology**. Second ed. Wiley, 1967

TÜBİTAK. **Deneysel Araştırmalarda Temel İlkeler**. Ankara: 1966

Tütengil, Cavit Orhan. **Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metot**. Üçüncü. İstanbul: İÜ İktisat Fakültesi, 1971

Tokatlı, Atilla. **Ansiklopedik Felsefe Sözlüğü**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1973

Tuckman, B W. **Conducting Educational Research**. Harcourt Brace, 1972

Turgut, M Fuat. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları**. Ankara: Küçükesat, Esad Caddesi 55/9, 1977

Tyler, Leona E. **Tests and Measurements**. Second ed. Prentice Hall, 1971

Uman, Nuri. **Bilgi İşlemde Kompüterler ve Türkiye'de Kompüterlerin Durumu**. Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1973

VanDalen, D B. **Understanding Educational Research: An Introduction**. McGraw Hill, 1962

Varış, Fatma. **Eğitimde Program Geliştirme: "Teori ve Teknikler"**. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi , 1971

Varış, Fatma. **Türkiye'de Lisans-Üstü Eğitim: Pozitif Bilimlerin Temel ve Uygulamalı Alanlarında**. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1972

Varış, Fatma. **Türkiye'de Lisan-Üstü Eğitim: Sosyal Bilimlerinde**. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1973

Weiss, Carol H. **Evaluation Research. Methods for Assessing Program Effectiveness**. Prentice-Hall, 1972

Whitney, Frederick Lamson. **The Elements of Research**. 3rd. Englewwod Cliffs: Prentice-Hall, 1950

Wilson, E B. **An Introduction to Scientific Research**. McGraw Hill, 1952

Winer, B. **Statistical Principles in Experimental Design**. Second ed. McGraw Hill, 1971

Wood, G. **Fundamentals of Psychological Research**. Little Brown, 1974

Yıldırım, Cemal. **Eğitimde Araştırma Metotları**. Ankara: MEB Eğitim Birimi Müdürlüğü, 1966

Yıldırım, Cemal. "Yeni Fen Öğretiminde Metod Anlayışı," **II. Bilim Kongresi. Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Seksiyonuna Sunulacak Tebliğ Özetleri 17-19 Kasım 1969**: Ankara: TÜBİTAK, 1969.

Yıldırım, Cemal. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. İstanbul: MEB, 1973

Yıldırım, Cemal. **Bilim Tarihi: 100 Soruda**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1974

Yıldırım, Cemal. **Bilim Felsefesi: 100 Soruda**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1977

Young, H D. **Statistical Treatment of Experimental Data**. McGraw Hill, 1968

Young, P & C P Schmid. **Bilimsel Sosyal İncelemeler ve Araştırma**. Çev.: G Bingöl ve Necati İşçil. Ankara: Sağlık Sosyal ve Yardım Bakanlığı, 1968

Yurt, İbrahim & Hüseyin T Sevil. **Sosyal Alanlarda Türkiye'nin Araştırma Potansiyeli ve Sorunları**. Ankara: DPT, 1974

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Prof. Dr. İsmet Daşdemir

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1536
Eğitim No.: 300
ISBN: 978-605-320-442-8
© 1. Basım, Haziran 2016

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Prof. Dr. İsmet Daşdemir

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Kapak ve Sayfa Tasarım: Prof. Dr. İsmet Daşdemir
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cadde Keskinler İş Merkezi No.: 80/ 32-33 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Daşdemir, İsmet.
Bilimsel Araştırma Yöntemleri / *İsmet Daşdemir*
1. Basım, VIII + 210 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-442-8
1. Bilim, 2. Bilim Sistemi, 3. Bilimsel Araştırma ve Araştırmacı, 4. Bilimsel Araştırma Süreci
5. Veri Toplama, 6. Verilerin Analizi, 7. Yazım ve Yayın Tekniği, 8. Bilimsel Etik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Bilimsel Araştırma Yöntemleri adıyla hazırlanan bu kitap, otuz yıllık bilimsel ve mesleki bir çabanın ve on sekiz yıllık bilimsel araştırma yöntemleri dersini okutmanın kazandırdığı deneyim ve bilgi birikimine dayanmaktadır. Bu konuda değişik amaçlarla ve değişik adlarla, kimi sosyal bilimler, kimi doğal bilimler için yazılmış pek çok yayın mevcut olmasına rağmen, bilimsel araştırma yöntemlerine ilişkin tüm konuları bir bütün halinde ve kapsamlı bir şekilde ele alan yayın sayısı pek fazla değildir.

Kitabın amacı "bilimsel araştırma" konusunda temel bilgileri vermektir. Bu amaçla bilim, araştırma ve bunlarla ilgili temel kavramlar açıklanarak, bilimsel araştırma süreci, bilimsel araştırma yöntem ve tekniği, istatistiksel yöntemler, araştırma sonuç raporunun yazımı ve yayın tekniği, yayın eleştirme ve değerlendirme ve bilimsel etik konularında bilgiler verilmiştir. Böylece kitap lisans öğrencilerinin yanı sıra, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile genç araştırmacılara bilimsel araştırma yolunda temel ve güncel bilgileri içeren yararlı bir araç ve başvuru kaynağı haline getirilmiştir.

Bu veya buna benzer kitaplardaki bilgileri okumak ve ezbere bilmek, araştırma yapmak ve araştırmacı/bilim insanı olmak için yeterli değildir. Ancak bu bilgilerin düşünerek okunması, sindirilerek uygulamaya konulması halinde kalıcı olacağı ve bir yarar sağlayacağı açıktır. Dolayısıyla bu tür kitapların devamlı el altında bulundurulması ve zaman zaman başvurulması gerekmektedir. Ayrıca öğrencilerin ve genç araştırmacıların en az bir bilimsel yayını, bu kitaptaki bilgiler doğrultusunda incelemesi ve eleştirmesi, kitaptaki bilgilerin uygulanması, pekiştirilmesi ve böylece bilimsel davranış kazanılması bakımından önem arz etmektedir.

Kitabın hazırlanması sırasında kaynaklar listesinde verilen yayınların yanı sıra, Prof. Dr. Abdülkadir KALIPSIZ'ın (1987) "Bilim ve Araştırma" adlı eserinden büyük ölçüde yararlanılmıştır. Türkiye'de "Bilimsel Araştırma Yöntemleri" adıyla bir dersin üniversitede lisansüstü düzeyde okutulmasında emeği geçen ve bu konuda kitaplar yazan değerli hocam merhum Prof. Dr. Abdülkadir KALIPSIZ'ı saygı ile anarken, başta sayın hocam Prof. Dr. Tahsin AKALP olmak üzere çalışmalarından yararlandığım diğer yayın sahiplerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Hazırlanan kitabın öğrencilere, genç araştırmacılara ve ülkemize yararlı olmasını dilerim.

Bartın, 2016

Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ iii

İÇİNDEKİLER v

1. Temel Kavramlar ve Tanımlar 1

1.1. Bilimin Tanımı ve Özellikleri 1
1.2. Bilimin Amacı ve Gereği 3
1.3. Bilmek ve Bilgi Üretmek 4
1.4. Bilgiyi Öğrenmek 7
1.5. Bildirmek ve Bilim Dili 8
1.6. Bilimlerin Sınıflandırılması 9
1.7. Bilimsel Yöntem 10
1.8. Bilimsel Düşünme Yöntemleri 11

2. Bilim Sistemi 13

2.1. Bilim Sistemi ve İşleyişi 13
2.2. Bilim Sisteminin Öğeleri 13
2.2.1. Sorunlar 14
2.2.1.1. Sorun Çeşitleri 15
2.2.1.2. Sorun Belirleme 16
2.2.1.3. Sorun Çözümü 17
2.2.2. Kavramlar 19
2.2.3. Varsayımlar 20
2.2.4. Bilimsel Yasalar 22
2.2.5. Kuramlar 23

3. Bilimsel Araştırma ve Araştırmacı 27

3.1. Bilimsel Araştırma 27
3.2. Bilim ve Araştırma İlişkisi 29
3.3. Bilimsel Araştırmanın Özellikleri 29
3.4. Bilimsel Araştırma Türleri 32
3.5. Bilim İnsanının ve Araştırmacının Özellikleri 33

4. Bilimsel Araştırma Süreci 37

4.1. Araştırma Konusunun Belirlenmesi 37
4.1.1. Araştırma Türüne Göre Konu Belirleme 39
4.1.2. Konu Belirlemede Etkili Faktörler 40
4.2. Literatür Taraması ve İncelemesi 42
4.2.1. Yayın Taraması ve Yayın Seçimi 42
4.2.2. Okuma ve Not Alma 44

4.3. Varsayım Kurulması 46
4.3.1. Varsayım Kurma Yöntemleri 47
4.3.2. Varsayımın İstatistiksel Formülasyonu ve Testi 49
4.4. Araştırma Yöntem ve Tekniğinin Kararlaştırılması 51
4.4.1. Arama İlkeleri ve Teknikleri 52
4.4.2. Araştırma Birimi ve Değişkenleri 54
4.4.3. Araştırma Modelinin Kurulması 56
4.5. Araştırmanın Gerçekleştirilmesi 58
4.5.1. Planlama ve Projelendirme 59
4.5.2. Örgütleme ve Yürütme 61
4.6. Varsayımın Denetlenmesi 62
4.7. Yorumlama ve Sonuç Çıkarma 63

5. Veri Toplama 65

5.1. Veri Türleri 65
5.2. Veri Kaynakları 67
5.3. Veri Toplama Yöntemleri 68
5.3.1. Örnekleme 69
5.3.1.1. Toplum ve Örneklem 70
5.3.1.2. Örnekleme Yöntemleri 71
5.3.1.3. Örneklem Büyüklüğü 75
5.3.1.4. Örnekleme Hatası 79
5.3.2. Deney (Deneyleme) 81
5.3.2.1. Deneme İlkeleri 82
5.3.2.2. Deneme Ortamları 83
5.3.2.3. Deneme Desenleri 84
5.3.3. Gözlem 88
5.3.3.1. Gözlem Türleri 90
5.3.3.2. Gözlem İlkeleri 91
5.3.4. Anket (Yazılı Soru Yöneltme) 92
5.3.5. Görüşme (Sözlü Soru Yöneltme) 96
5.3.5.1. Görüşme Türleri 96
5.3.5.2. Görüşme İlkeleri 97
5.3.6. Alan Çalışması (Survey) 99
5.3.7. Belgesel Kaynak Taraması 101
5.4. Ölçme ve Ölçek Türleri 102
5.5. Hata Türleri 106
5.6. Veri Toplamada Güvenilirlik ve Geçerlilik 109

6. Verilerin Analizi 111

6.1. Çizelgelerin Düzenlenmesi 111
6.2. Şekillerin ve Grafiklerin Çizilmesi 113

6.3. İstatistiksel Analizler 115
6.3.1. Betimleyici İstatistikler 117
6.3.2. Parametrik Yöntemler 119
6.3.3. Korelasyon Analizi 123
6.3.4. Regresyon Analizi 125
6.3.5. Varyans Analizi 127
6.3.6. Faktör Analizi 130
6.3.7. Diskriminant Analizi 133
6.3.8. Cluster Analizi 134
6.3.9. Nonparametrik Yöntemler 135

7. Yazım ve Yayın Tekniği 141

7.1. Bilimsel Yayının Özellikleri 141
7.2. Bilimsel Yayın Türleri 143
7.3. Bilimsel Yayının Hazırlanması 144
7.3.1. Çalışma Programının Yapılması 144
7.3.2. Yazı Taslağının Oluşturulması 145
7.3.3. Yazının Kaleme Alınması ve Anlatım 146
7.3.3.1. Anlatım Biçimi 147
7.3.3.2. Kullanılan Dil ve Üslup 148
7.3.3.3. Başlıca Yazım Kuralları 149
7.3.4. Bilimsel Yayının Bölümleri ve İçerikleri 152
7.3.5. Alıntı ve Kaynak Gösterme 159
7.3.5.1. Metin İçinde Kaynak Gösterme 160
7.3.5.2. Kaynaklar Listesinin Düzenlenmesi 163
7.3.6. Yazının Denetlenmesi ve Basıma Hazırlanması 166
7.4. Bilimsel Yayının Eleştirilmesi ve Değerlendirilmesi 167

8. Bilimsel Etik 173

8.1. Bilimsel Etik Kuralları..... 173
8.2. Bilimde Etik İlkeleri ve Bilim İnsanının Sorumlulukları 174
8.3. Bilimde Etik Dışı Davranışlar 176
8.4. Bilimde Etik Dışı Davranışların Nedenleri 179
8.5. Bilimde Etik Dışı Davranışların Önlenmesi 180
8.6. Bilimde Etik Dışı Davranışların Sonuçları ve Yaptırımlar .. 187

KAYNAKLAR 191

EKLER 199

KAYNAKLAR

Akalp, T. 2004. Bilimsel Araştırma Yöntemleri Ders Notları. (Yayınlanmamış), İstanbul, 131 s.

Akbulut, Y., Şendağ, S., Birinci, G., Kılıçer, K., Şahin, M. C. ve Odabaşı, H. F. 2008. Exploring the Types and Reasons of Internet-Triggered Academic Dishonesty among Turkish Undergraduate Students: Development of Internet-Triggered Academic Dishonesty Scale (ITADS). *Computers and Education,* Vol. 5, Issue 1, pp.463-473.

Al, H. 2005. Araştırma ve Yazma Metodolojisi. Sakarya Kitabevi, İstanbul, 116 s.

Altunışık, R., Çoşkun R., Yıldırım E. ve Bayraktaroğlu, S. 2005. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı. Sakarya Kitabevi, Adapazarı, 317 s.

Arıkan, R. 2004. Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama (4. Baskı). Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 388 s.

Arlı, M. ve Nazik H. 2004. Bilimsel Araştırmaya Giriş (Üçüncü Baskı). Gazi Kitapevi, Ankara, 158 s.

Arnon, I. 1975. The Planning and Programming of Agricultural Research. FAO, Roma, 122 p.

Ataöv, T. 1982. Bilimsel Araştırma El Kitabı. Savaş Yayınları, Ankara, 72 s.

Balcı, A. 2005. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler. Pegem A Yayıncılık, Ankara, 320 s.

Baloğlu, B. 2009. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi. Der Yayınları, ISBN: 9799753531276, İstanbul, 164 s.

Barzun, J., Graff, H. F. (Çev: Fatoş Dilber). 2004. Modern Araştırmacı (13. Basım). TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 33, Ankara, 344 s.

Baş, T. 2004. Bir Bilimsel Araştırma Ödevi Nasıl Hazırlanır? 69 sayfa, www.kaliteofisi.com/20.11.2004.

Baş, T. 2010. Anket Nasıl Hazırlanır, Nasıl Uygulanır, Nasıl Değerlendirilir (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara, 271 s.

Başgil, A. F. 1986. Gençlerle Başbaşa (21. Baskı). Yağmur Yayınevi, İstanbul, 80 s.

Batu, F. 1995. Uygulamalı İstatistik Yöntemler. KTÜ Orman Fakültesi Yayın No: 22, Trabzon, 312 s.

Beck, S., D. 1962. The Simplicity of Science. Pelican Books, Middlesex, New York, 238 p.

Bennet, S. and Bowers, D. 1977. An Introduction to Multivariate Techniques for Social and Behavioural Sciences. ISBN: 0 333 18277 4, The MacMillan Press, London, 149 p.

BG (Bilim ve Gelecek), 2006. Akademilerarası Panelin (IAP) Evrim Eğitimi Bildirgesi. *Bilim ve Gelecek Dergisi*, Sayı 31, İstanbul, s.23.

Bluman, A. G. 2013. Elementary Statistics: A Step by Step Approach (9th edition). ISBN-13: 978-0073534985, McGraw-Hill, USA, 896 p.

Bunge, M. 1967. Scientific research, V. I. The search for system, V. II. The search for truth. Springer-Vergal, Berlin, pp.361-519.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö, E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. 2014. Bilimsel Araştırma Yöntemleri (18. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık, ISBN: 9789944919289, Ankara, 346 s.

Cebeci, S. 1997. Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri. Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 134 s.

Daşdemir, İ. 1987. Türkiye'deki Doğu Ladini (*Picea orientalis* L.Carr.) Ormanlarında Yetişme Ortamı Faktörleri-Verimlilik İlişkisi. İÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 122 s.

Daşdemir, İ. 1990. Ağaçlandırmada Öncelikli Arazi Parçalarını Belirlemede Kullanılabilecek Modern Bir Araştırma Tekniği:

Faktör Analizi. *Ormancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 36, Sayı 2 ve No: 72, Ankara, s.75-83.

Daşdemir, İ. 1996. Orman İşletmelerinin Başarı Düzeylerinin Belirlenmesi (Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği). Orman Bakanlığı Doğu Anadolu Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Teknik Bülten Yayın No: 1, Erzurum, 162 s.

Daşdemir, İ. 2003. Asli Orman Ürünlerinde Fiyat Analizi (Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü Örneği). ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Yayın No: 26/12, ISBN: 975-7138-22-7, Bartın, 119 s.

Daşdemir, İ. 2014a. Ekonomi. Nobel Yayın No: 962, ISBN: 978-605-133-863-7, Ankara, 250 s.

Daşdemir, İ. 2014b. Orman Mühendisliği İçin Maliye (2. Baskı). Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi, Üniversite Yayın No: 17, Fakülte Yayın No: 08, ISBN: 978-605-60882-0-9, Bartın, 141 s.

Daşdemir, İ. ve Güngör, E. 2005. Çok Boyutlu Karar Verme Metotları ve Ormancılıkta Uygulama Alanları. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, Yıl 2002-2003-2004, Cilt 4, Sayı 4, Bartın, s.1-19.

Day, R. A. (Çev.: Gülay Akşar Altay). 1996. Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayımlanır? (3. Baskı). TÜBİTAK, Ankara, 233 s.

Dinler, Z. 2006. Bilimsel Araştırma ve E-Kaynaklar (Beşinci Baskı). Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa, 299 s.

Düzgüneş, O. 1963. Bilimsel Araştırmalarda İstatistik Prensipleri ve Metotları. Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 375 s.

Efe, E. 2000. İstatistiksel Örnek Büyüklüğü. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Rektörlüğü, Yayın No:74, Ders Kitapları Yayın No:10, Kahramanmaraş, 114 s.

Eler, Ü. 2012. Ormancılık Biyometrisi. SDÜ Orman Fakültesi Yayın No: 21, ISBN: 0717101047, Isparta, 217 s.

Ercan, M. 1997. Bilimsel Araştırmalarda İstatistik. Orman Bakanlığı Kavak ve Hızlı Gelişen Tür Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Çeşitli Yayınlar Serisi No:6, İzmit, 225 s.

FSEK, 1951. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (2008'de değişik). TC Resmi Gazete Sayı: 7981, 13 Aralık 1951.

Gökçe, B. 1992. Toplumsal Bilimlerde Araştırma. Savaş Yayınları, Ankara, 434 s.

Gürak, H. 2004. Sosyal Bilimlerde Araştırma (Tez Hazırlama, Sunuş ve Eleştiri Teknikleri). www.hasmendi.net/09.03.2007.

Güven, S. 1996. Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri (Altıncı Baskı). Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 217 s.

Harman, H. H. 1967. Modern Factor Analysis (2. Ed. Rev.). University of Chicago Press, 474 p.

Hartley, J. 2008. Academic Writing and Publishing. Master e-book ISBN: 0-203-92798-2, New York, 196 p.

İslamoğlu, A. H. 2003. Bilimsel Araştırma Yöntemleri (2. Bası). Beta Yayınları, İstanbul, 252 s.

Kalıpsız, A. 1976. Bilimsel Araştırma. İÜ Orman Fakültesi Yayın No:2076/216, İstanbul, 187 s.

Kalıpsız, A. 1982. Orman Hasılat Bilgisi. İÜ Orman Fakültesi Yayın No: 3052/328, İstanbul, 349 s.

Kalıpsız, A. 1987. Bilim ve Araştırma. İÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yayın No:3492/2, İstanbul, 308 s.

Kalıpsız, A. 1988. İstatistik Yöntemler. İÜ Orman Fakültesi Yayın No: 3522/394, İstanbul, 558 s.

Kaptan, S. 1973. Bilimsel Araştırma Teknikleri. Ayyıldız Matbaası, Ankara, 358 s.

Kaptan, S. 1981. Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri. Rehber Dağıtım, Ankara, 303 s.

Kaptan, S. 1998. Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri (11. Baskı). Tekışık Web Ofset, Ankara, 290 s.

Karasar, N. 2005. Bilimsel Araştırma Yöntemleri (15. Baskı). Nobel Yayın No: 068, Ankara, 292 s.

Karasar, N. 2015. Araştırmalarda Rapor Hazırlama (19. Basım). Nobel Yayınları, ISBN: 978-605-5426-15-6, İstanbul, 152 s.

Karasar, N., Baraz, T. ve Özkırımlı, A. 2001. Türk Dili. AÜ AÖF Yayın No: 324, Eskişehir, 200 s.

Kartal, M. 2006. Bilimsel Araştırmalarda Hipotez Testleri: Parametrik ve Nonparametrik Teknikler (3. Basım). Nobel Yayın No: 947, Ankara, 247 s.

Keleş, R. 1976. Toplum Bilimlerinde Araştırma ve Yöntem. Sevinç Matbaası, Ankara, 419 s.

Kenny, D. 2007. Student Plagiarism and Professional Practice. *Nurse Education Today,* Vol. 27, Issue 1, Elsevier Inc., pp.14-18.

Kıncal, R. Y. (Editör). 2013. Bilimsel Araştırma Yöntemi (2. Basım). Nobel Yayın No: 610, ISBN: 978-605-133-512-4, Ankara, 299 s.

Köklü, N. ve Büyüköztürk, Ş. 2000. Sosyal Bilimler İçin İstatistiğe Giriş. Pegem A Yayınevi, Ankara, 95 s.

Kurtuluş, K. 1976. Pazarlama Araştırmaları. İÜ İşletme Fakültesi Yayını No:54, Sermet Matbaası, İstanbul.

Kurtuluş, K. 1983. İşletmelerde Araştırma Yöntembilimi (Araştırma Yöntemleri). İÜ Yayın No:3128, İşletme Fakültesi Yayın No:145, İstanbul, 248 s.

Mahmutoğlu, A. 2009. Etik ve Ahlak; Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler. *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 463-464, Ankara, s.226-250.

Medawar, P. B. (Çeviren: Nermin Arık). 1997. Genç Bilim Adamına Öğütler. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 5, Ankara, 126 s.

Mucuk, İ. 1978. İşletmelerde Modern Bir Araştırma Tekniği Olarak Faktör Analizi. İÜ İktisat Fakültesi, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul, 233 s.

Murray, R and Moore, S. 2006. The Handbook of Academic Writing: A Fresh Approach. Open University Press, McGraw-Hill Education, ISBN-13: 978 0 335 21933 9, New York, USA, 196 p.

Nagel, E. 1974. The Structure of Science. Routledge-Kegan Paul, London, 606 p.

OAE (Ormancılık Araştırma Enstitüsü), 1987. Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayınları Yazım Kuralları. Ormancılık Araştırma Enstitüsü Muhtelif Yayınlar Serisi No: 53, Ankara, 72 s.

OGM (Orman Genel Müdürlüğü), 2012. Türkiye Orman Varlığı-2012. TC Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara, 27 s.

Orhunbilge, A. N. 2000. Örnekleme Yöntemleri ve Hipotez Testleri (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş İkinci Baskı). ISBN: 9789758345045, Avcıol Basım ve Yayın, İstanbul, 420 s.

Özçelik, D. A. 2013. Okullarda Ölçme ve Değerlendirme Öğretmen El Kitabı (2. Baskı). Pegem Yayıncılık, Ankara, 328 s.

Özdamar, K. 2003. Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Kaan Kitabevi, Eskişehir, 270 s.

Öztürk, R. 2002. Öğrenme Kuramları ve Öğretim İlkeleri. İnönü Üniversitesi, http://stu.inonu.edu.tr/~e040040002/ramazan-zulfiye.htm/20.05.2009.

Rummel, R. J. 1970. Applied Factor Analysis. Northwestern University Press Evanston, USA, 617 p.

Seyidoğlu, H. 2003. Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı (Geliştirilmiş 9. Baskı). Güzem Can Yayınları No:20, İstanbul, 368 s.

Stape, J. L. and Binkley, D. 2010. Insights from full-rotation Nelder spacing trials with *Eucalyptus* in São Paulo, Brasil. *Southern Forests: a journal of Forest Science* 72:2, 91-98, DOI: 10.2989/20702620.2010.507031.

Şener, G. 2004. Kerpe Araştırma Ormanı Sahilçamı (*Pinus pinaster* Ait.) Ağaçlandırma Alanlarında Aralama ve Artım-Büyüme İlişkileri. Çevre ve Orman Bakanlığı, Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Müdürlüğü, Çeşitli Yayınlar Serisi No:17, İzmit, 67 s.

Şimşek, Ü. 2003. Araştırma Teknikleri. Morötesi Yayınları, İstanbul, 152 s.

TDK (Türk Dil Kurumu), 2012. Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu (27. Baskı). TDK Yayınları, Ankara, 584 s.

TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi), 2002. Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları. Türkiye Bilimler Akademisi, Bilim Etiği Komitesi, TÜBA Yayınları Sıra No:1, ISBN: 975-8593-12-9, Ankara, 70 s.

TÜBİTAK **(**Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu), 2006. Bilimsel Dergilere Gönderilen Makalelerde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar. http://journals.tubitak.gov.tr/genel/ brosur.pdf/23.01.2016.

TÜBİTAK **(**Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu), 2012. TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği.http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/mevzuat/yönetmelik III 9.pdf/23.01.2016.

Türkbal, A. 2003. Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yazma Teknikleri. Aktif Yayınevi, İstanbul, 195 s.

Tütengil, C. O. 1975. Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metod (Üçüncü Baskı). İÜ İktisat Fakültesi Yayın No: 359, İstanbul Matbaası, İstanbul, 141 s.

Uçak, Ö. N. ve Birinci, H. G. 2008. Bilimsel Etik ve İntihal. *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt: 22, No: 2, s.187-204.

URL-1, 2005. Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. http://www.mevzuat.gov.tr/ 20.01.2016, 9 s.

Uzbay, T. 2006. Bilimsel Araştırma Etiği. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık, 4. Ulusal Sempozyumu, 17 Kasım, Ankara. http://uvt.ulakbim.gov.tr/tip/sempozyum4/20.11.2014, s.19-26.

ÜAK (Üniversitelerarası Kurul), 2015. Doçentlik Sınav Yönetmeliği. Resmi Gazete Sayı: 29260, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/08.03.2016.

Ünsal, P. 2003. Örgütsel Araştırmalarda Anket Yöntemi. ISBN: 975-720-679-0, Çantay Kitapevi, İstanbul, 118 s.

Wagenführ, R. 1971. Statistik Leicth Gemacth. Bund-Verlag, Köln.

Wilson, E. B. J. 1952. An Introduction to Scientific Research. McGraw-Hill Book Company, New York, 375 p.

YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu), 1981. Yükseköğretim Kanunu. Tarih: 04.11.1981, Sayı: 2547, Resmi Gazete Sayı: 17506, http://www.yok.gov.tr/web/guest/mevzuat/05.02.2016, 79 s.

YÖK, 1982. Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği. Resmi Gazete Sayı: 17789, http://www.yok.gov.tr/web/guest/mevzuat/08.02.2016, Ankara, 10 s.

YÖK, 2012. Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği. Resmi Gazete Sayı: 28388, http://www.yok.gov.tr/web/guest/mevzuat/08.03.2016.

YÖK, 2014. Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri. Ankara, 9 s., http://www.bartin.edu.tr/Files/22.01.2016, Ankara, 9 s.

YÖK, 2016. Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi. http://www.yok.gov.tr/web/guest/mevzuat/ 05.02.2016, Ankara, 6 s.

BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ

Temelleri ve Ötesi

İKİNCİ BASIMDAN ÇEVİRİ

Judith S. Beck
Foreword by Aaron T. Beck

Çeviri Editörü
Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Şahin
Arel Üniversitesi

Çevirenler

Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Şahin

Yrd. Doç. Dr. Itır Tarı Cömert

THE GUILFORD PRESS
New York London

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 926
Psikoloji - Psikiyatri No.: 046
ISBN: 978-605-133-827-9
© 2. Basımdan Çeviri, Kasım 2016

BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ: TEMELLERİ VE ÖTESİ
COGNITIVE BEHAVIOR THERAPY: BASICS AND BEYOND
Judith S. Beck
Çeviri Editörü: Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Şahin

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Copyright © 2011 Judith S. Beck. Published by The Guilford Press. A division of Guilford Publications, Inc.
Published by arrangement with The Guilford Press.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Osmanlı Mücellit Matbaacılık Sertifika No.: 29041
Plastikçiler Sitesi 1536 Sokak No.: 40 Yenimahalle / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

S. Beck, Judith.

Cognitive Behavior Therapy: Basics and Beyond / *Judith S. Beck*
Bilişsel Davranışçı Terapi: Temelleri ve Ötesi / *Muzaffer Şahin*
2. Basımdan Çeviri, XXII+394 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-827-9
1. Bilişsel Davranışçı Terapi 2. Bilişsel Terapi 3. Davranışçı Terapi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bilişsel Terapi: Temel İlkeleri ve Ötesi kitabının ilk basımının yakaladığı başarının beni bu düzeltmeyi yapmaya sevk etmiş olmasından memnunum. Okuyuculara psikoterapinin bu yaklaşımına yeni bir anlayışla bakmalarını sağlıyor ve inanıyorum ki bu çalışma hem kendisini bilişsel davranış terapisine adamış kişiler tarafından hem de alanda yeni olan öğrenciler tarafından hoşnutlukla karşılanacak. Alanı heyecan verici yeni yönlere sevk eden muazzam sayıda yeni araştırmanın yapıldığı ve fikirlerin yayıldığı göz önüne alındığında, bazı farklı kavramsallaştırma ve hastalarımızı tedavi etme yollarını kapsayacak bu baskıyı yayma çabalarını takdir ediyorum.

Okuyucuyu bilişsel terapinin başlangıç dönemine ve daha sonraki gelişimine götürmek isterdim. Hastalarımı daha sonra "bilişsel tedavi" diye adlandırdığım (ve şimdi "bilişsel davranış terapisi" olarak adlandırılan) bir dizi terapötik prosedür ile ilk kez tedavi etmeye başladığımda psikoanalitik eğitimimden oldukça uzak olan bu yaklaşımın beni nerelere sürükleyeceğini bilmiyordum. Klinik gözlemlerime ve bazı sistematik klinik çalışmalara ve deneylere dayanarak depresyon ve anksiyete gibi psikiyatrik sendromların özünde bir düşünme bozukluğu olduğu kuramını geliştirdim. Bu bozukluk hastaların belirli deneyimleri yorumlama yönteminde sistematik bir ön yargı şeklinde yansıyordu. Bu ön yargılı yorumlara dikkat çekip alternatifler yani daha olası açıklamalar önererek semptomlarda etkisini neredeyse hemen gösteren bir azalma meydana getirebildiğimi gördüm. Bu bilişsel beceriler konusunda hastaları eğitmek gelişmenin sürmesini sağladı. Şimdi ve burada sorunlarına bu şekilde yoğunlaşma semptomların 10 ila 14 haftada neredeyse tamamen azalmasını sağladı.

Kendi grubum ve diğer yerlerdeki klinisyen/araştırmacıların daha sonraki klinik denemeleri bu yaklaşımın anksiyete bozuklukları, depresif bozukluklar ve panik bozukluğu üzerindeki etkinliğini destekledi.

1980'lerin ortalarından itibaren bilişsel terapinin bir "psikoterapi sistemi" konumuna eriştiğini iddia edebilirim. Bilişsel terapi (1) temel önermelerini destekleyecek sağlam deneysel bulgularla bir kişilik ve psikopatoloji kuramını, (2) psikopatoloji ile harmanlanmış bir dizi prensip ve stratejilerden oluşan bir psikoterapi modelini ve (3) bu yaklaşımın etkinliğini destekleyecek klinik sonuç çalışmalarına dayalı sağlam deneysel bulguları kapsar.

İlk çalışmalarımdan beri yeni nesil terapistler/araştırmacılar/öğretmenler psikopatolojinin kavramsal modeline dair temel araştırmalar yürütmekte ve bilişsel davranış terapisini çok çeşitli psikiyatrik bozukluklara uygulamaktadır. Sistematik araştırmalar kişiliğin ve psikiyatrik bozuklukların temel bilişsel boyutlarını, bu bozuklukların kendine özgü bilgiyi işleme ve geri çağırma biçimlerini ve çaresizlikle stres arasındaki ilişkiyi keşfetmektedir.

Bilişsel davranış terapisinin çok sayıda psikolojik ve medikal bozukluklar üzerindeki uygulamaları, ilk birkaç depresyon ve anksiyete vakamı bilişsel terapi ile tedavi ettiğimde hayal bile edemeyeceğim kadar genişledi. Sonuç denemelerine dayalı olarak dünya çapındaki özellikle de Birleşik Devletlerdeki araştırmacılar bilişsel davranış terapisinin travma sonrası stres bozukluğu, obsesif-kompulsif bozukluk, her türlü fobi ve yeme bozuklukları gibi çok çeşitli koşullarda etkili olduğunu kanıtlamışlardır. İlaçla birlikte bipolar bozukluk ve şizofreninin tedavisine genellikle yardımcı olmuştur. Bilişsel terapinin ayrıca bel ağrısı, kolit, hipertansiyon ve kronik yorgunluk sendromu gibi çok sayıda kronik tıbbi bozukluğa da faydalı olduğu ortaya konulmuştur.

Bilişsel davranış terapisinin sayısız uygulamaları ile bu alanda çalışmayı amaçlayan bir terapist bu terapinin özünü nasıl öğrenmeye başlayabilir? *Alice Harikalar Diyarında'*dan alıntı yaparak "Başlangıçtan başla." Bu da bizi ön sözün başındaki soruya geri götürüyor. İkinci kuşak bilişsel davranış terapistlerinden biri olan (ve gençliğinde yeni kuramımı dinleyen ilk kişilerden biri olan) Dr. Judith Beck tarafından yazılan bu kitabın amacı bilişsel davranış terapisinin uygulanması için sağlam bir temel dayanak sunmaktır. Bilişsel davranış terapisinde inanılmaz sayıdaki farklı uygulamalara rağmen, tüm bu uygulamalar bu basımda özetlenen ana ilkelere dayanmaktadır. Deneyimli bilişsel davranış terapistleri bile kavramsallaştırma becerilerini keskinleştirmek, teröpatik teknik repertuarlarını genişletmek, daha etkili tedaviler planlamak ve terapideki zorlukları gidermek açısından bu kitabı oldukça faydalı bulacaklardır.

Kuşkusuz hiçbir kitap, bilişsel davranış terapisi ile ilgili süper vizyonun yerine geçemez. Eğitimli bilişsel terapistler tarafından verilen süpervizyona bu kitap önemli bir katkı sağlar (bk. Ek B).

Dr. Judith Beck bilişsel davranış terapisi konusundaki kılavuzu sunmak için gerekli niteliğe fazlasıyla sahiptir. Geçtiğimiz 25 yıldır bilişsel davranış terapisi konusunda hem yeni başlayanlar hem de deneyimli terapistlerin katıldığı sayısız atölye çalışması ve eğitim düzenlemiş, çeşitli bozukluklar için tedavi protokolleri geliştirilmesine yardımcı olmuş ve aktif olarak bilişsel davranış terapisi araştırmalarına katılmıştır. Yararlanabileceği böyle bir geçmiş ile ilk basımı çoğu psikoloji, psikiyatri, sosyal hizmet ve danışmanlık lisansüstü programında okutulan başlıca bilişsel davranış metinlerinden biri olan bu terapiye uygulanabilecek zengin bir cevher barındıran bir kitap yazdı.

Bilişsel davranış terapisinin uygulaması basit değildir. Örneğin klinik deneylerde hastaların kendi kişisel dünyalarını nasıl algıladıklarını ya da "iş birlikçi deneycilik" prensibini gerçekten anlamadan "otomatik düşüncelerle" çalışmalar yapan katılımcılara rastladım. Dr. Judith Beck'in bu kitabının amacı bilişsel davranış terapisi konusunda hem yeni hem de deneyimli terapistleri eğitmek, öğretmek ve yetiştirmektir. Judith Beck bu görevde hayranlık uyandıracak kadar başarılı olmuştur.

Aaron T. Beck, *MD*,
Beck Bilişsel Davranış Terapisi Enstitüsü
Psikiyatri Bölümü, Pennsylvania Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1. Bilişsel Davranış Terapisine Giriş 1

Bilişsel Davranış Terapisi Nedir? 2
Bilişsel Davranış Terapisinde Altta Yatan Teori Nedir? 3
Araştırmalar Ne Diyor? 4
Beck, Bilişsel Davranış Terapisini Nasıl Geliştirdi? 5
Tedavinin Temel İlkeleri Nelerdir? 6
Terapi Seansı Neye Benziyor? 11
Bilişsel Davranış Terapisti Olarak Gelişim 12
Bu Kitabı Kullanma Şekli 14

Bölüm 2. Tedaviye Genel Bakış 17

Terapötik İlişki Geliştirme 17
Tedaviyi ve Seansı Planlama 21
İşlevsiz Bilişleri Birleştirme ve Onlara Yanıt Verme 22
Olumluyu Vurgulama 26
Seanslar Arasındaki Bilişsel ve Davranışsal Değişimi Kolaylaştırma (Ödev) 27

Bölüm 3. Bilişsel Kavramsallaştırma 29

Bilişsel Model 30
İnançlar 32
Davranışın Otomatik Düşüncelerle İlişkisi 36

Bölüm 4. Değerlendirme Seansı 46

Değerlendirme Seansının Hedefleri 47
Değerlendirme Seansının Yapısı 48
Değerlendirme Seansını Başlatma 48
Değerlendirme Aşaması 49
Değerlendirmenin Son Kısmı 53
Aile Üyesini Dâhil Etme 53
İzlenimlerinizi İlişkilendirme 53
Tedavi için Başlangıç Hedefleri Belirleme ve Tedavi Planınızı İlişkilendirme 54
Tedavi için Beklentiler 56
Başlangıç Bilişsel Kavramsallaştırmayı ve Tedavi Planını Başlatma 57

Bölüm 5. İlk Terapi Seansının Yapısı 59

İlk Seansın Yapısı ve Hedefleri 59
Gündemin Belirlenmesi 60
Duygu Durumunu Kontrol Etme 62
Güncelleme Yapma 63
Teşhisin Tartışılması 65
Problemlerin Belirlenmesi ve Hedef Koyma 68
Hastaya Bilişsel Model Üzerine Eğitim Verme 70
Sorunun veya Davranışsal Etkinleştirmenin Üzerinde Konuşma 74
Seans Sonu Özeti ve Ödevi Belirleme 74
Geri Bildirim 76

Bölüm 6. Davranışsal Etkinleştirme 80

Aktif Olmamanın Kavramsallaştırılması 80
Yeterlilik veya Zevk Eksikliğinin Kavramsallaştırılması 81
Tahminlerin Doğruluğunu Değerlendirmek için Etkinlik Tablosunu Kullanma 97

Bölüm 7. 2. Seans ve Sonrası: Yapı ve Biçim 100

Seansın İlk Bölümü 101
Seansın Orta Bölümü 112
Son Özet ve Geri Bildirim 118
3. Seans ve Sonrası 120

Bölüm 8. Terapi Seanslarını Yapılandırmayla İlgili Problemler 123

Terapistlerin Bilişleri 123
Hastaların Sözünü Kesmek 124
Hastayla İletişim Kurma 125
Hastanın Terapiye Bakışı 125
Terapötik İttifakı Güçlendirme 126
Duygu Durum Kontrolü 127
Kısa Güncelleme 129

Seanslar Arasında Bağlantı Kurmak 130
Ödevi Gözden Geçirme 133
Gündem Maddelerini Tartışma 133
Yeni Ödevi Hazırlama 134
Son Özet 135
Geri Bildirim 135

Bölüm 9. Otomatik Düşünceleri Belirleme 137
Otomatik Düşüncelerin Özellikleri 137
Hastalara Otomatik Düşüncelerin Açıklanması 140
Otomatik Düşünceleri Ortaya Çıkarmak 142
Hastalara Otomatik Düşünceleri Belirlemeyi Öğretme 155

Bölüm 10. Duyguların Belirlenmesi 158
Otomatik Düşünceleri Duygulardan Ayırmak 159
Duyguları Adlandırmadaki Zorluklar 162
Duyguları Derecelendirme 164
Terapiye Yönlendirirken Duygusal Yoğunluğun Kullanılması 165

Bölüm 11. Otomatik Düşüncelerin Değerlendirilmesi 167
Temel Otomatik Düşünceleri Değerlendirme 167
Otomatik Bir Düşünceyi Değerlendirmek için Sorgulama 170
Değerlendirme Sürecinin Sonucunu Değerlendirmek 176
Otomatik Bir Düşüncenin Değerlendirmesinin Neden Etkisiz Olduğunu Kavramsallaştırma 176
Hastaların Düşüncelerini İncelerken Onlara Yardımcı Olmak için Alternatif Metotlar Kullanmak 178
Otomatik Düşünceler Doğru Olduğunda 182
Hastalara Düşüncelerini Değerlendirmeyi Öğretmek 184
Kestirmeden Gitmek: Tüm Soruları Kullanmamak 185

Bölüm 12. Otomatik Düşünceleri Yanıtlama 187
Terapi Notlarını Gözden Geçirme 188
Seanslar Arasındaki Yeni Otomatik Düşünceleri Cevaplama ve Değerlendirme 192
Diğer Yollarla Otomatik Düşünceleri Yanıtlama 197

Bölüm 13. Ara İnançları Belirleme ve Değiştirme 198
Bilişsel Kavramsallaştırma 199
İnançları Modifye Etme (Değiştirme) 214

Bölüm 14. Temel İnançları Tanımlama ve Değiştirme 228
Temel İnançları Sınıflandırmak 231
Temel İnaçların Tanımlanması 233
Temel İnançları Sunma 235

Hastaları Temel İnançları Hakkında Eğitmek ve Onların Çalışmalarını Gözlemlemek 235
Yeni Bir Temel İnanç Geliştirmek 239
Yeni Temel İnançları Güçlendirmek 240
Olumsuz Temel İnançları Değiştirme 241
Temel İnanç Çalışma Sayfası (TİÇS) 242

Bölüm 15. Bilişsel ve Davranışçı Tekniklere Ek Teknikler 256

Problem Çözme ve Beceri Eğitimleri 256
Kararlar Alma 258
Yeniden Odaklanma 260
Etkinlik Çizelgesini Kullanarak Duygudurum ve Davranışların Ölçülmesi 263
Gevşeme ve Farkındalık 263
Derecelendirilmiş Çalışma Ödevleri 264
Maruz Bırakma 265
Rol Oynama 267
"Pay" Tekniğini Kullanmak 268
Benlik Karşılaştırmaları ve Kredi (Övgü) Listesi 272

Bölüm 16. İmgeleme 277

İmgelerin Betimlenmesi 277
Hastalara İmgeleri Hakkında Eğitim Vermek 279
Kendiliğinden Gelen İmgelere Tepki Verme 280
İmgelemeyi Terapötik Bir Araç Olarak Kullanmak 289

Bölüm 17. Ödevler 294

Ödevlerin Hazırlanması 295
Ödev Bağlılığının Arttırılması 299
Zorlukların Kavramsallaştırılması 308
Ödevlerin Gözden Geçirilmesi 315

Bölüm 18. Sonlandırma ve Geri Dönüşleri Önleme 316

Erken Etkinlikler 316
Terapi Boyunca Etkinlikler 318
Sonlandırmaya Yakın Etkinlikler 322
Destekleme Seansları 327

Bölüm 19. Tedaviyi Planlama 332

Kapsamlı Tedavi Hedeflerine Ulaşmak 333
Oturumlar Arasında Terapiyi Planlamak 333
Tedavi Planını Oluşturmak 334
Bireysel Seansları Planlama 336
Bir Problem Üzerinde Odaklanıp Odaklanmamaya Karar Vermek 340
Özgül Bozukluklar için Standart Tedavilerde Değişiklik Yapmak 344

Bölüm 20. Terapideki Problemler 346
Mevcut Problemleri Ortaya Çıkarma 346
Problemlerin Kavramsallaştırılması 348
Saplantı Noktaları 355
Terapide İyileşme Problemleri 356

Bölüm 21. Bir Bilişsel Davranışçı Terapist Olarak İlerlemek 358

Ek A. Bilişsel Olgu Raporu 361

Ek B. Bilişsel Davranışçı Terapi Kaynakları 366
Eğitim Programları 366
Terapist, Hasta Materyalleri ve Başvuru Kaynakları 366
Değerlendirme Materyalleri 366
Bilişsel Davranışçı Terapi
Meslek Örgütleri 367

Ek C. Bilişsel Terapi Derecelendirme Ölçeği 368

Kaynaklar 375

Dizin 381

KAYNAKLAR

Alford, B. A. & Beck, A. T. (1997). *The integrative power of cognitive therapy.* NewYork: Guilford Press.

American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed., text rev.). Washington, DC : Author.

Antony, M. M. & Barlow, D. H. (Eds.). (2010). *Handbook of assessment and treatment planning for psychological disorders* (2nd ed.). New York: Guilford Press.

Arnkoff, D. B., & Glass, C. R. (1992). Bilişsel terapi and psychotherapy integration. In D. K. Freedheim (Ed.), *History of psychotherapy: A century of change* (pp. 657– 694). Washington, DC : American Psychological Association.

Barlow, D. H. (2002). *Anxiety and its disorders: The nature and treatment of anxiety and panic* (2nd ed.). New York: Guilford Press.

Beck, A. T. (1964). Thinking and depression: II. Theory and therapy. *Archives of General Psychiatry*, 10, 561–571.

Beck, A. T. (1967). *Depression: Causes and treatment.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Beck, A. T. (1976). *Bilişsel terapi and the emotional disorders.* New York: Interna- tional Universities Press.

Beck, A. T. (1987). Cognitive approaches to panic disorder: Theory and therapy. In S. Rachman & J. Maser (Eds.), *Panic: Psychological perspectives* (pp. 91–109). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Beck, A. T. (1999). Cognitive aspects of personality disorders and their relation to syndromal disorders: A psychoevolutionary approach. In C. R. Cloninger (Ed.), *Personality and psychopathology* (pp. 411–429). Washington, DC : Ameri- can Psychiatric Press.

Beck, A. T. (2005). The current state of Bilişsel terapi: A 40 -year retrospective. *Archives of General Psychiatry*, 62, 953 –959.

Beck, A. T., & Beck, J. S. (1991). *The personality belief questionnaire.* Bala Cynw yd, PA: Beck Institute for Bilişsel davranış terapisi.

Beck, A. T., & Emery, G. (with Greenberg, R. L.). (1985). *Anxiety disorders and phobias: A cognitive perspective.* New York: Basic Books.
Beck, A. T., Freeman, A., Davis, D. D., & Associates. (2004). *Cognitive therapy of personality disorders* (2nd ed.). New York: Guilford Press.
Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F., & Emery, G. (1979). *Bilişsel terapi of depres- sion.* New York: Guilford Press.
Beck, A. T., Wright, F. D., Newman, C. F., & Liese, B. S. (1993). *Bilişsel terapi of substance abuse.* New York: Guilford Press.
Beck, J. S. (2001). A cognitive therapy approach to medication compliance. In J. Kay (Ed.), *Integrated treatment of psychiatric disorders* (pp. 113 –141). Washington, DC : American Psychiatric Publishing.
Beck, J. S. (2005). *Bilişsel terapi for challenging problems: What to do when the basics don't work.* New York: Guilford Press.
Beck, J. S. (2011). *Bilişsel davranış terapisi worksheet packet* (3rd ed.). Bala Cynw yd, PA: Beck Institute for Bilişsel davranış terapisi.
Bennett-Lev y, J., Butler, G., Fennell, M., Hackman, A., Mueller, M., & Westbrook, D. (Eds.). (2004). *Oxford guide to behavioral experiments in Bilişsel terapi.* Oxford, UK: Oxford University.
Benson, H. (1975). *The relaxation response.* New York: Avon.
Burns, D. D. (1980). *Feeling good: The new mood therapy.* New York: Signet.
Butler, A. C., Chapman, J. E. Forman, E. M., & Beck, A. T. (2006). The empirical status of cognitive-behavioral therapy: A review of meta-analyses. *Clinical Psy- chology Review,* 26, 17–31.
Chambless, D., & Ollendick, T. H. (2001). Empirically supported psychological interventions. *Annual Review of Psychology,* 52, 685 –716.
Chiesa A., & Serretti, A. (2010a). Mindfulness based Bilişsel terapi for psychiat- ric disorders: A systematic review and meta-analysis. *Psychiatry Research.*
Chiesa A., & Serretti, A. (2010b). A systematic review of neurobiological and clini- cal features of mindfulness mediation. *Psychological Medicine,* 40, 1239–1252.
Clark, D. A., & Beck, A. T. (2010). *Bilişsel terapi of anxiety disorders: Science and practice.* New York: Guilford Press.
Clark, D. A., Beck, A. T., & Alford, B. A. (1999). *Scientific foundations of cognitive theory and therapy of depression.* Hoboken, NJ: Wiley.
Clark, D. M. (1989). Anxiety states: Panic and generalized anxiety. In K. Hawton, P. M. Salkovskis, J. K irk, & D. M. Clark (Eds.), *Cognitive-behavior therapy for psychiatric problems: A practical guide* (pp. 52–96). New York: Oxford University Press.
D'Zurilla, T. J., & Nezu, A. M. (2006). *Problem-solving therapy: A positive approach to clinical intervention* (3rd ed.). New York: Springer.
Davis, M., Eshelman, E. R., & McKay, M. (2008). *The relaxation and stress reduction workbook* (6th ed.). Oakland, CA: New Harbinger.
DeRubeis, R. J., & Feeley, M. (1990). Determinants of change in Bilişsel terapi for depression. *Bilişsel terapi and Research,* 14, 469–482.
Dobson, D., & Dobson, K. S. (2009). *Evidence-based practice of cognitive-behavioral therapy.* New York: Guilford Press.
Dobson, K. S., & Dozois D. J. A. (2009). Historical and philosophical bases of the cognitive-behavioral therapies. In K. S. Dobson (Ed.), *Handbook of cognitive-behavioral therapies* (3rd ed., pp. 3 –37). New York: Guilford Press.

Edwards, D. J. A. (1989). Cognitive restructuring through guided imagery: Lessons from Gestalt therapy. In A. Freeman, K. M. Simon, L. E. Beutler, & H. Arkowitz (Eds.), *Comprehensive handbook of Bilişsel terapi* (pp. 283 –297). New York: Plenum Press.

Ellis, A. (1962). *Reason and emotion in psychotherapy.* New York: Lyle Stuart.

Evans, J. M. G., Hollon, S. D., DeRubeis, R. J., Piasecki, J. M., Grove, W. M., Garvey, M. J., et al. (1992). Differential relapse following Bilişsel terapi and pharmacology for depression. *Archives of General Psychiatry*, 49, 802–808.

Feeley, M., DeRubeis, R. J., & Gelfand, L. A. (1999). The temporal relation of adherence and alliance to symptom change in cognitive therapy for depression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67, 578 –582.

Foa, E. B., & Rothbaum, B. O. (1998). *Treating the trauma of rape: Cognitive-behavioral therapy for PTSD.* New York: Guilford Press.

Frisch, M. B. (2005). *Quality of life therapy.* New York: Wiley.

Garner, D. M., & Bemis, K. M. (1985). Bilişsel terapi for anorexia nervosa. In D. M. Garner & P. E. Garfinkel (Eds.), *Handbook of psychotherapy for anorexia nervosa and bulimia* (pp. 107–146). New York: Guilford Press.

Goldapple, K., Segal, Z., Garson, C., Lau, M., Bieling, P., Kennedy, S., et al. (2004). Modulation of cortical–limbic pathways in major depression. *Archives of General Psychiatry*, 61, 34 –41.

Goldstein, A., & Stainback, B. (1987). *Overcoming agoraphobia: Conquering fear of the outside world.* New York: Viking Penguin.

Greenberg L. S. (2002). *Emotion focused therapy: Coaching clients to work through their feelings.* Washington, DC : American Psychological Association.

Hayes, S. C., Follette, V. M., & Linehan, M. M. (Eds.). (2004). *Mindfulness and acceptance: Expanding the cognitive-behavioral tradition.* New York: Guilford Press.

Holland, S. (2003). Avoidance of emotion as an obstacle to progress. In R. L. Leahy (Ed.), *Roadblocks in cognitive-behavioral therapy: Transforming challenges into opportunities for change* (pp. 116 –131). New York: Guilford Press.

Hollon, S. D., & Beck, A. T. (1993). Cognitive and cognitive-behavioral therapies. In A. E. Bergin & S.L. Garfield (Eds.), *Handbook of psychotherapy and behavior change: An empirical analysis* (4th ed., pp. 428 –466). New York: Wiley.

Hollon, S. D., DeRubeis, R. J., & Seligman, M. E. P. (1992). Bilişsel terapi and the prevention of depression. *Applied and Preventive Psychiatry*, 1, 89–95.

Jacobson, E. (1974). *Progressive relaxation.* Chicago: University of Chicago Press, Midway Reprint.

Kabat-Zinn, J. (1990). *Full catastrophe living.* New York: Delta.

Kazantzis, N., Deane, F. P., Ronan, K. R., & Lampropoulos, G. K. (2005). Empirical foundations. In N. Kazantzis, F. P. Deane, K. R. Ronan, & L. L'Abate (Eds.), *Using homework assignments in cognitive behavior therapy* (pp. 35 – 60). New York: Routledge.

Kazantzis, N., Whittington, C., & Dattilio, F. (2010). Meta-analysis of homework effects in cognitive and behavioral therapy: A replication and extension. *Clin- ical Psychology: Science and Practice*, 17, 144 –156.

Khanna, M. S., & Kendall, P. C. (2010). Computer-assisted cognitive-behavioral therapy for child anxiety: Result of a randomized clinical trial. *Journal of Con- sulting and Clinical Psychology*, 78, 737–745.

Kuyken, W., Padesky, C. A., & Dudley, R. (2009). *Collaborative case conceptualization:*

Working effectively with clients in cognitive behavioral therapy. New York: GuilfordPress.
Layden, M. A., Newman, C. F., Freeman, A., & Morse, S. B. (1993). *Bilişsel terapi of borderline personality disorder*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
Lazarus, A. A., & Lazarus, C. N. (1991). *Multimodal life history inventory*. Champaign, IL: Research Press.
Leahy, R. L. (2003). Emotional schemas and resistance. In R. L. Leahy (Ed.), *Road- blocks in cognitive-behavioral therapy: Transforming challenges into opportunities for change* (pp.91–115). New York: Guilford Press.
Leahy, R. L. (2010). *Beat the blues before they beat you: How to overcome depression*. Carlsbad, CA: Hay House.
Ledley, D. R., Marx, B. P., & Heimberg R. G. (2005). *Making cognitive-behavioral therapy work: Clinical process for new practitioners*. New York: Guilford Press. Lewinsohn, P. M., Sullivan, J. M., & Grosscup, S. J. (1980). Changing reinforc-
ing events: An approach to the treatment of depression. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, and Training*, 17(3), 322–334.
Linehan, M. M. (1993). *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. New York: Guilford Press.
Ludgate, J. W. (2009). *Cognitive-behavioral therapy and relapse prevention for depression and anxiety*. Sarasota, FL: Professional Resource.
MacPhillamy, D. J., & Lewinsohn, P. M. (1982). The pleasant events schedule: Stud- ies on reliability, validity, and scale intercorrelation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 50, 363 –380.
Martell, C., Addis, M., & Jacobson, N. (2001). *Depression in context: Strategies for guided action*. New York: Norton.
McCown, D., Reibel, D., & Micozzi, M. S. (2010). *Teaching mindfulness: A practical guide for clinicians and educators*. New York: Springer.
McCullough, J. P., Jr. (1999). *Treatment for chronic depression: Cognitive behavioral anal- ysis system of psychotherapy*. New York: Guilford Press.
McKay, M., Davis, M., & Fanning, P. (2009). *Messages: The communication skills book* (2nd ed.). Oakland, CA: New Harbinger.
McKay, M., & Fanning, P. (1991). *Prisoners of belief*. Oakland, CA: New Harbinger.
McMullin, R. E. (1986). *Handbook of Bilişsel terapi techniques*. New York: Norton.
Meichenbaum, D. (1977). *Cognitive-behavior modification: An integrative approach*. New York: Plenum Press.
Needleman, L. D. (1999). *Cognitive case conceptualization: A guidebook for practitioners*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
Niemeyer, R. A., & Feixas, G. (1990). The role of homework and skill acquisition in the outcome of group cognitive therapy for depression. *Behavior Therapy*, 21(3), 281–292.
Persons, J. B. (2008). *The case formulation approach to cognitive-behavior therapy*. New York: Guilford Press.
Persons, J. B., Burns, D. D., & Perloff, J. M. (1988). Predictors of dropout and outcome in cognitive therapy for depression in a private practice setting. *Cognitive Therapy and Research*, 12, 557–575.
Raue, P. J., & Goldfried, M. R. (1994). The therapeutic alliance in cognitive-behavioral therapy. In A. O. Horvath & L. S. Greenberg (Eds.), *The working alliance: Theory, research, and practice* (pp. 131–152). New York: Wiley.

Resick, P. A., & Schnicke, M. K. (1993). *Cognitive processing therapy for rape victims: A treatment manual*. Newbury Park, CA: Sage.
Riso, L. P., du Toit, P. L., Stein, D. J., & Young, J. E. (2007). Cognitive schemas and temel inançlar in psychological problems. Washington, DC : American Psychological Association.
Rosen, H. (1988). The constructivist–development paradigm. In R. A. Dorfman (Ed.), *Paradigms of clinical social work* (pp. 317–355). New York: Brunner/ Mazel.
Rush, A. J., Beck, A. T., Kovacs, M., & Hollon, S. D. (1977). Comparative efficacy of Bilişsel terapi and pharmacotherapy in the treatment of depressed outpa- tients. *Bilişsel terapi and Research*, 1(1), 17–37.
Safran, J. D., Vallis, T. M., Segal, Z. V., & Shaw, B. F. (1986). Assessment of core cognitive processes in cognitive therapy. *Cognitive Therapy and Research*, *10*, 509–526.
Salkovskis, P. M. (1996). The cognitive approach to anxiety: Threat beliefs, safety-seeking behavior, and the special case of health anxiety obsessions. In P. M. Salkovskis (Ed.), *Frontiers of Bilişsel terapi: The state of the art and beyond* (pp. 48 –74). New York: Guilford Press.
Shadish, W. R., Matt, G. E., Navarro, A. M., & Phillips, G. (2000). The effects of psychological therapies under clinically representative conditions: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 126, 512–529.
Simons, A. D., Padesky, C. A., Montemarano, J., Lewis, C. C., Murakami, J., Lamb, K., et al. (2010). Training and dissemination of cognitive behavior therapy for depression in adults: A preliminary examination of therapist competence and client outcomes. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 78, 751–756.
Smucker, M. R., & Dancu, C. V. (1999). *Cognitive behavioral treatment for adult survivors of childhood trauma: Imagery rescripting and reprocessing*. Northvale, NJ: Aronson.
Stirman, S. W., Buchhofer, R., McLaulin, B., Evans, A. C., & Beck, A. T. (2009).
Public–academic partnerships: The Beck initiative: A partnership to imple- ment cognitive therapy in a community behavioral health system. *Psychiatric Services*, 60, 1302–1304.
Tarrier, N. (Ed.). (2006). *Case formulation in cognitive behaviour therapy: The treatment of challenging and complex cases*. New York: Routledge.
Tompkins, M. A. (2004). *Using homework in psychotherapy: Strategies, guidelines, and forms*. New York: Guilford Press.
Weissman, A. N., & Beck, A. T. (1978). *Development and validation of the Dysfunctional Attitude Scale: A preliminary investigation*. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, Toronto, Canada.
Wenzel, A. Brown, G. K., & Beck, A. T. (2008). *Bilişsel terapi for suicidal patients: Scientific and clinical uygulamaları*. Washington, DC : American Psychological Association.
Williams, J. M. G., Teasdale, J. D., Segal, Z. V., & Kabat-Zinn, J. (2007). *The mindful way through depression: Freeing yourself from chronic unhappiness*. New York: Guilford Press.
Wright, J. H., Basco, M. R., Thase, M. E. (2006). *Learning cognitive-behavior therapy: An illustrative guide*. Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.

Wright, J. H., Wright, A. S., Salmon, P., Beck, A. T., Kuykendall, J., & Goldsmith, J. (2002). Development and initial testing on a multimedia program for computer-assisted Bilişsel terapi. *American Journal of Psychotherapy*, 56, 76 –86.

Young, J. E. (1999). *Bilişsel terapi for personality disorders: A schema-focused approach* (3rd ed.). Sarasota, FL: Professional Resource.

Young, J. E., & K losko, J. (1994). *Reinventing your life: How to break free of negative life patterns.* New York: Dutton Press.

Young, J. E., K losko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide.* New York: Guilford Press.

11. Basım

BİREYİ TANIMA TEKNİKLERİ

Prof. Dr. İbrahim Ethem Özgüven

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 416
Psikoloji - PDR No.: 13
ISBN : 978-605-133-318-2
© 11. Basım, Mart 2016

BİREYİ TANIMA TEKNİKLERİ
Prof. Dr. İbrahim Ethem Özgüven

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 32284
Süzgün Sok No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özgüven, İbrahim Ethem.
Bireyi Tanıma Teknikleri / *İbrahim Ethem Özgüven*
11. Basım, XVIII+330 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-318-2
1. Birey 2. Kalıtım 3. Çevre 4. Kültürlenme 5. Psikoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Bireyi tanıma iki yönlü bir kavramdır. Bireyin kendisini tanıması, ya da bir başkasının bireyi tanıması çabalarını ifade eder. Bireyin kendisini tanıması boyutu kökeni oldukça eskilere giden bir kavramdır. Sokrat'ın "Kendini bil", Hazreti Muhammed'in "oku" bildirgeleri insanların kendilerini tanımalarına yönelik işaretler sayılabilir. Bireyin okuyarak kendini tanıması zamanımızda da yararlanılan "Bibliyoterapi" yönteminin esasını oluşturmaktadır.

Falcılığın ötesinde, verilere bağlı olarak bir başkasının bireyi tanıması ise bilim, "gözlem" tekniklerinin kullanılması ile başlamıştır. Sağlık, eğitim, psikoloji, psikolojik danışma ve sosyal hizmet gibi, çeşitli yönlerden bireye yardımı esas alan meslek alanlarının çeşitlenmesi, gelişmesi ve talebin artması ile de, bir başkasının bireyi tanımasına yönelik bireyi tanıma tekniklerinde önemli gelişmeler olmuştur.

Aslında, günümüzde "bireyi tanıma teknikleri" adı altında ele alınan teknikler her iki amaca, hem "bireyin kendisini tanımasına" ve hem de "bir başkasının bireyi tanımasına" hizmet etmektedir. Bireyi tanıma ve çeşitli nitelikler yönünden bireyler arasında var olan "bireysel farkları" ayırdetmeye yarayan çeşitli yaklaşımlar, araç ve teknikler XX. asrın girişinden başlayarak, eğitim, sağlık, psikoloji, alanlarındaki gelişmelere paralel olarak, hızlı bir artış göstermiş-

tir. Ülkemizde, üniversitelerin, bilim ve araştırma kurumlarının çoğalması, hizmet ve çalışmalarda bilimsel kavram ve yöntemlere ağırlık verilmesi, veri toplama aracı olarak, birey hakkında bilgi toplama teknik ve yaklaşımlara olan önemi de artırmıştır. Özellikle üniversitelerin lisans üstü, yüksek lisans ve doktora programlarının çeşitlenmesi ve sayıca artmış olması, tez çalışmalarında ve verilerin analizlerinde bilgisayar olanaklarından yararlanılmasının yaygın hale gelmesi de bireyi tanıma tekniklerinin artmasında ve tekniklerin kullanılmasında önemli katkılar getirmiştir.

"Bireyi Tanıma Teknikleri" kitabı "insanı ve insan davranışlarını" konu olarak alan tüm bilim alanı, ve özellikle üniversitelerin eğitim, psikoloji, psikolojik danışma, psikiyatri, ölçme ve değerlendirme, program geliştirme, sınıf öğretmenliği, çocuk gelişimi ve eğitimi, yönetim, özel eğitim, mesleki ve teknik eğitim, sosyal hizmet, iletişim, halkla ilişkiler ve diğer ilgili bölümlerde lisans düzeyinde okutulabilecek bir "ders kitabı" olarak hazırlanmıştır. Kitap, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı'ndaki 30 yıllık hizmet süresinde okuttuğum, "Bireyi Tanıma Teknikleri", "Test Dışı Teknikler", "Psikolojik Testler", "Ölçme Tekniği", "Test Geliştirme" derslerinin ve seminerlerin bir ürünü olarak ortaya çıkmış, yerli ve yabancı pek çok kaynaktan da yararlanılmıştır.

Kitabın yazıldığı ortam olarak, başta eşim ve meslekdaşım Türkan, çocuklarım Mehmet Ali, Mustafa, gelinlerim Yonca ve Derya ile torunlarım Can, Deniz ve Damla'nın sağ-

lıklı, başarılı, ve uyumlu halleri ile bana yazmam için uygun, destekleyici ve huzurlu bir ortam sağladıklarını, bu konuda şükran, takdir ve sevgi dolu olduğumu özellikle belirtmeliyim.

"Bireyi Tanıma Teknikleri" Kitabının hazırlanmasında, kitabın müsveddelerini büyük bir sabır ve dikkatle bilgisayarda yazan, birkaç kez düzelten ve düzenlemesini yapan, Aydın ve Filiz Şenoğlu'nun katkıları büyük olmuştur. Kendilerine özellikle teşekkür ederim. Yazılmış metinlerin okunup düzeltilmesindeki katkıları için Prof. Dr. Gülter Oskay'a, Doç. Dr. Yasemin Akman, Doç. Dr. Binnur Yeşilyaprak, Doç. Dr. Fidan Korkut, Y. Doç. Dr. İbrahim Yıldırım, Y. Doç. Dr. Filiz Bilge, Dr. Gonca Kızıltan, Dr. Mesut Baş, Dr. Aytaç Aslan'a ve Hakan Gündoğdu'ya, ilginç kapak düzenini hazırlayan Orhan Binboğa'ya ve kitabın basımını her seferinde titizlikle gerçekleştiren Sistem Ofset sahiplerine ve teknik personeline, özellikle Muzaffer Tunçel ve Remzi Gürsoy'a ayrı ayrı teşekkür ederim.

Arkadaşlarım, meslekdaşlarım ve okuyucular, kitap hakkındaki olumlu ve olumsuz tepki ve değerlendirmelerini lütfedip yazarlarsa çok mutlu olacağımı ifade etmek isterim. Eser genelde eğitim, sağlık, Psikoloji ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanına bir katkı getirirse yazarı en büyük mutluluğa erecektir.

Ankara, 2005 İbrahim Ethem ÖZGÜVEN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BÖLÜM 1 BİREYSEL FARKLAR
BİREY ve BİREYSELLİK 1

Bireye Üç Aşamalı Bakış 1

(1) Bir Canlı Organizma Olarak Birey 1

(2) Bir İnsan Olarak Birey 3

(3) Farklı Bir Kültürün Ürünü Olarak Birey 5

Bireysel Farklar 7

Bireysel Farklara İlişkin Görüşler 7

(1) İnsanların Potansiyel Olarak Eşit Yaratıldıkları Görüşü 7

(2) Bireylerin Kalıtımsal Özelliklerle Yaratıldıkları Görüşü 8

Bireylerin Ölçülebilen Nitelikleri 9

Bireylerin Bilinmesi Gerekli Yönleri 10

BÖLÜM 2 BİREYSEL FARKLARI ETKİLEYEN
KALITIMSAL ETMENLER 19

Bireysel Farkların Nedenleri 19

Bireyselliğin Başlangıcı 20

Bireysel Farkları Etkileyen Kalıtımsal Etmenler 20

Bireylerin Farklılığı 21

Kız veya Erkek Olmak 22

Özelliklerin Geçmesi 23

Atasal Kalıtım 24

Türsel Kalıtım ve Soyaçekim 25

Kişisel Kalıtımın Etkisine İlişkin Araştırmalar 25

İçgüdüsel Kalıtım 26

Gelişme, Olgunlaşma ve Öğrenme 27

Kalıtım ve Çevre İlişkisi 28

Sayfa No

BÖLÜM 3 BİREYSEL FARKLARI ETKİLEYEN ÇEVRESEL ETMENLER 29

Çevrenin Kapsam ve Niteliği 29

Nitelikler Kuramı 30

Doğum Öncesi ve Sonrası Çevre Etkileri 31

Doğum Sırasındaki Çevre Etkileri 32

Doğum Sonrası Çevre Etkileri 33

İlk Yaşantıların Çocuk Gelişimindeki Önemi 33

Çevre ve İlk Yaşantıların Zihin Gelişimine Etkileri 34

Çevrenin Kişilik Gelişimine Etkileri 35

Kişilik Kavramı 35

Kişiliğin Gelişimi 36

İlk Çocukluk Yaşantılarının Kişilik Özellikleri Üzerindeki Etkileri 37

Çevre Etkileri Üzerinde Çocuk Bakımevlerinde Yapılan Araştırmalar ... 38

Çevrenin Bireyin Benlik Tasarımına Etkileri 39

Kültürlenme ve Bireysellik 40

Bireysel Farkların Gelişimi 41

Bireysel Farkların Diğer Boyutları 41

Bireysel Farkların Oluşumunda Rastlantısal Etmenler 42

BÖLÜM 4 BİREYİ TANIMANIN İŞLEVİ, İZLENEN YÖNTEM ve YAKLAŞIMLAR 43

"Bireyi Tanıma" Kavramı ve Süreci 43

Bilgi Toplamanın İşlevi 44

Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri 45

Bireyi Tanımak Neden Gereklidir 46

Bireyi Tanıma Tekniklerinin Sınıflandırılması 47

Tekniklerin Sınıflandırılmasındaki Ölçütler 48

Standart Testler 48

Durumsal Testler 50

Sayfa No

Kendisini Anlatma Teknikleri 50
Gözlemsel Teknikler 52
Bireyi Tanıma Sürecine İlişkin Bazı İlkeler 53
Birey Hakkında Bilgi Toplama Hizmetlerinin Sorunları 54

BÖLÜM 5 PSİKOLOJİK TESTLER 57
Psikolojik Testlerin Tanımı 57
Psikolojik Testlerin Türleri ve Sınıflandırılması 58
(1) Ölçülen Nitelik ve Amacına Göre Testler 59
(2) Maksimum Performans ve Davranış Testleri 59
(3) Bireysel ve Grup Testleri 59
(4) Sürat Testleri ve Güç Testleri 60
(5) Genel ve Özel Yetenek Testleri 60
Psikolojik Testlerin İşlevi 61
Ölçmenin ve Test Puanlarının Niteliği 64
Test Puanlarının Bazı Genel Nitelikleri 64
Testlerin Kullanılması 66
Yetenek Testleri 67
Başarı Testlerinin Kullanılması 68
İlgi Testlerinin Kullanılması 69
Kişilik Testlerinin Kullanılması 70
Tutum Testlerinin Kullanılması 71
Testlerin Cevap Verebileceği Sorular 72

BÖLÜM 6 GENEL YETENEK ve BAŞARI DÜZEYİNİN KARŞILAŞTIRILMASI 74
Yetenek ve Başarı 74
Başarıyı Etkileyen "Zihinsel" ve "Zihinsel Olmayan" Etmenler 75
Yetenek ve Başarı Karşılaştırmasının Nedeni 75

Sayfa No

Yetenek ile Başarı Karşılaştırmasında İzlenen İşlem Yolu 76
Yetenek ve Başarı Puanlarının Ortak Bir Ölçüye Çevrilmesi 77
Karşılaştırma Biriminin Kararlaştırılması 77
Ham Puanların Yüzdelik Puanlara Çevrilmesi 78
Başarı ve Yeteneklerin Karşılaştırılması 79
Yetenek ile Başarı Karşılaştırması 81

BÖLÜM 7 GÖRÜŞME 84
Görüşmenin Tanımı 84
Görüşmenin Amacı ve İşlevi 85
Görüşmenin Konuşmadan Farkı 86
Görüşmenin Niteliği, Olumlu ve Olumsuz Yönleri 86
GÖRÜŞME TÜRLERİ 89
Amacına Göre Görüşmeler 90
Okulda ve Evde Yapılan Aile Görüşmeleri 90
Bireye Yardım Yapmaya Yönelik Görüşmeler 92
Terapistin Tutumuna Göre Görüşmeler 94
İzlenecek İşlem Yoluna Göre Görüşmeler 96
Telefonla Yapılan Görüşmeler 98
Görüşme Sonuçlarının Kaydedilmesi 100

BÖLÜM 8 ANKET 101
Anketle Bilgi Toplamanın Avantajlı ve Sakıncalı Yönleri 102
Anket Sorularının Türleri 104
Kapalı Uçlu Sorular 104
Açık Uçlu Sorular 105
Derecelendirmeli Sorular 107
Anket Sorularının Hazırlanması 108
Anket Sorularının Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Hususlar 109
Anketin Düzenlenmesi 110

Sayfa No

Anketlerin Uygulanması ve Türleri 111
Anketlerin Bilgisayarla Değerlendirilmesi 113
Anketlerin Geçerliği 113
Anketlerin Güvenirliği 114

BÖLÜM 9 ENVANTERLER 115
Ölçtüğü Nitelikler Yönünden Envanterlerin Türleri 115
Envanterlerin Genel Özellikleri 115
Envanterlerin Bazı Sorunları 117
(1) "Orta Yol" Cevap Verme ve "Boş Bırakma" 117
(2) Yanıltma Hatası (Faking) 117
(3) Sosyal Kabul Hatası (Social Desirability) 118
Kişilik Envanterleri 118
Ülkemizde Kullanılan Bazı Kişilik Envanterleri 120
İlgi Envanterleri 120
İlginin Tanımı 121
İlgi Envanterlerinin Nitelikleri 122
Mesleki İlgi Alanları ve Envanterler 122
İlgi Envanterlerinin ve Sonuçların Kullanılması 123
Kullanılmasında Dikkat Edilecek Hususlar 124
Tutum Envanterleri 125
Tutumun Tanımı ve Niteliği 125
Tutum Envanterlerinin Nitelikleri 126
Tutum Ölçeği Geliştirme Yaklaşımları 127

BÖLÜM 10 PROBLEM TARAMA ENVANTERLERİ 128
Problemin Niteliği 128
Problem Tarama Envanterlerinin Amacı ve İşlevi 129
Problem Tarama Envanterlerinin Genel Nitelikleri 129
Problem Tarama Envanterlerinin Çeşitleri 130

Sayfa No

Problem Tarama Envanterlerinin Yapısal Özellikleri 132
Problem Tarama Envanterlerinin Hazırlanması 133
Problem Tarama Envanterlerinin Kullanılması 135
Puanlama ve Değerlendirme 136
Envanter Sonuçlarının Kullanılması 137
Problem Envanterinin Geçerlik ve Güvenirlikleri 140

BÖLÜM 11 OTOBİYOGRAFİ 142
Otobiyografi Yaklaşımının Amacı ve İşlevi 143
Otobiyografiyi Yazma Türleri 143
Etkileri Yönünden Otobiyografi Türleri 145
Otobiyografinin Uygulanmasında İzlenmesi Gereken İlkeler 146
Otobiyografilerin Yorumu 147
Değerlendirme 150

BÖLÜM 12 PSİKODRAMA 151
Psikodramanın Kurucusu ve Gelişimi 152
Psikodrama'nın Dayandığı Temel Görüşler 153
Kuramsal Temeli 153
Psikodrama'nın Öğeleri 155
Psikodrama Sürecinin Aşamaları 157
Psikodrama'nın Temel Teknikleri 160
Farklı Psikodrama Yaklaşımları 161

BÖLÜM 13 OYUN VE OYUN TERAPİSİ 164
Çocuk Oyunlarının Önemi 164
Oyun Terapisinin Niteliği 166
Oyun Terapisine İlişkin Bazı Görüş ve Yaklaşımlar 167
Oyun ve Yetişkin Terapisinin Farkları 169
Çocukla İlişki Kurmada Temel İlkeler 169
Çocuğun Uyması Gereken Kurallar 170

Sayfa No

Davranışçı Yaklaşımda Oyun Terapisi Yöntemleri 171
Oyun Terapisinin Günümüzdeki Durumu 172
Oyunla Bireysel Terapi 173
Oyunla Grup Terapisi 176

BÖLÜM 14 GÖZLEM 178
Gözlemin Niteliği 178
Gözlem Yaklaşımları ve Türleri 179
Denetimli ve Denetimsiz Gözlemler 179
Gözlem Formu 181
Katılımlı ve Katılımsız Gözlem 182
Gözlem Sürecinde İzlenecek Bazı Genel İlkeler 183
Gözlem Sonuçlarının Kaydedilmesi 185
Gözlem Merkezleri 176
Genel Değerlendirme 186
Gözlemin Güvenirlik ve Geçerliği 188

BÖLÜM 15 DERECELENDİRME ÖLÇEKLERİ 189
Derecelendirme Ölçeklerinin Nitelikleri 189
Derecelendirme Ölçeklerinin Gelişimi ve İşlevi 190
Derecelendirme Ölçeklerinin Çeşitleri 190
Sayısal Derecelendirme Ölçekleri 190
Grafiksel Derecelendirme Ölçekleri 192
"Yatay" Grafiksel Derecelendirme Ölçekleri 192
"Dikey" Grafiksel Derecelendirme Ölçekleri 193
"Betimsel-Grafiksel" Derecelendirme Ölçekleri 195
Derecelendirme Ölçeklerinin Kullanılması 196
Ürünlerin Değerlendirilmesi 196
Süreç ve İşlem Yollarının Değerlendirilmesi 197

Sayfa No

Kişilik ve Tutumların Değerlendirilmesi 198
Derecelendirme Ölçeklerinde Karışan Hatalar 198
Derecelendirme Hatalarını Önleme Yolları 200
Derecelendirme Ölçeklerinin Geçerlik ve Güvenirlikleri 201

BÖLÜM 16 VAK'A KAYDI 203
Vak'a Kaydının Niteliği ve İşlevi 203
Okullarda Vak'a Kaydı Uygulaması 204
Vak'a Kayıt Formları 204
Gözlemlerin Vak'a Kayıt Formuna Yazılması 206
Vak'a Kayıtlarının Özetlenmesi 206
Vak'a Kaydının Öğretmenler Tarafından Kullanılması 207
Vak'a Kaydı Yönteminde İzlenecek İlkeler 208

BÖLÜM 17 VAK'A İNCELEMESİ 209
Vak'a İncelemesinin Gelişimi 209
Vak'a İncelemesi Süreci 209
Vak'a Konferansı 210
Vak'a İnceleme Raporu 211
Vak'a İncelemesi ve Vak'a Kaydı 213
"Vak'a Tarihçesi" ve "Vak'a İncelemesi" 213
Vak'a İncelemesine İlişkin Bazı Görüşler 214
Vak'a İncelemesi Yaklaşımının Değerlendirilmesi 215

BÖLÜM 18 SOSYOMETRİ 217
Sosyometrinin Amacı, ve İşlevi 217
Sosyometrinin Uygulanabileceği Alanlar 219
Sosyometrinin Uygulanması 220
İlişkilerin Çizelge Halinde Özetlenmesi 222
Sosyogramın Hazırlanması 223
Sosyogramda Gözlenen Bazı Tipler 225

Sayfa No

Sosyogram Sonuçlarının İncelenmesi 225
Sosyometri Uygulamasında Dikkat Edilecek İlke ve Kurallar 227
Sosyometri Sonuçlarının Güvenirliği 228

BÖLÜM 19 KİM BU TEKNİĞİ 229
Kim Bu Tekniğinin Amacı ve İşlevi 229
Niteliklerin ve Betimsel İfadelerin Hazırlanması 230
Kim Bu Tekniğinde Kullanılan Form 230
Kim Bu Tekniğinin Uygulanması 232
Kim Bu Sonuçlarının Değerlendirilmesi 232
Gruptaki Bireylerin Özelliklerinin Belirlenmesi 233
Gruptaki Kişilerin Birbirlerini Algılayışları 234
Değerlendirme ve Yorum 236

BÖLÜM 20 SOSYODRAMA 237
Sosyodramanın Psikodramadan Farkı 238
Sosyodramanın Kuramsal Temeli 238
Sosyodramanın Amacı 239
Sosyodramada Kendiliğindenlik ve Yaratıcılık Kavramları 240
Sosyodramanın Temel Öğeleri 241
Sosyodramanın Uygulanması 243
Uygulamada Dikkat Edilecek Bazı Hususlar 244
Sosyodrama Yaklaşımının Bazı Teknikleri 244
Sosyodramanın Kullanıldığı Yerler 245

BÖLÜM 21 BİREYSEL BİLGİLERİN SAKLANMASI ve KULLANILMASI 247
Okullarda Öğrenciler Hakkındaki Bilgiler 248
Bireysel Bilgi Formunda Bulunması Gereken Temel Bilgiler 248

Sayfa No

Bireysel Bilgilerin Nitelikleri 251
Bilgilerin Gizlilik Dereceleri 251
Bilgilerin Toplanmasında Sistem Ayrılığı 252
Bilgi Toplama Sisteminde Karşılaşılan Zorluklar 253
"Toplu Dosya" Yerine "Disketler" Kullanılmalı 253
Bireysel Bilgi Formlarının Geliştirilmesi 254
Bireysel Bilgi Formlarının Düzenlenmesi 256
Bireysel Bilgi Formlarının Kullanılması 257

BÖLÜM 22 PSİKOLOJİK DANIŞMA ve PSİKOTERAPİ ..260
Psikolojik Danışma ve Görüşme 260
Psikolojik Danışmanın Amacı 261
Psikolojik Danışma Süreci 262
Psikolojik Danışma Yaklaşımları 264
Etkili Bir Psikoterapinin Bazı Nitelikleri 268
Kaçınılması Gereken Tepkiler 269
Psikolojik Danışma Sürecinin Bazı Aşamaları 269
Etkileşimi Geliştiren Bazı İlke ve Tutumlar 271
Psikolojik Danışma Yöntemi, Araç ve İlkeleri 273
Uygulamaya İlişkin İlke ve Teknikler 279
Görüşmenin Kaydedilmesi 283
Grupla Psikolojik Danışma 283
Evlilik ve Aile Danışması 285

BÖLÜM 23 İLKÖĞRETİM ve ORTAÖĞRETİMDE YÖNELTME ...287
Rehberlik ve Yöneltme 287
Eğitim Sisteminde Öğrenci Akışı 288
Genel Eğitim ve Mesleki Eğitim 288
Eğitsel ve Mesleki Rehberlik 289
Meslek Danışması 290

Sayfa No

Mesleki Gelişim....291
Mesleki Rehberlik ve Yöneltme Süreci....292
Meslek Seçmede Bilgi Kaynakları....293
Meslek Seçiminde Bilgisayarlardan Yararlanma....293
Öğretim Hizmetleri İçinde Yöneltme....295
Yöneltme İçin Gerekli Temel Koşullar....296
Ders Geçme ve Kredi Düzeni....298
Yöneltmede İzlenecek Genel İlkeler....298
Yöneltmede Dikkate Alınacak Ölçütler....299
İlköğretimde Yöneltme....302
İlköğretim Programının Nitelikleri....302
Zorunlu Eğitimin Temel Felsefesi....303
Öğrenci Akışı İçinde Özür Grupları....304
İlköğretim Çağının ve Yöneltmenin Nitelikleri....305
Yöneltme Tavsiyesi....307
Yöneltmenin Yasal Dayanağı....308
Rehberlik ve Yöneltme Hizmetleri....308
Ortaöğretimde Yöneltme....309
Ortaöğretim Sisteminin Niteliği....309
Ortaöğretimde Öğrenci Akışı....310
Ortaöğretimde Eğitsel Rehberlik....311
"Yöneltme"nin Niteliği....311
Yükseköğretime Giriş....313
Okul Rehberlik ve Yöneltme Hizmetlerini Destekleyen Bazı Kuruluşlar....313
Türkiye'de Varolan Psikolojik Test ve Envanterler Listesi....317
KAYNAKLAR....325

KAYNAKLAR

AKKOYUN, F. ve Arkadaşları. **Psikolojik Danışmaya Giriş** (Gerard Egan'dan Çeviri) Form Ofset, Ankara, 1994.

AKMAN, Y. **Anaokulu Çocuklarında Görülen Ayrılık Kaygısının Giderilmesinde Farklı Oyun Tekniklerinin Etkisi.** (Yayınlanmamış Doktora Tezi) H.Ü. Eğitim Fak. PDR Anabilim Dalı, Ankara, 1987.

AKMAN, Y. **Serbest Oyun, Yapılanmış Oyun, Model Alma Tekniklerinin Anaokulda Görülen Ayrılık Kaygısının Azaltılmasındaki Etkileri.** H.Ü. Eğitim Fak. Dergisi, Sayı 3, 99-104, 1988.

ALKAN c. ve Ark. **Mesleki ve Teknik Eğitim Prensipleri.** A.Ü. Eğitim Fakültesi No: 61, Ankara, 1976.

ANASTASİ, A. **Differential Psychology.** New York. The Macmillan Company, 1958.

ANASTASİ, A. **Psychological Testing.** (6th ed.) New York. Macmillan, 1988.

AXLINE, W. **Benliğini Arayan Çocuk.** Erkek Çocuk Klübü Yayınları, Ankara, 1986.

AYDIN, S. **Eğitimde Uygulamalı Rehberlik.** Toroman Matbaacılık, Ankara, 1986.

BAKIRCIOĞLU, R. **İlk, Orta ve Yüksek Öğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. Bakırcıoğlu Yayınları, Ankara, 1988.

BACANLI, H., **"Sosyal Beceri Eğitimi"**, Nobel Yayını, Ankara, 1999.

BAYMUR, F. **Genel Psikoloji**. İnkilâp Kitapevi, İstanbul, 1993.

BAYMUR, F., **Lise ve Dengi Okullara Devam Eden Öğrencilerin Problemleri,** Ankara: MEB, Talim ve Terbiye Dairesi, 1961.

BEİER, D.C. **Cümle Tamamlama Testi El Kitabı.** Test ve Araştırma Bürosu, Ankara, 1961.

BİNBAŞIOĞLU, C. **Rehberlik.** Binbaşıoğlu Yayınları, 4. Basım, Ankara, 1990.

BİLEN, M. **Sağlıklı İnsan İlişkileri.** Teknik Basım, Ankara, 1994.

CANSEVER, G. **Klinik Psikolojide Değerlendirme Yöntemleri**. Boğaziçi Üniversitesi, İdari Bilimler Fakültesi Yayınları. İstanbul, 1982.

CRONBACH, L.J. **Essentıals of Psychologıcal Testıng.** Harper and Row, Newyork, 1990.

CÜCELOĞLU, D. **İnsan ve Davranış**. Remzi Kitapevi. İstanbul, 1991.

ÇAĞLAR, D. **Öğrenciyi Tanıma Teknikleri: Sosyometri**. Ankara, 1977.

DAĞ, İ. **Test Kullanma Etiği**. APA'dan Çeviri. 3P Dergisi, 1993, 1 (EK 2).

DÖKMEN, Ü. **Sosyometri ve Psikodrama.** Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1995.

ERKAN, G. **Çocuk ve Oyun.** Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 121-122, Nisan, 1996.

ERKAN, G. **Sosyal Hizmette Mülakat**. Şafak Matbaası, Ankara, 1997.

ERKAN, S. **Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri**, Gazi Üniversitesi, PDR Anabilim Dalı, Ankara, 1995.

GEÇTAN, E. **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**. Remzi Kitapevi, İstanbul, 1989.

GOLDMAN, L. **Using Tests In Counseling**. Appleton-Century-Crofts, Inc. New York, 1970.

HALL, C.S., Lindzey, G. **Theories of Personality**. N. Y.: John Wiley and Sons Inc., 1970.

HARRİS, D.B. **Children's Drawings as Measures of Intellectual Maturity: A Revision and Extension of the Goodenough Draw-A-Man Test**. New York: Harcourt, Brace and World, 1963.

KANTARCIOĞLU, S. **Rehberlik El Kitabı**. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: 1987.

KAPLAN, M.R. an Saccuzzo P.D. **Psychological Testing**. Brooks/Cole. California, 1989.

KEPÇEOĞLU, M. **Okullarda Yetenek-Başarı Karşılaştırması.** Ankara: MEB, Planlama Araştırma ve Koordinasyon Dairesi, No: 126, 1973.

KEPÇEOĞLU, M. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1994.

KILIÇCI, Y. **Kendini Kabul Envanteri Elkitabı**. Hacettepe Üniversitesi, 1989.

KÖKNEL, Ö. **Kişilik**. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1982.

KURÇ, G. ve Ark. **Ruh Sağlığı Uyum Problemleri.** G.Ü. Mesleki Eğitim Fak. No: 13, Ankara, 1988.

KUZGUN, Y. **Kendini Değerlendirme Envanteri Elkitabı**. ÖSYM Yayınları, Ankara, 1989.

KUZGUN, Y. **Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. ÖSYM Yayınları, Ankara, 1991.

KUZGUN, Y. **Meslek Danışmanlığı,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

MASLOW, A.H. **"Motivation and Personality"**, New York: Harper and Raw Pub., 1970.

MEB. **Yeni Türk Eğitim Sistemi.** Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1981.

MORENO, J.L. **Sosyometrinin Temelleri.** (Çeviri: N.Ş. Kösemihal). İstanbul, 1968.

MORGAN, C.T. **Psikolojiye Giriş.** Çeviri: H.Ü. Psikoloji Bölümü Öğretim Elemanları, Ankara, 1991.

OSİPOW, S.H. **Theories of Career Development.** Englewood-Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1983.

OSKAY, G. **Değer Yargıları Yönünden Ana-Baba Ergen Çatışması.** H.Ü. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, Doktora Tezi, Ankara, 1981.

ÖNER, N. Le Cmopte, **A. Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri Elkitabı**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1983.

ÖNER, N. **Sınav Kaygısı Envanteri Elkitabı**, İstanbul: Yöret Yayını, 1990.

ÖSYM, **Üniversiteler Yüksek Öğretim Programları ve Meslekler Rehberi.** ÖSYM Yayınları, Ankara, 1995.

ÖZBEK, A. **J.L. Moreno'ya Göre Psikodrama.** Soy Matbaası, Ankara, 1977.

ÖZBEK, A ve Leutz, G. Psikodrama: **Grup Psikoterapisinde Sahnesel Etkileşim**, Ankara, Verso Matbaacılık, 1987

ÖZDEN, H. **Hacattepe Kişilik Envanterinin Diskriminant Analizi ile İrdelenmesi** (Basılmamış Profesörlük Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Matematik Bölümü, Beytepe, 1981.

ÖZDOĞAN, B. **Çocuk ve Oyun Terapisi.** Ankara, 1988.

ÖZDOĞAN, B., **Dokuz Yaş Çocuklarında Davranış Bozukluklarının Çevresel Nedenleri,** Psikoloji Dergisi, 4, 14-15, 39-44, 1982.

ÖZGÜVEN, İ.E., **Endüstri Psikolojisi,** PDREM Yayınları, Ankara, 2003.

ÖZGÜVEN, İ.E., **Görüşme İlke ve Teknikleri,** 3. Baskı, PDREM Yayınları, Ankara, 2004.

ÖZGÜVEN, İ.E., **Bireyi Tanıma Teknikleri**, PDREM Yayınları, Ankara, 2002.

ÖZGÜVEN, İ.E., **Ailede İletişim ve Yaşam**, PDREM Yayınları, Ankara, 2001.

ÖZGÜVEN, İ.E., **Evlilik ve Aile Terapisi**, PDREM Yayınları, Ankara, 2000.

ÖZGÜVEN, İ.E., **Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik**, PDREM Yayınları, Ankara, 2000.

ÖZGÜVEN, İ.E., **Psikolojik Testler**, PDREM Yayınları, Ankara, 1998.

ÖZGÜVEN, İ.E. **Cinsellik ve Cinsel Yaşam.** PDREM Yayınları, 334 Sayfa, Sistem Ofset, Ankara, 1997.

ÖZGÜVEN, İ.E. ve Ark. **TŞOF Ticari Araç Şoförlerinin Nitelikleri ve Trafik Kazalarının Nedenleri**, TŞOF, Ankara, 1997.

ÖZGÜVEN, İ.E. ve Ark. **38 Yıl Öncesine Göre Türk Yüksek Öğrenim Gençliğinin Değerler Sisteminde Olan Değişme ve Eğilimler.** (Araştırma), PDR Derneği, Kongre Bildirileri, Ankara, 1997.

ÖZGÜVEN, İ.E. ve Ark. **Üniversite Öğrencilerinin Karşıt Cins Arkadaşlığı**, (Araştırma), III. Eğitim Bilimleri Kongre Kitabı, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 1996.

ÖZGÜVEN, İ.E. **Goodenough-Harris Adam Çizme Testi El Kitabı.** Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi (PDREM) Yayınları, Ankara, 1996.

ÖZGÜVEN, İ.E. **16 Kişilik Faktörü Envanteri ve El Kitabı.** Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi (PDREM) Yayınları, Ankara, 1995.

ÖZGÜVEN, İ.E. **Üniversite Öğrencilerinin Cinsellikle İlgili Görüşleri ve Cinsel Doyumları**, (Araştırma) I. Eğitim Bilimleri Kongre Kitabı, Çukurova Üniversitesi, Adana, 1995.

ÖZGÜVEN, İ.E. **Üniversite Öğrencilerinin Evlilik ve Eş Seçmeye İlişkin Tercihleri** (Araştırma), Ailesel Kurultayı Kongre Kitabı, Ankara, 1994, 203-213.

ÖZGÜVEN, İ.E., **Hacettepe Kişilik Envanteri** (HKE), PDREM Yayınları, Ankara, 1992.

ÖZGÜVEN, İ.E. **Testlerde Madde Analizi Nasıl Yapılır?.** H.Ü., Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik A.B. Dalı, Ankara, 1990.

ÖZGÜVEN, İ.E. **Üniversite Öğrencilerinin Uyum Sorunları ve Başetme Yolları.** Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu, Bilkent Üniversitesi, 23-29, Ankara, 1989.

ÖZGÜVEN, İ.E. ve Diğerleri **Yurtkur Yurtlarında Barınan Öğrencilerin Beklenti ve Problemleri.** YURTKUR, 342 Sayfa, Ankara, 1988.

ÖZGÜVEN, İ.E. **Üniversiteye Girişte Özel Dershanelerin Etkisi: Bir Araştırma.** Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, Ankara, 1980.

ÖZGÜVEN, İ.E. ve Diğerleri. **Üniversite Okuyan TÜBİTAK Bursiyerlerinin Başarılarını Etkileyen Faktörler.** TÜBİTAK Bilim Adamı Yetiştirme Grubu, BAYGE 32, Ankara, 148 sayfa, 1978.

ÖZGÜVEN, İ.E. **The Problems of the College Entrance Examination and A Selection Models for Developing Countries.** J. of World Education, Volume 7 (3),1976.

ÖZGÜVEN, İ.E. **Okul Rehberlik Hizmetinde Kimler Ne Yapar?.** Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1975.

ÖZGÜVEN, İ.E. **Eğitsel ve Sosyo-Ekonomik Faktörler Açısından Üniversiteye Giriş Sorunu.** H.Ü. Doçentlik Tezi, 371 Sayfa, Ankara, 1974.

ÖZGÜVEN, İ.E. **Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler.** Hacettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974.

ÖZOĞLU, S.Ç. **Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma.** Ankara Üniversitesi Yayını, No: 181, Ankara, 1997.

ÖZOĞLU, S.Ç. **Kuder İlgi Alanları Tercihi Envanteri Mesleki Form CH. El Kitabı.** A.Ü., Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 65, 1977.

ÖZSOY, Y. **Eğitimde Öğrencileri Tanıma Teknikleri.** Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1968.

PATTERSON, C.H. **Counseling The Emotionally Disturbed.** New York: Harpers, 1985.

SAVAŞIR, I. **Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri El Kitabı.** Sevinç Matbaası, Ankara, 1981

SAVAŞIR, I., Şahin, N. **Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği El Kitabı.** Teksir, 1991.

SELÇUK, Z. **İlköğretimde Rehberlik,** Nobel Yayınları, Ankara, 1999.

TAN, H. **Çocuk ve Oyun Terapisi.** Ankara, 1988.

TAN, H. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik.** M.E.B. Yayınları. Öğretmen Kitapları Dizisi: 163. İstanbul, 1992.

TAN, H. **Rehberliğin Esasları.** Ayyıldız Matbaası A.Ş. Ankara, 1975.

TEKİN, H. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.** (7. baskı). Veb Ofset Tes., Ankara, 1991.

Geliştirilmiş 2. Basım

BİREYİ TANIMADA TEST DIŞI TEKNİKLER

Doç. Dr. Zeynep Karataş
Doç. Dr. Yasemin Yavuzer

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No. : 1179
Eğitim No. : 251
ISBN : 978-605-320-083-3
© Geliştirilmiş 2. Basım, Kasım 2016

BİREYİ TANIMADA TEST DIŞI TEKNİKLER

Doç. Dr. Zeynep Karataş - Doç. Dr. Yasemin Yavuzer

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karataş, Zeynep., Yavuzer, Yasemin.
Bireyi Tanımada Test Dışı Teknikler / *Zeynep Karataş - Yasemin Yavuzer*
Geliştirilmiş 2. Basım, VI + 202 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-083-3
1. Birey 2. Bireyi Tanıma Teknikleri 3. Test Dışı Teknikler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

2. BASKI İÇİN ÖNSÖZ

Aslında herkes dâhidir,
ancak siz kalkıp bir balığı ağaca tırmanma yeteneğine göre yargılarsanız
tüm hayatını aptal olduğuna inanarak geçirecektir.

Albert Einstein

Bireyi Tanımada Test Dışı Teknikler kitabı alanda PDR öğrencilerinin Test Dışı Teknikler dersinde ve Bireyi Tanıma Tekniklerinin ele alındığı diğer dersler için kaynak kitap olarak hazırlanmıştır. Ayrıca alanda çalışan PDR uzmanlarına da test dışı teknikler konusunda yardımcı olması hedeflenmektedir. Kitap sekiz bölümden oluşmaktadır. Kitabın ilk bölümlerinde bireyi tanıma ve bireyi tanımada kullanılan test tekniklerine kısaca yer verilirken, diğer bölümlerinde bireyi tanımada kullanılan test dışı teknikler ve dosyalama sistemleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Kitabı hazırlarken, acaba alandaki boşluğu doldurabilecek mi kaygısı yaşayarak ve uzun yıllar okullarda, okul psikolojik danışmanı olarak çalışmamızın alana katkısı olabileceğini düşünerek heyecanlı ve titiz bir şekilde çalıştık. Kitabımız ilk baskısını 2015 yılının başlarında yaptı ve neredeyse bir yıl içinde kitabın ilk baskısının tükenmesi bizi onurlandırdı ve gurur duyduk. Bu onur ve gururda alanda çalışan üzerimizde emeği olan bütün hocalarımızın, bize bugüne kadar emek vermiş bütün öğretmenlerimizin payı olduğunu düşünüyor, kitabın gözden geçirilmiş yeni baskısının okuyucularımıza yararlı olmasını diliyoruz. Bütün PDR alan çalışanlarına ve değerli öğrencilerine sevgilerimizle…

Zeynep Karataş - Yasemin Yavuzer

ÖN SÖZ

Aslında herkes dâhidir,
ancak siz kalkıp bir balığı ağaca tırmanma yeteneğine göre yargılarsanız
tüm hayatını aptal olduğuna inanarak geçirecektir.

Albert Einstein

Bireyi tanımada temel amaç bireyin kendisini tanımasıdır. Birey kendisini tanıdıkça kendisi için sağlıklı kararlar alabilir, gerçekçi hedefler oluşturabilir ve gerçekçi planlamalar yapabilir. Bireyin ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı bir yaşam sürmesi hem kendisine hem çevresine hem de topluma fayda sağlar. Dolayısıyla bireyi tanımanın daha geniş amacı topluma olan faydasıdır. Kendini tanıyan ve bu doğrultuda geliştiren bireylerin sağlıklı toplumlar oluşturması beklenir. Ayrıca bireyi tanıma tekniklerinin uygulanması ile bireyi tanıma tekniğini uygulayanların ve bilginin paylaşıldığı kişilerin de bireyi tanıması kolaylaşır

Bireyi Tanımada Test Dışı Teknikler kitabı alanda PDR öğrencilerinin Test Dışı Teknikler dersinde ve Bireyi Tanıma Tekniklerinin ele alındığı diğer dersler için kaynak kitap olarak, YÖK'ün kur tanımları doğrultusunda hazırlanmıştır. Ayrıca alanda çalışan PDR uzmanlarına da test dışı teknikler konusunda yardımcı olması hedeflenmektedir. Kitap sekiz bölümden oluşmaktadır. Kitabın ilk bölümlerinde bireyi tanıma ve bireyi tanımada kullanılan test tekniklerine kısaca yer verilirken diğer bölümlerinde bireyi tanımada kullanılan test dışı teknikler ve dosyalama sistemleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kitapla ilgili her türlü eleştiri ve katkılarınız bizleri güçlendirecektir.

Bu çalışma aşamasında elbette teşekkür edeceklerimizi de unutmamak gerekir. Öncelikle bu kitabın hazırlanışında bizi yüreklendiren, destek ve hoşgörülerini esirgemeyen eşlerimiz, çocuklarımız ve arkadaşlarımıza teşekkürü bir borç biliriz. Ayrıca metin dil düzeltmelerimizi uzun saatler harcayarak bizi kırmayıp yapan Maarif Müfettişi Metin KIZILKAYA'ya teşekkür ederiz.

Çalışmanın tüm öğrencilere ve alan çalışanlarına faydalı olması dileğiyle…

Zeynep Karataş - Yasemin Yavuzer

BÖLÜMLER

1. BÖLÜM
BİREYİ TANIMA 1

2. BÖLÜM
BİREYİ TANIMA TEKNİKLERİ 21

3. BÖLÜM
KENDİNİ ANLATMAYA DAYALI TEST DIŞI TEKNİKLER 49

4. BÖLÜM
GÖZLEM TEKNİKLERİ 85

5. BÖLÜM
ETKİLEŞİME DAYALI TEST DIŞI TEKNİKLER 103

6. BÖLÜM
BAŞKALARININ KANILARINA DAYALI TEST DIŞI TEKNİKLER 139

7. BÖLÜM
DİĞER TEST DIŞI TEKNİKLER 157

8. BÖLÜM
PDR ALANINDA KULLANILAN ÖĞRENCİ DOSYA SİSTEMİ 181

KAYNAKLAR 197

KAYNAKLAR

Adıgüzel, H. Ö. (1993). *Oyun ve yaratıcı drama ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Adıgüzel, Ö. (2013). *Eğitimde yaratıcı drama*. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Adıgüzel, H. Ö. (1993). Oyun ve yaratıcı drama ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Altınay, D. (2003). *Psikodrama grup psikoterapisi 400 ısınma oyunu ve yardımcı teknik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Akbağ, M. (2006). Bireyi tanıma ve bireyi tanıma teknikleri. *Psikolojik danışma ve rehberlik* içinde (Ed. M. Engin Deniz ve Atılgan Erözkan), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Akkoyun, F. (2005). *Projektif teknikler*. 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Aracı, U. (2007). *Sûfî hikâyelerinin kullanıldığı, bilişsel-davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş biblioterapinin işlevsel olmayan düşünceler ve kendini gerçekleştirme üzerindeki etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bacanlı, H (2000). *Gelişim ve Öğrenme.* (Geliştirilmiş 3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. (Üçüncü baskı). Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.

Bakırcıoğlu, R. (2005). *İlköğretim ortaöğretim ve yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma (*gözden geçirilmiş 7. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Blatner, A. (2007). Morenean approaches; recognizing psychodrama's many facets. *JGPPS, Winter*, 159-170.

Blatner, A. (2002). *Psikodramanın temelleri.* (Çev. Gülden Şen) İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Borch, C., Hyde, A., & Cillessen, A. H. N. (2011). The role of attractiveness and aggression in high school popularity. *Social Psychology Education, 14,* 23-39.

Bozkurt, E. ve Demir, R. (2013). Öğrenci görüşleriyle akran değerlendirme: Bir örnek uygulama. *İlköğretim Online*, 12(1), 241-253.

Bümen, N. T. (2004). *Okullarda çoklu zeka kuramı,* (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Bronfenbrenner, U. (1989). *Ecological systems theory*. Annals of Child Development, 6, 187–249.

Canel, A. N. (2008). *Rehberlikte bireyi tanımada kullanılan test dışı teknikler*. E. İ. Gazioğlu ve Ş. M. İlgar (Editörler). *Öğretmen ve öğretmen adayları için rehberlik içinde* s. 334-368. Ankara: Pegem Akademi.

Carroll, M. R. ve Wiggins, J.D. (2008). *Grupla psikolojik danışmanın ögeleri kavramlar ilkeler ve uygulamalar.* (Çev. Ed. S. Doğan) Ankara: Pegem Akademi.

Coie, J. D., Dodge, K. A., & Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross age perspective. *Developmental Psychology, 18,* 557–570.

Columba, L. & Dolgos, K. A. (1995). Portfolio assessment in mathematics. *Reading Improvement, 32* (3), 174-176.

Cormier, S. ve Hackney, H. (2013). Psikolojik danışma-stratejiler ve müdahaleler. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Deniz, K. Z. (2008). Uzmanlık gerektiren mesleklere yönelik bir ilgi envanteri geliştirme çalışması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Demir, S. ve Kaya, A. (2008). Grup rehberliği programının ergenlerin sosyal kabul düzeyleri ve sosyometrik statülerine etkisi. *İlköğretim Online*, *7* (1), 127-140.

Djuric, Z., Veljkovic, J. & Tomic, M. (2006). *Psychodrama a beginner's guide*. Erişim tarihi: 10.07.2008. http://www.books.google.com.

Doğan, D. (2007). Öğrenci başarısındaki gelişimin izlenmesi: Portfolyoya dayalı durum belirleme. *İlköğretmen,* Mayıs, 40-44.

Dökmen, Ü. (2005). *Sosyometri ve psikodrama.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dökmen, Ü. (2004). *Küçük şeyler*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dökmen, Ü. (1988). Empati kurma becerisi ile sosyometrik statü arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 20* (1-2), 183-207.

Erdoğan, A. (2013). Sosyometrinin doğuşu ve gelişimi. *Sosyoloji Dergisi, 2*, 387-414.

Erdur-Baker, Ö. (2007). *Psikolojik danışma ve kültürel faktörler*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(27), 109-122.

Erözkan, A. (2014) *Psikolojik danışma ve rehberlikte test dışı teknikler.* Ankara: Mentis Yayıncılık.

Fontaine, P. (2001). *Psychodrama training a european view*. Herestrat: Fepto Publications, 174.

Geldard, K. G. & Geldard, D. (2002). *Counseling children a practical introduction*.(Second Edition). London: Sage Publication.

Gençöz, F. (2007). Sinema tadında psikoterapi sinema terapi. *Bilim ve Teknik*, 58-61.

Gladding, S. T. (2003). *Group work a counseling specialty.* New Jersey: Merrill Prentice Hall.

Gladding, S. T. (2013). *Psikolojik danışma kapsamlı bir meslek*. (Çev. Ed. N.Voltan Acar). Ankara: Nobel Yayınevi

Guerra, V. S., Asher, S. R., & DeRosier, M. E. (2004). Effect of children's perceived rejection on physical aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology, 32* (5), 551-563.

Güler, A., Eren, A. ve Karabacak, K. (2005). *Psikolojik danışma ve rehberlik.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Gürkaynak, İ. (1979). *Sosyoekonomik düzey ve çocuk.* Ankara: Kelaynak.

Gündüz, B. (2010). Öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde, (Ed. M. Engin deniz ve Atılgan Erözkan). Ankara: Maya Akademi.

Harvey, P. (2010). Bibliotherapy use by welfare teams ın secondary colleges. *Australian Journal of Teacher Education, 35*(5), 29-39.

Heppner, P. P., Wampold, B. E. ve Kivlighan, D. M. (2013). Psikolojik danışmada araştırma yöntemleri. Çev. Ed. Didem Müge Siyez, İstanbul: Mentis.

Işık, E. (2008). Soy ağacı tekniğinin aile ve kariyer psikolojik danışmanlığında kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 23, 87-97.*

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 36* (4), 403-422.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi, Kültürel Psikoloji.* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kan, A. (2007). Portfolyo değerlendirme. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 133-144.

Kane, R. (1992). The potential abuses, limitations and negative effects of classical psychodramatic techniques in group counseling. *Journal of Group Psychotherapy, Psychodrama&Sociometry*, *44*(4), 28-36.

Karaca, R. ve İkiz, E. (2010). *Psikolojik danışma ve rehberlikte çağdaş bir anlayış.* 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karaırmak, Ö. (2008). Çok kültürlülük, kültürel duyarlılık ve psikolojik danışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(29), 115-129.

Karp, M., Holmes, P. ve Tauvan, K.B. (2013). *Psikodrama rehberi* (Çev. N. Kalkan Oğuzhanoğlu). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kaya, S. (2013) *İşbirlikli öğrenme ve akran değerlendirmenin akademik başarı, bilişüstü yeti ve yardım davranışlarına etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Kaya, A. (2005). Farklı sosyometrik statüdeki ilköğretim II. kademe öğrencilerinin benlik kavramı ve yalnızlık düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(23), 7-19.

Kepçeoğlu, M. (1994). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: Özerler Matbaası

Kepçeoğlu, M. (2001). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (11. Baskı). İstanbul: Alkım Yayınları.

Kochhar, S. K.(2010). *Guidance and counselling in colleges and universities*. Google books.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning experience as the source of learning and development.* New Jersey: Prentice Hall.

Koydemir, S. (2012). *Grubun doğası ve yapısı*. Grupla psikolojik danışma içinde (s. 1-22)(Ed. A. Demir ve S. Koydemir). Ankara: Pegem Yayınları

Kuryluk, A., Cohen, R., & Audley-Piotrowski, S. (2011). The role of respect in the relation of aggression to popularity. *Social Development, 20* (4), 703-717.

Kutlu, M. ve Kaya, A. (2009). *Bireyi tanıma ve bireyi tanıma teknikleri.* Psikolojik Danışma ve Rehberlik içinde, s. 198-302. (Ed. A. Kaya). (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Kuzgun, Y. (1988). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma.* Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları.

Kuzgun, Y. (1995). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Kuzgun, Y. (2003). *İlköğretimde rehberlik.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Landreth, G., & Bratton, S. (1999). *Play therapy. ERIC Digest*. Greensboro, NC: ERIC

Clearinghouse on Counseling and Student Services. (ERIC Document Reproduction Service No. ED430172)

Lankes, A., M., D. (1995). *Electronic portfolios: A new idea in assessment*. ERIC Digest. EDO-IR-95-9. Database: ERIC. Web: http://ericir.syr.edu/ithome/digests/portfolios.html adresinden 11 Kasım 2014'te alınmıştır.

Meier, S. T. ve Davis, S. R. (2012). *Psikolojik danışma temel ögeler* (4. Baskı). (Çev. Ed. S. Doğan). Ankara: Pegem Akademi.

MEB (2014). Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. *26.07.2014 tarihinde 29072 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır.*

Meyvecioğlu, Y. (1984). Rehberlik ders notu. Ankara: A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi.

Morgan, S. (1976). Bibliotherapy: A broader concept. *Journal of Clinical Child Psychology, 5*(2), 39–42.

Murdock, N.L. (2014). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları*. (Çev. Ed. F. Akkoyun). Ankara: Nobel.

Nelson-Jones, R. (2013). *Temel psikolojik danışma becerileri yardımcının el kitabı* (Çev. G. Sart). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Oral, V. (2007). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlarına ilişkin düşüncelerinin sosyometrik statü ve akademik başarı açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Owen, F. K., Owen, D. W. ve Karaırmak, Ö. (2013). *Okul psikolojik danışmanları için el kitabı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Öğretir, A.D. (2008). Oyun ve oyun terapisi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*, 94-100.

Öncü, H. (2012). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışma ve rehberlik amacıyla kullanılması. *TSA, 16*(1), 147-170.

Öncü, H. (2009). Ölçme ve değerlendirmede yeni bir yaklaşım: Portfolyo değerlendirme. *TSA, 13*(1), 103-130.

Öner, U.(1987). Bibliotherapy. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 20, 1-7.

Öner, U. (2007). Bibliyoterapi. *Journal of Arts and Sciences,* 7, 133-150.

Öner, U. ve Yeşilyaprak, B. (2006). *Bibliyoterapi: Psikolojik danışma ve rehberlik programlarında çocuk edebiyatından yararlanma.* II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yayın No: 203, Ankara, s. 559-565.

Özbek, A. ve Leutz, G. A. (2003). *Psikodrama, grup psikoterapisinde sahnesel etkileşim*. Ankara: Abdulkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü Yayını.

Özek, S. (2009). *Portfolyo uygulamasının ilköğretim öğrencilerinin İngilizce dersinde okuduğunu anlama düzeylerine ve derse yönelik tutumlarına etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özgüven, İ. E. (1992). *HKE Hacettepe kişilik envanteri el kitabı.* Ankara: PDREM Yayınları

Özgüven, İ. E. (1999). *Çağdaş eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik*, PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özgüven, İ. E. (2002). *Bireyi tanıma teknikleri.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Özgüven, İ. E. (2011). *Bireyi tanıma teknikleri*. 8. Baskı, Ankara: PDREM Yayınları.

Özoğlu, S. Ç. (1977). *Kuder ilgi alanları tercihi envanteri mesleki form CH el kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Philpot, J. G. (1997) *Bibliotherapy for classroom use*. Nasshville, TN: Incentive Publications, Inc.

Pulido, R., Martin-Seoane, G., & Diaz-Aguado, M. J. (2010). School violence roles and sociometric status among Spanish students. *US-China Education Review, 7* (1), 51-61.

Saban, A. (2002). *Çoklu zeka teorisi ve eğitim.* (Geliştirilmiş 2. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

San, İ. (2002). Egitimde yaratıcı drama, *Yaratıcı Drama 1985–1995 Yazılar içinde* (Ed. H. Ömer Adıgüzel). Ankara: Naturel Yayınları.

Savaşır, I. (1981). Minnesota çok yönlü kişilik envanteri-El kitabı. Ankara: Sevinç Matbaası.

Schmidt, J.J. (2003). *Counseling in schools essential services and comprehensive programs*. Boston: Allyn and Bacon.

Schoot, R., Velden, F., Boom, J., & Brugman, D. (2010). Can at-risk young adolescents be popular and anti-social? Sociometric status groups, anti-social behaviour, gender and ethnic background. *Journal of Adolescence, 33,* 583-592.

Selçuk, Z. (1999).*Gelişim ve öğrenme.* (6. Basım). Ankara: Nobel Yayınları.

Sharf, R. S. (2014). *Psikoterapi ve psikolojik danışma kuramları kavramlar ve örnek olaylar*. (Çev. Ed. N. Voltan Acar). Ankara: Nobel.

Sue, D. W. (2001). Multidimensional facets of cultural competence.*The Counseling Psychologist, 29*, 790-821.

Sue, D. W., Ivey, A. E. & Pedersen, P. B. (1996). *A theory of multicultural counseling and therapy.* California: Brooks/Cole Publishing Company.

Sümer, N. ve Sümer, H. C. (2005) Beş faktör kişilik özellikleri ölçeği (Yayınlanmamış çalışma).

Tan, H. (2000). *Psikolojik danışma ve rehberlik theory ve uygulama*. MEB Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Taner, G. (2013) *Bireyi tanıma tekniklerinin okul öncesi kurumlarda uygulanmasına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Ana Bilim Dalı.

Topping, K. J., Smith, E.F., Swanson, I., & Elliot, A. (2000). Formative peer assessment of academic writing between postgraduate students. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, *25*(2), 149-169

Topping, K. J. (1998). Peer assessment between students in colleges and universities. *Review of Educational Research*, *68*(3), 249–276.

Treadwell, T.W., Kumar, V.K. & Wright, J. H. (2002). Enriching psychodrama through the use of cognitive behavioral therapy techniques. *Journal of Group Psychotherapy, psychodrama & Sociometry*, *55(2/3),* 55-65.

Treadwell, T.W., Kumar, V.K. &Wright, J.H. (2002). Introduction to the spesial issue on cognitive behavioral therapy and psychodrama. *Journal of GroupPsychotherapy, Psychodrama & Sociometry*, *55(2/3),* 51-53.

Tuzcuoğlu, N. (2007). Bireyi tanıma teknikleri. *Rehberlik* içinde, (Ed. Betül Aydın), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Türkan-Bağlı, M. (1997). *Çocuk bahçelerindeki oyun araçlarında sosyal etkileşim.* Çocuk Kültürü 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri, s. 518-544, Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Bekir Onur, Ankara: A. Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Ulusoy, M. A. (2013) *Rehberlik servisleri tarafından uygulanan bireyi tanıma tekniklerine ilişkin öğrenci görüşlerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Ünüvar, P. (2014). *Görüşme*. A. Önder (Editör). Okul öncesi dönemde çocukları değerlendirme ve tanıma teknikleri içinde s. 115-125. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Walcott, C. M., Upton, A., Bolen, L. M., & Brown, M. B. (2008). Associations between peer-perceived status and aggression in young adolescents. *Psychology in the Schools, 45* (6), 550-561.

Wilkins, P. (2006). The sage handbook of counselling and psychotherapy. Janov, A, York, N., Holden, E.M, Prachoska, JO (Ed.). *Psychodrama* içinde (s. 301-309). Erişim tarihi. 10.07.2008. http://www.books. google.com.

Voltan-Acar, N. (2012). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri* (9. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Voltan Acar, N. (2012). *Yeniden terapötik iletişim*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Yavuzer, Y., Demir, Z. ve Çalışkan, M. (2006). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yerlikaya, İ. (2014). Bilişsel-davranışçı yaklaşıma ve hobi terapiye dayalı "umut eğitimi programları"nın ilköğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyine etkisi. *Route Educational and Social Science Journal, 1*(1), 35-43.

Yeşilyaprak, B. (2013). 21. *Yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri.* (21. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yıldırım, İ. (2002).Bireyi tanıma teknikleri. *Psikolojik danışma ve rehberlik* içinde, (Ed. Gürhan Can), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* (3. Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi.

Müge Akyıldız Munusturlar-Metin Argan

Ciddi ve Kayıtsız Boş Zaman Katılımcılarının Kişilik Özellikleri ile

BOŞ ZAMAN TATMİNİ VE YAŞAM TATMİNİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 1
ISBN: 978-605-9663-00-7
©1. Basım, Nisan 2016

CİDDİ VE KAYITSIZ BOŞ ZAMAN KATILIMCILARININ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE BOŞ ZAMAN TATMİNİ VE YAŞAM TATMİNİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Müge Akyıldız Munusturlar, Metin Argan

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha-@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akyıldız Munusturlar, Müge; Argan, Metin.
Ciddi ve Kayıtsız Boş Zaman Katılımcılarının Kişilik Özellikleri ile Boş Zaman Tatmini ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişki/ *Müge Akyıldız Munusturlar, Metin Argan*
1. Basım, VIII+214., 13,5x21,5 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-9663-00-7
1. Boş Zaman 2. Rekreasyon 3. Ciddi Boş Zaman 4. Kayıtsız Boş Zaman 5. Boş Zaman Tatmini 6. Kişilik 7. Yaşam Tatmini

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

KAYNAK BİLGİSİ **3**
Kişiliğin Tanımı 3
Kişilik Kuramları 4
Psikanalitik Kuram 5
Sosyal Bilişsel Kuram 5
İnsancıl Kuram 6
Özellik Kuramı 7
Kişiliğin Değerlendirilmesi ve Kişilik Testleri 8
Projektif (Dolaylı) Kişilik Testleri 9
Objektif Kişilik Testleri 9
16 Kişilik Faktörü Envanteri 10
Eysenck Kişilik Envanteri 11
5 Faktör Modeli ve Büyük Beşli 11
Boş Zaman ve Kişilik Arasındaki İlişki 17
Boş Zaman ve 5 Faktör Modeli 21
Boş Zaman Tatmini ve Değerlendirilmesi 25
Yaşam Tatmini ve Değerlendirilmesi 30
Boş Zaman Aktivitelerinin Sınıflandırılması 35
Ciddi Boş Zaman 37
Ciddi Boş Zamanın Ayırt Edici Özellikleri 37
Ciddi Boş Zaman Katılımcılarının Sınıflandırılması 40
Ciddi Boş Zaman Aktivitelerinin Faydaları 44
Kayıtsız Boş Zaman 46
Kayıtsız Boş Zaman Aktivitelerinin Sınıflandırılması 47
Kayıtsız Boş Zaman Aktivitelerinin Faydaları 50

AMAÇ **53**
Araştırma Hipotezleri 54
Kuramsal modele ilişkin hipotezler 54
Boş zaman katılımcı kümelerine ilişkin hipotezler 56
Araştırma Sınırlılıkları 59

ÇALIŞMA I

ÇALIŞMA I: YÖNTEM **63**
Araştırma Modeli 63
Araştırmanın Çalışma Grubu 64

Verilerin Analizi 67
Ciddi ve Kayıtsız Boş Zaman Ölçeği' nin Geliştirilmesi 68
Literatür Taraması 69
Odak Grup Görüşmeleri 70
Uzman Görüşleri 74
Pilot Çalışma 77
Ölçek Geçerlilik ve Güvenirliliğinin Test Edilmesi Aşaması 78
Boş Zaman Tatmin Ölçeği'nin Geliştirilmesi 84
SDKT Ölçeği'ne İlişkin Model Yapısının Doğrulanması 85
Yaşam Tatmini Ölçeği'nin Ölçme Modelinin Doğrulanması 87

ÇALIŞMA I: BULGULAR 89
Ciddi ve Kayıtsız Boş Zaman Ölçeği'nin Nihai Uygulama Sonuçlarına İlişkin Bulgular 90
Ciddi ve Kayıtsız Boş Zaman Ölçeği'nin Psikometrik Nitelikleri 90
i. Veri Seti Uygunluğu 90
ii. Açımlayıcı Faktör Analizine (AFA) İlişkin Bulgular 92
iii. AFA Sonucunda Elde Edilen Faktör Deseni için DFA Sonuçları 97
iv. Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyonlar 104
Boş Zaman Tatmin Ölçeği Sonuçlarına İlişkin Bulgular 106
Boş Zaman Tatmin Ölçeği'nin Psikometrik Nitelikleri 106
i. Veri Seti Uygunluğu 106
ii. Açımlayıcı Faktör Analizine (AFA) İlişkin Bulgular 107
iii. AFA Sonucunda Elde Edilen Faktör Deseni için DFA Sonuçları 109
SDKT Sonuçlarına İlişkin Bulgular 112
SDKT'nin Psikometrik Nitelikleri 112
i. Veri Seti Uygunluğu 112
ii. Ölçeğe Ait Güvenirlilik Sonuçları 114
iii. Orijinal Ölçeğin Faktör Deseni için DFA Sonuçları 115
Yaşam Tatmini Ölçeği Sonuçlarına İlişkin Bulgular 121
Yaşam Tatmini Ölçeği'nin Psikometrik Nitelikleri 121
i. Veri Seti Uygunluğu 121
ii. Ölçeğe Ait Güvenirlilik Sonuçları 122
iii. Orijinal Ölçeğin Faktör Deseni için DFA Sonuçları 122

ÇALIŞMA I: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER 127
Öneriler 138

ÇALIŞMA II

ÇALIŞMA II: YÖNTEM 143
Araştırma Modeli 143
Araştırmanın Çalışma Grubu 143
Veri Toplama Araçları 144
Verilerin Analizi 145

ÇALIŞMA II: BULGULAR 147
Kümeleme Analizine İlişkin Bulgular 147
Ayırma (Diskriminant) Analizine İlişkin Bulgular 155
Demografik Özellikler, Etkinliğe Katılma Alışkanlıkları, Kişilik Özellikleri, Boş Zaman Tatmini ve Yaşam Tatmini Düzeylerine Göre Kümeler Arasındaki Farklılıklar 162
Boş Zaman Katılımcılarının Tipolojisi 168
Kuramsal Modelin Test Edilmesine İlişkin Bulgular 169

ÇALIŞMA II: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER 175
Öneriler 187

KAYNAKLAR 189

EKLER 203
EK-1 Ciddi ve Kayıtsız Boş Zaman Ölçeği 204
EK-2 Boş Zaman Tatmin Ölçeği 208
DİZİN 203

GİRİŞ

Boş zaman aktivitelerine katılımın yaşam kalitesi üzerindeki etkileri birçok araştırmada ortaya konulmuştur. Boş zaman aktivitelerinin neşe ve zevk kaynağı olduğu, aktivitelere katılan bireylerin ise daha sağlıklı ve mutlu oldukları ortaya çıkmıştır. Genel olarak boş zaman etkinliklerine artan bir şekilde talep olmasına karşın, uygulama ve kuramsal bakımdan boş zaman türlerinden ciddi ve kayıtsız boş zaman ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Yapılan literatür taraması sonucunda ciddi ve kayıtsız boş zamanın ölçülmesi ve değerlendirilmesine yönelik nicel olarak katkı sağlayan araştırma ve geliştirilen ölçek sayısının sınırlı sayıda olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan bu alanda kullanılabilecek bir ölçeğe Türkiye'de rastlanılmamıştır. Bu nedenle, bu araştırmada ciddi ve kayıtsız boş zamanı değerlendirmede kullanılabilecek bir ölçeği ulusal yazına kazandırmak amacıyla Türk kültürüne uygun bir ölçeğin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Buna ek olarak, boş zaman katılımcılarının tatmin düzeylerine ilişkin olarak yapılan araştırma ve ölçek geliştirme çalışmalarının da Türkiye'de oldukça sınırlı sayıda olduğu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda boş zamana ilişkin tatmin düzeyini değerlendirmek amacıyla Türk kültürüne uygun bir ölçeğin geliştirilmesi çalışmanın diğer bir amacını oluşturmaktadır.

Boş zaman aktivite türlerinden ciddi ve kayıtsız boş zaman tercihinde diğer bir deyişle boş zaman tercihinde kişilik özelliklerinin etkili olduğuna ilişkin araştırmalar bulunmaktadır. Çünkü boş zaman aktiviteleri insan davranışlarının en az kısıtlandığı, kişinin kendi özgür iradesiyle seçim yaptığı ve kişinin kendisini bulduğu alanlardır. Dolayısıyla bireyler kendi kişilik özellikleriyle uyumlu olan boş zaman aktivitelerini tercih etmektedirler.

Bu nedenle boş zaman türlerinden olan ciddi ve kayıtsız boş zamana katılan bireylerin kişilik özelliklerinin belirlenmesi bu çalışmanın diğer bir amacını oluşturmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için kişilik özelliklerinin belirlenmesinde, araştırmalarda yaygın bir şekilde kullanılan "5 Faktör Modeli"nden yararlanılmıştır. Araştırmada, nevrotizm, dışadönüklük, yumuşak başlılık, deneyime açıklık ve sorumluluk olmak üzere beş temel kişilik özelliği açısından ciddi ve kayıtsız boş zaman katılımcıları arasındaki kişilik farklılıklarının incelenmesi temel oluşturmaktadır. Ciddi ve kayıtsız boş zaman katılımcılarının tatmin düzeylerinin belirlenmesi ve belirlenen boş zaman tatmin düzeyinin yaşam tatminine olan etkisi de merak konusudur. Bu nedenle boş zaman tatmini ve yaşam tatmini arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmanın amaçlarından bir diğeridir. Özetle bu araştırmanın amacı, ciddi ve kayıtsız boş zaman katılımcılarının belirlenerek kişilik özelliklerinin karşılaştırılması ve kişilik özellikleri ile ciddi ve kayıtsız boş zaman katılımı, boş zaman tatmini ve yaşam tatmini arasındaki ilişkilerin araştırılmasıdır.

KAYNAKLAR

Aaker, D., Kumar, V., Day, G.S., Marketing Research, 8. baskı, New York, John Wiley and Sons, 2004.

Akyıldız, M., Boş zamana "ciddi" bir bakış: Boş zaman araştırmalarında ciddi boş zaman teorisi", Pamukkale Spor Bilimleri Dergisi, Yayın aşamasında (2013).

Alpar, R., Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler, Detay Yayıncılık, Üçüncü Baskı, Ankara, 2011.

Argan, M., Sever, N.S., Tokay Argan, M., Edutainment applications in marketing courses: Findings from focus group studies in Turkey, Business Research Yearbook, 16(2), 542-548 (2009).

Ashton, M.C., Lee, K., Empirical, theoretical, and practical advantages of the HEXACO model of personality structure, Personality and Social Psychological Review, 11, 150–166 (2007)'den akt.; Lee, K., Ashton, M.C., Morrison, D.L., Cordery, J., Dunlop, P.D., Predicting integrity with the HEXACO personality model: Use of self and observer reports, Journal of Occupational and Organizational Psychology, 81, 147-167 (2008).

Ateş, F., Dans sporuyla uğraşan bireylerle diğer spor branşlarıyla (atletizm, basketbol, voleybol, tenis vb.) uğraşan sporcuların kişilik özelliklerinin karşılaştırılması, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Atkinson, R., Atkinson, R., Hilgard, E.R., Psikolojiye giriş, Çeviren: Kemal Atakay, Mustafa Atakay, Aysun Yavuz, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1995.

Bacanlı, H., İlhan, T., Aslan, S., Beş Faktör Kuramı'na dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT), Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2), 261-279, Bahar (2009).

Bagozzi, R.P., Yi, Y., On the evaluation of structural equation models, Academy of Marketing Science, 16(1), 76-94 (1988).

Barnett, L.A., Accounting for leisure preferences from within: The relative contributions of gender, race or ethnicity, personality, affective style and motivational orientation, Journal of Leisure Research, 38(4), 445-474 (2006).

Basım, H.N., Beğenirbaş, M., Çalışma yaşamında duygusal emek: Bir ölçek uyarlama çalışması, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 19(1), 77-90 (2012).

Beard, J.G., Ragheb, M.G., Measuring leisure satisfaction, Journal of Leisure Research 12(1), 20-33 (1980).

Beggs, B.A., Elkins, D.J., The influence of leisure motivation on leisure satisfaction, The Cyber Journal of Applied Leisure and Recreation Research, July (2010).

Burger, J.M., Kişilik, Kaknüs Yayınları, 1. Basım, Çeviren: İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, İstanbul, 2006.

Burns, R.C., Methodological issues associated with customer satisfaction measurement and market segmentation at water-based Recreation areas, The Pennsylvania State University, The Graduate School College of Helath and Human Development, Doktora Tezi, 2000.

Byrne, B.M., Structural equation modeling with lisrel, prelis, and simplis: Basic concepts, applications, and programming, Taylor and Francis Group, New York, London, 1998.

Carroll, K.A., A study of personality characteristics common to individuals who participate in high risk leisure activities, College of Texas A&M University, Doktora Tezi, 1988.

Carroll, B., Loumidlis, J., Children's perceived competence and enjoyment in physical education and physical activity outside school, European Physical Education Review, 7(1), 24-43 (2001).

Cattell, R.B., Second order personality factors in the questionnaire realm, Journal of Consulting Psychology, 20, 411-418 (1956)'den akt.; Chernyshenko, O.S., Stark, S., Chan K.Y., Investigating the hierarchical factor structure of the fifth edition of the 16PF: An application of the schmid-leiman orthogonalization procedure, Educational and Psychological Measurement, 61(2), 290-302 (2001).

Cattell, R. B., Cattell, H.P., Personality structure and the new fifth edition of the 16PF. Educational and Psychological Measurement, 55, 926-937 (1995)'den akt.; Chernyshenko, O.S., Stark, S., Chan K.Y., Investigating the hierarchical factor structure of the fifth edition of the 16PF: An application of the schmid-leiman orthogonalization procedure, Educational and Psychological Measurement, 61(2), 290-302 (2001).

Chen, C., Personality traits and their relationship to leisure motivation and leisure satisfaction in Southern Taiwan University students, University of the Incarnate Word, San Antonio, Texas, Doktora Tezi, 2005.

Chen, L.S., Lee, Y., Chang, Y., Association between personality traits and attending a fitness center, Social Behavior and Personality, 35(10), 1323-1324 (2007).

Chen, Y.C., Li, R.H., Chen, S.H., Relationships among adolescents' leisure motivation, leisure involvement and leisure satisfaction: A structural equation model, Social Indicators Research, 110, 1187-1199 (2013).

Chernyshenko, O.S., Stark, S., Chan K.Y., Investigating the hierarchical factor structure of the fifth edition of the 16PF: An application of the schmid-leiman orthogonalization procedure, Educational and Psychological Measurement, 61(2), 290-302 (2001).

Chung Sup, Lee, An exploration of serious leisure types, flow and successful aging in later life, University of Illinois, Department of Recreation, Sport and Tourism, USA, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Clark, T., Holmes, S., Fit for practice? An exploration of the development of newly qualified nurses using focus groups, International Journal of Nursing Studies, 44, 1210-1220 (2007)'den akt.; Argan, M., Sever, N.S., Tokay Argan, M., Edutainment applications in marketing courses: Findings from focus group studies in Turkey, Business Research Yearbook, 16(2), 542-548 (2009).

Comrey, A.L., Lee, H.B., A First Course in Factor Analysis, Psychology Press, 2. edt., Hillsdale, NJ, USA: Lawrence Erlbaum Associates,

1992'den akt.; Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş., Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve Lisrel Uygulamaları, Pegem Akademi, Ankara, 2010.

Cüceloğlu, D., İnsan Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramı, Remzi Kitabevi, 1991.

Çelik, V.O., Basketbol oyuncularının görüşlerine göre antrenörlük karizmatik liderlik özelliklerinin takım bütünlüğüne etkisi, Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Eskişehir, 2011.

Çetinöz, F., Bireysel ve Takım Sporları Yapanların Kişilik Faktörü Analizi: Cattell'in 16 Kişilik Faktörü Envanteri ile Üst Düzey Sporcular Üzerinde Bir Araştırma, Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim dalı, Sporda Psiko-sosyal Alanlar Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş., Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve Lisrel Uygulamaları, Pegem Akademi, Ankara, 2010.

Çokluk, Ö., Yılmaz, K., Oğuz, E., Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi, Kuramsal Eğitimbilim, 4(1), 95-107 (2011).

Daymon, C., Qualitative research methods in public relations and marketing communications, Florence, Routledge, 2002.

Dal, V., Farklı Kişilik Özelliklerine Sahip Bireylerin Risk Algılarının Tüketici Davranışı Açısından İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2009.

DeVilles, R.F., Scale Development: Theory and Applications, Second Edition, Sage Publications, London, 2003.

Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., Griffin, S., The satisfaction with life scale, Journal of Personality Assessment, 49(1), 71-75 (1985).

Drew, J., Carless, S.A., Thompson, B.M., Predicting turnover of police officers using the Sixteen Personality Factor Questionnaire, Journal of Criminal Justice, 36(4), 326-331 (2008).

Durak, M., The relationship between cognitive appraisal of stress, coping strategies and psychological distress among correctional officers: Personal and environmental factors, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.

Durak, M., Şenol Durak, E., & Gençöz, T., Psychometric properties of the satisfaction with life scale among Turkish university students, correctional officers, and elderly adults, Social Indicators Research, 99(3), 413-429 (2010).

Erkuş, A., Sanlı, N., Bağlı, M. T., Güven, K., Öğretmenliğe ilişkin tutum ölçeği geliştirilmesi, Eğitim ve Bilim, 25(116), 27-32 (2000).

Eysenck, H.J., Wilson, G., Kişiliğinizi Tanıyın, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1995.

Eysenck, H.J., Eysenck, S.B.G., The Eysenck Personality Inventory, London, University of London Press, 1963'den akt.; Cüceloğlu, D., İnsan Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramı, Remzi Kitabevi, 1991.

Eysenck, S.B.G., Eysenck, H.J., Barrett, P., A revised version of the psychoticism scale, Personality and Individual Differences, 6, 21-29 (1985)'den akt.; Karancı, N., Dirik, G., Yorulmaz, O., Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu'nun (EKA-GGK) Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Türk Psikiyatri Dergisi, 18(3), 254-261, 2007.

Furnham, A., Personality and Leisure Activity: Sensation Seeking and Spare-Time Activities, Chapter 10, On the Psychobiology of Personality, Edited by R.M. Stelmack, Elsevier Ltd., 2004.

Geçtan, E., Psikanaliz ve Sonrası, 13. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, 2008.

Gibson, H., Willming, C., Holdnak, A., We're gators…Not just gator fans: Serious leisure and University of Florida Football, Journal of Leisure Research, 34(4), 397-425 (2002).

Gould, J.M., The Development of a Serious Leisure Inventory and Measure, Clemson University, Park, Recreation and Tourism Management, Doktora Tezi, 2005.

Gould, J., Moore, D., Karlin, N. J., Gaede, D. B., Walker, J., Dotterweich, A. R., Measuring serious leisure in chess: Model confirmation and method bias, Leisure Sciences, 33(4), 332-340 (2011).

Gould, J., Moore, D., McGuire, F., Stebbins, R. A., Development of the serious leisure inventory and measure, Journal of Leisure Research, 40(1), 47-68 (2008).

Güler, M., Artistik cimnastikle ilgilenen elit sporcuların kişilik yapısı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı, Bolu, 2005.

Gülgöz, S., Five-Factor Model and NEO-PI-R in Turkey, A.J. Morsella (Series Ed.), R.R. McCrae, J. Allik (Eds.), The Five Factor Model Across Cultures, 1-23, 2002.

Hair, J.A., Ralph, E.A., Ronald, L.T., William, C.B., Multivariate Data Analysis, Beşinci Baskı, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 1998'den akt.; Özata, F.Z., Yüksek Teknoloji Yeniliği Olarak Akıllı Telefonların Genç Tüketiciler Tarafından Benimsenmesinde Etkili Olan Faktörler, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 2009.

Harden, M.D., The five factor model of personality and leisure experience, California State University, Fullerton, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Hautaluoma, J., Brown, P.J., Attributes of the deer hunting expereince: A cluster-analytic study, 10(4), 271-287 (1978).

Heo, J., Lee, Y., Serious leisure, health perception, dispositional optimism, and life satisfaction among senior games participants, Educational Gerontology, 36, 112-126 (2010).

Hou, J., Tu H.H., Yang, M., Agreeableness and leisure satisfaction in the context of online games, Social Behavior and Personality, 35(10), 1379-1384 (2007).

Huang, C., Carleton, B., The relationships among leisure participation, leisure satisfaction, and life satisfaction of college students in Taiwan, Journal of Exercise Science and Fitness, 1(2), 129-132 (2003).

Hultsman, W.Z., Constraints to activity participation in early adolescence, The Journal of Early Adolescence, 12(3), 280-299 (1992).

Jöreskog, K.G., Sörbom, D., Lisrel 8: Structural Equation Modeling with the Simplis Command Language, Lincolnwood: SSI Scientific Software International, 1993'den akt.; Şekercioğlu, G., Çocuklar için benlik algısı profilinin uyarlanması ve faktör yapısının farklı değişkenlere göre eşitliğinin test edilmesi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ölçme ve Değerlendirme, Psikometri Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2009.

Jöreskog, K.G., Sörbom, D., Lisrel 8: User's Reference Guide, Lincolnwood: SSI Scientific Software International, 1996.

Kalaycı, Ş., SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Asil Yayın Dağıtım, 5. Baskı, Ankara, 2010.

Kao, C., A model of leisure satisfaction, Indiana University, School of Health, Physical, Education and Recreation, Doktora Tezi, 1992.

Karancı, N., Dirik, G., Yorulmaz, O., Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu'nun (EKA-GGK) Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Türk Psikiyatri Dergisi, 18(3), 254-261, 2007.

Karlı, Ü., Polat, E., Yılmaz, B., Koçak, S., Serbest zaman tatmin ölçeğinin (SZTÖ-Uzun versiyon) geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi, 19(2), 80-91 (2008).

Kazak, Z., Moralı, S., Doğan, B., Sporcuların güdüsel yönelimlerinin öngörücüleri olarak: hedef yönelimi, sportif yeterlik ve yaşam doyumu, Ege Üniversitesi Performans Dergisi, 10(3), 27-34, (2004).

Kelly, J.R., Freysinger, V.J., 21st Century Leisure: Current Issues, Allyn&Bacon, Boston, 79, 2000.

Kim, J., Dattilo, J., Heo, J., Taekwondo participation as serious leisure for life satisfaction and health, Journal of Leisure Research, 43(4), 545-559 (2011).

Kline, P., An Easy Guide for Factor Analysis, New York, Routledge, 1994'den akt.; Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş., Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve Lisrel Uygulamaları, Pegem Akademi, Ankara, 2010.

Kocacık, F., Davranış Bilimlerine Giriş, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 173, Ankara, 1987.

Kovacs, A., The Leisure Personality: Relationships Between Personality, Leisure Satisfaction, and Life Satisfaction, School of Health, Physical Education and Recreation, Indiana University, Doktora Tezi, 2007.

Köknel, Ö., Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, Alyın Kitaplar Yayınevi, 1984.

Krotkov, D., McLean, H., Hamilton, L., Predicting leisure satisfaction: A comparative analysis of the agency and communion model with the five-factor model of personality, The American Association of Behavioral and Social Sciences Journal, 15, 1-20 (2011).

Krueger, R.A., Focus groups: A practical guide for applied research, 2. baskı, London, Sage Publications, 1994.

Kurtuluş, K., Pazarlama Araştırmaları, 6. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 1998.

Lawton, M.P., The Philadelphia Geriatric Center Morale Scale: A revision, Journal of Gerontology, 30, 85-89 (1975)'den akt.; Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., Griffin, S., The satisfaction with life scale, Journal of Personality Assessment, 49(1), 71-75 (1985).

Lee, K., Ashton, M.C., Psychometric properties of the HEXACO Personality Inventory, Multivariate Behavioral Research, 39, 329–358 (2004)'den akt.; Lee, K., Ashton, M.C., Morrison, D.L., Cordery, J., Dunlop, P.D., Predicting integrity with the HEXACO personality model: Use of self and observer reports, Journal of Occupational and Organizational Psychology, 81, 147-167 (2008).

Lee, K., Ashton, M.C., Morrison, D.L., Cordery, J., Dunlop, P.D., Predicting integrity with the HEXACO personality model: Use of self and observer reports, Journal of Occupational and Organizational Psychology, 81, 147-167 (2008).

Lee, B., Shafer C.S., The dynamic nature of leisure experience: An application of affect control theory, Journal of Leisure Research, 34(3), 290-310 (2002).

Lee, C., Lee, Y.K., Bernhard, B.J., Yoon, Y.S., Segmenting casino gamblers by motivation: A cluster analysis of Korean gamblers, Tourism Management, 27, 856-866 (2006).

Leung, R., Law, R., A review of personality research in the tourism and hospitality context, Journal of Travel and Tourism Marketing, 27, 439-459 (2010).

Lin, J.Y., Chen, L.S., Wang, E.S., Cheng, J.M., The relationship between extroversion and leisure motivation: Evidence from fitness center participation, Social Behavior and Personality, 35(10), 1317-1322 (2007).

Lu, L., Hu, C., Personality, leisure experiences and happiness, Journal of Happiness Studies, 6, 325-342 (2005).

Madrigal, R., Personal values, traveler personality type, and leisure travel style, Journal of Leisure Research, 27(2), 125-142 (1995).

Maloney, S.M., The Occupational Performance of Collegiate High-risk Drinking as a Serious Leisure Hobby, Occupational Therapy De-

partment, College of Allied Helath and Nursing, Nova Southeastern University, 2008.

Mannell, R.C., Kleiber, D.A., A Social Psychology of Leisure, Venture Publishing, 1997.

McIntyre, N., Pigram, J.J., Recreation specialization reexamined: The case of vehicle-based campers, Leisure Sciences, 14(1), 3-15 (1992).

Miles, M.B., Huberman, A.M., Qualitative Data Analysis, 2nd Edition, Sage Publication, London, 1994.

Mota J., Esculcas C., Leisure-time physical activity behavior: Structured and unstructured choices according to sex, age, and level of physical activity, International Journal of Behavioral Medicine, 9(2), 111-122 (2002).

Neugarten, B.L., Havighurst, R.J., Tobin, S.S., The measurement of life satisfaction, Journal of Gerontology, 16, 134-143 (1961)'den akt.; Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., Griffin, S., The satisfaction with life scale, Journal of Personality Assessment, 49(1), 71-75 (1985).

Ngai, V.T., Leisure satisfaction and quality of life in Macao, China, Leisure Studies, 24(2), 195-207, April (2005).

Nia, M.E., Besharat, M.A., Comparison of athletes' personality characteristics in individual and team sports, Procedia Social and Behavioral Sciences, 5, 808-812 (2010).

Nunnally, J.C., Bernstein, I.H., Psychometric Theory, McGraw Hill, New York, 1994.

Obinna, V., Owei, O., Ayodele, A., Okwakpam, I., Patterns and determinants of recreational behaviour in Port Harcourt, Rivers State, Nigeria, Theoretical and Empirical Researches in Urban Management, 3(12), 150-165, August (2009).

Öner, N., Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testlerden Örnekler: Bir başvuru kaynağı, 2. Baskı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2008.

Özata, F.Z., Yüksek Teknoloji Yeniliği Olarak Akıllı Telefonların Genç Tüketiciler Tarafından Benimsenmesinde Etkili Olan Faktörler, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 2009.

Raykov, T., Marcoulides, G.A., A First Course in Structural Equation Modeling, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, ABD, 2000.

Rosenthal, R., Rosnow, R.L., Essential of Behavioral Research, 3. baskı, New York, McGraw Hill, 2008'den akt.; Şekercioğlu, G., Çocuklar için benlik algısı profilinin uyarlanması ve faktör yapısının farklı değişkenlere göre eşitliğinin test edilmesi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ölçme ve Değerlendirme, Psikometri Bilim Dalı, 2009.

Ross, C., Orr, E.S., Sisic, M., Arseneault, J.M., Simmering, M.G., Orr, R.R., Personality and motivations associated with Facebook use, Computers in Human Behavior, 25, 578-586 (2009).

Saban, A., Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2, 135-155 (2004).

Scheier, M.F., Carver, C.S., Effects of optimism on psychological and physical well-being: Theoretical overview and empirical update, Cognitive Therapy and Research, 16, 201-228 (1992).

Schneider, P.P., Exploring the motivation and personality traits of adventure travelers: A hierarchical model approach, Michigan State University, Doktora Tezi, 2010.

Schumacker, R.E., Lomax, R.G., A Beginner's Guide To Structural Equation Modeling, Lawrence Erlbaum, Mahwah, NJ, 2004.

Shen, X.S., Yarnal, C., Blowing open the serious leisure-casual leisure dichotomy: What's in there?, Leisure Sciences, 32, 162-179 (2010).

Shevlin, M., Miles, J.N.V., Effect of sample size, model specification and factor loadings on the GFI in confirmatory factor analysis, Personality and Individual Differences, 25, 85-90 (1998)'den akt.; Yıldız, A., 2012.

Somer, O., Türkçe'de kişilik özelliği tanımlayan sıfatların yapısı ve beş faktör modeli, Türk Psikoloji Dergisi, 13(42), 17-32 (1998)'den akt.; Bacanlı, H., İlhan, T., Aslan, S., Beş Faktör Kuramı'na dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT), Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2), 261-279, Bahar (2009).

Somer, O., Goldberg, L.R., Personality processes and individual differences, Journal of Personality and Social Psychology, 76(3), 431-450, (1999)'dan akt.; Bacanlı, H., İlhan, T., Aslan, S., Beş Faktör Kuramı'na dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT), Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2), 261-279, Bahar (2009).

Somer, O., Korkmaz , M. ve Tatar, A., Kuramdan uygulamaya beş faktör kişilik modeli ve beş faktör kişilik envanteri (5FKE), İzmir, Ege Üniversitesi, (2001)'den akt.; Bacanlı, H., İlhan, T., Aslan, S., Beş Faktör Kuramı'na dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT), Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2), 261-279, Bahar (2009).

Somer, O., Korkmaz, M., Tatar, A., Beş faktör kişilik envanterinin geliştirilmesi-1: Ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması, Türk Psikoloji Dergisi, 17(49), 21-33 (2002).

Stebbins, R.A., "Amateur" and "Hobbyist" as concepts for the study of leisure problems, Social Problems, 27(4), 413-417 (1980).

Stebbins, R.A. Serious Leisure: A Conceptual Statement, The Pacific Sociological Review, 25(2), April, 251-272 (1982).

Stebbins, R.A., Casual leisure: A conceptual statement, Leisure Studies, 16, 17-25 (1997).

Stebbins, R.A., Serious Leisure: A Perspective for Our Time, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 2007.

Stebbins, R.A., Right leisure: Serious, casual, or Project-based?, Neuro-Rehabilitation, 23, 335-341 (2008).

Stebbins, R.A., Leisure and Consumption: Common Ground and Separate Worlds, Palgrave &McMillan, New York, 2009.

Stebbins, R.A., Unpaid Work of Love: Defining the Work-Leisure Axis of Volunteering, Leisure Studies, 1-7 (2012).

Sümer, N., Yapısal eşitlik modelleri, Türk Psikoloji Yazıları, 3(6), 49-74 (2000).

Şekercioğlu, G., Çocuklar için benlik algısı profilinin uyarlanması ve faktör yapısının farklı değişkenlere göre eşitliğinin test edilmesi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ölçme ve Değerlendirme, Psikometri Bilim Dalı, 2009.

Şencan, H., Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik, Seçkin Yayınları, Ankara, 2005.

Şener, A., Yaşlılık, yaşam doyumu ve boş zaman faaliyetleri, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-Dergisi, (2009), http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/yasamdoyumu.pdf, 24.11.2011.

Tabachnick, B.G., Fidel, L.S., Using Multivariate Statistics, 4. baskı, MA, Allyn & Bacon, Inc., 2001'den akt.; Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş., Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve Lisrel Uygulamaları, Pegem Akademi, Ankara, 2010.

Tatar, A., Beş faktör kişilik modeline dayalı olarak sporcu kadın ve erkeklerin kişilik profillerinin karşılaştırılması, Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi, 2(2), 70-79 (2009).

Tosunoğlu, F., Ortaöğretimde Okuyan Takım Sporları ile Uğraşan Sporcu Öğrencilerin Spor Branşlarına Göre Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

Tok, S., The big five personality traits and risky sport participation social behavior and personality, 39(8), 1105-1112 (2011).

Trottier, A.N., Brown, G.T., Hobson, S.J.G., Miller, W., Reliability and validity of the Leisure Satisfaction Scale (LSS-short form) and the Adolescent Leisure Interest Profile (ALIP), Occupational Therapy International, 9(2), 131-144 (2002).

Tryon, R.C., Bailey, D.E., Cluster Analysis, McGraw Hill, ABD, 1970.

Tsaur, S-H., Liang, Y-W., Serious leisure and recreation specialization, Leisure Sciences, 30(4), 325-341 (2008).

Tu, H.H., Chen, L.S., Wang, M. C., Lin, J.Y., The impact of neuroticism on leisure satisfaction: Online game application, Social Behavior and Personality, 35(10), 1399-1404 (2007).

Wasti, S.A., Lee, K., Ashton M.C., Somer, O., Six Turkish personality factors and the HEXACO model of personality structure, Journal of Cross-Cultural Psychology, 39(6), 665-684 (2008).

Walker, G.J., Halpenny, E., Spiers, A., Deng, J., A prospective panel study of Chinese-Canadian immigrants' leisure participation and leisure satisfaction, Leisure Sciences, 33(5), 349-365 (2011).

Wimmer, R.D., Dominick, J.R., Mass Media Research: An Introduction, Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company, 1997.

Worthington, R.L., Whittaker, T.A., Scale development research: A content analysis and recommendations for best practices, The Counseling Psychologist, 34(6), 806-838 (2006).

Yazgan İnanç, B., Yerlikaya, E.E., Kişilik Kuramları, 3. Baskı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2010.

Yıldız, A., Çevre yönetimi uygulayan yeşil otel işletmelerinde yeşil müşteri deneyimi üzerine bir araştırma, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, 2012.

Yıldız, M., Tekin, M., Lök, S., Farklı statüdeki futbolcuların kişilik tiplerinin incelenmesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22, 437-443 (2009).

Yurdugül, H., Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması, XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 28-30 Eylül, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

YENİDEN DOĞMAK:
Böbrek Nakli Olan Hastaların Psikososyal Süreçleri

Halil Ekşi
Osman Hatun
Fazilet Yavuz Birben
Gülay Kalkan Yeni
Tuğba Türk
Şeyma Tozlu Güldal
Enver Ulaş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1453
Psikolojik Danışma ve Rehberlik No.: 051
ISBN: 978-605-320-359-9
© 1. Basım, Şubat 2016

YENİDEN DOĞMAK: Böbrek Nakli Olan Hastaların Psikososyal Süreçleri
Halil Ekşi, Osman Hatun, Fazilet Yavuz Birben,
Gülay Kalkan Yeni, Tuğba Türk, Şeyma Tozlu Güldal, Enver Ulaş

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ekşi, Halil; Hatun, Osman; Yavuz Birben, Fazilet;
Kalkan Yeni, Gülay; Türk, Tuğba; Tozlu Güldal, Şeyma; Ulaş, Enver.

Yeniden Doğmak: Böbrek Nakli Olan Hastaların Psikososyal Süreçleri/ *Halil Ekşi*
1. Basım, VIII+148 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-359-9
1. Organ Nakli 2. Psikososyal Uyum 3. Kronik Böbrek Yetmezliği

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Distribution: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın ilham kaynağı TRT'de yayımlanan "Meleğin Kanadında" isimli belgeseldir. Belgeselde organ nakline ilişkin sunulan örnekler bizi daha fazlasını öğrenmeye teşvik etmiş, bu deneyimi yaşamış insanlarla görüşmek, onları dinlemek, deneyimlerini anlamak ve paylaşmak ihtiyacı hasıl olmuştur. Belgeseldeki seçilmiş kesitler bile bizi daha fazlasını öğrenmeye teşvik ederken bu deneyimi yaşamış insanlarla görüşmek, onları dinlemek, deneyimlerini anlamak, paylaşmak istedik.

Nedir organ nakli? "Kurtuluş mu?", "Hayata yeniden başlamak mı?", "Umut mu?", "Acılardan kurtulmak mı?", "Sağlığına kavuşmak mı?" "Organ nakli" ifadesi zihinlerde birbirinden farklı çağrışımlara neden olmaktadır. Görüşme yaptığımız hastaların deyimleriyle bu süreç; *"can derdine düşmek", "kaderin sillesini yemek", "eli boş dönmek", "buruk sevinç yaşamak", "iki arada bir derede kalmak", "hayal kırıklığı yaşamak", "minnet duygusu", "imtihan", "yeniden doğmak"* gibi çeşitli anlamlara gelmektedir.

Organ nakli bugüne kadar -en azından ülkemizde- daha çok sağlık çalışanlarının dile getirdiği, en çok da organ bağışını teşvik eden kampanyalarla ve kamu spotlarıyla gündeme taşınan bir olgudur. Oysaki organ nakli sürecinde madalyonun diğer yüzünde yaşanan derin psikososyal dinamikler söz konusudur.

Bu araştırmada belki birçok boyutuyla organ naklinin tüm türlerine işaret eden, ancak özelde böbrek nakliyle sınırlandırılan birçok deneyimden elde edilen verilerle bu süreçte yaşananları kavramsallaştırmaya çalıştık. Kendileriyle derinlemesine görüşme yaptığımız başarılı nakil operasyonu geçirmiş 11 kişinin deneyimlerini "Nakil öncesi süreçler", "Ameliyat sürecine ilişkin bulgular", "Nakil sonrası süreçlere ilişkin bulgular" başlıklarıyla zamana endeksli olarak; "Sürecin öğrettikleri", "Nakil sürecini zorlaştıran dinamikler" ve "Destek kaynakları" olarak da tematik olarak değerlendirdik.

Elde ettiğimiz verileri gömülü teori bakış açısıyla, nakil hastalarının daha iyi anlaşılması için nakil sürecinde görev alan sağlık çalışanlarının, böbrek bekleyen diyaliz hastalarının ve yakınlarının dikkatine sunduk.

Bizimle, "Yeter ki bunları okuyanlar, bu süreci yaşayan hastaları daha iyi anlasın" diyerek en mahrem duygularını gözyaşlarıyla paylaşan, uzun süre önce başarılı nakil operasyonu geçirmiş olmalarına rağmen nakil sürecini hâlâ açık bir yara tazeliğinde -dün yaşanmış gibi- hisseden, evini, yüreğini, anılarını bizlere açan, feleğin çemberinden geçmiş hastalara şükranlarımızla…

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM

BÖBREK NAKLİ

1.1. Nakil Öncesi Süreç 13

1.1.1. Son Evre Böbrek Hastalığı 13

1.1.2. Hemodiyaliz Hastalarının Hayatlarındaki Değişimler 14

1.1.3. Organ Nakli Kararı 18

1.1.4. Organ Nakli Bekleme Süresi 19

1.1.5. Donör ve Alıcı Seçimi 19

1.1.6. Böbrek Naklinin Diğer Organ Nakillerine Göre Avantajları 20

1.1.7. Organ Bağışı ve Donörler 21

1.1.8. Donörlerin Görüşleri 22

1.2. Nakil Süreci ve Sonrası 23

1.2.1. Böbrek Nakli Süreci 25

1.2.2. Nakil Maliyeti 25

1.2.3. Organ, Doku ve Kök Hücre Nakli Tedavileri 26

1.2.4. Nakil Sonrası İlaç Tedavisi 26

1.2.5. Nakil Sonrası Sağlığa Tam Kavuşamama 28

1.2.6. Böbrek Naklinde Başarı ve Organ Reddi 28

1.3. Böbrek Nakli Hastalarının Psikososyal Deneyimleri 29

1.3.1. Böbrek Nakli ve Sonrası Tıbbi Süreç 29

1.3.2. Nakil Hastalarının Psikolojik Deneyimleri / Organ Naklinin Psikososyal Etkileri 30

1.3.3. Nakil Hastalarının Başaçıkma Yöntemleri 40

1.3.4. Böbrek Nakli Hastalarının Yaşam Kalitesi ve Yaşam Doyumu 42

1.3.5. Organ Nakli ve Sosyal Destek 46

1.3.6. Nakil Hastalarının Minnet ve Şükran Duyguları 46

1.3.7. Bağış mı, Hediye mi? 47

1.3.8. Nakil Sonrasındaki Döneme Uyum ve Eğitsel Husus 48

1.3.9. Nakil Hastalarına Psikolojik Destek 50

2. BÖLÜM

BÖBREK NAKLİ OLAN HASTALARIN PSİKOSOSYAL DENEYİMLERİ

2.1. NAKİL ÖNCESİ SÜREÇLER 54
2.1.1. Hastalıkla Tanışma 54
2.1.1.1. İlk Şok 54
2.1.1.2. Hastalığı İnkâr 54
2.1.1.3. Ölümün Kıyısında Olmak 55
2.1.1.4. Hastalığı Kabullenme 56
2.1.1.5. Organ Yetersizliğinin Seyri 56
2.1.1.6. Hastalığın Fizyolojik Etkileri 57
2.1.1.7. Hastalığın Psikososyal Etkileri 58
2.1.1.8. Diyaliz Yaşantısı 60
2.1.1.9. Şans: Diyalize Girmemek ya da Az Girmek 60
2.1.1.10. Diyalizin Olumsuz Etkileri 61
2.1.2. Organ Arayışı 63
2.1.2.1. Organ Bulma Umudu 63
2.1.2.2. Aileden Organ Beklentisi 64
2.1.2.3. Kadavraya Yazılmak 64
2.1.2.4. Organ Arayışında İkilem 65
2.1.2.5. Hayal Kırıklığı 66
2.1.2.6. Organ Arayışında Umutsuzluk/Kaygı 67
2.1.2.7. Organ Bulmanın Verdiği Mutluluk 68

3. BÖLÜM

AMELİYAT SÜRECİ

3.1. Ameliyata İlişkin Duygular 71
3.1.1. Naklin Ertelenmesine Bağlı Hayal Kırıklığı 71
3.1.2. Ölüm Korkusu 72
3.1.3. Riski Kabullenmek 73
3.1.4. Ameliyat Kaygısı-Korkusu 73
3.1.5. Acı Hissi 74
3.2. Sağlık Personeline Yönelik Takdir ve Minnet Duyguları 74

4. BÖLÜM

NAKİL SONRASI SÜREÇLER

4.1. Donöre Hassasiyet 77
4.1.1. Donöre Zarar Verme Korkusu 77
4.1.2. Suçluluk Duyma 78
4.1.3. Nakil Sonrasında Hasta-Donör İlişkisi 79
4.1.4. Donöre/Aileye Minnettarlık 80
4.2. İyileşme Süreci/Nekâhat Dönemi 81
4.2.1. İyileşmenin Zorluğu/ Hastalığın Devam Etmesi 82
4.2.2. İkincil Hastalıklar 83
4.2.3. Rahatlamak/Kurtulmak 84
4.2.4. Yaşamın Normalleşmesi 85
4.2.5. Sağlığa Kavuşmaya Dair Mutluluk 86
4.2.6. Aile Kurma /Çocuk Sahibi Olma Umudu 86
4.3. Organa Adaptasyon Süreci 87
4.3.1. Yeni Organı Kaybetme Korkusu 87
4.3.2. Başkasının Organıyla Yaşamak 89
4.3.3. Organa Kimlik Verme 90
4.3.4. Organı Kabullenme 91

5. BÖLÜM

SÜRECİN ÖĞRETTİKLERİ

5.1. Yeniden Doğmak/İkinci Hayat 93
5.2. Yaşama Bir Başka Pencereden Bakmak 94
5.3. Sahip Olduklarının Kıymetini Bilmek 95
5.4. Nakli Mucize Olarak Görmek 96

6. BÖLÜM

NAKİL SÜRECİNİ ZORLAŞTIRAN DİNAMİKLER

6.1. Yaşayan Bilir/Anlaşılamamak 97
6.2. Uzun Süreli Diyaliz /Atfedilen Anlam 98
6.3. Negatif Düşünceler 99
6.4. Yalnız Kalmak 100
6.5. Doktorun Dili: Destek mi? Köstek mi? 101
6.6. Psikolojik Sorunlar 102
6.7. Ekonomik Sıkıntılar 103

7. BÖLÜM

DESTEK KAYNAKLARI

7.1. Dış Destek Kaynakları 107
7.1.1. Aile Desteği 107
7.1.2. Sağlık Personelinin Psikolojik Desteği 109
7.1.3. Sürece İlişkin Bilgi Edinmek 110
7.1.4. Diğer Hastalardan Güç Almak 111
7.1.5. Profesyonel Psikolojik Destek 112
7.1.6. Sosyal Destek 113
7.1.7. Devlet Desteği 114
7.2. İç Destek Kaynakları 115
7.2.1. Pozitif Düşünce 115
7.2.2. Umut 116
7.2.3. Öz Destek 117
7.2.4. Manevi Dayanaklar 118
SONUÇ 127
KAYNAKÇA 133
EK 143

KAYNAKÇA

Acaray, A. & Pınar, R. (2004). Kronik hemodiyaliz hastalarının yaşam kalitesinin değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 8(1), 1-11.

Akagün, T. & Sever, M.Ş. (2012). Nakledilmiş böbreğini kaybetmiş olan hastalar. *Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi,* 21(3), 205-210.

A Medical Education Institute/Life Options Publication (2006). How to use in control: The Emotionalside of kidney transplant. *Amgen Inc. & Nephrology News and Issues,* 3, (3): 1-8.

Amerena, P., & Wallace, P. (2009). Psychological experiences of renal transplant patients: A qualitative analysis. *Counselling and Psychotherapy research*, 9(4), 273-279.

Aydın, A. (2012). *Böbrek transplantasyonu bekleyen hastaların aile içi duygusal durumlarının ve gelecek planlarının incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Ayten, A., Göcen, G., Sevinç, K., & Öztürk, E. E. (2012). Dini başa çıkma, şükür ve hayat memnuniyeti ilişkisi: hastalar, hasta yakınları ve hastane çalışanları üzerine bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* 12(2), 45-79.

Bahar, A., Savaş, A.H., Yıldızgördü, E. & Barlıoğlu,H. (2007). Hemodiyaliz hastalarında anksiyete, depresyon ve cinsel yaşam. *Anadolu Psikiyatri Dergisi,* 8, 287-292

Baines, L.S., Joseph, J.T. & Jindal, R.M.(2002). Emotional issues after kidney transplantation: a prospective psychotherapeutic study. *Clinical Transplantation,* 16, 455–460.

Baines,L.S. & Jindal, R.M. (2003). The struggle for lıfe: a psychological perspective of kidney disease and transplantation. Connecticut: Praeger Publishers.

Baykan, H. & Yargıç, İ. (2012). Depression, anxiety disorders, quality of life and stress coping strategies in hemodialysis and continuous ambulatory peritoneal dialysis patients. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 22(2), 167-76

Brügger, A., Aubert, J. D. & Piot-Ziegler, C. (2014). Emotions while awaiting lung transplantation: A comprehensive qualitative analysis. *Health Psychology Open*, *1*(1), 1– 29

Bunchanan, D.C. (1981). Psychotherapeutic intervention in the kidney transplant service. N.B.Levy (Ed.). In *Psychonephrology 1 psychological factors in hemodialysis and transplantation*. (pp. 265-278). New York: Springer Science&Business Media.

Burke, A. (2008). Could anxiety, hopelessness and health locus of control contribute to the outcome of a kidney transplant? *South African Journal of Psychology*, 38(3), 527-540.

Butler, J. A., Roderick, P., Mullee, M., Mason, J. C., & Peveler, R. C. (2004). Frequency and impact of nonadherence to immunosuppressants after renal transplantation: a systematic review. *Transplantation*, *77*(5), 769-776.

Calia, R., Lai, C., Aceto, P. , Luciani, M., Saraceni, C., Lai, S., Gargiulo, A. & Citterio, F. (2011). Preoperative psychological factors predicting graft rejection in patients undergoing kidney transplant: a pilot study. *In Transplantation proceedings,* 43 (4), 1006-1009.

Chilcot, J. Spencer, B.W.J., Maple, H. & Mamode, N.(2014). Depression and kidney transplantation. *Transplantation,* 97, 717-721.

Chisholm-Burns, M. A., Spivey, C. A., & Wilks, S. E. (2010). Social support and immunosuppressant therapy adherence among adult renal transplant recipients. *Clinical transplantation,* 24(3), 312-320.

Christensen, A. J. (2000). Patient-by-treatment context interaction in chronic disease: A conceptual framework for the study of patient adherence. *Psychosomatic Medicine*, *62*(3), 435-443.

Cilacı, O. (1994). *Dua.* Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Ankara:

Türkiye Diyanet Vakfı, c: 9, s: 529-530

Cimilli, C. (1994). Hemodiyalizin psikiyatrik yönleri. *Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi,* 3(3), 88-92.

Corbin, J. & Strauss, A. (1997). *Basics of Qualitative research Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory.* (2nd ed.). London: Sage Publications.

Curtis, C.E., Rothstein, M. & Hong, B.A. (2009). Stage-specific educational interventions for patients with end-stage renal disease: psychological and psychiatric considerations. *Progress in Transplantation.* 19, 18-24.

Çağrıcı, M. (2008). *Sabır*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı c: 35, s: 337-339.

Çağrıcı, M. (2012). *Tevekkül.* Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, c: 41, s: 1-2

Çağrıcı, M. (2010). *Şükür.* Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı , c: 39, s: 259-261

Çelik, H.C. & Acar, T. (2007). Kronik hemodiyaliz hastalarında depresyon ve anksiyete düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Fırat Tıp Dergisi,* 12(1), 23-27.

Davison, S. N., & Jhangri, G. S. (2013). The relationship between spirituality, psychosocial adjustment to illness, and health-related quality of life in patients with advanced chronic kidney disease. *Journal of pain and symptom management*, 45(2), 170-178.

De Castro, E. K., Moreno-Jiménez, B., & Rodríguez-Carvajal, R. (2007). Psychological well-being in adults transplanted in childhood. *Pediatric Transplantation*, *11*(3), 272-278.

De-Nour, A. K. (1983). Psychonephrology 2. İçinde N. B. Levy (Ed.), *An overview of psychological problems in hemodialysis patients*, (pp. 3-14). Springer US.

De Pasquale,C., Veroux,M., Indelicato,L., Sinagra,N., Giaquinta, A.,Fornaro, M., Veroux,P. & Pistorio,M.L. (2014). Psychopathological aspects of kidney transplantation: efficacy of a multidisciplinary team. *World Journal of Transplantation,* 4(4), 267-275.

Demirbilek, H., Ciğerli, Ö., Yakupoğlu, Ü., Turhan, F., Erman, A.M., Köse, A., Özdemir Acar, F.N. (2010). Hemodiyaliz hastalarında anksiyete ve depresyona psikososyal bakış açısı. *Göztepe Tıp Dergisi* 25(4), 177-181.

Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (2010). Handbook of qualitative research. Thousand Oaks, CA: Sage, p.27, 271.

Dhillon, K. J. (2012). *Adjustment Demands through Diagnosis and Treatment of End Stage Renal Disease*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Alberta.

Duman, N. (2012). *Organ Nakli Sürecinde Organ Vericilerini (Donörü) Etkileyen Faktörler ve Tıbbi Sosyal Hizmet*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü Ankara.

Ekşi, H. (2001). *Başa çıkma, dini başa çıkma ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiler üzerine bir araştırma.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa

Ergün, G. (2011). *Böbrek hastalarının nakil sonrası süreçlerine uyumlarında danışmanlık vermenin etkinliğinin değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Eryiğit-Günler, O. (2011). H*emodiyaliz Hastalarında Hastaliğa Bağlı Toplumsal Rol Değişimi Beklenti ve Sorunları: Bir Sağlık Sosyolojisi Çalışması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Fallon, M.., Gould, D. & Wainwright, S.P. (1997) *Journal of Advanced Nursing.*25, 562-570.

Fisher, M. S. (2006). Psychosocial evaluation interview protocol for pretransplant kidney recipients. *Health & social work,* 31(2), 137-144.

Fox, R. C. & Swazey, J. P. (2002). *The courage to fail: A social view of organ transplants and dialysis.* New Brunswick, NJ: Transaction.

Frazier, O. H., Rose, E. A., McCarthy, P., Burton, N. A., Tector, A., Levin, H., Dasse, K. A. (1995). Improved mortality and rehabilitation of transplant candidates treated with a long-term implantable left ventricular assist system. *Annals of surgery*, 222(3): 327–338.

Frota Filho, J. D., Lucchese, F. A., Sales, M. C., Lobo, R. C. D. M., Tanaka, N., Junior, C.,& Ostermann, R. A. (2003). Mortality after partial left ventriculectomy in relation to contraindications for heart transplantation. *Revista Brasileira de Cirurgia Cardiovascular*, *18*(1), 1-8.

Gill, P. (2012). Stressors and coping mechanisms in live-related renal transplantation. *Journal of clinical nursing,* 21(11-12), 1622-1631.

Goetzmann, L., Klaghofer, R., Wagner-Huber, R., Halter, J., Boehler, A., Muellhaupt, B. & Buddeberg, C. (2007). Psychosocial vulnerability predicts psychosocial outcome after an organ transplant: results of a prospective study with lung, liver, and bone-marrow patients. *Journal of psychosomatic research*, 62(1), 93-100.

Goetzmann, L., Sarac, N., Ambühl, P., Boehler, A., Irani, S., Muellhaupt, B., Noll, G., Schleuniger, M., Schwegler, K., Buddeberg, C. & Klaghofer, R. (2008). Psychological response and quality of life after tranplantation: a comparison between heart, lung, liver and kidney recipients. *Swiss Med Wkly*, 138(33–34), 477–483.

Göcen, G. (2013). Pozitif Psikoloji Düzleminde Psikolojik İyi Olma ve Dini Yönelim İlişkisi: Yetişkinler Üzerine Bir Araştırma. *Toplum Bilimleri Dergisi*,*7*(13), 97-130.

Gök Özer, F. Beydağ, K., Cengiz,Ş. & Kiper,S. (2009). Hemodiyalize Giren Hastaların Umutsuzluk Düzeyleri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi,* 4(10), 123-136.

Gökçay, S. (2009). *Böbrek nakil hastalarında yaşam kalitesi.* Yayımlanmamış uzmanlık tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Samsun.

Gremigni, P., Bacchi, F., Turrini, C., Cappelli, G., Albertazzi, A., & Bitti, P. E. R. (2007). Psychological factors associated with medication adherence following renal transplantation. *Clinical transplantation*, 21(6), 710-715.

Gürcani,M. & Tan,M. (2013). Böbrek transplantasyonu yapılmış hastaların anksiyete ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Nefroloji Hemşireliği Dergisi,* 102-112.

http://www.organ.saglik.gov.tr adresinden 31.08.2015 tarihinde edinilmiştir.

Jansen, D.L. (2012). *Living with chronic kidney disease: The role of illness perceptions, treatment perceptions and social support.* Utrecht: Labor Grafimedia

Jenkins, R. A., & Pargament, K. I. (1988). Cognitive appraisals in cancer patients. *Social Science and Medicine,* 26, 625-633.

Jindal, R. M. (2003). Improving quality of life, emotional states and medical compliance inrecipients of kidney transplants Unpublished doctoral dissertation. Middlesex University, South Dakota.

South Dakota. John, A., Alpert, P. T., Kawi, J., & Tandy, R. (2013). The relationship between self-efficacy and fluid and dietary compliance in hemodialysis patients. *Clinical Scholars Review*, *6*(2), 98-104.

Jurado, R., Morales, I., Taboada, D., et al. (2011).Coping strategies and quality of life among liver transplantation candidates. *Psicothema* 23, 74–79.

Kállay, E., Pop, R. & Balázsi, R.(2009). Emotional profile and qualıty of life ın chronic renal failure and renal transplant patients. *Cognition, Brain, Behavior. An Interdisciplinary Journal,* 13(3), 313-328.

Kaba, E., Thompson, D. R., & Burnard, P. (2000). Coping after heart transplantation: a descriptive study of heart transplant recipients' methods of coping. *Journal of advanced nursing*, *32*(4), 930-936.

Kaçmaz, N. (1997). *Böbrek Transplantasyonlu Hastaların Psikolojik Gereksinimleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kara, B. (2012). Hemodiyalize Giren Son Dönem Böbrek Yetmezlikli Hastalarda Öncelikli Sorunlardan Biri: Yaşam Kalitesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 11(5), 631-638.

Kaya, B., Taşkapan, H., Ateş, F. & Erdoğan-Taycan, S. (2012). Hemodiyaliz ve periton diyalizi uygulanan hastalarda psikiyatrik bozukluklar, algılanan sosyal destek ve yaşam kalitesi düzeylerinin karşılaştırılması. *Klinik Psikiyatri,*15, 144-152.

Kellerman, Q.D. (2012). *Looking beyond social support: examining dimensions of relationship quality in kidney transplant recipients.* Unpublished doctoral thesis. University of Iowa, Iowa City.

Köse, P., Şeker, N.& Taşkıntuna, N. (2012). Kronik böbrek yetmezliği olan hastalarda grup terapisi süreci. *Nöropsikiyatri Arşivi*. 49,63-67.

Krause, N. (1998). Neighborhood deterioration, religious coping, and changes in health during late life. *The Gerontologist*, 38(6), 653-664.

Kristen, A. V., Katus, H. A., & Dengler, T. J. (2010). [Return to work after heart transplantation]. *Versicherungsmedizin/herausgegeben von Verband der Lebensversicherungs-Unternehmen eV und Verband der Privaten Krankenversicherung eV*, *62*(2), 67-72.

Laederach-Hoffman, K. & Bunzel B. (2000). Non-compliance in organ transplant recipients: a literature review. *Gen Hosp Psychiatry*,22(6):412-24.

Levy, N. B. (2008). Are We Forgetting About the Minds of Our Patients? *Dialysis & Transplantation*, 37(12), 504-505.

Lisson, G. L., Rodrigue, J. R., Reed, A. I., & Nelson, D. R. (2005). A brief psychological intervention to improve adherence following transplantation. *Annals of transplantation*, *10*(1), 52-57.

Liu, H. , Feurer I .D. , Dwyer K. , Shaffer D. & Pinson C.W. (2009) Effects of clinical factors on psychosocial variables in renal transplant recipients. *Journal of Advanced Nursing,* 65(12), 2585–2596.

Maikranz, J. M., Steele, R. G., Dreyer, M. L., Stratman, A. C., & Bovaird, J. A. (2007). The relationship of hope and illness-related uncertainty to emotional adjustment and adhe-

rence among pediatric renal and liver transplant recipients. *Journal of Pediatric Psychology*, *32*(5), 571-581.

Mckegney, F.P., Runge,C., Bernstein, R.& Willmuth, R.(1981). Severe psychiatric disorder in dialysis-transplant patients the low ıncidence of psychiatric hospitalization N.B.Levy (Ed.). In *Psychonephrology 1 psychological factors in hemodialysis and transplantation*. (pp.49-60). New York: Springer Science& Business Media.

Mistretta, A., Veroux, M., Grosso, G., Contarino, F., Biondi, M., Giuffrida, G., & Veroux, P. (2009). Role of socioeconomic conditions on outcome in kidney transplant recipients. *In Transplantation proceedings*, 41 (4), 1162-1167.

Mollaoğlu, M. (2011). Diyaliz hastalarında yeti yitimi, günlük yaşam aktiviteleri ve öz yeterlilik durumu. *TAF Preventive Medicine Bulletin,* 10(2),181-186.

Morana, J. G. (2009). Psychological evaluation and follow-up in liver transplantation. *World journal of gastroenterology*, 15(6), 694-696.

Muehrer, R. J., & Becker, B. N. (2005). Psychosocial factors in patients with chronic kidney disease: life after transplantation: new transitions in quality of life and psychological distress. *Seminars in Dialysis*, 18 (2), 124-131.

Mutlu, E.(2007). *Hemodiyaliz hastalarının sosyo-demografik özellikleri, sosyal destek kaynakları ve hastalık sürecinin benlik saygısına etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Mutlu, E. & Duyan, V.(2012). Sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikler ilesosyal desteğin hemodiyaliz hastalarının benlik saygısı düzeyine etkisi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi,* 1(3), 1-38.

Nadeau, R.A. (2006). A Grounded Theory Investigation of Why Some Men Refuse to Participate in Marital and Family Therapy. Unpublished doctoral dissertation. University of Connecticut.

Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar.* Ankara: Yayınodası.

Neuhaus, T. J., Wartmann, M., Weber, M., Landolt, M. A., Laube, G. F., & Kemper, M. J. (2005). Psychosocial impact of living-related kidney transplantation on donors and partners. *Pediatric Nephrology*, *20*(2), 205-209.

O'Brien, G. M., Donaghue, N., Walker, I., & Wood, C. A. (2014). Deservingness and Gratitude in the Context of Heart Transplantation. *Qualitative health research*, 24(12), 1635– 1647.

Okanlı, A., Erdem, N. & Karabulutlu-Yılmaz, E. (2008). Hemodiyaliz hastalarında duygu kontrolü ve etkileyen faktörler. *Anatolian Journal of Psychiatry,* 9, 156-161.

Özçürümez, G., Tanrıverdi, N. & Zileli, L. (2003a). Böbrek transplantasyonu ve psikiyatri. *Klinik Psikiyatri*, 6, 225-234.

Özdemir, A. A. (2009). *Kronik böbrek hastalarında tamamlayıcı tıp uygulamaları.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Özyürümez, G., Tanrıverdi, N. & Zileli, L. (2003). Kronik böbrek yetmezliğinin psikiyatrik ve psikososyal yönleri. *Türk Psikiyatri Dergisi,* 14(1), 72-80.

Özşaker, E. (2002). *Böbrek transplantasyonu olan hastalar ve yakınlarının yaşam kalitesinin saptanması ve yaşam kalitesini etkileyen faktörlerin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Öztürk, A., Altuntaş, Y., Özsan, M. & Gündüz, E. (2009). Hemodiyaliz tedavisi alan kronik böbrek yetmezliiği olgularının hastalıkları ve hemodiyaliz hakkındaki bilgi, tutum ve davranışlarının incelenmesi. *Erciyes Tıp Dergisi*, 31(2), 119-125.

Perdeci, Z., Ateş, M. A. & Algül, A. (2012). Transplantasyon ve psikiyatri. *Nobel Medicus*, 8(1), 16-23.

Pérez-San-Gregorio, M.A., Martı´n-Rodrı´guez, A., Galán-Rodrı´guez, A. & Pérez-Bernal, J. (2005). Psychologic stages in renal transplant. *Transplantation Proceedings,* 37, 1449–1452.

Pfeifer, P. M., Ruschel, P. P., & Bordignon, S. (2013). Coping strategies after heart transplantation: psychological implications. *Revista Brasileira de Cirurgia Cardiovascular*, *28*(1), 61-68.

Poitras, F.C. (2010). *Giving the gift of life: increasing Canada's organ donation rate.* Unpublished master's project. Simon Fraser University. Burnaby.

Potts, S., & Masterton, G. (2009). Transplant psychiatry. *Psychiatry,* 8(6), 228-232.

Prihodova, L., Nagyova, I., Rosenberger, J., Roland, R., van Dijk, J.P.& Groothoff, J.W . (2010). Impact of personality and psychological distress on health-related quality of life in kidney transplant recipients. *European Society for Organ Transplantation*, 23, 484–492.

Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş*. D. Bayrak, H.B Arslan ve Z. Akyüz (Çev.), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Ramirez, S. P., Macêdo, D. S., Sales, P. M., Figueiredo, S.M., Daher, E.F.,Araújo, S.M., Pargament, K.I., Hyphantis, T.N. & Carvalho, A.F. (2012). The relationship between religious coping, psychological distress and quality of life in hemodialysis patients. *Journal Psychosomatic Research.* 72(2), 129-35.

Rapo, C., & Piot-Ziegler, C. (2013). Psychological stress in transplantation: a unified concept? What is measured and how: a literature review. *Progress in Transplantation*, *23*(3), 247-252.

Rodrigue, J. R., Mandelbrot, D. A., & Pavlakis, M. (2011). A psychological intervention to improve quality of life and reduce psychological distress in adults awaiting kidney transplantation. *Nephrology Dialysis Transplantation*, 26(2), 709-715.

Russo, M. W. (2007). Current concepts in the evaluation of patients for liver transplantation. *Expert Rev. Gastroenterol. Hepatol*. 1(2), 307–320.

Sağduyu, A. & Erten, Y. (1998). Hemodiyalize giren kronik böbrek hastalarında ruhsal bozukluklar. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 9(1), 13-22.

Sağduyu, A., Şentürk, V., Sezer, S.,Emiroğlu,R. & Özel, S. (2006). Hemodiyalize giren ve böbrek nakli yapılan hastalarda ruhsal sorunlar, yaşam kalitesi ve tedaviye uyum. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(1), 22-31.

Sajjad, I. ,Baines, L. S., Salifu, M. & Jindal, R.M.(2007). The dynamics of recipient-donor relationships in living kidney transplantation. *American Journal of Kidney Diseases,* 50,(5), 834-854.

Sathvik, B.S., Parthasarathi, G., Narahar, M. G. & Gurudev, K.C. (2008). An assessment of the quality of life in hemodialysis patients using the whoqol-brief questionnaire. *Indian Journal of Nephrology*,18(4), 141-149.

Sayın, A., Mutluay, R.& Sindel, S. (2007). Quality of life in hemodialysis, peritoneal dialysis and transplantation patients. *Transplantation Proceedings*, 39, 3047-3053.

Schipper, K., Abma, T. A., Koops, C., Bakker, I., Sanderman, R., & Schroevers, M. J. (2014). Sweet and sour after renal transplantation: A qualitative study about the positive and negative consequences of renal transplantation. *British journal of health psychology*, 19(3), 580-591.

Schulz, T., Niesing, J., Stewart, R. E., Westerhuis, R., Hagedoorn, M., Ploeg, R. J., Homan van der Heide, J. J. & Ranchor, A. V. (2012). The role of personal characteristics in the relationship between health and psychological distress among kidney transplant recipients. *Social Science & Medicine*, 75(8), 1547-1554.

Sezgi, Ç. (2008). Hemodiyaliz hastalarında psikososyal uyum ve etkileyen faktörler. *Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi,*17(3), 78.

Shrestha, A., Vallance, C., McKane, W. S., Shrestha, B. M., & Raftery, A. T. (2008). Quality of life of living kidney donors: a single-center experience. *In Transplantation proceedings.* 40 (5), 1375-1377.

Shah, V. S., Ananth, A., Sohal, G. K., Bertges-Yost, W., Eshelman, A., Parasuraman, R. K., & Venkat, K. K. (2006). Quality of life and psychosocial factors in renal transplant recipients. *In Transplantation proceedings*. 38 (5), 1283-1285.

Siegel, K., Anderman, S. J., & Schrimshaw, E. W. (2001). Religion and coping with health-related stress. *Psychol. Health,* 16, 631–653.

Strain, J. J. (1981). Impediments to psychological care of the chronic renal patient. N. B. Levy (Ed.). In *Psychonephrology 1 psychological factors in hemodialysis and transplantation*. (19-34). New York: Springer Science & Business Media

Şentürk, A., Tamam, L., & Levent, B. A. (2000). Kronik böbrek yetmezliğinde uygulanan tedavilerin psikiyatrik etkileri ve tedavisi. *ARV*, 9(49), 49-65.

Tavallaii, S. A., Einollahi, B., Azizabadi Farahani, M., & Namdari, M. (2009). Socioeconomic links to health-related quality of life, anxiety, and depression in kidney transplant recipients. *Iran J Kidney Dis*, 3(1), 40-44.

Thune-Boyle, I. C., Stygall, J. A., Keshtgar, M. R., & Newman, S. P. (2006). Do religious/spiritual coping strategies affect illness adjustment in patients with cancer? A systematic review of the literature. *Social science & medicine*, 63(1), 151-164.

Trzcinska, M., & Wlodarczyk, Z. (2011). After the Kidney Transplant - The Patients and Their Allograft. İçinde J.Ortiz (Ed.), *Psychological Aspects of Kidney Transplantation*, (pp 171-181).

Uludağ, S.(2008). *Rıza.* Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Ankara: Türkiye

Diyanet Vakfı, c: 35, s: 56-57

Üstündağ, H., Gül, A., Zengin, N. & Aydın, M. (2007). Böbrek nakli yapılan hastalarda yaşam kalitesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi,* 2(6), 117-126.

Vásquez, V., Novarro, N., Valdés, R. A., & Britton, G. B. (2013). Factors associated to depression in renal transplant recipients in Panama. *Indian journal of psychiatry*, 55(3), 273.

Viederman,M. & Rusk,G.H. (1981). Dialysis and transplantation: psychological management. In J. S. Cheigh, K. H. Stenzel & A. L. Rubin. (Eds.), *Manual of clinical nephrology of the rogosin kidney center.* (pp. 384-404). The Hague: Martınus Nijhoff Publishers.

Yavuz,Y.Ş. (2001).*Kader.* Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Ankara:

Türkiye Diyanet Vakfı, c: 24, s. 58-63.

Yetişkin, Ş. (2008). *Hemodiyaliz hastalarının yeti yitimi, anksiyete ve depresyon yönünden değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış tıpta uzmanlık tezi. Sağlık Bakanlığı İstanbul Eğitim Ve Araştırma Hastanesi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yorulmaz, H., Keçeci, N. & Tatar, A. (2014). Kronik böbrek yetmezliği hastalarında hastalık algısının yaşam kalitesine olan etkisi. *Literatür Sempozyum*, 1, 40-45.

Yüksel, A., Mil, B. & Bilim, Y. (2006). *Nitel Araştırma: Neden, Nasıl, Niçin*. Ankara: Detay.

Yüken, G. (2010). *Canlı böbrek vericilerinin ameliyat öncesi ve sonrası deneyimlerinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Zegarow, P., Jankowska, M., Sańko-Resmer, J., Durlik, M., Grzeszczyk, M., & Pączek, L. (2014). Kidney Transplantation Does Not Increase the Level of Basic Hope or Life Sa-

tisfaction Compared With Hemodialysis in Patients With Chronic Kidney Disease. *In Transplantation proceedings*. 46 (8), 2598-2601.

Zheng, X. Y., Han, S., Wang, L. M., Zhu, Y. H., Zeng, L., & Zhou, M. S. (2014). Quality of Life and Psychology After Living-related Kidney Transplantation From Donors and Recipients in China. *In Transplantation proceedings.* 46 (10), 3426-3430.

Zimmerman, M. A. (1990) Toward a theory of learned hopefulness: A structural model analysis of participation and empowerment. *Journal of Research in Personality* 24, 71–86.

Zwingmann, C., Wirtz, M., Müller, C., Körber, J. & Murken, S. (2006). Positive and negative religious coping in German breast cancer patients. *Journal of Behavioral Medicine*, 29(6), 533-547.

2. Basım

Zeki Çalışkan

BÜYÜK OLUŞUM

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 9
ISBN: 978-605-9663-08-3
©2. Basım, Nisan 2016

BÜYÜK OLUŞUM
Zeki Çalışkan

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha-@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Çalışkan, Zeki.
Büyük Oluşum/ *Zeki Çalışkan*
2. Basım, VIII+146., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-08-3
1. Uzay 2. Zaman 3. Madde

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

"Büyük Oluşum" evren modeli başlıklı kitabımda anlatmak istediklerimi özet olarak şöyle ifade edebilirim. "Büyük Oluşum" farklı bir evren modeli olmakla birlikte, "Kütle Çekiminin Genel Modeli" altında yeni bir kuantum alan (kütle çekim) modeli de önermektedir. Önermekte olduğum kütle çekim modeli, aynı zamanda farklı bir Görecelik modeli de ortaya koymaktadır.

Bu kitapta inceleyeceğimiz önermem olan modeller, bilimsel bir dayanağı olmayan öneri ve görüşlerimden oluşmaktadır. Modeller arasındaki farklılıkları vurgulamak bakımından okuyucun sıkılma ihtimalini göze alarak tekrar yapmaktan kaçınmadım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ vii

I. BÖLÜM

"BÜYÜK OLUŞUM"

"Büyük Patlama" (Big Bang) 3

"Büyük Oluşum" 4

Esir Alandaki Büzülmenin Genel Sonuçları.....12

Sicimlerin İçine Çökmüş Maddenin
Yoğun Hali (parçacık) 14

Atomun Oluşumu 16

Uzayı Oluşturacak Olan Parçacıkların Oluşumu ve
Ardından Atomun Oluşumuna Kadar Geçen
Kozmik Zaman Sürecinin Kısa Özeti.....24

Uzayın Bir Merkeze Çökmesi 26

Çapların Eşitliği (sıfır Entropi).....27
Uzay ve Zamanın Başlangıç Noktasına Geri Dönmesi 30

II. BÖLÜM

ÖZEL VE GENEL GÖRELİLİK

(MİCHELSON-MORLEY DENEYİ İLE BAŞLAYAN ÖZEL VE GENEL GÖRELİLİK MODELİ ÜZERİNE TARTIŞMALAR)

Özel ve Genel Görelilik.....38
Higgs Alanı.....41
Çekim Kütlesinin İçinde Olduğu Genel Görelilik Modelinin Düşünce Deneyleri ile İncelenmesi 44
Göreliliğin Hareketli Sistemler Üzerinde Önerdiği Uzunluk Büzülmesiyle Sistemin Alanı ve Hacmi Arasındaki İlişki .47
Işık Hızıyla Yol Alan Bir Sistemin Gidiş Yönüne Dikey Değişmez Uzunluğunda Kütlesini Koruması 48
Genel Görelilik Modelinin Temel Sorunları 49

III. BÖLÜM

"KÜTLE ÇEKİMİNİN GENEL MODELİ" (KÜTLENİN ALTINDA YATAN MEKANİZMANIN TANIMI)

Eylemsizlik Kütlesi 54
Çekim Kütlesi.....55
Esir Alan (uzay kumaşı) İle Kuvvet Arasındaki İlişki 58
Kuvvet Alanı (kütle) İle Hareket Arasındaki İlişki 60

Kuvvetlerin Toplamının Değişmezliğin Eylemsiz Parçacıklar Üzerindeki Sonuçları 62
Kuvvetlerin Toplamının Değişmezliğin Hareketli Parçacıklar Üzerindeki Sonuçları 63
Kuvvetlerin Toplamının Değişmezliğin Işık Üzerindeki Sonuçları 66
Kütle Çekiminin Genel Model'inin Kısa Özeti 68

IV. BÖLÜM

"GÖRELİLİK MODELİ" (YENİ)
(GÖRELİLİK MODELİNE FARKLI BİR BAKIŞ)

Önermem Olan Görelilik Modelinin Önermeleri 73
Önermem Olan Görelilik Modeline Göre Bir Cismin Görsel Hız İle Fiziksel Hızı Arasındaki İlişki 74
Sabit Çarpan (Đ) 75
Zaman (devinme miktarı) 76
Hareketli Sistemlerde İç Devinim (veya iletişim) Hızını Değiştiren Fiziksel Etki 78
Görsel Değişimin Fiziksel (matematiksel) Tanımı 80
Minyatürleşmenin (görsel değişimin) Atomsal Boyutundaki Matematiksel Tanımı 82
Zamanın Evrenselliğini Bozan Değer (s') 84
Sistemler Arası Önerdiğim Geçiş Formülleri 87
Özel Görelilik Modelinin İki Kabulünden Biri Olan "Işığın Hızının Değişmezliği'nin" Önermem Olan Görelilik Modelindeki Yeri 89

V. BÖLÜM

EK KONULAR (GÜNCEL TARTIŞMALARA GENEL BİR BAKIŞ)

Çift Yarık Deneyi 95

Newton'un Hareket Yasalarının "Kütle Çekiminin Genel Modeli" Çerçevesinde İncelenmesi 98

Termodinamiğin İkinci Yasasına Genel Bir Yorum 104

Kütle Çekim Yasasının Büyük (makro) Kütlelerde İncelenmesi.....109

Kütle İle Enerji Arasında Önerdiğim İlişki 110

Esir'in Varlığının Tespit Edilebilir Sonuçları 115

Kara Delikler Oluşturabilir mi?.....117

Işığın Parlaklığı Kozmik Uzaklığın Ölçüsü mü?.....120

Işığın Tayfı Uzayın Genişlemesinin Ölçüsü mü?.....124

Atom Modeli 128

Önermeler.....133

SONSÖZ 137

KİTAPTA ÖNERİLEN BAZI FİZİKSEL DEĞERLER 143

EK SÖZLÜK.....145

YAZILI KAYNAKLAR.....147

YAZILI KAYNAKLAR

Kaynak listesiyle ilgili birkaç açıklama yapmam gerekirse; kitabın bütününde de görüleceği üzere, kaynakların çoğu öneri, görüş ve çizimlerimden oluşmaktadır. Bilgi ve alıntı olarak aldığım yazılı ve görsel kaynakların bir kısmının listesi aşağıda verilmiştir.

Einstein, A. (1916). İzafiyet Teorisi (10. Baskı). (G. Aktaş, Çev.). İstanbul: Say Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1916).

Dark Side of the Universe (2006). (Evrenin Karanlık Yüzü) lain Nicolson, Orijinal çalışma basım tarihi Arkadaş Yayınları (Prof. Dr. Cengiz Yalçın, Çev).

j. Richard Gott III. Einstein Evreninde zaman yolculuğu (4. Baskı) Arkadaş Yayınları (Prof. Dr. Cengiz Yalçın, Editör), (Erden Kamil Yıldırım, Çev).

Prof. Dr. Cengiz Yalçın (2008). (EVREN ve YARATILIŞ) Arkadaş Yayınları.

Steven Weinberg. (1982). Atom altı Parçacıklar TÜBİTAK Popüler bilim yayınları (Zekeriya Aydın, Çev).

Taşkın Tuna. (2010). OL DEDİ OLDU Big Bang'ın Nefes Kesen Öyküsü. Şule Yayınları.

The Grant Design (2010) Stephen Hawking, Leonart Mlodinow, Doğan Egmont Yayıncılık Ve Yapımcılık Tiç AŞ, Çeviri; Selma Öğünç

İnternetteki Bazı Görsel ve Yazılı Kaynaklar

uludagsozluk.com/k/uzay-zaman-b%C3%BCk%C3%BClmesi/1/ters/reddit.com/r/askscience/comments/1641qq/why_and_how_is_light_able_to_travel_so_fast/(04-07-2014

zamaninruhu.blogspot.com.tr/2009/02/genel-gorelilik-kuram.html (21-02-2014).

reddit.com/r/askscience/comments (04-07-2014).

adolcros.com (2013/05/12).

http://de.wikipedia.org/wiki/Michelson-Morley-Experiment

ÇATLAK İTTİFAK:
1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri

Prof. Dr. Nasuh Uslu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1395
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 038
ISBN : 978-605-320-301-8
© 1. Basım, Ocak 2016

ÇATLAK İTTİFAK: 1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri
Prof. Dr. Nasuh Uslu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Matbaacılık Sertifika No.: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sokak No.: 17/1 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Uslu, Nasuh.
Çatlak İttifak: 1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri / *Nasuh Uslu*
1. Basım, xiv+586 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-301-8
1. Türk-Amerikan İlişkileri 2. Türk Dış Politikası 3. Amerikan Dış Politikası

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Kitabın çeyrek asırdan fazla bir çabanın ürünü olduğunu söylersem sanırım abartmış olmam. 1987 yılında lisans üçüncü sınıfta Türk Dış Politikası dersinde grubumuz sunum konusu olarak "1960-1974 Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri"ni seçmişti. Niye bu konuyu seçtiğimizi tam olarak hatırlamıyorum ama sunum sırasında hocamız belki başka şeylere duyduğu kızgınlığın da etkisiyle "Nereden buluyorsunuz bunları? Böyle bir şey yok!" diye sunumun içeriğiyle ilgili sert ve kızgın bir tepki ortaya koymuştu. Sunumu hazırlayan kişi olarak bir şeyler söylemek istedim ama son anda söyleyeceklerimi yutmayı tercih ettim. Olay beni çok etkilemiş ve bilinçaltıma güçlü bir şekilde yerleşmiş olmalı ki, bilinçli bir tercih ürünü olmadan yüksek lisans tezimde Türk-Amerikan ilişkileriyle aşırı bağlantılı olan Bağdat Paktı'nı, doktora tezimde de 1960-1975 döneminde Türkiye ile ABD ilişkilerini ele aldım. Yurt dışından dönüşümde yardımcı doçentlik ataması için jüri üyelerinden biri olarak bahsettiğim hocanın seçilmiş olması benim için ironik bir tesadüf oldu. Hayata erken yaşta veda eden hocamın en son yaptığı şeylerden biri, belki de tezimi değerlendirerek benim için olur raporu yazmak oldu. Kendisini rahmetle anıyorum.

Öğretim üyeliği hayatım boyunca Türk-Amerikan ilişkilerinden hiç kopuk kalmadım. İster istemez gelen makale ve sunum talepleri doğrultusunda Türk-Amerikan ilişkilerinin 1975 sonrası dönemlerini de çalıştım. En son 2014 yazında akademik çalışma için gittiğim ABD ziyaretim sırasında Ak Parti dönemindeki ilişkilere odaklandım. Bu kitapla 1947'den günümüze Türk-Amerikan ilişkilerinin bütün boyutlarını (Kıbrıs'la ilgili olanları ayrı bir kitapta ele aldım, onu da yakında yayınlamayı umuyorum),

sağlam bir çerçeveye oturtarak derli toplu hâlde sunduğuma inanıyorum. Kitabı hazırlarken Türk-Amerikan ilişkileri konusunda ortaya çıkarılmış neredeyse bütün eserleri kullandım. ABD'deki birincil nitelikli kaynaklara baktım. Her iki taraftaki Meclis tutanaklarından ve Meclisler için hazırlanmış raporlardan faydalandım. İlgili devlet adamlarının yayınlanmış hatıratlarına ulaşmaya çalıştım. Sayfa sayfa gazetelerin hem haber sayfalarını hem de yazar sütunlarını okudum. Ulaşabildiğim devlet adamı ve araştırmacılarla röportajlar yaptım. Stratejik araştırma derneklerinin bültenlerini ve yayınlarını inceledim. Amerikalı Türkiye uzmanlarının eserlerini kullandım. Türk-Amerikan ilişkileriyle ilgili kitap ve makalelere ulaştım. Lisans ve lisansüstü düzeyde verdiğim dersler de kitapla ilgili bilgi birikimimi artırdı ve bakış açımı etkiledi. Kısaca neredeyse çeyrek asırdan fazladır haşır neşir olduğum konuyla ilgili birikimlerimi, bu kitapla okuyucuya aktarabildiğimi ümit ediyorum.

Kitabın ortaya çıkışında doğrudan ve dolaylı katkısı olan bütün meslektaşlarıma, eşime ve çocuklarıma teşekkürü bir borç biliyorum.

Ocak 2016

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM - GİRİŞ 1

İKİNCİ BÖLÜM - İLİŞKİLERİN TEORİK ÇERÇEVESİ 9
İTTİFAK KURMA NEDENLERİ 9
Güvenlik 10
Yardım İhtiyacı 12
Stratejik Nedenler 13
İdeoloji 15
İç Politika Nedenleri 16
Tarafsızlık Seçeneği 18
İTTİFAKLARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 18
Fayda-Maliyet Analizi 18
Üyelerin Amaçları 20
Üyelerin Gücü ve Büyüklüğü 21
İTTİFAKIN SAĞLAMLIĞI 22
TARAFLARIN ARALARINDAKİ İTTİFAKI ALGILAYIŞLARI 24
Türk Yöneticilerin İttifakı Algılayışı 24
Amerikalıların İttifakı Algılayışı 27
PATRON-UYDU DEVLET İLİŞKİSİ 29
BAĞIMLILIK İLİŞKİSİ 35
ETKİ İLİŞKİSİ 37

TÜRKİYE ÜZERİNDE AMERİKAN ETKİSİNİN ÖRNEKLERİ..... 40
Genel Suçlamalar 40
Ekonomik Bağımlılık..... 42
ABD'nin Türkiye'nin İç İşlerine Karışması..... 45
Çin'in Tanınması..... 49
Komer Olayı 51
Amerikan Etkisi İddialarının Reddedilişi 52
SON NOTLAR..... 54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - İLİŞKİLERİN KURULMASI VE KISA BALAYI DÖNEMİ..... 61
İLİŞKİLERİN TABANI 61
Ortak Düşman 61
Stratejik Faktör..... 62
Yardım Faktörü 63
Batılılaşma 64
TRUMAN DOKTRİNİ'YLE TÜRK-AMERİKAN İTTİFAKININ ORTAYA ÇIKIŞI 65
Türkiye Üzerinde Sovyet Baskıları ve Amerika'nın Tepkisi..... 66
Amerika'nın Yakın ve Orta Doğu'ya Karşı Politikasının Değişmesi..... 72
Truman Doktrini 74
TRUMAN DOKTRİNİ SONRASI İLİŞKİLER..... 75
Askerî İlişkilerin Kurulması 75
1950'lerde Samimi İlişkiler 80
SON NOTLAR..... 82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - MENDERES DÖNEMİNDE ORTA DOĞU'DA GEREKSİZ MACERA 87
ORTA DOĞU KOMUTANLIĞI ÖNERİSİ 87
Türkiye'nin Ön Şartı 87
Orta Doğu Komutanlığı Önerisi ve Türkiye 89
Orta Doğu Savunma Örgütü Kurma Yönündeki Diğer Çabalar 91
BAĞDAT PAKTI 92
Kuzey Kuşağı Kavramı 92
Bağdat Paktı'nın Oluşturulmasında Türkiye'nin Katkısı 94
Bağdat Paktı Örgütü'nün Kurulması 97
Bağdat Paktı ve ABD 99

BAĞDAT PAKTI'NIN TÜRK DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 101
Arap Devletleriyle İlişkiler 101
Sovyetler Birliği'yle İlişkiler 103
Bağdat Paktı'nın Kısa Bir Değerlendirmesi 105
TÜRKİYE'NİN PAKT ÜYESİ OLARAK ORTA DOĞU'DA OYNADIĞI ROL 106
Ürdün'ün Pakt'a Katılması Sorunu 106
Süveyş Krizi, Eisenhower Doktrini ve Türkiye 108
1957 Yılındaki Suriye Krizi 109
Irak'taki Devrim, Ürdün ve Lübnan'daki Olaylar 112
Bağdat Paktı'nın Sonu 114
SONUÇ 117
SON NOTLAR 118

BEŞİNCİ BÖLÜM - JÜPİTERLER, KÜBA KRİZİ VE İLİŞKİLERDE İLK SARSINTI 125
KRİZ ÖNCESİ 126
Jüpiterlerin Tarihi 126
Amerikalıların Jüpiterleri Türkiye'den Kaldırma Girişimleri 127
Rusların Küba'ya Nükleer Silah Yerleştirmesinde Jüpiterlerin Rolü 130
KRİZ SIRASINDA JÜPİTERLER 134
Füze Pazarlığı Tartışmaları 134
Rusların Krizi Barışçıl Yollarla Sona Erdirme Girişimleri 142
Nükleer Savaş Tehlikesi ve Türkiye 145
Jüpiterlerin Krizin Çözümlenmesindeki Rolü 147
KRİZ VE TÜRKİYE 156
Kriz Sırasında Türkiye'nin Tutumu 156
Krizin Türkiye Açısından Düşündürdükleri 160
Jüpiterlerin Kaldırılması ve Türkiye İçin Düşündürdükleri 162
SONUÇ 166
SON NOTLAR 167

ALTINCI BÖLÜM - 1960-1975 DÖNEMİNDE SORUNLU ASKERÎ İLİŞKİLER 175
ASKERÎ İDARE DÖNEMİ 175

ASKERÎ İLİŞKİLERDE SORUNLAR ... 178
Johnson Mektubu ... 178
Türkiye'nin Batı Bloku Dışındaki Ülkelerle İlişkilerini Geliştirme Çabaları ... 181
Türkiye'nin MLF'den Çekilmesi ... 182
U-2 Uçuşları ... 184
Amerikan Üslerinin NATO Dışı Amaçlarla Kullanılması ... 186
Amerikan Personeliyle İlgili Sorunlar ... 190
Altıncı Filo'nun Türk Limanlarını Ziyareti ... 194
Amerikan Üslerindeki Grevler ... 195
Boğazlardan Geçiş ... 197
NATO'nun Yeni Stratejisi ... 198
Nükleer Silahların Kontrolü ... 199
İkili Anlaşmalar ... 200
Yumuşama (Detant) ... 202
Askerî Yardım ... 203
1960'LARDA TÜRKİYE'DE NATO TARTIŞMASI ... 203
NATO'yu Eleştirenlerin Görüşleri ... 203
Türkiye'nin NATO Bağlantısını Savunanların Görüşleri ... 205
TÜRKİYE'NİN ABD'DEN ELDE ETTİĞİ FAYDALAR ... 209
Askerî ve Ekonomik Yardım ... 209
Askerî Malzeme ... 211
Türk-Amerikan Ticari İlişkileri ... 215
TÜRKİYE'NİN ABD AÇISINDAN STRATEJİK ÖNEMİ ... 220
Türkiye'nin Stratejik Konumunun Önemi ... 220
Türkiye'deki Amerikan Üslerinin Önemi ... 221
Türkiye'nin Orta Doğu Açısından Önemi ... 224
SONUÇ ... 225
SON NOTLAR ... 226

YEDİNCİ BÖLÜM - HAŞHAŞ MESELESİYLE İLİŞKİLERDE GEREKSİZ SARSINTI ... 243
NIXON YÖNETİMİNDEN ÖNCE HAŞHAŞ MESELESİ ... 244
1960'tan Önceki Dönem ... 244
1960'larda Haşhaş Sorunu ... 245
HAŞHAŞ KONUSUNDA AMERİKAN BASKILARI 1969-1971 ... 246
Amerikalıların Türkiye'nin Haşhaş Üretimi Konusundaki Görüşleri ... 246

Nixon Yönetiminin Uyuşturucuya Karşı Savaşı 249
Amerika'nın Türkiye'nin Haşhaş Üretimini Durdurmaya Yönelik Çabaları..... 249
Haşhaş Konusunda Türkiye Üzerindeki Amerikan Baskısı 253
TÜRKİYE'NİN PENCERESİNDEN HAŞHAŞ SORUNU 256
Türkiye'nin Haşhaş Üretimini Kontrol Etmeye Yönelik Çabaları 256
Türkiye'nin Haşhaş Konusundaki Argümanları..... 259
Türk Kamuoyunun Amerikan Baskılarına Tepkisi 260
1971-1974 DÖNEMİNDE HAŞHAŞ SORUNU 261
Erim Hükûmetinin Haşhaş Ekimini Yasaklama Kararı 261
Erim Hükûmetini Haşhaş Ekimini Yasaklamaya İten Faktörler ... 263
Haşhaş Yasağının Uygulanması..... 264
Türk Kamuoyunun Haşhaş Yasağına Tepkisi 267
Amerikalı Çevrelerin Haşhaş Yasağına Tepkisi 268
Haşhaş Yasağının Etkisi..... 269
TÜRKİYE'NİN HAŞHAŞ EKİMİNE YENİDEN İZİN VERME KARARI 270
Karardan Önceki Dönem 270
Ecevit Hükûmetinin Haşhaş Konusundaki Girişimleri 271
Türk Kamuoyunun Haşhaş Ekimi Yasağının Kaldırılmasına Tepkisi 273
HAŞHAŞ EKİMİNE İZİN VERİLMESENE AMERİKALILARIN TEPKİSİ 274
Amerikan Kongresi'nin Tepkisi 274
Amerikan Yönetiminin Tepkisi..... 276
Amerikan Kamuoyunun Tepkisi 277
HAŞHAŞ SORUNUNUN SONU 277
SONUÇ..... 279
SON NOTLAR..... 280

SEKİZİNCİ BÖLÜM - ASKERÎ AMBARGOYLA İLİŞKİLERİN DİBE VURUŞU 291
1974 ÖNCESİ DÖNEM..... 291
KIBRIS'TA ASKERÎ DARBE..... 293
Darbenin Gerçekleşmesinde ABD'nin Etkisi 293
Kıbrıs'taki Darbeye ABD'nin Tepkisi..... 297

Sisco'nun Arabuluculuğu 300
ABD'nin Türkiye'nin Müdahalesini Önlemede Etkisiz Kalması 303
TÜRKİYE'NİN BİRİNCİ KIBRIS MÜDAHALESİ 308
Amerika'nın Çatışmayı Sınırlandırma Çabaları 308
ABD'nin Türkiye'nin Birinci Harekâtına Tepkisi 310
Cenevre Konferanslarında Amerika'nın Tutumu 312
TÜRKİYE'NİN İKİNCİ HAREKÂTI VE AMERİKAN ASKERÎ AMBARGOSU 314
ABD'nin İkinci Harekâta Tepkisi 314
Askerî Ambargo 316
Ambargo Sonrasında ABD'nin Kıbrıs Tutumu 324
Amerikan Kongresi'nin Ambargo Konusundaki Argümanları 324
Amerikan Yönetiminin Ambargo Konusundaki Argümanları 329
Ambargonun Konmasında Yunan Asıllı Amerikalıların Etkisi 333
Türk Yöneticilerin Ambargo Karşıtı Argümanları 336
Türk Kamuoyunun Askerî Müdahaleye ve Silah Ambargosuna Tepkisi 338
SON NOTLAR 342

DOKUZUNCU BÖLÜM - 1980'LERDE SORUNLAR ARASINDA İŞ BİRLİĞİ 351
SEİA 351
ASKERÎ YARDIM 354
TÜRKİYE'NİN STRATEJİK ÖNEMİ 356
ASKERÎ ALANDA İŞ BİRLİĞİ 358
İSRAİL BOYUTU 361
EKONOMİK BOYUT 362
İDEOLOJİK VE KÜLTÜREL BOYUT 363
TÜRK-YUNAN ANLAŞMAZLIKLARI 366
KIBRIS SORUNU 366
ERMENİ MESELESİ 369
SONUÇ 370
SON NOTLAR 371

ONUNCU BÖLÜM: KÖRFEZ SAVAŞI'YLA YENİ SANCILI DÖNEM 375
KÖRFEZ SAVAŞI SONRASINDA ABD'NİN GENEL AMAÇLARI 375
KÖRFEZ SAVAŞI ERTESİNDE ABD'NİN IRAK'A KARŞI TUTUMU 377
1990'LARDA TÜRK-AMERIKAN İLİŞKİLERİNDE IRAK SORUNU 380
ÇEKİÇ GÜÇ, KÜRT DEVLETİ SORUNU VE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ 383
SON NOTLAR 392

ON BİRİNCİ BÖLÜM - SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA KARARSIZ İLİŞKİLER 397
SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA TÜRKİYE 398
Türkiye'nin Yeni Şartları 398
Türkiye'nin Stratejik Öneminin Azalması Olasılığı 400
Türkiye'nin Batı ve ABD İçin Taşıdığı Önem 400
Türk Dış Politikasının Geleceği 404
Türkiye'nin Daha Aktif ve Daha Bağımsız Dış Politika Takip Etmesi 407
TÜRKİYE'NİN PROBLEMLERİ VE ABD 410
NATO'yla İlgili Endişeler 410
Avrupa'nın Güvenliğinin Geleceğiyle İlgili Problemler 415
Rusya'yla İlgili Problemler 418
AKKA Anlaşması'yla İlgili Problemler 420
Azeri-Ermeni Çatışması 421
Balkanlardaki Gelişmeler 422
Orta Doğu Gelişmeleri 423
Orta Asya Ülkeleriyle İlişkiler 426
İsrail'le İlişkiler 428
TÜRK-AMERİKAN SAVUNMA İŞ BİRLİĞİ 430
Askerî Yardım 430
Stratejik Ortaklık 432
11 EYLÜL SALDIRILARININ İLİŞKİLERE ETKİSİ 436
SON NOTLAR 439

ON İKİNCİ BÖLÜM - AK PARTİ DÖNEMİNDE ORTA DOĞU'DA CAN ÇEKİŞEN İLİŞKİLER 449
İLİŞKİLERDE IRAK FAKTÖRÜ 449
1 Mart 2003 Tezkere Krizi 449
Süleymaniye Olayı 454
2004-2006 Döneminde İlişkiler ve Irak Konusu 454
2007-2008 Dönemi İlişkiler ve Irak Konusu 458
2008 Sonrasında İlişkilerde Irak Konusu 460
ORTA DOĞU'NUN DEMOKRATİKLEŞTİRİLMESİNDE İŞ BİRLİĞİ 464
TÜRKİYE'NİN İRAN VE SURİYE İLE İLİŞKİLERİNİ GELİŞTİRMESİ VE ABD'NİN TEPKİSİ 467
İLİŞKİLERDE ARAP BAHARI'YLA İLGİLİ SORUNLAR 469
İLİŞKİLERDE İRAN FAKTÖRÜ 473
İLİŞKİLERDE İSRAİL FAKTÖRÜ 479
SON NOTLAR 485

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - AK PARTİ DÖNEMİNDE ÇALKANTILI İLİŞKİLER 491
İLİŞKİLERİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 491
İLİŞKİLERDE AK PARTİ FAKTÖRÜ 493
İLİŞKİLERDE KAMUOYUNUN ETKİSİ 496
STRATEJİ VE VİZYON FARKLILIKLARI VE BENZERLİKLERİ 500
OBAMA DÖNEMİNDE İLİŞKİLER (MODEL ORTAKLIK) 505
ASYA İLE İLGİLİ KONULARIN İLİŞKİLERE ETKİSİ 507
Afganistan Sorunu ve İlişkiler 507
İlişkilerde Rusya Faktörü 509
İlişkilerde Enerji Faktörü 512
Ermeni Meselesi ve İlişkiler 514
İLİŞKİLERDE AB FAKTÖRÜ 518
EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL İLİŞKİLER 520
ABD-AB Serbest Ticaret Anlaşması ve Türk-Amerikan İlişkileri 520
İkili Ekonomik İlişkiler 522
Sosyal ve Kültürel İlişkiler 524
İLİŞKİLERDE NATO FAKTÖRÜ 525
Türkiye'nin NATO'dan Uzaklaşma Olasılığı ve İlişkiler 525
Türkiye'nin Füze Kalkanı Projesine Katılması ve İlişkiler 528

SON DÖNEM İLİŞKİLER 532
TÜRKİYE'NİN BAĞIMSIZ POLİTİKA TAKİP ETMESİ VE İLİŞKİLER 534
SON NOTLAR 536

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - SONUÇ: ÇATLAK AMA DAĞILMAYAN İTTİFAK 543
GENEL DEĞERLENDİRME 543
TEORİK BAKIŞ AÇISIYLA İLİŞKİLER VE SONUÇLAR 556

KAYNAKÇA 563

KAYNAKÇA

I- BİRİNCİL KAYNAKLAR

1. Resmî Belgeler

Agency for International Development (AID), Statistics and Reports Division, Office of Financial Management. *U.S. Overseas Loans and Grants and Assistance from International Organizations, Obligations and Loan Authorizations, July 1, 1945- June 30, 1973*. Mayıs 1974.

Arar, İsmail (der.). *Hükümet Programları 1920-1965*. İstanbul: Burçak Yayınevi, 1968.

Bozbeyli, Ferruh (der.). *Parti Programları: Türkiye'de Siyasi Partilerin Ekonomik ve Sosyal Görüşleri, Belgeler*. İstanbul: Ak Yayınları, 1970.

"Correspondence Between President Johnson and P. M. İnönü, June 1964, as Released by the White House, January 15, 1966", *Middle East Journal*, c. 20, Yaz 1966, ss. 386-393.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1960-75, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.

Demirel, Süleyman. *Başbakan Süleyman Demirel'in Onuncu Basın Toplantısı*. Ankara, 1968.

Demirel, Süleyman. "Başbakan Süleyman Demirel'in Onyedinci Basın Toplantısı, 7 Şubat 1970". *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Şubat 1970, ss. 98-140.

Dışişleri Bakanlığı Belleteni. 1960-1975, Ankara: T. C. Dışişleri Bakanlığı.

Dış Ticaret Yıllık İstatistik. 1960-1976, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

Documents on American Foreign Relations. New York: Harper Brothers, 1957.

Documents on International Affairs 1951, 1956, 1957, 1958, 1959, the Royal Institute of International Affairs, Oxford University Press.

Foreign Relations of the United States 1952-1954. Washington: the US Government Printing Office, 1986.

Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl, 1963-1967. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara: Başbakanlık Matbaası, Ocak 1963.

Keesing's Contemporary Archives 1960-1975. Keesing's Publications Limited of Bristol.

Magnus, R. P. *Documents on the Middle East*. Washington: American Enterprise Institute, 1969.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi 1960-1975. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.

Ro'i, Yaacov. *From Encroachment to Involvemnt, a Documentary Study of the Soviet Policy in the Middle East, 1945-1973*. c. V, New York: Chelsea House Publishers, 1973.

"Soviet-Turkish Exchange of Notes". Middle Eastern Affairs, Kasım 1960, c.11, No.10, ss.317-320.

Survey of International Affairs. 1951, 1953, 1954, 1955-1956, 1956-58, 1959-1960, The Royal Institute of International Affairs, the Oxford University Press.

"Turkish Government Press Release". *Middle East Journal*, Kış 1970, c.24, ss.72-73.

Türkiye'ye Amerikan İktisadi Yardımları 1949-1968. Ankara: Maliye Bakanlığı, Kasım 1968.

US Congress, Committee on Foreign Affairs, Committee on Foreign Relations. *Legislation on Foreign Relations Through 1979, Current Legislation and Related Executive Orders*. c. 1, Washington: US Government Printing Office, 1980.

US Congress, House of Representatives. *Turkish Opium Ban Negotiations*. Hearing Before the Committee on Foreign Affairs, 93. Kongre, 2. Toplantı, 16 Temmuz 1974, Washington: US Government Printing Office, 1974.

US Congress, House of Representatives. *International Aspects of the Narcotics Problem*. Hearings Before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs, 92. Kongre, 1. Toplantı, 7, 8, 9 ve 30 Temmuz, 1971, Washington: US Government Printing Office, 1971.

US Congress, Senate. *the Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*. Hearing Before the Committee on Armed Services, 95. Kongre, 2. Toplantı, 28 Temmuz 1978, Washington: US Government Printing Office, 1978.

US Congress, Senate. *United States Security Agreements and Commitments Abroad, Greece and Turkey*. Hearings Before the Subcommittee on United States Security Agreements Abroad of the Committee on Foreign Relations, 91. Kongre, 2. Toplantı, Kısım 7, 9 ve 11, Haziran 1970, Washington: US Government Printing Office, 1970.

The Western Powers and the Middle East; A Documentary Record. The Information Department of the Royal Institute of International Affairs, Oxford University Press, Kasım 1958.

"White House Tapes and Minutes of the Cuban Missile Crisis". *International Security*, vol.10, No.1, Yaz 1985, ss.164-203.

Yeni Strateji ve Kalkınma Planı: Üçüncü Beş Yıl. T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 1973.

2- Diğer Birincil Kaynaklar

ABD Dışişleri Bakanı William Rogers'ın Kongre'ye Sunduğu Rapordan Bölümler. Ankara: Amerikan Basın ve Kültür Merkezi, 1972.

Acheson, Dean. *Present at the Creation, My Years in the State Department*. Londra: Hamish Hamilton Ltd., 1970.

Amerika'da Onbir Gün. Ankara: Yarın Yayınları, 1967. (Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın ABD ziyaretiyle ilgili)

Aybar, Mehmet Ali. *Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm: Seçmeler 1947-1967*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1968.

Ball, George. *The Past Has Another Pattern: Memoirs*. New York, Londra: W. W. Norton, 1982.

Binnendijk, Hans ve Friendly, Alfred. *Turkey, Greece and NATO: The Strained Alliance*. A Staff Report to the Committee on Foreign Relations, United States Senate, Mart 1980, Washington D. C.: US Government Printing Office, 1980.

Bitsios, Dimitri S. *Cyprus: the Vulnerable Republic*. Thessaloniki, Greece: Institute for Balkan Studies, 1975.

Boran, Behice. *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1970.

Carter, Jimmy. *Keeping Faith, Memoirs of a President*. Londra: Collins, 1982.

Collins, John M. *Greece and Turkey: Some Military Implications Related to NATO and the Middle East*. A Report for Special Committee on Investigations of Committee on Foreign Affairs, 94. Kongre, 1. Toplantı, 28 Şubat 1975, Washington: US Government Printing Office, 1975.

Çağlayangil, İhsan Sabri. *Anılarım*. İstanbul: Yılmaz Yayınları, August 1990.

Demirel, Süleyman. *Büyük Türkiye*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1975.

Demirel, Süleyman. *1971 Buhranı ve Aydınlığa Doğru*. Ankara: Adalet Partisi, 1973.

Ecevit, Bülent. *Ortanın Solu*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1973.

Eden, Sir Anthony. *Full Circle*. Londra: Cassell, 1960.

Erim, Nihat. *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*. Ankara: Ajans-Türk, 1975.

Erbakan, Necmettin. *Türkiye'nin Temel Meseleleri*. Ankara: Rehber, 1991

Foss, Christopher F. *Jane's Pocket Book Modern Tanks and Armoured Fighting Vehicles*. Londra: Jane's, 1981.

Foss, Christopher F. *Jane's Pocket Book of Towed Artillery*. Londra: MacDonald and Jane's, 1977.

Grimmett, Richard F. *Turkish-US Defense Relationship: the Arms Embargo Issue*. the Library of Congress, Congressional Research Service, Washington: US Government Printing Office, 1978.

Grimmett, Richard F. and Laipson, Ellen B. *Turkey's Problems and Prospects: Implications for US Interests*. Report Prepared for the Subcommittee on Foreign Affairs, US House of Representatives by the Foreign Affairs and National Defense Division, Congressional Research Service, Library of Congress, 3 Mart 1980, Washington: US Government Printing Office, 1980.

Grimmett, Richard F. *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*. Report Prepared for Subcommittee on Europe and the Middle East of the Committee on International Relations by Foreign Affairs and National Defense Division, Congressional Research Service, Library of Congress, Washington: US Government Printing Office, 1977.

Kennedy, Robert F. *Thirteen Days: A Memoir of The Cuban Missile Crisis*. New York: W.W. Norton and Company Inc., 1971.

Khrushchev, Nikita. *Khrushchev Remembers*. Londra: Andre Deutsch, 1971.

Kissinger, Henry. *Years of Upheaval*. Londra: Weidenfield and Nicolson and Michael Joseph, 1982.

Laipson, Ellen B. *Congressional-Executive Relations and the Turkish Arms Embargo*. Washington: US Government Printing Office, Haziran 1981.

Moore, John E. *Jane's Pocket Book 1 Major Warships*. Londra: MacDonald and Jane's, 1978.

Papandreou, Andreas. *Democracy at Gunpoint: the Greek Front*. Londra: Andre Deutsch, 1970.

Pretty, Ronald (der.). *Jane's Pocket Book of Missiles*. Londra: MacDonald and Jane's, 1978.

Resmi Temaslar, Sayın Başbakan ve Bn. Erim'in Birleşik Amerika'yı Ziyareti, 18-23 Mart 1972.

Salinger, Pierre. *With Kennedy*. Londra: Jonathan Cape, 1967.

SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute). *Arms Trade Registers: the Arms Trade and the Third World*. Stockholm: Almqvist and Wiksell International, 1975.

Spain, James W. *American Diplomacy in Turkey: Memoirs of an Ambassador-Extraordinary and Plenipotentiary*. New York: Praeger, 1984.

Turkey: Industrialization and Trade Strategy. Washington: The World Bank, 1982.

Turkey: Prospects and Problems of An Expanding Economy. Washington: World Bank, 1975.

Türkeş, Alparslan. *Temel Görüşler*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1975.

Türkeş, Alparslan. *Yeni Ufuklara Doğru*. İstanbul: Kutluğ Yayınları, 1974.

Wellman, Harvey R. "Drug Abuse: A Challenge to US-Turkish Cooperation in the Seventies". *Department of State Bulletin*, c. 64, 1 Şubat 1971, ss. 140-146.

II- KİTAPLAR VE MAKALELER

Abel, Elie. *The Missile Crisis*. Philadelphia: Lippincott, 1966.

Abramowitz, Morton. "The Turkish Portfolio". *The American Interest*, Winter (January/February) 2009, 63-73.

Acar, Özgen. "Afyon Raporu". *Cumhuriyet*, 6-20 Temmuz 1970.

Acar, İrfan C. *Dış Politika*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1993.

Adams, T. W. and Cottrell, A. J. *Cyprus Between East and West*. Baltimore: The John Hopkins Press, 1968.

Agnew, John. *The United States in the World Economy: A Regional Geography*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.

Ahmad, Feros. *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*. Londra: The Royal Institute of International Affairs, C. Hurst and Company, 1977.

Akıner, Ata. "Now Is the Time for a U.S.-Turkey Free Trade Agreement". *PolicyWatch 2107,* Washington Institute, July 23, 2013.

Albright, Madeleine K. and Hadley, Stephen J. *U.S.-Turkey Relations: A New Partnership*. Independent Task Force Report no. 69, New York: the Council on Foreign Relations, 2012.

Alford, Jonathan (der.). *Greece and Turkey: Adversity in Alliance*. Aldershot: Gower, International Institute for Strategic Studies, 1984.

Allen, Charles F. ve Portis, Jonathan. *Bill Clinton: Dünyanın Yeni Patronu*. İstanbul: Form Yayınları, 1993, (Çev.: Zeki Seymen).

Allison, Graham T. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little and Company, 1971.

Allison, Graham T., and Szanton, Peter. *Remaking Foreign Policy, The Organizational Connection*. New York: Basic Books Inc. Publishers, 1976.

Altan, Çetin. *Ben Milletvekili İken*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1971.

Altan, Çetin. *Sömürücülerle Savaş*. İstanbul: Dönem Yayınevi.

Altunışık, Meliha Benli. "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2013, vol. 15, no. 2, 157-173.

"An Obama Policy toward Turkey: Continuity or Change?". PolicyWatch 1480, the Washington Institute, January 23, 2009.

Arcayürek, Cüneyt. *Çankaya'ya Giden Yol 1971-1973*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1985.

Arcayürek, Cüneyt. *Yeni Demokrasi, Yeni Arayışlar*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1984.

Arda, Nihat. "Türkiye'deki Amerikan Üsleri". *Yön*, No.191, 25 Kasım 1966.

Arda, Nihat. "Türkiye'deki Amerikan Askeri Polisi". *Yön*, No.194, 16 Aralık 1966, s.10.

Arı, Önder. *Türkiye-ABD İlişkilerinde Çok Yönlü Etkenler*. İstanbul: İ. Ü. İktisat Yayınları, 1977.

Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi: 1980-1990*. cilt 2, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1994.

Armaoğlu, Fahir H. "Recent Developments in Turkish Foreign Policy". *Foreign Policy (Dış Politika)*, Mart 1971, c. 1, No. 1, ss. 85-94.

Armaoğlu, Fahir H. "Türk-Amerikan Münasebetleri". *Son Çağ Dergisi*, No. 24, Haziran 1967.

Armaoğlu, Fahir H. "Turkey and the United States: A New Alliance". *The Turkish Yearbook of International Relations*, c. 6, 1965, ss. 1-15.

Aron, Raymond. "The Quest for a Philosophy of Foreign Affairs", Hoffmann, Stanley (der.), *Contemporary Theory in International Relations*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1960.

Aslan, Ali. "The Foreign Policy-Hegemony Nexus: Turkey's Search for a "New" Subjectivity in World Politics and Its Implications for US-Turkish Relations". *Perceptions*, Winter 2012, vol. XVII, no. 4, 159-184.

Asmus, Ronald D. "The Rise or Fall? of Multilateralism: America's New Foreign Policy and What it Means for Europe", M. Carnovale (der.), *European Security and International Institutions After the Cold War,* Londra: Macmillan, 1995.

Atalay, Safa. "ABD Güvenlik Yardımı ABD Türkiye İlişkileri". *Avrasya Dosyası*, c.1, No. 3, Sonbahar 1994, ss. 236-256.

Ataöv, Türkkaya. *Amerika, NATO ve Türkiye*. Ankara: Aydınlık Yayınevi, 1969.

Attalides, Michael A. *Cyprus: Nationalism and International Politics*. Edinburgh: Q Press Ltd., 1979.

Attalides, Michael A. (der.). *Cyprus Reviewed: A Seminar on the Cyprus Problem*. Nicosia: Jus Cypri Association, 1977.

Ausland, John C. and Richardson, Colonel Hugh F. "Crisis Management: Berlin, Cyprus, Laos". *Foreign Affairs*, c. 44, No. 2, Ocak 1966, ss. 291-303.

Avcıoğlu, Doğan. "Sam Amcanın Türkiye'deki Hazinesi". *Yön*, 25 Nisan 1965, s.3.

Avcıoğlu, Doğan. "Türkiye'deki Amerikan Üsleri". *Yön*, 26 Kasım 1966, ss. 8-9.

Aydın, Mustafa (der.). *Turkey at the Threshold of the 21st Century*. Ankara: International Relations Foundation, 1998.

Aykan, Mahmut Bali. "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995". *Middle East Journal*, C. 50, No. 3, Yaz 1996, ss. 344-358.

Ayres, Ron. "Turkish Foreign Relations". *Khamsin* (Journal of Revolutionary Socialists of the Middle East), Special Issue, *Modern Turkey: Development and Crisis*, Londra: Ithaca Press, No. 11, ss. 117-127.

Bacık, Gökhan ve Aras, Bülent. "Turkey's Inescapable Dilemma: America or Europe?". *Alternative Turkish Journal of International Relations*, vol. 3, no. 1, Spring 2004, 56-74.

Bağcı, Hüseyin. *Güvenlik Politikaları ve Risk Analizi Çerçevesinde Balkanlar (1991-1993)*. Ankara: Dış Politika Enstititüsü,1994.

Bahçeli, Tözün S. *Communal Discord and the Stake of Interested Governments in Cyprus 1955-1970*. Doktora tezi, The University of London, the London School of Economics and Political Science, 1972.

Barkey, Henry J. "Under the Gun: Turkish Foreign Policy and the Kurdish Question", Olson, Robert (der.), *The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s*, Kentucky: the University of Kentucky Press, 1996.

Barkey, Henri J. "Kurdistandoff". *National Interest*, July/August 2007, 51-57.

Barnet, Richard J. *Intervention and Revolution: The United States in the Third World*. Londra: Paladin, 1972.

Barrett, John. "Current Political Agenda of the Atlantic Alliance and Turkey", Aydın, Mustafa (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, Ankara: International Relations Foundation, 1998.

Batu, Hamit. "New Developments in Turkish Foreign Policy". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 5, No. 4, 1976, ss. 5-17.

Bayülken, Ümit Haluk. "The Cyprus Question and the United Nations". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 4, No. 2-3, Şubat 1975, ss. 71-142.

Bayülken, Ümit Haluk. "Turkey's Foreign Policy". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 3, No. 1, Mart 1973, ss. 67-82.

Beggs, Robert. *The Cuban Missile Crisis*. Londra: Longman, 1971.

Bell, Coral. *The Diplomacy of Détente: the Kissinger Era*. Londra: Martin Robertson, 1977.

Berberoğlu, Berch. *Turkey in Crisis, From State Capitalism to Neo-colonialism*. Londra: Zed Press, 1982.

Berman, Ilan. "The End of the Affair". *The American Spectator,* December 2007/ January 2008, 70-71.

Bernstein, Barton J. "The Cuban Missile Crisis: Trading the Jupiters in Turkey?". *Political Science Quarterly*, c. 95, No.1, İlkbahar 1980, ss. 97-126.

Bernstein, Barton J. "Reconsidering the Missile Crisis: Dealing With the Problems of the American Jupiters in Turkey", Nathan, James (der.), *The Cuban Missile Crisis Revisited*, New York: St. Martin's Press, 1992.

Beschloss, Michael R. *Kennedy v. Khrushchev: the Crisis Years 1960-1963*. Londra: Faber and Faber, 1991.

Beyaz Kitap Savunma 1998. Ankara: Milli Savunma Bakanlığı, 1998.

Bilge, A. Suat. *Ankara Atina Lefkoşe Üçgeni*. Ankara: İmge Kitabevi, 1996.

Birand, Mehmet Ali. *Diyet: Türkiye ve Kıbrıs Üzerine Uluslararası Pazarlıklar*. İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi, 1979.

Birand, Mehmet Ali. *30 Sıcak Gün*. 4. Baskı, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1976.

Birand, Mehmet Ali; Dündar, Can ve Çaplı, Bülent. *12 Mart: İhtilalin Pençesinde Demokrasi*. Ankara: İmge Kitabevi, 1994.

Black, Joseph E. ve Thompson, Kenneth W. (der.). *Foreign Policies in a World of Change*. New York: Harper and Row, 1963.

Bleek, Philipp C. and Stein, Aaron. "Turkey and America Face Iran". *Survival*, vol. 54, no. 2, April–May 2012, 27-38.

Blight, James G. ve Welch, David A. *On the Brink: Americans and Soviets Reexamine the Cuban Missile Crisis*. New York: Hill and Wang, 1989.

Boll, Michael M. "Turkey's New National Security Concept: What It Means for NATO". *ORBIS*, c. 23, Sonbahar 1979, ss. 609-631.

Botsas, Eleftherios N. "The US-Cyprus-Turkey-Greece Tetragon: the Economics of an Alliance". *Journal of Political and Military Sociology*, c. 16, No. 2, Sonbahar 1988, ss. 247-262.

Bölükbaşı, Suha. *Superpowers and the Third World: Turkish-American Relations and Cyprus*. New York: University Press of America, 1988.

Brandon, Henry. *The Retreat of American Power*, Londra: the Bodley Head, 1973.

Brands, H. W. "America Enters the Cyprus Tangle 1964". *Middle Eastern Studies*, c.23, No.3, Temmuz 1987, 348-362.

Branson, William H. "Trends in United States International Trade and Investment Since World War II", Feldstein, Martin (der.), *The American Economy in Transition*, Chicago, Londra: the University of Chicago Press, 1980.

Brittain, Victoria. "Introduction", Brittain, Victoria (der.), *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond*, Londra: Virago Press, 1991.

Brown, James. *Delicately Poised Allies: Greece and Turkey: Problems, Policy Choices and Mediterranean Security*. Londra: Brassey's, 1991.

Bryson, Thomas A. *American Diplomatic Relations with the Middle East 1784-1975; A Survey*. Metuchen N.J. the Scarecrowd Press Inc., 1977.

Bryza, Matthew. "Invigorating the U.S.-Turkish Strategic Partnership". *PolicyWatch 1385,* June 27, 2008, Washington D.C.: the Washington Institute.

Burns, Nicholas R. "The U.S.-Turkish Relationship beyond Iraq: Common Values, Common Agenda". *PolicyWatch 1017,* July 22, 2005, the Washington Institute.

Burt, Richard. "Turkey and Administration", Harris, George S.(der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, Washington: the Heritage Foundation, 1985.

Buzoğlu, M. Hüseyin. *Körfez Savaşı ve PKK*. Ankara: Strateji Yay., (ty).

Byman, Daniel and Miles, Renanah. "A Modest Post-Assad Plan". *National Interest,* November/December 2012, 48-57.

Cagaptay, Soner. "Obama's Turkey Policy: European Democracy and NATO Benchmarks". *PolicyWatch 1458,* January 15, 2009.

Cagaptay, Soner. "The Good Rapprochement: Why Obama Will Praise Erdogan". *Hurriyet Daily News,* November 25, 2009.

Cagaptay, Soner. "Mr. Erdogan Visits Washington: The AKP's Foreign Policy and United States Interests". *PolicyWatch 1609,* December 3, 2009, the Washington Institute.

Cagaptay, Soner. "Turkey's New Relationship with NATO: Implications for Washington". *The FAO Journal*, Mayıs 2011, 14-15.

Cagaptay, Soner. "Ankara Moves Closer to Washington: How the Arab Spring Warmed U.S.-Turkish Relations". *MES Insights,* vol. 3, no. 1, January 2012, 1-4.

Cagaptay, Soner. "Ankara's Middle East Policy Post Arab Spring". *Policy Notes no. 16,* November 2013, the Washington Institute.

Cagaptay, Soner and Evans, Tyler. *Turkey's Energy Policy and the Future of Natural Gas*. Houston: James Baker Institute III for Public Policy, Rice University, December 2013.

Cagaptay, Soner. "Popularity Contest - the Implications of Turkey's Local Elections". *IHS Jane's,* 07 May 2014.

Campany, Richard C. *Turkey and the United States: the Arms Embargo Period*. New York: Praeger, 1986.

Campbell, John C. *Defense of the Middle East; Problems of American Policy*. New York: Harper and Brothers, 1960.

Campbell, John C. "The United States and the Cyprus Question, 1974-1975", Van Coufoudakis (der.), *Essays on the Cyprus Conflict*, New York: Pella Publishing Company, 1976.

Caporaso, James A. "Dependence, Dependency, and Power in the Global System: A Structural and Behavioral Analysis". *International Organization*, c. 32, No. 1, Kış 1978, ss. 13-44.

Carpenter, J. Scott and Cagaptay, Soner. "Obama's Leverage: How to Improve U.S.-Turkish Relations". *PolicyWatch 1725*, November 23, 2010, the Washington Institute.

Carpenter, J. Scott and Cagaptay, Soner. "Regenerating the U.S.-Turkey Partnership". *Policy Notes no. 2*, November 2010, the Washington Institute.

Carpenter, Ted Galen. "Estrangement: The United States and Turkey in a Multipolar Era". *Mediterranean Quarterly* 21:4, 2010, 27-37.

Carroll, Eugene, Jr. ve La Racque, R. "Victory in the Desert: Superior Technology or Brute Force", Brittain, Victoria (der.), *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond*, Londra: Virago Press, 1991.

Castleberry, H. Paul. "Summary of Proceedings of the Pacific Northwest Political Science Association, Conflict Resolution and the Cyprus Problem". *The Western Political Quarterly*, c. 17, No. 3, Eylül 1964, ss. 118-130.

Cem, İsmail. *Tarih Açısından 12 Mart*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1980.

Cem, İsmail. *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1973.

Chang, L. "The View From Washington and the View From Nowhere: Cuban Missile Crisis Historiography", Nathan, James (der.), *The Cuban Missile Crisis Revisited*, New York: St. Martin's Press, 1992.

Chayes, Abram. *The Cuban Missile Crisis: the International Crises and the Role of Law*. Londra: Oxford University Press, 1974.

Childers, Erskine B. *The Road to Suez; A Study of Western-Arab Relations*. Londra: MacGibbon and Kee, 1962.

Chipman, John. "Allies in the Mediterranean: Legacy of Fragmentation", John Chipman (der.), *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*, Londra: Routledge, 1988.

Clogg, Richard ve Yannopoulos, George (der.). *Greece Under Military Rule*. Londra: Secker and Warburg, 1972.

Cockburn, Alexander ve Cohen, Andrew. "The Unnecessary War", Brittain, Victoria (der.), *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond*, Londra: Virago Press, 1991.

Cohen, Saul B. "Turkey's Emergence as a Geopolitical Power Broker". *Eurasian Geography and Economics*, 2011, vol. 52, no. 2, 217-227.

Cohn, Edwin J. *Turkish Economic, Social and Political Change: The Development of a More Prosperous and Open Society*. New York, 1970.

Coufoudakis, Van. "United States Foreign Policy and the Cyprus Question", Michael A. Attalides (der.), *Cyprus Reviewed: A Seminar on the Cyprus Problem*, Nicosia: Jus Cypri Association, 1977.

Coufoudakis, Van. "Turkey and the United States: the Problems and Prospects of a Post-War Alliance". *Journal of Political and Military Sociology*, c. 9, No. 2, Sonbahar 1981, ss. 179-196.

Couloumbis, Theodore A. *The United States, Greece and Turkey: the Troubled Triangle*. New York: Praeger, 1983.

Couloumbis, Theodore A. ve Hicks, Sallie M. (der.). *US Foreign Policy Toward Greece and Cyprus: the Clash of Principle and Pragmatism*. Washington D. C.: Center for Mediterranean and the American Hellenic Institute Studies, 1975.

Couloumbis, Theodore A. ve Hicks, Sallie M. "The Impact of Greek Americans Upon United States Foreign Policy: Illusion or Reality?", Attalides, Michael A. (der.), *Cyprus Reviewed: A Seminar on the Cyprus Problem*, Nicosia: Jus Cypri Association, 1977.

Crabb, Cecil V. ve Holt, Pat M. *Invitation to Struggle: Congress, the President and Foreign Policy*. Washington D. C.: Congressional Quarterly Inc., 1980.

Criss, Nur-Bilge. "International Institutions and European Security: A Turkish Perspective", M. Carnovale (der.), *European Security and International Institutions After the Cold War,* Londra: Macmillan, 1995.

Crowley, Michael. "Final Resolution: K Street Clashes in on the 1915 Armenian Genocide". *The New Republic,* July 23, 2007, 28-31.

Crowley, Michael. "Ethnic Cleansing: Whose Genocide Are You On?". *The New Republic,* April 15, 2009.

Crowley, Michael. "White Hot Bosporus: When Turkey Gets Cocky". *The New Republic* April 29, 2010.

CSIA European Security Group. "Instability and Change on NATO's Southern Flank". *International Security*, c. 3, Kış 1978, ss. 150-177.

Çakmak, Cenap and Güneysu, Gökhan. "Turkish–American Relations During Obama Era: Unfulfilled Expectations". *Turkish Studies*, 2013, vol. 14, no. 2, 193-211.

Çamlı, İbrahim. *Dünya, Amerika, Türkiye*. İstanbul, 1966.

Çelik, Edip. *Türkiye'nin Dış Politika Tarihi*. İstanbul, 1969.

Çubukçu, Tuğrul. "Savunma Harcamları: İç ve Dış Kaynaklar", *Türkiye'nin Savunması*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987.

Dağcı, Gül Tuba. "Turkey-US Relations in Justice and Development Party's Era". *Alternatives Turkish Journal of International Relations,* vol. 11, no. 2, Summer 2012, 1-11.

Dağı, İhsan D. "Turkey in the 1990s: Foreign Policy, Human Rights and the Search for a New Identity". *Mediterranean Quarterly*, c. 4, No. 4, Sonbahar 1993, ss. 60-77.

Darwish, Adel ve Alexander, Gregory. *Unholy Babylon: A Secret History of Saddam's War*. Londra: Victor Gollancz, 1991.

Demir, Ali Faik. "SSCB'nin Dağılmasından Sonra Türkiye-Azerbeycan İlişkileri", Faruk Sönmezoğlu (der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*, Ankara: Bağlam Yay., 1996.

Demirel, Süleyman. "Turkey and NATO at the Threshold of a New Century". *Perceptions,* c. 4, No. 1, Mart-Mayıs 1999, ss. 5-12.

Denktash, Rauf R. *The Cyprus Triangle*. Londra: K. Rüstem and Brother, 1988.

Detzer, David. *The Brink: Cuban Missile Crisis 1962*. Londra: J. M. Dent and Sons Ltd., 1979.

Dinerstein, Herbert S. *The Making of a Missile Crisis, October 1962*. Londra: The John Hopkins University Press, 1976.

Divine, Robert A. *Since 1945 Politics and Diplomacy in Recent American History*. New York, Londra: John Wiley and Sons Inc., 1975.

Domhoff, G. William. "Who Made American Foreign Policy 1945-1963?", Fox, Douglas M. (der.), *The Politics of US Foreign Policy Making*, Pacific Palisades, California: Goodyear Publishing Company Inc., 1971.

Dull, James. *The Politics of American Foreign Policy*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1985.

Ecevit, Bülent. "Dış Politika". *Özgür İnsan*, Eylül 1972.

Ecevit, Bülent. *Dış Politika*. Ankara: Yarın Yayınları, 1967.

Ecevit, Bülent. "Turkey's Security Policies", Alford, Jonathan (der.), *Greece and Turkey: Adversity in Alliance*, Aldershot: Gower, International Institute for Strategic Studies, 1984.

Eraydın, Özlem. "Avrupa'nın Yeni Güvenlik Düzeni ve Türkiye", Faruk Sönmezoğlu (der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*, Ankara: Bağlam Yay., 1996.

Eren, Nuri. *Turkey, NATO, and Europe: a Deteriorating Relationship*. Paris: Atlantic Institute for International Affairs, 1977.

Ergüvenç, Şadi. "Turkey in the New European Security Context, Turkey's Role and Expectations in the Transatlantic Partnership". *Foreign Policy* (Ankara), No. 1-2, 1997, ss. 22-33.

Ergüvenç, Şadi. "Turkey: Strategic Partner of the European Union". *Foreign Policy* (Ankara), c. 20, No. 1-2, 1996, ss. 3-22.

Ergüvenç, Şadi. "Turkey's Strategic Importance in Military Dimension: A Regional Balance Holder", Aydın, Mustafa (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, Ankara: International Relations Foundation, 1998.

Erickson, Edward J. "Turkey as Regional Hegemon—2014: Strategic Implications for the United States". *Turkish Studies*, vol. 5, no. 3, Autumn 2004, 25-45.

Eroğlu, Hamza., *Türkiye ile ABD Arasında İmzalanan 3 Temmuz 1969 Tarihli İkili Temel Anlaşma*. Ankara: Bayar Matbaası, 1970.

Evans, Peter. *Dependent Development: the Alliance of Multinational, State and Local Capital in Brazil*. Princeton: Princeton University Press, 1979.

Evert, M. "Turkey's Strategic Goals: Possibilities and Weaknesses". *Mediterranean Quarterly*, c. 4, No. 4, Sonbahar 1993, ss. 30-37.

Evin, Ahmet. *Modern Turkey: Continuity and Change*. Opladen, Almanya: Leske Verlog ve Budrich Gmblt, 1984.

Fairlie, Henry. *The Kennedy Promise: the Politics of Expectation*. New York: Doubleday and Company, 1973.

Falk, Richard. "Can the U.S. Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?". *Insight Turkey*, vol. 16, no. 1, 2014, 7-18.

Fatouros, A. A. "How To Resolve Problems by Refusing to Acknowledge They Exist: Some Legal Parameters of Recent U. S. Policy Toward Greece and Cyprus", Theodore A. Couloumbis and Sallie M. Hicks (der.), *US Foreign Policy Toward Greece and Cyprus: the Clash of Principle and Pragmatism*, Washington D. C.: Center for Mediterranean Studies, 1975.

Ferguson, Yale H. ve Weiker, Walter F. (der.). *Continuing Issues in International Politics*. Pacific Palisades, California: Goodyear Publishing Co., 1973.

Fisher, Sydney Nettleton. "The Role of the Military in Society and Government in Turkey", Fisher, S. N. (der.), *The Military in the Middle East*, Colombus: Ohio State University Press, 1963.

Fox, Douglas M. (der.). *The Politics of U.S. Foreign Policy Making*. California: Goodyear Publishing Company Inc., 1971.

Franck, Thomas M. ve Weisband, Edward. *Foreign Policy by Congress*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1979.

Frey, Frederick W. *The Turkish Political Elite*. Cambridge: M.I.T. Press, 1965.

Fulbright, J. William. *The Arrogance of Power*. New York: Random House, 1966.

Galen, Justin. "Turkey As a Self-Inflicted Wound: the Narrowing Options for US Defence Policy". *Armed Forces Journal International*, Haziran 1980, ss. 62-73.

Gallman, Waldemar J. *Iraq Under General Nuri: My Collections of Nuri al Said, 1954-1958*. Baltimore: the John Hopkins Press, 1964.

Garthoff, Raymond L. *Reflections on the Cuban Missile Crisis*. Washington D.C.: the Brookings Institution, 1989.

Geyikdağı, Mehmet Yaşar. *Political Parties in Turkey: the Role of Islam*. New York: Praeger Publishers, 1984.

Giraldi, Philip. "Turkey and the Threat of Kurdish Nationalism". *Mediterranean Quarterly*, vol. 19, no. 1, Winter 2008, 33-41.

Giritli, İsmet. *Neden NATO'ya Evet?*. İstanbul: Ak Yayınları, 1968.

Gordon, Philip H. and Taşpınar, Ömer. *Winning Turkey: How America, Europe and Turkey Can Revive a Fading Partnership*. Washington, DC: Brookings Institution Press, 2008.

Gönlübol, Mehmet. "NATO and Turkey: An Overall Appraisal". *The Turkish Yearbook of International Relations*, c. 11, 1971, ss. 1-38.

Gönlübol, Mehmet. "NATO, USA and Turkey", Karpat, Kemal H.(der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974*, Leiden, Netherlands: E. J. Brill, 1975.

Gönlübol, Mehmet. "Türk-Amerikan İlişkilerinde Genel Bir Değerlendirme". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 1, No. 4, Aralık 1971, ss. 5-18.

Gönlübol, Mehmet et al. *Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1973*. Ankara: A.Ü., S.B.F. Yayınları, No. 407, 1977.

Gönlübol, Mehmet ve Ulman, Haluk. "Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965". *SBF Dergisi*, c. 21, No. 1, Mart 1966.

Gözen, Ramazan. "Turkish-American Relations in 2009". *Perceptions*, Autumn - Winter 2010, vol. XV, no. 3-4, 49-77.

Grantham, Dewey W. *The United States Since 1945: the Ordeal of Power*. New York, Londra: McGraw-Hill Inc., 1976.

Gresh, Alain. "Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle East". *Middle East Journal*, C. 52, No. 2, İlkbahar 1998, ss. 188-203.

Grigoriadis, Ioannis N. "Friends No More? The Rise of Anti-American Nationalism in Turkey". *Middle East Journal*, vol. 64, no. 1, Winter 2010, 51-66.

Gruen, George E. "Ambivalence in the Alliance: US Interests in the Middle East and the Evolution of Turkish Foreign Policy". *ORBIS*, c. 24, No. 2, Yaz 1980, ss. 363-378.

Gunter, Michael M. "The U.S.-Turkish Alliance In Disarray". *World Affairs*, vol. 167 no. 3 Winter 2005, 113-123.

Gunter, Michael M. "The Five Stages of American Foreign Policy towards the Kurds". *Insight Turkey*, vol. 13, no. 2, 2011, 93-106.

Gül, Abdullah. "Turkey: Vital Ally in the Cause of Long-Term Stability". *American Foreign Policy Interests*, 29: 2007, 175-181.

Gürel, Şükrü. "A General Appraisal of Current Turkish Foreign Policy", Aydın, Mustafa (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, Ankara: International Relations Foundation, 1998.

Gürkan, İhsan. *NATO, Turkey and the Southern Flank: A Mideastern Perspective*. New York: National Strategy Information Center, 1980.

Gürzel, Aylin. "Turkey's Role in Defusing the Iranian Nuclear Issue". *The Washington Quarterly*, vol. 35, no. 3, Summer 2012, 141-152.

Haas, E. B. *Beyond the Nation State*. Stanford: Stanford University Press, 1964.

Haas, Richard N. "Managing NATO's Weakest Flank: the United States, Greece and Turkey". *ORBIS*, c. 30, No. 3, Sonbahar 1986, ss. 457-473.

Hackett, C. "Ethnic Politics in Congress: the Turkish Embargo Experience", Said, Abdul A. (der.), *Ethnicity in US Foreign Policy*, New York: Praeger, 1977.

Hafner, Donald L. "Bureaucratic Politics and Those Frigging Missiles: JFK, Cuba and U.S. Missiles in Turkey"., *ORBIS*, c. 21, No.2, Yaz 1977, ss. 307-334.

Hale, William M *The Political and Economic Development of Modern Turkey*. Londra: Croom Helm, 1981.

Hale, William. "Turkey, NATO and the Middle East", Lawless, Richard (der.), *Foreign Policy Issues in the Middle East*, Occasional Papers, No. 28, Durham: University of Durham, 1985.

Hale, William. "Turkish Foreign Policy After the Cold War". *Turkish Review of Balkan Studies*, No. 1, 1993, ss. 231-248.

Halil, Ali. *Atatürkçü Dış Politika ve NATO ve Türkiye*. İstanbul, 1968.

Halliday, Fred. *Threat From the East? Soviet Policy from Afghanistan and İran to the Horn of Africa*. Middlesex: Penguin Books, 1982.

Hammond, Paul Y. *Cold War and Détente: the American Foreign Policy Process Since 1945*. New York: Harcourt Brace Jovanovich Inc., 1975.

Handel, Michael. *Weak States in the International System*. Londra: Frank Cass, 1981.

Harris, George S. *Troubled Alliance: Turkish-American Problems in Historical Perspective 1945-1971*. Washington: American Enterprise Institute, 1972.

Harris, George S. "Cross-Alliance Politics: Turkey and the Soviet Union". *The Turkish Yearbook of International Relations*, c. 12, 1972, p. 1-32.

Harris, George S.(der.). *The Middle East in Turkish-American Relations*. Washington: the Heritage Foundation, 1985.

Harris, George S. "Turkey Between Alliance and Alienation". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 8, No. 3-4, 1980, ss. 117-125.

Harris, George S. *Turkey: Coping with Crisis*. Boulder: Westview, 1985.

Harris, George S. "Turkey and the United States", Karpat, Kemal H.(der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974*, Leiden, Hollanda: E. J. Brill, 1975.

Henze, Paul B. "Out of Kilter: Greeks, Turks and US Policy". *National Interest*, c. 8, Yaz 1987, ss. 71-82.

Hershlag, Z. Y. *Turkey: the Challenge of the Growth*. Leiden: E.J. Brill, 1968.

Hill, Fiona and Taşpınar, Ömer. "Turkey and Russia: Axis of the Excluded?". *Survival*, vol. 48, no. 1, Spring 2006, 81-92.

Hilsman, Roger. *The Politics of Policy Making in Defense and Foreign Affairs*. New York: Harper and Row Publishers, 1971.

Hoffmann, Stanley (der.). *Contemporary Theory in International Relations*. New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1960.

Holbraad, Carsten. *Middle Powers in International Politics*. Londra: Macmillan Press, 1984.

Holsti, Ole R.; Hopmann, P. Terrence ve Sullivan, John D. (der.). *Unity and Disintegration in International Alliances: Comparative Studies*. New York: John Wiley and Sons, 1973.

Hoskins, Halfrod L. *The Middle East; Problem Area in World Politics*. New York: Macmillan Company, 1956.

Hourani, Albert. "The Middle East and the Crisis of 1956", *St. Anthony's Papers*, No. 4, Middle Eastern Affairs, Londra: Chatto and Windus, 1958.

Howard, Harry N. "The Bicentennial in American-Turkish Relations". *Middle East Journal*, Yaz 1976, ss. 291-310.

Hubel, Helmut. "Turkey and the Crisis in the Middle East", A. L. Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan (der.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, Ankara: Foreign Policy Institute, 1987.

Hunter, Shireen. "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture". *The International Spectator*, c. 334, No. 1, Ocak-Mart 1999, ss. 63-78.

Hurewitz, J. C. *The Middle East Dilemmas: The Background of United States Policy*. New York: Russell and Russell, 1953.

Hüseyin, Asaf. *Ortadoğu'da Devlet ve Terör*. İstanbul: Pınar Yayınları, 1990, (Çev.: Cevdet Taha).

Ionides, Michael. *Divide and Lose: The Arab Revolt of 1955-1958*. Londra: Geoffrey Bles, 1960.

İşeri, Emre. "Türkiye, ABD'nin Ortadoğu'daki Küresel Sarkaç Ortağı mı?". *Orta Doğu Analiz,* Temmuz 2013, Cilt 5, Sayı 55, 41-48.

İşyar, Ömer Göksel. "An Analysis of Turkish-American Relations From 1945 To 2004: Initiatives And Reactions In Turkish Foreign Policy". *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, vol.4, no.3, Fall 2005, 21-52.

Jeffrey, James F. "Turkey at a Crossroads: What Do the Gezi Park Protests Mean for Democracy in the Region?". (Part 2), Testimony before the House Committee on Foreign Affairs, Subcommittee on Europe, Eurasia, and Emerging Threats June 26, 2013.

Jeffrey, James F. "Turkey's Ergenekon Convictions: Impact on U.S. Relations". *PolicyWatch 2121,* August 22, 2013.

Jones, Maldwyn A. *The Limits of Liberty: American History 1607-1980*. Oxford: Oxford University Press, 1983.

Kalın, İbrahim. "US–Turkish Relations under Obama: Promise, Challenge and Opportunity in the 21st Century". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, vol. 12, No. 1, March 2010, 93-108.

Kamp, Karl-Heinz. "European Security Outside of Europe", M. Carnovale (der.), *European Security and International Institutions After the Cold War,* Londra: Macmillan, 1995.

Kanat, Kılıç Buğra. "A New Turkish–American Partnership in Progress: The Nature of Bilateral Partnership during Two Periods of Crisis". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2014 vol. 16, no. 2, 223-242.

Karaosmanoğlu, Ali. "Turkey and the Southern Flank: Domestic and External Contexts", John Chipman (der.), *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*, Londra: Routledge, 1988.

Karaosmanoğlu, A. L. "Turkey's Discreet Foreign Policy Between Western Europe and the Middle East", A. L. Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan (der.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, Ankara: Foreign Policy Institute, 1987.

Kardaş, Şaban. "Turkish-American Relations in the 2000s: Revisiting the Basic Parameters of Partnership?". *Perceptions*, Autumn 2011, vol. XVI, no. 3, 25-52.

Karpat, Kemal H.(der.). *Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974*. Leiden, Hollanda: E. J. Brill, 1975.

Karpat, Kemal H. "War on Cyprus: the Tragedy of Enosis", Kemal H. Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974*, Leiden, Netherlands : E. J. Brill, 1975.

Karsh, Efraim ve Rautsi, Inari. *Saddam Hussein: A Political Biography*. Londra: Brassey's, 1991.

Keohane, Robert O. "The Study of Political Influence in the General Assembly". *International Organization*, c. 21, 1967, ss. 221-237.

Kesic, Obrad., "American-Turkish Relations at a Crossroads". *Mediterranean Quarterly*, c. 6, No. 1, 1995, ss. 97-108.

Kirk, George E. *Contemporary Arab Politics: A Consice History*. Londra, 1961.

Kissinger, Henry. *Diplomacy*. Londra: Simon & Schuster, 1995.

Knights, Michael. "Coordinating U.S. and Turkish Policy on Iraq". *PolicyWatch 2039*, February 24, 2013, the Washington Institute.

Kolodziaj, Edward A. "The National Security Council: Innovations and Implications", Fox, Douglas M. (der.), *The Politics of U.S. Foreign Policy Making*, California: Goodyear Publishing Company Inc., 1971.

Köni, Hasan. "Gulf Savaşı Sonrasında Ortadoğu'nun Durumu", *Değişen Dünyada Türkiye ve Türk Dünyası Sempozyumu*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1992.

Köni, Hasan. "Yeni Uluslararası Düzende Türk-Amerikan İlişkileri". *Yeni Türkiye*, No. 3, 1995.

Krahenbuhl, Margaret. *Turkish-American Relations: An Affair to Remember*. Santa Monica, California: Rand Corporation, Aralık 1974.

Krueger, Anne O. *Foreign Trade Regimes and Economic Development: Turkey*. New York: Columbia University Press, 1974.

Kuniholm, Bruce R. *The Origins of the Cold War in the Near East: Great Power Conflict and Diplomacy in Iran, Turkey and Greece*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1980.

Kuniholm, Bruce R. "Turkey and NATO: Past, Present and Future". *ORBIS*, Yaz 1983, ss. 421-445.

Kuniholm, Bruce R. "Turkey and the West". *Foreign Affairs*, c. 70, No. 2, İlkbahar 1991, ss. 34-48.

Kuniholm, Bruce. "East or West? Geopolitics of Turkey and its NATO Alliance", A. L. Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan (der.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, Ankara: Foreign Policy Institute, 1987.

Kuniholm, Bruce R. "U.S. Policy in the Near East: the Triumphs and Tribulations of the Truman Administration", Lacey, Michael J. (der.), *The Truman Presidency*, New York: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 1989.

Kurat, Yuluğ Tekin. *Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası 1923-1973*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1975.

Kürkçüoğlu, Ömer. *Türkiye'nin Arap Ortadoğusuna Karşı Politikası 1945-1970*. Ankara: SBF Yayını, No. 340, 1972.

Laipson, Ellen B. "Cyprus: A Quarter Century of US Diplomacy", John T. A. Koumoulides (der.), *Cyprus in Transition 1960-1985*, Londra: Trigraph, 1986.

Laipson, Ellen B. "US-Turkey: Friendly Friction". *Journal of Defence and Diplomacy*, c. 3, No. 9, Eylül 1985, ss. 21-37.

Landau, David. *Kissinger: the Uses of Power*. Londra: Robson Books Ltd., 1974.

Landau, Jacob M. *Radical Politics in Modern Turkey*. Leiden: E. J. Brill, 1974.

Landau, Jacob M. *Johnson's 1964 Letter to İnönü and Greek Lobbying of the White House*. Jerusalem: The Hebrew University, 1979.

Landau, Jacob M. "Johnson's 1964 Letter to İnönü and the Greek Lobbying at the White House". *Turkish Yearbook of International Relations*, c. 14, 1974, ss. 45-58.

Laqueur, Walter Z. *The Soviet Union and the Middle East*. Londra: Routledge and Kegan Paul, 1959.

Larrabee, F. Stephen. "Turkey's New Geopolitics". *Survival*, vol. 52, no. 2, April–May 2010, 157-180.

Larrabee, F. Stephen. *Troubled Partnership: U.S.-Turkish Relations in an Era of Global Political Change*. Santa Monica, CA: Rand Corporation, 2010.

Larrabee, F. Stephen. "The 'New Turkey' and American-Turkish Relations". *Insight Turkey*, vol. 13, no. 1, 2011, 1-9.

Larrabee, F. Stephen. "Turkey's Eurasian Agenda". *The Washington Quarterly*, vol. 34, no. 1, Winter 2011, 103-120.

Lawless, Richard (der.). *Foreign Policy Issues in the Middle East*. Occasional Papers, No. 28, Durham: University of Durham, 1985.

Lederer, Ivo J. ve Vucinich, Wayne S. *The Soviet Union and the Middle East; the Post-World War II Era*. Stanford: Stanford University, 1974.

Legg, K. R. "Congress as Trojan Horse, the Turkish Embargo Problem 1974-1978", Spanier, John and Nogee, Joseph (der.), *Congress, the Presidency and American Foreign Policy*, New York: Pergamon Press, 1981.

Lenczowski, George. *United States Interests in the Middle East*. Washington D.C.: American Enterprise Institute, 1968.

Lenczowski, George. *The Middle East in World Affairs*. Londra: Cornell University Press, 1980.

Lenczowski, George. *Soviet Advances in the Middle East*. Washington D. C.: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1971.

Lesser, Ian O. *Bridge or Barrier: Turkey and the West After the Cold War*. Santa Monica: Rand, 1992.

Lesser, Ian O. "Turkey's Strategic Options", *The International Spectator*. c. 34, No. 1, Ocak-Mart 1999, ss. 79-88.

Lesser, Ian O. "Turkey, the United States and the Delusion of Geopolitics". *Survival*, vol. 48, no. 3, Autumn 2006, 83-96.

Lewis, Jesse W. Jr. *The Strategic Balance in the Mediterranean*. Washington D. C.: the American Enterprise Institute, 1976.

Lewis, Geoffrey. *Modern Turkey*. New York: Praeger, 1974.

Liska, George. *Nations in Alliance*. Baltimore: John Hopkins University Press, 1968.

Liska, George. *Alliances and the Third World*. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1968.

Mackenzie, Kenneth. *Turkey in Transition: the West's Neglected Ally*. Londra: Institute for European Defence and Strategic Studies, 1984.

Mackenzie, Kenneth. *Turkey: After the Storm*. Londra: the Institute for the Study of Conflict, 1974.

Makiya, Kenan. *Curelty and Silence: War, Tyranny, Uprising and the Arab World*. Londra: Jonathan Cape, 1993.

Mandell, Brian. "The Cyprus Conflict: Explaining Resistance to Resolution", Norma Salem (der.), *Cyprus: A Regional Conflict and its Resolution*, New York: St. Martin's Press, 1992.

Mango, Andrew. *Turkey: A Delicately Poised Ally*. Beverley Hills, California: Sage, 1976.

Manisalı, Erol. "Savunma Sanayii ve Türkiye'deki Savunma Sanayiinin Gelişimi", *Türkiye'nin Savunması*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987.

Markides, Kryriacos C. *The Rise and Fall of the Cyprus Republic*. New Haven, Conn. ve Londra: Yale University Press, 1977.

Marlowe, John. *Arab Nationalism and British Imperialism: A Study in Power Politics*. London, The Cresset Press, 1961.

McGhee, George. *The US- Turkish- NATO- Middle East Connection: How the Truman Doctrine and Turkey's NATO Entry Contained the Soviets*. Londra: Macmillan Press Ltd., 1990.

Miroff, Bruce. *Pragmatic Illusions: the Presidential Politics of John F. Kennedy*. New York: David McKay Company Inc., 1976.

Monroe, Elizabeth. *Britain's Moment in the Middle East 1914-1956*. Londra: Chatto ve Windus, 1964.

Moon, Bruce E. "Consensus or Compliance? Foreign Policy Change and External Dependence". *International Organization*, c. 39, No. 2, İlkbahar 1985, ss. 297-329.

Moritz, Charles (der.). *Current Biography 1975*. New York: H. W. Wilson, 1976.

Morris, Roger. *Uncertain Greatness: Henry Kissinger and American Foreign Policy*. Londra: Quartet Books, 1977.

Mufti, Malik. "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy". *Middle East Journal*, c. 52, No. 1, Kış 1998, ss. 32-50.

Müftüler-Bac, Meltem. "Turkey's Predicament in the Post-Cold War Era". *Futures*, C. 28, No. 3, Nisan 1996, ss. 255-268.

Müftüler-Bac, Meltem. "Turkey and the United States: The Impact of the War in Iraq". *International Journal*, vol. 61, no. 1, Turkey: Myths and Realties (Winter, 2005/2006), 61-81.

Nas, Çiğdem. "Batı Avrupa Birliği Oluşumu Karşısında Türkiye'nin Durumu", Faruk Sönmezoğlu (der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*, Ankara: Bağlam Yay., 1996.

Nathan, James (der.). *The Cuban Missile Crisis Revisited*. New York: St. Martin's Press, 1992.

Nathan, James. "The Missile Crisis: His Finest Hour Now". *World Politics*, c. 27, No. 2, Ocak 1975, ss. 256-281.

Nelson, H. D. ve Kaplan, I. "National Security", Nyrop, Richard F., *Turkey, A Country Study*, Washington: The American University, 1980.

Nye, Roger Paul, *The Military in Turkish Politics 1960-1973*, Doktora Tezi, Graduate School of Arts and Sciences, Washington University, 1974.

Nye, Roger Paul. "Civil-Military Confrontation in Turkey: the 1973 Presidential Election". *International Journal of Middle East Studies*, c. 8, Nisan 1977, ss. 209-228.

Nyrop, Richard F. *Handbook for the Republic of Turkey*. Washington: the American University, 1973.

Nyrop, Richard F. *Turkey, A Country Study*. Washington: The American University, 1980.

Oberling, Pierre. *The Road to Bellapais: the Turkish Cypriot Exodus to Northern Cyprus*. New York: Columbia University Press, 1982.

Oğuzlu, Tarık. "Turkey and the West: The Rise of Turkey-Centric Westernism". *International Journal*, Autumn 2011, 981-998.

Oğuzlu, Tarık. "Testing the Strength of the Turkish–American Strategic Relationship through NATO: Convergence or Divergence within the Alliance?". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2013 vol. 15, no. 2, 207-222.

Okman, Cengiz. "NATO Stratejileri ve Türkiye Bakımından Sonuçları", *Türkiye'nin Savunması*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987.

Olson, Robert. "Turkey's Policies Toward Kurdistan-Iraq and Iraq: Nationalism, Capitalism, and State Formation". *Mediterranean Quarterly*, Winter 2006, 48-72.

Olson, William C.; McLellon, David S. ve Sondermann, Fred A. *The Theory and Practice of International Relations*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1983.

Onay, Abdülkadir and Cagaptay, Soner. "A Mutual Enemy: U.S.-Turkish-Iraqi Cooperation against the PKK". *PolicyWatch 1346*, February 27, 2008, the Washington Institute.

Oran, Baskın. *Kalkık Horoz: Çekiç Güç ve Kürt Devleti*. Genişletilmiş İkinci Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, Temmuz 1998.

Orhun, Ömür."Turkey, Norway and the US in the New European Security Context". *Foreign Policy* (Ankara), Nos. 1-2, 1997, ss. 5-12.

Orhun, Ömür. "The Uncertainties and Challenges Ahead: A Southern Perspective". *Perceptions*, vol.. 4, No. 1, 1999, ss. 23-30.

Orkunt, Sezai. *Türkiye-ABD Askeri İlişkileri*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1978.

Outzen, Richard. "From Crisis to Cooperation Turkey's Relations with Washington and NATO", *Policy Notes*, no. 12, June 2012, the Washington Institute.

Outzen, Richard. "Turkey's Commitment to NATO Not Yet Grounds for Divorce". *Research Notes*, no. 19, June 2014, the Washington Institute.

Owen, Roger. "Epilogue: Making Sense of an Earthquake: the Middle East After the Gulf War", Brittain, Victoria (der.), *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond*, Londra: Virago Press, 1991.

Özbudun, Ergun. *The Role of the Military in Recent Turkish Politics*. Occasional Papers, No. 14, Center for International Affairs, Harvard University, November 1966.

Özdemir, Hikmet. *1960'lar Türkiye'sinde Sol Kemalizm: Yön Hareketi*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1993.

Özhan, Taha. "Turkey, Israel and the US in the Wake of the Gaza Flotilla Crisis". *Insight Turkey*, vol. 12, no. 3, 2010, 7-18.

Özkan, Abdullah. *Türkiye'deki Amerika*. İstanbul: Emre Yay., 1993.

Özsoy, Muzaffer. "Dünü ve Bugünüyle Türk Savunma Stratejisi", *Türkiye'nin Savunması*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987.

Park, Bill. "US–Turkish Relations: Can the Future Resemble the Past?". *Defense & Security Analysis*, vol. 23, no. 1, March 2007, 41-54.

Parris, Mark R. "Common Values and Common Interests? The Bush Legacy in US-Turkish Relations". *Insight Turkey*, vol. 10, no. 4, 2008, 5-14.

Perle, Richard. "Turkey and U.S. Military Assistance", Harris, George S. (der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, Washington: the Heritage Foundation, 1985.

Polk, William R. "A Decade of Discovery; America in the Middle East 1947-1958", Hourani, Albert (der.), *St. Anthony's Papers*, No. 11, the Middle Eastern Affairs, Londra: Chatto and Windus, 1961.

Polyviou, Polyvious G. *Cyprus: the Tragedy and the Challenge*. Washington D.C.: American Hellenic Institute, 1975.

Polyviou, Polyvious G. *Cyprus: Conflict and Negotiation 1960-1980*. Londra: Duckworth, 1980.

Pope, Hugh. "Pax Ottomana? The Mixed Success of Turkeys New Foreign Policy". *Foreign Affairs*, vol. 89, no. 6, November/December 2010, 161-171.

Purvis, Hoyt. "Tracing the Congressional Role: US Foreign Policy and Turkey", Purvis, Hoyt and Baker, Steven J.(der.), *Legislating Foreign Policy*, Londra: Westview Press, 1984.

Ramazani, Rouhullah K. *Iran's Foreign Policy 1941-1973: A Study of Foreign Policy in Modernising Nations*. Charlottesvilles: University Press of Virginia, 1975.

Ramazani, Rouhullah K. *The Northern Tier: Afghanistan, Iran and Turkey*. Princeton N.J.: D. van Nostrand Company Inc., 1966.

Ray, Oakley S. *Drugs, Society and Human Behaviour*. Saint Louis: the C. V. Mosby Company, 1972.

Reeves, Thomas C. A *Question of Character: A Life of John F. Kennedy*. New York: The Free Press, 1991.

"Republic of Turkey: Special Report". *Journal of Defense and Diplomacy*, c. 3, No. 9, Eylül 1985, ss. 28-37.

Richardson, Neil R. "Political Compliance and U.S. Trade Dominance". *American Political Science Review*, c. 70, No. 4, Aralık 1976, ss. 1098-1109.

Robinson, Richard D. *The First Turkish Republic: A Case Study in National Development*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1963.

Roper, John. "The West and Turkey: Varying Roles, Common Interests". *The International Spectator*, c. 34, No. 1, Ocak-Mart 1999, ss. 89-102.

Rothstein, Robert L. *Alliances and Small Powers*. New York: Columbia University Press, 1968.

Rothstein, R. L. "On the Problems of Being Small and Poor", Olson, William C.; McLellon, David S. ve Sondermann, Fred A., *The Theory and Practice of International Relations*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1983.

Rubin, Barry. "Middle East Policy in the Turkish Context", Harris, George S. (der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, Washington: the Heritage Foundation, 1985.

Rustow, Dankwart A. *Turkey: America's Forgotten Ally*. New York: Council on Foreign Relations, 1987.

Said, Abdul A.(der.). *Ethnicity in US Foreign Policy*. New York: Praeger, 1977.

Salih, Halil İbrahim. *Cyprus: the Impact of Diverse Nationalism in a State*. Alabama: University of Alabama Press, 1978.

Sander, Oral. "Turkey: the Staunchest Ally of the United States? Forces of Continuity and Change in the Strategic Relationship". *The Turkish Yearbook of International Relations*, c. 15, 1977, ss. 10-24.

Sarıca, Murat et. al. *Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, No. 2071, 1975.

Sayarı, Sabri Mustafa. *Party Politics in Turkey: Dimensions of Competition and Organization*. Doktora tezi, Columbia University, Political Science, 1972.

Sayarı, Sabri. "Challenges of Triangular Relations: The US, the EU, and Turkish Accession". *South European Society and Politics*, vol. 16, no. 2, June 2011, 251-263.

Schlesinger, Arthur M., Jr. *The Cycles of American History*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1986.

Schlesinger, Arthur M., Jr. *The Imperial Presidency*. Londra: Andre Deutsch, 1973.

Schlesinger, Arthur M. *A Thousand Days*. Londra: Andre Deutsch, 1965.

Sever, Ayşegül. "Turkey's Constraining Position on Western Reform Initiatives in the Middle East". *Mediterranean Quarterly*, 18:4, Fall 2007, 131-148.

Sezer, Duygu. *Kamuoyu ve Dış Politika*. Ankara: SBF Yayını, No. 339, 1972.

Sezer, Duygu. "Turkey's Security Policies", Alford, Jonathan (der.), *Greece and Turkey: Adversity in Alliance*, Aldershot: Gower, International Institute for Strategic Studies, 1984.

Sezer, Duygu B. "Turkey's New Security Environment, Nuclear Weapons and Proliferation". *Comparative Strategy*, c. 14, No. 2, 1995, ss. 149-172.

Shaw, Stanford J. and Shaw, Ezel Kural. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Reform, Revolution and Republic: the Rise of Modern Turkey, 1808-1975*. c. 2, Cambridge: Cambridge University Press, 1977.

Shea, Jamie. "Should NATO be Enlarged to the East", M. Carnovale (der.), *European Security and International Institutions After the Cold War,* Londra: Macmillan, 1995.

Shiblak, Abbas. "The Deepening Tragedy of the Palestinians", Brittain, Victoria (der.), *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond*, Londra: Virago Press, 1991.

Shikara, Ahmad A.R. "The Role of New Europe 1992 in the Aftermath of the Gulf Crisis", *BRISMES Proceedings of the 1991 International Conference on Middle Eastern Studies*, Londra: BRISMES, 1991.

Shinn, Rinn S. "Government and Politics", Nyrop, Richard F., *Turkey: A Country Study*, Washington: The American University, 1980.

Shoemaker, Christopher C. and Spanier, John. *Patron-Client State Relationships: Multilateral Crises in the Nuclear Age*. New York: Praeger, 1984.

Shorter, Frederic C. "Military Expenditures and the Allocation of Resources", Shorter, Frederic C. (der.), *Four Studies on the Economic Development of Turkey*, Londra: Frank Cass and Co. Ltd., 1967.

Smith, Michael L. et al. *Why People Grow Drugs? Narcotics and Development in the Third World*. Londra: Panos, 1972.

Snyder, Jed C. *Defending the Fringe: NATO, the Mediterranean and the Persian Gulf*. Londra: Westview Press, 1987.

Solana, Javier. "NATO in the Twenty-First Century". *Perceptions*, c. 4, No. 1, Mart-Mayıs 1999, ss. 13-22.

Sowerwine, James Edward. *Dynamics of Decision Making in Turkish Foreign Policy 1961-1980*. Ph.D. Thesis, University of Wisconsin, Madison, 1987.

Spain, James W. "Middle East Defense: A New Approach". *The Middle East Journal*, c. 8, Yaz 1954, ss. 251-266.

Spain, James W. "The United States, Turkey and the Poppy". *Middle East Journal*, c. 29, No. 3, Yaz 1975, ss. 295-309.

Spanier, John ve Nogee, Joseph (der.). *Congress, the Presidency and American Foreign Policy*. New York: Pergamon Press, 1981.

Statement of Soner Cagaptay, House Committee on Foreign Affairs, U.S. House of Representatives, Hearing on "Turkey's New Foreign Policy Direction: Implications for U.S.-Turkish Relations", July 28, 2010.

Stavrou, Nikolas A. "Kissinger's Tilt on Cyprus, the New Style of Crisis Diplomacy", Theodore A. Couloumbis and Sallie M. Hicks (der.), *US Foreign Policy Toward Greece and Cyprus: the Clash of Principle and Pragmatism*, Washington D. C.: Center for Mediterranean Studies, 1975.

Stearns, Monteagle. *Entangled Allies: US Policy Toward Greece, Turkey and Cyprus*. New York: Council on Foreign Relations Press, 1992.

Stern, Laurance. *The Wrong Horse: the Politics of Intervention and the Failure of American Diplomacy*. New York: Times Books, 1977.

Stoessinger, John G. *Crusaders and Pragmatists: Movers of Modern American Foreign Policy*. New York, Londra: W. W. Norton and Company, 1979.

Strong, Robert J. *Bureaucracy and Statesmanship: Henry Kissinger and the Making of American Foreign Policy*. New York, Londra: University Press of America, 1986.

Szyliowicz, Joseph S. "The Turkish Elections 1965". *The Middle East Journal*, c. 20, No. 4, Sonbahar 1966, ss. 473-494.

Şahin, Haluk. *Gece Gelen Mektup: Türk-Amerikan İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası*. İstanbul: Cep Kitapları, 1987.

Tachau, Frank. *Turkey: the Politics of Authority, Democracy and Development*. New York: Preager Publishers, 1984.

Tamkoç, Metin. *The Warrior Diplomats: Guardians of National Security and Modernization of Turkey*. Salt Lake City: University of Utah Press, 1976.

Tansky, Leo. *US and USSR Aid to Developing Countries: A Comparative Study of India, Turkey and U.A.R.* New York: Frederick A. Praeger Publishers, 1967.

Taşhan, Seyfi. "Turkish-US Relations and Cyprus". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 4, No. 2-3, Şubat 1975, 164-176.

Taşhan, Seyfi. "Turkey's Relations with the USA. and Possible Future Developments". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 8, No. 1-2, 1979, ss. 11-32.

Taşhan, Seyfi. "The Peripheries: Adjusting to Change". *Foreign Policy* (Ankara), No. 1-2, 1997, ss. 57-64.

Taşpınar, Ömer. "Rise of 'Turkish Gaullism'", Cagaptay, Soner (ed.), "Turkish Foreign Policy under the AKP: The Rift with Washington", *Policy Notes no. 3*, January 2011, the Washington Institute.

Thomas, Lewis V. ve Frye, Richard N. *The United States and Turkey and Iran*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1951.

Tocci, Nathalie. "Let's talk Turkey! US influence on EU–Turkey relations". Cambridge *Review of International Affairs*, Volume 25, Number 3, September 2012, 399-416.

Toker, Metin. *İsmet Paşayla 10 Yıl 1954-1964*. c. 1, 2, 3, ve 4, Ankara, 1965, 1966, 1967, İstanbul, 1969.

Toker, Metin. "İsmet Paşa ile 4 Buhranlı Yıl". *Milliyet*, 4-11 Şubat 1969.

Toker, Metin. *Solda ve Sağda Vuruşanlar: Türkiye'de İki Yönlü İhtilal Ortamının Anatomisi*. Ankara: Akis Yayınları, 1971.

Treverton, Gregory F. "Managing Alliance Politics", A. L. Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan (der.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, Ankara: Foreign Policy Institute, 1987.

Tunçkanat, Haydar. *İkili Anlaşmaların İçyüzü: İktisadi, Askeri, Siyasi*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1975.

Turner, Michael Allan. *The International Politics of Narcotics: Turkey and the United States*. Doktora tezi, Kent State University, 1975.

"Türkiye-Suriye İlişkileri: İnişler ve Çıkışlar", http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar, (erişim tarihi: 14.08.2014).

Türkmen, Füsun. "Turkish–American Relations: A Challenging Transition". *Turkish Studies*, vol. 10, no. 1, March 2009, 109-129.

Ulman, A. Haluk. "NATO ve Türkiye". *SBF Dergisi*, c. 22, Aralık 1967.

Ulman, A. Haluk ve Dekmeijian, R. H. "Changing Partners in Turkey's Foreign Policy, 1959-1967"., *ORBIS*, c. 11, Sonbahar 1967, ss. 772-785.

Ulman, A. Haluk. "Geneva Conferences, July-August 1974". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 4, No. 2-3, Şubat 1975, 46-65.

"US Foreign Policy Toward Greece: Panel Discussions". Theodore A. Couloumbis and Sallie M. Hicks (der.), *US Foreign Policy Toward Greece and Cyprus: the Clash of Principle and Pragmatism*, Washington D. C.: Center for Mediterranean Studies, 1975.

Üstün, Nevzat. *Türkiye'deki Amerika*. İstanbul: Var Yayınevi, 1967.

Vali, Ferenc A. *Bridge Across the Bosporus: the Foreign Policy of Turkey*. Londra, Baltimore: John Hopkins Press, 1971.

Vatikiotis, P. J. *Conflict in the Middle East*. Londra: George Allen and Unwin Ltd., 1971.

Vedder, Richard K. *The American Economy in Historical Perspective*. California: Wadsworth Publishing Company Inc., 1976.

Villaverde, Jesus N. "Turkey-European Union Relations in the Framework of the Euro-Mediterranean Partnership", Aydın, Mustafa (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, Ankara: International Relations Foundation, 1998.

Walker, Joshua W. "Reexamining the U.S.-Turkish Alliance". *The Washington Quarterly*, vol. 31, no. 1, Winter 2007/2008, 93-109.

Walker, Joshua W. "The Challenge for Turkey's True Friends: the AK Party Closure Case and the West". *Insight Turkey*, vol. 10, no. 2, 2008, 117-124.

Watanabe, Paul Y. *Ethnic Groups, Congress and American Foreign Policy: the Politics of the Turkish Arms Embargo*. Londra: Greenwood Press, 1984.

Weiker, Walter F. *The Turkish Revolution 1960-61: Aspects of Military Politics*. Washington: Brookings Institution, 1963.

Wildawsky, Agron. "The Two Presidencies", Fox, Douglas M. (der.), *The Politics of US Foreign Policy Making*, Pacific Palisades, California: Goodyear Publishing Company Inc., 1971.

Wiltse, David L. "The Congressional Elections 2010 and Turkish Interests in the Congress". *Insight Turkey*, vol. 13, no. 1, 2011, 27-36.

Wittkopf, Eugene R. "Foreign Aid and United Nations Votes: A Comparative Study". *The American Political Science Review*, c. 67, No. 3, Yaz 1973, ss. 868-888.

Wolf, Charlotte. *Garrison Community, A Study of an Overseas American Military Colony*. Westport, CT: Greenwood, 1969.

Wolfe, James H. "United States and the Cyprus Conflict", Kjell Skjelsbaek (der.), *The Cyprus Conflict and the Role of the United Nations*, Norwegian Institute of International Affairs, 1988.

Woodruff, William. *America's Impact on the World: a Study of the Role of the United States in the World Economy*. Londra: Macmillan, 1975.

Xydis, S. G. "The Military Regime's Foreign Policy", R. Clogg ve G. Yannopoulos (der.), *Greece Under Military Rule*, Londra: Secker and Warburg, 1972.

Yalçın, Hasan B. "Making Sense of 1 March: A Proactive Strategy of Avoidance". *Perceptions*, Spring 2013, vol. XVIII, no. 1, 155-183.

Yavuz, Turan. *ABD'nin Kürt Kartı*. İstanbul: Milliyet Yay., 1993.

Yavuz M. H. ve Khan M. R. "Turkish Foreign Policy Toward the Arab-Israeli Conflict: Duality and the Development (1950-1991)". *Arab Studies Quarterly*, c. 14 (4), 1992.

Yılmaz, Nuh. "U.S.-Turkey Relations: Model Partnership as an 'Empty Signifier'". *Insight Turkey*, vol. 13, no. 1, 2011, 19-25.

Zentner, Joseph L. "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy". *World Affairs*, c. 136, Yaz 1973, ss. 36-47.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE FELSEFE

Levent BAYRAKTAR

Aktif Düşünce

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE FELSEFE

Levent Bayraktar

©Copyright 2016, *Bu baskının bütün hakları* AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK Ltd. Şti.'e aittir.
'AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır. Sertifika No.: 20779

Aktif Düşünce Yayınları : 19
ISBN : 978-605-65113-8-7
© 1. Baskı, Şubat 2016

Genel Yayın Yönetmeni: Hilal Argun
Editör: Fulya Bayraktar
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez

Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

---

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayraktar, Levent.

Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Felsefe / *Levent Bayraktar*
1. Baskı, *XIV+ 228 s., 135x215 mm*
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-65113-8-7
1. Felsefe 2. Türkiye'de Felsefe 3. Felsefe Akımları 4. Cumhuriyet Dönemi 5. Türk Düşünürleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Ana Basım, Alfa, Arasta, Final, Oda, Prefix, Atlas Dağıtım, NT Mağazacılık

GİRİŞ: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DÜŞÜNCESİNE
TOPLU BİR BAKIŞ 1

I. BÖLÜM: CUMHURİYET DÖNEMİNDE
BAZI FELSEFİ AKIMLAR 15
1.1. Cumhuriyet Dönemi Türk Düşüncesinde Belli Başlı
Felsefi Akımlar 17
1.1.1. Materyalizm 18
1.1.2. Pozitivizm 26
1.1.3. Spiritüalizm 29
1.1.4. Enerjetizm 39
1.2. İdealizm 44
1.3. Pragmatizm 55
1.4. Bergsonizm 68

II. BÖLÜM: CUMHURİYET DÖNEMİNDE
FELSEFE ÇALIŞMALARI 77
2.1. Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Felsefe Tarihçiliği 79
2.2. Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Mantık ve Metodoloji 85
2.3. Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Pedagoji 94
2.4. Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Estetik 103

III. BÖLÜM: CUMHURİYET DÖNEMİNDE
BAZI MAHFİLLER VE DERGİLER 111
3.1. Bir Düşünce Ekolü Olarak Anadoluculuk 113
3.1.1. Hilmi Ziya Ülken ve Anadoluculuk 115
3.1.2. Mükrimin Halil Yinanç ve Anadoluculuk 119
3.1.3. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve Anadoluculuk 121
3.1.4. Remzi Oğuz Arık ve Anadoluculuk 123
3.1.5. Nurettin Topçu ve Anadoluculuk 125
3.1.6. Sonuç 128

3.2. Cumhuriyete Tanıklık Eden Bir Düşünce Mahfili ve Dergisi:
Türk Yurdu ve Medeniyet Tasavvuru 130
3.3. Milli Mücadelenin Metafizik/Felsefî Arka Planı:
Dergâh Mecmuası 169
3.4. Cumhuriyet Türkiye'sinin Dergisi:
Hayat ve Düşünce Hayatımız 188

IV. BÖLÜM: İKİ MANTIKÇI VE İKİ TARZ-I TEFEKKÜR 195
4.1. 1933 Üniversite Reformunun Sembol Şahsiyeti:
Hans Reichenbach (1891-1953) 197
4.2. Türk Felsefesini Kökleriyle Buluşturma Gayreti:
Necati Öner 203

SONUÇ: TÜRK DÜŞÜNCESİ NEREDEN GELİYOR NEREYE GİDİYOR 209

ÖNSÖZ

Her çalışmanın bir öyküsü vardır. *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Felsefe* adlı bu çalışmanın da yirmi yılı aşkın bir geçmişi var. Cumhuriyet Dönemi Türk Düşüncesi'ne yönelişimiz *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*'nde Prof. Dr. Kenan Gürsoy ve Prof. Dr. Mübahat Türker-Küyel'in dersleri, telkinleri ve teşvikleri ile başlamıştır. Akademik hayata asistanı olarak intisap ettiğim hocam Prof. Dr. Kenan Gürsoy, hayatım boyunca zevkle çalışacağım Cumhuriyet döneminin temel dinamiklerinden biri olan Türkiye'de Bergson algısı ve Bergsonculuk temasını tez konusu olarak verdiklerinde, başlangıçta sadece bir "tez konusu" aldığımı sanıyordum. Şüphesiz bu bir konu idi fakat içine girdikçe keşfedilmesi ve deyim yerindeyse fethedilmesi gereken bir "kızıl elma"ya dönüştü.

Bu kitapta adları geçen ya da geçmeyen pek çok felsefeci veya düşünürümüzle tez çalışmalarımız için yaptığımız literatür taramalarında karşılaştık. Zamanla biriken malzeme; spesifik bir örnek, tema ve problematikten ziyade bir dönem tahlili yapmaya neredeyse bizi icbar etti. Bu çalışmayı oluşturan bölümlerin ve alt başlıkların kaleme alınmalarının ayrı ayrı sebepleri ve vesilelerinden de bahsetmeyi hem bir ödev, hem de bir vefa borcu sayıyorum. Yukarıda isimlerini andığım hocalarım Prof. Dr. Kenan Gürsoy ve Prof. Dr. Mübahat Türker-Küyel bu alanı seçmemin ve hatta severek bağlanmamın asıl sebepleridir. Rahmetle andığım Dr. Müjgan Cunbur,

incelenen metinlerin güçlüklerini nasıl aşacağımı öğreten ve dahası bunu zevke dönüştüren, zihnime ve gönlüme model olarak işleyen kahramanlarımdandır.

Bu naçiz çalışmamı kendisine ithaf ettiğim Prof. Dr. Necati Öner ise Türkiye'de felsefe algısını değiştiren; birleştirici, bütünleştirici şahsiyeti ile camiayı toparlayan, kurumsallaştıran, sürekli insan yetiştiren, hocaların hocası olarak anılan gerçek bir kahramandır.

Burada anmayı bir borç bildiğim bir başka hocam, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*'nde aynı odayı paylaşma bahtiyarlığına eriştiğim; dualarla, rahmetle ve hayırla andığım Prof. Dr. Ahmet Cevizci ise editörlüğünü ve başyazarlığını yaptığı *Felsefe Ansiklopedisi*'nde *Cumhuriyet Dönemi Türk Düşüncesi* maddesini uhdeme tevdi ederek o gün için hem çok büyük bir sorumluluk vermişler hem de büyük bir lütufta bulunmuşlardı. Zira o maddeyi kaleme almak için neredeyse müstakil bir tez tasavvuru gibi meseleyi ele almak gereği hissetmiştim.

Bir kültürde yerleşik bir düşünce geleneğinin oluşması için şüphesiz fikir alışverişine ve açık bir ortama ve zihniyet dünyasına ihtiyaç vardır. Sözün bu noktasında *Türk Felsefe Derneği*'ni ve onun düzenli ve istikrarlı faaliyetini de anmak isterim. Dernek, yürüttüğü seminer ve sempozyumlarla hem felsefecilerimizi bir araya getirmekte hem de felsefe ile kültürümüzü ve insanımızı buluşturmaktadır. Düzenlenen, panel, seminer ve sempozyumlar ve aralıksız çıkartılan *Felsefe Dünyası* dergisi hatırı sayılır bir birikim vücuda getirmiştir. Çalışmamızda yeri geldikçe Çağdaş Türk Düşüncesi'nin kurucu atalarından olan Hilmi Ziya Ülken'in *Türk Felsefe Cemiyeti* ile *Türk Felsefe Derneği* arasındaki bağlantı ve süreklilik ilişkisine de dikkat çekilmiştir.

Fikri olanın dergisi vardır. Cemil Meriç'in ifadesiyle *"dergiler hür tefekkürün kalesidir."* Türk düşüncesi araştırılırken zorunlu olarak müracaat edilmesi gereken kaynakların başında dergiler gelir. Zira onlar doğrudan doğruya, düşüncenin hem ürünü hem de en somut örneğidirler. Bu yüzden bir parça da olsa Cumhuriyet Dö-

nemi Türk Düşüncesi'ne tanıklık eden *Türk Yurdu, Dergâh, Hayat, Kadro, Hareket* gibi dergilere atıflar yaparak, çeşitli düşünce eğilimlerini ve tercihlerini hatırlatmaya çalıştık.

Çalışmamız, belirli örnekler ve temalar üzerinden Cumhuriyet döneminin felsefe ve düşünce hayatına mütevazı bir bakış denemesidir. Şüphesiz tüketici olmak iddiasıyla değil, yeni eserleri ve araştırmaları davet etmek maksadıyla kaleme alınmıştır. Günümüzü anlamak ve gelenekli bir Türk düşüncesi oluşturabilmek için geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bağlantı ve sürekliliğin kurulmasında, emeğimiz ve çalışmamız bir yankı bulabilirse bizim için en büyük bahtiyarlık olacaktır.

Her çalışma bir parça uzlet demektir. Ailemizden ve sevdiklerimizden kıstığımız zamanlara gösterdikleri sabır ve anlayış için sonsuz teşekkürler. Bir teşekkür de; Sokratik diyaloglarımızın muhatabı olan sevgili öğrencilerim ve *Aktif Düşünce Yayınları*'nın özverili ve titiz çalışanları için.

Ankara, Şubat 2016
Kırkkonaklar

GİRİŞ
CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DÜŞÜNCESİNE TOPLU BİR BAKIŞ

Kaynaklar

Akder, Necati (1963), "Gökalp'ın Tarih Anlayışı Açısından Atatürk İnkılâbı ve Değerlendirme Buhranı" *Türk Kültürü*, C. 2, S. 13, s. 13–49

Akder, Necati (1964), "Millî Eğitim Buhranı ve Millî Kültür Problemi", *Türk Kültürü*, C. 2, S. 18, s. 21–48

Aydemir, Şevket Süreyya (1932), "Ziya Gökalp", *Kadro*, C. 1, S. 2, s. 29–40

Gökalp, Ziya (1919), *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak*, İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası

Sayılı, Aydın (1948), *Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir*, Ankara: Millî Eğitim Basımevi

Sayılı, Aydın (1985), "Batılılaşma Hareketlerimizde Bilimin Yeri ve Atatürk", *Erdem*, C. 1, S. 2, s. 309–408

Şapolyo, Enver Behnan (1943), *Ziya Gökalp*, İstanbul: Güven Basımevi

Ülken, Hilmi Ziya (1935), *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, İstanbul: Vakit Matbaası

1.1. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DÜŞÜNCESİNDE BELLİ BAŞLI FELSEFİ AKIMLAR

Cumhuriyet dönemi düşünce hayatımızda görülen felsefi akımların neredeyse tamamının kökü, Osmanlının son dönemine kadar gitmektedir. Batılılaşma hareketleri ile beraber fikir hayatımızda pek çok yeni düşünce görülmektedir. Eskiden beri var olan akımlarla bu yeni düşünceler karşılaştığında, dinamik bir fikir hayatı oluşmuştur. Bu dönemde tefekkürün, bir yanda toplumsal ve siyasi, diğer yanda felsefi bir açılımı vardı. Toplumsal ve siyasi tefekkür, daha ziyade batı karşısında gerilemekte olan Osmanlı ve Türk medeniyetinin alması gereken tavrın ne olması gerektiği konusunda yoğunlaşıyordu. Bu tartışmalar temelde bir kimlik buhranına dayanmakta ve bu medeniyetler çatışmasında kendimizi nasıl konumlandıracağımız noktasında düğümlenmekte idi. İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük ve Osmanlıcılık gibi akımlar, tefekkürün bu boyutu içinde değerlendirilebilir. Diğer tarafta, uzantıları toplumsal hayat açısından da değerlendirilebilecek olmakla beraber temelde metafizik ve felsefi olan akımlar bulunmakta idi. Materyalizm, Pozitivizm, Spiritüalizm, Felsefi idealizm, Enerjetizm ve Bergsonizm bu akımların içinde değerlendirilebilir.

halinden çıkmak zorundadır. Cemil Sena, materyalizmin son şekli olarak nitelediği enerjetizm felsefesinin de, enerjiye dayanan bir psikoloji vücuda getirebilmek için hayatın bir enerji olduğunu maddeten ispat etmesi gerektiğini belirtir (Muşta 1990: 132).

Cemil Sena'ya göre hayat ve enerji birbirinin aynı olamaz. "enerji mekanik bir kemiyet, hayat ise keyfi bir kemiyettir. Bunlar birbirine irca edilemez. Tabiatta cari olan kanunlar, enerjinin kanunlarındır. Fakat hayatın bizzat kendisi kanundur daha doğrusu kanunsuzluktur. Hayat binefsihi kendini idrak eden bir realitedir. Enerji ise ancak hayat için keşfolunmuş objektif bir realitedir. Bilfiil tanıdığımız bu iki realite bir gün birleşebilir, fakat bugün bütün hayatın enerjiden ayrılığı hakikati, enerjinin hayat olduğu faraziyesinden çok daha kuvvetli ve müsbettir" (Muşta 1990: 133-134).

Kaynaklar

Akgün, Mehmet (1988), *Materyalizmin Türkiye'ye Girişi ve İlk Etkileri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

Baha Tevfik (1331/1915), *Muhtasar Felsefe*, İstanbul: Artin Matbaası

Berkes, Niyazi (1973), *Türkiye'de Çağdaş*laşma, Ankara: Bilgi Yayınevi

Bolay, Süleyman Hayri (1993), "İsmail Fenni Ertuğrul", *Felsefe Dünyası*, S. 7, s. 11-25

Cevizci, Ahmet (1996), *Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Ekin Yayınları

Çetinkaya, Ali Bayram (2000), *İzmirli İsmail Hakkı*, İstanbul: İnsan Yayınları

Ertuğrul, İsmail Fenni (1991), *Vahdet-i Vücud ve İbni Arabi*, (Haz. Mustafa Kara), İstanbul: İnsan Yayınları

Hanioğlu, M. Şükrü (1981), *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi*, İstanbul: Üçdal Neşriyat

İzmirli, İsmail Hakkı (1329/1913), *Muhtasar Felsefe-i Ula (Philosophie Premiere)*, İstanbul

Karakuş, Rahmi (1995), *Felsefe Serüvenimiz*, İstanbul: Seyran Yayınları

[Karatay], Namdar Rahmi (1932), *Felsefi Meslekler Vokabüleri*, Afyon: Doğan Matbaası

Korlaelçi, Murtaza (1986), *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi ve İlk Etkileri*, İstanbul: İnsan Yayınları

Muşta, G. Muammer (1990), *Konya Enerjetizm Felsefe Okulu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Odabaş, Uğur Köksal (1990), *Rıza Tevfik ve Felsefesi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi

Toku, Neşet (1996), *Türkiye'de Anti-Materyalist Felsefe Spiritüalizm*, İstanbul: Beyan Yayınları

Ülken, Hilmi Ziya (1992), *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken Yayınları

1.2. İDEALİZM

Felsefi idealizmin Türkiye'deki en önemli temsilcisi Mehmet İzzet'tir. Mehmet İzzet (1891–1930) İstanbul'da doğmuştur. İlk tahsilini, İstanbul'un muhtelif mekteplerinde ve bilhassa bir Fransız mektebinde yaptıktan sonra Galatasaray Sultanisi'ne girmiştir. Buradan 1907'de mezun olduktan sonra bir müddet, İstanbul Darülfünun Hukuk Fakültesi'ne devam etmiş bu sırada, Avrupa'ya gönderilecek talebeler için açılan müsabakayı kazanarak 1909 tarihinde yirmi sekiz arkadaşıyla beraber Paris'e gönderilmiştir. Mehmet İzzet önce Paris'te Louis Le Grand Lisesi'ne yerleştirilmiş daha sonra Paris Sorbonne Üniversitesi'nde Felsefe tahsil etmiştir. Yurda döndüğünde Hilal-i Ahmer bünyesindeki Tahrirat İşleri Müdürlüğü'nde işe girmiş ve ilk yazısını bu dönemde yayımlamıştır (Zenon ve Muakkıbları, Bilgi Mecmuası, C. 1, S. 2, İstanbul, 1913). 1919'da Darülfünun'da felsefe tarihi muallimliğine atanmış, 1924'te müderrisliğe yükselmiştir. 1926'da okutmakta olduğu ahlak dersine ilaveten M. Emin'den boşalan felsefe tarihi ve ihtisas devresi sınıfları için içtimaiyat derslerini de üstlenmiştir. 1927 yılında sağlığı bozulan M. İzzet, 1928 yılında hem tedavisini yaptırmak hem de Avrupa'daki talebeleri teftiş etmek maksadıyla Paris'e gönderilmiş ardından da aynı sene vazifesi Berlin'e nakledilmiştir. 8 Aralık 1930'da Berlin'de lösemi hastalığından vefat etmiştir.

Mehmet İzzet'in genç bir yaşta yitirilmesi, kendisinden beklenen derin eserlerin, tarih, toplum, kültür ve düşünce hayatımıza

"Beşeriyet birbirine zıt milletlerin çarpışmasından çıkan nefret avazlarından ibaret değildir. Beşeriyet bir âhenktir, gerçekte değilse bile bir âhenk olması gereklidir. Böyle bir ülkünün mevcudiyeti ise milliyet için zayıflık değil, ekseriya bir kuvvettir. Psikoloji bize öğretiyor ki, ferdî bir his daha umumî bir hisle bağlantı kurarak kuvvetlenir. Mesela aşk, kendinden daha geniş hislere bağlanarak, tabiat hissiyle ve dinî hislerle birleşerek yükselir. Bir insan da kendi milletini müdafaa ederek bir beşeri ülküyü himaye ettiğine inanmakla, milletine olan muhabbeti kuvvetlenir" (İzzet 1981: 191).

Hilmi Ziya Ülken, Mehmet İzzet'in milliyetçilik anlayışında pek çok ilki gerçekleştirdiği kanaatindedir: "felsefî manada idealist milliyetçilik, idealist değercilik, ondan önce yoktu. İzzet kendinden öncekilerin koydukları problemlerin yolu üzerinde yürüyerek, onların yarıda bıraktıkları cevapları tamamlayarak, fikir hayatımızda yeni bir merhale oldu. Bu merhalenin en büyük değeri de, ondan öncekilerin siyasî tefekkür ve içtimai reform sahasında yaptıklarını, asıl fikir ve felsefe sahasına nakletmesi" (Ülken 1955: 135) olmuştur.

Kaynaklar

Erişirgil, M. Emin (1931), "Zavallı İzzet Bey", *Darülfünun Ed. Fak. Mec.*, C. 7, S. 5, s. 33-34

Fındıkoğlu, Z. Fahri (1947), *İçtimaiyat*, İstanbul Üniversitesi Yayımlarından Nu. 319, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası

İzzet, Mehmet (1981), *Milliyet Nazariyeleri ve Milli Hayat*, (Haz. Halil Açıkgöz) İstanbul: Ötüken Yayınları

Ülken, H. Ziya (1966), *Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi* I-II, İstanbul: Selçuk Yayınları

Ülken, H. Ziya (1939), "Türkiyede İdealizm Temayülü", *İnsan*, C. 2, S. 12. s. 929-938

Ülken, H. Ziya (1955), "Filozof Mehmet İzzet", *İş ve Düşünce*, C. 21, S. 170, s. 134-135

Tunç, M. Şekip (1931), "İzzet Bey'in Fikri Şahsiyeti", *Darülfünun Ed. Fak. Mec.*, C. 7, S. 5, s. 25-29

1.3. PRAGMATİZM

Türkiye'de pragmatizm özellikle Cumhuriyet döneminde tanınmış bir felsefi akımdır. Türk düşüncesinde Pragmatizm ve Bergsonizm; materyalist, pozitivist, entelektüalist ve natüralist eğilimlere bir tepki özelliği taşır. Bu iki felsefe özellikle Mihrap, Dergâh ve Hayat mecmualarında temsil edilmiş ve savunulmuştur. Bu dergilerde özellikle Mustafa Şekip ve Mehmet Emin, irrasyonalist ve anti entelektüalist bir hayat felsefesi kurgulamaya yönelmişlerdir. Bu bağlamda Ziya Gökalp tarafından temsil ve sembolize edilen pozitivist ve sosyolojist anlayışa karşılık, Nietzsche, Bergson ve James'e dayanan bir "hayat felsefesi" geliştirilip savunulmuştur. Bu "hayat felsefesi"nin en önemli dayanağı Türk milli mücadelesidir çünkü orada hayattan ve aksiyondan elde edilmiş hakikatler bulunmaktadır. Pragmatizme göre bir düşüncenin doğruluğu hayatta getirdiği başarı ve işe yararlılıkla ölçülmektedir. Nitekim Mehmet Emin (1925: 338), bilgi kuramı açısından pragmatizmin öncüleri arasında gördüğü Nietzsche hakkında kaleme aldığı "F. Nietzsche ve Bir Marifet Nazariyesi" adlı yazısında; hakikati iş ve hayatın meydana getirdiğini savunmaktadır: "Biz geniş anlamda ihtiyaçlarımızı en ziyade doyurmaya yarayan, eylemlerimizin gücünü artıran fikirlere hakikat diyoruz. Onun ölçüsünü soyut fikirlerde değil işte, hayatta aramalıyız" (Ülken 1966: 708).

Mehmet Emin'e göre Kurtuluş Savaşı'na başlarken millî bir mefkûrenin olması, bu savaşın kazanılmasını sağlamıştır. O zaman

Sonuç olarak pragmatizm Türkiye'de özellikle eğitim çevrelerinde yoğunlukla tanınmış ve yararlanılmış bir felsefi akımdır. Daha önce Türk düşüncesinde ağırlıkları hissedilen materyalizm, pozitivizm, natüralizm, sosyolojizm gibi akımlara alternatif teşkil etmiştir. Ancak eleştirdiği akımlar tarafından da eleştirilmekten kurtulamamıştır. Mesela Ziya Gökalp'ın felsefi mirasını değerlendiren arkadaşlarından Mehmet Servet'e göre Gökalp, bu felsefe akımında "hatanın şeniyet ve kıymet hükümlerini birbirine karıştırmak"tan ileri geldiğini bildirmiştir (Berkin 1980: 41). Bunun yanı sıra Rıza Tevfik de pragmatizme "bakkal felsefesi" ve "Amerikanizm" diyerek küçümseme eğilimi göstermiştir (Ülken 1966:705). Pragmatizm hakkında fikir beyan edenlerden Ziyaeddin Fahri ise "felsefenin hayatileştiği bir devrede mefkûrelerimizi en ziyade tatmin eden ancak böyle bir felsefedir" (1927: 224) diyerek Türkiye'deki pragmatist çevreye destek vermiştir.

Kaynaklar

[Başman], Avni (1928), "Mütercimin Mukaddimesi", *Demokrasi ve Terbiye*, İstanbul: Devlet Matbaası, s. I-II

Berkin, Mehmet Saffet (1980), *Fikir Hayatımızda Ziya Gökalp*, Ziya Gökalp Derneği Yayınları No. 4, Ankara: Aslımlar Matbaası

[Erişirgil], Mehmet Emin (1923), "Felsefe Neşriyatında Bir Terakki Hatvesi", *Mihrab*, C. 1, S. 3, s. 27

[Erişirgil], Mehmet Emin (1925), "F. Nietzsche ve Bir Marifet Nazariyesi", *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası,* C. 4, S. 5. s. 338-363

[Erişirgil], Mehmet Emin (1928), "Methal, John Dewey'nin Felsefesi", *Demokrasi ve Terbiye*, İstanbul: Devlet Matbaası, s. III-XVII

[Erişirgil], Mehmet Emin (1926), "Eski ve Yeni Neslin Düşünceleri Arasındaki Fark", *Hayat*, C. 1, S. 3, s. 42-43

[Erişirgil], Mehmet Emin (1933), "Tercüme Ederken Düşündüklerim", *Ahlak ve Dinin İki Kaynağı*, İstanbul: Devlet Matbaası, s. V-XVI

[Fındıkoğlu], Ziyaeddin Fahri (1927), "Pragmatizm", *Hayat*, C. 1, S. 12, s. 224-225

James, William (1931), *Terbiye Musahabeleri*, Çev. M. Şekip, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi

[Tunç], Mustafa Şekip (1929), *Ruhiyat*, İstanbul: Devlet Matbaası

[Tunç], Mustafa Şekip (1931), "Başlayış", *Terbiye Musahabeleri*, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, s. 3-32

Ülken, Hilmi Ziya (1936), *20. Asır Filozofları*, İstanbul: Kanaat Kitabevi

Ülken, Hilmi Ziya (1966), *Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Selçuk Yayınları

[Yücel], Hasan Âli (1930), *Ruhiyat Alfabesi*, 2. bs, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi

1.4. BERGSONİZM

Bergson (1859–1941), 19. y.y.'ın sonu ve 20. y.y.'ın başlarındaki düşünce hayatında önemli rol oynayan filozoflardan biridir. Pozitivizm, Rölativizm ve Siyantizm gibi çeşitli akımların etkileriyle mutlak hakikati elde etmenin ümidini kaybetmiş olan 19.y.y.'ın insanına, bu asrın sonlarında "sezgi" metodunu ortaya koyarak, bu ümidi yeniden getirmiştir (Topçu 1968: 6).

Bergson, zamanının hemen hemen bütün felsefi görüşleriyle hesaplaşma içerisine girmiş, onların tenkidini yaparak kendi sistemini oluşturmuştur. Bergson felsefeye başladığı zaman Avrupa'da Siyantizm, Pozitivizm ve Rölativizmin hâkimiyeti hissediliyordu. Bergson, Siyantistleri şu şekilde eleştirir; kâinat bir değil hiç olmazsa ikidir. Bir tarafta ilim bilgisinin künhüne kadar bilebileceği ve bildiklerini matematik metoduyla tamamen teyit edip ölçebileceği bir madde âlemi varsa, diğer tarafta ilim bilgisi ve matematik yoluyla idrak olunup ölçülmesi yalnız dışından mümkün olan ve derin mahiyetinin keşif ve idraki metafizik bilgi gibi ayrı bir bilgi isteyen bir hayat âlemi vardır. Bunun için müspet ilimlerden ayrı ve başlı başına mevcut bir metafizik vardır. Çünkü onun da kendisine mahsus bir konusu ve metodu vardır (Tunç 1986: VI).

Bergson, pozitivistlere karşı da hem metafiziğin hem de ruhiyatın mümkün oluğunu savunur. Ona göre şuuru bir gölge olay, yani beyindeki hareketlerin bir neticesi sayan teori abeslerle dolu-

kat bir taklit olmadığını söyleyebiliriz. Zira kendi görüş ve düşüncelerini de bu form dâhilinde ifade etmişlerdir (Bayraktar 1998: 72).

Bergsoncu düşünürlerimiz felsefenin konularını tekrar genişletmiş ve metafiziği, Türk düşüncesinde yeni bir tarz ve üslup içerisinde canlandırmışlardır. Zira onlara göre, insan sadece maddi dünyanın olaylarını ve bu olaylar arasındaki münasebetleri merak etmez, bunun yanında cevaplarını akılla ve bilimsel faaliyetle bulamadığımız sorular da sorar. Bunlar; hayat, madde, ruh, ölüm, insan nedir, nereden gelip nereye gitmektedir, varlığın içindeki anlamı ve konumu nedir gibi metafizik sorulardır. İnsan için bu sorular da en az bilimsel soru ve sorunlar kadar hayatidir. Çünkü insan bu ve benzeri sorulara cevap arayarak kâinat ve değerler karşısındaki konumunu belirlemektedir.

Bergsonculuk Türk düşüncesinde yaratıcı bireyi temele koyduğundan, meseleleri sosyolojist tarzda ele alışa da bir tepki özelliği taşır. Zira büyük adamlar, önder şahsiyetler, dahiler, kahramanlar ve bunların ortaya çıkma koşulları Gökalp'ın "sen ben yok biz varız, hak yok vazife var" veya "gözlerimi kaparım vazifemi yaparım" gibi sözleriyle deyimleşen, bireyi bütün içerisinde eriten ve topluma feda eden sosyolojik ve bazen de sosyolojist olan görüşleri ile açıklanamıyordu. Bu bağlamda Bergsonculuk, Türkiye'de bireye ve bireyin özgür yaratılarına imkân veren yaratıcı kudret ve hamleyle bütünleşmeyi gaye edinen, kendini toplumun standartlarını aşmada mükellef sayan bir görüşü temsil etmiştir (Bayraktar 1998: 72).

Kaynaklar

Ayni, M. Ali (1339), *İntikat ve Mülahazalar*, İstanbul

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı (1923), "İlim ve Metafizik", *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, C. I, S. 1, s. 57-75

Bayraktar, Levent (1997), *Bergsonculuğun Türkiye'ye Girişi ve İlk Temsilcileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara

Bayraktar, Levent (1998), "Bergsonculuğun Türkiye'ye Girişi ve İlk Temsilcileri", *Felsefe Dünyası*, S. 28, s. 62–72

Bayraktar, Levent (2014), "Subhi Edhem ve Bergson ve Felsefesi Adlı Eseri Üzerine", *Bergson ve Felsefesi*, Konya: Çizgi Kitabevi, s. 9-24

Bolay, S. Hayri (1995), *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi*, Ankara: Akçağ Yayınları

Erişirgil, M. Emin (1921), "Ne Çıkar", *Dergâh*, Sene I, C. 2, No: 13, s. 4

Rıza Tevfik (1337), *Bergson Hakkında*, İstanbul: Darülfünun Matbaası

Subhi Edhem (1919), *Bergson ve Felsefesi*, İstanbul: Kader Matbaası

Topçu, Nurettin (1968), *Bergson*, İstanbul: Hareket Yayınları

Tunç, Mustafa Şekip (1934), *Bergson ve Manevi Kudrete Dair Birkaç Konferans*, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi

Tunç, M. Şekip (1986), *Yaratıcı Tekamül'e Önsöz*, İstanbul: M.E.B. Yayınları

Tunç, M. Şekip (1943), *İnsan Ruhu Üzerinde Gezintiler*, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası

Tunç, Mustafa Şekip (1948), *Fikir Sohbetleri*, İstanbul: Ülkü Kitap Yurdu

Tunç, Mustafa Şekip (1921), "Sanatın İçyüzü", *Dergâh*, Sene 1, S. 1, s. 3

Tunç, Mustafa, Şekip (1922), "Resmin Ruhiyatı ve Ressamlarımız", *Dergâh*, Sene 2, C. 3, No. 33, s. 131-133

2.1. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE FELSEFE TARİHÇİLİĞİ

Türkiye'de felsefe tarihçiliği araştırılırken öncelikle, akademik bir disiplin olarak felsefe tarihinin konumuna bakılmalıdır. Bu bağlamda Darülfünun'da felsefe tarihi okutanlara kısaca bakmak gerekirse, 1908-1923 döneminde İsmail Hakkı İzmirli, Mehmet Ali Aynî, Mehmet Emin Erişirgil, Mehmet İzzet ile karşılaşılmaktadır. 1927-28 Ders yılında ise felsefe tarihi dersi Orhan Sadeddin'e geçmiştir. 1933 Üniversite reformundan sonra Felsefe Tarihi alanında iki ismin öne çıktıkları görülür. Bunlar, "Yunan Felsefesi Tarihi", "Kant'tan Zamanımıza Kadar Felsefe Tarihi", "Felsefe Tarihi Semineri" gibi dersleri yürüten Ernst von Aster ve "Türk Tefekkür Tarihi" dersini ve daha sonra felsefe tarihi ve İslam felsefesine dair diğer dersleri de verecek olan Hilmi Ziya Ülken'dir. Ülken, bu dersleri Türk Medeniyeti Tarihi kadrosunda vermiştir (Kafadar 2000: 260). Daha sonra bu isimlere Macit Gökberk, Halil Vehbi Eralp, Takiyettin Mengüşoğlu, Bedia Akarsu ve Nermi Uygur gibi felsefeciler ve onların yanında yetişenler de eklenmiştir.

İsmail Hakkı İzmirli (1869- 1946) II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinin önemli düşünürleri arasında yer almaktadır. Felsefe, Mantık ve Kelam alanlarında önemli eserler vermiştir. 1911'de Emrullah Efendi'nin maarif nazırlığına getirilmesi üzerine Darülfünun Edebiyat Fakültesi'nde felsefe müderrisliğine atanmış-

Kaynaklar

Aynî, Mehmet Ali (1992), *Tasavvuf Tarihi*, İstanbul: Kitabevi

Aynî, Mehmet Ali (1995), *Daru'l-fünun Tarihi*, İstanbul: Pınar yayınları

[Berksan], Orhan Sadettin (1930), *Felsefe Tarihi Usulü*, İstanbul: Devlet Matbaası

Değirmencioğlu, Coşkun (1987), *Mehmet İzzet*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri (1951), "Prof. M. İzzeti Anarken", *İş*, C. 17, S. 114, s. 55-57

Gökberk, Macit (1949), "Filozof Ernst von Aster", *İş*, C. 15, S. 91, s. 73-80

Hizmetli, Sabri (1996), *İsmail Hakkı İzmirli*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Kafadar, Osman (2000), *Türkiye'de Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi*, Ankara: İz Yayıncılık

Karakuş, Rahmi (1995), *Felsefe Serüvenimiz*, İstanbul: Seyran Kitap

Karakuş, Rahmi (2003), *Felsefe Tasavvurumuz*, İstanbul: Değişim Yayınları

Mehmet İzzet (1927), "Mütercimin Mukaddimesi", *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, s. 5-6

Ülken, Hilmi Ziya (1955), "Filozof Mehmet İzzet", *İş*, C. 21, S. 170, s. 134-135

2.2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE MANTIK VE METODOLOJİ

18. Asırda başlayan garp tesirleri 1839 Tanzimat Fermanı ile daha yaygın bir hal aldı. Tanzimat hareketi, Rönesans'tan sonra Avrupa'da gelişen fikir hareketlerinin Osmanlı cemiyetinde de yayılmasına müsait bir zemin hazırlamış oldu. Avrupa'dan gelen yeni fikirler ve bu fikirlerle kurulan yeni müesseselerin yanında, İslâmi kültür dünyasının asırlardır yerleşmiş fikir ve müesseseleri de yerlerini muhafaza ediyordu. Fikir hayatımızda Tanzimat'la başlayan bu ikilik Cumhuriyet devrine kadar devam etmiştir. Söz konusu olan bu ikilik, bu devrin ilim ve mantık anlayışında da açık olarak kendisini gösterir. Bu nedenle, Tanzimat'tan sonra yazılmış olan mantık kitaplarını iki grupta toplayabiliriz: Birincisi tamamıyla geleneğe uygun ve Avrupa'da yapılan yeni mantık çalışmalarına karşı kapalı, onlardan habersiz olarak yazılmış olan eserler, ikincisi ise yeni mantık çalışmalarına yer veren, onların münakaşasını yapan eserlerdir (Öner 1956: 100-108).

Bütün İslam dünyasında Aristo mantığı Farabi- İbn Sina düzenlemesi ile hâkim olmuş, daha sonraki mantıkçılar bu geleneği takip etmişlerdir. Bu gelenek içerisinde yazılan mantık kitaplarının arasında medreselerde en çok okutulanlar; Ebherî (ö.m. 1264)'nin İsagojisi ile Kazvinî (ö.m.1276)'nin Risale el-Şemsiyye fî el-Kavaid el-Mantıkiyye adlı eserleridir. Bu eserlerde, Aristo'un eserlerindeki metafizik konular ayıklanmış, pür mantık konularına yer verilmiş-

Kaynaklar

Öner, Necati (1956), "Tanzimattan Sonra Türkiye'de İlim ve Mantık Anlayışı I", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1-4, Ankara, s. 100-136

Öner, Necati (1957), "Türkiye'de Yeni Mantık Cereyanlarının İlk Habercisi: Ali Sedad", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1-4, Ankara, s. 60-70

Öner, Necati (1958), "Tanzimattan Sonra Türkiye'de İlim ve Mantık Anlayışı II", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, s. 131-177

Öner, Necati (1992), "Türkiye'de Mantık Çalışmaları", *Felsefe Dünyası*, S. 6, Ankara, s. 2-10

Yücel, Hasan Âli (1935), *Surî ve Tatbikî Mantık*, İstanbul: Devlet Matbaası

Taylan, Necip (1988), *Mantık*, İstanbul: Marifet Yayınları

Ülken, Hilmi Ziya (1935), "Tanzimattan Sonraki Mantık Hareketleri", *Edebiyat*, Yıl. 1, S. 3, İstanbul, s. 37-52

Mengüşoğlu, T. (1973), "Önsöz", *Mantık* (von. Freytag Löringhoff'tan çeviri), İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları

2.3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE PEDAGOJİ

Cumhuriyet döneminin özellikle ilk yıllarında görülen reformist eğitim görüşleri yönünde ortaya çıkan zengin yayın faaliyetlerinin arka planında, Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinin ve aydınlarının faaliyetleri vardır (Kafadar 1997: 240-241). Bu eğitimcilerin en başında gelen isim; Meşrutiyet'in ilk yıllarında yayınladığı "Talim ve Terbiye'de İnkılâp" (1912) ve diğer eserleriyle, daha o dönemde dikkatleri üzerine çeken İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'dur. Baltacıoğlu hayatını Türk ilim, kültür ve sanatına adamıştır. "Yeni eğitim ve öğretim temellerini atmak bakımından Türkiye'de Sâtı Bey'den sonra en büyük görevi görmüştür" (Ülken 1994: 450). Sâtı Bey hariç tutulursa, Türkiye'de eğitim üzerine ansiklopedist bir yaklaşımla değil, doğrudan doğruya pedagojik kaygılarla eğilen, meslekten eğitimci ve dolayısıyla eğitim reformcusu olan nesillerin başında İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu gelir (Kafadar 1997: 244).

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, 28 Şubat 1886'da İstanbul'da doğdu. İlköğrenimini çeşitli okullarda tamamladı. 1903'te Vefa İdadisi'nden mezun oldu. 1904'te Dârülfünun-u Osmanî'nin Ulûm-u Tabîiye Şubesi'ne girdi ve 1908'de mezun oldu. Resmî olarak ilk hocalığa, 1908'de başladı. 1910'da Avrupa'ya pedagoji ve elişleri konularında inceleme yapmak için gönderildi. Fransa, İngiltere, Belçika, İsviçre ve

Kaynaklar

Baltacıoğlu, İ. H. (1931), *Mürebbilere,* İstanbul: Sühulet Kütüphanesi

Baltacıoğlu, İ. H. (1965), *Türk Milliyeti*, Ankara: Milli Savunma Bakanlığı Yayınları

Baltacıoğlu, İ. H. (1998), *Hayatım*, İstanbul: Dünya yayınları

Bayraktar, Levent (2005), "Cumhuriyet Dönemi Türk Düşüncesi", *Felsefe Ansiklopedisi*, C. 3, Ankara: Babil Yayınları, s. 349-375

Kafadar, Osman (1997), *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*, Ankara: Vadi Yayınları

Taşdemirci, Ersoy (1996), "Dr. Halil Fikret Kanad'ın Türk Eğitimine Hizmetleri", *Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri, s. 561-566

Ülken, H. Z. (1994), *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken Yayınları

2.4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE ESTETİK

Türkiye'de estetik terimini ilk kez Sakızlı Ohannes Paşa (1836-1912) 1891 yılında yayınladığı "Fünun-u Nefise Tarihine Medhal" (Sanat Tarihine Giriş) adlı kitapta kullanmıştır. Bu terim kullanılmadan önce de sanat üstüne düşünme çalışmaları olmuştur. Ancak, Türkiye'de Batılı tarzda estetik çalışmaları söz konusu olduğunda ilkin Servet-i Fünun diye bilinen fikri-edebi hareket görülür. Servet-i Fünun dergisi Meşrutiyet döneminde 1894'de kuruldu. Başında Recaizade Ekrem'in bulunduğu dergi, Edebiyat-ı Cedide adlı edebiyat çığırını temsil ediyordu. Pozitivizmin sanat felsefesine dayanılan dergide Ahmet Mithat'ın "sanat için sanat" fikri savunuluyordu (Soykan 1993: 62). Servet-i Fünun yazarları arasında Hüseyin Cahit, Mehmet Rauf, Cenap Şehabettin, Ahmet Şuayıp gibi düşünürler bulunmaktadır. Servet-i Fünun yazarlarıyla hemen hemen aynı dönemlerde estetikle ilgili yazılarıyla dikkat çeken bir düşünür de Rıza Tevfik'tir. Şiirden felsefeye, tasavvuftan folklora, edebiyattan sosyolojiye kadar geniş bir ilgi alanı olan Rıza Tevfik, estetik ve sanat konusunda yazmaya E. Veron ve Baumgarten gibi estetikçilerin görüşlerini aktararak başlamış, ancak felsefeye olan ilgisi nedeniyle hayatının her döneminde estetik ve sanat meselelerine ilişkin yazılar yazmıştır (Uçman 2000: 7).

M. Adalan'ın "Güzellik" adındaki eseri de ilk estetik kitapları arasında sayılabilir. Eser 1937'de yayınlanmıştır. Eserde; Filozofi ve Estetik, Güzellik, Güzellik Heyecanının Sebebi, Güzelliğin Öbür Değerlerden Ayrılığı ve Onlarla Olan İlgisi, İdeal Güzellik ve Sanat başlıkları altında çeşitli estetik ve felsefe problemleri incelenmiştir (Adalan 1937).

Estetik alanında önemli eserler vermiş düşünürlerden biri de İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978)'dur. Aynı zamanda roman ve piyes yazarı olan bir sanatçı düşünür olarak estetik alanında yazdığı birçok makalesinin dışında telif eserler şunlardır: Demokrasi ve Sanat 1931, Resim ve Terbiye 1931, Sanat 1934, Tiyatro 1941, Karagöz Tekniği ve Estetiği 1942, Türklerde Yazı Sanatı 1958, Türk Plastik Sanatları 1971 (Kolçak 1968: 72). Baltacıoğlu'nun "Sanat" adlı eserinin o dönemde bu alanda yazılan en kapsamlı eser olduğu söylenebilir. Ayrıca bu eserde, Edebiyatımız Ne Halde, Çirkinlik Devri, Türk Sanatının Tereddisi gibi başlıklar altında daha önceki estetik kitaplarından farklı olarak Türk sanatının o günkü durumu da ele alınmıştır. Sanata ve Güzel kavramına ilişkin konuların yanında, Orijinal Bir Türk Sanatı Var mıdır, Türk Sanatı Ne İçin Vardır, Türklerin Sanat Mazisi Ne İçin Beşeridir gibi konular da incelenmiştir (Baltacıoğlu 1934).

Kaynaklar

Adalan, M. (1937), *Güzellik*, Bursa: Emek Basımevi

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı (1934), *Sanat*, İstanbul: Sühulet Kütüphanesi

Kolçak, Sabri (1968), *İ. H. Baltacıoğlu*, İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası

Soykan, Ömer Naci (1993), *Türkiye'den Felsefe Manzaraları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Yetkin, Suut Kemal (1935), *Filozofi ve Sanat*, İstanbul: Vakit Matbaası

Yetkin, Suut Kemal (1938), *Estetik*, İstanbul: Devlet Basımevi

Ongun, Cemil Sena (1931), *Estetik*, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi

Gökalp, Ziya (1990), *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

Uçman, Abdullah (2000), *Rıza Tevfik'in Sanat ve Estetikle İlgili Yazıları I*, İstanbul: Kitabevi

Uçman, Abdullah (2004), *Rıza Tevfik'in Şiirleri ve Edebi Makaleleri Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: Kitabevi

Tunalı, İsmail (1973), "Cumhuriyetin 50 yılı İçinde Estetik", *Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan Kitabı*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, s. 223-270

3.1. BİR DÜŞÜNCE EKOLÜ OLARAK ANADOLUCULUK

Türkiye'de Anadoluculuk* ya da Memleketçilik olarak adlandırılabilecek olan düşünce akımı, salt felsefi bir akım olmaktan ziyade, sosyolojik ve siyasi açılımları da barındıran bir düşünce hareketidir. Anadoluculuk hareketi, dağılan imparatorluk coğrafyasında savunulabilecek toplumsal, felsefi, siyasi ya da ideolojik denilebilecek tavır alışı şekillendirmeye çalışmıştır. Bunu yaparken Tanzimat'tan itibaren yaşanılan acı tecrübelerin, ıslahat hareketlerinin ve

* Burada, Hilmi Ziya Ülken, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve arkadaşları tarafından çıkarılmış olan "Anadolu Mecmuası" çevresinde şekillenen yeni bir tarih, coğrafya, folklor, sosyoloji ve tefekkür tarzı geliştirmeye teşebbüs eden Anadoluculuk hareketi ele alınmıştır. Bu hareket, Anadolu mecmuası yayın hayatını sona erdirdikten sonra da, çeşitli zeminlerde temsil edilmeye ve işlenmeye devam etmiştir. Zaman içerisinde, Anadolu mecmuasında temelleri atılan ve zenginleşerek evrimlenen bu çizgi ile adına "Mavi Anadoluculuk" denen ve öncekilerle aynı kökten ve kaynaktan beslenmeyen farklı bir Anadoluculuk anlayışı da düşünce hayatımızda yer almıştır. Mavi Anadolucular başta Cevat Şakir Karaağaçlı (Halikarnas Balıkçısı), Sabahattin Eyüboğlu ve Azra Erhat olmak üzere, öncekilerden farklı temellere dayanan bir tarih ve hümanizma anlayışıyla, bağımsız bir kol olarak Anadoluculuk kavramını işlemiş ve yeni bir okuma ve kurgu teklif etmişlerdir. Dolayısıyla müstakil bir çalışmanın konusu olabilecek Mavi Anadoluculuk akımı, burada ancak anılmakla yetinilecektir. Daha geniş bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: Kaya Akyıldız, "Mavi Anadoluculuk", Modernleşme ve Batıcılık, C. 3 s. 465-481; Barış Karacasu, "Cevat Şakir Kabaağaçlı", Modernleşme ve Batıcılık, C. 3 s. 472-477; Kaya Akyıldız, "Sabahattin Eyüboğlu", Modernleşme ve Batıcılık, C. 3 s. 468-471.

6. İktisadi sistemimiz, halkın bütün içtimai ihtiyaçlarını karşılayan ve her ferdi iş ahlakıyla seferber eden asrın geçer deyimiyle ruhçu sosyalist sistemdir.[33]

3.1.6. Sonuç

Bir düşünce hareketi olarak "Anadoluculuk", pek çok bakımdan derin buhranların yaşandığı bir dönemde, bir çözüm ve çıkış yolu göstermek niyetiyle tasarlanmıştır. Zira Anadoluculuk akımı bünyesinde bir araya gelen aydınlar, her bakımdan ilmi bir zihniyetle Anadolu coğrafyasının maddi ve manevi varlığının bilinip tanınmasını ve bunlar üzerine geliştirilecek bir bilinçle oluşturulacak değerlere kaynaklık etmesini öngörmüşlerdir. Böylece Anadolu yaratılmak istenen kültürün ve değerlerin beşiği olarak algılanmış, ayrıca buradan yeni bir Türk hümanizması hayata geçirilmek istenmiştir. Anadoluculara göre kültür milliyetçiliği esastır ve Turancılık zaman ve mekân yönünden belirsizliğe vardığı için Türklerin Anadolu'yu İslamlaştırarak yurt edinmeleri somut bir referans noktası teşkil etmektedir. Dolayısıyla millet kavramına yüklenen yeni anlam çerçevesinde İslamcılık, Osmanlıcılık ve Turancılıktan ayrı olarak millet realitesi, ne İslam ümmeti ile ne Osmanlı tebaası ile ne de Türk ırkı ile özdeşleştirilmektedir.

Kaynaklar

Arık, Remzi Oğuz, *İdeal ve İdeoloji*, Kurtulmuş Basımevi, İstanbul 1947.

Arık, Remzi Oğuz, "Köylerimiz ve Köycülüklerimiz", *İdeal ve İdeoloji*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1969.

Arık, Remzi Oğuz, "Coğrafyadan Vatana", *Milliyetçilik*, Hareket Yayınları, İstanbul 1947.

Akyıldız, Kaya, "Mavi Anadoluculuk", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık,* İstanbul 2002, C. 3, s. 465-481.

[33] Nurettin Topçu, Milliyetçiliğimizin Esasları, İstanbul 1978, s. 63-64.

Akyıldız, Kaya, "Sabahattin Eyüboğlu", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık*, İstanbul 2002, C. 3, s. 468-471.

Bayraktar, Levent, "Mehmet İzzet'in Ardından", *Nihat Nirun'a Armağan*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2007, s. 235-243.

[Bayrı], Mehmet Halit, "Hasbihal", *Anadolu Mecmuası*, S. 12, 1925, s. 393-395.

Hacısalihoğlu, Fuat, *Türk Tarihçiliğinde Anadoluculuk Düşüncesi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005 Ankara.

Karacasu, Barış, "Cevat Şakir Kabaağaçlı", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık*, C. 3, s. 472-477.

Kırzıoğlu, Fahrettin, "Fındıkoğlu'nun Folklorcu Yetiştirme Yönü ve Folklorculara Yardımı*", Ölümünün İlk Yıldönümünde Ord. Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara 1976.

Öğün, Süleyman Seyfi, *Nurettin Topçu'nun Siyasal Düşüncesinde Milliyetçilik-Popülizm Etkileşimi*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bursa 1991.

Somar, Ziya, "Türk Düşüncesi ve Hilmi Ziya Ülken", *Fikirde ve Sanatta Hareket*, S. 104-105, Ağustos-Eylül 1974, s. 15-18.

Topçu, Nurettin, *Yarınki Türkiye*, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1961.

Topçu, Nurettin, "Önsöz", *Milli Tarihimizin Adı*, Hareket Yayınları, İstanbul 1969. s. 7-9.

Topçu, Nurettin, "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu", *Fikir ve Sanatta Hareket*, C. 9, S. 108, 1974 s.2-5.

Topçu, Nurettin, *Milliyetçiliğimizin Esasları*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1978.

[Ülken], Hilmi Ziya, "Anadolu Örfü ve Destanlar", *Anadolu Mecmuası*, C. 1, S. 1, 1924, s. 25-30.

Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Selçuk Yayınları, İstanbul 1966.

Ülken, Hilmi Ziya, "Bir Fetih Destanına Başlangıç", *Fikir ve Sanatta Hareket*, S. 104-105, Ağustos-Eylül 1974, s. 23-24.

3.2. CUMHURİYETE TANIKLIK EDEN BİR DÜŞÜNCE MAHFİLİ VE DERGİSİ: *TÜRK YURDU* VE MEDENİYET TASAVVURU

İnsanoğlu'nun yeryüzündeki macerası kültür ve medeniyetin oluşması ve inşa edilmesine bağlıdır. Hiçbir kavim, devlet ya da tarih kesiti, kültür ve medeniyetten bağımsız olarak tasavvur edilemez. İnsan olmak, bir anne ve babadan doğmak ve özel bir ihtimamla büyütülmekle başlar, ardından da aile ve toplumdan alınan dil ve değerlerle şekillenir. Kültür ve medeniyetin oluşması, gelişmesi, taşınması ve iletişim yoluyla aktarılması dil sayesinde mümkün olmaktadır.

Tabiatta biyolojik süreçler neticesi dünyaya gelen insan, dil sayesinde ve dil ile biyolojik varlık düzeyinden insanî/beşerî varlık düzeyine yükselir. Dil ile insanı insan yapan değerler nesilden nesile aktarılır. Bu değerler dille kazanıldığı ve aktarıldığı gibi, her nesil de bu birikime kendi katkısını ilave eder. Böylece kültür ve medeniyet; dil ve değerlerle kurulan ilişki çerçevesinde kazanılır ve bu süreç bireyi bir kültürün, bir toplumun, bir milletin bir şahsiyetine dönüştürür. Şahsiyet kişiyi o kişi yapan özellikler ve benimsenen değerler bütünüdür. Şahsiyet varlığına dönüşmüş olan insan ferdi yegânedir, tek nüshadır. O artık sadece bir vatandaşlık numarası sahibi bir fert ya da numaraya indirgenebilecek biri değildir. O, yeri bir başkasıyla asla değiştirilemeyecek olandır. Bireyin şahsiyet varlı-

bırakıldığını gösteren bu misallerle belirtmeye çalıştığım, münevverlerin ihanetidir."[135]

Topçu, üniversitenin bütün öteki işlevlerini sorgulamanın yanı sıra topluma hangi ahlak idealini aşılamaya çalıştığı hususunun da irdelenmesi gerektiği kanaatindedir. O, şöyle sorar: "Üniversitenin ortaya koyduğu ahlak ideali nedir? Bu Epikür ahlakı mıdır? Vazife ahlakı mıdır? Hıristiyan veya İslam ahlakı mıdır? Bu nokta tamamen meçhul. Çünkü böyle bir şey yoktur. Gençliğin sahipsizliği denince ilk akla gelen işte bu davanın perişan manzarasıdır."[136] Nurettin Topçu, üniversitenin topluma, ilim ve ideal vermek suretiyle rehberlik etmesi gerektiğini düşünürken ondaki sessizliği ve aldırmazlığı aşılması gereken en büyük tehlike olarak bütün yalınlığı ile gözler önüne seriyor. Böylece Topçu, üniversite ve medeniyet ilişkisi üzerine kafa yoranlar için hâlâ dikkate alınması gereken bir kaynak olma vasfını sürdürüyor. Gönül isterdi ki aradan yarım asırlık bir zaman geçtikten sonra bu görüş ve tespitler sadece tarihî değeri olan ama artık toplumsal gerçekliğimiz bakımından geçersiz kalmış tespitler olsun.

Kaynaklar

Topçu, Nurettin (1959), "Üniversite", *Türk Yurdu*, S. 279

Topçu, Nurettin (1960), "Bizde Rönesans", *Türk Yurdu*, S. 280

Tunç, Mustafa Şekip (1953), "Tabiat Âlemi ve İnsan Dünyası", *Bilgi*, S. 75

Tunç, Mustafa Şekip (1955), "Eski İlim ve Yeni ilim", *Türk Yurdu*, S. 250

Tunç, Mustafa Şekip (1956), "İnsanın Kendini Buluşu ve Şuurunun Gelişmesi", *Türk Yurdu*, S. 253

Tunç, Mustafa Şekip (1956), "Din Hayatımız", *Türk Yurdu*, S. 254

Tunç, Mustafa Şekip (1956), "Hürriyet Kimlere ve Niçin Lazımdır", *Türk Yurdu*, S. 255

---

[135] A.g.m., s. 40
[136] A.g.m., s. 41

Tunç, Mustafa Şekip (1956), "Medeniyetlerin Selameti", *Türk Yurdu*, S. 257

Tunç, Mustafa Şekip (1956), "Devlet", *Türk Yurdu*, S. 259

Tunç, Mustafa Şekip (1957), "İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ve Kur'an Tercümesi", *Türk Yurdu*, S. 267

Turhan, Mümtaz (1955), "Osmanlı Medeniyeti Neden Durakladı", *Türk Yurdu*, S. 241

Turhan, Mümtaz (1956), "Üniversite ve Vazifeleri I", *Türk Yurdu*, S. 254

Turhan, Mümtaz (1956), "Üniversite ve Vazifeleri II", *Türk Yurdu*, S. 255

Turhan, Mümtaz (1959), "Garplılaşmanın Manası", *Türk Yurdu*, S. 272

Turhan, Mümtaz (1960), "Medeniyet Anlayışımız", *Türk Yurdu*, S. 280

3.3. MİLLİ MÜCADELENİN METAFİZİK/FELSEFÎ ARKA PLANI: *DERGÂH MECMUASI*

Cumhuriyet Dönemi düşünce hayatını anlayabilmek için dönemin dergilerinden hareket etmek, denenebilecek birkaç makul yoldan birisidir. Türkiye'de Bergsonculuk söz konusu olduğunda, önemli kaynaklardan biri hiç şüphesiz Dergâh mecmuasıdır. Dergâh'ta Mustafa Şekip Tunç, bir yandan Bergson'un bazı konferans ve makalelerini tercüme ederek Türk entelektüel kamuoyuna tanıtırken, bir yandan da Bergsoncu denilebilecek makaleler kaleme almıştır. Mustafa Şekip'i bu vadide Darülfünun'dan arkadaşları İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ve Mehmet Emin Erişirgil de desteklemiştir. Bu grup, aralarında yetişmeleri itibariyle farklılıklar bulunmakla birlikte, felsefi tavır alışları bakımından ortak hareket edebilmişlerdir. En azından bu birliktelik bazı felsefi doktrinlerin karşısında yer almak bakımından sağlanabilmiştir.

Bergson felsefesinin Fransa'da ortaya çıktığı dönemde Pozitivizm, Materyalizm ve Natüralizm gibi ekollerin etkisi hissedilmekteydi. Bu durum kısmen Türk düşünce hayatı için de geçerlidir. Dergâh mecmuası 1921 yılında yayımlanmaya başlandığı sırada Servet-i Fünun, İçtihat, Yirminci Asırda Zekâ, Piyano ve Felsefe gibi dergiler Pozitivist, Natüralist ve Materyalist fikirleri savunmuş ve

Bu hayata muhabbet etmek, onun içine girmek, onun tekevvününe, onun sayruretine yardım etmek, kendimizi, kendi ruh ve vicdanımızı onun haricinde bulmamak lazımdır. (…) Vazifemiz -âdeti yoktur diye- yaratıcı olan hayatı karıştırmak değil, bu hayatı sevip yaşamak, samimi olarak yaşamaktır. İşte bu hayatın yaşanan her ânı, âdetlerin teşekkülü için yeni bir terakkîdir. O âdetleri yaşayarak imal edeceksiniz" (1337d: 50). Görülüyor ki Baltacıoğlu, hayat kavramına yüklediği özel anlamlar ve insanın ancak hayatın canlı oluşları içerisinde kendisini gerçekleştirmek suretiyle yeni ve canlı âdetler yaratabileceğini dile getirmektedir.

Bergsoncu metafizik, özellikle "Dergâh" çevresi düşünürleri üzerinde olumlu ve yaratıcı bir etkiye sahiptir. Onlar, Bergson'un kavramlarını ve tefekkür usulünü alarak pek çok meselemizi irdelemeye ve aydınlatmaya yönelmişlerdir. Bu bağlamda yeni bir medeniyet tasavvuru, yeni bir tarih görüşü, yeni bir değerler manzumesi ve yeni bir insan anlayışı kurgulamak ihtiyacı hissetmişlerdir. Bütün bu arayışların merkezinde, canlı varlığın ve hayatın önceden kestirilemez, ölçüye gelmez, akıl ile tüketilemez, kendine has doğası yer almaktadır. Ayrıca bu yaklaşım, ruhun bedene indirgenemezliği ve aşkınlığı esasına dayandığı için yeni bir tarz spiritüalizm ve metafizik görüşü de beraberinde getirmektedir. Bütün bunların millî mücadele atmosferi içerisinde dile getirildiği göz önünde bulundurulursa, Bergsonculuğun Türkiye'de niçin bir umut felsefesi olarak algılandığı kendiliğinden anlaşılacaktır. "Dergâh" mecmuasında, hafıza, süre, oluş, imtidat, kökü mazide olan âtî gibi kavramların işlenmesi suretiyle, tarih ve edebiyat sahalarında da Bergsonculuğun etkisinin hissedildiğini söylemek mümkündür.

Kaynaklar

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı (1337a), "Kerbeleya Giden Derviş", *Dergâh,* İstanbul, cilt 1, nr. 1

_____ (1337b), "Ölenlerin Felsefesi", *Dergâh,* İstanbul, cilt 2, nr.13

_____ (1337c), "Yeşil Medeniyet", *Dergâh,* İstanbul, cilt 1, nr. 2

_____ (1337d), "Hayatımızın Mantığı Kendindedir", *Dergâh,* İstanbul, cilt 1, nr. 4

Bergson, Henri (1934a), "Şuur ve Hayat", *Bergson ve Manevi Kudrete Dair Birkaç Konferans,* (Haz. Mustafa Şekip Tunç), İstanbul, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi

_____ (1934b), "Ruh ve Beden", *Bergson ve Manevi Kudrete Dair Birkaç Konferans,* (Haz. Mustafa Şekip Tunç), İstanbul, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi

_____ (1934c), "Dirilerin Hayaletleri ve Taharriyatı Ruhiye", *Bergson ve Manevi Kudrete Dair Birkaç Konferans,* (Haz. Mustafa Şekip Tunç), İstanbul, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi

_____ (1934d), "Hakikat ve Şeniyet", *Bergson ve Manevi Kudrete Dair Birkaç Konferans,* (Haz. Mustafa Şekip Tunç), İstanbul, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi

Erişirgil, Mehmet Emin (1337a), "Hasbihal", *Dergâh,* İstanbul, cilt 1, nr. 4

_____ (1337b), "Ne Çıkar", *Dergâh,* İstanbul, cilt 2, nr. 13

_____ (1337c), "Gülmek Nedir Kime Gülüyoruz", *Dergâh,* İstanbul, cilt 2, nr. 17

Tunç, Mustafa Şekip (1337a), "Sanatın İç Yüzü", *Dergâh,* İstanbul, cilt 1, nr. 1

_____ (1337b), "Ruha Bir Dikkat", *Dergâh,* İstanbul, cilt 1, nr. 4

_____ (1337c), "Hakiki Hürriyet", *Dergâh,* İstanbul, cilt 1, nr. 3

3.4. CUMHURİYET TÜRKİYE'SİNİN DERGİSİ: *HAYAT* VE DÜŞÜNCE HAYATIMIZ

2 Aralık 1926'da Mehmet Emin Erişirgil'in önderliğinde, Ankara'da haftalık olarak çıkmaya başlayan *"Hayat"* kısa bir zaman içinde ilim, felsefe ve sanat alanlarında aranılan bir dergi olmuştur.

Aslında *Hayat* mecmuası için Cumhuriyet dönemi kültür ve düşünce hayatını belirleyen merkezlerden biridir demek daha doğru olacaktır. *"Hayat"*ı sadece bir dergi gibi görmek ve ele almak onu ve yapmak istediği şeyi anlamamak olacağından, biz burada öncelikle düşünce ve kültür dünyamız açısından neler getirmiş olduğuna biraz olsun temas etmek istiyoruz. *Hayat* mecmuasında her şeyden önce karşımıza çıkan ve ilk göze çarpan şey; istiklal mücadelesi vermiş bir milletin kendi ayakları üzerinde durabilmek için her alanda yapması gereken hamleleri adeta bir program dâhilinde ele almasıdır. *Hayat* yazarları arasında gözlenen ortak ruh; eğitim, kültür, sanat, düşünce ve ilim alanlarında hiç vakit kaybetmeden işe girişmek şeklinde somutlaşmıştır. Bu durum daha derginin birinci sayısında Mehmet Emin'in kaleme aldığı "Hayat Niçin Çıkıyor" başlıklı manifestosundan itibaren göze çarpmaktadır: "bilhassa Tanzimat'tan beri garptan memlekete birçok 'malumat' girdi. Fakat hakiki ilim zihniyeti çok az dimağlarda yerleşebilmiştir. (…) Yeni Türkiye inkılâptan sonra bir takım iktisadi ve içtimai meseleler muvahecesindedir. Bugünün ve yarının münevverleri bu meseleleri ancak ilmi

larken, bilhassa hangi problemlerin halli için bu fikri kullanabileceğimizi bize göstermiştir. Bu yol, Ziya Gökalp'ın ve dolayısıyla Durkheim içtimaiyatının ana hatlarıyla hâkim olduğu bir muhitte, yavaş yavaş saha kazanmak için bir zarurettir"[151] demektedir. Bu bağlamda Mustafa Şekip'in *"Terakki Fikrinin Menşei ve Tekâmülü"* adlı eseri de anılmaktadır: "İnsaniyet fikrinin ikinci bir tezahür şekline Şekip Bey'de tesadüf ediyoruz, *Hayat* sütunlarına küçük makaleler halinde hazırlanmış olan 'Terakki Fikri' bu manada bir *insanî tekamül* tezini müdafaa ve takviye için yazılmıştır."[152]

Hayat mecmuası sadece düşünce tarihimiz açısından değil kültür, edebiyat, eğitim, bilim ve sanat açılarından da ele alınıp incelenmesi zorunlu olan önemli ve seçkin dergilerimiz arasında yer almaktadır.

Kaynaklar

[Erişirgil], Mehmet Emin (1926), "Hayat Niçin Çıkıyor", *Hayat*, C. I, S. 1

Mehmet Servet (1929), "Fikir Hayatımızda Bir Muhasebe I", *Hayat*, C. V, S. 116

Mehmet Servet (1929), "Yeni Fikir Cereyanlarımız", *Hayat*, C. V, S. 121

Mehmet Servet (1929), "Dogmatizme Karşı I", *Hayat*, C. V, S. 123

Mehmet Servet (1929), "Dogmatizme Karşı II", *Hayat*, C. V, S. 124

Mehmet Servet (1929), "İnsaniyet Fikri", *Hayat*, C. V, S. 124

[Tunç], Mustafa Şekip (1928), "Bergson ve Gençlik", *Hayat*, C. V, S. 108

[Tunç], Mustafa Şekip (1929), "Şuurun Bilavasıta Mutaları", *Hayat*, C. V, S. 122

[Tunç], Mustafa Şekip (1929), "Ressamlarımızı Anlamak İçin", *Hayat*, C. VI, S. 142

---

151 Mehmet Servet, "İnsaniyet Fikri", *Hayat*, C. V, S. 124, 1929, s. 11

152 A.g.m., s. 11

4.1. 1933 ÜNİVERSİTE REFORMUNUN SEMBOL ŞAHSİYETİ: HANS REİCHENBACH (1891-1953)

Hans Reichenbach, 26 Eylül 1891'de Almanya'nın Hamburg şehrinde tüccar bir baba ve eğitimci bir annenin ikinci çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Hamburg'da tamamlamış ardından da Stuttgart Teknik Üniversitesi'nde mühendislik, Berlin, Münih ve Göttingen üniversitelerinde ise felsefe, matematik ve fizik eğitimi almıştır. Bu dönemde (1911-1915) filozof Ernst Cassirer (1874-1945), matematikçi David Hilbert (1862-1943), fizikçi Max Planck (1858-1947) ve Max Born (1882-1970) gibi filozof ve bilim adamlarının derslerini takip etmiştir. 1915'te "Gerçekliğin Matematiksel İfadesinde Olasılık Kavramı" başlıklı tezini Erlangen Üniversitesi'nde filozof Paul Hugo Hensel (1860-1930) ve matematikçi Amalie Emmy Noether (1882-1935) yönetiminde hazırlamış ve felsefe doktoru olmuştur.

Reichenbach'ın yaşam öyküsünde önemli olaylardan biri Birinci Dünya Savaşı sırasında 15 Mart 1915 ile 1 Eylül 1917 arasında Alman ordusunda Rusya cephesinde savaşmış olmasıdır. Askerlik dönüşü 1918'de Elizabeth Lingener ile evlenmiş ve Hans Galama ve Jutta adlarında iki çocukları olmuştur.

Mesleki açıdan Albert Einstein'ın (1879-1955) Görelilik Kuramı ile ilgilenmesi önünde yeni ufuklar açmıştır. Görelilik kuramı

(1935) "İhtimaliyet Hesabının Mantıki Esasları" adlı çalışmasını da tercüme etmiştir.

Reichenbach'ın etkilerini bir dönem için de olsa taşımış ve onu eserleriyle tanıtmış olan felsefecilerimizden biri de yukarıda adı geçmiş olan Hilmi Ziya Ülken'dir. O "Yirminci Asır Filozofları" adlı eserinde Reichenbach'ı şöyle tanıtır: "Viyana mektebine mensup filozoflardandır. Bir taraftan Viyana feylesoflarıyla beraber Ernst Mach'ın pozitivizmine bir taraftan da İngiltere'de başlayan yeni mantık hareketine bağlıdır. Reichenbach bu iki felsefe cereyanını, Einstein'ın fizik sahasındaki inkılabının felsefi müdafaasını yapmak suretiyle birleştirmektedir. Ona göre ampirizm ile mantıkçılığın ayrılmaz bir bütün teşkil ettiklerinin en tam delili doğrudan doğruya "izafiyet nazariyesi"dir (Ülken 1936: 331).

Reichenbach'ın Türkiye'deki yansımaları gözden geçirilirken unutulmaması gereken bir damar da ODTÜ Felsefe Bölümü'dür. Burada Cemal Yıldırım, Reichenbach'ı derslerinde ve yayınlarında (Bilim Felsefesi 1979) tanıtmış ve incelemiştir. Ayrıca onun "The Rice of Scientific Philosophy" adlı eserini "Bilimsel Felsefenin Doğuşu" adıyla çevirmiştir. Hüseyin Batuhan ve Teo Grünberg de Reichenbach çizgisinin paralelinde çalışmalara imza atmışlardır. Ancak Kuhn'un "Bilimsel Devrimlerin Yapısı" adlı eserindeki tezleri ve diğer yeni bilim felsefeleri Reichenbach çizgisinde kırılmalara sebep olmuştur. Bugünün felsefe ortamında canlı bir Reichenbach etkisinin varlığından söz etmek güçtür.

Kaynaklar

Akdoğan, Cemil (1986), "Reichenbach ve Türkiye'de Pozitivizm", *Türk Felsefe Araştırmalarında ve Üniversitelerinde Alman Filozofları,* s. 44-53, Türkiye Felsefe Kurumu Konferansları I, Ankara: TFK Yay.

Eralp, Halil Vehbi (1939), "Önsöz", *Lojistik,* İstanbul: Türkiye Basımevi.

Kadıoğlu, Sevtap ve Şahinbaş Erginöz, Gaye (2011), "İstanbul'da Bir Alman Filozof: Hans Reichenbach (1891-1953), *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, S. 19, s. 159-173.

Kafadar, Osman (2000), *Türkiye'de Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Reichenbach, Hans (1935), "İhtimaliyet Hesabının Mantıki Esasları", *Felsefe Yıllığı II,* çev. Nusret Şükrü [Hızır], s. 283-308, İstanbul: Bozkurt Matbaası.

Reichenbach, Hans (1939), *Lojistik,* çev. Halil Vehbi Eralp, İstanbul: Türkiye Basımevi.

Reichenbach, Hans (1981), *Bilimsel Felsefenin Doğuşu*, çev. Cemal Yıldırım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ülken, Hilmi Ziya (1936), *Yirminci Asır Filozofları,* İstanbul: Kanaat Kitabevi.

4.2. TÜRK FELSEFESİNİ KÖKLERİYLE BULUŞTURMA GAYRETİ: NECATİ ÖNER

Türkiye'de düşünce alanında yaşanılan en büyük sıkıntı bir gelenek kuramamak ve her neslin sil baştan bir düşünce etkinliği kurmaya talip olmasıdır. Oysa felsefe ve tefekkür kendisini kurmak ve geliştirmek için bir devamlılığa ve ortama ihtiyaç duyar. Böylece Türk düşüncesinin en önemli meselesinin; kökleriyle irtibat kurarak çağdaş dünyanın ihtiyaçları ve icapları doğrultusunda yaratıcı ve özgür bir düşünce ortamı ve geleneği meydana getirebilmek olduğu açığa çıkar. Ancak Türk düşüncesinin tarih içerisindeki oluşum ve gelişimini aralıksız olarak takip edebileceğimiz eserlerden büyük çapta mahrum oluşumuz bu düşünce alanı hakkında hüküm vermeyi zorlaştırmaktadır. Çünkü henüz bu alanı ilgilendiren eserler, düşünürler, kurumlar ve problemler yeteri kadar incelenmiş ve işlenmiş değildir. Türk ve İslam düşüncesi söz konusu olduğunda bu alandaki kurumsal faaliyetin izi sürüldüğünde iki ismin öne çıktığı görülür. Bunlardan ilki Türk Felsefe Cemiyeti'[153]nin öncü ismi

[153] Ayrıntılı bilgi için bkz. Coşkun Değirmencioğlu, *Türkiye'de İlk Felsefe Cemiyeti ve Sonraki Gelişmeler*, Odak Yay., Ankara 2004; Levent Bayraktar, Türkiye'de İlk Felsefe Cemiyeti ve Sonraki Gelişmeler, *Felsefe Dünyası*, S. 39, 2004, ss. 197-200

felsefi düşünce ve tutum yerleşmeden hakiki anlamda gelişme ve kalkınma yaşanılamayacağına göre hocamızın neden felsefi tutum üzerinde ısrar ettiği kendiliğinden anlaşılmaktadır. Felsefi tutum, ideolojilerin ötekileştiren ve çatıştıran tutumlarının karşısında sergilenebilecek bir çıkış yolu hükmünde olup alternatifsiz olunmadığının bilinmesiyle ilişkilidir. Felsefi tutum, bilgi ve değer (ahlâk) ekseninde inşa edilen ve doğru davranış için doğru bilgi ile hareket etmek gerektiğini söyleyen bir tutumdur. Hocamızın daha uzun yıllar sağlık içerisinde felsefe kültürüne ve felsefe ortamımıza katkılarını sürdürmesi dileğiyle bütün öğrencileri adına hürmet, şükran ve muhabbetlerimizi sunuyoruz.

Kaynaklar

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (1999), *Necati Öner Armağanı*, C. XL

Bayraktar, Levent (2004), "Türkiye'de İlk Felsefe Cemiyeti ve Sonraki Gelişmeler", *Felsefe Dünyası*, S. 39, s. 197-200

Bayraktar, Fulya (2005), "Felsefe Dünyası", *Türk Yurdu*, C. 25, S. 213, s. 129-131

Değirmencioğlu, Coşkun (2004), *Türkiye'de İlk Felsefe Cemiyeti ve Sonraki Gelişmeler*, Ankara: Odak Yayınları

Sanay, Eyüp (1986), *Hilmi Ziya Ülken*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Türk Felsefe Derneği Tüzüğü (1987), Ankara: TFD

Vural, Mehmet (2009), *Hilmi Ziya Ülken'in Varlık Felsefesi*, Ankara: Beyaz Kule Yayınları

Yediyıldız, Bahaeddin (ed), (2013), *Diriliş Yolunda Türk Düşüncesi*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları

Tuğçe Ertem Eray

ÇATIŞMA YÖNETİMİ VE HALKLA İLİŞKİLER

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 27
ISBN: 978-605-9663-26-7
©1. Basım, Nisan 2016

ÇATIŞMA YÖNETİMİ VE HALKLA İLİŞKİLER
Tuğçe Ertem Eray

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Ertem Eray, Tuğçe.
Çatışma Yönetimi ve Halkla İlişkiler/ *Tuğçe Ertem Eray*
1. Basım, XII+204., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-26-7
1. Çatışma 2. Çatışma Yönetimi 3. Halkla İlişkiler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ v
SUNUŞ vii
GİRİŞ 1

1. BÖLÜM
ÇATIŞMA KAVRAMINA KURAMSAL BİR BAKIŞ

1.1. Çatışma Kavramı 6
1.2. Sosyoloji Kuramları Çerçevesinde Çatışma 8
1.2.1. Karl Marx - Sınıf Çatışması 11
1.2.2. Max Weber - Kaynaklar ve Güç Üzerine Çatışma 14
1.2.3. Karl Marx'ın Eserlerinden Etkilenen Kuramcılar 18
1.2.3.1. C. Wright Mills - Yabancılaşma, Bürokrasi ve İktidar Seçkinleri 18
1.2.3.2. Pierre Bourdieu - Habitus, Dönüşümsel Toplumbilim 21
1.2.4. Max Weber'in Eserlerinden Etkilenen Kuramcılar 25
1.2.4.1. Ralf Dahrendorf - Çatışma Toplulukları Kuramı 25
1.2.4.2. Lewis Coser - Toplumsal Çatışmanın Temelleri ve İşlevleri 29
1.2.4.3.Randall Collins - Çatışma Sosyolojisi 31
1.2.5. Thornstein Veblen - Aylak Sınıf ve Gösterişçi Tüketim 35
1.2.6. Georg Simmel - Çatışma Ağı 37
1.3. Psikolojik Açıdan Çatışma 41
1.3.1. Çatışma Türleri 43
1.3.1.1. Yanaşma-Yanaşma Çatışması 44
1.3.1.2. Kaçınma-Kaçınma Çatışması 44
1.3.1.3. Yanaşma-Kaçınma Çatışması 44

1.3.2. Çatışma Düzeyleri 45
1.3.2.1. Kişinin Kendi İçerisinde Yaşadığı Çatışma 45
1.3.2.2. Kişilerarası Çatışma 47
1.3.2.3. Grup İçi Çatışma 49
1.3.2.4. Gruplar Arası Çatışma 51
1.3.2.5. Kurumsal Çatışma 53
1.3.3. Psikoloji Kuramları Çerçevesinde Çatışma 58
1.3.3.1. Temel İnsan İhtiyaçları Teorisi 58
1.3.3.2. Ted Robert Gurr - Göreceli Mahrumiyet Kuramı 61
1.3.3.3 Leon Festinger - Sosyal Karşılaştırma Teorisi ve Henry Tajfel ve J. C. Turner - Sosyal Kimlik Teorisi 62
1.3.3.4. Konrad Z. Lorenz - İçgüdüsel Saldırganlık 64
1.3.3.5. Sigmund Freud - Psikanaliz 66
1.3.3.6. Vamik D. Volkan - Neo-Psikanaliz 69
1.3.3.7. Joel Brockner ve Jeffrey Z. Rubin -Psikolojik Tuzak 70
1.3.3.8. Erich Fromm - Yabancılaşma 72
1.4. İletişim Kuramları Çerçevesinde Çatışma 74
1.4.1. Kişilerarası İletişim Kuramları 76
1.4.1.1. Harold D. Lasswell'in İletişim Modeli 77
1.4.1.2. Carl Hovland – İletişim ve İkna 78
1.4.1.3. Shannon ve Weaver – Matematiksel İletişim Modeli 79
1.4.1.4. Fritz Heider – Denge Kuramı 81
1.4.1.5. Leon Festinger – Bilişsel Tutarlılık ve Çelişki Kuramı 82
1.4.1.6. Theodor Newcomb – ABX Denge Modeli 84
1.4.1.7. Westley ve MacLean'ın İletişim Modeli 84
1.4.1.8. Osgood ve Schramm - Dairesel Model 86
1.4.1.9. Riley ve Riley Modeli 86
1.4.1.10. George Gerbner - Genel İletişim Modeli 87
1.4.1.11. Frank Dance - Sarmal Model 88
1.4.2. Kitle İletişim Kuramları 89
1.4.2.1. Ekonomi Politik Yaklaşımlar 90

1.4.2.2. Frankfurt Okulu 101
1.4.2.3. Jürgen Habermas 107
1.4.2.4. Glasgow Medya Grubu 110

İKİNCİ BÖLÜM

HALKLA İLİŞKİLER VE ÇATIŞMA YÖNETİMİ

2.1. Halkla İlişkiler Alanına Genel Bir Bakış 116
2.1.1. Halkla İlişkiler Kavramı ve Halkla İlişkilerin Tarihsel Gelişimi 116
2.1.2. Stratejik Halkla İlişkiler 121
2.2. Çatışma Yönetimi ve Yönetim Stratejileri 125
2.2.1. Çatışma Yönetimi Kavramı 132
2.2.2. Çatışma Yönetim Stratejilerine Genel Bir Bakış 135
2.2.2.1. Çatışma Süreç Modelleri 142
2.2.2.1.1. Louıs R. Pondy 143
2.2.2.1.2. Kenneth W. Thomas 146
2.2.2.1.3. M. Afzalur Rahim 150
2.3. Halkla İlişkilerde Çatışma Yönetimi ve Teorileri 156
2.3.1. Ortak Yönelim Teorisi 163
2.3.2. Oyun Teorisi 168
2.3.3. Olumsallık Teorisi 173
2.3.4. Müzakere Yaklaşımları ve Karma Motifli Model 178
SONUÇ 185
KAYNAKÇA 189

ÖNSÖZ

Çatışma, insanlık tarihi boyunca süregelen ve farklı neden-sonuç ilişkileri ile pek çok kuramcı tarafından anlatılmaya çalışılan bir kavramdır. Bireysel ve toplumsal gelişimi ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel boyutlarda etkileyerek tarihe yön veren çatışma kavramının iyi anlaşılarak yönetilmesi toplumsal gerçekliğimizin oluşumunu da etkileyecektir.

İşte bu noktada stratejik bir ilişki ve iletişim yönetimi olarak ele alınan halkla ilişkiler disiplini ile çatışma yönetim stratejileri arasındaki bağlantının önemi ortaya çıkmaktadır. Sayın Doç. Dr. Yıldız Dilek Ertürk danışmanlığında, Dr. Tuğçe Ertem Eray'ın gerçekleştirdiği bu titiz ve özenli kitabın literatürümüz için önemli bir katkı sağlayacağına olan inancımla akademisyenlerin ve öğrencilerin severek okumalarını diliyorum.

Şubat, 2016

Prof. Dr. Seda Çakar Mengü

KAYNAKÇA

Ada, N. (2013). "Örgütlerde Çatışma Nedenleri ve Çözüm Önerileri: Bir Literatür Çalışması", International Journal of Social Science, V. 6, I.1, s. 49-74.

Adorno, T. W. (2003). "Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken", Çev. Bülent O. Doğan, Cogito, S. 36, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s. 76-84.

Adorno, T. W. (2014). "Kültür Endüstrisi: Kitlelerin Aldatılışı Olarak Aydınlanma", Çev. Nihat Ülner, Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 47-108.

Ajieh, P. C. ve Uzokwe, U. N. (2014). "Effective Application of the Co-orientation Communication Model in Disseminating Agricultural Information: A Review", Asian Journal of Agricultural Extension, Economics & Sociology, 3, (3), s. 217-223.

Akyeşilmen, N. (2013). "Çatışma Yönetimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Analiz", Barışı Konuşmak Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi, Ed. Nezir Akyeşilmen, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, s. 18-44.

Allan, (2006). "Conflict and Critical Theories", http://www.sagepub.com/upm-data/13636_Chapter7.pdf, s. 211-241, Erişim Tarihi: 23.08.2014.

Aristoteles, (2001).Retorik, Çev. Mehmet H. Doğan, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Arun, Ö. (2014). "İnce Zevkler-Olağan Beğeniler: Çağdaş Türkiye'de Kültürel Eşitsizliğin Yansımaları", Cogito, S. 76, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s. 167-191.

Aslan, Ş. (2003). "Hastane İşletmelerinde Örgütsel Çatışma: Teori ve Örnek Bir Uygulama", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.

Aula, P. ve Siira, K. (2010). "Organizational Communication and Conflict Management Systems *A Social Complexity Approach*", Nordicom Review, 31, 1, s. 125-141.

Aytaç, Ö. (2005). "Modern Bürokrasiler ve Yabancılaşma Ethosu", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 15, S. 2, s. 319-348.

Azar, E. (1990). The Management of Protracted Social Conflict: Theory and Cases, Aldershot, Dartmouth Pub. Co.

Bağcı, H. (2013). "Önsöz Yerine: Çatışma Analizi", Barışı Konuşmak Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi, Ed. Nezir Akyeşilmen, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, s. 3-17.

Bartos, O. J. ve Wehr, P. (2002). Using Conflict Theory, Cambridge, Cambridge Press.

Basım, H. N., Çetin, F. ve Tabak, A. (2009). "Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarıyla İlişkisi", Türk Psikoloji Dergisi, 24, (63), s. 20-34.

Becerikli, S. Y. (2007). "Halkla İlişkiler Alanına Örgütsel Davranış Yansımaları: Paradigmalar, Oyun Teorisi, Sistem Teorisi ve Halkla İlişkiler", Halkla İlişkiler Alanına Örgütsel Yansımalar, Ed. Yıldız Dilek Ertürk, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s. 61-85.

Bercovitch, J., Kremenyuk, V. ve Zartman, I. W. (2009). "Introduction: The Nature of Conflict and Conflict Resolution", Ed. Jacob Bercovitch, Victor Kremenyuk ve I. William Zartman, The SAGE Handbook of Conflict Resolution, Sage Publications.

Bourdieu, P. (2014). Seçilmiş Metinler, Çev. Levent Ünsaldı, Heretik Yayıncılık, Ankara.

Brief, A. P., vd. (2005). "Community Matters: Realistic Group Conflict Theory And The Impact Of Diversity", Academy of Management Journal, V. 48, No: 5, s. 830-844.

Brockner, J. ve Rubin, Z. J. (1985). Entrapment in Escalating Conflicts: A Social Pschological Analysis, New York, Springer-Verlag.

Bronn, P. S. ve Bronn, C. (2000). "A Reflective Stakeholder Approach: Co-orientation as a Basis For Communication and Learning",Presented at the 7th International Public Relations Research Symposium, Bled, Slovenia.

Broom, G. M. (2005). "Co-orientation Theory", Encyclopedia of Public Relations, Ed. Robert L. Heath, Thousand Oaks, Sage Publications, s. 197-200.

Burton, W. J. (1993). "Conflict Resolution As A Political System", http://scar.gmu.edu/wp_1_burton.pdf, Erişim Tarihi: 24.09.2014.

Cahn, D. D. ve Abigail, R. A. (2014). Managing Conflict through Communication, New Jersey, Pearson Education, Inc.

Cameron, G. T., Cropp, F. ve Reber, B. H. (2000). "Getting past platitudes: Factors limiting accommodation in public relations", Journal of Communication Management, 5, (3), s. 242-262.

Cameron, G. T., Wilcox, D. L., Reber, B. H., Shin, J. (2008). Public Relations Today: Managing Competition and Conflict, Boston, Pearson Education, Inc.

Cancel, A. E., Cameron, G. T., Sallot, L. M. ve Mitrook, M. A. (1997). "It Depends: A Contingency Theory of Accommodation in Public Relations", Journal of Public Relations Research, 9, (1), s. 31-63.

Chomsky, N. (2013). Medya Denetimi, Çev. Elif Baki, İstanbul, Everest Yayınları.

Collins, R. (1971). "Functional And Conflict Theories Of Educational Stratification", American Sociological Review, V. 36, No: 6, s. 1002-1019.

Collins, R. (1981). "On the Microfoundations of Macrosociology", American Journal of Sociology, V. 86, No: 5, s. 984-1014.

Collins, R. (2000). "Situational Stratification: A Micro-Macro Theory of Inequality", American Sociological Association, V. 18, No: 1, s. 17-43.

Coser, L. A. (1956). The Functions of Social Conflict, New York, The Free Press.

Coser, L. A. (1957). "Social Conflict And The Theory Of Social Change", The British Journal of Sociology, V. 8, No: 3, s. 197-207.

Cutlip, S. M., Center, A. H. ve Broom, G. M. (2006) Effective Public Relations, New Jersey, Pearson Education Inc.

Çelebi, A. (2001). "Risk ve Olumsallık: Sosyal Teori-Sosyal Felsefe İlişkisini Anlamaya Yönelik İki Anahtar Kavram", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 56, S. 1, s. 23-52.

Dahrendorf, R. (1959). Class and Class Conflict in Industrial Society, California, Stanford University Press.

Dance, F. E. X. (1970). "The 'Concept' of Communication", Journal of Communication, V. 20, 2, s. 201-2010.

Danielsen, G. (2005). "Meeting Human Needs, Preventing Violence: Applying Human Needs Theory to the Conflict in Sri Lanka", https://www.cnvc.org/sites/cnvc.org/files/NVC_Research_Files/NVC%20and%20Violence%20Prevention/Danielsen2005.pdf, Erişim Tarihi: 24.09.2014.

De Dreu, C. K. W. (1997). "Productive Conflict: The Importance of Conflict Management and Conflict Issue", Using Conflict in Organizations, Ed. Carsten K. W. De Dreu ve Evert Van de Vliert, Sage Publications, s. 9-22.

Demirtaş, H. A. (2003). "Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar", İletişim: Araştırmaları Dergisi, 1 (1), s. 123-144.

Demirtaş, H. A. (2004). "Temel İkna Teknikleri: Tutum Oluşturma ve Tutum Değiştirme Süreçlerindeki Etkilerinin Altında Yatan Nedenler Üzerine Bir Derleme", Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 19, s. 73-90.

Deutsch, M. (1949). "A Theory Of Co-operation And Competition", Human Relations, 2, s. 129-151.

Deutsch, M., Coleman, P. T. ve Marcus, E. C. (2006). "Preface", The Handbook Of Conflict Resolution: Theory And Practice, Ed. Morton Deutsch, Peter T. Coleman, Eric C. Marcus, San Francisco, Jossey-Bass, s. xi- xiv.

Deutsch, M. (2006). "Introduction", The Handbook Of Conflict Resolution: Theory And Practice, Ed. Morton Deutsch, Peter T. Coleman, Eric C. Marcus, San Francisco, Jossey-Bass, s. 1-20.

DiMaggio, P. (1979). "Review Essay: On Pierre Bourdieu", American Journal of Sociology, V. 84, No: 6, s. 1460-1474.

Domhoff, G. W. (2007). "C. Wright Milss, Power Structure Research, and the Failures of Mainstream Politicial Science", New Political Science, V. 29, No: 1, s. 97-114.

Dovido, J. F., Saguy, T. ve Shnabel, N. (2009). "Cooperation and Conflict within Groups: Bridging Intragroup and Intergroup Processes", Journal of Social Issues, V. 65, No: 2, s. 429-449.

Dökmen, Ü. (2014). Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Eldridge, J. (2000). "The Contribution of the Glasgow Media Group to the Study of Television and Print Journalism", Journalism Studies, V. 1, N. 1, s. 113-127.

Emirbayer, M. (2014). "Charles Tilly ve Pierre Bourdieu", Cogito, S. 76, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s. 42-74.

Erdoğan, İ. (2001). "Kitle İletişimi Örneğiyle Marksist Siyasal Ekonomi Yaklaşımı Üzerine Bir Tartışma", Praxis, S. 4, s. 276-313.

Erdoğan, İ. (2007). "Siyasal ekonomi ve kültürel incelemeler çatışması", İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, S. 25, s. 267-280.

Erdoğan, İ. (2008). Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler, Ankara, Pozitif Matbaacılık.

Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2010).Öteki KuramKitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel bir Değerlendirmesi, Ankara, Pozitif Matbaacılık.

Erdoğan, İ. (2014). Medya Teori ve Araştırmaları Biliş ve davranış yönetimi amaçlı endüstri, devlet ve üniversite işbirliğinde, medyanın egemen ve alternatif açıklamaları, Ankara, Alter Yayıncılık.

Ertürk, Y. D. (2012). Davranış Bilimleri, İstanbul, Kutupyıldızı Yayınları.

Etil, H. ve Demir M. (2014). "Pierre Bourdieu'nün Bilim Sosyolojisine Katkısı: "Alan Teorisi", "Habitus" Cini ve "Refleksivite Talebi"", Cogito, S. 76, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s. 312-349.

Festinger, L. (1954). "A Theory of Social Comparison Processes", Human Relations, C.7, s. 117-140.

Festinger, L. (1964). Conflict, Decision and Dissonance, California, Stanford University Press.

Fischer, D. (2013). "A Brief History of TRANSCEND", https://www.transcend.org/history/transcend_history.pdf, Erişim Tarihi: 26.03.2015.

Fisher, R. ve Ury, W. (1993). Evet'e Ulaşmak Boyun Eğmeden Uzlaşma Sağlamak, Çev. Bengi Güngör, Ankara, Öteki Yayınevi.

Folger, J. P., Poole, M. S. ve Stutman, R. K. (2013). Çatışma Yönetimi İlişkiler, Gruplar ve Kuruluşlar İçin Stratejiler, Çeviri Ed. Füsun Akkoyun, Ankara, Nobel Yayıncılık.

Freud, S. (2013). Grup Psikolojisi ve Ego Analizi, Çev. Büşra Yücel, Ankara, Alter Yayıncılık.

Freud, S. (2014). Arzu, Dürtü ve Çatışmaları Açığa Çıkarma, Ed. Murat Can Öztürk, Ankara, Gece Kitaplığı.

Fromm, E.(2011). Özgürlükten Kaçış, Çev. Şemsa Yeğin, İstanbul, Payel Yayınevi.

Galtung, J. (2012). Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek Çatışma Çözümüne Giriş, Çev. Havva Kök, Ankara, Usak Yayınları.

Garnham, N. (1979). "Contribution to a political economy of mass-communication", Media, Culture and Society, V. 1, s. 123-146.

Gerbner, G. (1956). "Toward A General Model Of Communication", Audio-Visual Communication Review, V. 4, s. 171-199.

Geuss, R. (2013). Eleştirel Teori Habermas ve Frankfurt Okulu, Çev. Ferda Keskin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A. (2008). Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları.

Giddens, A. (2013). Sosyoloji, Çev. Hüseyin Özel, İstanbul, Kırmızı Yayınları.

Görpe, S. (2007). "Halkla İlişkiler Rolleri ve Yansımaları", Halkla İlişkiler Alanına Örgütsel Yansımalar, Ed. Yıldız Dilek Ertürk, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s. 107-143.

Grunig, J. E. (2004). "Two-way symmetrical public relations: Past, present, and future", Handbook of Public Relations, Ed. Robert L. Heath, Thousand Oaks, Sage Publications, s. 11-30.

Grunig, J. E. (2006). "Furnishing the Edifice: Ongoing Research on Public Relations As a Strategic Management Function", Journal of Public Relations Research, 18, (2),s. 151-176.

Grunig, J. E. ve Repper, F. C. (2005). "Stratejik Yönetim, Kamular ve Gündemler", Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik, Ed. James E. Grunig, Çev. Elif Özsayar, İstanbul, Rota Yayınları, s. 131-172.

Gurr, T. R. (1970). Why Men Rebel?, Princeton, Princeton University Press.

Güney, S. (2013). Davranış Bilimleri, Ankara, Nobel Yayıncılık.

Güngör, N. (2011).İletişim Kuramlar Yaklaşımlar, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Gürüz, D. ve Eğinli, A. T. (2012). Kişilerarası İletişim Bilgiler-Etkiler-Engeller, Ankara, Nobel Yayıncılık.

Gürüz, D. ve Eğinli, A. T. (2013). İletişim Becerileri Anlamak-Anlatmak-Anlaşmak, Ankara, Nobel Yayıncılık.

Habermas, J. (2012). Kamusallığın Yapısal Dönüşümü, Çev. Tanıl Bora ve Mithat Sancar, İstanbul, İletişim Yayınları.

Habermas, J. (2006). "The Public Sphere: An Encyclopedia Article", Media and Cultural Studies KeyWorks, Ed. Meenakshi Gigi Durkham ve Douglas M. Kellner, Blackwell Publishing Ltd, s. 73-78.

Heider, F. (1958). The Psychology of Interpersonal Relations, New York, John Wiley & Sons Inc.

Herman, E. ve Chomsky, N. (2006). "A Propaganda Model", Media and Cultural Studies KeyWorks, Ed. Meenakshi Gigi Durkham ve Douglas M. Kellner, Blackwell Publishing Ltd, s. 257-294.

Herman, E. S. ve Chomsky, N.(2012). Rızanın İmalatı Kitle Medyasının Ekonomi Politiği, İstanbul, Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu Yayınları.

Hewitt, C. J. (1974). "Elites and the distribution of power in British society,"Elites and Power in British Society, ed. Philip Stanworth & Anthony Giddens, London, Cambridge University Press, s. 45-64.

Holt, J. L. ve DeVore, C. J. (2005). "Culture, gender, organizational role, and styles of conflict resolution: A meta-analysis", International Journal of Intercultural Relations, 29, s. 165-196.

Hovland, C. I., Janis, I. L., ve Kelley, H. H. (1953). Communication and Persuasion. New Haven, Yale University Press.

Huang, Y. (2001). "Values of Public Relations: Effects on Organization-Public Relationships Mediating Conflict Resolution", Journal of Public Relations Research, 13, (4), s. 265-301.

Hürmeriç, P. ve Baban, E. (2012). "Simmel, Veblen ve Sombart'ın Pencerisinden Hedonik Tüketim: Ütopyada Negotium ve Otium", Global Media Journal, C. 2, S. 4, s. 87-101.

İnceoğlu, M. (2011). Tutum Algı İletişim, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Jameson, J. K. (1999). "Toward a comprehensive model for the assessment and management of intraorganizational conflict: developing the framework", International Journal of Conflict Management, V. 10, No: 3, s. 268-294.

Jeong, H. (2008). Understanding Conflict and Conflict Analysis, Los Angles, SAGE Publications.

Jehn, K. A. ve Mannix, E. A. (2001). "The Dynamic Nature Of Conflict: A Longitudinal Study Of Intragroup Conflict And Group Performance", Academy of Management Journal, V. 44, No: 2, s. 238-251.

Jin, Y., Park, S. ve Len-Rios, M. E. (2010). "Strategic communication of hope and anger: A case of Duke University's conflict management with multiple publics", Public Relations Review, 36, s. 63-65.

Jung, W. (2001). Georg Simmel Yaşamı, Sosyolojisi, Felsefesi, Çev. Doğan Özlem, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Kalberg, S. (2009). Max Weber'i Anlamak, Çev. Bedri Gencer, Ankara, Lotus Yayınevi.

Karip, E. (2013). Çatışma Yönetimi, Ankara, Pegem Akademi.

Kasapoğlu, A. (2008). "Sunuş" ve "Giriş", Sosyal Hayat ve Çatışma: Farklı Alan Panoramaları, Ed. Aytül Kasapooğlu, Ankara, Phoenix Yayınevi, s. 7-31.

Kasapoğlu, A. (2012). "Sosyolojinin Tarihsel Gelişimi ve Kuramsal Yaklaşımlar", Davranış Bilimleri I,Ed.Kırel, Ç. ve Sungur, Z., Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2709, s. 28-57.

Kelleher, T. (2003). "PR and conflict: A theoretical review and case study of the 2001 University of Hawaii faculty strike", Journal of Communication Management, V. 8, s. 184-196.

Krauss, R. M. ve Morsella, E. (2006). "Communication and Conflict", The Handbook Of Conflict Resolution: Theory And Practice, Ed. Morton Deutsch, Peter T. Coleman, Eric C. Marcus, San Francisco, Jossey-Bass, s. 144-157.

Krishnamurti, J.(2007). ÇatışmaÜzerine, Çev. Nurgül Demirdöven ve Deniz Demirdöven, İstanbul, Ayna Yayınevi.

Kuhn, T. ve Poole, M. S. (2000). "Do Conflict Management Styles Affect Group Decision Making? Evidence From a Longitudinal Field Study", Human Communication Research, 26, (4), s. 558-590.

Lasswell, H. D. (2007). "The structure and function of communication in society", İletişim Kuram ve Araştırmaları Dergisi, 24, s. 215-228.

Lazar, J. (2009).İletişim Bilimi, Çev. Cengiz Anık, Ankara, Vadi Yayınları.

Ledingham, J. A. ve Bruning, S. D. (2000). "Introduction: Background and Current Trends in the Study of Relationship Management", Public Relations as Relationship Management A Rational Approach to the Study and Practice of Public Relations, Ed. John A. Ledingham ve Stephen D. Bruning, Manwah, Lawrence Erlbaum Associates.

Lewicki, R. J., Weiss, S. E. ve Lewin, D. (1992). "Models of conflict, negotitation and third party intervention: A review and synthesis", Journal of Organizational Behavior, V. 13, s. 209-252.

Lorenz, K. (2008). İşte İnsan: Saldırganlığın Doğası Üzerine, Çev. Veysel Atayman ve Evrim Tevfik Güney, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları.

Marcuse, H. (1997). Tek BoyutluİnsanÇev. Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınevi.

Marshall, G. (2014). Sosyoloji Sözlüğü, Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

Marx, K ve Engels, F. (2013). Komünist Manifesto, Çev. Celal Üster ve Nur Deriş, İstanbul, Can Yayınları.

Mattelart, A. ve Mattelart, M. (2011).İletişim Kuramları Tarihi, Çev. Merih Zıllıoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları.

Mayer, B. S. (2000). The Dynamics of Conflict Resolution: A Practioner's Guide, San Francisco, Jossey-Bass Inc.

McGoldrick, A. Ve Lynch, J. (2005). Peace Journalism, Stroud, Hawthorn Press.

MIT, http://web.mit.edu/publicdisputes/book/dap.html, 18.02.2015.

Mills, C. W. (1974). İktidar Seçkinleri, Çev. Ünsal Oskay, Ankara, Bilgi Yayınevi.

Mills, C. W. (1979). Toplumbilimsel Düşün, Çev. Ünsal Oskay, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Moemeka, A. A. (1998). "Communication and conflict in organizations: revisiting the basics", Optimum, The Journal of Public Sector Management, 28, (2), s. 1-10.

Mosco, V. (2009). The Political Economy of Communication, London, Sage Publications.

Murdock, G. ve Golding, P. (1973). "For A Political Economy Of Mass Communications", Socialist Register, V. 10, s. 205-234.

Murphy, P. (1991). "The Limits of Symmetry: A Game Theory Approach of Symmetric and Asymmetric Public Relations", Public Relations Research Annual, V. 3, s. 115-132.

Mutlu, E. (2008). İletişim Sözlüğü, Ankara, Ayraç Kitap + Evi.

Okay, A. ve Okay, A. (2007). Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları, İstanbul, Der Yayınları.

Oskay, Ü. (2010). XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım, İstanbul, Der Yayınları.

Oxford Dictionary, http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/conflict, 08.08.2014.

Özsöz, C. (2014). "Pierre Bourdieu: Simgesel Şiddet, Eğitim, İktidar", Cogito, İstanbul, S. 76, Yapı Kredi Yayınları, s. 290-311.

Pelteoğlu, F. B. (2012). Halkla İlişkiler Nedir?, İstanbul, Beta Basım A. Ş.

Plowman, K. D. (1998). "Power in Conflict for Public Relations", Journal Of Public Relations Research, 10, (4), s. 237-261.

Plowman, K. D., Briggs, W. G. ve Huang, Y. (2004). "Public Relations and Conflict Resolution", Handbook of Public Relations, Ed. Robert L. Heath, Thousand Oaks, Sage Publications, s. 301-310.

Plowman, K. D. (2005a). "Conflict, strategic management, and public relations", Public Relations Review, 31, s. 131-138.

Plowman, K. D. (2005b). "Conflict Resolution", Encyclopedia of Public Relations, Ed. Robert L. Heath, Thousand Oaks, Sage Publications, s. 181-184.

Pompper, D. (2005). "Game Theory", Encyclopedia of Public Relations, Ed. Robert L. Heath, Thousand Oaks, Sage Publications, s. 359-360.

Pondy, L. R. (1967). "Organizational Conflict: Concepts and Models", Administrative Science Quaterly, V. 12, No: 2, s. 296-320.

Pondy, L. R. (1992). "Reflections on organizational conflict", Journal of Organizational Behavior, V. 13, s. 257-261.

Prior-Miller, M. (1989). "Four Major Social Scientific Theories and Their Value to the Public Relations Researcher", Public Relations Theory I, Ed. Carl Botan ve Vincent Hazleton, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates, s. 67-81.

Pruitt, D. G. (1983). "Strategic choice in negotiation", American Behavioral Scientist, 27, s. 167-194.

Putnam, L. L. (2010). "Communication as Changing the Negotiation Game", Journal of Applied Communication Research, V. 38, No: 4, s. 325-335.

Putnam, L. L. ve Jones, T. S. (1982). "The Role of Communication in Bargaining", Human Communication Research, V. 8, No: 3, s. 262-280.

Rahim, M. A. (2001). Managing Conflict in Organizations, London, Quorum Books.

Rahim, M. A. (2002). "Toward A Theory Of Managing Organizational Conflict", The International Journal of Conflict Management, V. 13, No: 3, s. 206-235.

Rahim, M. A. ve Blum, A. A. (1994). "Introduction", Global Perspectives on Organizational Conflict, Ed. M. Afzalur Rahim ve Albert A. Blum, Praeger, Westport, Connecticut, s. 1-11.

Rahim, M. A.; Garrett, J. E. ve Buntzman, G. F. (1992). "Ethics of Managing Interpersonal Conflict in Organizations", Journal of Business Ethics, 11, s. 423-432.

Ramsbotham, O. (2005). "The analysis of protracted social conflict: a tribute to Edward Azar", Review of International Studies, V. 31, s. 109-126.

Reber, B. H. (2005). "Accommodation: Contingency Theory", Encyclopedia of Public Relations, Ed. Robert L. Heath, Thousand Oaks, Sage Publications, s. 1-2.

Rex, J. (1974). "Capitalism, elites and the ruling class", Elites and Power in British Society, ed. Philip Stanworth & Anthony Giddens, London, Cambridge University Press, s. 208-220.

Ruble, T. L. ve Cosier, R. A. (1980). "An Exercise In Conflict-Handling Behavior", Experimental Learning Enters the Eighties, V.7, s. 199-202.

Schiller, H. I. (2006). "Not Yet the Post-Imperialist Era", Media and Cultural Studies KeyWorks, Ed. Meenakshi Gigi Durkham ve Douglas M. Kellner, Blackwell Publishing Ltd, s. 295-309.

Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2007). Modern Psikoloji Tarihi, Çev. Yasemin Aslay, İstanbul, Kaknüs Yayınları.

Severin, W. J. ve Tankard, J. W. (1994). İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları, Çev. Ali Atıf Bir, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Shannon, C. E. ve Weaver, W. (1971). The Mathematical Theory Of Communication, Chicago, University of Illinois Press.

Shin, J. ve Cameron, G. T. (2004). "Conflict measurements: analysis of simultaneous inclusion in roles, values, independence, attitudes and dyadic adjustment", Public Relations Review, 30, s. 401-410.

Shin, J. (2005). "Contingency Theory", Encyclopedia of Public Relations, Ed. Robert L. Heath, Thousand Oaks, Sage Publications, s. 191-193.

Shin, J. (2008). "Contingency, conflict, crisis: Strategy selection of religious pıblic relations professionals", Public Relations Review, 34, s. 403-405.

Simmel, G. (1903). "The Sociology of Conflict", American Journal of Sociology, V. 9, s. 490-525.

Simmel, G. (2013). Modern Kültürde Çatışma, Çev. Tanıl Bora, Nazile Kalaycı ve Elçin Gen, İstanbul, İletişim Yayınları.

Slattery, M. (2011). Sosyolojide Temel Fikirler, Çev. Özlem Balkız, Gülhan Demiriz vd., İstanbul, Sentez Yayıncılık.

Smythe, D. W. (2006). "On the Audience Commodity and its Work", Media and Cultural Studies KeyWorks, Ed. Meenakshi Gigi Durkham ve Douglas M. Kellner, Blackwell Publishing Ltd, s. 230-256.

Speakman, J. ve Ryals, L. (2010). "A re-evaluation of conflict theory for the management of multiple, simultaneous conflict episodes", International Journal of Conflict Management, V. 21, No: 2, s. 186-210.

Stein, A. A. (1976). "Conflict and Cohesion A Review Of The Literature", Journal of Conflict Resolution, V. 20, No: 1, s. 143-172.

Stevenson, N.(2008). Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi, Çev. Göze Orhon ve Barış Engin Aksoy, Ankara, Ütopya Yayınevi.

Steyn, B. (2011a). "Değişen İş ve Halkla İlişkiler Paradigmaları", Halkla İlişkiler'den Stratejik Halkla İlişkiler'e, Ed. Çiğdem Karakaya Şatır, Ankara, Nobel Yayıncılık, s. 1-36.

Steyn, B. (2011b). "Halkla İlişkiler Stratejist Rolü", Halkla İlişkiler'den Stratejik Halkla İlişkilere, Ed. Çiğdem Karakaya Şatır, Ankara, Nobel Yayıncılık, s. 119-174.

Suğur, S. (2009). "Sosyolojide Temel Yaklaşımlar",Sosyolojiye Giriş, Ed: Suğur, N.,Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1951, s. 34-53.

Sürgevil, O. (2008). "Farklılık Kavramına ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyo-Psikolojik Kuramlar ve Yaklaşımlar", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 11, S. 20, s. 111-124.

Swingewood, A. (1998). Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, Çev. Osman Akınhay, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

Şatır, K., Ç.(2011). "Sosyal (Enterprise) Düzey Bir Stratejinin Gerekçeleri ve Halkla İlişkilerin Stratejik Halkla İlişkilere Dönüşümü", Halkla İlişkiler'den Stratejik Halkla İlişkiler'e, Ed. Çiğdem Karakaya Şatır, Ankara, Nobel Yayıncılık, s. 37-60.

Şen, F. (2012). "Toplumsal Hareketler ve Medya: "Wall Street İşgali"nin Medyada Temsili", Global Media Journal, Güz, s. 138-167.

Şen, S. (2014). "Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Düşünümsellik", Cogito, S. 76, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s. 366-388.

Şimşek, Ş., Çelik, A. ve Akgemci, T. (2014). Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış, Konya, Eğitim Kitabevi.

Tajfel, H. (1982). "Social Psychology Of Intergroup Relations", Annual Review of Psychology, V. 33, s. 1-39.

Taylor, M. ve Kent, M. L. (2006). "Public relations theory and practice in nation building", Public Relations Theory 2, Ed. Botan. C, Hzleton Vincent, Mahwah, New Jersey, Lawrance Erbaum Associates, s. 341-361.

Tekinalp, Ş. ve Uzun R. (2009).İletişim Araştırmaları ve Kuramları, İstanbul, Beta Yayıncılık.

Thomas, K. (1976). "Conflict and conflict management", Handbook Of Industrial & Organizational Pschology, Ed. Marvin Dunnette, Chicago, IL: Rand-McNally, s. 889-935.

Thomas, K. W. (1992). "Conflict and conflict management: Reflections and update", Journal of Organizational Behavior, V. 13, s. 265-274.

Thomas, K. W. (2008). "Making Conflict Management a Strategic Advantage", White Paper Conflict, http://sdginternational.com/downloads/conflict_KThomas.pdf, 12.05.2015.

Thomas, K. W. ve Kilmann, R. H. (1974). "Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument", Consulting Psychologists Press, Palo Alto, CA.

Thomas, K. W. ve Schmidt, W. H. (1976). "A Survey Of Managerial Interests With Respect To Conflict", Academy of Management Journal, V. 19, No: 2, s. 315-318.

Tjosvold, D. (1998). "Cooperative and Competitive Goal Approach to Conflict: Accomplishments and Challenges", Applied Psyhchology: An International Review, 47, (3), s. 285-342.

Tjosvold, D. (2008). "The conflict-positive organization: it depends upon us", Journal of Organizational Behavior, 29, s. 19-28.

Tonak, E. A. (2013). "Karl Marx / Grundrisse", Marksist Klasikleri Okuma Kılavuzu, Yayın Yönetmeni: Hayri Erdoğan, İstanbul, Yordam Kitap, s. 139-158.

Turner, J. H. (1991). The Structure of Sociological Theory, Çev. Ümit Tatlıcan, California, Wadsworth Publishing Company, 5th Edition.

Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.540c86dd938b92.76912761, 08.08.2014.

Üngüren, E. (2008). "Örgütsel Çatışma Yönetimi Üzerine Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, V. 1/5, s. 880-909.

Van Dyke, M. A. (2005). Toward A Theory Of Just Communication: A Case Study Of Nato, Multinational Public Relations, And Ethical Management Of International Conflict, Unpublished PhD Thesis, University of Maryland, USA.

Vasquez, G. M. (1996). "Public Relations as Negotiation: An Issue Development Perspective", Journal of Public Relations Research, 8, (1), s. 57-77.

Volkan, V. D. (1985). "The Need to Have Enemies and Allies: A Developmental Approach", Political Psychology, V. 6, N: 2, Special Issue: A Notebook on the Psychology of the U.S.-Soviet Relationship, s. 219-247.

Wall, J. A. ve Callister, R. R. (1995), "Conflict and Its Management", Journal of Management, V. 21, No: 3, s. 515-558.

Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2013). Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Çev. Leyla Elburuz ve M. Rami Ayas, Ankara, Doğu Batı Yayınları.

Warre, H. C. (2003). Psikoloji Sözlüğü, Çev. Tufan Göbekçin, Ankara, Yeryüzü Yayınevi.

Weber, M. (2013a). Protestan Ahlakı Ve Kapitalizmin Ruhu, Çev. Latif Boyacı, İstanbul, Yarın Yayınları.

Weber, M. (2013b). Bürokrasi ve Otorite, Çev. H. Bahadır Akın, Ankara, Adres Yayınları.

Westley, B. H. ve Maclean, M. S. (1957). "A Conceptual Model For Communications Research", Journalism & Mass Communication Quaterly, V. 34, No: 1, s. 31-38.

Wilcox, D. L. ve Cameron, G. T. (2005). Public Relations: Strategies and Tactics, Boston, Pearson Education, Inc.

Williams, F. (2011). "Interpersonal Conflict: The Importance of Clarifying Manifest Conflict Behavior", International Journal of Business, Humanities and Technology, V. 1, No: 3, s. 148-160.

Wright, E. O. (2013). "Komünizm Sonrası Marksizim", Çev. Burcu Birinci, Sosyal Teori ve Sosyoloji, Ed. Stephen P. Turner, İstanbul, Küre Yayınları.

Yaylagül, L. (2010). Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar, Ankara, Dipnot Yayınları.

Yılmaz, M. E. (2006). Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü İnsan Uyuşmazlıklarının Kaynakları ve Çözüm Paradigmaları, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Zıllıoğlu, M. (2010).İletişim Nedir?, İstanbul, Cem Yayınevi.

Zikman, R. (1992). "Successful conflict management", Construction Conflict Management and Resolution, Ed. Peter Fenn ve Rod Gameson, London, Champman&Hall, s. 54-58.

Çeşitli Yönleriyle

Çağdaş Sanat Akımları

Doç. Dr. Abdullah Ayaydın

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1515
Sanat No.: 11
ISBN: 978-605-320-421-3
© 1. Basım, Eylül 2016

ÇEŞİTLİ YÖNLERİYLE ÇAĞDAŞ SANAT AKIMLARI
Doç. Dr. Abdullah Ayaydın

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Onur Ertürk -onur@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sok No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ayaydın, Abdullah.
Çeşitli Yönleriyle Çağdaş Sanat Akımları / *Abdullah Ayaydın*
1. Basım, VI + 318 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-320-421-3
1. Sanat, 2. Tasarım 3. Eğitim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ V

Bölüm 1: FIRÇA DARBELİAKIMLAR 1

Empresyonizm 3
Neo-Empresyonizm 27
Post-Empresyonizm 37
Nabiler 45
Pont-Aven Okulu 55

Bölüm 2: FİKRİ SİMGELEŞTİREN AKIMLAR 63

Sembolizm 65

Bölüm 3: SÜSLEMEYE DAYALI AKIMLAR 75

Art Nouveau 77
Art Deco 91

Bölüm 4: İFADE EDİCİ AKIMLAR 97

Fovizm 99
Ekspresyonizm 115
Die Brücke 129
Der Blaue Reiter 135

Bölüm 5: KÜPTEN ÇIKAN AKIMLAR 147

Kübizm 149
Section D'or 165
Orfizm 171
Pürizm 177

Bölüm 6: GELECEĞE YÖNELEN AKIMLAR 183

Fütürizm 185

Rayonizm 199

Vortisizim 203

Bölüm 7: SOYUTA GİDEN AKIMLAR 211

Soyut Sanat 213

Süprematizm 227

Konstrüktivizm 233

Neoplastizm 243

Bölüm 8: GERÇEKLİĞE KARŞI AKIMLAR 253

Dadaizm 255

Sürrealizm 275

Metafizik Resim 289

Bölüm 9: EĞİTİME YÖNELEN AKIMLAR 297

Bauhaus 299

KAYNAKÇA 313

ÖN SÖZ

Sanat eğitimini oluşturan alanlardan biri ve önemli bir parçası sanat tarihidir. Sanatın eğitimi ve öğretimi, sanatın tarihine dokunulmadan tam anlamı ile öğretilemez. Sanatın tarihinde bilinmesi gereken en lüzumlu konulardan biri yakın tarihi ilgilendiren çağdaş sanat olayları ve akımlardır.

Bu kitabın hazırlanmasındaki temel amaç; çağdaş sanat akımları ile birlikte sanatın çeşitliliğini göstermek, sanatta yer alan ve yer alabilecek değişik düşünme biçimlerinin olabileceğine dikkat çekmek, sanatta yer alan farklı teknikleri ortaya koymak, farklı düşünceleri ve konuları hatırlatarak sanat kavramına geniş bir perspektiften bakılmasını sağlamaktır.

Kitabın hazırlanmasında özgün bir üslup ve biçim kullanılmıştır. Özellikle günümüzün yaşam şartlarına bağlı olarak tasarlanan bu ifade biçimi ile kitabın daha kullanışlı ve pratik hâle getirilmesi hedeflenmiştir. Bu üslubun özgün yapısı şöyle sıralanabilir:

- ***Sistematik Başlıklar:*** *Her akım kendi içinde sistematik olarak başlıklara ayrıldı.* Her başlıktan sonra italik yazılan tek cümle ile verilecek bilgi özetlendi. Sonrasında devam eden cümlelerle bilginin detayına girildi. Böylece okuyucunun aradığı bilgiye daha kolay ulaşması ve paragraflar arasında birbirinden bağımsız olarak dolaşabilmesi sağlanmaya çalışıldı.
- ***Akımları Sınıflandırma***: *Akımların akılda kalmasını sağlayacak sistematik bir düzenleme yapıldı.* Akımlar arasında mantık ilişkileri kurulmaya çalışıldı. Bu bağlamda, çağdaş sanat akımlarına günümüz perspektifinden yeni yorumlar getirilmiş ve bir bakıma çağdaş sanat ve akımlar hakkında güncelleme yapılmıştır.
- ***Akımları Adlandırma:*** *Oluşum açısından akımların her biri aynı özelliği taşımaz*. Çağdaş sanat akımları arasından birçok açıdan farklar vardır. Kimileri daha uzun süre yaşamıştır, kimileri daha kapsamlıdır, kimileri gruptur, kimileri sadece eğilimdir. Ama böyle de olsa hepsine bir akım sıfatı ile yaklaşılmıştır. Ayrıca, her bir akım farklı şartlarda, ortamlarda ve farklı sayıda bireylerden oluşmuştur. Bazılarına grup, bazılarına hareket gibi adlandırmalar yaygın olarak kullanılsa da bu kitapta ortak dil oluşması açısından daha çok akım olarak bahsedildi.
- ***Tanıtım Sırası****: Her akım aynı düzen içinde anlatılmaya çalışıldı.* Bu düzen kapsamında, akımlar; oluşum süreci, sanat dünyasına getirdiği yenilikler, eserlere yansıyan özellikler ve diğer akımlarla etkileşimi şeklinde genel bölümlere ayrıldı. Bu bağlamda, bilgiler kronolojik bir düzen içinde verilmeye çalışıldı.

- ***Metnin Görsel Düzeni:*** *Metinde farklı görsel etkiler oluşturulmaya çalışıldı.* Kitabın hazırlanmasında özellikle öğrenilmesi kolay ve pratik olacak bir yol seçilmiştir. Font çeşitliliği ve kısa paragraflar ile konu farklılıkları görsel olarak belirtildi. Bold yazılar ile konu aramada kolaylık sağlanmaya çalışıldı. İtalik yazılı kısımlar ile ön bilgi verilmek istenmiştir.
- ***Dil Seçimi:*** *Genel olarak sade bir dil kullanıldı.* Bununla birlikte detay bilgilerde zaman zaman daha terimsel dil tercih edildi. Ayrıca direkt alıntılarda orijinal metnin diline sadık kalındı. Her seviyenin anlayabileceği cümlelere yer verildi. Ancak, yine de yer yer sanatçıların kendi ifadelerine yer verilerek sanatçı gözüyle bakış yapılması sağlandı. Bilinmelidir ki; bir sanatçı birden fazla akımda yer alabilir. Sanatçıyı akım içine sokan o akıma bağlı olarak yaptığı eserler ve dönemlik sanat hayatıdır. Ayrıca anlatımın akıcı olması düşüncesi ile hikâyeci bir dil kullanıldı.

Kitabın hazırlanmasında eserlerinden faydalandığım, tanıdığım veya tanımadığım tüm sanat tarihçilerine ve bu alanda eser vermiş sanatçılara teşekkürü bir borç bilirim. Kitabın tüm sanatçı, sanat eğitimcisi ve öğrenciler olmak üzere sanat kavramı ile ilgilenen herkese faydalı olmasını diliyorum.

Doç. Dr. Abdullah AYAYDIN

KAYNAKÇA

ALTUNA, S. (1970) Empresyonist Ressamlar Hayatları ve Eserleri, İstanbul: Hayat yayınları

ALTUNÖZ, G. (2007). Mondrian'ın Yeni Bir Bakış Açısıyla Okunması, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 47,1–19

ANKUR, Z. (1997). XIX. Yüzyıl Avrupası Heykel ve Resim Sanatı, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

ANTMEN, A. (2008). 20.Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar, İstanbul: Sel Yayıncılık

APOLLİNAİRE, G. (1996). The New Painting: Art Notes, *Art in Theory 1900-1990*, (Ed.Charles Harrison – Paul Wood), USA: Blackwell Publishers Ltd.

ARAL, Ö. Y. (2009). De Chirico: Mekânın Metafizik Belleği. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Vol.15, 37-42.

ARTUN, Ali . (2015). Sanat Piyasası ve Galerilerin Örgütlenmesi, skopdergi, sayı 8.

ASHTON, D. (2001). Picasso Konuşuyor (Çev: Mehmet Yılmaz-Nahide Yılmaz) Ankara: Ütopya Yayınevi.

ASLANOĞLU, İ. (1982). Sanat ve Mimarlıkta Art Nouveau Akım", Yeni Boyut Plastik Sanatlar Dergisi, (1/3), Ankara: Torunoğlu Ofset Tic. Ltd. şti.

AYAYDIN, A. (2009). Çoklu Zekâ Tabanlı Görsel Sanatlar Eğitimi, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

AYAYDIN, A. (2012). Evrensel Dil Ve Semboller Dünyası: Görsel Sanatlar, e-Journal of New World Sciences Academy, Volume:7, Number:3

BARASCH, M. (1998). Modern Theories Of Art 2: From Impressionism To Kandinsky. New York and London: New York University Press.

BARTOLENA, S. (2004). Art Book Empresyonistler (Çev. Durdu Kundakçı), İstanbul: Dost Kitabevi.

BATUR, E. (2002). Modernizmin Serüveni. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

BATUR, Enis. (1998). Modernizmin Serüveni, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

BAYAV, D. (2008). Işığın Bağımsızlık Yolculuğu ve Empresyonizm'de Isık, Ataturk Universitesi Sanat Dergisi. Sayı 14.

BAZİN, G. (1998). Sanat Tarihi, İstanbul: Sosyal Yayınlar

BEKSAÇ, E.(2000) Avrupa Sanatına Giriş. İstanbul: Engin Yayıncılık

BEKTAŞ, D. (1992). Modern Grafik Tasarımının Gelişimi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

BİGALI, Ş. (1984). Resim Sanatı, Ankara: Şafak Matbaası

BİNGÖL, Y. (1985). Bauhaus ve Endüstriyel Gelismenin Sanat Egitimine Etkileri, Boyut Dergisi, Sayı 32, Mayıs, , s. 25 - 27.

BİRSEL, S. (1967). Fransız Resminde İzlenimcilik, Ankara: Dost Yayınları:65.

BOCQUILLON, M. F. (2005). Empresyonizm, (Çev. Gökçe Tuncer) Ankara: Dost Yayınları

BOMFORD, David. (1991). Impressionism, London: National Gallery-Yale University Press

BULUNDAY, S. (2001). Bauhaus'un Türkiye'deki Sanat Egitimine Etkileri ve Yansımaları, (Yayınlanmamıs Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, , s.20.

CAĞLARCA, S. (1998). Renk ve Armoni Kuralları, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları

CARDİNAL, R. (2004). Giorgio De Chirico And Surrealist Mythology. *Papers of Surrealism Issue 2*, 1-6.

CELBİŞ, Ü. (2009). Bauhaus'un Alman Tasarım Kültürüne Etkileri, Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı. İstanbul: İletişim Yayınları.

CHIPP, H. B. (1996). Theories of Modern Art. Amerike: University of California Press.

CONRADS, U. (1991). 20.yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, İstanbul

CUMMİNG, R. (2008). Sanat, İnkılâp yayınları

DEICHER, S. (1999). Mondrian, Köln: Taschen Verlag.

ECO, U. (1998). Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik (Çev: Kemal Ayakay). İstanbul: Can Yayınları

EDMAN, I. (1998). Sanat ve İnsan (Çev: Turhan Oğuzkan) İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ERCAN, M. (1997). Dada ve Günümüz Etkileri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

ERKMEN, N. (2009). Bauhaus ve Maramara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi. Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı. İstanbul: İletişim Yayınları

EROĞLU, Ö.(2006). Resim Sanatı Sözlüğü, İstanbul; Boyut Yayın Grubu.

ERSOY, A. (2002). Sanat Kavramlarına Giriş, İstanbul: Yorum Sanat Yayıncılık

ERZEN, J. (1991). Modernizm Sonrası Sanat, Çağdaş Düşünce ve Sanat. İstanbul: Plastik Sanatlar Derneği Yayınları

ETİ, S. (1968). Çagdas Sanat, İstanbul: Karaca Ofset

FİSHER, E. (2005). Sanatın Gerekliliği, İstanbul: Payel Yayınları

FOUCAULT, M. (1995). Bu Bir Pipo Değildir (Çev.Selahattin Hilav), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

FREUD, S. (1991). Düşlerin Yorumu I-II, Payel Yayınları: İstanbul

FRİZOT, M. A. (1998). New History of Photography. Köln: Könemann

GAARDER, J. (1994). Sofinin Dünyası, Pan Yayınları: İstanbul ,.

GENÇ, A. (1983). Dadacı Sanat Hareketinin Çözümlenmesine İlişkin Bir Yöntem Araştırması, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

GİDERER, H. E. (2003). Resmin Sonu, Ankara: Ütopya Yayınevi

GİEDİON, S. (1954). Walter Gropius - Work and Teamwork, Reinhold Publishing Co., Newyork, , s.5.

GOETZ, J. (2000). Endüstriyel Biçimin Efsanesi Bauhaus Çev. Ayse Selen, P.Sanat Kültür Antika Dergisi, Sayı 16, , s.144.

GOMBRICH, E. H. (1999), Sanatın Öyküsü, (Çev. E. Erduran - Ö.Erduran), Remzi Kitabevi, İstanbul.

GÜVEMLİ, Z. (2007). Sanat Tarihi, İstanbul: Varlık Yayınları

HASOL, D. (1993). "Mimarlık Sözlügü", YEM Yayınları, !stanbul, , s.74.

HAUSER, A. (1995). Sanatın Toplumsal Tarihi, İstanbul: Remzi Kitabevi.

HAUSER, A. (2006). Sanatın Toplumsal Tarihi (Çev.Yıldız Gönüllü). Ankara: Deniz Kitapevi.

HAZNEDAR, F. Mi. (2015). 19. Yüzyılda Empresyonizm Akımı Ve Fotoğraf İlişkisi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

İNANKUR, Z. (1997). XIX. Yüzyıl Avrupa'sında Heykel ve Resim Sanatı, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

İPŞİROĞLU, N. (1991). Sanatta Devrim, İstanbul: Remzi Kitabevi

İPŞİROĞLU, N. (1994). Resimde Müziğin Etkisi, İstanbul; Remzi Kitabevi.

İPŞİROĞLU, N. ve İPŞİROĞLU M. (1977). Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi. İstanbul: Cem Yayınevi

İPŞİROĞLU, N. ve İPŞİROĞLU M. (1993). Sanatta Devrim, İstanbul; Remzi Kitabevi

JANSON, Horst Woldemar. (1986). History of Art, New York: H. N. Abrams Inc.

JOSEPHSON, S.G. (1995). From _dolatry to Advertising : Visual Art and Contemporary Culture, (New York,).

KAGAN, S. M. (2009). Estetik ve Sanat Notları. İstanbul: Karakalem Yayınları

KAHRAMAN HASAN B. (1991). Hürriyet Gösteri Sanat Dergisi. Hürriyet Yayıncılık, Sayı; 123,İstanbul,

KANDEMİR, B. (2007). 20. Yüzyıl Resminde Müziğin Etkisi ve Bu Etkilenmenin Klee ve Kandinsky Odaklı Biçimsel İncelenmesi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.

KANDINSKY, W. (1993). Sanatta Zihinsellik Üstüne, İstanbul; Yapı Kredi Yayınları.

KANDİNSKY, W. (2001). Sanatta Ruhsallık Üzerine (Çev: Gülin Ekinci). İstanbul: Umut Matbaacılık

KESER, N. (2009). Sanat Sözlüğü. Ankara: Ütopya Yayınevi

KİNG, R. (2006). The Judgment of Paris: The Revolutionary Decade That Gave The World Impressionism. New York: Walker & Company.

KLEE, P. (2006). Çağdaş Sanat Kuramı (Çev: Mehmet Dündar) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

KRAUSSE, A. C. (2005). Rönesans'tan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü, (Çev: Dilek Zaptcıoğlu). İstanbul: Literatür Yayıncılık.

KRAUSSE, A. C. (2005). Rönesans‟tan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü. (Çev: Dilek Zaptcıoğlu). İstanbul: Literatür Yayıncılık

LEVELY, M. (1968). A Concise History of Painting-from Giotto to Cezanne, London: Thames and Hudson Ltd.

LİTTLE, S. (2006). İzmler, İstanbul: Yapı Yayın.

LLOYD, J. (2000), Sanatsal ve Toplumsal Bir Başkaldırı, Dışavurumculuk, P Sanat, Kültür, Antika, s. 16, ss. 94-109, (Cev: Celal Uster)

LYNTON, N. (2009). Modern Sanatın Öyküsü, İstanbul: Remzi Kitabevi

MUTLU, B. (2001). Mimarlık Tarihi Ders Notları, Mimarlık Vakfı Enstitüsü Yayınları, !stanbul, , s.219.

NERET, G. (1997) . Öncü Ressamlar Dali, (Çev. Ahu Antman), abc yayınları Taschen,

OSKAY, Ü. (2001). Müzik ve Yabancılaşma, İstanbul; Der Yayınları.

ÖZSOY, V. (1998). "Monet'nin Resimlerinde Demiryolu Konusu", Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:18, Sayı:2, Ankara, 1998, s.139-150.

PARRAMON, J. M. (1997). Resimde Renk ve Uygulanışı, İstanbul: Remzi Kitabevi

PASSERON, R. (1982). Sürrealizm Sanat Ansiklopedisi, (çev. Sezer Tansu), 2. Baskı, Remzi Kitabevi,

PETROV, G. (1979). Olaylar İçinde Büyük Sanatçılar ve Üstün Yapıtları (Çev: Hasip A. Aytuna), İstanbul: İnkılâp Yayınevi

POWELL J, M. (1994). Impressionism (Çev. Güler İnal, N. Asgari), U.S.A., London: Phaidon Press.

READ, H. (1973). Sanat ve Endüstri, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul

READ, H. (1979). Sanatın Anlamı, İstanbul: İş Bankası Yayınları

RİCHARD, L. (1991). Ekspresyonizm Sanat Ansiklopedisi, İstanbul: Remzi Kitapevi

RİCHARDS, J.M.& MOCK, E.B. (1966).,"Modern Mimarlığa Giriş", ODTÜ Mimarlık Fak. Yayınları, Ankara, s. 40.

ROBİNSON, K. (2003). Yaratıcılık Aklın Sınırlarını Aşmak (Çev: Nihal Geyran Koldaş). İstanbul: Kitap Yayınevi

ROTH, L. M. (2000). Mimarlığın Öyküsü. İstanbul: Kabalcı Yayınevi Yayınları

SAĞOCAK, A. M. (2003). Tasarım Tarihi Endüstri Ürün Tasarımında 250 Yıl. Bursa: Vipaş A.Ş.

SALAH, B. (2006). Fransız Resminde İzlenimcilik, İstanbul: Dünya Yayınevi

SAYIDAŞ, N. (1998). Alışkanlıkları Zorlayan Ressam, Gösteri Sanat Dergisi, İstanbul: Hürriyet Yayıncılık, Sayı: 206

SERULLAZ, M. (1991). Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi (Çev. Devrim Erbil), İstanbul: Remzi Kitabevi

SEVİM, C. & G. BOZ. (2011). Hazır Nesnelerin ve Teknolojinin Sanatta Kullanımı ve Seramik Sanatına Yansıması", Sanat & Tasarım, cilt:1, Sayı:1, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

SHİNER, L. (2004). Sanatın İcadı, İstanbul; Ayrıntı yayınları

SONER, T. (2002). William Morris. Yüksek Lisans Yayınlanmamıs Ödevi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, , s.7.

SÖZEN, M.& TANYELİ, U. (2001). Sanat Kavram ve Terimler Sözlügü, Remzi Kitapevi, !stanbul, , s:37.

ŞENYAPILI, Ö. (2011). Resimde İzlenimcilik Yılları ve İzlenimci Ressamlar, Ankara: O.D.T.Ü. Yayıncılık

ŞENTÜRK, L. (1999). Değer Çatışmaları ve Sanat, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt.XI, Sayı.1, ss.297- 305.

ŞİMŞEK, A. (2000). Siyasal Tarih Sürecinde Sanat ve İktidar. Ankara: Ümit Yayıncılık

TANİLLİ, S. (1998). Yaratıcı Aklın Sentezi, Felsefeye Giriş, İstanbul: Adam Yayınları

TANSUĞ, S. (1999). Resim Sanatının Tarihi, İstanbul: Remzi Kitabevi

TAYLOR, J. R. (1990). Impressionist Dreams: The Artists and The World They Painted, Constable, London.

THOMSON, B. (2000). Impressionism Origins Practice Reception, London: Thames&Hudson.

TOPUÇUOĞLU, N. (1992). İyi Fotoğraf Nasıl Oluyor Yani, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

TORCZYNER, H. (1992). Gerçek Resim Sanatı, (Çev: Nil Boyacı), İstanbul: Düzlem Yayınları

TOPÇUOGLU, M.Y. (1999). İki Bauhaus Tasarımcısı Wilhelm Wagenfeld ve Marianne Brandt'ın İncelenmesi", (Yayınlanmamıs Yüksek Lisans Tezi), İTÜ., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

TULGA, F. Esra. (2009). Müzikte Empresyonist Akım, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Sanatta Yeterlik Tezi)

TUNA, Ertuğrul. (2008). 9 Kasım 1918 Alman İmparatorluğunun Çöküşünden, 9 Kasım 1938 Kristal Geceye Alman Sanatı, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Eser Metni)

TUNALI, İ. (1983). Felsefenin Işığında Modern Resim, İstanbul: Remzi Kitabevi

TUNALI, İ. (2004). Felsefenin Işığında Modern Resim, İstanbul: Remzi Kitabevi

TUNALI, İ. (2008). Felsefenin Işığında Modern Resim, İstanbul: Remzi Kitapevi

TURANİ, A. (1997). Dünya Sanat Tarihi, İstanbul: Remzi Kitabevi.

TURANÎ, A. (1998). Sanat Terimleri Sözlüğü İstanbul: Remzi Kitabevi

TURANÎ, A. (2000). Dünya Sanat Tarihi, 8. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi

TURVEY, M. (1998). Jean Epstein's Cinema of Immanence: The Rehabilitation of the Corporeal Eye." October, Vol. 83, pp. 25-50.

TÜRKDOĞAN, T. (2004). Çağdaş Sanat, Ankara: Piramit Yayıncılık

TÜRKER, İ. H. (2005). İmgeden Sanal Gerçekliğe". Anadolu Sanat Dergisi, sayı 16

WADLEY, Nicholas. (1991). Impressionist and Post-Impressionist Drawing, London: Lawrence King

WALTHER, I.F. (2002). Impressionism, Köln: Taschen.

WASSERMAN, B. (1970). Modern Painting, Massachusetts: Davis Publications

WHİTFORD, F. (1992). Bauhaus: Masters and Students by Themselves, Londra: The Overlook Pres

WOLF, N. (2004), Expressionism, Taschen Verlag

YAYLALI, H. (2000). Rasyonel Tavrıyla 20.yy Tasarım Tarihine Damga Vuran Düsünce Sistemi Bauhaus Okulu", Art Decor, Sayı 85, Nisan, , s. 106 – 120.

YILMAZ, M. (2005). *Modernizmden Postmodernizme Sanat,* Ankara: Ütopya Yayınevi

YILMAZ, M. (2011). Sanatın Günceli Güncelin Sanatı. Ankara: Ütopya Yayınları

YURDAYÜKSEL, M. (2006). Sürrealist Rene Magritte, rh + Sanart, Sayı:30, İstanbul.

ZAKİA, R. & STROEBEL, L. (1993). The Focal Encyclopedia of Photography, Third Edition, Boston: Focal Press.

(http:1.1) http://en.wikipedia.org/wiki/Salon_(Paris)

(http:1.2) http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/charivari1877/0119

(http:1.3) http://erhansermet.blogspot.com.tr/2014/10/nadar-fotograf-sanat-katna-yukseliyor.html

(http:1.4) http://fr.wikipedia.org/wiki/La_Revue_blanche

(http:1.5).http://www.artacademy.com.tr/ressamdetay.aspx?resID=142

(http:1.6) http://www.varoluscuterapi.com/hermann-von-helmholtz/676

(http:4.1) http://sanatsozlugum.blogspot.com.tr/2011/09/der-sturm.html

(http:4.2) http://rhapsodical.tumblr.com/post/35042080706/cover-of-der-blaue-reiter-almanac-1912

(http: 6,1) http://www.artic.edu/aic/resources/resource/2066?search_id=1&index=0

(http: 6,2) http://www.italianfuturism.org/manifestos/foundingmanifesto/

(http: 6,3) http://modernist-magazines.org/?q=category/categories/vorticism

(http: 7.1) http://www.snipview.com/q/Valori_plastici

(http:9.1) http://www.creativebloq.com/design/easy-guide-design-movements-bauhaus-8134146

(http:9.2) http://bauhausinteriors.com/blog/the-bauhaus-movement/

http://www.futurizm.org/index.php/futurist-manifesto

ÇEVRE VE ENERJİ

Editör
Yrd. Doç. Dr. Aysel Aydın Kocaeren

Yazarlar
Doç. Dr. Oğuz Özdemir
Doç. Dr. Mehmet Erdoğan
Doç. Dr. Naim Uzun
Yrd. Doç. Dr. Yasin Eren
Araştırma Görevlisi Rasim Önder
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Özsoy
Doç. Dr. İbrahim Üçgül
Yük. Müh. Ufuk Elibüyük
Yrd. Doç. Dr. Aysel Aydın Kocaeren
Doç. Dr. M. Yunus Pamukoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1353
Çevre ve Yer Bilimleri No.: 09
ISBN : 978-605-320-258-5
© 1. Basım, Şubat 2016

ÇEVRE VE ENERJİ

Editör: Yrd. Doç. Dr. Aysel Aydın Kocaeren

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aydın Kocaeren, Aysel.

Çevre ve Enerji / *Aysel Aydın Kocaeren*
1. Basım, XII + 364 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-258-5
1. Çevre 2. Çevre Eğitimi 3. Çevre Sorunları 4. Enerji 5. Enerji Kaynakları 6. Biyolojik çeşitlilik 7. Geri Dönüşüm.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Her dönemde içinde yaşadığımız çevre ile ilgili yeni gelişmeler ve sorunlar yaşanmaktadır. Bu gelişme ve sorunları takip etmek için kitap, dergi ve internet gibi çeşitli kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Ulaşılan bilgiler ve merak edilenlere bulunan cevaplar bazen yeterli olmamaktadır. Bu nedenle çevre ve enerjiyi her yönüyle ele alan, güncel çevre konuları ve sorunları hakkında yenilikçi metotlar içeren ve çevre-enerji alanındaki kaynak açığından yola çıkarak hazırlanan bu kitap, çeşitli üniversitelerde görev yapan değerli hocalarımız ile birlikte hazırlanmıştır. Bu kitabın sadece üniversite odaklı ve çevre-enerji konulu derslerle ilgili değil aynı zamanda akademik çalışmalara da rehberlik etmesi düşünülmüştür. Zengin bir içerikle hazırlanan bu kitabın, lisans ve lisansüstü öğrenci ve akademisyenlere uygun olabileceği düşünülmektedir.

Her bölümü özveri ve titizlikle hazırlanan ve dokuz bölümden oluşan bu kitaba katkı sağlayan Sayın Mehmet Erdoğan'a, Oğuz Özdemir'e, Naim Uzun'a, Yasin Eren'e, Rasim Önder'e, İbrahim Üçgül'e, Ufuk Elibüyük'e ve M. Yunus Pamukoğlu'na çok teşekkür ederim.

Alanında uzman akademisyen hocalarımızla birlikte hazırladığımız bu kitapta, çevreye daha duyarlı olunması konusunda bireylerin bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Kitap içeriğinde ***1. Bölümde Çevre Eğitiminin Günümüzde Değişen Yüzü: Sürdürülebilir Yaşam Eğitimi'***ne yer verilerek çevreyle ilgili bir giriş yapılmıştır. ***2. Bölümde Çevre Eğitiminin Doğuşu ve Gelişimine Kaynaklık Eden Hareketler ve Çalışmalar****'a değinilmiştir* ***3. Bölümde Çevre Öğeleri ve Sistemler*** konusuna yer verilmiştir. ***4. Bölümde Biyolojik Çeşitlilik ve Türkiye'deki Durum*** ele alınmıştır. Çevre kitabı için en önemli bölümlerden biri olan **Çevre Sorunları** konusu ***5. Bölümde*** ele alınmıştır. ***6. Bölümde Geleneksel Enerji Kaynakları*** anlatılırken ***7. bölümde*** genellikle gelişen teknolojiyle anılan ***Yenilenebilir ve Alternatif Enerji Çeşitleri*** hakkında bilgiler verilmiştir. ***8. Bölümde*** çevrenin vazgeçilmez bir unsuru olan ***Geri Dönüşüm*** konusuna değinilmiştir. Son olarak, ***9. Bölümde*** *ise* ***Çevre Denetimi*** konusu işlenerek kitap tamamlanmıştır. Kitabın dilinin akıcı olması, içerik olarak zengin ve içerdiği konuların okuyucuya net aktarılmasına özen gösterilmiştir.

Çevre ve enerji konularına duyarlı her yaştan okuyuculara yararlı olması temennisiyle…

Aysel Aydın Kocaeren
Isparta, 2016

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

ÇEVRE EĞİTİMİNİN GÜNÜMÜZDE DEĞİŞEN YÜZÜ:
SÜRDÜRÜLEBİLİR YAŞAM EĞİTİMİ

1. Çevre Bozulması ve Çevre Eğitiminin Doğuşu 1
2. Çevre Eğitiminin Anlamı, Amacı, Kapsamı ve İşlevi 3
3. Çevre Eğitiminin Tarihsel Dönüşümü ve Sürdürülebilir Yaşam Eğitimi 8
4. Sürdürülebilir Yaşam İçin Eğitim 14

Kaynakça 18

2. BÖLÜM

ÇEVRE EĞİTİMİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİNE KAYNAKLIK EDEN
HAREKETLER VE ÇALIŞMALAR

1. Çevre ve İnsan İlişkisi 21
2. Çevre Eğitiminin Amaçları ve Hedefleri 22
3. Çevre Eğitiminin Doğası ve Temel Özellikleri 23
4. Çevre Eğitiminin Tarihsel Temelleri 23
5. Dünya'da Çevre Eğitimi Alanının Gelişimine Katkı Sağlayan Etkinlikler 27
   - 5.1. Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı (1972) 27
   - 5.2. Belgrad Çalıştayı (1975) 28
   - 5.3. Uluslararası Çevre Eğitimi Programının Kurulması (1975) 29
   - 5.4. Tiflis Konferansı (1977) 30
   - 5.5. Dünya Koruma Stratejisi (The World Conservation Strategy) (1980) 31
   - 5.6. Brundtland Raporu: Ortak Geleceğimiz (1987) 32
   - 5.7. Rio Konferansı (1992) 33
   - 5.8. Selanik Konferansı (1997) 34
   - 5.9. Rio + 10 Johannesburg Zirvesi (2002) 34
   - 5.10. UNESCO – Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim 10 Yılı (2005-2014) 34

Kaynakça 37

3. BÖLÜM

ÇEVRE ÖĞELERİ VE SİSTEMLER

1. Ekosistemler ve Özellikleri 41
2. Besin Zinciri ve Enerji Akışı 42
3. Madde Döngüleri 47
   - 3.1. Su Döngüsü 48

3.2. Karbon ve Oksijen Döngüsü ... 48
3.3. Azot Döngüsü ... 49
3.4. Fosfor Döngüsü ... 50
4. Populasyon ve Özellikleri ... 51
5. Habitat ... 53
6. Rekabet ... 53
7. Toprak Biyomları (Karasal Ekosistemler) ... 54
8. Tropikal Yağmur Ormanları Kuşağı ... 55
9. Savan Kuşağı ... 56
10. Çöl Kuşağı ... 56
11. Akdeniz Çalı Kuşağı ... 57
12. Ilıman Bölge Yaprak Döken Ormanlar Kuşağı ... 57
13. Step Kuşağı ... 57
14. Tayga Kuşağı ... 58
15. Tundra Kuşağı ... 58
Kaynakça ... 59

4. BÖLÜM
BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK VE TÜRKİYE'DEKİ DURUM

1. Dünya'da ve Türkiye'de Toprak Kaynaklarındaki Genel Durum ... 62
1.1. Dünya'da Toprak Kaynaklarında Genel Durum ... 62
1.2. Dünyada Su Kaynaklarında Genel Durum ... 63
1.3. Türkiye'de Toprak Kaynaklarında Genel Durum ... 64
1.3.1. Toprak Varlığı ve Özellikleri ... 65
1.4. Türkiye'de Su Kaynaklarında Genel Durum ... 65
1.5. Toprak ve Su Kaynaklarına İlişkin Küresel Eğilimler ve Ülkemize Yansımaları ... 66
2. Çevresel Kültür ve Yaşam ... 69
2.1. İnsanın Doğaya İlişkin İlk İzlenimleri, Algısı ve İnancı ... 70
3. Ekolojinin Tanımı ve Konusu ... 71
3.1. Bazı Ekolojik Kavramlar ... 72
4. Türler Arası (İnterspesifik) İlişkiler ... 75
5. Biyolojik Çeşitliliğe Global Bakış ... 79
5.1. Biyolojik Çeşitlilik Nedir ve Neden Önemlidir? ... 80
5.2. Ülkemizin Biyoçeşitlilik Açısından Durumu ... 86
5.3. Sürdürülebilir Kalkınma ve Biyolojik Çeşitlilik ... 86
6. Su Kirliliği ... 88
7. Hava Kirliliği ... 91
7.1. Hava Kirleticilerinin Çevresel Etkileri ... 93
8. Toprak Kirliliği ... 94
8.1. Toprak Kirliliğine Neden Olan Etmenler ... 94
9. Ses Kirliliği ... 95
10. Radyasyon ... 96
11. Ekolojik Küresel Sorunlar ... 97
11.1. Küresel Isınma ... 98

11.2. Ozon Tabakasının İncelmesi ... 98
11.2.1. Ozon Tahribatının Etkileri ... 99
11.3. Asit Yağmurlarının Çevresel Etkileri ... 99
11.4. Radyasyon ve Çevresel Tehlikeleri ... 100
11.4.1. Nükleer Enerji ... 100
11.5. Ormansızlaşma, Tropik Yağmur Ormanlarının Yokedilmesi ... 101
11.6. Erozyon (Aşınım) ve Etkileri ... 102
12. Nüfus Artışı ve Etkileri ... 103
12.1. Doğal Denge ve İnsan ... 104
12.2. Aşırı Nüfus Artışı ve Sonuçları ... 106
12.3. Nüfus Hareketleri ve Kentleşme ... 107
Kaynakça ... 112

5. BÖLÜM
ÇEVRE SORUNLARI

1. Doğa Kaynaklı Çevre Sorunları ... 114
2. İnsan Kaynaklı Çevre Sorunları ... 119
2.1. Çevre Kirliliği Çeşitleri ... 119
2.1.1. Hava Kirliliği ... 119
2.1.2. Su Kirliliği ... 121
2.1.3. Toprak kirliliği ... 127
2.1.4. Görüntü Kirliliği ... 129
2.1.5. Gürültü Kirliliği ... 130
2.1.6. Radyoaktif Kirlilik ... 133
2.2. İklim Sorunu ... 135
2.3. Nüfus Sorunları ... 142
2.4. Atıklar ... 147
2.5. Yenilenebilir Enerji Kaynaklı Çevre Sorunları ... 150
Kaynakça ... 153

6. BÖLÜM
GELENEKSEL ENERJİ KAYNAKLARI

1. GELENEKSEL ENERJİ KAYNAKLARI ... 157
1.2. Kömür ... 166
1.2.1. Kömürün Orijini ve Oluşum Şartları ... 167
1.2.2. Kömürlerin Oluşumu ... 168
1.2.3. Kömür Çeşitleri ... 169
1.2.4. Kömür Üretimi ... 171
1.2.5. Kömürün Hazırlanması ... 176
1.2.6. Kömürlere Uygulanan Isıl Süreçler ... 178
1.2.7. Kömür Kullanım Alanları ... 183
1.3. Petrol ... 185
1.3.1. Petrolün Oluşumu ... 185
1.3.2. Petrolün Aranması ve Üretimi ... 188
1.3.3. Petrolün Taşınması, Depolanması ... 196
1.3.4. Petrolün Rafine Edilmesi ... 197
1.3.5. Petrolün Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri ... 202

1.3.6. Petrol Fiyatlarının Belirlenmesi 204
1.4. Doğal Gaz 206
1.4.1. Doğal Gazın Saflaştırılması 207
1.4.2. Doğal Gazın Taşınması ve Depolanması 208
1.4.3. Türkiye'de Doğal Gaz Depolama 209
1.4.4. Konvansiyonel Olmayan Doğal Gaz Kaynakları 212
Kaynakça 216

7. BÖLÜM
YENİLENEBİLİR VE ALTERNATİF ENERJİ ÇEŞİTLERİ

1. Yenilenebilir Enerji Kaynakları 222
1.1. Güneş Enerjisi 223
1.1.1. Güneş Enerjisi Avantaj ve Dezavantajları 224
1.1.2. Türkiye'de Güneş Enerjisi 224
1.1.3. Güneş Enerjisi Sistemleri 226
1.2. Rüzgâr Enerjisi 236
1.2.1. Rüzgâr Enerjisinin Tarihi 237
1.2.2. Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli 239
1.2.3. Rüzgâr Enerjisi Avantaj ve Dezavantajları 243
1.2.4. Rüzgâr Türbini 244
1.3. Su Kökenli Yenilenebilir Enerji Kaynakları 247
1.3.1. Hidrolik Enerji 247
1.3.2. Dalga Enerjisi 255
1.3.3. Gel-Git Enerjisi 265
1.3.4. Okyanus Enerjisi 266
1.3.5. Akıntı Enerjisi 267
1.4. Jeotermal Enerji 268
1.4.1. Jeotermal Enerjinin Avantaj ve Dezavantajları 269
1.4.2. Jeotermal Enerjinin Potansiyeli 269
1.4.3. Jeotermal Sistemlerin Çeşitleri 272
1.4.4. Jeotermal Enerji Kullanım Alanları 274
1.4.5. Jeotermal Enerjiden Elektrik Üretimi 275
1.5. Biyokütle Enerjisi 278
1.5.1. Biyokütle Enerji Kaynakları 278
1.5.2. Biyokütle Enerjisinin Avantaj ve Dezavantajları 281
1.5.3. Biyokütle Enerjisinin Potansiyeli 281
1.5.4. Biyokütle Çevrim Teknolojileri 282
1.6. Hidrojen Enerjisi 284
1.6.1. Hidrojen Enerjisinin Avantaj ve Dezavantajları 285
1.6.2. Hidrojen Enerjisi Üretimi 286
1.6.3. Hidrojenin Depolanması ve İletimi 287
1.6.4. Hidrojen Enerjisi Elektrik Üretimi 287
2. Nükleer Enerji 288
2.1. Nükleer Enerjinin Tarihi Gelişimi 289
2.2. Nükleer Enerjinin Avantajları ve Dezavantajları 290
2.2.1. Nükleer Enerjinin Avantajları 290
2.2.2. Nükleer Enerjinin Dezavantajları 290
2.3. Nükleer Enerjiden Elektrik Üretimi 291
2.4. Nükleer Enerji Santralleri 291

2.4.1. Basınçlı Su Reaktörü (PWR) 293
2.4.2. Kaynar Su Reaktörü (BWR) 294
2.4.3. Basınçlı Ağır Su Reaktörü (PHWR) 294
2.4.4. Nükleer Reaktör Nesilleri 296
2.5. Nükleer Enerji Hammaddeleri 296
2.6. Nükleer Yakıt Çevrimi 297
3. Türkiye'deki Enerji Durumu 298
3.1. Türkiye'nin Elektrik Enerjisi Açısından Durumu 300
Kaynakça 302

8. BÖLÜM
GERİ DÖNÜŞÜM

1. Geri Dönüşüm Neden Önemlidir? 310
1.1. Enerji Tasarrufu 312
1.2. Doğal Kaynakların Korunumu 312
1.3. Atık Miktarının Azalması 314
1.4. Geri Dönüşümle Ekonomiye Sağlanan Katkı 315
2. Geri Dönüşümün Tarihsel Gelişimi 316
3. Geri Dönüştürülebilen Maddeler 318
4. Geri Dönüşüm Metotları 321
4.1. Polimer Teknolojisinin Önemi 324
5. Geri Dönüşümün Ülke Ekonomisine ve Çevreye Katkıları 328
5.1. Geri Dönüşümün Ülke Ekonomisine Sağladığı Katkı 328
5.2. Geri Dönüşümün Çevreye Sağladığı Katkı 330
6. Türkiye'de ve Dünya'da Geri Dönüşüm Uygulamaları 332
7. Geri Dönüşüm ile İlgili Yönetmelikler 343
Kaynakça 350

9. BÖLÜM
ÇEVRE DENETİMİ

1. Çevre Denetimi 351
1.1. Çevre Denetimi Kavramı 351
1.2. Çevre Denetimi Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Ülkemizde Uygulanan Yönetmeliği 353
1.3. Çevre Denetimi Yönetmeliği'nin (ÇDY) Amacı ve Uygulamaları 354
1.3.1. ÇDY Kapsamında Denetime Tabi Tesis veya Faaliyetler ile Yükümlülükleri 355
1.3.2. ÇDY Kapsamında Gerçekleştirilecek Çevre Denetiminin Usul ve Esasları 356
1.3.3. İdari Yaptırım Kararı, Süre Verilmesi ve Faaliyetin Durdurulması 357
1.4. Çevre Duyarlılığı ve Çevre Bilinci Kavramları 357
1.5. Çevre Denetiminin Küresel Bazda İrdelenmesi 358
1.6. Dünyada Çevre Denetimi İlgili Yapılan Çalışmalar 359
1.6.1. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) Uygulamalar 359
1.6.2. Avrupa Birliği'ndeki (AB) Uygulamalar 362
2. Sonuçlar ve Değerlendirmeler 363
Kaynakça 364

1. Bölüm

ÇEVRE EĞİTİMİNİN GÜNÜMÜZDE DEĞİŞEN YÜZÜ: SÜRDÜRÜLEBİLİR YAŞAM EĞİTİMİ

Doç. Dr. Oğuz Özdemir
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

Günümüzde çevre bozulmasının gezegende insan yaşamının yanında diğer bütün canlılık sistemlerini tehdit eder duruma gelmesi, çevre eğitiminin özel bir önem kazanmasını ve giderek yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Ancak, çevre eğitiminin anlamı, amacı, kapsamı ve uygulama yaklaşımları konusunda önemli ölçüde belirsizlik ve karmaşa sürmektedir. Bu çalışma ile, çevre eğitimi süreçlerine yol gösterecek genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. İlk olarak, insan - doğa etkileşiminin seyri içinde çevre bozulması ve bunun sonucu olarak çevre eğitiminin ortaya çıkışı üzerinde durulmuştur. Arkasından, çevre eğitiminin anlamı, amacı, kapsamı ve işlevleri alan yazın ve öğretim deneyimleri ışığında etraflı bir şekilde sunulmuştur. Bu çerçevede, çevre eğitiminden beklenen işlevlerinin nasıl yerine getirilebileceği yazar tarafından geliştirilen ve yıllardır öğretime geçirilen disiplinlerarası çevre eğitimi içeriğinin üzerinden açıklanmıştır. Bu çalışmada referans alınan çevre eğitiminin içeriği, insanın doğayla ilişkisini, bunun sonuçlarını ve sürdürülebilir yaşama yönelik biliş, duyuş ve davranış dönüşümünü disiplinlerarası bütünlükte kapsayan ***"doğanın yapısı ve işleyişi"***, ***"insan-doğa etkileşimi"***, ***"çevre bozulması"***, ***"gündelik yaşam ve çevre"***, ***"çevresel değerler ve çevre etiği"*** ve ***"çevreye katılım"*** şeklindeki başlıklar altında sunulmuştur. Son olarak, çevre eğitiminin değişen yüzü olan sürdürülebilir yaşam eğitimi ana hatlarıyla açıklanmış ve somut önerilerde bulunulmuştur.

1. Çevre Bozulması ve Çevre Eğitiminin Doğuşu

Günümüzün en yaşamsal sorunu haline gelen çevre bozulması, M.Ö. on bin yıldan bu yana insanın doğaya hakim olma çabasının kaçınılmaz bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Uygarlık tarihini kabaca tarımsal ***yerleşik yaşama***

bittiği, insanının doğayla ne tür ilişki ve etkileşim içinde bulunduğu, insanın doğa üzerinde ne tür yıkıcı sonuçlara yol açtığı, ne tür bir değer ve etik yaklaşımla doğayla uyumlu yaşam sürdürülebileceği ve nihai olarak yeryüzünde yaşamın devamlılığı için bireylere ne tür sorumluluk ve rol düştüğüne ilişkin gerekli kavrayış, duyuş ve becerileri kazandırmaya dönük hayat boyu süren formal ve informal eğitim süreçleri olarak görülmelidir. Bu nedenle çevre eğitimi, temel eğitimden en üst aşamaya kadar hem ilgili alanlara (Sosyal, Fen, Sanat, Dil vb.) yedirilerek, hem de bağımsız bir alan olarak planlı ve programlı şekilde yürütülmesi gerekir.

Çevre eğitimden beklenen söz konusu işlevlerin gerçekleşebilmesi için bazı temel sorular üzerinde dikkatle kafa yorulması gerekir. Çevre eğitimini diğer alan eğitimlerinden farklı kılan nedir? Dolayısıyla, çevre eğitimi nasıl tasarlanmalı ve uygulamaya geçirilmelidir? Bu doğrultuda, hangi düzeyde, nasıl bir içerikte, ne tür materyal, yöntem ve tekniklere ihtiyaç vardır? Çevre eğitiminin kazanımları, nasıl izlenebilir ve değerlendirilebilir? Hepsinden önemlisi, çevre eğitiminin kazanımlarının yaşam stiline dönüşmesi nasıl sağlanabilir? Sonuç olarak, ülkemizde çevre eğitiminin geleceği, yukarıda sıralanan türde soruların ne düzeyde açıklık kazanacağına bağlıdır.

Kaynakça

Alpagut, B. ve Karakaş, A. (2014). *İçerik ve Tarihsel Gelişimi Açısından Çevre Eğitimi, Sosyal Çevre Bilimleri* (Ed. Hakan Reyhan, Ahmet Mutlu, H. Hüseyin Doğan, Ayşen S. Reyhan), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Atasoy, E. (2006). *Çevre İçin Eğitim*, Ankara: Ezgi Kitapevi.

Bögeholz, S. (2006). Nature Experience And İts İmportance for Environmental Knowledge, Values And Action: Recent German Empirical Contributions, *Environmental Education Research,* 12 (1): 65-84.

Durning, A. (1997). *Ne Kadarı Yeterli? (Çev. Sinem Çağlayan),* Ankara: TÜBİTAK-TEMA Vakfı Yayınları

Erdoğan, M., Kostova, Z., Marcinkowski, T. (2009). Components of Environmental Literacy in Elementary Science Education Curricululm in Bulgaria and Turkey, *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education,* 5(1), 15-26.

Gräsel, C. (2002). *Umweltbildung.* Opladen: Handbuch Bildungsforschung.

Haan, G. ve Harenberg, D. (1999**).** *Bildung für eine nachhaltige Entwicklung: Förderprogramm Bildung Für Nachhaltige Entwicklung*, Berlin: die BundLänder-Kommission für Bildungsplanung und Forschungsförderung (BLK)

Keating, M. (1982). *Yeryüzü Zirvesinde Değişimin Gündemi- Gündem 21 ve Diğer Rio Anlaşmalarının Popüler Metinleri,* Ankara: UNEP Türkiye Komitesi Yayınları.

Klautke, S ve Köhler, K (1991). Umwelterziehung - ein didaktisches konzept, *Unterricht Biologie 164/15: 48-51.*

Lynes, M. (2009). *Karbon Ayak İziniz* (Çev. Neşet Kutluğ), İstanbul: Açık Radyo Yayınları.

Meadows, D. (1972). *Die Grenze des Wachstums*, Stutgart: Deutsche Verlags-Anstalt GmbH.

Michelsen, G. (1998). *Theoretische Diskussionen der Umweltbildung, Umweltbildung: theoretische Konzepte-emprische Erkenntnisse-praktische Erfahrungen (Ed.),* Germany: Wilhelm & Adam.

Miller, G. Taylor (2008). *Çevre Bilimi- Sürdürülebilir Dünya (Ed. Ümit Erdem),* İzmir: Ege Üniversitesi Çevre Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları No: 1

Miser, R. (2010). *Çevre Eğitimi*, Ankara: A. Ü. EBF-MD Yayınları.

Morin, E. (2003). *Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi* (*Çev. Hüsnü Dilli),* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özdemir, O. ve Uzun, N. (2006). Yesil Sınıf Modeline Göre Yürütülen Fen ve Doğa Etkinliklerinin Anasınıfı Öğrencilerinin Çevre Algılarına Etkisi, *Çocuk Gelisimi ve Eğitimi Dergisi, 3(1).*

Özdemir, O. (2007). Yeni Bir Çevre Eğitimi Perspektifi: Sürdürülebilir Gelişme Amaçlı Eğitim, *Eğitim ve Bilim Dergisi, 32 (145), 23-38.*

Özdemir, O. (2010). Doğa Deneyimine Dayalı Çevre Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Çevrelerine Yönelik Algı ve Davranışlarına Etkisi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 27, 125-138.

Özdemir, O. (2012). The Environmentalism of Unıversıty Students: Their Ethıcal Attitudes Toward The Environment, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 43, 373-385.*

Palmer, J. (1998). *Environmental Education in the 21 st Century- Theory, Practice, Progress and Promise,* New York: Routledge.

Ponting, C. (2000). *Dünyanın Yeşil Tarihi- Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü, (Çev.: Ayşe Başcı Sander),* İstanbul: Sabancı Üniversitesi.

Siebert, H. (1998). *Ökologisch Denken lernen. Theoretische Diskussionen der Umweltbildung, Umweltbildung: theoretische Konzepte-emprische Erkenntnisse-praktische Erfahrungen (Ed.),* Germany: Wilhelm & Adam.

Sobel, David (2014). *Ekofobiyi Aşmak Mümkün Mü? Doğa Eğitiminde Kalbin Yeri" (Çeviren: İlknur Urkun Kelso),* İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Ünder, H. (1996). *Çevre Felsefesi,* Ankara: Doruk Yayınları.

Yıldız, K., Yılmaz, M. ve Sipahioğlu, Ş. (2011). *Çevre Bilimi ve Eğitimi*, Ankara: Gazi Yayıncılık

2. Bölüm

ÇEVRE EĞİTİMİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİNE KAYNAKLIK EDEN HAREKETLER VE ÇALIŞMALAR

Doç. Dr. Mehmet Erdoğan
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

1. Çevre ve İnsan İlişkisi

Çevre, canlıların içinde bulunduğu, diğer canlı-cansız organizmalarla iletişim içinde olduğu ve yaşamsal faaliyetlerini sürdürdüğü ortamdır. İnsan çevrenin en önemli parçalarından birisidir ve çevresiyle sürekli iletişim içindedir. Teknolojinin giderek gelişmesi ve insanoğlunun yaşamını etkilemesi sonucunda doğal ve yapay çevrede bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Doğal çevre, içerisindeki canlı ve cansız varlıklar ile birlikte denge içindedir. Ancak, teknoloji ve dünyadaki gelişmeler sonucunda insanoğlunun ihtiyaçlarının giderek artması, hızla artan nüfus, şehirleşme oranının artması, ve global çevresel değişiklikleri (küresel ısınma vb.) çevrenin üzerindeki baskıyı arttırmakta, kaynak kullanımını hızlandırmakta, doğal alanların zarar görmesine neden olmakta ve beraberinde de hızla artan çevre problemlerini getirmektedir. Ayrıca, toplumun yoğun istekleri, ekonomik gelişmeler ve plansız sanayileşme bu problemlerin ortaya çıkmasında etkin rol oynamaktadır (Doğan, 1997). Nüfus artışı, göç sonucu ortaya çıkan çarpık kentleşme, biyolojik kaynakların (genler, türler, populasyonlar, eko sistemler vb.) yok olmaya başlaması, ormansızlaştırma, çölleşme, küresel ısınma, hava, su ve toprak kirlilikleri bu problemlerin sadece bazılarıdır. Bu çevre problemlerin arkasında yatan temel neden insanların yaşam alışkanlıklarıdır (Connell's vd., 1999; Tung, Huang ve Kawata, 2002). İnsanoğlu çevrenin kaynaklarının tükenmeye başladığını, çevre problemlerinin kendi yaşantısına olan olumsuz etkilerini ve bu problemlerin kendisinden kaynaklandığı gerçeğini yeni yeni anlamaktadır. Ancak bu problemlere rağmen, bireyler yaşam alışkanlıklarında herhangi bir değişiklik yapmamakta veya sınırlı düzeyde yapmakta ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği için yeteri kadar tedbir almamaktadır. Sonuç olarak, doğal kaynakların sınırsızca kullanımının önlenmesi, kaynakların gelecek nesillere aktarıl-

Kaynakça

Carson, R. (1962). *Silent spring.* Houghton Mifflin Caompany: New York.

Connell, S., Fien, J., Lee, J., Sykes, H., &Yencken, D. (1999). If doesn't directly affect you, you don't think about it: A qualitative study of young people's environmental attitudes in two Australian cities. *Environmental Education Research, 5*(1), 95-114.

dé Rebello, D. (2003). Shaping the practical role of higher education for a sustainable development. A paper presented at International Conference on Education for a Sustainable Future. Charles University, Karolinum, Prague, Czech Republic, 10 – 11 September. Retrieved on October 08, 2006 from http://www.unesco.org/iau/sd/pdf/ Rebello.pdf

Doğan, M. (1997). Ulusal çevre eylem planı: Eğitim ve katılım. Devlet Planlama Teşkilatı: Ankara.

Disinger, J. F. (1983). Environmental education's definitional problem. (ERIC Information Bulletin #2). Columbus, OH:ERIC, SMEAC.

EETAP – Environmental Education & Training Partnership (2002). Johannesburg,summit: Implications for environmental education. EETAP Resource Library "Advancing Education & Environmental LITERACY", EPA, 111.

Environmental Protection Agency (EPA). (1999, January). *Environmental education advances quality education*. United States.

Hart, E.P. (1981). Identification of key characteristics of environmental education.*The Journal of Environmental Education, 13*(1), 12-16.

Hungerford, H.R., & Peyton, R.B. (1977). A paradigm of environmental action.(ERIC Documentation Service ED137116).

Hungerford, H. R., Peyton, R.B., & Wilke, R.J. (1980). Goals for curriculum development in environmental education. *The Journal of Environmental Education, 11*(3), 42-47.

Hungerford, H.R. & Volk, T.L. (1984). The challenges of K-12 environmental education. In Arthur B. Sacks (Ed.) *Monographs in environmental education*

IUCN (1970). Environmental education workshop. Nevada. USA

IUCN (1972). European working conference on environmental conservation. International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources, Morges, Switzerland: IUCN.

IUCN, UNEP ve WWF (1980). World conservation strategy; Livinh Resource conservation for sustainable development. IUCN, UNEP, WWF: Switzerland.

IUCN, UNEP ve WWF (1991). *Caring for the earth: A strategy for sustainable living*. Gland, Switzerland: IUCN, UNEP, WWF

Johnson, E., & Mappin, M. (eds) (2005). Environmental education and advocacy. Changing prespectives of ecology and education. Cambridge University Press: UK.

Knapp, D. (1997). Twenty years after Tbilisi: UNESCO interregional workshop on reorienting environmental education for sustainable development. *NAI's Environmental Education Newsletter, 1*(1), 6.

McCrea, E.J. (2006). The roots of environmental education: How the past supports the future. Retrieved on 07 September, 2006 from www.eetap.org.

Marcinkowski, T. (2006). Analysis of the "forerunners" and their contributions. [EDS5410 Course notes]. Foundations of Environmental Education. Department of Science and Math Education, Florida Institute of Technology,Melbourne, FL, USA.

Meadows, D. H., Meadows, D. L. ve Randers, J. (1972). *Limits to growth: A report for the Club of Rome's Project on the predicament of mankind.* New York: Universe Books,

North American Association for Environment Education [NAAEE] (2001). *Using environment-based education to advance learning skills and character development*. Washington D.C.

Palmer, J.A. (1998). *Environmental education in the 21st century.* London; Creative Print and Design.

Roth, C.E. (1992). *Environmental literacy: Its roots, evolution and directions in the 1990s*. (ERIC Reproduction service No. ED348 235).

Sato, M. (2006). *Evolving environmental education and its relation to EPD and ESD: Overview of the conceptual development based on a series of international discussion on environmental education.* A paper presented at the UNESCO Expert Meeting on Education for Sustainable Development (ESD): Reorienting Education to Address Sustainability, 1-3 May 2006 at Kanchanaburi, Thailand.

Sauvé, L., Berryman, T., & Brunelle, R. (2000). International Proposals for Environmental Education: Analysing a Ruling Discourse. Dans V. Papadimitriou (dir. publ.). Proceeding: International Conference in Environmental Education in the Context of Education for the 21st Century – Prospects and Possibilities (p. 42-63). Larisa, Grèce 6-8 Octobre 2000.

Schmieder, A.A. (1977). The nature and philosophy of environmental education:Goals and objectives. In UNESCO, Trends in environmental education (pp. 23-34). Paris, France: UNESCO.

Stapp. W. B. ve ark. (1969). The concept of environmental education. *The Journal of Environmental Education, 1*(1), 30-31.

Stapp, W. B. (1974). Historical setting of environmental education. In J. Swam and W. Stapp (Eds.) *Environmental Education* (pp. 42-49). New York: J Willey and Sons.

Swan, J.A. (1969). The challenge of environmental education, *Phi Delta Kappan*, 51(1), 26-28.

Swan, M. (1984). Forerunners of environmental education. In N. McInniss and D.Albrecht (eds.), *What makes education environmental?* (pp. 4-20). Medford, NJ: Plexus Publishing Company.

Tung, C., Huang, C., & Kawata, C. (2002). The effects of different environmental education programs on the environmental behavior of seventh-grade students and related factors. *The Journal of Environmental Health, 64*(7), 24-29.

UNESCO (1975). The Belgrade charter: A Global framework for environmental education. Retrieved on 7th February, 2007 from http://portal.unesco.org/ education/en/ev.php-URL_ID=33037&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

UNESCO (1977). The International workshop on environmental education. [*Final Report*] UNESCO: Paris.

UNESCO (1978). Intergovernmental conference on environmental education: Final report. 14-26 October, UNESCO and UNEP: Tbilisi (USSR).

UNESCO (1984). Activities of the UNESCO – UNEP International Environmental Education Programme (1975 – 1983). Paris, France: UNESCO.

UNESCO -UNEP (1990). Environmental education: Selected activities of UNESCO – UNEP International environmental education programme, 1975-1990. Paris, France: UNESCO

UNESCO (1997a). International Conference Environment and Society: Education and Public Awareness for Sustainability; Declaration of Thessaloniki. Retrieved on October 02, 2006 from http://ncseonline.org/ncseconference/2003conference/thessaloniki_declaration.pdf

UNESCO (1997b). International conference, Environment and Society: Education and Public Awareness for Sustainability. Retrieved on 20 February, 2007, from http:// ncseonline.org/ncseconference/2003conference/thessaloniki_declaration.Pdf

UNESCO (1997c). *Educating for sustainable future: A Transdisciplinary vision for concerted action.* Paris, France: UNESCO.

UNESCO (2002). *Education for sustainability, from Rio to Johannesburg: Lessons learnt from a decade of commitment*. Paris, France: UNESCO.

UNESCO (2005). International implementation scheme for the UN decade of education for sustainable development (2005-2014). *UNESCO International Science, Technology & Environmental Education Newsletter, 30*(1-2)

UNESCO (2007). United Nations Conference on the Human and Environment. Retrieved on 7th February, 2007, from http://portal.unesco.org/education/ en/ev.php-URL_ ID=38142&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION =201.html

United Nations [UN] (1973). Report of the United Nations Conference on the human environment, Stockholm, 5-16 June, 1972. New York.

United Nations [UN] (1992). Chapter *36: Promoting education, public awareness and training. In Earth Summit: Agenda 21, The United Nations Programme of Action from Rio*. New York, NY: United Nations.

Wright, T.S.A. (2002). Definitions and frameworks for environmental sustainability in higher education. *International Journal of Sustainability in Higher Education, 3* (3), 203-220.

3. Bölüm

ÇEVRE ÖĞELERİ VE SİSTEMLER

Doç. Dr. Naim Uzun
Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

Bu bölümde "Çevrenin Öğeleri ve Sistemler" başlığı altında, Ekosositem ve Özellikleri, Besin Zinciri ve Enerji Akışı, Madde Döngüleri, Populasyon ve Özellikleri, Habitat, Rekabet ve Toprak Biyomları (Karasal Ekosistemler) konuları ele alınmaktadır.

1. Ekosistemler ve Özellikleri

Ekosistem, birbirleriyle ilişkili canlı ve cansız öğelerden oluşan ve öğeler arasındaki madde ve enerji akışı ile kendini besleyebilen ve yenileyebilen bir ekolojik sistemdir. Bir komünitede yaşayan tüm organizmalar ve onların etkileşim içinde bulundukları tüm abiyotik faktörler birlikte ekosistemi oluşturur. Bir ekosistemin genel özellikleri ve yapıları aşağıda belirtilmiştir;

Bir ekosistemin en önemli öğeleri;

1. Cansız varlıklar: İnorganik maddeler, organik atıklar (İnorganik maddelere karbon, hidrojen, fosfor, azot, potasyum, kalsiyum gibi maddeler; organik maddelere karbonhidrat, protein, yağ gibi bileşikler, fiziksel koşullara ise sıcaklık, ışık, nem, yağış gibi etmenler dahildir.)
2. Canlı varlıklar (Üreticiler, tüketiciler, ayrıştırıcılar)
   a) **Üreticiler (Primer/Birincil üreticiler):** Bu canlılar, yeşil bitkiler, algler ve fotosentetik prokaryotlar gibi fotosentez yapıp besin üreten ototrof canlılardır.
   b) **Tüketiciler:** Bu grup genellikle hayvanlardan oluşur ve sekonder üreticiler olarak adlandırılan heterotrof canlılardır. Bu canlılar, bitki ve/veya hayvanları yiyerek başka maddelere dönüştürürler. Örneğin, tavukların darı, ot yiyerek yumurta ve et üretmesi.

Kaynakça

Akman, Y., Ketenoğlu, O., Evren, H., Kurt, L. ve Düzenli, S. (2000). Çevre Kirliliği, Çevre Biyolojisi, Palme Yayıncılık, Ankara.

Campbell, N.A. and Reece, J.B. (2010). Biyoloji (Çeviri ed: Gündüz, E., Demirsoy, A. ve Türkan, İ.), Palme Yayıncılık, Ankara.

Kocataş, A. (2012). Ekoloji, Çevre Biyolojisi, Dora Basım-Yayın Dağıtım Ltd.Şti., Bursa.

Miram, W. ve Karl-Heinz, S. (1998). Biologie Heute, Schroedel Schulbuchverlag GmbH, Hanoover.

Özkaya vd. (2007). Çevre Bilimi **(**Ed: Aydoğdu, M. ve Gezer, K.), Anı Yayıncılık, Ankara.

Yıldız, K., Sipahioğlu, Ş. ve Yılmaz, M. (2000). Çevre Bilimi, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

4. Bölüm

BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK VE TÜRKİYE'DEKİ DURUM

Yrd. Doç. Dr. Yasin Eren
Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

Doğal kaynakların potansiyelleri ve korunması, ekonomik kalkınma ve gelişim süreci açısından geçmişten günümüze önemini korumuştur. Doğal kaynaklarının zenginliği ve bu kaynakların etkin biçimde kullanılması dünyadaki güç paylaşımını, yeni oluşumları ve ülkelerin üretim tüketim dengelerini oldukça etkilemektedir. Doğal kaynaklarını dengeli ve etkin bir şekilde koruyan ve geliştiren ülkeler, istikrarlı bir kalıcılık sağlayacak ve ulusal güvenliğe de katkıda bulunacaklardır.

Sağlıklı çevre, doğan her canlının öncelikli hakkıdır. Küresel ısınma nedeniyle yaşanan iklim değişiklikleri, giderek kalıcı hale gelen kuraklık ve beraberinde suların azalması ve kirlenmesi, toprakların azalması ve bozulması, ormanların, meraların yok olması ve niteliğinin değişmesi, bütün bunlara dayalı olarak çölleşmenin hızlanması, büyük ölçüde sanayileşmiş ülkelerden kaynaklanan sera etkisi, açlık ve yoksulluğun kitlesel boyutlara ulaşması bu temel hakkı yok etmektedir.

Toprağı erozyonla tükenen, amaç dışı kullanımla etkin kullanılamayan, otlak ve meraları hızla azalan ve ormanlarının niteliği bozulan, yeraltı ve yerüstü su kaynakları yetersiz gelmeye başlayan ve plânlamalara uygun kullanılmayan ülkemizde de öncelikle doğal kaynaklarımızı koruma programlarının ön plana alınması gereklidir. Doğal kaynakların diğer alanları da etkilemesinden dolayı, koruma programları sosyal, kültürel, ekonomik ve çevreci yaklaşımlarla yeniden ele alınarak çözüm yolları üretilmelidir.

Toprak ve su kaynakları evrensel değerleri dışında ulusal kaynaklar olarak geçmişten geleceğe aktarılan bir ulusal miras olması yanında çok önemli başka değerleri de bulundurmaktadır. Ekolojik sistemin önemli elemanları olan toprak ve suyun ilişkisi; karmaşık, açık ve etkileşimli bir sistem olduğundan değişimler,

Kaynakça

http://cevreegitimi.weebly.com/7-b304yoloj304k-ccedile350304tl304l304k.html

http://www.turkiyenincani.org/biyocesitlilik/

http://www.dkm.org.tr/Dosyalar/YayinDosya_RnF27jIq.pdf

Erten, S. (2004). Uluslararası Düzeyde Yükselen Bir Değer Olarak Biyolojik Çeşitlilik, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27: 98-105.

Atabay, S., Karasu, M., Koca, C. (2014). İklim Değişikliği ve Geleceğimiz, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi.

Morton, S., Sheppard, A., Lonsdale, M. (2014). Biodiversity: Science and Solutions for Australia, Collingwood Australia: CSIRO Publishing.

Demir, A. (2009). Ekonomik Açıdan Biyolojik Çeşitliliğin Önemi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 8(15):55-68.

Baylan, E. (2009). Doğaya İlişkin İnançlar, Kültür ve Çevre Sorunları Arasındaki İlişkilerin Kuramsal Bağlamda İrdelenmesi, Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi, 2(1): 67-74.

Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen Dünya'da Çevre Sorunları, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(9):1-17.

Kıvanç, M. ve Yücel, E. (1998). Çevre ve İnsan, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Bakır Öğütveren, Ü. (2012). Çevre Sorunları ve Politikaları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2014). Su Kaynakları Yönetimi ve Güvenliği, Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018.

T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı (2007). Toprak ve Su Kaynaklarının Kullanımı ve Yönetimi, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013.

Demirayak, F. (2002). Biyolojik Çeşitlilik-Doğa Koruma ve Sürdürülebilir Kalkınma, Tübitak Vizyon 2023 Projesi Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli

Aküzüm, T., Çakmak, B., Gökalp, Z. (2010). Türkiye'de Su Kaynakları Yönetiminin Değerlendirilmesi, Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi, 3(1): 67-74.

Türe C. (2009). Ekoloji, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

T.C. Çevre Bakanlığı (2002). Sürdürülebilir Kalkınma Ulusal Raporu 2002.

5. Bölüm

ÇEVRE SORUNLARI

Araştırma Görevlisi Rasim Önder
Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

Son yüzyıl içerisinde sanayişlemenin hızlanması, teknolojik gelişmelerin ön plana çıkarılması, bilinçsiz doğa kaynaklarının tüketimi ve tüm bunlar yaşanırken çevrenin göz ardı edilmesi çevre sorunlarının artmasına neden olmuştur. Sağlıksız kentleşme, nükleer denemeler, plansız endüstrileşme, bölgesel savaşlar ve tarımda verimliliği arttırmak için kullanılan kimyasallar, çevre kirliliğini insan yaşamı için tehlikeli boyutlara çıkarmıştır. Araştırma sonuçları da bu sonucu göstermektedir. Dünya üzerindeki çevre kirliliklerinin **% 50**'si, son **35** yılda meydana gelmiştir. Nüfus artışı ve ortaya çıkan ihtiyaçları karşılama çabaları çevre sorunlarına kaynaklık etmektedir. Ülkemizde nüfus artışı oranı ile OECD ülkeleri arasında birinci sıradadır. Yapılan tahminlere göre Türkiye nüfusu 2025 yılında 92 milyon dolaylarında olacaktır. Diğer bir ifade ile ülkemizdeki çevre sorunları giderek artacaktır.

Ülkemizdeki çevre sorunlarına bakıldığında gelişmiş ülkelerdeki çevre sorunlarına benzer sorunları yaşadığı görülmektedir. Ülkemizde ekonomik çıkarlar ön planda tutulduğu için çevre göz ardı edilmiştir. Buradaki amaç ise sanayi alanında gelişmiş ülkeleri yakalamaktır (Bozdaş, 2006). Ülkemizde 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayileşme sürecine girilmiştir. Bu açıdan günümüzdeki çevre sorunlarımızı sanayileşme, sanayide ortaya çıkan çeşitli atıklar ve şehirleşmeden bağımsız olarak düşünmek çok zordur. Sanayileşmeyle birlikte, geçtiğimiz 30–40 yıl içinde, Türkiye hızlı bir kentleşme süreci yaşamıştır. Böylece çok kısa bir zaman süreci içinde büyüyen kentlerimizde önemli bir altyapı eksikliği ortaya çıkmıştır. Sağlıklı içme suyu temini, kanalizasyon, atık suların arıtılması ve çöplerin bertaraf edilmesi, altyapının yetersiz olması nedeniyle özellikle büyük şehirlerimizde aksamış; bu tür yerleşimlerimizde gürültü ve hava kirliliği gibi sorunlar yoğun bir biçimde yaşanmıştır (Buhan, 2006).

doğal gaz, çok değerli gübre, normal şartlarda dışkıların atmosfere salacağı korbondioksit vb. gazlarının engellenmesi ve küresel ısınmayı engellemesi, sistemden çıkan soğuk su ile çiftliklerin soğutulması ve temiz suyun korunması gibi birbirinden değerli ürünler elde edilmektedir. Bu sistemler oluşturulursa biyoenerji daha faydalı olabilir.

Günümüzde çevre sorunları ciddi boyutlara ulaşarak endişe verici bir hal almaya başlamıştır. Bu sorunlara karşı yapılması gereken ilk şey, var olan sorunları kabul etmektir. Sorunlardan uzak yaşamak mümkün olmadığı gibi sorun yokmuş gibi yaşamak da doğanın kabul edeceği bir olgu değildir. Dünya gündemini yarım asırdan fazla bir zamandan beri yoğun bir şekilde meşgul eden çevre sorunları ve bu sorunların çözümü adına yapılması gerekenler hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ele alınıp, gerektiğinde yaptırımlarla denetim altına alınmalıdır. Denetim altına almak, yaptırımlar yapmak ise her koşulda yapılacak işin ciddiyetine varmış bireylerle mümkün olacaktır. Bireylerin ve toplumların, bugünün ve yarınların çevre sorunlarını çözmede gerekli olan kararlılık ile reaksiyonu ortaya koyabilmeleri çevreye ait bilgi, beceri, deneyim ve değerleri kazanmalarına bağlıdır.

Çevre geleceğe ait günümüzün en önemli emanetidir. Bireylerde yeterli seviyede çevre bilinci oluşturulmazsa, çevre ve çevre kaynakları sonu düşünülmeden tüketilmeye devam edilecektir. Çevre bilincinin ve farkındalığının oluşturulması ise çevre eğitimiyle mümkün olacaktır. Toplumun temelini birey oluşturduğu için bireyleri tek tek ele alıp, önce ferdi plan, sonrasında ise toplum geneline yönelik plan yapılmalı ve çevre bilinci oluşturulmaya çalışılmalıdır.

Kaynakça

http://www.esrefatabey.com.tr/upload/populeryazilar99.pdf

http://dergipark.ulakbim.gov.tr/gopzfd/article/viewFile/5000012646/5000012943

http://tr.wikipedia.org/wiki/1999_G%C3%B6lc%C3%BCk_depremi

http://www.bilgiustam.com/

http://kasirga.nedir.com

http://www.bilgiustam.com/dogal-afetler-ve-toplum/

http://isparta.cevreorman.gov.tr/isparta/AnaSayfa/cevreEtkiDegerveCevreYonSub eMudurlugu/havaKirliligi.aspx?sflang=tr

http://www.styd-cevreorman.gov.tr/sukirliliği

http://okulweb.meb.gov.tr/cevrekorumakulubu/Su kirliliği

http://www.egelisesi.k12.tr/dosyalar/editor/file/w16.pdf..22,03,2015

http://tr.wikipedia.org/wiki/Toprak_kirlili%C4%9Fi 23.03.2015

http://www.egelisesi.k12.tr/dosyalar/editor/file/Proje19%282%29.pdf

http://www.cevremuhendisligi.org/index.php?view=article&catid=4%3Abunlari-

biliyormusunuz&id=30%3Agurultu-ve-gurultu-kirliligi&format=pdf&option=com_content&Itemid=7

International Atomic Energy Agency (2007). *IAEA Safety Glossary: Terminology Used in Nuclear Safety and Radiation Protection*. Vienna: IAEA. ISBN 92-0-100707-8.

http://cevremuhendisiyim.com/radyoaktif-kirlenme

http://tr.wikipedia.org/wiki/Radyoaktif_kirlenme

http://www.bilgiustam.com/radyoaktif-kirliligin-etkileri-nelerdir/

http://web.ogm.gov.tr/diger/iklim/Dokumanlar/orman_iklimc.pdf

http://eski.bgst.org/keab/aks130105.asp

http://www.dsi.gov.tr/docs/iklimdegisikligi/iklim_degisikligi_ve_yap%C4%B1lan_calismalar_ekim_2008.pdf?sfvrsn=2

http://www2.cevreorman.gov.tr/CevreSorunlarininKaynaklari.html 18.03.2015

http://ulasimkaynaklicevresorunu.blogspot.com.tr/2011/02/ulasim-kaynakli-cevre-sorunlari.html

http://www.atikyonetimi.cevreorman.gov.tr (2006)

http://www.whymap.org/whymap/EN/Downloads/Global_maps/spec_ed_2012_map_pdf.pdf?__blob=publicationFile&v=2

http://www.who.int/en/upload.wikimedia.org

upload.wikimedia.org

Armağan, B., İ-Demir, Ö. ve Gök, N., Katı Atıkların Ekonomide Değerlendirilmesi, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 2006.

Atamer, S. A., "İklim Değişikliği Politikaları Mevcut Durum Değerlendirmesi Raporu", 2010.

Babuş, D., Küresel Isınma Sorununun Uluslararası Çevre Politikası İçerisinde İrdelenmesi ve Türkiye'nin Yeri, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Bahtiyar, Metin , Toprak Erozyonu, Oluşumu ve Nedenleri.

Bilal vd., Adapazarı İlçesindeki Endüstriyel Kaynaklı Emisyonların Envanterlenmesi, Sakarya Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Çevre Mühendisliği, 2011.

Bodur, S., ve Kucur, R., Görüntü Kirliliği Üzerine, Ekoloji, 12.sayı, 1994.

Boztaş, D. , Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Toplumlarda Çevre Sorunsalı, , Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek lisans tezi , Sivas, 2006.

Brown, L. R., Dünyayı Nasıl Tükettik, (Çev.: M. Fehmi İmre), İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006.

Buhan, B., Okul Öncesinde Görev Yapan Öğretmenlerin Çevre Bilinci ve Bu Okullardaki Çevre Eğitiminin Araştırılması, Marmara Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, İstanbul, 2006.

Büyükgüngör, H., Çevre Kirliliği ve Çevre Yönetimi, Toprak İşveren Dergisi, 2006.

Çelik, G., Küresel Isınmanın Haritalara Etkileri, 2007.

Çevre Sorunları ve Politikaları (ÇSP), (Editör: Ülker Bakır Öğütveren)

Çop, Çevre Orman Bakanlığı, Çevresel Gürültü Eylem Planı, 2009.

Gevrek, E.-Azman, K. D. , Yoksulluk, Çevre ve Sürdürülebilirlik Etkileşimi, Civilacademy, Cilt: 5, S.3, 2007.

Güler ve Çobanoğlu., Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi, no: 10, 2001.

Gürbüz, Ö., Yenilenebilir Enerji Yasası Kampanyası, 2005.

Karasu, Azade, Çevresel Atıklar, Nedenleri, Çevresel Atıkların Geri Dönüştürülmesi ve Yenilenebilir Enerji Olanaklarının Araştırılması, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kimya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Kayalak, Tuğrul Çağrı, Kırıkkale İlinin Evsel Katı Atıklarının Bertarafının Çevresel ve Ekonomik Boyutuyla İncelenmesi, G.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

McFarland, Kay Marlyn, Ramstetter, V. Exploring Living Environment, McKnight Publİshing Co., Bloomington, Illinois, 1977.

Millî Eğitim Bakanlığı, Çevre Koruma, 2014.

MEGEP (Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) Kişisel Gelişim Çevre Koruma, Ankara, 2006.

Öksüz, Hakan, Kömür Kökenli Metan Gazı Salınımının Değerlendirilerek İklim Değişikliğine Etkisinin Azaltılması, G.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Önder, R., Üniversite Öğrencilerinde Çevre Eğitimi Gereksiniminin İncelenmesi, Pamukkale Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, Denizli, 2015.

Öztürk, Kemal, Küresel İklim Değişikliği ve Türkiye'ye Olası Etkileri, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 22, S. 1, 2002.

Rossner, H.-O., ''Drehstromplasmaöfen zum Schmelzen und Beheizen von Metallen, Elektroofentechnik in der Metallurgie'', VCH Zerlagsgesellschaft mbH, 1998.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü (TAGEM), İklim Değişikliklerinin Tarım Üzerine Etkileri Paneli Raporu, TAGEM, Ankara, 2001.

Tecer, H.L., Hava Kirliliği ve Sağlığımız, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, Balıkesir Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü, 2011.

TKY, Mevzuat Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, ''Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik-1'', e-mevzuat, 2012.

Toprak, H., Katı Atık Toplama, Taşıma ve Bertaraf Sistemlerinin Eniyilenmesi ve Ekonomisi, İzmir, 1998.

Torunoğlu, Ethem, Çevre Politikaları, Anadolu Üniversitesi Çevre Mühendisliği, 2013.

WBGU, Welt im Wandel: Grundstruktur globaler Mensch-Umwelt-Beziehungen, Wissenschaftlicher Beirat der Bundesregierung Globale Umweltveränderungen (Hrsg), Jahresgutachten, Economica Verlag, Bonn, 1993.

WBGU, Welt im Wandel: Wege zur Lösungglobaler Umweltprobleme, Wissenschaftlicher Beirat der Bundesregierung Globale Umweltveränderungen (Hrsg), Jahresgutachten, Economica Verlag, Bonn, 1995.

6. Bölüm

GELENEKSEL ENERJİ KAYNAKLARI

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Özsoy
Süleyman Demirel Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Enerji Sistemleri Mühendisliği Bölümü

1. GELENEKSEL ENERJİ KAYNAKLARI

Enerji günlük hayatımızda sıkça kullandığımız bir sözcük olarak yaşamımızın hemen hemen tüm alanlarına doğrudan veya dolaylı olarak etkisi vardır. Sözlük anlamı olarak "Maddede var olan ve ısı, ışık biçiminde ortaya çıkan güç, erke" veya "Organların çalışabilmesi ve vücut ısısının sürdürülebilmesini sağlayan besin ögelerinin oluşturduğu güç" olarak tanımlanır, Yunanca "En" ve "Ergon" kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. Fizikte; Newton Mekaniği, Kuantum Mekaniği ve Görecelilik kuramına göre farklı enerji tanımları vardır. Enerji, Newton mekaniğine göre "bir cismin veya sistemin iş yapabilme kapasitesi" olarak, Kuantum mekaniğine göre "uzayda yayılan dalga (foton) paketi" ve Görecelilik kuramına göre de "kütle ile ışık hızının karesinin çarpımı" olarak tanımlanabilir.

İnsanoğlunun enerji ihtiyacı yaşamını sürdürmek için gerekli enerjiyi gıda olarak almakla başlar ve çevre ile olan etkileşiminde ısınma, aydınlanma, pişirme ile devam eder. Ancak günümüzdeki yaygın anlamıyla enerji sanayi toplumlarının en temel ihtiyaçlarındandır. Günlük yaşamımızın her aşamasında kullanım alanı bulan enerji; mekanik (potansiyel ve kinetik), kimyasal, nükleer, ısıl, jeotermal, hidrolik, güneş, rüzgar, elektrik enerjisi gibi değişik formlarda bulunabilmekte ve uygun yöntemlerle dönüştürülebilmektedir.

Enerji kaynaklarının çok farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Bunlar; "Yeraltı veya yer üstü enerji kaynakları", "Organik ve inorganik enerji kaynaklar", kullanışlarına göre "Alışılmış (konvansiyonel) ve Yeni/Yenilenebilir enerji kaynakları", çevreyi kirletip kirletmemelerine göre "Temiz ve temiz olmayan enerji kaynakları", herhangi bir değişime uğramış yada uğramamış olmasına göre "Birincil ve ikincil

Elektrik üretimimizde yerli kaynakların kullanımı teşvik edilmeli dışa bağımlı olan enerji kaynaklarında çeşitlilik artırılmalıdır. İletim ve dağıtımdan kaynaklanan kayıplar en aza indirilmelidir.

Elektrik üretiminde kullanılan termik santrallerde yerli linyitlerimizin kullanılabilmesi için örneğin akışkan yatak kullanan yeni teknolojilere ağırlık verilmeli, eski santraller rehabilite edilmelidir.

Enerjiyi yoğun kullanan sektörlerde birim üretim için enerji kullanımını azaltmak için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Katma değeri de artıracak yerli üretim ve teknolojiler teşvik edilmelidir.

Enerji toplumlar ve sanayi üretimi için olmazsa olmaz bir girdi olduğu için mevcut kaynakların daha iyi değerlendirilmesi için yapılan çalışmalara hız verilmelidir. Türkiye açısından enerji ihtiyacımızın çoğunluğu ithal yoluyla sağlandığı ve hedeflenen büyüme oranlarına ulaşabilmesi için daha fazla enerjiye ihtiyacımız olacağı gözönüne alındığında, yerli kaynaklarımıza daha fazla önem verilmeli ve daha verimli, doğayı daha az kirletecek yeni teknolojilerin bulunması/geliştirilmesi için yapılan çalışmaları hızlandırılmalıdır.

Dünyada nüfus artışı, kentsel gelişim ve sanayileşmeye paralel olarak enerji tüketimi de giderek artmaktadır. Özellikle sanayileşmiş ülkeler kendi toplumlarının artan enerji ihtiyacını karşılayabilmek için değişik çareler arayacaklar ve kaçınılmaz olarak başka ülkelerin enerjilerini talep edeceklerdir. Bu durumda savaş olasılığını daima yakın kılacaktır.

Enerjinin üretimi, dağıtımı ve dönüşümü uygulamalarında görev alan tüm teknik elemanların eğitimlerine daha fazla önem verilmeli, toplumda enerji bilincinin oluşturulup yerleştirilmesi için eğitim programları gözden geçirilmeli ve gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

Kaynakça

TDK, Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe sözlük. http://www.tdk.gov.tr/ adresinden 12.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Yörükoğulları, E., Orhun, O., Koca, H., Koçkar, M., Parlaktuna, M., Karakoç, N. (2012). Geleneksel Enerji Kaynakları. Anadolu Üniversitesi Yayın No:2492. Eskişehir.

ETKB Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2014 yılı bütçe sunumu. Ankara.

Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi Enerji Raporu 2013. Ankara.

Koç, E., Şenel, M.C. (2013). Dünyada ve Türkiye'de Enerji Durumu - Genel değerlendirme. Mühendis ve Makina, 54, 639, 32-44.

IEA Internal Energy Agency, Key World Energy Statistics. (2013). http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/KeyWorld2013.pdf adresinden 16.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Doğanay, H. (1998). Ekonomik Coğrafya, Enerji kaynakları. Şafak Yayınevi. Erzurum.

Doğanay, H. (1992). Ekonomik Coğrafya, Doğal kaynakları. Atatürk Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 740. Erzurum.

Bilginoğlu, M.A. (2012). Türkiye'nin enerji sorunları ve çözüm arayışları. ERUSAM, Erciyes Üniversitesi stratejik Araştırmalar Merkezi. http://www.erusam.com/images/dosya/Turkiyenin_Enerji_Sorunlari_ve_Cozum_Arayislari.pdf adresinden 16.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Demirbaş, L. (2002). Türkiye'de enerji sektörü, sektörün problemleri, Avrupa birliği ve Türkiye'de enerji politikaları. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Taşkömürü Sektör Raporu 2014. T.C. Türkiye Taşkömürü Kurumu Genel Müdürlüğü. Ankara.

Tamzok, N. (2011). Jeopolitik ve Teknolojik Gelişmeler Perspektifinden Kömürün Geleceği. TMMOB 8. Enerji Sempozyumu, 17-19 Kasım 2011. İstanbul, Bildiriler kitabı, 2. Cilt. 247-291.

Güler, M. (2011). Dünyada ve Türkiye'de kömür. TMMOB 8. Enerji Sempozyumu, 17-19 Kasım 2011. 2. Cilt. 211-245.

Ocakoğlu, F. (2013). Kömür jeolojisi ders notları. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü. Eskişehir.

Özkan, Ş.G., Doğan T. (2014). Maden mühendisliğine giriş. http://muhendislik.istanbul.edu.tr/maden/wp-content/uploads/2013/10/MadenMuhendisligineGiris1.pdf adresinden 17.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Özkan Ş.G. (2014). Maden mühendisliğine giriş, Cevher hazırlama. http://muhendislik.istanbul.edu.tr/maden/wp-content/uploads/2013/10/MadenMuhendisligineGiris2.pdf adresinden 17.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Çan Linyit işletmeleri. http://www.cli.gov.tr/komururetimi.htm adresinden 17.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Su, O. (2014). Maden işletme ders notları. http://zmyo.beun.edu.tr/?wpdmact=process&did=MjMuaG90bGluaw adresinden 17.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Kömür Madenlerinde Metan Yöntemi. (2014). http://madenmuhendis.blogspot.com.tr/p/icindekiler-ozet.html adresinden 17.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Maden ocağı. (2014). http://www.nigde.edu.tr/ckfinder_portal/userfiles/images/1111.jpg adresinden 18.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Haner, B. (2007). Maden işletme II, Açık İşletme ve Yer Altı İşletmeciliği Ders notları. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu. Zonguldak.

Kural, O. (1998). Kömür, özellikleri Teknolojisi ve çevre ilişkileri. Özgün ofset Matbaacılık, İstanbul.

Şen, İ. (2006). Buhar çevrim santralinin termodinamiğin 2. kanun analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Makina Mühendisliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Ateşok, G., Özer, M., Burat, F., Karakaş, F. (2014). Teknolojiden yararlanarak bir gelecek kurmak temiz kömür teknolojilerinde yeni boyutlar. http://www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi_10/Teknolojiden_Yararlanarak%20_atesok_.pdf adresinden 19.02.2013 tarihinde edinilmiştir.

Erbaş, O. (2007). Dolaşımlı akışkan yatakta ısı transferi mekanizması ve bu mekanizmanın kuramsal ve deneysel analizi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Makine Mühendisliği Anabilim Dalı. Doktora Tezi, Ankara.

Atakül, H., Yardım, M.F., Hilmioğlu, B., Çepni, Z.I. (1998). Türk linyitlerinin akışkan yataklı yakıcılarda yanabilirlik sınırları ve aglomerasyonun araştırılması. Tübitak proje raporu. Proje No: KTGAC-133.

Basu , P., Fraser, S.A. (1991). Circulating fluidized Bed boilers. Butterworth-Heinemann, USA.

Basu, P., Kefa, C., Jestin, L. (1999). Boilers and Burners. Springer Verlag, USA.

Kimyacı. (2014). http://kimyaca.com/karbonmonoksit-faydali-ama-olumcul/ adresinden 17.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Ünalan G. (2010). Kömür jeolojisi. MTA Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Eğitim serisi No:41. Ankara.

Trakya Termik Santrali. (2014). http://www.longozukoru.org/images/detail/trakya-termik-fizikselb.jpg adresinden 16.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Göksu, E. (1983). Petrol Jeolojisi. İTÜ Maden Fakültesi Matbaası. İstanbul.

Sonel, N. (1997). Petrol Jeolojisi. Ankara Üniversitesi, Fen Fakültesi, Döner sermaye işletmesi yayını. No: 46. Ankara.

Petrol ve Doğal Gaz. (2014). http://www.yerbilimleri.gen.tr/petrol-ve-dogal-gaz/ adresinden 19.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Petrol merak. (2014). Petrole dair merak edilenler. http://www.tpao.gov.tr/tpfiles/userfiles/files/petrolmerak.pdf adresinden 19.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Beşergil, B. (2014). Petrol endüstrisine bakış. http://www.bayar.edu.tr/besergil/petrol_endustrisine_bakis.pdf adresinden 20.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Petrol ve gaz yatakları. (2014). http://www.dogalgaz.com.tr/yayin/219/kaya-gazi-shale-gas_6551.html#.VGu8_PmsWAU adresinden 18.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Özdemir A. (2014). Jeotermal sondaj tekniğinin esasları. http://www.adilozdemir.com/upload/dokumanlar/2893218-14.pdf adresinden 21.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Petrol nedir. (2014). http://www.petform.org.tr/?lang=tr&a=2&s=1 adresinden 19.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

TPAO. (2014). 2013 Yılı Ham petrol ve doğal gaz sektör raporu TPAO. Ankara.

Coşkun, E. (2014). TPAO Arama faaliyetleri ve stratejileri. https://prezi.com/axlz3hncrcdh/sunum1/ adresinden 22.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Petrol jeolojisi, Petrol arama yöntemleri. (2014). https://www.google.com.tr/url?sa... adresinden 22.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Özdemir, A. (2014). Petrol ve doğalgaz sondaj tekniğinin esasları. http://www.adilozdemir.com/upload/dokumanlar/7983184-59.pdf adresinden 22.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Rafineriler. (2014) http://www.tupras.com.tr/detailpage.tr.php?lPageID=831 adresinden 22.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Enerji Enstitüsü. (2014). http://enerjienstitusu.com/ adresinden 22.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Dülger, M.G. (2014) Botaş, Tuz gölü yeraltı doğalgaz depolama projesi. http://www.botas.gov.tr/ adresinden 22.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Tuz Gölü havzası, yeraltı doğalgaz depolama projesi ÇED raporu. (2014). http://www.botas.gov.tr/ adresinden 22.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Beşergil, B. (2014)Doğalgaz. http://www.bayar.edu.tr/besergil/dogal_gaz.pdf adresinden 22.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Filoğlu, E. (2013). Dünya'da ve Türkiye'de doğal gaz ve shale gas (kaya gazı) teknolojileri ve ticareti. ICCI 2013 19. Uluslararası Enerji ve Çevre Konferansı ve Sergisi, 25.04.2013, İstanbul.

Koca, Ö. (2012). Şeyl gazları. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Petrol işleri Genel Müdürlüğü, Petrol Arama-Üretim Sektörü, 1. İstişare toplantısı sunusu. Ankara.

Salman, M. (2010). Ereğli-Ayrancı-Karapınar (Konya) Yöresinin linyit olanakları ve ekonomik değerinin tespiti. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana.

7. Bölüm

YENİLENEBİLİR VE ALTERNATİF ENERJİ ÇEŞİTLERİ

Doç. Dr. İbrahim Üçgül
Süleyman Demirel Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Tekstil Mühendisliği Bölümü
Yük. Müh. Ufuk Elibüyük
Süleyman Demirel Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Tekstil Mühendisliği Bölümü

Dünya ekonomisindeki hızlı küreselleşme ve teknoloji alanındaki gelişmeler enerji ve enerji kaynaklarına olan ihtiyaçları ön plana çıkarmıştır.

Gerçekte bütün enerji kaynakları güneşten türemiştir. Günümüzde enerjinin eldesin de büyük oranda birincil enerji kaynakları kullanılmaktadır. Belli başlı enerji kaynakları petrol, doğal gaz, sıvı petrol gazı, kömür ve odundur.

Temel enerji kaynakları olan petrol, doğal gaz, kömür gibi kaynaklar hızla tükenmekte olup, dünya nüfuzu da bunla ters orantılı olarak devamlı artmaktadır. Dünya nüfuzunun enerjiye bağımlılığı, sürekli olarak büyümektedir. Bu temel enerji kaynaklarının hızla tükenmesi insanlığı daha uzun ömürlü enerji kaynaklarına yöneltecektir. Bu kaynaklardan en önemli ikisi nükleer ve güneş enerjisidir.

Nükleer enerjinin ileri teknoloji ve maliyete ihtiyaç duyması ve bunun yanında çevreye olan zararları sebebiyle kullanılabilirliği kısıtlıdır. Yenilenebilir enerji ise yaygın kullanımda yüksek ve özel teknoloji gerektirmez.

Fosil yakıt rezervleri yönünden oldukça fakir olan ülkemizin yeni ve yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli oldukça fazladır. Ülkemizin bu fosil yakıt rezervlerinin fakirliği ve dünya fosil yakıt rezervlerinin çok uzak olmayan yakın bir gelecekte tükeneceği dikkate alındığında yenilenebilir enerji kaynakları çok önemli bir hale gelmektedir. Bunların ötesinde fosil yakıtlara dayanan enerji tüketimi ülke için dışa bağımlılık, yüksek ithalat giderleri ve çevre sorunları yaratmaktadır.

Yenilenebilir enerji kaynakları (YEK); sürdürülebilir olmaları, çevresel açıdan temiz olmaları, kaynakların dışa bağımlı olmaması gibi sebeplerle ulusal ekonomi ve geleceğimiz açısından önemli enerji kaynaklarıdır.

Başlıca yenilenebilir enerji kaynakları; güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, biyokütt-

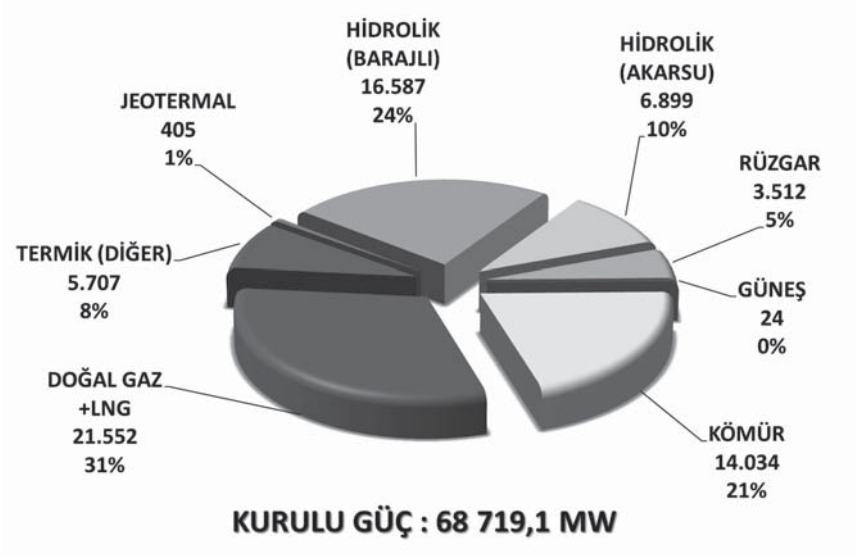

Şekil 82. Türkiye'de Elektrik Enerjisi Kurulu Gücü

Kaynakça

Abuşka, M., 2011. Güneş Enerjisi ve Uygulamaları Ders Notları. Erişim Tarihi: 15.09.2014. http://akhisarmyo.cbu.edu.tr/documents/courses2/GUNES%20ENERJISI%201.pdf

Akpınar, A., Kömürcü, M.İ., Kankal M., 2011. Türkiye'de Hidroelektrik Enerjinin Durumu ve Geleceği. Erişim Tarihi: 02.10.2014. http://www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi_11/127.pdf

Aksu, C., 2011. Güney Ege Bölgesi (Aydın-Denizli-Muğla) Yenilenebilir Enerji Çalışma Raporu. 43s. http://geka.org.tr/yukleme/dosya/4a6f95b67690a87774f0f1f1822bd40a.pdf

Alternaturk, 2014. Dalga ve Gelgit Enerjisi. Erişim Tarihi: 18.10.2014. http://www.alternaturk.org/dalga-enerjisi.php

Alternaturk, 2014. Türkiye'de Güneş Enerjisi. Erişim Tarihi: 20.09.2014. http://www.alternaturk.org/turkiye-gunes-enerji.php

Arslan, S., Darıcı, M., Karahan, Ç., 2011. Türkiye'nin Jeotermal Enerji Potansiyeli. Erişim Tarihi: 18.10.2014. http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/a0819e9e2f84a52_ek.pdf

Avcı, B., Yılmaz, T.B., 2012. Rüzgar Türbini Kanat Tasarımı ve Analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Makine Mühendisliği Bölümü, Bitirme Projesi, 41s.

BAKA, 2012. Biyokütle Sektör Raporu. Erişim Tarihi: 19.10.2014. http://www.baka.org.tr/uploads/1349952570BiYOKUTLE-SEKTOR-RAPORU-11EYLUL.pdf

Balıkesir Üniversitesi Gönen Jeotermal Enstitüsü, 2014. Erişim Tarihi: 18.10.2014. http://jeotermal.balikesir.edu.tr/jeotermal5.php

Baş, Ş., 2013. Hidrojen Enerjisinin Yükselişi. Erişim Tarihi: 20.10.014. http://teknikadam.org/wp-content/uploads/2014/01/Hidrojen-Enerjisinin-Y%C3%BCkseli%C5%9Fi.pdf

Deloitte, 2014. Biyokütlenin Altın Çağı. Erişim Tarihi: 19.10.2014. http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Biyok%C3%BCtlenin%20alt%C4%B1n%20%C3%A7a%C4%9F%C4%B1Sonnn.pdf

Demirtaş, S., 2010. Avrupa Birliği ve Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve Bunlardan Biyokütlenin Önemi. 46. Dönem AB Temel Eğitim Kursu, Orman Genel Müdürlüğü, 73s, Ankara.

DSİ, 2012. Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 02.10.2014. http://www.dsi.gov.tr/docs/stratejik-plan/dsi-2012-faal%C4%B1yet-raporu.pdf?sfvrsn=2#page=72

DSİ, 2014. Atatürk Barajı. Erişim Tarihi: 17.10.2014. http://www.dsi.gov.tr/projeler/ataturk-baraji

Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, 2009. Dünya'da Ve Türkiye'de Güneş Enerjisi. Erişim Tarihi: 15.09.2014. http://www.dektmk.org.tr/upresimler/GUNES.pdf

Elektrik Mühendisleri Odası, 2014. Türkiye Elektrik Enerjisi İstatistikleri. http://www.emo.org.tr/ekler/80a6a62645c8be8_ek.pdf

Enerji 20203 Derneği, 2014. Hidrojen Enerjisi. Erişim Tarihi: 20.10.2014. http://www.enerji2023.org/index.php?option=com_content&view=article&id=59:hdrojen-enerjs&catid=12:hdrojen&Itemid=128

Enerji Üretim Sistemleri, 2014. Biyokütle Enerjisinin Avantaj ve Dezavantajları. Erişim Tarihi: 19.10.2014. http://enerjiuretimsistemleri.blogspot.com.tr/2011/10/biyokutle-enerjisinin-avantaj-ve.html

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2014. Hidrolik. Erişim Tarihi: 16.10.2014. http://www.enerji.gov.tr/index.php?dil=tr&sf=webpages&b=hidrolik&bn=232&hn=&nm=384&id=40699

Erdoğan, H., Gümüş, B., Efe, S.B., Kutlu, C., Bayındır, H., Yakut, Y., Çıra, F., Aslan, R., 2009. Yoğunlaştırıcılı Güneş Enerji Santralleri ve Ilısu Hes'e Alternatif Olarak Güneydoğu Anadolu Bölge'sine Uygulanabilirliği. Erişim Tarihi: 20.09.2014. http://www.emo.org.tr/ekler/9281677cbd76619_ek.pdf

Ergun, E., 2011. Tekstil İşletmelerinin Enerji Temininde Doğrusal Fresnel Güneş Güç Sistemlerinin Uygulanması. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 107s, Isparta.

Erkul, H., 2012. Jeotermal Enerjinin Ekonomik Katkıları ve Çevresel Etkileri: Denizli-Kızıldere Jeotermal Örneği. Yönetim Bilimleri Dergisi, 10(19), 1-30.

Fenokulu, 2014. Hidro Elektrik Santraller Nasıl Çalışır?. Erişim Tarihi: 01.10. 2014. http://www.fenokulu.net/portal/Sayfa.php?Git=KonuKategorileri&Sayfa=KonuBaslikListesi&baslikid=164&KonuID=1070

ForumSinsi, 2014. Depresyon Tesisleri. Erişim Tarihi: 17.10.2014. http://frmsinsi.net/showthread.php?t=82687

Free Enerji, 2014. Rüzgâr Türbin Çeşitleri. Erişim Tarihi: 24.09.2014. http://sunenerji.blogspot.com.tr/2013/10/ruzgar-turbin-cesitleri.html

Gökdemir, M., Kömürcü, M.İ., Evcimen T.U., 2012. Türkiye'de Hidroelektrik Enerji ve HES Uygulamasına Genel Bakış. Erişim Tarihi: 16.10.2014. http://www.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/d8c5e9986a1c41b_ek.pdf?dergi=260

Gülsaç, I.I., 2009. Okyanuslardan Gelen Enerji Dalga Enerjisi. Erişim Tarihi: 18.10.2014. http://www.vizyon21yy.com/documan/Genel_Konular/Enerji/Dalga_Enerjisi/Dalga_Enerjisi.pdf

GWEC, 2014. Global Wind Grows 12.5% in 2013. Erişim Tarihi: 22.09.2014. http://www.gwec.net/global-figures/wind-energy-global-status/

Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, 2013. Erişim Tarihi: 09.12.2014. http://www.tpao.gov.tr/tp5/docs/rapor/2013-YILI-HAM-PETROL-VE-DOGAL-GAZ-SEKTOR-RAPORU.pdf

Hayli, S., 2001. Rüzgar Enerjisinin Önemi, Dünya'da ve Türkiye'deki Durumu. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 1-26.

Hidroelektrik Santrali Nedir, 2014. Erişim Tarihi: 17.10.2014. http://hidroelektrik-santrali.bunedir.org/

Hidroelektrik Santrali Nedir, 2014. Erişim Tarihi: 26.09.2014. www.bilecik.edu.tr/fenedebiyat-ftp/.../sunular/.../HES%20SUNUM.pptx

Hidrolik ve Yenilenebilir Enerji Çalışma Grubu Biyokütle Enerjisi Alt Çalışma Grubu Raporu, 2007. Erişim Tarihi: 19.10.2014. http://www.dektmk.org.tr/upresimler/2007calismagrubu/biyokutle_enerjisi_raporu_304.pdf

İder, S.K., 2003. Hidrojen Enerjisi Sistemi. Erişim Tarihi: 20.10.2014. http://www.metalurji.org.tr/dergi/dergi134/d134_101105.pdf

ihalematik3.0, 2014. Dünya 'da Rüzgâr Enerjisi Kaynak Potansiyeli. Erişim Tarihi: 22.09.2014. http://www.ihalematik.net/teknik_yazilar/ruzgar_enerjisi.pdf

İLBANK, 2014. Yenilenebilir Enerji Kaynakları. Erişim Tarihi: 22.09.2014. http://www.ilbank.gov.tr/dosyalar/belgeler/belge61/YenilenebilirEnerji.pdf

İlkılıç, C., 2009. Türkiye'de Rüzgar Enerjisi Potansiyeli ve Kullanımı. Mühendis ve Makine, 50(593), 26-32.

İzan enerji, 2014. Biyokütle Enerjisi/Biyogaz. Erişim Tarihi: 19.10.2014. http://www.izane-nerji.com/biyokutle-enerjisi.html

Jeotermal Enerji Üretim ve Fonksiyonel Kullanım Proje Tanıtım Dosyası, 2009. Erişim Tarihi: 19.10.2014. http://www.sepron.com.tr/dosyalar/sepron_jeotermal_enerji_saha_ozet_fizibilite_raporu.pdf

Kaçar, G., Eryaşar, A., Ersöz, Ö., Arıcı, Ş., Bayrakcı, A.G., 2013. Biyokütle Enerjisine Sektörel Yaklaşım: İzmir Örneği. Mühendis ve Makine, 54(639), 78-85.

Karamanav, M., 2007. Güneş Enerjisi ve Güneş Pilleri. Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 72s, Sakarya.

Kaymak, Ö., 2008. Nükleer Enerji. Yıldız Teknik Üniversitesi, OFM Fizik Öğretmenliği, Alan Eğitiminde Araştırma Projesi, İstanbul, 15 s.

Kimyamuhendisi, 2014. Erişim Tarihi: 18.10.2014. http://eng.harran.edu.tr/~ccetiner/jeotermal_enerji_5.pdf

Koca, T., Çıtlak, A., 2008. Dalga Enerjisi. Erişim Tarihi: 17.10.2014. http://www.yenienerji.info/?pid=11424

Korona, 2014. Rüzgâr Enerjisi Nedir. Erişim Tarihi: 23.09.2014. http://www.koronaenerji.com.tr/?/ruzgar-enerjisi-nedir

Kurt, G., Koçer, N., 2010. Malatya İlinin Biyokütle Potansiyeli ve Enerji Üretimi. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 26(3), 240-247.

Küçük Mucit, 2014. Rüzgâr Türbini Çeşitleri. Erişim Tarihi: 24.09.2014. http://www.kucukmucit.com/nasil-calisir/ruzgar-turbini-cesitleri/

Limitsiz enerji, 2014. Güneş Enerjisi ile Elektrik Üretiminde Merkezi Alıcı Sistemler ve Parabolik Çanak Sistemleri. Erişim Tarihi: 21.09.2014. http://www.limitsizenerji.com/haberler/makaleler/1110-parabolik-canak-merkezi-alici

Limitsizenerji, 2011. Nükleer Enerjinin Avantaj ve Dezavantajları. Erişim Tarihi: 09.12.2014. http://www.limitsizenerji.com/cevre/kuresel-isinma/1174-nukleer-enerjinin-avantaj-ve-dezavantajlari

Livatyalı H., Baker, D., 2011. Güneş'ten Elektrik Üretmenin Termal Yolu: Yoğunlaştırılmış Güneş Enerjisi. Erişim Tarihi: 20.09.2014. http://vizyon21yy.com/documan/Genel_Konular/Enerji/Gunes_Enerjisi/Yogunlastirilmis_Gunes_Enerjisi.pdf

MEB, 2011. 2. Ünite Hidroelektrik Santrallari. Erişim Tarihi: 02.10.2014. http://hbogm.meb.gov.tr/MTAO/1EnerjiUretimiIletimiVeDagitimi/unite2.pdf

MEB, 2011. Aile ve Tüketici Hizmetleri, Yenilenebilir Enerji Kaynakları II. Erişim Tarihi: 19.10. 2014. http://vizyon21yy.com/documan/Genel_Konular/Enerji/Yenilenebilir_Enerji_Kaynaklari_2.pdf

Nuclear Power Reactors in the World, 2014. Erişim Tarihi: 09.12.2014. http://www-pub.iaea.org/books/IAEABooks/10756/Nuclear-Power-Reactors-in-the-World-2014-Edition

Nükleer Enerji Raporu, 2013. TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası. Erişim Tarihi: 09.12.2014. http://www.emo.org.tr/ekler/d28ac2cf3783f23_ek.pdf

Ordu Üniversitesi Yenilenebilir Enerji Anabilim Dalı Başkanlığı, 2011. Hidroelektrik Santral Sınıflaması. Erişim Tarihi: 16.10.2014. http://www.oduyenilenebilirenerji.com/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=524

Örer, G., Gürsel, T., Özdamar A., Özbalta, N., 2003. Dalga Enerji Tesislerine Genel Bakış. Erişim Tarihi: 17.10.2014. http://www.emo.org.tr/ekler/f8ec8b0f865e613_ek.pd

Özcan, A.K., 2011. Jeotermal Enerji Çalışma Notları. Erişim Tarihi: 18.10.2014. http://www.kursatozcan.com/ders_notlari/kursat_ozcan_jeotermal_enerji.pdf

Renewables 2014. Global Status Report. Erişim Tarihi: 16.09.2014. http://www.ren21.net/portals/0/documents/resources/gsr/2014/gsr2014_full%20report_low%20res.pdf

Rüzgar Enerjisi Bölüm I, 2014. Erişim Tarihi: 23.09.2014. http://www.yildiz.edu.tr/~okincay/dersnotu/RuzgBol1.pdf

Sağlam, M., Uyar, T.S., 2010. Dalga Enerjisi ve Türkiye'nin Dalga Enerjisi Potansiyeli. Erişim Tarihi: 17.10.2014. http://www.emo.org.tr/ekler/20bb2d9a50d5ac1_ek.pdf

Sertkaya, R.M., 2003. Güneş Enerjisi Ve Teknolojileri. Erişim Tarihi: 20.09.2014. http://w3.gazi.edu.tr/~enyilmaz/ensongunes.pdf

Tabak, C., Dinçer, H., Karayazı, K., Arslan, E., Yıldız M.H., Karayazı, S., 2009. Yoğunlaştırıcı Güneş Enerjisi Sistemleri İle Elektrik Enerjisi Üretimi. Erişim Tarihi: 21.09.2014. http://www.emo.org.tr/ekler/d787c069b9f2868_ek.pdf

Temuçin, K., Aliağaoğlu, A., 2013. Nükleer Enerji ve Tartışmalar Işığında Türkiye'de Nükleer Enerji Gerçeği. Coğrafi Bilimler Dergisi, 1(2), 25-39.

TR 32 Düzey 2 Bölgesi (Aydın, Denizli, Muğla) Jeotermal Kaynakları ve Jeotermal Enerji Santralleri Araştırma Raporu, GEKA 2011. Erişim Tarihi: 18.10.2014. http://geka.org.tr/yukleme/dosya/5f60844e55155eb66280abe69e42aa51.pdf

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, 2012. Nükleer Enerjiden Elektrik Üretimi. Erişim Tarihi: 09.12.2014. http://www.taek.gov.tr/nukleer-guvenlik/nukleer-enerji-ve-reaktorler/169-nukleer-enerji/455-nukleer-enerjiden-elektrik-uretimi.html

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, 2012. Nükleer Hammadde: Uranyum, Toryum. Erişim Tarihi: 09.12.2014. http://www.taek.gov.tr/nukleer-guvenlik/nukleer-enerji-ve-reaktorler/172-nukleer-yakit-cevrimi/472-nuekleer-hammadde-uranyum-toryum.html

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, 2013. Basınçlı Ağır Su Reaktörü (Pressurized Heavy Water Reactor). Erişim Tarihi: 09.12.2014. http://www.taek.gov.tr/nukleer-guvenlik/nukleer-enerji-ve-reaktorler/170-nukleer-reaktorler/462-basincli-agir-su-reaktoru.html

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, 2013. Basınçlı Su Reaktör Tipi (PWR: Pressurized Water Reactor). Erişim Tarihi: 09.12.2014. http://www.taek.gov.tr/nukleer-guvenlik/nukleer-enerji-ve-reaktorler/170-nukleer-reaktorler/464-basincli-su-reaktoru-tipi.html

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, 2013. Bölüm 01. Günümüzde Nükleer Enerjiye Genel Bakış. Erişim Tarihi: 06.12.2014. http://www.taek.gov.tr/nukleer-guvenlik/nukleer-enerji-ve-reaktorler/166-gunumuzde-nukleer-enerji-rapor/435-bolum-01-gunumuzde-nukleer-enerjiye-genel-bakis.html

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, 2013. Kaynar Sulu Reaktör Tipi (BWR: Boiling Water Reactor). Erişim Tarihi: 09.12.2014. http://www.taek.gov.tr/nukleer-guvenlik/nukleer-enerji-ve-reaktorler/170-nukleer-reaktorler/463-kaynar-sulu-reaktor-tipi.html

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, 2013. Nükleer Yakıt Çevrimi. Erişim Tarihi: 09.12.2014. http://www.taek.gov.tr/nukleer-guvenlik/nukleer-enerji-ve-reaktorler /166-gunumuzde-nukleer-enerji-rapor/437-bolum-03-nukleer-yakit-cevrimi.html

Türkyılmaz, O., 2014. Türkiye Enerji Görünümü ve Geleceği. Erişim Tarihi: 09.12.2014. http://esiad.org.tr/wp-content/uploads/2014/02/O%C4%9Fuz-T%C3%BCrky%C4%B1lmaz-T%C3%BCrkiyenin-Enerji-G%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCm%C3%BC-ve-Gelece%C4%9Fi.pdf

Uygur, İ., Demirci, R., Saruhan, H., Özkan, A., Belenli, I., 2006. Batı Karadeniz Bölgesindeki Dalga Enerjisi Potansiyelinin Araştırılması, Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 12(1), 7-13.

Üçgül, İ., 2005. Güneş Bacası ile Elektrik Üretimi. DPT Proje No: 2003K121020. Isparta

Üçgül, İ., Akgül, G., 2010. Biyokütle Teknolojisi. Yekarum Dergi, 1(1), 3-11.

Üçgül, İ., Koyun, A., 2010. Güneş Bacası Tasarım Parametreleri ve Performansının Deneysel Olarak İncelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 16(3), 225-264.

Ün, Ü., 2003. Dalga Enerjisi Teknolojisi, Ekonomisi, Çevresel Etkisi ve Dünya'daki Durumu. Erişim Tarihi: 17.10.2014. http://www.emo.org.tr/ekler/6a781dbfd8e524b_ek.pdf

Vikipedia, 2014. Güneş Enerjisi. Erişim Tarihi: 15.09.2014. http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCne%C5%9F_enerjisi

Vikipedia, 2014. Hidrolik. Erişim Tarihi: 24.09.2014. http://tr.wikipedia.org/wiki/Hidrolik

Vikipedia, 2014. Yenilenebilir Enerji. Erişim Tarihi: 15.09.2014. http://tr.wikipedia.org/wiki/Yenilenebilir_enerji

Yazar, Y., 2010. Türkiye'nin Enerjideki Durumu ve Geleceği. Erişim Tarihi: 09.10.2014. http://arsiv.setav.org/ups/dosya/58085.pdf

Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü, 2014. Dalga Enerjisi Üretim Sistemleri. Erişim Tarihi: 18.10.2014. http://www.eie.gov.tr/teknoloji/dalga_en_urt_sistemleri.aspx

Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü, 2014. Dalga Enerjisi. Erişim Tarihi: 17.10.2014. http://www.eie.gov.tr/teknoloji/dalga_enerjisi.aspx

Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü, 2014. Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası(GEPA). Erişim Tarihi: 20.09.2014. http://www.eie.gov.tr/MyCalculator/Default.aspx

Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü, 2014. Güneş Pilleri(Fotovoltaik Piller). Erişim Tarihi: 22.09.2014. http://www.eie.gov.tr/eie-web/turkce/YEK/gunes/gunespv.html

Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü, 2014. Rüzgar Enerjisi. Erişim Tarihi: 22.09.2014. http://www.eie.gov.tr/yenilenebilir/ruzgar-ruzgar_enerjisi.aspx

Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü, 2014. Türkiye'de Jeotermal Enerji. Erişim Tarihi: 18.10.2014. http://www.eie.gov.tr/eie-web/turkce/YEK/jeotermal/13turkiyede_jeotermal_enerji.html

Zamanda Yolculuk, 2005. Nükleer Patlayıcı Fiziği. Erişim Tarihi: 06.12.2014. http://www.zamandayolculuk.com/cetinbal/atombomb.htm

8. Bölüm

GERİ DÖNÜŞÜM

Yrd. Doç. Dr. Aysel Aydın Kocaeren
Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

"Geri dönüşüm" ifadesi son 20 yıldır sıklıkla kullanılmaktadır. Bu bölümde, Geri dönüşüm nedir? Hangi atıklar geri kazanılabilir? Geri dönüşüm günümüzde neden önemli? sorularına yanıtlar bulmaya çalışılacaktır. Bununla birlikte, geri dönüşümün tarihsel süreci, geri dönüşüm konusu dünya çapında uygulama bakımından hangi aşamada, ülkemizde ne gibi geri dönüşüm işlemleri yapılıyor, geri dönüşümün ekonomiye ve çevreye sağladığı katkılar bölüm içinde ele alınarak anlatılmaya çalışılacaktır.

Şekil 1. Geri dönüşüm kutuları.

— Atık akümülatörlerin geri kazanımlarının sağlanmasından yükümlü olan üreticilere geri dönmesini sağlamak amacıyla, bu ürünlerin etiketlenmesinde "depozitoludur" ibaresi ile bakanlık tarafından firmaya verilen kod numarasının yer almalı.

— Kurşun asit akümülatörlerin üzerinde "Pb" ya da "kurşun" ve "GERİ KAZANILIR" ifadesi ya da "GERİ KAZANILACAK AKÜ" ibaresinin bulunması, ayrıca bu ürünlerin dış ambalajlarında da aynı ibarelerin bulundurulmalı.

— Sekonder hücreler ve sekonder pil ürünlerinin Türk Standartlarında (TS EN 61429) belirtilen şekilde etiketlenmesi ve işaretlenmesi zorunludur. Ağırlıkça % 0,0005'den fazla civa (Hg) içeren düğme tipi piller ile bu tür düğme pillerden oluşturulan pillerin ambalajlarının Ek-1'de gösterilen sembol ile işaretlenmelidir.

Kaynakça

http://www.cevreonline.com/atik2/geri_donusum.htm

Demir, A. (1995). Atık kâğıdın geri dönüşümü ve ülke ekonomisine net katkıları, Ekoloji Çevre Dergisi, Sayı:15, 27-29.

http://www.elektrikport.com

Dünya sektör dergisi, Mart 2013.

Haberortak.com KOBİ ve Reel Sektör Dergisi, 26.06.2014.

Yetim, A. (2014). Geri dönüşüm sektörünün dünyadaki genel görünümü ve Türkiye'deki durumu, AR-GE Bülten 2014 Haziran-Sektörel, 11-16.

Deniz Haber Ajansı, 26.06.2014.

http://www.limitsizenerji.com/cevre/geri-donusum

http://www.geridonusumculerbirligi.com/?&Bid=871836

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110824-6.htm

http://www.csb.gov.tr

9. Bölüm

ÇEVRE DENETİMİ

Doç. Dr. M. Yunus Pamukoğlu
Süleyman Demirel Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü

1. Çevre Denetimi

Çevremizde oluşan her türlü evsel ve endüstriyel faaliyetler sonucunda ortaya çıkan kirlilikler mikro ölçekte etrafımızı, makro ölçekte ise tüm dünyamızı tehdit etmektedir. Özellikle nüfus artışı ve teknolojinin gelişmesi ile oluşan kirliliklerin miktarlarında çok ciddi artışlar meydana gelmektedir. Son yıllarda ise oluşan kirliliğin miktarının yanında içerdiği kirleticiler de çok önem kazanmaktadır. Mikro kirleticilerin ve tehlikeli maddelerin yarattığı olumsuzluklar sağlık açısından ve arıtma tesislerinde yarattıkları problemlerden dolayı daha dikkatli bir şekilde takip edilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda bu tür çevresel problemlerin önüne geçmek için alınacak en önemli tedbirlerden birisi çevre bilincinin geliştirilmesidir. Çevre bilincinin geliştirilmesinde en önemli basamaklardan birisi de çevre denetimleridir. Bu bölümde çevre denetimi kavramı, çevre denetimi kavramının tarihsel gelişimi, ülkemizde uygulanan yönetmeliğin amaç ve uygulamaları, çevresel denetimin küresel bazda irdelenmesi, dünyada çevre denetimi ile ilgili yapılan çalışmalar gibi konulara değinilecektir.

1.1. Çevre Denetimi Kavramı

Yaklaşık 4 milyar yıl yaşında olduğu tahmin edilen ve yaşayan bir gezegen olan dünyamız, 1900'lü yılların başına kadar kendi başına bir arıtma tesisi olarak çalışmıştır. İnsanlar tarafından oluşan kirlilikler; nehirler, denizler, toprak, hidrolojik çevrim, güneş ışığı gibi elemanlar sayesinde çevremizden giderilmektedir. Bu giderim miktarı 19. yy. başlarında oluşan endüstriyel devrim ve nüfus artışı sayesinde gün geçtikçe azalmaktadır. Bu sebepten dolayı insanlar tarafından hem evsel hem de endüstriyel arıtma tesisleri kurularak oluşan atık sular arıtılarak alıcı ortama deşarj edilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte özellikle son yıllarda

sine kadar çok kapsamlı aşamalar kontrol altında tutulmaktadır. Bu aşamalardan en önemlisi ise denetleme aşamasıdır. Çünkü oluşan atıkların deşarj standartlarında belirtilen limitlerin üzerinde çevreye (alıcı ortama) verilmemesi, oluşabilecek muhtemel kirliliğin önüne geçilmesi için en önemli basamaklardan bir tanesidir. Dolayısı ile çevre denetimi, çevresel açıdan krize yol açabilecek problemleri önlemek için oluşturulan uzun vadeli bir yönetim sürecidir. Günümüzde "çevre" bütün sektörlerden daha önemli hale gelmiştir. Bu önemi nedeniyle de çevre denetimi, başka kurum ve kuruluşların görevlerine ek olarak yürütülebilecek bir hizmet olmaktan çıkmıştır. Çevre denetiminin başarılı olabilmesi, genel denetim standartlarına ilave olarak gelecek kuşakların haklarına saygılı olmak ve bütüncül bir çevre anlayışı yaklaşımı sayesinde sağlanabilecektir.

Kaynakça

Simon A., Bernardo M., Karapetrovic S., Casadesus M., (2011). "Integration of standardized environmental and quality management", Journal of Cleaner Production, 19, 2057-2065.

Anonim 1, *http://www.hurriyet.com.tr/planet/18680794.asp* (19.03.2015)

Anonim 2, *http://tr.wikipedia.org/wiki* (19.03.2015)

Anonim 3, *http://ec.europa.eu/environment/index_en.htm* (19.03.2015)

Çevre ve Orman Bakanlığı, Çevre Denetçileri El Kitabı (2007)., Ankara,

Earnhart D. ve Leonard J. M., (2013), Determinants of environmental audit frequency: The role of firm organizational structure, Journal of Environmental Management,128, 497-513.

Ruşen K.; Can H., ve Aykut Ç.,(2009). Çevre Politikası, Altıncı Baskı, Ankara, İmge Kitabevi,

Maaskant, W., Hoeve, W., Rutten, M ve Ruhaak, J. G. (1999); European Union Network for The Implementation and Enforcement of Environmental Law (Impel Reference Book for Environmental Inspection)

Köse Ö. (2007), Dünyada Ve Türkiye'de Yüksek Denetim, Sayıştay Yayınları

Resmi Gazete Tarihi: 21.11.2008 Resmi Gazete Sayısı: 27061, Çevre Denetimi Yönetmeliği

Keleş R. ve Hamamcı C. (1998), Çevrebilim, (3. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara

ERGÜN T. (2014), Türkiye'de Çevre Denetimi Ve Çevre Etiği Bağlamında Yeniden Yapılandırılması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

US EPA (1992), Principles of Environmental Enforcement, Washington, US Government Printing Office,

Wisman, Phil, EPA History 1970-1985, Washington D. C., EPA Published, 1985.

Dr. Çağla Girgin Büyükbayraktar - Prof. Dr. Şahin Kesici

ÇİFTLERİ BİR ARADA TUTAN KUVVET:
Bağlılık, Bağlanma Stilleri ve Çift Uyumu

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 12
ISBN: 978-605-9663-11-3
©1. Basım, Nisan 2016

ÇİFTLERİ BİR ARADA TUTAN KUVVET: BAĞLILIK, BAĞLANMA STİLLERİ VE ÇİFT UYUMU
Dr. Çağla Girgin Büyükbayraktar, Prof. Dr. Şahin Kesici

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Girgin Büyükbayraktar, Çağla; Kesici, Şahin.
Çiftleri Bir Arada Tutan Kuvvet: Bağlılık, Bağlanma Stilleri ve Çift Uyumu/
Çağla Girgin Büyükbayraktar, Şahin Kesici
1. Basım, X+140., 13,5x21,5 mm
Kaynakça ve dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-11-3
1. Bağlılık 2. Bağlanma Stilleri 3. Çift Uyumu

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Öğrencisi olduğum ilk günden buyana bir hoca gibi değil bir abi bir baba gibi beni sahiplenen ve akademik hayatımın yapılanmasında ileri görüşlülüğü ile bana her daim yol gösteren Sayın Hocam Prof. Dr. Şahin KESİCİ'ye en derin saygılarımı ve şükranlarımı sunarım.

Kitabın yazım aşamasında düzenli olarak yapılan toplantılarda beni doğru bir şekilde yönlendirerek bu uzun süreci planlamama yardımcı olan Sayın Hocalarım Doç. Dr. Erdal HAMARTA ve Yrd. Doç. Dr. Barbaros YALÇIN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Bu süreçte bana gösterdiği anlayış sayesinde tezimi bitirmeme katkıda bulunan Bölüm Başkanım Sayın Doç. Dr.Mustafa USLU'ya teşekkürlerimi sunarım.

En büyük minnet ve şükran canım annem ve babama. Yaptıklarını anlatmam için bu yazdığım kitap kadar sayfayı doldursam yeridir. Fakat bunun da kifayetsiz kalacağını bilerek ellerinden öpmekle yetindiğim, iki saygıdeğer insana Rahime-Nadi GİRGİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Kitabın yazım sürecinde benimle üzülüp benimle sevinen maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili eşim H.Hüseyin BÜYÜKBAYRAKTAR'a ve annesinin henüz ne olduğunu çözemediği önemli bir şeyler yaptığını sezinleyerek sabırla bekleyen ve beni hiç üzmeyen canım oğlum Ahmet Hakan'ıma teşekkür ederim.

Gerek uygulama gerekse yazım aşamasında bana destek olan herkese teşekkürlerimi sunarım.

Çağla GİRGİN
BÜYÜKBAYRAKTAR
Konya, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ iii
TABLOLAR LİSTESİ ix

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı 1
1.2. Önem 7
1.3. Varsayımlar 10
1.4. Tanımlar 10

İKİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Bebeklik Döneminde Bağlanma 13
2.1.1. Nesne İlişkileri 15
2.1.2. Bağımlılık 16
2.1.3. Bağlanma 18
2.2. Bağlanma Davranışı ve Gelişimi 19
2.3. Bağlanmanın Kuramsal Arka Planı 22
2.3.1. Bağlanma ile İlgili Kilit Kavramlar 24
2.4. Bakım Davranışı ve Bağlanma 25
2.5. Bağlanma Kuramında Duygu ve Duygulanım 27
2.6. Yetişkinlerde Bağlanma 29
2.6.1. İki Boyutlu Bir Yetişkin Bağlanma Modeli 32
2.6.2. Yetişkin Bağlanma Kategorileri 34
2.6.3. Bartholomew ve Horowitz'in Yetişkin Bağlanma Modeli 35
2.7. Yetişkin İlişkilerindeki Bağlanmanın İşlevi 36

2.8. İçsel Çalışan Modeller 37
2.9. Evlilikte Mutluluk, Başarı, Uyum 38
2.10. Evlilik Uyumunun Kavramlaştırılması 41
2.11. Evlilik Uyumunun Ortaya Çıkışı 43
2.12. Olumlu ve Olumsuz Taraflarıyla Evlilik 44
2.13. Evlilik Üçgeni: Evlilik Doyumunu Yordayan Üç Faktör 45
2.13.1. Çift Özellikleri 47
2.13.1.1. Birlik 48
2.13.1.2. Kontrol veya Güç Paylaşımı 48
2.13.1.3. Konsensüs 48
2.13.1.4. Sevgi 49
2.13.1.5. Bağlılık (Adanmışlık) 49
2.14. Aşk Üçgeni: Üç Unsur 50
2.15. Evliliklerin Nasıl Bozulup Nasıl İşleyeceğine Dair Bütünleşik Bir Model 51
2.16. Bağlamsal Bir Evlilik Modeli 53
2.16.1. Uzak Bağlam, Yakın Bağlam ve Evlilik Doyumu 54
2.17. Bağlılığın Tanımı 56
2.18. Bağımlılık, Bağlılık ve İlişkinin Sürdürülmesi 57
2.19. Evlilikte Bağlılık 60
2.20. Bağlılık Teorileri 61
2.20.1. Karşılıklı Bağımlılık Teorisi 64
2.20.2. Bağlılığın Belirleyici Unsurları: Doyum, Alternatifler ve Yatırımlar 65
2.21. Romantik Bağlanma ve Bağlılık Arasında Kavramsal Olarak Bir Fark Var mıdır? 67
2.22. Stanley ve Markman'ın Bağlılık Yaklaşımı 68
2.23. Konu ile İlgili Yapılmış Çalışmalar 71
2.23.1. Yetişkin Bağlanması ile İlgili Yapılmış Çalışmalar 71
2.23.2. Evlilik Uyumu ile İlgili Yapılmış Çalışmalar 76

2.23.3. Bağlılık İle İlgili Yapılmış Çalışmalar 78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli 83
3.2. Çalışma Grubu 83
3.3. Veri Toplama Araçları 84
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu 84
3.3.2. Revize Edilmiş Bağlılık Ölçeği (REBÖ) 84
3.3.3. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE) 86
3.3.4. Çift Uyum Ölçeği-ÇUÖ 87
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi 88
3.4.1. Verilerin Toplanması 88
3.4.2. Verilerin Analizi 89

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR

4.1: Evli Bireylerin Bağlılık Ölçeğinin Alt Boyutları ve Bağlanma Stilleri Alt Boyutları ile Evlilik Uyumunun Alt Boyutları Arasındaki İlişkin Bulgular 91
4.2: Evli Bireylerin Bağlılık Ölçeğinin Alt Boyutları ve Bağlanma Stilleri Ölçeğinin Alt Boyutlarının, Evlilik Uyumu Ölçeğinin Fikir Birliği Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Bulgular 95
4.3: Evli Bireylerin Bağlılık Ölçeğinin Alt Boyutları ve Bağlanma Stilleri Ölçeğinin Alt Boyutlarının, Evlilik Uyumu Ölçeğinin Çift Doyumu Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Bulgular..... 96
4.4: Evli Bireylerin Bağlılık Ölçeğinin Alt Boyutları ve Bağlanma Stilleri Ölçeğinin Alt Boyutlarının, Evlilik Uyumu Ölçeğinin Duygularını İfade Etme Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Bulgular 97

4.5: Evli Bireylerin Bağlılık Ölçeğinin Alt Boyutları ve Bağlanma Stilleri Ölçeğinin Alt Boyutlarının, Evlilik Uyumu Ölçeğinin Bağlılık Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Bulgular 98

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

5. 1. Evli Bireylerin Bağlılık Ölçeğinin Alt Boyutları ve Bağlanma Stilleri Alt Boyutları ile Evlilik Uyumunun Alt Boyutları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi 101

5.2. Evli Bireylerin Bağlılık Ölçeğinin Alt Boyutları ve Bağlanma Stilleri Ölçeğinin Alt Boyutlarının, Evlilik Uyumu Ölçeğinin Fikir Birliği Alt Boyutunu, Yordamasının İncelenmesi 107

5.3. Evli Bireylerin Bağlılık Ölçeğinin Alt Boyutları ve Bağlanma Stilleri Ölçeğinin Alt Boyutlarının, Evlilik Uyumu Ölçeğinin Çift Doyumu Alt Boyutunu Yordamasının İncelenmesi 111

5.4. Evli Bireylerin Bağlılık Ölçeğinin Alt Boyutları ve Bağlanma Stilleri Ölçeğinin Alt Boyutlarının, Evlilik Uyumu Ölçeğinin Duygularını İfade Etme Alt Boyutunu Yordamasının İncelenmesi 113

5.5. Evli Bireylerin Bağlılık Ölçeğinin Alt Boyutları ve Bağlanma Stilleri Ölçeğinin Alt Boyutlarının, Evlilik Uyumu Ölçeğinin Bağlılık Alt Boyutunu Yordamasının İncelenmesi..... 115

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar 119

6.2. Öneriler..... 122

KAYNAKÇA 125

KAYNAKÇA

Abbott, D. A., Brody, G. H. (1985). The relation of child age, gender, and number of children to the marital adjustment of wives. *Journal of Marriage and the Family,* 47(1), 77-84.

Açık, Ö. (2008). *Evlilik Uyumu ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Adams, B. (2004). Families and family study in international perspective. *Journal of Marriage and Family,* 66, 1076-1088.

Addis, J., Bernard, M. E. (2002). Marital adjustment and irrational beliefs. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy,* 20(1), 3-13.

Agnew, C. R., Dove, N. (2011). Relationship Commitment and Perceptions of Harm to Self. *Basic and Applied Social Psychology*, 33, 322-332.

Agnew, C. R., Van Lange, P. A. M., Rusbult, C. E., Langston, C. A. (1998). Cognitive interdependence: Commitment and the mental representation of close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology,* 74, 939-954.

Ainsworth, M. D. S. (1969). Object relations, dependency, and Attachment: A theoretical review of the Infant-mother relationship. *Child Development,* 40, 969-1025.

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment. A Psychological Study of the Strange Situation.* New York: Lawrence Lrlbaum Associates, Inc.

Ainsworth, M. S., Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46(4), 333-341.

Akbalık-Doğan, Ö., Büyükşahin-Sunal, A. (2011). Evliliklerde Olumlu Yanılsama: İlişki Bağlanımı ile Nedensellik ve Sorumluluk Yüklemeleri Arasındaki İlişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26 (67), 70-82.

Amanvermez, P. (2007). *Yakın ilişkilerde bağlanma ile gruplara bağlanma arasındaki ilişkiler.* Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Amato, P. R., Hohmann-Marriot, B. (2007). A comparison of high and low distress marriages that end in divorce. *Journal of Marriage and Family,* 69(3), 621-638.

Arriaga, X. B., Agnew, C. R. (2001). Being committed: Affective, cognitive, and conative components of relationship commitment. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 1190-1203.

Atçeken, E. (2014). *İlişkilerdeki yüklemelerin, bağlanmanın, eş benzerliğinin ve problem çözme becerilerinin eş desteğini yordaması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Bahadır, Ş. (2006). *Romantik İlişkilerde Bağlanma Stilleri Çatışma Çözme Stratejileri ve Olumsuz Duygudurumu Düzenleme Arasındaki İlişki.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.

Banse, R. (2004). Adult attachment and marital satisfaction: Evidence for dyadic configuration effects. *Journal of Social&Personal Relationship*, 21(2), 273-282.

Barnas, M. V., Cummings, E. M. (1994). Careqiver Stability and Toddlers Attachment-Related Benavior Towards Caregivers in Day Care. *Infant Behavior and Development*, 17, 141-147.

Bartholomew, K., Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among young Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61 (2), 226-244.

Bartholomew, K., Shaver, P. R. (1998). Methods of assessing adult attachment: Do they converge? In J. A. Simpson & W. S. Rholes

(Eds.), *Attachment Theory and Close Relationships* (pp. 25-45). New York: Guilford.

Batool, S. S., Khalid R. (2012) Emotional intelligence: a predictor of marital quality in Pakistani couples. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 27 (1), 65-88.

Bauchard, L. G. (1999). Personality and Marital Adjustment: Utility of the Five- Factor Model of Personality. *Journal of Marriage and Family,* IQ, 61, 651-660.

Bayrakcı, E. (2014). *Evli bireylerin benlik saygısı, cinsel tutumları ve kök aile ilişkilerinin çift uyumunu yordaması.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Bifulco, A., Thomas, G. (2013). *Understanding Adult Attachment in Family Relationships Research Assessment and Intervention*. Oxon: Routledge.

Blum, J. S., Mehrabian, A. (1999). Personality and temprament correlates of marital satisfaction. *Journal of Personality*, 67 (1), 93-125.

Boğda-Kantarcı, D., Şendil, G. (2012). Bağlanma Stillerine ve Cinsiyete Göre Çatışma Yönetimi ve Aldatma Eğiliminin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 40 (11), 205-219.

Booth, A., Amato, P. R. (1991). Divorce and Psychological Stress. *Journal of Health and Social Behavior,* 32, 396-407.

Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Vol. 3. Loss, sadness and depression*. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment* (2nd ed.). New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1988). *A secure base: Clinical applications of attachment theory.* London: Routledge.

Bozkurt, S. (2006). *Temas biçimleriyle bağlanma biçimleri ve kişilerarası şemalar arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Bradbury, T. N., Fincham, F. D. (1988). Individual Difference Variables in Close Relationships: A Contextual Model of Marriage as an In-

tegrative Framework. *Journal of Personality and Social Psychology,* 54 (4), 713-721.

Brennan, K. A., Clark, C. L., Shaver, P R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (pp. 46-76). New York: Guilford Press.

Bretherton, I. (1997). Bowlby's Legacy to Developmental Psychology. *Child Psychiatry and Hitman Development,* 28(1), 33-43.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik.* İstanbul: Kaknüs Yayınevi.

Burgess, E. W., Cottrell, L. (1939). *Predicting success and failure in marriage*. New York: Prentice-Hall, pp. 1-11.

Büyükşahin, A. (2006). *Yakın İlişkilerde Bağlanım: Yatırım Modelinin Bağlanma Stilleri ve Bazı İlişkisel Değişkenler Yönünden İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Cobb, R. J., Davila, J., Bradbury, T. N. (2001). Attachment Security and Marital Satisfaction: The Role of Positive Perceptions and Social Support. *Society for Personality and Social Psychology,* 27(9), 1131-1143.

Collins, N. L., Ford, M. B. (2010). Responding to the needs of others: The caregiving behavioral system in intimate relationships. *Journal of Social and Personal Relationships,* 27(2), 235-244.

Collins, N. L., Guichard, A. C., Ford, M. B. (2006). Responding to need in intimate relationships: Normative processes, and individual differences. In M. Mikulincer, & G. S. Goodman (Eds.), Dynamics of romantic love (pp. 149-189). New York: Guilford Press.

Curun, F., Çapkın, M. (2014). Romantik Kıskançlığın Bağlanma Stilleri, Benlik Saygısı, Kişilik Özellikleri ve Evlilik Doyumu Açısından Yordanması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi,* 34(1), 1-22.

Çalışır, M. (2009). Yetişkin Bağlanma Kuramı ve Duygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1, 240-255.

Çelenoğlu, A. (2011). *Evli bireylerin, bağlanma stillerine ve kendilik algısına göre evlilikte yaşanan sorunlarla başa çıkma yollarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çelik, M. (2006). *Evlilik doyum ölçeği geliştirme çalışması.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Çilli, S. A., Kaya, N., Bodur, S., Özkan, İ., Kucur, R. (2004). Ev Kadınlarında ve Çalışan Evli Kadınlarda Psikolojik Belirtilerin Karşılaştırılması, *Genel Tıp Dergisi.* 14 (1), 1-5.

Dallos, R., Draper, R. (2012). *Aile Terapisine Giriş: Sistemik Teori ve Uygulama.* (Çev. Ş. Kesici, & C. Kiper,) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Dattilio, F. M. (2005). The restructuring of family schemas: a cognitive–behavior perspective*. Journal of Marital and Family Therapy*, 31(1), 15-30.

Erdoğan, S. (2007*). Evlilik Uyumu ile Psikiyatrik Rahatsızlıklar, Bağlanma Stilleri ve Mizaç ve Karakter Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yayınlanmamış* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı.

Erdoğan-Taycan, S., Çepik-Kuruoğlu, A. (2014). Evlilik Uyumu ile Bağlanma Stilleri ve Mizaç ve Karakter Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi,* 25 (1), 9-18.

Ergin, B. E. (2009). *Kişilerarası problem çözme davranışı, yetişkinlerdeki bağlanma biçimleri ve psikolojik rahatsızlık belirtileri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Erişti, A. (2010). *Bağlanma stilleri, kişilik özellikleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişki.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Feeney, B. C., Collins, N. L. (2003). Motivations for Caregiving in Adult Intimate Relationships: Influences on Caregiving Behavior and Relationship Functioning. *Pers Soc Psychol Bull*, 29, 950-968.

Feeney, J. A. (1999). Adult romantic attachment and couple relationships. In J. Cassidy & PR Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 355-377).

Fışıloğlu, H., Demir, A. (2000). Applicability of the Dyadic Adjustment Scale for Measurement of Marital Quality With Turkish Couples. *European Journal of Psychological Assessment*, 16 (3), 214-218.

Fidanoğlu, O. (2006). *Evlilik uyumu, mizah tarzı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişki.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Firestone, W., Pennell, J. (1993). Teacher commitment, working conditions, and differential incentive policies. *Review of Educational Research*, 63, 489-525.

Fuenfhausen, K. K., Cashwell, C. S. (2013). Attachment, Stress, Dyadic Coping, and Marital Satisfaction of Counseling Graduate Students. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 21(4), 364-370.

George, C, Kaplan. N., Main, M. (1984). *Attachment interview for adults.* Unpublished interview. University of California, Berkeley.

George, M. R. W., Cummings, E. M., Davies, P. T. (2010). Positive Aspects of Fathering and Mothering, and Children's Attachment in Kindergarten. *Early Child Dev Care*, 180 (1-2), 107-119.

Girgin-Büyükbayraktar, Ç., Özteke, H. İ., Kesici, Ş. (2015). The Validity and Reliability Study for the Turkish Version of the Commitment Scale. *Antropologist*, 20(3), 523-534.

Glenn, N. D. (1998). The Course of Marital Success and Failure in Five American 10-Year Marriage Cohorts. *Journal of Marriage and Family,* 60, 569-76.

Gottman, J. M. (1998). Psychology and the study of marital process. *Annual Review of Psychology,* 49, 169-197.

Gottman, J. M., Levenson, L. W. (2000). The Timing of Divorce: Predicting When a Couple Will Divorce Over a 14-Year Period. *Journal of Marriage and Family*, 62 (3), 737-745.

Gottman, J. M., Notarius, C. I. (2002). Marital research in the 20th century and a research agenda for the 21st century. *Family Process,* 41(2), 159-197.

Green, D. U. (2012). *The relative influence of deployment, attachment style, and religiosity on marital satisfaction among air force couples.* Faculty of the Graduate School of St. Mary's University in PhD Thesis, San Antonio, Texas.

Griffin, D., Bartholomew, K. (1994). Models of the Self and Other: Fundamental Dimensions Underlying Measures of Adult Attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67 (3), 430-445.

Güleç, G., Hassa, H., Yalçın, E. G., Yenilmez, Ç. (2011). Tedaviye Başvuran İnfertil Çiftlerde, İnfertilitenin Cinsel İşlev ve Çift Uyumuna Etkisinin Değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi,* 22(3), 166-176.

Güngör, D. (2000). *Bağlanma stilleri ve zihinsel modellerin kuşaklararası aktarımında ana babalık stillerinin rolü.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Hamarta, E. (2004). *Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerindeki bazı değişkenlerin (benlik saygısı, depresyon ve saplantılı düşünme) bağlanma stilleri açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Hamarta, E., Deniz, M. E., Durmuşoğlu-Saltalı, N. (2009). Bağlanma Stillerinin Duygusal Zekâyı Yordama Düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9 (1), 195-229.

Hawkins, D. N., Booth, A. (2005). Unhappily ever after: Effects of long-term, low-quality marriages on well-being. *Social Forces,* 84(1), 445-465.

Hazan, C., Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52 (3), 511-524.

Hazan, C., Shaver, P. R. (1994). Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships. *Psychological Inquiry*, 5 (1), 1-22.

Hicks, M. W., Platt, M. (1970). Marital happiness and stability: A review of the research in the sixties. J*ournal of Marriage and the Family,* 32, 553-574.

Holmes, J. (2015). Attachment theory in clinical practice: a personal account. *British Journal of Psychotherapy* 31(2), 208-228.

Horwitz, A. V., White, H. R., Howell-White, S. (1996). Becoming Married and Mental Health: A Longitudinal Study of a Cohort of Young Adults. *Journal of Marriage and Family*, 58, 895-907.

Horwitz, A. V., McLaughlin, J., White, H. R. (1997). How the Negative and Positive Aspects of Partner Relationships Affect the Mental Health of Young Married People. *Journal of Health and Social Behavior,* 39, 124-36.

Horwitz, A. V., White H. R. (1991). Becoming Married, Depression, and Alcohol Problems among Young Adults. *Journal of Health and Social Behavior*, 32, 221-237.

Johnson, D. J., Rusbult, C. E. (1989). Resisting temptation: Devaluation of alternative partners as a means of maintaining commitment in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology,* 57(6), 967-980.

Johnson, M. P. (1973). Commitment: A conceptual structure and empirical application. *Sociological Quarterly*, 14, 395-406.

Johnson, M. P. (1991). *Commitment to personal relationships.* In W. H. Jones & D. W. Perlman (Eds.), Advances in personal relationships (Vol. 3, pp. 117- 143). London: Jessica Kingsley.

Johnson, M. P., Caughlin, J. P., Huston,T. L. (1999). The Tripartite Nature of Marital Commitment: Personal, Moral, and Structural Reasons to Stay Married. *Journal of Marriage and the Family,* 61(1), 160-177.

Jones, K. C., Welton, S. R., Oliver, T. C., Thoburn, J. W. (2011). Mindfulness, Spousal Attachment, and Marital Satisfaction: A Mediated Model. *Family Journal,* 19 (4), 357-361.

Jose, O., Alfons, V. (2007). Do demographics affect marital satisfaction? *Journal of Sex& Marital Therapy,* 33, 73-85.

Kalkan, M. (2002). *Evlilik İlişkisini Geliştirme Programının, Evlilerin Evlilik Uyum Düzeylerine Etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kesici, Ş., Bayrakcı, E., Mert, A., Kiper, C. (2014).Vaka Örnekleriyle Birlikte *Aile Danışma Kuramları ve Teknikleri.* Ankara: Nobel Yayınları.

Kesici, Ş., Mert, A., İlgün, E., Büyükbayraktar, Ç. (2015). *Aile Terapisinde Kullanılan Teknikler.* (3.baskı) Ankara: Nobel Yayınları.

Kesici, Ş., Köklü-Bayrakcı, E., Mert, A., Kiper, C. (2013). *Vaka örnekleriyle Birlikte Aile danışma Kuramları ve Teknikleri.* Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Kirk, A. M., Eckstein, D., Serres, S. A., Helms, S. G. (2007). A Dozen Commitment Considerations for Couples. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families,* 15 (3), 271-276.

Koerner, A. F., Fitzpatrick, M. A. (2002). Toward a Thepry of family communication. *Communication Theory*, 12(1), 70-91.

Koerner, A. F., Fitzpatrick, M. A. (2006). Family conflict communication. In J. Oetzel & S. Ting-Toomey (Eds.) *The Sage handbook of conflict communication* (pp. 159-183). Thousand Oaks, CA: Sage.

Larson, J. H. (1988). The marriage quiz: College students' beliefs in selected myths about marriage. *Family Relations,* 37(1), 3–11.

Larson, J. H. (2003). *The Great Marriage Tune-Up Book A Proven Program for Evaluating and Renewing Your Relationship*. San Francisco: Jossey-Bass. pp. 15-44.

Le, B., Agnew, C. R. (2003). Commitment and its theorized determinants: A meta-analysis of the Investment Model. *Personal Relationships*, 10, 37-57.

Lehmiller, J. J., Agnew, C. R. (2007). Perceived Marginalization and the Prediction of Romantic Relationship Stability. *Journal of Marriage and Family,* 69, 1036-1049.

Lehmiller, J. J., Agnew, C. R. (2008). Commitment in age-gap heterosexual romantic relationships: a test of evolutionary and sociocultural predictions. *Psychology of Women Quarterly,* 32, 74-82.

Levinger, G. (1965). Marital Cohesiveness and Dissolution: An Integrative Review. *Journal of Marriage and the Family,* 27, 19-28.

Levinger, G., Senn, D. J. (1967). Disclosure of feelings in marriage. *Merrill-Palmer Quarterly of Behavior and Development,* 13(3), 237-249.

Lippitt, D. N. (2005). An examination of the relationship between differentiation, adult attachment style, and marital satisfaction: a multidimensional approach. PhD Thesis, Capella University.

Lively, E. L. (1969). Toward concept clarification: The case of marital interaction. *Journal of Marriage and the Family,* 31, 104-114.

Locke, H. J., Wallace, K. M. (1959). Short marital-adjustment and prediction tests: Their reliability and validity. *Marriage and Family Living,* 21 (2), 251-255.

Locke, H. J., Williamson, R. C. (1958). Marital adjustment: a factor analysis study. *American Sociological Review*, 23, 562-569.

Main, M., Kaplan, N., Cassidy, J. (1985). Security in Infancy, Childhood, and Adulthood: A Move to the Level of Representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50, 1/2, 66-104.

Mastekaasa, A. (1992). Marriage and Psychological Well-Being: Some Evidence on Selection Into Marriage. *Journal of Marriage and the Family* 54, 901-911.

Mehta, N. (2006).*Working Models of Attachment to Parents and Partners: Implications for Affective Marital Interactions.* Doctor of Philosophy in Psychology University of California, Berkeley.

Mikulincer, M., Gillath, O., Halevy, V., Avihou, N., Avidan, S., Eshkoli, N. (2001). Attachment Theory and Reactions to Others' Needs: Evidence That Activation of the Sense of Attachment Security Promotes Empathie Responses. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81 (6), 1205-1224.

Mikulincer, M., Horesh, N. (1999). Adult Attachment Style and the Perception of Others: The Role of Projective Mechanisms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76 (6), 1022-1034.

Mikulincer, M., Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change.* New York: Guilford Press.

Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social development,* 16(2), 361-388.

Murphy, C. M., O'Leary, K. D. (1989). Psychological aggression predicts physical aggression in early marriage. *Journal of Consulting And Clinical Psychology*, 57 (5), 579-58.

Ng, K. M., Loy, J. T. C., MohdZain, Z., Cheong, W. (2013). Gender, Race, Adult Attachment, and Marital Satisfaction Among Malaysians. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families,* 21 (2), 198-207.

Olson, D. (1993). Circumplex model of marital and family systems: Assessing family systems. In F. Walsh (Ed.), *Normal family processes.* New York: Guilford Press.

Oral, N. (2006). *Yeme tutum bozukluğu ile kişilerarası şemalar, bağlanma stilleri, kişilerarası ilişki tarzları ve öfke arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Ottu, I. F. A., Akpan, U. I. (2011). Predicting marital satisfaction from the attachment styles and gender of a culturally and religiously homogenous population. *Gender & Behaviour,* 9(1): 3656-3679.

Owen, J., Rhoades, G. K., Stanley, S. M., Markman, H. J. (2011). The Revised Commitment Inventory: Psychometrics and use with unmarried couples. *Journal of Family Issues*, 32(6), 820-841.

Özer, A., Güngör-Cihan, H. (2012).Yükleme Tarzları, Bağlanma Stilleri ve Kişilik Özelliklerine Göre Evlilik Uyumu. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2(8), 11-24.

Özgüven, İ. E. (2014). *Evlilik ve Aile Terapisi* (3.Basım). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Popenoe, D. (2001). *The top ten myths of divorce.* Rutgers, RI: National Marriage Project.

Popenoe, D. (2002). *The top ten myths of marriage.* Rutgers, RI: National Marriage Project.

Ranganathan, S. K., Madupu, V., Sen, S., Brooks, J. R. (2013). Affective and cognitive antecedents of customer loyalty towards e-mail service providers. *Journal of Services Marketing,* 27 (3), 195-206.

Rhoades, G. K., Stanley, S. M., Markman, H. J. (2006). Pre-engagement Cohabitation and Gender Asymmetry in Marital Commitment. *Journal of Family Psychology*, 20 (4), 553-560.

Rhoades, G. K., Stanley, S. M., Markman, H. J. (2009). The Pre-Engagement Cohabitation Effect: A Replication and Extension of Previous Findings. *Journal of Family Psychology*, 23 (1), 107-111.

Rhoades, G. K., Stanley, S. M., Markman, H. J. (2010). Should I Stay or Should I Go? Predicting Dating Relationship Stability From Four Aspects of Commitment. *Journal of Family Psychology,* 24(5), 543-550.

Robinson, L. C., Blanton, P. W. (1993). Marital strengths in enduring marriages. *Family Relations,* 42(1), 38-45.

Rusbult, C. E. (1980). Commitment and Satisfaction in Romantic Associations: A Test of the Investment Model. *Journal of Experimental Social Psychology*, *16, 172-186.*

Rusbult, C. A., Martz, J. M., Agnew, C. R. (1998) .The Investment Model Scfee: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. ***Personal Relationships,*** 5, 357-391.

Rusbult, C. A., Martz, J. M., Agnew, C. R., Arriaga, X. (2011). The Investment Model of Commitment Processes. *Department of Psychological Sciences Faculty Publications,* 26, 1-33.

Rusbult, C. E. (1983). A longitudinal test of the investment model: The development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements. *Journal of Personality and Social Psychology,* 45(1), 101-117.

Rusbult, C. E., Arriaga, X. B. (1997). Interdependence theory. In S. Duck (Ed.), *Handbook of personal relationships: Theory, research, and interventions* (2nd Ed). Chichester: Wiley. pp. 221-250.

Sable, P. (2008). What is Adult Attachment? *Clin Soc Work J,* 36, 21-30.

Satir, V. (1988). *The New Peoplemaking: Because You Want to be a Better Parent*. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, Inc.

Schnose, M. A. (2005). Marital Satisfaction Among Hispanic Couples: Intimacy, Adult Attachment, and Internalized Shame. PhD Graduate School of Psychology Fuller Theological Seminary.

Schrodt, P. (2009). Family Strength and Satisfaction as Functions of Family Communication Environments. *Communication Quarterly,* 57(2), 171-186.

Selçuk, E., Günaydın, G., Sümer, S., Uysal, A. (2005). Yetişkin Bağlanma Boyutları için Yeni Bir Ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk Örnekleminde Psikometrik Açıdan Değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8 (16), 1-11.

Shaver, P. R., Mikulincer, M. (2005). Attachment theory and research: Resurrection of the psychodynamic approach to personality. *Journal of Research in Personality,* 39, 22-45.

Simon, R. W. (2002). Revisiting the Relation ships among Gender, Marital Status, and Mental Health. *American Journal of Sociology*, 107, 1065-1096.

Spanier, G. B. (1972). Romanticism and Marital Adjustment. *Journal of Marriage and the Family,* 34 (3), 481-487.

Spanier, G. B. (1976). Measuring Dyadic Adjustment: New Scales for Assessing the Quality of Marriage and Similar Dyads. *Journal of Marriage and Family,* 38 (1), 15-28.

Spanier, G. B., Cole, C. C. (1976). Toward clarification and investigation of marital adjustment. *International Journal of Sociology of the Family,* 6, 121-146.

Stanley, S. M. (2002). *What is it with Men and Commitment, Anyway?* Keynote address to the 6th Annual Smart Marriages Conference. Washington D. C.

Stanley, S. M., Kline, G. H., Markman, H. J. (2005). *The inertia hypothesis: Sliding vs. deciding in the development of risk for couples in*

marriage. Paper presented at the Cohabitation: Advancing Research and Theory Conference, Bowling Green, OH.

Stanley, S. M., Markman, H. J. (1992). Assessing commitment in personal relationships. *Journal of Marriage and The Family*, 54, 595-608.

Stanley, S. M., Rhoades, G. K., Whitton, S. W. (2010). Commitment: Functions, formation, and the securing of romantic attachment. *Journal of Family Theory and Review*, 2, 243-257.

Stanley, S., Whitton, S. W., Sadberry, S., Clements, M. L., Markman, H. J. (2006). Sacrifice as a Predictor of Marital Outcomes. *Fam Proc,* 45, 289-303.

Sternberg, R. J. (1986). A Triangular theory of love. *Psychological Review,* 93(2), 119-135.

Sümer, M. (2006). *Yetişkinlerin Bağlanma Stillerinin Duygusal Zekâ, İlişkiye Bağlılık, İlişkide Algılanan Tatmin ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tarhan, N. (2008). *Evlilik Psikolojisi, Öncesi ve Sonrasıyla Evlilik* (5.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Thibaut, J. W., Kelley, H. H. (1959). *The social psychology of groups.* New York: Wiley.

Thompson-Hayes, M., Webb, L. M. (2004). Commitment Under Construction: A Dyadic and Communicative Model of Marital Commitment. *The Journal of Family Communication,* 4 (3-4), 249-260.

Turan, F. (2015). *Ailede Bütünlük Duygusunun ve Eş Desteğinin Evlilikte Problem Çözme Becerisini Yordaması.* Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Tutarel-Kışlak, Ş., Çavuşoğlu, Ş. (2006). Evlilik Uyumu, Bağlanma Biçimleri, Yüklemeler ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiler. *Aile ve Toplum*, 3(8), 61-68.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. (1998). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi (9.Basım).

Uçan, Ö. (2007). Boşanma sürecinde kriz merkezine başvuran kadınların retrospektif olarak değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri*, 10, 38-45.

Van Lange, P. A. M., De Bruin, E. M. N., Otten, W., Joireman, J. A. (1997). Development of prosocial, individualistic, and competitive orientations: Theory and preliminary evidence. *Journal of Personality and Social Psychology,* 73(4), 733-746.

VanderDrift, L. E., Agnew, C. R., Wilson, J. E. (2009). Nonmarital Romantic Relationship Commitment and Leave Behavior: The Mediating Role of Dissolution Consideration, *PSPB*, 35 (9), 1220-1232.

Waite, L. J. (1995). Does Marriage Matter? *Demography,* 32, 483-507.

Waite, L. J., Gallagher, M. (2000). *The case for marriage: Why married people are happier, healthier, and better off financially.* New York: Doubleday.

Wallin, D. J. (2007). *Attachment in Psychotherapy*. New York: Guilford Press.

Whitton, S.W., Rhoades, G. K., Stanley, S. M., Markman, H. J. (2008). Effects of Parental Divorce on Marital Commitment and Confidence. *Journal of Family Psychology*, 22, 5, 789-793.

Williams, K. (2003). Has the Future of Marriage Arrived? A Contemporary Examination of Gender, Marriage, and Psychological Well-Being. *Journal of Health and Social Behavior*, 44, 470-87.

Yalçın, H. (2014). Evlilik Uyumu İle Sosyodemografik özellikler Arasındaki İlişki. *Eğitim ve Öğretim A Dergisi,*1(3), 250-261.

Yıldız, S. (2005). *Depresyon ve anksiyete tanısı almış çocuklar ile kontrol grubunun anne babalarının bağlanma stillerine göre evlilik uyumlarını belirlenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Yılmaz, A. (2001). Eşler Arasındaki Uyum: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi,* 1 (4), 1303-0256.

Yoon, S. (2011). *Impact of marital satisfaction, self-esteem, attachment, job satisfaction and spiritual well-being on Korean American pastors and spouses in California*. Master Thesis. California State University, Long Beach.

ÇOCUK PSİKOLOJİSİ VE ÇİZGİ FİLMLER

Hangi Çizgi Filmler Çocukları Nasıl Etkiler?
Hangisi Yararlı Hangisi Zararlıdır?

Uzm. Psk. Tarık Solmuş

ÇOCUK PSİKOLOJİSİ VE ÇİZGİ FİLMLER
Hangi Çizgi Filmler Çocukları Nasıl Etkiler? Hangisi Yararlı Hangisi Zararlıdır?

© 2016, Bu baskının bütün hakları NOBEL YAŞAM'a aittir.
'NOBEL YAŞAM' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Yazarı: Uzm. Psk. Tarık Solmuş

1. Basım - Mart 2016
ISBN: 978-605-9746-04-5

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun
Yayın Koordinatörü: Alper Tok
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara

Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 32284
Sugüzeli Sokak No.:18/3 İskitler/Ankara

Nobel Yaşam
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5 Kadıköy / İSTANBUL
Tel/Faks: +90 (216) 449 20 01 info@nobelyasam.com - www.nobelyasam.com
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20

Yayınlarımızı;

Ana Basın, Alfa Basın, Arasta, Atlas Kitap Dağıtım, D&R Mağazaları, Prefix, Final Pazarlama, Remzi Kitabevi, Kida Dağıtım Adreslerinde Bulabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz — v

Çocuk Psikolojisi — 1

Bilişsel / Zihinsel Gelişim — 1

Sağlıklı Bir Zihinsel Gelişimin İpuçları ve Anne – Babalara Öneriler — 8

Duygusal ve Sosyal Gelişim — 11

Duygusal ve Sosyal Gelişimde Anne – Çocuk Bağlanmasının Önemi — 16

Sağlıklı Bir Duygusal ve Sosyal Gelişimin İpuçları ve Anne – Babalara Öneriler — 19

Dil Gelişimi — 22

Sağlıklı Bir Dil Gelişiminin İpuçları ve Anne – Babalara Öneriler — 22

Ahlak Gelişimi — 25

Cinsel Gelişim / Cinsel Kimlik Gelişimi — 26

Sağlıklı Bir Cinsel Gelişimin İpuçları ve Anne – Babalara Öneriler — 29

Normalinden Anormaline, Yararlısından Zararlısına Çizgi Filmler — 33

Hangi Çizgi Film Neden Yararlıdır? Çocukların Gelişimlerine Ne Tür Katkılarda Bulunur? — 33

Hangi Çizgi Film Neden Zararlıdır? Ne Tür Sakıncaları Vardır? ——— 50
Ne Yararlı Ne Zararlı Çizgi Filmler ——— 82

Çizgi Filmler Yetişkinliği de Etkileyebilir mi? ——— 119
"Şeker Kız Candy" Örneği ——— 119

Analiz Edilen Tüm Çizgi Filmlerin Listesi ——— 125
Alfabetik Sırayla ——— 125
Kategorilerine Göre ——— 134

Kaynaklar ——— 143

ÖN SÖZ

Bir çizgi film ya da çizgi animasyonun 4 temel yapısının, temasının olması gerektiği söylenebilir. Öncelikle, o film, çocukta zihinsel gelişimi destekleyici, besleyici ögeler taşımalıdır. Örneğin olaylar arasında bağ kurabilmesini, sorun çözebilmesini, yaratıcılığını geliştirebilmesini, mantıksal çıkarsamalar yapabilmesini sağlamalıdır. Sözel ya da sayısal zekasının gelişimine hizmet etmelidir. İkinci olarak, bir çizgi film, çocuğun duygusal, sosyal, ahlaki, dil ya da vicdan gelişimine katkıda bulunmalıdır. Örneğin ona yakınlık, başkalarının haklarına saygı, empati, kendine güven, arkadaş / akran dayanışması, yardımlaşma, sosyal destek, olumlu değerlerin gelişmesi gibi noktalarda önemli birer rol modeli olmalıdır. Üçüncü olarak, çocuğun sağlıklı bir cinsel rol kimliği geliştirmesine destek olmalıdır. Örneğin onda bir erkek olarak karşı cinsinden üstünlük duygusu uyandırmamalı ya da onu aşağılama, yargılama, küçümseme, ötekileştirme gibi olumsuz tutumlara yol açmamalıdır. Ayrıca, kusursuzluk, süper güçlülük, mükemmelik, muhteşemlik gibi tamamen yanlış kişisel algılar yaratmamalıdır. Ve son olarak bir çizgi film, çocuğa herhangi bir zarar vermemelidir. Örneğin onda ister psikolojik ister fiziksel bir şiddet / suç işleme davranışı doğurmamalı, onu buna özendirmemeli, bunun için ona bir rol modeli olmamalıdır.

Bu kitapta, yukarıda belirtilen tüm bu özellikler dikkate alınarak 300 çizgi film analiz edilmiştir. Bu analizin sonucunda da tüm bu çizgi filmler içerdikleri psikolojik özelliklere göre "Yararlı", "Zararlı / Sakıncalı" ve "Ne Yararlı Ne de Zararlı" olmak

üzere 3 kategoriye ayrılmışlardır. Çocukların gelişimi açısından herhangi bir yönde yani olumlu ya da olumsuz belirgin bir etkisi olmayan, diyelim ki "sadece renkli, eğlenceli, vakit geçirici bir çizgi film" olan filmler "Ne Yararlı Ne Zararlı" kategorisinde değerlendirilmiştir. Elbette bir açıdan bakıldığında, çocuklara doğrudan bir zararları olmadığı için bu çizgi filmleri de yararlı olarak düşünmek mümkündür.

Uzm. Psk. Tarık Solmuş

Yazar – Çift ve Evlilik Terapisti

KAYNAKLAR

Bayoğlu, B. U. & Vural, A. (2010). Çocuklukta cinsel kimlik gelişimi, T. Solmuş (Ed.), Romantik İlişkiler, Evlilik ve Ana-Baba-Çocuk İlişkileri, 321-330, Ankara: Nobel Kitabevi

Bee, H. & Boyd, D. (2009). Çocuk gelişim Psikolojisi, İstanbul: Kaknüs Yayınları

Erkin, N. (2010). Çocuklukta dil ve konuşma bozuklukları, T. Solmuş (Ed.), Romantik İlişkiler, Evlilik ve Ana-Baba-Çocuk İlişkileri, 331-339, Ankara: Nobel Kitabevi

Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2007). Çocuk ve ergen gelişimi, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları

http://720pizle.com/kategori/animasyon-filmleri.html

http://cizgifilm.pro/category/caillou/

http://filmakinesi.net/category/cizgi-sinema

http://pedagojidernegi.com/wp-content/uploads/2012/06/cocugun-bilissel-gelisimi.pdf

http://www.anabilim.k12.tr/images/content/cinsel_gelisim.pdf

http://www.anneboyutu.com/haber?cinsel-kimlikte-3-5-yas&ArtId=9827

http://www.cizgifilm.tc/cizgifilm/category/angelina-ballerina

http://www.cizgifilmizlesen.com/

http://www.cizgifilmizliyo.com/search/label/Karakterler

http://www.cizgifilmleri.com/cizgifilm/angelina-ballerina.html

http://www.cizgifilmriz.net/cizgi-filmler

http://www.cizgifilmseyret.com/

http://www.cizgifilmt.org/abby-careful-/

http://www.cizgifilmturkce.com/

http://www.direkizle.org/category/cizgi-filmler

http://www.egitimvaktim.com/dosyalar/2011/05/piaget-gelisim-donemleri.pdf

http://www.sinemafilm.org/tur/animasyon-cizgi-film/

http://www.ultrafilmizle.com/hdizle/animasyon-cizgi-filmi-izle/

Karadeniz, G. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının gelişimsel özellikleri, T. Solmuş (Ed.), Romantik İlişkiler, Evlilik ve Ana-Baba-Çocuk İlişkileri, 279-298, Ankara: Nobel Kitabevi

Küçükkaragöz, H. (2008). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi, B. Yeşilyaprak (Ed.), Eğitim Psikolojisi, 81-115, Ankara: Pegem Akademi

Yavuzer, H. (2010). Çocuk psikolojisi, İstanbul: Remzi Kitabevi

Yoleri, S. (2010). Çocuklarda zeka, algı ve bellek gelişimi, T. Solmuş (Ed.), Romantik İlişkiler, Evlilik ve Ana-Baba-Çocuk İlişkileri, 309-320, Ankara: Nobel Kitabevi

9. Basım

ÇOCUKLARDA MOTOR GELİŞİM

Dilara Sevimay Özer
Kamil Özer

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 475
Beden Eğitimi-Spor No.: 012
ISBN : 978-605-133-377-9
© 9. Basım, Ekim 2016

ÇOCUKLARDA MOTOR GELİŞİM

Dilara Sevimay Özer - Kamil Özer

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek - naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özer, Dilara Sevimay. Özer, Kamil.
Çocuklarda Motor Gelişim / *Dilara Sevimay Özer - Kamil Özer*
9. Basım, XIV + 243 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-377-9
1. Çocuk 2. Motor Gelişim 3. Psikomotor Gelişim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Eğitim bilimi mantığı, eğitim eylemine başlamadan önce bireyin özelliklerinin bilinmesini öngörür. Bu bakımdan insan yaşamının en hassas dönemi olan, hızlı büyümenin gerçekleştiği çocukluk ve puberte döneminin iyi bilinmesi ve tanınması gerekir. Bu dönemdeki çalışmalar yalnız büyüme açısından değil çocuğun diğer gelişim özellikleri yönünden de pedagojik sorumluluk gerektirir. Spor eğitiminin yaygın ve örgün biçimde gerçekleştiği aile, okul ve rekreatif etkinlik ortamlarında (kulüp, dernek gibi) çocuklarla birlikte olan spor eğitimcilerinin de çocuğun büyüme ve gelişim özelliklerini iyi bilmesi gerekir.

İnsan gelişiminin önemli bileşenlerinden olan Motor Gelişim, Bilişsel Gelişim ve Duygusal Gelişim gibi spor eğitiminde yukarda belirttiğim nedenle önemli bir yer tutar. Bu bakımdan "Çocuklarda Motor Gelişim" ana babalar, spor öğretmenleri, liderler ve antrenörler için özellikle motor gelişimi bilme ve tanıma yönünden önemli bir destektir. Yine bu kitapta gelişim dönemlerine göre, gelişimi takviye edecek programsal önerilerin yer alması önemli bir katkı oluşturmaktadır. Değerli meslektaşlarım Dilara ve Kamil Özer'i bu önemli çalışmaları nedeniyle kutlarım.

Prof. Dr. Sedat **MURATLI**

FOREWORD

Motor Development in Children by Dilara Ozer is an excellent source for up-to-date information focused on the changing movement behavior, physical performance, and perception-action systems from infancy through adolescence. The text is well written and contains the latest information available on these important topics.

The first three chapters provide the reader with an overview of growth and development. Attention is focused on terminology, developmental principles and factors affecting motor development. As background information, these chapters provide the reader with context for studying motor development. In Chapter 4 an hourglass model is presented that gives the reader a useful framework for the scientific study and practical application of important developmental concepts.

Chapters 5, 6, and 7 contain a wealth of information about the motor behavior of infants, children and adolescents, respectively. In each chapter, the author provides a through discussion on tests of motor development, the importance of physical activities, and developmentally appropriate activities for each age-group. The final two chapters emphasize the physical fitness and perceptual-motor abilities of children, and how physical activity programs can make significant contributions to the developing self-concept of children.

Motor Development in Children is an excellent resource for parents and teachers. The author is a recognized expert and has made considerable effort to produce a scientific text that has potential to be of real practical value.

Prof. Dr. David Gallahue

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: TEMEL BİLGİLER

GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 2

MOTOR GELİŞİMİN BİR BİLİM DALI OLARAK KAPSAMI VE GEÇMİŞİ 7

MOTOR GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 8

MOTOR GELİŞİMİN ALANLARI 10

KAYNAKLAR 13

2. BÖLÜM: ÇOCUK GELİŞİM MODELLERİ

FREUD'UN PSİKANALİTİK KURAMI 17

FREUD'UN PSİKOSEKSÜEL GELİŞİM KURAMI 20

ERİKSON'UN PSİKOSOSYAL GELİŞİM KURAMI 21

GÜVENE KARŞI GÜVENSİZLİK 22
ÖZERKLİĞE KARŞI KUŞKU VE UTANÇ 23
GİRİŞKENLİĞE KARŞI SUÇLULUK 24
ÇALIŞKANLIĞA KARŞI AŞAĞILIK DUYGUSU 25
KİMLİĞE KARŞI ROL KARIŞIKLIĞI 26
YAKINLIĞA KARŞI YALITILMIŞLIK 27
ÜRETKENLİĞE KARŞI DURGUNLUK 27
BÜTÜNLÜĞE KARŞI UMUTSUZLUK 28

PİAGET'NİN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI 28

DUYU MOTOR DÖNEM (0-2 yaş) 29
İŞLEM ÖNCESİ DÖNEM (2-7 yaş) 30
SOMUT İŞLEMLER DÖNEMİ (7-11 yaş) 32
SOYUT İŞLEMLER DÖNEMİ (12 ve yukarı yaş) 33

ROBERT HAVIGHURST'ÜN GELİŞİM KURAMI 33

BEBEKLİK VE İLK ÇOCUKLUK DÖNEMİ (0-5 yaş) 34
ORTA ÇOCUKLUK (6-12 yaş) 35
ERGENLİK (13-18 yaş) 35
İLK YETİŞKİNLİK (19-29 yaş) 35
ORTA YETİŞKİNLİK (30-60 yaş) 36
İLERİ OLGUNLUK (61 yaş ve ilerisi) 36

ARNOLD GESELL'İN OLGUNLAŞMA KURAMI 36

BANDURA'NIN TOPLUMSAL ÖĞRENME KURAMI 37

KAYNAKLAR 38

3. BÖLÜM-MOTOR GELİŞİM İLKELERİ VE MOTOR GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

MOTOR GELİŞİMİN İLKELERİ 40
MOTOR GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 43
DOĞUM ÖNCESİ ETKENLER 44
DOĞUM SÜRECİ ETKENLERİ 52
BEBEKLİK VE ÇOCUKLUK DÖNEMİ ETKENLERİ 52

KAYNAKLAR 58

4. BÖLÜM: BÜYÜME VE GELİŞME

DOĞUM ÖNCESİNDE BÜYÜME 64
DOĞUM ÖNCESİ GELİŞİM DÖNEMLERİ 64

DOĞUM SONRASINDA BÜYÜME 69
YENİDOĞANDA BÜYÜME (NEONATAL) 73
İLK BİR YAŞTA BÜYÜME 74
1-2 YAŞLARDA BÜYÜME 74
2-6 YAŞLARDA BÜYÜME 75
6-12 YAŞLARDA BÜYÜME 76
12-18 YAŞLARDA BÜYÜME 77
BÜYÜME VE GELİŞİM İLE İLGİLİ ÖNEMLİ NOKTALAR 79

KAYNAKLAR 83

5. BÖLÜM: 0-2 YAŞTA MOTOR GELİŞİM

REFLEKSİF HAREKETLER DÖNEMİ 91
BİLGİ TOPLAMA EVRESİ 93
BİLGİ ÇÖZME EVRESİ 93
BİRİNCİL REFLEKSLER 93
DİĞER REFLEKSLER 98
REFLEKS KONTROLÜNÜN ÖNEMİ 98

İLKEL HAREKETLER DÖNEMİ 100
REFLEKSLERİN ORTADAN KALKTIĞI EVRE 101
İLK KONTROL EVRESİ 101

MOTOR GELİŞİM TESTLERİ 108

AMERİKA ULUSAL FİZİKSEL AKTİVİTE REHBERİ 112
Bebek, Küçük Çocuk ve Okul Öncesi Çocuklar İçin Fiziksel Aktivite Rehberi (NASPE, 2002) 113

BEBEKLİK DÖNEMİNDE MOTOR GELİŞİMİ DESTEKLEYİCİ ÇABALARIN ÖNEMİ 114

BEBEKLER İÇİN GELİŞİMİ DESTEKLEYİCİ AKTİVİTELER 116

KAYNAKLAR 120

6. BÖLÜM: 2-6 YAŞ DÖNEMİNDE-İLKOKUL VE ERGENLİK DÖNEMİNDE MOTOR GELİŞİM

TEMEL HAREKETLER DÖNEMİ 122
BAŞLANGIÇ EVRESİ 122
İLK EVRE 122
OLGUNLUK EVRESİ 122
DENGE 127
YAKALAMA 127
DURARAK UZUN ATLAMA 130
TENİS TOPU FIRLATMA 131
KOŞU 134
TOPA AYAKLA VURMA 136
SIÇRAMA 138
SEKME 138
MOTOR TESTLER 139

BEBEK, KÜÇÜK ÇOCUK VE OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLAR İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE REHBERİ (NASPE, 2002) 151
Okulöncesi Çocuklar için Hareket Aktivite Önerileri 152
Sonuç 152
Aktiviteler yolu ile Motor Gelişim ve Erken Beyin Gelişimi Destekleme 152
Motor gelişim penceresi 153
OKULÖNCESİ DÖNEMDE BEDEN EĞİTİMİ ÇALIŞMALARININ AMACI VE ÇOCUĞUN GELİŞİMİNE KATKILARI 154

SHERBORNE GELİŞİMSEL HAREKET 166

SPORLA İLİŞKİLİ HAREKETLER DÖNEMİ 168
SPORLA İLİŞKİLİ HAREKETLER DÖNEMİNDE GELİŞİMİ DESTEKLEYİCİ AKTİVİTELER 172

KAYNAKLAR 177

7. BÖLÜM: ÇOCUKLARDA FİZİKSEL UYGUNLUK VE ALGISAL MOTOR YETENEKLER

ÇOCUKLARDA FİZİKSEL UYGUNLUK 182

ÇOCUKLARIN FİZİKSEL VE MOTOR ÖZELLİKLERİ 186
MOTOR BECERİ 189

ÇOCUKLARIN ALGISAL MOTOR YETENEKLERİ 190
BEBEKLİKTE ALGISAL GELİŞİM 190
ÇOCUKLARDA ALGISAL MOTOR GELİŞİM VE DESTEKLEYİCİ ETKİNLİK ÖRNEKLERİ 192
ALGISAL MOTOR PROBLEMLERİ KONTROL LİSTESİ 206
ALGISAL MOTOR GELİŞİMİN UNSURLARI 208

KAYNAKLAR 212

8. BÖLÜM: BENLİK KAVRAMI

SICAKLIK; KOŞULSUZ SEVGİ VE KABUL 217

DİSİPLİN 218

DEMOKRATİK TUTUM 222

BENLİK KAVRAMININ UNSURLARI VE ÖĞRENCİLERDE OLUMLU BENLİK KAVRAMINI DESTEKLEME 222

HAREKET EĞİTİMİ 227

HAREKETİN BENLİK KAVRAMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 229

KAYNAKLAR 234

YAZAR DİZİNİ 239

KELİME DİZİNİ 243

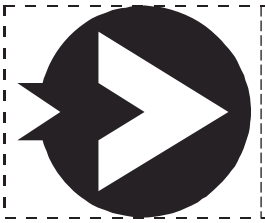

1. temel bilgiler

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Gelişim ile ilgili temel kavramları tanımlayabileceksiniz.
- İnsan davranışlarını gelişim alanlarına göre sınıflandırabileceksiniz.
- Motor gelişimle ilgili temel kavramları ayırdedebileceksiniz.
- Hareket becerilerini motor gelişimin alanlarına göre sınıflandırabileceksiniz.
- Motor gelişimde etkili fiziksel ve motor uygunluk unsurlarını tanımlayabileceksiniz.

KAYNAKLAR

Bilir Ş (1979) Çocuk Gelişimi ve Eğitimi El Kitabı II. Hacettepe Üniversitesi Yayınları. Ankara.

Binbaşıoğlu C (1990) Gelişim Psikolojisi. Kadıoğlu Matbaası. Ankara.

Breckenrıdge E M, Vincet E L (1955) Child Development. WB Sounders Company. London.

Cratty J B (1973) Teaching Motor Skills. Prentice Hall, Inc. New Jersey.

Cüceloğlu D (1992) İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Frankenburg WK, Dodds JB (1990) Denver II Screening Manual. Çeviren: Anlar B, Yalaz K. Denver II Gelişimsel Tarama Testi Türk Çocuklarına u-yarlanması ve Standardizasyonu.

Gallahue D. (1982) Understanding Motor Devolopment in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gander J M, Gardiner W H (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev: Onur B. (Ed.).İmge kitapevi, Ankara.

Gesell A (1940) The First Five Years of Life. Harper. Brothers Publıshers. London.

Güven N (1979) Süt çocuğunda motor gelişim. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi El Kitabı II. Bilir Ş (Ed.). Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 14-23. Ankara.

Kephart C N, Godfrey B B (1973) Movement Patterns and Motor Education. Prentice Hall, Inc. New Jersey.

Yörükoğlu A (1981) Gelişim ilkeleri ve çocuk ruhsal gelişimi. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Öztürk O (Ed.). Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayınla-rı No: 7, 63-92. Ankara.

Wickstrom L R (1977) Fundemental Motor Patterns. Lea. Febiger, Philedelphia.

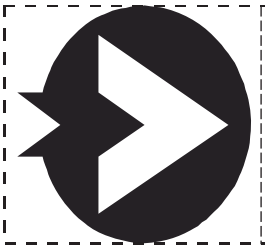

2. çocuk gelişim modelleri

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Gelişim kuramlarını bilmenin uygulamada getireceği yararları söyleyebileceksiniz.
- Olgunlaşma ve çevresel etkenlere ayrı ayrı önem veren ya da her ikisini de birden temel alan gelişim kuramlarını birbirinden ayırt edebileceksiniz.
- Freud'un kişilik kuramını ve psikoseksüel gelişim kuramını tanıyabileceksiniz.
- Erikson'a göre kişiliğin gelişimini açıklayabileceksiniz.
- Çocukların her gelişim döneminde sahip oldukları bilişsel, sosyal ve duygusal özellikleri tanımlayabileceksiniz.
- Toplumsallaşma sürecinin nasıl işlediğini açıklayabileceksiniz.

KAYNAKLAR

Adams F. J. (1995) Ergenliği Anlamak. Çev: Onur B (Ed.) İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Cüceloğlu D (1992) İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Gallahue D. (1982) Understanding Motor Devolopment in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gander J M, Gardiner W H (1993) Çocuk ve Ergen GelişimI, Çev: Onur B. (Ed.).İmge kitapevi, Ankara.

Gençtan E (1981) Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar. Maya Matbaacilik, Ankara.

Gençtan E (1988) Psikanaliz ve Sonrası. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kağıtçıbaşı Ç (1999) İnsan ve insanlar. Evrim yayınları. İstanbul.

Köknel Ö (1984) Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. Altın Kitaplar Yayınevi.

Yörükoğlu A (1981) Gelişim ilkeleri ve çocuk ruhsal gelişimi. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Öztürk O (Ed.). Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayınları No: 7, 63-92. Ankara.

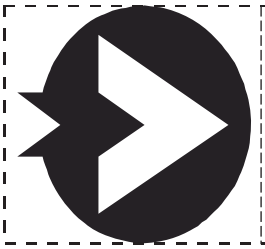

3. motor gelişimin ilkeleri ve motor gelişimi etkileyen faktörler

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Gelişimin yönünü açıklayabileceksiniz.
- Hangi gelişim dönemlerinin kritik özellik taşıdığını söyleyebile ceksiniz.
- Filogenetik beceriler ile ontogenetik becerileri ayırt edebilecek siniz.
- Farklılaşma ve bütünleşme kavramlarına çeşitli hareket becerile rinden örnekler verebileceksiniz.
- Hastalıkların büyüme ve gelişim üzerindeki etkisini açıklayabi leceksiniz.
- Doğumöncesi dönemde anneye ait faktörlerin gelişimi nasıl etki lediğini açıklayabileceksiniz.
- Çeşitli kromozom bozukluklarını ve gene bağlı özürleri tanımla yabileceksiniz.
- Bir bebeğin gelişiminin doğum sırasında nasıl bozulabileceğini tartışabileceksiniz.
- Motor gelişim üzerinde ırk ve kalıtımsal faktörlerin etkisini tartı şabileceksiniz.
- Bağlılık kavramını tanımlayabileceksiniz.
- Uzun süre anneden ayrı kalmanın çocukların gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerini açıklayabileceksiniz.
- Okulöncesi, ilkokul ve ergenlik dönemlerinde kız ve erkek çocuklar arasındaki motor gelişim farklılığının nedenlerini tartışabileceksiniz.
- Ana babaların çocuklarına yönelik tutumlarının çocukların motor gelişimini nasıl etkilediğini tartışabileceksiniz.

KAYNAKLAR

Baysal N (1983) Down's Sendromlu Çocukların Dil Gelişimlerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Sağlığı ve Gelişimi Bölümü, Ankara.

Bilir Ş (1986) (Ed.). Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü, Ankara.

Breckenrıdge E M, Vincet E L (1955) Child Development. WB Sounders Company. London.

Breckenridge E M, Murpy N M (1969) Growth and Development of the Young Child. WB Sounders Company. London.

Connolly K (1970) Mechanisms of Motor Skill Development. Academic Press. London.

Cratty J B (1979) Movement Behavior and Motor Learning. Lea. Febiger, Philedelphia.

Cratty J B (1979) Perceptual and Motor Development In Infants And Children. Prenttice Hall. Inc. Phıladelphia.

Dencla B M (1974) Development of motor coordination in normal children. Developmental Medicine Child Neurolojy, 16, 729-741.

Eichstaedt B C, Lavay B W (1992) Physical Activity for Individuals With Mental Retardation. Human Kinetics Books, Champaigne, Illinois.

Espenchade S A, Eckert M H (1980) Motor Development. A Bell. Havel Campany U.S.A

Gallahue D. (1982) Understanding Motor Devolopment in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gander J M, Gardiner W H (1993) Çocuk ve Ergen GelişimI, Çev: Onur B. (Ed.).İmge kitapevi, Ankara.

Ganong F W (1977) Tıbbi Fizyoloji. (Çeviren: Andaç O, Erinç E, Kandemir N, Özen B, Tan Ü). Hacettepe Ün. Yayınları.582-584 Ankara.

Jersild T A (1979) Çocuk Psikolojisi. Çev: Gülseren Günçe. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

Kephart C N, Godfrey B B (1973) Movement Patterns and Motor Education. Prentice Hall, Inc. New Jersey.

Kağıtçıbaşı Ç (1999) İnsan ve İnsanlar**.** Evrim Yayınları. İstanbul.

Lee M A (1980) Childhood rearing practices and motor performance of black and white children. Researche Quarterly For Exercise and Sport. Vol. 51, No. 3, 497-500.

Mağden D (1979) İntrauterin gelişim. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi El kitabı II. Bilir Ş.(Ed.). Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 14-23 Ankara.

Malina M R, Müeller H W (1981) Genetic and environmental influences on the strength and motor performance of phildelphia school children. Human Biology, Vol.53, 2, 163-179.

Milne C, Seefeldt V, Reuschlein P (1976) Relationship Between Age, Sex, Race and Motor Performance in Young Children. Recearch Quarterly. Vol. 47, No. 4, 726-730.

Neyzi O, Ertuğrul T Y (1989) Pediatri. Nobel Tıp Kitabevi. Cilt 1, Ankara

Öktem F (1981) Zeka gerilikleri. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. 325-338. Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayınları No. 7. Ankara.

Özgüven E İ (1994) Psikolojik Testler. Yeni Doğuş Matbaası, Ankara.

Wolff P H, Gunnoe C E, Cohen C (1983) Associated movements as a measure of developmental age. Developmental Medicine and Child Neurology. Vol. 25. 417-429.

Yaşama Sevinci (1992) Yıl. 2. Sayı. 25. 15-17.

Zaichowsky B L, Martinek T (1980) Growth and Development. The Child and Physical Activity. The C.U. Mosby Company. Saint Louis.

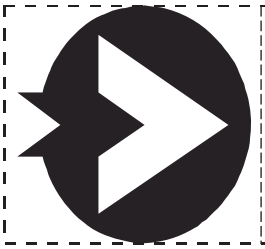

4. büyüme ve gelişme

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Büyüme ve gelişimi yönlendiren fizyolojik kuralları tanımlayabileceksiniz.
- Erken doğan ve doğum ağırlığı düşük bebeklerin özelliklerini tanımlayabileceksiniz.
- Çocukların çeşitli gelişim dönemlerinde gösterdikleri büyüme özelliklerini kavrayabileceksiniz,
- Sinir hücresinin yapısını oluşturan bölümleri ayırtedebileceksiniz.
- Beyin bölümlerinin gelişimini ve işlevlerini ayırt edebileceksiniz.
- Çocukların boy ve ağırlık ölçümlerini alarak Neyzi ve Ertuğrul'un (1989) geliştirdikleri norm üzerinde değerlendirebileceksiniz.

KAYNAKLAR

Anonymous (1962) Pregnancy in anatomical illustration Carnation Healthcare service. Carnation.

Bilir Ş (1978) Ana ve Çocuk Sağlığı. Hacettepe Üniversiteleri Yayınları, Ankara.

Cüceloğlu D (1992) İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Gallahue D (1982) Understanding Motor Devolopment in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gander J M, Gardiner W H (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi. Çev: Onur B. (Ed.).İmge Kitapevi, Ankara.

Guo S S, Chumlea Wm C (1996) Human Body Composition. (Eds: Roche A F, Heymsfield S B, Lohman T G) Human Kinetics Books.

Hathaway ve ark (1993) Çocuk Hastalıkları Tanı ve Tedavi. Çev: Sarıalioğlu ve ark Cilt 2. Barış Kitabevi, Ankara.

Malina M R, Bouchard C (1991) Growth, Maturation, and Physıcal Activity. Human Kinetics Books Champaign, Illinois.

Morgan C T (1982) Psikolojiye Giriş. Çev: Karakaş S (Ed.), Meteksan Mat. Ankara.

Neyzi O, Ertuğrul T Y (1989) Pediatri. Nobel Tıp Kitabevi, Cilt 1, İstanbul.

Özer K (1993) Antropometri "Sporda Morfolojik Planlama". Kazancı Matbaacılık A. Ş, İstanbul.

Özer K, Pınar S, Tavacıoğlu L, Erman A, Özsu S, Agopyan A, Öztürk M, Yalçıner M, Altay F (1996) 7-10 yaş erkek cimnastikçilerde longitüdinal gelişim. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2:2, 18-28.

Saka N (1989) Somatik gelişme. Gelişim Nörolojisi. Apak S (Ed.) Bayrak Matbaacılık. İstanbul.

Shearer D; Shearer D (1999) Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Seminer. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara.

Smart M S & Smart R C (1973) School Age Children. Development and Relationships, New York, Macmillan.

Tanner J M (1978) Fetus into Man, Cambridge Mass.: Harward University Press.

Ziemilska A (1985) Effects of intensif gymnastics training on growth and maturation of children. Biyoloji of sport, 2 (4).

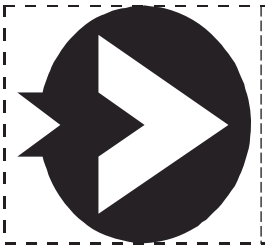

5. yaş döneminde motor gelişim

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Yaşam boyu motor gelişimi Gallahue'nun kum saati modeline göre açıklayabileceksiniz.
- Gelişimsel refleksleri kontrol etmenin önemini kavrayabileceksiniz.
- Birincil ve duruşa ilişkin reflekslerin bebeklerin yaşamları üzerindeki işlevlerini açıklayabileceksiniz.
- İlkel hareketler döneminde kazanılan dengeleme, lokomotor ve manipülatif hareket becerilerinin sırasını söyleyebileceksiniz.
- Bebeklik döneminde kullanılan gelişim ölçeklerini tanımlayabileceksiniz.
- Bebeklerin motor gelişimlerini bu gelişim ölçeklerini kullanarak izleyebileceksiniz.
- Normal gelişim gösteren ya da zihinsel engelli bebeklerin motor gelişimlerini destekleyici aktiviteler planlayabileceksiniz.
- Ana babalara bebeklerinin gelişimlerini desteklemeleri için önerilerde bulunabileceksiniz.

KAYNAKLAR

Anonymous (2001) Dünya Çocuklarının Durumu. UNICEF.

Apak S (1989) Gelişim Nörolojisi. Bayrak Matbaacılık, İstanbul.

Auxter D, Pyeer J (1985) Principles and Methods of Adapted Physical Education and Recreation. Times Mirror/ Mosby College Publishing St. Louis. Toronto.

Bilir Ş (1978) Ana ve Çocuk Sağlığı. Hacettepe Üniversitesi Yayınları. Ankara.

Burnett C N, Jhonson E V (1971) Development of Gait İn Childhood. Part'. Developmental Medicine Child Neurology. Vol. 13, 207.

Cratty J B (1973) Movement Behavior and Motor Learning. Lea. Febiger, Philedelphia.

Cratty J B (1979) Perceptual and Motor Development In Infants And Chıldren. Prenttice Hall. Inc. Phıladelphia.

Eichstaedt B C, Lavay B W (1992) Physical Activity for Individuals With Mental Retardation. Human Kinetics Books, Champaigne, Illinois.

Frankenburg WK, Dodds JB (1990) Denver II Screening Manual. Çeviren: Anlar B, Yalaz K. Denver II Gelişimsel Tarama Testi Türk Çocuklarına uyarlanması ve Standardizasyonu.

Gallahue D (1982) Understanding Motor Development in Children. Jhon, W., Sons, Inc. Canada.

Gallahue, D. and Ozmun, J. C.1998. Understanding motor development: Infants, children, adolescents, adults. C. Brown & Benchmark Publishers, 541 p. Dubuque.

Gander J M, Gardiner W H; Çeviren: Onur B (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi, İmge Kitabevi, Ankara.

Gökmen H, Karagül T, Aşçı H F(1993) Psikomotor Gelişim. T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü. Ankara.

Güven N (1979) Süt çocuğunda motor gelişim. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi El kitabı 2. Bilir Ş (Ed.) Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 24- 32. Ankara.

Nfer, Nelson (1993). Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi. Çeviri-Düzenleme: Güven N, Bal S, Metin N. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü.

Özgüven E İ (1994) Psikolojik Testler. Yeni doğuş Matbaası, Ankara.

Shearer D; Shearer D (1999) Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Seminer-i. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara.

Winnick J P (1990) Adapted Physical Education and Sport. Human Kinetics Books, Champaign, Illinois.

Zaichowsky B L, Martinek T(1980) Growth and Development. The Child and Physical Activity. The C.U. Mosby Company. Saint Louis.

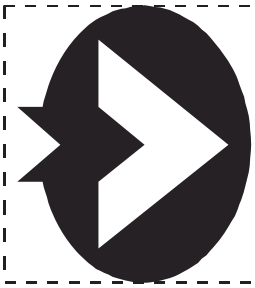

6. 2-6 yaş döneminde ilköğretim ve ergenlik döneminde motor gelişim

AMAÇLAR

- Temel hareketler döneminde kazanılan hareket becerilerini tanımlayabilecek, bu hareket becerilerinin evrelerini (ilk-başlangıç ve olgun evre) ayırtedebileceksiniz.
- Okulöncesi çocukların motor gelişimlerini izlemek için kullanılan testleri tanımlayabilecek ve bu testleri uygulayabileceksiniz.
- Okulöncesi dönem çocukları için gelişimsel beden eğitimi programı hazırlayabilecek ve uygulayabileceksiniz.
- Ana babalara okulöncesi dönemdeki çocuklarının motor gelişimleri hakkında bilgi verebilecek ve önerilerde bulunabileceksiniz.
- Sporla ilişkili hareketler döneminin genel özelliklerini tanımlayabilecek ve evreleri birbirinden ayırdedebileceksiniz.
- Spor becerilerini oluşturan temel unsurları açıklayabileceksiniz
- Sportif etkinliklere katılmanın yaşam boyu bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alandaki olumlu etkilerini tartışabileceksiniz.
- Ülkemizde bireylerin yaşam boyu sportif etkinliklere katılmalarını sağlamak için çeşitli kurumlara düşen sorumlulukları tartışarak bir taslak proje geliştirebileceksiniz.

KAYNAKLAR

Beverly N (1986) Moving and Learning. Tımes Mırror / Mosby College Publıshing ST. Louis.

Breckenrıdge E M, Vincet, E L (1955) Child Development. WB Sounders Company. London.

Breckenridge E. M, Murpy N M (1969) Growth and Development of the Younge Child. bv WB Sounders Company. London.

Bruel C (1995) Çocuklar İçin Top Oyunları. Çev: Dündar M. Düzenleyenler: Özer D, Tanyolaç A. Yapa Yayınları. İstanbul.

Burnett C N, Jhonson E V (1971) Development of Gait İn Childhood. Part'. Developmental Medicine Child Neurology. Vol. 13, 207.

Cratty J B (1973) Movement Behavior and Motor Learning. Lea. Febiger, Philedelphia.

Cratty J B (1979) Perceptual and Motor Development In Infants And Chıldren. Prenttice Hall. Inc. Phıladelphia.

Çolakoğlu H (1986) Çocuk ve Spor. Milli Eğitim Basımevi. Ankara.

Deoreo L K (1976) Dynamic Balance in Preschool Children, Quantifying, Qualitative Data. The Researche Quarterly. Vol 47, No 3.

Eichstaedt B C, Lavay B W (1992) Physical Activity for Individuals With Mental Retardation. Human Kinetics Books, Champaigne, Illinois.

Ertat A (1985) Fizik ve spor eğitimi konusunda Avrupa semineri. Spor Hekimliği Dergisi. Sayı:3, 115-119.

Espenchade S A, Eckert M H (1980) Motor Development. A Bell. Havel Campany U.S.A.

Fortney L V (1983) The Kinematics and Kinetics of the Running Pattern of Two, Four and Six Year Old Children. Researche Quarterly For Exercise and Sport. Vol. 54. No. 2. 126-135.

Frankenburg WK, Dodds JB (1990) Denver II Screening Manual. Çeviren: Anlar B, Yalaz K. Denver II Gelişimsel Tarama Testi Türk Çocuklarına u-yarlanması ve Standardizasyonu.

Gallahue D (1982) Understanding Motor Development in Children. Jhon, W., Sons, Inc. Canada.

Gallahue, D. and Ozmun, J. C.1995. Understanding motor development: Infants, children, adolescents, adults. C. Brown & Benchmark Publishers, 541 p. Dubuque.

Gallahue, D. 1996. Developmental physical education for today's children. C. Brown & Benchmark Publishers, 610 p., Dubuque.

Gallahue, D. and Ozmun, J. C.1998. Understanding motor development: Infants, children, adolescents, adults. Mc GrawHıll.

Gesell A (1940) The First Five Years of Life. Harper. Brothers Publıshers. London.

Gesell A (1954) Ontogenessis of Infant Behavior in Manual of Child Psychology. Wiley. New York.

Gökmen H, Karagül T, Aşçı H F(1993) Psikomotor Gelişim. T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü. Ankara.

Güven N (1986) Zihinsel özürlü çocuklarda beden eğitimi. 4. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. Ya-Pa Yayınları. Sayfa: 75-80, İstanbul.

Güven N (1988) Okulöncesi dönemde beden eğitimi çalışmalarının önemi. 5.Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. Ya-Pa Yayınları. Sayfa: 86-90, İstanbul.

Keogh J (1965) Motor Performance of Elementary School Children. Department and Phisical Education. University of California. Log Angeles.

Kephart C N, Godfrey B B (1973) Movement Patterns and Motor Education. Prentice Hall, Inc. New Jersey.

Lee A F, Life H, Lipe, M, Carter A (1978) Field Indepence and Performance on Ball Handling Tasks. Perceptual and Motor Skills Vol. 46, 439-442.

Lov P (1979) Motor Ability and Deaf Research Implicaitions. AAD. June.

Morris M A, Atwater E A, Williams J M, Wılmore H J (1980) Motor performance and antropometric screening measurements for preschool age children. A. M. Morris (ed.)Motor Development: Theory into practice. Managropf 3 Motor Skills.

Müniroğlu S (1995) Anaokullarına devam eden 4-5 yaş çocukların motor gelişimlerine etki eden faktörler üzerine bir inceleme. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.

Nfer, Nelson (1993). Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi. Çeviri-Düzenleme: Güven N, Bal S, Metin N. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü.

Plagenhoef S (1971) Patterns of Human Motion. Prentice Hall. Inc. New Jersey.

Platzer S W (1976) Effect of Perceptual Motor Training on Gross Motor Skill and Self Concept of Young Children. The American Journal of Occupational Therapy. Vol. 30. No. 7.

Sevimay D (1986) 3-6 yaş çocuklarının motor performanslarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Bilim uzmanlığı tezi. Ankara.

Sucuoğlu B, Kruijs V (1982) Ağır Öğrenen Çocuklar İçin Düzenlenen Eğitim Programı El Kitabı. Türk Matbaacılık Sanayi. Ankara.

Ulrich, D. A. (2000) Test of Gross Motor Development. Second Edition. Examiner's Manual. Pro-ed. Texas.

Wickstrom L R (1977) Fundemental Motor Patterns. Lea. Febiger, Philedelphia.

Winnick J P (1990) Adapted Physical Education and Sport. Human Kinetics Books, Champaign, Illinois.

Zaichowsky B L, Martinek T(1980) Growth and Development. The Child and Physical Activity. The C.U. Mosby Company. Saint Louis.

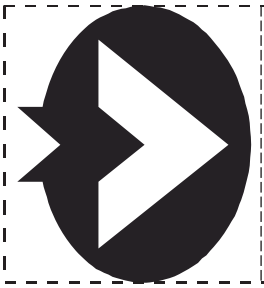

7. çocuklarda fiziksel uygunluk ve algısal motor yetenekler

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Büyüme ve gelişim sürecinde yağ dokusu, sinir sistemi ve kas dokusunda gözlenen değişimleri açıklayabileceksiniz.
- Büyüme ve gelişim sürecinde kuvvet, dayanıklılık, sürat, esneklik ve denge gibi motor özelliklerde gözlenen değişimleri açıklayabi leceksiniz.
- Algısal yeteneklerin bebeklik ve okulöncesi dönemdeki gelişmesini kavrayabileceksiniz.
- Çocukların algısal motor yeteneklerini desteklemek için önerilen program modelinin unsurlarını ayırdedebileceksiniz.
- Okulöncesi dönem ve ilkokul dönemindeki çocuklara uygun algısal motor gelişim programı hazırlayabilecek ve uygulayabileceksiniz.
- Duyuların hareket becerilerini öğrenmedeki işlevine dikkat çeken "Algısal motor gelişim modeli" ni şematize edebilecek, hareket becerilerinin öğrenilmesini bu modele göre açıklayabileceksiniz.

KAYNAKLAR

Bal S, Artan İ (1996) Seslerle Tanışalım. Yapa Yayınları. İstanbul.

Cratty J B (1979) Perceptual and Motor Development In Infants And Chıldren. Prenttice Hall. Inc. Phıladelphia.

Çetin H N, TFlock(1992) Vestibüler sistemin kuvvete etkileri. Spor Bilimleri Dergisi. Cilt 3, Sayı 1.

Gallahue L D (1982) Understanding Motor Development in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gander J M, Gardiner W H (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev: Onur B. (Ed.). İmge Kitapevi, Ankara.

Kalish S (1996) Çocuğunuz için spor ve fitnes. Türkçesi: Tuncer Büyükonat. Beyaz Yayınları. İstanbul.

Malina R M, Bouchard C (1991) Growt Maturation & Physical Activity. Human Kinetics Books Campaign, Illinois.

Morgan C T (1982) Psikolojiye Giriş. Çev: Karakaş S (Ed.), Meteksan Mat. Ankara.

Muratlı S (1977) Çocuk ve Spor (Antrenman bilimi ışığı altında). Bağırgan Yayınevi, Kültür Matbaası, Ankara.

Özatalay E, Özatalay H (1991) Okulöncesi Çocuklar için Tekerleme, "Şiir Parmak Oyunları. Düzenleyen Dilara Özer. Yapa Yayınları İstanbul Sf. 515.

Özer K, Sayın M, Hasırcı S (1992) Türk cimnastiğinde yetenek belirleme projesi ve sonuçları. II. Spor Bilimleri kongresi. Hacettepe Üniversitesi Ankara.

Roche A F, Heymsfield S B, Lohman T G (1996) Human Body Composition. Human Kinetics. Campaign, IL.

Sherill C (1988) (Ed.) Leadership Training in Adapted Physical Education. Human Kinetics Books, Champaign, Illinois.

Shuleva K M, Hunter G R, Hester D J, and Dunaway D L (1990) Exercise oxygen uptake in 3- through 6- year-old children. Pediatric Exercise Science, 2, 130-139.

Sucuoğlu B, Kruijs V (1982) Ağır Öğrenen Çocuklar İçin Düzenlenen Eğitim Programı El Kitabı. Türk Matbaacılık Sanayi. Ankara.

Wilmore J H, Costill D L (1988) Training for Sport and Activity. Human Kinetics. Campaign, IL.

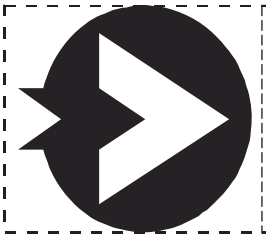

8. benlik kavramı

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Benlik kavramını tanımlayabileceksiniz.
- Benlik kavramı üzerinde etkili olan faktörleri ayırd-edebileceksiniz.
- Olumlu benlik kavramına sahip çocuklar yetiştirmek için ana babaların dikkat etmesi gereken özellikleri açıklayabileceksiniz.
- Fiziksel cezanın yanlış davranışı düzeltme konusunda neden etkili olmadığını kavrayabileceksiniz.
- Benlik kavramının unsurlarını ayırdedebileceksiniz.
- Olumsuz benlik kavramına sahip çocuk yetiştirme ile sonuçlanabilecek ana baba ve öğretmen davranışlarını tartışabileceksiniz.
- Olumlu benlik kavramına sahip bireyler yetiştirebilmek için öğretmenlere ve antrenörlere düşen sorumlulukları tartışabileceksiniz.

KAYNAKLAR

Berns M R (1993) Child, family, community, socialization and support. Harcourt Brace College Publishers. San Diego.

Beverly N (1986) Moving and Learning. Tımes Mırror / Mosby College Publıshing ST. Louis.

Cratty J B (1979) Perceptual and Motor Development In Infants And Chıldren. Prenttice Hall. Inc. Phıladelphia.

Cüceloğlu D (1979) İnsan İnsana. Altın kitaplar.

Cüceloğlu D (1992) İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi. İstanbul.

Gabbard, Carl & Rodrigues, Luis (2002). Optimizing Early Brain and Motor Development Through Movement, *Early Childhood News, 14,* (3), 32-38., http://www.earlychildhood.com/community/news/news_feature.asp?docId=102241

Gallahue L D (1982) Understanding Motor Development in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gallahue, D., Ozmun, J. C., Goodway, J. . (2012). Understanding Motor Development: Infants, Children, Adolescents, Adults. Seventh Ed. McGrawHill Companies. New York.

Gallahue, D. 1996. Developmental physical education for today's children. C. Brown & Benchmark Publishers, 610 p., Dubuque.

Gander J M, Gardiner W H (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev: Onur B. (Ed.).İmge Kitapevi, Ankara.

Lehnert L (1981) Sport und Spiel Mit Kleinen Leuten, East Berlin.

Marsden, E., Egerton, J. (2007). Moving with Research. Amazon Publisher.

NASPE, (2002). National Guidelines for Physical Activity. National Association for Sports and Physical Activity. http://www.aahperd.org/NASPE/

Navaro L (1987) Beni Duyuyor musun? Yapa Yayınları. İstanbul.

Platzer S W (1976) Effect of Perceptual Motor Training on Gross Motor Skill and Self Concept of Young Children. The American Journal of Occupational Therapy. Vol. 30. No. 7.

Rea P (1983) Movement Education in Preschool Stage. International Gymnastic July, 50-51.

Zaichowsky B L, Martinek T (1980) Growth and Development. The Child and Physical Activity. The C.U. Mosby Company. Saint Louis.

Yrd. Doç. Dr. Cemil Osmanoğlu

ÇOĞULCU DİN EĞİTİMİ VE DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1528 Eğitim
No.: 297
ISBN:978-605-320-434-3
© 1. Basım, Mayıs 2016

Çoğulcu Din Eğitimi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi
Yrd. Doç. Dr. Cemil Osmanoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Onur Ertürk -onurer@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Osmanoğlu, Cemil.
Çoğulcu Din Eğitimi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi/Cemil Osmanoğlu
1. Basım, X+322, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-434-3
1. Çoğulculuk 2. Çoğulcu Din Eğitimi 3. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Küreselleşmenin etkileriyle yirminci yüzyılın ortalarından itibaren güçlenen kitlesel göç ve nüfus hareketleri ve bu hareketlerin de tetiklemesiyle adından daha sık söz etmeye başladığımız modern çoğulluk olgusu, bu gün toplumsal hayatın hemen her yönünü etkilemeketedir. Söz konusu olgu kamu yönetimini de etkilemekte, bu anlamda söz gelimi örgün eğitimi değişime zorlayarak ona yeni görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Benzer bir durumun din eğitimi için de söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim günümüzde din eğitiminden, çoğulluk olgusunu doğru anlamlandırabilen, uzlaşı kültürünü özümsemiş, farklılıkları koruyarak barış içerisinde yaşamayı becerebilen bireylerin yetiştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Türkiye'de yaklaşık otuz yıllık bir geçmişe sahip olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, değişim olgusunu doğru şekilde yönetebilen, farklılıkların olduğu bir sosyal yapıda kendi kimliğinden, inanç ve bağlılıklarından taviz vermeden, barış içerisinde bir arada yaşamayı başarabilen bireylerin yetiştirilmesi için nasıl ele alınmalıdır? Bu gün Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini, teori ve pratiği ile değişime zorlayan bu sorunun cevabı bir yönüyle nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesinde, diğer yönüyle ise sağlıklı bir öğrenme öğretme sürecinin oluşturulmasında aranmalıdır. Sanırız bu sürecin önemli unsurlarından biri de öğretim programları ve ders kitaplarıdır. Nitekim öğretim programları ve ders kitapları eğitim öğretim sürecinin önemli bir parçası konumundadır. Söz konusu materyal gerek öğretmen gerekse öğrenci için öğrenme süresini daha nitelikli hâle getirmekte emek, zaman ve maliyet kaybını azaltmaktadır.

Din, inanç, ideoloji, dünya görüşü vb. bakımlardan bakımdan farklılıkların olduğu bir toplumda, herkese zorunlu tutulacak bir din dersinin çoğulluk olgusunu doğru şekilde öğretebilmesi için söz konusu dersin sağlıklı bir çoğulculuk anlayışına yaslanması kaçınılmazdır. Ancak ülkemizde 1982 yılından bu yana zorunlu tutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin farklılıkları nasıl ele aldığı ya da nasıl bir çoğulculuk anlayışına yaslandığı yeterince araştırılmamıştır. Son yıllarda kamuoyunda oluşan tartışmalarda, dersin ülke içerisindeki din, inanç ve kültür farklılıklarına yeterince duyarlı davranmadığı eleştirisinin sıklıkla öne çıktığı anlaşılmaktadır. Gerçekten de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, bilhassa program ve ders kitapları cihetiyle din, inanç ve sosyokültürel farklılıkları nasıl ele almaktadır? Yukarıdaki temel soru bağlamında bu araştırmada, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ve ders kitaplarının din, inanç ve sosyokültürel farklılıklara yaklaşımı çoğulculuk ve çoğulcu din eğitimi anlayışı incelenmiştir.

Araştırma giriş ve bunu takip eden dört bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde araştırmanın problem, amaç, yöntem gibi temel bilgilerine yer verilmiştir. Araştırmanın teorik çerçevesini oluşturan birinci bölümde çalışmanın esasını teşkil eden çoğulluk, çoğulculuk ve bu iki kavramın türevi olan çeşitli kavramlar ele alınmış; ikinci bölümdeyse çoğulcu din eğitimi amaç, ilke, muhteva, yöntem gibi farklı boyutlarıyla tanıtılmış, çeşitli din eğitimi yaklaşımları hakkında genel bilgiler verilerek çoğulcu din eğitimine yöneltilen eleştiriler değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen bilgi ve bulguların tartışıldığı üçüncü bölümde, ilgili program ve ders kitaplarının inanç, din ve sosyokültürel farklılıklara bakışı ele alınmıştır. Araştırma, çalışma boyunca elde edilen genel sonuçlar ve bu sonuçlardan hareketle oluşturulan bazı önerilerin yer aldığı sonuç ve öneriler başlıklı bölümle tamamlanmıştır.

Bu araştırmanın hazırlanışında hepsi de birbirinden değerli pek çok bilim insanının emeği bulunmaktadır. Şüphesiz öncelikle, doktora eğitimim boyunca gerek aldığım derslerde gerekse tez metnini inşa etme sürecindeki rehberliğiyle, akademik, mesleki ve insani gelişimimde önemli bir yeri olan çok değerli hocam, danışmanım, Prof. Dr. Muhammet Şevki AYDIN'a şükranlarımı arz etmeliyim. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı'nda yürütülen bilimsel çalışmaların, belli bir gelenek, disiplin ve özveri içerisinde yürütülmesinde hocamızın kılavuzluğunun yadsınamaz bir yeri bulunmaktadır. Onun aydınlatıcı mesajları, uyarı ve eleştirileri olmasaydı bu çalışma ortaya çıkmazdı. Bu geleneğin ışığında, sözü edilen bilimsel çevrenin önemli birer temsilcisi olarak gördüğüm, çok kıymetli bilim insanlarına, Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK'e ve Doç. Dr. Mehmet KORKMAZ'a da bilhassa teşekkür borçluyum. Araştırma boyunca, gerek entelektüel katkılarıyla gerekse metnin müzakeresinde çok değerli yardımlarını gördüğüm kıymetli bilim insanları, başta hocam Prof. Dr. Yurdagül MEHMEDOĞLU'na, Prof. Dr. Arslan TOPAKKAYA ve Prof. Dr. Hasan ONAT'a çok teşekkür ederim. Ayrıca bilim yolunda birlikte yürüdüğümüz meslektaşlarım, Yrd. Doç. Dr. M. Esat ALTINTAŞ'a ve Arş. Grv. Ahmet YİĞİT'e katkılarından dolayı teşekkür ederim. Araştırma sürecine maddi destek sağlayan, ulaşmakta zorlandığım pek çok yayını elde etmemde son derce önemli katkıları olan Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimine de teşekkür ederim. Nihayet hoşgörü ve anlayışları dolayısıyla eşim ve çocuklarımı da sevgi ve muhabbetle anmak isterim.

Cemil OSMANOĞLU

Kayseri – Nisan/2016

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
KISALTMALAR ..... **ix**
GİRİŞ **1**
1. Problem 1
2. Amaç ve önem 9
3. İlgili literatür 11
4. Yöntem 18
4.1. Evren ve örneklem 19
4.2. Verilerin toplanması 20
4.3. Verilerin analiz ve değerlendirilmesi 21

1. BÖLÜM
ÇOĞULLUK VE ÇOĞULCULUK

1.1. Çoğulluk 25
1.1.1. Çoğulluğun tanımı 25
1.1.2. Çoğulluğun gelişimi 26
1.1.3. Çoğulluğa ilişkin tavırlar 36
1.2. Çoğulculuk 42
1.2.1. Çoğulculuğun tanımı 42
1.2.2. Çoğulculuk çeşitleri 44
1.2.2.1. Politik çoğulculuk 44
1.2.2.2. Kültürel çoğulculuk 47
1.2.2.3. Dinî çoğulculuk 49

2. BÖLÜM
ÇOĞULCULUK VE DİN EĞİTİMİ

2.1. Çoğulluk, çoğulculuk ve eğitim 58
2.2. Çoğulcu din eğitimini doğuran sebepler 63
2.3. Laik, çoğulcu devletin okulunda 'zorunlu' din eğitiminin teorisi 72

2.3.1. Çoğulcu din eğitiminin tanımı 75
2.3.2. Uluslararası çerçeve 78
2.3.2.1. Yasal ve politik zemin 78
2.3.2.2. Çoğulcu din eğitiminin temel ilkeleri 91
2.3.3. Çoğulcu din eğitimi yaklaşımları 99
2.3.3.1. Sosyal bilimler yaklaşımı 100
2.3.3.2. Fenomenolojik yaklaşım 102
2.3.3.3. Yorumlayıcı yaklaşım 107
2.3.4. Çoğulcu din eğitiminin amaçları 115
2.3.5. Çoğulcu din eğitiminin içeriği 121
2.3.6. Çoğulcu din eğitiminin yöntemleri 129
2.3.7. Çoğulcu din eğitimine yönelik eleştiriler 132

3. BÖLÜM
ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTAPLARINDA ÇOĞULCULUK

3.1. Öğretim programı ve ders kitaplarında politik çoğulculuk 139
3.1.1. Öğretim programının insana bakışı: "İnsana saygı" 141
3.1.2. Ders kitaplarında insanın doğası: "İnanan insan" 147
3.1.3. Ders kitaplarında temel hak ve özgürlükler: "Özgürlükler sınırsız değildir" 155
3.1.4. Ders kitaplarında inanç ve inanç özgürlüğü 168
3.1.5.1. İnancın tanımlanması ve temellendirilmesi: "doğru inanç" 168
3.1.5.2. İnanç özgürlüğü: "İnsan sorumlu bir varlık olarak yaratılmıştır" 175
3.2. Öğretim programı ve ders kitaplarında sosyokültürel çoğulculuk 181
3.2.1. Öğretim programının toplum ve kültüre bakışı ya da "çok amaçlı toplumun okulu"nda kültür 183
3.2.2. Ders kitaplarında toplum anlayışı: "Toplumsal hayat durağan değildir" .. 189
3.2.3. Ders kitaplarında kültür anlayışı: "Örf ve adetlerimizin temelinde din duygusu vardır" 205
3.2.4. Ders kitaplarında birlikte yaşama, uzlaşı ve hoşgörü kültürü: "Çokkültürlülük" 215
3.2.5. Ders kitaplarında bir arada yaşama ve hoşgörü kültürü örnekleri 227
3.2.5.1. Hz. Muhammed ve "Medine Sözleşmesi" 227
3.2.5.2. İslam tasavvufu: "Sen sana ne sanırsan, Ayrığa da onu san" 232
3.3. Öğretim programı ve ders kitaplarında dinî çoğulculuk 235

3.3.1. Öğretim programının dinî farklılıklara bakışı:
"Mezhepler üstü-lük" ve "Dinlerarası açılımlı-lık" 235
3.3.2. Ders kitaplarında din içi ve dinler arası çoğulculuk 242
3.3.2.1. İslam içi çoğulculuk 242
3.3.2.2. Ders kitaplarının İslam içi farklılıklara yaklaşımı:
"Dinde çoğulculuk" 243
3.3.2.3. Ders kitaplarında mezhepler üstülük:
"Ehl-i Beyt" örneği 255
3.3.2.4. Ders kitaplarında dinler arası çoğulculuk:
"Yaşayan dinler ve benzer özellikleri" 263

4. BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA 295

KAYNAKÇA

Acar, R. (2007). *Dinî Çoğulculuk İdealler ve Gerçekler*. Ankara: Elis Yayınları.

Açа, F. (2009). Türkiye'de Dindarlık Yüksek, Hoşgörü Az. http://www.ntvmsnbc.com/id/25022161/, (29 Mayıs 2014).

Açıkgöz, N. (2013). Hangi Alevilik? http://www.habervaktim.com/yazar/61820/hangi-alevilik.html, (20 Nisan 2013).

Akbulut, Olgun, ve Z. O. Usal (2008). "Parental Religious Rights vs. Compulsory Religious Education in Turkey". *International Journal on Minority and Group Rights*, 15, 433-455.

Akdağ, B. (2003). Türkiye'de Din Öğretimi Kitaplarında İnsan Hakları Problemleri. (Haz. B. Çotuksöken, A. Erzan, ve O. Silier), *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama Sonuçları* içinde (ss. 240-263). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Akgül vdğ. (2012). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı 12. Sınıf* -. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Aktaşlı vdğ. (2011). *Türkiye'de Din ve Eğitim: Son Dönemdeki Gelişmeler ve Değişim Süreci*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

Aktay, Y. (2003). "Küreselleşme ve Çokkültürlülük". *Tezkire Düşünce, Siyaset ve Soyal Bilim Dergisi* (35), 52-61.

Aktay vdğ. (2010). *Türkiye'de Ortak Bir Kimlik Olarak Ötekilik*, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

Aktürk, Ş. (2010). "Osmanlı Devletinde Dinî Çeşitlilik: Farklı Olan Neydi?" *Doğu Batı dergisi* (51), 133-158.

Alexander, R. J. (2006). *Towards Dialogic Teaching: Rethinking Classroom Talk*, York: Dialogos.

Alper, H. (2005). İnsan İnanan Bir Varlıktır. *Köprü dergisi* (91). http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=695 (20 Mayıs 2013).

Alperts, W. (2007). *Integrative Religious Education in Europe. A Study-of-Religions Approach*, Berlin & New York: Walter de Gruyter.

Alperts, W. (2010). "The Academic Study of Religions and Integrative Religious Education in Europe". *British Journal of Religious Education* , (32), 275-290.

Altaş, N (2002). "Türkiye'de Zorunlu Din Öğretimini Yapılandıran Süreç: Hedefler Ve Yeni Yöntem Arayışları" (1980-2001), *Dinî Araştırmalar dergisi*, 4 (12), 145-168.

Altaş, N. (2005). Çokkültürlü Din Eğitimi Modeli Geliştirmede İşlem Basamakları İçin Bir Deneme. (Ed: R. Yılmaz) *Kültürel Çeşitlilik ve Din* içinde, (ss. 243-276). Ankara: Sinemis Yayınları.

Altaş, N. (2005b). *Gençlik Döneminde Din Olgusu ve Liselerde Din Öğretimi*, Ankara: Nobel Yayıncılık

Altaş, N. (2009). Küreselleşmenin Dönüştürdüğü Din Eğitimi Din Öğretimindeki Yeni Yönelişler Üzerine Çok Kültürcülük Kavramı Etrafında Bir Analiz. (Ed: H. R. Açar), *Uluslararası Eğitim Felsefesi Kongresi (Küreselleşme Sürecinde Eğitim Sorunlarının Felsefî Boyutu Bildiriler ve Tartışmalar)* içinde, (ss. 198-214). Ankara: Eğitim-Bir Sen Yayınları.

Altaş, N. (2012). Ortaöğretimde Din Eğitimi, (Ed: M. Köylü, N. Altaş) *Din Eğitimi* içinde, (ss. 151-176), Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Alves, C. (1992). "Niçin Din Eğitimi?". (Çev. Mualla Selçuk), *Din Öğretimi Dergisi* (33), 20-26.

Ardoğan, R. (2012). İslam'da Din Özgürlüğü ve Sosyal Çoğulculuk. http://bederweb.majdanoz.net/Conferences/ICH%202012/FULL%20ARTICLE/Recep%20Ardogan-Islamda%20din%20ozgulu-u%20ve%20sosyal%20cogulculuk.pdf, (15 Ağustos 2014)

Arslan, Z. Ş. (2005). Din eğitiminde dünyada uygulanan modellere toplu bir bakış. (Düzenleyen: Komisyon) *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu* içinde, (ss. 198-211). Ankara: Yarınlar İçin Düşünce Platformu.

Aslan, A. (1998). "Batı Perspektifinde Dinî Çoğulculuk Meselesi". *İslami Araştırmalar Dergisi* (2), 143-163.

Aslan, A. (2000). "Dinî Çoğulculuk Problemine Yeni Bir Yaklaşım". *İslami Araştırmalar Dergisi* (4), 17-30.

Aşlamacı, İ. (2008). Çoğulculuk ve Din Eğitimi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

Atalay, O. (1999). *Doğu-Batı Kaynaklarında Birlikte Yaşama*. İstanbul: Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları.

Atalay, T. (2006). "Şafii Geleneğin Yaygın Olduğu Yörelerde İlköğretimde Din Öğretiminin Bazı Zorlukları". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* (8), 273 – 292.

Atay, M. (2009). Okullarda Eğitimin Amacı, Yöntemi ve İçeriği. (Der: I. Tüzün) *Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Işığında Ulusal Mevzuatın Değerlendirilmesi* içinde, (ss. 101-148). İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

Atay, T. (1996). *Batı'da Bir Nakşi Cemaati Şeyh Nâzım Kıbrısî örneği*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM). (2007). Hasan ve Eylem Zengin Kararı. Strazburg.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), (2013). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. http://www.anayasa.gov.tr/files/bireysel_basvuru/AIHS_tr.pdf, (12 Temmuz 2013).

Avrupa Konseyi (AK). (2010). Avrupa Sosyal Şartı: Avrupa İçin Yeni Bir Sosyal Anayasa. (Dü.: O. D. Schutter), Ankara: Avrupa Konseyi.

Avrupa Konseyi (AK). (2008). Kültürlerarası Diyalog İçin Beyaz Kitap "Eşit Bireyler Olarak Onurlu Biçimde Bir Arada Yaşamak". Strazburg: Avrupa Konseyi.

Avrupa Konseyi (AK). (1993). On Religious Tolerance in a Democratic Society. http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta93/EREC1202.htm, (5 Ocak 2013).

Ay, M. F. (2013). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hoşgörü Değerinin Öğretimi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

Aydın, M. (1999). "Türk Toplumunda Dinî Hoşgörünün Temelleri". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (8), 7-17.

Aydın, M. (2000). "Diyalog Açısından İlahi Dinlerin Birbirlerine Yaklaşımı". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (10), 9-24.

Aydın, M. (2001). Küresel Bir Teolojiye Doğru: Wilfred Cantwell Smith'de Dinsel Çoğulculuk. (Ed: C. S. Yaran) *İslam ve Öteki* içinde, (ss. 83-126). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Aydın, M. (2009). "Dinsel Çoğulculuğun Öteki ile Birlikte Yaşamaya Katkısı Üzerine Bazı Mülahazalar". *Milel ve Nihal dergisi*, 6 (2), 9-30.

Aydın, M. Ş. (1989). "II. Meşrutiyet Dönemi Din Eğitiminin Genel Manzarası". *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (6), 289-304.

Aydın, M. Ş. (2009). "Dindaşını Ötekileştirme". *Diyanet Aylık Dergi*. (226), 19-21.

Aydın, M. Ş. (2011). *Açık Toplumda Din Eğitimi (Yeni paradigma ihtiyacı)*, Ankara: Nobel yayınları.

Ayhan, H. (2002). Küreselleşme ve Türkiye'de Din Eğitimi. (Haz: Komisyon), *Küreselleşme, İslam Dünyası ve Türkiye: Milletler arası Tartışmalı ilmi Toplantı* içinde (ss. 247-270). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Bağlı, M. T. ve Y. Esen. (2003). Ders Kitabı Yazarları İçin İnsan Hakları Işığında Yol Gösterici Bazı Somut Önerileri. (Haz: M. T. Bağlı, Y. Esen) *Ders Kitaplarında İnsan Hakları İnsan Haklarına Duyarlı Ders Kitapları İçin* içinde (ss. 127-153). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Bağlıoğlu, A. (2010). "Mezhepsel Çoğulculuk ve Temelleri". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (15), 71-97.

Bahçekapılı, M. (2011). Batılı Ülkelerde Din Eğitiminin Kültürlerarası Barış ve Hoşgörüye Olan Katkısı Üzerine Bazı Değerlendirmeler. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi (21), 129-152.

Bahçekapılı, M. (2011a). "Din Eğitiminde Pedagojik Yaklaşımlar; 'Din Hakkında Öğrenme' ve 'Dinden Öğrenme'". *Journal of Islamic Research*, 101-120.

Baidhawy, Z. (2009). Building Harmony and Peace Through Multiculturalist Theology-Based Religious Education: An Alternative for Contemporary Indonesia, (Eds: R. Jackson, S. Fujiwara) *Peace Education and Religious Plurality: International Perspectives* içinde (pp. 1-16), London: Routledge.

Bakker, C. (2003). Anahtar Sözcük Çeşitlilik: Dinler Arası Eğitim ve Dinî Gruplar İçindeki Belirsizlik Sorunu. (Haz. Komisyon), *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar* içinde (Çev. D. Nasman), (ss. 359-378). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.

Banks, C., & Banks, J. (1995). "Equity Pedagogy: An Essential Component of Multicultural Education". *Theory into Practice*, 3 (34), 152-158.

Banks, J. A. (2005). "Cultural Diversity and Education Foundations", *Curriculum, and Teaching*. New York: Pearson.

Banks, J. A. ve C. A. Banks. (2013). *Multicultural Education Issues and Perspectives*. CA: Wiley.

Barbarin, O, M. Mercado ve D. Jigjidsuren. (2010). Development of Tolerance and Respect for Diversity in Children in the Context of Immigration. (Eds: E. L. Gri-

gorenko, R. Takanishi) *Immigration, Diversity, and Education* içinde, (pp. 276-288). New York: Routledge.

Barman, K. (2012). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10*. Ankara: Özgün Matbaacılık Sanayii ve Ticaret Anonim Şirketi.

Barnes, L. P. (2012). Diversity. (Ed. P. L. Barnes), *Debates in Religious Education* içinde (pp. 65-76). Great Britian: Routledge.

Barnes, L. P. (2007). "The Disputed Legacy Of Ninian Smart And Phenomenological Religious Education: A Critical Response to Kevin O'Grady". *British Journal of Religious Education*, 2 (29), 157-168.

Barnes, L. P. (2001). "What is Wrong With The Phenomenological Approach to Religious Education?", *Religious Education*, 96 (4), 445-461.

Barutçugil, İ. (2011). *Kültürler Arası Farklılıkların Yönetimi*, İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Bauman, Z (2012). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*, Çev. A. Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı yayınları.

Baş, T., & Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Başdemir, H. Y. (2011). "Din Dersleri ve Alevîliğin Aktarılması". *Liberal Düşünce* (63), 59-72.

Başkurt, İrfan. (1995), *Federal Almanya'da Din Eğitimi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Baumfield, V. (2010). Pedagogies of Religious Education for Inter-communication and Inter-cultural Understanding: What are they? Do They work?, (Ed: M. Grimmit) *Religious Education and Social and Community Cohesion* içinde (pp. 184-201), Essex: McCrimmons Publishing.

Baykara, Z. (2009). Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Diğer Dinlerin Öğretimi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

Bayram, A. K. (2012). Modern Etik ve Siyaset. http://www.etikturkiye.com/etik/bayram.pdf, (3 Haziran 2013)

Becker, J. (2013). Curriculum And Intra-Dialogic Spaces: Consciousness And Becoming in Identity Construction Based On Human Rights Values. Potchefstroom: North-West University Curriculum Development at the Potchefstroom yayımlanmamış doktora tezi.

Béraud, C. (2007). Avrupa Müesseseleri ve Dinî Olguların Öğretimi: Güncel Bir Tartışma. (Ed: İ. Çelebi), *Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi* içinde (Çev. İ. Taşpınar,), (ss. 227-242). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Berlin, I. (2003). Wolkgeist'in Geri Dönüşü: İyi ve Kötü Milliyetçilik. (Ed: N. Gerdles), *Yüzyılın Sonu (Büyük Düşünürler Çağımızı Yorumluyor)* içinde, (Çev. B. Çorakçı), (ss. 77-87). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Berling, J. A. (2004). *Understanding Other Religious Worlds: A Guide for Interreligious Education*. New York: Orbis Books.

Beyer, P. (2000). *Religion and Globalization*. London: Sage Publications.

Bilgin, B. (1999). "Örgün Din Eğitimi'nde Yeni İhtiyaçlar ve Yönelişler". *Din Eğitimi Araştırmaları* (6), 187-200.

Bilgin, B. (2002). "İslam Din Pedagojisinde İslam'dan Başka Dinlerin Anlatımı". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43 (2), 19-40.

Bilgin, B. (2003). "Küreselleşme, Din ve Eğitim". *Dinî Araştırmalar*, 17 (6), 203-214.

Bilgin, B. (2005). Mezhepler ve Dinler arası Eğitim ve İşbirliği. (Ed: R. Yılmaz) *Kültürel Çeşitlilik ve Din* içinde (ss. 130-158). Ankara: Sinemis Yayınları.

Bilgin, B. (2005a). Ön söz. (Ed: R. Yılmaz) *Kültürel Çeşitlilik ve Din* içinde, (ss. vii-ix). Ankara: Sinemis Yayınları.

Bilgin, B. (2005b). İslam ve Hristiyan Din Pedagojisi: Birbirimizden Neler Öğrenebiliriz? (Ed: R. Yılmaz) *Kültürel Çeşitlilik ve Din* içinde, (ss. 119-129). Ankara: Sinemis Yayınları.

Bilgin, B. (2005c). Kültürlerarası Din Eğitiminin İmkânı. (Ed: R. Yılmaz) *Kültürel Çeşitlilik ve Din* içinde, (ss. 101-117). Ankara: Sinemis Yayınları.

Bilgin, B. (2005e). Sevgi ve İnsan Davranışları. (Ed: R. Yılmaz) *Kültürel Çeşitlilik ve Din* içinde, (ss. 213-228). Ankara: Sinemis Yayınları.

Bilgin, B. (2005f). Türkiye'de Örgün Eğitimde Alevilik. (Ed: R. Yılmaz) *Kültürel Çeşitlilik ve Din* içinde, (ss. 317-330). Ankara: Sinemis Yayınları.

Bilgin, B. (2005g). Müslüman Ülkelerdeki Okul Kitaplarında Hristiyanlık Anlatımı. (Ed: R. Yılmaz) *Kültürel Çeşitlilik ve Din* içinde, (ss. 330-345). Ankara: Sinemis Yayınları.

Bilgin, B. (2007). *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara: Gün Yayıncılık.

Biondo, W. and A. Fiala. (2014). *Civility, Religious Pluralism and Education*. New York: Routledge.

Birleşmiş Milletler (BM). (2006). *Medeniyetler İttifakı Yüksek Düzeyli Grup Raporu*. New York: Birleşmiş Milletler.

Birleşmiş Milletler (BM). (2013a). Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme. www.ihop.org.tr/dosya/sozlesme/medeni.doc, (12 Temmuz, 2013)

Birleşmiş Milletler (BM). (2013b). Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi.http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/06turkish/TIntCovEcSocCulRights.pdf, (12 Temmuz, 2013)

Bogdan, R. C. and S. K. Biklen. (1992). *Qualitative Research for Education: Introduction and Methods*. Boston: Allyn and Bacon.

Bora, N. (2009). Çoğulculuk Açısından Alevilere Göre Din Eğitimi ve Öğretimi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

Borresen, B. (2003). Philosophy-A Theme in the Norwegian Approach to Religious Education. (Düz. Komisyon) *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar* içinde, (ss. 248-251). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Bouma, G. D. and R. Ling. (2012). Dinî Çeşitlilik. (Der: P. B. Clarke) *Din Sosyolojisi Yaşadığımız Dünya* içinde, (Çev. E. Ay), (ss. 317-339). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Bozkuş, M. (2007). "Osmanlı İnanç Politikası Üzerine Bir Değerlendirme". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (XI/2), s. 53-73.

Broadbent, L. (2002). A Rationale for Religious Education, (Eds: L. Broadbent & A. Brown) *Issues in Religious Education* içinde (pp. 15-25), London: Routledge.

Bromley, D. G (Ed.) (2007). *Teaching New Religious Movements*, New York: Oxford University Press.

Bromley, D. G. (2007). Teaching New Religious Movements/Learning from New Religious Movements, (Ed.: D. G. Bromley) *Teaching New Religious Movements* içinde, (pp. 3-26), New York: Oxford University Press.

Brömssen, K. V. (2011). İsveç'te Öğrencilerin Din Üzerinde Konuşmaları Hakkında Düşünceler. (Haz: M. Carlson, A. Rabo, ve F. Gök) *Çokkültürlü Toplumlarda Eğitim Türkiye ve İsveç'ten Örnekler* içinde, (ss. 157-179). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bulaç, A. (1994). "Bir Arada Yaşamanın Mümkün Projesi Medine Vesikası". *Bilgi ve Hikmet* (5), 3-14.

Bulaç, A. (1992). "Medine Vesikası Hakkında Genel Bilgiler". *Birikim* (38-39), 102-111

Bulut, Z. (2010). "Dinsel Çoğulculuk ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Diğer Dinlerin Öğretimi". *Kelam Araştırmaları*, 8 (2), 65-90.

Bulutoğlu, H. (2008,). Tarih Vakfı Basın Açıklaması. http://www.marjinal.com.tr/detaytum.asp?mus=tarihvakfi&id=182, (10 Şubat 2014)

Buran, A. ve B. Y. Çak. (2012). *Türkiye'de Diller ve Etnik Gruplar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Canar, B. (2012). "Maurice Blanchot Düşüncesi'nde Sessizliği Yazıya Çekmek". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1 (52), 85-112.

Canatan, K. (2009). "Avrupa Toplumlarında Çokkültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/6, 80-97.

Cebeci, S. (2011). İnsan Hakları ve İnanç Özgürlüğü Bağlamında Din Öğretiminin Statüsü Ne Olmalı?, (Haz: R. Kaymakcan, M. Zengin ve Z. Ş. Arslan) *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi* içinde, (ss. 353-362). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Ceylan, Y. (2013). İnanç ve İdeolojileri Eleştirmek. http://www.radikal.com.tr/radikal2/inanc_ve_ideolojileri_elestirmek-1120558, (8 Kasım 2013)

Ceylan, Y. (2011). *Din Ya da Politika Neden Felsefe?* Ankara: Phoenix Yayınları.

Cooling, T. (2002). Commitment and Indoctrination: A Dilemma for Religious Education?. (Eds: L. Broadbent and A. Brown) *Issues in Religious Education* içinde (pp. 42-53), London: Routledge.

Coşkun, H. (1996). *Eğitim Teknolojisi Açısından Kültürlerarası Eğitim*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Coştu, Y. (2011). Küreselleşme Sürecinde Din Öğretiminin Sorunları ve Çözüm Önerileri. (Haz: R. Kaymakcan, M. Zengin ve Z. Ş. Arslan) *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi* içinde, (ss. 337-349). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Cush, D. and D. Francis. (2001). "'Positive Pluralism' to Awareness, Mystery and Value: A Case Study in Religious Education Curriculum Development". *British Journal of Religious Education*, 1 (24), 52-67.

Cush, D. (2007). "Should Religious Studies be Part of the Compulsory State School Curriculum?" *British Journal of Religious Education*, 29 (3), 217-227.

Çayır, K. (2014). *"Biz" Kimiz? Ders Kitaplarında Kimlik, Yurttaşlık, Haklar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Çekin, A. (2012). "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitaplarında Tasavvuf Öğretimi". *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 140-151.

Çelik, H. (2008). "Çokkültürlülük ve Türkiye'deki Görünümü". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (15), 319-332.

Çotuksöken, B. (2009). Eğitim Felsefesi, Eleştirel Düşünme, Düşünme Eğitimi. (Ed: G. Tüzün) *Ders Kitaplarında İnsan Hakları II: Tarama Sonuçları* içinde, (ss. 75-95). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Çotuksöken, B. (2005). Okulda Din Öğretimi. (Haz: Komisyon) *Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı Bildiri ve Tartışmalar* içinde (ss. 231-239). Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.

Dalkıran, S. (2002). "Alevi Kimligi ve Anadolu Aleviligi Üzerine Bir Deneme", *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 6 Sayı: 10, ss. 95-117.

Daver, B. (1995). *Türkiye Cumhuriyetinde Laiklik*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

Davis, A. (2010). "Defending Religious Pluralism for Religious Education". *Ethics and Education*, 5 (3), 189-202.

D'Costa, G. (2005), Dinlerle İlgili Çoğulcu Bakış Açısının İmkânsızlığı, (Der: M. Aydın) *Hristiyan, Yahudi ve Müslüman Perspektifinden Dinsel Çoğulculuk ve Mutlaklık İddiaları* içinde, (ss. 193-206), Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

Demirtaş, K. (2012). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 12 Ders Kitabı*. Ankara: Özgün Matbaacılık.

DES. (1985). *Education for All: Report of the Committee of Inquiry into the Education of Children from Ethnic Minority Group (The Swann Report)*. London: HMSO Department of Education and Science.

Doğan, İ. (2005). "Alevilik İslam Dışı Değildir". *Türk Yurdu*, 25 (210), 67-71.

Doğan, N. (2011). "Osmanlı'dan Cumhuriyete Ders Kitaplarında Devlet Kavramının İktidar-Eğitim İlişkisi Açısından İncelenmesi". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* (11), 2069-2090.

Eatwell, R. and M. Goodwin (2010). *The New Extremism in 21st Century Britain*, New York: Routledge.

Eck, D. L. (1993). "The Challenge of Pluralism". *Nieman Reports "God in the Newsroom" Issue*, 2 (XLVII).

ECRI. (2011). *Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu Türkiye Raporu (Dördüncü izleme dönemi)*. Strasbourg: Council of europe.

Education Reform Act 1988. (1989). London: Her Majesty's Stationery Office.

Eğri, O. (2005). "Alevilik-Bektaşilik Niçin İslam Dışı Değildir?" *Türk Yurdu*, 114-118.

Ekinci, M. (2006). "İmamiyye Şiası'nda Takiyye Anlayışına Yeni Bir Yaklaşım". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (15), 29-50.

Ekşi, A. (1991). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarının Durumu. (Haz: Komisyon) *Ortaöğretim Kurumlarında Din Kültürü - Ahlak Bilgisi Öğretimi ve Sorunları* içinde (ss. 121-134). Ankara: Türk Eğitim Derneği yayınları.

Ekşi, A, A. Yapıcı, E. Özbay ve M. Akgül. (2012). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı - 10. Sınıf* -. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Elmalı, A. (1999). "Kur'âni Çoğulculuk Temelinde Gayri Müslimlerle Dostluk". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (5), 43-82.

Elsaeßer, C. (2012). Almanya'da İslam din dersi. http://www.dw.de/almanyada-islam-din-dersi/a-16481234, (28 Haziran, 2013)

Engin, İ. (2004). Alevilerin Kendi Görüntüsünü Algılayışı ve Alevi İmajına Yönelik Bakış Açıları. (Haz: Heyet) *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler Bektaşiler Nusayriler* içinde (ss. 275-302). İstanbul: İSAV Yayınları.

Englerd, R. (2006). Çoğullaşabilir Bir Din Pedagojisi Modeli: Dinî Çoğulculuğun Sınırları. (Ed: R. Kaymakcan) *Çokkültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi* içinde (Çev. N. Gülşen), (ss. 181-229). İstanbul: Dem Yayınları.

Erdem, M. H. (2012). "Edgar Morin'de İnsanlık Durumu ve 'Geleceğin Eğitimi' Düşüncesi", *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, S: 13, 75-88.

Erdoğan, M. (2005). Sivil Özgürlük Olarak Din ve Vicdan Özgürlüğü. (Haz: M. Yılmaz) *Türkiye'de Din ve Vicdan Hürriyeti Çeşitlilik, Çoğulculuk, Barış* içinde, (ss. 23-35). Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu.

Erdoğan, M. (2010). Zorunlu din dersi, çoğulculuk ve tarafsızlık, http://www.hurfikirler.com/yazi1391/zorunlu-din-dersi-cogulculuk-ve-tarafsizlik.php,(27 Ekim 2010)

Erken, B. (2012). "Zorunlu Din Dersi Konusunda AİHM'in Yorumu ve Sorunun Bu Doğrultudaki Çözümü". *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 8 (29), 23-53.

Ertürk, S. (1972). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayınları.

Esposito, J. L. (2002). *İslam Tehdidi Efsanesi*. (Çev. Ö. Baldık, A. Köse ve T. Küçükcan), İstanbul: Ufuk Kitapları.

Everington, J. (2000). Religious Education in 1960s'. (Eds: M. Leicester and S. Modgil) *Spritual and Religious Education* içinde, (pp. 183-197). London: Falmer Press.

Falatıri, A. ve U. Tworuschka. (1992). *Alman Okul Kitaplarında İslam*. (Çev. M. Z. Okur) Braunschweig: Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği.

Faqur, M. (2014). Religious Education and Pluralism in Egypt and Tunisia, http://www.midanmasr.com/en/article.aspx?ArticleID=216, (13 Ekim 2014).

Felderhof, C. F. and S. Whitehouse (2010). The 2007 Birmingham Agreed Syllabus, (Ed. M. Grimmit) *Religious Education and Social and Community Cohesion* içinde, (pp. 202-214), Essex: McCrimmons.

Fığlalı, E. R. (2001). *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*. İstanbul: Şa-to Yayınları.

Flornes, K. (2003). Religious Education as a Compulsory School Subject in a Pluralistic Society. (Haz: Komisyon) *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar* içinde (ss. 130-142). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Fowler, J. W. (1995). *Stages of Faith The Psychology of Human Development and the Quest of Meaning*. United States of America: Harper Collins Publishers.

Franken, Leni and P. Loobuyck (Eds.) (2011). *Religious Education in a Plural, Secularised Society (A Paradigm Shift)*, Münster: Waxmann.

Galston, W. A. (2012). Liberal Çoğulculuk, (Çev: Z. A. Kılınç), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.

Gates, B. E. (1973). "Varities of Religious Education (A Survey of Curriculum Content in Schools)". *Religion*, 3 (1), 52-65.

Geertz, C. (2010). *Kültürlerin Yorumlanması*. (Çev. H. Gür) İstanbul: Dost Kitabevi.

Genç, N. (2012). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9*. İstanbul: FCM Yayıncılık

Goldman, R. J. (1964). *Religious Thinking from Childhood to Adolescence*. London: Routledge.

Govaris, X. (2004). *Introduction in Intercultural Education*. Athens: Atrapos.

Göçeri, N. (2002). "Dinî Eğitim ile Din Eğitimi Kavramları Üzerine Bir Analiz Denemesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 49-79.

Göçeri, N. (2002a). "Devlet Politikası Olarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitaplarında İnsan Anlayışı ve Hoşgörü", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 27 – 40.

Göğebakan, Y. (2010). "Türk Kültüründeki Hoşgörü Anlayışının Tarihsel ve Kültürel Kaynakları ve Bu Anlayışın Kültür Varlıklarına Yansımaları". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 201-223.

Gökçe, O. (2001). *İçerik Çözümlemesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.

Gözaydın, İ. (2009). Türkiye'de "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi" Ders Kitaplarına insan Hakları Merceğiyle Bir Bakış. (Ed: G. Tüzün) *Türkiye'de "Ders Kitaplarında İnsan Hakları II: Tarama Sonuçları* içinde, (ss. 167-193). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Gözler, K. (2010). 1982 Anayasasına Göre Din Eğitim ve Öğretimi. *Prof. Dr. Tunçer Karamustafaoğlu'na Armağan* içinde (s. 317-334). Ankara: Adalet Yayınevi.

Gözler, K. (2004). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Grigorenko, Elena L. & R. Takanishi (Ed) (2010). *Immigration, Diversity, and Education*. New York: Routledge.

Grimmit, M. (1987). *Religious Education and Human Development: The Relationship between Studying Religions and Personal, Social and Moral Education*. Essex England: McCrimmon Publishing Company.

Grimmit, M. H. (2000). *Pedadgogies of Religious Education*. England: McCrimmons Publishing.

Grimmit, M. (2006). Religious Education and the Ideology of Pluralism. *British Journal of Religious Education*, 16 (3), pp. 133-147.

Grimmit, M. (2010). Living in an Era of Globalised and Politicised Religion: Ehat is to be Religious Education's Response? (Ed: M. Grimmit) *Religious Education and Social and Community Cohesion* içinde, (pp. 8-28). Essex/England: McCrimmon Publishing.

Gül, A. R. (2010). "Dinin İşlevleri ve İnsan Hakları Ekseninde Devlet Eliyle Din Öğretimi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (29), 137-177.

Gümüş, A. ve Öğrencileri (2009). Otorite Figürü, Özcü Eğilim ve Normatif Önerme: Felsefe, Psikoloji ve Sosyoloji Ders Kitaplarından Örnekler. (Haz: Komisyon) *III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi* içinde, (ss. 414-425). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Günay, Ü. (1996). "Anadolu'nun Dinî Tarihinde Çoğulculuk ve Hoşgörü". *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, 8 (22), 189-220.

Gündem, M (2008), Protestan Alevilik Uyarısı, http://www.aktifhaber.com/protestan-alevilik-uyarisi-199378h.htm, (17 Eylül 2014).

Gündüz, H. (2008). İlköğretim Din Dersi Kitaplarında Diğer Dinlerin Öğretimi (Zorunlu Din Öğretimi Öncesi ve Sonrası Dönemlere Ait Ders Kitapları Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

Gündüz, Ş. (2007). "Kur'an Bağlamında Farklılıklar", *Milel ve Nihal*, 4 (1), 33-56.

Güner, O. (2001). Hz. Peygamber'in "Öteki"ne Bakışı. (Ed: C. S. Yaran) *İslam ve Öteki* içinde (ss. 217-284). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Güneş, A. (2005). "Toplumsal Bir Zorunluluk: Bir Arada Yaşamak". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (10), 89-103.

Güneş, A. (2005a). "Kur'anda Sünnetullah ve Toplumların Çöküş Nedenleri". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, V (1), 61-93.

Güz, N. ve R. Küçükerdoğan. (2005). "Göstergeküreler, Reklam ve 'Öteki' Kavramı". *Journal of İstanbul Kültür University*, 1, 65-73.

Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. (Çev: M. Tüzel) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

HakDer. (2014). Alevilik Nedir? http://www.hakder.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=333:alevlk-nedr&catid=43:alevitisme&Itemid=61, (15 Temmuz 2014).

Hakyemez, C. (2004). "Şiî Takiyye İnancının Teşekkülü". *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III (6), 129-146.

Halman, L. (2001). *The Europan Values Study: A Third Wave*. Tilburg: Tilburg University.

Haynes, C. (1994). *Finding Common Ground: A First Amendment Guide to Religion and Public Education*. Nashville: Vanderbilt University Press.

Hernandez, D. J., N. A. Denton and S. E. Macartney. (2010). Children of Immigrants and the Future of Amerika. (Eds: E. L. Grigorenko and R. Takanishi) *Immigration, Diversity and Education* içinde, (pp. 7-25). New York: Routledge.

Hick, J. (2006). Teolojide Kopernik Devrimi. (Dü: R. Kaymakcan) *Çokkültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi* içinde, (Çev. Y. Meral), (s. 119-134). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Hobson, P. R. and J. S. Edwards. (1999). *Religious Education in a Pluralist Society: The Key Philosophical Issues*. London-Portland: Woburn Press.

Hocagil vdğ. (2014), *Dünya Hak İhlalleri Raporu*, İstanbul: Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi.

Hull, J. M. (1986). Open Minds and Empty Hearts? Convergent and Divergent Teaching of Religion. (Ed: J. M. Hull) *Studies in Religion and Education* içinde, (pp. 175-185). London: Falmer Press.

Hull, J. M. (1992). Religion and Education in a Pluralist Society. (Ed: D. A. Lane) *Religion, Education and the Constitution* içinde, (pp. 15-33). Dublin: Columbia Press.

Hull, J. M. (1998). *Utopian Whispers: Moral, Religious and Spiritual Values in Schools*, London: RMEP.

Hull, J. M. (2003). Demokratik Çoğulcu Toplumlarda Din Eğitimi Üzerine Genel Değerlendirmeler. (Haz: Komisyon) *Din Öğretiminde Yeni Yönelişler Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar* içinde (Çev. D. Nasman), (ss. 43-51) Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.

Hulmes, E. (1992). Unity and Diversity: The Search for Common Identity. (Ed: B. Watson) *Priorities in Religious Education: A Model for the 1900s and Beyond* içinde, (pp. 124-139). London: The Falmer Press.

Huntington, S. P. (2003). Anlaşamayan Uygarlıklar. (Dü: N. Gardles) *Yüzyılın Sonu (Büyük Düşünürler Çağımızı Yorumluyor)* içinde, (Çev. B. Çorakçı,) (ss. 58-64). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Huntington, S. P. (2006). Çoktan Tek Bir Ulus. (Ed: R. Kaymakcan) *Çokkültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi* içinde, (Çev. F. Şeyhanoğlu), (ss. 21-34). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Ipgrave, J., R. Jackson and K. O'Grady (Eds). (2009). *Religious Education Research through a Community of Practice: Action Research and the Interpretive Approach*, Münster: Waxmann.

İnal, K. (1994). "Sosyolojik Açıdan Yorumcu (Interpretative) Paradigma ve Eğitime Uygulanması". *Ankara Üniversitesi Eğtim Bilimleri Dergisi*, 211-242.

Jackson, R. (1989). "Hindusim: From Etnographic Reserach to Curriculum Deveopment in Religious Education". *Panorama: International Journal of Comperative Religious Education and Values*, 59-77.

Jackson, R. (2003). "Başkalarının Dünya Görüşlerini Anlama: Din Eğitimine Yorumlayıcı Yaklaşımlar". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 189-215.

Jackson, R. (2004). *Rethinking Religious Education and Plurality*. London: Routledge Falmer.

Jackson, R. (2005). *Din Eğitimi: Yorumlayıcı Bir Yaklaşım,* (Çev. Ü. Ok ve M. A. Özkan) İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Jackson, R. (2007). Avrupa'da Kurumlar ve Din Öğretimi-Öğreniminin Kamusal Alandaki Genel Eğitime Katkısı. (Ed: İ. Çelebi) *Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi* içinde, (ss. 119-158). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Jackson, R. (2007a). European Institutions and the Contribution of Studies of Religious Diversity to Education for Democratic Citizenship, (Eds: R. Jackson, S. Miedema, W. Weisse, & J.-P. William) *Religion and Education in Europe Developments, Contexts and Debates* içinde, (pp. 27-55). Münster: Waxmann.

Jackson, R. (2009). Understanding Religious Diversity in a Plural World: The Interpretive Approach. (Eds: M. d. Souza, G. Durka, K. Engebretson, R. Jackson and A. McGrady) *International Handbook of the Religious, Moral and Spiritual Dimensions in Education* içinde, (pp. 399-414). The Netherlands: Springer.

Jackson, R. (2009a). The Interpretive Approach to Religious Education and The Development of A Community of Practice. (Eds: J. Ipgrave, R. Jackson and K. O'Grady) *Religious Education Research Through A Community of Practice: Action Research and the Interpretive Approach* içinde (pp. 21-31), Münster: Waxmann.

Jackson, R. and D. Killingley. (1988). *Approaches to Hinduism*. London: John Murray.

Jackson, R. and E. Nesbitt. (1993). *Hindu Children in Britian*. Trentham: Stoke on Trent.

Jackson, R. and E. Nesbitt. (1990). *Listening to Hindus*. London: Unwin Hyman.

Jackson, R. and K. O'Grady. (2007). Religions and Education in England Social Plurality, Civil Religion and Religious Education Pedagogy. (Eds: R. Jackson, S. Miedema, W. Weisse and J.-P. William) *Religion and Education in Europe Developments, Contexts and Debates* içinde, (pp. 181-202). Münster: Waxmann.

Jensen, T (2011). Why Religion Education, as a Matter of Course, Ought to be Part of the Public School Curriculum. (Eds: L. Franken and P. Loobuyck) *Religious Education in a Plural, Secularised Society. A Paradigm Shift* içinde. (pp. 131-149), Münster : Waxmann.

Kabakçı, A. (2012). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 11 Ders Kitabı*. Ankara: Tutku Yayıncılık.

Karam, D. (2013). Liselerde okutulan din ders kitabı ve insanlara, inançlara saygısızlık. http://blog.radikal.com.tr/Sayfa/liselerde-okutulan-din-dersi-kitabi-ve-insanlara-inanclara-saygisizlik-34146, (20 Temmuz 2014).

Karacoğkun, M. D. (2002). "Bireysel ve Toplumsal Çözülmede Televizyon Faktörü Üzerine Düşünceler", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C: 6, S:1, ss. 227-233.

Karamouzis, P. (2009). "Religions, Education and Democracy The Necessity of Inter-Religious Education in the Modern Public School System". *Politics and Religion*, III, 111-125.

Kavas, A. (2007). Fransa'da Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi, (Ed: İ. Çelebi) *Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi* içinde, (ss. 331-358). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Kay, W. K. (1997). "Phenomenology, Religious Education and Piaget". *Religion* (27), 275-283.

Kaya, N. (2009). *Unutmak mı Asimilasyon mu: Türkiye'nin Eğitim Sisteminde Azınlıklar*. (MRG) Uluslararası Azınlık Hakları Gurubu.

Kaymakcan. (1999). "Christianity in Turkish Religious Education". *Islam and Christian–Muslim Relations*, 10 (3), 279-293.

Kaymakcan, R. (2005). Türkiye'de Din Eğitiminde Çoğulculuk Üzerine. *Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu* içinde, (ss. 185-192). Ankara: Yarınlar İçin Düşünce Platformu Kültür Yayınları.

Kaymakcan, R. (2007). Bir Değer Olarak Hoşgörü ve Eğitimi. (Haz: R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan ve M. Zengin) *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* içinde, (ss. 515-531). İstanbul: Dem Yayınları.

Kaymakcan, R. (2007a). *Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı inceleme ve Değerlendirme Raporu*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

Kaymakcan, R. (2007b). "Türkiye'de Din Eğitiminde Çoğulculuk ve Yapılandırmacılık: Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı Bağlamında Bir Değerlendirme". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7 (1), 177-210.

Kaymakcan, R. (2009). *Öğretmenlerine Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri Yeni Eğilimler: Çoğulculuk ve Yapılandırmacılık*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Kaymakcan, R. and O. Leivrik. (2007). *Teaching for Tolerance in Muslim Majority Societies*. İstanbul: Centre for Values Education.

Keast, J. (2007). *Religious Diversity and Intercultural Education: A Reference Book For Schools*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Keddie, A. (2012). *Educating for Diversity and Social Justice*, New York: Routledge.

Kepenekçi, Y. K. (2004). "Sınıf Öğretmenlerine Göre Hoşgörü". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* (38), 250-265.

Kepenekçi, Y. K. ve C. Aslan. (2011). "Ortaöğretim Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım Ders Kitaplarında İnsan Hakları Üzerine Bir Çözümleme". *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 1 (6), 476-494.

Kerchove, A. V. (2011). Teaching about Religious Issues within the Framework of the French "Laïcité", (Eds: L. Franken and P. Loobuyck), *Religious Education in a Plural, Secularised Society. A Paradigmc Shift* içinde, (pp. 55-67), Münster: Waxmann.

Keskiner, E. (2010). "Bir İnsan Hakları Meselesi Olarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, 5-24.

Kılavuz, A. S. (2014). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi "Ali er-Rızâ" maddesi. http://www.diyanetislamansiklopedisi.com/ali-er-riza/, (24 Temmuz, 2014).

Kılıç, M. C. (2013). Din Dersi Sorunu. http://www.haberiniz.com.tr/yazilar/koseyazisi 70257-Din_Dersi_Sorunu.html, (23 Ocak, 2013).

Kılıç, R. (2004). "Dinî Çoğulculuk mu Dinde Çoğulculuk mu?", *Dinî Araştırmalar*, 7 (19), 13-17.

Kırbaşoğlu, H. (2005). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplar Hakkında Rapor. (Haz. Y. İ. Düşünce Platformu) *Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Eğitimi*

ve Öğretimi Sempozyumu içinde (ss. 77-81). Ankara: Yarınlar İçin Düşünce Platformu Kültür Yayınları.

Kızılkaya, Y. (2012). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı 11*. Ankara: Bisiklet Yayıncılık.

Kızıltan, G. (2007). Dinî Çoğulculuk ve Din Eğitimi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

Knauth, T., D. P. Jozsa, G. Bertram and J. Ipgrave (Eds.). (2008). *Encountering Religious Pluralism in School and Society (A Qualitative Study of Teenage Perspectives in Europe)*, Münster: Waxmann.

Koç, E., M. Şimşekçakan, M. Baydaş, M. ve E. Altaş. (2012). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı 11. Sınıf*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Korkmaz, S. (2010). Türkiye'de Kültürel Dinî Çoğulculuk Anlayışının İmkânı, *Uluslararası Bilim, Ahlak ve Sanat Bağlamında Çağdaş İslam Algıları Sempozyumu* içinde, (ss. 279-292), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi ve Canik Belediyesi.

KONDA. (2006). *Toplumsal Yapı Araştırması-Biz Kimiz*. İstanbul: Konda Araştırma ve Danışmanlık.

Komsuoğlu, A. (2014). Birlikte Yaşamayı Öğrenmek, İstanbul: H2O Yayınları.

Köylü, M. (2003). "Çağdaş Bir Din Eğitimi Teorisi Olarak Çoğulcu Din Eğitimi Modeli: Batı Örneği". *Dinî Araştırmalar*, 241-267.

Köylü, M. (2004). Çağdaş Din Eğitimi Teorileri: Batı Örneği. (Haz: Z. Ş. Aslan) *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Çalışma Toplantısı - I* içinde, (ss. 199-222). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Kula, O. B. (2011). *Anadolu'da Çoğulculuk ve Tolerans*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Kutlu, S. (2005). Din Öğretiminde Mezhepler Üstü Yaklaşım. (Haz: Komisyon) *Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı-Bildiri ve Tartışmalar* içinde (ss. 519-542). Malatya: İnönü Üniversitesi.

Kutlu, S. (2009). Laik Örgün Eğitim Sisteminde Doktrin Merkezli Çoğulcu Din Eğitimi Mümkün mü? (Ed: S. Sarıkaya, N. Bardakçı, Y. Soyyer ve N. Durak) *Günümüz Aleviliğinde Eğitim Çalıştayı* içinde, (ss. 99-112). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Kutlu, S. (2014). Alevilik din mi mezhep mi tarikat mı? http://www.sonmezkutlu.net/?pnum=93&pt=Alevilik%20din%20mi%20mezhep%20mi%20tarikat%20m%C4%B, (23 Ocak 2013)

Küçükalp, K. (2003). Anti-özcülük. (Hz. A. Cevizci) *Felsefe Ansiklopedisi* içinde (ss. 470-473). İstanbul: Ebabil Yayıncılık.

Lahnemann, J. (2003). Doktriner Din Öğretimi Bağlamında Dinler Arası Öğretim İlkeleri. (Hz. Komisyon) *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyumu Bildiri ve Tartışmaları* içinde, (Çev. Ş. Özdamar), (ss. 480-490). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Lee, J. M. (1971). The Shape of Religious Instruction: A Social Science Approach, Birmingham-Alabama: Religious Education Press.

Lee, J. M. (1982). The authentic source of religious instruction. (Ed: H.N. Thompson) *Religious Education And Theology* içinde, (pp. 100-197). Birmingham-Alabama: Religious Education Press.

Lee, J. M. (1988). The Blessing of Religious Pluralism. (Ed: H. N. Thompson) *Religious Pluralism and Religious Education* içinde, (pp. 57-124). Birmingham- Alabama: Religious Education Press.

Leigh, I. (2012). Objective, Critical And Pluralistic? Religious Education And Human Rights in The European Public Sphere. (Eds: L. Zucca and C. Ungureanu) *Law, State and Religion in the New Europe Debates and Dilemmas* içinde, (pp. 192-214). United Kingdom: Cambridge University Press.

Loobuyck, P. and L. Franken. (2011). Religious Education in Belgium: Historical Overview and Current Debates, (Eds: L. Franken and P. Loobuyck) *Religious Education in A Plural, Secularised Society: A Paradigm Shift* içinde (pp. 35-54), Münster: Waxmann.

Lovat, T. (1995). *Teaching and Learning Religion (A Phenomenological Approach)*. Wntworth Falls: Social Science Press.

Macovei, M. (Tsz.). İfade Özgürlüğü (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz). http://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/el_kitaplari/AIHSmad10Ifade.pdf, (20 Mart, 2014).

Maghioros, N. (2013). Religious Education in Greece. (Eds: D. Davis and E. Miroshnikova) *The Routledge International Handbook of Religious Education* içinde, (s. 130-138). New York: Routledge.

Malone, P. (2009). Changing Learning Paradigms in the Religious Education Classroom. (Eds: M. d. Souza, G. Durka, K. Engebretson, R. Jackson, & A. McGrady) *International Handbook of the Religious, Moral and Spiritual Dimensions in Education* içinde, (pp. 731-747). Springer Science + Business Media B.V.

Marty, M. (1980). "This We Can Believe: A Pluralistic Vision". *Religious Education*, 1 (75), 30-45.

Mayring, P. (2000). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş* (Çev. A. Gümüş ve M. S. Durgun). Adana: Baki Kitabevi.

Mehmedoğlu, Y. (2012). *Okul Öncesi Çocuklarda Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Mehmedoğlu, Y. (2003). "Yaratılışı Niteleyen Kavram; Fıtrat", *Diyanet Dergisi,* S: 128.

Merriam-Webster. (2013). "plurality" ve "pluralism" maddeleri. http://www.merriam-webster.com/dictionary/plurality, (3 Haziran, 2013).

Miedema, S. (2003). The Need for Interreligious Education. (Haz: Komisyon), *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar* içinde (s. 223-235). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Miles, M. B. and A. M. Huberman. (1984). *Qualitative Data Analysis: A Source Book of New Methods*. London: SAGE Publications.

Millas, H. (2010). Din Dersleri Hakkında 8 Yazı. http://www.herkulmillas.com/el/arthra-hm/okul-kitaplari-uzerine/204-din-dersleri-hakknda-8-yaz.html, (10 Şubat, 2014).

Milot, M. (2006). The Religious Dimension in Intercultural Education. (Ed: J. Keast) *Religious Diversity and Intercultural Education: a Reference Book for Schools* içinde, (pp. 13-20). Strasbourg: Council of Europa.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2004). "Öğretim Programlarının Temel Yaklaşımı". *Tebliğler Dergisi*, 723-739.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2010). "Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği". *Tebliğler Dergisi*, 71-91.

Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (MEBDÖGM). (2010). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2010a). 18. Milli Eğitim Şurası. http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2010/ttkb/18Sura_kararlari_tamami.pdf,(21 Ağustos, 2014).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2013). Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. 28758 Sayılı Resmî Gazete.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2013a). Taslak Ders Kitaplarının İncelenmesinde, Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_01/14062748_incelemekriterleri_14012013.pdf, (18 Mart, 2014).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2014). Milli Eğitim Temel Kanunu. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html, (20 Haziran 2014).

Moe, C. (2008). *Images of the Religious Other: Discourse and Distance in the Western Balkans*. Novi Sad: CEIR.

Momin, A.-R. (2012). Çoğulculuk ve Çokkültürlülük: İslami Bir Bakış Açısı. (Dü: A. Coşkun) *Küreselleşme, Çokkültürlülük ve İslam* içinde, (Çev: B. B. Okutan ve A. Coşkun), (ss. 29-71). İstanbul: Rağbet Yayınları.

Monsma, S. V., & Soper, J. C. (2005). *Çoğulculuğun Meydan Okuması Beş Demokraside Kilise ve Devlet*. (Çev. B. Sambur) Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu.

Moore, B. and N. Habel. (1982). *When Religion Goes to School: Typology of Religion for the Classroom*. Adelaide: South Australian College of Advanced Education.

Moran, G. (2006). Religious Education and Intercultural Understanding. (Eds: D. Bates, G. Durka and F. Schweitzer), *Education, Religion and Society Essays in honour of John M. Hull* içinde, (pp. 38-48). Now York: Routledge.

Morin, E. (2003). *Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi*. (Çev. H. Dilli) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Minority Rights Group (MRG). (2007). *Bir Eşitlik Arayışı: Türkiye'de Azınlıklar*. UK: Uluslararası Azınlık Hakları Grubu.

Muhammed, O. N. (2003). "Çokkültürcülük ve Din Eğitimi". (Çev. İ. Çapcıoğlu) *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (8), 281-290.

Nazıroğlu, B. (2011). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında Vatandaşlık Eğitimi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora tezi.

Newcombe, S. (2013). Religious Education in United Kingdom. (Eds: D. H. Davis and E. Miroshnikova) *The Routledge International Hadbook of Religious Education* içinde, (pp. 367-374). New York: Routledge.

Newell, E. J. (2006). "James Michael Lee's Crusade for Empiricism". *Christian Education Journal*, 3 (1), 6-26.

Nipkow, K. E. (2003). Religious Education in the Federal Republic of Germany-Comparative Perspectives in the European Context. (Haz. Komisyon) *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar* içinde, (ss. 52-62). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Nobutaka, I. (2007). "The Possibility of Education About Religious Culture in Public Schools". *Politics and Religion*, II, 99-110.

Nohl, A-M.. (2009). *Kültürlerarası Pedagoji*, Çev: Rahşan Nazlı Somel, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Noormann, H. (2000). Almanya'da Hristiyan Din Dersinin Hukuksal Çerçeve Koşılları ve İslam Din Dersi İçin Olası Modeller. (Ed: H. Coşkun, M. Z. Aydın, L. P. Schmidt ve H. Schwenk), *Türkiye ve Almanya'da İslam Din Dersi Tartışmaları*

İslam Din Dersi İçin Çerçeve Şartları ve Deneyimler içinde (ss. 10-40). Ankara: Konrad Adenauer Vakfı & Cumhuriyet Üniversitesi.

Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). (2007). *The Toledo Guiding Principles on Teaching about Religion and Beliefs in Public Schools*. Warsaw: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights.

Okumuş, M. N. (2013). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Programlarında Farklı Din ve İnançların Öğretimi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

Okumuşlar, M. (2007). "Çok Kültürlü Toplumlarda 'Din Hakkında Öğrenme' ve 'Din-den Öğrenme' Modeli". *Marife*, 2, s. 251-264.

Okuyan, M. ve M. Öztürk. (2001). Kur'an Verilerine Göre "Öteki"nin Konumu. (Ed: C.S. Yaran), *İslam ve Öteki* içinde (ss. 163-216). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Olsson, S. (2009). Euro-Arab Dialogue and the Other: Some Critical Comments on Textbooks Analyses and Production. (Ed: G. Skeie) *Religious Diversity and Education - Nordic Perspectives* içinde, (pp. 209-223). Münster-Germany: Waxmann.

Oran, B. (2004). *Türkiye'de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama*, İstanbul: TESEV Yayınları.

Osler, A. (2007). *Faith Schools and Community Cohesion*, London: Runnymede Trust.

Osler, A. (2010). Patriotism, Citizenship and Multiculturalism: Political Discourse and the Curriculum, (Ed: M. Grimmit) *Religious Education an Social and Community Cohesion* içinde, (pp. 48-69), Essex: McCrimmons Publishing.

Otto, R. (1958). *The Idea of the Holy*. Oxford: Oxford University Press.

Oxforddictionaries. (2013). "pluralism" maddesi. http://oxforddictionaries.com/definition/english/pluralism, (15 Temmuz, 2013).

Ozolins, Y. (2009). Değişen Bir Dünyada Küreselleşme, Eğitim ve Değerler. (Ed: H. R. Açar) *Uluslararası Eğitim Felsefesi Kongresi (Küreselleşme Sürecinde Eğitim Sorunlarının Felsefî Boyutu Bildiriler ve Tartışmalar)* içinde, (ss. 100-109). Ankara: Eğitim-Bir Sen Yayınları.

Önce, B. E. (2007). Resmî İdeolojinin Maksadına Uygun Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi. http://www.haksozhaber.net/okul/, (2 Temmuz 2013).

Östberg, S. (2000). "Islamic Nurture and Identity Management: The Lifeworld of Pakistani Children in Norway". *British Journal of Religious Education*, 22 (2), 91-103.

Öz, G. (2005). "Bektaşilik ve Alevilikte Allah Muhammed Ali Üçlemesi Ana Unsurdur". *Türk Yurdu*, 25 (210), 65-67.

Özbey, Ö. (2013). "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında İfade Özgürlüğü Kısıtlamaları". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (106), 41-92.

Özbudun, E. (2013). Türkiye: Çoğulcu Toplum ve Tekçi Devlet, (Der.: A. T. Kuru ve A. Stephan), *Türkiye'de Demokrasi, İslâm ve Laiklik* içinde (ss. 59-89), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özcan, H. (1999). *Maturidi'de Dinî Çoğulculuk*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Özdemir, M. (2010). "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 323-343.

Özenç, B. (2008). "AİHM ve Danıştay Kararlarının Ardından Zorunlu Din Dersleri Sorunu". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, LXVI (2), 191-226.

Özer, S. (2014). Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması. http://www.aa.com.tr/tr/yasam/358888--turkiyede-dini-hayat-arastirmasi, (19 Ağustos 2014).

Öztaşkın, Ö. B. (2012). "Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Hacı Bektaş Velî ve Bektaşilik". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* (61), 245-272.

Öztürk, M. (2009). Tarih Ders Kitapları ve İnsan Haklarına Dair: Bazı Satırbaşları. (Ed: G. Tüzün) *Ders Kitaplarında İnsan Hakları II: Tarama Sonuçları* içinde (ss. 243-274). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Palmquist, M. E., K. M. Carley and T. A. Dale. (1997). Two Applications of Automated Text Analysis: Analyzing Literary And Non-Literary Texts. (Ed: C. W. Roberts) *Text Analysis For The Social Sciences: Methods For Drawing Statistical Inferences From Texts And Tanscripts* içinde. (pp. 139-156), NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Parekh, B. (2002). *Çok kültürlülüğü Yeniden Düşünmek*. Ankara: Phoenix Yayınları.

Pring, R. (2010). Seeking Social Cohesion Through the 'Common School'. (Ed: M. Grimmit) *Religious Education and Social and Community Cohesion* içinde, (pp. 26-35). Essex: McCrimmons Publishing.

The Qualifications and Curriculum Authority (QCA). (2004). *Religious Education The Non-Statutory National Framework*. London: Qualifications and Curriculum Authority.

Reiss, W. (2005). *Die Darstellung des Christentums in Schulbüchern Islamisch Geprägter Länder*. Schenefeld: EB-Verlag.

Reiss, W. (2006). New Approaches in Portroyal of Christianity in Egyptian Textbooks. Euro-Arab Diyalogue: *The Image of Arabo-Islamic Culture in European History Textbooks* içinde. Kahire: The Unesco Mediterranean Program.

Robinson, B. (2009). The diversity of meanings of the term "religious pluralism". http://www.religioustolerance.org/rel_plur1.htm, (13 Temmuz 2013).

Sambur, B. (2012). Devlet Din Eğitimcisi Olabilir mi? http://www.taraf.com.tr/haber-yazdir-101640.html, (3 Eylül 2013).

Sarıkçıoğlu, E. (1999). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.

Sarıtaş, S. (2005). "Alevilik Bektaşilik: Allah'a Kul, Muhammed'e Ümmet, Ali'ye Talib*". Türk Yurdu*, 25 (210), 48-50.

School Curriculum and Assessment Authority (SCAA). (1994). *Model Syllabuses for Religious Education: Model 1: Living Faith Today*. London: School Curriculum and Assesment Authority.

Schreiner, P. (2011). Situation and Current Developments of Religious in Europe. (Eds: L. Franken and P. Loobuyck) *Religious Education in a Plural, Secularised Society* içinde (pp. 17-34), Münster: Waxmann.

Schweitzer, F. (2002). "International Standards for Religious Education". *Panorama*, 49-52.

Selçuk, M. (1997). "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri: Zihin Gelişimi Açısından Bir Deneme". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 4, 145-159.

Selçuk, M. (2005). Din Öğretiminde Yeni Açılımlar. (Haz: Komisyon) *Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı-Bildiri ve Tartışmalar* içinde (ss. 168-182). Malatya: İnönü Üniversitesi.

Selçuk, M. (2005a). Birlikte Yaşama'ya Kurani Bir Yaklaşım: Teâruf. (Ed: R. Yılmaz) *Kültürel Çeşitlilik ve Din* içinde, (ss. 229-242). Ankara: Sinemis Yayınları.

Selçuk, M. (2009). Developing an Interfaith Dimension in RE: Theological Foundations and Educational Framework with Special Reference to Turkish Experience. (Eds: Wilna A.J. Meijer, S. Miedema and A. L. Velde) *Religious Education in a World of Religious Diversity* içinde, (pp. 131-147). Münster: Waxmann.

Shepherd, J. (2003). Fenomenolojik Bakış Açısı: Eleştirel Anlamda Sorgulayıcı Din Eğitimi. (Haz: Komisyon) *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar* içinde, (Çev. D. Nasman), (ss. 323-335). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Shepherd, J. (1997). İngiliz Eğitiminin Kişilik Gelişimine Katkısı. (Haz: Komisyon) *Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'de Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu* içinde, (Çev. S. Aksu), (ss. 84-89). Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi & TÖMER Dil Eğitim Merkezi.

Skeie, G. (1995). "Plurality and Pluralism: A Challenge for Religious Education". *British Journal of Religious Education*, 1 (25), 47-59.

Skeie, G. (2006a). Çoğulluk Kavramı ve Din Eğitimi Açısından Anlamı. (Ed: R. Kaymakcan) *Çokkültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi* içinde, (Çev. Z. Ş. Aslan), (ss. 125-140). İstanbul: Dem Yayınları.

Skeie, G. (2006b). "Diversity And The Political Function of Religious Education". *British Journal of Religious Education*, 28 (1), 19-32.

Skeie, G. (2009). Plurality and Pluralism in Religious Education. (Eds: M. de Souza, G. Durka, K. Engebretson, R. Jackson and A. McGrady.) *International Handbook of the Religious, Moral and Spiritual Dimensions in Education* içinde, (pp. 307-319). Springer Science+Business Media B.V.

Soysal, A. ve Y. Yalçın. (2013). "Örgütlerde Farklılıkların Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Müzakereci Kişilik". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (1), 27-41.

Spring, J. (2009). *Globalization of Education: An Introduction*. New York: Routledge.

Streib, H. (2007). Dinler Arası Müzakereler: Yeni Bir Gelişim Perpektifi. (Ed: R. Kaymakcan, H. Hökelekli, S. Kenan, Z. Ş. Arslan ve M. Zengin) *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* içinde (ss. 489-514). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Şahin, B. (2010). "Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme". *Bilig* (55), 103-134.

Şen, H. (2006). "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarındaki Anlam Dünyası". *Sosyoloji Dergisi* (16), 93-131.

Şen, H. (2007). "Türkiye'de Din Eğitimi ve Yurttaşlık". *Kırkbudak Anadolu Halk İnançları Araştırmaları Dergisi* (11), 5-25.

Takeda, N. J. H. Williams. (2008). "Pluralism, Identity and the State: National Education Policy Towards Indigenous Minorities in Japan and Canada". *Comparative Education*, 1 (44), 75-91.

Tarhanlı, T. (2009). "Ders Kitaplarında İnsan Hakları Projesi": İnsan Hakları Hukuku Açısından Genel Bir Değerlendirme. (Ed: G. T.üzün) *Türkiye'de Ders Kitaplarında İnsan Hakları II: Tarama Sonuçları* içinde, (ss. 25-55). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Tatar, B. (2001). Kelam'a Göre Öteki Dinlerin Durumu. (Ed: C. S. Yaran) *İslam ve Öteki* içinde, (ss. 285-305). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Tavukçuoğlu, M. (2001). "Hristiyan Din Dersi Kitaplarında İslam'ın Tanıtımı-Avusturya Örneği". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (12), 17-32.

Türk Dil Kurumu (TDK). (2006). "Çoğulluk" ve "çoğulculuk" maddeleri. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.51ae455f964ef7.48723346, (3 Haziran, 2013).

Türk Dil Kurumu (TDK). (2014). "Sosyal adalet" maddesi. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.535d53ee41ff95.49451744, (15 Haziran 2014).

Türkiye Cumhuriyeti Danıştay Sekizinci Daire (Danıştay) (2007). 28 Aralık 2007, E. No: 2006/4107, Karar No: 2007/7481.

Türkiye Cumhuriyeti Danıştay Sekizinci Daire (Danıştay) (2008). 29 Subat 2008, E. No: 2007/679, K. No: 2008/1461.

Templeton, E. (1999). "Religious Education in a Secular Pluralist Culture". *Religion, State and Society*, 27 (1), 73-81.

Thobani, S. (2010), Islam in the School Curriculum, New York: Continuum International Publishing Group.

Thompson, N. H. (1988). *Religious Pluralism and Religious Education*. Birmingham, Alabama: Religious Education Press.

Thompson, N. H. (1988). The Challenge of Religious Pluralism. (Ed. N. H. Thompson), *Religious Pluralism and Religious Education* içinde (pp. 3-23). Birmingham, Alabama: Religious Education Pres.

Timur, Ş. ve H. Bağlı. (2003). Ders Kitaplarında Görsellik ve Tasarım: İmge ve Metin İlişkisi Açısından İnsan Hakları. (Ed: M. T. Bağlı ve Y. Esen), *Ders Kitaplarında İnsan Hakları İnsan Haklarına Duyarlı Ders Kitapları İçin* içinde (ss. 47-76). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Toprak, B. (2010). Din Dersinde Alevilik. http://www.radikal.com.tr/yazarlar/binnaz_toprak/din_dersinde_alevilik-1032807, (13 Haziran 2014).

Tosun, C. (1996). Din ve Kimlik, Ankara: TDV Yayınları.

Tosun, C. (2005a). Üçüncü Bin Yılar Girerken Din Eğitimi ve Öğretimi. (Haz: Komisyon) *Üçüncü 1000'e Girerken İslam* içinde (ss. 295-310). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Tosun, C. (2005b). "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Alevilik". *Türk Yurdu*, 25 (210), 37-41.

Tosun, C. (2008). Türkiye'de Eğitimin Laikleşmesi ve Din Öğretimi. (Haz: A. İ. Güngör) *Sekülerleşme ve Dinî Canlanma Sempozyumu* içinde, (ss. 228-237). Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği.

Tosun, C. (2010). Cumhuriyet Dönemi Din Dersi Öğretim Programlarında Diğer Dinler. (Haz: Komisyon) *Türkiye'de Dinler Tarihi (Dünü, Bugünü ve Geleceği)* içinde (ss. 655-672). Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği yayınları.

Tosun, C. (2011). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Tosun, C., R. Kılıç, R. Doğan, S. Kutlu, R. Buyrukçu, N. Altaş. (2009). Avrupa Ülkelerinde Okulda Din Öğretimi Uygulamaları ve Arayışları Üzerine. (Haz: Komisyon) *Okulda Din Eğitimi ve Öğretimi Çalıştayı* içinde, (ss. 13-72) Ankara: Ankara Merkez İmam Hatip Lisesi Öğrencileri ve Mezunları Vakfı.

Turan, İ. (2013). *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi Politikaları*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Türkan, A., R. Şahan, A. Meydan ve A. S. Türker. (2012). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı - 9. Sınıf -*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Türkdoğan, O. (2013). *Türkiye'nin Etnik Yapısı (Sosyolojik Bir Analiz)*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Türkiye. (2013). http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye#cite_note-www2.ttcn.ne.jp-31, (29 Nisan 2013).

Türkiye İnanç Tablosu. (2012). http://www.dunyadinleri.com/inanirsayisi.html, (19 Nisan 2013).

Uluslararası Af Örgütü (UAÖ). (2012). *Tercihler ve Ön Yargılar-Özet Avrupa'da Yaşayan Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık*. İstanbul: Uluslararası Af Örgütü.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2001). *Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi*. (Çev. Y. Özay) Starzbourg: Birleşmiş Milletler.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (tsz.). *Unesco Guidelines on Intercultural Education*. Paris: Unesco Division for the Promotion of Quality Education, Education Sector.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2013). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html, (12 Temmuz 2013).

Uygun, O. (2011). Demokrasinin Çoğunlukçu ve Çoğulcu Modelleri: İki Bin Beş Yüz Yıllık Bir Tartışmanın Analizi. (Haz: T. B. Birliği) *"Çoğulcu Demokrasi - Çoğunlukçu Demokrasi İkilemi ve İnsan Hakları" Toplantısı* içinde, (ss. 22-76). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

Üçer, C. (2005). "Geleneksel Alevîlikte İbadet Hayatı ve Alevilerin Temel İslami İbadetlere Yaklaşımları". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, V (2), 161-189.

Ven, J. A. (2006). Eğitimde Çokkültürlülük: Tanınma Siyaseti. (Ed: R. Kaymakcan) *Çokkültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi* içinde, (ss. 61-96). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Verma, G. K. (2007). Diversity and Multicultural Education Cross-cutting issues and concepts. (Eds: G. K. Verma, C. Bagley and M. Jha) *International Perspectives on Educational Diversity and Inclusion: Studies from America, Europe and India* içinde, (pp. 21-30). New York: Routledge.

Velasco, F. D., (2007). "Religion, Identity and Education For Peace: Beyond The Dichotomies: Confessional/Non-Confessional and Global/Local", *British Journal of Religious Education*, 29 (1), 77-87.

Watt, W. M. (2002), *Dinlerde Hakikat (Sosyolojik ve Psikolojik Bir Yaklaşım)*, (Çev: A. V. Taştan ve A. Kuşat), İstanbul: İz Yayıncılık.

Want, A., C. Bakker, I. Avest and J. Everington. (2009). *Teachers Responding to Religious Diversity in Europe. Researching Biography and Pedagogy*. Münster: Waxmann.

White, J. (2004) "Should Religious Education be a Compulsory School Subject?", *British Journal of Religious Education*, 26 (2), 151–164.

Wright, A. and A. M. Brandom (Eds.). (2000). *Learning to Teach Religious Education in the Secondary School: A Companion to School Experience*, London: Routledge Falmer.

Yapıcı, A. (2004). *Din Kimlik ve Ön Yargı (Biz ve Onlar)*. Adana: Karahan Kitabevi.

Yapıcı, A. (2011). Dinî Gruplar Arası Ön Yargıların Etkinliğinin Azaltılmasında Din Öğretiminin Rolü, (Haz: R. Kaymakcan, M. Zengin ve Z. Ş. Arslan) *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi* içinde, (ss. 299-320). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Yapıcı, A. (2014). "İçimizdeki Öteki: Kimlik ve Ön Yargı Kıskacında Sünni-Alevi İlişkileri", *Dem Dergi*, Yıl: 2, S: 6, ss. 52-59. http://www.dem.org.tr/dem_dergi/6/dem6mak8.pdf, (8 Ekim 2014).

Yaran, C. S. (2001). Giriş. *İslam ve Öteki* içinde (ss. 9-25). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Yaran, C. S. (2001a). Dinî Kapsayıcılık (İnklusivizm). (Ed: C. S. Yaran) *İslam ve Öteki* içinde (ss. 67-82). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Yaran, C. S. (2001b). İbn Arabi, Mevlana ve Yunus Emre'ye Göre "Öteki"nin Durumu. (Ed: C. S. Yaran) *İslam ve Öteki* içinde, (ss. 307-350). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Yargıcı, A. (2008). Kur'an'a Göre Müşriklere, Ehl-i Kitaba ve Müslümanlara Hoşgörünün Boyutları. (Haz: Kurul), *İslam Medeniyetinde Birlikte Yaşama Tecrübesi* içinde (ss. 35-55). Şanlıurfa: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yaşar, H. N. (2007). Avrupa İnsan Hakları Sisteminde Din Eğitim ve Öğretimi, (Ed: İ. Çelebi) *Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi* içinde (Çev. İ. Taşpınar), (ss. 178-204). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Yavuz, B. (2009). "Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: XIII, S: 1-2, ss. 283-302.

Yemenici, A. (2012). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Diğer Dinlere ve Din Mensuplarına İlişkin Yaklaşımları. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış doktora tezi.

Yıldırım, A., H. Şimşek. (2005). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, M. (2012). *Düşünce, Din veya İnanç Özgürlüğü Hakkı Nedir? Kapsamı ve Sınırları*. İstanbul: İnanç Özgürlüğü Girişimi.

Yıldırım, M. (2012a). 2011-2012 Öğretim Yılında Uygulanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programına İlişkin Bir Değerlendirme. http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1349647350.pdf, (10 Şubat, 2014).

Yılmaz, H. (2003). *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Yılmaz, H. (2004). "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Sosyal Dayanışma Konusunun Öğretimi". *Dinî Araştırmalar Dergisi*, 7 (19), 253-268.

Yılmaz, H. (2007). Ortaöğretim 'Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi' Dersi Programının Barış Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. (Ed: R. Kaymakcan, H. Hökelekli, S. Kenan, Z. Ş. Arslan ve M. Zengin.) *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* içinde (ss. 697-713). İstanbul: Dem Yayınları.

Yürüşen, M. (1996). *Liberal Bir Değer Olarak Ahlaki Ve Siyasi Hoşgörü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ziebertz, H.-G. (2006). Çokkültürlü Bir Toplumda Din Eğitimi. (Ed: R. Kaymakcan) *Çokkültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi içinde*, (Çev. Z. Ş. Arslan), (ss. 155-180). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Ziebertz, H.-G. (2003). *Religious Education in a Plural Western Society: Problems and Challenges*. Piscataway, N.J: Transaction Publishers.

Ziebertz, H.-G. (1993). "Religious Pluralism and Religious Education". *Journal of Empirical Theology*, 6 (2), 82-99.

Ziegler, H. (2003). "Din Psikolojisi ve Din Eğitimi". (Çev. H. Yılmaz), *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VII/1, 417-429.

Geliştirilmiş 2. Basım

ÇÖZÜMLÜ MALZEME BİLGİSİ PROBLEMLERİ

Prof. Dr. Fehim Fındık

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1556
Mühendislik-Teknik No.: 137
ISBN: 978-605-320-462-6
© Geliştirilmiş 2. Basım, Kasım 2016

ÇÖZÜMLÜ MALZEME BİLGİSİ PROBLEMLERİ

Prof. Dr. Fehim Fındık

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Fındık, Fehim.
Çözümlü Malzeme Bilgisi Problemleri / *Fehim Fındık*
Geliştirilmiş 2. Basım, VI + 342 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-462-6
1. Malzeme Bilgisi 2. Malzeme Problemleri 3. Mühendislik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Genel anlamda kullanılabilir cisimler yapmak amacı ile doğal ya da yapay olarak üretilmiş maddelere **malzeme** denir. Özel anlamda ise, teknik elemanların üretim yapmak için kullandıkları her türlü araç gerece malzeme denir.

Bilgi, bir deneyim veya eğitim sırasında bir kişinin ihtiyaç duyduğu uzmanlık ve yetenekler; bir öznenin teorik veya pratik açılardan kavradıkları, belli bir alanda veya toplamda bilinen; gerçekler ve malumat veya bir gerçeğin veya durumun tecrübesiyle kazanılan aşinalık olarak çeşitli biçimlerde tanımlanmaktadır. **Teknik bilgi** ise, insanın temel ihtiyaçlarını karşılamak ve günlük yaşamını kolaylaştırmak amacıyla araç gereç yapımı ile ilgili bilgidir. Teknik bilginin iki türü vardır: gündelik bilgiye dayalı teknik bilgi ve bilimsel bilgiye dayalı teknik bilgi: Bilimsel bilgi, bilimsel verilerden yararlanarak araç gereç yapılması ve insan hayatının kolaylaştırılması ile ilgili bilgidir. Mühendislik ve tıp bu alana girer.

Malzeme bilimi, malzemelerin özelliklerini, yapılarını ve davranışlarını inceleyen ve yeni malzeme türlerini araştıran, canlı ya da cansız kökenli doğal ya da yapay hammaddelerden, seramik, polimer benzeri ve metal mühendislik malzemelerinin üretimini, bu malzemelerin davranışlarını, yapı, özellik ve işlenebilirliğini inceleyen ve çeşitli sanayi dallarında kullanımlarını gerçekleştiren bilim dalıdır. Malzemelerin genel yapısını, mukavemetini, atomik yapılarını ve üretim biçimlerini inceler. Hangi teknik alan olursa olsun, tasarımcılar ve imalatçılar çalıştıkları malzemeleri çok iyi tanımak zorundadırlar. Bu nedenle tüm mühendislik ve teknik eğitimin yapıldığı yerlerde, öğrenimin ilk yıllarında öğrencilere malzeme bilgisi dersi okutulmaktadır. Burada izlenen yol, öğrencinin ne tür bir teknik eleman olacağını göz önüne almadan temel bir malzeme bilgisi vermek, ardından çalışma alanına göre bazı malzeme grupları üzerinde daha çok durmak şeklindedir.

Öğretim üyeleri özellikle malzeme ile ilgili temel bilgileri pekiştirmek için uygulama olarak problemler de çözmektedir. Fakat zaman darlığı sebebi ile çoğunlukla çok az örnek problem çözülebilmektedir ve neticede bazı öğrenciler sınavda problemi çözemediği için başarısız olmaktadır. İşte öğrencilerin bu tür sıkıntılarına yardımcı olmak amacı ile bu problem kitabı hazırlanmıştır.

Kitabın birinci bölümünde atomsal yapı ve bağlar açıklanmış, ikinci bölümde ise atomlar dizilişi ve kristal yapıları açısından irdelenmiştir. Üçüncü bölümde kristal yapı hataları ve ASTM tane büyüklüğü açıklanmıştır. Dördüncü bölümde ise atomsal yayınım (difüzyon) ve endüstriyel uygulamaları irdelenmiştir.

Beşinci bölümde birli, ikili ve üçlü faz (denge) diyagramları açıklanmıştır. Altıncı bölümde ise, çeliğe ilave edilen çeşitli elementler ve etkileri araştırıldıktan sonra, çeliğe belirli amaçlar için uygulanan çeşitli ısıl işlemler izah edilmiştir.

Yedinci bölümde korozyon ve korunma yöntemleri incelenmiş, sekizinci bölümde ise özellikle tahribatsız muayene için hazırlık evreleri tanıtılmıştır. Dokuzuncu bölümde ise, malzemenin elektriksel ve manyetik özellikleri açıklanmıştır. Son bölümde ise malzemelerin mekanik özelliklerinden çekme-basma, eğme ve çentik darbe dayanımları incelenmiştir.

Ek bölümde ise, öğrencilerin kendi kendilerini sınamalarında yardımcı olan çalışma sorularını çözerken gerekli olabilecek atomsal özellikleri, kristal yapıları ve ergime sıcaklıkları gibi malzemelerin çeşitli özellikleri ile birim sistemlerinin çevriminde yardımcı olabilecek eşitlikler verilmiştir. Ayrıca, her bölümün sonunda konu ile ilgili referanslar verildikten sonra, konunun daha iyi anlaşılması için çalışma soruları verilmiştir.

Bu kitap, Makine ve Metalürji Mühendisliği ile Teknik Eğitim Fakültelerinin Metal ve Makine Eğitimi bölümlerinde okutulmakta olan "Malzeme Bilgisi" derslerine öğrencileri hazırlamak için yardımcı bir kaynak olarak düşünülmüştür.

Konu ile ilgili olarak basılmış iki kitap vardır. Bunlar; Prof. Dr. Kâşif Onaran hocanın "Malzeme Bilimi Problemleri ve Çözümleri" kitabı ile rahmetli hocam Prof. Dr. Oktay Bodur'un "Malzeme Bilgisi Problemleri" isimli kitaplarıdır. Sunulan kitabın belirtilen bu kitaplardan farkı ise, işlenecek her konunun uzunca bir özeti verildikten sonra çıkabilecek her türlü soru türetilmiş ve bunların çözümü yapılmıştır. Ayrıca, öğrencinin problem çözme yeteneklerini pekiştirmek ve kendisini sınayabilmesi için benzer bazı çalışma soruları verilmiştir. İlaveten, konu ile ilgili çıkabilecek teknik terimler soruları ile metin soruları da verilerek, öğrencinin sınava tam olarak hazırlanması amaçlanmıştır.

Bu yardımcı ders kitabının yazımı sırasında emekleri geçen, Yrd. Doç. Dr. Murat Çolak ile kitabı baştan sona dikkatle ve sabırla gözden geçiren Erman Ferik'e teşekkür ederim. Ayrıca kapak tasarımı konusunda yardımlarını esirgemeyen Ramazan Soysal ve Doç. Dr. Uğur Soy'a şükranlarımı sunarım.

Faydalı olması dileği ile…

Prof. Dr. Fehim Fındık
Haziran 2016

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: ATOM YAPISI VE BAĞLAR 1

PROBLEMLER 14
ÇALIŞMA SORULARI 23
KAYNAKLAR 26

Bölüm 2: ATOMLARIN DİZİLİŞLERİ 27

PROBLEMLER 43
ÇALIŞMA SORULARI 62
KAYNAKLAR 65

Bölüm 3: KRİSTAL YAPI HATALARI 67

PROBLEMLER 77
ÇALIŞMA SORULARI 93
KAYNAKLAR 96

Bölüm 4: ATOMSAL YAYINIM (DİFÜZYON) 97

PROBLEMLER 109
ÇALIŞMA SORULARI 125
KAYNAKLAR 127

Bölüm 5: FAZ DİYAGRAMLARI 129

PROBLEMLER 160
ÇALIŞMA SORULARI 183
KAYNAKLAR 185

Bölüm 6: ÇELİK İLAVE ELEMENTLERİ 187

PROBLEMLER 198
ÇALIŞMA SORULARI 208
KAYNAKLAR 209

Bölüm 7: KOROZYON 211

PROBLEMLER 224
ÇALIŞMA SORULARI 232
KAYNAKLAR 234

Bölüm 8: MALZEME MUAYENESİ 235

PROBLEMLER 246
ÇALIŞMA SORULARI 257
KAYNAKLAR 259

Bölüm 9: MEKANİK ÖZELLİKLER..... 261

PROBLEMLER 285
ÇALIŞMA SORULARI 294
KAYNAKLAR 297

Bölüm 10: ELEKTRİKSEL VE MANYETİK ÖZELLİKLER 299

PROBLEMLER 318
ÇALIŞMA SORULARI 332
KAYNAKLAR 335

EK-1: Metallerin Fiziksel Özellikleri 337

EK-2: Elementlerin Atom ve İyonik Yarıçapları..... 339

EK-3: Temel Birimler 341

EK-4: Çevrimler 342

Bölüm 1
ATOM YAPISI VE BAĞLAR

BOHR atom modeline göre, bir **atom** merkezinde 10^{-11} mm çapında bir çekirdek ve bu çekirdeği çepeçevre kuşatan elektronlardan oluşur. Atom yaklaşık 10^{-7} mm'lik bir çapa sahiptir. Atomun yapısını, aşina olduğumuz güneş sistemine benzetebiliriz. Merkezde güneş ve etrafında belirli yörüngelerde hareket eden gezegenler, bir atomun yapısını hatırlatmaktadır. Atomun çekirdeği güneşi, çekirdek etrafındaki elektronlar ise gezegenleri temsil edecek şekilde düşünebiliriz.

Atomun çekirdeği, pozitif yüklü (+) proton ve yüksüz (nötr) nötron parçacıklarından oluşur. Çekirdek etrafında dönen elektronlar ise negatif (–) yüklü olup, elektriksel yükü protona eşit değerdedir. Elektronlar ile protonlar sadece zıt yüklere sahiptirler. Yani elektronun elektrik yükü $-1,60\times10^{-19}$ Coloumb, protonun elektrik yükü ise $+1,60\times10^{-19}$ Coloumb'dur. Şekil 1.1'de atom numarası 14 olan silisyum atomu görülmektedir [1-4].

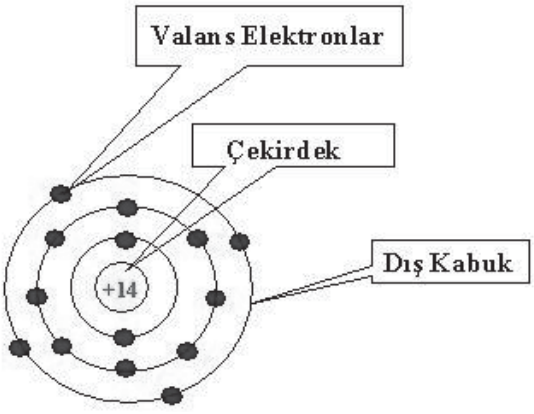

Şekil 1.1. Silisyum atomunun şematik resmi.

Bir atomda elektron ve proton sayıları eşit olduğu için, atom elektriksel olarak nötrdür. Atom çekirdeğindeki proton ve nötron sayıları genelde eşittir. Fakat bazı atomların çekirdek içindeki proton sayısı değişmediği halde, nötron sayısı değişebilmek-

KAYNAKLAR

[1] Hüseyin Uzun, Fehim Fındık, Serdar Salman, "Malzeme Biliminin Temelleri", Değişim Yayınları, İstanbul, 2003.

[2] Lawrence H. Van Vlack, "Malzeme Bilimine Giriş", Çeviren: Recep A. Safoğlu, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1990.

[3] Donald R. Askeland, "Malzeme Bilimi ve Mühendislik Malzemeleri", Çeviren: Mehmet Erdoğan, Nobel Yayın Dağıtım Ltd., Ankara, 1998.

[4] William D. Callister, "Materials Science and Engineering An Introduction", John Wiley &Sons Inc., 1991.

[5] William F. Smith, " Principles of Materials Science and Engineering", Çeviren: Nihat G. Kınıkoğlu, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.

[6] Lawrence H. Van Vlack, "Elements of Materials Science and Engineering" Addison-Wesley Publishing Company, 1985.

[7] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi", Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1997.

[8] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi Problemleri ve Çözümleri", Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1996.

[9] V.B. John, "Engineering Materials" Macmillan College Work Out Series, UK, 1993.

[10] Oktay Bodur, "Malzeme Bilgisi Problemleri", Birsen Yayınevi, İstanbul, 2001.

[11] Macit Özenbaş, "Malzeme Bilimine Giriş Çözümlü Problemler",ODTÜ Yayınları, Ankara, 1995.

Bölüm 2
ATOMLARIN DİZİLİŞLERİ

Atomların dizilme şekillerine bağlı olarak, malzemelerin özellikleri ve mikroyapıları değişmektedir. Atomların diziliş şekillerini amorf, moleküler ve kristal yapı olmak üzere üç grupta inceleyebiliriz. Atomlar düzensiz bir şekilde dizilmişlerse böyle bir yapıya ***amorf yapı*** (düzensiz yapı) adı verilir. Gazlar, sıvılar ve katı maddelerden cam amorf yapılı maddelerdir. Kuvvetli bağlarla bağlanmış atomlardan oluşan moleküller, birbirleri ile zayıf bağlarla bağlanarak bir arada bulunuyorlarsa bu tür yapılara da ***moleküler yapı*** denir. Moleküler yapılı malzemelerde, molekül içerisinde düzenli bir diziliş söz konusu iken moleküller arası rastgele bir dizilişe sahiptirler. Su (H_2O), karbon dioksit (CO_2), O_2, N_2 ve birçok polimer malzemeler moleküler yapıya sahiptirler. Atomların üç boyutlu olarak belirli bir geometrik düzene göre dizilmeleri sonucu meydana gelen yapıya ***kristal yapı*** denir. Bütün metaller, çoğu seramik malzemeler ve bazı polimerler kristal yapıya sahiptirler. Şekil 2.1'de amorf, moleküler ve kristal yapı türleri gösterilmektedir [1-4].

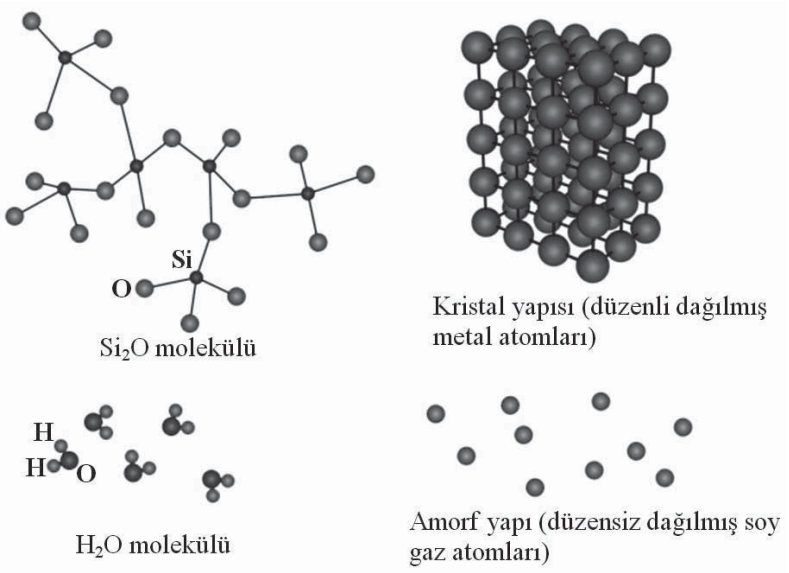

Şekil 2.1. Amorf, moleküler ve kristal yapı türleri [1, 4].

KAYNAKLAR

[1] Hüseyin Uzun, Fehim Fındık, Serdar Salman, "Malzeme Biliminin Temelleri", Değişim Yayınları, İstanbul, 2003.

[2] Lawrence H. Van Vlack, "Malzeme Bilimine Giriş", Çeviren: Recep A. Safoğlu, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1990.

[3] Donald R. Askeland, "Malzeme Bilimi ve Mühendislik Malzemeleri", Çeviren: Mehmet Erdoğan, Nobel Yayın Dağıtım Ltd., Ankara, 1998.

[4] William D. Callister, "Materials Science and Engineering An Introduction", John Wiley &Sons Inc., 1991.

[5] William F. Smith, " Principles of Materials Science and Engineering", Çeviren: Nihat G. Kınıkoğlu, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.

[6] Lawrence H. Van Vlack, "Elements of Materials Science and Engineering" Addison-Wesley Publishing Company, 1985.

[7] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi", Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1997.

[8] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi Problemleri ve Çözümleri", Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1996.

[9] V.B. John, "Engineering Materials" Macmillan College Work Out Series, UK, 1993.

[10] Oktay Bodur, "Malzeme Bilgisi Problemleri", Birsen Yayınevi, İstanbul, 2001.

[11] Macit Özenbaş, "Malzeme Bilimine Giriş Çözümlü Problemler", ODTÜ Yayınları, Ankara, 1995.

Bölüm 3
KRİSTAL YAPI HATALARI

Malzemelerin kristal yapısı teorik olarak ne kadar düzenli ve tekrar edilen yapılar olarak kabul edilseler de gerçekte kristal yapıları bir takım hatalar veya kusurlar içermektedirler. Çünkü kristal kafesi içerisindeki bazı atomlar yerinden kaymış olabilir, kristal kafesinin birim hücre köşelerinde (kafes köşeleri) atom olmayabilir, büyük veya küçük çaplı yabancı atomlar ana kafes atomları arasında bulunabilir. Dolayısıyla bu gibi etkenler kristal kafesi içerisindeki atomların düzensiz bir şekilde dizilmesine sebep olmaktadırlar. Malzeme biliminde kullandığımız kristal yapı hataları terimi, malzemenin bir eksikliği veya bir kusurunun olduğu anlamında anlaşılmamalıdır. Sadece kristal yapı içerisinde atomların düzenli dizilişi ile düzensiz diziliş şekilleri karşılaştırıldığında, atom düzensizliğinin bir hata olarak algılanmasından dolayı, kristal yapı hataları terimi kullanılmaktadır. Aslında bu tür kristal yapı hataları, malzemelere arzu edilen bazı özellikleri kazandırmak amacıyla bilinçli olarak oluşturulur.

Malzemelerde kristal yapı hatalarının varlığı, malzemelerin mekanik, elektrik, yoğunluk ve plastik şekil değiştirme gibi özelliklerini etkilemektedir. Bu nedenle kristal yapı hatalarının malzeme özelliklerini nasıl değiştirilebileceğini kavrayabilmek veya arzu edilen malzeme özelliklerini malzemeye kazandırabilmek için, kristal yapı hatalarının mekanizmalarını ve malzeme özelliklerini nasıl etkilediklerini detaylı olarak bilmemiz gerekir. Bu bölümde kristal yapı hataları noktasal, çizgisel (dislokasyonlar) ve yüzeysel hatalar olmak üzere üç ana grup altında incelenecektir.

Metaller içerisinde hacimsel hatalar da vardır. Örneğin, gözenekler, çatlaklar, yabancı madde kalıntıları ve değişik fazlar hacimsel hatalar sınıfına girer. Bu hataların malzeme özelliklerini nasıl etkiledikleri daha sonraki bölümlerde ele alınacağı için, bu bölümde bu hatalardan bahsedilmeyecektir.

Bir veya birkaç atomun sebep olduğu bölgesel kafes düzensizliklerine ***noktasal hatalar*** adı verilir. Tek boyutlu olan noktasal hatalar atom boşlukları, arayer atomları, yer alan atomları, Frenkel ve Schottky hataları olmak üzere beş çeşittir.

En basit noktasal hata atom boşluklarıdır. Eğer bir atom kristal kafesinde bulunması gereken yerde bulunmuyorsa, o kafes bölgesinde eksik bir atom var demektir. İşte bu eksik atom sebebi ile oluşan boş kafes köşesine ***atom boşluğu*** (Şekil 3.1) adı verilir.

KAYNAKLAR

[1] Hüseyin Uzun, Fehim Fındık, Serdar Salman, "Malzeme Biliminin Temelleri", Değişim Yayınları, İstanbul, 2003.

[2] Lawrence H. Van Vlack, "Malzeme Bilimine Giriş", Çeviren: Recep A. Safoğlu, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1990.

[3] Donald R. Askeland, "Malzeme Bilimi ve Mühendislik Malzemeleri", Çeviren: Mehmet Erdoğan, Nobel Yayın Dağıtım Ltd., Ankara, 1998.

[4] William D. Callister, "Materials Science and Engineering An Introduction", John Wiley &Sons Inc., 1991.

[5] William F. Smith, " Principles of Materials Science and Engineering", Çeviren: Nihat G. Kınıkoğlu, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.

[6] Lawrence H. Van Vlack, "Elements of Materials Science and Engineering" Addison-Wesley Publishing Company, 1985.

[7] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi", Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1997.

[8] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi Problemleri ve Çözümleri", Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1996.

[9] V.B. John, "Engineering Materials" Macmillan College Work Out Series, UK, 1993.

[10] Oktay Bodur, "Malzeme Bilgisi Problemleri", Birsen Yayınevi, İstanbul, 2001.

[11] Macit Özenbaş, "Malzeme Bilimine Giriş Çözümlü Problemler",ODTÜ Yayınları, Ankara, 1995.

Bölüm 4
ATOMSAL YAYINIM (DİFÜZYON)

Malzeme içerisindeki atomlar, bulundukları konumdan başka bir konuma enerji verilerek geçirilmesi olayına ***atomsal yayınma veya difüzyon*** adı verilir. Aslında difüzyon, malzeme içerisindeki atomların hareket etmesi olayıdır. Yeterli bir sıcaklık varsa, atomlar veya moleküller sıvı ve katılarda rahatlıkla hareket edebilirler. Eğer bir bardak su içerisine bir damla mürekkep damlatırsak, mürekkebin yayılarak bir süre sonra tüm suyun rengini değiştirdiğini görebiliriz (Şekil 4.1). Moleküllerin daha yüksek konsantrasyon alanlarından daha düşük konsantrasyon alanlarına hareketi şeklinde meydana gelen bu işlem, sıvılardaki difüzyon olayına güzel bir örnektir. Katılarda atom hareketleri daha yavaş olduğu için, sıvılardaki gibi difüzyon olayını gözle görmek oldukça zordur [1-7].

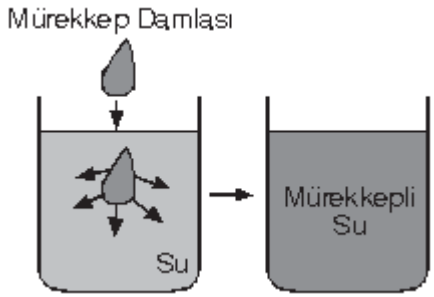

Şekil 4.1. Mürekkebin su içindeki difüzyonu.

Malzemelerin üretilmesinde, birleştirilmesinde ve özelliklerinin değiştirilmesinde difüzyon olayı oldukça önemlidir. Metallere uygulanan çeşitli ısıl işlemler, seramiklerin veya farklı özelliklerdeki malzemelerin birleştirilmesi, çelik yüzeyine karbon veya azot emdirilmesi gibi pek çok endüstriyel uygulamalar, atomların hareketleri yani difüzyon olayı ile ilişkilidir.

Difüzyon işlemi uygulanan bir malzemenin kimyasal bileşimi, mikroyapısı ve özellikleri değişmektedir. Malzemelerdeki bu değişiklikleri anlayabilmek ve gerektiğin-

KAYNAKLAR

[1] Hüseyin Uzun, Fehim Fındık, Serdar Salman, "Malzeme Biliminin Temelleri", Değişim Yayınları, İstanbul, 2003.
[2] Lawrence H. Van Vlack, "Malzeme Bilimine Giriş", Çeviren: Recep A. Safoğlu, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1990.
[3] Donald R. Askeland, "Malzeme Bilimi ve Mühendislik Malzemeleri", Çeviren: Mehmet Erdoğan, Nobel Yayın Dağıtım Ltd., Ankara, 1998.
[4] William D. Callister, "Materials Science and Engineering An Introduction", John Wiley &Sons Inc., 1991.
[5] William F. Smith, " Principles of Materials Science and Engineering", Çeviren: Nihat G. Kınıkoğlu, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.
[6] Lawrence H. Van Vlack, "Elements of Materials Science and Engineering" Addison-Wesley Publishing Company, 1985.
[7] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi", Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1997.
[8] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi Problemleri ve Çözümleri", Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1996.
[9] V.B. John, "Engineering Materials" Macmillan College Work Out Series, UK, 1993.
[10] Macit Özenbaş, "Malzeme Bilimine Giriş Çözümlü Problemler",ODTÜ Yayınları, Ankara, 1995.

Bölüm 5
FAZ DİYAGRAMLARI

Malzemenin mekanik davranışları ve fiziksel özellikleri, o malzemenin mikroyapısına bağlı olarak değişmektedir. Bir malzemenin endüstriyel amaçlı kullanılabilmesi için mikroyapısının tanımlanması mühendislik açısından oldukça önemlidir. Saf metallerin özellikleri aynı olduğu için doğal olarak tek fazlı yapıya sahiptirler. Fakat birden fazla elementin bir araya getirilmesi sonucu oluşturulan alaşımlarda ise, çok fazlı bir yapı söz konusudur. Bir alaşımın mikroyapısı, alaşım elementlerinin kimyasal içeriğine, sıcaklığa ve soğutma hızına bağlı olarak değiştirilebilir. Dolayısıyla belirli bir kimyasal içeriğe sahip bir alaşımın, herhangi bir sıcaklık değerinde, hangi mikroyapıya sahip olduğunu belirlemek oldukça önemlidir. Bu amaçla her bir alaşım için oluşturulan faz diyagramlarından yararlanılır [1-7].

Bir maddenin kristal yapısı, atom dizilişleri, kimyasal içerikleri ve özellikleri aynı olan ve birbirinden ayırt edilebilir homojen hallerine ***faz*** adı verilir.

Bilindiği üzere maddenin gaz, sıvı ve katı olmak üzere temel üç fazı vardır. Örneğin, bir atmosfer basınç altında ve 0°C'nin altında su (H_2O) katı fazındadır (buz). Oda sıcaklığında ise su (H_2O) sıvı fazındadır. Sıvı su (H_2O) 100°C'nin üzerinde ısıtıldığında gaz fazına (buhar) geçmektedir. Suyun katı, sıvı ve buhar fazlarındaki kimyasal içeriği aynı olmasına rağmen (H_2O), her bir fazın birbirinden ayırt edilebilir kendine ait kristal yapısı, atom dizilişi ve özellikleri vardır. Aynı şekilde bir atmosfer basınç altındaki saf magnezyum metali, oda sıcaklığında katı fazdadır. 650°C'nin üzerine ısıtıldığında magnezyum sıvı faz haline geçmektedir. 1107°C'nin üzerinde ise, magnezyum buhar fazına dönüşmektedir. Dikkat edilirse magnezyumda katı, sıvı ve buhar fazlarının kimyasal içerikleri aynı olmasına rağmen (saf magnezyum), her bir faz kendine has bir özelliğe sahiptir.

İki maddeyi birbirleri ile karıştırarak bir bileşik veya alaşım yapmak istediğimiz zaman, bileşik veya alaşımı oluşturan maddelerden bir tanesi ***çözünen (eriyen)***, diğeri ise ***çözendir (eriten).*** Örneğin, bakır ile çinkoyu karıştırarak bir bakır-çinko alaşımı yaptığımızı düşünelim. Bu alaşımda bakır eriten, çinko ise bakır içerisinde eriyen elementtir. Demir ile karbonu karıştırarak bir demir-karbon alaşımı yaptığımızda ise, demir eriten (çözen), karbon ise demir içerisinde eriyen (çözünen) elementtir. Ayrıca sıvı sistemlerinde, şekerin suda erimesi ile su eriten (çözen) şeker ise eriyen (çözünen)olarak görev yapar (Şekil 5.1).

KAYNAKLAR

[1] Hüseyin Uzun, Fehim Fındık, Serdar Salman, "Malzeme Biliminin Temelleri", Değişim Yayınları, İstanbul, 2003.
[2] Lawrence H. Van Vlack, "Malzeme Bilimine Giriş", Çeviren: Recep A. Safoğlu, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1990.
[3] Donald R. Askeland, "Malzeme Bilimi ve Mühendislik Malzemeleri", Çeviren: Mehmet Erdoğan, Nobel Yayın Dağıtım Ltd., Ankara, 1998.
[4] William D. Callister, "Materials Science and Engineering An Introduction", John Wiley &Sons Inc., 1991.
[5] William F. Smith, " Principles of Materials Science and Engineering", Çeviren: Nihat G. Kınıkoğlu, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.
[6] Lawrence H. Van Vlack, "Elements of Materials Science and Engineering" Addison-Wesley Publishing Company, 1985.
[7] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi", Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1997.
[8] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi Problemleri ve Çözümleri", Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1996.
[9] V.B. John, "Engineering Materials" Macmillan College Work Out Series, UK, 1993.
[10] Oktay Bodur, "Malzeme Bilgisi Problemleri", Birsen Yayınevi, İstanbul, 2001.
[11] Macit Özenbaş, "Malzeme Bilimine Giriş Çözümlü Problemler",ODTÜ Yayınları, Ankara, 1995.

Bölüm 6
ÇELİK İLAVE ELEMENTLERİ

Çeliğe başta karbon olmak üzere, mangan, silisyum, alüminyum, titanyum gibi çok değişik elementler katılır [1-7]. Ayrıca, çeliğin içerisinde az da olsa ortamdan gelen kükürt, azot ve fosfor gibi elementler de bulunur. Sözü edilen elementlerin çeliğe etkileri aşağıda özetlenmiştir:

Karbonun etkisi

- Çeliğin ergime sıcaklığını ve ostenitin dönüşüm sıcaklığını düşürür,
- Çeliğin sertliği ile akma ve çekme dayanımlarını yükseltir, ancak kopma uzaması ile kopma büzülmesini azaltır,
- Çeliğe sertleşme yeteneği kazandırır,
- Çeliğin ısıl geçirgenliğini ve özgül ağırlığını azaltır,
- Çeliğin kaynak edilme kabiliyetini kısıtlar. Çeliğin mekanik özelliklerine karbonun etkisi Şekil 6.1'de şematik olarak gösterilmiştir.

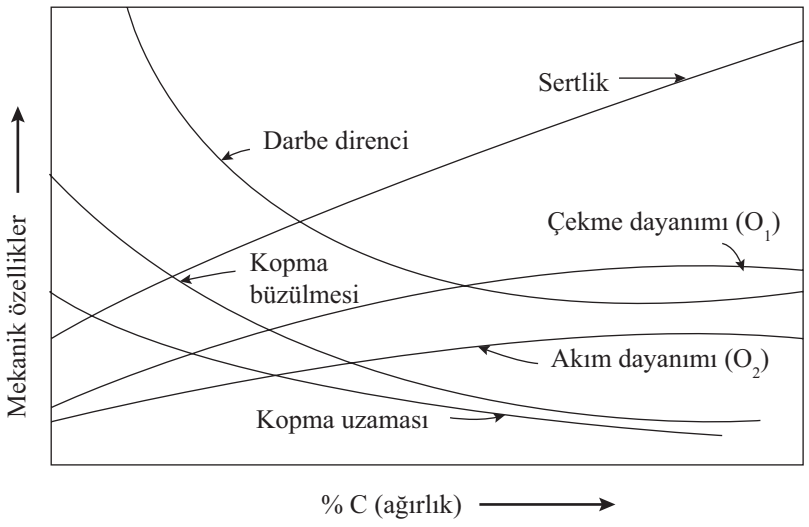

Şekil 6.1. Çeliğin mekanik özelliklerine karbonun etkisi [7].

KAYNAKLAR

[1] Hüseyin Uzun, Fehim Fındık, Serdar Salman, Değişim Yayınevi, 2008, İstanbul.
[2] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi", Çağlayan Basımevi, 1985, İstanbul.
[3] Mehmet Yüksel, "Malzeme Bilgisi", Makine Mühendisleri Odası yayını, 2003, Ankara
[4] Şefik Güleç ve Ahmet Aran, "Malzeme Bilgisi Cilt I", İTÜ Yayını, 1993, İstanbul
[5] Nurşen Saklakoğlu, "Korozyon Ders Notları", Celal Bayar Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, 2008, Manisa.
[6] www.corrosiondoctor.org

Bölüm 8
MALZEME MUAYENESİ

Çalışan sistemler muayene ve kontrol edilmeleri gerektiğinde, bunların tahrip edilmeden kontrol edilmesi gerekir. Çünkü bu sistemler zaten çalışmakta ve bir görev icra etmektedirler. Bundan dolayı sürecin durdurulması hem zaman hem de para kaybına sebep olacaktır. Bu sistemlerde muayenenin amacı, sistemde bir süreksizliğin olup olmadığını kontrol etmektir. Ancak, monte edilmek üzere hazır bekleyen ve bir görev icra etmeye hazır sistemlerde muayeneden maksat, parçadan istenen özelliği (çekme, eğme, basma, sertlik gibi mekanik mukavemeti), parçanın sağlayıp sağlamadığını kontrol etmektir [1-7]. Bu konular aşağıda kısaca özetlenecektir:

- **Malzeme muayenesi**, malzemelerin yapı ve özelliklerinin incelenmesi anlamına gelir.
- **Tahribatsız** (Şekil 8.1) ve **tahribatlı** muayene diye ikiye ayrılır.
- Gözle muayene, girici (penetran) sıvı, manyetik toz, ultrasonik dalga, eddy akımı, radyografi (tahribatsız muayene).
- Sertlik, çekme, basma, darbe, eğme, yorulma, sürünme d (tahribatlı muayene).

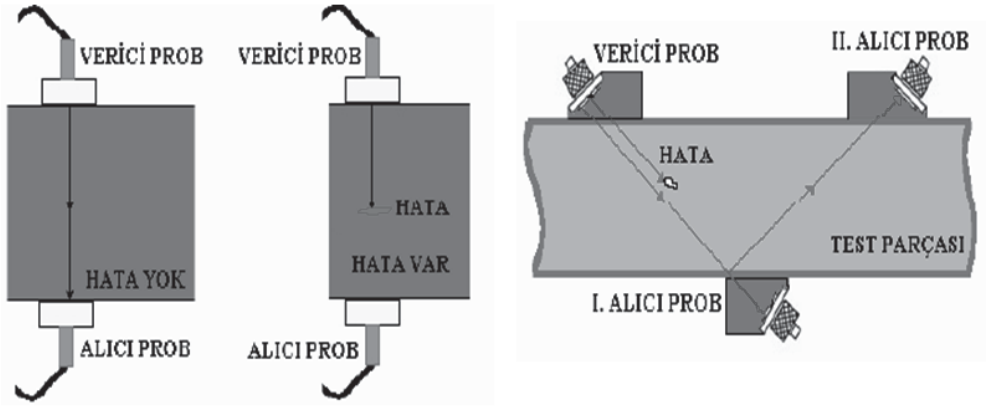

Şekil 8.1 Bir tahribatsız muayene yönteminin görünümü.

KAYNAKLAR

[1] Kaşif Onaran, Malzeme Bilimi, Bilim Teknik Yayınevi, 1999.
[2] Donald R. Askeland, "Malzeme Bilimi ve Mühendislik Malzemeleri I-II", Çeviren: Mehmet Erdoğan, Nobel Yayın Dağıtım Ltd., Ankara, 1998.
[3] Hüseyin Uzun, Fehim Fındık, Serdar Salman, "Malzeme Biliminin Temelleri", Değişim Yayınları, İstanbul, 2003.
[4] Lawrence H. Van Vlack, "Malzeme Bilimine Giriş", Çeviren: Recep A. Safoğlu, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1990.
[5] William D. Callister, "Materials Science and Engineering An Introduction", John Wiley &Sons Inc., 1991.
[6] William F. Smith, " Principles of Materials Science and Engineering", Çeviren: Nihat G. Kınıkoğlu, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.
[7] Lawrence H. Van Vlack, "Elements of Materials Science and Engineering" Addison-Wesley Publishing Company, 1985.
[8] Temel Savaşkan, "Malzeme Bilgisi ve Muayenesi", Akademi Yayınları, Trabzon, 2004.
[9] Fehim Fındık, Turhan Kurşun (Ed.), Malzeme Teknolojisi, Lisans Yayınevi, İstanbul, 2008.
[10] Galip Baydur, Malzeme Bilgisi, MEB, Ankara, 1980.
[11] Ruhi Sürenkök, Malzeme, Özden Matbaası, İzmir, 1982.
[12]. İ. Nebiler, Cisimlerin Dayanımı, ISBN: 975-96568-2-5, Modul Teknik Eğitim ve Hizmet Yayınları, Manisa, 1999.
[13]. D. Durkal, Cisimlerin Dayanımı, ISBN: 975.11.1913.8, M.E.B. Basımevi, Ankara, 2002.
[14]. F. Deligönül, Taşıma ve İletim Tekniği, Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Ders Notları No:3, Adana, 1986.
[15]. N. Curun, Cisimlerin Dayanımı, M.E.B., Yayın No: 64, Ankara, 1981.
[16]. G. E. Dieter, **Mechanical Metallurgy**, London: McGraw-Hill Book Company, 1986.
[17]. Mehmet Yüksel, **Malzeme Bilgisi**, Ankara: Makine Mühendisleri Odası, 2003.
[18]. E. S. Kayalı, C. Ensari, F. Dikeç, **Metalik Malzemelerin Mekanik Deneyleri**, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, 1983.
[19]. Barlas Eryürek, **Hasar Analizi**. İstanbul: Birsen Yayınevi, 1993.
[20]. Fehim Fındık, **Malzeme Seçimi ve Uygulamaları**. Sakarya: Sakarya Yayınevi, 2008.
[21] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi Problemleri ve Çözümleri", Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1996.
[22] V.B. John, "Engineering Materials" Macmillan College Work Out Series, UK, 1993.
[23] Oktay Bodur, "Malzeme Bilgisi Problemleri", Birsen Yayınevi, İstanbul, 2001.
[24] Macit Özenbaş, "Malzeme Bilimine Giriş Çözümlü Problemler", ODTÜ Yayınları, Ankara, 1995.

Bölüm 10

ELEKTRİKSEL VE MANYETİK ÖZELLİKLER

Elektriksel özellikler, malzemelerin elektron yapıları ve elektron hareketleri ile ilgilidir. Elektronların elektriksel alan, manyetik alan, elektromanyetik radyasyon ve sıcaklık etkisinde davranışları elektriksel özellikleri oluşturur. Bu etkileşimde en önemli etken valans elektronlarıdır. Valans altı elektronlar çevredeki valans elektronları tarafından korunurlar ve sürekli çekirdeğin elektriksel alanının etkisinde kalırlar, dolayısıyla elektriksel özelliklere katkılar önemsizdir.

Elektronların dış alanlarla etkileşmesi sonucu doğan olaylar dört ana grupta toplanabilir [1-2]:

1. **Elektriksel iletkenlik**: Elektriksel alanın oluşturduğu Coulomb kuvvetleri etkisinde elektronların veya yayınan iyonların malzeme içinde uzak mesafeli hareketleri elektriksel iletkenliği sağlar. Bu özelliğe sahip malzemelere iletken malzemeler denir. Özellikle çok sayıda serbest elektron içeren arı metallerin iletkenlikleri çok yüksektir. İyonsal ve kovalent malzemelerde serbest elektron bulunmadığından normal olarak yalıtkan sayılırlar. Ancak bazılarına yeterli elektriksel alan veya yüksek sıcaklık uygulanırsa yeterli sayıda elektron aktive edilerek serbest hale geçirilir ve iletkenlik sağlanabilir. Bu tür malzemelere yarıiletken malzemeler denir.
2. **Elektriksel kutuplaşma**: İletken olmayan bazı malzemelere elektriksel alan uygulandığında elektronlar ve iyonlar yer değiştirir, bunun sonucu bazı elektriksel kutup çiftleri oluşur. Elektriksel kutuplaşmaya sahip bazı malzemelerin elektriksel alan etkisinde boyutları değişir veya kuvvet uygulandığında elektriksel alan doğar. Piezoelektrik denen bu etkiden yararlanılarak elektromekanik dönüştürücüler (transdüserler) geliştirilmiştir. Bu tür özelliğe sahip malzemeler titreşim ölçmede, mikrofonlarda, ses aygıtlarında ve benzer alanlarda kullanılırlar. Diğer taraftan mikrodalga ısıtıcılarının çalışması elektriksel kutuplaşmaya dayanır.
3. **Manyetiklik**: Kendi eksenleri etrafında dönen elektronlar manyetik kutba sahiptirler. Dolmamış valans altı enerji düzeyine sahip atomlarda manyetik kutup çifti vardır. Bazı malzemelerde bu manyetik kutuplar dış manyetik alan etkisinde yönlendirilerek net manyetiklik sağlanabilir. Bu özelliğe sa-

KAYNAKLAR

[1] Kaşif Onaran, Malzeme Bilimi, Bilim Teknik Yayınevi, 1999.
[2] Donald R. Askeland, "Malzeme Bilimi ve Mühendislik Malzemeleri I-II", Çeviren: Mehmet Erdoğan, Nobel Yayın Dağıtım Ltd., Ankara, 1998.
[3] Lawrence H. Van Vlack, "Malzeme Bilimine Giriş", Çeviren: Recep A. Safoğlu, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1990.
[4] William D. Callister, "Materials Science and Engineering An Introduction", John Wiley &Sons Inc., 1991.
[5] William F. Smith, " Principles of Materials Science and Engineering", Çeviren: Nihat G. Kınıkoğlu, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.
[6] Lawrence H. Van Vlack, "Elements of Materials Science and Engineering" Addison-Wesley Publishing Company, 1985.
[7] Kaşif Onaran, "Malzeme Bilimi Problemleri ve Çözümleri", Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1996.
[8] V.B. John, "Engineering Materials" Macmillan College Work Out Series, UK, 1993.

10. Basım

DAVRANIŞ BİLİMLERİ

Prof. Dr. Salih Güney

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 606
İşletme No.: 24
ISBN : 978-605-133-508-7
© 10. Basım, Ekim 2016

DAVRANIŞ BİLİMLERİ
Prof. Dr. Salih Güney

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güney, Salih.
Davranış Bilimleri / *Salih Güney*
10. Basım, XVI + 462 s., 195x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-508-7
1. Davranış Bilimleri 2. İnsanı Tanıma 3. İnsanı Yönetme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Değerli meslektaşlarımızın, öğrencilerimizin ve yöneticilerimizin gösterdiği yoğun ilgiden dolayı Davranış Bilimleri kitabının beşinci baskısını yapma kararı aldık. Bu nedenle öncelikle saygı değer meslektaşlarıma, sevgili öğrencilerimize ve değerli yöneticilerimize sonsuz teşekkürlerimizi sunarız. Kitabı okuyan herkesin öneri ve eleştirilerini her zaman bekliyoruz. Bundan hiçbir zaman rahatsızlık duymuyoruz. Gelen her öneri ve eleştiri, bizim gözümüzden kaçan eksik, yanlış ve basım hatalarını görmemizi sağlamaktadır. Her geribildirim kitabın daha kaliteli hale gelmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle öneri ve eleştirilerinizi her zaman bekliyoruz.

İnsanı, grupları ve toplumu tanımadan sosyal ilişkilerde ve yönetimde başarılı olmak günümüzde oldukça zordur. Bu nedenle davranış bilimleri eğitimine ihtiyaç vardır. Ancak şunu da belirtmekte yarar vardır. Davranış bilimleri kitabını okuyanlar ya da dersini alanlar birer insan uzmanı olur iddiasında değiliz. Bu kişiler öncelikle kendi kişilikleri, tutum ve davranışları hakkında bilgi sahibi olur ve bunun sayesinde karşısındaki insanları daha kolay anlar. Kısaca davranış bilimlerinin kişisel gelişim programlarının temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Davranış bilimleri konu ve kapsam açısından hemen hemen tüm öğrencileri, yöneticileri, işletmeleri, aileleri ve bireyleri yakından ilgilendiren bilim dalıdır. Çünkü temelde insanı tanıma söz konusudur. İnsanı tanıyınca onların oluşturduğu grup ve toplumları da tanımak ve ona göre tutum ve davranışlar sergilemek kolaylaşır. İyi yönetimin temel anahtarı, insanları tanımak ve onların ihtiyaçlarını bilmektir. Bu anahtarı insanlara sunan bilim dalı davranış bilimleridir.

Akademik çalışmamda emeği geçen tüm hocalarıma, kitabı öğrencilerine öneren değerli meslektaşlarıma, geribildirimleri ile bana yol gösteren değerli öğrencilerime, kitabın basıma hazırlanmasında desteğini esirgemeyen Nobel yayınevinin yönetici ve çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Florya-İstanbul - 2016

İÇİNDEKİLER

Ünite 1: DAVRANIŞ BİLİMLERİ

I. DAVRANIŞ BİLİMLERİNİN GELİŞİMİ VE TANIMI 1
II. DAVRANIŞ BİLİMLERİNİN UYGULAMA ALANI 3
III. EĞİTİM KURUMLARINDA DAVRANIŞ BİLİMLERİNİN YERİ VE ÖNEMİ 4
IV. DAVRANIŞ BİLİMLERİNİ OLUŞTURAN BİLİMLER 6
A. SOSYOLOJİ 7
B. PSİKOLOJİ 7
C. SOSYAL PSİKOLOJİ 8
D. ANTROPOLOJİ 8
E. DAVRANIŞ BİLİMLERİNİ OLUŞTURAN DİĞER BİLİMLER 9
V. DAVRANIŞ BİLİMLERİNİN OLAYLARIN İNCELENMESİNDEKİ YERİ 10

Ünite 2: DAVRANIŞ BİLİMLERİNİN TEMEL KAVRAMLARI

I. DAVRANIŞ 13
II. MOTİVASYON 14
III. KİŞİLİK 14
IV. SOSYAL GRUP 15
V. ROL 16
VI. YETKİ 16
VII. YÖNETİM 17
VIII. LİDERLİK 18
IX. ÇATIŞMA 18
X. GÜÇ 19
XI. OTORİTE 20
XII. NORM 20
XIII. STATÜ 21

Ünite 3: KÜLTÜR VE KÜLTÜREL DEĞİŞME

I. KÜLTÜR 23
A. KÜLTÜR KAVRAMININ TARİHÇESİ 23
B. KÜLTÜRÜN TANIMI 24
C. KÜLTÜRÜN ÖZELLİKLERİ 26
1. Kültür Toplumsaldır 26
2. Kültür Öğrenilir 27
3. Kültür Değişebilir 27
4. Kültür Aktarılır ve Süreklidir 28
5. Kültür İhtiyaç Gidericidir 29
6. Kültür Ögeleri Arasında Bir Ahenk Mevcuttur 29
7. Kültür Kurallar Sistemidir 29
8. Kültür Bütünleştiricidir 30
D. KÜLTÜRÜN FONKSİYONLARI 30
1. Kültür Bir Toplumu Diğerinden Ayırır 30
2. Kültür Bir Topluma Ait Değerleri Bünyesinde Toplar 30
3. Kültür Bir Sosyal Dayanışma Aracıdır 30
4. Kültür Koordinasyonu Sağlar 30
5. Kültür Sosyal Kişiliğin Oluşmasını Sağlar 31
6. Kültür Grup ve Toplum Hayatını Düzenler 31

E. DAVRANIŞLARIMIZA YÖN VEREN KÜLTÜR KALIPLARI 31
1. Değerler 31
2. Sosyal Normlar 34
3. Görenekler, Örfler, Adetler ve Gelenekler . 36
4. Anomi 37
II. SOSYALLEŞME 38
A. SOSYALLEŞMENİN TANIMI 38
B. SOSYALLEŞMENİN GENEL NİTELİKLERİ 39
C. SOSYALLEŞMENİN TEMEL FONKSİYONLARI 39
D. SOSYALLEŞMEYİ SAĞLAYAN ARAÇLAR 40
1. Aile 40
2. Arkadaş Grubu 41
3. Okul 41
4. Kitle İletişim Araçları 41
E. SOSYALLEŞME SÜRECİ 42
F. SOSYALLEŞME ÇEŞİTLERİ 42
1. Başarılı Sosyalleşme 42
2. Başarısız Sosyalleşme 42
III. KÜLTÜR ÇEŞİTLERİ VE KÜLTÜREL SÜREÇLER 43
A. KÜLTÜR ÇEŞİTLERİ 43
1. Maddi ve Manevi Kültür 43
2. Genel Kültür ve Alt Kültür 43
3. Gerçek Kültür ve İdeal Kültür 44
4. Postfigurative, Cofigurative ve Prefigurative Kültür 44
B. KÜLTÜREL SÜREÇLER 45
1. Kültürel Yayılma 45
2. Kültürleme 45
3. Kültürlenme 45
4. Kültür Şoku 46
5. Kültürleşme 46
6. Kültürel Asimilasyon 47
7. Zorla Kültürleme 47
8. Kültürel Değişme 47
IV. KÜLTÜREL DEĞİŞME VE ÇEŞİTLERİ 47
A. KÜLTÜREL DEĞİŞMEYİ KOLAYLAŞTIRAN VE ZORLAŞTIRAN FAKTÖRLER 48
1. Kültürel Değişmeyi Kolaylaştıran Faktörler 48
2. Kültürel Değişmeyi Zorlaştıran Faktörler ... 48
B. KÜLTÜREL DEĞİŞME ÇEŞİTLERİ 48
1. Serbest Kültür Değişmeleri 48
2. Zorunlu Kültür Değişmeleri 49
V. İNSANI TANIMADA KÜLTÜRÜN ÖNEMİ 49

Ünite 4: SOSYAL ETKİ VE UYMA DAVRANIŞI

I. SOSYAL ETKİ KAVRAMI VE KURAMI 51
A. SOSYAL ETKİ KAVRAMI VE SÜRECİ 51
B. SOSYAL ETKİ KURAMI 52
II. UYMA DAVRANIŞI 53
A. İNSANLAR NİÇİN UYMA İHTİYACI HİSSEDERLER? 53
1. Bilişsel Etki (Doğru Olma İsteği) 53
2. Normatif Etki (Sevilme İsteği) 54
B. UYMA DAVRANIŞININ TANIMI 54
C. UYMA DAVRANIŞININ TÜRLERİ 54
1. Benimseme 55
2. Kabul Etme 55
3. İtaat 55
4. Mutlak İtaat 55
D. UYMA DAVRANIŞINI BELİRLEYEN SOSYAL FAKTÖRLER 55
1. Uyma Davranışını Belirleyen Bireysel Faktörler 55
2. Uyma Davranışını Belirleyen Grupsal Faktörler 56
3. Uyma Davranışını Etkileyen Ortamsal Faktörler 56
III. SOSYAL ETKİ VE UYMA KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR 56
A. MUZAFFER SHERİF'İN OTOKİNETİK ETKİ DENEYİ 57
B. ASCH'IN KABUL ETME DENEYİ 58
C. MILGRAM'IN OTORİTEYE İTAAT DENEYİ ... 59
D. SOSYAL ETKİ ARAŞTIRMALARINDA UYMA DAVRANIŞINI ETKİLEYEN ORTAMSAL FAKTÖRLER 61

1. Grup Büyüklüğünün Uyma Davranışına Etkisi 61
2. Gruptaki Söz Birliğinin Uyma Davranışına Etkisi 62
3. Mevki ve Saygınlığın Uyma Davranışına Etkisi 62
4. Yüz Yüze Olmanın Uyma Davranışına Etkisi 62
IV. UYMA DAVRANIŞI AÇISINDAN İTAAT, ÖZDEŞLEŞME VE BENİMSEME DAVRANIŞLARININ AÇIKLANMASI 63
A. İTAAT DAVRANIŞI 63
B. ÖZDEŞLEŞME DAVRANIŞI 63
C. BENİMSEME DAVRANIŞI 64

Ünite 5: SOSYAL YAPI VE SOSYAL İLİŞKİLER

I. SOSYAL YAPI KAVRAMI VE TANIMI 65
II. SOSYAL YAPI MODELLERİ 67
A. MEKANİK YAPI MODELİ 67
B. ORGANİK YAPI MODELİ 68
C. SÜREÇ YAPI MODELİ 68
D. DENGE YAPI MODELİ 69
E. SİSTEM YAPI MODELLERİ 70
III. SOSYAL İLİŞKİ KAVRAMI, TANIMI VE TÜRLERİ 70
A. SOSYAL İLİŞKİ KAVRAMI VE TANIMI 71
B. SOSYAL İLİŞKİ TÜRLERİ 72
1. İşbirliği 72
2. Rekabet 72
3. Çatışma 73
4. Uzlaşma 73
IV. DAVRANIŞ DÜZLEMİ, SOSYAL STATÜ, ROL DAVRANIŞI VE SOSYAL KONTROL 73
A. DAVRANIŞ DÜZLEMİ KAVRAMI VE TANIMI 74
B. SOSYAL STATÜ VE PRESTİJ 74
1. Statü Kavramı ve Tanımı 74
2. Statünün Belirleyicileri ve Kazanılması 75
3. Sosyal Statü ve Prestij 76
C. SOSYAL ROL DAVRANIŞI 77
1. Rol Kavramı ve Tanımı 77
2. Sosyal Rol Çeşitleri 78
3. Rol Çatışması 79
4. Rol Statü İlişkisi 80
D. SOSYAL KONTROL 80
1. Sosyal Kontrol Kavramı ve Tanımı 80
2. Sosyal Kontrol Araçları 80

Ünite 6: İLİŞKİLER SİSTEMİNİN OLUŞTURULMASINDA SOSYAL KURUMLAR

I. SOSYAL KURUM KAVRAMI VE TANIMI 83
II. SOSYAL KURUMLARIN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI 84
A. SOSYAL KURUMLARIN ÖZELLİKLERİ 84
B. SOSYAL KURUMLARIN FONKSİYONLARI 84
III. SOSYAL KURUMLARIN SINIFLANDIRILMASI 85
A. KONULARINA GÖRE YAPILAN SINIFLAMA 85
B. ÖNCELİKLERİNE GÖRE SOSYAL KURUMLAR 85
C. OLUŞUM SÜREÇLERİNE GÖRE YAPILAN SINIFLAMA 85
1. Oluşum Süreçlerine Göre Sumner'in Yaptığı Sınıflama 85
2. Oluşum Süreçlerine Göre M. Duverger'in Yaptığı sınıflama 85
IV. KÜLTÜREL UNSURLAR AÇISINDAN TEMEL SOSYAL KURUMLAR 86
A. SOSYAL BİR KURUM OLARAK AİLE 86
1. Aile Kavramı ve Tanımı 86
2. Ailenin Genel Fonksiyonları 87
B. SOSYAL BİR KURUM OLARAK EĞİTİM 88
1. Eğitim Kavramı ve Tanımı 88
2. Eğitimin Temel Amaçları 89
3. Eğitimin Temel Fonksiyonları 90
4. Toplumsal Yaşamda Eğitimin Önemi 91
C. SİYASAL KURUMLAR 91
1. Sosyal Bir Kurum Olarak Devlet 91
2. Sosyal Bir Kurum Olarak Hükümet 92
3. Sosyal Bir Kurum Olarak Siyasi Partiler 93

D. SOSYAL BİR KURUM OLARAK EKONOMİ 94
1. Ekonomi Kavramı ve Tanımı 94
2. Ekonomik Faaliyetler..... 95
E. SOSYAL BİR KURUM OLARAK AHLAK 97
1. Ahlak Kavramının Tanımı 97
2. Ahlak Kurumunun Özellikleri..... 97
F. BİR SOSYAL KURUM OLARAK DİN 98
1. Dinin Kaynağı Konusundaki Düşünceler..... 98
2. Din Kavramı ve Tanımı..... 99
3. Dinin Toplumsal Açıdan Sosyal Fonksiyonları..... 100
4. Din ve Ahlak Arasındaki İlişki 101
5. Din ve Laiklik..... 102
6. Davranış Bilimleri Açısından Dinin İnsanın Ruhsal Yapısı Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi..... 102
G. SOSYAL BİR KURUM OLARAK HUKUK ... 103
1 Hukuk Kavramı ve Tanımı..... 103
2. Hukuk ve Hukuk Kurallarının Özellikleri 103

Ünite 7: ÖĞRENME

I. ÖĞRENME KAVRAMI VE ÖĞRENME KURAMLARI 105
A. ÖĞRENME KAVRAMI VE TANIMI 105
B. ÖĞRENME KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR 106
C. ÖĞRENME KURAMLARI..... 107
1. Öğrenmenin Davranışsal Kuramları..... 107
2. Öğrenmenin Bilişsel Kuramları 110
D. ÖĞRENME SÜRECİNİN TEMEL İLKELERİ..... 112
1. Öğrenme Eğrileri..... 112
2. Davranışın Unutulması (Sönmesi)..... 114
3. Kendiliğinden Geri Gelme..... 115
4. Genelleme..... 115
5. Ayırt Etmeyi Öğrenme..... 115
6. Pekiştirme 115
II. ÖĞRENMEDE MOTİVE EDİCİ ŞARTLAR 119
A. İÇSEL VE DIŞSAL ÖDÜLLER..... 119
B. CEZALANDIRMA VE ÖĞRENME 119

Ünite 8: ALGILAMA

I. ALGILAMA KAVRAMI VE TANIMI..... 121
II. ALGILAMA EŞİKLERİ 122
A. ÖZEL ALICILAR 122
B. MUTLAK EŞİK..... 122
C. FARK EŞİĞİ 122
III. ALGISAL DEĞİŞMEZLER 123
A. RENK VE PARLAKLIK DEĞİŞMEZLİĞİ..... 123
B. BÜYÜKLÜK DEĞİŞMEZLİĞİ 123
C. BİÇİM DEĞİŞMEZLİĞİ..... 124
D. YER DEĞİŞMEZİ 125
IV. ALGILAMA SÜREÇLERİ..... 125
A. DERİNLİK ALGISI 125
1. Tek Gözle İlgili Görüş İpuçları 125
2. İki Gözle İlgili Görüş İpuçları 126
B. HAREKET ALGISI 126
C. ŞEKİL BÜTÜNLÜĞÜNÜ ALGILAMA 128
V. ALGININ ÖZELLİKLERİ..... 129
A. DEĞİŞMEZLİK 129
B. SEÇİCİLİK 129
C. ALGILAMADA ÖRGÜTLENME 129
1. Şekil - Zemin İlişkisinde Örgütlenme..... 130
2. Şekilleri Gruplandırma 130
VI. ALGISAL YANILMALAR..... 131
A. PONZO ALGI YANILMASI..... 131
B. MULLER-LYKER ALGI YANILMASI 132
C. POGGENDORF ALGI YANILMASI..... 132
D. WUNDT ALGI YANILMASI 132
E. ZOLLNER ALGI YANILMASI 133
F. BOURDON ALGI YANILMASI 133
VII. ALGILAMA, İLLUSİYON VE HALÜSİNASYON 134
VIII. SOSYAL ALGI 134

Ünite 9: SOSYAL GRUPLAR

I. GRUP KAVRAMI VE TANIMI 137
II. SOSYAL YIĞINLAR VE KİTLELER 140
A. SOSYAL YIĞINLAR..... 140
1. Sosyal Yığınların Özellikleri 140
2. Sosyal Yığınların Çeşitleri..... 141
B. KİTLELER 141

III. SOSYAL GRUPLARIN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI 141
A. GRUPLARIN ÖZELLİKLERİ 142
B. GRUPLARIN FONKSİYONLARI 143
IV. SOSYAL GRUP TÜRLERİ 144
A. BİRİNCİL VE İKİNCİL GRUPLAR 144
1. Birincil Gruplar 145
2. İkincil Gruplar 146
B. SÜREKLİ VE SÜREKLİ OLMAYAN GRUPLAR 147
1. Sürekli Gruplar 147
2. Sürekli Olmayan Gruplar 147
C. BİÇİMSEL VE BİÇİMSEL OLMAYAN GRUPLAR 148
1. Biçimsel Gruplar 148
2. Biçimsel Olmayan Gruplar 148
D. REFERANS VE ÜYELİK GRUPLARI 151
1. Referans Grupları 151
2. Üyelik Grupları 152
E. GRUPLARIN SOSYAL FONKSİYONLARINA GÖRE AYIRIMI 152
V. GRUP DİNAMİĞİ VE GRUPLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 153
A. GRUP DİNAMİĞİ KAVRAMI VE TANIMI 153
B. GRUPLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 154
1. Grubun Birey Üzerindeki Normatif Etkisi 155
2. Grubun Bireyin Tutumunun Değişmesine Etkisi 156
3. Grubun Bireyin Verimliliğine Etkisi 157
4. Grubun Bireyin Riske Girme Eğilimine Etkisi 158
VI. SOSYAL GRUPLARDA ÇATIŞMA 159
VII. GRUP YAPISI VE İLETİŞİM 160
A. GRUP YAPISI 160
B. GRUPLARIN İLETİŞİM YAPISI 160
1. Daire Biçimindeki İletişim Ağı 161
2. Zincir Biçimindeki İletişim Ağı 161
3. Yıldız (Tekerlek) Biçimindeki İletişim Ağı 162
4. Tüm Kanalların Açık Olduğu İletişim Ağı 162
VIII. GRUBA NİÇİN VE NASIL ÜYE OLUNUR? 163

Ünite 10: DUYGUSAL ZEKÂ

I. ÇALIŞMA YAŞAMI VE DUYGULAR 165
II. ZEKÂ KAVRAMI 166
A. ZEKÂNIN TANIMI VE GELİŞİMİNDE ETKİLİ OLAN TEMEL FAKTÖRLER 167
1. Zekâ Kavramı ve Tanımı 167
2. Zekanın Gelişiminde Etkili Olan Temel Faktörler 169
B. ZEKÂ VE DUYGUSAL ZEKÂ İLİŞKİSİ 170
III. DUYGUSAL ZEKÂ 171
A. DUYGUSAL ZEKÂNIN ÖNEMİ 171
B. DUYGUSAL ZEKÂ KAVRAMI VE TANIMI 173
C. DUYGUSAL ZEKÂYI YÜKSELTME YOLLARI 175
1. Benlik Bilincini Geliştirmek 175
2. Duyguları Yönetmek 176
3. Kendi Kendini Motive Etmek 177
D. DUYGUSAL ZEKÂYI BAŞKALARIYLA İLİŞKILERDE KULLANMAK 177
1. Etkin İletişim Kurabilme 177
2. Bilinçli Olarak Bireyler Arası İlişkileri Geliştirme 179
3. İnsanların Yardımcı Olmalarını Sağlama 180

Ünite 11: KİŞİLİK VE BENLİK

I. KİŞİLİK KAVRAMI, ÖNEMİ VE TANIMI 183
A. KİŞİLİĞİ İNCELEMENİN ÖNEMİ 183
B. KİŞİLİK KAVRAMI 183
C. KİŞİLİĞİN TANIMI 185
II. KİŞİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE KİŞİLİĞİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER 187
A. KİŞİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 187
B. KİŞİLİĞİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER 188
1. Kalıtımsal Yapı Faktörleri 188
2. Kültürel Faktörler 190
3. Aile Etkeni 190
4. Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf Faktörleri 191
5. Diğer Faktörler 192
a. Kitle İletişim Araçları 192

b. Yetişkinler Grubu 192
c. Doğum Sırası 192
III. KİŞİLİKLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE TANIMLARI 193
A. KARAKTER KAVRAMI, KARAKTERİN GELİŞMESİ, BASAMAKLARI VE KARAKTER BOZUKLUKLARI 193
1. Karakter Kavramı ve Tanımı 193
2. Karakterin Gelişmesi 194
a. Ceza ve Ödüllendirme Yöntemiyle 194
b. Mantıklı Düşünme 194
c. Duygusal Benimsemeler ve Örnek Alma 194
3. Karakter Basamakları 195
a. Beğenilme, Takdir ve Ödüllendirme Basamağı 195
b. Gerçek İdealler Basamağı 195
4. Karakter Bozuklukları 195
B. MİZAÇ (HUY) KAVRAMI 196
C. YETENEK KAVRAMI, TANIMI VE TİPLERİ 197
1. Yetenek Kavramı ve Tanımı 198
2. Yetenek Tipleri 198
a. Bedensel Yetenekler 199
b. Zihinsel Yetenekler 199
IV. KİŞİLİK KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN KURAMLAR 199
A. PSİKOANALİTİK KURAMLAR 199
1. İd (Alt Ben) 200
2. Ego (Ben) 201
3. Süperego (Üst-Ben) 201
B. ÖZELLİK KURAMLARI 203
1. Allport'un Özellik Kuramı 203
2. Raymond Cattell'in Özellik Kuramı 204
3. Henry Murray'in Kişilikbilim (Personoloji) Kuramı 205
4. Beş Boyutlu Kişilik Kuramı 206
C. EYSENCK'İN KİŞİLİK KURAMI 207
D. ALFRED ADLER'İN KİŞİLİK KURAMI 208
E. CARL GUSTAV JUNG'UN KİŞİLİK KURAMI 210
1. Ego (Bilinç) 210
2. Kişisel Bilinçdışı (Bilinçaltı) 211
3. Irksal Bilinçdışı (Kolektif Bilinç) 211
4. Persona 212
5. Gölge 212
6. Anima ve Animus 212
F. ERIC BERNE'NİN KİŞİLİK KURAMI 213
1. Kişiliğin Çocuk Yönü 214
2. Kişiliğin Ebeveyn Yönü 214
3. Kişiliğin Olgun Yönü 214
G. KAREN HORNEY'İN KİŞİLİK KURAMI 215
H. ERIK ERIKSON'UN KİŞİLİK KURAMI 216
I. SALİH GÜNEY'İN BEĞENİLME KİŞİLİK KURAMI 218
V. KİŞİLİĞİ ÖLÇME TEKNİKLERİ 219
A. GÖRÜŞME YÖNTEMİ 220
B. DERECELEME YÖNTEMİ 220
C. ANAMNEZ YÖNTEMİ 220
D. İLGİ TESTLERİ 220
E. PROJEKTİF TESTLER 221
F. MİNNESOTA ÇOK YÖNLÜ KİŞİLİK ENVANTERİ 221
VI. KİŞİLİK VE BENLİK 222
A. BENLİK KAVRAMI VE TANIMI 222
B. BENLİĞİN GELİŞMESİ 223
1. Başkalarının Bizi Değerlendirmesi 223
2. Çeşitli Sosyal Roller Üstlenme 224
3. Diğer İnsanlarla Kıyaslama Yapma 224
C. BENLİĞİN FONKSİYONLARI 224
D. BENLİĞİN ÜÇ TEMEL YÖNÜ VE BENLİK SAYGISI 225
1. Maddi Benlik 225
2. Sosyal Benlik 225
3. Ruhsal Benlik 225
E. BENLİK KURAMLARI 226
1. Benlik Yaklaşımı Kuramları 226
2. Carl Rogers'ın Benlik Kuramı 227
3. Maslow'un Benlik Kuramı 227

Ünite 12: TUTUMLAR VE ÖNYARGI

I. TUTUMLAR 230
A. TUTUM KAVRAMI VE TUTUMUN TANIMI 230
B. İNSANLAR NELERE KARŞI TUTUM GELİŞTİRİRLER 231
C. TUTUMLARIN BİLEŞENLERİ 232
1. Bilişsel Bileşen 233
2. Duygusal Bileşen 233
3. Davranışsal Bileşen 234

D. TUTUMLARIN ÖZELLİKLERİ 234
1. Tutumların Kuvvet Derecesi..... 234
2. Tutumların Karmaşıklık Derecesi..... 235
3. Tutumların Bileşenleri Arasındaki Tutarlılık 236
4. Bir Tutumun Diğer Tutumlarla İlişkisi..... 236
E. TUTUMLARIN FONKSİYONLARI 237
1. Tutumların Toplum Kültürüne Uyumlandırma Fonksiyonu 237
2. Tutumların Benliği Koruma ve Benliği Açıklayıcı Fonksiyonu 237
3. Tutumların Bilgi Sağlayıcı Fonksiyonu....238
F. TUTUM VE DAVRANIŞ ARASINDAKİ İLİŞKİ.....238
1. Tutumun Kuvvet Derecesi.....239
2. Çevresel Faktörler.....239
3. Davranışın Sonuçlarına İlişkin Beklentiler 239
G. TUTUMLARIN OLUŞMASI.....241
1. Zihinsel ve Bilgisel Faktörler 241
2. Fizyolojik Faktörler.....241
3. Anne - Baba Faktörü.....242
4. Tutum Nesnesiyle Gerçekleşen Yaşantılar 242
5. Akranlar Faktörü 242
6. Bireysel Özellikler Faktörü 243
7. Kitle İletişim Araçları Faktörü 243
8. Sosyal Sınıf Faktörü.....243
9. Grup Üyeliği Faktörü.....244
H. TUTUMLARIN ÖLÇÜLMESİ 244
1. Tutum Ölçek Çeşitleri.....244
2. Tutum Ölçme Teknikleri.....247
II. ÖNYARGILAR VE OLUŞMASI 253
A. ÖNYARGI KAVRAMI VE TANIMI.....253
B. ÖNYARGILARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ.....254
C. ÖNYARGILARIN KAYNAKLARI 255
1. Önyargılı İnsanlarla İlişkiler.....255
2. Önyargı Nesnesiyle Olan Kişisel Yaşantılar 255
3. Otoriter Bir Kişilik Yapısına Sahip Olma 255
4. Algılanan Benzerlik Miktarı 256
D. ÖNYARGILARIN AZALTILMASI 257
E. ÖNYARGILARIN TOPLUMSAL ETKİLERİ ..257

Ünite 13: BİREYLERARASI İLETİŞİM

I. İLETİŞİM KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ VE NİTELİKLERİ 259
A. İLETİŞİM KAVRAMI VE TANIMI..... 259
B. İLETİŞİMİN ÖNEMİ 261
C. İLETİŞİMİN NİTELİKLERİ 261
II. İLETİŞİM TÜRLERİ..... 262
A. GENEL HATLARIYLA İLETİŞİM..... 262
1. Bireysel İletişim..... 262
2. Toplumsal İletişim..... 262
B. THAYER'İN AMAÇLARA GÖRE İLETİŞİM SINIFLAMASI 263
1. Bilgi Sağlayıcı İletişim 264
2. Değerlendirici İletişim..... 265
3. Eğitici ve Öğretici İletişim 265
4. İnandırıcı ve Etkileyici İletişim..... 266
III. İLETİŞİMİN FONKSİYONLARI VE ÖZELLİKLERİ 266
A. İLETİŞİMİN FONKSİYONLARI..... 266
1. İletişim Bilgi Taşır 266
2. İletişim Sağlıklı İlişkilerin Kurulmasına Yardım Eder 266
3. İletişim Etkileşimi Sağlar 267
4. İletişim Kararları Taşır 267
5. İletişim Emirleri Taşır..... 267
6. İletişim Geri Bildirime İmkan Tanır 267
B. İLETİŞİMİN ÖZELLİKLERİ 267
1. İletişim İnsan Davranışlarının Sonucu Gerçekleşen Bir Süreçtir..... 267
2. İletişim Statik Bir Olgu Değildir..... 268
3. İletişim Belirli Kalıplara Bağlıdır 268
IV. İLETİŞİMİN SİSTEMATİK YAPISI 268
A. BİREYİN İÇ SİSTEMİ VE İLETİŞİM 269
B. BİREYİN DIŞ SİSTEMİ VE İLETİŞİM..... 269
V. İLETİŞİM SÜRECİ VE İLETİŞİM ÖGELERİ..... 269
A. İLETİŞİM SÜRECİ..... 269
B. İLETİŞİMİN ÖGELERİ..... 270
1. Kaynak, Kaynağı Etkileyen Faktörler ve Kaynağın Taşıması Gereken Özellikler... 270
2. Kodlama..... 273
3. Mesajlar ve Taşıması Gereken Özellikler 273

4. Kanal 276
5. Alıcı ve Alıcının Taşıması Gereken Özellikler 277
6. Kodaçma 277
7. Geri Besleme 279
8. İletişimde Gürültü ve Çeşitleri 281
VI. SAĞLIKLI İLETİŞİMİ ENGELLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 283
A. BİREYSEL FAKTÖRLER 283
B. FİZİKSEL FAKTÖRLER 283
C. SEMANTİK FAKTÖRLER 283
D. ZAMAN BASKISI 283
E. ALGILAMA EKSİKLİĞİ 284
VII. İLETİŞİMDE KİŞİSEL SINIRLAR VE ÖNEMİ 284
VIII. İLETİŞİM ORTAMININ ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ 284
A. İLETİŞİM ORTAMININ ÖNEMİ 284
B. İLETİŞİM ORTAMININ ÖZELLİKLERİ 285
1. İletişimde Bulunan Kişilere Bağlı Özellikler 285
2. İletişimin İçinde Gerçekleştiği Ortamın Sosyal Özellikleri 285
3. İletişimin İçinde Gerçekleştiği Ortamın Fiziksel Özellikleri 286
IX. İLETİŞİMDE BEŞ AŞAMA KURALI 286

Ünite 14: UYUM SORUNLARI VE SAVUNMA MEKANİZMALARI

I. ENGELLEME 287
A. ENGELLENMENİN TANIMI 287
B. ENGELLENMENİN KAYNAKLARI VE ÇEŞİTLERİ 288
C. MOTİVLERİN ÇATIŞMASINDAN DOĞAN ENGELLER 289
1. İstenilen İki Halin Çatışması (Yaklaşma -Yaklaşma) 289
2. İstenmeyen İki Halin Çatışması (Kaçınma-Kaçınma) 290
3. İstenilen ve Kaçınılması Gereken İki Halin Çatışması (Yanaşma-Kaçınma) 290
D. ENGELLEMENİN SONUÇLARI 291
E. ENGELLENMENİN YARATTIĞI DURUMLAR 291
II. SAVUNMA MEKANİZMALARI 292
A. SAVUNMA MEKANİZMASI NE DEMEKTİR? 292
B. SAVUNMALAR NASIL ANLAŞILIR? 293
C. SAVUNMA MEKANİZMALARINI SINIFLANDIRMA DÜŞÜNCESİ 294
D. BAŞARILI SAVUNMA MEKANİZMALARI 294
1. Yüceltme 294
2. Bencil Olmama 295
3. Tahmin Etme 295
4. Şakaya Vurma 296
5. Telafi Etme 296
6. Çilecilik 296
E. BAŞARISIZ SAVUNMA MEKANİZMALARI 297
1. Gerileme 297
2. İnkâr 297
3. Reaksiyon Oluşturma 298
4. Gerçekleri Çarpıtma 298
5. Utangaçlık 299
6. Denetleme 299
7. Gerçeklerden Kaçma 299
8. Simgeleştirme 299
9. Cinselleştirme 299
10. Duygu Yalıtımı 299
11. Karşıtlar Birliği 300
12. Duygu Dönüşümü 300
13. Hastalık Hastası 300
14. Bölünme 300
F. KULLANMA SIKLIĞINA GÖRE OLUMLU VEYA OLUMSUZ OLABİLEN SAVUNMA ŞEKİLLERİ 300
1. Bastırma 300
2. Başkasına Mal Etme (Yansıtma) 301
3. Hayal Kurma 302
4. Benimseme 303
5. Yer Değiştirme 303
6. Kötüleme 304
7. Boyun Eğme 304
8. İçe-Atım 304

9. Ket Vurma 304
10. Saplanma 304
11. Kontratak Davranış 306
12. Akla Uygun Hale Getirme 306
13. Dışlaştırma 307
G. SAVUNMA MEKANİZMALARININ GÖREVİ 307
H. SAVUNMA MEKANİZMALARININ KULLANIMI VE YETERSİZLİĞİ 307

Ünite 15: DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI

I. DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI 309
A. DAVRANIŞ BOZUKLUĞU KAVRAMI VE TANIMI....309
B. DAVRANIŞ BOZUKLUĞU KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN GÖRÜŞLER 309
1. İstatistiksel Görüş....310
2. Sosyal Normlardan Sapma Görüşü 310
3. Yasal Görüş 310
4. Tıbbi Görüş 311
C. DAVRANIŞIN NİTELİK VE NİCELİĞİNİN DAVRANIŞ BOZUKLUĞU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ....311
D. DAVRANIŞ BOZUKLUKLARININ ÇEŞİTLERİ....312
1. Psikonevrozlar 312
2. Psikozlar 312
II. DAVRANIŞ BOZUKLUKLARININ TEDAVİ YÖNTEMLERİ....318
A. BİYOLOJİK TEDAVİ YÖNTEMLERİ....318
1. İlaç Kullanarak Tedavi Etme....318
2. Elektro - Şok Tedavisi 318
3. Cerrahi Yöntemle Tedavi....319
B. PSİKOLOJİK TEDAVİ YÖNTEMLERİ 319
1. Psikoanaliz Tedavi Yöntemi 319
2. Davranışçı Tedavi Yöntemi 320
3. İnsancıl Tedavi Yöntemi 322
4. Grup Tedavi Yöntemi 322
III. ASKERLİK VE RUH SAĞLIĞI 322

Ünite 16: STRES VE STRESLE BAŞA ÇIKMA

I. STRES KAVRAMI VE TANIMI 325
II. ÇALIŞMA YAŞAMI VE STRES 327
III. YÖNETİCİLER VE STRES 327
IV. ÇALIŞMA YAŞAMINDA STRES KAYNAKLARI....329
A. ÖRGÜT DIŞI STRES KAYNAKLARI 329
B. ÖRGÜTSEL STRES KAYNAKLARI 330
1. Görevin Yapısına İlişkin Stres Kaynakları 331
2. Örgütsel Yönetim Tarzına İlişkin Stres Kaynakları 332
3. Üretim Sürecine İlişkin Stres Kaynakları 334
4. Örgütün Kültürel Yapısına İlişkin Stres Kaynakları 335
C. GRUPSAL STRES KAYNAKLARI 336
1. Grupta Birlik Ruhunun Eksikliği....336
2. Sosyal Destek Eksikliği....336
3. Çalışanların Kendisinde, Çalışanlar Arasında ve Gruplar Arasındaki Çatışma....336
4. İş Ortamında Huzursuzluk 337
5. Yönetici - Yönetilen ve Çalışma Arkadaşları ile Anlaşmazlık....337
6. Grup Desteğinin Seviyesi....338
7. İşyerinde Dedikodu Yapılması 338
D. KİŞİSEL STRES KAYNAKLARI....338
1. Üstlenen Rolün Özellikleri....338
2. A ve B Tipi Kişilik Özellikleri 339
3. Yaşam ve Kariyer Değişiklikleri....341
4. İş Gerekleri İle Kişilik Uyumsuzluğu....342
5. Rol Belirsizliği....342
V. STRESİN BELİRTİLERİ VE ETKİLERİ 343
A. FİZİKSEL BELİRTİLER VE ETKİLERİ....344
1. Tansiyon Yükselmesi 344
2. Sindirim Bozukluğu 344
3. Terleme 344
4. Nefes Darlığı 344
5. Baş Ağrısı....345
6. Yorgunluk 345
7. Alerji 345
8. Mide Bulantısı 345

B. DAVRANIŞSAL BELİRTİLER VE ETKİLERİ....345
1. Uykusuzluk....346
2. Uyuma İsteği....346
3. İştahsızlık....346
4. Yemek Yemede Artış....346
5. Sigara Kullanma....346
6. Alkol Kullanma....347
C. PSİKOLOJİK BELİRTİLER VE ETKİLERİ ...347
1. Gerginlik....347
2. Geçimsizlik....347
3. İşbirliğinden Kaçınma....348
4. Sürekli ve Yersiz Endişe....348
5. Yetersizlik Duygusu....348
6. Yersiz Telaş....348
VI.STRESLE BAŞA ÇIKMA....348
A. STRESLE BAŞA ÇIKMA KAVRAMI....348
B. STRESLE BAŞA ÇIKMADA BİREYSEL YÖNTEMLER....350
1. Bedensel Hareket....350
2. Solunum Egzersizi....350
3. Meditasyon....351
4. Biyolojik Geri Bildirim....351
5. Gevşeme....351
6. Beslenme....351
7. Sosyal Destek....352
8. Sosyal ve Sportif Etkinliklere Katılma 354
9. Masaj....354
10. Zaman Yönetimi....354
VII.STRESLE BAŞA ÇIKMADA ORGANİZASYONEL YÖNTEMLER VE STRESİN AZALTILMASINDA YÖNETİCİLERE DÜŞEN GÖREVLER....355
A. STRESLE BAŞA ÇIKMADA ORGANİZASYONEL YÖNTEMLER....355
B. STRESİN AZALTILMASINDA YÖNETİCİLERE DÜŞEN GÖREVLER 355

Ünite 17: MOTİVASYON

I. MOTİVASYON KAVRAMI, TANIMI VE ÖNEMİ 357
II. MOTİVASYON KONUSUNDA BİLİNMESİ GEREKEN KAVRAMLAR....357
III. İNSANLARI MOTİVE ETME SÜRECİ....360
IV EĞİTİM KURUMLARINDA MOTİVASYON 362
V. ORGANİZASYONLARDA KULLANILAN MOTİVASYON YÖNTEMLERİ.... 363
A. GÖZDAĞI.... 363
B. YARIŞMA VE REKABET 363
C. AYRICALIKLAR TANIMA.... 364
D. CEZA VE ÖDÜL 364
E. MESLEK VEYA KURUMU İLE ÖZDEŞLEŞME.... 364
VI.MOTİVASYON KONUSUNDA YÖNETİCİLERİN KULLANILABİLMESİ İÇİN GELİŞTİRİLEN TEORİLER.... 364
A. MASLOW'UN İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ YAKLAŞIMI 365
B. HERZBERG'İN MOTİVE EDİCİ VE DURUM KORUYUCU ETMENLER TEORİSİ 366
C. BAŞARMA İHTİYACI TEORİSİ.... 367
D. ERG TEORİSİ 368
E. BEKLENTİ TEORİSİ.... 370
F. LAWLER – PORTER'İN BEKLENTİ TEORİSİ.... 371
G. EDWIN LOCKE'UN AMAÇ TEORİSİ.... 372
H. EŞİTLİK TEORİSİ.... 372
I. DAVRANIŞ DÜZELTİM VE GÜÇLENDİRME TEORİSİ.... 374
VII. MOTİVE EDİCİ FAKTÖRLER 375
VIII.İNSANLARI MOTİVE ETMEDE ETKİLİ OLAN YÖNETİCİ DAVRANIŞLARI 376
IX.MOTİVASYONUN GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ 376

Ünite 18: DAVRANIŞ BİLİMLERİNDE LİDERLİK

I. LİDERLİK.... 380
A. LİDERLİK KAVRAMI VE TANIMI.... 381
B. LİDERLİĞİN BENZER KAVRAMLARDAN FARKI.... 383
1. Komutan ve Lider Farkı.... 383

2. Yönetici ve Lider Farkı 383
3. Başkan ve Lider Farkı 384
4. Şef ve Lider Farkı..... 384
5. Popüler Kişi ve Lider Farkı..... 385
C. LİDERLERİN ORTAYA ÇIKIŞI 385
D. LİDERLİĞİN KAZANILMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER.....386
1. Doğuştan Sahip Olunan Nitelikler Açısından Liderlik.....386
2. Eğitim ve Deneyimle Kazanılan Nitelikler Açısından Liderlik.....387
E. LİDERİN ROL VE İŞLEVLERİ.....388
G. LİDERLİK SÜRECİNDE KULLANILAN GÜÇ TİPLERİ.....391
H. LİDERLİK İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR 392
II. LİDERLİK KURAMLARI.....394
A. ÖZELLİKLER KURAMI VE ÖZELLİKLER KURAMINA GÖRE LİDERLİK NİTELİKLERİ.....394
1. Fiziksel Nitelikler 394
2. Zihinsel Nitelikler.....395
3. Kişilikle İlgili Nitelikler.....396
4. Sosyo - Ekonomik Nitelikler 397
5. Özellikler Kuramının Değerlendirilmesi 397
B. DAVRANIŞSAL LİDERLİK KURAMLARI.....398
1. Yönetilen Bireylerin Kişiliğine Önem Veren Kuramlar 399
2. Yönetilen Bireylerin Yerine Getirdikleri Göreve Önem Veren Kuramlar 403
3. Davranışsal Liderlik Kuramlarının Değerlendirilmesi 405
C. MODERN LİDERLİK KURAMLARI 406
1. Fiedler'in Durumsal Liderlik Kuramı.....407
2. House'ın Amaçlara Yönelik Liderlik Kuramı 410
3. Hersey ve Blanchard'ın Durumsallık Liderlik Teorisi 411
4. Modern Liderlik Kuramlarının Değerlendirilmesi 412
D. KARİZMA KAVRAMI VE TANIMI 415
1. Karizmanın Ortaya Çıkışı ve Kalıcılığı 415
2. Karizmatik Liderlik Özellikleri ve Temel Davranışları 417
3. Karizmatik ve Karizmatik Olmayan Liderlerin Davranışsal Ögelerinin Karşılaştırılması 418
4. Karizmatik Lider ve İzleyici İlişkisi 419
5. Karizmatik Liderlerin Sınırlamaları 420
III. LİDERLİĞE YENİ YAKLAŞIMLAR 422
A. LİDERLİKTE ATİF KURAMI.....422
B. DÖNÜŞTÜRÜCÜ LİDERLİK YAKLAŞIMI.....422
1. Etkileşimci ve Dönüştürücü Liderlik Kavramı ve Tanımı.....423
2. Bass'ın Dönüştürücü Liderlik Teorisi 424
3. Dönüştürücü ve Etkileşimci Liderliği Oluşturan Davranış Boyutları.....425
4. Dönüştürücü Liderin Özellikleri 428
5. Dönüştürücü Liderliğin Güçlü ve Eleştirilen Yanları 428

Ünite 19: BİREYSEL VE ÖRGÜTSEL AÇIDAN ZAMAN YÖNETİMİ

I. ZAMAN KAVRAMI VE TANIMI.....431
II. ZAMAN YÖNETİMİ KAVRAMI 432
III. ZAMANI ALGILAMA SÜRECİ VE ZAMAN ÇEŞİTLERİ 432
A. ZAMANI ALGILAMA SÜRECİ.....432
1. Subjektif Algılama 433
2. Objektif Algılama.....433
B. ZAMAN ÇEŞİTLERİ 433
1. Gerçek Zaman 433
2. Psikolojik Zaman.....434
3. Biyolojik Zaman.....434
IV. KİŞİLİK YAPISI VE ZAMAN 434
V. ZAMAN YÖNETİMİ 435
A. ZAMAN YÖNETİMİ KAVRAMI VE TANIMI.....435
B. ZAMAN YÖNETİMİNİN TEMEL BOYUTLARI 436
1. Kişisel Zaman Yönetimi 436
2. Örgütsel Zaman Yönetimi 439
VI. ZAMAN TUZAKLARI VE YÖNETİMİ.....439

A. KİŞİDEN KAYNAKLANAN ZAMAN TUZAKLARI 443
1. Bireysel İş Disiplini Eksikliği 443
2. Hedefsiz Çalışma 443
3. İşleri Erteleme 443
4. Aşırı Güven ya da Güvensizlik 443
5. Hayır Diyememe 444
6. Önyargılı Davranma 444
7. Öncelikler Belirlememe 444
8. Zaman Baskısı 444
9. Olumsuz Kişisel Tutum 445
10. Olumsuz Alışkanlıklara Sahip Olma 445
11. Kararlı Olamama 445
12. Güç Olan İşten Kaçma 445
B. YAPILAN İŞTEN KAYNAKLANAN ZAMAN TUZAKLARI 445
1. Uzun ve Sık Telefon Konuşmaları ile Sekreter Kullanılmaması 445
2. Habersiz Yapılan Ziyaretler 446
3. Gereksiz Toplantılar 446
4. Kriz Durumları 446
5. Kurumsal Belirsizlikler 446
C. ÖRGÜTÜN YÖNETİM TARZINDAN KAYNAKLANAN ZAMAN TUZAKLARI 446
D. ÖRGÜTSEL YAPI VE POLİTİKALARDAN KAYNAKLANAN ZAMAN TUZAKLARI 447
1. İş Ortamının Uygunsuzluğu 447
2. Örgütlerde Oluşan Büro Patolojik Durum 447
VII. ZAMANI PLANLAMA YÖNTEMLERİ 447
A. BİREY AÇISINDAN ZAMAN PLANLAMA YÖNTEMLERİ 448
B. ÖRGÜT AÇISINDAN ZAMAN PLANLAMA YÖNTEMLERİ 448
VIII. ZAMANIN ETKİLİ VE VERİMLİ KULLANILMASI İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER 449

KAYNAKÇA 451

KAYNAKÇA

Aamod Michael G., **Applied Industrial – Organiational Psychology**, Belment Wadsworth Pub Comp., 1999.

Adasal Rasim, **Medikal Psikoloji: Psikolojinin Niteliği ve Gelişmesi**, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul, 1977.

Akdemir Ali, "Yönetim Düşüncesindeki Dönüşümler ve Dönüştürücü Lider Profili", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, I,1997.

Aktaş A., R. Aktaş, "İş Stresi", **Verimlilik Dergisi**, Ankara, MPM Yayını, 1992/1.

Albrecht Karl, **Gerilim ve Yönetici**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İÜ İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Allen Roger, **Human Stres: It's Nature and Control**, Mc Millan Pub.,Com.,1983.

Alimo- Metcalfe, B. and R. Alban- Metcalfe, "The Development of a New Transformational Leadership Questionnaire", **Leadership Quarterly,** Vol. 74, No. 1, 2001.

Almansü Yusuf, Nazım Akın, Adnan Tınaz, **Lider, Komutan ve Kurmay Subay**, Kara Harp Akademileri Komutanlığı Yayını; İstanbul, 1969.

Altay Ekrem, **Yeni Sosyoloji**, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu Yayını, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1971.

Altman S., E. Valenzi and R. M. C. Hodgetts, **Organizational Behavior: Theory and Pratice**, Orlando, Pl: Academic Press, 1985.

Anar Suat, "Eğitim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

An Introduction to Sociology, KHO. Kütüphanesi.

Arıcı Hüsnü, **İstatistik, Yöntem ve Uygulama**, Cihan Matbaası, Ankara, 1975.

Arkonaç Sibel, **Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi,** Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1992.

Arkonaç Sibel, **Grup İlişkileri**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1993.

Armağan İbrahim, **Toplumbilim**, İzmir, 1988.

Artan İnci, **Örgütsel Stres Kaynakları ve Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama**, Basisen Kültür ve Eğitim Yayınları, 1986.

Arthur W. and **W. G. Graziano**, The Live- Factor Model, Conscentiousness, and Driving Accident Involvement", **Journal of Personality,** 64(3).

Askeri Liderlik Ders Kitabı, KHO Yayını, Ankara, 1987.

"Askeri Liderlik (Broşür)", **KKK 1.nci Ordu Komutanlığı Yayını**, İstanbul, 1985.

Atay Hüseyin ve Diğerleri, **İslam Gerçeği**, AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1995.

Atkinson Jacqueline M., **Coping With Stress at Work**, Great Britain, Thorsons, 1984.

Atkinson Jacqualine, **Zamanı Yönetme Sanatı,** Çev. Cem S. İslam, Nehir Yayınları, İstanbul, 1977.

Avermaet E. Van, "Social Influence in Small Group", **Introduction to Social Psychology**, M.Hewstone (Eds). Basil Blackwell, 1990.

Aydın Ayhan, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.

Aydın Orhan, "Tutumlar", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Aydın Orhan, "Duyum ve Algı", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Aydın Orhan, "Davranış Üzerindeki Sosyal Etkiler", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1988.

Baltaş Acar ve Zuhal, **Stres ve Başa Çıkma Yolları**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1990.

Banton Michael, **Roles,** London Tavistock Publ., 1968.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Baransel Atilla, "Gayri Resmi Küçük Gruplar ve Liderlik" **Organizasyonların Beşeri Yönü**, Der. R. Taguiri - A. Baransel, c.1, Hüsnü Tabiat Matbaası, stanbul,1966.

Baransel Atilla, "Biçimsel Olmayan Küçük Gruplar ve Önderlik", (Ders Notları) İÜ İşletme Fakültesi, **İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını**, İstanbul.

Barnouw Victor, "Culture and Personality", **Culture and Management**, Der. Ross A.Webber, Homewood, Richard D. Irwin, Illinois, 1969.

Bass Bernard M., **Leadership and Performance Beyond Expectations,** New York, Free Press, 1985.

Bass Bernard M. and STEIDLMEIER Paul, "Ethics, Character and Authentic Transformational Leadership Behaviour", **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Bassis Michael S., Richard J. Gelles, Ann Levine, **Sociology**, Random House, Inc., New York, 1984.

Başaran İ. Ethem, **Örgütsel Davranışın Yönetimi**, Ankara, Sevinç Matbaası,1982.

Başaran İ. Ethem, **Örgütsel Davranış**, Gül Yayınevi, Ankara, 1991.

Başaran İ. Ethem, **Yönetime Giriş**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1984.

Başaran İbrahim Ethem, **Yönetim**, Gül Yayınevi, Ankara,1989.

Baymur Feriha, **Genel Psikoloji**, İstanbul, 1985.

Baysal Ayşe Can, **Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar**, İstanbul, 1981.

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, Istanbul, 1987.

Beach Dale S., **Personal: The Management of People at Work**, Mcmillan, New York.

Becher T. A. and J.E.Newman, "Job Stress, Employee Healt and Organizational Effectiveness: A Facet Analysis, Model and Literature Review", **Personnel Psychology**, Winter, 1978.

Begley T. M., C. Lee and J. M. Czajka, "The Relationships of Type A Behavior and Optimism with Job Performance and Blood Pressure", **Journal of Business and Psycholgy**, Vol.15, No.2, 2000.

Berne Eric, **Hayat Denen Oyun**, Çev. Selami Sargut, Yaprak Yayınları, İstanbul, 1992.

Bilgin Nuri, **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, Sistem Yayıncılık ve Mat. San.Tic.A.Ş., İstanbul, 1996.

Blanchard, K. and P. Hersey, **Management of Organizational Behaviour: Utilizing Human Resources**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1988.

Blanchard Kenneth, **Leaders and The One Minute Manager**, New York, William Morrow and Co. Inc., 1984.

Binbaşıoğlu Cavit, **Öğrenme Psikolojisi**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1991.

Bobbitt H. R., Jr. R. H. Breinholt ve diğerleri, **Organizational Behavior: Understanding and Prediction**, 2nd. Ed., Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1978.

Bruno Frank J., **Psikoloji Tarihine Giriş**, Çev: N.Hisli, Ege Üniversitesi Yayını, İzmir,1982.

Bryman Allan, **Charisma and Leadership in Organizations**, London, Sage Publications, 1992.

Budak Gülay, Gönül Budak, **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2004.

Bumin Birol, **İşletmelerde Organizasyon Geliştirme ve Çatışmanın Yönetimi**, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Ankara,1990.

Burger Jerry M., **Kişilik**, Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006

Burns James McGregor, **Leadership**, New York, Harper and Row, 1978.

Bursalıoğlu Ziya, **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1982.

Campbell Peter G., **The Last Straw: Stres Needn't Make You İll**, Arlington Books, London,1990.

Campbell J. D., A. Tesser and P. J. Fairey, "Comformity and Attention to the Stimulus Some Temporal and Contextual Dynamics", **Journal of Personality and Social Psychology**, 1976.

Can Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yayıncılık Mat. San., Ankara, 1991.

Can Halil, **Öznur** Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Canon Martin, **Organizational Behavior: A Managerial and Organizational Perspective**, Little Brown and Company, 1979.

Carlisle H., **Management: Concepts and Situations, Science Research Associates**, Inc., Chicago, 1976.

Carroll S. J., H.I.Tosi, **Organizational Behavior**, St.Clair Press Chicago, Illionis, 1977.

Catton William R., "The Development of Sociological Thought", Rubert E. L. Faris, **Handbook of Modern Sociology**, Rand McNally and Company, Chicago, 1964.

Certo S. C., **Modern Management**, Prentice-Hill, 1997.

Charon Joel M ., **Sociology: A Conceptual Approach**, Minnesota, 1989.

Cilacı Osman, **Günümüz Dünya Dinleri**, Kozan Matbaacılık, Ankara, 1998.

Coleman Ron, Gilles Barrie, **Yöneticinin Kılavuzu**, Çev. Mehmet Harmancı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1994.

Conger Jay A., Rabindra N. Kanungo, "Toward a Behavioral Theory of Charismatic Leadership in Organizational Settings", **Academy of Management Review**, Vol.12, No: 4, 1987.

Conger A. Jay, "Charismatic and Transformational Leadership in Organizations: An Insider's Perspective on These Developing Streams of Research", **Leadership Quarterly**, Vol. 10, No. 2, 1999.

Collins B. E., **Social Psychology**, Addison Wesley Publishing Co., Massachusetts, 1970.

Cooper, R. K., and Sawaf, A**., Executive EQ: Emotional Intelligence in Leadership and Organizations**, New York, Grosset/Putnam, 1997.

Costello, Timoth W., ve Zalkin, Shelden S., **Psychology in Administration A Research Orientation,** Prentice-Hall,İnc. Englewood Cliffs, N.3.,1963.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Cüceloğlu Doğan, **Yeniden İnsan İnsana**, Evrim Matbaacılık, Ankara, 1993.

Çam Esat, **Siyaset Bilimlerine Giriş**, İ. Ü. İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1975.

Çelik Vehbi, "Eğitimde Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Çetinkanat, Canan, **Örgütlerde Güdülenme ve İş Doyumu**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2000.

Daft Richard, **Management**, Dryden Press, 1991.

Daft L. Richard, **Organization Theory and Design**, USA, Thomson Learning, 1998.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul , 1988.

Davis Keith, **Human Behavior At Work**, Tata Mc Graw Hill, New York, 1983.

Davis Stephen F. and **Joseph** J. Palladino, **Psychology,** Pentice-Hall, Inc., New Jersey, 1997.

Deitzer Bernard, Karl Shilliff and Michael Jucius, **Contemporary Management Concepts**, Grid Publishing, Inc.,1979.

Demir Ömer, Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınevi, Ankara, 2005.

Dereli Toker, **Organizasyonlarda Davranış**, İÜ İktisat Fakültesi İktisat ve İçtimayat Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1976.

Dicle Ülke, **Bir Yönetim Aracı Olarak Örgütsel Haberleşme**, MPM Yayını, Ankara, 1974.

Dinçer Ömer ve Yahya Fidan, **İşletme Yönetimi,** Beta Yayınları, İstanbul, 1996.

Doğan Ercüment, "Çalışanın İşine Cezbolması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), 2000.

Doğan İsmail, **Sosyoloji**, Sistem Yayıncılık Mat. San. Tic. A.Ş., İstanbul, 1996.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş yayınları, 8. Baskı, Ankara, 1982.

Drake Richard I. ve Peter J. Smith, **Sanayiide Davranış Bilimleri**, Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, İÜ İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Duncan W. Jack, **Organizational Behavior**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1981.

Edinsel Kerim, " Bürokratik Örgütten Kendi Kendine Öğrenen Organik Örgüt Modeline Geçişte Örgüt ve Liderlik Sorunları", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı I**, İstanbul, 1997.

Encyclopedia Americana, USA., Cilt: 6, 1975.

Encylopedia of Britanica, 14 th Edition, Cilt: 21.

Enç, Mitat, **Ruh Sağlığı Bilgisi**, Bilim ve kültür Eserleri Dizisi, İnkılap ve Aka Kitapevleri Koll. Şti, İstanbul, 1973.

Erdentuğ Nermin, **Türkiye'de Çağdaşlaşma, Eğitim ve Kültür İlişkileri**, Ankara, 1981.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış** , İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Psikoteknik**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1983.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İÜ İşletme Fakültesi, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991 ve 2001.

Eren Erol, "Yönetim Psikolojisi: Bireyler Arası İlişkiler ve Haberleşme", **1986 Yılı Eğitim Seminerleri Kitap 2**, MESS Yayını, İstanbul, 1987.

Eren Erol, "Yönetimde Otorite Problemi ve Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), İÜ İşletme Fakültesi, İstanbul, 1971.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, İstanbul, Beta Yayınları, 2001.

Ergeneli Azize, **Örgüt ve İnsan**, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2006

Erkal Mustafa, **Sosyoloji**, K.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Trabzon, 1982.

Eroğlu Feyzullah, **Davranış Bilimleri**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 1996.

Ertekin Yücel, **Stres ve Yönetim**, TODAİE Yayını, Ankara, 1993.

Ertürk Selahattin, **Eğitimde Program Geliştirme**, Meteksan Limited Şti., Ankara, 1984.

Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987.

Ferner Jack D., **Successful Time Management**, John Wiley & Sons Inc., USA, 1995.

Fidan Nurettin, **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1986.

Fiedler F., "A Contingency Model of Leadership Effectiveness", L. Barkowitz içinde, **Advances in Experimental Social Psychology**, Academic Press, NewYork, 1964.

Fığlalı Ethem Ruhi, "Atatürk ve Din" **Atatürk Düşüncesinde Din ve Laiklik**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Divan Yayıncılık, Ankara, 1999.

Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.

Freedman Jonathan L., David O. Sears, J. Merril Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, Çev: Ali Dönmez, Ara Yayıncılık, Istanbul, 1989.

Fromm Erich, **Psikanaliz ve Din,** Çev. Aydın Arıtan, İstanbul, 1982.

Fuller, J. B.; R. Morrıson; L. Jones; D. Brıdger and V. Brown, "The Effects of Psychological Empowerment on Transformational Leadership and Job Satisfaction, **Journal of Social Psychology**, Vol. 139, No.3, 1999.

Gardner, H., **Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligence**, New York, Basic Books, 1983.

Gardner H., **Frames of Mind**, Basic Book, New York, 1993, **Gardner** Howard, "Multiple Intelligences Go to School", **Educational Research**, sayı:18,1989,

Gardner Howard**, Multiple Intelligences The Theory Pratice**, Basic Books New York, 1993.

Gates Arthur I. ve diğerleri, **Eğitim Psikolojisi**, Çev: Necmi Sarı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1962.

Gençtan Engin, **Psikanaliz ve Sonrası,** Remzi Kitapevi, İstanbul, 1988.

Gençtan Engin, **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Maya Matbaacılık Ltd.Şti., Ankara, 1984.

Gibson James L., Ivancevich, James H. Donelly, **Organizations Behavior, Structure, Processes,** Business Publications Inc., Dallas,1976.

Gibson J. M., Ivencevich Johan M., J. H. Donnely, **Organizations: Process Structure Behavior Business**, Pub. Inc. Dallas, 1973.

Gillet Richard, Patric C. Pietroni, **Depresyon: Stresler - Bunalımlar**, çev: Ziya ve Esra Kütevin, İnkilap Kitapevi, İstanbul,1990.

Goleman Daniel, **Working Emotional Intelligence**, Bloomsbury Publising Plc., London,1998.

Goleman D., **Duygusal Zeka: Neden IQ' dan Daha Önemlidir?,** Çev. Banu Seçkin, Varlık Yayınları, İstanbul, 2001.

Gould and Kolb **A dictonary of the Social Sciences**, ed. Fletcher and Sons Ltd.1964.

Gunthert K.C., L. H. Cohen and s.Armeli, "The Rol of Neuroticisim in Daily Stress and Coping", J**ournal of Personality and Social Psychology**, 77(5),

1999, P.T. Costa and R. R. McCrae, r**ofessional Manuel For The NEO PI-R**. Odessa, Fl: sychological Assesment Resources

Gödelek Ertuğrul, "Üç Farklı İşkolunun (Tekstil-Tekstil Boya-Çimento) Psiko- Sosyal-Stres Faktörleri Yönünden Karşılaştırılması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi),** Ankara, 1988.

Gözübüyük Şeref, **Hukuka Giriş ve Hukukun Bazı Temel Kavramları**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney, Salih, **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Güney Salih, **Kültürel Yapı İle Yönetim Arasındaki İlişki,** KHO., Yayını, 1995.

Güney Salih, "Fiedler'in Durumsal Önderlik Modeli Açısından Atatürk'ün Önderliğinin Değerlendirilmesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, cilt:8, Sayı: 23, Mart, 1992.

Güney Salih, Metin Arıkan, **Yöneticiler ve Liderler Açısından Motivasyon**, K.H.O. Matbaası, Ankara, 1994.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü,** Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

Güvenç Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1984.

Hall D.T. and F.S.Hall, "Stress and the Two - Career Couple", Inc., Cooper and R.Payne (eds), **Current Concers in Occupational stress**, Wiley , New York, 1980.

Harp Akademileri Yayını,"Komutanlık ve Liderlik Ders Notu", İstanbul,1986.

Hartog D. N. and M. J. Van, "Transactional Versus Transformational Leadership: An Analysis of The MLQ", **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, Vol. 70, No. 1, 1997.

Hartog D. N., R. J. House, P. J. Hanges, A. Ruız-Quıntanıllo, P. W. Dorfman, "Culture Specific and Cross- culturally Generalizable İmplicit Theories: Are Attributes of Transformational Leadership Universally Endorsed?", **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Haynes Marion E., **Kişisel Zaman Yönetimi**, Çev. Yaşar Bülbül, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999.

Heper Metin, "Atatürkçülük: Karizmanın Emredici Siyasal Çerçeveye Dönüşümü", **Prof. Dr. Bülent Nuri Esen Armağanı**, Ankara, 1977.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Cilt:1, Çev: Osman Tekok ve Diğerleri, San Matbaası, Ankara, 1979.

Howell Jane M. and Peter J. Forst, "A Laboratory Study of Charismatic Leadership", **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 1989.

Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Stres and Work**, Scott Foresman Glenview, III., 1980.

Ivancevıch, John M. ve Diğerleri, **Organizational Behaviour and Performance**, California, Goodyear Publishing, 1977.

İlal Günsel Kaptagel, **Tıpsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri**, İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Yayını, İstanbul, 1982.

İnan Arı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1982.

İnayet, Aydın Pehlivan **İş Yaşamında Stres**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

İnceoğlu Metin,**Tutum, Algı, İletişim**, Sinem Ofset, Ankara, 1993.

Jamal M. and V. V. Baba, "Type – A Behavior, Job Performance, and Well – being in College Teachers", **International Journal of Management**, Vol.8, No.3, 2001.

Johns Horace E., H. Ronald Moser, "From Trait to Transformation: The Evolution of Leadership Theories", **Education**, v:110, N:1 ,1989.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar**, Evrim Basımevi, İstanbul, 1988.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan-Aile-Kültür**, Evrim Matbaacılık, Istanbul, 1990.

Kanungo N. R. And M. Mendonca, **Ethical Dimensions of Leadership**, Sage Publications, USA, 1996.

Kaptan Saim, **Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri**, Olgaç Matbaası, Ankara.

Karakoç Nihat, "İşletmelerde Etkinliği Belirleyen Bir Kaynak**:** Yönetsel Zaman", **Verimlilik Dergisi**, 1990.

Karasar Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.,Ankara, 1994.

Karip Emin, "Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Karizma Dergisi, "Liderlik Sanatı", Eylül, 1984.

Katz D., R. Kahn, **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi**, Çev. Halil Can, Yavuz Bayar, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1977.

Kazancı Osman, **Eğitim Psikolojisi**, Kazancı Matbaacılık, Ankara, 1989.

Kaynak Tuğray, **Organizasyonel Davranış**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Kempner Thomas, **A Handbook of Management**, Penguin Books Inc., England, 1976.

Kessler Gerhard, **Sosyolojiye Başlangıç**, Çev. Fahri Fındıkoğlu, İ. Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1985.

Kılınç Tanıl, "Yöneticilik ve Önderlik" **Karizma Dergisi**, sayı:5, Eylül 1984.

Kılbaş Şükran, "Ankara Yenimahalle ve Çankaya Gençlik Merkezlerine Üye Gençlerin Gençlik Merkezlerine İlişkin Görüşleri", (**Yayınlanmamış Doktora-Tezi),** Ankara, 1989.

Klarreich Samuel H., **Stressiz Çalışma Ortamı**, Ankara, Feryal Matbaası, 1994.

Kneller F. George, "Kültür, kişilik ve Eğitim", Educational Anthropology, An Introduction (Çev. Mahmut Tezcan), **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:10, sayı:1-4, Ankara, 1978.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984,2003, 2005.

Koerner Joe Ellen Goertz, "Reflections: Transformational Leadership", **Journal of Holistic Nursing**, Vol. 16, No. 2, 1998.

Kolasa Blair, **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev. Kemal Tosun ve Diğerleri, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Kolb Lawrence C., H.Keith, H.Brodie, **Modern Clinical Psychiatry**, W.B.Saunders Company, Philadelphia, 1982.

Kongar Emre, **Atatürk ve Devrim Kuramları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Ankara, 1981.

Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri**, İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.

Korman Abraham K., **Organizational Behavior**, Prentice-Hall, Inc. U.S.A.,1977.

Kovanogh Dennes, **Crisis; Charisma and British Political Leadership: Winston Churchillas the Outsider**, Sage Puplications London, 1974.

Kozacıoğlu Gülsen, Hülya Ekberzade Gördürür, **Bireyden Topluma Ruh Sağlığı**, Melissa Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Köknel Özcan, **Kişilik**, Dizgi Matbaası, İstanbul, 1986.

Krech D. and R. Crutchfield, **Theory and Problems of Socıal Psychology**, McGraw Hill Pub. Co., New Delhi, 1970.

Krech, David, Crutchfield, Richard S., **Sosyal Psikoloji**, Çev. Erol Güngör, Ötiken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 1980.

Krech D., R. S. Crutchfield, Ballachey, **Cemiyet İçinde Fert**, Çev. T.Turhan, MEB.Yayını, 1983.

Krech David, R. S. Crutcfield, **Sosyal Psikoloji (Teori ve Sorunlar),** Çev.Erdoğan Güçbilmez, Oğuz Onan, Ankara, Sevinç Matbaası, 1967.

Kurtkan Amiran, **Genel Sosyoloji**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976.

Kurtkan Amiran, **Sosyoloji**, MEB. Yayını, Ankara, 1980.

"Liderlik Kuramlarının ve Yönetici Eğitim Programlarının Yeniden Değerlendirilmesi", **Karizma Dergisi**, Sayı:21, Ocak 1986.

La Piere R.T., **Attitude and Measurement**, John Wiley and Sons, Inc. New York, 1967.

Lazaruz, Richard S., **Patterns Of Adjusment**, U.S.A. Mc Graw Hill Book Company, 1976.

Lee C., S. J. Ashford, L. F. And Jamieson, "The Effects of Type –A Behavior Dimensions and Optimism on Coping Strategy, Health, and Performance", **Journal of Organizational Behavior,** Vol.14, 1993.

Liontos Lynn, "Transformational Leadership", **Emergency Librarian**, Vol. 20, No. 3, 1993.

Lipsey Richard G., Peter O. Steiner, Dauglas D. Purvis, **Economics**, 1987.

Luebben Ralph A., "Recent Research", **Life in Society Introductory Reading in Sociology,** Thomas e. Lasswel, John H. Burma, Sidney H. Aronson, Scott Foresman and Company, Chicago, 1970.

Lundberg George A. ve arkadaşları, **Sosyoloji**, cilt; 1, Çev. Ö.Ozankaya, 1970.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, Mc Graw- Hill Book Company, New York, 1985, s.134.

Mackenzi Alec, R., **Zaman Tuzağı**, Çev. Yakut Güneri, İlgi Yayıncılık, İstanbul, 1985.

March James G. ve Herbert A.Simon, **Örgütler**, Çev: Ömer Bozkurt Oğuz Onaran, TODAİE Yayını, Ankara, 1975.

Martin Scoot, **Zaman Yönetimi**, Çev.Aslı Çıngıl Çallık, Rota Yayınları, İstanbul, 1997.

McNall Scott G., **The Sociological Experience**, Brown and Comp., Boston, 1974.

Mead Margaret, **Culture and Commitment**, Natural History Press, New York, 1970.

Merril Francis E., **Society and Culture**, Englewood Cliffs, N. J., Prentice-Hall Book Comp., 1989.

Miller Frank B., **Sanayide Beşeri Münasebetler**, Çev. Sabahat Yalçın, Toker Dereli, Sermet Matbaası, İstanbul, 1966.

Miller Allen R. ve **Susan** Shelly, **A'dan Z'ye Kişiliğiniz**, Çev. Sıla Alayunt, O Yayınları, İstanbul, 2007.

Miles Robert, "Transformation Challenge", **Executive Excellence**, vol. 15, No. 2, 1998.

Mitchell Terence R., People İn Organization, McGrow Hill Book Comp., New York, 1978.

Mocan Güler, "Stresle Oluşan Psikosomatik Hastalıklar", **Stres Yönetimi Semineri, Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü, 25-26 Aralık**, Gebze,1986.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev: Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Mount M. K. and M. R. **Barrick**, "The Big Five Personality Dimensions: Implications For Research and Practise in Human Resource Management", **Research in Personel and Human Resource Management**, vol.13, 1995.

Murdock George P., "How Culture Changes", **Life in Society Introductory Reading in Sociology**, Der: Thomas E. Lasswel, John H. Burma, Sidney H. Aronson, Scott Foresman and Comp., Illinois, 1970.

Myers David G., **Psychology**, Worth Publishers, Inc. New York, 1995.

Nadler David A., Michael L. Tushman, "Beyond the Charismatic Leader: Leadership and Organizational Change", **California Management Review**, Vol:32, No:2, Winter, 1990.

Nicholson P. J. and Swee C. Goh, "The Relationship of Organization Structure and Interpersonel Attitudes to Rale Conflict an Ambiguity in Different Work Environment", **Academy of Managemenrt Journal**, March, 1983.

Nirun Nihat, **Sosyal Dinamik Bünye Analizi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara,1991.

Nirun Nihat, **Öner** Alev ve **Baykurt** Nurten, **Sosyoloji**, Oğul Matbaacılık, İstanbul,1986.

Norfolk Donald, **İş Hayatında Stres Kaynakları**, Çev: Leyla Serdaroğlu, Form Yayınları, İstanbul, 1989.

Northcraft Gregory B., Margaret A. Neale, **Organizational Behavior,** The Dreyden, Orlando, 1994.

Northouse Peter G., **Leadership**, California, Sage Pub., 1997.

Onaran Oğuz, **Örgütlerde Karar Verme**, Ankara, Üniversitesi SBF Yayını, Ankara,1979.

Ozankaya Özer, **Temel Toplumbilim Terimler Sözlüğü,** Emre Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Ozankaya Özer, **Toplumbilime Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1977.

Öcal Tezer, **Genel Ekonomi**, Doruk Matbaacılık, Ankara, 1981.

Öktem M. Kemal, "Zaman Yönetimi: Örgütsel Etkililiği Artırmada Zaman Faktöründen Yararlanılması", **Amme İdaresi Dergisi**, c.26, s.1, Mart 1993.

Ölçer Ferit, "Verimli Zaman Kullanımının Etmenleri", **Amme İdaresi Dergisi**, C.32, S.3, Ankara, 1999.

Özbaydar, Sabri, **Psikoloji**.

Özcan Mehmet, "Dinamik (Çok Boyutlu) Liderlik, **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul ,II ,1997.

Özer A. Kadir, **Duygusal Gerilimle Başedebilme**, Varlık Yayınları A.Ş. İstanbul, 1990.

Özgüven İbrahim Ethem**, Psikolojik Testler**, PDREM Yayınları, Ankara, 1998.

Özkalp Enver, **Davranış Bilimleri ve Organizasyonlarda Davranış**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Eskişehir.

Özkalp Enver, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayını, 1990.

Özkalp Enver, Suat Anar, Kezban Tamer, **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Özkalp Enver, **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Özkalp Enver, "Toplum, Toplumsal Yapı, Toplumsal Kurumlar", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Özkalp Enver ve Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Öztabağ, Lütfü, **Psikolojide İlk Adım**, Yükselen Matbaacılık Ltd.Şti., İstanbul, 1970.

Öztürk, Orhan, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**, Nurol Matbaacılık A.Ş., Ankara, 1988.

Özyürek Mehmet ve arkadaşları, **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Paksoy, Mahmut, "Stres ve Yönetimi", **1986 Eğitim Seminerleri**, Erkmen Matbaası, İstanbul, Ekim 1987.

Parasız M. İlker, **İktisada Giriş**, Gül Ofset, Bursa, 1993.

Parker Katharine R., "Personality and Coping as Moderators of Work Stress Processes: Models,

Methods and Measures", **Work & Stress**, Vol.8, No.2, 1994.

Pazarlı Osman, **Din Psikolojisi**, Yükselen Matbaası, İstanbul, 1968.

Porter Lyman W. and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed.Dunette, Chicago, 1976.

Rakoff Vivian, "The Behavioural Sciences and Undergraduate Education in Psychiatry", **Canadian Journal of Psychiatry**, Vo: 29, December 1984.

Ralph D., **The Fundamentals of Top Management**, Harper and Row Publishers, NewYork, 1951.

Randall Charence B., **Yönetimde Başarı Esasları**, Çev. Reşat Aktan, Sevinç Matbaası, Ankara, 1965.

Rathus A. Spencer, Jeffrey S. Nevid, **Psychology and The Challenges of Life**, Holt Rinehart and Winston Inc.,1986.

Reitz H. J., **Behavior in Organizations**, Richard D.Irwin Inc., Illinois, 1977.

Robbins Stephan, **The Administratire Process: Integrating Theory and Pratice**, Prentice - Hall, 1976.

Robbins, Stephen P., **Organizational Behaviour** (Eight Edition), New Jersey, Prentice Hall International Inc., 1996 ve 1998.

Rost Joseph, **Leadership for The Twenty First Century**, USA, Praeger, 1991.

Saal F. ve P. A., Knight, **Industrial/ Organizational Psychology: Science and Practice**, Pacific Grave California, Brooks/ Cole Pub. Co., 1988.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Çalışma Psikolojisi**, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa, 1987.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Muammer Paşa, **Zaman Yönetimi**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2002.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloji**, Ezgi Yayınevi Bursa, 2001.

Sağlam Mehmet, **Örgütsel Değişme**, TODAİE Yayını, Doğan Basımevi, Ankara, 1979.

Salovey, Peter, and Mayer, John, "Emotional Intelligence Imagination", **Cognition and Personality**, c:9, sa:3.

Salovey, Peter, and Mayer, John, "What is Emotional Intelligence?" In P.Salovey and D. Sluyter (Eds.), **Emotional Development and emotional Intelligence: Educational Implications**, New York, Basic Books, 1997.

Sanay Eyyüp, **Genel Sosyoloji Dersleri**, Gazi Üniversitesi Basım Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara, 1991.

Samuelson Paul A., **İktisat,** Çev. Demir Demirgil, Menteş Matbaası, İstanbul, 1987.

Sayın Önal, **Sosyolojiye Giriş**, Neşe Ofset, İzmir, 1994.

Schafer Walter, **Stress Management For Wellness**, Mc Graw Hill Book, New York, 1987.

Schein Edgar H., **Örgüt Psikolojisi**, Çev: Mustafa Tosun, TODAİE Yayını, Ankara, 1973.

Schramm Wilbur, "Haberleşme Nasıl İşler", **Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş**, Der: Ünsal Oskay, Sevinç Matbaası, Ankara,1973.

Scoot William G. and Terrence R. Mitcheel, **Organizational Theory: A Structural and Behavioral Analysis**, Irwin Dorsey Inc., Georgetown, Ontario, 1972.

Sears David O., Letita Anne Peplau, Jonathan l. Freedman, Shelley E. Taylor, **Social Psycology**, Prentice Hall, New Jersey, 1988.

Shapiro Lawrence E.**, Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek**, Varlık Yayınları, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 1998.

Sharma Robin S., **Ferrari'sini Satan Bilge**, Çev: Osman Özkan, GOA Basım Yayın ve Tanıtım Hiz. San. Tic. Ltd.Şti., İstanbul, 2005.

Smythe Dallas W., "Some Observations on Communication Theory", **Sociology of Mass Communications**, Penguin Books,1979.

Soydan Sait, "Birincil Grupların Özellikleri ve İşletme Yönetimindeki Yeri", **İÜ İşletme Fakültesi Dergisi**, C.4, s.2, İstanbul, 1975.

Soydan Sait, "Klasik ve Psiko-Sosyal Yaklaşımlar Açısından Önderlik ve Uygulamaya ait Bir Örnek", (**Yayınlanmamış Doktora tezi**) İÜ İşletme Fakültesi, İstanbul,1973.

Soydan Sait , "Organizasyon Açısından Önderlik Teorilerine Bir Bakış", **İÜ İşletme Fakültesi Yönetim ve Organizasyon Enstitüsü Dergisi**, Sayı:3, Yıl:1.

Stoner James, **Management,** Prentice - Hall, 1978.

Stanley Smith, **Fundamentals of Curriculum Development**, USA., 1975.

Strathern Paul, **Einstein ve Görelilik Kuramı**, Gendaş Yayınları, İstanbul, 1997.

Strickland D. and C. Ntuen, "The Effects of Personality on Supervisory Control Tasks", **Computers and Industrial Engineering**, Vol.33, No.1-2, 1997.

Şimşek Levent, "İş Tatmini", **Milli Prodüktivite Merkezi Verimlilik Dergisi**, Ankara, 1995.

Şimşek Şerif, Tahir Akgemci, Adnan Çelik, **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Tamer Kezban, "İletişim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara,1986.

Tan Mine, **Toplum Bilimlerine Giriş: Temel Kavramları**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1981.

Taylan Bahattin ve Kaan Yaralıoğlu, "Karar Verme İşlevini Yerine Getirenler Açısından Stresin Önemi, İş Verimine Etkisi ve Alınabilecek Önlemler", **3. Ergonomi Kongresi**, MPM Yaını, Ankara, 1991.

Taylor Shelley E., Letitia Anne Peplau David O.Sears, **Social Psychology**, Prentice Hall, New Jersey, 1994.

Taylor M.S., E. A. Locke, C. Lee and M. E. Gist, "Type A Behavior and Faculty Research Productivity: What are the Mechanism ? ", **Organizational Behavior and Human Performance**, Vol.34, 1984.

Tegin Buket, "Kişilik ve Savunma Mekanizmaları", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1986.

Tekaslan Erdal, A.Can Baysal, Hüner Şencan, Tanıl Kılınç, **Sosyal Psikoloji**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989.

Telman Nursel, "Stres ve İnsan", **Stres Yönetimi Semineri, Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü**, 25-26 Aralık, Gebze, 1986.

Tevrüz Suna, **Davranışlarımızdan Seçmeler**, Emek Ofset Matbaası, İstanbul, 1989.

Tezcan Mahmut, **Eğitim Sosyolojisine Giriş,** I. Ü. Basımevi, Ankara, 1981.

Tezcan Mahmut, **Kültür ve Kişilik**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1987.

Tezcan Mahmut, **Toplumsal ve Kültürel Değişme**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1991.

Tichy N. M. and M. A. Devanna, **The Transformational Leader**, New York, John Wiley and Sons, 1990.

Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Ankara, Feryal Matbaacılık,1991.

Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Sosyal Psikoloji**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Topçu Sedat, "Kişilik ve Savunma Mekanizmaları", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Topçuoğlu Hamide, **Genel Sosyoloji Ders Notları**, Ankara, 1971.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, c.1, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.

Trevor J. Powell, Simon J. Enright, **Anxiety and Stress Management**, Routledge, London, 1990.

Turhan Mümtaz, **Kültür Değişmeleri**, Marmara Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1987.

Tutar Hasan (Editör) ve diğerleri, **Zaman Yönetimi**, Nobel Yayınevi,Ankara, 2003.

Tutar Hasan, M. Kemal Yılmaz, Cumhur Erdönmez, **İşletme Becerileri Grup Çalışması**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Türkay Orhan, **İktisat Teorisine Giriş, Mikro İktisat**, TODAİE Yayını, Ankara, 1977.

Türkel Süleyman, Doğan N. Leblebici, **Etkili Zaman Yönetimi ve Uygulaması**, ANGİAD, Ankara, 2001.

Uçman Perin, "Ülkemizde Çalışan Kadınlarda Stresle Başa Çıkma ve Psikolojik Rahatsızlıklar", **Psikoloji Dergisi**, 7-24 Ocak, 1990.

Ülker Gönül, "Yönetici ve Lider", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Cilt-II**, İstanbul, 1997.

Varoğlu Kadir, Ramazan Aktaş, **Askeri Liderlik**, K.H.O. Yayını, Ankara, 1987.

Vecchio P. Robert, **Organizational Behaviour**, USA, Harcourt Brace College Pub., 1991, 1995.

Weber Max, **On Charisma and Institation Building**, Selected Papers (Editör) S. N.Eisentad, Univ. of Chicago press, USA, 1968.

Weber Ross, A., **Time and Management**, Van Nostrand Rehinhold Comp., New York, 1972.

Weisinger Hendrie, **İş Yaşamında Duygusal Zeka**, Mns Yayınları, İstanbul,1998.

Ventrella W. S., **Pozitif Düşüncenin Gücü,** Çev. Fatma Can Akbaş, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Whyte W. F., "Skinnerian Theory in Organizations", **Psychology Today**, 1972.

Wiesenthal D. L, N.S. Endler, T.R. Coward and J. Edwards, "Reversibility of Relative Competence as A Determinant of Conformity Across Different Perceptual Tasks".**Representative Research in Social Psychology**, 1976.

Williams J. C., **Human Behavior in Organizations**, South-Western Publications Co., Ohio, 1982.

Wortman Camille B., Elizabeth F. Loftus and Mary A. Marshall, **Psychology**, Alfred A.Knopf, Inc., 1988.

Woodworth, Robert S., Donald G., Morquies, **Psychology Study Of Mental Life**.

Yalçın Selçuk, **Personel Yönetimi**, İÜ İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Wright Logan, "The Type A Behavior Pattern and Coronary Artery Disaease", **American Psychologist**, Vol.43, No.1, January, 1988.

Yates Jere E., **Gerilim Altındaki Yönetici**, Çev. Fatoş Dilber İlgi Yayıncılık,1986.

Yavuz Kerim, **Psikanalizde İlk Dini Gelişmelerin Değeri**, Atatürk Ü. İlahiyat Fakültesi Yayını,, Erzurum, 1987.

Yavuzer Haluk, **Çocuk ve Suç,** Altın Kitaplar Matbaası, İstanbul, 1982.

Yılmaz Abdullah, Seyfettin Aslan, "Örgütsel Zaman Yönetimi", **CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,** C:3, Sayı: 1, 2002.

Yukl Gary, **Leadership In Organizations**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall Inc., 1989.

Yusof Aminuddin, "The Relationship Between Transformational Leadership Behaviours of Athletic Directors and Coaches' Job Satisfaction", **Physical Educator,** Vol. 55, No. 5, 1998.

Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir,1988.

Yüksel Öznur, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2000.

Zacharatos A., J. Barlıng and E. K. Kelloway, "Developments and Effects of Transformational Leadership in Adolescents", **Leadership Quarterly,** Vol. 11, No. 2, 2000.

4. Basım

DAVRANIŞLARIMIZDAN SEÇMELER
Örgütsel Yaklaşım

Prof. Dr. Suna Tevrüz
Prof. Dr. İnci Erdem
Prof. Dr. Tülay Bozkurt

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 377
İşletme No.: 75
ISBN: 978-605-133-279-6
© 4. Basım, Mart 2016

DAVRANIŞLARIMIZDAN SEÇMELER - Örgütsel Yaklaşım
Prof. Dr. Suna Tevrüz - Prof. Dr. İnci Erdem - Prof. Dr. Tülay Bozkurt

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tevrüz, Suna., Erdem, İnci., Bozkurt, Tülay.
Davranışlarımızdan Seçmeler - Örgütsel Yaklaşım / *Suna Tevrüz - İnci Erdem - Tülay Bozkurt*
4. Basım, X + 337, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-279-6
1. Davranış 2. Öğrenme 3. Algılama 4. Sosyal Davranışlar 5. Gruplar ve Grup Dinamiği 6. Liderlik 7. Çatışma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Geleceğin iş dünyasında yer almayı amaçlayan, diğer insanlarla birlikte çalışmak, yaşamak ve onlar vasıtasıyla iş görmek durumunda olan öğrencilerin, bu yaşantılarını sağlıklı, baş edilebilir geçirmeleri ve başarılı olabilmeleri; önce kendilerini, daha sonra da çok karmaşık olan insan ilişkilerini bilmeleri ve anlamalarıyla biraz olsun kolaylaşabilir. Çünkü bir işletmenin ne önemli ve vazgeçilmez unsuru olan insan kaynağı, hangi düzeyde ve bölümde olursa olsun, her işgören ve yöneticinin çalışma ve yaşam alanında yer almaktadır. Bu kaynağı verimli bir şekilde kullanmak, amaçlara ulaşmak için en önemli koşullardan biridir. Bu da ancak, adı geçen "kaynak" hakkında yeterli, doyurucu ve sağlıklı bir bilgi birikimi ile mümkün olabilir. İşte bu nedenle, özde insan davranışlarıyla ilgilenen ve insanı tanımayı hedefleyen "davranış bilimleri", pek çok fakülte ve yüksek okulun öğretim programlarında temel dersler arasında yer almıştır.

Doğaldır ki, temel amacı, geleceğin iş dünyasında yer alacaklara insan davranışı ve kişiler arası ilişkiler konusunda birikim kazandırmak olan ve böyle bir misyonu üstlenen bu dersin kapsamı da insan davranışlarıdır. Davranışların temel prensipleri, kişiler arası ilişkilerde işleyen mekanizmalar ve grup süreçleriyle, grup dinamiği insan davranışlarını bilmemizi ve anlamamızı sağlayan önemli konulardır. Dolayısıyla inceleme birimi "insan davranışı" olan "psikoloji", bu dersin çekirdeğini oluşturmakta, "sosyal psikoloji" ve diğer "sosyal bilimler" ise destek disiplinler olarak konulardaki yerlerini almaktadır. Davranışların örgütsel boyutunu anlayabilmek ve incelemek için de örgüt yapısının ve işleyişinin bilinmesi gereklidir.

Konunun güncelliği ve önemine karşın, yayımlanmış Türkçe kaynaklar bağlamında literatürün zenginliğinden söz etmek pek mümkün değildir. Bu ihtiyacı da göz önünde bulundurarak uzun yıllar, "sosyal psikolog" ve "örgüt bilimci" iş birliğiyle, konunun iki farklı boyutunu farklı bakış açılarıyla değerlendirerek sürdürdüğümüz çalışmalar ve verdiğimiz ortak derslerdeki konulardan oluşan birikimleri bir kitapta toplamayı düşündük.

Başlıca üç bölümden oluşan kitabımızın birinci bölümünde, bireysel süreçler olarak ele alınan, davranışın temel prensiplerini içeren algılama, öğrenme ve özellikle işletmelerin üzerinde önemle durdukları bir konu olan güdülenme (motivasyon) konularına yer verilmiştir. İlk okuma parçası olarak yer alan "Bilme Yolları ve Bilim metodu", psikolojik bir süreç olmamakla birlikte bilimsel düşünme yaklaşımını vurgulaması açısından bu bölümde yer alması uygun görülmüştür. Bilimsel metod konusunda daha ilerde yapılacak ilavelerle ayrı bir bölüm oluşturulması planlanmaktadır.

Kitabın ikinci bölümünün ortaya çıkışında ise; gerek dersler sırasında, gerekse ders sonrasında, öğrencilerin yönelttikleri soruların, yaşadıkları ve algıladıkları örneklerle yaptıkları katkıların genellikle insanlar arası ilişkiler üzerinde yoğunlaşması, bu alandaki ihtiyacı yansıtması bakımından önemli olmuş ve bizi bu konularda bilgi vermek yönünden teşvik etmiştir. Böylece kitabımızın ikinci kısmını oluşturan ilişkisel süreçlerle ilgili bölüm hazırlanmıştır. Sosyal davranışlar olarak ele alınan "saldırganlık, çekicilik ve yardım" konuları, bu bölümü oluşturan önemli kısımlardan bir kaçıdır. Kitabımızın bu yeni baskısında bu bölüme "ön yargı" konusu da eklenmiştir.

Gruplar ve grup içindeki insan davranışlarıyla, grup davranışlarını açıklayan "grup dinamiği", üçüncü bölümde ele alınan bir konudur. Ayrıca grup içindeki insanların birbirlerini tanımalarını, anlamalarını ve birbirlerine bağlanmalarını sağlayan, ya da tam tersine birbirlerinden kopmalarına neden olan sosyal süreçler veya grup süreçleri olarak tanımladığımız " iletişim", "liderlik" ve "çatışma ve yönetimi" konuları da, ilave bilgilerle ve biraz daha farklı bir yaklaşımla üçüncü bölümde ağırlıklı olarak yer almıştır.

Görüldüğü gibi, kitap literatürdeki bir takım boşlukları doldurup kaynak arttırmaya katkıda bulunmak düşüncesiyle ve davranışlarımızla ilgili bilgiler içinden seçilen bazı konulardan oluşmuş, özellikle de örgüt adını verdiğimiz biçimsel yapılar içindeki davranışların incelenmesini hedeflemiştir. Bu nedenle "Davranışlarımızdan Seçmeler (Örgütsel Yaklaşım)" adını taşıyan bu yapıtımız genelde "psikoloji", "sosyal psikoloji" veya "davranış bilimleri" yada "örgütsel davranış" kitabı olma iddiası taşımamaktadır. Sınırlı konular içinde de kalsa, insan davranışlarıyla ilgilenenler için okunması zevkli, yararlı ve yönlendirici bir kaynak olacağı inancındayız.

S. Tevrüz, İ. Erdem, T. Bozkurt
Mayıs, 2012

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: BİLME YOLLARI VE BİLİM METODU 3
Bilme Yolları 4
Bilim Metodu 7
Saf ve Uygulamalı Bilim 9
Determinizm Prensibi 10
Bilim Metodunun Amaçları 11
Değişkenler 13
Değişkenler Arasında Kurulan Bağlantılar 16
İşe Vuruk Tanım 18
Bilimsel Araştırma ve Bilim Zihniyeti 19
Kaynaklar 21

Bölüm 2: ALGILAMA 23
Tanımı ve Önemi 23
Algılama Aşamaları 26
Duyum 26
Algısal Seçicilik ve Dikkat 28
Düzenleme 31
Yorumlama 35
Sosyal Algı: İnsanı Algılamanın Eşyayı Algılamadan Farkı 36
Atıf Teorileri 37
Fritz Heider 37
Harold Kelley 39
Bernard Weiner 40
Atıf ve Yönetimsel Sonuçları 41
Hatalı Algılama Eğilimi 42
Sözün Özü 44
Kaynaklar 45

Bölüm 3: GÜDÜLENME 47
Güdüsel Süreç ve Temel Kavramlar 48
Güdü Çeşitleri 51
Temel Güdüler 51

Öğrenilen Güdüler 53
Sosyal Güdüler 54
Güdü - Davranış İlişkisi 55
Güdü Teorileri 57
İlk Yönetimsel Güdü Teorileri 57
Bilimsel Yönetim 59
Beşeri İlişkiler 60
Günümüzde Kullanılan Güdü Teorileri 60
Kapsam Teorileri 61
Ihtiyaçlar Silsilesi Teorisi 61
ERG Teorisi 63
İki Faktör Teorisi 64
Başarı İhtiyacı Teorisi 66
Kendini Yönetme Özerkliği Teorisi 68
Süreç Teorileri 71
Beklenti Teorisi 72
Denklik Teorisi 74
Hedef Tayini Teorisi 76
Davranışçı Yaklaşım: Alternatif Bir Açıklama 77
Davranış Düzeltme Süreci 77
Kaynaklar 84

Bölüm 4: ÖĞRENME: ALIŞKANLIK KAZANMA 87
Klasik Şartlama 88
Şartlı Uyarıcı (Şu) ile Şartsız Uyarıcı (Şzu)
Arasındaki Zaman İlişkisi 90
Klasik Şartlamayı Kuvvetlendiren Durumlar 92
Sönme 92
Sıralı Düzende Şartlama 94
Karışık Sıralı Şartlama 96
Genelleme ve Ayırdetme 97
Edimsel Şartlama 100
Edimsel Davranışlar ve İlişkili Uyarıcılar 100
Pekiştirme 103
Olumlu Pekiştirme 104
Olumsuz Pekiştirme 105
Premack Prensibi 107
Sönme 109
Davranışa Şekil Verme 111
Pekiştirme Tarifeleri 112
Diğer Pekiştirme Tarifeleri 115
Bâtıl Davranışlar 117

Ceza 118
Cezanın Yan Etkileri 121
Sosyal Öğrenme 123
Geri İletim Ve Pekiştirme 124
Sonuç 126
Sözün Özü 127
Kaynaklar 128

Bölüm 5: ÖN YARGI 131
Bilişler 132
Duygular 133
Davranış Eğilimi 134
Ön yargıların Kapsamı: 135
Ayırımın Sonuçları 137
Ayırım Biçimleri 139
Ön Yargılarda Etkili Olan İnanç ve
Değerler mi, Irk mı? 139
Ön yargının Gelişmesi 140
Sosyal Normlar ve Uyma 140
Kişilik Tipi 142
Ekonomik ve Siyasi Rekabet 143
Saldırganlık ve Saldırganlıkta Hedef Değiştirme 144
Sonuç 145
Kaynaklar 148

Bölüm 6: SALGIRGANLIK 151
Saldırganlık Davranışlarının Sınıflaması 153
Saldırganlık Bir İçgüdü müdür, Sonradan mı Kazanılmaktadır 155
Cinsiyet ve Saldırganlık 157
Hüsran ve Saldırganlık 157
Saldırganlığı Öğrenme 159
Saldırganlıkla Eşleştirilen Uyarıcılar 160
Saldırganlığın Kontrolü 161
Kaynaklar 148

Bölüm 7: YARDIM ETMEK 167
Sosyal Pikolojide Yardım Davranışı 168
Sosyal Normlar ve Yardım 168
Aynıyla Mukabele Normu 169
Sosyal Adalet ve Denklik Normu 171
Sosyal Sorumluluk Normu 172
Acil Durumlar ve Yardım 173
Sosyal Etki ve Yardım 175
Sosyal Gerçek 175

İzleyici Engeli ... 176
Sorumluluğun Dağılması ... 177
Araştırmalar ... 177
Yardım Davranışında Karar Aşamaları ... 180
Yardım Eden Bir Model ve Yardım Davranışı ... 182
Kişinin Özellikleri ve Yardım ... 183
Sözün Özü ... 185
Kaynaklar ... 186

Bölüm 8: ÇEKİCİLİK / İNSANI SEVME ... 189
Algılanan İle İlgili Değişkenler ... 190
Algılayanla İlgili Değişkenler ... 193
Kişiler Arası Değişkenler ... 196
Ortamla İlgili Değişkenler ... 198
Sözün Özü ... 200
Kaynaklar ... 201

Bölüm 9: GRUP DİNAMİĞİ ... 205
Giriş ... 205
Grup ve Grup Dinamiği: Kavram Tanımları ... 206
Gruplara Katılma Nedenleri ... 208
Grupların Oluşumu ... 209
Grup Türleri ... 212
Fonksiyonel gruplar (Functional groups) ... 212
Proje grupları (Task groups) ... 212
İlgi ve Arkadaşlık Grupları
(Interest and Friendship Groups) ... 213
Grup Sürecini Etkileyen Değişkenler ... 214
Grubun Büyüklüğü ... 215
Grup Kompozisyonu ... 216
Grup Normları ... 217
Statü ve Roller ... 221
Grup Bağlılığı ... 224
Grup Üyeliğinin Sonuçları ... 227
Grubun, Karar Verme Sürecine Etkisi ... 228
Riske Yönelme ve Kutuplara Kayma ... 228
Grup Düşüncesi ... 230
Grubun Performans Üzerindeki Etkisi ... 233
Sosyal Hızlandırma ... 233
Grup Halinde İşten Kaçma ... 236
Sonuç ... 237
Kaynaklar ... 238

Bölüm 10: İLETİŞİM 241
İletişim Süreci 243
Kaynak Birim 244
Mesaj 244
İletişim Kanalı 245
Hedef Birim 247
Gürültü 248
Geri İletim 248
İletişimi Engelleyen Başlıca Faktörler 249
Bireylerden Kaynaklanan İletişim Engelleri 249
Mesajdan Kaynaklanan İletişim Engelleri 251
Geri İletimden Kaynaklanan İletişim Engelleri 253
Etkili İletişim 253
İletişimde Açıklık 254
Durumsal faktörler 255
Bireysel Açıklık 256
Geri İletim Vermek 258
Etkin (Aktif) Dinleme 258
Sözsüz İletişim 260
Örgütlerde İletişim 262
Örgütlerde İletişimle İlgili Çalışmalar 262
Örgütsel İletişim Biçimleri 264
Kaynaklar 271

Bölüm 11: LİDERLİK 275
Özellıkler Teorisi 276
Davranışçı Liderlik Teorileri 278
Ohio State Liderlik Çalışması 278
Michigan Üniversitesi Çalışması 280
Blake ve Mouton'un Yönetim Tarzları Matriksi 280
McGregor'un X ve Y Teorileri 283
Likert'in Sistem 4 Modeli 284
Durumsal Liderlik Teorileri 285
Tannenbaum-Schmidt Lider Davranış Süreci 286
Fiedler'in Durumsal Liderlik Modeli 287
House -Mitchell Amaç -Yol Teorisi 290
Vroom - Yetton Karar Verme Modeli 291
Hersey Blanchard Durumsallık Teorisi 293
Gelişmekte Olan Liderlik Teorileri 296
İş Gördürücü ve Dönüştürücü Liderlik 297
Karizmatik Liderlik 298
Liderliğin Algılanması 299
Liderlik Davranışını Etkileyen Faktörler 300
Kaynaklar 302

Bölüm 12: ÇATIŞMA YÖNETİMİ 305
Çatışma Türleri 308
Kişinin Kendisiyle Çatışması 308
Rol Çatışması 311
Kişiler Arası Çatışmalar 313
Çatışan Kişilerin Etkileşim Tarzları 316
Çatışan Tarafların Yaklaşımları 318
Bireyler Arası Çatışmaları Azaltma Stratejileri 320
Grup İçi Çatışmalar 324
Gruplar Arası Çatışmalar 324
Gruplar Arası Çatışmaların Nedenleri 325
Gruplar Arası Çatışmaların Etkileri 326
Gruplar Arası Çatışmayı Yönetme Stratejileri 328
Örgütlerde Çatışma 330
Yapısal Çatışmalar 330
Çağdaş Örgütlerde Çatışmanın Rolü 332
Müzakere Tekniği Yöntemi 333
Geleneksel Müzakere Yöntemleri 333
Yeni Müzakere Yöntemleri 335
Kaynaklar 336

Bölüm 1

BİLME YOLLARI VE BİLİM METODU

Prof. Dr. Suna TEVRÜZ

Bilmemek ayıp değil, sormamak ayıp.
Türk Atasözü

Erdem ve bilim altın gibidir. İhmal edildikleri takdirde parlaklıklarından çok şey kaybeder.
Van Beethoven

Talih, hazır olan kafalara yardım eder.
Louis Pasteur

Dünya da her şey için, yaşam için, başarı için en gerçek yol gösterici bilimdir, fendir.
Atatürk

İnsanların diğer canlılardan daha üstün olduğu kabul edilir ve onu diğer canlılardan farklı kılan birçok özelliklerinden bahsedilir. Beyninin büyüklüğü, sinir sisteminin gelişmişliği, bir dile sahip olması, kavramlar geliştirebilmesi, alet yapıp kullanabilmesi vs. gibi. Bunlara katılabilecek bir başka özellik de "bilme ihtiyacı"olarak karşımıza çıkar. "Bilme", bizim dışımızdaki "gerçek"hakkında bilgi sahibi olma anlamına sahiptir.

Bilme ihtiyacından dolayı biz insanlar sık sık *ne-nasıl-niçin* sorularını sorarız. Gerek etrafımızda, gerekse kendimizde farkettiğimiz nesne, olay ve durumların ne olduğunu, nasıl olduğunu, niçin olduğunu bilmek isteriz ve bu sorularımıza cevap ararız. Cevapları çeşitli şekillerde toplayabiliriz. Amerikan filozofu Charles Pierce cevap toplama biçimlerine "bilme yolları"(ways of knowing) adını vermiştir. Ona göre dört çeşit bilme yolu vardır (Kerlinger 1973., s.5). Acaba her bir yolun sonunda bulduğumuz cevap, ilgilendiğimiz konu hakkında bize ne derece doğru bilgi vermektedir? Acaba gerçeği ne derece yansıtmaktadır? Bu sorulara cevap verebilmek için, kullandığımız bilme-yollarına veya metodlarına kısaca bir göz atalım.

Kaynaklar

Aronson, E. (1976). *The social animal* (2.ed.) San Francisco: WH. Freedman and Co.

Bachrach, AJ. (1965). Psychological research: An introduction (s.22-31). RC. Teevan ve RC. Berney, *Readings for introductory psychology* içinde. NewYork: Harcourt Brace and World.

Dinç,İ. (1969). *Yayınlanmamış ders notları*. Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Böl.

Kerlinger, FN. (1973). *Foundations of behavioral research* (2.ed.). NewYork: Holt-Saunders-International Editions.

Osmay, N. (1994). *Düşünce atlası: Dünya düşünürlerinden seçme özdeyişler*. Çark Kitabevi Yayınları.

Tannenbaum, AS. (1967). *Social psychology of the work organization*. London: Tavistock.

Townsend, JC. (1965). Introduction to experimental method (s. 4-21). RC. Teevan ve RC. Berney, *Readings for introductory psychology* içinde. NewYork: Harcourt Brace and World.

Underwood, BJ. (1957). *Psychological research*. NewYork: Appleton-Century Crofts.

Bölüm 2

ALGILAMA

Prof. Dr. Suna TEVRÜZ

Ne kadar bilirsen bil, söylediklerin
karşındakinin anlayabildiği kadardır.
Mevlâna

Gözler, görmek istediğini görür.
Eugene O'Neill

Tanımı ve Önemi

Bütün canlılar, hayata geldikleri andan itibaren yaşamlarını bir çevre içinde sürdürmek mecburiyetindedirler. Bu çevre hem yaşamak için gerekli olan şeyleri, hem de yaşamı tehdit eden tehlikeleri taşımaktadır. Canlı, yararlara ulaşmak, zararlardan kaçmak durumundadır. Bunu yapabilmesi için ise çevre hakkında bilgilenmek zorundadır. Tabiat bütün canlıları, çevreden bilgi toplayabilecek biçimde geliştirilmiş duyum organlarıyla donatmıştır. **Duyum** olarak adlandırdığımız görme, işitme, tat alma vb. yaşantılar işte bu organlar yoluyla meydana gelmekte ve algılamanın ilk aşamasını oluşturmaktadır. **Algılama,** duyum yoluyla elde edilen bu bilgilere anlam vermeyi, bu bilgileri yorumlayarak bir yargıya varmayı da içeren bir süreçtir. Anlam verme ve yorumlama işlemi araya girdiği için dıştaki gerçek uyarıcı ile algılanan uyarıcı birbirinin aynı olmaz. Algılama, aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi uyarıcıların duyum organları tarafından alınmasıyla başlayan ve belli bir davranışla sona eren bir süreçtir.

Kaynaklar

Altman, S.; Valenzi, E. & Hodgetts, RM. (1985). *Organizational behavior: Theory and practice.* NewYork: Academic Press, Inc.

Baron, RA. (1983). *Behavior in organizations: Understanding and managing the human side of work.* Boston, London: Allyn and Bacon.

Brown, R. (1958). *Words and things.* NewYork: The Free Press.

Bruner, JS. & Tagiuri, R. (1954). *The perception of people.* In G.Lindzey (ed.), *Handbook of social psychology.* Reading,Mass.: Addison-Wesley,Inc., s.641.

Crider, AB., Goethals, GR., Kavanaugh, RD., Solomon, PR. (1989). *Psychology* (3.ed.) Harper Collins Publishers.

Fiske, ST. ve Taylor, SE. (1984). *Social cognition.* Reading, Mass.: Addison - Wesley, Inc.

Griffin, E. (1994). *A first look at communication theory* (2.ed.). McGraw Hill.

Hall, ET. (1963). *The silent language.* Greenwich, Conn.: Fawcett Publications, Inc. A Premier Book.

Haney, WV. (1971). Perception and communication. K.Giffin ve B.R.Patton, *Basic readings in interpersonal communication* içinde. NewYork, Evanston, London: Harper and Row Publishers, 139-170.

Heider, F. (1958). The *Psychology of Interpersonal Relations,* John Wiley & Sons, New York, 1958, p. 79.

Hogg, MA. ve Vaughan, GM. (1998). *Social psychology* (2.ed.). London, NewYork, Toronto: Prentice Hall Europe

Jones, EE. ve Nisbett, R. E. (1971). *The Actor and the Observer: Divergent perceptions of the causes of behavior*. New York: General Learning Press.

Kelley, HH. (1973). The process of causal attribution. *American Psychologist, 28* (2), 107-128.

Kendler, HH. (1968). *Basic psychology.* NewYork: Appleton-Century Crofts.

Krech, D., Crutchfield, RS. ve Ballachey, EL. (1962). *Individual in society: A textbook of social psychology*, NewYork, SanFrancisco, Toronto, London: McGraw-Hill Book Company.

Kreitner, R. ve Kinicki, A. (1989). *Organizational behavior.* Homewood, Ill.: BPI-Irwin.

Luthans, F. (1989). *Organizational behavior* (5th ed.). NewYork: McGraw-Hill Book Comp., Management Series.

Madra, P. (1987 Eylül). Cumhuriyet Gazetesi.

McKenna, EF. (1987). *Psychology in business: Theory and application.* London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Miller, GA. (1967). *The psychology of communication.* Penguen Books.

Quinn, VN. (1985). *Applying psychology.* NewYork: McGraw-Hill Book Comp.

Robbins, SP. (1989). *Organizational behavior: Concepts, controversies and applications.* New Jersey, Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Rother, M. ve Shook, J. (2003). *Learning to see*. Cambridge: The Lean Enterprise Institute, Inc.

Rubin, Z. (1970). *Measurement of romantic love. Journal of Personality and Social Psychology,* **16,** 265-273.

Shaw, ME. ve Costanzo, PR. (1985). *Theories of social psychology* (2nd. ed.). International Student Edition, McGraw-Hill Book Comp.

Weiner, B. (1974). *Achievement motivation and attribution theory.* Morristown, N.J.: General Learning Press.

Weiner, B. (1992), Human Motivation: Metaphors, Theories and Research, Newbury Park, CA: Sage Publications.

Wilmot, WW. (1971). *Dyadic communication* (2.ed.) Calif.,London, Amsterdam, Sydney:Addison-Wesley Publishing Company.

Bölüm 3

GÜDÜLENME

Prof. Dr. Suna TEVRÜZ

İhtiyaçlarımızın en büyüğü, ihtiyaçlarımızı hissetmektir.
Rousseau

Neyin hakkından gelinmez Kafa istekle birleşir birleşmez.
La Fontaine

Hayata belli bir yapıyla ve bir takım potansiyellere sahip olarak geliriz. Bunlar, kalıtımla tayin edilir. Hayata gelen organizma, bir çevre içine girer. Yaşaması ve gelişmesi, başarısı ve başarısızlığı, sevinçleri ve üzüntüleri bu çevre içinde olacaktır. Bu organizmaya bir hayat ve bu hayatı sürdürebilecek yetenekler verilmiştir; ancak bunu sürdürebilmesi için gerekli olan "şeyler" çevrededir. Kendisine verilmiş olan yetenekleri ve güçleri kullanarak bu "şeyleri" elde edebilir. İhtiyacı olduğu oksijen, yiyecek ve içecek çevrededir; kendisini koruması gereken tehlikeler de çevrededir. Çevre statik değildir, devamlı olarak değişmektedir ve bu değişmelere uyum sağlama zorunluluğu vardır. Bütün bunlarla başedebilmek için bir takım özelliklerle donanmıştır. Bunlardan belli başlısı, hareket edebilme ve bu hareketi ihtiyaç duyduğu hedefe doğru yöneltebilme yeteneğidir. İşte, **güdülenmenin** İngilizce karşılığı olan **motivation** kelimesi, Latince'de hareket etme anlamına gelen **mot** kökünden türetilmiş olup psikolojide, *içden gelen itici kuvvetlerle belli bir hedefe doğru yönelen maksatlı davranışlar* için kullanılır. Acıktığımız zaman yiyecek, susadığımız zaman su aramamız, dumandan boğulmamak için açık havaya çıkmamız, başarılı olmak istediğimiz zaman çalışmamız, belli bir hedefe ulaşma maksadına yönelik davranışlar olup güdülenme konusunun inceleme alanı içine girer. Aslında günlük konuşmalarımızda güdülenme kavramını imâ eden pekçok kelime vardır... *Arzu, gayret, heves, ihtiras, imrenmek, canı çekmek, gaye edinmek* bunlardan sadece birkaçıdır. "*Acaba niçin böyle davranıyor, hangi maksatla bunu yapıyor?*" şeklindeki meraklarımız da

Kaynaklar

Adams, JS. (1963). Toward an understanding of equity. *J. of Abnormal and Social Psychology, 11*, 422-436.

Alderfer, CP. (1972). *Existance, relatedness and growth,* NewYork: Free Press.

Altman, S., Valenzi, E. ve Hodgetts, RMC. (1985). *Organizational behavior: Theory and practice,* Orlondo,PL.:Academic Press.

Arnold, HJ. ve Feldman, D.C. (1986). *Organizational behavior.* NewYork: McGraw-Hill Book.

Brown, PL. (1982). *Managing behavior on the job*. N.Y: John Wiley and Sons, Inc.

Davidoff, LL. (1981). *Introduction to psychology* (2nd ed.). International Student Edition: McGraw-Hill Book.

Deci, EL. (1971). Effects of externally mediated rewards on intrinsic motivation. *Journal of Personality and Social Psychology, 18*, 105–115.

Deci, EL. (1972). Intrinsic motivation, extrinsic reinforcement and inequity. *J.of Personality and Social Psychology*, **22**, 113-120.

Deci, EL. ve Ryan, RM. (1985). Intrinsic motivation and self determination in human behavior. NewYork: Plenum.

Deci, EL. Ve Ryan, RM. (1987). The support of autonomy and the control of behavior. *J.of Personality and Social Psychology*, *53*, 1024-1037.

Gagne, M. ve Deci, EL. (2005). Self determination theory and work motivation. *J. of Organizational Behavior*, 26, 331-362.

Herzberg, F. (1981). The motivation-hygiene theory. In V.H.Vroom & E.L.Deci, Management and motivation: Selected readings. Middlesex,England, Penguin Books, 86-91.

Hilgard, ER., Atkinson, RC. ve Atkinson, RL. (1971). Introduction to psychology (5th ed.). NewYork: Harcourt Brace Jovanovich.

Kendler, HH. (1968). Basic psychology (2nd ed.). NewYork: Appleton-Century-Crofts.

Kreitner, R. ve Kinicki, A. (1989). *Organizational behavior.* Homewood, IL; Boston, MA: BPI Irwin.

Latham, GP. ve Locke, E.A. (Autumn,1979). Goal setting: A motivational technique that works. *Organizational Dynamics,* 68-80.

Lepper,HR.; Green,D. & Nisbett,R.E. (1973). Undermining children's intrinsic interest with extrinsic reward: A test of overjustification hypothesis. *J. of Personality and Social Psychology,* **23,** 88-102.

Lindgren, HJ. ve Byrne, D. (1971). *Psychology: An introduction to a behavioral science* (3rd ed.) NewYork: John Wiley and Sons.

Locke, EA. (1977). The myths of behavior modification in organizations. Academy of *Management Review, 2* (3), 543-53.

Luthans, F. (1989). *Organizational behavior* (5th ed.). NewYork: McGraw Hill International Editions.

Marcland, D. (2007). The behavioral regulation in exercise questionnaire-The theory. *Exercise Motivation Measurement. www.bangor.ac.uk/*

Maslow, AH. (1954). *Motivation and personality* (2nd ed.) NewYork: Harper and Row Publishers.

McClelland, DC. (1965). Need achievement and entrepreneurship: A longitudinal study. *J. of Personality and Social Psychology*. **1,** 389-392.

McClelland, DC. (1975). An advocate of power. *International Management,* July, 27-29.

McGregor, D. (1989). The human side of enterprize. In J.W.Newtrom & K.Davis, *Organizational behavior: Readings and exercises.* NewYork: McGraw Hill Book, 14-24.

McKenna, EF. (1987). *Psychology in business: Theory and applications.* London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Morgan, CT. (1980). *Psikolojiye giriş ders kitabı.* Çev.Hacettepe Üniv.Psi. Böl. Üye ve Yardımcıları, Hacettepe Üniv. Psikoloji Böl. Yayınları, Yayın No.1.

Newstrom, JW. ve Davis, K. (1989). *Organizational behavior: Readings and exercises***.** NewYork: McGraw Hill Book, 28-30.

Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children.* NewYork: International University Press.

Rollinson, D., Broadfield, A. ve Edwards, DJ. (1998). *Organisational behavior and analysis.* Harlow, England: Addison–Wesley.

Ryan, RM ve Deci, EL. (2000). Self determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. *American Psychologist*, *55* (1), 68-78.

Schachter, S. (1959). *Psychology of affiliation: Experimental studies of the sources of gregariousness.* Stanford,CA.: Stanford University Press.

Sherif, M. ve Sherif, CW. (1956). *An outline of social psychology* (Revised ed.) NewYork, Evanston and London: Harper and Row Publishers

Skinner, BF. (1971). *Beyond freedom and dignitiy.* Toronto, NewYork, London Abantham/Vintage Book

Szilagyi Jr, AD. ve Wallece Jr, MJ. (1980). *Organizational behavior and performance* (2nd ed.), Santa Monica,Ca.: Goodyear.

Tannenbaum, AS. (1967). *Social psychology of the work organization.* London: Tavistock.

Umstod, D. (1988). *Understanding organizational behavior* (2.ed.). NewYork, St. Paul, Los Angeles, San Francisco: West Publishing Company.

Vinacke, WE. (1968). *Foundation of psychology.* NewYork: American Book.

Vroom, VH. (1964). *Work and motivation.* NewYork: American Book.

Zimbardo, PG. (1979). *Psychology and life* (10th ed.) Glenview,IL.:Scott, Foresman.

Bölüm 4

ÖĞRENME: ALIŞKANLIK KAZANMA

Prof. Dr. Suna TEVRÜZ

İnsan alışkanlıklarının çocuğudur.
İbni Haldun

Madem ki alışkanlıklar, hayatımızın en ileri gelen hâkimleridir, öyle ise ne yapıp yapıp iyi birini edinmeye çalışmalıyız.
Bacon

Öğrenme, insanoğlunun yaşamını devam ettirebilmesi, çevreye uyum sağlıyabilmesi, kendini geliştirebilmesi için ona verilmiş olan en büyük nimetlerden biridir. Biran için şimdiye kadar öğrendiğimiz her şeyi unuttuğumuzu farzedersek, öğrenmenin hayatımızda ne kadar önemli bir yer tuttuğunu anlıyabiliriz: Ne konuşabiliyoruz, ne okuyabiliyoruz, ne de ihtiyaçlarımızı giderebiliyoruz. Ama nefes alıyoruz, uyuyoruz, uyanıyoruz, büyüyoruz, bir takım tepkisel davranışlar gösterip mesela canımızı acıtan bir objeden kaçıyoruz, fakat aynı objeyle tekrar karşılaştığımız zaman kaçma davranışı göstermek için yeniden canımızın yanması gerekiyor, çünkü o obje ile canımızın acıması arasındaki bağı öğrenmiş değiliz.

Öğrenme, genel tanımıyla, talim ve tecrübe yoluyla davranışta meydana gelen oldukça devamlı bir değişmedir (Morgan, 1977, 79). Bu tanım içine, geçirilen bir hastalık veya kaza sonucunda meydana gelen ve oldukça devamlı olan davranış değişmeleri sokulmaz; çünkü talim ve tecrübe ile kazanılmamıştır. Veya mesela alkolün etkisiyle değişen davranışlar da öğrenme kapsamı içine alınmaz, çünkü bu değişme talim sonucu olmadığı gibi devamlı da değildir; alkolün etkisi geçince eski davranışa dönülür.

Yukarıda verilen öğrenme tanımı içinde en önemli terim *davranış değişmesidir*. Ancak öğrenme konusu *talim ve tecrübe* terimleriyle bu davranışın nasıl kazanıldığı, oldukça devamlı terimiyle ise kazanıldıktan sonra da sürdürülmesi ile ilgilenir. Dolayısıyla öğrenme, davranışların hem kazanılması hem de sürdürülmesi ile ilgili bir konudur.

Kaynaklar

Baldwin, JD., Baldwin,JI. (1986). *Behavior principles in everyday life* .(2.ed.). Englewood Cliffs, N.J.:Prentice Hall.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory.* Englewood Cliffs, N.J.:Prentice Hall.

Boring, EG. (1957). *A history of experimental psychology* (2.ed.) New York: Appleton-Century Crofts, Inc.

Davidoff, LL. (1981). Introduction to psychology (2.ed.) International Student Edition: McGraw-Hill.

Kendler, HH. (1968). *Basic psychology* (2.ed.) NewYork: Appleton Century Crofts.

Kopelman, RE. (1986). *Objective feedback.* In Edwin A.Locke (ed.), *Generalizing from labratory to field settings*. Lexington Books, Lexington. Mass. 119-145.

Kreitner, R. ve Kinicki, A. (1989). *Organizational behavior.* Homewood, Ill.: BPI-Irwin.

Luthans, F. (1989) **Organizational behavior** (5.ed.). McGraw-Hill, International Editions.

Mazur, JE. (1986). *Learning and behavior*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall.

McKenna, EF. (1987). *Psychology in business: Theory and applications*. London: Lawrence Erbaum Associates, Publishers.

Mitchell, WS. ve Stoffelmayr, BE. (1973). Application of the Premack principle to the behavioral control of extremely inactive schizophrenics. *Journal of Applied behavior Analysis, 6,* 419-423.

Morgan, CT. (1971). *A brief introduction to psychology* (3.ed.). New York: McGraw-Hill.

Nadler, DA. (June,1979). The effects of feedback on task goup behavior: A review of the experimental research*. Organizational Behavior and Human Performance,* 309-338.

Quinn, VN. (1985). *Applying psychology***.** NewYork: McGraw-Hill Book Comp.

Reynolds, GS. (1977). *Edimsel (operant) şartlamaya giriş*. Çev.: İffet Dinç. Hacettepe Üniversitesi Yayını, A-22.

Robbins, SP. (1989). *Organizational behavior: Concepts, controversies and applications*. New Jersey, Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Solomon, RL., Kamin, L. ve Wynne, LC. (1953). Traumatic avoidance learning: The outcome of several extinction procedures with dogs. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, *48*, 291-302.

Vinacke, WE. (1968). *Foundation of psychology***.** NewYork: American Book.

Zimbardo, PG. (1979). *Psychology and life* (10th ed.). Glenview,Ill.:Scott, Foresman.

Bölüm 5

ÖN YARGI

Prof. Dr. Suna TEVRÜZ

Birçok insan düşündüğünü zanneder; hâlbuki o sırada ön yargılarını yeniden düzenlemeye çalışmaktadırlar.
William James

Ön yargılar ahmakların, aklıselim yerine kullandıkları şeydir.
Voltaire

Ön yargı (prejudice) bir tutumdur ve tıpkı tutumlardaki gibi olumluları olabileceği gibi olumsuzları da vardır. Ancak ön yargılar sosyal psikolojide daha ziyade olumsuz tutumlar içinde ele alınmaktadır. Biz de bu yazımızda ön yargıyı olumsuz bir tutum olarak inceliyeceğiz. Hemen bu noktada akılda tutulması gereken bir husus vardır: Ön yargı ya vardır ya yoktur şeklinde düşünülmemelidir. Her olumsuz tutum gibi ön yargılar da "biraz" olumsuz ile "çok" olumsuz arasında farklı seviyelerde olabilir. Aşırılığa doğru kaydıkça, ön yargılı kişi, tutum objesi hakkında sahip olduğu inançlarına aykırı düşen fikirlere kendini kapar. Allport'un "Ön yargının mahiyeti" isimli kitabında, Amerika'da Yahudilere karşı geliştirilmiş olan bir ön yargı örneği bunu çok güzel belirtmektedir:

> ***Bay X:*** *"Yahudiler sadece kendi gruplarına yardım ederler."*
>
> ***Bay Y:*** *"Ama kamu yararına çalışan kurumların yıllık para toplama kampanyasının kayıtlarına göre Yahudiler, Yahudi olmayanlardan daha fazla yardımda bulunmuşlar."*
>
> ***Bay X:*** *"Bu da onların devamlı olarak takdir satın almaya çalıştıklarını ve Hristiyanların işlerine burunlarını soktuklarını gösteriyor. Paradan başka hiç bir şey düşündükleri yok; bu yüzden bu kadar çok Yahudi bankacı var."*
>
> ***Bay Y:*** *"Ama son zamanlarda yapılan bir incelemeye göre banka işlerinde Yahudilerin yüzdesi yok denecek kadar az. Hatta Yahudi olmayanlardan çok daha az."*
>
> ***Bay X:*** *"İşte bütün mesele de bu ya... Hürmete lâyık işlere girmiyorlar. Ya filmcilikle meşguller veya gece kulübü işletiyorlar." (Allport, 1980, 13-14).*

Kaynaklar

Abdollahi, A. ve Fiske, ST. (2008). Social judgement: warmth and compitance are universal dimensions. *In-Mind Magazine. www.in-mind org.*/issue 7.

Allport, GW. (1979) *The nature of prejudice* (25th anniversary ed.) Radings, Mass.: Addison-Wesley.

Aronson, E. (1976). *The social animal* (2nd ed). San Francisco: W. H. Freedman and Co.

Baron, RA. ve Byrne, D. (1987). *Social psychology: Understanding human interaction* (5th ed). Boston: Allyn and Bacon.

Brown, R. (1965). *Social psychology*. N. Y.: The Free Press, London: Collier-Macmillan Ltd.

Chidester, TR. (1986) Problems in the stduy of interracial interaction: Pseudo-interracial dyad paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology. 50*, 74-79.

Clark, K. ve Clark, M. (1947) Racial identification and preference in negro children. In T. M. Newcomb. & E. L. Hartley (Eds) *Readings in social psychology (*s. 169-178) N. Y.: Holt-rinehart and Winston.

Cooper, JB. ve Pallock, D. (1959) The identification of prejudiced attitudes by galvanic skin respense. *Journal of social Psychology. 50,* 241-245.

Cooper, JB. ve Siegel, HE. (1956) The galvanici skin response as a measure of emotion in prejudice. *Journal of Social Psychology. 42*, 149-155.

Cooper, JB. ve Singer, DN. (1956) The role of emotion on prejudice. *Journal of Social Psychology. 44,* 241-247.

Cooper, JB. (1959) Emotion in prejudice. *Science, 130*. 314-318.

Fajardo, DM. (1985). Author race, essay quality and reverse discrimination. *Journal of Applied Social Psychology. 15,* 255-268.

Fiske, ST. (1998). Stereotyping, prejudice and discrimination. DT. Gilbert, ST.Fiske ve G.Lindzey (Ed.ler) *Handbook of Social Psychology (4.ed.), 2*, 357-411 içinde, NewYork: McGraw-Hill.

Fiske, ST., Cuddy, AJ., Glick, P. ve Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology, 82,* 878-902.

Freedman, JL., Sears, D. D. ve Carlsmith, J. M. (1978) *Social psychology* (3rd ed.) Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.

Goldberg, P. (1968) Are women prejudiced againts women? *Trans-Action. 4*, 28-30.

Hortaçsu, N. (1998). *Grup içi ve gruplar arası süreçler.* Ankara: İmge Kitabevi.

Jones, JM. (1976). Some realities of racism. In E. P. Hollander. & R. G. Hunt (Eds.). *Current Perspectives in social psychology* (s. 431-448) (4th ed.) N. Y.: Oxford: University Press.

Newcomb, TM. (1953). An approach to the study of communicative acts. *Psychological Review, 60,* 393-404.

Peeteres, G. (2001). From good and bad to can and must: subjective necessity of acts associated with positively and negatively valued stimuli. *Europian Journal of Social Psychology, 31*, 125-136.

Secord, PF. ve Backman, CW. (1964). *Social psychology*, N. Y.: McGraw Hill Book.

Shaver, KG. (1977). *Principles of social psychology*. Cambridge, Mass.: Winthrop.

Shaw, ME. ve Costanzo, PR. (1970). *Theories in social psychology*., N. Y.: McGraw-Hill Book.

Rosenberg, S., Nelson,C. ve Vivekanatten, PS. (1968) A multidimensional approach to the structure of personality impressions. *Journal of Personality and Social Psychology, 9,* 283-294.

Wrightsman, LS. (1968). *Contemporary issues in social psychology*. Belmont, Ca.: Brooks/Cole.

Bölüm 6

SALGIRGANLIK

Prof. Dr. Suna TEVRÜZ

Yenilmesi gereken ilk düşmanlar, öfke ile umutsuzluktur.
Alain

Eğer dünya hakkında birazcık bir şey anlamak istiyorsak hınçtan ve nefretten arınmamız gerekir
Jean Genet

Düşmanlarınızın en kuvvetlisi içinizdedir.
Hz. Muhammed

Genellikle başkalarını inciten, zarar veren veya incitme ve zarar verme ihtimali olan davranışlar, saldırgan davranışlar olarak tanımlanır. Bu davranışlar vurmak, dövmek, yaralamak, küfretmek, hakaret etmek gibi aktif olarak gösteriebildiği gibi dedikodu konusu yapma, küçümseme, alay etme, bezdiri (mobbing) gibi pasif şekilde de yapılabilir. Ancak bir davranışın saldırganca olduğunu söyleyebilmek için kişinin bu davranışını karşısındakine zarar verme niyetiyle yapması gerekir. Kazayla, istemeden verilen zararlar, saldırganlık tanımı içine sokulmaz. Bu yüzden niyet veya maksat, saldırganlığın tanımında önemli olmaktadır. O halde saldırganlığı, "başkalarına zarar verme maksadıyla yapılan davranışlar" olarak tanımlayabiliriz. Eğer birisine kazara zarar vermişsek, bu maksatlı değildir, dolayısıyla saldırganlık değildir. Ama eğer zarar verme maksadıyla belli bir davranışta bulunmuşsak, bu saldırgan bir davranıştır.

Zarar gören kişi yönünden de niyet veya maksat önemli olmaktadır. Eğer kişi, diğerini zarar vermeye niyetli olarak algılıyor ve mesela onunla alay ettiğini, onu incitmeye, küçük düşürmeye çalıştığını düşünüyorsa, bu davranışı saldırganlık olarak yorumlayacak ve hiddetlenecektir.

Kaynaklar

Amjad, N.; Wood, AM. (2009). Identifying and changing the normative beliefs about aggression which lead young Muslim adults to join extremist anti-semitic groups in Pakistan. *Aggressive Behavior, 35*, 514-519.

Aronson, E. (1976) *The social animal* (2nd ed). San Francisco: W. H. Freedman and Co.

Bandura, A., Ross, D. ve Ross, S. (1961) Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology, 63*, 575-582.

Barker, R., Dembo, T. ve Lewin, K. (1941). Frustration and regression: An experiment with young children. *University of lowa Studies in Child Welfare. 18*, 1-314.

Behar, D., Hunt, J., Ricciuti, A., Stoff, D. ve Vitiello, B. (1990). Subtyping aggression in children and adolescents. *The Journal of Neuropsychiatry and Clinical Neurosciences, 2* (2), 189-192.

Berkowitz, L. (1968) The frustration-aggression hypothesis revisited. In L. Berkowitz (Ed.), *Roots of aggression: A Re-examination of frustration-aggression hypothesis.* N.Y.: Atherthon.

Berkowitz, L. (1989). Frustration-Aggression Hypothesis: Examination and Reformation. *Psychological Bulletin*, 106 (1), 59-73.

Björkqvist, K. (1994). Sex differences in physical, verbal, and indirect aggression: A review of recent research. *Sex Roles. 30*, 177.

Buss, AH. ve Dunkee, A. (1957). An inventory for assessing different kinds of hostility. *Journal of Consulting Psychology, 21*, 343-349.

Buss, AH. ve Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology, 63* (3), 452-459.

Buss, DM. (2005). *The murderer next door: Why the mind is designed to kill*. NewYork: Penguin Press.

Coie, JD. ve Dodge, KA. (1997). Aggression and antisocial behavior, W.Damon ve N.Eisenberg (ed.s), Handbook of child psychology, 3: *Social emotional and personality development*, 779-862, NewYork: Wiley

Freedman, J. L., Sears, D. D. ve Carlsmith, J. M. (1978) *Social psychology* (3rd ed.) Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.

Geen, RG. (2001). *Human aggression* (2nd ed.). Buckingham, Philadelphia: Open University Press.

Henry, D., Guerra, N., Huesmann,R., Tolan,P. ve VanAcker,R. (2000). Normative influences on aggression in urban elementary school classrooms. *American Journal of Community Psychology, 28* (1), 59-81.

Henry, D., Cartland,J ., Ruchross, H. ve Monahan,K. (2004). A return potential measure of setting norms for aggression. *American Journal of Community Psychology, 33* (3-4*), 131-149.*

Lorenzo-Sava, U., Morales-Fibes, F. ve Vigil-Colet, A. (2010). Aggressive responses to troubled situations in a sample of adolescents: A three-mode approach. *The Spanish Journal of Psychology, 13* (1), 178-189.

McGreal, C. (2006). *The Guardian*. http://www. guardian. co.uk /world/2006/ mar/24/israel

Miller, NE., Sears, RR., Mowrer, OH., Doob, LW.ve Dollard, J. (1941). I. The frustration-aggression hypothesis. *Psychological Review, 48* (4), 337-342.

Scott, JP, (1958). *Aggression*, Chicago: University of Chicago Press.

Sears, RR. (1961). Relations of early socialization experiences to aggression in middle childhood. *Journal of Abnormal and Social Psychology, 63*, 466-493.

Werner, NA.; Nixon, CL. (2005). Normative beliefs and relational aggression: An investigation of cognitive bases of adolescent aggressive behavior. *Journal of Youth and Adolescence, 34* (3), 229-243.

Zillman, D. ve Cantor, J. R. (1976). Effects of timing information about mitigating circumstances on emotional responses to provocation and retaliatory behavior. *Journal of Experimental Social Psychology, 12*, 38-55.

Bölüm 7

YARDIM ETMEK

Prof. Dr. Suna TEVRÜZ

Sevmek fiilinden sonra dünyanın en güzel fiili yardım etmektir.
VS.uttired

Sözle iyilik güven yaratır; düşünce ile iyilik derinlik yaratır;
vermek ile iyilik sevgi yaratır.
Lao Tzu

Bir insanın bir başkasının iyiliğini düşünerek hareket etmesi, başkalarına yararlı olma emellerine sahip olması, başkaları için gayret sarfetmesi bir başkası için kendini tehlikeye atması olumlu bir sosyal davranış olup "diğer-kâm"lık kavramı içine girer. F.Develliođlu'nun "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügatı"nda aynı kavram için "dïğer-bin" kelimesi de mevcuttur. Diğer-kâm "başkalarını düşünen", diğer-bin ise "başkalarının iyiliği için fedakârlıkta bulunan, başkaları için yaşıyan" şeklinde tarif edilmiştir. Aynı sözlükte, -bin takısı "gören",- kâm takısı ise "meram", "emel" olarak tanımlanmıştır. İngilizce'de "altruism'in, Fransızca'da "altruiste"nin karşılığı olarak kullandığımız diğer-kâm kelimesi böylece başkalarını düşünmek, onları gözetmek anlamını taşır[7].

Wilson, bir kitabında (1975), diğerkâmlığın insanlara genetik olarak verilen bir özellik olduğunu ileri sürer. Hayvanlar üzerinde yaptığı araştırmalardan yola çıkarak saldırganlığın doğuştan olduğunu iddia eden Konrad Lorenz gibi, Wilson da hayvan davranışlarını inceliyerek tehlikeli durumlarda topluluk içindeki bazı hayvanların kendilerini öne atarak diğerlerini

[7] Türk Dil Kurumu'nunun 1982 baskısı "Türkçe Sözlük"ünde ve A. Püsküllüoğlu'nun "Öztürkçe Sözlük"ünde aynı kavram için Özgecil kelimesi kullanılmıştır. Bu kelimenin, her iki kaynakta da "başkası, yabancı" olarak tanımlanan "özge" kelimesinden türetildiği anlaşılmaktadır. Ancak bu kelimedeki "öz" kökü, "ben" "kendi" anlamında sıkça kullanıldığı için, konumuz olan kavram hakkında yanlış bir anlama veya anlamsızlığa yol açabileceği düşünülerek, diğerkâm kelimesinin kullanılması daha uygun görülmüştür (S.Tevrüz).

Kaynaklar

Adams, JS. (1965). Toward an understanding of equity. *Journal of Abnormal and Social Psychology. 11*, 422-436.

Baron, RA. ve Byrne, D. (1987). *Social psychology: Understanding human interaction* (5.ed). Boston: Allyn and Bacon.

Berkowitz, L. ve Daniels, L. (1963). Responsibility and dependency. *Journal of Abnormal and Social Psychology. 66*, 429-436.

Berkowitz, L., Kalderman, SB. ve Herris, R. (1964). Effects of experimenter awareness and sex of subject on reactions to dependency relationships. *Sociometry, 27,* 327-337.

Freedman, JL., Sears, DD. ve Carlsmith, JM. (1978). *Social psychology* (3rd ed.) Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.

Gintis, H., Bowles, S., Boyd, R. ve Fehr, E. (2003). Explaining altruistic behavior in humans. *Evolution of Human Behavior, 24*, 153-172.

Hogg, MA. ve Vaughan, GM. (1998). *Introduction to social psychology* (2.ed.). Sydney: Prentice Hall.

Hollander, EP. (1967). *Principles and methods of social psychology*. London, Toronto: Oxford University Press.

Homans, GC. (1961). *Social behavior: Its elementary forms*. N. Y.: Harcourt, Brace.

Isen, AH. ve Schwartz, MF. (1976). Duration of the effect f good mood on helping: "Footprints on the sand of time". *Journal of Personality and Social Psychology. 34*, 385-393.

Isen, AM., Horn, N. ve Rosenham, DL. (1973). The effects of success and failure on children's generosity. J*ournal of Personality and Social Psychology, 27*, 238-247.

Kropotkin, P. (2001). *Karşılıklı yardım: Bir evrim faktörü*. Çev. I.Ergüden ve D.Güneri. İstanbul: Kaos Yayınları.

Lane, IM. ve Messe, LA. (1972). Distribution of insufficient and oversufficient rewards: A classification of equity theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 21*, 228-233.

Latané, B. ve Darley, . M. (1976). Help in a crissis: Bystander response to an emergency. J. W. Thibaut, J. T. Spence, & R. C. Carson (Eds.) *Contemporary topics in social psychology* içinde. Morristown, N. J.: General Learning Press.

Leventhal, GS., Michaels, JW. ve Stanford, G. (1972) Inequity and interpersonal conflict: Reward allocation and secrecy about reward as methods of preventing conflict. *Journal of Personality and Social Psychology, 23*, 88-102.

Long, GT. ve Lerner, MJ. (1974). Deserving the "personal contract" and altruistic behavior by children. *Journal of Personality and Social Psychology, 29*, 551-556.

Milliyet. (1988, 12 Mart) İnsanlık öldü mü?

Nokta Dergisi (Şubat 1988). 50-59.

Okasha, S. (2003). Biological altruism. Stanford encyclopedia of philosophy. http//plato.stanford.edu/entries/altruism-biological/

O'Malley, MN. ve Andrews, L. (1983). The effects of mood and incentives on helping: Are there some things money can'y buy? Motivation and Emotion, 7, 179-189.

Reitz, HJ. (1977). Behavior in Organizations, Homewood, III.: Richard D. Irwin.

Rosenhan, DL. Salovey, P. ve Hargis, K. (1981). THe joys of helping: Focus of attention mediates the impact of positive affect on altruism. Journal of Personality and Social Psychology, 40, 899-905.

Shaffer, DR. ve Smith, JE. (1985). Effects of pre-existing moods on observe's reactions to helpful and nonhelpful models. Motivation and Emotion, 9, 101-122.

Shaver, KG. (1977). Principles of social psychology. Cambridge, Mass.: Winthrop.

Toi, H. ve Batson, CD. (1982). More evidence that empathy is a source of altruistic motivation. Journal of Personality and Social Psychology, 43, 281-292.

Wilson, EO., (1975). Sociology: The new synthesis. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Bölüm 8

ÇEKİCİLİK / İNSANI SEVME

Prof. Dr. Suna TEVRÜZ

Sevmek, insanın kendi kendini aşmasıdır.
Oscar Wilde

Sevginin bulunmadığı yerde aklı da arama.
Dostoyevski

İkinci bir sevgi bulamazsak, birincisine uzun müddet bağlı kalırız.
La Rochefaucauld

Sosyal psikolojide "çekicilik" (attraction), bir şahsa karşı geliştirilen olumlu tutuma verilen isimdir. Tıpkı diğer tutumlarda olduğu gibi insana karşı tutum da iki kaynaktan beslenir: 1) Kişi hakkında olumlu veya olumsuz *bilgi* ve 2) kişi için hissedilen olumlu veya olumsuz *duygu*. Yapılan araştırmalar da ya bilgi, ya da duygu yönünü tetikleyecek şekilde tasarlanır (Clore, 1976). Duyguya vurgu yapan araştırmalarda denekler mesela kendileri hakkında övücü veya sövücü sözler söyleyen kişilerle ilişki içine sokulur. Bilgiye vurgu yapan araştırmalarda ise denekler inanç ve fikirleri bakımından kendilerine benzedikleri veya benzemedikleri izleniminin verildiği kişilere duydukları yakınlığı belirtirler.

Olumlu bir sosyal davranış olarak ele alınan ve sevgiyi yansıtan bu tutum, diğer sosyal davranışlarda olduğu gibi yine en azından iki kişinin mevcudiyetini gerektirmektedir. Yalnız, sadece iki kişinin mevcudiyeti yeterli değildir; tıpkı diğer sosyal davranışlarda olduğu gibi, bu şahıslar arasında karşılıklı bir ilişkinin de mevcut olması lazımdır. Dolayısıyla insanların niçin birbirlerini sevdikleri araştırılırken, yalnız sevilen kişinin özellikleri değil, onu seven kişinin özellikleri de incelenir.

Sevme, sempati duyma çok çeşitli davranış biçimleriyle gösterilebildiğinden, araştırıcıların gözledikleri bağımlı değişkenler de çeşitli olmaktadır.

Kaynaklar

Adams, JS. (1965). Inequity in social exchange. *Advances in Exerimental Social Psychology, 62*, 335-343.

Argyle, M. ve Henderson, M. (1984). The rules of friendship. *J.of Social and Personal Relationship, 1*, 211-237.

Aronson, E. (1976). *The social animal* (2. ed). San Francisco: W. H. Freedman and Co.

Aronson, E. ve Linder, D. (1965). Gain and loss of esteem as determinants of interpersonal attractiveness. *Journal of Experimental Social Psychology 1*, 156-171.

Aronson, E., Wilson, TD. ve Akert, RM. (2002). *Social psychology* (4.ed.).Apple Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.

Ayral, E., Sungurlu, M. ve Sürekli. D. (1995). İnsanlar arası ilişkilerde kişi ve davranış etkileşimi. *M.Ü. Örgütsel Davranış Bülteni,* Sayı 1, 17-29.

Bercheid, E. (1971). Physical attractiveness and dating choice: A test of the matching hypothesis. *Journal of Experimental Social Psychology 7,* 173-1789.

Brewer, MB. ve Crano, WD. (1994). *Social psychology.* Minneapolis/St. Paul, NewYork, Los Angeles, San Francisco: West Publishing Company.

Buss, DM. (1989). Sex differences in human mate preferences. Evolutionary hypotheses tested in 37 cultures. *Behavioral and Brain Sciences, 12*, 1-49.

Buss, DM. (1995). Evolutionary psychology. A new paradigm for psychological science. *Psychological Inquiry, 6*, 1-30.

Clore, GL. (1976). Interpersonal attraction: An overview. JW. Thibau, JT. Spence ve RC. Carson (ed.ler). *Contemporary topics in social psychology,* 135-175 içinde.

Gangestad, SW. (1993). Sexual selection and physical attractiveness: Implications for mating dynamics. *Human Nature, 4*, 205-235.

Gangestad, SW. ve Buss, DM. (1993). Pathogen prevalence and human mate preferences. *Ethology and Sociobiology*, 14, 89-96.

Jones, E., Bell, L. ve Aronson, E. (1971). The reciprocation of attraction from similar to dissimilar others: A study in person perception and evaluation. CG. McClintock (Ed.), *Experimental social psychology* İçinde. N. Y.: Holt, Rinehart and Winston.

Kiesler, SB. Ve Baral, RL. (1970) The search for a romantic partner: The effects of self-esteem and physical attractiveness on romantic behavior. K. J. Gergen ve D. Morlowe (Eds.). *Personality and social behavior* içinde. M.A.: Addison-Wesley.

Murstein, BI. (1972). Physical attractiveness and marital choice. *Journal of Personality and Social Psychology, 22*, 8-12.

Rosenblatt, PC. (1974). Cross-cultural perspectives on attraction. TL. Huston (Ed.), *Foundations of Interpersonal Attraction*, 79-94 içinde. NewYork: Academic Press.

Shaver, KG. (1977). *Principles of social psychology*. Cambridge, Mass.: Winthrop.

Sternberg, RJ. ve Beall, AE. (1991). How can we know what love is? An epistemological analysis. GJO. Fletcher ve FD. Fincham (Ed.ler) *Cognition in close relationships,* 257-280 içinde. Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.

Thibaut, JW., Spence, JT. ve Carson, R. C. (Ed.ler). (1976). *Contemporary topics in social psychology.* N. J.: General Learning Press.

Thibaut, JW. ve Kelley, HH. (1959). *The social psychology of groups*. NewYork: Wiley.

Walster, E. (1965). The effect of self-esteem on romantic liking, *Journal of Experimental Social Psychology, 1*, 184-197.

Winch, R. (1958). *Mate selection: A study of complementray needs.* NY.: Harper and Row.

Zajonc, R., Adelman, P., Murphy, S. ve Niedenthal, P. (1987). Convergence in the physical appearance of spouses. *Motivation and Emotion, 11*, 335-346.

Bölüm 9

GRUP DİNAMİĞİ

Prof.Dr. Tülay BOZKURT

Giriş

Yaşamımızın önemli bir kısmı, kendi istemimizle katıldığımız ya da katılmak zorunda olduğumuz topluluklar içerisinde geçer. Bireysel özelliklerimizin çoğu bu topluluklar içerisinde gelişip şekillenirken zaman zaman da özgürlüklerimizi kısıtlayıcı etkilerinden dolayı tatminsizlik ve şikâyetlere yol açarlar. Bu nedenledir ki, ait olduğumuz ya da birlikte faaliyetlerde bulunduğumuz her grup, hem gelişmenin hem de engellenmenin dinamiklerini içinde taşır ve birey bu etkinin yönünü kendi ihtiyaçları koşutunda algılar: Bir siyasi partiye üye oluruz çünki partinin diğer üyeleri ile birlikte yürüttüğümüz faaliyetler ve ulaştığımız hedefler kendimizi gerçekleştirmenin bir aracıdır. Ancak bazılarımızın kendimizi gerçekleştirme aracı olarak gördüğü bu tür faaliyetlere, bir başkasının, çok sayıda norm ve kurallara zorunlu uymayı gerektiren, kişiyi ve düşüncelerini bağımlı kılan özellikler atfetmesi ve bu tür gruplara katılmaktan kaçınması mümkündür. Yine parti üyelerinden birinin bu grup yaşantılarından aldığı doyum ile bir başka üyeninin doyumu arasında da, ihtiyaçları doğrultusunda farklılıklar olacaktır.

Grup olgusunun geliştirici ve engelleyici özelliklerinin oluşturduğu bu dinamizm çeşitli halk deyişlerine de yansımıştır: "Bir elin nesi var iki elin sesi var", "birlikten kuvvet doğar" ya da "nerde çokluk orda...." gibi deyişler, grupların, insan yaşamındaki "farklı" etkileriyle ilgili deneyimlerin birer ifadesidirler. İnsanlar arası etkileşimlerin ürünü olarak ortaya çıkan gruplar, üyelerinin özelliklerinin toplamından farklı bir dinamiğe sahip olup, bu dinamiği işe vuruklaştırabilmek kamçılayıcı bir süreçtir.

Biz bu bölümde grupları insan kalabalıklarından ayıran özellikleri tanımlayacak ve kısaca grupların oluşması ile ilgili kuramlara yer vereceğiz.

Kaynaklar

Arnold J.H., Feldman, D. (1983). Managing group and individual behavior in organizations, London: McGrawHill.

Baron, R.A. & Byrne, D. (1987). Exploring social psychology. Boston: Allyn and Bacon.

Bilgin, N.(1988). Sosyal psikolojiye giriş. İzmir: MEB.

Bond, C.F. & Titus, L.J. (1983). Social facilitation: A meta analysis of 241 studies. Psychological Bulletin, 94, 265-292.

Brewer, M.D. & Crano, W.D. (1994). Social psychology. NewYork: West Publishing.

Campbell P.J.,Campbell J.R.(1988). Productivity in organizations. New perspectives from industrial and organizational psychology. San Fraansisco: Jossey-Bass Publishers.

Champoux, J.E. (1996). Organizational behavior: Integrating individuals, groups and processes. United States: West Publishing.

Cottrell, N. B., Wack, D. L., Sekerak, G. J. & Rittle, R. M. (1968). Social facilitation of dominant responses by the presence of an audience and the mere presence of others. Journal of Personality and Social Psychology, 9, 245-250.

Cummings, L.L. & Dunham, B.R. (1980) Introduction to organization behavior. Illinois: Richard D.Irwin Inc.

Daft, L.R.(1997).Management(4th ed.).Forth Worth: Dryden Press.

Davis, K, Newstrom J.W. (1989), Organizational behavior, New York: McGraw Hill.

Gray, J., Strake, F.H., (1984) Organizational behavior, New York: McGraw Hill.

Hampton D.R., Summer, C.E., Weber, R.A. (1987).Organizational behavior and the practice of management, (5 th ed.) New York: McGraw Hill.

Janis İ.L., Mann, L. (1977). Decision making: A psychological analysis of conflict, choice and commitment. New York: Free press.

Kağıçıbaşı, Ç. (1998). İnsan ve insanlar. İstanbul: Evrim.

Kirel,Ç.,Kayaoğlu,A.,Gökdağ,R.(2004). Sosyal Psikoloji. S. Ünlü(ed.),Anadolu Üniversitesi Yayınları

Krech, D., Crutchfield, R., & Livson, N. (l974). Elements of Psychology. NY: Alfred Knopf Books.

Luthans, F. (1985).Organizational behavior. New York:Mc Graw Hill.

Milton, R.C. Human Behavior in organizations. New Jersey: Prentice Hall.

Moscovici, S.(1984).Social influence and conformity. G.Lindzey and E.Aronson (Eds). Handbook of social psychology. (Vol.III). New York: Random House. 303-312.

Myers. D. (1987).Social psychology. New York: Alfred Knopf.

Nelson, D.L., Quick, J.C. (1995). Organizational behavior. New York: West publishing.

Pennington, N. and Hastie, R. (1986). Evidence evaluation in complex decision making. Journal of Personality and Social Psychology, 51, 242-258.

Porter, L.W., Lawler, E.E., Hackman, J.R. (1975) Behavior in organizations. New York: McGrawHill.

Robbins, S.(1989). Organizational behavior (4th ed.). New Jersey: Prentice Hall.

Schermerhorn,J.R.,Hunt,J.G.Osborn,R.N.(1997). Organizational behavior. New York: John Wiley & Sons

Shaw, M. E. (1979). Group dynamics: The Psychology of small group behavior. New Delphi: McGraw Hill.

Sherif, M., Sherif, C. (1969). Social psychology. London: Harper and Row.

Slater, P.E., (1986). Role differentiation in small groups. American Sociological Review,20, 300-310.

Zimbardo, P. (1979). Psychology and life. Illinois, USA: Scott, Foresman & Company

Bölüm 10

İLETİŞİM

Prof. Dr. İnci ERDEM

Sosyal bir varlık olan insan, yaşamını topluluklar halinde diğer insanlarla birlikte sürdürmekte; böylece hem sosyal ihtiyaçlarını gidermekte, hem de kişisel yetersizliklerinden kaynaklanan birtakım sorunlarını aşabilmektedir. Diğerleriyle birlikte ve beraber olunduğunda; ihtiyaçların giderilmesi, bireysel gelişmenin sağlanabilmesi ve çevreyle başa çıkabilmek daha kolay ve çabuk olabilmektedir. Başka deyişle, sorunlar paylaşıldığı ve sorumluluklar dağıtılabildiği için; yalnız olduğundan daha rahat çözümlenebilmektedir. Bu nedenle de insanların her zaman diğerlerine ihtiyaç duyduklarını söylemek mümkündür. Birlikte yaşamak, bir arada olmak ve iş birliği yapmak ise; insanların birbirlerini tanımaları; birbirleriyle anlaşmaları; duygu, düşünce ve fikirlerini paylaşmalarıyla gerçekleşebilmektedir. İşte tüm bunları sağlayan, insanları birbirine bağlayan ve gelişmelerine katkıda bulunan en önemli etkileşim süreçlerinden biri de iletişimdir.

Bir an için hiç kimseyle ve hiçbir şekilde iletişim kurmadığımızı, iletişimin olmadığı bir yaşamı düşünelim. İnsanların yalnızca bir birey olarak yaşadıkları, deneyim ve bilgilerini birbirleriyle hiçbir zaman paylaşamadıkları, kişisel sınırlılıklarını aşabilmek için bir araya gelemedikleri, başarı ve zorlukları ortaklaşa yaşayamadıkları bir dünya... Böyle bir yaşamı düşünmek imkânsız olmasa bile oldukça zordur. Çünkü iletişimin insan yaşamında ve faaliyetlerinde oldukça önemli bir yeri vardır. İletişimin olmadığı bir dünya, bugünkü uygarlık düzeyine ulaşamaz, insanlar ilkel bir durumdan öteye gidemez, kendi dar çevrelerinde yaşamlarını sürdürmek zorunda kalırlardı. Bilindiği üzere, iletişim yoluyla bilgiler paylaşılmakta, çaba ve gayretler birleştirilebilmektedir. Bu nedenle tarihin ilk çağlarından beri insanlar birbirleriyle iletişim kurmak için çeşitli yollar denemişler, ortak diller ve semboller geliştirmişlerdir. İletişimin en kısa yoldan ve sağlıklı yapılabilme-

Kaynaklar

Albrecht, T.L.- Adelman, M.B.(1987). Communication, Social Support. Sage Publications, Newbury Park, California.

Axley S.R. (1984) " Managerial and Organizational Communication in Terms of the Conduit Metaphor" Academy of Management Review. Temmuz.

Barnum C.F. (1998). "*Mirror on the Wall: Who's the Wisest One of All ?* ", International Executive. Temmuz-Ağustos.

Barnard, Chester I. (1938). The Functions of the Executive, Harvard Umiversity Press, Cambridge, Mass.

Berlo, David K. (1960). The Process of Communication, Holt Publication. New-York.

Brett, J.M-Feldman, D.C.-Weingart, D.R. (1990). "*Feedback-Seeking Behavior of New Hires and Job Changers*", Journal of Management, N.16.

Cozby, P.C. (1973). "*Self Disclosure: A literature Review*", Psychological Bulletin, N.79.

Cüceloğlu, D. *(1991)* . Yeniden İnsan İnsana, 22. Baskı Remzi Kitabevi, İstanbul.

Daft R. L Lengel, . R. H. (1986). "Organizational Information Requirements, Media Richness, and Structural Design," *Managerial Science,* Mayıs

Davis, Keith (1953). "*Management Communication and the Grapevine*" Harvard Business Review, Eylül-Ekim.

Davis, Keith, (1989) . Human Behavior at Work: Organizational Behavior, 8. Baskı, McGraw Hill Book Co.

Daft, R.L. (2007). Organization Theory and Design, (9. Baskı) Thomson Learning, Inc

Dicle, Ülkü (1974). Bir Yönetim Aracı Olarak Örgütsel Haberleşme, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara.

Downs, T.M. (1990). "*Predictors of Communication Satisfaction during Performance Appraisal Interviews*", Management Communication Quarterly, N: 3.

Eren, Erol (2010) Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. 12.Baskı, BETA Basım Yayın Dağıtım, İstanbul

Erdoğan, İlhan (2007).İşletmelerde Davranış, kitap yurdu, İstanbul.

Eisenberg, Eric M.- Witten, M.G. (1987). "*Reconsidering Openness in Organizational Communication*", Academy of Management Review, Haziran.

Fayol, Henri (1949).General and Industrial Management, (Çev.:Constance Storrs), Pitman, London.

Fulk, Janet – Mani, Sirish (1986). "*Distortion of Communication in Hierarchical Relationships*", Communication Yearbook (Ed.:Margaret L.McLauphlin), 9.B., Sage Publications, Beverly Hills, California.

Hamlin, S. (2005) How to Talk so People Listen., düzeltilmiş baskı Harper business New-York.

Hellriegel D.Slocum W.Jr.. Richard W.W. (1989) Organizational Behavior. 5.B., West, St. Paul, Minn.

Hennetrund, William (1986). "*Fear of Feedback*", Association Management. Mart.

Jablin, Fredric M. (1979). "*Supeior-Subordinate Communication: The State of the Art*", Psychological Bulletin, Kasım.

Katz, D. Kahn, R. (1978) The Social Psychology of Organizations. John Willey and Sons. New-York.

Karp, K. (1987). "*The Lost Art of Feedback*", The 1987 Annuel: Developing Human Resources (Ed.: J.W.Pfeiffer), San Diego: University Associates.

Kiechel, Walter III. (1985). "*In Praise of office Gossip*", Fortune. Ağustos, 19.

Kinicki, Angelo – Kreitner, (2009) Organizational Behavior, 9.baskı, Robert McGraw-Hill/Irwin.

Koçel, T., (2011). İşletme Yöneticiliği, 13. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi

Leonard, B. (2006) "Blogs Can Present New Challenges to Employers," *SHRM Online,* Mart 13,

Levering, Robert – Moskowitz, Milton – Katz, Michael (1984). The 100 Best Companies to work in America, Addison-Wesley Publishing.

Luthans, Fred – Larsen, Janet K. (1986). "*How Managers Really Communicate*", Human Relations, Şubat.

Luthans, Fred (1995). Organizational Behavior, McGraw Hill Book Co. Massimilian, R.D. (1994). "*The New Language Barrier: Closer to Home than you think*" Business Horizons. Temmuz-Ağustos.

Mintzberg, Henry (1980). The Nature of Managerial Work, Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall.

Molly, J.T. (1988). Dress for Success, Warner Books, New-York.

Notarantonio, E.M.-Cohen, J.L.(1990). "*The effects of open and Dominant Communication Styles on Perceptions of the Sales Interaction*", Journal of Business Communication. 27.

Pefield, R.V. (1969). Örgütte Beşeri Münasebetler Çev: Resan Taşçıoğlu. T.C. MEB Mesleki ve Teknik Öğretim Yayınları, Ankara

Pincus, N. Dawid (1986). "*Communication Satisfaction, Job Satisfaction and Job Performance*", Human Communication Research, İlkbahar.

Preston, P. (1979). Communication for Managers, Prentice Hall, Englevood, N.J.

Russ, G.S.-Daft, R.L. ve Lengel, R.H. (1990). "*Media Selection and Managerial Characteristics in Organzational Communications*", Management Communication Quarterly. N.4.

Rusmussen, R.U. (1991). "*A Communication Model Based on the Conduit Metaphor*", Management Communication Quarterly. N.4.

Salancik, G.R.(1986). "*An Index of Influence in Dependency Netwoks*", Administrative Science Quarterly, N.31.

Saunders, C.- Jones, J.W. (1990). "*Temporal Sequences in Information Acquisition for Decision Making: A Focus on Source and Medium*", Academy of Management Rewiew. N.15.

Snyder, Robert A.-Morris, James H. (1984). "*Organizational Communication and Performance*", Journal of Applied Psychology, Ağustos.

Sullivan, J.- Kameda, N.- Nobu, T. (1991). "*Bypassing in Managerial Communications*", Business Horizons. Ocak-Şubat.

Sussman, L. (1991). "*Managers: On the Defensive*", Business Horizons. Ocak-Şubat.

Trevino, L.K.- Lengel, R.H.- Bodensteiner, W.- Gerloff, E.A. ve Konoff - Muir, N.(1990) "*The Richness Imperative and Cognitive Style: The Role of Individual Differences in Media Choice Behavior*", Management Communication Quarterly. N.4.

Oskay, Ünsal (1992). İletişimin ABC'si, Simavi Yayınları, İstanbul.

Vecchio, R.P. (1988). Organizational Behavior. Dryden Press, Chicago

Vernon L., (2006), "To Err Is Human: Embarrassment, Attachment, and Communication Apprehension," *Personality and Individual Differences* 40, no. 1.

Vickery, Hugh B. (1984). "*Tapping into the Employee Grapevine*" Association Management, Ocak.

Watson, K.W.-Barker, L.L. (1984). "*Listening Behavior: Definition and Measurement*", Communication Yearbook (Ed.:Bostrom R.N.), 8.B., Sage Publications Beverly Hills, California.

Wieman, J.M.- Harrison, R.P. (1983). Nonverbal Interaction. Sage Publication, Newbury Park, California.

Bölüm 11

LİDERLİK

Prof. Dr. İnci ERDEM

Sosyal bilimler çerçevesinde oldukça sık tartışılan konulardan biri de "liderlik"tir. İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan liderlik, o zamanlardan beri üzerinde durulan, hakkında birçok görüş ileri sürülen, teoriler üretilen ve yeni teorilerle her geçen gün zenginleşen bir alandır. Bu nedenle liderlik konusu oldukça geniş içerik ve çeşitlilik gösteren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Liderlik; daha çok siyaset bilimi, sosyoloji ve sosyal psikolojinin çalışma alanlarında olmakla birlikte; ast-üst ilişkilerinin var olduğu her alanda ve tüm grup süreçlerinde gözlenebilmesi ve işletmelerin etkin bir tarzda yönetilmesindeki önemi nedeniyle, örgüt çalışmalarında da tartışılan bir konu olmuştur. Örgütsel yaşamın farklı alanlarıyla (yönetim, örgütsel davranış, insan kaynakları vb.) ilgili çalışmalar yapan pek çok kişi tarafından araştırılmaktadır. Liderlik olgusu üzerinde çalışmalar yapanlar, kendi çalışma alanları içinde ve yaklaşımları doğrultusunda konuyu inceleyerek farklı boyutlar getirmişlerdir. Liderlik tanımları incelendiğinde, hemen hepsinin, bu konu üzerinde çalışan kişilerce önemli görünen hususları vurgular nitelikte olduğu görülmektedir. Ancak, ortak pek çok yanlarının bulunduğu da göze çarpmaktadır. Buradan yola çıkarak liderlik tanımını şöyle verebiliriz.

"Liderlik"; herhangi bir durumda, hedefe ulaşmak amacıyla, kişinin ya da grubun faaliyetlerini etkileme, yönlendirme ve kontrol etme; aynı zamanda da grup üyelerini biraraya getirerek, grubun devamını sağlama sürecidir. Belli bir amacı gerçekleştirmek üzere bir araya gelen, en az iki kişiden başlayarak değişik büyüklüklere ulaşabilen her türlü grupta var olan bir süreçtir. Gruplar; üyelerini tatmin etmek, bir bütün olarak kendini koruyabilmek, yeni durumlara uyabilmek ve nihayet biraraya gelme nedenleri olan ortak amaçlarına ulaşmak ihtiyacı içindedir. Bunun gerçekleştirilebilmesi bir güç sayesinde mümkündür ki, bu güce "liderlik" denilmekte ve bunu kullanan da "lider" olarak tanımlanmaktadır. Tanımda da belirtildiği

Kaynaklar

Artan. İ. (1986), Örgütsel Stres Kaynakları Ve Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama Basisen Yayınları

Baron, R.A., Fortin, S.P.,Frei, R.L., Hauver, L.A., Shack, M.L. (1990). "Reducing Organizational Conflict: The Role Of Socially İnduced Positive Affect". International Journal Of Conflict Management. N.1

Baron, R. A. (1991). " Positive Effects Of Conflict: A Cocgnitive Perspective" Employee Responsibilities And Rights Journal, N.4.

Baron, R.A., Richardson D.R. (1991). Human Agression 2. B., Plenum Press, New York.

Blake, R.R., Mouton, J.S., (1961). "Reactions To İntergroup Competition Under Win- Lose Conditions", Management Science. N.7.

Bono, E.D.,(1984), PO Beyond Yes And No, Penguin Boks, New York

Brett, M.J., Goldberg,B.S.,Ury, L.W., (1990). "Designing Systems For Resolving Disputes İn Organizations" American Psychologist, Şubat

Brown, L.D.,(1983), Managing Conflict At Organizational Interfaces. Addison Wesley Mass.

Cosier R.A.,Dalton, D.R. (1990), "Positive Effects Of Conflict: A Field Experiment" International journal of conflict management, N.1.

Daft.R.,(2007), Organization Theory And Design, Thomson Learning Inc. ABD.

Dalton, M., (1966), "Staff-Line Relationships" Personnel Administration, Mart,Nisan.

Dinçer, Ö. (1992). Örgüt Geliştirme (Teori, Uygulama Ve Teknikler), Timaş Basım Dağıtım, İstanbul

Dutton, M.,Walton, R.E.,(1966), "Interdepartmental Conflict And Coorperation: Two Constrasting Studies" Human Organizations,N.25.

Emerson,R.M., (1962), "Power Dependence Relations" Amrican Sociological Review, Şubat,C.27.,N.1

Eren, Erol (2010) Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. 12.Baskı, BETA Basım Yayın Dağıtım, İstanbul

Erdoğan, İlhan (2007).İşletmelerde Davranış, kitap yurdu, İstanbul.

Feldman, D.C., Arnold, J.H. (1986),Managing Individual And Group Behavior İn Organisations, Mc Graw Hill,Newyork

Festinger, L.A. (1957), A Theory Of Cognitive Dissonance, Stanford University Press, Calif.

Gresov, C.,Stephens, C. (1993), "The Context Of Internuit Influence Attepmts",Administrative Science Quartely, Haziran

Hellriegel,D.,Slocum, W.Jr., (2009), Organizational Behavior, 12. Baskı, South West pub.

Jackson, J.W. (1993), "Realistic Group Conflict Theory: A Review And Evaluation Of Theoretical And Emprical Literature", The Psychological Record, Yaz

Kabanoff, B. (1991), "Equality, Power And Conflict", Academy Of Management Review, N.16

King, C.P., (1993), "When People Bite.How To Handle Conflicts" Human Resource Focus, Ocak

Khan, R.L., (1957), "Uses Of Survey Research İn Policy Determination" Proceedings Of Ninth Annual Meeting IRRA

Kılınç,T. (1996),Davranış Bilimleri,(Baysal, A.C.,Tekarslan,E.)

Khon, A. (1986), no contest: the case againts competion. houghton, mifflin, boston.

Koçel, T., (2011). İşletme Yöneticiliği, 13. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi

Lee,Y.D.,(1993), "manging workplace conflict",management review,temmuz.

Luthans, F., (1995), organizational behavior, McGraw hill book co.

Neale,M.A.,Bazerman,M.H. (1992), "negotiatring rationally: the power and Impact of negotiator's frame" Academy of management executive. Ağustos

Neilsen,E.H.,(1972), "understanding and managing Intergroup conflict", managing group and Intergroup relations. (ed. Lorsh,J.N.,Lawrence, P.R.) Irwin homewood Ill.

Pondy, L.R. (1967), organizational conflict. concept and models", administrative science quarterly, s.12

Rahim, M.A. (1985), "a strategy for managing conflict in complex organizations" human relations, ocak.

Robbins, S.P. (1994), managing organizational conflits, prentice hall, englewood cliffs. NJ.

Robbıns,S.P., Judge, T.A. (2012) Örgütsel Davranış, Çeviri Editörü: Erdem,İ., 14. Baskı, Nobel Basım Ve Yayın Ankara

Schein E.H. (1976), örgütsel psikoloji, (çev. a. sağtür, ş. Özalp) e.i.t.i.a. yayını, no.147,ankara

Scherif, M., Harvey O.J., White, B.J., Hood, W.R. ve Scherif, C. (1961). Intergroup Conflict and Cooperation: The Robbers Cave Experiment. Uni. Book Exc. Norman, Okla.

Schmidt, S.M., Kochan, T.A. (1972). "Conflicts: Towards Conceptual Clarity", Administrative Science Quarterly. N.17

Schopler J.H. (1987). "nterorganizational Groups: Origins, Structure and Outcomes" Academy of Management Review. Ekim.

Sitkin, S.B., Bies, R.J. (1993). "Social Accounts in Conflicts Situations: Using Explanations to Manage Conflict", Human Relations. Mart.

Tjosvold, D. (1991). "Rights and Responsibilities of Dissent: Coorperative Conflict", Employee Responsibilities and Rights Journal. N.4.

Thomas, K.W. (1992). "Conflict and Negatiation Processes in Organizations" Handbook of Industrial and Organizational Behavi or. (Ed. Dunette, M.D., Hough, L.M.), 2.B., C.3., Consulting Psychologists Press. Palo, Alto. Calif.

Veiga, J.F. (1988). "Face Your Problem Subordinates Now!", Academy of Management Executive. Mayıs

Whetten, D.A., Cameron, K.S. (1991). Developing Magement Skills. 2.B. Harper Collins NY.

Uygulama Örnekleriyle
DEĞERLER EĞİTİMİ

Prof. Dr. Halil Ekşi
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Katılmış

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1496
Eğitim No.: 295
ISBN: 978-605-320-402-2
© 1. Basım, Mayıs 2016

UYGULAMA ÖRNEKLERİYLE DEĞERLER EĞİTİMİ

Prof. Dr. Halil Ekşi - Yrd. Doç. Dr. Ahmet Katılmış

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ekşi, Halil., Katılmış, Ahmet.
Uygulama Örnekleriyle Değerler Eğitimi / *Halil Ekşi - Ahmet Katılmış*
1. Basım, VIII + 256 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-402-2
1. Ahlaki Gelişim, 2. Değerler Eğitimi, 3. İlköğretim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Eğitim ve öğretim kavramları farklı tanımlanmakla birlikte, bu kavramlar kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerin içeriğini, bireyin hayatını devam ettirmesine katkı sağlayacak bilgi, tutum ve değerlerin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu tanım üzerinde düşündüğümüz zaman, bilgi inşa etme ve davranış geliştirme sürecini, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin temeline alabiliriz. Bu temellendirmede bilgi inşa etme süreci öğretim kavramı, davranışlar ise eğitim kavramı ile ifade edilebilir. Dolayısıyla insanların sahip oldukları diplomalar onların öğrenim seviyeleri için davranışları ise eğitim seviyelerine kanıt olarak ele alınmaktadır. Bu ayırımla birlikte, gerçekte eğitim ve öğretim kavramlarının birbirinin mütemmim cüzü olduğunu söyleyebiliriz. Yüksek ihtimal, bu söz konusu durumun da etkisi ile genel olarak insanların öğrenim seviyeleri ile davranışları arasında pozitif yönde bir ilişki beklenmektedir. Fakat bu beklenti, bazı durumlarda tam anlamıyla karşılık bulmamaktadır. Bu durumun hâsıl olmasında, farklı nedenlerin etkisi olduğu göz ardı edilemez. Fakat bireyin değerlerle olan irtibat düzeyinin, belirleyici sebeplerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü değerler, insan davranışlarına kaynaklık ederek insanı iyi ve estetik olana yönlendirmektedir. Öte yandan eğitim ve öğretim kavramları kapsamındaki uygulamaları sadece bireyin beklentileri belirlememekte, toplumun beklentileri de işin içine dâhil edilmektedir. Bu nedenle açık ve örtük programlar kapsamında okullarda gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerinin içeriğini, toplum ve bireyin beklentileri şekillendirmektedir. Toplumun dün, bugün ve gelecek boyutunda kıymetli bulduğu unsurlara ilişkin beklentileri öğretim programlarının toplumsal boyutunu; bireyin yatay ve dikey boyutta hayatı boyunca sürdüreceği ilişkilerin seyri ve entelektüel gelişimi için gerekli olan müktesebata yönelik hedefler ise bireysel boyutu teşkil etmektedir. Bu oluşumun gereği olarak okulların, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde öğrencilerin hem bilişsel hem de duyuşsal yönlerine hitap etmeleri, eğitim bilimleri-

ne yönelik alanyazında vazedilmektedir. Yani okullardan, bireyin öğrenim seviyesi için gerekli olan bilgileri ve bireyin davranışlarına yön verecek olan değerleri öğrencilere kazandırarak bilişsel ve duyuşsal alan arasındaki dengeyi kurması beklenmektedir.

Temel insani değerleri yeni nesle kazandırmak amacıyla gerçekleştirilen uygulamalar ahlak eğitimi, değerler eğitimi ve karakter eğitimi gibi isimlerle anılmaktadır. Türkiye'de özellikle Millî Eğitim Bakanlığının öğretim programlarında değerler eğitimi tabirini tercih etmesi sebebiyle, değerler eğitimi tabiri yaygın olarak kullanılmaktadır. Hangi isimle anılırsa anılsın temel insani değerleri yeni nesle kazandırmak için hazırlanan programlara içinde bulunduğumuz çağda oldukça ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü gençler arasında uyuşturucu madde kullanımı, şiddet, zorbalık, hak gözetmeme, hukuka riayetsizlik, kendine ve/veya başkalarına zarar ya da rahatsızlık verici eylemler artmıştır. Artan bu olumsuz nitelikler, insanca bir yaşamın geleceğini tehlikeye sokmaktadır. Bu nedenle okullardan yeni neslin değer, tutum ve davranışlarını kasıtlı uygulamalarla etkilemesi beklenmektedir. İnsanlar iyi karakter niteliklerine kendiliğinden sahip olamayacağından, okullardan iyi karakter niteliklerine sahip bireylerin yetişmesi için bilinçli çaba göstermesi umut edilmektedir.

Yeni neslin değerleri edinmesi üzerinde aile, çevre ve okul etkili olmaktadır. Bu nedenle okulların, eğitim çağındaki bireylere değerleri edindirmek amacıyla gerçekleştireceği faaliyetlerde aile ve çevrenin hem desteğini alması hem de onların katılımını sağlaması gerekmektedir. Bu kapsamda değerler eğitimi paydaşları olan ebeveynlere, okul idarecilerine ve öğretmenlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Gençlerin temel değerleri özümsemiş bireyler olarak yetişmesi, adı geçen unsurların kendi sorumluluklarını nasıl gerçekleştirebileceklerini bilmeleri ile yakından ilişkilidir. Bundan dolayı bu çalışmada, gençlerin değerleri edinmelerine ebeveynlerin, okul idarecilerinin ve öğretmenlerin nasıl katkı sağlayacaklarıyla ilgili konular detaylandırılmıştır.

Uygulama örnekleri ile zenginleştirilen bu kitap, 4 bölüm hâlinde hazırlanmıştır. I. Bölüm'de, temel insani değerleri genç bireylere kazandırmak amacıyla uygulanan eğitimsel faaliyetler tanıtılarak değerler eğitiminin temelleri verilmiştir. II. Bölüm'de, değerler eğitimi yaklaşımları detaylandırılmıştır. III. Bölüm'de aile, okul ve öğretmen bağlamında değerler eğitimi paydaşlarının sorumlulukları açıklanmıştır. IV. Bölüm'de ise değerler eğitiminin uygulama örnekleri sunulmuştur.

Bu kitap, temel değerleri edinmiş bireyler yetiştirmek isteyen okul idarecileri, öğretmenler ve ebeveynlere yönelik hazırlanmıştır. Kitabın hazırlanmasında görüşlerinden istifade ettiğimiz Prof. Dr. Cemil Öztürk'e katkıları için teşekkür ederiz. Ve ayrıca, çalışmalarımız süresince bize her zaman destek olan eşlerimize de sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Mayıs 2016, İstanbul

Prof. Dr. Halil Ekşi & Yrd. Doç. Dr. Ahmet Katılmış

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm
ARKA PLAN

1.1. Ahlak ve Ahlak Eğitimi 1
1.2. Değer ve Değerler Eğitimi 9
1.2.1. Değerler Eğitiminin Temelleri 15
1.2.1.1. Değerler Eğitiminin Tarihî Temelleri 15
1.2.1.2. Değerler Eğitiminin Felsefi Temelleri 50
1.2.1.3. Değerler Eğitiminin Toplumsal Temelleri 52
1.2.1.4. Değerler Eğitiminin Psikolojik Temelleri 55

2. Bölüm
DEĞERLER EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI

2.1. Değerleri Telkin Etmek/Aşılamak 75
2.2. Değerleri Açıklama (Values Clarification) 77
2.3. Değer Analizi 83
2.4. Ahlaki İkilem Tartışması ve Adil Topluluk Okulları 86
2.5. Örtük Program 91
2.6. Karakter Eğitimi 95
2.6.1. Karakter Eğitimi Programları 102
2.6.2. Geleneksel Anlayış Odaklı Karakter Eğitimi Programları 103
2.6.3. Bilişsel Gelişim Odaklı Karakter Eğitimi Programları 105
2.6.4. İlgi/Özen Odaklı Karakter Eğitimi Programları 106

3. Bölüm
DEĞERLER EĞİTİMİ PAYDAŞLARI

3.1. Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü 109
3.2. Değerler Eğitiminde Okulun Rolü 114
3.3. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü 121

4. Bölüm
UYGULAMA ÖRNEKLERİ

4.1. Ders Kazanımları ile Bütünleştirilmiş Değerler Eğitimi Uygulama Örnekleri:
Sosyal Bilgiler Dersi ... 133
4.2. Değerler Eğitimi Etkinlikleri ... 181
Sorumluluklarım ve Sonuçları ... 182
Ben Olsam ... 184
Zor Durumlarla Başa Çıkma ... 186
II. Beyazıt'ın Sesi ... 188
Abdülmecid'in Yardım Gemisi ... 190
Gazete Çıkarıyoruz ... 192
Yaşamın İçinden ... 193
Turizm Rehberi Hazırlıyoruz ... 194
Mektup Yazıyorum ... 195
İyi Bir Liderin Özellikleri ... 197
Hangisi Daha Etkili? ... 199
İşin Ucundan Tutalım ... 200
Şiirde Kendimi Buluyorum ... 202
Serbest Konuşma Zamanı ... 204
Hatalı Karne ... 205
Hz. Ömer'in Adaleti ... 208
Mülteci Olmak ... 210
Doğu'ya Yapılmış Bir Seyahatin Raporu ... 211
Skeç Hazırlıyoruz ... 213
Yazalım, Oynayalım ... 214
İyi Örnekler ... 215
Okulumuzun Sorunları ... 217
Her İstasyonda Farklı Bir Görev ... 219
Herkesin Bir Hikâyesi Var ... 220
Yardım İstasyonları ... 222
Ey Oğul! ... 223
Büyük Reis Seattle'nin Mektubu ... 225
Zor Gün Dostları ... 228
Kitapçık Hazırlıyoruz ... 229
Devlet Kuran Liderler ... 230
Divan-ı Hümayu'nda Bir Gün ... 231
Vakfiye Yazıyoruz ... 232
Savaş Ortamında Çocuk Olmak ... 234

KAYNAKÇA ... 235

DİZİN ... 253

ÖZ GEÇMİŞLER ... 255

KAYNAKÇA

Abdal-Haqq, I. (1998). Constructivism in teacher education: Consideration for those who would link practice to theory. *Clearinghouse on Teaching and Teacher Edication* (ERIC No: 426986).

Acuner, Y. (2007). *Gençlik dönemi ahlak eğitimi*. Konya: Ekdağ Yayınları.

Adler, A. (2003). *İnsan tabiatını tanıma* (A. Yörükan, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Afdal, G. (2007). Ahlak eğitiminin analizi-bir tipolojisi. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan ve M. Zengin (Der.), *Değerler ve eğitimi* (s. 333-354). İstanbul: DEM Yayınları.

Akbaba, T. (2004). Cumhuriyet Döneminde program geliştirme çalışmaları. *http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi54-55/akbaba.htm* adresinden 13 Mayıs 2009 tarihinde edinilmiştir.

Akbaş, O. (2004). *Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Akbaş, O. (2008). Sosyal bilgilerde değerler ve öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (Der.) *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (s. 336-358). Ankara: PegemAkademi.

Aktaş-Seçer, K. (2005). *Bipolar bozukluk tanılı bireylerde ve kardeşlerde mizaç ve karakter özellikleri*. Basılmamış Uzmanlık Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi.

Aktay, A. ve Ekşi, H. (2009). Yönetici ve öğretmenlerin değer tercihleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *İş ahlakı Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, ss. 19-66.

Akyüz, H. (2001). *Türk Eğitimcileri I*. İstanbul: MEB.

Akyüz, Y. (2002). *Başlangıcından 2002'ye türk eğitim tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Aleck, A. W. (1991). Karakter ruhbilimi. *Eğitim Psikolojisi* (S. Akdeniz, Çev.), (s. 247-256). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Alfred, A. (2004). *İnsanın doğası* (A. T. Kapkın, Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.

Allard, J. Edward (2001). *A Study of the result of program to teach moral development to fifth grade students.* Unpublished Doctorate Thesis, Norther Kentucky University, USA.

Althof, W. & Berkowitz, M.W. (2006). Moral education and character education: Their relationship and roles in citizenship education. *Journal of Moral Education, Vol. 35, No. 4, December*, pp. 495-518.

Antes, R. & Nardini, M. L. (1994). Another view of school reform: Values and ethics restored. *Counseling & Values*, Cilt 38, Sayı 3. http://web.ebscohost.com/ehost/detail..adresinden 12 Ekim 2009 tarihinde edinilmiştir.

Arat, R.R. (1979). *Kutadgu Bilig I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Arı, R. (2003). *Gelişim ve öğrenme*. Konya: Atlas Kitapevi.

Arthur, J. (2003). *Educatin with character*. London: Routledge Falmer.

Arthur, J. (2008). Traditional approaches to character education in britain and america. L. P. Nucci & D. Narvaez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (s. 80-99). London ve New York: Routledge, Taylor ve Francis Group.

Ata, B. (2009). Sosyal bilgiler programı. C. Öztürk (Der.) *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (s. 1-31). Ankara: PegemA.

Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E., Ben, D.J. ve Nolen-Hoeksema, S. (1999). *Psikolojiye giriş (12 th Edition)* (Y. Alagon, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınları.

Aydın, A. (2003). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* (4. basım). İstanbul: Alfa Yayınları.

Aydın, M. Z. (2007). *Ailede çocuğun ahlak eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Aydın, M. Z. (2008). *Okulda ahlak eğitimi ve ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Aydın, Ö. (2008). *Sorumluluk ve yardımseverlik odaklı karakter eğitimi programının 7. sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bacanlı, H. (2002). *Gelişim ve öğrenme* (6. basım). Ankara: Nobel Yayınları.

Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal davranış eğitimi* (3. basım). Ankara: Nobel Yayınları.

Baily, J. R. (1978). Implicit moral education in secondary schools. *Journal of moral education.* Vol. 8, Num. *1*, pp.33-40.

Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin etkililiği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Barr, J. J. (2005). *The development of empathy in adolescents attending a just community alternative hig school.* Unpublished Doctorate Thesis. Fordham University, New York, USA.

Barth, J. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: YÖK/ Dünya Bankası Millî Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Yayınları.

Başdemir, H. Y. (2007). Ahlak metafiziği. R. Kaymakcan ve M. Uyanık (Der.), *Teorik ve Pratik Yönleriyle ahlak* (s. 49-68). İstanbul: DEM Yayınları.

Başgil, A.F. (2005). *Gençlerle baş başa* (38. basım). İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Başgöz, İ (1995). *Türkiye'nin eğitim çıkmazı ve Atatürk*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Berkowitz, M. W. (2002). The science of cahracter education. W. Damon (Eds.), *Bringing in a new era in character education*. California: Stanford Hoover Instituon Press.

Berkowitz, M. W. ve Bier, M. C. (2005). What works in character education: A report for policy makers and opinion leaders. http://www. character.org/uploads/ adresinden 20 Eylül 2009 tarihinde edinilmiştir.

Berkowitz, M.W., Battistich, V.A. & Bier, M.C. (2008). What works in character education: What is known and what needs to be known. L. P. Nucci & D. Narvaez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (s. 414-431). London ve New York: Routledge, Taylor ve Francis Group.

Binbaşıoğlu, C. (1995). *Türkiye'de eğitim bilimleri tarihi*. İstanbul: MEB.

Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk eğitim düşüncesi tarihi*. Ankara: Anı Yayınları.

Bon, L. G. (2004). *Tarih felsefesi*. (H. Akdeniz - M. Temelli, Çev.). İstanbul: Ataç Yayınları.

Boyd, D. (1989). Character of moral development. L.P. Nucci (Eds.), *Moral development and character education* (s. 95-123). Berkeley: Mccutchan Publishing Corporation.

Bozkurt, F. (2002). *Türklerin dili*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Böke, K (2009). Sosyal bilimlerde araştırma. K. Böke (Der.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (s. 3-30). İstanbul: Alfa Yayınları.

Brand, D. L. (1999). *Education for character in the united states army: A stuyd to determine the compenents for an effective curriculum for values education in basic training units.* Unpublished Doctorate Thesis, College Of Education University of South Carolina, Carolina, USA.

Brooks, B. David, M.E. (1993). What makes character education programs work?. *Educational Leadership*. Vol.51, Issue 3. pp. 19-21.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (İ.D.E. Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Can, G. (2002). Kişilik gelişimi (Psikososyal ve ahlak gelişimi). B. Yeşil Yaprak (Der.) *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* (3.basım) (s. 111-140). Ankara: PegemA.

Carr, D. (2007). Moralized psychology or psychologized morality? Ethics and psychology in recent theorizing about moral and character education, *Educational Theory*, Volume 57, Number 4, pp. 389-402.

Carr, D. (2008). Character education as the cultivation of virtue. L. P. Nucci & D. Narvaez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (s. 99-117). London ve New York: Routledge, Taylor ve Francis Group.

Carr, D. & Landon, J. (1999). Teachers and schools as agencies of values education: reflections on teachers' perceptions Part Two: the hidden curriculum. *Journal of Beliefs & Values*, Vol. 20, No.1, pp. 21-29.

Catalono, R.F., Hawkins, D.J. & Toumbourou, J.W. (2008). Positive youth development in the united states: History, effiacy, and links to moral and character education. L. P. Nucci & D. Narvaez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (s. 459-484). London ve New York: Routledge, Taylor ve Francis Group.

Cesur, S. (1997).The relationship between cognitive and moral development. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi.

Cevizci, A. (2002). Paradigma felsefe sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Cooley, A. (2005). Legislating Character: Moral Education in North Carolina's Public Schools. *Educational Studies*, 43, pp.188-205.

Costanzo R. A. (2005). *A. Study Of Character Education Programs in Connecticut Public Elementary Schools Based on the Eleven Principles Of Effective Character Education.* Unpublished Doctorate Thesis, Faculty of the School of Education and Human Resources University of Bridgeport.

Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranışı, psikolojinin temel kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağatay, N. (1997). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Çamdibi, H. M. (2007). Gazâlî'de ahlak terbiyesi. R. Kaymakcan ve M. Uyanık (Der.), *Teorik ve Pratik Yönleriyle ahlak* (s. 213-250). İstanbul: DEM Yayınları.

Çelik, H. (2009). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çiftçi, N. (2001). Ahlakî yargı testi mut'un teorisi ve Türkçe versiyonunun geçerliliği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* I/2, s. 295-321.

Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), s. 43-77.

Çiftçi, N. (2003a). Liseli gençlerde ahlakî yargı yetenekleri ve eğitimi. (M. E. Ay vd., Der.) *Gençlik dönemi ve eğitimi* (s. 347-396). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Çileli, M. (1986). *Ahlak psikolojisi ve eğitimi*. Ankara: Vyayınları.

Davidson, M. L. (2005). Harness the sun, channel the wind: The art and science of effective character education. D. K. Lapsley & F. C. Power (Eds.), *Character psychology and character education* (s. 18-35). Notre Dame: University of Notre Dame Press.

Davidson, M., Lickona, T., & Khmelkov, V. (2008). Smart & good schools: A new paradigm for high school character education. L. P. Nucci & D. Narvaez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (s. 370-391). London ve New York: Routledge, Taylor ve Francis Group.

Davis, D. H. (2006). Character education in america's public schools. *Journal of Church and State*. Winter 48: 1. 5-13.

Demir, B. (2008). *Adalet ve saygı içerikli karakter eğitimi programının 7. sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirel, M. (2009). Sınıf öğretmenlerinin ve okul yöneticilerinin karakter eğitimine ilişkin öz-yeterlilik inançları [Electronic version]. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 37: 36-49.

Demirel, Ö. (2007). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: PegemA yayıncılık.

Demirhan İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Devellioğlu, F. (1996). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat* (13. basım). (A.S. Günyeçal, Haz.). Ankara: Aydın Kitapevi.

Dimerman, S. (2009). *Character is the key*. Ontario, Canada: Willey.

Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doak, J. (2009). *The effect of character education on emotional intelligence*. Unpublished Doctorate Thesis, Marshall University, USA

Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Der.) *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (s. 225-256). Ankara: PegemA.

Dönmez, C. (2003). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. C. Şahin (Der.) *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu Sosyal Bilgiler* (s. 31-41). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Durak, N (2007). Mevlana'nın ahlak öğretisinde iyi ve kötü kavramları. *http://sosyalbilimler.sdu.edu.tr/PDF/cilt3_sayi2_dergi.pdf.* adresinden 12 Temmuz 2009 tarihinde edinilmiştir.

Durkheim, E. (1903/2004). *Ahlak eğitimi* (O. Adanır, Çev.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Durmuş, A. (2007). Karakter eğitiminde çevre imkânları. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan ve M. Zengin (Der.), *Değerler ve eğitimi* (s. 323-332). İstanbul: DEM Yayınları.

Edginton, W. D. (2002). To promote character education, use literature for children and adolescents. *The Social Studies*, May/June.

Ekşi, H. (1998). *İmam hatip lisesi öğrencileri ile genel lise öğrencilerinin bazı kişilik özelliklerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ekşi, H. (2003). Gençlik döneminde karakter eğitimi. (M. E. Ay vd., Der.) *Gençlik dönemi ve eğitimi* (s. 397-416). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Ekşi, H. (2003a). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1 (1), s. 76 -96.

Ekşi, H. (2004). "Karakter eğitimi nedir?" ve "niçin karakter eğitimi?". H. Işılak ve A. Durmuş (Der.), *Kara tahtayı aşmak öğrenci merkezli öğretmenlik* (s. 251-272). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Ekşi, H. (2004a). Dogmatizm ve ahlakî gelişim düzeyi arasındaki ilişki. *Sivil Toplum*, 2 (6-7), s. 197-205.

Ekşi, H. (2006). Bilişsel ahlak gelişimi kuramı: Kohlberg ve sonrası. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 6, Cilt 6, Sayı. 1, s. 29-38.

Ekşi, H ve Durmuş, A. (2003). *Gençler ve karakter eğitimi: Pilot uygulama*. Gençlik Dönemi ve Eğitimi Sempozyumu. Bursa.

Elias, M.J., Parker, S.J., & Kash, V.M. (2008). Social and emotional learning, moral education, and character education: A comparative analysis and a view toward convergence. L. P. Nucci &D. Narvaez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (s. 248-267). London ve New York: Routledge, Taylor ve Francis Group.

Ellenwood, S. (2007). Resisting character education: From mccuffey to narratives. *The Journal of Education* 187.3. pp. 21-43.

England, T. F. (2009). *Character education and the perceived impact on student akademik achievement and in fazilitating a safe and effective learnin enviroment in California k-12 public schools.* Unpublished Doctorate Thesis. Üniversitiy of La Verne, California. USD.

Erdem, H. (2006). *Son devir Osmanlı düşüncesinde ahlak*. İstanbul: DEM Yayınları.

Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınları

Erden, M. ve Akman, Y. (2001). *Gelişim ve öğrenme* (9. baskı). Ankara: Arkadaş Yayınları.

Ergin, M. (1999). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Ersanlı, K. (2002). Öğrenmede davranışsal yaklaşımlar. B. Yeşil Yaprak (Der.) *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* (3. basım) (s. 168-195). Ankara: PegemA.

Ersoy, E. (2006). *Değer farklılaşmalarının sosyolojik boyutu (Malatya Örneği).* Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ertürk, S. (1997). *Eğitimde program geliştirme* (9. baksı). Ankara: Metaksan Yayınları

Farris, P.J. (1997). *Elementary middel school social studies an interdisciplinary instructional approach*. MacGraw-Hill Companies.

Fisher, S. (1998). Developing and implementing a k-12 character education program. *Journal of Physical Education*. Recreation&Dance; Feb. 69,2. Health Module. 21-23.

Hall, S.E. (2006). Character identity: A new framework for counseling adults in transition. *ADULTSPAN Journal***.** Vol.5. No. 1. Spring. pp. 15-24.

Hoge, J. D. (2002). Character education, citizenship education, and social studies. *The Social Studies*, May/June.

Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (1993). *Çocuk ve ergen gelişimi* (A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Gedikli, F. (2006). Türklerde hukuk. C. Öztürk (Der.), *Türk tarihi ve kültürü* (s. 223-239), Ankara: PegemA

Gençcan, M. (2006). *Tanzimat Dönemi ahlak öğretimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Germaine, R. W. (2001). *Values education on elementary students' self esteem*. Unpublished Doctorate Thesis, University of San Diego, San Diego, USA.

Gooding, T. F. (2004). *Character education: Perceptions of social skills acquisition in two elementary schools.* Unpublished Doctorate Thesis, Arizona State University, USA.

Goodlad, J. I (1992). The moral dimensions of schooling and teacher education. *Journal* of moral education, Cilt 21, Sayı 2. http://web.ebscohost.com/ehost/detail. adresinden 13 Mart 2008 tarihinde edinilmiştir.

Gordon, D. (1986). Kohlberg and hidden curriculum. S. Modgil & C. Modgil (Eds.) *Lawrence Kohlberg, consensus and controversy* (s. 263-278). London: Falmer Press.

Gökçek, S. B. (2007). *5-6 yaş çocukları için hazırlanan karakter eğitimi programının etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gömeç, S. (1997). *Kök Türk tarihi*. Ankara: Türksoy Yayınları.

Grimbilas (2009). *The effect of a character education unit on the behavior of ninth grade students.* Unpublished Master Thesis, Graduate Program Caldwell College, New Jersey, USA.

Gutek, G. L. (2006). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar* (N. Kale, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınları.

Gutmann, A. (1987). *Democratic education with a new preface and epilogue*. New Jersey: Princeton University Press

Güngör, A. (2006). Ahlaki (törel) gelişim. A. Ulusoy (Der.) *Gelişim ve Öğrenme* (s. 70-93). Ankara: Anı Yayınları.

Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.

Güngör, E. (1998). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak* (3. basım). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Güngör, E. (2000). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Güngördü, K. ve Güngördü, N. (1966). *Yeni ilkokul programı uygulama kılavuzu ve program geliştirme tarihçesi.* İstanbul: Acar Matbaası.

Güven, B. (2007). Öğretim ilke ve yöntemleriyle ilgili temel kavramlar. Ş. Tan (Der.) *Öğretim İlke ve Yönetemleri* (2. basım) (s. 2-29). Ankara: PegemA.

Halstead, J.M. &McLaughlin, T. H.(1999). Education in character and virtue. J.M. Halstead, & T. H. McLaughlin (Eds.), *Education in morality* (s. 131-163). London and New York: Routledge.

Halstead, J.M. Taylor, M.J. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education,* Vol. 30, No. 2, pp.169-202.

Hançerlioğlu, O. (1975). *Düşünce tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hansen, D. (1995). Teaching and the moral life of classrooms. *Journal for a Just and Caring Education,* Vol. 2, pp. 59-74. http://tigger.uic.edu/~lnucci/ adresinden 22 Ekim 2009 tarihinde edinilmiştir.

Hazlitt, H. (2006). Ahlakın temelleri (M. Aydın ve R. Tapramaz, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.

Healea, C. (2006). Character education with resident assistants: A model for developing character on college campuse. *The Journal of Education.* 186.1. pp. 65-77.

Heller, A. (2006). *Bir ahlak kuramı* (A. Yılmaz, K. Tütüncü ve E. Demirel, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hızlı, M. (2009). Osmanlı sıbyan mekteplerinde okutulan dersler. *http://www.osmanli.org.tr/yazi-7-205.html,* adresinden 10 Haziran 2009 tarihinde edinilmiştir.

Hoge. J. D. (2002). Character education, citizenship education, and the social studies. *Social Studies*, 93 (3), 103-108.

Hudd, S.S. (2005). Character education in a consuming society the insights of albert schweitzer, *ENCOUNTER: Education for Meaning and Social Justice.* Vol. 18. No. 4. Winter. pp. 29-35.

Hutcheon, P.D. (199). *Building character and culture*. London: Pat Duffy Hutcheon.

İnan, A. (1991). *Düşünceleriyle Atatürk*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Jacobs, D. T. & Jacobs-Spencer, J. (2001). *Teaching virtues: Building character across the curriculum.* London: Scarecrow Press.

Johnson, C. S. (2005). *Yes, context matters: character education in secondary social Studies.* Unpublished Doctorate Thesis. The Faculty of the Curry School of Education University of Virginia.

Jorgensen, G. (2006). Kohlberg and Gilligan: duet or duel?. *Journal of moral education*, *Vol. 35, No. 2, June*, pp.179-196.

Kafesoğlu, İ. (1983). *Türk millî kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Kağıçıbaşı, Ç. (2004). *Yeni insan ve insanlar* (10. basım). İstanbul: Evrim Yayınları.

Kalaycı, N. (2004). *Cumhuriyet Döneminde ilköğretim*. Ankara: MEB Yayınları.

Kale, N. (2009). *Felsefiyat*. Ankara: PegemA.

Kanger, F. (2007). *Hz. Muhammed ahlakını referans alan bir karakter eğitimi modeli*. Basılmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kant, I. (1803/2007). *Eğitim üzerine ruh eğitimi-ahlâk eğitimi-pratik eğitim* (A. Aydoğan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Karaman, H. (2008-2009). Dîvânü lügâti't-tük'te ahlak. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 39, s. 374-386.

Karasoy, Y. (2004). Ahi kelimesi ve Türk kültüründe ahilik. *http://www.turkiyat. selcuk.edu.tr/pdfdergi/s14/karasoy.pdf.* adresinden 12 Temmuz 2009 tarihinde edinilmiştir.

Karen E. & Bohli, K.E. (2005). *Teaching character education through literature awakening the moral imagination in secondary classrooms.* London and New York: RoutledgeFalmer.

Keefer, M.W. (2006). A critical comparison of classical and domain theory: Some implications for character education. *Journal of Moral Education* Vol. 35, No. 3, September, pp. 369-386.

Kerschensteiner, G. (1954). *Karakter kavramı ve terbiyesi* (F. Kanad, Çev.). Ankara: Örnek Matbaası.

Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

King, J. D. (2009). *Implementation of character Plus RTM and interdependence on achievement and discipline*. Unpublished Dissertation. Lindenwood University, Missouri, USA.

Kirschenbaum, H. (2000). From values Cclarification to character education: A personal journey. *Counseling, Education & Development.* Cilt 39, Sayı 1. http://web.ebscohost.com/ehost/detail. adresinden 12 Mayıs 2009 tarihinde edinilmiştir.

Kınalızâde, A.Ç. (2007). *Ahlak-ı alâî* (M. Koç, Sadeleştiren). İstanbul: Klasik Yayınları.

Kıncal, R. Y. (1991). *Okul aile birliğinin fonksiyonlarını gerçekleştirme düzeyi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kocamanoğlu, E. (1995). *Ayşe Sıdıka'nın "usûl-i talim ve terbiye dersleri" kitabının eğitim açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kochanska, G., Aksan, N. ve Koenig, A. L. (1995). A Longitudinal study of the roots of preschoolers' conscience: Committed compliance and emerging internalization, *Child Development*, 66, pp.1752-1769.

Koç, E. (2009). Yunus Emre düşüncesinde aşk ve eğitim. *http://www. hbektasveli.gazi.edu.tr/dergi_dosyalar/26-243-252.pdf.* adresinden 13 Temmuz 2009 tarihinde edinilmiştir.

Kohlberg, L. (1983). The moral atmosphere of the school. H. Gıroux & D. Purpel (Eds.) *The hidden curriculum and moral education. Deception or discovery?*. McCutchan Publsihing Corporation.

Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan mutluluğa kişilik* (17. basım). İstanbul: Altın Kitaplar.

Köprülü, M.F. (1981). *Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kösoğlu, N. (1997). *Türk dünyası tarihi ve türk medeniyeti üzerine düşünceler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Köylü, M. (2006). Küreselleşme ve ahlakî değerler. Y. Mehmedoğlu ve A. U. Mehmedoğlu (Der.), *Küreselleşme ahlak ve Değerler* (s. 51-101). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Köylü, M. (2007). Küresel bağlamda değerlere duyulan ihtiyaç. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan ve M. Zengin (Der.), *Değerler ve eğitimi* (s. 287-311). İstanbul: DEM Yayınları.

Kristján Kristjánsson (2006). Emulation and the use of role models in moral education. *Journal of Moral Education.* Vol. 35. No. 1. March, pp. 37-49.

Krop, E. H. (2006). *The effects of congnitive-moral development program on inmates in a correctional evironment*. Unpublished Doctorate Thesis. University of Virginia, Virginia, USA.

Kupperman, J.J. (1991). *Character*. New York: Oxford Unıversıty Press.

Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15 (45), s. 59-76.

Küçük, S. (2007). Mesnevi'de mevlana'nın ahlak anlayışı. R. Kaymakcan ve M. Uyanık (Der.), *Teorik ve Pratik Yönleriyle ahlak* (s. 283-322). İstanbul: DEM Yayınları.

Kültür Bakanlığı. (1936). *İlkokul Programı*. İstanbul: Devlet Basımevi.

Lapsley, D. K. (2006). Moral stage theory. M. Killen & J. G. Smetana (Eds.) *Handbook of moral development*. Mamwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates.

Lapsley, D.K. (2008). Moral self-identity as the aim of education. L. P. Nucci &

D. Narvaez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (s. 30-53). London ve New York: Routledge, Taylor ve Francis Group.

Lapsley, D. K. & Narvaez, D. (2005). Moral psychology at the crossroads. D. K. Lapsley & F. C. Power (Eds.), *Character psychology and character education* (s. 18-35). Notre Dame: University of Notre Dame Press.

Lapsley, D. K. & Power, F. C. (2005). Orienting themes and issues. D. K. Lapsley & F. C. Power (Eds.), *Character psychology and character education* (s. 1-17). Notre Dame: University of Notre Dame Press.

Ledford, A. T. (2005). *A study of teachers'effiacy for teaching character education*. Unpublished Doctorate Thesis. Regent University School of Education.

Leming, J. S. (1993). In search of effective character education. *Educational Leadership*, *November*, pp.63-71.

Leming, J.S. (1997). Whither goes character education? Objectives pedagogy, and research in education programs. *Journal Of Education*. Volum, 179. Number 2, pp. 11-34.

Leming, J.S. (2008). Research and practice in moral and character education: loosely coupled phenomena. L. P. Nucci & D. Narvaez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (s. 134-161). London ve New York: Routledge, Taylor ve Francis Group.

Lickona, T. (1991). *Educating for character: How school can teach respect and responsibility*. New York: Battam.

Lickona, T. (1993). The return of character education. *Educational Leadership*. Vol. 51, Issue 3, pp. 6-11.

Lickona, T. (1996). Eleven principles of effective character education. *Journal of Moral Education*, *Cilt 25, Sayı 1*. (ERIC No: 505086).

Ling, L. & Stephenson, J. (1998). Introduction and theoretical perspectives. J. Stephenson, L. Ling, E.Burman & M. Cooper (Eds.), *Values in education* (s. 3-21). London and New York: Routledge.

Maarif Vekilliği. (1943). *İkinci Maarif Şûrası*. Ankara: Maarif Vekilliği Yayınları.

Markoviç, M. (1998). *Hümanizm ve ahlak felsefesi*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Martorella, P.H. (1998). *Social studies for elementery school children: Developing young citizens* (2. Edition). Upper Saddle River: Printice-Hall, Inc.

McClellan, B. E. (1992). *School and the shaping of character: Moral education in america, 1607-present*. (ERIC No: 352310).

MEB. (1948). *İlk Okul Programı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

MEB. (1968). *İlkokul Programı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

MEB. (1997). *İlköğretim Okulu Programı* (3. Basılım). Ankara: MEB Yayınları.

MEB. (2005). *İlköğretim 1-5. sınıf programları tanıtım el kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.

MEB. (2007). http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.

MEB. (2009). *XVII. Millî Eğitim Şurası*. http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/ sura/sura.htm adresinden 10 Eylül 2009 tarihinde edinilmiştir.

MEB TTKB. (2006). *Millî Eğitim Şûraları*. Ankara: MEB.

MEB TTKB (2009). *Sosyal bilgiler 4-5. sınıf programı.* http://ttkb.meb.gov.tr.

Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve din*. İstanbul: DEM Yayınları.

Milson, A. J. (2000). Creating a curriculum for character development: A case study. *The Clearing House*, Vol. 74, No. 2, November/December, pp.89-93.

Milson, A. J. ve Ekşi, H. (2003). Öğretmenlerin karakter eğitiminde yetkinlik duygusunda bir ölçme aracına doğru: Karakter eğitimi yetkinlik inancı skalası (keis) ve Türkçe uyarlama çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *1 (4),* s. 99-130.

Montagu, A. (1999). *Çocuklarımıza ahlaki değerleri nasıl kazandırabilirsiniz?*. İstanbul: MEB Yayınları.

Morrison, R.R. (2006). *The impact of character education programs on student disipline referrals in texas public schools.* Unpublished Doctorate Thesis. College of graduate Stadies Texas A & M Universtiy-Kingsville.

Mulkey, Y. J. (1997). The history of character education. *Journal of Physical Education. Recreation&Dance; Nov/Dec. 68,9. Health Module*. pp.35-37.

M. Rahmi. (1923). *Gazi paşa hazretlerinin maarif umdesi ve asri terbiye ve maarif*. Ankara: Matbuat ve İstihbarat Matbaası.

Nash, R.J. (1997). *Answering the "virtuecrats": A moral conversation on character education*. Columbia University: Teachers College Press.

Naylor, D. T. & Diem, R. (1987) *Elementary middle school social studies.* New York: Random House.

Nesimi, Y.(2006). İlk Müslüman Türk devletleri. C. Öztürk (Der.), *Türk Tarihi ve Kültürü*, Ankara: PegemA.

Neuman, W. L. (2008). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar* I-II. (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayınodası.

Nirun, N. (1978). Ziya Gökalp'a göre şahsiyetin teşekkülü ve tekâmülü. Ş. Beysanoğlu (Der.), *Ziya gökalap için yazılanlar-söylenenler*. Ankara: Aslımlar Matbaası.

Niyazi, M (2000). *Medeniyetimizin analizi ve geleceği*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Noddings, N. (2003). *Happiness and education*. Cambridge University Press.

Noddings, N. (2005) Caring in education, *the encyclopedia of informal education*. www.infed.org/biblio/noddings_caring_in_education.htm. adresinden 20 Eylül 2009 tarihinde edinilmiştir.

Noddings, N. (2008). Caring and moral education. L. P. Nucci & D. Narvaez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (s. 161-175). London ve New York: Routledge, Taylor ve Francis Group.

Nucci, L. (1987). Synthesis of research on moral development. Educational Leadership, pp. 86-92.

Nucci, L. P. (1989). Challenging conventional wisdom about morality: The domain approach to values education. L.P. Nucci (Eds.), *Moral development and character education* (s. 183-203). Berkeley: Mccutchan Publishing Corporation.

Nucci, L.P. (2001). *Education in the moral domain*. Cambridge University Press.

Nucci, L. (2004). Finding commonalities: Social information processing and domain theory in the Study of Aggression. *Child Development, July/August,* Volume 75, Number 4, pp. 1009 - 1012.

Nucci L. P. ve Turiel, E. (1978). Social interactions and the development of social concepts in preschool. *Child Development*, Vol. 49, No. 2, pp. 400-407. http://www.jstor.org/stable/112. adresinden 04.11.2009 tarihinde edinilmiştir.

Ögel, B.(1981). Büyük Hun İmparatorluğu tarihi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Öncü, H. (1994). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Matser Basım San.ve Tic.

Öymen, M. M. R. (1975). *Psikoloji, sosyoloji ve pedagoji açısından ahlak eğitimi* (3. baskı). İstanbul: Murat Matbaacılık.

Öymen, M. R. (1955). *Bugünün ahlak terbiyesi meseleleri ve ahlakın testle ölçülmesi* (2. baskı). İstanbul: Matbaacılık Okulu.

Özbay, Y. (2004). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi kuram-araştırma-uygulama* (5. basım). Ankara: Öğreti Yayınları.

Özdemir, İ. (2007). Çevre ve ahlak. R. Kaymakcan ve M. Uyanık (Der.), *Teorik ve Pratik Yönleriyle ahlak* (s. 133-160). İstanbul: DEM Yayınları.

Özden, H. (2007). *Kutadgu Bilig'de ahlak ve tıp etiğine etkisi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Özden, Y. (2005). *Öğrenme ve öğretme* (7. baskı). Ankara: PegemA.

Öztürk, C. (2005). *Türkiye'de dünden bugüne öğretmen yetiştiren kurumlar*. İstanbul: MEB.

Öztürk, C. (2007). Küreselleşme ve bilgi çağında sosyal bilgiler öğretimi. A. Oktay ve Ö. Polat Unutkan (Der.) *İlköğretimde Alan Öğretimi* (s. 101-142). İstanbul: Morpa Yayınları.

Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Der.) *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (s. 1-31). Ankara: PegemA

Öztuna, Y. (1988). *Tarih sohbetleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları

Özyurt, S. ve Girgin, N. (2000). *Gelişim süreçleri "insan nasıl öğrenir"*. Adapazarı: Değişim Yayınları.

Poyaraz, H. (2007). Değerlerin kuruluşu ve yapısı. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan ve M. Zengin (Der.), *Değerler ve eğitimi* (s. 81-88). İstanbul: DEM Yayınları.

Power, C. & Kohlber, L. (1986). Moral development: Transforming the hidden curriculum. *Curriculum Review*, *September/October*, pp. 14-17.

Prencipe, A. (2001). *Cildren's reasoning about the teaching of values.* Unpublished Master Thesis. University of Toronto, Toronto, USA.

Pressy, S. L & Robinson, F. P. (1991). *Psikoloji ve yeni eğitim I*. (H. Tan, Çev.). İstanbul: MEB.

Purpel, D. (1998). Values education in the united states of america. J. Stephenson, L. Ling, E.Burman & M. Cooper (Eds.), *Values in education* (s. 195-207). London and New York: Routledge.

Revell, L. & Arthur, J. (2007). Character education in schools and the education of teachers. *Journal of Moral Education.* Vol. 36, No. 1, March, pp. 79-92.

Rivers M. T. (2004). Ten essential for character education. *The Journal of General Education***.** Vol, 53. Issue, 3/4, pp. 247-260.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values.* London: Collier Macmillan Publishers.

Rudd, A. ve Stoll, S. (2004). Measuring students'character in secondary education: the development of the principled thinking inventory. *Journal of Research in Character Education***,** 2, 2, pp.151-164.

Rusnak, T. (1998). Integration character in the life of the school. T. Rusnak (Eds.), *An integratted approach to character education* (s. 9-19). Thousand Oaks: Corvn Press.

Ryan, K. (1993). Mining the values in the curriculum. *Educational Leadership*, *Cilt.51, Sayı. 3*, pp. 16-18.

Ryan, K. & Bohlin, K. (1999). *Building character in schools practical ways to bring moral instruction to life*. San Francisco: Jossey-Bass.

Saban, A. (2002). *Öğrenme ve öğretme süreci yeni teori ve yaklaşımlar* (2. baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Der.) *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (s. 124-142). Ankara: PegemAkademi.

Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan günümüze eğitim tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Şemsettin Sâmi, (1992). *Kâmus-ı Türkî* (4.basım). İstanbul: Çağrı Yayınları.

Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek "okul yaşam kalitesi"ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sâtı Bey (2002). *Eğitim ve toplumsal sorunlar üzerine konferanslar*. O. Kafadar ve F. Öztürk (Der.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Selçuk, Z. (2003). *Gelişim ve öğrenme* (9. basım). Ankara: Nobel Yayınları.

Senemoğlu, N. (2003). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya* (8. baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.

Sponville, A. C. (2004). *Büyük erdemler risalesi* (I. Ergüden, Çevr.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Şemin, R. (1954). *Çocukta ahlakî davranış ve ahlakî hüküm.* İstanbul: Kutulmuş Matbaası.

Tatlıdil, H. (2002). *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel analiz*. Ankara: Akademi Matbaası.

TDK. (2009). http://tdkterim.gov.tr/bts/

Tepe, H. (2002). Değerler ve değer bilgisi. Ş. Yalçın (Der.) *Bilgi ve değer* (s. 342-353). Ankara: Vadi Yayınları.

Tezcan, M. (1987). Kültür ve kişilik (Psikolojik Antropoloji). Ankara: Bilim Yayınları.

Tezcan, M. (2005). *Sosyolojik kuramlarda eğitim*. Ankara: Anı Yayınları.

Thompson, W. G. (2002). *The effect of character education on student behaviour*. Unpublished Doctorate Thesis, East Tennessee State University, Tennessee, USA.

Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Topses, G. (2003). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Turiel E. (1983). The development of social knowledge: morality and convention. http://www.google.com/books? adresinden 07.09.2009 tarihinde edinilmiştir.

Uysal, A. ve Kuşluvan, Z. (2006). *Davranış bilimleri sosyal psikoloji* (5. baskı). İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.

Uysal, F. (2008). *Karakter eğitimi programlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Üstel, F. (2005). *Makbul vatandaşın peşinde: II. meşrutiyetten bugüne vatandaşlık eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ülken, H. Z. (2001). *Bilgi ve değer* (2. baskı). İstanbul: Ülken Yayınları.

Varış, F.(2001). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Alkım Yayınları.

Vess, K. A. & Halbur D.A. (2003). Character education: What counselor educators need to know. (ERIC No: 475389).

Watson, M. (2008). Developmental discipline and moral education. L. P. Nucci &D. Narvaez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (s. 175-204). London ve New York: Routledge, Taylor ve Francis Group.

Welton, D. A. & Mallan, J. T. (1999). *Children and their world strategies for teaching social studies* (6th edition). New York: Houghton Mifflin Company.

Whitney, I. B. (1986). *The status of values educationin the middle junior hing school of tennesse.* Unpublished Doctorate Thesis, Tenessee State University, Tennesee, USA.

Winton, S. (2007). *Character matters!: policy and persuasion*. Unpublished Doctorate Thesis. Department of theory and Policy Studies in Education, Universty of Toronto.

Witherspoon, W. A. (2007). *Character education: Determining barriers to implementation*. Unpublished Doctorate Thesis. Presented to Educational Foundations and Leadership Department and the Graduate School of George Fox University.

Wynne, E.A. (1995). Transmitting character in schools--Some common questions and answers. *Clearing House*. Cilt, 68. Sayı 3. http://web.ebscohost.com/ehos. adresinden 12 Mayıs 2009 tarihinde edinilmiştir.

Yakıt, İ. (1993). Batı düşüncesi ve mevlâna. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M. (2005). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi.* Ankara: Anı Yayınları.

Yavuzer, Y., Demir, Z. ve Çalışkan, M. (2006). *Eğitim psikolojisi gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.

Yeniterzi, E. (2005). Kubbe-i hadrâ'nın gölgesinde mevlâna celâleddin rûmî üzerine makaleler. http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s19/AliTemizel.pdf. adresinden 12 Temmuz 2009 tarihinde edinilmiştir.

Yıldırım, G. (2007). *İlköğretim düzeyinde bir karakter eğitimi programı model önerisi ve uygulanabilirliği.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ünstitüsü.

Yüksel, S. (2005). Kohlberg ve ahlak eğitiminde örtük program: Yeni ilköğretim programlarında yer alan ahlakî değerleri kazandırma için bir açılım. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *5 (2),* s. 307-338.

Zel, U. (2006). *Kişilik ve liderlik.* Ankara: Nobel Yayınları.

Zimmerman, B. (2004). *Character education: A study of the curriculum as perceived by group of elementary school*. Unpublished Doctorate Thesis, Fielding Graduate Institute, USA.

2. Basım

DEZAVANTAJLI GRUPLAR VE SOSYAL POLİTİKA

Derleyen:
Betül Altuntaş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 980
Sosyal Çalışmalar No.: 04
ISBN: 978-605-133-881-1
© 2. Basım, Mart 2016

DEZAVANTAJLI GRUPLAR VE SOSYAL POLİTİKA
Betül Altuntaş

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sokak No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Altuntaş, Betül.
Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika / *Betül Altuntaş*
2. Basım, VI + 204, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-881-1
1. Dezavantajlı Gruplar 2. Sosyal Politika 3. Sosyal Hizmetler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Ön Söz

20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan sosyal devlet olgusu, ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri yok etmeyi değil fakat mevcut sistem içinde göreceli bir sosyal adalet tesisini ve dezavantajlı konumda olan kesimlerin koşullarını iyileştirmeyi vaat ediyordu. Bu vaatlerin yerine getirilmesini mümkün kılacak temel kavramlar ve araçlar ise sosyal haklar nosyonu ile sosyal politika uygulamalarıydı. Gerisinde emekçi sınıfların uzun zamana dayalı mücadelelerinin yanı sıra, kapitalist birikim rejiminin o dönemki formuna denk düşmesi gibi etkenler bulunan bir gelişmeydi bu ve sadece ekonomik açıdan değil farklı güç ve iktidar ilişkileri içinde güçsüzleştirilmiş başka dezavantajlı kesimlerin de "hak sahibi yurttaşlar" olarak içerilmesini hedefliyordu. Devlet, bu kesimlere yönelik sosyal hizmetleri sunmakla yükümlü kılınıyordu.

Günümüzde bu içermeci ve devleti dezavantajlı kesimler lehine sosyal adaleti tesisle yükümlü kılan modelin hızla aşınmakta olduğunu biliyoruz. Kapitalist birikim rejiminin neoliberal olarak adlandırılan yeni formunun dünya genelinde egemenliğini ilan etmesine paralel olarak sosyal devlet uygulamalarının hızla ortadan kalkmasına ve sosyal haklarda radikal aşınmalara tanıklık ediyoruz. Bu sürece sosyal hizmetlerin biçim değiştirmesi; bir yandan tasfiye edilirken diğer yandan da devlet dışı aktörlere devredilmesi eşlik ediyor. Bu durum sadece TBMM'ye gelen her torba yasadan, dezavantajlı kesimler için kötü bir sürpriz çıkan ülkemiz için geçerli değil. Dünya genelinde böyle bir eğilim söz konusu.

Elinizdeki kitap yaşanan bu radikal dönüşümü hem kuramsal hem de pratik boyutlarıyla çok yönlü ve ufuk açıcı bir şekilde irdeliyor. Kurama ilişkin belirli bir literatürün ortaya çıkmış olmasına karşın somut pratik alanlar özgülünde çok fazla çalışma bulunmadığı göz önüne alındığında kitabın önemi daha iyi anlaşılabilir. Zira Betül Altuntaş'ın derlediği kitapta yer alan makalelerin her biri, yaşanan dönüşümün niteliğini ve doğurduğu sonuçları, farklı sosyal hizmet alanları ve farklı bir dezavantajlı grup açından ele alıyor. Çocuklar, yaşlılar, engelliler, göçmenler, insan ticareti mağdurları, LGBTİ bireyler, Romanlar bu grupların bazıları.

Kitabın kuram ve alan bilgisi arasında kurduğu birbirini besleyen denge, kendiliğinden ortaya çıkmış değil. Kitaba damgasını vuran bu özelliği, Betül Altuntaş'ın, sosyal hizmetler alanındaki uzun yıllara dayalı çalışmalarını, gözlem

ve tecrübelerini, akademik alandaki birikimiyle pekiştirmesinden kaynaklanıyor. Kitapta yer alan diğer makaleler de yazarların ele aldıkları alanlardaki alan bilgilerinin, deneyimlerinin ve akademik birikimlerinin ürünü.

Makalelerin odak noktasını sosyal hizmetlerin ulusal düzlemdeki dönüşümü ve bu dönüşümün dezavantajlı kesimler açısından doğurduğu sonuçlar oluşturmakla birlikte, yapılan değerlendirme ve analizler, küresel süreçleri de göz ardı etmeyen daha genel bir bağlam içine yerleştiriliyor. Böylece okura sosyal politika ve sosyal hizmetlerdeki neoliberal dönüşümü, ulusal ve küresel düzlemlerde, etkileşim içinde ve benzerlikleri ve benzemezlikleri ile birlikte görmeyi mümkün kılacak bir bakış açısı sunuluyor. Bu bakış açısıyla, kamusal hizmetin piyasaya devredilmesi şeklindeki genel olguyla bizdeki "hayırseverlik" vurgusu arasındaki ilişki berraklaşıyor. Hayırseverlik vurgusunun, hak temelli yaklaşımı nasıl daha yıkıcı bir şekilde aşındırabileceği de.

Kitapta yer alan her makale ele aldığı özgül alana ilişkin yasal kurumsal süreçlere, uygulamalara, dezavantajlı grupların özgül konumlarına ve yaşanan dönüşüme ilişkin oldukça detaylı uzmanlık bilgisi içeriyor. Bu halleriyle her biri, diğerlerinden bağımsız kendi başına okunabilir nitelikte. Öte yandan kitapta yer alan makalelerin içerdikleri özgül alan bilgilerinin ötesinde, birlikte okunmalarını anlamlı kılan ortak bir özelliği paylaştıkları da belirtilmeli. Nitekim kitabı oluşturan makalelerin, iktisadi, siyasal, hukuksal, kurumsal, ideolojik ve kültürel boyutlarıyla makro düzeydeki bir dönüşümün, neoliberal dönüşümün, dejavantajlı kesimleri daha da ötekileştiren ve güçsüzleştiren, sosyal hizmetler alanındaki hak temelli yaklaşımı ortadan kaldıran, sosyal hizmetleri, yoksulları denetlemenin aracına dönüştüren etkilerine ilişkin hikayenin tamamlayıcı birer parçası olarak okunması mümkün ve gerekli olduğu belirtilebilir.

Betül Altuntaş'a ve kitaba katkı sunan yazarlara, bu hem sosyal hizmetler alanında şu an somut olarak yaşanmakta olan hızlı dönüşümü farklı alanlar ve farklı dezavantajlı kesimler açısından yol açacağı etkiler konusunda görünür kılacak hem de tüm bunları kuramsal bir bağlam içinde, iktisadi, politik, ideolojik ve kültürel etkenlerle birlikte değerlendirmeye elverecek kitap için teşekkür borçluyuz.

Handan Çağlayan

04.08.2014

İçindekiler

Betül Altuntaş
"Sosyal Refah Politikaları ve Sosyal Hizmetler Dönüşürken
Dezavantajlı Grupları Yazmak" 1

Abdullah Karatay
"Kamuda Dönüşüm ve Çocuk Koruma Politikasında Değişim Eğilimleri" 13

Faruk Taşcı
"Refah Devleti ve Yaşlılık Algısı: Türkiye Üzerinden Değerlendirmeler" 35

Volkan Yılmaz
"Tarihsel Gelişimi ve Güncel İkilemleriyle Türkiye'de Engellilik ve
Sosyal Politikalar" 57

Berna Yazıcı
"Sosyal Politikanın Cinsiyeti" 79

Volkan Yılmaz
"Sosyal Yurttaşlığı "Açmak": Sosyal Politikalarda
LGBTİ Hakları Yaklaşımına Doğru" 95

Başak Ekim Akkan, Mehmet Baki Deniz, Mehmet Ertan
"Yoksulluğun ve Sosyal Dışlanmanın Romanlaşması" 115

Betül Altuntaş
"Zorunlu Kürt Göçünü Kentsel Yoksulluk ve Dışlanma Ekseninde Sosyal
Politika Perspektifinden Yeniden Düşünmek" 137

Reyhan Atasü-Topcuoğlu
"Ulusaşırı Sermaye ve Uluslararası Göç Kıskacında
Refah Devletini Tartışmak" 159

Güngör Toprak Çabuk, Turgay Çavuşoğlu
"İnsan Ticareti ve Sosyal Hizmet" 177

Öz Geçmiş 203

Sosyal Refah Politikaları ve Sosyal Hizmetler Dönüşürken Dezavantajlı Grupları Yazmak

Betül Altuntaş[1]

Sosyal refah, bir ulusun, insanların, toplumun devamlılığı için temel olan sosyal, ekonomik, eğitim ve sağlık gereksinimlerinin karşılandığı programlar, fırsatlar ve hizmetler sistemidir. Sosyal refah kurumlarının amaçları, bireylerin, grupların, ailelerin, örgütlerin ve toplumların iyilik hâllerini doğrudan geliştirmek için tanımlanan sosyal sorunların çözümüne katkı vermek veya bu sorunları azaltmaktır. Sosyal refah kurumları, gönüllü ve devlet kuruluşları tarafından sağlanan program ve hizmetlerle politikalar ve yasalar tarafından oluşturulmuştur (Zastrow, 2013: 40).

Kuşkusuz geleneksel toplumlarda tüm bu fonksiyonlar dayanışma örüntüsü çerçevesinde aile tarafından karşılanırken toplumların karmaşıklaşması, sosyal sorunların çeşitlenmesi ve artması ile insan ihtiyaçlarının karşılanmasında yükümlülük alan başka kurumlarda ortaya çıkmıştır. Batı toplumlarında refah anlayışındaki değişim geleneksel yaklaşımdan kurumsal yaklaşıma evrilmiştir. Geleneksel yaklaşımda hayırseverliğin bir uzantısı biçiminde giden hizmetler kurumsal yaklaşımla beraber bir ülkenin eşit yurttaşları olarak herkesin temel hizmetlerden ve yararlardan faydalanma hakkını içeren bir anlayışa dönüşmüştür. Ayrıca refah hizmetleri sadece yoksulları içeren ve riskle karşı karşıya kalan işçileri korumaya yönelik sınırlı bir sigortacılık anlayışından nüfusun bütününe yönelik hizmetlere evrilmiştir. Bu biçimiyle hiç kimsenin altına düşemeyeceği bir yaşam standardını amaçlamıştır.

Batı Avrupa Refah Sistemi, ikinci dünya savaşını izleyen yıllarda Sosyal Refah Devleti ile kurumsallaşmıştır.

[1] Doç.Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

Kaynakça

Altuntaş, B.(2009). 'Sosyal Haklar ve Sosyal Adalet Bağlamında Türkiye'de Kurumsal Sosyal Hizmetler ve Yardımların Değerlendirilmesi', *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiriler*, 22-23 Ekim 2009, Akdeniz Üniversitesi, Belediye-İş Sendikası Yayını.

Andersen, E.(1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, New Jersey.

Bahle,T. (2008). The state and social services in Britain, France and Germany since the 1980s. *European Societies*, 10(1), 25-47.

Bode, I. (2006). Disorganized welfare mixes: Voluntary agencies and new governance regimes in Western Europe. *Journal of European Social Policy*, 16, 346-359.

Buğra, A.(2005). *Yoksulluk ve Sosyal Haklar,* Sivil Toplum Geliştirme Derneği İçin

Hazırlanan Danışman Raporu.

Buğra, A. ve Ç. Keyder (2006) 'The Turkish Welfare Regime in Transformation', *Journal of European Social Policy,* 16 (3): 211-228.

Buğra, A (2012) 'Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi: Neoliberalizm, Kültürel Muhafazakarlık

ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma', S.Dedeoğlu ve A. Yavuz Elveren (der). *Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın,* içinde İstanbul: İletişim Yayınları

Çelik, A. (2006). *Avrupa Birliği ve Sosyal Politika*, İstanbul: Kitap Yayınevi.

T.H. Marshall ve T. Bottomore. (2000). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, Ayhan Kaya (Çev.), Ankara: Gündoğan Yayınları.

Marshall, T.H (2006). 'Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf', *Sosyal Politika Yazıları*, (der), A.Buğra ve Ç.Keyder, (çev), Burcu Yakut Çakar ve Utku Barış Balaban, İstanbul: İletişim Yayınları.

Midgley, J. (1997). *Social Welfare in Global Context,* Sage Publication

Flora,P. ve Heidenheimer A.J. (1990), 'The Historical Core and Changing Boundaries of the Welfare State', *The Development of Welfare States in Europe and America,* (der) *Flora,p. Ve* Heidenheimer A.J. Transaction, London.

Koray, M. (2002). *Avrupa Toplum Modeli? Nereden Nereye…* Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları*,* No: 31, İstanbul.

Perez, J.L.R. (2009). 'Çalışma Hakkı, Toplumsal Dışlanma Yolu mu? Çalışma Hakkı Güvencesi Olarak Temel Gelir', *21. Yüzyılda Karl Polanyi'yi Okumak- Bir Siyasi Proje Olarak Piyasa Ekonomisi*, (der) Ayşe Buğra ve Kaan Ağartan, İstanbul: İletişim Yayınları.

Sen, A.(2004) *Özgürlükle Kalkınma,* Ayrıntı Yayınları (Çev: Yavuz Alagon)

Taşğın, Şahin.N ve Özel, H. (2011). 'Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü', *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 22, Sayı 2, Ekim.

Taylor-Gooby, P. (2002). The silver age of the welfare state: perspectives on resilience, *Journal of Social Policy*, 31(4), 597-621.

Yazıcı, B. (2008) 'Social Work and Social Exclusion in Turkey: An Overview', *New*

*Perspectives on Turkey,*38 İlkbahar,s: 107-134

Yolcuoğlu,İ. G. (2012). 'Türkiye'de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi '*Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 23, Sayı 2, Ekim.

Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*, Ankara: Nika Yayınevi.

Kamuda Dönüşüm ve Çocuk Koruma Politikasında Değişim Eğilimleri

Abdullah Karatay[1]

Giriş

Bu çalışmada korunma ihtiyacı içindeki çocuklar ya da klasik tabirle 'korunmaya muhtaç çocuklara' ilişkin politika ve uygulamaların değişimi, kamu yapısındaki dönüşüme paralel olarak incelenecektir. Bu amaçla Bourdieu'nun alan kavramı kullanılarak toplumu oluşturan kolektifler 'alan'lar olarak kabul edilecek ve sosyal hizmet(ler) alanının bir alt-alanı olarak çocuk koruma sistemi değerlendirilecektir. Bunun için mevcut dönüşüm üç kategori içinde incelenecektir. İlki, kurumsal dönüşüm. Başta bakanlık olmak üzere, sosyal hizmetlere ilişkin kurumsallaşma eğilimlerine bakılacaktır. İkinci düzeyde, mevzuattaki dönüşüm ile mesleki düzeyde ortaya çıkan yeni duruma bakılacaktır. Bu çerçevede sosyal hizmetin uygulama boyutundaki duruma yakından bakılmaya çalışılacaktır. Son olarak da bu dönüşümün çocuk koruma politikası açısından ne anlama geldiği tartışılacaktır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Koruma Sisteminde Sınırların Muğlaklaşması

Modern ya da sosyal devletin aşılmasına dair genel düzeydeki açıklamaların yaygınlığına karşın bu dönüşümün somut alanlardaki yansımaları ve özellikle sosyal hizmetler alanındaki somut etkiler/sonuçlarına ilişkin çözümlemeler aynı yaygınlıkta değil. Bu nedenle burada esas olarak kamunun ya da devletin sosyal hizmet sunumundaki dönüşümüne bakılması ihtiyacı vardır.

Günümüz dönüşen devletin egemen kamu hizmeti sunma anlayışı büyük oranda piyasacılık üzerine kuruludur. Ancak hem piyasa hem de kamu güçlü bir 'hayırseverlik' vurgusu üzerinden şekillenmektedir. Günümüz liberal devletinin

[1] Doç. Dr. Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Kaynakça

Ali Murat Yel (2007) "Bourdieu ve Din Alanı: Sermaye, İktidar ve Modernlik", *Ocak ve Zanaat*, (Der.) Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı ve Ümit Tatlıcan, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ayşe Buğra (2008) *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Cemil Oktay (1997) *Siyasal Sistem ve Bürokrasi,* İstanbul: Der yayınları.

Cemil Oktay (1998) *Siyaset Yazıları,* İstanbul: Der yayınları.

Jadwiga Teresa Leigh (2013) "The process of professionalization: Exploring the identities of child protection social workers", *Journal of Social Work***,** 0 (0), ss. 1-20.

Koray Karasu (2001) *Profesyonelleşme Olgusu ve Kamu Yönetimi*, Anlara: Mülkiyeliler Vakfı Yayınları.

Levent Ünsaldı (2013) "Takdim", *Bilimin Toplumsal Kullanımları***,** (içinde) Pierre Bourdieu, Çev. Levent Ünsaldı, Ankara: Heretik Yayıncılık.

Mekada Grahan (2011) "Changing Paradigms and Conditions of Childhood: Implications for the Social Professions and Social Work", *British Journal of Social Work*, 41, ss. 1532-1547.

Nurhan Yentürk, *Sosyal Koruma Harcamalarını İzleme Kılavuzu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Eylül 2012.

Nurhan Yentürk, Ayşe Beyazova, Gözde Durmuş (2013) *Çocuğa Yönelik Harcamalarını İzleme Kılavuzu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Nisan 2013.

Olive Otway (1996) "Social Work with children and families", *Social Thory, Social Change and Social Work*, Nigel Parton (Edt), Routledge: London and New York.

Pierre Bourdieu ve Loìc Wacquant (2003) *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, İstanbul: İletişim Yayınları.

S.K. Khinduka,"Social Work and the Third World", *Social Service Review*, Vol. 45, No. 1(Mar., 1971) pp. 62- 73.

TÜSİAD, *Karşılaştırmalı Bir Perspektiften Türkiye'de Kamu Sektörü Göstergeleri*, Aralık 2003 (Yayın No: TÜSİAD- T/2003/12-370).

T.H. Marshall ve T. Bottomore, *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, Ayhan Kaya (Çev.), Ankara:

Gündoğan Yayınları, 2000.

http://www.haberler.com/cocuklarimizin-suc-istatistikleri-korkutuyor-5018348-haberi (erişim 12.01.2014)

Refah Devleti ve Yaşlılık Algısı: Türkiye Üzerinden Değerlendirmeler[1]

Faruk Taşcı[2]

Batılı ülkelerde "refah devleti" anlayışı 20. yüzyılın sonlarında görülmeye başlanmış, Birinci Dünya Savaşı sonrasında yavaş yavaş anlayıştan uygulamaya doğru geçilmiş ve nihayetinde İkinci Dünya Savaşı sonrasından 1970'lere kadar geçen süre içinde "altın çağ" diye ifadelendirilen zirve bir aşama görülmüştür. Bu aşama sonrasında refah devleti ile ilgili "Pratik anlamda refah devleti bitti mi bitmedi mi?" şeklinde tartışmalar cereyan etse de esas dikkat çeken husus refah devleti/rejimi sınıflandırması üzerine olmuştur.

Gosta Esping-Andersen (1990, 1999) üçlü tasnifinde refah devleti modellerini, piyasadan bağımsız olmayı (*dekomüdifikasyon*), sosyal tabakalaşmayı, piyasa ve aile algılamalarını ve pratiklerini temel almak suretiyle ortaya koymakta (O'Connor,2004:183); yani piyasa, devlet ve aile formlarının kurumsal bir matriksi şeklinde sınıflandırmaktadır (Gough, 2004: 241). Bu çerçevede Esping-Andersen, liberal refah modeli, muhafazakâr/Kıta Avrupası refah modeli ve sosyal demokratik/İskandinav refah modeli şeklinde bir tasnif yapmaktadır.

Bu üçlü tasnif birçok yönden eleştirilmiş (Gough, 2004; Pascall, 1997; Siaroff, 1994; Walker ve Wong, 2004) ve nihayetinde Güney Avrupa refah modeli şeklinde Maurizio Ferrera (1996, 2006) tarafından ayrı bir sınıflandırma yapılmıştır. Ferrera'nın modele dâhil ettiği ülkeler içinde Türkiye olmamasına rağmen, modelde ortaya koyduğu özellikler, Türkiye'ye benzeyen yönler barındırmaktadır. Bu benzerliklere dikkat çeken Gough (2006) Türkiye'yi modelin içine almış ve Buğra & Keyder (2003) gibi bazı çalışmalar ile de Türkiye'nin Güney

[1] Bu makale, yazarın "Refah Devleti Modelleri İçinde Türkiye'nin Pozisyonu: 'Yaşlı Algısı' Üzerinden Değerlendirmeler," (*İnsan ve Toplum Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, 2013, s. 5-35) adıyla yayınlanan yazısının gözden geçirilmiş hâlidir

[2] Yrd.Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Kaynakça

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2011a). *2011 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2011b). *Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması-2011.* Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Akdemir, N., Çınar, F.İ. ve Görgülü, Ü. (2007). 'Yaşlılığın algılanması ve yaşlı ayrımcılığı'. *Türk Geriatri Dergisi*, *10*(4), 215-222.

Akgeyik, T. (2006). 'Sosyal güvenlikte reform eğilimleri: Geleneksel sistemlerden bireysel emeklilik programlarına dönüşüm'. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, *51*, 47-99.

Akın, B.G.Y. (2009). 'Avrupa Birliği'nin yaşlanma sorununa çözüm olarak Türkiye'nin üyeliği'. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, *8*(1), 27-37.

Alper, E. (t.y). 'Emeklilik reformları: Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve Türkiye'. *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu* (s. 1-46). http://www.spf.boun.edu.tr/docs/discussionpaper3.pdf adresinden 20 Şubat 2011 tarihinde edinilmiştir.

Altan, Ö.Z. (2006). *Sosyal politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Altıntuğ, N. (2010). 'Geleneksel tüketim olgusunun kırılma noktası: Yeni bir tüketim paradigması ve tüketici kimliğine doğru'. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, *2*(2), 111-118.

Arpacı, F. (2005). *Farklı boyutlarıyla yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği.

Baldini, M., Bosi, P., Guerra, M.C., Mazzaferro, C., & Onofri, P. (2004). Pension reforms, tax ıncentives and saving in Italy. In P. Onofri (Ed.) *The Economics of an Ageing Population: Macroeconomic Issues* (pp. 251-345), London: Edward Elgar.

Başbakanlık. (2005). *Kamu yönetiminde yeniden yapılanma 9- Sosyal Güvenlik Reformu: Sorunlar ve çözüm önerileri*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Baybora, D. (2010). 'Çalışma yaşamında yaş ayrımcılığı ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yaş ayrımcılığı düzenlemesi üzerine'. *Çalışma ve ToplumDergisi*, 24, 33-58.

Benassi, D. ve Mingione, E. (2007). 'İtalyan refah sisteminde sosyal içerme amaçlı asgari gelir desteğini denemek' (çev. İ. Çekem). A. Buğra ve Ç.Keyder (Ed.), *Temel bir hak olarak vatandaşlık gelirine doğru*içinde (s. 125-187). İstanbul: İletişim Yayınları.

Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003). *Yeni yoksulluk ve Türkiye'nin değişen refah rejimi.* Ankara: UNDP.

Bozçağa, T. (2013). 'Women and the welfare state regime of Turkey'. *Turkish Policy Quarterly*, 11(4), 177-188.

Cousins, M. (2005). *European welfare states (comparative perspectives)*. London: Sage Publications.

Cox, R. (2004). 'The path-dependency of an idea: Why Scandinavian welfare states remain distinct'. *Social Policy and Administration*, *38*(2), 204-219.

Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2008). *Türkiye'de dindarlık: Uluslararası bir karşılaştırma*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.

Çayır, K. (2012). 'Yaşçılık/yaşa dayalı ayrımcılık'. K. Çayır ve M.A. Ceyhan (Ed.), *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* içinde (s. 163-174). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Çetinkaya, Ş. (2012). *Türkiye'de sosyal yardımlaşma müessesesi: Durum analizi, sorunlar ve çözüm önerileri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Demirbilek, S. (2005). *Sosyal güvenlik sosyolojisi*. İzmir: Legal Yayıncılık.

Devlet Planlama Teşkilatı.(2006). *Dokuzuncu Kalkınma Planı: Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu.* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Türkiye'de yaşlıların durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı*.Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Esping-Andersen, G. (1990).*The three worlds of welfare capitalism*. Oxford: Polity Press.

Esping-Andersen, G. (1999). *Social foundations of postindustrial economies*. New York: Oxford University Press.

Esping-Andersen, G. (2006). 'Toplumsal riskler ve refah devletleri' (çev. B.Yakut-Çakar ve U.B. Balaban). A. Buğra ve Ç. Keyder (Ed.),*Sosyal politika yazıları*içinde (s. 33-54). İstanbul: İletişim Yayınları.

Eurostat. (n.d.). *Socialbenefitsbyfunction-%of total benefits: Oldage*. Retrieved April l 7, 2013,fromhttp://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00106&language=en.

Eurostat. (n.d.). *Expenditure on pensions*. Retrieved November 22, 2011, from http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/download.do?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tps00103.

Ferrera, M. (1996). The ''Southern' model of welfare in social Europe'. *Journal of European Social Policy*, *6*(1), 17-37.

Ferrera, M. (2005). 'Welfare states and social safety nets in Southern Europe: An introduction. In' M. Ferrera (Ed.),*Welfare state reform in Southern Europe* (pp. 1-23). New York: Routledge.

Ferrera, M. (2006). 'Sosyal Avrupa'da 'Güney Avrupa Modeli' (çev. B.Yakut-Çakar ve U.B. Balaban). A. Buğra ve Ç. Keyder (Ed.) *Sosyal politika yazıları*içinde (s. 195-229). İstanbul: İletişim Yayınları.

Gough, I.(2004). 'Social policy regimes in the developing world'. In P. Kennett (Ed.), *A handbook of comparative socialpolicy* (p. 239-257). London: Edward Elgar.

Gough, I. (2006). 'Güney Avrupa'da sosyal yardım' (çev. B.Yakut-Çakar ve U.B. Balaban).A. Buğra ve Ç. Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları* içinde (s. 231-260). İstanbul: İletişim Yayınları.

Gökbayrak, Ş. (2010). 'Türkiye'de sosyal güvenliğin dönüşümü'. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, *25*, 141-162.

Grundy, E. (2006). 'Ageing and vulnerable elderly people: European perspectives'. *Ageing & Society*, *26*, 105-134.

Gümüş, E. (2010). *Türkiye'de sosyal güvenlik sistemi: Mevcut durum, sorunlar ve öneriler*. Ankara: SETA.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2010). *Türkiye'de doğurganlık, üreme sağlığı ve yaşlılık*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı & TÜBİTAK.

Hamada, K., & Raut,L.K. (2007). 'Ageing and elderly care in an open economy'. In K. Hamada & H. Kato (Eds.), *Ageing and the labor market in Japan* (pp. 76-90). London: Edward Elgar.

Hilson, M. (2008). *The Nordic model (Scandinavia since 1945).* London: Reaktion Books.

Huber, E. & Stephens,J.D. (2001). 'Welfare state and production regimes in the Era of retrenchment'. In P. Pierson (Ed.), *The new politics of the welfare state* (pp. 107-145). Oxford: Oxford University Press.

Jönsson, I.,Daune-Richard, A.M.,Odena,S., & Ring,M. (2011). 'The implementation of elder-care in France and Sweden: A macro and micro perspective'. *Ageing&Society*, *31*(4), 1-20.

Kara, B. (2009). 'Sosyal devletten küresel devlete: Türkiye'de kamu çalışanları ve sosyal haklar'. *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, *14*(1), 369-386.

Kara, U. (2004). *Sosyal devletin yükselişi ve çöküşü.* Ankara: Maki Basın Yayın.

Katrougalos, G., & Lazaridis, G. (2003). *Southern European welfare states (problems, challenges and prospects).* New York: PalgraveMacmillan.

Kautto, M., Heikkilä, M., Hvinden, B., Marklund, S., & Ploug, N. (1999). 'The Nordic welfare states in the 1990s'. In Kautto, M. Heikkilä, M., Hvinden, B., Marklund, S., & Ploug, N. (Eds.), *Nordic social policy (changing welfare states)* (pp. 1-13). New York: Routledge.

Kautto, M., Fritzel, J., Hvinden, B., Kvist, J., & Uusitalo, H. (2001). 'Introduction: How distinct are the Nordic welfare states?' In Kautto, M., Fritzel, J., Hvinden, B., Kvist, J., & Uusitalo (Eds.), *Nordic Welfare States in European Context* (pp. 1-13). New York: Routledge.

Kennett, P. (2001). *Comparative social policy (theory and research)*. Philadelphia: Open University Press.

Koray, M. (2002). *Avrupa toplum modeli? Nereden nereye*. İstanbul: TÜSES Yayınları.

Lee, R.D. (2007). 'Demographic change, welfare, and intergenerational transfers: A global overview'. In J. Véron, S. Pennec, & J. Légaré (Ed.), *Ages, generations and the social contract:the demographic challenges facing the welfare state* (pp. 17-44). Netherlands: Springer.

Lungberg, U., & Amark,K. (2001). 'Social rights and social security: The Swedish welfare state' (1900-2000). *Scandinavian Journal of History*, *26*(3), 157-176.

Lynch, J. (2001). 'The age-orientation of social policy regimes in OECD countries'. *International Journal of SocialPolicy*, *30*(3), 411-436.

Marangoz, S. (2001). *Refah devleti: Gelişimi, oluşumu, modelleri ve güncel değişimleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Marshall, T.H. (2006). 'Yurttaşlık ve sosyal sınıf' (çev. B.Yakut-Çakar ve U.B. Balaban). A. Buğra ve Ç. Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları* içinde (s. 19-54). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mingione, E. (2006). 'Güney Avrupa refah modeli ve yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı mücadele' (çev. B.Yakut-Çakar ve U.B. Balaban).A. Buğra ve Ç. Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları* içinde (s. 261-286). İstanbul: İletişim Yayınları.

Murat, S. (2003). 'Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'nin karşılaştırmalı sosyal yapısı'. M. Aykaç & Z. Parlak (Ed.), *Tüm yönleriyle Türkiye-AB ilişkileri* içinde (s. 45-91). İstanbul: Elif Kitabevi.

Nygard, M. (2006).'Welfare-ideological change in Scandinavia: A comparative analysis of partisan welfare state positions in four Nordic countries, 1970-2003'. *Scandinavian Political Studies, 29*(4), 356-385.

O'Connor, J.S. (2004). 'Gender, citizenship and welfare state regimes'. In P. Kennett (Ed.), *A handbook of comparative socialpolicy* (pp. 180-200). London: Edward Elgar.

Önder, M. (2012). *Türkiye'de kayıt dışı ekonomi ve uluslararası uygulamalar ışığında çözüm önerileri*. Yayımlanmamış uzmanlık tezi, Maliye Bakanlığı, Ankara.

Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme sürecinde refah devleti* (2. baskı). İstanbul: İTO Yayınları.

Pascall, G. (1997). *Social policy: A new feminist analysis*. London: Routledge.

Pestieau, P. (2006). *The welfare state in the European Union*. New York: Oxford University Press.

Siaroff, A. (1994). 'Work, welfare and gender equality: A new typology'. In D. Sainsbury (Ed.), *Gendering welfare states* (pp. 82-100). London: Sage.

Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme sürecinde sosyal politika.* İstanbul: Alfa Yayınları.

Topuz, S.K. (2009). 'Türkiye'de sosyal devlet harcamalarının genel eğilimi: 2001-2009 yılları arasında yapılan eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamaları', *Alternatif Politika*, *1*(1), 115-136.

Tutan, M. U. (2010). 'Kapitalist üretim sisteminde üretim ile tüketim dengesizliğine tarihsel ve teorik yaklaşımları'. *Ege Akademik Bakış*, *10*(3), 773-790.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2006). *Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Vivekanandan, B., & KurianN. (2005). 'Introduction: Welfare states and the future'. In B. Vivekanandan, & N. Kurian (Ed.),*Welfare states and the future* (pp. 1-13). New York: Palgrave Macmillan.

Walker, A. & Wong,C. (2004). 'The Ethnocentric Construction of the Welfare State'. In P. Kennett (Ed.), *A Handbook of Comparative Social Policy* (pp. 116-130). London: Edward Elgar.

Yılmaz, V. (2012). *Türkiye'de sağlık sisteminin dönüşümü: Fırsatlar ve tehditler*. 7 Nisan 2013 tarihinde spmk.ku.edu.tr/sunumlar/yilmaz.ppt adresinden temin edilmiştir.

Tarihsel Gelişimi ve Güncel İkilemleriyle Türkiye'de Engellilik ve Sosyal Politikalar

Volkan Yılmaz[1]

Giriş

Engelliler[2] tıpkı kadınlar gibi tarih, siyaset ve sosyoloji yazınında adil bir biçimde temsil edilmemiş toplumsal gruplardan biri. Toplumdaki görünmezlikleri gibi, akademik yazındaki bu görünmezlikleri de şüphesiz iktidar ilişkilerinin ezen yanında hiçbir zaman kalabalık olmamış olmalarından kaynaklanıyor.

Engelliliğin akademik alanda çalışılması meşru ve politik bir mesele olarak İngilizce sosyal bilimler yazınında ortaya çıkması, modernite eleştirisi üzerinden gelişen farklı varoluş biçimlerine olan ilginin 1980'lerin başında ve 1990'ların başında artması ve Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde yükselen engelli mücadelesinin sosyal bilimleri engellilik üzerine düşünmeye zorlaması ile mümkün oldu. Engelliliği temel alan sosyal çalışmalar, engelliler, kapitalizm ve devlet (Stone, 1984), engellilik politikası (Oliver, 1990) ve engellilik tarihi (Stiker, 1999) gibi farklı kavramsal ilişkiler üzerinden üretilmeye başlandılar.

Bu makale de Türkiye'de engelliler ve sosyal politika ilişkisini irdelerken bu akademik yazından esinlendi. Engelliliği incelerken politik ekonomik yaklaşımı temel alan bu makalede, sosyal politika, engelliler ile toplumsal yapı arasındaki ilişkinin hem bir yansıması, hem de bu ilişkiyi dönüştürme potansiyeli taşıyan bir araç olarak değerlendiriliyor. Bu çerçevede makale engellilik, kapitalizm ve sosyal politikalar ilişkisini okuyucuya kuramsal ve tarihsel açılımları ile birlikte

[1] İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi'nde araştırmacı ve yarı zamanlı öğretim görevlisi.Leeds Üniversitesi, Siyaset ve Uluslararası Çalışmalar bölümü doktora adayı

[2] Engelli, sakat ve özürlü (disabled, impaired ve handicapped) kavramları farklı toplumsal bağlamlarda birbirlerinden farklı çağrışımlar yapmaları nedeniyle, hangisini kullanmanın siyaseten doğru olacağı sıkça tartışıldı ve hâlen tartışılmaya devam ediliyor. Ben bedensel ve ruhsal sakatlık durumunu toplumsal yapı ile ilişkilendirmeyi hedefleyen ve gönderme yaptığı gruba ilişkin olumsuz bir değer yargısı içermediğine inandığım engelli kavramını kullanmayı yeğliyorum.

Kaynakça

Fonksiyonlara Göre Uluslararası Sınıflama Sistemi (ICF). Özürlüler İdaresi Başkanlığı: İnternette mevcut:

http://www.ozida.gov.tr/?menu=siniflandirma&sayfa=icf [04.12 2010].

(1975). 'Türkiye Sakatlar Derneği İlanı'. *Milliyet*, 09.06.1975.

(2005). 'Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. *5378'. Türkiye Cumhuriyeti: Resmi Gazete* no. 25868.

(2006). 'Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Raporları Hakkında Yönetmelik'. *Türkiye Cumhuriyeti: Resmi Gazete* no. 26230.

Altan, Ö. Z. (1976). *Sakatlar ve Türkiye'de Sakatların Çalışma Sorunları,* Eskişehir, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.

Aysoy, M. (2008). 'Özürlüler Kanununun Engelleri'. *Birikim*, 29.01.2008.

Barnes, C. (2009). *Understanding the Social Model of Disability*. Stockholm University.

Buğra, A. (2007). 'Poverty and Citizenship: An Overview of the Social-policy Environment in Republican Turkey'. *International Journal of Middle East Studies,* 39**,** 33-52.

Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika,* İstanbul, İletişim Yayınları.

Buğra, A. & Keyder, Ç. (2006). 'The Turkish Welfare Regime in Transformation'. *Journal of European Social Policy,* 16**,** 211-228.

Buğra, A. & Yakut Çakar, B. (2010). 'Structural Change, the Social Policy Environment and Female Employment in Turkey'. *Development and Change,* 41**,** 517-538.

Candaş, A., Yılmaz, V., Günseli, S. & Çakar, B. Y. (2010). *Türkiye'de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.

Canol, G. (1993). 'Özürlülerin Eğitim ve İstihdam Sorunu ve Öneriler'. *Milliyet*, 11.05.1993.

Çiloğlu, M. (1995). 'Özürlülerin İsyanı'. *Milliyet*, 03.01.1995.

Çimen, N. (1982). 'Sakat Nüfusun Sadece Yüzde 9'u İş Olanağına Sahip'. *Milliyet*, 06.04.1982.

Devlet İstatistik Enstitüsü & Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2004). *Türkiye Özürlüler Araştırması,* Ankara.

Disabled Peoples' International (2007). Seoul Declaration.

Ekim Akkan, B. (2010). 'Sosyal Hak Talebi Olarak Bakım İhtiyacı'. *İçinde:* UYAN SEMERCI, P. (der.) *İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Fremstad, S. (2009). *Half in Ten-Why Taking Disability Into Account is Essential to Reducing Income Poverty and Expanding Economic Inclusion,* Washington D. C.: Center for Economic and Policy Research.

Geçin, G.(2004). 'Engelliler ile İlgili Yasanın Çıkmamasına Kızan Özürlüler İdaresi Başkanı Aysoy İstifa Etti'. *Zaman.* http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=71492&keyfield=6D65686D6574206179736F7920697374696661 [16.02.2010].

Gleeson, B. (2001). 'Disability and the Open City'. *Urban Studies,* 38**,** 251-265.

Hahn, H. (1993). 'Political Implications of Disability Definitions and Data'. *Journal of Disability Policy Studies,* 4**,** 41-52.

Handley, P. (2003). 'Theorising Disability: Beyond 'Common Sense''. *Politics,* 23**,** 109-118.

Hanks, J. R. & Hanks, L. M. (1948). 'The Physically Handicapped in Certain Non-occidental Societies'. *Journal of Social Issues***,** 11-20.

İpekçi, A. (1971). 'Sakatların Sorunları'. *Milliyet*, 09.08.1971.

İşleyen, E. (1992). 'Muhtaçların Maaşına Komik Zam'. *Milliyet*, 03.01.1992.

Marx, K. (1973). *Grundrisse: Foundations of the Critique of Political Economy,* Baltimore, Penguin Books.

Oliver, M. (1990). *The Politics of Disablement,* London, Macmillan.

Önalan, S. (1994). 'Özürlüler Yasa İstiyor'. *Milliyet*, 07.01.1994.

Örnek, C. (1989). 'Sakat ve Malullere Sadaka Gibi Aylık'. *Milliyet*, 22.12.1989.

Seyyar, A.(2000). 'Uluslararası Boyutuyla Özürlü Kota Sistemi'. *Kamu-İş* 6.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (2010). *2009 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara.

Stiker, H. J. (1999). *A History of Disability,* Ann Arbor, University of Michigan Press.

Stone, D. A. (1984). *The Disabled State,* Philadelphia, Temple University Press.

Yentürk, N. & Yılmaz, V. (2012). *Engellilere Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yiğit, E. (1988). 'Muhtaçlık Aylığı Onur Kırıcı: 6 Bin Lirayla Geçinenler'. *Milliyet*, 11.12.1988.

Yılmaz, V.(2011). *The Political Economy of Disability in Turkey: Disability and Social Policy Reform in Turkey*. Germany: LAP, Lambert Academic Publishing.

Sosyal Politikanın Cinsiyeti

Berna Yazıcı[1]

Giriş

Refah Devleti, Sosyal Politika ve Toplumsal Cinsiyet: Feminist Eleştirinin Tarihsel ve Kuramsal Arka Planı

1970'lerin sonunda Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde, II. Dünya savaşı sonrası Keynesyen refah devletinin altın döneminin sonu, "refah devletinin krizi" tartışmaları ile eşzamanlı şekillenmişti. Bu tartışmalar içinde refah devletine eleştirel yaklaşımlar ağırlıklı bir yer tutmaktaydı. Söz konusu eleştiriler, sadece sonraki dönemlerin neoliberal politikalarının ideolojik temelini oluşturan "yeni sağ" olarak adlandırılan liberal-muhafazakar siyasi kanattan gelmiyordu. Batı'nın refah devletlerinin eleştiricileri arasında refah devletinin (ve sosyal politikanın), toplumsal eşitsizlikleri ve güç ilişkilerini yeniden ürettiğini savunan iki farklı siyasi/teorik yaklaşım daha bulunuyordu.

Söz konusu yaklaşımlar içinde Marksist eleştiriler, sosyal politikanın, sınıf ilişkileri ve eşitsizlikleri üretmedeki rolünü vurgulamakta ve refah devletini, sermayenin çıkarlarına hizmet eden bir tarihsel gelişme olarak değerlendirmekteydiler. Feminist eleştiriler ise, refah devleti yazını içinde toplumsal cinsiyet perspektifinin eksikliğine karşı, sosyal politikaların, cinsiyet ilişkilerini ve eşitsizliklerini kurguluma ve pekiştirmekteki rolünü gündeme getirdiler. Feminist perspektif ile 1970'lerde gerçekleştirilen ve aynı zamanda Marksist bir yaklaşımı da benimseyen çalışmalar, refah devleti politikalarının, kapitalizm ve ataerkilliğin işleyişine katkıda bulunduğunu savundular. Bu erken dönem çalışmalarının temel sorunsalı, refah devletinin kadınlara karşı nasıl ayrımcı politikalar içerdiği üzerine odaklanmıştı.

[1] Yrd.Doç.Dr., Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk Enstitüsü

Kaynakça

Ağartan, T. (2012). "Toplumsal Cinsiyet ve Sağlık Reformu: Politikalar ve Etkileri."

Dedeoğlu ve Elveren (der). Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın. İstanbul: İletişim: 251-279.

Altuntaş, Betül. (2006). "Kadınların Yoksulluk Algıları ve Yaşantıları Üzerine bir Ön Değerlendirme" İktisat Dergisi-Sosyal Politika 2, Sayı 479-480, s.26-34.

Amargi,(2008), Sosyal Güvensizlik, Sayı 8.

Bora, Aksu. (2005). Kadınların Sınıfı. İstanbul: İletişim.

Buğra, Ayşe. (2008). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika. İletişim: İstanbul.

Buğra, Ayşe ve Çağlar Keyder. (2006a). "The Turkish Welfare Regime in Transformation."

Journal of European Social Policy 16 (3):211-228.

Buğra, Ayşe ve Çağlar Keyder.(2006b). "Önsöz" Sosyal Politika Yazıları. İstanbul: İletişim.

Candaş, Ayşen ve Volkan Yılmaz. (2010). Türkiye'de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel

Bir Bakış. Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu.

Çelik, Aziz. (2006). AB Sosyal Politikası: Uyum Sürecini Uyumsuz Alanı. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Dedeoğlu, Saniye ve Adem Yavuz Elveren (der). (2012). Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın.

İstanbul: İletişim Yayınları.

Denizaltı, Sevgim.(2012) "Başınızda Beyiniz Yok muydu Bayan". Birgün, 29 Ocak 2012

Ecevit, Yıldız. (2007). "Yoksulluğa Karşı Feminist Strateji için" Amargi 6: 14-18.

_____ (2010). "İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırılması Bağlamında Türkiye'de ErkenÇocukluk Bakımı ve Eğitimi." İpek İlkkaracan, (der). Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru: İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları, 87-115. İstanbul: İTÜ BMTKAUM.

Eder, Mine. (2010)."Retreating State? Political Economy of Welfare Regime Change in Turkey." Middle East Law and Governance 2(2):152-184.

Esping-Anderson, G. (1990). Three Worlds of Welfare Capitalism. Cambridge: Polity Press.

Ferrera, M. (1996). "The Southern Model of Welfare in Social Europe." Journal of European Social Policy. 6(1): 17-37.

Gordon, Linda. (1990)."The New Feminist Scholarship on the Welfare State. Linda Gordon(der.) Women, the State and Welfare

Gordon, Linda ve Nancy Fraser. (1994). "'Dependency' Demystified: Inscriptions of Power in a Keyword of the Welfare State. " Social Politics. 4-31.

Günal, Asena. (2008). "Sağlıkta Dönüşüm: İki Aspirin Al, Geçer" Amargi 8: 36-39

Hattatoğlu, Dilek. (2007). "Küreselleşme, Yeni Emek Biçimleri, Yoksulluk ve Kadınlar." Amargi 6: 18-22.

Kadının Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG) (2008). Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kadınlara Nasıl Bir Sosyal "Güvenlik" Vaat Ediyor?

Kamu Harcamalarını İzleme Platformu (KAHİP) (2011). 2011 Yılı Kamu Harcamaları İzleme Raporu (http://www.kahip.org/site_media/docs/milletvekili_mektup_2011.pdf)

Kılıç, Azer. (2008a). "Continuity and Change in Social Policy Approaches Toward Women." New Perspectives on Turkey 38: 135-159

Kılıç, Azer. (2008b). "Toplumsal Cinsiyet, Yapabilirlik Yaklaşımı ve Sosyal Politika." Amargi, Sayı 8: 33-36

Kılıç, Azer. (2010). "Sosyal Politika Reformu Çerçevesinde Kadınlar ve Vatandaşlık" Hülya Durudoğan (der.), Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar . İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 337-347

Kingfisher, Catherine, (der.) (2002). Western Welfare in Decline : Globalization and Women' Poverty. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Lewis, J. (1992). "Gender and the Development of Welfare Regimes." J. Eur. Soc Policy 3:159-73.

Marshall, T.H. (2006[1950]) "Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf" Sosyal Politika Yazıları (der) Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder. İstanbul: İletişim.

O'Connor. J. (1996). "From Women in the Welfare State to Gendering Welfare State." Current Sociology.

O'Connor, J. Shaver and Ann Shola Orloff. (1999). States, Markets and Families: Gender,

Liberalism and Social Policy in Australia, Canada, Great Britain, and the United States. New York: Cambridge University Press.

Orloff, A. (1993). "Gender and the Social Rights of Citizenship. Gender Relations and Welfare States. American Sociological Review.

_____ (2009). "Gendering the Comparative Analysis of Welfare States: An Unfinished Agenda." Sociological Theory. 27 (3): 317-343.

Özar, Şemsa. (2007). "Neoliberalizm ve Yoksulluk" Amargi 6: 40-43

Özar, Şemsa. (2008). "Sosyal Güvenlik Yasa Tasarısı Kadınlara Nasıl bir "Güvenlik" Vaat Ediyor?" Amargi 8:22-24

Özar, Şemsa ve Burcu Yakut-Çakar. (2012). "Aile, Devlet ve Piyasa Kıskacında Boşanmış Kadınlar" Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar 16.

Özdemir, Ali Murat and Gamze Yücesan-Özdemir. (2008). "Opening Pandora's Box: Social

Security Reform in Turkey in the time of the AKP:" South East Review for Labor and Social Affairs, 4: 469-483

Öztürk, Osman ve Aziz Çelik. (2008). Sosyal Güvelikte Hak Kaybı Dönemi. Türk Tabipler Birliği Yayınları.

Piven, Frances Fox. (2001). "Welfare Reform and the Economic and Cultural Reconstruction of Low Wage Labor Markets." Judith Goode and Jeff Maskovksy (der). The New Poverty Studies. New York: New York University Press.

Sainsbury, D. (1994). Gendering welfare states. London; Thousand Oaks, Calif., Sage Publications.

Savran, Gülnur. (2008). "SSGSS, Görünmeyen Emek ve Feminist Politika." Amargi 8:16-20

Sosyal Politika Forumu. (2009). Türkiye'de Çocuk Bakım Hizmetlerinin Yaygınlaştırılmasına Yönelik Bir Öneri: Mahalle Kreşleri. Social Policy Forum Research Report. İstanbul.

Tezel, Ali.(2012) "Kızlara Sağlık Konusunda: SGK millet lehine düşünmek zorunda kaldı." Haber Türk,2 Şubat 2012.

Ulaş, Mehmet.(2011) "Perihan'ı Devlet de Yalnız Bıraktı." Radikal, 12 Ağustos 2011.

Yazıcı, Berna. (2008). "Social Work and Social Exclusion in Turkey: an Overview" New Perspectives on Turkey 38: 107-135.

_____(2013). "Güncel Sosyal Bilim Analizinin Sihirli Anahtarı: Neoliberalizm?" Toplum ve Bilim 128:7-31.

_____(2013). "Women, Social Policy and Reform: Reflections on the Turkish Case."

Sosyal Yurttaşlığı "Açmak": Sosyal Politikalarda LGBTİ Hakları Yaklaşımına Doğru[1]

Volkan Yılmaz[2]

Giriş

Eşitlik, maddi ve manevi değerlerin toplumda ezen-ezilen ilişkisine yol açmayacak biçimde paylaşımını hayal eden insanların siyasi mücadelelerine içkin bir ideal. Bu ideal günümüze kadar yalnızca bir ideal olarak da kalmadı. Toplumsal eşitlik ideali farklı tarihsel dönemlerde ve coğrafyalarda (örneğin, Fransız Devrimi'nde, Paris Komünü'nde, Ekim Devrimi'nde, İskandinav ülkelerinin refah toplumlarında vb.) farklı kurumsal yapıların temel referans noktasını oluşturdu.

Günümüzde de giderek genişleyen anlamıyla toplumsal eşitlik, önemli sayıda insana ve siyasal harekete motivasyon sağlamaya devam ediyor. Örneğin, kadın hareketleri, işçi hareketleri, engelli hareketleri, azınlık hareketleri ve daha birçok tahakküm ilişkisine karşı konumlanan toplumsal hareketler, söylemlerinde ve eylemlerinde toplumsal eşitliği temel almaya devam ediyorlar.

Fakat toplumsal eşitlik ideali kendisini eşitlikçi olarak tanımlayan toplumsal hareketler için dahi tıpa tıp bir hayalin ifadesi değil. Eşitlik tahayyüllerindeki farklılaşmanın ilk nedeni, toplumsal eşitlik idealinin içeriğinin farklı toplumsal aktörler tarafından kendi maruz kaldıkları eşitsizlik türlerini önceleyecek bir biçimde doldurulması. Bazı toplumsal eşitsizliklerin ana akım eşitlik tahayyülüne yeterince yansımamasının ikinci nedenini ise toplumdaki bazı tahakküm ilişkilerinin gücü ve derinliği dolayısıyla bu ilişkilerde güçsüz konumda bulunan birey ve grupların mağduriyetlerini seslendirme kudretine ve mağduriyetlerini

[1] Bu makale Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar Dergisi'nin 17. sayısında yayınlanan makalenin güncellenmiş ve genişletilmiş versiyonudur.

[2] İstanbul Bilgi Üniversitesi, Araştırmacı ve Yarı Zamanlı Öğretim Görevlisi, Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi. Leeds Üniversitesi, Siyasal ve Uluslararası Çalışmalar, Doktora Adayı.

Kaynakça

Akın, Elif. (2009). "Bu Ülkede Eşcinselin de Adı Yok!." *Sabah*, (25.10.2009). (Erişim: 10.05.2012). http://www.isteinsan.com.tr/isteinsan_gazete/bu_ulkede_escinselin_de_adi_yok.html

Albelda, Randy, M. V. Lee Badgett, Alyssa Schneebaum, Gary J. Gates.(2009). *Poverty in the Lesbian, Gay and Bisexual Community*. Los Angeles: The Williams Institute, University of California-Los Angeles.

Avrupa Komisyonu.(2009). *Turkey 2009 Progress Report*. Brüksel: Avrupa Komisyonu.

Avrupa Komisyonu. (2010) *Turkey 2010 Progress Report*. Brüksel: Avrupa Komisyonu.

Avrupa Konseyi.(2011) *Avrupa'da Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılık*.

Birinci, Emre. (2010) "Cinsel Yönelim ve Sosyal Hizmet." *KAOS-GL*. (Erişim 14.11.2010). http://www.kaosgl.org/icerik/cinsel_yonelim_ve_sosyal_hizmet

Candaş, Ayşen, Volkan Yılmaz. (2012). *Türkiye'de Eşitsizlikler*. İstanbul: Friedrich Ebert Stiftung Derneği.

Colvin, Roddrick. A. (2004). "Political Party Support and Policy Outcomes: Adopted State Gay Rights Laws." *Handbook of Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Administration and Policy* içinde. (Der). Wallace Swan, 69-90. New York ve Basel: Marcel Dekker, Inc.

Demirdağ, Erdal. (2010) "Queer Siyaset Adına Temel Bir Hak Olarak Vatandaşlık Gelirini Savunmak". *KAOS-GL*. (Erişim 04.05.2012). http://kaosgl.org/sayfa.php?id=4908

Ersavaş, Buğra. (2012) "Cinsel Tercihi, Mahkeme Kapılarında." *Milliyet*, (02.03.2011). (Erişim 06.05.2012). http://spor.milliyet.com.tr/cinsel-tercihi-mahkeme kapilarinda/spor/spordetay/02.03.2011/1358965/default.htm

Heapy, Brian ve Andrew K. T. Yip. (2006). "Policy Implications of Ageing Sexualities," *Social Policy & Society,* 5: 443-451.

Helsinki Yurttaşlar Derneği Mülteci Destek Programı ve İltica, Sığınma ve Göç Örgütü (ORAM). (2009). *Unsafe Haven: The Security Challenges Facing Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Asylum Seekers and Refuges in Turkey*.

http://www.hyd.org.tr/staticfiles/files/unsafe_haven_2011.pdf

Human Rights Watch. (2008). *Kurtuluşumuz İçin Bize Bir Yasa Gerek: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet, Cinsellik ve İnsan Hakları*.

http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/turkey0508tuweb.pdf

KAOS-GL ve Almanya Federal Büyükelçiliği. (2009). *Lezbiyen, Gey, Biseksüel Çalışanların İş Yaşamı Raporu*. Ankara: KAOS-GL.

Köylü, Murat.(2011). "3 Mart'ta Dayanışma: Seks İşçilerinin Onuru İnsan Onurudur." *KAOS-GL*. (Erişim: 04.05.2012). http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=6512

Marshall, T. H.(2006). "Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf," *Sosyal Politika Yazıları* içinde, (Der). Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder. İstanbul: İletişim,s: 19-32.

Musingarimi, Primrose.(2008). *Social Care Issues Affecting Older Gay, Lesbian and Bisexual People in the UK*. Londra: The International Longevity Centre.

Orloff, Ann Shola. (1993). "Gender and the Social Rights of Citizenship: The Comparative Analysis of Gender Relations and Welfare States." *American Sociological Review* 58, s: 303-328.

Özen, Emrecan. (2010). "Turkey." *The Greenwood Encyclopedia of LGBT Issues Worldwide* içinde. (Der). Chuck Stewart, 427-438. Santa Barbara, Denver and Oxford: Greenwood Press.

Özer, Betül Selcen ve Yörük Kurtaran. (2009). *Gençler ve Barınma*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi.

Quam, Jean, K. (2004). "Issues in Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Aging." *Handbook of Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Administration and Policy* içinde. (Der). Wallace Swan, 137-156. New York and Basel: Marcel Dekker, Inc.

Ray, Nicholas. (2006). *Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth: An Epidemic of Homelessness*. New York: National Gay and Lesbian Task Force Policy Institute National Coalition for the Homeless.

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği. (2011). *Yeni Anayasa Yapım Süreci ve İçeriğine Dair Görüşler*. (Erişim: 11.05.2012). http://www.spod.org.tr/turkce/yeni-anayasa-yapim-sureci-ve-icerigine-dair-gorusler/

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği. (2012). *Eşcinseller Evliliklere Evet*. (Erişim: 11.05.2012). http://www.spod.org.tr/turkce/escinsel-evliliklere-evet/#

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği.(2014). "Devlet Hastanesinde Ayrımcılık". http://www.spod.org.tr/turkce/devlet-hastanesinde-ayrimcilik-durumunuzu-tasvip-etmiyorum-sizi-muayene-etmem/ (Erişim: 02.04.2014).

Swan Wallace.(2004). "Preface." *Handbook of Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Administration and Policy* içinde. Der. Wallace Swan, New York and Basel: Marcel Dekker, Inc.

Takács, Judit. (2006). *Social Exclusion of Young Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender (LGBT) People in Europe*. The European Region of the International Lesbian and Gay Association (ILGA-Europe) International Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer Youth and Student Organisation (IGLYO).

Tezel, Ali. (2010). "Cinsiyet Değiştirme Ameliyatını SGK Karşılamak Zorunda". *KAOS-GL*. (Erişim: 06.05.2012). http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=5304

Yalçın, Sezen, Yılmaz, Volkan. (2014). "Gezi Protestolarından Yerel Seçimlere LGBTİ Hakları Hareketi ve Yerel Siyaset," *İktisat Dergisi 525*, s: 84-94.

Yılmaz, Volkan. (2013). "The New Constitution of Turkey: A Blessing or A Curse for LGBT Citizens?," *Turkish Policy Quarterly 11 (4)*, s: 131-140.

Yılmaz, Volkan, Kaçan, Serhat. (2013). "LGBTİ Çalışmaları Akademik Ağ Toplantısı Üzerine Notlar*," Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar (21)*, s: 23-30.

Yılmaz, Volkan. (2010). "Yoksulluğun LGBT Halleri: Sosyal Vatandaşlık Etrafında İttifakın Olanakları Üzerine". *KAOS-GL.* (Erişim: 10.05.2012). http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=5459

Yoksulluğun ve Sosyal Dışlanmanın Romanlaşması

Başak Ekim Akkan[1], Mehmet Baki Deniz[2], Mehmet Ertan[3]

Yoksulların konutları yoktur. Yoksulların, kendilerini büyüten annelerini, teyzelerini, dedelerini hatırlatacak evleri vardır. Konut korunaklı bir kaledir, hikayesi yoktur. Konutun duvarlara ihtiyacı vardır. Her yoksul bir konut hayal eder, kendi dışındaki dünyayı hayal ettiği gibi. Bu bekleyiş ne kadar uzun olursa olsun, yoksullar konutsuz, duvarsız, korumasız mekânlarında yaşarlar.

John Berger[4]

Giriş

Berger'in betimlediği yoksulluk Romanların mekânları ile ilişkisini anlatır nitelikte. Her daim belirsizliği içinde barındıran Roman mahalleleri bir gece içerisinde yok olabilecek duvarsız ve korumasız alanlar. Kent hafızasında ise 'suç' ve 'ahlaki yozlaşmayı' temsil eden, damgalanmış mekânlar. Romanların yaşadığı sosyal dışlanma tam da bu mekânsal damgalama ile yakından ilişkili. Roman mahallesi olarak adlandırılan mekânları paylaşanlar mekânla ilişkili bir sosyal dışlanma sürecini yaşamakta. Şehirde diğer mekânlarda barınma şansı olmayan yoksulların da paylaştığı bir mekân Roman Mahallesi. Bu bağlamda da mekânla ilişkili olarak yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın Romanlaşmasından söz edilebilir.

Romanlık sadece bir etnik kimlik olarak ele alınmıyor makalemizde. Roman mahallesinden olmanın getirdiği bir mekânsal damgalama ile Romanlık, toplumda yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın statüsü olarak karşımıza çıkıyor. Romanlık damgalanmış bir mekânsal kimliğe işaret ediyor ki; bu da yaşamın hemen hemen tüm alanlarından kalıcı bir sosyal dışlanmayı doğuruyor.

[1] Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Utrecht Üniversitesi doktora öğrencisi
[2] Binghamton Üniversitesi Sosyoloji Bölümü doktora öğrencisi
[3] Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ensitüsü doktora öğrencisi
[4] http://www.opendemocracy.net/arts-vision_reflections/article_2343.jsp

Kaynakça

Adaman, F. ve Yükseker, D. (2008). 'Editors' Introduction: Special issue on poverty and social exclusion in Turkey' *New Perspectives on Turkey*. 38(2): 19-27.

Aksu, M. (2003). *Türkiye'de Çingene Olmak*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.

Alpman, N. (1994). *Çingeneler: Başka Dünyanın İnsanları*. Istanbul: Ozan Yayıncılık.

Arayıcı, A. (2008). *Avrupanın Vatansızları: Çingeneler.* İstanbul: Kalkedon

Barnes, M., Heady, C., Middleton, S., Millar, J., Papadopoulos, F., Room, G. ve Tsakloglou, P. (2002). *Poverty and Social Exclusion in Europe*. London: Edward Elgar.

Barry, B. (2002). "Social exclusion, social isolation, and the distribution of income" in J. Hills, J. Le Grand, and D. Piachaud (eds.) *Understanding Social Exclusion.* New York: Oxford University Press.

Baysal, C. U., Hasan, A. and Cabannes, Y. (2009). UN AGFE Advisory Group On Forced Evictions: Mission to Istanbul. (http://www.unhabitat.org/downloads/docs/10008_1_593995.pdf). Accessed 18 October 2012.

Beckett, A. E. (2006). *Citizenship and Vulnerability*: *Disability and Issues of Social and Political Engagement.* New York: Palgrave Macmillan.

Boratav, K. (2003). *Türkiye İktisat Tarihi - 1908-2007*. Ankara: Imge Kitabevi Yayinlari.

Buğra, A. (1998). 'The Immoral Economy of Housing in Turkey', *International Journal of Urban and Regional Research* 22 (2): 303-307.

Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003) *New Poverty and Changing Welfare Regime of Turkey.* UNDP: Ankara.

Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2006). 'The Turkish Welfare Regime in Transformation', *European Journal of Social Policy* 16 (3): 211-228.

Bugra, A. and Keyder, Ç. (2008). *Kent Nüfusunun en Yoksul Kesiminin İstihdam Yapısı ve Geçinme Yöntemleri*, (Unpublished TUBITAK report).

Byrne, D. (1999). *Social Exclusion.* Buckingham: Open University Press.

Candan, A. B. ve Kolluoğlu, C. (2008). 'Emerging spaces of neoliberalism: A gated town and a public housing project in İstanbul', *New Perspectives on Turkey*, 39: 13-14.

Candaş, A., Günseli, S., Akkan B. ve Deniz B. M. (2011). *Devlet İlköğretim Okullarında Ücretsiz Öğle Yemeği Sağlamak Mümkün Mü?* İstanbul: Açık Toplum Vakfı.

Erder, S. (1996). *Umraniye: Istanbul'a bir Kent Kondu* Istanbul: Iletisim Yayınları.

Erder, S. (1997) *Kentsel Gerilim: Enformel İlişki Ağları Alan Araştırması*, um:ag: Ankara

Fundacion Secretariado Gitano (2010). *Understanding Employment and Decent Work Challenges in Turkey, the Situation of Roma in Turkey*, prepared under the service contract of European Commission, DG. Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.

Işık, O. and Pınarcıoğlu, M. (2001). *Nobetlese Yoksulluk,* Istanbul: Iletisim Yayınları.

Istanbul Romani Studies Network (2005). *Reaching the Romanlar: A Report on the Feasibility Studies Mapping a number of Roma (Gypsy) communities in Istanbul,* Istanbul: British Council.

Helsinki Citizens Assembly, European Roma Rights Center, Edirne Roma Association (2008). *We Are Here: Discriminatory Exclusion and Struggle for the Rights of Roman in Turkey* Istanbul. (http://www.errc.org/cms/upload/file/we-are-here!-discriminatory-exclusion-and-struggle-for-rights-of-roma-in-turkey.pdf) accessed 16 October 2012.

Hills, J., Le Grand, J. Ve Piachaud, D.(eds.) (2002). *Understanding Social Exclusion.* New York: Oxford University Press.

Kazgan, G. (2002). *Kuştepe Gençlik Araştırması.* Istanbul: Bilgi Yayınları.

Keyder, Ç. (2005). 'Globalization and Social Exclusion in Istanbul', *International Journal of Urban and Regional Research,* 29(1): 124-134

Kolukırık, S. (2009). *Dünden Bugüne Çingeneler*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.

Madanipour, A. (2003). 'Social Exclusion and Space' A. Madanipour, G. Cars ve J. Allen (eds.) *Social Exclusion in European Cities: Processes, Experiences and Responses.* UK: Routledge.

Marshall, T.H (1998). 'Citizenship and Social Classes' in G. Shafir (ed.) *The Citizenship Debate.* Minneapolis: University of Minnesota Press. 93-112.

Öniş Z. ve Şenses F. (2007). 'Global Dynamics, Domestic Coalitions and a Reactive State: Major Policy Shifts in Post-War Turkish Economic Development', *METU Studies in Development* 34 (2): 251-86.

Özkan, R. (2000). *Türkiye Çingeneleri*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlıgı Yayınları

Room, G. ve Britton N. (2006). 'The dynamics of social exclusion', *International Journal of Social Welfare*, 15(4) : 280-289

Sennett, R. (1977). *The Fall of the Public Man*, NY: Alfred A. Knopf.

Sennett, R. (2004). *Respect: The Formation of Character in a World of In- equality,* UK: The Penguin Press.

Şenses, F. (2008). 'Missing Links in Poverty Analysis in the Age of Neoliberal Globalization: Some Lessons from Turkey', *New Perspectives on Turkey: Special Issue on Poverty and Social Exclusion* 38(2) : 61-83.

Van Kempen, E. (2002). 'Poverty Pockets and Social Exclusion: On the Role of Place in Shaping Social Inequality' P. Marcuse and R. van Kempen (eds.) *Of States and Cities: The Partitioning of Urban Space.* Oxford: Oxford University Press.

Wacquant, L. (1993). 'Urban Outcasts: Stigma and Division in the Black American Ghetto and the French Urban Periphery' *International Journal of Urban and Regional Research,* 17(3): 366-83.

Wacquant, L. (2007). 'Territorial Stigmatisation in the Age of Advanced Marginality' *Thesis Eleven,* 91(November): 66-77.

Yılmaz, B. (2008). 'Entrapped in Multidimensional Exclusion: The Perpetuation of Poverty among Conflict-induced Migrants in an Istanbul Neighborhood' *New Perspectives on Turkey: Special Issue on Poverty and Social Exclusion* 38(2) :205-235.

Zorunlu Kürt Göçünü Kentsel Yoksulluk ve Dışlanma Ekseninde Sosyal Politika Perspektifinden Yeniden Düşünmek

Betül Altuntaş[1]

Giriş

Kuşkusuz Kürt sorunu ve sosyal politika meselesini birlikte konuşmak önemli bir çabayı gerektiriyor. Hele de 1990'ların yerinden edilme süreci ile birlikte kentte bir sorun ve toplumsal bir sorun olma özelliği de göstermesi Kürt sorununu kolaylıkla sosyal politikanın gündemine taşıyor. Ancak kimlik siyaseti, demokrasi ve özgürlükler söyleminin haklı olarak çıkan güçlü sesinin ardından Kürtlerin yoksullaşması, işgücü piyasasının en altındaki konumları ve kentlerde ayrımcı pratiklere maruz kalmaları ve bunun nasıl da sosyal politikanın doğrudan konusu olması meselesi daha arkada bırakılıyor. Kuşkusuz sosyal politikanın kapsayıcılığı düşünüldüğünde bütün yurttaşlar için öngörülen sosyal eşitlik ve sosyal adalet mekanizmasının aslında kimi yurttaşlar nezdinde fiilen geçerliliğini yitirdiği somut bir durum söz konusu.

Zorunlu Göç

Ülke içinde yerinden edilenlere ilişkin uluslararası kamuoyunca kabul edilen tanım, Birleşmiş Milletler tarafından 1998 yılında kabul edilen ve insan hakları hukuku ile uluslararası insancıl hukuk ilkelerini yansıtan Ülke İçinde Yerinden Olmaya İlişkin 'Yol Gösterici İlkeler' de yer alan tanımdır. Zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucunda veya bunların etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler ya da kişi grupları ülke içinde yerinden olmuş kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu konuda Türkiye' de yaygın olarak zorunlu göç kavramsallaştırması kullanılagelmiş olup, son yıllarda 'yerinden etme',

[1] Doç.Dr, Muğla Sıtkı Koçman Ünv. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Kaynakça

Altuntaş, B. (2003). *Mendile, Simite, Boyaya, Çöpe: Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Altuntaş, B.(2008). 'Enformel Bir Emek Biçimi Olarak Sokak Toplayıcılığı' *Toplum ve Bilim*, Sayı:112.

Altuntaş, B. (2009). 'Türkiye'de 1980'li ve 1990'lı Yıllarda Yaşanan Zorunlu Göç ve Toplumsal Sonuçları' *Toplum ve Kuram- Kürt Toplumunda Değişim Dinamikleri Ve Sınıflar*, Sayı:1, İstanbul

Aktan, H.(2012). *Kürt Vatandaş,* İstanbul: İletişim Yayınları.

Barut, M.(1999-2001). *Zorunlu Göçe Maruz Kalan Kürt Kökenli T.C Vatandaşlarının Göç Öncesi ve Göç Sonrası Sosyo- Ekonomik, Sosyo- Kültürel Durumları, Askeri Çatışma ve Gerginlik Politikaları Sonucu Meydana Göçün Ortaya Çıkardığı Sorunlar ve Göç Mağduru Ailelerin Geriye Dönüş eğilimlerinin Araştırılması ve Çözüm Önerileri*, (Yayınlanmamış Rapor), Göç Der, İstanbul

Baysal,N.(2014). *O Gün*, İstanbul, İletişim Yayınları.

Buğra, A.(2005). *Yoksulluk ve Sosyal Haklar,* Sivil Toplum Geliştirme Derneği İçin Hazırlanan Danışman Raporu.

Beşikçi, İ (1991). *Kürtlerin Mecburi İskânı*, Ankara, Yurt Yayınları.Çağlayan, H. (2007). *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar-Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu,* Ankara: İletişim Yayınları.

Erder, S. (1995). 'Yeni Kentliler ve Kentin Yeni Yoksulları' *Toplum ve Bilim*, 66, Bahar
Erdoğan, N. (der) (2002). *Yoksulluk Halleri- Türkiye' de Kent Yoksulluğunun Toplumsal.Görünümleri*, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.

Erman,T.(2004). 'Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondulu Kurguları'*European Journal of Turkish Studies,* Thematic Issue 1, Gecekondu,URL: http://www.ejts.org/document85.html

Ersoy,M. ve H.T. Şengül (2000). *Kente Göç ve Yoksulluk: Diyarbakır Örneği*, ODTÜ Ankara: Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler ABD Yayınları.

Esen, A. Kıvanç (2007). '2000'li Yıllar Türkiye'si yeni Irkçılığına Dair Bir Analiz Denemesi' *Birikim*, Sayı:224

Evans,P. (2002). 'Collective Capabilities, Culture and Amartya Sen's Development as Freedom*' Studies in Comparative International Development,* Cilt 37, Sayı 2, s.54-60 Işık,O.,ve M., Pınarcıoğlu (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk-Sultanbeyli Örneği*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Jongerden, J. (2008). *Türkiye'de İskan Sorunu ve Kürtler-Modernite, Savaş ve Mekân Politikaları Üzerine Bir Çözümleme*, İstanbul: Vate Yayınevi.

Keser, İ. (2011). *Göç ve Zor-Diyarbakır Örneğinde Göç ve Zorunlu Göç*, Ankara: Ütopya Yayınevi.

KONDA (2008). 'Biz Kimiz? Hayat Tarzları Araştırması' *http://konda.com.tr*

Koray,M.(2005). *Sosyal Politika*, Ankara, İmge Kitabevi, 2. Baskı.T.H. Marshall ve T. Bottomore. (2000). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, Ayhan Kaya (Çev.), Ankara: Gündoğan Yayınları, Mengünoğul,G. 'Farklılık, Toplumsal Cinsiyet ve Kente Göç, İkini Kuşak Göçmen Kürt Kadınlarının Kimlik ve Cinsiyet Deneyimleri' (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Özar, Ş. (2014). Kitap Önsözü, Baysal, N (2014) *O Gün* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.

Sapancalı, F. (2000). *Sosyal Dışlanma*, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 09, İzmir, s. 5–6.

Saraçoğlu, C.(2011) *Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler- İnkar'dan Tanıyarak Dışlamaya,* İstanbul: İletişim Yayınları.

Topcuoğlu, R.A; Akbaş, E. (2009). 'Sosyal Dışlanma Kavramı, Küreselleşme ve Yeni Yönetişim İçinde Topluma Nasıl Bir Bakış Önerir? Sosyal Hizmetlerin Yeniden

Yapılanma Paradigmasına Eleştirel Bir Bakış' *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet-Sosyal Hizmet Sempozyumu 09'*, Ankara.

Tuzla Araştırma Grubu (2009). 'Türkiye'de Neoliberalizm, Kürt Meselesi ve Tuzla Tersaneler Bölgesi' *Toplum ve Kuram- Kürt Toplumunda Değişim Dinamikleri Ve Sınıflar, Sayı:1, İstanbul*

Türkyılmaz,A., A., Çay, Z., Avşar, M., Aksoy (1997). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göç eden Ailelerin Sorunları,* Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

UNDP (2008). *Youth in Turkey, 2008- Turkey,* UNDP, Ankara

UNDP ve TESEV Araştırması, (2006). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu' da Sosyal ve Ekonomik Öncelikler.*

Üstündağ, N.(2006) 'Köydeki Şiddetten Kentteki Dışlanmışlığa Yerinden Edilmişlerin Anlatıları' *Türkiye'de ve Dünya'da Yerinden Edilme: Uluslararası İlkeler, Deneyimler ve Çözüm Önerileri, TESEV, Aralık 4-5, İstanbul.*

Yeğen, M.*(2009). Devlet Söyleminde Kürt Sorunu, 4.baskı,* İstanbul: İletişim Yayınları.

Yükseker, D ve Ayata, B (2005). 'A Belated Awakening: National and International

Responses to the International Displacement of Kurds in Turkey' *New Perspectives on Turkey,*32

Ulusaşırı Sermaye ve Uluslararası Göç Kıskacında Refah Devletini Tartışmak

Reyhan Atasü-Topcuoğlu

Giriş

Sanayi devriminin ardından üretimin yeniden örgütlemesiyle toplumların ekonomik ve sosyal yapıları hızla değişmiştir. Ulus devletlerin oluşumuyla sanayileşme süreci iç içe ilerlemiştir. Bu süreçte, hükûmetler, sermayenin emek ihtiyacıyla giderek kalabalıklaşan ve kötü koşullarda yaşayıp çalışan işçi sınıfı ile zenginleşen sermaye arasındaki çelişkinin ortasında kalmışlardır. Bir yandan modern devlet sosyal sözleşmeye dayalıdır; meşruiyeti vatandaş ile devlet arasındaki karşılıklı haklar-yükümlülükler ilişkisiyle sağlanır. Diğer yandan modern devlet bir burjuva devletidir ve varoluşu sermayeye, sermayenin ihtiyaçlarına bağlıdır: yani zenginliği koruyacak sınır, zenginliğin sürdürülmesi için gerekli olan güvenlik ve üretimin sürdürülmesi için gereken düzen ihtiyaçlarına bağlıdır[2]. Ancak 18. ve 19. yüzyıllar piyasa düzeninde, üretimle elde edilen refah çalışma şartları ve ücretlere yansımamış; dolayısıyla toplumlarda gelir adaletsizliği derinleşmiştir. Bu gerilimli zeminde üretimini ve karını esasen ulus devlet içinde biriktiren kapitalist düzen1929 iktisadi bunalımını yaşamıştır. 1929'da üretilen malların elde kalması, piyasanın kendiliğinden çalışmaması sorununa Keynes'in cevabı kısaca, devletin piyasaya müdahale ederek, istihdam yaratması, ücret ödemesi, yani halka bir miktar iş ve para sağlayarak talebi canlandırması ve ekonominin çarkını döndürmesi olmuştur. Bu politika ile krizden çıkılmıştır. Bu deneyim liberalizmin 'laissez-faire' ya da 'görünmeyen elin'[3] arada yarattığı krizler karşısında devletin toplumun bekası için piyasaya müdahale etmesinin

[1] Yrd.Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

[2] Ulus devletin formasyonu ve kapitalizmin gelişmesi arasındaki ilişkiye dair klasik tartışmalar için bk. Luxenburg, (1976). Konuyla ilgili daha modern tartışmalar için bk. Chernillo (2007).

[3] Liberalizmin düşünürlerinden Adam Smith (1776/1904), devletin piyasa her tülü müdahalesinin piyasanın dengesini bozacağını, bunun için devletin piyasaya müdahale etmemesi gerektiğini savunur. Smith'in 'görünmeyen el' metaforu, kısaca, piyasanın çalkalansa bile eğer müdahale edilmezse kendi içinde bir süre sonra kendiliğinden düzene gireceğini anlatır.

Kaynakça

Atasü, Topcuoğlu, R. (2019). 'İnsan Ticaretiyle Mücadelede Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Gelişimi: Ukrayna Örneği', *Toplum ve Sosyal Hizmet* 24(1)

Ayata, A. Acar, F. Tılıç, H.R. Beşparmak, F.U. Çelik, K. (2008) *Türkiye'de İnsan Ticaretinin Farklı Formlarına Olan Talebin İncelenmesi*, İçişleri Bakanlığı, Ankara

Aydoğdu, S. (2012). 'Türkiye'de İnsan Ticareti Suçu ve Polisin Fuhuş Amaçlı İnsan Ticareti İle Mücadelesi'. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler ABD (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi).

Aydın, E (2010). 'İnsan Ticareti Suçu'. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku ABD, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Arslan, Ç. (2004). 'İnsan Ticareti Suçu' (TCK md.201/b) *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 53(4).

Bayar, F. (2008). 'Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye' . *Uluslararası Ekonomik Sorunlar*. Sayı 32

Bolat G. (2005). 'Dünyada ve Türkiye'de İnsan Ticareti', Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Bozlak, A. (2009) 'Çıkar Amaçlı Organize Suçlarla Mücadeleye İlişkin Temel Hukuki Düzenlemeler ve Başlıca İlkeler'. *Polis Bilimleri Dergisi* 11(3)

Çiçekli, B. (2005) 'Yasa Dışı Göç, İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadelede Türkiye'. *Polis Bilimleri Dergisi* 7(1)

Demir, Ö.O. ve Erdal H. (2010). 'Yasadışı Göç İle İlgili Kavramların Doğru Anlaşılamaması Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme'. *Polis Bilimleri Dergisi* 12 (1)

Dinler, V. (2010). 'Cinsel Sömürü Amaçlı İnsan Ticareti Suçunun Yöntemi ve Mağdurları'. *Yerelden Küresele Sınır aşan Suçlar* (Der) S. Özeren, M.A Sözer, O.Ö. Demir, Polis Akademisi Yayınları, Ankara

KOM Daire Başkanlığı (2012) .*Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2011 Raporu*, KOM Yayınları: Ankara .

Erdal, H (2008). 'Organize Bir Suç Türü Olarak İnsan Ticareti ve Türkiye Örneği'. *Polis Bilimleri Dergisi* 10(2)

Emniyet Genel Müdürlüğü,(2012). *2012 Yılı Faaliyet Raporu*, Başak Matbaacılık, Ankara

Emniyet Genel Müdürlüğü (ty) *İnsan Ticaret Mağdurunun Ruhsal Durumunu Anlamak* (Broşür)

Geleri R (2004) 'Suç Mağduriyeti ve Polis: Olaylara Müdahale Eden Polisin Mağdurlarla İlişkisi'. *Polis Bilimleri Dergisi* 6 (1-2)

IOM (Uluslararası Göç Örgütü) (2008). IOM *El Kitabı İnsan Ticareti Mağdurlarına Doğrudan Yardım*. Genova

IOM (2009-a) *Karşılaştırılabilir Göstergeler de Dahil Olmak Üzere İnsan Ticaretine İlişkin Verilerin Toplanmasına Yönelik Kılavuz İlkeler*, IOM. Viyana

IOM (2009-b) *Uluslararası Göç Hukuku. Göç Terimleri Sözlüğü*. (Der)Bülent Çiçekli, Cenevre

IOM (t.y) *Türkiye'deki İnsan Ticareti Mağdurlarının Hakları* (broşür)

İKGV (2007).*İnsan Ticareti İle Mücadele, Karşılaşılan Güçlükler ve Öneriler*. İstanbul

İKGV (2012) *Türkiye'ye Hoş Geldiniz. Türkiye'de İnsan Ticareti Sorunu*. İstanbul: İKGV Yayını.

Erdoğan R. (2013). 'Suç Mağdurlarının Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü; Avrupa Birliği- Türkiye Karşılaştırılması'. *Polis Bilimleri Dergisi* 15(2) 2013

ODIHR (Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi) (2006). 'Ulusal Yönlendirme Mekanizmaları, İnsan Ticareti Mağdurlarının Haklarını Korumaya Yönelik Ortak Çabalar'. *Uygulama İçin Bir Kılavuz.*

Özbolat, E.A, Demir C.B (t.y) 'Türkiye'nin İnsan Ticareti ile Mücadele Çabalarının ve Türk İnsan Ticareti Mağdurlarının Adalete Erişimlerinin Desteklenmesi Eğitim Modülü', http://www.countertrafficking.org/media/files/5/brosur.pdf

Özer, E (2012). *Kimse Duymaz. Türkiye'de İnsan Ticareti Mağdurları Üzerine Bir Araştırma*. Ayizi Kitap, Ankara

Özer, E. N (2010). 'Türkiye'de İnsan Ticareti Mağdurları Üzerine Bir Araştırma'. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji ABD. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Özerkem N ve Kahya Y (2008). 'Organize Suç Örgütlerinin Oluşumunda Hemşerilik İlişkilerinin Rolü'. *Polis Bilimleri Dergisi* 10(4)

Öztürk F, Ardor.H.N (2007). 'Suç Sanayinin Bir Alanı İnsan Ticareti: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme', *Ekonomik Yaklaşım* 18(62)

Özcan, M. Arıcan. M (2008). 'AB Ceza Adalet Sisteminde Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti' . *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi* 4(15)

--------- *Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı*, Türkiye'nin İnsan Ticareti ile Mücadele Çabalarının ve Tüm insan Ticareti Mağdurlarının Adalete Erişimlerinin Desteklenmesi AB Hibe Projesi, 2009 (2. Baskı). Ankara

Renk, B ve Demir O.Ö (2011) 'İnsan Ticareti ve Yasal Düzenlemeler: Eski Sorunlar Yeni Çözümler'. *Polis Bilimleri Dergisi* 13(1)

Kadın Dayanışma Vakfı (2010). *Kadın Ticareti İle Mücadele. Bilgilendirici Kitapçık*. Ankara: Hermes Ofset

Kadın Dayanışma Vakfı (ty) *İnsan Ticareti İle Mücadele Sığınağı* (Broşür), Ankara

Kuloğlu, T (2010) 'Uluslararası Belgelerde ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti'. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku ABD (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Koca, M (2003). 'İnsan Yağması (Sömürüsü) Suçu'. (TCK m. 201b). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52 (2)

Kalfa A. (2008) 'Eski Doğu Bloğu Ülkeleri Kaynaklı İnsan Ticareti ve Sektöründe Çalışan Kadınlar'. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kadın Çalışmaları ABD, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Kızılsümer, D. (2007). 'İnsan Ticareti İle Mücadele: Uluslararası Belgeler ve Türkiye'nin Çabaları'. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 62(1)

Jahıc G ve Karan,U (2006). 'Türk Ceza ve Ceza Usul Hukuku ve Fuhuş Amaçlı İnsan Ticareti Suçunda Yaşanan Sorunlar', *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 67

Saydam, G (2009). 'İnsan Ticareti ve KKTC'deki Boyutu'. KKTC Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Kaynakları Yönetimi ABD, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Sayın. H (2010). 'Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuku Bakımından Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Cinsel Sömürü Suçları ve Bunlarla Mücadelede Uluslararası İşbirliği'.İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler ABD. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Sever, M., Demir.O.Ö., Kahya Y. (2012) *Türkiye'de İnsan Ticareti Mağduru Tespit Sürecinin Değerlendirilmesi*, IOM

Tepecik, F. (2013) *İnsan Ticaretinin Ekonomik ve Hukuki Boyutları* . International Conference on Eurasıan Economies .

Vural G.D (2007) 'Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti'. Süleyman Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası ABD. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yılmaz, C. ve Vural D.G (2007). *İnsan Hakları Yıllığı*. Cilt 25(1) TODAİE

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. 2013 Yayın No:3 Ankara

2007 Yılı Türkiye İnsan Ticareti İle Mücadele Raporu, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı

www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-insan-ticaretiyle-mucadelesi-.tr.mfa (04.04.2014)

http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/2.-Ulusal-Eylem-Plani.aspx

http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Projeler/Arastirma_raporlari/gocmen_kacakciligi/kuresel_boyut.pdf

http://photos.state.gov/libraries/istanbul/231771/PDFs/2013_TIP_narrative_tr.pdf

www.goc.gov.tr

DİFERANSİYEL DENKLEMLER

Yrd. Doç. Dr. Bülent Ayanlar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1603
Matematik/İstatistik No.: 072
ISBN: 978-605-320-510-4
© 1. Basım, Ekim 2016

DİFERANSİYEL DENKLEMLER
Yrd. Doç. Dr. Bülent Ayanlar

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ayanlar, Bülent.
Diferansiyel Denklemler/ *Bülent Ayanlar*
1. Basım, VI+282 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-510-4
1. Mühendislik 2. Matematik 3. Diferansiyel Denklemler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, Üniversitelerin Akademik Programında yer alan Diferansiyel Denklemler dersinde okutulmak üzere hazırlanmıştır. Kitap; **Diferansiyel Denklemlerin** temelini oluşturan bilgilerin yanı sıra, ilgili Mühendisliklerin Akademik Programında okutulan alan derslerindeki uygulamalara yönelik konuları da içermektedir.

Diferansiyel Denklemler, modern matematiğin temel taşlarından biridir ve Lineer Cebir ile birlikte, mühendislik, doğal bilimler, ekonomi, fiziksel ve sosyal bilimlerdeki pek çok problemin çözümü için gerekli bir disiplindir. Bilgisayar teknolojileri ile ilgili olarak yapılan arge çalışmaları, diferansiyel denklemlerin çözümü için yeni teknikler, ortaya çıkarmıştır. Bu sayede Diferansiyel Denklem Sistemleri ile modellenen problemlerin çözümleri mümkün olmuştur.

Kitap yedi bölümden oluşmaktadır. Her bölümün başında, o bölümün kapsamı ile ilgili bilgi verilmiştir. Daha sonra konuyla ilgili uygulamalar yapılmış, örnekler sunulmuş ve çok sayıda örnek problem çözülmüştür. Çözümlü örneklerin verilmesindeki temel amaç, öğrencilerin sistematik problem çözme becerisini geliştirmektir. Her bölümün sonunda ise çalışma soruları ve bu soruların çözümleri verilmiştir.

Birinci Bölüm'de ilk olarak "*Diferansiyel Denklemin"* tanımı ve niteliği üzerinde durulmuş diğer tanımlar ve ilgili terminoloji hakkında bilgi verilmiş; diferansiyel denklemlerin mühendislik bilimleri ile fizik ve sosyal bilimlerdeki önemi vurgulanmıştır. Ardından, diferansiyel denklemlerin çözümleri hakkında ayrıntılı bilgi sunulmuş, uygulamalı bilim dallarında karşılaşılan problemleri çözmek için kullanılan başlangıç değer ve sınır değer problemleri tanımlanarak bir varlık ve teklik teoreminden bahsedilmiştir. Son olarak da, genel çözümü verilen bir diferansiyel denklemin kuruluşu gösterilmiştir.

İkinci Bölüm'de pek çok fiziksel problemin, birinci basamaktan diferansiyel denklemlere indirgenerek çözülmesinden hareketle, birinci basamaktan bazı özel tipte diferansiyel denklemler ve bunların genel çözümlerini elde etmek için kullanılan metotlar üzerinde durulmuş ve bu tip denklemler; değişkenlerine ayrılabilen, homojen, tam ve lineer denklem olmak üzere dört ana başlık altında işlenmiştir.

Üçüncü Bölüm'de *Birinci Basamaktan Diferansiyel Denklemlerin Uygulamaları* konusu işlenmiştir. Fiziksel olaylar ve bağıntılar matematiksel olarak diferansiyel denklemlerle tanımlanabildiğinden, uygulamalı bilim dallarında diferansiyel denklem kurma çalışmalarının önemli bir yeri vardır. Nüfus artışı veya azalması, radyoaktif bozunma, kimyasal tepkimeler, düşen bir cismin hızı, seri bağlı bir elektrik devresindeki akım, cisimlerin soğuması, askeri alan problemleri vb. olaylar için matematiksel modeller, çoğu zaman birinci basamaktan diferansiyel denklemlerle ifade edilebilir. Bu nedenle, üçüncü bölümde önce matematik model kavramı açıklanmış ve konu geometrik problemler, nüfus artışı ve azalması, Newton'un Soğuma Kanunu ana başlıkları altında incelenmiştir.

Dördüncü Bölüm'de yüksek basamaktan lineer diferansiyel denklemlerin çözüm metotları hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Bunun için önce yüksek basamaktan sabit katsayılı lineer diferansiyel denklemler ele alınmış ve bu tip denklemlerin özel çözümleri için ters operatör metodu ve belirsiz katsayılar metodu örneklerle açıklanmıştır. Daha sonra, yüksek basamaktan sabit katsayılı lineer diferansiyel denklemlerin genel çözümlerinin nasıl bulunacağından ve parametrelerin değişimi metodundan söz edilmiştir.

Beşinci Bölüm'de birçok alanda karşılaşılan problemlerin çözümlerini bulmak için kullanılan, matematik modellerinin içinde çok sık yer alan, başlangıç-değer problemlerinin çözümlerinde oldukça kullanışlı bir teknik olan Laplace Dönüşümü tanımlanmış ve çeşitli fonksiyonların Laplace Dönüşümleri hesaplanmıştır. Son olarak, Laplace Dönüşümleri yardımıyla, başlangıç-değer problemleri ve integro-diferansiyel denklemlerin çözümlerinin bulunuşu örneklerle gösterilmiştir. Ayrıca iki Laplace Dönüşümünün çarpımının Ters Laplace Dönüşümünü bulmada bazen kullanışlı olabilen Konvolusyon kavramından da bahsedilmiştir.

Altıncı Bölüm'de farklı alanlardaki çok sayıda uygulamada karşılaşılan yüksek basamaktan lineer diferansiyel denklemler, özellikle sabit katsayılı ikinci basamaktan lineer diferansiyel denklemlerin fizik ve makine mühendisliğindeki çok sayıda uygulamaları üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede Basit Harmonik Haraket uygulamasından söz edilmiş, yine uygulamalarda çok sıklıkla kullanılan lineer diferansiyel denklem sistemleri açıklamalı örneklerle gösterilmiştir.

Yedinci Bölüm'de değişken katsayılı yüksek basamaktan lineer diferansiyel denklemler üzerinde durulmuştur. Bu bölümde Cauchy–Euler olarak adlandırılan denklem ele alınmış, bu denklemlerin genişletilmiş biçimi olan Legendre diferansiyel denklemi incelenmiştir. Son olarak, elemanter fonksiyonlara bağlı olarak çözümü bulunamayan değişken katsayılı lineer diferansiyel denklemlerin çözümlerini bulmakta kullanılan kuvvet serisi metodu gösterilmiştir.

Çalışmada çok sayıda yerli ve yabancı otantik kaynaktan yararlanılmış ve bu kaynaklar kitabın sonunda **Kaynakça** bölümünde belirtilmiştir. Kitabın açık bir dille yazılmasına, kavramların olabildiğince Türkçe karşılıklarının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Her şeye karşın, kuşkusuz gözden kaçan bazı hatalar olabilecektir.

Yrd.Doç.Dr. Bülent AYANLAR

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

BİRİNCİ BÖLÜM
DİFERANSİYEL DENKLEMLERE GİRİŞ

1.1. Giriş 3
1.2. Temel Tanımlar ve Terminoloji 4
1.3. Diferansiyel Denklemlerin Çözümleri 9
1.4. Başlangıç ve Sınır Değer Problemleri ve Bir Varlık Teklik Teoremi 12
1.5. Genel Çözümü Verilen Diferansiyel Denklemin Bulunması 18

İKİNCİ BÖLÜM
BİRİNCİ BASAMAKTAN DİFERANSİYEL DENKLEMLER

2.1. Giriş 27
2.2. Değişkenlerine Ayrılabilen Denklemler 28
2.3. Değişkenlerine Ayrılabilen Denkleme Dönüşebilen Denklemler 35
2.4. Homojen Diferansiyel Denklemler 39
2.5. Homojen Diferansiyel Denkleme Dönüşebilen Denklemler 45
2.6. Tam Diferansiyel Denklemler ve İntegral Çarpanları 51
2.6.1. Tam Diferansiyel Denklemler 51
2.6.2. İntegral Çarpanları 58
2.7. Lineer (Doğrusal) Diferansiyel Denklemler 66
2.8. Lineer Olmayan Diferansiyel Denklemler 78
2.8.1. Lineer Hale Getirilebilen Denklemler 78
2.8.2. Clairaut Diferansiyel Denklemi 85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BİRİNCİ BASAMAKTAN DİFERANSİYEL DENKLEMLERİN UYGULAMALARI

3.1. Giriş 95
3.2. Geometrik Problemler 96
3.2.1. Düzlem Eğrileri 96
3.2.2. Dik (Ortogonal) Yörüngeler 100
3.2.3. Eğik Yörüngeler 104
3.3. Nüfus Artışı ve Azalması 105
3.4. Newton'un Soğuma Kanunu 112

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSEK BASAMAKTAN LİNEER DİFERANSİYEL DENKLEMLER

4.1. Giriş 123
4.2. Yüksek Basamaktan Sabit Katsayılı Lineer Diferansiyel Denklemler 123
4.2.1. Diferansiyel Operatörler 124
4.2.2. Sabit Katsayılı Homojen Lineer Diferansiyel Denklemler 126
4.2.3. Sabit Katsayılı Homojen Olmayan Diferansiyel Denklemler 137

BEŞİNCİ BÖLÜM

LAPLACE DÖNÜŞÜMÜ

5.1. Giriş 183
5.2. Temel Tanım ve Özellikler 183
5.3. Ters Laplace Dönüşümü 188
5.4. Sabit Katsayılı Lineer Diferansiyel Denklemlerin Laplace Dönüşümleri ile Çözümleri 194
5.5. Konvolusyon İntegrali 197

ALTINCI BÖLÜM

YÜKSEK BASAMAKTAN DİFERANSİYEL DENKLEM UYGULAMALARI

6.1. Giriş 211
6.2. Basit Harmonik Hareket 211
6.2.1. Bir Yayın Titreşimi 211
6.2.2. Basit Sarkaç 222
6.3. Lineer Diferansiyel Denklem Sistemleri 224
6.3.1. Operatör Metodu 224
6.3.2. Cramer Metodu 230

YEDİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞKEN KATSAYILI LİNEER DİFERANSİYEL DENKLEMLER

7.1. Giriş 237
7.2. Cauchy–Euler Diferansiyel Denklemi 238
7.3. Legendre Diferansiyel Denklemi 243
7.4. Kuvvet Serisi Çözümleri 249
KAYNAKÇA 281

KAYNAKÇA

1. APOSTOL, T. M., CALCULUS I. First Edition, Xerox Corporation, New York, 1967.
2. ARNOLD, V. I., ORDINARY DIFFERENRTIAL EQUATIONS, Second Edition, MIT Press, Cambridge, 1980.
3. AKYILDIZ, E., ERKIP, A., VD., LECTURES ON DIFFERENRTIAL EQUATIONS, Matematik Vakfı Yayın No: 1, METU, Ankara, 1999.
4. AYRES, F., THEORY AND PROBLEMS OF DIFFERENRTIAL EQUATIONS, Schaum Outline Series, McGraw-Hill Book Comp., New York, 1952
5. AYDIN, M., GÖKMEN, G., VD., DİFERANSİYEL DENKLEMLER VE UYGULAMALARI, İkinci Baskı, E. Ü. Mühendislik Fakültesi Ders Kitapları Yayınları No: 14, İzmir, 1990.
6. BELMAN, R., COOKE, K. L., MODERN ELEMANTARY DIFFERENRTIAL EQUATIONS, First Edition, Addison-Wesley Pub. Comp., London, 1971.
7. BLUMAN, G. W., KUMEI, S., SYMMETRIES AND DIFFERENTIAL EQUATIONS, First Edition, Springer-Verlag, New York, 1989.
8. CODDINGTON, E. A., LEVİNSON, N., THEORY OF ORDINARY DIFFERENRTIAL EQUATIONS, 9th Edition, McGraw-Hill Inc., New York, 1987.
9. ÇELEBİ, A. Ö., ÇELEBİ, Ü., DİFERANSİYEL DENKLEMLER, M. E. Basım Evi, İstanbul, 1980.
10. DEO, S. G., RAGHAVENDRA, V., ORDINARY DIFFERENRTIAL EQUATIONS AND STABILITY THEORY, Second Edition, , McGraw-Hill Inc., New Delhi, 1988.
11. ELEN, L. W. F., DIFFERENRTIAL EQUATIONS 2, First Edition, Mcmillan, London, 1967.
12. FORSYTH, A. R., DIFFERENRTIAL EQUATIONS, Third Edition, Mcmillan and Co., New York, 1903.
13. GREEN, S. L., INTRODUCTION TO DIFFERENTIAL EQUATIONS, First Edition, Univ. Tut. Press Ltd., London, 1945.
14. INCE, E. L., ORDINARY DIFFERENRTIAL EQUATIONS, First Edition, Dover Pub. Inc., New York, 1926.
15. KARADENİZ, A., YÜKSEK MATEMATİK, 3. Cilt, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 2003.
16. PIAGGIO, H. T. H., DIFFERENRTIAL EQUATIONS, Reprint Edition, Bell and Hyman, London, 1982.
17. RAINVILLE, E. D., BEDIENT, P. E., ELEMANTARY DIFFERENRTIAL EQUATIONS, 7th Edition, Mcmillan Pub. Comp., New York, 1989.
18. ROSS, S. L., DIFFERENRTIAL EQUATIONS, Third Edition, John Wiley & Sons Inc., USA, 1984.
19. STEPHANI, H., DIFFERENRTIAL EQUATIONS, First Edition, Cambridge Univ. Press, New York, 1989
20. ZILL, D. D., DIFFERENRTIAL EQUATIONS WITH BOUNDARY-VALUE PROBLEMS, Second Edition, PWS-Kent Pub. Comp., Boston, 1989.

6. Basım

DİFERENSİYEL GEOMETRİ

Arif Sabuncuoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1101
Matematik/İstatistik No.: 061
ISBN: 978-605-320-007-9
© 6. Basım, Aralık 2016

DİFERENSİYEL GEOMETRİ
Arif Sabuncuoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sabuncuoğlu, Arif.
Diferensiyel Geometri / *Arif Sabuncuoğlu*
6. Basım, viii + 514 s., 195x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-007-9
1. Eğriler 2. Yüzeyler 3. Manifoldlar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, üniversitelerimizin üçüncü sınıflarında okutulan "Diferensiyel Geometri" derslerine yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. Lineer Cebir, Analiz ve Topoloji derslerini alan bir öğrencinin buradaki bilgileri kolayca anlayabileceği düşünülmektedir.

Kitabımızın bu baskısı da yeniden gözden geçirilerek eksiklikleri ve dizgi hataları giderilmiştir. Konuların birbirine bağlı olarak işlenmesine, kavramlarda boşluk kalmamasına özen gösterilmiştir. Bu durum kimi yerlerde simgelerin biraz uzun ve sıkıcı gibi görünmesine yol açabilir. Ancak, kavramların daha iyi açıklanabilmesi ve konulardaki belirsizliklerin ortadan kaldırılması amacıyla bu yola başvurulmuştur. Okuyucularımıza yardımcı olabilmek amacıyla kitaptaki her kesimin sonuna, aşırıya kaçmamaya özen gösterilerek yeterli sayıda alıştırma eklenmiştir. Bu kitabın öğrencilerimize Diferensiyel Geometri derslerinde yardımcı olacağını umuyorum.

Kitabın güzel bir baskı ile çıkması için gereken maddi ve manevi çabayı esirgemeyen Nobel Yayınevi yöneticilerine ve çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Arif Sabuncuoğlu

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm
TEMEL KAVRAMLAR

1.1- Öklid Uzayı 1
1.2- Teğet Uzay 5
1.3- Yöne Göre Türev 8
1.4- Türev Dönüşümü 13
1.5- Vektör Alanı 24
1.6- Kotanjant Vektör Alanı 32

İkinci Bölüm
UZAYDA EĞRİLER

2.1- Eğri Kavramı 39
2.2- Yay Uzunluğu 55
2.3- Eğri Boyunca Vektör Alanının Türevi 60
2.4- Öklid Uzayında Kovaryant Türev 66
2.5- Frenet Vektör Alanları 74
2.6- Birim Hızlı Olmayan Eğriler 81
2.7- Eğrilik ve Burulmanın Geometrik Anlamı 86
2.8- Eğrilik Çemberi 91
2.9- Eğrilik Küresi 96
2.10- İnvolüt ve Evolüt Eğrileri 102
2.11- Bertrand Eğri Çifti 110

Üçüncü Bölüm
YÜZEYLER

3.1- Yüzey Kavramı 114
3.2- Yüzey Üstünde Parametre Eğrileri 149
3.3- Yüzeyin Teğet Uzayı 170
3.4- Yüzey Üstünde Düzgün Fonksiyonlar 175
3.5- Yüzey Üstünde Yöne Göre Türev 179
3.6- Yüzey Üstünde Vektör Alanı 186
3.7- Yüzey Üstünde Kovaryant Türev 194

Dördüncü Bölüm

YÜZEYİN EĞRİLİKLERİ

4.1- Yüzeyin Yönlendirilmesi 201
4.2- Şekil Operatörü 209
4.3- Normal Eğrilik 235
4.4- Yüzeyin Kuadratik Yaklaşımı 252
4.5- Gauss Eğriliği ve Ortalama Eğrilik 259
4.6- Yüzey Üstünde Bir Bölgenin Alanı 274
4.7- Birinci Temel Form ve Yay Uzunluğu 279
4.8- Dupin Göstergesi 282

Beşinci Bölüm

YÜZEY İÇİNDE ÖZEL EĞRİLER

5.1- Eğrilik Çizgisi, Asimtotik Eğri, Jeodezik Eğri 288
5.2- Eğri -Yüzey İkilisi (Şerit) 300
5.3- Yüzey Üstünde İndirgenmiş Bağlantı 313
5.4- İndirgenmiş Bağlantı ve Jeodezikler 321
5.5- Dönel Yüzeyler 333
5.6- Paralel Yüzeyler 343
5.7- Doğrusal Yüzeyler (Regle Yüzeyler) 348

Altıncı Bölüm

RİEMANN EĞRİLİK TENSÖRÜ

6.1- Öklid Uzayında Vektör Alanlarının Lie Çarpımı 360
6.2- Yüzey Üstünde Lie Çarpımı 367
6.3- Riemann Eğrilik Tensörü 373
6.4- İzometri 383

Yedinci Bölüm

MANİFOLDLAR

7.1- Manifold Kavramı 394
7.2- Düzgün Dönüşümler 433
7.3- Manifoldun Teğet Uzayı 441
7.4- Türev Dönüşümü 452
7.5- Manifold İçinde Eğriler 457
7.6- Manidold Üstünde Vektör Alanı 461
7.7- Manifold Üstünde Bağlantı 467

Sekizinci Bölüm
YAPI DENKLEMLERİ

8.1- Tensör Alanı 476
8.2- Diferensiyel Formlar 486
8.3- Bağlantı Formları 494
8.4- Yapı Denklemleri 504

KAYNAKÇA 508
SİMGELER 509
DİZİN 510

KAYNAKÇA

Boothby, William M. *An Introduction to Differentiable Manifolds and Riemannian Geometry* Academic Press, New York, 1975

Carmo, Manfredo P. *Differential Geometry of Curves and Surfaces,* Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey, 1976

Millman, Richard S.-Parker, George D. *Elements of Differential Geometry,* Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey, 1977

Munkers, J *Topology , A First Course,* Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey, 1975

O'Neill, Barret, *Elementary Diferential Geometry,* Academic Press, New York, 1966

Stoker, J. *Differential Geometry* New York Interscience, 1969

Struik, Dirk J. *Lectures on Classical Differential Geometry,* Addition-Wesley Publishing Company, inc., 1933

Watherburn, C. E. *Differential Geometry,* Cambridge at the University Press, 1955

DİJİTAL VE MODERN ÖLÇME TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Halit Pastacı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1589
Mühendislik/Teknik.: 139
ISBN: 978-605-320-496-1
© 1. Basım, Eylül 2016

DİJİTAL VE MODERN ÖLÇME TEKNİKLERİ
HALİT PASTACI

© Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz –kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Pastacı, Halit.
Dijital ve Modern Ölçme Teknikleri / Halit Pastacı
1. Basım, X+526 s., 160×235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-496-1
1. Dijital Ölçmeler 2. Analog-Dijital Dönüştürücüler 3. Dijital-Analog Dönüştürücüler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Elinizdeki bu kitap, 12 ayrı bölümden meydana gelmiştir. **Birinci bölümde**, dijital ölçme tekniklerinin temel karakteristikleri açıklanmış ve bu konu ile ilgili değişik örnekler verilmiştir. Frekansın ve zaman aralığının ölçülme prensipleri, birçok analog-dijital dönüştürücülerde ve dijital cihazlarda kullanıldığı için bunların temel yapıları **ikinci bölümde** anlatılmıştır. **Üçüncü ve dördüncü bölümlerde** dijital-analog ve analog-dijital dönüştürücülerinin prensip ve mimarileri geniş olarak örneklere verilmiştir. **Beşinci bölümde** kısa olarak fonksiyonel analog-dijital dönüştürücülerinin temel yapım prensipleri açıklanmıştır. Dijital voltmetrelerin ve multimetrelerin daha yaygın olarak kullanıldığı göz önüne alınarak bunların iç yapıları ayrıca **altıncı bölümde** verilmiştir. **Yedinci bölümde** DC ve AC devrelerinde elemanlarının dijital yöntemlerle nasıl ölçüldükleri anlatılmıştır. Güç ölçümünün de geniş bir uygulama alanı olması nedeni ile **sekizinci bölüm** bu konuya ayrılmıştır. Birçok elektriksel olmayan işaretler kolaylıkla yer değişimine dönüştürülebildiğinden ve gelişmiş teknolojik imkanlar sayesinde yer değişimi yüksek bir doğruluk ve rezolüsyon ile ölçülebildiğinden, **dokuzuncu bölümde** yer değişiminin dijital yöntemlerle ölçülme prensipleri açıklanmıştır. **Onuncu bölümde** ise daha kompleks olan ve birçok ölçme ve kontrol sistemlerinde bilgi alışverişini gerçekleştiren prensip ve sistemler üzerinde durulmuştur. **On birinci bölümde** ölçme sistemlerinde hataların otomatik olarak düzeltilme prensipleri ve algoritmaları anlatılmıştır. Nihayet, **on ikinci bölüm** "Modern Ölçme Teknikleri" başlığı altında düzenlenmiştir. Bu bölüm 12 alt başlık altında toplanmıştır. Burada verilen örnek devreler kitabın ilk 11 bölümünde anlatılan konularla ilgili analog ve dijital ölçme prensiplerine ait toplam 126 örnek devre mevcuttur.

Kitaptaki konuları izleyebilmek için; elektrik devreleri, elektrik ve elektronik ölçmeleri, analog ve dijital elektronik konuları ile ilgili bilgilere sahip olmak gerekir.

Bu kitabın hazırlanmasında, Yıldız Teknik Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak çalışmış olan Doç. Dr. Halil İ. Abbasoğlu ile birlikte yaptığımız yayınlardan istifade edilmiştir.

Kitabın tüm öğrenci ve meslek arkadaşlarımıza faydalı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Halit Pastacı

İstanbul 2016

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... İİİ
İÇİNDEKİLER V

BÖLÜM 1: DİJİTAL ÖLÇME TEKNİKLERİ 1

GENEL AÇIKLAMALAR TEMEL KARAKTERİSTİKLER 1
1. GİRİŞ 1
2. DİJİTAL ÖLÇME CİHAZLARINI FARKLANDIRAN TEMEL BELİRTİLER 4
3. SÜREKLİ BÜYÜKLÜKLERİN AYRIK İŞARETLERE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ 6
4. DİJİTAL ÖLÇME CİHAZLARININ SINIFLANDIRILMASI 10
5. DİJİTAL-ANALOG DÖNÜŞÜMÜ 12
6. ANALOG-DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ 16
7. DİJİTAL CİHAZLARIN TEMEL TEKNİK KARAKTERİSTİKLERİ 17
   7.1. Rezolüsyon 17
   7.2. Doğruluk 19
      7.2.1. Kuantalama Hatası 19
      7.2.2. Alet Hataları 22
      7.2.3. Çalışma Hızı 32
8. DİJİTAL ÖLÇME CİHAZLARINDA KULLANILAN KODLAR 33

BÖLÜM 2: DİJİTAL FREKANSMETRELER VE FAZMETRELER 43

1. ZAMAN ARALIĞININ VE FREKANSIN ÖLÇÜLME PRENSİPLERİ 43
   1.1. Zaman Aralığının Ölçülmesi 43
   1.2. Frekansın Ölçülmesi 44
2. DİJİTAL FREKANSMETRELER 46
   2.1. Orta Frekans Frekansmetreleri 46
   2.2. İki Frekans Oranının Ölçülmesi 50
   2.3. Yüzde Frekansmetreler 51
3. DİJİTAL KRONOMETRELER 52
4. GENİŞ BANTLI VE YÜKSEK DOĞRULUKLU DİJİTAL FREKANSMETRE 57
5. ÜNİVERSAL DİJİTAL FREKANSMETRELER - KRONOMETRELER 61

6. DİJİTAL FAZMETRELER 62
6.1. Dijital Fazmetrelerin Sınıflandırılması 62
6.2. Kompanzasyonlu Dijital Fazmetreler 63
6.3. Direkt Dönüştürmeli Fazmetreler 63
6.3.1. Ani Değer Fazmetreleri 64
6.3.2. Ortalama Değer Fazmetreleri 68
6.4. Mikroişlemcili Fazmetre 73

BÖLÜM 3: DİJİTAL - ANALOG DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 77

1. KOD - GERİLİM DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİNİN MİMARİSİ 77
1.1. Temel Bilgiler 77
1.2. Seri Darbeli Kodun Gerilime Dönüştürülmesi 81
1.3. Paralel (veya Ardışıl) Kodun Gerilime Dönüştürülmesi 83
1.3.1. Ardışıl Bölücüler 84
1.3.2. Paralel Bölücüler 86
1.3.3. R-2R Merdiven Devresi 91
1.3.4. Çarpıcı Dijital-Analog Dönüştürücüler 96
1.3.5. Darbe-Genişlik Modülasyonlu Kod-Gerilim Dönüştürücüsü 99
1.3.6. Stokastik Kod - Gerilim Dönüştürücüsü 100
2. KOD - DİRENÇ (İLETKENLİK) DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİ 101
3. KOD - ZAMAN ARALIĞI DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİ 103
4. KOD - DÖNME AÇISI DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİ 104

BÖLÜM 4: LİNEER ANALOG-DİJİTAL DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 107

1. GERİBESLEMESİZ ANALOG-DİJİTAL DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 107
1.1. Tek Eğimli Analog-Dijital Dönüştürücüler 107
1.2. İki Eğimli Analog-Dijital Dönüştürücüler 112
1.2.1. İki Eğimli ADC'lerin Mimarisi 112
1.2.2. İki Eğimli ADC'lerin Hata Kaynakları ve Çalışma Hızı 120
1.3. Gerilim-Frekans Dönüştürücülü ADC'ler 121
1.3.1. Gerilim-Frekans Dönüştürücülü ADC'lerin Mimarisi 121
1.3.2. Gerilim-Frekans Dönüştürücüleri 126
2. GERİBESLEMELİ ANALOG-DİJİTAL DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 141
2.1. GERİBESLEMELİ ANALOG-DİJİTAL DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİN TEMEL PRENSİBİ 141
2.2. Basamak Eğimli ADC'ler 142
2.2.1. ADC'nin Rezolüsyonu ve Doğruluğu 145
2.2.2. Ortalama Dönüşüm Zamanı 145
2.3. İzleyen ADC'ler 149
2.4. Ardışıl Yaklaşımlı ADC'ler 152
2.5. Paralel ve Ardışıl-Paralel ADC'ler 158
2.5.1. Paralel ADC'ler 158
2.5.2. Ardışıl-Paralel ADC'ler 162
3. DELTA-SİGMA ANALOG-DİJİTAL DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 164

BÖLÜM 5: FONKSİYONEL ANALOG-DİJİTAL DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 167
1. FONKSİYONEL ANALOG-DİJİTAL DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİN TEMEL PRENSİPLERİ 167
2. FONKSİYONEL GERİLİM-KOD DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİ 169
3. LOGARİTMİK ANALOG - DİJİTAL DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 176
3.1. Logaritmik Amplifikatörler 176
3.2. RC Deşarjlı Logaritmik Dönüştürücü 182
3.3. Dijital Logaritmik Dönüştürücülü ADC'ler 183
3.4. Lineer-Logaritmik ADC'ler 183

BÖLÜM 6: DİJİTAL VOLTMETRELER 185
1. TEMEL BİLGİLER 185
2. DİJİTAL VOLTMETRELERDE GÜRÜLTÜLERE KARŞI DAYANIKLILIK 187
2.1. Genel Açıklamalar 187
2.2. Ortak Mod Gürültülerden Korunma Yöntemleri 193
2.2.1. Simetrik Giriş 193
2.2.2. Simetrik Giriş ve Ekranlama 196
2.3. Normal Mod Gürültülerden Korunma Yöntemleri 198
2.3.1. Filtreleme 198
2.3.2. İntegrallama 201
3. DİJİTAL VOLTMETRELERDE DİJİT SAYISI VE KADEME İÇİ GENİŞLETME 208
4. İKİ EĞİMLİ DİJİTAL VOLTMETRELER 209
5. EFEKTİF DEĞER ÖLÇEN DİJİTAL VOLTMETRELER 212
5.1. Efektif Değer - DC Dönüştürücülü Dijital Voltmetreler 213
5.2. Karesel Gerilim - Frekans Dönüştürücülü Dijital Voltmetreler 216
6. DİJİTAL MULTİMETRELER 218
6.1. Dijital Multimetrelerin Temel Mimarisi 218
6.1.1. Akım-Gerilim Dönüşümü 219
6.1.2. Direnç-Gerilim Dönüşümü 222
6.1.3. AC-DC Dönüşümü 225
6.2. MİKROİŞLEMCİLİ DİJİTAL MULTİMETRE 227
7. ÇOK FONKSİYONLU DİJİTAL ÖLÇME CİHAZI 231

BÖLÜM 7: DEVRE ELEMANLARININ DİJİTAL YÖNTEMLERLE ÖLÇÜLMESİ 239
1. GİRİŞ 239
2. DC DEVRELERİNDE ELEMAN ÖLÇÜMÜ 240
2.1. Direncin Ölçülmesi 240
2.1.1. Direnç-Gerilim Dönüştürücüleri 240
2.1.2. Direnç-Frekans Dönüştürücüleri 247
2.1.3. Direnç-Zaman Aralığı-Kod Dönüştürücüleri 248
2.2. Self ve Kapasitenin Ölçülmesi 253
2.2.1. Self ve Kapasitenin Gerilime Dönüştürülmesi 253
2.2.2. Self ve Kapasitenin Koda Dönüştürülmesi 254
2.2.3. RLC Parametrelerinin Frekansa Dönüştürülmesi 256
2.3. Dijital Köprüler 259
2.3.1. Dijital Köprülerin Mimarisi 259
2.3.2. Kod-Direnç Dönüştürücülü Köprü 261
2.3.3. Kod-İletkenlik Dönüştürücülü Köprü 262

3. AC DEVRELERİNDE ELEMAN ÖLÇÜMÜ 263
3.1. Empedans Parametrelerinin Gerilime Dönüştürülmesi 263
3.2. Empedans Parametrelerinin Koda Dönüştürülmesi 268
3.2.1. AC Dijital Köprü Devreleri 268
3.2.2. Faz Duyar Detektörlü Empedansmetreler 274
3.3. Mikroişlemcili Empedansmetreler 277
3.3.1. Empedans-Gerilim Dönüştürücülü Mikroişlemci Sistemi 277
3.3.2. Empedans Köprü Devreli Mikroişlemci Sistemi 281

BÖLÜM 8: GÜCÜN DİJİTAL YÖNTEMLERLE ÖLÇÜLMESİ 283

1. DC VE AC DEVRELERİNDE GÜÇ 283
2. GÜCÜN DOĞRUDAN VE DOLAYLI ÖLÇÜMÜ 285
2.1. Gücün Dolaylı Yolla Ölçülmesi 286
2.2. Gücün Doğrudan Ölçülmesi 287
3. GÜÇ ÖLÇME DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİNİN TEMEL YAPILARI 289
3.1. Giriş İşaretlerinin Lineer Dönüşümüne Dayalı Güç Ölçme Dönüştürücüleri 289
3.2. Giriş İşaretlerinin Fonksiyonel Dönüşümüne Dayalı Güç Ölçme Dönüştürücüleri 291
3.3. Giriş İşaretlerinin Modülasyonuna Bağlı Güç Ölçme Dönüştürücüleri 293
3.4. Dijital Wattmetrelerin Yapım Prensipleri 297

BÖLÜM 9: DİJİTAL YER DEĞİŞİM DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİ 301

1. GİRİŞ 301
2. KUANTALARIN SAYILMASI PRENSİPLİ ADC'LER 302
3. KOD LEVHALI YER DEĞİŞİM ADC'LERİ 307
4. SENKRO ADC'LER 311
4.1. Senkro ve Resolver İşaret Formatları 314
4.1.1. Senkro İşaretler Formatı 314
4.1.2. Resolver İşaretler Formatı 315
4.2. Senkro/Resolver-Dijital Dönüştürücüler 317
4.3. Dijital-Resolver Dönüştürücüler 321
5. LİNEER (DAİRESEL) DEĞİŞİMLİ DİFERANSİYEL TRANSFORMATÖRLÜ KOD DÖNÜŞTÜRÜCÜ DEVRELERİ 323
5.1. LVDT-DC Dönüştürücüleri 323
5.2. LVDT (RVDT) Kod Dönüştürücüleri 327

BÖLÜM 10: BİLGİ TOPLAMA SİSTEMLERİ 331

1. BİLGİ TOPLAMA SİSTEMLERİNİN TEMEL PRENSİPLERİ 331
2. ENTEGRE DEVRE BİLGİ TOPLAMA SİSTEMLERİ 336
3. DİJİTAL-ANALOG MÜLTİPLEKSLEME 341
4. BİLGİ TOPLAMA SİSTEMLERİNDE ELEKTRİKSEL VE ELEKTRİKSEL OLMAYAN İŞARETLERİN ÖLÇÜMÜNDE ÇÖZÜLEBİLECEK PROBLEMLER 344
5. BİLGİ TOPLAMA SİSTEMLERİNDE MİKROİŞLEMCİLERİN FONKSİYONLARI 346

BÖLÜM 11: DİJİTAL ÖLÇMELERDEKİ HATALARIN DÜZELTİLMESİ 349
1. GİRİŞ 349
2. OFFSET VE KAZANÇ HATALARININ OTOMATİK OLARAK YOK EDİLMESİ YÖNTEMİ 354
3. BASAMAK YAKLAŞIM YÖNTEMİ 357
4. PARÇA PARÇA YAKLAŞIM YÖNTEMİ 359
5. FARK YÖNTEMİ 360
6. REFERANS ARTIMLAR YÖNTEMİ 366
7. YERİNE KOYMA YÖNTEMİ 370
8. İTERASYON ÖLÇME YÖNTEMİ 371
8.1. Genelleştirilmiş İterasyon Algoritması 371
8.2. İterasyon Algoritmasında Doğruluğu Sınırlayan Faktörler 374
8.3. Başlangıç Yaklaşımının Seçilmesi 375
8.4. İterasyon Algoritmasının Çeşitleri 376
8.5. Değişken İşeret Parametrelerinin Analog İterasyon Ölçme Dönüştürücüleri 378
8.6. Çok Fonksiyonlu İterativ Analog Ölçme Dönüştürücüleri 381
8.7. Frekans Çıkışlı İterasyon Analog Ölçme Dönüştürücüleri 382
8.8. Yüksek Doğruluklu ve Gürültülere Karşı Dayanıklı Dijital Voltmetre 385
9. KOMPANZASYON YÖNTEMİ 392

BÖLÜM 12: MODERN ÖLÇME TEKNİKLERİ 395
1. ELEKTRONİK ANALOG ÖLÇME DEVRELERİ 395
1.1. AMPERMETRELER 395
1.2. VOLTMETRELER 399
1.3. OHMMETRELER 402
2. TEPE DETEKTÖRLERİ VE AC-DC DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 405
2.1. TEPE DETEKTÖRLERİ 405
2.2. AC-DC DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 409
3. GERÇEK RMS - DC DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİ 413
4. GERİLİM-FREKANS VE FREKANS-GERİLİM DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİ 422
4.1. GERİLİM-FREKANS DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİ 422
4.2. FREKANS-GERİLİM DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİ 429
4.3. ANALOG-DİJİTAL DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİ 430
4.4. UZUN ZAMAN SÜRELİ DİJİTAL İNTEGRATÖR 433
5. ÖLÇME AMPLİFİKATÖRLERİ 434
6. "DAC "LI ÖLÇME VE HESAPLAMA DEVRELERİ 441
6.1. DİJİTAL-GERİLİM (AKIM) DÖNÜŞTÜRME DEVRELERİ 441
6.2. HESAPLAMA DEVRELERİ 445
7. ANALOG - DİJİTAL DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 449
7.1. 8-BİT'Lİ ADC (AD670) 451
7.2. 10-BİT'li AD579 ve 12-BİT'li AD578 455
7.3. BCD ÇIKIŞLI 31/2 DİJİTLİ ADC 459
7.4. BCD ÇIKIŞLI 41/2 DİJİTLİ ADC 461
7.5. ANALOG-DİJİTAL DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİN ELEMANTER OLARAK GERÇEKLEŞTİRİLMESİ 462
8. MEKANİK GERİLME, KUVVET, MOMENT VE BASINÇ ÖLÇÜMÜ 464

9. PİEZOELEKTRİK ÖLÇME DEVRELERİ 483
9.1. GERİLİM TAKİPÇİLİ DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 484
9.2. ŞARJ AMPLİFİKATÖRLÜ DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 487
10. SICAKLIĞIN ÖLÇÜLMESİ 491
10.1. ENTEGRE DEVRE SICAKLIK TRANSDÜSERİ 491
10.2. TERMOÇİFTLER İLE SICAKLIK ÖLÇÜMÜ 498
10.2.1. Sıcaklığın Gerilime Dönüştürülmesi 499
10.2.2. Sıcaklığın Frekansa Dönüştürülmesi 506
10.3. REZİSTİF SICAKLIK DETEKTÖRÜ İLE ÖLÇMELER 507
10.3.1. RTD'lerin Direnç-Gerilim (Akım) Dönüştürme Devrelerine Bağlanması 507
10.3.2. RTD'lerin Köprü Ölçme Devrelerine Bağlanması 515
10.3.3. TRANSDÜSER ÇIKIŞININ LİNEERLEŞTİRİLMESİ 518
10.3.4. RTD'NİN ÇIKIŞ İŞARETİNİN KODA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ 519
10.4. TERMİSTÖRLÜ SICAKLIK ÖLÇME DEVRESİ 520
11. BAĞIL NEM ÖLÇÜMÜ 521

KAYNAKLAR 525

KAYNAKLAR

1. A.D. Helfrick, and W.D. Cooper, "Modern Electronic Instrumentation and Measurement Techniques" Prentice Hall, 1994.
2. Alan S. Morris, Measurement and Instrumentation Principles, Butterworth Heinemann 2001
3. Alan S. Morris, Reza Langari, Measurement and Instrumentation, Elsevier 2012
4. Analog-Digital Conversion Handbook: 3rd Edition, Edited by D. H. Sheingold; Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1986.
5. Analog Devices: 1992 Data Converter Reference Manual, Volume 1, Analog Devices, Inc., 1992.
6. Analog Devices: 1992 Data Converter Reference Manual, Volume 2 Analog Devices, Inc., 1992.
7. Analog Devices: 1992 Amplifier Reference Manual, Analog Devices, Inc., 1992.
8. Analog Devices: 1992 Special Linear Reference Manual, Analog Devices, Inc., 1992.
9. BARNEY G.C. Intelligent Instrumentation: Microprocessor Application in Measurement and Control, G.B., Prentice - Hall International (UK) Ltd., 1985.
10. Burr-Brown Integrated Circuits Data Book Supplement, Volume 33 c, Burr-Brown Corporation, USA, 1992.
11. Clayton G.B. Data Converters, The Macmillan Press Ltd., London, 1982.
12. Coughlin R.F.,Villanucci R.S., Introductory Operational Amplifiers and Linear ICs, Prentice - Hall International , Inc./ Englewood Cliffs, New Jersey, 1990.

13. D.A. Bell, "Electronic Instrumentation and Measurements", 2nd ed., Prentice Hell, 1994.

14. Demidova-Panferova R.M., Malinovski V.M., Solodov Yu.C., Zadaçi i Primere Rasçyotov po Elektroizmeritelnoy Texnike, Moskva, Energoatomizdat, 1989.

15. Dominique Placko, Fundamentals of Instrumentation and Measurement, Hermes Science Europe Ltd, 2000

16. Donimique Placko, Fundamentals of Instrumentation and Measurement, ISTE Ltd, 2007

17. Franco S., Design with Operational Amplifiers and Analog Integrated Circuits, Mc. Graw-Hill, 1988.

18. Gregory B.A., An Introduction to Electrical Instrumentation and Measurement Systems, MacMillan Education Ltd., London, 1981.

19. Helfrick A.D., Cooper W. D., Modern Electronic Instrumentation and Measurement Techniques, Prentice - Hall International Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1980.

20. Huges Edvard, Electrical Technology, Logman Group Ltd., London, 1990.

21. John G. Webster, Electrical Measurement, Signal Processing, and Displays, CRC Press 2003

22. John G. Webster, Measurement, Instrumentation and Sensors Handbook, CRC Press Taylor and Francis Group 2014

23. Robert B. Northrop, Instrumentation and Measurements, Taylor & Francis Group, 2005

24. Kantrowitz F., Kousourou G., Zucker L., Electronic Measurements, Prentice - Hall International Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1979.

25. Larry D. G., Chin A.F., Electronic Instruments and Measurements, 2nd Edition, Regents/Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ,1991.

26. Roman Malaric, Instrumentation and Measurement in Electrical Engineering, Brown Walker Press 2011

27. S. Tumanski, Principles of Electrical Measurement, Taylor & Francis 2006

28. Vijay K Madisetti, Digital Signal Processing Fundamentals, CRC Press 2009

5. Basım

DİN ÖĞRETİMİ

Model Strateji Yöntem ve Teknikler

Prof. Dr. Süleyman Akyürek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 684
Sosyal Bilimler No.: 137
ISBN : 978-605-133-585-8
© 5. Basım, Kasım 2016

DİN ÖĞRETİMİ - Model Strateji Yöntem ve Teknikler

Prof. Dr. Süleyman Akyürek

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akyürek, Süleyman.
Din Öğretimi-Model Strateji Yöntem ve Teknikler / *Süleyman Akyürek*
5. Basım, X + 222s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-585-8
1. Din Öğretimi 2. Özel Öğretim Yöntemleri 3. Din Eğitimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ/TAKDİM

Din eğitimi uygulamalarının geçmişi insanlık tarihi ile başlatılabilir. Bununla birlikte din eğitimi faaliyetlerinin bilimselliği/teorisi üzerinde düşünmenin son yüzyılda ortaya çıktığı söylenebilir. Bu durum İslam din eğitimi ve ülkemizdeki din eğitimi faaliyetlerinin teorisi söz konusu olduğunda, çok daha yakın bir tarih söz konusudur. Bu anlamda din eğitimi biliminin çok genç bir bilim olduğu söylenebilir. Din eğitimi biliminin teorisi son zamanlarda ortaya çıkmaya başlamasına karşın, bu bilim dalı son derece hızlı bir gelişim göstermiştir. Bir yandan din eğitimi biliminin niteliği, diğer bilimler arasındaki konumu ve onlarla ilişkisi, metodolojisi oluşturulurken bir yandan da din eğitimi uygulamalarının incelenmesi/irdelenmesi çalışmaları sürmektedir.

Din eğitimi biliminin bir yandan alanı, görevleri ve metodolojisi üzerinde çalışmalar sürerken bir yandan da diğer bilimlerle ilişkisi sürmektedir/sürecektir. Din eğitimi bilimi, öncelikli olarak ilahiyat bilimleri ve eğitim bilimleri ile ilişki içerisinde olmak durumundadır. Din eğitimi bilimi konusunu ilahiyat bilimlerinin verilerinden, bu verileri nasıl öğretime konu edeceğini de eğitim bilimlerinden yararlanarak ortaya koyar.[1] Eğitim bilimleri son yıllarda hızla gelişmektedir. Bu gelişmeler din eğitimi bilimini de etkilemektedir.

Din eğitimi bilim dalı, bu hızlı gelişiminin bir sonucu olarak alt bilim dallarına ayrılmaya başlamıştır.[2] Alt bilim dallarının oluşması, birbiri ile ilişkisi, yeni bilim dalı önerileri devam edecektir. Belli başlı din eğitimi bilim dalları olarak şunlardan söz edilebilir: Din Eğitimi Felsefesi, Din Eğitimi Tarihi (İslam Din Eğitimi Tarihi, Mukayeseli Din Eğitimi Tarihi), Din Öğretimi Bilimi.

Din eğitimi biliminin bir alt bilim dalı olan "Din Öğretimi Bilimi"; dinin planlı, programlı ve amaçlı olarak nasıl öğretim konusu yapılacağı üzerinde çalışır. Din Öğretimi Biliminin alt dalları olarak da şunlardan söz edilebilir: Din Öğretimi Öğretmeni Yetiştirme, Din Öğretiminde Program Geliştirme, Din Öğretimi Ortamı, Din Öğretimi Yöntemleri, Din Öğretiminde Materyal Geliştirme, Din Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme.

---

1 Bilgin, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi Bilimi, s. 28

2 Tosun, Din Eğitimi Bilimi/DEB'nin alt dalları olarak şu bilim dallarından söz etmektedir: Din Eğitimi Bilim Dalı, Din Eğitimi Tarihi Bilim Dalı, Din Öğretimi Teknolojisi/Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri Bilim Dalı, Yaygın Din Eğitimi/Yetişkinler Din Eğitimi Bilimdalı. Tosun, Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 73-74

Din öğretimi biliminin genel öğretim ve diğer alanların özel öğretim alanları ile ilişkisine ilişkin teorisi yeni oluşmaktadır. Bu çerçevede çalışmalar ve tartışmalar sürmektedir. Bununla birlikte din öğretimi biliminin eğitim bilimleri ile ilişkisi için şu aşamalardan söz edilebilir:

Birinci aşama: Eğitim bilimlerinin öğretim konusunda ulaşılan kavram, ilke ve kurallarını din öğretimi alanına uyarlama.

İkinci aşama: Din öğretimi faaliyetlerinin bu gününün ve tarihinin incelenerek/irdelenerek, yeni yöntem, içerik, araç-gereç, materyal geliştirme ihtiyacının ortaya konması.

Üçüncü aşama: Diğer alanların öğretimine ilişkin gelişmeleri inceleme.

Dördüncü aşama: Deneysel çalışmalarla din öğretimine özgü yöntem, içerik, araç-gereç, materyal geliştirme.

Bu aşamalar, din öğretimi biliminin gelişiminde ana aşamalar olarak düşünülebilir. Bu aşamaların birbiri ile ilişkisi sürecektir. Örneğin dördüncü aşamada bir önceki aşamalardaki çalışmalar da devam etmek durumundadır.

Din öğretimi bilimi alanına yönelik bu çalışma, daha çok "Dini nasıl öğretelim?" sorusu çerçevesinde din öğretimi yöntemine yönelik olarak hazırlanmıştır. Alan yazında din öğretiminde yöntem konusuna ilişkin pek çok yararlı eser yazılmıştır.[3]

Bu eserler din öğretiminde kullanılabilecek belli başlı yöntemleri ortaya koyan temel çalışmalardır. Bu eserlerde daha çok genel öğretimden din öğretimine uyarlama çalışmaları yapıldığı söylenebilir. Bununla birlikte din öğretimine özgü olduğu iddia edilen bazı yöntemlere de işaret edilmektedir. Örneğin Taklit Yolu ile Eğitim, Telkin Metodu;[4] İlmihal Metodu[5]; Teşvik-Pekiştirme, Yaşayarak Öğretme, Rehberlik ve Danışmanlık;[6] Tedricilik, Tekrarlama, Pekiştirme ve Ezberleme Metodu, Düşündürme ve Duygulandırma,

---

3 Armaner-Ökmen, Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960; Pazarlı, Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Metotlar, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1967; Ayhan, Din Eğitimi ve Öğretimi (İman-İbadet), DİB Yay., Ankara, 1985; Bilhan-Bilgin, Özel Öğretim Yöntemleri Din ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Yay., Ankara, 1987; Bilgin-Selçuk, Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, Akid Yayıncılık, Ankara, 1991; Dodurgalı, Din Eğitim ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, İFAV Yay., İstanbul, 1999; Altaş, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Nobel Yay., Ankara, 2001; Doğan-Tosun, ilköğretim 4. 5. 6. 7. 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2002, 2003; Aydın, Din Öğretiminde Yöntemler, Nobel Yay., Ankara, 2007

4 Pazarlı, Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Metodlar, s. 20, 25; Öcal, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, s. 230

5 Öcal, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, s. 256

6 Dodurgalı, Din Eğitim ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, 303-310

Hikâyeli Anlatım ve Açıklama Metodu, Ferdi Duruma Göre Tavır Takınma;[7] Dualar-İlahiler-Şiirler[8]; Zihni Eğitme Metodu, Kalbin Eğitim Yolları, Nefsi Eğitme Metodları;[9] Din Dili Çalışmaları, Öğrencilerin Duygu ve Düşüncelerinden Yararlanma Yaklaşımı;[10] Karma Yöntem;[11] gibi. Ancak bunların ya genel öğretimdeki bir yöntemin din öğretimine uyarlanması (ilmihal/soru-cevap) veya bir öğretim ilkesi (Din dili çalışmaları, ödül ve ceza, yaşayarak öğretme, ferdi duruma göre tavır takınma) yöntem zenginliği ilkesi (karma yöntem) olduğu söylenebilir.

Elinizdeki bu eser de din öğretimi bilimi alanının gelişiminde ilk aşamanın bir ürünü olarak değerlendirilmelidir. Burada öncelikle din öğretiminin genel öğretimle ilişkisi çerçevesinde uyarlamalar yapılmıştır. Ancak bunlar yapılırken alan yazında oluşan din öğretimine ilişkin bilgi, öğretim aşamaları çerçevesinde –olabildiğince- sistematik olarak verilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede elinizdeki eserin aşağıdaki özelliklere sahip olduğu söylenebilir:

a. Öğrenme Alanı–Öğretim Modeli–Öğretim Stratejisi–Öğretim Yöntem ve Tekniği: Din öğretimine ilişkin elde edilen veriler yukarıdaki ana yapı çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Öncelikle öğrenme alanları ve özellikleri ortaya konmuştur: Bilişsel, duyuşsal ve devinişsel. Daha sonra bu öğrenme alanlarında hangi öğretim modellerinin kullanılabileceğine işaret edilmiştir. Bu öğretim modellerinin kullanılabileceği belli başlı öğretim stratejileri açıklanmış, bu stratejilerle uyumlu öğretim yöntemleri ele alınmıştır. Ele alınan öğretim yöntemiyle birlikte kullanılabilecek öğretim teknikleri incelenmiştir. Bölüm sonlarında öğrenme alanı-öğretim modeli-öğretim stratejisi-öğretim yöntemi ilişkisini ortaya koyan tablolar oluşturulmaya çalışılmıştır.

b. Bilgilerin Sistematikliği: Din öğretimine ilişkin elde edilen veriler; din öğretiminin planlama-uygulama-değerlendirme aşamaları çerçevesinde verilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede öğretimde takip edilecek yolun hedeflerle, içerikle, araç gereçle ve değerlendirmeyle ilişkisi başlıklar halinde incelenmiştir. Ele alınan yöntemin önce kendisi tanıtılmış, önemi ortaya konmuş, daha sonra hangi hedefleri gerçekleştirmede kullanılabileceği, dersin hangi aşamasında ele alınabileceği, hangi araç-materyale ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Daha sonra bu yöntemin uygulama adımları ortaya konmuştur. Bundan sonra da değerlendirme aşamasına yönelik olarak, yöntemi uygulamada dikkat edilecek kurallara dikkat çekilmiştir. Ayrıca yöntemin uygulamasını gözlemeye yönelik "yöntem gözlem formları" geliştirilmiştir.

7 Yavuz, Günümüzde Din Eğitimi, s. 93-102

8 Bilhan-Bilgin, Özel Öğretim Yöntemleri Din ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, s. 7-9

9 Bayraklı, İslam'da Eğitim, s. 190-266

10 Bilgin-Selçuk, Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, s. 145-149, 152-161

11 Doğan-Tosun, ilköğretim 4. 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, s. 271-279

Ele alınan yöntemin din öğretimine uygulanışına yönelik de ders işleniş örnekleri verilmiştir.

c. Bölümün Yapısı ve Hedef/Davranışların Belirlenmesi: Ele alınan bölümlerin ilk sayfasında bölümün yapısı ve hedef davranışlar belirlenmiştir. Böylece okuyucuya, bölümün yapısı ve hedeflerine ilişkin bir ön organize edici sunulmaya çalışılmıştır.

d. Metin Aralarındaki Etkinlikler: Din öğretimine ilişkin veriler sunulurken, bazı bilgilerin okuyucu tarafından tartışılması/düşünülmesi için etkinliklere yer verilmiştir. Böylece okuyucunun sunulan bilgiyi irdelemesi, anlamlandırması ve tartışması amaçlanmıştır.

Elinizdeki bu çalışma din öğretimi alanında kullanılabilecek yöntemleri içermektedir. Dolayısıyla İlahiyat Fakültelerinde ve Eğitim Fakültelerinde yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümündeki Özel Öğretim Yöntemleri derslerine yönelik bir kaynak olabilir. Ayrıca Kur'an Kursu öğreticileri için de yol gösterici bir özelliğe sahiptir. Bununla birlikte din öğretiminin teorisi ve uygulaması ile uğraşanlara katkı sağlaması umulmaktadır. Bu çalışma Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Özel Öğretim Yöntemleri dersine katılan öğrencilerle birlikte yaptığımız çalışmaların bir ürünü olarak değerlendirilebilir.

Yetişmemde büyük emeği ve rehberliği olan, bu çalışmayı inceleyerek daha iyi olması için değerlendirmelerde/yönlendirmelerde bulunan Saygıdeğer Hocam Prof. Dr. M. Şevki AYDIN Bey'e teşekkür ediyorum. Ayrıca bu çalışmayı okuyarak eleştirileri ile katkı sağlayan Arş. Gör. Mehmet KORKMAZ'a; fikirlerimi paylaşma/tartışma imkânı bulduğum lisans ve lisans üstü düzeydeki tüm öğrencilerime; ayrıca Özel Öğretim Yöntemleri dersine uygulamaları ile katkıda bulunan öğrencilerime de müteşekkirim. Mutlu ve huzurlu bir ortam sağlayan Sevgili Eşime ve Canım Kızıma da sevgilerimi sunuyorum. Bu çalışmayı yayına hazırlayan Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına da teşekkür ediyorum.

Şubat 2015

KAYSERİ

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİ ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

I. ÖĞRENME-ÖĞRETME-DİN ÖĞRETİMİ 2
II. DİN ÖĞRETİMİ ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNİN GENEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ VE DİĞER DİSİPLİNLERİN ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ İLE İLİŞKİSİ 8

İKİNCİ BÖLÜM
ÖĞRENME ALANLARI VE DİN ÖĞRETİMİ

I. DİN ÖĞRETİMİNDE YÖNTEM VE ÖĞRENME ALANLARI.....14
II. BİLİŞSEL ÖZELLİKLERİN ÖĞRETİMİ 15
1. KAVRAM ÖĞRETİMİ 21
2. GENELLEME ÖĞRETİMİ.....41
III. DEVİNİŞSEL DAVRANIŞLARIN ÖĞRETİMİ.....52
IV. DUYUŞSAL ÖZELLİKLERİN ÖĞRETİMİ 57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM MODEL VE STRATEJİLERİ

DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM MODEL VE STRATEJİLERİ.....68
I. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM MODELLERİ.....68
1. OKULDA ÖĞRENME VE TAM ÖĞRENME MODELİ 69
2. ÇOKLU ZEKÂYA DAYALI ÖĞRETİM MODELİ 73
3. PROGRAMLI ÖĞRETİM MODELİ 93

II. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM STRATEJİLERİ 99
1. BULUŞ YOLUYLA ÖĞRETİM STRATEJİSİ 101
2. SUNUŞ YOLUYLA ÖĞRETİM STRATEJİSİ 105
3. ARAŞTIRMA-İNCELEME YOLUYLA ÖĞRETİM STRATEJİSİ 109
4. İŞBİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRETİM STRATEJİSİ 111

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

I. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....124
1. ANLATIM YÖNTEMİ 125
2. SORU-CEVAP YÖNTEMİ 129
3. GRUP ÇALIŞMASI VE TARTIŞMA YÖNTEMİ 137
4. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ 150
5. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ 175
6. CANLANDIRMA (DRAMATİZASYON) YÖNTEMİ 187
7. GEZİ-GÖZLEM VE İNCELEME YÖNTEMİ 196
8. GÖSTERİP-YAPTIRMA YÖNTEMİ 203

KAYNAKÇA 215

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Kamile Ün; Aktif Öğrenme, Biliş Yay., İzmir, 2006

Adair, John; Karar Verme ve Problem Çözme, Çev: Nurdan Kalaycı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2000

Akyürek, Süleyman; "Ahlaki Konuların Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi", Tabula Rasa, Yıl 3, Sayı 9, Isparta, 2003, s. 239-254

---------"Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı", Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 1, Sayı 3, s. 65-85, Temmuz 2003

---------"Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Etkililiği", Bilimname, Sayı 4, 2004/1

---------Din Öğretiminde Kavram Öğretimi, DEM Yayınları, İstanbul, 2004.

--------- "Din Eğitiminde Genellemelerin Öğretimi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 47, Sayı 1, 2006.

Alkan, Cevat; Kurt, Mehmet; Özel Öğretim Yöntemleri-Disiplinlerin Öğretim Teknolojisi-, Anı Yayıncılık, Ankara 1998.

Alaylıoğlu, Ruşen-Oğuzkan, A. Ferhan; Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul, 1976

Altaş, Nurullah; İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Nobel Yay., Ankara, 2001

Arends, Richard I.; Learning To Teach, Fourth Edition, McGraw-Hill, Boston 1998.

Armaner, Neda -Ökmen, Zeki; Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960

Arslan, Mehmet; Not Alma ve Kavram Haritaları (Bilgi Haritaları) Oluşturma Stratejileri ile Öğretimin Öğrenme ve Hatırlama Düzeyine Etkisi, Yayınlanmamış Araştırma, Kayseri 2000.

Aslantürk, Fatma; Tam Öğrenme Modelinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Uygulanması, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Kayseri, 2006

Ausubel, David P.; "Meaningful Reception Learning and Acquision of Concepts", Klausmeier, Herbert; Harris, Chester W.; Analyses of Concept Learning, Academic Press, 1966, pp. 157-175.

Ausubel, David P.; Educational Psychology A Cognitive View, Rinehart and Winston Inc, New York 1968.

Aydın, Mehmet Zeki; Din Öğretiminde Yöntemler, Nobel Yay. Ankara, 2004.

---------Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi, Nobel Yay., Ankara, 2003

Aydın, Muhammet Şevki, Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1996

---------"Barış/Uzlaşma Kültürü ve Din Eğitimi", Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu, s. 114-125, Değişim Yayınları, Adapazarı 2002.

---------"Din Eğitimi Kurumu: Kuran Kursu", Diyanet Aylık Dergi, Sayı: 180, Aralık 2005

Aydın, Muhammet Şevki (Koordinatör); İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Kılavuzu, MEB Basımevi, İstanbul 2002.

Ayhan, Halis; Din Eğitimi ve Öğretimi (İman-İbadet), DİB Yay., Ankara, 1985

Aytaç, Kemal; Avrupa Eğitim Tarihi, Marmara Ünv. İlahiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul, 1992.

Bacanlı, Hasan; Duyuşsal Davranış Eğitimi, Nobel Yay., Ankara, 1999

---------"Bilişsel ve Duyuşsal Hedefler: Bir Model Önerisi", Değerler ve Eğitimi Sempozyumu, DEM Yay., İstanbul, 2007

Barutçugil, İsmet; Eğiticinin Eğitimi, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2002

Baraklı, Bayraktar; İslam'da Eğitim, İFAV Yay., İstanbul, 1989

Baytekin, Çetin; Ne Niçin Neden Öğreniyoruz ve Öğretiyoruz, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001

Bilen, Mürüvvet; Plandan Uygulamaya Öğretim, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002

Bilgin, Beyza; Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1990, 1998.

---------"Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri", Ankara Ünv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt XXIV, 1981

Bilgin, Beyza; Selçuk, Mualla; Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, Akid Yayıncılık, Ankara 1991.

Bilgin, Beyza-Bilhan, Saffet; Özel Öğretim Yöntemleri Din ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Yay., Ankara, 1987

Bingham, Alma; Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi, Çev: A. Ferhan Oğuzkan, MEB Yay. İstanbul, 1998

Bloom, Benjamin S.; İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, Çev: Durmuş Ali Özçelik, Meb Yayınları, İstanbul, 1995

Boysen, Tina; Computer-Based Concept Mapping in the Teaching and Learning Process, May 12 1999. (http://www. kcs.on.ca/Boysen/Conceptmapping.htm)

Bümen, Nilay T.; Okulda Çoklu Zekâ Kuramı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2001.

Büyükkaragöz, Savaş; Çivi, Cuma; Genel Öğretim Metotları, Öğretimde Plânlama Uygulama, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ., İstanbul 1999.

Can, Gürhan (Editör); Sosyal Bilgiler Öğretimi, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir, 1998

Cebeci, Suat; Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi, Akçağ Yay., Ankara, 1996.

Checkley, Kathy; Çoklu Zekâ Kuramı Üzerine Howard Gardner'le Söyleşi İlk Yedi... ve Sekizinci, Çev. Süleyman Tarman, Yaşadıkça Eğitim, Sayı 65, Ocak-Mart 2000

Concept Mapping, (http://www.Broward.k12.fl.Us/ci/pk_12/stratejies_and_such/stratejies/concept_mapping.html)

Concept Mapping and Curriculum Design, http://www.utc.edu/Teaching-Resource-Center/Concepts. html. adresinden 15.12.2000 tarihinde alınmıştır

Crowl, Thomas C.; Kaminsky, Sally; Podell, David M.; Educational Psychology Windows on Teaching, Brown & Benchmark Publishers, Madison 1997.

Çağlar, Doğan; Geri Zekâlı Çocuklar ve Eğitimi, Ankara Ünv. Eğitim Fak. Yayınları, Ankara, 1979

Çolakoğlu, Rukiye; Yenilenen Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi On Birinci ve On İkinci Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği İle İşlenişi, Selçuk Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006.

Çelebi, İlyas; "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinin İlk ve Ortaöğretim Programlarına Girişi ve Bugünkü Müfredatı", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 6, s. 267-288, İstanbul 1999.

Davis, Robert H.; Alexander, Lawrence T.; Yelon, Stephen L.; Learning System Design, An Approach to Improvement of Instruction, McGraw-Hill Book Company, New York 1974.

De Bono, Edward; Altı Şapkalı Düşünme Tekniği, Çev: Ercan Tuzcular, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997

---------Altı Ayakkabılı Uygulama Tekniği, Çev: Ercan Tuzcular, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998

Demirel, Özcan; Plândan Uygulamaya Öğretme Sanatı, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2002.

---------Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, Pegem A Yayıncılı, Ankara, 2002

Depertmant of The Air Force; Air Force Manual 36-2236 Personnel Guide Book For Air Force Insturctors, 15 September 1994

Dodurgalı, Abdurrahman; Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, İFAV Yayınları, İstanbul, 1999

Doğan, Hıfzı; Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı, Önder Matbaacılık, Ankara 1997.

Doğan, Recai; "Din Öğretiminde Dikkat Edilmesi Gereken Temel İlkeler ve Örnek Bir Ders İşlenişi", İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği (Ankara Modeli), s. 58-73, M.E. Basımevi, İstanbul 2001.

Doğan, Recai; Tosun, Cemal; İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar için Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2002.

---------İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıflar için Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2003.

---------Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları, Pegem A Yayınları, Ankara, 2005

Eggen, Paul; Kauchak, Don; Educational Psychology Windows on Classrooms, Prentice Hall Inc., New Jersey 1999.

Erden, Münire; Akman, Yasemin; Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretme, Arkadaş Yayınevi, Ankara 1995.

---------Gelişim ve Öğrenme, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2004.

Erden, Münire; Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998.

Erginer, Ergin; Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000

Erricker, C. and Erricker, J.; Reconstructing Religious, Spritual and Moral Education.

Ev, Halit; "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Dramatizasyon I", Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı XXI, ss. 29-55, İzmir 2005

---------"İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Dramatizasyon II", Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı XXII, ss. 3-36, İzmir 2005

Fersahoğlu, Yaşar; Din Eğitim ve Öğretiminde Duygu Eğitimi, Marifet Yay. İstanbul, 1998

Fidan, Nurettin; Okulda Öğrenme ve Öğretme, Alkım Yayınevi, Ankara 1996.

Gagne, Robert M.; "The Learning of Principles", Klausmeier, Herbert J.; Harris, Chester W.; Analysess of Concept Learning, Academic Press, 1966, pp. 81-95.

---------The Conditions of Learning and Theory of Instruction, Holt-Rinehart and Winston Inc., Fort Worth 1985.

Goleman, Daniel; Duygusal Zekâ, Varlık Yay., İstanbul, 1998

Güleryüz, Hasan; Eğitim Programlarının Dili ve Yaratıcı Öğrenme, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2000.

Haynes, Felicity; Eğitimde Etik, Çev: Semra Kunt Akbaş, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2000

Hesapçıoğlu, Muhsin; Öğretim İlke ve Yöntemleri, Beta Yay., İstanbul, 1994.

Hudgins, Bryce B. and et Al.; Educational Psychology, F.E. Peacock Publishers Inc., Illinois 1983.

Hızal, Alişan; Programlı Öğretim Yönteminin Etkenliği, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 117, Ankara, 1982.

Kaplan, Paul S.; Educational Psychology for Tomorrow's Teaacher, West Publishing Company, St. Paul 1990.

Kauchak, Donald P.-Eggen, Paul D.; Learning and Teaching: Research-Based Methods, Third Edition, Allyn and Bacon, Boston, 1998.

Klausmeier, Herbert J.; Ghatala, Elizabeth Schwenn; Frayer, Dorothy A.; Conceptual Learning and Development A Cognitive View, Academic Press Inc., New York 1974.

Komisyon, Tıp Eğiticileri İçin Eğitim Becerileri Rehberi, Kayseri, 2004

Konuk, Yurdagül; Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1994

Korukçu, Adem; Kavram Haritalarının Din Öğretiminde Kullanımı, Ankara Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007.

Küçükahmet, Leyla; Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Alkım Yay., İstanbul, 1999

Martorella, Peter H.; Jensen, Rosalie S.; Kean, John M.; Voelker, Alan M.; Concept Learning Designs for Instruction, Intext Educational Publishers, Scranton 1972.

Mialaret, Gaston; Eğitim Bilimlerinin Gelişimi, Çev: Hüseyin Izgar-Musa Gürsel, Nobel Yay., Ankara, 2001

McCormick, Christine B.; Pressley, Michael; Educational Psychology Learning, Instruction, Assessment, Longman, New York 1997.

Mckinney, C. Warren-Edgington, William D. "Issues Related To Teaching Generalizations in Elementary Social Studies", The Social Studies, Marc/April 1997.

Milli Eğitim Bakanlığı; Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (9. 10. 11. ve 12. sınıflar), MEB, Ankara, 2005.

---------İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB Yay., Ankara, 2007.

Novak, Joseph D. And Gowin, D. Bob; Learning How To Learn, Cambridge University Press, 1993.

Novak, Joseph D.; Learning, Creating and Using Knowledge: Concept Maps as Facilitative Tools in Schools and Corporations, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey 1998.

Oğuzkan, A. Ferhan (Yayına Hazırlayan); Orta Öğretim Kurumlarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi ve Sorunları, Türk Eğitim Derneği IX. Öğretim Toplântısı, 23-24 Mayıs 1991, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara.

Ohlsson, Bo –Ergezen, Sema S.; Biyoloji Öğretimi, YÖK, Ankara, 1997

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (9. 10. 11. ve 12. Sınıflar), MEB Yay., Ankara, 2005.

Öcal, Mustafa; Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991.

Önder, Alev; Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama, Epsilon Yay., İstanbul, 1999

Özçelik, Durmuş Ali; Eğitim Programları ve Öğretim, ÖSYM Yay., Ankara, 1992

Özden, Yüksel; Öğrenme ve Öğretme, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000

Pazarlı, Osman; Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Metotlar, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1967

Sawrey, James M.; Telford, Charles W.; Educational Psychology Psychological Foundations of Education, Third Edition, Allyn and Bacon Inc., Boston 1968.

Saban, Ahmet; Çoklu Zekâ Teorisi, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.

---------Öğrenme Öğretme Süreci, Yeni Teori ve Yaklaşımlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000

Selçuk, Mualla; Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991.

---------"Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri (Zihin Gelişimi Açısından Bir Deneme)", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, s. 145-158, 1997.

---------"Din Öğretimi Özgürleştiren Bir Süreç Olabilir mi?", İslâmiyat Dergisi, c. 1, Sayı 1, s. 73-87, Ocak Mart, 1998.

Selçuk, Ziya; Çoklu Zekâ Uygulamaları, Nobel Yayınları, Ankara, 2002

Senemoğlu, Nuray; Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya, Ankara 1997.

Senemoğlu, Nuray; Gömleksiz, Müfit; Üstündağ, Tülay; Öğrenmenin Oluşumu Öğretme Model Strateji ve Teknikleri, MEB, Ankara 2001.

Serin, Ekrem; İlköğretim İkinci Kademe Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Gezi-Gözlem ve İnceleme Yönteminin Uygulanma Durumu, Basılmamış YLS Tezi, Kayseri, 2003.

Sevinç, Müzeyyen; Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.

Shapiro, Lawrence E.; Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek, Varlık Yay., İstanbul, 1998

Slavin, Robert E.; Educational Psychology Theory Into Practice, Second Edition, Prentice Hall, New Jersey, 1988.

Sönmez, Veysel; Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı, Pegem Yayıncılık, Ankara 1994, 2006.

Sözer, Ersan; Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgilerin Öğretimi, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir, 1998.

Şahin, Fatma; Kavram Haritalarının Değerlendirme Aracı Olarak Kullanılması ile İlgili Bir Araştırma, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl:2002, Sayı:1

Tan, Şeref; Öğretimi Planlama ve Değerlendirme, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2005,

Taşdemir, Mehmet; Eğitimde Planlama ve Değerlendirme, Ocak Yayınları, Ankara, 2000

Tavukçuoğlu, Mustafa-Erdem, Hüsamettin; Eğitim Fakülteleri İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Nobel Yay., Ankara, 2005.

The Use of Concept Maps in the Teaching and Learning, http://www.fed.cuhk.edu.hk. adresinden 03.05.2003 tarihinde alınmıştır.

Titiz, Tınaz; "Fen ve Din Eğitimi", 3 Mayıs 1995, http://www.tinaztitiz.com/yazi.php?id=655

Topbaş, Seyhun (Editör); Türkçe Öğretimi, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir, 1998.

Tosun, Cemal; "Din Öğretiminde Gezi Gözlem Yöntemi", MEB Din Öğretimi Dergisi, Sayı 40, 1993.

---------Din Eğitimi Bilimine Giriş, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005.

Uşun, Salih; Özel Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Pegem A Yayıncık, Ankara, 2000.

Ülgen Gülten; Eğitim Psikolojisi, Alkım Yayınevi, İstanbul 1997.

Üstündağ, Tülay; Yaratıcı Drama Öğretmenimin Günlüğü, Pegem A Yayınları, Ankara, 2000

Vural, Birol; Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zekâ, Hayat Yayınları, İstanbul, 2004.

White, H.; Wrapping Up a PBL Problem: Concept Mapping, http://www.udel.edu/inst/jan2001/concept-mapping. adresinden 03.05.2003 tarihinde alınmıştır.

Yalın, Halil İbrahim; Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Geliştirilmiş 6. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002

Yarlıoğlueş, Esma; Din Eğitiminde Programlı Öğretim, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Kayseri, 2005.

Yavuz, Kerim; Günümüzde Din Eğitimi, Çukurova Ünv. İlahiyat Fak. Yay., Adana, 1998

Yavuz, Kudret Eren; Çoklu Zekâ Teorisi, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara, 2001.

---------Duygusal Zekâ Gelişimi, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara, 2002

Yazıcı, Aslı; "Duygu Eğitimi", İlköğretmen Dergisi, Nisan 2007

Yeğen, Gülşen; Yaratıcı Drama, Abant İzzet Baysal Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 2, sayı 2.

Yılmaz, Hasan-Sünbül, Ali Murat; Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003

Zimmaro, D. M. & Cawley, J. M.; Concept Map Module [Online], Schreyer Institute For Innovation In Learning, The Pennsylvania State University, 1998. http://www.inov8.psu.edu/faculty/cmap.htm. adresinden 03.05.2003 tarihinde alınmıştır.

10. Basım

DİN ÖĞRETİMİNDE YÖNTEMLER

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 165
Eğitim Bilimleri No. : 32
ISBN : 978-605-133-067-9
© 10. Basım, Ekim 2016

DİN ÖĞRETİMİNDE YÖNTEMLER

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aydın, Mehmet Zeki.
Din Öğretiminde Yöntemler / *Mehmet Zeki Aydın*
10. Basım, X + 541 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-067-9
1. Öğretim Yöntemleri 2. Eğitim Yöntemleri 3. Din Öğretimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Eğitimde "Niçin öğreteceğiz?" sorusunun cevabı eğitimin amaçlarını; "Nasıl öğreteceğiz?" sorusunun cevabı öğretim yöntemlerini; "Ne ile öğreteceğiz?" sorusunun cevabı eğitim araç ve gereçlerini; "Eğitimin sonunda ne kadar öğrettik?" sorusunun cevabı ise, ölçme ve değerlendirme konusunu oluşturur.

Bugün, ülkemizde ilk ve orta dereceli okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, 1982 Anayasası gereğince Din Bilgisi ve Ahlak derslerinin birleştirilmesiyle zorunlu dersler arasında yerini almıştır. Bunun yanında İmam Hatip Liselerinde meslek derslerinde de din öğretimi yapılmaktadır. Din öğretimi verecek olan öğretmenler, ilahiyat fakültelerinde ve eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği bölümlerinden yetişmektedir.

İlahiyat fakültelerinde hem lisans hem de yüksek lisans programlarında Özel Öğretim Yöntemleri ve eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği bölümlerinde de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri yer almaktadır. Bu kitap öncelikle bu bölümlerde okuyan öğrencilere, hâlen okullarımızda görev yapan tüm din öğretimi öğretmenlerine ve Kur'an Kursu öğreticilerine hitap etmek üzere hazırlanmıştır.

Bu kitap, daha önce yayınlanan, "Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi" adlı kitabın yeniden gözden geçirilmiş şeklidir. Bu baskıda, ilk kitaptan bazı ayrıntı bilgileri içeren bölümler çıkarılmış ve KPSS sınavına girecek adayların ihtiyaçlarını giderecek birçok bölüm ilave edilmiştir. Bunun yanında öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulamalarını göstermek üzere örnek günlük ders planları konulmuştur. Aynı şekilde, öğretmen ve öğretmen adaylarının devamlı kullanmak zorunda olduğu bilgiler de ekler başlığında verilmiştir. Bu nedenlerle bu kitaba ikinci baskı demek yerine yeni bir adlandırmayla, "Din Öğretiminde Yöntemler" denilmiştir. Ayrıca

her baskıda ilaveler yapılmakta, din öğretiminde yeni çalışmalara yer verilmektedir.

Bu kitabın oluşmasıyla ilgili, benim yetişmemde büyük katkıları bulunan başta Prof. Dr. Beyza Bilgin olmak üzere emeği geçen tüm hocalarıma ve anneme teşekkürlerimi sunuyorum. Özellikle bu kitabın baskısında bana yardımcı olan Büşra Eker, Hacer Tek, Sümeyra Tekin, Rabiye Solmaz, Zeynep Aslan, Figen Kunduz, Zehra Orhan, Sevilay Çoban, Tuğba Güler, Nihal Dirican, Zerrin Demir, M. Fatih Genç ve burada adlarını yazamadığım tüm öğrencilerime teşekkür ediyorum. Doğal olarak tüm akademik çalışmalarım için bana zemin hazırlayan, anlayışla hareket eden değerli eşim ve çocuklarıma da teşekkür ediyorum. Elbette bu kitabın baskısında görev yapan Nobel Akademik Yayıncılık'ın tüm elemanlarına da teşekkür borçluyum.

Öğretmen olmuş ve olacak tüm din eğitimcilerine faydalı olması dileklerimle.

Temmuz 2015

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN*

* www.mehmetzekiaydin.com **E-mail:** mehmetzekiaydin@mynet.com **Tel:** 90.506.3446620

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
ÖĞRENME ÖĞRETME SÜREÇLERİ

1. TEMEL KAVRAMLAR 5
2. ÖĞRENME VE ÖĞRENME İLKELERİ 8
3. ÖĞRETİM VE ÖĞRETME 10
   - 3.1. Öğretim İlkeleri 12
     - 3.1.1. Amaca Dönüklük İlkesi 12
     - 3.1.2. Öğrenciye Görelik İlkesi 14
     - 3.1.3. Aktiflik İlkesi 15
     - 3.1.4. Somuttan Soyuta İlkesi 16
     - 3.1.5. Ekonomiklik İlkesi 17
     - 3.1.6. Yakından Uzağa İlkesi 17
     - 3.1.7. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi 18
     - 3.1.8. Hayata Yakınlık İlkesi 18
     - 3.1.9. Bütünlük İlkesi 18
     - 3.1.10. Otoriteye İtaat ve Özgürlük İlkesi (Sosyallik İlkesi). 19
     - 3.1.11. Güncellik İlkesi 20
   - 3.2. Öğrenmeyi Etkileyen Etkenler 20
     - 3.2.1. Öğrenmede Güdülenmenin (Motivasyonun) Önemi 23
     - 3.2.2. Pekiştirme 28
     - 3.2.3. Geri Bildirim 29
     - 3.2.4. Tekrarlar 29
     - 3.2.5. İpucu 30
     - 3.2.6. Dikkat Çekme Yolları 31
     - 3.2.7. Transfer (Geçiş- Aktarma) 32
4. ÖĞRETME YOLLARI 33
5. ÖĞRETME YOLLARI VE DÜŞÜNME SÜREÇLERİ 34
   - 5.1. Tümevarım (İndüksiyon, İstikra) 34
   - 5.2. Tümdengelim (Dedüksiyon, Ta'lil) 35
   - 5.3. Andırma (Andırış, Andırım, Analoji, Temsil) 36
   - 5.4. Çözümleme (Analiz, Tahlil) 36
   - 5.5. Bireşim (Sentez, Terkip) 37
   - 5.6. Yaratıcı (Üretken) Düşünme 37
   - 5.7. Eleştirel Düşünme 38
   - 5.8. Yansıtıcı (Derin) Düşünme 40
   - 5.9. Üstbilişsel (Metabilişsel) Düşünme 41
   - 5.10. Diğer Bazı Düşünme Becerileri 42
   - 5.11. Düşünme Biçimleri ve Düşünmeyi Uyaran Sorular 44

6. ÖĞRETME YAKLAŞIMLARI 45
6.1. Sunuş Yoluyla Öğretme Yaklaşımı 45
6.2. Buluş (Keşfetme) Yoluyla Öğretme Yaklaşımı 46
6.3. Araştırma İnceleme (Soruşturma) Yoluyla Öğretme Yaklaşımı 48
6.4. Tam Öğrenme Yaklaşımı (Bloom'un Okulda Öğrenme Modeli). 49
6.5. Oyun Yoluyla Öğretim 51
6.6. İş Birliğine Dayalı Öğrenme-Öğretme 53
6.7. Çoklu Zekâ Kuramına Göre Öğretim 55
6.7.1. Çoklu Zekâ Kuramının İlkeleri 55
6.7.2. Çoklu Zekâ Kuramının Eğitim ve Öğretimde Kullanılması 56
6.7.3. Çoklu Zekâ Alanları ve Özellikleri 58
6.8. Programlı Öğretim 64
6.9. Mikro Öğretim 65
6.10. Gagne'nin Öğrenme Modeli 66
6.11. Carroll'un Okulda Öğrenme Modeli 66
6.12. Yapılandırmacı (Yapısalcı) Yaklaşım 67
6.13. Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımı 69
6.14. Öğrencilerin Duygu ve Tecrübelerinden Yararlanma Yaklaşımı 72
6.15. Kuantum Öğrenme 75
7. ÖĞRETME YÖNTEMİNİN ÖNEMİ 76
7.1. Yöntem Bilgisinin Amacı 77
7.2. Öğretme Yöntemini Kılavuzlayan İlkeler 78
7.3. İletişim Süreci ve Öğretim Yöntemi 79
7.4. Yöntem Seçimini Etkileyen Etkenler 83
7.5. Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin Seçimiyle İlgili İlkeler 85
7.6. Niçin Aktif Öğretim Yöntemleri? 85
7.7. Aktif Öğrenme 91
7.8. Etkin Birey Yetiştirmek İçin Ders İşleme Nasıl Olmalıdır? 94
8. EĞİTİMDE PROGRAM GELİŞTİRME 94
8.1. Eğitim Programı ve Çeşitleri 94
8.2. Program Geliştirme Nedir? 96
8.3. Eğitim Programının Özellikleri ve Temelleri 97
8.4. Eğitim Programının Ögeleri 100
8.5. Program Geliştirme Süreci 100
9. ÖĞRETİMDE PLANLAR 105
9.1. Bir Dersin İşleniş Aşamaları 105
9.2. Yıllık ve Günlük Plan Hazırlanması 109
9.3. Kazanım/Amaç/Hedef Yazımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 109
9.4. Hedef ve Kazanım Örnekleri 116
9.5. Ders Planı Formatı 118
10. EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 120
10.1. Bir Ölçme Aracında Bulunması Gereken Nitelikler 120
10.2. Değerlendirmede Amaçlar 121

10.3. Performans Değerlendirme 122
10.4. Süreci ya da Ürünü Değerlendirme 122

İKİNCİ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

1. TAKRİR (ANLATMA) YÖNTEMİ 125
1.1. Takrir Teknikleri 145
1.1.1. Biçimsel (Formal) Konuşma Tekniği (Konferans) 145
1.1.2. Biçimsel Olmayan (İnformal) Konuşma Tekniği 146
1.1.3. Sempozyum 146
2. TARTIŞMA YÖNTEMİ 151
2.1. Tartışma Yönteminin Planlanması 154
2.2. Yöneticinin Rolü 155
2.3. Tartışmaya Katılanların (Konuşmacıların) Rolü 156
2.4. Tartışmada Sekreterin Rolü 157
2.5. Gözlemcilerin Rolü 157
2.6. Tartışmanın Değerlendirilmesi 157
2.7. Tartışma Yönteminde Öğretmenin Rolü 158
2.8. Tartışma Teknikleri 158
2.8.1. Büyük Grup Tartışma Tekniği 158
2.8.2. Beyin Fırtınası (Fikir Tarama, Hızlı Tur) Tekniği 162
2.8.3. Ters Beyin Fırtınası 163
2.8.4. Görüşme Tekniği 168
2.8.5. Altı Şapkalı Düşünme Tekniği 177
2.8.6. Workshop Tekniği 179
2.8.7. Münazara Tekniği 184
2.8.8. Görüş Geliştirme 185
3. KÜME ÇALIŞMASI YÖNTEMİ 188
3.1. Önemi 189
3.2. Kümelerin (Grupların) Oluşturulması 190
3.3. Konuların Paylaştırılması 191
3.4. Grup İçi Çalışma 192
3.5. Konunun Sınıfa Sunulması 192
3.6. Küme Çalışması Yönteminde Öğretmenlerin Rolü 192
4. İŞ BİRLİKÇİ/İŞ BİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRETİM TEKNİKLERİ 193
4.1. Öğrenci Timleri-Başarı Grupları Tekniği 193
4.2. Tartışma Grubu Tekniği 193
4.3. Ayrılıp-Birleşme (Jigsaw) Tekniği 194
4.4. Takım-Oyun-Turnuva Tekniği 195
4.5. Balık Kılçığı Diyagramı Tekniği 195
4.6. Kartopu Tekniği 196
4.7. Konuşma Halkası 197
4.8. Kollegyum (Kologyum) 197

4.9. Fısıltı (Vızıltı) Grupları Tekniği 198
4.10. Altı Ayakkabılı Uygulama Tekniği 199
4.11. İstasyon Tekniği 200
4.12. Seminer Tekniği 202
5. DRAMATİZASYON (ROL OYNAMA) YÖNTEMİ 205
5.1. Eğitici Dramada Etkinlik Türleri 210
5.2. Dramatizasyon Teknikleri 212
5.2.1. Parmak Oyunu 212
5.2.2. Sözsüz Oyun (Pandomim). 212
5.2.3. Bağımsız Dramatizasyon 218
5.2.4. Bağımlı Dramatizasyon 222
5.2.5. Kukla ve Bebekler 222
5.2.6. Bazı Doğaçlama Drama Örnekleri 224
5.2.7. Taklidî Oyun (Benzetme, Benzetim). 226
5.3. Dramatizasyon Yönteminin Uygulamasına Örnekler 227
6. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ 238
6.1. Örnek Olay İnceleme Yönteminin Ahlaki Konularda Uygulanması 242
6.2. Örnek Olayın Özellikleri 244
6.3. Örnek Olay Kaynakları 245
6.4. Uygulanışı 247
6.5. Uygulama Örnekleri 250
7. GÖSTERİ (DEMONSTRASYON) TEKNİĞİ 262
8. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ 268
8.1. Problem Çözmede Basamaklar 270
8.2. Örnek Problem Durumu 271
9. GÖSTERİP YAPTIRMA YÖNTEMİ 273
10. GEZİ GÖZLEM YÖNTEMİ 280
11. SORU-CEVAP TEKNİĞİ 285
11.1. Klasik Soru Cevap Anlayışı 285
11.2. Soru-Cevap Tekniğinin Geliştirilmesi 286
11.3. Soru-Cevap Tekniği Nedir? 286
11.4. Yeni Soru-Cevap Tekniğinin Amaç ve İşlevi 286
11.5. Soru ve Cevabın Tanımları 288
11.6. Öğretimde Sorunun Önemi 289
11.7. Öğretimde Sorunun Görevi 290
11.8. Soru Çeşitleri 292
11.9. Niteliğine Göre Soru Türleri 295
11.10. Yönetilme Biçimlerine Göre Soru Türleri 299
11.11. Açık ve Kapalı Uçlu Sorular 299
11.12. İyi Bir Sorunun Özellikleri 299
11.13. Soru Sorarken Dikkat Edilecek Hususlar 304
11.14. Soruların Cevaplandırılmasında Dikkat Edilecek Hususlar 307
11.15. Cevaplar Nasıl Olmalıdır? 308
11.16. Cevapların Alınmasında Öğretmenin Dikkat

Edeceği Hususlar 308
11.17. Öğrenci Soruları 315
11.18. Öğrenci Sorularının Önemi 315
11.19. Öğrenci Soruları Karşısında Öğretmenin Tutumu 316
11.20. Öğrenciler Sorularını Ne Zaman Sormalıdır? 317
12. BULDURMA (SOKRATES) YÖNTEMİ 330
13. EĞİTSEL OYUNLAR 345
13.1. Oyunun Bireyin Gelişimine Olan Etkisi 346
13.2. Eğitsel Oyun Kavramı 346
13.3. Oyunların Seçimi ve Öğretmenin Rolü 347
134. Akrostiş Tekniği 348
13.5. Kutuplaşma 351
13.6. Kavram Kontrolü 355
13.7. Grup ya da Takım Oyunları 358
13.8. Mektup ya da Telgraf Oyunu 358
13.9 Nesi Var? Başka-Ters Başka Tekniği 362
14. METİN TARAMA TEKNİĞİ 364
15. BİREYSEL ÇALIŞMA YÖNTEMİ 368
15.1. Bireysel Çalışmayı Kılavuzlayan İlkeler 368
15.2. Bireysel Çalışma Çeşitleri 368
15.3. Bireysel Çalışmada Öğretmenin Rolü 369
15.4. Bireysel Çalışmanın İlkeleri 369
16. DİN ÖĞRETİMİNDE KAVRAM HARİTALARININ KULLANIMI 372
16.1. Din Öğretiminde Kavram Haritalarının Yapılışı 373
16.2. Din Öğretiminde Kullanılabilecek Kavram Haritası Türleri 377
16.3. Din Öğretiminde Kavram Haritaları Nerelerde ve Nasıl Kullanılabilir? 380
16.4. Akıl Haritaları 384
16.4.1 Örümcek Haritalar 385
16.4.2. Zincir Haritalar 385
16.5. V (VEE) Diyagramı 390
17. FOTOĞRAF VE RESİMLERİN ÇÖZÜMLENMESİ (ANALİZ EDİLMESİ)/FOTOĞRAF VERESİM OKUMA 391
18. METAFOR OLUŞTURMA TEKNİĞİ 395
19. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK BAZI ETKİNLİK VE UYGULAMALAR 396
20. ÖĞRETİM SÜRECİNDE ÖDEVLER 397

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİNDE TEKNOLOJİ VE MATERYAL KULLANIMI

1. EĞİTİM TEKNOLOJİSİ 399
1.1. Öğretimde Ders Araç ve Gereçlerinin Önemi 400
1.2. Ders Araçlarının Faydaları 403

1.3. Araç ve Gereçlerde Aranılan Özellikler 404
1.4. Ders Araçlarının Kullanılmasında Dikkat Edilecek Hususlar 405
2. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN DERS ARAÇLARI 405
2.1. Görsel Araçlar 406
2.1.1. Kitaplar 406
2.1.2. Yazı Tahtaları 407
2.1.3. Resimler 410
2.1.4. Gerçek Eşya ve Modeller 411
2.1.5. Projeksiyon Makineleri 412
2.2. İşitsel Araçlar 412
2.3. Görsel-İşitsel Araçlar 412
2.3.1. Film Makinesi ve Filmler 412
2.3.2. Televizyon 413
2.3.3. Bilgisayar 413
2.3.4. CD ve DVD Çalar 416
KAYNAKÇA 419

EKLER

EK 1 – Türkiye'de Din Öğretimi Özel ÖğretimYöntemleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar 427
EK 2 – Eğitimde Yeni Arayışlar 439
Ek 3 – Proje Tabanlı Çalışma Örnekleri 447
Ek 4 – Arapça Yıllık ve Ders Planları 463
Ek 5 – DKAB Derslerinde Çoklu Zekâ Uygulamalarına Örnekler 471
Ek 6 – DKAB Yıllık Plan Örneği 479
Ek 7 – Yaratıcılık ve Yaratıcı Liderlik 483
Ek 8 – İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Hazırlanabilecek Öğretim Materyalleri ve Kullanımına Örnekler 501
Ek 9 - Din ve Sanat Eğitimi 511

KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ 523

MEHMET ZEKİ AYDIN ÖZGEÇMİŞ 539

KAYNAKÇA

Akarsu, Bedia (1979), **Felsefe Terimleri Sözlüğü,** Ankara.

Akyürek, Süleyman (2003), **Din Öğretiminde Kavram Öğretimi, Doğruluk Kavramı Örneği**, EÜ SBE Yayınlanmamış Doktora. Tezi, Kayseri.

Akyürek, Süleyman (2003), "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı" **Değerler Eğitimi Dergisi,** Cilt 1, Sayı 3, Temmuz 2003, s.65-85.

Akyürek, Süleyman (2004), **Din Öğretiminde Kavram Öğretimi,** Dem Yay., İstanbul.

Akyürek, Süleyman (2008), **Din Öğretimi, Model, Strateji, Yöntem ve Teknikler,** Laçin Yayınları, Kayseri.

Akyürek, Süleyman (2008), **İlköğretim DKAB Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri,** Laçin Yayınları, Kayseri.

Alaylıoğlu Ruşen ve Oğuzkan, Ferhan (1978), **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**, İst.

Alıcıgüzel, İzzettin (1973), **İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, İst.

Alkan, Cevat (1979), **Eğitim Ortamları**, Ankara

Alkan, Cevat,(1977), **Eğitim Teknolojisi Kuramlar-Yöntemler**, Ankara.

Alkan, Cevat,(1990), **Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi**, Ankara.

Altaş, Nurullah (2001), **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi**, Ankara.

Altaş, Nurullah (2007), **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Öğretmen El Kitabı,** Dem Yayınları, İstanbul.

Ansiklopedi Yayınevi (1966), **Eğitim Ansiklopedisi,** Ankara.

Antel, S. Celal (1952), **Umumi Didaktik,** İstanbul.

Aslan, Mehmet, (2006), **Öğretmen Adayları İçin KPSS Öğretmenler İçin KBYS Pedagojik Formasyon**, Hayat Yayınları, İstanbul.

Aydın, M. Şevki, vd. (2002), **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Kılavuzu, 4-5-6-7-8**, MEB, İstanbul.

Aydın, Mehmet Zeki (1992), "Din Derslerinin Gelişimi ve Teorik Yapısı", **MEB Din Öğretimi Dergisi**, sayı:37, Ankara.

Aydın, Mehmet Zeki (1998), **İlköğretimin İkinci Kademesi Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Programındaki Ahlâkî Amaç ve Konuların Program Geliştirme Açısından Değerlendirilmesi**, MEB EARGED, Sivas.

Aydın, Mehmet Zeki (2003), **Ahlâk Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Aydın, Mehmet Zeki (2004), **Din Öğretimi Plân Örnekleri**, (CD) Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, İstanbul.

Aydın, Mehmet Zeki (2006), "Eğitimde Yeni Arayışlar", **Diyanet Aylık Dergi** Ocak 2006, Ankara, sayı:181, ss. 5-8.

Aydın, Mehmet Zeki (2007), **Ailede Çocuğun Ahlâk Eğitimi**, 5. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Aydın, Mehmet Zeki, (1998), **Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi**, Karakoç Yayınları, Ankara.

Aydın, Muhammet Şevki (1996), **Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları**, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.

Aytuna, Hasip (1962), **Genel Öğretim Bilgisi**, İstanbul.

Aytuna, Hasip (1963), **Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik ve Problemleri,** Ankara.

Bacanlı, Hasan, (1999), **Eğitim Psikolojisi Gelişim ve Öğrenme,** 2.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Başaran, Ethem (1982), **Eğitim Psikolojisi**, Ankara.

Berbaum, J. (1979), **L'Action Pedagogique Dans L'Enseignemnt Du Second Degre,** Paris.

Best, F (1979) (Ed. Gaston Miqlaret), **Vocabulaire de l'Education,** PUF, Paris.

Bilen, Mürüvvet (1990), **Plândan Uygulamaya Öğretim**, Ankara.

Bilgin, Beyza (1982), "İlkokullarda Din Bilgisi Dersleri" **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi,** sayı. 5, Ankara.

Bilgin, Beyza (1988), **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, AÜ İlahiyat Fak. Yay., Ankara.

Bilgin, Beyza ve Selçuk, Mualla (1990), **Din Öğretimi**, Ankara.

Bilgin, Beyza, (2003) **İslâm ve Çocuk**, DİB Yay., Ankara.

Bilgin, Beyza,(1980), **Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri**, Ankara.

Binbaşıoğlu, Cavit (1983), **Genel Öğretim Bilgisi**, Ankara.

Binbaşıoğlu, Cavit (1989), **Eğitim Psikolojisi**, Ankara.

Bloom, Benjamin S. (1979), **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**, çev. D. Ali Özçelik, Ankara.

Bossing, Nelson L. (1959), **Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, çev. Necmi Sarı, M.E. Basımevi, c.I, İstanbul.

Büyükdüvenci, Sabri (1986), **Hayat boyu Eğitim**, Ankara AÜ SBE basılmamış Dr. Tezi.

Büyükdüvenci, Sabri (1992), "Nitelikli Eğitim Sorunu" **Özel Kültür Okulları Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu, Eğitimde Nitelik Geliştirme,** İstanbul.

Büyükkaragöz, Savaş ve Çivi, Cuma (1994), **Genel Öğretim Metotları**, 3. baskı, Konya.

Canatan, Burhanettin (1966), **Ansiklopedik Terimler Sözlüğü,** Ankara.

Cemiloğlu, Mustafa (2006). "Eğitim Bilimi Açısından Örtük Program ve Halk Anlatılarının Örtük Program Bağlamında Değerlendirilmesi", Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XIX (2), ss.257-269.

Çelebi, Ahmet (1982), **İslâm'da Eğitim Öğretim Tarihi**, çev: Ali Yardım, İstanbul.

Çıraklı, Yaşar, "Proje Nasıl Hazırlanır?" **www.dinahlak.forumu.com/ (04.04.2007)**

Çilenti, Kamuran (1978), **Eğitim Teknolojisi,** Ankara.

Çilenti, Kâmuran,(1988), **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**, Ankara.

Defeldre, Marie-France -Hincq (1996), **Définition et Taxonomie des Objectifs Pédagogiques**, Liège, Belçika.

Demirbolat, Ayşe (1997), "Eğitimi Demokrasi İlişkisi: Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi", **Eğitimbilime Giriş,** editör: Leyla Küçükahmet, Gazi Kitabevi, Ankara, ss.139-166.

Demirel, Özcan (1992), **Genel Öğretim Yöntemleri Ders Notları**, Ankara.

Demirel, Özcan (2003), **Eğitimde Program Geliştirme,** Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Dewey, John (1966), **Tecrübe ve Eğitim,** çev. Fatma Varış ve Fatma Başaran, Ankara.

Dirim, Aygören, (2002), **Yaratıcı Drama**, Esin Yay. İstanbul.

Dodurgalı, Abdurrahman (1999), **Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler**, MÜ İFAV Yayınları, İstanbul.

Doğan, Hıfzı (1982), **Analiz ve Program Hazırlama**, Ankara.

Doğan, Recai ve Tosun, Cemal (2002), **İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Doğan, Recai ve Tosun, Cemal (2003), **İlköğretim 6.,7. ve 8. sınıflar için Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi,** Pegem A Yay. Ankara.

Doğanay, Ahmet (1994), "Eğitimde Yeni Bir Alan: Çabasal Alan", **1. Eğitim Bilimleri Kongresi**, ss. 163-169.

Enç, Mitat (1981), **Eğitim Ruhbilimi,** İstanbul.

Erdem, Mukaddes ve Akkoyunlu Buket, (2002), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Beşinci Sınıf Öğrencileriyle Yürütülen Ekiple Proje Tabanlı Öğrenme Üzerine Bir Çalışma", **http://ilkogretim-online.org.tr/ vol1say1/ index.htm - 7k - 18/Jan/2002. (03.04.2007)**

Erden, Münire,(1993), **Eğitimde Program Değerlendirme**, Pegem yay., Ankara.

Eren Yavuz, Kudret (2001), **Eğitim Öğretimde Çoklu Zekâ Teorisi ve Uygulamaları**, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara.

Ergin, Akif (1995), **Öğretim Teknolojisi İletişim**, 1. Baskı, Pegem A Yay., Ankara.

Erginer, Ergin (2000), **Öğretimi Plânlama Uygulama ve Değerlendirme**, Ankara.

Ertürk, Selahattin (1975), **Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara.

Ficker, Paul (1972), **Yeni Okulda Didaktik** Çev: Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ankara.

Fidan, Nureddin (1986), **Okulda Öğrenme Öğretme**, Ankara.

Foulquié, Paul (1991), **Dictionnaire de la Langue Pedagogique**, Paris.

Güler, Tuğba, (2007), **Din ve Ahlak Öğretiminde Drama Örnekleri,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Günden, Suat (1978), **Genel Öğretim Bilgisi,** Ankara.

Hesapçıoğlu, Muhsin (2008), **Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Programları ve Öğretim,** 6. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

http://ilkogretim-online.org.tr/vol1say1/v01s01a.htm (03.04.2007)

http://ivrindi.meb.gov.tr/5a/projeturkce.htm (04.04.2007)

Işılak, Hatice ve Durmuş Alpaslan (Ed.) (2004), **Kara Tahtayı Aşmak Öğrenci Merkezli Öğretmenlik**, Kaknüs Yay., İstanbul.

Karaağaçlı, Mustafa (2005), **Öğretimde Yöntemler ve Yaklaşımlar**, Pelikan Yayıncılık, Ankara.

Karch, Randolp R. ve Estabrooke, Edward (1963), **250 Öğretim Tekniği**, çev: İ.Para ve İ. Yurt, İstanbul.

Kaya, Mevlüt (1998), **Din Eğitiminde İletişim ve Dinî Tutum**, Etüt Yay., Samsun.

Kaya, Mevlüt (1996), "Örnek Olay İncelemesi Yönteminin Ahlâk Eğitiminde Kullanılması", **19 Mayıs Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, sayı:8, Samsun.

Kocaçınar, Muhip (1969), Genel Öğretim Metodu (Bilgisi), İstanbul.

Komisyon, (2003), **İlköğretim Drama 1**, MEB Yay., Ankara.

Konstant, D (1984), **A Dictionary of Religious Education**, London.

Küçükahmet, Leyla (1989), **Öğretim İlke ve Yöntemleri,** 3. Baskı, GÜ EF Yay., Ankara.

Küyel, Mubahat Türker (1978), "İleri Dil ve Dil Transferi Üzerine Ön Düşünceler", **Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.

Legendre, R.(1988), **Dictionnire Actuel L'Education**, Paris.

Leif, J.ve Rustin, G. (1974), **Pedagoji Doktrinleri Açısından Genel Pedagoji.** Çev. Nejat Yüzbaşıoğulları, Ankara.

M. Hollingsworth, Paul ve H.Haover, Kenneth, (1999), **İlköğretimde Öğretim Yöntemleri**, AÜ RektörlüğüYay., Ankara.

Mangır, Mine ve Aktaş, Yaşare, (2000), **Çocuğun Gelişiminde Oyunun Önemi**,Yaşadıkça Eğitim Yay., İstanbul.

MEB DKAB (2007), Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar),** Ankara.

MEB DKAB (2008), Milli Eğitim Bakanlığı, **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ÖğretimProgramı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar),** Ankara.

MEB İHL (2008), Milli Eğitim Bakanlığı, **İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları,** Ankara.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) **Tebliğler Dergisi,** 13 Nisan 1992 tarih ve 2356. sayı.

Minder, Michel (991) **Didactique Fonctionnelle, Objectifs, Strategies, Evaluatation Education,** Bruxelles.

Oğuzkan, A.Ferhan (1981), **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, TDK Yay., 2.baskı, Ankara.

Oğuzkan, A.Ferhan,(198), **Orta Dereceli Okullarda Öğretim,** Ankara.

Oğuzkan, Şükran, (2003); Tezcan, Emine; Tür, Gülseren ve Demiral, Özgür, **Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri ve Eğitici Oyuncaklar**, MEB, Ankara.

Öcal, Mustafa (1990), **Temel Eğitim ve Orta Öğretimde Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar,** TDV Yay., Ankara.

Önder, N.Kemal (1986), **Öğretimde Program, İlke ve Yöntemler**, Konya.

Önder, Alev, (2003),**Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama**, Epsilon Yay., İstanbul.

Özbek, Abdullah (1988), **Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed**, Konya.

Özçelik, Durmuş Ali (1981), **Okullarda Ölçme Değerlendirme**, Ankara.

Özden, Yüksel, (2003), **Öğrenme ve Öğretme**, 6.Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Özdoğan, Berka, (1987), "Çocukta Oyun Terapisi", **AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Ankara, c:20, ss.84-102.

Özyürek, Leyla (1983), **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ankara.

Pazarlı, Osman (1967), **Din Eğitimi ve Öğretiminde Genel Metodlar,** İstanbul.

Pehlivan, Özlem (1999), **Din ve Sanat Eğitimi,** CÜ İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Sivas.

Peker, Hüseyin (1988), "Eğitim ve Öğretimde Metodun Önemi ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretiminde Metodlar", **MEB Din Öğretimi Dergisi**, Ankara. Sayı: 17, ss. 86-97.

Peker, Hüseyin (1991), **Din ve Ahlâk Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları –Ailede, Okulda, Camide-**, Eser Matbaası, Samsun.

Pektaş, Pelin (2003), **Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretiminde Çoklu Zekâ Uygulamaları**, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara.

Pektaş, Pelin (2008), **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Çoklu Zeka Uygulamaları, İlköğretim 4., 5., 6., 7. ve 8. Sınıflar İçin Öğretmen El Kitabı,** Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara.

Pocztar , J. (1977), **Programlı Öğretim Kuramları ve Uygulamaları**, çev: A. Hızal, AÜ Eğitim Fakültesi Yayınları no:66, Ankara.

Saban, Ahmet (2000), **Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sâtı Bey (1910), **Tedrisatı İbtidaiye**, sene:1 no:7 15 Ağustos 1326, İstanbul.

Schorling, Raleigh ve Wingo, W. G. Max (1967), **İlkokullarda Genel Öğretim Metodu**, çev.: V. Baha Pars, İstanbul.

Sel, Ruhi (1995), **Oyunlar-Rontlar**, Ya-Pa Yay., İstanbul.

Selçuk, Mualla (2000), "Teorik ve Pratik Açmazlarıyla Kültürel Miras Öğretimini Sorgulayan Bir Deneme", **Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar,** M.E.Basımevi, İstanbul.

Selçuk, Mualla (1990), **Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler**, Ankara.

Selçuk, Mualla (1997 b), "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri", **Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, 20-21 Kasım 1997**, Düzenleyenler: AÜ İF ve Tömer Dil Öğretim Merkezi, Ankara.

Selçuk, Mualla (1997), "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri" **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi,** İstanbul, Sayı: 4,

Selçuk, Ziya, (1999), **Eğitim Psikolojisi Gelişim ve Öğrenme,** 6.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sena, Cemil (928), **Umumî Usul-ü Tedris,** İstanbul.

Senemoğlu, Nuray (998), **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim,** Ankara.

Smith (1990), **Harper's Encyclopedia of Religious**, Newyork.

Souche, Aimé (1957), **Yeni Pratik Pedagoji II,** Çev: Selahattin Odabaşı, Ankara.

Sönmez, Veysel (1986), **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı,** Adım Yay, Ankara.

Taşpınar, Mehmet (2006), **Kuramdan Uygulamaya Öğretim Yöntemleri,** 2. Baskı, Üniversite Kitabevi, Ankara.

Tavukçuoğlu, Mustafa (1993), «İlköğretimde Din Eğitimi ve Program Geliştirme Üzerine Bazı Düşünceler», **MEB Din Öğretimi Dergisi,** Sayı:43, Ankara, ss. 24-35.

TDK (1946), **Türkçe Sözlük,** İstanbul.

TDK(1981), **Türkçe Sözlük,** Ankara.

Tekin, Halil (1993), **Eğitimde Ölçme Değerlendirme**, 7. Baskı, Ankara.

Tosun, Cemal (2002), **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Türkyılmaz, Şevket (1966), **Öğretim Metodu ve Uygulama**, Ankara.

Ulusoy, Ayten vd., (2002), **Gelişim ve Öğrenme**, Anı Yayıncılık, Ankara.

Varış, Fatma (1988), **Eğitimde Program Geliştirme "Teori ve Teknikler"**, AÜ EBF Yay. 4.baskı, Ankara.

Varış, Fatma (1991), "Programlara İlişkin Temel Kavramlar ve Tanımlar", **Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler**, A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Yay., Eskişehir.

Varış, Fatma (1994), **Eğitimde Program Geliştirme, Teori ve Teknikler,** 5. Basım, Alkım Yay., Ankara.

Varış, Fatma ve Gürkan, Tanju (1992), "Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Programlarının Değerlendirilmesi", **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** c:25, sayı:2, Ankara.

Varış, Fatma,(1991), "Programlara İlişkin Temel Kavram ve Tanımlar", **Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler**, AÜ Açık Öğretim Fak. Yay., Eskişehir.

www.elma.net.tr (05.03.2004)

www.rehberlik.com (05.03.2004)

Yaka, Aydın (1994), "Türkiye'de Sosyal Yapı ve Eğitim Programları", **1. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler**, c:I, ÇÜ EF, Adana.

Yıldırım, Ali (1994) "Program Geliştirme Modelleri ve Ülkemizdeki Program Geliştirme Çalışmalarına Etkileri", **1. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler**, ÇÜ EF, Adana.

Yıldırım, Cemal (1973), **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme,** MEB, İstanbul.

Yurdakul, Bünyamin, (2005), "Yapılandırmacılık", **Eğitimde Yeni Yönelimler**, Editör: Özcan Demirel, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Yurtluk, Makbule, (2005), "Proje Tabanlı Öğrenme", **Eğitimde Yeni Yönelimler**, Editör: Özcan Demirel, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Zengin, Halise Kader, (2002), **Eğitsel Oyunlar ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanımı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

DİNAMİK

Doç. Dr. Etimad Bayramoğlu Eyvazov

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1461
Mühendislik/Teknik No.: 132
ISBN: 978-605-320-367-4
© 1. Basım, Mart 2016

DİNAMİK
Doç. Dr. Etimad Bayramoğlu Eyvazov

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayramoğlu Eyvazov, Etimad.
Dinamik / *Etimad Bayramoğlu Eyvazov*
1. Basım, VIII+298 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-367-4
1. Atalet Kuvveti 2. Kinetik Enerji 3. Momentum

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Distribution: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, üniversitelerin mühendislik fakültelerinde eğitim alan lisans ve lisansüstü öğrencilerinin faydalanabileceği bir ders kitabı olarak hazırlanmıştır. Kitap Azerbaycan'ın Bakü şehrinde Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi'nde "Teorik Mekanik" dersini uzun yıllar vermiş olan E. Eyvazov ve S. Kuliyev'in ders kitaplarının referans alınıp tekrar gözden geçirilmesiyle oluşturulmuştur. E. Eyvazov ve S. Kuliyev'in daha önceki yıllarda (1994, 2003 ve 2009) aynı isimde yayınlanmış ders kitapları bulunmaktadır. Bu eser E. Eyvazov tarafından önceki eserlere ek olarak, 2010-2015 tarihleri arasında halen görev yaptığı Bartın Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Makine Mühendisliği Bölümü'ndeki "Teorik Mekanik-(Dinamik)" üzerine yaptığı çalışmalar ile genişletilerek basıma sunulmuştur. Kitapta konu anlatımı ve örnek çözümleri ile birlikte serbest çalışmaya yönelik ödev sorularına ve problemlere de yer verilmiştir. Kitabın içinde zorluk aşaması birbirinden farklı olan 100 adet problem, çözümleriyle birlikte istifadeye sunulmuştur. Ayrıca nokta, sistem dinamiği ve analitik mekanik bölümlerine ait 60 adet soru, cevaplarıyla birlikte kitabımızda yer almaktadır. Kitabın hazırlanması sırasında yardım ve desteklerini esirgemeyen meslektaşlarıma ve öğrencilerime teşekkürü bir borç bilirim. Türkçe olarak hazırlanan ilk basım olması dolayısıyla gözden kaçan hususlar ve eksikliklerin olabileceğini belirtir, akademik camianın değerli önerilerine açık olduğumuzu beyan ederiz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM

NOKTA DİNAMİĞİ

1.1. Dinamiğin Esas Kanunları 3

1.2. Serbest Maddesel Noktanın Hareketinin Diferansiyel Denklemleri 6

1.3. Maddesel Nokta İçin D'Alembert Prensibi 13

1.4. Nokta Dinamiğinin İki Esas Problemi 21

1.5. Maddesel Noktanın Doğru Üzerinde Titreşim Hareketleri 46

1.5.1. Maddesel Noktanın Harmoni Titreşim Hareketi 46

1.5.2. Maddesel Noktanın Sönen Titreşim Hareketi 52

1.5.3. Zorunlu Titreşim Hareketi 57

1.6. Serbest Olmayan Maddesel Noktanın Hareketinin Diferansiyel Denklemleri 65

1.7. Matematik Sarkaç 69

1.8. Nokta Dinamiğin Genel Teoremleri 73

1.8.1. Maddesel Noktanın Momentumu (Hareket Miktarı) 73

1.8.2. Maddesel Noktanın Momentumu Hakkında Teorem 75

1.8.3. Maddesel Noktanın Momentumunun Momenti (Hareket Miktarı Momenti) Hakkında Teorem 81

1.8.4. Kuvvetin İşi Elemanter İş 88

1.8.5. Güç 92

1.8.6. Maddesel Noktanın Kinetik Enerjisi Hakkında Teorem 94

1.9. Kuvvet Alanı ve Kuvvet Fonksiyonu Hakkında Anlamlar 105

1.10. Potansiyel Enerji 110

1.11. Mekanik Enerjinin Korunması Kanunu 110

1.12. Maddesel Noktanın Nispi Hareketinin Diferansiyel Denklemleri 120

1.13. Maddesel Noktanın Nispi Hareketi İçin Kinetik Enerjisi Teoremi 124

2. BÖLÜM

SİSTEM DİNAMİĞİ

2.1. Mekanik Sistemler 133

2.2. Mekanik Sistemin Kütleler Merkezi 135

2.3. Atalet Momentleri 137

2.4. Cismin Paralel Eksenlere Göre Atalet Momentleri Bağlılığı (HUYGENS – STEİNER TEOREMİ) 138

2.5. Basit Homojen Geometrik Şekillerin Atalet Momentleri 140

2.6. Merkezkaç Atalet Momentleri, Asal Eksenler 147

2.7. Mekanik Sistemin Hareketinin Diferansiyel Denklemleri 152

2.8. Sistem Dinamiğinin Genel Teoremleri 153

2.8.1. Mekanik Sistemin Momentumu (Hareket Miktarı) 153

2.8.2.Sistemin Momentumunun (Hareket Miktarı) Değişmesi Hakkında Teorem 156

2.8.3. Mekanik Sistemin Momentumunun Momenti (Kinetik Momenti) Hakkında Teorem 161

2.8.4. Hareketsiz Eksen Etrafında Dönme Hareketinin Diferansiyel Denklemleri 168

2.8.5. Fiziki Sarkaç 172

2.8.6. Sistemin Kinetik Enerjisinin Değişmesi Hakkında Teorem 177

2.8.7. Hareketsiz Eksen Etrafında Dönen Cismin Kinetik Enerjisinin Değişmesi Hakkında Teorem 184

2.8.8. Mekanik Sistemin Kütleler Merkezinin Hareketi Hakkında Teorem 188

2.8.9. Değişken Kütleli Maddesel Noktanın Hareketi 191

2.8.9.1. Meşerski Denklemi 191

2.8.9.2. Tsialkovskinin İki Esas Problemi 194

2.8.10. Rijit Cismin Yassı Paralel Hareketinin Diferansiyel Denklemi 198

3. BÖLÜM

ANALİTİK MEKANİK
(ANALİTİK MEKANİĞİN BAZI ELEMANLARI)

3.1. Kısıtlar ve Onların Sınıflandırılması 205

3.2. Mümkün Yer Değişmeler Kavramı 209

3.2.1. Mümkün Yer Değiştirme Anlamı 209
3.2.2. İdeal İletişimler 210
3.2.3. Mümkün Yer Değiştirme Prensibi 211
3.3. Dinamiğin Genel Denklemi 216
3.4. Genelleşmiş Koordinatlar 222
3.5. Lagrange Denklemleri 223
DİNAMİKTEN PROBLEMLER 237
1. Nokta Dinamiği 237
2. Sistem Dinamiği 241
DİNAMİKTEN ÖDEV 249
DİNAMİKTEN 1 SAYILI ÖDEV 249
KAYNAKLAR 297

KAYNAKLAR

1. Kuliyev S.A. ve Eyvazov E.B. “Nezeri mexanikanın kısa kursu” Bakı, “Tebib” 1994, 289s.
2. Kuliyev S.A. ve Eyvazov E.B. “Nezeri mexanika” Bakı, “Azerneşr” 2003, 395s.
3. Qedirov N.B. “Nezeri mexanika” BDU neşriyatı 1997, 550s.
4. Tarq S.M. “Nezeri mexanikanın kısa kursu” “Maarif” Bakı 1983, 512s.
5. Aliyev K.A.” Nezari mekanikadan mühazireler” Bakı 2011.
6. Yaşar Pala Dinamik “Nobel yayın evi” Ankara 2007 653s
7. Мещерский И.В. Задачи по теоретической механике -СПб Изд.`Лань`1998г. 448с.
8. Бать М.И. Джанелидзе Г.Ю. Кельзон А.С. Теоретическая механика в примерах и задачах Т.2. Динамика -М,Наука 1991г 638с
9. Ефремова З.Г. и др. Сборник задач контрольных работ по теоретической механике Гомель-2002 58с
10. Сборник коротких задач по теоретической механике п/р О.Э.Кере Москва Высшая школа 1989 368 с
11. Сборник заданий для курсовых работ по теоретической механике п/рА.А.Яблонского Москва 2006 384с.
12. Теоретическая механика Динамика п/р В.И.Доронина Хабаровск 2010 , 119с
13. Гадельшин Т.К. Теоретическая механика Динамика Москва 2010 119с
14. Расчетно-графические работы по динамике п/р В.С.Бондаря Москва 2003, 66с
15. F.P.Beer “Dinamik” Cilt II Birsen yayın evi 400s.

DİŞ HEKİMLİĞİNDE ETKİN VE AKILCI ANTİBİYOTİK KULLANIMI

Editör: Prof. Dr. Mustafa Altındiş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1386
Sağlık Bilimleri / Hemşirelik No.: 013
ISBN: 978-605-320-293-6
© 1. Basım, Ocak 2016

DİŞ HEKİMLİĞİNDE ETKİN VE AKILCI ANTİBİYOTİK KULLANIMI

Editör: Prof. Dr. Mustafa Altındiş

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cd. Elif Sk. No.: 7/239 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Altındiş, Mustafa.
Diş Hekimliğinde Etkin ve Akılcı Antibiyotik Kullanımı / *Mustafa Altındiş*
1. Basım, X + 174, 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-293-6
1. Diş Hekimliği 2. Ağız İçi Enfeksiyonlar 3. Antibiyotik Kullanımı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

YAZAR LİSTESİ

Bölüm 1:	**AĞIZ FLORA ÜYELERİ** **Doç. Dr. Gülçin Akca** *Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Ankara*
Bölüm 2:	**ÇÜRÜK VE ORAL ENFEKSİYONLAR** **Yrd. Doç. Dr. A. Eralp Akca** *İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Dişhekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, İstanbul*
Bölüm 3:	**AĞIZDAN MİKROBİYOLOJİK MATERYAL ALINMASI** **Doç. Dr. Gülçin Akca** *Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Ankara*
Bölüm 4:	**ETKİN ANTİBİYOTERAPİ KURALLARI** **Yrd. Doç. Dr. Şadiye Coşkuner** *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, Bolu*
Bölüm 5:	**DİŞ HEKİMLİĞİNDE DEZENFEKSİYON VE STERİLİZASYON UYGULAMALARI** **Doç. Dr. Gülçin Akca** *Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Ankara*
Bölüm 6:	**DENTAL HİJYEN VE GARGARALAR** **Yrd. Doç. Dr. Şadiye Coşkuner** *Abant İzzet Baysal Üniveristesi Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, Bolu*
Bölüm 7:	**DİŞ HEKİMLİĞİNDE ÇAPRAZ ENFEKSİYON** **Prof. Dr. Mustafa Altındiş** *Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı*
Bölüm 8:	**İLAÇ ETKİLEŞİMLERİ VE YAN ETKİ YÖNETİMİ** **Doç. Dr. Pelin Tanyeri** *Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Farmakoloji Anabilim Dalı, Sakarya*

ÖN SÖZ

Antibiyotikler ülkemizde en çok tüketilen ilaç grupları arasında olup diş hekimliği uygulamalarında da en fazla reçete edilen ilaçlar olarak dikkati çekmektedir. Dental enfeksiyonların bazıları için rutin antibiyotik kullanımının yarar sağlamadığını gösteren çalışmalara rağmen klinik tedavide önceliğin antibiyotiklere verilmesi, tüketimi artırmaktadır. Lokalize enfeksiyonların bazılarının diş çekimi, kök kanal tedavisi ve drenajla başarılı şekilde tedavi edilebileceği, enfeksiyonun sistemik yayılma olasılığını düşündüren klinik belirtilerin olması durumunda ya da yaygın ve iyileşmeyen enfeksiyonlarda klinik tedaviye destek olarak antibiyotiklerin kullanılması önerilmektedir. Aşırı antibiyotik kullanımının ekonomik olumsuzluğu yanı sıra hızla artan bakteriyel direnç gelişimine katkısı da yadsınamaz. Gereksiz antibiyotik kullanımı, endikasyona uygun antibiyotiğin seçilmemesi, yanlış doz ve sürelerde uygulanması da bakteriyel direnci artıran etmenlerdir. Diş hekimliğinde akılcı ve bilinçli antibiyotik kullanımına özen gösterilmesi ve bu amaçla yapılan uğraşlar, direnç artışını önlemede çok değerli olacaktır. Aslında uygun antibiyotiğin seçiminde ilk adım etken mikroorganizmanın saptanmasıdır ancak mikrobiyolojik tanı diş hekimliğinde çok yaygın kullanılamamaktadır. Ağız boşluğu florası normalde patojen olmayan pek çok mikroorganizma içerir. Odontojenik enfeksiyonlar ise genellikle polimikrobiyal olup çoğunlukla gram-pozitif aerop, fakültatif ve zorunlu anaeropların bir arada olduğu enfeksiyonlardır. Tipik özellikleri ile bu enfeksiyonların tanısında hasta öyküsü ve klinik muayeneden çok yararlanılır. Diş hekimliği uygulamalarında antibiyotik seçimi çoğunlukla ampiriktir, muhtemel enfeksiyon etkeni mikroorganizma bilgilerine dayanır. Etkili ve

gerçekçi tedavi için mikroorganizmanın duyarlı olduğu en spesifik ve dar spektrumlu antibiyotik seçilmelidir. Dar spektrumlu antibiyotikler normal mikroflorada daha az değişikliğe neden olurlar. Hızlı/etkin mikrobiyolojik tanı yöntemlerin kullanımı klinikte yanlış antibiyotik uygulamasının önlenmesine büyük katkılar sağlayacaktır. Tedavide başarıyı etkileyen bir diğer faktör kullanılacak antibiyotiğin seçimi ve uygulamasıdır. Bazen antibiyotik yerine gargaranın da lokal antimikrobiyal etki açısından yeterli olabileceği bildirilmektedir. Sonuçta diş hekimlerinin antibiyotik kullanımına bilinçli ve duyarlı yaklaşmalarının hem klinik hem de finansal açıdan önemli olduğu gerçeği unutulmamalıdır.

Bu kitap, diş hekimliğinde etkin ve akılcı antibiyotik kullanımına katkı sağlamak amacıyla tasarlanmış, konunun uzmanı hocaların gerek sözlü ve gerekse yazılı değerli katkıları ile elle tutulur hale gelmiştir. İçerik itibari ile; ağız flora elemanları, muhtemel patojen mikroorganizmaların hatırlatılması ile başlayıp çürük oluşumu ve görseller ile zenginleştirilmiş dental enfeksiyon çeşitleriyle devam etmiş, sonrasında ağızdaki lezyonlardan mikrobiyolojik analiz için örnek alma yöntemleri sıralanmış, ardından etkin akılcı antibiyotik kullanımı ve diş hekimliği pratiğinde etkin sterilizasyon/dezenfeksiyon yöntemleri sunulmuş, dental hijyen ve gargaralar ile pratikte karşılaşılabilecek olan dental klinikte çapraz kontaminasyonlar sonrasında ilaç etkileşimleri ve ilaç yan etki yönetimi ile tamamlanmıştır. Kitap bu hali ile dental uygulama içindeki intern, asistan hekimler, kamu ve özelde çalışan tüm diş hekimlerinin başucu eseri olacak niteliktedir.

Kitabın şekillenmesinde katkıları olan değerli bölüm yazarı meslektaşlarıma, Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına, size ulaşmasındaki tüm süreçlere desteği olan herkese içtenlikle teşekkür eder, kitabın toplum sağlığı ve refahına yararlı olmasını temenni ederim.

Prof. Dr. Mustafa Altındiş

Kasım 2015, Sakarya

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
AĞIZ FLORA ÜYELERİ

1. GİRİŞ 1
2. NORMAL ORAL KAVİTE FLORASININ OLUŞUMU 17
3. ORAL FLORAYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 18
4. DENTAL PLAK ve AĞZIN SAVUNMA MEKANİZMALARI 23

KAYNAKLAR 29

BÖLÜM 2
ÇÜRÜK VE ORAL ENFEKSİYONLAR

1. GİRİŞ 31
2. BİOFİLM, DENTAL ÇÜRÜK, PERİODONTAL HASTALIK OLUŞUMU VE MİKROBİYOLOJİSİ 31
3. ORAL ENFEKSİYONLAR 34
   - 3.1. Pulpal Enfeksiyonlar 34
   - 3.2. Dentoalveoler Enfeksiyonlar 36
   - 3.3. Tükürük Bezi Enfeksiyonları 41
   - 3.4. Periodontal Hastalıklar 41

KAYNAKLAR 64

BÖLÜM 3
AĞIZDAN MİKROBİYOLOJİK MATERYAL ALINMASI

1. GİRİŞ 69
2. MİKROBİYOLOJİK MUAYENE AŞAMALARI 70
3. ANTİMİKROBİYAL TEDAVİ GEREKTİREN DURUMLAR 71

4. GENELLİKLE AĞIZ ORTAMINDA MİKROBİYOLOJİK ÖRNEKLEMEYE İHTİYAÇ DUYULAN DURUMLAR 73
4.1. Örnek Mikrobiyoloji Laboratuvarına Getirilmeden Önce Yapılan İşlemler 76
4.2. Örnek Mikrobiyoloji Laboratuvarına Getirildikten Sonra Yapılan İşlemler 77
KAYNAKLAR 79

BÖLÜM 4
ETKİN ANTİBİYOTERAPİ KURALLARI

1. GİRİŞ 81
2. TERMİNOLOJİ 81
3. ANTİBİYOTİKLERİN ETKİ MEKANİZMALARI 83
4. ANTİBİYOTİKLERİN DİRENÇ MEKANİZMALARI 86
5. DİŞ HEKİMLİĞİNDE KULLANILAN ANTİBİYOTİKLER 89
5.1. Beta-Laktam Antibiyotikler 89
5.2. Fluorokinolonlar 92
5.3. Makrolidler 94
5.4. Linkozamidler (Klindamisin/Linkomisin) 96
5.5. Tetrasiklinler 97
5.6. Nitroimidazoller 99
5.7. Aminoglikozidler 100
6. ANTİBİYOTİKLERİN PROFİLAKTİK OLARAK KULLANIMLARI 104
7. KLİNİKTE HANGİ DURUMLARDA ANTİBİYOTİK KULLANMALIYIZ? 106
KAYNAKLAR 115

BÖLÜM 5
DİŞ HEKİMLİĞİNDE DEZENFEKSİYON VE STERİLİZASYON UYGULAMALARI

1. ENFEKSİYON ETKENLERİ İLE MÜCADELE 117
2. STERİLİZASYON YÖNTEMLERİ 120
2.1. Fiziksel Yöntemler 120
2.2. Kimyasal Yöntemler 121
3. DEZENFEKTANLARIN KULLANIMINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN ÖZELLİKLER 126

4. KİMYASAL MADDELERİN MİKROORGANİZMALAR ÜZERİNE ETKİLERİ 126
5. ENFEKSİYON KONTROLÜNDE HASTANELERİN VE SAĞLIK MERKEZLERİNİN DEZENFEKSİYONU 130
6. BİREYSEL KORUNMA İÇİN YAPILMASI GEREKENLER 131
7. HASTANELERDE SIKLIKLA KULLANILAN DEZENFEKTANLAR 131
KAYNAKLAR 133

BÖLÜM 6
DENTAL HİJYEN VE GARGARALAR

1. GİRİŞ 135
2. BİREYSEL PLAK KONTROL YÖNTEMLERİ 136
   2.1. Diş Fırçalama 136
   2.2 Diş İpi 138
   2.3. Arayüz Fırçası 138
   2.4. Köprü Altı İpi 139
   2.5. Tek Demetli Fırça 139
   2.6. Dil Temizliği 140
3. KİMYASAL PLAK KONTROL AJANLARI "GARGARALAR" 140
   3.1. Triklosan 142
   3.2. Metal İyonları 142
   3.3. Bisguanidler 143
   3.4. Aleksidin ve Oktenidin 143
   3.5. İyodin 143
   3.6. Sanguinarin 144
   3.7. Kuarterner Amonyum Bileşikleri 144
   3.8. Peroksid 144
   3.9. Fenolik Ürünler 145
4. ANTİSEPTİK GARGARALARIN KULLANIM ALANLARI 145
KAYNAKLAR 146

BÖLÜM 7
DİŞ HEKİMLİĞİNDE ÇAPRAZ ENFEKSİYONLAR VE KORUNMA

1. GİRİŞ 147
2. DİŞ HEKİMLİĞİNDE ÇAPRAZ ENFEKSİYONUN GEÇİŞ MEKANİZMALARI 148
3. DİŞ HEKİMLİĞİNDE ÇAPRAZ ENFEKSİYONUN GEÇİŞ YOLLARI 149
4. DİŞ HEKİMLİĞİNDE ÇAPRAZ ENFEKSİYONA NEDEN OLAN PATOJENLER 151
5. DİŞ HEKİMLİĞİ PRATİĞİNDE ENFEKSİYON KONTROLÜ 156
6. DİŞ HEKİMLİĞİ UYGULAMALARINDA ENFEKSİYON ÖNLEME KURALLARI 157
7. ÇAPRAZ ENFEKSİYON KONTROLÜNDE EĞİTİM 158
8. ÇAPRAZ ENFEKSİYON KONTROLÜNDE BAĞIŞIKLAMA 158
KAYNAKLAR 158

BÖLÜM 8
İLAÇ ETKİLEŞİMLERİ VE YAN ETKİ YÖNETİMİ

1. GİRİŞ 161
2. FARMAKOKİNETİK ETKİLEŞMELER 162
3. FARMAKODİNAMİK ETKİLEŞMELER 163
4. KLİNİK PRATİKTE SIK SAPTANAN ANTİBİYOTİK YAN ETKİLERİ 164
   4.1. Alerjik Reaksiyonlar 164
   4.2. Cilt Reaksiyonları 164
   4.3. Hepatotoksisite 164
   4.4. İshal 165
   4.5. Nefrotoksisite 165
   4.6. Hematolojik Yan Etkiler 166
5. ADVERS ETKİ OLDUĞUNDA İZLENECEK YOL 169
6. ASGARİ RAPORLANABİLİRLİK KRİTERLERİ 170
KAYNAKLAR 172

BÖLÜM 1

AĞIZ FLORA ÜYELERİ

Doç. Dr. Gülçin Akca

Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi

Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı

1. GİRİŞ

İnsan vücudunda milyarlarca mikroorganizma yaşamaktadır. Bu mikroorganizmalar sanılanın aksine her zaman hastalık yapıcı (patojen) olmamaktadır. Genel insan sağlığının sürdürülmesinde faydalı ve gerekli roller üstlenen mikroorganizmalar da bulunmaktadır. Vücudumuzdaki organlar, dokular içinde/arasında veya mukozal yüzeylerde yaşayabilen ve bulunduğu bölgedeki dokularla yakın ilişkide olabilen bu mikroorganizma topluluğuna vücudun **normal florası** adı verilmektedir. Normal flora elemanı olarak görülen mikroorganizmalar, vücutta birçok alanda bulunabildiği için flora teriminin başına vücutta bulunduğu yer getirilmelidir. Örneğin; Ağız florası, çürük florası, infekte kök kanalı florası, göz florası, deri florası, dışkı florası gibi. Buna karşılık mesane, üreter, böbrekler, kan, beyin omurilik sıvısı ve ağızda diş pulpası gibi bazı dokuların florası yoktur. Yani steril kabul edilmektedir. Floradaki bakterilerin çoğu yüz güldürücü olarak patojen (hastalık yapıcı) olmayıp vücuda faydalıdır. Patojen türlerin yerleşmesini engellemekte, bağışıklık sistemimizi daima aktif tutmakta ve sağlıklı kalmamıza yardımcı olmaktadır. **Kalıcı flora (yerleşik, endojen flora)** terimi, belirli bir bölgede (ör. supragingival plak ya da dil yüzeyi) devamlı olarak yüksek sayıda bulunan bakteri türlerini be-

Diş eti dolgu sıvısı (DOS) akışı farklı sebeplerden durursa veya azalırsa, bağ dokusunda retansiyona bağlı gingival cep derinliği artarsa bakterilerin beslenmesi ve adezyonu daha da kolaylaşacağı için enfeksiyon kolaylaşmaktadır. Ağzın bu savunma mekanizmaları bu duruma karşı oldukça komplike bir savunma yapmaktadır. Bu savunma sadece mukozal kalmayıp, dişeti oluğu sıvısında da iltihaba karşı bir yanıt ve bir koruma aktivitesi olduğu görülmektedir. Bu savunmanın yetersiz kaldığı durumlarda oluşabilen patolojik durumlar başka bölümlerde anlatılacaktır.

KAYNAKLAR

1. Aydın M., Mısırlıgil, A., Ağız Mikrobiyolojisi, Konu 6. Sa:45-47. MN Medikal&Nobel Tıp Kitap Sarayı, Ankara, 2012.
2. Özbakkaloğlu, B. Mikrobiyal taksonomi. Ed. Cengiz, T., Mısırlıgil, A., Aydın M., Tıp ve Diş Hekimliğinde Genel ve Özel Mikrobiyoloji. Konu 2. Sa:20-21. Güneş yayınevi, Ankara, 2004.
3. Samaranayake, L., Essential Microbiology for Dentistry. p:255-267, 3rd Ed. Edinburgh: Churchill Livingstone; 2006
4. Aydın M., Anaerop bakteriler ve anaerobizm. Ed. Cengiz, Mısırlıgil, Aydın. Tıp ve Diş Hekimliğinde Genel ve Özel Mikrobiyoloji. Konu 62. Sa:569-576. Güneş yayınevi, Ankara, 2004.
5. Forbes, BA., Sahm, DF., Weissfeld, AS., Bailey and Scott's Diagnostic Microbiology, 11th.ed, St Louis, Mosby Inc, 2001.
6. Evaldson, G., Heimdahl, A., Kager, L., Nord, CE. The normal human anaerobic microflora. *Scand J Infect Dis Suppl*; 1982, 35:9-15.
7. Ramanan, P., Barreto, JN., Osmon, DR., Tosh, PK. Rothia bacteremia: a 10-year experience at Mayo Clinic, Rochester, Minnesota, *J Clin Microbiol*. 2014. Sep;52(9):3184-9.
8. Van der Hoeven JS., Van den Kieboom CW., Schaeken MJ. Sulfate-reducing bacteria in the periodontal pocket. *Oral Microbiol. Immunol*. 1995, Oct;10(5):288-90.
9. Capeness, MJ., Edmundson, MC., Horsfall, LE., Nickel and platinum group metal nanoparticle production by Desulfovibrio alaskensis G20. *N Biotechnol*. 2015 Feb 14. pii: S1871-6784(15)00019-9.
10. Rams, TE., Hawley, CE., Whitaker, EJ., Degener, JE., van Winkelhoff, AJ. Centipeda periodontii in human periodontitis, *Odontology*, 2014 Jul 19.
11. Tamura, N., Ochi, M., Miyakawa, H., Nakazawa, F., Analysis of bacterial flora associated with peri-implantitis using obligate anaerobic culture technique and 16S rDNA gene sequence. *Int J Oral Maxillofac Implants*. 2013 Nov-Dec; 28(6): 1521-9.
12. Shi, B., Chang, M., Martin, J., Mitreva, M., Lux, R., Klokkevold, P., Sodergren, E., Weinstock, GM., Haake, SK., Li, H. Dynamic changes in the subgingival microbiome and their potential for diagnosis and prognosis of periodontitis, *MBio*. 2015 Feb 17;6(1):e01926-14.
13. Aruni, W., Chioma, O., Fletcher, HM. Filifactor alocis: The Newly Discovered Kid on the Block with Special Talents. *J Dent Res*. 2014 Jun 4;93(8):725-732.

14. Facklam, R. What happened to the streptococci: overview of taxonomic and nomenclature changes. *Clin Microbiol Rev* 2002. 15: 613-630.
15. Sundqvist, G. Ecology of the root canal flora. *J Endod.* 1992. Sep;18(9):427-30.
16. Wasfy, MO., Mc Mahon, KT., Minah, GE., Falkler, WA Jr. Microbiological evaluation of periapical infections in Egypt. *Oral Microbiol Immunol*. 1992, Apr;7(2):100-5.
17. Saber, MH., Schwarzberg, K., Alonaizan, FA., Kelley, ST., Sedghizadeh, PP., Furlan, M., Levy, TA., Simon, JH., Slots, J. Bacterial flora of dental periradicular lesions analyzed by the 454-pyrosequencing technology. *J Endod*. 2012, Nov;38(11):1484-8.
18. Kolenbrander, PE., Palmer, RJ. Jr., Rickard, AH., Jakubovics, NS., Chalmers, NI., Diaz, PI. Bacterial interactions and successions during plaque development. *Periodontol 2000*.; 2006, 42:47-79, Review.
19. Aydın, M. Endodontik Mikrobiyoloji. In: Alacam T.eds. Endodonti. Ankara: Barış Yayınları: 313-385, 2000.
20. Adam, EL., Siciliano, RF., Gualandro, DM., Calderaro, D., Issa, VS., Rossi, F., Caramelli, B., Mansur, AJ., Strabelli, TM. Case series of infective endocarditis caused by Granulicatella species. *Int J Infect Dis*. 2015, Feb; 31:56-8.
21. Lopardo, H., Mastroianni, A., Casimir, L. Bacteremia due to Abiotrophia defectiva in a febrile neutropenic pediatric patient. *Rev Argent Microbiol*. 2007, Apr-Jun;39(2):93-4.
22. Korona-Glowniak I., Niedzielski, A., Kosikowska, U., Grzegorczyk, A., Malm, A. Nasopharyngeal vs. adenoid cultures in children undergoing adenoidectomy: prevalence of bacterial pathogens, their interactions and risk factors. *Epidemiol Infect.* 2015, Mar;143(4):821-30.
23. Preza, D., Olsen, I., Aas, JA., Willumsen, T., Grinde, B., Paster, BJ. Bacterial profiles of root caries in elderly patients. *J Clin Microbiol*. 2008, Jun;46(6):2015-21.
24. Aydın, M., Mısırlıgil, A., Ağız Mikrobiyolojisi, Konu 9. Sa:64. MN Medikal&Nobel Tıp Kitap Sarayı, Ankara, 2012
25. Egland, P.G., Palmer Jr, R. J., Kolenbrander P. E. Interspecies communication in *Streptococcus gordonii–Veillonella* atypica biofilms: Signaling in flow conditions requires juxtaposition. *PNAS*. 2004, Nov.30, vol 101, no:48, p:16917-16922.
26. Edgar, WM., O'Mullane DM.: Saliva:It's secretion, composition, and functions. Br. *Dent J.:* 1992, 172: 305-312.
27. Tabak L.A.,:In defence of the oral cavity: structure, biosynthesis and function of salivary mucins. *Annu Rev Physiol*; 1995, 57: 547-564,
28. Socransky, SS., Haffajee, AD.: Dental biofilms: difficult therapeutic targets: *Periodontol 2000*; 2002, 28:12-31.
29. Yamalık, N., Nazlıel, H. Ağzın Savunma Mekanizmaları. Ed. Cengiz, T., Mısırlıgil, A., Aydın, M., Tıp ve Diş Hekimliğinde Genel ve Özel Mikrobiyoloji. Konu 19. Sa:161-174. Güneş yayınevi, Ankara, 2004.

BÖLÜM 2

ÇÜRÜK VE ORAL ENFEKSİYONLAR

Yrd . Doç. Dr. A. Eralp Akca

İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
Periodontoloji Anabilim Dalı

1. GİRİŞ

Ağız çok çeşitli mikroorganizmaları içerir. Bu mikroorganizmalar bakteriler, viruslar, mantarlar ve protozoalardır. Gelişen mikrobiyolojik teknikler ile türleri belirlenen bu çok sayıda mikroorganizmanın ağız ortamında çeşitli enfeksiyonlara yol açabilmeleri mümkündür. Bu bölümde, ağız ortamında gelişen enfeksiyonların en sıklıkla rastlanılanlarının etiyolojileri ve klinik görünümleri hakkında kısa bilgiler verilecektir.

2. BİOFİLM, DENTAL ÇÜRÜK, PERİODONTAL HASTALIK OLUŞUMU VE MİKROBİYOLOJİSİ

Dental çürük, dişlerin mikrobiyolojik bir hastalığıdır. Diş üzerinde biriken bakterilerin yarattığı asidik ortam demineralizasyona yol açmakta ve yıkım meydana gelmektedir. Çürük oluşumu için bazı şartların oluşması gereklidir. Bunlar; diş yüzeyi, diş yüzeyi üzerinde oluşmuş biofilm, özellikle sukroz gibi fermente karbonhidratlar ve çürük yapan (kariyojenik) bakterilerdir. Biofilm veya mikrobiyal dental plak kompleks bir yapı olup gelişimi çeşitli kademelerden geçer.

Tedavi: Abse drenajı, küretaj. Abse çevre dokulara yayılma göstermişse antibiyotik verilebilir.

- ***Gingival abseler:***

Genellikle basit bir drenaj ve küretaj ile iyileşebilir. Periodontal abseler ile gingival abseler arasındaki temel fark gingival abselerin etiyolojisinde yabancı maddelerin bulunması ve lokalizasyonun marjinal gingiva ve/veya interdental papilde olmasıdır. Tedavilerinde lokal etkenin kaldırılması yeterli olacaktır.

- ***Perikronal abseler:***

Sürmemiş dişlerde dişin üzerini kaplayan gingival flep altında biriken mikrobiyal dental plak nedeni ile olur. Bu tür enfeksiyonların en çok görüldüğü yer tam olarak sürmemiş mandibuler üçüncü azı dişleridir. Gram negatif anaerobların çoğunlukla görüldüğü bu abselerde hastada trismus, lenfadenopati, ateş de izlenebilir.

3.4.6. Endodontik Lezyonlar ile İlişkili Periodontitis

Bu tür lezyonlar periodontal veya endodontik başlangıçlı olabildiği gibi kombine olarak da gelişebilirler. Endodontik-periodontal lezonların oluşmasında, **lateral aksesuar kanallar, furkasyon bölgesinde foramenler, apikal foramen, vertikal kök kırıkları, pulpa enfeksiyonlarının periradiküler sahaya yayılması** etkili olur.

Periodontal kökenli endodontik lezyonların etiyolojilerinde kemik içi ceplerde veya dişeti çekilmesi ile açığa çıkmış kök yüzeylerinde biriken mikroorganizmalar ile pulpanın enfekte olması vardır. Buna bağlı olarak, çeşitli pulpa enfeksiyonlarının meydana gelmeleri mümkün olabilmektedir.

Endodontik-periodontal lezyonların başlangıçları ayrı olabileceği gibi kombine de gelişebilir. Bu şekildeki enfeksiyonların tedavilerinde endodontik ve periodontal kombine tedaviler yapılır.

KAYNAKLAR

1. Abbott, PV, Yu, C. A clinical classification of the status of the pulp and the root canal system. Australian Dent J 2007; 52(Suppl 1):17-31.
2. Abbott, PV. Classification, diagnosis and clinical manifestations of apical periodontitis. Endodontic Topics 2004; 8:36:54.

3. Aguirre, A, Neiders, MF, Nisengard, RJ. Desquamative gingivitis. Carranza FA, Newman MG, Takei HH. Clinical Periodontology 9th ed, Philadelphia: Elsevier Saunders; 2002:314-336.
4. Al-Fouzan, K. A new classification of endodontic-periodontal lesions. Int J Dent 2014; 2014:919173.
5. Armitage, GC: Bi-directional relationship between pregnancy and periodontal disease. Periodontol 2000 2013; 61:160-176.
6. Armitage GC: Development of a classification system for periodontal diseases and conditions. Ann Periodontol 1999; 4:1-6.
7. Barclay, S., Thomason, JM., Idle, JR, Seymour, RA. The incidence and severity of nifedipine-induced gingival overgrowth. J Clin Periodontol 1992; 19:311-314.
8. Beer, R., Baumann, M., Kielbassa, AM. Pocket atlas of endodontics. Stuttgart-New-York: Thieme; 2006: 2-29.
9. Bender, IB: Pulpal pain diagnosis: A review. J Endod 2000; 26:175-179.
10. Carranza, FA., Hogan, EL. Acute gingival infections. Carranza, FA, Newman, MG, Takei, HH. Clinical Periodontology 9th ed, Philadelphia: Elsevier Saunders; 2002: 297-308.
11. Carranza, FA., Hogan, EL. Gingival enlargement. Carranza FA, Newman MG, Takei HH. Clinical Periodontology 9th ed, Philadelphia: Elsevier Saunders; 2002:279-297.
12. Carranza FA, Rapley JW. Clinical features of gingivitis. Carranza, FA., Newman, MG., Takei, HH. Clinical Periodontology 9th ed, Philadelphia: Elsevier Saunders; 2002:269-279.
13. Charbeneau, TD., Hurt, WC. Gingival findings in spontaneous scurvy. A case report. J Periodontol 1983; 54:694-697.
14. Correll, AW., Schott, TR. Multiple, painful vesiculoulcerative lesions in the oral mucosa. J Am Dent Assoc 1985; 110: 765-766.
15. Dentino, A, Lee, S., Mailhot, J., Hefti, AF. Principles of periodontology. Periodontology 2000 2013; 61: 16-53.
16. Flemmig, TF. Periodontitis. Ann Periodontol 1999; 4:32-37.
17. Genco, RJ., Borgnake, WS. Risk factors for periodontal disease. Periodontology 2000 2013; 62: 59-94.
18. Grbic, JT., Mitchell-Lewis, DA., Fine, JB., et al. The relationship of candidiasis to linear gingival erythema in HIV-infected homosexual men and parenteral drug users. J Periodontol 1995; 66:30-37.
19. Hallmon, WW., Rossman, JA. The role of drugs in the pathogenesis of gingival overgrowth. A collective review of current concepts. Periodontol 2000 1999; 21(1): 176-196.
20. Herrera D, Alonso B, Arriba L, Cruz IS, Serrano C, Marriano S. Acute periodontal lesions. Periodontol 2000 2014; 65: 149-177.
21. Hidalgo, FR., Stanford, TW. Oral mucosal lesions caused by infective microorganisms. I. Viruses and bacteria. Periodontology 2000 1999; 21:106-124.
22. Holland, GR., Walton, RE. Diagnosis and treatment planning. Torabinejad, M., Walton, RE. Endodontics principles and practice. St Louis, Missouri: Elsevier Saunders; 2009: 68-94.
23. Holland, GR., Davis, SB. Pulpal pathosis. Ingle, J., Bakland, LK., Baumgartner, JC. Ingle's Endodontics 6th ed., Ontario: Decker Inc; 2008: 468-494.

24. Holmstrup, P., Westergaard, J. Periodontal diseases in HIV-infected patients. J Clin Periodontol 1994; 21:270-280.
25. Holmstrup, P. Non-plaque induced gingival lesions. Ann Periodontol 1999; 4:20-31.
26. Horning, GM., Cohen, ME. Necrotizing ulcerative gingivitis, periodontitis, and stomatitis: clinical staging and predisposing factors. J Periodontol 1995; 66: 990-998.
27. Kielbasa, AM., Baumann, MA., Beer, R. Pocket atlas of endodontics. Anatomy and types of endodontic pathology. Stuttgart New York: Thieme; 2006:2-30.
28. Kinane, DF. Periodontitis modified by systemic factors. Ann Periodontol 1999; 4(1): 54-63.
29. Kononen, E., Muller, HP. Microbiology of aggressive periodontitis. Periodontology 2000 2014; 65: 46-78.
30. Laine, MA.: Effect of pregnancy on periodontal and dental health. Acta Odontol Scand 2002; 60:257-264.
31. Laskaris, G. Pocket atlas of oral diseases. Stuttgart-NewYork, Thieme; 1998.
32. Laskaris, G. Scully, C. Mucocutaneous disorders. Periodontol 2000 1998; 18(1): 81-94.
33. Leme, AFP, Koo, H., Bellato, CM., Bedi, G., Cury, JA. The role of sucrose in cariogenic dental biofilm formation- New insight. J Dent Res 2006; 85(10): 878-887.
34. Lin J., Chandler, NP. Electric pulp testing: A review. Int Endod J 2008; 41: 365–374.
35. Littner, MM., Dayan, D., Kaffe, I., Begleiter, A., Gorsky, M., Moskana, D., Buchner, A. Acute streptococcal gingivostomatitis. Report of five cases. Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod 1982; 53:144-147.
36. Mandel, L. Surattanont F. Bilateral parotid swelling: A review. Oral Surgery Oral Medicine Oral Pathology Oral Radiology Endodontics. 2002; 93(3):221-37.
37. Mariotti, A.: Dental plaque induced gingival diseases. Ann Periodontol 1999; 7-17.
38. Meng, HX. Periodontal abscess. Ann Periodontol 1999; 4: 79-82.
39. Meng, HX. Periodontic endodontic lesions. Ann Periodontol 1999; 4: 84-89.
40. Metzger, Z., Abramowitz, I. Periapical lesions of endodontic origin. Ingle, J., Bakland, LK., Baumgartner, JC. Ingle's Endodontics 6th ed., Ontario: Decker Inc; 2008:494-520.
41. Miller, KE. Diagnosis and treatment of *Neisseria gonorrhoeae* infections. Am Fam Physician 2006; 73(10): 1779-1784.
42. Murray, P.: A concise guide to endodontic procedures. New York Dordrecht London: Springer; 2015.
43. Nagy, RJ., Carranza, FA., Newman, MG. Necrotizing ulcerative periodontitis,refractory periodontitis and periodontitis as a manifestation of systemic diseases. Carranza, FA., Newman, MG., Takei, HH. Clinical Periodontology 9th ed, Philadelphia: Elsevier Saunders; 2002:403-409.
44. Nagy, RJ., Novak, KF. Aggresive periodontitis. Carranza, FA., Newman, MG., Takei, HH. Clinical Periodontology 9th ed, Philadelphia: Elsevier Saunders; 2002:409-415.
45. Nagy, RJ., Novak, MJ. Chronic periodontitis. Carranza, FA., Newman, MG., Takei, HH. Clinical Periodontology 9th ed, Philadelphia: Elsevier Saunders; 2002:398-403.

46. Newman, MG. Classification of diseases and conditions affecting the periodontium. Carranza, FA., Newman, MG., Takei, HH. Clinical Periodontology 9th ed, Philadelphia: Elsevier Saunders; 2002:64-74.
47. Nishumura, F., Takahashi, K., Kurihara, M., Takashiba, S., Murayama, Y. Periodontal disease as a complication of diabetes mellitus. Ann Periodontol 1998; 3(1): 20-29.
48. Norderyd, OM., Machtei, EE., Grossi, SG., et al. Periodontal status of women taking postmenopausal estrogen supplementation. J Periodontol 1993; 64:957-962.
49. Page, RC.: Gingivitis. J Clin Periodontol 1986; 13-345-355.
50. Pankhurst, CL., Waite, IM., Hicks, KA., Allen, Y., Harkness, RD. The influence of oral contraceptive therapy on the periodontium-duration of drug therapy. J Periodontol 1981; 52:617-620.
51. Plemons, JM., Gonzales, TS., Burkhart, N. Vesiculobullous diseases of the oral cavity. Periodontology 2000 1999; 21: 158-175.
52. Pooja, VK., Vanishree, M., Ravikumar, S., Koneru, A., Hunasgi, S., Surekha R. Evaluation of the orofacial lesions in treated leprosy patients. J Oral Maxillofac Pathol 2014; 18(3):386-389.
53. Rees, TD. AIDS and the periodontium. Carranza, FA., Newman, MG., Takei, HH. Clinical Periodontology 9th ed, Philadelphia: Elsevier Saunders; 2002:415-431.
54. Samaranayeke, L. Dentoalveolar infections. Essentials of Microbiology 4th ed, Edinbrough: Churchill Livingstone; 2012: 299-304.
55. Samaranayeke, L. Viruses of relevance to dentistry. Essentials of Microbiology 4th ed Edinbrough: Churchill Livingstone; 2012: 173-184.
56. Schiodt, M. Oral manifestations of lupus erythematosus. Int J Oral Surg 1984; 4:101-107.
57. Scully, C., Epstein, JB., Porter, SR., Cox, MF. Viruses and chronic diseases of the oral mucosa. Oral Surg Oral Med Oral Pathol 1991; 72:537-544.
58. Seymour, RA., Jacobs, DJ. Cyclosporin and the gingival tissues. J Clin Periodontol 1992; 19:1-11.
59. Seymour, RA. Calcium channel blockers and gingival overgrowth. Br Dent J 1991; 170:376-379.
60. Slots, J. Human viruses in periodontitis. Periodontology 2000 2010; 53: 89-110.
61. Stamm, JW. Epidemiology of gingivitis. J Clin Periodontol 1986; 13:360-366.
62. Stanford, TW., Rivera-Hidalgo, F. Oral mucosal lesions caused by infective microorganisms. II. Fungi and parasites. Periodontol 2000 1999; 21:125-144.
63. Steinberg, SC., Steinberg, AD. Phenytoin-induced gingival overgrowth control in severely retarded children. J Periodontol 1982; 53:429-433.
64. Theilade E. The non-specific theory in microbial etiology of inflammatory periodontal diseases. J Clin Periodontol 1986; 13: 905-911.
65. Thorn, JJ., Holmstrup, P., Rindum, J., Pindborg, JJ. Course of various clinical forms of oral lichen planus. A prospective follow-up study of 611 patients. J Oral Pathol 17: 213-218, 1988.
66. Torabinejad, M., Shabahang, S. Pulp and periapical pathosis. Torabinejad, M., Walton, RE. Endodontics principles and practice. St Louis, Missouri: Saunders; 2009: 49-68.
67. Zero, DT., Zandona, AF., Vail, MM., Spolnik, KJ. Dental caries and pulpal disease. Dent. Clin.North Am 2011; 55: 29-46.

BÖLÜM 3

AĞIZDAN MİKROBİYOLOJİK MATERYAL ALINMASI

Doç. Dr. Gülçin Akca
Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı

1. GİRİŞ

Dental ve periodontal enfeksiyonların tanısı, tedavisi, hastalığın takibi ve/veya profilaksi işlemlerinde, ağızdan mikrobiyolojik örnek alınması gereken durumların doğru değerlendirilmesi oldukça önemli olan konulardan birisidir. Ağızdan örnek alınmadan önce, diş hekimleri tarafından doğru klinik değerlendirme yapılmalı ve sonra mikrobiyolojik örnek alınması gerekli olan/olmayan durumların mutlak ayrımı yapılmalıdır. Bu konuda en önemli faktör ise "hasta" olmaktadır. İlk yapılacak işlem hastada enfeksiyon odağı olarak düşünülen bölgenin belirlenmesidir. Ancak, bazen her hastanın mikrobiyolojik materyal almaya uygun olamadığı da bilinen bir gerçektir. Bu durumda mikrobiyolojik muayene yapılması ve materyal alınması gereken durumların belirlenmesi amacıyla dental ve/veya periodontal tedavi için gelen hastalara titizlikle sorulması gereken sorular Şekil 3.1'de verilmiştir.

Bu aşamada yapılması gerekenler Şekil 3.3'te gösterilmiştir.

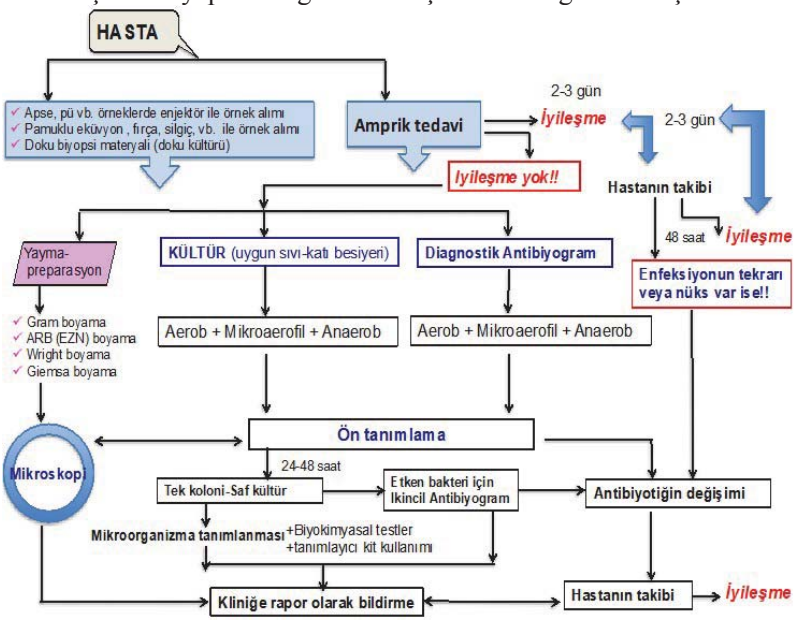

Şekil 3.3: Mikrobiyolojik Kültür ve Antibiyogram Gereken Örnekler için Laboratuvar İşlemlerinin Akışı ("Samaranayake L. Essential Microbiology for Dentistry.3rdEd. Edinburgh: Churchill Livingstone; 2006" den modifiye edilerek hazırlanmıştır)

KAYNAKLAR

1. Aydın, M., Mısırlıgil, A., Ağzın Mikrobiyolojik Muayenesi-1, Konu 25. Sa:197-206. MN Medikal&Nobel Tıp Kitap Sarayı, Ankara, 2012
2. Samaranayake, L. Essential Microbiology for Dentistry. p:255-267, 3rdEd. Edinburgh: Churchill Livingstone; 2006
3. Aydın, M. Endodontik Mikrobiyoloji. In: Alacam T.eds. Endodonti. Ankara: Barış Yayınları: 313-385, 2000.
4. West, SE., Wilkins, TD. Vaspar broth-disk procedure for antibiotic susceptibility testing of anaerobic bacteria. Antimicrob Agents Chemother 1980; 17(2): 288–291.
5. Fysal, N., Jose, S., Kulshrestha R., Arora, D., Hafiz, KA., Vasudevan, S. Antibiogram pattern of oral microflora in periodontic children of age group 6 to 12 years: a clinicomicrobiological study. J Contemp Dent Pract. 2013; 14(4):595-600.
6. Nachnani, S., Scuteri, A., Newman, MG., Avanessian, AB., Lomeli, SL., J., E-test: a new technique for antimicrobial susceptibility testing for periodontal microorganisms. Periodontol. 1992; 63(7):576-83.

BÖLÜM 4

ETKİN ANTİBİYOTERAPİ KURALLARI

Yrd. Doç. Dr. Şadiye Coşkuner
Abant İzzet Baysal Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
Periodontoloji Anabilim Dalı

1. GİRİŞ

Son yıllarda akılcı olmayan reçete yazma alışkanlıkları ve etkin tedavi uygulamalarındaki yetersizlikler giderek artmaktadır. İlacın akılcı bir biçimde seçilmesi hekimin teorik bilgi ve deneyimine bağlı olmakla birlikte, ilaçlar hakkındaki bilgilerinin yeterli ve güncel olmasına da bağlıdır. Bu bölümde Diş hekimliğinde kullanılan antimikrobiyaller ve doğru-etkin antimikrobiyal terapi kuralları konusunda bilgi paylaşılacaktır.

2. TERMİNOLOJİ

Kemoterapi genel anlamda kimyasal maddelerle hastalıkların iyileştirilmesi anlamına gelmekle birlikte vücudu istila eden mikroorganizma veya parazitleri konakçıya zarar vermeksizin öldürebilen ilaçlarla yapılan tedavi şekli olarak da tanımlanmaktadır. Hastalık etkeni olan organizmalar çok çeşitlilik gösterdiğinden (bakteriler, mantarlar, viruslar gibi) kemoterapide kullanılan ilaçlar da etki mekanizmaları ve yapısal özellikleri bakımından çok çeşitlilik göstermektedir. Bunlardan antibakteriyel ilaçlar içinde yer alan **antibiyotikler** bakteriler ya da mantarların doğal mekanizmaları sonucunda oluşturdukları, başka mikroorganizmaların üremesini durduran ya da öldüren doğal antimikrobiyal maddelerdir. Yapay olarak hazırlanmış antimikrobiyal madde-

Teşekkür

Değerli katkılarından dolayı AİBÜ Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. İsmet DURAN'a teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKLAR

1. Dumitrescu, Alexandrina. Antibiotics and Antiseptics in Periodontal Therapy. Springer 2001.
2. Hersh, E. V. & Moore, P. A. (2008) Adverse drug interactions in dentistry. *Periodontol 2000* **46,** 109-142.
3. Kayaalp, O. S. Akılcıl Tedavi Yönünden Tıbbi Farmakoloji. 13. Baskı.2012. Pelikan yayıncılık.
4. Lockhart, P. B. (2000) The risk for endocarditis in dental practice. *Periodontol 2000* **23,** 127-135.
5. Mariotti Angelo and Ciancio Sebastian. Antiinfective Therapy. Chapter 47. Caranza's Clinical Periodontology. 11th edition. 482-491. Saunders Elsevier 2012.
6. Mombelli Andrea. Antibiotics in Periodontal Therapy. Chapter 42. Clinical Periodontology and Implant Dentistry. Fifth edition;882-900.Blackwell, 2008.
7. Mombelli, A., Cionca, N. & Almaghlouth, A. (2011) Does adjunctive antimicrobial therapy reduce the perceived need for periodontal surgery? *Periodontol 2000* **55,** 205-216.
8. Newman, M. G. & Winkelhoff, A. J. Diş Hekimliğinde Antibiyotik ve Antimikrobiyal Kullanımı. Çeviri editörleri: Prof. Dr. Kara İ. & Çangal D.U. 2. Baskı. Quintessence 2006.
9. Seymour, R. A. & Hogg, S. D. (2008) Antibiotics and chemoprophylaxis. *Periodontol 2000* **46,** 80-108.
10. Sims, P. J. & Sims, K. M. (2007) Drug interactions important for periodontal therapy. *Periodontol 2000* **44,** 15-28.
11. Slots, J. & Jorgensen, M. G. (2002) Effective, safe, practical and affordable periodontal antimicrobial therapy: where are we going, and are we there yet? *Periodontol 2000* **28,** 298-312.
12. Slots, J. & Ting, M. (2002) Systemic antibiotics in the treatment of periodontal disease. *Periodontol 2000* **28,** 106-176.
13. Walker, C. B., Karpinia, K. & Baehni, P. (2004) Chemotherapeutics: antibiotics and other antimicrobials. *Periodontol 2000* **36,** 146-165.
14. Wilson, W., Taubert, K. A., Gewitz, M., et al. (2008) Prevention of infective endocarditis: guidelines from the American Heart Association: a guideline from the American Heart Association Rheumatic Fever, Endocarditis and Kawasaki Disease Committee, Council on Cardiovascular Disease in the Young, and the Council on Clinical Cardiology, Council on Cardiovascular Surgery and Anesthesia, and the Quality of Care and Outcomes Research Interdisciplinary Working Group. *J Am Dent Assoc* 139 Suppl, 3S-24S.

BÖLÜM 5

DİŞ HEKİMLİĞİNDE DEZENFEKSİYON VE STERİLİZASYON UYGULAMALARI

Doç. Dr. Gülçin Akca

Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi

Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı

1. ENFEKSİYON ETKENLERİ İLE MÜCADELE

Sağlık alanında teşhis ve tedavi amacıyla kullanılan araç ve gereçlerin mikroplardan arındırılması gereklidir. Bu amaçla uygulanan sterilizasyon ve dezenfeksiyon işlemleri, sağlık hizmetleri ile ilişkili enfeksiyonların önlenmesi açısından önemlidir. Bu işlemler enfeksiyon kontrol programlarının temelini oluşturmaktadır. Sterilizasyon ve dezenfeksiyon amacıyla yapılan gereksiz işlemler dirençli mikroorganizmaların çoğalmalarına neden olarak ekstra tedavi harcamalarına yol açmaktadır. Ayrıca bu alanda uygulanan yetersiz işlemler hastalarda morbidite ve hatta mortaliteye neden olabilmektedir. Bu konularla ilgili olarak aşağıdaki tanımlamaların öncelikle bilinmesinde yarar vardır.

Sterilizasyon, herhangi bir cisim veya maddenin, birlikte bulunduğu her türlü canlı formlarından, özellikle de mikroorganizmalardan tamamen temizlenmesi (tüm mikroorganizmaların öldürülmesi) işlemidir. Sıklıkla kullanmayı tercih ettiğimiz **dekontaminasyon** terimi ise, temizleme, kontaminant mikroorganizmaları giderme anlamına gelen bir kelimedir. Tıbbi araç-gereç, alet veya çevresel yüzeylerin sağlıklı ve güvenilir koşulda olması için yapılan işlemlerdir. (Örneğin, dental ünitlerin temizlenmesi)

lerde su yolları ile ilgili yapılması gereken ilk adım dezenfeksiyon işleminden önce önlem almaktır. Bu amaçla yapılması gerekenler, suların sanitizasyonunun periyodik kontrolü başta olmak üzere, dekontaminasyon işlemlerinde kullanılacak ajanın dozu, temas süresi ve uygulama şekline dikkat etmek olmalıdır. Bunların haricinde su ile soğutmalı klimaların filtrelerinin temizliği ve/veya değişimini yapmak olmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Kohn, W. G., Collins, A. S., Cleveland, J. L., Harte, J. A., Eklund, K. J. Malvitz, D. M. Guidelines for Infection Control in Dental Health-Care Settings (2003),MMWR Recomm Rep. December 19, 2003 / 52(RR17);1-61
2. Principles and Practice of Disinfection, Preservation and Sterilization, 3rd edn. A. D. Russell, W. B. Hugo, G. A. J. Ayliffe, Eds. Blackwell Scientific Ltd., Oxford, 1999.
3. Patwardhan, N., Kelkar, U. Disinfection, sterilization and operation theater guidelines for dermatosurgical practitioners in India Year : 2011, Volume: 77, Issue : 1, Page : 83-93
4. William, A. Rutala, Ph. D., M.P.H.1,2, David, J. Weber, M.D. Guideline for Disinfection and Sterilization in Healthcare Facilities, 2008, M.P.H.1,2, and the Healthcare Infection Control Practices Advisory Committee (HICPAC)3 (CDC 2008)
5. Infection Control Recommendations for the Dental Office and the Dental Laboratory. ADA Council on Scientific Affairs and ADA Council on Dental Practice 2004.
6. Jakush, J. Infection control in the dental office: A realistic approach. J Am Dent Assoc 1986;112:458-68.
7. Micik, RE., Miller, RL., Mazzarella, M., Ryge, G. Studies on dental aerobiology. I. Bacterial aerosols generated during dental procedures. J Dent Res 1969; 48:49-56.
8. Sji, M., Taguchi, S., Uchiyama, K., et al. Efficacy of gentian violet in the eradication of methicillin-resistant *Staphylococcus aureus* from skin lesions. J Hosp Infect 1995; 31:225-8
9. Forsberg, K. et al. Quick selection guide to chemical protective clothing. 3rd ed. Van Nostrand Reinhold, 1997.
10. Leggat, PA., Kedjarune, U. Bacterial aerosols in the dental clinic: A review. Int Dent J 2001;51:39-44
11. Akers, AB., Won, WD. Assay of living airborne microorganisms. In: Dimmick, RI., Akers, AB. (eds). An Introduction to Experimental Aerobiology. New York: Wiley, 1979.
12. Grenier D. Quantitative analysis of bacterial aerosols in two different dental clinic environments. Appl Environ Microbiol 1995;61:3165-8.

13. Harrel, SK., Barnes, JB., Rivera-Hidalgo F. Aerosol and splatter contamination from the operative site during ultrasonic scaling. J Am Dent Assoc 1998;129:1241-9.
14. Brough. SJ., Hunt, TM., Barrie, WW. Surgical glove perforations, Br J Surg 1988 Apr;75: 317
15. Burge, HA. Indoor sources for airborne microbes. In: Gammage, RB., Kaye, SV. (eds) Indoor Air and Human Health. Chelsea, Mich: Lewis Publisher Inc, 1985: 139-48.
16. Walter, CW. Prevention and control of airborne infection in hospitals. Ann NY Acad Sci 1980;353:312-30.
17. Harrel, SK., Molinari, J. Aerosols and splatter in dentistry: A brief review of the literature and infection control implications. J Am Dent Assoc 2004;135:429-37
18. Lodi, G., Carrassi, A., Scully, C., Porter, SR; Hepatitis G virus: relevance to oral health care. Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod. 1999, Nov;88(5):568-72
19. Kloos, WE., Jorgensen, JH. Staphylococci. In: Lennette, EH., Balows, A., Hausler, JR., et al (eds). Manual of Clinical Microbiology. 4th ed. Washington DC: American Society for Microbiology, 1985:144-51.
20. Atabek, D., Çınar, Ç., Öztaş, N., Akca, G., Suludere, Z., "In-vitro Antibacterial Efficiency of Irrigation Regimens Against Biofilm of Enterococcus faecalis", Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi/J Dent Fac Atatürk Uni., 2013, pp:165-171.

BÖLÜM 6

DENTAL HİJYEN ve GARGARALAR

Yrd. Doç. Dr. Şadiye Coşkuner

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi

Periodontoloji Anabilim Dalı

1. GİRİŞ

Supragingival Plak Kontrolünün Önemi

Bireysel Plak kontrol Yöntemleri

Fırçalama
Arayüz temizliği
İlave temizlik araçları
Dil temizleyiciler

Kimyasal Plak Kontrol Ajanları "Gargaralar"

Triklosan
Metal iyonları
Bisguanidler
Klorheksidin
Aleksidin ve Oktenidin
İyodin
Sanguiarin
Kuaterner amonyum bileşikleri
Fenoller ve esansiyel yağlar
Peroksid

Dental plak sert ve yumuşak dokularda bulunan bakterilerin karmaşık birlikteliklerini içeren ve diş yüzeylerinden kolaylıkla uzaklaştırılamayan dental biyofilm yapısındadır. Supragingival ve subgingival olarak yerleşim gösteren dental plağın mikrobiyal kompozisyonu bireyler arasında hatta aynı ağzın farklı bölgelerinde değişiklik gösterebilmektedir.

Supragingival plak ağız boşluğunda tükürük ve çiğneme kuvvetleri ile temas ederek fizyolojik olarak temizlenebilmektedir. Ancak yapılan çalışmalar bu durumun birçok toplumda önemsiz kabul edebilecek

- Uzun süreli hastane hastaları, geriatrikler ve terminal olarak hasta kişilerde
- Bakteriyemi ve oral bakteri tarafından dental ofis kontaminasyonunun önlenmesinde kullanılabilir.

Teşekkür

Bu bölümde yer alan fotoğraflar için AİBÜ Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji ABD uzmanlık öğrencilerine teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

1. Addy, M. and Moran, J. M. (1997) Clinical indications for the use of chemical adjuncts to plaque control: chlorhexidine formulations. *Periodontol 2000* **15,** 52-54.
2. Addy, M and Moran, J. M. Chemical Supragingival Plaque Control. Chapter 36. Clinical Periodontology and Implant Dentistry. Fifth edition;734-765. Blackwell 2008.
3. Dumitrescu Alexandrina. Antibiotics and Antiseptics in Periodontal Therapy. Springer 2001.
4. Jones, C. G. (1997) Chlorhexidine: is it still the gold standard? *Periodontol 2000* **15,** 55-62.
5. Moran, J. M. (2008) Home-use oral hygiene products: mouthrinses. *Periodontol 2000* **48,** 42-53.
6. Perry, A. D. Plaque Control for the Periodontal Patient. Chapter 44. Caranza's Clinical Periodontology. 11th edition. 452-460. Saunders Elsevier 2012.
7. Wijden, F. V., Echeverria, J. J. and Lindhe, J. Mechanical Supragingival Plaque Control. Chapter 35. Clinical Periodontology and Implant Dentistry. Fifth edition; 705-733. Blackwell 2008.

BÖLÜM 7

DİŞ HEKİMLİĞİNDE ÇAPRAZ ENFEKSİYONLAR ve KORUNMA

Prof. Dr. Mustafa Altındiş
Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı

1. GİRİŞ

Mikroorganizmalar, diş hekimliği uygulamalarında; hastadan hekime, hekimden hastaya, hastadan hastaya veya çalışma ortamından hastaya geçebilmektedirler. Bu gruplar arasında edinilen enfeksiyon "***çapraz enfeksiyon***" olarak isimlendirilebilir. Ağız, çok sayıda farklı potansiyel enfektif mikroorganizmalara ev sahipliği yapar. Ağız içi sekresyonlar, tükürük ve kan, enfeksiyon etkenlerinin taşıyıcılarıdır ve dental girişimlerde ağızda kullanılan aletlere ve diş hekiminin ellerine / eldivenine bulaşılabilirler. Bu yüzden, dental uygulamaların tamamı, çalışanların enfeksiyona direkt maruz kalabileceği enfektif bir ortam olarak bilinmektedir. Bu çevredeki enfeksiyon etkenlerinin sağlık çalışanı yanı sıra hasta ve diğer ilgili kişilere de bulaşma riski olacaktır.

Kontamine hasta çıktıları ile teması olan tüm sağlık personelinin enfeksiyon sınırlaması için bazı kurallara riayet etmesi beklenmektedir. Hastalıkları Kontrol ve Önleme Merkezi (CDC) rehberi ve diğer enfeksiyon kontrol klavuzları, dişhekimliği açısından dezenfeksiyon ve sterilizasyonun önemini vurgulamakta; gerek muayenehane ve gerekse hastane/fakülte olsun her kliniğin, kalite yönetim sistemine göre hazırlanmış, yazılı bir enfeksiyon kontrol protokolü olmasını önermektedir. Çapraz enfeksiyonların bulaşma yollarının dikkatle izlen-

7. ÇAPRAZ ENFEKSİYON KONTROLÜNDE EĞİTİM

Sağlık personelinin eğitimi, enfeksiyonların engellenmesinde öncelikli ve önemli bir aşamadır. Bu konudaki eğitim; enfeksiyon kontrolünün ana prensipleri, çalışma alanı ilişkili enfeksiyonlar, çalışılan kurumun enfeksiyon kontrol politikası, enfeksiyon etkenine maruziyetten korunmada alınacak tedbirler, etkene maruziyette uygulanması gerekenler, sterilizasyon ve dezenfeksiyon kuralları kesinlikle bulunmalıdır. Enfeksiyon kontrolüyle alakalı basılı metinlerin olması, aşamaların daha düzenli izlenmesini ve verimliliğini arttırır. Tüm personelin işe başlarken bu tür bir eğitimi zorunlu kılınmalıdır.

8. ÇAPRAZ ENFEKSİYON KONTROLÜNDE BAĞIŞIKLAMA

Diş hekimliği personelinin, mikrobik etkenlerle karşılaşmak, enfekte olmak, etkeni taşımak ve bu enfeksiyonu ilişkili olduğu hastalara/bireylere bulaştırma potansiyeli vardır. Bu sebeplerle, diş hekimliği kliniklerinde bütün personeli içeren bir aşılama programı gerekmektedir. Sağlık çalışanlarının tamamı aslında hepatit B, grip, kızamık, kabakulak, kızamıkçık ve su çiçeği ve benzeri hastalıklar için önemli bir maruziyet riski ve bulaştırma potansiyeline sahiptirler. Bu hastalıkların tamamı aşılama programı ile engellenebilen enfeksiyonlardır. Genelde tüberküloz ve hepatit A için rutin aşı programı uygulanmaktadır. Sağlık çalışanlarının enfeksiyon nedenlerine maruz kalmadan önce aşılanmış olmaları korunma açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Nohutcu, R. Diş Hekimliği Uygulamalarında Çapraz İnfeksiyon Riski. 4. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi Kongre Kitabı: 2005;132.
2. Araujo, MWB, Andreana, S. Risk andprevention of transmission of infectiousdiseases in dentistry. Quintessence 2002; 33:376.
3. Barbeau, J., Gauthier, C., Payment, P. Biofilms, infectiveagentsanddentalunitwaterlines: a review. Can J Microbiol 1998; 44:1019 1998.
4. Bednarsh, HS., Klein, BK. Legal issuesforhealthcareworkerswithbloodborneinfectiousdisease. DentClin N Am 2003; 47: 745.
5. Bolyard, EA., Tablan, OC., Williams, WW., Person, MI., Shapiro, CN., Deitchman, SD. Hospital infection control practices advisory committee. Guideline for infection control in healthcare personnel. Am J Infec Control 1998; 26:289.

6. CDC. Updated US PublicHealth Service Guidelines for the Management of Occupational Exposures to HBV, HCV and HIV and Recommendation for Postexposure Prophylaxis. MMWR 2001; 50:RR-11.
7. CDC. Guidelines for Infection Control in Dental Health-Care Settings. Morbidity and Mortality Mortality Weekly Report 2003;52:RR-17.
8. Topcuoğlu, N., Külekçi, G. Türkiye'deki diş hekimlerinin enfeksiyon kontrolü uygulamaları: İki yıllık süredeki gelişim. GÜ Diş Hek Fak Derg. 2009; 26(3): 155-161.
9. Şenel, B. Diş hekimleri için risk taşıyan hastalıklar ve diş hekimlerinin mesleki rahatsızlıkları. Gülhane Tıp Dergisi. 2007;49: 204-212.
10. Beşer, A. Sağlık çalışanlarının sağlık riskleri ve yönetimi Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi. 2012; 5(1): 39-44.
11. http://www.cdc.gov/HAI/pdfs/bbp/Exp_to_Blood.pdf (Son erişim 03.09.2015)
12. Sağlık çalışanlarında enfeksiyonun kontrolü. Hatipoğlu, M., Görenek, L. Sağlık bilimlerinde mikrobiyoloji. Kısa Ö (ed). Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul. 2014; 46: 445-462.

BÖLÜM 8

İLAÇ ETKİLEŞİMLERİ VE YAN ETKİ YÖNETİMİ

Doç. Dr. Pelin Tanyeri

Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi
Tıbbi Farmakoloji Anabilim Dalı

1. GİRİŞ

Bir ilacın diğerinin etkisini kalitatif ve/veya kantitatif bakımdan değiştirmesine ***ilaç etkileşmesi*** denir. Bir ilaç diğerinin farmakokinetiğini (absorpsiyon, dağılım, metabolizma veya atılımını) değiştirmek suretiyle onun plazmadaki ve dolayısıyla etki yerindeki konsantrasyonunu değiştiriyorsa, bu tür etkileşmelere *farmakokinetik etkileşme* denir**.**

Plazma ve etki yerindeki ilaç düzeyinde değişme olmaksızın, etki yerinde (reseptör düzeyinde) etkileşme veya ilacı bağlama ile zıt veya aynı yönde etki yapma sonucu, bir ilacın diğerinin etkisini azaltması veya artırmasına *farmakodinamik etkileşme* denir.

İlaçların farmasötik şekil içinde veya injeksiyondan önce solüsyonlarının karıştırılması sırasında, vücut dışında birbiriyle fiziksel veya kimyasal etkileşme göstermesine *farmasötik* etkileşme (geçimsizlik-inkompatibilite) denir.

KAYNAKLAR

1. Akılcıl Tedavi Yönünden Tıbbi Farmakoloji. Oğuz Kayaalp, 2015; 13. Baskı, İstanbul.
2. Elsevier'in Gözden Geçirilmiş Entegre Farmakolojisi. Kester, Vrana, Karpa (çeviri editörleri: Prof. Dr. Cihat Küçükhüseyin, Biol. Dr. Özlem Küçükhüseyin) 2015.
3. Katzung ve Trevor Farmakoloji, Anthony, J. Trevor (çeviri editörü: Prof. Dr. Melih Altan) 2010.
4. Klinik Farmakolojinin Esasları ve Temel Düzenlemeler Oğuz Kayaalp 2013; 5. Baskı, Ankara.

2. Basım

DIŞ POLİTİKA ANALİZİ DERS NOTLARI

Ertan Efegil

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 300
Uluslararası İlişkiler No.: 41
ISBN: 978-605-133-202-4
© 2. Basım, Mart 2016

DIŞ POLİTİKA ANALİZİ DERS NOTLARI
Ertan Efegil

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Efegil, Ertan.
Dış Politika Analizi Ders Notları / *Ertan Efegil*
2. Basım, VIII + 264 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-202-4
1. Dış Politika 2. Sistem Yaklaşımı 3. Bürokratik Siyaset 4. Karar Verme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İstanbul'da, bir vakıf üniversitesinde, uluslararası ilişkiler teorileri dersinde, bilimsel çalışmaların yapılması için teorilerin gerekliliğini izah ediyordum. Ancak, askeri personel olan bir yüksek lisans öğrencim, "kendisinin, yeterli bilgiye sahip bulunduğunu, başkalarından daha iyi dış politika konularını değerlendirebildiğini, ancak bunu ispatlamak için bir belgeye ihtiyacının olduğunu" söyledi. Bu nedenle, derslere katılmayı pek yararlı görmüyordu. Aynı şekilde, Bilkent Üniversitesi'nde öğrenci iken, benzer bir durum ile karşılaşmış ve Mühendislik Fakültesi'nde okuyan burslu arkadaşım, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü iki yıl gibi kısa sürede bitirebileceğini iddia etmişti. Ona da bu alan çok kolay geliyordu. Mühendislik ise, ancak beş yılda tamamlanabilirdi.

Yukarıdaki örnekleri çoğaltmamız mümkün. Eminim hemen hemen her akademisyenin başından mutlaka böyle tecrübeler geçmiştir. O nedenle, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nün, Türkiye gibi, dış politika analizinin teorik içeriğinden haberi olmayan insanların olduğu bir ülkede, hak ettiği itibarı edinemediğini her dersimin başında söylerim. Çünkü, gazete okuyan, internet sayfalarında gezinen birisi, ilmi birikimi olmaksızın fikir sahibi olmaya hazır kişidir. Bu kişiler, Uluslararası İlişkiler gibi bir alanın, çok basit ve çok kolay olduğunu düşünmekte ve hatta, bu alana ilişkin olarak hemen hemen her konuda düşüncesizce fikir beyan edebilmektedir. Aslında, bazen düşününce bu kişilere hak verdiğim oluyor. Çünkü, bazı akademisyenlerin, teorik ve metodolojik çalışmalardan uzak olduklarını gördükçe, bu tespitlerin kısmen doğru olduğunu düşünüyorum. Günümüzde, bu tür akademisyenler, biraz jeopolitik kuramlardan, biraz da kahramanlık içeren meselelerden bahsedince, sorunu analiz ettiklerini düşünmektedir.

Yüksek lisans ve doktora öğrencilerimin tezlerini eleştirince, öğrencilerim, bana ve benim gibi eleştiren diğer meslekdaşlarıma anlamsız şekilde bakarak, "önceden hazırlanmış ve jürilerden geçmiş tezleri örnek alarak

kendi tezlerini yazdıklarını" belirterek kendilerini savunmaktadır. Aslında, ben de kendi hayatıma bakınca, tasvir edici çok sayıda makale yazdığımı görüyorum. Analiz yaptığımızı düşündüğüm makalelerimin çoğunda, aslında bilimsel açıdan analiz yapamadığımı tespit ettim. Doçentlik sınavından ötürü, yoğun şekilde teori ve metodoloji üzerine yeteri kadar kaynak okudum. Bu sayede, bilimsel çalışmaların nasıl yapılması gerektiği yönünde yeterli donanımı edindim.

ODTÜ'nün 2011 yılındaki uluslararası konferansı için hazırladığım bildiride, Türkiye'deki dış politika analizi üzerine yapılan akademik çalışmaları belirlemeye gayret ettim. Gördüm ki, Uluslararası İlişkiler veya dış politika konuları veya uluslararası sorunlar üzerine yazılmış çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezleri ile ulusal kitaplar bulunmaktadır. Ancak, yayınlanan ulusal kitapların çok büyük bir kısmının neredeyse yüzde seksen beşi , "popüler kitaplar" listesinde yer alması gereken kitaplardır. Çünkü, bu kitaplar, içerikleri ve sorunu ele alış tarzları bakımından bilimsel kriterlere riayet etmemektedir. Derken, biraz daha alanı daralttım ve dış politika üzerine yapılan çalışmalara baktım. Bunların sayısı oldukça az. Bunların da büyük bir kısmı, yine sosyal popüler kitaplar listesinde yer almalıdır. Biraz daha daraltıp dış politika analizi diye sorduğumda, bu alanda ortaya konulan yayınların yüzdesi neredeyse yüzde ikilere kadar düştü. Tabii, bu kitapların da büyük bir kısmının dış politika analizi alanına girmediğini kolayca görebiliyorsunuz.

Sonuçta, Türkiye'de dış politika analizi alanına ilişkin ciddi bilimsel araştırmaların neredeyse yok denecek kadar az olduğunu gördüm. Peki o zaman bu zamana kadar dış politikayı analiz edenler, neyi analiz ediyorlardı diye sorabilirsiniz. Gayet güzel bir soru. Dış politika konularını analiz edenlerin, dış politikayı, dış politika analizi kuramlarına, modellerine ve yaklaşımlarına uygun şekilde analiz etmediklerini rahatlıkla söyleyebilirim. Tabii, bazı genç meslekdaşlarımı bu yargıdan muaf tutmalıyım.

Dış politika üzerine yapılan çalışmaları, daha çok "stratejik araştırmalar" ve/veya "tarihsel incelemeler" kategorilerinden birisine yerleştirmeliyiz. Yazılan makalelere, tezlere ve kitaplara baktığımızda, yapılan çalışmaların, daha çok karar vericilerin niyetleri, amaçları üzerine kaleme alındığını, yapılan "hataların veya doğruların" nasıl düzeltilmesi veya geliştirilmesi gerektiği üzerine fikirler içerdiğini görmek mümkündür. Bu çalışmalarda, karar vericiyi etkileyen faktörler, bürokratik yapının tesisi, karar vericinin kişiliğinin karar sürecine etkileri ve karar verme sürecinin işleyişi üzerine sorular sorulmamaktadır.

Ancak, her geçen gün dünya ve bölge siyasetinde aktif hale gelmek zorunda kalan Türkiye'de, dış politika analizi üzerine akademik çalışmaların arttırılması ve bu alanın hızla geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece, artık Türkiye'de karar verme sürecinin işleyişini "rasyonel modele ve operasyonel çevreye uygun şekilde" incelemek mümkün hale gelecektir. Yoksa karizmatik lider arayışlarımızı sürdürmeye uzun yıllar devam ederiz.

Bu bağlamda, mevcut çalışmanın birkaç amacı vardır. Bunlardan bir tanesi, öncelikle dış politika analizi üzerine teorik bilgilerimi geliştirmektir. Bu kitabı hazırlarken, çok sayıda kitap ve makaleyi okuma imkanı buldum. Sırada ise, okunacak ve incelenecek çok sayıda kitap ve makale bulunmaktadır. Kaynakları inceledikçe, bu sahaya olan ilgim daha fazla arttı. İkinci amacım, bu alana ilişkin derli toplu bir kaynak hazırlamak ve öğrencilerimin bilgisine sunmaktır. Her ne kadar derslerimde bu kitabı okumak zorunda kalacak öğrencilerim memnuniyetsizliklerini açıkca ifade etseler de ben gerçekten bu alanda kendisini geliştirmek isteyen öğrencilerime ve meslekdaşlarıma mevcut çalışmanın bir katkısının olmasını ve böylece, dış politika konularına farklı pencerelerden bakılmasını arzu ediyorum.

Üçüncü olarak, dış politika analizi üzerine yapılan çalışmaların, artık teorik ve metodolojik ilkelere uygun şekilde yapılması hususunda katkı sağlamak istiyorum. Ayrıca , öğrencilerime, karar vericilerin düşünüldüğü kadar "zeki olmadığını/olamadıklarını" göstermeyi planlıyorum. Çünkü, biz genelde karar vericileri, siyasetçileri ve bürokratları, rasyonel aktör modele uygun şekilde dış politikayı planladıklarını varsayarak, bir robot gibi algılıyoruz. Aslında, teorinin derinliklerine doğru yolculuk yaptığınızda, karar vericilerin, sıradan insanlar gibi davranabildiklerini görüyorsunuz. Hata yapabiliyorlar. Kişisel zaafları var. Fizyolojik rahatsızlıkları mevcut. Psikolojik durumları, doğrudan bilişsel kapasitelerini etkilemektedir.

Kitapta eksiklikler vardır. Elimden geldiğince en aza indirmeye gayret ettim. Kitabı yazarken, Batılı ülkelerden örnekler vermemeye azami imtina ettim. O nedenle, bu kitapta anlatılanlar için yok denecek kadar az sayıda örnek göreceksiniz. Kitabın geliştirilmiş baskısında, Türkiye'den örnekler vermeyi düşünüyorum. Bu sayede, öğrencilerin Türk dış politikasına yönelik bakış açılarına ilişkin bazı temel soru işaretleri oluşturmayı planlıyorum.

Kitap için yoğun şekilde ingilizce kitap ve makaleler okudum. Özellikle, psikoloji, bürokrasi ve sosyoloji gibi alanlara yabancı olmam, bazı terimlerin tercümesinde bana sıkıntılı anlar yaşattı. Hatta, bazen işin içinden çıkamadığımda, meslekdaşlarımdan yardım istemek zorunda kaldım. Bazen de yardım istemek mümkün olmadı. Bu nedenle, terminolojik hatalara ilişkin oluşabilecek eleştirileri, çalışmanın daha da ileri götürülebilmesi adına, memnuniyetle karşılarım.

Kitabın hazırlanmasında, bana destek olan öğrenci asistanım Murat Bayar'a, Özlem Kına'ya, kitabın yazımı için beni teşvik eden meslekdaşlarım Emin Gürses ve Müge Aknur'a ve metinleri redakte eden öğrencim Esra Kıymaz'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ertan EFEGİL

İstanbul

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

KISIM BİR

TEORİK YAKLAŞIMLAR VE KARAR VERME

Bölüm 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE / 1 ..... **13**

Bölüm 2: KAVRAMSAL ÇERÇEVE / 2 ..... **33**

Bölüm 3: TEORİK YAKLAŞIMLAR **57**

Bölüm 4: RASYONALİTE **75**

Bölüm 5: SİSTEM YAKLAŞIMLARI **87**

Bölüm 6: KARAR VERME YAKLAŞIMI **105**

Bölüm 7: BÜROKRATİK SİYASET YAKLAŞIMI **129**

KISIM İKİ

DIŞ POLİTİKAYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

GİRİŞ **149**

Bölüm 8: RESMİ KURUMLAR **153**

Bölüm 9: DEVLET-DIŞI AKTÖRLER VE SOSYOLOJİK FAKTÖRLER **181**

Bölüm 10: ULUSLARARASI FAKTÖRLER **203**

Bölüm 11: LİDERLİK VE PSİKOLOJİK FAKTÖRLER **217**

DEĞERLENDİRME: "BAŞARILI" DIŞ POLİTİKA NEDİR? **243**

KAYNAKÇA **249**

DİZİN **259**

KAYNAKÇA

AK, Ömer (2010). "A Comparative Leadership Analysis of Turgut Özal ve R. Tayyip Erdoğan", basılmamış akademik çalışma.

AK, Ömer, Esra Çuhadar ve Binnur Özkeçeci-Taner (2010). "Interaction between Structure and Agency in Turkish Foreign Policy: Conflicting Roles, Clashing Ideas and Competing Priorities", prepared for presentation at the Annual Convention of International Studies Association, New Orleans, LA, 17 – 20 Şubat 2010.

AKÇALI, Yunus (2007). *12 Eylül'den Günümüze Türkiye'de Demokrasi Kültürü: Toplumsal ve Siyasal Dönüşümün Etkileri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış doktora tezi, Konya.

ALLEN, David (1989). "The Context of Foreign Policy Systems: The Contemporary International Environment", (der.) Michael Clarke ve Brian White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach*, Cheltenham, UK: Edward Elgar.

ALLISON, Graham T. ve Morton H. Halperin (1996). "Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy", (der.) John A. Vasquez, *Classics of International Relations*, 3. Baskı, New Jersey: Prentice Hall, 172 – 178.

ALLISON, Graham ve Philip Zelikow (1999). *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missle Crisis*, 2. Baskı, New York: Longman.

ANDERSON, Paul A. (1987). "What Do Decision Makers Do When They Make a Foreign Policy Decision? The Implications for the Comparative Study of the Foreign Policy", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 285 – 308.

ARI, Tayyar (2002). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği,* İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2. Baskı, 539 – 572.

ARI, Tayyar (2008). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Bursa: MKM.

BAEHR, Peter R. (1996). *The Role of Human Rights in Foreign Policy*, 2. Baskı, Londra: Macmillan Press Ltd..

BAHARÇİÇEK, Abdülkadir (2001). "Psychological Environment of Foreign Policy-Making", *Foreign Policy (Dış Politika),* Cilt XXVI, Sayı 1 – 2, 81 – 88.

BAKAN, Selahaddin (1999). "Foreign Policy in the Light of Theories", *Foreign Policy (Dış Politika),* Sayı 1 – 4, 6 – 25.

BALCI, Ali (Güz 2007). "Diskors ve Pratik Olarak Dış Politika", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 4, Sayı 15, 67 – 87.

BARNETT, Michael (2008). "Duties Beyond Borders", (der.) Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, *Foreign Policy: Theories, Actors and Cases*, Oxford: Oxford University Press, 189 – 204.

BAUMANN, Rainer, Volker Rittberger ve Wolfgang Wagner (2000). "Power and Power Politics: Neorealist Foreign Policy Theory and Expectations about German Foreign Policy since Unification", *Tübinger Arbeitspapiere zur Internationalen Politik und Friedensforschung*, sayı 30a, 1 – 30.

BEASLEY, Ryan K. ve Michael T. Snarr (2001). "Domestic and International Influences on Foreign Policy: A Comparative Perspective", (der.) Ryan Beasley, Juliet Kaarbo, Jeffrey S. Lantis ve Michael T. Snarr, *Foreign Policy In Comparative Perspective: Domestic and International Influences On State Behavior,* ABD: CQ Press, 321 – 345.

BIENEN, Derk, Corinna Freund ve Volker Rittberger (1999), "Societal Interests, Policy Networks and Foreign Policy: An Outline of Utilitarian-Liberal Foreign Policy Theory", *Tübinger Arbeitspapiere Zur Internationalen Politik und Friedensforschung*, Sayı 33a.

BILLIET, Jaak, Bart Maddens ve Roeland Beerten (Haziran 2003). "National Identity and Attitude toward Foreigners in a Multinational State: A Replication", *Political Psychology*, Cilt 24, Sayı 2, "Special Issue: National Identity in Europe", 241 – 257.

BOEKLE, Henning, Volker Rittenberg ve Wolfgang Wagner (1999). "Norms and Foreign Policy: Constructivist Foreign Policy Theory", *Tübinger Arbeitspapiere Zur Internationalen Politik und Friedensforschung*, Sayı 34a.

BOYNTON, Charles Albert Jr. (1971). *Little Man, What Now?*, ABD.

BOZDAĞLIOĞLU, Yücel (2003). *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*, New York: Routledge, 13 – 33.

BREUNING, Marijke (2007). *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction*, New York: Palgrave MacMillan.

BRIGHI, Elisabetta ve Christopher Hill (2008). "Implementation and Behavior", (der.) Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, *Foreign Policy: Theories, Actors and Cases*, Oxford: Oxford University Press, 117 – 136.

BROWN, Chris (2001). "Ethics, Interests and Foreign Policy", (der.) Karen E. Smith ve Margot Light, *Ethics and Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press.

BURCHILL, Scott (2005). *The National Interest in International Relations Theory*, New York: Palgrave Macmillan.

BUZAN, Barry (2006). "The Idea of State and National Security", (der.) Richard Little ve Michael Smith, *Perspectives on World Politics*, 2. Baskı, Londra: Routledge, 36 – 46.

CANBOLAT, İbrahim (2002). *Avrupa Birliği Uluslarüstü Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi Ve Bir Sistemin Sürecinde Türkiye İle İlişkiler*, İstanbul: Alfa Yayınları.

CAPUTI, Mary (Aralık 1996). "National Identity in Contemporary Theory", *Political Psychology*, Cilt 17, Sayı 4, 683 – 694.

CARLSNAES, Walter (2008), "Actors, Structures and Foreign Policy Analysis", (der.) Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, *Foreign Policy: Theories, Actors and Cases*, Oxford: Oxford University Press, 85 – 100.

CASTELLS, Manuel (2009). *Communication Power,* Oxford: Oxford University Press, 138 – 178.

CHAFETZ, Glenn, Hillel Abramson ve Suzette Grillot (Aralık 1996), "Role Theory and Foreign Policy: Belarussian and Ukranian Compliance with the Nuclear Nonproliferation Regime", *Political Psychology*, Cilt 17, Sayı 4, 727 – 757.

CHECKEL, Jeffrey T. (2008). "Constructivism and Foreign Policy", (der.) Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, *Foreign Policy: Theories, Actors and Cases*, Oxford: Oxford University Press, 71 – 82.

CHOLLET, Derek H. ve James M. Goldgeier (2002). "The Scholarship of Decision-Making: Do We Know How We Decide?", (der.) Richard C. Snyder, H. W. Bruck ve Burton Sapin (rev.) Valerie M. Hudson, Derek H. Chollet ve James M. Goldgeier, *Foreign Policy Decision-Making*, New York: Palgrave MacMillan, 153 – 180.

CLARKE, Michael (1989). "The Foreign Policy System: A Framework for Analysis", (der.) Michael Clarke ve Brian White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach*, Cheltenham, UK: Edward Elgar.

CLARKE, Michael ve Steve Smith (1989). "Perspectives on the Foreign Policy System: Implementation Approaches", (der.) Michael Clarke ve Brian White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach*, Cheltenham, UK: Edward Elgar.

CLINTON, W. David (Güz 1986). "The National Interest: Normative Foundations," *Review of Politics*, Sayı 48, 495 – 519.

ÇİFTÇİ, Özer (2009). *A Comparative Analysis of the National Interest Concept in Theories of International Relations,* Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi.

ÇUHADAR-GÜRKAYNAK, Esra ve Binnur Özkeçeci-Taner (Yaz 2004). "Decisionmaking Process Matters: Lessons Learned from Two Turkish Foreign Policy Cases", *Turkish Studies,* Cilt 5, Sayı 2, 43 – 78.

DAĞI, İhsan (Haziran – Temmuz 2001). "Human Rights, Foreign Policy and the Question of Intervention", *Perceptions: Journal of International Affairs*, Cilt VI, Sayı 2.

DAHL, Robert (1993). *Decision Making in a Democracy*, ABD: Irvington Publs..

DIAMOND, Michael A. ve Seth Allcorn (Aralık 1986). "Role Formation as Defensive Activity in Bureaucratic Organizations", *Political Psychology*, Cilt 7, Sayı 4, 709 – 732.

DOYLE, Michael W. (2008). "Liberalism and Foreign Policy", (der.) Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, *Foreign Policy: Theories, Actors and Cases*, Oxford: Oxford University Press, 49 – 70.

FARRANDS, Christopher (1989). "The Context of Foreign Policy Systems: Environment and Structure", (der.) Michael Clarke ve Brian White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach*, Cheltenham, UK: Edward Elgar.

FINNEMORE, Martha (1996). *National Interests in International Society*, Ithaca: Cornell University Press.

FRANKEL, Joseph (1963). *The Making of Foreign Policy: An Analysis of Decision-making*, Londra: Oxford University Press, 1963.

FRANKEL, Joseph (1973). *International Politics: Conflict and Harmony,* İngiltere: Penguin Books.

GEORGE, Alexander L. (1967). *The "Operational Code"*, ABD: Rand.

GEORGE, Alexander L. (1992). *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*, Washington: Institute of Peace Press.

GEORGE, Alexander L. (2006). *On Foreign Policy: Unfinished Business*, Boulder: Paradigm Publishers.

GOLDSTEIN, Judith ve Robert O. Keohane (1993). "Ideas and Foreign Policy: An Analytical Framework", (der.) Judith Golstein ve Robert O. Keohane, *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions and Political Change*, Ithaca: Cornell University Press, 3 – 30.

GÖNLÜBOL, Mehmet (1969). *Dış Politika: İç Etkenler Açısından Bir Dış Politika İncelemesi,* Ankara: Ulusal Kitabevi.

GÖRENER, Aylin Şeker (2006). "Dış Politikada Aktör – Yapı İlişkisi", (der.) Nejat Doğan ve Mahir Nakip, *Uluslararası İlişkiler ve Türk Siyasal Partileri*, Ankara: Seçkin Kitabevi, 61 – 74.

GUETZKOW, Harold ve Joseph J. Valadez (1996). "Simulation and "Reality": Validity Research", (der.) John A. Vasquez, *Classics of International Relations*, 3. Baskı, New Jersey: Prentice Hall, 157 – 165.

HAGAN, Joe D. (1987). "Regimes, Political Oppositions and the Comparative Analysis of Foreign Policy", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 339 – 366.

HAGAN, Joe D. (1993). *Political Opposition and Foreign Policy in a Comparative Perspective*, New York: Lynne Rienner Publishers.

HALPERIN, Morton H., Priscilla A. Clapp ve Arnold Kanter (2006). *Bureaucratic Politics and Foreign Policy*, 2. Baskı, Washington: Brookings Institution Press.

HERMANN, Charles F. (1996). "International Crisis as a Situational Variable", (der.) John A. Vasquez, *Classics of International Relations*, 3. Baskı, New Jersey: Prentice Hall, 191 – 199.

HERMANN, Margaret G. (2003). "Assessing leadership style: trait analysis", (der.) Jerrold M. Post, *The Psychological Assessment of Political Leaders with profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton*, Ann Arbor: The University of Michigan Press, 178 – 212.

HERMANN, Margaret G., Charles F. Hermann ve Joe D. Hagan (1987). "How Decision Units Shape Foreign Policy Behavior", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 309 – 338.

HEY, Jeanne A. K. (1997). "Three Building Blocks of a Theory of Latin American Foreign Policy", *Third World Quarterly*, Cilt 18, Sayı 4, 631 – 657.

HILL, Christopher (1991). *Cabinet Decisions on Foreign Policy: The British Experience October 1938 – June 1941*, Cambridge: Cambridge University Press.

HILL, Christopher (2000). "What is left of the domestic? A reserve angle view of foreign policy", (der.) Michi Ebasa ve Beverly Neufeld, *Confronting the Political in International Relations*, Londra: MacMillan Press.

HILL, Christopher (2003). *The Changing Politics of Foreign Policy*, New York: Palgrave MacMillan.

HIRSHBERG, Matthew S. (Mart 1993). "The Self-Perpetuating National Image: Cognitive Biases in Perceptions of International Interventions", *Political Psychology*, Cilt 14, Sayı 1, 77 – 98.

HOLSTI, K. J. (1994). *International Politics: A Framework for Analysis*, Prentice Hall, 7. Baskı.

HOLSTI, Ole R., Robert C. North ve Richard A. Brody (1996). "Perception and Action in the 1914 Crisis", (der.) John A. Vasquez, *Classics of International Relations*, 3. Baskı, New Jersey: Prentice Hall, 200 – 210.

HUDSON, Valerie M. (1997). *Culture and Foreign Policy*, Lynne Rienner Pub..

HUDSON, Valerie M. (2007). *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*, New York: Rowman and Littlefield Publishers.

İÇDUYGU, Ahmet ve Özlem Kaygusuz (Kasım 2004). "The Politics of Citizenship by Drawing Borders: Foreign Policy and the Construction of National Citizenship Identity in Turkey", *Middle Eastern Studies*, Cilt 40, Sayı 6, 26 – 50.

İNAT, Kemal ve Ali Balcı (2006). "Dış Politika: Teorik Perspektifler", (der.) Zeynep Dağı, *Uluslararası Politikayı Anlamak: 'ulus-devlet'ten küreselleşmeye*, İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağ., 212 – 286.

İŞYAR, Ömer Göksel (2009). "Bilimsel Gelişme Tarihi Açısından Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi: "Birinci Nesil" Çalışmalar", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 5, Sayı 18, 1 – 38.

JAMES, Carolyn C. ve Özgür Özdamar (2009). "Modeling Foreign Policy and Ethnic Conflict: Turkey's Policies Towards Syria", *Foreign Policy Analysis*, Cilt 5, 17 – 36.

JANIS, Irving (1972). *Victims of Groupthink*, ABD.

JERVIS, Robert (1970). *The Logic of Images in International Relations*, ABD.

JERVIS, Robert (1996). "How Decision-Makers Learn from History", (der.) John A. Vasquez, *Classics of International Relations*, 3. Baskı, New Jersey: Prentice Hall, 166 – 171.

KAARBO, Juliet, S. Lantis ve Ryan K. Beasley (2001). "The Analysis of Foreign Policy in Comparative Perspective", (der.) Ryan Beasley, Juliet Kaarbo, Jeffrey S. Lantis ve Michael T. Snarr, *Foreign Policy In Comparative Perspective: Domestic and International Influences On State Behavior,* ABD: CQ Press, 1 – 22.

KARACASULU, Nilüfer (2008). "Dış Politika Nedir?", (der.) Haydar Çakmak, *Türk Dış Politikası 1919 – 2008*, Ankara: Platin, 11-23.

KARNS, Margaret P. ve Karen A. Mingst (1987). "International Organizations and Foreign Policy: Influence and Instrumentality", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 433 – 453.

KEGLEY, Charles W. Jr. (1987). "Decision Regimes and the Comparative Study of Foreign Policy", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 247 – 268.

KEGLEY, Charles W. ve Eugene Wittkopf (1994). *World Politics: Trend and Transformation*, New York: St. Martin's Press.

KENT-BROWN, Duke ve Nico Roux (Haziran 2003). "Foreign Policy: A Study in Public Administration", *Journal of Public Administration*, Cilt 38, Sayı 2, 66-84.

KEOHANE, Robert (2007). *The Study of World Politics I*, New York: Taylor and Francis, 171 – 230.

KHONG, Yuen Foong (1992). *Analogies at War*, ABD: Princeton University Press.

KÖNİ, Hasan (2001). *Genel Sistem Kuramı ve Uluslararası Siyasetteki Yeri*, Ankara: ASAM.

LASWELL, Harold (1958). *Politics; who gets what, when, how*, ABD: Meridian Book.

LEGG, Keith R. ve James F. Morrison (1971). *Politics and the International System,* New York: Harper, 59 – 68.

LEVINE, Edward M. (1 Ekim 1981). "Religious Cults: Their Implications for Society and the Democratic Process", *Political Psychology*, Cilt 3, Sayı 3/4, 34 – 49.

LEVY, Jack S. (1997). "Prospect Theory and the Cognitive-Rational Debate", (der.) Nehemia Geva ve Alex Mintz, *Decisionmaking on War and Peace: The Cognitive – Rational Debate*, Boulder: Lynne Rienner Publ., 33 – 50.

LEVY, Jack S. (Haziran 1992). "An Introduction to Prospect Theory", *Political Psychology Special Issue: Prospect Theory and Political Psychology*, Cilt 13, Sayı 2, 171 – 186.

LOVELL, John P. (1970). *Foreign Policy in Perspective: Strategy, Adaptation and Decision-Making*, New York: Holt, Rinehart and Winstion Inc..

LUARD, Evan (1992). *Basic Texts in International Relations: The Evolution of Ideas about International Society*, Londra: Macmillan.

MACQUEEN, Benjamin (2009). *Political Culture and Conflict Resolution in the Arab World: Lebanon and Algeria*, Avustralya: Academic Monographs.

MASTANDUNO, Michael (2008). "Economic Statecraft", (der.) Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, *Foreign Policy: Theories, Actors and Cases*, Oxford: Oxford University Press, 171 – 188.

MEFFORD, Dwain (1987). "Analogical Reasoning and the Definition of the Situation: Back to Snyder for Concepts and Forward to Artificial Intelligence Method", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 221 – 246.

MINTZ, Alex (1997). "Foreign Policy Decisionmaking: Bridging the Gap between the Cognitive Psychology and Rational Actor "Schools"", (der.) Nehemia Geva ve Alex Mintz, *Decisionmaking on War and Peace: The Cognitive – Rational Debate*, Boulder: Lynne Rienner Publ., 1 – 10.

MINTZ, Alex ve Karl DeRouer (2010). *Understanding Foreign Policy Decision Making*, Cambridge: Cambridge University Press.

MINTZ, Alex ve Nehemia Geva (1997). "The Poliheuristic Theory of Foreign Policy Decisionmaking", (der.) Nehemia Geva ve Alex Mintz, *Decisionmaking on War and Peace: The Cognitive – Rational Debate*, Boulder: Lynne Rienner Publ., 81 – 100.

MOON, Bruce E. (1987). "Political Economy Approaches to the Comparative Study of Foreign Policy", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 33 – 52.

MORGENTHAU, Hans J. (1996). "Another "Great Game": The National Interest of the United States", (der.) John A. Vasquez, *Classics of International Relations*, 3. Baskı, New Jersey: Prentice Hall, 147 – 149.

NEEDLER, Martin C. (1966). *Understanding Foreign Policy*, New York: Holt, Rinchart ve Winston Inc..

NİRAY, Nasır (2009). *Siyasal Kültür Yazıları*, İstanbul: Derin Yayınları.

ÖZKEÇECİ-TANER, Binnur (2001/2002). "How to Study Foreign Politics: Systemic Constraints vs. Domestic Politics and Decision-Making Structure", *Perceptions: Journal of International Affairs*, Aralık – Şubat, Cilt 6, Sayı 4.

PAPADAKIS, Maria ve Harvey Starr (1987). "Opportunity, Willingness and Small States: The Relationship Between Environment and Foreign Policy", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 409 – 432.

PETERSON, Steven A. (Eylül 1985). "Neurophysiology, Cognition, and Political Thinking", *Political Psychology*, Cilt 6, Sayı 3, 495 – 518.

POST, Jerrold M. (Aralık 1986). "Narcissism and the Charismatic Leader-Follower Relationship", *Political Psychology*, Cilt 7, Sayı 4, 675 – 688.

POST, Jerrold M. (Mart 1993). "Current Concepts of the Narcissistic Personality: Implications for Political Psychology", *Political Psychology*, Cilt 14, Sayı 1, 99 – 121.

POWELL, Charles A., Helen E. Purkitt ve James W. Dyson (1987). "Opening the Black Box: Cognitive Processing and Optimal Choice in Foreign Policy Decision Making", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 203 – 220.

PRIZEL, Ilya (1998). *National Identity and Foreign Policy: Nationalism and Leadership in Poland, Russia and Ukraine*, Cambridge: Cambridge University Press.

PUTNAM, Robert (1988). "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games", *International Organizations*, sayı 42, 427 – 460.

RENSHON, Jonathan ve Stanley A. Renshon (2008). "The Theory and Practice of Foreign Policy Decision Making", *Political Psychology,* Cilt 29, Sayı 4, 509 – 536.

RICHARDSON, Neil R. (1987). "Dyadic Case Studies in the Comparative Study of Foreign Policy Behavior", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 161 – 177.

RITTBERGER, Volker (2004). "Approaches to the Study of Foreign Policy Derived From International Relations Theories", Sayı 46, *Tübinger Arbeitspapiere zur Internationalen Politik und Friedensferschung*, Tübingen, 1 – 32.

RIVERA, Joseph de (1967). *The psychological dimension of foreign policy*, Columbus: C. E. Merrill Publ., 1968.

ROBINSON, Piers (2003), *The CNN Effect: The Myth of News Media, Foreign Policy and Intervention,* Londra: Routledge.

ROBINSON, Piers (2008). "The Role of Media and Public Opinion", (der.) Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, *Foreign Policy: Theories, Actors and Cases*, Oxford: Oxford University Press, 137 – 154.

ROSATI, Jerel A. (1995). "A Cognitive Approach to the Study of Foreign Policy", (der.) Laura Neack, Jeanne A. K. Hey ve Patrick Haney, *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in Its Second Generation,* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

ROSENAU, James N. (1996). "Pre-Theories and Theories of Foreign Policy", (der.) John A. Vasquez, *Classics of International Relations*, 3. Baskı, New Jersey: Prentice Hall, 179 – 190.

RUSSETT, Bruce ve diğerleri (1992). *World Politics: The Menu for Choice*, Boston: St. Martin's, 116 – 176.

SAMPSON, Martin W. III (1987). "Cultural Influences on Foreign Policy", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 384 – 408.

SARIBAY, Ali Yaşar (2004). "Dış Politika Kararlarını Belirlemede Psikolojik Etkenler ve Türkiye", (der.) Faruk Sönmezoğlu, *Türk Dış Politikasının Analizi*, İstanbul: Der Yayınları, 383 – 390.

SCHMIDT, Brian C. (2008). "The Primacy of National Security", (der.) Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, *Foreign Policy: Theories, Actors and Cases*, Oxford: Oxford University Press, 155 – 170.

SEARS, David O. (Eylül 1994). "Ideological Bias in Political Psychology: The View from Scientific Hell", *Political Psychology*, Cilt 15, Sayı 3, 547 – 556.

SHANKO, Adam (2006). "Breaking the Ice: Synthesizing Discursive and Cognitive Approaches to Foreign Policy Analysis", *Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association, Town & Country Resort and Convention Center, San Diego, California, USA*, May 22, 2006. 2009-05-25 http://www.allacademic.com/meta/p100860_index.html.

SIMON, Herbert A. (1982). *Models of Bounded Rationality*, ABD: MIT.

SMITH, Michael (1989). "Comparing Foreign Policy Systems: Problems, Processes and Performance", (der.) Michael Clarke ve Brian White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach*, Cheltenham, UK: Edward Elgar.

SMITH, Steve (1989). "Bureaucratic Politics Approaches", (der.) Michael Clarke ve Brian White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach*, Cheltenham, UK: Edward Elgar, 109 – 134.

SNYDER, Richard C., H. W. Bruck ve Burton Sapin (2002). "Decision-Making as a Approach to the Study of International Politics", (der.) Richard C. Snyder, H. W. Bruck ve Burton Sapin (rev.) Valerie M. Hudson, Derek H. Chollet ve James M. Goldgeier, *Foreign Policy Decision-Making*, New York: Palgrave MacMillan, 21 – 152.

SÖNMEZOĞLU, Faruk (2000). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul: Filiz Kitabevi.

SPROUT, Harold ve Margaret Sprout (1956). *Man-Milieu Relationship Hypotheses in the Context of International Politics,* Princeton University: Center for International Studies.

STEIN, Janice Gross (2008). "Foreign Policy Decision-Making: Rational, Psychological and Neurological Models", (der.) Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, *Foreign Policy: Theories, Actors and Cases*, Oxford: Oxford University Press, 101 – 116.

STEIN, Janice Gross ve David A. Welch (1997). "Rational and Psychological Approaches to the Study of International Conflict: Comparative Strengths and Weaknesses", (der.) Nehemia Geva ve Alex Mintz, *Decisionmaking on War and Peace: The Cognitive – Rational Debate*, Boulder: Lynne Rienner Publ., 51 – 80.

STERN, Geoffrey (2000). *The Structure of International Society: An Introduction to the Study of International Relations*, Londra: Pinter, 123 – 143.

STRONG, Robert A. (1986). *Bureaucracy and Statesmanship: Henry Kissinger and the Making of American Foreign Policy*, New York: University Press of America.

TAYFUR, M. Fatih (2005). "Dış Politika", (der.) Atila Eralp, *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 73- 106.

VASQUEZ, John A. (1987). "Foreign Policy, Learning and War", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 366 – 383.

VOGLER, John (1989). "Perspective on the Foreign Policy: Psychological Approaches", (der.) Michael Clarke ve Brian White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach*, Cheltenham, UK: Edward Elgar.

WAGNER, Joseph (Mart 1990). "Rational Constraint in Mass Belief Systems: The Role of Developmental Moral Stages in the Structure of Political Beliefs", *Political Psychology*, Cilt 11, Sayı 1, 147 – 171.

WALKER, Stephen G. (1987). "Role Theory and the Origins of Foreign Policy", (der.) Charles F. Hermann, Charles W. Kegley Jr. ve James N. Rosenau, *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Unwin Hyman, 269 – 284.

WALKER, Stephen G. ve Lawrence S. Falkowski (Haziran 1984). "The Operational Codes of U.S. Presidents and Secretaries of State: Motivational Foundations and Behavioral Consequences", *Political Psychology*, Cilt 5, Sayı 2, 237 – 266.

WALKER, Stephen G. ve Mark Schafer (2006). "Belief Systems As Causal Mechanisms in World Politics: An Overview of Operational Code Analysis", (der.) Mark Schafer ve Stephen G. Walker, *Beliefs and Leadership in World Politics: Methods and Applications of Operational Code Analysis*, New York: Palgrave Macmillan, 3 – 24.

WEBBER, Mark ve Michael Smith (2002). *Foreign Policy in a Transformed World*, Prenctice Hall.

WHITE, Brian (1989). "Analyzing Foreign Policy: Problems and Approaches", (der.) Michael Clarke ve Brian White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach*, Cheltenham, UK: Edward Elgar, 1-26.

WILKINSON, David O. (1969). *Comparative Foreign Relations: Frameworks and Methods,* California: Dickenson Publ. Comp. Inc..

WOHLFORTH, William C. (2008). "Realism and Foreign Policy", (der.) Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, *Foreign Policy: Theories, Actors and Cases*, Oxford: Oxford University Press, 31 – 48.

WOLFERS, Arnold (1996). ""National Security" as a Ambiguous Symbol", (der.) John A. Vasquez, *Classics of International Relations*, 3. Baskı, New Jersey: Prentice Hall, 150 – 156.

Gözden Geçirilmiş 4. Basım

DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ VE MUHASEBESİ

(TEORİ VE UYGULAMA)

Prof. Dr. Mehmet Karagül - Yrd. Doç. Dr. Berfu İlter

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 163
İktisat No.: 30
ISBN : 978-605-133-065-5
© Gözden Geçirilmiş 4. Basım, Kasım 2016

DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ VE MUHASEBESİ (Teori ve Uygulama)

Prof. Dr. Mehmet Karagül - Yrd. Doç. Dr. Berfu İlter

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karagül, Mehmet., İlter, Berfu.
Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri / *Mehmet Karagül - Berfu İlter*
Gözden Geçirilmiş 4. Basım, X+190 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-065-5
1. Dış Ticaret 2. Dış Ticaret Muhasebesi 3. Dış Ticaret Ödeme Şekilleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Dış ticaret; ülkeler arasında gerçekleştirilen ve birçok ayrıntı, risk ve maliyeti üzerinde barındıran çağımızın en önemli faaliyet alanları arasında yer almaktadır.

Dış ticaret işlemleri, millî, milletlerarası ve karşı ülke hukuku olmak üzere birçok bilgiyi edinmeyi gerektiren önemli bir faaliyettir. Dış ticaret aynı zamanda ülkelerin dış politikalarını oluşturmada belirleyici olan en önemli etkenler arasında yer almaktadır.

Çünkü dış ticaret gelir ve giderleri ülkelerin ekonomik performanslarını ortaya koyan temel ölçüttür. Dış ticaret bilançosu dengede olan ya da fazla veren bir ülke, en azından ürettiği ile kendi kendine yeterli olabilen, dolayısıyla dış borç, dış açık sorunu olmayan bir ülke anlamına gelmektedir.

Firmalar itibarıyla da durum farksız değildir. Binaenaleyh, günümüz şartlarında firmaların ayakta kalabilmesi, küresel çapta rekabet edebilir olmasına bağlıdır. Bu da dış ticaretteki ihracat kapasitesi ile ya da dengeli bir dış ticaret yapabilmesiyle alakalıdır.

Öte yandan mevcut koşullarda bireylerin kariyerli bir iş bulabilmeleri, kendilerini çağın ihtiyaçlarına paralel bir biçimde yetiştirmelerine bağlıdır. Bu bağlamda dış ticaret işlemleri konusunda bilgi sahibi olmanın, ciddi bir ayrıcalık oluşturacağından hiç kimsenin en ufak bir kuşkusu olmamalıdır.

Bu kitap çalışmasının ilk bölümünde, dış ticaret konusunun; öncelikli olarak teorik düzeyde ne olduğu, neden yapıldığı ve çeşitleri üzerinde durulmuş, ardından dış ticaret politikasının amaçları ve araçları irdelenmiştir. Devamında ise dış ticaretle ilgili millî ve milletlerarası alanda faaliyet gösteren kurumlar tanıtılmış ve bunların dış ticaret konusundaki yetki ve sorumlulukları ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise dış ticaret işlemlerinin uygulama kısmı anlatılmaya çalışılmış, ilk olarak dış ticarette kullanılan belgeler tanıtılmış, ardından dış ticaret işlemlerinde çok önemli bir fonksiyona haiz olan teslim şekilleri ele alınmıştır. Devamında ise dış ticaretteki nakliye türleri ve belgeleri ile ödeme ve sigorta işlemleri irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde de Türkiye'deki dış ticaret mevzuatı ihracat ve ithalat itibarıyla ayrı ayrı incelenmiştir. Bu bağlamda, ihracat ve ithalat çeşitleri ile ihracatı ve ithalatı kimlerin yapabileceği konuları üzerinde durulmuştur.

Dördüncü ve son bölümde ise dış ticaret işlemlerinin muhasebeleştirilmesi konuları ele alınmış ve değişik dış ticaret uygulamalarına göre farklı farklı muhasebe kayıtları örneklerle incelenmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Karagül

Yrd. Doç. Dr. Berfu İlter

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

DIŞ TİCARET VE TEORİSİ

1. DIŞ TİCARET VE TEORİSİ 1
1.1. DIŞ TİCARET VE ÖZELLİKLERİ 1
1.2. DIŞ TİCARETİN NEDENLERİ 2
1.2.1. Yerli Üretimdeki Yetersizlik veya Fazlalıklar 3
1.2.2. Ülkeler Arasındakİ Fiyat Farklılıkları 3
1.2.3. Mal Farklılaştırılması 3
1.2.4. Siyasi ve Kültürel Nedenler 4
1.3. DIŞ TİCARETİN ÇEŞİTLERİ 4
1.3.1. Normal Dış Ticaret 5
1.3.2. Bağlı Ticaret 5
1.3.3. Sınır ve Kıyı Ticareti 5
1.3.4. Serbest Bölge Ticareti 6
1.4. DIŞ TİCARET TEORİSİ 6
1.4.1. Mutlak Üstünlükler Teorisi 7
1.4.2. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi 8
1.4.3. Teknoloji Açığı Teorisi 9
1.4.4. Ürün Dönemleri Hipotezi 9
1.4.5. Ölçek Ekonomileri Teorisi 9
1.5. DIŞ TİCARET POLİTİKASI 10
1.5.1. Dış Ticaret Politİkasının Amaçları 10
1.5.2. Dış Ticaret Politikasının Araçları 11
1.5.2.1. Gümrük Tarifeleri 11
1.5.2.2. Tarife Dışı Kısıtlamalar 12
1.6. DÖVİZ VE DÖVİZ İŞLEMLERİ 13
1.6.1. Döviz Piyasası 14
1.6.2. Döviz Kuru 14
1.6.3. Döviz Kuru Politikası 15
1.6.4. Konvertibilite 16
1.7. DIŞ TİCARETTE ROL ALAN KURULUŞLAR 16
1.7.1. Dış Ticarette Rol Alan Millî Kuruluşlar 16
1.7.1.1. Ekonomi Bakanlığı 17
1.7.1.2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (MB) 17
1.7.1.3. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı 18
1.7.1.4. İhracatçı Birlikleri (İB) 19
1.7.1.5. Bankalar ve Özel Finans Kurumları 20

1.7.1.6. Türk Eximbank 20
1.7.1.7. İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME) 20
1.7.1.8. Sanayi ve Ticaret Odaları 21
1.7.2. Dış Ticarette Rol Alan Milletlerarası Kuruluşlar 21
1.7.2.1. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) 21
1.7.2.2. Milletlerarası Ticaret Odası (MTO) 22
1.7.2.3. Milletlerarası Tahkim Divanı 23
Birinci Bölümden Neler Öğrendik? 24

BÖLÜM 2

DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ

2. DIŞ TİCARET UYGULAMALARI 29
2.1. DIŞ TİCARET BELGELERİ 29
2.1.1. Proforma Fatura 30
2.1.2. Dış Ticaret Sözleşmesi 30
2.1.3. Ticari Fatura 34
2.1.3.1. Faturada Dikkat Edilmesi Gerekenler 34
2.1.4. Onaylı Fatura 35
2.1.5. Vizeli Fatura 36
2.1.6. Menşe Şahadetnamesi 36
2.1.7. Gözetim Belgesi 36
2.1.8. Paket Listesi 37
2.1.9. Çeki Listesi 37
2.1.10. Dolaşım Belgeleri 37
2.1.11. Poliçe (Draft, Bill of Exchange) 38
2.1.11.1. Poliçede Taraflar 38
2.1.11.2. Poliçelerde Ödeme 39
2.2. DIŞ TİCARETTE MAL SEVKİYATI 39
2.2.1. Dış Ticarette Teslim Şekilleri 40
2.2.1.1. EXW: Ex-Works; Ex Warehouse (...Named Place) 41
2.2.1.2. FCA: Free Carrier (...Named Place) 42
2.2.1.3. FAS: Free Alongside Ship (...Named Port Shipment) 43
2.2.1.4. FOB: Free On Board (...Named Port of Shipment) 44
2.2.1.5. CFR: Cost and Freight (...Named Port of Destination) 44
2.2.1.6. CIF: Cost Insurange and Freight (...Named Port of Destination) 45
2.2.1.7. CPT: Carriage Paid to Named Place of Destination 45
2.2.1.8. CIP: Carrige and Insurange Paid to Named Place of Destination 46
2.2.1.9. DAT (Delivered at Terminal) 46
2.2.1.10. DAP (Delivered At Place) 46
2.2.1.11. DDP: Delivered Duty Paid (...Named Place of Destination) 46
2.2.2. Dış Ticarette Taşıma Türleri 47

2.2.2.1. Deniz Yolu Taşımacılığı ve Konşimentosu 47
2.2.2.1.1. Malın Teslim Çeşidine Göre Konşimentolar 48
2.2.2.1.2. Düzenlendiği Kişilere Göre Konşimentolar 49
2.2.2.1.3. Diğer Konşimento Tanımlamaları 50
2.2.2.1.4. Deniz Taşımacılığı Mukaveleleri 51
2.2.2.2. Demir Yolu Taşıma Belgesi: Hamule Senedi (Rail Consignment) 51
2.2.2.3. Hava Yolu Konşimentosu (Air Waybill) 52
2.2.2.4. Kara Yolu Taşımacılığı 52
2.2.2.4.1. FIATA Taşıma Belgeleri 53
2.2.2.4.2. CMR Consigment Note 54
2.2.2.5. Karma Taşıma Belgeleri (Combined Transport Document) 54
2.2.3. DIŞ TİCARETTE SİGORTA İŞLEMLERİ 55
2.2.3.1. Sigorta Poliçesi 55
2.2.3.2. Sigorta Şahadetnamesi 56
2.2.3.3. Zarar Çeşitleri 57
2.2.3.3.1. Müşterek Avarya Zararları 57
2.2.3.3.2. Hususi Avarya Zararları 57
2.2.3.3.3. Hususi Avarya Franko (Free From Particular Average) 58
2. 3. DIŞ TİCARETTE ÖDEME ŞEKİLLERİ 59
2.3.1. Belgesiz Ödeme Yöntemleri 59
2. 3.1.1. Peşin Ödeme 59
2.3.1.2. Mal Mukabili (Açık Hesap Ödeme) 60
2.3.1.3. Konsinye İhracat 61
2.3.2. Dış Ticarette Belgeli Ödeme Yöntemleri 61
2.3.2.1. Vesaik Mukabili Ödeme 61
2.3.2.1.1. Vesaik Mukabili Ödemede Taraflar 62
2.3.2.1.2. Vesaik Mukabili Ödemenin İşleyişi 62
2.3.2.1.3. Vesaik Mukabili Ödemenin Risk ve Kazancı 64
2.3.2.2. Akreditifli Ödeme (Letter of Credits-L/C) 64
2.3.2.2.1. Akreditifli Ödemede Taraflar 64
2.3.2.2.2. Akreditifin Taraflar Açısından Faydaları 66
2.3.2.2.3. Akreditifin Önemli Noktaları 67
2.3.2.2.4. Akreditifli Ödemelerde Tarafların Hukuki Sorumlulukları 68
2.3.2.2.5. Akreditifin İşleyişi 69
2.3.2.2.6. Güvenilirliklerine Göre Akreditifler 70
2.3.2.2.7. Ödemelerine Göre Akreditifler 72
2.3.2.2.7.1. İbrazda Ödemeli Akreditifler/Peşin Ödeme 73
2.3.2.2.7.2. Ertelenmiş Ödemeler (Deferred Payment) 74
2.3.2.2.7.3. Poliçe Kabullü Ödemeler 77
2.3.2.2.7.4. Poliçe İştirasıyla Ödemeler 78
2.3.2.2.7.5. Döner Akreditifler (Revolving L/C) 80
2.3.2.2.7.6. Kırmızı Şartlı Akreditifler (Red Clause /LC) 81
2.3.2.2.7.7. Yeşil Şartlı Akreditifler (Green Clause L/C) 82
2.3.2.2.7.8. Stand-By (Destek) Akreditifler 82

2.3.2.2.8. Akreditiflerin Finansman Aracı Olarak Kullanılması 83
2.3.2.2.8.1. Karşılıklı Akreditifler (Back-to Back L/C) 83
2.3.2.2.8.2. Devredilebilir Akreditifler (Transferable L/C)...87
2.3.2.3. Yeni Finansman Araçlarıyla Dış Ticaret Ödemeleri.....90
2.3.2.3.1. Leasing /Finansal Kiralama 90
2.3.2.3.1.1. Leasing Sisteminin Avantajları 90
2.3.2.3.1.2 Leasing ile Hangi Ürünler Alınabilir?.....91
2.3.2.3.2. Factoring / Alacak Hakkının Devri.....91
2.3.2.3.2.1. Factoring'in Sağladığı Yararlar.....92
2.3.2.3.2.2. Factoring Türleri.....93
2.3.2.3.3. Forfaiting / Alacak Hakkının Satışı.....93
2.3.2.3.3.1. Forfaitingin İhracatçı için Avantajları.....94
2.3.2.3.3.2. Forfaitingin İthalatçı için Avantajları.....95
İkinci Bölümden Neler Öğrendik?.....96

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET MEVZUATI

3. TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET MEVZUATI..... 105
3.1. İhracat Mevzuatı..... 105
3.1.1. İhracat Yapmanın Şartları..... 106
3.1.2. İhracat Çeşitleri..... 106
3.1.2.1. Özellik Arz Etmeyen İhracat.....107
3.1.2.2. Takas ya da Bağlı Muamele Yoluyla Yapılacak İhracat.....107
3.1.2.3. Kayda Bağlı İhracat 108
3.1.2.4. İthal Edilmiş Malların İhracatı 108
3.1.2.5. Kredili İhracat.....108
3.1.2.6. Konsinye İhracat 109
3.1.2.7. Transit Ticaret 110
3.1.2.8. Bedelsiz İhracat 111
3.1.2.9. Kiralama Yoluyla Yapılacak İhracat 112
3.1.2.10. Serbest Bölgelere Yapılacak İhracat.....112
3.1.3. İhracatta Zorunlu Standart Denetimi..... 112
3.1.4. İhracat Bedeli Dövizlerin Yurda Getirilmesi 113
3.1.5. Kota ve Tarife Kontenjanı Esasları 113
3.1.6. İhracat Finansmanı..... 114
3.1.6.1. Kısa Vadeli İhracat Kredileri 114
3.1.6.2. Özellikli Krediler.....114
3.1.6.3. İslam Kalkınma Bankası (İKB) Kaynaklı Krediler 114
3.1.6.4. Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi.....115
3.2. İTHALAT MEVZUATI.....115
3.2.1. Kimler Nasıl İthalat Yapabilir? 115
3.2.2. İthalat Çeşitleri..... 116
3.2.2.1. Kiralama Yoluyla Yapılan İthalat.....116

3.2.3. Bedelsiz İthalat ... 117
3.3. DÂHİLDE İŞLEME REJİMİ ... 118
3.4. HARİÇTE İŞLEME REJİMİ ... 119
Üçüncü Bölümden Neler Öğrendik? ... 121

BÖLÜM 4

DIŞ TİCARET İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

4. DIŞ TİCARET İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ ... 125
4.1. TEK DÜZEN MUHASEBE SİSTEMİ ... 125
4.2. MUHASEBENİN TEMEL KAVRAMLARI ... 126
4.2.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı ... 126
4.2.2. Kişilik Kavramı ... 127
4.2.3. İşletmenin Sürekliliği Kavramı ... 127
4.2.4. Dönemsellik Kavramı ... 127
4.2.5. Parayla Ölçülme Kavramı ... 127
4.2.6. Maliyet Esası Kavramı ... 127
4.2.7. Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı ... 128
4.2.8. Tutarlılık Kavramı ... 128
4.2.9. Tam Açıklama Kavramı ... 128
4.2.10. İhtiyatlılık Kavramı ... 128
4.2.11. Önemlilik Kavramı ... 129
4.2.12. Özün Önceliği Kavramı ... 129
4.3. DIŞ TİCARETTE MUHASEBENİN ÖNEMİ ... 129
4.4. TEK DÜZEN HESAP PLANI VE AÇIKLAMALARI ... 130
4.4.1. Dış Ticaret İşletmeleri İçin Tek Düzen Hesap Planı ... 130
4.4.2. Hesap Planı Açıklamaları ... 140
4.5. DIŞ TİCARET MUHASEBESİNDE UZMANLIK GEREKTİREN KONULAR ... 140
4.6. YABANCI PARALAR KASASI İŞLEMLERİ ... 141
4.6.1. Dövizli Çek İşlemleri ... 145
4.6.2. Döviz Tevdiat İşlemleri ... 145
4.7. İHRACAT İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ ... 147
4.7.1. Peşin Ödemeli İhracat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi ... 147
4.7.2. Mal Mukabili İhracat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi ... 149
4.7.3. Vesaik Mukabili İhracat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi ... 150
4.7.4. Akreditifli İhracat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi ... 152
4.8. İTHALAT İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ ... 154
4.8.1. Akreditifli İthalat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi ... 155

EKLER ... 161
EK 1. Dış Ticaret Kısaltmaları ve İngilizce Terimleri ... 161
EK 2. Örnek Dış ticaret Belgeleri ... 172
Belge 1. Proforma Fatura ... 172
Belge 2. Ticari Fatura ... 173

Belge 3. Konsolosluk, Onaylı Fatura 175
Belge 4. Menşe-i Şahadetnamesi..... 176
Belge 5. Dolaşım Belgesi: A. TR..... 177
Belge 6. Dolaşım Belgesi: EUR1 178
Belge 7. Koli Listesi 179
Belge 8. Yükleme Konşimentosu..... 180
Belge 9. Uluslararası Demir Yolu Taşıma Belgesi..... 181
Belge10. Hava Yolu Konşimentosu 182
Belge 11. Sigorta Poliçesi..... 183
Belge 12. Akreditif Açtırma Teklif Mektubu..... 184
Belge 13. Akreditif Formu..... 185

Bölüm Sorularının Cevapları.....187

KAYNAKÇA 189

KAYNAKÇA

ATAMAN, Ümit ve Haluk SUMER, Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, B:7, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000.

AYDIN, Davut, Dış Ticaret İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 822, Eskişehir, 1994.

BAĞRIAÇIK, A., ve Kantekin, Seyfettin. (1995) **Dış Ticarette Uygulamalı Akreditif İşlemleri**, Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir.

BEDESTENCi, Çetin. ve Canıtez, Murat. Ed. (2006) **Dış Ticaret İşlemler ve uygulamalar**, Gazi Kitapevi, Ankara.

BEKTÖRE, Sabri, Halim SÖZBİLİR ve Kerim BANAR, Genel Muhasebe, Birlik Ofset, Eskişehir, 2005.

CANPOLAT, Tülay. (1990) **Ticaretin Finansmanında Factoring ve Forfaiting**, Türkiye kalkınma Bankası ve Finnasal Kiralama Müdürlüğü, yayımlanmamış Etüt çalışması, Ankara.

ÇAKICI, Cemal, Muhasebe Terimleri Sözlüğü, Beta Yayınları, İstanbul, 2002.

ÇONKAR, Kemalettin, Hikmet ULUSAN ve Mehmet ÖZTÜRK, Genel Muhasebe, Gazi Kitapevi, Ankara, 2002.

DEMİR Musa, Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, B:1, Detay Yayıncılık, Ankara, 2002.

DEMİR Musa, Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, Detay Yayıncılık, Ankara, 2004.

DEMİR, Musa. (2002) **Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebes**i, Detay T ticarette Güvenli bir Kontrol Aracı: Uluslararası Gözetim şirketleri, Ankara.

ELİTAŞ, Cemal, Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, Afyon Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayını:7, Afyon, 2005.

GÜRAN, N., ve Aktürk, İ., (1997) **Uluslararası İktisadi Kuruluşlar**, Dokuz Eylül Üniv. İzmir.

GÜRSOY, Yaser, Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi, B:5, Ekin Yayınevi, Bursa, 2009.

KARAGÜL, Mehmet ve Cengiz YILMAZ, Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi, Nobel Yayınları, Ankara, 2008.

KEMER, Barbaros. (200) **Pratik Dış Ticaret Teknikleri Teori ve Uygulama**, Bursa.

KIZIL, Ahmet ve Macide ŞOĞUR, İhracat-İthalat İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları, B:3, Der Yayınları,İstanbul, 1997.

KONDAK, Nuray. (2002) **İşletmelerde Finansman Sorunu ve Çözüm Yolları, Alternatif Finansman Teknikleri**, Der yayınları, İsanbul.

MELEMEN, Mehmet ve S.Burak ARZOVA, Uygulamalı-Uluslararası Ticaret-Finansman Teknikleri-Ticari İngilizce, B:1, Alfa Yayınları, 1998.

OKTAY, Nüvit, Dış Ticarete Giriş, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1417, Eskişehir, 2002.

ÖZEL, Salih, İşletmelerde Dış Ticaret İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi, Kalite Matbaası, Ankara, 1978.

PARASIZ, İlker. (2004) **Uluslar arası Ekonomik-Mali Kuruluşlar ve oluşumlar**, Ezgi Kitapevi, Bursa.

RESMİ GAZETE, No 21447 (M), 1 Sıra No' Lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 26.12.1992.

SABUNCU, Birsel, Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, Ekin Yayınevi, Bursa, 2009.

SAİKİ, Fatoş. (1993) **Uluslararası Ticarette Bankalararası Ödeme Yöntemleri,** Eğitim Merkezi Yayınları, No 51.

SEYİTOĞLU, Halil. (2001) **Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama**, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul.

SÖZBİLİR, Halim ve Tekin YENİGÜN, Muhasebeye Giriş, B.2, Afyon, 2003.

SÜRMELİ, Fevzi ve Yılmaz BENLİGİRAY, Genel Muhasebe, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 873, Eskişehir, 1999.

TOMANBAY, Mehmet. (1995) **Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı**, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara.

TOROSLU, M.Vefa, Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, B:2, Beta Yayınları, İstanbul, 1999.

Yararlanılan Sanal Ortamlar

1. http://ticaretokulu.blogspot.com/2007/10/forfaiting-nedir.html (30,03,2007)
2. http://www.kobitek.com/makale.php?id=5 (30,03,2007)
3. http://www.stratejifactoring.com/factoringnedir.asp (30,03,2007)
4. http://www.mevzuat.net/fayda/kisaltmalar.htm 23.03.2008
5. http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm? (12,02,2008)
6. http://www.mevzuat.net/demo/dahildeisleme.htm (21,01,2008)
7. http://www.kobifinans.com.tr/tr/alt_bilgi_merkezi/02080101 (05.04.2008)

1. Basım

DÜNYA SİYASETİNDE AFRİKA 3

Editör
Yrd. Doç. Dr. İsmail Ermağan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1665
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler: 057
ISBN: 978-605-320-572-2
© 1. Basım, Aralık 2016

DÜNYA SİYASETİNDE AFRİKA 3
Editör: Yrd. Doç. Dr. İsmail Ermağan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ermağan, İsmail.
Dünya Siyasetinde Afrika 3/Editör: *İsmail Ermağan*
1. Basım, xviii + 470 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-572-2
1. Doğu Afrika Panoraması 2. Madagaskar 3. Burundi 4. Afrika ve Sağlık Turizmi
5. Doğu Afrika'da Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı dağıtım, Kida, N-T mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Neden "Dünya Siyasetinde Afrika?"

Londra merkezli, uluslararası politika ve ekonomi dergisi olan The Economist'in Mayıs 2000'de başlığı "The hopeless continent" (Ümitsiz Kıta) idi; Aralık 2011'de "Africa rising" (Afrika Yükseliyor) oldu. Buna karşılık, Afrika siyasetinin bu iki tarih arasında verdiği bir tepki ise farklı bir anlam içeriyordu: "Çinlilere teşekkür ediyoruz çünkü Afrika'nın sadece kriz ve sefalet kıtası olmadığını, aynı zamanda 800 milyonluk bir tüketici barındırdığını tekrar keşfetti." (Business Day, 19 Ekim 2007). Artık, kıtanın nüfusu bir milyarı geçti ve dünyada gelişen ilk 10 ekonomiden yedisi Afrikalı bir devlete ait. Afrika milliyetçilerinin "21. yüzyıl Afrika'nın olacak." tarzında erken doğumlu ve popülist yaklaşımları bir yana; Afrika, küresel siyasette yükselmektedir.

Diğer yandan, insani ve maddi sömürü ile dolu geçmişi, devletlerin yönetim problemleri (gelişmemiş ve demokratik olmayan rejimler, askerî darbeler, patronaj vb.), fakirliklerine rağmen çocuk yaştaki askerler, kabile savaşları, insan hakları ihlalleri, birçok komşu ülkedeki mülteci yerleşim bölgeleri ve diğer sorunları ile Afrika, hâlâ ışığa doğru ilerlemek zorunda.

Bununla birlikte bu "Altın Kıta"; hala balta girmemiş ormanları, hala işlenmeyi bekleyen onlarca değerli madenleri, hala keşfedilmemiş sarı ve kara altın (petrol) rezervleri gibi büyük potansiyelleri ile aydınlık da. Kanımızca, bu coğrafyada "düzelme ve yükseliş istikrarı"nın kurulabilmesi, Afrikalı siyasetçilerin en ciddi ödevidir.

Dünyada Afrika çalışmalarının sayıları artmakta ve çok ciddi bir literatür oluşmaktadır. Üniversite birimlerinden düşünce *kuruluşlarına* (*think tank*) kadar bu bağlamda uzmanlık alanları gelişmektedir. Sade-

ce Fransız, İngiliz veya diğer Avrupalı (geçmişte sömürge sahibi devletler) değil; Çinli, Hindistanlı, ABD'li, Brezilyalı vb. Afrika konusuna ehemmiyet veren bilim insan ve kurumları da artık çoğalmakta. Kanımızca, Afrika çalışmalarında "misyoner biliminden bilgi üretme sanatı"na geçmek de ilgili akademisyenlerin en ciddi ödevidir. Çünkü "Afrikalı devletlerin günümüz problemlerinde, postkolonyal dönemin başarısız ve yoz yönetimlerini suçlayarak kolonyal dönemi övmek,"[1] bir daktilo değil, bellek hatasıdır.

Peki, Türkiye'de Afrika Çalışmaları ne durumda?

Oldukça başlangıç noktasında ve şu söze dikkat çekmekte: "Allah devletimize zeval vermesin!" Türkiye Cumhuriyeti'nin 1998 yılında başlayan "Afrika'ya Açılım Politikası", bugün "Afrika Ortaklık Politikası" hâlini almıştır. Paradoks şekilde, devlet dış politika siyasetini şekillendirince, araştırmalara kulvar açılıyor. Yani önce devlet adım atıyor, ardından akademik çalışmalar oraya yöneliyor. Türkiye'de yazılan yüksek lisans tezleri bunu kanıtlıyor. 1999 yılında Türkiye, Avrupa Birliği'nden adaylık statüsü elde ettiğinde, akademik çalışmaların çoğunluğunun buraya yönelmesinde olduğu gibi. Böyle mi olmalı? En azından böyle gitmemeli ve karar süreçlerine katkı üreten çalışmalar, vatandaş kütüphanelerinden siyasetçilerin/iş adamlarının danışmanlarının masalarına, üniversite amfilerinden kitapçı raflarında yerlerini almalıdır. Her anlamda; bilgi, gereklidir -kimi (belki de haklı) itirazlara rağmen- güçtür ve biriktirilmelidir. Bu eser, Türkiye'de Afrika çalışmalarına bu yıldan başlayarak bir katkı üretmeyi hedeflemektedir.

Belirtilmelidir ki bir ülkenin siyaset ve biliminde "yeni" olan bir coğrafyaya ilişkin çalışmalar yapmak isterken araştırmacılar için öncelikle ilgi ve altyapı elzem oluyor. Saha çalışması gerçekleştiremeden; kabile/eyalet veya devlet temsilcilerine değemeden, pazarlarında gezip dükkânlarında nefeslenemeden; İngilizce, Fransa veya Almanca edinilen bilgiler, sanki hep "ikincil kaynak olma" riski içeriyor. Türkiye'de Afrika Çalışmaları kapsamında, TASAM'ın emekleri zikredilmelidir. Lakin hayıflanmamak elde değildir ki çoğu Afrika Araştırma Merkezi olarak kurgulanan üniversite yapıları, "tabela enstitü" olmaktan öteye geçememekte ve maalesef donanımdan hala uzaktır. Örneğin AÇAUM (Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi), alanında bir ilk olarak ancak 2008 yılında kurulmuştur. Kısaca farkındayız ki yola geç çıkıldı ve hızlı yol alınamıyor. O sebeple, bu çalışmalar özel kuruluşlar tarafından da desteklenmelidir. *Dünya Siyasetinde Afrika* adlı seri, 2014 yılından itibaren bütün mütevaziliğiyle şunu vadediyor:

1 Örneğin bakınız: Hyden, Goran, African Politics in Comparative Perspective, Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

ülkede bu bağlamda bilgi üretilmesine katkı sağlamak ve bu uğurda çalışmak. Evet çünkü çalışmak durumundayız.

Bu eserin doğup büyümesinde katkısı olan İstanbul Medeniyet Üniversitesine öncelikle teşekkür ederim. Mensubu bulunduğum Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde hocalarımızla yaptığımız çeşitli sohbetler ve aldığımız öneriler, bizi bu çalışma yolunda motive etmiştir. Bu noktada bölümümüzün kuruluşunda emeği geçen ve ülkemizde ismi Afrika çalışmaları ile özdeşleşen Çad eski büyükelçisi ve üniversitemizin Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Sn. Prof. Dr. Ahmet Kavas'ı anmayı bir görev addederim. Ayrıca diğer üniversitelerden/kurumlardan hocaların/dostların katkılarını zikretmek isterim.

Dünya Siyasetinde Afrika 3'ün bölüm yazarları ve değerleri hocalarına, sıcak gündeme rağmen verdikleri emekler adına müteşekkirim. Farklı konular etraflıca ele alınmaya çalışıldı. Fark edilebilir ki kimi çalışmalar, alanında ilk olmaya namzettir.

Cihan Daban, Duygu Kutlu, İsmail Akın, Timuçin Arslan ve Mürvet Şahin'e kitaptaki çalışmaların redaksiyon kısmına gösterdikleri gayretler için teşekkür ederim.

Son olarak kitabı alan, okuyan vatandaşlar teşekkürü hak ediyor çünkü onlar aslında böylece "Afrika'ya ilişkin bilgileri biriktirmeye devam edeceğiz." diyor, demek istiyor.

Deklare edilir ki kitabın bölümlerinde beyan edilen görüşler, yazarın kendisine aittir.

Yayın ve konular üzerine fikir ve eleştirilerini iletmek isteyenler için:

ismailermagan@googlemail.com
İsmail Ermağan
30 Ağustos 2016
İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ----------iii

1. BÖLÜM: DOĞU AFRİKA PANORAMASI: SİYASET-TOPLUM-EKONOMİ- Prof. Dr. Ramazan Özey ---------- 1

Doğu Afrika Genel Giriş---------- 1
1. BURUNDİ---------- 5
2. CİBUTİ ---------- 7
3. ERİTRE----------10
4. ETİYOPYA ----------12
5. KENYA----------16
6. KOMORLAR ----------18
7. MADAGASKAR----------22
8. MALAVİ----------24
9. MAURİTUS----------26
10. MOZAMBİK ----------28
11. REUNION ----------31
12. RUANDA (RUVEA)----------32
13. SEYCHELL (SEYŞEL) ADALARI----------36
14. SOMALİ----------38
15. TANZANYA ----------40
16. UGANDA ----------43
17. ZAMBİYA (KUZEY RODEZYA)----------45

18. ZİMBABVE (RODEZYA) ----------47
SEÇİLMİŞ BİBLİYOGRAFYA ----------50

2. BÖLÜM: COĞRAFİ KEŞİFLER SONRASI AVRUPALI SÖMÜRGECİ DEVLETLERİN AFRİKA POLİTİKALARI - Cihan Daban ----------53
1. GİRİŞ ---------- 54
2. COĞRAFİ KEŞİFLER DÖNEMİNDE AFRİKA ---------- 55
3. AFRİKA'NIN AVRUPA DEVLETLERİ TARAFINDAN İŞGALİ--- 57
3.1. Portekiz---------- 58
3.2. İspanya ---------- 60
3.3. Hollanda ---------- 61
3.4. Fransa---------- 63
3.5. İngiltere ---------- 66
3.6. Almanya ---------- 72
3.7. İtalya ---------- 74
3.8. Belçika ---------- 77
4. SONUÇ ---------- 79
KAYNAKÇA ---------- 81

3. BÖLÜM: AFRİKA'DA BÜYÜK GÜÇ MÜCADELELERİ: YENİ EMPERYALİZM - Doç. Dr. Sait Yılmaz ----------85
1. GİRİŞ ---------- 86
2. AFRİKA'DA BÜYÜK GÜÇ MÜCADELERİNİN PERDE ARKASI 87
2.1. 2000'li Yıllara Kadar Afrika ve Büyük Güçler ---------- 87
2.2. Afrika'nın Stratejik Önemi ve Ekonomisi---------- 88
2.3. Afrika Sahnesinin Perde Arkası---------- 89
3. ABD VE AFRİKA---------- 91
3.1. ABD'nin Yeni Afrika Stratejisi---------- 91
3.2. Yeni Stratejiye Geçiş---------- 93
3.3. AFRICOM ---------- 96
3.4. Afrika'daki ABD Kurgusu---------- 98
4. AFRİKA VE AVRUPALILAR ----------101
4.1. Fransa ve Afrika----------101
4.2. Afrika ve Avrupalı Güçler----------103

5. ÇİN VE AFRİKA---105
6. AFRİKA VE TÜRKİYE---108
7. SONUÇ: AFRİKA, KURTLAR SOFRASI---109
KAYNAKÇA---110

4. BÖLÜM: BREZİLYA'NIN AFRİKA POLİTİKASI - Dr. Elem Eyrice Tepeciklioğlu---115
1. GİRİŞ---116
2. LULA ÖNCESİ AFRİKA POLİTİKASI---119
3. LULA DÖNEMİ AFRİKA POLİTİKASI---122
3.1. Siyasi İlişkiler---122
3.2. Ticari İlişkiler---127
3.3. Teknik İş Birliği ve Kalkınma Yardımları---130
4. BREZİLYA'DAKİ AFRİKA KÖKENLİLER---133
5. SONUÇ---136
KAYNAKÇA---138

5. BÖLÜM: 2000'Lİ YILLARDA AFRİKA KALKINMA YARDIMLARI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE VE HİNDİSTAN'IN KARŞILAŞTIRILMASI - Dr. Hakan Mehmetçik - Ali Murat Kurşun - Doç. Dr. Emel Parlar Dal---143
1. GİRİŞ---144
2. GELENEKSEL KALKINMA YARDIMLARI VE AFRİKA'NIN ÖNEMİ---147
3. YÜKSELEN GÜÇLERİN KALKINMA YARDIMLARI STRATEJİLERİNİ ANLAMAK: GÜNEY-GÜNEY ANLAYIŞI---148
3.1. Yükselen Güçler ve Afrika'ya Kalkınma Yardımlarının Değişen Doğası---150
4. AFRİKA KALKINMA YARDIMLARINDA TÜRKİYE VE HİNDİSTAN---151
4.1. İdeolojik ve Stratejik Farklılıklar---152
4.2. Coğrafi ve Sektörel Farklılıklar---154
4.3. Kurumsal Farklılıklar---157
5. SONUÇ---159
KAYNAKÇA---161

6. BÖLÜM: AFRİKA'DA BİR ADA ÜLKESİ: MADAGASKAR - Yrd. Doç. Dr. İsmail Ermağan---------- 165
1. GİRİŞ ---------- 166
2. ÜLKE HAKKINDA GENEL ÖZELLİKLER ---------- 168
2.1. Coğrafi-İklimsel Özellikler ---------- 168
2.2. Demografik Özellikler ---------- 169
2.3. Siyasal-Yönetsel Özellikler ---------- 171
2.4. Ekonomik Özellikler ---------- 172
3. MADAGASKAR'DA BAŞLICA TARİHSEL DÖNEMLER---------- 173
3.1. 19. Yüzyıla Kadar Olan Dönem: Köken-Göç-İlk Krallıklar -- 173
3.2. Merina Krallığı: 1810-1897 ---------- 174
3.3. Fransa Sömürge Dönemi: 1897-1960 ---------- 175
3.4. Bağımsızlık Dönemi ---------- 176
3.4.1. Birinci Cumhuriyet: 1960-1972 ---------- 176
3.4.2. İkinci Cumhuriyet: 1975-1992---------- 178
3.4.3. Üçüncü Cumhuriyet: 1992-2010---------- 179
3.4.4. Dördüncü Cumhuriyet: 2010-Günümüz---------- 181
4. ADA'NIN TEMEL DIŞ POLİTİKALARI---------- 181
4.1. Türkiye-Madagaskar İlişkileri ---------- 184
5. SONUÇ ---------- 187
KAYNAKÇA ---------- 188

7. BÖLÜM: BOTSVANA'NIN BÖLGESEL YÜKSELİŞİNDE SİYASAL KÜLTÜR VE DEMOKRATİK PARTİ - Dr. Volkan İpek ---------- 191
1. GİRİŞ ---------- 192
2. BOTSVANA'NIN ÖZGÜNLÜĞÜ: DEMOKRATİK GELİŞİM-EKONOMİK KALKINMA ---------- 194
3. KOLONYAL DÖNEMDEN POSTKOLONYAL DÖNEME BOTSVANA---------- 196
4. BOTSVANA'NIN BAŞARISINDA SİYASAL KÜLTÜRÜN YERİ---- 199
5. "BOTSVANA MODELİ"NDE DEVLETİN EKONOMİDEKİ KONUMU ---------- 202
6. TÜRKİYE-BOTSVANA İLİŞKİLERİ ---------- 205
7. SONUÇ ---------- 206
KAYNAKÇA ---------- 207

8. BÖLÜM: LİBYA'YA İNSANİ MÜDAHALE VE SONUÇLARI - Doç. Dr. Murat Aktaş---------- 211
1. GİRİŞ ---------- 212
2. İNSANİ MÜDAHALE ---------- 213
2.1. Müdahale Yetkisi ve Müdahalenin Meşruiyeti---------- 216
3. LİBYA MÜDAHALESİ---------- 219
3.1. Enerji Kaynakları ve Bazı Soru İşaretleri---------- 223
4. MÜDAHALE VE TÜRKİYE ---------- 226
5. MÜDAHALENİN BAZI SONUÇLARI ---------- 228
6. SONUÇ ---------- 232
KAYNAKÇA ---------- 233

9. BÖLÜM: BURUNDİ'DE ÇATIŞMALAR - Yrd. Doç. Dr. Zeynep Kaya ---------- 237
1. GİRİŞ ---------- 238
2. ÜLKENİN GENEL ÖZELLİKLERİ---------- 239
2.1. Sosyoloji: Nüfus, Din, Kültür ---------- 239
2.2. Ekonomi---------- 240
2.3. Siyaset: İdari Yapı ve Siyasi Sistem---------- 241
2.4. Dış Politika: Ülkenin Sınır Aşan Sorunları ---------- 242
2.5. Tarih: Sömürgeden 1980'lere---------- 243
3. BURUNDİ'NİN ŞEYTAN ÜÇGENİ: İÇ SAVAŞ-ÇATIŞMALAR-DARBE ---------- 245
3.1. Darbe ve Yeni İç Savaş (1993-2005)---------- 245
3.2. Nkurunziza Dönemi (2005-2014) ---------- 247
3.3. Yeniden Nkurunziza Dönemi ve Çatışmalara Geri Dönüş-- 249
4. SONUÇ ---------- 252
KAYNAKÇA ---------- 254

10. BÖLÜM: ELEŞTİREL JEOPOLİTİK PERSPEKTİFİ İLE KIZILDENİZ - Yrd. Doç. Dr. Hakan Aydın---------- 257
1. GİRİŞ ---------- 258
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: JEOPOLİTİK, ELEŞTİREL JEOPOLİTİK VE GÜVENLİK---------- 259
3. JEOPOLİTİK BİR TARTIŞMA: KIZILDENİZ VE AKTÖRLER----- 262

4. KIZILDENİZ'DEKİ GÜÇ İLİŞKİLERİ ---------- 267
5. SONUÇ ---------- 270
KAYNAKÇA ---------- 271

11. BÖLÜM: AFRİKA'DA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARI VE MAVİ BERELİLERİN İSTİSMARLARI - Yrd. Doç. Dr. Gonca Oğuz Gök---------- 275
1. GİRİŞ ---------- 276
2. BM BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARININ MEŞRUİYETİ SORUNSALI ---------- 277
3. AFRİKA'DA BM BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARI VE MAVİ BERELİLERİN İSTİSMARLARI ---------- 279
3.1. Demokratik Kongo Cumhuriyeti BM Barış Gücü (MONUC) ve İstismarlar ---------- 280
3.2. BM Orta Afrika Cumhuriyeti Barış Gücü (MINUSCA) ve İstismarlar ---------- 283
3.3. BM Barış Operasyonlarında Mavi Berelilerin Ayrıcalıklı Statüsü ve Çözüm Önerileri ---------- 286
4. SONUÇ ---------- 290
KAYNAKÇA ---------- 291

12. BÖLÜM: SAHRA-ALTI AFRİKA'DA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DEMOKRASİ TEŞVİK POLİTİKALARININ NORMATİF GÜCÜ: ZİMBABVE VE FİL DİŞİ SAHİLİ ÖRNEKLERİ - Doç. Dr. Emel Parlar Dal - Samiratou Dipama---------- 293
1. GİRİŞ ---------- 294
2. NORMATİF GÜÇ AVRUPA KAVRAMI VE COTONOU İŞ BİRLİĞİ ANLAŞMASI'NIN ÇERÇEVESİ ---------- 295
2.1. Normatif Güç Avrupa Üzerine ---------- 295
2.2. Lome'dan Cotonou'ya: AB - Sahra-Altı Afrika İlişkilerinde Siyasi Koşulluluğun Tanımı ---------- 296
3. NORMATİF GÜÇ AVRUPA'YI TEST ETMEK: ZİMBABVE VE FİL DİŞİ ÖRNEKLERİ ---------- 299
3.1. Vakaların Genel Değerlendirmesi ---------- 300
3.1.1. Zimbabve ---------- 300
3.1.2. Fil Dişi Sahili ---------- 301

3.2. AB'nin Yanıtı ve Norm Teşviki ile İlgili Eleştiriler ---------- 303
3.2.1. Zimbabve ---------- 303
3.2.2. Fil Dişi Sahili ---------- 304
4. SONUÇ ---------- 307
KAYNAKÇA ---------- 308

13. BÖLÜM: AFRİKA KITASI: SAĞLIK, KADIN SAĞLIĞI, TÜRKİYE İLE SAĞLIK TURİZMİ - Yrd. Doç. Dr. Hacer Ataman ---------- 311
1. GİRİŞ ---------- 312
2. AFRİKA'DA SAĞLIK VE KADIN SAĞLIĞI ---------- 313
2.1. Sağlık ---------- 313
2.2. Afrika Ülkelerinde Sağlık ve Sağlık Sorunları ---------- 314
2.3. Afrika Ülkelerinde Sağlık Göstergelerinin Analizi ---------- 315
2.4. Afrika Ülkelerinde Kadın Sağlığı ---------- 321
3. SAĞLIK TURİZMİ: TÜRKİYE AFRİKA İLİŞKİLERİNDE SAĞLIK TURİZMİ BAĞLAMINDA AFRİKA ---------- 324
3.1. Sağlık Turizmi ---------- 324
3.2. Afrika Ülkelerinde Sağlık Turizmi ---------- 326
3.3. Türkiye'nin Sağlık Turizmi Kapsamında Afrika Açılımı ---------- 328
3.4. Türkiye-Afrika Ülkeleri Sağlık Turizmi İlişkisi ve Geleceği ---------- 330
4. SONUÇ ---------- 333
KAYNAKÇA ---------- 334

14. BÖLÜM: EĞİTİM VE GELİŞMİŞLİK İLİŞKİSİ: MOZAMBİK ÖRNEĞİ - Dr. Atanur Kara ---------- 337
1. GİRİŞ ---------- 338
2. MOZAMBİK HAKKINDA GENEL BİLGİLER ---------- 339
2.1. Tarih ---------- 339
2.2. Coğrafi Yapı ---------- 342
2.3. Demografik Yapı ---------- 343
2.4. Ekonomi ---------- 344
2.5. Toplumsal ve İdari Yapı ---------- 347
3. MOZAMBİK'TE EĞİTİM ---------- 348

4. SONUÇ ---------- 350
KAYNAKÇA ---------- 351

15. BÖLÜM: BATI AFRİKA EKONOMİLERİ-
Doç. Dr. Oktay Salih Akbay---------- 353
1. GİRİŞ ---------- 354
2. BATI AFRİKA'NIN EKONOMİK YAPISI---------- 356
2.1. Nüfus, Millî Gelir ve Ekonomik Büyüme ---------- 356
2.2. Ekonomi Politikaları ---------- 358
2.3. Dış Borç Sorunu ---------- 359
2.4. Yatırım Ortamı ve İş Yapma Kolaylığı ---------- 360
3. EKONOMİK BÜTÜNLEŞME VE SEÇİLMİŞ ÜLKE EKONOMİLERİ---------- 361
3.1. Ekonomik Bütünleşme Çabaları ---------- 361
3.1.1. Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ---------- 361
3.1.2. Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (UEMOA) 363
3.2. Seçilmiş Bazı Bölge Ekonomileri ---------- 364
3.2.1. Nijerya---------- 364
3.2.2. Gana ---------- 366
3.2.3. Fil Dişi Sahili---------- 367
3.2.4. Senegal ---------- 368
3.2.5. Burkino Faso ---------- 369
4. SONUÇ ---------- 370
KAYNAKÇA ---------- 371

16. BÖLÜM: DOĞU AFRİKA'DA YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI: POTANSİYEL VE YATIRIMLAR -
Doç. Dr. Bahtiyar Dursun ---------- 373
1. GİRİŞ ---------- 374
2. DOĞU AFRİKA'NIN ENERJİ KAYNAKLARI ---------- 375
2.1. Doğu Afrika'da Geleneksel Enerji Kaynaklarına Genel Bir Bakış ---------- 376
2.2. Doğu Afrika'da Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Genel Bir Bakış ---------- 378

3. DOĞU AFRİKA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI VE KULLANIMI---------- 381
3.1. Burundi ---------- 381
3.1.1. Burundi'nin Biyokütle Enerji Potansiyeli---------- 382
3.1.2. Burundi'nin Güneş Enerjisi Potansiyeli---------- 382
3.1.3. Burundi'nin Hidroelektrik Potansiyeli ---------- 383
3.1.4. Burudi'nin Jeotermal Enerji Potansiyeli---------- 384
3.1.5. Burundi'nin Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli---------- 384
3.2. Kenya ---------- 385
3.2.1. Kenya'nın Biyokütle Enerjisi Potansiyeli ---------- 385
3.2.2. Kenya'nın Güneş Enerjisi Potansiyeli ---------- 386
3.2.3. Kenya'nın Hidrolik Enerji Potansiyeli---------- 386
3.2.4. Kenya'nın Jeotermal Enerji Potansiyeli ---------- 387
3.2.5. Kenya'nın Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli ---------- 389
3.3. Ruanda ---------- 390
3.3.1. Ruanda'nın Biyokütle Enerjisi Potansiyeli ---------- 391
3.3.2. Ruanda'nın Güneş Enerjisi Potansiyeli ---------- 391
3.3.3. Ruanda'nın Hidroelektrik Enerji Potansiyeli -------- 392
3.3.4. Ruanda'nın Jeotermal Enerji Potansiyeli ---------- 392
3.3.5. Ruanda'nın Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli---------- 393
3.4. Tanzanya ---------- 393
3.4.1. Tanzanya'nın Biyokütle Enerji Potansiyeli---------- 394
3.4.2. Tanzanya'nın Güneş Enerji Potansiyeli ---------- 394
3.4.3. Tanzanya'nın Hidroelektrik Enerji Potansiyeli------ 394
3.4.4. Tanzanya'nın Jeotermal Enerji Potansiyeli---------- 395
3.4.5. Tanzanya'nın Rüzgâr Enerji Potansiyeli ---------- 395
3.5. Uganda ---------- 396
3.5.1. Uganda'nın Biyokütle Enerjisi Potansiyeli ---------- 396
3.5.2. Uganda'nın Güneş Enerjisi Potansiyeli ---------- 396
3.5.3. Uganda'nın Hidrolik Enerji Potansiyeli---------- 397
3.5.4. Uganda'nın Jeotermal Enerji Potansiyeli ---------- 400
3.5.5. Uganda'nın Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli ---------- 401
4. DOĞU AFRİKA'DA YENİLENEBİLİR ENERJİ YATIRIMLARI ---------- 402

5. SONUÇ ---------- 404
KAYNAKÇA ---------- 405

17. BÖLÜM: AFRİKA'DA ÜLKE EKONOMİLERİ: GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ, NİJERYA VE GANA'NIN MAKRO DÜZEYDE ANALİZİ - Yrd. Doç. Dr. Gülfer Vural ---------- 407
1. GİRİŞ ---------- 408
2. GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ ---------- 410
2.1. Gayrisafi Millî Hasıla ve Büyüme ---------- 410
2.2. İşsizlik ---------- 412
2.3. Gelir Eşitsizliği ---------- 413
2.4. Ekonomik Entegrasyon ve Ticaret ---------- 414
3. NİJERYA ---------- 415
3.1. Gayrisafi Millî Hasıla ve Büyüme ---------- 415
3.2. İşsizlik ---------- 418
3.3. Gelir Eşitsizliği ---------- 419
3.4. Ekonomik Entegrasyon ve Ticaret ---------- 419
4. GANA ---------- 420
4.1. Gayrisafi Millî Hasıla ve Büyüme ---------- 420
4.2. İşsizlik ---------- 423
4.3. Gelir Eşitsizliği ---------- 424
4.4. Ekonomik Entegrasyon ve Ticaret ---------- 425
5. SONUÇ ---------- 426
KAYNAKÇA ---------- 428

18. BÖLÜM: GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ VE SON DÖNEM TÜRKİYE - GÜNEY AFRİKA İŞ BİRLİĞİNE ÖNERİLER-
Yrd. Doç. Dr. Asena Boztaş ---------- 431
1. GİRİŞ ---------- 432
2. GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GEÇMİŞİ (2000 ÖNCESİ): SİYASİ, EKONOMİK, SOSYAL BOYUT ---------- 433
3. EKONOMİ ODAĞINDA GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN SON DÖNEMİ: 2000 SONRASI ----- 435

4. GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ-TÜRKİYE ARASINDA GELİŞEN EKONOMİK İLİŞKİLERİN DEVLET DÜZEYİNDE İKİLİ İLİŞKİLERE YANSIMASI ---------- 437
4.1. GAC'da Yatırım Yapmak İsteyen Girişimcilerin Dikkat Etmeleri Gereken Hususlar ve Öneriler ---------- 438
4.2. Türk ve GAC Hükûmetlerine Ticari İş Birliklerinin Gelişimi İçin Tavsiyeler ---------- 441
5. SONUÇ ---------- 444
KAYNAKÇA ---------- 444

YAZAR BİLGİLERİ ---------- 447

EKLER ---------- 459

ğer tüm sömürgeci Avrupa devletleri gibi kötü izlenimler bıraktığı ve bu izlenimlerin hâlen devam ettiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

AKIN, Kenan, *Cezayir'de Fransız Vahşeti ve Ötesi: Avrupa'nın Öbür Yüzü*, İstanbul: Derin Yayınları, 2004.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi* (Genişletilmiş 16. Baskı), İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007.

ARNOLD, David, *Coğrafi Keşifler Tarihi*, çev. Osman Bahadır, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1995.

ATABAY, Mithat, *Aydınlanma Çağı ve Avrupa (2. Baskı)*, İstanbul: Nobel Yayınları, 2015.

ATASOY, Emin, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Bursa: Ezgi Kitapevi, 2003.

AYDAL, Doğan, *Maden Savaşları: Dünyanın Kara Talihi (3. Baskı)*,İstanbul: TİMAŞ Yayınları, 2009.

BACIK, Gökhan, *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik*, İstanbul: Kaknüs, 2007.

BEST, Antony vd., *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, çev. Taciser Ulaş Bilge, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012.

BİLGİN, Fehmi Kerem, "Belçika'da Ulusal Kimlikler ve Federalizmin Gelişimi", Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, Cilt: 67, No. 1, 2012.

BURBANK, Jane/COOPER, Frederick, *İmparatorluklar Tarihi: Farklılıkların Yönetimi ve Egemenlik*, çev. Ahmet Aybars Çağlayan, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2011.

CAIN, P. J., HOPKINS, A.G., *British Imperialism: Innovationand Expansion 1688-1914*, İngiltere: London Press, 1993.

DUNNING, William A., "European Theories of Constitutional Govermentafter the Congress of Vienna", Political Science Quaterly, Vol.34, No.1 March., 1919.

DUGGAN, Christopher, "Politics in theera of Depretisand Crispi, 1870–96", John A. Davis (Ed.), *Italy in The Nineteenth Century: TheShort Oxford History of Italy*, UK: Oxford University Press, 2000.

EDMUNDSON, George, *History of Holland*, London: Cambridge University Press, 1922.

EFE, Mustafa, *Afrika'yı Anlamak ve Afrika-Türkiye İlişkileri*, Ankara: Murat Kitabevi, 2015.

ERKAN, Süleyman, "Savaş ve Barış Bağlamında XIX. Yüzyıl Uluslararası İlişkileri'nin Özellikleri", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 22, Isparta: 2010.

FERRO, Marc, *Sömürgecilik Tarihi: Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl*, çev. Muna Cedden, Ankara: İmge Kitabevi (2. Baskı), 2011.

FIELDHOUSE, D. K., *The Colonial Empires: A Comparative Surveyfromthe Eighteenth Century*, London: Macmillan, 1991.

GÖKSOY, İsmail Hakkı, *Endonezya'da İslam ve Hollanda Sömürgeciliği*, Ankara: İSAM Yayınları, 1995.

GÜNER, İbrahim, ERTÜRK, Mustafa *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası (6. Basım)*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.

HANİLÇE, Murat, "Coğrafi Keşiflerin Nedenlerine Yeniden Bakmak", Tarih Okulu, Mayıs-Ağustos2010 Sayı VII.

HANKS, Merry E. Wiesner, *Erken Modern Dönemde Avrupa 1450–1789 (3. Basım)*, çev. Hamit Çalışkan, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.

HOBSBAWM, E. J.,*Sanayi ve İmparatorluk (4. Baskı)*, çev. Abdullah Ersoy, Ankara: Dost Yayınları, 2008.

KAVAS, Ahmet, "Afrika'da Fransız Sömürgeciliği", *Sömürgecilik hareketlerinde Fransa ve Anadolu'da Fransız-Ermeni İşbirliği Bildiri Kitabı*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları, 2003.

KAZGAN, Gülten, "Dünden Bugüne Küreselleşmenin Ekonomik Temelleri", Haluk Erlat (ed.) *Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi*, Ankara: TEK Yayınları, 2005.

KITCHEN, Martin, *A History of Modern Germany 1800–2000*, USA: Blackwell Publıshıng, 2006.

LURAGHI, Raimondo, *Sömürgecilik Tarihi,* çev. Halim İnal, İstanbul: E Yayınları, 2000.

MEMMI, Albert, *Sömürgecinin ve Sömürgeleştirilenin Portresi,* Çev. Şen Süer, İstanbul: Versus Yayınları, 2014.

HAZAR, Numan, *Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri*, Ankara: USAK Yayınları, 2011.

PIRENNE, Jacques, *Başlangıçtan Bugüne Kadar Büyük Dünya Tarihi*, çev. Nihal Önol, İstanbul: Meydan Larousse, 1961.

PRUNIER, Gerard, *The Rwanda Crisis: History of a Genocide*, New York: Columbia University Press, 1995.

REAR, Dave, *Eğlenceli Dünya Tarihi*, çev. Dinç Tayanç, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2013.

REEVES, J. S.,*The International Beginnings of the Congo Free State*, Baltimore: Johns Hopkins University Studies, 1894.

ROBERTS, J. M., *Avrupa Tarihi: Tek Cilde Sığdırılan En İyi Avrupa Tarihi Kitabı*, çev. Fethi Aytuna, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2010.

ROBERTS, J. M., *Dünya Tarihi 1: Tarihöncesi Çağlardan 18. Yüzyıla (1. Cilt)*, Çev. İdem Erman, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2011.

ROBERTS, J. M., *Kısa Dünya Tarihi*, Çev. Mehmet Tanju Akad, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2014.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e (28. Baskı)*, Ankara: İmge Yayınları, 1989.

SCOTT, H.M., MCKAY, Derek, *Büyük Devletlerin Yükselişi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.

TOK, Gökhan, "Afrika'nın Keşfi", *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, Ankara, Ocak 2001.

OKUR, İbrahim, *Afrika Zengin Ama Yoksul*, Bursa: Okursoy Kitapları 10, 2009.

ÖZKAN, Mehmet, "Dünya Siyasetinde Afrika", Şaban Kardaş, Ali Balcı (ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş,* İstanbul: Küre Yayınları, 2014.

ÖNGÖR, Sami, *Coğrafi Keşifler ve Tetkik Seyahatleri Tarihi*, İstanbul: Maarif Basımevi (Öğretmen Kitapları: 33. Cilt), 1954.

ÖZEY, Ramazan, *Afrika Coğrafyası,* İstanbul: Aktif Yayınevi, 2009.

ÖZEY, Ramazan, "Afrika Kıtası'nın Panoraması: Siyaset, Toplum ve Ekonomide Farklılıklar ve Benzerlikler", İsmail Ermağan (ed.), *Dünya Siyasetinde Afrika (1)*, Ankara: Nobel Yayınları, 2014.

ÖZLÜK, Erdem, *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım, Teori ve Devlet istisnacılığı*, Konya: Çizgi Kitabevi (2. Baskı), 2014.

ÖZŞAHİN, Mustafa Cüneyt, "Güney Afrika: Apartheid'den Demokrasiye, Çatışma Dönüşümünde Bir Başarı Hikâyesi", Nezir Akyeşilmen (ed), *Barışı Konuşmak: Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi*, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2013.

ÖZTÜRK, Ebru Çoban, "Toplumsal Yapılar ve Şiddet: Ruanda Örneği", Ankara Üniversitesi, Afrika Çalışmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2011.

ÖZTÜRK, Hasan, "Türk Dış Politikasında Afrika Açılımı", Hasret Çomak, Caner Sancaktar (Ed.), *Türk Dış Politikasında Yeni Yönelimler: İki Kutuplu Sistem Sonrası Türk Dış Politikası*, İstanbul: Beta Yayınları, 2013.

WOODRUFF, William, *Modern Dünya Tarihi*, çev. Hale Vardar ve Arda Vardar, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2002.

İnternet Kaynakları

___"The History of Early Modern Britain from 1485-1603", http://www.csun.edu/~sk36711/WWW/handouts/early_modern_history.pdf (04.11.2015)

ELİZABETHAN PROPAGANDA "How did England try to show the Spanish were threatening invasion in 1588?" (2008), https://nationalarchives.gov.uk/documents/education/elizabethan-propaganda.pdf (04.01.2016)

HOLLANDA Ülke Raporu, http://www.kirsehirtso.org.tr/Portals/84/ulke_raporlari/HOLLANDA%20%C3%9CLKE%20RAPORU.pdf (04.11.2015)

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, Hollanda Sömürgeciliği (1975), http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c18/c180115.pdf (22.01.2016)

KAVAS, Ahmet, "Büyük Sahra'da Gat Kazasının Kurulması ve Osmanlı-Tevarık Münasebetleri", İslam Araştırmalar Dergisi, Sayı 3, 1999.http://www.isam.org.tr/documents%5C_dosyalar%5C_pdfler%5Cislam_arastirmalari_dergisi%5Csayi03%5C171_196.pdf (15.10.2015)

KIPLING, Rudyard, (1899) "The White Man's Burden", http://www.brf.org/rykken/wpcontent/uploads/sites/6/KiplingLabouchere1899.pdf (04.01.2016)

POLLARD, A. F., "The History of England: A study in politicalevolution", (1912) http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/pollard/HistoryEngland.pdf (05.11.2015)

TREATY OF ADDİS ABABA (1896) "Italyand Ethiopia", (October 26, 1896) http://snem.tk/documents/treaty-of-Addis-Ababa-1896.pdf (16.10.2015)

TSUNG, Wang Shih, "The Conference of Berlin and British 'New' Imperialism, 1884-85", http://ntur.lib.ntu.edu.tw/bitstream/246246/21237/1/872411H002025.p (14.10.2015)

UYGUR, Erdoğan, UYGUR, Fatma, "Fransız Sömürgecilik Tarihi Üzerine Bir Araştırma",http://www.tsadergisi.org/Makaleler/964855420_272_273-286.pdf (20.04.2015)

ULUSLARARASI HAK İHLALLERİ İZLEME MERKEZİ (UHIM), Ülke İhlalleri, "Hollanda", http://www.uhim.org/images/karne/1284808572.pdf (04.11.2015)

ULUSLARARASI HAK İHLALLERİ İZLEME MERKEZİ (UHIM), Ülke İhlal Karneleri, "Portekiz", http://www.uhim.org/images/karne/1309770217.pdf (03.11.2015)

YAMAK, Ebru, AVŞAR, Hilacan, *Bilim ve Medeniyet Kulübü Dış Politika Akademisi Raporları, (Afrika, Balkanlar, Kafkasya, Orta Osya),*

http://www.bilmed.net/raporlar/DPA%20%C7%FDkt%FD%201.pdf (24.07.2015)

AB yanında Çin'in de kıtadaki çekişmesi önümüzdeki 10 yıl dünyanın gündeminde Afrika'nın ön sıralarda olacağını gösteriyor. Afrikalılara dönecek olursak, onların kurtuluşu tıpkı Orta Doğu ve Türkiye'nin olduğu gibi ancak kendi geleceklerini kendileri belirleyebildiklerinde, kendi kaynaklarına sahip olabildiklerinde, yani emperyalist eller kırıldığında gerçekleşecektir. Tarihin tekerleği dönüyor ama biz göremiyoruz. Afrikalılar için anlattıklarımız aslında bizim de hikâyemiz değil mi?

KAYNAKÇA

ADIBELLİ, Barış, *Çin Batı'yı Ürkütüyor,* Cumhuriyet, (20 Kasım 2006), s.5.

AFRICOM, *Pentagon Spokesman Commends France's Efforts in Mali,*American Forces Press Service, (Jan 23, 2013), http://www.africom.mil/Newsroom/Article/10214/pentagon-spokesman-commends-frances-efforts-in-mal

AFRICOM, *Defense and Security: French Cooperation in Africa*, US AFRICOM PublicAffairs, Africa Center for Strategic Studies, http://www.africom.mil/Newsroom/Article/6755/defense-and-security-french-cooperation-in-africa

AKŞAM, *Nijer'e Üs Kuracaklar*, (23 Şubat 2013). http://www.aksam.com.tr/dunya/nijere-us-kuracaklar/haber-171644

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995),* İstanbul, Alkım Yayınevi, Cilt 1-2, (2011), s.79.

AYBAR, Sedat, *Kurtlar Sofrasında Rotamız Afrika*, BİA Haber Merkezi, (8 Mart 2015). http://www.bianet.org/bianet/siyaset/55910-kurtlar-sofrasinda-rotamiz-afrika

BOND, Patrick, *Talk Left, Walk Right: Rhetoric and Reality in the New South Africa*, Pietermaritzburg, Kwa Zulu University, Global Dialogue, 6 (4), (2004).

CASSATA, Donna, U.S. Insists Mission is Limited for Africa Ops, Associated Press, (Oct 25, 2011).

CHUTER, David, *IntoAfrica – Always Something New,* in David J. Francis: US Strategy in Africa, (Routledge, 2010), s.212.

COCKBURN, Andrew, *Secret Bush "Finding" Widens War on Iran'*, Counterpunch, (May 2, (2008), At: www.counterpunch.org/andrew05022008.html.

EKREM, Nuraniye Hidayet, *Çin'in Afrika'ya Yönelik Stratejik Amaçları*, TUSAM Uzak Doğu-Pasifik Araştırmaları, (03 Mayıs 2006).

FLOYD, Chris, 'In to the Dark: The Pentagon Plan to Promote Terrorist Attacks', Counterpunch, 1 November, 2002. At: www.counterpunch.org/floyd1101.html

FRANCIS, David J.,*US Strategy in Africa*, Routledge, 2010; Colonel Victor Nelson, responsible forover seeing the PSI, quoted by Jim Fisher-Thompson (2004) and General Charles Wald, quotedbyDonna Miles (2004).

GERTH, Jeff, *Military's Information War is Vastand Often Secretive*, New York Times, (Dec 11, 2005).

GEZE, François & MELLAH, Salima, *Al-Qaidaau Maghreb, ou la trèsétrangehistoiredu GSPC',* Algeria-Watch, (22 September 2007). At: www.algeria-watch.org/fr/aw/gspc_etrange_histoire.htm

GIELER, Wolfgang, *Multinational Companies and Conflicts in Africa*, Hamburg, Transaction Publishers, 2007, s.54.

GLADSTONE, Rick, *U.S. Boradens Sanctions on Joseph Konyand His Group*, The New York Times, (March 8, 2016).

HAZAR, Numan, Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri, Yeni Türkiye Yayınları, 2003.

IRMAK, Özgür, *Emperyalizmin Sofrasındaki Somali,* Dünya Haber Servisi, (05.10.2011), http://www.turkeyinfonet.com/2011/10/emperyalizmin-sofrasindaki-somali-ozgur-irmak-dh/

İNANÇ, Zeynep S. Fransız Dış Politikasında Afrika'nın ve Mali'nin Önemi, Akademik Perspektif, (11 Şubat 2013). http://akademikperspektif.com/2013/02/11/fransiz-dis-politikasinda-afrikanin-ve-malinin-onemi/

JUPPE, Alain, *The United Statesand France: A Strategic Partnership for the Twenty-First Century,* Washington, D.C., Carnegie Endowment, (February 8, 2011). http://carnegieendowment. org/2011/02/08/united-states-and-france-strategic-partnership-for-twenty-first-century/1pg4

KAVAS, Ahmet/ÖZTÜRK, Hasan, *Yükselen Afrika ve Türkiye*, Tasam Yayınları, (23 Kasım 2005), s.129.

KAVAS, Ahmet, *Mali Darbe Hükümeti Üzerinden ABD'nin Afrika'daki Niyetini Okumak,* Ortadoğu ve Afrika Uzmanları (ORDAF), (Ocak 2013). http://www.ordaf.org.tr/mali-darbe-hukumeti-uzerinden-abdnin-afrikadaki-niyetini-okumak/

KEENAN, Jeremy, *The Dark Sahara: America's War on Terror in Africa,* London, Pluto, (2009).

KEENAN, Jeremy, *AFRICOM, Its Reality, Rhetoric and Future*, in David J. Francis: US Strategy in Africa, Routledge, 2010, p.221.

KEENAN, Jeremy, *The Dying Sahara: US Imperialism and Terror in Africa,* London, Pluto, 2010b).

KIMENVİ, Mwagni S./LEWIS, Zenia/ROUTMAN, Brandon, *Awaiting Further Action on AGOA from Obama,* Brooking Institution, (October 27, 2011). http://www.brookings.edu/blogs/up-front/posts/2011/10/26-agoa-obama-kimenyi

KOÇ, Erdoğan, Afrika'da ABD- Çin Rekabeti, TASEP, 2013, http://www.tasep.org/default.asp?s=yd&id=251#.UqeNlMvxvIU

KOŞAR, Arif, Çin'in Afrika istilası, (2013) http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/275-sayi-241/783-cinin-afrika-istilasi

MOSADDEQ, Ahmed Nafeez, 'Our Terrorists', New Internationalist, (October 17–20, 2009).

SCHMITT, Eric, quoting General Jones, in New York Times, (4 July 2003).

Sol Gazetesi, *ABD-Çin-Fransa (AB): 'Tanrılar Çıldırmış Olmalı',* (23 Nisan 2008), http://arsiv.sol.org.tr/index.php?yazino=30489

The White House Office of the Press Secretary, *President Bush Creates a Department of Defense Unified Combatant Command for Africa*, (6 February 2007).

MALAN, Mark, *U.S. Civil Military Imbalance for Global Engagement: Lessons from the Operational Level in Africa',* Refugees International, (2008). At: www.refugeesinternational. org/sites/default/files/RI_CivMil_imbalance.pdf Malan 2008a

McCRAE, Callum, *The Final Betrayal*, film produced and directed by Callum McCrae. (2008).

Mc FATE, Sean, '*Outsourcing the Making of Militaries: DynCorp International as Sovereign Agent*', Review of African Political Economy, (2008),35 (118): 645–55.

National Endowment for Democracy, *NED Strengths Democracy Ties with France*, (March 16, 2010), http://www.ned.org/for-reporters/ned-strengthens-democracy-ties-with-france

National Endowment for Democracy, *Africa Regional,* (August 2011), http://www.ned.org/where-we-work/africa/africa-regional

NAZEMROAYA, Mahdi Darius, *Libya and the BigLie: Using Human Rights Organizations to Launch Wars,* Global Research, (September 25, 2011).

STRAZIUSO, Jason,*Somalia, Libya, Uganda: US IncreasesAfrica*, TheAssociatedPress, (Oct 26, 2011).

STRAZIUSO, Jason, U.S. Quietly Assumes Military Posture in Africa, The Associated Press, (Oct 27, 2011b).

Süddeutsche Zeitung: Das ist in *Afrika* Nicht Ganz Einfach, (10.12.2013)

TEPEBAŞ, Ufuk, *Almanya - Afrika Yatırım Forumu*, TASAM, (02 Aralık2013). http://www.ufuktepebas.com/almanya-afrika-yatirim-forumu/

TRAN, Pierre, French 'Purple' Operations Paid Dividends in Ivory Coast, Defense News, (9 May, 2011).

TURSE, Nick, *Sex, Drugs, and Dead Soldiers*, Huffington Post, (April 21, 2015).

United Nations,*: Watch et al., Urgent Appeal to Stop Atrocities in Libya: Sent by 70 NGOs to the US*, EU, and UN, (February 21, 2011).http://www.unwatch.org/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=bdKKISNqEmG&b=1330815&ct=9135143

US Senate Select Committee on Intelligence: *Report on Whether Public Statements regarding Iraqby U.S. Government Officials were Substantiated by Intelligence Information,* http://intelligence.senate.gov/080605/phase2a.pdf) and '*Report on Intelligence Activities Relatingto Iraq Conducted by the Policy Counterterrorism Evaluation Groupandthe Office of Special Plans With in the Office of the Under Secretary of Defense for Policy*' http://intelligence.senate.gov/080605/phase2b.pdf), Washington, DC 5 June 2008. Seealso: Press Release of Intelligence Committee, '*Senate Intelligence Committee Unveils Final Phase II Reports on Prewar Iraq Intelligence*', 5 June 2008 http://intelligence.senate.gov/press/record.cfm?id=298775.

VOLMAN, Daniel, *The Bush Administration &African Oil: The Security Implications of US Energy Policy,* Review of African Political Economy, Vol.30 No.98, (December 2003), p.573–84.

WHITLOCK, Craig, U.S. Drone Base in Ethiopia is Operational, Washington Post, (October 25, 2012).

YAKOOBI, Aziz El, *France Studies Giving More Counter-Terrorism Aid To Libya,* Reuters, (Nov 14, 2013), http://www.reuters.com/article/2013/11/14/us-libya-france-idUSBRE9AD0V120131114

YILMAZ, Murat, *Batı'nın Kanlı Mirası: Sömürgecilik*, İnsani Yardım Vakfı, (14 Eylül 2006).

YILMAZ, Sait, *Afrika İçin Yol Haritası Bir Kıtanın Stratejik Analizi*, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, (Ankara, 2015).

Resim 1. Kamerun'daki JCET Kampı (2011)

Harita 1. Fransa'nın 1950'lerdeki Sahra Bölgeleri Ortak Örgütü

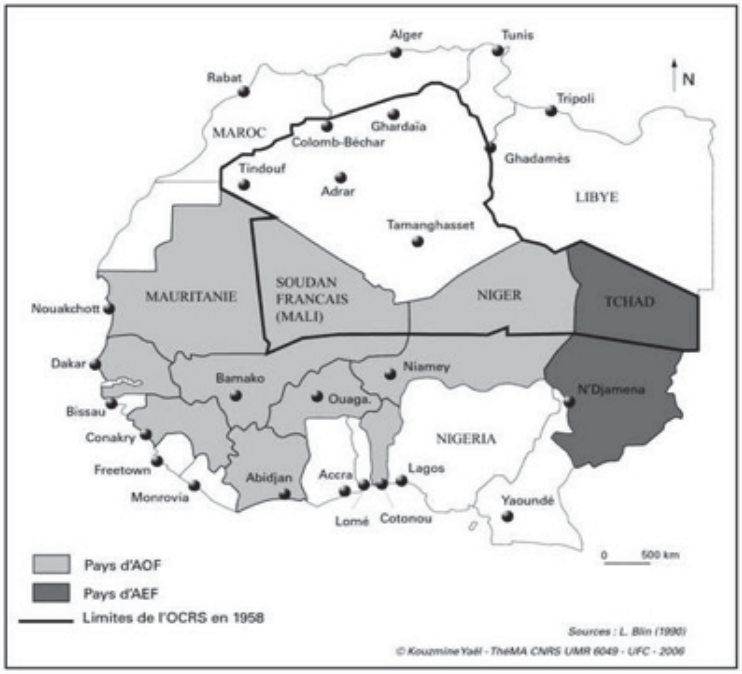

yalı Afrikalılar, toplumun yarıdan fazlasını oluşturmasına rağmen Afrika kökenli siyasetçilerin sayısının azlığı da Afrikalı ülkeler nezdinde hayal kırıklığı yaratmaktadır. Bütün bu sorunlara ek olarak Brezilya'nın kıtadaki misyonlarının pek çoğu hâlâ oldukça yetersiz ve dış işlerinde konu ile ilgili uzman ve diplomatların sayısı oldukça azdır. Bu durum da Brezilya'nın Afrika siyasetinin uygulanması konusunda sorun yaratmaktadır (Stuenkel, 2013: 34).

KAYNAKÇA

ADAMS, Jane Elizabeth, "The Abolition of the Brazilian Salve Trade", The Journal of Negro History, Vol. 10, No 4, 1925, s. 607-637.

AKGEMCİ, Esra, "Lula Döneminde Brezilya'nın Afrika Politikası: 'Güney-Güney' İşbirliği Nereye?, Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi, Cilt. 1, Sayı 2, 2012, s. 3-40.

ALLAFRICA, "Angola Chairs Economic Committee of African Group in Brazil", 31.1.2016, http://allafrica.com/stories/201602011192.html (28.5.2016).

ALMEIDA, Celia/Rodrigo Pires de Campos/Paulo Buss/José Roberto Ferreira/Luiz Eduardo Fonseca, "Brazil's conception of South-South "structural cooperation" in health", RECIIS – R. Eletr. de Com. Inf. Inov. Saúde. Rio de Janeiro, Vol. 4, No 1, 2010, 23-32.

ALVES, Ana Cristina,"Brazil in Africa: achievements and challenges", London School of economics and Political Sciences, 2013, s. 37-44.

ARSENAULT, Natalie/Christopher Rose, "Africa Enslaved: A Curriculum Unit on Comparative Slave Systems for Grades 9-12", 2003, http://www.utexas.edu/cola/hemispheres/_files/pdf/slavery/Slavery_in_Brazil.pdf (17.3.2016).

BBC, "Brazil 2010 census shows changing race balance", 17.11.2011, http://www.bbc.com/news/world-latin-america-15766840 (22.03.2016).

BBC, "Brazil's Lula pays tribute to Africa's historic role", 4.7.2010, http://www.bbc.com/news/10500100 (20.4.2016).

BBC, "Brazil's Lula promises change", 2.1.2003, http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2621821.stm (17.6.2016).

BEATO, Lucila Bandeira, "Inequality and Human Rights of African Descendants in Brazil", Journal of Black Studies, Vol. 34, No 6, 2004, s. 766-786.

BETHELL, Leslie, The Abolition of the Brazilian Slave Trade: Britain, Brazil and the Slave Trade Question 1807-1869, Cambridge, Cambridge University Press, 1970.

BOURCIER, Nicolas, "Brazil comes to terms with its slave trading past", The Guardian, 23.10.2012. http://www.theguardian.com/world/2012/oct/23/brazil-struggle-ethnic-racial-identity (18.04.2016).

BRAZILIAN MINISTRY OF EXTERNAL RELATIONS, "Economic Data and Trade Statistics", http://brics.itamaraty.gov.br/about-brics/economic-data (28.5.2016).

BRAZILIAN MINISTRY OF EXTERNAL RELATIONS, "Information about BRICS", http://brics.itamaraty.gov.br/about-brics/information-about-brics (28.5.2016).

BRAZILIAN MINISTRY OF EXTERNAL RELATIONS, "Main areas and topics of dialogues between the BRICS", http://brics.itamaraty.gov.br/about-brics/main-areas-and-topics-of-dialogue-between-the-brics (28.5.2016).

BRAZILIAN MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, "The Africa - South America Summit (ASA)", http://www.itamaraty.gov.br/en/politica-externa/mecanismos-inter-regionais/9807-the-africa-south-america-summit-asa (28.5.2016).

BRAZILIAN MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, "Zone of Peace and Cooperation of the South Atlantic", http://www.itamaraty.gov.br/en/politica-externa/paz-e-seguranca-internacionais/6369-zone-of-peace-and-cooperation-of-the-south-atlantic (20.6.2016).

BRICS, "BRICS and Africa: Partnership for Development, Integration and Industrialisation (eThekwini Declaration), 27.3.2013, http://brics5.co.za/about-brics/summit-declaration/fifth-summit/ (16.6.2016).

CAPTAIN, Yvonne, "Brazil's Africa Policy under Lula", The Global South, Vol. 4, No 1, 2010, s. 183-198.

CHINA DAILY, "China-Africa trade approaches $300 billion in 2015", 10.11.2015, http://www.chinadaily.com.cn/business/2015-11/10/content_22417707.htm (10.4.2016).

DA VILA, Jerry, Hotel Trópico: *Brazil and the Challenge of African Decolonization, 1950-1980, Duke University Press, 2010.*

DE FREITAS, Marcus Vinicius, "Brazil and Africa: Historic Relations and Future Opportunities", The German Marshall Fund of the United States, Policy Brief, February 2016.

DE JESUS, Diego Santos Vieira, "The Benign Diplomacy: Brazilian Foreign Policy Under Dilma Rousseff", Journal of International Relations and Foreign Policy, Vol. 2, No. 1, 2014, s. 19-42.

DE SOUSA, John, Sarah-Lea, "Brazil as an Emerging Actor in International Development Cooperation: A Good Partner for European Donors?" German Development Institute, Briefing Paper 5, 2010.

DEROLLE, Patricia Galves, "What happened to Brazil's Foreign Policy during Dilma Rousseff's First Mandate?", Modern Diplomacy, 22.3.2015.http://www.moderndiplomacy.eu/index.php?option=com_k2&view=item&id=586:what-happened-to-brazil-s-foreign-policy-during-dilma-rousseff-s-first-mandate&Itemid=481 (19.04.2016).

DEUTSCHE WELLE, "Petrobras davasında karar açıklandı", 22.9.2015, http://www.dw.com/tr/petrobras-davas%C4%B1nda-karar-a%C3%A7%C4%B1kland%C4%B1/a-18728964 (19.4.2016).

DEUTSCHE WELLE, "1,5 milyon Brezilyalı yolsuzluğu protesto etti", 16.3.2015, http://www.dw.com/tr/15-milyon-brezilyal%C4%B1-yolsuzlu%C4%9Fu-protesto-etti/a-18317887 (19.4.2016).

FOLLER, Maj-Lis, "Brazilian Partnership with Mozambique and the Construction of an AIDS Drug Plant", Austral: Brazilian Journal of Strategy & International Relations, Vol. 2, No 3, 2013, s. 167-191.

FRAUNDORFER, Markus, Brazil's Emerging Role in Global Governance: Health, Food Security and Bioenergy, Palgrave Macmillan, 2015.

HAAG, Carlos, "Mamma' Africa cannot be a single mother", PESQUISA FAPESP, Ed. 150, August 2008.

IBSA, "About IBSA: Introduction", http://www.ibsa-trilateral.org/ (28.5.2016).

LECHINI, Gladys/Clarisa Giaccaglia, "IBSA or BRICS?: What is preferable for South Africa and Africa – both or none?",Murithi, Tim (ed.), Handbook of Africa's International Relations, New York, Routledge, 2014, s. 387-396.

LECHINI, Gladys, "Is South-South Co-operation still Possible? The Case of Brazil's Strategy and Argentina's Impulses Towards the New South Africa and Africa",Boron, Atilio A./Gladys Lechini (eds.), Politics and Social Movements in an Hegemonic World: Lessons from Africa, Asia and Latin America.CLACSO, Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales, Ciudad Autónoma de Buenos Aires, Argentina, Junio, 2005. s. 319-346.

LECHINI, Gladys, "Latin America-Africa Cooperation: Brazil as a Case Study", Mangala, Jack (ed.), Africa and the New World Era: From Humanitarianism to Strategic View, New York, Palgrave Macmillan, 2010, s. 129-141.

LEWIS, David, "In Africa Brazil Takes a Different Track", Reuters, Special Report: Brazil in Africa, 2011.

MERCOPRESS, "Brazil's Rousseff one of the main speakers at the African Union 50 year celebration", 24.5.2013, http://en.mercopress.com/2013/05/24/brazil-s-rousseff-one-of-the-main-speakers-at-the-african-union-50-year-celebration (20.4.2016).

MİLLİYET, "Brezilya 2016'da en sert daralmasını yaşayacak", 5.1.2016, http://uzmanpara.milliyet.com.tr/haber-detay/gundem2/brezilya-2016da-en-sert-daralmasini-yasayacak/36000/36086/ (20.4.2016).

MOKOENA, Refilwe, "South-South co-operation: The case for IBSA", South African Journal of International Affairs, Vol. 14, No 2, 2007, s. 125-145.

MUGGAH, Robert/Nathan Thompson, "What Is Brazil Really Doing in Africa?", The World Post, 6.3.2015, http://www.huffingtonpost.com/robert-muggah/what-is-brazil-really-doi_b_6413568.html (19.6.2016).

NDB (New Development Bank) BRICS, "Agreement on the New Development Bank", http://ndbbrics.org/agreement.html (16.6.2016).

NUNN, Amy Stewart/Elize Massard da Fonseca/Francisco I. Bastos/Sofia Gruskin, "AIDS Treatment In Brazil: Impacts And Challenges", Health Affairs, Vol. 28, No 4, 2009, s. 1103-1113.

OECD, "What is the G20", http://www.oecd.org/g20/about.htm (22.6.2016).

OSIKENA, Josephine, "Geo-politics beyond Washington: Africa's alternative security and development partners", Francis, David J. (ed., US Strategy in Africa: AFRICOM, terrorism and security challenges, London and New York, Routledge, 2010, s. 158-174.

REUTERS, "Brazil's president backs finance minister, austerity drive", 18.10.2015, http://www.reuters.com/article/us-brazil-economy-rousseff-idUSKCN0SC12C20151018 (20.4.2016).

ROMERO, Simon, "Brazil Enacts Affirmative Action Law for Universities", The New York Times, 30.8.2012, http://www.nytimes.com/2012/08/31/world/americas/brazil-enacts-affirmative-action-law-for-universities.html?_r=0 (19.04.2016).

ROMERO, Simon, "Brazil Gains Business and Influence as It Offers Aid and Loans in Africa", The New York Times, 7.8.2016, http://www.nytimes.com/2012/08/08/world/americas/brazil-gains-in-reaching-out-to-africa.html?_r=0 (19.6.2016).

SANTOS, Leonor Maria Pacheco/Romulo Paes-Sousa/Edina Miazagi/Tiago Falcão Silva/Ana Maria Medeiros da Fonseca, "The Brazilian experience with conditional cash transfers: A successful way to reduce inequity and to improve health", World Conference on Social Determinants of Health, Rio de Janerio, Brazil, 19-21 October 2011.

SARAIVA, José Flávio Sombra, "The new Africa and Brazil in the Lula era: the rebirth of Brazilian Atlantic Policy", Rev. Bras. Polít. Int, Vol. 53 (special edition), 2010, s. 169-182.

STOLTE, Christina, "Brazil in Africa: Just Another BRICS Country Seeking Resources?", Chatham House Briefing Paper, 2012.

STUENKEL, Oliver, "Brazil in Africa: Bridging the Atlantic", KAS International Reports, 1/2, 2013, s. 28-39.

STUENKEL, Oliver, "Brazil's top 10 foreign policy challenges in 2016", Post-Western World, 5.12.2015, http://www.postwesternworld.com/2015/12/05/brazils-foreign-challenges/ (19.04.2016).

STUENKEL, Oliver, "Is Brazil abandoning its global ambitions?", Post-Western World, 15.2.2014, http://www.postwesternworld.com/2014/02/15/brazil-abandoning-ambitions/ (19.04.2016).

SUYAMA, Bianca, "Dilma Rousseff has a second chance to invigorate Brazil's foreign policy", The Guardian, 30.10.2014,http://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2014/oct/30/dilma-rousseff-brazil-for.eign-policy (19.04.2016).

TELLES, Edward/Marcelo Paixão, "Affirmative Action in Brazil", LASA FORUM, Vol. XLIV, No 2, 2013, s. 10-12.

THE AFRICAN DEVELOPMENT BANK GROUP CHIEF ECONOMIST COMPLEX, "Brazil's Economic Engagement with Africa", Africa Economic Brief, Vol. 2, No 5, 2011.

THE ECONOMIST, "One among many", 17.1.2015, http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21639554-china-has-become-big-africa-now-backlash-one-among-many (10.4.2016).

THE ECONOMIST, "Speak softly and carry a blank cheque", 15.7.2010, http://www.economist.com/node/16592455 (19.6.2016).

THE GUARDIAN, "Brazil census shows African-Brazilians in the majority for the first time", 17.11.2011, http://www.theguardian.com/world/2011/nov/17/brazil-census-african-brazilians-majority (22.3.2016).

THE GUARDIAN, "Brazil comes to terms with its slave trading past", 23.10.2012, http://www.theguardian.com/world/2012/oct/23/brazil-struggle-ethnic-racial-identity (17.03.2016).

THE RIO TIMES, "President Rousseff in First Visit to Africa: Daily", 17.10.2011, http://riotimesonline.com/brazil-news/rio-politics/rousseff-in-first-visit-to-africa-daily/# (20.4.2016).

THE WASHINGTON POST, "Brazil's recession is bad for the global political economy", 22.1.2016, https://www.washingtonpost.com/opinions/brazils-recession-is-bad-news-for-the-global-economy/2016/01/22/af3eeb5c-ba23-11e5-99f3-184bc379b12d_story.html (20.4.2016).

THE WORLD BANK REPORT, Bridging the Atlantic: Brazil and Sub-Saharan Africa South-South Partnering for Growth, Washington, BIRD, 2011.

TRADE MAP, http://www.trademap.org/Index.aspx.

UCHOA, Pablo, "Brazil's President Lula makes final visit to Africa", BBC 9.10.2010, http://www.bbc.com/news/world-latin-america-11717757 (19.6.2016).

UNESCO, "CPLP – Community of Portuguese Language Speaking Countries", http://www.unesco.org/new/en/brasilia/about-this-office/networks/specialized-communities/specilized-communities-clt/cplp/ (19.6.2016).

UNITED STATES DEPARTMENT OF AGRICULTURE, ECONOMIC RESEARCH SERVICE, "Trade", 30.5.2012 http://www.ers.usda.gov/topics/international-markets-trade/countries-regions/brazil/trade.aspx (28.5.2016).

WHITE, Lyal, "Understanding Brazil's new drive for Africa", South African Journal of International Affairs, Vol. 17, No 2, 2010, s. 221-242.

VIGEVANI, Tullo/Gabriel Cepaluni, "Lula's foreign policy and the quest for autonomy through diversification", Third World Quarterly, Vol. 28, No 7, 2007, s. 1309-1326.

VISENTINI, Paulo Fagundes, "Prestige Diplomacy, Southern Solidarity or "Soft Imperialism"? Lula's Brazil-Africa Relations", SÉCULO XXI, Porto Alegre, Vol. 1, No 1, 2010, s. 65-84.

hem de görünürlük anlamında ciddi eksikliklere neden olmaktadır. Dolayısıyla daha fazla çok taraflı kurumlar aracılığıyla çalışmak ve bu kurumlarda etkinliği artırmak, Türkiye için bir öncelik olmalıdır.

Son olarak Türkiye açısından en önemli konu, kurumsallaşmanın süratle tamamlanması ve kalkınma yardımlarının daha geniş dış politika amaçlarının bir ayağı olarak daha stratejik bir planlamayla sunulması olmalıdır. Özellikle kurumsal, personel gibi altyapılar dışında sivil toplum ve üniversiteler gibi paydaşların etkinliğinin artırılması bu bağlamda büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

BOYLE, Michael J. "The Coming Illiberal Order." *Survival* 58, no. 2 (March 3, 2016): 35–66. doi :10.1080/00396338.2016.1161899.

BROWNE, Stephen. *Aid and Influence: Do Donors Help or Hinder?* London ; Sterling, VA: Earthscan, 2006.

DAVIES, Martyn/EDİNGER, Hannah/TAY, Nastasya/NAIDU, Sanusha,"How China Delivers Development Assistance to Africa." *Stellenbosch: Centre for Chinese Studies, University of Stellenbosch*, 2008. http://www.ccs.org.za/downloads/DFID_FA_Final.pdf.

DICHTER, Thomas W. *Despite Good Intentions: Why Development Assistance to the Third World Has Failed*. Univ of Massachusetts Press, 2003.

EASTERLY, William. "Was Development Assistance a Mistake?" *The American Economic Review* 97, no. 2 (2007): 328–32.

ESMAN, Milton J./HERRING, Ronald J., *Carrots, Sticks, and Ethnic Conflict: Rethinking Development Assistance*. University of Michigan Press, 2003.

FUCHS, Andreas/VADLAMANNATI, Krishna Chaitanya. "The Needy Donor: An Empirical Analysis of India's Aid Motives." SSRN Scholarly Paper. Rochester, NY: Social Science Research Network, July 18, 2012. http://papers.ssrn.com/abstract=2140949.

GOLDIN, Ian/ROGERS, Halsey/STERN, Nicholas."The Role and Effectiveness of Development Assistance." Research Papers. Washington D.C.: World Bank, 2002. http://dlia.ir/kotob/Pdf.E/12/SECTION1/1E/22.PDF.

HAUSMANN, Jeannine. "Turkey as a Donor Country and Potential Partner in Triangular Cooperation."Discussion Paper. Bonn: German Development Institute, 2014. http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2015/5599/.

HURRELL, Andrew J. "Rising Powers and the Question of Status in International Society," February 15, 2009. http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/3/1/3/4/1/p313417_index.html?phpsessid=71b25189d370713a5b586d405bca9090 (27.4.2016)

INDIA-AFRICAN FORUM, "India-Africa Framework for Strategic Cooperation." New Delhi: India-Africa Forum Summit 26-29 October 2015, October 29, 2015.

ISHIKAWA, K. *National Building and Development Assistance in Africa: Different but Equal*. Springer, 1998.

JERVE, A. Morten. "Asian Models for Aid: Is There a Non-Western Approach to Development Assistance?" Oslo, Norway: Michelsen Institute, Aralık 2006. http://www.eldis.org/go/home&id=34083&type=Document#.V2z0JzUZKiC.

KATTI, Vijaya/CHAHOUD, Tatjana/KAUSHIK, Atul, "India's Development Cooperation - Opportunities and Challenges for International Development Cooperation." Briefing Papers. Bonn: German Development Institute, 2009. http://www.die-gdi.de/briefing-paper/article/indias-development-cooperation-opportunities-and-challenges-for-international-development-cooperation/ (17.4.2016)

KHARAS, Homi/BIAU, Julie. "New Actors, New Instruments, New Priorities: Toward a Sustainable Development Transformation." In *Japan's Development Assistance*, 310–26. Springer, 2016. http://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137505385_19.

KUMAR, Pranav/MAHANTA, Ankur, "Africa-India Facts & Figures."United Nations Economic Commission for Africa and Confederation of Indian Industry", 2015. http://www.uneca.org/sites/default/files/PublicationFiles/africaindia_ff_17oct_rev4.pdf.

MEA, "Development Partnership Administration", http://www.mea.gov.in/development-partnership-administration.htm. (27.6.2016)

MORGENTHAU, Hans, "A Political Theory of Foreign Aid."*American Political Science Review* 56, no. 02 (Haziran 1962): 301–9. doi:10.2307/1952366.

MOYO, Dambisa. "Why Foreign Aid Is Hurting Africa." *Wall Street Journal*, March 22, 2009, sec. World News. http://www.wsj.com/articles/SB123758895999200083.

MULLEN, D. Rani. "India's Development Assistance: Will It Change the Global Development Finance Paradigm," 27:2013. Gießen & New York University School of Law, 2013.

MURPHY, Teri Lynne/SAZAK Onur, "Turkey's Civilian Capacity in Post-Conflict Reconstruction," 2012. http://research.sabanciuniv.edu/21550/1/IPM-Turkish-CivCap.pdf.

NGWA, NkwahAkongnwi, "The Comparative Impact Analysis of Chinese and Turkish Development Assistance to Ethiopia from a South-South Cooperation Perspective."EY International Congress on Economics II (EYC2015), November 5-6, 2015, Ankara, Turkey. Ekonomik Yaklaşım Association, 2015. https://ideas.repec.org/p/eyd/cp2015/13.html.

OECD, "India's Development Co-Operation", http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/indias-development-co-operation.htm. (27.6.2016)

OECD, "Paris Declaration and Accra Agenda for Action", http://www.oecd.org/dac/effectiveness/parisdeclarationandaccraagendaforaction.htm (24.6.2016)

ÖZERDEM, Alpaslan. "How Turkey Is Emerging as a Development Partner in Africa." *The Guardian*, April 10, 2013, sec. Global Development Professionals Network. http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2013/apr/10/turkey-development-partner-africa (23.4.2016)

PAN-AFRICAN E-NETWORK, "Pan-African E-Network", http://www.panafricanenetwork.com/ (04.6.2016)

PAUL, T. V./LARSON, Deborah Welch/WOHLFORTH, William C., eds. *Status in World Politics*. New York: Cambridge University Press, 2014.

QUADIR, Fahimul. "Rising Donors and the New Narrative of 'South–South' Cooperation: What Prospects for Changing the Landscape of Development Assistance

Programmes?" *Third World Quarterly* 34, no. 2 (March 2013): 321–38. doi:10.1080/01436597.2013.775788.

ROYCHOUDHURY, S./CHENOY, A./CHOPRA, D./JOSHI, A., "Is Indian Development Cooperation Taking a New Direction Under Modi?" *IDS* 14 (2015). http://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/123456789/6282/AGID%20558_PB94_IndianDevCoop_Online.pdf;sequence=1.

SCHUFTAN, Claudio. "Foreign Aid and Its Role in Maintaining the Exploitation of the Agricultural Sector: Evidence from a Case Study in Africa." *International Journal of Health Services* 13, no. 1 (1983): 33–49.

STOKKE, Olav, ed. *Aid and Political Conditionality*.EADI-Book Series 16. London ; Portland, Ore: F. Cass, 1995.

TIKA, "Turkey's Development Assistance 2013", 2013. http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf.

TJONNELAND, Elling N. "African Development: What Role Do the Rising Powers Play?", *NOREF*, 2015. http://www.peacebuilding.no/Themes/Emerging-powers/Publications/African-development-what-role-do-the-rising-powers-play.

TRALAC, "China-Africa Trading Relationship", Mart 2016. http://www.tralac.org/resources/our-resources/9174-china-africa-trading-relationship.html.

OECD, "Turkey's Official Development Assistance (ODA)", Accessed June 27, 2016. http://www.oecd.org/dac/stats/turkeys-official-development-assistanceoda.htm.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "TürkiyeAfrika İlişkileri", Accessed June 24, 2016. http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa.

THE ECONOMIST, "Diplomacy and Aid in Africa", 14.4.2016. http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2016/04/daily-chart-10 (14.4.2016)

THE SPECTATOR, "Why Foreign Aid Fails - and How to Really Help Africa", January 25, 2014. http://www.spectator.co.uk/2014/01/why-aid-fails/. (12.4.2016)

şam standartlarını olumsuz etkilemiştir/etkilemektedir. Örneğin uzayan siyasi krizler sonucu hem Afrika Birliği'nde hem de Güney Afrika Kalkınma Topluluğu'nda üyelikleri dönem dönem askıya alınmıştır. Dış politikasında ekonomik atılım amaçlı çeşitlilik arayışı içinde olan ülkenin başkentinde büyük devletler de (ABD, Çin, Fransa, Birleşik Krallık, Hindistan) -özellikle stratejik konumundan dolayı- büyükelçilik açmıştır. Dış ilişkilerinde çeşitlilik ve derinleşme hedeflerine devamlılık, ülke yönetimine öğütlenebilir.

Fark edilmektedir ki Madagaskar, Hint Okyanusu'nda ve Doğu Afrika'da dünya aktörlerinin ilgi kaynağı/mücadele alanı olmaya devam etmektedir. Yine Madagaskar'daki aktüel siyaset, tarihsel arka plan ve etnisiteden oldukça etkilenmektedir. Merina Krallığı döneminde kıyı halklarının merkezî yönetim altına alınarak ötelenmesinin izleri (bir nevi kıyı-merkez çekişmesi) hâlâ görülmektedir. Günümüzde dağlık alanlarda yaşayan kabileler ile kıyı kesimleri arasında dönemsel olarak yaşanan krizler çeşitli şiddet olaylarına yol açmaktadır. İyi bir yönetim oluşturmak isteniyorsa, modern yurttaşlık kurallarını uygulamak ehemmiyetle salık verilebilir. Yoksa kayda değer kimi potansiyellerine (doğal kaynaklar-turizm vb.) rağmen ülkenin en fakir ülkeler gurubunda sıyrılamayacağı uzun vadede de öngörülebilir.

KAYNAKÇA

ALLEN, Chris/BAYLIES, Carolyn/SZEFTEL, M. (1992): Surviving Democracy?, in: (Review of African Political Economy 54: 3-10)

ASTUTI, Rita. People of the Sea: Identity and Descent Among the Vezo of Madagascar, Cambridge University Press, 1995.

BACHELARD, Jerome/MARCUS, Richard, "Countries at the Crossroads 2011: Madagascar", Freedom House, 10.11.2011, http://www.refworld.org/docid/4ecba64ac.html (29.4.2016)

BOYRAZ, Hacı Mehmet, Türkiye – Madagaskar İlişkileri, Analiz No.6, Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi, 2015.

BROWN, Mervyn, A History of Madagascar. Wiener, Princeton, 2002.

BROWN, Mervyn, Madagascar Rediscovered: A History from Early Times to Independence, Damien Tunnacliffe, London, 1998.

CADOUX, Charles, La république malgache, Paris: Editions Berger-Levrault, 1969.

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY (CIA), The World Factbook, Africa: Madagaskar, 11.7.2016, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ma.html (21.4.2016)

CHAIGNEAU, Pascal, Rivalités politiques et socialisme à Madagascar. Paris: Centre des Hautes Etudes sur l'Afrique et l'Asie Modernes (CHEAM), 1985.

COVELL, Maureen Ann, Madagascar: Politics, Economics, and Society (Marxist Regimes Series), Pinter Pub Ltd., 1987.

ÇELİK, Pınar, Madagaskar Ülke Raporu 2013, http://www.slideshare.net/UlkeRaporlari2013/madagaskar-ulke-raporu2013 (05.07.2016)

DESCHAMPS, Hubert, Madagascar, Comores, Terres Australes, Paris: Berger-Levrault, 1960.

DÜNYA BANKASI (DB), "Countries: Madagascar, 2015", http://www.worldbank.org/en/country/madagascar (20.6.2016)

DÜNYA BANKASI (DB), "Countries: Madagascar, Overview", 11.4.2016, http://www.worldbank.org/en/country/madagascar/overview (07.07.2016)

EVELEIGH, Mark, Madagaskar – der sechste Kontinent. Goldmann, München, 2003.

FEELEY-HARNIK, Gillian. A Green Estate: Restoring Independence in Madagascar, Washington, DC: Smithsonian Institution Press, 1991.

FREEDOM HOUSE, "Madagascar", 2015, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/madagascar (11.7.2016)

GOODMAN, Steven M./BENSTEAD, Jonathan P., The Natural History of Madagascar. University of Chicago Press, Chicago, 2003.

GRANDIDIER, Alfred/GRANDIDIER, Guillaume, Ethnographie de Madagascar, Vol. IV, 1928.

HUNTINGTON, Richard. Gender and Social Structure in Madagascar,1988.

MARCUS, Richard, "Political change in Madagascar: populist democracy or neopatrimonialism by another name?", Occasional Paper no. 89, Institute for Security Studies, August 2004, https://www.issafrica.org/pubs/papers/89/Paper89.htm (27.4.2016)

ORSAM, *Madagaskar*: *Bağımsızlığın 50*. *Yılında Kazanımlar*, *Kaçan Fırsatlar* ve *Türkiye* İle *İlişkiler*, Rapor No: 53, ORSAM, Ankara, 2011 (Rapor Volkan Çakır tarafından kaleme alınmıştır).

KENT, *Raumond K.*, Early Kingdoms in Madagascar, 1500-1700, Holt, Rinehart and Winston, 1970.

KOTTAK, Conrad Phillip. The Past in the Present: History, Ecology, and Cultural Variation in Highland Madagascar, Univ of Michigan Pr, 1980.

RANDRIANARISOA, Pierre/RAZAFIMAHEFA, Aimée Lalao, Madagascar d'une République à l'autre: 1958-1982, Antananarivo: Imprimerie Harinivo, 1991.

RAJOELINA, Patrick; RAMELET, Alain, Madagascar, la Grande Ile, Paris: L'Harmattan, 1989.

RAVELOSON, Jean-Aimé A., Demokratisierung und Perspektiven der bäuerlichen Partizipation in Madagaskar, Universitäts- und Landesbibliothek Bonn, 2000.

RAZAFISON, Rivonala, "Madagascar: Rajoelina appoints a 'consensus' prime minister", Africa Review (National Media Group, Kenya), 29.10.2011, http://www.africareview.com/News/Madagascar+gets+new+premier/-/979180/1263702/-/12d32af/-/ (02.5.2016)

REVEL, Eric, Madagascar, l'île rouge. Les remords d'un président déchu Didier Ratsiraka, 1976-1993, Paris: Editions Balland, 1994.

RUUD, Jorgen. Taboo: A Study of Malagasy Customs and Beliefs, Oslo University Press, 1960.

SABAH, "Madagaskar yatırıma çağırıyor", 15.4.2013, http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2013/04/15/madagaskar-yatirima-cagiriyor (11.7.2016)

SCHOMERUS-GERNBÖCK, Lotte, Die Madagassen und ihre traditionelle Kultur, in Bittner: 1992: 191: 219.

SICK, Wolf-Dieter, Madagaskar. Tropisches Entwicklungsland zwischen den Kontinenten. Wissenschaftliche Länderkunden, Bd. 16, Darmstadt, 1979.

SPACENSKY, Alain, Madagascar. 50 ans de vie politique (de Ralaimongo à Tsiranana), Paris: Nouvelles Editions Latines, 1970.

STADELMANN, Franz/GREUNE, Jan, Madagaskar. Stürtz, Würzburg, 1998.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Türkiye - Madagaskar Siyasi İlişkileri, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-madagaskar-siyasi-iliskileri-.tr.mfa (10.7.2016)

T.C. MADAGASKAR ANTANANARIVO BÜYÜKELÇİLİĞİ TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ, Madagaskar Ülke Raporu, 2014 (Ticaret Müşaviri Muzaffer Soysanlı tarafından kaleme alınmıştır).

T.C. ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI ÇÖLLEŞME VE MÜCADELE EROZYANLA MÜCADELE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Madagaskar (Ülke Notları), 2013. http://www.cem.gov.tr/erozyon/Files/faaliyetler/dis_iliskiler/Afrika_ulkeleri/G%C3%BCney%20Afrika/madagaskar/Madagaskar%20Genel%20Bilgi.pdf (27.6.2016)

THOMPSON, Virginia/ADLOFF, Richard, The Malagasy Republic: Madagascar Today, Stanford University Press, Stanford, 1965.

ULUSLARARASI PARA FONU (IMF), Republic f Madagascar: Selected Issues, IMF Country Report, No 07/239, 2007.

USA International Business Publications, Madagascar Country: Strategic Information and Developments, World *Country* Study Guide Library, Washington, 2013.

VERIN, Pierre, Madagaskar. Leipziger Universitätsverlag, Leipzig, 2005.

şekillendirme atılımlarıyla kalkınma adımlarını başarıyla atmıştır. Dolayısıyla, çeşitli kurum ve akademisyenlerin Botsvana ile ilgili çizdiği olumlu güncel tablonun altında yatan faktörler, ülke tarihinde gelişmeye başlayan katılımcı demokrasi siyasal kültürü ve BDP'nin 200 ekonomiyi şekillendirmedeki konumudur. Ülkedeki katılımcı demokrasi ekonomik gelişimi de sağlamıştır.

Botsvana 1966 yılında bağımsız olduğunda, Zambiya'da ve Zimbabve'de İngilizlerin bıraktığı altyapı projelerinin hiçbirine sahip değildir. Ülkede o yıl sadece 12 kilometrelik asfalt yol ve 22 üniversite mezunu bulunmaktadır. Botsvana'nın sahip olduğu katılımcı demokrasi siyasal kültür ile BDP'nin ekonomideki şekillendirici rolü sayesinde 1966 yılından 2016 yılına Botsvana gayrisafi millî hasılası 25 kat büyümüş, böylece Botsvana, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olmuştur. Botsvana'nın bu katılımcı demokrasi siyasal kültürü ile BDP'nin ekonomideki etkinliği sayesinde 1990'ların başında üniversite mezunu sayısı 3100 olmuş, bu sayı günümüzde yaklaşık 45.000'e çıkmıştır.

Asfaltlı yol sayısı da günümüzde 3800 km olmuştur. Ülke Transparency International tarafından yolsuzlukla mücadelede 177 ülkelik listede 33. sırada yer alırken Human Development Index listesinde de Afrika'daki ilk on ülkeden Seyşeller, Mauritius gibi ada ülkeleri ve Cezayir, Libya, Tunus gibi Arabo-Afrikalı ülkelerin ardından altıncı olmuştur. Ülkede günümüzde yıllık büyüme oranı %1,8, gayrisafi millî hasıla ise 14,3 milyar dolardır. Kişi başına düşen millî gelirin şu anda 7080 dolar olduğu Botsvana, bölgedeki ülkelere ve Afrika'daki diğer ülkelere göre bu ekonomik gelişmişliğini ve sivrilmesini ülkedeki katılımcı demokrasi siyasal kültüre ve BDP'nin ekonomideki şekillendirici konumuna borçludur. Ülkede baş gösteren HIV/AIDS ve yoksulluk gibi başlıca makroekonomik sorunlar, BDP ülkedeki ağırlığını devam ettirirse çözülecektir. Bu bağlamda Türkiye'nin Botsvana ile daha yoğun ilişkiler içine girmesi, özellikle de dış ticaret hacmini arttırarak Afrika ortalaması olan ülke başına yaklaşık 100 milyon dolar seviyesinin yakınlarına getirmesi gerekmektedir. Burada yapılması gereken başka bir şey ise Botsvana'nın zaman kaybetmeden Ankara Büyükelçiliğini açması olmalıdır.

KAYNAKÇA

ACEMOGLU, Daron/ROBINSON, James A. 2012. Ulusların Düşüşü, İstanbul, Doğan Kitap.

ACEMOGLU, Daron, Simon Johnson, and James A. Robinson. "An african success story: Botswana." 2002.

ALMOND, Gabriel. A/VERBA, Sidney. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Administrative Science Quarterly, Vol. 9, No. 4 (Mar., 1965), pp. 439-442

ARNOLD, Guy. Africa: A Modern History. Atlantic Books, New ED Edition, 2006.

DENBOW, James/THEBE, Phenyo C., Culture and Customs of Botswana. Westport, CT: Greenwood Press, 2006.

EDGE, Wayne A./LEKORVE, Mogopodi H. (eds), Botswana: Politics and Society, Pretoria: J.L. van Schaik, 1998.

HJORT, Jonas. Pre-colonial Culture, post-colonial economic success?. The Tswana and the African Economic miracle. The Economic History Review, New Series. Vol.63, No:3. August 2010, pp.688-709

GARCIA-RIVERO, C.Kotze, H ve Toit, P.D. Political Culture and Democracy:The South African Case. Politicon, 29/2: 163-181

GOOD, Kenneth. "Interpreting the Exceptionality of Botswana," Journal of Modern African Studies (1992) 30, 69-95.

GOOD, Kenneth. "Corruption and Mismanagement in Botswana: A Best-Case Example?" Journal of Modern African Studies, (1994) 32, 499-521.

HILLBOM, Ellen. Diamonds or Development? A Structural Aassesment of Botswana's Forty Years of Success, The Journal of Modern African Studies, Vol.46, No.2, June 2008, pp.191-214

KARADAĞ, Ahmet/AKBAŞ, Zafer. Kurumsal Güvencelerin İşlevsizlik Kavşağındaki Demokrasi: Türkiye. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl.2009. Cilt:6,Sayı:11, pp.162-188

LANDES, David. The Wealth and Poverty of Nations. W.W.Norton Company. 1999

LOVE, Roy. Drought, Dutch Disease and Controlled Transition in Botswana Agriculture, Journal of Southern African Studies, Vol.20, No.1, March 1994, pp.71-83

MAKGETLA, Neva Seidman. Finance and Development: The Case of Botswana, The Journal of Modern African Studies, Vol.20, No.1, March 1982, pp.69-86

MOLOMO, M/MOKOPAKGOSI, B. Multiparty Democracy in Africa. South Africa Political Economy Series Trust. Harare. 1991

ÖZER,Ozankaya, "Prof. Dr. İnan Özer'in Siyasal Kültür, Demokrasi Ve Demokratik Değerler Adlı Makalesinin Değerlendirilmesi" Bk. (www.liberaldt.com)

PILLAI, P.Mohanan. Growth sans Development. Economic and Political Weekly, Vol.41, No.23, June 2006, pp.2301-2304

TSIE, Balefi. The Political Context of Botswana's Development Performance. Journal of South African Studies, Vol.22, No.4. December 1996, pp.599-616

INVESTMENT POLICY REVIEW: Botswana. UN Conference on Trade and Development. New York and Geneva, 2003.

THE ECONOMIST, All change, 29 Mart-4 Nisan 2008

THE ECONOMIST, Saving the system, 11-17 Ekim 2008

THE ECONOMIST, After the storm, 3-9 Ekim 2009

THE ECONOMIST, The odd couple, 24-30 Ekim 2009

THE ECONOMIST, Acropolis Now, 1-7 Mayıs 2010

THE ECONOMIST, The Man who screwed the entire country, 11-17 Haziran 2011

THE ECONOMIST, Be afraid, 1-7 Ekim 2011

THE ECONOMIST, France in denial, 31 Mart-6 Nisan2012

THE ECONOMIST, UK Rip, 13-19 Eylül 2014
THE ECONOMIST, 7 Janvier, 10-16 Ocak 2015
THE ECONOMIST, Crossing the line, 16-22 Ocak 2016
TLOU, Thomas/CAMPELL, C. Alec. History of Botswana, Macmillan Botswana, 1984.
TÜRKİYE CUMHURİYETİ RESMÎ GAZETE, Kanun/Karar no:89/14527, Sayı: 20315
TÜRKİYE CUMHURİYETİ RESMÎ GAZETE, Kanun/Karar no: 6369, Sayı: 28531

ları ihlalleri gibi gerçek nedenlerin bu kaygılarla gölgelendiği görülmektedir. Ancak Libya müdahalesinin en çarpıcı yanlarından biri de büyük güçlerin müdahaleyi kendi çıkarları için yaptıklarını hiçbir şekilde saklama veya kamufle etme ihtiyacı bile duymamasıdır. Bu yüzden bu operasyonun ardından yaşanan gelişmeler, İngiltere ve Fransa gibi müdahalenin ateşli savunucuları olan ülke liderlerinin operasyonun hemen akabinde Libya'ya yaptığı ziyaretler insan hakları, demokrasi ve BM'nin adil işlediğine dair inancı ciddi biçimde yaralamış ve büyük güçlerin BM gibi kurumları kendi çıkarları için araçsallaştırdığı konusundaki şüpheleri büyütmüştür.

KAYNAKÇA

AKGÜL, Öner, (2011), Libya'da İç Savaşa Dış Müdahale: Avrupa Birliği Devrimin Neresinde? Ortadoğu Analiz, Aralık 2011 - Cilt: 3 - Sayı: 36, ss.51-59.

AKKOL, Burcu, (2011), İnsani Müdahale,

https://www.academia.edu/1515622/%C4%B0nsani_M%C3%BCdahale, (02.11.2015).

AKTAŞ, Murat, (2016), Arap Baharı ve Desertec Projesi, VII. Uludağ Uluslararası İlişkiler Konferansı, Kongre Kitabı, (Eds.), Tayyar ARI ve Barış ÖZDAL, Bursa: Uludağ Üniversitesi, ss.326-341.

AKTAŞ, Murat (2012), "The Arab Spring and The European Union", (in) The Arab Uprisings and The Strugle of Power in the Middle East, ed. Murat AKTAŞ, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

AMEUR, Naim, (2011), La Libyeentrelesentérêts de l'Occident et la resistance de Kadhafi, (in) Arabie Heureuse, Outre-Terre, Revueeuropéenne de géopolitique, No:29, 2011, s. 299.

ARSAVA, Füsun, (2013), Libya Örneğinde İnsan Haklarının Korunması İçin Yapılan Askeri Müdahale, TAAD, Yıl:4, Sayı:12 (Ocak 2013), s.83.

AREND, Anthony Clarck/Robert J. BECK (1993) International Law and Use of Force: Beyond the UN Charter Paradigm, Routledge, London& New York.

ATA, F. Keskin, (2013), Libya'ya Müdahale ve Uluslararası Hukuk, Türk Dış Politikası, Cilt: 3, II. Baskı, ed. Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları.

AYHAN, Veysel (2011), Libya Savaşı, Uluslararası Etkileri ve Türkiye'nin Konumu, Ortadoğu Analiz, Nisan 2011 - Cilt: 3 - Sayı: 28.

BAŞEREN, S. Hami, (2003), Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

BM Şartı http://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter.pdf (27.06.2015).

BUCHANAN, Allen, (2003), "Reformingthe International Law of Humanitarian Intervention", J.L. Holzgrefe, Robert O. Keohane (ed.), Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, andPoliticalDilemmas, New York: Cambridge UniversityPress.

COUNCIL DECISION 2011/178/CFSP of 23 March 2011, "amending Decision 2011/137/CFSP concerning restrictive measures in view of thesituation in Libya", http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:078:0024:0036:EN:PDF, (07.06.2016).

ÇEMREK, Murat, (2011), İnsanî Müdahale Kavramı ve Libya'nın Geleceği, SDE Analiz, Nisan 2011.

EU CONSEIL DECISION, AB Konsey Kararı, No. 2011/210/CFSP, "on a European Union militaryoperation in support of humanitarian assistance operations in response to the crisis situation in Libya" (EUFOR Libya), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:089:0017:0020:en:PDF, (10.12.2015).

EU-Libya Trade Statistics, 8 June 2011, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113414.pdf (10.12.2015).

GÖZAKMEN, Armağan, (2014), Libya "Baharı" Sonrasında Avrupa Birliği'nin Sahel Politikaları Hakkında Bir Değerlendirme, Arap Baharı Üzerine Değerlendirmeler, (Eds.) Armağan Gözkaman, Perihan Paksoy, Ankara: Detay Yayıncılık.

HANCILAR, Özhan (2011), Uluslararası Hukukta İnsanî Müdahale, Çankaya University Journal of Law, 7/2 (Şubat 2011), ss.97-124.

HEYWOOD, Andrew, (2013). Küresel Siyaset. Çev. N. Uslu ve H. Özdemir, Ankara: Adres Yayınlar.

KAYA Fetih, (2006), Birleşmiş Milletler Sistemi'nde Kuvvet Kullanmama İlkesi ve Meşru Kuvvet Kullanımı, http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=6920 (07.06.2016).

KESKİN, Funda (1998), Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları No: 20.

KULOĞLU, Armağan, (2011), Libya Harekâtı, Gelişmeler ve Türkiye, Ortadoğu Analiz, Nisan 2011 - Cilt: 3 - Sayı: 28.

KURT, Selim, (2014), İnsani Müdahale ve Suriye Örneği, KSBD, 2014-Bahar, No:6, S:10.

LE NOUVEL OBSERVATEUR, L'ex-Premier ministre libyen confirme le versement de 50 millionsd'euros à la campagne 2007 de Sarkozy, selon Mediapart, http://tempsreel.nouvelobs.com/monde/20120503.FAP3293/l-ex-premier-ministre-libyen-confirme-le-versement-de-50-millions-d-euros-a-la-campagne-2007-de-sarkozy-selon-mediapart.html, (04.05.2015).

LOUATI Claudia, (2011), "Military intervention in Libya: where is ESDP?" 20 April 2011, http://www.nouvelle-europe.eu/node/1098, (07.06.2016).

LÜLECİ, Çağla, (2012), İnsani Müdahale Kavramı ve Libya Operasyonu'nun Meşruiyeti Tartışması Akademik Perspektif, 7 Şubat 2012, http://akademikperspektif.com/2012/02/07/insani-mudahale-kavrami-ve-libya-operasyonunun-mesruiyeti-tartismasi/, (07.06.2016).

OPPENHEIM L. (1952) International Law, Vol. II - Disputes, War and Neutrality, H. Lauterpacht (ed.), 7. ed.,London: Longmans.

PAZARCI, Hüseyin, (1994), Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, Ankara: Turhan Kitabevi.

PING J. Ping, Éclipse sur l'Afrique, op. cit., p. 195 et entretienparu dans L'Humanité

dimanche, 14 juin 2014.

SIA, "Trade Sustainability Impact Assessment (SIA) of the EU-Libya Free Trade Agreement", http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/dmag/dv/dmag20091104_06_/dmag20091104_06_en.pdf, (12.12.2015).

TAKLA, Ersin, (2015), Libya ile ekonomik ilişkilerin geleceği, Al Jazeera, 17 Şub 2015,

http://www.aljazeera.com.tr/gorus/libya-ile-ekonomik-iliskilerin-gelecegi, (26.06.2016).

TEKİN, Segah, (2011), "İnsanî Müdahale" Kavramı ve Libya'nın Geleceği, SDE Analiz, Ankara, http://www.sde.org.tr/userfiles/file/INSANI%20MUDAHALE%20KAVRAMI%20VE%20LIBYA%20GELECEGI%20analiz.pdf, (11.12.2015).

ÜSTÜNEL, Rüstem, (2014), Realizm İlkeleri Işığında BM Uygulamalarında Libya ve Suriye İkilemi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara. https://www.academia.edu/12100524/Realizm_%C4%B0lkeleri_I%C5%9F%C4%B1%C4%9F%C4%B1nda_BM_Uygulamalar%C4%B1nda_Libya_ve_Suriye_%C4%B0kilemi, (07.06.2016).

WHEELER, Nicholas J. (1999) "Humanitarian Intervention and World Politics", The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations, John Baylis & Steve Smith (eds.), Oxford: Oxford University Press.

VILMER, Jean-BaptisteJeangène (2016), Dixidéesreçues sur l'intervention en Libye", Politique internationale, 150, Hiver2016, pp. 331-346, http://www.politiqueinternationale.com/revue/read2.php?id_revue=150&id=1468&search=&content=texte#show1 (24.07.2016).

VINCENT R. J. (1974), Nonintervention and International Order, New Jersey: Princeton University Press.

YETKİN, Murat, (2011), Libya operasyonuna Türkiye de katılıyor, Radikal, 20/03/2011, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/murat-yetkin/libya-operasyonuna-turkiye-de-katiliyor-1043514/, (24.06.2016).

ZOUBIR, Yahia H. (2009), "Libya and Europe: Economic Realism at the Rescue of the Qaddafi Authoritarian Regime", Journal of Contemporary European Studies, Vol.17, No.3, December.

KAYNAKÇA

BENTLEY, Kristina A./SOUTHALL, Roger (2005). *An African Peace Process: Mandela, South Africa, and Burundi*, Human Sciences Research Council.

DALEY, Patricia (2008). *Gender and Genocide in Burundi: The Search for Spaces of Peace in the Great Lakes Region,* Indiana University Press.

EURONEWS. (2015, 05 15). *Burundi'de siyasi kriz binlerce insanı mülteci konumuna düşürdü,* http://tr.euronews.com/2015/05/19/burundi-de-siyasi-kriz-binlerce-insani-multeci-konumuna-dusurdu/ (29.6.2016)

BBC WORLD. (2015, 05 13). *Burundide Darbe Girişimi,* http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/05/150513_burundi_darbe (21.6.2016)

UN security council. (2016, 04 01). *UN security council unaminously adopted resolution 2279*, http://www.un.org/press/en/2016/sc12315.doc.htm (21.6.2016)

UNCHR. (2007). *United Republic of Tanzania,* http://www.unhcr.org/publ/PUBL/4848fbee2.pdf (24.6.2016)

VIRCOULON, T. (2016, 06 14). *Burundi turn to Whatsapp as a political turmoil brings media blackout,* http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/vircoulon-burundi-turns-to-whatsapp-as-political-turmoil-brings-media-blackout.aspx (30.6.2016)

VIRCOULON, T. (2015, 11 24). *Burundi: How to Deconstruct peace,*http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/op-eds/2015/vircoulon-burundi-how-to-deconstruct-peace.aspx (14.6.2016)

BURUNDI COUNTRY REVIEW. (2015, 07 01). *Burundi Country Review*, http://eds.a.ebscohost.com.lproxy.yeditepe.edu.tr/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=792fe437-4292-43ee-a129-04b58f01c785%40sessionmgr4005&vid=4&hid=4102 (07.7.2016)

BBC News. (2006, 09 05). *BBC News, Africa, Burundi,* http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/5316690.stm (01.6.2016)

AFP. (2015, 08 21). *Burundi President Says God will defeat rebels as he starts his third term*. https://www.yahoo.com/news/burundi-president-sworn-third-term-presidency-091617430.html?ref=gs (11.7.2016)

AFRICAN ELECTIONS DATABASE. (2014). *Elections in Burundi,*http://africanelections.tripod.com/bi.html (24.6.2016)

CIA. (2016, 06 06). *CIA World Factbook*,https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/print_by.html (13.6.2016)

GUEHENNO, J. M. (2015, 11 15). *AU was set up for an explosive crisis like Burundi;it must act,* http://www.theeastafrican.co.ke/OpEd/comment/AU-was-set-up-for-an-explosive-crisis-like-Burundi/-/434750/2955750/-/a1awjjz/-/index.html (14.6.2016)

GLOBAL SECURITY ORG. (2016, 04 07). *Burundi 1990-1994,* http://www.globalsecurity.org/military/world/war/burundi3.htm (07.3.2016)

GLOBAL SECURITY ORG. (2016, 04 10). *Burundi 2000-2005,* http://www.globalsecurity.org/military/world/war/burundi4.htm (07.3.2016)

GLOBAL SECURITY ORG. (2016, 04 08). *Burundi 2005-2015,* http://www.globalsecurity.org/military/world/war/burundi5.htm (07.3.2016)

GLOBAL SECURITY ORG. (2016, 04 07). *Burundi Civil War,* http://www.globalsecurity.org/military/world/war/burundi.htm (07.3.2016)

INTERNAL DISPLACEMENT MONITORING CENTRE. (2015, 08 13). *IDMC:Burundi,* http://www.internal-displacement.org/sub-saharan-africa/burundi (30.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (1998, 04 28). *Burundi Under Seige:Lift the Sanctions;Relaunch the peace process,* http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/A400217_28041998.pdf (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2016, 05 20). *Burundi: A ddangerous third term-ICG,* http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi-a- dangerous third-term.aspx- (20.5.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2006, 11 30). *Burundi: Democracy and Peace at risk,* http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/120-burundi-democracy-and-peace-at-risk.aspx (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2010, 02 17). *Burundi: ensuring credible elections,* http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/155-africa-burundi-credible-elections.aspx (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2011, 02 07). *Burundi: from electoral boycott to political impasse,* http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/169-burundi-from-electoral-boycott-to-political-impasse.aspx (14.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2015, 05 29). *Burundi: peace sacrificed?-International crisis group,*http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/b111-burundi-peace-sacrificed.aspx (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2009, 07 30). *Burundi: To Integrate the FNL Successfully,* http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/B063-burundi-to-integrate-the-fnl-successfully.aspx (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2007, 08 28). *Burundi:Finalising Peace with FNL,* http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/africa/central-africa/burundi/Burundi%20Finalising%20Peace%20with%20the%20FNL.pdf (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (1999, 05 04). *Burundi:Internal and Regional Implications of the Suspension of Sanctions*, http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/003-burundi-internal-and-regional-implications-of-the-suspension-of-sanctions.aspx (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2008, 08 19). *Burundi:Restarting Political Dialogue,*http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/B053-burundi-restarting-political-dialogue.aspx (13.6.2016)

JENNINGS, Christian (2001). *Across the Red River: Rwanda, Burundi and the Heart of Darkness,* Phoenix.

KOHINGA, M. (2015). *The Truth abouth Rwagasore Death,* http://www.africareview.com/arts-and-culture/Nothing-but-the-truth-on-Rwagasore-death/-/979194/1501472/-/swyg4gz/-/index.html (01.7.2016)

LEMARCHAND, Rene (1994). *Burundi: Ethnic Conflict and Genocide*. Cambridge University Press.

MAPS of WORLD, Culture of Burundi,http://www.mapsofworld.com/burundi/culture.html (26.07.2016).

NATIONS ENCYCLOPEDIA. (2015). *Political Parties: Burundi*, http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Burundi-POLITICAL-PARTIES.html (01.7.2016)

NGARUKO, Floribert/ NKURUNZIZA, *Janvier D.*, "*Civil War and Its Duration in Burundi*" *Understanding Civil War*: *Evidence* and *Analysis inPaul Collier* ve *Nicholas Sambanis (Ed.)*, *World Bank*, *2005*, *pp*. 35-61.

ONUB. (2004). *United Nations Operations in Burundi,* http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onub/ (20.6.2016)

ÖZTÜRK, Hasan (2015, 5 19), "Burundi: Etnik Kimliklerin Değil Siyasi Elitlerin Çıkar Savaşı", http://www.bilgesam.org/incele/2104/-burundi--etnik-kimliklerin-degil-siyasi-elitlerin-cikar-savasi/#.V5Z2WtSLSt_ (25.7.2016)

PBS. (2014). *Rwanda Chronology,* http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/rwanda/etc/cron.html (01.7.2016)

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI. (2016, 04 07). *Burundi Ülke Künyesi*, http://www.mfa.gov.tr/burundi-ulke-kunyesi.tr.mfa (04.7.2016)

UVIN, Peter (2008). *Life AfterViolence: A People's Story of Burundi,* Zed Books

WATT, Nigel (2008). *Burundi: The Biography of a Small African Country,* Hurst.

WEINSTEIN, Warren (2006). Historical Dictionary of Burundi, Metuchen, New Jersey: ScarecrowPress, Incorporated.

liştiği ortadadır. Dolayısıyla toplumsal tabanlı politikalar ve toplumlar arası diyaloğun önemi büyüktür. Bu bağlamda realist ve muhafazakâr teorilerle ortaya konulan klasik jeopolitik yaklaşım, eleştirel jeopolitik anlayışıyla çözümlenmelidir. Ayrıca güvenlik kavramının ve gündeminin değişen yapısı da eleştirel jeopolitik yaklaşımını değerli kılmaktadır.

Küreselleşme sürecinin de etkisiyle bölge ülkelerinin sadece iç güvenliklerine yönelik değil, dış güvenliklerine yönelik karşılıklı ve şeffaf süreçlerin işletilmesi gerekmektedir. Bunun için ise en başta etkili yönetimle birlikte devletlerin daha fazla inisiyatif alması elzemdir. Kızıldeniz bölgesindeki ülkelerde etnik ve dinî ayrışmaların birincil çatışma konusu teşkil etmesi, kimlik düzleminde daha kuşatıcı ve objektif politikalara ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bölgenin bölge dışındaki ve jeopolitik hesaplar içerisindeki küresel güçlerden/ülkelerden en az etkiye maruz kalması, sorunların çözümü kolaylaştırabilecektir. Ayrıca ilgili ülkelerin kendi ajandaları ve sıfır toplamlı çıkar kaygılarını da bir kenara bırakması gerekmektedir. Her ne kadar bölge ülkeleri birbirlerinden farklı politik, ekonomik, sosyal yapılara sahip olsa da sorunlar karşısında ortak hareket yollarını vurgulamak ve desteklemek zorundadırlar. Nihayetinde gerekli istikrar ortamı sağlanarak Afrika ve Orta Doğu arasında kesişim noktası üzerindeki Kızıldeniz bölgesinin kazanımlarının adil ve sürdürülebilir bir şekilde paylaşabilmek, ilgili her ülkenin lehine olacaktır.

KAYNAKÇA

AGNEW, John, Religion and Geopolitics, Geopolitics, 11:2, 2006, ss. 183-191.

AL-YADOOMI, Colonel Staff Hussain, The Strategic Importance of the Bab Al-Mandab Strait, Study Project, USAWC Class of 1991.

BALDWIN, David, The Concept of Security, Review of International Studies, Cilt. 23, No. 1, 1997, ss. 13-17.

BLANCHARD, Ben, China's Xi urges Yemen resolution in call with Saudi King, 18.4.2015, http://ca.reuters.com/article/topNews/idCAKBN0N909420150418 (3.8.2016).

CHUNSAN Mu, China's Xi To Make First Middle East Trip, 26.3.2015, http://thediplomat.com/2015/03/chinas-xi-to-make-first-middle-east-trip/ (3.8.2016).

CIA, "AFRICA: EGYPT", 12.6.2016, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html (20.7.2016).

COWEN, Deborah/SMITH Neil, After Geopolitics? From The Geopolitical Social to Geoeconomics, Vol. 41, No. 1, 2009, ss. 22-48.

ÇİFTÇİ Bilan/SEVİNÇ, Bilal (Ed.), Terör ve Şiddet Sarmalında Orta Doğu ve Afrika (içinde), Ferhat Altın, Afrika Boynuzunun Terörizmle İmtihanı: El-Şebab (Eş-Şebab) Terör Örgütü, Karınca Yayınları, Ankara, Nisan 2015.

DAVUTOĞLU, Ahmet, Medeniyetler ve Şehirler, Küre Yayınları, 15. Baskı, Haziran 2016.

DÜNYA BÜLTENİ, "Kızıldeniz'in kapısı: Babül Mendep Boğazı", 12.4.2013 http://www.dunyabulteni.net/haber/255603/kizildenizin-kapisi-babul-mendep-bogazi (20.7.2016).

ERGÜN, Oğuzhan, Postmodern Jeopolitik ve Küresel Tasarının Eleştirel Çözümlemesi, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 21, Nisan 2015, ss. 405-443.

FARRAQ, Salwa Al Said, Egyptian-Chinese Relations: Opportunities and Risks For Egypt, Political Studies Association, https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/conference/papers/2015/Egyptian-Chinese%20relations%20Opportunities%20and%20Risks%20for%20Egypt_1.pdf (3.8.2016).

HEALY Sally/HILL Ginny, Yemen and Somalia: Terrorism, Shadow Networks, and The Limitations of State-Building, Chatham House Briefing Paper, October 2010.

HOUTUM, Henk Von, The Geopolitics of Borders and Boundaries, Geopolitics, Geopolitics, 10:4, 2005, ss. 672-679.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, Yemen At War, Crisis Group Middle East Briefing No. 45, 27 March 2015.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, Yemen: Is Peace Possible?, Middle East Report No. 167, 9 February 2016.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, Ethiopia: Governing The Faithful, Crisis Group Africa Briefing, No. 117, 22 February 2016.

JONES, Richard Wyn, Travel Without Maps: Thinking About Security After the Cold War, M. Jane Devis (Der.), Security Issues in the Post Cold War World, Cheltenham, Edward Elgar, 1996,ss. 196-218.

KAPLAN, Robert D., The Revenge of Geography, What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against fate, Random House, 2012.

KEARNS, Gerry, Geography, Geopolitics, and Empire, Transactions of Institute of British Geographers, 2010, ss. 188-203.

KELLY, Phil, A Critique of Critical Geopolitics, Geopolitics, 11:1, 2006, ss. 24-53

KUUS, Merje, Political Geography and Geopolitics, The Canadian Geographer, 53, no. 1, 2009, ss.86-90.

MAHAN, Alfred Thayer, The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783, Ebook.

MAMADOUH, Virginie/DIJKINK Gertjan, Geopolitics, International Relations and POLITICAL GEOGRAPHY: The Politics of Geopolitical Discourse, Geopolitics, 11: 3, 2006, ss. 349-366.

MASTERS, Jonathan/SERGIE, Mohammed Aly, Council on Foreign Relations Backgrounders, 13.3.2015, http://www.cfr.org/somalia/al-shabaab/p18650#p7 (20.06.2016)

MORGANTHAU Hans, Politics Among Nations, A. A. Knopf, 1948.

MURPHY Alexander B. (Ed.), BASSIN Mark, NEWMAN David, REUBER Paul and AGNEW John (Contr.), Is There a Politics to Geopolitics? Progress in Human Geography, Forum, 28, 5, 2004, ss. 619-640.

OLADIPO, Tomi, "Why are there so many military bases in Djibouti?", 16.6.2015, http://www.bbc.com/news/world-africa-33115502 (3.8.2016).

ORSAM (Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi), Kızıldeniz Güneyindeki Deniz Haydutluğu Olayları, Siyasi ve Hukuki Sonuçları, Orsam Jeopolitik Tartışmalar Serisi OJT-3, 13 Nisan 2009, Ankara.

ORSAM (Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi), Somali'de Bitmeyen Kriz, Rapor, Temmuz 2013, ss. 12-13.

ÖZTÜRKLER Harun, Ürdün Ekonomisinin Genel Özellikleri, Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, ss. 73-79.

POWEL Benjamin/FORD Ryan, NOWRASTEH Alex, Somalia After State Collapse: Chaos or Improvement?, Journal of Economic Behaviour and Organization, (67) 2008, ss. 657-670.

RODRIGUE, Jean Paul, Straits, Passages, and Checkpoints: A Maritime Geostrategy of Petroleum Distribution, Cahiers de Geographie du Quebec, Vol. 48, No. 135, 2004, ss. 357-374.

STYAN, David, Djibuti: Changing Influence in the Horn's Strategic Hub, Chatham House Briefing Paper, April 2013.

TRADE MARK EAST AFRICA, Arab News, 12.2.2016, https://www.trademarkea.com/news/red-sea-artery-of-global-trade/ (3.8.2016).

TRENIN Dmitri, Russia in the Middle East: Moscow's Objectives, Priorities, and Policy Drivers, 5.4.2016, http://carnegie.ru/2016/04/05/russia-in-middle-east-moscow-s-objectives-priorities-and-policy-drivers/iwni (3.8.2016).

TUATHAIL, Geroid O, Understanding Critical Geopolitics: Geopolitics and Risk Society, Journal of Strategic Studies, 22:2-3, 1999, ss. 107-124.

TUATHAIL Geroid O/TOAL, Gerard, Problematizing Geopolitics: Survey, Statesmanship and Strategy, Transactions of Institute of Britisg Geographers, Vol. 19, No. 3, 1994, ss. 259-272.

ULRICHSEN, Kristian Coates, The Geopolitics of Insecurity in the Horn of Africa and the Arabian Peninsula, Middle East Policy, Vol.XVIII, No. 2, Summer 2011, ss. 120-135.

UTKU, Nihal Şahin, Kızıldeniz'de Denizcilik, Ticaret ve Yerleşim (VII.-XI. Yüzyıllar), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul, 2005.

WENDT, Alexander, Anarchy is What State of it: The Social Construciton of Power Politics, International Organization, Cilt. 46, No. 2, 1992, ss. 391-425.

WOFERS, Arnold, Discord and Collaboration, John Hopkins University Press, Baltimore, 1962.

YEŞİLTAŞ, Murat, Türkiye'yi Konumlandırmak: Jeopolitik Zihniyet ve Türkiye'de Ordu, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, 2012.

KAYNAKÇA

ALFRED, Keith J., "Peace keepers and Prostitutes: How Deployed Forces Duel the Demand for Trafficked Womenand New Hope for Stosing It", *Armed Forces & Society*, Vol. 33, No. 5, 2006, s.17-18.

ASLAN, M. Yasin, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Kuvvetleri'nin Hukuksal Statüsü ve Ceza Yargısı Dokunulmazlığı", *Kamu Hukuku Arşivi*, Mart 2007, Cilt 10, Sayı 1, ss. 75-82.

ATVUR, Senem "Kongo Krizi Hakkında Bir Değerlendirme", *Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi/Journal of Strategic Studies* 1 (3),2009,126-146

BM, "UN announces 108 newalleged sexual abuse victims in Central African Republic", 31 Mart 2016, http://www.chicagotribune.com/news/nationworld/ct-united-nations-sexual-abuse-20160330-story.html (12.07.2016)

BM GENEL KURULU, "Letter dated 24 March 2005 from the Secretary-General to the President of the General Assembly" UN Doc. A/59/710, 24 Mart 2005 http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/59/710) (10.07.2016)

BM DAVRANIŞ VE DİSİPLİN BİRİMİ, https://cdu.unlb.org (03.05.2016)

BM GENEL KURULU, "The Secretary-General, Special Measures for protection from sexual exploitation and sexual Abuse", U.N. Doc. A/59/782, 15 Nisan 2005. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/SE%20A%2059%20782.pdf (21.07.2016)

BİLGEN, Efa, "Barış için Militarizm: Birleşmiş Milletler Barış Güçleri", Birikim, 11 Nisan 2016, http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/7627/baris-icin-militarizm-birlesmis-milletler-baris-gucleri#.V7Gwm2XHPUo (23.06.2016)

DESCHAMPS, Marie/JALLOW, Hassan B./SOOKA, Yasmin, "Report of an Independent Review on Sexual Exploitation and Abuse by International Peacekeeping Forces in the Central African Republic", 17 Aralık 2015, http://www.un.org/News/dh/infocus/centafricrepub/Independent-Review-Report.pdf (11.06.2016)

HURD, Ian, *After Anarchy,* US: Princeton University Press, 2007, p: 83.

IRISH TIMES, "Verdict today in case of UN employeeaccused of raping 23 African girls", 11 Eylül, 2008, http://www.irishtimes.com/news/verdict-today-in-case-of-un-employee-accused-of-raping-23-african-girls-1.937754 (15.06.2016)

KARDAS, Saban, "Humanitarian Intervention as a 'Responsibility to Protect': An International Society Approach, *All Azimuth*, Vol.2, No.1, Jan. 2013, ss:21-38.

KESKİN, Funda, "Yeni Barış Güçleri", *Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 54-4, s:75-76.

KÖSE, Talha, "Barış Gücünün Tanımı ve Kapsamı" *SETA*, 16 Ekim 2006, http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=11778&q=baris-gucunun-tanimi-ve-kapsami# (20.05.2016)

NDULO, Muna, "The United Nations Responses to the Sexual Abuse and Exploitation of Women and Girls by Peacekeepers During Peacekeeping Missions" (2009). Cornell Law Faculty Publications. Paper 59. http://afp.google.com/article/ALeqM5jKxmjS-sf608LAU7pEoQCRmydXVA (12.05.2016)

NEUDORFER, Kelly, (2014), Reducing Sexual Exploitation and Abuse: Does Deterrence Work to Prevent SEAs in UN Peacekeeping Missions?, *International Peacekeeping*, 21:5, ss: 623-641, p:625.

NEUDORFER, Kelly, (2015), Sexual Exploitation and Abuse in UN Peacekeeping, US: Lexington Books.

NOTAR, Susan A. "Peacekeepers as Perpetrators: Sexual Exploitation and Abuse of Women and Children in the Democratic Republic of the Congo." *American University Journal of Gender, Social Policy and the Law*. 14, no. 2 (2006): 413-429, p:426.

O'BRIEN, Melanie, "Sexual Exploitation and Beyond: Using the Rome Statute of the International Criminal Court to Prosecute UN Peacekeepers for Gender-based Crimes", International Criminal Law Review, Vol. 11, 2011, 803-804. http://www98.griffith.edu.au/dspace/bitstream/handle/10072/46549/78861_1.pdf?sequence=1 (10.05.2016)

ODELLO, Marco/BURKE, Róisín, "Between immunity and impunity: peacekeeping and sexual abuses and violence", *The International Journal of Human Rights*, Vol.20, No.6, 2016.ss: 839-853

PLESIS, Max Du/PETE, Stephen, "Who Guards the Guardians: The ICC and serious crimes committed by United Nations peacekeepers in Africa", *African Security Review 13 (4), 2004,* ss:5-17.

RAMSBOTHAM Oliver/WOODHOUSE, Tom, *Humanitarian Intervention in Contemporary Conflict*, Cambridge: Polity Press, 1996.

TÜRKMEN Fusün, "Turkey's Participation in Regional and Global Human Rights Regimes", Zehra F. Kabasakal Arat (ed.) *Human Rights in Turkey*, University of Pennsylvania Press, 2007

ULUSOY, Orçun, "Uluslararası Ceza Mahkemesi", İnsan Hakları Gündemi Derneği, Haziran 2008, http://www.rightsagenda.org/attachments/207_uluslararasicezamahkemesi.pdf (06.07.2016)

Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Ankara, http://www.unicankara.org.tr/today/1.html (20.07.2016)

Birleşmiş Milletler Antlaşması, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf (22.07.2016)

SIEFF, Kevin, "Sometimes when I'm alone with my baby, I think about killing him. He reminds me of the man who raped me", Washington Post, 27 Şubat 2016 (http://www.washingtonpost.com/sf/world/2016/02/27/peacekeepers/) 25.07.2016)

zaman AB Konseyi'nde Cumhurbaşkanı Gbagbgo'ya karşı sert yaptırımlar kabul etmeye çalıştıysa, bu, Fransa tarafından ekonomik çıkarlar nedeniyle bloke edilmiştir.

Sonuç olarak insan hakları ve demokratik ilkeler hakkındaki endişelerin kısmi tutarlılığı, AB'nin bir normatif güç olarak inandırıcılığına ve kendi imajına zarar vermekte, AB'nin gerçek anlamda bir normatif güç olarak ele alınmasına zaman zaman engel olmaktadır. Bu çalışmada ele alınan Zimbabve ve Fil Dişi örneklerinde de görüldüğü gibi, AB'nin tam anlamıyla eleştirilere mahal vermeden bir normatif güç olarak kendini ortaya koyabilmesi için yardım koşulluluğunu demokratik olmayan rejimlerde de tam olarak uygulaması ve tüm ulusların normatif bir bütünlük çerçevesinde adil ve eşit muamele gördüğünü açıkça ortaya koyması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AMNESTY INTERNATIONAL (2002), Zimbabwe: Hundreds Detained In Politically Motivated Crackdown. 12 March 2002, London: Amnesty International.

AMNESTY INTERNATIONAL (2004), Zimbabwe: Human Rights Groups Must Not Be Banned, 23 July 2004, London: Amnesty International.

AMNESTY INTERNATIONAL (2006), Côte D "Ivoire: Journalists Threatened With Death and Rape in Full View of the Ivorian Security Forces", 19 January 2006, London: Amnesty International

ARTS, Karin. 2000. "Integrating Human Rights into Development Cooperation. The Case of the Lomé Convention". The Hague.

BBC NEWS. 2013. Zimbabwe Poll Was 'Free, Honest and Credible' – African Union". BBC. 2 August 2013. Retrieved 2 August 2013.

BOUQUET, Charles. 2011. Cote d'Ivoire: Le Désespoir De Kourouma. Armand Colin.

CEBECI, Munever (2012), European Foreign Policy Research Reconsidered: Constructing an 'Ideal Power Europe' through Theory?, Millennium: Journal of International Studies 40 (3) 563–583.

COUNCIL OF THE EU (2000a). Declaration by the Presidency in Behalf of the European Union on Côte d'Ivoire, Brussels, 10 October 2000.

COUNCIL OF THE EU (2000b). Declaration by the Presidency on Behalf of the European Union on Zimbabwe, Brussels, 19 September 2000.

COUNCIL OF THE EU (2001a), Draft Council Conclusions on Zimbabwe, Brussels, 19 June 2001.

COUNCIL OF THE EU (2001b), Council Decision Of 25 June 2001 Concluding Consultations With Côte d'Ivoire Under Article 96 of The ACP-EC Partnership Agreement, Council Decision 2001/510/EC, OJ L183, 6 July 2001, 83-41.

COUNCIL OF THE EU (2002a), Côte d'Ivoire – Final Stage of the Resumption of Cooperation, Brussels, 11 February 2002.

COUNCIL OF THE EU (2002b), Declaration by the Presidency On Behalf Of the European Union on the Events in Côte d 'Ivoire, Brussels, 25 September 2002.

COUNCIL OF THE EU (2002c), Zimbabwe – Consultations Pursuant to Article 96 of the Cotonou Agreement, Information Note, Brussels, 15 January 2002.

COUNCIL OF THE EU (2002d), Council Common Position Concerning Restrictive Measures against Zimbabwe, Council Common Position 2002/145/CFSP, OJ L50, 21 February 2002.

COUNCIL OF THE EU (2002e), "Zimbabwe – Draft Council Conclusions", Brussels, 11 April 2002.

COUNCIL OF THE EU (2004), Declaration by the Presidency on Behalf of the European Union on the Situation in Côte d'Ivoire, Brussels, 7 April 2004.

COUNCIL OF THE EU (2011). Factsheet: Cote d'Ivoire: EU Response to Date, 04/05/2011.

CRAWFORD, Gordon. 1996. "Whither Lomé? The Mid-Term Review and Decline of Partnership; In the Journal of Modern African Studies 34 (3): 503-518.

DEL BIONDO, Karen. 2011. EU Aid Conditionality in ACP Countries: Explaining Inconsistency in EU Sanctions Practice; In Journal of Contemporary European Research. Volume 7, Issue 3, pp. 380-395, Available at Http://Www.Jcer.Net/Ojs/Index.Php/Jcer/Article/View/294/290

EUROPEAN COMMISSION (2008). Restrictive Measures. Spring 2008.

EUROPEAN PARLIAMENT (2004), Answer To Parliamentary Question P-2957/2004 By Mario Borghezio, 29 May 2004.

FREEDOM HOUSE (2012). Overview Zimbabwe. http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/zimbabwe

GLOBAL WITNESS. 2011. Kimberley Process lets Zimbabwe off the hook (again), 2nd November 2011. http://www.globalwitness.org/library/kimberley-process-lets-zimbabwe-hook-aga

GREBE, Jan (2010). And They are still Targetting.Assessing the Effectiveness of Targeted Sanctions against Zimbabwe.Africa Spectrum 45,No1, pp. 3-29.

HYDE-PRICE, Adrian (2008). A 'Tragic Actor'? A Realist Perspective On 'Ethical Power Europe; International Affairs, Vol.84, No. 1 (January), P. 29-44.

HYDE-PRICE, Adrian (2006). Normative Power Europe: A Realist Critique', Journal of European Public Policy 13:2, pp. 217-234.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP (2002), Zimbabwe's Election: the Stakes for Southern Africa, Africa Briefing, 11 January 2002, Harare/Brussels: International Crisis Group.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP (2007), Côte d'Ivoire: Faut-Il Croire A L'accord De Ouagadougou?, Africa Report N°127, 27 June 2007, Dakar/Brussels: International Crisis Group.

KESSE, B. Adolphe. 2005. Côte d'Ivoire En Guerre, Le Sens De L'imposture Française. L' Harmattan.

LAAKSO, Liisa/KIVIMAKI, Timo/SEPPANEN, Maaria. 2007b, Evaluation of Coordination and Coherence in the Application of Article 96 of the Cotonou Partnership Agreement. Appendix with Case Studies, Triple C Evaluations N°4. Amsterdam: Aksant.

LEGALBRIEF TODAY. 2013. Group urges Zimbabwe election audit, Issue No: 3338, 15 August 2013

MANNERS, Ian. 2002."Normative Power Europe: A Contradiction in Terms", In Journal of Common Market Studies 40, N°.2.235-258.

OLSEN, G. Rye (2002). The European Union: An Ad Hoc Policy with a Low Priority. In P. J. Schraeder (Ed.), Exporting Democracy: Rhetoric Vs Reality (Pp. 131-146). Boulder, Colorado, USA: Lynne Rienner Publishers.

OZVERI, Derya. 2011. Promoting Human Rights by Conditionality? Quest For A Better EU Development Assistance In ACP Countries; Paper Prepared For "Third Global Studies Conference", 17-20 August 2011, University Of Porto, Portugal (Panel: FB07).

PORTELA, Clara. 2010. European Union Sanctions and Foreign Policy: When And Why Do They Work? Routledge: London and New York.

REPORTERS WITHOUT BORDERS (2013). Opposition also Threatens Media". Published On Tuesday 11 June 2013.

BATES, Rob. 2013. EU Lifts Sanctions on Zimbabwe Diamonds, September 24, 2013, http://www.jckonline.com/2013/09/24/eu-lifts-sanctions-on-zimbabwe-diamonds

SANTISO, Carlos. 2002a. Promoting Democracy by Conditioning Aid? Towards A More Effective EU Development Assistance. The American Consortium on EU Studies (ACES) Working Paper 2002. 4) Washington

US STATE DEPARTMENT (2011), „Background Note: Côte D "Ivoire", October 2011. Http://Www.State.Gov/R/Pa/Ei/Bgn/2846.Htm.

Afrika'nın sağlık sorunlarının çözümünde küresel iş birliğinin sağlanması ve geliştirilmesi önemlidir. Bölgenin sağlık göstergelerinde iyileşmeler kaydediliyor olsa da dünyanın en geri göstergelerine sahip ülkeleri hâlâ bu bölgededir. Türkiye'nin sağlık alanında Afrika ülkelerinde kayda değer çalışmaları bulunmaktadır. Küreselleşme ile birlikte son yıllarda önemi artan bir konu olan sağlık turizminde Afrika ülkeleri, ülkemizin hedef ülkeleri arasında yer almıştır. Türkiye'nin Afrika ülkelerinde gerçekleştirdiği sağlık ve diğer alanlardaki yatırım ve çalışmaları sağlık turizmi sektöründeki hedeflere ulaşmayı sağlayacak önemli girişimlerdir. Yapılacak iş birlikleri olumlu ilişkilerin gelişmesine ve gelecekte hem sorunların çözümünde hem de ülkelerin kalkınma ve gelişmesinde kritik faydalar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ABA, Gökhan/ATEŞ, Metin (2015). Sağlıkta Eşitsizlikler. Beta Basım A.Ş. İstanbul.

AKBAY, Oktay Salih (2014). Afrika Ekonomisi: Umutlar ve Gerçekler. Ed.: ERMAĞAN, İsmail.Dünya Siyasetinde Afrika 1. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., 1. Basım, Ankara.

AKIN, Ayşe/ÜNER, Sarp/ARSLAN, Şengül Altan/YILDIRIM, Naci/ASLAN, Dilek/ERDOST, Türküler/ERBAYDAR, Nüket Paksoy/ESİN, Çiğdem/COŞKUN, Aslıhan/KARACA, Özgü (2008). Kadının Statüsü ve Sağlığı İle İlgili Gerçekler. Ed.: AKIN, Ayşe. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Afşaroğlu Matbaası, Ankara.

AY, Fatma Akça (2015). Mesleki Temel Kavramlar. Sağlık Uygulamalarında Temel Kavramlar ve Beceriler. Ed.: AY F. A. Nobel Tıp Kitabevleri. İstanbul.

AYDIN, Dursun/ŞEKER Süreyya (2011). Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Uygulama Rehberi. T.C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Sağlık Turizmi Koordinatörlüğü), Ankara.

AYDIN, Dursun/YILMAZ Cemal (2011). Medikal Turizm Araştırması. T.C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

AYDINOĞLU, Nejla (2015). Mesleki Temel Kavramlar. Sağlık Uygulamalarında Temel Kavramlar ve Beceriler. Ed.:AY F. A. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.

BERKTAŞ, Mustafa (Aralık-Ocak-Şubat 2015-2016). Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı'nın (TÜSEB) Araştırma Vizyonu. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, Sayı: 37, S.28-31.

CRUSH, Jonathan/CHİKANDA, Abel/MASWİKWA Belinda (2012). Patients Without Borders: Medical Tourism and Medical Migration in SouthernAfrica. The Southern African Migration Programme. Migration PolicySeries No. 57, Ed.: CRUSH, Jonathan. Printed by Megadigital, Cape Town.

ÇELİK, Hüseyin (Aralık-Ocak-Şubat 2013-2014). Sağlık Bakanlığı'nın Sağlık Turizmi Çalışmaları. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, Sayı: 29, S.64-67.

DANELL Sara Caballero/MUGOMBA Chipo (2007). Medical Tourism and its Entrepreneurial Opportunities – A conceptual frame work for entry into the industry. Tourism and Hospitality Management Master Thesis No. 2006: 91, Supervisor: Eva GUSTAVSSON.

DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), 2015 Faaliyet Raporu. https://www.deik.org.tr/6456/DE%C4%B0K_2015_Faaliyet_Raporu.html (26.05.2016)

GÖKYİĞİT, Birsen (Eylül-Ekim-Kasım 2011). Kuzey Afrika ve Arap Coğrafyasında Modern Sağlık Sisteminin İnşası. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi. Sayı:20, S.76-79.

HAZAR, Numan (2014). Türkiye-Afrika Siyasal İlişkileri: Geçmişten Bugüne. Ed.: ERMAĞAN, İsmail. Dünya Siyasetinde Afrika 1. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., 1. Basım, Ankara.

HOROWİTZ, Michael D. /ROSENSWEİG, JeffreyA./JONES, Christopher A. (2007). Medicaltourism: globalization of the healthcare market place. MedGenMed. 2007 Nov 13;9 (4):33.

JAGYASI, Prem (2010): "Mecial Tourism, Research&Survey Report.

KAVALA, Bahar/AYBAR, Ahmet Sedat (2015). Küresel Rekabetin Merkezindeki Afrika'da Kalkınma Dinamikleri. Uluslararası Afrika Konferansı Sonuç Raporu, İstanbul Aydın Üniversitesi Afrika Uygulama ve Araştırma Merkezi, Afrikam Rapor No:001.

KAYA, Sıdıka/YILDIRIM, Hasan Hüseyin/KARSAVURAN, Seda/ÖZER, Özlem (2013). Türkiye Medikal Turizm Değerlendirme Raporu. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, Ankara.

METİN, Bekir (2010). "Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık Turizmi- Durum Tespit Raporu ve Çözüm Önerileri".

ÖZER, Özlem/SONĞUR, Cuma (2012). Türkiye'nin Dünya Sağlık Turizmindeki Yeri ve Ekonomik Boyutu. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (7), S.69-81.

ÖZEY, Ramazan (2014). Afrika Kıtası'nın Panoraması: Siyaset, Toplum ve Ekonomide Farklılıklar ve Benzerlikler. Ed.: ERMAĞAN, İsmail. Dünya Siyasetinde Afrika 1. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., 1. Basım, Ankara.

SARGUTAN, A. Erdal (2010). 84 Ülke ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Sağlık Sistemleri-Kavram Metot ve Uygulamalar, Sağlık Sektörlerinin Genel Sistem Ve Mali Yapıları, Sağlık Sistemi Tipleri ve Özellikleri, 84 Ülkenin Sağlık Sektörleri, Sağlık Sistemleri Ve Mali Yapıları, Türkiye Sağlık Sektörü, Sağlık Sistemi Ve Mali Yapıları. www.sargutan.com

TAŞKIN, Lale (2002). Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. Sistem Ofset Matbaacılık. V. Baskı, Ankara.

T.C. Ekonomi Bakanlığı (2015). 2015/8 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar'ın Uygulama Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge, Ek-1.

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2014). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programı Eylem Planı, 2014.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2012a). Sağlık Turizmi El Kitabı. Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı), BMS Matbaacılık, Ankara.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2012b). Stratejik Plan 2013-2017.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2015). Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Daire Başkanlığı, Sağlıkta Akreditasyon Standartları Hastane Seti–v1.1/2015.

TUSEB (Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü), "Sağlık Turizmi Mevzuat ve Akreditasyon Toplantısı", http://tuseb.gov.tr/tuska/haber_detay.php?id=36 (12.07.2016)

YÜCEŞAHİN, Mustafa Murat (2013). Afrika: Demografik Yapı, Mekân, Sorunlar ve Gelecek? Nüfus Bilim Dergisi, 35: 31-61.

WHO (2012). World Health Organization, Regional Office for Africa. Addressing the Challenge of Women's Health in Africa. Report of the Commission on Women's Health in the African Region.

WHO (2014). World Health Organization. Basic Documents, 48th ed.

WHO (2016a). World Health Organization. Atlas of African Health Statistics Health Situation Analysis of the African Region, Republic of Congo.

WHO (2016b). World Malaria Report 2015 Summary.

İnternet Sayfaları

http://www.who.int/en/ (14.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/clusters-a-programmes.html (14.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/hepatitis.html (14.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/hiv.html (14.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/neglected-tropical-diseases/what-we-do.html (15.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/neglected-tropical-diseases/diseases.html (15.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/media-centre/statements/item/8100-statement-world-polio-day-2015.html (21.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/tuberculosis/overview.html (21.06.2016)

http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs290/en/ (11.05.2016)

http://www.who.int/topics/mortality/en/ (15.06.2016)

http://www.undp.org/content/undp/en/home/sdgoverview/post-2015-development-agenda.html. (20.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/health-topics/topics/4416-womens-health.html (09.07.2016)

http://www.afro.who.int/en/clusters-a-programmes/frh/gender-womens-health-a-ageing/programme-components.html (15.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/media-centre/afro-feature/item/7557-cervical-cancer-common-amongst-african-women.html (21.06.2016)

http://www.undp.org/content/undp/en/home/sdgoverview/post-2015-development-agenda/goal-5.html (20.06.2016)

http://www.seyahatsagligi.gov.tr/Site/SaglikBilgisi (25.05.2016)

http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa (28.05.2016)

http://africa.unwto.org/node/27456. (16.06.2016)

http://www.jointcommissioninternational.org/about-jci/jci-accredited-organizations/ (11.06.2016)

http://tuseb.gov.tr/tuska/haber_detay.php?id=40 (12.07.2016)

http://who.int/mediacentre/factsheets/fs241/en/ (15.07.2016)

projeleri hayata geçirmek zorundadır. Ancak belli başlı projeler geliştirmek, tek başına yeterli değildir. Eğitimde Mozambik devletinin sistem ve anlayışla, ekonomiyle, toplumsal gerekliliklerle ilgili köklü girişimlerde bulunması da kaçınılmaz bir zorunluluktur. Çünkü yıllardır iktidarda olan FRELIMO'nun devletle özdeşleşip eğitimi tekeline alması, kısır ve tek tip bir eğitim sistemi içinde olması beraberinde önemli sorunları getirdiği gibi kalkınmayı da engellemektedir.

Bu bağlamda devletin daha kapsayıcı, özgürlükçü bir anlayışla hareket etmesi gerekir. Mozambik'te eğitime en büyük darbeyi vuran bir diğer önemli husus ise ekonomik etkenlerdir. Bu durum kısa sürede düzeltilemeyeceğinden, devletin özel teşebbüslere daha çok yatırım yapması, özel okulları desteklemesi, bütçeden eğitime ayrılan yüzde altı civarındaki payı her yıl arttırması ve bunların harcanmasını sıkı şekilde denetlemesi gerekir. Zorunlu temel eğitim alamayan özellikle kırsal kesimlerdeki çocuklar için ve esasen ülkenin tamamında yeni, modern, çok sayıda eğitim kurumlarına ve nitelikli öğretmenlere ihtiyaç vardır. Bunun için UNESCO ve başka kurumlarla, yerli-yabancı özel girişimcilerle iş birliğine gidilmelidir. Bunların yanı sıra devlet, politik dengeleri ve seçimleri düşünmeksizin toplumun her kesimine açık olarak tüm dinî, yerel, lokal gruplara modern resmî eğitim yanında geleneksel eğitim verilmesi konusundaki isteklere karşı daha esnek olmalıdır. Nitekim bunların denetimini elden bırakmamalı ve her zaman denetimi de sağlamalıdır. Söz konusu esnekliği gerektiren en temel neden ise devletin gerekli eğitim kalkınması için kısa bir sürede köklü değişimlere gitmesinin imkânsızlığıdır. Ancak Mozambik Devleti'nin, tüm bu eğitim ve gelişmişlik sorunlara kalıcı çözüm getirme düşüncesiyle yaklaşması durumunda, hem eğitim alanında hem de gelişmişlik/kalkınma alanında sorunların azalacağı ve gelişmemiş ülkeler kategorisinden gelişmekte olan ülkeler kategorisine adım atacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

AYBAR, Sedat, "Yeni Türk-Afrika Ekonomik İlişkileri ve Eski Engelleyici Söylem: Afro Pesimizm" (çev. Hasret Dikici Bilgin), s.20, http://www.tasam.org/tr

TR/Icerik/4093/yeni_turk afrika_ekonomik_iliskileri_ve_eski_engelleyici_soylem_afro-pesimizm (21.4.2016)

ÇAGATAY, Ali, "Bir Afrika giriş kapısı: Mozambik", http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1204225analizbirafrikagiriskapisimozambik (31 Ağustos 2012), (09.06.2016)

DEİK: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, "Afrika Ülkeleri Bilgi Notu", 2014, https://www.tursab.org.tr/dosya/12180/ek-2-afrika-ulkeleri-bilgi-notu_12180_4278552.pdf (25.4.2016)

DIE GECHICHICHTE DER MOSAMBIK, 2015, http://mosambik.com/Geschichte-Mosambiks.php (08.07.2016)

KÖKSAL, Aydoğan/KAVAS; Ahmet, "Mozambik", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, Cilt:30, (http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=300301&idno2=c300192)

KURKA, Reiner; Koordinierungskreis Mosambik Ev; Beziehungenzwischen Mosambikund Deutschland, 2000, http://www.mosambik.de/afrika.html (8.7.2016)

LÄNDRER–LEXION, Mosambik, Geschichte, 2015, http://www.laender-lexion.de/mosambik (05.23.2016)

MOSAMBIK MARKTPROFIL, Juli 2013 AHK Südliches Afrika Marktprofil Mosambik, 2013, http://suedafrika.ahk.de/fileadmin/ahk-suaedafrika/Dokumente (05.23.2016)

"MOZAMBIK CUMHURIYETI HAKKINDA HER", http://www.frmartuklu.org/konu/mozambik-cumhuriyeti-hakk%C4%B1nda-her%C5%9Fey-mozambik-cumhuriyeti.61685/ (erişim:21.06.2016)

MUCAUGUE, Franciscco Marcelino, Berufsbildung in Mosambikunter Berücksichtigung der technischen Lehrerausbildung an der Pädagogischen, Rostock, 2009

REUTER, Lutz. R, Das Bildungsystem in Mosambik: Strukturen, Probleme, Perspektiven, Hamburg 1995

T.C. MAPUTO BÜYÜKELÇİLİĞİ Müşavirliği, "Mozambik'te Yabancı Sermaye Yatırımları, Serbest Bölgeler, Müteahhitliği, İş ve Yatırım İmkanları Hakkında Not", Ocak 2015, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-202089;jsessionid=2I8V1mh-KoJEc-QpNoKMqC795d1KzGfFn96r4Pv5EMAYinw2WmiZ!385107838 (27.06.2016)

T.C. MAPUTO BÜYÜKELÇİLİĞİ, Ticaret Müşavirliği, "Mozambik Ülke Profili ve İkili İlişkiler Notu", Şubat 2015, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-202088;jsessionid=2I8V1mh-KoJEc-QpNoKMqC795d1KzGfFn96r4Pv5EMAYinw2WmiZ!385107838 (27.06.2016)

TIGLI;İbrahim, "Mozambik seçimleri ve Müslümanların tercihi", http://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/311676/mozambik-secimleri-ve-muslumanlarin-tercihi (15 Ekim 2014) (05.23.2016)

Seçilmiş İnternet Adresleri

http://docplayer.biz.tr/13692405-1-cografi-verileri-1-1-konumu-1-2-yuzolcumu.html

http://tr.euronews.com/2013/10/22/mozambik-te-ic-savasi-bitiren-baris-anlasmasi-iptal-edildi/

http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/mozambik.htm

http://www.dfid.gov.uk/casestudies/files/africa/mozambique-primary-schools.asp

http://www.ecografya.org/index.php/cografya/duenyacografyas/uelkelercografyas/478mozambik

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mz.html

sorunları ve salgın hastalıklar, Batı Afrika bölge ekonomilerini tehdit eden diğer önemli faktörlerdir. İç ve dış koşullardaki söz konusu belirsizlikler Batı Afrika ülke ekonomilerinin geleceğine ilişkin öngörülerde bulunmayı oldukça güçleştirmektedir. Bununla beraber, son dönemde küresel ekonomideki göreli iyileşme, diğer yandan emtia fiyatlarındaki artış eğilimi, 2017 yılına ilişkin beklentileri olumlu yönde etkilemektedir. Batı Afrika ülkeleri Gine, Liberya ve Siearra Leone ekonomilerini ciddi şekilde etkileyen ebola salgınının sona ermesi, bölgeye ilişkin bir diğer olumlu gelişme olarak göze çarpmaktadır.

Batı Afrika bölge ülkelerinin ekonomik büyüme performansı, başta petrol olmak üzere emtia fiyatlarındaki ciddi düşüş nedeniyle 2015 yılında ciddi biçimde olumsuz etkilenmiştir. Küresel koşullara bağlı olarak bölge ekonomileri üzerindeki riskler, önümüzdeki dönem için de devam etmektedir. Özellikle kıtanın en büyük ekonomisi konumundaki Nijerya ile ilgili gelişmeler, bölge ülkelerinin ekonomik aktivitelerini önemli ölçüde etkileyecektir. Ayrıca, enerji ve özellikle elektrik üretiminde yaşanan aksamalar, bölge ekonomilerinin kalkınmasının önündeki bir diğer engel olarak göze çarpmaktadır. Diğer yandan, siyasi istikrar ve güvenlik sorunları, kalkınma çabalarının başarısını etkileyen önemli unsurlardır. İşsizlik, özellikle genç ve kadın işsizliği, bölgenin en önemli ekonomik sorunlarındandır. İlaveten, kayıt dışılık ve yolsuzluk, bölge ekonomilerinde son derece yaygındır.

Sonuç olarak Batı Afrika ülke ekonomilerinin doğal kaynak ihracatına dayalı büyüme modeli, ekonomik kalkınmayı ve sanayileşmeyi engelleyici birtakım özellikler taşımaktadır. Her şeyden önce doğal kaynakların fiyatlarındaki yüksek oynaklık nedeniyle ihracat gelirleri yıldan yıla önemli değişkenlik göstermekte, bu durum ise uzun dönemli planlama ve yatırım faaliyetlerini engellemektedir. Doğal kaynaklara odaklı olarak oluşan mevcut ekonomik yapı, imalat sanayinin gelişmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Nitekim yüksek ekonomik büyüme oranlarına rağmen yapısal dönüşüm ve verimlilik artışları bir türlü sağlanamamaktadır. Bölgedeki ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanması, gereken yapısal dönüşümün başarısına ve bunun sonucunda ortaya çıkacak verimlilik artışlarına bağlıdır. Sürdürülebilir büyümenin sağlanması ve bölge ekonomisinin dış şoklardan daha az etkilenmesi ancak yapısal reformların hayata geçirilmesiyle mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

AFRICAN BUSINESS LIFE, Ülkeler "Nijerya" http://www.africanbusinesslife.com/nijerya,SD_35.html, (29.04.2016)

AFRICAN DEVELOPMENT BANK, OECD, UNDP, African Economic Outlook 2016, http://www.africaneconomicoutlook.org/en, 2015 (14.06.2016)

AFRICAN DEVELOPMENT BANK, OECD, UNDP, African Economic Outlook 2015, http://www.africaneconomicoutlook.org/en, 2015 (09.06.2016)

AFRICAN DEVELOPMENT BANK, African Development Bank, A Partner of Choice for the Eastern Africa We Want, http://www.africaneconomicoutlook.org/en, 2014. (29.08.2015)

ARBACHE, Jorge/GO, Delphin S./PAGE, John, (2008), "Is Africa's Economy at a Turning Point?", The World Bank Policy Research Paper, 4519.

ERMAĞAN İsmail, 2015, "Afrika'da Toplum: Batı Afrika İnsanlarının Özellikleri Dünü-Bugünü", Dünya Siyasetinde Afrika 2 içerisinde, Editör: İsmail ERMAĞAN, Nobel Yayıncılık, 1-32

CIA, World Factbook, U.S. Central Intelligence Agency

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html. (17.04.2016)

IMF, International Monetary Fund, World Economic Outlook, Washington D.C., April 2016. http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata (13.06.2016)

OUR AFRICA PROJECT, Burkino Faso "Economy and Industry"

http://www.our-africa.org/burkina-faso/economy-industry (22.06.2016) ÖZEY Ramazan, 2015, "Afrika'da Toplum: Batı Afrika İnsanlarının Özellikleri Dünü-Bugünü", Dünya Siyasetinde Afrika 2 içerisinde, Editör: İsmail ERMAĞAN, Nobel Yayıncılık, 1-32

TEPEBAŞ, Ufuk, "Dönüşüm Sürecindeki Sahra-Altı Afrika", İstanbul, TASAM Yayınları, 2013 TRANSPARENCY INTERNATIONAL, Corruption Perception Index, www.transperancy.org (12.05.2016)

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Senegal'in Ekonomisi

http://www.mfa.gov.tr/senegal-ekonomisi.tr.mfa (11.06.2016) T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI, Ülke Masaları Portalı

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay (03.05.2016)

UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development, Economic Development in Africa Report: Catalysing Investment for Transformative Growth in Africa, New York and Geneva, 2014.

UNDP, Human Development Report 2015 www.hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdfPublications (03.07.2016)

WORLD BANK, Doing Business Project, 2015, www.doingbusiness.org/data/exploretopics/protecting-investors (18.05.2016)

WORLD BANK, Global Competitiveness Report 2015-2016, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2015-16.pdf (25.05.2016)

elektrik enerjisine erişimin hâlihazırda %40 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Bu seviyelerin artırılması ve kesintisiz bir enerji sağlamak için bölgeye enerji yatırımlarının yapılması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında da Türkiye, bu ülkelerde enerji altyapısına yatırım gerçekleştirebilir. Burada Türkiye Cumhuriyeti Devleti hükûmetinin gerçekleştireceği iş birliği protokolleri ile özel sektör teşvik edilebilir. TÜSİAD, MÜSİAD gibi iş adamları dernekleri ile enerji yatırımcıları, Türkiye'den Doğu Afrika'ya yatırım yapmaları noktasında teşvik edilebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

BUCHHOLZ, Thomas. DA SILVA, Izael. (2010). Potential of distributed wood-based biopower systems serving basic electricity needs in rural Uganda. Energy for Sustainable Development, 14: 56–61.

FERHAVI, Fuad. (2014).Doğu Afrika: Kenya'nın Artan Stratejik Önemi. Analist Dergisi, 10:1-10.

HOCHSTEIN, M.P. TEMU, E.P. MOSHY, C.M.A. (2000). Geothermal resources of Tanzania. Proceedings World Geothermal Congress 2000, Kyushu - Tohoku, Japan.

KIPLAGATA, J.K. WANGA, R.Z. LI, T.X. (2011). Renewable energy in Kenya: Resource potential and status of exploitation. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 15: 2960– 2973.

LEDESMA, David. (2013). East Afrika Gas- Potential for Export. The Oxford Institute of Energy Studies, Oxford:3-30.

MANIR AKIZA, Hon Come. (2012). Investment opportunities in renewable energy Burundi, Minister for Energy and Mines, The Republic of Brundi: 1-52.

MANIRAGUHA, Eric. (2013). The utilization of wind power in Rwanda. Msc. Thesis, KTH University, School of Industrial Engineering and Management, Stockholm: 5-16.

MUKASA, Alli Dimple. MUTAMBATSERE, Emelly. ARVANITIS, Yannis. TRIKI, Thouraya. (2013). Development of Wind Energy in Africa. African Development Bank, Working Paper No. 170:8-30.

NATUKUNDA, James Francis. BAHATI, Godfrey. (2015). Geothermal Energy Exploration at Buranga Geothermal Prospect, Western Uganda. Proceedings World Geothermal Congress, Melbourne, Australia:1-10.

NIZEYE, G. (2012). Current Status of Geothermal Exploration in Burundi: Contribution to Regional Energy Needs in Central Africa. The International Geothermal Association http://www.geothermal-energy.org/pdf/IGAstandard/ARGeo/2012/Nizeye.pdf (10.5.2016)

OKOYE, C. Onyeka. TAYLAN, Onur. BAKER, K. Derek. (2016).Solar energy potentials in strategically located cities in Nigeria: Review, Resource assessment and PV system design. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 55:550–566.

OTIENO, Herick O. AWANGE, Joseph L. (2006) Energy Resources in East Africa, Opportunities and Challenges, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg: 45-64.

ÖZTÜRK, Hasan. (2016). Uganda'nın Petrolü Doğu Afrika'da Dengeleri Değiştirebilir. Bilge Adam Stratejik Araştırmalar Merkezi BİLGESAM, Bilgesam Analiz, Afrika NO:1322, 30 Mayıs 2016.

RUTAGARAMA, Uwera. (2008). Geothermal exploration and development in Rwanda. The International Geothermal Association, http://www.geothermal-energy.org/pdf/IGAstandard/ARGeo/2008/Uwera_Rwanda.pdf (17.07.2016)

SAFARI, Bonfils. (2010) A review of energy in Rwanda. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 14:524–529.

SAFARI, Bonfils. GASORE, Jimmy. (2010) A statistical investigation of wind characteristics and wind energy potential based on the Weibull and Rayleigh models in Rwanda. Renewable Energy, 35:2874-2880.

TWAHA, Ssennoga. RAMLI, Makbul A.M. MURPHY, Patrick M. MUKHTIAR, Muhammad U. NSAMBA, Hussein K. (2016). Renewable based distributed generation in Uganda: Resource potential and status of exploitation. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 57:786–798.

Yararlanılan Bazı İnternet Web Sayfaları

ANOYMOUS, Kara Kıtanın 10 Parlak Şehri, Afrikan Business Life, http://www.africanbusinesslife.com/kara-kitanin-10-parlak-sehri,ID_274.html#.Vz7x5 maoPmI (15.07.2016)

ANONYMOUS, Eastern Africa Regional Integration Strategy Paper 2011 – 2015, Regional Departments – East I & East II (OREA/OREB), September 2011. http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Policy-Documents/East%20 Africa %20 -%20Rev%20 RISP%20.pdf (17.07.2016)

SAIBOKO, Abdulwakil. (2013). Tanzania: Wind Power Project On Track. All Africa. http://allafrica.com/stories/201307090272.html (11.05.2016)

Güney Afrika, Nijerya ve Gana, dünyadaki pek çok ülkeye kıyasla daha hızlı büyümektedir. Güney Afrika, Afrika kıtasının en rekabetçi ekonomisidir ve çoğu diğer gelişmekte olan piyasalar için üstün altyapı ve finansal pazar geliştirmektedir. Nijerya sahip olduğu nüfus potansiyeliyle Türk ihracatçıları ve yatırımcıları için büyük bir pazar teşkil etmektedir ve Afrika kıtasının en büyük ekonomisidir. Gana, Afrika'nın en istikrarlı ve barışçıl ülkelerinden biridir; liberal ekonomi, zengin doğal kaynakları ve ekonomideki çeşitlilik, Gana'nın yatırımcılar için çekici bir ülke olmasının başlıca nedenleri arasındadır. Her üç ülkede de altyapı eksiklikleri, özellikle elektrik üretiminde yaşanan aksaklıklar, dikkat çekmektedir. Bu üç ülke, özellikle enerji sektöründe faaliyet gösteren firmalar için ciddi bir potansiyel oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

AGANGA, O., "Rising Unemployment Rate is Unacceptable – Goodluck Jonathan" Business Facts and Figures Magazine September, 2010, p. 15.

AKPAN, Eme. O., "Oil Price Shocks and Nigeria's Macroeconomy". A Paper Presented at the Annual Conference of CSAE Conference, Economic Development in Africa, Oxford. 2009.

ALLEY, Ibrahim/ASEKOMEH, Ayodele/MOBOLAJİ, Hakeem/ADENİRAN, Yinka A., "Oil Price Shocks and Nigerian Economic Growth", European Scientific Journal, July 2014, Vol. 10, No.19

ASAJU, Kayode/AROME, Samuel/ANYİO, Silas, F., "The Rising Rate of Unemployment in Nigeria: the Socio-economic and Political Implications" 2014, Global Business and Economics Research Journal, 3 (2): 12-32.

BAAH□BOATENG, William, "Determinants of Unemployment in Ghana" African Development Review, Vol. 25, No. 4, 2013, 385–399

BARUNGI, Barbara/OGUNLEYE, Eric/ZAMBA, Colleen, Nigeria Report, www.africaneconomicoutlook.org, 2015

BLOOMBERG, "Brexit Could Hurt South Africa's GDP Growth, Kganyago Says",

29.06 2016

BOTHA, Roelof, "Brexit-Weathering the Storm in South Africa", Price Waterhouse Coopers, June 2016

BUDINA, Nina/WIJNBERGEN, Sweder van, "Managing Oil Revenue Volatility in Nigeria: the Role of Fiscal Policy", World Bank, 2008.

BUDINA, Nina/PANG, Gaobo/WIJNBERGEN, Sweder van, "Nigeria's Growth Record: Dutch Disease or Debt Overhang", 2007,World Bank Working Paper

HOFMEYR, Julian/LUCAS, Robert, "The Rise in Union Wage Premiums in South Africa,", Labour, December 2001: 685-719.

JENKINS, Carolyn/THOMAS, Lynn, "The Changing Nature of Inequality in South Africa,", October 2004, UN Working Paper No. 203.

KINGDON, Gheeta/KNIGHT, John, "Race and the Incidence of Unemployment in South Africa,", Review of Development Economics, 8, May 2004: 198-222.

KINGDON, Gheeta/KNIGHT, John "How Flexible are Wages to Local Unemployment in South Africa", Industrial and Labor Relations Review 59, April 2006:471-495.

KUMO, Wolassa.L./OMILOLA, Babatunde/MINSAT, Arthur, South Africa Report, www.africaneconomicoutlook.org, 2015

MAJİDİ M., "Impact of Oil on International Economy", International Economics Course, Centre for Science and Innovation Studies, 2006

MIEIRO, Susana/RAMOS, Pedro Nogueira "Dutch Disease in Macau: Diagnosis and

Treatment" 2010, [Online].

NIX, Emily, "Income Inequality in South Africa: The Possible Negative Effects of Decreasing Discrimination", 2007, Presented at The Union for African Population Studies FifthAfrican Population Conference. Arusha, Tanzania

OGUNMADE, Omolulu. "$600bn Stolen by Nigerian Elite since Independence". (2013), ThisDayLIVE.

OKONJO-IWEALA, Ngozi/OSAFO-KWAAKO, Philip. "Nigeria's Economic Reforms Progress and Challenges." 2007, [Online].

OKUDZETO, Eline/MARIKI, Wilberforce A./LAL, Radhika/SEFAKOR SENU, Sylvia, Ghana Report, www.africaneconomicoutlook.org, 2015

OSEİ-ASSİBEY, Eric, "Inequalities Country Report – Ghana", The report is for presentation at the Pan-African Conference on Tackling Inequalities in the Context of Structural Transformation – Accra, Ghana 28th -30th April 2014.

PRICE WATERHOUSE COOPERS, "What Next for Nigeria's Economy? Navigating the Rocky Road Ahead", May 2015

PRICE WATERHOUSE COOPERS Ghana report, 2013

SUBAIR, G, "Nigeria's Unemployment Rate Hits 22%- World Bank". 2013, Nigerian Tribune Online

THE ECONOMIST, "Falling poverty and rising income inequality in Nigeria", 12.09. 2014

WORLD BANK. "World Development Indicators 2013" World Bank (2013) Washington, D.C.: http://data.worldbank.org. (23.6.2016)

de ortak bir proje nezdinde belli periyotlarda GAC ticaret odalarıyla ve Türk girişimcileri ile buluşturulması ve fırsatların tüm Türk girişimcilere duyurulmasının sağlanmasıdır. Diğer adımlar ise zaten kendiliğinden gelişecektir. Özellikle devlet düzeyindeki dirsek teması, destekler ve ziyaretler aralıksız devam etmelidir.

5. SONUÇ

Güney Afrika Cumhuriyeti (GAC) ve Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin 1966 yılında başladığı bilinse de aslında 1889 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Durban ve Johannesburg'a fahri konsolos göndermesiyle, iki ülke arasındaki tarihsel ilişkilerin başlangıcı 19. yüzyıl olarak değerlendirilmelidir. 19. yüzyılda Güney Afrika'ya yerleşen Türkler, Cumhuriyet sonrası Türkiye ile GAC arasındaki siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkilerin gelişiminde önemli rol oynamıştır.

GAC'daki Türk girişimcileri ve son dönem Türkiye-Afrika iş birliğindeki rollerinin değerlendirildiği çalışmada öncelikle ikili ilişkilerin tarihsel geçmişine değinilmiştir. Tarihsel geçmiş ve sosyokültürel bağların iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin gelişimine katkı sunmasından hareketle GAC'da yatırım yapmış Türk firmalarının sektörlere ve eyaletlere göre dağılımları ele alınmıştır. Buradaki temel amaç, Türkiye ve GAC arasındaki ikili ekonomik ilişkilerin doğru şekilde değerlendirilerek GAC'a yatırım yapılması yönünde Türk girişimcilere destek ve rehber olabilmektir.

Ayrıca Mandela'nın Kürt sorununa bakış açısı ve kendisine Türkiye tarafından verilen özel ödülü reddetmesinin ikili ilişkilere olumsuz yansıması, çalışmada sadece optimist bir perspektif çizmek yerine objektif analizler kapsamında pesimist bakış açılarına da yer verildiğini göstermektedir.

GAC'daki Türk firmalarının tek tek yer verildiği bu çalışmada, ülkedeki yatırım fırsatları, ticari avantaj ve dezavantajlara değinilmiş, birbirini tamamlayıcı nitelikte ekonomileri olan GAC ve Türkiye'nin ilişkileri güçlendirmek için daha çok çabalaması gerektiğine yer verilmiştir. Son olarak da bu ilişkilerin gelişiminde her iki devlet yöneticilerinin, STK'lerin ve ticaret odalarının dirsek temasından ayrılmamaları gerektiği ifade edilmiştir.

KAYNAKÇA

BALBAY, Mustafa (2006), Afrika'nın Uçlarında, Cumhuriyet Kitapları, Şubat, ss. 43-57

BECK, Roger B. (2013), The History of South Africa, 2nd Edition, ABC-CLIO, 12 Nov. 2013, pp. 33-34

BOYLE, Cynthia and Blane Conklin (2014), Document-Based Assessment: South Africa, Teacher Created Materials, p. 322

BOYRAZ, H. Mehmet (2015), Türkiye-Güney Afrika İlişkileri, Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi, 20.4.2015, s. 7

COMMONWEALTH SECRETARIAT (1987), The Commonwealth at the Summit: Communiqués of Commonwealth Heads of Government Meetings, 1944-1986, Marlborough House, London, p. 67

CROMPTON, Samuel Willard (2006), Nelson Mandela: Ending Apartheid in South Africa, Infobase Publishing, pp. 35-41

DEİK (2013a), "Güney Afrika Ülke Bülteni", s.16, https://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/5113/G%C3%BCney_Afrika_%C3%9Clke_B%C3%BClteni_2013.html (23.05.2016)

DEİK (2013b), "Türkiye-Güney Afrika İş Forumu", 25 Kasım 2013, https://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/5314/T%C3%BCrkiye_G%C3%BCney_Afrika_%C4%B0%C5%9F_Forumu.html (23.05.2016)

DEİK (2016), "Türkiye-Güney Afrika Cumhuriyeti İş Konseyi", https://www.deik.org.tr/Konsey/20/T%C3%BCrkiye_G%C3%BCney_Afrika.html (23.06.2016)

ELHASOĞLU, Mustafa Ufuk ve Emine Arslan (2013), "Güney Afrika Cumhuriyeti Çalışma Raporu 26 Mayıs-01 Haziran," Karacadağ Kalkınma Ajansı, s. 5

KANBOLAT, Hasan (2010), "Being a Turk in South Africa", Cihan Haber Ajansı, 15.02.2010

MAGOON, Kekla (2008), Nelson Mandela: A Leader for Freedom, ABDO, pp. 35-43

NEUMARK, S. Daniel (1957), The South African Frontier: Economic Influences 1652-1836, Stanford University Press, London, pp. 6-13

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2016), "Türkiye-Güney Afrika Siyasi İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-guney-afrika-siyasi-iliskileri.tr.mfa, Erişim Tarihi: 23.06.2016

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2014), "2014-2015 Dönemi Hedef ve Öncelikli Ülkeleri", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/htmlViewer.jspx?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-167294&parentPage=ihracat&_afrLoop=-725122718773886&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=18rddh16tm_245#!%40%40%3F_afrWindowId%3D18rddh16tm_245%26_afrLoop%3D725122718773886%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-167294%26parentPage%3Dihracat%26_afrWindow-Mode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D18rddh16tm_299 (23.05.2016)

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2015), "Güney Afrika'daki Elektrik Kesintileri", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/blog/newsDetail;jsessionid=Z96GN_aYHUOF1LeiaMKMh1HJIhIPkQJUyrVeIiGLROgBKshI7aB6!-1081247654?news_id=EK-170955&_afrLoop=823376086848235&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D823376086848235%26news_id%3DEK-170955%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dl8w6rqpxz_4

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2016a), "Güney Afrika Cumhuriyeti Ülke Profili", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/G%C3%BCney%20Afrika%20Cumhuriyeti?_afrLoop=715852104432309&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D715852104432309%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D121t9mdl98_4 (09.04.2016)

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2016b), "Güney Afrika Cumhuriyeti Dış Ticareti", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/G%C3%BCney-%20Afrika%20Cumhuriyeti/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160102&contentTitle=D%C4%B1%C5%9F%20Ticaret&_afrLoop=716207220448955&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=121t9mdl98_184#!%40%40%3F_afrWindowId%3D121t9mdl98_184%26_afrLoop%3D716207220448955%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160102%26contentTitle%3DD%25C4%25B1%25C5%259F%2BTicaret-%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D121t9mdl98_214 (09.04.2016)

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2016c), "İki Ülke Arasındaki Ticareti Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/G%C3%BCney-%20Afrika%20Cumhuriyeti/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%-23dDocName%3AEK-160104&contentTitle=T%C3%BCrkiye%20ile%20Ticaret&_afrLoop-=718397123835434&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=121t9mdl98_184#!%40%40%3F_afrWindowId%3D121t9mdl98_184%26_afrLoop%3D718397123835434%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160104%26contentTitle%3DT%25C3%25BCrkiye%2-Bile%2BTicaret%26_-afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D121t9mdl98_242 (23.06.2016)

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2016d), "Dış Ticaret Politikası ve Vergiler", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/G%C3%BCney-%20Afrika%20Cumhuriyeti/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160103&_afrLoop=719386110073449&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D719386110073449%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160103%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D121t-9mdl98_263 (23.06.2016)

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2016e), "İşadamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/G%C3%BCney%20Afrika%20Cumhuriyeti/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%-23dDocName%3AEK-160106&contentTitle=Pazarda%20Dikkat%20Edilmesi%20Gereken-%20Hususlar&_afrLoop=723750660655079&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=18rddh16tm_102#!%40%40%3F_afrWindowId%3D18rddh16tm_102%26_afrLoop%3D723750660655079%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160106%26contentTitle%3-DPazarda%2BDikkat%2BEdilmesi%2BGereken%2BHususlar%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D18rddh16tm_206 (23.06.2016)

THE REPORT: SOUTH AFRICA 2008 (2008), Oxford Business Group

TURAN, Hayrettin (2014), "Güney Afrika'da yatırım fırsatları", Turkomoney Dergisi, 30 Ağustos 2014, http://www.turcomoney.com/guney-afrikada-yatirim-firsatlari.html (23.05.2016)

VAROL, Hamit (2008), "Güney Afrika'da Ticaret Fırsatı", Bugün, 14 Şubat 2008

DÜNYA SİYASETİNDE DOĞU ASYA

Editör
Yrd. Doç. Dr. İsmail Ermağan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1492
Yönetim Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler: 048
ISBN: 978-605-320-398-8
© 1. Basım, Nisan 2016

DÜNYA SİYASETİNDE DOĞU ASYA
Yrd. Doç. Dr. İsmail Ermağan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7\236-237 İskitler/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ermağan, İsmail
Dünya Siyasetinde Doğu Asya/*İsmail Ermağan*
1. Basım, xxx + 478 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-398-8
1. Doğu Asya 2. Japonya 3. Hindistan

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Prof. Dr. Selçuk Çolakoğlu: Asya'ya Türkiye'den Bakmak

Asya kıtası oldukça geniş bir coğrafi alana yayılıyor. Çok farklı sosyokültürel, ekonomik ve siyasi özellikleri bünyesinde barındırıyor. Bu yönüyle tek bir Asya kimliğinden veya kültüründen bahsetmek pek mümkün değil. Bu yüzden Asya kıtası coğrafi, iklimsel, beşeri, kültürel ve ekonomik özelliklerine göre beş alt bölgeye ayrılmaktadır. Batı Asya (Orta Doğu) ve Orta Asya genelde Asya'nın geri kalan kısmından ayrı olarak incelenmektedir. Kalan üç bölge olan Kuzeydoğu Asya, Güneydoğu Asya ve Güney Asya ise ayrı ayrı incelendiği gibi, Doğu Asya veya Asya-Pasifik adı altında bir bütün olarak da ele alınabilmektedir. Uluslararası literatürde yapılan alt bölge gruplamaları da genelde bu yöndedir. Bu kitapta ise genel olarak Doğu Asya ülkeleri incelenmiştir.

Kuzeydoğu Asya incelemelerinde Japonya, Çin, Tayvan, Kuzey Kore ve Güney Kore birlikte incelenmektedir. Konfüçyüs ve Budist kültürel kodların hâkim olduğu Kuzeydoğu Asya, aynı zamanda dünyanın büyük ve kalkınmış ekonomilerine ev sahipliği yapmaktadır. Japonya, Güney Kore ve Tayvan kalkınmış sosyal refah devletleri olarak tanımlanmaktadır.

Malay, Hint, Çin ve Batı kültürlerinin kaynaşmasından oluşan Güneydoğu Asya'da kültürel kimlik çeşitliliği oldukça fazladır. Budizm, Hinduizm, İslam ve Hristiyanlık bölgede iç içe yer almaktadır. Myanmar, Tayland, Laos, Kamboçya ve Vietnam ağırlıklı olarak Budist ülkelerdir. Malezya, Endonezya ve Bruney ise bölgenin Müslüman çoğunluklu ülkeleridir. Filipinler ve Endonezya'dan ayrılan Doğu Timor ise

Katolik Hristiyan çoğunluğa sahiptir. Bölgenin diğer bir özelliği de hemen hemen her ülkenin çok sayıda etnik ve dinî azınlığa ev sahipliği yapmasıdır. Mini devletlerden ticaret zengini Singapur ve petrol zengini Bruney hariç tüm Güneydoğu Asya ülkeleri kalkınma sorunlarıyla yüz yüzedir. Hızlı kalkınma oranlarına rağmen Güney Kore ve Tayvan seviyesine ulaşmaları daha uzun zaman alacaktır.

Güney Asya ise İslam ve Hindu kültürünün yansımalarını sunmaktadır. Güney Asya'yı aslında tarihi büyük Hindistan olarak da tanımlayabiliriz. Budizm Hindistan'da doğmuş olmasına rağmen dinî ve kültürel yayılımı Kuzeydoğu ve Güneydoğu Asya'da daha fazla yapmıştır. Güney Asya'da sadece Sri Lanka ve Bhutan'da Budizm çoğunluk dinidir. Hindistan, Hindu nüfusun büyük çoğunluk olduğu bir ülke olmakla birlikte aynı zamanda Endonezya'dan sonra dünyanın ikinci kalabalık Müslüman nüfusuna sahiptir. Pakistan, Bangladeş ve Maldivler; Güney Asya'nın Müslüman çoğunluklu ülkeleridir. Güney Asya ülkelerinin ortak özelliği ise ciddi kalkınma sorunları yaşamaları ve yoksul nüfus oranlarının oldukça yüksek olmasıdır.

Doğu Asya ülkelerinin küresel denklemdeki gücü ve etkisi giderek artmaktadır. Asya kıtası önce peşi sıra gelen kalkınma mucizeleriyle kendinden söz ettirmeye başladı. II. Dünya Savaşı'nın ardından Japonya ve 1970'li yıllardan itibaren Asya Kaplanları başarılı kalkınma modelleri ortaya koydular. Çin'in kalkınma modeli ise artık herkesin incelediği ve merak ettiği bir konu. Başarılı kalkınma modelleri sayesinde dünya ekonomisinin ağırlığı 1990'lı yıllardan itibaren Atlantik havzasından Pasifik'e kaymaya başladı. Günümüzde Doğu Asya dünyanın en büyük ekonomilerine ev sahipliği yapmaktadır. Dünya sıralamasında Çin ikinci, Japonya üçüncü, Hindistan dokuzuncu, Güney Kore on üçüncü ve Endonezya on altıncı büyük ekonomi konumundadır.

Güneydoğu Asya ülkelerinin kurduğu ASEAN giderek Asya kıtasını kapsayan bir şemsiye örgüte dönüşmektedir. ABD ve Rusya'nın da dâhil olduğu 27 üyeli ASEAN Bölgesel Forumu, Asya-Pasifik bölgesinin güvenlik forumuna dönüşmüş durumdadır. ASEAN Artı Üç (Çin, Japonya, Güney Kore) ile örgüt, Kuzeydoğu Asya ile kurumsal ilişki geliştirmektedir. Doğu Asya Zirvesi ise Güneydoğu Asya dışındaki altı ülkeyi (Hindistan, Çin, Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Yeni Zelanda) kapsayarak örgütün bir Doğu Asya oluşumuna dönüşmesine yardımcı olmaktadır. 21 üyeli APEC ise ABD liderliğinde bir Pasifik forumu olmaya devam etmektedir.

Türkiye'nin Asya'ya yönelik politikasına bakıldığında makro bir politika izlemek yerine ikili düzeyde ilişkileri yürütmeyi tercih ettiği görül-

mektedir. Bunun iki temel sebebi bulunmaktadır. İlk olarak, Asya denilen bölge çok geniş olduğu için Türkiye'nin makro bir politika geliştirmesi çok zor olmaktadır. İkinci olarak, bölge ülkeleri arasında siyasi güvensizlik ile sınır, toprak ve ada uyuşmazlıklarının çok fazla olması dolayısıyla Türkiye, bölgesel politika geliştirmek yerine ikili ilişkilere odaklanmayı tercih etmektedir. Yine de Türkiye'nin bölgesel sorunları da dikkate alarak bir bölge vizyonu geliştirmesi elzemdir. Asya ile ilgili riskler ve fırsatlar tablosu belirlenerek buna göre bir bölge stratejisi geliştirmelidir. Bölgesel dinamikler, Asya ülkelerinin ikili ilişkilerini de etkilediği için, Türkiye'nin bu bölgeye yönelik stratejierini de etkileyecektir. Bir örnek verecek olursak Japonya ve Çin arasında giderek sertleşen rekabet, Ankara'nın Tokyo ve Pekin ile olan ikili ilişkilerini etkileyebilir. Japonya ve Çin arasındaki sorunlarda Türkiye nasıl bir tavır takınması gerektiği konusuna şimdiden kafa yormalıdır.

Türkiye'nin Asya ülkeleriyle ilişkilerine bakıldığında genel olarak ekonominin ön planda olduğu görülmektedir. Türkiye ve Asya ülkeleri birbirlerine ekonomik fırsatlar açısından yaklaşmaktadırlar. 2000'li yıllarda ekonomik ilişkilerin gelişmiş olması, siyasi ve kültürel ilişkilere de canlılık kazandırmaktadır. Bu yönüyle son dönemde üst düzey ziyaretler ile toplumsal temasların artması tesadüfi bir durum değildir. Öte yandan, ekonomik ilişkilerde belirleyici tarafın Türkiye olmadığı görülmektedir. Türkiye, Asya ülkeleriyle yaptığı dış ticarette büyük ölçüde açık vermektedir. Asya ülkelerinin rekabet gücü daha fazla olmakla birlikte, Ankara, daha dinamik stratejilerle Türk ekonomisinin lehine olacak kazanımlar elde etmeye çalışmalıdır. Türkiye'nin rekabet gücünün yüksek olduğu turizm, hizmet ve inşaat sektöründe girişimlerde bulunulması gerekmektedir.

Türkiye'nin son yıllarda uluslararası örgüt ve platformlarda daha aktif rol alması, Asya ülkeleriyle ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Asya'nın en önemli örgütü ASEAN ile 2010'da iş birliği anlaşması imzalanması önemli bir adım olmuştur. Türkiye bu iş birliğini geliştirerek ASEAN Bölgesel Forumu'na üye olma ısrarını sürdürmelidir. Ayrıca Asya ve Avrupa ülkelerinin bir araya geldiği ASEM forumu da Türkiye'nin katılması gereken ve kolayca üye olabileceği bir oluşumdur. Türkiye G-20 ile de Asya-Pasifik'in öncü ülkeleri Çin, Japonya, Hindistan, Endonezya, Güney Kore ve Avustralya ile küresel ekonomik konuları daha yakından değerlendirme şansı yakalamaktadır. 2013'te G-20 içinde kurulan MIKTA (Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye ve Avustralya) oluşumu Ankara'nın Asya-Pasifik'e açılması açısından ayrı bir kurumsal araç hâline gelebilir. Yine İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Türkiye'nin Asyalı Müslüman ülkeler Pakistan, Bangladeş, Endonezya, Malezya ve Bruney ile ilişkilerini ilerletmesi için bir zemin sunmaktadır. Ankara, İİT ile yakın iş birliği hâlinde Myanmar,

Filipinler ve Tayland'daki Müslümanların sorunlarıyla yakından ilgilenip çözümüne katkıda bulunmaya çalışmaktadır.

Elinizdeki bu kitabın Asya ülkelerinin daha yakından tanınmasına, dünya üzerindeki öneminin anlaşılmasına ve Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarının şekillenmesine katkı sağlamada önemli bir enerji sağlayacağını düşünüyorum.

Prof. Dr. Selçuk Çolakoğlu
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi
USAK Asya-Pasifik Araştırmaları Merkezi Başkanı

İÇİNDEKİLER

Ön Söz ---------- iii

Prof. Dr. Selçuk Çolakoğlu: Asya'ya Türkiye'den Bakmak ---------- iii

BÜYÜKELÇİ (E) DR. RAFET AKGÜNAY'IN KİTABA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMESİ ---------- vii

Editörün Notu: Dünya Siyasetinde Doğu Asya ve Türkiye'de Doğu Asya Çalışmaları ---------- xi

1. BÖLÜM: JAPONYA ---------- 1

GİRİŞ ---------- 2

1. GENEL ÖZELLİKLERİ ---------- 2

1.1. Coğrafya ---------- 2

1.2. Demografi ---------- 3

1.3. Siyasi Sistem ---------- 5

1.4. Mahallî Yönetim ---------- 7

1.5. Ekonomi ---------- 8

2. JAPON TARİHİNİN ANA HATLARI ---------- 12

2.1. Japonların Kökeni ---------- 12

2.2. Klasik Dönem ---------- 13

2.3. Modern Dönem ---------- 16

2.4. Yakın Dönem Siyasi Tarihi ---------- 20

2.4.1. İşgal Dönemi ---------- 20

2.4.2. Kore Savaşı ve Japonya ---------- 21

2.4.3. San Fransisko Barış Antlaşması ve ABD ile Güvenlik İttifakı ---------- 21
3. JAPONYA'NIN BAŞLICA DIŞ İLİŞKİLERİ ---------- 23
3.1. Çin Halk Cumhuriyeti, Tayvan ve Kore Yarımadası ---------- 23
3.2. Rusya ---------- 25
3.3. Orta Asya Ülkeleri ---------- 26
3.4. Türk-Japon İlişkilerine Genel Bir Bakış ---------- 28
SONUÇ ---------- 31
KAYNAKÇA ---------- 32

2. BÖLÜM: EMPERYALİZM İLE MÜCADELENİN YIKILMAZ KALESİ KUZEY KORE ---------- 36
GİRİŞ ---------- 37
1. GENEL ÖZELLİKLERİ ---------- 38
2. TARİH ---------- 40
2.1. Kore Yarımadası Tarihi ---------- 40
2.2. Kuzey Kore Tarihi ---------- 42
3. KORE EKONOMİSİ NASIL AYAKTA KALDI? ---------- 44
4. KUZEY KORE DIŞ POLİTİKASI VE GÜVENLİĞİ ---------- 46
4.1. ABD-Çin ve Rusya Üçgeninde Kuzey Kore Jeopolitiği ---------- 46
4.2. Kuzey Kore'nin Nükleer Stratejisi ---------- 48
4.3. Kuzey Kore ve Muhtemel Savaş ---------- 50
4. 4. Türkiye ile İlişkiler ---------- 54
5. ÜLKENİN GELECEĞİ ---------- 55
SONUÇ ---------- 56
KAYNAKÇA ---------- 57

3. BÖLÜM: MÜNZEVİ KRALLIKTAN MUCİZEVİ ULUS-DEVLETE GÜNEY KORE ---------- 59
GİRİŞ ---------- 60
1. ÜLKENİN GENEL ÖZELLİKLERİ ---------- 62
2. TARİH ---------- 64
2.1. Klasik Dönem ---------- 64
2.2. Modern Dönem ---------- 69
3. DIŞ POLİTİKA ---------- 75

3.1. Kore Sorunu ---------- 76
3.2. Çin ve ABD ile İlişkiler ---------- 80
3.3. Japonya ve Rusya ile İlişkiler ---------- 82
3.4. Güney Kore-Türkiye İlişkileri ---------- 83
SONUÇ ---------- 85
KAYNAKÇA ---------- 86

4. BÖLÜM: TAYVAN ---------- 89
GİRİŞ ---------- 90
1. ÜLKENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ ---------- 91
1.1. Coğrafya ---------- 91
1.2. Demografi ---------- 91
1.3. Kültür ---------- 92
1.4. Siyasi Yapı ---------- 94
1.5. Ekonomi ---------- 95
2. TAYVAN TARİHİNİN ANA HATLARI ---------- 96
3. TAYVAN'IN DIŞ POLİTİKASI ---------- 101
3.1. Çin Halk Cumhuriyeti - Tayvan İlişkileri ---------- 101
3.2. Amerika Birleşik Devletleri - Tayvan İlişkileri ---------- 102
3.3. Japonya - Tayvan İlişkileri ---------- 103
3.4. Rusya - Tayvan İlişkileri ---------- 104
3.5. Tayvan - Türkiye İlişkileri ---------- 105
SONUÇ ---------- 107
KAYNAKÇA ---------- 109

5. BÖLÜM: FİLİPİNLER ---------- 110
GİRİŞ ---------- 111
1. ÜLKENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ ---------- 112
1.1. Filipinler Toplumu ---------- 113
1.1.1. Demografik Özellikler ---------- 113
1.1.2. Filipinler'de Dine Dayanan Toplumsal Ayrışma ---------- 114
2. SÖMÜRGELİKTEN BUGÜNE FİLİPİNLER ---------- 117
3. SİYASİ SİSTEM ---------- 118
4. EKONOMİDE KUVVETLİ ÇİN VE ABD BAĞLANTILARI ---------- 119

5. ÜLKENİN DIŞ POLİTİKASI ---------- 120
5.1. Dış Politika Prensipleri ---------- 120
5.2. Filipinler'in ASEAN Üyeliği ---------- 121
5.3. Asya-Pasifik Bölgesinde Sınır Sorunları ---------- 122
5.4. Filipinler - Türkiye İlişkileri ---------- 123
SONUÇ ---------- 125
KAYNAKÇA ---------- 126

6. BÖLÜM: TAKIMADALAR ÜLKESİ: ENDONEZYA ---------- 129
GİRİŞ ---------- 130
1. ÜLKENİN GENEL ÖZELLİKLERİ ---------- 131
1.1. Coğrafi Özellikleri ---------- 131
1.2. Toplumsal ve Kültürel Yapı ---------- 132
1.3. Siyasal Sistem ve İdari Yapı ---------- 133
1.4. Ekonomi ---------- 136
2. ÜLKE TARİHİNİN ANA HATLARI ---------- 140
3. ÜLKENİN DIŞ POLİTİKASI ---------- 144
3.1. Endonezya Dış Politikasının Sorunları ve Öncelikleri ---------- 144
3.2. Endonezya – Türkiye İlişkileri ---------- 148
SONUÇ ---------- 149
KAYNAKÇA ---------- 150

7. BÖLÜM: SİNGAPUR ---------- 152
GİRİŞ ---------- 153
1. COĞRAFİ KONUMU ---------- 154
2. TARİHİ ---------- 155
3. SİYASİ VE İDARİ YAPISI ---------- 156
4. NÜFUSU, DİLİ VE DİNÎ YAPISI ---------- 158
5. EKONOMİK YAPI ---------- 160
5.1. Temel Özellikleri ---------- 160
5.2. Müteahhitlik, Turizm ve Haberleşme ---------- 164
5.3. Sanayi ---------- 165
5.4. Dış Ticaret ---------- 166
6. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER ---------- 167

SONUÇ ---------- 171
KAYNAKÇA ---------- 172

8. BÖLÜM: MALEZYA ---------- 175
GİRİŞ ---------- 176
1. TEMEL ÖZELLİKLER ---------- 177
1.1. Coğrafya ---------- 177
1.2. Demografi ---------- 178
1.3. Din, Dil ve Kültür ---------- 179
1.4. Siyasi Yapı ---------- 180
1.5. Ekonomik Durum ---------- 182
2. TARİH ---------- 184
3. DIŞ İLİŞKİLER ---------- 189
3.1. Türkiye ile İlişkiler ---------- 191
SONUÇ ---------- 194
KAYNAKÇA ---------- 195

9. BÖLÜM: VİETNAM ---------- 197
GİRİŞ ---------- 198
1. ÜLKENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ ---------- 199
2. ÜLKENİN TARİHİ VE VİETNAM SAVAŞI ---------- 201
3. VİETNAM SAVAŞI SONRASI VİETNAM'IN ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ ---------- 211
3.1. Türkiye ile İlişkiler ---------- 217
SONUÇ ---------- 218
KAYNAKÇA ---------- 219

10. BÖLÜM: KÜRESELLEŞME VE BÖLGESELLEŞME KISKACINDA KOMÜNİST BİR DEVLET: LAOS ---------- 221
GİRİŞ ---------- 222
1. ÜLKENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ ---------- 223
2. ÜLKE TARİHİNİN ANA HATLARI ---------- 225
3. SİYASAL REJİM ---------- 228
4. EKONOMİK YAPI ---------- 230
5. DIŞ POLİTİKA ---------- 234

5.1. Laos - Vietnam İlişkileri ---------- 237
5.2. Laos - Tayland İlişkileri ---------- 238
5.3. Laos - Çin İlişkileri ---------- 239
5.4. Laos - Amerika Birleşik Devletleri (ABD) İlişkileri ---------- 240
5.5. Laos - Türkiye İlişkileri ---------- 241
SONUÇ ---------- 241
KAYNAKÇA ---------- 243

11. BÖLÜM: KÂBUSLARDAN UYANAN BİR ÜLKE: KAMBOÇYA -- 249
GİRİŞ ---------- 250
1. GENEL ÖZELLİKLER ---------- 251
1.1. Coğrafi ve Demografik Özellikler ---------- 251
1.2. Kültürel Özellikler ---------- 253
1.3. Siyasi ve İdari Özellikler ---------- 254
1.4. Ekonomik Durum ---------- 256
2. TARİH ---------- 258
3. DIŞ POLİTİKA ---------- 262
3.1. Kamboçya - Türkiye İlişkileri ---------- 265
SONUÇ ---------- 267
KAYNAKÇA ---------- 268

12. BÖLÜM: TAYLAND ---------- 270
GİRİŞ ---------- 271
1. ÜLKENİN GENEL ÖZELLİKLERİ ---------- 272
2. TARİH ---------- 275
2.1. Eski Tarih (Siyam) ---------- 275
2.2. Modern Dönem (1932-Günümüz) ---------- 276
2.2.1. Mutlak Monarşiden Parlamenter Monarşiye Geçiş/Kansız Devrim (1932) ---------- 276
2.2.2. Soğuk Savaş Dönemi ---------- 277
2.2.3. 2001 Seçimleri ve Başbakan Taksin Sinavatra Dönemi ---- 277
2.2.4. 2006 Tayland Darbesi ---------- 278
2.2.5. 2011 Seçimleri ve İlk Kadın Başbakan Dönemi ---------- 279

2.2.6. 2014 Tayland Darbesi (19. Müdahale) ---------- 279
3. DIŞ POLİTİKA ---------- 280
3.1. Küresel İlişkiler ---------- 280
3.1.1. Tayland - Çin İlişkileri ---------- 280
3.1.2. Tayland - ABD İlişkileri ---------- 281
3.1.3. Tayland - Rusya İlişkileri ---------- 282
3.2. Bölgesel İlişkiler ---------- 283
3.2.1. Tayland - Kamboçya İlişkileri ---------- 283
3.2.2. Tayland - Burma (Myanmar) İlişkileri ---------- 285
3.2.3. Tayland - Laos İlişkileri ---------- 286
3.3. Uluslararası ve Bölgesel Kuruluşlar ile İlişkiler ---------- 287
3.3.1. Güneydoğu Asya Uluslar Birliği ile İlişkiler ---------- 288
3.3.2. Bengal Körfezi Çok Sektörlü Bilimsel, Teknik ve Eğitim İşbirliği Örgütü ile İlişkiler ---------- 289
3.3.3. Mekong-Ganga İşbirliği ile İlişkiler ---------- 290
3.3.4. Uluslararası Para Fonu ile İlişkiler ---------- 290
3.3.5. Dünya Bankası ile İlişkiler ---------- 291
3.3.6. Doğu Asya Zirvesi ile İlişkiler ---------- 291
3.3.7. İslam İşbirliği Teşkilatı ve İslam Kalkınma Bankası ile İlişkiler ---------- 292
3.4. Tayland - Türkiye İlişkileri ---------- 292
SONUÇ ---------- 293
KAYNAKÇA ---------- 293

13. BÖLÜM: TARİHİNDEN DIŞ POLİTİKALARINA GÜNEYDOĞU ASYA'NIN "YÜKSELEN" ÜLKESİ BURMA/MYANMAR ---------- 298
GİRİŞ ---------- 299
1. ÜLKENİN GENEL ÖZELLİKLERİ ---------- 300
2. BURMA'DA TARİHİN BAŞLICA DÖNEMLERİ ---------- 302
2.1. BURMA'DA MODERN DÖNEM ---------- 307
3. ÜLKENİN TEMEL DIŞ POLİTİKALARI ---------- 312
3. 1. Burma - Japonya İlişkileri ---------- 312
3.2. Burma - Çin İlişkileri ---------- 314

3.3. Burma - Hindistan İlişkileri ---------- 316
3.4. Burma - Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri ---------- 318
3.5. Burma ve Diğer Komşuları ile İlişkileri ---------- 320
3.5.1. Burma - Bangladeş ---------- 320
3.5.2. Burma - Tayland ---------- 322
3.5.3. Burma - Laos ---------- 323
3.6. Burma - Türkiye İlişkileri ---------- 324
SONUÇ ---------- 325
KAYNAKÇA ---------- 327

14. BÖLÜM: MYANMAR'IN ARAKAN SORUNU ---------- 332
GİRİŞ ---------- 332
1. KRALLIKTAN İŞGALE BİR HALK: ARAKANLILAR ---------- 333
2. ARAKANLILARA UYGULANAN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ 335
3. SÜRGÜNDEKİ ARAKANLILAR ---------- 336
4. TÜRKİYELİ KURULUŞLARIN BÖLGEDEKİ ÇALIŞMALARI ------- 338
SONUÇ ---------- 339
KAYNAKÇA ---------- 339

15. BÖLÜM: BANGLADEŞ ---------- 341
GİRİŞ ---------- 342
1. COĞRAFİ KONUMU ---------- 343
2. TARİHİ ---------- 344
2.1. MS 1200 Sonrası ---------- 344
2.2. 1757 Sonrası ---------- 344
2.3.1947 Sonrası ---------- 345
2.4. 1970 Sonrası ---------- 346
3. NÜFUS, DİL VE DİNÎ YAPI ---------- 347
4. KÜLTÜR ---------- 348
4.1. Müzik, Dans, Drama ---------- 348
4.2. Festival ve Kutlamalar ---------- 349
4.2.1. Dinî Kutlamalar ---------- 349
4.2.1.1. Ramazan Bayramı ---------- 349
4.2.1.2. Kurban Bayramı ---------- 349

4.2.2. Millî Bayramlar ---------- 350
4.2.2.1. Pohela Boishakh ---------- 350
4.2.2.2. Dil Günü ---------- 350
4.2.2.3. Düğünler ---------- 350
5. SİYASİ VE İDARİ YAPI ---------- 351
5.1. Siyasal Yapı ---------- 351
5.2. Siyaseti Yönlendiren Partiler ---------- 351
5.3. İdari Yapı ---------- 352
6. EKONOMİK YAPI ---------- 353
6.1. Tarım ---------- 354
6.2. Sanayi ---------- 355
6.3. Hizmetler ---------- 355
6.4. Enerji ---------- 355
7. ÜLKENİN DIŞ POLİTİKASI ---------- 356
7.1. Hindistan ---------- 356
7.2. Myanmar ---------- 357
7.3. Pakistan ---------- 357
8. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ ---------- 358
SONUÇ ---------- 360
KAYNAKÇA ---------- 362

16. BÖLÜM: NEPAL ---------- 364
GİRİŞ ---------- 365
1. ÜLKENİN GENEL ÖZELLİKLERİ ---------- 366
1.1. Coğrafya ---------- 366
1.2. Demografi ---------- 367
1.3. Kültürel Özellikleri (Dil-Din) ---------- 368
1.4. Siyasi Sistem ---------- 369
1.5. Ekonomi ---------- 370
2. NEPAL'İN TARİHİ ---------- 373
3. ÜLKENİN DIŞ POLİTİKASI ---------- 376
3.1. Türkiye - Nepal İlişkileri ---------- 378
SONUÇ ---------- 378
KAYNAKÇA ---------- 379

17. BÖLÜM: HİNDİSTAN DIŞ POLİTİKASI ---------- 381
GİRİŞ ---------- 381
1.1. Soğuk Savaş Dönemi ---------- 382
1.2. Soğuk Savaş Sonrası ---------- 385
KAYNAKÇA ---------- 389

18. BÖLÜM: ÇAYIN ADASI (SEYLAN) SRİ LANKA ---------- 391
GİRİŞ ---------- 392
1. ÜLKENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ ---------- 393
1.1. Coğrafi Konumu ---------- 393
1.2. Nüfus ve İş Gücü Yapısı ---------- 395
1.3. Sri Lanka'nın Kültürel Yapısı ---------- 396
1.4. Siyasi ve İdari Yapısı ---------- 397
1.5. Ekonomik Yapısı ---------- 400
1.5.1. Ekonomi Politikaları ---------- 401
1.5.2. Ekonomik Performans/Ekonomik Büyüme ---------- 402
1.5.3. Ekonomide Geleceğe Yönelik Beklentiler ---------- 402
1.5.4. Doğrudan Yabancı Yatırımlar ---------- 403
1.5.5. Sektörler ---------- 404
1.5.5.1. Tarım ve Hayvancılık ---------- 404
1.5.5.2. Sanayi ---------- 407
1.5.5.3. Hizmetler ---------- 407
1.5.5.4. Madencilik ---------- 408
1.5.5.5. Ulaştırma ve Telekomünikasyon Altyapısı --------- 408
1.5.5.6. Enerji ---------- 409
1.5.5.7. Dış Ticaret ---------- 409
2. SRİ LANKA TARİHİNİN ANA HATLARI ---------- 413
2.1. Sri Lanka Devleti ve "Tamil Kaplanları" ile Sorunu ---------- 414
2.1.1. Tamil Eelam Kurtuluş Kaplanları'nın Kurulması ---------- 417
2.1.2. Tamil Eelam Kurtuluş Kaplanları'nın Eylemleri ---------- 419
2.1.3. Sri Lanka Devleti'nin Tamil Kaplanları ile Mücadelesi --- 421
2.1.4. Sri Lanka Devleti'nin Tamil Kaplanları ile Görüşmesi ---- 422
2.1.5. Tamil Kaplanları'nın Yenilmesi ---------- 425
3. ÜLKENİN DIŞ POLİTİKASI ---------- 429

3.1. Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar ---------- 432
3.2. Türkiye ile İlişkileri ---------- 433
3.2.1 Türkiye ile Ticaret ---------- 434
SONUÇ ---------- 435
KAYNAKÇA ---------- 436

19. BÖLÜM: PAKİSTAN ---------- 441
GİRİŞ ---------- 442
1. PAKİSTAN DEVLETİ'NİN KURULMASI ---------- 443
2. ÜLKENİN GENEL ÖZELLİKLERİ ---------- 445
2.1. Nüfus ---------- 445
2.2. Siyasal Hayat ---------- 445
2.3. İdeoloji ---------- 446
2.4. Siyaset ve Ekonomi ---------- 447
3. ÜLKENİN DIŞ POLİTİKASI ---------- 449
3.1. Soğuk Savaş Dönemi ---------- 449
3.1.1. Blok Politikaları ve İttifaklar ---------- 450
3.1.2. Keşmir Sorunu ---------- 451
3.1.3. Pakistan'ın Bölünmesi ve Dış Politikaya Etkileri ---------- 453
3.1.4. Çok Yönlü Dış Politika ---------- 454
3.1.5. Afganistan Sorunu/İkinci Soğuk Savaş ---------- 455
3.2. Soğuk Savaş Sonrası Pakistan ---------- 456
3.2.1. Nükleer Sorun ---------- 457
SONUÇ ---------- 458
KAYNAKÇA ---------- 459

YAZAR BİLGİLERİ ---------- 462
Dr. Mustafa Acar ---------- 462
Dr. Altay Atlı ---------- 463
Yrd. Doç. Dr. Asena Boztaş ---------- 463
Cemal Demir ---------- 464
Dr. des. Tamer Düzyol ---------- 465
Yrd. Doç. Dr. Tuba Eldem---------- 465
Yrd. Doç. Dr. İsmail Ermağan ---------- 465

Yrd. Doç. Dr. Gaye Güngör ---------- 466
Prof. Dr. M. Vedat Gürbüz ---------- 467
Doç Dr. Orçun İmga ---------- 467
Prof. Dr. S. Rıdvan Karluk ---------- 467
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Çolpan Kavuncu ---------- 468
Elif Bali Kurtarır ---------- 469
Yrd. Doç. Dr. Sinan Levent ---------- 469
Zeliha Sağlam ---------- 470
Kadir Temiz ---------- 471
Doç. Dr. Emruhan Yalçın ---------- 471
Yrd. Doç. Dr. Tülay Yıldırım ---------- 472
Doç. Dr. Sait Yılmaz ---------- 473
Büyükelçi (E) Dr. Rafet Akgünay ---------- 474
Prof. Dr. Selçuk Çokaloğlu ---------- 474

EKLER: HARİTALAR ---------- 476

mektedir. Fakat öncelikle Japonya'nın komşu ülkeler ile hâlihazırda yaşadığı toprak sorunu, ders kitaplarında tarih algısı, savaş tazminatı vs. gibi tarihsel sorunlarla yüzleşip bunları çözüme kavuşturması ve söz konusu ülkelerle diyaloğunu artırması gerekir.

1952 sonrasından günümüze kadarki süreçte Japonya'yı Japonya yapan ekonomik gücüdür. Japonya, bu ekonomik güç sayesinde özellikle bölgesel konularda -askerî güçten yoksun olmasına rağmen- muhatap alınan ve fikri sorulan ülke konumundadır. Bu sebeple Asya genelinde ve özellikle de Güneydoğu Asya'da ASEAN (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği) gibi bazı bölgesel oluşumlara dâhil olabilmiştir. Orta Asya ve Güney Amerika gibi nispeten uzak coğrafyalardaki ülkelerle ve Türkiye ile de bu ekonomik gücü üzerinden ilişkilerini geliştirebilmiştir. Yani savaş sonrası dönemde Japon diplomasisi iktisadi gücü üzerinden yürütülegelmiştir.

Son yıllarda Japonya'nın ekonomisindeki gerileme Çin'in gerisinde kalmasına neden olmuştur. Özellik muhafazakâr kesim bu durumu kabul edilemez olarak görmektedir. Diğer yandan Doğu Asya'daki komşu ülkelerin kamuoyunda Japonya'nın iktisadi gerilemesini savaş sonrası dönemin siyasi iktidarını tekeline alan muhafazakâr çizgideki Liberal Demokrat Parti yetkililerini şahin politikalara itebileceği endişesi vardır. Nitekim Abe'nin üçüncü defa başbakanlık koltuğuna seçildiği son dönemde (Aralık 2014), "1947 Barış Anayasası'nda revizyona gidilerek Japonya'ya askerî güç bulundurma yetkisini verecek yeni bir anayasanın çalışmaları da hız kazanmıştır. Yaklaşık 60 senedir demokratik ve barışçıl bir şekilde yönetilen Japonya'da askerî gücün sahiplenilmesiyle yepyeni bir dönemin açılacağı aşikârdır. Bu yeni dönemin neye gebe olduğunu bize hiç şüphesiz zaman gösterecektir fakat şimdiye kadar olduğu gibi sadece ekonomiye dayalı bir diplomasi yürütülmeyeceğini tahmin etmek güç değildir.

KAYNAKÇA

Makale ve Kitap

AKKEMİK, K. Ali, "Savaş Sonrası Japon Ekonomisinde Büyüme ve Dönüşüm", derleyen: Prof. Dr. A. Mete Tuncoku, *Japon Dış Politikası -Sistematik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler-*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013, s. 45-76.

ARIK, Umut, *A Century of Turkish-Japanese Relations,* Tokyo: The Japan-Turkey Friendship Centenary Program Committee, 1991.

BATTISTINI, Lawrence H., *The United States and Asia,* New York: Praeger, 1955.

ÇOLAKOĞLU, Selçuk, "Japonya'nın Kuzey Kore ve Güney Kore İlişkileri", derleyen: Prof. Dr. A. Mete Tuncoku, *Japon Dış Politikası -Sistematik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler-*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013, s. 123-152.

ENDO, Motoo, *Nihon Rekishi Shirizu Meiji Ishin Dai 18 Kan*, Tokyo: Sekai Bunkasha, 1968.

ERKİN, Hüseyin Can. *Geçmişten Günümüze Japonya'dan Türkiye'ye Bakış*, Ankara: Vadi Yayınları, 2004.

FUKUNAGA, Fumio, *Nihon Senryoshi 1945-1952 –Tokyo-Washinton-Okinawa–*, Tokyo: Chuo Koron Shinsha, 2014.

GÖNEN, Hakan, "Japonya'nın ABD ile Güvenlik İttifakı Boyutundan Orta Doğu Diplomasisi", derleyen: Prof. Dr. A. Mete Tuncoku, *Japon Dış Politikası -Sistematik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler-*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013, s.263-284.

GUBBINS, J. H., *The Making of Modern Japan*, London: Seeley, Service&Co., 1922.

HAYASHI, Fumio and PRESCOTT, Edward C., "Japan in the 1990s: A Lost Decade", *Review of Economic Dynamics, Vol. 5, No.1*, January 2002, s. 206-235.

HATTORI, Ryuji, *Nicchu Kokko Seijoka,* Tokyo: Chuo Koron Shinsha, 2011.

HORIOKA, Charles Yuji, "The Causes of Japan's 'Lost Decade': The role of Household Consumption", *Japan and the World Economy, Vol. 18, No. 4,* December 2006, s. 378-400.

HUNTER, Janet E., Çeviren: Müfit Günay, *Modern Japonya'nın Doğuşu –1853'ten Günümüze–*, Ankara: İmge Kitabevi, 2002.

IENAGA, Saburo (edit.), *Nihon no Rekishi (4) Meiji Ishin*, Tokyo: Horupu Shuppan, 1977.

ITO, Makoto, *Nihonkoku Kenpo*, Tokyo: Chikuma Shinso, 2014.

IWATA, Kikuo and MIYAGAWA Tsutomu (edit), *Ushinawarareta 10 Nen no Shinin wa Nanika,* Tokyo: Toyo Keizai Shinposha, 2003.

KARA, Canan Öykü Dönmez, ÇİÇEKCİ Cemre, ÇİÇEKCİ Ceyhun ve diğer., "Japonya-Rusya İlişkileri", derleyen: Prof. Dr. A. Mete Tuncoku, *Japon Dış Politikası -Sistematik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler-*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013, s. 153-200.

KAWASHIMA, Shin and HATTORI Ryuji (edit.), *Higashi Ajia Kokusai Seijishi*, Nagoya: Nagoya Daigaku Shuppankai, 2007.

KELEŞ, Ruşen, "Japonya'da Yerel Yönetimler" *Amme İdaresi Dergisi, Cilt 17, Sayı:3,* 1984, s. 101-122.

KOMATSU, Kaori, *Ertuğrul Faciası Bir Dostluğun Doğuşu,* Ankara: Turhan Kitabevi, 1992.

LEVENT, Sinan, *İkinci Dünya Savaşı Yolunda Japonya -Cumhuriyet Gazetesi Üzerinden Türk Basınında Japonya İmajı (1933-1941)-*, İstanbul: Kitapdostu Yayınları, 2015.

MASAKI, Miyake, *Nichidokui Sankoku Domei no Kenkyu,* Tokyo: Nansosha, 1975.

MEYER, Milton W. (Çev. Lizet Deadato), *Japonya Tarihi -Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na-,* İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014.

MISAWA, Nobuo, "Relations between Japan and the Ottoman Empire in the 19th Century: Japanese Public Opinions about the Disaster of the Ottoman Battleship Ertugrul (1890)", *Tokyo: Annals of Japan Association for Middle East Studies,* 18-2, 2003.

MISAWA, Nobuo, *Türk-Japon Ticaret İlişkileri,* İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2011.

MITANI, Hiroshi, *Peri Raiko*, Tokyo: Yoshikawa Kobunkan, 2003.

MIYAZAWA, Kensuke and YAMADA, Junji, "The Growth Strategy of Abenomics and Fiscal Consolidation", *Journal of the Japanese and International Economies, Vol. 37,* September 2015, s. 82-99.

MÜTERCİMLER, Erol, *Ertuğrul Faciası ve 21. Yüzyıla Doğru Türk-Japon İlişkisi*, İstanbul: Anahtar Yayınları, 1993.

NAITO, Masanori, "Panel Sunumları", Bahadır Pehlivantürk ve Abdülkerim Cidal (Hazırlayanlar), *Uluslararası Toplumda Japonya ve Türkiye: İşbirliği ve Potansiyel, Orsam Rapor No: 193,* Ankara: Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Kasım 2014.

NAKAMURA, Masanori, *Sengoshi,* Tokyo: Iwanami Shinsho, 2005.

Nihonshi (Shosetsu) B, Koto Gakko Chiri Rekishi Kayo, Monbusho Kenteizumi Kyokasho, Tokyo: Yamagawa Shuppansha, 2000.

OGUMA, Eiji, *Tanitsu Minzoku Shinwa no Kigen -Nihonjin no Jikazo no Keifu-*, Tokyo: Shinyosha, 2000.

PEHLİVATÜRK, Bahadır, "Japonya-Çin İlişkileri: Tarihin Gölgesinde Rekabet ve Hegemonya", derleyen: Prof. Dr. A. Mete Tuncoku, *Japon Dış Politikası -Sistematik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler-*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013, s. 95-122.

PEHLİVATÜRK, Bahadır ve CİDAL, Abdülkerim (Hazırlayanlar),"Türk-Japon İlişkilerine Genel Bir Bakış" *Uluslararası Toplumda Japonya ve Türkiye:İşbirliği ve Potansiyel, Orsam Rapor No: 193,* Ankara: Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Kasım 2014.

SATO, Kazuo, "From Fast to Last: the Japanese Economy in the 1990s", *Journal of Asian Economics, Vol. 13, Issue 2,* Mart-Nisan 2002, s. 213-235.

SEIZABURO, Shinobu, *Nihon Seijishi IV*, Tokyo: Nansosha, 1982.

SHIRATORI, Kurakichi, "Ainu no Genjuiki", *Nihon Jodaishi Kenkyu -Ge-, Kurakichi Shiratori Zenshu Dai Ni Kan,* Tokyo: Iwanami Shoten, 1970, s. 139-145.

SHIRATORI, Kurakichi, "Nihon Minzokuron", *Ajiashiron -Ge-, Kurakichi Shiratori Zenshu Dai Kyu Kan*, Tokyo: Iwanami Shoten, 1971, s. 209-214.

SCHURMANN, Franz – SCHELL, Orville (ed.), *Republican China: Nationalism, War and The Rise Of Communism 1911-1949*, Penguin Books, 1968.

SPANG, Christian W. And WIPPICH, Rolf-Harald (ed.), *Japanese-German Relations 1895-1945 -War, diplomacy and Public Opinion-*, New York: Routledge Taylor&Francis Group, 2006.

ŞAHİN, F. Şayan Ulusan, *Türk Japon İlişkileri (1876-1908)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

ŞAKİR, Ziya, *Sultan Abdülhamid ve Mikado*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1994.

TANAKA, Akihiko, *Ajia no Naka no Nihon*, Tokyo: NTT Shuppan, 2007.

TOSHIYA, Iko, *Senso No Nihonshi 22 -Manshu Jihen kara Nicchu Zenmen Senso he-*, Tokyo: Yoshikawa Kobunkan, 2007.

UYAMA, Tomohiko, LEN, Cristopher and HIROSE, Tetsuya (edit), *Nihon no Chuo Ajia Gaiko,* Sappor: Hokkaido Daigaku Shuppankai, 2009.

YOICHI, Kibata, *Nichidokui Sankoku Domei to Dai Ni Ji Taisen,* Tokyo: Iwanami Shoten, 1988.

WADA, Haruki, *Chosen Senso,* Tokyo: Iwanami Shoten, 1995.

İnternet

JAPONYA BÜYÜKELÇİLİĞİ, "İklim ve Coğrafya Hakkında Detaylı Bilgi", in: http://www.tr.emb-japan.go.jp/T_07/Temel_Bilgiler/Iklim/Iklim.htm (07.9.2015)

SOMUSHO TOKEIKYOKU (Statistics Bureau, Ministry of Internal Affairs and Communications), "Dai 2 Sho Jinko-Setai", "2-1 Jinko no Sui to Shorai Jinko", 2-2 "Dodofuken Betsujinko to Jinko Zogenritsu", "2-17 Shussei Shibosu to Konin Rikon Kensu" in: http://www.stat.go.jp/data/nihon/02.htm (08.9.2015)

ZAIMUSHO BOEKI TOKEI (Trade Statistics of Japan), "Nenbetsu Yushutsunyu Sogaku",

in: http://www.customs.go.jp/toukei/suii/html/nenbet.htm (17.9.2015)

ZAIMUSHO BOEKI TOKEI (Trade Statistics of Japan), "Boeki Aitekoku Joi Jukkakoku no Suii", in: http://www.customs.go.jp/toukei/suii/html/y3.pdf (18.9.2015)

ZAIMUSHO BOEKI TOKEI (Trade Statistics of Japan), "Yushutsu Aitekoku Joi Jukkakoku no Suii", in: http://www.customs.go.jp/toukei/suii/html/y4.pdf (18.9.2015)

ZAIMUSHO BOEKI TOKEI (Trade Statistics of Japan), "Yunyu Aitekoku Joi Jukkakoku Suii", in: http://www.customs.go.jp/toukei/suii/html/y5.pdf (18.9.2015)

leşememiştir. Kuzey ve Güney Kore arasındaki gerginlik devam etmektedir. Kuzey Kore'ye göre barış anlaşması uygulanmadan yani yarımada güvenliğe kavuşmadan sadece nükleer silahlardan arınmaya çaba harcamak doğru değildir. Gerçekçi bir çözüm nükleer silahları sökmek yanında barışın kurulması ve birleşme vizyonu ile birlikte ele alınmalıdır. İki Kore'nin birleşmesi bölgesel barış için en iyi yoldur.

KAYNAKÇA

ASLAN, Pınar, Kore *Demokratik Halk Cumhuriyeti Ülke Profili*, TC Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü, (2013). http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Kuzey%20Kore (15.9.2015).

ATLI, Altay, *Kuzey Kore Nasıl Ayakta Duruyor*? Analist, USAK, (01 Temmuz 2015).

AZAD, Bahman, *Heroic Struggle, Bitter Defeat: Factors Contributing to the Dismantling of the Socialist State in the USSR*, New York, International Publishers, 2000, p.138.

BANDOW, Doug, *Here's a Tip: Don't Give North Korea More Aid*, *Cato Institute, (*August 9, 2015a).

BANDOW, Doug, *North Korea: Evil, But Not a Terrorist State*, *Cato Institute*, (May 4, 2015b).

BANDOW, Doug, *Thanks to Libya, North Korea Might Never Negotiate on Nuclear Weapons*, National Interest, (September 2, 2015c).

BANDOW, Doug, *Newsflash: The U.S.-South Korea Military Alliance Isn't Working*, *Cato Institute*, (September 4, 2015d).

BANDOW, Doug, *Friends with Benefits: Russia and North Korea's Twisted Tango*, *Cato Institute*, (March 6, 2015e).

BBC: North Korea*: On the Net in the World's Most Secretive Nation*, (15 Ağustos 2015).

BERGER, Bernt, *ATragedy in the Making? North Korea Is Not a US Priority*, *Head of Asia Program at ISDP,* (January 14, 2015).

BM web sitesi; http://unstats.un.org/unsd/demographic/sources/census/2010_PHC/North_Korea/Final%20 national%20census%20report.pdf (19.2.2015).

CHENG, Dean, *The Odd Couple: China and North Korea*, Heritage Foundation's Asian Studies Center, (May 12, 2014).

CHO, Sung-Ryul, *Resolving the North Korea Nuclear Issue and Ways for International Coordination,* Brookings Institution, (2010), p.1.

COSSA, Ralph A., *North Korea: Reform in Reverse*,Pacific Forum CSIS, (December 19, 2013).

DAĞLI, Kerem, *Emperyalizmin Nükleer Tehdit Öcüsü: Kuzey Kore*, Marksist Tutum Dergisi, (Haziran 2013), No: 99. http://marksist.net/kerem_dagli/emperyalizmin_nukleer_tehdit_ocusu_kuzey_kore.htm (12.10.2015).

DEANE, Hugh, *The Korean War: 1945-1953,* San Francisco, China Books & Periodicals, 1999, p.47.

DUTT, R.Palme: *Problems of Contemporary History*, International Publishers, New York, 1963, p.124.

ERICKSON, Andrews S. & MONTI, Michael, *Trouble Ahead? Chinese-Korean Disputes May Intensify,* National Interest, (February 20, 2015).

FARLEY, Robert, *North Korea's Master Plan to Crush South Korea in Battle*, *Patterson School of Diplomacy and International Commerce,* (April 18, 2015).

FRIEDMAN, George, *The United States in Korea: A Strategy of Inertia*, Stratfor, (March 27, 2012).

GOWANS, Stephen, *Kuzey Kore'yi Anlamak,* (*Global Research*, 12 Kasım 2006) ve *Kuzey Kore Neden Nükleer Silahlara İhtiyaç Duyuyor* (*What's Left*, 16 Şubat 2013). *Kuzey Kore'yi Anlamak-II*, soL, (27 Aralık 2011). http://haber.sol.org.tr/dunyadan/kuzey-koreyi-anlamak-ii-haberi-49803 (13.10.2015).

HEMMINGS, John, *NoDeal: Why North Korea Won't Be the Next Iran*, *Pacific Forum CSIS,* (August 25, 2015).

IISS & Korean Foundation, *Fostering International Dialogue and Korean Security*, Held in IISS, London, (November 29, 2009).

KECK, Zachary, *Silent but Deadly: Korea's Scary Submarine Arms Race*, *National Interest,* (February 13, 2015).

Kuzey Kore Devleti Resmî Web Sitesi: *Modern History*, http://www.korea-dpr.com/ (20.8.2015).

ROLLAND, Nadege, *North Korea's New Best Friend: Russia? Lowy Interpreter,* (April 28, 2015).

ROK Ministry of Unification: *Policy of Mutual Benefits and Common Prosperity,* (2008). http://www.unikorea.go.kr/eng/default.jsp?pgname=LIBpublications (15.10.2015).

SANGHEE, Lee, *Thoughts on an "Initiative Strategy" for the Comprehensive Management of North Korea,* The Brookings Institution, (April 2010).

SCOBELL, Andrew, *Projecting Pyongyang: The Future of North Korea's Kim Jong Il Rejime*, Strategic Studies Institute, (March 2008), p.30-36.

SEZEN, Seziye, *Kuzey Kore Çin Usulü Kapitalizm ile Katılığını Esnetiyor*, Dünya, (30 Temmuz 20).

SINGER, David A., *US is Shaping Plan to Pressure Nort Korea*, New York Times, (Feb 14, 2005).

SİVASLI, Necdet B., *Kore İle Türk Halkı Akrabadır*, Ortadoğu, (5 Kasım 2013).

SNYDER, Scott A., *North Koreans are No Longer Starving*, CFR, (February 18, 2015).

SNYDER, Scott A., *This Is Why Ties Between South Korea and China are Growing Stronger*, CFR, (September 2, 2015).

TAHAOĞLU, Çiçek, *Kuzey Kore'de Yaşam Pratikleri*, Pyongyang - BİA Haber Merkezi, (19 Eylül 2011). http://bianet.org/bianet/dunya/132774-kuzey-kore-de-yasam-pratikleri (15.10.2015).

The YouTube Interview with President Obama, (Jan 22, 2015), https://www.youtube.com/watch?v=GbR6iQ62v9k (7.7.2015).

YILMAZ, Sait, *Ulusal Savunma, Strateji, Teknoloji, Savaş*, Kum Saati Yayınları, 2009, s.545-552.

Yonhap News, *North Korea News Letter No.90*, (January 21, 2010).

WEISMAN, Steven R.,*Bush Weighs Consessions to North Korea*, New York Times, (13 Ağustos 2003).

Güney Kore ayrılık döneminde Kuzey'den daha iyi bir siyasi, sosyal ve ekonomik bir düzen kurabilmiştir. Bugün Güney Kore küresel ekonomik düzen içinde oldukça önemli şirketleri ve kalkınma modeli ile büyümeye devam etmektedir.

21. yüzyılın ilk çeyreğinde Güney Kore kalkınmakta olan bir devlet statüsünden kalkınmış bir devlet statüsüne geçmiştir. Ancak bununla beraber dünyada kalkınmış devletlerin yüzleştiği birtakım sorunlarla da karşılaşmaktadır. Kişi başına düşen gelir miktarındaki artış bütün topluma dengeli bir şekilde dağılmamaktadır. Artık eğitimli ve orta sınıf nüfusun demokratik talepleri ile devletin Kore sorunu dâhil olmak üzere küresel ekonomik krizin etkileri ve Çin'in devasa büyümesine karşı aldığı önlemler zaman zaman çatışmaktadır. Güney Kore'de demokratik siyasi sistemin tam anlamı ile uygulanmaya başladığı 1987 yılından bu yana toplumun siyasi tercihlerinde ve ideolojik yönelimlerinde de farklılıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Her ne kadar mevcut siyasi sistemde özgürlükler ve siyasi haklar güvence altındaysa da Kore sorununun hâlâ devam etmesi Güney Kore'yi zaman zaman daha milliyetçi bir söyleme yöneltmektedir. Ayrıca Kore sorunu sebebi ile askeri teknoloji ve yapılanmasına da önem vermek zorunda olan Güney Kore'de zaman zaman bu gerilimin toplumsal sonuçları olmaktadır.

Sonuç olarak Güney Kore başlangıçta dile getirilen güçlü Koreli kimliğini ve kültürünü hâlâ korumaya devam etmektedir. Güney Kore'nin son 70 yıldır tercih ettiği ABD ittifakı bir taraftan yerel siyasetin daha demokratik bir şekilde yapılandırılmasını sağlarken diğer taraftan bölgesel siyasette de bir koruma şemsiyesi olmuştur. Ancak ABD ile dönem dönem yaşanılan gerginlikler ve sorunlar da göstermektedir ki geçmişte Japonya ve Çin ile ne kadar olumsuz tarihsel tecrübeler yaşanmış olsa da bölgesel barışın teminatı ve anlaşması da yine bölgesel güçlerle beraber olacaktır. Asya-Pasifik'te uzun yıllardan sonra bölgesel dengeleri değiştirebilecek ekonomik ve siyasi bir oyun değiştirici olarak da görülen Çin'in yükselişi devam ettiği müddetçe ABD'nin de bölgeye etkileri muhtemelen azalacaktır. Bu durumun da Güney Kore'yi Japonya ve Çin gibi bölge ülkeleri ile daha yakın bir diplomatik ilişkiye zorlama ihtimali bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

AMSDEN, A. H. (1989). *Asia's Next Giant: South Korea and Late Industrialization.* New York: Oxford University Press.

ARMSTRONG, C. K. (2003). The Cultural Cold War in Korea, 1945-1950. *The Journal of Asian Studies, 62*(1), 71-99.

BUZO, A. (2007). *The making of modern Korea.* New York: Routledge.

CASEY, S. (2008). *Selling the Korean War: propaganda, politics, and public opinion in the United States, 1950–1953.* New York: Oxford University Press.

CHAU, L.-C./KWONG, K.-S./LUI, F./QIU, L. (2001). *Industrial Development in Singapore, Taiwan and South Korea.* London: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

ÇOLAKOĞLU, S. (2009). *Uluslararası İlişkilerde Kuzeydoğu Asya.* Ankara: USAK Yayınları.

ÇOLAKOĞLU, S./ÇOLAKOĞLU, B. (2008). *Kore Toplumu, Kültürü ve Siyaseti.* Ankara: Orion Kitabevi.

DEVINE, R. (1997). Japanese Rule in Korea after the March First Uprising. Governor General Hasegawa's Recommendations. *Monumenta Nipponica, 52*(4), 523-540.

FREEDMAN, A. L. (2006). *Political change and consolidation: democracy's rocky road in Thailand, Indonesia,South Korea,and Malaysia.* New York: Palgrave Macmillan.

FUNABASHI, Y. (2007). *The Peninsula question: a chronicle of the second Korean nuclear crisis.* Washington D.C.: Brookings ınstitution Press.

GLEYSTEEN, W. H.,/ROMBERG, A. D. (1987). Asian Paradox. *Foreign Affairs, 65*(5), 1037-1054.

GUILLEN, M. (2001). *The limits of Convergence: Globalization and Organizational Change in Argentina, South Korea and Spain.* New Jersey: Princeton University Press.

HAN, Y.-S. (2011). The May Sixteenth Military Coup. B.-K. Kim, & E. F. Vogel içinde, *The Park Chung Hee era: the transformation of South Korea* (s. 35-58). Cambridge: Harvard University Press.

HWANG, K. (2010). *A History of Korea.* New York: Palgrave Macmillan.

JERVIS, R. (1980). The Impact of the Korean War on the Cold War. *The Journal of Conflict Resolution, 24*(4), 563-592.

JONES, N. (2006). *Gender and the political opportunities of democratization in South Korea.* New York: Palgrave Macmillan.

KANG, D. C. (2004). *Crony Capitalism: Corruption, Development in South Korea and Philippines.* New York: Cambridge University Press.

KIM, K. (2006). *The Developmeny of Modern South Korea: State formation, capitalist development and national identity.* New York: Routledge.

KIM, J. (2012). *A history of Korea: from "Land of the Morning Calm" to states in conflict.* Bloomington: Indiana University Press.

KONISHI, W. S.,/MANYIN, M. E. (2009). *South Korea: Its Domestic Politics and Foreign Policy Outlook.* Congressional Research Service.

LEE, C. (2006). *A troubled peace: U.S. policy and the two Koreas.* Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press.

LI, K.-W. (2002). *Capitalist development and economism in East Asia: the rise of Hong Kong, Singapore, Taiwan, and South Korea.* London: Routledge.

MILLER, J. (2010). *South Korea.* Minneapolis: Lerner Publishing Group, Inc.

RHEE, J.-C. (1994). *The state and industry in South Korea: the limits of the authoritarian state.* London: Routledge.

ROBINSON, M. E. (2007). *Korea's twentieth-century odyssey.* Honolulu: University of Hawai'i Press.

SCHMID, A. (2002). *Korea between empires, 1895–1919.* New York: Columbia University Press.

SETH, M. J. (2010). *A concise history of modern Korea: from the late nineteenth century to the present.* Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

SNYDER, S. (2010). hanges in Seoul's North Korean Policy and Implications for Pyongyang's Inter-Korean Diplomacy. K.-A. Park içinde, *New Challenges of North Korean Foreign Policy* (s. 153-173). New York: Palgrave Macmillan.

TEMİZ, K. (2015). Tüekiye'nin Asya-Pasifik Politikası 2014. B. Duran, K. İnat, & A. Balcı içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı* (s. 383-405). Ankara: SETA Yayınları.

VU, T. (2010). *Paths to Development in Asia: South Korea, Vietnam, China, and Indonesia.* Cambridge: Cambridge University Press.

WILLIAMS, T. (2004). Rhetoric, Reality and Responsibility: The United States'e Role in South Korean Demicratization. *Standart Journal of East Asian Affairs, 4*(1), 62-75.

Ekler – 1: Güney Kore Haritası

KAYNAKÇA

ALAGÖZ AKÇADAĞ, Emine, "Çin ile Amerika Arasında Var Olmaya Çalışan Bir Ada: Tayvan," 25.3.2010, http://www.bilgesam.org/incele/864/-cin-ile-amerika-arasinda-var-olmaya-calisan-bir-ada--tayvan/#.VnKGjtKLTIU (10.9.2015).

ANZERLİOĞLU, Yonca, "Tokyo Türk Maslahatgüzarının Değerlendirmeleriyle Mançukuo Devleti (1931-1933)," Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 2008, Sayı 41, Mayıs 2008, s. 1-16.

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY (CIA), The World Factbook, East&South East Asia: Taiwan, 19 November 2015, in: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tw.html (12.111.2015).

ÇOLAKOĞLU, Selçuk, "Uluslararası İlişkilerde Kuzey Doğu Asya," Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları, Ankara, 2009.

ÇOLAKOĞLU, Selçuk/GÜLER, Arzu, Türkiye ve Tayvan: İlişkilerde Zemin Arayışları, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Analiz No: 12, Ağustos 2011.

DEİK, Türk–Tayvan İş Konseyi, https://www.deik.org.tr/Konsey/45/Konsey_Hakk%C4%B1nda.html (25.12.2015).

EKREM, Ekrem. "Türkiye- Tayvan İlişkileri: Karşılıklı Uçuş Seferleri Üzerine". 03.4.2015, http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/turkiye-tayvan-iliskileri-karsilikli-ucus-seferleri-uzerine/4246 (25.12.2015).

EKONOMİK BAKANLIĞI, Dış İlişkiler, Ülkeler, Türkiye ile Ticaret, http://www.ekonomi.gov.tr/(23.12.2015).

HABERAPRON, "Tayvan Ticari Ateşe'mizden İşadamlarına Çağrı", 2.04.2015, http://www.haberapron.com/tayvan-ticari-atesemizden-isadamlarina-cagri/ (23.12.2015).

KERR, George, Formosa Betrayed, Boston, DeCapo Press, 1976.

KÖNİ, Hasan, "Genel Dış Politika Işığında Cumhuriyet Dönemi Uzak-Doğu İlişkileri: 1933-36", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 11, 1993.

DÖLEK, Çağlar, "Tayvan: Stratejik dengelerde tanınma arayan bir ada", USAK, 24 Şubat 2008.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL, Taiwan, 2014, https://www.transparency.org/country/#TWN (25.12.2015)

UYSAL, Batuhan. Tayvan Ülke Raporu, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ocak, 2011.

nun kolektif belleğinde yer etmiştir. Müslümanları temsil ettiğini iddia eden silahlı gruplarla Filipinler Devleti müzakere yolunu seçmiştir. 1980'li yıllardan bu yana müzakere sonucunda silahlı çatışmalar azalmıştır. Ayrıca Müslüman Mindanao Özerk Bölgesi bu müzakere sonucunda kurulmuştur.

Filipinler Cumhuriyeti Pasifik Okyanusu'ndaki ve Güney Çin Denizi'ndeki konumu nedeniyle bölgede stratejik önemi olan bir ülkedir. Bölgede siyasal anlamda ciddiyetini koruyan Çin ile olan sınır anlaşmazlığına sebep, sadece sınırın nereden geçtiği sorusu ile ilgili değildir. Bu sınır anlaşmazlıkları görünen yüzüyle bir kaç kaya üzerinden yaşanıyor olsa da, aslında deniz altında var olduğu tahmin edilen doğal gaz ve petrole dayandığı dikkate alınmalıdır. Bir başka neden olarak Çin Halk Cumhuriyeti tarafından ciddiye alınma isteği ve bu üstün güce karşı bölgedeki sınırını ve gücünü gösterme olarak sayılabilir. Bu nedenlerin ötesinde, global anlamda bölgede Çin ve ABD arasında yaşanan güç yarışının devamı olarak da görülebilir.

Türkiye ve Filipinler Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler 1940'lı yıllara dayansa da, henüz iki ülke arasındaki ilişkiler siyasal, sosyal ve ekonomik yönden yeterli düzeye çıkamamıştır. 1990'lı yıllardan bu yana aralıklarla siyasal ilişkiler sürdürülmeye çalışılıyor. İkili ilişkilerin yanında Türkiye, farklı uluslararası formatlarda Filipinler'deki Müslüman gruplarla olan silahlı çatışmalarda arabulucu olarak faaliyet gösteriyor.

İki ülke arasında en gelişmiş alan ticaret olarak görülüyor. Filipinler ve Türkiye aralarındaki ticaretin hacmini on beş sene içerisinde yaklaşık altı misline çıkarmıştır. Bu ticaret ilişkilerinde Türkiye 2014 yılı haricinde sürekli bir dış ticaret açığı vermiştir. Bu ilişkiler, pazar çeşitlendirme kapsamında iki ülkeye de fayda sağlayabilir ve global kriz ortamında ekonomilerini güçlendirebilirler.

KAYNAKÇA

ATIENZA, Theresita Vllaroman/PAPROCK, Kenneth E./YUMOL, Benjamin, "National Human Resource Development in Transitioning Societies in the Developing World: The Philippines", Advances in Developing Human Resources, Vol. 8, No. I, 2006, p. 46-61.

BRÄUNER, Oliver, "Rüstungstransfers ins maritime Südostasien – Wettrüsten oder Proliferation?", Aus Politik und Zeitgeschichte, 40-41, 2014, p. 22-28.

BERSALES, Lisa Grace S., "A 142 Million Philippine Population by 2045?", 28.6.2014, http://web0.psa.gov.ph/content/142-million-philippine-population-2045, (07.03.2015).

BOLTE, Patrick/MÖLLER, Kay/RYZTTKA, Osman, "Politischer Islam, Sparatismus und Terrorismus in Südostasien. Indeonesien, Malaysia, Philippinen", SWP-Studie,

Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, Berlin 2003.

DEPARTMENT OF FOREIGN AFFAIRS, „Philippine Foreign Policy“, http://dfa.gov.ph/index.php/2013-03-21-05-48-17/80-transparency-category/75-philippine-foreign-policy, (29.11.2015).

DÜNYA BANKASI, veri tabanı, http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=PHL&series=&period=, (08.11.2015).

HEIDUK, Felix, “Südostasien im Fokus der Weltpolitik”, Aus Politik und Zeitgeschichte, 40-41, 2014, p. 3-9.

JUAN, E. San, “Ethnic identity and popular sovereignty. Notes on the Moro struggle in the Philippines“, Ethnicities, Vol. 6, No 3, 2006, p. 391-422.

KAUFMANN, Stuart J., “The limits of nation-building in the Philippines“, Internationl Area Studies Review, Vol. 16, No 1, 2013, p. 3-23.

PHILIPPINE STATISTICS AUTHORITY, “The Philippines in Figures 2015“, 2015.

SELOCHAN, Vilberto, ‘The Military and Fragile Democracy of the Philippines’, May, Ronald James/Selochan, Viberto (eds.), The Military and Democracy in Asia and the Pacific, ANU E Press, 2004, 59-68.

TÜKİYE İSTATİSTİKLER KURUMU, veri tabanı.

WORLD INTEGRATED TRADE SOLUTION, veri tabanı, http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/PHL/Year/2014/Summary, (08.11.2015).

UNHCR, “Fighting in southern Philippines island displaces more than 120,000”, 20.3.2015, http://www.unhcr.org/550c00ee9.html, (20.3.2015).

rejiminin toplumsal baskılarının giderek arttığı bir dönemde, 1997 ekonomik krizinin de etkisiyle, rejim devrilmiş ve ülkede tekrar çok partili demokratik sisteme geçilmiştir. Ekonomik krizin çözümü, IMF ve Dünya Bankası programlarının uygulanmasıyla sağlanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde, ademimerkeziyetçi politikalar ve özelleştirmelerle liberal ekonominin güçlenmesi hedeflenmiştir. Ancak, söz konusu politikalar, merkeziyetçi devlet yapısının yeniden ölçeklenerek kendini devam ettirmesi sonucunu doğurmuştur. Yine bu dönemin başlarında, dış politikada aktif bir bölgesel güç olma hedefi izlenirken, sonraki dönemde dış politikanın giderek belirsizleştiği görülmektedir. Bununla beraber, deniz ticareti açısından önemli bir potansiyele sahip olan Endonezya dış politikası, bölge deniz ticaretindeki gücünü arttırmaya yönelmiş durumdadır.

Endonezya'da yaşanan siyasal ve ekonomik deneyimler incelendiğinde; etnik ve dinî çeşitliliğe sahip Endonezya'nın, son dönemde yaşadığı liberalleşme süreciyle beraber, ulusal birlikteliğin sağlanmasına yönelik merkeziyetçi devlet gücünün devam edeceği ancak bu gücü oluşturan hâkim siyasal ve ekonomik elit kompozisyonunun değişeceği ve genişleyeceği görülmektedir.

KAYNAKÇA

ANDEWEG, Rudy B./IRWIN, Galen A. (1993). Dutch Government and Politics, ed. Vincent Wright, Comparative Government & Politics, Macmillian, Hong Kong.

ASPINALL, Edward/MIETZNER, Marcus (2014). "*Indonesian Politics in 2014: Democracy's Close Call*", Bulletin of Indonesian Economic Studies, 50: 3, 347-369.

AZALI, Kathleen/FIONNA, Ulla (2015). "*Research on Contemporary Indonesia: Complexities and Intricacies to Explore*", Journal of Social Issues in Southeast Asia, vol. 30, no. 1, pp. 227-255.

BAUDRILLARD, Jean (2014). Simülakrlar ve Simülasyon, Doğu Batı, çev. Oğuz Adanır, Ankara.

BEECH, Hannah. "*Meet Joko Widodo*", Time, October 27, 2014, pp. 34-37.

BHARADWAJ, Ram Dev (1997). Sukarno and Indonesian Nationalism, Rahul Publishing House, Delhi.

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, The World Factbook, East & Southeast Asia: Indonesia, in: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html (22.10.2015).

COLEMAN, Denise Youngblood (2015). Indonesia: Country Watch Review 2015 Edition, Country Watch, Inc. Houston, Texas.

CONNELLY, Aaron L. (2015). "*Sovereignty and the Sea: President Joko Widodo's Foreign Policy Challenges*", Contemporary Southeast Asia, vol. 37, no. 1, pp. 1-28.

DİNGEÇ, Emine (2010). "*XVI. Yüzyılda Osmanlı-Açe İlişkileri*", Turkish Studies, vol.5/1, s. 954-973.

GELLERT, Paul K. (2010). "*Extractive Regimes: Toward a Better Understanding of Indonesian Development*", Rural Sociology, 75 (1), s. 28-57

GINDARSAH, IIS (2012). "*Democracy and Foreign Policy-Making in Indonesia: A Case Study of the Iranian Nuclear Issue, 2007-2008*", Contemporary Southeast Asia, vol. 34 no. 3, pp. 416-437.

HADİZ, Vedi R./ROBINSON, Richard (2005). "*Yeni İslami Popülizm ve Kalkınmanın Çelişkileri*", Sosyal Bilimler Dergisi, çev. Ülker, Osman, cilt. 4, sayı.7, s. 197-220.

HADİZ, Vedi R. (2014). "*A New Islamic Populism and the Contradictions of Development*", Journal of Contemporary Asia, vol. 44, no. 1, pp. 125-143.

HADİZ, Vedi R. & Robison, Richard (2005). "*Neoliberal Reforms and Illiberal Consolidations: The Indonesian Paradox*", The Journal of Development Studies, vol. 41, no. 2, pp. 220-241.

HEIDUK, Felix (2014). "*State Disintegration and power politics in post-Suharto Indonesia*", Third World Quarterly, vol. 35, no. 2, pp. 300-315.

HERYANTO, Ariel (1999). "*Yeni Düzen Endonezyası'nda Güç İlişkileri*", Toplum ve Bilim: Doğu Asya ve Modernite, sayı 80, s. 89-111.

İMGA, Orçun (2003-2004). **"***Endonezya'da Siyaset: Bağımsızlık sonrası dönemde siyasi yaşam ve kurumlar*", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s.115-129.

KELLER, Greta Nabbs (2013). "*Reforming Indonesia's Foreign Ministry: Ideas, Organization and Leadership*", Contemporary Southeast Asia, vol. 35, no. 1, pp. 56-82.

LEGGE, J. D. (1965). Indonesia, Prentice Hall, New Jersey.

MEULEMAN, Johan (2006). "*Between Unity and Diversity: The Construction of the Indonesian Nation*", Brill, Leiden - www.brill.nl

MIETZNER, Marcus (2015). "*Indonesia in 2014: Jokowi and the Repolarization of Post-Soeharto Politics*", Southeast Asian Affairs, pp. 119-138.

MILLER, Michelle Ann (2013). "*Decentralizing Indonesian City Sapces as New Centers*", International Journal Urban and Regional Research, vol. 37.3, pp. 834-848.

ÖZAY, Mehmet (2006). "*Güneydoğu Asya'nın İslam Kültür ve Medeniyetine Katkısı Bağlamında Açe'de bir Osmanlı Tekkesi: Dayah Tanoh Abee*", M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 30 (2006/1), 191-213.

PLATZDASCH, Bernhard (2012). "*Indonesia*", Regional Outlook: Southeast Asia 2012-2013, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore.

SCHWARZ, Adam (1994). A Nation in Waiting: Indonesia in the 1990, Westview Press, Sydney.

SETIAWAN, Bakti/HADIT, Sudharto P. (2007). "Regional Autonomy and Local Resource Management in Indonesia", Asia Pacific Viewpoint, vol. 48, no. 1, pp. 72-84.

TILLY, Charles (2011). Demokrasi, çev. Ebru Arıcan, Phoenix Yayınevi, İstanbul.

THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, "Indonesia", in http://country.eiu.com/indonesia (12.10.2015).

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Türkiye - Endonezya Siyasi İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-endonezya-siyasi-iskileri.tr.mfa (16.9.2015).

VATIKIOTIS, Micheal R.J. (1993). Indonesian Politics under Suharto, Routledge, New York.

WEN, Yuhao (2014). "*Mandala and Charisma: The Federalist Potentials in Traditional Indonesian Political Culture*", The Journal of Undergraduate Research at the University of Tennessee, vol. 20 no.1, pp. 201- 213.

Singapur ile Türkiye arasında siyasi bir sorun yoktur. Tarafların ekonomileri birbirini tamamlar niteliktedir ama dış ticaret hacmi yeterli seviyede değildir. Singapur Başbakanı Long'un açıkladığı gibi Türkiye ve Singapur, Uzak Doğu'da ve Avrupa'da birbirleri için uygun kapı olabilir. Bu kapsamda özellikle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi taraflara büyük yarar sağlayabilir.

KAYNAKÇA

ABOUT SINGAPORE HISTORY, "Early Names", http://app.singapore.sg/about-singapore/history/early-history (19.07.2015).

ABSHIRE, E. Jean (2011), The History of Singapore, Oxford: Greenwood.

CHUN, Zhang (2013), 'The Sino-Africa Relationship: Toward a New Strategic Partnership', Emerging Powers in Africa http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR016/SR-016-Chun.pdf (18.5.2014).

CIA, The World Factbook, 2015. https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sn.html (29.09.2015).

ÇOLAKOĞLU, Selçuk (2014), Türkiye-Singapur İlişkileri: İstikrarlı Ortaklık. http://www.usak.org.tr/kose_yazilari_det.php?id=2206&cat=344#.VDZlD_l (21.08.2015).

DEPARTMENT OF STATISTICS SINGAPORE, http://www.singstat.gov.sg/statistics/latest-data#14 (23.09.2015).

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Singapur'un Siyasi Görünümü, http://www.mfa.gov.tr/singapur-siyasi-gorunumu.tr.mfa (11.08.2015).

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Türkiye - Singapur Siyasi İlişkileri, 2015. http://www.mfa.gov.tr/turkiye-singapur-siyasi-iliskileri.tr.mfa (23.08.2015).

EKONOMİ BAKANLIĞI, 2015. http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home?_afrLoop=2662730119057604&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D2662730119057604%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D1andqds3m3_61 (12.08.2015).

EKONOMİ BAKANLIĞI. http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Singapur/html-viewer ulkeler;jsessionid=zPszgUI1TpmtYec9uT_myzpAqEIoz4tmbTjcIbjH_ZuBunMRvfwg!-918884948?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-&_afrLoop=2664780459225363&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D2664780459225363%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D137mmh8taf_4 (22.08.2015).

ELECTIONS DEPARTMENT SINGAPORE, Parliamentary Elections, http://www.eld.gov.sg/elections_parliamentary.html (22.09.2015).

FOCUS ECONOMICS, Singapore Economic Outlook September 22, 2015 http://www.focus-economics.com/countries/singapore (27.09.2015).

FREE TRADE ZONES ACT, 1966. http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p;page=0;query=DocId%3A61924426-e056-401a-9d5f-3823b4200f0f%20Depth%3A0%20Status%3Ainforce;rec=0 (17.07.2015).

FREE TRADE ZONES ACT, REVISED EDITION 1985, 30th March 1987. http://www.parliament.gov.sg/lib/sites/default/files/paperpresented/pdf/2014/S.%2050%20of%202014.pdf (17.07.2015).

GENERAL INFORMATION FOR SINGAPORE, http://www.changiairport.com/https://www.singaporepsa.com/component/content/category/12-about-us (05.09.2015).

GOVERNMENT & ECONOMY, Society For News Design 2015 Award Of Excellence. http://www.businesstimes.com.sg/government-economy/singapore-q2-gdp-grows-17-year-on-year-below-expectations (27.08.2015).

HÜRRİYET GAZETESİ, "Yabancı Yöneticilerin Gözdesi Singapur." 04.10.2015.

IMD, Releases its 2014 World Competitiveness Yearbook Ranking, http://www.imd.org/news/2014-World-Competitiveness.cfm (20.09.2015).

IN GENERAL ELECTION 2015 http://www.eld.gov.sg/pressrelease/ParE2015/Press%20Statement%20on%20Election%20of%20Non-Constituency%20Members%20of%20Parliament.pdf (07.08.2015).

KARLUK, S. Rıdvan (2013), Uluslararası Ekonomi, İstanbul: Beta Basım A. Ş.

KARLUK, S. Rıdvan, "Singapur: Kendi Küçük Ekonomisi Büyük Ülke" Akademik Perspektif, 28 Eylül 2014, http://akademikperspektif.com/2014/09/28/singapur-kendi-kucuk-ekonomisi-buyuk-ulke/(19.08.2015).

KOÇ, Ali (2014), Singapur Ülke Raporu, Karacadağ Kalkınma Ajansı Dış İlişkiler ve Fonlar Birimi, http://www.karacadag.org.tr/SayfaDownload/Singapur%20%C3%9Clke%20Raporu,%20A.Ko%C3%A7.pdf (27.09.2015).

MAS, The Singapore Economy, http://www.sgs.gov.sg/The-SGS-Market/The-Singapore-Economy.aspx (10.09.2015).

MOF, Singapore Listing Of Indicative Government Procurement Opportunities, http://app.mof.gov.sg/mfeupdate/list_plan.asp (12.08.2015).

MONETARY AUTHORITY OF SINGAPORE ECONOMIC POLICY GROUP, The Singapore Economy New Complexities Are Shaping Singapore's Growth Dynamics, Macroeconomic Review, April 2015, http://www.mas.gov.sg/~/media/resource/publications/macro_review/2015/Chpt%202%20Apr%2015.pdf (24.09.2015).

PARLIAMENTARY ELECTIONS ACT (CHAPTER 218), First Published in the Government Gazette, Electronic Edition, On 16th September 2015 At 2.00 Pm. http://www.eld.gov.sg/gazette/G_ParE2015/Elected%20Members%20of%20Parliament.pdf#zoom=100 (29.08.2015).

PRESS STATEMENT ELECTION OF NON-CONSTITUENCY MEMBERS OF PARLIAMENT IN GENERAL ELECTION 2015. http://www.eld.gov.sg/pressrelease/ParE2015/Press%20Statement%20on%20Election%20of%20Non-Constituency%20Members%20of%20Parliament.pdf#zoom=100 (19.09.2015).

PRIME MINISTRY OFFICE SINGAPORE, Official Visit of Prime Minister Lee Hsien Loong to the Republic of Turkey and Attendance at the 10th Summit of the Asia-Europe Meeting (ASEM) in Milan, Italy 12 to 17 October 2014, http://www.pmo.gov.sg/mediacentre/official-visit-prime-minister-lee-hsien-loong-republic-turkey-and-attendance-10th-summit (25.09.2015).

REED, Anthony (2005), "The Ottomans in Southeast Asia", Asia Research Institute, Working Paper Series No. 36, National University of Singapore.

SDIX, The World's First Fully Electronic Diamond Exchange, https://www.sdix.sg/diamond-trading-products/(22.09.2015).

SEBEN, H. Taner (2014), Singapur'daki İlk Temsilciliklerimiz ve Başkonsolos Ahmed Ataullah Efendi, Singapur Büyükelçiliği.

SINGAPORE SATUTES ONLINE, FREE TRADE ZONES REGULATIONS, http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p;page=0;query=DocId%3A4c5e6a39-364c-49bc-8d1b-5c17c3beb924%20Depth%3A0%20ValidTime%3A11%2F07%2F2013%20TransactionTime%3A11%2F07%2F2013%20Status%3Ainforce;rec=0 (25.09.2015).

SINGAPORE STATUS ONLINE, http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p;page=0;query=DocId%3A61924426-e056-401a-9d5f- (17.08.2015).

SINGAPORE, About Sky Greens. http://www.skygreens.com/2015/08/(27.08.2015).

SINGAPORE, Jurong Port. http://www.jp.com.sg/about-us/introduction/(25.08.2015).

SINGAPORE, Australia to link Comprehensive Strategic Partnership, 2015 http://www.channelnewsasia.com/news/singapore/singapore-australia-to/1944044.html (12.09.2015).

SINGAPORE, Gebiz. 2015. https://www.gebiz.gov.sg/scripts/main.do?sourceLocation=openarea&select=tenderId (22.08.2015).

SINGAPORE, Tourism Sector Performance Q4 2013 Report.https://www.stb.gov.sg/statistics-and-market-insights/marketstatistics/tourism%20sector%20performance%20q4%202013_final8.pdf (22.08.2015).

SİNGAPUR TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ, Singapur Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Sektörü Ülke Raporu, 2015, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-202549;jsessionid=lj0eay_fVRIT68AlgG2KoMIJplE-de0FgLRhTGFRaKxXMiCBJRFs!-913930542 (25.09.2015).

THE BUSINESS TIMES, Singapore is the 10th Best Startup Ecosystem in the World, But it Lacks Talent, 2015, http://www.businesstimes.com.sg/consumer/singapores-consumer-confidence-slips-again-in-july (18.08.2015).

THE BUSINESS TIMES, Singapore's consumer confidence slips again in July, http://www.businesstimes.com.sg/consumer/singapores-consumer-confidence-slips-again-in-july (13.09.2015)

TUİK, ISIC Rev3 Sınıflamasına Göre Dış Ticaret: ISIC Rev3-Ülke. http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=2&param2=4&sitcrev=0&isicrev=3&sayac=5804 (27.09.2015).

WORLD BANK, GDP per capita (current US$). http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD (28.07.2015).

farklılıkların sonucunda ortaya çatışma değil zenginlik çıkmasını sağlamayı başaran Malezya, aynı zamanda deniz ticaret rotalarının, jeopolitik fay hatlarının ve zengin doğal kaynakların üzerindeki konumuyla küresel ekonomi ve siyaset içerisinde önem taşımaktadır. Henüz elli yılık bir geçmişe sahip olan modern Malezya, bu süreç içerisinde ilk dönemlerde Malay, Çin ve Hint kökenliler ile diğer tüm etnik toplulukların bir arada yaşaması konusunda sıkıntılar çekmişse de giderek toplumsal uyuma kavuşmuştur. Tüm grupların ortak paydası olan istikrar ve ekonomik kalkınma arzusu, kimliksel farklılıkların ağır yaralar açabilecek bir çatışma ortamına yol açmasına mani olmuştur.

Federal bir sistem içerisinde büyük ölçüde otoriter yönetim anlayışı ile sağlanan istikrar ve siyasi düzene paralel olarak gelişen hızlı ekonomik büyüme, Malezya'nın deneyimini net bir şekilde tanımlamaktadır. Sadece elli yıl önce sömürgeciliğin zincirlerini yeni kırmış olan Malezya bugün dünyanın en büyük 35. ekonomisine sahip, teknolojiye ve yenilikçiliğe ağırlık vererek ekonomisini orta gelir seviyesinden yüksek gelir seviyesine çıkartma yolunda adımlar atan bir ülke hâline gelmiştir.

Ekonomik atılımlarını gerçekleştiren Malezya, buna paralel olarak küresel ilişkiler içerisindeki konumunu da artık daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Dış ilişkilerinde pragmatik ve ekonomik faydayı ön planda tutan bir vizyona sahip olan Malezya, ABD ile Çin'e eşit mesafede durmakta, ABD ile güvenlik alanında ilişkiler kurarken Çin ile ekonomik iş birliğini üst seviyelere taşımaktadır. Kurucusu olduğu ASEAN'da başat bir rol oynayan Malezya, gerek Güneydoğu Asya'daki bölgesel konularda gerekse büyük küresel güçlerle ilişkilerde ASEAN ile uyumlu bir şekilde hareket etmekte, bu kurum üzerinden geliştirilen çok taraflı platformları etkin bir şekilde kullanmaktadır.

Malezya ile ilişkileri 16. yüzyıla, Osmanlı dönemine dayanan Türkiye ise bu ülkeyle karşılıklı fayda prensibi üzerinden yapıcı bir iş birliği ilişkisi kurmaya ancak yakın bir geçmişte başlamıştır. 2014 yılında iki ülke arasındaki ilişkilerin stratejik ortaklık seviyesine çıkartılması kararının alınması ve aynı yıl içerisinde serbest ticaret anlaşmasının imzalanması, Türkiye'nin bu ülkeyle ilişkilerinin giderek derinleşeceğine işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

ABU HUSSIN, Fauzi/SALLEH, Mohd A., Badlihisham Mohd Nasir, "Beyond Religious Affinity: Malaysia's Relations with Countries in the Arab Gulf", The Pacific Review, Vol. 28, No. 4, 2015, s.461-482.

ASMADY, Idris/Kurtbağ, Ömer, "Malaysia-Turkey Relations in History and Today", Middle East Institute Middle East & Asia Project, 19 Kasım 2013, http://www.mei.edu/content/malaysia-turkey-relations-history-and-today (10.10.2015).

BAHARUMSHAH, Ahmad Z., "Malaysia", Cwodhury, Anis/Islam, Iyanatul (ed.), Handbook on the Northeast and Southeast Asian Economies, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2007, s.113-128.

BORTHWICK, Mark, Pacific Century: The Emergence of Modern Pacific Asia, Boulder, Westview Press, 2007.

BÜYÜKŞAHİN, Taylan, "Malezya, STA'da Farkındalık Yaratıp Ticareti Geliştirecek", Dünya, 12 Ekim 2015, http://www.dunya.com/ekonomi/dis-ticaret/malezya-stada-farkindalik-yaratip-ticareti-gelistirecek-277195h.htm (15.10.2015).

CHENG-CHWEE, Kuik, "Malaysia's Relations with Major and Middle Powers", étude Observatoire Asia du Sud-est, Mart 2015.

ÇOLAKOĞLU, Selçuk, "Türkiye-Malezya İlişkilerinde Yeni Bir Sayfa", USAK, 15 Ocak 2014, http://www.usak.org.tr/kose_yazilari_det.php?id=2208&cat=344 (20.10.2015).

DAYLEY, Robert/NEHER, Clark D., Southeast Asia in the New International Era, Boulder, Westview Press, 2013.

EUI (Economist Intelligence Unit), "Country Report: Malaysia", 31 Ekim 2015.

HARDING, Brian/Sutton, Trevor, "A Pivotal Year for Malaysia on the Global Stage", Center for American Progress", 29 Ocak 2015.

IHS Global Inc., "Malaysia Country Report", 30 Kasım 2015.

IMF (International Monetary Fund), "World Economic Outlook", Ekim 2015, https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/weodata/index.aspx (25.10.2015).

INDEX MUNDI, "Malaysia", 2014, http://www.indexmundi.com/malaysia (25.10.2015).

ITC (International Trade Center), "Trade Map", 2015, http://www.trademap.org/Index.aspx (25.10.2015).

LOCKARD, Craig, "Malaysia", Britannica Academic, 2015, http://academic.eb.com (28.10.2015).

PARAMESWARAN, Prashanth, "Playing it Safe: Malaysia's Approach to the South China Sea and Implications for the United States", Maritime Strategy Series, Center for New American Security, Şubat 2015.

SARAVANAMUTTU, Johan, "Malaysia in the New Geopolitics of Southeast Asia", IDEAS Reports London School of Economics, No.15, 2012.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI KUALA LUMPUR BÜYÜKELÇİLİĞİ, "Türkiye-Malezya İlişkileri", 17 Şubat 2013, http://www.kualalumpur.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121592 (17.11.2015).

UNCTAD, "World Investment Report 2015", http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=1245 (15.11.2015).

WEIGHTMAN, Barbara A., Dragons and Tigers: A Geography of South, East and Southeast Asia, Fullerton, California State University Press, 2011.

maları, bu ifadesi zor durumun müşahhas bir kanıtıdır. Küresel dünyaya ve onunla birlikte küresel sermayeye açılmak toplum içerisinde geleneksel değerlerin yıpranmasına sebep olmuş, gelenekçilerin gözünde lanetlenen, parayı öncülleyen bir fırsatçılar grubu yaratmıştır. Siyaset erkinin değişip değişmeyeceği ya da ne ölçülerde ve hangi formda değişeceği Vietnam'ın geleceği noktasında hayati derecede öneme haiz bir konudur.

KAYNAKÇA

BAIN, Chester A. *Vietnam, the Roots of Conflict*, Prentice Hall, New Jersey, 1967.

BARITZ, Loren, *Backfire, A History of How American Culture Led Us Into Vietnam and Made Us Fight the Way We Did*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1998.

BBC, "Vietnam Country Profile", *23 September 2015.*

BRADLEY, Mark Philip, *Imagining Vietnam and America, the Making of Postcolonial Vietnam, 1919-1950*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill and London, 2000.

BUSZYNSKI, Leszek, *Soviet Foreign Policy and Southeast Asia*, Croom Helm, London & Sydney 1986.

BUTTINGER, Joseph, *Vietnam: A Dragon Embattled, Volume II, Vietnam at War*, Pall Mall Press, London, 1967.

CIA World Factbook, "Vietnam", 2014.

CLODFELTER, Mark, *The Limits of Air Power, The American Bombing of North Vietnam*, The Free Press, London, 1989.

DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), *Vietnam Ülke Bülteni*, Ekim 2009.

DUIKER, William J. Duiker, *Vietnam, Revolution in Transition,* Pennsylvania State University, Westview Press, San Francisco, Oxford, 1995.

ESTERLINE John H./ESTERLINE, Mae H. *How the Dominoes Fell, Southeast Asia in Perspective*, University Press of America, New York, London, 1990.

EVERS, H.D./BENEDIKTER, S. "Hydraulic Bureaucracy in a Modern Hydraulic Society – Strategic Group Formation in the Mekong Delta, Vietnam. *Water Alternatives* 2(3): 2009.

World Bank East Asia and Pacific Economic Update April 2015, Washington D.C. 2015.

GIAP, General Vo Nguyen, *Vietnam People's War has defeated US War of Destruction,* Foreign Language Publishing House, Hanoi, 1969.

HEARDEN, Patrick J. Hearden, *The Tragedy of Vietnam*, Harper Collins Publishers, New York, 1991.

KOLKO, Gabriel, *Anatomy of a War, Vietnam, the United States and the Modern Historical Experience*, The New Press, New York, 1994.

MOISE, Edwin E. *Tonkin Gulf and the Escalation of the Vietnam War*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill and London, 1996.

PIKE, Douglas, 'The Viet Cong: Goals and Mystique' *Vietnam and American Foreign Policy*, Edited by, John R. Boettiger, D.C. Heath Company, Boston, 1968.

ROTTER, Andrew J. Rotter, *The Path to Vietnam, Origins of the American Commitment to Southeast Asia*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987.

SARDESAI, D. R. *Vietnam, Past and Present*, Westview Press, Boulder, Colorado, 1998.

SHORT, Anthony, *The Origins of the Vietnam War*, Longman Publishing, London and New York, 1989.

ŞİMŞEK, Mehtap Şimşek, "Türk Basınında Vietnam Savaşı: Ulus Gazetesi Örneği" *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S. 42, Kasım 2008*.

TODAYSZAMAN, *19.03.2015.*

T. C. DIŞ İŞLERİ BAKANLIĞI, "Türkiye-Vietnam Siyasi İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-vietnam-siyasi-iliskileri.tr.mfa (15.12.2015)

TRAGER, Frank N. *Why Viet Nam?*, Pall Mall Press, London, 1966.

UN, Kheang, "Vietnam at the Crossroads: the Modern Political Economy Vietnam at the Crossroads: the Modern Political Economy" Department of Political Science. Northern Illinois University, http://www.niu.edu/cseas/outreach/pdfs/vietnamxroads.pdf (15.12.2015)

WIRTZ, James J. *The Tet Offensive, Intelligence Failure in War,* Cornell University Press, Ithaca and London, 1991.

WYATT, Clarence R. *Paper Soldiers, The American Press and the Vietnam War*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1993.

ZHANG, Xiaoming, "Deng Xiaoping and China's Decision to g oto War with Vietnam", *Journal of Cold War Studies Vol. 12, No. 3,* 2010.

üzerindeki etkisi, Laos'un bölge ülkeleriyle ve çok-taraflı örgütlerle ilişkileri araştırmaya değer diğer konulardır.

KAYNAKÇA

ABD DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, U.S. Department of State, Bureau of East Asian and Pacific Affairs Lower Mekong Initiative, 2015, http://www.state.gov/p/eap/mekong/ (1.12.2015).

ADB, ASIAN DEVELOPMENT BANK, Countries of the Mekong River: 12 Things to Know, 14 Eylül 2012, http://www.adb.org/features/12-things-know-2012-greater-mekong-subregion-program (01.12.2015).

ADB, ASIAN DEVELOPMENT BANK, Ecological Footprint and Investment in Natural Capital in Asia and the Pacific, Haziran 2012, http://www.adb.org/sites/default/files/publication/29828/ecological-footprint-asia-pacific.pdf (10.12.2015).

ADB, ASIAN DEVELOPMENT BANK, Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Program: Overview, Report, 2015, http://www.adb.org/sites/default/files/publication/29387/gms-ecp-overview-2015.pdf (01.12.2015).

ADB, ASIAN DEVELOPMENT BANK, The Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Program Strategic Framework 2012–2022. Mandaluyong City, Philippines: Asian Development Bank, 2011. http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/33422/files/gms-ec-framework-2012-2022.pdf (01.12.2015).

AVRUPA KOMİSYONU, European Commission, European Union, Trade in goods with Laos, Directorate-General for Trade, Units A4/G2, 20 Ekim 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113410.pdf (01.12.2015).

BAIRD, I.G./SHOEMAKER, Bruce, People, Livelihoods and Development in the Xekong River Basin of Laos. White Lotus Press, Bangkok, 2008.

BROWN, MacAlister/ZASLOFF, Joseph J., "Relations with China". Laos: A Country Study, Savada Andrea Matles (ed.), Laos: A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress, 1994.

BTI (BERTELSMANN STIFTUNG), Laos Country Report, Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2014, http://www.bti-project.org/reports/country-reports/aso/lao/index.nc (09.12.2015).

CASTELLANET, Christian/DIEPART, Jean-Christoph, The Neoliberal Agricultural Modernization Model: A Fundamental Cause For Large-Scale Land Acquisition And Counter Land Reform Policies İn The Mekong Region, Conference Paper No. 55, Chiang Mai University, 5□6 June 2015, http://www.iss.nl/fileadmin/ASSETS/iss/Research_and_projects/Research_networks/BICAS/CMCP_55-CastellanetDiepart.pdf (25.11.2015).

CIA (CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY) Laos, In The World Factbook, 2015. https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/la.html (02.12.2015).

COATES, Karen/REDFERN, Jerry, Eternal Harvest: The Legacy of American Bombs in Laos, Things Asian Press, 2013.

COUNTRYWATCH, Laos: 2015 Country Review, CountryWatch, Inc., Houston, Texas. http://www.countrywatch.com/Content/pdfs/reviews/B3M68554.01c.pdf (09.12.2015).

DIMITROV____, Martin K., Why Communism Did Not Collapse_: Understanding Authoritarian Regime Resilience in Asia and Europe, Cambridge University Press□,

DUCOURTIEUX, Olivier/LAFFORT, Jean-Richard/SACKLOKHAM, Silinthone, "Land Policy and Farming Practices in Laos", Development and Change, Vol. 36, Issue 3, pp. 499–526, May 2005, DOI: 10.1111/j.0012-155X.2005.00421.x

DÜNYA BANKASI, Lao PDR, 2015, http://data.worldbank.org/country/lao-pdr (12.12.2015).

DÜNYA BANKASI, Lao PDR Overview", Ekim 2015, http://www.worldbank.org/en/country/lao/overview (12.12.2015).

ENDRES, Kirsten W., "Constructing the Neighbourly 'Other': Trade Relations and Mutual Perceptions across the Vietnam-China Border", SOJOURN: Journal of Social Issues in Southeast Asia, Vol. 30 No. 3, Nov. 2015, pp. 710-741.

ENVIRONMENTAL INVESTIGATION AGENCY (EIA), Crossroads: The Illicit Timber Trade Between Laos and Vietnam, July 2011, https://eia-international.org/report/crossroads (8.12.2015).

ENVIRONMENTAL INVESTIGATIVE AGENCY (EIA), Leaked report reveals huge scale of illegal logging in Laos, 21st October, 2015 https://eia-international.org/leaked-report-reveals-huge-scale-of-illegal-logging-in-laos (8.12.2015).

EVANS, Grant, A Short History of Laos: The Land in Between, Allen & Unwin, 2002.

EVANS, Grant, The Last Century of Lao Royalty: A Documentary History, Chiang Mai: Silkworm Books, 2009.

FREEDOM HOUSE, Freedom in the World 2012, Lao, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/laos (12.11. 2015).

FREEDOM HOUSE, Freedom in the World 2014: Lao, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/laos-0#.VLGHpivF91A, (5.11.2015).

FREEMAN, Nick J., "Laos: Timid Transition", Funston Funston (ed.), Government and Politics in Southeast Asia, London and Singapore: Zed Books and Institute of Southeast Asian Studies, 2001, p. 120–159.

FRIEDERICHSENA Rupert/NEEFB, Andreas, "Variations of Late Socialist Development: Integration and Marginalization in the Northern Uplands of Vietnam and Laos", European Journal of Development Research, Vol. 22, 2010, p. 564–581; doi:10.1057/ejdr.2010.23.

GAINSBOROUGH, Martin, "Elites vs. Reform in Laos, Cambodia, and Vietnam", Journal of Democracy, Vol. 23, N0. 2, Nisan 2012.

GRUMBINE R. Edward/XU Jianchu, "Mekong Hydropower Development", Science, Vol. 332, 8 Nisan 2011, ftp://taurus2.caf.dlr.de/put/leinenkugel/MekongBasin_thematic/Grumbine2011.pdf (25.11.2015).

GUO Yanjun, "Multi-Governance of the Greater Mekong River's Water Resources Security and China's Policy Choice", Jinjun Zhao/Zhirui Chen (eds.), Participation and Interaction: The Theory and Practice of China's Diplomacy, World Scienfic, 2012, pp. 247-275.

HALPERN, Joel M., Government, Politics, and Social Structure in Laos: A Study of Tradition and Innovation, USA, Yale University Southeast Asia Studies, 1964.

HIGH, Holly, "Laos in 2012: In the Name of Democracy", Southeast Asian Affairs, Vol. 2013, p. 135-150.

HIRSCH Philip/SCURRAH Natalia, The Political Economy Of Land Governance in yhe Mekong Region: Contexts of Policy Advocacy, Conference Paper No. 48, Chiang Mai University 5□6 Haziran 2015, http://www.iss.nl/fileadmin/ASSETS/iss/Research_and_projects/Research_networks/LDPI/CMCP_48-HirschScurrah.pdf (8.12.2015).

HOWE, Brendan M./PARK, Seo Hyun Rachelle, "Laos: The Dangers of Developmentalism?", Southeast Asian Affairs, 2015, pp. 167-185.

HUMAN RIGHTS WATCH (HRW), Concerns on Laos, Submitted in advance of the EU-Laos Human Rights Dialogue October 2015, 5 Kasım 2015. https://www.hrw.org/sites/default/files/supporting_resources/hrw_submission_to_the_european_union-laos_hr_dialogue_-proofed.pdf (15.12.2015).

IVARSSON, Søren/SVENSSON, Thommy/TØNNESSON, Stein, The Quest for Balance in a Changing Laos: A Political Analysis, NIAS Press, 1995.

JAPONYA DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Mekong-Japan Summit Meeting, Kasım 2009. http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/mekong/summit0911/index.html (8.12.2015).

JAPONYA DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, The Seventh Mekong-Japan Summit Meeting, 4 Temmuz 2015, http://www.mofa.go.jp/s_sa/sea1/page3e_000354.html (8.12.2015).

JAPONYA DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Tokyo Strategy 2012 for Mekong-Japan Cooperation, 21 Nisan 2012, http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/mekong/summit04/joint_statement_en.html (8.12.2015).

JAPONYA DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, The Seventh Mekong-Japan Summit Meeting, 4, Temmuz 2015, http://www.mofa.go.jp/s_sa/sea1/page3e_000354.html (8.12.2015).

KING Elizabeth M.,/VAN DE VALLE, Dominique, "Laos: Ethno-linguistic Diversity and Disadvantage", Hall Gillette H./Patrinos, Harry Anthony (eds.), Indigenous Peoples, Poverty, and Development, 2014, pp. 249-304. http://siteresources.worldbank.org/EXTINDPEOPLE/Resources/407801-1271860301656/Chapter_7_Laos.pdf (25.11.2015).

KILIÇ, Seyfi, Mekong Nehri Suları Üzerinde İşbirliği ve İhtilaf, ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 60, Ankara, Temmuz 2011.

KYOPHILAVONG, P./TLAMPHAYPHAN, T, "Lao PDR Country Report", F. Zen/M. Regan (eds.), Financing ASEAN Connectivity, ERIA Research Project Report FY2013, No.15.J akarta: ERIA, 2014, pp. 131-165.

LAOS DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Ministry of Foreign Affairs Lao PDR, 2015. http://www.mofa.gov.la/index.php/foreign-policy/foreign-policy (11.12.2015).

LAOS Hükûmetİ (The Government of Lao People's Democratic Republic), Indigenous Peoples Development Planning Document No. 35297, Ağustos 2006. http://www.asianlii.org/asia/other/ADBLPRes/2006/4.pdf (8.12.2015).

LAOS Hükûmetİ (GOVERNMENT OF THE LAO PDR), The Millennium Development Goals and Lessons Learnt for the Post-2015 Period: A Summary Review, Vientiane, Eylül 2015, http://www.la.undp.org/content/dam/laopdr/docs/Reports%20and%20

publications/2015/Government_LaoPDR_MDG_%20Review_September2015_FINAL.pdf (8.12.2015).

LEARY, William M., "The CIA and the 'Secret War' in Laos: The Battle for Skyline Ridge, 1971-1972", The Journal of Military History 59, Haziran 1995, pp. 505-518.

LESTRELIN, Guillaume, "Rethinking State-Ethnic Minority Relations In Laos: Internal Resettlement, Land Reform And Counter-Territorialization?, Political Geography 30, 2011, p.311-319.

LINTNER, Bertil, "Laos at the Crossroads", Southeast Asian Affairs, Vol. 2008, pp. 171-183.

LPYB, LAOS PLANLAMA VE YATIRIM BAKANLIGI Ministry of Planning and Investment, Current Investment Regime of the Lao PDR, Presentation made by Phonethavong Singhalath, Director of Investment Promotion Division, 27-28 Mart 2012, Phnom Penh, Cambodia, http://www.oecd.org/investment/investmentfordevelopment/50075285.pdf (8.12.2015).

LPYB, LAOS PLANLAMA VE YATIRIM BAKANLIGI, Yatırım Teşvik Dairesi, Resmî Web Sayfasi (Ministry of Planning and Investment Investment Promotion Department. 2015. http://www.investlaos.gov.la/(15.12.2015).

LUM, Thomas, CRS Report to Congress, Laos: Background and U.S. Relations., Congressional Research Service RL34320, 4 Ocak 2010, https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34320.pdf (15.12.2015).

MEKONG NEHRI KOMISYONU, resmî web-sayfası, http://www.mrcmekong.org/about-mrc/(15.12.2015).

OECD, Economic Outlook for Southeast Asia, China and India 2014: Beyond the Middle-Income Trap, 2013, http://www.oecd.org/site/seao/Pocket%20Edition%20SAEO2014.pdf (15.12.2015).

ORABOUNE, Syviengxay, "Lao PDR and its Development Partners in East Asia: China and Japan", Kagami, ed., A China–Japan comparison of economic relationships with the Mekong River basin countries, Bangkok: Bangkok Research Centre, IDE-JETRO. 2008, pp.206-264 http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/pdf/01_laopdr.pdf (15.12.2015).

OXFORD POVERTY AND HUMAN DEVELOPMENT INITIATIVE (OPHI), "Lao PDR Country Briefing", Multidimensional Poverty Index Data Bank, University of Oxford, December 2015. www.ophi.org.uk/multidimensional-poverty-index/mpi-country-briefings/(14.12.2015).

PEOU, Sorpong, "The Limits and Potential of Liberal Democratisation in Southeast Asia", Journal of Current Southeast Asian Affairs, Vol. 33, No. 3, 2014, p. 19–47, http://nbn-resolving.org/urn/resolver.pl?urn:nbn:de:gbv:18-4-8054

PHIMPHANTHAVONG, Hatthachan, "Economic Reform and Regional Development of Laos", Modern Economy 3, 2012, p. 179-186 http://dx.doi.org/10.4236/me.2012.32025

PHOLSENA, Vatthana, Post-war Laos: The Politics of Culture, History, and Identity, 2006, Cornell University Press.

REHBEIN, Boike, Globalization, Culture and Society in Laos, London, New York, Routledge, 2007.

REUTERS, New Laos Web Decree Bans Criticism of Government Policy, 23 Eylül 2014.

RIGG, Jonathan, Living with Transition in Laos: Market Integration in Southeast Asia, New York, Routledge, 2005.

SAUNDERS, Jade, Trade in Illegal Timber The Response in Vietnam A Chatham House Assessment, Aralık 2014 https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20141210IllegalTimberVietnamSaunders.pdf (15.12.2015).

SCHÖNWEGER, Heiniman O. (ed.). Concession and lease in Lao PDR: Taking Stock of land Investments. CDE. University of Bern, 2012/http://www.decide.la/en/downloads/index/Concessions-Leases-LaoPDR_2012.pdf (15.12.2015).

SIMS Kearrin, Culture, "Community-oriented Learning and the Post-2015 Development Agenda: A View from Laos", Third World Quarterly, 36, 10, 2015, Pp.1922-1943, DOI: 10.1080/01436597.2015.1074036

SMIRNOV, Denis., Assessment Of Scope Of Illegal Logging In Laos And Associated Trans-Boundary Timber Trade, Leaked WWF Report, June 2015, http://mylaff.org/document/download/3161 (15.12.2015).

SOUKAMNEUTH, Bounlonh J., The Political Economy Of Transition In Laos: From Peripheral Socialism To The Margins Of Global Capital, A PHD Dissertation Presented to the Faculty of the Graduate School of Cornell University, 2006.

ST JOHN, Ronald Bruce, Revolution, Reform and Regionalism in Southeast Asia: Cambodia, Laos and Vietnam, New York, Routhledge 2006,

STUART-FOX Martin, "Laos: The Chinese Connection", Southeast Asian Affairs, 2009, pp. 141-169, http://www.jstor.org/stable/27913382

STUART-FOX, Martin, "LAOS: The Vietnamese Connection", Southeast Asian Affairs. Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS), 1980, pp. 191–209. http://www.jstor.org/stable/27908403.

STUART-FOX, Martin, A History of Laos, Cambridge University Press□,

STUART-FOX, Martin, Buddhist Kingdom, Marxist State: The Making of Modern Laos, Bangkok, Thailand: White Lotus, 1996.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIGI, Laos, 2015, http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?08bcc10b-1714-4d12-9194-b75414031b11 (15.12.2015).

THAYER, Carlyle A, Laos in 1982: The Third Congress of the Lao People's Revolutionary Party Asian Survey, Vol. 23, No. 1, 1983, pp. 84-93

THE UNITED NATIONS LAO PDR, New Partnership Declaration to guide development action in Lao PDR to 2025. Vientiane, 27 November 2015 http://www.la.one.un.org/media-center/news-and-features/169-new-partnership-declaration-to-guide-development-action-in-lao-pdr-to-2025 (15.12.2015).

TRANSPARENCY INTERNATIONAL, Corruption Perceptions Index, 2014.

UNDP Human Development Report 2015, Lao People's Democratic Republic, 2015: http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/LAO.pdf (15.12.2015).

UNDP LAO PDR, Press Release: Government getting prepared for exiting LDC status, 12 March 2015, http://www.la.undp.org/content/lao_pdr/en/home/presscenter/pressreleases/2015/03/12/government-getting-prepared-for-exiting-ldc-status.html (15.12.2015).

UNDP: THE LAO PDR, Country Analysis Report: Lao People's Democratic Republic, Analysis to inform the selection of priorities for the next UN Development Assistance Framework (UNDAF). 2012-2015, Vientiane, http://www.undp.org/content/dam/laopdr/docs/Legal%20Framework/UNDP_LA_CAR_2012_2015.pdf (16.12.2015).

UNITED NATIONS, Department of Economic and Social Affairs (DESA), Lao PEOPLE'S DEMOCRATIC REPUBLIC, Country Profile, 2005. http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan023237.pdf (14.11.2015).

US DEPARTMENT OF STATE, Bureau of East Asian And Pacific Affairs, U.S. Relations With Laos Fact Sheet, 9 Subat 2015, http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2770.htm (15.12.2015).

WALKER, Andrew, The Legend of the Golden Boat: Regulation, Trade and Traders in the Borderlands of Laos, Thailand, China, and Burma, University of Hawaii Press. 1999.

WARR, Peter/Rasphone Sitthiroth/Menon, Jayant, Two Decades of Rising Inequality and Declining Poverty in the Lao People's Democratic Republic, Asian Development Bank Economics Working Paper Series, No. 461, November 2015, http://www.adb.org/sites/default/files/publication/176031/ewp-461.pdf (16.12.2015).

yasi ve ekonomik ilişkilerini geliştirdiği ve büyük önem verdiği Kamboçya, aradaki uzak mesafeye rağmen, Türkiye açısından da yatırımlara ve ticarete uygun bir ülkedir. Türkiye'ye ithal edilen tekstil mallarının büyük çoğunluğunun Kamboçya'da Türkler tarafından üretilmesi bu uygunluğa bir örnek teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

AUSWERTIGES AMT, "CAMBODSCHA", 2015, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/01Nodes_Uebersichtsseiten/Kambodscha_node.html (30.10.2015).

BECKER, Peter, Armutsminderung durch Dezentraliesirung in Kambodscha, Berlin: LIT Verlag, 2014.

BUNDESZENRALE FÜR POLITISCHE BILDUNG, "Kambodscha: Das Land in Daten", 2012, http://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/fischer-weltalmanach/65701/kambodscha?p=all (03.11.2015).

DEİK (DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU, „Türkiye-Kamboçya İş Konseyi", 2015, https://www.deik.org.tr/Konsey/118/Türkiye_Kamboçya.html, (09.11.2015).

DER SPİEGEL, „Kambodscha: Pferd am Himmel", 02.10.1972, http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-42805283.html, 05.11.2015).

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, „Türkiye Kamboçya Siyasi İlişkileri", 2015, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kambocya-siyasi-iliskileri.tr.mfa, (09.11.2015).

ETNOLOGUE-REPORT, „Languages Cambodia", 2015, http://www.ethnologue.com/country/KH/languages (30.10.2015).

FREEDOMHAUSE, "Freedom ın the World", 2015, https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world, (03.11.2015).

GERMANY TRADE & INVEST, „Wirtschaftsdaten kompakt: Kambodscha", 2014, http://www.gtai.de/GTAI/Content/DE/Trade/Fachdaten/PUB/2012/11/pub20121126803311_151040_wirtschaftsdaten-kompakt---kambodscha--mai-2014.pdf, (04.11.2015).

LEDGERWOORD, Judy, „Cambodian Literature", 1990, http://www.seasite.niu.edu/crossroads/ledgerwood/cambodianliterature.htm, (03.11.2015).

KARBAUM, Markus, "CAMBODSCHA", 2015, http://liportal.giz.de/kambodscha/ueberb- lick/, (28.10.2015).

KARBAUM, Markus, "Die Neuerfindung des Buddhismus in Kambodscha",Zeitschrift Südostasien, 3/2014, S. 10-12.

KARBAUM, Markus, "Kambodscha und Vietnam im sino-amerikanischen Wettstreit um Südostasien", 2011, https://cambodianewsdotnet.files.wordpress.com/2011/05/karbaum_kambodscha-und-vietnam-im-sino-amerikanischen-wettstreit-um-sc3bcdostasien1.pdf (09.11.2015).

KARBAUM, Markus, Kambodscha unter Hun Sen: Informelle Institutionen, Politische Kultur und Herrschaftslegitimiät, Münster, Hamburg, Berlin, Wien London: LİT Verlag, 2006.

KREUTZ, Serge, "Kambodscha/Geschichte", 2009, http://orilu.com/kambodscha-geschichte.htm (04.11.2015).

LIEBERMAN, Victor, Strange Parallels. Southeast Asia in Global Context, c. 800–1830. Band 1, Cambridge University Press, Cambridge 2003.

MEYER, Wolfgang/HABER, Claus, "Der Tempel-Streit zwischen Kambodscha und Thailand", 19 Ağustos 2008, http://www.kas.de/wf/doc/kas_14399-544-1-30.pdf (09.11.2015).

OLDAG, Andreas, "Freedom of the Pressand MediaRegilation in Cambodia", 2015, http://www.kas.de/wf/doc/kas_41221-1522-1-30.pdf?150521041653 (03.11.2015).

OWEN, Taylor/KİERNAN, Ben, "Bombs over Cambodia", 2006, http://www.yale.edu/cgp/Walrus_CambodiaBombing_OCT06.pdf (06.11.2015).

PETRICH, Martin H., Vietnam, Kambodscha und Laos. Tempel, Klöster und Pagoden in den Ländern am Mekong, DuMont, Köln 2004.

RİTTER, Martin, Medien und Demokratisierung in Kambodscha, Berlin: Frank-Timmer Verlag, 2008.

RUMMEL, Rudolph J., Death by Government, New Jersey: Seventh Paperback, 2009.

RUMMEL, Rudolph J., DEMOZİD: Der befohlene Tod. Massenmorde im 20. Jahrhundert, Münster, Hamburg, London: LİT Verlag, 2003.

SHARAN, M. K, Studies in Sanskrit Inscriptions of Ancient Cambodia, Abhinav Publications, Neu-Delhi 2003.

SCHREY, Denis/LUDWIG, Helen, "Ende des politischen Stillstandes in Kambodscha", 2014, http://www.kas.de/kambodscha/de/publications/38563/(03.11.2015).

SPOONER, Andrew, "Footprint Cambodia", Boobbyer, Claire/Spooner, Andrew/O`Tailan, Jock, Vietnam, Cambodia, and Laos, Bath, Footprint: 2008, S. 292-378.

STATİSTİSCHES BUNDESAMT, "Länder, Regionen, Internationales: Kambodscha", 2015, https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/LaenderRegionen/-Internationales/Land/Asien/Kambodscha.html (30.10.2015).

THE WORLD FACTBOOK, "CAMBODIA", 2015, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cb.html (28.10.2015).

THE WORLD FACTBOOK, "CAMBODIA", 2008, https://www.cia.gov/library/publications/download/download-2008/(03.11.2015).

WERNING, Reiner, "Verquere Fronten", 2015, http://www.ag-friedensforschung.de/regionen/Kambodscha1/40jahre.html (05.11.2015).

SONUÇ

Tayland, şehirli-kırsal kesim çatışmasının oldukça yoğun yaşandığı temel olarak kültürel değerlerine sıkı sıkıya bağlı bir ülkedir. "Saygı kültürü"nün hâkim olduğu Tay toplumunun bu denli kaos ve krizler yaşamasının nedenleri ise oldukça çeşitlidir.

Nedenlerden ilki ordu vesayetinin çok güçlü olmasıdır. Bu durum Çin'e komşu olmasıyla yakından ilintilidir. Stratejik bir konumu olan Tayland, küresel güçlerin de odak noktası olmuştur. Diğer yandan farklı etnik ve dinsel gruplara ev sahipliği yapan Tayland, içerideki kozmopolit yapıyı demokratikleştirme çabasındadır. Fakat mevcut askeri vesayet buna izin vermemekte, toplumsal ayrışmanın da önüne geçememektedir. Ayrıca Çin'in yakın çevresinde yer alması nedeniyle ABD'nin Çin'i "çevreleme" stratejisi bağlamında ABD, Avrupa ve Rusya için de Güneydoğu Asya'nın en önemli ülkelerinden biri olarak görülmektedir. Tayland, aynı zamanda Orta Doğu-Güneydoğu Asya yönündeki enerji ve ticaret güzergâhını, Andaman Denizi ve Tayland Körfezi aracılığıyla takip etme imkânına sahiptir. Dolayısıyla, Tayland'ın siyasal geleceği, toplumsal ve ekonomik krizlerinin çok ötesinde stratejik konumunun küresel güçler tarafından kullanılabilir olması nedeniyle komşuları olan Myanmar ve Malezya gibi yakından takip edilmelidir.

12 askeri darbe ve toplamda 19 askeri müdahale yaşayan ülkede hâlen askeri vesayet rejimi hâkimdir. Bu durumun değişimi için Türkiye gibi benzer süreçlerden geçmiş bir ülkenin model olabilmesi muhtemeldir. Spesifik olarak ülke toplumları, coğrafi konum vs. gibi etmenler bir ülkeyi diğerinden ayırsa da gelişmekte olan ülkelerin yaşadıkları belli başlı sorunlar ve olaylar benzerlik göstermektedir. Bu nedenle Türkiye, Tayland ile ilişkilerini siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik bağlamda geliştirirken bir yandan da demokratikleşme yolundaki Tayland'a tecrübelerini aktarabilirse ülkenin gelişimi için önemli bir adım atmış olacaktır. Bu durum nihayetinde ikili ilişkilere olumlu yansıyacaktır.

KAYNAKÇA

ACER, Yücel (2008), "Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 4, No: 16 ss.1-18

ASEAN (2014), "24th ASEAN Summit, Nay Pyi Taw, Myanmar, 10-11 May 2014"; http://www.asean.org/news/item/24th-asean-summit (16.07.2015)

ASEAN (2015a), "History/The Founding of ASEAN"; http://www.asean.org/asean/about-asean/history (23.05.2015)

ASEAN (2015b), "Overview/Establishment", http://www.asean.org/asean/about-asean/overview (12.09.2015)

ASEAN (2015c), "Chairman's Statement of The 5th East Asia Summit Foreign Ministers' Meeting at Kuala Lumpur", 10 August 2015; http://www.asean.org/news/

asean-statement-communiques/item/chairman-s-statement-of-the-5th-east-asia-summit-foreign-ministers-meeting-at-kuala-lumpur (23.09.2015)

ASEAN India (2014), "About East Asia Summit", 12.12.2014; http://mea.gov.in/aseanindia/about-eas.htm (15.09.2015)

ATLI, Altay (2000), "Asya Krizi Geri mi Geliyor", *Dünya Gazetesi*, 21 Ekim 2000

ATLI, Altay (2004), "Tarihin Daha Hızlı Aktığı Yer", *Ntvmsnbc*, 1 Aralık 2004

ATLI, Altay (2008),"Krizin Ardından Yükselen Asya Kaplanları'nın Başarı Sırrı", *Analiz*, 1 Aralık 2008

ATLI, Altay (2015), "Asya Ekonomileri Sürdürülebilir Büyüme Peşinde", *Analist*, USAK, 2015 Ocak Sayısı

BAKER, Christopher John and Pasuk Phongpaichit (2009), A History of Thailand, Cambridge University Press

BALCI, Ali (2010), "Kamboçya: Çinhindi'nin Sorunlu Ülkesi", Dünya Çatışma Bölgeleri, Cilt II, Nobel Yayınları, İstanbul, ss. 548-556, s.555

BARSKY, Kirill (2015), "Russia and Thailand: Birds of a feather in global politics", RBTH, May 29, 2015

BBC (2014), "Tayland'da darbe liderine kral onayı", 26 Mayıs 2014; http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140526_tayland_darbe_kral (12.08.2015)

BBC News (2014), "Thailand's lese majeste laws explained",1 December 2014; http://www.bbc.com/news/world-asia-29628191 (13.08.2015)

BBC NEWS (2015), "Thailand country profile", 28 August 2015; http://www.bbc.com/news/world-asia-15581957 (13.05.2015)

BIMSTEC (2015), "Overview", 20.09.2015; http://www.bimstec.org/index.php?page=overview (20.09.2015)

BUGÜN (2014), "ASEAN ülkelerinden Tayland'da diyalog çağrısı", 12.05.2014

CHACHAVALPONGPUN, Pavin (2015), "Thailand plays the Russia card", *The Japan Times*, 22.04.2015; http://www.japantimes.co.jp/opinion/2015/04/22/commentary/world-commentary/thailand-plays-russia-card/#.ViTVPX7hDIU (17.08.2015)

CHINA EMBASSY IN THAILAND (2015), "Bilateral Relations", 2011/07/15; http://th.china-embassy.org/eng/ztgx/gxgk/(14.09.2015)

CHONGKITTAVORN, Kavi (2001), "Thai–Burma relations", Challenges To Democratization In Burma: Perspectives on multilateral and bilateral responses, International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA), ss.117-121

CIA WORLD FACTBOOK (1994), The Library of Congress Country Studies, "Laos The Confrontational Relationship with Thailand", July 1994

DEDEKOCA, Ersin (2014), "Kasım Zirveleri ve Yeni Dengeler", Asya Pasifik Araştırmaları Merkezi, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 21 Kasım 2014

DESA (2015), "Least Developed Countries: LDC Factsheets"; http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/ldc/profile/country_103.shtml (12.09.2015)

DOMINGUEZ, Gabriel (2015), "Why Thailand is boosting ties with Russia and China", *Deutsche Welle*, 08.04.2015; http://www.dw.com/en/why-thailand-is-boosting-ties-with-russia-and-china/a-18367018 (06.07.2015)

EVLİMOĞLU, Umut (2015), "Dünyada Yaşanan Son Ekonomik Krizlerin Ortak Paydası: Yayılma Etkisi ve Belirleyicileri Üzerine Bir Değerlendirme", *KAÜ İİBF Dergisi*, Cilt 6, Sayı 10, 2015, 96-99

FALK, Monica Lindberg (2014), Post-Tsunami Recovery in Thailand: Socio-cultural Responses, Routledge

FERNQUEST, Jon (2015), "Thai consulate attacked in Turkey", *Bangkok Post*, 9 Jul 2015, http://www.bangkokpost.com/learning/learning-from-news/618336/thai-consulate-attacked-in-turkey-with-video (17.09.2015)

FERRARA, Federico (2011), Thailand Unhinged: The Death of Thai-style Democracy, Equinox Publishing

FOREKS HABER MERKEZİ (2015), "Tayland'ın Otomotiv Sektöründe İhracat Arttı", 14 Ekim 2015; http://www.foreks.com (12.08.2015)

FUNSTON, N. John (2009), Divided Over Thaksin: Thailand's Coup and Problematic Transition, Institute of Southeast Asian Studies

GÖKCAN, Özkan (2010), "Myanmar (Burma): Karanlıkta Yazılan Tarih", Dünya Çatışma Bölgeleri, Cilt II, ss.531-543

GUO, Rongxing (2006), Territorial Disputes and Resource Management: A Global Handbook, Nova Publishers

HOUTON, Jody (2006), A Geek in Thailand: Discovering the Land of Golden Buddhas, Pad Thai and Kickboxing, Tuttle Publishing, ss.69.-72

HUMAN RIGHTS WATCH (2011), Descent Into Chaos: Thailand's 2010 Red Shirt Protests and the Government Crackdown, Human Rights Watch

INSIGHT GUIDES (2015), "Neighbourly relations – the influence of Vietnam, China and Thailand on Laos"; https://www.insightguides.com/destinations/asia-pacific/laos/cultural-features/neighbourly-relations, Erişim Tarihi: 24.07.2015

INTERNATIONAL MONETARY FUND (2005), IEO Evaluation Report on the IMF's Approach to Capital Account Liberalization 2005, IMF

JOSHUAPROJECT.NET (2015), "Country: Thailand", http://joshuaproject.net/countries/TH

JUMBALA, Prudhisan (1992), Nation-building and democratization in Thailand: a political history, Chulalongkorn University, Social Research Institute

KARAKILÇIK, Yusuf (2008), "Bölgesel Su Anlaşmazlıklarının Küresel Çatışmaya Dönüşme Riski: Fırat ve Dicle Örneği", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 4, No: 16 ss.19-56, s.26

KASIKORNTHAI (2013), "New Era of Diplomatic Ties"; http://www.thailand-china.com/getdoc/d6731524-8263-4082-97d2-237a8fe96cb0/New-Era-of-Diplomatic.aspx (03.04.2015)

KATTINGER, Katharin and Rainer Einzenberger (2012), "Myanmar/Burma: Vom Schlachtfeld zum Marktplatz", 26.4.2012; http://www.boell.de/de/navigation/asien-myanmar-burma-thailand-schlachtfeld-marktplatz-14486.html (27.2.20159

KRONGKAEW, Medhi (2012), "Economic Growth And Social Welfare: Experience Of Thailand After The 1997 Economic Crisis", Institudo de Economia, UFRJ, 3 May 2012; http://www.ie.ufrj.br/asia/pdfs/economic_growth_and_social_welfare.pdf (13.05.2015)

LANE, Timothy D., Marianne Schulze-Gattas, T. M. Tsikata, Steven Phillips, Atish R. Ghosh and A. Javier Hamann (1999), IMF-Supported Programs in Indonesia, Korea and Thailand, International Monetary Fund

LLC BOOKS (2010), 20th-Century Politicians: Thaksin Shinawatra, General Books LLC

MASON, Edward Sagendorph and Robert E. Asher (1973), The World Bank Since Bretton Woods, Brookings Institution Press

MINISTRY OF OF EXTERNAL AFFAIRS, GOVERNMENT OF INDIA (2013), "Mekong-Ganga Cooperation (MGC)"; http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Brief_on_MGC_for_MEA_website-Final.pdf (15.09.2015)

MISHRA, Patit Paban (2010), The History of Thailand, ABC-CLIO

MONASH UNIVERSITY- CENTRE OF SOUTHEAST ASIAN STUDIES (1991), National identity and its defenders, Thailand, 1939-1989, Centre of Southeast Asian Studies, Monash University

NGUYEN, Thi Dieu (1999), The Mekong River and the Struggle for Indochina: Water, War, and Peace, Greenwood Publishing Group

NNT NEWS (2015), "Thailand-Turkey relations upgraded to strategic partnership", 18 March 2015

NTV (2015), "Tayland'dan Uygur Türk'ü açıklaması", 10 Temmuz 2015, http://www.ntv.com.tr/dunya/taylanddan-uygur-turku-aciklamasi,AOnv1Aa5u0W6G8K-uVMPng (20.09.2015)

OBA, Ali Engin (2009), "Türk Dış Politikası'nın Asya Kıtası'na İlgisi Artarken", 28.05.2009; http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3488/turk_dis_politikasinin_asya_kitasina_ilgisi_artarken (21.09.2015)

PAWAKAPAN, Puangthong R. (2013), State and Uncivil Society in Thailand at the Temple of Preah Vihear, Institute of Southeast Asian Studies

PERMANENT COURT OF ARBITRATION- INTERNATIONAL BUREAU (2003), Resolution of International Water Disputes: Papers Emanating from the Sixth PCA International Law Seminar, November 8, 2002 Kluwer Law International, New York

Phongpaichit, Pasuk and Christopher John Baker (2004), Thaksin: The Business of Politics in Thailand, NIAS Press

RADİKAL (2013), "Sarının kırmızıyla savaşı", 03.12.2013

ROBERT, John and Victor Prescott (1998), The gulf of Thailand: maritime limits to conflict and cooperation, Maritime Institute of Malaysia, Malaysia

ROYAL THAI EMBASSY (2015), "Muslims in Thai"; http://www.thaiembassy.org/riyadh/th/organize/29025-Muslim-in-Thailand.html (13.09.2015)

SALDA, Anne C. M. (1995), World Bank, Transaction Publishers

SIMMONS, Walter (2013), Thailand, Bellwether Media

SMYSER, W. R. (2015), The Humanitarian Conscience: Caring for Others in the Age of Terror, Macmillan

STAPLETON, John (2014),Thailand: Deadly Destination, A Sense of Place Publishing, 2014

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2015), "Laos Ekonomisi"; http://www.mfa.gov.tr/laos-ekonomisi.tr.mfa, Erişim Tarihi: 12.09.2015

TERWIEL, B. J. (1983), A history of modern Thailand- 1767-1942, University of Queensland Press

THAI METEOROLOGİCAL DEPARTMENT (2015), "Thailand", http://www.tmd.go.th/en/(13.09.2015)

thaiworldview.com (2015), "Loy Krathong"; http://www.thaiworldview.com/feast/kratong.htm (23.07.2015)

THE WORLD FACT BOOK (2015), "Thailand", 20 Oct 2015; https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/th.html (15.09.2015)

TOTMAN, Richard (2011) The Third Sex: Kathoey: Thailand's Ladyboys, Souvenir Press

TÜYSÜZOĞLU, Göktürk (2014), "Askeri Darbelerle Anılan Ülke: Tayland",02 Haziran 2014; http://www.tuicakademi.org/index.php/gokturk-tuysuzoglu/4534-askeri-darbelerle-anilan-ulke-tayland (12.07.2015)

TÜYSÜZOĞLU, Göktürk (2012), "Askeri Darbelerle Anılan Ülke: Tayland"; http://politikaakademisi.org/askeri-darbelerle-anilan-ulke-tayland/(07.09.2015)

TÜYSÜZOĞLU, Göktürk (2014), "Askeri Darbelerle Anılan Ülke: Tayland", 01.06.2014; http://blog.radikal.com.tr/dunya/askeri-darbelerle-anilan-ulke-tayland-61907 (23.08.2015)

U.S. DEPARTMENT OF STATE (2015), "US Department of State Public Notice", Washington, 21.04.2015

UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME (2005), Myanmar Country Profile, Viyana, Aralık 2005

VW STAFF (2015), "What Do Growing Thai-China Relations Mean For The U.S.?", 3 Aug2015, http://www.valuewalk.com/2015/08/what-do-growing-thai-china-relations-mean-for-the-u-s/(23.09.2015)

WARREN, William (2004), Bangkok, Reaktion Books

WILLIAMSON, John (1996), "The Case for a Common Basket Peg for East Asian Currencies", Institute for International Economics, Paper presented to a conference on "Exchange Rate Policies in Emerging Asian Countries: 4omestic and International Aspects", Association for the Monetary Union of Europe and the Korea Institute of Finance, November 15-16, 1996; http://www.iie.com/publications/papers/paper.cfm?ResearchID=280 (12.04.2015)

WORLD BANK(1999), Poverty Reduction and the World Bank: Progress in Fiscal 1998, World Bank Publications

YOUNG, Helen and Lisa Goldman (2015), Livelihoods, Natural Resources, and Post-Conflict Peacebuilding, Routledge

YÜLEK, Murat (2013), "ASEAN'ın merkezindeki Tayland", *Zaman*, 10 Mart 2013

Myanmar'da 2011 yılından itibaren hayat bulan demokratik reformlar, ülkenin dış ilişkilerine farklı yansımaktadır. Bu açılım, komşuları/bölge ülkeleri ve ABD, AB, Hindistan ve Japonya tarafından desteklenmektedir. Çin ise gelişmeleri gözlemekte ve duruma göre politika üretmektedir. Kendisine karşı olası bir cepheye, Rusya ile karşılık vermektedir.[147]

Son tahlilde Burma, günümüzde askerî ticaretten jeopolitiğe, petrol/doğal gaz kaynaklarından ekonomik yatırımlara, bölgesel ve küresel siyasette, Güneydoğu Asya'nın yükselen devletlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. İç politikasında asker-sivil ve devlet-azınlıklar hatlarında daha fazla demokratik haklar ve yerel güç paylaşımı ile istikrarını sağlaması; dış politikasında ve ülkeye gelen dış yatırımlarında "sepeti çeşitlemesi" ve bu bağlamlarda bir denge oluşturması gerektiği açıktır.

KAYNAKÇA

ALLISON, Tony, "Myanmar shows India the road to Southeast Asia", 21 February 2001, in:http://www.atimes.com/reports/CB21Ai01.html#top5 (15.2.2015).

AMIN, Zahedul, "Changing Dynamics in Myanmar Impact Bangladesh's Geopolitics", 23.6.2014, in: http://thediplomat.com/2014/06/changing-dynamics-in-myanmar-impact-bangladeshs-geopolitics/(26.2.2015).

APIWONG, Thanyarat/Bamba, Yoshihiro, "The Role of the Japanese in Myanmar: Economic relations between Japan and Myanmar in historical perspective" □賀大学教育学部紀要　人文科学・社会科学, No. 59, pp. 9-23, 2009.

ASSOCIATED PRESS, "Official: UN plane lands in Myanmar with aid after cyclone", 09.5.2008, in: http://web.archive.org/web/20080509013747/http://ap.google.com/article/-ALeqM5greyFH3qkj9mc9oagSoulgjN4KHgD90HICSO3 (16.2.2015).

AUNG, Maung Htin, Burmese History before 1287: A Defence of the Chronicles. Oxford: The Asoka Society, 1970.

AUNG, Maung Htin, A History of Burma. New York and London: Cambridge University Press, 1967.

BADGLEY, John H., "Strategic Interest in Myanmar," NBR Analysis (April 2004).

BBC TÜRKÇE, "Myanmar'da '25 yıl sonraki ilk özgür seçimleri' Suu Kyi kazandı", 13 Kasım 2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151112_myanmar_secim (13.11.2015).

BECHERT, Heinz, The World of Buddhism-Buddhist Monks and Nuns in Society and Culture. New York, N.Y.: Facts on File, 1984.

147 Bu çerçevede, 2005 yılında Çin ve Rusya'nın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Myanmar'a yönelik yaptırım görüşmelerinde veto kararları not edilmelidir. Yine, Rusya-Burma ilişkileri çerçevesinde bildirmek gerekirse, Rusya, bir yandan Hindistan ve Çin gibi Myanmar'a silah satmakta; diğer yandan Çin ile birlikte, uluslararası camiada bu ülkeye yaptırımlar getirilmesinden yana değil, diyalog politikasının uygulanmasından yana bir tavır sergilemektedir.

BUENTE, Marco, "Burma's Transition to Quasi-Miltary Rule: From Rulers to Guardians", Armed Forces & Sociey, 2013.

CHACHAVALPONGPUN, Pavin, A Plastic Nation: The Curse of Thainess in Thai-Burmese Relations, University Press of America, 2005.

CHALK, Peter, "On the path of change: Political, economic and social challenges for Myanmar", Special Report, ASPI (Australian Strategic Policy Institute), December 2013.

CHARNEY, Michael W., A History of Modern Burma. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

CHARNEY, Michael W.,Powerful Learning: Buddhist Literati and the Throne in Burma's Last Dynasty, 1752–1885. Ann Arbor: University of Michigan, 2006.

CIA (Central Intelligence Agency), "The World Factbook, East&South East Asia: Burma, 2012", in: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bm.html (02.3.2015).

CLODFELTER, Michael, Walfare and Armed Conflicts: A Statistical Reference to Casualty and Other Figures 1500-2000, Second Edition 2002.

ÇOLAKOĞLU, Selçuk, "Myanmar'da Müslüman olmak", USAK ANALİST, Eylül 2012, in: http://www.usakanalist.com/detail.php?id=90 (5.3.2015).

DENMARK, Abraham M., "Myanmar and Asia's New Great Game", in: Myanmar's Growing Regional Role, The National Bureau of Asian Research, NBR Special Report #45 | 2014, pp. 75-85.

DÜNYA BANKASI, "Myanmar Overview", October 2014, in: http://www.worldbank.org/en/country/myanmar/overview (01.3.2015).

DÜNYA BANKASI, "Lao PDR Overview", October 2014, in: http://www.worldbank.org/en/country/lao/overview (28.2.2015).

FINK, Christina, "The Moment of the Monks: Burma, 2007", in Adam Roberts; Timothy Garton Ash. Civil Resistance and Power Politics: The Experience of Non-violent Action from Gandhi to the Present, Oxford University Press, 2009, pp. 354–70.

FRANKLIN, John K., The Hollow Pact: Pacific Security and the Southeast Asia Treaty Organization. ProQuest, 2006.

FULLER, Thomas, "Refugees Flee to China as Fighting Breaks Out in Myanmar", 28 August 2009, in: http://www.nytimes.com/2009/08/29/world/asia/29myanmar.html?ref=world&_r=0 (17.2.2015).

HARVEY, G.E./TEMPLE, Richard Carnac, History of Burma: From the Earliest Times to 10 March 1824 The Beginning of the English Conquest, New Delhi: Cosmo, 2010.

HARVEY, Godfrey. British Rule in Burma 1824–1942. London: AMS Pr, 1992.

ONG, Zhao, Japan and China Compete for Good Relations with Myanmar, 2 July 2014, ISEAS (Institute of Southeast Asian Studies, Singapore), in: http://www.iseas.edu.-sg/news_content.cfm?news_id=91DFCBB5-A467-21F7-D59131289A554000 (01.3.2015).

GENG, Lixin, "Sino-Myanmar Relations: Analysis and Prospects", The Culture Mandala, Vol. 7 no. 2, December 2006, (in: http://www.international-relations.com/CM7-2WB/Sino-Myanmar.htm, 28.2.2015)

GREEN, Michael J.,Japan's reluctant realism: foreign policy challenges in an era of uncertain power, New York: Palgrave, 2003.

ICG (International Crises Group), "Myanmar: The Politics of Rakhine State", Asia Report No 261, 22.10.2014.

KATTINGER, Katharin/EINZENBERGER, Rainer, "Myanmar/Burma: Vom Schlachtfeld zum Marktplatz", 26.4.2012, in:http://www.boell.de/de/navigation/asien-myanmar-burma-thailand-schlachtfeld-marktplatz-14486.html (27.2.2015).

KUDO, Toshihiro, "Myanmar and Japan: how close friends become estranged", IDE Discussion Paper, No. 118, August 2007.

LAL, Neeta/SENTINEL, Asia, "India and China Seek Economic Integration Via Burma, Bangladesh", 6.11.2013, in: http://www.irrawaddy.org/asia/india-china-seek-economic-integration-via-burma-bangladesh.html (25.2.2015).

LALL, Marie, "India-Myanmar Relations – Geopolitics and Energy in Light of the New Balance of Power in Asia", ISAS Working Paper, No. 29 – Date: 2 January 2008.

LARKIN, Emma, Finding George Orwell in Burma, Penguin Press, 2005.

MARTIN, Michael F., U.S. Policy Towards Burma: Issues for the 113th Congress, Congressional Research Service, 2013.

MOORE, Elizabeth H.,Early Landscapes of Myanmar. Bangkok: River Books, 2007.

MYINT-U, Thant, Where China Meets India: Burma and the New Crossroads of Asia, Farrar, Straus and Giroux, 2012.

MYINT-U, Thant, The River of Lost Footsteps: A Personal History of Burma, Paperback, 2008.

MYINT-U, Thant, Making of Modern Burma, Cambridge, 2001.

ORWELL, George, Burmese Days, Harper & Brothers, Newyork, 1934.

ROEPSTORFF, Kristina, Demokratieförderung in Myanmar Indien als Partner für die deutsche und europäische Außenpolitik?,SWP-Aktuell 4 Januar 2013.

SCHOFF, James L., What Myanmar Means For The U.S-Japan Alliance, Washington, Endowment for International Peace, 2014.

SHAMBAUGH, David, Power Shift: China and Asia's New Dynamics. Nazrul Institute, 2000.

SLIM, William, Defeat Into Victory: Battling Japan in Burma and India, 1942–1945. Yale University Press, 1957 (Güncel Basım: Nachdruck: Cooper Square Press, New York 2000).

SMITH, Martin, Burma – Insurgency and the Politics of Ethnicity, London-New Jersey, Zed Books, 1991.

STEINBERG, David L., Burma/Myanmar: What Everyone Needs to Know, Oxford: Oxford University Press, Second Edition 2013.

STEINBERG, David L., Burma: The State of Myanmar, Georgetown University Press, 2002.

STEINBERG, David L./Fan, Hongwei, Modern China-Myanmar Relations: Dilemmas of Mutual Dependence, Nias - Nordic Institute of Asian Studies, 2012

USA TODAY, "Clinton, Suu Kyi promote closer U.S.-Burma ties", 12/2/2011, in: http://usatoday30.usatoday.com/news/world/story/2011-12-02/clinton-burma/51577246/1 (19.2.2015).

THAN, Tin Maung Maung, "Myanmar in 2013: at the halfway mark", Asian Survey, Vol.54, No.1, 2014.

THE GUARDIAN, "WikiLeaks cables: Americans funded groups that stalled Burma dam Project", 30.9.2011, in: http://www.theguardian.com/world/2011/sep/30/us-embassy-cables-burma-myitsone-dam (22.2.2015).

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞ İŞLERİ BAKANLIĞI, "Türkiye - Myanmar Siyasi İlişkileri", 2011, iç: http://www.mfa.gov.tr/turkiye-myanmar-siyasi-iliskileri.tr.mfa (22.3.2015).

YUN, Sun, "China, Myanmar face Myitsone dam truths", AsiaTimes online, 2.19.2014.

sonucu Andaman Denizi'nde aylarca mahsur kalan yaklaşık 6 bin Rohingya için çalışmalar yürüttü. Endonezya, Malezya ve Tayland, mültecilerin bir bölümünü mahsur kaldıkları gemilerden tahliye ederek kamplara yerleştirmiş, geri kalan insanlar için AFAD arabulucuk yaparak onların da Endonezya ve Malezya'ya kabulüne destek olmuştur.[167]

SONUÇ

Myanmar hükûmeti yerli halk olan Rohingyalara etnik temizlik uygularken kendilerine ait topraklardan zorla çıkarmakta, yok sayarak ölüme terk etmektedir. İşkence, tecavüz, zorla haksız yere alıkoyma, yurtlarından çıkarma gibi insan hakları ihlallerine karşı seslerini duyurma çabasına giren Rohingyalar için hayat çekilmez hâldedir. Myanmar hükûmeti Arakan'daki Müslümanları yerli kabul etmeyerek yasal vatandaşlık haklarını da ellerinden almakta ve Arakanlılar kendi topraklarında sistematik bir şekilde insan hakları ihlallerine uğramaktadır. Tüm bu ihlaller insanlığa karşı işlenmiş suçlar arasındadır. Myanmar hükûmeti ülkede işlenen herhangi bir suçun günah keçisi olarak da Arakanlıları hedef gösterdiği için Myanmar halkı ile Rohingyalar arasında düşmanlık yaratılmıştır.

2012 yılında Arakanlılara karşı başlatılan linç eylemlerinde ise yüzlerce insan hayatını kaybetmiş, binlercesi topraklarını terk etmiştir. Bölgede son otuz yıldır süregelen şiddet olaylarının hukuki olarak çalışılması ve çözüme yönelik somut adımların atılması gerekmektedir. Rohingyaların maruz kaldığı ayrımcılık, devletsizlik ve tehcir meseleleri sadece Myanmar'ı değil Güneydoğu Asya'yı da olumsuz etkilemektedir.

KAYNAKÇA[168]

SAĞLAM, Zeliha, Arakan Raporu, Türkiye Diyanet Vakfı, Şubat 2015. http://www.diyanetvakfi.org.tr/Media/files/raporlar/TDV_Arakan_Raporu.pdf

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Myanmar'ın Siyasi Görünümü", http://www.mfa.gov.tr/myanmar-siyasi-gorunumu.tr.mfa (10.12.2015)

GÖKCAN, Özkan, Myanmar (Burma): Karanlıkta Yazılan Tarih, Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları, 2. Cilt, Nobel, Ankara, Ekim 2010

OXFORD BURMA ALLIANCE, "Ethnic Nationalities of Burma", http://www.oxfordburmaalliance.org/ethnic-groups.html (06.11.2015).

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, East & Southeast Asia: BURMA, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bm.html (15.11.2015)

167 https://www.afad.gov.tr/TR/HaberDetay.aspx?ID=12&IcerikID=3545, https://www.afad.gov.tr/TR/HaberDetay.aspx?ID=5&IcerikID=3551

168 Metin içindeki kullanılan kaynakların sıralamasına göre verilmiştir.

ARAKAN ROHINGYA NATIONAL ORGANIZATION, "Muslim Influence in the Kingdom of Arakan", http://www.rohingya.org/portal/index.php/scholars/65-nurul-islam-uk/295- muslim-influence-in-the-kingdom-of-arakan.html (05.10.2015)

IDRIS, Mohammad, "Repression on Rohingya Muslims in Myanmar: Ummatic Responsibilities"

KALADAN PRESS NETWORK, "A Brief History of Arakan: From Kingdom to a Colony", http://www.kaladanpress.org/index.php/report/35-rohingya/3526-a-brief-historyof-arakan-from-kingdom-to-a-colony.html (06.01.2015).

SOAS UNIVERSITY OF LONDON, "Bulletin of Burma Research", Vol. 3, No. 2, Autumn 2005 https://www.soas.ac.uk/sbbr/editions/file64388.pdf (23.10.2015).

ALJAZEERA, "Rohingya risk lives to escape from Myanmar", http://www.aljazeera.com/news/asia-pacific/2014/12/rohingya-risk-lives-escapemyanmar-20141261142184605 45.html (22.10.2014).

AMNESTY INTERNATIONAL (2004) "Myanmar The Rohingya Minority: Fundamental Rights Denied", http://www.amnesty.org/ar/library/asset/ASA16/005/2004/en/9e8bb8db-d5d5- 11dd-bb24-1fb85fe8fa05/asa160052004en.pdf (06.01.2016).

TIME, "Burma's Million-Strong Rohingya Population Faces 'Final Stages of Genocide,' Says Report", http://time.com/4089276/burma-rohingya-genocide-report-documentary/(09.12.2014).

ALJAZEERA, "Myanmar's Rohingya deprived of education", http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/08/myanmar-rohingya-deprivededucation-201484105134827695.html (10.01.2016).

ALJAZEERA, "Myanmar's Rohingya deprived of education" http://www.economist.com/news/leaders/21565624-rohingyas-need-helpburmese-government-aung-san-suu-kyi-and-outside-world-no (17.12.2014).

THE GUARDIAN, "Burma census is not counting Rohingya Muslims, says UN agency", http://www.theguardian.com/world/2014/apr/02/burma-census-rohingyamuslims-un-agency (26.09.2014).

THE IRRAWADDY, "Burma Blockades Rohingya, Tries to Erase Name", http://www.irrawaddy.org/burma/burma-blockades-rohingya-tries-erase-name.html (Erişim tarihi 26.09.2014).

DAILY MAIL, "53,000 fled Myanmar, Bangladesh by sea in 2014: UN", http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-2863061/53-000-fled-MyanmarBangladesh-sea-2014-UN.html (06.12.2014).

YILDIRIM, Nesip, Mültecilik: Sorunlar, Tanıklıklar ve Çözüm Yolları, Bangladeş Topraklarında Arakanlı Mültecilerin Yaşam Mücadelesi, İHH İlmi Toplantılar Serisi, Mavi Ofset, Haziran 2009.

T.C. BAŞBAKANLIK AFET ve ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI (AFAD), "Arakanlı Müslümanlara Yardım İçin AFAD Heyeti Bölgede", https://www.afad.gov.tr/TR/HaberDetay.aspx?ID=12&IcerikID=3545, AFAD Ekibi Arakan Halkı için Endonezya Dışişleri Bakanlığı'nda, https://www.afad.gov.tr/TR/HaberDetay.aspx?ID=5&IcerikID=3551 (11.01.2016).

sadece para kazanmak için değil, aynı zamanda halkın gönlünü kazanacak, sosyal yaralarını saracak eserleri de meydana getirmek için çaba göstermelidirler. Bu alanlarda bazı sivil toplum kuruluşlarımızın çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalar daha da çeşitlendirilebilir.

Güney Asya'da işsizlikten kaynaklanan göçler, Türkiye'nin uluslararası imajını da olumsuz etkilemektedir. Dünyada her yıl insan kaçakçılığı kurbanı olmuş, aralarında çoğunlukla Bangladeşlilerin de bulunduğu binlerce insanın umut yolculuğu çoğu kere yaşanan dramlarla son bulmaktadır. Devlet kurumlarının, Bangladeş'le insan kaçakçılığını önlemeye yönelik iş birliği yapması, sorunun temelden çözümü için çok önemlidir.

Bangladeş üniversiteleri ile Türk üniversiteleri arasında, bilimsel iş birliğinin geliştirilmesi ve var olan öğrenci mübadelesinin genişletilerek daha da etkin hâle getirilmesi önem arz etmektedir.

Türkiye ile Bangladeş arasında geliştirilmesi gereken diğer önemli bir alan da sağlık ve turizm sektörleridir. Zira ülkenin zenginleri tedavi ve turizm için Uzak Doğu Asya'yı ve AB ülkelerini tercih etmektedir. Türkiye'nin sağlık ve turizm faaliyet alanlarına Bangladeş'i de dâhil edecek hizmet alanları üretmesi iki ülke arasındaki ticari ilişkileri artıracaktır.

Son olarak; Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı (SAARC) uluslararası arenada ne kadar pasif bir kurum olarak görülse de, Türkiye Güney Asya bölgesinde nüfuzunu hissettirmek gayesiyle SAARC'da gözlemci ülke olarak katılmayı önemsemeli ve çabalarını sıklaştırmalıdır.

KAYNAKÇA

BANGLADESH BUREAU OF STATISTICS, 2012 Statistical Yearbook of Bangladesh, August 2013

CIA, The World Factbook, South Asia: Bangladesh, 2015 (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bg.html)

CENTRE FOR POLICY DIALOGUE BANGLADESH, Analytical Review of Bangladesh's Macroeconomic Performance in Fiscal Year 2014, 25 January 2014.

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU (DEİK) Bangladeş Ülke Bülteni Aralık 2014

ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, Bangladesh Country Report, December 2011

GUHATHAKURTA, Meghna/VAN SCHENDEL, Willem (Editor), The Bangladesh Reader: History, Culture, Politics, Paperback, 2013

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, Mapping Bangladesh's Political Crisis, Asia Report N 264/9 February 2015

INTERNATIONAL MONETARY FUND, SIXTH FIVE YEAR PLAN FY2011-FY2015, IMF Country Report No. 13/63

İSTANBUL TİCARET ODASI (İTO), Bangladeş Ülke Raporu Aralık 2013 (http://www.ito.org.tr/itoyayin/0002553.pdf)

LEUNG, Mikey, Bangladesh, Paperback, 2012

T.C. DAKKA BÜYÜKELÇİLİĞİ, Türkiye-Bangladeş İkili İlişkileri, 02.12.2015, http://dakka.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121625 (15.12.2015)

UNITED NATIONS, World Population Prospects The 2015 Revision Key Findings and Advance Tables, Newyork, 2015

VAN SCHENDEL, Willem, A History of Bangladesh, Paperback, 2009

WORLD BANK, Bangladesh Development Update, April 2015 (http://documents.worldbank.org/curated/en/2015/04/24323972/bangladesh-development-update-april-2015)

de Nepal özellikle hidrosantraller ve turizm konusunda dış yatırımcıların ilgisini çekmektedir.

Yeni milenyumun başlangıcında Nepal, 1990'larda başlayan progresif bir büyüme içindeydi. 1990'da çoğulculuğa doğru olan siyasi değişim, ekonomik liberalleşme ve yoksulluğun azaltılması teşvikini beraberinde getirmiştir.

GSYİH'nin üçte birini oluşturan tarım önemli bir büyüme kaynağı oluşturmaktadır ve nüfusun üçte ikisinden fazlası için en büyük istihdam olanağı sunmaktadır. Endüstri ve hizmet sektörü toplam GSYİH'nin kalan üçte ikisine tekabül etmektedir.

Ekonomideki kayıt dışılık, elektrik ihtiyacının karşılanmasında ki istikrarsızlık ve düşük kaliteli ulaşım ağları ülkenin en önemli ekonomik darboğazlarıdır ve yeni iş alanlarının yaratılmasına ve hizmetlerin sunumuna mani olmaktadır.

Siyasi istikrarsızlık ve belirsizlik ekonomik bir kısıtlama olmaya devam etmektedir. Anayasanın başarılı bir şekilde işlevsellik kazanması, ekonomide yatırım için etkin bir itici güç sağlayacaktır. Bu nedenle işin büyük kısmı siyasi partilere ve sürece dayanmaktadır. Bunların dışındaki alanlarda ise ekonominin düşük düzeyi, teknolojik olanaksızlıklar, bir kara ülkesi olması, sivil çekişmeler ve doğal afetlerin yaşanma olasılığının yüksek olması gibi nedenlerden dolayı ülkeye yatırım beklenmemektedir.

KAYNAKÇA

ACHARYA Avidit (2007), "The causes of insurgency in Nepal", Working paper

BOHARA Alok/NEIL Mitchell/MANI Nepal (2006), "Opportunity, democracy and the exchange of political violence: a subnational analysis of conflict in Nepal", Journal of Conflict Resolution 50:1, 108-128

BRAY John/LEIV Lunde,/MANSOOB Murshed (2003) "Nepal: Economic drivers of the Maoist Insurgency", In the political economy of armed conflict: Beyond greed and grievance, Lynne Rienner Publishers

COLLIER Paul/ANKE Hoeer (1998), "On economic causes of civil war", Oxford Economic Papers, 50, 563-573

COLLIER Paul ve SAMBANIS Nicholas (2005), "Understanding Civil War: Evidence and Analysis", Washington DC: The World Bank

DABHADE Manish ve PANT Harsh V. (2004), "Coping with Challenges to Sovereignty: Sino Indian Rivalry and Nepal's Foreign Policy," Contemporary South Asia, 13:2

DERANIYAGALA Sonali (2005), "The Political Economy of Civil Conflict in Nepal", Oxford Development Studies, 33:1, 47–62

DEVKOTA Surendra R. (2007) "Socio-economic Development in Nepal: Past Mistakes and Future Possibilities", South Asia Economic Journal, 8:2, 285-315

DO Quy-Toan ve IYER Lakshmi (2009), "Geography, Poverty and Conflict in Nepal", Harvard Business School, The World Bank

HUTT Micheal (2004), "Himalayan People's War: Nepal's Maoist Rebellion", Bloomington: Indiana University Press

MACOURS Karen (2006), "Relative deprivation and civil conflict in Nepal", Working paper

Nepal Economic Outlook 2013/14, Summary Report, Institute for Integrated Development Studies

PYAKURYAL Bishwambher (2012), "Challenges of Nepal's Foreign Policy Relating to Economic Diplomacy", A Report on Emerging Challenges of Nepal's Foreign Policy National Level Seminars, Institute of Foreign Affairs

SCHMIDT Johannes D. ve THAPA Manish (2008), "The Great Himalayan Game: India and China Rivalry in Nepal", Copenhagen Journal of Asian

SHAMBHU Ram ve SIMKHADA Kath, "Nepal's National Interest and Foreign Policy"

SHRESTHA Kedar Bhakta (2012), " Nepal's Emerging Foreign Policy: Some Reflections ", A Report on Emerging Challenges of Nepal's Foreign Policy National Level Seminars, Institute of Foreign Affairs

SHRESTHA Prakash Kumar (2010), "Structural Changes and Economic Growth in Nepal", New School, New York

THAPA Bhekh Bahadur (2012), "Challenges of Nepal's Foreign Policy", A Report on Emerging Challenges of Nepal's Foreign Policy National Level Seminars, Institute of Foreign Affairs

THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, 2014 Food Security Index at http://foodsecurityindex.eiu.com/Country/Details#Nepaland

WHELPTON Joan (2005), "A History of Nepal", Cambridge: Cambridge University Press.

(Kissinger, 2002: 140). ABD, Çin'i çevrelemek ve bölge ülkelerini daha demokratik kılabilmek için ihtiyaç duyduğu müttefikin Hindistan olduğunu yansıtmaktadır (Kennedy, 1995: 228). Obama 2010 Kasım'ındaki Hindistan gezisinde Hindistan'ın BMGK daimi üyeliğini desteklemiş fakat buna Pakistan'ın itirazı gelmiştir. Obama ilaveten, Hindistan'ın sadece yeni ortaya çıkan bir güç olmadığını, bir "dünya gücü" olduğunu belirterek, ABD'nin gelecekte bu ülke ile kuracağı ilişkinin 21. yüzyılı tanımlayacak ortaklıklardan biri olacağını beyan etmiştir (BBC Türkçe, 2010). Bununla birlikte, Hindistan'ın genel dış politikaları ABD'ninkiler ile daha fazla örtüşen bir çizgiye gelse de ayrılıklar yok değildir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Hindistan dış politikası genel olarak şu şekilde özetlenebilir:

- "Keşmir Sorunu ve sınır güvenliği konularında Pakistan ile ilişkilerin normalleştirilmesi
- Çin ile toprak ihtilafının çözüm sürecine girmesi
- Güney Asya Serbest Ticaret Bölgesi (SAFTA)[181] Anlaşması'nın imzalanması
- ASEAN ülkeleriyle güvenlik konularında iş birliğinin geliştirilmesi
- Hindistan'ın Moskova-Pekin-Delhi ve Tokyo-Pekin-Delhi üçlü oluşumlarına katılım
- (Rusya ve Çin gibi Asyalı ülkelerin) ŞİÖ (Şangay İşbirliği Örgütü) içerisinde gözlemci üye statüsünün kazanılması
- ABD ile uzay çalışmaları ve nükleer konularda iş birliğinin güçlendirilmesi" (Purtaş, 2006: 61).

KAYNAKÇA

ARI, Tayyar, Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi, İstanbul: Alfa Yayınları, 2005.

ARMAOĞLU, Fahir, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2009.

BBC, "Why India is increasing its UK investments", 12.11.2015, http://www.bbc.com/news/business-34787765 (19.12.2015).

BBC Türkçe, Obama: Hindistan bir dünya gücü, 8 Kasım 2010, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/11/101108_obama_india.shtml (25.8.2012).

BOQUERAT, Gilles/GRARE, Frédéric, India, China, Russia; Intricacies of an Asian Triangle, New Delhi: India Research Press, 2004.

181 Güney Asya'da siyasi farklılıklar ve ihtilafların gerçek bir ekonomik iş birliğini zayıflattığı ve SAFTA'nın başarısının, bölgenin iki büyük ekonomisi Hindistan ve Pakistan'ın aralarındaki düşmanlıkları tamamen giderebilmelerine bağlı olduğu aşikârdır.

CARTER, Ashley B., "How Washington Learned to Stop Worriying and Love India's Bomb", Foreign Affairs, 10 Ocak 2007.

CARTER, Ashley B., "America's New Staretegic Partner?", Foreign Affairs, Temmuz-Ağustos 2006.

CHIRIYANKANDATH, James,"Realigning India: Indian Foreign Policy after the Cold War", The Round Table, Cilt: 93, Sayı: 374, 2004.

COHEN, Stephen P., India: Emerging Power. Washington, DC: Brookings Institution Press, 2002, s. 133.

GALINA, Yaskina, "Russia, China, India: Prospects for Trilateral Cooperation", Far Eastern Affairs, 2003, Cilt. 31.

GUPTA, Bhabani Sen. "Waiting for India: India's Role As a Regional Power."Journal of. International Affairs. Vol. 29, No.2 (1975), ss.171-202.

HAGERTY, Devin T./HAGERTY, Herbert G., "India's Foreign Relations", der. Devin T. Hagerty, South Asia in World Politics, Oxford: Oxford University Press, 2006.

KAPUR, Harish, Diplomacy of India: Then and Now, New Delhi: Manas Publications, 2002.

KENNEDY, Paul, Yirmi birinci Yüzyıla Hazırlanırken, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1995.

KISSINGER, Henry, Amerika'nın dış politikaya ihtiyacı var mı?, çev. Tayfun Evyapan, Ankara: Metu Press, 2002.

KULKE, Hermann/ROTHERMUND, Dietmar Hindistan Tarihi, Ankara. İmge Kitabevi, 2001.

NAYAR, Baldev Raj/PAUL, Thazha Varkey, India in the World Order; Searching for Major-Power Status, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

PANAGARIYA, Arvind, "Triumph of India's Market Reforms", Policy Analysis, Sayı: 554, Kasım 2005, iç: http://www.cato.org/pubs/pas/pa554.pdf (10.8.2012).

PURTAŞ, Fırat, "Avrasya'daki 'Yeni Büyük Oyun' Bağlamında Hindistan'ın Orta Asya Politikası", Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları, Cilt: 1, Sayı: 2, 2006, ss. 56-77.

SANDER, Oral, Siyasi Tarih 1918-1994, Ankara: İmge Kitabevi, 2003.

SEGAL, Gerald, "China: Arm Transfer Policies and Practices", der. Colin Mclnnes ve Mark G. Rolls, Post-Cold War Security Issues in the Asia-Pasific Region, Great Britain: Frank Cass, 1994.

TALBOTT, Strobe, Engaging India; Diplomacy, Democracy and the Bomb, Washington: Brookings Institution Press, 2004.

WIDMALM, Sten, Kashmir in Comparative Perspective: Democracy and Violent Separatism in India, Oxford: Oxford University Press, 2006.

ZAKARIA, Fareed, The Post-American World. And the Rise of the Rest. Penguin Boks, London, 2008.

taneler, okullar, pazar yerleri, yerleşim birimleri bombalanmış, yakılmış, yıkılmış; ekonomi bozulmuş, ülkenin en önemli geçim kaynağı olan turizm olumsuz yönde etkilenmiştir. 2009 yılı başlarında Sri Lanka hükûmetinin hız kazanan operasyonlarının ardından çatışmalar, hükûmetin kesin zaferi ile sona ermiştir. Sri Lanka diğer ülkelerin erişmek için çabaladığı amaca erişmeyi başarmıştır. Yani uzun süreli ve ölümcül bir terörizmle ayaklanmayı birleştirebilen ve etkin yarı-konvansiyonel askerî kabiliyetlere erişirlerse daha da tehlikeli olabilecek bir gruba karşı zafer kazanmıştır. Terör örgütlerinin, saldırılar sonucu aldıkları tavizlerin çözüme ulaşmada basamak olmak yerine, onları cesaretlendirici etkenler olduğunun açıkça ortaya çıktığı bu uzun süreli dehşet verici savaştan geriye kalan, resmî açıklamalara göre 70 bin Sri Lanka vatandaşının ölümü, 100 bine yakın insanın yaralanması olmuştur. Ayrıca 460 bin kadar insan da yerinden yurdundan olup mülteci durumuna düşmüştür. Sonunda bu mücadeleyi devlet başarı ile tamamlamış ve geleceğe yönelik planlarını uygulamaya koymuştur. Komşu ülkelerle siyasi ve ticari ilişkilerini geliştirmeye başlamış ve ekonomisini büyüme sürecine sokmuştur. Mülteci durumundaki Sri Lanka vatandaşlarının çoğu kendi topraklarına geri dönmeye başlamıştır.

Türkiye de, ülkesindeki bölücü terör örgütü ile yarım yüzyıla yakın süredir mücadele etmektedir. Türkiye, terörizmle mücadelede Sri Lanka modelini değerlendirerek, PKK terör örgütünü ve onun yarattığı terörü bitirebilir, terör örgütünün koşulsuz silah bırakmasını sağlayabilir. Yeter ki, ülke içinde birlik ve bütünlük sağlansın, taviz verilmeden terör örgütü ile demokratik ilkeler içerisinde, insanı yaşatmak felsefesi ile yürütülen mücadelede azim ve sebat gösterilebilsin.

KAYNAKÇA

ABEYDEERA, Ananda. "In Search of Taprobane: the Western Discovery and Mapping of Ceylon", *Ancestry.com, http://www.rootsweb.ancestry.com/~lkawgw/slm-taprobane.htm* (14.12.2015).

AFETİNAN, A. (1972). *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı, 1933*, Ankara.

AMUDİ, N. (Mayıs 2009). "Tamil Kaplanlarının Acı Sonu", *http://blog.radikal.com.tr/politika/bir-ic-savasin-anatomisi-tamil-eelam-kurtulus-kaplanlari-3517* (14.12.2015).

Archived: Commentary No. 77: "Liberation Tigers of Tamil Eelam's (LTTE)", International Organization and Operations - A Preliminary Analysis *https://www.csis.gc.ca/pblctns/cmmntr/cm77-eng.asp* (23.03.2013).

AVES, Edward (2003). *Sri Lanka*, London: Footprint Travel Guides.

BAL, İhsan/ÖZVEREN, Süleyman (2009). *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele*, USAK (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu) Yayınları, İstanbul.

BAZEER, S.M.M. (26 August 2008). "1990, The War Year if Ethnic Cleansing of the Müslims From North and the East of Sri Lanka", *London, Sri Lanka Guardian, http://www.srilankaguardian.org/2008/08/1990-war-year-if-ethnic-cleansing-of.html* (21 Mayıs 2015).

BOSMA, U. (2008). "Being Dutch in Indies: A History of Creolisation and Empire, 1500-1920", *University of Michigan*.

BUERK, Roland (23 July 2008). "Sri Lankan families count cost of war", *BBC News*, Veruppamkulam, *http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7521197.stm* (23.03.2013).

(13 July 2012). "Census of Population and Housing 2011 Enumeration Stage February-March 2012" (PDF). *Department of Census and Statistics-Sri Lanka*, *http://lankafacts.weebly.com/references.html* (15.7.2014).

(20 July 1960). "Ceylon chooses world's first women PM", *BBC*, *http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/july/20/newsid_2784000/2784527.stm* (14.12.2015).

(16 November 2009). "Charting a new course for Sri Lanka's succes", *Daily News*, *https://www.highbeam.com/doc/1P3-1901932561.html* (Erişim Tarihi: 14.12.2015).

"Climate & Seasons: Sri Lanka", *mysrilanka.com*, http://www.mysrilanka.com/travel/theland/climate.htm (15.7.2014)

"Cinnamon". *Encyclopedia Britannica: Cinnamon*, 2008. *http://global.britannica.com/plant/cinnamon* (Erişim Tarihi. 14.12.2015).

ÇAKIR, Ruşen (19 Mayıs 2009). "Tamil Kaplanları ve PKK", *Vatan Gazetesi*.

DE SİLVA, K. M. (July 1997). "Affirmative Action Policies: The Sri Lankan Experience" (PDF). *International Center for Ethnic Studies*.

Demografics of Sri Lanka, *CIA World Factbook Demografic Statistics*, 2008.

"Depletion of coastal resources" (PDF). *United Nations Enviroment Programme*.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), *Sri Lanka Ülke Bülteni*, Ağustos 2014.

Dışişleri Bakanlığı Sri Lanka Ülke Raporu.

DOMRÖS, Manfred (1998). *Sri Lanka, Past and Present: Archaeology, Geography, Economics: Selected Papers on German Research*.

E.Ü. (18 Mayıs 2009). "Tamil Kaplanları Yenildi; Ordu Hak İhlalleriyle Suçlanıyor", *Kolombo - BİA Haber Merkezi*, *http://bianet.org/biamag/dunya/114581-tamil-kaplanlari-yenildi-ordu-hak-ihlalleriyle-suclaniyor* (15.03.2013).

EKREM, Erkin (06.06.2012). "Türkiye'nin Şanghay iş birliği Örgütü Üyeliği, http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/-turkiyenin-sanghay-isbirligi-orgutu-uyeligi/1107 (Erişim Tarihi: 25.06.2015).

Food and Agriculture Organisatin of the United Nations: *Statistishe Online-Databank FAOSTAT*, Stand 6, April 2008.

Gale Encyclopedia of Espionage & Intelligence: "Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)". http://www.answers.com/topic/liberation-tigers-of-tamil-eelam#History (23.03.2013).

(15 September 2007). "Gods row minister offers to quit", *BBC*, *http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/6996621.stm* (14.12.2015).

"Sri Lanka", Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi, C.13, Görsel Yayınları, İstanbul.

HAMSİCİ, Mahmut (8 Ocak 2013). "Barışa Giden Yol: Eller tetikten aynı anda çekildi", *BBC*

Türkçe,http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/01/130108_road_to_peace_sri_lanka2.shtml (14.12.2015).

HOOLE, Rajan (2001), *Sri Lanka: The Arrogance of Power,* University Teachers for Human Rights (Jaffna).

(25 Aralık 2009). İç Savaş Bitti. Pekiyi Ya Şimdi?.., *http://www.diplomaticobserver.com/TR/belge/1-8186/ic-savas-bitti-pekiyi-ya-simdi.html* (17.03.2013).

JAYATUNGE, Ruwan M. (2010). "The Black July 1983 that Created a Collective Trauma", *LankaWeb* (15.7.2014).

KARAAĞAÇLI, Abbas (15 Aralık 2009). "Sri Lanka ve Tamil Kaplanları", *Bilgesam, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=528:-sri-lanka-ve-tamil-kaplanlar-&catid=110:analizler-hindistan&Itemid=138* (17.03.2013).

"Kumana National Wildlife Park", *www.srilankaecotourism.com* (15.7.2014).

MAGUİRE, Jack (2001). *Essential Buddhism: A Complete Guide to Beliefs and Practices*, Simon and Schuster.

"The Great Chronicle of Sri Lanka", *The Mahavamsa.* http://vipassana.com/resources/mahavamsa/index.php (14.12.2015).

MALİK, Khalid (2014). "2014 Human Development Report Summary" (PDF) *United Nations Development Programme 2014*, New York, USA, *http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-summary-en.pdf* (27.07.2014).

Mutlu, S. (Haziran 2009). "Terörle Mücadelede Sri Lanka Örneği", *Stratejik Analiz Dergisi,* ASAM Yayınları.

Nubin, 2002, *https://books.google.com.tr/books?id=iV6AAwAAQBAJ&pg= PA138&lpg=PA138&dq=nubin+2002&source=bl&ots=jxW1NKy1Fg&sig=o2UDbRWkU3iBA…* (14.12.2015).

Official Website of Sri Lanka tourist Board-Facts at a Glance, http://www.torontoslcg.org/index.php?option=com_content&view=article&id=188&Itemid=142 (14.12.2015).

OLSEN, Eric (Oct. 2, 2015). "Sri Lanka", *New York Time, http://topics.nytimes.com/top/news/international/countriesandterritories/srilanka/index.html* (15.7.2014).

PATRANOBİS, Sutirtho (25 April 2011). "40.000 Tamil civillians killed in final phase of Lanka War, says UN Report", *Hindustan Times, Colombo, http://www.hindustantimes.com/world/40-000-tamil-civilians-killed-in-final-phase-of-lanka-war-says-un-report/story-Kszx1AdtjUxEvDPj4gkcVL.html* (14.12.2015).

PERERA, H. R. (15 July 2014). "Buddhism in Sri Lanka: A Short History". *Accesstoinsight.org* (15.7.2014).

(July 2011). "Political Parties in Sri Lanka", *Department of Election*, Sri Lanka, *https://en.wikipedia.org/wiki/Sri_Lankan_parliamentary_election,_2011* (14.12.2015).

(2 October 2002). "Religions-Buddhism: Theravada Buddhism". *BBC. http://www.bbc.co.uk/religion/religions/buddhism/subdivisions/theravada_1.shtml* (14.12.2015).

HULL, C. Bryson/SIRILAL, Ranga (18 May 2009). "Reuters Sri Lanka Wins Civil War, Says Kills Rebel Leaderreuters", *Reuters Colombo, http://www.reuters.com/article/us-srilanka-war-sb-idUSTRE54D1GR20090518* (8.11.2012).

RUSSEL, Jane (1982). *Communal Politics Under the Donoughmore Constitution*, Colombo, Tisara Publishers.

"Sri Lanka History". *Thondaman Foundation*. *http://www.thondaman.org/*(14.12.2015).

(5 November 2013). "Sri Lanka Profile", *BBC News*, *http://www.bbc.com/news/world-south-asia-11999611* (Erişim Tarihi: 14.12.2015).

"Sri Lanka Climate Guide", *climatetemp.info* (14.12.2015).

"Sri Lanka Graphite Production by Year", *indexmundi.com*:2009 (15.7.2014).

MCGİLVRAY, B. Dennis (January 2011). "Sri Lankan Muslims: Between ethno-nationalism and the global ummah", Nations and Nationalism, *Journal of the Association for the Study of Etnicity and Nationalism, http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1469-8129.2010.00460.x/abstract?userIsAuthenticated=false&deniedAccessCustomisedMessage=* (14.12.2015).

SUNİ, W. A. (27 Eylül 2014). "Japonya Başbakanı, Sri Lanka'ya Çin ile bağlarını zayıflatması için baskı yapıyor", *World Socialist Web Site, https://www.wsws.org/tr/2014/sep2014/slja-s27.shtml* (18.03.2013).

SWAMY, Narayan (2011). *Teori ve Politika, Lanka Kaplanları: Delikanlılardan Gerillalara Dönüşüm, http://www.teorivepolitika.net/index.php/kitaplar/item/249-lanka-kaplanlari* (14.12.2015).

TANER, Bahar (Eylül-Aralık 2000). "Terörizm ve Turizm", *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Ankara, *http://www.anatoliajournal.com/atad/depo/dergiler/Cilt11_Sayi2_Yil2000_1304942291.pdf* (17.03.2013).

(Kasım 2012). "The Economist İntelligence Unit", *Sri Lanka Country Report*, *https://www.eiu.com/handlers/PublicDownload.ashx?mode=m&fi=country-analysis/country-report.pdf* (14.12.2015).

(2009). "Three Dimensional Seismic Survey for Oil Exploration in Block SL-2007-01-001 in Gulf of Manner-Sri Lanka" (PDF). Cairn Lanka http://powerbase.info/index.php/Cairn_India (15.7.2014).

(20 May 2009). "Up to 100.000 killed in Sri Lanka's çivil War: UN", ABC Australia, http://www.abc.net.au/news/2009-05-20/up-to-100000-killed-in-sri-lankas-civil-war-un/1689524 (14.12.2015).

VAUGHN, Bruce (June 16, 2011). "Sri Lanka: Background and U.S. Relations", CRS Report for Congress, https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31707.pdf (14.12.2015).

"Vedda". Encyclopedia Britannica (15.7.2014).

VİGARİ, Macit (2004). Asya Buhranları, Ebrar Uluslararası Araştırmalar Merkezi Yayınları, Tahran.

"Vijaya (Singha) and the Lankan Monarchs-Family 3000", https://en.wikipedia.org/wiki/Sri_Lanka, Ancestry.com (15.7.2014).

WEAVER, Matthew Gethin (19 May 2009). "Sri Lanka declares end to war with Tamil Tigers". The Guardian (London), http://www.theguardian.com/world/2009/may/18/tamil-tigers-killed-sri-lanka (14.12.2015).

YALÇIN, Emruhan (2013). "Terörizmle Mücadelede Sri Lanka Örneği: Tamil Kaplanları", 21. Yüzyıl Dergisi, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Ankara, S.53, Mayıs 2013.

YALÇIN, Emruhan (2013). "Sri Lanka ve Tamil Eelam Kurtuluş Kaplanları Örneği", 2023 Dergisi, S.145, 15 Mayıs 2013.

(1 Aralık 2009). "Sri Lanka Tamilleri 'serbest bırakıyor'", BBC Türkçe, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2009/12/091130_sri_lanka.shtml (18.03.2013).

(02 Nisan 2011). "Tamil Kaplanlarının İntihar Saldırıları", Asimetrik Savaşlar, http://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/04/02/tamil-kaplanlarinin-intihar-saldirilari/(17.03.2013).

(6 Eylül 2009). "UNICEF sözcüsü sınır dışı ediliyor", BBC Türkçe, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2009/09/090906_sri_lanka_unicef.shtml (18.03.2013).

biri olmakla ve dünya siyasetinin en önemli coğrafyalarından birinde yer almakla birlikte siyasi istikrarsızlıkları ve büyük nüfusuyla başarısız bir devlet olarak sınıflandırılmaktadır. Pakistan, günümüzde teröre karşı verdiği savaş ile bir başka zorluk tecrübe etmektedir. Bununla birlikte sivil siyaset bağlamında umut verici gelişmeler yaşanmaktadır. Yalnız Türkiye için "dost ülke" Pakistan'ın daha istikrarlı ve daha başarılı bir ülke olması için iç ve dış siyaset başlıklarında daha iyi bir yönetimin gerekliliği açıktır.

KAYNAKÇA

(1950) *Yearbook of the United Nations 1948-49* New York: Department of the Public Information of UN

(1999) Pervez Müşerref'in "Ulusa Seslenişi" *http:/7www.pak.gov.pk/President_Adresses_index.htm*

(2015) Dünya Bankası Pakistan Databank *http://data.worldbank.org/country/pakistan*

AKBAR, M.J. (2012) *Tinderbox* NewYork: Perennial

AKBAR, M.K. (1997) *Pakistan from Jinnah to Sharif* New Delhi: Mittal Publications

ARI, Tayyar (2000) *Global Politika ve Güney Asya* İstanbul:Alfa

ATAÖV, Türkkaya (2001) *Kashmir and Neighbours, Tale, Terror, Truce* Aldershot: Ashgate

BARNDS, William J. (1972) *India, Pakistan and the Great Powers* London: Pall Mall

BHUTTO, Zulfikar Ali (1973)*Speeches and Statements* Karachi: Department of Films and Publications

BHUTTO, Zulfikar Ali (1972?) *Awakening the People,Vol. 1, 2-3,* Karachi: Pakistan Publications

BRASS, R (2010) Introduction (1-24) *Routledge Handbook of South Asian Politics: India, Pakistan, Bangladesh,Sri Lanka, and Nepal* London: Routledge

BRAUDEL, Fernand (2001) *Uygarlıklar Grameri.* Ankara: İmge

BRINES, Russel (1968) *Indo-Pakistan Conflict* London: Pall Mall

BURKE, S.M. (1972) *Pakistan's Foreign Policy* Karachi: Oxford University Press

BURKI, Shahid Javed (2010) Pakistan's Politics and its Economy (83-97) *Routledge Handbook of South Asian Politics: India, Pakistan, Bangladesh, Sri Lanka, and Nepal* London: Routledge

COHEN, S. (Mar 2005) America and Pakistan: Is the Worst Case Avoidable? *Current History*, 680,131-136

DAS, Runa (2010) State, Identity and Representations of Nuclear (In)Securities in India and Pakistan *Journal of Asian and African Studies*,45(2), 146–169

GÜNGÖR, Celalettin (2001) *Sömürgeden Ulusa, Hint Milliyetçiliğinin Kökenleri* Ankara: Gazi

HILALI, A.Z. (2002) The Cost and Benefits of Afghan War for Pakistan *Contemporary South Asia*, 11/3, 291-310

HUSSAİN, Zahid (2007) *Frontline Pakistan* New York: Columbia University Press

ISTIAQ, Ahmed (1996) *State, Nation and Ethnicity in Contemporary South Asia*, London: Pinter

ISTIAQ, Ahmed (2011) Religious Nationalism And Minorities In Pakistan: Constitutional And Legal Bases Of Discrimination (81-102) *The Politics of Religion in South and Southeast Asia* London: Routledge

JALAL, Ayesha (2014) *The Struggle For Pakistan* Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press

Jinnah Speeches, 1947-1948 Karachi

JONES, Owen Bennett. (2002) *Pakistan Eye of the Storm*, New Haven and

KHAN, Shamsul Islam (1991) The Political and Security Aspects of Intra-Regional Cooperation: ASEAN and SAARC (43-51) *Political Transition in South Asia Regional Cooperation, Ethnic Conflict, Political Participation* Stuttgart: Franz Steiner Verlag

KULKE, Herman/ROTHERMUND, Dietmer (2001) *Hindistan Tarihi*. Ankara: İmge

KUX, Dennis (2001) the United States and Pakistan 1947-2000 Washington: Washington Wilson Center Press

LAPORTE, Robert (1999) Pakistan: A Nation Still in the Making (45-63) *India and*

London: Yale University Press.

MALIK, Iftikhar (1997) *State and Civil Society in Pakistan Politics of Authority, Ideology and Ethnicity* Oxford: Macmillan Press

MCMAHON, Robert J.(1994) The Evolution of American Geopolitical Strategy and India, 1947-1965 (73-100) *Four Decades of Indo-U.S. Relations* New Delhi: Har-Anand Publications

MITRA, Subrata K. (2001) War and Peace in South Asia: A Revisionist View of India-Pakistan Relations *Contemporary South Asia*, X, 3, 361-379

NANDA, Wed (1972 Nisan) Self-Determination in International Law: The Tragic Tale of Two Cities--Islamabad (West Pakistan) and Dacca (East Pakistan) *The American Journal of International Law* 66/2, 321-336

NEHRU, Jawaharlal (1956) *The Discovery of India* London: Meridian Books,

NIZAMANİ, Haider Khan, (1997) *Rewriting Third World Security: A Comperative Study of Nuclear Discours in Pakistan and India* British Columbia University

NURİ, Maqsudul Hasan (1993) Pakistan's Security Perceptions in the Post Cold War Era (91-105) *South Asia After the Cold War* Boulder: Westview Press

ÖZELGÜN, C (2007) *Realizmin Sorgulanmasına Dair Bir Örnek: Pakistan Ve Hindistan'da İç-Dış Siyaset İlişkisi* İstanbul

Pakistan *Cemoti*, 36, 221-251

Pakistan, The First Fifty Years Cambridge: Cambridge University Press

RIAZ, Ali (2011) Religion as a political ideology in South Asia (13-26) *The Politics of Religion in South and Southeast Asia* London: Routledge

RIVZI Hasan Askeri (November-December, 2001) Pakistan's Nuclear Testing. *Asian Survey*, XLI(6), 943-956

SHAH, Shafqat Ali (2001) Pakistan's Foreign Policy Dilemmas in the New Millennium *The Raund Table*, 360, 345-356

SIDDIQI, Aslam (1964) *A Path for Pakistan* Karachi:Pakistan Publishing Hause

ŞİMŞİR, Bilal (1998) Pakistan Devletinin Kuruluşu *AÜSBF Dergisi*, C.XIII, 128-179

TALBOT, Ian (2010) India and Pakistan (27-41) *Routledge Handbook of South Asian Politics: India, Pakistan, Bangladesh, Sri Lanka, and Nepal* London: Routledge

TOIX, Florence (2003) Marche Néo-Impériale et Djihads La Frontière Afghane Du

ZIRING, Lawrence (1982) Pakistan's Nationalities Dilemma: Domestic and International Implications *The Subcontinent in World Politics* (95-121) New York:Preager

ZIRING, Lawrence (2003) *Pakistan: At the Crosscurrent of History* London: Oneworld

4. Baskı

1. CİLT

DÜNYA ÇATIŞMALARI

Çatışma Bölgeleri ve Konuları

Editörler
Kemal İnat - Burhanettin Duran - Muhittin Ataman

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1569
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 54
ISBN: 978-605-320-476-3
ISBN: 978-605-320-475-6 TK
© 4. Basım, Ağustos 2016

DÜNYA ÇATIŞMALARI Çatışma Bölgeleri ve Konuları - 1. Cilt
Editörler: Kemal İnat - Burhanettin Duran - Muhittin Ataman

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

İnat, Kemal., Duran, Burhanettin., Ataman, Muhittin.
DÜNYA ÇATIŞMALARI Çatışma Bölgeleri ve Konuları - 1. Cilt / *Kemal İnat - Burhanettin Duran - Muhittin Ataman*
4. Basım, VIII + 974 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-476-3
1. Çatışma 2. Dünya Sorunları 3. Uluslararası Politika

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

v.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Ülkemizde yeni yerleşmeye başlayan Uluslararası İlişkiler alanında yazılan eserlerin yalnızca Orta Doğu, Avrupa Birliği, ABD ve Orta Asya gibi bölgeleri konu aldığı, bunların dışında Afrika, Latin Amerika ve Uzak Doğu'ya ilişkin çok az sayıda kitabın varolduğu bilinmektedir. Bu alandaki boşluğun doldurulması amacıyla, 2002 yılı sonlarında serüvenine başlayan bu kitap, "Dünya Çatışma Bölgeleri" ismiyle 2004 yılında birinci baskısını yaptıktan sonra, 2007 yılında aynı isimle ve sınırlı bir güncellemeyle ikinci baskısıyla okuyucu karşısına çıkmıştı.

Her iki baskıda da 61 makaleden oluşan kitabın üçüncü baskısının hazırlık çalışmaları bir yıldan fazla bir zaman almıştır. Bu süre içerisinde hem kibaptaki makalelerin sayısı artırılmış, hem de mevcut makalelerin tamama yakını kapsamlı bir şekilde güncellenmiştir. Yeni baskı çerçevesinde, *Orta Doğu ve Sahra Altı Afrika, Kafkaslar ve Orta Asya, Avrupa, Amerika, Sahra Altı Afrikası* ile *Doğu ve Güney Asya* başlığı altındaki çatışma bölgelerine yeni makaleler eklenmek suretiyle ve *Çatışma Konuları* başlığı altında yeni bir bölüm oluşturularak dahil edilen yazılarla toplam makale sayısı 80'e çıkmıştır. Böylece ilk baskıda olmayan 20 makale kitaba eklenmiş olurken, 12 makale farklı yazarlara yeni baştan yazdırılmış, ilk baskıda yer alan bir makale ise yeniden yazmayı üstlenen yazarın teslim etmemesi nedeniyle bu baskıda yer alamamıştır. Özet olarak, kitaptaki toplam 80 makaleden 32 tanesi önceki baskılarda yer almayan ya da farklı yazarlar tarafından yeniden kaleme alınan yazılardan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak 210 bin kelimeden oluşan ilk baskıya karşılık elinizdeki kitabın sadece ilk cildinin 256 bin kelimeden oluştuğu dikkate alınırsa çok kapsamlı değişikliklerin yapıldığı daha iyi anlaşılacaktır. Bu değişiklikler ve yeni baskıya *Çatışma Konuları* isimli yeni bir bölümün eklendiği hesaba katılıdığında, kitaba yeni bir isim verilmesinin uygun olduğunu düşündük. Bu bağlamda, "Dünya Çatışmaları" üst başlığından sonra "Çatışma Bölgeleri ve Konuları" kitabın yeni adı oldu.

Gönderdikleri yazılarıyla kitabın ortaya çıkmasına katkıda bulunan 60 yazarımızın her birine içten teşekkürlerimizi sunarız. Bu baskıda aramıza katılan yeni yazarlarımızı ve önce yazdıkları makaleleri güncelleme konusunda aynı heyecanla çaba gösteren meslektaşlarımızı bu teşekkür konusunda biraz daha öne çıkarmamız doğru olacaktır diye düşünüyoruz. Onların katkıları olmasaydı böyle kapsamlı bir çalışmanın Türkiye'de yer edinmeye çalışan uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırılması imkanı olmazdı. Komplo teorilerini ve spekülatif konuları ele alan kitapların yazıl-

masına çok açık bir alan olan ve maalesef piyasadaki kitapların çoğunluğunun bu türden kitaplar olduğu uluslararası ilişkiler alanında, sadece akademik kaygıyla yazılmış eserlere olan ihtiyaç konuyla ilgilenen herkesin malumudur. Bu noktada, yarattığı bilgi kirliliği nedeniyle yol açtığı tahribatı düşünmeden, konunun uzmanı olmayan kişiler tarafından çalakalem yazılmış popülist kitapları tercih eden yayınevlerinden farklı olarak, akademik bilgiye önem vererek bu konuda uluslararası ilişkiler literatürünün gelişmesine katkıda bulunan yayınevlerine de teşekkürü bir borç biliriz.

Kemal İnat

Muhittin Ataman

Burhanettin Duran

İÇİNDEKİLER

Giriş **1**

Orta Doğu ve KuzeyAfrika

Irak: ABD ve Saddam Hüseyin "İşbirliği" ile Gelen Yıkım **9**
Kemal İnat

İsrail Sorunu: Orta Doğu'nun Gordion Düğümü **99**
Ali Balcı

İran-Irak Üstünlük Mücadelesi: Çok Boyutlu Sorunlar **165**
Muhittin Ataman

Libya ve Uluslararası Sistem: Radikalizmden Yumuşamaya **181**
Muhittin Ataman - Sait Sönmez

Batı Sahra: Sömürge Mirasında Hâkimiyet Mücadelesi **199**
Davut Dursun - Nebi Miş

Kuzey Irak: Etnik Bir Sorunun Arkeolojisi **223**
Kutbettin Kılıç

Lübnan: İç Çatışmaların ve Suikastların Ülkesi **255**
Mustafa Dinçer

Cezayir: Sömürgeci Geçmişin Gölgesinde İç Savaştan Millî Uzlaşıya **279**
Burhanettin Duran

Mısır: İç ve Dış Çatışma Dinamikleri **309**
Mehmet Dalar

Yemen Sorunu **337**
Ensar Muslu

İran Nükleer Krizi: Farklı Algılamalar Üzerine İnşa Edilmiş Uluslararası Güvenlik Sorunu **355**
Ertan Efegil

Kafkaslar ve Orta Asya

Afganistan: Küresel Güçlerin Oyun Alanı **379**
Ali Balcı

Azerbaycan-Ermenistan Çatışması: Kafkasya'da Bitmeyen Mücadele **415**
Filiz Cicioğlu

Çeçenlerin Dramı: Kurt ile Ayının Kanlı Dansı **435**
Yaşar Sarı

Gürcistan: Yeni Dünyanın Doğu-Batı Sınırı **457**
Cüneyt Yenigün - Mehmet Ali Bolat

Hazar Bölgesi Enerji Politikaları **487**
Leyla Melike Koçgündüz

Tacikistan: Çok Boyutlu Bir İç Savaş **507**
Kamer Kasım

Özbekistan: Orta Asya'da Demokrasi Korkusu **517**
Yaşar Sarı - Mahmut A. Alpay

Kırgızistan: Bir Demokrasi Adası mı? **539**
Gökhan Telatar

Doğu Türkistan: Bir Milliyetçilik Sorunu mu, Bir Ekonomik Sorun mu? ... **557**
Fatih Şen

Fergana Vadisi: Orta Asya'nın Jeopolitik ve Stratejik Merkezi **583**
Ali Yaman

Türkiye-Ermenistan İlişkileri: Zor Komşuluk **623**
Kamer Kasım

Avrupa

Makedonya: Balkanlarda Tarihi Miras Kavgası ve Etnik Çatışma **639**
Kemal İnat – Ali Balcı

Kuzey İrlanda: Bir Etnik ve Dini Milliyetçilik Sorunu **655**
Muhittin Ataman

Bosna-Hersek: Batı'nın Güvenini Kaybettiği Medeniyet **671**
Cüneyt Yenigün - Ümit Hacıoğlu

Batı Trakya: Avrupa'da Çiğnenen Azınlık Hakları **691**
Cüneyt Yenigün

Ege'de Barış Yolunda Donmuş Sorunlar **707**
Cüneyt Yenigün

Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de Egemenlik Mücadelesi **727**
Sibel Akgün

Kosova: Arnavut Sorununun Kilit Bölgesi **751**
Ali Balcı

Moldova'da Devlet İçinde Devlet: Transnistria **773**
İsmail Numan Telci

Bask Bölgesi: İspanya'nın Ayrılıkçılık Sorunu **793**
Ümit Öztürk - Ayşe Aslıhan Çelenk

Korsika: Üniter Fransa'nın Baş Ağrısı **809**
Türkan Hançer Özkan

Amerika

Kolombiya: Latin Amerika'nın En Uzun Savaşı **823**
Ebru Afat

Quebec: Kanada'nın Milliyetçilik Sorunu **847**
Muhittin Ataman

Venezüella: Kurumlar, Aktörler ve Çatışma **861**
Ayşe Aslıhan Çelenk

Peru: İnka Ülkesinde Kanlı Çatışma **877**
İbrahim Varlı - Şuayyip Çalış

Meksika: Postmodern Bir Devrimci Hareket Zapatistalar **891**
İbrahim Varlı - Şuayyip Çalış

ABD-Küba Çatışması: 44 Yıllık Mücadele **907**
Fatih Yaşlı

Nikaragua: Amerikan Müdahaleciliği ve İdeolojik Direniş **917**
Halil Can Emre - Mehmet Özkan

El Salvador: Latin Amerika'da Yeni Dönemin Öncüsü **933**
Halil Can Emre - Mehmet Özkan

Guatemala: Mayalar, İdeolojik Savaş ve Dış Müdahale **943**
Halil Can Emre - Mehmet Özkan

Haiti: Müdahalelerin, Kaosun ve Belirsizliklerin Gölgesinde Bir Ülke **953**
Mustafa Yetim

Ekvator - Peru: Sınır Anlaşmazlıkları **969**
Michael Schultze - Britta Krause

Irak: ABD ve Saddam Hüseyin "İşbirliği" ile Gelen Yıkım

Kemal İnat[*]

Sorunun Tanımı

Irak, sahip olduğu doğal kaynaklar, bu kaynakları ülkenin yararına kullanma becerisini gösteremeyen yöneticileri ve bu yöneticilerin yeteneksizliklerinden faydalanarak ülkeyi kontrol altında tutmak isteyen uluslararası alandaki büyük güçlerin sürekli müdahaleleri yüzünden yakın geçmişte Orta Doğu'nun ve dünyanın en sorunlu ülkelerinden birisi olmuştur. Sorunları bu kadar büyük olduğu için bu kitapta üç ayrı makale Irak konusuna ayrılmıştır. Diğer makalelerde Irak'ın İran'a karşı yürüttüğü sekiz yıllık savaş ve Kuzey Irak konuları incelenirken, bu yazıda Bağdat yönetiminin Soğuk Savaş döneminin sona ermesinin ardından şekillenen yeni dünyada Amerika Birleşik Devletleri ve onun öncülük ettiği uluslararası sistemle olan anlaşmazlığı ele alınmıştır. ABD ve onunla birlikte hareket eden bir grup ülkenin 2003'teki müdahalesinin ardından Irak'ta yaşanan gelişmeler de yazının konusunu teşkil etmektedir.

Irak ile ABD ve uluslararası camia arasında yaşanan sorun, Bağdat yönetiminin, Washington'un Soğuk Savaş"ın ardından oluşturmaya çalıştığı 'Yeni Dünya Düzeni'ni tanımayarak 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmesiyle başlamakla birlikte İran-Irak Savaşı ve öncesindeki gelişmelerle çok yakından ilgilidir. Bu nedenle sorunu tanımlarken çatışmanın nedeninin sadece Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi olmadığını, ABD ve Batı dünyası tarafından İran'a karşı yürüttüğü savaş sırasında yoğun bir şekilde desteklenen Bağdat'ın[1] bu savaşın bitmesinin ardından, sahip olduğu büyük aske-

[*] Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

aramasına ve bu da yeni dış aktörlerin Irak'taki güç mücadelesine dahil olmasına yol açmak suretiyle sorunu daha karmaşık hale getirmektedir. Türkiye'nin son dönemde, Türkmen eksenli Irak politikasını değiştirerek başta Kürtler olmak üzere ülkedeki diğer aktörlere açılması, onlara güven verecek politikalara yönelmesi ve Şiilerle Sünni Araplar arasındaki anlaşmazlıkların çözümü konusunda arabulucu olarak devreye girmesi, bölge ülkelerinin Irak konusunda nasıl olumlu politika izleyebilecekleri konusunda bir örnek olarak görülebilir. Diğer bölge ülkeleri de Türkiye gibi, ekonomik kalkınmalarına hizmet edecek bir barış havzası oluşturmak ve ABD gibi bölgedışı ülkelerin etkinliğine son vermek için Irak'ın istikrara kavuşmasının temel şart olduğunu ve Irak'ın istikrarı için de ülke içindeki aktörlerin birbirleriyle olan rekabetini körükleyici değil azaltıcı politikalar izlemeleri gerektiğini anladıkları zaman Irak sorununun çözümü konusunda önemli bir safha daha geçilmiş olacaktır.

Notlar

1 Noam Chomsky, "ABD'nin Irak Politikası: Nedenler ve Sonuçlar", **Kuşatma Altında Irak**, Der.: Anthony Arnove, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, s. 53

2 Stephen Zunes, "Foreign Policy by Catharsis: The Failure of U.S. Policy Toward Iraq", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 23, No. 4, Fall 2001, s. 70

3 Galtung, ABD'nin Irak'a karşı yürüttüğü savaşın amaçlarını şu şekilde sıralıyor: 1- Irak'ın yıkılması yoluyla İsrail'in güvenliğinin garanti edilmesiş, 2- Petrolün güvenli bir şekilde Batı'ya akışının sağlanması, 3- 'Düzen'i tehdit eden radikal Arapları ortadan kaldırmak, 4- Dünya ve Orta Doğu'da Amerikan hegemonyasının kurulması. J. Galtung, "Golfkrieg, US-Politik und ein Friedensplan für den Nahen und Mittleren Osten", **Nachgedanken zum Golfkrieg**, Hrg.: G. Stein, Heidelberg, 1991, s. 69

4 'Savaş Lobisi'nin önde gelen isimleri olarak da anılan Richard Perle, Donald Rumsfeld, Dick Cheney ve Paul Wolfowitz gibi ABD'de Bush hükümetinde gerek bakan gerekse danışman olarak görevli kimseler. William R. Pitt**, Irak'a Savaş**, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 14, 61

5 1977-1980 tarihleri arasında ABD Başkanı Carter'ın güvenlik danışmanlığı görevinde bulunan Brzezinski'nin bu isimde (The Grand Chessboard) bir kitabı vardır. Zbigniew Brzezinski, "**Die einzige Weltmacht**", Beltz Quadriga Verlag, Berlin, 1997

6 Frank R. Pfetsch (Hrg.), **Globales Konfliktpanorama**, Lit Verlag, Münster, 1996, s. 238

7 Kenneth M. Pollack, "Next Stop Baghdad?", **Foreign Affairs**, Vol. 81, No. 2, March/April 2002, s. 36; Ramazan Gözen, **Amerikan Kıskacında Dış Politika**, Liberte, Ankara, 2000, s. 85

8 Massarrat bu konuda şunları yazıyor: "Saddam Hüseyin İran'a saldırısıyla, hiç şüphesiz bu ülkenin bağımsızlığını ve uluslararası hukuku çiğnemişti. Buna rağmen Irak, ne BM ne de bir Batılı ya da Doğulu ülke tarafından bu saldırı yüzünden kınanmıştır. Tam aksine, Saddam Hüseyin uluslararası hukuku bu ihlali nedeniyle ABD tarafından kapsamlı silah satışlarıyla ve hatta savaşın sonuna doğru bizzat askeri yardımla ödüllendirilmiştir." M. Massarrat, "Der Golfkrieg: Historische,

politische, ökonomische und kulturelle Hintergründe", **Nachgedanken zum Golfkrieg**, Hrg.: G. Stein, Heidelberg, 1991, s. 22; ayrıca bkz. E. Schmähling, "Moralische und rechtliche Aspekte des Golfkrieges", **Nachgedanken zum Golfkrieg**, Hrg.: G. Stein, Heidelberg, 1991, s. 75

9 Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 111; Stephen Zunes, "Foreign Policy by Catharsis: The Failure of U.S. Policy Toward Iraq", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 23, No. 4, Fall 2001, s. 70

10 Karen Brutens, "In Pursuit of Pax Americana", **Russian Social Science Review**, Vol. 41, No. 3, May-June 2000, s. 46; William R. Pitt**, Irak'a Savaş**, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 16

11 Noam Chomsky, "ABD'nin Irak Politikası: Nedenler ve Sonuçlar", **Kuşatma Altında Irak**, Der.: Anthony Arnove, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, s. 62

12 Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s. 344-345

13 Yani barışı ve adaleti güçlendirmeyi amaçlayan 'Filozof Kral-Marcus Aurelius' Roma'sına benzer bir Amerika değil güç ve şiddete dayalı bir imparatorluk peşinde olan Sezar'ın Roma'sına benzer bir Amerika arzulaması.

14 G. Stein, "Ein Sieg, der keiner war", **Nachgedanken zum Golfkrieg**, Hrg.: G. Stein, Heidelberg, 1991, s. 10

15 Robin Wright, "America's Iraq Policy: How Did It Come to This?", **The Washington Quarterly**, 21:3, Summer 1998, s. 63

16 William R. Pitt**, Irak'a Savaş**, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 23; bu konuda Scholl-Latour şu tespiti yapıyor: "ABD İran'ın sekiz yıllık savunma savaşında aktif askeri desteğiyle Saddam Hüsyin'in yanında yer almış ve bu şekilde Frankenstein'ını yetiştirmiştir". Peter Scholl-Latour, **Das Schlachtfeld der Zukunft**, Goldmann Verlag, München, 1998, s. 229

17 Stephen Zunes, "Foreign Policy by Catharsis: The Failure of U.S. Policy Toward Iraq", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 23, No. 4, Fall 2001, s. 70

18 Mart 1986'da BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar, Irak'ın İran birliklerine karşı kimyasal silah kullandığını açıkladı. Stephen D. Goose, "Krieg am Golf", **SIPRI-Jahrbuch 7**, Hrg.: Ingke Brodersen und Freimut Duve, Rowohlt Verlag, Hamburg, 1987, s. 222; Kathleen C. Bailey, "Iraq's Assymmetric Threath to the Uneted States and U.S. Allies", **Comparative Strategy**, No: 21, 2002, s. 172-173; Stephen Zunes, "Foreign Policy by Catharsis: The Failure of U.S. Policy Toward Iraq", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 23, No. 4, Fall 2001, s. 70

19 Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 43-44; Ramazan Gözen, **Amerikan Kıskacında Dış Politika**, Liberte, Ankara, 2000, s. 105

20 Toprak talepleri kapsamında Irak, Kuveyt'ten büyük tonajlı gemiler açısından kullanabileceği tek limanın bulunduğu Umm Kasr kasabasının Basra Körfezi'ne çıkışının önünde engel oluşturan Warbah ve Bubiyan adalarını ve Rumeyla petrol alanının bulunduğu sınır bölgesini istiyordu. Frank R. Pfetsch (Hrg.), **Globales Konfliktpanorama**, Lit Verlag, Münster, 1996, s. 238

21 80 km boyunca Irak-Kuveyt sınırında kuzeyden güneye uzanan Rumeyla petrol sahasının 3 km kadarlık bir kısmı Kuveyt topraklarında yer almaktadır. Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 41

22 Frank R. Pfetsch (Hrg.), **Globales Konfliktpanorama**, Lit Verlag, Münster, 1996, s. 238

23 Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 42-43

24 Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s. 347

25 Ramazan Gözen, **Amerikan Kıskacında Dış Politika**, Liberte, Ankara, 2000, s. 102-105

26 Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 45

27 Noam Chomsky, "ABD'nin Irak Politikası: Nedenler ve Sonuçlar", **Kuşatma Altında Irak**, Der.: Anthony Arnove, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, s. 57

28 Bu konuda Stein şu satırları yazıyor: "Diktatör Saddam Hüseyin İran'dan gelen sözde fundamentalist tehlikeye karşı bir araç olarak kullanılmayı kabul ettiği sürece yararlı siyasi bir dost ve ödeme gücü yüksek bir ticari ortak olarak görüldü ve en üstün teknolojik silahlarla donatıldı. Fakat Batının hizmetkarı rolünden ayrılarak güçlü silah potansiyelini Kuveyt ve Suudi Arabistan'ın Batı yanlısı ve otokratik aile hanedanlarına çevirince çok kısa bir sürede canavarlaştırıldı ve yeni Hitler olarak tanıtılmaya başlandı. G. Stein, "Ein Sieg, der keiner war", **Nachgedanken zum Golfkrieg**, Hrg.: G. Stein, Heidelberg, 1991, s. 8

29 R. Schulze, "Alte und neue Feindbilder", **Nachgedanken zum Golfkrieg**, Hrg.: G. Stein, Heidelberg, 1991, s. 244

30 Richter bu konuda şunları yazıyor: "Daha Ağustos 1990'da Züricher Tagesanzeiger ´Saddam Hüseyin NATO'yu kurtarıyor mu?` diye sormuş ve bir NATO diplomatının bu soruya evet cevabı verdiğini yazmıştı. Kesin olan bir şey var ki, o da Amerikan propagandası Saddam Hüseyin'in askeri potansiyelini ve özellikle nükleer kapasitesini amaçlı olarak abartmıştır. Ancak bu şekilde ona, artık barışçı bir hale gelen Gorbaçov'un SSCB'sinin bıraktığı boşluğu dolduracak 'korkunç düşman' formatı kazandırılabildi". H.E. Richter, "Gegen das Vergessen und Verdrängen", **Nachgedanken zum Golfkrieg**, Hrg.: G. Stein, Heidelberg, 1991, s. 16

31 Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 46

32 http://www.abc.net.au/4corners/stories/s695368.htm

33 Daha sonra bu fotoğrafların sahte oldukları ortaya çıkmıştır.

34 Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 49

35 http://www.abc.net.au/4corners/stories/s695368.htm

36 Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 56-57

37 Frank R. Pfetsch (Hrg.), **Globales Konfliktpanorama**, Lit Verlag, Münster, 1996, s. 239; Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 59

38 http://www.abc.net.au/4corners/stories/s695368.htm; Irak'ın ülkesindeki ve Kuveyt'deki Batılı ülke vatandaşlarını rehine olarak alıkoyması ve 'canlı kalkanlar' olarak askeri açıdan önemli hedeflere yerleştirmesi Batı ülkelerindeki Irak karşıtlığının ve ABD'nin planladığı müdahaleye yönelik desteğin artmasına yol açmıştır. 12 000 kadar Batılı ülke vatandaşının serbest bırakılması için tüm dünyadan birçok politikacının arabuluculuk çalışmaları neticesinde Irak yönetimi, Aralık 1990 sonuna kadar

tüm rehineleri serbest bırakmıştır. Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 58-59

39 Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 67; http://www.abc.net.au/4corners/stories/s695368.htm / Cevizoğlu, s. 140

40 G. Stein, "Ein Sieg, der keiner war", **Nachgedanken zum Golfkrieg**, Hrg.: G. Stein, Heidelberg, 1991, s. 11

41 Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 77

42 Böyle bir sel durumunda suyun yüksekliğinin Musul'da 22, 80 metre, Tkrit'de 13,90 metre ve Bağdat'da 2,60 metre olacağı hesaplanmıştır. Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 78-79

43 Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 82

44 Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 83

45 http://www.abc.net.au/4corners/stories/s695368.htm

46 Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 97

47 Karen Brutens, "In Pursuit of Pax Americana", **Russian Social Science Review**, Vol. 41, No. 3, May-June 2000, s. 45; Noam Chomsky, "ABD'nin Irak Politikası: Nedenler ve Sonuçlar", **Kuşatma Altında Irak**, Der.: Anthony Arnove, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, s. 59

48 Sadece Irak'a karşı uygulanan ambargonun Irak'a ve komşu ülkelere verdiği ekonomik zarar milyarlarca Dolarla ifade edilmektedir. Yine savaş yüzünden büyük bir çoğunluğu Mısır'lı olmak üzere 900 000 kadar göçmen işçi Irak'dan kaçmak zorunda kalmıştır. Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 97

49 Buna karşılık tüm Çöl Kalkanı ve Çöl Fırtınası operasyonu boyunca çoğunluğu kazalarda olmak üzere sadece 390 ABD askeri hayatını kaybetmiştir. Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 95

50 Erhard Franz, "Der Kurdenaufstand im Irak", **Nahost Jahrbuch 1991**, s. 205-206

51 **Archiv der Gegenwart**, 24 April 1991, s. 35566; Noam Chomsky, "ABD'nin Irak Politikası: Nedenler ve Sonuçlar", **Kuşatma Altında Irak**, Der.: Anthony Arnove, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, s. 58

52 Kemal İnat, **Türkische Nahostpolitik am Anfang des 21. Jahrhunderts**, Universitaet Siegen, Siegen, 2000, s. 165

53 Aslında 688 sayılı kararda ne 'güvenli bölge' ne de uçuşa yasak bölgeden bahsedilmekteydi. Kararda sadece Irak merkezi hükümetinin sivil halka yönelik baskıları kınanmakta ve Irak'ın bu baskılara son vererek insani yardım teşkilatlarının bölgede faaliyetine izin vermesi istenmekteydi. BM Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararı; Stephen Zunes, "Foreign Policy by Catharsis: The Failure of U.S. Policy Toward Iraq", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 23, No. 4, Fall 2001, s. 70; Kemal İnat, **Türkische Nahostpolitik am Anfang des 21. Jahrhunderts**, Universitaet Siegen, Siegen, 2000, s. 273

54 Türkiye kamuoyunda Operation Provide Comfort 'Çekiç Güç', Operation Northern Watch ise 'Keşif Güç' olarak bilinmekteydi. Kemal İnat, **Türkische Nahostpolitik am Anfang des 21. Jahrhunderts**, Universitaet Siegen, Siegen, 2000, ss. 169-178

55 Irak'ı sınırlandıran, kuzeydeki uçuşa yasak bölge 10 Nisan 1991'de ilan edilirken güneydeki uçuşa yasak bölge bir yıldan daha fazla bir süre sonra, 26 Ağustos 1992'de ilan edilmiştir. Yine aynı şekilde kuzeyde Kürtlerin ağırlıklı olarak yaşadığı bölge güvenli bölge ilan edilirken, güneyde Şiilerin yaşadığı bölgeler değil, sadece Kuveyt sınırında 10 kilometre derinliğinde bir bölge askersizleştirilip tampon bölge ilan edilmiştir. Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 98;

56 Amnesty International'ın bir raporuna göre, Irak ordusu ile onun tarafından desteklenen ve İran'a karşı mücadele eden Halkın Mücahitleri örgütü militanlarının şii halka yönelik saldırılarında al-Hilla'da 16 Mart 1991'de 170, 19 Mart'ta ise 70 kişi kurşuna dizilmiş, al-Samava'da kadın ve çocuklar tankların önüne bağlanarak 'canlı kalkan' olarak kullanılmış ve yine al-Hilla hastanesindeki 70 kadar yaralı hastane binasının pencerelerinden aşağıya atılmak suretiyle öldürülmüştür. Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 97-98

57 Washington yönetimi aynı zamanda İran'a karşı da bir çevreleme ve sınırlandırma politikası uygulamaktaydı ve her iki komşu devlete karşı 1993'ten beri uygulanan bu ABD politikası "İkili Sıkıştırma-Dual Containment" olarak anılmaktaydı. Paolo Ruspini, "Iraq and the Strategy of Dual Containment", **Defense Analysis**, Vol. 15, No. 1, s. 93; Zbigniew Brzezinski, "Differentiated Containment", **Foreign Affairs**, May/June 1997, s. 20

58 Robin Wright, "America's Iraq Policy: How Did It Come to This?", **The Washington Quarterly**, 21:3, Summer 1998, s. 57

59 F. Gregory Gause, "Getting It Backward on Iraq", **Foreign Affairs**, May/June 1999, s. 54; Matt Welch, "The Truth About Sanctions Against Iraq", **Policy**, Vol. 18, No. 2, Winter 2002, s. 8

60 Daniel Byman, "After the Storm: U.S. Policy Toward Iraq Since 1991", **Political Science Quarterly**, Vol. 115, No. 4, 2000-01, s. 500

61 Karen Brutens, "In Pursuit of Pax Americana", Russian Social Science Review, vol. 41, no. 3, May-June 2000, s. 46; Daniel Byman, "Proceed with Caution: U.S. Support for the Iraqi Opposition", **The Washington Quarterly**, 22:3, Summer 1999, s. 23

62 Stephen Zunes, "Foreign Policy by Catharsis: The Failure of U.S. Policy Toward Iraq", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 23, No. 4, Fall 2001, s. 74

63 Judith S. Yaphe, "Iraq: The Exception to the Rule", **The Washington Quarterly,** 24:1, Winter 2001, s. 126

64 Aslında ambargoya rağmen Irak sınırlı da olsa kaçak yollardan Türkiye ve Ürdün sınırından karayolu üzerinden petrol satmaktaydı.

65 http://www.abc.net.au/4corners/stories/s695368.htm

66 Daniel Byman, "After the Storm: U.S. Policy Toward Iraq Since 1991", **Political Science Quarterly**, Vol. 115, No. 4, 2000-01, s. 495; Matt Welch, "The Truth About Sanctions Against Iraq", **Policy**, Vol. 18, No. 2, Winter 2002, s. 9

67 F. Gregory Gause, "Getting It Backward on Iraq", **Foreign Affairs**, May/June 1999, s. 54

[68] UNICEF'in verdiği bilgilere göre savaşı takip eden geçen yıllarda Irak'da bebek ölüm oranı üç kat artarak % 9'a çıkmıştı. Frank R. Pfetsch (Hrg.), **Globales Konfliktpanorama**, Lit Verlag, Münster, 1996, s. 243; eski UNSCOM üyesi Ritter ambargonun başlamasından sonra geçen on yıllık süre içerisinde 1,5 milyon Iraklının yaptırımlar nedeniyle hayatını kaybettiğini yazmaktadır. Scott Ritter, "The Saddam Trap", **Harward International Review**, Winter 2001, s. 32; Judith S. Yaphe, "Iraq: The Exception to the Rule", **The Washington Quarterly,** 24:1, Winter 2001, s. 127-128

[69] Daniel Byman, "After the Storm: U.S. Policy Toward Iraq Since 1991", **Political Science Quarterly**, Vol. 115, No. 4, 2000-01, s. 501; F. Gregory Gause, "Getting It Backward on Iraq", **Foreign Affairs**, May/June 1999, s. 60

[70] Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 109; Yaptırımların etkisi konusunda ayrıca bkz. Stephen Zunes, "Foreign Policy by Catharsis: The Failure of U.S. Policy Toward Iraq", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 23, No. 4, Fall 2001, s. 79-80

[71] F. Gregory Gause, "Getting It Backward on Iraq", **Foreign Affairs**, May/June 1999, s. 56

[72] Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 110

[73] Daniel Byman, "After the Storm: U.S. Policy Toward Iraq Since 1991", **Political Science Quarterly**, Vol. 115, No. 4, 2000-01, s. 504

[74] Hans Krech, **Vom Zweiten Golfkrieg zur Golffriedenskonferenz**, Edition Temmen, Bremen, 1996, s. 110

[75] Scott Ritter, "The Saddam Trap", **Harward International Review**, Winter 2001, s. 31

[76] Daniel Byman, "After the Storm: U.S. Policy Toward Iraq Since 1991", **Political Science Quarterly**, Vol. 115, No. 4, 2000-01, s. 504-505

[77] Scott Ritter, "The Saddam Trap", **Harward International Review**, Winter 2001, s. 32

[78] Stephen Zunes, "Foreign Policy by Catharsis: The Failure of U.S. Policy Toward Iraq", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 23, No. 4, Fall 2001, s. 76

[79] William R. Pitt**, Irak'a Savaş**, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 52-54

[80] http://www.abc.net.au/4corners/stories/s695368.htm

[81] Scott Ritter, "The Saddam Trap", **Harward International Review**, Winter 2001, s. 31

[82] Karen Brutens, "In Pursuit of Pax Americana", **Russian Social Science Review**, Vol. 41, No. 3, May-June 2000, s. 46

[83] Kemal İnat, **Türkische Nahostpolitik am Anfang des 21. Jahrhunderts**, Universitaet Siegen, Siegen, 2000, ss. 195

[84] Daniel Byman, "Proceed with Caution: U.S. Support for the Iraqi Opposition", **The Washington Quarterly**, 22:3, Summer 1999, s. 24

[85] Daniel Byman, "After the Storm: U.S. Policy Toward Iraq Since 1991", **Political Science Quarterly**, Vol. 115, No. 4, 2000-01, s. 512

[86] Daniel Byman, "After the Storm: U.S. Policy Toward Iraq Since 1991", **Political Science Quarterly**, Vol. 115, No. 4, 2000-01, s. 512-513

[87] Bu ülkelerin ABD'nin Irak'ı çevreleme politikasına yönelik tutumları konusunda bkz. Robin Wright, "America's Iraq Policy: How Did It Come to This?", **The Washington Quarterly**, 21:3, Summer 1998, s. 62-63

[88] Bu saldırılarda Amerikan ve İngiliz uçakları 1999 sonuna kadar 6 000'den fazla sorti yapmışlar, 1 800'den fazla bomba atmışlar ve 450'den fazla hedefi vurmuşlardır. Anthony Arnove (Der.), **Kuşatma Altında Irak**, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, s. 2;

Stephen Zunes, "Foreign Policy by Catharsis: The Failure of U.S. Policy Toward Iraq", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 23, No. 4, Fall 2001, s. 74

89 Frank R. Pfetsch (Hrg.), **Globales Konfliktpanorama**, Lit Verlag, Münster, 1996, s. 242

90 Daniel Byman, "After the Storm: U.S. Policy Toward Iraq Since 1991", **Political Science Quarterly**, Vol. 115, No. 4, 2000-01, s. 509

91 Michael W. Isherwood, "U.S. Strategic Options for Iraq: Easier Said than Done", **The Washington Quarterly**, 25:2, Spring 2002, s. 146

92 Robin Wright, "America's Iraq Policy: How Did It Come to This?", **The Washington Quarterly**, 21:3, Summer 1998, s. 60

93 Daniel Byman, "After the Storm: U.S. Policy Toward Iraq Since 1991", **Political Science Quarterly**, Vol. 115, No. 4, 2000-01, s. 510

94 Karen Brutens, "In Pursuit of Pax Americana", **Russian Social Science Review**, Vol. 41, No. 3, May-June 2000, s. 45

95 Stephen Zunes, "Foreign Policy by Catharsis: The Failure of U.S. Policy Toward Iraq", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 23, No. 4, Fall 2001, s. 75; Robin Wright, "America's Iraq Policy: How Did It Come to This?", **The Washington Quarterly**, 21:3, Summer 1998, s. 58

96 William R. Pitt**, Irak'a Savaş**, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 61

97 "Text of President Bush's 2002 State of the Union Address", **Washington Post**, 29 Ocak 2002. http://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/sou012902.htm

98 ABD'nin Irak'ta kitle imha silahı bulunduğu iddiaları hem silah denetçileri raporlarında hem de işgal sonrasında kendi araştırmaları sonrasında yalanlanmıştır. "20 Lies About the War", **The Independent**, 13 Temmuz 2003.

99 http://www.abc.net.au/4corners/stories/s695368.htm

100 **Die Welt**, 25 Şubat 2002.

101 Kemal İnat, "Birleşme Sonrasında Almanya'nın Dış Politikası: 'Normalleşme'nin Son Adımları", **Bilgi**, 2009/1, s. 21; "Irak-Krieg. Kein Ja für nichts", **Focus**, 3 Şubat 2003.

102 "20 Lies About the War", **The Independent**, 13 July 2003 ; İngiltere'de daha sonradan bu konuyu araştırmak üzere kurulan araştırma komisyonu bu iddianın gerçekle ilgisi olmadığını ortaya çıkarmıştır. "Experte nährt vor der Hutton-Kommission erneut Zweifel an der Bedrohung durch Irak", **Die Welt**, 4 Eylül 2003.

103 ABD'nin bu amaçla ileri sürdüğü gerçek dışı bilgilerden biri olan, Irak'ın el-Kaide ve 11 Eylül saldırılarıyla ilgili olduğu iddiası, daha sonra Haziran 2003'te yaptığı bir toplantısında BM Terörizm Komitesi tarafından delillere dayanmayan ve gerçekle ilgisi olmayan bir iddia olarak değerlendirilmiştir. "UN-Komitee findet keine Verbindung zwischen Irak und El Kaida" **Die Welt**, 27 Haziran 2003.

104 8 Eylül'de "The Guardian"ın ABD'nin Körfez bölgesine büyük bir askeri yığınak yapmaya başladığını yazmasının ardından, Başkan Bush 12 Eylül'de BM'den Irak'a karşı artık kaçınılmaz hale gelen savaşın hukuki altyapısını tamamlamasını talep etmiş ve 15 Eylül'de de Suudi Arabistan silah denetçilerinin ülkeye dönmesine izin vermemesi halinde Irak'a karşı yürütülecek bir saldırıda ülkesindeki üslerin kullanılmasına müsaade edeceğini açıklamıştı. http://www.abc.net.au/4corners/stories/s695368.htm

UNSCOM yetkililerinin denetimlerde başarısız olduğu şeklindeki bu iddia "The Independent"in açıkladığı 20 yalan arasında 9. sırada yer almakta ve bizzat Güvenlik

Konseyi'nin bir kararıyla Irak'ın bilinen silah programlarının çoğunun yok edildiğinin tespit edildiği belirtilmektedir. "20 Lies About the War", **The Independent**, 13 Temmuz 2003.

106 Uluslararası barışın tehdit altına girdiği durumlarda BM Güvenlik Konseyi kuvvet kullanmaya yetkilidir ve saldırıya uğrayan devlet, Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alana kadar kendini savunmak amacıyla kuvvet kullanabilir.

107 "Chronologie des Irak-Konflikts", **Financial Times Deutschland**, 24 Nisan 2003.

108 Bu arada Irak'ın kuzey ve güneyinde oluşturdukları uçuşa yasak bölgelerde denetim uçuşları yapan Amerikan ve İngiliz uçakları gerek bu bölgelerdeki gerekse merkezi Irak'taki Irak hedeflerine yönelik saldırılarını artırmışlardı. http://www.abc.net.au/4corners/stories/s695368.htm

109 "We have now been there for some two months and been covering the country in ever wider sweeps and we haven't found any smoking guns." Blix çalışmalarının geçici sonucuyla ilgili bu ifadeyi kullanmıştı. **Guardian**, 10 Ocak 2003.

110 "Denetçilerin son Irak raporu BM'deki bloklaşmayı tescilledi", **Zaman**, 15 Şubat 2003.

111 **Neue Zürcher Zeitung**, 8 Mart 2003; "Blix raporunu beğenmeyen ABD Irak'a 17 Mart ültimatomu verdi", **Zaman**, 8 Mart 2003.

112 Almanya o dönemde geçici üye idi ve Güvenlik Konseyi başkanlığını elinde bulunduruyordu.

113 John Hooper, "Anger at Rumsfeld attack on 'old Europe'", **Guardian**, 24 Ocak 2003.

114 "Chirac attackiert osteuropäische Länder", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 17 Şubat 2003.

115 "Zamanın doldu", **Hürriyet**, 26 Ocak 2003.

116 Bu iddialardan biri olan, Irak'ın nükleer silah yapımında kullanmak amacıyla Nijer'den uranyum satın aldığı bilgisinin yalan olduğunu daha sonradan Temmuz 2003'te CIA Başkanı George Tenet, sorumluluğu üzerine alarak itiraf etmiştir. "CIA-Chef steht für Info-Panne zu Irak ein", **Die Welt**, 12 Temmuz 2003.

117 **Süddeutsche Zeitung**, 8 Mart 2003; Blix raporunu beğenmeyen ABD Irak'a 17 Mart ültimatomu verdi", **Zaman**, 8 Mart 2003.

118 "Saddam Hussein and his sons must leave Iraq within 48 hours. Their refusal to do so will result in military conflict commenced at a time of our choosing". **Guardian**, 18 Mart 2003.

119 19 Mart 2003; "Son Ültimatom", **Hürriyet**, 18 Mart 2003.

120 **Süddeutsche Zeitung**, 19 Mart 2003; "Bush'tan Saddam'a 48 saat mühlet: Eller tetikte", **Zaman**, 18 Mart 2003.

121 Bir Beyaz Saray sözcüsünün açıklamasına göre ABD, Saddam Hüseyin ve oğulları Irak'ı terk etseler bile Irak'a saldıracaktı. "Chronologie des Irak-Konflikts", **Financial Times Deutschland**, 24 Nisan 2003.

122 "Savaş başladı", **Sabah,** 20 Mart 2003.

123 **Neue Zürcher Zeitung**, 2 Mayıs 2003.

124 Irak'taki Amerikan birliklerinin komutanı General Abizaid Temmuz 2003 ortasında, artık Irak'ta ilk zamanlara göre daha iyi organize olmuş bir gerilla savaşıyla karşı karşıya olduklarını açıklamıştır. **Die Welt**, 17 Juli 2003.

125 Bu sayı giderek artmaktadır. Son olarak, 18 Eylül 2003'te gerçekleşen bir saldırıda 8 Amerikan askeri öldürülmüştür. **Neue Zürcher Zeitung**, 19 Eylül 2003.

126 Jaques Schuster, "Terrorkrieg", **Die Welt**, 21 Ağustos 2003.

127 "'Irak Şiilerinin Humeynisi' 8. suikastta öldü", **Zaman,** 30 Ağustos 2003.
128 **Die Welt**, 3 Mayıs 2003.
129 "Bundesregierung: Schuldenerlass für Irak nicht aktuell", **Die Welt**, 12 April 2003; "Irak: UN-Sicherheitsrat uneinig über Aufhebung der Sanktionen" **Die Welt,** 23 Nisan 2003.
130 Marten Zwanenburg, "Existentialism in Iraq: Security Council Resolution 1483 and the law of occupation", **IRRC**, December, 2004, Vol. 86, ss. 755-757; http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions03.html
131 1483 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı'nın bu meşruiyeti gerçekten sağladığına ilişkin tartışmalar konusunda bkz. Marten Zwanenburg, "Existentialism in Iraq…", ss. 745-769.
132 "Putin, Schröder und Chirac bestehen auf UN-Führungsrolle im Irak", **Die Welt**, 11 Nisan 2003.
133 "Bush fordert von UN-Staaten stärkeres Engagement im Irak", **Die Welt**, 8 Eylül 2003.
134 Rumsfeld ve Powell'in politik çizgilerindeki farklılık konusunda bkz.: Joseph S. Nye, "U.S. Power and Strategy after Iraq", **Foreign Affairs**, July/August 2003, s. 64.
135 Bazıları göndereceklerini askerler yoluyla, bazıları da Irak'ın yeniden inşasına mali katkıda bulunmak yoluyla destek vereceklerini açıklamışlardır. "Europäer wollen Bush im Irak helfen", **Die Welt**, 9 Eylül 2003; BM Genel Sekreteri Kofi Annan da, BM'nin etkin bir rol üstlenmesi gerektiğini ifade ediyordu: "The UN's role would imply not just burden-sharing but also sharing decisions and responsibility with the others.", **BBC**, 10 Eylül 2003.
136 "Powell: 'The lead role has to be played by the US. We have governing responsibility'", **BBC**, 10 Eylül 2003
137 "Irak: Schröder und Chirac gegen UN-Resolution", **Die Welt**, 5 Eylül 2003.
138 Egemenlik devri için 30 Haziran tarihi öngörülmesine rağmen ABD önderliğindeki koalisyon güçleri uygulamada bunu iki gün öne çekerek 28 Haziran'da, Irak Geçici Yönetimi'ne iktidarı devretmek suretiyle Irak'ı resmen bağımsızlığına bırakmışlardır.
139 http://www.cpa-iraq.org
140 Marten Zwanenburg, "Existentialism in Iraq: Security Council Resolution 1483 and the law of occupation", **IRRC**, December, 2004, Vol. 86, ss. 751.
141 Garner, CPA öncesinde, daha Irak Savaşı'nın hazırlıklarının yapıldığı dönemde, 20 Ocak 2003 tarihinde kurulan Office for Reconstruction and Humanitarian Assistance (ORHA)'nın da başkanlığını yapmıştı. Marten Zwanenburg, "Existentialism in Iraq…", ss. 747.
142 http://www.iraqcoalition.org/regulations/20030516_CPAORD_1_De-Ba_athification_of_Iraqi_Society_.pdf
143 Gökhan Çetinsaya ve Taha Özhan," İşgalin 6. Yılında Irak", **Seta**, Ankara, 2009, ss. 26-27.
144 http://www.globalsecurity.org/military/world/iraq/igc.htm
145 "Iraqi Governing Council members", **BBC**, 14 Temmuz 2003.
146 Bu dönemde başbakanlığa karşılık gelen görevi birer ay süreyle görev yapan IGC başkanları, devlet başkanlığına karşılık gelen görevi ise CPA Yöneticisi Bremer yapmaktaydı.
147 "Iraq's post-war cabinet", **BBC**, 1 Eylül 2003.
148 http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/cpa/english/government/press_packet.pdf (University of Illinois at Chicago Library)
149 Maureen Dowd, **"**Dance of the Marionette", **New York Times**, 26 Eylül 2004.

150 "Iraqi Governing Council President Killed in Attack", **Washington Post**, 17 Mayıs 2004.

151 8 Haziran 2004 tarih ve 1546 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararıyla Irak'ta işgalin resmen sona erdiği kabul edilirken, Ocak 2005'te yapılması planlanan seçimlere kadar ülkeyi yönetecek olan Irak Geçici Yönetimi adı altında oluşturulan yeni idarenin "bağımsızlık ve egemenliğinin" desteklendiği ifade edilmiştir. http://www.cfr.org/publication/7641/iraq.html

152 "Interim Iraqi government", **BBC**, 1 Haziran 2004; "Profiles: Key figures in Iraq's interim government", **Guardian**, 28 Haziran 2004.

153 IGC'deki rotasyon çerçevesinde son dönemde başkanlığa gelmiş olan el-Yaver, Saddam Hüseyin döneminde sürgünde yaşıyordu ve Amerikan yönetimine yakınlığıyla bilinmekteydi.

154 "Interim Iraqi government", **BBC**, 1 Haziran 2004.

155 http://www.globalsecurity.org/military/world/iraq/ig.htm

156 http://www.cpa-iraq.org/government/TAL.html

157 age

158 Seçimler sonrasında İbrahim el-Caferi başbakan olduğu ve Irak Ulusal Meclisi tarafından seçilen Celal Talabani'nin cumhurbaşkanı olduğu yönetim Iraqi Transitional Government olarak adlandırılmıştır. Bu yönetim Iyad Allavi'nin başbakan, Gazi el-Yaver'in de cumhurbaşkanı olduğu Iraqi Interim Government'ten sonra görev yapmış ve 2005 Aralık ayında yapılan seçimlerden sonra kurulan Nuri el-Maliki başbakanlığındaki hükümete kadar görevini sürdürmüştür.

159 "Ebu Gureyb'in komutanı Sanchez günah çıkardı", **Yeni Şafak**, 14 Ekim 2007; "Ebu Gureyb`te çok daha kötü işkenceler yapıldı", **Yeni Şafak**, 10 Nisan 2005; "İşkenceci kadın askerin ürperten itirafı: Yaptığımız iş eğlenceliydi", **Zaman**, 17 Mayıs 2004.

160 "Iraq urges Blackwater prosecution", **BBC**, 8 Ekim 2007; David Johnston ve John Broder, "F.B.I. Says Guards Killed 14 Iraqis Without Cause", **New York Times**, 14 Kasım 2007; "Irak Hükümeti, Blackwater'dan tazminat istiyor", **Milliyet**, 9 Ekim 2007.

161 "Iraqi polling centre bombed by rebels as pre-electoral violence plagues Iraq", **AFP**, 14 Ocak 2005.

162 "Allawi: Nicht überall wird gewählt werden können", **FAZ**, 12 Ocak 2005.

163 "Bush und Alawi beharren auf Wahltermin", **Der Spiegel**, 12 Ocak 2005.

164 "US-Regierung: Irak-Wahlen werden nicht perfekt sein", **Der Spiegel**, 13 Ocak 2005.

165 "Schiiten vor Publikum geköpft", **Der Spiegel**, 17 Ocak 2005; "Terrorgruppe richtet Wahlhelfer hin", **Der Spiege**l, 19 Ocak 2005.

166 "Dutzende Tote bei Attacken auf Wahllokale", **Der Spiegel,** 30 Ocak 2005.

167 "Boucher: Seçimler son derece şeffaf bir ortamda yapıldı", **ASR**, 2 şubat 2005. (DBT).

168 "Bush zur Wahl: "Ein Bekenntnis für die Demokratie", **Der Spiegel**, 30 Ocak 2005.

169 "Arabische Presse: "Der Irak gewinnt die Wahl", **Der Spiegel**, 31 Ocak 2005.

170 "Internationales Lob für die Wahlen im Irak", **Die Welt**, 1 Şubat 2005.

171 http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/BasinEnformasyon/Aciklamalar/2005/Ocak

172 "Iraq: Focus on election outcome", **IRIN**, 14 Ocak 2005.

173 Demokratik Yurtsever Kürt İttifakı (Democratic Patriotic Alliance of Kurdistan).

174 "Irak... Sistani'nin listesi seçimlere ağırlığını koydu", **AFP**, 14 şubat 2005. (DBT).

175 Gökhan Çetinsaya, "**SETA Irak Dosyası: Irak'ta Yeni Dönem, Orta Doğu ve Türkiye**", 2 Mart 2006, http://www.setav.org/document/SETA_Irak_Dosyası_02_03_06.pdf, s. 43-44.

176 "Celal Talabani, Irak meclisi tarafından devlet başkanlığı'na seçildi", **AFP**, 6 Nisan 2005. (DBI).
177 "Dschaafari zum Premier des Irak ernannt", **Die Welt**, 8 Nisan 2005.
178 Helle Dale, "Demokrasiyi sağlamaya çalışmak", **Washington Times**, 25 Ağustos 2005. (DBI)
179 "Irak: Verfassungsentwurf fertig gestellt", **Der Spiegel**, 15 Ağustos 2005.
180 "Irakische Verfassung: Rätselraten über Parlamentsabstimmung", **Der Spiegel**, 25 Ağustos 2005.
181 "Bush schaltet sich in Verfassungsstreit ein", **Der Spiegel**, 26 Ağustos 2005.
182 "Irak Devlet Başkanı: Sünnilerin İstekleri Karşılanmalı", **AP**, 25 Ağustos 2005.
183 "Irakischer Verfassungsentwurf unterzeichnet, Sunniten verweigern Zustimmung", **Der Spiegel**, 26 Ağustos 2005.
184 "Sunniten unterzeichnen Verfassungsentwurf für den Irak", **Die Welt**, 19 Eylül 2005; "Irak'ın en büyük Sünni partisinin lideri, taslak anayasada değişiklik yapılmasında ısrar ediyor", **AP**, 29 Eylül 2005. (DBI).
185 "Parlament nimmt Wahlrechtsänderung zurück", **Der Spiegel**, 6 Ekim 2005.
186 Gökhan Çetinsaya, "SETA Irak Dosyası: Irak'ta Yeni Dönem, Orta Doğu ve Türkiye", 2 Mart 2006, http://www.setav.org/document/SETA_Irak_Dosyası_ 02_03_06. pdf, s. 22
187 "Sunni Arab province rejects Iraq constitution", **AFP**, 16 Ekim 2005.
188 "Bush praises Iraq referendum as 'positive day' for world peace", **AFP**, 16 Ekim 2005.
189 "World congratulates Iraq on referendum vote", **AFP**, 16 Ekim 2005; Carlos Hamaan, "Iraq's Shiites dance after voting 'yes' on constitution", **AFP**, 15 Ekim 2005; "Annan congratulates Iraq on referendum", **AFP**, 15 Ekim 2005; "Moscow welcomes Iraq referendum", **AFP**, 16 Ekim 2005; "Iraq referendum step in right direction: Arab League", **AFP**, 16 Ekim 2005
190 "Endergebnis: Irakische Verfassung ist angenommen", **Der Spiegel**, 25 Ekim 2005.
191 Gökhan Çetinsaya, "SETA Irak **…",** s. 22
192 "Irak'ın taslak anayasasındaki önemli maddeler ve temel anlaşmazlıklar", **AP**, 14 Ekim 2005.
193 "Hintergrund: Wichtigste Punkte des irakischen Verfassungsentwurfs", **Der Spiegel**, 29 Ağustos 2005; Gökhan Çetinsaya, "SETA Irak…", s. 21
194 Tülin Daloğlu, "Irak'taki Anayasa oylaması ve bölgenin geleceği", **Washington Times**, 11 Ekim 2005.
195 Gökhan Çetinsaya, "SETA …**",** s. 22
196 "Irak'ın …", **AP**, 14 Ekim 2005.
197 Bu konuda Türkiye ve Irak'taki Türkmenler ile Arapların karşı çıkmaları nedeniyle söz konusu referandum hala (Haziran 2010) yapılamamıştır.
198 Gökhan Çetinsaya, "SETA …", s. 25; Tülin Daloğlu, "Irak'taki …", **Washington Times**, 11 Ekim 2005.
199 "Irak'ın …", **AP**, 14 Ekim 2005.
200 http://www.auswaertiges-amt.de/www/en/laenderinfos/laender/laender_ausgabe_html?type_id=12&land...
201 "Türkiye devreye girdi. Sünniler seçime katılacak", **Yeni Şafak**, 5 Aralık 2005.
202 "Şii kuşağı oluşmasından çekinen Sünni Arap ülkeleri, Sünni etkinliği oluşmasından korkan Şiiler" maalesef bugünkü gerçekliği ifade etmektedir, ancak bölge ülkelerinin

birbirlerini tehdit olarak gördükleri bu bakış açısını terk etmeleri Orta Doğu'ya barış, istikrar ve ekonomik refahın gelmesinin temel şartıdır. Avrupa Birliği ülkeleri hakkında, "Protestan kuşağı oluşmasından çekinen Katolik ülkeler, Ortodoks ülkeleri tehdit olarak gören Protestanlar" gibi ifadeler bugün nasıl anlamını yitirmişse ve işbirliği ve birlik eksenli yeni anlayışları onlara nasıl refah getirmişse, Orta Doğu bölgesindeki siyasal, ekonomik ve kültürel hayatın önderlerinin, iliklerine kadar işlemiş olan çatışmacı, güvensiz, tehdit eksenli bakış açılarını değiştirip, işbirliği ve uzlaşıyı esas alan bir anlayış geliştirmeleri zorunludur.

203 "Weitgehend friedliche Parlamentswahlen im Irak", **Die Welt**, 16 Aralık 2005.

204 Gökhan Çetinsaya, "SETA …", s. 19

205 age s. 17.

206 age s. 45.

207 "Teilergebnisse der Wahl im Irak belegen religiöse und ethnische Orientierung", **Die Welt**, 20 Aralık 2005.

208 "Annan: Iraq vote 'milestone' toward democratic future", **AFP**, 16 Aralık 2005; "Germany calls Iraq vote important step towards democracy", **AFP**, 16 Aralık 2005; Ali Khalil, "Arab press hails Iraq vote as turning point", **AFP**, 16 Aralık 2005; "Pan-Islamic body hails Iraq's vote", **AFP**, 17 Aralık 2005.

209 "Allawi camp alleges Iraq vote fraud", **AFP**, 17 Aralık 2005.

210 "Wahl im Irak: Ex-Ministerpräsident Alawi erhebt schwere Betrugsvorwürfe", **Der Spiegel**, 30 Aralık 2005; "Irak: Sunniten wollen Wahlergebnis anfechten", **Der Spiegel**, 20 Aralık 2005.

211 "Annan begrüßt Überprüfung der Parlamentswahl im Irak", **Die Welt**, 31 Aralık 2005.

212 Talabani yeni seçilen Irak Temsilciler Meclisi tarafından 22 Nisan 2006 tarihinde yeniden Irak Cumhurbaşkanı olarak seçilmişti.

213 Mesut Özcan, "Irak 2006", Der. Kemal İnat ve Muhittin Ataman, **Orta Doğu Yıllığı 2006**, Nobel, Ankara, 2008, s. 61.

214 "Who's who in Iraq's new cabinet", **BBC**, 22 Mayıs 2006.

215 "Talabani yeniden seçildi", **Star**, 23 Nisan 2006.

216 Bu isimle bilinen komisyonun resmi ismi Irak Çalışma Grubu (Iraq Study Group) idi.

217 Mesut Özcan, "Irak 2006", Der. Kemal İnat ve Muhittin Ataman, **Orta Doğu Yıllığı 2006**, Nobel, Ankara, 2008, s. 70-71; http://www.bakerinstitute.org/publications/iraqstudygroup_findings.pdf

218 Irak Cumhurbaşkanı Talabani "Hamilton-Baker raporunda haksızlık yapılıyor. Irak'ın egemenliğine ve anayasasına zarar veren tehlikeli maddeler var. Raporun tamamını reddediyorum" ifadeleriyle karşı çıktığı raporun eski Baas mensuplarına ilişkin önerisini de "Bu, Irak halkının diktatörlüğe karşı verdiği uzun mücadeleye ters düşer" cümlesiyle reddetmiştir. "Talabani'nden 'Baker Raporu'na eleştiri", **Hürriyet**, 10 Aralık 2006.

219 Bağdad'ın kuzeyinde bulunan ve Şii İslamcı Dava Partisi'nin güçlü olduğu Duceyl şehrinde bir ziyareti sırasında Saddam Hüseyin'in konvoyuna karşı gerçekleştirilen saldırı sonrasında Baas güçleri ve istihbarat elemanlarınca bu şehirde gerçekleştirilen operasyonlarda 800 civarında kişi tutuklanmış, 50 kişi işkenceler sırasında öldürülmüş ve bir kısmı 18 yaşın altında olmak üzere 143 kişi kurulan özel bir mahkemede yargılanıp idam edilmişti. Veysel Ayhan ve Ferhat Pirinççi, **Saddam Hüseyin**, Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2008, s. 230-231.

220 21 Ağustos 2006 tarihinde başlayan Enfal Davası'nda Saddam Hüseyin ve kuzeni Ali Hasan el-Mecid (Kimyasal Ali lakablı) ile birçok askeri yetkili, 1987-1989 yılları arasında özellikle ülkenin kuzeydoğusundaki Kürtleri, kısmen de Fırat ve Dicle nehirlerinin birleştiği sulak bölgelerde yaşayan Şiileri hedef alan ve yaklaşık 180.000 kişinin ölümüne neden olan katliam politikalarının sorumlusu olarak yargılanmışlardır. 1988'de gerçekleştirilen Halepçe Katliamı da bu saldırılar sırasında yaşanmıştır. "Enfal davası sanıkları sivilleri hedef almadıklarını savundu, **Zaman**, 22 Ağustos 2006; "Enfal katliamı davası Saddam şovla başladı", **Radikal**, 22 Ağustos 2006.

221 "Bayram sabahı idam", **Zaman**, 31 Aralık 2006.

222 "Şiilere çifte bayram Sünnilere yas", **Hürriyet**, 31 Aralık 2006.

223 "Geteiltes Echo auf Saddams Hinrichtung", **Süddeutsche Zeitung**, 1 Ocak 2007.

224 "Saddams Tod bringt dem Irak noch mehr Gewalt", **Die Welt**, 3 Ocak 2007.

225 İran'ın bu konudaki memnuniyetini, Şiilere yaptıklarına karşı bir intikam duygusunun yanında, aynı zamanda bölgedeki Şii siyasetinin yükselişine bağlayan çok yorum vardır. Buna yorumlara göre, Irak'taki Şiileri baskı altında tutup yönetimden dışlamak suretiyle İran'ın bölgedeki etkinliğini sınırlayan Saddam Hüseyin'in ortadan kaldırılması ABD'nin yaptığı en büyük hatalardan biri olarak değerlendirilmektedir. Ömer Taşpınar, "Saddam'ın sonu ve İran'ın yükselişi", **Radikal**, 1 Ocak 2007.

226 "Geteiltes Echo auf Saddams Hinrichtung", **Süddeutsche Zeitung**, 1 Ocak 2007.

227 Bu ülkeler diğer İslam ülkelerinden bir gün önce Kurban Bayramı kutlamalarına başlamışlardı.

228 "Geteiltes Echo auf Saddams Hinrichtung", **Süddeutsche Zeitung**, 1 Ocak 2007.

229 "Der neue UN-Generalsekretär hat jetzt doch ein Problem mit Hinrichtungen", **Die Welt**, 4 Ocak 2007.

230 Robert Fisk, ""ABD suçlarını da Saddam'la gömdü", **Radikal**, 1 Ocak 2007.

231 Irak'ın önemli Şii liderlerinden biri olan Mukteda es-Sadr liderliğindeki Sadr Grubu, Mehdi Ordusu adıyla bilinen 50.000 civarındaki silahlı milis gücü ve sayısı milyonları bulan sempatizanıyla Irak'ın gerek siyasi ve gerekse güvenlik açısından önemli aktörlerinden biridir. Özellikle Bağdat'ın kuzeydoğusunda bulunan ve Saddam Hüseyin'in devrilmesinden sonra Sadr City (Medinet üs-Sadr) olarak semtinde ve Basra kentinde çok sayıda taraftarı vardır.

232 Büyük Ayetullah (Ayetullah-i Uzma) Ali el-Sistani Şii geleneğine göre günümüzde yaşayan en yüksek Şii otoritesidir ve Taklit Mercii (Merci-i Taklid) olarak sadece Irak'taki değil, İran, Pakistan ve Hindistan ile diğer ülkelerdeki Şiilerin de dini lideri olarak kabul edilir. Ancak Irak'ta Amerikan işgali sırasında, işgal güçlerine karşı direnilmemesi gibi fetvaları nedeniyle, başta Mukteda es-Sadr olmak üzere birçok Şii otoritesi tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Erdal Şafak, "Irak'ın gölge lideri Sistani", **Sabah**, 20 Şubat 2005; Mustafa Özcan, "Mukteda ve Sistani", **Yeni Asya**, 15 Ağustos 2004; "Amerika-Sadr ateşkesi kısa sürdü Şii lider, Sistani grubuna yüklendi", **Zaman**, 29 Mayıs 2004.

233 Muhammed Bakır el-Hekim'in 29 Ağustos 2003 tarihinde Necef'teki İmam Ali Camii'ne karşı gerçekleştirilen bir bombalı saldırıda hayatını kaybetmesinin ardından, İİDYK'nin başına kardeşi Abdulaziz el-Hekim ve onun 26 Ağustos 2009'da Tahran'da akciğer kanseri nedeniyle ölmesinin ardından oğlu Ammar el-Hekim geçmiştir. İİDYK'nın ismi 2007 yılında değişmiş ve Irak İslam Yüksek Konseyi (İİYK) olmuştur.

234 Mustafa Özcan, "Mukteda ve Sistani", **Yeni Asya**, 15 Ağustos 2004.

235 Nisan-Haziran 2004 arasında Necef, Kerbela ve Kut şehirlerindeki yüzlerce kişinin hayatını kaybetmesine yol açan çatışmalar buna örnek olarak gösterilebilir. Çatışmalar Sadr Grubu'na yakınlığıyla bilinen el-Havsa isimli gazetenin ABD askerleri tarafından kapatılması sonrasında yaşanan gerginlik üzerine başlamıştı. "Kerbela'ya gece bombardımanı: 18 ölü", **Hürriyet**, 21 Mayıs 2004; "ABD, Sadr'dan yetkililere teslim olmasını istedi", **Zaman**, 8 Nisan 2004; "Sadr'dan Bush'a: Askerlerini çek", **Zaman**, 9 Nisan 2004; "Sadr milisleri ABD üssüne saldırdı", **Hürriyet**, 18 Mayıs 2004. Ağustos ve Eylül aylarında da Mehdi Ordusu ile koalisyon güçleri arasında şiddetli çatışmalar yaşanmış ve Ekim 2004 başında bir ateşkes anlaşması imzalanabilmiştir. "Necef'te yaralanan Şii lider Sadr çekilmek için altı şart ileri sürdü", **Zaman**, 14 Ağustos 2004. Daha sonraki yıllarda da Sadr Grubu'na bağlı silahlı güçlerle koalisyon güçleri ya da Irak ordusu arasında çatışmalar yaşanmıştır. Özellikle 2008 yılının Mart-Nisan aylarındaki "Basra Savaşı" diye adlandırılan şiddetli çatışmalarda gerek Mehdi Ordusu'ndan gerekse Irak güvenlik güçlerinde yüzlerce kişi hayatını kaybetmiştir. "Şii direnişi yayılıyor", **Yeni Şafak**, 6 Nisan 2008; Samir Sahla, "Irak bölünmeye gidiyor", **Yeni Şafak**, 10 Nisan 2008.

236 "Irak'ta hükümet çatırdıyor", **Radikal**, 25 Kasım 2006.

237 "Bağdat'taki saldırılarda ölü sayısı 202'ye çıktı", **Hürriyet**, 24 Kasım 2006.

238 "Irak hükümeti ha çöktü ha çökecek", **Radikal**, 8 Ağustos 2007; "Irak'ta hükümet çatırdıyor", **Radikal**, 25 Kasım 2006.

239 "Bush ile Maliki güven tazeledi; Sadr, anti-Amerikan cephe için düğmeye bastı", **Zaman**, 1 Aralık 2006; "Irak'ta ufukta bölünme yok", **Star**, 1 Aralık 2006.

240 Mesut Özcan, "Irak 2007", Der. Kemal İnat, Muhittin Ataman ve Murat Yeşiltaş, **Orta Doğu Yıllığı 2007**, Küre, Ankara, 2009, s. 37-38; "El Sadr yandaşları siyasi boykotu sona erdiriyor", **Hürriyet**, 16 Ocak 2007.

241 "Irak'ta Mehdi Ordusunun 600 savaşçısı yakalandı", **Hürriyet**, 23 Ocak 2007;

242 "El Sadr: Bush oldukça Irak'ta kan dökülür", **Milliyet**, 20 Ocak 2007; "Sadr'dan tehdit: Irak'ta Bush olduğu sürece kan akacak", **Zaman**, 19 Ocak 2007.

243 "Sadr ve ordusu İran'a çekildi", **Milliyet**, 16 Şubat 2007.

244 "Irak'ta Sadr'ın kalesine baskın", **Hürriyet**, 4 Mart 2007; "ABD ordusundan Sadr semtine operasyon", **Zaman**, 4 Mart 2007.

245 "Sadr desteği çekti 'hükümet sarsıldı'", **Yeni Şafak**, 17 Nisan 2008; "Sadr, adamlarını hükümetten çekti", **Milliyet**, 17 Nisan 2007.

246 "Sadr kabineden çekildi Maliki'ye baskı artıyor", **Zaman**, 17 Nisan 2007.

247 "İslami Dava Partisi'nden, Irak Uyum Cephesi'ne yeniden düşünme çağrısı", **Hürriyet**, 2 Ağustos 2007.

248 Maliki hükümeti ilk kurulduğunda Allavi'nin Ulusal Listesi'nden sadece 2 bakana sahipti, ancak sonradan gerçekleşen katılımlarla bu sayı 5'e yükselmişti.

249 "Irak hükümeti ha çöktü ha çökecek", **Radikal**, 8 Ağustos 2007.

250 "Irak'ta Sünni Arap blok hükümete geri döndü", **Zaman**, 20 Temmuz 2008.

251 "Irak meclisinden Baascılara yeşil ışık", **Zaman**, 12 Ocak 2008.

252 Mesut Özcan, "Irak 2008", Der. Kemal İnat, Muhittin Ataman ve Burhanettin Duran, **Orta Doğu Yıllığı 2008**, Küre, Ankara, 2009, s. 52.

253 "Irak'ta yerel seçim tehlikede", **BBC Türkçe**, 24 Temmuz 2008. Bölgesel Kürt Yönetimi'nin kendi sınırları içerisine dahil etmek istediği, Araplar ve Türkmenlerin ise buna şiddetle karşı çıktığı Kerkük'ün statüsünü belirleyecek olan referandumun 15 Ka-

sım 2007'de yapılması planlanmıştı. Ancak bu referandum Türkmenler, Şii ve Sünni Arapların çoğunluğunun, Kürtlerin bölgenin nüfus dengeleriyle oynamak suretiyle referandumun sonucunu etkilemeye çalıştıkları suçlamalarıyla karşı çıkmaları nedeniyle halen (Haziran 2010) gerçekleştirilememiştir.

254 "Irak'ta yerel seçim yasası tamam. Kerkük komisyona havale edildi", **Zaman**, 25 Eylül 2008.

255 Serhat Erkmen, Irak'taki Yerel Seçimin Sonuçları ve Seçim Sonrası Durumun Türkiye'nin Irak Politikasına Etkileri", **Orta Doğu Analiz**, Mart 2009, s. 7-9.

256 Bu koalisyonun en önemli partisi Maliki'nin başkanı olduğu İslami Dava Partisi'dir.

257 http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=65721

258 "Irak seçimlerinde zafer Maliki'nin", **Yeni Şafak**, 6 Şubat 2009.

259 "Maliki 9 vilayette zafer elde etti", **Zaman**, 19 Şubat 2009; http://www.tumgazeteler.com/?a=4641187

260 Mete Çubukçu ve Taha Özhan, "İşgal Altında İstikrar Arayışları. 2010 Irak Seçimleri", **SETA Analiz**, Sayı:20, Nisan 2010, s. 15.

261 "Maliki 9 vilayette zafer elde etti", **Zaman**, 19 Şubat 2009.

262 Cengiz Çandar, "Kürt demokrasisinde bir aşama", **Hürriyet**, 26 Temmuz 2009.

263 Veysel Ayhan, "Bölgesel Kürt Yönetimi'ndeki Seçim Sonuçlarının Analizi: Değişen İç Dinamikler ve Beklentiler", **Orsam**, 28 Temmuz 2009; KDP-KYB ittifakının 2005 seçimlerinde 111 milletvekilinden 104'ünü elde ettiği düşünülürse, 2009 seçimlerinde ciddi oy kaybettikleri daha iyi anlaşılır. Serhat Erkmen, "Kuzey Irak'ta Önemli Bir Dönemeç: Meclis ve Başkanlık Seçimleri", **Orsam**, 21 Temmuz 2009, http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=281

264 Nasuhi Güngör, "Kuzey Irak Seçimleri", **Star**, 27 Temmuz 2009.

265 Veysel Ayhan, "Bölgesel Kürt …", **Orsam**, 28 Temmuz 2009

266 "Kuzey Irak'ta iktidar seçimleri kazandı ama güç kaybetti", **Zaman**, 28 Temmuz 2009; "Barzani yeniden seçildi", **Hürriyet**, 27 Temmuz 2009.

267 http://www.orsam.org.tr.../tr/trUploads/Secimler/1/Dosyalar/201047_IRAK CUMHUR% C4% B0YETIANAYASASI.pdf

268 "Irak'ın yeni meclisi toplandı", **Yeni Şafak**, 17 Mart 2006.

269 Achim Vogt, "Aufbruch in eine ungewisse Zukunft. Der Irak vor den Parlamentswahlen 2010", **Friedrich Ebert Stiftung**, Mart 2010, s.1.

270 Ali Semin, "Kerkük Sorunu ve Irak Seçimleri", **Stratejik Düşünce Enstitüsü**, 10 Kasım 2009. http://www.sde.org.tr/tr/haberler/270/kerkuk-sorunu-ve-irak-secimleri.aspx; "Irak'taki seçimlere Kerkük engeli", **Hürriyet**, 27 Ekim 2009.

271 İsmet Abdulmecit, "Irak Parlamento Seçimi Yasası Üzerine Düşünceler", **Orta Doğu Analiz**, Şubat 2010, s. 30; Ferai Tınç, "Irak seçim yasasında Kerkük'e geçici çözüm", **Hürriyet**, 16 Kasım 2009.

272 Achim Vogt, "Aufbruch in …", s. 1-3.

273 "Irak'ta seçim yasası onaylandı", **Hürriyet**, 9 Kasım 2009; İsmet Abdulmecit, "Irak Parlamento …", s. 30.

274 "Irak'ta, 500 kadar siyasi parti ve siyasetçi seçim listesinden çıkarıldı", **Zaman**, 14 Ocak 2010.

275 Achim Vogt, "Aufbruch in …", s.1.

276 "ABD Başkan Yardımcısı Biden, Iraklı yöneticilerle görüşecek", **Zaman**, 22 Ocak 2010.

277 Seçimlerde ABD-İran rekabetine ilişkin bkz. "Irak sandığa gidiyor asıl zorluk koalisyon kurmakta", **Zaman**, 7 Mart 2010; Mete Çubukçu, "Irak, seçimlerde geleceğine oy verecek", **Referans**, 2 Mart 2010; Hüsnü Mahalli, "Irak seçimleri ve demokrasi", **Akşam**, 16 Mart 2010; Birgit Svensson, "Werbende Wahlsieger im Irak", **Die Welt,** 3 Nisan 2010.

278 "Irak seçim kampanyasının başlama tarihi ertelendi", **BBC Türkçe**, 5 Şubat 2010.

279 Celalettin Yavuz, "Irak'taki 'Özgür!' Genel Seçimler ve Beklentiler", **Türksam**, 7 Mart 2010. http://www.turksam.org/tr/yazdir1940.html

280 Taha Özhan, "İşgal'in 7. Yılında Irak Seçimleri", **SETA**, 15 Mart 2010. http://www.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=28813; Achim Vogt, "Aufbruch in …", s. 1-2.

281 "Irak'ta seçimlerde Maliki ittifakı önde", **CNN Türk**, 8 Mart 2010. http://www.cnnturk.com/2010/dunya/03/07/irakta.secimlerde.maliki.ittifaki.onde/566523.0/index.html

282 Serhat Erkmen ve Oytun Orhan, "Irak'ta Temel Aktörler ve Seçime İlişkin Beklentileri", **Orta Doğu Analiz**, Mart 2010, s. 9-10; Mete Çubukçu ve Taha Özhan, "İşgal Altında …", s. 19.

283 Birgit Svensson, "Werbende Wahlsieger im Irak", **Die Welt,** 3 Nisan 2010.

284 Achim Vogt, "Aufbruch in …", s. 2-3.

285 Serhat Erkmen ve Oytun Orhan, "Irak'ta Temel …" s. 9-10; Mete Çubukçu ve Taha Özhan, "İşgal Altında …", s. 18.

286 Caferi, diğer başbakan adayları olan Maliki ve Allavi gibi karizmatik kişiliğe sahip olmayan ve başbakan adayı olduğu İttifakın en önemli ismi olarak nitelendirilebilecek bir kişilik olarak görülemeyecek bir siyasetçidir. IUİ'nın başbakan adayı olarak öne çıkması ise, ittifakın lider kadrosunda yer alan Ammar el-Hekim ve Mukteda es-Sadr gibi isimlerin kendi cemaatleri dışında oy alma potansiyellerinin zayıf olmasından kaynaklanmıştır. Achim Vogt, "Aufbruch in …", s. 3; Serhat Erkmen ve Oytun Orhan, "Irak'ta Temel …" s. 12-13.

287 Taha Özhan, "İşgal'in 7. Yılında Irak Seçimleri", **SETA**, 15 Mart 2010. http://www.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=28813

288 Mete Çubukçu, "Irak, seçimlerde geleceğine oy verecek", **Referans**, 2 Mart 2010; Taha Özhan, "İşgal'in 7. Yılında Irak Seçimleri", **SETA**, 15 Mart 2010.

289 Göktürk Tüysüzoğlu, "Irak Seçimlerini Nasıl Okumalı?", **Stratejik Boyut**, 10 Mart 2010. http://www.stratejikboyut.com/haber/irak-secimlerini-nasil-okumali--32993.html

290 Mete Çubukçu ve Taha Özhan, "İşgal Altında …", s. 20.

291 Serhat Erkmen ve Oytun Orhan, "Irak'ta Temel …" s. 15-18.

292 Mete Çubukçu ve Taha Özhan, "İşgal Altında …", s. 21.

293 Serhat Erkmen ve Oytun Orhan, "Irak'ta Temel …" s. 10-17.

294 Şemsettin Küzeci, "Irak Seçimlerinde Türkmenler", **Kerkük Feneri**, 4 Mayıs 2010. http://www.kerkukfeneri.com/irak-secimlerinde-turkmenler-analiz-dr-semsettin-kuzeci/

295 "Irak seçimlerinden ilk sonuçlar", **Bugün**, 8 Mart 2010. Hatta Maliki, bu ilk sonuçlara göre seçimleri kazandığı düşüncesiyle hükümeti kurmak için koalisyon çalışmalarına bile başlamıştı. "Premier Maliki beginnt Koalitionsverhandlungen", **Die Welt**, 15 Mart 2010.

296 "Irak'ta kazananı Türkmen cephesi belirledi", **Hürriyet**, 27 Mart 2010.

297 Veysel Ayhan vd., "7 Mart 2010 Irak Parlamento Seçim Sonuçlarının ve Yeni Siyasal Denklemin Değerlendirilmesi", **Orsam**, Rapor no.7, Nisan 2010.

298 http://www.themajlis.org/projects/iraq-results; Veysel Ayhan vd., "7 Mart 2010 Irak Parlamento Seçim Sonuçlarının ve Yeni Siyasal Denklemin Değerlendirilmesi", **Orsam**, Rapor no.7, Nisan 2010.

299 "Irak Başbakanı Maliki seçim sonucunu kabul etmiyor", **BBC Türkçe**, 27 Mart 2010.

300 "Al-Maliki mag Wahlniederlage nicht akzeptieren", **Die Welt**, 27 Mart 2010.

301 "Irak'ta Maliki'nin bloku yeniden sayım istiyor", **Hürriyet**, 11 Nisan 2010.

302 "Gewalt überschattet Regierungsbildung im Irak", **Die Welt**, 29 Mart 2010.

303 "Bağdat'ta oylar yeniden sayılacak", **Zaman**, 19 Nisan 2010.

304 "Oyların yeniden sayımı Bağdat'ta sonucu değiştirmedi", **Hürriyet**, 17 Mayıs 2010.

305 "Gericht bestätigt Wahlergebnis", **Die Welt**, 2 Haziran 2010; "Irak'ta seçim sonuçları onaylandı", **Zaman**, 1 Haziran 2010.

306 Krş. Mazin Hammad, "Maliki Irak'ın değil, İran'ın iyiliğini istiyor", **Radikal**, 13 Mayıs 2010 (12 Mayıs 2010 tarihli Katar gazetesi Vatan'dan alıntı).

307 "Maliki einigt sich mit schiitischer Allianz", **Die Welt**, 5 Mayıs 2010. Bu konuda IUİ çatısı altında seçime giren Sadr Grubu lideri Mukteda es-Sadr'ın Maliki hakkındaki olumsuz kanaatini değiştirerek böyle bir ittifaka destek vermesi oldukça önemli bir gelişme olarak nitelendirilebilir. "Irak'ta Sadr, Maliki'ye yönelik vetosunu kaldırdı", **Hürriyet**, 15 Mayıs 2010.

308 "Iraklı Kürtler Şii bloğun koalisyonuna göz kırptı", **Radikal**, 8 Mayıs 2010.

309 Ranj Alaaldin, "Irak seçimi ABD'nin çekilme planlarını suya düşürdü", **Radikal**, 11 Mayıs 2010 (1 Mayıs 2010 tarihli The Guardian'dan alıntı).

310 "Allavi: Irak iç savaşa doğru gidiyor", **Hürriyet**, 15 Mayıs 2010.

311 Güvenlik Konseyi bu yetkiyi uluslararası barışın tehdit altına girdiği durumlarda kullanabilmektedir. Ayrıca, toprak bütünlüğüne karşı bir saldırı gerçekleştirilen devletler de Güvenlik Konseyi müdahale edene kadar kendilerini savunmak amacıyla kuvvet kullanabilirler. Bu konu BM Anlaşmasının yedinci bölümünde düzenlenmiştir. http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml

312 Karen Brutens, "In Pursuit of Pax Americana", **Russian Social Science Review**, Vol. 41, No. 3, May-June 2000, s. 45

313 BM Genel Sekreteri Kofi Annan, bütün dünya liderlerinin katıldığı 23 Eylül 2003 tarihli BM Genel Kurulu açılış oturumunda, "ABD'nin Irak'a karşı gerçekleştirdiği saldırıyla orman kanunlarının uygulanmasının yolunu açtığını" söyleyerek bu tehlikeye işaret etmiştir. **Neue Zürcher Zeitung**, 24 September 2003.

314 Fransa, Rusya ve Çin'in Irak'a Amerikan müdahalesine karşı çıkma gerekçeleri arasında, böyle bir müdahaleyle birlikte Irak'taki yatırımlarının tehlikeye girme endişesi ve ABD'nin Irak'ı işgaliyle Orta Doğu ve Avrasya'daki güç mücadelesinde bu ülkelere karşı avantaj sağlayacağı düşüncesi yer alsa da, gerek bu ülkeler gerekse Almanya böyle bir saldırıyı BM sistemi ve uluslararası hukuka zarar vereceğini düşündükleri için de eleştirmişlerdi.

İsrail Sorunu: Orta Doğu'nun Gordion Düğümü

Ali Balcı[*]

"Eğer, seni unutursam, ey Kudüs, sağ elim hünerini unutsun. Eğer seni anmazsam, eğer Kudüs'ü baş sevincimden üstün tutmazsam, dilim damağıma yapışsın!"[1]

"Senin için savaştıkça, daha çok seveceğim seni!
Bu toprağın dışında hangi toprak misk ve amberdir ki?
Bunun dışında hangi ufuk benim dünyamı tanımlar?"[2]

Sorunun Tanımı

Filistin sorunu, yirminci yüzyılda hakkında en fazla söylem üretilen ve bir o kadar da metinsel analizin yapıldığı konuların başında gelir. Söylem ve metinler düzleminde yaşanan bu yoğunluk Filistin özelinde yaşanan savaşları, çatışmaları, politik adımları, barış görüşmelerini ikinci planda bırakmıştır. Böylelikle, Filistin sorunu metinlerin (kitaplar, makaleler, gazete yazıları, belgeseller vs.) pratiklerden daha belirleyici bir konumda olduğu ve 'geçmişin' metinler yoluyla yeniden inşa edildiği ve tam da bu nedenle hakkında yazılan devasa metinler göz ardı edilerek anlaşılamayacak bir sorundur.[3] Fakat sorunun bir parçası olan bu metinler aynı zamanda sorunun ne olduğunun anlaşılması noktasında geçmişe dair elimizdeki tek kaynağı oluşturmaktadırlar. Diğer bir ifadeyle, sorunun tarihsel serüvenini anlamak için elimizde metinlerin dışında başka bir şey yok. Bu durumda Filistin sorununun ne olduğunu anlamaya çalışan bir okuyucu eline geçen hemen her yazında ya da muhatap olduğu her söylemde farklı bir analizle

[*] Dr., Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

demokratik yapı Yeni Siyonistlerin yanı sıra, demokratik olması açısından Sosyalist Siyonistlerce de kabul görmesine rağmen,[281] söz konusu seçenek hakim politik partilerin gözünde İsrail'in geleceğini tehlikeye soktuğundan kabul edilemez bir alternatif olarak kalmaya devam etmektedir. Zira bu demokratik oluşum zamanla devletin Yahudi karakterini yıpratabileceği gibi, Eretz Israel projesinin de sonu anlamına gelmektedir. Kısacası, İsrailli-lerin çoğunluğunun gözünde Filistinlilerin eşit haklara sahip olacakları demokratik yapının ön koşulu devletin Yahudi karakterini sürdürebilmesine olanak sağlayacak Yahudi çoğunluktur. Bu açmaz yıllar önce *Rabbi Meir Khane* tarafından partisi *Kach* 1988 seçimlerinde yasaklandığında net bir şekilde ifade edilmişti; "eğer Araplar burada çoğunluğu oluştururlarsa, devletin altyapısını şekillendirme hakkına sahip olacaklardır ki, bu Siyonizm için kabul edilemez bir durumdur".[282]

Notlar

1 Yahudilerin 1,7000 yıllık sürgün boyunca tekrarladıkları bir dua. Mezmurlar, 137

2 Filistinli bir şair, Abu Salma, "I Love You More", **Anthology of Modern Palestinian Literature**, Salma Khadra Jayyusi (edt.), Columbia University Press, New York, 1992, s. 97

3 Sosyal gerçeklik ve metin arasındaki, Lexington Books, New York: 1989, ss. 11–22; Filistin sorunu özelinde tarih(-vari) yazımın tartışıldığı bir çalışma için ayrıca bkz. Jonathan B. Isacoff, **Writing the Arab-Israeli Coflict Pragmatism and Historical Inquiry**, Lexingon Books, Oxford, 2006

4 bkz. Robert I. Rotberg, "Building Legitimacy through Narrative", **Israeli and Palestinian Narratives of Conflict, History's Double Helix**, Robert I. Helix (Edt.), Indiana University Press, Bloomington, 2006, ss. 1–18; örnek vermek gerekirse, 1990'lara gelinceye kadar metinsel alanı kontrolünde tutan İsrail ve İsrail yanlısı akademiya iken, bu tarihten itibaren soruna ilişkin objektif olma gayesiyle yola çıkan araştırmalarda önemli bir artış olduğu hatırda tutulmalıdır. Özelikle İsrailli revizyonist tarihçilerin çalışmalarının da Filistin-İsrail sorununa yeni bir boyut kattığını belirtmek gerekir. Bu tarihçilerden en önemlisi olarak gösterilen Benny Morris, İsrail'in 1980'lerin sonunda kamuoyunun kullanımına açtığı arşivlerdeki çalışmalarının ardından yeni bulguların 1948 savaşı öncesi ve sonrasında yaşanan Filistinlilerin "göçüne ilişkin geleneksel resmi İsrail açıklamasını sarstığı" sonucuna varmıştır. Benny Morris, **1948 and After**, Oxford University Press, New York, 1990, s. 86

5 Hikmet Tanyu, **Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler**, Cilt 1, Bilge Yayınevi, İkinci Baskı, 1979, s. 299

6 Edward W. Said, **Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları**, Çeviren: Berna Ülner, Metis Yayınları, İstanbul, 2001, s. 331

7 Said, Şarkiyatçılık…, age, s. 333

8 Yazının/metnin anlatılmak isteneni anlatma konusunda yetersiz olduğuna ilişkin klasik bir tartışma için bkz. Plato, **Phaedrus and Letters VII and VIII**, Walter Hamilton (trans.), Penguin Classics, 1973, ss. 136–142, (341b-345a).

9 Dipnotların fazlalığı bir taraftan Walter Benjamin'in ifadeleriyle "bugünün geçmiş üzerindeki ototritesini sarsmak," diğer bir ifadeyle yazarın "metin üzerindeki otori-

tesini" kaldırmak işlevi görürken, diğer taraftan metnin kendini meşru kılmak için eskinin otoritesinden faydalanması anlamına da gelir ve bu da mevcut metnin "ikna" ediciliğini kolaylaştırır. Bu ikinci nedenden dolayı dipnotların yoğun bir şekilde kullanılması ve bunların alanında yetkin yazarların çalışmaları olduğunun belirtilmesi de aslında sorunlu bir tavırdır. (Walter Bejamin, **Son Bakışta Aşk**, Çev.: Nurdan Gürbilek, Metis Yayınları, İstanbul, 2001, s. 35; Jutta Weldes, **Constructing National Interest: The United States and the Cuban Misle Crisis**, University of Minessota, Minessota, 1999, s. 8; Lene Hansen, **Security as Practice**, Routledge, London, 2006, s. 55 ve 57)

10 Alan R. Taylor, "Vision and Intent in Zionist Thought", **The Transformation of Palestine Essays on the Origin and Development of Arab-Israeli Conflict**, Ibrahim Abu-Lughod (Edt.), Northwestern University Press, Evanston, 1971, ss. 10–11

11 Alain Boyer, **Siyonizm'in Kökenleri**, Çev.: Nezih Uzel, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 7

12 Jean-Christophe Attias ve Esther Benbassa, **Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail**, Çev.: Nihal Önal, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 176

13 Walter Laqueur, **A History of Zionism, From the French Revolution to the Establishment of the State of Israel**, Schocken Books, New York, 2003, ss. 54–55

14 Laqueur, age, s. 58; Shmuel Ettinger ve Israel Bartal, "The First Aliyah: Ideological Roots and Practical Accomplishments", **Essential Papers on Zionism**, Jehuda Reinharz ve Anita Shapira (Edt.), New York University Press, New York, 1996, s. 78; James L. Gelvin, **The Israel – Palestine Conflict, One Hundred Years of War**, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, s. 57

15 Ian J. Bickerton ve Carla L. Klausner, **A Concise History of the Arab-Israeli Conflict**, Printice Hall, London, 1998, s. 22

16 Athena S. Leoussi ve David Aberbach, "Hellenism and Jewish Nationalism: Ambivalence and its Ancient Roots", **Ethnic and Radical Studies**, Vol. 25, No. 5, September 2002, s. 763

17 Ayrıntılı bilgi için bkz. Laqueur, age, ss. 75–83

18 Yosef Gorny, **Zionism and the Arabs 1882–1948, A Study of Ideology**, Clarendon Press, Oxford, 1987, ss. 11-12; Gelvin, age, ss. 62–63

19 Fred J. Khouri, **Arab-Israeli Dilemma**, Syracuse University Press, New York, 1985, s. 4; Bickerton ve Klausner, age, s. 24; Laqueur, age, ss. 103–108

20 Bu konuda bkz. Mim Kemal Öke, **Siyonizm'den Uygarlıklar Çatışmasına, Filistin Sorunu**, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002, ss. 41–48; Gorny, age, s. 15

21 Alan R. Taylor, **İsrail'in Doğuşu, 1879-1947 Siyonist Diplomasinin Analizi**, Çev.: Mesut Karaşahan, Pınar Yayınları, İstanbul, 2000, s. 19; Robert John, "Balfour Bildirisinin Ardından: Birinci Dünya Savaşı Sırasında İngiltere'nin Lord Rostchild'e Vaadi", Çev.: Aykut Kazancıgil, **Yedi İklim**, Sayı 75/76, Haziran/Temmuz 1996, s. 85; Laqueur, age, ss. 110–11

22 Balfour Deklarasyonu hakkında ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. W. T. Mallison Jr., "The Balfour Declaration: An Appraisal in International Law", **The Transformation of Palestine Essays on the Origin and Development of Arab-Israeli Conflict**, Ibrahim Abu-Lughod (Edt.), Northwestern University Press, Evanston, 1971, ss. 61–111; Jehuda Reinharz, "The Balfour Decleration and its Maker: A Reassessment", **Journal of Modern History**, Vol. 64, Issue 3, September 1992, ss.

455-499; Laqueur, age, ss. 181–205; Mayir Verete, "The Balfour Decleration and Its Makers", **Palestine and Israel in the 19th and 20th Centuries**, Elie Kedourie ve Sylvia G. Haim, Frank Cass, London, 1982, ss. 60–88; J. M. N. Jeffries, "Analysis of the Balfour Declaration", **From Haven to Conquest, Readings in Zionism and the Palestine Problem until 1948**, Walid Khalidi (Edt.), The Institute for Palestine Studies, Beirut, 1971, ss. 173–188

23 Khouri, age, s. 5; Gelvin, age, ss. 82–83

24 Türkkaya Ataöv, "Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt XXV, No. 3, Eylül 1970, s. 41; Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 121; bu dönemde Alman hükümeti ve Siyonistler arasındaki ilişkiler için bkz. Leonard Stein, "Contacts Between German Zionist Leaders and the German Government During World War I", **From Haven to Conquest, Readings in Zionism and the Palestine Problem until 1948**, Walid Khalidi (Edt.), The Institute for Palestine Studies, Beirut, 1971, ss. 153-163

25 Khouri, age, s. 5; Bickerton ve Klausner, age, s. 40

26 Khouri, age, s. 11

27 Ali Balcı, Filistin Sorunu Bağlamında İsrail'in Soğuk Savaş Dönemi Orta Doğu Politikası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2004

28 Bölgedeki nüfus değişimine ilişkin veriler için, Justin McCharty, **The Population of Palestine, History and Statistics of the Late Ottoman Period and Mandate**, Colombia University Press, New York, 1990, s. 10 ve 30; Janet L. Abu-Lughod, "The Demographic Transformation of Paletine", **The Transformation of Palestine Essays on the Origin and Development of Arab-Israeli Conflict**, Ibrahim Abu-Lughod (Edt.), Northwestern University Press, Evanston, 1971, s. 140 ve 142; Mark Tessler, **A History of the Israeli-Palestinian Conflict**, Indiana University Press, Bloomington, 1994, s. 124

29 McCharty, age, s. 37; Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 266; İsraillilere ait Filistin topraklarının 1922'de 594.000 dönüm ve 1939'da 1.533.000 dönüm olduğuna ilişkin bkz. Khouri, age, s. 18

30 Samih K. Farsoun ve Christina E. Zacharia, **Palestine and the Palestinians**, Westview Press, USA, 1997, s. 80; John Ruedly, "Dynamics of Land Alienations", **The Transformation of Palestine Essays on the Origin and Development of Arab-Israeli Conflict**, Ibrahim Abu-Lughod (Edt.), Northwestern University Press, Evanston, 1971, s. 125; Simha Flapan, **The Birth of Israel: Myths and Realities**, Pantheon Books, New York, 1987, s. 44; 1947'de Yahudilerin ellerinde bulundurdukları topraklara ilişkin farklı bir oran için bkz., Sami Hadawi ve Walter Lehn, "Siyonizm ve Filistin Toprakları", **Siyonizm ve Irkçılık**, Türkkaya Ataöv (Der.), Birey Toplum Yayınları, Ankara, 1985, s. 75

31 Perry Anderson, "Scurrying towards Bethlehem" , **New Left Review**, No. 10, July-August 2001, s. 8

32 Abu-Lughod, age, s. 150; Charles Townshend, "The First Intifada, Rebellion in Palestine 1936-1939", **History Today**, Vol. 39, Issue: 7, July 1989, s. 15; Farsoun ve Zacharia, age, s. 76; Bickerton ve Klausner, age, s. 52

33 Baruch Kimmerling ve Joel S. Migdal, **The Palestinian People: A History**, Harvard University Press, Cambridge, 2003, s. 102; Gelvin, age, s. 93

[34] Ritchie Ovendale, "The Origins of the Arab Israeli Conflict", **Historian**, Vol. 76, Winter 2002, s. 24; Richard N. Verdery, "Arab 'Disturbances' and the Commissions of Inquiry, **The Transformation of Palestine Essays on the Origin and Development of Arab-Israeli Conflict**, Ibrahim Abu-Lughod (Edt.), Northwestern University Press, Evanston, 1971, s. 301; bildiriye ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Nevill Barbour, "The White Paper of 1939", **From Haven to Conquest, Readings in Zionism and the Palestine Problem until 1948**, Walid Khalidi (Edt.), The Institute for Palestine Studies, Beirut, 1971, ss. 461-475

[35] Khouri, age, s. 27

[36] Howard Morley Sachar, **A History of Israel, from the rise of Zionism to Our Time**, Alfred A. Knopf, New York, 1998, ss. 224–225

[37] David Ben Gurion, "We Look Towards America (1939)", **From Haven to Conquest, Readings in Zionism and the Palestine Problem until 1948**, Walid Khalidi (Edt.), The Institute for Palestine Studies, Beirut, 1971, ss. 481–488

[38] Ilan Pappe, **A History of Modern Palestine, One Land, Two People**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, s. 121

[39] Khouri, age, s. 33

[40] Albert Hourani, **Arap Halkları Tarihi**, Çev.: Yavuz Alagon, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 418

[41] Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 258; Sachar, age, s. 280

[42] Khouri, age, s. 47

[43] Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 259; Azınlık planını destekleyen ılımlı Filistinliler ise azınlık olmaları ve organize bir görüntü arz etmemeleri dolayısıyla plan lehine etkin bir politika sürdürememişlerdir. (Moshe Ma'oz, "The UN Partition Resolution of 1947: Why was It not Implemented?", **Palestine-Israeli Journal of Politics, Economics and Culture**, Vol. 53, Issue: 2, 1999, s. 16

[44] Kermit Roosevelt, "The Partition of Paletine", **The Middle East Journal**, Vol. 2, No. 1, January 1948, s. 14; Khouri, age, s. 54

[45] Dominique Lapierre ve Larry Collins, **Kudüs Ey Kudüs**, Çev.: Aydın Emeç, E Yayınları, İstanbul, 2002, s. 27; Khouri, age, s. 55; Sachar, age, s. 291-292

[46] Taylor, İsrail'in Doğuşu, age, s. 128; Sydney Nettleton Fisher ve William Ochsenwald, **The Middle East: A History**, (4. Baskı), McGraw Hill, USA, 1990, s. 640; Roosevelt, age, s. 14-15; söz konusu ülkelere ABD'nin değil Yahudi Ajansı'nın baskı yaptığına dair bir bilgi için bkz. Bickerton ve Klausner, age, s. 93

[47] Arı, age, s. 234; Farsoun ve Zacharia, age, s. 111; Ataöv, "Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar", age, ss. 59–60

[48] Edward Said, **Filistin'in Sorunu**, Çev.: Alev Alatlı, Pınar Yayınları, İstanbul, 1985, s. 153; Kimmerling ve Migdal, age, s. 158; M. Lutfullah Karaman, **Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu**, İz Yayınları, İstanbul, 1991, s. 52; Netanel Lorch, "Plan Dalet", **From Haven to Conquest, Readings in Zionism and the Palestine Problem until 1948**, Walid Khalidi (Edt.), The Institute for Palestine Studies, Beirut, 1971, ss. 755–760

[49] Pappe, age, s. 129; Kimmerling ve Migdal, age, s. 151; Tessler, A History of the Israeli ..., age, ss. 261 ve 263; ayrıca bkz., Walid Khalidi, "The Arab Perspective", **The End of the Palestine Mandate**, Wm. Roger Luis ve Robert W. Stookey (Edt.), University of Texas Press, Austin, 1988, s. 126; Michael J. Cohen, "The Zionist Perspective", aynı eser içinde, s. 95

50 Peter Grose, "The President versus the Diplomats", **The End of the Palestine Mandate**, Wm. Roger Luis ve Robert W. Stookey (Edt.), University of Texas Press, Austin, 1988, s. 48; Khouri, age, s. 60; ABD yönetimindeki bazı gruplar başından beri taksim planına karşıydı. Bkz. Gelvin, age, s. 125

51 Pappe, age, s. 130; Grose, age, s. 46; İsrail devletinin kurulmasından Süveyş krizene kadar geçen dönemde ABD-İsrail ilişkilerinde yaşanan mesafelilik konusunda bkz. (Harry N. Howard, "Conflicts of Interest", **Palestine: A Search for Truth Approaches to the Arab-Israeli Conflict**, Alan R. Taylor ve Richard N. Tetlie (Edt.), Public Affairs Press, Washington, 1970, ss. 221–224)

52 Melvyn P. Lefler, "The American Conception of National Security and the Beginings of the Cold War, 1945-1948", **American Foreign Policy**, G. John Ikenberry (Edt.), Addison-Wesley Educational Publichers Inc., USA, 2002, s. 102

53 Ali Balcı, "Hashemite Kingdom of Jordan", **Foreign Policy in the Greater Middle East: Central Middle Eastern Countries**, Wolfgang Gieler ve Kemal İnat, WVB, Berlin, 2005, s. 103-104; Kimmerling ve Migdal, age, s. 166; Lapierre ve Collins, age, ss. 109–111; Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Avi Shlaim, **Collusion Across the Jordan: King Abdullah, the Zionist Movement, and the Partition of Palestine**, Colombia University Pres, New York, 1988

54 Lapierre ve Collins, age, s. 176; Kimmerling ve Migdal, age, ss. 152–153; Chaim Herzog ve Shlomo Gazit, **The Arab-Israeli Wars, War and Peace in the Middle East**, Vintage Books, New York, 2005, ss. 21–24 ve 48

55 Balcı, "Filistin Sorunu Bağlamında İsrail'in Soğuk Savaş Dönemi Orta Doğu Politikası", age; Musa Alami, "The Lesson of Palestine", **The Middle East Journal**, Vol. 3, No. 4, October 1949, s. 374

56 David Schafer, "Origins of the Israeli/Palestinian Conflict: Triumph and Catastrophe", **The Humanist**, Vol. 62, Issue: 6, November/December 2002, s. 24; Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 264

57 Sachar, age, s. 329; Khouri, age, s. 77; Herzog ve Gazit, age, s. 75

58 Bu konuda Ürdün Kralı Abdullah ateşkes süresince diğer Arap ülkelerinin onayını almak için ziyaretler gerçekleştirmesine karşın talebine olumlu yanıt alamadı. Herzog ve Gazit, age, s. 75

59 Herzog ve Gazit, age, ss. 87–88

60 Abu-Lughod, age, s. 161; Mültecilerin sayısının Ocak 1949 itibariyle bir milyon cıvarında olduğuna ilişkin ayrıca bkz. Pamela Ann Smith, "The Palestinian Diaspora, 1948-1985", **Journal of Palestine Studies**, Vol. 15, No. 3, Spring 1986, s. 93

61 Arnold J. Toynbee, "Foreword", **The Transformation of Palestine Essays on the Origin and Development of Arab-Israeli Conflict**, Ibrahim Abu-Lughod (Edt.), Northwestern University Press, Evanston, 1971, s. ix; Walid Khalidi, "Why Did the Palestinians Leave Revisited", **Journal of Palestine Studies**, Vol. 34, No. 2, Winter 2005, ss. 42-54; Morris, 1948 and After, age, s. 74

62 Nur Masalha, **The Bible and Zionism: Invented Traditions, Archaeology and Post-colonialism in Palestine-Israel**, Zed Books, London, 2007, s. 49

63 Walter Hollstein, **Filistin Sorunu, Filistin Çatışmasının Sosyal Tarihi**, Çev. Cemal A. Ertup, Yücel Yayınları, İstanbul, 1975, s. 243; Karaman, age, s. 243; Kimmerling ve Migdal, age, s. 163

64 Bkz., Benny Morris, "The Harvest of 1948 and the Creation of the Palestinian Refuuge Problem", **The Middle East Journal**, Vol. 40, No. 4, Autumn 1986; Benny Morris'in temel tezi planlı bir göç ettirme yada Filistinlilerin kendi istekleriyle göç etmesi iddialarının arasında bir yerdedir. Ona göre, göçün temel nedeni savaş ve savaş ortamının zorlayıcılığıdır. Yahudiler "1948 savaşına böyle bir planla girmedikleri" gibi, Yahudi "liderlerin hiçbiri de böyle bir plan hazırlamadılar." Benny Morris, **The Birth of Palestinian Refugee Problem**, **1947–1949,** Cambridge University Press, Cambridge, 1988, s. 17; Benny Morris, "The Cause and Chararcter of the Arab Exodus from Palestine: the Israeli Defence Forces Intelligence Service Analysis of June 1948", **The Israel/Palestine Question**, Ilan Pappe (Edt.), Routledge, New York, 1999; Benny Morris'in tespitlerine yönelik iki farklı eleştiri için bkz. Nur Masallah, "A Critique on Benny Morris", **The Israel/Palestine Question**, Ilan Pappe (Edt.), Routledge, New York, 1999 ve Shabthai Teveth, "The Palestine Arab Refugee Problem and Its Origins", **Middle Eastern Studies**, Vol. 26, No. 2, April 1990; bu tartışmalara ilişkin verimli bir analiz için ayrıca bkz. Norman G. Finkelstein, **Image and Reality of the Israel-Palestine Conflict**, Verso, London, 2003, 3. bölüm

65 Lapierre ve Collins, age, ss. 249-312; Said, age, s. 80-81; Noam Chomsky, **Kader Üçgeni, ABD, İsrail ve Filistinliler**, Çev.: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 125; Jacques de Reynier, "Deir Yasin, April 10, 1948", **From Haven to Conquest, Readings in Zionism and the Palestine Problem until 1948**, Walid Khalidi (Edt.), The Institute for Palestine Studies, Beirut: 1971, ss. 761-766; Kimmerling ve Migdal, age, s. 160-161; Öldürülen masum sivillerin sayısına ilişkin farklı veriler için bkz. Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 291'de 254 kişi, Khouri, age, s. 123'te 250 kişi, olaylar sırasında bölgede Kızıl Haç temsilcisi olarak bulunan Reynier, age, s. 764'te köyde yaşayan 400 kişiden yarısı.

66 Söz konusu tartışmalar için bkz. Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 291-307; Benny Morris, The Birth of Palestinian Refugee Problem, age

67 Joel Beinin, "Political Economy and Public Culture in a State of Constant Conflict: 50 Years of Jewish Statehood", **Jewish Social Studies**, Vol. 4, Issue: 3, Spring/Summer 1998, s. 97; Mülteci sorunun nedenlerinin çarpıtılmasına ilişkin bir başka örnek için bkz. Erskine B. Childers, "The Wordless Wish: From Citizens to Reugees", **The Transformation of Palestine Essays on the Origin and Development of Arab-Israeli Conflict**, Ibrahim Abu-Lughod (Edt.), Northwestern University Press, Evanston, 1971, s. 198-200; Ataöv, "Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar", age, s. 63

68 Beinin, age, s. 97; Salman Ebu Sitta, "Geriye Dönüş Hakkının Tanınması", **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**, Roane Carey (Der.), Çev.: Kemal Sarısözen, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 480-481; Said, age, ss. 152–156; Benny Morris, "Yosef Weitz and the Transfer Committees, 1948–1949", **Middle Eastern Studies**, Vol. 22, No. 4, October 1986, ss. 522–561

69 Sachar, age, s. 332-333; Ilan Pappe, **The Ethnic Cleansing of Palestine**, Oneworld Publications, Oxford, 2007, s. 131 ve 6. Bölüm; Flapan, age, 81-118; Walid Khalidi, "Why Did the Palestinians Leave, Revisited", **Journal of Palestine Studies**, Vol. 34, No. 2, Winter 2005

70 David McDowall, **The Palestinians, The Road to Nationhood**, Minority Right Publications, London: 1994, s. 29

71 Kimmerling ve Migdal, age, s. 228

72 Kimmerling ve Migdal, age, s. 219

73 Said, age, s. 194; Susan M. Akram, "Palestinian Refugees and Their Legal Status: Right, Politics and Implications for A Just Solution", **Journal of Palestinian Studies**, Vol. 31, No. 3, Spring 2002, s. 39

74 Fred C. Bruhns, "A Study of Arab Refugee Attitudes", **The Middle East Journal**, Vol. 6, No. 2, Spring 1955, ss. 130-138; Kamp hayatının Filistinli kimliğini güçlendirip güçlendirmediğine ilişkin bir mültecinin anıları için bkz., Fawaz Turki, **Bir Mültecinin Anıları Filistin Sürgünü**, Çev.: Selahaddin Erkanlı ve Nurettin El-Huseyni, Metis Yayınları, İstanbul, 1986; Turki'ye göre, UNWRA Filistinli kimliğini güçlendirmekten ziyade zayıflatmak yönünde bir çaba göstermiştir (age, s. 65). Fakat çabası her ne olursa olsun, sonuçta UNWRA'nın Filistinlilere kamplarda yaşama imkânı sağlamasının bu kimliğin Arap toplumlarına asimile olmasını engellediği söylenebilir.

75 Moshe Ma'oz, "From Conflict to Peace? Israel's Relations with Syria and the Palestinians", **The Middle East Journal**, Vol. 53, No. 3, Summer 1999, s. 396

76 Yezid Sayigh, **Armed Struggle and the Search For State: The Palestinian National Movement, 1949–1993**, Oxford University Press, Oxford, 1997, s. 60

77 Bickerton ve Klausner, age, s. 122; Sydney D. Bailey, **Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process**, McMillan Press, London, 1990, s. 110; Walid Khalidi ve Neil Caplan, "The 1953 Qibya Raid Revisited: Excerpts From Moshe Sharett's Diaries", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXXI, No. 4, Summer 2002

78 Benny Morris, **Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881–1999**, Alfred Knopf, New York, 1999, 6. bölüm, ss. 289–290; John Mearsheimer ve Stephen M. Walt, **The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy**, Farrar, Straus And Grioux, New York, 2007, s. 25

79 Benny Morris, **Israel's Border Wars, 1949–1956**, Claredon Press, Oxford, 1993, s. 428

80 Savaşa ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Bailey, age, 2. bölüm; Herzog ve Gazit, age, 2. bölüm

81 Farsoun ve Zacharia, age, s. 175

82 Farsoun ve Zacharia, age, s. 175-176; Pappe, age, s. 165; Sayigh, Armed Struggle…, age, ss. 84–85; Bu fikrin el-Fetih'in ortaya çıkmasındaki etkisi için bkz. Helena Cobban, **The Palestinian Liberation Organisation: People, Power, and Politics**, Cambridge University Press, Cambridge, 1984, s. 22

83 McDowall, The Palestinians, age, ss. 68–69

84 Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 373; Sayigh, Armed Struggle…, age, s. 84

85 Hussein A. Amery, "Water Security as a Factor in Arab-Israeli Wars and Emerging Peace", **Studies in Conflict and Terrorism**, Vol. 20, No. 1, January-March 1997, s. 96; Manechem Klein, "The 'Tranquil Decade' Re-examined: Arab-Israeli Relations During the Years 1957–67", **Israel: The First Hundred Years: From War to Peace**, Vol. II, Efraim Karsh (Edt.), Frank Cass and Co. Ldt., London, 2000, s. 68

86 Mary E. Morris, "Water and Conflict in the Middle East: Threats and Opportunities", **Studies in Conflict and Terrorism**, Vol. 20, No. 1, January-March 1997, s. 7; Donald Neff, "Israel-Syria: Conflict at the Jordan River, 1949–1967", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXIII, No. 4, Summer 1994, s. 36

87 Khouri, age, s. 229; Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 373; El-Fetih'in İsrail'e yönelik ilk eylemini 1 Ocak 1965'te gerçekleştirdiğine yönelik bir bilgi bulunsa da, El-

Fetih ve diğer gerilla gruplarının bu tür eylemlere bu tarihten çok önceleri başladığına dair tespitler daha doğru gibi gözükmektedir. (ilk eyleme ilişkin bu farklı iddia için bkz. Michael C. Hudson, "The Arab States' Policies toward Israel", **The Transformation of Palestine Essays on the Origin and Development of Arab-Israeli Conflict**, Ibrahim Abu-Lughod (Edt.), Northwestern University Press, Evanston, 1971, s. 330)

88 Khouri, age, s. 227; Gelvin, age, ss. 198-199; Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 373; Gelvin, age, s. 198

89 Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 374

90 Jad Isaac, "The Essentials of Sustainable Water Resource Management in Israel and Palestine", **Arab Studies Quarterly**, Vol. 22, No. 2, Spring 2000, s. 20

91 Amery, age, s. 99; Mostafa Dolatyar ve Tim S. Gray, "The Politics of Water Security in the Middle East", **Environmental Politics**, Vol. 9, No. 3, Autumn 2000, s. 326

92 Khouri, age, s. 242-243

93 Avner Cohen, "Cairo, Dimona and the June 1967 War", **Middle East Journal**, Vol. 50, No. 2, Spring 1996, s. 203

94 Savaşa ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Bailey, age, 3. bölüm; Herzog ve Gazit, age, 3. bölüm

95 Gelvin, age, s. 174; Herzog ve Gazit, age, s. 151

96 Aron David Miller, "The Arab-Israeli Conflict, 1967–1987: A Retrospective", **Middle East Journal**, Vol. 41, No. 3, Summer 1987, ss. 350–351

97 Mark A. Tessler, "Thinking about Territorial Compromise in Israel", **Journal of South Asian and Middle Eastern Studies**, Vol. 11, No. 4, Summer 1988, s. 46

98 Farsoun ve Zacharia, age, s. 135; Batı Şeria ve Gazze'den ayrılmama konusundaki bu kararlılığa rağmen 1967 savaşı ve sonrasında 320.000 kişi bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. (William W. Haris, **Taking Root: Israeli Settlement in the West Bank, the Golan and Gaza-sinai 1967–1980**, Research Studies Press, Chichester, 1980, s. 7 ve 16–17) Öte yandan İsrail'in 1967 yazında 600.000 Filistinliyi Batı Şeria ve Gazze'den çıkarmak amacıyla hazırladığı plan göz önüne alınırsa Filistinlilerin topraklarını terk etmemek için ekstra bir çaba gösterdikleri daha iyi anlaşılabilir. (Nur Masalha, "The 1967 Palestinian Exodus", **The Palestinian Exodus, 1948–1998**, Ghada Karmi ve Eugene Cotran (Edt.), Ithaca Press, UK, 1999, s.72)

99 Pappe, age, s. 196

100 Türkkaya Ataöv, "Kudüs ve Devletler Hukuku", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No. 1–4, Ocak/Aralık 1980, s. 49 Süleyman Beşli, "Kudüs'ün Statüsü Sorunu", **Filistin Çıkmazdan Çözüme**, M. İbrahim Turhan (Haz.), Küre Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 290–292

101 Terry Rempel, "The Significance of Israel's Partial Annexation of East Jerusalem", **The Middle East Journal**, Vol. 51, No. 4, Autumn 1997, ss. 522–523

102 Bkz. **Filistin Çıkmazdan Çözüme**, M. İbrahim Turhan (Haz.), Küre Yayınları, İstanbul, 2003, s. 415; ilgili kararın çok fazla belirsizlik içermesi ve bu nedenle taraflar arasında anlaşma sağlanamamasının en önemli nedeni olması şeklindeki bir eleştiri için bkz. Gelvin, age, ss. 179–180

103 Don Peretz, "Israeli Policies Toward the Arab States and the Palestinians Since 1967", **The Arab-Israeli Conflict Two Decades of Change**, Yehuda Lucas ve Abdalla M. Battah (Edt.), Westview Press, United States of America, 1988, s. 27; İsrail'deki bu tu-

tumun yanı sıra, Johnson yönetimindeki ABD'nin, üstü örtülü olarak İsrail'in işgal ettiği bölgeleri pazarlık unsuru olarak kullanmasını kabul etmesi Jarring'in işini daha da zorlaştırmıştı. (Sayigh, Armed Struggle…, age, s. 144)

104 Khouri, age, s. 358

105 Farsoun ve Zacharia, age, s. 182-183; Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 425; Kimmerling ve Migdal, age, s. 254; Sayigh, Armed Struggle…, age, ss. 174-179; Herzog ve Gazit, age, s. 205

106 John C. Cooley, "Palestinian Nationalism", **The Middle East, its Governments and Politics**, Abid Al-Marayti ve diğerleri (Edt.), Duxbury Press, California, 1972, s. 467

107 Suriye'nin Ürdün'deki Filistinlilere yardım etmesi halinde İsrail ABD'nin desteğiyle olaya müdahale edeceğini açıklamıştı. (Farsoun ve Zacharia, age, s. 185; Fisher ve Ochenswald, age, s. 682) Öte yandan, Suriye devlet başkanı Hafız Esad da bağımsız Filistinli grupların Suriye'nin ulusal ve bölgesel çıkarlarına zarar verecek kadar güçlenmelerini istemiyordu. (Laurie A. Brand, "Asand's Syria and the PLO: Coincidence and Conflict of Interests?", **Journal of South Asian and Middle Eastern Studies**, Vol. XIV, No. 2, Winter 19990, s. 25) Mısır ise başlangıçta sessiz kalmayı tercih etmesine rağmen, 20 Eylül'de Mısır'daki Filistinli gruplara Ürdün'deki olaylara müdahil olabilmeleri noktasında izin verdi. Fakat bu sevkiyat Suriye üzerinden gerçekleşeceği için Mısır'ın böyle bir karar alması fazla bir anlam ifade etmiyordu. Sayigh, Armed Struggle…, age, s. 266

108 Cooley, age, s. 467-468; Kimmerling ve Migdal, age, s. 264; Walid Kazziha, "The Impact of Palestine on Arab Politics", **The Arab States**, Giacomo Luciani (Edt.), Routledge, London, 1990, s. 314; Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 493

109 Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 445; Sayigh, Armed Struggle…, age, s. 143; Herzog ve Gazit, age, s. 202

110 Khouri, age, s. 363; Peretz, "Israeli Policies Toward the Arab States …", age, s. 30; Sayigh, Armed Struggle…, age, s. 144

111 Avi Shlaim, **The Iron Wall: Israel and Arab World**, W. W. Norton & Company Incs, New York, 2001, s. 291; William B. Quandt, **Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict Since 1967**, Brookings Institution Press, Washington D. C., 2005, ss. 68–69

112 Herzog ve Gazit, age, s. 219

113 Khouri, age, s. 369; Gelvin, age, s. 181

114 William B. Quandt, "Kissinger and the Arab-Israeli Disengagement Negotiations", **Journal of International Affairs**, Vol. 9, No. 1, Spring 1975, s. 35; Statükonun desteklendiği tezi sadece barış görüşmelerine ilişkin söylenebilir zira aynı dönemde ABD yönetimi İsrail'i silahlandırmaya devam ediyordu. Khouri, s.g.e., s. 369; Paul Findley, **ABD'de İsrail Lobisi**, Çev.: Mustafa Özcan ve N. Ahmet Asrar, Pınar Yayınları, İstanbul, 1994, s. 234

115 Fisher ve Ochenswald, age, s. 668; Balcı, "Filistin Sorunu Bağlamında İsrail'in Soğuk Savaş Dönemi Orta Doğu Politikası", age

116 Savaşın sonunda İsrail 2,800 asker, 109 uçak ve 840 tank kaybederken, Arap cephesi 8,500 asker, 447 uçak ve 2,554 tank kaybetmiştir. Fakat İsrail cephesindeki ölü sayısı nispeten Araplara göre az olsa da, önceki savaşlarla kıyaslandığında bu rakam İsrail'i "şok" etmişti. Sayigh, Armed Struggle…, age, s. 319

117 Mearsheimer ve Walt, The Israel Lobby…, age, 2007, ss. 43–44

[118] Bernard Reich, "Israel Foreign Policy", **Diplomacy in the Middle East: The International Relations of Reional and Outside Powers**, L. Carl Brown (Edt.), I. B. Tauris, London, 2003, s. 127

[119] Gawdat Bahgad, "The New Middle East: The Gulf Monarchies and Israel", **The Journal of Social Political and Economic Studies**, Vol. 28, No. 2, Summer 2003, s. 134

[120] Mearsheimer ve Walt, The Israel Lobby…, age, 2007, s. 54

[121] Khouri, age, s. 376; Fisher ve Ochenswald, age, s. 670; Quandt, Peace Process…, age, ss. 141–143

[122] Khouri, age, s. 379; Fisher ve Ochenswald, age, s. 670; Quandt, Peace Process…, age, ss. 166–170

[123] Hourani, age, s. 483-484; Ma'oz, "From Conflict to Peace?...", age, s. 401

[124] Fisher ve Ochenswald, age, s. 715; Avi Kober, "Arab Perception of Post-Cold War Israel: From A Balance-of-Threats to A Balance-of-Power Thinking", **The Review of International Affairs**, Vol. 1, No. 4, Summer 2002, s. 30

[125] Mearsheimer ve Walt, The Israel Lobby…, age, 2007, s. 31

[126] Mearsheimer ve Walt, The Israel Lobby…, age, 2007, s. 38

[127] Mearsheimer ve Walt, The Israel Lobby…, age, 2007, s. 44

[128] Pappe, age, s. 219

[129] Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 484-485; Farsoun ve Zacharia, age, s. 189-190; Khouri, age, s. 377

[130] Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 490-491; Khouri, age, s. 384

[131] B.J. Odeh, **Lübnan'da İç Savaş**, Çev.: Yavuz Alagon, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s. 217

[132] Avi Shlaim ve Avner Yaniv, "Domestic Policies and Foreign Policy in Israel", **International Affairs**, Vol. 27, No. 1, Summer 2002, s. 246

[133] Khouri, age, s. 405

[134] Sayigh, Armed Struggle…, age, s. 426

[135] Frederic C. Hof, "A Practical Line: The Line of Withdrawal from Lebanon and its Potential Applicability to the Golan Heights", **The Middle East Journal**, Vol. 55, No. 1, Winter 2001, s. 27

[136] Ian Lustick, "Israel and the West Bank After Elon Moreh: The Mechanic of De Facto Annexation", **The Middle East Journal**, Vol. 35, No. 4, Autumn 1981, ss. 557-558; Kimmerling ve Migdal, age, s. 287; Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 548

[137] Ehud Sprinzak, "Extremist and Violence in Israeli Democracy", **Terrorism and Political Violence**, Vol. 12, Issue: 3–4, Autum/Winter 1995, ss. 29–30

[138] Attias ve Benbassa, age, s. 216; Ma'oz, "From Conflict to Peace?...", age, s. 403; Shmuel Sandler, "Religious Zionism and the State: Political and Religious Radicalism in Israel", **Terrorism and Political Violence**, Vol.: 8, Issue: 2, Summer 1996, s. 142; Gelvin, age, s. 189

[139] Mark A. Tessler, "Thinking About Territorial Compromise in Israel", **Journal of South Asian and Middle Eastern Studies**, Vol. 11, No. 4, Summer 1988, s. 38; Charley A. Rubenberg, "The Israeli Invasion of Lebanon: Objectives and Consequences", **Journal of South Asian and Middle Eastern Studies**, Vol. 8, No. 2, Winter 1984, s. 8; Khouri, age, s. 428; Mearsheimer ve Walt, The Israel Lobby…, age, 2007, s. 45

[140] Chomsky, age, s. 245; Jim Muir, "Lebanon: Arena of Conflict, Crucible of Peace", **The Middle East Journal**, Vol. 38, No. 2, Spring 1984, s. 210; Khouri, age, s. 424

[141] Chomsky, age, s. 240; Rubenberg, age, s. 4; Khouri, age, s. 429; Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 572-573; Sayigh, Armed Struggle…, age, s. 523; Herzog ve Gazit, age, ss. 351–352

[142] Rosemary Sayigh, "Sabra ve Şatilla Katliamları Hakkında Bir İnceleme", **İsyanın Adı Filistin: İntifada Kazanacak**, Yücel Demirer ve Sibel Ozbudun (Der.), Ütopya Yayınları, Ankara: 2002, s. 131-132; Sayigh, Armed Struggle…, age, ss. 580-585; Herzog ve Gazit, age, s. 363; Gelvin, age, ss. 241–242

[143] Khouri, s.g.e., s. 432; Ze'ev Schiff, "Fifty Years of Israeli Security: The Central Role of the Defense System", **The Middle East Journal**, Vol. 53, No. 3, Summer 1999, s. 440; Lübnan işgalinin İsrail iç politikasındaki etkileri için daha ayrıntılı bilgi için bkz. Gloria H. Falk, "Israeli Public Opinion: Loking Toward A Palestinian Solution", **The Middle East Journal**, Vol. 39, No. 3, Summer 1985; John Bunzl, **Barış Hareketleriyle Konuşmalar: Öteki İsrail**, Çev.: Serap Biçer, Metis Yayınları, İstanbul, 1988

[144] Khouri, age, s. 433

[145] Don Peretz ve Sammy Smooha, "Israel's Tenth Knesset Elections-Ethnic Upsurgence and Decline of Ideology", **The Middle East Journal**, Vol. 35, No. 4, Autumn 1985, s. 89; Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 599

[146] Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 678

[147] Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 679; Sayigh, Armed Struggle…, age, s. 607

[148] Farsoun ve Zacharia, age, s. 233-234; Richard A. Falk ve Burns H. Weston, "The Relevance of International Law to Palestinian Rights in the West Bank and Gaza: In Legal Defense of Intifada", **Harvard International Law Journal**, Vol. 32, No. 1, Winter 1991, ss. 132-135; Sayigh, Armed Struggle…, age, ss. 607-608; Gelvin, age, ss. 214–215

[149] Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 678; Walid Khalidi, "Toward Peace in Holy Land", **Foreign Affairs**, Vol. 66, Issue: 4, Spring 1988

[150] Don Peretz, "Intifadeh: The Palestinian Uprising", **Foreign Affairs**, Vol. 66, Issue: 5, Summer 1988, s. 965

[151] İntifada'nın başlangıcına kadar geçen 6 aylık sürede 42.355 olay yaşanmış, (Kimmerling ve Migdal, age, s. 297) fakat bunların hiçbiri Filistinlilerin geneli arasında yayılabilecek bir protesto örneği sunamamıştı.

[152] Peretz, "Intifadeh …", age, s. 966; Sayigh, Armed Struggle…, age, s. 606; M. Cherif Bassiouni ve Louise Cainkar (Edt.), **The Palestinian Intifada December 9, 1987 – December 8, 1988: A Record of Israeli Repression**, DataBase Project on Palestinian Human Rights, Illinois: 1989, s 10; Herzog ve Gazit, age, s. 397

[153] Ghassan Andoni, "1987 İntifadası ile 2000 İntifadasının Karşılaştırmalı Bir İncelemesi", **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**, Roane Carey (Der.), Çev.: Kemal Sarısözen, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 354

[154] Amos Perlmutter, "Israel's Dilemma", **Foreign Affairs**, Vol. 68, Issue: 5, Winter 1998/1990, s. 119

[155] Anne Elizabeth Nixon, Jennifer Bing-Canar, John Bing-Canar, Beth Ann Goldring ve Rädda Barnen, **The Status of Palestinian Children During the Uprising in the Occupied Territories**, Garnisonstryckeriet, Stockholm, 1990,. Raporun bir özeti için bkz., "Swedish Save the Children, 'The Status of Palestinian Children during the

Uprising in the Occupied Territories,' Excerpted Summary Material, Jerusalem, January 1990", **Journal of Palestine Studies**, Vol. 19, No. 4, Summer 1990

156 Hourani, age, s. 497; Peretz, "Intifadeh …", age, s. 9; Tessler, "Thinking About Territorial Compromise in Israel", age, s. 50; Mark Tessler, "The Intifada and Political Discourse in Israel", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XIX, No. 2, Winter 1990, s. 45

157 Farsoun ve Zacharia, age, s. 244; Tessler, A History of the Israeli ..., age, s. 715; Sayigh, Armed Struggle…, age, s. 547

158 Sholomo Avineri, "Israel and the End of the Cold War", **The Brookings Review**, Volume: 11, Issue: 2, Spring 1993, s. 29; Jacop Abadi, "The Gulf War and its Implications for Israel", **Journal of South Asian and Middle Eastern Studies**, Vol. 17, No. 3, Spring 1994, s. 63

159 Don Peretz, "Israel since the Persian Gulf War", **Current History**, Vol. 91, No. 561, January 1992, s. 17

160 Walid Khalidi, "The Palestine Problem: An Overview", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXI, No. 1, Autumn 1991, s. 10; George T. Abed, "The Palestinians and the Gulf Crisis", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XX, No. 2, Winter 1991, s. 34; Bu politikanın makul gerekçeleri olduğunu savunan bir analiz için bkz. Muhammad Hallaj, "Taking Sides: Palestinians and the Gulf Crisis", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XX, No. 3, Spring 1991, ss. 43–45

161 Ma'oz, "From Conflict to Peace?...", age, s. 406; Shibley Telhami, "From Camp David to Wye: Changing Assumptions in Arab-Israeli Negotiations", **The Middle East Journal**, Vol. 53, No. 3, Summer 1999, s. 391

162 Beinin, age, s. 128

163 Farsoun ve Zacharia, age, s. 255

164 "The Madrid Peace Conference", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXI, No. 2, Winter 1992, ss. 117–149; Kapsam genişliğinin olumsuz etkisi 1993 yılı boyunca görüşmelerin Golan Tepelerine odaklanması ve Filistin sorununun ikinci planda kalmasında açıkça görülebilir. Bu konuda bkz. Dennis Ross, **The Missing Peace The Inside Story of the Fight for Middle Peace**, Farrar, Straus and Giroux, New York 2004, bölüm 3

165 Herbert C. Kelman, "Acknowledging the Other's Nationhood: How to Create a Momentum for the Israeli-Palestinian Negotiations", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXII, No. 1, Autumn 1992, ss. 26-31; Camille Mansour, "The Palestinian-Israeli Peace Negotiations: An Overview and Assessment", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXII, No. 3, Spring 1993, ss. 28–31

166 Quandt, Peace Process…, age, s. 327

167 İsrail'deki hükümet değişikliğinin barış süreci üzerindeki *olumlu* etkisi hakkında bkz. Avi Shlaim, "Prelude to the Accord: Likud, Labor, and the Palestinians", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXIII, No. 2, Winter 1994, ss. 5–19

168 Sachar, age, s. 994; Arı, age, s. 686-687; Nils A. Butenschon, "The Oslo Agreement: From the White House to Jabal Abu Ghenem", **After Oslo: New Realities, Old Problems**, Georege Giacaman ve Dag Jorund Lonning (Edt.), Pluto Press, London: 1998, ss. 20–21

169 Avi Shlaim, "The Oslo Accord", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXIII, No. 3, Spring 1994, s. 34

170 Kimmerling ve Migdal, age, s. 337

171 Edward Said, **Yeni Binyılda Filistin Sorunu**, Çev.: Ahmet Cüneyt, Ali Kerem ve Nuri Ersoy, Aram Yayınları, İstanbul: 2002, s. 54; Barış sürecine rağmen Yahudi yerleşimlerindeki artış Said'in argumanlarını destekleyen en önemli faktördü. Örneğin Barış sürecinin en etkin olduğu 1993 yılında Batı Şeria ve Gazze'deki Yahudi yerleşimlerinin sayısı yüzde 9,3 oranında artış göstermiştir. Geoffrey Aronson, "Settler Population Grew by 10 Percent in 1993", **Settlement Report**, Vol. 4, No. 3, May 1994

172 Farsoun ve Zacharia, age, s. 260-261; Bülent Aras, **Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1997, s. 112

173 Farsoun ve Zacharia, age, s. 257

174 Anlaşmanın metni için bkz. "Israel-PLO Agreements", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXIII, No. 4, Summer 1994, ss. 118-126; ayrıca, Farsoun ve Zacharia, age, s. 263; Arı, age., s. 695-696; Aras, age, s. 114

175 Anlaşmanın tam metni için bkz. "The Peace Proces", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXV, No. 2, Summer 1996, ss. 123-137, özellikle 128; Farsoun ve Zacharia, age, ss. 266–267

176 Herzog ve Gazit, age, s. 418

177 Ma'oz, "From Conflict to Peace?...", age, s. 408

178 Ağustos 1993 ve Mayıs 1994 arasında Yediot Ahronot ve Haaretz gibi iki önemli İsrail gazetesi üzerinde yapılan bir araştırma bu dönemde barış süreci ile ilgili olumlu haberlerin yüzde 21'i olumsuz haberlerin yüzde 34'ü tarafsız haberlerin ise yüzde 45'i oluşturduğunu ortaya koymuştur. Gadi Wolfsfeld, **Media and Political Conflict News from the Middle East**, Cambridge University Press, Cambridge, 1997, s. 113

179 Ali Balcı, "State of Israel", **Foreign Policy in the Greater Middle East**, Wolfgang Gieler ve Kemal İnat (Edt.), Verlag Berlin: 2005, s. 77; Filistinli grupları şiddete yönelten sadece İsrail'deki radikal oluşumların kışkırtıcı eylemleri değildi, Oslo süreci öngörüldüğü gibi ilerlemiyordu ve barış sürecinin en fazla etkin olduğu 1992–1996 dönemi işgal altındaki bölgelerdeki yerleşimcilerinde en fazla arttığı dönemdi. Bu dönem boyunca yerleşim bölgelerine 46 milyon Dolarlık yatırım yapılırken, 1996'ya kadar Batı Şeria'daki yerleşimcilerin sayısı yüzde 48, Gazze Şeridi'ndekilerin sayısı da yüzde 62 artmıştı. (Pappe, age, s. 245)

180 Ma'oz, "From Conflict to Peace?...", age, s. 408-409; Don Peretz ve Gideon Doron, "Israel's 1996 Elections: A Second Political Earthquake", **The Middle East Journal**, Vol. 50, No. 4, Autumn 1996, ss. 533–534

181 Arı, age, s. 689; Peretz ve Doron, "Israel's 1996 Elections …", age, s. 535; Operasyona ilişkin bkz. Herzog ve Gazit, age, ss. 385–386

182 Peretz ve Doron, "Israel's 1996 Elections …", age, s. 543; Benny Morris, "Israel's Elections and Their Implications", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXVI, No. 1, Autumn 1996, ss. 75–76

183 Pappe, age, ss. 255–256

184 Peretz ve Doron, "Israel's 1996 Elections …", age, s. 545-546

185 Pappe, age, s. 256; Farsoun ve Zacharia, age, ss. 283–286

186 Ma'oz, "From Conflict to Peace?...", age, s. 409

187 Kimmerling ve Migdal, age, s. 363; Herzog ve Gazit, age, ss. 421–423

188 Moshe Ma'oz, "The Oslo Peace Process: From Breakthrough to Breakdown", **The Israeli-Palestinian Peace Process: Oslo and the Lesson of Failure**, Robert L.

Rothstein, Moshe Ma'oz ve Khalil Shikaki (Edt.), Sussex Academic Press, Brighton 2002, s. 134

189 Jan de Jong, "The Geography of Politics: Israel's Settlement Drive After Oslo", **After Oslo: New Realities, Old Problems**, Georege Giacaman ve Dag Jorund Lonning (Edt.), Pluto Press, London 1998, s. 102

190 Hebron Protokolu'nun bir eleştirisi için bkz., Edward Said, "The Real Meaning of the Hebron Agreement", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXVI, No. 3, Spring 1997, ss. 31–36

191 Arı, age, ss. 722-723; "Chronology 16 February-15 May 1997", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXVI, No. 4, Winter 1997, s. 165

192 Quandt, Peace Process…, age, s. 354; Ross, a.g.e, bölüm 16

193 "The Wye River Memorandum and Related Documents", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXVIII, No. 2, Winter 1998, s. 135; Mouin Rabbani, "Envai Çeşit Başarısızlık: Oslo ve El-Aksa İntifadası", **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**, Roane Carey (Der.), Çev.: Kemal Sarısözen, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s. 113; Arı, age, s. 725

194 Kimmerling ve Migdal, age, s. 363; Don Peretz ve Gideon Doron, "Sectarian Politics and the Peace Process: The 1999 Israel Elections", **The Middle East Journal**, Vol. 54, No. 2, Spring 2000, s. 260

195 Edward Said, "Filistinliler Kuşatma Altında", **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**, Roane Carey (Der.), Çev.: Kemal Sarısözen, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 113; Arı, age, s. 47; Arı, age, s. 736

196 Arı, age, s. 741; Marwan Bishara, **Filistin/İsrail Barış veya Irkçılık**, Çev.: Ali Berktay, Kitap Yayınevi, İstanbul: 2003, s. 80; İsrail Ma'aleh Adumin ve Givat Ze'ev yerleşim bölgelerinin de kendi egemenliğine verilecek Kudüs'te ısrar ederken Filistin tarafı buna kesinlikle yanaşmayacağını açıklamıştı. Arkam Hanieh, "The Camp David Papers", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXX, No. 2, Winter 2001, ss. 75-97; Rema Hammami ve Salim Tamari, "The Second Uprising: End or New Begining", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXX, No. 2, Winter 2001, s. 9

197 Jeremy Pressman, "Visions in Collision: What Happened at Camp David and Taba?", **International Security**, Volume: 28, No. 2, Fall 2003, s. 23-24, Mearsheimer ve Walt, The Israel Lobby…, age, 2007, ss. 104–105

198 Bill Clinton'un üstü örtülü olarak Arafat'ı suçladığı konuşması için bkz. "Documents and Source Material", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXX, No. 1, Autumn 2000, ss. 156-158; Quandt, Peace Process…, age, s. 369: Ross, age, s. 710; Camp David sürecinin bir eleştirisi için bkz. Hussein Agha ve Robert Malley, "Camp David: The Tragedy of Errors", **New York Review of Books**, Vol. 48, No. 13, 9 August 2001, ss. 59–65

199 Robert Malley ve Hussein Agha, "The Palestinian-Israeli Camp David Negotiations and Beyond", **Journal of Palestine Studies**, Vol. 31, No. 1, Autumn 2001, s. 69; Mearsheimer ve Walt, The Israel Lobby…, age, 2007, s. 47

200 Don Peretz, "Barak's Israel", **Current History**, Vol. 100, No. 642, January 2001, s. 24; Kimmerling ve Migdal, age, s. 392; Herzog ve Gazit, age, s. 427

201 Amira Haas, "Une autre definition de la reteune", *Haaretz*, 15 Kasım 2000'den aktaran, Bishara, age, s. 26

[202] Reuvan Padetzur, "More Than a Million Bullets", **Haaretz**, 29 Haziran 2004; "Unbridled Force", **Haaretz**, 16 Mart 2003

[203] Aaron D. Miller, "The Pursuit of Israeli-Palestinian Peace: A retrospective", **The Israeli-Palestinian Peace Process: Oslo and the Lesson of Failure**, Robert L. Rothstein, Moshe Ma'oz ve Khalil Shikaki (Edt.), Sussex Academic Press, Brighton, 2002, s. 33

[204] Alegra Pacheco, "Çiğnenen Ahit: Oslo Antlaşmaları", **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**, Roane Carey (Der.), Çev.: Kemal Sarısözen, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 308; Sara Roy, "Why Peace Failed: An Oslo Autposy", **Current History**, Vol. 101, No. 651, January 2002, s. 9

[205] Pacheco, age, s. 312

[206] Nadav Shragai, "Barak Was Biggest Settlement Builder Since 92", **Ha'aretz**, 27 Şubat 2001

[207] Jamil Hilal, "The Effect of the Oslo Agreement on the Palestinian Political System", **After Oslo: New Realities, Old Problems**, Georege Giacaman ve Dag Jorund Lonning (Edt.), Pluto Press, London, 1998, s. 139

[208] Ari Shavit, "Interview with the PM…", **Haaretz**, 12 Nisan 2001

[209] Kimmerling ve Migdal, age, s. 394; İkinci intifadanın İsrail basını tarafından nasıl çarpıtılarak dünya kamuoyuna sunulduğu ve böylece Sharon'un politikalarına zemin hazırlandığı konusunda yetkin bir analiz için bkz. Danny Dor, **Intifada Hits the Headlines : How the Israeli Press Misreported the Outbreak of the Second Palestinian Uprising**, Bloomington, IN, Indiana University Press, USA, 2004

[210] William Safire, "Israel or Arafat", **New York Times**, 3 Aralık 2001

[211] Kimmerling ve Migdal, age, s. 353; Gelvin, age, s. 245

[212] "The Road Map", **Journal of Palestine Studies**, Vol. 32, No. 4, Summer 2003, s. 83

[213] "Road Map", age, ss. 89–92

[214] "Road Map", age, ss. 92–94

[215] "Abbas, ne Arafat'a ne de İsrail'e yaranabildi", **Zaman**, Kasım 7, 2003

[216] Ali Balcı, "Filistin 2005", **Orta Doğu Yıllığı 2005**, Kemal İnat ve Ali Balcı (Edt.), Nobel Yayınları, İstanbul, 2006, s. 110 ve sonrası

[217] Balcı, "Filistin 2005", age, s. 123; Şaron'un Gazze'den çekilme planına yönelik en önemli eleştiri bunun Batı Şeria'daki işgali meşrulaştırma amacı güttüğü şeklinde olmuştur. Zira İsrail bu bölgeden çıkarılan 212 aileyi Batı Şeria'daki işgal bölgelerine yerleştirmiştir (Uzi Benziman, "Wearing out the welcomes wagon", **Haaretz**, 28 August, 2005)

[218] Ali Balcı, "Filistin 2006", **Orta Doğu Yıllığı 2006**, Kemal İnat ve Muhittin Ataman (Edt.), Nobel Yayınları, İstanbul, 2007

[219] Bu kısım, Balcı, "Filistin 2006", age,'den derlenmiştir.

[220] Ali Balcı, "Filistin 2007", **Orta Doğu Yıllığı 2007**, Kemal İnat, Muhittin Ataman ve Murat Yeşiltaş (Edt.), Küre Yayınları, Ankara, 2009, s. 114

[221] Ali Balcı, "Filistin 2008", **Orta Doğu Yıllığı 2008**, Kemal İnat, Muhittin Ataman ve Burhanettin Duran (Edt.), Küre Yayınları, İstanbul, 2009

[222] Rashid Khalidi, "Truth, Justice and Reconciliation: Elements of a Solution to the Palestinian Refugee Issue", **The Palestinian Exodus, 1948–1998**, Ghada Karmi ve Eugene Cotran (Edt.), Ithaca Press, UK, 1999, s. 221

223 Mülteciler konusunda ilişkin özgün ve güncel bir çalışma için bkz. Ann M. Lesch ve Ian S. Lustick (Der.), **Exile and Return: Predicaments of Palestinians and Jews**, University of Pennsylvania Press, Philedelphia, 2005

224 Ahmet Davutoğlu, "Küresel ve Bölgesel Dengeler, Orta Doğu Barış Süreci", **Filistin Çıkmazdan Çözüme**, M. İbrahim Turhan (Haz.), Küre Yayınları, İstanbul, 2003, s. 21; Yerleşimcilerin yıllık ve bölgesel bazlı artışlarına ilişkin ayrıntılı bilgi için belli aralıklarla güncellenen **Foundation For Middle East Peace**'nin resmi web sayfasına bakılabilir; [http://www.fmep.org/settlement_info/statistics.html]

225 Bu kısım yazılırken şu kaynaktan yararlanılmıştır. Ali Balcı, "Yahudi Yerleşimleri ve Filistin Sorunu", **Orta Doğu Analiz**, Cilt 2, Sayı 14, Şubat 2010, ss. 52-57

226 Rory McCarty, "Israel annexing East Jerusalem, says EU", **The Guardian**, 7 March 2009

227 Ali Balcı, "Goldstone, Kağıt Üzerinde Kalan Bir Başka Rapor Mu?", **Anlayış**, Sayı 78, Kasım 2009, s. 29

228 "Settlement Time Line", **Report on Israeli Settlement in the Occupied Territories**, Vol. 19, No. 2, March-April 2009, s. 4

229 "Settlement Time Line", March-April 2009, age, s. 5

230 Hagit Ofran, "Peace Now Update: Sansana March, 2009", **Peace Now**, 29 March 2009, http://www.peacenow.org.il/site/en/peace.asp?pi=608&docid=3608

231 "Ministry of Interior recommends to expand the Ma'ale Adumim Bloc", 26 April 2009, **Peace Now**, http://www.peacenow.org.il/site/en/peace.asp?pi=66&fld=608&docid=3630

232 "Obama: halt to new Israeli settlements is in America's security interests", **The Guardian**, 29 May 2009

233 "Israel expected to propose partial freeze on West Bank settlements", **The Guardian**, 30 June 2009

234 "Barak authorizes construction of 300 new homes in West Bank", **Haaretz**, 24 June 2009

235 "Settlement Time Line", **Report on Israeli Settlement in the Occupied Territories**, Volume: 19, Number: 6, November-December 2009, s. 4

236 "Settlement Time Line", November-December 2009, s. 5

237 "U.S. 'dismayed' at Israel plan to build 900 homes beyond Green Line", **Haaretz**, 25 November 2009

238 "Israeli minister: no real 'freeze' on settlement", **Reuters**, 11 December 2009, [http://uk.reuters.com]

239 M. Hakan Yavuz, "İkicilik (Duality): Türk-Arap İlişkileri ve Filistin Sorunu", **Türk Dış Politikası'nın Analizi**, Faruk Sönmezoğlu (Der.), Der Yayınları, İstanbul, 1998, s. 569

240 Yavuz, age, s. 571; Çağrı Erhan ve Ömer Kürkçüoğlu, "1945-1960: Orta Doğu ile İlişkiler", **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler ve Yorumlar**, Cilt 1, Baskın Oran (Der.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 629; Mehmet Gönlübol, Der., **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s. 284

241 Mesut Özcan, "Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye", **Filistin Çıkmazdan Çözüme**, M. İbrahim Turhan (Haz.), Küre Yayınları, İstanbul, 2003, s. 69

242 Erhan ve Kürkçüoğlu, "1945-1960: Orta Doğu ile İlişkiler", age, s. 647

243 Yücel Bozdağlıoğlu, **Turkish Foreign Policy and Turkish Identitiy, A Constructivist Approach**, Routledge, New York, 2003, s. 121

244 Mahmut Bali Aykan, "The Palestinian Question in Turkish Foreign Policy from the 1950s to the 1990s", **Interantional Journal of Middle Eastern Studies**, Vol. 25, No. 1, February 1993, s. 95

[245] Çağrı Erhan ve Ömer Kürkçüoğlu, "Arap Olmayan Ülkelerle İlişkiler", **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler ve Yorumlar**, Cilt 1, Baskın Oran (Der.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 799; Aykan, age, s. 97

[246] Aykan, age, s. 97

[247] Aykan, age, s. 102

[248] Süha Bölükbaşı, "Türkiye ve İsrail: Mesafeli Yakınlıktan Stratejik Ortaklığa", **Türkiye'nin Dış Politika Gündemi**, Şaban H. Çalış, İhsan D. Dağı ve Ramazan Gözen (Der.), Liberte Yayınları, Ankara, 2001, ss. 263–265

[249] 2001 önce ve sonrasında Türkiye-İsrail ilişkilerindeki farklılaşmanın yetkin bir analizi için bkz. Tuncay Kardaş, "Türkiye-İsrail İlişkilerinin 'Analiz Düzeyi' Kapsamında Değerlendirimesi", **Orta Doğu Yıllığı 2005**, Kemal İnat ve Ali Balcı (Edt.), Nobel Yayınları, İstanbul, 2006, ss. 332–352

[250] "İsrail Tatbikata Gelmiyor", **Radikal**, 3 Nisan 2002

[251] Bkz. Ali Balcı ve Murat Yeşiltaş, "Turkey's New Middle East Policy: The Case of the Meeting of the Foreign Ministers of Iraq's Neighboring Countries", **Journal of South Asian and Middle Eastern Studies**, Vol. XXIX, Issue: 4, Summer 2006, ss. 18–38

[252] Ali Balcı, "Orta Doğu'da Denge Arayışı", **Radikal**, 7 Ocak 2005

[253] Kemal İnat, "Türkiye'nin Orta Doğu Politikası: 2006", **Orta Doğu Yıllığı 2006**, Kemal İnat ve Muhittin Ataman (Edt.), Nobel Yayınları, İstanbul, s. 34

[254] "Tatbikatın hedefi düzenli ordu", **Hürriyet**, 29 Nisan 2010

[255] "İsrail'e tatbikat uyarısı...", **Bugün**, 3 Mayıs 2010

[256] Noam Chomsky, "Sunuş", **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**, Roane Carey (Der.), Çev.: Kemal Sarısözen, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 3

[257] Donald Neff, "An Updated List of Vetoes Cast by the United States to Shield Israel from Criticism by the U.N. Security Council", **Washington Report on Middle East Affairs**, May/June 2005, s. 14

[258] Nathan Guttman, "U.S. Accused of Pro-Israel Bias at 2000 Camp David", **Ha'aretz**, Nisan 29, 2005; Mearsheimer ve Walt, The Israel Lobby…, age, 2007, s. 48

[259] John J. Mearsheimer ve Stephen M. Walt, "The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy", **London Review of Books**, Vol. 28, No. 6, March 23, 2006

[260] Mearsheimer ve Walt, "The Israel Lobby…", age, s. 24

[261] Hillel Halkin, "The Return of Anti-Semitism: To Be against Israel is to Be against the Jews", **Wall Street Journal**, February 5, 2002

[262] Edward Said, "Amerika'nın Son Tabusu", **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**, Roane Carey (Der.), Çev.: Kemal Sarısözen, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 432

[263] Mearsheimer ve Walt, "The Israel Lobby…", age, ss. 3–7

[264] Ekrem Karakoç, "ABD'nin Filistin Politikası", **Filistin Çıkmazdan Çözüme**, M. İbrahim Turhan (Haz.), Küre Yayınları, İstanbul, 2003, s. 109

[265] Harry B. Ellis, "The Arab-Israeli Conflict Today", **The United States and the Middle East**, Georgiana G. Stevesens, Prentice-Hall, New Jersy, 1964, s. 118

[266] Shlomo Gazit, Yediot Ahrnot, Nisan 1992'den aktaran, Noam Chomsky, **Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi**, Çev.: Ali Çakıroğlu ve Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2000, s. 350

[267] Dana H. Allin ve Steven Simon, "The Moral Psychology of US Support for Israel", **Survival**, Vol. 45, No. 3, Autumn 2003, s. 129

[268] Allin ve Simon, age, s. 130

269 Quandt, Peace Process…, age, s. 398

270 Murat Yeşiltaş ve Ali Balcı, "İkinci Lübnan Savaşı: Bir Yeniden Değerlendirme", **Akademik Orta Doğu**, Cilt 4, Sayı 2, Mart 2010, ss. 67-90

271 Ali Balcı, "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası", **Orta Doğu Yıllığı 2005**, Kemal İnat ve Ali Balcı (Edt.), Nobel Yayınları, İstanbul, 2006, s. 353

272 Bildirinin tam metni için bkz. Filistin Çıkmazdan Çözüme, age, s. 412

273 Rosemary Hollis, "Europe and the Middle East: Power by Stealth", **International Affairs**, Vol. 73, No. 1, January 1997, s. 22

274 Murrel Asseburg, "From Declaration to Implementation? The Three Dimensions of European Policy towards the Conflict", **The European Union and the Crisis in the Middle East**, Martin Ortega (Edt.), Institue for Security Studies, Paris, July 2003, s. 12, [http://www.iss-eu.org/chaillot/chai 62e.pdf]'den 20 Kasım 2005'te indirilmiştir.

275 Balcı, "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası", age, s. 361

276 Alain Dieckhoff, "The European Union and the Israeli-Palestinian Conflict", **Inroad**, Vol. 16, Winter 2005, s. 60

277 Balcı, "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası", age, s. 365

278 Ma'oz, "From Conflict to Peace?...", age, s. 408

279 Tek-devlet çözümünü öne süren bir kısım yazarlar yerleşimlerin sökülme olasılığının olmadığı varsayımından ve Filistin devleti kurulsa bile bunun İsrail'den kaynaklanan sebeplerle "sürekli bir istikrarsızlık" getireceği öngörüsünden yola çıkarak iki devletli çözümün mümkün olmadığını ileri sürmektedir. (Bkz. Virginia Tilley, **The One-State Solution: A Breakthrough for peace in the Israeli-Palestinian Deadlock**, The University of Michigan Press, United States of America, 2005, s. 1 ve 3)

280 Moshe Ma'oz, Ghassan Khatip, Ibrahim Dakkak, Yossi Katz, Yezid Sayigh, Shiman Shamir ve Khalil Shikaki, "The Future of Israeli-Palestinian Relationship", **Middle East Policy**, Vol. VII, No. 2, February 2000, s. 98

281 Jenab Tutunji ve Kamal Khalid, "A Binational State: The Rational Choice for Palestinians and the Moral Choice for Israelis", **International Affairs**, Vol. 73, No. 1, January 1997, s. 46

282 Aktaran, David McDawal, "Dilemmas of the Jewish State", **The Modern Middle East**, Albert Hourani, Philip S. Khoury ve Mary C. Wilson (Edt.), I.B. Tauris and Co. Ldt., London, 1993, s. 655

İran-Irak Üstünlük Mücadelesi: Çok Boyutlu Sorunlar

Muhittin Ataman[*]

Sorunun Tanımı

Orta Doğu'nun barış ve istikrarını en çok etkileyen unsurlardan biri İran ile Irak arasındaki hakimiyet mücadelesinin seyridir. Uzun süreden beri devam eden bu mücadele bölgedeki hassas dengeleri ve uluslararası sistemi etkilemektedir. Orta Doğu'nun dünyanın en stratejik, jeo-politik, jeo-ekonomik ve jeo-kültürel bölgesi olması dolayısıyla bu bölgenin hakimiyet sorunu sadece yerel devletleri değil, aynı zamanda dünyanın büyük güçlerini de yakından ilgilendirmektedir.

Orta Doğu'nun çekirdeğinde İran Körfezi yer almaktadır, dolayısıyla körfezde üstünlük elde eden devlet, bölgesel açıdan büyük avantajlar yakalar. Bölgenin en güçlü devletleri olan İran ve Irak arasındaki mücadele bu bakımdan oldukça önemlidir. İran zengin petrol yatakları, doğalgaz rezervleri, İslam Devrimi ideolojisi, geçiş yolları üzerinde bulunması ve küçük fakat önemli Arap devletlerine komşu Arap olmayan bir ülke olması dolayısıyla dikkat çekmektedir. Irak ise Körfez'deki en önemli ve en güçlü Arap devleti olması, 2003 yılına kadar pan-Arap söylemlerinde bulunması ve geniş petrol kaynaklarına sahip olması dolayısıyla önemlidir. Orta büyüklükteki bu iki devletin mücadelesinin yankıları ve etkileri de doğal olarak fazladır.

[*] Doç.Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

iki ülke arasındaki sorunların belli bir süre için rafa kaldırılmasına neden oldu, çünkü uluslararası sistemin büyük güçleri, İran'ın bölgede daha fazla hakim duruma gelmesine izin vermemeye çalışmaktadırlar. Aslında Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra doğrudan Batının hedefi haline gelen İran, Rusya ile Çin'le ilişkilerini geliştirerek bölgesel etkinliğini devam ettirmek istemiştir. ABD'nin 11 Eylül saldırılarından sonra Irak ile Afganistan'ı işgal etmesi üzerine İran hem Doğudan hem de Güneyden iki potansiyel tehditten kurtuldu. Özellikle Irak'ta siyasal olarak demokratik ve idari olarak federal bir yapılanma sürecinin başlatılması çoğunluğu Şii olan Irak'ı İran'a oldukça yakınlaştırmış bulunmakta ve kısa süre içinde iki ülke arasındaki rekabetin önemli bir sorun olarak ortaya çıkmasını engellemektedir.

Notlar

1 Edward B. Atkeson, **The Powder Keg: An Intelligence Officer's Guide to Military Forces in the Middle East, 1996-2000**, Falls Church, Virginia, Nova Publications, 1996, s. 173.
2 İhsan Dağı, **Orta Doğu'da İslam ve Siyaset**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1998, s. 124.
3 Mensur Akgün, "İran-Irak Savaşı, Bölge Dengeleri ve Türkiye," iç. Haluk Ülman (Der.), **Orta Doğu Sorunları ve Türkiye**, İstanbul, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, 1991, ss. 35-62, s. 36.
4 Dağı, **Orta Doğu'da İslam ve Siyaset**, s. 124; Akgün,"İran-Irak Savaşı, Bölge Dengeleri ve Türkiye", s. 35, 37.
5 Akgün, "İran-Irak Savaşı, Bölge Dengeleri ve Türkiye", s. 37.
6 J. B. Kelly, **Arabia, the Gulf and the West**, ABD, Basic Boks, 1980, s. 278.
7 Dağı, **Orta Doğu'da İslam ve Siyaset,** s. 124; Kelly, Arabia, **the Gulf and the West**, s. 280.
8 Akgün, "İran-Irak Savaşı, Bölge Dengeleri ve Türkiye", s. 38.
9 Kelly, **Arabia, the Gulf and the West**, s. 280.
10 Kelly, **Arabia, the Gulf and the West**, s. 280.
11 Akgün, "İran-Irak Savaşı, Bölge Dengeleri ve Türkiye", s. 39.
12 Phebe Marr, "Republic of Iraq," iç. David E. Long ve Bernard Reich (Der.), **The Government and Politics of the Middle East and North Africa**, Boulder, CO, Westview Pres, 1995, ss. 90-112, s. 100.
13 Atkeson, **The Powder Keg**, s. 156.
14 U. Zaher, "The Opposition," iç. (CARDRI) Committee Against Repression and for Democratic Rights in Iraq (Der.), **Saddam's Iraq: Revolution or Reaction**, London, Zed Books, 1986, ss. 138-176, s. 166.
15 Akgün, "İran-Irak Savaşı, Bölge Dengeleri ve Türkiye", s. 40.
16 Dağı, **Orta Doğu'da İslam ve Siyaset**, s. 66.
17 Roy Andersen, Robert Seibert ve Jon Wagner, **Politics and Change in the Middle East: Sources of Conflict and Accomodation**. New Jersey, Prentice Hall, 1998, s. 101.
18 Akgün,"İran-Irak Savaşı, Bölge Dengeleri ve Türkiye", s. 39; Dağı, **Orta Doğu'da İslam ve Siyaset**, s. 129.

[19] Jabr Muhsin, "The Gulf War," iç. (CARDRI) Committee Against Repression and for Democratic Rights in Iraq (Der.), **Saddam's Iraq: Revolution or Reaction**, London, Zed Books, 1986, s. 227, 229.
[20] Andersen, Seibert ve Wagner, **Politics and Change in the Middle East**, s. 276-277.
[21] Atkeson, **The Powder Keg**, s. 156.
[22] Andersen, Seibert ve Wagner, **Politics and Change in the Middle East**, s. 103.
[23] Muhsin, "The Gulf War", s. 234.
[24] Akgün, "İran-Irak Savaşı, Bölge Dengeleri ve Türkiye", s. 42.
[25] Andersen, Seibert ve Wagner, **Politics and Change in the Middle East**, s. 277.
[26] Nebil İlseven, "Körfez Bunalımı ve Türkiye," iç. Haluk Ülman (Der.), **Orta Doğu Sorunları ve Türkiye**, İstanbul, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, 1991, ss. 63-76, s. 67.
[27] Robert Olson, "The Kurdish Question and the Kurdish Problem," **Peuples Mediterraneans**, n. 68-69, ss. 215-241.
[28] Akgün,"İran-Irak Savaşı, Bölge Dengeleri ve Türkiye", s. 51.
[29] Nebil İlseven, "Petrol Sorunu," iç. Haluk Ülman (Der.), **Orta Doğu Sorunları ve Türkiye**. İstanbul, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, 1991, ss. 77-98, s. 86.
[30] Akgün, "İran-Irak Savaşı, Bölge Dengeleri ve Türkiye", s. 52.
[31] Andersen, Seibert ve Wagner, **Politics and Change in the Middle East**, s. 97.
[32] John W. Limbert, "Islamic Republic of Iran," iç. David E. Long ve Bernard Reich (Der.), **The Government and Politics of the Middle East and North Africa**, Boulder, CO,Westview Pres, 1995, ss. 41-61, s. 60
[33] Cengiz Çandar, "İran-Irak Savaşı," **Dış Politika**, Ekim 1988, n. 3, ss. 223-225, s. 223; Dağı, **Orta Doğu'da İslam ve Siyaset**, s. 123.
[34] Muhsin, "The Gulf War", s. 234-35.
[35] Søren Dosenrode ve Anders Stubkjær, **The European Union and the Middle East**, New York, Sheffield Academic Press, 2002, s. 80.
[36] Andersen, Seibert ve Wagner, **Politics and Change in the Middle East**, s. 323-324.
[37] Marr, "Republic of Iraq", s. 100.
[38] Abdurrahman Dilipak, "İran-Irak Savaşı Bitti mi?", **Dış Politika**, Ekim 1988, n. 3, ss. 218-222, s. 218.
[39] Andersen, Seibert ve Wagner, **Politics and Change in the Middle East**, s. 104.

Libya ve Uluslararası Sistem: Radikalizmden Yumuşamaya

Muhittin Ataman[*] *- Sait Sönmez*[**]

Sorunun Tanımı

Libya, Kuzey Afrika'nın en önemli devletlerinden biridir. Yaklaşık 2 milyon km² genişliğindeki Libya arazisinin büyük kısmı (% 90'ı) çöl ve dolayısıyla ıssız; fakat nüfusun çoğunluğunun yaşadığı kıyı şeridi oldukça canlıdır. Nüfusunun % 90'ı Arap, geri kalanların çoğunluğu Berberi'dir. Gelirinin büyük çoğunluğunu oluşturan petrol dolayısıyla uluslararası platformda önemli bir yeri vardır. 1960'lı yıllardan itibaren en çok petrol ihraç eden ülkelerin başında gelmektedir. Çok uluslu petrol şirketleri ve büyük güçler, bu tarihten itibaren ülkedeki doğal kaynaklara sahip olma yarışına girdiler. Ancak 1969 yılından bu yana iktidarda bulunan Muammer Kaddafi'nin Batı karşıtı politikaları dolayısıyla Libya sürekli Batı ülkeleriyle özellikle de ABD ile çatıştı. Libya ekonomisi ve siyaseti çoğunlukla Kaddafi'nin şahsına indirgenerek ele alınmaktadır.

Libya son yıllarda uluslararası ilişkiler literatüründe adı sıkça anılan ülkelerin başında gelmektedir. Daha önceleri büyük güçlerin stratejik hesaplamalarında dikkate şayan bir yer tutan ülke, son yıllarda bizzat yönetimi ve yöneticisinin aktif politikalarıyla ön plana çıkmaktadır. Son birkaç on yıldır uluslararası sistem açısından pek çok olayda "günah keçisi" olarak suçlandı ve bazı zamanlarda cezalandırıldı. Yani, sahip olduğu kaynaklar, sömürge geçmişi ve yöneticilerinin siyaset anlayışı uluslararası platformda Libya'nın bir sorun olarak yer almasına neden olmaktadır.

[*] Doç.Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.
[**] Yrd.Doç.Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

la beraber imajı büyük ölçüde değişti. Batı dünyası ile ilişkilerin normalleştirilmesi, demokratik şartların sağlandığı, ekonomik reformların gerçekleştirildiği veya otoriter politikaların terk edildiği anlamına gelmemektedir. Aksine Kaddafi yönetiminin bölgesel ve uluslararası sistemde gereken yeri alması için verdiği tavizlerden kaynaklanmaktadır.[73]

2004 yılından itibaren başta Avrupalılar olmak üzere ABD ve Çin Libya'nın enerji kaynaklarında söz sahibi olmak ve bu ülkenin pazarına hakim olmak için rekabete giriştiler. Bazı stratejistler model ülke olarak Libya'nın İran, Irak ve Suriye gibi nükleer silahlanma çabası içinde olan ve başına buyruk hareket eden ülkelere ilham kaynağı olacağını iddia etmektedirler. Zira bu ülkeler Libya'yı örnek alarak, kendi pazarlarını açmaları, ılımlı bir dış politika izlemeleri ve nükleer silahlanma programlarını iptal etmeleri halinde, insan hakları ihlalleri ve yönetişim ve demokratikleşme gibi konularda baskıya maruz kalmayacaklardır. Nitekim Mart 2008'den itibaren ABD ve Avrupalılar Libya ile ilgili demokratikleşme gibi sorunlardan ziyade güvenlik sorunlarıyla ekonomik ve ticari ilişkiler gibi kendi çıkar alanlarına daha fazla giren konulara odaklanmışlardır.[74]

Bütün bunlara rağmen Libya iç ve dış politikada karşılaştığı ikilemleri tam olarak aşabilmiş değildir. Eylül 1998 Pan-Arabizmin sonunun ilan edilmesinden sonra yeni bir ideolojinin keşfedilmesi mümkündür. Halen iki akım Kaddafi'nin iç döngülerinde birbirine muhalefettedirler. Birinci eğilim Afrika Birleşik Devletlerini kurma hayaline sahip eski devrimcilerden, diğeri ise Kaddafi'nin oğlu Seyfül-İslam tarafından da desteklenen reformistlerden oluşmaktadır. Bu ikinci grubun projesi Libya'yı Batı'ya yaklaştırmak, Avrupa'yı stratejik ekonomik bir ortak yapmak ve Amerika'yla ittifak kurmaktır. Kaddafi'nin yöneticiliğindeki Libya'nın ise ne ölçüde Amerika'nın ittifakı olacağı düşünülmektedir.[75]

Notlar

1 Mary-Jane Deeb, "Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya" iç. Long, David E. ve Bernard Reich (Der.), **The Government and Politics of the Middle East and North Africa**, Boulder, CO, ABD, Westview Press, 1995, ss. 349-368, s. 350.

2 Deeb, "Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya", s. 350.

3 Roy R. Anderson, Robert F. Seibert ve Jon G. Wagner, **Politics and Change in the Middle East: Sources of Conflict and Accommodation**, Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, Inc., 1998, s. 68.

4 Deeb, "Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya," s. 350.

5 Meliha Benli Altunışık, "Libya's *Infitah*: Initiation and Implementation," **METU Studies in Development**, 1997, c. 24, n. 1, ss. 1-17, s. 2.

6 Altunışık, "Libya's *Infitah*: Initiation and Implementation", s. 2.

7 Deeb, "Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya", s. 358.
8 Altunışık,"Libya's *Infitah*: Initiation and Implementation", s. 2.
9 J. B. Kelly, **Arabia, the Gulf and the West**, ABD, Basic Books, 1980, s. 332.
10 Ray Takeyh, "The Rogue Who Came In from the Cold," **Foreign Affairs**, Mayıs-Haziran 2001, c. 80, n. 3, ss. 62-72, s. 63.
11 Ray Takeyh, "Qadhafi's Libya and the Prospect of Islamic Succession," **Middle East Policy**, Şubat 2000, c. 7, n. 2, ss. 154-164, s. 155-157; Deeb, "Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya", s. 360.
12 Altunışık, "Libya's *Infitah*: Initiation and Implementation", s. 4.
13 Kelly, **Arabia, the Gulf and the West**, s. 333.
14 Deeb,"Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya", s. 352.
15 Deeb, "Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya", s. 352-353.
16 Kelly, **Arabia, the Gulf and the West**, s. 337.
17 Kelly, **Arabia, the Gulf and the West**, s. 333.
18 Takeyh,"Rogue Who Came In From the Cold", s. 62.
19 Takeyh, "Rogue Who Came In From the Cold", s. 64, 66.
20 Altunışık,"Libya's *Infitah*: Initiation and Implementation", s. 7-9.
21 Anderson, Seibert ve Wagner, **Politics and Change in the Middle East**, s. 350.
22 http://www.state.gov, Erişim Tarihi: 12.12.2008.
23 Hussein Solomon ve Gerrie Swart, "Libya's Foreign Policy in Flux," **African Affairs**, 104/416, s. 279.
24 Altunışık, "Libya's *Infitah*: Initiation and Implementation", s. 8.
25 Takeyh,"Rogue Who Came In From the Cold", s. 66.
26 Solomon ve Swart, "Libya's Foreign Policy in Flux", s. 476.
27 http://www.state.gov, Erişim Tarihi: 12.12.2008.
28 Takeyh,"Rogue Who Came In From the Cold", s. 64.
29 Luis Martinez, "Libya: The Conversion of a Terrorist State," **Mediterranean Politics,** c. 11, n. 2, Temmuz 2006, s. 151.
30 Martinez, "Libya: The Conversion of a Terrorist State", s. 151.
31 Martinez, "Libya: The Conversion of a Terrorist State", s. 161.
32 Martinez, "Libya: The Conversion of a Terrorist State", s. 159-160.
33 Cansu Erdoğan, "Libya: Kuzey Afrika'nın Asi Devleti Uslandı mı?," iç. Kemal İnat (Der.), **ABD'nin "Haydut Devletler"i**, İstanbul, Değişim Yayınları, s. 242-243.
34 http://www.state.gov, Erişim Tarihi: 12.13.2008.
35 Martinez,"Libya: The Conversion of a Terrorist State", s. 161.
36 http://www.state.gov, Erişim Tarihi: 12.12.2008.
37 http://www.state.gov, Erişim Tarihi: 12.12.2008.
38 http://www.ciaonet.org, Erişim Tarihi: 12.12.2008.
39 Patrick Clawson, "Carrots for Iran? Lessons for Libya," **The Washington Institute for Near East Policy**, December 16, 2004, http://www.ciaonet.org, Erişim Tarihi: 12.12.2008.
40 Michele Dunne, "Libya: Security is Not Enough," **Policy Brief,** n. 32, Ekim 2004, s. 5.
41 http://www.state.gov.
42 http://ciaonet.org, Erişim Tarihi: 12.12.2009.
43 Dunne, "Libya: Security is Not Enough", s. 6.
44 http://ciaonet.org, Erişim Tarihi: 12.12.2009.

45 Solomon ve Swart, "Libya's Foreign Policy in Flux", s. 477.
46 http://www.state.gov, Erişim Tarihi: 12.12.2008.
47 Dana Mass, "Qadhafi's Time in the Lime Light: Impact on US Interest," **The Washington Institute for Near East Policy**, s. 1-2.
48 Dennis Sammut, "At Forty, the Libyan Revolution Finally Matures," **Mediterranean Politics,** c. 12, n. 3, Kasım 2009, s. 441.
49 Deeb,"Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya", s. 353.
50 Søren Dosenrode ve Anders Stubkjær, **The European Union and the Middle East**, New York: Sheffield Academic Press, 2002, s. 76.
51 Dosenrode ve Stubkjær, **The European Union and the Middle East**, s. 76.
52 Takeyh, "Rogue Who Came In From the Cold", s. 68.
53 Martinez,"Libya: The Conversion of a Terrorist State", s. 162.
54 Takeyh,"Rogue Who Came In From the Cold", s. 69.
55 Takeyh, "Qadhafi's Libya and the Prospect of Islamic Succession", s. 162-164.
56 Anderson, Seibert ve Wagner, **Politics and Change in the Middle East**, s. 125.
57 Altunışık, "Libya's *Infitah*: Initiation and Implementation", s. 8.
58 Takeyh, "Rogue Who Came In From the Cold", s. 70.
59 James A. Paul, "The Emerging Maghreb: North Africa and the New World Order," iç. Phyllis Bennis ve Michel Moushabeck (Der.), **Altered States: A Reader in the New World Order**, New York, Olive Branch Press, 1993, ss. 332-342, s. 338.
60 Medea Benjamin, "Libya: Amazing Foreign Policy Flip-Flop," http://www.deepblade.net, Erişim Tarihi: 12.12.2009.
61 http://www.state.gov. Erişim Tarihi: 12.12.2008.
62 Yahia H. Zoubir, "Libya and Europe: Economic Realism at the Rescue of the Qaddafi Authoritarian Regime," **Journal of Contemporary European Studies,** c. 13, n. 3, Aralık 2008.
63 Zoubir, "Libya and Europe", s. 408.
64 http://ec.europa.eu, Erişim Tarihi: 12.12.2008.
65 Bruce W. Jentleson ve Christopher A. Whytock, "Who Won Libya?: The Force Diplomacy Debate and Its Implications for Theory and Policy", **International Security,** c. 30, n. 3, Kış 2005/06, s. 68.
66 Zoubir, "Libya and Europe", s. 407-408.
67 Takeyh, "Qadhafi's Libya and the Prospect of Islamic Succession", s. 154.
68 Paul, "Emerging Maghreb: North Africa and the New World Order", s. 337.
69 Takeyh, "Qadhafi's Libya and the Prospect of Islamic Succession", s. 159-160.
70 Anderson, Seibert ve Wagner, **Politics and Change in the Middle East**, s. 350.
71 Altunışık, "Libya's *Infitah*: Initiation and Implementation", s. 14-15.
72 Martinez,"Libya: The Conversion of a Terrorist State", s. 163.
73 Zoubir, "Libya and Europe", s. 413.
74 Zoubir, "Libya and Europe", s. 414.
75 Martinez, "Libya: The Conversion of a Terrorist State," s. 163-164.

Batı Sahra: Sömürge Mirasında Hâkimiyet Mücadelesi

Davut Dursun[*] *- Nebi Miş*[**]

Sorunun Tanımı

Batı Afrika'da Moritanya'nın kuzeybatısında ve Fas'ın güneyinde yer alan Atlas okyanusu kıyısında 1110 kilometre uzunluğunda bir kıyıya sahip toplam 266 bin kilometrekare büyüklüğünde bir bölge olan Batı Sahra'nın egemenliği konusu uluslararası bir sorun olarak öne çıkmıştır. Eskiden Sûsûlaksâ (Uzak Sûs) adıyla tanınan bölge sömürgecilik döneminde *İspanyol Sahrası* olarak adlandırılmıştır. Bu bölgenin *Batı Sahra* adıyla anılması, bağımsızlık hareketlerinin öne çıktığı geçen asrın ikinci yarısından bu yana yaygınlaşmış ve terim daha çok siyasi bir adlandırma olmuştur.

Sorunun Ortaya Çıkışı

Bölge tarihte muhtelif yönetimlerin egemenliği altında kalmış, fakat hiçbir zaman ayrı bir siyasi birlik ve farklı bir kimlik kazanmamıştır. Fas ve Batı Afrika bölgesinde egemenlik tesis eden Müslüman hanedanlıklar bugünkü Batı Sahra'ya da egemen olmuşlardır. Bölgenin yerli halkı Berberilerdir. Beni Ma'kıl ve Beni Hilâl kabilelerinin Bahreyn ve Arap Yarımadasının güneyinden geldikleri bilinmektedir. Berberiler arasında en meşhur olan kabile Tevarık (Tuaregler) kabilesidir. Batı Sahra'nın nüfusu 2002 sayılarıyla 256.177 olarak tespit edilmiştir. Ancak bu sayının farklı kaynaklarda değiştiği gözlenmektedir.[1]

[*] Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.
[**] Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.

planını sunduğunda bunu "Batı Sahra'nın gerçek otonomiye kavuşması için ciddi ve güvenilir bir plan" olarak tanımlayan ve açıkça ilk destekleyen Washington'du. Washington yönetimi Batı Sahra'nın bağımsızlığı için referandum sürecini desteklememektedir. Çünkü referandum sürecinin başlaması halinde bu bölgenin istikrarsızlığa sürüklenerek terörizm için kullanılabilir bir havza olacağını iddia etmektedir.

Sonuç

Hüviyetleri belirleme süreci tamamlanmakla beraber taraflar sadece referandum konusunda değil, göçmenlerin yerleştirilmesi ve Barış Planının diğer hayati konularında da farklı görüşleri korumayı sürdürmektedirler. Bu farklılıklar bölgede barışın tesisini, sorunun çözümünü zorlaştırmakta ve yapılan plan ve programların belirlenen zaman içerisinde gerçekleştirilmesini imkânsız hale getirmektedir. Bir yandan BM'nin Batı Sahra sorununun çözümü amacıyla oluşturduğu MINURSO'nun konu ile ilgili çalışmaları bugüne kadar sonlanması gerektiği halde görev süresi birkaç kez uzatılmıştır. Diğer yandan ise Batı Sahra üzerindeki Fas kontrolü giderek yerleşmekte ve Fas'ın kontrolündeki şehirlerde Fas hükümeti tarafından düzenlenen yerel seçimler yapılmakta, seçimlerde belirlenen kadrolar yerel iktidarı kullanmakta, Fas Parlamentosunda Batı Sahra için sandalyeler ayrılmış bulunmakta, sivil halk Fas kanunlarına göre hayatını sürdürmektedir. Bunun yanında halkın önemli bir kısmı komşu ülkelerdeki göçmen kamplarında hayatını sürdürmektedir. 2009 yılı rakamlarına göre başta Cezayir'de 90 bin, Moritanya'da 26 bin olmak üzere diğer birçok ülkede Batı Sahra halkı göçmen durumunda yaşamaktadır. Batı Sahra sorununun çözümü özellikle göçmen çadırlarında son derece kötü şartlar altında yaşayan halkın geleceğini ilgilendirmektedir. 2009 yılına gelindiğinde sorunun çözümüne yönelik çabaların hala geri planda kaldığını söylemek mümkündür. Özellikle 1990'ların sonuna doğru çözüm bağlamında oluşan iyimser havanın bu gün için devam ettiğini söylemek zordur.

Kaynakça

- AI Report 1997: Morocco and Western Sahara, http://amnesty.org/ailib/ countries.indx529.htm.
- Andrew Boyd, **An atlas of World Affairs**, Ninth Edition, London and New York, Routledge1991.
- Benabdallah, Karima, "The Position of the European Union on the Western Sahara Conflict", **Journal of Contemporary European Studies**, Vol. 17, No. 3, December 2009, ss. 417-435
- Bergh, Sylvia, "The Western Sahara Conflict: Fresh Perspectives", **International Peacekeeping**, Vol. 14, No. 5, November 2007, ss. 662-669

- Campos, Alicia, "Oil, Sovereignty & Self-Determination: Equatorial Guinea & Western Sahara", **Review of African Political Economy**, No. 117, 2008, ss.435-447
- Congressman Joe Pitts, "Free Western Sahara", www.house.gov/pitts.
- Country Reports on Human Rights Practices - 2001
- Darbouche, Hakim ve Zoubir, Yahia H., "Conflicting International Policies and the Western Sahara Stalemate", **The International Spectator**, Vol. 43, No. 1, March 2008, ss. 91-105
- Davut Dursun, "Fas/Tarih/Himaye Dönemi ve Bağımsızlık", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 12, İstanbul 1995.
- Gardner, Anne-Marie, "Self-determination in the Western Sahara: Legal opportunities and political roadblocks", **International Peacekeeping**, Vol. 7, No. 2, 2000, ss.115-138
- Gillespie, Richard, "European Union responses to conflict in the western Mediterranean", **The Journal of North African Studies**, Vol. 15, No. 1, March 2010, ss. 85-103
- « Histoire », http:// arso.org/hist.htm.
- http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2008/45
- Joshua Castellino, "Territory and Identity in International Law: The Struggle for Self-Determination in the Western Sahara" **Millennium - Journal of International Studies**, Vol. 28, No. 3, 1999, ss. 523-551
- Kemal Fadel, "Appeasing Morocco is destablising north-west Africa", http://www.onlineopinion.com.au/sections/Subscription.
- Maghraoui, Abdeslam, "Ambiguities of Sovereignty: Morocco, The Hague and the Western Sahara Dispute", **Mediterranean Politics**, Vol. 8, No. 1, Spring 2003, ss.113-126
- Martin, Andreu S., "The Western Sahara Cul-de-Sac", **Mediterranean Politics**, Vol. 12, No. 3, November 2007, ss.399-405
- Martin, Pablo San, "Nationalism, identity and citizenship in the Western Sahara", **The Journal of North African Studies**, Vol. 10, No. 3-4, September–December 2005, ss.565-592
- Messari, Nizar, "National security, the political space, and citizenship: the case of Morocco and the Western Sahara", **The Journal of North African Studies**, Vol. 6, No. 4, Winter 2001, ss.47-63
- Mohsen-Finan, Khadija, "The Western Sahara Dispute and UN Pressure", **Mediterranean Politics**, Vol. 7, No. 2, Summer 2002, ss.1-13
- Mundy, Jacob, "Out with the Old, in with the New: Western Sahara back to Square One?", **Mediterranean Politics**, Vol. 14, No. 1, March 2009, ss. 115-122,
- Mustafa Bilge, "Batı Sahra", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 5, İstanbul,1992.
- Nations Unies Conseil de sécurité, "Rapport du Secrétaire général sur la situation concernant le Sahara occidental", 16 janvier 2003, http://. www.arso.org/06-0.htm
- Omar, Sidi M., "The right to self-determination and the indigenous people of Western Sahara", **Cambridge Review of International Affairs**, Vol. 21, No. 1, March 2008, s.41-57
- Released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor March 4, 2002
- Roussellier, Jacques Eric, "Elusive Sovereignty-People, Land and Frontiers of the Desert: The Case of the Western Sahara and the International Court of Justice", **The Journal of North African Studies**, Vol. 12, No. 1, March 2007, ss.55-78
- Security Council Resolution 690, April 29, 1991.

- Smith, Laura E., "The struggle for Western Sahara: What future for Africa's last colony?", **The Journal of North African Studies**, Vol. 10, No.3-4, September-December 2005, ss. 545-563
- Solà-Martín, Andreu, "Lessons from MINURSO: A contribution to new thinking", **International Peacekeeping**, Vol. 13, No. 3, September 2006, ss.366-380
- U.S. Department of State, Western Sahara Country Report on Human Rights Practices for 1998, Released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, February 26, 1999.
- United Nations Security Council, "Report of the Secretary-General on the status and progress of the negotiations on Western Sahara", S/2008/4525, January 2008,
- United Nations Security Council, "Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara", S/2009/200, 13 April 2009, http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2009/200
- "United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara", http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minurso/background.html.
- "Western Sahara", http://oneworld.org/guides/sahara/index.html.
- World Refugee Survey 2009 Country Report, http:// refugees.org Zunes, Stephen, "New hope for Western Sahara", **Peace Review**, Vol. 10, No. 2, 1998, ss. 241-247

Notlar

1 The World Factbook 2002.

2 Bu olaylar El-Ayun'un Zemle mahallesinde gerçekleştirildiği için tarihe "Zemle katliamı" olarak geçmiştir.

3 Mustafa Bilge, "Batı Sahra", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 5, İstanbul,1992, s.141-142.

4 Bk. Davut Dursun, "Fas/Tarih/Himaye Dönemi ve Bağımsızlık", **TDV İslam Ansiklopedisi,** Cilt 12, İstanbul 1995, s.193.

5 AFRICOM (ABD Afrika Komutanlığı), George W. Bush Hükümeti döneminde Afrika'da askeri operasyonları yönetmek üzere 2007 yılında oluşturulmuştur.

Kuzey Irak: Etnik Bir Sorunun Arkeolojisi

Kutbettin Kılıç[*]

Kuzey Irak meselesi Orta Doğu siyasetinde, özellikle 2003 Irak Savaşı'ndan sonra, sonuçları ve boyutları itibariyle son derece önemli bir konuma yükselmiştir. Barındırdığı etnik ve dini gruplar açısından küçük bir Orta Doğu prototipi olarak tanımlanan Irak'ta, son derece belirleyici bir konuma sahip olan Irak Kürtleri ile ilgili yapılacak objektif analizler genelde Orta Doğu'nun, özelde ise Irak'ın geleceği açısından büyük önem arz etmektedir.

Sorunu detaylarıyla ele almadan önce kısa bir tanımını yapmak faydalı olacaktır. Kuzey Irak meselesi, önemli uluslararası etkilere sahip olsa da, temelde Irak'ta cereyan eden ve etnik bir ayrışma temelinde (Arap-Kürt) sürdürülen bir çatışmaya tekabül etmektedir. Yani sorunun temelinde millîyetçi Kürt hareketlerinin bağımsızlık ve(ya) otonomi motivasyonlarıyla Irak rejimlerine karşı giriştikleri isyanlar yatmaktadır. Bu isyanlar zaman zaman uluslararası boyut kazansa da, temelde etnik bir iç sorundur. Söz konusu sorunun temel aktörleri üç düzlemde ele alınabilir. Birinci düzlemde, Irak'ın bir iç sorunu olması hasebiyle, Kürt gruplar ve Irak rejimleri yer almaktadır. İkinci düzlemde söz konusu aktörlere yakın çevredeki ülkeler dahil olurken (İran, İsrail ve Türkiye), üçüncü ve son düzlemde küresel aktörler devreye girmektedir (ABD, Rusya ve Avrupa Birliği). Kuzey Irak meselesi bu üç düzlemi kapsarken, birinci düzlem sorunun özünü teşkil etmektedir.

[*] İndiana Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları ve Siyaset Bilimi bölümlerinde doktora öğrencisi.

Notlar

1 Wadie Jwaideh, **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi,** çev. İstanbul, İletişim Yayınları, 1999, s. 330.
2 Nader Entessar**, Kurdish Ethnonationalism**, London, Lynne Rienner Publishers, 1992, s. 50.
3 A.mlf., s. 51.
4 A.mlf.
5 Gareth Stansfield and Liam Anderson, **The Future of Iraq: Democracy or Division,** New York, Palgrave Macmillan, 2004, ss. 162-164.
6 A.mlf., s. 163.
7 Gerard Chaliand, **The Kurdish Tragedy**, London & New Jersey, Zed Books Ltd, 1994, s. 52; Jwaideh, **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi**, ss. 331-333.
8 Michael Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope,** New York: St. Martin's Press, 1993, s. 7.
9 A.mlf.., s. 7.
10 A.mlf.
11 McDowall, **A Modern History of the Kurds**, London and New York, I.B. Tauris, 1996, s. 290.
12 Chaliand, **The Kurdish Trajedi**, s. 54; Jwaideh, **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi**, s. 449.
13 Jwaideh, **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi**, s. 452.
14 Chaliand, **The Kurdish Trajedi**, s. 55; Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope**, ss. 9-10.
15 A.mlf., s. 11; James Ciment, **The Kurds State and Minority in Turkey, Iraq and Iran**, USA, Facts On File, Inc., 1996, s. 65.
16 Chaliand, **The Kurdish Trajedi**, s. 55; Entessar, **Kurdish Ethnonationalism,** s. 56; Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope**, s. 10.
17 A.mlf. s. 22.
18 McDowall, **A Modern History of the Kurds**, s. 296; Phebe Marr, "Republic of Iraq", David E. Long, Bernard Reich (der.), **The Government and Politics of the Middle East and North Africa**, USA, Westview Press, 2002, s.108.
19 Chaliand, **The Kurdish Trajedi**, s. 56.
20 McDowall, **A Modern History of the Kurds**, s.306.
21 Entessar, **Kurdish Ethnonationalism**, s. 56.
22 A.mlf., s. 64.
23 McDowall, **A Modern History of the Kurds**, s. 314.
24 Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope**, s.23; McDowall, **A Modern History of the Kurds**, s. 315; Entessar, **Kurdish Ethnonationalism**, s. 67; Chaliand, **The Kurdish Trajedi**, s. 59.
25 Talabani bu durumu Barzani'nin partiyi aşiret mantığıyla yönettiği suçlamasıyla meşrulaştırmaya çalıştı. Chaliand, **The Kurdish Trajedi**, s. 60. Ayrıca Martin van Bruinessen, **Kürdistan Üzerine Yazılar,** İstanbul, İletişim Yayınları, 1992, s.190; Gareth Stansfield, "Gorverning Kurdistan: The Strenght of Division", Brendon O'leary, John McGarry ve Khaled Salih (der.) **The Future of Kurdistan in Iraq,** Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2005, s. 197.

[26] Chaliand, **The Kurdish Trajedi**, s. 60; Entessar, **Kurdish Ethnonationalism**, s. 69; McDowall, **A Modern History of the Kurds**, s. 324.
[27] Chaliand, **The Kurdish Trajedi,** ss. 60-61; Entessar'a gore kabinede iki değil dört Kürt bakan vardı. Bakınız: Entessar, **Kurdish Ethnonationalism**, s. 69.
[28] Chaliand, **The Kurdish Trajedi**, s. 61.
[29] McDowall, **A Modern History of the Kurds**, s. 327.
[30] Entessar, **Kurdish Ethnonationalism**, s. 71
[31] Chaliand, **The Kurdish Trajedi**, s. 62.
[32] Martin van Bruinessen**, Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States**, İstanbul, The ISIS Press, 2000, s.167.
[33] Stansfield, "Gorverning Kurdistan: The Strength of Division", s. 167.
[34] Bruinessen, **Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States**, s. 56.
[35] A.mlf. s. 88.
[36] A. Sherzad, "The Situation of Kurds in Iraq and Turkey: current trends and prospects", Philip G. Kreyenbroek, and Allison C. (der.), **Kurdish Culture and Identity**, London, Zed Books, 1996, ss. 141-142.
[37] Stansfield, "Gorverning Kurdistan: The Strenght of Division", s. 167.
[38] Bruinessen, **Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States**, s. 198.
[39] McDowall, **A Modern History of the Kurds**, s. 352. John Bulloch and Harvey Morris, **No Friends but the Mountains: the Tragic History of the Kurds,** Oxford, Oxford University Press, 1992, s.6.
[40] McDowall, **A Modern History of the Kurds**, ss. 351-52. Bruinessen, **Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States**, ss. 58-9.
[41] James Ciment, **The Kurds State and Minority in Turkey, Iraq and Iran,** USA, Facts On File, Inc., 1996, s.161.
[42] Mcdowall, **A Modern History of the Kurds**, s. 360.
[43] Ofra Bengio, "Autonomy in Kurdistan in Historical Perspective", Brendon O'leary, John McGarry, and Khaled Salih (der.), **The Future of Kurdistan in Iraq**, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2005, s.175.
[44] Entessar, **Kurdish Ethnonationalism**, s.146.
[45] A.mlf.
[46] Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope**, s. 50.
[47] Entessar, **Kurdish Ethnonationalism**, s.150.
[48] Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope**, s. 56.
[49] "Iraq: No Fly Zones", 28.05.2010, http://www.iraqinquiry.org.uk/media/38010/mod-no-fly-zone-r1.pdf.
[50] Anderson and Stansfield, **The Future of Iraq**, s. 172.
[51] A.mlf., s. 177.
[52] "Kurdish Election Results and Implications", 30. 05. 2010, http://www.epic-usa.org/node/5592.
[53] Stansfield and Anderson, **The Future of Iraq**, s. 155.
[54] Jwaideh, **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi**, s. 352. Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope**, s. 3.
[55] McDowall, **A Modern History of the Kurds**, s. 293.
[56] Jwaideh, **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi**, ss. 464-471. Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope**, s. 9.

[57] Bruinessen, **Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States**, s. 199. Stansfield and Anderson, **The Future of Iraq**, s. 160.
[58] Stansfield and Anderson, **The Future of Iraq: Democracy or Division**, s. 160.
[59] Bruinessen, **Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States**, s. 27. McDowall, **A Modern History of the Kurds**, s. 287.
[60] Stansfield, **The Future of Iraq**, s. 164.
[61] Bruinessen, **Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States**, s. 27.
[62] A.mlf.
[63] A.mlf., s.200.
[64] A.mlf..
[65] Andreas Wimmer, "From Subject to Object of History: the Kurdish Movement in Northern Iraq since 1991", 15.03.2010 .
[66] A.mlf..
[67] Leonard Binder, "The International Dimensions of Ethnic Conflict in the Middle East", Binder (der.), **Ethnic Conflict and International Politics in the Middle East,** Gainesville, University of Florida Press, 1999, s.11.
[68] Deborah J. Gerner, Philip A. Schrodt, "Middle Eastern Politics", Deborah J. Gerner (der.), **Understanding The Contemporary Middle East**, London, Lynne Reinner Publisher, 2000, s. 83.
[69] Saad Eddin Ibrahim, "Ethnic Conflict and State Building in the Arab World", Geoffrey Kemp and Janice Gross Stein (der.), **Powder Keg in the Middle East: Struggle for Gulf Security,** London, Rownan&Littlefield Publishers, 1995, s.45.
[70] Gareth Stansfield, Liam Anderson, **The Future of Iraq: Democracy or Division**, ss.162-63.
[71] Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu** (7. Baskı), İstanbul, Küre Yayınları, 2002, s.333.
[72] A.mlf.
[73] Saad Eddin Ibrahim, "Ethnic Conflict and State Building in the Arab World", s. 57.
[74] James Ciment, **The Kurds: State and Minority in Turkey, Iraq and Iran**, New York, Facts on File Inc., 1996, ss.25-26.
[75] F. Gregory Gause, III, "Sovereignty, Statecraft and Stability in the Middle East", **Journal of International Affairs**, Cilt 28, No 2, 1992. s. 450.
[76] Martin van Bruinessen, **Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation Building States**, s.198.
[77] Andreas Wimmer, "From Subject to Object of History: The Kurdish Movement in Northern Iraq Since1991".
[78] A.mlf.
[79] Oleg M. Smolansky&Bettie M. Smolansky, **The USSR and Iraq: The Soviet Quest for Influence**, USA, Duke University Press, 1991, s.158; Mesut Özcan, **Sorunlu Miras Irak**, İstanbul, Küre Yayınları, 2003, ss.121.
[80] Bruinessen, **Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States**, s.55. Ciment, **The Kurds: State and Minority in Turkey, Iraq and Iran**, s. 26.
[81] A.mlf.
[82] Marion Farouk-Sluglett&Peter Sluglett, **Iraq Since 1958: From Revolution to Dictatorship**, London, I.B. Tauris, 2003, s.168.
[83] A.mlf.

84 Bruinessen, **Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States**, s. 56. Stansfield and Anderson, **The Future of Iraq: Democracy or Division**, s. 167.
85 A,mlf.
86 A.mlf., s. 59.
87 Sophie Wanche, "Awaiting Liberation: Kurdish Perspectives on a Post-Saddam Iraq", in O'Leary, McGarry, and Salih (der.), **The Future of Kurdistan in Iraq**, s. 189.
88 Stansfield and Anderson, **The Future of Iraq**, s. 180.
89 Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope**, s. 30.
90 Wanche, "Awaiting Liberation: Kurdish Perspectives on a Post-Saddam Iraq", s. 189.
91 Seymour Hersh "Plan B, Israel backs Iraqi Kurds", 26.07.2007. http://www.newyorker.com/archive/2004/06/28/040628fa_fact.
92 A.mlf.
93 Raymond Hinnebusch, "Introduction: The Analytical Framework", R. Hinnebusch and A. Ehteshami (der.), **The Foreign Policies of the Middle East States**, Boulder, Lynne Reinner, 2002, s. 2.
94 Bruinessen, **Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States**, s. 55.
95 A.mlf., s. 56.
96 Wadie Jwaideh, **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi**, s. 232.
97 Bruinessen, **Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States**, s. 55.
98 Robert O. Freedman, "Russian Foreign Policy Towards the Middle East Under Yeltsin and Putin", 15.02.2010, http://www.jcpa.org/jl/vp461.htm.
99 Igor Torbakov, "Split Develops in Russia Policy towards Iraq Crisis", 18.03.2003, www.eurasianet.org.
100 Bruinessen, **Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States**, s. 55.
101 Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope**, s. 26.
102 A.mlf.
103 A.mlf.
104 Gareth Stansfield, **Iraqi Kurdistan: Political Development and Emergent Democracy**, New York, Routledge, 2003, s. 95.
105 Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope**, s. 223.
106 George Harris, "Republic of Turkey", David E. Long and Bernard Reich, (der.), **The Government and Politics of the Middle East and North Africa**, USA, Westview Press, 2002, s .36.
107 A.mlf., s.41.
108 Gareth R. V. Stansfield, **Iraqi Kurdistan: Political Development and Emergent Democracy**, s. 96.
109 Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope**, s. 223.
110 Harris, "Republic of Turkey", s. 41.
111 Gunter, "The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope", s. 223.
112 Baskın Oran, **Türk Dış Politikası 1980-2001**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000, s. 15.
113 Meliha Benli Altunisik, "Turkey and Iraq: Challenges of Transition", in Fuat Aksu and Nursin Atesoglu Guney, (ed.) **Joint Conferences Series 3: The New Iraq**, 22.03. 2005, İstanbul, OBIV.
114 A.mlf.

Lübnan: İç Çatışmaların ve Suikastların Ülkesi

Mustafa Dinçer[*]

Sorunun Tanımı

Bağımsız bir devlet olarak varoluşundan bu yana, Lübnan, kendisini aşan bölgesel ve uluslararası çatışmaların alanı olmuştur.[1] Lübnan'ın yaşadığı sorun iç içe geçmiş birçok taraftan ve çatışmadan oluşmaktadır. Bu açıdan ülke "Küçük Orta Doğu" olarak nitelendirilebilir. Çünkü ülkedeki durum Arapların farklı konularda çatışma yaşamasının ve bölgedeki güç mücadelesinin küçük bir yansımasıdır. Bu bağlamda Lübnan'da yaşanan çelişkiler sadece bu ülkenin kendi karmaşık siyasi, etnik, dini ve mezhepsel farklılıklarından değil, bu güçlerin Orta Doğu genelinde neyi ve kimi temsil ettiğinden ve hangi güce dayandığından kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Lübnan'da yaşanan çatışmaların nedeni sadece karmaşık yapıyı taşıyamayan, ihtiyaçlara cevap vermeyen; toplumu birbirinden ayıran anayasal sistem değil, aynı zamanda ülkenin bölgedeki uluslararası güç dengesinin bir parçası olmasıdır.[2]

Lübnan, Orta Doğu'daki güç dengeleri üzerinde etkili olan dini, etnik ve mezhepsel bölünmenin izlerini fazlasıyla taşımaktadır. Orta Doğu siyasi tarihinde dönemeç sayılabilecek, bölgedeki güç dengesini etkileyecek dramatik değişiklikler 1979 yılında meydana gelmiştir. 1970'lerin ortalarına kadar Mısır, Arap dünyasında Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'e muhalefetin destek noktasıydı. Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın İsrail devletiyle ayrı bir barış müzakeresi yürütmesi Amerika Birleşik Devletleri ve

[*] Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı doktora öğrencisi.

lemesi ve Tel Aviv'in bu saldırılara yine askeri güç ile karşılık vermesiyle bölgede çatışmalar çıkmaktadır. Lübnan'ın iç istikrarını etkileyen bu askeri çatışmaların önlenmesi, yeni bir savaşa neden olabilecek Gazze vb. bölgelere askeri müdahalelerin durdurulmasıyla gerçekleşebilir.

Bölgede taraflar arasında oluşturulacak karşılıklı güven için, İsrail'in askeri çözüm arayışlarını terk etmesi, Hizbullah'ın roket saldırıları tehdidini bitirmesi ve Suriye'nin Lübnan'ın mevcut durumunu, Golan Tepeleri konusunda İsrail'i barışa zorlamak için bir araç olarak kullanmaktan vazgeçmesi gereklidir. Benzer şekilde İsrail'in, İran'ın nükleer faaliyetlerine yönelik askeri tehditleri kullanmaktan vazgeçmesi ve Tahran'ın, Hizbullah'ı İsrail'e karşı ikinci bir cephe olarak silahlandırmaktan vazgeçmesi taraflar arasında karşılıklı güvensizliği ve Lübnan'a dış müdahaleleri azaltacaktır.

Yukarıda da değinildiği gibi Lübnan'da yaşanan sorunlar bölgedeki diğer önemli sorunlardan bağımsız değildir. Geçmişten günümüze yaşanan süreçte Hizbullah'ın silahsızlandırılmaya çalışılmasının çok zor ve ülke içi yeni çatışmalara gebe olduğu açık bir şekilde görülmüştür. İsrail-Filistin ve İsrail-Suriye müzakerelerinde ve barışında kaydedilecek ciddi bir ilerleme, Lübnan'a yönelik bölgesel müdahalelerin zayıflamasını kolaylaştıracak ve Hizbullah'ın askeri gücünü devlet otoritesi altına yerleştirecektir.

Notlar

1 Gilbert Achar ve Michel Warschawski., **İsrail'in Hizbullaha Karşı Savaşı,** Yazın Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 9.
2 Ahmed Amrabi**,** "Araplar Hizbullah'a Karşı ABD'yle İttifak Halinde", **Radikal,** 18 Mayıs 2008.
3 Talha Köse, **Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları,** Seta Vakfı, Aralık 2006.
4 Talha Köse, **Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları,** Seta Vakfı, Aralık 2006.
5 http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35833.htm
6 Talha Köse, **Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları,** Seta Vakfı, Aralık 2006, s. 9.
7 Haluk Aklan, "Lübnan Ulus Devlet Olabilir mi?," **Avrasya Dosyası**, Sonbahar 2000, Sayı 3, ss. 292-298.
8 Talha Köse, **Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları,** Seta Vakfı, Aralık 2006 s. 9.
9 Haluk Aklan, "Lübnan Ulus Devlet Olabilir mi?", **Avrasya Dosyası**, Sonbahar 2000, Sayı 3, ss. 292-298.
10 Bernard Lewis, **Orta Doğu**, Sabah Kitapları, 1996, s. 281.
11 Albert Hourani, **Arap Halkları Tarihi**, İletişim Y., İstanbul, 2001, s. 494.
12 Benjamin Hourani, **The Middle East; Its Governments and Politics**, Duxbury Press, 1972, ss. 211-229.
13 Albert Hourani, **Arap Halkları Tarihi**, İletişim Y., İstanbul , 2001, s. 494.

[14] İrfan Acar, **Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu**, Türk Tarih Kurumu Y., Ankara, 1989, s. 78.
[15] Yıldırım Boran, **Lübnan'daki İran Hizbullah**, Siyah Beyaz Y., s. 138.
[16] **Türkiye-Suriye İlişkilerinin Dünü Bugünü Yarını**, Harp Akademileri Komutanlığı Basımevi, İstanbul, 1994 s. 16.
[17] Judith Palmer Harık, **Hezbollah The Changing Face of Terrorism**, Tauris P. ss. 31-36.
[18] Yıldırım Boran, **Lübnan'daki İran Hizbullah**, Siyah Beyaz Y., s. 138.
[19] Albert Hourani, **Arap Halkları Tarihi**, İletişim Y., İstanbul, 2001, s. 494.
[20] Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994,** İmge Kitapevi, Ankara, 1998, ss. 483-487.
[21] İrfan Acar, **Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu**, Türk Tarih Kurumu Y., Ankara, 1989, s. 82.
[22] Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994,** İmge Kitapevi, Ankara, 1998, ss. 483-487.
[23] Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü,** Der Y., İstanbul, 1996, s. 403.
[24] Albert Hourani, A**rap Halkları Tarihi**, İletişim Y., İstanbul, 2001, s. 495.
[25] Yıldırım Boran, **Lübnan'daki İran Hizbullah**, Siyah Beyaz Y., s.140.
[26] Albert Hourani, **Arap Halkları Tarihi,** İletişim Y.,İstanbul, 2001, s. 495.
[27] Edward Said, **Yeni Bin Yılda Filistin Sorunu**, Aram Y. , 2002, s. 164.
[28] Cengiz Çandar, **Orta Doğu Çıkmazı**, Seçkin Y., İstanbul, 1994, s. 197.
[29] Cengiz Çandar, **Orta Doğu Çıkmazı**, Seçkin Y., İstanbul, 1994, s. 203.
[30] Cengiz Çandar, **Orta Doğu Çıkmazı**, Seçkin Y., İstanbul, 1994, s. 213.
[31] İrfan Acar, **Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu**, Türk Tarih Kurumu Y., Ankara, 1989, ss. 135-136.
[32] Albert Hourani, **Arap Halkları Tarihi**, İletişim Y., İstanbul, 2001, s. 494.
[33] Judith Palmer Harık,. **Hezbollah The Changing Face of Terrorism**, Tauris P. ss.169-170.
[34] www.bbc.org.com,
[35] İrfan Acar, **Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu**, Türk Tarih Kurumu Y., Ankara, 1989, s. 134.
[36] Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Y., İstanbul, 1996, s. 403.
[37] Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitapevi, Ankara, 1998, ss. 483-487.
[38] Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Y., İstanbul, 1996, s. 403.
[39] www.bbc.org.com
[40] Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitapevi, Ankara, 1998, ss. 483-487.
[41] Talha Köse, **Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları,** Seta Vakfı, Aralık 2006, s. 10.
[42] Judith Palmer Harık, **Hezbollah The Changing Face of Terrorism**,Tauris P., s.182.
[43] www.cıafactbook.org.com.
[44] Yıldırım Boran, **Lübnan'daki İran Hizbullah**, Siyah Beyaz Y., s. 144.
[45] Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitapevi, Ankara, 1998, ss. 483-487.
[46] Oytun Orhan, "ABD-Suriye İlişkilerinde Değişim ve Türkiye'nin Orta Doğu'daki Rolü", **Orsam**, Mart 2009, ss. 39-47.
[47] Talha Köse, **Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları,** Seta Vakfı, Aralık 2006, s. 11.
[48] Talha Köse, **Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları,** Seta Vakfı, Aralık 2006, s. 10.
[49] Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Y., İstanbul, 1996, s. 403.
[50] Nuray Mert, "Lübnan-Suriye", **Radikal**, 25 Eylül 2007**.**

[51] Veysel Ayhan, "Irak-Suriye Arası Mekik Diplomasisi: Türkiye'nin Arabuluculuğu", **Orta Doğu Analiz**, Sayı 9, Eylül 2009, ss. 26-34.
[52] Talha Köse, **Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları,** Seta Vakfı, Aralık 2006, ss. 11-12.
[53] Yıldırım Boran, **Lübnan'daki İran Hizbullah**, Siyah Beyaz Y., s. 145.
[54] Nuray Mert, "Lübnan Krizi", **Radikal**, 20 Mayıs 2008.
[55] Talha Köse, **Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları,** Seta Vakfı, Aralık 2006, ss. 19-20.
[56] Talha Köse, **Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları,** Seta Vakfı, Aralık 2006, ss. 19-20.
[57] Anthony H. Cordesman, **Prelimenary Lessons of The Israeli-Hezbollah War**, CSİS, 2006, s. 3.
[58] **Radikal**, Dış Haberler, 18 Şubat 2008.
[59] Talha Köse, **Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları,** Seta Vakfı, Aralık 2006, ss. 20-21.
[60] Talha Köse, **Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları,** Seta Vakfı, Aralık 2006, ss. 20-21.
[61] Ayşe Karabat, "Şufi Mafi", **Radikal**, 22 Eylül 2007.
[62] **Zaman**, Dış haberler, 15 Şubat 2008.
[63] "Riyad ile Tahran Lübnan Üzerinden Kapışıyor", **Radikal**, 14 Mayıs 2008 .
[64] Abdulbari Atwan, "Hizbullah'ı Kışkırtmak Planın Parçası", **Radikal**, 14 Mayıs 2008**.**
[65] http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6098322.stm
[66] http://kataeb.org/enindex.asp
[67] Abdulbari Atwan, "Hizbullah'ı Kışkırtmak Planın Parçası", **Radikal**, 14 Mayıs 2008.
[68] Abdulbari Atwan, "Hizbullah'ı Kışkırtmak Planın Parçası", **Radikal**, 14 Mayıs 2008.
[69] http://www.dailystar.com.lb/.
[70] http://www.tumgazeteler.com/?a=2872556.
[71] Abdulbari Atwan, "Hizbullah'ı Kışkırtmak Planın Parçası", **Radikal**, 14 Mayıs 2008**.**
[72] http://en.wikipedia.org/wiki/Doha_Agreement
[73] Yıldırım Boran, **Lübnan'daki İran Hizbullah**, Siyah Beyaz Y., ss. 130-131.
[74] Ahmed Amrabi, "Araplar Hizbullah'a Karşı ABD'yle İttifak Halinde", **Radikal**, 18 Mayıs 2008.
[75] Military Assessment of the Lebanon Conflict, www.windsofchange.net archies/ 008970.phpa.
[76] Abdulbari Atwan, "Hizbullah'ı Kışkırtmak Planın Parçası", **Radikal**, 14 Mayıs 2008 .
[77] http://en.wikipedia.org/wiki/2006_Lebanon_War.
[78] http://tr.news.org/BCvenlik_Konseyi_karar...
[79] http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/383881.asp
[80] Mişel Nevfel, "İranlılar Türkiye'nin Artan Bölgesel Rolünden Rahatsız", **Radikal,** 20 Temmuz 2008.
[81] Davıd Ignatıus, "Orta Doğu Denkleminde ABD'ye Yer Yok", **Radikal,** 03 Haziran 2008.

Cezayir: Sömürgeci Geçmişin Gölgesinde İç Savaştan Millî Uzlaşıya

Burhanettin Duran[*]

Sorunun Tanımı

1960'larda ve 1970'lerde Cezayir, geniş petrol yatakları, işleyen sosyalist ekonomisi ve Üçüncü Dünya'da üstlendiği liderlik rolü ile Orta Doğu'da ve Batılı sol çevrelerde başarılı bir devlet olarak hatta kapitalizme alternatif sosyalist bir model olarak algılanıyordu. Ancak bu ülkedeki sosyalist ekonominin büyük petrol gelirleri ile ayakta durabildiği gözden kaçırılıyordu. 1980'lerin sonunda petrol gelirlerinin düşüşü ile ekonomi daha fazla sübvanse edilemediğinden liberal ekonomik politikalara geçiş yapıldı. 1979'da varili 40 dolar olan petrolün 1988'deki varil fiyatı 12 dolara düşmüştü. Borçların artması, eğitimli kesim arasında artan işsizlik ve gelirlerin düşmesi ile devlet sosyalizminin sonuna gelindi. Ekonomik sorunlar sadece işsiz gençleri siyasallaştırmadı, aynı zamanda ülkenin kültürel, siyasal ve sosyal fay hatlarını (elit ile kitleler arsındaki uçurumu, Araplar ile Berberiler arasındaki kültürel tansiyonu ve geleneksel sektörlerin rahatsızlıklarını) harekete geçirdi. Batıdan ithal edilen modellerin iflas ettiği algılaması orta sınıfları İslamcılara yöneltti.[1]

1990'lara gelindiğinde ise Cezayir bir iç savaş yaşayan ülke durumundaydı. Bu çatışmanın temelini, Ocak 1992 seçimlerinde İslami Selamet Cephesinin (FIS) göstermiş olduğu seçim başarısını tanımayarak seçimleri iptal eden askeri rejim güçleri ile dine dayalı[2] bir devlet kurmak isteyen İslamcı gruplar arasındaki iktidar mücadelesi oluşturmaktadır. 1988 Eki-

[*] İstanbul Şehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

rünmektedir.[94] GSPC kendisini "İslami Magripte el-Kaide Organizasyonu" olarak adlandırdı. GIA'nın sivil-asker ayırt etmeyen saldırı tarzını benimseyerek güvenlik güçlerinin özellikle polis kısmına yönelik eylemlerde bulunmaya devam etmektedir.[95] 2008 yılının Ocak ve Eylül ayları arasında bu örgütün gerçekleştirdiği 21 bombalı saldırıda 265 kişinin öldüğü, 17 Haziran 2009'da yaptığı başka bir saldırıda ise 18 ile 30 arasında jandarmanın öldüğü resmi makamlarca bildirilmiştir.[96] Aynı örgüte bağlı militanlar 30 Haziran 2010'da ülkenin güneyinde, Mali sınırı yakınında gerçekleştirdikleri başka bir saldırıda 11 jandarmayı öldürmüştür.[97]

2010 itibariyle Cezayir ordusunun iç savaşı büyük ölçüde bastırdığı ve büyük şehirlerde güvenliği sağladığı görülüyorsa da bombalamaların ve kırsal bölgelerdeki saldırıların tümüyle sona ermediği anlaşılmaktadır. Bu durum 2000'lerin başından itibaren silahlı gruplara yeni katılımlar gerçekleşmesiyle yakından ilgilidir. 1990'ların şiddet ortamında yetişen bu nesiller hem FIS'ın hem de Dava Selefiliğinin dışında bir kaynaktan etkilendiler. Üsame bin Ladin ve Irak Savaşından etkilenen bu gruplar global bir cihat anlayışına sahip çıkarak "Amerikan," "Siyonist" ve "Haçlı" düşmanlara karşı mücadele yürüttüklerini öne sürdüler. Artık önemli olan bir siyasi proje etrafında İslam devleti kurmak değildir, cihat sürecinde olmanın ve bir şeyler yapmanın kendisi önemlidir. Böylece, Irak'ta Amerikan güçlerine karşı savaşmak için kamplara katılan gençler Cezayir'de bomba yüklü kamyonlarla intihar etme noktasına gelmektedirler.[98]

Buteflika'nın 1999'da başlattığı Millî Uzlaşma süreci ülkeye önemli ölçüde istikrar getirse de cumhurbaşkanlığı etrafında oluşturduğu otoriter siyasal yapılanma demokratik olmaktan uzaktır. Halen devam eden olağanüstü hal ve FIS temsilcilerinin siyasetten uzak tutulması sorunun gerçek çözümünü ertelemektedir. Diyalog ve uzlaşmayı temel alan ve FIS'ın katılımını sağlayan bir demokratik platform Cezayir'deki iç savaşın sonunu getirecek olan bir çözümdür. Diğer bir tabirle, Cezayir'deki sorunun çözümü insan haklarına saygılı, serbest ve adil seçimlere dayalı çok partili bir rejimin kurulması ile mümkün olacaktır. Unutulmamalıdır ki muhalif grupları siyasal sisteme katamayan ve terörü hukuk dışı yollarla bitirmeye çalışan bir yaklaşımın Cezayir'e maliyeti 100 binin üzerinde insanın iç savaşta kaybedilmesi olmuştur.

Notlar

1 Ray Takeyh, "Islamism in Ageria: A Struggle between Hope and Agony," **Middle East Policy**, Cilt 10, No 2, Yaz 2003, s. 62.

2 Hilafet devleti kurmak isteyen FIS'in lideri Abbas Medeni insanlığın ve uygarlığın kurtuluş reçetesinin "İslami Çözüm" olduğunu söylemiştir. Hakimiyetin Allah'a ait olduğunu söyleyen ve yönetimin şeriatın kurallarına göre belirlenmesini isteyen Medeni'nin fikirleri için bakınız Abbasi Medeni, **Modern Düşüncenin Krizi: İslami Çözüm**, çeviren Muharrem Tan, İstanbul, Yöneliş Yay., 1990.

3 Cezayir'de yoksul kent gençliğini ifade etmek üzere *hittist* (Arapça'da duvara sırtını dayayan) lakabı kullanılmıştır. Bu lakab "bütün gün boyunca duvara dayalı bir biçimde duran işsiz güçsüz" anlamına gelmektedir. Herkesin iş sahibi olduğu düşünülen sosyalist bir ülkede alaycı bir şekilde bu adlandırma ile gençlerin işinin de "yıkılmasın diye duvarı tutmaktan" ibaret olduğu ima edilmiştir. Gilles Kepel, **Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi**, Çeviren Haldun Bayrı, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2001, s.191-192.

4 Cameron R. Hume ve William B. Quandt, "Brookings-Sadat Forum: Algeria," **Middle East Policy**, Şubat 1999, Cilt 6, No. 3, s. 141-142.

5 Aziz Enhaili ve Oumelkheir Adda, "State and Islamism in the Magreb," **Middle East Review of International Affairs**, Cilt 7, No. 1, 2003.

6 Luis Martinez, **The Algerian Civil War 1990-1998**, London, Hurst & Company, 2000, s. 7. Martinez bu savaşta her iki tarafın da şiddetle bir savaş ekonomisi uyguladığı, sosyal hiyerarşileri yeniden oluşturduğu ve serveti yeniden dağıttığı kanaatindedir. Örneğin İslamcı gerillaların başlarındaki *emirler* "cihad" sayesinde sosyo-ekonomik durumlarını (zenginlik ve prestij) geliştirmişlerdir, s. 248.

7 Milton Viorst, "Algeria's Long Night," **Foreign Affairs**, Kasım/Aralık 1997, Cilt 76, No. 6, s. 92-3.

8 Quintan Wiktorowicz, "Centrifugal Tendencies in the Algerian Civil War" **Arab Studies Quarterly**, Summer 2001, Cilt 23, No. 3, s. 65.

9 Martin Stone, **The Agony of Algeria**, London, Hurst & Company, 1997, s. 178.

10 Kuşkusuz her iki örgüt de "cihad" söylemini kullanmaktadır. Özellikle yabancılara, kadınlara, öğretmenlere ve okullara yapılan saldırıların GIA tarafından yönlendirildiği düşünülmektedir. İç savaş başladıktan sonra kurulduğu için bu örgüt hakkında çok fazla sağlıklı bilgi sahibi olmak mümkün değildir. GIA'nın örgütlenmesinde Afganistan'a giderek Sovyetler Birliği'ne karşı savaşmış ya da orada askeri eğitim almış gerillaların önemli bir yeri vardır.

11 James Phillips, "The Rising threat of Revolutionary Islam in Algeria," **The Heritage Foundation Report**, 1995, http://www.library.cornell.edu/colldev/mideast/ bg1.htm.

12 Kepel, **Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi**, s.303.

13 Rachid Tlemçani, **Algeria Under Bouteflika: Civil Strife and National Reconciliation**, Washington, Carnegie Papers, No. 7, Şubat 2008, s. 4.

14 Özellikle GIA'nın kanlı eylemleri hakkındaki bilgi eksikliği bu örgütün kimliğine yönelik şüpheleri arttırmıştır. Birçok gözlemci, GIA'nın, devlet istihbarat örgütlerinin İslamcıları gözden düşürmek amacıyla ürettiği bir örgüt olduğundan şüphelenmektedir. Cezayir hükümetinin bu katliamların uluslararası gözlemciler tarafından araştırılmasını kesin bir şekilde reddediyor olması bu şüpheleri güçlendirmektedir. Cezayir'in dünyaya kapalı olması bu suçlamaların mahiyeti hakkında belirsizliğin ortadan kaldırılmasının önünde önemli bir engel olarak durmakta ve ordunun da İslamcı gruplar gibi teröre başvurduğunu düşündürmektedir.

15 Lahouari Addi, "Algeria's Army, Algeria's Agony," **Foreign Affairs**, Temmuz/Ağustos 1998, Cilt 77, No. 4, s. 44; Milton Viorst, "Algeria's Long Night," **Foreign Affairs**, Kasım/Aralık 1997, Cilt 76, No. 6, s. 86-99. Genelkurmay başkanı General Muhammed Lamari'ye bağlı olarak 1993'te kurulan özel askeri birlik, FIS'a yakınlığıyla bilinen bölgelerde bir "silindir harekatı" uyguladı. Halk ile silahlı gruplar arasındaki ilişkileri yok etmek için her türlü yöntem kullanıldı: nokta cinayetler, cami çıkışı silahlı tarama, kitlesel tutuklamalar ve işkenceler. Özel kuvvetlerin İslamcı görüntüsüyle yaptığı katliamlar için bakınız Habib Suadiya, **Kirli Savaş**, çev. Siren İdemen, İstanbul, İletişim, 2001.

16 Stone, **The Agony of Algeria**, ss. 198-214; James Ciment, **Algeria: The Fundamentalist Challenge**, New York, Facts on File Inc., 1997, s. 118-122. Kabiliye'deki ayaklanamlar için bakınız Heba Saleh, "The Kabyle Riots: Repression and Alineation in Algeria," **MERIP**, May 11, 2001 http://www.merip.org/mero/mero051101.html.

17 Tlemçani, **Algeria Under Bouteflika: Civil Strife and National Reconciliation**, s. 1; Hugh Roberts, **Demilitarizing Algeria**, Washington, Carnegie Papers, No 86, , Mayıs 2007, s. 4.

18 "Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti Milli Beyannamesi", **Değişim Sürecinde İslam**, John Esposito ve John Donohue (der.), çev. Ali Yaşar Aydoğan ve Aydın Ünlü, İstanbul, İnsan Yayınları, 1991, s.138.

19 FIS liderlerinin kendi hareketlerini Emir Abdülkadir'in ve Bin Badis'in 1930'lardaki cihadına bağlaması bunun bir örneğidir. Cezayir'deki İslamcı hareketlerdeki bu süreklilik için bakınız Mary-Jane Deep, "Islam and National Identity in Algeria," **Muslim World**, Nisan 1997, Cilt 87, s. 111-128.

20 Deep, "Islam and National Identity in Algeria," s.117-119.

21 Kepel, **Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi**, s.195.

22 Bu konuda geniş bilgi için bakınız John P. Entelis, "Religion and Politics in Algeria: Conflict or Consensus?", **Islam and Christian-Muslim Relations**, 2001, Cilt 12, No. 4, s. 417-434.

23 Deep, "Islam and National Identity in Algeria," s.119-120.

24 Hamou Amirouche, "Algeria's Islamist revolution: The people versus democracy?" **Middle East Policy**, Ocak 1998, Cilt 5, No 4, s. 84-85.

25 Phillips, "The Rising threat of Revolutionary Islam in Algeria,"

26 Stone, **The Agony of Algeria**, s.177.

27 Entelis, "Religion and Politics in Algeria: Conflict or Consensus?" s. 426-428.

28 Müslüman dünyadaki İslamcı hareketlerin yükselişinde İran Devriminin etkisi için bakınız Jonh L. Esposito **The Iranian Revolution: Its Global Impact**, Miami, Florida International University Press, 1990.

29 Amirouche, "Algeria's Islamist revolution: The people versus democracy?", s. 88. Gittikçe itibarını yitiren Şadli bin Cedid, dinin ve ulemanın desteğini almak amacıyla Mısır'dan Muhammed el Gazali ve Yusuf el Kardavi'yi Cezayir'e davet etti. Bu iki alim bir yandan rejimi yarım ağızla meşrulaştırdılar ancak daha önemlisi ülkedeki İslami uyanışı teşvik ettiler Kepel, **Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi**, s.198.

30 Amirouche, "Algeria's Islamist revolution: The people versus democracy?", s. 88-89.

31 Viorst, "Algeria's Long Night," s. 91.

32 Addi, "Algeria's Army, Algeria's Agony," s. 47-49.

33 Addi, "Algeria's Army, Algeria's Agony," s. 49.
34 Entelis, "Religion and Politics in Algeria," s. 431.
35 Kepel, **Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi,** s.199.
36 Kepel, **Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi,** s.200.
37 Phillips, "The Rising threat of Revolutionary Islam in Algeria."
38 Amirouche, "Algeria's Islamist revolution: The People versus Democracy?", s. 95. Bu olay Batılı ülkelerin Cezayir ordusu iktidara el koyduğunda niçin İslamcılara destek çıkmadığını da cevaplandırmaktadır.
39 Kepel, **Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi,** s. 205-206; Amirouche, "Algeria's Islamist revolution: The People versus Democracy?", s. 89-90.
40 Amirouche, "Algeria's Islamist revolution: The People versus Democracy?", s. 90.
41 Amirouche, "Algeria's Islamist revolution: The People versus Democracy?", s. 90-91.
42 FIS'ın seçim zaferi üzerine Cezayir ordusu İslamcılara eğitim, kültür ve dini işler bakanlıklarını bırakan ancak adalet, iç işleri, dış işleri, finans ve ekonomi bakanlıklarını elinde tutan bir uzlaşma önerisinde bulundu. Böyle bir dağılım ordunun ayrıcalıklı konumunu ve petrol üzerindeki kontrolünü devam ettirecekti. Bu teklifin FIS tarafından reddedilmesi üzerine ordu partiyi kapattı. Ordunun bu tavrı FIS içinde aşırıların ılımlılara hakim olması ve iç savaşın başlamasıyla sonuçlandı, bakınız Enhaili ve Adda, "State and Islamism in the Magreb."
43 Amirouche, "Algeria's Islamist revolution: The People versus Democracy?", s. 92-93.
44 Ciment, **Algeria: The Fundamentalist Challenge**, s. 172.
45 Viorst, "Algeria's Long Night," s. 92-3.
46 Phillips, "The Rising threat of Revolutionary Islam in Algeria."
47 Ciment, **Algeria: The Fundamentalist Challenge**, s.175-6.
48 Kepel, **Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi**, s. 293-294.
49 Kepel, **Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi**, s. 295-296.
50 Michael Willis, **The Islamist Challenge in Algeria: A Political History**, New York, New York University Press, 1996, s. 308-309.
51 Yapılan kurumsal düzenlemeler ve etkileri için bakınız Youcef Bouandel ve Yahia H.Zoubir, "Algeria's Elections: The Prelude To Democractisation," **Third World Quarterly**, Ocak 1998, Cilt 19, No 2, s. 170-190.
52 Ciment, **Algeria: The Fundamentalist Challenge**, ss 187-188.
53 Stone, **The Agony of Algeria,** s.184.
54 Willis, **The Islamist Challenge in Algeria**, s.327.
55 Ali Bin El-Hac, **Cezayir'de Direnişe Çağrı**, çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Şafak yay., 1993, s. 407.
56 Stone, **The Agony of Algeria,** s.187-188.
57 Stone, **The Agony of Algeria**, s.188-189. 1994'te GIA ve AIS militanlarını birleştirme amacıyla Medeni ve Ali Benhac tarafından gönderilen yetkililer bu silahlı grupların İslami ahlaktan yoksun olduklarını ve sivil halka karşı işledikleri suistimallerden bahsetmiştir, bakınız Amirouche, "Algeria's Islamist revolution: The people versus democracy?" s. 84-85.
58 Willis, **The Islamist Challenge in Algeria,** s. 341-343.
59 Andrew J. Pierre ve William B. Quandt, "Algeria's War on Itself," **Foreign Policy**, Summer 1995, No 99, s. 135-7.
60 Amirouche, "Algeria's Islamist revolution: The people versus democracy?" s. 98-99.

[61] Kepel, **Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi**, s. 306; Willis, **The Islamist Challenge in Algeria,** s. 323.
[62] Willis, **The Islamist Challenge in Algeria,** s. 364.
[63] Emad Eldin Shahin, "The Foreign Policy of the Islamic Salvation Front in Algeria," **Islam and Christian-Muslim Relations**, 2003, Cilt 14, No. 2, s. 134.
[64] Ciment, **Algeria: The Fundamentalist Challenge**, s. 189.
[65] Fawaz A. Gerges, "The Decline of Revolutionary Islam in Algeria and Eygpt," **Survival**, Bahar 1999, Cilt 41, No. 1, s.119; Wiktorowicz, "Centrifugal Tendencies in the Algerian Civil War," s. 65.
[66] Tlemçani, **Algeria Under Bouteflika**, s. 6-7.
[67] 13.541 başvuru aldığı belirtilen Komisyon 2007 Eylül ayında dosyayı kapattığını ilan etti. Buteflika ise bu olayları derinden araştırmak yerine uzlaşma/barış konusuna odaklanılmasını istiyordu. Buteflika 2005 Temmuz ayında bu isteğini bir konuşmasında "ülkemizi bu ölümcül krizden çıkarmak için Cezayirliler milli uzlaşmayı bir referandumla desteklemeliler" şeklinde dile getirdi. Tlemçani, **Algeria Under Bouteflika,** s. 7-8.
[68] George Joffe, "National Reconciliation and General Amnesty in Algeria," **Mediterranean Politics**, Cilt 13, No. 2, s. 217-218.
[69] Bu dokümanın gereği olarak çıkarılan af sonucu 2629 kişi hapisten çıkarıldı. Ancak devlet yetkilileri bu doküman gereği teslim olarak aftan yararlananların sayısının 250 ile 300 arasında olduğunu ifade ederken hala 1000 civarında silahlı militanının varlığından bahsetmiştir. Joffe, "National Reconciliation and General Amnesty in Algeria," s. 221-223.
[70] Tlemçani, **Algeria Under Bouteflika**, s. 9; Joffe, "National Reconciliation and General Amnesty in Algeria," s. 221.
[71] Ordu komutanlarının aşırı gücü azaltılırken iç işleri bakanlığının ve polisin gücü artırıldı. Cumhurbaşkanının hükümet üzerindeki kişisel otoritesi genişletildi. Tlemçani, **Algeria Under Bouteflika**, s. 13.
[72] Roberts**, Demilitarizing Algeria**, s. 14.
[73] Ayşe Aslıhan Çelenk, "Promoting Democracy in Algeria: the EU Factor and the preferences of the political elite," **Democratization**, 2009, Cilt 16, No. 1, s. 187-188.
[74] Youcef Bouandel, "Algeria's Presidential Election of April 2009," **Mediterranean Politics**, Cilt 14, No. 2, Temmuz 2009, s. 247-253.
[75] Carlos Garcia-Rivero ve Hennie Kotze, "Electoral Support for Islamic Parties in the Middle East and North Africa," **Party Politics**, Cilt 13, No. 5, s. 611-636.
[76] Cezayir'in enerji potansiyeli ve sorunları hakkında bakınız Trevor A. Witton, "Europe-Algeria Energy Relations: Opportunities and Challenges," **Mediterranean Politics**, Cilt 15, No. 1, s. 91-97.
[77] Amel Boubekeur, **Salafism and Radical Politics in the Postconflict Algeria**, Washington, Carnegie Papers, No 11, Eylül 2008, s. 3.
[78] Boubekeur, **Salafism and Radical Politics in the Postconflict Algeria**, s. 2-3, 16.
[79] Boubekeur, **Salafism and Radical Politics in the Postconflict Algeria**, s. 14.
[80] James Phillips, "The Rising threat of Revolutionary Islam in Algeria."
[81] Bak. **Human Rights Watch World Report** 2002 http://hrw.org/wr2k2/mena1.html.
[82] Ciment, **Algeria: The Fundamentalist Challenge,** s.124.

[83] Yahia H. Zoubir, "The United States, the Soviet Union, and Decolonization of the Maghreb, 1945-1962," **Middle Eastern Studies**, Ocak 1995, Cilt 31, No. 1, s. 58-59.

[84] Yahia H. Zoubir, "Algeria and U.S. Interests: Containing Radical Islamism and Promoting Democracy," **Middle East Policy**, Mart 2002, Cilt 9, No. 1, s.66.

[85] Zoubir, "Algeria and U.S. Interests: Containing Radical Islamism and Promoting Democracy," ss. 67-71.

[86] Viorst, "Algeria's Long Night," s. 90.

[87] Zoubir, "Algeria and U.S. Interests: Containing Radical Islamism and Promoting Democracy," ss. 73-74.

[88] Boubekeur, **Salafism and Radical Politics in the Postconflict Algeria**, s. 12.

[89] Shahin, "The Foreign Policy of the Islamic Salvation Front in Algeria," s.140-141.

[90] Çelenk, "Promoting Democracy in Algeria: the EU Factor and the preferences of the political elite," s. 176-192.

[91] Bak. **Human Rights Watch World Report 2002** http://hrw.org/wr2k2/mena1.html.

[92] Michael Knights, "Algeria's Security Situation Declines Precipitously," **Defense & Foreign Affairs Strategic Policy**, Ocak/Şubat 2003, Cilt 31, No 1-2, s.16.

[93] Joffe, "National Reconciliation and General Amnesty in Algeria," s. 224-225.

[94] Knights, "Algeria's Security Situation Declines Precipitously," s. 17.

[95] Roberts, **Demilitarizing Algeria**, s. 4.

[96] Bak. **Human Rights Watch World Report 2009** http://www.hrw.org/world-report-2009 ve **Human Rights Watch World Report 2010** http://www.hrw.org/world-report-2010.

[97] Son saldırı Cezayir Genelkurmay Başkanı'nın isyancıları yenilgiye uğratmaya kararlı olduklarını söylemesinin üzerinden 24 saat bile geçmemişken düzenlendi. Cumhurbaşkanı Buteflika geçen hafta Kanada'daki G 20 zirvesinde dünyadan destek istemiş, bölgesel terörün kontrol altına alınamaması halinde küresel bir tehdit haline geleceği uyarısında bulunmuştu. http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010 /07/100701_ algeria_attack.shtml.

[98] Boubekeur, **Salafism and Radical Politics in the Postconflict Algeria**, s. 9-10.

Mısır: İç ve Dış Çatışma Dinamikleri

Mehmet Dalar[*]

Sorunun Tanımı

Arap ve İslam medeniyetine tarihi birikimiyle önemli katkı sağlayan Mısır, Orta Doğu'da Arap-İsrail ilişkilerinin şekillenmesinde ve Kuzey Afrika bölge siyasetinde önemli bir aktördür. Yaklaşık 1 milyon km²'lik yüzölçümü ve 80 milyon nüfusu, kültürel ve tarihsel birikimi ve önemli ticaret yolları üzerinde bulunması gibi avantajlar; dış etkilere maruz kalma, idari, sosyal ve ekonomik yönden fazla sorunu olma gibi dezavantajlara sahip olan Mısır küresel güçlerin bölge politikalarını etkilemektedir. Mısır'ın potansiyel çatışmaların kaynaklanabileceği dört önemli alanı bulunmaktadır: Ülkedeki iç siyasal yapı ve beraberinde getirdiği sorunlar, Arap-İsrail uyuşmazlığı bağlamında Filistin Sorunu, önemli uluslararası ticaret yollarını bağlayan Süveyş Kanalı ve aşağı çığır ülkesi konumunda bulunması nedeniyle ülkenin en önemli yaşam kaynağı olan Nil Nehri.

Bu sorunlara değinmeden önce, ülkenin dış politikasının şekillenmesinde siyasal ve sosyal durumu belirleyen iç dinamiklerin incelenmesi gerekir. Siyasal rejimin niteliği, karar vericilerin özellikleri, ülkenin ekonomik, siyasal ve sosyal durumu gibi iç unsurlar ülkenin izlediği dış politikayı etkilemektedir. 1952 yılında krallığı devirerek cumhuriyet rejimi kuran ve Arap Millîyetçiliğine dayanan Amerikan ve İsrail karşıtı politikalarla kendisini gösteren Cemal Abdunnasır ile ondan sonra gelen siyasetçiler arasında bu

[*] Yrd.Doç.Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: dalar_m@ibu.edu.tr

lığın önlenmesine yönelik bazı girişimlerin başlatılması gerekmektedir. Havza devletleri arasında sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde oluşturulan inisiyatif, Nil sularını koordineli ve işbirliği anlayışı çerçevesinde kullanım ve paylaşım ilkelerini saptamaya başlamıştır. Dünya Bankası tarafından desteklenen bu çalışmalar, başarılı bir şekilde sürdürülmesi halinde, havza devletlerini karşılıklı olarak birbirine bağımlı hale getireceğinden ileride çatışma riskini ortadan kaldıracaktır.

Notlar

1 Sami A. Hanna, "The Egyptian Mind and the Idea of Democracy," **International Journal of Middle East Studies**, vol. 1, no. 3. 1970, s. 241-243.

2 "Constitutional History at a Glance," **El-Ahram**, http://weekly.ahram.org, E.T.: 24.02.2008; **AnaBritannica**, c. 22, İstanbul, Hürriyet Yayınları, 1994, s. 370-371.

3 "Egypt: Political Situation," http://lexicorient.com, E.T: 16.03.2008.

4 Sherifa Zuhur, "Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges", Eylül 2007, s. 32. http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil, E.T.: 27.06.2008.

5 "EDC, Egypt, Economics," http://www.edc.ca, E.T: 31.01.2008.

6 1962 yılından 1976 yılına kadar Arap Sosyalist Birlik Partisi tek yasal parti iken 1976 yılından sonra Ulusal Demokratik Parti, MK'in de dahil olduğu Sosyalist Emek Partisi ve Yeni Vafd Partisi olmak üzere 3 gruba izin verilmiştir. Bkz. Joshua A. Stacher, "Parties Over: The Demise of Egypt's Opposition Parties," **British Journal of Middle Eastern Studies**, vol. 31, no. 2, Kasım 2004, s. 220.

7 "Egypt: Political Situation," http://lexicorient.com, E.T: 31.01.2008.

8 Stacher, "Parties Over," s. 220-221.

9 Stacher, "Parties Over," s. 223.

10 Saad Eddin Ibrahim, "Anatomy of Egypt's Militant Islamic Groups: Methodological Note and Preliminary Findings", **International Journal of Middle East Studies**, vol. 12, no. 4, Aralık 1980, s. 448-449.

11 Ziad Munson,"Islamic Mobilization: Social Movement Theory and the Egyptian Muslim Brotherhood", **The Sociological Quarterly**, vol. 42, no. 4, Güz 2001, s. 488-489.

12 WAMY, **Günümüz Din ve Fikir Hareketleri Ansiklopedisi**, çev. Kemal Hoca, İstanbul: Risale Yayınları, 1990, s. 118.

13 Davut Ateş, **Economic Development and Changes in Fundamentalist Movement: The Case of Muslim Brotherhood**, The Graduate School of Social Sciences, Middle East Technical University, 1998, Unpublished Master Thesis, s. 14-15.

14 Asaf Hüseyin, **Orta Doğu'da Devlet ve Terör**, çev. Taha Cevdet, İstanbul, Pınar Yayınları, 1990, s. 199-200.

15 Hüsam Temmam, "İhvan-ı Müslimin'de Sosyal Meselelerin Yeri", 18 Nisan 2008, http://www.timeturk.com, E.T: 15.06.2008.

16 Amr Hamzawi, "Regression in the Muslim Brotherhood's Platform?", **Daily Star**, 1 Kasım 2007.

[17] Ceren Gürseler, "Mısır Anayasası'ndaki Değişiklikler ve Müslüman Kardeşler Örgütü", http://www.asam.org.tr, E.T: 01.02.2008.
[18] Amr Hamzawy, Marina Ottaway ve Nathan J. Brown "What Islamists Need To Be Clear About: The Case of the Egyptian Muslim Brotherhood", **Policy Outlook**, Şubat 2007, s. 4.
[19] Ziad Abu-Amr, "Hamas: A Historical and Political Background", **Journal of Palestine Studies**, vol. 22, no. 4 Yaz 1993, s. 6-7.
[20] Nathan J. Brown, Michele Dunne ve Amr Hamzawy, "Egypt's Controversial Constitutional Amendments", 23 Mart 2007, s. 3-4. http://www.carnegieendowment.org, E.T: 31.01.2008.
[21] Gürseler, "Mısır Anayasası'ndaki Değişiklikler ve Müslüman Kardeşler Örgütü,"
[22] Sufyan Alissa, "The Poilitical Economy of Reform in Egypt: Understanding the Role of Institution", **Carnegie Papers**, no. 5, Ekim 2007, s. 2-4.
[23] Patrick Clawson ve Amy W. Hawthorne, "Assessing the $959 Million in Accelerated Economic Aid to Egypt", http://www.ciaonet.org, E.T: 21.03.2008.
[24] Economy of Egypt, http://en.wikipedia.org/wiki, E.T: 21.05.2008.
[25] "CIA, "Egypt", https://www.cia.gov/library, E.T: 19.05.2008.
[26] İnsani Yardım Vakfı, http://misir.ihh.org.tr/misir/demografik.html.
[27] Sol: Günlük Siyasi Gazete, http://www.sol.org.tr/index.php?yazino=30157, E.T.: 19.05.2008.
[28] "Economy of Egypt," **Wikipedia**, http://en.wikipedia.org, E.T: 19.05.2008.
[29] Ashok Swain, "Ethiopia, the Sudan, and Egypt: The Nile River Dispute", **The Journal of Modern African Studies**, vol. 35, no. 4, 1997, s. 675.
[30] Mehmet Dalar, **Su Sorununda Ulusal ve Uluslararası Legal Perpektifler**, Bursa, Alfa Aktüel Yayınları, 2007, s. 127.
[31] Swain, "Ethiopia, the Sudan, and Egypt," s. 676-677.
[32] Dalar, **Su Sorununda Ulusal ve Uluslararası Legal Perpektifler**, s. 128.
[33] Dalar, **Su Sorununda Ulusal ve Uluslararası Legal Perpektifler**, s. 32-33.
[34] R. K. Batstone, "The Utilisation of the Nile Waters", **The International and Comparative Law Quarterly**, vol. 8, no. 3. Temmuz 1959, s. 525-526.
[35] Mat Rosenberg, "Aswan High Dam Controls The Nile River", 16 Ağustos 2007, http://geography.about.com, E.T: 21.04.2008.
[36] Dalar, **Su Sorununda Ulusal ve Uluslararası Legal Perpektifler**, s. 128-129.
[37] Swain, "Ethiopia, the Sudan, and Egypt," s. 681-682.
[38] Mohammed Abdel-Ghani Sa'oudi, "An Overview of the Egyptian-Sudanese Jonglei Canal Project", http://www.siyassa.org.eg, E.T.: 21.04.2008.
[39] Swain, "Ethiopia, the Sudan, and Egypt," s. 681-682.
[40] Patricia Kameri-Mbote, **"**Water, Conflict, and Cooperation: Lessons from the Nile River Basin", http://www.wilsoncenter.org, E.T: 19.05.2008.
[41] John Bulloch ve Adel Darwish, **Su Savaşları**, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınları, 1994, s. 77.
[42] M. El-Fadel, Y. El-Sayegh, K. El-Fadl ve D. Khorbotly, "The Nile River Basin: A Case Study in Surface Water Conflict Resolution", **Journal of Natural Resources Life Science Education**, vol. 32, 2003, s. 111.

[43] Kinfe Abraham, "The Nile Issue: Psycho-Political Hurdles To An Agreement and The Way Forward Toward A Rapprochement", http://www.addis-eiipd.org, E.T: 21.05.2008.
[44] Bulloch ve Darwish, **Su Savaşları**, s. 72.
[45] "The Nile: Water Conflicts," Mayıs 2003, http://www.scienceinafrica.co.za, E.T: 18.01.2008.
[46] El-Fadel, El-Sayegh, El-Fadl ve Khorbotly, "The Nile River Basin," s. 112.
[47] "The Nile: Water Conflicts," Mayıs 2003.
[48] Andualem Sisay, "Ethiopia Gets Green Light for Irrigation on Nile", 17 Temmuz 2007, http://www.ethiopiainsight.com.
[49] http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/Süveyş_Kanalı, E.T: 18.01.2008.
[50] http://www.uted.org/dergi/2006/ekim/suveys.htm, E.T: 18.01.2008.
[51] Robert Delson, "Nationalization of the Suez Canal Company: Issues of Public and Private International Law", **Columbia Law Review**, vol. 57, no. 6, Haziran 1957, s. 796-797.
[52] Michael C. Shupe, William M. Wright, Keith W. Hipel ve Niall M. Fraser, "Nationalization of the Suez Canal: A Hypergame Analysis", **The Journal of Conflict Resolution**, vol. 24, no. 3, Eylül 1980, ss. 477-493, s. 479-480.
[53] Oral Sander, **Siyasi Tarih II, 1919-1990**, Ankara, İmge Kitabevi, 2. Baskı, 1991, s. 238.
[54] Sander, **Siyasi Tarih**, s. 239.
[55] http://www.uted.org/dergi/2006/ekim/suveys.htm, E.T: 18.01.2008.
[56] http://www.uted.org/dergi/2006/ekim/suveys.htm, E.T: 18.01.2008.
[57] http://yenisafak.com.tr/Dunya/?t=07.06.2008&i=121823, E.T: 25.06.2008.
[58] Cengiz Çandar, **Direnen Filistin**, İstanbul, May Yayınları, 1976, s. 45.
[59] Mohamed Sid-Ahmed, "The Future of the Arab-Israeli Conflict", **Al-Ahram Weekly**, 18-24 Mart 1999, n. 421.
[60] Nevine Khalil, "The Will to Fight", **Al-Ahram Weekly**, 8-14 Ekim 1998, n. 398.
[61] Bu antlaşmayla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)**, Ankara, İş Bankası Yayınları, 1989, s. 416-423.
[62] Noam Chomsky, **Kader Üçgeni**, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim Yayınları, 1993, s. 104-105.
[63] Dan Eldar, "Egypt and Israel: A Reversible Peace", **Middle East Quarterly**, Güz 2003, vol. 10, no. 4.
[64] Kenneth W. Stein, "Egyptian-Israeli Relations", **MERIA**, vol. 1, no. 3, Eylül 1997.
[65] "Israel-Egypt: A Review of Bilateral Ties," http://www.jewishvirtuallibrary.org.
[66] Daniel Pipes, "Rethinking the Egypt-Israel 'Peace' Treaty", **New York Sun**, 21 Kasım 2006.
[67] Tayyar Arı, "ABD-İsrail İlişkileri ve Orta Doğu Barış Süreci", **Avrasya Dosyası**, c. 5, no. 1, İlkbahar 1999, s. 5 ve 12.
[68] Sherifa Zuhur, "Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges", s. 3-4.

Yemen Sorunu

Ensar Muslu[*]

Giriş

Yemen 2011 yılında yaşanan ayaklanmanın ardından durulmamış ve iç çatışmalarla mücadele etmek zorunda kalmasına rağmen ülkede 2015'e dek az çok bir devlet otoritesi bulunmuştur. Fakat 2015'te Husilerin yaptığı darbe ve hükümetin Suudi Arabistan'a geçmesiyle Yemen'deki çatışma ortamı derinleşmiştir. Dış aktörlerin de katılmasıyla çok sayıda ölüm ve ciddi düzeyde insani dramlar yaşanmıştır. Ekonomisi zaten yardımlarla ayakta tutulmaya çalışılan ülkede gündelik yaşam bile sürdürülemez hale gelmiştir. Yemen'de 2015, son birkaç yıl olduğu gibi yine çatışmaların belirleyici olduğu bir sene olmuştur. Husilerle Hadi yönetimi arasında yaşanan iktidar mücadelesi ise gelişmeleri yönlendiren asli çatışma unsuru olmuştur.

Dolayısıyla öncelikli olarak bu iki grup arasındaki siyasi mücadele ve çatışma ele alınmış, ardından Yemen'deki diğer unsurların dahil oldukları çatışmalara yer verilmiştir. Son birkaç sene olduğu gibi Yemen ekonomisi olağan bir devlet ekonomisi anlatımıyla değil, insanların yaşadığı sıkıntılar ve devletin içinde bulunduğu çaresizlik bağlamında ele alınmıştır. Fakat 2015'te bu durum önceki senelere göre çok ileri boyutlara ulaşmış ve Yemen'de insani acil durum ilan edilmiştir. Son olarak da Yemen'in dış ilişkileri ele alınmıştır. Suudi Arabistan öncülüğündeki

[*] Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Değerlendirme

Yemen'de 2011'de başlayan iç karışıklık ve iktidar boşluğu 2015 yılında en üst seviyeye ulaşmıştır. Dolayısıyla yılın başlarında Yemen hükümeti ülkeyi terk etmek zorunda kalmış ve sonraki süreçte dış desteklerle iktidarını tekrar tesis etmeye çabalamıştır. 2015'in yaz döneminde ülke, tarihinin en çetin dönemlerinden birini geçirmiş ve ardından Husilerin Hadi yanlıları karşısında geri çekilmeye başlamasıyla Yemenliler açısından şartlar iyileşmiştir. Senenin sonlarına gelindiğinde Husilerin kontrolündeki pek çok bölgenin koalisyon güçlerinin desteğiyle Hadi hükümetinin denetimine geçmiştir. Ancak zaten zayıf bir iktidara sahip olan Hadi yönetiminin, tüm bu gelişmelerin ardından güçlü bir otorite tesis edebilmesi güç gözükmektedir. Ülkede güçlü konumda bulunan El Kaide ve El Kaide'den türemiş olan IŞİD gibi radikal hareketler Yemen'de belirli bölgeleri yönetme tecrübesine ve arzusuna sahiptir. Bu yüzden Husilerden geri alınan bölgelerin bu radikal örgütlere kaptırılması da kuvvetle muhtemeldir. Elbette bu durum Yemen'den ziyade Suudi Arabistan'ı rahatsız ettiği için bu ihtimalin gerçekleşmemesi için Suudi Arabistan Yemen'e olan desteğini sürdürmesi beklenmektedir. Netice itibariyle 2015'te zaten bir aktör olma niteliğini belirli ölçüde kaybedip çatışma zemini haline gelmiş olan Yemen'in ileriki yıllarda Suudi Arabistan ile radikal örgütlerin mücadele sahası olmaya devam etmesi muhtemeldir.

Notlar

1 "Yemen names police chiefs close to Al Houthis, Saleh", *Gulf News,* 13 Ocak 2015.
2 "Yemen president quits amid worsening crisis", *Al Jazeera*, 22 Ocak 2015.
3 "Yemen Calm but Confused After President's Resignation", *The New York Times*, 23 Ocak 2015.
4 "Yemen leak: Collusion between Houthis and ex-president Saleh", *Middle East Eye*, 22 Ocak 2015.
5 "Pressure mounts on Saleh to abandon Al Houthis", *Gulf News*, 6 Mayıs 2015.
6 "Houthis take control of Yemeni government", *Financial Times*, 6 Şubat 2015.
7 "Hadi garners more political and military support to face Al Houthis", *Gulf News*, 17 Mart 2015.
8 "Yemen's Houthis advance closer to Aden", *Middle East Eye*, 22 Mart 2015; "Yemen rebels and allies advance in southern city of Aden", *The Daily Star*, 29 Nisan 2015.
9 "Plane attacks Hadi's Aden base as Yemen conflict worsens", *Reuters*, 19 Mart 2015; "Yemen's Houthi rebels seize presidential palace in Aden", *The Telegraph*, 3 Nisan 2015.

10 "Yemen crisis: President Hadi flees as Houthi rebels advance", *BBC*, 25 Mart 2015.
11 "Yemen's exiled president returns to rally forces, over 50 killed", *Reuters*, 17 Kasım 2015.
12 "Yemeni President Hadi arrives in Egypt for Arab League summit", *Daily Sabah*, 27 Mart 2015.
13 "Bahah Named As Yemen's Vice President, Yemen's PM", *National Yemen*, 12 Nisan 2015.
14 "Saudi Arabia launches air strikes in Yemen", *BBC*, 26 Mart 2015.
15 "Yemen conflict: Saudi-led coalition resumes air strikes", *BBC*, 22 Nisan 2015.
16 "Yemen air strikes: a guide to the countries backing Saudi Arabia", *The Guardian*, 10 Nisan 2015.
17 "Saudi-led coalition strikes rebels in Yemen, inflaming tensions in region", *CNN*, 27 Mart 2015.
18 "Saudi-led strikes destroy 'most' Houthi missiles", *Al Arabia*, 28 Mart 2015; "Saudi-led warplanes hit Yemeni port, aid group sounds alarm", *Reuters*, 18 Ağustos 2015.
19 "Air strikes hit Sana'a as Al Houthis push South", *Gulf News*, 31 Mart 2015.
20 "Saudi-led forces strike Yemen rebels, blockade ports", *The Independent*, 31 Mart 2015.
21 "At least 35 workers killed in airstrike on factory in Yemen as Saudi Arabia continues to attack Shiite rebels with its jets... and hints at a ground invasion", *Daily Mail*, 1 Nisan 2015; "In Yemen, 34 civilians killed in bombing of water bottling factory", *CNN*, 31 Ağustos 2015; "Yemen: Coalition used UK missile in unlawful airstrike", *Amnesty International*, 25 Kasım 2015.
22 "Missile attack on Yemen wedding kills 131", *The Guardian*, 29 Eylül 2015.
23 "Houthi rebels advance in Aden despite air strikes", *Al Jazeera*, 5 Nisan 2015.
24 "Yemen rebels advance in battleground Aden", *Gulf News*, 5 Nisan 2015.
25 "Al Houthis suffer reverses in southern Yemen", *Gulf News*, 14 Nisan 2015.
26 "Loyalist forces push back Al Houthis in Dhalea", *Gulf News*, 14 Haziran 2015.
27 "Yemen's Houthis in deadly clashes with Hadi loyalists", *Al Arabiya News*, 28 Haziran 2015; "Yemen Conflict: Houthi Rebels Pound Aden, Kill At Least 20 Civilians", *International Business Times*, 1 Temmuz 2015.
28 "Houthi Rebels in Yemen Seize a Capital", *The New York Times*, 14 Haziran 2015.
29 "Loyalists retake airport in Yemen's Aden- Saudi-led warships off the coast pound rebels", *Kuwait Times*, 14 Temmuz 2015.
30 "Frontlines of Yemen's war shift in favor of Riyadh", *Reuters*, 23 Temmuz 2015.
31 "Saudi-Backed Forces Said to Wrest Aden, Yemen, From Houthis", *The New York Times*, 17 Temmuz 2015. "Saudi-Allied Yemeni Fighters Progress Against Houthi Rebels", *The Wall Street Journal*, 16 Ağustos 2015.
32 "Exiled government ministers return to Yemen's Aden", *Reuters,* 16 Temmuz 2015.
33 "Yemen's prime minister returns to Aden", *The National*, 1 Ağustos 2015.
34 "Loyalist forces advance on key Yemeni air base", *Deutsche Welle*, 3 Ağustos 2015; "Yemeni forces take last rebel-held army base in South", *The Daily Star Lebanon*, 7 Ağustos 2015.
35 "Yemen loyalists seize town south of rebel-held capital", *The Daily Star Lebanon*, 11 Ağustos 2015; "Yemen's Shabwa province now in pro-government hands", *Gulf News*, 15 Ağustos 2015.

36 "Deadly blasts hit Yemen's Aden and Hadramout, EU criticizes port attacks", *Reuters*, 20 Ağustos 2015; "Bombs hit intelligence building in Yemen's Aden", *Al Arabia*, 22 Ağustos 2015.

37 "Saudi-Allied Yemeni Fighters Progress Against Houthi Rebels", *The Wall Street Journal*, 16 Ağustos 2015; "Yemen crisis: Houthi rockets 'kill civilians in Taiz'", *BBC*, 24 Ağustos 2015.

38 "Yemeni prime minister, seven other officials return to Aden", *Al Bawaba*, 16 Eylül 2015.

39 "Yemen's Houthies, Saleh's party accept U.N. peace terms, eye talks", *Reuters*, 7 Ekim 2015.

40 "UN says Al Houthis in Yemen have agreed to stop fighting", *Gulf News*, 8 Ekim 2015.

41 "Hadi rejects Houthi offer as 'maneuver', *Arab News*, 9 Ekim 2015.

42 "Marib campaign will be turning point in Yemen liberation — governor", *Gulf News*, 31 Ağustos 2015.

43 "Yemen forces tighen siege on Marib", *The National*, 15 Eylül 2015.

44 "Saudi-led coalition plans ground attacks in Yemen after taking key city", *The Washington Post*, 29 Temmuz 2015.

45 "Yemeni forces and Arab allies make gains in Marib", *Al Jazeera*, 15 Eylül 2015. "Yemen: Government loyalists advance in Ma'rib as coalition jets pound Sana'a", *Asharq Al-Awsat*, 19 Eylül 2015. "Arab coalition sends weapon convoy ahead of Jawf offensive", *Gulf News*, 16 Ekim 2015.

46 "UAE confirms 52 Emirati soldiers killed in Yemen last week", *PressTV*, 13 Eylül 2015.

47 "Arab coalition mops up Houthi pockets in Yemen's Marib", *Al Jazeera*, 13 Ekim 2015.

48 "Yemen loyalists take control of Bab al-Mandab", *Middle East Eye*, 2 Ekim 2015; "Houthis open new fronts in Yemen's Taiz", *Middle East Eye*, 8 Ekim 2015.

49 "Iran-backed Al Houthi militants continue shelling Taiz", *Gulf News*, 19 Ekim 2015; "Heavy fighting breaks out in Yemen's Taiz city, ICRC says situation "dire"", *The Daily Star Lebanon*, 22 Ekim 2015; "Yemen fighting intensifies on outskirts of Taiz", *Gulf News*, 19 Kasım 2015.

50 "Saudi-led coalition airdrops arms for Yemen loyalists in Taiz", *Middle East Eye*, 28 Ekim 2015.

51 "Gulf of Aden Security Review - December 9, 2015", *Critical Threats*, 9 Aralık 2015.

52 "Government forces are 35km from Al Houthi-controlled capital", *Gulf News*, 25 Aralık 2015.

53 "2 soldiers killed in border battle", *Arab News*, 4 Nisan 2015; "Yemen crisis: Saudi Arabia 'repels Houthi border attack'" *BBC*, 1 Mayıs 2015; "Three Saudi soldiers, 1 Emirati killed on Yemen border", *The Daily Star Lebanon*, 25 Haziran 2015; "Two Saudi guards killed on border with Yemen", *Al Arabia*, 17 Ağustos 2015; "Five Saudi soldiers killed at Yemen border, fighting begins in central province", *Reuters*, 14 Eylül 2015; "3 Saudi soldiers killed in clash on Yemen border", *Gulf News*, 30 Kasım 2015.

54 "First Saudi National Guards reach Yemen border zone", *Daily Mail*, 27 Nisan 2015.

55 "Saudi strikes Sa'ada in response for Al Houthi border attacks", *Gulf News*, 8 Mayıs 2015.
56 "Heavy exchange of fire destroys Saudi-Yemen border crossing", *The National*, 25 Mayıs 2015.
57 "Former Saleh ally leading operations against him", *Gulf News*, 28 Aralık 2015.
58 Ensar Muslu, "Yemen'deki İnsansız Hava Aracı Saldırılarının Bilançosu", *Ortadoğu Analiz*, Mart-Nisan 2015, Cilt 7, Sayı 67, s. 42-45.
59 "Yemen al-Qaeda chief al-Wuhayshi killed in US strike", *BBC*, 16 Haziran 2015.
60 "Disputed Claims Over Qaeda Role in Paris Attacks", *The New York Times*, 14 Ocak 2015.
61 "Al Qaida supporters in Yemen pledge allegiance to Daesh", *Yemen Online*, 11 Şubat 2015.
62 "142 dead in Yemen mosque bombings claimed by ISIL", *The National*, 21 Mart 2015; "Deadly suicide blast at mosque in Saudi Arabia kills 21", *Dawn*, 23 Mayıs 2015; "ISIS claims responsibility for deadly Yemen blasts", *The Daily Star Lebanon*, 17 Haziran 2015; "At least 28 dead in Daesh-claimed attack on Shiites in Yemen", *The Jordan Times*, 30 Haziran 2015; "Deadly car bombs hit Yemen, day after almost 200 killed", *Reuters*, 7 Temmuz 2015; "Death toll in Daesh Yemen mosque attack rises to 32", *Gulf News*, 3 Eylül 2015; "Bombings at Mosque in Yemen Kill at Least 25", *The New York Times*, 24 Eylül 2015; "UPDATE 1-Worshippers killed as bomb hits Yemen mosque in Houthi-dominated region –residents", *Reuters*, 13 Kasım 2015.
63 "Yemeni govt vows to stay in Aden despite ISIS attack", *Al Arabia*, 7 Ekim 2015.
64 "Two killed as suicide bomber targets checkpoint in Aden", *The National*, 27 Ekim 2015; "DAESH claims killing of Aden governor after UN envoy visits Yemen", *Daily Sabah*, 6 Aralık 2015.
65 "Yemen arrests 2 French Qaeda suspects: top official", *The Daily Star Lebanon*, 17 Ocak 2015.
66 "Yemeni police arrest six suspects in police college bombing: TV", *Reuters*, 8 Ocak 2015; "Fresh Yemen bomb attack blamed on al-Qaeda kills 9 soldiers", *Middle East Eye*, 31 Temmuz 2015; "IS claims attacks on Yemen barracks with army blaming Qaeda", *Daily Mail*, 20 Kasım 2015.
67 "Al-Qaeda-linked militants overrun army camp in south Yemen", *PressTV*, 12 Şubat 2015.
68 "Al-Qaeda frees 300 prisoners in Yemen jail break", *The Telegraph*, 2 Nisan 2015.
69 "Al Qaida seizes heart of city in southeast Yemen", *Gulf News*, 3 Nisan 2015.
70 "Al-Qaeda seizes control of major airport and oil terminal in Yemen", *The Telegraph*, 16 Nisan 2015.
71 "Al-Qaeda blows up Yemen army HQ in stronghold city", *Al Arabia*, 26 Ağustos 2015.
72 "Qaeda fighters in 'show of force' in south Yemen", *Daily Mail*, 2 Aralık 2015.
73 "Two-thirds of people in conflict-hit Yemen without clean water," *OXFAM*, 26 Mayıs 2015.
74 "Rising water price hits Yemenis, shortage may become bigger problem than war, experts say," *Reuters,* 29 Haziran 2015.
75 "UN warns of imminent Yemen infrastructure collapse," *Gulf News*, 2 Mayıs 2015.

76 "Yemen's exiled government declares 3 disaster zones," *The Jordan Times*, 27 Nisan 2015.

77 "IPC INDICATIVE Acute Food Insecurity Situation Overview in YEMEN – June 2015", http://www.ipcinfo.org/fileadmin/user_upload/ipcinfo/docs/Yemen_IPC_Indicative_Acute_Analysis_June_2015l.pdf, Erişim Tarihi: 3 Ocak 2016.

78 "Lack of fuel could soon cause more deaths than ongoing violence in Yemen," *OXFAM,* 14 Temmuz 2015.

79 "Yemen faces dire health crisis with major funding gap and 15.2 million lacking care, UN warns," *UN News Centre*, 2 Aralık 2015.

80 "Yemen's jobless professionals fight for paycheck," *Gulf News*, 16 Ağustos 2015.

81 "For Yemen's migrants, troubles don't end at the Saudi border," *Middle East Eye*, 27 Temmuz 2015.

82 "Second deadly cyclone hits Yemen," *Al Jazeera*, 8 Kasım 2015.

83 "Yemeni fighters attack Houthis as aid flights delayed", *Reuters*, 6 Nisan 2015; "UAE Government begins delivering Ramadan aid to Yemen and Palestine", *The National*, 12 Haziran 2015.

84 "Geneva talks fail, thanks to rebels' intransigence", *Arab News*, 20 Haziran 2015.

85 "Fighting grips Yemen's Aden as UN envoy presses truce bid", *UNHCR Refugees Daily*, 5 Temmuz 2015.

86 "Houthis violated Yemen truce: Saudi-led coalition", *Al Arabia*, 14 Mayıs 2015; "Yemen Fighting Continues Despite Cease-Fire", *The Wall Street Journal*, 11 Temmuz 2015.

87 "Civilians Killed in Yemen Clashes as Cease-Fire Nears End", *VOA*, 16 Mayıs 2015.

88 "World Bank halts Yemen activities over security fears", *Al Arabiya*, 13 Mart 2015.

89 "Long-term financial help a must for Yemen", *Gulf News*, 19 Nisan 2015; "UAE gives Dh100m aid to Yemen relief panel", *Gulf News*, 27 Nisan 2015; "Yemen: First UN aid ship in four months reaches Aden", *BBC*, 21 Temmuz 2015; "Saudi signs $156 million programs with U.N. to help Yemenis", *Al Arabiya*, 6 Eylül 2015.

90 "UAE ranks first globally as the largest aid donor to Yemen in 2015", *Gulf News*, 8 Ağustos 2015.

91 "Emirates Red Crescent has sent 830 tonnes of aid to Yemen", *The National*, 7 Mayıs 2015; "Khalifa Foundation sends 3,000 tonnes of aid to Yemen", *WAM*, 19 Ağustos 2015.

92 "Iran vows to support Yemen's infrastructure: Agency," *Anadolu Agency*, 13 Şubat 2015.

93 "Praise for Oman's role as region's mediator," *The National*, 21 Eylül 2015.

94 "Oman provides relief to hundreds fleeing Yemen," *Times of Oman*, 8 Nisan 2015.

95 "Saudi-led coalition denies attacking home of Oman envoy to Yemen," *Reuters*, 20 Eylül 2015.

96 "Yemen to request joining GCC after restoring stability," *Al Arabiya*, 29 Ekim 2015.

97 "Kerry Says U.S. Knew of Iran's Military Aid to Houthi Rebels," *The New York Times*, 9 Nisan 2015.

98 "US aircraft carrier enters Persian Gulf as Iranian convoy moves away from Yemen," *CNN*, 25 Nisan 2015.

99 "Top diplomats rally behind KSA on Yemen," *Arab News*, 27 Mart 2015; "Us to Expedite Arms Supplies to Saudi-led Operation in Yemen," *Voice of America*, 7 Nisan 2015; "Coalition strikes Yemen rebels as France voices support," *The Daily Star*, 13 Nisan 2015.

100 "Hezbollah 'operating in Yemen' with Houthis," *Arab News*, 28 Mart 2015.

101 "Weapons bound for Yemen seized on Iranian boat: coalition," *Reuters*, 30 Eylül 2015.

102 "Weapons bound for Yemen seized on Iranian boat: coalition," *Reuters*, 30 Eylül 2015.

103 "Yemeni government cuts relations with Iran," *Gulf News*, 2 Ekim 2015.

104 "Yemen peace talks to convene June 14 in Geneva," *CNN*, 6 Haziran 2015.

105 "U.N. Leader Calls Yemen a 'Ticking Bomb,' Amid Delay in Cease-Fire Talks," *The New York Times*, 15 Haziran 2015.

106 "Warring sides in Yemen refuse to cede ground," *Gulf News*, 19 Haziran 2015.

107 "Yemen peace talks hit snag over Al Houthi numbers," *Gulf News*, 17 Haziran 2015.

108 "Yemen studying UN invitation to attend peace talks," *Times of Oman*, 17 Ekim 2015; "Yemen's exiled government agrees to peace talk," *The Financial Times*, 20 Ekim 2015.

109 "U.N. sees progress in Yemen talks but urgent need for full ceasefire," *Reuters*, 20 Aralık 2015.

110 "Yemen crisis: UN-brokered talks to resume Monday," *BBC*, 8 Şubat 2015.

111 "UN Security Council condemns Al Houthi takeover," *Gulf News*, 16 Şubat 2015.

112 "Jordan circulates UN resolution aimed at ending Yemen fight," *Daily Mail*, 7 Nisan 2015.

113 "UN envoy to Yemen resigns after criticism of failed peacemaking," *The Guardian*, 16 Nisan 2015.

114 "New UN envoy to Yemen named," *Yemen Post Newspaper*, 26 Nisan 2015.

115 United Nations Security Council Resolution 2216 (2015), http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2216(2015), Erişim tarihi: 3 Ocak 2016.

116 "Turkey freezes assets of Saleh and Houthi leaders," *Al Arabiya*, 8 Ağustos 2015.

117 "Erdogan: Turkey supports Saudi-led mission in Yemen," *Anadolu Agency*, 26 Mart 2015; "Yemen conflict: Pakistan rebuffs Saudi coalition call," *BBC*, 10 Nisan 2015.

118 "Evacuation of foreigners from Yemen accelerated," *Arab News*, 6 Nisan 2015.

İran Nükleer Krizi: Farklı Algılamalar Üzerine İnşa Edilmiş Uluslararası Güvenlik Sorunu

Ertan Efegil[*]

Sorunun Tanımı

Devletler, dış politika hedeflerini, karar vericilerinin algılamaları üzerine inşa ederler. Karar vericilerin algılamaları ise, edindikleri hayat tecrübelerine, eğitimlerine, inanışlarına, değer yargılarına, aile bağlarına ve diğer sosyal ve psikolojik etmenlere göre şekillenmekte ve zamanla karar vericinin kişisel önyargıları ve dış dünyaya ilişkin düşünce yapısı, algılama üzerinde etkili hale gelmektedir. Sonuçta karar verici, algılaması ve bilişim (cognition) kapasitesine bağlı olarak, dünya politikası ile diğer devletler/toplumlar hakkında, değişmesi çok zor olan bir düşünce yapısına sahip olmaktadır.[1]

Algılama neticesinde oluşmuş olan bu düşünce yapısı, karar vericinin, dış dünya ile ilgili değerlendirmelerinde, başlangıç noktasını oluşturmakta ve gelen haberleri, bilgileri ve mesajları, bu başlangıç noktasına bağlı olarak çerçevelendirmektedir. Böylece dış dünyaya ilişkin gelişmeler hakkında, kendisi her ne kadar objektif ve nesnel düşünce yapısına sahip olduğunu iddia etse bile, karar vericinin, öznel ve kişiye özel değerlendirmelerde bulunduğu kabul edilmektedir.[2] Bu durumda şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Eğer karar vericiler dış dünyaya ilişkin öznel değerlendirmelerde bulunuyorsa, o zaman dış dünyaya ve/veya dünya siyasetine ilişkin "(bilimsel/nesnel) bir gerçek" bulunmamaktadır.[3] Sonuçta, sosyal psikolojiye göre,

[*] Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Email: eefegil@sakarya.edu.tr.

Bölge halkı, sömürgeci geçmişini ve kendi rejimlerinin kendilerine uyguladıkları baskıcı politikaları dikkate almakta ve bu faktörlerin etkisiyle oluşturdukları algılama üzerinden durumu değerlendirmektedir. Bu bakış açılarına uygun olarak İran'ı, bir nevi "kahramanları" ve/veya "itibarlarını koruyacak bir cengâver" olarak görmektedir.

Ancak burada sadece algılamanın etkili olduğunu söylemek de doğru değildir. Öncelikle bu algılamaları tetikleyen gelişmeler ve davranışlar, devletler tarafından sergilenmektedir. ABD ve İsrail, askeri seçeneği sürekli gündemde tutmakta, İran'da rejim değişikliği için mali kaynak ayırmakta, diplomatik alanda İran aleyhine hareket etmekte ve sürekli açıklamalarıyla İran rejimini ve liderlerini hedef göstermektedir. Aynı şekilde, İranlı yetkililer de, ABD'yi ve İsrail'i endişeye sevk eden davranışlar sergilemektedir. Örneğin, uranyum zenginleştirme programını gizlemesi, tesislerin denetiminin sınırlı kontrolüne izin vermesi, bazen bu kontrolü ret etmesi, liderlerinin İsrail ve ABD hakkındaki açıklamaları, bu algılamaları pekiştirmektedir.

Sonuçta, İran'ın nükleer teknoloji edinme çabaları bu algılamalar ışığında çözülmek zorundadır. Bu da, ancak karşılıklı diplomatik temaslar yoluyla ve aktörlerin birbirlerinin endişelerini giderecek şekilde hareket etmesi ile mümkün olabilecektir. Bir yandan ABD, İran'ın ulusal gururunu kırmadan, güvenlik endişelerini dikkate alarak, tutumunu yumuşatmak zorundadır. Öte yandan, İran da, ABD ve İsrail'in endişelerini arttıracak girişimlerden uzak durmalıdır.

Notlar

[1] Psikolojik faktörlerin karar verme sürecine etkisi üzerine bakınız: Ali Yaşar Sarıbay, "Dış Politika Kararlarını Belirlemede Psikolojik Etkenler ve Türkiye", Faruk Sönmezoğlu (der.), **Türk Dış Politikasının Analizi**, İstanbul, Der Yayınları, 2004, s. 383 – 390.

[2] Sosyal psikoloji disiplinine göre, her insanın, bilişim süreci (cognitive process) vardır. Dışarıdan gelen bilgiler, bu süreç içerisinde değerlendirilmekte ve bu nedenle bilişim sürecinde algılama çok etkin rol oynamaktadır. Aslında sıklıkla karar vericiye oldukça rasyonel görünen kararlar, bu öznel süreç içerisinde, kişisel özel yapıya bürünmektedir. Bu durumda aynı olguları değerlendiren karar vericiler, birbirlerinden oldukça farklı ve zıt sonuçlara ulaşabilmektedir.

[3] Algılama üzerine bakınız: Sibel A. Arkonaç, **Sosyal Psikoloji**, İstanbul, Alfa Yayıncılık, 2001, s. 100 – 115.

[4] Algılama üzerine bakınız: Robert Jervis, **Perception and Misperception in International Politics,** New Jersey, Princeton University Press, 1976.

[5] Dilek Aydın ve Arif Tekbıyık, "İran Nükleer Programının Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı 5, 2007, s. 102 – 103.

[6] Nihat Ali Özcan ve Özgür Özdamar, "Iran's Nuclear Program and the Future of U.S.-Iranian Relations", **Middle East Policy**, Cilt XVI, Sayı 1, Bahar 2009, s. 121 – 133.

[7] Dilek Aydın ve Arif Tekbıyık, **İran Nükleer Programının Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri**, s. 102 – 103.

[8] ABD, 1996 yılında, İran–Libya Yaptırımlar Mukavelesi'ni kabul ederek, bu ülkelere 20 milyon doların üzerinde yatırım yapacak ülkelere yaptırım uygulayacağını açıkladı. Bu karar, AB ülkeleri nezdinde etkili oldu ve 1997 yılında AB firmaları, İran'daki insan hakları ihlallerini gerekçe göstererek, bu ülke ile işbirliği yapmaktan kaçındı. Aynı dönemde, Rus Savunma Bakanlığı, İran'ın ileride Rusya'nın güvenliğini tehdit edebileceğini söylerken; Rus Dış İşleri Bakanlığı ise, antlaşmayı savunuyordu. Sanam Vakil, "Iran: Balancing East against West", **The Washington Quarterly**, Cilt 29, Sayı 4, Sonbahar 2006, s. 51 – 65; Mark N. Katz, "Putin, Ahmadinejad and the Iranian Nuclear Crisis", **Middle East Policy**, Cilt XIII, Sayı 4, Kış 2006, s. 125 – 131; Vladimir A. Orlov ve Alexander Vinnikov, "The Great Guessing Game: Russia and the Iranian Nuclear Issue", **The Washington Quarterly**, Cilt 28, Sayı 2, Bahar 2005, s. 49 – 66.

[9] Antlaşma, nükleer santral inşasını, nükleer yakıtın sağlanmasını, araştırma reaktörlerinin kurulmasını ve İranlı nükleer fizikçilerin, Moskova Mühendislik Fizik Enstitüsünde eğitimini öngörüyordu.

[10] Nihat Ali Özcan ve Özgür Özdamar, **Iran's Nuclear Program and the Future of U.S.-Iranian Relations,** s. 121 – 133.

[11] İran, tesislerinin inşasının hemen başında, UAEA'na bildirimde bulunmak zorundaydı. Fakar İranlı yetkililer bu durumu Ajans'tan gizlediler. Bu tutum ise, Batılı ülkeleri endişeye sevk etti.

[12] Robert S. Litwak, "Living with Ambiguity: Nuclear Deals with Iran and North Korea", **Survival**, Cilt 50, Sayı 1, Şubat – Mart 2008, s. 91 – 118.

[13] AB ülkeleri, girişimlerinde, programı durdurması karşılığında, İran'a daha fazla ekonomik işbirliği önerisinde bulundular. Böylece AB, havuç – sopa politikası güdüyordu. Aynı dönemde, G-8 ülkeleri de, İran'a Ek Protokolü imzalaması konusunda baskı yaptı. Detaylı bilgi için bakınız: Anthony DiFilippo, "US Policy and the Nuclear Weapons Ambitions of the "Axis of Evil" Countries", **New Political Science**, Cilt 28, Sayı 1, Mart 2006, s. 101 – 123; Wade L. Huntley, "Rebels without a cause: North Korea, Iran and the NPT", **International Affairs**, Cilt 82, Sayı 4, 2006, s. 723 – 742.

[14] Vladimir A. Orlov ve Alexander Vinnikov, **The Great Guessing Game: Russia and the Iranian Nuclear Issue**, s. 49 – 66.

[15] Mark N. Katz, **Putin, Ahmadinejad and the Iranian Nuclear Crisis,** s. 125 – 131.

[16] Nihat Ali Özcan ve Özgür Özdamar, **Iran's Nuclear Program and the Future of U.S.-Iranian Relations**, s. 121 – 133.

[17] Rusya ve Çin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde, İran'a karşı askeri güç kullanımını içeren bir kararın çıkmaması için yoğun çaba harcadı. Detaylı bilgi için bakınız: Mark N. Katz, **Putin, Ahmadinejad and the Iranian Nuclear Crisis**, s. 125 – 131.

[18] Bu tedbirler, her ne kadar İran'a fazlasıyla zarar vermediği düşünülse de, yine de ekonomik açıdan İran ekonomisini sıkıntıya soktu. Avrupa ve Asya menşeli bankalar nezdinde ABD'nin baskıları arttı ve bu baskılar neticesinde İranlı firmalar, kredi ve

teminat mektubu bulma konusunda oldukça sıkıntıya düştü. Tim Guldimann, "The Iranian Nuclear Impasse", **Survival,** Cilt 49, Sayı 3, Güz 2007, s. 169 – 178.

[19] Karar öncesinde, uranyum zenginleştirme programını durdurması şartıyla, ABD yönetimi, AB ile birlikte, İran'la diplomatik temasta bulunmayı kabul etti. Bu esnada, Bush yönetimi, önceki söylemlerinin aksine, İran'ın sivil amaçlı nükleer teknoloji edinme hakkının olduğunu açıkladı. ABD'yi, İran ile diplomatik temas kurmaya iten iki neden bulunuyordu: a) Sorunun çözümünün önündeki tek engel olarak görünmek istemiyordu ve b) Cumhuriyetçi senatörlerin büyük bir kısmı, İran ile diplomatik temasın yapılmasını savunuyordu. Rusya, Çin ve Almanya, karar öncesinde, ABD'nin, İran'a karşı askeri güç kullanmama taahhüdünde bulunmasını istedi. Fakat bu istek, ABD tarafından ret edildi. Detaylı bilgi için bakınız: Mohamed A. El-Khawas, "China and the United States: Different Interests and Priorities", **Mediterranean Quarterly**, Cilt 18, Sayı 1, Kış 2007, s. 28 – 51.

[20] ABD Ulusal İstihbarat Birimi, "Iran: Nuclear Intentions and Capabilities", Kasım 2007, http://www.dni.gov/press_releases/20071203_release.pdf (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2010).

[21] Bayram Sinkaya, "Obama Döneminde ABD – İran İlişkileri ve "Değişim" Şansı", **Orta Doğu Analiz**, Cilt 1, Sayı 1, Ocak 2009, s. 41 – 49.

[22] Bayram Sinkaya, **Obama Döneminde ABD – İran İlişkileri ve "Değişim" Şansı**, s. 41 – 49.

[23] Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın İran'a ilişkin görüşleri de, Başkan Obama ile benzerlik gösteriyordu. Bakan Clinton'a göre, İran, ABD, NATO'daki müttefikleri ve İsrail için uzun süredir stratejik bir sorun oluşturmaktadır. İran terörizmin en büyük destekçisidir. Irak'ta Şii militanları silahlandırmakta, Hizbullah'a silah transfer etmekte ve Hamas'ı desteklemektedir. İran hükümeti, kötü ekonomi yönetimi ve siyasi ve sosyal baskılar ile kendi halkına zarar vermektedir. İran'ın nükleer silah elde etmesine izin verilmemelidir ve bütün seçenekler masada bulunmalıdır. Detaylı bilgi için bakınız: Tuğba Özden, "İran – ABD Gerginliği: Obama Döneminde Sular Durulacak mı?", **Orta Doğu Analiz**, Cilt 1, Sayı 4, Nisan 2009, s. 75 – 83.

[24] Ufuk Döngel, "İran Nükleer Krizi ve Türkiye", **ORSAM Dış Politika Analizleri**, 20 Ekim 2009; Bayram Sinkaya ve Ali Kemal Yıldırım, "İran Yaptırımlarının Mali Boyutları", **Orta Doğu Analiz**, Cilt 2, Sayı 13, Ocak 2010, s. 40 – 47.

[25] İlyas Kamalov, "İran – Rusya Hattında Buşehr Çıkmazı", **ORSAM Dış Politika Analizleri**, 21 Kasım 2009; İlyas Kamalov, "İran'a S-300 füzelerini satmaktan vazgeçebilir", **ORSAM Dış Politika Analizleri**, 23 Ekim 2009; Bayram Sinkaya, "İran – 5+1 Müzakereleri: Göstermelik bir Oturum mu?", **ORSAM Dış Politika Analizleri**, 30 Eylül 2009; İlyav Kamalov, "İran'ın nükleer sorununda "Rusya – ABD Yakınlaşması" Faktörü", **ORSAM Dış Politika Analizleri**, 29 Eylül 2009; İlyas Kamalov, "Kremlin'in İran Politikası Değişiyor mu?", **ORSAM Dış Politika Analizleri**, 19 Haziran 2009; Özüm S. Uzun, "İran – Rusya Askeri İlişkileri ve Bölgesel Yansımaları", **ORSAM Dış Politika Analizleri**, 18 Şubat 2009.

[26] Bayram Sinkaya, "İran'ın nükleer programı: Müzakere sürecinde umutların yükselişi ve düşüşü", **Orta Doğu Analiz**, Cilt 1, Sayı 12, Aralık 2009, s. 72 – 75.

[27] Bayram Sinkaya, **İran'ın nükleer programı: Müzakere sürecinde umutların yükselişi ve düşüsü,** s. 75 – 77.

[28] Bu konuda, İran, sürekli olarak Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'nın madde 2 ila 4'üne atıfta bulunmuştur. Detaylı bilgi için bakınız: Tom Sauer,

"Coercive Diplomacy by the EU: the Iranian nuclear weapons crisis", **Third World Quarterly**, Cilt 28, Sayı 3, 2007, s. 613 – 633.

[29] İsrail, Orta Doğu bölgesinde, nükleer silaha sahip tek ülkedir. 2006 yılında, ABD, Hindistan ile nükleer enerji alanında işbirliği antlaşması imzaladı. Bu gelişmeler, İran'ın, Batılı ülkeleri çifte standart uygulamakla suçlamak için ortaya koyduğu örnek olaylardır.

[30] 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından, ABD, Suudi Arabistan, Irak, Özbekistan, Tacikistan, Afganistan ve Kırgızistan'a askeri güçlerini konuşlandırmış, Azerbaycan ve Türkiye'deki üsleri de aktif şekilde kullanmaya başlamıştı. Kazakistan da, ABD'ye kullanması amacıyla üç üs tahsis etmişti.

[31] Nihat Ali Özcan ve Özgür Özdamar, **Iran's Nuclear Program and the Future of U.S.-Iranian Relations**, s. 121 – 133.

[32] Manochehr Dorraj, "Behind Iran's Nuclear Pursuit?", **Peace Review: A Journal of Social Justice**, Cilt 18, s. 325 – 332; Tim Guldimann, **The Iranian Nuclear Impasse**, s. 169 – 178.

[33] Tim Guldimann, **The Iranian Nuclear Impasse**, s. 169 – 178.

[34] Anthony DiFilippo, **US Policy and the Nuclear Weapons Ambitions of the "Axis of Evil" Countries**, s. 101 – 123; Sanam Vakil, **Iran: Balancing East against West,** s. 51 – 65; Manochehr Dorraj, **Behind Iran's Nuclear Pursuit?**, s. 325 – 332.

[35] Christopher Hemmer, "Responding to a Nuclear Iran", **Parameters,** Güz 2007, s. 42 – 53.

[36] ABD'ye göre, İran'ın asıl amacı, nükleer silah üretmektir. Tim Guldimann, **The Iranian Nuclear Impasse**, s. 169 – 178; Nihat Ali Özcan ve Özgür Özdamar, **Iran's Nuclear Program and the Future of U.S.-Iranian Relations**, s. 121 – 133.

[37] İran, 1300 km menzilli füzesini başarıyla denemiştir. Bu füze, İsrail, Suudi Arabistan, Pakistan ve Türkiye topraklarına ulaşmaktadır. Detaylı bilgi için bakınız: Nihat Ali Özcan ve Özgür Özdamar, **Iran's Nuclear Program and the Future of U.S.-Iranian Relations,** s. 121 – 133; Wade L. Huntley, "Rebels without a cause: North Korea, Iran and the NPT", **International Affairs**, Cilt 82, Sayı 4, 2006, s. 723 – 742.

[38] Mohamed A. El-Khawas, **China and the United States: Different Interests and Priorities,** s. 28 – 51.

[39] Nihat Ali Özcan ve Özgür Özdamar, **Iran's Nuclear Program and the Future of U.S.-Iranian Relations,** s. 121 – 133; Tim Guldimann, **The Iranian Nuclear Impasse,** s. 169 – 178; Robert S. Litwak, **Living with Ambiguity: Nuclear Deals with Iran and North Korea**, s. 91 – 118.

[40] ABD'li yetkililere göre, İran'a karşı düzenlenecek sınırlı askeri operasyon, dini liderliği küçük düşürebilir ve halkın iktidara karşı ayaklanmasına neden olabilirdi. Fakat bazı askeri yetkililer, askeri seçeneğin, istenilen sonucu ortaya çıkarmayacağını düşünmektedir. Askeri operasyonun geçici bir süreliğine nükleer girişimleri durduracağını kabul etseler de, yine de İran'ın bu çabalarını hızlandırmasına ve bölgede Amerikan karşıtlığının artmasına neden olacağını düşünüyorlardı. Detaylı bilgi için bakınız: Mohamed A. El-Khawas, **China and the United States: Different Interests and Priorities**, s. 28 – 51; François Heisbourg, "Five Days in December: The Iran Crisis 25 Years Hence", **World Policy Journal**, Bahar 2008, s. 13 – 27; James Devine ve Julian Schofield, "Coercive Counter-Proliferation and escalation: assessing the Iran military option", **Defense and Security Analysis,** Cilt 22, Sayı 2, Haziran 2006, s. 141 – 157; Jason

Zaborski, "Deterring a Nuclear Iran", **The Washington Quarterly**, Cilt 28, Sayı 3, Yaz 2005, s. 153 – 167.

[41] Ancak İsrailli yetkililerin aksine, bazı İsrailli strateji uzmanları, İran'ı, İsrail için, açık tehdit olarak görmemekteydi. İkinci vuruş kapasitesine sahip İsrail karşısında, İran'ın caydırıcılık esası üzerine oturtulmuş politikalar gütmesini mümkün gören bu uzmanlara göre, İran'ın İsrail'e karşı nükleer güç kullanması düşük bir ihtimal dâhilindeydi. Detaylı bilgi için bakınız: Daila Dassa Kaye ve Frederic M. Wehrey, "A Nuclear Iran: The Reactions of Neighbours", **Survival,** Cilt 49, Sayı 2, Yaz 2007, s. 111 – 128.

[42] Daila Dassa Kaye ve Frederic M. Wehrey, **A Nuclear Iran: The Reactions of Neighbours**, s. 111 – 128; Anthony H. Cordesman, "Iran and the United States: The Nuclear Issue", **Middle East Policy**, Cilt XV, Sayı 1, Bahar 2008, s. 19 – 29; Michael Ryan Kraig, "Forging A New Security Order for the Persian Gulf", **Middle East Policy,** Cilt XIII, Sayı 1, Bahar 2006, s. 84 – 101; Ray Takeyh ve Nikolas K. Gvosdev, "Pragmatism in the Midst of Iranian Turmoil", **The Washington Quarterly,** Cilt 27, Sayı 4, Güz 2004, s. 33 – 56; Kori Schake, "Dealing with a Nuclear Iran", **Policy Review,** Sayı 142, Nisan – Mayıs 2007, s. 3 – 23.

[43] İsrailli yetkililere göre, Rusya'nın İran ile işbirliği yapmasının temel nedeni, Basra Körfezi'nde ABD'nin etkisinin artmasıydı. Çünkü Rus siyasetçiler, ABD'nin bölgede artan gücünü dengelemek için, İran ile işbirliği yapmaktadır. Detaylı bilgi için bakınız: Daila Dassa Kaye ve Frederic M. Wehrey, **A Nuclear Iran: The Reactions of Neighbours**, s. 111 – 128; Mark Gaffney, "Will Iran Be Next", **Alternatives: Turkish Journal of International Relations**, Cilt 2, Sayı 2, Yaz 2003, s. 196 – 216.

[44] İran'ın bölgede artan etkisinden endişe eden İsrail, Almanya'dan üç adet denizaltı satın almıştır. Bu gemiler, nükleer silahlar ile donatılmıştır ve Akdeniz, Kızıldeniz ve Basra Körfezi'nde seyrüsefer yapmaktadır. Ayrıca İsrail, Hindistan'a yıllık 500 milyon dolarlık nükleer malzeme satmaktadır. Geçmiş dönemde İsrail, Güney Afrika devletiyle nükleer ticaret yapmıştır. Detaylı bilgi için bakınız: Mark Gaffney, **Will Iran Be Next,** s. 196 – 216; Benjamin M. Greenblum, "The Iranian Nuclear Threat: Israel's Options under International Law", **Houston Journal of International Law**, Cilt 29, Sayı 1, 2006, s. 55 – 112.

[45] Rus yetkililer, ABD'nin kendilerine karşı yaptığı baskıları üç farklı açıdan değerlendirmektedir. Birinci gruba göre, ABD'nin amacı, Rusya'yı, İran'ın karlı enerji pazarından uzaklaştırmaktır. İkinci grup açısından, ABD, İsrail lobisinin etkisinde hareket etmektedir. Üçüncü grup, ABD'nin, İran'ı elinde bir koz olarak tuttuğunu ve diğer konularda Rusya'ya karşı kullandığını düşünmektedir. Örneğin, Washington, Füze Kalkanı projesine karşılık Rusya'nın İran'a desteğini durdurmasını istemişti. Detaylı bilgi için bakınız: Vladimir A. Orlov ve Alexander Vinnikov, **The Great Guessing Game: Russia and the Iranian Nuclear Issue**, s. 49 – 66.

[46] Sanam Vakil, **Iran: Balancing East against West,** s. 51 – 65.

[47] Aslında Rusya, İran ile ABD arasındaki sürtüşmeden memnuniyet duymaktadır. Bu durumun iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi, Tahran ile Washington arasında arabuluculuk rolü oynayan Rusya, hem İran hem de ABD açısından önemli bir konuma sahiptir. Muhtemel bir yumuşama, Rusya'nın bu önemini ortadan kaldıracaktır. İkinci olarak, ABD ve AB firmalarının İran pazarına girememeleri, Rus firmalarını, bu pazarda tek aktör konumuna getirmektedir. Bu bağlamda, Rusya, İran'a, rahat bir şekilde, askeri ve ticari mallar satabilmekte ve her geçen gün bu pazardaki payını artır-

maktadır. Yumuşama durumunda ise, Rusya, Batılı firmalar ile rekabet etmek zorunda kalacaktır. Detaylı bilgi için bakınız: Mark N. Katz, **Putin, Ahmadinejad and the Iranian Nuclear Crisis,** s. 125 – 131; Vladimir A. Orlov ve Alexander Vinnikov, **The Great Guessing Game: Russia and the Iranian Nuclear Issue**, s. 49 – 66; Stephen J. Cimbala, "Missile Defenses and Mother Russia: Scarerow or Showstopper?", **European Security,** Cilt 16, Sayı 3-4, Eylül – Aralık 2007, s. 289 – 306.

[48] Zaten Rus yetkililer, İran'daki reaktörün, diğer ihaleler açısından iyi bir referans olacağını düşünmekteydi. Vladimir A. Orlov ve Alexander Vinnikov, **The Great Guessing Game: Russia and the Iranian Nuclear Issue**, s. 49 – 66.

[49] Mohamed A. El-Khawas, **China and the United States: Different Interests and Priorities,** s. 28 – 51.

[50] İki ülke arasındaki 2004 yılı ticaret hacmi, 7 milyar dolardır. Detaylı bilgi için bakınız: Sanam Vakil, **Iran: Balancing East against West**, s. 51 – 65.

[51] Tahmini petrol rezervi, 17 milyar varildir. Detaylı bilgi için bakınız: Mohamed A. El-Khawas, **China and the United States: Different Interests and Priorities,** s. 28 – 51.

[52] Sanam Vakil, **Iran: Balancing East against West,** s. 51 – 65.

[53] Sanam Vakil, **Iran: Balancing East against West,** s. 51 – 65.

[54] Mohamed A. El-Khawas, **China and the United States: Different Interests and Priorities,** s. 28 – 51.

[55] Tim Guldimann, **The Iranian Nuclear Impasse,** s. 169 – 178; Daila Dassa Kaye ve Frederic M. Wehrey, **A Nuclear Iran: The Reactions of Neighbours,** s. 111 – 128.

[56] Umman'a göre, İran, kendileri için bir tehdit değil, dost ülkedir. Kuveytli yetkililer için, İran'dan ziyade, Irak halen daha tehdit unsurudur. Ayrıca Kuveytli uzmanlar, Mısır'ın, İran'ın çabalarını gizliden gizliye desteklediklerine inanmaktadır. Çünkü Mısırlı yetkililer, İran'ın nükleer silahlarının, İsrail'i dengeleyeceğini düşünmektedir. Detaylı bilgi için bakınız: Daila Dassa Kaye ve Frederic M. Wehrey, ***A Nuclear Iran: The Reactions of Neighbours*****,** s. 111 – 128.

[57] Daila Dassa Kaye ve Frederic M. Wehrey, **A Nuclear Iran: The Reactions of Neighbours,** s. 111 – 128.

[58] Daila Dassa Kaye ve Frederic M. Wehrey, **A Nuclear Iran: The Reactions of Neighbours,** s. 111 – 128.

[59] Yine de, reform yanlısı İranlı siyaset adamları, ABD ile ilişkilerin geliştirilmesi taraftarıdır.

Afganistan: Küresel Güçlerin Oyun Alanı

Ali Balcı[*]

Sorunun Tanımı

Afganistan'ın modern anlamda bir ulus devlet olarak tarih sahnesine çıkmasından itibaren karşı karşıya olduğu temel sorun kurulacak olan herhangi bir yapıda ülkedeki çok sayıda etnik ve dinsel gurubun nasıl dengeli bir şekilde temsil edileceği olmuştur. Dolayısıyla söz konusu farklı grupların kabul ettikleri (ya da kendilerine kabul ettirilen!) bir temsil sistemine ulaşılmadığı sürece Afganistan sorununa ilişkin herhangi bir çözüm olası görülmemektedir. Afganistan'daki etnik ve dini faklılıkların yüzeysel bir şekilde gözden geçirilmesi dahi ülkedeki sorunun temelde nereden kaynaklandığı noktasında bir ipucu vermektedir.

Ülke dinsel olarak İran sınırında yoğunlukta bulunan Şiiler ve ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Sünniler arasında bölünmüşken, Sünni Müslümanlar da Vahhabi ve Hanefi gibi iki kola ayrılmış durumdadır. Etnik bakımdan Peştunlar ve Tacikler ülke nüfusunun çoğunluğunu oluştururken, Hint-Avrupa nüfusuna ait Nuriler, Beluciler ve Hinduların yanı sıra Özbekler, Türkmenler ve Karakalpaklardan oluşan Türkler ülkede az sayıda nüfusa sahip diğer etnik gruplardır. En büyük etnik grup olan Peştunlar da kendi aralarında Khilzai ve Durraniler olarak iki guruba ayrılmıştır. Ayrıca ülkedeki Araplar, Yahudiler, Ermeniler ve Penjaplar da "Afganistan mozaiğine" katkıda bulunmaktadır.[1] Bu etnik ve dini farklılıkların yanı sıra, Pakistan ve İran gibi bölge ülkelerinin kendi çıkarları doğrultusunda söz

[*] Dr., Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

tos'ta ilk açıklanan sonuçlara göre Karzai oyların 40,6'sını alırken en yakın rakibi Abdullah Abdullah yüzde 37,8 gibi bir rakama ulaşmıştı. Bu tarihte henüz oyların yüzde 10'u açılmıştı ve oy sayımları arttıkça Karzai Abdullah ile arasındaki farkı artırdı. Oyların sayımının tamamlandığı Eylül ayının ortalarında Karzai oy oranını yüzde 54'e kadar yükseldi. Fakat sayımların bu kadar gecikmesi ve ilerleyen süreçte adayların oy oranlarının önemli ölçüde değişmesi seçim sonuçlarına ilişkin güveni azaltan önemli bir faktör olarak da değerlendirilebilir. Katılım oranındaki büyük düşüş Afganistan'daki projenin tutmadığını ülkenin demokratikleştirilerek küresel sisteme entegre edilmesi planının işlemediğini göstermektedir. Karzai'nin desteğindeki düşüşü ise önceki seçimlerde olduğu gibi ABD'ye bir tepki olarak yorumlamak doğru olmaz. Barack Obama'nın seçilmesi ile birlikte Washington'un bir politika değişikliğine gittiği ve Karzai yerine Abdullah Abdullah'ı desteklemeye başladığı yorumları yapılmaktadır. Bunun da en önemli işareti ise Karzai'nin katılmadığı Obama'nın göreve başlama törenine Abdullah'ın katılmış olmasıydı. ABD'nin bu tercihinde Karzai isminin yıpranmasının ya da Karzai'nin Taliban'la masaya oturma seçeneğini düşünmeye başlamasının etkili olduğu tartışmalı olsa da, seçimlerin gösterdiği en önemli şey, ABD kimi desteklerse desteklesin Afganistan'da seçimlere katılımın yani demokrasiye olan onayın çok hızlı bir şekilde gerilediğidir.

Notlar

1 Bu konuda bkz. Amin Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, London, I. B. Tauris & Company, 2004, s. 18.

2 Mohammed Ayoob, **The Third World Securtiy Predicament: State Making, Regional Conflict and the International System**, Boulder, Lynne Rienner Publisher, 1995, s. 28; Ayrıca bkz. Mohammed Ayoob, "The Security Predicament of the Third World States: Reflections on Nation-Making in a Comperative Perspectives", **The Insecurity Dilemma: National Security of the Third World States**, Brian Job (der.), Boulder, Lynne Rienner Publishers, 1992, ss. 63–80.

3 Charles Tilly, "Reflections on the History of European State-Making", **Formation of National States in Western Europe**, Charles Tilly (Edt.), Princeton, Princeton University Press, 1975, s. 71.

4 Ayoob, **The Third World Securtiy Predicament: State Making, Regional Conflict and the International System,** ss. 32–33.

5 R. B. J. Walker, "The Concept of Security and International Relations Theory", Working Paper 3, **First Annual Conference on Discourse, Peace, Security and International Society**, Ireland, Ballyvaughn, August 9-16, 1987, s. 11.

6 Anthony Giddens**, Siyaset Sosyoloji ve Toplumsal Teori**, İstanbul, Metis Yayınları, 2000, s. 213.

7 J. Jacques Rousseau, **Toplum Sözleşmesi**, İstanbul, Adam Yayınları, 2001, s. 41.

8 Olivier Roy, **Afganistan'da Direniş ve İslam**, İstanbul, Yöneliş Yayınları, 1990, s. 25.

9 Bu kavramı "kendilerini sistem, daireler veya dallar olarak örgütleyen bir şecere tarafından tanımlanan soy grubları" (Olivier Roy, **Yeni Orta Asya**, İstanbul, Metis Yayınları, 2000, s. 56) anlamında kullandım.

10 Roy, **Yeni Orta Asya**, s. 31.

11 Monserret Guibernau, **Milliyetçilikler, 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler**, İstanbul, Sarmal Yayınları, 1997, s. 55.

12 A. Kasım Han, "Büyük Oyunun Küçük Ülkesi", **Sahibini Arayan Barış**, Masis Kürkçügil (der.), İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s. 179.

13 Nabi Misdaq, **Afghanistan: Political Frailty and External Interference**, London, Roudledge, 2006, s. 7; Bir başka kaynağa göre, Peştunlar ülke nüfusunun yüzde 38'ini, Tacikler yüzde 25'ini, Özbekler yüzde 19'unu ve Hazaralar yüzde 6'sını oluşturmaktadır. Hafizullah Emadi, "Ethnic Groups and National in Afghanistan", **Contemporary Review**, Vol. 280, No. 1632, January 2002, s. 8; Afganistan'daki etnik ve dinsel gruplara ilişkin ayrıca bkz. Esadullah Oğuz, **Hedef Ülke Afganistan**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, ty, ss. 37–52; Yine bir başka kaynağa göre, Peştunlar nüfusun yüzde 42'sini, Tacikler yüzde 27'sini, Özbekler yüzde 9'unu, Hazaralar yüzde 9'unu, Aymaklar yüzde 4'ünü, Türkmenler yüzde 3'ünü, Beluciler yüzde 2'sini oluşturmaktadır. Bkz. Kenneth Katzman, **Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security and U.S. Policy**, Washington D.C., Congressional Research Service, 06 October 2009, s. 4.

14 Misdaq, **Afghanistan: Political Frailty and External Interference**, ss. 6–7.

15 Mohammad Hashim Kamali, **Law in Afghanistan: A Study of the Constitutions, Matrimonial Law and the Judiciary**, Leiden, E. J. Brill, 1985, s. 5; Saikal, *Modern* **Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, ss. 35–39.

16 Metin Sever ve Ebru Kılıç, **Düşmanını Arayan Savaş**, İstanbul, Everest Yayınları, 2001, s. 4–5.

17 Ahmed Raşid, **Taliban İslamiyet Petrol Ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, İstanbul, Everest Yayınları, 2001, s. 239.

18 S. M. M. Qureshi, "Pakhtunistan: The Frontier Dispute Between Afghanistan and Pakistan", **Pacific Affairs**, Vol.: 39, No.: 1-2, Spring 1966, s. 102.

19 Qureshi, "Pakhtunistan: The Frontier Dispute Between Afghanistan and Pakistan", ss. 102–103.

20 Roy, **Afganistan'da Direniş ve İslam**, s. 37.

21 Raşid, **Taliban İslamiyet Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, s. 11; Nasreen Ghufran, "The Taliban and the Civil War Entanglement in Afghanistan", **Asian Survey**, Vol. 41, No. 3, May 2001, s. 463.

22 Ahmet Davutoğlu, "Felsefi ve Stratejik Boyutlarıyla 11 Eylül Sonrası Dönem", **Sahibini Arayan Barış**, Masis Kürkçügil (der.), İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s. 70.

23 Ahmet Davutoğlu, **Küresel Bunalım**, İstanbul, Küre Yayınları, 2002, s. 171; Nojumi Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, New York, Raplgrave Macmillan, 2002, s. 1.

24 Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 64.

25 Oğuz, **Hedef Ülke Afganistan**, s. 55.

26 Oğuz, **Hedef Ülke Afganistan**, s. 59 ve 62; Saikal**, Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival,** s. 81 ve 87.

27 "The Fall of King Amanullah", **The Times**, January 16, 1929, s. 11; "The Afghan Revolution", **The Times**, January 19, 1929, s. 13.

28 Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 93.
29 "New Afghan King: General Nadir Khan Elected", **The Times**, October 18, 1929, s. 16.
30 Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 99.
31 Saikal**, Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 102.
32 Hafizullah Emadi, "New World Order or Disorder: Armed Struggle in Afghanistan and United States' Foreign Policy Objectives", **Central Asian Survey**, Volume: 18, No: 1, March 1999, s. 52.
33 Saikal**, Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 122: Bu dönemde, 1956 ve 1978 yılları arasında Afganistan'a yapılan yardımların miktarına bakılırsa bu durum açıkça görülebilir. Bu dönemde ABD Afganistan'a 533 milyon dolar yardım yaparken, Sovyetler 2.5 milyar dolar yardımda bulunmuştur. Bkz. Ahmad Rashid, **Descent into Chaos: The U.S. and The Disaster in Pakistan, Afghanistan, and Cebtral Asia**, Penguin Books, New York, 2009, s. 8
34 Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 123; Sovyetler Birliği söz konusu yardımlara daha 1954'ün ilk aylarında başlamıştı. Bkz. "Soviet Aid to Afghanistan", **The Times**, February 11, 1955, s. 7.
35 Roy, **Afganistan'da Direniş ve İslam**, s. 127.
36 Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 170.
37 "King of Afghanistan Overthrown in Coup by Former Premier", **The Times**, July 18, 1973, s. 8.
38 Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 177.
39 Emadi, "New World Order or Disorder: Armed Struggle in Afghanistan and United States' Foreign Policy Objectives", s. 55.
40 Sever ve Kılıç, **Düşmanını Arayan Savaş,** s. 8.
41 Oğuz, **Hedef Ülke Afganistan**, ss. 97–99; "Army Seizes Power in Afghan Coup", **The Times**, April 28, 1978, s. 16.
42 Kendi içlerinde bölünmüş Afgan komünistlerinin Kabil ve birkaç şehir dışında hiçbir toplumsal tabanları yoktu. İktidarları yalnızca ordu ve hava kuvvetleri üzerindeki kontrollerine dayanıyordu, Tarık Ali, **Fundamentalizimler Çatışması**, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 276.
43 "Stubborn Afghans Confronts Communist Indoctrinators", **The Times**, October 02, 1978, s. 8.
44 Antonio Giustozzi, "Afghanistan: 'Friction' Between Civilizations", **The Borders of Islam: Exploring Samuel Huntington's Faultlines, from al-Andalus to the Virtual Ummah**, Stig Jarle Hansen, Atle Mesoy ve Tuncay Kardaş (der.) London, Hurst & Company, 2009, s. 53.
45 Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1990, Cilt: II, 1980–1990**, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1992, s. 80.
46 Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1990**, Cilt: II, 1980–1990, s. 70–71; Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, s. 58; Raşid, **Descent into Chaos**, s. 10.
47 Alvin Z. Rubinstein, "The Soviet Withdrawal from Afghanistan", **Current History**, Vol. 87, No. 531, October 1988, s. 333; Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 198.
48 Raşid, **Taliban İslamiyet Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, s. 212.
49 Rubinstein, "The Soviet Withdrawal from Afghanistan", s. 333; Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 200.
50 Sever ve Kılıç, **Düşmanını Arayan Savaş**, s. 12.

51 Ayrıntılı bilgi için bkz. Michael Gorbaçov, **Glasnost, Asıl Neyi İstiyorum?**, İstanbul, Dönemli Yayınları, 1988.
52 Rubinstein, "The Soviet Withdrawal from Afghanistan", s. 334.
53 Rubinstein, "The Soviet Withdrawal from Afghanistan", s. 335.
54 Rubinstein, "The Soviet Withdrawal from Afghanistan", s. 335–336; Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 201; Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1990**, Cilt: II, 1980–1990, s. 87.
55 Han, "Büyük Oyunun Küçük Ülkesi", s. 211.
56 Rasul Bakhsh Rais, "Afghanistan After the Soviet Withdrawal", **Current History**, Vol. 91, No. 563, March 1992, s. 123; Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, s. 96.
57 Rais, "Afghanistan After the Soviet Withdrawal", s. 126; Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 213.
58 Oğuz, **Hedef Ülke Afganistan**, ss. 284-286; Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, s. 96.
59 Oğuz, **Hedef Ülke Afganistan**, s. 228-251; Gilles Dorronsoro, "Afghanistan's Civil War", **Current History**, Vol. 94, No. 588, January 1995, ss. 37-38; Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 210-212.
60 Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 216; Dorronsoro, "Afghanistan's Civil War", s. 39.
61 Thomas Barfield, "The Afghan Morass", Current History, Vol. 95, No. 597, January 1996, s. 42; Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 216; Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, s. 114; Raşid, **Descent into Chaos**, s. 12.
62 Han, "Büyük Oyunun Küçük Ülkesi", s. 213.
63 Barnett R. Rubin, "Afghanistan under the Taliban", **Current History**, Vol. 98, No. 625, February 1999, s. 80; Oğuz, **Hedef Ülke Afganistan**, s. 308.
64 Raşid, **Taliban İslamiyet Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, s. 32.
65 William Maley, **Afghanistan Wars**, Gordonsville, Palgrave Macmillan, 2002, ss. 220-221; Oğuz, **Hedef Ülke Afganistan**, s. 306.
66 Raşid, **Taliban İslamiyet Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, s. 54; Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 222; Raşid, **Descent into Chaos**, s. 13
67 Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 222.
68 Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, s. 141.
69 Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, s. 150; Oğuz, **Hedef Ülke Afganistan**, s. 316.
70 Maley, **Afghanistan Wars**, s. 229; Saikal, **Modern Afghanistan: A History of Struggle and Survival**, s. 229.
71 İran ve Orta Asya Cumhuriyetlerinin tepkisi daha çok Afganistan'ın kuzeyindeki Peştun olmayan toplulukların (Özbekler, Tacikler ve Hazaralar) bir Peştun egemenliğine girmesini önlemeye yönelik iken Rusya'dan gelen tepki daha çok ABD destekli bir Taliban'ın Moskova'nın "arka bahçe" politikasını tehlikeye düşürebileceği olasılığından kaynaklanıyordu.
72 Maley, **Afghanistan Wars**, s. 229; Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, s. 160.

73 Maley, **Afghanistan Wars**, s. 230; Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, s. 162.
74 Maley, **Afghanistan Wars**, s. 230; Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, s. 169-170.
75 Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, s. 167.
76 Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, s. 168.
77 Raşid, **Taliban İslamiyet Petrol Ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, s. 121.
78 Maley, **Afghanistan Wars**, s. 228.
79 Kamil E-Tavil, "Usame Bin Ladin Amerikanın Bir Numaralı Düşmanı", **Afganistan Taliban ve Ladin**, Birey Yayınları, İstanbul, 2001, s. 134.
80 Neamatollah, **The Rise of the Taliban in Afghanistan**, s. 223.
81 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 18
82 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 18–19
83 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 19–20
84 Aruntrihai Roy, "Sonsuz Adaletin Cebri", **Düşmanını Arayan Savaş**, Sever Metin ve Kılıç Ebru (der.), İstanbul, Everest Yayınları, 2001, s. 254.
85 Raşid**, Descent into Chaos**, s. 92–93; John Barry ve Babak Dehghanpisheh, "The Death Convoy of Afghanistan", **Newsweek**, 26 Ağustos 2002
86 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 97–98
87 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 94–95
88 Fazıl Burget, "Afganistan: Umut ve Güvensizlik İkileminde", **Stratejik Analiz**, Cilt 3, Sayı 29, Eylül 2002, s. 62.
89 Thomas H. Johnson, "Afghanistan's post-Taliban Transition: The State of State-Building After War", **Central Asian Survey**, Vol. 25, No. 1–2, March-June 2006, s. 2.
90 İlk kez 1747'de toplanan, doğal üyelerini kabile büyükleri ve şeflerinin oluşturduğu bir yapılanma. En son etkin olarak 1964'te toplanmış, ülkede monarşinin yıkılmasından sonra toplananlar yasal sayılmadıkları gibi Taliban döneminde de kurul İslam karşıtı olarak görüldüğü için toplanmasına izin verilmemiştir.
91 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 105
92 Burget, "Afganistan: Umut ve Güvensizlik İkileminde", s. 63.
93 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 138–141
94 Hafizullah Emadi, "Nation-Building in Afghanistan", **Contemporary Review**, Vol. 283, Issue: 1652, September 2003, s. 149.
95 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 128–129
96 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 127
97 "Afgan bakan dövülerek öldürüldü", **Hürriyet**, 15 Şubat 2002
98 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 132–133, 129, 134 ve 135–136; Bu bağlamda ABD Senatörü Joseph Biden'in bu tarihteki açıklamaları dikkat çekicidir: "Amerika Taliban'ı savaş lortları ile değiştirdi. Savaş lortları hala ABD'den para alıyor ama şiddetin durduğu söylenemez".
99 "More Than $4,5 Billion Pledged in Afghan Aid Effort", **The New York Times**, 22 January 2002
100 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 186–187
101 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 212
102 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 212–213

103 "Afghan deadlock weakens Karzai", **The Guardian**, December 21, 2003; Thomas J. Barfield, "First Step: The Afghanistan Elections", **Current History**, Vol. 104, No. 680, March 2005, s. 127.
104 Barfield, "First Step: The Afghanistan Elections", s. 128.
105 "US exit poll gives Karzai victory", **The Guardian**, October 12, 2004; Barfield, "First Step: The Afghanistan Elections", s. 129.
106 Johnson, "Afghanistan's post-Taliban Transition: The State of State-Building After War", s. 13.
107 Walden Publishing Ltd., "Afghanistan Profile (2006/April)", **England: World of Information**, Cambridge, 2006, s. 1.
108 "Afghans ignore Taliban threats to go to the polls", **The Guardian**, September 19, 2005.
109 Johnson, "Afghanistan's post-Taliban Transition: The State of State-Building After War", s. 19.
110 Bu kısımdaki bilgiler NATO'nun resmi web sayfasından [http://www. nato.int/ issues/isaf/evolution.htm] 30 Ekim 2006'da indirildi.
111 Amin Saikal, "Afghanistan's Transition: ISAF's Stabilisation Role?", **Third World Quarterly**, Vol. 27, No. 3, s. 528.
112 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 200–201 ve 350–353
113 Walden Publishing Ltd., "Afghanistan Profile (2006/April)", s. 2.
114 Ahmed Rashid, "US bombers and fighters attack Afghan rebels", **Telegraph.cu.uk**, 29 January 2003
115 Stephen Ulph, "Taliban Resurgence in Afghanistan", **Terrorism Focus**, Vol. 2, Issue: 19, October 18, 2005, ss. 3-4; Syed Saleem Shahzad, "Taliban Resurgence in Afghanistan", **Le Monde Diplomatique,** September 2006; Adel Darwish, "Taliban and Al-Qaeda Re-emerge in Afghanistan", **The Middle East**, 01 August 2006, ss. 26–28.
116 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 364
117 "US-led troops launch largest assault on Taliban since 2001", **The Guardian**, June 15, 2006.
118 "Nato's chief commander appeals for more aid for Afghanistan fight", **The Guardian**, September 8, 2006.
119 Katzman, **Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security and U.S. Policy**, s. 24.
120 "A Mile From Cheney, Afghan Bomber Kils at Least 23", **The New York Times**, February 28, 2007, s. A9
121 "Danger Singnal In a Bombing", **The New York Times**, February 28, 2007, s. A1.
122 Raşid**, Descent into Chaos**, s. 398
123 "Struggle for Kabul: The Taliban Advance", **ICOS: The International Council on Security and Development**, London, December 2008, [http://www. icosgroup.net/documents/Struggle_for_Kabul_ICOS.pdf] s. 5.
124 Katzman, **Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security and U.S. Policy**, s. 29.
125 "Afghanistan Drawdown to Begin in 2011, Officials Say", **The New York Times**, December 1, 2009.
126 Jean Paul Roux, **Orta Asya Tarih ve Uygarlık**, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2001, s. 423.
127 Özcan Yurdalan, "Savaşın Kıyısında İki Kent", **Sahibini Arayan Barış**, Masis Kürkçügil (der.), İstanbul, Everst Yayınları, 2002, s. 232.
128 Roy, **Afganistan'da Direniş ve İslam**, s. 131.

129 Ali, **Fundamentalizimler Çatışması**, s. 285; Raşid, **Taliban İslamiyet Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, s. 310.
130 Tayyar Arı, **Global Politika ve Güney Asya**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2000, s. 183.
131 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 25
132 Han, "Büyük Oyunun Küçük Ülkesi", s. 214; Rubin, "Afghanistan under the Taliban", s. 84.
133 Dorronsoro, "Afghanistan's Civil War", s. 39.
134 Saikal, "Afghanistan's Transition: ISAF's Stabilisation Role?", s. 225; Rubin, "Afghanistan under the Taliban", s. 85.
135 Kavita Khory, "Pakistan: Have the Chickens Come Home to Roost?", **The Borders of Islam: Exploring Samuel Huntington's Faultlines, from al-Andalus to the Virtual Ummah**, Stig Jarle Hansen, Atle Mesoy ve Tuncay Kardaş (der.), London, Hurst & Company, 2009, s. 76.
136 Khory, "Pakistan: Have the Chickens Come Home to Roost?", s. 77.
137 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 29
138 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 31
139 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 110
140 Ferhad Khosrokhavar ve Olivier Roy, **İran: Bir Devrimin Tükenişi**, İstanbul, Metis Yayınları, 2000, s. 185.
141 Roy, Afganistan'da Direniş ve İslam, s. 341.
142 Raşid, **Taliban İslamiyet Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, s. 332.
143 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 66
144 Ali İşler, "Hazar Petrolleri Üzerine 21. Yüzyıl Stratejileri", **Düşünen Siyaset**, Yıl: 1, Sayı 12, Ocak-Şubat 2000, s. 104; Rubin, "Afghanistan under the Taliban", s. 87.
145 Rubin, "Afghanistan under the Taliban", s. 85.
146 Raşid, **Taliban İslamiyet Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, s.304.
147 Rubin, "Afghanistan under the Taliban", s. 86.
148 Mehmet S. Erol ve Fazıl A. Burget, "Afganistan Özbekleri", **Avrasya Dosyası**, Cilt 7 Sayı 3, Sonbahar 2001, s. 128–129.
149 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 68
150 Raşid, **Taliban İslamiyet Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, s.242.
151 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 83
152 Raşid, **Descent into Chaos**, s. 15
153 Murat Çemrek, "Oyun İçinde Oyun: Orta Asya'da Çok Bilinmeyenli Denklem", **Tezkire**, Yıl: 11, Sayı 23, Kasım Aralık 2001, s. 108.
154 Bülent Gökay, "Petrol Faktörü Amerikan'ın Afganistan Savaşının Ekonomik Boyutu", **Sahibini Arayan Barış**, Der: Masis Kürkçügil, 2002, s. 175.
155 İşler, "Hazar Petrolleri Üzerine 21. Yüzyıl Stratejileri", s. 103.
156 S. Ogan ve İ. Aytekin, "Russian Roulette With the Axis of Evil", **Turkish Daily News**, October 15, 2002.
157 Nuh Yılmaz, "ABD'nin AF-PAK Stratejisi Ekseninde Afganistan Seçimleri", **Seta Analiz**, Sayı 11, Eylül 2009, s. 18.
158 Shaun Gregory, "Pakistan and the 'AfPak' strategy", **Open Democracy**, 28 May 2009.

Azerbaycan-Ermenistan Çatışması: Kafkasya'da Bitmeyen Mücadele

Filiz Cicioğlu[*]

Sorunun Tanımı

Azeri-Ermeni çatışması, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından önce bu devletin iki cumhuriyeti arasında siyasi anlaşmazlık olarak başlayan ve Birliğin dağılmasından sonra bağımsız devletlerarası sıcak çatışmaya dönüşen, Soğuk Savaş sonrası dönemin en yıkıcı sonuçları olan bölgesel sorunlarından biridir. Savaşta 1 milyon Azerbaycan vatandaşı mülteci durumuna düşmüş ve Azerbaycan topraklarının % 20'si Ermeni işgaline uğramıştır.[1] Bu savaşın baş aktörleri olarak Azerbaycan ve Ermenistan ile Azerbaycan toprakları içinde kalan Karabağ'ı gösterebiliriz. Bununla birlikte Rusya, Türkiye, İran, ABD ve Avrupa ülkeleri de özellikle barış sürecinde etkin rol oynamıştır.

Ermeni-Azeri çatışması bugün Karabağ sınırlarının dışına taşmışsa da bu çatışmanın asıl sebebi Karabağ meselesidir. Ermenilerin Karabağ'a yönelik iddiaları bölgenin Ermenistan'a bağlı olduğu ve Sovyet yönetiminin Karabağ'ı zorla ellerinden alarak Azerbaycan'a bağladığı şeklindedir. Azerbaycan ve Ermenistan arasında uzun yıllar çatışmalara sebep olan bu bölge bu iki devletin yanı sıra Türkiye, Rusya ve İran'ı yakından ilgilendirdiği gibi Kafkaslar ve Hazar Havzası politikaları açısından Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'ni de ilgilendirmektedir.

[*] Araş.Gör., Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

değiştirerek soruna daha tarafsız ve eşitlikçi bir politikayla yaklaşmaları şarttır. Bölge coğrafyası değiştirilemeyeceğine göre bölgesel bütünlüğün oluşturulabilmesi için bölge ülkeleri hem birbirleriyle hem de Türkiye, Rusya ve İran gibi güçlü komşularıyla yakın işbirliğine girmelidirler.

İmzalanacak olan bir barış anlaşması tüm sorunları çözemeyecektir. Yapılacak olan anlaşma hukuki ve tarihi gerçekleri, dünya politikasındaki konjonktürel durumu ve bölgedeki stratejik gelişmeleri göz ardı etmemelidir. Tarafların toprak bütünlükleri ve etnik farklılıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu temel prensipler esas alınarak atılacak adımlar bölgeye gerçek anlamda istikrar getirecektir.

Notlar

1 Kamer Kasım, "Başlangıcından Barış Sürecine Dağlık Karabağ Çatışması", www.eraren.org/tur/makale

2 Cemalettin Taşkıran, "Karabağ'da Son Durum" . **Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı** II, Temmuz-Ağustos 1997 s. 1192

3 Cemalettin Taşkıran, "Ermeni-Azeri Çatışması", **Avrasya Dosyası Ermenistan Özel Sayısı**, Sonbahar 1995-96 Cilt:2, Sayı:4, s. 123

4 Araz Aslanlı, "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", **Avrasya Dosyası Azerbaycan Özel Sayısı** , İlkbahar-2001, Cilt:7, Sayı:1, s. 396

5 R. Cavadov, "Karabağ Sorunu Çerçevesinde AGİT-Azerbaycan İlişkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Ankara, 2006, s. 27.

6 Nesip Nesibli, **Azerbaycan'ın Jeopolitiği ve Petrol,** Hazar Üniversitesi Yayınları, Bakü, 2000, s.183.

7 Cemalettin Taşkıran, "Ermeni-Azeri Çatışması", **Avrasya Dosyası Ermenistan Özel Sayısı**, Sonbahar 1995-96 Cilt:2, Sayı:4, s. 123-124, Güner Özkan, "Nagorno-Karabkh Problem: Claims, Counterclaims and Impasse", **Orta Asya ve Kafkas Araştırmaları Dergisi,** Cilt 1, No. 1, s. 118-119

8 T.C. Dışişleri Bakanlığı Web Sayfası: www.mfa.gov.tr

9 Mustafa Aydın, "Dağlık (Yukarı) Karabağ Sorunu", Baskın Oran (der.), **Türk Dış Politikası** Cilt II, 2002, s. 401

10 T.C. Dışişleri Bakanlığı Web Sayfası: www.mfa.gov.tr

11 S. Cornell, "Turkey and the Conflict in Nagorno Karabakh: A Delicate Balanace", **Middle Eastern Studies,** Vol. 34, No. 1, January 1998, p. 57.

12 Cemalettin Taşkıran, "Karabağ'da Son Durum", **Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı** II, Temmuz-Ağustos 1997, s. 1194

13 **Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE)** , First Additional Meeting of The Council, Summary of Conclusions, www.nkrusa.org/nk_conflict/documents.shtml. (Erişim. 11.11.2009)

14 Mehmet Fatih Öztarsu, "Dağlık Karabağ Sorununa Çözüm Arayışlarında Minsk Grubunun ve Komşu Devletlerin Rolü, **Caspian Weekly, S**eptember, 14, 2009.

[15] Araz Aslanlı, "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", **Avrasya Dosyası Azerbaycan Özel Sayısı**, İlkbahar-2001, Cilt 7, Sayı 1, s. 405

[16] Başlangıçta bir başkanı bulunan AGİT Minsk Grubu'na sonra iki eşbaşkan, ardından grubun etkinliğini arttırmak amacıyla ;ABD, Rusya ve Fransa'dan olan üç eşbaşkan atanmış fakat yıllardır bu eşbaşkanların sürdürdüğü çalışmalar sorunun çözüme kavuşturulması yönünde günümüze dek somut bir gelişme sağlamlamamıştır. Barış Özdal, , "Dağlık Karabağ Sorunu'nun Çözümünde Karadağ Modeli Uygulanabilir mi?, **1. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi,** 18-21 Eylül 2006, Kocaeli, Minsk Grubu ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bakınız: http://www.osce.org/item/21979.html (erişim. 24.11.2009)

[17] Milliyet Gazetesi Web Sayfası: www.milliyet.com.tr

[18] Cemalettin Taşkıran, "Karabağ'da Son Durum", **Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı II**, Temmuz-Ağustos 1997, s. 1195

[19] http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/247/71/IMG/N9324771.pdf?OpenElement (erişim. 24.11.2009)

[20] http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/247/71/IMG/N9324771.pdf?OpenElement (erişim. 24.11.2009)

[21] R. Cavadov, "Karabağ Sorunu Çerçevesinde AGİT-Azerbaycan İlişkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Ankara, 2006, s. 53.

[22] Azerbaycan'da 1993 yılının yaz aylarında Rusya'nın da teşvikiyle bir iç isyan başladı ve bunun sonucunda Ağustos ayında Elçibey'in yerine Haydar Aliyev cumhurbaşkanı oldu.

[23] http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/428/34/IMG/N9342834.pdf? OpenElement (erişim.13.11.2009)

[24] http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/557/41/PDF/N9355741.pdf? OpenElement (erişim.13.11.2009)

[25] http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/631/20/PDF/N9363120.pdf? OpenElement (erişim 13.11.2009)

[26] A..Karabağlı "Azerbaycan ve Karabağ Sorunu", **Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı II**, Temmuz-Ağustos 1997, s. 1199

[27] H. Cabbarlı, "Bağımsızlık Sonrası Rusya-Ermenistan İlişkileri", http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/makaleler/bagimsizlik_sonrasi_ermenistan_rusya_iliskileri.doc (Erişim Tarihi. 24.11.2009)

[28] Araz Aslanlı, "Türk Dünyasının Kanayan Yarası: Karabağ", Güzel, H.C.(der.), **Türkler Ansiklopedisi,** 19. cilt, 2002, s. 205

[29] Ermenistan tarafından bu plan, uluslararası baskılar sonucunda ancak 26 Eylül 1997 tarihinde kabul edilmiştir. Fakat dönemin Ermenistan Cumhurbaşkanı Ter Petrosyan'ın aşırı milliyetçilerin baskısı sonucu 5 Şubat 1999 tarihinde istifa etmek zorunda kalması ve uzlaşmaya yanaşmayan Koçaryan'ın Devlet Başkanı seçilmesi sebe-

biyle plan hiçbir zaman yürütülememiştir. Ali Faik Demir, "SSCB Sonrası Dönemde Türkiye-Ermenistan İlişkileri", **Uluslararası İlişkiler,** Cilt 2, Sayı 5, Bahar, 2005, s. 165.

30 Toptan çözüm, Dağlık Karabağ'ın gelecek statüsü ile Karabağ dışındaki bölgenin işgaline son verilmesini bir arada öngörmüştür. Özdal, s. 723

31 Aşamalı Çözüm, bu planda öncelik Dağlık Karabağ'ın dışındaki bölgenin işgalden kurtarılmasına verilirken, Dağlık Karabağ'ın statüsü ile ilgili görüşmeler daha sonraya bırakılmıştır. Özdal, s. 723

32 Ortak Devlet, Dağlık Karabağ ile Azerbaycan'ın geri kalanını eşit değerde ele almış ve iki yapının bir araya gelerek ortak bir devlet kurmasını öngörmektedir. Özdal, s. 723.

33 Özdal, a.g.m., s.723.

34 Elham Mehtiyev, "Armenia-Azerbaijan Prague Process: Road Map to Peace or Stalemate for Uncertainity?", **Conflict Studies Research Center, Caucasus Series,** 05/23, May 2005, s. 2.

35 C. Migdalovitz, , "Armenia and Azerabijan Conflict", **CRS Issue Brief Congress,** July 9, 2003.

36 Erhan Başyurt, "Key West'te Neler Oldu?", **Zaman,** 18.04.2001

37 **Zaman**, 17/03/2002, http://arsiv.zaman.com.tr/2002/03/17/dis/h6.htm (erişim: 24.11.2009)

38 Şenol Kantarcı, "Karabağ Sorunu Diplomasi İle Çözülemez: Askeri Müdahale Şart" www.turksam.org/tr/yazdir216.html (Erişim. 24. 11. 2009)

39 Prag süreci ile ilgili geniş bilgi için bakınız: Elham Mehtiyev., "Armenia-Azerbaijan Prague Process: Road Map to Peace or Stalemate for Uncertainity?", **Conflict Studies Research Center, Caucasus Series,** 05/23, May 2005

40 Özdal, a.g.m., s. 724

41 Şenol Kantarcı, "Karabağ Sorunu Diplomasi İle Çözülemez: Askeri Müdahale Şart" www.turksam.org/tr/yazdir216.html (Erişim. 24. 11. 2009)

42 Araz Aslanlı, "Karabağ'a 2006 Çözüm mü Getirecek", **Strateji,** 19.12.2005'ten aktaran Özdal, s. 725

43 Şenol Kantarcı, "İran Krizi Sırasında Açılan "Karabağ Dosyası" ve Koçaryan'ın Paris'te Masadan Kaçışı", www.turksam.org/tr/yazdir793.html. (Erişim. 24. 11. 2009), Özdal, s. 725, R. Cavadov, "Karabağ Sorunu Çerçevesinde AGİT-Azerbaycan İlişkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Ankara, 2006, s. 82

44 Şenol Kantarcı, "İran Krizi Sırasında Açılan "Karabağ Dosyası" ve Koçaryan'ın Paris'te Masadan Kaçışı", www.turksam.org/tr/yazdir793.html. (Erişim. 24. 11. 2009)

45 "Putin'den Aliyev'e Karabağ İçin Arabuluculuk Desteği", **Zaman,** 23.02.2006

46 "Erivan, Karabağ İçin Toprak Önerdi", **Milliyet,** 21.03.2006

47 "Azerbaycan Karabağ'a Özerklik İstedi", **Zaman,** 22.04.2006

48 "Dağlık Karabağ'da Sona Doğru", **Yeni Şafak,** 13.07. 2009.

49 C.Velidev, "Rusya Kafkasya'da Ön Aldı", **Cumhuriyet Strateji,** 10.11.2008

50 Şenol Kantarcı, "İran Krizi Sırasında Açılan "Karabağ Dosyası" ve Koçaryan'ın Paris'te Masadan Kaçışı", www.turksam.org/tr/yazdir793.html. (Erişim. 24. 11. 2009)

51 "Aliyev, Sarkisyan Prensipte Anlaştı", **Dünya Bülteni,** 7 Mayıs 2009.

52 "Moskova'da Karabağ Zirvesi, **Yeni Şafak,** 18.07.2009

53 "Aliyev ve Sarkisyan Önemli İlerleme Sağladı", **Dünya Bülteni,** 22 Kasım 2009

[54] Sinan Ogan, "Münih'te Yapılan Dağlık Karabağ Görüşmeleri ve Savaş İhtimali", http://www.turksam.org/tr/a1867.html (erişim. 25.11.2009)

[55] Ö. E Lütem,"Karabağ Sorunun Çözümü Yakın mı?", www.eraren.org (Erişim Tarihi. 24.11.2009)

[56] Araz Aslanlı, Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu, **Avrasya Dosyası Azerbaycan Özel Sayısı**, İlkbahar-2001, Cilt:7, Sayı:1, s. 415

[57] Mehmet Fatih Öztarsu, "Dağlık Karabağ Sorununa Çözüm Arayışlarında Minsk Grubunun ve Komşu Devletlerin Rolü, **Caspian Weekly,** September, 14, 2009.

[58] Araz Arslanlı, "Türk Dünyasının Kanayan Yarası: Karabağ", Güzel, H.C.(der.), **Türkler Ansiklopedisi,** 19. Cilt, 2002, s. 204-205

[59] H. Burhan, "Azerbaycan-Ermenistan İhtilafı Çatışma veya Uzlaşma", www. turkey.org

[60] Cemalettin Taşkıran, "Ermeni-Azeri Çatışması", **Avrasya Dosyası Ermenistan Özel Sayısı**, Sonbahar 1995-96 Cilt 2, Sayı 4, s. 130

[61] age, s. 130

[62] Mehmet Fatih Öztarsu, "Dağlık Karabağ Sorununa Çözüm Arayışlarında Minsk Grubunun ve Komşu Devletlerin Rolü, **Caspian Weekly, S**eptember, 14, 2009.

[63] Araz Aslanlı, "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", **Avrasya Dosyası Azerbaycan Özel Sayısı**, İlkbahar-2001, Cilt 7, Sayı 1, s. 430

Çeçenlerin Dramı: Kurt ile Ayının Kanlı Dansı

Yaşar Sarı[*]

Soğuk Savaşın sona ermesi ile dünya, etnisite ve dine dayanan yeni bir çatışma dalgası ile karşı karşıya kaldı. Bu çatışma ve ayrışma dalgasından Sovyetler Birliği de etkilenerek 15 bağımsız devlete bölündü. Ancak Sovyetler Birliğini oluşturan sadece birlik cumhuriyetlerinin bağımsızlığına izin verildi. Sovyetler Birliğinde içinde cumhuriyet olmayan fakat belli özerkliğe sahip olan, bazılarında bir etnik grubun nüfus olarak çoğunlukta olduğu bir birlik cumhuriyeti içinde bulunan (Çeçen-İnguş, Abhaz, Karakalpakistan ve Tataristan gibi) otonom cumhuriyetlere parçası oldukları birlik cumhuriyetlerden ayrı bağımsız devletler olmasına izin verilmedi.[1] Bu otonom cumhuriyetlerin bazıları bağımsızlık için mücadele başlatırken, diğerleri ise siyasi ve ekonomik durumlarını ilerletmek için içinde bulundukları cumhuriyet yönetimleri ile pazarlığa başladılar. Bu iki gruptan ilkine en iyi örnek Çeçenler, ikinci gruba ise Kazan Tatarları verilebilir. 1990'ların başlarında, Çeçenler, parçası oldukları Rusya Federasyonundan ayrılmak, kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmek için silahlı mücadele dâhil her şeyi yaparken, Kazan Tatarları siyasal ve ekonomik otonomilerini artırmak için Ruslar ile pazarlık yapmaya başladılar. Çeçenler gibi Kazan Tatarları Mart 1992 tarihinde imzalanan Federal Antlaşmayı katılmayı reddettiler ve Aralık 1993 tarihinde yapılan Rus Duma seçimlerine ve referandum katılmadılar. Fakat Çeçenler bağımsız bir devlet kurmakta ısrar ederken, Kazan Tatarları Rusya'nın içinde kalarak siyasi ve ekonomik otonomilerini artırmaya çalıştılar. Şubat 1994 tarihinde Kazan Tatarları Rusya ile

[*] Dr., Öğretim Görevlisi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bolu.

Üçüncü önemli tespit ise uluslararası konjonktürde meydana gelen değişmelerin, Çeçen mücahitleri ihtiyaç duydukları destekten yoksun bırakmasıdır. Aksine uluslararası topluluk, 11 Eylül 2001 terör saldırısından sonra sessizce Ruslara destek vermiştir. Özellikle ABD'nin Afganistan'a müdahale etmek amacıyla Orta Asya'da askeri ve lojistik üstler kurabilmesi için Rusya'nın yardım ve onayına ihtiyacı vardı. Bunu iyi değerlendiren, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin bu yardım karşılığında Çeçenler konusunda ABD'nin desteğini aldı. Putin, Çeçen savaşçılarına yardım amacıyla Orta Doğu'dan gelen ve çoğu 19. yüzyılda Kafkasya'dan zorla göç ettirilen Müslümanların soyundan olan gerillalar ile el-Kaide arasında bağlantı olduğunu iddia etti. Böylece Çeçenlere verilen uluslararası desteğin kesilmesini sağladı.

Sonuç olarak Çeçenler ile Ruslar arasındaki mücadelenin bir safhası daha bitmiş gibi görünmektedir. Küçük çaplı çatışmalar diğer Kuzey Kafkas topraklarında, özellikle de Dağıstan ve İnguşetya'da devam etmektedir. Bu çatışmaların varlığı Çeçenler ile Ruslar arasındaki mücadelenin durmuş gibi görünse de, uygun şartların olması halinde yeniden alevlenme potansiyeli taşıdığını düşündürmektedir.

Notlar

1 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, bölgesel, etnik ve tanımlanmış siyasal yapılar olarak 15 Birlik Cumhuriyetinden, 20 otonom cumhuriyetten, 8 otonom bölgeden (oblast) ve 10 otonom alandan (okrug) oluşmaktaydı.

2 Blanch Leslie, **Sabres of Paradise**, New York: Carrol and Graf Publishers, 1984, s. 22.

3 Akiner Shirin, **Islamic Peoples of the Soviet Union**, London, Kagan Paul International, 1983, s. 215 ve s. 178.

4 1989 Nüfus sayımı ile ilgili belgeler için, bakınız Khazanov Anatoly M., **After the USSR: Ethnicity, Nationalism, and Politics in the Commonwealth of Independent States**, Madison, The University of Wisconsin Press, 1995, s. 268.

5 Nichols Johanna, "Who are the Chechens?", **Central Asian Survey**, Cilt 14, No. 4, Ekim 1995, s. 574.

6 Kutlu Tarık C., **Çeçen Direniş Tarihi,** İstanbul, Anka Yayınları, 2005, s. 33-34.

7 Wixman Ronald, **Language Aspects of Ethnic Pattern and Processes in the North Caucasus**, Chicago, University of Chicago Press, 1980, s. 44.

8 Kutlu, *Çeçen Direniş Tarihi*, s. 212-294.

9 Nikolev Yu V., **The Chechen Tragedy: Who is to Blame?,** New York, Nova Science Publishers, Inc., 1996, s. 9.

10 Rusça resmi ismi, Горская республика (Gorskaya respublika), anlamı "Dağlık Cumhuriyeti"dir.

11 Seely Robert, **Russo-Chechen Conflict, 1800-2000: A Deadly Embrace**, New York, Frank Cass Publishers, 2001, s. 34. Grozni, 1818 yılında Çarlık Rus orduları tarafından Çeçenlerin topraklarında kurulmuş bir öncü kaledir.

[12] Meshabi Mohiaddin, **Central Asia and the Caucasus after the Soviet Union**, Gainesville, University Press of Florida, 1994, s. 85.

[13] Conquest Robert, **The Nation Killers: The Soviet Deportation of Nationalities**, London, Macmillan, 1970, s. 99. Çeçenler ile birlikte Orta Asya ve Sibirya'ya zorunlu ve zorla göçe tabii tutulan halklar olarak; İnguş, Kırım Tatarları, Balkarlar, Volga Almanları, Kalmuklar, Karaçaylar, Koreliler, Kürtler, ve Ahıska Türkleri. Bunların çoğunluğu Kafkasya'da yaşayan Müslüman halkları oluşturuyorlardı.

[14] Nekrich Alexandr M., **The Punished Peoples**, New York, Norton, 1978, s. 108.

[15] Dunlop John B., **Russia Confronts Chechnya: Roots of a Separatist Conflict**, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, s. 70-71.

[16] Kremnyuk Victor A., **Conflicts in and around Russia**, Westport, Greenwood Press, 1994, s. 26.

[17] Conquest, **The Nation Killers**, s. 46-47; Nekrich, **The Punished Peoples**, s. 91-92.

[18] Nekrich, **The Punished Peoples**, s. 60.

[19] Critchlow James, **Punished Peoples of the Soviet Union: The Continuing Legacy of Stalin's Deportations**, New York, Human Rights Watch, 1991, s. 23.

[20] Nekrich, **The Punished Peoples**, s. 135.

[21] Conquest, **The Nation Killers**, s. 147.

[22] Marie Benningsen Broxup, "Introduction: Russia and the North Caucasus," Marie Benningsen Broxup (der.), **The North Caucasus Barrier**, New York, St. Martin's Press, 1992, s. 7.

[23] Nekrich, **The Punished Peoples**, s. 151.

[24] 1990'ların başlarında Çeçen-İnguş Otonom Cumhuriyeti Rusya Federasyonunun en fakir ve azgelişmiş bölgesi idi. Sağlık hizmetleri açısından da en geri bölgele durumundaydı. Nüfusun yüzde yirmi beşi işsiz durumda veya diğer birlik cumhuriyetlerinde yarım-zamanlı işlerde çalışmaktaydı. Khazanov, **After the USSR**, s. 212.

[25] Sheehy Ann, "Power Struggle in Checheno-Ingushetia", **Report on USSR**, Cilt 3, No. 46, Kasım 1991, s. 21.

[26] Colarusso John, "Chechnya: The War without Winners,", **Current History**, Cilt 94, No. 594, Ekim 1995, s. 329.

[27] Colarusso, "Chechnya: The War without Winners,", s. 331.

[28] Nikolaev, *The Chechen Tragedy*, s. 20.

[29] Henze Paul B., **Islam in the North Caucasus: The Example of Chechnya**, Santa Monica: RAND, 1995, s. 31.

[30] Henze, **Islam in the North Caucasus: The Example of Chechnya**, s. 31.

[31] Cornell Svante E., "A Chechen State?", **Central Asian Survey**, Cilt 16, No. 2, Nisan 1997, 16, s. 202.

[32] Tishkov Valery, **Ethnicity, Nationalism and Conflict in and after the Soviet Union: the Mind and Aflame**, London, Sage Publications, 1997, s. 207-209.

[33] Tishkov, **Ethnicity, Nationalism and Conflict in and after the Soviet Union: the Mind and Aflame**, s. 207.

[34] O'Balance Edgar, **Wars in the Caucasus, 1990-1995**, New York, New York University Press, 1997, s. 183.

[35] Nikolaev, **The Chechen Tragedy**, s. 84.

[36] Panico Christopher, **Conflicts in the Caucasus: Russia's War in Chechnya**, London, Research Institute fort he Study of Conflict and Terrorism, 1995, s. 17. Ayrıca bakınız,

Barylski Robert V., **The Soldier in Russian Politics: Duty, Dictatorship, and Democracy Under Gorbachev and Yeltsin**, New Brunswick: Transaction Publishers, 1998, s. 317.

37 Smith Sebastian, **Allah's Mountains: the Battle for Chechnya**, London: I. B. Tauris and Co Ltd, 2006, s. 231.

38 Hughes James, "The Peace Process in Chechnya", Richard Sakwa (der.), **Chechnya: From Past to Future**, London: Anthem Press, 2005, s. 281.

39 Tishkov Valerii A., **Chechnya: Life in a War-Torn Society**, Berkeley: University of California Press, 2004, s. 183

40 Evangelista Matthew, **The Chechen Wars: Will Russia Go the Way of the Soviet Union?,** Washington, D.C.: The Brookings Institution, 2002, s. 64 ve s. 77.

41 Hughes James, **Chechnya: from Nationalism to Jihad**, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2007, s.110.

42 Hughes, **Chechnya: from Nationalism to Jihad**, s. 121.

43 Sakwa Richard, **Putin: Russia's Choice**, New York: Routledge, 2004, s. 178.

44 Hughes, **Chechnya**, s. 151.

45 Hughes, **Chechnya**, s. 124. Rusçası Кадыровцы, anlamı is Kadirovculardır.

46 Bakınız, Anna Politkovskaya'nın eserleri: **Putin's Russia: Life in a Failing Democracy**, New York: Henry Holt and Co., 2007; **A Small Corner of Hell: Dispatches from Chechnya**, Chicago: University of Chicago Press, 2003; **A Russian Diary**, London: Harvill Secker, 2007.

47 Aron Leon, "The Foreign Policy Doctrine of Postcommunist Russia and Its Domestic Context," Michael Mandelbaum (der.), **The New Russian Foreign Policy**, New York: Council on Foreign Relations, 1998, s. 46. Ayrıca, bakınız, Mert Bilgin, **Avrasya'da Enerji Savaşları**, 2. Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s. 273.

48 Kuzio Taras, "The Chechnya Crisis and the Near Abroad", **Central Asian Survey**, Cilt 14, No. 4, Ekim 1995, s. 568-569.

49 Dmitri V. Trenin and Aleksei V. Malashenko, **Russia's Restless Frontier: The Chechnya Factor in Post-Soviet Russia**, Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 2004, s. 99.

Gürcistan: Yeni Dünyanın Doğu-Batı Sınırı

Cüneyt Yenigün[*] *- Mehmet Ali Bolat*[**]

Sorunun Tanımı

Gürcistan, Güney Kafkasya (Transkafkasya) bölgesinde yer alan birçok sosyal ve etnik çeşitliliği içinde barındıran, yaklaşık 5.5 milyon nüfusa sahip ve bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerden biridir. Gürcistan'ın nüfusunu Gürcüler (% 70), Ermeniler (% 8), Ruslar (% 6), Abhazlar (% 2), Osetler (% 3), Azeriler (% 7), Acaralılar (% 2) ve küçük etnik gruplar oluşturmaktadır. Ülke etnik farklılıkların yanında farklı dinlere de ev sahipliği yapmaktadır. Bugünün Gürcistan'ı % 65 Georgian Ortodoks, % 10 Doğu Ortodoks, % 15 Müslüman, % 8 Ermeni Apostolik dinlerini içinde barındırmaktadır.[1] Genellikle Gürcüler ve Ruslar Ortodoks, Acaralılar Sünni Müslüman, Azeriler Şii Müslüman, Osetler Doğu Ortodoks, Abhazlar Ortodoks ve bir kısmı Sünni Müslüman, Ermeniler de Apostolik dinlerine mensupturlar.

Ülke, jeopolitik konumu itibariyle bir kavşak noktası ve geçiş bölgesi özelliği taşımaktadır. Ermenistan ve Azerbaycan'ın dünya ile bağlantısını Gürcistan sağlamaktadır. Rusya'nın Akdeniz, Orta Doğu ve Afrika bağlantısı Gürcistan üzerinden olmakla birlikte, bölgede müttefiki olan Ermenistan'la ilişkisi de Gürcistan'a bağlıdır. Türkiye'nin Azerbaycan ve Orta Asya bağlantısını Gürcistan sağlamaktadır. Hazar petrollerinin ve Orta Asya doğalgazının dünya pazarlarına taşınmasında Gürcistan yine geçiş noktası

[*] Doç.Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, c.yenigun@iku.edu.tr.
[**] M.A., Bab-ı Alem International Student Union

beklemeleri ayrıca soruna ABD'nin de karışması, problemi oldukça zor çözülebilecek bir sorunlar yumağına dönüştürmüştür. Gürcistan'ın Güney Osetya'nın "otonom bölge" pozisyonunu da lağvetmesi sorunu daha da tırmandırmıştır. Cavaheti Ermenilerinin de Rusya'dan gizlice destek aldıkları ileri sürülmektedir. Gerek Güney Osetya, gerek Ermeni azınlığın sorunları da, çok uzak bir ihtimal olmasına rağmen yine, Rusya'nın bölgede körükleyici olmak yerine yumuşatıcı bir politika izlemesi ve tarafların görüşme masasında soruna çare aramaları en uygun çözüm yolu olarak görünmektedir.

Notlar

1 Central Intelligence Agency (CIA): **The World Factbook**, 2000, s. 181.
2 Areshidze, I.: "Chechen Incursions Prompt Flare-up of Georgian-Russian Tension". **Eurasia Insight**, 08/07/202, s. 2.
3 CIA, "Georgia", The World Factbook, 2009.
4 Gürcüler Megrel ve Kartvel olarak ikiye ayrılırlar.
5 Rotar, İ., "Megrelya: Gürcistan'ın Yeni Sıcak Bölgesi", **Kafkasya Yazıları**, İlkbahar-Yaz 2000, s. 107-108.
6 Karakoç, E., "Gürcistan'da İpler Kimin Elinde?", **Anlayış**, Ocak 2004, Sayı 8, s. 76.
7 Özdenoğlu, H. v. d., **Gürcistan Ülke Raporu**, T.C. Dış İşleri Bakanlığı/TİKA Yayınları, Ankara, 1998, s. 2.
8 Çiloğlu, F., **Rusya Federasyonu'nda ve Transkafkasya'da Etnik Çatışmalar**, 1998, s. 177.
9 Acarlar'ın nüfusu bugün 400.000 civarındadır.
10 Ağacan, K., "Bir Özerkliğin Anatomisi: Gürcistan-Acaristan İlişkileri" **Stratejik Analiz**, Cilt 1, Sayı 14, s. 25.
11 Kafkas-Abhaz Dayanışma Komitesi web sayfası: www.abhazya.org.tr. Son Ziyaret Tarihi: 22/04/2002.
12 Ağacan, K., "Abhazya'nın Rusya Tarafından Gizli İlhakı", **Stratejik Analiz**, Mart 2003, Cilt 3, Sayı 35, s. 19
13 Feinberg, J., "Abhkazia: Where Did All the Peacekeepers Go?", **The Journal for Defense Information**, Sayı 326, s. 2.
14 Birleşik Kafkasya Derneği Web Sayfası: www.bkd.org.tr. Son Ziyaret Tarihi: 23/03/2008.
15 Henze, P.B.,"Gürcistan ve Ermenistan: Sıkıntılı Bağımsızlık", **Avrasya Etüdleri**, Yaz 1995, Cilt 2, Sayı 2, s. 28.
16 Feinberg, agm., s. 2.
17 Burke, J., "Georgian, Russian Military Representatives Seek To Narrow Differences". **Georgia Daily Digest**, 14 Şubat 2001, s. 5.
18 Gürcistan Savunma Bakanı Valeri Kaburzania'nın basın toplantısında verdiği demeç, **Eurasia Insight**, 20/08/2002.
19 Mukhin, V., "Paecekeeping an Explosive Issue in Abkhazia", **The Russia Weekly Journal Defense**, 24/02/01, s. 1.

[20] Kafkas Vakfı Web Sayfası: www.kafkas.org.tr. Son Ziyaret Tarihi: 05/06/2007.
[21] Anadolu Ajansı 04/08/04.
[22] Kafkas Vakfı Web Sayfası: www.kafkas.org.tr. Son Ziyaret Tarihi: 06/04/2007.
[23] Plan, Abhazya'nın bağımsızlıktan vazgeçmesi halinde azami özerkliğe sahip olacağı şeklindedir. Buna göre, Abhazya'nın özel statüsüne dair Federal Anlaşma belgesi imzalanacak ve taraflar diğerinin rızası olmadan belge üzerinde her hangi bir değişiklik yapmayacaklardı. Savunma, dış politika, sınır güvenliği, gümrük hizmetleri ve organize suçlarla ilgili yetki Tiflis'in, geriye kalan tüm konularda yetki ve sorumluluk Sohum'a ait olacaktı. Abhazya'nın silahlı kuvvetleri olmayıp sadece polis kuvveti bulunacak ve Abhaz gençler sadece Abhazya'da bulunan askeri birliklerde askerlik yapacaklardı.
[24] Kanbolat, H., "Abhazya Nereye Gidiyor?", ASAM Web Sayfası: www.avsam.org.tr. Son Ziyaret Tarihi: 03/03/2007.
[25] Kanbolat, H., "Abhazya da Bağımsızlık Referandumuna Doğru Gidiyor", ASAM Web Sayfası: www.avsam.org.tr. Son Ziyaret Tarihi: 03/03/2007.
[26] CIA, age, s. 181.
[27] Gül, N., "Kafkasya", **Stratejik Analiz,** Temmuz 2002, Cilt 2, Sayı 27, s. 189.
[28] Kafkas Vakfı Web Sayfası: www.kafkas.org.tr. Son Ziyaret Tarihi: 06/04/2007.
[29] Kamalov, İ., "Güney Kafkaslar'da Neler Oluyor?". ASAM Web Sayfası: www.avsam.org.tr. Son Ziyaret Tarihi: 11/12/2007.
[30] Areshidze, agm, s. 1.
[31] Ağacan, K., "Cavaheti Sorunu-Gürcistan Ermenilerinin Artan Özerklik Talepleri", **Stratejik Analiz**, Haziran 2004, Cilt 5, Sayı 50, s.83-86.
[32] Sekin, S., Tekin, R., "Güney Kafkasya ve Gürcistan", **Kafkasya**, Nisan 2006-Eylül 2006, Sayı:1, s. 36.
[33] Ağacan, K., agm, s. 27-31.
[34] Kafkasya, **Stratejik Analiz**, Haziran 2004, Cilt 5, Sayı 50, s. 95.
[35] El koyulan Gayrimenkul, lüks arabalar ve banka hesapları toplamı 70 milyon dolar civarındadır. Kafkas Vakfı Web Sayfası: www.kafkas.org.tr. Son Ziyaret Tarihi: 06/04/2007.
[36] Gürcistan ,Ahıska Türklerinin geri dönüşüne 2 şartla izin vermiştir. Birincisi, mültecilerin sadece Ahıska'ya değil tüm Gürcistan topraklarına yerleşmeleridir. Tiflis bu şartı, Ahıskalıların bölgeden 91.000 kişi çıkmasına karşın bugün dönecek olan rakamın çok olması ve bölgenin bunu kaldıramayacağı savına bağlamaktadır. İkincisi, Türklere verilecek kimliklerde Türk ve Müslüman yazmayıp Gürcü ve Hıristiyan yazacaktır. Gürcistan'ın bu şartının altında ise bölge halkının aslında Türk olmayıp, Meshi denen Gürcüler olduğu, zamanla ve zorla Osmanlılar tarafından Müslüman yapılarak Türkleştirildikleri savı yatmaktadır.
[37] Ağacan, K., "Gürcistan Türklerinin Sorunları: Çözüm mü Yeni Sorunlar mı?", **Stratejik Analiz**, Mart 2005, Cilt 5, Sayı 59, s. 54.
[38] Çolakoğlu, S., "Türkiye-Gürcistan İlişkileri", **Stratejik Öngörü**, Yıl 2005, Sayı 6, s. 33-34.
[39] Ağacan, agm, s. 55.
[40] CIA, age, s. 181.
[41] Cohen, A., "Putin's Foreign Policy and US-Russian Relations", Rourke T.J. (Der.), **Clashing Vievs on Controversial Issues in World Politics**, 10. Baskı, 2002, s. 81.

[42] Türkiye 2004 Ağustosu'na dek Gürcistan'a 60 milyon dolar askeri yardım yapmıştır. Ajans Kafkas Web Sitesi: www.ajanskafkas.com. Son Ziyaret Tarihi: 09/07/06. Lebanidze, T.: "11 Eylül Sonrasında Kafkasya'da Güvenlik Alanında İşbirliği Kaçınılmazdır", **Stratejik Analiz**, Nisan 2002, Cilt 2, Sayı 24, s. 138.

[43] Torbakov, I., "A New Security Arrangement Takes Shape in South Caucasus". **Eurasia Insight**, 01/24/2002, s. 1.

[44] CIA, The World Factbook, 2009, "Georgia".

[45] Ağacan, K., "ABD'nin Gürcistan'a Asker Göndermesi: Terörle Mücadelede Üçüncü Cephe mi Yoksa Köşebaşının Tutulması mı?", **Stratejik Analiz**, Nisan 2002, Cilt 2, Sayı 24, s. 69.

[46] Torbakov, K., a.g.m., s. 2.

[47] Cohen, a.g.m. s. 181-182.

[48] Sezgin, M.N., "Avrupa Birliği'nin Güney Kafkasya Politikası", **Stratejik Analiz**, Kasım 2003, Cilt 4, Sayı 43, s. 61-64.

Hazar Bölgesi Enerji Politikaları

Leyla Melike Koçgündüz[*]

Sorunun Tanımı

Ortalama 196-435 km. genişliğinde, su yüzeyi alanı 423.300 km², dünyanın en büyük gölü olan ve Volga, Kura, Terek, Ural, Emba, Atrek ve Gürgan gibi nehirler tarafından beslenen Hazar'ın en önemli petrol yatakları Bakü-Azerbaycan, Tengiz-Kazakistan ve Türkmenistan kıyılarındadır.[1] Sahip olduğu rezervler, Orta Doğu'dan sonra dünyanın ikinci büyük enerji rezervleri kabul edilmektedir. Dünyadaki ilk petrol üretiminin yapıldığı Hazar Denizi çevresi, günümüzde zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarını kullanma ve geliştirme aşamasındadır. Dünyada ilk petrol kuyusu 1846 yılında Hazar kıyısında (Bakü yakınındaki Bibi-Aybat) açılmış, 1870 yılında Nobel kardeşlerin Bakü'den rafineri satın alması ise petrol kullanımında önemli bir dönüm noktası olmuştur.[2] I. ve II. Dünya Savaşlarının kaderini de daha çok petrol kaynaklarını ele geçirmeye yönelik hamleler belirlemiştir. 1940'lı yıllarda küresel güç elde etmeyi planlayan Adolf Hitler ve Joseph Stalin, Amerika'nın Orta Asya'dan dışlanması gerektiği konusunda anlaşmış, dünyanın merkezi olarak gördükleri bu bölgeyi kontrol edenin dünyayı kontrol edeceğini düşünmüştür.[3] Orta Asya'yı en önemli kılan unsurlardan biri de Hazar Bölgesi'nde bulunan enerji kaynaklarıdır.

Özellikle gelişmiş ülkelerde sanayinin petrolle döndürülmeye başlamasıyla 1950 ve 1960'lardaki hızlı ekonomik büyümenin yapı taşını petrol oluşturmuştur. 1970'lerin başında dünya toplam enerji tüketimindeki payı

[*] Doktora Öğrencisi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü

rilmiştir. Hazar Bölgesindeki enerji aktörleri olan Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan'ın enerji açısından yaşadığı paradoksal durum hakkında bilgi verilerek Hazar Bölgesi'ne komşu olan ve uluslararası politika açısından bölgeyi etkileyen ülkeler ele alınmıştır. Bölgeyle sahip olduğu tarihi ve coğrafi bağ nedeniyle Rusya, küresel bir güç olması ve 11 Eylül 2001 sonrası bölgeyle sıcak temas halinde bulunması sebebiyle ABD, ekonomisinin ve sanayisinin gelişmesi neticesinde enerji ihtiyacının artması nedeniyle Çin; enerji arz güvenliğini sağlayabilmek adına AB, pek çok (kültürel, etnik, dilsel, ekonomik, sosyal ve siyasal) faktör nedeniyle Türkiye ve enerji güzergahları üzerinde bulunmayı talep etmesi sebebiyle İran arasında önemli bir rekabet yaşanmaktadır. Bu çalışmada, sahip olduğu stratejik kaynaklar ve jeopolitik konumu ile Hazar Bölgesinin dünyanın daha da önemli bir güç merkezi olacağı savunulmuştur.

Dünyada, enerji arz güvenliğinin sağlanmasındaki alternatiflerden biri olan Hazar Bölgesi, uygulanan rasyonel politikalarla küresel güç siyasetinin nesnesi olmak yerine öznesi konumuna geçebilecektir. Son ana kadar yapılmayan hamleler, ülkelerde kırmızı alarm çaldığında geri dönülmeyen hatalara neden olacağından, AKT'nin hükümetlere göre değişmeyen ulusal ve bölgesel bir enerji politikasının oluşturulması ise çıkarları açısından elzem bir nitelik taşımaktadır.

Notlar

1 Metin Meftun, **Politik ve Bölgesel Güç: Hazar**, İstanbul, IQ Yayınları, 2004, s. 19; Haktan Birsel, **Eski Dünyanın Karanlık Yüzü Orta Asya Jeopolitiği**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006, s. 81; Türker Altan, "Tükenmiş Bir Çevresel Miras", **Avrasya Etütleri**, c. 2, n. 1, İlkbahar 1995, s. 42.

2 Şener Üşümezsoy ve Şamil Şen, **Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2003, s. 132.

3 Zbigniew Brzezinski, **Büyük Santranç Tahtası**, Çev. Yelda Türedi, İstanbul, İnkılap Yayınevi, 2005, s. 14.

4 Cenk Pala, **20. Yüzyılın Şeytan Üçgeni: ABD-Petrol-Dolar Petrol Krizlerinin Perde Arkası**, 2. Baskı, İstanbul, Yasak Elma Yayınları, 2007, s. 21.

5 Birsel, **Eski Dünyanın Karanlık Yüzü Orta Asya Jeopolitiği**, s. 78.

6 Üşümezsoy ve Şen, **Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları**, s. 134.

7 Mert Bilgin, **Avrasya Enerji Savaşları**, II. Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s. 334.

8 İsmail Hakkı İşcan, "Küresel Değişimin Getirdiği Yeni Stratejilerle Enerji Güvenliği Sorunu ve Türkiye", **Avrasya Etüdleri**, n. 22, 2002, s. 104.

9 İşcan, "Küresel Değişimin Getirdiği Yeni Stratejilerle Enerji Güvenliği Sorunu ve Türkiye", s. 107.

10 Anar Somuncuoğlu, "Bölgedeki Petrol, Doğalgaz, Hidrolik ve Uranyum Kaynakları Dikkat Çekiyor", **Strateji**, c. 3, n. 120, 2006, s. 10.

[11] Çağrı Kürşat Yüce, "Avrasya'da Yaşanan Enerji Savaşları Sürecinde Türkiye'nin Siyaseti Ne Olmalı?", **2023**, n. 77, 2007, s. 47.
[12] Somuncuoğlu, "Bölgedeki Petrol, Doğalgaz," s. 10.
[13] Ali Külebi, "Yeni Dengeler Açığa Çıkıyor", **Strateji**, c. 3, n. 139, 2007, s. 10.
[14] Fedor Çayka, "Gaz Opek'i: Fantezi veya Gerçek", **Strateji**, c. 3, n. 137, 2007, s. 19.
[15] Gözde İyidoğan, "ABD'nin Ortadaki Etkisi", **Strateji**, c. 4, n. 168, 2007, s. 19.
[16] Cenk Pala, "Hazar Boru Hatları, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi ve Türkiye", **Avrasya Dosyası Kazakistan-Kırgızistan Özel**, c. 7, n. 4, 2001-2002, s. 233.
[17] Ainur Nogayeva, "Hazar'da Petrol Dansı", **Strateji**, c. 3, n. 155, 2007, s. 20.
[18] Mitat Çelikpala, "Hazar'da Çok Boyutlu Bölgesel Girişim", **Strateji**, c. 4, n. 174, 2007, s. 14.
[19] Ömür Ardıcı, Sertuğ Başaran ve Meryem Kadiri, "Orta Asya Ekonomisi", iç. Gamze Güngörmüş Kona (der.), **Orta Doğu, Orta Asya ve Kesişen Yollar**, II. Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, s. 196.
[20] Cenk Pala, "21. Yüzyıl Dünya Enerji Dengesinde Petrol ve Gazın Yeri ve Önemi: Hazar Hatlarının Kesişme Noktasında Türkiye", **Avrasya Dosyası-Enerji Özel**, c. 9, n. 1, 2003, s. 17.
[21] Kamer Kasım, "Soğuk Savaş Dönemine Dönüş mü?," 27.8.2008, http://www.usakgundem.com, Erişim Tarihi: 16.02.2009.
[22] Anar Somuncuoğlu, "Öncelikli Hedef Yakın Çevre", **Strateji**, c. 3, n. 147, 2007, s. 12.
[23] Bilgin, **Avrasya Enerji Savaşları**, s. 117.
[24] Yazarın, BOTAŞ Strateji Geliştirme Daire Başkanı Cenk Pala ile mülakatı, 1 Ağustos 2007.
[25] Mercek bölge, dünya tarafından merak uyandıran, sahip olduğu stratejik özellikler nedeniyle odak noktası kabul edilen ve jeopolitik açıdan incelenmeye değer bulunan bölgedir.
[26] OPEC'e üye ülkeler Cezayir, Endonezya, İran, Irak, Kuveyt, Libya, Nijerya, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Venezüella.
[27] Pala, "21. Yüzyıl Dünya Enerji Dengesinde Petrol ve Gazın Yeri ve Önemi", s. 26.
[28] Yüce, "Avrasya'da Yaşanan Enerji Savaşları Sürecinde Türkiye'nin Siyaseti Ne Olmalı?", s. 52.
[29] Gökçen Oğan, "Orta Asya Enerji Diplomasisi Hız Kesmiyor," **Stratejik Analiz**, n. 86, 2007, s. 8.
[30] Bilgin, **Avrasya Enerji Savaşları**, s. 241.
[31] Werner Gumpel, "Orta Asya Cumhuriyetlerinde Ekonomik Gelişme ve Entegrasyon", **Avrasya Etütleri**, n. 13, 1998, s. 109. İlgili devletlerin istatistiksel yıllıkları için bkz. http://www.ogbus.ru.
[32] Nadir Bıyıklıoğlu, "Türk Dünyası Enerji Kaynakları ve Boru Hatları", **Türk Yurdu**, c. 25, n. 216, 2005, ss. 14-18.
[33] Emre İşeri, "Amerika'nın Soğuk Savaş Sonrası Büyük Stratejisi, Avrasya Heartland'ında Petrol ve Boru Hatlarının Geopolitiği", iç. Yelda Demirağ ve Cem Karadeli (der.), **Geçmişten Günümüze Dönüşen Orta Asya ve Kafkasya**, Ankara: Palme Yayıncılık, 2006, s. 57.
[34] Gumpel, "Orta Asya Cumhuriyetlerinde Ekonomik Gelişme ve Entegrasyon", ss. 19-33.
[35] Gumpel, "Orta Asya Cumhuriyetlerinde Ekonomik Gelişme ve Entegrasyon", s. 115.
[36] Gumpel, "Orta Asya Cumhuriyetlerinde Ekonomik Gelişme ve Entegrasyon", s. 110.
[37] Gumpel, "Orta Asya Cumhuriyetlerinde Ekonomik Gelişme ve Entegrasyon", s. 112.
[38] Gumpel, "Orta Asya Cumhuriyetlerinde Ekonomik Gelişme ve Entegrasyon", s. 116.

[39] A. Necdet Pamir, "Kafkasya'daki Enerji Kaynaklarının Arz Güvenliği ve Kafkasya Siyasetine Etkileri", iç. Yelda Demirağ ve Cem Karadeli (der.), **Geçmişten Günümüze Dönüşen Orta Asya ve Kafkasya**, Ankara, Palme Yayıncılık, 2006, s. 170.
[40] Veliev, **Strateji**, Sayı 207, s. 22.
[41] Bilgin, **Avrasya Enerji Savaşları**, s. 36.
[42] Mehmet Dikkaya, "Türk Cumhuriyetleri Enerji Kaynakları: Yeni Büyük Oyunun Temel Dinamikleri", **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 3, 1999, s. 45.
[43] Dikkaya, "Türk Cumhuriyetleri Enerji Kaynakları," s. 45.
[44] Mehmet Seyfettin Erol, "Bağımsızlıktan Günümüze Türkmenistan'da İktisadi Kalkınma Stratejisi ve Abadancılık", **Avrasya Dosyası**, c. 7, n. 4, 2001-2002, s. 218.
[45] Pala, **20. Yüzyılın Şeytan Üçgeni**, s. 209; Alec Rasizade, "The Caspian Energy Legend and 'Great Game' of Concomitant Pipelines", **The Iranian Journal of International Affairs**, c. 14, n. 1 ve 2, Bahar-Yaz 2002, s. 22.
[46] Alpay Alpay, "Türkiye'de Artan Enerji Gereksinimi Çerçevesinde Son On Yıldaki Ekonomik Gelişmeler", iç. Werner Gumpel ve Alpay Hekimler (der.), **Avrupa ve Orta Asya Arasındaki Enerji Köprüsü Türkiye**, Ankara, Konrad Adenauer Vakfı Yayını, 2007, s. 17.
[47] Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 6. Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları, 2006, s. 38.
[48] Kamer Kasım, "Rusya-Ermenistan İlişkileri: Bölgesel Hegemon Güç ile Stratejik Ortağı Arasındaki İlişki", iç. İhsan Çomak (der.), **Rusya Stratejik Araştırmalar I**, İstanbul, TASAM Yayınları, 2006, s. 243.
[49] Dikkaya, "Türk Cumhuriyetleri Enerji Kaynakları," s. 33.
[50] Mustafa Kemal Şen, "Petrolün Domino Taşları", **Strateji**, c. 4, n. 206, 2008, s. 22.
[51] Filiz Karaosmanoğlu, "Yeni(lenebilir) Enerji Kaynakları ve Türkiye", **Görüş**, n. 54, 2003, s. 30.
[52] Ali Faik Demir, "Hazar Havzası ve Kafkasya", **Birleşik Kafkasya**, 2006, s. 18.
[53] Alpay Hekimler, age, s. 17.
[54] Pamir, "Kafkasya'daki Enerji Kaynaklarının Arz Güvenliği ve Kafkasya Siyasetine Etkileri", s. 159.
[55] Cenk Pala, "Fosil Evliliği Katolik Bir Evlilik mi?", **Görüş**, Sayı 54, 2003, s. 38.
[56] Birsel, **Eski Dünyanın Karanlık Yüzü Orta Asya Jeopolitiği**, s. 83.
[57] Pala, **20. Yüzyılın Şeytan Üçgeni**, s. 207.
[58] Nejat Eslen, "Yeni 'Soğuk Savaş' Dönemi mi?", **Jeopolitik**, c. 5, n. 29, 2006, s. 9.
[59] Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası**, s. 177.
[60] Birsel, **Eski Dünyanın Karanlık Yüzü Orta Asya Jeopolitiği**, s. 81.
[61] Yaşar Onay, "Hazar Enerji Kaynaklarının Jeopolitik ve Jeoekonomik Dinamikleri", **Avrasya Etüdleri**, 2002, s. 29.
[62] Bircan Dokuzlar, Hasan Yılmaz, Cenk Pala, "Çin'in Orta Asya Enerji Politikası", **Avrasya Dosyası-Türk Dünyası-Çin**, c. 12, n. 1, 2006, s. 297.
[63] Bilgin, **Avrasya Enerji Savaşları**, s. 86.
[64] Ainur Nogayeva, "Çin, Orta Asya'da Enerjiye Odaklı", **Strateji**, c. 3, n. 146, 2007, s. 11.
[65] Atay Akdevelioğlu, "İran'ın Orta Asya, Afganistan ve Azerbaycan Politikası", iç. Mustafa Aydın (der.), **Küresel Politikada Orta Asya**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2005, s. 153.
[66] Kamil Ağacan, "İran'ın Kafkasya Politikası", **Stratejik Analiz**, n. 87, 2007, s. 37.

[67] İrfan Kalaycı, "ABD-İran Düellosu", **Strateji**, c. 3, n. 148, 2007, s. 20.
[68] Mürteza Hasanoğlu ve Elnur Cemilli, **Güney Kafkasya'da ABD Politikası**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006, s. 30.
[69] Cavid Veliev, "Avrupa'ya Türkiye Üzerinden Tahran Gazı", **Strateji**, c. 3, n. 113, 2006, s. 10.
[70] Akdevelioğlu, "İran'ın Orta Asya, Afganistan ve Azerbaycan Politikası", s. 156.
[71] Mete Göknel, "Kafkaslardaki Savaş ve Enerji Hatları", http://www.asam.org.tr, Erişim Tarihi: 29.10.2008.
[72] Akdevelioğlu, "İran'ın Orta Asya, Afganistan ve Azerbaycan Politikası", s. 156.
[73] Akdevelioğlu, "İran'ın Orta Asya, Afganistan ve Azerbaycan Politikası", s. 157.

Tacikistan: Çok Boyutlu Bir İç Savaş

Kamer Kasım[*]

Sorunun Tanımı

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Orta Asya ve Kafkasya cumhuriyetleri kendilerini bölgesel istikrarsızlığın içerisinde buldular. Orta Asya cumhuriyetlerinden Tacikistan'da da farklı grupların karıştığı kanlı bir iç savaş yaşandı. Savaşın temel sebebi ülkenin farklı bölgeleri ve grupları arasındaki güç mücadelesidir. Ülke içindeki çatışmalar 1992 yılı Mayıs ayında başlamış, ancak 1993 yılı başında Tacikistan hükümet kuvvetleri ülkede büyük ölçüde kontrolü yeniden sağlamışlardır. Çoğunlukla Afganistan'da yerleşmiş olan muhalif güçlerle olan çatışmalar ise 1997 yılına kadar devam etmiştir. 1997 yılındaki anlaşmaya rağmen daha sonra da silahlı bazı gruplar ile hükümet kuvvetleri arasındaki çatışmalar sürmüştür. Silahlı güçler özellikle Afganistan sınırından saldırılarda bulunmuşlardır. Tacikistan iç savaşında 50 bin kişi hayatını kaybetmiş ve 650 bin kişi bulunduğu yerden göç etmek zorunda kalmıştır.[1] 35 binin üzerinde ev tamamen tahrip edilmiştir.[2] Tacikistan iç politik gelişmelerinde ve iç savaşın seyrinde bölgesel güçler, özellikle Rusya ve Özbekistan, önemli rol oynamışlardır.

143,100 kilometre kare yüzölçümü olan Tacikistan'ın komşuları Özbekistan, Kırgızistan, Çin ve Afganistan'dır. Tacikistan'ın nüfusu 6 milyondur. Nüfusun % 65'ini Tacikler, % 25'ini Özbekler ve % 3.5'ini Ruslar oluşturmaktadır. Ülke nüfusunun % 70'i kırsal alanlarda yaşayan Tacikistan eski Sovyet cumhuriyetleri arasında en geri kalmış olanıdır. Nüfus genelde ülkenin batısında yoğunlaşmıştır. Ülkenin en endüstrileşmiş bölgesi ise

[*] Prof. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Bölge ülkelerinin Tacikistan iç savaşında taraf olmaları savaşı uzatmış ve daha kanlı olmasına neden olmuştur. Demokrasi kültürünün yerleşmesi ve Tacikistan'ın gerekli ekonomik reformları yapması zaman alacaktır. Ancak sınırlarında kontrolü sağlaması ve iç savaşın tarafları arasındaki uzlaşma süreci çabuklaştırıp Tacikistan'ın iç savaşın izlerini ortadan kaldırmasını sağlayabilir. Zaman zaman problemlerin ve gerginliklerin nüksettiği ülkede sorunların kalıcı çözümü için demokratik bir kültürün oluşturulması ve bunun ülkede oturtulması gerekmektedir. Ülkedeki farklı grupların kültürel, ekonomik, siyasi, etnik ve bölgesel taleplerini karşılayacak çoğulcu ve katılımcı bir yapılanmanın sağlanması ile ülkeye iç barış ve istikrar getirilebilir. Ülke üzerinde emelleri bulunan bölgesel güçlerin, sorunları kullanmak istemeleri bunun için en önemli engeldir. Ancak, uluslararası sistemin dayatması ile dış müdahaleler en aza indirgenebilir. Tacikistan iç savaşı ülkenin politik yaşamında derin izler bırakmıştır. 1997 sonrası dönemde halkın istikrar arzusu Rahmanov'a destek şeklinde kendisini göstermiştir. Tacikistan'da iç savaşı bitiren anlaşma sonrası dönemde anayasal düzene uymayı taahhüt eden İslami Yeniden Doğuş Partisi'ne izin verilmiştir. İslami Yeniden Doğuş Partisi 1997 sonrası dönemde bölünmeler yaşamış ve ciddi bir program da ortaya koyamadığı için de alternatif olamamıştır. Komünist Parti'nin oyları da sürekli erimektedir. Tacikistan 1997 sonrası dönemde iki anayasa referandumu, üç parlamento seçimi ve iki cumhurbaşkanlığı seçimi yaşamıştır. Ülkede 6 Kasım 2006 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini İmamali Rahmanov % 79.3 oy alarak kazanmıştır. İkinci olan Ekonomik Reform Partisi'nin adayı Alimcan Babayev ise ancak % 6.2 oy alabilmiştir.[22]

Notlar

1 Kamoloudin Abdoullaev, "The Civil War in Tajikistan," http://www.toda.org/publications/peace-policy/p-p-s. 98/ abdoulaev.html.

2 A. Richter, **Testimony Presented To the House Foreign Affairs Committee, Subcommittee on Europe and Middle East**, September 1994.

3 "Tajikistan Civil War," **Federation of American Scientists**, http://www.fas.org/man/dod-101/ops/war/ tajikistan.htm; **CIA World Factbook**, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html

4 James Rupert, "Soviet Asian Communists Strike Back," **The Washington Post**, 24 September 1991.

5 Human Rights Watch Memorial, **Human Rights in Tajikistan**. The United States, Human Rights Watch, December 1993, s. xv.

[6] Bess A. Brown, "The Civil War in Tajikistan 1992-1993", iç. Mohammad Reza Djalili, Frédéric Grare ve Shirin Akiner (Der.), **Tajikistan: The Trials of Independence**, New York, St. Martin Press, 1997, ss. 90-91.

[7] Human Rights Watch Memorial, Human Rights in Tajikistan, s. xv. Savaşın 1992-1993 yıllarındaki seyri ile ilgili detaylar için bkz, Oliver Roy, **The Civil War in Tajikistan: Causes and Implications**, Washington D.C., United States Institute of Peace, 1993. Ayrıca bakınız, Lena Jonson, **Tajikistan in the New Central Asia, Geopolitics, Power Rivalry and Radical Islam**, Londra, Tauris, 2006.

[8] Irina Zviagelskaya, "The Tajik Conflict: Problems of Regulation," Mohammad Reza Djalili, Frederic Grare ve Shirin Akiner (Der.), **Tajikistan: The Trials of Independence**, New York, St. Martin Press, 1997, s. 164.

[9] Olivier A.J. Brenninkmeijer, "International Concern for Tajikistan: UN and OSCE Efforts to Promote Peace-Building and Democratisation," iç. Mohammad Reza Djalili, Frederic Grare ve Shirin Akiner (Der.), **Tajikistan: The Trials of Independence**, New York, St. Martin Press, 1997, ss. 187-188.

[10] Zviagelskaya, The Tajik Conflict: Problems of Regulation, s. 164.

[11] "Tajikistan Civil War," Federation of American Scientists, http://www.fas.org/man/dod-101/ops/war/ tajikistan.htm.

[12] B. Partridge, "Tajikistan: Civil War Challenged Russian Policy," **RFE/RL**, 28 Ocak 1999.

[13] Mütahir Ahmet, "Tacikistan'da Kargaşa: İç ve Dış Güçlerin Rolü," **Avrasya Etüdleri**, c. 2, n. 3, 1995, ss. 71-72.

[14] Bkz. M. Orr, **The Russian Army and the War in Tajikistan**. Conflict Studies Research Centre, Şubat 1996.

[15] Catherine Poujol, "Some Reflections on Russian Involvement in the Tajik Conflict, 1992-1993," iç. Mohammad Reza Djalili, Frederic Grare ve Shirin Akiner (Der.), **Tajikistan: The Trials of Independence**. New York, St. Martin Press, 1997, ss. 99-118.

[16] Poujol, Some Reflections on Russian Involvement in the Tajik Conflict, ss. 105-106.

[17] "Tajikistan: The First Permanent Military Base Opened", **Radio Free Europe/Radio Liberty**, http://www.rferl.org/content/article/1055375.html, 17 Ekim 2004.

[18] M. Collins Dunn, "Uzbek Role in Tajik Civil War is Ominous Portent for Central Asia," http://www.washington-report.org/backissues/0393/9303020.htm.

[19] M. Turgut Demirtepe, "Orta Asya'da Radikalizm, Otokrasi ve Terör", iç. İhsan Bal (Der.), **Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, Ankara, USAK Yayınları, 2006, s. 264.

[20] S. Gretsky, "Civil War in Tajikistan: Causes, Developments and Prospects for Peace," **The Eisenhower Institute**, http://www.eisenhowerinstitute.org/programs.

[21] "Q&A: US Military Bases in Central Asia", **The New York Times**, http://www.nytimes.com/cfr/international/slot2_072605.html?pagewanted=print, 26 Temmuz 2005.

[22] Bkz. M. Turgut Demirtepe, "6 Kasım 2006 Tacikistan Başkanlık Seçimleri: Rahmanov İktidarının Pekiştirilmesinde Yeni Bir Evre (mi?)", **Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları**, c. 1, n. 2, 2006, ss. 162-175.

Özbekistan: Orta Asya'da Demokrasi Korkusu

Yaşar Sarı[*] *- Mahmut A. Alpay*[**]

Sorunun Tanımı

Özbekistan hem tarihsel olarak bölgeye hükmetmiş devletlerin (Timur İmparatorluğu) ve hanlıkların (Buhara, Hiva ve Hokand) merkezlerinin bulunduğu, hem de coğrafi olarak Türk Dünyasının merkezinde olan bir ülkedir.[1] Ayrıca Özbekistan bütün Orta Asya devletleri ile sınırı olan tek bölge ülkesidir. Bölgenin en kalabalık ve yoğun nüfusuna sahiptir. Tarımsal olarak bölgenin en verimli ovası olan Fergana Ovasının büyük kısmına sahip olan Özbekistan, diğer bütün Orta Asya devletlerinde hatırı sayılır bir Özbek azınlığı yaşadığı göz önüne alınırsa coğrafyasındaki en önemli ülkedir. Bu yüzden, Özbekistan'ın istikrarsızlaşması, bölgede çatışmaların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Günümüzde Özbekistan siyasal olarak istikrar içinde görünmektedir. Ancak bu istikrarın hem yanıltıcı hem de kısa süreli olduğu da aşikârdır. Bu istikrar otoriter bir lider tarafından demir yumruk ile yönetilen, basının ve muhalefetin tamamen baskı ve kontrol altında tutulduğu bir rejim tarafından sağlanmaktadır. Bu sebeplerden dolayı bu istikrar, ülkeyi bağımsızlıktan bu yana İslam Kerimov'un siyaset sahnesinden çekilmesinden sonra bozulması ve ciddi çatışmaların çıkması ihtimali söz konusudur.

Özbekistan yönetiminin uyguladığı baskıcı politikalar ülkede aşırı uçların ve radikal grupların zemin bulduğu bir ortam oluşturmaktadır. Ülkede belli aralıklar ile (1999 yılındaki bombalama olayları, 2005 Andican olayları vb.) krizler de yaşanmaktadır.[2] Temelde bu krizler, rejimin yasal siyasal

[*] Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
[**] Araş. Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Mevcut Özbek rejimi ülke de siyasal olarak kısa dönemli olsa da bir istikrar sağlarken siyasal ve ekonomik reformları geciktirmektedir. Orta ve uzun vadede baskıcı politikalar ve artan sosyo-ekonomik problemler ciddi bir iç karışıklığı ihtimalini beraberinde getirmektedir. Merkeziyetçi otoriter rejimin baskısı ve ekonominin küçük bir azınlığın elinde olması Andican olayları benzeri patlamalara veya Kerimov sonrası ciddi bir iktidar çatışmasına gebe görünmektedir.

Notlar

1 Bakınız, Edward A. Allworth, **The Modern Uzbeks: From the Fourteenth Century to the Present**, Stanford, Hoover Institution Press, 1990; Neil J. Melvin, **Uzbekistan: Transition to Authoritarianism on the Silk Road**, Amsterdam, Harwood Academic Publishers, 2000; Svat Soucek, **A History of Inner Asia**, Cambridge, Cambridge University Press, 2000; Resul Yalçın, **The Rebirth of Uzbekistan: Politics, Economy and Society in the Post-Soviet Era**, Surrey, Ithaca Press, 2002; Kathleen Collins, **The Logic of Clan Politics in the Central Asia: The Impact on Regime Transition**, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.

2 Alexei Malashenko, "Islam in Central Asia," Roy Allison and Lena Jonson, (der.), **Central Asian Security: The International Context**, Washington, D.C., Brookings Institution Press, 200, ss. 55-56, ve David Lewis, **The Temptations of Tyranny in Central Asia**, London, Hurst & Company, 2008, ss. 51-75; Shirin Akiner, **Violence in Andijan, 13 May 2005: An Independent Assessment**, Silk Road Paper, Washington, D.C., Central Asia-Caucasus Institute, 2005.

3 Bu çalışmada mevcut ve potansiyel çatışma alanları üzerinde durulacaktır. Özbekistan için Fergana vadisi büyük bir önem taşımaktadır. Zira söz konusu bölge Özbekistan'ın diğer bölge devletleriyle yaşadığı sorunların temelini oluşturmaktadır. Bu yüzden, büyük kısmı Özbekistan sınırları içinde olan hem tarihi, hem coğrafi ve hem de demografik olarak önemli yere sahip olan Fergana vadisi ve bu vadideki çatışmalar konusunda ise Ali Yaman'ın bu kitapta yazdığı detaylı çalışmaya başvurulabilinir. Vadi ile ilgili sorunlar Özbekistan'ın diğer sorunları ile bağlantılı olduğu noktalar da bu makalede kısaca işlenecektir. Ayrıca bakınız, Lewis, **The Temptations of Tyranny in Central Asia**, s. 53 ve Alisher İlkhamov, "The Phenomenology of "Akromiya": Separating Facts from Fiction", **China and Eurasia Quarterly**, Cilt 4, No 2, 2006, ss. 39-48; **The Andijan Massacre, One Year Later, Still No Justice**, Human Rights Watch Briefing Paper, 11 May 2006; Vitaly V. Naumkin, **Radical Islam in Central Asia: Between Pen and Rifle**, Lanham, Rowman & Littlefield Publishers, 2005; Adeeb Khalid, **Islam after Communism: Religion and Politics in Central Asia**, Berkeley, University of California Press, 2007.

4 Matteo Fumagalli, "Ethnicity, State Formation and Foreign Policy: Uzbekistan and 'Uzbek Abroad'", **Central Asian Survey**, 2007, Cilt 26, No. 1, s. 105-122 ve Matteo Fumagalli, "Framing Ethnic Minority Mobilization in Central Asia: The Case of Uzbeks in Kyrgyzstan and Tajikistan", **Europe-Asia Studies**, Cilt 59, No. 4, 2007, ss. 567-590.

5 Timur Dadabaev, **Towards Post-Soviyet Central Asian Regional Integration: A Scheme for Transitional States**, Tokyo, Akashi Shyoten Co. Ltd., 2004, ss. 135-136.

6 Dadabaev, **Towards Post-Soviyet Central Asian Regional Integration: A Scheme for Transitional States**, özellikle sayfa 165-200. Bakınız, Tom Bissell, **Chasing the Sea: Lost Among the Ghosts of Empire**, New York, Pantheon Books, 2003.

7 Bakınız, Eugene Rumer, Dmitri Trenin and Huasheng Zhao, **Central Asia: Views from Washington, Moscow and Beijing**, Armonk, M. E. Sharpe, 2007; Boris Rumer, "The Great Powers in Central Asia", **Survival**, Cilt 44, No. 3, 2002, s. 57-68; Martha B. Olcott, "The Great Powers in Central Asia", **Current History**, Cilt 104, No. 684, 2005, ss. 331-335; Marat E. Shaikhutdinov, "Central Asia: Developing the Region in the Vortex of the Geopolitical and Geoeconomic Antagonisms of the World Powers", **American Foreign Policy Interests**, Cilt 29, No. 1, 2007, ss. 45-58.

8 Raporlar için Bakınız, örneğin, "Uzbekistan", **Human Rights Watch World Report 2010**, New York, Human Rights Watch, 2010, s. 471-476; **Uzbekistan: Submission to the Human Rights Committee Update, May 2009-January 2010**, London, Amnesty International Publications, 2010; **2009 Human Rights Report: Uzbekistan**, U.S. Department of State webpage, http://www.state.gov/ g/drl/rls/hrrpt/2009/ sca/ 136096.htm, **2004 Country Reports on Human Rights Practices-Uzbekistan**, http://www. state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2004/41717.htm, **Human Rights Watch World Report 2002-Uzbekistan,** http://www.hrw.org/wr2k2/pdf/uzbekistan.pdf, "Country Report 2009", **Freedom in the World,** Freedom House's Annual Global Survey of Political Rights and Civil Liberties, http://www.freedomhouse.org/ template.cfm?page=22&year=2009&country=7731.

9 Robert Kangas, "Uzbekistan: Evolving Authoritarianism", **Current History**, 93, 582, 1994, ss. 178-182 ve John Ishiyama, "Neopatrimonialism and the Prospects for Democratization in the Central Asian Republics", Sally N. Cummings, (der.), **Power and Change in Central Asia**, London, Routledge, 2002, ss. 42-58.

10 Lewis, **The Temptations of Tyranny in Central Asia**, s. 14.

11 Olivier Roy, **The New Central Asia: The Creation of Nations**, London, I. B. Tauris Publishers, 2000, s. 131.

12 John Anderson, **The International Politics of Central Asia**, Manchester, Manchester University Press, 1997, s. 82.

13 Minton F. Goldman, **Rivalry in Eurasia: Russia, the United States, and the War on Terror**, Santa Barbara, ABC & CLIO, 2009, s. 139.

14 "Uzbek Incumbent Wins Presidential Poll Without 'Genuine Choice'" **RFE/RL**, 24 December 2007, http://www.rferl.org/content/article/1079295.html

15 Lewis, **The Temptations of Tyranny in Central Asia**, ss. 43-44.

16 "Second Round of Parliamentary Elections to be Held on January" **Uzbekistan National News Agency**, 31 December 2009**,** http://uza.uz/en/politics/1170/

17 Lewis, **The Temptations of Tyranny in Central Asia**, s. 42.

18 **Political Murder in Central Asia: No Time to End Uzbekistan's Isolation**, ICG Asia Briefing 76, Bishkek/Osh/Brussels: International Crisis Group, 14 February 2008.

19 Bakınız, Khalid, **Islam after Communism: Religion and Politics in Central Asia**; Paul Kubicek, "Authoritarianism in Central Asia: Curse or Cure?", **Third World Quarterly**, Cilt 19, No. 1, 1998, s. 29.

[20] Elise Massicard and Tommaso Trevisani, "The Uzbek Mahalla: Between State and Society", Tom Everett-Heath, (der.), **Central Asia: Aspects of Transition**, London, Routledge Curzon, 2003, s. 206-207 ve Daniel Stevens, "NGO-Mahalla Partnerships: Exploring the Potential for State-Society Synergy in Uzbekistan", **Central Asian Survey**, Cilt 24, No. 3, 2005, ss. 281-296.

[21] Odil Ruzaliev, "Islam in Uzbekistan: Implications of 9/11 and Policy Recommendation for the United States", **Journal of Muslim Minority Affairs**, Cilt 25, No. 1, 2005, ss. 13-29.

[22] Özbekistan'daki radikal gruplar ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için, Ali Yaman'ın makalesine bakınız. Ayrıca, Svante Cornell, "Narcotics, Radicalism, and Armed Conflict in Central Asia: The Islamic Movement of Uzbekistan," **Terrorism and Political Violence**, Cilt 17, No. 4, 2005, ss. 619-639; Jessica N. Trisko, "Coping with the Islamist Threat: Analyzing Repression in Kazakhstan, Kyrgyzstan and Uzbekistan", **Central Asian Survey**, Cilt 24, No. 4, 2005, ss. 373-389; Emanuel Karagiannis, "Political Islam in Uzbekistan: Hizb ut-Tahrir al-Islami", **Journal of Muslim Minority Affairs**, Cilt 26, No. 1, 2006, ss. 113-125; Russell Zanca, " 'Explaining' Islam in Central Asia: An Antropological Approach for Uzbekistan", **Journal of Muslim Affairs**, Cilt 24, No. 1, 2004, ss. 99-107.

[23] Collins, **Clan Politics and Regime Transition in Central Asia**, ss. 254-256.

[24] Collins, **Clan Politics and Regime Transition in Central Asia**, s. 255.

[25] Bakhtiar Babadzhanov, "Islam in Uzbekistan: From the Struggle for "Religious Purity" to Political Activism", Boris Rumer, (der.), **Central Asia: A Gathering Storm?**, Armonk, M. E. Sharpe, 2002, s. 299-330. Ayrıca bakınız, Ahmed Rashid, **Taliban: Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia**, New Haven, Yale University Press, 2000; Naumkin, **Radical Islam in Central Asia: Between Pen and Rifle ve Khalid, Islam after Communism: Religion and Politics in Central Asia.**

[26] Bu kitaplardan İngilizceye çevirilen bazıları şunlardır: Islam Karimov, **Uzbekistan on the Threshold of the Twenty-First Century: Threats to Security, Conditions of Stability and Guarantees for Progress**, Taşkent, Uzbekiston, 1997 ve Islam Karimov, **Uzbekistan: Along the Road of Deepening Economic Reform,** Taşkent, Uzbekiston, 1995; Rusça yayınlananlardan bazıları şunlardır: Islam Karimov, **Uzbekistan: Svoi Put' Obnovleniia i Progressa**, Taşkent: Uzbekistan, 1992; Islam Karimov, **Uzbekistan Gosudarstvo s Velikim Buduiushim**, Taşkent, Uzbekistan, 1992 ve Islam Karimov, **Uzbekistan na Poroge XXI Veka: Ugroza Bezopasnosti, Uslovia i Garantii Progressa**, Moskova, Drofa, 1992.

[27] Eshref Trushin and Eskender Trushin, "Institutional Barriers to the Economic Development of Uzbekistan", Boris Rumer, (der.), **Central Asia at the End of the Transition**, Armonk, M. E. Sharpe, 2005, s. 344 ve Lewis, **The Temptations of Tyranny in Central Asia**, s. 36.

[28] Burak B. Özbek, "The Andijan Events: Demand for More Development or Threat to Stability", **Perceptions**, Cilt 12, No. 3, 2007, ss. 43-60.

[29] Craig Murray, **Murder in Samarkand: A British Ambassador's Controversial Defiance of Tyranny in the War on Terror**, Edinburgh, Mainstream Publishing, 2006. Ayrıca Craig Murray'nin bloguna bakılabilir: http://www.craigmurray.org.uk/index.html

[30] **Global Corruption Report 2009: Corruption and the Private Sector**, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 402.

[31] Arslan Koichiev, "Ethno-Territorial Claims in the Ferghana Valley during the Process of National Delimitation, 1924-7", Tom Everett-Heath, (der.), **Central Asia: Aspect of Transition**, London, Routledge Curzon, 2003, ss. 45-56.

[32] Mehrdad Haghayeghi, **Islam & Politics in Central Asia**, New York, St. Martin's Press, 1996, s. 194.

[33] Anatoly M. Khazanov, "Meskhetian Turks in Search of Self-Identity", **Central Asian Survey**, Cilt 11, No 4, 1992, ss.9-11. Sovyetler Birliği'nin çökmesinden önce Krasnodar bölgesine yerleştirilen Ahıskalılara Rusya Federasyonunun vatandaşlık vermeye yanaşmaması ve bölgedeki milliyetçi Rusların Ahıskalıları kabul etmemeleri sorun oluşturdu. 2006 yılından itibaren yaklaşık 15,000 Ahıskalı, ABD'ye yerleşti.

[34] Bakınız, Talant Razakov, **Oshskie Sobytia**, Bişkek, Renesans, 1993 ve Valery Tishkov, "Don't Kill Me, I am a Kyrgyz!": An Antropological Analysis of Violence in the Osh Ethnic Conflict," **Journal of Peace Research**, Cilt 32, No. 2, 1995, ss. 133-149.

[35] **Uzbekistan: Andijon Uprising**, ICG Asia Briefing no. 38, Bishkek/Brussels, International Crisis Group, 25 Mayıs 2005; **Uzbekistan: Stagnation and Uncertainty**, ICG Asia Briefing no. 67, Bishkek/Brussels, International Crisis Group, 22 Ağustos 2007 ve Madeleine Reeves, "Locating Danger: Konfliktologia and the Search for Fixity in the Ferghana Valley Borderlands", **Central Asian Survey**, Cilt 24, No. 1, 2005, ss. 67-81.

[36] Kobil Ruziev, Dipak Ghosh ve Sheila C. Dow, "The Uzbek Puzzle Revisited: An Analysis of Economic Performance in Uzbekistan Since 1991", **Central Asian Survey**, Cilt 26, No. 1, 2007, s. 8.

[37] **Central Asia: Water and Conflict**, ICG Asia Report no. 34, Osh/Brussels, International Crisis Group, 30 Mayıs 2002 ve Muhammad Mizanur Rahaman and Olli Varis, (der.), **Central Asian Waters: Social, Economic, Environmental and Governance Puzzle**, Helsinki, Helsinki University of Technology, 2008.

[38] Bakınız, Bissell, **Chasing the Sea: Lost Among the Ghosts of Empire** ve Erika Weinthal, **State Making and Environmental Cooperation: Linking and International Politics in Central Asia**, Cambridge, The MIT Press, 2002, ss. 201-202.

[39] Matteo Fumagalli, "Ethnicity, State Formation and Foreign Policy: Uzbekistan and Uzbeks Abroad", **Central Asian Survey**, Cilt 26, No 1, 2007, s. 109 ve Anthony Hyman, "Post-Soviet Central Asia", Roy Allison, (der.), **Challenges for the Former Soviet South**, Washington, D.C., Brookings Institution Press, 1996, ss. 58-59.

[40] Koichiev, **Ethno-Territorial Claims in the Ferghana Valley during the Process of National Delimitation, 1924-7**, s. 50.

[41] Hasan A. Karasar, "The Partition of Khorezm and the Positions of Turkestanis on Razmezhevanie", **Europe-Asia Studies**, Cilt 60, No. 7, 2008, ss. 1247-1260.

[42] Nick Megoran, "On Researching 'Ethnic Conflict': Epistemology, Politics, and a Central Asian Boundary Dispute", **Europe-Asia Studies**, Cilt 59, No. 2, 2007, ss. 253-277.

[43] Nick Megoran, Gael Raballand, Jerome Bouyjou, "Performance, Representation and the Economics of the Border Control in Uzbekistan", **Geopolitics**, Cilt 10, No. 4, 2005, s. 732.

[44] Erica Marat, "Controversy Intensifying Over the Construction of Dams in Central Asia", **Eurasia Daily Monitor**, 7 Mayıs 2009, http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=34962.

45 Gregory Gleason, "Why Russia is in Tajikistan", **Comparative Strategy**, Cilt 20, No. 1, 2001, s. 85; **Tajikistan: An Uncertain Peace**, ICG Asian Report no. 30, Osh/Brussels, International Crisis Group, 24 Aralık 2001, ss. 18-19 ve Lena Jonson, **Tajikistan in the New Central Asia: Geopolitics, Great Power Rivalry and Radical Islam**, London, I. B. Tauris, 2006, s. 113.

46 Jonson, **Tajikistan in the New Central Asia: Geopolitics, Great Power Rivalry and Radical Islam**, s. 114 ve Vitaly V. Naumkin, **Militant Islam in Central Asia: The Case of the Islamic Movement of Uzbekistan**, Berkeley, Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies Working Paper Series, 2003, ss. 28-29, http://repositories. cdlib.org/iseees/bps/2003 06-naum.

47 Jonson, **Tajikistan in the New Central Asia: Geopolitics, Great Power Rivalry and Radical Islam**, s. 119, Naumkin, **Militant Islam in Central Asia: The Case of the Islamic Movement of Uzbekistan**, s. 58-59 ve **The IMU and the Hizb-ut-Tahrir: Implications of the Afghanistan Campaign**, ICG Asia Briefing Paper no. 11, Osh/Brussels, International Crisis Group, 30 Ocak 2002, s. 2.

48 Hamid Ismailov, "'Feared' Uzbek militant in Pakistan", **BBC World**, 9 Ekim 2009, http://news.bbc.co.uk/2/hi/8287714.stm ve "MEMRI: Is Tahir Yuldashev alive?", **Ferghana.ru Information Agency**, 17 Kasım 2009, http://enews.ferghana.ru/ news.php?id=1468&mode=snews.

49 Anthony Hyman, "Central Asia's Relations with Afghanistan and South Asia", Peter Ferdinand, (der.), **The New States of Central Asia and Their Neighbours**, London, Royal Institute of International Affairs, 1994, s. 80 ve S. Frederick Starr, "A Greater Central Asia Partnership for Afghanistan and Its Neighbors", **Silk Road Paper**, Washington, D.C., Central Asia-Caucasus Institute, Mart 2005, ss. 21-22.

50 Bakınız, Jeffrey Mankoff, **Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics**, Lanham, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2009; Lena Jonson, **Vladimir Putin and Central Asia: The Shaping of Russian Foreign Policy**, London, I. B. Tauris, 2004; Robert Legvold, (der.), **Thinking Strategically: The Major Powers, Kazakhstan and the Central Asian Nexus**, Cambridge, American Academy of Arts and Sciences, 2003; Niklas Swanström, "China and Central Asia: A New Great Game or Traditional Vassal Relations?", **Journal of Contemporary China**, Cilt 14, No. 45, 2005, ss. 569-584; Eugene Rumer, "The U.S. Interests and Role in Central Asia after K2", **The Washington Quarterly**, Cilt 29, No. 3, 2006, ss. 141-154; Svante E. Cornell, "The United States and Central Asia: In the Steppes to Stay", **Cambridge Review of International Affairs**, Cilt 17, No. 2, 2004, ss. 239-254; Igor Torbakov, "The West, Russia, and China in Central Asia: What Kind of Game is being Played in the Region?" **Transition Studies Review**, Cilt 14, No. 1, 2007, ss. 152-162.

51 Bakınız, Peter Hopkirk, **The Great Game: The Struggle for Empire in Central Asia**, New York: Kodensha America, Inc., 1992; Karl E. Meyer and Shareen B. Brysac, **Tournament of Shadows: The Great Game and Race for Empire in Central Asia**, New York, Basic Books, 2006; Lutz Kleveman, **The New Great Game. Blood and Oil in Central Asia**, New York, Grove Press, 2004.

52 Rashid, **Taliban: Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia**, s. 80.

53 Cornell, **The United States and Central Asia: In the Steppes to Stay**, s. 239.

54 Washington Post'un önemli ve etkili gazetecilerinden, Bob Woodward'in Bush Savaşta (Bush at War) kitabında CIA'nin Özbekistan üzerinden Taliban rejimini 11 Eylül-

den bir yıl öncesinden beri gözetlediği yazılmaktadır. Gerek CIA'nin gerekse Amerikan ordusunun Özbekistan ile özel ilişki geliştirdiği belirtilmektedir. Bakınız, Bob Woodward, **Bush at War**, New York, Simon & Schuster, 2002, özellikle ss. 63 ve 87.

55 Esmar Islamov, "Rumsfeld Defends Status Quo on Central Asian Tour", **Eurasia Insight**, 26 Şubat 2004.

56 Elizabeth Wishnick, **Strategic Consequences of the Iraq War: U.S. Security Interests in Central Asia Reassessed**, Carlisle Barracks: Strategic Studies Institute, Mayıs 2004, s. 14.

57 **Uzbekistan: Country Reports on Human Rights Practices-2005**, U.S. Department of State Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 28 Şubat 2005, ss. 1-19.

58 Bunun sebebi de Jimmy Carter zamanında kabul edilen bir yasa ile insan haklarını açık olarak ihlal eden ülkelere ABD yardımının kesilmesi öngörülmesidir. Bakınız, Lewis, **The Temptations of Tyranny in Central Asia**, s. 40.

59 John C. K. Daly, Kurth H. Meppen, Vladimir Socor ve S. Frederick Starr, "Anatomy of a Crisis: U.S.-Uzbekistan Relations, 2001-2005", **Silk Road Paper**, Şubat 2006, Washington,D.C., Central Asia-Caucasus Institute, 2006.

60 GUAM Group 1997 yılında Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova tarafından siyasi, ekonomik ve stratejik bir ittifak olarak eski Sovyet cumhuriyetlerinin bağımsızlığını güçlendirmek amacıyla kuruldu. Üyeler, Şanghay İşbirliği Örgütüne alternatif olarak, bölge ülkelerinin ABD ve AB ile daha yakın ilişkilere girmesini ve NATO'nun bölgede daha etkin hale gelmesini arzu etmektedir. Özbekistan'ın 24 Nisan 1999'da GUAM'a katılmasıyla ismi GUUAM olarak değiştirildi. Özbekistan'ın 2005'te ayrılmasıyla tekrar eski ismine dönüldü. http://www.guuam.org/general /browse.html

61 Lewis, **The Temptations of Tyranny in Central Asia**, s. 230 ve Goldman, 2009, s. 142.

62 Lewis, **The Temptations of Tyranny in Central Asia**, ss. 45-46.

63 Alexander Cooley, **Base Politics: Democratic Change and the U.S. Military Overseas**, Ithaca, Cornell University Press, 2008, ss. 230-232 ve Rumer, "The U.S. Interests and Role in Central Asia after K2", ss. 148-149.

64 Jonson, **Vladimir Putin and Central Asia: The Shaping of Russian Foreign Policy**, ss. 76-78.

65 Hasan A. Karasar ve Sanat K. Kuşkumbayev, **Türkistan Bütünleşmesi: Merkezi Asya'da Birlik Arayışları, 1991-2001**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2009, ss. 32-33; Dadabaev, **Towards Post-Soviyet Central Asian Regional Integration: A Scheme for Transitional States**, ss. 47-48.

66 Jonson, **Vladimir Putin and Central Asia: The Shaping of Russian Foreign Policy**, s. 54.

67 Boris Rumer, "The Search for Stability in Central Asia" Boris Rumer, (der.), **Central Asia: A Gathering Storm?**, Armonk, M.E. Sharpe, 2002, s. 45.

68 Igor Torbakov, "Uzbek Violence Deepens Russia's Central Asia Dilemma" **Eurasianet.org,** 16 Mayıs 2005, http://www.eurasianet.org/departments/ insight/articles/eav051705.shtml

69 Alim Seytoff, "SCO Exercise 'Aimed at Suppressing Uighurs'" **Asia Times Online**, 16 Ağustos 2007, http://www.atimes.com/atimes/China/IH16Ad06.html.

70 Rumer, **The Search for Stability in Central Asia**, s. 58.

71 Goldman, **Rivalry in Eurasia: Russia, the United States, and the War on Terror**, ss. 138-139.

Kırgızistan: Bir Demokrasi Adası mı?

Gökhan Telatar[*]

Sorunun Tanımı

Eski Sovyet cumhuriyetlerinin bağımsızlık sonrası karşılaştıkları sorunları analiz ederken, bunları Sovyetler Birliği (SSCB), hatta Çarlık Rusyası döneminden ayrı düşünmemek gerekir. Bugün tüm eski Sovyet cumhuriyetleri gibi Kırgızistan'ın da karşı karşıya kaldığı sorunların temelinde Rusların bu cumhuriyetleri bir arada tutmak için uyguladığı politikalar yatmaktadır. Nitekim bu cumhuriyetlerin kendi aralarındaki sorunları Rusya'nın onayı olmaksızın çözmeleri kolayca mümkün olmamaktadır.

Bağımsızlık sonrası dönemde Kırgızistan'ın karşı karşıya bulunduğu ve çatışma potansiyeli arz eden sorunları üç grupta toplayabiliriz. Birincisi, büyük ölçüde Çarlık Rusyası ve SSCB dönemindeki Rus politikalarından kaynaklanan iç siyasal sorunlar, sınır sorunları, etnik sorunlar, su sorunu, radikal dini hareketlerin yükselişi vb. sorunlardır. Ayrıca Afganistan kaynaklı uyuşturucu ticareti sorunu da, Afganistan'da uyuşturucu üretimi ve ticaretinin kökenleri 1979-1989 dönemindeki Sovyet işgalinde yattığı için, yine Rus politikalarından kaynaklanan bir sorun olarak nitelendirilebilir. İkincisi, yine geçmişteki Rus politikaları nedeniyle Kırgızistan'ın bugün Rusya'ya olan ekonomik ve siyasi bağımlılığıdır. Bu bağımlılık, özellikle Kırgızistan'ın karşılaştığı radikal İslamcı örgütlere ve uyuşturucu kaçakçılığına karşı mücadelede açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Özbekistan İslam Hareketi'nin Kırgızistan'ın Batken bölgesinde gerçekleştirdiği saldırıların

[*] Araş. Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Sonuç

Pek çok iç ve dış çatışma potansiyeli taşıyan Kırgızistan, bağımsızlığını kazanmasından itibaren geçen 17 yıldaki olumlu gelişmelere rağmen halen tam olarak istikrara kavuşamamıştır. Komşularıyla yaşadığı sorunlar tam olarak çözülememiş, Rusya ile dengeli bir ilişki geliştirilememiş, küresel aktörlerin bölge üzerindeki politikalarının olumsuz etkilerinden kaçınılamamış, demokratikleşme alanında bağımsızlığın ilk yıllarında yaşanan gelişmelerden geri adım atılmış, 2005 yılındaki darbe de bekleneni vermemiştir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Kırgızistan'daki sorunlar daha çok Çarlık Rusya'sı ve SSCB döneminin mirasıdır. Rusya şimdi bu mirasın meyvelerini toplamaktadır. Bölgede Kremlin'in onayı olmaksızın istikrarın sağlanması mümkün değildir. Kırgızistan açısından bunun en iyi örneği Batken'de yaşanan terörist saldırılarda Rusya'ya duyulan ihtiyaç olmuştur. Öte yandan, radikal İslami tehdidin bölgede etkinliğini gün geçtikçe artırması Rusya'nın geçmişten beri süregelen Pan-İslamizm korkusunun gerçekleşmesinde önemli bir adım olarak değerlendirilirken, ülkede halen önemli oranda Rus azınlık yaşaması ve Orta Asya'nın sahip olduğu zengin enerji kaynakları nedeniyle küresel güçlerin bölge üzerinde etkili olmaya başlayarak bölgenin en demokratik ülkesi olan Kırgızistan'ı da Orta Asya'daki çıkarlarına ulaşmada bir manivela olarak kullanması, bu ülkeyi Rusya için önemli kılmaktadır.

Bişkek'in hem Moskova hem de Pekin'le iyi ilişkiler içinde olması Batı'nın dikkatini buraya çekmiştir. Kırgızistan'ın liberal ekonomiye geçmesinde Batı'nın gerek ülkesel gerekse kurumsal bağlamda (IMF vb.) yardımlarda bulunması bu bağlamda değerlendirilebilir. Kırgızistan'ın siyasal istikrara kavuşması ve ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durabilmesi Rusya'dan daha bağımsız hareket edebilmesini sağlayacaktır. Bu nedenle siyasal ve ekonomik reformlara aynı hızla devam edilmesi ve bunların dış aktörler tarafından desteklenmesi büyük önem arz etmektedir.

Notlar

[1] Hasan Ali Karasar, "Bağımsızlıklar Sonrası Türkistan'da Rus Siyaseti", **Avrasya Dosyası**, c. 6, s. 4, Kış 2001, s. 220-221. Ayrıca Türkistan'ın parçalara ayrılarak ayrı uluslaın oluşturulması hakkında ayrıntılı bilgi için Bakınız. Olivier Roy, **Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi**, Mehmet Moralı (Çev.), İstanbul, Metis Yayınları, 2000,

[2] Kırgızlar 1700 yılında kurulan Hokand Hanlığı'nın hakimiyetini gönüllü olarak kabul etmişler, kısa bir süre sonra da çoğunluk durumunda bulundukları bu Hanlığın idaresini ele geçirmişlerdir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bakınız. Saadettin Gömeç,

"Kırgız Türklerinin Kısa Tarihi", http://www.members.tripod.com/kutluturk/kirgiz.htm.

3 John Lawton, **The Turks of Eurasia**, Akara, TICA, 1996, s. 91.

4 Gömeç, "Kırgız Türklerinin Kısa Tarihi".

5 Lawton, **Turks of Eurasia**, s. 91.

6 Roy, **Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi**, s. 89-94.

7 Mehmet Saray, **Kırgız Türkleri Tarihi**, Nesil Yayınları, İstanbul, 1993, s. 63.

8 http://www.turkdunyasi.org/sayfalar/kultursayfasi10/kultursayfasi10.html.

9 Igor P. Lipovsky, "Central Asia: In Search of a New Political Identity", **Middle East Journal**, c. 50, n. 2, Spring 1996, s. 211.

10 Gökhan Bacık, "Son Emperyalizm Denemesi Üzerine Düşünceler: Orta Asya'da Rus Yayılmacılığı", **Bilig**, Sayı 10, Yaz 99, s. 37.

11 Bacık, "Son Emperyalizm Denemesi Üzerine Düşünceler", s. 37.

12 Karasar, "Bağımsızlıklar Sonrası Türkistan'da Rus Siyaseti", s. 226.

13 M. Gardaz, "In Search of Islam In Kyrgyzstan", **Religion**, No. 29, 1999, s. 280.

14 Nazif Shahrani, "Orta Asya ve Sovyet Dönemi Uygulamalarını Sorgulama", Vildan Serin (Der.), **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 6, http://www.academical.org/dergi/makale/s6ortaasyasovyetler.htm.

15 İdris Bal, "Orta Asya'da Sovyet Kontrol Yöntemleri", **Avrasya Etüdleri**, c. 3, n. 2, Yaz 1996, s. 106.

16 A. Ahat Andican, **Değişim Sürecinde Türk Dünyası**, İstanbu,: Emre Yayınları, 1996, s. 304-305.

17 Gökhan Bacık, "Türk Cumhuriyetlerinde Kimlik Sorunu", **Geçiş Sürecinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri**, Mim Kemal Öke (Der.), Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s. 96.

18 Poonam Mann, "Islamic Movement of Uzbekistan: Will It Strike Back?", http://www.ciaonet.org/olj/sa/sa_apr02map01.html.

19 Orta Asya'nın ulusal sınırlarla bölünerek ayrı cumhuriyetler haline getirilmeleri konusu için bkz, Haluk Ölçekçi, "Tarihi Süreç İçerisinde Kazakistan'da Rus Varlığı", **Bilig**, Sayı 2, Yaz 1996, s. 60-61; Nadir Devlet, "Ethnicity and Power: Relations Between the Central Asian States", **Perceptions: Journal of International Affairs**, c. 2, n. 1, March-May 1997, s. 104-105; Roy, **Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi**, s. 95-100; Alaeddin Yalçınkaya, **Sömürgecilik-Panislamizm Işığında Türkistan (1856'dan Günümüze)**, İstanbu, Timaş Yayınları, 1997, s. 395-396.

20 Andican, **Değişim Sürecinde Türk Dünyası**, s. 318; Kadir Z. Alimov, "The Rediscovery of Uzbek History and its Foreign Policy Implications", **The Legacy of History in Russia and the New States of Eurasia**, New York, M. E. Sharpe Inc., 1994, s. 218-219; Lipovsky,"Central Asia", s. 218.

21 M. Seyfettin Erol, **Hayalden Gerçeğe Türk Birleşik Devletleri**, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 1999, s. 169.

22 Ölçekçi, "Tarihi Süreç İçerisinde Kazakistan'da Rus Varlığı", s. 56-57.

23 Martha Brill Olcott, "Nation Building and Ethnicity in the Foreign Policies of the New Central Asian States", **National Identity and Ethnicity in Russia and the New States of Eurasia**, Roman Szporluk (Der.), New York, M. E. Sharpe Inc., 1994, s. 213; Nermin Güler, "Kırgızistan Cumhuriyeti Ülke Raporu 2001 Yılı", **Avrasya Dosyası**, c. 7, n. 4, Kış 2001-2002, s. 22-23.

[24] Salih Yılmaz, "Aral Gölü Çevre Felaketi ve Orta Asya", **Avrasya Etüdleri**, Sayı 18, Sonbahar-Kış 2000, s. 95.

[25] Sarah L. O'Hara, "Lessons from the Past: Water Management in Central Asia", **Water Policy**, No. 2, 2000, s. 368; "Central Asia: Water and Conflict", http://www.reliefweb.int/w/rwb.nsf/s/7/BB5CB3539D928DA85256BC9006F79A1.

[26] Nermin Guliyeva, "Kırgızistan'da Başkanlık Seçimleri: Demokrasi Yoluna Devam mı, Otoriter Rejimlere Geri Dönüş mü?", **Stratejik Analiz**, c. 1, n. 18, Aralık 2000, s. 62.

[27] Aynura Elebayeva ve Margarita Poluheva, "Kırgızistan'daki Siyasi Değişimin Özellikleri", Elvira Borambaeva (Çev.), **Avrasya Dosyası**, c. 7, n. 4, Kış 2001-2002, s. 103-105.

[28] Guliyeva, Kırgızistan'da Başkanlık Seçimleri, s. 62-63.

[29] Kırgızistan'da 1990 yılında cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmış ve Askar Akayev seçilmişti. Bağımsızlık ilanından sonra ise Akayev, iktidarını güçlendirmek amacıyla 1991 yılında tekrar cumhurbaşkanlığı seçimlerine gitmiştir. Akayev 2000 yılında aday olarak, 1990 yılında seçilmesini, SSCB yönetimi altında olunduğu gerekçesiyle, anayasanın bir kişinin ikiden fazla cumhurbaşkanı seçilmesini engelleyen hükmü kapsamında görmemiştir.

[30] Guliyeva, "Kırgızistan'da Başkanlık Seçimleri", s. 63-64.

[31] Rafis Abazov, "Bağımsız Kırgızistan: İpek Yolunda 10 Zor Yıl", **Avrasya Etüdleri**, Sayı 20, Yaz 2001, s. 131.

[32] Rakhat Achylova, "Kırgızistan Dış Politikasındaki Öncelikler ve Politik Kültür", **Avrasya Etüdleri**, Sayı 20, Yaz 2001, s. 20-22.

[33] Alimbek Biyalinov, "Kırgızistan'daki Reformların Onuncu Yılı: Piyasa Ekonomisine Daha Çok Var", Meruyert Jılkışıbayeva (Çev.), **Avrasya Dosyası**, c. 7, n. 4, Kış 2001-2002, s. 50-54.

[34] Alisher Khamidov, "Water Continues to be Source of Tension in Central Asia", http://www.eurasianet.org/departments/environmet/articles/eav/102301.shtml; Jeremy Bransten, "Kyrgyzstan/Uzbekistan: The Politics of Water", http://www.rferl.org/nca/features/1997/10/F.RU.971014134935.html; "Kyrgyzstan, Tajikistan: The Water Gambit (April, 2001)", http://www.fergana-valley.net/Intel/Stratfor/Fergana-Valley-Intelligence-Reports.htm.

[35] Zamira Eshanova, "Central Asia: Border Issues an 80-Years-Old Headache for Region", http://www.uzbekistanerk.org/uzen2en211002.htm.

[36] Saule Baycaun, "Orta Asya'da Bitmeyen Sınır Sorunları: Kırgızistan-Özbekistan Gerginliği", **Stratejik Analiz**, c. 4, n. 43, Kasım 2003, s. 67.

[37] Aslan Sydykov, **The Ferghana Valley as a Factor of Instability**, Bilkent University Institute of Economics and Social Sciences, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2000, s. 55-57.

[38] Devlet, "Ethnicity and Power", s. 112.

[39] Devlet, "Ethnicity and Power", s. 111.

[40] Elnur Soltan, "Rusya ve Kırgızistan: Asimetrik İlişkilerin Sürekliliği", **Avrasya Dosyası**, c. 7, n. 4, Kış 2001-2002, s. 194-195; Cihangir Gürkan Şen, "Rusya Orta Asya'ya Geri mi Dönüyor?", **Stratejik Analiz**, c. 1, n. 2, Haziran 2002, s. 7.

[41] Saray, **Kırgız Türkleri Tarihi**, s. 53.

[42] Halim Nezihoğlu, "Bağımsızlıktan Günümüze Rusya-Türk Cumhuriyetleri İlişkileri", **Geçiş Sürecinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri**, Mim Kemal Öke (Der.), İstanbul, Alfa Yayınları, 1999, s. 33-35.

[43] Mohiaddin Mesbahi, "Russian Foreign Policy and Security in Central Asia and Caucasus", **Central Asian Survey**, c. 12, n. 2, 1993, s. 194. Bu antlaşma 2002 yılında Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne dönüştürülmüştür.

[44] M. E. Ahrari ve James Beal, **The New Great Game in Muslim Central Asia**, Hawaii, University of the Pacific, 2002, second edition, s. 51-52.

[45] Karasar, "Bağımsızlıklar Sonrası Türkistan'da Rus Siyaseti", s. 236-237, 245-246.

[46] Erhan Büyükakıncı, "Patterns of Integration in Central Asia", **Perceptions**, c. 5, n. 1, March-May 2000, s. 163-170.

[47] Igor Grebenshchikov, "Kyrgyzstan Exploits Uighur Minority", http://www.uyghuramerican.org/mediareports/2001/kyrexploitsuyg.html.

[48] Jyotsna Bakshi, "Sino-Russian Strategic Partnership In Central Asia: Implications For India", http://www.ciaonet.org/olj/sa/sa_may01baj01.html.

[49] ŞİÖ hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Gökhan Telatar, "Şanghay İşbirliği Örgütü: 21. Yüzyılın Bölgesel/Global Çekim Merkezi", **Geleceğin Süper Gücü Çin: Uzakdoğu'daki Entegrasyonlar ve Şanghay İşbirliği Örgütü**, Atilla Sandıklı ve İlhan Güllü (Der.), İstanbul, TASAM Yayınları, 2005, s. 163-229.

[50] Nermin Güler, "Çin'le Özbekistan Arasında Kırgızistan: Sınır Sorunları", **Stratejik Analiz**, c. 2, n. 15, Temmuz 2001, s. 58-59.

[51] Bakshi, Sino-Russian Strategic Partnership in Central Asia.

[52] Telatar, "Şanghay İşbirliği Örgütü", s. 204-205.

[53] Telatar, "Şanghay İşbirliği Örgütü", s. 205-206.

[54] Telatar, "Şanghay İşbirliği Örgütü", s. 209-210.

[55] Gökhan Telatar, "Kırgızistan Seçimleri: 'Demokrasi Adası'nda Demokrasiye Geçiş", **TASAM Stratejik Yorum**, No. 143, 20 Temmuz 2005.

[56] ABD'nin Kırgızistan'da yaşanan devrimdeki rolü hakkında bilgi için bkz. Yılmaz Bingöl, "Kırgızistan'ın 'Renkli' Devrimi: Demokrasiye Geçiş mi, Küresel Rekabet mi?", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c. 13, n. 1, 2007, s. 1-21.

[57] Bu tarihten itibaren Kırgızistan ile ABD arasında askeri üslere ilişkin sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Ülkesindeki Amerikan üssünün varlığından rahatsızlık duyan Kurmanbek Bakiyev zaman zaman bu üssün boşaltılması gerektiğini ifade etmekte, fakat büyük ölçüde Rusya (ve Çin) ile ABD arasındaki küresel çekişmenin bir tarafı olmaktan çekinmesi nedeniyledir ki daha sonra bu talebinden vazgeçmektedir. Ayrıca iki ülke arasında Amerikan yönetiminin Kırgızistan'a ödediği üslerin kira bedeline ilişkin olarak da sorunlar yaşanmıştır. Bütün bunlar Kırgızistan ile ABD arasındaki işbirliğinin büyük darbe aldığını ve artık sona ermekte olduğunu açıkça göstermektedir.

[58] Telatar, "Şanghay İşbirliği Örgütü", s. 210-211. Kırgızistan'da gerek siyasal alanda gerekse kamuoyunda Amerikan karşıtı eğilimin güçlenmesi hakkında bilgi için bkz: Daniel Sershen, "Kyrgyzstan: An Anti-Western Mood Gains Strength", 5/22/07, http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav052207.shtml.

[59] Bu üs 2003 yılında Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü çerçevesinde açılmıştır.

[60] Sergei Blagov, "Russian Economic and Strategic Influence in Kyrgyzstan Set to Expand", 4/25/06, http://www.eurasianet.org/departments/business/articles/eav042506.shtml.

[61] Ariel Cohen, "Washington Ponders Ways to Counter the Rise of the Shanghai Cooperation Organization", 6/15/06, http://www.eurasianet.org/departments/insight/ articles/eav061506.shtml.

[62] Konstantin Parshin, "CIS Summit: Coming Together on Paper, Still Apart in Practice", 10/09/07, http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav 101007b.shtml.

Doğu Türkistan: Bir Millîyetçilik Sorunu mu, Bir Ekonomik Sorun mu?

Fatih Şen[*]

Sorunun Tanımı

Doğu Türkistan, diğer bir ismiyle Sincan Uygur Özerk Bölgesi (Xinjiang),[1] Çin'in kuzeybatı bölgesinde yer almaktadır. Çin resmi kaynaklarına göre bölgede iki baskın etnisite olan Uygurlar ve Han Çinlileri ile birlikte başta Kazaklar ve Kırgızlar olmak üzere 47 etnik grup yaşamaktadır.[2] Bölge, 1300'lü yıllarda İslam'ı kabul eden Uygur Türklerinin anavatanı olmakla birlikte, Rusya Federasyonu, Moğolistan ve Doğu Türkistan arasında yer alan Türklerin anavatanı olarak bilinen Altay bölgesini de içine almaktadır. 1949'da Çin'de yeni kurulan komünist hükümet bölgeyi tamamen kontrolü altına almıştır. Çin'in beş otonom bölgesinden biri olan Doğu Türkistan, 1,6 milyon km²'lik yüzölçümüyle Çin'in toplam yüzölçümünün altıda birini kaplayarak en büyük otonom siyasi bölgesidir. Doğu Türkistan'ın yaklaşık üçte birini çöller (yaklaşık 600.000 km²), 90.000 km²'sini ormanlıklar ve geri kalanını da tarıma elverişli topraklar oluşturmaktadır. Geniş toprakları ve zengin doğal kaynaklarıyla Çin'in Kuzeybatısında yer alan Doğu Türkistan için Avrasya'nın tam ortasında yer aldığını söylemek mümkündür.

Doğu Türkistan'ın nüfusunun yaklaşık 19.25 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir.[3] Doğu Türkistan'daki Uygur etnik nüfusu Çin'in toplam nüfusunun % 8.98'ini oluşturan 55 etnik grup içindeki en kalabalık azınlıktır.[4] Bölgenin öneminin farkında olan Pekin yönetiminin, bölgenin nüfus yapısını değiştirmek üzere bölgeye Han Çinlilerini iskân politikası,

[*] Araş. Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Doğu Türkistan konusunda Pekin yönetiminin alacağı her siyasi, ekonomik ve kültürel karar Çin içindeki tüm azınlıkları etkileyecektir. Doğu Türkistan'daki istikrar ve gelişim tüm ülkenin gelişim ve istikrarını etkileyen en önemli faktörlerdendir. Doğu Türkistan'daki mevcut durumun devamı Çin'in devamı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, Çin'in Uygurlara yönelik politikasında herhangi bir yumuşamaya gitmeyeceğini, hatta gelecekte bu baskıları daha da attıracağını söylemek mümkündür. ABD'ye rakip olunabilecek seviyeye gelmeden "küresel güç" iddiasını diğer iç sorunlarıyla birlikte Doğu Türkistan sorununu da çözmeden gündeme getiremeyecektir.

5 Temmuz olayları bir kez daha göstermiştir ki Çin için Doğu Türkistan'daki gelişmeler Çin'in ulusal ve uluslararası konumunu büyük ölçüde etkilemektedir. Pekin yönetiminin azınlık hakları ve insan hakları çerçevesinde bu sorunu en kısa zamanda çözmesi gerekmektedir. Sonuç olarak dünyanın en uzun süren iki taraf arasındaki ilişkilerin millîyetçilik boyutundan ayrı ele alınamayacağını söylemek mümkündür. Dünyada yeraltı ve yerüstü kaynaklarının hayati bir önem kazandığı günümüzde Çin'in, bölgenin jeostratejik konumunun yanında bölgenin ekonomik kaynaklarının kendisi için hayati önem taşıması bölgenin, ülke için olmazsa olmazlarını oluşturmaktadır.

Notlar

1 Çin'de beş özerk bölge Tibet, Sincan (Uygur), İç Moğolistan (Moğollar), Guangxi (Zhuang Etnik Grubu, Ningxia (Hui Çinlileri), 4 belediye (Sincan, Pekin, Sichuan ve Tianjin) ve merkezi hükümetin dışişlerini ve korumasını yönettiği iki "özel idari bölge" (Hong Kong ve Macao) bulunmaktadır. Çin yönetimi resmi olarak Doğu Türkistan yerine "Xinjiang" (Sincan) adını kullanmaktadır. Geri kazanılmış vatan anlamında kullanılan bu kelime, ilk kez Macu Qing hanedanlığı döneminde kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada Doğu Türkistan adı kullanılacaktır.

2 Li Sheng (ed.), **Xinjiang of China Its Past and Present,** Qin Min (çev.), Urumqi: Xinjiang People's Publishing Hosue, 2005, s. 5.

3 Çin resmi rakamlarına göre Uygurların nüfusu 8.345 milyon ve bölge nüfusunun % 43.35'ini oluşturmaktadır. Uygurların dışında nüfusun 8.204 milyon ile % 43.02'si Çinli, % 7.5'i Kazak ve geriye kalan % 8.5'u ise Hui (Müslüman Çinliler), Moğol, Kırgız, Özbek ve Taciklerden oluşmaktadır. Bölge hakkındaki resmi nüfus ve etnik bilgileri için bkz. Sheng, **Xinjiang of China,** s. 4. Ancak Uygur kaynakları ve uluslararası uzmanlar bu rakamların 1940 ve 1950'lerdeki resmi sayımlar baz alınarak yapılan hesaplamalara dayandığını ve Uygur nüfusunun Çin verilerine göre gerçeği yansıtmadığını ifade etmektedirler. Bölge nüfus sayımının yapılmaması ve bölge nüfusu ile ilgili uluslararası gözlemcilerinde bölgeye sokulmaması bu çevrelerin en önemli argümanlarını oluşturmaktadır.

4 US Department of State, **China: Country Report on Human Rights Practices for 1997**.
5 Liza Steele ve Raymond Kuo, "Terrorism in Xinjiang", **Ethnopolitics**, c. 6, n. 1, Mart 2007, s. 3.
6 US Departmant of State, **China.**
7 Willem van Kemenade, **Çin-Hong Kong-Tayvan A.Ş: Yeni Bir İmparatorluk**, Armağan Anar (çev.), İstanbul, Sabah Kitapları, 1999, s. 283.
8 Sheng, **Xinjiang of China**, s. 29.
9 R. Kutay Karaca, "Türkiye-ÇHC İlişkilerinde Doğu Türkistan Sorunu", **Akademik Bakış**, c. 1, n. 1, Kış 2007, s. 221.
10 Karaca, "Türkiye-ÇHC İlişkilerinde Doğu Türkistan Sorunu,"
11 Yapılan yardımlar 6 adet Krupp topu, iki bin tüfek ile kapsül ve barut imaline mahsus tezgah ve sair aletler gönderilmiştir.
12 Mustafa Armağan, **Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı,** İstanbul, Ufuk Kitapları, 2008, s. 148-154.
13 Karaca, "Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinde Doğu Türkistan Sorunu", s. 222.
14 Gülçin Çandarlıoğlu, **Özgürlük Yolu: Nurgocay Batur'un Anılarıyla Osman Batur**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2006, s. 15.
15 Karaca, "Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinde Doğu Türkistan Sorunu", s. 224.
16 R. Kutay Karaca, **Güç Olma Stratejisi Çin: Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Çin İlişkileri**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, s. 236.
17 Karaca, **Güç Olma Stratejisi Çin,** s. 237.
18 Anıl Çeçen, **Türk Devletleri**, İstanbul, Fark Yayınları, 2006, s. 317.
19 Çin resmi kaynaklarına göre bölgenin ismi Sincan Uygur Özerk Bölgesi (SUÖB)'dir.
20 Çeçen, **Türk Devletleri**.
21 Steele ve Kuo, "Terrorism in Xinjiang", s. 7.
22 Aydın, "Çin'in Stratejik", s. 80.
23 Murat Çıplak, "Çin'de İnsan Hakları ve Ayrılıkçı Hareketler", iç. **Çin'in Gölgesinde Uzak Doğu Asya**, (ed.) Deniz Ülke Arıboğan, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2001, s. 241.
24 Karaca, **Güç Olma Stratejisi Çin,** s. 255-256.
25 Ülkede politik olarak temsil durumuna bakıldığında, Ulusal Halk Kongresinde azınlıkların temsil edilebildiğini ama esas gücü elinde bulunduran Komünist Partisi'nin neredeyse tamamının Han kökenli olduğu görülmektedir. Bkz. Çıplak, "Çin'de İnsan Hakları ve Ayrılıkçı Hareketler", s. 212.
26 Richard Falk, **Yırtıcı Küreselleşme**, Ali Aksu (çev.), İstanbul, Küre Yayınları, 2001, s. 231.
27 Sincan Uygur Özerk Bölgesindeki İnsan Hakları raporu hakkında daha fazla bilgi için bkz. **Çin Halk Cumhuriyeti: Uygurlar Çin'in "Terörle Savaş" Adına Uyguladığı Baskıdan Kaçıyor**, http://www.amnesty.org.tr, Erişim Tarihi: 30.12.2008.
28 Mustafa Aydın, **Küresel Politikada Orta Asya**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2005, s. 72.
29 Aydın, **Küresel Politikada Orta Asya**, s. 76.
30 Günümüzde Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan'da yaklaşık 500.000 civarında, Pakistan, Suudi Arabistan, Batı Avrupa, Türkiye ve ABD'de de 150.000 kadar Uygur yaşamaktadır.
31 Aydın, **Küresel Politikada Orta Asya**, s. 80.

[32] Aydın, **Küresel Politikada Orta Asya**, s. 81.
[33] Aydın, **Küresel Politikada Orta Asya**, s. 82.
[34] Çıplak, "Çin'de İnsan Hakları ve Ayrılıkçı Hareketler", s. 238.
[35] H. Ross Munro, "China's Waxing Spheres of Influence", **Orbis**, Güz 1994, c. 38, n. 4, ss. 585-606.
[36] Aydın, **Küresel Politikada Orta Asya**, s. 83.
[37] Çıplak, "Çin'de İnsan Hakları ve Ayrılıkçı Hareketler", s. 254.
[38] Lee Ann Otto, **Chinese Perspective on Terrorism and Human Rights,** Chicago, Illionis, 28 Şubat 2007, s. 7.
[39] Uluslararası Af Örgütü, **Çin Halk Cumhuriyeti.**
[40] Bugün dünya geneline baktığımızda Orta Asya'da 500 bin, Türkiye, Suudi Arabistan, Afganistan, Batı Avrupa ve Amerika'da yaklaşık 150.000 civarında Uygur Türkü yaşamaktadır.
[41] 1996 yılında kurulan Şanghay İşbirliği Örgütü'nün her yıl düzenli görüşmeler ile gittikçe genişleyen ve artık amacı yalnızca güvenlik olmayan bir örgüt durumuna geldiği görülmektedir. ŞİÖ hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Nuraniye H. Erkmen, **Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası (1950-2000)**, Ankara, ASAM Yayınları, 2003; Gökhan Telatar, "Şanghay İşbirliği Örgütü," iç. **Geleceğin Süper Gücü Çin: Uzak Doğu'daki Entegrasyonlar ve Şanghay İşbirliği Örgütü**, Hasret Çomak (der.), İstanbul, TASAM Yayınları, 2007; Karaca, **Güç Olma Stratejisi Çin,** s. 273.
[42] Voice of America, "Çin'in Doğu Türkistan Politikası Eleştiriliyor," http//:www.voanews.com, Erişim Tarihi: 25 Mart 2009.
[43] Karaca, **Güç Olma Stratejisi Çin,** s. 257.
[44] Şatlık Amanov, **ABD'nin Orta Asya**, s. 231.
[45] 1990-2001 yılları arasında ETIM'in Çin resmi kaynaklarınca 200 civarında terör eylemi gerçekleştirdiği, ölü sayısının 162 ve yaralılarında 400'ün üstünde olduğunu iddia etmektedirler.
[46] Amanov, **ABD'nin Orta Asya**, s. 262.
[47] ABD'nin Doğu Türkistan'daki insan hakları ve ABD-Çin İlişkileri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Shirley A. Kan, "U.S-China Counterterrorism Cooperation: Issues for U.S Policy", **CRS Report for Congress, Congressional Research Service,** Updated August 6, 2008.
[48] Adam Wolfe, "Freeing Uighur Detainess from US Custody May be Imposible", **Power and Interst News Report**, http://www.pinr.com, Erişim Tarihi: 8 Nisan 2009.
[49] Doğu Türkistan Türkleri Tarihi, www.hurgokbayrak.com, Erişim Tarihi: 07.09.2008.
[50] Yitzhak Shichor, **China's Kurdish Policy**, China Brief, The James Town Foundation Yayınları, 3 Ocak 2003, c. 6, n. 1, s. 5.
[51] Dışişleri Bakanlığı Açıklaması, No: 118, 8 Temmuz 2009, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde meydana gelen olaylar hakkındaki http://www.mfa.gov.tr, Erişim Tarihi: 8.07.2009.
[52] **Zaman**, **"**Türkiye, Uygur Bölgesindeki Olayları BM'ye Taşıyor," http://www. zaman.com.tr, Erişim Tarihi: 10.07.2009.
[53] BBC, "Urumçi'deki Olaylar Çin'in İç Meselesi," http://www.bbc.co.uk, Erişim Tarihi: 09.10.2009.
[54] "Former Xinjiang Chairman: Rebiya Kadeer not Entitled to Represent Uygur People," http://news.xinhuanet.com, Erişim Tarihi: 10.07.2009.

[55] Sincan'daki Olaylar, http://www.bbc.co.uk, Erişim Tarihi: 10.07.2009.

[56] Guangdong, Çin'in Güney Doğusu'nda yer alan 23 eyaletten ve en gelişmiş bölgelerinden biridir.

[57] Çin'de iş kadını olarak büyük başarı gösteren ve ülkede "azınlıklar arasından çıkmış bir kadın olarak tanıtılan Rabia Kader, bir dönem Çin'in en zengin 10 kişisi arasında bulunuyordu. Uygurların politik temsilcisi olarak 1993-1997 yılları arasında Çin yönetimine yakın konumda bulunan Kader, ABD'de yaşayan eşine bir gazete göndermesi sonucunda "ulusal güvenliği tehlikeye attığı" gerekçesiyle 199 yılı Ağustos ayında gözaltına alınarak 2000 yılı Mart ayında 8 yıl hapis cezasına çarptırıldı. 2005 yılının Mart ayında dönemin ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ın Pekin ziyareti öncesinde serbest bırakıldıktan sonra ABD'ye yerleşmiştir.

[58] "Statement of Rabia Kader," http://www.uyghuramerican.org, Erişim Tarihi: 10.07.2009.

[59] "ABD Kongresi Çin'in Kınamaya Hazırlanıyor," http://www.turkishny.com, Erişim Tarihi: 11.07.2009.

[60] **Zaman**, "BM İnsan Hakları Komiseri, Çin'deki Can Kayıplarından Endişeli," http://www.zaman.com.tr, Erişim Tarihi: 10.07.2009.

[61] **Zaman**, "Çin: Urumçi'de Adil ve Tarafsız Soruşturma Başlatmalı," http://www.amnesty.org.tr, Erişim Tarihi: 10.07.2009.

[62] **Zaman**, "Urumçi'deki Olaylar İKT'yi Hareketlendirdi," http://www.zaman.com.tr, Erişim Tarihi: 9.07.2009.

Fergana Vadisi: Orta Asya'nın Jeopolitik ve Stratejik Merkezi

Ali Yaman[*]

Sorunun tanımı

Geçmişten bugüne Orta Asya'nın[1] en duyarlı bölgesi olarak değerlendirilen Fergana Vadisi'ndeki sorunlar çok boyutlu olup, bunların ortaya çıkışı ve gelişimini anlayabilmek için bölgede yaşanan tarihsel süreci ayrıntılı olarak analiz etmek gerekmektedir. Bu süreci ele alırken de 19. yüzyılın ortalarıyla birlikte Çarlık Rusyasının bölgede giderek yayılması ve bunu izleyen gelişmeler önemli bir dönüm noktası olarak görülmelidir. 20. yüzyılın başlarıyla birlikte Fergana Vadisi'nin de içinde bulunduğu ve Kazakistan'dan Türkmenistan'a, Yukarı Pamir Yaylasına kadar bölgeye hakim olan Rus Çarlığı, bölgeyi sömürgeci bir anlayışla yönetmiş ve bu anlayışın bir sonucu olarak gerçekleştirilen çeşitli icraatler bölgede izleri bugün dahi görülen pek çok soruna neden olmuştur.

Çarlık yönetimini izleyen, Sovyetler Birliği de farklı bir yönetsel ve ideolojik anlayışla da olsa Türk topluluklarca meskun Orta Asya'yı böl-parçala-yönet anlayışıyla sömürmeye devam etmiştir. Bu çerçevede 1920-30'lu yıllarda Sovyet yönetimi millî dillerin geliştirilmesine, farklı etnik kültürlerin gelişimini desteklemeye büyük önem vermiş ve bunun için büyük bütçe olanakları sağlanmıştır. Değişik etnik gruplar arasında farklı kimlik oluşumlarını güçlendirecek bu faaliyetlerde yine bir başka önemli sosyal kurum olan dinin tamamen devre dışı bırakılması amaçlanmıştır.[2] Ayrıca bu millî dillerin gelişmişlik düzeyi bilim, sanat ve hukuk gibi yüksek kültür

[*] Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Rusya Federasyonu'nun bölgedeki tarihsel sürece dayalı gücünü yeniden canlandırmak istemesi, bunun için etnik, kültürel, ekonomik, siyasi ve askeri müdahale araçlarını kullanması da sorunlara yol açabilir. Bölgedeki istikrarsızlık ve terör örgütlerinin faaliyetleri Tacikistan başta olmak üzere Kırgızistan ve Özbekistan'da Rus askeri varlığının artması ile sonuçlanmıştır. Bölge ülkelerinin ABD ile ilişkilerinin gerilemesi de Rusya'ya yeni imkânlar sunmaktadır. Ancak Rusya'nın bölge ülkelerinin kendisine muhtaç olduğu alanları kullanarak, siyasi/askeri varlığını giderek arttırması bölgedeki müslüman nüfus arasında huzursuzluğu arttıracak ve rejim karşıtı siyasi/dini akımların daha da güçlenmesiyle sonuçlanabilecektir. Böyle bir gelişme uzun vadede sadece Fergana Vadisi ve Orta Asya'da değil, Rusya Federasyonu içerisindeki milyonlarca müslüman üzerinde de etkide bulunabilecektir. Yine Rusya Federasyonu'nun öncülüğünde gerçekleştirilen BDT ve Rusya ile Çin'in önderliğindeki ŞİÖ gibi örgütlenmeler bölgede istikrarsızlık kaynağı olan sorunların çözümünde başarılı olamamışlardır. Bunun temel nedenini ise farklı aktörlerin birbirleri ile çelişen çıkarları nedeniyle ortak ve etkili önlemlerin alınamamasıdır.

HT ve Vahhabiliğin Fergana Vadisi içinde, ÖİH'nin ise bölge dışında Afganistan'da giderek gücünü arttırması ve bölgedeki çatışmaların yoğunlaşması söz konusu olabilir, bu gelişmelerin ülkelerin içinde gerginliği daha da arttırması muhtemeldir. İç gelişmelerden farklı olarak cumhuriyetler arasında gerginliğin daha da artması söz konusu olabileceği gibi, işbirliğine de yol açabilir ancak bölge ülkeleri arasında başka pek çok sorunun varlığı daha önce de ifade ettiğimiz gibi işbirliğinin önünde önemli bir engel olmaktadır. Yine radikal İslamcı terörle bağlantılı olarak bölge devletlerinin geleneksel İslami unsurları özellikle de siyasi konulara uzak sufi yapıları desteklemeleri şeklindeki yaklaşıma daha da çok başvurmaları mümkündür. Çünkü Sovyet dönemi sonrasında Orta Asya Sufiliği'nin, HT ve Vahhabilik gibi yabancı radikal akımlara karşı bir denge unsuru olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Notlar

1 Geçmişte Türkistan olarak adlandırılan bölge için bugün literatürde yaygın olarak Orta Asya terimi kullanıldığından burada da bu kullanım tercih edilmiştir. Bölgeye yönelik isim tartışmaları için bkz. A. Yalçınkaya, **Sömürgecilik, Panislamizm Işığında Türkistan**, Ankara, Lalezar Kitabevi, 2. baskı, 2006, s. 17-25.

2 P. B. Henze, "Ulusal İç Muhalefetin görünümü ve yarattığı sorunlar, tarihsel ve işlevsel karşılaştırmalar", S. E. Wimbush, (Ed.), **Stratejik Açıdan Sovyet Müslümanları ve Diğer Azınlıklar**, Ankara, Yeni Forum Yayınları, tarihsiz, s. 47.

[3] Daha ayrıntılı bilgi için bkz. http://enrin.grida.no/environment-and-security/ferghana-report-eng.pdf (çevrimiçi 03.07.2008)

[4] T. Yazıcı, "Fergana", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, c. 12, İstanbul, 1995, s. 376; W. Barthold, "Fergana" md., **İslam Ansiklopedisi**, c. 4, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1977, s. 558-564.

[5] B. F. Manz, "Central Asian Uprisings in the Nineteenth Century: Ferghana under the Russians**", Russian Review**, Cilt 46, No. 3, Temmuz 1987, s. 268.

[6] A. Bennigsen, C. Lemercier-Quelquejay, **Sufi ve Komiser, Rusya'da İslam Tarikatları**, Çev. O. Türer, Ankara, Akçağ Yayınevi, 1988, s. 52.

[7] W. Barthold-B. Spuler, "Farghana", **The Encyclopaedia of Islam**, CD-Rom Edition v.1.1, 1999, II: 790a.

[8] B. Hayit, **Ruslara Karşı Basmacılar Hareketi Türkistan Türklüğü'nün Milli Mücadelesi**, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2006, s. 15 ve devamı.

[9] Library of Congress – Federal Research Division Country Profile: Kyrgyzstan, January 2007, Tajikistan, January 2007, Uzbekistan, February 2007. http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles.html (çevrimiçi 05.07.08)

[10] Tacikistan'ın kuzeyinde Leninabad ve Hatlon bölgelerinde; Türkmenistan'ın Daşoğuz ve Lebap bölgelerinde; Kazakistan'ın güneyinde Çimkent ve çevresinde; Kırgızistan'ın güneyinde özellikle Oş ve çevresindeki bölgelerde önemli sayıda Özbek nüfus yaşamaktadır. Ayrıca bkz. M. Fumagalli, "Ethnicity, state formation and Foreign policy: Uzbekistan and Uzbeks abroad", **Central Asian Survey**, 26:1, 2007, s. 109.

[11] http://geosite.jankrogh.com/exclaves.htm (çevrimiçi 03.07.2008)

[12] S. A. Panarin, "Political Dynamics of the "New" East (1985-1993)", **Central Asia and Transcaucasia**, Ed. V. V. Naumkin, London, Greenwood Press, 1994, s. 97.

[13] M. Haghayeghi, **Islam & Politics in Central Asia**, New York, St. Martin's Press, 1996, s. 194.

[14] Sovyet yönetimince II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında sürülen Ahıska Türkleri de dahil tüm topluluklar hakkında bkz. I. Kreindler, "The Soviet Deported Nationalities: A Summary and an Update, **Soviet Studies**, Cilt 38, No. 3, Temmuz 1986, s. 387-405. Sadece Ahıska Türklerini konu alan bir makale için bkz. A. Aydıngün "Ahıska (Meskhetian) Turks: Source of Conflict in the Caucasus", **The International Journal of Human Rights**, Cilt 6, No. 2, Yaz 2002, s. 49-64.

[15] Fergana Vadisi'nde özellikle Özbekistan ile Kırgızistan arasında varolan sınır sorunları konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: N. Megoran, "The critical geopolitics of the Uzbekistan–Kyrgyzstan Ferghana Valley boundary dispute, 1999–2000", **Political Geography**, 23, 2004, s. 731–764; N. Megoran, "For Ethnography in Political Geography: Experiencing and re-imagining Ferghana Valley Boundary Closures", **Political Geography**, 25, (2006), s. 622–640; M. Reeves, "Locating danger: *konfliktologiia* and the search for fixity in the Ferghana Valley borderlands." **Central Asian Survey**, Cilt 24, No. 1, 2005, s. 67-81.

[16] Vadinin birbirine muhtaç ulaşım sistemi bölgedeki gerginlik sonrasında bölge halkı için büyük sıkıntılara yol açmaktadır. Bu durum, yolculuk sırasında sınır güvenlik görevlileri, gümrük görevlileri, polisler ve Milli Güvenlik Hizmeti görevlilerinden oluşan çeşitli devlet görevlileri ile muhatap olmayı gerektirmektedir. Bkz. N.

Megoran, G. Raballand, J. Bouyjou, "Performance, Representation and the Economics of Border Control in Uzbekistan", **Geopolitics**, Cilt 10, No. 4, 2005, s. 719.

17 Fergana Vadisi ile ilgili şu çalışmalara bakılabilir: W. Barthold, "Fergana", **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1977, s. 558-565; W. Barthold - B. Spuler, "Farghana", **The Encyclopaedia of Islam**, CD-Rom Edition, 1999, Koninklijke Brill NV, Leiden, II: 790a; T. Yazıcı, "Fergana", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, c. 12, İstanbul, 1995, s. 375-377; http://home.wanadoo.nl/sota/fergana.htm (çevrimiçi 05.07.2008)

18 http://enrin.grida.no/environment-and-security/ferghana-report-eng.pdf (çevrimiçi 03.07.2008)

19 1979-1999 yılları arasında ekilebilir alanlardaki azalma için bkz. A. Ilkhamov, "Uzbek Islamism: Imported Ideology or Grassroots Movement?", **Middle East Report**, No. 221, Kış 2001, s. 43.

20 Çarlık döneminde İslam hakkında bkz. L. Klimoviç, **Islam v Çarskoi Rassii**, Moskva: Gosudarstvennoe Antireligioznoe Izdatelstvo, 1936. Sovyet döneminde İslam hakkında bkz: Y. Ro'i, **Islam in the Soviet Union**, London, Hurst&Company, 2000.

21 Bu örgüt yabancı kaynaklarda "The Islamic Movement of Uzbekistan (IMU)" şeklindedir.

22 Orta Asya'da radikal dinsel örgütlenmelere ilişkin şu çalışmalara bkz: S. E. Cornell, "'Narcotics, Radicalism, and Armed Conflict in Central Asia: The Islamic Movement of Uzbekistan", **Terrorism and Political Violence**, 17:4, 2005, s. 619 – 639; J. N. Trisko, "Coping with the Islamist threat: analysing repression in Kazakhstan, Kyrgyzstan and Uzbekistan", **Central Asian Survey**, 24:4, Aralık 2005, s. 373 – 389; E. Karagiannis, "Political Islam in Uzbekistan: Hizb ut-Tahrir al-Islami", **Europe-Asia Studies**, 58:2, Mart 2006, s. 261 – 280; D. Chaudet, "Hizb ut-Tahrir: An Islamist Threat to Central Asia?", **Journal of Muslim Minority Affairs**, Vol. 26, No. 1, Nisan 2006, s. 113-125. Yine basında yer alan bilgilere göre Fergana Vadisi'nin Rusya Federasyonu'na karşı mücadele yürüten Çeçen militanların da barınma alanlarından olduğu iddia edilmektedir. **Yeni Şafak**, 16.10.2006.

23 Tarikatların Orta Asya ve Kafkaslardaki nüfuzuna ilişkin bkz. A. Bennigsen, Lemercier-Quelquejay, **Sufi ve Komiser**, s. 76, 115; C. Lemercier-Quelquejay, "İhtilal ve İç Savaş Sırasında Azınlıkta Müslümanlar", S. Enders Wimbush, (Ed.), **Stratejik Açıdan Sovyet Müslümanları ve Diğer Azınlıklar**, Çev. Y.T. Kurat, Ankara, Yeni Forum Yayınları, 1988, s. 96-99; V. Monteil, **Sovyet Müslümanları**, Çev. M. Çamdereli, Yayın yeri belirtilmemiş, Pınar Yayınları, 1992, s. 229-230.

24 Ayrıca bkz. G. E. Wheeler, "Soviet Policy in Central Asia", **International Affairs**, Cilt 31, No 3. Temuz 1955, s. 319-322.

25 Sovyet rejimi için 1930'lu yılların başına kadar büyük sıkıntı yaratan ve merkezi Fergana Vadisi olan önemli bir direniş Basmacı hareketidir. Basmacı-Sovyet ordusu mücadelesi o kadar şiddetliydi ki, 1922 Yaz aylarında Türkistan'da bulunan 200 binden fazla Sovyet askerinin yaklaşık 100 bini vadide bulunmaktaydı. Ancak uygulanan sosyo-ekonomik program ve üstün Sovyet askeri gücü karşısında Basmacı hareketi başarıya ulaşamadı. Basmacı hareketi hakkında bkz. B. Hayit, **Ruslara Karşı Basmacılar Hareketi Türkistan Türklüğü'nün Milli Mücadelesi**, s. 15 ve devamı; J. Schoeberlein-Engel, "Basmachis", **The Oxford Encyclopedia of The Modern Islamic World**, Ed. J. L. Esposito, Cilt: 1, New York - Oxford, Oxford University Press, 1995,

s. 202-203; C. Lemercier-Quelqejay, "İhtilal ve İç Savaş Sırasında Azınlıkta Müslümanlar", s. 100-102.

26 E. E. Bacon, **Central Asians Under Soviet Rule, A Study of Culture Change**, Ithaca&London, Cornell University Press, 1990, s. 145.

27 P. Froese, "After Atheism: An Analysis of Religious Monopolies in the Post-Communist World", **Sociology of Religion**, 65:1, 2004, s. 66.

28 SSCB'nin dağılmasına kadar din karşıtı ve ateizm eğitimini amaçlayan pek çok yayınlar yapılmıştır. Bu konuda bilgi için şu çalışmalarımıza bakılabilir: A. Yaman, Orta Asya'da Yesevilik Kızılbaş Türkler Laçiler, İstanbul, Nokta Kitap, s. 57-59; A. Yaman, "Orta Asya'da Din Meselesine Dair Bazı Gözlemler", Türk Yurdu, c. 25, sayı 216, Ağustos 2005, s. 47-52.

29 M. Aliev, **İslam Dini ve Onung Merasimleri**, Taşkent: Kızıl Uzbekistan, Pravda Vostoka ve Özbekistan Surh ve Birlaşgan Naşriyati, 1958, s. 81.

30 Bennigsen, C. Lemercier-Quelquejay, Sufi ve Komiser, s. 33.

31 M. B. Olcott, **Roots of Radical Islam in Central Asia**, Washington, Carnegie Papers, 2007, s. 6.

32 M. Gardaz, "Field Report: In Search of Islam in Kyrgyzstan", **Religion**, 29, 1999, s. 279.

33 Bu konuda bkz. A. Bennigsen, **Sovyet Müslümanları ve İslam Dünyası**, s. 316-322; Y. Ro'i, "The Task of Creating the New Soviet Man: Atheistic Propaganda in the Soviet Muslim Areas", **Soviet Studies**, Cilt 36, No. 1, Ocak 1984, s. 26-44.

34 S. Akiner, "The Politicisation of Islam in Postsoviet Central Asia", **Religion, State & Society**, Cilt 31, No. 2, 2003, s. 98-99.

35 O. Roy, **Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi**, Çev. Mehmet Moralı, İstanbul, Metis Yayınları, 2000, s. 198.

36 Örneğin Kırgızistan'da 1987 yılında ibadete açık cami sayısı 34 iken, 1994 yılına gelindiğinde bu sayı yaklaşık 1000 kadardı. Aynı dönemde ise Özbekistan'da cami sayısı 87'den 3000'e yükselmiş durumdaydı. Ayrıca artık dini okul ve medreseler de Arapça, Kur'an ve diğer dini alanlarda eğitim vermeye başlamışlardı. S. Akiner, **The Politicisation of Islam**, s. 101.

37 Dönemin gelişmelerine ilişkin ayrıca bkz. M. Broxup, "Islam in Central Asia Since Gorbachev", **Asian Affairs**, 18: 3, Ekim 1987, s. 283-293.

38 Akiner, **The Politicisation of Islam**...s. 102.

39 J. Anderson, "Social, Political, and Institutional Constraints on Religious Pluralism in Central Asia", **Journal of Contemporary Religion**, Cilt 17, No. 2, 2002, s. 181-188.

40 J. Anderson, Social, Political, and institutional constraints..., s. 181 ve devamı.

41 Orta Asya'nın genç cumhuriyetlerinin demokratikleşme yönünde diğer eski Sovyet cumhuriyetlerine göre geride olduğu ifade edilmekte ve bu da düşük ekonomik gelişmişlik düzeyi, geleneksel kültür, zayıf sivil toplumlar, eski yönetici sınıfın (nomenklatura) yeni devletlerdeki öncü rolü ve etnik sorunlara bağlanmaktadır. Bkz. P. Kubicek, "Authoritarianism in Central Asia: curse or cure?", **Third World Quarterly**, 19:1, 1998, s. 29.

42 Aynı yönde bkz. I. D. Zviagelskaya, "Central Asia and Transcaucasia: New Geopolitics", **Central Asia and Transcaucasia, Ethnicity and Conflict**, Ed. V. V. Naumkin, London, Greenwood Press, 1994, s. 131.

43 http://enrin.grida.no/environment-and-security/ferghana-report-eng.pdf (çevrimiçi 03.07.2008). Özbekistan'da Andican'da km²'ye 529.2, Namangan'da km²'ye 264.8 ve Fergana'da km²'ye 404.4 kişi düşmektedir. Bkz. T. Dadabaev, "Post-Soviet realities of society in Uzbekistan", **Central Asian Survey**, 23:2, Haziran 2004, s. 144.

44 UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs

45 http://enrin.grida.no/environment-and-security/ferghana-report-eng.pdf (çevrimiçi 03.07.2008)

46 http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=70010 (çevrimiçi 01.06.2008)

47 Chaudet, "Hizb ut-Tahrir: An Islamist Threat to Central Asia?".., p. 118.

48 http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav121499_pr.shtml (çevrimiçi 03.07.2008); N. Megoran, For Ethnography in Political Geography: Experiencing and re-imagining Ferghana Valley Boundary Closures, s. 622–640

49 http://enrin.grida.no/environment-and-security/ferghana-report-eng.pdf (çevrimiçi 03.07.2008)

50 M. Spoor, "Upheaval Along the Silk Route: The Dynamics of Economic transition in Central Asia", **Journal of International Development**, 9:4, 1997, s. 579-582.

51 M. Karim, "Globalization and Post-Soviet Revival of Islam in Central Asia and the Caucasus", **Journal of Muslim Minority Affairs**, Cilt 25, No. 3, Aralık 2005, s. 446**.**

52 http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/0, menu PK:258620~pagePK:14673 2~piPK: 146813~theSitePK:258599,00.html (çevrimiçi 05.07.08)

53 P. Blackmon, "Back to the USSR: Why the past does matter in explaining differences in the economic reform processes of Kazakhstan and Uzbekistan", **Central Asian Survey**, 24:4, Aralık 2005, s. 395.

54 Megoran, Raballand ve Bouyjou, Performance, Representation and the Economics of Border Control in Uzbekistan, s. 721-722.

55 E. W. Merry, "Governance in Central Asia: National in form, Soviet in content", **Cambridge Review of International Affairs**, Cilt 17, No. 2, Temmuz 2004, s. 294.

56 Cornell, Narcotics, Radicalism..., s. 629.

57 Merry, "Governance in Central Asia..., s. 294.

58 O. Ruzaliev, "Islam in Uzbekistan: Implications of 9/11 and Policy recommendations for the United States", **Journal of Muslim Minority Affairs**, Cilt 25, No. 1, Nisan 2005, s. 19.

59 N. J. Melvin, "Patterns of Centre-Regional Relations in Central Asia: The Cases of Kazakhstan, the Kyrgyz Republic and Uzbekistan", **Regional&Federal Studies**, 11:3, (2001) s.184.

60 Haghayeghi, **Islam & Politics in Central Asia**, s. 192.

61 Kreindler, "The Soviet Deported Nationalities: A Summary and an Update", s. 387.

62 Haghayeghi, **Islam & Politics in Central Asia**, s. 192-193; Anderson Fergana Vadisi'ndeki sosyo-ekonomik yapıya ilişkin 250 bin işsiz genç ve açlık sınırında pek çok ailenin olduğunu ifade etmektedir. J. Anderson, **The International Politics of Central Asia**, Manchester&New York, Manchester University Press, 1997, s. 69. Çatışmaların sonucuna ilişkin rakamlar Haghayeghi, s. 193'ten alınmış olup, aynı rakamlar daha yüksek olarak Anderson, s. 67'de yer almaktadır.

63 Panarin, **Political Dynamics of the "New" East 1985-1993**, s. 96.

64 http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav121499_pr.shtml (çevrimiçi 03.07.2008)

65 Panarin, **Political Dynamics of the "New" East (1985-1993**, s. 97; D. Twining, **The New Eurasia**.., s. 161.

66 Haghayeghi, **Islam & Politics in Central Asia**, s. 197.

67 Ahmed Rashid, **The Resurgence of Central Asia, Islam or Nationalism?**, Karachi: Oxford University Press, s. 146-154; Haghayeghi, **Islam & Politics in Central Asia**, s. 194; Twining, **The New Eurasia, s**. 161.

68 Anderson, "The International Politics of Central Asia", s.142.

69 Twining, **The New Eurasia,** s. 151, 155, 163, 167, 176.

70 Haghayeghi, **Islam & Politics in Central Asia**, s. 195-197.

71 S. Akbarzadeh, "Keeping Central Asia Stable", **Third World Quarterly**, Cilt 25, No. 4, (2004), s. 693.

72 Panarin, Political Dynamics of the "New" East (1985-1993), s. 98;

73 http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav051503.shtml (çevrimiçi 03.07.2008)

74 Panarin, "Political Dynamics of the "New" East 1985-1993", s. 98;

75 Mesela Fergana Vadisi'nden Abdulatif Kasım Andicani, bölgedeki yabancı kaynaklı dini akımlardan Vahabilik ve Hizb utTahrir'e karşı mücadele eden tanınmış din adamlarından sadece biridir. Olcott, **Roots of Radical Islam in Central Asia**, s. 12.

76 A. Zelkina, "İslam and security in the new states of Central Asia: How genuine is the Islamic threat?", **Religion, State & Society**, Cilt 27, No. 3/4, 1999, s. 368; ayrıca bkz. J. Rupert, "Dateline Tashkent: Post-Soviet Central Asia", **Foreign Policy**, No. 87, Yaz 1992, s. 180-181.

77 Suudi Arabistan kaynaklı rejim karşıtı dini faaliyetlerin sonucu olarak, Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Kerimov'un Ağustos 1992'de Fergana Vadisi'nde aktif 70 Suudi vaizi Özbekistan'dan sınırdışı ettiği bilinmektedir. Bkz. I. D. Zviagelskaya, "Central Asia and Transcaucasia: New Geopolitics", s. 153.

78 Ilkhamov, "Uzbek Islamism: Imported Ideology or Grassroots Movement?", s. 44.

79 Zelkina, "İslam and security in the new states of Central Asia", s. 361; Ayrıca bkz. T. J. Gunn, "Shaping an Islamic Identity: Religion, Islamism, and the State in Central Asia", **Sociology of Religion**, 64:3, 2003, 399-401.

80 Haghayeghi, **Islam & Politics in Central Asia**, s. 90-92.

81 E. Karagiannis-C. McCauley, Hizb ut-Tahrir: Evaluating the Threat posed by a radical Islamic group that remains non-violent", **Terrorism and Political Violence**, 18, 2006, s. 319.

82 Anderson, **The International Politics of Central Asia**..., s. 69.

83 Ruzaliev, **Islam in Uzbekistan**..., s. 17; A. Ilkhamov, "Uzbek Islamism...", s. 44.

84 Akiner, **The Politicisation of Islam**...s. 107.

85 Ilkhamov, "Uzbek Islamism..", s. 45.

86 Haghayeghi, **Islam & Politics in Central Asia**, s. 90-92.

87 Ruzaliev, "Islam in Uzbekistan..., s. 18; R. Weitz, "Storm clouds over Central Asia: Revival of the Islamic Movement of Uzbekistan (IMU), **Studies in Conflict & Terrorism**, 27, 2004, s. 511.

88 Kırgızistan sınırları içerisinde bulunan bu iki enklav, radikal islamcıların üsleri olarak görülmektedir.

89 S. E. Cornell, "Narcotics, Radicalism, and Armed Conflict in Central Asia: The Islamic Movement of Uzbekistan", **Terrorism and Political Violence**, 17, 2005, s. 627-628.
90 Weitz, "Storm clouds over Central Asia..., s. 511.
91 http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav021403.shtml (çevrimiçi 03.07.2008)
92 J. Schoeberlain, "Islam in the Ferghana Valley: Challenges for New States", **Islam in Politics in Russia and Central Asia**, Ed. S. A. Dudoignon & K. Hisao, London, 2001, s. 323-328. http://www.irinnews.org/PrintReport.aspx?ReportId=24448 (çevrimiçi 03.07.2008)
93 Akbarzadeh, "Keeping Central Asia Stable...s. 702.
94 Ilkhamov, "Uzbek Islamism....", s. 45; Ayrıca yine 2000 içerisinde ABD Dışişleri bakanı Madeleine Albright ABD'nin Özbekistan'a, askeri ekipman sağlama ve terörizme karşı Özbek ordusunun eğitilmesi konusunda ortak düşünceye varıldığını açıklamıştır. Karim, "Globalization and Post-Soviet Revival of Islam in Central Asia and the Caucasus", s. 447.
95 http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=22725 (çevrimiçi 01.08.2008)
96 Weitz, "Storm clouds over Central Asia...", s. 506.
97 Weitz, "Storm clouds over Central Asia...", s. 512.
98 Akbarzadeh, "Keeping Central Asia Stable...", s. 698
99 J. Trisco, "Coping with the Islamist Threat: analysing repression in Kazakhstan, Kyrgyzstan and Uzbekistan", **Central Asian Survey**, 24: 4, (Aralık 2005), s. 382; S. Akiner, The Politicisation of Islam...s. 115.
100 Weitz, "Storm clouds over Central Asia...", s. 513.
101 Trisco, "Coping with the Islamist Threat:.....",s. 384-385.
102 http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=34297 (çevrimiçi 03.07.2008)
103 http//www.enews.ferghana.ru/article.php?id=1595 (çevrimiçi 10.08.2007)
104 Konuyla ilgili bir araştırmada Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında ticaretin zayıflaması genel olarak şu üç nedene bağlanmaktadır: 1. Makroekonomik değişim, 2. Korumacı ticaret politikaları, 3. Taşımacılık maliyetleri. Bkz. N. Megoran, G. Raballand, J. Bouyjou, "Performance, representation and the economics of border control in Uzbekistan", s. 715-717.
105 http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=14406 (çevrimiçi 10.08.2007)
106 R. Weitz, "Storm clouds over Central Asia...", s. 514.
107 Chaudet, çoğu analist ve gözlemcilere göre HT'nin Orta Asya'da en önemli İslamcı grup olduğunu ve bölgede 15-20 bin kadar HT yandaşı bulunduğunu ifade etmektedir. D. Chaudet, "Hizb ut-Tahrir: An Islamist Threat to Central Asia?, s. 114.
108 Olcott, **Roots of Radical Islam in Central Asia**, s. 18-28.
109 Ilkhamov, "Uzbek Islamism..", s. 45.
110 Karagiannis, "Political Islam in Uzbekistan....", s. 265, 275, 276.
111 S. Horsman, "Themes in official discourses on terrorism in Central Asia", **Third World Quarterly**, Vol. 26, No.1, 2005, s. 202.
112 Akiner, "The Politicisation of Islam...", s. 115.
113 Trisco, "Coping with the Islamist Threat...", s. 378.
114 Karim, "Globalization and Post-Soviet Revival of Islam in Central Asia and the Caucasus", s. 446.

115 Weitz, "Storm clouds over Central Asia...", s. 516.
116 Weitz, "Storm clouds over Central Asia...",s. 517.
117 J. R. Walsh, "China and the New Geopolitics of Central Asia", **Asian Survey**, Cilt 33, No. 3, Mart 1993, s. 283.
118 Ş. Amanov, **ABD'nin Orta Asya Politikaları**, Ankara: Gökkubbe Yayınları, 2007, s. 78.
119 M. Rywkin, "Security and Stability in Central Asia: Differing Interests and Perspectives", **American Foreign Policy Interests**, 28, 2006, s. 203.
120 Amanov, **ABD'nin Orta Asya Politikaları**, s. 96-100.
121 Tacikistan PFP programına 2002 katıldı.
122 Weitz, "Storm clouds over Central Asia...", s. 515-516.
123 S. Akbarzadeh, "Uzbekistan and the United States: Friends or Foes", **Middle East Policy**, Cilt XIV, No. 1, Bahar 2007, s. 107.
124 Weitz, "Storm clouds over Central Asia...", s. 517
125 Walsh, "China and the New Geopolitics of Central Asia", s. 283
126 W. E. Odom – R. Dujarric, **Commonwealth or Empire? Russia, Central Asia, and the Transcaucasus**, Indiana, Hudson Institute, 1997, 2nd printing, s. 177-188.
127 Amanov, **ABD'nin Orta Asya Politikaları**, s. 74-84.
128 B. G. Privratsky, **Muslim Turkistan, Kazak Religion and Collective Memory**, Richmond, Surrey, Curzon Press, 2001, s. 44.
129 Walsh, China and the New Geopolitics of Central Asia, s. 283
130 Karim, "Globalization and Post-Soviet Revival of Islam in Central Asia and the Caucasus", s. 445.

Türkiye-Ermenistan İlişkileri: Zor Komşuluk

Kamer Kasım[*]

Sorunun Tanımı

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Ermenistan, Türkiye tarafından tanınmış ancak iki ülke arasında normal diplomatik ilişkilerin kurulmasında sorunlar ortaya çıkmıştır. Bunun üç temel nedeni vardır. Ermenistan'ın bağımsızlığından önce başlayan daha sonra Ermenistan ile Azerbaycan arasında diğer bölge ülkelerinin ilişkilerini de etkileyen bir soruna dönüşen Dağlık Karabağ savaşı ve Ermeni kuvvetler tarafından Azerbaycan topraklarının % 20'sinin işgal altında tutulması, Ermenistan'ın soykırım iddialarını uluslararası alanda gündeme taşıması ve bu iddiaların tanınmasını en önemli dış politika amaçlarından birisi olarak ortaya koyması ve Ermenistan'ın Türkiye'nin toprak bütünlüğünü açıkça tanımaması, iki ülke ilişkilerinin normal seyrinde ilerlemesini engellemiştir. Türkiye-Ermenistan arasındaki kara sınırı da Dağlık Karabağ sorununda 1993 yılında Kelbecer'in Ermeni kuvvetler tarafından işgal edilmesi üzerine kapatılmıştır.

Sorunun Ortaya Çıkışı

Soğuk Savaş dönemi sonrası uluslararası sistemde bölgesel çatışmalar ve bunun sonucu olarak bölgesel güçlerin ön plana çıktığı bir süreç yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra onun ardılı olarak ortaya çıkan Rusya'nın 1992 yılının sonundan itibaren eski Sovyet coğrafyasında

[*] Prof.Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

mektedir. Türkiye ile olan kara sınırının açılması daha çok Ermenistan'ın işine yarayacak bir gelişme olacaktır. Ermenistan Türkiye için önemli bir ticari partner olabilecek bir ülke değildir. İki ülke arasında Nisan 2008'de yol haritasının açıklanması ve Ekim 2009'da imzalanan protokoller ile yeni bir süreç başlamıştır. Ancak protokollerde Karabağ sorunundan bahsedilmemesi kara sınırnın açılması noktasını çok sorunlu kılmaktadır. Türkiye en yetkili ağızlardan Karabağ ile ilgili bir antlaşma sağlanmadan sınırın açılmayacağını ifade etmiştir. Karabağ sorunu da kısa sürede çözülemeyecek kadar karmaşıktır. Ayrıca ortada bir askeri işgal söz konusudur ve bunun salt diplomatk yöntemlerle sonlandırılmasının güçlüğü ortadadır. Türkiye için Azerbaycan, Ermenistan'dan çok daha önemli bir ülkedir. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının yanı sıra Bakü-Tiflis-Erzurum doğal gaz hattı vasıtasıyla iki ülke arasında enerji köprüleri kurulmuştur. Azerbaycan-Türkiye-Yunanistan arasında İtalya'ya uzanacak bir doğal gaz boru hattı projesinin yanı sıra Nabucco projesininde gerçekleşmesi halinde Azerbaycan doğal gazı burada da yer alacaktır. Türkiye, Ermenistan'ın Avrupa-Atlantik sistemine kazandırılması şeklinde ortaya konan politikada yer alırken, Azerbaycan'ın Rusya eksenine kaymamasına da dikkat etmek zorundadır. Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi ve sınırın açılması Kafkasya'daki en önemli ve yıkıcı sonuçları olan "dondurulmuş çatışma" halinde kalan Karabağ sorununun çözümüne bağlıdır. Aksi takdirden Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin gelişmesi için yapılacak tüm çabalarda kırılganlık sürecektir.

Notlar

1 İbrahim Kaya, "Ermeni Sorunu'nun Hukuksal Boyutları: Ulusal ve Uluslararası", Şenol Kantarcı, Kamer Kasım,İbrahim Kaya, Sedat Laçiner, Ömer E. Lütem (der.), **Ermeni Sorunu El Kitabı**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s. 73-93.

2 Örneğin, Taşnak kuruluşu olan Amerika Ermeni Ulusal Komitesi, Türk-Ermeni Barışma Komisyonuna karşı çıkarkeni Amerika-Ermeni Asamblesi desteklemiştir. Bakınız, Kamer Kasım, "Turkish-Armenian Reconciliation Commission: A Missed Opportunity", **Armenian Studies**, Issue: 4, December 2001-January-February, 2002, ss. 256-273.

3 **International Helsinki Federation For Human Rights Annual Report**, s. 26

4 Bakınız, *http://www.azerbaijan.az/_News/_news_e.html?lang=en&did=2008-03-15*. Fuad Axundov, Co-Chairs Against Azerbaijan, the UN General Assembly Against Co-Chairs, **Region Plus**, No. 7, (51), 1 April 2008, pp.8-12. Bakınız, Kamer Kasım, "The Origins and Consequences of the Nagorno-Karabakh Conflict", **Basic Principles for the Settlement of the Conflicts on the Territories of the GUAM States**, Bakü, 15-16 Nisan 2008, ss. 64-68

5 Stephan H Astourian, , "From Ter-Petrosyan To Kocharian: Leadership Change In Armenia", **Berkeley Program In Soviet And Post-Soviet Studies Working Paper Series**, 2000-2001, s. 20.

[6] Gerard J. Libaridian, **Ermenilerin Devletleşme Sınavı, (The Challenge of Statehood)**, Çev. Alma Taşlıca, Ankara, İletişim Yayınları, 2000, s. 36.

[7] Ömer Engin Lütem ile söyleşi, **2023 Dergisi**, Sayı 12, 15 Nisan 2002, s. 29.

[8] Ter-Petrosyan ve Koçaryan dönemi Ermenistan dış politikası için bakınız, Kamer Kasım, "Armenian Foreign Policy: Basic Parameters of the Ter-Petrosian And Kocharıan Era", **Review of Armenian Studies**, Vol. 1, No. 1, 2002, ss. 98-102.

[9] Kamer Kasım, "The Nagorno-Karabakh Conflict, Caspian Oil and Regional Powers", Bülent Gökay (ed), **The Politics of Caspian Oil**, (Londra: Palgrave), 2001, s. 194-195

[10] Kamer Kasım, "Armenian Foreign Policy: Basic Parameters of the Ter-Petrosian And Kocharıan Era", **Review of Armenian Studies**, Vol. 1, No. 1, 2002, ss. 90-103

[11] Rusya-Ermenistan ilişkileri için bakınız, Kamer Kasım, "Rusya-Ermenistan İlişkileri: Hegemon Güç ile Stratejik Ortağı Arasındaki İlişki", İhsan Çomak (Der.), **Rusya, Stratejik Araştırmalar-1**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2006, ss. 231-246.

[12] European Parliament Resolution on a Political Solution to the Armenian Question, Doc. A2-33/87, http://europarl.eu.int , 18 Haziran 1987.

[13] Avrupa Parlamentosu Kararı, *(COM(2004)056-C6-0148/2004-2004/2182(INI))*, http://europarl.eu.int , 15 Aralık 2004.

[14] Regular Report and the Recommendation of the European Commission on Turkey's Progress Towards Accession *(COM(2004)0656-C6-0148/2004-2004/2182(INI)*, 6 Ekim 2004.

[15] Bakınız, Kamer Kasım, "AB Üyelik Sürecinde Kıbrıs, Ermeni Sorunu ve Azınlıklar", **Avrasya Dosyası**, Cilt:11, Sayı.1, 2005, ss. 97-105. Kamer Kasım, "Türkiye'nin Avrupa Birliğine (AB) Üyelik Sürecinde Ermeni Sorunu", Mehmet Seyfettin Erol ve Ertan Efegil (Der.), **Türkiye-AB İlişkileri Dış Politika ve İç Yapı Sorunsalları**, Ankara, Alp Yayınevi, 2007, ss. 1-25.

[16] ABD'nin hazar petrolleri politikası için bakınız, Kamer Kasım, "The US Policy Towards Caspian Oil and Its Implications on Turkish-American Relations", Mustafa Aydın, Çağrı Erhan (eds), **Turkish-American Relations, Past, Present and Future**, London, Routledge, 2004, sf. 129-151.Ermenistan, Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu projesinin temellerinin atılmasıyla demiryolunda da by-pass edilmektedir. Bakınız, Kamer Kasım, "Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu: İpek Yolu'nun Demirağlarla Örülmesi", **Usakasya**, http://www.usakgundem.com, 24 Temmuz 2008.

[17] Rusya-Gürcistan gerginliği için bakınız, Kamer Kasım, "Gürcistan'da Güney Osetya Sorununun Etkileri", **Usakasya**, http://www.usakgundem.com, 8 Ağustos 2008. Kamer Kasım, Gürcistan'da Neler Oluyor?", **Journal of Turkishweekly**, www.turkishweekly.net, 14 Ağustos 2008. Kamer Kasım, "Back to the Cold War", **Journal of Turkishweekly**, www.turkishweekly.net, 8 Eylül 2008.

[18] Bakınız, Kamer Kasım, "19 Şubat 2008 Ermenistan Devlet Başkanlığı Seçimleri", **Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi**, Yıl 3, Sayı 5, 2008, ss. 191-196.

[19] Konu ile ilgili olarak bakınız, Sedat Laçiner, "Türkiye-Ermenistan İlişkilerinde Sınır Kapısı Sorunu ve Ekonomik Boyutu", **Ermeni Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 6, Yaz 2002, ss. 35-68. Bakınız, Sedat Laçiner, **Türkler ve Ermeniler**, Ankara, USAK Yayınları, 2005.

[20] Örneğin Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği Başkanı 2002 yılında sınırın açılması halinde Türkiye'den Ermenistan'a 600 milyon dolarlık ihracat olacağını iddia etmiştir. Orhan Yıldırım, "İhracatçılar Ermenistan Kapısının Açılmasını İstiyorlar", **Zaman**, 12

Ocak 2002; Sedat Laçiner, "Türkiye-Ermenistan İlişkilerinde Sınır Kapısı Sorunu ve Ekonomik Boyutu", **Ermeni Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 6, Yaz 2002, ss. 35-68.

[21] Kamer Kasım, "Turkey-Azerbaijan-Armenia Triangle", **Journal of Turkish Weekly**, 27 Mayıs 2009.

[22] Bakınız, Ömer Engin Lütem, "Protokollerin İçeriği, (I, II, III)", **Avrasya İncelemeleri Merkezi, Günlük Bülten**,http://www.idizayn.com/avim/bultentekli.php?haberid=8954. http://www.avim.org.tr/bultentekli.php?haberid=9022, http://www.avim.org.tr/bultentekli.php?haberid=9065, 7-8-9 Eylül 2009. Kamer Kasım, "Türkiye ve Ermenistan arasındaki Protokollerin Analizi", **USAK Stratejik Gündem**, http://www.usakgundem.com/yazar/1225/türkiye-ve-ermenistan-arasındaki-protokollerin-analizi.html, 1 Eylül 2009.

[23] Makalenin yazılmı tamamlandığında süreç devam etmekteydi. **Not:** Türkiye-Ermenistan ilişkileri ile ilgili bu makalede yer alan görüşler ve daha ayrıntılı bilgi için bakınız, Kamer Kasım, **Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya**, Ankara, USAK Yayınları, 2009.

Makedonya: Balkanlarda Tarihi Miras Kavgası ve Etnik Çatışma

Kemal İnat[*] *– Ali Balcı*[°]

Sorunun Tanımı

Makedonya sorununun temelinde, 2000'lerin ilk yıllarına kadar baskı altında tutulan ve kendi dillerinde eğitim ve siyasete katılım gibi temel hakları tamamen ellerinden alınan veya sıkı bir şekilde kısıtlanan Arnavut azınlığın, artık bu haklarını almak için şiddete başvurmaya başlaması yatmaktadır.[1] Makedon Arnavutlarının bu mücadelelerinde komşu ülkelerde yaşayan Arnavutlardan yardım görmeleri de sorunun uluslararası bir görünüme bürünmesine yol açmıştır. Temelde Arnavut azınlık ile ülkede nüfusun çoğunluğunu oluşturan Makedonların kontrolündeki yönetim arasında yaşanan sorun bu iki kesim arasındaki etnik ve dini farklılıklardan kaynaklanmıştır. Üsküp yönetiminin, ülkesindeki Arnavutlarının etnik ve dinsel açıdan aynı kimliği paylaştıkları Arnavutluk ve Kosova'da yaşayan halklarla birleşerek bir büyük Arnavut devleti kurarak Makedonya'nın parçalanmasına yol açmasından duyduğu korku, onu, Arnavutlara yönelik baskılarını artırmaya ve bu şekilde sorunu daha da karmaşık hale getirmeye itmiştir.

Makedonya sorununun bir başka ayağını bu ülkenin başta Yunanistan olmak üzere komşularıyla yaşadığı sorunlar oluşturmaktadır. Yunanistan'ın kendi topraklarının kuzeyinde bulunan Ege Makedonyası üzerinde hak iddia etmesinden korkarak uzun zaman Makedonya'nın bağımsızlığının uluslararası örgütlerce tanınmasını engellemesi iki ülke arasında ilişkilerin gergin olmasına yol açmıştır. Yunanistan'ın, Makedonya'yı 'Eski Yu-

[*] Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.
[°] Dr., Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

AB'nin ayrıca Yunanistan'la yaşanan sorunların çözümlenmesi konusunda da katkısı olmuştur. Yunanistan her ne kadar AB üyeliğini de kullanarak uluslararası alanda Makedonya'ya karşı isteklerini kabul ettirmeye çalışsa da, isteklerinin çoğunu elde ettikten sonra AB ülkelerinin ve ABD'nin girişimleriyle ve onların kendisine verdiği güvenceyle Makedoya ile ilişkilerini düzeltmeyi kabul etmiştir. Ancak, ilişkilerdeki bu iyileşmenin önemli sorun alanlarından biri olan Makedonya'nın ismi konusundaki ihtilafı kapsamaması gerginliklerin devam etmesine yol açmıştır. Atina'nın, Makedonya'nın NATO ve AB üyeliklerine anayasal ismi altında dahil olmasını engellemeye yönelik kararlılığı 2000'lerin ikinci yarısında iki ülke arasında yeniden önemli bir krize neden olmuştur.

Sonuç olarak, dış güçlerin baskısı ya da arabuluculuğu ile Makedonya'da varılan barış bütün benzerleri gibi ancak geçici karaktere sahip bir barış görüntüsü sunmaktadır. Bu barışı kalıcı kılmak sorunun iç aktörlerinin ve bölgesel aktörlerin, tarihin getirdiği yükleri aşma konusunda ne kadar becerikli olmaları ve uzlaşıya ne kadar yatkın olacaklarıyla ilgilidir. NATO ve AB'nin ülkedeki geçici varlıkları ve arabuluculuk çabaları sorunun aktörlerine uzlaşıya dayalı politikalar geliştirme konusunda ihtiyaç duydukları zamanı vermiştir.[59] Arnavut sorunu kısa vadede bunu kanıtlamış gözüküyor, fakat Yunanistan ile yaşanan problemde ise uzlaşma kültürünün henüz yeterince yerleşmediği görülmektedir.

Notlar

1 Makedonya'daki Arnavutların liderlerinden Ali Ahmeti bu sorunu şu sözlerle ifade ediyor: "We want to live as equals in our land and be treated as citizens". A. J. Bellamy, "The New Wolves at the Door: Conflict in Macedonia", **Civil Wars**, Vol. 5, No. 1, Spring 2002, s. 120

2 Basil C. Gounaris, "Macedonian Questions", **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 2, No. 3, September 2002, s. 64 ve 68

3 Bugün Yunanistan toprakları içerisinde kalan Ege Makedonya'sındaki Makedonlar ise Yunanca konuşmaktadır.

4 Joseph V. Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Cilt 9, 1994, s. 592

5 P.H. Liotta ve C.R. Jebb, "Macedonia: And of the Beginning or Beginning of the End", **Parameters**, Spring 2002, s. 98; Ziya Nur Aksun, **Osmanlı Tarihi**, Cilt 4, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994, s. 352

6 Oral Sander, **Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e**, İmge yayınları, Ankara, 1998, s. 279

7 Feridun Emecen, "Osmanlı Siyasi Tarihi", **Osmanlı Devleti Tarihi**, Der.: Emeleddin İhsanoğlu, Cilt 1, İstanbul, 1999, s. 104

8 Birgül Demirtaş-Coşkun ve E. Türkoğlu, "Makedonya'da Tehlike Çanları Balkanların Eski Model Ülkesi Yeni İstikrarsızlık Unsuru mu?", **Stratejik Analiz**, Cilt 2, Sayı 13, Mayıs 2001, s. 6

[9] A. G. Tokay, "Makedonya Sorununa Tarihsel Bir Bakış 1878- 1908", **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, Der.: Kemali Saybaşılı ve Gencer Özcan, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1997, s. 23

[10] Şule Kut, "Makedonya Yunanistan Anlaşmazlığının Boyutları", **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, Der.: Kemali Saybaşılı ve Gencer Özcan, 1997, Bağlam Yayınları, İstanbul, s. 287

[11] F. A. K. Yesamee, "Balkanlar'da Milliyet: Makedonya Örneği", **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, Der.: Kemali Saybaşılı ve Gencer Özcan, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1997, s. 84

[12] İrfan Kaya Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı Balkan Dramının Perde Arkası**, Seçkin Yayınları, İstanbul, 2003, s. 38

[13] Demirtaş-Coşkun ve Türkoğlu, age, s. 7

[14] N. Özgür, "Balkan Devletlerinin Dış Politika Uygulamalarında Etnik Sorunların Rolü", **Uluslararası Politikada Yeni Olaylar Yeni Bakışlar**, Der.: Faruk Sönmezoğlu, 1998, s. 233

[15] 7. yüzyılda kurulan Makedon devletinin bugün Yunanistan sınırları içinde bulunan Ege Makedonya'sını kapsamış olmasından dolayı, Yunanistan bugünkü Makedonya'nın o dönemde taşıdığı isimle kabul edilmesinin ileride Ege Makedonya'sına yönelik taleplerde bulunmasına fırsat verebileceği ihtimalini öne sürerek söz konusu ismin değiştirilmesini istemiştir. Özgür, age, s. 233

[16] David Owen, **Balkan Odyssey**, Mariner Books, 1995, s. 345 ve M. Turna, "Makedonya Türkiye İlişkileri ve Makedonya'nın Geleceğine Bakış", **Avrasya Dosyası**, Sonbahar 1996, Cilt 3, Sayı 3, s. 70

[17] Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2002, s. 311

[18] Noel Malcolm, **Kosova Balkanları Anlamak İçin**, Om Yayınları, İstanbul, 1999, s. 385

[19] Hasan Ünal, "Balkanlar'da Geniş 'Arnavut Meselesi' ve Türkiye", **Avrasya Dosyası**, Cilt 4, Sayı 1-2, 1998, s. 144

[20] Demirtaş-Coşkun ve Türkoğlu, age, s. 9

[21] Ülger, age, s. 68

[22] Malcolm, age, s. 383

[23] C. Özönder, "Balkan Gelişmeleri, Makedonya Sorunu", **Kök Araştırmaları**, Cilt 3, Sayı 1, Bahar 2001, s. 207

[24] Demirtaş-Coşkun ve Türkoğlu, age, s. 7

[25] Fahir Armaoğlu, **20 Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1990,** Cilt 2 (1980–1990), İstanbul, 1992, s. 244

[26] A. Babuna, "Kosova Sorunu Üzerine", **Dış Politika Dergisi**, Sayı 1–2, Cilt 8, 1997, s. 9

[27] Ülger, age, s. 93

[28] Ülger, age, s. 95

[29] P. Rosulek, "Albanians in the Republic of Macedonia (1991–2001)", **Perspectives: Central European Review of International Affairs,** Vol. 17, Winter2001/2002, s. 44

[30] Demirtaş-Coşkun ve Türkoğlu, e.g.e., s. 8

[31] Rosulek, age, s. 44-45

[32] Şule Kut, "Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna Hersek ve Makedonya Politikası 1990-1993", **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der.: Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul, 1999, s. 325

[33] İlhan Uzgel, "Balkanlarla İlişkiler", Der: Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bu Güne Olgular Belgeler Yorumlar 1919–1980**, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 105

[34] 2002 nüfus sayımına göre ayrıca ülkenin yüzde 3.85'ini Türkler, yüzde 2.66'sını Romanlar ve yüzde 1.78'sini etnik Sırplar oluşturmaktadır. John Phillips, **Macedonia: Warlords and Rebels in the Balkans**, I. B. Tauris, 2007, s. 80

[35] Karşılaştırın, S. Sofos, "The Albanian Question: Macedonia at the Crossroads", **Journal of Southern Europe and the Balkans**, Vol. 3, No. 2, 2001, s. 146

[36] Ünal, age, 145

[37] NLA konusunda bkz. P. H. Liotta ve C. R. Jebb, "Macedonia: And of the Beginning or Beginning of the End", **Parameters**, Spring 2002, s. 99–100

[38] Rosulek, age, s. 48

[39] A. J. Bellamy, "The New Wolves at the Door: Conflict in Macedonia", **Civil Wars**, Vol. 5, No. 1, Spring 2002, s. 126

[40] Bellamy, age, s. 125

[41] Rosulek, age, s. 47

[42] Demirtaş-Coşkun ve Türkoğlu, age, s. 11

[43] Demirtaş-Coşkun ve Türkoğlu, age, s. 11

[44] Sofos, age, s. 145

[45] Liotta ve Jebb, age, s. 100; Ancak 2001 Şubat ayında başlayan bu çatışmaların iç savaşa dönüşmesinde NATO'nun yanlış politikalarının etkili olduğunu düşünen yazarlar da vardır: T. G. Carpenter, "Kosova and Macedonia: The West Enhances the Threat", **Mediterranean Quarterly**, Winter 2002, s. 21-23

[46] Bellamy, age, s. 117

[47] www.auswaertigesamt.de

[48] "Macedonia", **Encyclopedia Britannica 2009: Book of the Year**, Encyclopedia Britannica Inc., Chicago 432

[49] www.historyofmacedonia.org/MacedonianGreekConflict/shea.html

[50] Ülger, age

[51] www.ancientmacedonia.com/shea.html

[52] www.historyofmacedonia.org/MacedonianGreekConflict/shea.html

[53] Frank R. Pfetsch (Hrg.), **Globales Konfliktpanorama**, Lit Verlag, Münster, 1996, s. 21

[54] Makedonya Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sayfası: http://www.mfa.gov.mk/default1.aspx?ItemID=313

[55] George Koumoutsakos, "Beating Round the Bush", 02 December 2008, BalkanInsight.com

[56] Makedonya Dışişleri Bakanlığı: http://www.mfa.gov.mk/default1.aspx?ItemID=318&id=480

[57] Özgür, age, 1998

[58] Liotta ve Jebb, age, s. 98

[59] Makedonya politikasında yabancı güçlerin çok önemli ağırlığı konusunda bkz. Liotta ve Jebb, age, s. 106–108

Kuzey İrlanda: Bir Etnik ve Dini Millîyetçilik Sorunu

Muhittin Ataman[*]

Sorunun Tanımı

Kuzey İrlanda gelişmiş dünyanın en önemli millîyetçilik, ulusallık ve etnik sorunlarından biridir. Dünyanın ilk sömürge ülkelerinden biri olan İngiltere'nin İrlanda adasını işgal etmesi ve Birleşik Krallığın bir parçası olarak ilanı ile adadaki Katolik halkın buna karşı çıkması süreci sorunu ortaya çıkardı. Serbest İrlanda'nın (İrlanda Cumhuriyeti'nin) İngiltere'den bağımsızlığını kazanmasına rağmen, Kuzey İrlanda'nın İngilizlerin elinde kalmaya devam etmesi yerel halkı karşı karşıya getirdi. Adada çoğunluğu oluşturan, ancak Kuzey İrlanda'da azınlık olan Katolikler bağımsızlık mücadelesi verirken Protestanlar ise İngiltere'nin bir parçası olarak kalmaya devam etmek istemektedirler.[1]

Tarafların mezheplere göre ayrışması sorunun, bir mezhep ayrımından kaynaklandığı düşünülerek dini bir çatışma olduğu söylenebilir. Her ne kadar temel ayırım noktasını mezhep ayrılığı oluştursa da sorun, mezhebin de bir parçası olduğu etnik kökenlidir.[2] Farklı bakış açılarına göre değişiklik gösterebilen bu sorun aslında hem dini ve kültürel hem de ekonomik, etnik ve siyasidir.[3] Kuzey İrlanda'daki çatışma aynı zamanda aşağı katmanlardaki halk tabakasının (hem Protestan hem de Katolik işçiler) Protestan seçkinlere yönelik mücadelesi ve millîyetçi İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu (*Irish Republican Army, IRA*)'nun temsil ettiği Katolik İrlandalıların İngiliz ordusuna karşı yürüttüğü bir toplumsal mücadeledir.[4] Bugün, Kuzey İrlanda

[*] Doç.Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Uzun ve sancılı bir süreçten sonra bir araya gelmeleri tahayyül edilmeyen taraflar arasında önce güven arttırıcı tedbirler alındı, paramiliter gruplar tarafından silahları bırakıldı, daha sonra da seçimler yapılarak ortak bir hükümet kuruldu. Kuzey İrlanda sorunu, paramiliter güçlerin barış yapıcı güçlere dönüşmesinin başarılı bir örneği olarak tarihteki yerini aldı. Çatışmanın taraflarını bekleyen sınav da bu başarının korunmasını ve yeniden bir şiddet sarmalının ortaya çıkmasının engellenmesini sağlamaktır.

Notlar

1 Stefan Wolff, "The Road to Peace?", **World Affairs**, Bahar 2001, c. 163, n. 4, ss. 163-170, s. 163.
2 İlhan Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", **Dış Politika**, n. 3, Ekim 1988, ss. 36-45, s. 37.
3 John McGarry ve Brendan O'Leary, **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, Oxford, Blackwell Publishers, 1995, s. 2.
4 Michael Flynn, "Not a Religious War", **Bulletin of the Atomic Sciences**, c. 54, n. 4, 1998, ss. 57-59, s. 57.
5 John Breuilly, **Nationalism and the State**, Second Edition, Chicago, University of Chicago Press, 1993, s. 23; Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 37.
6 McGarry ve O'Leary, **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, s. 185.
7 Martin Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland," iç. Berch Berberoglu (Der.), **The National Question: Nationalism, Ethnic Conflict and Self-Determination in the 20th Century**, Philadelphia: Temple University Press, 1995, ss. 158-179, s. 159.
8 Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 159.
9 Thomas E. Hachey, "The Partition of Ireland," iç. Thomas E. Hachey (Der.), **The Problem of Partition: Peril To World Peace**, Chicago. Rand McNally & Company, 1972, ss. 3-45, s. 4.
10 Breuilly, **Nationalism and the State**, s. 327.
11 Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 159.
12 Hachey, "The Partition of Ireland," s. 4; Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 159.
13 McGarry ve O'Leary, **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, s. 17.
14 Breuilly, **Nationalism and the State**, s. 327.
15 McGarry ve O'Leary, **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, s. 15.
16 Hachey, "The Partition of Ireland", s. 6.
17 Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 160.
18 Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 160.
19 Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 37.
20 Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 163.

[21] Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 164.
[22] Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 37.
[23] Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 164.
[24] Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 37.
[25] Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 165.
[26] Hachey, "The Partition of Ireland", s. 11-12; Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 38.
[27] McGarry ve O'Leary, **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, s. 65.
[28] Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 165.
[29] McGarry ve O'Leary, **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, s. 25, 28; Hachey, "The Partition of Ireland", s. 13.
[30] Bilgü," Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 41.
[31] Hachey, "The Partition of Ireland", s. 18-19; Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 38.
[32] Hachey, "The Partition of Ireland", s. 4.
[33] Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 166.
[34] Milton J. Esman, **Ethnic Politics**, Ithaca, New York: Cornell University Press, 1994, s. 31-32.
[35] Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 167.
[36] Breuilly, **Nationalism and the State**, s. 326.
[37] Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 169.
[38] Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 39.
[39] Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 39.
[40] McGarry ve O'Leary, **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, s. 47.
[41] Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 170.
[42] Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 170-171.
[43] McGarry ve O'Leary, **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, s. 66-67.
[44] Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 41.
[45] Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 173-174.
[46] Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 39-40.
[47] Michael O'Neill, "Peace Dropping Slow: Answering the Irish Question?" **Round Table**, n. 348, 1998, ss. 459-471, s. 461-462.
[48] Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 40.
[49] McGarry ve O'Leary, **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, s. 83-84.
[50] Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 42.
[51] Wolff, "The Road to Peace?", s. 167.

[52] Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 175-176.
[53] O'Neill, "Peace Dropping Slow: Answering the Irish Question?", s. 462.
[54] McGarry ve O'Leary, **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, s. 383-384.
[55] Jonathan Stevenson, "Peace in Northern Ireland: Why Now?" **Foreign Policy**, n. 112, 1998, ss. 41-54, s. 41.
[56] John Lloyd, "Ireland's Uncertain Peace," **Foreign Affairs**, c. 77, n. 5, Eylül/Ekim 1998, ss. 109-122, s. 121.
[57] Seamus Dunn, "Norhern Ireland: A Promising or Partisan Peace?," **Journal of International Affairs**, Bahar 1999, c. 52, n. 2; O'Neill, Peace Dropping Slow: Answering the Irish Question?, s. 463.
[58] Aaron Edwards, "Abandoning Armed Resistance? The Ulster Volunter Force as a Case Study of Strategic Terrorism in Northern Ireland," **Studies in Conflict and Terrorism**, n. 32,2009, ss. 146-166.
[59] Breuilly, **Nationalism and the State**, s. 84, 327.
[60] McGarry ve O'Leary, **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, s. 33.
[61] Breuilly, **Nationalism and the State**, s. 399.
[62] Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 36-37.
[63] Bilgü, "Kuzey İrlanda: Özgürlük Savaşı mı?", s. 40-41.
[64] Wolff, "The Road to Peace?", s. 163.
[65] Dunn, "Norhern Ireland: A Promising or Partisan Peace?.
[66] Dunn, "Norhern Ireland: A Promising or Partisan Peace?.
[67] Orr, "The National Question and the Struggle against British Imperialism in Northern Ireland", s. 176.
[68] McGarry ve O'Leary, **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, s. 24.
[69] Robert W. White, "The Dynamics of Conflict in Northern Ireland," **Political Sciences Quarterly**, c. 113, n. 3, Güz 1998, ss. 548-550, s. 549.
[70] Stevenson, "Peace in Northern Ireland: Why Now?", s. 42-46.

Bosna-Hersek: Batı'nın Güvenini Kaybettiği Medeniyet

Cüneyt Yenigün[*] *- Ümit Hacıoğlu*[**]

Sorunun Tanımı

Eski Yugoslavya'yı oluşturan altı federe devletten biri olan Bosna-Hersek, 3 Mart 1992'de bağımsızlığını kazanarak dünya sahnesinde yerini almış genç bir devlettir. 3.3 milyon civarındaki nüfusu genel olarak Müslüman Boşnak, Ortodoks Sırp ve Katolik Hırvat asıllılardan oluşmaktadır.[1]

Bugünkü stratejik önemi, mevcut coğrafî konumundan ziyade, sahip olduğu yer altı zenginliklerinden kaynaklanmaktadır.[2] Boşnakların etnik köken olarak *Avar* Türklerinden geldikleri ileri sürülmektedir.[3] Genellikle de Boşnaklar köken olarak Hırvat ve Sırplardan ayrı bir millet olduklarını iddia etmektedirler. Buna karşılık Hırvat ve Sırpların etnik olarak Slav ırkına mensup oldukları bilinmektedir. Dini dağılım da her üç toplum için farklılıklar göstermektedir. 6. yüzyılda Beyaz Hırvatistan'dan[4] Dalmaçya sahillerine göç eden Hırvatlar 7. yüzyılda Katolik Hıristiyanlığını benimsemişlerdir. Buna karşılık büyük kavimler göçü sırasında önce Lehistan'a oradan da Balkan Yarımadası'na yerleşen Sırplar ise bağlı bulundukları Ortodoks mezhebini bugüne kadar devam ettirmişlerdir. 7. yüzyıldan itibaren Hırvat ve Sırplar arasında birçok din savaşları yaşanmıştır.[5] Bu konuda farklı görüşler olmasına rağmen tercih edilen görüşe göre *Avar* Türkleri soyundan gelen Boşnaklar ise yüzyıllar içersinde Katolik ve Ortodoksluk içinde erimiş

[*] Doç.Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. (c.yenigun @iku.edu.tr)
[**] Öğretim Görevlisi, Beykent Üniversitesi, Meslek YO, İstanbul. (umithacioglu@beykent.edu.tr)

Notlar

1 Central Intelligence Agency (CIA), **The World Factbook**, 2000, s. 61

2 Bosna-Hersek yer altı zenginlikler bakımından eski Yugoslavya'nın önemli bir bölgesini teşkil etmekteydi. Eski Yugoslavya'nın; demir cevherinin % 80'i, linyit ve maden kömürünün % 40'ı, boksit madeninin % 40'ı, asbest madeninin % 60'ı Bosna-Hersek'ten çıkarılmaktaydı.

3 Malcolm,N., **Bosna**, NY Univ. Press, 1994, s. 5

4 Yuğni ve Dinyeper nehirleri arasında kalan bölge.

5 Her iki milletin aslen aynı ırktan olmalarına karşın, dinin hayatlarını şekillendirmesiyle yüzyıl içinde birbirinden tamamen farklı kültür ve folklöre dönüşen iki ayrı millet olmuşlardır. Sık sık yaşanan din savaşları da iki milleti birbirinden tamamen ayırmıştır.

6 Bunların en önemlisi şüphesiz Sokullu Mehmet Paşa'dır. Sokullu, devşirme olmasına rağmen diğer devlet adamları gibi Sırp olan ailesiyle irtibatını devam ettirmiştir. Bölgedeki aileler en seçkin meslek olan devlet memurluğu için çocuklarını İstanbul'a yolluyorlar, zamanla statü ve refah seviyeleri de artmaya başlıyordu. Özellikle bu eğilim 1515'ten sonra hız kazanmış, hem Ortodoks hem de Katoliklerden birçok aile, çocuklarını devlet okulları ve sistemine sokmak için yoğun çaba göstermişlerdir. Diğer meşhur Boşnak Osmanlı devlet adamlarından bazıları Hadım Sinan Paşa, Damat İbrahim Paşa, Kara Davud Paşa, Mostarlı Mustafa Paşa, Tiryaki Hasan Paşa ve Cezzar Ahmet Paşa'dır.

7 Müslümanlar bu toprakları "ekme-işleme-ürün alma" karşılığında Osmanlı ordusunda gerektiğinde asker olarak görev yapıyor, buna karşılık Hıristiyanlar haraç ve cizye vergileri vererek daha rahat bir yaşam ve ekonomiden kopmadan bir ticari hayat sürdürebiliyorlardı

8 Kosova'da yaşayan birçok Müslüman halk işgalden sonra çeşitli saldırılara maruz kalarak, bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. Hagen, W., "The Balkans in the Mid 18th Century", **Foreign Affairs**, July/August 1999, Cilt 78, Sayı 4, s. 57

9 Hagen, agm., s. 58

10 Sırplar Siril, Hırvatlar Roman alfabelerini kullanılırken, aynı zamanda ülkede 7 ayrı dil konuşulmaktaydı.

11 Ustaşa Partisi özellikle en güçlü konumda bulunan Sırpları hedef olarak almıştı.

12 "Büyük Sırbistan" projesi ilk olarak 1844'te İlija Grasanin tarafından ortaya atılmıştır.

13 Dini Hukuk Mahkemeleri 1946'da kaldırılırken, 1950'de Müslüman hanımlar için kılık-kıyafet kanunu getirilmiştir. Aynı yıl, ülke genelinde Kur'an ve din eğitimi ve memur çocuklarının sünnet edilmeleri yasaklanmıştır. Daha sonra dini eğitim ve kültür toplantıları da yasaklanmıştır. Malcolm, age, s. 46.

14 Etnik yapının Bosna-Hersek'teki dağılımı için bkz. Harita.1: Bosna-Hersek' teki Farklı Etnik Gruplar ve Coğrafi Dağılımlar.

15 Çetniklerin başında olan Mladiç her ne kadar Rebublica Sırpska (Bosna Sırp Cumhuriyeti) generali olsa da maaşını halen Belgrad'dan almaya devam ediyordu.

16 Eşi bir pop şarkıcısı, kendisi ise bir futbol takımı genel başkanı olan Arkan, popülaritesini kullanması suretiyle, bu takımı tutan fanatikleri silahlandırarak kısa zamanda paramiliter grup haline dönüştürmekte çok fazla zorlanmamıştır.

17 Prof. Ahmet Alibasic ile yapılan Röportaj, Sarayevo, Haziran 2004. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. From the Editor, "Neighbours and War: Genocide in the Central Balkans", Journal of Genocide Reseach, Routledge, September 2006, Vol 8, No 3, ss. 249-254; Pollack,

MS, "Intentions of Burial: Mourning, Politics and Memorials Following the Massacre at Srebrenitsa", Death Studies, 27, Brunner Routledge, (2003), ss. 125-142

[18] 1991'de Yugoslavya'da yapılan sayım sonucunda Bosna'nın nüfusu, 4,364,574 olarak hesaplanırken soykırım larla dolu savaş sonrasında ABD'nin bölgede 1998'de yaptığı incelemeler sonucunda nüfusun 3,365,727'ye gerilediği ortaya çıkmıştır.

[19] Baffin, J., **The World in Conflict War Annual 7**, 1996, s. 103.

[20] Pazar yerine atılan bir top mermisiyle 68 kişi ölmüş, yüzlerce kişi yaralanmıştır.

[21] Baffin, age, s. 105

[22] İlk olarak Kljue'de bulunan toplu bir mezarda 540 Boşnak sivilin cesedi bulunmuştur. Daha sonra 1996-2009 arasında en az 12 toplu mezar daha bulunmuş Prijedor, Sanski Most ve birçok köy ve kasabada toplu katliam yaptıkları anlaşılmıştır.

[23] Milliyet, 12.05.2006.

[24] Holbrooke, R. R., **To End A War**, Random House, NY, 1998.

[25] Bosna-Hersek 1992'de bağımsızlığını ilan ettiğinde hala Yugoslavya Anayasası'nda belirlenmiş idari usul ile yönetilmekteydi: Çift Meclisli yasama, Başbakan tarafından yönetilen hükümet, ve Bosna'da bulunan 3 farklı azınlıktan seçilmiş birer temsilcinin bulunduğu *Kolektif Başkanlık* sistemi. Bu kolektif başkanlık sisteminde resmi olarak eşit statüye sahip 3 temsilci olmasına rağmen, Başkanlık her altı ayda diğer üyeye geçmektedir. Kolektif Başkanlık sisteminde kararlar oybirliği ile alınır. Başkan uluslararası alanda ülkeyi temsil ederken, hükümeti onama ve Bakanlar Konseyi üyelerini atama yetkisine sahiptir.

[26] Hillmer, N., Macmillan, M., "The Contract Group on and in Bosnia", **International Journal**, Spring 1998, Cilt 53, Sayı 2, s. 306.

[27] BM Anayasası'nın maddesi: 2(7) BM hiçbir şekilde bir devletin kendi yargılama sistemi dahilindeki konulara müdahale edemez. 1933 Montevido Konvansiyonu'na göre de "Hiçbir devlet bir diğerinin iç veya dış işlerine karışma hakkına sahip değildir."

[28] De Camp, W.D., "The Big Picture: A Moral Analysis of Allied Force in Kosovo", Rourke T.J. (der.): **Clashing Views on Controversial Issues in World Politics**, 10. Baskı, 2002, s. 283-285.

[29] Daalder, L.H., O'hanion, M. E., "Balkans: Five Years After Dayton", **Washington Quarterly**, Cilt 23, Sayı 4, s. 161-164.

[30] Clinton, B., "Interviews with President Bill Clinton", Rourke T.J. (der.), **Clashing Views on Controversial Issues in World Politics**, 10. Baskı, 2002, s. 288-289.

[31] Avrupa'da artan Alman etkisinden çekinen İngiltere ve Fransa bir denge unsuru oluşturmanın tabii psikolojisi içinde, risk de almadan bunalımı, uzun döneme yayarak soğutma taktiğini izlemiştir. Bosna'daki etnik kıyıma dayanan ve Rusya'nın da desteğini kazanan bu politika Bosna'daki katliamın iki yıl süre ile seyredilmesine sebep olmuştur.

[32] Buna rağmen birçok ülkede konuşlanmış ABD askerlerinin de bu hukuka tabi olmasını göze alamayan ABD, hala bu mahkemeyi oluşturan andlaşmaya taraf olmamıştır: Balton, J., "Statement of John Balton", Rourke, J. (der.), **Taking Sides Clashing Views on Controversial Issues in World Politics**, 10th Edition, 2002, s. 306

[33] Hacıoğlu, Ü ve Zehir, C. " Challenging Issue of Sustainable Interethnic Peace and Security: Which Strategy Secures Best in the Balkans?", **2nd International Strategy and Security Studies Symposium,** BUSRC, İstanbul 2009.

Batı Trakya: Avrupa'da Çiğnenen Azınlık Hakları

Cüneyt Yenigün[*]

Sorunun Tanımı

Marmara Denizi, Ege Denizi, Karadeniz ve Balkan-Rodop Dağları arasında kalan toprak parçasına Trakya denilmektedir. Trakya'nın da Doğu ve Batı Tarkya olarak iki kısmı vardır. Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki toprakları Doğu Trakya'yı, bunun dışında kalan kısım ise Batı Trakya'yı oluşturmaktadır. Bugünkü siyasi haritaya göre Batı Trakya'nın bir kısmı Bulgaristan'da diğer bir kısmı da Yunanistan'da bulunmaktadır[1] ve her iki bölgede de Türk azınlık yaşamaktadır. "Batı Trakya Sorunu" denildiğinde ise, Yunanistan'da bulunan Türk azınlık, Yunanistan ve dolaylı olarak Türkiye arasında ortaya çıkan sorunlar dizesi anlaşılmaktadır.

Türkiye ile Yunanistan arasında birçok sorun bulunmaktadır. Bütün bu sorunların belki de en önemli açıklama biçimi, her iki ulusun ulusal kimliklerini oluşturma dönemlerine dayandırılanıdır.[2] Yunanistan 200 yıl evvel bağımsızlığını Osmanlı Devleti'nden koparak elde ederken ulusal kimliğini Türk düşmanlığı üzerine kurmuş ve bu kimliği Türklerle savaşarak bina etmiştir. Türkiye de 100 yıl evvel Osmanlı Devleti'nden sonra ulusal kimliğini Yunanistan ile savaşarak inşa etmiştir. Belki de bu yüzden iki aktör arasında kuruluşundan bu yana bir "güvensizlik" sendromu süregelmektedir.

[*] Doç.Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. (c.yenigun@iku.edu.tr)

Notlar

1 Şanlı, C., "Batı Trakya Türklerinin Gayrimenkul Mülkiyetine İlişkin Sorunları", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB)**, Yıl 15, Sayı1-2, 1995, s.59

2 Oran, B., "Türk ve Yunan Azınlıkların Meslek Edinme ve Eğitim Sorunları", **MHB**, Yıl 15, Sayı 1-2, 1995, s. 52

3 Fuller, G., Lesser, I. O., **Turkey's New Geopolitics From the Balkans to Western China**, 1993, s. 114

4 Millas, H., **Türk-Yunan İlişkilerine Bir Önsöz**, 1995, s. 160

5 Azınlık 1955'e kadar "Müslüman olarak" tanımlansa da, o tarihe dek, derneklerde "Türk" ibaresine de izin veriliyordu. "Türk" ibaresi, özellikle 1967 cunta idaresi ile yasaklanmaya başlamıştır.

6 Türkçe eğitim yapan iki lise (ve ortaokul ayni bünyede) Türkiye'den öğretmen "karşılıklılık ilkesi"ne göre kabul edilmektedir. Yunanistan'dan Türkiye'ye oldukça az sayıda öğretmen gelmektedir, çünkü İstanbul'da 5.000 civarında Rum kalmıştır. Buna karşılık 120.000 civarında olan ürk azınlık için de Yunanistan'dan yollanan sayıda öğretmen Türkiye'den kabul edilmekte ve bu sayı Türk azınlık için çok yetersiz kalmaktadır.

7 Dia, Anagnostou, "Deepening Democracy or Defending the Nation? The Europeanization of Minority Rights and Greek Citizenship", **West European Politics**, Vol. 28, No. 2, March 2005, s.335-347.

8 Yunanistan'da bulunan Türk azınlığın sorunlarının genel ve daha geniş bilgisi için bkz: Ahmet, S., "Batı Trakya'da Yaşayan Türk Toplumunun Şikayetleri", **MHB**, Yıl 15, Sayı 1-2, 1995, s.1-9.

9 16 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması'na göre Bulgaristan, Doğu Rumeli ve Trakya ile ilgili başlıca düzenlemeler şunlardı: Büyük Bulgaristan, üç bölgeye ayrılıyordu. Birinci bölgede, Tuna ile Balkan Dağları arasında kalan ve Osmanlı Hakimiyeti altında muhtar, Babıali'ye vergi veren bir Bulgaristan Prensliği kuruluyordu. İkinci bölge, Doğu Rumeli adıyla Osmanlı Devleti'ne bırakılan, Balkan Dağları'nın güneyindeki bölgeydi. Üçüncü bölge ise Makedonya olup, burada ıslahat yapılması şartıyla Osmanlı Devleti'ne bırakılıyordu.

10 Bu hükümet, bir kaynağa göre 16 Mayıs 1878, diğer bir kaynağa göre ise 4 Mart 1878 tarihinde, Sultanyeri kazasının Karatarla köyünde kurulmuştur. Hükümetin dört kişilik bir Kurucular Heyeti (Ahmet Ağa Timirski, Hacı İsmail Efendi, Hidayet Paşa ve Kara Yusuf Çavuş) ve otuz kişilik bir Temsilciler Meclisi bulunuyordu. Sözkonusu hükümet yaklaşık dört milyon Türkün yaşadığı bir bölgenin hükümeti durumundaydı. Eren, H., "Batı Trak-

ya Türkleri", Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Web Sayfası: http://www.geocites.com/CapitolHill/Senate/2697/tbbttarHE.htm. Son ziyaret tarihi: 25. 03.2003.

[11] Toplam 10 kişilik bir İdare Heyeti olan bu hükümetin Cumhurbaşkanı da Hafız Salih idi. Batıbey, K. Ş., **Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)**, 1979, s. 129-130

[12] Batıbey, age, s. 125.

[13] 3. Türk Hükümeti olan bu hükümetin meclisi de Mutasarrıf Arif Efendi tarafından idare ediliyordu. Batıbey, age, s. 130.

[14] Tevfik Peşdereli Reisliği'nde kurulan bu Hükümetin 9 kişiden oluşan bir meclisi bulunmaktaydı.

[15] Fırat, M., "Yunanistan'la İlişkiler", Oran, B. (Der.) **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler**, Yorumlar, Cilt I, 6. Baskı, 2002, s. 330-331

[16] Oran, B., **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, 1991, s. 75-83

[17] Armaoğlu, F., **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 1991, s. 325-326

[18] Gönlübol, M., **Olaylarla Türk Dış Politikası**, 1989, s. 63-67

[19] Bölgeden Türkiye'ye ilk büyük göç de bu dönemde olmuştur. Bu anlaşma sayesinde ilk olarak zengin Türkler Batı Trakya'yı terk etmeye başlamıştır.

[20] Şanlı, a.g.m., s. 66

[21] Celal Bayar, Aralık 1952'de Batı Trakya'yı ziyarete gitmiştir.

[22] Batı Trakyalılar Derneği, "Batı Trakya Azınlığı İnsan Hakları ve Belgeler", 1987, s. 109

[23] **Batı Trakya Azınlığı İnsan Hakları ve Belgeler**, s. 110

[24] Ahmet, I. S., "Bir İnsan Hakları Dramı: Batı Trakya", **Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı**, Cilt II, Sayı 16, 1997, s. 1796-1797

[25] Lozan Andlaşması'nın 40. maddesi (Batı Trakya Türk azınlığının giderlerini kendileri karşılamak üzere, her türlü hayır kurumları, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek, denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olması).

[26] **Batı Trakya Azınlığı İnsan Hakları ve Belgeler**, s. 112

[27] Fuller ve Lesser, age, s. 113

[28] Türkiye'de üniversite bitirenler, Yunanistan'da diploma denklik sınavına defalarca girmelerine rağmen 1996'ya dek, bu sınavlarda kasıtlı olarak başarısız gösterilmiş ve dolayısıyla üniversite mezunu sayılmamışlardır.

[29] Fırat, M., "Yunanistan'la İlişkiler", Oran, B. (der.) **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular**, Belgeler, Yorumlar, Cilt II, 2002, s. 116

[30] 1927 İskeçe Türk Birliği, 1928 Gümülcine Türk Gençler Birliği, 1936 Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği.

[31] **Batı Trakya Azınlığı İnsan Hakları ve Belgeler**, s. 117

[32] 1989'daki 2. Türk Mitingi'nde Yunan fanatiklerin saldırısı sonucunda 30 Türk yaralanmış, 270 Türk dükkanı tahrip ve yağma edilmiştir.

[33] Fırat, agm., s. 117

[34] İmza kampanyası sırasında bazı köylerde insanlar eşleri, akrabaları adına da imza attığından dolayı, Dr. Ahmet "sahte imzalar" topladığı suçlamasıyla mahkemeye verilmiştir.

[35] Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde....**, s. 195-210

[36] Bu dönemde Türk azınlık kendi milletvekillerini bağımsız olarak seçtikten sonra bir parti kurarak Parlamento'da parti bazında da temsil edilebilmeyi amaçlıyordu.

[37] Fırat, agm., s. 448

[38] **International Affairs Agency, "**The Western Thrace Turks Issue in Turkish-Greek Relations", 1991, s. 110

[39] 182 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK). Bu KHK 2345/1920 sayılı yasayı yürürlükten kaldırıyor ve Batı Trakya'da müftülük kurumunun çalışma şartlarını ve bağlı olduğu kurumu yeniden düzenliyordu. Böylece 1913 Atina ve 1923 Lozan Andlaşmaları da göz ardı edilmiş oluyordu.

[40] Vali tarafından belirlenen "azınlık ileri gelenlerinden" 12 kişilik bir konsey müftüyü seçme hakkına sahip olması Yunan devletinin Türk azınlığın elde ettiği bu hakkın ellerinden alınması manasına gelmektedir.

[41] Sönmezoğlu, F., **Türk Yunan İlişkileri Büyük Güçler**, 2000, s. 186

[42] Fırat, agm., C. II, s. 446

[43] **Batı Trakya'nın Sesi**, Yıl 5, Sayı 36, 1991, s. 4

[44] AİHM'in bu kararı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin düşünce, inanç ve din özgürlüğünü güvence altına alan 9. ve zararın adli tazminini öngören 41. maddelerini ihlal ettiği gerekçesine dayandırılmıştır.

[45] İlk Türk eczanesi 1997 yılında Gümülcine'de açılmıştır. Bugün Müslüman Türk azılık mensuplarına ait birkaç eczane bulunmaktadır. Sule Chousein ile yapılan Röportaj, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, 22 Ekim 2009.

[46] AB'nin supranasyonelleşen yapısı konusunda daha geniş bilgi için bkz: Yenigün, C., "Siyasal Transformasyonun Ardından AB'nin Yeni Yapısı", Aykaç, M., Parlak, Z. (der.), **Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri**, 2002, s. 29-44

[47] İHTÖKS 14. madde: "Bu sözleşmede tanımlanan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer görüşler, ulusal ve sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olmak, servet, doğuş veya herhangi bir durum bakımından hiçbir ayrım gözetilmeksizin uygulanır."

[48] İHTÖKS Ek Protokolü 2. madde "Hiç kimse eğitim hakkından mahrum bırakılamaz. Devlet eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin, kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir."

[49] Yunan Anayasası'nın 17. maddesi: "Mülkiyet hakkı devletin himayesindedir. Hiç kimse bu haktan mahrum edilemez."

[50] Yunan Anayasası'nın 5. maddesinin 2. paragrafı: "Milliyet, ırk, dil, din veya siyasi inanç farklılığına bakılmaksızın Yunanistan'da yaşayan herkesin hayatı, namusu ve hürriyeti tam bir himaye altındadır." Yunan Anayasası'nın 19. maddesi: "Yunan soyundan olmayan bir kimsenin Yunanistan'ı bir daha geri dönmemek şartıyla terk etmesi halinde bu kişinin Yunan vatandaşlığını kaybetmiş olduğu ilan edilir." Ayrıca Yunan Anayasası'nın 5. maddesi de bu uygulamayı engelleyecek mahiyettedir: "Her Yunan vatandaşının yurtiçinde dolaşma ve yerleşme hürriyeti ve yurtdışına çıkma ve yurda girme hürriyeti kısıtlanamaz."

[51] "Evlenme çağına gelen erkek ve kadın bu hakkın kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalar uyarınca evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir."

[52] "Herkes düşünce ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve tören yapmak suretiyle tek başına veya toplu olarak dinini ve inancını açıklama özgürlüğünü de içerir." Yunan uygulamaları ve uluslararası hukuk ile çatışma konusunda daha geniş bilgi için bkz: Ahmet, S., a.g.m., s. 1-9.

[53] Çin, resmi olarak 55 etnik azınlık olduğunu kabul etmiş ve bunlara çeşitli derecelerde otonomi sağlamış durumdadır.

Ege'de Barış Yolunda Donmuş Sorunlar

Cüneyt Yenigün[*]

Sorunun Tanımı

Ege Denizi Türkiye ve Yunanistan toprakları tarafından çevrilmiş yarı kapalı bir denizdir. Doğal olarak bu denizde yaşanan tüm sorunların tarafları da yine bu iki aktör arasında gerçekleşmiştir. Aslında Yunanistan ve Türkiye arasındaki sorunlar, ne Ege Denizi ile, ne de son onyıllarla betimlenebilecek bir zaman dilimi ile sınırlıdır. Ege sorunu iki aktör arasındaki diğer sorunlar gibi tarihsel sebeblere dayanmaktadır. Yunanistan yaklaşık dört yüzyıl Osmanlı egemenliği altında yaşamasından ve bağımsızlığını Mora Yarımadası'nda ilan etmesinin ardından, iki ülke arasında kalan gerek kara, gerekse ada halkları geçen yüzyıllar içinde coğrafi, sosyal ve kültürel karışımlar göstermiş, özellikle ara bölgelerde tamamen heterojen bir sosyal yapı ortaya çıkmıştır.

Yunanistan 1832'de bağımsızlığını ilan ettikten sonra merhale merhale Türkiye aleyhine topraklarını genişletmiştir. Osmanlı Devleti, büyük güçlerin de baskısıyla 1881'de Teselya'yı, 1912'de Balkan Savaşı'nın ardından Girit, Kiklat Adaları'nın büyük bir kısmı, Kuzey Sporat Adaları ve Yunanistan'ın kuzeyinde büyük bir kesimi Yunanistan'a bırakmak zorunda kalmıştır. Böylece Yunanistan ülkesini iki kat arttırmıştır. Ardından Birinci Dünya Savaşı'nda karşı saflarda yer alan iki aktörden Yunanistan, savaş sonunda Lozan'da kuzeyden geri kalan Trakya kısımlarını ve Ege'de Türk karasuları

[*] Doç Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, (c.yenigun@iku.edu.tr).

Ege sorunları altbaşlıklarıyla 11 konuya dağılmış olmakla beraber, bu sorunların merkezinde karasuları ve kıta sahanlığı yatmaktadır. Karasularını 8, 9, 10 mil gibi ara formüllerle, kıta sahanlığını da ortak çıkarım ve kullanım gibi kazan-kazan teknikleriyle yönetmeye çalışan Türkiye ve Yunanistan'ın son 7 yılda yaptığı 40 görüşme, her iki tarafa da yapıcı sonuçlar doğurmaya devam etmektedir. Hala her ne kadar her iki sorun için somut bir çözüm bulunmamamış olsa da, en azından her iki ülke de artık birbirlerini "düşman" olarak görmemektedirler. Bu da gelecekte muhtemel bir anlaşmanın en önemli önkoşulunu oluşturmaktadır.

Notlar

[1] Çanakkale Boğazı Adaları olarak da adlandırılan bu adalar Semadirek, Limni, Bozbaba Adalarıdır. Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları Türkiye egemenliğine bırakılmıştır.

[2] Doğu Ege Adaları olarak da bilinen bu adalar Midilli, Sakız, Koyun Adaları, İpsara, Antiipsara, Ahikerya, Fornoz, Sisam, Hurşit Adalarıdır.

[3] Yunanlıların bu adalar grubu için 1908'de koydukları isim Dodecanisas'tır. Adacık ve kayalıklar ile toplam 23 adadan oluşur. Bunlar Batnos, Nergisçik, Keçi Adası, Kilimli, Lemnos, Eşek Adası, Lipso, Bulamaç, Leryos, Kelelez, Kalolimnos, Keçi Adası, Ardıççık, Koçbaba, İncirli, Herke, Limoniye, İlyaki, Sombaki, Çoban Adası, İstanbulya, Ardaçık, Kerpe ve Rodos Adalarıdır. Meis ise bir Akdeniz adası olup daha sonra politik sebeplerle bu adalar grubuna masa başında eklenmiştir.

[4] Toluner, S., **AET'in Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu, Rapor ve Tartışmalar**, 1982, s.27.

[5] 2008'den önce Türkiye'ye Başbakan düzeyindeki en son ziyaret, Başbakan Kostas Karamanlis'in amcası Konstantin Karamanlis tarafından yapılmıştır. Karamanlis, dönemin Başbakanı Adnan Menderes'in daveti üzerine Ankara'ya gelmişti.

[6] "Türkiye ve Yunanistan Arasında Kabul Edilmiş Bulunan Güven Arttıcı Önlemler", T.C. Dışişleri Bakanlığı, GAÖ.

[7] Yunanistan Temmuz 1974'te "her devletin karasularını 12 mil olarak belirleme hakkına haiz olması gerektiğini belirten, ayrıca ada ülkesi ile ana kara ülkesinin birbirinden ayrılmaz birer parça olduğunu ve deniz alanlarının ölçümünde de eşit olduklarını vurgulayan" yarı kapalı denizlere kararlarda yer verilmemesine dair birkaç öneri sunmuştur. III. UN Conference on the Law of the Sea, Official Records, Vol. XVII, s.110, Paragaf: 138.

[8] 1973-1982 arasındaki III. BMDHS görüşmelerinde Türkiye yine büyük bir hata yapmıştır. Maddelerin birer birer görüşülmesi sırasında tüm gruplar birbirleriyle lobi faaliyeti ve al-ver politikası yürütürken, Türk heyeti genellikle hukukçulardan oluşturulmuş olduğundan dolayı odaya kapanmış, hukuki metinler arasında kaybolup gitmiştir. Bunun sonucunda da uluslararası politikanın, uluslararası hukuku oluşturduğunun en iyi isbatı olarak Türk iddiaları III. BMDHS'e girememiş ve 12 deniz mili karasuları iddiası genel bir hukuk kuralı olarak 3. maddede yer almıştır. Türk Heyeti başkanı Büyükelçi Namık Yolga ile yapılan Ropörtaj, Ankara, 14 Mart 1994.

[9] 1974-1978 yılları arasindaki tüm Türk- Yunan görüşme metinleri, basın açıklamaları ve notaları için bkz: Leanza, U., Sico, L., **Ciciriello, M.C.: Mediterranean Contineal**

Shelf, Delimitations and Regimes International and National Sources, Vol. 2, Book IV, 1988, s.1515-1611.

[10] Yenigün, C., "12 Mil Karasuları Meselesi ve Ege Sorunu", Sönmezoğlu, F. (der.) **Değişen Dünya ve Türkiye**, 1996, s.138.

[11] Karamanlis ve Ecevit Hükümetleri döneminde yapılan antlaşma, NATO Genel Sekreteri Joseph Luns aracılığıyla gerçekleşmişti.

[12] O dönemde 1 günde 27-28.000 varil petrol çıkarılmaktadır. **Başbakanlık Basın-Yayın Enformasyon Müdürlüğü: Ege Bunalımı**, 1987, s.1.

[13] Yunanistan Parlamentosu III. BMDHS'ni 31 Mayıs 1995'te onaylamıştır.

[14] Cüneyt Yenigün, "Aegean Maritime Boundaries: Issues and Solutions", **Turkish Review of Balkan Studies**, No. 6, 2001 Annual, s.159.

[15] Halen 2 devlet arasında bir anlaşma olmamasına rağmen Yunanistan'ın 60 yıldır, Türkiye'nin de 40 yıldır uyguladığı 6 millik karasuyu genişliği bölgede bir örf-adet hukuku oluşturmuştur.

[16] Katsoufros, T., "Ege Deniziyle ilgili Türk- Yunan Uyuşmazlıkları", Vaner, S. (der.), **Türk-Yunan Uyuşmazlığı**, 1990, s. 83.

[17] Cüneyt Yenigün, "Yunanistan ile Casus Belli'den Turkuaz Evrimine", **Anlayış**, Ekim 2008, Sayı 65, s. 43.

[18] Kurumahmut, A., **Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar**, 1998, s.16.

[19] İskan planına dahil edilen adacıklar şunlardır: Tokmakia, Paşa, Vatos, Bulamaç, Kalolimnos, Nimos, Küçük Kerpe, Sikliye, İpsili, Karaada, Gavdopula. Kurumahmut: age, s. 10-11.

[20] Eleftherotypia, 16 Ocak 2008.

[21] Her üç ada grubu için ileri sürülen Türk tarafının tezleri için bkz: Kurumahmut: age, s. 28-32.

[22] Yenigün, C., "Türkiye ve Yunanistan Arasında Ege'deki Deniz Sorunları", Yalçınkaya, A. (der.), **Türk, Yunan İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu**, 1998, s. 61.

Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de Egemenlik Mücadelesi

Sibel Akgün[*]

Sorunun Tanımı

Avrupa, Asya ve Afrika'ya eşit uzaklıkta olması nedeniyle dünya coğrafyası içinde merkezi bir öneme sahip olan Kıbrıs, Asya-Afrika, Avrupa-Afrika, Avrupa-Asya arasında stratejik bağlantıları etkileyebilecek bir hat üzerindedir.[1] Doğu ucuyla Orta Doğu'ya yönelmiş bir ok gibi duran Kıbrıs adası batı ucuyla da Doğu Akdeniz, Balkanlar ve Kuzey Afrika'daki stratejik dengelerde önemli bir yer tutmaktadır.

Kıbrıs'ın dar ölçekli jeostratejik önemi üzerinden Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan Türkiye-Yunanistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) dengeleriyle ilgilidir. Bu denge adaya hâkim olan tarafın Doğu Akdeniz'de güçlü olmasıyla bağlantılıdır. 16 Ağustos 1960'da Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumlarının ortaklığına dayalı olarak bağımsız bir cumhuriyet olarak kurulan Kıbrıs'ta 21 Aralık 1963 sonrası yaşanan toplumlararası çatışmalardan dolayı ada fiilen ikiye bölünmüştür. Bu tarihten sonra Birleşmiş Milletler (BM) Barış Gücü'nün Mart 1964'te adaya yerleştirilmesi ve 1968 yılında başlayan toplumlararası görüşmeler de dâhil olmak üzere, bugüne kadar yapılan tüm çözüm çabaları ve çeşitli arabuluculuk girişimleri anlaşmazlığı gidermeyi başaramamıştır. Kıbrıs sorununda bugüne kadar yaşanan problem, 20 Temmuz 1974'te

[*] Dr., Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Notlar

[1] Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, İstanbul, Küre Yay., 2001, s. 175-176.
[2] Süha Bölükbaşı, " Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Birleşmiş Milletler: 1954-1996 Arası Barışçı Çözümsüzlük", **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der: F. Sönmezoğlu , İstanbul, Der Yay., 2001, s. 281.
[3] Filiz Yıldız Çakar, " Türkiye'nin Geleneksel Güvenlik Sorunu : Kıbrıs", **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ed: R. Yinanç- H. Taşdemir, Ankara, Seçkin Yay., 2002, s. 311.
[4] Oral Sander, **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü** , Ankara, İmge Yay., 2000, s. 107.
[5] Naci Kökdemir, **Dünkü Bugünkü Kıbrıs** , Ankara, İstiklal Matbaası, 1956, s. 110.
[6] Ahmet Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II**, Ankara, CYREP Yay., 1998, s. 17.
* Kıbrıs Rum milliyetçilerinin Enosis isteği karşısında Ada'nın ikiye bölünmesi düşüncesi.
[7] Fikret Alasya, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Vakfı Yay., 1992, s. 27.
[8] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler 1945- 1960 ", **Türk Dış Politikası**, Cilt I, Ed: B.Oran, İstanbul, İletişim Yay., 2001, s. 604.
[9] Çakar, " Türkiye'nin Geleneksel Güvenlik Sorunu: Kıbrıs", s. 317.
[10] Başbakanlık Devlet Arşivleri, 030. 01. 38. 227.3- Tarih: 19.12.1956, Fırat, 2001, ss. 607- 608.
[11] M. Fırat, 2001, ss. 722- 723.
[12] Henry Purcell, **Cyprus**, London, Frederick A. Praeger Publish, 1969, ss. 323- 324.
[13] İrfan Kaya Ülger, "Avrupa Birliği Kıskacında Kıbrıs Meselesi", **Türkiye ile Yunanistan Arasında Temel Sorunlar**, Ed: İ. Ülger-E. Efeğil, Ankara, Ahsen Yay., 2002, s. 202.
[14] Faruk Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri-Büyük Güçler,** İstanbul, Der Yay., 2000, s. 90.
[15] M. Fırat, 2001, s. 729.
[16] F. Sönmezoğlu, 2000, ss. 99-100.
[17] Nazım Güvenç, **Kıbrıs Sorunu Yunanistan ve Türkiye**, 1984, s. 165.
[18] F. Sönmezoğlu, 2000, ss. 101-102.
[19] İhsan Gürkan, "1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nda Siyasal İradenin Oluşumu ve Askeri Uygulama", **Türk Dış Politikasının Analizi,** Der: Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Der Yay., 2001, ss. 272-273.
[20] M. Fırat, 2001, ss.747-748.
[21] Sabahattin İsmail, **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, Kastaş Yay., 1998, s. 160.
[22] F. Sönmezoğlu, 2000, s. 103.
[23] Age, s. 103.
[24] F. Çakar, 2002, s. 318- 319.
[25] S. Bölükbaşı, 2001, s. 295.
[26] Agm, s. 118.
[27] Agm, s. 119.
[28] F. Çakar, 2002, s. 318.
[29] S. Bölükbaşı, 2001, s. 298.
* Bu doktrine göre Kıbrıs Yunanistan'ın savunma alanına dâhil ediliyordu. Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi savunma planlarını ortaklaşa hazırlayıp, uluslararası platformlarda birlikte karar verecek ve hareket edecektir. Ayrıca Güney Kıbrıs'a karşı bir Türk saldırısı olması durumunda Yunanistan bunu bir savaş nedeni sayacaktır.
[30] F. Sönmezoğlu, 2000, s.304.

[31] M. Fırat, 2001, s. 472.
[32] http: // www.ctpkibris.org / Belgeler/Soru Cevap.Annan.html.
[33] Osman Metin Öztürk, "Kofi Annan'ın Çözüm Paketi Kıbrıs İçin mi?", **2023 Dergisi**, Sayı: 20,15 Aralık 2002, s. 17.
[34] Agm, s. 17.
[35] http:// www.cypriot.org.uk/Haber/ Annan Planları.html.
[36] Agk
[37] O. Öztürk, 2002, s. 17.
[38] Agm
[39] http:// ctpkibris.org / Belgeler / Annan 26022003. html.
[40] http:// cypriot.org.uk/ Haberler/ Annan- Planları. htm.
[41] Ertan, Efegil, **Temel Konular Işığında Annan Belgesinin Analizi**, Ankara, Gündoğan Yay.,2003,ss. 35-37.
[42] Kudret Özersay, "BM'nin Kıbrıs Planı Konusunda Kısa Bir Ön Değerlendirme" , **2023 Dergisi**, Sayı 20, 15 Aralık 2002,ss. 32-39.
[43] İrfan Kaya Ülger," Farklı Bakış Açısı İle BM Planı, Statüko Çözüm Değildir", **2023 Dergisi**, Sayı 20,15 Aralık 2002, ss.44-46.
[44] http://www.sav.org.tr/Almanak yazilar% 5CAB K 04 E Tahsin.htm, 09.11.2005.
[45] Ata Atun, "Mali Yardım Yalanının Mumu Söndü", http://www.tumgazeteler.com/?a=1403085,
[46] Talat Kazandı, **Hürriyet,** 18.02.2005, http://www.yeniduzengazetesi.com/index.php/cat/1/col/47/art/6343/PageName/Haberler.
[47] http://www.kibrisligazetesi.net/kibrisli/site/tr/main.php?action=article_details &article_id=2258, http://www.milliyet.com.tr/2008/02/02/dunya/axdun03.html, http://www.abhaber.com/yazdir.php?id=21347.
[48] http://www.milliyet.com.tr/2008/02/17/son/sondun15.asp?prm=0,81222980881, **Milliyet**, "Yeni Bir Başlangıç", 22 Mart 2008, "Lokmacı Kapısı'na Lokmalı Açılış", **Milliyet,** 4 Nisan 2008.
[49] A. Davutoğlu, 2001, s. 12.
[50] F. Çakar, 2002, s. 312.
[51] Agm, s. 320.
[52] F. Sönmezoğlu, 2000, s. 81.
[53] F. Çakar, 2002, s. 335.
[54] A. Davutoğlu, 2001, s. 178-179.
[55] http://www.abhaber.com/haber.php?id=20954.
[56] M. Fırat, 2001, s. 731-732.
[57] F.Çakar, 2002, s. 335.
[58] A. Davutoğlu**,** 2001, s. 508.
[59] S. Bölükbaşı, 2001, s. 304.
[60] http://www.trt.net.tr/haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=dd1c5387-bf37-49a7-8a21-295b0a7ce338 11.02.2009.
[61] http://www.usakgundem.com/yazar/1278/% C4% B0lerleme-raporunda-k% C4% B1br% C4% B1s-keskin-% C4% B0fadeleri-yan% C4% B1ltmas% C4% B1n-ab-karars% C4% B1z-.html 15.10.2009.
[62] A. Davutoğlu, 2001, s. 507.
[62] O. Öztürk, 2002,s. 22.

Kosova: Arnavut Sorununun Kilit Bölgesi

Ali Balcı[*]

"Bu Sırplar bizim komşumuzdu. Onlarla bir problemimiz olmadı, birlikte oynadık birlikte yedik. Ama Sırp polisi gelip evlerimizi yaktığında arkalarını döndüp 's.ktirin gidin' dediler."[1]

Sorunun Tanımı

Yakın tarih göz önüne alındığında Kosova sorununun temelinde, Yugoslavya'nın içinde kültürel ve etnik olarak farklılık arz eden bir topluluğun ülkede hâkim sınıfı oluşturan Sırpların karşısında bağımsız bir ulus devlet olma arzusu yatmaktaydı. Bu bağlamda sorunu derinleştiren şey ise, özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Kosova Arnavutlarının "ulus devlet" yönündeki artan taleplerini görmezlikten gelen ve bunu engellemeye çalışan millîyetçi Sırp politikaları olmuştur. Yugoslavya döneminde kültürel farklılıkların silinmesi ile sınırlı kalan bu politika, *Slobodan Miloseviç* ile birlikte etnik farklılığın imhasına dönüşmüştür. Farklılıklara yönelik gerçekleşen bu millîyetçi Sırp baskısı, "Kosovalılık" kimliğini daha da derinleştirmiş ve Kosovalı Arnavutlar açısından "bağımsızlık" zamanla tek çözüm olarak görülmeye başlanmıştır.

Öte yandan, Kosova sorununa bölgesel temelli bakıldığında Arnavutluk ve Makedonya'nın önemli miktarda Arnavut nüfusa sahip olmaları sebebiyle direkt, Yunanistan, Bulgaristan ve Türkiye gibi ülkelerin tarihsel

[*] Dr., Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Sonuç

Kosova sorunu birçok açıdan öne çıkmaktadır. Kosova yakın tarihi göz önüne alındığında sırasıyla "kültürel ırkçılığın" ve "etnik ırkçılığın" uygulandığı bir bölge olmuş ve bu doğrultuda katliam ve sürgün gibi birçok yıldırma politikasıyla karşı karşıya kalmıştır. Diğer taraftan ise bu tür ırkçı politikalar karşısında varlığını sürdürebilmiş ve bunu bağımsızlığa kadar götürebilmiştir. 1990'ların ikinci yarısı Kosova'nın bir taraftan etnik ırkçılığa en çok muhatap olduğu dönem olurken, diğer taraftan uluslararası bir gücün olaylara müdahale ederek bağımsızlığa giden sürecin başladığı dönem olmuştur. Bu müdahale Kosova'yı temel uluslararası politikaların yeniden tanımlandığı ve hegemonya mücadelesinin odağı olan bir bölge haline getirmiştir.

NATO müdahalesi sonrasında ise, Kosova uluslararası kuruluşların denetimi altında bir devletleşme sürecine girmiş, bir anlamda uluslararası kuruluşların uluslararası sisteme dâhil ettiği bir devlet olmuştur. Üstelik bu uluslararası kurumlar ülkenin politik, ekonomik, yasal, sivil kurumlarının şekillenmesinde temel belirleyici olmaları nedeniyle Kosova bütünüyle uluslararası örgütlerin inşa ettiği bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Bu özellikleriyle Kosova uluslararası kurumların somut düzlemdeki etkinliğinin en önemli örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Fakat uluslararası kurumlara bu aşırı bağımlığın söz konusu kurumların ülkeden çekilmesi durumunda Kosova'yı önemli kurumsallaşma problemleri ile karşı karşıya bırakabileceği de söylenebilir.

Şubat 2008'de bağımsızlığını kazanması nedeniyle göreli olarak uluslararası sisteme yeni dâhil olan Kosova, özellikle Rusya, Sırbistan ve İspanya'nın başını çektiği ülkelerin bağımsızlığını tanıması sorunuyla yüzleşmek zorundadır. Bunlardan Rusya ve İspanya'nın bağımsızlığı tanımama gerekçesi olan Kosova'nın başka etnik azınlıkların bağımsızlık talebiyle ortaya çıkabileceği bir dünyaya emsal olma potansiyeli de önemli problem alanlarından biridir. Tanıma sorunu bir yana Kosova'nın Sırbistan ile olan problemleri daha karmaşıktır. Sırbistan'ın özellikle Kosova'nın kuzey bölgelerinde yaşayan Sırp azınlığı desteklemesi ve bunların bölgede önemli politik aktör olarak ortaya çıkması Kosova'nın "ulusal bütünlüğünü" tehlikeye düşürecek bir potansiyel taşımaktadır.

Notlar

[1] Tim Judah, **Kosovo: War and Revenge**, Yale University Press, New Haven, 2000, s. ix.

[2] Sedwin E. Jacques, **The Albanians: An Ethnic History from Prehistoric Times to the Present**, McFarland & Company, London, 1995, s. 342.

[3] Sabrina P. Ramet, **The Three Yugoslavias, State-Building and Legitimation, 1918–2005**, Woodrow Wilson Center Press, Washington, 2006, s. 48.

[4] Dick Leurdijk ve Dick Zandee, **Kosovo: From Crisis to Crisis**, Ashgate Publishing Limited, Aldershot, 2001, ss. 12-13; Miranda Vickers, **Between Serb and Albanian: A History of Kosovo**, Colombia University Press, New York, 1998, ss. 86-102.

[5] Necmettin Alkan, "Kosova Meselesinin Tarihi, Kültürel ve Siyasi Altyapısı", **Avrasya Etüdleri**, Sayı: 21, Kış 2002, s. 89; Sabrina P. Ramet, **Nationalism and Federalism in Yugoslavia, 1962–1991**, Indiana University Press, Bloomington, 1992, s. 187.

[6] Ramet, The Three Yugoslavias, age, s. 100.

[7] Tim Judah, **Kosovo: What Everyone Needs to Know**, Oxford University Press, Oxford, 2008, s. 45.

[8] Vickers, Between Serb and Albanian, age, ss. 116-117; Ramet, The Three Yugoslavias, age, s. 100; Aydın Babuna, "Kosova Sorunu Üzerine", **Dış Politika Dergisi**, Sayı 1-2, Cilt 8, 1997, s. 5.

[9] K. K. Barbir, "Yugoslavya'nın Parçalanması ve İç Savaşta Osmanlı Mirası", Der: Brown L. Carl, **İmparatorluk Mirası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 123-124; Leurdijk ve Zandee, age, s. 14.

[10] Kavram için bkz. Etienne Balibar, "Yeni Bir Irkçılık Var mı?", **Irk Ulus Sınıf**, Der: Etienne Balibar ve Immenuel Wallerstain, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.

[11] Alkan, age, s. 89.

[12] Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2002, s. 315.

[13] Hugh Poulton, **The Balkans, Minorities and States in Conflict**, Minority Rights Publications, London, 1991, ss. 7–10 ve 209.

[14] Balibar, age, s. 35.

[15] Fatma Taşdemir ve Pınar Yürür, "Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 3, 1999, s. 137; Judah, **Kosovo: What Everyone...,** s. 55; 1971 gibi ileri bir tarihte dahi Kosova'daki Arnavutlar arasında okuma yazma bilmeyenlerin oranın yüzde 36 olmasının ardında da bu politika yatmaktadır. bkz. Ramet, **Nationalism and Federalism in Yugoslavia**, s. 189.

[16] Noel Malcolm, **Kosova Balkanları Anlamak İçin**, Sabah Kitapları, İstanbul, 1999, s. 381.

[17] Miloseviç dönemiyle birlikte Kosova'da yaşanan kültürel ırkçılık bir ölçüde etnik bir dönüşüme uğramış ve "etnik temizlik" söyleminde hayata geçirilmiştir. Özellikle Arnavutlara yönelik tedhiş hareketlerinin 1990'ların ikinci yarısından itibaren toplu katliamlara dönüşmesi bunun en önemli göstergesidir.

[18] Ramet, **The Three Yugoslavias**, s. 538-539.

[19] Malcolm, age, s. 382.

[20] Ramet, **Nationalism and Federalism in Yugoslavia,** s. 188.

[21] Taşdemir ve Yürür, agm, s. 138-139; Ramet, **The Three Yugoslavias,** s. 100; Poulton, age, s. 59; Bu dönem hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Vickers, **Between Serb and Albanian,** 6. Bölüm.

[22] Alkan, age, s. 94.

[23] Malcolm, age, s. 381; Judah, **Kosovo: What Everyone...**, age, s. 52; Viktor Meier, **Yugoslavia, A History of its Demise**, İngilizceye çeviren: Sabrina P. Ramet,

Routledge, London, 1999, s. 27; Bu dönemde yani II. Dünya Savaşı'nın ardından 1968 yılına kadar Arnavutlar özellikle Yugoslavya güvenlik teşkilatının başında bulunan Alexander Rankoviç'in baskıcı politikalarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Poulton, age, ss. 59–60.

24 İrfan Kaya Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?** Seçkin Yayınları, İstanbul: 2003, s. 69.

25 Malcolm, age, s. 386-387.

26 Poulton, age, s. 5; Meier, age, ss. 8–9.

27 Malcolm, age, s. 383; Dennis P. Hupchick, **The Balkans from Constantinople to Cummunism**, Palgrave New York, 2002, s. 432.

28 Vickers, **Between Serb and Albanian**, s. 178.

29 Ülger, age, s. 99.

30 H. Bülent Olcay , "Kosova: Nereden Nereye?", **Avrasya Etüdleri**, Sayı 17, İlkbahar-Yaz 2000, s. 15; Vickers, **Between Serb and Albanian**, ss. 178–181.

31 İlhan Uzgel, "Balkanlarla İlişkiler", Der: Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bu Güne Olgular Belgeler Yorumlar 1919–1980**, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 509.

32 Poulton, age, s. 60.

33 bkz. Hupchick, age, s. 432.

34 Malcolm, age, s. 389; Kenar, age, s. 239.

35 Babuna, age, s. 6.

36 Julie A. Mertus, **Kosovo: How Myths and Truths Started a War**, University of California Press, Berkeley, 1999, s. 23.

37 Leslie Holmes, **Post-Komünizm**, Çeviren. Yavuz Alagon, Mavi Ada Yayınları, İstanbul, 2000, s. 191.

38 Poulton, age, s. 61; bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Mertus, age, birinci bölüm.

39 Hupchick, age, s. 433; Ramet, **Nationalism and Federalism in Yugoslavia**, ss. 195-196; Poulton, age, s. 61.

40 Vickers, **Between Serb and Albanian**, s. 205; Direkt kanıt olamamasına karşın, yine de Arnavutluk'un Kosova sorununa kayıtsız olduğu düşünülemez.

41 Babuna, age, s. 7; Meier, age, s. 34; Poulton, age, ss. 61-62 ve 65.

42 Hasan Ünal, "Balkanlar'da Geniş 'Arnavut Meselesi' ve Türkiye", **Avrasya Dosyası**, Cilt: 4, Sayı: 1–2, 1998, s. 125.

43 Tanıl Bora, **Yugoslavya, Milliyetçiliğin Provokasyonu**, Birikim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 114.

44 Malcolm, age, s. 399.

45 Ramet, **The Three Yugoslavias**, s. 343.

46 Babuna, age, s. 9.

47 Meier, age, ss. 85-86; Vickers, **Between Serb and Albanian**, s. 235.

48 Meier, age, ss. 92–93.

49 Ayrıca Kosova'da Arnavutça yayın yapan tek gazete olan Rilindja'nın yayını yasaklandığı gibi, bağımsız Arnavut radyo ve televizyonları da kapatıldı. Bu yasaklar iletişim araçları ile sınırlı kalmadı, ekonomik aktivitelerden eğitime kadar birçok alanda uygulamaya kondu. Bu uygulamalara tepki olarak Arnavutlar kısa aralıklarla gösteri düzenlemeye başlayınca bu dönemde on binlerce Arnavut tutuklandı ya da sınır dışı edildi. Meier, age, s. 98; Poulton, age, s. 68-70; Vickers, **Between Serb and Albanian**, s. 246.

50 Poulton, age, s. 70; Mertus, age, s. 202; Enver Hasani, "Kosova Krizi: Hukuki ve Siyasi Boyutu", **Avrasya Dosyası**, Cilt 4, Sayı 1-2, 1998, s. 127.

51 Malcolm, age, s. 404; Bu politika doğrultusunda 1990-1995 yılları arasında 130,000 Arnavut, görevlerinden atılmıştır. Ramet, The Three Yugoslavias, age, s. 511.

52 Ramet, **The Three Yugoslavias**, s. 511.

53 Ramet, **The Three Yugoslavias**, s. 511; Vickers, **Between Serb and Albanian,** ss. 251–252.

54 Kavram Ramet, **The Three Yugoslavias**, s. 511'den alınmıştır.

55 Michael Ignatiff, **Sanal Savaş**, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, s. 13; ayrıca, Alex J. Bellamy, **Kosovo and International Society**, Palgrave, New York, 2002, ss. 22–29.

56 Ramet, **The Three Yugoslavias**, s. 512.

57 Ignatiff, age, s. 13.

58 Ünal, age, s. 136; Dayton'un mücadeleyi sivil alandan silahlı alana kaydırmadaki etkisi için bkz. Ramet, **The Three Yugoslavias**, s. 513; Vickers, **Between Serb and Albanian**, s. 290.

59 Kosova Kurtuluş Ordusu ya da yaygın olarak kullanılan adıyla UÇK, Kosova Arnavutlarının savaş öncesinde büyük ölçüde dış destek de alarak gelişen en önemli örgütüdür. Savaş sırasında bu örgüt Arnavutların tek temsilcisi haline gelmiştir. İlk olarak 1996 Mart ve Nisan aylarında Sırp polisine ve karakollarına karşı gerçekleştirdiği eylemlerle adını duyuran UÇK, genellikle Kosova'nın bir açık hava hapishanesine dönmüş olmasından en fazla etkilenen genç kitlelerden destek almaktaydı. Bkz. Vickers, **Between Serb and Albanian**, ss. 292–297.

60 Ramet, **The Three Yugoslavias**, s. 511.

61 Malcolm, age, s. 409.

62 Ramet, **The Three Yugoslavias,** s. 514.

63 Hakan Taşdemir, "Eski Yugoslavya'da Sivillere Karşı Gerçekleştirilen Eylemler", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, Kış 2000, s. 165.

64 Ramet, **The Three Yugoslavias,** s. 515.

65 Uzgel, "Balkanlarla İlişkiler", s. 509.

66 Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, s. 311.

67 Bkz. The Independent International Comission on Kosovo, **Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned**, Oxford University Press, Oxford, 2000, ss. 88-92.

68 NATO hava saldırısı dolayısıyla yaklaşık 500 sivil hayatını kaybetmiştir. The Independent International Comission on Kosovo, age, s. 94; Yanlışlıkla köprüden geçmekte olan yolcu treninin vurulması, mülteci konvoyunun bombalanması ve Sırplara ait bir yaşlılar yurduna saldırıda bulunulması bu kazalardan bazıları olarak gösterilebilir Ignatiff, age, s. 105.

69 "Documentation on Human Rights Violation", The Independent International Comission on Kosovo, **Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned**, Oxford University Press, Oxford, 2000, s. 306; savaş sırasında sivil kayba ilişkin veriler kurumlara göre farklılık göstermektedir.

70 "Documentation on Human Rights Violation", age, s. 304.

71 The Independent International Comission on Kosovo, age, s. 95.

[72] Anlaşmanın tam metni NATO'nun resmi web sayfasından 3 Nisan 2007'de indirilmiştir. "Military Technical Agreement", [http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm].

[73] Taşdemir ve Yürür, age, s. 148.

[74] Tarık Ali, "NATO'nun Balkan Seferi", **Evrenin Efendileri? NATO'nun Balkan Seferi**, Tarık Ali (Der.), Om Yayınları, İstanbul, 2001, s. 13; Bu farklılıkların Miloseviç'in barış planını kabul etmesinde önemli rol oynadığına ilişkin bkz. The Independent International Comission on Kosovo, age, s. 96.

[75] Emel Osmançavuşoğlu, "Balkanlar'dan 'Çıkış Stratejisi': Birleşmiş Milletler ve NATO Balkanlar'da Bataklığa mı Saplandı?", **Stratejik Analiz,** Cilt:2, Sayı:22, Şubat 2002, s. 26.

[76] Kararın tam metni NATO'nun resmi web sayfasından 3 Nisan 2007'de indirilmiştir. "Resolution 1244 (1999)", [http://www.nato.int/kosovo/docu/u990610a.htm].

[77] Ramet, **The Three Yugoslavias,** s. 541.

[78] Ramet, The **Three Yugoslavias,** s. 542.

[79] Seçimleri İbrahim Rugova'nın liderliğindeki Kosova Demokratik Birliği oyların yüzde 46'sını alarak kazanırken, Hashim Thaki liderliğindeki Kosova Demokratik Partisi oyların yüzde 25,5'ini, Sırpların koalisyon partisi Povratak ise yüzde 10,96'sını aldı. Mart 2002'de İbrahim Rugova Cumhurbaşkanı olurken, Kosova Demokratik Partisi'nden Bayram Recebi de başbakanlık görevini üstlendi.

[80] Ramet, **The Three Yugoslavias**, s. 547.

[81] "The latest flames", **The Guardian**, March 19, 2004; Judah, **Kosovo: What Everyone**..., s. 110.

[82] Kai Eide, "A Comprehensive Review of the Situation in Kosovo", United Nations Security Council, October 7, 2005, s/2005/635, [http://www.unosek.org/docref/KaiEidereport.pdf].

[83] "Summit on Kosovo ends in deadlock", The Guardian, July 25, 2006.

[84] Judah, **Kosovo: What Everyone...,** s. 111.

[85] Martti Ahtisaari, "Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status", United Nations Security Council, 26 March 2007, s/2007/168, [http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf].

[86] Kosova Cumhuriyeti Web Sitesi, [http://www.rks-gov.net/en-US/Republika/ Kosova/Pages/default.aspx].

[87] "UN police officer dies after Kosovo clashes", *The Guardian*, 18 March 2008.

[88] Oisin Tansey ve Dominik Zaum, "Muddling Through in Kosovo", **Survival**, Volume 51, Issue 1, February 2009, s. 15.

[89] Kosova Cumhuriyeti Web Sitesi, [http://www.rks-gov.net/sq-AL/Pages/ShtetKaneNjohurKosoven.aspx].

[90] Bu konuda bkz. Nebi Miş, Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü ve Rusya Federasyonu ile İlişkiler, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, Temmuz 2005, ss. 90–91; Ali, age

[91] Moskova NATO'nun gerek Bosna gerekse Kosova müdahalelerine söz konusu oluşumun doğu Avrupa'da dolayısıyla da Rusya'nın nüfuz alanında etkin olmasını sağladığı gerekçesiyle mesafeli bakmıştır. Bkz. J. L. Black, **Russia Faces NATO Expansion, Bearing Gifts or Bearing Arms**, Rowman & Lıttlefield Publisher Inc., United States of America, 2000, ss. 143–156.

[92] Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, ss. 296–297.

[93] Abdulkadir Baharçiçek, "Kosova Krizi ve ABD'nin Yükselişi: Muhtaç Süper Güç", **Avrasya Etüdleri**, Sayı 17, İlkbahar-Yaz 2000, s. 125

[94] Taşdemir ve Yürür, agm, s. 149-150

[95] Jef Huysmans, "Shape-shifting NATO: Humanitarian Action and the Kosovo Refugee Crisis", **Review of International Studies**, Vol. 28, No. 3, July 2002, s. 618

[96] Huysmans, age, s. 599; Bu paradigmadik dönüşüm Tony Blair'in savaşa ilişkin açıklamasında net bir şekilde görülür: "Bu yeni bir tür savaştır, mekansal olduğu kadar değerlerle de ilişkilidir." Aktaran Paul Virilo, **Strategy of Deception**, İngilizceye Çeviren: Chris Turner, Verso, London, 2000, s. 2

[97] Ignatiff, age, s. 56.

[98] Kyril Drezov, "Collateral Damage: The Impact on Macedonia of the Kosovo War", **Kosovo: The Politics of Delusion**, Mıchael Waller, Kyril Drezov ve Bülent Gökay (Edt.), Frank Cass, London, 2001, s. 59; Poulton, age, s. 76.

[99] Drezov, age, s. 68; The Independent International Comission on Kosovo, age, s. 242.

[100] Alba Bozo, "Kosovar Refugees in Albania: The Emergency Response", **Kosovo: The Politics of Delusion**, Mıchael Waller, Kyril Drezov ve Bülent Gökay (Edt.), Frank Cass, London, 2001, s. 37 ve 39.

[101] Miranda Vickers, "Tiran's Uneasy Role in the Kosovo Crisis, 1989–1999", **Kosovo: The Politics of Delusion**, Mıchael Waller, Kyril Drezov ve Bülent Gökay (Edt.), Frank Cass, London, 2001, s. 35.

[102] İlhan Uzgel, "Türkiye ve Balkanlar: İstikrarın Sağlanmasında Türkiye'nin Rolü", Der.: Rubin Barry ve Kirişci Kemal, **Günümüz Türkiye'sinin Dış Politikası**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 109.

[103] Uzgel, "Balkanlarla İlişkiler", s. 511.

[104] Kosova Arnavutlarının gerek Makedonya gerekse Arnavutluk'taki Arnavut unsurlarla teması kaybetmemesi ve bu bölgelerde devamlı lojistik destek ve sığınma imkânı bulması Kosova bunalımının Balkanlara yayılması riskini beraberinde getirmiştir.

[105] Oisín Tansey, "Kosovo: Independence and Tutelage", **Journal of Democracy**, Vol. 20, No. 2, April 2009, s. 153.

[106] Tansey ve Zaum, age, s. 14.

Moldova'da Devlet İçinde Devlet: Transnistria

İsmail Numan Telci[*]

Sorunun Tanımı

Berlin Duvarı'nın yıkılışı ve Soğuk Savaş'ın sona erişinin etkileri ciddi biçimde Avrupa'nın doğusunda henüz hissedilmeye başlamışken, 2 Eylül 1990'da Pridnestrovyan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti[1], Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin (MSSC) Doğu bölgesindeki Dniester nehrinin doğusunda kuruldu. Bölge her ne kadar MSSC'nin bir parçası olsa da, Rusya ordusuna bağlı 14. Tümen askerleri, bu bölgeyi o dönemde henüz Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını ilan etmemiş olan Moldova Cumhuriyeti tarafından gelebilecek saldırılara karşı korumak amacıyla Moskova yönetimi tarafından konuşlandırıldı. Bu gelişmenin üzerinden henüz bir sene geçmemişken Moldova Meclisi, sınırları içerisinde Transnistria'yı da içeren Moldova Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını 27 Ağustos 1991'de[2] ilan etti (Bkz: Harita 1). Bu haritanın dogal bir sonucu olarak Transnistria'da bulunan Rus askerleri Moldova'nın toprakları içerisinde kalmıştı. Moldova yönetimi, Rusya'nın toprakları üzerindeki yasadışı işgali sonlandırması için Kişinev ile Moskova arasında müzakerelerin başlamasının ve bunun sonucunda da Rus askerlerinin Moldova topraklarından çekilmesinin gerektiğini belirtmekteydi. Öte yandan Moldova'da elitler tarihsel anlamda güçlü bir ortak paydaya sahip oldukları Romanya ile birleşmeyi destekliyorlardı. Ancak böyle bir ihtimal Transnistria'da yaşayan ve nüfusun çoğunluğunu oluştu-

[*] Araş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

sürdüreceğini düşünmektedir.[52] Ancak herkesin üzerinde uzlaştığı nokta ise Moldova'nın demokratikleşmesinin ancak Batı'nın sürekli desteği ile mümkün olabileceği gerçeğidir.

Bu çerçevede Transnistria'nın demokratikleşmesinde en önemli etkenlerden birisi özgür ve tarafsız bir sivil toplumun ortaya çıkmasıdır. Mevcut politik kadroların oluşturduğu veya Sovyet döneminden kalma gruplardan oluşan Transnistria'daki sivil toplum karşısında, son zamanlarda bağımsız habercilerden, insan hakları savunucularından veya yerel düzeyde faaliyet gösteren özgürlük savunucularından oluşan yeni bir sivil toplum gelişmektedir. Sivil toplum Devlet Güvenliği Bakanlığı tarafından sıkı bir şekilde izleniyorsa da Batılı devletler Transnistria'daki bu hareketi desteklemeye önem vermektedir. Moldova Soros Vakfı, İngiliz Barış-Kurucu Çerçeve Projesi (***Peace Building Framework*** for ***Moldova)***, Amerikan Büyükelçiliği ve bazı Alman dernekleri Transnistria'da şubeler açarak halen aktif olarak faaliyet göstermektedir.[53]

Son olarak uluslararası aktörlerin sorunun çözümündeki yerini bir daha vurgulamak gerekir. Burada en önemli iki aktör AB ve Rusya'dır. AB yeni komşularından olan Moldova'ya desteğini sürdürürken, diğer taraftan da Rusya'nın Transnistria konusundaki keskin tavrını yumuşatmaya çalışmalıdır. Çünkü Rusya'nın onay vermediği hiçbir çözüm Transnistria sorununda statükonun değişmesine yardımcı olmayacaktır.

Notlar

1 Bu bölgenin adı ikiliğe mahal vermemek için İngilizce'deki haliyle Transnistria olarak kullanılmıştır.

2 Anita Inder Singh, **Democracy, Ethnic Diversity and Security in Post-communist Europe**, Westport, Greenwood Pres, 2001, s.63.

3 Peter, M.E. Volten ve Blagovest Tashev, **Establishing Security and Stability in the Wider Black Sea Area: International Politics and the New and Emerging Democracies,** Amsterdam, IOS Press, 2007, s.135.

4 Stuart J. Kaufman, **Modern Hatreds: The Symbolic Politics of Ethnic War**, New York, Cornell University Press, 2001, s.131.

5 İkinci dünya savaşı henüz patlak vermeden Sovyetler Birliği, Nazi Almanya'sının kendisine saldıracağından emindi. Ancak bu saldırıyı ertelemek için yollar aramaktaydı. İngiltere ve Fransa ile yapılan görüşmeler sonuç vermediğinden Sovyetler Birliği Almanya'yı masaya oturmaya ikna etti. Dönemin Dışişleri Bakanları olan Molotov ve Ribbentrop'un adlarını taşıyan bu anlaşmada Sovyetler Birliği ve Nazi Almanya'sı birbirlerine karşı saldırmazlık konusunda anlaşmışlardı.

6 Jos Boonstra, "Moldova, Transnistria and European Democracy Policies", **FRIDE Comment**, Şubat 2007, s.1.

7 Boonstra, "Moldova, Transnistria and European Democracy Policies", s. 2.

[8] Natalia Cojocaru, "Nationalism and Identity in Transnistria", **Innovation: European Journal of Social Science Research**, 19:3, 2006, s. 262.
[9] **Europe Review 2003-4: The Economic and Business Report**, London, Kagan Page Ltd, 2004, s. 244.
[10] Stuart Notholt, **Fields of Fire: An Atlas of Ethnic Conflict**, London, Matador Publishing, 2008, s. 718.
[11] Stuart Kaufman, "Spiraling to Ethnic War: Elite, Masses and Moscow in Moldova's Civil War", **International Security,** 21 (2), Autumn 1996, s.108–138.
[12] Andrei Brezinau ve Vlad Spanu, **The Historical Dictionary of Moldova**, London, Scarecrow Pres, 2007.
[13] W. Alejandro Sanchez, "The 'Frozen' Southeast: How the Moldova-Transnistria Question has Become a European Geo-Security Issue", **The Journal of Slavic Military Studies**, 22:2, 2009, s. 158.
[14] Thomas M. Leonard, **Encyclopedia of the Developing World: Volume 1**, New York, Routledge, 2006, s. 1532.
[15] Boris Asarov, "Kosovo versus Transnistria", 13 Mart 2006, http://old.azi.md/investigation?ID=38404
[16] Charles King, "Eurasia Letter: Moldova with a Russian Face", **Foreign Policy**, No.97, Winter 1994–1995, s.108–110.
[17] Kaufman, **Modern Hatreds: The Symbolic Politics of Ethnic War**, s.151.
[18] Steven D. Roper, "Regionalism in Moldova: the Case of Transnistria and Gagauzia", **Regional and Federal Studies**, Vol. 11, Issue 3, Autumn 2001, s.107.
[19] Roper, "Regionalism in Moldova: the Case of Transnistria and Gagauzia", s.109.
[20] "Charles King, 'Eurasia Letter: Moldova with a Russian Face", **Foreign Policy**, No. 97, Winter 1994-1995, s. 111.
[21] Roper, "Regionalism in Moldova: the Case of Transnistria and Gagauzia", s.110.
[22] Vladimir Socor, "Old Thinking Inspires New Rush to Negotiations on Moldova/Transnistria", **Eurasia Daily Monitor**, Volume 3, Issue 182, October 2006.
[23] Roper, "Regionalism in Moldova: the Case of Transnistria and Gagauzia", s.112.
[24] Roper, "Regionalism in Moldova: the Case of Transnistria and Gagauzia", s.113.
[25] Roper, "Regionalism in Moldova: the Case of Transnistria and Gagauzia", s.113.
[26] Roper, "Regionalism in Moldova: the Case of Transnistria and Gagauzia", s.115.
[27] Roper, "Regionalism in Moldova: the Case of Transnistria and Gagauzia", s.119.
[28] Boonstra, "Moldova, Transnistria and European Democracy Policies", s. 2-3.
[29] Boonstra, "Moldova, Transnistria and European Democracy Policies", s. 4.
[30] Nico Popescu, "The EU and Transnistria", **UNISCI Discussion Paper**, Universidad Complutense de Madrid, No.10, Ocak 2006, s. 247–254.
[31] Kozak Memorandumu'nun tüm metni için bkz. 'Russian Draft Memorandum on the Basic Principles of the State Structure of a United State in Moldova' http://eurojournal.org/comments.php?id=P107_0_1_0_C; Michael Emerson'un bu konudaki görüşleri için bkz. 'Should the Transnistrian tail wag the Bessarabian dog?', *ww.ipp.md/public/comentarii/34/ro/MoTransRev.doc*.
[32] Oleh Protsyk, "Moldova's Dilemmas in Democratizing and Reintegrating Transnistria", **Problems of Post-Communism**, Vol. 53, No. 4, Temmuz-Ağustos 2006, s. 36.

[33] "3D Strategy and Action Plan for the Settlement of the Transnistrian Conflict", November 2004, http://foundation.moldova.org/pages/eng/136 (Son Erişim: 16.02.2010)

[34] Sanchez, "The 'Frozen' Southeast: How the Moldova-Transnistria Question has Become a European Geo-Security Issue", s.159.

[35] Protsyk, "Moldova's Dilemmas in Democratizing and Reintegrating Transnistria", s. 31.

[36] Protsyk, "Moldova's Dilemmas in Democratizing and Reintegrating Transnistria", s. 31.

[37] Protsyk, "Moldova's Dilemmas in Democratizing and Reintegrating Transnistria", s. 32.

[38] Protsyk, "Moldova's Dilemmas in Democratizing and Reintegrating Transnistria", s. 32.

[39] Council of Europe Parliamentary Assembly Working Papers, Vol. VIII, Documents 11373-11421, Ocak 2008, 1-5 Ekim 2007, s.48

[40] Protsyk, "Moldova's Dilemmas in Democratizing and Reintegrating Transnistria", s.3 4.

[41] Vladimir Korobov ve Georgii Byanov, "The 'Reneval' of Transnistria", **Journal of Communist Studies and Transition Politics**, 22:4, 2006, s. 521.

[42] Boonstra, "Moldova, Transnistria and European Democracy Policies", s. 4.

[43] Protsyk, "Moldova's Dilemmas in Democratizing and Reintegrating Transnistria", s. 36-38.

[44] Andrew Rettman, 'EU in a Spin Over Reports of Secret Moldova-Russia Deal', 23 Nisan 2007, http://euobserver.com/?aid=23917

[45] "Russia Has Back Up Leader To Replace Igor Smirnov", 28 Ocak 2008, http://www. transnistria.info/independent-transnistria-news/russiabackupreplacesmirnov.html

[46] Vladimir Socor, "Voronin Negotiates With the Kremlin On Transnistria", 26 Temmuz 2007, http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews% 5Btt_news% 5D=32901; "Is Voronin Being Too Submissive Towards Smirnov", 16 Nisan 2008, http://www.transnistria.info/independent-transnistria-news/voronintoosubmissivesmirnov.html

[47] "Transnistria Rejects Chisinau Proposal", 16 Şubat 2009, http://www. transnistria.info/independent-transnistria-news/transnistriarejectschisinauproposals.html

[48] Amy Verdun and Gabriela E. Chira, 'From Neighbourhood to Membership: Moldova's Persuasion Strategy Towards the EU', **Southeast European and Black Sea Studies**, 8:4, 2008, s.434.

[49] Verdun ve Chira, "From Neighbourhood to Membership: Moldova's Persuasion Strategy Towards the EU", s. 432.

[50] "Talks on Signing Moldova-EU Association Agreement to Start Next Week", 17 Ekim 2009, http://www.moldpres.md/default.asp?Lang=en&ID=119290

[51] Verdun ve Chira, "From Neighbourhood to Membership: Moldova's Persuasion Strategy Towards the EU", s.4 32.

[52] Sanchez, "The 'Frozen' Southeast: How the Moldova-Transnistria Question has Become a European Geo-Security Issue", s. 175.

[53] Boonstra, "Moldova, Transnistria and European Democracy Policies", s. 5.

Bask Bölgesi: İspanya'nın Ayrılıkçılık Sorunu

Ümit Öztürk - Ayşe Aslıhan Çelenk***

Sorunun Tanımı

Avrupa kıtasının güneybatısında bulunan İber yarımadasının Portekiz'le birlikte iki ülkesinden biri olan İspanya'nın, günümüzde bir çatışma alanı olarak tanımlanmasına neden olan en önemli faktör, mevcut yapı içinde bulunan dört özerk bölgeden Bask bölgesinde, tam bağımsızlığı hedefleyen ve araç olarak terörü kullanan ayrılıkçı hareketlerdir. Bunlardan bir kısmı, İspanya'daki dört Bask eyaletinin (Guipuzcoa, Navarra, Alava ve Vizcaya) dışında Fransa'nın Bask bölgesindeki üç eyaleti de (Basse-Navarre, Labaurd ve Soule) kurmayı hedefledikleri bağımsız Bask devletinin sınırları içerisinde görmektedirler.[1]

Toplam nüfusun büyük çoğunluğunu İspanyolların oluşturduğu ülkede, bu dört özerk bölge de yaşayan ve İspanyol (Kastilyalı) olmayan insanların, toplam nüfusa oranı % 25 dolaylarındadır. Bu dört bölgeden Galicia, Andolucia ve Katalonya mevcut İspanyol siyasal sistemine entegre edilirken, Bask bölgesinin bu yapıya entegrasyonu tam olarak sağlanamamıştır. Bask bölgesinin dağlık yapısı, tarih boyunca, Madrid ile olan iletişimi zorlaştırmış ve bunun neticesinde uygun bir diyalog zemini geliştirilememiştir.[2] Bask halkı hakları için pek çok kez savaşmak yolunu tercih etmiş, ülkeyi yönetenler ise yükselen bölgesel taleplere baskı uygulamaktan kaçınmamışlardır. Bu da Bask bölgesinde millîyetçi fikirlerin ve tepkilerin gelişmesine ve nihayetinde ayrılıkçı teröre dönüşmesinde etkili olmuştur.[3]

* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
** Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Notlar

1 John F. Coverdale, **The Political Transformation of Spain After Franco**, Praeger Publishers Praeger Special Studies, New York, 1979, s. 29.
2 Emin Gürses, **Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem,** İstanbul, Bağlam Yay., 1998, s. 135.
3 www.members.fortunecity.com/akademyayadogru/makcoyeuskadi.htm.
4 William S. Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", **Mediterranean Quarterly**, Kış 2002, c. 13, sy. 1, s. 59.
5 Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 62.
6 Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 58.
7 www.bbc.co.uk/2/hi/europe/2211696.
8 www.members.fortunecity.cokm/akademyayadogru/makcoyeuskadi.htm.
9 Emin Gürses, **Ayrılıkçı Terörün Anatomisi/IRA-ETA-PKK**, İstanbul, Bağlam Yay., 1997, s. 51.
10 Kenneth N. Medhurst, **Government In Spain**, Pergamon Press, 1973, s. 42.
11 Coverdale, **The Political Transformation of Spain After Franco**, s. 33.
12 Justo G. Beramendi, "Identity, Ethnicity, and The State In Spain", William Safran and Ramon Maiz (der.) **Identity and Territorial Autonomy in Plural Societes**, Frank Cass Publishers, 2000, s. 90.
13 Gürses, **Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem**, s. 137 .
14 Coverdale, **The Political Transformation of Spain After Franco,** s. 33.
15 Ludger Mees, "Between Votes And Bulets: Conflicting Ethnic Identities in the Basque Country", **Ethnic and Racial Studies**, September 2001, Vol 24, No 5, ss. 804-805.
16 Coverdale, **The Political Transformation of Spain After Franco**, s. 33.
17 www.bbc.co.uk/2/hi/europe/2211696.
18 Gürses***, Ayrılıkçı Terörün Anatomisi/IRA-ETA-PKK***, s. 52.
19 Kenneth N. Medhurst, **Government in Spain**, Pergamon Press, 1973, s. 41.
20 www.members.fortunecity.com/akademyayadogru/makcoyeuskadi.htm.
21 www.bbc.co.uk/2/hi/europe/548545.
22 www.diplomatikgozlem.com.
23 www.members.fortunecity.com/akademyayadogru/makcoyeuskadi.htm.
24 Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 58.
25 www.radikal.com/dishaberler/arsiv.
26 Beramendi, "Identity, Ethnicity, and The State In Spain", s. 89.
27 Emin Gürses, **Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem,** s. 137-138.
28 Peter Calvoconessi, **World Politics Since 1945**, Longman Publishers, London, 1991, s. 275. 1950'lerin sonunda endüstrileşmeyle başlayan bu göç genelde Bask toplumunu özelde ise Bask siyasi hareketlerini derinden etkiledi. Ortaya çıkan bu yeni durumda Bask milliyetçiliği değişim geçirmeye başladı ve kendi içinde kesin çizgilerle bölündü. Bu bölünme sonucunda barışçıl ve demokratik çözümü isteyen gruplar çoğunluğu oluşturmakla birlikte, daha az desteğe sahip olan ve Üçüncü Dünya ülkelerindeki Marksist/Leninist grupları örnek alan ETA'da ortaya çıkmış oldu. Bkz. Ludger Mess: "Between Votes And Bulets: Conflicting Ethnic Identities in the Basque Country", **Ethnic and Racial Studies**, September 2001, Vol. 24, No. 5, s. 805.
29 Emin Gürses, **Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem**, s.138-139.

[30] Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 57.
[31] Calvoconessi, World Politics Since 1945, s.275.
[32] Mees: "Between Votes And Bulets: Conflicting Ethnic Identities in the Basque Country", s. 807.
[33] Coverdale, **The Political Transformation of Spain After Franco**, s. 91.
[34] Coverdale, **The Political Transformation of Spain After Franco,** s. 97-98.
[35] Francisco J. Llera, "Basque Polarization: Between Autonomy and Independence", William Safran and Ramon Maiz (der.), **Identity and Territorial Autonomy in Plural Societes**, Frank Cass Publishers, 2000, s. 108.
[36] % 90 oyla kabul edilen özerklik statüsüyle birlikte; Bask topraklarını oluşturan üç eyaletten her birine kendi parlamentosunu seçme, belli bir miktarını Madrid'e göndermek şartıyla vergi toplama hakkı, eğitim, kültür, sağlık, ekonomi ve sanayi alanlarında kendi politikalarını belirleme hakkı, yerel polis gücü oluşturma ve Bask diliyle basın yayın faaliyetlerinde bulunma hakları elde edildi. Bkz. William S. Shepard,: "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", **Mediterranean Quarterly**, Winter 2002, Vol. 13, No. 1, s.61.
[37] Llera, "Basque Polarization: Between Autonomy and Independence", s. 101.
[38] Mees, "Between Votes and Bulets: Conflicting Ethnic Identities in the Basque Country", s. 798-827.
[39] Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 63.
[40] www.bbc.co.uk/2/hi/europe/547130.
[41] Llera, "Basque Polarization:Between Autonomy and Independence, s. 108.
[42] www.radikal.com/dishaberler/arsiv.
[43] Bkz. Paddy Woodworth, "Why Do They Kill", **World Policy Journal**, Spring-2001, Vol. 18, No. 1, s. 6.
[44] Llera, "Basque Polarization:Between Autonomy and Independence", s. 105.
[45] Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 62.
[46] www.bbc.co.uk/2/hi/europe/547130.
[47] AB'nin azınlık haklarına yaklaşımı için bkz., Erol, Kurubaş, "Avrupa Birliği'nin Azınlıklara Yaklaşımı ve Avrupa Bütünleşmesine Etkileri", **Liberal Düşünce**, Yaz 2001, Sayı 23, ss. 120-144.
[48] Emin Gürses, **Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem**, s. 147-148.
[49] Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 60; Fernando Jimenez, "Spain: The Terrorist Challenge and the Government's Response", **Terrorism&Politic Violence**, Winter 1992, Vol. 4, No. 4, s. 118. Paris'te oluşan bu tutum değişikliğinin nedeni iki sosyalist liderin mutabakatından ziyade, teröre karşı ortak bir cephe açılması zorunluluğudur. Zira Fransa'nın Bask Bölgesinde 1973'te kurulan ve 80'lerle birlikte eyleme geçen Ipparretarak adlı ETA benzeri örgüt, Paris'i, terör konusunda Madrid ile işbirliğine yönlendirmiştir. Bkz. Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 59.
[50] Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 60.
[51] Fernando Jimenez, "Spain:The Terrorist Challenge and the Government's Response", **Terrorism&Politic Violence**, Winter 1992, Vol. 4, No. 4, s. 111; Bengoetxea'dan sonra örgütün liderliğine Francisco Mugica Garmedia geçti.
[52] Jimenez, "Spain: The Terrorist Challenge and the Government's Response", s. 122. Yeni militanlar bulmak ETA için hayati önem taşıyan bir faaliyettir. Zira 1994 rakam-

larıyla yıllık 6 Milyon Dolar civarında olan yıllık bütçesinin çok önemli bir bölümünü bu militanların geçekleştirdiği adam kaçırmalar sonucunda alınan fidyeler ve 'devrim vergisi' altında Basklılardan topladıkları haraçlar oluşturmaktadır. Bkz. Jimenez, "Spain:The Terrorist Challenge and the Government's Response", s. 118

53 Paddy Woodworth, "Why Do They Kill", **World Policy Journal**, Spring 2001, Vol 18, No 1, s. 6.

54 Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 55-58.

55 Benjamin Jones, "Separatists Step Up Terror Campaign", **Europe**, November 2000, Issue 401, s. 45. Yapılan bu görüşme de ETA tam bağımsızlık görüşünden ödün vermezken, Madrid'in çözüme gidecek yolda ön koşul olarak ETA'nın silahsızlanmasını ileri sürmesini reddetti.

56 Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 63.

57 Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 58 ve 63.

58 Llera, "Basque Polarization: "Between Autonomy and Independence", s. 110.

59 Jose. J. ve Jimenez Sanchez, "Nationalism and the Spanish Dilemma: The Basque Case", **Politics and Polity**, 2006, Vol. 34, No. 3, s. 535.

60 Michael Keating ve Zoe Bray, "Renegotiating Sovereignty: Basque Nationalism and the Rise and Fall of the Ibbarretxe Plan", **Ethnopolitics**, 2006, Vol. , No. 4, s. 353.

61 http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/261109.asp.

62 http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/261109.asp.

63 http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/261109.asp.

64 Anthony N. Celso, "Spain's Dual Security Dilemma: Strategic Challenges of Basque and Islamist Terror During Aznar and Zapatero Eras", **Mediterranean Quarterly**, 2006, Vol. 17, No. 4, s. 140.

65 Paddy Woodworth, "The Spanish-Basque Peace Process: How to Get Things Wrong", **World Policy Journal**, Spring 2007, s. 65.

66 BBC Türk, 25.10.2006, www.tumgazeteler.com/a?=1759962.

67 Celso, 2006, s. 140.

68 www.tumgazeteler.com/a?=1876312.

69 www.tumgazeteler.com/a?=5040737 .

70 www.tumgazeteler.com/a?=5118471, Star, 25.05.2009, www.tumgazeteler.com/a?=5118245 .

71 www.tumgazeteler.com/a?=5406789.

72 www.netgazete.com, 18.11.2009.

73 Terörizm uluslararası sistemdeki algılanışıyla ilgili olarak bkz. Bekir Çınar, **Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terör,** Sam Yayınları, Ankara, s. 272

74 Gürses, **Ayrılıkçı Terörün Anatomisi/IRA-ETA-PKK,** s. 52.

75 Jimenez, "Spain: The Terrorist Challenge and the Government's Response", s. 112.

76 www.teror.gen.tr/turkce/orgutler/eta.html.

77 Gürses, **Ayrılıkçı Terörün Anatomisi/IRA-ETA-PKK,** s.70-72.

78 Shepard, "The ETA: Spain Fights Europe's Last Active Terrorist Group", s. 54.

79 www.teror.gen.tr/turkce/orgutler/eta.html; Madrid yönetimi de, saldırıların oluşturduğu bu ortamda, ETA'nın yeni eylemlerine ve yapılanma çalışmalarına engel olmak için Bask bölgesinde güvenlik birimlerinin yaptığı operasyonları sıklaştırmaya başlamıştır. Netice itibarıyla 'şüpheli' olarak tanımlanan 20'den fazla Basklı tutuklanmıştır. Bkz. Jones, "Spain Endures Scourge of the ETA", s. 45.

Korsika: Üniter Fransa'nın Baş Ağrısı

Türkan Hançer Özkan[*]

Sorunun Tanımı

Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan umut ve beklentilerin aksine, Avrupa kıtası çatışmalarını yeni yüzyıla da taşımıştır. Geçen on yılda eski Sovyetler Birliği ve Güneydoğu Avrupa'da yeni çatışma alanları ortaya çıkmasına ek olarak, Batı Avrupa'da da eski etnik çatışmalar devam etmiştir. Korsika sorunu tamamen bir etnik çatışma olmamasına rağmen Avrupa'daki en kanlı ve maliyetli sorunlardan biridir.

Genelde bir şiddet sorununa indirgenen "Korsika Meselesi"nde bugüne kadar Korsika ile Fransa'nın ilişkileri yanlış algılamaya ve güvensizliğe dayalı olarak karakterize edilmiştir. Terörist eylemler Fransız basınında geniş bir yer tuttuğu için Korsikalı bir azınlığın hareketi, çoğunluğun iradesi olarak ifade edilegelmiştir. Ancak bağımsızlık, Korsikalıların temel talebi değildir. Fransa'nın % 46'sı Korsika'nın bağımsızlığından yana olmasına rağmen Korsikalıların sadece % 6-10'u bağımsızlık taraftarıdır.[1] Korsika sorunu ayrıca bir siyasi çözülmüşlük ve millîyetçi ideallerden ayrılıp mafyavari haraççılığa doğru sapan bir sorun olarak da algılanmaktadır. Bunların yanında Korsika sorunu adanın özgül tarihinin ya da daha net olarak, Fransız devletiyle Korsika arasındaki ilişkilerin de bir ürünüdür.

[*] Araş. Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

çözüme bağlama iradesini, millîyetçilerin de amaçsız şiddetten ayrışmış siyasi bir diyalog sürecini başlatma konusundaki iradesini göstermek bakımından önemli oldukları şüphesizdir.

Notlar

1 Farimah Daftary, "Insular Autonomy: A Framework for Conflict Settlement? A Comparative Study of Corsica and Åland Islands," **The Global Review of Ethnopolitics**, c. 1, n. 1, Eylül 2000.

2 Daftary, Insular Autonomy.

3 *Pieds noirs*: Kara ayaklar; Cezayir'den gelen Fransızlar.

4 Daftary, Insular Autonomy.

5 1975'te kurulan bu örgüt 1990'ların başında "*canal historique*" ve "*canal habituel*" olarak ikiye bölündü. Bu bölünme devam edip birçok başka direniş örgütü de kuruldu ancak daha küçük olan bu örgütlerin ömrü uzun sürmedi. FLNC-*canal habituel* de hareketlerini 1997'de sone erdirme kararı alınca 1999'da FLNC-*canal historique* başka örgütlerle birleşip yeniden "FLNC" adını aldı Örgütün temel amacı bağımsızlık aracılığıyla Korsika'nın self-determinasyon hakkını elde etmesini sağlamaktır. Korsika Meclisindeki tek milliyetçi parti olan A *Cuncolta Independentista* Partisi FLNC'nin yasal temsilcisidir. Bu örgütün saldırıları genellikle Fransa'nın Korsika'daki kamusal altyapılarına yöneliktir. Ancak bu durum 1990'larda yerini siyasi cinayetlere bırakmaya başlamıştır ve valiler, polisler vb. kamu görevlileri hedef alınmıştır. 1990'ların sonunda şiddet eylemleri azalmaya yüz tutmuş çünkü Korsika milliyetçiliği "birlikte yaşama" dönemine girmiştir. Bkz. *FLNC*, http//:www.brainstorm.com.

6 *Préfect*: Fransız hükümetince atanan bölge valisi.

7 "That Sort of Island," **Economist**, 1 Aralık 1991, c. 318, n. 7689.

8 Başlıca radikal örgüt *Corsica Nazione Indipendente* Kasım 2004'te çeşitli hareketlerin *eski Cuncolta Naziunalista* çatısında toplanmasıyla kurulmuştur.

9 Cumhuriyetçi ve üniter bir Fransa destekçisi anlamında sağcı.

10 Daftary, Insular Autonomy.

11 "Corse-les Dossiers Noirs," **L'Express**, 18 Kasım 1999.

12 "*L'Affaire des Paillots*": Deniz kenarında yasadışı biçimde inşa edilmiş hasır baraka olayı. Bernard Bonnet'nin bilgisi dâhilinde, gece yarısı yapılan bir operasyonla 3 yerel polis başkent Ajaccio yakınlarında böyle bir restoranı kundaklamıştır. Bu restoranın önemi ise, milliyetçilerin uğrak bir yeri olmasıdır. Bu olaydan sonra Bonnet hapse girmiştir ve İçişleri Bakanı Jean-Pierre Chevénement, Bonnet'nin yaptıklarını "Korsika'da hukukun üstünlüğünü yeniden kurmayı amaçlayan hükümet politikasına bir ihanet" olarak yorumlamıştır. Peter Ford, "Corsica Fire Puts French Leaders on the Hot Seat," **Christian Science Monitor**, 5 Ekim 1998, c. 91, n. 114.

13 Raino Malnes, "The Constitutional Debate on Corsican Autonomy: Pragmatism and Principles, Deliberation and Confrontation," http//:folk.uio.no/stvrm1/aktualitet.korsika.htm.

14 Yeni FLNC'yi oluşturan gizli örgütler şunlardır: FLNC-canal historique, FLNC du 5 mai, Fronte Ribellu ve Clandestinu.

15 Peter Ford, "Corsican Autonomy Divides French Leadership," **Christian Science Monitor**, 25 Ağustos 2000, c. 92, n. 192.

[16] Buradaki kritik nokta, anayasal değişikliklerin Fransa devlet başkanı tarafından onaylanması gerektiğidir. Muhtemelen Jospin 2002'de devlet başkanı olarak seçileceğini hesaplamış, ancak onun yerine Jacques Chirac seçilmiştir.

[17] "Undoing France," **Economist**, 5 Ağustos 2000, c. 356, n. 8182.

[18] Korsika dili ve Fransa'nın bu dil üzerindeki politikaları için bkz. Alexandra Jaffe, **Ideologies in Action: Language Politics on Corsica**, Berlin & New York, Mouton de Gruyter, 1999.

[19] "Devolution for Corsica", **Economist**, 3 Ağustos 2002, c. 364, n. 8284.

[20] Bkz. 10 Haziran 2003 tarihli 2003-486 sayılı yasa, **Journal officiel de la republique française**, 11 juin 2003, 9815.

[21] Elisabeth A. Vallet, "L'Autonomie corse face á l'Indivisibilité de la République", **French Politics, Culture & Society**, c. 22, n. 3, Güz 2004, s. 54-55.

[22] Alistair Cole "Decentralization in France: Central Steering, Capacity Building and Identity Construction", **French Politics**, 2006, c. 4, s. 31-57.

[23] "Radicalisation nationaliste en Corse", **Le Monde**, 18 Ocak 2008.

[24] A. Al, "Une nouvelle génération, radicale, désoeuvrée et sans encadrement", **Le Monde**, 29 Ocak 2008.

[25] "Why Corsica Has to Go?", **France Now** (French news in English), Ocak 2000, n. 33, http://ashta.free.fr/Francenow/rough33sel.htm.

[26] *Worldlink: The Magazine of the World Economic Forum*, http://www.worldlink.co.uk/stories/story.

[27] "Dışsal faktör"den kasıt örneğin, Åland Adaları'nın askersizleştirilmiş statüsü nedeniyle Milletler Cemiyeti gibi dışsal faktörlerin soruna müdahale etmesi ve otonomiyi ya da bağımsızlığı kolaylaştırmasıdır.

[28] "Indignant", **Economist**, 7 Ekim 1999, c. 352, n. 8127.

[29] Jean-Louis Andreani, "M. Sarkozy, le consensus et les élus locaux", **Le Monde**, 25 Temmuz 2008.

[30] "France: Corsicans unite to fight for independence", **World News Connection**, International Security & Counter Terrorism Reference Center, 4 Ağustos 2008.

Kolombiya: Latin Amerika'nın En Uzun Savaşı

Ebru Afat[*]

Sorunun Tanımı

Soğuk Savaş boyunca ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki nüfuz mücadelesinin en kıyıcı şekilde yaşandığı bölge olan Latin Amerika'nın yakın siyasi tarihinin şekillenmesinde, milyonlarca insanın ölümüne yol açan iç savaşlar ve askeri darbeler başat bir rol oynamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan iki kutuplu dünya düzeni içerisinde birbirleriyle doğrudan savaşmaktan kaçınan ABD ile SSCB, ideoloji örtüsü arkasında sürdürdükleri nüfuz mücadeleleri çerçevesinde, Latin Amerika ülkelerinin çoğunlukla silahlı çatışmayla sonuçlanan kutuplaşmalarının taraflarını bazen gizli bazen de açıktan destekleyerek yaşanan şiddetin dolaylı bir tarafı haline gelmişlerdir. İki süper gücün, Kuzey Amerika kıtasının güneyinde yer alan Meksika'dan başlayıp Orta Amerika ile Karayip Adaları üzerinden Güney Amerika kıtasının sonuna kadar uzanan Latin Amerika[1] coğrafyasına yönelik bu müdahaleleri, tarihsel kökenleri sömürgecilik dönemine kadar giden bu çatışmaları ve bu çatışmalara sebebiyet veren ağır sorunları biraz daha derinleştirip karmaşıklaştırmıştır.

1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılıp 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından uluslararası sahnede bir süre rakipsiz kalan ABD, 90'lı yıllar boyunca bölge ülkelerinin çoğunda iktidarda olan ve neo-liberal ekonomi politikalarını şevkle uygulayan muhafazakâr hükümetlerin işbirliği ile Latin Amerika'daki nüfuzunu derinleştirdi. ABD, Kanada ve Meksika arasında imzalanıp 1 Ocak 1994'te yürürlüğe giren Kuzey Amerika Serbest

[*] Araştırmacı, Yazar.

sonucu getirmeyecek, öfke ve nefret doğuracak ve uygulayanı da içine çekip tüketecek bir zehir olduğunu anlamaları bir zorunluluktur.

Notlar

1 "History of Latin America", *Encyclopædia Britannica Online,* http://www.britannica.com/EBchecked/topic/331694/Latin-America
2 "NAFTA", http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx?x=283#What%20is% 20the % 20NAFTA
3 "FTAA", http://www.ftaa-alca.org/View_e.asp
4 Peter Canby, "Latin America's Longest War", *The Nation,* 29.07.2004, http://www.thenation.com/doc/20040816/canby/4
5 "Western Hemisphere", *U.S. DEPARTMENT of STATE,* Countries and Other Areas, http://www.state.gov/p/wha/ci/
6 M. Kazım Baycar, "Ottoman Emigration to Argentina 1870–1914", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 1–2.
7 "History of Latin America", *History World,* http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?groupid=850&HistoryID=aa87&gtrack=pthc
8 "Treaty of Tordesillas", *Encyclopædia Britannica Online,* http://www.britannica.com/EBchecked/topic/599856/Treaty-of-Tordesillas
9 Aylin Topal, "Türkiye'den Latin Amerika'ya Bakmak: Tarihsel Arka Plan", Aylin Topal (der.), **Latin Amerika'yı Anlamak: Neoliberalizm, Direniş ve Sol,** İstanbul, Yordam, 2007, s. 23–25.
10 Oral Sander, **Siyasi Tarih: 1918–1994,** Ankara, İmge, 2008, (17. basım), s. 437.
11 Oral Sander, **Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e,** Ankara, İmge, 2009, (18. basım), s. 287.
12 **Age** s. 287–288.
13 "Reference Material on Colombia", *New York Times,* http://topics. nytimes.com/top/news/international/countriesandterritories/colombia/...
14 "Colombia", *CIA World Factbook,* https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/co.html
15 "Coca", *Wikipedia, the free encyclopedia,* http://en.wikipedia.org/wiki/Coca
16 "Cocaine", *Encyclopædia Britannica Online,* http://www.britannica.com/eb/article-9024553/cocaine
17 James Ridgeway, **Her Şey Satılık: Dünyanın Kaynaklarını Kim Kontrol Ediyor?,** İstanbul, Metis, 2006, s. 190–191.
18 Jeremy McDermott, "Oldest insurgent force marches on", *BBC.News,* 27.05.2009, http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8068548.stm
19 Jeremy McDermott, "Colombia's ELN rebels show new vigour", *BBC.News,* 05.11.2009, http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8341093.stm
20 "Profiles: Colombia's armed group", *BBC.News,* 23.11.2009, http://news.bbc.co.uk /2/hi/americas/4528631.stm
21 Liliana Segura, "Bush Amigo's Para Pals", *The Nation,* 12.03.2007, http://www.thenation.com/doc/20070326/segura
22 Adam Isacson, "Colombia's imperilled democracy", *openDemocracy,* 06.03.2009, http://www.opendemocracy.net/article/colombias-imperilled-democracy

[23] Age,
[24] "United States Charges 50 Leaders Of Narco-Terrorist FARC In Colombia With Supplying More Than Half Of The World's Cocaine", 22.03.2006, http://www.justice.gov/dea/pubs/pressrel/pr032206a.html
[25] Gabriel Garcia Marquez, **Bir Kaçırılma Öyküsü,** İstanbul, Can, 1996.
[26] Age, s. 6.
[27] "Colombia timeline", *BBB.News,* 27.02.2010, http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/1212827.stm
[28] Warren Hoge, "Adam Delays Testifying in U.S. About I.R.A. Action in Colombia", *New York Times,* 24 April 2002.
[29] "Background Note: Colombia", *Bureau of Western Hemısphere Affaırs,* February 2010, http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35754.htm
[30] Constanza Vieira, "There Are No Plants or Animal Left", *Inter Pres Service News Agency,* 06.06.2007, http://ipsnews.net/news.asp?idnews=38067
[31] Ray Fisman, "We're Blowing It", *Slate,* 03.02.2010, http://www.slate.com/id/2242962/pagenum/all/
[32] Simon Romero, "Increased U.S. Military Presence in Colombia Could Pose Problems With Neighbors", *New York Times,* 22 July, 2009.
[33] Frank Jack Daniel, "Colombia rebels not terrorists -Venezuela's Chavez", *Reuters AlertNet,* 11.01.2008, http://www.alertnet.org/thenews/newsdesk/N11314383.htm
[34] Simon Romero, "Chávez Urges Colombian Rebels to End Their Struggle", **New York Times,** 9 June 2008.
[35] Simon Romero, "Colombia crisis is settled, but which side wins?", *New York Times,* 9 March 2008.
[36] Simon Romero, "Manuel Marulanda, Top Commander of Colombia's Largest Guerrilla Group, Is Dead", **New York Times**, 26 May 2008.
[37] "FARC zokayı yutunca rehineler kurtarıldı", **Radikal,** 04 Temmuz 2008.
[38] Editorial, "Freeing Ingrid Betancourt", **New York Times**, 04 July 2008.
[39] "Colombian Court Blocks President's Bid for a Third Term", **New York Times**,
[40] "Pro Uribe parties win congressional vote", *France 24,* 15.03.2010, http://www.france24.com/en/20100315-pro-uribe-parties-headed-victory-congressional-vote-election-colombia
[41] Ebru Afat, "Latin Amerika'da sol gücünü tahkim ediyor", *Dünya Bülteni,* 13.12.2009, http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=98596
[42] "Colombia rebel groups Farc and ELN agree 'to unite'", *BBC.News,* 18.12.2009, http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8417595.stm
[43] "Colombia rebels say they seized and killed governor", *BBC.News,* 06.01.2010, http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8443467.stm
[44] Sibylla Brodzinsky, "Colombian provincial governor killed by suspected Farc rebels", **Guardian**, 23 December 2009.
[45] Eduardo Galeano, **Biz Hayır Diyoruz,** İstanbul, Metis, 2006, s. 17–18.

Quebec: Kanada'nın Millîyetçilik Sorunu

Muhittin Ataman[*]

Sorunun Tanımı

Ulusal sorun Kanada devletinin tabiatında vardır, çünkü çok etnikli bir toplumsal yapıya sahiptir. Devletin kuruluşu ile birlikte farklı bölgeler, kültürler ve etnik grupların güçlü olduğu yerel yönetimler ile merkezi hükümet arasında çözülmesi güç çatışmalar ortaya çıktı. Kanada'da aslında bir değil, birkaç etnik sorun bulunmaktadır. Kanada devletinin toplam nüfusunun % 25'ini oluşturan Katolik Fransızların çoğunluğu oluşturduğu Quebec problemi bunların önemlisi ve uluslararası alanda en etkili olanıdır. Quebeclileri ayrı bir etnik grup yapan kültürel ve dini unsurlardır: Fransızca dili ve Katolik mezhebi. Devletin federatif bir yapıda oluşturmasının en önemli nedeni Quebec'teki Fransız asıllılar oldu. Bunun dışında toplam nüfusun % 4'ünü oluşturan yerli halklar (Kızılderililer ve Eskimolar) da başından itibaren kendi kendini yönetme ve siyasal özerklik talebiyle devlete karşı mücadele etmektedirler.[1]

Bugün Kanada'nın Quebec bölgesinde yaşanan sorun, millîyetçilik vurgusu pek olmayan Kanada devletinin birliğini tehdit eden ayrılıkçı bir millîyetçilik sorunudur.[2] Daha önceleri geleneksel bir muhalefet hareketi iken 20. yüzyılın ikinci yarısında şehirlerdeki insanların katılmasıyla kitlesel bir etnik harekete dönüştü. Farklı zamanlarda teşebbüs edilen referandum sonuçları millîyetçi kesimleri tatmin etmemiş, defalarca denenmesine rağmen bağımsızlık çabaları başarıya ulaşamamıştır. Çoğulcu bir devlet yapı-

[*] Doç.Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Notlar

1 Milton J. Esman, "Canada-Quebec: Two Nations Warring in the Bosom of a Single State", iç. Milton Esman, **Ethnic Politics**, Ithaca, NY, Cornell University Press, 1994, ss. 147-175, s. 147.
2 John Breuilly, **Nationalism and the State**, İkinci Basım, Chicago, The University of Chicago Pres, s. 319.
3 Esman,"Canada-Quebec", s. 147.
4 Milton J. Esman, **Ethnic Politics**, Ithaca, NY, Cornell University Press, 1994, s. 1.
5 Michael E. Brown, "Causes and Implications of Ethnic Conflict", iç. Michael E. Brown (Der.), **Ethnic Conflict and International Security**, New Jersey, Princeton University Press, 1993, ss. 3-26, s. 5.
6 Gilles Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", iç. Berch Berberoglu (Der.), **The National Question: Nationalism, Ethnic Conflict, and Self-Determination in the 20th Century**, Ithaca, NY, Cornell University Press, 1995, ss. 199-224, s. 200.
7 Esman, "Canada-Quebec", s. 148.
8 Esman, "Canada-Quebec", s. 148; Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 200.
9 Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 200.
10 Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 201.
11 Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 202; Esman, "Canada-Quebec", s. 149.
12 Esman, "Canada-Quebec", s. 149.
13 Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 204.
14 Esman, "Canada-Quebec", s. 149.
15 Breuilly, **Nationalism and the State**, s. 332.
16 Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 206-207.
17 Esman, "Canada-Quebec", s. 153-154.
18 Breuilly, **Nationalism and the State**, s. 332-333; Esman, "Canada-Quebec", s. 156.
19 Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 207.
20 Esman, "Canada-Quebec", s. 150.
21 Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 208.
22 Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 209.
23 David Welsh, "Domestic Politics and Ethnic Conflict," iç. Michael Brown (Der.), **Ethnic Conflict and International Security**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1993, ss. 43-60, s. 50.
24 Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 210.

[25] Nakleden Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 211.
[26] Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 211.
[27] Welsh, "Domestic Politics and Ethnic Conflict", s. 50.
[28] Esman, "Canada-Quebec", s. 160; Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 211.
[29] Welsh, "Domestic Politics and Ethnic Conflict", s. 50-51.
[30] Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 212.
[31] Welsh, "Domestic Politics and Ethnic Conflict", s. 51.
[32] Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 212-213.
[33] Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 214.
[34] Welsh, "Domestic Politics and Ethnic Conflict", s. 51.
[35] Esman, "Canada-Quebec", s. 161.
[36] Welsh, "Domestic Politics and Ethnic Conflict", s. 51.
[37] Esman, "Canada-Quebec", s. 163.
[38] Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 221.
[39] Hamish Telford, "Liberalism versus Communitarianism and Canada's Constitutional Conundrum," **Journal of Canadian Studies**, 1998, c. 33, n. 3, ss. 31-50, s. 31.
[40] Martin Patriquin, "Bouchard Shakes It Up, Again," **Maclean's**, c. 123, n. 8, ss. 16-17.
[41] Pierre Dostie, "Quebec Solidaire Enters the National Assembly," **Canadian Dimension**, Mart-Nisan 2009, c. 43, n. 2, s. 13.
[42] Anthony D. Smith, "The Ethnic Sources of Nationalism," iç. Michael E. Brown (Der.), **Ethnic Conflict and International Security**, New Jersey: Princeton University Press, 1993, ss. 27-42, s. 35.
[43] Nelson Wiseman, "The Quest for a Quebec Constitution," **American Review of Canadian Studies**," c. 40, n. 1, Mart 2010, ss. 56-70, s. 65.
[44] Breuilly, Nationalism and the State, s. 336.
[45] Esman, Canada-Quebec, s. 168.
[46] Stephen Shulman, "Uluslararası Ekonomik Bütünleşmenin Milliyetçi Kaynakları," **International Studies Quarterly**, (Çev. H. Bahadır Akın), 2000, c. 44, ss. 365-390, http://bahadirakin.tripod.com.
[47] http://www.stat.gouv.qc.ca, **Institut de la statistique du Quebec (ISQ)**, Erişim Tarihi: 15.04 2010.
[48] Esman, Canada-Quebec, s. 169.
[49] Breuilly, **Nationalism and the State**, s. 334.
[50] Bourque, "Quebec Nationalism and the Struggle for Sovereignty in French Canada", s. 216.
[51] Telford, "Liberalism versus Communitarianism and Canada's Constitutional Conundrum", s. 46-47.

Venezüella: Kurumlar, Aktörler ve Çatışma

Ayşe Aslıhan Çelenk[*]

Sorunun Tanımı

Latin Amerika ülkelerinin 1980'lerde ve 1990'larda yaşamış olduğu siyasal değişim ve demokratikleşme dalgası birçok siyaset bilimci için önemli bir alan çalışması kaynağı olmuştur.[1] Latin Amerika genelinde yaşanan bu süreç Venezüella için geçerli olmamıştır. Diğer ülkelerin demokrasiye geçiş sürecini yaşadığı dönemde Venezüella'da süreç tersine dönmüş ve otuz yıla yakın bir sürede yerleşmiş olduğu düşünülen demokratik gelenek ve rejim dağılma sürecine girmiştir. Demokratik anlayışın tersine dönüş süreci ülkede siyasal çatışma ve krizin tetikleyicisi olmuş ve demokratik kurumların yaşadığı bu kriz, özellikle 1998'de Hugo Chavez Frias'ın devlet başkanlığına seçilmesi ile derinleşmiştir.

Venezüella'da 1980'lerin ikinci yarısından bugüne kadar yaşanmakta olan çatışmayı; ekonomik başarı ve siyasal aktörler arasındaki ilişkiler üzerine kurulan sistemin, ekonomik sorunların baş göstermesi ile birlikte çöküş sürecine girmesi ve kurumlar ile aktörler arasındaki barışın bozulması olarak tanımlamak mümkündür. Siyasal partiler üzerine kurulu olan sistem; yaşanan ekonomik kriz sonrasında yaşanan kurumsal reform sürecinde toplumsal ve siyasal birtakım aktörlerin direnişi ile karşılaşmış ve dağılma sürecine girmiştir. Ekonomik sorunlar sonrasında toplumda siyasal kurumlara karşı ortaya çıkan güvensizlik de siyasal krizi tetikleyen bir faktör olmuştur.[2]

[*] Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

rın kırılgan olduğuna ve herhangi bir ekonomik kriz durumunda ülkedeki kurumsal düzeydeki çatışmanın siyasal ve toplumsal şiddete dönüşebileceğine işaret etmektedir. Ülkenin siyasal istikrarını sağlaması için gereken kurumsal değişimi geçirmesi gerekmektedir. Bu değişim ise; siyasal bağlılıkların ekonomik rant dağıtımı dışındaki yöntemlerle sağlanması, sistemin kendi içinde meşru alternatifler çıkararak popülist politika ve liderlerin önünü kesmesi ve sistemle aktörlerin birbirinden ayrıştırılması gibi alanları kapsamak durumundadır. Ülkede yaşanmakta olan siyasal çatışmanın sona erdirilmesinin en temel yolu; kurumsal değişimin aktörler için yaratacağı ekonomik kayıpları en aza indirmektir ve bu da Venezüella'da ekonomik performansın ve petrol gelirlerinin siyaset içindeki gücünü ve rolünü azaltmaktan geçmektedir.

Notlar

1 Guillermo O'Donnell, Laurence Whitehead, Philippe Schmitter (Der.), **Transitions from Authoritarian Rule: Latin America**, Baltimore, Johns Hopkins University Pres, 1986.

2 Kenneth M. Roberts, "Party System Collapse Amid Market Restructuring in Venezuela", **Post-Stability Politics in Latin America: Competition, Transition and Collapse**, Der.: Carol Wise ve Riordan Roett, Brookings Institution Press, Washington, 2003, s. 249.

3 Consuelo Cruz, "The New Latin American Citizen", **Post-Stability Politics in Latin America: Competition, Transition and Collapse**, Der.: Carol Wise ve Riordan Roett, Brookings Institution Press, Washington, 2003, s. 94.

4 Michael Derham, "Undemocratic Democracy: Venezuela and the Distorting of History", **Bulletin of Latin American Research**, vol. 21, no. 2, 2002, s. 273.

5 Derham, 2002, s. 274.

6 Derham, 2002, s. 275.

7 Miriam Komblith, "The Politics of Constitution Making: Constitutions and Democracy in Venezuela", **Journal of Latin American Studies**, vol. 23, no. 1, s. 61.

8 Daniel H. Levine, "The Decline and Fall of Democracy in Venezuela: Ten Theses", **Bulletin of Latin American Research**, vol. 21, no. 2, 2002, s. 248.

9 Michael Coppedge, "Prospects for Democratic Governability in Venezela", **Journal of Interamerican Studies and World Affairs**, vol. 36, no. 2, 1994, ss. 41-43.

10 Roberts, 2003, s. 251.

11 Roberts, 2003, s. 258.

12 Levine, 2002, s. 253.

13 Levine, 2002, s. 254.

14 Luis Ricardo Davila, "The Rise and Fall and Rise of Populism in Venezuela", **Bulletin of Latin American Research**, vol. 19, 2000, ss. 224–226.

15 Briana Nelson, **The Silence and the Scorpion: The Coup Against Chavez and the Making of Modern Venezuela**, Nation Boks, New York, 2009, s. 6.

16 Manuel Hidalgo, "A Petro-State: Oil, Politics and Democracy in Venezuela", **Real Instituto Elcano Working Paper**, no. 49, 2007, www.realinstitutoelcano.org

[17] Roberts, 2003, s. 249.
[18] Javier Corrales ve Michael Penfold, "Venezuela: Crowding Out the Opposition", **Journal of Democracy**, vol. 8, no. 2, 2007, s. 100.
[19] Nelson, 2009, s. 6.
[20] Roberts, 2003, s. 249.
[21] Julia Buxton, "Venezuela's Contemporary Political Crisis in Historical Context", **Bulletin of Latin American Research,** vol. 24, no. 3, 2005, s. 331.
[22] Buxton, 2005, s. 331.
[23] Julia Buxton, 2005, s. 328.
[24] Corrales ve Penfold, 2007, ss. 106-107.
[25] Corrales ve Penfold, 2007, s. 108.
[26] Derham, 2002.
[27] Nelson, 2009, s. 6.
[28] Terry Lynn Karl, "Accident or Intent? The U.S. Policy Response to Crisis in Venezuela", **Journal of Iberian and Latin American Studies**, vol. 18, no. 1, 2002, s. 178.
[29] Karl, 2002, s. 175.
[30] The Inter-American Democratic Charter, 2001, http://www.oas.org/charter/docs/resolution1_en_p4.htm
[31] The Inter-American Democratic Charter, 2001.
[32] Nelson, 2009, s. 5.
[33] James March ve Johan P. Olsen, **Rediscovery of Institutions: The Organizational Basis of Politics**, Free Pres, New York, 1989, s. 159.
[34] James March ve Johan P. Olsen, "The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life", **The American Political Science Review**, vol. 78, no. 3, 1984, ss. 739-740.
[35] Richard Scott, "Introduction: Institutional Theory and Organizations", **The Institutional Construction of Organizations,** Der.: Richard Scott ve Soren Christensen, Sage Publications, London, 1995, ss. 6-7.
[36] Guy Peters, "Institutionalist Theory: Problems and Prospects", Political Science Series, no. 69, Vienna: Institute for Advanced Studies, 2000, www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_69.pdf
[37] Walter Powell, "Expanding the Scope of Institutional Analysis", **The New Institutionalism in Organizational Analysis,** Der.: Walter Powell ve Paul Di Maggio, University of Chicago Press, Chicago, 1991, s. 197.
[38] Brian Crisp, **Democratic Institutional Design: The Powers and Incentives of Venezuelan Politicians and Interest Groups,** Stanford University Press, 2000, s. 10.

Peru: İnka Ülkesinde Kanlı Çatışma

İbrahim Varlı[*] *- Şuayyip Çalış*[**]

Sorunun Tanımı

Çeşitli etnik toplulukların yaşadığı bir ülke olan Peru, adını Keçuva yerli dilinde "bolluk ülkesi" anlamına gelen bir sözcükten almaktadır. Büyük Okyanus kıyısında And Dağları boyunca yayılarak batıdan doğuya doğru uzanan ülke kıyı bölgesi, dağlık bölge ve ormanlarla kaplı geniş ovaların yer aldığı üç farklı coğrafi bölgeye ayrılır. Koloni dönemindeki göçlere ve etnik karışıma karşın yerli nüfusun hala ağırlıkta olduğu ülkede 30 milyona yaklaşan nüfusun % 36'sı Kızılderili, % 45 (Metis) Melez, % 12 Beyaz, % 7 ise Siyahlar, Asyalılar (özellikle Japonlar) ve Mulatresler (siyah melezler) gibi küçük azınlıklardan oluşur.[1] Bu farklı etnik kimlikler arasında ciddi bir ekonomik ve toplumsal farklılaşma mevcuttur. Bu farklılaşmanın yol açtığı çelişkiler zaman zaman çatışmalar meydana getirmektedir. Bunlardan en büyüğü 1780'de Tupac Amaru önderliğinde ayaklanan yoksul köylü ve yerlilerin başlatmış olduğu isyandır.

Güney Amerika'nın üçüncü büyük ülkesi olan Peru, Pasifik'in öte yakasında yoksul bir Latin Amerika ülkesidir. Ülkedeki çatışmaya neden olan sorunlar çok eskilere dayanmaktadır. İspanyolların kıtaya ayak basıp görkemli İnka uygarlığını yıkmasıyla birlikte bölge, Avrupa'dan gelen beyaz

[*] Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Programı Yüksek Lisans Mezunu; Birgün Gazetesi, Dış Haberler Editörü.

[**] Yrd.Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

formda tartışılacak düzeye getirerek şiddetten kurtulmuşlardır. Kuşkusuz toplumlar sosyal ve ekonomik durumları bakımından kendi içlerinde farklılaşmaktadırlar. Bu farkın büyümesi çatışmaları kaçınılmaz kılacaktır. Dünyada yaşanan ekonomik ve sosyal adaletsizlikler sonucunda ortaya çıkan çatışmalar adaletsizlikler giderilmediği müddetçe devam edecektir.

Daha iyi bir yaşam isteği, tarihler boyunca insanoğlunun en fazla kafa yorduğu konulardan biridir. Özgürlük ve eşitlik ideali için mücadeleden hiçbir zaman vazgeçmediler. Ancak bu sorunu farklı yöntemlerle gidermeye çalışmışlardır. Seçilen yolun niteliğini ülkelerin özgüllükleri belirlese de temelde başvurulan yöntemler aynıdır. Gelişmiş ülkelerde bu istek demokratik yollarda ifadesini bulurken, azgelişmiş ve üçüncü dünya ülkelerinin payına şiddet düşmektedir. Bu çatışmalara yol açan sorunları gidermek göründüğü kadar zor olmasa gerek. Eğer siyaset David Easton'ın ifadesiyle "değerlerin otoriteye dayalı olarak bölüşümüyse"[44] bölüşümün adaletli dağıtımı neticesinde sorunların temel nedeni olan yoksulluğun, sefaletin ve açlığın ortadan kaldırılmasıyla birlikte çatışmalara neden olan sorunlar da kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Bu gerçekliğin farkında olan dünyanın en büyük para spekülatörlerinden George Soros, şu anda uygulanmakta olan küreselleşmenin dengesiz bir süreç olduğunu kabul ederek küresel kapitalizmin daha dengeli ve eşitlikçi bir hale sokulması yönünde bir dizi pratik öneri geliştirme ihtiyacını hissetmiştir.[45]

Çatışma ve çatışmaya neden olan toplumsal sorunlar devam ettiği sürece savaşlar ve ölümler kaçınılmaz olacaktır. Kaçınılmaz olan bir başka gerçeklik ise, yüzyıllar öncesinde barışçıl İnka Uygarlığı'na beşiklik etmiş olan bu topraklar, bugün her zamankinden daha fazla barışa ihtiyaç duymaktadır.

Notlar

1 A. Hertughe ve A. Labrousse, **Peru'da Aydınlık Yol Deneyimi**, İstanbul, Belge Yayınları, 1991, s. 6.
2 L. A. Borja ve J. T. Sanchez, **Başkan Gonzalo Konuşuyor**, İstanbul, Belge Yayınları, 1989, s. 44.
3 Marc Ferro, **Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine-Sömürgecilik Tarihi (13. Yüzyıl-20. Yüzyıl)**, Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s. 491.
4 "Peru'da Bizim Kızıl Bayrağımız Dalgalanıyor", **Kazanılacak Dünya Dergisi**, Devrimci Enternasyonal Hareket (DEH) Yayın Organı, n. 16, s. 52-72.
5 "Gonzalo ile Roportaj", **Kazanılacak Dünya Dergisi**, Devrimci Enternasyonal Hareket (DEH) Yayın Organı, Sayı: 18, s. 45.
6 Gaby Weber, **Gerilla Bilanço Çıkarıyor**, İstanbul, Belge Yayınları, 1991, s. 19.
7 Hertoghe ve Labrousse, **Peru'da Aydınlık Yol Deneyimi**, s. 45.
8 Özgür Gökmen, "Peru: Latin Amerika'da Gerillanın Yeni Yüzü", **Birikim Dergisi**, 1997, n. 93-94, s. 14.

[9] Michel Chossudovsky, **Yoksulluğun Küreselleşmesi: IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İçyüzü**, İstanbul, Çiviyazıları, 1999, s. 234.
[10] Hertoghe ve Labrousse, **Peru'da Aydınlık Yol Deneyimi**, s. 48.
[11] Borja ve Sanchez, **Başkan Gonzalo Konuşuyor**, s. 35.
[12] James Petras, "Emperyal Savaşlar, Ekonomik Krizler ve Halk Ayaklanmaları", **Cosmopolitik**, 2003, n. 5, s. 66.
[13] "Shining Path," Encyclopedia Britannica Online.
[14] David Scott Palmer, **Countering Terrorism in Latin America: The Case of Shining Path in Peru**, s. 293-295.
[15] Waynee Lucero, **The Rise and Fall of Shining Path**, Washington Report on the Hemisphere, s. 2.
[16] "Peru'da Bizim Kızıl Bayrağımız Dalgalanıyor", s. 61.
[17] Hertoghe ve Labrousse, **Peru'da Aydınlık Yol Deneyimi**, s. 29.
[18] "Peru'da Bizim Kızıl Bayrağımız Dalgalanıyor", s. 71.
[19] Hertoghe ve Labrousse, **Peru'da Aydınlık Yol Deneyimi**, s. 111.
[20] Chossudovsky, **Yoksulluğun Küreselleşmesi**, s. 237.
[21] Chossudovsky, **Yoksulluğun Küreselleşmesi**, s. 243.
[22] Borja ve Sanchez, **Başkan Gonzalo Konuşuyor**, s. 7.
[23] Chossudovsky, **Yoksulluğun Küreselleşmesi**, s. 247.
[24] Hertoghe ve Labrousse, **Peru'da Aydınlık Yol Deneyimi**, s. 29.
[25] Lucero, **The Rise and Fall of Shining Path**, s. 4.
[26] Lucero, **The Rise and Fall of Shining Path**, s. 4.
[27] Yavuz Baydar, **Miliyet Gazetesi**, 19 Şubat 1999, s. 13.
[28] Özgür Gökmen, "Peru: Neo-Liberalizmin Örtük Yüzü", **Birikim Dergisi**, 1997, n. 97, s. 19-20.
[29] Palmer, **Countering Terrorism in Latin America**, s. 302.
[30] Angel Pez, "Peru: Shining Path Leaders Says Rebel at War for Peace Talks", Global Information Network.
[31] Gaby Weber, **Gerilla Bilanço Çıkarıyor**, İstanbul, Belge Yayınları, 1991, s. 19.
[32] Bu sözü 1961'de ABD başkanı John F. Kennedy başkan seçilir seçilmez yaptığı ilk konuşmasında kullandı. bkz. Weber, **Gerilla Bilanço Çıkarıyor**, s. 12.
[33] Petras, Emperyal Savaşlar, s. 66.
[34] Borja ve Sanchez, **Başkan Gonzalo Konuşuyor**, s. 79.
[35] Peru'da Bizim Kızıl Bayrağımız Dalgalanıyor, s. 61.
[36] Ferro, **Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine-Sömürgecilik Tarihi**, s. 494.
[37] Arslan Başer Kafaoğlu (Der.), **2000'li Yıllara Girerken Kapitalizm**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2000, s. 43.
[38] Petras, "Emperyal Savaşlar", s. 66.
[39] Metin Yeğin, **Marcos'la On gün: Adları ve Yüzleri Olmayanlar**, İstanbul, Su Yayınları, 2002, s. 48.
[40] Başkaya, **Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu**, s. 17.
[41] Claudio Katz, "Emperyalizm Tarafından Hırpalanan Bir Ekonominin…," iç. Masis Kürkçügil (Der.) **Benim İçin Ağlama IMF**, İstanbul: Everest Yayınları, 2002, s. 214.
[42] "Peru'da Bizim Kızıl Bayrağımız Dalgalanıyor", s. 71.
[43] Başkaya, **Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu**, s. 70.
[44] Gianfranco Poggi, **Modern Devletin Gelişimi**, İstanbul, Bilgi ÜniversitesiYayınları, 2002, s. 22.
[45] George Soros, **Küreselleşme Üzerine**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003, s. 1-6.

Meksika: Postmodern Bir Devrimci Hareket Zapatistalar

İbrahim Varlı[*] *ve Şuayyip Çalış*[**]

Sorunun Tanımı

Zapatista hareketi Meksika'da yerli halkın sömürgecilik sonucu oluşturulan ekonomik, siyasal ve sosyal yapıya karşı yüzyıllardan beri sürdürdüğü muhalefetin günümüzdeki direnişinin ve mücadelesinin bir yansımasıdır. Silahlı ve şiddet yanlısı bir devrimci hareketten ziyade dayanışmacı ve eşitlikçi bir toplumsal yapının inşasına dayanan bir hareket olarak gözükmektedir.

Yüz milyondan daha fazla nüfusu içinde altmıştan fazla etnik grubu barındıran, 32 eyalet ve 8 coğrafi bölgeye ayrılan, çok etnikli ve çok kültürlü, eski bir Maya ülkesi olan Meksika'da yerli halkla merkezi güç arasındaki mücadele yüzyıllardan beri sürmektedir. Ülkedeki çatışmanın başlangıcı 500 yıl önce kıtanın İspanyol istilacılar tarafından işgal edilmesine kadar götürülebilir. Kendilerini kıtanın asıl sahibi olarak gören yerliler, topraklarının istilasından bu yana önce bölgeye gelen İspanyolların, sonraları ise değişen güç dengeleriyle bağlantılı olarak ortaya çıkan farklı güçlerin egemenliği altında kaldılar. Bu yapı beyaz nüfusun ülkede tüm kültürel ve siyasi dokuyu kendisine göre şekillendirmesine yol açarken, İspanyol kültürünün etkisi altında asimilasyona uğrayarak ikinci sınıf muameleye maruz kalan yerli halk, geleneksel yapılarını koruyamadıkları gibi ekonomik anlamda da her türlü baskı ve sömürüye maruz kaldılar.

[*] Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Programı Yüksek Lisans Mezunu; Birgün Gazetesi, Dış Haberler Editörü.

[**] Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Sonuç

200 yıl önce ortaya atılarak sloganlaştırılan özgürlük, eşitlik ve kardeşlik istemleri, aradan geçen onca zamana rağmen pratikte kusursuz uygulanmadı. Bu ilkelere en fazla ihtiyaç duyduğumuz zaman diliminde yaşamaktayız. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası kuruluşlar tarafından, gelişmekte olan ülkelere dayatılan "makro-ekonomik istikrar ve yapısal uyum programları nedeniyle yüz milyonlarca insan yoksulluk sınırının altında yaşamaya mahkum edildi."[38] Çünkü, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar gelişmiş ülkelerin etkin siyasal araçları olarak hizmet etmektedirler. Sömürü anlayışının olduğu yerde kalıcı barışın elde edilmesi mümkün değildir. Sadece ekonomik talanla yetinmeyen sömürgeci ülkeler bu coğrafyadaki halkları da asimile ederek kültürlerini ve kimliklerini yok etmek istemişlerdir. Bu anlayışın yansımalarını günümüzde de görmekteyiz.

Baskı ve zorun olduğu her yerde direnme de olmuştur. Tarih bunun örnekleriyle doludur. 2000'li yıllara bu sorunların ağırlığı altında giren Meksika bunun canlı örneğidir. Demokrasi, eşitlik ve özgürlük için ayaklanan yerli halkın insani taleplerini karşılanmak zorundadır. Meksika devletinin karşısındaki hareket dinamik ve yeni gelişmelere hızla ayak uydurabilen yapısıyla talepleri kabul edilmediği müddetçe direnmeye devam edebilecektir. Asıl güçlerini, politik taktiklerinden alan ve silahın yerine sözün ön planda olduğu bu hareket, siyasal yaşama yeni bir ivme katarken hükümeti de uluslararası arenada yalnızlaştırmaktadır.

Sorunun çözümünü başka yerlerde aramaya gerek yoktur. Daha eşit, özgür ve demokratik bir dünyanın tohumlarının atıldığı yerde bu tür sorunlar kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Sermayenin küreselleşmesi kadar özgürlüğün, eşitliğin, demokrasi ve adaletin küreselleştiği bir dünyaya daha fazla şans verilmelidir. Her ne kadar egemen dünya sistemi buna, günümüz itibariyle fazla rağbet etmese de gelecekte kendi varoluşunun devamı için de olsa bu talepleri dikkate almaya mahkumdur.

Notlar

1 Hayri Kozanoğlu, "Krizler ve İsyanlar Ülkesi: Meksika", iç. **Bizim için Ağlama IMF**, Masis Kürkçügil (Der.) İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s. 141.

2 Fikret Başkaya, Temel Demirer ve Sibel Özbudun, **Dünyanın Balkonundaki İsyancılar**, Ankara, Öteki Kitabevi, 1999, s. 64.

3 Metin Yeğin, **Marcos'la On Gün: Adları ve Yüzleri Olmayanlar**, İstanbul, Su Yayınları, 2001, s. 45

4 Başkaya, Demirer ve Özbudun, **Dünyanın Balkonundaki İsyancılar**, s. 44.

[5] Başkaya, Demirer ve Özbudun, **Dünyanın Balkonundaki İsyancılar**, s. 46.
[6] Kozanoğlu, "Krizler ve İsyanlar Ülkesi", s. 133.
[7] Kozanoğlu, "Krizler ve İsyanlar Ülkesi", s. 133.
[8] Özgür Gökmen, "Tarih Zapatistalar ile Sürüyor", **Birikim Dergisi**, Temmuz, 1995, n. 75, s. 66.
[9] Metin Yeğin, **Marcos'la On Gün**, s. 41.
[10] Gökmen, "Tarih Zapatistalar ile Sürüyor", s. 66.
[11] Hakan Tanıttıran, **Cosmopolitik: Üç Aylık Dünya Solu Dergisi**, İlkbahar/Yaz, 2002, n. 3, s. 10. "
[12] Bülent Kozanoğlu, "Chiapas Ormanlarından Yükselen İsyan", **Express Dergisi**, 1994, n. 9, s. 18.
[13] Gökmen, " Tarih Zapatistalar ile Sürüyor", s. 66.
[14] Yeğin, **Marcos'la On Gün**, s. 12.
[15] Kozanoğlu, "Chiapas Ormanlarından Yükselen İsyan", s. 19.
[16] Marcos, "Niçin" Savaşıyoruz? Dördüncü Dünya Savaşı Başladı", **Birikim** (Çev: Ömer Laçiner), n. 101, s. 62.
[17] Kozanoğlu, "Chiapas Ormanlarından Yükselen İsyan", s. 19.
[18] Gökmen, "Tarih Zapatistalar ile Sürüyor", s. 66.
[19] Ali Tonak ve Tessa Brudevold, "Zapatista Sessizliğinde Meksika", **Bağımsız İletişim Ağı Haber Portalı**, http://www.bianet.com, 08-12-2002.
[20] Başkaya, Demirer ve Özbudun, **Dünyanın Balkonundaki İsyancılar**, s. 165.
[21] Başkaya, Demirer ve Özbudun, **Dünyanın Balkonundaki İsyancılar**, s. 224.
[22] Başkaya, Demirer ve Özbudun, **Dünyanın Balkonundaki İsyancılar**, s. 225.
[23] Kozanoğlu, "Krizler ve İsyanlar Ülkesi", s. 150.
[24] Kozanoğlu, "Krizler ve İsyanlar Ülkes"i, s. 150.
[25] Başkaya, Demirel ve Özbudun, **Dünyanın Balkonundaki İsyancılar**, s. 54.
[26] Marcos, "Niçin Savaşıyoruz? Dördüncü Dünya Savaşı Başladı, s. 64.
[27] Dalay, **Viva Zapata**, s. 12.
[28] Eylem Çağdaş, "**Kendi Tarihini Yazan Bir Halk: Zapatistalar,"** http://www.latinbilgi.net.
[29] EZLN, "Chiapasta Kırmızı Alarm," http://bianet.org.
[30] Barkın Karslı, **Roll Dergisi**, Ocak 2001, s. 16.
[31] William Greider, **Tek Dünya: Küresel Kapitalizmin Manik Mantığı**, Ankara, İmge Kitabevi, 2003, s. 355.
[32] Kozanoğlu, "Krizler ve İsyanlar Ülkesi", s. 136.
[33] **Vizyon Dergisi**, İstanbul Ticaret Odası Yayın Organı, Mart 2003, n. 2, s. 24.
[34] Yeğin, **Marcos'la On Gün**, s. 180.
[35] Tonak ve Brudevold, "Zapatista Sessizliğinde Meksika", http://www.bianet.com.
[36] Noam Chomsky, "Zapatista Ayaklanması", **Birikim Dergisi**, n. 75, s. 72.
[37] Stephen J. Wager ve Donald E. Schulz, **The Zapatista Revolt and Its Implications for Civil-Military Relations and the Future of Mexico**, Westport, Praeger, 1995, s. 165.
[38] Chossudovsky, **Yoksulluğun Küreselleşmesi**, (Çev. Neşenur Domaniç) İstanbul, Çiviyazıları, 1999, s. 37.

ABD-Küba Çatışması: 44 Yıllık Mücadele

Fatih Yaşlı[*]

Sorunun Tanımı

Küba 1 Ocak 1959'daki Batista rejimini sona erdiren devrime kadar Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin fiili sömürgesi olarak kaldı. Devrim sonrası kurulan Fidel Castro önderliğindeki yeni rejim adadaki ABD egemenliğine son verip Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirdi. Soğuk Savaş mantığı içerisinde kendisine bu kadar yakın bir mesafede rakip kamptan bir ülkenin varlığını kabul edemeyen ABD, o tarihten bugüne Küba'daki sosyalist rejimi yıkmak için sayısız yönteme başvurdu. Castro'ya yönelik sayısız suikast girişiminde bulunuldu, devrim sonrası ABD'ye göç eden Kübalılar silahlandırılarak adaya askeri çıkarmalar yapıldı ve bunların hepsinden daha etkili ve yıkıcı bir yöntem olarak 47 yıldır süren bir ambargo yürürlüğe konuldu. Soğuk Savaş bitmiş olmasına rağmen Küba'nın, kıtanın diğer ülkeleri için kötü bir örnek teşkil ettiğini düşünen ABD, halen ülkedeki sosyalist rejimi yıkmak için çaba göstermeye devam ediyor.

Sorunun Ortaya Çıkışı: Küba'daki ABD Egemenliği

Latin Amerika tarihi aynı zamanda, İspanyol gemicilerin kıtaya ilk ayak bastığı 15. yüzyıldan bugüne kesintisiz bir dramın da tarihidir.[1] 19. yüzyıla kadar resmen Avrupa ülkelerinin deniz aşırı sömürgelerinden biri olarak kalan kıta, daha sonra fiilen ABD sömürgesi oldu. Kıtanın bu makûs talihinden Küba da nasibini aldı. 1895'te Küba'da İspanyollara karşı başlatı-

[*] Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Küba'yı diktatörlükle yönetilen tehlikeli bir rejim olmakla itham ederken Kübalı yöneticiler uluslararası her platformda ABD'nin dünya barışı için en büyük tehdit olduğunu iddia ediyor. ABD'nin, Latin Amerika'nın bu küçük ülkesinin diğer komşularına kötü örnek olduğu yolundaki endişeleri ise kıtada üst üste yaşanan gelişmelerle doğrulanıyor. Önce sol eğilimli Brezilya İşçi Partisi'nin Lula öncülüğünde Brezilya'da iktidara gelmesi, ardından ise Venezuella'da Hugo Chavez'in ve Bolivya'da Evo Morales'in "yirmibirinci yüzyıl sosyalizmi"ni inşa etmeye başlamaları, ABD'nin Latin Amerika'yı artık eskisi gibi arka bahçesi olarak göremeyeceğini kanıtlar nitelikteydi. Özellikle 11 Eylül saldırıları ile birlikte ABD'nin, esas dikkatini Afganistan ve Irak özelinde Orta Doğu/Avrasya coğrafyasına kaydırmak zorunda kalması da kıtadaki sol güçler açısından hayli önemli bir işlev gördü. Ancak ABD kıtada egemenlik mücadelesi vermeye devam ediyor. En son Honduras örneğinde görüldüğü üzere, Devlet Başkanı Manuel Zeleya'nın 2010'da anayasayı değiştirmek için halk oylamasına gideceğini açıklamasının hemen ardından ordu, ABD'nin örtük desteğiyle iktidara el koydu, kıtadaki sol güçler ise Zeleya'nın yanında yer aldılar.

Sonuç

Küba, küçük bir ada ülkesi olarak ABD'nin hemen yanı başında farklı bir ekonomik, politik ve toplumsal sistemi tüm zorluklarına karşın hayata geçirmeye çalışmaktadır. Fidel Castro'nun devlet başkanlığını bırakması ve yerine devrimin ikinci adamı Raul Castro'nun geçmesi de sosyalist sistemden vazgeçmek anlamına gelmemiştir. ABD ise Küba'yı sırf bu nedenle cezalandırmaya çabalıyor. Bu doğrultuda 44 yıldır kesintisiz süren ambargo, ada halkının mevcut yönetimi devirmesi için bir silah olarak kullanılıyor. Kıtada diğer sol güçlerin iktidara gelişi ve Çin ve Rusya ile olan ilişkilerin tekrar geliştirilmesiyle birlikte toplumsal maliyeti azalmış olsa da ambargo hala Küba için en büyük tehdit olmaya devam ediyor. Ancak Küba halkı, tüm yaşanılan sıkıntılara rağmen bağımsızlık öncesi yaşanılanları unutmuyor ve rejime sahip çıkıyor. Bu noktada uluslararası kamuoyunun yapması gereken, sivil halkı doğrudan etkileyen ambargonun acilen kaldırılması için ABD yönetimi üzerinde bir baskı oluşturma çabalarına devam etmek olmalıdır.

Notlar

[1] Bununla ilgili olarak bkz. Aylin Topal, "Türkiye'den Latin Amerika'ya Bakmak: Tarihsel Arka Plan", iç. Aylin Topal (Haz.), **Latin Amerika'yı Anlamak, Neoliberalizm, Direniş ve Sol**, İstanbul, Yordam Kitap, 2007.

[2] Akt. D. L. Raby, **Demokrasi ve Devrim Günümüzde Latin Amerika ve Sosyalizm**, İstanbul, Yordam Kitap, 2007, s. 118.
[3] "Platt Adjutment," http://www.fordham.edu/halsall/mod/1901Platt.html.
[4] E. A. Grineviç, **Küba: Devrimin Geçtiği Yol**, Ankara, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1995, s. 16.
[5] Grineviç, **Küba: Devrimin Geçtiği Yol**, s. 26.
[6] Grineviç, **Küba: Devrimin Geçtiği Yol**, s. 55
[7] Grineviç, **Küba: Devrimin Geçtiği Yol**, s. 57
[8] Grineviç, **Küba: Devrimin Geçtiği Yol**: s. 99-100
[9] Russell D. Buhite, "From Kennedy to Nixon," iç. Gordon Martel (Der.), **American Foreign Relations Reconsidered, 1890-1893**, Routledge, 1994, s. 127-128.
[10] 30 Nisan 2000 tarihli Milliyet gazetesinin haberine göre, Sovyet ajanları çıkarma haberini daha önceden almışlar ve Kübalı askeri güçler bu doğrultuda hazırlıklarını yapmışlardı.
[11] Bazı kaynaklara göre füze yerleştirilmesi teklifi Sovyetler Birliği'nden gelmiştir. Bu durum kesin olarak bilinmemekle birlikte, meselenin özü açısından büyük bir önem teşkil etmemektedir. Önemli olan hem Küba hem de Sovyetler Birliği'nin, füzeleri ABD'ye karşı bir koz olarak kullanmak istemeleridir. Böylece Küba, ABD'nin yeni bir Domuzlar Körfezi girişimini engellemeyi; SSCB ise ABD topraklarına çok yakın bir yerde önemli bir mevzi ele geçirmeyi hedeflemektedir.
[12] R. E. May ve P. D. Zelikow, **Kennedy Tutanakları**, İstanbul, Sabah Yayınları, 1998, s. 51-52.
[13] Çağrı Erhan, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", Baskın Oran (Der.), **Türk Dış Politikası**, İstanbul, İletişim Yayınevi, 2000, s. 621-622.
[14] May ve Zelikow, **Kennedy Tutanakları**, s. 223.
[15] Turan Yavuz, **Satılık Müttefik, Gizli Belgeler Işığında 1962 Küba Füze Krizi ve Türkiye**, İstanbul, Doğan Kitap Yayın, 1998, s. 102.
[16] Oral Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964)**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1979, s. 182-183.
[17] Türkiye ABD'nin 23 Ocak 1963'te yaptığı, "Jüpiter füzelerinin sökülmesi ve yerine Polaris nükleer denizaltılarının Türk karasularında konuşlandırılması" teklifini kabul etti.
[18] "Ablukayı İlan Eden Başkanlık Genelgesi: 02. 07. 1962", http://208.56.252.20/cuba.
[19] http://208.56.252.20/cuba/html/krono.html.
[20] http://208.56.252.20/cuba.
[21] Robin Blackburn, "Çekici Küba'ya İndirmek," iç. Tarık Ali (Der.), **New Left Review Türkiye Seçkisi**, İstanbul, Everest Yayınevi, 2000, ss. 37-74, s. 48-51.

Nikaragua: Amerikan Müdahaleciliği ve İdeolojik Direniş

Halil Can Emre[*] *- Mehmet Özkan*[**]

Sorunun Tanımı

Bağımsızlığını kazanmasının ardından sürekli olarak ABD'nin doğrudan ya da dolaylı müdahalelerine maruz kalan Nikaragua'nın tarihini büyük oranda bu müdahalelerin belirlediğini söylemek yanlış olmayacaktır. 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayıp Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi (*Frente Sandinista de Liberacion Nacional, FSLN*) hükümetiyle Kontralar (Karşıdevrimciler, *Contrarevolucionarios*) arasında 1990 yılında imzalanan barış antlaşmasına kadar devam eden bu durum sonucunda, ülke bugün derin ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya bulunmaktadır.

Latin Amerika'da yaşanan iç savaşlara ve çatışmalara bakıldığında Nikaragua'nın kıta genelinde yaşananlardan daha farklı bir tablo çizdiği kolaylıkla görülebilir. Her şeyden önce Nikaragua'da yaşanan iç savaşın iki evreye ayrılarak incelenmesi gerekmektedir. Bunlardan birincisi, Somoza ailesinin ABD destekli iktidarıyla FSLN arasında yaşanan mücadeledir. Bu mücadeleden FSLN galip çıkmış, ancak bu bir barış sürecine değil yeni bir çatışmaya yol açmıştır. Bu kez FSLN iktidardadır ve FSLN iktidarına karşı ABD destekli Kontraların mücadelesi söz konusudur.[1] Nikaragua'daki iç savaşı değerlendirirken hesaba katılması gereken bir başka olgu da hiç kuşkusuz genel anlamıyla Soğuk Savaş koşullarıdır. FSLN'nin iktidarı alması-

[*] Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Programı

[**] Doktora Öğrencisi, Sevilla Üniversitesi, İspanya

Sonuç

On yıllarca süren çatışma ve baskı ortamından sıyrılmaya başladıysa da ekonomik zorluklar ve sıkıntılarla varlığını devam ettiren Nikaragua, bugün ciddi anlamda ekonomik sıkıntılar yaşamaya devam etmektedir. Bir yandan iç savaş ortamının yaraları sarılmaya çalışılırken diğer yandan da doğal afetlerin yol açtığı yaralar sarılmaya çalışılmaktadır. Bunlardan 1998 yılındaki Mitch Kasırgası ülke ekonomisine ciddi zararlar verdi. Ekonomisi büyük oranda tarım ürünleri ihracatına dayanan Nikaragua, Batı Yarıküre-nin en yoksul ülkeleri listesinde ikinci sırayı işgal etmektedir. IMF gibi uluslararası kuruluşların öne sürdüğü koşulları 2000 yılında yerine getirebilen ülke, 6 milyonluk nüfuslu bir ülke için çok fazla sayılabilecek 6 milyarlık dış borcunu çevirmede önemli bir adım atmış olsa da bu hedefe ulaşmak için ciddi bir gelir dağılımı dengesizliği yaratılmış durumdadır.

Nikaragua'nın en büyük ticari ortağı konumunda olan ABD açısından bu ülke, "dikensiz olmayan bir gül bahçesi" olan bölgede yaşanacak geliş-melere ABD karşıtı bir tepki verebilecek ciddi bir muhalefeti barındırması açısından önemini korumaya devam etmektedir. Ancak, bölge dışında ve özellikle eski dünyadaki devletlerin Latin Amerika ülkelerinin genelinde olduğu gibi Nikaragua'da da bir etkinlikleri kalmamıştır. Bu durum ABD'nin bölgenin en önemli dış faktör dengeleyicisi olduğunu bir kez daha perçinlemiştir.

Notlar

1 Walter S. Jones, **The Logic of International Relations**, New York, ABD, Harper Collins Publishers, 7. Baskı, 1991, s. 87.
2 T. Borge, **Dizginsiz Bir Sabırla**, (Çev.) Ogün Duman, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 1996, s. 51.
3 Peter Constantini, "An American Tragedy," **New Internationalist**, Haziran 2000, n. 324.
4 Constantini, An American Tragedy.
5 William Kaman, "U.S. Recognition of Anastasio Somoza, 1936", **Historian**, Kış 1992, c. 54, n. 2.
6 Constantini, "An American Tragedy".
7 Borge, **Dizginsiz Bir Sabırla**, s. 64.
8 Kaman, "U.S. Recognition of Anastasio Somoza".
9 "History of Nicaragua: The Somoza Era, 1936-74," http://countrystudies.us/nicaragua/11.htm, Erişim Tarihi: 5 Aralık 2009.
10 History of Nicaragua.
11 Borge, **Dizginsiz Bir Sabırla**, s. 112-113.
12 Michael Löwy, **Latin Amerika Marksizmi**, İstanbul, Belge Yayınları, 1998, s. 69.
13 "History of Nicaragua: The Somoza Era, 1936-74," http://countrystudies.us/nicaragua/11.htm, Erişim Tarihi: 5 Aralık 2009.

[14] Borge, **Dizginsiz Bir Sabırla**, s. 250. Ayrıca bkz. "History of Nicaragua: The Somoza Era, 1936-74," http://countrystudies.us/nicaragua/11.htm, Erişim Tarihi: 5 Aralık 2009.
[15] Borge, **Dizginsiz Bir Sabırla**, s. 268.
[16] Borge, **Dizginsiz Bir Sabırla**.
[17] "History of Nicaragua: The End of the Anastasio Somoza Debayle Era," http://countrystudies.us/nicaragua/13.htm, Erişim Tarihi: 5 Aralık 2009.
[18] Oral Sander, **Siyasi Tarih: Birinci Dünya Savaşının Sonundan 1980'e Kadar**, Ankara, İmge Kitabevi, 1989, s. 338.
[19] Bkz. "The Sandinista Revolution," http://countrystudies.us/nicaragua/14.htm, Erişim Tarihi: 6 Aralık 2009.
[20] C. M. Vilas, "Nikaragua'da Kitle Örgütleri," iç. Ragıp Zarakolu (Der.) **Emperyalizmin Bunalımı Dosyası**, (Çev.) Dilek Hattatoğlu, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1987, ss. 180-188.
[21] Bu ilişkiler için bkz. Salvador Marti i Puig, "Mutaciones orgánicas, adaptación y desinstitucionalización partidaria: el caso del Frente Sandinista de Liberación Nacional (FSLN), 1980-2006," **Revista de Estudios Politicos**, n. 143, 2009, ss. 101-128.
[22] D. English, "Biz Sandinistalarız," iç. Ragıp Zarakolu (Der.) **Emperyalizmin Bunalımı Dosyası**, (Çev.) Oğuz Önderer, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1987, s. 171.
[23] Timothy C. Brown, "The United States and Nicaragua: Inside the Carter and Sandinista Administrations", **Journal of Interamerican Studies & World Affairs**, Yaz 1994, c. 36, n. 2.
[24] Brown, "The United States and Nicaragua".
[25] "The Regional Peace Effort", http://countrystudies.us/nicaragua/18.htm, Erişim Tarihi: 5 Aralık 2009.
[26] Salvador Santıuste Cue, "La ´Incompleta´ Transformación del FSLN," **América Latina Hoy**, c. 27, 2001, ss. 89-122.
[27] Andres Perez-Baltodano, "Nicaragua: Actores Nacionales y Fuerzas Externas en las Elecciones de 2006," **Nueva Sociedad**, n. 204, Temmuz-Agustos 2006, ss. 14-23.
[28] Bkz. Silvio Prado Ortiz, "Los Dilemas de la Democracia Participativa en Nicaragua", **ECA: Estudios Centroamericanos**, n. 706, Ağustos 2007, ss. 649-660; Javier de Diego Romero, "Revolución y Legitimidad Política en la América Latina Contemporánea: Los Casos de Cuba y Nicaragua", **Revista Complutense de Historia de América**, n. 29, 2003, ss. 151-178.

El Salvador: Latin Amerika'da Yeni Dönemin Öncüsü

Halil Can Emre[*] *- Mehmet Özkan*[**]

Sorunun Tanımı

Orta Amerika'nın en yoğun nüfusa sahip ve görece sanayileşmiş bir ülkesi olan El Salvador her ne kadar geçtiğimiz birkaç sene boyunca doğal afetlerin yol açtığı yıkımlarla gündeme geldiyse de bağımsızlığını kazandığı 1821 yılından Ulusal Kurtuluş için Farabundo Marti Cephesi (*El Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional, FMLN*) ile hükümet arasında barış antlaşmasının imzalandığı 16 Ocak 1992 tarihine kadar büyük oranda siyasi çalkantılarla gündemdeydi. 1969 yılında iki sınır komşusundan birisi olan Honduras ile yaptığı ve yaklaşık 100 saat süren savaş bir yana bırakıldığında, ülke tarihine büyük oranda damgasını vuran gelişme, ABD destekli sağcı hükümetlerle sosyalist örgütler arasında iç siyasette yaşanan çatışma ve mücadeledir.

Sadece sosyalistlerden oluşmayan ve adı üstünde bir cephe örgütü olan FMLN ile hükümet arasındaki mücadele çok boyutluydu ve aynı zamanda bağımsızlık günlerinden bu yana farklı biçimlere bürünerek devam eden farklı çatışmaların vardığı son noktayı ifade etmekteydi. 1991 yılında Birleşmiş Milletler (BM) gözetiminde varılan barış antlaşması, en azından mücadelenin on binlerce insanın ölümüyle sonuçlanan silahlı kısmının bir tarafa bırakılmasını sağladı. Bugün FMLN yasal bir siyasi partidir ve şu anda iktidarda bulunan Cumhuriyetçi Millîyetçi İttifak (*Alianza Republicana Nacionalista, ARENA*)'ın ardından parlamentodaki ikinci güç durumundadır.

[*] Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Programı
[**] Doktora Öğrencisi, Sevilla Üniversitesi, İspanya

Öte yandan ekonomik açıdan da El Salvador'u yakın gelecekte oldukça ciddi zorluklar beklemektedir. Hem yaşanan kasırga ve depremlerin yaralarının sarılması hem de tarımın ülke ekonomisi içindeki payının azaltılmasına dönük çabalara rağmen kronik işsizlik hem bölgede hem de dünyada yaşanan ekonomik krizler El Salvador ekonomisini tehdit etmeye devam etmektedir. Sonuç olarak, her ne kadar El Salvador görece istikrarlı bir dönemden geçiyor olsa da yakın gelecekte bölgede yaşanabilecek muhtemel siyasi ve ekonomik gelişmeler bu ülkeyi de derinden etkileyecektir. Özellikle kökleri gerilla hareketine dayanan FMLN'nin seçimle ülke yönetimini devralması tüm bölgede sol kökenli örgütlerin bulunduğu göz önüne alındığında ciddi bir örneklik teşkil etmektedir. Bir ülkeye has olsa da El Salvador'daki siyasi durum tüm bölgede gerilla hareketlerinin artık demokratik bir şekilde siyasi sisteme katılmasının hem gerekliliğini vurgulamış hem de önünü açmıştır.

Notlar

1 James L. Busey, "Central America: Reform, Revolution or Charade?" **Equal Rights**, Yaz 1984, http://www.cooperativeindividualism.org/busey_central_america_ reform.html, Erişim Tarihi: 1 Aralık 2009.

2 Bkz. Carlos Acevedo, Deborah Barry ve Herman Rosa, "El Salvador's Agricultural Sector: Macroeconomic Policy, Agrarian Change and the Environment," **World Development**, c. 23, n. 12, 1995, ss. 2153-2172.

3 James Dunkerley, **Uzun Savaş: Salvador'da Diktatörlük ve Devrim**, İstanbul: Belge yayınları, 1987, s. 32-33.

4 James LeMoyne, "El Salvador's Forgotten War," **Foreign Affairs**, Yaz 1989, s. 105.

5 "The 1972 Elections," **HTTP://COUNTRYSTUDİES.US/EL-SALVADOR/ 11.HTM**, Erişim Tarihi: 3 Aralık 2009.

6 "The 1972 Elections".

7 "The Reformist Coup of 1979", http://countrystudies.us/el-salvador/13.htm, Erişim Tarihi: 3 Aralık 2009.

8 ABD Kongre Kütüphanesi Web Sayfası, http://memory.loc.gov.

9 Dunkerley, **Uzun Savaş**, s. 298.

10 T. David Mason, "The Civil War in El Salvador: A Retrospective Analysis", **Latin American Research Review**, c. 34, n. 3, 1999, ss. 179-196.

11 Kate Doyle ve Peter S. Duklis Jr., "The Long Twilight Struggle: Low Intensity Warfare and the Salvadoran Military", **Journal of International Affairs**, Kış 1990, c. 43, n. 1, ss. 431-460.

12 ABD Kongre Kütüphanesi Web Sayfası, http://memory.loc.gov.

13 E. H. Evans, "The El Salvadoran Peace Process Five Years On: An Assessment", **Studies in Conflict and Terrorism**, c. 21, 1998, ss. 171-179, s. 172.

14 Joseph G. Sullivan, "How Peace Came to El Salvador", **Orbis**, c. 38, n. 1, Kış 1994, ss. 83-98.

[15] Felipe Villavicencio Terreros, "Proceso de Paz y Administración de Justicia en El Salvador", **Jueces Para la Democracies**, n. 27, 1996, ss. 91-95.

[16] Bkz. Alvaro Artıga-Gonzales, "El Salvador: Maremoto Electoral en 2004", **Nueva Sociedad**, n. 192, Temmuz/Ağustos 2004, ss. 12-22.

[17] "El Salvador: After the War", **PBS Web Sayfası**, http://www.pbs.org.

[18] Bkz. Graciana del Castillo, "Post-Coflict Reconstruction and the Challenge to International Organizations: The Case of El Salvador", **World Development**, c. 29, n. 12, 2001, ss. 1967-1985; Elisabeth Wood ve Alexander Segovia, "Macroeconomic Policy and the Salvadorian Peace Accords", **World Development**, c. 23 n. 12, 1995, ss. 2079-2099.

[19] "Urgent Action: U.S. Re-establishes a Military Base in El Salvador as a Springboard for Counter Insurgency in Columbia", **ABD-El Salvador Kardeş Şehirler Ulusal Merkezi Web Sayfası**, 13 Kasım 2000, http://www11.brinkster.com/jbogdan.

Guatemala: Mayalar, İdeolojik Savaş ve Dış Müdahale

Halil Can Emre[*] *- Mehmet Özkan*[**]

Sorunun Tanımı

Guatemala'da yaklaşık 36 yıl süren ve 200 binden fazla insanın hayatına mal olan iç savaş her ne kadar 1996 yılında hükümet ile Guatemala Ulusal Devrimci Birliği (*la Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca, URNG*) arasında imzalanan barış anlaşmasıyla sona erdiyse de ülke siyasi şiddet ve ekonomik kriz ortamından kurtulabilmiş değildir. Pek çok Latin Amerika ülkesinde olduğu gibi, Guatemala'da da iç savaşın tarafları ABD destekli hükümetlerle sosyalist gerilla örgütleriydi.

Guatemala'da yaşanan darbeler ve iç savaş ele alındığında, yine pek çok Latin Amerika ülkesinde olduğu gibi kaçınılmaz olarak ABD'nin dolaylı ve doğrudan müdahaleleri ile Soğuk Savaş koşulları gündeme gelmektedir. Başlangıcı 1901 yılında *United Fruit Company* adlı ABD şirketinin ülkeye girmesine götürülebilecek olan süreç, 1954 yılında Devlet Başkanı Jacobo Arbenz Guzman'a karşı yapılan ve ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı (*Central Intelligence Agency, CIA*)'nın aktif olarak katıldığı darbeyle doruk noktasına ulaşmış ve 36 yıl boyunca süren iç savaşta da devam etmiştir. Bu iş savaş Guatemala'da 150 bin kişinin ölmesine, 100 bin kişinin mülteci olmasına ve bir milyon kişinin yerinden edilmesiyle sonuçlanmıştır.[1]

Guatemala'yı bölgedeki diğer ülkelerden farklılaştıran en belirgin özelliklerden birisinin, imzalanan barışın ardından, örneğin El Salvador'da

[*] Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Programı
[**] Doktora Öğrencisi, Sevilla Üniversitesi, İspanya

kasırga faciasının etkilerini azaltma ve yeniden inşa süreciyle geçirmiştir. 2007 yılındaki başkanlık seçimlerini kazanan Alvaro Colom halen devlet başkanlığını yürütmekte ve fakirlik, güvenlik ve narkotrafik ticaretini kontrol altına alma gibi çok temel sorunlar Guatemala'nın siyasi gündemini meşgul etmektedir.

Notlar

1 Manuel Montobbio, "La perplejidad del quetzal: Tesis y lecciones sobre la construcción de la paz en Guatemala", **ECA: Estudios Centroamericanos**, c. 62, n. 703-704, Mayıs-Haziran 2007, s. 400.

2 Omar Sánchez, "Guatemala's Party Universe: A Case Study in Underinstitutionalization", **Latin American Politics and Society**, c. 50, n. 1, Güz 2008, ss. 123-151.

3 "Guatemala", **Oxford Economic Country Briefings**, 12 Kasım 2009, ABI/INFORM Global, ss. 1-4.

4 "Timeline: Guatemala", http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/1215811.stm, Erişim Tarihi: 2 Aralık 2009.

5 Bee Wilson, "Going Bananas", **New Statesman**, 2 Kasım 2002, c. 131, n. 4573.

6 "Banana Republic: The United Fruit Company", http://www.mayaparadise.com/ufc1e.htm, Erişim Tarihi: 1 Aralık 2009.

7 "Banana Republic".

8 "Banana Republic".

9 Walter E. Little, "A Visual Political Economy of Maya Representations in Guatemala, 1931-1944", **Ethnohistory**, c. 55, n. 4, s. 633.

10 Little, "A Visual Political Economy of Maya Representations in Guatemala".

11 "Banana Republic".

12 Little, "A Visual Political Economy of Maya Representations in Guatemala".

13 Bu konuda bkz. Diane M. Nelson, **A Finger in the Wound: Body Politics in Quincentennial Guatemala**, CA, University of California Press, 1999.

14 "US Policy in Guatemala, 1966-1996", **National Security Archive Electronic Briefing Book**, n. 11, The George Washington University Guatemala Dokümantasyon Projesi, http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB11/docs, Erişim Tarihi: 1 Aralık 2009.

15 "Israel and Guatemala," http://www.thirdworldtraveler.com/Middle_East/Israel_Guatemala.html, Erişim Tarihi: 1 Aralık 2009.

16 Israel and Guatemala,

17 "Timeline: Guatemala," **http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/1215811.stm**, Erişim Tarihi: 2 Aralık 2009.

18 Daha detaylı bilgi için bkz. Kay B. Warren, **Indigenous Movements and Their Critics: Pan-Maya Activism in Guatemala**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998.

19 Patrick Ball, Paul Kobrak ve Herbert F. Spirer, "State Violence in Guatemala, 1960-1996: A Quantitative Reflection," http://shr.aaas.org/guatemala/ciidh/qr/english/index.html, Erişim Tarihi: 3 Aralık 2009.

20 Hilde Salvesen, "Guatemala: Five Years After the Peace Accords: The Challenges of Implementing Peace," 2002, **PRIO Report**, Oslo: PRIO, http://www.prio.no/files/file44990_guatemala_report_salvesen.pdf, Erişim Tarihi: 4 Aralık 2009.

[21] Robert Parry, "Reagan & Guatemala's Death Files," IF Magazine, Mayıs-Haziran 1999, http://www.thirdworldtraveler.com/Ronald_Reagan/Reagan_Guatemala.html, Erişim Tarihi: 5 Aralık 2009.

[22] William F. Schulz, "Uncovering the Truth", 13 Kasım 1999, **America**, c. 181, n. 15, ss. 7-11, s. 7.

[23] Genel ve teorik bir çerçeve için bkz. Charles R Hale, "Does Multiculturalism Menace? Governance, Culture Rights and the Politics of Identity in Guatemala", **Journal of Latin American Studies**, c. 34, n. 3, Ağustos 2002, ss. 485-524.

[24] J. Mark Ruhl, "The Guatemalan Military since the Peace Accords: The Fate of Reform under Arzu and Portillo", **Latin American Politics and Society**, c. 47, n. 1, Güz 2005, ss. 55-85.

Haiti: Müdahalelerin, Kaosun ve Belirsizliklerin Gölgesinde Bir Ülke

Mustafa Yetim[*]

Sorunun Tanımı

1804'te Fransa'dan bağımsızlığını elde eden Haiti şiddetin çok yaygın olduğu bir ülkedir. Batılı güçlerce Afrika'dan getirilen kölelerin başarılı bir isyanının ardından kurulan Haiti dış müdahalelerin odağı olmuş ve sürekli istikrarsızlıkla uğraşmıştır. 1900'lü yılları da darbeler ve dış müdahalelerle geçiren Haiti 1990 yılında dış baskı ile demokratik yönetime geçmiştir. Bu dönemde demokratik iradesini göstererek Jean-Bertrand Aristide'yi devlet başkanı olarak seçen Haitililer için aslında sorun demokrasi tecrübesinin yaşanması ile başlamıştır. 1990'da demokratik seçimlerle devlet başkanı olan Aristide'nin askeri darbe ile yönetimden uzaklaştırılması sonrası gerçekleştirilen uluslararası müdahaleler Haiti sorununun uluslararası kamuoyunda daha fazla gündeme gelmesine yol açmıştır. Bu tarihten sonra 2000 yılında tekrar iktidara gelen Arsitide'nin bu sefer muhalefet tarafından istenmemesi ve Haiti'nin çatışma ortamına sürüklenmesi Haiti'de rejim sorununu ortaya çıkarmıştır.

2001-2004 yılları Haiti'de iktidar ve muhalefet taraftarlarının sert çatışmalarına sahne olmuştur. Uluslararası desteğini kaybeden Aristide aynı zamanda ülke içinde muhalefetin kendisine karşı tek bir ses haline gelmesini önleyememiştir. Muhalefet Aristide ile tüm görüşme yollarını kapamış ve onu yalnızlığa iterek Aristide'ye ülkeden çıkmasından başka yol tanımamıştır. Aristide tüm bu baskılar karşısında dayanamayarak ülkeyi terk etmek

[*] Araş. Gör., Osman Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

kurumların yetersizliğini çok açık bir şekilde ortaya koymuş ve ülkede belirsizlik ve istikrarsızlık anlamında değişen bir durumun olmadığı anlaşılmıştır. Değişen sadece yönetim tarzıydı ve bu uluslararası kamuoyunun tepkisini çekmemek amacı ile yapılmaktaydı. Değişmeyen olgu ise Haiti'de hakim olan çatışma ve kaos ortamıydı.

Notlar

1 Haiti'nin tarihsel gelişimi konusunda şu kaynaklara bakılabilir: Cecilia Ann Winters, "Institution Building in Haiti: An Assessment of the Interim Cooperation Framework", **Journal Of Human Development,** Vol. 9, No. 2, Juy 2008, ss. 285-292; Kamil Shah, "The Failure of State Building and the Promise of State Failure: Reinterpreting the security-development nexus in Haiti", **Third World Quarterly,** Vol. 30,No. 1, 2009, ss. 22-24. Rıza Türmen, "Haiti Türk İnsanını İlgilendirir mi?", **Milliyet,** 3 Şubat 2010. Sidney W.Mintz, "Can Haiti Change", **Foreign Affairs,** Vol. 74, No. 1, January/February 1995, ss.73-86.

2 Kamil Shah, "The Failure of State Building and the Promise of State Failure: Reinterpreting the security-development nexus in Haiti", **Third World Quarterly,** Vol. 30, No. 1, 2009, ss.22.

3 Rıza Türmen, "Haiti Türk İnsanını İlgilendirir mi?", **Milliyet,** 3 Şubat 2010.

4 Sidney W. Mintz, "Can Haiti Change", **Foreign Affairs,** Vol. 74, No.1, January/February 1995, ss.77.

5 Shah, age, ss. 22.

6 Mintz, age, ss. 78.

7 Cecilia Ann Winters, "Institution Building in Haiti : An Assessment of the Interim Cooperation Framework", **Journal Of Human Development,** Vol. 9, No. 2, Juy 2008, ss.285.

8 Rıza Türmen, "Haiti Türk İnsanını İlgilendirir mi?", **Milliyet,** 3 Şubat 2010.

9 Johanna Mendelson-Forman, "Securty Sector in Haiti", **International Peacekeeping,** Vol. 13, No. 1, March 2006, ss. 15-16.

10 Shah, age, ss. 26.

11 Johanna Mendelson-Forman, age, ss. 15-16.

12 Cecilia Ann Winters, age, ss. 292.

13 Shah, age, ss. 7.

14 Cecilia Ann Winters, age, ss. 292.

15 Laura Zanotti, "**Imagining Democracy, Building Unsustainable Instutions: The UN Peacekeeping Operationi in Haiti**, Securty Dialog, 2008, ss. 543.

16 Cecilia Ann Winters, age, ss. 287-288.

17 Laura Zanotti, age, ss. 543.

18 Yasmine Shamsıe, "Building 'low-intensity'democracy in Haiti: The OAS contribution", **Third World Quarterly,** Vol. 25, No. 6, 2004, ss. 1097.

19 Shah, age, ss.28.

20 Erica Caple James, "Neomodern Insecurity in Haiti and the Politics of Asylum", **Cult Med Psychiatry**, 2009, ss. 154-155.

21 Laura Zanotti, age, ss. 543.

[22] Sarah E.Kreps, "The 1994 Haiti Intervention: A Unillateral Operation in Multilateral Clothes", **The Journal of Strategic Studies,** Vol. 30, No. 3, June 2007, ss. 461-462. Ayrıca bu dönemde Amerika'daki Siyah Kongre Yönetim Kurulu (CBC)'nun ABD yönetimi üzerinde, Haiti ülkesine ve ABD'ye gelen Haitililere yardım yapması için baskı oluşturdukları görmekteyiz. Bunun yanında Haiti'deki cunta yönetimin görevden ayrılması konusunda ABD'nin girişimleri etkili olmuştur. Bakınız: Wendy Theodore, "The Declining Appeal of Diasporic Connections: African American Organising for South Africa, Haiti and Rwanda", **Global Society**, Vol. 22, No. 2, April 2008, ss. 309-312.

[23] Erica Caple James, "Neomodern Insecurity in Haiti and the Politics of Asylum", **Cult Med Psychiatry**, 2009, ss. 154-155

[24] Joanna R.Quinn, "Haiti's Failed Truth Commission: Lessons in Transitional Justice", **Journal of Human Rights**, 2009, ss. 266.

[25] Daniel Erikson, "The Haiti Dilemma", **Journal Of World Affairs,** Vol.10, No. 2, Winter/Spring 2004, ss.287.

[26] Michele Wucker, "Haiti: So Many Missteps", **World Policy Journal**, Spring 2004, ss.43.

[27] Wucker, age, ss. 43.

[28] 1994-1998 arası dönemde yaşanılan ekonomik gelişmeler için bakınız; Yasmine Shamsie, "Haiti: Appraising Two Rounds of Peacebuilding Using a Poverty Reduction Lens", **Civil Wars,** Vol. 10, No. 4, 2008, ss. 417-420.

[29] Yasmine Shamsie, "Building 'low-intensity democrasy' in Haiti: The OAS contribution", ss. 1101.

[30] Johanna Mendelson-Forman, age, ss. 17-22.

[31] Johanna Mendelson-Forman, age, ss. 17-22.

[32] Preval'ın göreve geldiği henüz bir yılı doldurmadan OPL içinde Aristide ile ilgili derin siyasi bölünmeler ortaya çıkmıştır. OPL içinde sosyal demokrat kanadın lideri olan Gerard Pierre-Charles Aristide'nin otoriter davranışlarından rahatsızlığını sürekli gündeme getirmekteydi. Bu nedenle Kasım 1996'da Aristide kendi taraftarlarını bu oluşumdan çekerek Fanmi Lavalas ya da Lavalas Family (FL) isimli partiyi kurmuştur. Bakınız; "A new Chance For Haiti", **International Crisis Group,** No. 10, 2004, ss. 5-6.

[33] Eirin Mobekk, "Enforcement of Democrasy in Haiti", **Democratization,** Vol. 8, No. 3, 2001, ss. 175-177.

[34] Mobekk, age, ss. 175-177.

[35] Mobekk, age, ss. 183.

[36] Cecilia Ann Winters, age, ss. 288.

[37] Mobekk, age, ss. 183-184.

[38] Michele Wucker, age, ss. 45.

[39] Daniel Erikson, age, ss. 287.

[40] James Cockayne, age, ss. 81.

[41] Shamsie, age, ss.1109.

[42] Johanna Mendelson-Forman, age, ss.23.

[43] "Head of UN mission in Haiti says insecurity,kidnappings continue",**www.haiti-info.com**, 24.12.2004.

[44] James Cockayne, age, ss.83.

[45] James Cockayne, age, ss.81-82.

[46] Jane Reagn, "Haiti:In Bondage to History?", **NACLA Report on the Americas,** January/February 2005, ss.4.

[47] Yasmine Shamsie, age, ss. 420.

[48] **"**Haiti: Country consumed by violence despite U.N. force", **www.haiti-info.com**, 28.07.2005.

[49] Reed Lindsay, "Peace Despite the Peacekeepers in Haiti", **NACLA Report on the Americas,** 2006, ss. 31-36.

[50] "Preval's Party wins at least 11 of 30 senate seats in Haiti runoff", **www.haiti-info.com,** 25.04.2006.

[51] "Haiti PM faces task of building new govt.", **www.haiti-info.com,** 05.08.2008.

[52] "Political turbulence stirring again in Haiti"**, www.haiti-info.com,** 7 Ocak 2008.

[53] "Haiti needs our help"**, Emergency Nurse**, 2010.

[54] Depremden sonra Haiti'de yaşanan trajedi ile ilgili geniş bilgi için şu kaynaklardan yararlanılabilir: After the earthquake: A plan for Haiti, **The Economist,** 21.02.2010; **www.brookings.edu** ,"The Eathquake Recovery Process in Haiti" , 27.02.2010; **www.brookings.edu** "Build Back Better" in Haiti : Lessons from the Indonessian Tsunami", 27.02.2010; Hurşit Güneş, "Haiti'de Bir İnsanlık Dramı Yaşanıyor", **Milliyet**, 29.02.2010.

Ekvator – Peru: Sınır Anlaşmazlıkları

Michael Schultze[*] *- Britta Krause*[**]

Sorunun Tanımı

Ekvator ve Peru arasındaki sınır anlaşmazlığı Amerika kıtasındaki iki devlet arasında olan en eski anlaşmazlıktır. Bu anlaşmazlık 1600 km uzunluğundaki sınırın sadece 78 km'lik kısım olan Cordillera del Condor bölgesiyle, Rio Lagartococha/Rio Güeppi ve Rio Santiago/Rio Yaupi'deki küçük sınır bölgelerini kapsamaktadır. Diğer yandan Ekvator için Amazon havzasındaki büyük nehirlerden (Maranon ve Amazon) Atlantik Okyanusu'na serbest geçiş imkânı sunması, bu bölgelerin önemini artırmaktadır.

Sorunun Ortaya Çıkışı

Anlaşmazlığın kökü İspanya'nın bölgede sömürgeci bir güç olarak bulunduğu döneme dayanmaktadır. Kolonilerin başladığı dönemde, Güney Amerika'nın bu bölgesinde henüz yönetim altına alınmamış olan kıyı bölgeleriyle Amazonun iç kısımları anlaşmazlık konusunu teşkil ediyordu. Anlaşmazlık, ilk önce Peru krallığının idare biriminin ikametgâh yeri olan Lima ve Quito şehrleri arasında, daha sonra Peru krallığıyla kuzeyde oluşturulan Nueva Granada krallığı arasında başladı.

Söz konusu bölge, sembolik değerinden dolayı önem arz ediyordu, yoksa sınırın nereden geçtiğinin önemi yoktu ve daha da önemlisi bu böl-

[*] Magdeburg Otto von Guericke Üniversitesi Siyasal Bilimler Enstitüsü doktora öğrencisi.
[**] Magdeburg Otto von Guericke Üniversitesi Siyasal Bilimler Enstitüsü öğretim görevlisi.

Kullanılan Kaynaklar

- Bloom, Andreas A., **Krieg am Rio Cenepa. Pressedokumentation zum Grenzkrieg zwischen Ecuador und Peru**, Hamburg 1995
- Bonilla, Adrián, **Proceso político e intereses nacionales en el conflicto Ecuador-Perú**. Nueva Sociedad, 143/1996, S. 30-40
- Day, Alan J., **Border and Territorial Disputes**, Burnt Mill / Harlow 1987
- Krieg, William L., "Ecuador – Peru Boundary", **International Boundary Study,** No. 172; The Geographer Office of the Bureau of Intelligence and Research, US Department of State, Washington 1980
- Marcella, Gabriel, "The Peace of October 1998", Marcella, Gabriel, Downes, Richard (eds.), **Security Cooperation in the Western Hemisphere. Resolving the Ecuador-Peru Conflict**, Miami 1999, S. 231-238
- Marcella, Gabriel, Downes, Richard, "Introduction", Marcella, Gabriel, Downes, Richard (eds.), **Security Cooperation in the Western Hemisphere. Resolving the Ecuador-Peru Conflict**, Miami 1999, S. 1-19
- Montenegro, Alberto Varillas, **Perú y Ecuador. Visión actual de un antiguo conflicto**, Lima 1999
- Mora, Enrique Ayala**, Breve historia del conflicto Ecuador Perú**, Ottawa 1995
- Palmer, David Scott, "Peru-Ecuador Border Conflict. Missed Opportunities, Misplaced Nationalism, and Multilateral Peacekeeping", **Journal of Inter-American Studies and World Affairs**, 3/1997, S. 109-148.

Notlar

1 Tabii bölgede sömürgeci anlayışla yok edilen ve sonraları ucuz iş gücü anlamına gelip kullanılan veya sonunda zararlı elementlerin yok ettiği yerli halk ikamet ediyordu.

2 Krieg, William L., **Ecuador – Peru Boundary**, 1980, s.5

3 Kim ilk önce ilhak ederse, ilhakı devam ettirebilir. Bu görüş Güney Amerika'da bölgelerin işgalinde bağımsızlıktan sonra önemli rol oynadı, halbuki iç bölgeler fiziksel olarak Avrupalılar ve onların gelecek nesilleri tarafından ilhak edilmişti. Kim keşif edilmemiş bölgeyi ilk önce kontrol ederse, o bölge yeni kurulan devlete bağışlanabilirdi.

4 Palmer, David S., **Peru – Ecuador Border Conflict**, 1997, s.119

5 Marcella, G. / Downes, R., Introduction. In:Marcella, G. / Downes, R. (eds.): **Security Cooperation in the Western Hemisphere**, 1999, s. 2 ff.

6 Palmer, David S., **Peru – Ecuador Border Conflict**, 1997, s.119

7 Tiwinsa, der Ort der grössten Gefechte von 1995

2. Basım

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

Editörler:
Prof. Dr. Ali Rıza Akdeniz
Prof. Dr. Mehmet Küçük

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 157
Eğitim Bilimleri No. : 30
ISBN : 978-605-133-059-4
© 2. Basım, Kasım 2016

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

Editörler: Prof. Dr. Ali Rıza Akdeniz - Prof. Dr. Mehmet Küçük

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akdeniz, Ali Rıza., Küçük, Mehmet.
Eğitim Bilimine Giriş */ Ali Rıza Akdeniz - Mehmet Küçük*
2. Basım, X + 262 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-059-4
1. Eğitim 2. Eğitim Bilimleri 3. Öğretmenlik Mesleği 4. Mesleki Gelişim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Her ne kadar öğretmen eğitimi programlarına adayların seçilmesiyle ilgili tartışma devam etse de, programa kaydolan adayların eğitim bilimlerini yakından tanımaları önemli bir ihtiyaç olarak görülmektedir. İşte bu kitap, eğitim bilimiyle ilgili temel konuları öğretmen adaylarıyla paylaşmak, henüz yolun başındaki adayları öğretmenlik mesleğiyle ilgili her açıdan bilgilendirmek ve mesleğe yönelik olumlu tutum kazandırmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu kitabın en önemli özelliği YÖK Kur tanımıyla örtüşecek şekilde hazırlanması ve aynı zamanda içerisinde yer alan bölümlerin hem eğitim bilimleri hem de alan eğitimcilerinin katkılarıyla ortaya konmuş olmasıdır.

Eğitim bilimleri alanı, hem genel eğitim bilimcileri hem de konu alanının sorunlarıyla ilgilenen alan eğitimcilerinin doğrudan araştırma alanı içerisine girmektedir. Buradan hareketle; kitabın bölümleri, alanında uzman kişiler tarafından en güncel bilgiler derlenerek oluşturulmuştur. Bu kitabın kullanılmasında her bölümün başında yer alan tartışma sorularıyla derslere başlanması öğretmen adaylarının konuya karşı ilgilerinin çekilebilmesi açısından gerekli görülmektedir. Bu eserin öğretmen adaylarına ve öğretmenlere faydalı olmasını şahsımız ve bölüm yazarlarımız adına temenni ediyoruz.

Editörler

Prof. Dr. Ali Rıza AKDENİZ
Prof. Dr. Mehmet KÜÇÜK
Rize, Eylül 2016

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: Eğitimin Temel Kavramları 1
1. Giriş 3
2. Eğitim 5
2.1. Formal Eğitim 6
2.1.1. Örgün Eğitim 7
2.1.2. Yaygın Eğitim 7
2.2. İnformal Eğitim 8
3. Öğretim 8
4. Öğrenme 9
5. Programlı Öğrenme 10
6. Eğitim Programı 10
7. Öğretim Programı 11
8. Ders Programı 11
9. Örtük Program 11
10. Kültür 12
11. Sosyalleşme 12
12. Kazanım 12
13. Hazırbulunuşluk 13
Kaynakça 14

Bölüm 2: Bir Meslek Olarak Öğretmenlik 17
1. Giriş 19
2. Bir Meslek Olarak Öğretmenlik 19
2.1. Meslek ve Kariyer 20
2.2. Meslekleşme Ölçütleri 21
3. Öğretmenlik Mesleğinin Temel Özellikleri 23
4. Öğretmenin Görev, Rol, Sorumluluk ve Yeterlikleri 24
4.1. Öğretmenin Görevleri 25
4.2. Öğretmenin Rolleri 26
4.3. Öğretmenin Sorumlulukları 28
4.4. Öğretmenin Yeterlikleri 29
5. Öğretmende Bulunması Gereken Kişisel Nitelikler 33
6. Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Politikaları 34
Kaynakça 42

Bölüm 3: Eğitimin Felsefi Temelleri 43
1. Giriş 45
2. Felsefe 45
3. Felsefe Alanları 47
3.1. Varlık Felsefesi (Ontoloji) 47
3.2. Bilgi Felsefesi (Epistemoloji) 47
3.3. Değerler Felsefesi 48
3.4. Mantık 48
4. Felsefe-Eğitim İlişkisi 49
5. Eğitimi Etkileyen Temel Felsefi Akımlar 50
5.1. Realizm (Gerçekçilik) 50
5.2. İdealizm 52
5.3. Pragmatizm (Yararcılık) 53
5.4. Varoluşçuluk 53
6. Eğitim Felsefeleri 54
6.1. Daimicilik 55
6.2. Esasicilik 56
6.3. İlerlemecilik 57
6.4. Yeniden Kurmacılık 58
Kaynakça 63

Bölüm 4: Eğitimin Sosyolojik Temelleri 65
1. Giriş 67
2. Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi 67
3. Sosyoloji ve Eğitim Kurumları 68
3.1. Eğitim Kurumlarının İşlevleri 69
4. Eğitimin Diğer Toplumsal Kurumlarla İlişkileri 72
4.1. Aile ve Eğitim 72
4.2. Din ve Eğitim 73
4.3. Siyaset ve Eğitim 74
4.4. Ekonomi ve Eğitim 74
5. Toplumsal Değişme ve Eğitim 75
6. Toplumsal Hareketlilik ve Eğitim 77
6.1. Toplumsal Tabakalar ve Eğitim 77
7. Toplumsal Kontrol ve Eğitim 79
Kaynakça 80

BÖLÜM 5: Eğitimin Hukuki Temelleri 83
1. Hukuk Nedir? 85
2. Hukuk Sistemi ve Hukukun Dalları 86
2.1. Özel Hukuk Dalları 86
2.2. Kamu Hukuku Dalları 86

2.3. Karma Nitelikli Hukuk Dalları ... 86
3. Hukuk Kaynakları ... 87
4. Hukuk Kurallarının Özellikleri ve İşlevleri ... 87
5. Yazılı Hukuk Kurallarının Hiyerarşik Yapısı ... 88
5.1. Anayasa ... 88
5.2. Kanun ... 88
5.3. Kanun Hükmünde Kararname ... 88
5.4. Tüzük ... 89
5.5. Yönetmelikler ... 89
5.6. Yönerge ... 89
5.7. Genelge ... 89
6. Uluslararası Belgelerde Eğitimin Hukuksal Temelleri ... 89
6.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi -Beyannamesi- ... 89
6.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi ... 91
6.3. Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ... 91
6.4. Ekonomik Toplumsal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ... 94
6.5. Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi ... 96
7. Türk Eğitim Sisteminin Hukuksal (İç Hukuk) Temelleri ... 96
7.1. Anayasalarda Eğitim İle İlgili Maddeler ... 96
Kaynakça ... 100

BÖLÜM 6: Eğitimin Psikolojik Temelleri ... 103
1. Eğitim ve Psikoloji ... 105
2. Gelişim Psikolojisi ... 106
2.1. Fiziksel Gelişim ... 107
2.2. Psikoseksüel Gelişim ... 110
3. Bilinç Sınıflaması (Topografik Model) ... 111
4. Kişilik yapısı (Yapısal Model) ... 112
5. Psikoseksüel Gelişim Dönemleri ... 113
5.1. Psikososyal Gelişim ... 115
5.2. Bilişsel Gelişim ... 119
5.3. Ahlaki Gelişim ... 122
6. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı ... 122
7. Gelenek Öncesi Düzey ... 123
7.1. Evre (İtaat ve Ceza Eğilimi) ... 123
7.2. Evre (Saf Çıkarcı Eğilim) ... 123
8. Geleneksel Düzey ... 124
8.1. Evre (İyi Çocuk Eğilimi) ... 124
8.2. Evre (Kural Eğilimi) ... 124
9. Gelenek Ötesi Düzey ... 124
9.1. Evre (Toplumsal Anlaşma Eğilimi) ... 124
9.2. Evre (Evrensel Ahlak İlkeleri Eğilimi) ... 125

10. Öğrenme Psikolojisi ... 125
10.1. Klasik Koşullanma ... 127
10.2. Edimsel Koşullanma ... 129
10.3. Sosyal Bilişsel Kuram ... 133
10.4. Bilgi İşlem Kuramı ... 135
Kaynakça ... 139

BÖLÜM 7: Eğitimin Ekonomik Temelleri ... 141
1. Giriş ... 143
2. Eğitim, Ekonomi ve Eğitim Ekonomisi Kavramları ... 143
3. Eğitim ve Ekonomi İlişkisi ... 145
4. Kalkınma ve Eğitim İlişkisi ... 146
5. Eğitimin Ekonomik İşlevi ... 148
6. Eğitim Planlaması ... 149
7. Eğitim Talebi ve Eğitim Arzı ... 151
8. Eğitimin Getirileri ... 153
9. Eğitimde Maliyet ... 155
10. Eğitimde Verimlilik ve Etkililik ... 156
11. Eğitimin Ekonomik Büyümeye Etkisi ... 157
12. Eğitimin Finansmanı ... 159
12.1. Okulöncesi Eğitimin Finansmanı ... 161
12.2. İlköğretimin Finansmanı ... 161
12.3. Genel Ortaöğretim Finansmanı ... 163
12.4. Mesleki ve Teknik Ortaöğretimin Finansmanı ... 163
12.5. Yüksek Öğretimin Finansmanı ... 164
Kaynakça ... 165

Bölüm 8: Eğitimin Tarihsel Temelleri ... 167
1. Giriş ... 169
2. İlk Çağlarda ve Antik Dönemde Eğitim ... 171
2.1. Mısırlılarda Eğitim ... 172
2.2. Çinlilerde Eğitim ... 173
2.3. Hintlilerde Eğitim ... 174
2.4. Yunanlılarda Eğitim ... 175
2.4.1. Sparta'da Eğitim ... 175
2.4.2. Atina'da Eğitim ... 176
2.4.3. Sokrat ... 177
2.4.4. Platon ... 179
2.4.5. Aristoteles ... 180
2.4.6. Diğer Toplumlarda Eğitim ... 181
2.4.7. Antik Çağın Eğitim Kurumları Olarak Gymnasionlar ... 182
3. Orta Çağ'da Eğitim ... 183

3.1. Orta Çağ Avrupa'sında Eğitim ... 183
4. Rönesans ve Aydınlanma Dönemlerinde Eğitim ... 188
4.1. Hümanizm Dönemi ve Eğitim ... 189
5. Reform Dönemi ve Eğitim ... 190
6. Karşıt Reform Akımı ve Eğitim ... 191
7. Metot Çağı ve Eğitim ... 192
8. Aydınlanma Dönemi ve Eğitim ... 194
9. Türklerde Eğitimin Tarihsel Temelleri ... 199
9.1. İlk Türk Toplumlarında Eğitim ... 199
9.2. Müslüman Türk Toplumlarında Eğitim ... 200
9.3. Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ... 208
Kaynakça ... 214

Bölüm 9: EĞİTİM BİLİMİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ ... 217
1. Giriş ... 219
2. Bilgiye Ulaşmanın Yolları ... 219
2.1. Deneyim ... 219
2.2. Otorite ... 220
2.3. Sezgiler ... 220
2.4. Mantık ... 220
2.5. Bilim ve Bilimsel Yöntem ... 221
2.5.1. Bilim ... 221
2.5.2. Bilimin İşlevleri ... 222
2.5.3. Bilimin Özellikleri ... 223
3. Bilimsel Araştırma Türleri ... 224
3.1. Araştırmanın Amacına Göre Sınıflandırılması ... 225
3.1.1. Keşfedici (Exploratory) Araştırma ... 225
3.1.2. Tanımlayıcı ve Betimleyici ya da Durum Saptayıcı Araştırma ... 225
3.1.3. Nedensellik İlişkilerini Araştırıcı (Analitik) Araştırma ... 225
3.2. Araştırmanın Kapsadığı Zamana Göre Sınıflandırılması ... 225
3.2.1. Kesitsel Araştırmalar (Cross Sectional) ... 225
3.2.2. Dönemsel Araştırmalar ... 225
3.3. Araştırmanın Kullanılan Teknikler Açısından Sınıflandırılması ... 226
3.3.1. Temel Araştırmalar (Bilimsel, Kuramsal, Basic Research) ... 226
3.3.2. Uygulamalı Araştırmalar ... 226
3.4. Araştırmanın Veri Toplama Biçimine Göre Sınıflandırılması ... 227
3.4.1. Kayıt Araştırmaları ... 227
3.4.2. Anket Yöntemi İle Araştırma ... 227
3.4.3. Deneysel Araştırma ... 227
3.4.4. Gözlem ... 227
3.4.5. Kitaplık araştırması ... 227
3.5. Araştırmanın Yapıldığı yere Göre Sınıflandırılması ... 227

3.5.1. Laboratuvar Araştırması 227
3.5.2. Saha Araştırması 228
4. Bilimsel Araştırmaya Karşı Bazı Yanlış Tutumlar 228
5. Bilimsel Araştırma Etiği 229
5.1. Eğitim Araştırmalarında Etik Hatalar 230
5.2. Bilimsel Araştırma Yapma İlkeleri 231
Kaynakça 232

Bölüm 10: Türk Millî Eğitim Sisteminin Yapısı ve Özellikleri 233
1. Giriş 235
2. Sistem ve Özellikleri 235
3. Türk Millî Eğitim Sisteminin Yapısı 239
3.1. Türk Millî Eğitiminin Genel ve Özel Amaçları, Temel İlkeleri 239
3.2. Millî Eğitim Bakanlığı Örgüt Yapısı 243
3.2.1. Millî Eğitim Bakanlığı'nın Tarihsel Gelişimi 243
3.2.2. Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilat Yapısı 246
4. Türk Millî Eğitim Sistemi'nin Bölümleri 252
4.1. Örgün Eğitim 252
4.1.1. Okulöncesi Eğitim 254
4.1.2. İlköğretim 254
4.1.3. Ortaöğretim 254
4.1.4. Yükseköğretim 256
4.2. Yaygın Eğitim 257
Kaynakça 261

Bölüm 1

EĞİTİMİN TEMEL KAVRAMLARI

Yrd. Doç. Dr. Yılmaz GEÇİT

Bu Üniteyi Tamamladıktan Sonra Aşağıdaki Kazanımları Elde Etmeniz Beklenmektedir:

1. Eğitim bilimleriyle ilgili kavramları doğru yapılandırmanın önemini anlar.
2. Eğitim ve eğitim türleri ile ilgili temel kavramları açıklayabilir.
3. Öğretim ve öğrenme kavramlarını açıklayabilir.
4. Eğitim, öğretim, ders ve örtük programlarının özelliklerini kavrar.
5. Kültür, sosyalleşme, kazanım ve hazırbulunuşluk kavramlarını açıklayabilir.

KAYNAKÇA

Ada., Ş. ve Keskinkılıç, K.)2006). Eğitimin Temel Kavramları, Ş.Ş. Erçetin ve N. Tozlu (Edt.), Eğitim Bilimine Giriş içinde (s.1-15), Ankara: Hegem Yayınları.

Ata, B. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. C. Öztürk (Edt.), Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (s.33-47), Ankara: Pegem Akademi.

Baloğulu Uğurlu, N. (2005). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin dünya ve evren konusu ile ilgili kavram yanılgıları, . G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(1), 229-246. http://www.gefad.gazi.edu.tr//window/dosyapdf/2005/1/2005-1-229-246-15-nihalbalocluucurlu.pdf adresinden 20.03.2011 tarihinde edinilmiştir.

Baytekin, Ç. (2004). Öğrenme Öğretmen Teknikleri ve Materyal Geliştirme. Ankara: Anı Yayıncılık.

Bilen, M. (2002). Plandan Uygulamaya Öğretim. Ankara: Anı Yayıncılık.

Demirel, Ö. (2004). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2007). Eğitimle İlgili Temel Kavramlar.. Ö. Demirel ve Z. Kaya (Edt.). Öğretmenlik Mesleğine Giriş içinde (s. 3-24). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Demirel, Ö. ve Yağcı, E. (2007). Eğitim, Öğretim Teknolojisi ve İletişim, Ö. Demirel ve E. Altun (Edt.), Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı içinde (s. 2-25). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Doğan, H. (1975). Program Geliştirmede Sistem Yaklaşımı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, A. Ü. Basımevi.

Doğanay, A. (2004). Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Editörler: Cemil Öztürk, Dursun Dilek. PegemA Yay. S: 227–255, Ankara.

Ertürk, S. (1972). Eğitimde program Geliştirme. Ankara: Yelkentepe Yayınları, 4.

Fidan, N. (1985). Okulda Öğrenme ve öğretmen. Ankara: Alkım yayınları.

Geçit, Y. (2010). 9. sınıf öğrencilerinin coğrafya müfredatı "Türkiye öğrenme alanı" alanı içindeki bazı kavramları anlama düzeyleri. Marmara Coğrafya Dergisi, 21, 134-149. http://www.marmaracografya.com/pdf/21-8.pdf adresinden 20.03.2011 tarihinde edinilmiştir.

Helvacı, A. ve Şahin, B. (2008). Eğitimle İlgili Temel Kavramlar, F. Ereş (Edt.), Eğitim Bilimine Giriş içinde (s.1-19), Ankara: Maya Akademi.

Hızal, A. (1982). Programlı öğretim Yönteminin Etkenliği. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Karaer, H. (2007). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Madde Konusundaki Bazı Kavramların Anlaşılma Düzeyleri İle Kavram Yanılgılarının Belirlenmesi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, cilt: 15, no: 1, s: 199–210, Kastamonu.

Koray, Ö., Akyaz, N.ve Köksal, S.(2007). Lise Öğrencilerinin Çözünürlük Konusunda İlgili Olaylarda Gözlenen Kavram Yanılgıları. Kastamonu Eğitim Dergisi cilt: 15, no: 1, s: 241–250, Kastamonu.

Lindeman, E., Hallenback, J.L., Alpan, N., Gür, İ., Bülbül, S., Gediklioğlu, Ş. VE Akçabol, F. (2007). Halk eğitimi ve önemi. XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, http://www.pegem.net/akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=5024 adresinden 23.03.2011 tarihinde edinilmiştir.

Senemoğlu, N. (2005). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Gazi Kitabevi, Ankara.

Şahin, A. E. (2006). Eğitimle İlgili Temel Kavramlar. V. Sönmez (Edt.), Eğitim Bilimine Giriş içinde (s.1-24), Ankara: Anı Yayıncılık.

TDK, (2011). http://tdkterim.gov.tr/bts/ adresinden 20.03.2011 tarihinde edinilmiştir.

Turan, İ. (2002). Lise coğrafya derslerinde kavram öğretimi ile ilgili sorunlar. G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22 (2), 67-84.

Varış, F. (1985). Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Yazıcı, H., ve Samancı, O. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları İle Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri. Millî Eğitim Dergisi, sayı: 158, Ankara.

Yılmaz, K. (2010). Eğitimin Temel Kavramları, H.S. Memduhoğlu ve K. Yılmaz (Edt.), Eğitim Bilimine Giriş içinde (s.1-17), Ankara: Pegem Akademi.

www.meb.gov.tr.

Bölüm 2

BİR MESLEK OLARAK ÖĞRETMENLİK

Prof. Dr. Bayram COŞTU

Bu Üniteyi Tamamladıktan Sonra Aşağıdaki Kazanımları Elde Etmeniz Beklenmektedir:

1. Meslek, kariyer ve mesleki gelişim kavramlarını tanımlar.
2. Öğretmenlik mesleğinin profesyonel bir meslek olduğunu kavrar.
3. Öğretmenlik mesleğini meslekleşme ölçütlerini de dikkate alarak analiz eder.
4. Öğretmenlik mesleğinin temel özelliklerini söyler ve bunlara örnekler verir.
5. Öğretmenin görev, rol, sorumluluk ve yeterliklerini kavrar.
6. Öğretmenin görev, rol, sorumluluk ve yeterliklerinin zamanla değişebileceğini anlar.
7. Öğretmenin genel ve özel yeterlikleri ile ilgili ülkemizde yapılan değişikliklerin gerekçesini kavrar.
8. Öğretmende bulunması gereken kişisel nitelikleri söyler ve bunlara örnekler verir.
9. Türkiye'de öğretmen yetiştirme politikalarına yön veren girişimleri bilir.
10. Son yıllarda öğretmen yetiştirme politikalarında yapılan değişiklikleri fark eder.

Öğretmen Yetiştirme Türk Millî Komitesi ile ilgili olarak yukarıda verilen amaç ve görevler irdelendiğinde, çoğunlukla öğretmenlerin meslek öncesi eğitimleri ve bu süreçte neler yapılması gerektiğine ilişkin Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu ile iş birliği ile kararlar aldığını söylemek mümkündür. Bu kararlar öğretmen yetiştirme politikasına da yön vermektedir.

KAYNAKÇA

Alkan, C ve Hacıoğlu, F. (1997). *Öğretmenlik Uygulamaları.* Alkım Yayınevi, Ankara.

Ayas, A. (2009). Öğretmenlik mesleğinin önemi ve öğretmen yetiştirmede güncel sorunlar. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 3, 1-11.

Başaran, İ. E. (2000). *Eğitim Yönetimi (Nitelikli Okul).* Feryal Matbaası, Ankara.

Bilen, M. (2002). *Plandan Uygulamaya Öğretim.* Anı Yayıncılık Ankara.

Bursalıoğlu, Z. (1994). *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*. Pegem Yayınları, Ankara.

Celep, C. (2004). *Meslek Olarak Öğretmenlik*. Anı Yayıncılık, Ankara.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013). http://ekutup.dpt.gov.tr/ plan/plan9.pdf

Erden, M. (1998). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.

Karslı, M. D. (2008). *Eğitim Bilimine Giriş*. Pegem Yayıncılık. Ankara

Keskinkılıç, K. (2010). *Eğitim Bilimine Giriş*. Sempati Yayınları, 6. Baskı, Ankara.

Kıroğlu, K., Elma, C. (2010). Eğitim Bilimine Giriş. Pegem A Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

MEB (2006). Öğretmen Yeterlikleri Kitabı, Çalışma Raporları ve Kılavuzlar http://otmg.meb.gov.tr/Yayin.html

Memduhoğlu, H. B. & Yılmaz, K. (2010). *Eğitim Bilimine Giriş.* Pegem Akademi Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

Özden, Y. (2002). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Özoğlu, M. (2010). Türkiye'de öğretmen yetiştirme sisteminin sorunları. SETA. http://www.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=19942&q=turkiye-de-ogretmen-yetistirme-sisteminin-sorunlari

Saylan, N. (2007). *Eğitim Bilimine Giriş*. Anı Yayıncılık, Ankara.

Şimşek, H. (2010). Eğitim Sisteminde Öğretmenin Rolü ve Öğretmenlik Mesleği. *Eğitim Bilimine Giriş. (Edt.* Memduhoğlu, H. B., Yılmaz, K.**)** Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Şişman, M. (2000). *Öğretmenliğe Giriş*. Pegem Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

Şişman, M. (2009a). Öğretmen yeterlikleri: Modern bir söylem ve retorik. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 3, 63-82.

Şişman, M. (2009b). Gelecek kuşak öğretmenlerin nitelikleri: Mevcut durum ve öneriler, Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu, 2-3 Kasım 2009, Gazi Üniversitesi, Ankara.

TDK Sözlüğü, http://tdkterim.gov.tr/bts/

Tebliğler Dergisi (Aralık-2010). 18. Millî Eğitim Şûrası Kararları.

YÖK. (2007). Öğretmen yetiştirme ve eğitim fakülteleri (1982-2007) (Öğretmenin Üniversitede Yetiştirilmesinin Değerlendirilmesi). Yükseköğretim Kurulu Yayını 2007-5, Ankara.

Bölüm 3

EĞİTİMİN FELSEFİ TEMELLERİ

Doç. Dr. Ali ARSLAN

Bu Üniteyi Tamamladıktan Sonra Aşağıdaki Kazanımları Elde Etmeniz Beklenmektedir:

1. Felsefeyi tanımlar.
2. Felsefenin ilişkili olduğu alanları açıklayabilir.
3. Eğitim ile felsefe arasındaki ilişkiyi kurabilir.
4. Eğitimi etkileyen felsefi akımları sınıflandırabilir.
5. Eğitimi etkileyen felsefi akımların temel özelliklerini söyleyebilir.
6. Eğitim felsefelerini sınıflandırabilir.
7. Eğitim felsefelerinin dayandığı temel özellikleri kavrar.
8. Eğitimi etkileyen felsefelerle eğitim felsefeleri arasındaki ilişkiyi kurabilir.

KAYNAKÇA

Arends, R. I., Winitzky, N. E. ve Tannenbaum, M. D. (1998). Exploring Teaching. First Edition. McGraw-Hill. USA.

Cevizci, A. (2010). Felsefeye Giriş. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Demirel, Ö. (2004). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. 7. Baskı. PegemA Yayıncılık, Ankara.

Ergün, M. (2009). Eğitim Felsefesi. PegemA Yayıncılık, Ankara.

Ergün, M.. Varlık Felsefesi. Felsefeye Giriş. www. egitim.aku.edu.tr/varlikfelsefesi.pdf adresinden 07.04.2011 tarihinde erişilmiştir.

Ertürk, S. (1986). Eğitimde Program Geliştirme. 5. Baskı, Meteksan, Ankara.

Ertürk, S. (1993). Diktacı Tutum ve Demokrasi. Kültür Bakanlığı, Ankara.

Gutek, G. L. (1997). Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar. Çev: Nesrin Kale. Pegem, Ankara

Oliva, P. (2001). Developing The Curriculum. Fifth Edition. Longman, USA

Ornstein, A. C., Hunkins, F. P. (1998). Curriculum, Foundations, Principles and Issues. Third Edition. Allyn & Bacon. USA.

Sönmez, V. (1998). Eğitim Felsefesi. Anı Yayıncılık, Ankara.

Sönmez, V. (2000). Eğitimin Felsefi Temelleri. *Eğitim Bilimine Giriş.* Editör: Veysel Sönmez, Anı Yayıncılık, Ankara.

Thompson, S. J., Benson, S. N. K., Pachnowsky, L. M., Salzman, J. A. (2001). Decision Making in Planning and Teaching. Addison-Wesley Educational Publishers. USA.

Bölüm 4

EĞİTİMİN SOSYOLOJİK TEMELLERİ

Doç. Dr. Ayşegül ŞEYİHOĞLU

Bu Üniteyi Tamamladıktan Sonra Aşağıdaki Kazanımları Elde Etmeniz Beklenmektedir:

1. Sosyoloji ve eğitim sosyolojisi kavramlarını tanımlar
2. Eğitim sosyolojisinin ülkemizdeki ve dünyadaki gelişimini açıklar
3. Sosyoloji ve eğitim kurumları arasındaki ilişkiyi kavrar
4. Eğitim kurumlarının açık ve gizli işlevlerini analiz ederek ayırt edebilir
5. Eğitimin diğer toplumsal kurumlarla (aile, siyaset, ekonomi, siyaset) ilişkilerini açıklayabilir
6. Toplumsal hareketlilik ve değişmede eğitimin rolünü kavrar
7. Toplumsal tabakaların şekillenmesinde eğitimin yerini açıklar
8. Toplumsal kontrolde eğitimin önemini bilir.

"Yurt çocuklarını toplumsal ve ekonomik alanlarda etkin ve verimli kılabilmek için gerekli olan ön bilgileri iş üstünde öğretmek yöntemi, eğitim ve öğretimin ana kuralı olmalıdır".

Mustafa Kemal ATATÜRK

Bireylerin yaşadıkları toplumun kurallarına uyum sağlamaları ile toplumsallaşma gerçekleşir, bütünlük ve uyum olur. Günümüz toplumlarında sosyo-kültürel bütünleşmenin sağlanmasında eğitimin, siyasi ve hukuki yaptırımlar kadar önemli rolü vardır. Bu yaptırımların işlerlik kazanması bile eğitimle mümkündür. Toplumların, kendi kültürlerine ve sosyal kurallarına sahip çıkmaları, değişen şartlara göre yeni düzenlemeler yapmaları sürece sosyal kontrolü ve sosyal devamlılığı kolayca sağlayabilecekleri söylenebilir (Genç, 2010:82).

KAYNAKÇA

Alkan, C. (1980). Eğitim-Din Arası İlişki, *Eğitim ve Bilim.* 26, 33-40. http://www.egitim.aku.edu.tr/alkan1.htm, erişim tarihi:18.07.2011.

Altan, C. (2011). Eğitim-Siyasal Eğilim İlişkisi: Mersin Örneği, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 12(1), 313.

Canfield, J., Hansen, M. V. (2008). *Tavuk Suyuna Çorba*, HYB Yayınevi.

Celkan, H. Y. (1991). *Eğitim Sosyolojisi.* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Ergün, M. (1997). *Eğitim ve Toplum - Eğitim Sosyolojisine Giriş.* Ankara: Ocak Yayınları.

Fichter. J. (1971). *Sosyoloji Nedir?,* (Çev.: Nilgün Çelebi:1990). Konya.

Genç, S. Z. (2010). *Eğitim Bilimine Giriş*, K. Kıroğlu ve C. Elma (Ed.). Pegem A Akademi. Ankara.

Güngör, Ergan, N. (1999). Bozkır Türklerinde Töre ve Sosyal Kontrol, *Polis Bilimleri Dergisi,* 1(3).

Günşen İçli, T, Burcu, E. (1993). İnformal Sosyal Kontrolün Sağlanmasında Ailelerin Gelir ve Eğitim Düzeyinin Önemi: Ankara'da Uygulamalı Bir Çalışma, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 43 -56.

http://egitek.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AolKitaplar/Sosyoloji_1/2.pdf, erişim tarihi:17.07.2011.

Ilgar, M.Z. (2011). Eğitim Kurumu Olarak Aile, www.ailedeegitim.org/aile.asp, erişim tarihi: 16.07.2011.

İpek, C. (2010). *Eğitim Bilimine Giriş,* H.B. Memduhoğlu ve K. Yılmaz (Ed.). Pegem A Akademi. Ankara.

Kesim, E. (2008). *Eğitim ve Toplumsal Kurumlar,* Boyacı, A. (Ed) Eğitim Sosyolojisi ve Felsefesi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 973.

Sağlam*, M. (2009). *Eğitim Bilimine Giriş*. Aycan Çiçek Sağlam (Ed.), Ankara: Maya Akademi.

Sağlam, H.İ. (2009). *Eğitim Bilimine Giriş*. Aycan Çiçek Sağlam (Ed.), Ankara: Maya Akademi.

Sarıçay, N. (Tarihsiz). Türkiye'de Eğitim Sektörünün Sorunları, Eğitimin Ekonomik Boyutu ve Çözümleri, İzmir Ticaret Odası, Ar & Ge Bülten Araştırma ve Meslekleri Geliştirme Müdürlüğü, Kasım.

Sarıtaş, M. (2009). *Eğitim Bilimine Giriş*, K.Keskinkılıç (Ed.). Ankara: PegemA Akademi.

Sezgin, N. (2006). Bir Popüler Kültür Örneği Olarak Kurtlar Vadisi Dizisinde Erkek Kimliğinin Sunumu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Sinema ve Televizyon Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Sözer, M.A. (2010). *Eğitim Bilimine Giriş*, E. Karip (Ed.). Ankara: PegemA Akademi.

Şenay, B. (2011). http://www.enfal.de/sosyalbilimler/s/056.htm, erişim tarihi:17.07.2011.

Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 150.

Ünal, S., Ada, S. (2009). *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara: Nobel Yayınevi.

BÖLÜM 5

EĞİTİMİN HUKUKİ TEMELLERİ

Yrd. Doç. Dr. İbrahim H. KUĞUOĞLU

Bu Üniteyi Tamamladıktan Sonra Aşağıdaki Kazanımları Elde Etmeniz Beklenmektedir:

1. Hukuk ve hukukla ilgili kavramları tanımlayabilecek.
2. Ulusal ve uluslararası belgelerde eğitimin hukuksal temellerini kavrayabilecek.
3. Eğitim hukukunun temelleri açısından Türk eğitim sistemini irdeleyebilecek.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır.

Yabancı Ülkelerde Çalışan Türk Vatandaşları

Madde 62- Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlantılarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.

Yükseköğretim Kurumları

Madde 130- Çağ'daş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir. Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

KAYNAKÇA

Akıntürk, T. (2002). Hukuka Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi yayınları.

Akyüz, E. (1981). Eğitim Hukuku Ders Notu. Ankara: A.Ü.E.F. Eğitim Araştırmaları Merkezi, No: 6.

Akyüz, Y. (2001). Türk Eğitim Tarihi. İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Can, H. ve Semih, G. (2001). Hukukun Temel Kavramları. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)

Durukan, H. (2006). Millî Eğitim Sisteminin Hukuki Temelleri. Eğitim Biline Giriş (Editörler: Ekiz, D. ve Durukan, H.) 1. Baskı, Lisans yayıncılık: Ankara.

Erkılıç, T. A. (2007). Eğitim Bilimine Giriş. (editör: Veysel Sönmez, 3. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.

Gözübüyük, Ş. (1993). Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları. Ankara: Turhan Kitabevi.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948).

Karaman-Kepenekci, Y. (2008). Eğitimin Hukuki Temelleri. Eğitim Bilimine Giriş (Editör: M. D.Karslı), 2. Baskı, Ankara: Pegem Yayıncılık, 51-76.

Kılıç, D. (2009). Eğitim Bilimine Giriş. (1. Baskı), Ankara: Nobel Yayıncılık.

Şisman, M. (2008). Eğitim Bilimine Giriş. (4. Baskı), Ankara: Pegem Yayıncılık.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982).

BÖLÜM 6

EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ

Yrd. Doç. Dr. Fatih CAMADAN

Bu Üniteyi Tamamladıktan Sonra Aşağıdaki Kazanımları Elde Etmeniz Beklenmektedir:

1. Psikolojinin eğitimdeki yerini kavrayabilecek.
2. İnsan gelişiminin süreçlerini açıklayabilecek.
3. İnsan öğrenmesinin nasıl gerçekleştiğini açıklayabilecek.
4. İnsanın gelişiminin ve öğrenmesinin eğitimdeki yansımalarını değerlendirebilecek.

KAYNAKÇA

Akbaba, S. (2009) Ahlak ve Gelişimi, *Eğitim Psikolojisi,* Özbay, Y. ve Erkan, S. (Ed.), (2. Baskı) Pegem Akademi, Ankara.

Altıntaş, E. ve Gültekin, M. (2005) *Psikolojik Danışma Kuramları*, İstanbul: Aktüel Yayınları.

Arı, R. (2009) *Eğitim Psikolojisi*, (4. Basım) Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Arık, A. (1991) *Öğrenme Psikolojisine Giriş*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Aydın, A. (2008) *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim*, (9. Baskı) Pegem Akademi, Ankara.

Bacanlı, H. (2001) *Gelişim ve Öğrenme*, (4.Baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Burger, J.M. (2006) *Kişilik*, İngilizceden Çeviren: İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Can, G. (2004) Kişilik Gelişimi, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi,* (Altıncı Baskı) Yeşilyaprak, B. (Ed.), Pegem Akademi, Ankara.

Cüceloğlu, D. (2002) *İnsan ve Davranışı,* (11. Basım) Remzi Kitabevi, İstanbul.

Çırak, Y. (2007) Öğrenmenin Doğası: Temel Kavramlar, *Eğitim Psikolojisi,* Kaya, A. (Ed.), Pegem Akademi, Ankara.

Değer, M. (2010) Doğum Sonrası Dönem ve Fiziksel Gelişim, *Eğitim Psikolojisi*, Yıldırım, İ. (Ed.), (2. Baskı) Anı Yayıncılık, Ankara.

Değer, M. (2010) Sosyal Öğrenme Kuramı, *Eğitim Psikolojisi,* Yıldırım, İ. (Ed.), (2. Baskı) Anı Yayıncılık, Ankara.

Deniz Yöndem, Z. ve Taylı, A. (2007) Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi, *Eğitim Psikolojisi,* Kaya, A. (Ed.), Pegem Akademi, Ankara.

Domjan, M. (2005) *The Essentials of Conditioning and Learning*, (3. Edition) Thomsan Learning Academic Resource Center, USA.

Erdamar Koç, G. (2011) Edimsel Koşullanma, *Eğitim Psikolojisi*, Ulusoy, A. (Ed.), (3. Baskı) Anı Yayıncılık, Ankara.

Ergene, T. (2009) Psikososyal Gelişim, *Eğitim Psikolojisi,* Özbay, Y. ve Erkan, S. (Ed.), (2. Baskı) Pegem Akademi, Ankara.

Erkan, S. (2009) Gelişim Psikolojisinde Temel Kavramlar, *Eğitim Psikolojisi,* Özbay, Y. ve Erkan, S. (Ed.), (2. Baskı) Pegem Akademi, Ankara.

Erkan, S. (2009) Fiziksel Gelişim, *Eğitim Psikolojisi,* Özbay, Y. ve Erkan, S. (Ed.), (2. Baskı) Pegem Akademi, Ankara.

Gençtan, E. (2002). Psikanaliz ve Sonrası. İstanbul: Metis Yayınları.

Karaırmak, Ö. ve Sahranç, Ü. (2010) Klasik Koşullanma, *Eğitim Psikolojisi,* Yıldırım, İ. (Ed.), (2. Baskı) Anı Yayıncılık, Ankara.

Klein, S.B. ve Mowrer, R.R. (Ed). (1989). *Contemporary Learning Theories*. New Jersey; Hillsade.

Köksal Akyol, A. (2011) Bilişsel Gelişim, *Eğitim Psikolojisi*, Ulusoy, A. (Ed.), (3. Baskı) Anı Yayıncılık, Ankara.

Özbay, Y. (2009) Eğitim Psikolojisi, *Eğitim Psikolojisi,* Özbay, Y. ve Erkan, S. (Ed.), (2. Baskı) Pegem Akademi, Ankara.

Özbay, Y. (2009) Bilişsel Gelişim, *Eğitim Psikolojisi,* Özbay, Y. ve Erkan, S. (Ed.), (2. Baskı) Pegem Akademi, Ankara.

Palancı, M. (2009) Bilişsel Öğrenme, *Eğitim Psikolojisi,* Özbay, Y. ve Erkan, S. (Ed.), (2. Baskı) Pegem Akademi, Ankara.

Peseschkian, N. (1998) Doğu Hikayeleriyle Psikoterapi, İngilizce'den Çeviren: Hürol Fışıloğlu, Beyaz Yayınları, İstanbul.

Sardoğan, M. E. ve Karahan, T. F. (2007) Kişilik Gelişimi, *Eğitim Psikolojisi,* Kaya, A. (Ed.), Pegem Akademi, Ankara.

Schunk, D.H. (2009). *Öğrenme Teorileri*, (Çeviri Editörü: Şahin, M.). (5. Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Selçuk, Z. (2010) *Eğitim Psikolojisi,* (18. Baskı) Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya,* (15. Baskı) Pegem Akademi, Ankara.

Solso, R.L., Maclin, M.K. ve Maclin, O.H. (2007). *Bilişisel Psikoloji*, Çeviren; Ayşe Ayçiçeği-Dinn, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Uz Baş, A. (2007) Öğrenmede Davranışçı Kuramlar Klasik Koşullanma ve Bitişiklik Kuramları, *Eğitim Psikolojisi,* Kaya, A. (Ed.), Pegem Akademi, Ankara.

Ünver, G. (2011), Bedensel ve Devinsel Gelişim, *Eğitim Psikolojisi*, Ulusoy, A. (Ed.), (3. Baskı) Anı Yayıncılık, Ankara.

White,W.F.(1995) The Search For The Truth About "Good" Teaching. Education, 116 (1), 70-73

Yavuzer, H. (1998) *Bedensel, Zihinsel ve Sosyale gelişimiyle Çocuğun ilk 6 yılı.* İstanbul, Remzi Kitabevi.

BÖLÜM 7

EĞİTİMİN EKONOMİK TEMELLERİ

Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÜNDÜZ

Bu Üniteyi Tamamladıktan Sonra Aşağıdaki Kazanımları Elde Etmeniz Beklenmektedir:

1. Eğitim, ekonomi ve eğitim ekonomisi kavramlarının ne anlama geldiğini söyler.
2. Eğitimin ekonomi ile olan ilişkisini açıklar.
3. Kalkınma ve eğitim ilişkisini örneklerle belirtir.
4. Eğitimin ekonomik işlevlerini amaca uygun olarak açıklar.
5. Eğitim planlamasının ne olduğunu ve neden gerekli olduğunu söyler.
6. Eğitim talebi ve eğitim arzının ne olduğunu ve genel özelliklerini belirtir.
7. Eğitimin bireysel ve toplumsal getirilerini kavrar.
8. Eğitimde maliyet kavramını ve nasıl hesaplandığını açıklar.
9. Eğitimde verimlilik ve etkililik kavramının ne olduğunu kavrar.
10. Eğitimin ekonomik büyümeye ne düzeyde etki ettiğini açıklar.
11. Eğitim basamaklarına göre, eğitimin finansmanının hangi kaynaklardan sağlandığını açıklar.

sı vardır ve genç nüfusun genişliği düşünülürse, Türkiye'de yükseköğretime ayrılan kaynakların yetersizliği daha iyi anlaşılacaktır (Ünal,1996). Kaynak yetersizliği nedeniyle Türkiye'de, 1984-85 öğretim yılından itibaren öğrencilerden harç alınmaya başlanılmıştır. Alınan harçlar, Öğrenci Harçlar Fonu'nda toplandıktan sonra, öğrencilerin beslenme, kültür ve spor gibi faaliyetleri için harcanmaktadır. Harç tutarı, isteyen öğrenciye harç kredisi olarak ödenmektedir.

Türkiye'de, devlet kaynakları eğitimi finanse etmeye yetmemekledir. Bunda, devletin eğitime bakış açısının, kaynaklarının sınırlı olmasının, ülkenin genç bir nüfusa sahip olmasının ve diğer etkenlerin rol oynadığı ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

Âdem, M. (1981). *Eğitim Plânlaması*. Sevinç Matbaası, Ankara.

Âdem, M. (1993). *Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 172, Ankara.

Âdem, M. (1997). *Eğitim Planlaması.* Şafak Matbaası, Ankara.

Akalın, G. (1981). *Kamu Ekonomisi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, No: 486,

Ankara.

Başaran, İ. E. (1999). *Eğitime Giriş*. Bilim Kitap Kırtasiye, Ankara.

Büyükkaragöz, S., Muşta M., Yılmaz H. ve Pilten H. (1998). *Ögretmenlik Meslegine Giris*. Mikro Yayınları, Konya.

Chon, E.T. ve Geske, G. (1989). *The Economics of Education*. Pergamon Press, Oxford.

Çakmak, E. (1992). Kalkınmada İnsan Faktörünün Önemi ve Reel Sermaye İle İlişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi iktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(1-2), s.81-98.*

Demirtaş, H. ve Güneş,H. (2002). *Eğitim Yönetimi ve Denetimi Sözlüğü*. Anı Yayıncılık, Ankara.

Ekinci, E. (2010). Eğitimin Ekonomik Temelleri. Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (Ed.). *Eğitim Bilimine Giriş*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Erden, M. (2009). *Eğitim Bilimine Giriş*. Arkadaş Yayınevi, Ankara.

Ergen, H. (2005). Eğitimin Ekonomik Temelleri. Ekiz, D. ve Durukan, H. (Ed.). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Ertürk, S. (1991). *Eğitimde Program Geliştirme*. Meteksen A.Ş. Ankara.

Gibbon, F. T. (2000). *Monitoring Education*, (Continuum), London.

Fidan, N. ve Erden, M. (1991). *Eğitime Giriş.* Feryal Matbaacılık San.Ltd. Şt. Ankara.

Hesapçıoğlu, M.(2001). *Türkiye'de Makro Düzeyde İnsan Kaynakları Planlaması,* Anı Yayıncılık, Ankara.

Hesapçıoğlu, M.(1994). *İnsan Kaynakları Yönetimi ve Ekonomisi,* Beta Yayınları, İstanbul.

Karakütük, K. (2004). Eğitimin Ekonomik Temelleri. Sönmez, V.(Ed.), *Öğretmenlik Mesleğine Giriş.* Anı Yayıncılık, Ankara.

Karataş, S. (2010). Eğitim Ekonomisi ve Planlaması. Silman, F. ve Ada, Ş. (Ed.). *Türk Eğitim Sistemi*

ve Okul Yönetimi. Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Kavak, Y.ve Burgaz B. (1994). *Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar*, PEGEM No:14, Ankara.

Kaya,Y. K.(1974). *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*. Nüva Matbaası, Ankara.

Kılıç,R. (1999). Türkiye'de Yükseköğretimin Finansmanı. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F.Gergisi*, Sayı:4, s.59-74.

Koç, H. (2007). Eğitim Sisteminin Finansmanı. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi* Sayı:20, s.39-50.

Korkmaz, A. (1997).Eğitim Ekonomisi. Küçükahmet, L. (Ed.). *Eğitim Bilimine Giriş*. Gazi Kitapevi, Ankara.

MEB. (2001). *2002 Yılı Başında Millî Eğitim*, APKKB Yayını, Ankara.

Mialaret, G. (2005). *Eğitim Bilimlerinin Gelişimi*. (Çevirenler: Hüseyin Izgar ve Musa Gürsel) Nobel Yayınları, Ankara.

Mutlu, A.(1994). *Eğitim Hizmetlerine Genel Bir Bakış,* Marmara Üniversitesi Maliye

Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını. No:8, İstanbul.

Mutlu, L.(2000). *Yükseköğretimin Finansmanı*, TÜSİAD Lebib Yalkın Yayımları, İstanbul.

Oğuzkan, F. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Saxton, J. (2000). *Investment in Education: Private and Public Returns,* Joint Economic Committee Study A Publication of the Acton Institute for the Study of Religion and Liberty, Volume 8, Number 1.

Serin, N.(1979). *Eğitim Ekonomisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:77, Ankara.

Tekir, S. (1987). Bir Kamusal Hizmet Olarak Eğitim- Beşeri Sermaye Yatırımlarının Önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi iktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 2(1), s.313-331.

Tural, N. (2002). *Eğitim Finansmanı,* Anı Yayınevi, Ankara.

Ünal, I. (1996). *Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi*, Epar Yayınları, Ankara.

Ünal, I. (1998). *Eğitimde Verimlilik.* Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.

Bölüm 8

EĞİTİMİN TARİHSEL TEMELLERİ

Doç. Dr. Selami YANGIN

Bu Üniteyi Tamamladıktan Sonra Aşağıdaki Kazanımları Elde Etmeniz Beklenmektedir;

1. Bugün eğitimde var olan sistem, yapı, işleyiş ve temel uygulamaların tarihsel arka planını ve gelişimini kavrayabilecek.
2. Eğitimle ilgili uygulamaların tarihsel gelişimini açıklayabilecek.
3. Tarih öncesinden 18. yüzyıla kadar eski uygarlıklarda eğitim uygulamalarının bilgisine sahip olabilecek.
4. 18. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar Osmanlılarda eğitim uygulamalarını kavrayabilecek.
5. Cumhuriyet döneminde Türk eğitim sisteminin dayandığı tarihsel temelleri ve eğitim anlayışındaki değişmeleri ana hatlarıyla açıklayabilecek.

KAYNAKÇA

Akkutay, Ü. (1984). Enderun Mektebi. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Akyüz, Y. (2006). Türk Eğitim Tarihi (MÖ 1000-MS 2006). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Atalay, B. (1998). Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aytaç, K. (1998). Avrupa Eğitim Tarihi. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Binbaşıoğlu, C. (1982). Eğitim Düşüncesi Tarihi. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.

Bohnsack, F. (2003). "John Dewey". Klasiksen der Pädagogik von John Dewey bis Paulo Freire (edit: H. E. Tenorth). München: Verlag C.H. Beck oHG.

Ergün, M. (1996). II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914). Ankara: Ocak Yayınları.

Gökberg, M. (1996). Felsefe Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gutek, G. (1997). Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar (çev: Nesrin Kale). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Gül, A. (1997). Osmanlı Medreselerinde Eğitim Öğretim ve Bunlar Arasında Dâru'l Hadîslerin Yeri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Hirsch, E.E. (1997). Anılarım: Kayzer Dönemi, Weimar Cumhuriyeti, Atatürk Ükesi (çev: Fatma Suphi). Ankara: TÜBİTAK Yayınları.

http://72cagatay61.blogcu.com/antik-cagda-egitim-sistemi-olarak-dogan-rhetorica/5333992. Antik Çağ'da Eğitim Sistemi Olarak Doğan Rhetorica. 29.07.2011 tarihinde indirilmiştir.

http://egitimbilimleri.net/blog/egitim-hakkinda-yazilan/cumhuriyet-egitiminin-genel-degerlendirilmesi /419-egitimbilimleri.html#more-419. 28.07.2011 tarihinde indirilmiştir.

http://www.enfal.de/otarih36.htm. 28.07.2011 tarihinde indirilmiştir.

http://www.kalemguzeli.net/osmanli-devletinde-egitim-ogretim-sistemi.html. Mehmet Deri (Yazar). Niğde Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi. 28.07.2011 tarihinde indirilmiştir.

http://www.nuveforum.net/1720-genel-kultur-e/65732-eski-uygarliklarda-egitim/ Eski Uygarlıklarda Eğitim. 27.07.2011 tarihinde indirilmiştir.

İhsanoğlu, E. (2004). "The Madrasas of the Otoman Empire". Foundation for Science technology anc civilisation (Edit: Salim Al-Hassani). Manchester: Copyright FSTC Limited.

Kafadar, O. (1997). Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma. Ankara: Vadi Yayınları.

Kanad, H. F. (1948). Pedagoji Tarihi (İki Cilt). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Koçer, H. A. (1980).Eğitim Tarihi (ilkçağ 1). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Kodaman, B. (1991). Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

März, F. (2003). Personengeschichte der Pädagogik. Bad Heilbrunn: Verlag Julies Klinkhardt.

Öksüzoğlu, A. (1999). Öğretmenlik Mesleğine Giriş (Bölüm II - D. Eğitimin Tarihi Temelleri: Eğitimin Tarih İlişkisi-Eğitim Tarihi, s. 109-115.) Editör: Leyla KÜÇÜKAHMET, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Öztürk, C. (2005). Türkiye'de Dünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Reble, A. (2004). Geschichte der Pädagogik. Stuttgart: Verlag Klett-Cotta.

Sönmez, V. (2005). Eğitim Felsefesi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Taşdemirci, E. (2001). "Türklerde Eğitim". Türk Düşünce Tarihi (edit: H. Gazi Topdemir). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

TİKA (2000). Moğalistandaki Türk Anıtları Projesi 2000 Yılı Çalışmaları. Ankara: Türk İşbirliği ve Kalkınma Dairesi Başkanlığı.

Uygun, S. (2007). Tanıkların Dilinden Bir Dönem Öğretmen Okulları (İlköğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Ünder, H. (1998). Kemalizm Işığında Atatürk Döneminde (1923 -1938) Eğitsel Değerler. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Widmann, H. (1999). Atatürk ve Üniversite Reformu (çev: Aykut Kazancıgil ve Serpil Bozkurt). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Bölüm 9

EĞİTİM BİLİMİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Prof. Dr. Mehmet KÜÇÜK

Bu Üniteyi Tamamladıktan Sonra Aşağıdaki Kazanımları Elde Etmeniz Beklenmektedir;

1. Bilim kavramını tanımlayabilir.
2. Bilimin işlevlerini ve özelliklerini açıklayabilir.
3. Bilimsel araştırma türlerini açıklayabilir.
4. Bilimsel araştırma sürecini kavrayabilir.
5. Bilimsel araştırma etiğinin öneminin farkına varabilir.

b) Aldatmayı gerektirmeyen alternatif prosedürlerin mümkün olup olmadığına karar verme,

c) Katılanlara olabildiğince kısa sürede yeterli açıklama yapmayı güvenceye alma, sorumluluğu vardır.

6. Araştırmacı bireyin araştırmaya katılmak ya da herhangi bir zamanda katılmaktan vazgeçme özgürlüğüne saygı gösterir.
7. Araştırmacı, katılanları fiziksel ve zihinsel rahatsızlık, zarar ve tehlikelerden korur. Böylesi rahatsızlık, zarar ve tehlikeler araştırma prosedürlerinden doğabilir.
8. Veriler toplandıktan sonra araştırmacı katılanlara araştırmanın doğası konusunda bilgi sunar ve doğabilecek yanlış kavramlaştırmaları yok etmeye çaba gösterir.
9. Araştırma prosedürleri katılanlar için istenmeyen sonuçlar doğurursa, araştırmacının bunları keşfetme ve yok etme ya da bu sonuçları düzeltme sorumluluğu vardır.
10. Bir araştırma sırasında bir katılımcı ile ilgili elde edilen bilgi, önceden kabul edilmiş olmadıkça gizlidir.

KAYNAKÇA

Balcı, A. (2005). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler (5. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Çetin, B. (2008). Eğitim Biliminde Yöntem. Eğitim Bilimine Giriş (Editör: M. Durdu Karslı. (2. Baskı). Pegem Yayıncılık: Ankara.

Isaac S. ve Michael W. (1981). Handbook in research and evaluation (Second edition). California: Edits Publisher.

Kansu, E. (1994). Bilimsel Yanıltma ve Önlenmesi, Dünyada ve Türkiye'de Bilim, Etik ve Üniversite, Tüba Bilimsel Toplantı Serileri No.1.

Kaptan, S. (1973). Bilimsel Araştırma Teknikleri. Ankara: Rehber Yayınevi.

Karasar, N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi (15. Baskı), Ankara: Nobel Yayınları.

Küçük, M. (2006). İlköğretim /. Sınıf öğrencilerine bilimin doğasını öğretmeye yönelik bir çalışma. Yayımlanmamış doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Pieper, A. (1999). Etiğe Giriş. Ayrıntı Yayınları.

Sümbüloğlu, V. ve Sümbüloğlu, K. (2002). Araştırma Yöntemleri (4. Baskı). Ankara: Hatipoğlu Yayınları

Bölüm 10

TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNİN YAPISI VE ÖZELLİKLERİ

Öğr. Gör. Osman ALBAYRAK

Bu Üniteyi Tamamladıktan Sonra Aşağıdaki Kazanımları Elde Etmeniz Beklenmektedir:

1. Sistem, açık sistem ve eğitim sistemini tanımlayabilecek
2. Türk Eğitim Sisteminin yapısını ana hatlarıyla kavrayabilecek
3. Milli Eğitim Bakanlığının örgüt yapısını tanıyacak
4. Türk Eğitim Sisteminde örgün ve yaygın eğitim kademeleri hakkında bilgi sahibi olabilecek
5. Türk Eğitim Sisteminin sorunlarının farkında olup, çözüm önerileri sunabileceksiniz.

KAYNAKÇA

Başaran, İ. E. (1996). Türkiye Eğitim Sistemi. Ankara: Yargıcı Matbaası.

Bursalıoğlu, Z. (1991). Eğitim Yönetminde Teori ve Uygulama. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Celep, C. (2004). Meslek Olarak Öğretmenlik. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ekiz , D. (2006). Eğitim Bilimine Giriş. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Gürsel, M. (2004). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Konya: Eğitim Kitabevi.

Karslı, M. D. (2008). Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Pegem Yayıncılık..

Karslı, M. D. (2003). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Küçükahmet, L. (2004). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Nobel Yayınları.

Memduhoğlu, H. B. (2009). Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Özdemir, S. (2003). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Nobel Yayınları.

Sönmez, V. (2006). Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2003). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yalçınkaya, M. (2002). Açık Sistem Teorisi ve Okula Uygulanması. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 22(2) 103-116.

www.meb__istatistikleri_orgun_egitim_2010_- 2011

www.tuik.gov.tr

11. Basım

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

Editör
Prof. Dr. Leyla Küçükahmet

Prof. Dr. Şermin Önder Külahoğlu
Prof. Dr. Temel Çalık
Prof. Dr. Nezahat Güçlü
Prof. Dr. Aydın Ankay
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Korkmaz
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Füsun Öksüzoğlu
Yrd. Doç. Dr. Yücel Kayabaşı
Yrd. Doç. Dr. Gürsen Topses
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Şirin

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 524
Eğitim No.: 109
ISBN : 978-605-133-426-4
© 11. Basım, Mart 2016

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ
Editör: Prof. Dr. Leyla Küçükahmet

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Küçükahmet, Leyla.
Eğitim Bilimine Giriş / *Leyla Küçükahmet*
11. Basım, X + 338 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-426-4
1. Eğitim Bilimi 2. Öğretmenlik 3. Öğretmen Yetiştirme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

“Eğitimin bir bilim olup olmadığı” tartışması yerini; “Eğitim bir bilimdir, ancak boyutları nerelere kadar uzanır?” sorusuna bırakmıştır.

Bu kitap bir ölçüde bu sorunun cevabını vermeyi amaçlamıştır.

Eğitim, kendi içinde bir bilim olup diğer bilimlerle de kesişme noktalarında yeni yeni bilimlerin oluşmasına neden olacak kadar üretken bir bilim alanıdır. Bugün eğitim biliminin diğer bilimlerle kesişme noktalarından “eğitim ekonomisi”, “eğitim teknolojisi”, “eğitim psikolojisi”, “eğitim sosyolojisi”, “eğitim felsefesi” gibi bilim dalları doğmuştur.

Ayrıca eğitim bilimi kendi içinde de pek çok uzmanlık alanlarına ayrılmıştır. Bu alanların belli başlıları, “eğitimde program geliştirme”, “eğitim yönetimi”, “psikolojik danışma ve rehberlik”, “halk eğitimi”, “ölçme ve değerlendirme” gibi uzmanlık alanlarıdır.

Bu kitap; özellikle öğretmen yetiştirme programlarında profesyonel eğitim bilimci, öğretmen ya da eğitim uzmanı olarak yetişecek öğrenciler için bir giriş kitabı olarak hazırlanmıştır. Her alanda olduğu gibi eğitim alanına özgü bu giriş kitabında da öğrencilere alanlarının sınırlarını görme ve ileriki yıllarda izleyeceği programın kapsamını tanıma imkanı sunulmaktadır. Öğrenci bu kitap aracılığıyla, eğitim biliminin ne olduğu ya da ne olmadığını açıkça görme fırsatı elde edecektir.

Bu kitap tam bir ekip ruhu ve iş birliği ile hazırlanmıştır. Çalışmanın planlanmasından, yazım ve redaksiyon gibi aşamalarına kadar büyük titizlik gösteren, her biri alanında uzman öğretim elemanlarına, her şeyin en iyisini hak eden siz öğrencilerime ve kitabın basımını gerçekleştiren Nobel Akademik Yayıncılık yetkililerine sonsuz teşekkürlerimle...

Saygılarımla...

Editör, 2014

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM
EĞİTİM BİLİMİ

A. EĞİTİM BİLİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ 3
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Füsun ÖKSÜZOĞLU
B. EĞİTİM BİLİMİYLE İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR 15
Prof. Dr. Temel ÇALIK
C. 21. YÜZYILDA EĞİTİM BİLİMLERİNDE YÖNELİMLER 23
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİRİN
D. EĞİTİM BİLİMLERİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ 47
Yrd. Doç. Dr. Yücel KAYABAŞI
OKUMA PARÇASI 66

II. BÖLÜM
EĞİTİM BİLİMİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ VE İŞLEVLERİ

A. EĞİTİM BİLİMİNİN FELSEFE İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM FELSEFESİ 69
Yrd. Doç. Dr. Gürsen TOPSES
B. EĞİTİM BİLİMİNİN SOSYOLOJİ İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM SOSYOLOJİSİ 87
Prof. Dr. Temel Çalık
C. EĞİTİM BİLİMİNİN HUKUKLA İLİŞKİSİ: EĞİTİM HUKUKU 103
Prof. Dr. Aydın ANKAY
D. EĞİTİM BİLİMİNİN PSİKOLOJİ İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM PSİKOLOJİSİ 111
Prof. Dr. Şermin Önder KÜLAHOĞLU
E. EĞİTİM BİLİMİNİN EKONOMİ İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM EKONOMİSİ 129
Yrd. Doç. Dr. Ayşe KORKMAZ
F. EĞİTİM BİLİMİNİN POLİTİKA İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM POLİTİKALARI 143
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİRİN
OKUMA PARÇASI 159

III. BÖLÜM
ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ
Prof. Dr. Leyla KÜÇÜKAHMET

A. ÖĞRETMEN EĞİTİMİ VE EĞİTİM SİSTEMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ 163
B. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME PROGRAMLARININ ÖZELLİKLERİ 165
C. İDEAL ÖĞRETMEN NASIL DAVRANIR? 175
D. ULUSAL KALKINMA VE YENİLEŞMEDE ATATÜRK'ÜN ÖĞRETMENLERİ 181
E. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME ALANINDA UYGULAMALAR 185
OKUMA PARÇASI 229

IV. BÖLÜM
TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİ

A. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YAPI VE NİTELİK YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ 233
Prof. Dr. Nezahat GÜÇLÜ
B. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME 253
C. MİLLİ EĞİTİM TEMEL KANUNU 281
D. İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU 299
OKUMA PARÇASI *315*

EK

EK: ÜLKEMİZDEKİ ÜNİVERSİTELERE BAĞLI ÖĞRETMENLİK VE EĞİTİM UZMANLIĞI PROGRAMLARI OLAN FAKÜLTELER, YÜKSEKOKULLAR VE ÖĞRETMENLİK ALANLARI (2014-2015) 345

I

EĞİTİM BİLİMİ

A. EĞİTİM BİLİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Füsun ÖKSÜZOĞLU

B. EĞİTİM BİLİMİYLE İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR
Prof. Dr. Temel ÇALIK

C. 21. YÜZYILDA EĞİTİM BİLİMLERİNDE YÖNELİMLER
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİRİN

D. EĞİTİM BİLİMLERİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ
Yrd. Doç. Dr. Yücel KAYABAŞI

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Adıvar, A.A., **Tarih Boyunca İlim ve Din**, 2. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1969.

Atay, H., **Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi,** Dergah Yayınları, İstanbul, 1983.

Aytaç, K., **Avrupa Eğitim Tarihi,** Marmara Üniv. I.F.V., İstanbul,1998

Bilge, M., **İlk Osmanlı Medreseleri,** İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1984.

Binbaşıoğlu, C., **Eğitim Düşüncesi Tarihi,** Binbaşıoğlu Yay., Ankara, 1982.

Bossert, T.H. "Tabı Sanatının Keşfi" **İkinci Türk Tarih Kongresi İstanbul 20-25 Eylül 1937. Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler.** TTK, Ankara, 1943 s. 421-438.

Butts, R. Freeman (editör). **A Cultural History of Western Education,** McGrow-Hill, New York, 1955.

Değirmencioğlu, C., "Eğitim Felsefe İlişkisi: Eğitim Felsefesi" **Eğitim Bilime Giriş.** Editör: Leylâ Küçükahmet. 1. Basım Gazi Kitabevi Yay., Ankara, 1977.

Halil F., **Terbiye ve Tedris Tarihi,** 2 C. Devlet Matbaası, İstanbul, 1930.

Koçer, H.A., **Eğitim Tarihi, İlk Çağ,** A.Ü.E. Fakültesi, Ankara, 1971.

Kramer, S.N. **Tarih Sümer'de Başlar,** Çev.: M. İlmiye Çığ, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998.

Ögel, B., **Türk Kültürünün Gelişme Çağları,** 2 C. MEB, İstanbul, 1971.

Öztuna, Y., **Türk Tarihinden Yapraklar, 1000 Temel Eser,** MEB Devlet Kitapları, İstanbul, 1969.

Rufer, A., **Pestalozzi ve Devrim,** Çev.: İ.H. Tonguç ve diğerleri, Imece Yayınları, İstanbul, 1962.

Sayılı, A., "Higher Education in Medieval İslam the Madrasa" A**nkara Üniversitesi Yıllığı** 2.C. s. 30-69, Ankara Üniv. Matbaası, Ankara, 1948.

Uzunçarşılı, İ.H., **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı,** Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1965.

Westfall, R.S., **Modern Bilimin Oluşumu,** Çev.: İ.H. Duru 6. Basım, TÜBİTAK, Ankara, 1997.

B. EĞİTİM BİLİMİ İLE İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR

Prof. Dr. Temel ÇALIK

Bugünkü anlamda eğitim kurumlarının olmadığı, öğretmen-öğrenci ilişkisinin bulunmadığı çağlarda bile toplum içinde gerçekleşen bir eğitim vardı. İnsanlar bildiklerini, bizzat yaşantının içinde gerçekleşen eğitim yoluyla çocuklara ve gençlere kazandırıyorlardı. İlkel toplumlarda insanlar, bir yandan temel nitelikli ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli araç ve gereçler yanında yeni yol ve yöntemler geliştirmeye çalışmış, diğer yandan da çocukları ve gençleri kendi düzenlerine göre toplumun iyi bir üyesi yapmak için eğitim vermişlerdir. Söz konusu eğitim, yaparak-yaşayarak öğrenme yolu ile gerçekleşiyordu.

Günümüzde eğitim, toplumların öncelikli konularından birisidir. Gelişen teknoloji, hızla artan bilgi, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişmeler eğitime verilen önemin günden güne artmasına neden olmaktadır. Bugünün toplumları varlıklarını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için çok çeşitli kurumlar geliştirmişlerdir. Bunların en önemlilerinden biri de eğitim kurumları yani okullardır. Ancak bu durum eğitimin okulla sınırlı olması anlamına gelmemektedir. Eğitim aile-çevre-okul ortamlarında gerçekleşen bir süreçtir.

Dünyaya gelen insanoğlu özellikle içinde bulunduğu sosyal çevreye uyum sağlayarak yaşantısını sürdürebilir. İnsanın yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi, onun sosyalleşmesiyle mümkündür. İnsan önce ailesinde ardından da eğitim kurumlarında bu sosyalleşme süreçlerine devam eder. Ailede başlayan, çevrede devam eden eğitim, okullarda daha planlı ve programlı biçimde sürdürülür.

Eğitim

Eğitimin çok çeşitli tanımları yapılmaktadır. Zaman ve mekan yönünden kapsamlı ve çok boyutlu oluşu, eğitimin farklı şekillerde tanımlanması gibi bir sonucu da beraberinde getirmektedir. Ancak tanımlara bakıldığında eğitimin, daha çok sosyologlar ve psikologlar tarafından bireysel ve toplumsal açıdan ele alındığı görülmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Başaran, İ. E., **Eğitime Giriş,** Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1994.

Demirel, Ö., **Öğretme Sanatı,** Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2004.

Ertürk, S. **Eğitimde Program Geliştirme,** Ankara, 1975.

Fidan, N. ve M. Erden, **Eğitime Giriş,** Alkım Kitabevi, 1996.

Hesapçıoğlu, M., **Öğretim İlke ve Yöntemleri,** Beta Basın Yayım Dağıtım, İstanbul, 1998.

Kaya, Y. K., **Eğitim Yönetimi, Kuram ve Türkiye'de Uygulama,** T.O.D.A.I.E Yayınları, No: 208, Ankara, 1984.

Küçükahmet, L., **Hizmet İçi Eğitim,** Ankara, 1992.

Küçükahmet, L., **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Özdemir, S. ve H. I., **Öğretmenlik Mesleğine Giriş,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Taymaz, H., **Hizmet İçi Eğitim,** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 94, Ankara, 1981.

Varış, F., **Eğitim Bilimine Giriş,** A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 70, Ankara, 1978.

NOTLARIM

.....

.....

.....

.....

C. 21. YÜZYILDA EĞİTİM BİLİMLERİNDE YÖNELİMLER

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİRİN

Diploma; bireyin diplomaya konu olan bilgi, beceri ve haklara sahip olduğunun önemli bir göstergesidir. Bilgi önemli bir güç olarak kabul edilmektedir ve kişinin bu gücü bir biçimde (hukuksal) kanıtlaması onu daha da güçlü kılmaktadır. Rekabetin arttığı günümüzde pek çok iş için lisans (üniversite) diploması bile yeterli olmamaktadır. Bir dönem yalnızca okur-yazar olmak yeterli iken bugün lisans diplomasının bazı durumlarda yeterli olmadığı gözlenebilir. Bu anlamda yeni yüzyılda yüksek lisans ve doktora diplomalarının lisans diplomasına oranla daha fazla geçerliliği olacağı varsayılabilir.

FİKİR TARAMASI

"21. yüzyıl insanı" kavramı zihninizde neleri çağrıştırıyor? Zihninizde nasıl bir insan tipi canlanıyor? "21. yüzyıl insanı"nı resmetmeniz gerekse çizeceğiniz resimde neler ön plana çıkar?

Günümüzde "bilgi"ye her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Yaşadığımız çağın bilgi çağı olmasının nedeni, var olanı anlamak ve işlemek için bilgiye olan ihtiyacın hızla artmasına bağlanabilir. Bilgi çağında birey; sentez, araştırıcılık, girişimcilik, objektiflik, yaratıcı düşünce, problem çözme, hızlı ve doğru karar verebilme, grup çalışması yapabilme özelliklerine sahip olmalıdır. Çünkü değişen koşullar örgütler ve bireyler düzeyinde rekabeti hiç olmadığı kadar etkilemiş, rekabet koşullarının dinamikleri yeni boyutlar kazanmıştır. Rekabetin odağında da insan faktörü yer almıştır. Özellikle insan gücünün niteliği ve kalitesi ön plana çıkmıştır. İnsan faktörünün odakta yer almasının, ihtiyaç duyulan insan modelini yeniden biçimlendirdiğinden söz edilebilir. Örneğin, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Türk toplumunun 21. yüzyıl insan profili; "Düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, bilgiyi yaratıcı bir şekilde kullanabilen, bilgi çağı kimliğine uygun, bilim ve teknoloji üretimine yatkın, kendini tanımaktan ve açıklamaktan korkmayan bireyler" biçiminde tanımlanmaktadır. İnsan gücünü yetiştiren eğitim sistemi geleneksel yapısının dışında bilgi toplumunun insan gücünü yetiştirebilmek için yeniden yapılanmak durumundadır.

Tüm zamanlarda eğitim; birey ve toplum için vazgeçilmez süreçler içeren dinamik bir olgu olarak varlığını sürdürmüştür. Eğitimin amaçlarını, içeriğini, etkilerini ve bunlardaki değişmeleri tek bir dönem ya da kalıpta açıklamak neredeyse olanaksızdır. Duyulan ihtiyaçlara, zamana ve amaçlara göre eğitimin içeriği değişimler göstermiş olsa da eğitim herkesin bir şekilde (öğrenci, veli, yönetici, öğretmen vb.) ilişkili olduğu bir olgudur. Bu

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Aktan, C. C., **Modernite'den Postmodernite'ye Değişim,** Çizgi Kitabevi, Konya, 2003.

Aydın, P. İ., Alternatif Okullar, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.

Bacanlı, H., **Gelişim ve Öğrenme,** (Geliştirilmiş 3. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Balcı, A., **Sosyal Bilimlerde Araştırma (Yöntem Teknik ve İlkeler),** Pegem A Yayıncılık, Ankara, 1997.

Balcı, A., **Yeni Paradigmalar Işığında Türkiye Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi ve Yönetimi,** Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları sempozyumu (4-5 Kasım 2006) Bildiriler Kitabı, (s. 248-267). Eğitim Bir Sen, Ankara, 2006.

Bircan, İ., **Öğretmenlik Mesleğinin Geleceği ve İstihdam Sorunu,** Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu (22-24 Eylül 2005), Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara, 2005.

Carnoy, M., **Structural Adjustment and the Changing Face of Education,** International Labour Review, 134(6), 653-673, 1995.

Chubb, E. J., Moe, M. T., **Politics Markets and America's Schools,** The Brookings Institution, Washington, 1990.

Çağlar, A., **Yirmibirinci Yüzyılda Okulun Değişen Rolü ve Yeni Eğilimlere İlişkin İyimser Bazı Öngörüler** (İçinde: 21. Yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi). İstanbul: DEM Yayınları, 2004.

Çengel, Y., **AB Sürecinde Eğitimin Modern Dünya Standartlarına Çıkarılması.** Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları sempozyumu (4-5 Kasım 2006), Bildiriler Kitabı, (s. 194-225). Eğitim Bir Sen, Ankara, 2006.

DPT, **http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf** (Ziyaret tarihi: 03.08.2008)

Drucker, P. F., **Yeni Gerçekler,** (Çev: Birtane Karanakçı) (7. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 2000.

Drucker, P. F., **Gelecek İçin Yönetim** (5.Baskı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998.

Dursun, D., **Küresel Çağda Eğitim Üzerine Bazı Notlar.** Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları sempozyumu (4-5 Kasım 2006), Eğitim Bir Sen, Ankara, 2006.

Erçetin, Ş., **İlköğretim Okullarında Yöneticilerin Vizyon Geliştirmeye İlişkin Tutumları.** 21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu. (Haziran 1997) Bildiriler Kitabı, Cilt 1, İstanbul, 1997.

Erçetin, Ş., **Örgütsel Zekâ,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Gardner, H., **Geleceği İnşa Edecek Beş Zihin** (Çev: Filiz Sar, Asiye Hekimoğlu Gül), Optimist Yayınları, İstanbul, 2007.

Gardner, H., **80. Yıl Uluslararası Eğitim Forumu-Eğitim Hakkı ve Gelecek Perspektifleri,** Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 2008.

Gürsakal, N., **Sosyal Bilimlerde Karmaşıklık ve Kaos,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.

Hesapçıoğlu, M., **Postmodern/Küresel Toplumda Eğitim, Okul ve İnsan Hakları** (İçinde: 21. Yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi), DEM Yayınları, İstanbul, 2004.

http://www.scienceinschool.org/2007/issue5/c21science/ (Ziyaret tarihi: 29.07.2008)

İleri, R., **Çevre Eğitimi ve Çevre Eğitimi ve Katılımın Sağlanması Katılımın Sağlanması.** Ekoloji Dergisi, 7(38), 3-9, 1998.

Kızılçelik, S., Erjem, Y., **Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü,** Günay Ofset, Konya, 1992.

Kindred, W. L., Bagin, D., Gallagher, R. D., **The School and Community Relations.** Prentice-Hall, New Jersey, 1984.

MEB, **Millî Eğitim Şûrası Yönetmeliği.** Resmi Gazete (8 Eylül 1995).

MEB, **17. Millî Eğitim Şura Kararları.** http://ttkb.meb.gov.tr/duyurular/17sura/17surakararlari.pdf (Ziyaret tarihi: 29.07.2008).

Oktay, A., **Yirmibirinci Yüzyılda Yeni Eğilimler ve Eğitim,** (İçinde:21. Yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi), DEM Yayınları, İstanbul, 2004.

Özden, Y., **Öğrenme ve Öğretme** (Geliştirilmiş 5. Baskı), Pegem A Yayınları, Ankara, 2003.

Schlechty, C. P., **Okulu Yeniden Kurmak** (Çev: Yüksel Özden), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.

Selçuk, Z., Kayılı, H., Okut, L., **Çoklu Zekâ Uygulamaları,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.

Selçuk, Z., **Millî Eğitim Bakanlığı Tarafından Gerçekleştirilen Müfredat Değişimlerinin Eğitim Fakültelerine Yansımaları, Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılanmanın sonuçları ve Öğretmen yetiştirme Sempozyumu** (22-24 Eylül 2005), Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara, 2005.

Serter, N., **21. Yüzyıla Doğru İnsan Merkezli Eğitim,** Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.

Sinanoğlu, O., **21. Yüzyılda Bilim, Teknik, Yüksek Öğretim, Araştırma ve İktisadi Gelişmede Gidişat,** T.C. Başbakanlık, DTP Konferanslar Dizisi-III, Ankara, 2000.

Şimşek, H., **21. Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı, Kaostaki Türkiye,** Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Şirin, H., **Eğitimin Etki Alanında Sivil Toplum ve Kültürel Değişim,** 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, Türkiye, 2007.

Şişman, M., **Öğretmenliğe giriş,** Pegem A Yayıncılık, Ankara, 1999.

Şişman, M., **Eğitimde Demokrasi ve Sosyal Adalet: Türkiye Eğitim Sisteminin Değişmeyen Miti.** Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları sempozyumu (4-5 Kasım 2006) Bildiriler Kitabı, (s. 290-305). Eğitim Bir Sen, Ankara, 2006.

TİSK, **Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde AB Ülkeleri ve Diğer Aday Ülkeler Karşısında Türkiye'nin Durumu (2) Kıyaslama Raporu,** Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, 2006.

Trigg, R., **Sosyal Bilimleri Anlamak** (Çev:Beyza Sümer, Filiz Ülgüt), Babil Yayınları, İstanbul, 2005.

Turan, S., **Yarınların Türkiye'si İçin Okulu Yeniden Tasarlamak ve Düşünmek,** Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları sempozyumu (4-5 Kasım 2006) Bildiriler Kitabı, (s. 306-317). Eğitim Bir Sen, Ankara, 2006.

Ülsever, C., **21. Yüzyılda İnsan Yönetimi,** Om Yayınevi, İstanbul, 2003.

Ülsever, C., **80. Yıl Uluslararası Eğitim Forumu Eğitim Hakkı ve Gelecek Perspektifleri,** Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 2008.

Wallerstein, I., **21. Yüzyılda'da Siyaset** (Çev:Taylan Doğan-Ender Abadoğlu), İstanbul: Aram Yayıncılık, İstanbul, 2005.

http://www.gazi.edu.tr/misyon_vizyon.php (Sayfa ziyaret tarihi: 1 Temmuz 2010)

D. EĞİTİM BİLİMLERİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Yrd. Doç. Dr. Yücel KAYABAŞI

Bilim ve teknolojideki gelişmeler yeni bir çağın da başlangıcını oluşturmuştur. Daha çok bilgi çağı olarak ta adlandırılan bu çağın en önemli özelliği, bilimsel bilginin yoğun olarak kullanılması ve maddi ürün yerine bilgi üretiminin önem kazanmasıdır. Gelişen bilim ve teknolojinin yarattığı yeni koşullara ayak uydurabilmek için bir arayış içinde bulunan toplumların hedefi **bilgi toplumu** oluşturmaktır.

Öyle ki insanoğlu var oluşundan bu yana bilgiyi üretmekte, bilgiyi kullanmakta ve dağıtmaktadır. Geçmişteki bilginin dağıtımı ile günümüzdeki bilginin dağıtımı arasında farklılıklar göstermektedir. Önceleri bilginin dağıtımı güvercin, duman gibi daha ilkel yollarla yapılırken, günümüzde bu ileri bilgi teknolojiler kullanılarak yapılmaktadır. Eğitim, yaşamımızın her alanında, sosyal bilimlerde, sanayide, tıpta, psikolojide ve diğer bilim dallarının tümünde yer almaktadır. Eğitim, hem beceri kazandıran hem de bilgi aktarılan bir süreçtir ve bu süreçte bilginin dağıtımı temel olmaktadır. Bu nedenle, özellikle bilimsel bilgiye ulaşmada bilimsel araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bilimsel bilgiler kendilerine özgü nitelikleriyle düzensiz bilgilerden ayrılırlar. Bu nitelikler şöyle sıralanabilir:

- Bilimsel bilgiler objektiftir, yani nesnel bir niteliğe sahip olup var olduklarını belirler ve kendilerini ortaya koyarlar. Bu bilgiler, bilimlerin ortaya koymuş oldukları bilgiler olup, her yerde ve zamanda aynıdır. Aynı zamanda bilimsel bilgiler, kişilere göre değişmez, herkese göre aynıdır.
- Bilim, doğa yasalarını araştırır, onları bulur. Bu nedenle de olasılığa yer vermez, yasalar ise, olaylar arasındaki kesin bağları açıklar. Bilimsel bilgiler kesin bilgilerdir. Bu bilgiler dünyanın her yerinde ve aynı koşullar altında aynı sonuçları verirler.
- Bilimsel bilgiler geneldir. Çünkü bu bilgiler, özel bir olayı değil, aynı cinsten ortaklaşa özelliklere sahip olan olaylar grubunu incelediği için vermiş olduğu bilgilerde geneldir.
- Bilimsel bilgilerde öngörü vardır. Bilim, deney esaslarına dayanarak olayları incelediğinden hakkında yalnızca formüller kullanılır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akkoyunlu, B., **Eğitimde Yeni Teknolojiler.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Yayın No: 564, Eskişehir, 1998

Arseven, A., **Alan Araştırma Yöntemi "İlkeler, Teknikler, Örnekler",** Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. Ankara, 2001

Balcı, A. **Sosyal Bilimlerde Araştırma "Yöntem, Teknik ve İlkeler",** PegemA Yayıncılık. Ankara, 2001

Bailey, K., **Methods of Social Research.** 3.rd edition, The Free Pres, London. Collier Macmillan Publishers. NY, 1987

Baloğlu, B., **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri,** Der Yayınevi. İstanbul, 1997

Bilen M., Plandan Uygulamaya Öğretim, Anı Yayıncılık. Ankara, 2006

Davis, J.A., **General Social Survey.** National Opinon Research Center. Chicago, 1991

Duverger; M., **Sosyal Bilimlere Giriş,** Şafak Yayınevi 4. Basım. Ankara, 1990

Ekiz D., **Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş,** Anı Yayıncılık. Ankara, 2003

Ertürk, K., **Çağdaş Bilimsel Eğitim Nedir?,** Varol Matbaacılık. Ankara, 1987

Fox, D. **The Research Process in Education.** Holt, Rinehart. 1969

Glesne, C. And A.Peskin, **Becoming Qualitative Reseachers: An Intruction.** White Plains, NY: Longman, 1992

Gökçe, B., **Toplumsal Bilimlerde Araştırma,** Savaş Yayınları, Ankara, 1992

Güler, N.C., **Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri.** 2008 http://bilgiekonomisi.googlepages.com/Egitimı Arastirmaı Teknikleri.ppt

Judd, S.E. Smith and L. Kidder, **Research Methods in Social Relations,** International Edition (akt:A.Balcı) Sixth edition, Fort Worth:Harcourt Brace Jonavovich College Publishers. 1991

Kaptan, S., **Bilimsel Araştırma ve İstatistiksel Teknikleri.** Nobel Yayıncılık. Ankara, 2004

Karasar, N., **Bilimsel Araştırma Yöntemi "Kavramlar, Ilkeler,** Teknikler". Sanem Matbaacılık, Ankara, 2000

Kennis, S.and R.McTaggart T**he Actioan Research Planner.** Geolong,Austria:Deakin University Pres.Austria, 1988

Kıncal, R., **Eğitim Bilimine Giriş,** Güven Ofset Yayıncılık.Erzurum, 1996

Küçükahmet, L., **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme.** Nobel Yayıncılık. Ankara, 2006

McMillan J.ve S. Scumacher, **Research in Education, A Conceptual Introduction,** Little Brown and Company. Toronto, 1984

Oppenheim, A. W. **Questionnaire Desing and Attitude Measurement.** Heinemann, London, 1966

Ozankaya. Ö., **Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü,** Cem Yayınevi. İstanbul, 1995

Özçelik, D., **Araştırma Teknikleri Düzenleme ve Analizi,** ÖSYM Yayınları Yayın No: 4, Ankara, 1981

Sax, G., **Emprical Foundation of Educational Research.** Prentice, Hall.1968

Sencer, M.ve Y. Irmak, **Toplum Bilimlerinde Yöntem,** Say Yayıncılık. İstanbul, 1984

Uzuner, Y., **Niteliksel Araştırma Yaklaşımı,** Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını. Eskişehir, 2001

Yıldırım, A ve H. Şimşek. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.** Ankara. 2005

A. EĞİTİM BİLİMİNİN FELSEFE İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM FELSEFESİ

Yrd. Doç. Dr. Gürsen TOPSES

Eğitim Felsefesinin Konu Alanı

Eğitim felsefesi disiplinin konu alanını oluşturan "Eğitim Amaçları" (hedef-davranışlar) eğitim etkinliklerinin vazgeçilemez temel dayanakları, ön koşulları olma niteliğini taşırlar. Çünkü eğitim amaçları "Niçin insan yetiştireceğiz?" sorusuna yanıt arayan, eğitim ve öğretim etkinliklerinin ana çıkış noktalarıdır.

Eğitimle ilgili düşünceleri içeren tüm insanlık tarihi süreci içinde ve günümüz dünyasındaki, her eğitim düşüncesinin ve uygulamasının temelinde gizli ya da açık, planlı ya da plansız hiç kuşkusuz eğitim amaçları yer almıştır. Bu anlamıyla eğitim amaçları, ulaşılması istenen insan davranışlarının esaslarını, temel ilkelerini tanımlamaya çalışır, davranışsal düzeyde insana ilişkin temel nitelikleri betimler. Başka deyişle, gerçekleştirilmesi istenen insan davranışlarına ilişkin dünya görüşlerini sergiler; onları belirli bir anlatım biçimine dönüştürür. Söz gelimi, gerçekleştirilmesi istenen eğitimin kuramsal yönü mü, pratik, uygulamalı yönü mü, yoksa her ikisinin birlikteliği mi esas alınacaktır? Eğitimin program içeriği salt bilgi depolamaya yönelik mi, bilgiyi kullanıp, üretime uygulamaya dönüştürebilen nitelikte mi olacaktır? Salt dinsel içerikli mi, laik değerler alanına uygun nitelikte mi olacaktır, fen bilimleri ya da insan bilimlerinin hangisine ağırlık verecektir, yoksa ikisinin dengeliliği mi esas alınacaktır? Öğretim ortamları öğretmen ya da öğrenci merkezli olma seçeneklerin hangisine göre düzenlenecektir? Bunlar ve benzeri soru kümeleri, genel eğitim amaçlarının oluşmasına kaynaklık edecek problem alanları olabilir. Genel eğitim amaçları, öteki alt amaçları, özel amaçları üretebilir. Dolayısıyla birleriyle tutarlı bütünlük oluşturan amaçlar hiyerarşisine dönüşür. Bu amaçlar bütünlüğü ise, o ülkeye özgü eğitim sisteminin felsefi dünya görüşünü oluşturur.

FİKİR TARAMASI

Sizce bir öğretmenin eğitim felsefesi bilmesi neden gereklidir?

Tartışınız.

Tarihsel süreç içinde, farklı sosyo-kültürel sosyo-ekonomik kaynaklı her toplum türünün kendine özgü eğitim amaçları var olduğu gibi, günümüzde de her ulusun ya ulus birliklerinin kendilerine özgü toplumsal, ekonomik ve teknolojik gereksinmelerinden kaynak

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Alkan, C., **Eğitim Felsefesi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 1980.

Aytaç, K., **Avrupa Eğitim Tarihi**, A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972.

Avrupa'da Okul Reformları ve Demokratlaşma Temayülleri, Talim Terbiye Dairesi Yayınları, Ankara, 1972.

Binbaşıoğlu, C., **Eğitim Düşünceler Tarihi,** Binbaşıoğlu Yayınları, Ankara, 1982.

Politeknik Eğitim Reformları, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1972.

Dewey, J., **Democracy and Education** New York Macmillan, 1916.

Tecrübe ve Eğitim, Çev: F. Başaran, F. Varış, Ankara, 1966.

Özgürlük ve Kültür, Çan Yayınları, (Çev: Vedat Günyol.) İstanbul, 1962.

Egemen, B. Z., **Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi**.

Gutek L. G., **Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar**, Pegem Yayınları, Ankara, 1997.

Marcel G., **The Philosopy of Existantializm, Manya Harari**, Trans. New York: Citadel Press, 1956.

May, R. (ed). **Eistantial Psychology**, New York: Random House. 1960.

Sönmez, V., **Eğitim Felsefesi**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1998.

Tonguç, İ. H, **Canlandırılan Köy,** İstanbul, Remzi Kitabevi, 1947

Topses, G., **Eğitim Felsefesi Temel Sorunları**, Dayanışma Yayınları, 1982, Ankara.

Tozlu, N., **Eğitim Felsefesi**, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1997.

Unat, F. R., **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişimine Tarihi Bir Bakış**, Millî Eğitim Yayınları, 1964, Ankara.

Ülken, H. Z., **Eğitim Felsefesi,** İstanbul Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, İstanbul, 1967.

Ülken, H. Z., **Türkiye'de Çağdaş Düşünceler Tarihi,** Ülken Yayınları, İstanbul, 1966.

Wilson, H. E., **Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk**, İstanbul, 1968.

B. EĞİTİM BİLİMİNİN SOSYOLOJİ İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM SOSYOLOJİSİ

Prof. Dr. Temel ÇALIK

Eğitim toplumsal yaşantının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Başlangıçta, çocukların eğitiminden aileler sorumlu iken, insan toplulukları toplum niteliğine kavuştukça, toplumlar da çocukların eğitiminden sorumlu olmaya başlamışlardır.

Her toplumun, üyelerinden geliştirilmesini istediği kişilik özellikleri vardır. Her üye de, kendinin ve toplumun istediği kişilik özelliklerini geliştirirken, toplumun kendisine yardımcı olmasını beklemektedir. Bu karşılıklı istekler, eğitim kurumlarının oluşmasına ve eğitimin bir örgüt olarak yaygınlaşmasına yol açmıştır. Eğitim kurumları, toplumun üyelerinin hem kendi istediği, hem de toplumun istediği kişilik özelliklerini planlı bir eğitim süreciyle onlara kazandırmaya çalışırlar.

FİKİR TARAMASI

Sizce bir öğretmenin eğitim sosyolojisi bilmesi neden gereklidir?

Tartışınız.

Bir taraftan geniş bir toplum analizine, diğer taraftan bireyin gelişmesine göre belirlenen eğitim amaçlarının gerçekleşmesi için, çeşitli ders konularını ve faaliyetlerini en etkin yöntem ve tekniklerle öğreterek sonuçları değerlendiren ve gelişmeyi planlayan okul da, diğer toplumsal kurumlar gibi içinde bulunduğu toplumun özelliklerini taşır. İnsanlık tarihi boyunca bütün toplumsal olay, olgu ve kurumlar eğitimin değişerek gelişmesini sağlamıştır. Aynı şekilde eğitim kurumları da yetiştirdiği bireyler aracılığı ile diğer toplumsal kurumları etkilemiştir.

Okul toplumun aynasıdır.

Eğitimin toplumsal temellerini açıklayabilmek için öncelikle sosyolojinin ne olduğunu açıklamak gerekir. Daha sonra temel sosyolojik kavramlar ve eğitimle olan ilişkisi açıklanmaya çalışılacak ve son olarak da eğitim sosyolojisi ele alınacaktır.

Genel Olarak Sosyoloji

Sosyoloji Bilimi

Sosyoloji biliminin inceleme alanı, toplumdur. Toplumlar, bireylerin biraraya gelmesiyle oluşan ve karmaşık bir yapıya sahip örgütlenmelerdir. Ancak sosyoloji bireyleri değil, bunların toplumsal yaşantı içinde oluşturdukları kurumları, ilişkileri ve yapmış oldukları faaliyetleri inceler.

Sosyal bir bilim olan sosyoloji, gerek alanı gerekse ilgilendiği konular itibariyle dikkati çekmektedir. Sosyal bir bilim olmasına rağmen, hareket ala-

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Arvasi, S. A., **Eğitim Sosyolojisi**, M.E.B. Yaygın Yükseköğretim Kurumu, Ankara, 1978.

Aydın, M. ve diğerleri, **Eğitim Sosyolojisi**, Seçme Yazılar, Ankara, 1987.

Başaran, İ. E., **Eğitime Giriş**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1994.

Bilhan, S., **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara, 1996.

Bottomore, T. B., **Toplumbilim** (Çev. Ünsal Aksoy), Doğan Yayınevi, Ankara, 1977.

Çalık, T. ve A. Özdemir, **Eğitim Sosyolojisi**, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yayın No: 6

Çelikkaya, H., **Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1996.

Doğan, İ., **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Dönmezer, S., **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, Ankara, 1984.

Ergun, D., **100 Soruda Sosyoloji El Kitabı**, İstanbul, 1979.

Erkal, M., **Sosyoloji (Toplum bilimi)** Filiz Kitabevi, İstanbul, 1983.

Fidan, N. ve M. Erden, **Eğitime Giriş**, Alkım Kitabevi, 1996.

Güvenç, B., **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984.

Kaya, Y. K., **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, Ankara, 1984.

Lundberg, G. A. ve diğerleri, **Sosyoloji** Cilt-2. (Çev. Özer Ozankaya ve Ülker Gürkan), Ankara, 1970.

Nirun, N., **Sosyoloji**, M.E.G.S.B. Yayınları, İstanbul, 1986.

Ozankaya, Ö., **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1975.

Ozankaya, Ö., **Toplumbilime Giriş**, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:403, Ankara, 1977.

Özkalp, E., **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1993.

Öztürk, H., **Eğitim Sosyolojisi**, Utku Yayınevi, İstanbul, 1983.

Sanay, E., **Genel Sosyoloji**, Gazi Üniversitesi Yayınları, No:52, Ankara, 1985.

Sayın, Ö., **Sosyolojiye Giriş**, Üniversite Kitapları, İzmir, 1994.

Tan, M., **Toplum Bilimine Giriş**, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No:97, Ankara, 1981.

Tezcan, M., **Sosyal ve Kültürel Değişme,** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:129, Ankara, 1984.

Tezcan, M., **Eğitim Sosyolojisi**, Bilim Yayınları, Ankara, 1988.

Tolon, B., **Toplum Bilimlerine Giriş**, Gazi Üniversitesi Yayınları, No:49, Ankara, 1985.

Varış, F., **Eğitim Bilimine Giriş**, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 70, Ankara, 1978.

Varol, M., **Örgüt Sosyolojisine Giriş**, A.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, No: 2, Ankara, 1993.

Weber, M., **Sosyoloji Yazıları** (Çev. Taha Parla), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986.

Yetim, A. A., **Sosyoloji ve Spor**, Ankara, 2000.

C. EĞİTİM BİLİMİNİN HUKUKLA İLİŞKİSİ: EĞİTİM HUKUKU

Prof. Dr. Aydın ANKAY

Toplumsal bir varlık olan insan, hayvanlardan farklı olarak birtakım kurallar oluşturmuş: işbölümü ve dayanışma yoluyla ihtiyaçlarını daha kolay sağlamış ve türünün sürekliliğini sürdürmüştür. İnsanların vaktiyle sürü hâlinde yaşadıkları, özgür oldukları, sonradan, aralarında toplumsal sözleşme yaparak toplumsal yaşayışa geçtikleri sayıtlısını kabul etmek mümkün değildir. İnsan yavrusu, hayvanlardan farklı olarak doğa karşısında aciz bir canlı olduğu için, uzun bir bakıma gereksinim göstermektedir. Bu da aile yaşamıyla olasıdır.

FİKİR TARAMASI

Sizce bir öğretmenin eğitim hukuku bilmesi neden gereklidir?

Tartışınız.

Durkheim'e göre toplumlarda mekanik ve organik olmak üzere iki tür dayanışma vardır. Mekanik dayanışma, toplumların henüz gelişmediği, iş bölümünün fazla olmadığı ve öç alıcı ceza anlayışının egemen olduğu toplumlarda görülür. Nüfusla birlikte iş bölümü arttıkça, mesleki iş bölümü, yerini teknik iş bölümüne terk etmiş ve düzeltici hukuk anlayışının egemen olduğu organik dayanışma, mekanik dayanışmanın yerini almıştır.

Durkhaim

Her toplumda iki temel amaç vardır: Süreklilik ve kurallar koyma (normlar). Toplumda beliren anarşi ve terör olayları devletin güçleri tarafından önlenemezse ya da hızlı toplumsal değişmelerde bu iki amaç tehlikeye girer. Ya da toplumda yeni düzenlemelere gidilmesi (reform) gerekebilir. Kuralların inandırıcılık ve caydırıcılık özelliklerini yitirmesine **anomi (kuralsızlık)** denir. Bu durumda bireyler topluma yabancılaşmışlardır.

Toplumsal kuralların benimsenmesi bilinçli ve mantıklı olabildiği gibi bunun tersi de olabilir. Sosyal psikolojinin kurucularından Muzaffer Şerif, yaptığı bir araştırmada, bir ekran üzerinde sabit olan, hareket etmeyen ışıklı noktanın, hangi yöne ne kadar hareket ettiğini sorarak denekleri etkilemiş, hareket ettiği izlenimini yaratmış, sosyal normların oluşumunu bununla açıklamıştır.

İlkel ya da çağdaş bütün toplumsal yaşamı düzenleyen birtakım kurallar ve yaptırımlar (müeyyideler) vardır. İlkel toplumlarda bütün kurallar, totem adı verilen din kurallar içinde bulunurlar. Ancak zamanla evrim sonucunda bu kurallar (ahlak, hukuk, görgü) dinden ayrılmışlar ve din kurumu da bağımsız bir kurum hâline gelmiştir. Bu ayrılmaya **laiklik** denilmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Ankay, A., **Çocuk Hukuku**, Turhan Kitapevi, Ankara,1999

Aytaç, K., **Avrupa Eğitim Tarihi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1972

Çiftçi, A., **Türk Eğitim Hukuku**, 72TDFO, Ankara, 1993

Sarıca, M., **100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi**, Gerçek yayınevi, İstanbul, 1980

Şerif, M., **Sosyal Kuralların Psikolojisi**, Çev. İsmail Sandıkçıoğlu, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1985

Üçok, Ç., **Türk Hukuk Tarihi**, 4. Baskı, Başnur matbaası, 1966

NOTLARIM

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

D. EĞİTİM BİLİMİNİN PSİKOLOJİ İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM PSİKOLOJİSİ

Prof. Dr. Şermin Önder KÜLAHOĞLU

Okulda çift dikiş eylemi

Bir gazete haberi: Okulda çift dikiş eylemi

- Sınıfta kalacaklarını öğrenen lise öğrencileri, okulun çatısına çıkarak, atlayacaklarını söyleyince, okulda heyecanlı saatler yaşandı.

*..... Lisesi 1. sınıfında öğrenim gören erkek öğrenciler, **F.G.**, **L.K.**, **Ö.M**, **A.S.** ve **G.A.** sınıfta kalacaklarını öğrenince, dün üç katlı okulun çatısına çıktılar. Geçen yıl sınıfta kaldıkları için, bu yıl da aynı başarısızlığın tekrarlanması hâlinde okuldan atılacaklarını söyleyen öğrencilerden ikisi, jiletle vücudunun çeşitli yerlerini kestiler. Çatıdan aşağıya kendilerini izleyenlere kiremit atan öğrenciler, polis ve okul idarecilerinin yaklaşık bir saat süren uğraşı sonunda ikna edilerek çatıdan indirildiler. Çatıda vücutlarının çeşitli yerlerini kesen gençler... Devlet Hastanesi'nde tedavi altına alındılar.*

Bu manzara karşısında, "Onlara bir güzel dayak atmalı, bakalım bir daha böyle bir densizlik yaparlar mı?" diyenler çok olmuştur. Öğretmen adayı olarak sizlerin olaya, daha sorgulayıcı ve bu gençlerin davranışlarını etkileyen etkenleri anlamaya çalışan bir düşünceyle yaklaşmanız beklenir.

Holt'un benzer bir olayı betimlemesinde bu yaklaşım gözlenmektedir: "...Onlara ulaşabileceğimiz tek bir açık kapı dahi bulunmadığını hissetmek berbat bir duyguydu... Etraflarında kesif, endişeli bir kızgınlık halesi yaratmışlardı ve bunun pekala farkındaydılar, üstelik keyfini çıkarıyorlardı... Bu çocukların kendilerine güvenmelerini sağlayan nedir? Etraflarındaki insanların açık bir şekilde, davranışlarını onaylamadıklarını, hatta bundan korktuklarını belli etmeleridir. İnsanlara sizi kendilerine benzetemediklerini gösterme çabanız, bir şekilde onları korkutabilir. Birbirlerinden başka güvenebilecekleri hiçbir şeyleri yoktu ve öylesine endişeliydiler ki, karşılarındakilere hiç güven

FİKİR TARAMASI

Sizce bir öğretmenin eğitim psikolojisi bilmesi neden gereklidir?

Tartışınız.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Alaylıoğlu; R., Oğuzkan, F., A.. **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, İnkılap ve Aka Kitabevleri Kollektif Şirketi. Ankara.1976

Atatürk Kültür; Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, Ankara, 1988

Aytaç, K., **Avrupa Eğitim Tarihi**, İstanbul, 1992

Baker, C., (Çev: Ayşegül Sönmezay Erol) Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1991

Bloom, B. S., **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**, (Çev: D. Ali Özçelik) MEB Basımevi, Ankara.1997

Cüceloğlu, D., **İnsan ve Davranışı**, İstanbul: Remzi Kitabevi., 1991

Dinler, V., **Doğu Bilgelerinden Özdeyişler**, Beyaz Yayınları, No:81, 1999

Erden, M. ve Akman, Y., **Eğitim Psikolojisi**, Ankara: Arkadaş Kitabevi 1995

Ertürk, S., **Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara: Yelkentepe Yayın, 1998

Fidan, N., **Eğitim Bilimine Giriş**, Ankara: Repa Yayıncılık, 1989

Fidan, N. Ve Erden, M., **Eğitime Giriş,** Ankara: Meteksan A.Ş. 1993

Spring, J., **Özgür Eğitim**, İstanbul, 1991

Russel, B., **Eğitim ve Toplum Düzeni**, İstanbul, 1976

Hengirmen, M., **Eğitim ve Kalkınma**, TÖMER Yayını, 1996

Serter, N., **21. Yüzyıla Doğru İnsan Merkezli Eğitim**, Sarmal Yayınevi, İstanbul. 1997

Unesco, **Commission Mondial Sur l'Education Pour le XXIé Siécle, L'Education**, un trésor est caché dedans, Ed. no: 8, 1996

Titiz, T., **Ezbersiz Eğitim Yol Haritası**, İstanbul: Beyaz Yayınları, No: 39. 1998

Titiz, T., **Okulda Yeni Eğitim**, Beyaz Yayınları, No: 117, 2000

Titiz, T., www.tinaztitiz.com/gizli içerik, 2002

E. EĞİTİM BİLİMİNİN EKONOMİ İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM EKONOMİSİ

Yrd. Doç. Dr. Ayşe KORKMAZ

Eğitim, sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmanın önemli bir faktörüdür. Ülkelerin ekonomik, teknik ve sosyal yönden ilerlemesi o ülkenin nitelikli insan gücü kaynağına bağlıdır. İnsan gücünün oluşturulması da eğitimin işidir.

Kaynakların kıt olması, kıt olan bu kaynaklarla ihtiyaçların tatmini yoluna gidilmesi kaynağın verimli kullanılmasını gündeme getirmektedir. Denison'un da belirttiği gibi artan eğitim düzeyi emeğin üretkenliğini pozitif yönde etkilemektedir. Görülüyor ki kıt kaynakların en akılcı ve verimli kullanılması ancak eğitimle mümkündür. Eğitilmiş insan gücü ülke ekonomisinin en önemli üretim faktörlerinden biridir ve kalkınmanın temelini oluşturur. Sermayenin yetersiz olduğu az gelişmiş (gelişmekte olan) ülkelerde eğitilmiş insan gücünün hazır olması diğer üretim faktörlerinden (tabiat, ham madde, sermaye, müteşebbis) daha önemlidir. Çünkü ülkelerin zenginlikleri, artık eğitilmiş insan gücü ile ölçülmektedir. Zira eğitim, iş yapanları daha verimli kılmakta ve kalkınmanın istenilen düzeye ulaşmasında yardımcı olmaktadır. İnsanlara beceri kazandırılması, yeni teknolojiler geliştirilmesi ve teknolojinin bütün sektörlere yayılması onların eğitilmeleri ile mümkündür.

FİKİR TARAMASI

Sizce bir öğretmenin eğitim ekonomisi bilmesi neden gereklidir? **Tartışınız.**

Eğitim ve Ekonomi Arasındaki İlişkiler

Ekonomi, iktisadi faliyeti inceleyen, onu tanımlayan ve analiz eden bir bilim dalıdır. Lionel Robins'e göre, "ekonomi, alternatif kullanışları olan kıt vasıtalarla gayelerini gerçekleştirmek isteyen insanların hareketlerini inceleyen bir bilimdir".

İktisadi faaliyetler

Birinci tarife göre; iktisadi faaliyetler, insanların ihtiyaçlarını karşılamak, içinde bulundukları maddi şartları düzeltmek, refahlarını arttırmak amacı ile yaptıkları faaliyetlerdir. Ayrıca bu faaliyetler, insanın tüm faaliyetlerinin ekonomik bir yönünün olabileceği, iktisatçının da onları bu yönden inceleyebileceği düşüncesine dayanır. Zira;

İnsan ihtiyaçları çeşitli ve sonsuzdur.

Buna karşılık, insan ihtiyaçlarını tatmine yarayan araçlar kıttır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Adem. M., **Eğitim Planlaması**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.

Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991.

Eğitim Politikası, Şafak Matbaacılık, Ankara, 1995.

Akalın, G., **Kamu Ekonomisi**, A.Ü.S.B.F. Yayını Ankara, 1981.

Blaug, M., **Ekonomics of Education**, Penguin Books Lti., England, 1971

Denison, E.F., **Education Economics Growth and Galps in Information**, Journal of Politika Economy, 1962.

Gülbeden, D., **Eğitim Etkinliği ve Türkiye'de Öğretim ile Ekonomik Gelişme Ölçüleri Arasındaki İlişkiler**, Millî Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, 1991.

Hallak, J., **Eğitimde Maliyet ve Harcamalar**, (Çev. Mahmut Adem), Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, Ankara, 1974.

Kabasakal, Ö., **Kamu Yüksek Öğretim Harcamalarının Analiz ve Yüksek Öğretimde Alternatif Finansman Yolları**, Basılmamış Doktora Tezi, 1995.

Kalkınma Planları, 1, 2, 3, 4, 5, 6.

Köklü, A., **İktisat İlmine Giriş**, Sevinç Matbaası, Ankara. 1972.

Kurtkan, A., **Sosyolojik Açıdan Eğitim Yolu ile Kalkınmanın Esasları**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1977.

Öçal, T., **İktisat**, G.Ü. Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, Ankara, 1990.

Perlman, R., **The Economics of Education. Conceptual Problems and Policy Issues**, McGraw-Hill, Inc. USA, 1973.

Serin N., **Eğitim Ekonomisi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1979.

Tezcan, M., **Eğitim Sosyolojisi**, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1991.

Varış, F., **Eğitim Bilimine Giriş**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1994.

Cornea, H., **The Economics of Human Resources**, North-Holand Pub Com., Amsterdam, 1967.

30 Haziran 1999 tarih ve 2374 mükerrer sayılı Resmi gazete.

TBMM 1998 yılı Bütçe Raporu,

MEB, **2002 Yılı Başında Millî Eğitim**, Aralık 2001

NOTLARIM

.....

.....

.....

F. EĞİTİM BİLİMİNİN POLİTİKA İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM POLİTİKALARI

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİRİN

Siyaset ya da politikanın, günlük dilde sıkça kullanılan kavramlardan olduğu söylenebilir. Ancak, bu kavramları kullananlara, ne anlamda kullandıkları sorulsa bu sözcüklere birbirinden farklı anlamlar yüklediklerini görmek de mümkün olabilir. **Siyaset** ya da **politika** kavramları farklı orjinlerden gelen fakat aynı anlam taşıyan iki kavramdır. Siyaset kavramı günlük dilde daha çok siyasi partilerle eşleştirildiğinden bu bölümde politika ve eğitim politikası kavramları tercih edilmiştir.

FİKİR TARAMASI

Peki, politika sizin için ne anlam ifade ediyor?

Çevrenizdeki kişilerden hiç "Ne kadar politik davranıyorsun?", "Bu kadar politik davranabileceğini tahmin edemezdim.", "Bu olay karşısında politik davranman gerekiyor." ya da "Bu işin altından iyi bir politikayla kalktın." vb. cümleler duydunuz mu? Cevabınızın "evet" olması olasılığının yüksek olduğu söylenebilir. Karşılaştığınız ve karar vermeniz gereken bir olay/olgu karşısında, en doğru kararı vererek nasıl bir davranış/tavır/tutum gösterirsiniz?

Her bireyin yaşam karşısında; tutumları, ilkeleri, amaçları beklentileri, tutumları vardır. Birey açısından bu dinamikler büyük önem taşımaktadır. Bu ve bunlara benzer dinamikler olay ve olgular karşısında bireyin böyle değil de şöyle davranmasına neden olur. Bir başka deyişle bu dinamikler bireylerin yaşamındaki seçimlerini doğrudan etkilemektedir.

İnsan politik bir canlıdır ve yaşamında sürekli politik davranır.

Yukarıda sırlamaya çalışılan durumlar bir bakıma insanın politik bir canlı olduğunun göstergesidir. İnsan politik bir canlıdır ve yaşamında sürekli politik davranır. Tarih boyunca insanoğlu sürekli güçlü olmak istemiştir. İlk başlarda doğaya karşı güçlü olmayı ve onu olanakları ölçüsünde hükmü altına almayı amaçlamıştır. Ardından bu amacı, diğer insanları ve insanların kurduğu kurumları hükmü altına alabilme amacı izlemiştir. Bu amaçların temelinde, kontrol etme ya da kontrolü altında tutma beklentisi olduğu söylenebilir. Ancak bu gücü kullanma hakkı çağdaş toplumlarda bireylere değil devlete verilmiştir.

Devlet, kurumları ile kendi sınırları içinde yaşayan insanları toplumun güvenliği, sağlığı ve geleceğine yönelik kaygılardan dolayı kontrol eder. Çünkü devlet için en önemli olgulardan biri onun devamlılığıdır. Devlet, politik sistemin en önemli kurumudur. Bu anlamda devlet ve politik sistem ile eğitim arasında sıkı bir ilişkiden söz edilebilir. Örneğin, Eflatun *Devlet* isimli kitabında yurttaşlara kazandırılan değerlerin siyasal kurumların düzenini ve istikrarını etkileyeceğini belirtirken Aristo ise politik eğitimin önemini vurgulamıştır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu

Akal, C. B., **Sivil Toplumun Tanrısı**, AFA 21. Yüzyıla Doğru Dizisi: 12, İstanbul, 1992.

Akarsu, B., **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, (8. Baskı): İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1998.

Aristoteles, **Politika**, (çev: Mete Tuncay) Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983.

Bilhan, S., **Devlet Politikası Olarak Eğitim Sorunu**, Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi, 24-28 Eylül 1990 Bildiriler II, Eğitim Programları ve Öğretim, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1993.

Bilhan, S., **Eğitim Felsefesi, Kavram Çözümlemesi,** Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 164, 1991.

Bursalıoğlu, Z., **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Pegem Yayınları, Yay. No:9, Ankara, 1994.

Cevizci, A., **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Paradigma Yayınları, İstanbul, 2003.

Cheung, C. K., Leung, M., **From Civic Educatıon To General Studies: The Implementation of Political Education Into The Primary Curriculum,** A Journal of Comparative Education, Vol. 28, Issue 1, 1998.

Çam, E., **Politika Bilimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 2002.

Çetin, H., **Devlet, İdeoloji ve Eğitim**, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi. Aralık 2. (201-211). 2001.

Demir, Ö. ve ACAR, M., **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınları, İstanbul, 1992.

Dursun, D., **Siyaset Bilimi**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2004.

Eflatun, **Devlet**, (Çev: S. Eyüboğlu ve M.A. Cimcoz) İstanbul,1975.

Eryılmaz, B., **Bürokrasi ve Siyaset**, İstanbul: Alfa Yayınları, İstanbul, 2002.

Gözübüyük, Ş., Akıllıoğlu, T., **(1996) Yönetim Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996.

Hançerlioğlu, O., **Felsefe Ansiklopedisi**, Cilt 3 (İ-K), (3. Baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi, İstanbul, 2000.

Harber, C., **International Contexts For Political Education**, Educational Review. 43 (3). p. 245-311, 1991.

Hesapçıoğlu, M., Özcan, H., **Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Özel Okullar Sorunu**, Eğitim Bilimleri Dergisi, (5) s. 149-167. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Yay., 1995.

İnal, K., **Eğitim ve İktidar**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2004.

Kapani, M., **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997

Karip, E., **Yurttaşlık Eğitimi ve Avrupa Birliği Boyutu**, Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu Bildirileri Kitabı (16-17 Mart 2006), (s. 320-344) Gazi Üniversitesi Yayınları, 2006.

Keskin, S., **Siyasal Eğitim**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Y. L. Tezi, 1990.

Kıncal, R.Y., **Vatandaşlık Bilgisi**, Mikro Yayınları, Ankara, 2002.

Kışlalı, A. T., **Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, (4. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

Kışlalı, A. T., **Siyaset Bilimi**, (8. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara, 2002.

Koray, S., **Cumhuriyet Devrimimizin Temel İlkeleri Açısından Ulusal Eğitimimizin Durumu**, Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu Bildirileri Kitabı (16-17 Mart 2006), (s. 281-283), Gazi Üniversitesi Yayınları, 2006.

MEB., **Temel Eğitim Programı,** Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı Temel Eğitim Programı Bültenleri, Cilt 1. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2001.

Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973.

Özbudun, E., **Siyasal Partiler**, (3. baskı). AÜHF Yayınları, Ankara, 1979.

Poulantzas, N., **Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar**, (Çev: Şen Süer, L. Fevzi Topaçoğlu): Belge Yayınları, İstanbul, 1992.

Russell, B., **Sorgulayan Denemeler**, (Çev: Nermin Arık), (7. Basım): Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu Yayını, Ankara, 1997.

T.C. Anayasası, 1982

Timuçin, A., **Felsefe Sözlüğü** (Genişletilmiş 2. Baskı), İnsancıl Yayınları, İstanbul,1998.

TTK., http://ttkb.meb.gov.tr/programlar/prog_giris/prog_giris_11.html (Z. Tarihi: 24 Ağustos 2006)

Tural, N. ve Karakütük, K., **Eğitim Politikası**, Eğitim ve Bilim Dergisi, 15 (82), s.16-24, 1991.

Türköne, M. ve diğerleri., **Siyaset,** Lotus Yayınevi, Ankara, 2003.

Yıldıran, G., **Yaşananlar, Yönelimler ve Eğitim**, Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi Cilt 19 (2), s.61-80, 2002.

Yılmaz, D., **Üniversiteler İçin Vatandaşlık Bilgisi**, (II. Baskı), Çizgi Kitabevi, Konya, 2002.

NOTLARIM

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

A. ÖĞRETMEN EĞİTİMİ VE EĞİTİM SİSTEMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ

Bir toplumda eğitimin en genel amacı o toplumun bireylerini topluma faydalı hâle getirmektir. Bu amaca uygun olarak bireyin yetişmesine canlı-cansız elemanlarıyla tüm çevre etki yapar. Bu çevre kavramı içine bireyin ilişkili olduğu, aile kurumu başta olmak üzere iktisadi, siyasi, kültürel ve benzeri kurumlar katılır. Ancak bu kurumlar içinde çocuğun yetişmesinden resmen sorumlu olanı eğitim kurumu, yani okuldur. O hâlde çocuğun eğitiminden resmen sorumlu olan kişi de öğretmendir.

Eğitimin en genel amacı, "bireyi topluma faydalı hâle getirmektir."

Gerçekten bir ülkede yeni nesillerin ve ülkenin ihtiyacı olan insan gücünün yetişmesinden, eğitim sisteminin en önemli ögesi olan öğretmen sorumludur. Çocuk çevresinden bazen eğitsel, bazen de eğitsel olmayan tecrübeler edinmektedir. Çevre ile çocuk arasındaki bu ilişki, hiçbir zaman son bulmamaktadır. Okulun, öğretmenin görevi, çocuğun yetişmesini sağlamak, bunu yaparken de çevreden edindiği eğitsel olmayan tecrübeleri de eğitsel yöne dönüştürmektir.

Öğretmen bir programa (basılı materyale) ve hangi dersin öğretmenliğini yapacaksa o alana ait bilgilere sahiptir. Karşısında bir de öğrenci grubu vardır. O hâlde bir defa bu bilgi muhtevasını belli ölçütler içinde öğretmek zorundadır. Ancak öğretmen sınıf atmosferinde bir yandan öğrencilerini gerekli bilgi ve becerilerle donatmaya çalışırken diğer yandan da kişilikleri ile onları etkilemektedir.

Öğretmen kişiliği

Getzels ve Jackson isimli iki araştırıcı "Bazı deliller öğretmenin kişiliğinin sınıfta en önemli değişken olduğunu ispatlamıştır. Gerçekte bir öğretmenin eğitsel yönü onun ne bildiği, hatta ne yaptığı ile değil, fakat kendisinin ne olduğu ile ölçülür." demektedir.

Gerçekten öğretmenin kişiliği (tutumları, davranışları, ihtiyaçları, değerleri vs.) konusunda 2000'i aşkın araştırma değişik kişilik özelliklerine sahip öğretmenlerin öğrencilerini de değişik biçimlerde etkilediklerini ortaya çıkarmıştır.

Sınıftaki etkinliklere katılma sonucu öğrenciler, kısa zamanda öğretmenlerinin nasıl hareket edeceği, ne çeşit bir kişiliği olduğu ve sınıfı ne derece sevdiği konusunda ortak inançlara sahip olurlar. Bu inançlar bir defa kurulduğunda oldukça sabit bir atmosfer yaratır ve sınıftaki davranışları bütün yönleriyle renklendirir. Bu atmosfer bir yandan öğrencinin kişiliğini, diğer yandan öğrenimini etkiler.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Flanders, A.N., **Teacher Influence in the Classroom**, Interaction analysis, (Edit: Amidon-Hough), Addison-Wesley Puhlishing company, Canada, 1967.

Getzels, J.W., Wackson, RW., **The Teacher's Personality and Characteristic**, Handbook of research on teaching, (Edit by N.L.: Gage) The Anıerican educational research association, Rand Mc Nafly cornpany, Chicago, 1965.

Kearney, N. C. Rocchio, P. D. **The Relation Between the Minnesota Teacher Attitute Inventory and Subject Matter Taught by Elemantary Teachers**, Educational administration supervisor, 41, 1995.

Küçükahmet, L., **Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğretmenlerin Tutumları**, (Program geliştirme açısından bir yorum), Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi yayını No:55, Ankara, 1976.

Küçükahmet, L., **Öğretmen-Öğrenci İlişkileri**, Çağdaş Eğitim, Ankara, 1997.

M.E.B. XI. Millî Eğitim Şurası, 8-11 Haziran 1982, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1982.

Varış, F., **Eğitimde Program Geliştirme**, **Teori ve Teknikler**, Alkım Yayınevi, 1996.

Varış, F., **Genel Öğretim İlke ve Yöntemleri**, A.Ü. Eğitim Fakültesi, Ankara (Teksir materyal).

Varış, F. **Öğretmen Yetiştirme Üzerine**, 50. yıla armağan, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1974.

NOTLARIM

.....

.....

.....

.....

C. İDEAL ÖĞRETMEN NASIL DAVRANIR?

(Gazi Üniversitesi'nde Bir İnceleme)

Öğretmen davranışları, özelliklerine göre temel olarak iki yönde ele alınmaktadır. Birinci yöndeki davranışlar öğrencide sevgi, saygı ve yaklaşma yaratırken, ikinci yöndeki davranışlar ise edişe, korku ve uzaklaşma yaratır. Dolayısıyla birinci türdekiler demokratik bir öğretmenin davranışları olarak nitelendirilmektedir.

FİKİR TARAMASI

Sizce ideal öğretmen tanımı nasıl yapılabilir?

İdeal bir öğretmen şüphesiz ki demokratik öğretmen tanımına uygun davranan öğretmendir. Acaba "demokratik öğretmen" gerçekte nasıl tanımlanmaktadır. Uygulamadaki tanımlar ile literatürdeki tanımlar tutarlı mıdır? Diğer bir deyişle, "demokratik öğretmen" tanımı evrensel ve her zaman geçerli midir? Bu konuda bir küçük inceleme yürütülmüş ve sonuçları kayda değer bulunmuştur.

Bu amaçla kişilerin kendilerinden bilgi alınması uygun görülmüş ve bu konuda bilgi verebilecek iki temel kaynağın birinin bizzat öğretmenlerin kendileri, diğeri ise öğrencileri olabilir diye düşünülmüştür. Ancak öğretmenlerin kendi kendilerini değerlendirmelerinin subjektiflik taşıyabileceği endişesi ile öğrencilerin değerlendirmelerinin alınması tercih edilmiştir.

Görüşleri alınacak öğrencilerin bir özelliklerinin olması planlandığından, öğretmen yetiştiren bir kurumun öğrencileri örneklem olarak alınmıştır.

Yine metodolojik bir önlem olarak bu öğrencilerden "demokratik öğretmen" konusunda kompozisyon yazmalarını istemenin uygun olacağı düşünülmüştür. Böylece öğrencilerin hem kendi öğretmenlerini değerlendirecekleri, hem de kafalarındaki ideali ortaya koyacakları varsayılmıştır.

Sonuçta, öğretmen yetiştiren bir kurum olan Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin fen bilimleri eğitimi, sosyal bilimler eğitimi, yabancı diller eğitimi, eğitim bilimleri, müzik eğitimi ve resim-iş eğitimi bölümleri ikinci sınıf öğrencilerinden (belirli bir ders saatinde) "demokratik öğretmen" konulu bir kompozisyon yazmaları istenmiştir. Tablo 1 incelemenin örneklemini vermektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Callahan, G., **Self-evaluation Checklist for Teacher Scott**, Foresman and company, illîous.

NOTLARIM

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

D. ULUSAL KALKINMA VE YENİLEŞMEDE ATATÜRK'ÜN ÖĞRETMENLERİ

Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK'ün öğretmenlere verdiği görev ve sorumluluklar, onlara gösterdiği ilgi ve güven "öğretmenlik mesleği"ni toplumda en onurlu bir görev hâline getirmiştir. ATATÜRK'ün öğretmeni öğrencisiyle, toplumuyla, ülkesiyle ve dünya ile ilgilenen bir aydındır.

ATATÜRK bu konuda öğretmenlere şöyle seslenmektedir:

"Gözlerinizi kapayıp herkesten soyut yaşadığımızı farzedemeyiz. Ülkemizi bir çember üzerine alıp dünya ile ilişkisiz yaşayamayız. Tam tersine gelişmiş, uygarlaşmış bir millet olarak medeniyet sahasının üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve bireylerin kafalarına koyacağız."

ATATÜRK, öğretmenleri tüm gelişmeleri yakından izleyen aydınlar olarak görmekte, ancak bu gelişmeleri izlemenin öğretmenlik için yetmediğini bilmektedir. ATATÜRK'e göre bir öğretmen gelişmelerden öğrencilerini ve çevresini yararlandırdığı zaman görevini yapmış sayılır. Bu konuda, 1922 yılında Bursa'da kendini ziyarete gelen öğretmenlere şunları söylemiştir:

Eğer cumhurbaşkanı olmasam, Eğitim Bakanlığını almak isterdim.

1930

"İsterim ki çocuk olayım, genç olayım ve sizin nur saçan sınıflarınızda oturayım. Sizden bilgi alayım, siz beni yetiştiresiniz. O zaman milletim için daha yararlı olurdum. Fakat ne yazık ki yerine getirilmesi imkansız bir arzu karşısında bulunuyoruz. Bu arzunun yerine sizden başka bir istekte bulunacağım. Bu günün çocuklarını yetiştiriniz. Onları ülkeye, millete yararlı üyeler yapınız. Bunu sizden istiyor ve rica ediyoruz.".

Yurtta sulh, cihanda sulh.

1931

ATATÜRK öğretmenlik mesleğine çok önemli bir boyut daha getirmiştir. O da öğretmenlik mesleğinin özveri gerektirdiğidir. Gerçekte, ektiğini en geç biçen çiftçi öğretmendir. Öğretmenin ürünleri çok geç ve güç yetişir ama bir kez yetiştiğinde niteliği öğretmenin niteliğiyle özdeşleşir. Öğrenciler, gençler öğretmenlerin yalnızca bilgisinden değil, onun tüm kişiliğinden –tutumlarından, davranışlarından, ilgilerinden, ihtiyaçlarından, değerlerinden ve benzeri özelliklerinden– etkilenir. O hâlde öğretmenleri, BAŞÖĞRETMEN ATATÜRK'ün deyimiyle "insan toplumunun en özverili ve muhterem unsurları" saymak gerekmektedir.

Ne mutlu Türk'üm diyene.

1933

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt I.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt II.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt III.

Atatürk, 100 Temel Eser, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1978.

Naci, F., **Atatürk'ün Temel Görüşleri,** Gerçek Yayınevi , 4. Baskı, İstanbul, 1978.

Gedikoğlu, S., **Kemalist Eğitim İlkeleri**, Uygulama, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1978.

NOTLARIM

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

E. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME ALANINDA UYGULAMALAR

Mevcut öğretmen yetiştirme sistemlerini anlayabilmek için önce öğretmen geliştirmenin tarihi gelişimine kısaca değinmekte yarar vardır.

Ülkemizde Tanzimat'tan (1839) önceki dönemlerde medreseler kendi öğretmenlerini kendi içinden yetiştirmekteydi. Sıbyan mekteplerinin öğretmenleri de yine medreselerin ilk basamaklarında az çok okuma yazma, Arapça, gramer ve sentaks ile din bilgileri edinmiş, çoğu zaman bir caminin imam ya da müezzini olan kişilerden olurdu. Bu kişilerin yetişmesi için herhangi bir meslek formasyonunun söz konusu olmadığı görülmektedir. Yalnızca Fatih Sultan Mehmet'in bu konuda bir atılımı olmuş ve kurduğu medresede ilkokul öğretmeni olacaklar için ayrı bir program uygulatmıştır. Ancak daha sonra bu konu üzerinde durulmamıştır.

Ülkemizde ilk kez öğretmen okulu 1848'de açılmıştır.

1839'da Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile başlayan ıslahat hareketi, eğitim-öğretimde olduğu kadar öğretmen yetiştirme konusunda da bazı adımlar atılmasını sağlamıştır. Daha önceleri hemen hemen hiç kimse tarafından ele alınmayan öğretmen yetiştirme, ayrı bir sorun olarak dikkati çekmiştir.

Ülkemizde ilk defa Öğretmen Okulu 16 Mart 1848'de DARÜL-MUALLİMİN ismi altında İstanbul'un Fatih semtinde Kemal Efendi tarafından açılmıştır. Bu girişim bundan 167 yıl önce ülkemizde ilk kez öğretmenliğin ayrı bir meslek olarak düşünüldüğünü ve öğretmenlik mesleğini seçeceklerin ayrı bir kurumda yetişmeleri gerektiğine inanıldığını göstermektedir.

Tanzimat'ın ilanından Cumhuriyet dönemine kadar öğretmen yetiştirme konusunda çeşitli dalgalanmalar göze çarpmaktadır. Bu dönemde bir takım kurumlar açılmış, bunların bazıları daha sonraları tamamen kapanmış ya da kapanıp tekrar açılmıştır.

1839-1923 yılları arasında öğretmen yetiştiren kurumların belli başlıları şunlardır:

I. Darülmuallimin (kuruluşu 1848, Rüştiyelere öğretmen yetiştirir.)
II. Darülmuallimin-i Sıbyan (kuruluş 1868, sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirir.)
III. Darülmuallimat (kuruluş 1870, Kız İptidaiye ve Rüştiye mekteplerine öğretmen yetiştirir.)

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Çoruh, S., Ankara Ticaret ve Turizm Öğretmen Okulu, Turizm Mecmuası, C. 11, 1969.

Dilaver, H., **Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam Şartları**, (Basılmamış doktora tezi), Ankara, 1992.

Ergin, O., **Türkiye Maarif Tarihi**, Cilt I:II,III, İstanbul, 1948.

Yücel, H.A., **Türkiye'de Orta Öğretim**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994.

Küçükahmet, L., **Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğretmenlerinin Tutumları** (Program geliştirme açısından bir yorum), A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No:55, Ankara, 1976.

M.E.B., **Orta Öğretim Programında Yönelmeler**, (1924-1970), Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, 16 M.E. Şurası hazırlık çalışmaları serisi 1, İstanbul, 1972.

M.E.B., Mesleki ve Teknik Öğretim, İstatistik-Yayım Müdürlüğü, Öğretmen Okulları, **Mesleki ve Teknik Öğretim**, İstanbul, 1965.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973.

14 Ekim 1965 tarih ve 12126 sayılı T.C. Resmi Gazete.

XI. Millî Eğitim Şurası, 8-11 Haziran 1982, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1982.

6 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kurumu'nun Teşkilatlanması Hakkında Kanun.

28 Mart 1983 tarih ve 2809 sayılı Yüksek Öğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin değiştirilerek kabulüne dair 2809 sayılı Kanun ile 78 ile 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.

Unat, F. R., **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişimine Tarihi Bir Bakış**, M.E.B. Yayını, Ankara, 1964.

YÖK'ün 6 Kasım 1997 tarih ve B. 30.0.000.0.01/534-22449 sayılı yazısı ve ekleri.

20 Mart 1997 tarihli Eğitim Fakülteleri Dekanları toplantı kararları

YÖK'ün Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları, Ankara, Mart 1998.

www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen yeni programlar

YÖK/Dünya Bankası **Öğretmen Eğitiminde Akreditasyon, İngiltere ve ABD Modelleri**, Ankara, 1998.

YÖK, **Türk Yüksek Öğretiminin Bugünkü Durumu**, Mart, 1998

28.7.1998 tarihli Öğretmen adaylarının M.E.B.'na bağlı eğitim-öğretim kurumlarında yapacakları öğretmenlik uygulamasına ilişkin koordinasyon ve iş birliği protokolü.

Fakülte-okul iş birliği, öğretmen eğitimi dizisi, YÖK/Dünya Bankası, Millî Eğitim geliştirme projesi, Ankara, 1998.

YÖK/Dünya Bankası Millî Eğitimi geliştirme projesi, Hizmet-öncesi öğretmen eğitiminde akreditasyon konferansı 12-14 Kasım 1998 dökümanları, Ankara, 1998.

ÖSYM 2014 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme sistemi (OSYS) Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, Ankara.

yok.basin.gov.tr

OKUMA PARÇASI

ÖĞRETMEN

Öğretmenin adı bayan Thompson'du ve 5. sınıf öğrencilerinin önünde ayakta durduğu ilk gün onlara bir yalan söyledi.

Çoğu öğretmen gibi, onlara baktı ve hepsini aynı derecede sevdiğini söyledi. Bu mümkün değildi, çünkü orada en önde, sırasına adeta çökmüş gibi oturan küçük bir öğrenci vardı.

Adı Teddy Stoddard. Bir önceki yıl, bayan Thompson, Teddy'i gözlemiş, onun diğer çocuklarla oynamadığını; giysilerinin kirli ve kendinin de hep banyo yapması gereken bir hâlde olduğunu görmüştü ve Teddy mutsuz da olabilirdi.

Çalıştığı okulda bayan Thompson, her öğrencinin geçmişteki kayıtlarını incelemekle de görevlendirilmişti ve Teddy'nin bilgilerini en sona bırakmıştı. Onun dosyasını incelediğinde şaşırdı. Çünkü; birinci sınıf öğretmeni: "Teddy zeki bir çocuk ve her an gülmeye hazır. Ödevlerini düzenli olarak yapıyor ve çok iyi huylu... Ve arkadaşları onunla olmaktan mutlu..." diye yazmıştı.

İkinci sınıf öğretmeni: "Mükemmel bir öğrenci, arkadaşları tarafından sevilen, fakat evde annesinin amansız hastalığı onu üzüyor ve sanırım evdeki yaşamı çok zor.." diyordu.

Üçüncü sınıf öğretmeni: "Annesinin ölümü onun için çok zor oldu. Babası ona yeterince ilgi gösteremiyor ve eğer birşeyler yapılmazsa evdeki olumsuz yaşam onu etkileyecek." diye yazmıştı.

Dördüncü sınıf öğretmenine gelince: "Teddy içine kapanık ve okula hiç ilgi göstermiyor, hiç arkadaşı yok ve bazen sınıfta uyuyor." demişti.

Şimdi bayan Thompson sorunu çözmüştü ve kendinden utanıyordu. Öğrenciler ona güzel kağıtlara sarılmış süslü kurdelelerle paketlenmiş yeni yıl hediyeleri getirdiğinde kendini daha da kötü hissetti. Çünkü Teddy'nin armağanı kaba kahverengi bir kesekağıdına beceriksizce sarılmıştı. Bunu diğer öğrencilerin önünde açmak ona çok acı verdi.

Bazıları, paketten çıkan sahte taşlardan yapılmış, birkaç taşı düşmüş bileziği ve üçte biri dolu parfüm şişesini görünce gülmeye başladılar, fakat öğretmen, bileziğin ne kadar zarif olduğunu söyleyerek ve parfümden de birkaç damlayı bileğine damlatarak onların bu gülmelerini bastırdı.

O gün okuldan sonra Teddy öğretmenin yanına gelerek; "Bayan Thompson, bugün hep annem gibi koktunuz." dedi.

Çocuklar gittikten sonra öğretmen yaklaşık bir saat kadar ağladı. O günden sonra da çocuklara okuma, yazma, matematik öğretmekten vazgeçerek onları eğitmeye başladı. Teddy'ye özel bir ilgi gösterdi. Onunla çalışırken zekâsının tekrar canlandığını hissetti. Ona cesaret verdikçe çocuk gelişiyordu. Yılın sonuna dek, Teddy sınıfın en çalışkan öğrencilerinden biri olmuştu.

Öğretmenin, hepinizi aynı derecede seviyorum yalanına karşın Teddy, onun en sevdiği öğrenci olmuştu.

Bir yıl sonra, kapısının altında bir not buldu. Teddy'dendi. Tüm yaşantısındaki en iyi öğretmenin kendisi olduğunu yazıyordu. Ondan yeni bir not alana kadar 6 yıl geçti. Notunda liseyi bitirdiğini ve sınıfındaki üçüncü en iyi öğrenci olduğunu ve bayan Thompson'un hâlâ hayatında gördüğü en iyi öğretmen olduğunu yazıyordu. Dört yıl sonra, bir mektup daha aldı Teddy'den. O arada zamanın onun için zor olduğunu çünkü üniversitede okuduğunu ve çok iyi dereceyle mezun olmak için çok çaba sarfetmesi gerektiğini yazıyordu. Ve bayan Thompson hâlâ onun hayatında tanıdığı en iyi öğretmendi.

Daha sonra dört yıl daha geçti ve bir mektup daha geldi. Çok iyi bir dereceyle üniversiteden mezun olduğunu ama daha ileriye gitmek istediğini yazıyordu. Ve halâ bayan Thompson onun tanıdığı ve en çok sevdiği öğretmendi. Bu kez mektubun altındaki imza biraz daha uzundu.

Theodore F. Stoddard Tıp Doktoru.

Bu hikâye burada bitmedi. İlkbaharda bir mektup daha aldı bayan Thompson. Teddy hayatının kızıyla tanıştığını ve evleneceğini yazmıştı. Babasının birkaç yıl önce öldüğünü, bayan Thompson'un düğünde damadın anne ve babası için ayrılan yere oturup oturamayacağını soruyordu. Tabii ki oturabilirdi.

Tahmin edin ne oldu? Bayan Thompson törene giderken özenle sakladığı birkaç taşı düşmüş olan o bileziği taktı, Teddy'nin ona verdiği ve annesi gibi koktuğunu söylediği parfümden sürmeyi de ihmal etmedi.

Birbirlerini sevgiyle kucaklarlarken, Teddy, onun kulağına "Bana inandığınız için çok teşekkürler bayan Thompson, kendimi önemli hissetmemi sağladığınız için ve beni böyle değiştirdiğiniz için de..." diye fısıldadı. Bayan Thompson gözünde yaşlarla ona karşılık verdi: "Yanılıyorsun Teddy... Ben değil, sen bana öğrettin.

Seninle karşılaşıncaya kadar ben öğretmenliği bilmiyormuşum..!"

Kaynak: www.balca.net.duygu yüklü sayfalar. Yazar bilinmiyor. İngilizceden çeviren: Doğugül Kan

A. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YAPI VE NİTELİK YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Nezahat GÜÇLÜ

Türk Eğitim Sistemi'nin yasal dayanağı 14 Haziran 1973'te kabul edilen 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'dur. Millî Eğitim Temel Kanunu, Türk Millî Eğitim Sistemi'nin düzenlenmesinde esas olan amaçlar, ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri, devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde kapsamaktadır.

Türk Eğitim Sistemi'nin yasal dayanağı 14 Haziran 1973'te kabul edilen 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'dur.

Eğitim alanında gerçek anlamda gelişmenin başarılması, sistemin bütününü dikkate alan bir yaklaşımı benimsemek ve uygulamakla mümkündür. Ülkemizde şimdiye kadar eğitim programlarını geliştirmek, eğitim alanında ileriye dönük değişiklikler yapmak gerektiğinde sistem yaklaşımı ve anlayışı yeterince önemsenmemiştir. Böylece değişiklikler sistemin bütünlüğü dikkate alınmadan, bölük-pörçük olarak yapılmıştır. Bu nedenle amaçlanan sonuçlar ya da gelişmeler istenen oranda gerçekleştirilememiştir.

Eğer sistemin bir yerinde, ortaya çıkan yeni koşullar gereği, bir değişiklik yapmak gerekiyorsa bunu sistemin amacını, bütünlüğünü bozmayacak biçimde yapmak zorundayız. Bu kurala uymadan sistemde değişiklik yapmaya girişmek umulan sonucu vermeyecektir. Bu nedenle Türk Eğitim Sistemi'nin yapısının ve özelliklerinin genel bir değerlendirmesini yapmadan önce sistem yaklaşımını, açık ve toplumsal sistemleri anlamak gerekmektedir. Bunlar aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

Sistem Yaklaşımı

Sistem, birbirini düzenli biçimde etkileyen, birbirine dayalı ögelerden oluşan bir bütündür. Örgütsel açıdan sistem ise, çevresindeki sistemlerden girdiler alan, onlara çıktılar vererek hizmet eden birbirine bağımlı alt sistemlerden oluşan, çevre sistemleriyle sınırlanmış bulunan bir bütündür.

Sistem yaklaşımı örgütü bir bütün olarak görür.

Sistem kavramı fiziksel bilimlerden, özellikle fizik biliminden kaynaklanmaktadır. Toplum bilimciler, bu kavramı fiziksel bilimlerden almış ve toplumsal olaylara uygulamaya çalışmışlardır. Ancak, toplumsal olayların karmaşık, çok boyutlu, kesin tanım ve ölçümlerde güçlük arz etmesi gibi hususlar, sistem kavramının toplumsal olgulara uygulanmasında güçlükler yaratmıştır. Bununla beraber, böyle bir kavram toplumsal bilimlere, özellikle

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Açıkalın, A. (1998) **Toplumsal kurumsal ve teknik yönleriyle okul yöneticiliği.** Ankara: PegemAYayınları

Adem, M., ***Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı,*** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:172, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1993.

Aktuna, M., Can, A., **MEB Yönetici Sınavına Hazırlık,** Etkin Matbaa, Ankara, 1997.

Akyüz, Y., **Türk Eğitim Tarihi,** Pegem Yayınları, Ankara, 2007.

Altay, E., *Türk Eğitim Sisteminin İflas Ettiğini Hükümet Belgeledi.*

(www.chp.org.tr, 09 Kasım 2005).

Aydın, M., **Eğitim Yönetimi,** Hatiboğlu Matbaası, Ankara, 1998.

Başaran. I.E., **Türk Eğitim Sistemi,** Ankara, 1994.

Başaran, İ. E., **Örgütsel Davranış,** A.Ü. Eğitim Fakültesi, Ankara, 1982.

Bayrak, C., **Bir sistem olarak okul.** İçinde: Özcan Demirel ve Zeki Kaya (Ed.), Öğ*retmenlik Mesleğine Giriş*, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2001.

Bursalıoğlu, Z., **Eğitim Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış,** Pegem Yayıncılık, Ankara, 1998.

CIA (Central Intelligence Agency) (2008). The World Factbook.

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook

Doğan, H., **Analiz ve Program Hazırlama,** A.Ü.E.B.F., Ankara, 1982.

Dunn, C., Chambers, D., Rabren, K., Variables **Affecting Students' Decisions to Drop out of School. Remedial and Special Education,** 25(5), 314-323, 2004.

Erdoğan, I., **Yeni Bin Yıla Doğru Türk Eğitim Sistemi,** Sistem Yayıncılık, Istanbul, 2002.

Hunt, M. H., Meyers, J. Davies, G., Meyers, B., Grogg, K. R., Neel, J., **A Comprehensive Needs Assessment to Facilitate Prevention of School Drop out and Violence,** Psychology in the School, 39(4), 399-416, 2002.

Jones, D. R., **The Urban Agenda. 47% of High School Students Drop out,** The New York Amsterdam News. February 24-March 2, 2005.

Karaarslan, E., **Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi,** Maliye Dergisi, 149, 36-73, 2005. http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/yayinlar/md/149/erkankaraarslan.pdf

Karip, E., **İlköğretimde Kalite: Avrupa Birliği Kalite Göstergeleri Çerçevesinde Kalitenin Değerlendirilmesi,** İçinde; S.Özdemir,

H.Bacanlı ve M.Sözer (Editörler), **Türkiye'de Okulöncesi Eğitim ve Ilköğretim Sistemi: Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri,** Türk Eğitim Derneği, Ankara, 2007.

Kaufman, R. Z., **Douglas. Quality Management Plus, The Continuous Improvement of Education.** Corvin Press, Inc, 1993.

Kızılçelik, S., **Sosyoloji Teorileri,** Emre Yayıncılık, Konya, 1994.

Koç, H., **Eğitim Sisteminin Finansmanı,** G.Ü. Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 39-50, 2007.

Maya, I. Ç., **AB Sürecinde Türkiye ile AB Ülkeleri Eğitim Istatistiklerinin Karşılaştırılması,** Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 4(4), 375-394, 2006.

Mullins, L., **Management and Organizational Behaviour,** Practice Hall, London, 1996.

Muter, N. B., Gökbunar, R., **21. Yüzyıla Doğru Türkiye'de Eğitim Hizmetlerinin Çağdaşlaştırılması,** M.Ü. Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayın Nu: 600/13, Istanbul, 2000. http://www.canaktan.org/yonetim/toplam_kalite/kamuda-toplam- kalite/muter-egitim-hizmetleri-kalite.pdf

Müftü, G., *Çocukların Hakları,* Milli Eğitim Dergisi, (151), 2001.

OECD, **Education at a Glance,** 2004.

Ögel, Z. B., Dursunkaya, Z., *Eğitimde Kalite Yönetimine Bir Örnek: ABET 2000 Akreditasyon Süreci.* H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 206-214, 2001.

Önder, I., *Eğitim Üzerine,* http://www.oes.metu.edu.tr/yaz2.html, 1999.

Özdemir, S., **Eğitimde Örgütsel Yenileşme,** Pegem Yayınlan, Ankara, 2000

Özden, Y., **Eğitimde Yeni Değerler** (6. Baskı), Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005.

Sami, Z., *Eğitimin Bir Işlevinin Kalkınma Olduğu Unutuluyor mu?,* Milli Eğitim Dergisi, 159, 2003.

Senge, P. M., **Beşinci Disiplin** (Çev.: Ayşegül Ildeniz ve Ahmet Doğukan), YKY, Istanbul, 1998.

Smyth, E., **Pupil Performance, Absenteesim and School Drop-out: A Multi-Dimensional Analysis, School Effectiveness and School Improvement,** 10(4), 480-502, 1999.

Sönmez, V., **Sevgi Eğitimi,** Anı Yayıncılık, Ankara, 1997.

Şimşek, H., **Paradigmalar Savaşı,** Sistem Yayıncılık, Istanbul, 1997.

Şimşek, Ş., M. **Yönetim Kuramları.** Damla Ofset Matbaacılık, Konya, 1998.

Şimşek, H. *OECD 2013 Eğitim Göstergeleri Raporu: Ne Ekersen Onu Biçersin,* 2013.

Şişman, M., **Öğretmenlik Mesleğine Giriş,** Pegem Yayıncılık, Ankara, 2000.

Tabak, H. Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı Yöneticilerinin Yeniden Yapılanmaya İlişkin Görüşleri. Basılmamış Yüksek Lisanas Tezi. Gazi Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara, 2014.

Tunalı, İ., *Türkiye İş Kurumu Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması 20*06.

Tural, N. K., **Eğitim Finansmanı,** Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.

Unay, C., **Eğitimin Iktisadi Kalkınma Üzerine Etkileri,** AR Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Istanbul, 1982.

UNICEF TÜRKIYE, *Dünya Çocuklarının Durumu: Kızlar Okulu Bırakırken Ülkeler Geride Kalıyor,* 2004.

Ünal, L. I., **Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi,** Epar Yayınları, Ankara, 1996.

Woods, E. G., **Reducing the Dropout Rate, School improvement research series.** NW: Regional Educational Laboratory, 2006.

YÖK, **Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi,** Ankara, 2007.

www.tuik.gov.tr. Erişim: 28-10-2014.

NOTLARIM

.....

.....

B. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞININ TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME

Kanun Hük. Kar. nin Tarihi 25/08/2011
Yayımlandığı R.G. 14/09/2011 tarih 28054 sayı.

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Görevler

Amaç ve kapsam

MADDE 1 – (1) Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı; Anayasa, 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile kalkınma plan ve programları doğrultusunda millî eğitim hizmetlerini yürütmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığının kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir.

Görevler

MADDE 2 – (1) Millî Eğitim Bakanlığının görevleri şunlardır:

a) Okul öncesi, ilk ve orta öğretim çağındaki öğrencileri bedenî, zihnî, ahlakî, manevî, sosyal ve kültürel nitelikler yönünden geliştiren ve insan haklarına dayalı toplum yapısının ve küresel düzeyde rekabet gücüne sahip ekonomik sistemin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak geleceğe hazırlayan eğitim ve öğretim programlarını tasarlamak, uygulamak, güncellemek; öğretmen ve öğrencilerin eğitim ve öğretim hizmetlerini bu çerçevede yürütmek ve denetlemek.

b) Eğitim ve öğretimin her kademesi için ulusal politika ve stratejileri belirlemek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve denetlemek, ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre güncelleyerek geliştirmek.

c) Eğitim sistemini yeniliklere açık, dinamik, ekonomik ve toplumsal gelişimin gerekleriyle uyumlu biçimde güncel teknik ve modeller ışığında tasarlamak ve geliştirmek.

ç) Eğitime erişimi kolaylaştıran, her vatandaşın eğitim fırsat ve imkânlarından eşit derecede yararlanabilmesini teminat altına alan politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve koordine etmek.

C. MİLLÎ EĞİTİM TEMEL KANUNU(*)

Kanun Numarası : 1739
Kabul Tarihi: 14,6,1973
Yayımlandığı R.G.: 24,6,1973 tarih 14574

I – Kanunun kapsamı:

Madde 1 – Bu Kanun, Türk milli eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri ve Devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde kapsar.

BİRİNCİ KISIM

Türk Milli Eğitim Sistemini Düzenleyen Genel Esaslar

Türk Milli Eğitim Sistemini Düzenleyen Genel Esaslar

BİRİNCİ BÖLÜM
Türk Milli Eğitiminin Amaçları

I – Genel amaçlar:

Türk Milli Eğitiminin Amaçları

Madde 2 – Türk Milli Eğitiminin genel amacı,Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. (Değişik: 16/6/1983 - 2842/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

(*) *a) Bu Kanunda geçen "temel eğitim" deyimi 16/6/1983 tarih ve 2842 sayılı Kanunla getirilen ek 1 inci maddeyle "ilköğretim" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.*
b) Bu Kanunda birlikte veya ayrı ayrı geçen "ilkokul" ve "ortaokul" ibareleri, 16/8/1997 tarih ve 4306 sayılı Kanunun 8 inci maddesiyle "ilköğretim okulu" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

D. İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU*

Kanun Numarası : 222
Kabul Tarihi: 5.1.1961
Yayımlandığı R.G. 12.1.1961 tarih 10705 sayı

Madde 1 – İlköğretim, kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.

Madde 2 – İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, Devlet okullarında parasızdır.

Madde 3 – (Değişik: 30/3/2012 - 6287/1 md.) Mecburi ilköğretim çağı 6-13 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 13 yaşını bitirip 14 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter.

Madde 4 – Türk vatandaşı kız ve erkek çocuklar ilköğrenimlerini resmi veya özel Türk ilköğretim okullarında yapmakla mükelleftir.

Madde 5 – Mecburi öğretim çağında olup da, memleket dışında olmak, oturduğu yerde okul bulunmamak veya sağlık durumu dolayısiyle ilköğretim okuluna devam edemiyen vatandaşlardan özel olarak öğretim görenler, imtihanla ve yaşlarına göre layık oldukları ilköğretim okulu sınıflarına veya mezuniyet imtihanlarına alınırlar.

BİRİNCİ BÖLÜM

Teşkilat

Madde 6 – (Değişik: 12/10/1983 - 2917/2 md.)

Teşkilat

İlköğretim kurumları şunlardır:

a) Mecburi olanlar:

(1) (Mülga: 16/8/1997 - 4306/9 md.)

* a) *12/10/1983 tarih ve 2917 Sayılı Kanunun Ek 1 inci maddesi gereğince bu Kanunda geçen "ilköğretim müdürü" deyimi "ilçe eğitim müdürü", "öğretmenevi" deyimi "öğretmen lojmanı" olarak değiştirilmiş olup Kanun metnine işlenmiştir.*

b) *Bu Kanunda birlikte veya ayrı ayrı geçen "İlkokul" ve "ortaokul" ibareleri, 16/8/1997 tarih 4306 sayılı Kanunun 8 inci (2) İlköğretim okulları (gündüzlü, pansiyonlu, yatılı ilköğretim okulları ve gezici okullar), maddesiyle "İlköğretim okulu" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.*

8. Basım

EĞİTİM BİLİMLERİNE GİRİŞ
Eğitimcilik ve Öğretmenlik

Prof. Dr. Hasan Çelikkaya

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 680
Eğitim No.: 136
ISBN: 978-605-133-581-0
© 8. Basım, Mart 2016

EĞİTİM BİLİMLERİNE GİRİŞ - Eğitimcilik ve Öğretmenlik
Prof. Dr. Hasan Çelikkaya

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sokak No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çelikkaya, Hasan.
Eğitim Bilimlerine Giriş - Eğitimcilik ve Öğretmenlik / *Hasan Çelikkaya*
8. Basım, XXVI + 310, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-581-0
1. Eğitim 2. Öğretim 3. Pedagojik Sevgi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ALTINCI BASKI ÖN SÖZÜ

Eğitim Bilimlerine Giriş kitabımızın 5. Baskısının da tükenmiş olması; hizmet açısından, daha fazla insanımıza, özellikle daha fazla meslektaşlarımıza ve meslektaşı adaylarımıza faydalı olma açısından, elbette bizleri daha fazla memnun etmiştir ve memnun etmektedir. Çünkü bizim temel amacımız, insana faydalı olmaktır. Bu sebeple dikkat edilirse, kitabımızda, insana bir bütün olarak hitap edilmekte: insanın bedensel yapısı kadar, pisikolojik yapısına, inanç yapısına da, yani insanın bu tür ihtiyaçlarına da beraberce hitap edilmektedir. Objektiflik vasfı dolayısıyla ilim adamına (ilim sahibi insana) yakışan en doğru davranışın da bu tür davranış olduğuna inanmaktayız. Toplumsal açıdan bakıldığında da yine memlekete ve millete yapılacak en köklü hizmetin, halk tâbiriyle, hayırlı nesiller yetiştirmek olduğuna da kesin olarak inanmaktayız. Çünkü hayırlı nesil, şer (kötülük) düşünemez ve yapamaz. Yatırım açısından ele alındığında yine en köklü yatırımın, insana yatırım olduğunda da aslâ bir tereddüdümüz yoktur. İşte bizler tüm çalışmalarımızda hayırlı nesiller, başka bir ifade ile iyi düşünceli, iyi sözlü, iyi davranışlı, yine başka bir ifade ile kazandığı ve kazanacağı bilgi ve becerilerini öncelikle vatanın, milletin ve tüm insanlığın iyiliği için kullanacak barışçı zihniyette nesiller yetiştirmektir. Zaten bizler, kitabımızda medeniyeti, en geniş anlatımıyla teknolojinin insânî değerlerle yoğurulmuş şeklidir, diye tarif etmiş durumdayız. Değerler eğitiminden geçmeyen bir teknolojinin zâlimleşebilme ihtimali her zaman yüksektir. Ve maalesef, bu acı örneklere tarihte olduğu gibi günümüzde de rastlanabilmektedir. Onun için bizler "Önce sosyal eğitim." tezini savunmaktayız.

Kitabımızın 5. Baskısından bir ay sonra bir öğrencimle aramızda geçen bir sohbeti de burada aktarmakta yarar gördüm:

Bir yıl önce Eğitim Bilimine Giriş dersine gittiğim bir bölümün öğrencisi odama geldi. Yine aynı bölüm öğrencilerine aynı derse gidiyordum. Onlara anket uygulamak istediğini, dolayısıyla benden müsaade rica etmeye geldiğini söyledi. Ben de, olur, dedim. Ders saatini beklerken aramızda geçen sohbet esnasında öğrencim: Hocam; sizin bu sene derslerine gittiğiniz şubelerden benim oda arkadaşlarım var… dedi. Bu söz üzerine ben, bir fırsat yakalamış gibi, öğrencimin yanına biraz daha eğilerek ve sesimi de biraz kısarak: Evlâdım, o zaman seninle biraz dedi- kodu yapabiliriz dedim (tabiî şaka olarak). Bakalım öğrencilerim benim arkamdan ne konuşuyorlar, nasıl konuşuyorlar…dedim. Öğrencim: Hayır Hocam, hep iyi konuşuyorlar… dedi. Ama olsun, ne söylüyorlar, mesela, bir cümle aktarır mısın, dedim. O da: Bize Öğretmenliği sevdiren tek Hoca'… diyorlar cevabında bulundu. Bunun üzerine ben: Evlâdım; bu söz senin zannettiğin kadar basit bir söz değil. Hemen her öğretmenin öğrencisinden duymak istediği ve öğretmenin âdetâ tüm meslekî yorgunluğunu gideren bir sözdür bu… Eğer bir ay önce senden

bu sözü duymuş olsaydım, kitabımın reklamında kullanır ve bu söze dayanarak: Öğretmenlik mesleğini sevdiren tek kitap…! derdim, şeklinde karşılık verdim.

Konumuzla ve mesleğimizle ilgili bu hatıramı da naklettikten sonra, okuyucularıma ve meslektaşlarıma, meslektaş ı adaylarımıza iyi düşünceli, iyi sözlü, iyi davranışlı, barışçı zihniyette nesiller yetiştirmelerinde gönülden başarılar diliyorum.

Prof. Dr. Hasan Çelikkaya

06.06.2013 (İstanbul)

BEŞİNCİ BASKI ÖN SÖZÜ

Kitabımızın dördüncü baskısının bir yıl gibi kısa bir zamanda tüken¬mesi, bizleri fazlasıyla memnun etmiştir. Kitabımıza bu yüksek ilgiyi gös¬teren okuyucularımıza ve meslektaşlarımıza gönülden teşekkürü bir borç bilmekteyim.

Öğretmen adayı öğrencilerimize derslerde, sürekli vurguladığım husu¬su tekrarlamakta yarar görüyorum: Temel amacımız Milli Eğitim Bakanlığının Genel ve Özel Amaçlarma uygun olarak bilgili ve ahlaklı nesiller yetiştirmek¬tir. Bu yoldaki alman mesafeler, bizleri daha çok mutlu etmektedir. Kitabımızın basım ve dağıümını üstlenmek suretiyle bu konuda bizlere yardımcı olan No- bel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti. Sahibi Nevzat Argun Bey'e, Genel Koordinatör Pınar Gülter Hanım'a, Dizgi işleriyle meşgul olan Mehtap Yürümez Hanım'a ve diğer Nobel çalışanlarma tekrar ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Hasan ÇELİKKAYA

1 Ekim 2010 Göztepe - İstanbul

DÖRDÜNCÜ BASKI ÖN SÖZÜ

Eğitim Bilimlerine Giriş kitabımızın üçüncü baskısı 2008 yılında tükenmiş olmasına rağmen, dördüncü baskısı ancak 2009 yılında gerçekleştirilebildi. Kitabımızın, özellikle kıymetli meslektaşlarımız ve öğrencilerimiz arasında ilgi görmesi, bizleri, doğal olarak, memnun etmiştir ve etmektedir. Kitabımızın önemli özelliği evrensel veya teknik (objektif) bilgilerin, kültürel değerlerimizle de yoğurulmuş olmasıdır. Başka bir ifade ile Türk Millî Eğitim Sisteminin hem özel amaçları, hem de genel amaçları gözetilerek hazırlanmış olmasıdır. Yani bilgili olduğu kadar aynı zamanda ahlaklı, vatanperver, toplumuna gönülden uyum sağlamış nesillerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Hatta bu açıdan pratik olarak kitabımızın özelliğini "yerli malı" olarak da niteleyebiliriz. Nitekim öğrencilerime kitaplarımı tanıtırken bu özelliklerine vurgu yapmayı aslâ ihmal etmiyorum.

Kitabın diğer bir özelliği de sade Türkçeye ve akıcı bir üslûba sahip olmasıdır, denilebilir. Bu husus da bazı okuyucular ve jüri üyeleri tarafından ifade edilmiştir. Çünkü gerektiği yerlerde bilgiye duygu da katılmış ve yaşanan olaylar yazılmıştır. Akıcılık bu şekilde elde edilmiştir. Bilginin sürükleyici hâle gelmesinde duygunun rolünü de şöyle ifade edebiliriz: Yalnız veya objektif bilgiler kuru ekmeğe benzetilebilir. Yutulması zordur. Ama ekmeğe bir bal veya tereyağı sürdüğünüz zaman nerede ise bir dilim ekmeği bir lokma gibi yutarsınız. İşte duygular, kuru ekmeğe sürülen bal ve tereyağı demektir. Konuları işlerken yapmaya çalıştığım da işte budur. Kitabı okurken okuyucuların, bu özelliği kolayca fark edebilecekleri kanısını taşıyorum.

Burada bir noktayı vurgulamakta yarar görmekteyim. Meslektaşlarımızın bu alanda yazmış oldukları bazı kitaplarda dikkatimi çeken mühim eksiklik, eğitim konusundaki evrensel bilgilerle veya sadece kanun ve yönetmelik şeklindeki resmi bilgilerle yetinmiş olmalarıdır. Başka bir ifade ile öncelikle isminin başında "millî" kelimesinin bulunduğu bir bakanlığa öğretmen yetiştirmekte olduğumuzun unutulmasıdır. Veya öğretmen adaylarına branş ve objektif bilgiler kadar, millî ruh ve bilincin, yüksek duyguların yeterince verilmemiş olmasıdır, denilebilir. Hâlbuki Millî Eğitimin genel amacı; bilgili olduğu kadar ahlaklı ve kültürel değerlerini özümsemiş nesiller yetiştirmektir. Bakanlığın isminin başındaki "millî" kelimesi de zaten bunu gerektirmektedir. Eğitimin her kademesinde görev almış tüm eğitimcilerimizin hiçbir zaman unutmamaları ve uygulamaları gereken bir sorumluluktur. Bu husus, asla gözden kaçırılmamalıdır.

Kısacası tüm meslektaşlarımın ve adaylarımızın öncelikle Türk Millî Eğitim sisteminin birer elemanı olduğumuzu ve bu sisteme eleman yetiştirmekle sorumlu olduğumuzu unutmamamız gerekmektedir. Başka bir ifade ile evrensellik, milliliği gölgede bırakmamalıdır. Ayrıca günümüzün küreselleşen dünyasında bu noktanın daha bir önem kazanmakta olduğunu da

unutmamamız gerekmektedir. Tekrarlamak gerekirse birer eğitimci olarak bizlerin temel vasfı, para kazanmak değil, insan kazanmaktır. Yani insanı; insanlık âlemine, toplumuna ve toplumlara kazandırmaktır. Başka bir ifade ile mesleğimiz insan yetiştirme mesleğidir. İnsan yetiştirme demek de, gayet tabii, insanı hem bilgide hem de ahlaki alanda yükseltme demektir. İnsan, değerlerle değerlenir. Yani insanı yücelten sadece bilgi değil, aynı zamanda sahip olduğu değerlerdir. Bu gerçek de hiçbir zaman unutulmamalıdır. Biz, insan yetiştirme derken bu gerçekleri bir bütün olarak görüyor ve uygulamasını yapıyoruz, başkalarına da bu vurguyu yapıyoruz. Kitaplarımızın ilgi görmesinin artması, bizi bu açıdan yani insanlarımıza, amacımıza uygun faydamızın arttığını (hizmetimizin artmakta olduğunu) görmek açısından, memnun etmektedir, diyebilirim.

Son olarak kitabımızın ismi hakkında da kısa açıklama yapma ihtiyacı duymaktayım. Çünkü bazı meslektaşlarım veya okuyucular: Hocam, dersin resmi adı "Eğitim Bilimine Giriş" değil mi? dediler. Ben de "evet" dedim. Ancak ben, bilinçli olarak kitabımın ismini "Eğitim Bilimlerine Giriş" şeklinde çoğul kullandım. Çünkü bu derste, örneğin, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Yönetimi, Eğitim Felsefesi, Eğitim Ekonomisi vb. gibi eğitim bilimi çeşitleri hakkında özet bilgiler verilmektedir. Nitekim yine dikkat edilirse ilgili bölümün ve enstitünün adlarında bu kelime çoğul kullanılmıştır: Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Bilimleri Enstitüsü şeklinde. Bu nedenle bu dersin adının da çoğul olmasının daha uygun olacağını hatırlatmak amacıyla böyle çoğul kullanmayı tercih ettim.

Kitabımızın dördüncü baskısını üstlenen Nobel Yayın ve Dağıtım Genel Yönetmeni Nevzat Argun Bey'e, Pınar Gülter Hanım'a, Zehra ve Mehtap Hanım'a, Şefik Biroğlu Bey'e ve bu konuda emeği geçen Nobel Yayın ve Dağıtım'ın diğer elemanlarına gönülden teşekkürü bir borç bilmekteyim.

Kezâ her baskıda ifade ettiğimiz gibi, temel amacımız; insanlarımıza (öncelikle öğretmenlerimize, öğretmen adaylarımıza), alanımızla ilgili doğru ve yararlı bilgiler vermek ve duygular kazandırmaktır. Bu nedenle konumuzla ilgili katkılara ve yapıcı eleştirilere her zaman açık ve teşekkür borçlu olduğumuzu bir kere daha tekrarlamak istiyorum.

Prof. Dr. Hasan ÇELİKKAYA
5 Mart 2009 Göztepe - İstanbul

ÜÇÜNCÜ BASKI ÖN SÖZÜ

Bilindiği gibi, toplum içinde disiplinin sağlanması, sosyal huzurun gerçekleştirilmesi, problemlerin çözümü için iki yola başvurulur:

1- İlmî yol
2- İdari yol

Bir sorunun idari yolla çözümü demek, kanunlarla, emirlerle, yasaklarla, kısaca konulmuş yazılı kurallarla ve bu kurallara uygun olarak verilen emir ve yasaklarla çözümü demektir. Pratik akılla yaklaşıldığında, en kısa ve en kestirme çözüm yolu budur: İstenilen davranış için en kısa zamanda kanunlar çıkarabilir ve emirler verilerek o davranış gerçekleştirilebilir veya istenilmeyen davranışlar için yasaklar ve cezalar koyarak problem, mümkün olan en kısa sürede çözülebilir. Örneğin yönetim olarak; sigaranın veya içkinin toplum (insan) sağlığına zararlı olduğuna kesin olarak inanıyorsanız ve toplumu da bu zararlı maddelerden korumak istiyorsanız, bunun pratik açıdan en kestirme yolu, tütün ekimini veya içki imalatını tamamen yasaklarsınız veya dahili fabrikalarda üretip yalnız ihracatını yaparsınız veya ihracatının yapılmasına müsaade edersiniz, olur, biter. Devlet yöneticileri bu gerçeği bilmiyorlar mı dersiniz? Bilmemeleri mümkün değil. Öyleyse niçin bu yola başvurmuyorlar da, bu maddelerin üretimini yapıyor ve yapılmasına müsaade ediyorlar? Ve yine bu maddelerin üretimini yapıp ve yapılmasına müsaade etmekle beraber, niçin bu maddelerin insan sağlığına zararlı olduğunu anlatmaya çalışıyorlar? Dikkat edilirse sigara paketlerinin yan taraflarında "Sigara sağlığa zararlıdır." cümlesinin yazılmasından da geri kalınmıyor.

Bunun anlamı sigaranın ilmî yolla, yani eğitim yoluyla önlenmesinin tercih edilmesi demektir. Buradaki temel düşünce; tiryaki, her sigara paketini aldıkça bu yazıyı da ister istemez okuyacak, geç de olsa bir gün bu sözün doğruluğuna inanacak, ona gönülden nefret duyacak ve bir bırakacak ama tam bırakacaktır. Bu uygulamanın altında yatan amaç budur. Dolayısıyla sigaranın satılmasıyla, pakette böyle bir yazının bulunması bu açıdan bir çelişki teşkil etmemektedir. Bir davranışın eğitim yoluyla kazanılması demek, kişinin o konuda bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi, içten benimseyerek istenilen davranışı yapması demektir. Çünkü eğitimin temel özelliği budur, yani kişileri ikna ederek istenilen davranışı yaptırtmaktır. Tabiatıyla bu yolla bir sonuca ulaşmak hem çok tekrar hem de çok zaman ister. Bu konuda eğitimcilerin ve yöneticilerin son derece sabırlı, tahammüllü olmaları gerekir. Her eğitimci ve yönetici de her zaman bu tahammülü gösteremediklerinden veya gösterebileceklerine emin olmadıklarından, problemi ceza yoluyla, idari yolla çözmeyi tercih edenler de olabilmektedir. Bu metotların yerine ve duruma göre, her ikisinin de kullanılması yanlış değildir. Ancak kalıcı ve köklü çözüm, meselenin eğitim yoluyla çözümüdür. Bu tür çözüm, yani insanların bilinçlendirilmeleri ve ikna edilmeleri, uzun zaman ister ama kişiler, içten benimseyerek verdikleri karardan da kolay kolay dönmezler. Günlük hayatta bunun örnekleri her zaman görülebilir. Mesela sigarayı bıraktım de-

yip de üç-beş ay sonra tekrar başlayanları da her zaman görebilmekteyiz. Bu durum, onların bu konuda (sigarayı bırakma konusunda) tam ikna olmadıklarını gösterir. Tersi örnekler de yani sigarayı bırakıp da ömür boyu bir daha ağzına almayanlar da bizlerin gözlemlerinde bulunmaktadır. Birer eğitimci olarak bizlerin, bir davranışı kazandırma veya değiştirme konusundaki birinci tercihimiz, o davranışın eğitim yoluyla kazandırılması olmalıdır. Ceza veya idari yola başvurma son çare olmalıdır. Bu konuda merhum Ziya Paşa'nın "Nush ile uslanmayan etmeli tekdir, tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir." cümlesinin hatırlanmasının yararlı olacağına inanmaktayız.

Konuyu sadece idari yolla, emir ve yasaklarla halletme belki kısa zamanda amaca ulaşmayı sağlayabilir; ama bu sonuç, eğitim yoluyla kazanılan gibi köklü ve kalıcı olamaz ve olamamaktadır da. Bu hususta her insanın istenilen davranışı benimseyerek yaptığı iddia edilemeyeceğinden emir veya baskının kalktığı an (ki bu tür örnekleri ailede ve devlette her zaman görebilmekteyiz) kişiler yine önceki davranışlarına dönebilmektedir. Devlet yönetiminde görevli bir akademisyenin, tesadüfen televizyon haberlerinde izlediğim medya beyanatındaki "Baskı, maske doğurur." sözü, bir eğitimci olarak son derece dikkatimi çektiği için buraya aktarmayı da yararlı buldum. Çünkü baskı, istenilen davranışı belki en kısa sürede temin edebilir ama bu davranışı kişi içten benimsememişse, bu davranış kalıcı niteliğe kavuşmaz, aldatıcı olabilir. Ayrıca baskı, kişinin doğru bildiğini söylemesine veya yapmasına engel olacağı için o kişiyi gayri ahlaki bir yola da itebilir. Bu açıdan da baskı, olumsuz bir nitelik taşımaktadır, denilebilir. Veya acil tedavi benzeri durumlarda böyle bir yola başvurulabilir. Ancak istenilen bu davranışların imkân nispetinde kalıcılığını temin için, eğitim yoluyla takviyesi asla ihmal edilmemelidir. Tabii bu arada istenilen davranışın içten benimsenmesi ve dolayısıyla daha kalıcı olması konusunda, devlet desteği kadar, medya desteğinin de vazgeçilmez bir destek olduğuna inandığımızı belirtmek isterim.

Günümüz toplumlarını sürekli rahatsız eden, dünya barışını engelleyen terör olayını ele alırsak, bunun da yine yukarıda bahsettiğimiz üzere çözüm yolu ikidir: Birincisi, idari yol; ikincisi, eğitim yolu. Devlet yönetimleri, karakterleri (görevleri) icabı, meselenin halli için, öncelikli olarak idari yolu (kanun ve emirlerle önleme yolunu) tercih ediyorlar. Ancak son yıllarda hemen tüm toplum yöneticilerinin davranışlarında, bizim açımızdan, olumlu gelişmelere tanık olmaktayız. Yani ülke yöneticileri yalnız bu konuda çıkardıkları kanunlarla yetinmiyorlar, diyaloğa ve işbirliğine önem veriyorlar; toplumların, terörün zararları konusunda ikna edilmelerinin gerektiğine inanıyorlar. Başka bir ifade ile bu meselenin köklü çözümünün eğitim yoluyla olacağını anlatmak istiyorlar. Yöneticilerin bu bilince varmış olmaları, bir toplum eğitimcisi olarak, bizleri memnun etmektedir, diyebilirim.

Tekrarlamak gerekirse terör, kural dinlemeyen şiddet hareketidir. Terörün din ve milliyeti yoktur. Her toplumda görülebilir. Dolayısıyla tüm toplumların bu konuda işbirliği yapmaları uygun düşmektedir. Millet olarak

mensubu olduğumuz İslam inancında ise terörün asla ve asla yeri yoktur. İslam dinî, haksız yere bırakınız bir insanı öldürmeyi, gereksiz yere herhangi bir canlının dahi öldürülmesine müsaade etmez. Haklılık payı olsa bile İslam dininde kişilere öldürme hakkı tanınmamıştır. Kişi idam cezasını bile hak etse, bu cezanın yine mahkeme tarafından yerine getirilmesini emreder. Aksi durum, kan davalarına yol açacağından, toplumun huzurunun bozulmasına sebep olacağından İslam dinî buna asla müsaade etmez. Dini kaynaklarda bu konular teferruatlı bir şekilde açıklanmaktadır. Bizler birer toplum eğitimcisi olarak, toplumda görülen terör olayları başta olmak üzere hırsızlık, dolandırıcılık, hortumculuk ve benzeri kötü olayların imkân nispetinde önlenebilmesinin en sağlam yolunun, eğitim yolu olduğuna kesin olarak inanmaktayız. Şöyle ki:

Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi kitabımızın önsözünde de belirttiğimiz gibi, iyi dikkat edilirse, yakalanan teröristlerde, hırsızlarda, soyguncularda ve benzeri suç ve kötü işleri yapanlarda görülen bilgi eksikliği midir? Yoksa insani değerler, ahlaki değerler eğitimi eksikliği midir? Bakıyorsunuz, yakalanan kişi; bomba icat etmiş ama bu bombayı gerektiğinde düşmana karşı kullanması icap ederken, vatanın ve vatandaşın aleyhine rahatça kullanabiliyorsa burada bilgi eğitimi eksikliğinden nasıl bahsedilebilir? Keza tedbir olarak arabanıza alarm sistemi taktırıyorsunuz, ama bir de bakıyorsunuz çok geçmeden oto hırsızları bunun da çaresini bulmuşlar ve sizin haberiniz olmadan arabanızı çalabiliyorlar veya içindeki kıymetli teybinizi alabiliyorlar. Evinize çelik kapı yaptırıyorsunuz, ama yine çok geçmeden hırsız bunun da çaresini buluyor ve evinizi soyabiliyor. Tüccar, paralarının korunmasını sağlama bağlamak için çelik kasa alıyor ama bakıyorsunuz hırsızlar bunu da açıyor ve paraları alıp kaçabiliyorlar!.. Devlet, taklidi mümkün olmasın diyerek, azami gayreti göstererek para bastırıyor ama yine şahit olunduğu gibi, hem de yenisi daha piyasaya sürülür sürülmez, sahtesinin çıkarıldığını hayretle ve dehşetle izleyebiliyorsunuz vb. Pekiyi; burada tekrar sormak istiyorum: Bu olayları gerçekleştirenlerde de bilgi eğitimi eksikliğinden bahsedilebilir mi?

İşte bütün bu ve benzeri olayların altında yatan temel sebep bilgi eksikliği değil, insani değerler, ahlaki değerler eksikliğidir; kazanılan bilgi ve becerilerin vatanın, milletin ve insanlığın aleyhine değil, lehine kullanılmasının gerektiği eğitiminin eksikliğidir. Buna kısaca sosyal eğitim eksikliği, kültürel değerler eğitimi eksikliği de denilebilir.

Hatta zaman zaman katıldığım bazı radyo ve televizyon programlarında medyada yer alan "medeniyetlerin çatışması" ifadesinin yanlış kullanıldığına, doğrusunun "teknolojilerin çatışması" olabileceğine dikkat çektim. Çünkü medeniyet (uygarlık), ilimde ve ahlakta yükselmeyi ifade ettiğinden temel özelliği diyalog ve uzlaşmadır. Nitekim ülkeler medenileştikçe gerek kendi iç problemlerini, gerekse dış problemlerini çözmede diyaloğa ağırlık verirler. Başka bir ifade ile meselelerin görüşmeler yoluyla çözülmesine önem vermek, medeni ülke alameti; sosyal problemleri hemen baskı ve silah yoluyla (ihtilalle vb.) çözmeyi düşünmek de geri kalmış ülkelerin bir alameti ol-

muştur. Siyasiler ve toplumbilimciler tarafından kabul gören görüşe göre de her tür ihtilal, o ülkenin ortalama on yıl duraklamasına, dolayısıyla geri kalmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle ihtilallerin sık olduğu ülkeler asla geri kalmışlıktan kurtulamamaktadırlar. Etimolojik olarak konuya yaklaşırsak medeniyet kelimesi, Arap dilindeki "Medine: şehir" kelimesinden gelir. Medeni insan, şehirli insan demektir. Şehirli insan da yerleşik, ilimde ve ahlakta yükselmiş (tahsilli) kimse demektir. Medeniyet de işte bu medeni (şehirli) insanların meydana getirdiği ilim ve ahlakta yükselme demektir. Kelimenin İngilizce karşılığı olan "civilization: sivilleşme" sözcüğünde de aşağı yukarı aynı anlam vardır. Yalnız teknolojik ilerleme ise rekabeti ve çatışmayı da beraberinde getirebilir. Bu nedenle günümüzdeki çatışmalara "medeniyetler çatışması" yerine "teknolojilerin çatışması" demenin daha doğru olacağına inanmaktayız. Nitekim merhum Mehmet Akif Ersoy da İstiklal Marşı'nda "medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" cümlesiyle de bu acı gerçeğe dikkat çekmiştir. (Medeni kelimesinin karşıtı Arapçada, bedevi kelimesidir. Bedevi de göçebe, çoban, tahsilsiz kimse anlamlarına gelir. Türkçedeki şehirli köylü kelimelerinin anlamlarında da aynı benzerlikler görülebilmektedir.)

Bu nedenle bizler medeniyeti, kısaca, "Teknolojinin insani değerlerle yoğrulmuş şeklidir." diye tanımlıyoruz.

İşte Türk Milli Eğitim Sistemi'nin de genel amacı, aslında, ülkeyi medeni ülke haline getirecek, yani maddi ve manevi yönden; başka bir ifade ile ülkeyi hem sosyal yönden hem de ekonomik ve teknolojik yönden yükseltecek, kalkındıracak nesiller yetiştirmektir. Milli Eğitim Temel Kanunu iyi incelenirse orada bir genel amaçlar, bir de özel amaçlar bölümü vardır. Özel amaçlar kısaca branş elamanı yetiştirmek; genel amaçlar da toplumuna ve toplumlara uyum sağlamış nesiller yetiştirmektir, denilebilir. Dolayısıyla Milli Eğitim Sistemi'nde görev almış her öğretmenin otomatik olarak iki resmi görevi bulunmaktadır: Birincisi branş öğretmenliği yapmak; ikincisi de çocuğun sosyalleştirilmesi görevidir. Bu ikinci görev için programlarda özel bir dersin olması da gerekmez. Her branş hocasının derslerinde yeri geldikçe üçer-beşer dakikasını Milli Eğitimin Genel Amaçlarına (öğrencilerine millî ve insani değerleri aktarmaya, millî ve insani duyguları güçlendirmeye...) ayırması yeterlidir, görüşündeyiz. Öğretmenlerimizin bu iki görevinin bilincinde olmalarına, öğretmen yetiştirmekten sorumlu bir eğitimci olarak, özellikle dikkat çekmeyi bir görev saymaktayım. Yine unutulmamalıdır ki atalarımız "Kap, içindekini sızdırır."; "Yaşayan, yaşatır." demişlerdir. Bu sözlerin doğruluğuna bizler de inanmakta ve yaşamaktayız. Bu nedenle öğretmenler de kendilerinde ne varsa onu aktarırlar. Öğretmen kendisi hem bilgi hem de ruh sahibi olursa, öğrencilerine de bu vasfını aktaracağında şüphe yoktur. Bizler meslek hayatımız boyunca devamlı böyle (hem bilgi, hem de ruh sahibi) nesiller ve öğretmenler yetiştirmeye gayret ettik ve etmekteyiz. Öğrencilerim bunun şahidi oldukları gibi, yayınlarımız ve konuşmalarımız da bu gerçeğin şahididirler, diyebilirim. Öğretmen adaylarımıza ve öğretmenlerimize bu iki görevini yerine getirmede gönülden başarılar dilemekteyim. Bilinmelidir ki,

onların bu alandaki başarıları bizleri, birinci derecede memnun eden, mutlu eden faktör olacaktır. Başka bir ifade ile amacımız, barışçı zihniyette (iyi düşünceli, iyi sözlü ve iyi davranışlı, kazandığı ve kazanacağı bilgi ve yetkilerini daima milletinin ve insanlığın iyiliğine kullanan ve kullanacak nesiller yetiştirmektir. Tüm meslektaşlarımız ve yöneticilerimiz tarafından Türk Milli Eğitimi'nin bu güzel ve evrensel amacının, hiçbir zaman unutulmamasının ve unutturulmamasının gerektiğine inanmaktayız. Geleceğe de bu ümitle bakmaktayız.

Derslerde takip edilen kaynakların değerlendirilmesine gelince: Her fırsatta belirttiğimiz gibi üniversite ve üniversite hocasının birinci vasfı ilim merkezi ve ilim adamlığıdır. İlim ise statik değildir, devamlı değişme ve gelişme içindedir. Dolayısıyla üniversite hocası da devamlı kendini yenilemek ve öğrencilerine de bu yenilikleri aktarmak durumundadır. Bu nedenle üniversite eğitiminde, Milli Eğitim sisteminde olduğu gibi, standart bilgileri içeren bir ders kitabı söz konusu değildir ve olamaz da. Mevzuatta üniversite hocasına tanınan "bilimsel hürriyet" gereği, yetkili kurumlarca kabul edilen ve ana ilkeler diyebileceğimiz kısa açıklamaların dışında, üniversite hocası, dersini değerlendirmede hür bırakılmıştır. Derslerinde belirli bir kaynağı ders kitabı olarak kabul edebileceği gibi, derslerini konferans biçiminde veya değişik şekillerde de işleyebilir. Kendi kitabı varsa o dâhil, ders kitabı olarak kabul ettiği diğer kaynakları da yine istediği gibi değerlendirme yetkisine sahiptir: Kitaptaki tüm konuları her sene ve aynı şekilde okutmak zorunda değildir. Gününe ve duruma göre yararsız bulduğu konuları iptal edebileceği gibi, yararlı bulduğu yeni konuları da rahatlıkla ekleyebilir. Özellikle yükseköğretimde görev almış veya görev alacak genç meslektaşlarıma bu konuyu da, gördüğüm lüzum üzerine, açıklamayı yararlı bulmaktayım.[1]

Kitabımızın önceki baskı ön sözlerinde de hatırlattığımız gibi, bizler de neticede birer insanız. Her insan gibi hatalarımız olabilir. Bu konuda yapılacak iyi niyetli ve yapıcı eleştirilere her zaman açık olduğumuzu, hatta teşekkür borçlu olacağımızı tekrar belirtmek isterim.[2]

Bu arada kitabımızın yeni baskısını da tekrar üstlenen ALFA Yayınevi sahibi Faruk Bayrak Bey'e ve kardeşleri Vedat ve Ali Beylere ve bu konuda emeği geçen tüm kurum elemanlarına tekrar gönülden teşekkürü bir borç bilmekteyim.

Prof. Dr. Hasan ÇELİKKAYA

26 Temmuz 2006 Erenköy - İstanbul

---

[1] Ekler kısmını bizler, serbest okuma parçaları olarak değerlendirmekteyiz. Ancak meslektaşlarımız gerek görürlerse gerek gördükleri yerleri ders konusu olarak değerlendirme yetkisine sahiptirler tabii.

[2] YÖK tarafından yapılan son değişiklikte dersin adı "Eğitim Bilimlerine Giriş" olarak değiştirildiğinden bizler de kitabımızın bu üçüncü baskısını bu isim altında yayınlamayı uygun bulduk. Dileğimiz ders isimlerinin istikrara kavuşmasıdır.

İKİNCİ BASKI ÖN SÖZÜ

Bilindiği gibi "Eğitime Giriş" kitabımızın birinci baskısı Eylül 1997'de yapılmıştı. Meslektaşlarımızın ve okuyucularımızın yoğun ilgileri neticesi, kitabımızın birinci baskısı kısa bir sürede tükenmiş bulunmaktadır. Meslektaşlarımızın ve okuyucularımızın yoğun ilgileri; bizleri son derece memnun etmiş, hizmet gücümüze güç katmıştır. Hepsine ayrı ayrı teşekkürü bir borç bilmekteyim. Meslektaşlarımızın; vatanımıza, milletimize ve insanlığa hayırlı (iyi düşünceli, iyi sözlü, iyi davranışlı) ve başarılı (bilgili, becerikli) nesiller yetiştirmedeki gayretlerinin sürekli olmasını gönülden dilemekteyim. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın, huzurlu ve uyumlu bir toplum oluşturmanın, başka bir ifade ile gizli ve açık anarşinin kökten önlenmesinin, uzun vadeli de olsa, eğitimden geçtiğine, yani hayırlı ve başarılı nesiller yetiştirilmesinden geçtiğine kesin olarak inanmaktayız. İyi tetkik edildiğinde rahatça görülebileceği üzere gerek daha önce yayınlanmış ve hâlen ikinci baskısı yapılmış bulunan "Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi" adlı eserimizde ve gerekse "Eğitime Giriş" kitabımızda bu gerçek, ısrarla vurgulanmaktadır. Eserlerimizi, benzerlerinden ayıran en önemli özelliklerden birinin bu yönleri olduğu söylenebilir. Veya orijinallikleri, buradan kaynaklanmaktadır denilebilir. Kısacası eserlerimizde; toplumların kalkınmasında ve insanlığın insanlıkta yükselmesinde objektif bilgi kadar, belki ondan da önce, sosyal eğitimin (manevi değerler eğitiminin) veya öğrenciye bilgi kadar ruh da kazandırılmasının veya insanın zihin yapısı ile birlikte duygu yapısına da hitap edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır, denilebilir. Yine, fark edilebileceği gibi, tüm yayınlarımızda sade veya yaşayan Türkçenin kullanılmasına da ayrı bir özen gösterilmiştir.

"Eğitime Giriş" kitabımız ise; içeriğinden ve arka kapağındaki özetten de açıkça anlaşılacağı gibi, tamamen fonksiyonel amaçlı hazırlanmıştır. Yani konular, öğretmenlik mesleğine yönelik olarak işlenmiştir: Bir öğretmenin, eğitimci sıfatıyla, teoride ve pratikte, asgari ölçüde, bilmesi gereken veya bilmesi gerektiğine inandığımız konulara ağırlık verilmiştir. Rakama dayalı bilgiler yüklemekten ziyade öğretmene, eğitim görüş açısı kazandıracak ve onu mesleğinde başarılı kılacak konu, bilgi ve mesleki tecrübelerin (ibret alınacak yaşanmış olayların aktarılmasına) önem verilmiştir. Başka bir ifade ile çalışmamızın; kendi alanında, mümkün olduğunca, bilgi kadar ruh ve duygu açısından da doyurucu olması hedeflenmiştir. Eğitim konusuna, değişik açılardan yaklaşılmasına gayret edilmesinin bir anlamı da budur.

YÖK tarafından; eğitim fakültelerinin yapılarında meydana getirilen en son değişiklikte (1998), dersin adının, "Öğretmenlik Mesleğine Giriş" olarak değiştirilmiş olması, tarafımızdan da isabetli bulunmuştur. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, bizler de Eğitime Giriş kitabımızı zaten bu nitelikte hazırlamış bulunduğumuzdan; ayrıca yapılan karşılaştırmada, dersle ilgili YÖK

tarafından belirlenen temel konuları da aynen kapsadığı görüldüğünden, şimdilik bir içerik değiştirme ihtiyacı duymadan; keza iletişim ve siparişlerde de kolaylık sağlanması amacıyla, kitabımızın ismini "Öğretmenlik Mesleğine Giriş" olarak değiştirmeyi yeterli bulduk. Ancak bazı programlarda bulunan veya bulunabilecek olan "Eğitime Giriş" adlı dersler için de geçerli olduğunu hatırlatmak için, parantez içinde yine (Eğitim ve Eğitimcilik) kelimelerini koymayı uygun bulduk. Ancak bundan sonraki baskılarında, kısmet olursa, çalışmamızın; gelişen bilgi ve tecrübelerle zenginleştirilmesinin bilinci ve bilimsel gerçeğini de unutmamaktayız.

Bu arada "Eğitime Giriş" kitabımızın birinci baskısında; hemen her bilimsel çalışmada ve baskıda görüldüğü ve görülebileceği üzere, son derece dikkat edilmesine rağmen, yine de gözden kaçan bazı hatalar ve eksikler bulunmuştur. Onları da bu vesile düzelttik veya tamamladık. Buna rağmen yine de bizim tespit edemediğimiz fakat okuyucu tarafından tespit edilen eksik veya hatalar olursa (ki olabilir), bunların, mümkün olanlarının (örneğin harf hataları gibi) bizzat okuyucu tarafından düzeltilmesini, mümkün olmayanların veya tüm hataların, eksiklerin veya çalışmamızın daha faydalı olması için gerekli görülen düşüncelerin, tarafımıza bildirilmesinden memnunluk duyacağımızı da özellikle belirtmek isteriz. Bilgi veya bilinç açısından olsun, alanımızdaki hizmetler zincirine bir halka daha ekleyebilirsek kendimizi mutlu sayacağız.

Bu vesile ile tüm meslektaşlarımıza ve okuyucularımıza tekrar sevgi, saygı, mutluluk ve hayırlı nesiller yetiştirme çabalarında başarılar dilerim.

Keza eserimizin birinci baskısında olduğu gibi ikinci baskısında da içten ilgi ve desteklerini esirgemeyen ALFA Yayınları sahibi M. Faruk Bayrak, Vedat Bayrak ve Ali Bayrak kardeşlere, yazımı üstlenen dizgicilere ve tüm ALFA çalışanlarına tekrar teşekkürü bir borç bilmekteyim.

Doç. Dr. Hasan ÇELİKKAYA
10 Eylül 1999, Erenköy - İstanbul

BİRİNCİ BASKI ÖN SÖZÜ

Bilindiği gibi öğretmenliğin meslek olarak kabul edilmesi ile birlikte bu mesleği öğreten öğretmenlik bilgisi dersleri de önem kazandı ve bu önem her geçen gün daha da artmaktadır. Çünkü öğrenme ve öğretme olayının basit bir olay olmadığı; özellikle her alanda daha vasıflı elemanın yetiştirilmesini gerektiren günümüz teknoloji asrında, uzman yetiştirilmesinin de ancak ve ancak örgün eğitimle, yani planlı-programlı ve birbirine dayalı eğitimle mümkün olabileceği; başarılı eğitim ve öğretimin de yine başarılı öğretmenlerle gerçekleşebileceği açıkça görülmeye başlanmıştır. Bunun neticesinde her toplumda eğitime daha fazla önem verilmekte, eğitime artık ölü yatırım gözüyle değil, canlı yatırım gözüyle bakılmakta, fertler kadar devletler de bütçelerinden, eğitim tahsisatlarını azami derecede artırma yoluna gitmektedirler. Ülkenin hem sosyal, hem ekonomik, hem teknolojik kalkınmasının vasıfsız çoklukla değil, vasıflı azlıkla, yani uzmanlarla (lider kadrolarla) mümkün olduğu ve olabildiği net olarak kavranılmaya başlanılmıştır. Örneğin ülkemiz için düşünürsek Türkiye'yi kalkındıracak olan vasıfsız altmış beş milyon değil, vasıflı altmış beş bin kişi veya belki de altı bin beş yüz, hatta daha ileri giderek altmış beş kişidir, denilebilir. Çünkü eğitilmiş elemanlar, neticede fabrika kurmak, yeni alet ve ürünler icat etmek suretiyle üretici eleman olmaktadırlar. Keza bu ürettikleri malların ihracatını yaparak ülkeye döviz kazandırmakta ve ülkenin ekonomik kalkınmasını sağlamaktadırlar, diyebiliriz.

Bu amaçla, yani nitelikli elemanın ancak planlı-programlı bir eğitimle gerçekleşeceği düşüncesiyle, aslında ihtiyaç ânında ihtiyaç kadar yapılan halk eğitimi çalışmaları da planlı eğitime dönüştürülmektedir. Böylece başarılı bölge çalışmaları diğerlerine örnek gösterilerek daha verimli ve yaygın hizmet çalışması yoluna gidilebilmektedir.

İster örgün eğitimde, ister yaygın eğitimde olsun, bu bilgi ve beceri, uzmanlık kazandırma görevlerinin de sürekli olmasının yararları açıktır. Bundan dolayı buralarda görev yapanlar ve yapacaklar da öğretmen kadrosuna alınmıştır. Hatta üniversitelerde ilk ve orta eğitimin dışında okul öncesi ve halk eğitimi bölümleri de açılarak buralarda öğretmenliği meslek edinen kimselerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Ve Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre de özel alan bilgisi adı verilen öğretmenlik mesleği bilgisi dersleri veya sertifikası zorunlu hâle getirilmiştir.

Yukarıda kısmen temas ettiğimiz ve kitabımızın "öğretmenlik mesleği" bölümünde de bahsedileceği üzere öğrenme ile öğretebilmek çok farklı şeylerdir. Her okuma-yazma bilenin okuma-yazma öğretmede başarılı olamadığı gibi, her tahsilli kimsenin başarılı bir öğretmen olacağı düşünülemez.

Bugün ciltler dolusu kitap yazmış bir ilim adamını getiriniz, sınıfa koyunuz. Başarılı bir ders anlatamaz çok zaman. En azından sınıf disiplinini sağlamakta ve öğrencilerin seviyesine göre ders anlatmakta güçlükle karşılaşır. Büyük bir ihtimal ile kendi seviyesine göre ders anlatacak ve ortaöğrenim öğrencisi de bundan yeterince yararlanamayacaktır. Bizler öğrencilik hayatımızda bunun örneklerine şahit olmuşuzdur.

Ancak her öğretmen de mutlaka yüksek bir âlim demek değildir. Öğretmen, metotlara hâkim olan ve böylece sınıfına, öğrencisine ve dersine göre metotlar, teknik ve taktikler uygulayarak başarılı bir eğitim yapan ve kendinden üstün ilim adamlarının yetişmesine zemin hazırlayabilen kimse demektir. Bu anlamda öğretmene bir çeşit işletmeci gözüyle de bakılabilir.

Bu konuyu şöyle bir genelleme ile de özetleyebiliriz: Her ilim adamı mutlaka başarılı bir öğretmen olamadığı gibi her öğretmen de mutlaka yüksek bir ilim adamı demek değildir.

Ancak bir yanlış anlaşılma da oluşmamalıdır. Yani burada ilim adamını küçültme diye bir şey asla söz konusu değildir. Halk arasındaki "Taş yerinde ağırdır." sözünde anlatılmak istenildiği gibi biz burada öğretmenliğin ayrı bir meslek olduğunu ve her meslek erbabını da yerinde kullanmanın daha doğru olacağını anlatmak istiyoruz, o kadar.

İşte öğretmenlik mesleğini kazandıran zorunlu derslerden biri de "Eğitime Giriş" veya "Eğitim Bilimine Giriş" dersidir.

Üniversitenin bilim özgürlüğü niteliği gereği, üniversite hocası demek aynı zamanda bilim adamı demektir. Bilim, devamlı yenilenme süreci içinde bulunduğundan bu gelişmeye paralel olarak üniversite hocası da sürekli kendini yenilemek durumundadır. Yüksek öğretimdeki başarının, gelişmenin ve faydalı/fonksiyonel olmanın birinci şartı da budur. Bu nedenle üniversitedeki eğitimin tek otoritesi ders hocası kabul edilir ve ders içeriklerinin belirlenmesi de ilgili hocaya bırakılmıştır. Gününe göre, şartlara göre en yararlı bilgileri vermek, becerileri kazanmak, fonksiyonelliğini kaybetmiş konuları terk etmek veya asgariye indirmek öğretim üyesinin takdirine bırakılmıştır. Üniversite hocasını, havuz suyu gibi standart bilgileri aktarmakla yükümlü tutulan ilk ve orta öğretim öğretmenlerinden ayıran temel vasıflardan biri de öğretim üyesinin bu vasfıdır. İlk ve orta öğretim hocasının bu vasfı, ilk ve orta öğretimin amacına uygundur. Çünkü bu öğretim kademelerinin genel amacı ülke çapında eğitimdeki fırsat eşitliğini, hiç olmazsa bu düzeylerde (programlar çerçevesinde) gerçekleştirmektir. Bunun için de bu kademelerdeki tüm eğitim kurumlarında asgari seviyede öğrencilere bilgi ve beceri kazandırmak hedeflenmiştir. Bu maksatla da ders kitabı mecburiyeti getirilmiştir. Bu ders kitapları bağlayıcı nitelik taşır. Öğretmenin görevi bu bilgileri aktarmak ve öngörülen becerileri kazandırmaktır. Üniversite eğitiminde olduğu gibi ondan, yıl sonunda ayrıca bilimsel çalışma raporu istenmez.

Yüksek öğretimde ise zorunlu bir ders kitabı olmadığı gibi derslerin içeriğinin de belirli bir sınırı yoktur. Yüksek öğretim programları esnek ve çerçeve programlardır. Üniversitenin yapısına (bilim özgürlüğüne) uygun olan da budur.

Eğitime Giriş dersinin içeriği veya ana konuları, genellikle bu alanda yayınlanmış kaynaklarda belirtildiği gibidir. Ancak "Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır" atasözünde de belirtilmek istenildiği gibi her hocanın da, tabii olarak, kendine özel bir birikimi ve konuları işleyiş tarzı vardır ve bu, gayet normaldir. Ortak konu; eğitim hakkında genel bilgi vermektir. Eğitimin iskeletini tanıtmak ve diğer bilimlerle olan ilişkisini açıklamaktır. Başka bir ifade ile Eğitime Giriş ve Eğitim Bilimleri derslerinin ortak amacı neticede öğrenciye öğretmenlik formasyonu kazandırmaktır. Yani genel bir eğitim görüş açısı kazandırmaktır. Bu konuyu şöyle de ifade edebiliriz:

Eğitim derslerinin ortak amacı olaylara, bir eğitimci gibi bakabilme ve bir eğitimci gibi yorumlayabilme alışkanlığı kazandırmaktır. Dolayısıyla bu dersler bir şekillendirme dersleridir, yoksa birer ihtisas dersleri demek değildir. Derslerin içeriğinin belirlenmesine ve işlenişinde derslerin bu karakterinin gözden uzak tutulmaması gerekmektedir.

Bizler de kitabımızın hazırlanmasında bu hususu hiçbir zaman unutmadık. Ayrıca bu alanda yayınlanmış kaynakların tetkikinde, konuların ağırlıklı olarak, teorik, bilimsel ve istatistiki yönlerine ağırlık verildiği, uygulamaya yönelik bilgi ve görüşlerin, tecrübelerin aktarımında eksiklik tespit edilmiştir. Biz çalışmamızda bu yöne daha ağırlık vererek, bir bakıma mevcut kaynaklardaki eksiği tamamlamak ve dersin daha fonksiyonel olmasını amaçlamış bulunmaktayız. Çalışmamızdaki önemli fark, konuların isminden ziyade işlenişindedir. Yaşanmış olayların aksi iddia edilemeyeceği için, daha çok ilgi çekeceği ve onda daha yüksek ve kalıcı izi bırakacağı düşünce ve tecrübesiyle, meslek hayatımızdaki başımızdan geçen ve öğretmen adaylarına mutlaka yararlı olacağına inandığımız olayları aktarmaya özen gösterdik. Böylece dersin, hem yorucu ve sıkıcı olmaktan kurtarılması, hem daha dinlendirici ve fonksiyonel olması amaçlanmıştır. Çalışmamızda eğitimin kelime anlamı, terim anlamı, tarifi, tasnifi, özellikleri ve diğer bilimlerle olan ilişkileri anahatlarıyla işlenmiştir. Derinlemesine işlenmesi, ilgili derslere bırakılmıştır. İşlenen konularla ilgili fazla teorik bilgi veya istatistiki bilgiye ihtiyaç duyan araştırmacıların, ilgili kaynaklara bakmaları gerekmektedir. İsmi üzerinde dersimiz "Eğitime Giriş" dersidir. Yani bu derste eğitimle ilgili her konudan veya ilimden bahsedilecek, onlar hakkında ön bilgi verilecek ama hiçbirinin derinliğine girilmeyecek demektir. Başka bir ifade ile bu ders, bir tanıtım dersidir, şekil veya yüzeysel karakterli bir derstir, yoksa içerik tartışması dersi değildir. Dersin bu şekilde algılanması ve yorumlanması, içeriğinin de bu çerçeve dahilinde belirlenmesinin gerektiği düşüncesindeyiz.

Yine bilindiği gibi dar anlamda öğretme, öğrenmeyi öğretmektir (krş. Hesapçıoğlu, 1994, s. 14). Bu bakımdan Eğitime Giriş ve diğer öğretmenlik bilgisi derslerinin bu amaca (öğrenmeye ve öğretmenliğe) yönelik işlenmesinin, hem derslerin genel amacına daha uygun hem de öğretimin daha fonksiyonel olacağı inancını taşımaktayız. Biz konularımızı belirlerken ve işlerken bu hususa özellikle dikkat etmiş bulunmaktayız.

Konular çoğunlukla kendi kompozisyonumuz çerçevesi içinde verildiğinden, tırnak işareti yalnız direkt alıntılarda kullanılmış olup, bunun dışındaki yararlanmalar, yani anlam olarak istifade edilen konular; kaynakların isimleri ve ilgili yerlerinin parantez içinde gösterilmesiyle yetinilmiştir.

Yararlanma derece ve şekilleri ne olursa olsun öğretmen ve öğretmen adaylarına faydalı olacağına inandığımız başvuru kitaplarının ve çalışmaların da kaynaklar listesinde yer almasını uygun bulduk.

Ders kitabı; bir bakıma öğrenciye göre hazırlanmış, geniş detaylı ders notları demektir. Öğretmen ve öğrenciye yardım eden, öğrenmeyi kolaylaştıran, başarıyı artıran bir role sahiptir. Özellikle yüksek öğretimdeki bir dersin içeriğinin belirlenmesi, ilgili öğretim elemanına bırakıldığından, veri1en bilgiler, öğretim elemanından öğretim elemanına farklılık gösterir. Dolayısıyla bizim notlarımız da meslektaşlarımız arasında farklı değerlendirilebilir. Bu, tabiidir.

Bazı konularda daha geniş bilgiye ihtiyaç duyanlara veya detaylı açıklanmasında yarar gördüğümüz bazı konularla ilgili daha geniş bilgi içeren metinleri kitabımızın sonunda "ek"ler hâlinde vermeyi uygun bulduk. Özellikle Türk Milli Eğitim Temel Kanunu, Yüksek Öğretim Kanunu'ndan öğretmen adaylarının öncelikle bilmelerinde yarar gördüğümüz maddeleri, Türk eğitim sistemindeki önemli değişikliklerin kronolojik anlatımı; Eğitim Felsefesine özel ilgi duyanlar için genel eğitim felsefelerinden bazılarının farklı yorumları ve kaynaklarda isminden bahsedildiği halde kolayca metnine ulaşılamayan 1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi'nin bir fotokopisinin, araştırmacılar için ilgi çekeceği düşüncesiyle notlarımızın sonuna eklemeyi tercih ettik. Böylece hacmi küçük olan bu çalışmamızın da fonksiyonel olacağını ümit etmekteyiz.

Ayrıca eğitim derslerinin ortak giriş konuları olarak değerlendirdiğimiz:

"Öğretmenlik mesleği" ile "İlim nedir? Bilgi nedir?" konularını, gözden geçirilmiş şekliyle "Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi, 1996" kitabımızdan, buraya da aktarmayı uygun bulduk. Yine aynı kitabımızda giriş bilgisi olarak yer alan "Eğitimin Kelime Anlamları ve Farklı Açılardan Görünüşü" konusu ise, Eğitime Giriş dersinin zaten temel konusu olduğu için, bu konu da her iki kitabımızda yer almış bulunmaktadır.

Eserimizin hazırlanması ve basımı konusunda teşvik ve emeği geçen Prof. Dr. Fikret Gezgin Bey'e ve ALFA Basım Yayım Dağıtım sahibi M. Faruk Bayrak Bey'e, ALFA çalışanlarına gönülden teşekkürü bir borç bilirim.

Bizlerin yetişmesinde emeği gecen tüm aile ve akrabalarımdan, kuruluşlardan, Ahirete intikal edenlere Allah'tan rahmet ve mağfiret, sağ olanlara da huzurlu ve başarılı bir ömür dilerim.

Neticede tüm eğitimciler olarak amacımız. Vatanına ve milletine gönülden bağlı, millî kültürünü özümsemiş, bilgili ve ahlaklı nesiller yetiştirmektir. Başka bir ifade ile toplumunu hem ilmen, hem ahlaken yükseltecek bilgili, becerikli ve ahlaklı insanlar, halk ifadesiyle, hayırlı nesiller yetiştirmektir.

İşte bu inanç ve gayret içinde bulunan tüm meslektaşlarımıza ve öğretmen adaylarına gönülden başarılar diler, sağlıklı ve mutlu bir hayat geçirmelerini temenni ederim.

Doç. Dr. Hasan ÇELİKAYA
15 Ağustos 1997, Erenköy, İstanbul

İÇİNDEKİLER

Bölüm I
GİRİŞ
A. EĞİTİMDE TANIŞMA - İLK VE SON HAFTALAR....1
B. ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ....5
1. ÖĞRETMENLİK VE ÖNEMİ....5
a. Öğretmenliğin Kısa Tarihçesi....5
b. Mesleğin Önemi....8
c. Pedagojik Sevgi....10
C. BİLGİ NEDİR - İLİM NEDİR?....12
1. Bilgi Nedir?....12
2. Bilgi Çeşitleri....13
3. İlim Nedir?....14
4. İlmin Tasnifi....14
5. İlmin Özellikleri....15

Bölüm II
EĞİTİMİN KELİME ANLAMLARI VE FARKLI AÇILARDAN GÖRÜNÜŞÜ
A. EĞİTİM NEDİR?....19
1. KELİME OLARAK....19
a. Terbiye....19
b. Yönlendirme....19
c. Yetiştirme....20
d. Geliştirme....21
e. Şartlandırma....21
f. Uygulama....22
g. Alıştırma....22
h. Pedagoji....22
ı. Eğitbilim (Eğitim Bilimi)....23
j. Öğrenim ve Öğretim....23
k. Eğitilmişlik....24
l. Edeb-rabb....24
m. Kültürleme....25

2. TERİM OLARAK 25
3. TARİFİ 26
4. TASNİFİ 28
a. İşleyiş (Sistem) İtibarıyla 28
b. Plan İtibarıyla 30
c. Cinsiyet İtibarıyla 30
d. Yönetim İtibarıyla 30
e. Konu Bakımından 30
f. Uygulama Yönünden 31
5. EĞİTİLMİŞLİK-ŞARTLANMIŞLIK 34
a. Eğitilmiş İnsan Kimdir? Şartlandırılmış İnsan Kimdir? 34
b. Şartlandırma Nerede, Ne Kadar Gereklidir? 35
c. Reklamlar; Propaganda ve Cemaat Eğitimleri 36
d. Sosyal Huzur ve Eğitilmişlik 37
6. EĞİTİM NEDİR? ÖĞRETİM NEDİR? ÖĞRETMEN KİMDİR? 38
7. BATILI ÜNLÜ BAZI EĞİTİMCİLER VE GÖRÜŞLERİ 44

Bölüm III
EĞİTİM VE İNSAN

A. İNSAN NEDİR VEYA İNSAN KİMDİR? 51
B. DAVRANIŞ NEDİR? 52
C. EĞİTİM VE DAVRANIŞ 53
D. EĞİTİMİN GÜCÜ 58
E. EĞİTİMDE ARAŞTIRMA VE GÜÇLÜKLERİ 62

Bölüm IV
DEĞİŞEN DÜNYA VE EĞİTİM PROGRAMLARI

A. TEKNOLOJİ VE SOSYAL HAYAT (PROGRAMLARIN FONKSİYONELLİĞİ) 65
B. EĞİTİM ALANINDAKİ DEĞİŞMELER (GELİŞMELER) 67
C. PROGRAMLAR VE HAZIRLANIŞLARI 67
1. Milli Eğitim (ilk ve orta öğretim) Programları 67
2. Yüksek Öğretim Programları 69
3. Eğitim Programlarının Nitelikleri (Ders Açısından Özellikleri) 70

D. PROGRAM ÇEŞİTLERİ....70
E. PROGRAM DÜZENLEME ŞEKİLLERİ....71
1. Mantıki Düzenleme....71
2. Psikolojik Düzenleme....71
3. Pedagojik Düzenleme....72
F. PROGRAM TİPLERİ....73
1. Core Tipi Program....73
2. Faaliyet Tipi Program....74
3. Konu Tipi Program....75
G. ÖĞRETİM İLKE VE METOTLARI....75
1. Metot Nedir?....75
2. İlke Nedir?....76
a. Seviyeye Göre Öğretim İlkesi....76
b. Basitten Karmaşığa İlkesi....77
c. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi....77
d. Somuttan Soyuta İlkesi....77
e. Deney ilkesi....78
f. Ekonomiklik (Kolaylık) İlkesi....78
g. Yakından uzağa ilkesi....78
3. Öğretim Metotları (Biçimleri)....80
a. Öğretim Sistemleri....80
b. Öğretim Metotları....80
H. EĞİTİMDE AMAÇLAR HİYERARŞİSİ....84
I. EĞİTİM KURUMLARININ SINIFLANDIRILMASI....84
1. Dikey Sınıflandırma....84
2. Yatay Sınıflandırma....85
J. ÜLKEMİZDE VE DİĞER BAZI ÜLKELERDE EĞİTİME AYRILAN PAY VE OKULLAŞMA ORANLARI....85

Bölüm V
EĞİTİM VE FELSEFE

A. FELSEFE NEDİR?....91
1. Kelime Olarak....91
2. Terim Olarak....91
3. Tarifi....92

B. EĞİTİM FELSEFESİ NEDİR? 93
1. Tarifi 93
2. Tasnifi 93
C. EĞİTİME HEDEF GÖSTERME 96

Bölüm VI
EĞİTİM VE PSİKOLOJİ

A. PSİKOLOJİ NEDİR? 99
B. RUH NEDİR? 100
C. ÖĞRENİM NEDİR? 102
D. ÖĞRETİM NEDİR? 102
E. ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 104
F. DERS BAŞARI İLKELERİ 104
G. ÖĞRENME VE ÖĞRETME İLE İLGİLİ BAZI YABANCI UZMANLARIN GÖRÜŞLERİ 108
H. ÖĞRENMEYİ ENGELLEYEN FAKTÖRLER 110
1. Kalıtımsal Faktörler 110
2. Sonradan Ortaya Çıkan Engeller 111
I. KİŞİLİK VE EĞİTİM 112
1. Kişilik Nedir? 112
2. Kişilik (Huy) Eğitimi Hakkındaki Görüşler 114
J. DUYGULAR VE EĞİTİM 118
1. Duygu Nedir ve Çeşitleri 118
2. İnsanın İhtiyaçları (Açlıkları) ve Gıdaları 118
3. Duygu Eğitimi Nedir? Niçin Gereklidir? 120
K. ÇOCUK PSİKOLOJİSİ VE AİLE EĞİTİMİ 121
1. Çocuklar Babaları Hakkında Ne Düşünürler? 121
2. Çocuk Eğitiminde Ailenin Dikkat Edeceği Bazı Hususlar 121
a. Aile Nedir? 121
b. Eğitim Nedir? 122
c. Aile Eğitimi Nedir? 122
3. Yaş Dönemlerine Göre Çocukların ve Gençlerin Gösterdikleri Bazı Ruhsal Özellikler 126

Bölüm VII
EĞİTİM VE YÖNETİM

A. YÖNETİM NEDİR?....131
B. YÖNETİM - EĞİTİM....132
C. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ....133
1. Medrese Sistemi....133
2. Batı Tipi Eğitim Sistemi....133
D. EĞİTİM VE YÖNETİMDE UNVANLAR....135
1. Yönetimde Unvanlar....135
2. Eğitimde (Akademik) Unvanlar....136
3. Kadro Unvanları....137
E. FAKÜLTE KURULLARI....139
F. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN DÖNEMLERE GÖRE GÖSTERDİĞİ ÖZELLİKLER....139
G. EĞİTİM TEŞKİLATI....145
1. Bakanlık Örgütü....145
2. Taşra Örgütü (Bakanlık Bünyesi Dışındaki Birimler)....146
3. Şûralar....146
H. ÖĞRENCİ HİZMETLERİNE GELİNCE....149

Bölüm VIII
EĞİTİM VE SOSYOLOJİ

A. SOSYOLOJİ NEDİR?....171
B. TOPLUM VE EĞİTİM ETKİLEŞİMİ....171
1. Demokrasi Eğitimi....172
2. Sosyalleşme....173
3. Kültür ve Milli Kültür....174
4. Toplumsal Değişme ve Nitelikleri....176
5. Aile ve Eğitim....177

Bölüm IX
EĞİTİM VE TEKNOLOJİ

A. TEKNOLOJİ NEDİR? 179
B. TEKNOLOJİNİN EĞİTİME ETKİSİ....179
C. EĞİTİMİN TEKNOLOJİYE ETKİSİ 179

Bölüm X
EĞİTİM VE İLAHİYAT

A. İLAHİYAT NEDİR? 181
B. İLAHİYAT VE EĞİTİM İLİŞKİSİ 181

Bölüm XI
EĞİTİM VE AHLAK

A. AHLAK NEDİR? 183
B. AHLAK VE EĞİTİM İLİŞKİSİ 183

Bölüm XII
EĞİTİM VE EKONOMİ

A. EKONOMİ NEDİR? 185
B. EKONOMİNİN EĞİTİME ETKİSİ 186
C. EĞİTİMİN EKONOMİYE ETKİSİ....186
D. EĞİTİMİN EKONOMİK TERİMLERLE KARŞILAŞTIRILMASI 187
E. SONUÇ 191

Bölüm XIII
DERSTE ÖĞRETMEN

A. SELAM VERMEK....193
B. YOKLAMA YAPMAK....195
C. DUYURULAR....195
D. BAĞLANTI KURMAK....195
E. KONUNUN SUNULMASI 196
F. ÖZETLEME VEYA DEĞERLENDİRME 196

G. KILIK-KIYAFET 197
H. İFADE DÜZGÜNLÜĞÜ 197
I. SÖZ VE DAVRANIŞ TUTARLILIĞI 198

EKLER

EK I MİLLİ EĞİTİMİMİZDEKİ BAŞLICA GELİŞMELER "KRONOLOJİK YAKLAŞIM" 199
EK II 1982 ANAYASASI'NIN EĞİTİMLE İLGİLİ MADDELERİ.....207
EK III MİLLİ EĞİTİM TEMEL KANUNU 211
EK IV YÜKSEKÖĞRETİM KANUNU.....226
EK V İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ 245
EK VI GENEL EĞİTİM FELSEFELERİ HAKKINDAKİ BAZI GÖRÜŞLER.....250
EK VII ÖĞRETMENLİK FORMASYONU DERSLERİ HAKKINDAKİ AÇIKLAMA YAZISI.....274
EK VIII MAARİF-İ UMUMİYE NİZAMNAMESİ BAB-I EVVEL 275
EK IX EĞİTİM-DİN VE FELSEFİ İLİŞKİLERİNE KISA BİR BAKIŞ 301

KAYNAKLAR 305

KAYNAKLAR

Akyüz, Akyüz; *Türk Eğitim Tarihi* (Başlangıçtan 1993'e), İstanbul, 1993, Kültür Koleji Yayınları

- *Türkiye'deki Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri* (1848-1940), Ankara, 1978.

Akdemir, Hasan; *Eğitim Sosyolojisi,* İstanbul, 1966.

Alkım Yayınları; *YÖK Mevzuatı,* Ankara, 1996.

- *Milli Eğitim Mevzuatı,* Ankara, 1996.
- *Devlet Memurları Kanunu,* 1996.
- *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi.*

Akyüz, Emine; "Korunmaya Muhtaç Çocukların Kurum veya Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilmesi", *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* Ankara, 1988, C. 21, Sayı: 1-2.

Alıcıgüzel, İzzettin; *İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim,* İstanbul, 1979, İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Anar, Suat; "Okul Sosyolojisi Açısından Okulun Kültürlerine Rolünün Analizi Üzerine Bir Deneme", *UÜ Eğitim Fakültesi Dergisi,* Bursa, 1989. C. V. sayı: 12.

Arseven, A. Doğan; *Alan Araştırması Yöntemi,* Ankara, 1993.

Aslan, Esra; "Benlik Kavramı ve Bireyin Yaşamındaki Etkiler", *M. Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi,*Yıl: 1992, Sayı: 4.

Aslantürk, Zeki; *Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri,* İstanbul, 1995, İFAY Yay.

Atay, Hüseyin; *Kur'anda Bilgi Teorisi,* İstanbul, 1982, Furkan Yay.

Aydın, Betül; "Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Bilişsel Çarpıtmalar", M. Ü. *Eğitim Bilimleri Dergisi;* Yıl: 1990, Sayı: 2.

Aydın, S. Mehmet; *Din Felsefesi,* Ankara, 1992, Selçuk Yay.

Ayhan, Halis; *Eğitim Bilimine Giriş,* İstanbul 1995, Şule Yay.

Ayvalıoğlu, Namık; Röportaj; 22 Aralık 1991, *Türkiye Gazetesi,* Kültür ve Sanat Sayfası.

Ateş, Süleyman; *Hutbe,* 1967, Fazilet Yay.

Baltacı, Cahid; XV-XVI. *Asırlarda Osmanlı Medreseleri,* İstanbul, 1976, İrfan Matbaası.

- *Maarif Sistemimiz,* İstanbul, 1980.

Baltaş, Acar; *Öğrenme ve Sınavlarda Üstün Başarı,* İstanbul, 1990, Remzi Kitabevi.

Başarı, İbrahim Ethem; *Eğitime Giriş,* Ankara, 1984, 1994.

- *Eğitim Psikolojisi,* Ankara, 1985.
- *Türkiye Eğitim Sistemi,* Ankara, 1993.
- *Eğitim Yönetimi,* Ankara, 1988, 1993.

Bayraklı, Bayraktar; *İslam'da Eğitim, Batı Eğitim Sistemleriyle Mukayeseli,* İstanbul, 1989, IFAV Yay.

- *Mevlana'nın Eğitim Anlayışı,* Tebliğ, Konya, 1989.
- *Farabi'de Devlet Felsefesi,* İstanbul, 1983.

Bayraktar, M, Faruk; *İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri,* İstanbul, 1984, İFAV Yay.

Bilgin, Beyza; *Eğitim ve Din Eğitimi;* Ankara, 1988, İ. Fak. Yay.

Bilhan, Saffet; *Eğitim Sosyolojisi,* Ankara, 1986, DTCF Yay.

- *Eğitim Felsefesi,* Ankara, 1991, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.

Bilgiseven, Âmiran Kurtkan; *Eğitim Sosyolojisi,* İstanbul, 1987, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.

Binbaşıoğlu, Cavit; *Eğitime Giriş,* Ankara, 1988.

- *Eğitim Düşüncesi Tarihi,* Ankara, 1982.
- *Genel Öğretim Bilgisi,* Ankara, 1983, Binbaşıoğlu Yayınevi.

Bolay, Süleyman Hayri; "Eğitimimizin Felsefi Temelleri", *Yeni Türkiye,* Sayı: 9.

Büyükkaragöz, S. Savaş, *Genel Öğretim Metodları,* Konya, 1994, Atlas Yayınevi.

Celkan Hikmet Yıldırım; *Eğitim Sosyolojisi,* Erzurum, 1989.

Costa, A. L. (1986), *Developing Minds,* ASCD.

Çağatay, Neşet; *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik,* Konya, 1981, Selçuk Yay.

Çağrıcı, Mustafa; *Gazali'ye Göre İslam Ahlakı,* İstanbul, 1982, Ensar Neşriyat.

Çamdibi" H. Mahmud; *Din Eğitimine Giriş, İ*stanbul, 1989, IFAV Yay.

- *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazali,* İstanbul, 1994, İFAV Yay.

Çelikkaya, Hasan; *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi,* İstanbul 1998, Alfa Yay.

- "Eğitim Olgusunun Özellikleri", *M. Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi,* 1990, Sayı: 2.
- "Eğitimin Anlamları ve Farklı Açılardan Görünüşü", *a.g.d.* 1991, Sayı: 3.
- "Kalkınma Ruhu ve Eğitim", *a.g.d.* 1992, Sayı: 4.
- "Kültür ve Eğitim", *a.g.d.* 1993, Sayı: 5.
- "Okulda İletişim", *a.g.d.* 1994, Sayı: 6
- "Eğitimin Görev ve Fonksiyonları", *a.g.d.* 1995, Sayı: 7.
- "Eğitimde ve Yönetimde Sevgi Faktörü", *a.g.d.* Sayı: 8.
- "Sistemli Bilgi", *İnsan ve Kâinat* (Aylık Bilim ve Teknoloji Dergisi), İstanbul, Nisan 1994, Sayı: 104
- "Barışçı Zihniyet ve Türk Milli Eğitim Sistemi", *a.g.d.* Ocak 1995, Sayı: 110.
- "Otorite Çatışması", *a.g.d.* Şubat-Mart 1995, Sayı: 111.
- "Çocuk Eğitiminde Ailenin Dikkat Edeceği Bazı Hususlar", *Kadın ve Aile Dergisi* (Aylık Dergi), İstanbul, Ağustos 1993, Sayı: 101, Vefa Yay.
- "Ergenlik Çağında Evlat ve Ebeveyn İlişkileri", *a.g.d.* Temmuz 1997, Sayı: 148.
- "Disiplin ve Eğitim", *Fidan* (Üç aylık ilmi, edebi dergi), İzmir, Temmuz-Eylül 1995, Sayı: 15.
- "Sosyal Eğitimde Yunus Emre Faktörü", *a.g.d.* Ocak-Mayıs 1996, Sayı: 17-18.
- "Din Eğitimi İhtiyaç Anketi", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* (Ed. Bayraktar Bayraklı), İstanbul, 1995, Sayı: 2.
- "Cami Eğitimi", *Diyanet* (Üç aylık ilmi dergi), Nisan-Haziran 1993, c: 29, Sayı: 2.

Demir, Ömer; *Üniversitenin Bugünü ve Yarını,* Ankara, 1996.

Demirel, Özcan; *Genel Öğretim Yöntemleri,* Ankara, 1994.

Dewey, John; *Eğitimde Ahlak İlkeleri* (Çev. A. Ferhan Oğuzkan), Ankara, 1996.

- *Mektep ve Cemiyet* (Tere. B. Avni), İstanbul, 1930.

Diamond, M. and Schelbel, A. B. (1996). *Brain Research. And How We learn Enka Education Forum,* April 6.

Dodurgalı, Abdurrahman; *İbni Sina Felsefesinde Eğitim,* İstanbul, 1995.

Doğan, İsmail; 'Tanzimat Döneminde Azınlıklar Eğitimi ve Bazı Tespitler", *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* Ankara, 1991, C. 24, sayı: 2.

- "Bilgi Toplumu: Uzun İnce Bir Yol" a.g.d. 1994, C. 27, Sayı: 1.

Emil, Birol; "Bir Öğretmenler Günü Daha", *Milli Kültür,* Ankara, 1990, Sayı: 78, s. 76- s. 79.

- 24 Kasım 1989 Öğretmenler Günü Konuşması, 1989, M. Ü. Fikirtepe Kampusu.

Ensar, Fazl-ur-Rahman; *İlimden-Felsefeden Dine,* (Mütercim, Kemal Kuşçu), İstanbul, 1967, Sönmez Neşriyat.

Erden, Münire; *Eğitimde Program Değerlendirme,* Ankara, 1995, Pegem Yay.

Er, İzzet; *Sosyalleşme-Sosyal Gelişme ve İslam,* Bursa, 1988, Furkan Yay.

Ergin, Osman; *Türkiye Maarif Tarihi,* İstanbul, 1839.

Ertürk, Selahattin; *Eğitimde Program Geliştirme,* Ankara, 1972.

Fındıkoğlu, Ziyneddin E.; *İçtimaiyat,* İstanbul, 1947, C. 1. 1950, C. II, 1958. c. III.

Fidan, Nureddin-Erden, Münire; *Eğitim Bilimine Giriş,* Ankara, 1988.

Frankel, C. (1959), *Issues in University Education,* New York: Harper and Brathers; Publishers, New York.

Gazzâli, İmam: *Tehafüt Ülfelasite: Alozoftanın Tutarsızlığı* (Çe. Bekir, Karlığa), İstanbul, 1981.

Gözütok, E Dilek; "Öğretmen Eğitiminde Meslek Formasyonu Öğretiminin Öğretim Elemanı Davranışlarına Yansıması", *E. B. Fak. Dergisi,* Ankara, 1989, C. 22, Sayı:1.

Güzelyazıcı, A. Şeref; *Fatih Mimberinden Müminlere Hutbeler,* İstanbul 1966, Selçuk Matbaası.

Hakkı, İsmail; *Din ve Hayat,* İstanbul, 1339 (M. 1923).

Hatipoğlu, Tahir; *Yüksek Öğretim Mevzuatı,* Ankara, 1995, Selvi Yay.

Hayıt, Halil; "Hz. Peygamber'in İlme Verdiği Önem ve İmam-Hatip Liseleri", *Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Dergisi,* Ankara, Kasım-Aralık 1992, Sayı: 37.

Hesapçıoğlu, Muhsin; *Öğretim İlke ve Yöntemleri,* İstanbul, 1994, Beta Yay.

- "Bilgi Toplumunda Eğitim ve Okulun Geleceğine İlişkin Düşünceler", *Yeni Türkiye,* Eğitim Özel Sayısı, Ocak-Şubat 1996, Yıl: 2, Sayı: 7, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yay.

İbn Haldun;. *Mukaddime (*Çev. Zakir Kadin Ugan), İstanbul, 1968, Cilt: 1, 1968), Cilt II-III (1970), MEB Yay.

Kazıcı, Ziya; *İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar,* İstanbul, 1985, Marifet Yay.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi; *İnsan Hakları,* İstanbul, 1995.

İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, *Sosyoloji Dergisi,* İstanbul, 1949, Sayı: 4-5, S. 8 (1953).

J. F. Gramer-G. S. Browne; *Çağdaş Eğitim* (Çev. A. Ferhan Oğuzkan), İstanbul, 1982, MEB Yay.

Karlığa, Bekir; *İslam Düşüncesi Üzerine Araştırmalar,* İstanbul, 1993, (Basılmamış Çalışma)

Kılıççı, Yadigar; *Okulda Ruh Sağlığı,* Ankara, 1992.

Kulaksızoğlu, Adnan; "Gençlik Çağı ve Ülkemizdeki Gençlik Sorunları", M. Ü. *Eğitim Bilimleri Dergisi,* Yıl: 1990, Sayı: 2.

- Öğretmenlik Mesleği, *a.g.d.* Yıl: 1995. Sayı: 17.
- *Yaşadıkça Eğitim Dergisi,* İstanbul, 1989.s., 23.

Küçük, Hasan; *Antik Çağdan Günümüze Sistematik Felsefe Tarihi,* İstanbul, 1985.

Küçükahmet, Leyla; *Öğretim İlke ve Yöntemleri,* Ankara, 1995, A.Ü. E. Fak. Yay. Kültür Hizmetleri Ltd. Şti.; Yaşadıkça Eğitim, Eylül/Ekim 1991, Sayı: 18 (Ders Geçme ve Kredi Sistemi).

Merter, Feridun; "Öğretmenlik Mesleğinin Geleceği ve Statüsü-Eğitim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *Yeni Türkiye,* Sayı: 7.

M. Ü. İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı: *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi,* İstanbul, 1995, Sayı: 2 (Editör: Bayraktar Bayraklı),

Nevevi, Muhyiddin; *Riyaz'üs Salihin* (Tere. Kıvamüddih Burslan-Hasan Hüsnü Erdem), Ankara, 1958, C. 3, 1964, C. 1. 1967. C. 2.

Oktay, Ayla; *24 Kasım 1989 Öğretmenler Günü Konuşması* (M. Ü. Fikirtepe Kampusu).

- "Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmenin Nitelikleri", *M. Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi,* 1991, Sayı: 3.
- *Okul Olgunluğu,* İstanbul, 1983.

Oğuzkan, A. Ferhan; *Orta Dereceli Okullarda Öğretim,* Ankara; 1989, Emel Matbaacılık Sanayii.

- *Öğretmenliğin Üç Yönü,* Ankara, 1988.
- *Orta Dereceli Okullarda Öğretim,* Ankara, 1989.

Onat, Faik Reşit; *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış;* Ankara, 1964.

Öcal, Mustafa; *Din Eğitim ve Öğretiminde Metotlar;* Ankara, 1990.

- *İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları,* İstanbul, 1994.

Önder, Namık Kemal; *Öğretimde Program, İlke ve Yöntemler,* Konya, 1986. Özen, Ramazan ve ekibi; *Japon Eğitim Sistemi (Çeviri),* İstanbul, 1996.

Özçelik, İsmail - Okutan, Mehmet; Eğitime Giriş, Trabzon, 1992.

Özmen, Selahattin; *Milli Eğitim Mevzuatı,* İstanbul, 1995.

Parnes, S. J. (1985), *Creative Problem Solving.*

Patterson, C. H. (1973); *Hümanistic Education,* Prentica-Hall, Inc.

Pazarlı, Osman; *Din Psikolojisi,* İstanbul, 1963, Remzi Kitabevi.

Pazarlı, Osman; *Pedagoji Notları,* 1966 (Basılmamış Ders Notları).

Prens Sabahattin; *Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?* İstanbul, 1965, Elif Yay.

Rosenshine, B. (1970), *Enthusiestic Teaching,* A. Research Review, School Review 78.

Savcı, Hikmet; "Öğretmen Nasıl Yetiştirilmeli?", *Milli Eğitim,* Ankara, 1993, Sayı: 123. Seçkin Yayınevi; *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, Ankara, 1994.

Selçuk, Mualla; *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler,* Ankara, 1990.

Sinanoğlu, Oktay; "Eğitim mi? Eritim mi?", *Yeni Türkiye,* Eğitim Özel Sayısı, Ocak-Şubat, 1996, Sayı: 7.

Slavin, R. E. (1991), *Educational Psychology,* Theorginto Practice, Prentice Hall Int. Inc.

Sönmez, Veysel; *Eğitim Felsefesi,* Ankara, 1994, Pegem Yay.

- *Öğretmenin EI Kitabı,* Ankara, 1994.

Şemin, Refia; *Karakter Formasyonu,* İstanbul, 1968, İ. Ü. E. Fak. Yay.

Tan, Hasan; *Psikolojik Danışma ve Rehberlik,* İstanbul, 1989, MEB Yay.

- "Öğretmenlik Sertifikası Kurslarındaki Başarı Dereceleri Üzerinde Bir Araştırma", *M. Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi,* Yıl: 1989, Sayı: 1.

Taylan, Necip; *Ana Hatlarıyla İslam Felsefesi,* İstanbul, 1983, Ensar Neşriyat.

Tekin, Halil; *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme,* Ankara, 1993, Yargı Yay.

Teker, Necmettin; "Bilgi Toplumu ve Eğitimde Yeni Boyutlar", *E. B. Fak. Dergisi,* Ankara, 1993, C. 46, Sayı: 1.

Tekışık, Hüseyin Hüsnü; "Öğretmen Okulunun Açılışının 146. Yılında Türk Eğitim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Sonuçları", Yeni Türkiye, Sayı: 7.

Tezcan, Mahmut; *Kültür ve Kişilik,* Ankara, 1993, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.

Tezcan, Mahmut; *Eğitim Sosyolojisi,* Ankara, 1988, 5. Baskı.

Tunalı, İsmail; *Felsefe,* İstanbul, 1990.

Turgut, M. Fuat; *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları,* Ankara, 1983, 1995.

Turgut, İhsan; *Eğitim Üzerine (Felsefi Bir Deneme),* İzmir, 1992, Bilgehan Matbaası.

Tuzcuoğlu, Sema); "Meslek Seçimi ve Önemi", *M. Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi,* Yıl: 1994, Sayı: 6.

Türk Dil Kurumu; *Eğitim Terimleri Sözlüğü,* Ankara, 1981.

Türk Eğitim-Sen; *Bilgi Çağında Eğitim* (Üç Aylık Eğitim-Kültür-Bilim Dergisi), Ankara, Nisan-Mayıs-Haziran 1996, Yıl: 3, Sayı: 7.

Türkiye Gazetesi; *Yeni Rehber Ansiklopedisi,* İstanbul, 1993; C. 1-20.

Üzgör, Tahir; "İlahi Meslek Öğretmenlik", *Bilgi Çağında Eğitim.* (Eğitim-Kültür-Bilim Dergisi, üç ayda bir yayınlanır), 1996 (Nisan-Mayıs-Haziran), Ankara.

Varış, Fatma; *Eğitim Bilimine Giriş,* Ankara, 1988.

- Eğitimde Program Geliştirme, Ankara, 1988.

Vefa Yayınları; *Kadın ve Aile* (Aylık Dergi), İstanbul, Ağustos, 1993, Sayı: 101, 1997, Sayı: 148.

Weber, Alfred; *Felsefe Tarihi* (Çev. Vehbi Eralp), İstanbul, 1964.Yavuzar, Haluk; *Çocuk Psikolojisi,* İstanbul, 1984.

Yeni Türkiye. *Medya Hizmetleri;* Yeni Türkiye Özel Eğitim Sayısı, Ankara, Ocak-Şubat 1996, Yıl: 2, Sayı: 7.

YÖK: *Türk Yüksek Öğretiminde On Yıl* (1981-1991), 1981 Reformu ve Sonuçları, Ankara, 1991.

Eğitim Kurumlarında
YÖNETİM VE LİDERLİK

Murat Korkmaz
Nurhayat Çelebi
Ali Serdar Yücel
Ercan Şahbudak
Nurullah Karta
Erdal Şen

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1351
İşletme No.: 49
ISBN: 978-605-320-257-8
© 1. Basım, Eylül 2015

EĞİTİM KURUMLARINDA YÖNETİM VE LİDERLİK

Murat Korkmaz-Nurhayat Çelebi-Ali Serdar Yücel-Ercan Şahbudak-Nurullah Karta-Erdal Şen

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yrd. Doç. Dr. Gökşen Aras
Sayfa Tasarım: Burhan Maden
Kapak Tasarım: Ozan Karabaş
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com- +90 312 418 20 10
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Korkmaz, Murat., Çelebi, Nurhayat., Yücel, Ali Serdar., Şahbudak, Ercan., Karta, Nurullah., Şen, Erdal.

Eğitim Kurumlarında Yönetim ve Liderlik /
Murat Korkmaz-Nurhayat Çelebi-Ali Serdar Yücel-Ercan Şahbudak-Nurullah Karta-Erdal Şen
1. Basım, X + 276 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-257-8
1. Eğitim 2. Yönetim 3. Liderlik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İçindekiler

ÖN SÖZ ..... **ix**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM
YÖNETİM VE YÖNETİM KURAMLARI

1.1. Yönetim Nedir? 3
1.2. Yönetim Kavramı 9
1.3. Yönetim ile İlgili Tanımlar 12
1.4. Yönetimin Özellikleri 15
1.5. Yönetim Düzeyleri 17
1.6. Yönetim Fonksiyonları 18
1.6.1. Planlama Fonksiyonu 20
1.6.2. Örgütleme Fonksiyonu 23
1.6.3. Yöneltme Fonksiyonu 27
1.6.4. Koordinasyon Fonksiyonu 28
1.6.5. Kontrol Fonksiyonu 30
1.7. Yönetim Kuramları 33
1.7.1. Klasik Kuramlar 33
1.7.2. Yapısal Kuramlar 39
1.7.3. Yönetsel Kuramlar 41
1.7.4. Nicel Kuramlar 41
1.7.5. Davranışsal Kuramlar (Neoklasik Kuramlar) 41
1.7.6. Sistem Kuramları 46
1.7.7. Durumsallık Yaklaşımı 52
1.7.8. Z Kuramı 54

2. BÖLÜM
YÖNETİCİ VE LİDERLİK

2.1. Liderin Güç Kaynakları 63
2.2. Yönetici Özellikleri ve Yönetim Sürecine Etki Eden Gruplar 65
2.3. Yönetici Türleri 65
2.3.1. Bürokrat Yönetici 66
2.3.2. İlgili Yönetici 66
2.3.3. Misyoner Yönetici 66
2.3.4. Geliştirici Yönetici 66
2.3.5. Adanmış Yönetici 66
2.3.6. Yetkeci (Otoriter)Yönetici 66
2.3.7. İyicil Yetkeci Yönetici 67
2.3.8. Bütünleşmiş Yönetici 67
2.3.9. Ödüncü Yönetici 67
2.3.10. Yürütücü Yönetici 67
2.3.11. Kopuk Yönetici -Kaba-Zorba Yönetici 68
2.3.12. Terk Edilen Yönetici 68

3. BÖLÜM
MOTİVASYON VE MOTİVASYON KURAMLARI

3.1. Motivasyonun Önemi 69
3.2. Motivasyon Kuramları 70
3.3. Motivasyon Süreci 72
3.4. Liderliğin Kapsam Kuramları 72
3.4.1. İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı 73
3.4.2. Çift Faktör Kuramı 76
3.4.4. Başarma İhtiyacı Kuramı 77
3.4.5. ERG Kuramı 78
3.5. Liderlik ve Süreç Kuramları 79
3.5.1. Sonuçsal Şartlandırma Kuramı 80
3.5.2. Skinner'ın Davranış Şartlandırma Teorisi 81
3.5.3. Beklentiler Kuramı 82
3.5.4. Vroom'un Beklentiler Teorisi 83
3.5.5. Porter -Lawler Kuramı 83
3.5.6. Adams'ın Eşitlik Kuramı 85
3.5.7. Edwin Lock'un Amaç Kuramı 86
3.5.8. Yol-Amaç Kuramı 87

4. BÖLÜM
LİDERLİK KURAMLARI

4.1. Özellik Teorileri 89
4.2. Davranışsal Liderlik Teorileri 91
4.2.1. Lowa Liderlik Çalışmaları 93
4.2.2. Ohio State Liderlik Çalışmaları 93
4.2.3. Reddin 3-D Yaklaşımı 95
4.2.4. Michigan Üniversitesi Çalışmaları 99
4.2.5. Bale'in Harvard Üniversitesi Araştırmaları 101
4.2.6. Blake ve Mouton'un Yönetim Tarzı Matriksi Modeli 102
4.3. Tannenbaum ve Schmidt'in Liderlik Doğrusu 104
4.4. Mc Gregor'un X ve Y Teorisi 105
4.5. Chris Argyris'in Olgunluk Kuramı 108
4.6. Likert'in Sistem 4 Modeli 109
4.7. Durumsal Liderlik Teorileri 111
4.7.1. Fiedler'in Durumsal Lider Etkililiği Modeli 111
4.7.2. Vroom-Yetton Normatif Liderlik Kuramı 114
4.7.3. Yol-Amaç Teorisi 116
4.7.4. Yaşam Eğrisi Teorisi 118

5. BÖLÜM
LİDERLİK VE LİDERLİK YAKLAŞIMLARI

5.1. Liderlik Kavramı 121
5.2. Liderlik ve Yaratıcılık 128
5.3. Liderlik Yaklaşımları 133
5.4. Liderlikte Çağdaş Yaklaşımlar 134
5.4.1. Etkileşimci (Transactional) Liderlik 135
5.4.2. Dönüşümcü (Transformational) Liderlik 136
5.4.2.1. Dönüşümcü Liderlik ve Okul Örgütü 142
5.4.3. Stratejik Liderlik 143
5.4.4. Öğretimsel Liderlik 145
5.4.5. Sistem (İşlemci) Liderliği 147
5.4.6. Demokratik Liderlik 148
5.4.7. Otokratik (Autocratic) Liderlik 149
5.4.8. Karizmatik Liderlik 150
5.4.9. Vizyoner Liderlik 153
5.4.9.1. Vizyoner Liderlikte Yaratıcılık ve Eğitim Kurumları İçin Çıkarımlar 153

5.4.10. Etik Liderlik 155
5.4.11. Otantik Lider 157
5.4.12. Ruhani (Spritual) Liderlik 158
5.4.13. Mentor Liderlik 159
5.4.14. Hizmetkâr Liderlik 159
5.4.15. Dağıtımcı Liderlik 161
5.4.16. Serbest Bırakıcı Liderlik (Laiesez Faire) 162
5.4.17. Toksik Liderlik 162
5.4.18. Narsistik Liderlik 165
5.4.19. İstismarcı (Yıkıcı) Liderlik 165

6. BÖLÜM
EĞİTİMDE LİDERLİK

6.1. Eğitim Liderliği Kavramı ve Tarihçesi 169
6.2. Eğitim Liderliğinin Önemi 170
6.3. Eğitim Liderinde Bulunması Gereken Özellikler 171
6.4. Eğitim Liderlerinin Davranışları 172
6.4.1. Kaynak Sağlayıcısı Olarak 172
6.4.2. Öğretimsel Kaynak Olarak 173
6.4.3. İletişimci Olarak 174
6.4.4. Görünür Kişi Olarak 175
6.5. Örgütsel Başarı ve Liderlik 175
6.6. Etkin Lider 176
6.7. Eğitim Liderlerinin Rolü 177
6.7.1. Okul Amaçlarının Belirlenmesi ve Paylaşılması Rolü 177
6.7.2. Eğitim Programı ve Öğretim Sürecinin Yönetimi Rolü 178
6.7.3. Öğretim Süreci ve Öğrencilerin Değerlendirilmesi Rolü 178
6.7.4. Öğretmenlerin Desteklenmesi ve Geliştirilmesi Rolü 179
6.8. Eğitim Liderliği Konusunda Ülkemizde Yapılan Çalışmalar 180

7. BÖLÜM
OKUL YÖNETİCİLERİ VE ÖĞRETMENLERİN ÇALIŞMA MOTİVASYONLARI

7.1. Lider Okul Yöneticisi 187
7.2. Geleneksel Bir Lider Olarak Okul Müdürü 188
7.3. Öğretimsel Bir Lider Olarak Okul Müdürü 189

7.4. Kolaylaştırıcı Bir Lider Olarak Okul Müdürü 189
7.5. Liderliğin Motivasyona Etkisi 190
7.6. Okul 191
7.7. Toplam Kalite Yönetimi 191
7.7.1. Öğrenen Örgüt 198
7.8. Senge'nin 5. Disiplin ve Öğrenen Okul Çalışmaları 199
7.9. Takım Hâlinde Ortak Yönelim 201
7.10. Yönetime Bağlılık ve Liderlik 201
7. 11. Eğitim Kurumlarında Takım Çalışması 202
7.12. Takım Çalışmasında Liderin Rolü 203
7.13. Yönetim Perspektifinden Okul Yöneticiliği 204

8. BÖLÜM
EĞİTİM VE OKUL YÖNETİMİNDE LİDERLİK

8.1. Okul Yöneticiliği ve Eğitim Liderliği Arasındaki İlişki 214
8.2. Okul Yöneticiliğinden Eğitim Liderliğine Geçiş 217
8.3. Okul Düzeyinde Dönüşümcü Liderlik Uygulamaları 218
8.4. Öğretimin Denetimi Uygulamaları 220
8.5. Eğitim Yönetimi ve Etik 222
8.6. Etik Liderlik Davranışı Uygulamaları 223
8.7. İletişimsel Etik 226
8.8. Karar Vermede Etik 226
8.9. İklimsel Etik 227
8.10. Davranışsal Etik 227
8.11. Etik Davranış İlkeleri 229
8.12. Etik Olmayan Davranış İlkeleri 232
8.13. Değişimi Yönetme Uygulamaları 235
8.13.1. Değişimin Bilgiyle Desteklenmesi Özelliği 236
8.13.2. Planlanmış Bir Süreç İzlenmesi Özelliği 237
8.14. Liderlik ve İletişim ile İlgili Uygulamalar 238

SONUÇ 243

KAYNAKLAR 247

ÖN SÖZ

Eğitim, kapsamlı bir süreç olup toplumsal kalkınmanın göstergelerinden birisidir. Bireylerin nitelikli bir toplum oluşturma sürecinde tabi oldukları eğitim olgusu, yönetsel açıdan detaylı bir şekilde ele alınması gereken hususlarının başında gelmektedir. Dolayısı ile rastlantıya ve tesadüfe bırakılamayacak kadar önemli bir yönetim alanıdır. Yönetsel açıdan belli bir uzmanlığı gerekli kılan eğitim, yapısal olarak yönetsel bir mekanizmanın varlığına muhtaçtır.

Eğitim yönetimi gerek bireyler gerekse de toplum açısından bilimsel veriler ışığında yürütülmelidir. Nitelik ve nicelik açısından eğitim yönetimi, eğitsel faaliyetlerin verimliliğinin de belirleyici olacaktır. Bu kapsamda eğitim yönetiminin klasik anlamda yönetici modeli ile yürütülmesi, faaliyetlerin aksamasına neden olabilmektedir. Eğitim faaliyetlerinin sürdürüldüğü okullarda mevzuat uygulayıcısı olarak işlev üstlenen geleneksel okul müdürlerinin eğitim yönetimindeki yerleri ve okulun etkililiği ve verimliliğine sağladığı olumlu ya da olumsuz katkılar bu kapsamda değerlendirilmesi gereken önemli konulardan birisi olmuştur.

Liderlik klasik anlamda yönetici modelinden farklı olarak yeni bir yol açmak, bireylere ilham kaynağı olmak gibi çağdaş yaklaşımları içermektedir. Hele ki eğitim gibi toplumun genelini ilgilendiren bir konuda, liderlik edecek kişilerin misyonlarına derin anlamlar yükleyebilmektedir. Eğitim yönetiminde liderlik, cesaretlendirici, yaratıcı ve yeni yol ve yöntemlerin keşfedilmesinde son derece önemlidir. Özellikle nitelikli bir toplumun oluşturulmasında eğitim ne denli önemli ise bu eğitim faaliyetlerine yön verecek yönetsel mercilerin de kabiliyetli olması ve yönlendirmeleri çağa uygun olması elzemdir. Zira çağımızın hızlı ilerlemesi, bilgi teknolojilerinin eğitimin merkezine yerleşmesi düşünüldüğünde, eğitim yönetiminde liderlik niteliğinin son derce belirleyici olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Ülkelerin tüm sosyal kurumlarının modernize edildiği bir dönemde, eğitim yönetimini de çağa uygun hâle getirilmesi gerektiği savunulabilir. Dolayısı ile eğitim yönetiminde liderlik vasfının hem etkin hem de çağa uygun olması kaçınılmazdır. Bu bağlamda yapısal dönüşümler bu anlamda planlanarak eğitsel faaliyetlerin nitelik ve nicelikleri yükseltilmelidir. Bu süreç ise eğitim yönetiminde liderlik anlayışının yaygınlaştırılması ile mümkündür.

Bu kitapta yer alan konular; yönetim ve yönetim kuramları, yönetici ve liderlik, motivasyon ve motivasyon kuramları, liderlik, liderlik kuramları ve liderlik yaklaşımları, eğitimde liderlik, okul yöneticileri ve öğretmenlerin çalışma motivasyonları, eğitim ve okul yönetiminde liderlik başlıkları altında değerlendirilmiştir.

GİRİŞ

Günümüz dünyasında yönetim ve strateji alanında yazılan tüm çalışmaların giriş bölümlerinde değişimin hızı, bilgi, iletişim ve üretim teknolojilerindeki gelişmeler, sertleşen rekabet ortamı, etkin ve etkili liderlik ve benzeri ifadeler ortak olarak kullanılmaktadır. Küreselleşme olgusu kapsamında değerlendirilen ve genellikle küreselleşmenin ekonomik boyutunda yansıyan sonuçları gözlemlenen bu süreç, aynı zamanda bireyin hem örgüt içindeki üretici boyutta hem de toplum içindeki tüketici olarak konumunun ve rollerinin geçmiş dönemlerden farklı olarak incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Bireyin göreli olarak önem kazandığı bu ortamda, ilgili tüm kavramların bilimsel yazındaki karşılığı ile farklı tarihsel dönemlerde, farklı aşamalar içinde gelişiminin insan odaklı olarak incelenmesi ve örgütlerin karar süreçlerinde de bu bilgiler ve yorumlar kullanılarak hareket edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yönetim ile ilgili tüm bilgi ve yaklaşımların yeniden ele alınması ve değişimin gereklerine göre yorumlanması önem arz etmektedir.

Yönetim teorilerinin tarihsel gelişimi açısından bakıldığında; 200 yıl kadar geriye giden bu zaman aralığının son döneminde yaşanan değişim ve gelişimin ne denli etkili ve farklı olduğu göze çarpmakla birlikte bu değişimin en önemli sonuçlarından birisi de yönetici ve liderlere duyulan ihtiyacın çok daha fazla artmış olmasıdır.

Son yüzyıl içinde; "Bilgi Toplumu", "Kuruluşlar Toplumu" "Ağ Toplumu" olarak dönüşen tüm yapıların etkisiyle birlikte, toplumların yönetici ve lider taleplerinin artması sonucu; yönetimin, yönetici ve lider özelliklerinin, farklı yönetici türlerinin değişimin sonuçlarına uygun ve bilimsel olarak geçmiş bilginin üzerinde yapılandırılması yaşamsal önem kazanmaktadır.

Liderin güç kaynaklarının neler olduğu ya da yönetici ile liderin özelliklerinin ne gibi farklılıkları barındırdığı soruları yeni ekonomi içindeki tüm paydaşların yanıtını aradıkları ve bilim dünyasının da bu hızlı değişime yanıt vermek adına çalışmalar yaptığı en temel yönetim sorularını oluşturmaya başlamıştır.

Günümüz iş yaşamında, örgütlerin ve bireylerin başarıya ulaşabilmesi için yönetim ve ilgili tüm kavramlar yaşamsal öneme sahip olmaya başlamış bulunmaktadır. Her alanda, yönetim ile ilgili boyutları ve bu boyutların hangi süreçlerde ve ne biçimde uygulandığını görmek mümkün hâle gelmiştir. Bu bağlamda "Stratejik Yönetim", "Toplam Kalite Yö-

KAYNAKLAR

1. Abdalla, H. F., Maghrabi, A. S., Al-Dabbagh, T. H., (1994), "Research Note: Assessing the Effect of Nepotism on Human Resource Managers", International Journal of Manpower, Vol. 15, No: 1, p. 60-67.
2. Acar, G., Kaya, M., (2012). Okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarına ilişkin beden eğitimi öğretmenlerinin görüşleri, Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 14 (1): 95-102.
3. Açıkalın, A., Şişman, M., Turan, S., (2007). Bir insan olarak okul müdürü, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
4. Açıkgöz, K., (1994). Eğitimde Etkili Yönetici Davranışları, Kanyılmaz Matbaası. 1. Baskı İzmir.
5. Adair, J., (2006). Effective Motivation. Uyan, S (Çev). *Etkili Motivasyon*. 3. Baskı, İstanbul: Mapsan Matbaacılık.
6. Akat, İ., Budak, G., Budak, G., (1994). İşletme Yönetimi. İstanbul: Beta Basım Yayın.
7. Akat, İ., Budak, G., Budak, G., (1999). İşletme Yönetimi, Barış Yayınları, İzmir.
8. Akçadağ, S., (2008). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Liderlik Davranışları Ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (Ankara İli Örneği), T.C. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi A.B.D, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
9. Akçay, A., (2003). Okul müdürleri öğretmenleri etkileyebiliyor mu?. Milli Eğitim Dergisi, Sayı 157, erişim: http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/157/akcay.htm, erişim tarihi: 15.11.2015.
10. Akdemir, A., (2003). Temel İşletmecilik Bilgileri, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
11. Akmut, O., Aykaç, B., Doğanay, M.M., Durukent, T. Müftüoğlu, M.T., Yüksel, Ö., (2003). Girişimciler için işletme yönetimi, Ankara: Gazi kitabevi.
12. Aksoyalp, Y., (2010). 21. yüzyılda okul yöneticisinin niteliği: öğretim liderliği, The Journal of SAU Education Faculty, 20.
13. Aksu, Mualla, B., (1995). "Toplam Kalite Yönetimi". Eğitim Yönetimi. Ankara: Pegem Yayınları. Yıl 1, Sayı. 2, (Bahar). ss. 203-210.
14. Aksu, G., (2012). Takım liderinin çalışanların motivasyonu üzerindeki etkisi: Çağrı merkezi incelemesi, Akademik Bakış Dergisi, sayı: 32.
15. Akşit, H., (2008). Yönetim Ve Yöneticilik, Kum Saati Yayınları, 1. Baskı İstanbul
16. Aktan, Can, C., (2004). Değişim çağında yönetim, İstanbul: Sistem yayıncılık.
17. Aktan, Can, Can., (1999). 2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri (4): İnsan Mühendisliği, İstanbul: TÜGİAD Yayını,
18. Akyüz, Yalçınkaya, M., (2002). Çağdaş Okulda Etkili Liderlik, Ege Eğitim Dergisi, (1) 2: 109-119
19. Aldair, J., (2005). Kışkırtıcı Liderlik, Alteo Yayınları, İstanbul.
20. Allen, L.A., (1960). Le metier de directeur, Paris.
21. Alpagun, O., Demir, M.H., Oktav, M., Üner, N., (1997). İşletme Ekonomisi ve Yönetimi, Beta, İstanbul.

22. Altun, Akbaba, S., (2003). "İlköğretim Okulu Müdürlerinin Dönüşümcü Liderliğe Verdikleri Önem ve Uygulama Düzeyleri", İlköğretim Online 2, (1): 10-17. Erişim: http://www.ilkogretim-online.org.tr
23. Amabile, T.M., (1998). How to kill creativity, *Harvard Business Review.September- October,76-87.*
24. Ambrose, S. E., (1992). Band of Brothers: E Company 506 th Regiment, 101st Airborne from Normandy to Hitler's Eagle's Nest by Ambrose. New Jersey: Simon & Schuster (1992).
25. Ancona D., Backman, E., (2010). Distributed leadership. Leadership excellence, The magazine of leadership development, managerial effectiveness, and organizational productivity, January. vol. 27 no. 1 pg: 11 http://mitleadership.mit.edu/pdf/MIT_Leadership_Center_0110-ap2.pdf EriÇim T. 22.02.2011.
26. Anderson, M.E., (1991). Principals: How To Train, Recruit, Select, Induct And Evaluate Leaders For America's Schools. Eric Clearing House On Educational Management. College Of Education. Universitiy Of Oregon.
27. Argon, A., Özçelik, N., (2007). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Değişimi Yönetme Yeterlikleri, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(16):70-89.
28. Argon, T., Mercan, M., (2009). "İlköğretim Okul Yöneticilerinin Öğretim Liderliği Rollerini Gerçekleştirebilme Düzeyleri", The First International Congress Of Educational Research, Congress Programme & Abstracts of Presentations, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale- Türkiye. http://www.eab.org.tr/eab/2009/pdf/120.pdf, erişim: 10.11.2015.
29. Argyris, C., (1957). *Personality and Organization*, Harper and Row Pub., Inc., N.Y, s.20-22.
30. Arıkan, S., (2001). "Otoriter ve Demokratik Liderlik Tarzları Açısından Atatürk"ün Liderlik DavranıŞlarının Değerlendirilmesi", Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 19 (1), Ankara, s.22
31. Aronson, E., (2001). Integrating leadership styles and ethical perspectives. Canadian Journal of Administrative Sciences, 14(4): 244-256.
32. Arslan, H., Beytekin, F., (2004). İlköğretim Okul Müdürleri İçin Eğitim Liderliği Standartlarının Araştırılması. Okul Müdürleri İçin Eğitim Liderliği Standartları (s. 2). XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Malatya.
33. Ashforth, B., (1994). Pettytyranny in organizations. *Human Relations, 47,* 755-779.
34. Ashforth, B., (1997). Pettytyranny in organizations: A preliminary examination of antecedents and consequences. *Canadian Journal of Administrative Sciences.14:* 126-140.
35. Aslan, H., Karip, E., (2014). Okul Müdürlerinin Liderlik Standartlarının Geliştirilmesi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Educational Administration: Theory and Practice. (20) 3: 255-279.
36. Aslan, Ş., (2009). Karizmatik liderlik ve örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi: "Kurumda çalışma yılı" ve "ücret" değişkenlerinin rolü.Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.Cilt:6 Sayı:1: 256-275.
37. Ata, N., (2006). *Bilgi Çağında Kariyerv Liderlik,* Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
38. Ataman, G., (2009). İşletme yönetimi, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
39. Atayer, C., (1997). Örgütsel öğrenmenin motivasyonla ilişkisi. *Yükseköğretimde sürekli kalite iyileştirme* (Edit. M.Çoruh). Ankara: Haberal Eğitim Vakfı.
40. Ateş, T., (1994). Laiklik: Dünya'da ve Türkiye'de, 7. Basım, Ümit Yayıncılık, Ankara, s.22.
41. Atlıoğlu, Y., Şahin, A., (2002). Liderlik Anlayışımız. Milli Eğitim Dergisi. 155, 16-22.
42. Aubrey, K., Chelladurai, P., (2001). Perceived transformational leadership, organizational commitment, and citizenship behavior: A case study in intercollegiate athletics. Journal of Sport Management, 15: 135-159
43. Autry, J. A., (2001). The Servant Leader. California: Prima Publishing.
44. Avolio, B. J., Bass, B. M., (2002). Developing potential across a full range of leadership, leadership of renewal. New Jersey: Lawrence Erbaum Associates.

45. Avolio, B. J., Bass, B. M., (2004). *Multifactor leadership questionnaire: Third edition. Manual and sampler set*. Redwood City, CA: Mind Garden.
46. Avolio, B.J., (2013). Foreword: Some transparent reflections on authentic leadership theory and research. In D. Ladkin & C. Spiller (Eds.), *Authentic leadership: Clashes, convergences and coalescences* (pp. xxii – xxx). Cheltenham, UK: Edward Elgar.
47. Avolio, B.J., Gardner, W.L., (2005). Authentic leadership development: Getting to the root of pozitive forms of leadership. *Leadership Quarterly*, 16(3), 315-338. doi:10.1016/j.leaqua.2005.03.001
48. Avolio, Bruce J., Waldman, David A., Yammarino, Francis J., (1991). Leading in the 1990s: The Four I's of Transformational Leadership. Journal of European Industrial Training, 15 (4): 9-16.
49. Ayan, S., (2006). Şiddet ve fanatizm. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 7(2): 191-209.
50. Aydın, A. H., (2011). Yönetim bilimi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
51. Aydın, A.H., (2001). Yönetim fonksiyonları. İçinde yönetim ve organizasyon (Ed: Salih güney), Nobel yayın dağıtım, Ankara.
52. Aydın, P. İ., (2003). Eğitim ve öğretimde etik, Ankara: PEGEMA Yayıncılık.
53. Aydın, P. İ., (2001). "Yönetsel, Mesleki ve Örgütsel Etik", Pegem A Yayınevi, İkinci Baskı, Ankara.
54. Aydın, P.İ., (2005). Okul Çevre İlişkileri, Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı (Editör: Yüksel Özden), Pegem A Yayınları, Ankara.
55. Aydın, P. İ., (2014). "Kamuda Etik", Erişim: http://www.tbmm.gov.tr/etik_komisyonu/belgeler/makale_KamudaEtik-InayetAydin.pdf, Erişim Tarihi: 22.09.2015.
56. Aydın, M., (2005). *Eğitim Yönetimi.* Ankara: Hatiboğlu Yayıncılık.
57. Aydın, M., (2007). Eğitim Yönetimi: Kavramlar, Kuramlar, Süreçler, İlişkiler. (8.baskı), Ankara: Hatiboğlu Yayınları.
58. Aydın, P. İ., (2002). Yönetsel Mesleki Ve Örgütsel Etik. Ankara: Pegem A Yayınları.
59. Aydın, P. İ. (1996). Alternatif okullar, Ankara: Pegema Yayıncılık.
60. Aydoğan, İ., Kaşkaya, A., (2010). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin İletişim Becerilerinin Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 30, Sayı 1: 1-16.
61. Ayık, A., Yücel, E., Savaş, M., (2014). Öğretmenlerin örgütsel adalet algılarının yordayıcısı olarak okul yöneticilerinin etik liderlik davranışları, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(2), 233-252.
62. Aykanat, Z., (2010). Karizmatik liderlik ve örgüt kültürü ilişkisi üzerine bir uygulama, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karaman.
63. Aytaç, T., (2000). Okul merkezli yönetim, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
64. Aytek, B., (1978). *Yönetim görevleri,* Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.
65. Aytürk, N., (2007). Yönetim Sanatı, 5. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara.
66. Bakan, İ., (2008). Örgüt kültürü ve liderlik türlerine ilişkin algılamalar ile yöneticilerin demografik özellikleri arasındaki ilişki: Bir alan araştırması. *Kahramanmaraş Üniversitesi. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* Haziran, 10 (14): 13-40.
67. Bakan, İ., (2011). Yöneticiler için Başarı Stratejileri. (2.baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
68. Bakan, İ., Büyükbeşe, T., (2004). "Örgütsel İletişim ile İş Tatmini Unsurları Arasındaki İlişkiler: Akademik Örgütler İçin Bir Alan Araştırması**",** *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi,* (7), 1-30.
69. Bakan, İ., Büyükbeşe, T., (2010). Liderlik "Türleri" Ve "Güç Kaynakları"na İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması: Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Algılarına Dayalı Bir Alan Araştırması. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 12 (19): 73-84.

70. Bakioğlu, A., (2013). Eğitimde mentorluk. 2.Basım. Nobel: Ankara.
71. Bakioğlu, A., Baltacı, R., (2010). Akreditasyon, eğitimde kalite, Nobel: Ankara.
72. Balay, R., (2000). Yönetici ve Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık, Nobel Yayın Dağıtım, Yayın No: 206, Ankara, s.192.
73. Balay, R., (2010). Öğretim Elemanlarının Örgütsel Yaratıcılık Algıları, *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 43 (1): 41-77.
74. Balcı, A., (1993). *Etkili Okul, Kuram, Uygulama ve Araştırma,* Ankara: Erek Ofset Matbaası.
75. Balcı, A., (1996). Etkili Okul ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Yeni Türkiye Eğitim Özel Sayısı, 7.
76. Balcı, A., (1998). Toplam kalite yönetimi, 9.Bölüm. *Eğitim Yönetimi El Kitabı* (Edit. Yüksel Özden). Ankara: PegemA.
77. Balcı, A., (1998). Yüksek Öğretimde Toplam Kalite Yönetimi Ölçeği, Kuramdan Uygulamaya Eğitim Yönetimi, Sayı:15: 319-334.
78. Balcı, A., (2001). Etkili Okul ve Okul Geliştirme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
79. Balcı, A., Açıkalın, A., Başar, H., (2005). Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
80. Balcı, A., Aydın, İ, P., (2001). Anadolu Öğretmen Liseler İçin Eğitim Yönetimi, Ankara M.E.B. Yayınları 3623, ders kitapları dizisi.
81. Balcı, A., Aydın, İ., (2003). Anadolu Öğretmen Liseleri İçin Eğitim Yönetimi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
82. Baloğlu, N, Karadağ, E., (2009). Ruhsal Liderlik Üzerine Teorik Bir Çözümleme. Educational Administration: Theory and Practice. c.15. s.58: 165-190.
83. Baloğlu, N., (2011). Dağıtımcı Liderlik: Okullarda Dikkate Alınması Gereken Bir Liderlik Yaklaşımı, Ahi Evran Ünv. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), Cilt 12, Sayı 3, Ağustos 2011, 127-148.
84. Baransel A., (1993). Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi, Avcıol Basım Yayım, İstanbul, Cilt: 1.
85. Baransel, A., (1979). Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi (Klasik ve Neo-klasik Yönetim ve Örgüt Teorileri) İstanbul, İstanbul Ünv. İşletme Fakültesi Yayınları, No: 101
86. Barker, A., (2011). Improve your communication skills. London: Kogan Page Limited. Erişim: http://www.kalabakas.dk/files/Books/Improve%20Your%20Communication%20Skills.pdf, 12.11.2015.
87. Barnett, T., Schubert, E., (2002). "Perceptions of the Ethical Work Climate and Covenantal Relationships", Journal of Business Ethics, Vol.36, No.3, pp. 279-290.
88. Baron, R.A., (1983). *Behavior in organizations*. *Understanding and managing, The human side of work*. Boston. Allyn and Bacon. Inc. 128-140.
89. Bartell, Carol A., Birch, Lavvrence W., (1995). Restructuring administrator preparation for California. Thrust for Educational Leadership, Vol. 24. Issue 5, p28-31.
90. Barutçugil, İ., (2004). Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi, Kariyer Yayıncılık, İstanbul.
91. Barutçugil, İ., (2006). Yöneticinin yönetimi, Kariyer yayıncılık, İstanbul.
92. Bass, B. M., (1989). "Leadership: Good, Beter, Best", Robert L. Taylor And William E. Rosenbach (Ed.), Leadership Challenge For Today's Manager, Nıchols Publıshıng, New York: 112-129.
93. Bass, B. M., Stogdill, R. M. (1990). Bass Stogdill's Handbook of Leadership: Theory, Research, and Managerial Applications (3rd ed.). New York: Free Press.
94. Bass, B.M., (1985). *Leadership and performance beyond expectations*. New York, NY: The Free Press.
95. Bass, B.M., (1990). From transactional to transformational leadership: Learning to sharethe vision. *Organizational Dynamics.* 18(3):19–32.

96. Bass, B.M., (1997). Personal selling and transactional/ transformational leadership. Journal of Personal Selling & Sales Management. 17 (3): 19-28.
97. Bass, B.M., Avolio, B.J., (1990). Developing transformational leadership:1992 and beyond. Journal of European Industrıal Training, 14 (5), 21-27.
98. Bass, M.B., (2000). "The Future of Leadership in Learning Organizations" Journal of Leadership & Organization Studies, 7(3):18-40.
99. Başaran, İ. E .,(1996). Eğitim Yönetimi, Ankara.
100. Başaran, İ. E., (1993). Yönetim, Gül Yayınevi, Ankara.
101. Başaran, İ. E., (2000a). Yönetim. Ankara: Umut Yayım Dağıtım.
102. Başaran, İ. E., (2000b). Eğitim Yonetimi Nitelikli Okul, Feryal Matbaası, Ankara.
103. Başaran, İ. E., (2004). Yönetimde İnsan İlişkileri Yönetsel Davranış (3.Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
104. Başaran, İ. E., (2008). Örgütsel Davranış İnsanın Üretim Gücü. Ankara: Ekinoks Yayınları.
105. Başaran, İ.E., (2000). *Örgütsel Davranış*. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
106. Bateman, T.S., Snell, S.A., (1999). Management: Building Competitive Advantage, 4th ed., USA: Irwin McGraw-Hill.
107. Bateman, T.S., Zeithaml, C.P., (1990). Management Function and Strategy, Boston: Richard D. Irwin, Inc.
108. Baygül, B., İnam, Ö., (2006). Kurum İçi İletişim: Çalışanların Sağlıklı İş Yaşamı Beklentilerinin Betimlenmesine Yönelik Bir Çalışma. 2. Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu, 27-28 Nisan 2006 (syf. 92-100). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Rektörlüğü.
109. Bayrak, C., (1999). Yönetim Biliminin Alanı ve Kapsamı, Milli Eğitim Bakanlığı Yönetici Adaylarının Eğitimi Programı Ders Notları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
110. Bayrakçı, E., (2010). Lider Davranışlarının Çalışan Motivasyonu Üzerine Etkisi: İpliksan A.Ş. Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi, C.2, S.2. s.15-32.
111. Baysal, A. C., (1992). Çalışma Yaşamında İnsan, İstanbul: Avcıol Yayınları.
112. Baysal, C., Tekarslan, E., (1998). Davranış Bilimleri, Dönence Basım ve Yayın, İstanbul.
113. Begeç, S., (1999). Modern Liderlik Yaklaşımları ve Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü.
114. Bennis, W., (2001). Bir Lider Olabilmek, (Çev.: Utku Teksöz), 2. Baskı, Sistem Yayınları, İstanbul.
115. Berlyne, D. E., (1964). A Decade of Motivation Theory. *American Scientist.* Vol.52: 447-451.
116. Bertalanffy, Ludwig V., (1968). General system theory, foundations,development, applications.George Braziller Inc.: Newyork,N.Y.
117. Besler, S., Oktal, Ö., Ağlargöz, O., Baraz, B., Şakar, N., Benligiray, S., (2012). Yönetim Bilimi-I, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 2644, Eskişehir.
118. Beycioğlu, K. (2007). Z Kuramı ve Okul Yönetimine Uygulanabilirliği Açısından Değerlendirilmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 63-72.
119. Beytekin, O. F., (2004). İlköğretim Okul Müdürleri İçin Eğitim Liderliği Standartlarının Araştırılması, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
120. Bilge, B., (2013). Öğrenci Başarısını Arttırmada Okul Müdüründen Beklenen Liderlik Özellikleri, Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi, 1 (2), 12-23.
121. Bilgen, N., (1987). Türk Milli Eğitimi ve Çağdaş Teftiş. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Devlet Elemanları Derneğince Düzenlenen I. Teftiş Semineri'nde sunulan bildiri. 3-4 Eylül, Ankara. 142-146.
122. Bingöl, D., (1990). Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler, Beta Yayınları, S.4, Erzurum.
123. Bingöl, D., (1997). Personel Yönetimi. İstanbul: Beta Basın Yayım Dağıtım A.Ş.

124. Bolat, T., (2000). Toplam Kalite Yönetimi. İstanbul: Beta, İstanbul.
125. Bolat, T., Aytemiz Seymen, O., (2000). Örgütlerde İş Etiğinin Yerleştirilmesinde "Dönüşümcü Liderlik Tarzı"nın Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. Sosyal Bilimler Dergisi 63, 1-15.
126. Bolat, T., Seyman, Aytemiz, O., Bolat, O.İ., Erdem, B., (2009). Yönetim ve Organizasyon, Detay Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.
127. Bolman, L. G., Deal, T.E., (1991). Leadership and Management Effectiveness: A Multi-Frame, Multi-sector Analysis. *Human Resource Management*. Vinter 1991, 30 (4): 509-534.
128. Bostancı, H., (2010). Okul Yöneticilerinin Teknolojik Liderlik Yeterlilikleri Açısından İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, Bilişim Yönetim Enstitüsü, Bilişim Sistemleri, Yüksek Lisans Tezi Kasım, Ankara.
129. Bowditch, J. L., Buono, A. F., (1990). *A Primer on Organizational Behavior*, Second Edition. Newyork: John Wiley&Sons.
130. Brown L., Beckett G., Gooden M., Hawkıns, A., (2001). "A Case Study of Democratic Leadership: From Crisis to Leadership Opportunity", 10 April: 1-10.
131. Brown, M. E., Treviño, L. K., & Harrison, D. A. (2005). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. Organizational Behavior and Human Decision Processes, Vol. 97: 117- 134.
132. Brundrett, M., (2001). The development of school leadership prepatration programs in England and in the USA: A comparative analysis. Educational Management & Administration 29(2): 229-245.
133. Brundrett, M., (2004). Leadership and creativity, *International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education.* 32(1): 72-76.
134. Budak, G., (1998). Yenilikçi Yönetim, Yaratıcı Birey. İstanbul: Sistem Yayıncılık
135. Budak, G., Budak, G., (2004). İşletme Yönetimi, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.
136. Bulutlar, F., Öz, E.Ü., (2009). The Effects of Ethical Climates on Bullying Behaviour in the Workplace, Journal of Business Ethics, 86: 273-295.
137. Burns, J . M ., (1978). Leadership, Harper and Rovv, New York
138. Bursalıoğlu, Z., (1975). Eğitim Yöneticisinin Yeterlikleri, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.
139. Bursalıoğlu, Z., (2011). Okul Yönetiminde Yeni Yapı Ve Davranış (16.Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
140. Busher, H. and Barker, B. (2003). The crux of leadership: Shaping school culture by contesting the policy contexts and practices of teaching and learning. Educational Management Administration Leadership, 31(1): 51- 65.
141. Büyükmirza K., (1999). Maliyet ve Yönetim Muhasebesi, BarıÇ Yayınları, Ankara.
142. Byars, Lloyd L., (1992). Concepts of strategic management, 3rd Edition, Harper Collins Publishers, New York.
143. Cafoglu, Z., (1992). Başarılı Okul Yönetiminde Liderlik, *Eğitim Dergisi*, 1, 49–57.
144. Cafoğlu, Z., (1996). Eğitimde Toplam Kalite Yönetim, İstanbul: Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, Sayı: 12.
145. Calabrese, R. L., (1989). "Ethics for Principals", The Educational Digest. Vol: 54, No:7.
146. Campbell, J.P., Dunnette, M. D., Lawler, E.E., Weick, K.E., (1970). Managerial Behavior, Performance, and Effectiveness, New York. McGraw Hill Book Comp.340-360.
147. Can, N., (2007). Öğretmen Liderliği Becerileri ve Bu Becerilerin Gerçekleştirilme Düzey, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 22: 263-288.
148. Can, H., (2002). Organizasyon ve Yönetim, 6. Baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara.

149. Can, H., (2006). Örgütsel Davranış, Arıkan Yayıncılık, İstanbul.
150. Can, H., (2007). "yönetim bilimi ve tarihçesi", yönetim ve organizasyon, editör: Salih güney, Nobel yayınevi, Ankara.
151. Can, H., Akgün, A., Kavuncubaşı, Ş., (1998). Kamu ve özel kesimde personel yönetimi, Ankara: Siyasal Kitabevi.
152. Can, H., Aşan, Ö., Miski Aydın, E., (2006). "Örgütsel Davranış", Arıkan Yayınevi, İstanbul.
153. Can, H., Tuncer, D., Ayhan, D.Y., (2003). Genel İşlemecilik Bilgileri, Siyasal Kitabevi Ankara, s.142.
154. Can, N., (1998). Öğretmen ve yöneticinin etkililiğinin öğretimdeki rolü, Kuramdan Uygulamaya Eğitim Yönetimi. Kış, Sayı:15.
155. Can, N., (2002). Değişim sürecinde eğitim yönetimi. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:155: 345-356.
156. Can, N., (2009). Öğretmen liderliği, Ankara: PegemA.
157. Capra, F., (2002). The hidden connections. 1st Edition. New York: Doubleday.
158. Carrel, M. R., Jennings, D. F., Heavrin, C., (1997). Fundamentals of Organizational Behavior. Chicago: Hill Book Companies Irwin, Mc Graw Inc.USA.
159. Celep C., Çetin, B., (2003). Bilgi Yönetimi. Ankara: Anı Yayıncılık.
160. Celep, C., (2004). Dönüşümsel Liderlik, Ankara: Anı Yayıncılık
161. Cemalcılar, İ., Bayar, D., Aşkun, İnal, C., Öz-Alp, Ş., (1989). İşletmecilik Bilgisi, Anadolu Üniversitesi İşitme Özürlü Çocuklar Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayınları No: 3, Eskişehir.
162. Cemaloğlu, N., (2007). Okul yöneticilerini liderlik stilleri ile yıldırma arasındaki ilişki, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* sayı: 33: 77-87.
163. Cemaloğlu, N., Kılınç, A.Ç., (2012). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışları ile Öğretmenlerin Algıladıkları Örgütsel Güven ve Yıldırma Arasındaki İlişki, Eğitim ve Bilim, Cilt 37, Sayı 165.
164. Certo, S. C., Certo, S. T., (2006). Modern Management (10th Edition). Prentice Hall: Upper Saddle River, NJ.
165. Cevizci, A., (1999). Paradigma felsefe sözlüğü. Pardigma, İstanbul.
166. Cevizci, A., (2014). Felsefe sözlüğü, Say yayınları, 4. Baskı.
167. Ceylan, A., (1997). Liderliğe Kurumsal Yaklaşımlar. 21.Yüzyılda Liderlik Sempozyumu. (5-6 Haziran 1997). Bildiriler Kitabı. Deniz Harp Okulu Basımevi, 2, 314-320. Tuzla-İstanbul.
168. Cheng, B., Chou, L., Wu, T., Huang, M., Farh, J., (2004). Paternalistic leadership and subordinate responses: Establishing a leadership model in Chinese organizations. *Asian Journal of Social Psychology, 7:* 89-117.
169. Choi, J., (2006). A Motivational Theory Of Charismatic Leadership: Envisioning, Empathy, And Empowerment, Journal Of Leadership & Organizational Studies.
170. Cinel, M. O., (2008). Karizmatik Liderlik Özelliklerinin Örgütsel Bağlılık Unsurları Üzerindeki Etkileri Ve Bir Araştırma, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim Ve Organizasyon Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli
171. Cohen, M. D., Sproul, L. E., (1991). Editors' introduction, Organization Science, Vol. 2, No.1: 1-3.
172. Conger, J. A., (1990). The dark side of leadership. *Organizational Dynamics, 19:* 44-55.
173. Conger, J. A., Kanungo, R.R., (1994). Charismatic leadership in organizations: perceived behavioral attributes and their measurement, Journal of Organizational Behavior, 15 (5): 439-452.
174. Coombs, P.H., (1973). Eğitim planlaması nedir?, çeviren: Cemal Mıhçıoğlu, Ankara: Milli Eğitim basımevi.
175. Coppieters, P., (2005). Turning Schools into Learning Organizations. Europen Journal of Teacher Education. Vol:28, No:2, June, ISSN 0261-9768, pp:137.

176. Council of Chief State School Officers [CCSSO], (2008). Educational leadership policy standards: ISLLC 2008 as adopted by the National Policy Board for Educational Administration.erişim: http://www.ccsso.org/Documents/2008/Educational_Leadership_Policy_Standards_2008.pdf, erişim tarihi: 11.11.2015
177. Cüceloğlu, D., (1999). İnsan Ve Davranış; Psikolojinin Temel Kavramları, Remzi Kitabevi, İstanbul.
178. Çakmakyapan, S., (2009). Dönüşümsel Ve Etkileşimsel Liderlik Davranışlarının Örgütsel Öğrenme Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, T. C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
179. Çalhan, G., (1999). İlköğretim okulu müdürlerinin öğretim liderliği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
180. Çeçen, A., (2000). İnsan Hakları, Savaş Yayınları, Ankara, s. 1–5.
181. Çelebi, N., Güner, H., Yıldız, V., (2015). Toksik Liderlik Ölçeğinin Geliştirilmesi, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 4, Sayı 1, s. 249 – 268.
182. Çelik, C., Sünbül, Ö., (2008). 'Liderlik Algılamalarında Eğitim ve Cinsiyet Faktörü: Mersin İlinde Bir Alan Araştırması', Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:3, ss.49-66.
183. Çelik, V. (2012). Eğitimsel Liderlik. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
184. Çelik, V., (1995). Informasyon Teknolojisinin Eğitim Yönetimine Etkisi. Milli Eğitim Vakfı Dergisi, Sayı:30, Ankara.
185. Çelik, V., (2003). Eğitimsel Liderlik. Ankara: Pegem A Yayınları.
186. Çelik, V., (2004). Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
187. Çelik, V., (2008). Liderlik, *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*, Y.Özden (Editor), Bölüm 7. 187-215. Ankara: Pegem A.
188. Çelik, V., (2009). Okul kültürü ve yönetimi, Pegem A, Ankara.
189. Çelik, V., (2012) Eğitimsel Liderlik. Ankara: Pegem Yayınları. 6. Baskı
190. Çelikkaya, H., (1999). Okul Yöneticisinin Eğitici ve Yönetici Özellikleri, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı: 11.
191. Çetin, K.Ö., Aydın, B., (2012). Ortaöğretim okulu yöneticilerinin dönüşümsel liderlik Özelliklerinin öğretmenlerin örgütsel bağlılıklarına etkisi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(19): 331-342.
192. Çetin, M., Güven, Y., (2015). Lider öğretmenlerin okul kültürüne etkisi, Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, 2(3): 1-5.
193. Çetinkanat, C., (2000). Örgütlerde güdülenme ve iş doyumu. Ankara: Anı Yayıncılık.
194. Çınar, O., (2010). Okul Müdürlerinin İletişim Sürecindeki Etkililiği, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı:26.
195. Çiçek, D., (2005). Örgütlerde Motivasyon Ve iş Yaşam Kalitesi: Bir Kamu Kuruluşundaki Yönetici Personelin Motivasyon Seviyelerinin Tespit Edilerek iş Yaşam Kalitesinin Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Adana.
196. Çoban H., (1997). Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş. İnkılap Kitapevi, İstanbul.
197. Daft, R., (2000). Management, N.Y: The dryden pres
198. Daft, Richard, L., (2003). Management., 6th ed., USA: Thomson South-Western West.
199. Dağlı, A., (2003). Toplam kalite yönetimi ve eğitim sistemine uygulanabilirliği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı:5.
200. Dale, B., McQuarter, R., (1998). Managing business improvement and quality (Implementing key tools and tecniques), Blackbell Publishers, Massachusetts.

201. Daresh, J., Ching-Jen, L. C., (1985). High schools principals perceptions of their instructional leadership behaviour. Paper presented all the annual meeting of the *American Educational Research Association* (Chicago, March 31-April 4), 22. ED 291138.

202. Daşlıçay, N., (1996). Örgüt ve Yönetim Kuramları, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Eğitim Ve Doktrin Komutanlığı Eğitim Yöneticisi ve Öğretmen Yetiştirme Okul Komutanlığı,http://gebzeram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/41/02/321172/dosyalar/2012_12/26110738_orgut_yonetim_kuramlari.pdf, erişim tarihi: 13.11.2015.

203. Davis, K., (1984). İşletmelerde insan davranışı, Çev: Kemal Tosun başkanlığında bir ekip, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları. Yayın No:3028.

204. Davis, K., (1988). İşletmede İnsan Davranışı: Örgütsel Davranış, (Çev.: Kemal Tosun vd.), 3.Baskı, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

205. Davis, K., (2003). Human Behavior at Work, Organizational Behavior, 6th Ed., McGraw Hill, 191: 178-180.

206. Davis, M.W., (2009). *Distributed leadership and school performance. Dissertation stubmitted to he faculty of the graduate school of education and human development of The George Washington University,* UMI Number: 3344534

207. De Bono, E., (1997). Altı şapka düşünce tekniği (Çev: E.Tuzcular).İstanbul: Remzi kitabevi.

208. De Cenzo, D.A., Robbıns, S.P., (1996). Human Resource Management, 5. Ed., (John Wiley & Sons, 1996), s. 296-297.

209. De Hoogh, A. H. B., Den Hartog, D. N., (2008). Ethical and despotic leadership, relationships with leader's social responsibility, top management team effectiveness and subordinates' optimism: A multi-method study. The Leadership Quarterly, Vol. 19: 297- 311.

210. Deal, T., Peterson, K., (1994). The leadership paradox, Eric. Digest, 371-455.

211. Deluga, R. J., (1997). Relationship Among American Presidential Charismatic Leadership, Narcissism, and Rated Performance. The Leadership Quarterly. 8, 49-65.

212. Deluga, R.J., (2001). American presidental machiavellianism implications for charismatic leadership and rated performance, The Leadership Quarterly 12: 339 – 363.

213. Demir, M. H., (1982). Üretim Yönetimi, Ege Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, Cilt: 1, İzmir.

214. Demir, M., (2011). İş yaşamında ayrımcılık: Turizm sektörü örneği, 8(1): 761.

215. Demirer, Y., Yılmaz, B.E., (2009). "Yolsuzluk Araştırmaları Üzerine Siyasal Kültür Eksenli Notlar", Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl:5, Sayı:7, s. 49-66.

216. Demirtaş, H., Özer, N., (2014). Okul Müdürlerinin Bakış Açısıyla Okul Müdürlüğü, Cilt: 22 No: 1, Kastamonu Eğitim Dergisi, ss. 1-24.

217. Dereli, T., (1981). *Organizasyonlarda davranış*, İstanbul. Ar Basım Yayın.

218. Dessler, G., (1979). Management Fundamentals, A Framework, 2nd Ed., Reston Pub.

219. Dessler, G., (1998). Management leading people and organization in the 21st century, Internetional ed., New Jersey: Prentice-Hall International, Inc.

220. Dicle, Ü., (1974). Bir Yönetim Aracı Olarak Örgütsel Haberleşme. Ankara: M.P.M. Yayını No: 169.

221. Dinçer, Ö., (1998). *Stratejik yönetim ve işletme politikası.* 5. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

222. Dinçer, Ö., (2008). Örgüt Geliştirme: Teori, Uygulama ve Teknikleri, 2. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.

223. Dinçer, Ö., Fidan, Y., (1996). İşletme Yönetimi, Beta Basın Yayım Ve Dağıtım A.Ş., İstanbul, s.48

224. Dobel, J. P., (1998). Political prudence and the ethics of leadership. Public Administration Review, January-February, 74-89.

225. Doel, M., (1994). Task centered work. Practising Social Work. London: Routledge.

226. Doğan, M., (1984). İşletme ekonomisi ve yönetimi, İzmir.
227. Donaldson, L., (2001). The Contingency Theory Of Organizations, Sage, London.
228. Dörnyei, Z., (2001). Teaching And Reseaching Motivation, Longman: Harlow, England.
229. Drake, R.I., Smith, P.S., (1978). *Sanayide davranış bilimleri*, Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, İstanbul, İstanbul: ÜniversitesiYayın No: 2459, 116.
230. Drucker P., F., (2000). 21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları. (Çev:Bahçivangil İ., Gorbon G.). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
231. Drucker, F.P., (1995). Yönetim uygulaması, (Çev. E.Sabri Yarman), 20. Baskı, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
232. Drucker, P. F., (1996). Yeni Gerçekler. (Çev. Birtane Karanakçı). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
233. Drury, S.. (2004). Employee Perceptions of Servant Leadership: Comparisons by Level and with Job Satisfaction and Organizational Commitment, Unpublished doctoral dissertation, Regent University, Virginia Beach, VA.
234. Dubrin, A., (1995). *Leadership: Research finding, practice and skills*, Boston: Hougton Mifflin Company, USA.
235. Duignan, P. A., Macpherson, R. J. S., (1992). Educative Leadership: a practical theory for new administrators and managers. London: The Palmer Press.
236. Dursun, D., (1992). Bürokrasi teorisi ve yönetim, Sosyal siyaset konferansları dergisi, sayı-37-38.
237. Durukan, H., (2006). Okul Yöneticisinin Vizyoner Liderlik Rolü, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt: 7, Sayı: 2, ss. 277-286.
238. Düren, A. Z., (2000). 2000'li Yıllarda Yönetim, 1.Baskı, Alfa Yayınları No: 692, Yönetim Dizisi No: 013, İstanbul, (2. Baskı, Kasım 2002).
239. Düzyer, O., (2007). Kobilerde Yönetim Kuramları ve Bartı İli Kobilerinde Yönetim Modelleri Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Bartın: Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
240. Efil, İ., (1993).İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, U.Ü.İ.İ.B.F., Uludağ Üniversitesi Basımevi.
241. Efil, İ., (1998). İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, Vipas A.S Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı İştiraki, Bursa.
242. Efil, İ., (1999). İşletmlerde Yönetim ve Organizasyon, Alfa Basım Yayım, Bursa.
243. Efil, İ., (2004). İşletme Yönetimi: Yönetim Düşüncesi Fonksiyonları ve Yeni Yönetim Teknikleri, Aktüel, İstanbul.
244. Eisenbach, R., Watson, K., Pillai, R., (1999). Transformational leadership in the context of organizational change. Journal of Organizational Change, 12 (2): 80-88.
245. Ekenci, G., İmamoğlu, A.F., (2002). Spor işletmeciliği, Nobel yayın dağıtım, Ankara.
246. English, F. W., (2006). Encylopedia of educational leadership and administration. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
247. Eraslan, L., (2004). Okul düzeyinde dönüşümcü liderlik, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*. 6 (1): 1-22.
248. Erçetin, S., (2000). Lider Sarmalında Vizyon. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
249. Erdem, A. R., (1997). "Yönetime Klasik Bilimsel Yaklaşımlar ve Eğitim Yönetimine Etkisi," PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, s. 91-103.
250. Erdem, A.R.. (1998). Süreç Kuramlarının Eğitim Yönetimine Katkıları, PAÜ. Eğitim Fakülte Dergisi, Sayı: 4.
251. Erdoğan, İ., (1996). İşletme yönetiminde örgütsel davranış, Birinci Baskı. İstanbul: Avcıol Basım- Yayın.
252. Erdoğan, İ., (1997). İşletmelerde davranış, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi yayını.
253. Erdoğan, İ., (2000). Okul Yönetimi ve Liderliği, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

254. Erdoğan, İ., (2007). İşletmelerde Davranış, MİAD - Malatyalı işadamları Derneği, 7. Baskı, İstanbul.
255. Erdoğan, İ., (2010). Eğitim ve Okul Yönetimi. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Şirketi.
256. Erdoğan, İ., (2012). Eğitimde değişim yönetimi, pegem akademi, 3. Baskı, Ankara.
257. Eren, E., (1987). İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim, Cilt 1, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İstanbul, s. 430.
258. Eren, E., (1998). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, İstanbul: Beta Yayıncılık.
259. Eren, E., (1998). Yönetim ve Organizasyon, 4. Baskı, Beta Basın Yayım Ve Dağıtım A.Ş., İstanbul.
260. Eren, E., (2008). Yönetim ve organizasyon, Beta Yayınevi, İstanbul.
261. Eren, E., (2010). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, (12.baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
262. Ergeneli, A., Eryiğit, M., (2001). Öğretim Elemanlarının İş Tatmini/ Ankara"da Devlet Ve Özel Üniversite Karşılaştırması, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:19 Sayı: 2, s.73.
263. Ergin, C., (2005). İnsan Kaynakları Yönetimi, Psikolojik Bir Yaklaşım, Ankara: Elma Yayınevi. Erişim: http://www.turknett.com/wp-content/uploads/2013/07/TransactionalandTransformationalLeadership.pdf, erişim tarihi: 24.11.2015.
264. Erkılıç, T., (2007). Toplam Kalite Yönetimi ilkelerinin yönetim yaklaşımları bağlamında tartışılması, GAU J. Soc. & Appl. 2 (4): 50-62.
265. Ertürk, M., (1995). İşletmelerde yönetim ve organizasyon, İstanbul, Beta basım yayım dağıtım A.Ş.
266. Ertürk, M., (2009). İşletmelerde Yönetim Ve Organizasyon, Beta Yayıncılık, İstanbul, s.37.
267. Eryılmaz, F., (2006). Endüstri meslek lisesi okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik özelliklerine sahip olma düzeyleri (Ankara İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
268. Fayol, H., (2005). Genel ve endüstriyel yönetim, çeviren: M. Asım Çalıkoğlu, adres yayınlar, Ankara.
269. Fernandez, A., (2000). Leadership in an era of change: Breaking down the barriers of the culture of teaching. In C. Day, A. Fernandez, T. E. Hauge, & J. Moller (Eds.), The life and work of teachers: International perspective in changing times (pp. 235- 250). London: Routhledge Falmer.
270. Fındıkçı, İ., (2002). İnsan Kaynakları Yönetimi, Alfa Yayınları, İstanbul.
271. Flynn, G., (1999). Stop toxic leaders before they stop you! *Work force, August,* 44-46. Erişim: www.workforce.com/archive/feature/22/22/12/223888/php, erişim tarihi:11.12.2015.
272. Fragkou, H.D., (2003). Ladership across differnces: The leader of the 21. Century. in Value leadership. Adel Safty, et, al., (Edit.). İstanbul: University of Bahçeşehir Publications.
273. Freeman, R. E., Steward, L., (2006). "Developing Ethical Leadership", Business Roundtable Institute for Corporate Ethics, s. 2-15
274. French, John R.P., Raven, B., (1965). The bases of social power- communication coche.
275. Frost, P. J., (2004). Handling Toxic Emotions: New Challenges For Leaders and Their Organization. Organizational Dynamics. 33: 111-127.
276. Fullan, M., (1992). Successful School Improvement. Philadelphia, Open University Publishing.
277. Fullen, M.G., Miles, B.M., (1992). Getting the reform right: what works and what doesn't. Phi delta kapan. 73 (10): 745-752.
278. Garih,Ü., (2000). İş Hayatında Motivasyon, Hayat Yayınları, İstanbul.
279. Gastill, J., (1994). "A Definition and Illustration of Democratic Leadership", Human Relations, 47(8): 953-965.
280. Genç, N., (1987). Amaçlara Göre Yönetim ve Motivasyon, Atatürk Üniv. İ.İ.B.F. Araştırma Merkezi İşletme Dergisi, Cilt:7, Erzurum, s. 269.
281. Genç, N., (2004). Yönetim ve organizasyon (Çağdaş sistemler ve yaklaşımlar), Ankara: Seçkin yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş.

282. Genç, N., (2007). Yönetim ve Organizasyon, 3.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
283. Gibson, J.L., Ivancevich, J.M., Donelly, J.H.Jr., (1997). Organizations: Behaviour. Structure, Processes. Ninth edition, Boston, MA: Irwin/McGraw-Hill, Inc.
284. Girard, S.H., (2000). Servant leadership qualities exhibited by Illinois Public School District superintendents. Dissertation Abstracts International, 61(5).
285. Glanz, J., (2000). Supervision for the Millennium: A Retrospective and Prospective. Focus On Education, Fall, 9–15, 19 Ekim 2005, http://www.wagner.edu/faculty/users/jglanz/
286. Glickman, C. D., Gordon, S. P., Ross-Gordon, J. M., (2009). Supervision and instructional leadership: A developmental approach (8PthP Ed.). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
287. Gordon, J.R., (1996). Organizational Behavior: A Diagnostic Approach. (5.edition). The United States of America: A Simon and Schuster Company.
288. Gök, S., (2008). İş Etiği ile İş Ahlakı Arasındaki İlişki ve Çalışma Yaşamında İş Etiğini Etkileyen Faktörler, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5 (1):. 1-19.
289. Gökay, M., Özdemir, Ş.S., (2010). Görsel Sanatlar (Resim-İş) Öğretmenlerinin Motivasyonlarını Etkileyen Faktörler: Konya Örneği, Dumlupınar üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı. 26.
290. Gökçen, H., (2002). Yönetim Bilgi Sistemleri: Analiz ve Tasarım Perspektifi. Epi Yayıncılık, Ankara.
291. Gökgücü, I., (2007). Siyasal parti haberlerinde "tarafsızlık" kavramı, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
292. Gökyer, N., (2004). Öğretim Liderliği. Ankara: Yesevi Yayınları.
293. Gökyer, N., (2010). İlköğretim okulu müdürlerinin öğretim Liderliği rollerini gerçekleştirme Düzeyleri ve bu rolleri sınırlayan etkenler, Selçuk Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 29, ss. 113-129.
294. Görmüş, A.S., (2001). "İşletmelerde Kalite ve Verimliliğin Sağlanmasında Çalısanların Yönetime Katılmasının Yönetim Teorileri ve Fonksiyonları Açısından Önemi", Ekonomik ve Teknik Dergi: Standard, Yıl: 40, Sayı: 474.
295. Greenberg, J., Baron, R.A., (2000). Behavior in Organizations Managing the Human Side of Work. (7.edition). New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
296. Greenleaf, R.K., (1977). Servant Leadership: A Journey into the Nature of Legitimate Power and Greatness, New York, Paulist Press.
297. Gregg, Russell T., (1957). "The administrative process" in administrative behavior in education. Edited by Roald F. Campbell and Russell T. Gregg. Harper and Row, Publishers, New York.
298. Griffin, M. S. (1993). Instructional Leadership Behaviours of Catholic Secondary School Principals. Doctoral Dissertation. The University of Connecticut.
299. Gronn, P., (2002). Distributed leadership as a unit of analysis. *Leadership Quarterly*, 13, 423–451.
300. Gulick, L., Urwick, L., (1937). Papers on the sciences of administration, Institute of public administration, New York.
301. Gurr. D., Drysdale, L., (2007). Models of successful principal leadership: Victorian Case Studies. C. Day and K. Leithwood (eds.), Successful Principal Leadership in Times of Change, 39-57.
302. Güçlü, N. ve Özden, S. (2000). Etkili okullar ve öğretim liderliği. G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20(1), 67-78.
303. Gül, H., (2006). Etik Dışı Davranışlar Ve Ussallaştırılması: Devlet Hastanelerinde Bir Uygulama, Selçuk Üniversitesi Karaman İ. İ. B. F. Dergisi, sayı: 10, yıl:9.
304. Gülcan, M.G., Kılınç, A.Ç., Çepni, O., (2012). İlköğretim okulu müdürlerinin etik liderlik davranışları gösterme düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 10(1): 123-142.

305. Gülsünler, M.E., (2010). İletişim Etiği ve Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Etik Kurallarına Bakışı, Selçuk iletişim, 6 (2), erişim: http://josc.selcuk.edu.tr/article/view/1075000117/1075000112, Erişim Tarihi: 11.12. 2015

306. Gülşen, C., (2009). Okul Müdürlüğünden Eğitim Liderliğine Geçiş. Gönüllü Eğitim, 13, 4-6.

307. Gümüşeli A. İ., (2005). Eğitim Liderliği, artı@eğitim Dergisi, 8, 6.

308. Gümüşeli, A.İ., (1996). Okul müdürlerinin öğretim liderliğini sınırlayan etkenler, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 2(31): 414-429.

309. Gümüşeli, A.İ., (2001). Çağdaş okul müdürünün liderlik alanları..*Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi,* 28, 531-548.

310. Gündüz, H. B., Doğan, A., (2009). Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ve yaraticilik düzeyleri. *First International Congress of Educational Research, Bildiri kitabı. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.*

311. Gündüz, Y., Dedekorkut, S.E., (2014). Yıkıcı liderlik (Destructive Leadership). *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,*10(1): 95-104.

312. Güney S., (2007). Yönetim ve Organizasyon, Nobel Yayınları, Ankara.

313. Güney, S. (1997). "Yönetici Ve Yönetilen Açısından Disiplin Ve Moral", 21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu, 5-6 Haziran, Deniz Harp Okulu, İstanbul, S. 202-225.

314. Güney, S., (2000). "Yönetim ve Organizasyon El Kitabı", Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 155.

315. Güney, S., (2012). Örgütsel davranış, Nobel yayınevi, 2. Basım, Ankara. s. 33.

316. Güngör, T., (1995). Değişen Koşullarda Örgütsel Verimlilik ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme Yönetimi, I. Sistem Mühendisliği ve Savunma Uygulamaları Sempozyumu, Karar Harp Okulu, Ankara.

317. Gürbüz, R., Erdem, E., Yıldırım, K., (2013). Başarılı okul müdürlerinin özellikleri, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 20: 167-179.

318. Gürgen, H., (1997). Örgütlerde İletişim Kalitesi. Der Yayınları, İstanbul.

319. Gürocak, E.O., Hacıfazlıoğlu, Ö., (2012). Okul öncesi eğitim kurumları yöneticilerinin öğretim liderliği davranışlarına ilişkin öğretmen algıları. International *Journal of Human Science*, 9(2): 318-338.

320. Gürol, M. A., (2006). Küresel Arena'da Girişimci ve Girişimcilik, Gazi Kitapevi, Ankara.

321. Gürsel, M., (1998). Öğrenen örgütler. H.Taymaz, M.Hesapçıoğlu (Edit.), *Türkiye'de eğitim yönetimi*. Ankara: Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları.85-96.

322. Gürsel, M., (2003). Okul Yönetimi: Kuramsal ve Uygulamalı, Eğitim Kitabevi, Konya.

323. Gürsel, M., (2007). Türk Eğitim Sistemi Ve Okul Yönetimi, Eğitim Kitabevi Yayınları, Konya.

324. Gürüz, D., Gürel, E., (2006). Yönetim ve Organizasyon-Bireyden Örgüte, Fikirden Eyleme. Ankara: Nobel Yayıncılık.

325. Güven, H.S., (1981). İşgörenlerin Güdülenmesinde Bireysel, Kümesel ve Örgütsel Değişkenler, AİD, C. 14, S. 3, TODAİE.

326. Halis, M., (2000). Toplam Kalite Yönetimi, İstanbul: Beta Yayın Dağıtım.

327. Hall, J., Johnson, S., Wysocki, A ve Kepner, K., (2002). Transformational leadership: the transformation of managers and associates. Erişim: https://edis.ifas.ufl.edu/pdffiles/HR/HR02000.pdf, erişim tarihi: 12.12.2015.

328. Hallinger, P. and Murphy, J. (1986). The Social Context of Effective Schools. American Journal of Education, 94(5), 328-355.

329. Hallinger, P., (2011). A review of three decades of doctoral studies using the principal instructional management rating scale: A lens on methodological progress in educational leadership. Educational Administration Quarterly, 47 (2), 271-306.

330. Hallinger, P., Heck, R. H., (1996). Reassessing the Principal's Role in School Effectiveness. *Educational Administration Quarterly*, 32 (1): 5–44.

331. Hallinger, P., Murphy, J., (1985). Assessing The İnstructional Management Behavior Of Principals, The Elementary School Journal.(pp. 217-247).

332. Hamedoğlu, M. A., (2001). Vizyoner Liderlik (Vizyona Dayalı Liderlik). Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, Cilt: 6, 6: 45-52.

333. Haneman, H.G., Schwab, D.P., (1973). Evaluation of research on expectancy theory performance. *Reading in organizational behavior, and human performance*. W.E.Scott and L.L. Cumming (Edits). Homewood, Illinois: Richard Irwin.Inc.

334. Hardin, F., (2003). "Impacting Texas Public Schools Through a Student Servant Leader Model: A Case Study", Dissertation Abstracts International, 64 (3).

335. Harris, K., Kacmar, K., Zivnuska, S., (2007). "An Investigation of Abusive Supervision As A Predictor of Performance and The Meaning of Work As A Moderator of The Relationship", Leadership Quarterly, 18: 252-263.

336. Hartog, D. N., Van Muijen, J. J., Kopman, P. L., (1997). Transactional versus transformational leadership: An analysis of the MLQ. Journal of Occupational and Organizational Psychology, 70 (1): 18-32.

337. Harvey, E., (2004). "Liderlik ve Etik", *Executive Excellence*. Yıl:8, Sayı:87, s. 23

338. Healy, K., (2005). Social Work Theories in Context. Creating Frameworks for Practice. China: Palgrave Macmillan.

339. Hegemann,G., (1997). Motivasyon El Kitabı, Çev: Göktuğ AKSAN, Rota Yayınları, İstanbul, s.145.

340. Helleriegel, D., Slowmn, J.W., Woodman, R.W., (1986). *Organizational behavior.* (4.Ed.).St Paul: West Publishing Comp.

341. Helvacı, M. A., (2010). lköğretim Okulu Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışı Gösterme Düzeyleri, ZfWT Vol. 2, No. 1.

342. Hersey, P., (1984). The Situational leader. New York: Warner Books.

343. Herzberg, F., Mausner, B., Snyderman, B., (1959). The motivation to work, New York: John Wiley and Sons.

344. Hicks, H.G., (1979). Örgütlerin yönetimi: sistemler ve beşeri kaynaklar açısından, Cilt: 1. Çev: Osman Tekok, Bintuğ Aytek, Salim Şen, Ankara.

345. Hicks, H.G., Gullet, C.G., (1981). Çeviren: Besim BAYKAL, Organizasyonlar: Teori ve Davranış, İ.İ.T.İ.A. İşletme Bilimleri Ens. Yay., Genel İşletme Dizisi No:1, İstanbul, s. 231.

346. Hicks, H.G., Gullett, C.R., (1975). Organizations: Theory and behavior, McGraw-Hill Kogakusha, LTD, Tokyo.

347. Hodgetts, R. M., (1990). *Management (theory, process and practise).* Çev. Canan, Çetin & Esin C., Mutlu, 5. Basım, İstanbul: Der.

348. Hodgetts, R. M., (1997). Yönetim Teori, Süreç ve Uygulama (çev: Canan Mutlu - E.Can Mutlu), Der Yayınları, İstanbul.

349. Hodje, B.J., Anthony, W.P., Gale, L.M., (2003). Organizational theory: A strategic approach. Prentice Hall, New Jersey.

350. Hogan, R., Hogan, J., (2001). Assessing leadership: A view from the dark side. *International Journal of Selection and Assessment, 9:* 40-51.

351. Hoşgörür, V., Yoncalık, T.M., (2004). "Bilgi Toplumunda Eğitim Yönetimi: Eğitimde Çağdaş Yaklaşımlar", Bilgi Söleni-2, Birmat Matbaacılık, Samsun.

352. House, R.I., (1977). A 1976 Theory of Charismatic Leadership, (Ed. Hunt J.G. and Larson L.L.), Leadership: The Cutting Edge, Carbondale: Southern Illinois University Press.

353. Hoy, W. K., Miskel, C. G., (1991). Educational administration: Theory, research and practice. New York: McGraw-Hill.

354. Hoy, W.K., Miskel, C.G., (1987). Educational Administration: Theory, Research and Practice. (3rd ed.).New York: Random House.

355. Hoy, W.K., Miskel, C.G., (2010). *Educational Administration(Eğitim Yönetimi).Theory, Research, and Practice*.Seventh Edition.Ankara: Nobel.

356. Hughes, C., (2008). A relationship among public school leadership, ethics and student achievement, Doctoral dissertation, Walden University, United States of America.

357. Hunt, J.G., Boal, K.B., Dodge, G.E., (1999). The effects of visionary and crisis-responsives charisma on followers: An experimental examination of two kinds of charismatic leadership, leadership quarterly, 10 (3): 423-448.

358. Hunt, S. D., Wood, V. R., Chonco, L. B., (1989). Corporate ethical values and organizational commitment in marketing. Journal of Marketing, 53(3): 79-90.

359. Ilgar, L. (2005).Eğitim Yönetimi Okul Yönetimi Sınıf Yönetimi (3.Baskı), İstanbul: Beta Basım Yayın.

360. Ireland, R.D., Hitt, M.A., (2005). Academy of Management Executive, 19 (4): 63-77.

361. Işık, H., (2000). From Policiy Into Practice: The Effects of Principal Preparation Programs on Principal Behaviour, UCEA, s: 1-16.

362. Işık, H., (2003). Okul Müdürlerinin Yetiştirilmelerinde Yeni Bir Model Önerisi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 24: 206-211.

363. Ivie, S.D., (1982). Self actualization.Its use and missuein teachereducation.*Journal of Teacher Education*. September-October, 33(5): 25-27.

364. Izgar, H., (2005). Eğitim liderliği, (Öğretmenin Dünyası, Ed: Sünbül, A.M), Odunpazarı Belediyesi Yayınları – 10, Mikro yayıncılık.

365. İlğan, A., (2014). Okul Müdürünün Öğretimsel Denetim Davranışları Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, Eğitim bilimleri araştırmaları dergisi, 4 (1).

366. İnaç, H., Ünal, F., (2007). "Türkiye'de Kamu Yönetiminin Denetlenmesinde Yönetimde Açıklığın Önemi ve Uygulanma Düzeyi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:18, s. 41-62.

367. İncir, G., (1989). Çalışanların Örgütsel Gereksinimleri Ve İş Doyumu, Çukurova Üniversitesi, Milli Prodüktivite Merkezi 2.Ulusal Ergonomi Kongresi, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Sayı:379, s.49, Ankara.

368. İncir, G., (1990). Çalışanların iş doyumu üzerine bir inceleme, Ankara, MPM Yayınları.

369. Jacobsen, C., House, R.H., (2001). Dynamics of charismatic leadership a process theory, simulation model, and tests, The Leadership Quarterly, 12, 75-112.

370. James, K., Drown, D., (2012). Organizations and creativity:Trends in research, status of education and practice, agenda, for the future.Chapter 2.In Micheal D. Mumford (edit).Handbook of Organizational and Creativity.Elseiver Inc.17-38.

371. James, P., (1996). Total quality management: An introductory text. Prentice Hall, London.

372. Jantzi, D., Leithwood, K., (1996). Toward an explanation of variation in teachers' perceptions of transformational school leadership. Educational Administration Quarterly, 32(4): 512-538.

373. Jeffery, R., (2007). Leadership throughout: How to create successful enterprise. The Nautical Institute, London, England.

374. Johnson, D.V., Johnson, R. T., (1994). An Educational Psychology Success Story: Social Interdependence Theory and Cooperative Learning.

375. Joynt, P., (1977). "Contingency Analysis For Effective Administration", Journal Of Management Science, Vol.5, No.4.

376. Jung, D. I,, Chow, C., Wu, A., (2003). The role of transformational leadership in enhancingorganizational innovation: hypotheses and some preliminary findings, *Leadership Quarterly*, 14: 525–44.
377. Kal Der, (2003). EFQM mükemmellik modeli 2003: Kamu ve sivil toplum. İstanbul: Kal Der.
378. Kalkandelen, A. H., (1985). Yöneticilerin yetistirilmesi ve gelistirilmesi, Amme Idaresi Dergisi, Cilt: 18, Ankara, TODAIE Yayınları.
379. Kaplan, M., (2007). Motivasyon Teorileri Kapsamında Uygulanan Özendirme Araçlarının İşgören Performansına Etkisi Ve Bir Uygulama, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
380. Karadeniz, B.C., Yavuz, C., (2009). Sınıf öğretmenlerinin motivasyonunun iş tatmini üzerine etkisi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(9): 507-509.
381. Karaman, M.S., (2004). İşletmelerde liderliğin verimlilik üzerindeki etkileri ve ünlü işletme lideri Jack Welch'in liderlik uygulamalarının verimlilik açısından değerlendirilmesi, verimlilik dergisi, MPM yayınları, 2004/3.
382. Karip, E., (1998). Dönüşümcü liderlik. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
383. Karip, E., (1999). Çatışma Yönetimi, Pegem Yayıncılık, Ankara, s.23.
384. Karip, E., (2005). Yönetim Biliminin Alanı ve Kapsamı, Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı (Editör: Yüksel Özden), Pegem A Yayınları, Ankara.
385. Karslı, M.D., (2004). Yönetsel etkililik, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
386. Kast, Femont E., Rosenzweıg, James E., (1985). Organization and Management: A Systems and Contingency Approach, Fourth Edition, McGraw-Hill, Singapore.
387. Katzenbach, R., Douglas, S., (1998). Takımların Bilgeliği; Yüksek Performanslı Organizasyonlar Yaratmak, Muhallimoğlu, N, (Çev.), Epsilon Yayınları, İstanbul.
388. Kavuncubaşı, Ş., (2000). Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi, Siyasal Kitabevi, Ankara, s. 5-7.
389. Kaya, Ç., (2002). Liderler: Liderliğe Giden Yollar, Beta Yayınları, İstanbul.
390. Kaya, Y. K. (1979). Eğitim Yönetimi Kuram ve Türkiye'deki Uygulama. Ankara:Doğan Basımevi.
391. Kaya, Y.K. (1993); Eğitim Yönetimi, Set Ofset Matbaacılık, Ankara.
392. Kellerman, B., (2004). Bad leadership: What it is, how it happens, why it matters. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press
393. Kepenekçi, Karaman, Y., (2000). İlkögretimde insan hakları ve sorumluluk eğitimi, Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi, sayı: 34: 280-299.
394. Keser, A., (2006). Çalışma Yaşamında Motivasyon ve İş Tatmini, Alfa Aktüel yayınları, Bursa.
395. Keser, S., (2013). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Otantik Liderlik Ve Psikolojik Sermaye Özelliklerinin Karşılaştırılması, TC Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
396. Keskinkılıç, K., (2007). "Yönetim Süreçleri". Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi. (Ed. Kadir Keskinkılıç). Ankara. Pegem A Yayıncılık.
397. Kıngır, S., Mesci, M., (2007). "Ögrenen Organizasyonlar". Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. ISSN:1304-0278. www.e-sosder.com. 6(19): 63-81.
398. Kırel, Ç., (2000). Örgütlerde Etik Davranışlar, Yönetimi ve Bir Uygulama Çalışması, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1211, Eskişehir, s.2.
399. Kırım, A., (1998). Yeni dünya'da strateji ve yönetim, sistem yayıncılık, İstanbul.
400. Kimmel, T., (1993). Güçlü Kişilikler, John Wiley & Sons İnc., s.90.
401. Klagge, J., (1997). "Leadership development needs of today's organizational managers", Leadership&Organization Development Journal, 18/7.

402. Koçel T., (1995). İşletme Yöneticüiği (Yönetici Geliştirme, Organizasyon ve Davranış) İstanbul: Beta, Yayın No:405.

403. Koçel, T., (1993). *İşletme Yöneticiliği: Yönetim, Organizasyon ve Davranış*, İstanbul: Beta Basın Yayım Dağıtım.

404. Koçel, T., (1998). İşletme Yöneticiliği, Yenilenmiş 6. Baskı, Beta Yay., İstanbul, s. 120.

405. Koçel, T., (2001). İşletme Yöneticiliği. Beta Basım Yayım Dağıtım: İstanbul.

406. Koçel, T., (2003). İşletme Yöneticiliği, Beta Yayınevi, İstanbul.

407. Koçel, T., (2011). İşletme Yöneticiliği, 13. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayın.

408. Kodamanoğlu M. N., (2001).“Milli Eğitim Örgütünde Yönetici Olanların Görev Felsefesi Ya Da Hizmet İlkeleri Ne Olmalıdır?”, 2000 Yılında Türk Milli Eğitim Örgütü Ve Yönetimi Ulusal Sempozyumu. Ankara: H. H. Tekışık Araştırma Ve Geliştirme Vakfı Yayınları:4

409. Kofman, F., Senge, P., (1993). Communities of commitment: The heart of learnign organizations Dynamics, 22 (2): 5-23.

410. Koh, W. L., Steers, R. M., Terborg, J. R., (1995). The effects of transformational leadership on teacher attitudes and student performance in Singapore. *Journal of Organizational Development,* 16(4), 319-333.

411. Kolamaz, C., (2007). *Destekleyici Ve Geliştirici Liderlik Yaklaşımlarının Örgütsel Bağlılığa Etkisi (Ankara İli çubuk İlçesi Örneği),*Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

412. Konak, M., Erdem, M., (2015). Öğretmenlerin Görüşlerine Göre İlkokul Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışları ile Çatışma Yönetme Stratejileri Arasındaki İlişki, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Cilt 21, Sayı 1, ss: 69-91.

413. Konur, D.Y., (2006). İş Yerlerinde Motivasyon Teorileri ve Uygulamalarına İlişkin Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 57-58.

414. Koontz, H., O’Donnel, C., (1976). *Management. A systems and contingecy analysis of managerial functions, 6th edition,* Newyork: McGraw Hill.

415. Korkmaz, M., (2008). Okul Müdürlerinin Liderlik Stilleri ile Öğrenen Örgüt Özellikleri Arasındaki İlişki Üzerine Nicel Bir Araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* Sayı 53, ss: 75-98.

416. Korkmaz, S., (2000). Türklerde hoşgörü, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitsü Dergisi, sayı.9.

417. Korman, A.K., (1977). Organizational Behavior.New Jersey: Prentice Hall. Inc. 217-222.

418. Kotter, J. P., (1987). The leadership factor. New York, NY: Free Press

419. Kotter, J.P., (1990). What leaders really do. Harvard Business Review, 68, 103-111.

420. Kotter, J.P., (2001). Leadership what leaders really do? *Harvard Business Review.* 85-96.

421. Köklü, M., (1996). Etkili denetim, Eğitim Yönetimi, Yıl: 2, Sayı: 2. s. 260-261.

422. Köknel, Ö., (1996). Bireysel ve Toplumsal Şiddet, Altın Kitaplar, İstanbul, 217-218.

423. Köktürk, Ö., (2011). İlköğretimde Yönetimin Başarısının Öğretmen Ve Öğrenciler Üzerindeki Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

424. Kuçuradi, I., (1999). Etik. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

425. Kuhnert, R., Lewis, P., (1987). Transactional and transformational leadership: A constructive/ developmental analysis. Academy of Management Review,12 (4): 648–657.

426. Kunde, J.E., (1994). The challenge of leadership. 83 (1): 17–24.

427. Kurt, T., (2005). Herzberg’in Çift Faktörlü Güdüleme Kuramının Öğretmenlerin Motivasyonu Açısından Çözümlenmesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı:1.

428. Kurt, T., (2007). Okul yönetiminde insan ilişkileri, T. Kurt. (Ed.). Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

429. Kurtaniş, Özen, R., (2003). Örgütlerde Davranış Bilimleri, 2. baskı, Sakarya: Sakarya Kitabevi, s.1-2.

430. Ladkin, D., Spiller, C., (2013). Introduction: Authentic Leadership: Clashes, Convergences and coalescendes. In *Outhentic Leadership*.D.Ladkin and C.Spiller (edits). Massachusetts: Edward Elgar Publishing Limited. .USA.

431. Lamberton, L., Minor, H. L., (1995), Çeviren: İnayet Pehlivan, Human Relations: Strategies for Success, Irwin Rirror Press, Chicago, 334.

432. Larson, C.E., Lafasto, F.M.J., (1989). Teamwork (What Must Go Right / What Can Go Wrong), London, Sage Publications.

433. Lashway, L., (1998). The strategies of a leader., Educational management, 105, 112-117.

434. Leblebici, D.N., (2008). Yönetim Bilimi Açısından Klasik Dönemi Hatırlamaya İlişkin Bir Çalışma, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 21.

435. Leithwood K., Louis K. S., Anderson S., Wahlstrom K., (2004). "How Leadership Influences Student Learning", Learning From Leadership Project, 1-87.

436. Leithwood, K., (1992). The move toward transformational leadership. Educational Leadership, 49(5): 8-12.

437. Leithwood, K., (1994). Leadership for school restructuring. Educational Administrative Quarterly, 30(4): 498-518.

438. Leithwood, K., Jantzi, D., (2005). A review of transformational school leadership research 1996-2005. Leadership and Policy in Schools, 4:177-199.

439. Leithwood, K., Jantzi, D., Steinbach, R., (1999). Changing leadership for changing times. Philadelphia: Open University Press.

440. Levinson, H., (1980). Criteria for choosing chief executives. *Harvard Business Review*. 58,113-120.

441. Lewis P. S., Goodman, S.H., Fandt, P.M., (1995). Management Challenges in the 21. Century. Minneapolis: West, s.7.

442. Lewis, P. S., Goodman, S. H., Frandt, P. M. (1994). Management Challenges in the 21st Century, West Publishing Company, New York.

443. Liden, C.R., Wayne, J.S., Zhao, H., Henderson, D., (2008). "Servant Leadership: Development of a Multidimensional Measure and Multi-Level Assessment" The Leadership Quarterly, 19:161-177.

444. Liontos, L. B., (1992). Transformational leadership. Retrieved from the World Wide Web, http://www.ericdigests.org/1992-2/leadership.htm, 10.11.2015.

445. Lipman- Blumen, J., (2005). Toxic leadership: When grand illusions masquerade as noble visions. *Leader to leader*. 2005(36): 29-36.

446. Lipman-Blumen, J., (2005). The allure of toxic leaders: Why followers rarely escape their clutches. *Ivey Business Journal*, January/February, 1-8.

447. Littrell, R.F., (2012). Academic Anterograde Amnesia and What Maslow Really Said. Auckland, New Zealand: Centre for Cross Cultural Comparisons Working Paper CCCC 2012.3, http://crossculturalcentre.homestead.com/WorkingPapers.html.

448. Lucas, C.H., (1990). Information systems concepts for management, 4.b., McGraw-International editions, s.22-23.

449. Lundy, O., Cowling, A., (1996). Strategic Human Resource Management, London: Routledge.

450. Lunenburg, F. C., (2003). Emerging Perspectives: The Usefulness of the Construct of Transformational Leadership in Educational Organizations. Paper presented at the Annual Meeting of The National Council of Professors of Educational Administration.

451. Lunenburg, F.C., (2011). Leadership vesus management:A key distinction- at least in theory.International Journal of Management, Business and Administration.14(19): 1-4.

452. Lunenburg, F.C., Ornstein, A. C., (1996). Educational administration (Second Edition). California: Wadsworth Publishing Company.

453. Lunenburg, F.C., Ornstein, A.C., (1991). Educational Administrative Concepts and Practices Wadsworth Publishing Company, Belmont, California, s.245.

454. Luthans, F., (2002). Organizational behavior, (ninth edition), New York: McGraw-Hill .

455. Lyons, J. E., (2010). The principalship. Erişim: http://www.education.uncc. Erişim: edu/jelyons/ Erişim: 17.10.2010.

456. Maccoby, M., (2004). Narcissistic leadership in psychotherapy groups.*Harvard Business Review*. 82(1): 92-101.

457. Maçin, E., (2010). Yönetici İletişim Becerilerinin Çalışan Motivasyonu Üzerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

458. Madenoğlu, C., Uysal, Ş., Sarıer, Y., Banoğlu, K., (2014). Okul Müdürlerinin Etik Liderlik Davranışları ile Öğretmenlerin İş Doyumlarının Örgütsel Bağlılıkla İlişkisi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Cilt 20, Sayı 1, ss: 47-69.

459. Marks, H. M., Printy, S. M., (2003). Principal leadership and school performance: An integration of transformational and instructional leadership. Educational Administration Quarterly, 39 (3): 370-397.

460. Martin, G. S., Resick, C. J., Keating, M. A., Dickson, M. W., (2009). Ethical leadership across cultures: A comparative analysis of German and US perspective. Business Ethics: A Europen Review, 18 (2): 127- 144.

461. Maslow, A.H., (1970). Motivation and personality. New York: Harper and row publishers incorporated.

462. Massie, J.L., (1983). İşletme yönetimi, çev. Şan Öz-Alp, Bayteş yayıncılık, Eskişehir.

463. Mc Cormick, J.R., Ilgen, D.R., (1982). *Industrial Psychology.* Mc Graw Hill Book Comp.Sixty Edition. Newyork,

464. MEB, (1997). Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, "Eğitim-Yönetim 1", Ankara.

465. MEGEP., (2006). Meslek etiği, Ankara. erişim: https://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/054003/meslek_etigi%20_torun.pdf, erişim tarihi: 11.12.2015.

466. Meriwether, C., Duyar, İ., (1997). Okul Yönetimi. YÖK/Dünya Bankası, Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, Ankara.

467. Mescon, M.H., Albert, M., Khedouri, F., (1988). Management, 3 b., Harper & Row , USA.

468. Mitchell, Douglass, E., (1989). "Actio n Theories and Issues Clarification" in Burdi n Joel (ed.), School Leadership A Gontemporaı y Reader, Sage Publications, Inc . Nevvburg Park, p. 227-258.

469. Moorthy, D., (1992). Manager or Instructional Leaders or Both? Education Canada, Summer.

470. Mosrie, D., (1990). An effective principal training and support system. NASSP Bulletin, 74, 12–15. London: SAGE Publications.

471. Mucuk, İ., (2003). Modern İşletmecilik, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

472. Mulford, B., (2003). School Leaders: Changing Roles and Impact On Teacher and School Effectiveness, OECD, 1-65.

473. Mullins, L.J., (2002). Management and organizational Behaviour, prenticeHall Sixth Edition, UK.

474. Mumford, M.D., Bedell-Avers,K.E., Hunter, S.T., (2008). Planning for innovation. A multilevel perspective on creativity. In M.D. Mumford, S.T.Kunter and K.E.Bedell (Eds.). *Innovation in organizations. A multi-level perspective*. Oxford, UK; Elseiver.107-154.

475. Mumford, M.D.**,** Hester, K. S., Robledo, I. C., Peterson, D. R., Day, E. A., Hougen, D. F., Barrett, J. D., (2012). Handbook of organizational creativity. Edit by Micheal A.Mumford. Elseiver Inc. London.707-725.

476. Mumford, M.D., Scott, G.M., Gaddis, B., Strange, J.M., (2002). Leading Creative People: Orchestrating Expertise and Relationships. *The Leadership Quarterly*, 13: 705–750.

477. Nelson, D.L., Quick, J.C., (1994). Organizational behavior. Foundations, realities and challenges. New Jersey, Los Angeles: West Publishing Company.

478. Northouse, P.G., (2001). Leadership: Theory and Practice(2nd Edi), Sage Pubilcations Inc, California.
479. Oğuz, E., (2011). Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile yöneticilerin liderlik stilleri arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*.17(3): 377-403.
480. O'Hanlon, J., (1983). Theory Z in School Administration. Educational Leadership. Cilt: 40, Sayı: 5, ss. 16-18.
481. Oktay, E., Gül, H., (2003). Çalışanların Duygusal Bağlılıklarının Sağlanmasında Conger Ve Kanungo'nun Karizmatik Lider Özelliklerinin Etkileri Üzerine Karaman Ve Aksaray Emniyet Müdürlüklerinde Yapılan Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 10, ss.403-428.
482. Okutan, M., (2003). Okul Müdürlerinin İdari Davranışları, Milli Eğitim Dergisi, 153, 27-28.
483. Oluç, M., (1978). İşletme organizasyonu ve yönetimi, İstanbul.
484. Ouchi, W., (1989). Teori Z, (Çev: Yakut Güneri), İlgi yayıncılık, İstanbul.
485. Owens, R.G., Steinhoff, C.R., (1989). The organizational culture assesement inventory: A Metaphorical analysis in educational settings. Journal of educational administration, 27 (3).
486. Öçal, T., (2002). Kurum İçi Sınavlara Yönelik Hazırlık Kitabı 2, Murat Açıköğretim Yayıncılık, Ankara.
487. Önen, L., Tüzün, M. B., (2005). Motivasyon, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
488. Örkmez, V.B., Sancı, Ş., (2003). Kütüphanelerde Etik Kurallar, ÜNAK'03: Bilgiye Erişimde Değişen Yollar ve II. Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyumu, erişim: http://kaynak.unak.org.tr/bildiri/unak03/u03-31.pdf
489. Özalp, E., Kirel, Ç., (1996). Örgütsel Davranış, Eskişehir Etan Matbaası, Eskişehir.
490. Özalp, İ., (2010). İşletme yönetimi, Ankara: Nisan kitabevi.
491. Öz-Alp, Ş., Aşkun, İ.C., Sindiren, D., (1975). İşletme politikası: metin ve örnek olaylar, Ankara.
492. Özcan, İ., (1992). İşletme yönetiminde bilgisayar destekli yönetim bilgi sistemleri ve Aselsan A.Ş. uygulaması, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
493. Özcan, M., Çağan, Ç., (2009). Yönetimde Klasik Yaklaşımlar. Erişim: file:///C:/Users/win7/Downloads/klasik+y%C3%B6netim+yaklasimlari.pdf, erişim tarihi: 11.11.2015.
494. Özdayı, N., Özcan, Ş., (2005). Teftiş sürecindeki geri bildirimlere göre teftişin öğrenen örgüt kültürüne katkılarının öğretmen görüşleriyle değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim/Education and Science*. Nisan 2005, 30 (136): 39-51.
495. Özdemir, S., Sezgin F., (2002). Etkili Okullar Ve Öğretim Liderliği. Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (3), 266.
496. Özdemir, S., (1995). "Eğitimde Verimlilik ve Toplam Kalite Yönetimi', Eğitim Yönetimi. 1(3): 377-388.
497. Özdemir, S., (1997). Eğitimde Örgütsel Yenileşme, Ankara: Pegem Yayıncılık.
498. Özdemir, S., (2000). Eğitimde örgütsel yenileşme (4. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
499. Özdemir, S., Muradova, T., (2008). Örgütlerde motivasyon ve verimlilik ilişkisi. Journal of Qafqaz University, 24: 146-153.
500. Özdemir, S., Sezgin, F., (2000). "Etkili Okullar ve Öğretim Liderliği". *Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Sosyal Bilimler Dergisi, Ankara*.
501. Özden, Y., (1999). Eğitimde Dönüşüm, Eğitimde Yeni Değerler. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
502. Özden, Y., (2005). Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı. Ankara: Pegem A.
503. Özden. (2006). Dönüşüm Mimarlığı. Okul Yönetimlerini Geliştirme Programı. (ss. 1-18) İçinde, Ankara: İlköğretim Genel Müdürlüğü.
504. Özgen, H., Yalçın, A., (2006). Temel İşletmecilik Bilgisi, Nobel, 3. Baskı, Adana.
505. Özkalp, E., (1997). Takım Çalışmalarının Günümüz Yönetim Sistemlerindeki Yeri ve Takım Yönetimi Tekerleği, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 1-2, Eskişehir: s.432

506. Özkan, O., (2008). İlköğretim Okullarının Yönetiminde Velilerin Yönetime Katkısı: Zonguldak İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları Ve Öğretim Anabilim Dalı, Zonguldak 2008 Sayfa:9-11.

507. Özkanan, A., Erdem, R., (2014). Yönetimde kayırmacı uygulamalar: kavramsal bir çerçeve, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 20.

508. Özsalmanlı, A. Y., (2005). Türkiye'de Kamu Yönetiminde Liderlik ve Lider Yöneticilik", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 13: 137-146.

509. Öztaş N., (2010). Okul Müdürlüğünden Eğitim Liderliğine Geçiş ve Karaman İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Karaman.

510. Öztekin, A., (2005). Yönetim Bilimi. Ankara: Siyasal Kitabevi.

511. Padilla, A., Hogan, R., Kaiser, R. B., (2007). The toxic triangle: Destructive leaders, susceptible followers and conducive environments. *The Leadership Quarterly.* 18: 176–194.

512. Palmer, M., Winters, K.K., (1993). İnsan kaynakları, (Çev: Doğan Şahiner), İstanbul: Rota yayıncılık.

513. Pamela, S. L., Stephen H. G., Patrica M. F., (1995). Managment- Challenges In The 21 st Century, West Publishing Company, New York.

514. Pielstick, C. D., (1998). Transformational leadership: A meta-ethnographic analysis. Community College Review, 26(3): 15-34.

515. Pillai, R., Kohles, J.C., Bligh, M.C., (2007). Through thick and thin? Follower consructions of presisidential leadership amidst crises.2001-2005.Chapter 7.*Follower- centeredperspectives on leadership.A tribute to the memory of James R.Meindl.*In Shamir, B.;Pillai, R.;Bligh, M.C. Uhl-Bien M.Information Age Publishing Inc.Greenwich, Connecticut. 135-163.

516. Pisapia, J., Guerra D.R., Yasin, M., (2007). Strategic thinking and leader success. Annual Meeting of the International Conference on Advances in Management, Lisbon, Portugal, July.

517. Plotnik, R., (2009). Psikolojiye Giriş. Çev.: Geniş, T. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

518. Podol, R., (1973). "Teşkilat nasıl planlanır", Ergun Zoga, İdarecilik ve sanatı, sevk ve idare derneği, İstanbul, s.131.

519. Pollard, C.W., (1996). "The Leader Who Serves" Hesselbein, et al (eds.) Leader of the Future, Drucker Foundation Future Series, San Francisco Jossey- Bass Publishers.

520. Porter, L., Bingley, G., Steers, R., (2003). Motivation and Work Behavior. 7th edition: Burr Ridge, IL: Irwin/ McGraw-Hill.

521. Poyraz, V., (2004). "Örgütte Takım Lideri Anlayısının İşgören Performansı Üzerindeki Etkisi ve Uygulamadan Bir Örnek", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

522. Quick, P., Normore, A. H., (2004). Moral leadership in the 21 st century: Everyone is watching – especially the students. Kappa Delta Pi, The Educational Forum, 68(4): 336-447.

523. Rakich, J. S., Longest, B. B., Darr, K., (1985). Managing Health Services Organizations, Second Edition, W.S. Saunders Company, Philadelphia, s. 5.

524. Rebore, R. W., (2001). The ethics of educational leadership. Ohio: Merrill Prentice Hall.

525. Recepoğlu, E., Özdemir, S., (2013). Okul Müdürlerinin Öğretim Liderliği Davranışları ile Okulun Örgütsel Sağlığı Arasındaki İlişki, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Sayı: 4, ss: 629-664.

526. Reddin, W.J., (1967). The 3-D Management style theory. A typology based on task and relationship orientations, *Training and Development Journal,* 8-17.Copyright 2002.

527. Reddin's 3-D Leadership model, erişim: http://www.wjreddin.co.uk/content_uploads/files/english_reference_reddin-s_3-d_leadership_model_def.pdf, 01.11.2015.

528. Reed, G. E., Bullis, R. C., (2009). The impact of destructive leadership on senior military officers and civilian employees. *Armed Forces & Society, 36(1):* 5-18.

529. Reed, G.E., (2004). Toxicleadership. *MilitaryReview, JUL-AUG,* 67-71.

530. Reid, W. J., (1997). Research on Task- Centered Practice. Social Work Research (21).

531. Reitz, H.J., (1987). *Behavior in organizations*. Third Edition.Richard D.Irwin.Inc.

532. Robbins, S. P., (2003). Essentials of organizational behavior (Seventh Edition). New Jersey: Prentice Hall.

533. Robbins, S.P. (1994). Management, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

534. Robbins, S.P., (1989). Organizational behavior: Concepts, controversies, and applications. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

535. Robbins, S.P., (1994). Essentials of Organizational Behaviour. New Jersey: Prentice Hall.

536. Robbins, S.P., Coulter, M., (2007). Management.Prentice Hall:New Jersey.

537. Robbins, S.P., De Cenzo, D.A., (1998). Fundamentals of management essential concepts and applications, 2nd ed., New Jersey: Prentice Hall.

538. Rosenfeld, M., (2014). Hukukun Üstünlüğü ve Anayasal Demokrasinin Meşruiyeti, Çev: Volkan Aslan, Hukuk Kuramı, 1(2): 30-61.

539. Rosenthal, S. A., Pittinsky, T. L., (2006). Narcissistic leadership. *The Leadership Quarterly, 17:* 617-633.

540. Rost, J.C., (1991). Leadership for the Twenty-first Century, Praeger, New York.

541. Sabancı, A., (1998). Güdüleme Düzeni Açısından Türk Mili Eğitim Örgütünde Mevcut Ödül ve Terfi Sistemine Bir Bakış. Çağdaş Eğitim. 23 (240): 45-48.

542. Sabancı, A., (2005). Çağdaş okul liderliği açısından karizmatik, dönüşümcü ve vizyoner liderlik yaklaşımları, Ankara: Çağdaş Eğitim Dergisi. Mart/318: 26-33.

543. Sabuncuoğlu, Z. (1984). Çalışma psikolojisi, 2. Basım, Bursa.

544. Sabuncuoğlu, Z., Tüz, M., (2001). Örgütsel Psikoloji, Ezgi Kitabevi, Bursa.

545. Sağnak, M., (2010). Dönüşümcü Okul Liderliği ile Etik İklim Arasındaki İlişki, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 10 (2), Bahar, ss. 1113-1152.

546. Salık, S., (2001). Modern Yönetim Yaklaşımları, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 5.

547. Sanı, F.O.Ü., Çalışkan, S.C., Atan, Ö., Yozgat, U., (2013). Öğretim Üyelerinin Hizmetkâr Liderlik Davranışları ve Ardılları Üzerine Bir Araştırma, Ege Akademik Bakış, Cilt: 13, Sayı: 1, ss. 63-82.

548. Sarfati, M., (2005). Rasyonalite ve neoklasik kuram, Ekonomik Yaklaşım, Cilt: 16, Sayı: 57, ss.103-130.

549. Sarıce, S., (2006). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Okul Yönetiminde Karşılaştıkları Yönetimsel Sorunlar (Esenler İlçesi Örneği), Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı.

550. Savcı, B., (1980). Yaşam Hakkı ve Boyutları, A.Ü.S.B.F.Yayınları, No: 449, İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:1, Ankara.

551. Sayles, D.I., Strauss, G., (1966). Human *Behavior in Organizations*.London: Prentice Hall.

552. Saylı, H., (2002). Örgütsel Değişimde Psikolojik Sözleşme İhlalleri ve Bir Uygulama Örneği, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

553. Saylı, H., Baytok, A., (2014) .Örgütlerde liderlik. Teori uygulama ve yeni perspektifler. Ankara: Nobel.

554. Saylı, H., Kızıldağ, D., (2007). Yönetsel Etik Ve Yönetsel Etiğin Oluşmasında İnsan Kaynakları Yönetiminin Rolünü Belirlemeye Yönelik Bir Analiz, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, s. 231-251.

555. Schein, E.H., (1992). *Organizational culture and leadership*. Second Edition. Jossey –Bass. Newyork: A Wiley Company

556. Schermerhorn, J.R., (1996). Management, 5th ed., USA: John Wiley and Sons, Inc.

557. Schmidt, A., (2008). Development and validation of the toxic Leadership Scale, LLC: Proquest. .

558. Schwab, D.P., Cumming, L.L., (1973). Theories of performance and satisfaction: A review. In *Readings in organizational behavior and human performance*. W.E.Scott and Cummings, L.L(Edits).Homewood, Illinois: Richard Irwin Inc.

559. Sears, Jesse B., (1950). The nature of the administrative process, New York: McGraw Hill Book Co.

560. Sencer, M., (1992). Hak ve Özgürlük Kavramı, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt: 14, 3-12.

561. Senge, P.M., (2001). Beşinci disiplin (Çev. A.İldeniz; A.Doğukan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. Cogito-31.

562. Sergiovanni, T. J., (1991). *The Principalship: a reflective practice perspective.* Boston: Allyn and Bacon.

563. Sergiovanni, T. J., Starratt, R. J., (1988). Supervision Human Perspectives Fourth Edition. NewYork:. McGraw-Hill Publishing Company.

564. Serinkan, C., (2002). "Dönüşümcü ve Etkileşimci Liderlik Tarzları ve Tepe Yöneticileri İçin Önemi", Maltepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Analiz Dergisi, İstanbul, 1-2, ss.73-89.

565. Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu, (2014). Lisanslama Sınavları Çalışma Kitapları, Kurumsal Yönetim, erişim: http://spl.com.tr/Upload/files/1018.pdf, erişim tarihi: 11.12.2015.

566. Sezer, Y., (2006). Kamu Hizmetine Girme Hakkı, Seçkin, Ankara.

567. Sezgin, F., (2007). Okul ve özellikleri, İçinde, S.Özdemir (Ed.). Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

568. Sezgül, İ., (2010). Liderlik ve etik: geleneksel, modern ve postmodern liderlik Tanımları bağlamında bir değerlendirme, toplum bilimleri dergisi, 4 (7): 239-251.

569. Shalley, Christina, E., Gılson, L.L., (2004). "What Leaders Need to Know: A Review of Social And Contextual Factors That Can Foster or Hinder Creativity", *The Leadership Quarterly*, 15: 33–53.

570. Silins, H., Zarins, S., Mulford, W., (2002). What characteristics and processes define a school as a learning organisation? Is this a useful concept to apply to schools' (online) International Education Journal, 3 (1), 24, 32 [Çevrimiçi adres: http://jej.cjb.net].

571. Simon, J., (1991). "La Volonte de Convaincre", Aducation at management, no: 7.

572. Singh, J., House, J., Tucker, D., (1986). "Organizational Change and Organizational Mortality", Administrative Science Quarterly, Vol.31.

573. Smith, F. W., Andrews, R. L., (1989). Instructional leadership: How principals make a difference (ED 314826). Retrieved 15 November 2015 from http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED314826.pdf

574. Sökmen, A., (2010). Yönetim ve Organizasyon. Ankara: Detay yayıncılık.

575. Spillane, J. P., (2006). *Distributed leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.

576. Stehr, N., (1994). Knowledge Society, Sage Publication, London

577. Stimson, N., (1996). *Eğitici Önderlik.* (A. ÜNVER, Çev.), İstanbul: Rota yay.

578. Stringer, A.R., (1971). Achievement Motivation And Management Control, Motivation And Control In Organizations, Edited by Gene W. Dalton ve Paul R. Lawrence, (Richard D. Irwin Inc. and The Dorsey Press.

579. Stroll, A., Long, A.A., Bourke, V.J., Campbell, R., (2008). "Etik Kuramları", (Çev. Mehmet Türkeri), Lotus Yayınevi, Ankara.

580. Stronge, J. H., (1993). Defining the principalship: Instructional leader or middle manager. NASSP Bulletin, 77 (553): 1-7.

581. Sucu, Y. (2000), Örgütsel Değişim, Ankara: Elit Yayıncılık, 1.Basım.

582. Sullivan, S., Glanz, J., (2000). Supervision that improves teaching. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

583. Sungur, N., (1997). *Yaratıcı Düşünce*, İstanbul. Evrim yayınları.

584. Süngü, H., (2012). Türkiye, Almanya, Fransa ve İngiltere'de Okul Müdürlerinin Atanması ve Yetiştirilmesi, Sakarya UniversityJournal of Education, s.33-48.

585. Şahin, A., (2004). Yönetim Kuramları ve Motivasyon İlişkisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (11). pp. 523-547.

586. Şahin, A., (2011). "Değişim Yönetimi ve Yenilikçilik", (Ed. Tuncay T. Turaboğlu), İşletmecilikte Güncel Konular içinde, s.305-330, Bursa: Ekin Yayınları.

587. Şama, E., Kolamaz, C., (2011). Destekleyici Ve Geliştirici Liderlik Özellikleri İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Bahar 2011, Cilt 9, Sayı 2, Ss, 319-321.

588. Şekerci, M., Aypay, A., (2009). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Yönetim Becerileri İle Grup Etkililiği Arasındaki İlişki, Educational Administration: Theory and Practice, Vol. 15, Issue 57, pp: 133-160.

589. Şen, Y., Yaşlıoğlu, M.M., (2010). Dönüşümcü liderliğin yeniliği destekleyici örgüt iklimi üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Dergisi- Yönetim*, 21(66): 97-117

590. Şenatalar, F., (1978). Personel yönetimi ve beşeri ilişkiler, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Kitabevi.

591. Şimşek, M. Ş., (2005). Yönetim ve Organizasyon, Konya: Günay Ofset.

592. Şimşek, M. Ş., Akgemci, T., Çelik, A., (2001). Davranış bilimlerine giriş ve örgütsel davranış. Ankara: Nobel.

593. Şimşek, M. Ş., Çelik, A., (2009). Yönetim ve Organizasyon. Konya: Eğitim Akademi Yayınları.

594. Şimşek, M., (2001). Toplam kalite yönetimi. İstanbul: Alfa Yayınları.

595. Şişman, M., (2004). Öğretim liderliği. Ankara: Pegem A yayıncılık.

596. Şişman, M., Turan, S., (2001). Eğitimde toplam kalite yönetimi, Ankara: PegemA:

597. Şişman, M., Turan, S., (2004). Dünyada Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesine İlişkin Başlıca Yönelimler ve Türkiye İçin Çıkarılabilecek Bazı Sonuçlar, Türk Eğitim Bilimleri, 2(1): 13- 25.

598. Şişman, M., Turan, S., (2005). Eğitim ve Okul Yönetimi [Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı, Y. Özden (Editör), ss. 99–146), Ankara: PegemA.

599. Şişman, M., Turan, S., Acat, M.B., (2003). Preparing Turkish School Leaders fort he 21st Century: A model for administraror preparation programs. In *value leadership*.(Edits A. Safty, et al). University of Bahçeşehir Publications: 9.

600. Tabak, A., (2005). Lider ve Takipçileri, Asil yayınları, Ankara.

601. Tabak, A., Sığrı, G., (2014). Liderlik. *Örgütsel davranış*. Ünal Sığrı, Sait Gürbüz (Edits).2.Baskı, İstanbul: Beta. 374-401.

602. Tahaoğlu, F., Gedikoğlu, T., (2009). İlkögretim Okulu Müdürlerinin Liderlik Rolleri, Kuram ve Uygulamada Egitim Yönetimi, Cilt 15, Sayı 58, ss: 274-298.

603. Tannenbaum, A.S., (1968). Control in organization, McGraw-Hill Book Company, New York.

604. Tanrıöğen, A., (1997). Öğretim Denetimine Yönelik bir Model: Yönlendirilmiş Yoğun Denetim, Eğitim Yönetimi Dergisi, Yıl 3.Sayı l, s. 111-121.

605. Tanrıöğen, A., (2000). Temel Eğitim Öğretmenlerinin Okul Müdürlerinden Bekledikleri Öğretimsel Liderlik Davranışları, Pamukkale üniversitesi, eğitim fakültesi dergisi, 7. Sayı, ss.61-67.

606. Tarabishy A., Solomon, G., Fernald, W. and Sashkin, M., (2005). The entrepreneurial leader‟s impact on the organisation‟s performance in dynamic markets. The Journal of Private Equity. 8(4): 20-29.

607. Taşdemir, S., (2013). Motivasyon kavramına genel bir bakış, motivasyon araçları ve bilgi teknolojileri ve iletişim kurumu ölçeğinde bir model önerisi, Bilgi teknolojileri ve iletişim kurumu, İdari uzmanlık tezi, Ankara. erişim: https://www.btk.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FTez%2FSevgi_TASDEMIR.PDF, 10.11.2015.

608. Taşlıyan M., Karayılan, D., (2011). "Organizasyonlarda Değişim ve Yönetimi", (Ed. İsmail Bakan), Çağdaş Yönetim Yaklaşımları içinde, ss.253-269, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

609. Tatlılıoğlu, K., Okyay, E.O., (2012). Özel Eğitim Okul Müdürlerinin ve Öğretmenlerin Öğretim Liderliği Rolleri (gaziantep örneği), Turkish Studies, 7(2): 1045-1061.

610. Taymaz, H. (2009). Okul yönetimi (9. basım). Ankara: Pegem Akademi.

611. Teke, A., (2009). Yöneticilik ve Motivasyon: Baştabip Oryantasyon Eğitimi, Erişim: http://www gata. edu.trsaglikbilimleri/saglikhizmetleri/, Erişim Tarihi: 02.09.2012.

612. Tekin, S., (2008). Sihirli Liderler, Kum saati Yayınları 1. Baskı, İstanbul

613. Tengilimoğlu, D., (2005). Kamu ve özel sektör örgütlerinde liderlik davranışı özelliklerinin belirlenmesine yönelik bir alan çalışması.Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. ISSN:1304-0278. Güz, 4 (14): 1-16.

614. Tengilimoğlu, D., Atilla A., Bektaş, M., (2008). İşletme Yönetimi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s.78.

615. Tepper, B. J., (2000). Consequences of abusivesupervision. *Academy of Management Journal, 43:* 178-190.

616. Tepper, B. J., (2007). Abusivesupervision in workorganizations: Review, synthesis, and Research Agenda. *Journal of Management, 33:* 261-289.

617. Tevrüz, S., Artan İ., Bozkurt, T., (1999). Davranışlarımızdan seçmeler. (1. Basım). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

618. Teyfur, M., Beytekin, O.F., Yalçınkaya, M., (2013). İlköğretim okul yöneticilerinin etik liderlik Özellikleri ile okullardaki örgütsel güven Düzeyinin incelenmesi (izmir il örneği), Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 21: 84-106.

619. Thompson, J.D., (1967). Organizations in Action, McGraw Hill Book Co., New York.

620. Tichy, N.M., Devanna, M.A., (1986). The Transformational Leader, New York: John Wiley & Sons.

621. Toker, K., (2007). Örgütsel değişim ve Çorlu-çerkezköy bölgesi'ndeki tekstil İşletmeleri üzerinde bir uygulama, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

622. Tombak, N., Bakan, E., (2014). İlköğretim okulu yöneticilerinde etik liderlik: muğla ili örneği, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Bahar, 32: 95-121.

623. Topçuoğlu, Z., (2010). İlköğretime Devlet Okullarında Okul Yönetiminin Öğretmen Başarısına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı, İstanbul. s. 6.

624. Toprakçı, E., (2001). Okul Müdürlerinin Örgütleme Yeterliliği." Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt:2 sayı:3, Kırşehir.

625. Torlak, N. G., (2008). Organizasyon Teorileri. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.S.

626. Tortop, N., (1975). Kamu Kuruluşlarında Halkla İlişkiler, Türkiye Ortadoğu ve Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.

627. Tortop, N., (1990). Yönetim biliminin temel ilkeleri, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.

628. Tortop, N., İsbir, E., Aykaç, B., (1993). Yönetim Bilimi. Ankara: Yargı

629. Tortop, N., İşbir, E.G., Aykaç, B., (1999). Yönetim Bilimi, Ankara.

630. Tosi, H. L., Caroll, S. T., (1976). Management; Contingencies, Structure and Process, St. Clair Pres, Chicago, Illinois.

631. Tosi, H.L., Rizzo, J.R., Carroll, S.J., (1990). Managing organizational behaviour, Harper &Row Publishers, second edition, USA.

632. Tosun, K., (1984). İşletme Yönetimi, İstanbul: Mars Basım Yayım ve Dağıtım.

633. Tosun, K., (1987). İşletme yönetimi, İstanbul, s.183.

634. Tosunoğlu, B., (2010). İç Denetimin İşletmelerin Yönetim Fonksiyonları Ve Performansları Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

635. Töremen, F., (2001). *Öğrenen okul*, Ankara:Nobel Yayın.

636. Töremen, F., (2002). Okullarda sosyal sermaye: kavramsal bir çözümleme, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Güz, 8(32): 556-573.

637. Tunçer, P., (2011). Örgütsel Değişim Ve Liderlik, Örgütsel Değişim Ve Liderlik, Sayıştay Dergisi, Sayı: 80.

638. Tunçer, P., (2013). Değişim Yönetimi Sürecinde Değişime Direnme, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32(1): 373-406.

639. Turan, S., (1998). A study of organizational commitment in human organizations. Unpublished doctoral dissertation, Ohio: The Ohio University.

640. Turan, S., (2006). "Avrupa birliği sürecinde eğitim ve okulun işlevini yeniden düşünmek", Eğitime Bakış; Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi, 2(7): 8- 9.

641. Turan, S., Aktan D., (2008). "Okul Hayatında Var Olan ve Var Olması Düşünülen Sosyal Değerler", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Bahar Sayısı, 6, 227-259.

642. Turan, S., Karadağ, E., Bektaş, F., (2011). Üniversite yapısı içerisinde öğrenen örgüt ve örgütsel bağlılık ilişkisi üzerine bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi.* 17(4): 627-638.

643. Tutar, H. ve Yılmaz, M. K. (2003). Genel ve Teknik İletişim. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

644. Türkçe Sözlük (Komisyon)., (1988). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 653.

645. Türkçe Sözlük, (1988). TDK Yay., 2 c., 8. bs., Ankara. C. II, s. 1464

646. Türkmen, İ., (1999). Yönetsel zaman ve yetki devri açısından yönetimde verimlilik: ampirik bir çalışma, milli prodüktivite merkezi yayınları, no: 519, Ankara.

647. Twigg, N. W., (2004). Transformational leadership, perceived union support, and union citizenship behaviors: A social exchange and social identity perspective (Yayımlanmamış doktora tezi). Louisiana Tech University, Ruston, LA, USA.

648. Uğurlu, C.T., Üstüner, M., (2011). Öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeylerine yöneticilerin etik liderlik ve örgütsel adalet davranışlarının etkisi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim fakültesi dergisi, 41: 434-448.

649. Uğurlu, Teyyar, C., (2012). İlköğretim okulu öğretmenlerinin yönetici etik liderlik davranışına ilişkin algıları, CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 36, Sayı: 2.

650. Urwick, L.F., (1967). Organizations and Theories about the Nature of Man, Academy of Management Journal, March.

651. Us, T., (2007). İşletmelerde Motivasyon, İGİAD Yayınları, İstanbul.

652. Uysal, H., (1996). İnsan ve Toplum Bilimleri Sözlüğü, Uysal Yay., Konya.

653. Uzunçarşılı, Ü., Özdayı, N., (1997). Okul yöneticilerinin yaratıcılık ile liderlik özelliklerinin araştırılması. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 9: 359-367.

654. Üçok, D., Turgut, T., (2014). İstismarcı yönetici davranışının işyerindeki sapkın davranışlar üzerindeki rolü. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi İlimler Fakültesi Dergisi. Aralık, 9(3):163-179.

655. Üçok, Ö. Tengiz., (2000). 20 Yüzyılın Örgüt Yapılarındaki Gelişmeleri Bir İrdeleme, Gazi Üniversitesi, İİBF dergisi, 2 (1).

656. Ünal, S., (1999). "Eğitim Örgütlerinde Toplam Kalite Yönetimi Öğeleri ve Uygulamalarda Karşılaşılan Engeller". Eğitim Yönetimi. Yaz, Ankara: 5 (9) Yıl 5, 341-351.

657. Ünalan, A., (2010). "Bir insanlık suçu: İşkence", Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi, sayı: 23, erişim: (http://www.yeniumit.com.tr/konular/detay/bir-insanlik-sucu--iskence), erişim tarihi: 12.13.2015.

658. Ünlü, S., Eroğlu, E., Gökdağ, R., Ergüven, M.S., (2013). İş ve Yaşamda Motivasyon, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3022, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1974.

659. Ünsal, A., (1996). "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", Cogito. Sayı: 6-7. Kış-Bahar. s.29-36.

660. Van Vugt M., Jepson S. F., Hart C. M., De Cremer D., (2004). "Autocratic Leadership In Social Dilemmas: A Threat to Group Stability", Journal of Experimental Social Psychology Elsevier Science (USA), 4(1): 140-143.

661. Varışlı, Y., (2010). İnşaat Firmalarında Çalışanların İş Doyumu, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

662. Vecchio, R.P., (1991). *Organizational behavior*. 2.Ed.The Dryden Press. Chicago.

663. Voltmer, Edward, F., Esslinger, Arthur, A., (1967). The organization and administration of physical education, meredith publishing company, New York.

664. Vries, Manfred Kets de., (2007). Liderliğin Gizemi: İşletmelerde Liderlik Davranışı, (Çev.: Zülfü Dicleli), MESS Yayınları, İstanbul.

665. Vural, Akıncı, Z.B., Çoşkun, G., (2011). Kurumsal sosyal sorumluluk ve etik, Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, sayı. 1

666. Vural, Z. B., (1998). Kurum kültürü. İstanbul: İletişim Yayınları.

667. Warner, M., (1997). Organizational behavior. London: International Thompson Press.

668. Warrick, D. D., (1981). Leadership Styles and Their Consequences. Journal of Experiential Learning and Simulation Vol.3: No.3-4 p.155-172 Web: http://sbaweb.wayne.edu

669. Washburn, J. J., McMahon, S. D. et al. (2004). Narcissistic features in young adolescents: Relations to aggression and internalizing symptoms. Journal of Youth and Adolescence. 33(3): 247-260.

670. Waterson, A., (1965). Development Planning: Lessons of Experience, Oxford University Press, London.

671. Weber, M., (1947). The theory of social and economic organizations (A.M. Henderson & T. Parsons, trans).New York: Free Press.

672. Wekley, K.N., Yukl, G.A., (1984). *Organizational behavior and personnel psychology*. Homewood, Illinois, Richard D. Irwin: Inc.

673. Werner, I., (1993). Liderlik ve Yönetim, (Çev: Vedat ÜNER). İstanbul: Rota Yayın Yapım.

674. Whicker, M. L., (1996). *Toxic leaders: When organizations go bad*. Westport, CT. Quorum Books.

675. Whitaker B., (1997). Instructional Leadership and Principal Visibility. Clearing House, 70 (3): 155-157.

676. Williams, D. F., (2005). Toxic Leadership in the U.S. Army. Erişim: http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/ksil3.pdf, erişim tarihi: 11.09.2015.

677. Wilson-Starks, K. Y., (2003). Toxic leadership. *Transleadership, Inc. Erişim:* www.transleadership.com, erişim tarihi: 11.09.2015.

678. Woodman, R., Sawyer, J.E., Griffin, R.W., (1993). "Toward a Theory of Organizational Creativity", Academy of Management Reviev, 1993, Vol 18, No: 2: 293-321,

679. Wynn, D. E., (2004). Leadership and Motivation in Open Source Projects, Proceedings of 7th Annual Conference of the Southern Association of Information Systems (SAIS), Savannah, GA, Feb 27-28.

680. Yağmurlu, A., (2004). "Örgüt Kuramları ve İletişim", Amme İdaresi Dergisi, C.37, s.4, s.31-56.

681. Yalçın, H., Korkmaz, M.E., (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin motivasyon durumları, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6 (26).

682. Yalçınkaya, Akyüz, M., (2002). Çağdaş Okulda Etkili Liderlik, Ege Eğitim Dergisi, (1) 2: 109-119.

683. Yatkın, A., (2003). Eğitimde toplam kalite yönetimi uygulamaları. Beyaz Yayınları: İstanbul.

684. Yavuz, E., (2009). "İşgörenlerin Dönüşümcü Liderlik ve Örgütsel Bağlılık İle İlgili Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma", *İşletme Araştırmaları Dergisi,* 1(2): 51-69.

685. Yaylı, H., Pustu, Y., (2008). Yerel Demokrasinin İlkeleri, Karadeniz Araştırmaları, sayı: 16: 133-153.

686. Yenersoy, G., (1997). Toplam Kalite Yönetimi, Rota Yayınları, İstanbul.

687. Yeniçeri, Ö., (1993). İşletmelerde Yönetim Organizasyon Ve Davranış, Ankara: Tutibay Yayınları.

688. Yeniçeri, Ö., (2002). Örgütsel değişmenin yönetimi, Sorunlar, yöntemler, teknikler, stratejiler ve çözüm yolları. Nobel: Ankara.

689. Yıldırım, B., Şerefhanoğlu, O., (2014). Okul müdürlerinin rehberlik fonksiyonlarıile öğretmenlerin örgütsel uyarı düzeyleri arasındaki ilişki. NWSA. Educational Sciences. 9(4): 419-432.

690. Yıldırım, V., (2000). Genel İşletmecilik (I-II), 1. basım, Adapazarı: Değişim Yayınları, s. 169.

691. Yıldız, B.G., (2008). İşverenin Eşit İş lem Yapma Borcu, Ankara, S. 69.

692. Yılmaz, A., Ceylan, Boğa, Ç., (2011). İlköğretim Okul Yöneticilerinin Liderlik Davranış Düzeyleri ile Öğretmenlerin İş Doyumu İlişkisi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Cilt 17, Sayı 2, ss: 277-394

693. Yılmaz, D., (2005). Resmi ve özel ilköğretim okullarındaki öğretmen ve yöneticilerin algılarına göre ilköğretim okullarında motivasyon faktörlerinin ne derece kullanıldığının belirlenmesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

694. Yılmaz, E., (2006). "Okullardaki Örgütsel Güven Düzeyinin Okul Yöneticilerinin Etik Liderlik Özellikleri ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya

695. Yılmaz, H., Karahan, A., (2010). Liderlik davranışı, örgütsel yaratıcılık ve işgören performansı arasındaki ilişkilerin incelenmesi: Uşak'ta bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi.*17(2). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi İİBF.145-158.

696. Yılmaz, M., Aslan, Ö., (2013). Öğretmen Motivasyonunun Artırılmasında "ÖNKAS" Ödül Sistemi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (2013) Özel Sayı, ss.286-306.

697. Yiğit, R., (2002). İyi Bir Lider Olmanın Yolları, Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 6 (1): 16-21.

698. Yorgancılar, A.H., (2012). Okul Yönetiminde İnsan İlişkileri Ve İletişim, Erişim:http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/42/01/974427/dosyalar/2012_12/14125057_yonetim.pdf, erişim tarihi: 16.04.2015.

699. Youssef M. A., Zairi, M., (1995). "Benchmarking Critical Factors for TQM, Part I: Theory and Foundations", Benchmarking for Quality Management & Technology, MCB University Press, 2(1): 5-20.

700. Yozgat, O., (1984). İşletme yönetimi, İstanbul, 6. Baskı.

701. Yörük, S., Akdağ, Akalın, G., (2010). İlköğretim Okul Müdürlerinin Öğretimsel Liderlik Davranışlarının Etkililiği Ölçeğinin Geliştirilmesi, Kuramsal Eğitim bilim, 3 (1), ss. 69-70

702. Yukl, G., (1994). Leadership in organizations. New Jersey: Prentice Hall.

703. Yukl, G., (2006). Leadership in organizations (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc.

704. Yukl, G., (2010). Leadership in Organizations. 7st.Edition. Boston, Newyork, Inc Prentice Hall.

705. Yusof, A., (1986). "Planning and Decision making in sport administration", physical educator, vol: 44, no: 1, s.264.

706. Yüksel, Onaran, M., (2000). Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk İş Hukukunda Kadın-Erkek Eşitliği, İstanbul, s. 38

707. Yüksel, Ö., (2000). İnsan Kaynakları Yönetimi, Gazi Kitapevi, Ankara.

708. Zaccaro, S.J., (2014). Leadership memes: From ancient history and literature to twenty- first century theory and research. Chapter 2. In*The Oxsford Handbook of leadership and organizations*.London: Oxford Press.

709. Zaleznik, A., (2004). Managers and leaders are they different, inside the mind of the leader. Harvard Business Review, January: 74-81.

710. Zel, U., (1996). Liderlik Teorileri Ve Araştırmaları, Ankara

711. Zel, U., (2001). Kişilik ve Liderlik, Evrensel Boyutlarıyla Yönetsel Açıdan Araştırmalar, Teoriler ve Yorumlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

712. Zepeda, S. J., (2012). Instructional supervision: Applying tools and concepts (3P Rd P Ed.). Larchmont, NY: Eye on Education.

713. Zhu, W., May, D.R., Avolio, B. J., (2004). The Impact of Ethical Lieadership Behavior on Employee Outcomes: The Role of Psychological Empowerment and Authenticity. Journal of Leadership and Organizational Studies, 11(1): 16-26.

714. http://dspace.trakya.edu.tr/jspui/bitstream/1/1320/1/15.pdf, 12.12.2015.

715. http://emreatilgan.com/wp-content/uploads/2014/09/B%C3%B6l%C3%BCm7-Insan_kaynaklari_yonetimi.pdf, erişim tarihi: 12.12.2015.

716. http://home.anadolu.edu.tr/~aboyaci/ders/ey/ykuram.pdf, Boyacı, A., Eğitim yönetimi, Anadolu Üniversitesi, erişim tarihi: 12.11.2015

717. http://kisi.deu.edu.tr/userweb/feyza.tekinbas/%C3%B6rg%C3%BCtleme%20fonksiyonu%201.ppt, erişim tarihi: 12.12.2015.

718. http://kouegitim 2009.wikispaces.com/file/view/YIKICI+L%C4%B0DERL%C4%B0K.doc, erişim tarihi: 2.12.2015.

719. http://notoku.com/skinnerin-edimsel-kosullama-kurami/#ixzz3u2YZi71m, 12.12.2015.

720. http://notoku.com/yonetimin-tanimi/, yönetimin tanımı, 13.11.2015.

721. http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1667947/4_management.pdf/715ae445-5b45-464a-b170-e00cf8a2c946, örgüt yönetimi eğitim klavuzu, süreç yönetimi, erişim tarihi: 13.11.2015.

722. http://slideplayer.biz.tr/slide/2749142/, erişim tarihi: 12.11.2015.

723. http://web.bilecik.edu.tr/bulent-turan/files/2015/03/atasayar.pdf, İşletme yönetimi, erişim tarihi: 13.11.2015.

724. http://www.emu.edu.tr/hcaner/wp-content/uploads/2014/09/organization-theories.pdf, Yönetim Teorileri, 13.11.2015.

725. http://www.google.com.tr/books?hl=en&lr=&id=R1ILxUn8Z8C&oi=fnd&pg=PA281&dq=toxic+leaders+ineffective+and+unethical&ots=FSkxfFa5Mb&sig=GiBV1NBQL0vLIZh7LC1kaAHEpbY&redir_esc=y#v=onepage&q=toxic%20leaders%20ineffective%20and%20unethical&f=false, erişim tarihi: 2.12.2015.

726. http://www.google.com.tr/books?id=w016NLIN9C4C&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, erişim tarihi: 2.12.2015.

727. http://www.slideshare.net/sgumus/ynetim-teorilerine-bak-klasik-ynetim-neoklasik-ynetim, Gümüş, S., yönetim teorilerine genel bakış, Anadolu üniversitesi, erişim tarihi: 12.11.2015.

728. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56710d7bbd7763.96867950, Erişim tarihi: 15.12.2015.

729. http://www.uzaktanegitimplatformu.com/UEP/uep_lisans/tek402/YeniNotlar/TKY_DN_01.htm, erişim tarihi: 10.12.2015.

730. https://www.academia.edu/7088258/E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M_DENET%C4%B0M%C4%B0_%C3%96ZET_DERS_NOTLARI, erişim tarihi: 13.12.2015.

731. www.e-motivasyon.net, 12.12.2015

732. www.tdk.gov.tr, 10.11.2015.28

Geliştirilmiş 6. Basım

EĞİTİM PSİKOLOJİSİ
-Gelişim ve Öğrenme-

Prof. Dr. Ramazan Arı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1443
Eğitim No.: 284
ISBN: 978-605-320-349-0
© Geliştirilmiş 6. Basım, Şubat 2016

EĞİTİM PSİKOLOJİSİ -Gelişim ve Öğrenme-
Prof. Dr. Ramazan Arı

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Arı, Ramazan.

Eğitim Psikolojisi -Gelişim ve Öğrenme- */ Ramazan Arı*
Geliştirilmiş 6. Basım, XIV+ 348 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-349-0
1. Gelişim Psikolojisi 2. Öğrenme Psikolojisi 3. Eğitim Psikolojisi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

2. BASKIYA ÖNSÖZ

Gelişim ve Öğrenme kitabının ilk baskısında çok gayret edilmesine rağmen bazı aksilikler nedeniyle istenilen amaçlara ulaşılamadı. Hem içerik olarak zenginleştirilen, hem de format olarak değiştirilen ikinci baskıda; sosyal bilişsel öğrenme kuramı geniş olarak ele alındı, ahlak gelişimi ile ilgili konulara alternatif bir görüş olarak Gilligan'ın görüşleri de eklendi. Ayrıca okul çağı çocuklarının bilişsel gelişimi ile ilgili bölümde yer alan Vygotsky'nin görüşleri genişletildi. Sosyal-bilişsel öğrenme kuramının hazırlanmasında Dr. A. Bandura ile internet ortamında kurulan iletişim sonucu elde edilen verilere yer verildi. Konunun sunuluş formatında ve oluşturulmasında Ormrod, 2004'ten yararlanıldı.

Konuların hemen yanıbaşlarına, tanım, bağlantı ve hatırlatmalar eklendi. Okuyucuya kolaylık sağlayacağını umuyorum.

Özellikle Dr. Bandura ile iletişim kuran ve Dr. Bandura'nın son çalışmalarından haberdar olmamı sağlayan Arşt. Gör. Esra Turan'a teşekkür ederim. Ayrıca kitabın basıma hazırlanmasında çok emeği olan Züleyha Korkmaz'a teşekkür ederim. Gösterdiği sabır ve anlayışla bana destek olan sevgili eşim Nalân'a çok teşekkür ederim.

Şubat 2005, Ankara

3. BASKIYA ÖNSÖZ

Kitap yeniden gözden geçirildi. II. basımda giderilemeyen bazı yazım hataları giderilmeye çalışıldı. Bölüm ve konu sonlarına öğrencilerin bilgilerini kontrol edebilmeleri için, konularla ilgili sorular ve testler eklendi. Test sorularının hazırlanmasında çok büyük yardımını aldığım Dr. Erdal Hamarta'ya çok teşekkür ederim.

Şubat 2006, Ankara

4. BASKIYA ÖNSÖZ

Bu kitabın ilk baskısı, öğretmen yetiştiren fakülte ve yüksek okullarda, Gelişim ve Öğrenme dersi için duyulan gereksinimi karşılamak amacıyla hazırlanmıştır. Daha sonra geliştirilerek ve düzeltilerek 2. ve 3. baskıları yapıldı. 2007 yılında gelişim ve öğrenme dersinin adı Eğitim Psikolojisi olarak değiştirilmiştir. 4. Baskıda bu kitabın adı da "Eğitim Psikolojisi /Gelişim ve Öğrenme" olarak değiştirilmiştir. Daha önemlisi, gelen öneriler doğrultusunda 4. baskıya "Savunma Mekanizmaları", "Öğrenmede Diğer Davranışçı Yaklaşımlar" eklenmiş ve "Bilişsel Öğrenme" konusu genişletilmiştir.

Ağustos 2008, Ankara

5. BASKIYA ÖNSÖZ

4. baskıya yapılan ekler, kitabı daha kapsamlı hâle getirmiştir. Sonuçta 4. baskı çabuk tüketildi. 4. baskıya eklenen "konu testleri" daha çok bilgi düzeyinde soruları içermekteydi. 5. baskıda konu testlerine kavrama ve sentez düzeyinde sorular ilave edildi. Yapılan eklerle sorular zenginleştirildi. Ders kitaplarının daima kendini geliştirmesi, yenileşmesi ve zenginleşmesi gerektiğine inanıyorum.

Mart 2010, Ankara

6. BASKI İÇİN ÖNSÖZ

6. baskıda "Klasik Koşullama" konusuna ek olarak, klasik koşullama ve psikopatoloji arasındaki ilişki ele alındı. Ayrıca, öğrenme ile ilgili konuların sonuna "kendinizi sınamak" üzere 50 soru eklenmiştir.

Şubat, 2016

İÇİNDEKİLER

Başlarken
ÖĞRETMEN VE ÖĞRETMEN ADAYLARINA 1
İyi Öğretmen Nasıl Olmalıdır? 4
Kritik (Eleştirel) Düşünen Kişi Olarak Öğretmen 5
Kendini Düzenleyici Bir Kişi Olarak Öğretmen 6

I. Bölüm
BİLİM - PSİKOLOJİ VE EĞİTİM PSİKOLOJİSİ

1.0. BİLGİYE DUYULAN İHTİYAÇ 7
1.1. Bilginin Kaynağı 8
1.2. Problem Çözmenin Pratik Dayanakları 9
1.3. Bilim 10
1.4. Bilimin İşlevi 11
1.5. Bilimin Temel Nitelikleri 12
2.0. BİLİMSEL YÖNTEM 13
2.1. Bilimsel Yöntemin Aşamaları 14
2.2. Betimsel Yöntemler 15
2.3. Klinik Yöntem 16
2.4. Testler 17
2.5. Deneysel Yöntem 17
2.5.1. Değişken-Tanımı ve Türleri 18
2.5.2. Deneysel Yöntem ve Deneme Modelleri 19
2.6. İstatiksel Yöntem 21
2.6.1. Farkların Önem Derecesi 22
2.6.2. Korelasyon (İlişki) 23
3.0. PSİKOLOJİ NEDİR? 27
3.1. Psikolojinin İnsan Davranışına Bakışı 29
3.2. Psikolojinin Alt Dalları 30

II. Bölüm
GELİŞİM

1.0. GELİŞİMİN TEMEL TEMEL KAVRAMLARI 35
1.1. Büyüme 36
1.2. Olgunlaşma 36
1.3. Hazırbulunuşluk 36
2.0. GELİŞİMİN TEMEL İLKELERİ 37
3.0. GELİŞİMDE KRİTİK DÖNEMLER 38
4.0. KALITIM VE ÇEVRENİN DAVRANIŞA ETKİSİ 40
5.0. YAŞAM DÖNEMLERİ-DÖNEMLERİN ÖZELLİKLERİ VE GELİŞİM GÖREVLERİ 42

III. Bölüm
BEBEKLİK VE İLK ÇOCUKLUKTA GELİŞİM

Yeni Doğanda Refleksler 47
Bebeklikte Psikomotor Gelişim 48
1.0. BEBEKLİKTE İLKEL HAREKETLER 49
1.1. Denge Sağlama 49
1.2. Yerdeğiştirme (Lokomotor) Hareketler 50
1.3. Manipülasyon Hareketleri 50
2.0. İLK ÇOCUKLUKTA MOTOR GELİŞİM (24-72 Ay Arası) 50
3.0. BEBEKLİK VE İLK ÇOCUKLUKTA BİLİŞSEL GELİŞİM 51
3.1. Bebeklikte Bilişsel Gelişim 52
3.1.1. Duyu-Hareket (Sensori Motor) Dönemi (0-2 Yaş) 52
3.1.2. İşlem Öncesi (Preoperational) Dönem (2-7 yaş) 56
4.0. DİL GELİŞİMİ 59
4.1. Psikolingüistik Kuram 59
4.1.1. Dil Öncesi Gelişim Dönemi 59
4.1.2. Dilsel Gelişim Dönemi 60
4.2. Öğrenme Kuramları ve Dilin Öğrenilmesi 61
5.0. İLK ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE OYUN 62
5.1. İşbirliği Kurucu ya da Örgütleyici-Tamamlayıcı Oyun 63
6.0. İLK ÇOCUKLUKTA SOSYAL GELİŞİM 64
6.1. İlk Sosyal İlişkiler: Bağlanma ve Kopma 64
6.2. Kopma 67
6.3. Psiko-Sosyal Gelişim ve Eric Erikson'un Görüşü 67
6.3.2. Özerkliğe Karşı Kuşku ve Utanç 68
6.3.3. Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu 69
7.0. İLK ÇOCUKLUK VE OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE HEYECAN GELİŞİMİ 70
7.1. Heyecanların Tanımı ve Sınıflandırılması 70
7.2. Heyecanların Kazanılması 70
7.3. İlk Çocukluk Döneminde Bazı Belirgin Heyecanlar 71
7.3.1. Saldırganlığın Gelişimi 71
7.3.2. Çocuklarda Korku 72

8.0. BEBEKLİK VE İLK ÇOCUKLUKTA KİŞİLİK GELİŞİMİ 74
8.1. Freud ve Psikoanalitik Kuram 74
8.2. Kişilik Yapısı 75
8.3. Psikoseksüel Gelişim Dönemleri 76
8.3.1. Oral Dönem 76
8.3.2. Anal Dönem 77

VI. Bölüm
ORTA ÇOCUKLUK DÖNEMİ (OKUL ÇAĞI 06-12 YAŞ)

1.0. FİZİKSEL GELİŞİM 83
1.1. İskelet ve Kas Sistemi 84
1.2. Motor Beceriler (Hareket Becerileri) 84
2.0. OKUL ÇOCUĞUNDA BİLİŞSEL GELİŞİM 85
2.1. Odaktan Uzaklaşma 86
2.2. Tersine Çevrilebilirlik 86
2.3. Dönüşümsel Düşünce 87
2.4. Korunum 88
2.5. Sınıflama 89
2.6. Sıralama 89
2.7. Geçişlilik 90
3.0. SOMUT İŞLEMLER DÖNEMİNDE KİŞİLİK GELİŞİMİ VE PSİKO-SOSYAL GELİŞME 95
3.1. Psikoseksüel Gelişim 95
3.1.1. Gizli (Latent) Dönem 95
3.2. Psikososyal Gelişim 96
3.2.1. Başarıya Karşı Aşağılık Duygusu 96

V. Bölüm
ERGENLİK DÖNEMİNDE GELİŞİM

1.0. ERGENLİK NEDİR, ERGEN KİMDİR? 103
1.1. Ergenlikte Bedensel ve Cinsel Gelişim 104
1.2. Ergenlerde Bilişsel Gelişim 105
1.2.1. Piaget: Soyut İşlemler Dönemi 106
1.2.2. Ergen Benmerkezliliği 107
2.0. ERGENLİKTE KİMLİK GELİŞİMİ VE PSİKOSOSYAL GELİŞİM 108
2.1. Psikoanalitik Kurama Göre Ergende Kimlik Gelişimi 108
2.2. Psikososyal Gelişim 109
3.0. EGO SAVUNMA MEKANİZMALARI 112

VI. Bölüm
AHLAK GELİŞİMİ
(Dewey, Piaget, Kohlberg ve Gilligan'a Göre Törel Gelişim)

1.0. DEWEY'İN GÖRÜŞÜ 122
1.1. Gelenek Öncesi Düzey 122
1.2. Geleneksel Düzey 122
1.3. Özerk Düzey 122

2.0. JEAN PİAGET'NİN AHLAK GELİŞİMİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ 122
2.1. Dışa Bağlı Dönem 123
2.2. Özerk Dönem 124
3.0. KOHLBERG VE AHLAK GELİŞİMİ 124
3.1. Gelenek Öncesi Düzey 125
3.1.1. Birinci Evre: Bağımlı Evre (Otoriteye İtaat ve Ceza) 125
3.1.2. İkinci Evre: Bireycilik, Karşılıklı Çıkara Dayalı Alışveriş 126
3.2. Geleneksel Düzey 126
3.2.1. Üçüncü Evre: Karşılıklı Kişilerarası Beklentiler, Bağlılık ve Kişilerarası Uyum 126
3.2.2. Dördüncü Evre: Sosyal Sistemi Sürdürme ve Vicdan Evresi 127
3.3. Gelenek Ötesi, Prensiplere Dayalı Düzey 127
3.3.1. Beşinci Evre: Sosyal Anlaşma/Yararlılık ve Bireysel Haklar Evresi 127
3.3.2. Altıncı Evre: Evrensel Ahlaki Prensipler Evresi 128
4.0. C. GİLLİGAN VE AHLAK GELİŞİMİ (Farklı Bir Görüş) 128

VII. Bölüm
ÖĞRENMENİN KAPSAMI-ÖĞRENME KURAMLARI VE İNSANIN ÖĞRENMESİ

1.0. ÖĞRENME 135
1.1. Öğrenmenin Kapsamı ve Tanımları 135
1.2. Öğrenmeyle İlgili Temel Kavramlar 136
1.2.1. Genel Uyarılmışlık Hâli 136
1.2.2. Güdülenme ve Öğrenme 137
1.2.3. Türe-Özgü Hazırolma 138
1.3. Davranışı Açıklamada Öğrenme Yaklaşımları 138
2.0. DAVRANIŞÇI ÖĞRENME KURAMLARI 140
2.1. Klasik Koşullanma 140
2.1.1. Pavlov'un Deneyleri ve Salya Koşullaması 140
2.1.2. Kazanma ve Sönme 141
2.1.3. Klasik Koşullama Örnekleri 142
2.1.4. Genelleme ve Ayırdetmeyi Öğrenme 142
2.1.5. Klasik Koşullamanın Bazı Kuramsal Yorumları 143
2.1.6. Korku Koşullaması 144
Tutumların Koşullanması 145
2.1.7. Klasik koşullama ve Psikopatoloji 145
2.1.8. Ait Olma veya Biyolojik Bağ 146
2.2. Edimsel Koşullama (Operant Koşullama) 148
Edimsel Koşullama (Edimsel Bir Davranışın Öğrenilmesi) 148
2.2.1. Skinner Deneyleri 148
2.2.2. Ayırdetme ve Edimsel Koşullanma 149
2.2.3. Klasik Koşullama ile Edimsel Koşullama Arasındaki Farklar 150
2.2.4. Kaçınma Koşullaması 150
2.2.5. Operant Şartlanma Kuramında Uyarıcı Kontrolü 152
2.2.6. Edimsel Davranışın Söndürülmesi 152

2.3. Öğrenmede Diğer Davranışçı Yaklaşımlar 153
2.3.1 J. B. WATSON 154
2.3.2. E. R. GUTHİRE 155
3.0. BİLİŞSEL ÖĞRENME KURAMI 164
Bilişsel Öğrenme 164
3.1. Kavrama Deneyleri 166
3.2. Bilginin Oluşması ve Unutma 166
3.3. Bilişsel Öğrenme ve Problem Çözme 168
3.4. Wertheimer'in Bilişsel Öğrenmeye Katkısı –Üretici Düşünme 169
3.5. Edward Chace Tolman- Amaçlı DavranışçılıkÖğrenmede Beklentinin Rolü ve Örtülü Öğrenme 171
3.6. Örtülü Öğrenme 172
3.7. Yer Öğrenme 173
4.0. SOSYAL BİLİŞSEL ÖĞRENME KURAMI 176
4.1. Sosyal Bilişsel Kuramın Genel Prensipleri 177
4.1.1.Sosyal Bilişsel ve Operant Öğrenmede Pekiştireç-Ceza 178
4.1.2. Sosyal Çevrenin Taklidi Pekiştirmesi ve Cezalandırması 179
4.1.3. Operant Koşullamanın Sosyal Öğrenmeye Etkisi 181
4.1.4.Sosyal Bilişsel Öğrenme Açısından Pekiştirme ve Ceza 181
4.2. Sosyal Öğrenmede Bilişsel Faktörler 182
4.2.1.Sosyal Bilişsel Öğrenmede Karşılıklı Neden-Sonuç İlişkisi 183
4.2.2. Model Alma (Modelling) 185
4.2.3. Model Tipleri 185
4.2.4. Model Almayla Öğrenilebilen Bazı Davranışlar 185
4.2.5. Modelden Öğrenme İçin Gerekli Süreçler 188
4.2.6. Modelden Öğrenmenin Davranışa Etkileri 191
4.4. Sosyal – Bilişsel Öğrenme Kuramının Eğitime Katkıları 193
4.5. Sosyal-Bilişsel Öğrenme Kuramında Öz-Yeterlik ve

VIII. Bölüm
PEKİŞTİRME

1.0. PEKİŞTİRMENİN TANIMI 205
1.1. Birincil ve İkincil Pekiştireçler 206
1.2. Olumlu ve Olumsuz Pekiştirme 207
1.3. Koşullanmış Pekiştirme 208
2.0. PEKİŞTİRME TARİFELERİ 209
2.1. Aralıklı Tarifeler 209
2.2. Oranlı Tarifeler 210
2.3. Pekiştirmenin Miktarı ve Gecikme Süresi 211
3.0. DAVRANIŞI BİÇİMLENDİRME 212
4.0. SÖNDÜRME VE BASTIRMA 217
4.1. Unutma 218
4.2. Söndürme 218
4.3. Bastırma (Ceza) 219

IX. Bölüm
BİLGİYİ İŞLEME KURAMI VE İNSANIN ÖĞRENMESİ

1.0. BİLGİYİ İŞLEME KURAMI 225
1.0.1. Duyusal Kaydediciler 226
1.0.2. Algı ve Algılama 228
1.1. Kısa Süreli Bellek 230
1.1.1. Kısa Süreli Belleğin Evreleri 236
1.1.1.2. Saklama 237
1.1.1.3. Geri Çağırma 238
1.1.2. Kısa Süreli Bellek ve Öğrenme 240
1.2. Uzun Süreli Bellek 242
1.2.1. Anısal Bellek (Episodic Memory) 243
1.2.2. İşlemsel Bellek (Procedural Memory) 244
1.2.3. Anlamsal Bellek (Semantik Memory) 244
1.3. Şema ve Şemalar 246
1.3.1. Kodlama 247
1.4. Saklama ve Geri Çağırma 249

X. Bölüm
İNSANIN ÖĞRENMESİ

1.0. SÖZEL ÖĞRENME VE ÇEŞİTLERİ 253
1.1. Kelime Öğrenme 254
1.2. Taklit 254
1.3. Kavram Öğrenme 255
1.4. Bağsal Öğrenme 255
2.0. ÖĞRENME YETENEĞİ 256
2.1. Zekâ 256
2.2. Yaş 257
2.3. Genel Uyarılmışlık Hâli ve Kaygı 257
3.0. ESKİ ÖĞRENİLENİN AKTARILMASI 258
4.0. ÖĞRENME STRATEJİLERİ 261
4.1. Aralıklı ya da Toplu Öğrenme 261
4.2. Sonuçlar Hakkında Bilgi 262
4.3. Okuma ya da Anlatma 263
4.4. Bütün Hâlinde ya da Parçalara Bölerek Öğrenme 271
4.5. Programlanmış Öğrenme 263
5.0. ÖĞRENME MALZEMESİ 264
5.1. Algısal Ayırtedilebilirlik 264
5.2. Çağrışımsal Anlam 266
5.3. Çağrışımsal Basamaklar Dizisi ve Kavramsal Basamaklar Dizisi 266
6.0. HATIRLAMA VE UNUTMA 267
6.1. Hatırda Tutmanın Ölçülmesi 267
6.2. Hafızada Tutulan Miktar 269
6.3. Öğrenmenin Hazırlanabilirlik Derecesi ve Öğrenmenin Eskiliği 270

XI. Bölüm
GÜDÜLENMENİN DOĞASI VE TANIMI

1.0. GÜDÜLENMENİN DOĞASI VE TANIMI 287
1.1. Güdüsel Döngü 288
2.0. GÜDÜLENMEDE HEDEFLER 288
2.1. Olumlu ve Olumsuz Hedefler 288
2.2. Öğrenilmemiş ve Öğrenilmiş Hedefler 289
3.0. GÜDÜLERİN İŞBİRLİĞİ 290
3.1. Güdülerin İşbirliği ve Çatışma 291
4.0. GÜDÜLENME ÇEŞİTLERİ 293
4.1. Başarı Güdüsü 294
4.2. Çok Fazla Güdülenme ve Başarı 295
4.3. Başarı Güdüsü ve Başarısızlık Korkusu 295
4.4. Başarı Güdüsü ve Diğer Değişkenler 296
4.5. Başarı Güdüsü Nasıl Artırılabilir? 297
5.0. GÜDÜNÜN YÖNÜ 298
5.1. Yapmayı Hedefleme Yerine Öğrenmeyi Hedefleme 299
5.2. Başarısızlıktan Kaçınma Yerine Başarmak İçin Çalışma 300
5.2.1. Öğrenilmiş Acizlik ve Öğrenilmiş Başarısızlık 304
6.0. BAŞARI VE KAYGI 304
7.0. ÖĞRENCİYİ GÜDÜLEMEDE ÖDÜL 306

XII. Bölüm
SINIFTA ZAMAN YÖNETİMİ VE DİSİPLİN KURALLARI

1.0. SINIFTA ZAMAN YÖNETİMİ VE DİSİPLİN KURALLARI 309
1.1. Öğrenme için Zamanın Önemi Nedir? 310
1.2. Öğretime Ayrılan Sürenin Kullanılması 310
1.2.1. Zaman Kaybını Önleyiniz 311
1.2.2. Dersin Geç Başlayıp, Erken Bitmesini Önleyiniz 312
1.2.3. Dersin Kesintiye Uğramasını Önleyiniz 312
1.2.4. Sınıf İçi Yapılması Gereken Rutin İşlemleri Çabuk Fakat Yumuşak Bir Şekilde Uygulayınız 313
1.2.5. Disiplin için Harcanan Zamanı En Aza İndiriniz 313
1.3. Öğretim Süresini Etkili Kullanma 314
1.3.1. Devinimi Sürdürünüz 314
1.3.2. Öğretimi Akıcı Bir Şekilde Sürdür, Konu ve Aktivite Geçişlerini Yumuşak Yapınız 315
1.3.3. Geçişleri Denetimin Altında Tutunuz 316
1.3.4. Grubun Derse Odaklanmasını Sağlayınız ve Sürdürünüz 317
1.3.5. Farkında Olunuz (Uyanık Olunuz) 318
1.3.6. Dersi Kesmeden Müdahale Ediniz 319
2.0. ETKİLİ SINIF YÖNETİMİNE KATKI SAĞLAYABİLECEK BAZI ÖNERİLER 319
2.1. Öğretim Yılına İyi Başlangıç Yapınız 319
2.2. Dersliği (Sınıfı) Etkili Bir Öğretime Elverişli Şekilde Düzenleyiniz 320
2.3. Sınıftaki Kuralları Belirleyiniz 320

3.0. SIK GÖRÜLEN YANLIŞ DAVRANIŞLARI DÜZELTMEDE İZLENEBİLECEK BAZI STATEJİLER 321
3.1. En Az Müdahale Prensibi 322
3.1.1. Önleme 323
3.1.2. Sözel Olmayan İpuçları 323
3.1.3. Olumlu Davranışı Övme 324
3.1.4. Diğer Öğrencileri Övme 324
3.1.5. Sözel Uyarılar 324
3.1.6. Tekrarlayan İkazlar 325
3.1.7. Sonuçlara Katlanma 327
4.0. ÖĞRENCİ KUSURLU DAVRANIŞINI NASIL SÜRDÜRÜR? 328
4.1. Öğretmenin Dikkati-İlgisi 327
4.2. Öğrencilerin İlgisi-Dikkati 329
4.2.1. Arkadaş Grupları Tarafından Desteklenen Uyumsuz Davranışlarla Başetme 329
4.2.2. Hoşa Gitmeyen Durum ve Davranışlardan Kurtulma 330
5.0. SINIFTA UYGULANABİLECEK TİPİK PEKİŞTİREÇLER 331
5.1. Uygun Olmayan Davranışı Görmezlikten Gelme (Aldırmama) 332
5.2. Eğer Gerekliyse, Cezalandırınız ve Cezanın Ölçütlerini Belirleyiniz 333
5.3. Pekiştireç Kullanmayı Giderek Azaltınız 335
6.0. UYGULAMALI DAVRANIŞ ANALİZ ROGRAMLARI 336
6.1. Ev Temelli Pekiştirme 336
6.2. Marka Biriktirme 338
6.3. Gruba Bağlı Programlar 339

FAYDALANILAN KAYNAKLAR 343

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

Adams J. F.: Ergenliği Anlamak, (Ed: Bekir Onur) İmge Kitabevi, Ankara,1995.

Ainsworth, M. ve Diğerleri. Patterns of Attachment. Hillsdale, N. J.: Lawrence Erlbaum Associates, 1978.

Ames, C., ve Archer, J. Achievement Goals in the Classroom: Students learning strategies and Motivations Processes. Journal of Educational Psychology. 80. 260-267, 1988.

Anderson, J. R. Cognitive Psychology and Its Implications. San Francisco, Cal.: Freeman, 1985.

Anderson, L. M., Evertson, C. M. An Experimental Study of Effective Teaching in First-Grade Reading Group. Elementary School Journal, 79, 193-223, 1979.

Arık. İ. Alev, Öğrenme Psikolojisine Giriş. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:3245, 1991.

Ashton, P. T. "Cross-Cultural Piagetion Research: An Experimental Perspective" Harward Educational Review. 1975. P. 475-506

Atkinson R. L., Atkinson, R. C. ve Hilgard, E. R.: Psikolojiye Giriş (2 cilt) Sosyal yayınları, İstanbul, 1995.

Atkinson, J. W. Ve Litwin, G. H. Achievement Motive and Test Anxiety as Motives to Approach Success and Avoid Failure. Journal of Abnormal and Social Psychology. 60, 52-63, 1960.

Bacanlı, Hasan: Gelişim ve Öğrenme, Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım, 2000.

Bandura, A. "Imıtation of film-mediated Aggresive Models." Journal of Abnormal and Social Psychology, 66 (1963)

Bandura, A. Aggression: A Social Learning Analysis. Englewood Cliffs, N. J. : Prentice-Hall, 1973

Bandura, A. Behavioral Modification Through Modeling Practices. Research İn Behavior Modification. New York: Rinehart and Winston. 1965a.

Bandura, A. Human Agency in social cognitive theory. American Psyhologist. 44, 1375-1184. 1989.

Bandura, A. Influence Of Models Reinforcement Contingencies On The Acquisition Of Imitative Responses. Journal of Personality and Social Psychology, I, 589-595. 1965b

Bandura, A. Principles of Behavior Modification. New York: Holt, Rinehard and Winston. 1969.

Bandura, A. Social foundations of Thought and Action. A Social Cognitive Theory. Englewood cliffs, NJ. Prentice Hall. 1986.

Bandura, A. Social Learning Theory. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall. 1977

Bandura, A., Ross, D. and Ross., S.A. Transmission of aggression through imitation of aggressive models. Journal of Abnornal and Social Psychology, 63, 575-582. 1961.

Bauer, D.H. "An Exploratory Study of Developmental Changes in Children's Fears," Journal of Child Psychology and Psychiatry 17 (1976) 69-74.

Bilim ve Teknik- Aylık Popüler Bilim Dergisi " Bellek" Syf, 34-40:Sayı 389. 2000

Bloom, B. İnsanın Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, Çev: Durmuş Ali Özçelik, 1980.

Bruce, R.W. Conditions Of Transfer Of Training, Journal of Experimental Pschology, 16, 343-361. (115, 116). 1933

Bruner, J. The Proccess of Education, New York: Random House, 1963.

Canter, L. ve Canter, M. Assertive Discipline. Los Angeles: Lee Canter and Associates, 1976.

Change, M. R. A. An Ethological Assesmen of Emotion. In R. Plutchick and H. Kellerman (Eds.) Emotion: Theory, Research, and Experince, Vol. I. New York: Academic Pres, 1980

Coleman, J.C., Butcher, J.N. ve Garson, R.C.: Abnormal Psychology and Modern Life, seventh ed. Scott, Foresman and Company, Illinois, 1984.

Collie, R. And Hayner, H. Defterred Imitation By G- And 9-Month-Old Infants. Developmental Psychobioglogy, 35, 83-90. 1999.

Cüceloğlu, D. İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitapevi A. Ş., 1991.

Dembo, Myron H. Applying Educational Psychology. New York: Longman, 1994.

Dereboy, İ. Ferhan Kimlik Bocalaması (anlamak, Tanımak, Ele almak). Malatya: Özmert Ofset, 1993.

Dese, J. ve Hulse, S. H., The Psychology of Learning. New York: McGravv Hill. 1967.

Dolard, J. C., and Miller, N.E. Social Learning and İmitation. New Haven: Yale University Press. 1941.

Donaldson, M. Children's Minds. New York: W. W. Norton, 1979.

Dulit, E. "Adolescent Thinking a la Piaget: The Formal Stage, "Journal of Youth and Adolescende I. P. 281-301, 1972

Dweck, C. S. Motivational Processes Affecting Learning. American Psychologist. 41, 1040-1048, 1986.

Elkind, B. "Egocentrism in Adolescence." Child Development 38, P. 1025-1034, 1967.

Elkind, D. Children and Adolescents: Interpretive essays on Jean Piaget, New york: Oxford University Pres, 1970.

Erden, M. ve Akman, Y.: Eğitim Psikolojisi, Arkadaş, 1995.

Erikson, E. H. Childhood and Society. New York: WW. Norton, 1964.

Erikson, E. H. Identity And The Life Cycle (2nd. Ed.) NewYork: Norton, 1980.

Fenson, L. Kagan, J., Kearsley, R. B. Zelazo, P. R. "The Developmental Progression of Manipulative Play in the First Two Years" Child Development. 47(1976)

Feshbach, S. “Aggression” lu Carmichael’s Nanual of Child Psychology.ed. P. Mussen. New York: John Willey, 1970

Fidan, N. Okulda Öğrenme ve Öğretme, TA?. Matbaacılık-Yayıncılık, Ankara: 1985.

Field, T. F., Woodson, R., Greenberg. R., and Cohen, D. Discrimnation And Imitaiton Of Focial Expressions By Neonates. Science 218 (8), 179-181. 1982.

Flavell, J. H. Cognitive Development. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice – Hall, 1977

Forisha-Kovach, B.: The Experience of Adolesence, Development in Context, Scott, Foresman and Company, Illinois, 1983.

Gablot, Edmond: İlimler Sistemi, (Çev: Fethi Yücel), Maarif Basımevi, İstanbul, 1954.

Gallahue, D. and d.C. Omzun. Understanding Motor Development: Infants, children, adolescents, adults. Wısconsin: C. Brown and Benchmark, 1988.

Gallahue, D. Understanding Motor Development in Children Ganigda: John W., and Sons Inc. 1982

Gander, M J. ve Gardiner H.W.: Çocuk ve Ergen Gelişimi, (Ed: Bekir Onur) 2. Baskı, İmge Kitabevi, 1995

Garcia, J., Koelling, R.A. (1966).Relation of Consequence in Avoidance Learning, sychonomic Science, 4, 123-124.

Geçtan, E.: Psikanaliz ve Sonrası, Hür yayın, İstanbul. 1981.

Gençtan, Engin. Psikanaliz ve Sonrası, İstanbul: Hür Yayın A.Ş., 1981.

Gibson, E. J. Ve Walk, R. D. The “Visual Cliff.” Scientific American, 202, 64-71, 1960

Gilligan, C. In a Different Voice. Psychological Theory and Women’s Development. Harvard Unirvestiy Pres. 1982.

Goldman, H.H.: Revievv of General Psychiatry, Lange Medical book, International Edition, Baltimore, 1988.

Gottfried, A. E. Academic Intrinsic Motivation in Elementary and Junior High School Students. Journal of Educational Psychology, 77, 631-645, 1985.

Hall, C.S. ve Lindzey, A. Introduction to Theories of Personalities, John Wiley and Sons, NewYork, 1985.

Harter, S. Develeopmental Perspectives on the Self-system. Handbook of child. Psychology: Vol. 4. New York: Wiley. 1983.

Hawighurst, Robert. Developmental Tasks and Education. 3rd. New York: D. Mekag Co. 1972

Hertup, W. W. “Agression in childhood: Developmental Perspectives” American Psychologist. 29(1974) 336-341.

Hilgard, E.D. ve Bower, G.H. Theories of Learning (3d ed), Appleton-Century, N.Y., 1966.

Hill, W.F.: Learning. Survey of Psychological Interpretations. (3d ed), Methuen, 1980.

Hiroto, A. S. Ve Seligman, M. E. P. Generality of Learned Helpnessless in Man. Journal of Personality and Social Psychology. 31, 311-327, 1975.

Hovland, C.J. Human Learning and retention, in S.S. Stevens(ed), Handbook of experimental pschology. New York: Wiley. 1951.

Kaiser, D.H., Zentall, R. Galef, B. G. Can Imitatiton İn Pigeons By Explained By Local Enhancement Together With Trial-And-Error Learning?. Psychological Science, 8, 459-460. 1997.

Karasar, Niyazi: Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara, 2000.

Katz, L. ve Chard, S. (1989), Engaging the minds of young children: The Project approach Norwood, NJ: Ablex.

Kirby, F. D. ve Shields, F. Modification of Arithmetic Response Rate and Attending Behavior in a Seventh Grade Student. Journal of Applied Behavior Analysis. 5, 79-84, 1972.

Klausmeier, M. J. Educational Psychology. New York: Harper and Row, 1985.

Kohlberg, Lawrence. The Psychology of Moral Development. San Francisco, CA: Harper and Row, 1984.

Küçükahmet, L., Öğretim İlke ve Yöntemleri, A. Ü. EBF Yayınları, Ankara: 1985.

Lowe, L. A. Lecture Notes From My Introduction Of Psychology. Psy 101. Class. Mesa Community College. 2001.

Luh, C.W., The Conditions of Retention. Psychological Monographs, 31,134.(1922)

Lundin, R.W.: Theories and Systemsof Psycholog. (3d ed), D.C. Heath and Comp., 1985.

McClelland, D. C. Ve Atkinson, J. W. The Projective Expression of Needs: II. The Effect of Different Intensities of the Hunger Drive on Thematic Apperception. Journal of Experimental Psychology, 38, 643-658,1948.

Menzel, E. W., Chimpanzee Spatial Memory Organization. Schience, 182-943-945, 1973.

Miller, G. A. (1956). The Magical Number Seven, Plus or Minus two: in our capacity for Processing İnformation. Psychological Review, 63, 81-97

Miller, N. E ve Dollard. Social Learning and Imitation. New Haven, Connecticut: Yale University Press. 1941

Morgan. C. T. A., Brief İndroduction to Psychology. New York: McGraw Hill Book Company. 1977.

Onur, B.: Gelişim Psikolojisi, (yetişkinlik, yaşlılık, ölüm) İmge Kitabevi, Ankara, 1995.

Ormrod, J. E. Human Learning (Fourth edition). New Jemey: Pearson-M. Prentice Hall. 2004.

Özakpınar, Yılmaz. Verimli Ders Çalışma ve Öğrenme. İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2000.

Özdaş, İ. Tüm Liselere Hazırlık Matematik Soru Bankası. İstanbul: ÖZ-DE-BİR Egitim Yayıncılık. 1999

Özer, D.S. ve Kamil Özer. Çocuklarda Motor Gelişim. İstanbul: Kazancı Kitap Tic. A.Ş., 2000

Peel, E. A. The Nature of Adolescent. New York:Wiley-İnterscience, 1971

Piaget, J. "Adolesence: Thought and Its Operation" In adolescence Studies in Development, ed. Z.M. Cantwell and P.N. Svajian Itasca, III.: F.E. Peacock, 1974.

Piaget, J. The Moral Judgement of the Child. New York: Free Pres. 1964.

Piaget, J. The Origins of Intelligence in Children. New York: Basic Boks, 1952.

Piaget, J. Ve Inhelder, B. Memory and Intelligence. London: Routledge, Kagan Paul, 1973.

Plutchik, R. A. A. Emotion: Theory, Research and Exprience. Vol. 1. New York: Academic Press. 1980

Premack. D., Cathing up with Common Sense or two Sides of generilazation: Reinforcement and Punishment. New York Academic Press. 1971.

Reichenbach, Hans: Bilimsel Felsefenin Doğuşu, (Çev: Cemal Yıldırım), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1981.

Rescorla. R. A., Probality of Shock in the presence and Absence of CS in fear Conditioning. Journal of Comparati ve and Physiological Psychology, 66, 1-5, 1968.

Royer, M. J. Educational Psychology. USA. Alfred Knopf Inc. 1984.

Rushton, J. P. Generosity in children Immediate and Long-term Effects of Modeling, Preaching, and Moral Judgment. Journal of Personality and Social Psychology 31, 459-466. 1975.

Santrock, J., W., (1995), Life-Span Development. Brown and Benchmark Publ. Wisconsin.

Sasso, G. M. and Rude, H. A. Unprogrammed effects of training hing-status capped children Journal of Applied Behavior Analyssis, 20, 35-44. 1987.

Schultz, D.P.: A History of Modern Psychology (3d. Ed), Academic Press, N.Y: 1973.

Schwarts, B. (1978). Psychology of Learning and Behavior. W.W. Norton Comp., New York.

Seamon, J.G. ve Kenrick, D.T.: Psychology, Prentice Hail, New Jersey, 1992.

Selçuk, Z.: Eğitim Psikolojisi, Atlas Kitabevi, Konya, 1992

Senemoğlu, Nuray. Gelişim, Öğrenme ve Öğretim-Kuramdan Uygulamaya. Ankara: 1997.

Siegler, R. S. Encoding and the development of problem solving. In Thinking and learning skills Hillsdale, N.J.: Elbaum. 1985.

Siegler, R. S. Mechanisms of cognitive development. Annual Review of psychology. 40, 353-379. 1988.

Slavin, R. E. Achievement Effects of Substantial Reductions in Class Size: School and Classroom Organization. Hillsdale, N. J.: Erlbaum, 1989.

Slavin, Robert, E., Educational Psychology (4. basım). Allyn and Bacon, Boston, 1994.

Spielberger. C. D., The effect of Manifest Anxiety on the Academic Achievement of College Student, Mental Hygiene, 46, 420-426, (114-115). 1962.

Stauats, A. Learning, Language and Cognition. New York: Holt, Rivehart and Winston. 1968

Temel, Z. Fulya ve Ayşe B. Aksoy. Ergen ve Gelişimi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

Ülgen, G. Eğitim Psikolojisi-Birey Öğrenme. Ankara: Bilim Kitap, 1995.

Ülkü, Siral., Öğrenme Psikolojisi, Yayınlanmamış Ders Notlan, A. Ü. Eğit. Bilim Fak. Ankara: 1981.

Varış, F., Eğitime Giriş. A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınlan, Ankara: 1985.

Verplanck, W. S., The Control of Conversation: Reinforcement of Statements of Opinion. Journal of Abnormal and Social Psyhology, 51, 668-678, 1955.

Wade, C. ve Tavris C.: Psychology, Second Ed. Harper and Row Pub., NewYork, 1990.

Walter, R. H., Parke, R. D. Infulence of response consequences to a social model on resistance to deviation. Journal of Experimenta child Psychology, I, 269-280. 1964.

Weiner, B. Human Motivation. Hillside. N. J.: Erlbaum, 1989.

Weiner, B. Ve Rosenbaum, R. M. Determinants of Choice between Achievement and Nonachievement Related Activities. Journal of Experimental Research of Personality. 1, 114-121, 1965.

Wolf, T. M. and Cheyne, J. A. Persistence of effects of live behavioral, televised behavioral, and Live Verbal models on resistance to temptation. Child Development, 43, 1429- 1436. 1972.

Young, P. T. Emotion in man and Animal. Huntingon, New York: Krieger, 1973.

EĞİTİM PSİKOLOJİSİ

(Gelişim-Öğrenme-Öğretim)

Editör

Doç. Dr. Cengiz Şahin

Yazarlar

Prof. Dr. Refik Balay
Doç. Dr. Binnaz Kıran Esen
Doç. Dr. Cengiz Şahin
Doç. Dr. Hacı Ömer Beydoğan
Doç. Dr. Hüseyin Şimşek
Doç. Dr. Mücahit Dilekmen
Doç. Dr. Rezzan Gündoğdu
Doç. Dr. Recep Çakır
Doç. Dr. Zeynep Karataş
Yrd. Doç. Dr. Davut Aydın
Yrd. Doç. Dr. Halük Ünsal
Yrd. Doç. Dr. Kemal Baytemir
Doç. Dr. Ali Eryılmaz
Doç. Dr. Birol Alver
Doç. Dr. Ertuğrul Usta
Doç. Dr. Hatice Kumcağız
Doç. Dr. Kemal Öztemel
Doç. Dr. Özgen Korkmaz
Doç. Dr. Remziye Ceylan
Doç. Dr. Rüştü Yeşil
Yrd. Doç. Dr. Abdullah Sürücü
Yrd. Doç. Dr. Habib Hamurcu
Yrd. Doç. Dr. Güldener Albayrak
Dr. Gökmen Arslan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No. : 1578
Eğitim No. : 307
ISBN : 978-605-320-485-5
© 1. Basım, Eylül 2016

EĞİTİM PSİKOLOJİSİ (Gelişim-Öğrenme-Öğretim)
Editör: Doç. Dr. Cengiz Şahin

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şahin, Cengiz.
Eğitim Psikolojisi (Gelişim-Öğrenme-Öğretim) / *Cengiz Şahin*
1. Basım, XX + 468 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-485-5
1. Gelişim 2. Öğrenme 3. Öğretim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Beta, Final, Kida ve Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Eğitim psikolojisi, eğitim ile psikolojinin birleştiği alanı ifade eder. Psikoloji, insan davranışlarını inceleyen bilim dalıdır. Eğitim, bireyin bedensel, duygusal, zihinsel ve sosyal vb. yeteneklerinin en uygun şekilde geliştirilmesi sürecidir. Eğitim psikolojisi ise psikoloji bulgularının bireyin eğitiminde nasıl kullanılacağını araştıran bir psikoloji dalıdır. Eğitim psikolojisi aşağıdaki altı alanda araştırmalar yaparak eğitim-öğretime katkıda bulunur.

1. Gelişim
2. Öğrenme
3. Öğretim yöntem ve teknikleri
4. Ölçme ve değerlendirme
5. Materyal tasarım
6. Sınıf yönetimi

Bu altı alandaki eğitim psikolojisi bulguları, eğitimin amaçlarına ulaşmasına yardım eder. Öğretmenler sınıf ortamında öğretim yaparken eğitim psikolojisi bulgularından yararlanmalıdır. Öğretmenlerin öğrencilerin gelişim özelliklerini tanımaları, neyi, hangi yaş düzeyinde, nasıl öğreteceklerini bilmeleri, öğretim yöntemlerini kullanmaları ve öğrencilerin neyi, ne kadar öğrendiklerini ölçüp değerlendirebilmeleri gerekmektedir. Öğretmenlik, bilgi mesleğidir. Öğretmenlerin derslerinde kullandıkları bilgilerin bilimsel temellere dayanması beklenir. Bilim ve bilgiye dayanmayan öğretmenlik tecrübeye dayalı olacaktır. Ancak bilgiye dayanmayan tecrübe kişiseldir ve eğitsel bir değer taşımaz.

Öğretmenlik, sınıfında farklı kişisel özelliklere sahip öğrencilerin her birini iyi tanıyarak, gelişim özelliklerini bilerek, doğru öğrenme-öğretme yöntemlerini ve materyallerini kullanarak, her bir öğrencinin kapasitesini en uygun düzeyde geliştirme sanatıdır. Bu sanatın gerçekleştirilebilmesi için nitelikli bir öğretmen iyi bir eğitim psikoloji bilgisine sahip olmalıdır. Klasik öğretmen sadece öğrencilerinin zihinsel gelişimine yardımcı olurken eğitim psikolojisi bilgisine sahip öğretmen, öğrencisinin zihinsel, sosyal, bedensel, duygusal, ahlaki, kişilik vb. bütün alanlarının gelişimini amaçlar. Bu bakımdan eğitim psikolojisi bulgularından öğretmenlerden anne babalara kadar herkes yararlanmalıdır.

Burada bir anımı siz değerli okuyucularımla paylaşmak istiyorum. Yaklaşık on yıl önceydi. Pedagojik formasyon eğitimi sertifika programında eğitim psikolojisi dersini yürütüyorum. İlk ders öğrencilerimle kısa bir tanışma gerçekleştiriyoruz. Öğrencilerimden birisinin tıp doktoru olduğunu öğreniyorum. İsmi Maklube Hanım. Evli, eşi de doktor ve iki çocuğu var. Şaşkınlığımı gizleyemiyorum ve “Maklube Hanım, neden formasyon eğitimine gereksinim duydunuz?” diye soruyorum. Cevabı bir ders niteliğinde idi: “Hocam, siz yerel

bir televizyonda haftalık yayımlanan ‘Aile ve Okul’ isimli bir program yapıyorsunuz ve her zaman söylemiyor musunuz? Her aile bir okuldur. Ben de bu aile okulunun öğretmeni olmak istiyorum. Çocuklarımı iyi yetiştirmek istiyorum.” Dr. Maklube Hanım hiç devamsızlık yapmadan derslere devam etti. O günden beri kendisini hiç görmedim. Bu bölümü yazarken Dr. Maklube Hanım’ı tanıyan bir doktor arkadaşıma durumlarını sordum. Her şeyin çok iyi olduğunu, çocuklarının sınavlarda Türkiye derecesi yaparak üniversiteye yerleştiğini ve başarıyla mezun olduğunu söyledi. Bu örnekten hareketle bugün de aynı kanaatimi fazlasıyla koruduğumu söyleyebilirim. İnsan eğiten kim olursa olsun, pedagojik formasyonu olsun.

Kitabımız, üniversitelerimizin eğitim fakültelerinde ders veren öğretim üyelerinin ortak çalışmasının bir ürünüdür. Yirmi iki bölüm hâlinde düzenlenen kitap, üniversitelerin farklı fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokulları ile pedagojik formasyon eğitimi sertifika programlarında öğrenim gören öğrencilerin teorik ve uygulamaya yönelik gereksinimlerini karşılamak amacıyla yalın ve anlaşılabilir bir dil ve uygulanabilir bir içerikle “ders kitabı” ve “kaynak kitap” olarak hazırlanmıştır.

Kitap, yirmi dört öğretim üyesinin birikimlerinin ürünüdür. Bu süreçte yazarlarımız kendi uzmanlık alanları ile ilgili istekli ve titiz bir çalışma içinde oldular. Yazar arkadaşlarımı ortaya çıkardıkları bu eser için kutluyor ve onlara teşekkürlerimi sunuyorum.

Kitabın ortaya çıkmasında bizi her zaman destekleyen Nobel Akademik Yayıncılık sahibi ve çalışanlarına içtenlikle teşekkür ediyorum. Kitabın hedef kitlesi olan meslektaşlarımız, öğretmen, öğretmen adayı ve anne babalarımızın görüş, öneri ve eleştirileri kitabın daha da geliştirilebilmesi açısından yararlı olacağını ümit ediyoruz.

Selam ve saygılarımla…

Doç. Dr. Cengiz Şahin

BÖLÜMLER VE YAZARLAR

Eğitim Psikolojisi (Gelişim-Öğrenme-Öğretim)

EDİTÖR

Doç. Dr. Cengiz Şahin / *Ahi Evran Üniversitesi, KIRŞEHİR*

GİRİŞ

Bölüm 1: Eğitim Psikolojisine Giriş
Yrd. Doç. Dr. Abdullah Sürücü / *Necmettin Erbakan Üniversitesi, KONYA*

GELİŞİM

Bölüm 2: Gelişim Psikolojisi
Doç. Dr. Rezzan Gündoğdu / *Aksaray Üniversitesi, AKSARAY*

Bölüm 3: Fiziksel Gelişim
Doç. Dr. Remziye Ceylan / *Yıldız Teknik Üniversitesi, İSTANBUL*

Bölüm 4: Zihinsel Gelişim ve Dil Gelişimi
Doç. Dr. Mücahit Dilekmen / *Atatürk Üniversitesi, ERZURUM*

Bölüm 5: Ahlak Gelişimi
Yrd. Doç. Dr. Güldener Albayrak / *Niğde Üniversitesi, NİĞDE*

Bölüm 6: Kişilik Gelişimi
Doç. Dr. Zeynep Karataş / *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, BURDUR*

Bölüm 7: Duygusal Gelişim
Yrd. Doç. Dr. Davut Aydın / *Ahi Evran Üniversitesi, KIRŞEHİR*

ÖĞRENME

Bölüm 8: Öğrenme Psikolojisi
Doç. Dr. Kemal Öztemel / *Gazi Üniversitesi, ANKARA*

Bölüm 9: Klasik (Tepkisel) Koşullanma: Pavlov
Doç. Dr. Birol Alver / *Kırıkkale Üniversitesi, KIRIKKALE*

Bölüm 10: Bitişiklik: Watson ve Gutrie
Bağ (Araçsal) Koşullanma: Thorndike
Yrd. Doç. Dr. Kemal Baytemir / *Amasya Üniversitesi, AMASYA*

Bölüm 11: Edimsel (Operant) Koşullanma: Skinner
Dr. Gökmen Arslan / *Süleyman Demirel Üniversitesi, ISPARTA*

Bölüm 12: Nörofizyolojik Öğrenme: Hebb
Yrd. Doç. Dr. Habib Hamurcu / *Erciyes Üniversitesi, KAYSERİ*

Bölüm 13: İşaret-*Gestalt: Tolman*
Gestalt: Wertheimer, Koffka, Köhler
Alan Kuramı: Lewin
Doç. Dr. Cengiz Şahin / *Ahi Evran Üniversitesi, KIRŞEHİR*

Bölüm 14: Bilgi İşleme Kuramı
Yrd. Doç. Dr. Halük Ünsal / *Gazi Üniversitesi, ANKARA*

Bölüm 15: Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı: Bandura
Doç. Dr. Ali Eryılmaz / *Osmangazi Üniversitesi, ESKİŞEHİR*

Bölüm 16: İnsancıl Kuram: Rogers, Maslow
Doç. Dr. Binnaz Kıran Esen / *Mersin Üniversitesi, MERSİN*

Bölüm 17: Yapılandırmacı Kuram
Doç. Dr. Hüseyin Şimşek / *Ahi Evran Üniversitesi, KIRŞEHİR*

Bölüm 18: Motivasyon (Güdülenme)
Doç. Dr. Hatice Kumcağız / *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, SAMSUN*

ÖĞRETİM

Bölüm 19: Eğitim ve Öğretim İlke Yöntem ve Teknikleri
Doç. Dr. Rüştü Yeşil / *Ahi Evran Üniversitesi, KIRŞEHİR*

Bölüm 20: Öğretim ve Sınıf Yönetimi
Prof. Dr. Refik Balay / *Ahi Evran Üniversitesi, KIRŞEHİR*

Bölüm 21: Öğrenme Sürecinin Ölçülüp Değerlendirilmesi
Doç. Dr. Hacı Ömer Beydoğan / *Ahi Evran Üniversitesi, KIRŞEHİR*

Bölüm 22: Öğretim Sürecinde Öğrenme Materyalleri
Doç. Dr. Özgen Korkmaz / *Amasya Üniversitesi, AMASYA*
Doç. Dr. Ertuğrul Usta / *Necmettin Erbakan Üniversitesi, KONYA*
Doç. Dr. Recep Çakır / *Amasya Üniversitesi, AMASYA*

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii
BÖLÜMLER VE YAZARLAR v

1. KISIM: GİRİŞ

1. Bölüm

EĞİTİM PSİKOLOJİSİNE GİRİŞ

GİRİŞ 5
TEMEL KAVRAMLAR 5
Bilim 5
Bilimde Kuram 6
Eğitim 7
Psikoloji 8
PSİKOLOJİNİN TARİHÇESİ VE BAŞLICA YAKLAŞIMLAR 9
PSİKOLOJİNİN ALT DALLARI 12
EĞİTİM PSİKOLOJİSİ 13
Eğitim-Psikoloji İlişkisi 13
Eğitim Psikolojisinin Tanımı ve Amacı 13
Eğitim Psikolojisinin İşlevleri 14
Eğitim Psikolojisinin Çalışma Alanları 15
EĞİTİM PSİKOLOJİSİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ 17
Betimsel Yöntemler 17
Deneysel Yöntem 19
İlişkisel (Korelasyon) Yöntem 20
Gelişimsel Yöntem 21
ÖZET 22
KAYNAKLAR 22

2. KISIM: GELİŞİM

2. Bölüm

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

GİRİŞ 29
GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 29
Gelişim Psikolojisi 29
Gelişim/Gelişme 30

Büyüme....30
Olgunlaşma....30
Hazırbulunuşluk....31
Öğrenme....31
Dönem ve Kritik Dönem....32
Zaman....32
Tarihsel Zaman....32
Gelişim Alanları....33
GELİŞİME ETKİ EDEN FAKTÖRLER....33
Kalıtım....34
Çevre ve Kalıtımın Gelişim Üzerine Etkileri....34
GELİŞİMİN TEMEL İLKELERİ....35
GELİŞİM DÖNEMLERİ VE GÖREVLERİ....36
Gelişim Dönemleri....36
Gelişim Görevleri....37
GELİŞİM KURAMLARI....39
Gelişim Kuramının Anlamı....39
Başlıca Gelişim Kuramları....40
ÖZET....44
KAYNAKLAR....45

3. Bölüm

FİZİKSEL GELİŞİM

GİRİŞ....49
1) Bebeklik Döneminde Fiziksel Gelişim (0-2 Yaş)....49
Bedensel Gelişim....50
Psikomotor Gelişim....53
2) İlk Çocukluk Döneminde Fiziksel Gelişim (2-6 Yaş)....54
Bedensel Gelişim....54
Psikomotor Gelişim....55
3) Okul Döneminde Fiziksel Gelişim (6-12 yaş)....57
Bedensel Gelişim....57
Psikomotor Gelişim....58
4) Ergenlik Döneminde Fiziksel Gelişim (12-18 Yaş)....59
Bedensel Gelişim....59
Psikomotor Gelişim....61
Ergenlik Döneminde Görülen Sorunlar....61
FİZİKSEL GELİŞİMİ ETKİLEYEN ETMENLER....63
Doğum Öncesi Etmenler....63
Doğum Sonrası Etmenler....65
ÖZET....65
KAYNAKLAR....66

4. Bölüm

ZİHİNSEL GELİŞİM
DİL GELİŞİMİ

GİRİŞ **71**
PİAGET VE ZİHİNSEL GELİŞİM/EVRE KURAMI **71**
TEMEL KAVRAMLAR **72**
Zihin (Zekâ) 72
Şema 73
Örgütleme (Organizasyon) 73
Özümleme (Assimilation) 74
Uyumsama (Adaptasyon) 74
Dengeleme (Equilibration) 75
PİAGET'YE GÖRE ZİHİNSEL GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER **75**
Olgunlaşma 75
Yaşantı (Deneyim) 76
Sosyal Etkileşim (Toplumsal Aktarma) 76
PİAGET VE ZİHİNSEL GELİŞİM DÖNEMLERİ **76**
Duyu-Hareket Dönemi (0-2 Yaş) 77
İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş) 78
Somut İşlemler Dönemi (7-12 Yaş) 79
Soyut İşlemler Dönemi (12 Yaş ve Sonrası) 80
PİAGET'NİN ZİHİN GELİŞİMİ KURAMININ EĞİTİM VE ÖĞRETİME KATKILARI **81**
PİAGET'YE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER VE PİAGET SONRASI ARAŞTIRMA BULGULARI **82**
YENİ PİAGETCİLER **83**
Yeni Piagetci Kuramlar 83
VYGOTSKY VE ZİHİNSEL GELİŞİM/SOSYOKÜLTÜREL KURAMI **85**
BRUNER'İN ZİHİNSEL GELİŞİM KURAMI **87**
1. Eylemsel Dönem (0-3 yaş) 87
2. İmgesel Dönem (3-6 yaş) 87
3. Sembolik Dönem (6 yaş ve üzeri) 88
DİL GELİŞİMİ **89**
Davranışçı Görüş 89
Sosyal Öğrenmeci Görüş (Toplumsal Etkileşim) 89
Dil Gelişimini Biyolojik Temellere Bağlayan Görüş (Psikolinguistik Kuram) 90
Bilişsel Gelişimsel Kuramı 91
DİL GELİŞİM AŞAMALARI **91**
ÖZET **93**
KAYNAKLAR **95**

5. Bölüm

AHLAK GELİŞİMİ

GİRİŞ **99**
AHLAK KAVRAMINA KURAMLARIN BAKIŞI **100**
1. Psikanalitik Kuram 100
2. Bireysel Psikoloji 102

3. Davranışçı Yaklaşım 102
4. Sosyal Öğrenme Kuramı 103
5. Dewey'in Ahlak Gelişim Kuramı 104
6. Bilişsel Gelişim Kuramı 104
Piaget'nin Ahlaki Gelişim Kuramı 105
Heterojen-Dışa Bağımlı Ahlak 105
Özerk/İş Birliğine Dayalı Ahlak 106
7. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı 107
Kohlberg'in Birinci Düzeyi (Gelenek Öncesi Akıl Yürütme) 110
Kohlberg'in İkinci Düzeyi (Geleneksel Akıl Yürütme) 110
Kohlberg'in Üçüncü Düzeyi (Gelenek Sonrası Akıl Yürütme) 111
Kohlberg'in Kuramı ile İlgili Eleştiriler 113
ÖZET 115
KAYNAKLAR 116

6. Bölüm

KİŞİLİK GELİŞİMİ

GİRİŞ 119
KİŞİLİK 119
KİŞİLİK GELİŞİMİ 120
KİŞİLİK GELİŞİMİ KURAMLARI 120
Psikoanalitik Kuramlar 121
Davranışçı ve Bilişsel Kuramlar 121
İnsancıl-Varoluşçu Kuramlar 122
SİGMUND FREUD'UN KURAMLARI 122
1) Dinamik Yaklaşım 123
2) Topografik Yaklaşım 124
3) Yapısal Yaklaşım 125
4) Psikoseksüel/Evre Yaklaşımı 127
Normal-Anormal Süreklisi 129
Ego Savunma Mekanizmaları 129
Serbest Çağrışım, Rüya Analizi ve Transferans 131
ERİK ERİKSON-PSİKOSOSYAL KİŞİLİK KURAMI 133
Psikososyal Evreler 135
Gelişim Mekanizmaları 141
Gelişimsel Konulara Yaklaşım 142
ÖZET 142
KAYNAKLAR 143

7. Bölüm

DUYGUSAL GELİŞİM

GİRİŞ 147
TEMEL DUYGULAR VE KÜLTÜR 147
KAVRAMSAL ALTYAPI 147

DUYGUSAL GELİŞİM KURAMLARI **149**
Davranışçı Kuram 149
Bilişsel Uyuşmazlık (Çelişki) Kuramı 149
Yeni Örgütsel Kuramlar 150
DUYGU GELİŞİMİ VE AİLE **150**
GELİŞİM DÖNEMLERİ **151**
1. Bebeklik Dönemi (0-2 yaş) 151
2. İlk Çocukluk Dönemi (2-8 yaş) 151
3. Okul Çağı (8-12 yaş) 152
4. Ergenlik Dönemi (12-20 yaş) 152
5. Yetişkinlik Dönemi (20-65 yaş) 153
6. İleri Yetişkinlik Dönem/Yaşlılık (65 ve Üstü Yaş) 153
ÖZET **154**
KAYNAKLAR **154**

3. KISIM: ÖĞRENME

8. Bölüm

ÖĞRENME PSİKOLOJİSİ

GİRİŞ **159**
ÖĞRENME PSİKOLOJİSİNİN ANLAMI **159**
DAVRANIŞLARIN KÖKENİ **160**
a) Doğuştan Getirilen Davranışlar 160
b) Sonradan Edinilen Davranışlar 162
ÖĞRENME **162**
ÖĞRENMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER **164**
Öğrenen ile İlgili Faktörler 165
Öğrenme Yöntemi ile İlgili Faktörler 168
Öğrenme Malzemesiyle İlgili Faktörler 170
Öğrenme Kuramlarına Genel Bir Bakış 171
ÖZET **172**
KAYNAKLAR **172**

9. Bölüm

KLASİK (TEPKİSEL) KOŞULLANMA: PAVLOV

GİRİŞ **177**
KLASİK KOŞULLANMA SÜRECİ **178**
KLASİK KOŞULLANMANIN TEMEL KAVRAMLARI **180**
KLASİK KOŞULLANMANIN TEMEL İLKELERİ **181**
ÖZET **183**
KAYNAKLAR **184**

10. Bölüm

BİTİŞİKLİK: WATSON VE GUTHRIE BAĞ KURAMI: THORNDIKE

GİRİŞ **187**
BİTİŞİKLİK KURAM: WATSON VE GUTHRIE **187**
Watson'ın Bitişiklik Kuramı 187
Watson'un Davranışçılığı 188
Watson'a Göre Öğrenme 188
Watson'un Katkısı ve Eleştirilen Yönleri 191
GUTHRIE'NİN BİTİŞİKLİK KURAMI **192**
Guhtrie'nin Öğrenme Yaklaşımı 192
Alışkanlıkları Yok Etme Yöntemleri 196
Eğitimsel Uygulamaları 198
Guthrie'nin Katkısı ve Eleştirilen Yönleri 199
THORNDIKE'IN BAĞ KURAMI **200**
Deneme Yanılma Öğrenmesi **201**
Öğrenme Kanunları 202
1930'lardan Sonra Kuramdaki Bazı Değişiklikler 205
Eğitimsel Uygulamaları 206
Thorndike'ın Katkısı ve Eleştirilen Yönleri 208
ÖZET **209**
KAYNAKLAR **211**

11. Bölüm

EDİMSEL (OPERANT) KOŞULLANMA: SKINNER

GİRİŞ **215**
Edimsel Koşullanma 217
TEMEL İLKELER **218**
Sonuçların Rolü 218
Pekiştirme ve Pekiştireç 219
Pekiştirme Tarifeleri 221
Premack İlkesi 222
Ceza 223
Pekiştireç Kullanımında Dikkat Edilmesi Gerekenler 224
Sönme ve Kendiliğinden Geri Gelme 225
Genelleme ve Ayırt Etme 225
Davranışı Biçimlendirme (Şekillendirme) 226
Simgesel Ödülle Pekiştirme 227
Ara Verme 227
Batıl Davranış 228
Kaçma/Kaçınma Koşullanması 228
ÖZET **228**
KAYNAKLAR **229**

12. Bölüm

NÖROFİZYOLOJİK ÖĞRENME: HEBB

GİRİŞ **233**
BEYNİN YAPISI **233**
Beynin Bölümleri ve Fonksiyonları 234
Nöronlar 235
Sinapslar 235
Nörotransmitterler 236
Dendrit 236
Glial Hücreleri 236
BEYNİN GELİŞİMİ **236**
Bebeklik ve Çocuklukta Beyin Gelişimi 236
Ergenlik ve Yetişkinlikte Beyin Gelişimi 237
Beyin Gelişimini Etkileyen Faktörler 237
ÖĞRENME **238**
Hücre Topluluğu 239
Faz Ardışıklığı 240
Nörofizyolojik Temelli Öğretim İlkeleri 240
Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler 242
Öğrenmenin Aşamaları 243
Bilginin İşlenmesi 244
Öğrenme Stratejileri 245
NÖROFİZYOLOJİNİN ÖĞRENME VE ÖĞRETME ÜZERİNE ÇIKARIMLARI **246**
ÖZET **248**
KAYNAKLAR **248**

13. Bölüm

İŞARET-GESTALT KURAMI: TOLMAN
GESTALT KURAMI: WERTHEIMER, KOFFKA, KÖHLER
ALAN KURAMI: LEWIN

GİRİŞ **251**
İŞARET-GESTALT KURAMI: *TOLMAN* **251**
Davranışçılıktan Bilişselciliğe 252
Bilişselcilik 253
Tolman'ın İşaret-Gestalt Yaklaşımının İlkeleri 254
Öğrenme Türleri 260
GESTALT KURAMI: *WERTHEIMER, KOFFKA VE KÖHLER* **261**
Gestalt Kuramının Kurucuları 263
Gestalt Psikolojisinin Ortaya Çıkışı 265
Kavrayış/İçgörü Öğrenme 266
Algı Kanunları 267
ALAN KURAMI: *LEWIN* 275
Yaşam Alanı 276
Lewin'in Çağdaş Psikolojiye Etkisi 277
ÖZET **278**
KAYNAKLAR **279**

14. Bölüm

BİLGİ İŞLEME KURAMI

GİRİŞ **283**
BİLGİ İŞLEME KURAMI **284**
Duyular 286
Duyusal Kayıt 286
Kısa Süreli Hafıza 287
Uzun Süreli Hafıza 289
BİLİŞSEL İNANÇ SİSTEMİ **292**
BENLİK KAVRAMI **293**
Duygusal Hafıza 293
BİLİŞSEL ÖĞRENME YAKLAŞIMI **295**
BİLİŞSEL ÖĞRENME TÜRLERİ **295**
Kavrayış Yoluyla Öğrenme 295
Gizil Öğrenme 296
BİLİŞSEL SÜREÇLER **297**
Tekrar 297
Kodlama 297
Örgütleme 298
Anlamlandırma 299
BİLİŞSEL ÖĞRENMEDE ÖĞRENCİ ÇALIŞMA STRATEJİLERİ **299**
HAFIZA DESTEKLEYİCİ STRATEJİLER/HATIRLATICI TEKNİKLER **300**
ÖZET **301**
KAYNAKLAR **302**

15. Bölüm

SOSYAL BİLİŞSEL ÖĞRENME KURAMI: BANDURA

GİRİŞ **305**
ÖĞRENMEDE KARŞILIKLI BELİRLEYİCİLİK **307**
SOSYAL BİLİŞSEL ÖĞRENMENİN KOŞULLARI: İNSANIN KAPASİTELERİ **308**
SOSYAL BİLİŞSEL ÖĞRENMENİN TANIMLANMASI VE TEMEL ÖGELERİ **309**
SOSYAL BİLİŞSEL ÖĞRENMENİN AŞAMALARI **310**
SOSYAL BİLİŞSEL ÖĞRENMEDE ÖZ DÜZENLEME **311**
SOSYAL BİLİŞSEL ÖĞRENME KURAMININ EĞİTİM VE ÖĞRETİM UYGULAMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ **313**
ÖZET **314**
KAYNAKLAR **314**

16. Bölüm

İNSANCIL (HÜMANİSTİK) KURAM: ROGERS, MASLOW

GİRİŞ **319**
İNSANCIL PSİKOLOJİ **319**
İNSANCIL PSİKOLOJİNİN TEMELLERİ **320**

BENLİK **321**
İNSANCIL PSİKOLOJİNİN ÖNCÜLERİ **323**
Carl Rogers ve İnsancıl Psikoloji 323
Maslow-İhtiyaçlar Hiyerarşisi ve Güdülenme 325
İNSANCIL EĞİTİM **327**
İNSANCIL EĞİTİMİN İLKELERİ **328**
İNSANCIL ÖĞRENME VE ÖĞRETMEN 329
İNSANCIL ÖĞRETİM VE EĞİTİM PROGRAMI **329**
İNSANCIL EĞİTİM YAKLAŞIMINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER **330**
ÖZET **331**
KAYNAKLAR **331**

17. Bölüm

YAPILANDIRMACI KURAM

GİRİŞ **335**
YAPILANDIRMACILIK ÖNCESİ ÖĞRENME KURAMLARI **335**
ALTERNATİF ÖĞRENME TEORİSİ OLARAK YAPILANDIRMACILIK/ OLUŞTURMACILIK **337**
YAPILANDIRMACILIĞIN TÜRLERİ **338**
1. Bilişsel Yapılandırmacılık 338
2. Sosyal Yapılandırmacılık 340
3. Radikal Yapılandırmacılık 342
YAPILANDIRMACILIĞIN EĞİTİME UYGULANMASI **344**
Yapılandırmacılık ve Bilgi 344
Yapılandırmacı Anlayışta Program 344
Yapılandırmacı Yaklaşımda Öğrenme-Öğretme Süreci 346
Yapılandırmacı Anlayışta Ölçme 349
Yapılandırmacılığa Yönelik Eleştiriler 350
ÖZET **351**
KAYNAKLAR **352**

18. Bölüm

MOTİVASYON (GÜDÜLENME)

GİRİŞ **357**
MOTİVASYON (GÜDÜLENME) **357**
MOTİVASYON NEDİR? **357**
DIŞSAL VE İÇSEL MOTİVASYON **359**
Dışsal Motivasyon 359
İçsel Motivasyon 360
MOTİVASYONU ETKİLEYEN ETMENLER **361**
Motivasyon Kuramları 362
Davranışçı Öğrenme Yaklaşımı ve Motivasyon 362
Bilişsel Yaklaşım ve Motivasyon 363

İnsancıl Yaklaşım ve Motivasyon 364
Sosyal Öğrenme Yaklaşımı ve Motivasyon 365
ÖĞRENME SÜRECİNDE MOTİVASYON 367
ÖĞRENCİLERİN MOTİVASYONUNDA ÖĞRETMENİN ROLÜ 368
SINIFTA ÖĞRENCİNİN MOTİVASYONU 368
ÖĞRENCİLERİ MOTİVE ETMENİN YOLLARI 369
KURAMDAN UYGULAMAYA ÖĞRENCİLERİN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİĞİN ÜSTESİNDEN GELEBİLMELERİNE YARDIMCI OLMAK 370
ÖZET 371
KAYNAKLAR 372

4. KISIM: ÖĞRETİM

19. Bölüm

EĞİTİM VE ÖĞRETİM İLKE YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

GİRİŞ 379
İLKE KAVRAMI ÜZERİNE 379
İLKELERİN SINIFLANMASI 380
A. Eğitim ve Öğretimin Temel İlkeleri 380
B. Öğrenme-Öğretme İlkeleri 383
ÖĞRETİM YAKLAŞIM VE MODELLERİNE GENEL BAKIŞ 385
ÖĞRETİM YAKLAŞIM VE MODELLERİNİN SINIFLANMASI 385
ÖĞRENME VE ÖĞRETME STRATEJİLERİNE GENEL BAKIŞ 386
Öğrenme Stratejileri 387
Öğretme Stratejileri 388
ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİNE GENEL BAKIŞ 392
ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİNİN SINIFLANMASI 392
Öğretmen ve Öğrencinin Konumuna Göre Yöntemler 392
ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNİN SEÇİMİ İÇİN İLKELER 394
ÖZET 395
KAYNAKLAR 395

20. Bölüm

ÖĞRETİM VE SINIF YÖNETİMİ

GİRİŞ 399
SINIF YÖNETİMİ 400
SINIF YÖNETİMİ İLKELERİ 400
SINIF YÖNETİMİ MODELLERİ 401
a) Tepkisel Model 402
b) Önlemsel Model 402
c) Gelişimsel Model 402
d) Bütünsel Model 403

ÖĞRETİMİ YÖNETME **403**
a) Sınıfta İletişim 404
b) Sınıfta Etkili İletişim Becerileri 405
c) İletişimde Etkili Öğretmen Davranışları 405
ÖĞRETİM ORTAMINI DÜZENLEME **408**
a) Fiziksel Ortamı Düzenleme 408
b) Sosyal Ortamı Düzenleme 409
c) Eğitsel Ortamı Düzenleme 411
SINIFTA İSTENMEYEN DAVRANIŞLAR VE YÖNETİMİ **414**
a) Yüzeysel Davranışları Yönetme Teknikleri 415
b) Hafif Davranışları Yönetme Teknikleri 418
c) Etkili Davranışları Yönetme Teknikleri 420
ÖZET **422**
KAYNAKLAR **423**

21. Bölüm

ÖĞRENME SÜRECİNİN PLANLANIP DEĞERLENDİRİLMESİ

GİRİŞ **427**
ÖĞRETME-ÖĞRENME SÜRECİ **427**
ÖĞRENCİLERDE ÖĞRENMEYİ GELİŞTİRMENİN YOLLARI **429**
GERÇEKLEŞEN ÖĞRENMELERİN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ **430**
ÖĞRENMELERİN ÖLÇÜLMESİNDE KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARI **431**
ÖLÇTÜĞÜ ÖZELLİĞE GÖRE ÖLÇME ARAÇLARI **432**
ÖLÇME DEĞERLENDİRMEDE İŞE KOŞULAN YAKLAŞIMLAR **433**
ÖLÇME DEĞERLENDİRMENİN TEMEL İLKELERİ **434**
SONUCU (ÜRÜNÜ) GÖRMEYE DÖNÜK DEĞERLENDİRME **442**
Sonucu Görmeye Dönük Değerlendirmede Dönütün İşlevi 442
Öğrenme-Öğretme Sürecinde Öğretmenin ve Öğrencinin Değişen Rolleri 443
DEĞERLENDİRMEDE İZLENEN YAKLAŞIMLAR **444**
Norm Dayalı Değerlendirme 445
Ölçüt Dayalı Değerlendirme 445
ÖZET **447**
KAYNAKLAR **448**

22. Bölüm

ÖĞRENME SÜRECİNDE ÖĞRETİM MATERYALLERİ

GİRİŞ **453**
İLETİŞİM VE YAŞANTI KONİSİ **454**
İLETİŞİM SÜRECİNDE ETKİLİ FAKTÖRLER **455**
ÖĞRETİM MATERYALLERİNİN TASARLANMASI **457**
Tasarım İlkeleri 458
Görsel Tasarım Ögeleri 460
ÖĞRETİM MATERYALLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ **461**
İki Boyutlu Öğrenme-Öğretme Araçları 462
ÖZET **467**
KAYNAKLAR **467**

BÖLÜM
1

EĞİTİM PSİKOLOJİSİNE GİRİŞ

Yrd. Doç. Dr. Abdullah Sürücü*

Eğitim Psikolojisine Giriş
Giriş
Temel Kavramlar
- Bilim
- Bilimde Kuram
- Eğitim
- Psikoloji

Psikolojinin Tarihçesi ve Başlıca Yaklaşımlar
Psikolojinin Alt Dalları
Eğitim Psikolojisi
Eğitim-Psikoloji İlişkisi
Eğitim Psikolojisinin Tanımı ve Amacı
Eğitim Psikolojisinin İşlevleri
Eğitim Psikolojisinin Çalışma Alanları
- Gelişim
- Öğrenme
- Öğretme Süreçleri

Eğitim Psikolojisinde Araştırma Yöntemleri
- Betimsel Yöntemler
- Deneysel Yöntem
- İlişkisel (Korelasyon) Yöntem
- Gelişimsel Yöntem

Özet
Kaynaklar

* Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı öğretim üyesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda lisans, Selçuk Üniversitesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler programında yüksek lisans, Selçuk Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında doktora yaptı. 2010 yılında yardımcı doçent oldu. asurucu@konya.edu.tr

ÖZET

Sistematik ve organize olmuş bilgiler bütünü olan bilimin amacı, bilimsel bilgi üretmek ve insanlığın yararına sunmaktır. Bilimin betimleme, yordama ve kontrol olmak üzere üç işlevi vardır. Bilim amacını bilimsel yöntemi kullanarak gerçekleştirir. Bilimsel yöntemle elde edilen bilgi; nesneldir, evrenseldir, sistemlidir, geneldir, test edilebilir, yararlıdır, bütündür, birikimlidir ve değişebilir. Bilimsel bilgiler kuramlarla ifade edilir. Kuram, öğrenme, davranış ya da başka bir konuyu açıklayan bir grup ilişkili prensip ya da yasalardır. Psikolojide kuramlar, çeşitli psikolojik süreçlerin birini ya da birkaçını dikkate alarak konu ve yöntem bütünlüğü içinde belirli sistemler gerçekleştirir.

Psikoloji, insan ve hayvan davranışlarını inceleyen bir bilim dalıdır. Psikolojinin hedefleri; davranışların ne olduğunu tanımlamak, ne olduğunu açıklamak, ne olacağını tahmin etmek ve ne olduğunu kontrol etmektir. 1879'da ilk psikoloji laboratuvarının kurmasıyla, bilim dalı hâline gelmeye başlamıştır. Psikolojide gelişme gösteren yapısalcılık, işlevselcilik, psikanalitik, gestalt, davranışçı, nörobiyolojik, insancıl ve bilişsel yaklaşımlar bir insanın yaptığı herhangi bir davranışı, farklı bakış açısıyla değerlendirmiştir. Psikolojinin alt dalları, öğrenme psikolojisi, gelişim psikolojisi, fizyolojik psikoloji, deneysel psikoloji, klinik psikoloji, danışmanlık psikolojisi, sosyal psikoloji, endüstri ve örgüt psikolojisi ve eğitim psikolojisidir. Eğitim psikolojisinin eğitimde geniş bir uygulama alanı bulunmaktadır.

Eğitim psikolojisi, eğitimin sorunlarını çözümlemek, eğitimin etkililiğini ve verimliliğini artırmak üzere, insanın gelişim özelliklerini, öğretme ve öğrenme ilkelerini inceler. Eğitim psikolojisinin amacı, öğrenme sürecinde davranışı anlamak, yordamak ve denetlemektir. Eğitim psikolojisinin işlevleri; bireyin güdülenmesi, gelişim, öğretme ve öğrenme kuramlarını geliştirmek ve değerlendirmek; eğitim uygulamalarındaki değişiklikleri incelemek ve yeni modeller önermek; öğretme yöntemlerini değerlendirmek; eğitimin psikolojik özelliklerini göz önüne almak ve araştırmalara bilimsel yaklaşım sağlamaktır. Eğitim psikolojisi, öğretmene, öğretim planlarını hazırlamasında, öğretim yaşantıları düzenlemesinde ve öğrenme-öğretme sürecini değerlendirmede ihtiyacı olan bilgileri sunar.

Eğitim psikolojisinde araştırmanın amacı, öğrenmeyi etkileyen faktörler hakkında açıkça görünenlerle birlikte daha az nitelikte olan soruları objektif yöntemler kullanarak sınamaktır. Araştırmacılar, okullar, öğretmenler, öğrenciler ve öğretim hakkında bilgilere ulaşmada betimsel, deneysel, ilişkisel ve gelişimsel yöntemleri kullanırlar.

KAYNAKLAR

Akman, Y. ve Erden, M. (2006). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Arkadaş.

Arı, R. (2008). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel.

Atkinson, R.L., Atkinson, R.C. & Hilgard E.R. (1995). *Psikolojiye Giriş I* (Çev: K. Atakay, M. Atakay ve A. Yavuz). İstanbul: Sosyal.

Bacanlı, H. (2002). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel.

Başaran, İ.E. (1992). *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Kadıoğlu.

Baştürk, R. (2009). *Eğitim Bilimlerinde Yöntem.* Eğitime Giriş. (Edit: A. Tanrıöğen ve R. Sarpkaya). *(170-184).* Ankara: Anı.

Baykul, Y. (2000). *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması*. Ankara: ÖSYM.

Baymur, F. (1994). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılap.

Cüceloğlu. D. (2000). *İnsan ve İnsan Davranışı*. İstanbul: Remzi.

Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2006). *Eğitim İle İlgili Tenel Kavramlar.* Eğitime Giriş. (Edit: Ö. Demirel ve Z. Kaya). (*3-21).* Ankara: PegemA.

Deniz, M.E. (2007). *Eğitim Psikolojisinin İçeriği.* Eğitim Psikolojisi (Edit: M.E. Deniz). *(1–25).* Ankara: Maya.

Ercan, L. ve Şahin, S. (2016). Çağdağ eğitimde öğrenci kişilik hizmetleri psikolojik danışma ve rehberlik. (Edit: C. Şahin). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Erden, M. ve Fidan, N. (t.y.). *Eğitime Giriş*. Ankara: Alkım.

Gerrig, R.J. & Zimbardo, P.G. (2015). *Psikoloji ve Yaşam*. (Çev. A.A. Özdoğru). Ankara: Nobel.

Hamarta, E., Arslan, C. ve Yılmaz, H. (2014). *Eğitim Psikolojisi*. Konya: Çizgi.

Hill, McG. (2015). *Psikoloji.* (Çev. Edit: M. Durak, E.Ş. Durak ve U. Kocatepe). Ankara: Nobel.

Kantowitz, B.H., Roediger, H.L. & Elmes, D.G. (2014). *Deneysel Psikoloji.* (Çev. N. Er ve Y.A. Duyan). Ankara: Nobel.

Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* Ankara: Nobel.

Kaya, Z. ve Gelbal, S. (2006).*Eğitim Biliminde Yöntem.* Eğitime Giriş. (Edit: Ö. Demirel ve Z. Kaya). *(227-266)*. Ankara: PegemA.

Kepçeoğlu, M. (1999). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik.* Ankara: Alkım.

Kuzgun, Y. (2008). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma.* Ankara: Nobel.

Külahoğlu, Ş. (2002). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisine Giriş.* Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (Edit: B. Yeşilyaprak). *(1–26).* Ankara: PegemA.

Morris, C.G. (2002). *Psikolojiyi Anlamak* (Çev. Edit: H.B. Ayvaşık ve M. Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Özgüven, İ. E. (2012). *Psikolojik Testler*. Ankara: Nobel.

Selçuk, Z. (2007). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel.

Slavin, R.E. (2013). *Eğitim Psikolojisi: Öğretim İçin Bir Temel*. Eğitim Psikolojisi (Çev. M. Baloğlu; Çev. Edit: G. Yüksel). *(1-26).* Ankara: Nobel.

Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim.* Ankara: Yargı.

Sübaşı, G. (2007). *Eğitim Psikolojisi.* Eğitim Psikolojisi (Edit: A. Ulusoy). *(1–28).* Ankara: Anı.

Şahin, C. (2016). Eğitim Sürecinde Öğrenci Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik. M. Güven (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik.* (7. Baskı). Ankara: Anı Yayınları.

Şahin, C. (2016). Bireyi Tanıma. C. Şahin (Ed.). B*ireyi Tanıma Teknikleri.* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Yeşilyaprak, B. (2002). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

BÖLÜM
2

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

Doç. Dr. Rezzan Gündoğdu*

Giriş
Temel Kavramlar
- Gelişim Psikolojisi
- Gelişim/Gelişme
- Büyüme
- Olgunlaşma
- Hazırbulunuşluk
- Öğrenme
- Dönem ve Kritik Dönem
- Zaman
- Tarihsel Zaman
- Gelişim Alanları

Gelişime Etki Eden Faktörler
- Çevresel Faktörler
- Kalıtımsal Faktörler
- Çevre ve Kalıtımın Gelişim Üzerine Etkileri

Gelişimin Temel İlkeleri
Gelişim Dönemleri ve Görevleri
Gelişim Kuramları
- Gelişim Kuramının Anlamı
- Başlıca Gelişim Kuramları
  - Olgunlaşma Kuramı
  - Psikoanalitik Kuram
  - Sosyal Öğrenme Kuramı
  - Zihinsel Gelişim Kuramı
  - Davranışçı Kuram
  - İnsancıl-Varoluşçu Kuram
  - Psikososyal Kuram
  - Ahlak Gelişimi Kuramı
  - Ekolojik Sistemler Kuramı

Özet
Kaynaklar

* Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı öğretim üyesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı'nda lisans, Çukurova Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik programında yüksek lisans, Selçuk Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında doktora yaptı. 2015 yılında doçent unvanı aldı. gundogdurezzan@hotmail.com

Gelişimi açıklarken gelişim dönemleri ve görevlerini unutmamak gerekir. Gelişim süreci döllenme ile ölüm arasında bazı dönemlere ayrılmıştır ve bu dönemler içerisinde bireyin döneme özgü gerçekleştirmesi gereken, başarması gereken beceriler ve davranışlar bulunmaktadır. Bunlar, gelişim görevleri olarak adlandırılır. Gelişim dönemleri farklı araştırmacılar tarafından farklı dönemlere ayırarak incelenmiştir. Örneğin; Freud, Erikson, Piaget gibi. Her dönem için o döneme özgü özellikler ve problemler tanımlanmaya çalışılmıştır. Burada Havighurst'a göre, 6 evreye ayrılan gelişim dönemleri ele alınmıştır. Havighurst'un açıklamaları dikkate alınarak aşağıdaki gelişim dönemleri sıralanmıştır:

- Bebeklik-erken çocukluk (doğumdan 5 yaşına kadar)
- Orta çocukluk (6-12 yaş arası)
- Ergenlik (13-18 yaş arası)
- Genç yetişkinlik (19-29 yaş arası)
- Yetişkinlik (30-60 yaş arası)
- Yaşlılık (60 yaş ve üzeri)

Psikolojide kuramların rolü büyüktür. Aynı durum gelişim araştırmalarında da geçerlidir. Gelişim kuramları sayesinde olaylar, olgular açıklanır. Genelgeçer normlara ulaşılmaya çalışılır. Bu sayede evrensel ilkeler belirlenir. Kuramlar aynı zamanda gelecek olayları tahmin etme imkânı verir (Onur, 1997). Gelişimi inceleyen araştırmacılar gelişimi farklı kuramlar çerçevesinde ele almışlardır. Başlıca gelişim kuramları:

- Olgunlaşma Kuramı
- Psikoanalitik Kuram
- Sosyal Öğrenme Kuramı
- Zihinsel Gelişim Kuramı
- Davranışçı Kuram
- İnsancıl-Varoluşçu Kuram
- Psikososyal Kuram
- Ahlak Gelişimi Kuramı
- Ekolojik Sistemler Kuramı

KAYNAKLAR

Arı, R., Üre, Ö. ve Yılmaz, H. (1998). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. (3. Baskı). İstanbul: Mikro Basım.

Atkinson, R.L., Atkinson, R. C., Smith, E.E., Bem, D.J. ve Hoeksema, S.N. (2008). *Psikolojiye Giriş*. (4. Basım). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Aydın, B. (2013). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. (4. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Bacanlı, H. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*. (4. Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.

Başaran, İ. E. (1994). *Eğitim Psikolojisi*. (Geliştirilmiş Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Can, G. (2008). Kişilik Gelişimi. B. Yeşilyaprak (Ed.). *Eğitim Psikolojisi, Gelişim Öğrenme Öğretim*. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Deniz, M. E. (2007). *Eğitim Psikolojisi*. Konya: Maya Akademi.

Geçtan, E. (2012). *Psikanaliz ve Sonrası*. (15. Baskı). Ankara: Metis Yayınları.

Gerrig R. J. ve Zimbardo, P. G. (2012). Psikoloji ve Yaşam: Psikolojiye Giriş. (19. Basımdan Çev. G. Sart). Ankara: Nobel yayıncılık.

Jersild, A. T. (1979). Çocuk Psikolojisi. (3. Basım). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Külahoğlu, Ş. (2014). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisine Giriş. Yeşilyaprak, B. (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. (11. Basım). Ankara: PegemA Yayınevi.

Kaya, A. (2010). *Eğitim Psikolojisi*. (4. Basım). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Morgan, C. T. (2013). *Psikolojiye Giriş*. (20. Basım). Konya: Eğitim Kitabevi.

Onur, B. (1997). *Gelişim Psikolojisi, Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*. (4. Basım). Ankara: İmge Kitabevi.

Onur, B. (2000). *Gelişim Psikolojisi*. (5. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Santrock, J. W. (1997). *Psychology*. (International Edition). The McGraw-Hill Companies, Inc.

Santrock, J. W. (1981). *Adolescence*. (4. Baskı). WM. C. Brown Publishers.

Santrock, J. W. (2014). *Ergenlik*. (14. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Selçuk, Z. (2010). *Eğitim Psikolojisi*. (19 Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık

Simanowitz, V. and Pearce, P. (2003). *Personalitydevelopment*. England: McGraw-Hill Education.

Smith, J. T. (2014). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. (5. Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.

Şahin, C. (2007). Kişilik, Ahlak, Duygusal ve Sosyal Gelişim. S. Akbaba ve Ş. Anlak (Ed.), *Eğitim Psikolojisi*. İstanbul: Lisans.

Yavuzer, Y., Demir, Z. ve Çalışkan, M. (2006). *Eğitim Psikolojisi Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Yeşilyaprak, B. (2014). *Eğitim Psikolojisi*. (11. Basım). Ankara: PegemA Yayınevi.

BÖLÜM
3

FİZİKSEL GELİŞİM

Doç. Dr. Remziye Ceylan*

Giriş
1) Bebeklik döneminde fiziksel gelişim (0-2 yaş)
   Bedensel gelişim
   Psikomotor gelişim
2) İlk çocukluk döneminde fiziksel gelişim (2-6 yaş)
   Bedensel gelişim
   Psikomotor gelişim
3) Okul döneminde fiziksel gelişim (6-12 yaş)
   Bedensel gelişim
   Psikomotor gelişim
4) Ergenlik döneminde fiziksel gelişim (12-18 yaş)
   Bedensel gelişim
   Psikomotor gelişim
   Ergenlik dönemine ilişkin sorunlar
Fiziksel gelişimi etkileyen etmenler
   Doğum öncesi etmenler
   Doğum sonrası etmenler
Özet
Kaynaklar

* Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı öğretim üyesi. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi Öğretmenliği Bölümü'nde lisans, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi alanında doktora yaptı. 2013 yılında doçent oldu. rceylan@yildiz.edu.tr

fiziksel büyüme ve merkezî sinir sisteminin gelişimine bağlı olarak organizmanın isteğe bağlı hareketlilik kazanmasıdır. Fiziksel gelişim dönemleri ise genelde ortak özellikleri içeren yaş aralıklarıyla belirtilir. Bu dönemler, bebeklik dönemi (0-2 yaş) çocukluk dönemi (2-6 yaş), okul dönemi (6-12 yaş) ve ergenlik dönemi (12-18 yaş) olarak sıralanmaktadır.

Bebeklik dönemi (0-2 yaş) fiziksel açıdan birçok temel becerilerin kazanıldığı bir dönemdir. Bu dönemde bebekler hem çok hızlı bir şekilde büyür hem de hareket yetenekleri gelişir. Psikomotor beceriler açısından değerlendirildiğinde ise başlangıçta refleksleri ile yaşamını sürdüren bebekler, ilk yılın sonunda bardaktan su içme, istediği oyuncağa uzanabilme, işaret parmağı ile istediği nesneleri gösterebilme gibi birçok beceriyi kazanmış olurlar.

Bir sonraki dönemde çocukların fiziksel gelişimleri bebeklik dönemine göre biraz daha yavaşlamıştır. 2-6 yaşlarını içeren bu dönem eğitimsel açıdan okul öncesi dönem olarak nitelendirilmektedir. Bu dönemdeki çocuklar oldukça aktif ve hareketlidirler. Çocuklar 2 yaşına geldiklerinde koşmaya ve daha sonra hoplama, zıplama, sekme gibi hareketleri yapmaya başlarlar. 3 yaşındaki çocuklar ise atlama, zıplama, geri ve ileri koşma gibi basit hareketleri yapmaktan hoşlanırlar. Üç tekerlekli bisiklet sürme, salıncakta sallanma gibi yeni beceriler deneyerek daha özgür olurlar.

6-12 yaşlarını kapsayan okul döneminde ise bedensel gelişim daha da yavaşlar. Ancak bu dönemde psikomotor beceriler mükemmelleşmeye başlar. Çocuklar ayrıca ilkokul yıllarında ellerini daha ustaca kullanır.

Okul döneminde yavaşlayan fiziksel gelişim, ergenlik döneminde çok hızlı bir şekilde gerçekleşir. Doğumdan sonra, fiziksel gelişimde gerçekleşen en hızlı ikinci dönemdir. Çocukluk döneminde yavaşlayan bedensel gelişim, ergenlik döneminde yeniden hızlanarak dönem sonunda yetişkin ölçülerine ulaşır. Ancak ergenlik döneminde bedenin farklı kısımlarındaki büyüme farklı olduğu için koordinasyon bozulur. El ve ayaklar, kol ve bacaklara göre daha hızlı büyür. Bunun sonucunda ergende, taşıdığı bir şeyi düşürme, bir yerlere takılıp düşme gibi sakarlıklar daha fazla görülür.

KAYNAKLAR

Atay, M. (2007). *Çocukluk Döneminde Gelişim* (2. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

Başaran, İ. E. (1994). *Eğitim Psikolojisi* (Geliştirilmiş basım). Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Bayhan, P.S. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Baysal, A. (2002). *Beslenme.* Ankara: Hatiroğlu Yayınevi.

Bee, H. (1992). *The Developing Child* (6. Baskı). New York: Harper Collins College Publişhers.

Bee, H. (1995). *The Growing Child*. New York:Harper Collins College Puplishers.

Bee, H. (2000). *The Developing Child.* New York: Harper Collins College Publishers.

Berk, L. E. (2002). *Infants and Children: Prenetal Trough Middle Childhood*. New York: Allyn and Bacon Publishing.

Berk, L. E. (2006). *Child Development* (7. Baskı). New York: Pearson Education, Inc.

Bilir, J. (1984). *Ana ve Çocuk Sağlığı* (4. Baskı). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Bukatko, D. & Daehler, M. W. (2001). *Child Development* (4. Baskı). Boston: Houghton Mifflin Company.

Bukatko, D. & Daehler, M. W. (2004). *Children Development* (5. Baskı). New York: Houghton Mifflin Company.

Feldman, R. S. (2004). *Child Development* (3. Baskı). New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Frost, J. L., Wortham, S. & Reifel, S. (2001). *Play and Child Development*. New York: Prentice Hall Inc.

Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2004).*Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Yayıma Hazırlayan: Bekir Onur (5. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Good, T. L. & Brophy, J.E. (1986). *Educational Psychology* (3. Baskı). New York & London: Longman.

Kail, R. V. (2004). *Chıldren and Their Development* (3. Baskı). New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Mussen, P. H., Conger, J. J. & Kagan, J. (1979). *Child development and Personality* (5. Baskı). New York: Harper& Row, Publishers.

Mussen, P. H., Conger, J. J., Kagan, J. & Huston, A. C. (1990). *Child Development and Personality* (7. Baskı). New York: Harper Collins College Publishers.

Papalia, D. E. & Olds, S. W. (1993). *A Child's World Infancy Trough Adolescence*. New York: McGraw- Hill Inc.

Rathus, S. A. (2006). *Childhood Voyagen in Development* (2. Baskı). New York: Thomson Wadsworth.

Santrock, J. W. (2011). *Yaşam Boyu Gelişim.* (G. Yüksel, Çev. Ed.). (13. Basımdan çeviri). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Selçuk, Z. (1999). *Gelişim ve Öğrenme* (6. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim ve Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya* (Düzenlenmiş yeni basım). Ankara: Gönül Yayıncılık.

Siyez, D. M. (2015). Fiziksel Gelişim.(Editör:A. Kaya). *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Pegem Akademi.

Turan, H. ve Cömert, S. (2005). *Anne Çocuk Sağlığı*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Turan, Ö. (2016). Yenidoğan bebeğin özellikleri. *Sağlıkta Adres Başkent Dergisi*. 23, (6-11).

Trawick-Swith, J. (2013). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim.* (B. Akman, Çev. Ed.) (5. Basımdan çeviri) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Ülgen, G. ve Fidan, E. (1991). *Çocuk Gelişimi* (7. Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

BÖLÜM

4

ZİHİNSEL GELİŞİM DİL GELİŞİMİ

Doç. Dr. Mücahit Dilekmen*

Giriş
Piaget ve Zihinsel Gelişim/Evre Kuramı
Temel Kavramlar
- Zihin
- Şema
- Örgütleme
- Özümleme
- Uyumsama
- Dengeleme

Piaget'ye Göre Zihinsel Gelişimi Etkileyen Faktörler
- Olgunlaşma
- Yaşantı (Deneyim)
- Sosyal Etkileşim (Toplumsal Aktarma)

Piaget ve Zihinsel Gelişim Dönemleri
- Duyu-Hareket Dönemi
- İşlem Öncesi Dönem
- Somut İşlemler Dönemi
- Soyut İşlemler Dönemi

Piaget'nin Zihin Gelişimi Kuramının Eğitim ve Öğretime Katkıları
Piaget'ye Yöneltilen Eleştiriler ve Piaget Sonrası Araştırma Bulguları
- Yeni Piagetciler

Yeni Piagetci Kuramlar
Vygotsky ve Zihinsel Gelişim/Sosyokültürel Kuramı
Bruner'in Zihinsel Gelişim Kuramı
Dil Gelişimi
- Davranışçı Görüş
- Sosyal Öğrenmeci Görüş (Toplumsal Etkileşim)
- Dil Gelişimini Biyolojik Temellere Bağlayan Görüş (Psikolinguistik Kuram)

Bilişsel Gelişimsel Kuramı
Dil Gelişim Aşamaları
Özet
Kaynaklar

* Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi'nde öğretim üyesi. Giresun Eğitim Yüksek Okulu'nda ön lisans, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim'de Psikolojik Hizmetler Bölümü'nde (EPH) lisans, Atatürk Üniversitesinde PDR alanında doktora yaptı. 2011 yılında PDR bilim dalında doçent oldu. dilekmen@atauni.edu.tr

KAYNAKLAR

Aksu-Koç, A.(2008). *Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişim*, AÇEV Akademi.

Akkoyun, K. A. (2007). Bilişsel Gelişim. A. Ulusoy (Ed.). *Eğitim Psikolojisi.* (73-108). Ankara: Anı Yayıncılık.

Ames, C. (1990). Motivation Teachers Needs.to know. *Teachers College Rcord*, 91 (3), 409-421.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş. ve Çimen, S. (2000). Çocuk Gelişimi 1. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Arı, R. (2003). *Gelişim Öğrenme,* Konya: Atlas Kitabevi.

Aydın, A. (2008). *Eğitim Psikolojisi. Gelişim-Öğrenme-Öğretim. (*9. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Bacanlı, H. (2011). *Eğitim Psikolojisi,* (17. Baskı). Ankara: PegemA Yayınları.

Bayhan, P.S. ve Artan, İ. (2005). Çocuk Gelişimi *ve Eğitimi*. Ankara: Morpa Yayınları.

Dembo, M.H. (1991). Applying Educational Psychology in the Classroom. (Fourth Edition). New York & London:Longman.

Dönmez, N., Abidoğlu, Ü., Dinçer, Ç., Erdemir, N. Ve Gümüşçü, S. (2000). *Okulöncesi Dönemde Dil Gelişimi Etkinlikleri.* İstanbul: Yapa Yayınları.

Eggen, P.,& Kauchak, D. (2001). *Educational Psychology*. New Jersey, NJ: Merril Prentice Hall.

Flavell, J. H. (1977). *Cognitive Development.* Englewood Cliffs, N. J.: Prentice – Hall,

Güneş, Firdevs (2013). *Türkçe* Öğretimi Yaklaşımlar *ve Modeller*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Güngör, E. (2010). Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar. Ankara: Ötüken.

Erden, M., Akman,Y. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*. (14. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Keenan, T. (2002). *An Introduction to Child Development*. USA: Sage Publication.

Margolis, H. ve McCabe, P.P. (2006). Impoving Self-efficacy and Motivation: What to do, What to Say. *Intevention in School and Clinic*, 41 (4), 218-227.

Maslow, A. H. (1987). *Motivation and Presonality*. New York: Harper & Row, Publishers, Inc.

MEGEP. (2013). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. Dil Gelişimi Modülü. Ankara: Millî Eğitim Yayınları.

Meggit, C.(2006). *Child Development: An Illustrated Guide*. Oxford:Heinemann.

Millî Eğitim Bakanlığı (2014). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi.* Ankara: M.E..B. Yayınları.

McCleland, D. C.(1985). *Human Motivation.* Cambridge: Cambridge University Press.

Oakley, L. (2004). *Cognitive Development*. London: Routledge.

Houde, O. (2004). *La psychologie de l'enfant,Que-sais je?,* Paris: PUF.

Piaget, J. (2000). Çocukta Zihinsel Gelişim. (Çev. Hüsen Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi.

Reeve, J. (1997). *Understanding Motivation and Emotion*. (7nd.). Fort Worth: Harcourt Brace College Pub. Co.

San Bayhan, P. ve Artan, İ. 2004. Çocuk *Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Senemoğlu, N. (2007). Gelişim Öğrenme ve Öğretim, (7.Baskı). Ankara: Gönül Yayıncılık.

Selçuk, Z. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.

Skinner, B. F. (1957). *Verbal Behavior*. Acton, MA: Copley Publishing Group.

Slee, P.T. (2002). *Child, Adolescent, and Family Development*. (2 Edition), Cambridge University Pres.

Tollefson, N. (2000). Classroom Applications of Cognitive Theories of Motivation. *Educational Psychology Reviev*, 12 (1), 63-83.

Turan, F. (2001). 0-6 Yaş Döneminde Dil Gelişimi. Çoluk Çocuk Dergisi. 1, (25-31).

Vaillé, H.(2005). L'intelligence de l'enfant : les théories actuelles, L'enfant et ses intelligences, *Sciences Humaine*, Mensuel, 164.

Yöndem, Z. D. (2007). Zihinsel Gelişim. A. Kaya (Ed.). *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Vander Zendan, J. V. (1985). *Human Devalopment*. Nev York: Alfred A. Knopf.

Vasta R, Haith MM, Miller SA.(1995). *Child Psychology: The Modern Science*, (2nd Ed). New York: John Wiley and SonsI;Inc. 33-36.

Vygotsky, L S.(1998). *Düşünce ve Dil.* Orjinal Basım:1934. (2. Baskı). (Çev: S. Koray). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Yapıcı, Ş. (2004). Çocukta Dil Gelişimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.* 1-17.

Yeşilyaprak, B. (2002). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

BÖLÜM

5

AHLAK GELİŞİMİ

Yrd. Doç. Dr. Güldener Albayrak*

Giriş
Ahlak Kavramına Kuramların Bakışı
Psikanalitik Kuram
Bireysel Psikoloji
Davranışçı Yaklaşım
Sosyal Öğrenme Kuramı
Dewey'in Ahlak Gelişim Kuramı
Bilişsel Gelişim Kuramı
Piaget'nin Ahlaki Gelişim Kuramı
Heterojen/Dışa Bağımlı Ahlak
Özerk/İş Birliğine Dayalı Ahlak
Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı
Ahlaki Gelişim Kuramı
Kohlberg'in Birinci Düzeyi (Gelenek Öncesi Akıl Yürütme)
Kohlberg'in İkinci Düzeyi (Geleneksel Akıl Yürütme)
Kohlberg'in Üçüncü Düzeyi (Gelenek Sonrası Akıl Yürütme)
Kohlberg'in Kuramı ile İlgili Eleştiriler
Özet
Kaynaklar

* Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı öğretim üyesi. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü'nde lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda yüksek lisans, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda doktora yaptı. guldenere@yahoo.com

KAYNAKLAR

Arı, R. Üre, Ö. ve Yılmaz, H. (1998). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. (3. Baskı). İstanbul: Mikro Basım.

Atkinson, R.L. Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J., Hoeksema, S.N. (2008). *Psikolojiye Giriş*. Y. Alogan (Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Aydın, A. (2008*). Eğitim Psikolojisi*. (9. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Aydın, B. (2013). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. (4. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Aypay, A. (2007). Ahlak (Törel) Gelişim. (ss. 161-193). M. Engin Deniz (Ed.). *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım.

Bacanlı, H. (2002). *Gelişim ve Öğrenme*. (5. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

Çeçen Eroğlu, R. (2014). Ahlak Gelişimi. (ss. 213-234). R. Ç. Eroğlu ve F. Yurtal (Ed.). *Eğitim Psikolojisi El Kitabı*. Ankara: Mentis Yayıncılık.

Çinemre, S. (2013). *Bir Ahlak Eğitimcisi Olarak Lawrence Kohlberg*. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 22 (1), 143-164.

Damon, 1999.Akt. Plotnik, R. (2009). Psikolojiye Giriş. T. Geniş (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Deniz, E. (2010). *Eğitim Psikolojisi*, (2. Basım). Ankara: Maya Akademi.

Durak, N. (2007). Mevlânâ'nın Ahlâk Öğretisinde İyi ve Kötü Kavramları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 2 (6), 1-24.

Dökmen, Ü. (1995). İletişim Çatışmaları ve Empati. (5. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Erden, M. Akman, Y. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*. (10. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ekşi, H. (2006). Bilişsel Ahlak Gelişimi Kuramı: Kohlberg ve Sonrası. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fakültesi Dergisi. 6 (1), 29-38.

Geçtan, E. (2012). *Psikanaliz ve Sonrası*. (15. Baskı). Ankara: Metis Yayınları.

Gerrig, R.J. Zimbardo, P.G. (2012). *Psikoloji ve Yaşam Psikolojiye Giriş*. G. Sarı (Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Güngör, A. (2009). Ahlaki (Törel) Gelişim. (ss.68-92). Ayten Ulusoy (Ed.). *Gelişim ve Öğrenme.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Kabadayı, A. ve Aladağ, K. S. (2010) Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 2 (1), 878-898.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1988*). İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Basım Yayım Dağıtım.

Kılıç Atıcı, M. (2013). Ahlaki Gelişim. (ss. 218-226). B. Y. İnanç, M. Bilgin ve M. K. Atıcı. (Ed.). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.

Onur, B. (2000). *Gelişim Psikolojisi*. (5. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Öztürk, A. ve Akbaba, A. (2011). Ahlak Gelişimi. (ss. 121-142). İ. Yıldırım (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye Giriş*. T. Geniş (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Santrock, J. W. (2014). *Ergenlik*. (14. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Selçuk, Z. (2008). *Eğitim Psikolojisi*. (15. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Slavin, R. E. (2012). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Şahin, C. (2007). Kişilik, Ahlak, Duygusal ve Sosyal Gelişim. (ss.105-146). S. Akbaba ve Ş. Anlak (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. İstanbul: Lisans.

BÖLÜM

6

KİŞİLİK GELİŞİMİ

Doç. Dr. Zeynep Karataş*

Giriş
Kişilik
Kişilik Gelişimi
Kişilik Gelişimi Kuramları
    Psikoanalitik Kuramlar
    Davranışçı ve Bilişsel Kuramlar
    İnsancıl-Varoluşçu Kuramlar
Sigmund Freud'un Kuramları
    Dinamik Yaklaşım
    Topografik Yaklaşım
    Yapısal Yaklaşım
    Psikoseksüel/Evre Yaklaşımı
    Normal-Anormal Süreklisi
    Ego Savunma Mekanizmaları
    Serbest Çağrışım, Rüya Analizi ve Transferans
Erik Erikson-Psikososyal Kişilik Kuramı
    Psikososyal Evreler
    Gelişim Mekanizmaları
    Gelişimsel Konulara Yaklaşım
Özet
Kaynaklar

* Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) Anabilim Dalı öğretim üyesi. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi PDR lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı PDR Bilim Dalı'nda yüksek lisans, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı PDR Bilim Dalı'nda doktora yaptı. 2013 yılında doçent oldu. zeynepkaratas@mehmetakif.edu.tr

savunan bilişsel kuramcılar bireylerin bilişsel yapıları üzerinde durmuşlardır. İnsancıl kuramlar bireyin kendini gerçekleştirme eğilimi ve benlik yapısına odaklanırken bireysel farklılıklar ve bireyin biricikliğini vurgulamışlardır. Bu bölümde ayrıntılı ele alınan Freud'un üç temel kuramı bulunmaktadır. İlk kuramı bilinç, bilinç öncesi ve bilinç dışından oluşan topografik kuram; ikincisi, id, ego ve süperegodan oluşan yapısal kuram; üçüncüsü ise psikoseksüel gelişimin vurgulandığı, oral, anal, fallik, latent ve genital dönemlerden oluşan psikoseksüel/evre kuramıdır. Psikososyal gelişim kuramını oluşturan Erikson bireyin yaşamı boyunca sekiz temel evrede kişiliğinin oluştuğunu ve kişilik gelişiminin yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu vurgulamıştır. Bu sekiz temel evrede bireyin başarması gereken gelişim görevleri olduğu gibi bu gelişim görevleri başarılmadığında ortaya çıkabilecek karmaşalardan da söz etmiştir. Ayrıca bu sekiz temel evrenin evrensel özellik taşıdığını ve bireyin kültürel ve toplumsal ögelerini kullanarak ortaya çıkabilecek karmaşalarla baş edebileceğini de belirtmiştir. Bu evreler; bebeklik dönemi-temel güvene karşı güvensizlik, erken çocukluk dönemi-özerkliğe karşı kuşku ve utanç, oyun çağı-girişimciliğe karşı suçluluk, okul çağı-başarıya karşı aşağılık duygusu, ergenlik dönemi-kimliğe karşı kimlik karmaşası, erken yetişkinlik-yakınlığa karşı uzaklık, yetişkinlik-üretkenliğe karşı durgunluk, yaşlılık-benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk olarak sıralanabilir.

KAYNAKLAR

Arslan, E. ve Arı, R. (2008). Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin Türkçe'ye uyarlama, güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19*, 41-52.

Bacanlı, H. (2010). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.

Brewer, J. A. (2001). Introduction early childhood education preschool through primary grades. Boston: Allyn and Bacon.

Can, G. (2008). Kişilik Gelişimi. B. Yeşilyaprak (Ed.). *Eğitim Psikolojisi, Gelişim Öğrenme Öğretim* (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. (Çev. T. Ergene) Ankara: Mentis Yayınları.

Erden, M. ve Akman, Y. (2014). *Eğitim Psikolojisi Gelişim Öğrenme Öğretme.* Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Geçtan, E. (2006). *Psikanaliz ve Sonrası* (12. Baskı). İstanbul: Mentis Yayınları.

Gerrig, R.J. ve Zimbardo, P.G. (2012). *Psikolojiye Giriş Psikoloji ve Yaşam*. (Çev. G. Sart). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Miller, P.H. (2008). *Gelişim Psikolojisi Kuramları* (Çev. Z. Gültekin; Yayına Hazırlayan; B. Onur). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Morgan, C.T. (2010). *Psikolojiye Giriş* (18. Baskı). (Çev. Ed. S. Karakaş ve R. Eski). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Myers, W. R. (2015). Teaching Elder: Erik H. Erickson. *Teaching Theology & Religion*, 18(4), 343-358.

Öztürk, M. O. (2001). *Ruh sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Schultz, D.P. & Schultz, S.E. (2005). *Theories of personality* (8. Edition). America: Wadsworth.

Sharf, R.S. (2000). *Theories of psychotherapy & counseling concepts and cases*. America: Wadsworth, Brooks/Cole.

Simanowitz, V. & Pearce, P. (2003). *Personality development*. England: McGraw-Hill Education.

Şahin, C. (2007). Kişilik, Ahlak, Sosyal ve Duygusal Gelişim, (ss. 105-146). S. Akbaba ve Ş. Anlıak (Ed.). *Eğitim Psikolojisi.* İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Şahin, H. (2009). Psikoseksüel Gelişim. (ss. 67-99). Y. Özbay ve S. Erkan (Ed.). *Eğitim Psikolojisi* Ankara: Pegem Akademi.

Yanbastı, G. (1999). *Kişilik Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi

Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E.E. (2008). *Kişilik Kuramları*. Ankara: PEGEM Akademi.

Yazgan İnanç, B., Bilgin, M. ve Kılıç Atıcı, M. (2008). *Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi.* Ankara: Pegem Akademi.

BÖLÜM
7

DUYGUSAL GELİŞİM

Yrd. Doç. Dr. Davut Aydın*

Giriş
Temel Duygular ve Kültür
Kavramsal Altyapı
- Duygu
- Heyecan
- Haz
- Öfke
- Korku
- Kıskançlık
- Sevgi

Duygusal Gelişim Kuramları
- Davranışçı Kuram
- Bilişsel Uyuşmazlık (Çelişki) Kuramı
- Yeni Örgütsel Kuramlar

Duygu Gelişimi ve Aile
Gelişim Dönemleri
1. Bebeklik Dönemi (0-2 yaş)
2. İlk Çocukluk Dönemi (2-8 yaş)
3. Okul Çağı (8-12 yaş)
4. Ergenlik Dönemi (12-20 yaş)
5. Yetişkinlik Dönemi (20-65 yaş)
6. İleri Yetişkinlik Dönem/Yaşlılık (65 ve üstü yaş)

Özet
Kaynaklar

* Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (PDR) Anabilim Dalı öğretim üyesi. Ankara Üniversitesi EPH/RPD lisans, Gazi Üniversitesinde EPH/RPD yüksek lisans, Ankara Üniversitesi EPH/RPD doktora yaptı. 2004'te yardımcı doçent oldu. davut.aydin@ahievran.edu.tr

ÖZET

Duygusal gelişim, çeşitli iç ve dış uyarımlar sonucu merkezî ve otonom sinir sisteminin birlikte işe karışarak bireyde genel olarak hoşlanma ve elem şeklinde beliren tepki biçimleridir. Duygularla ilgili gelişme, doğumdan itibaren hayat boyu devam eder. Çeşitli hayat dönemlerinde bireylerin duygusal tepki biçimleri, duyguyu doğuran olaylar ve duygusal durumlardaki değişimler farklılıklar gösterir. Duygu, heyecan, haz, öfke, korku, kıskançlık ve sevgi önemli duygu kavramlarıdır. Alanyazında duygusal gelişimi inceleyen çeşitli kuramlar bulunmaktadır. Bunlar; davranışçı, bilişsel uyuşmazlık (çelişki) kuramı ve yeni örgütsel kuramlardır. Bireyin gelişim dönemlerine göre duygusal gelişimin özellikleri farklı özellikler göstermektedir.

KAYNAKLAR

Akbaş, A. (2005). Duygusal Gelişim. K. Ersanlı ve E. Uzman (Ed.). *Gelişim ve Öğrenme*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Aksoy, A. ve Dere Çiftçi, H. (2009). Duygusal Gelişim. N. Aral ve T. Duman (Ed.). *Eğitim Psikolojisi.* İstanbul: Kriter Yayıncılık.

Cüceloğlu, D. (1991). İnsan ve Davranışı. (İkinci basım). İstanbul: Remzi Kitabevi

Dağ, İ. (1999). Psikolojinin Işığında Kaygı. Doğu Batı Düşünce Dergisi. (6). 181-189

Gerrig, R.J. ve Zimbardo, P.G. (2012). *Psikolojiye Giriş Psikoloji ve Yaşam*. (Çev. G. Sart). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Ekman, P. & Friesen W. V. (1986). A new pan-cultural facial expression of emotion. Motivation and Emotion, 10(2), 159-168.

Morgan, C.T. (2010). *Psikolojiye Giriş* (18. Baskı). (Çev. Ed. S. Karakaş ve R. Eski). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Pines, A.M. (1998). *Romantic Jealousy: Causes, symptoms, cures*. NY: Routledge.

Şahin, C. (2007). Kişilik, Ahlak, Sosyal ve Duygusal Gelişim, (ss. 105-146). S. Akbaba ve Ş. Anlıak (Ed.). *Eğitim Psikolojisi.* İstanbul: Lisans Yayıncılık.

BÖLÜM

8

ÖĞRENME PSİKOLOJİSİ

Doç. Dr. Kemal Öztemel*

Giriş
Öğrenme Psikolojisinin Anlamı
Davranışların Kökeni
a) Doğuştan Getirilen Davranışlar
Refleks
İçgüdü
b) Sonradan Edinilen Davranışlar
Öğrenme
Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler
Öğrenen ile İlgili Faktörler
Öğrenme Yöntemi ile İlgili Faktörler
Öğrenme Malzemesiyle İlgili Faktörler
Öğrenme Kuramlarına Genel Bir Bakış
Özet
Kaynaklar

* Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı öğretim üyesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda lisans, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda yüksek lisans, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda doktora yaptı. 2015 yılında doçent oldu. koztemel@gmail.com

Bu iki temel yaklaşımın yanı sıra, "Öğrenme boyunca beyinde ne tür değişiklikler meydana gelir?" sorusuna cevap vermeye çalışarak öğrenme ve belleğin biyolojik temellerini açıklamaya çalışan ***nörobiyolojik yaklaşım***; insanların başkalarını gözlemleyerek bilgi, kural, yetenek, strateji, inanç ve yaklaşımlar edinebildiğini ileri süren ve öğrenmenin sosyal bir çevrede gerçekleştiğini savunan ***sosyal bilişsel öğrenme kuramı***; bireyi merkeze alan, bireyin değerli, önemli, harika ve mucizevi bir varlık olarak görüldüğü bir tutum ve düşünce tarzı olan ***insancıl psikolojiyi*** ve insanların etkin öğrenciler olması ve bilgiyi kendileri için oluşturmaları gerektiğini ileri süren ***yapılandırmacı yaklaşım*** diğer öğrenme yaklaşımları olarak değerlendirilebilir.

ÖZET

Yaşamımızın her alanında bireylerin çeşitli ortamlarda, uğraşlarda edindikleri becerileri ya da göstermiş oldukları performansın nasıl meydana geldiğini yani bireylerde öğrenme olayının nasıl gerçekleştiğini merak ederiz. Bütün bu çabalar öğrenme ile meydana gelen davranışlarımızı anlamaya sevk eder. Öğrenmenin kavram, ilke ve kurallarını ortaya çıkarmaya ve bireylerde öğrenmenin nasıl gerçekleştiğini açıklamaya çalışan bilgi alanına öğrenme psikolojisi denilmektedir. Öğrenme psikolojisi özellikle eğitim ile yakından ilgili olması nedeniyle eğitimcilerin ve ebeveynlerin de dâhil bilmesi gereken önemli bir alandır. Organizmanın meydana getirdiği her türlü etkinliğe davranış denilmektedir. Davranışlar, doğuştan getirilen ve sonradan edinilen davranışlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Doğuştan getirilen davranışları refleksler ve içgüdü olarak söyleyebiliriz. Sonradan edinilen davranışlar öğrenme ile meydana gelmektedir. Öğrenme ise tekrar ya da yaşantı yoluyla davranışta meydana gelen kalıcı ve görece tutarlı değişikliklerdir. Öğrenmenin varlığı üç ölçüte göre değerlendirilmektedir. Bunlar; tekrar ya da yaşantıya dayalı bir süreç, davranışta değişiklik ve kalıcı-görece tutarlı bir değişikliktir. Öğrenme karmaşık bir süreçtir. Bu süreç çeşitli faktörler tarafından etkilenebilmektedir. Öğrenmeyi etkileyen faktörleri bilmek, eğitimciler için öğrenenleri nasıl kontrol edeceklerine yarayan bir yol göstericidir. Birçok alt gruplara ayrılmasına rağmen öğrenmeyi etkileyen faktörler üç başlık altında toplanmaktadır. Bu başlıklar; öğrenen ile ilgili faktörler, öğrenme yöntemi ile ilgili faktörler ve öğrenme malzemesi ile ilgili faktörlerdir. Öğrenme kavramına karşı birçok kuramın farklı bakış açıları ve katkıları olmuştur. Bu kuramlardan en önemlisi davranışçı yaklaşımlardır. Gözlenebilen ve ölçülebilen davranışları incelemiştir. Diğer önemli katkısı olan kuramlar ise bilişsel yaklaşımlar, nörobiyolojik yaklaşım, sosyal bilişsel öğrenme kuramı, insancıl psikoloji ve yapılandırmacı yaklaşımdır.

KAYNAKLAR

Akbaba, S. (2012). *Öğrenme Psikolojisi*. (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Bacanlı, H. (2015). *Eğitim psikolojisi.* Ankara: Pegem Akademi

Bernstein, D. A. & Nash, P. W. (2005). *Essentials of psychology.* Boston: Houghton Mifflin Company.

Çırak, Y. (2007). Öğrenmenin doğası ve temel kavramları. A. Kaya (Ed.), *Eğitim psikolojisi* içinde (s. 255-292) Ankara: Pegem.

Domjan, M. (2012). *Koşullama ve öğrenmenin temelleri* (Çev. H. Çetinkaya). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Durak, M., Şenol-Durak, E. ve Kocatepe, U. (2015). *Aklımın aklı: Psikoloji* (Çev.). Ankara: Nobel

Gerrig, R. J. ve Zimbardo, P. G. (2012). *Psikolojiye giriş: Psikoloji ve yaşam* (G. Sart, Çev.). Ankara: Nobel.

Hobo, K., Kawase, J., Tamura, F., Groher, M., Kikutani, T. & Sunakawa, H. (2014). Effects of the reappearance of primitive reflexes on eating function and prognosis. *Geriatr Gerontol Int,* 14, 190–197.

"Instinct and Learning." Science of Everyday Things. (2002). Encyclopedia.com: http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3408600162.html adresinden 01.06.2016 tarihinde alınmıştır.

Kılıç, M. (2015). Öğrenmenin doğası. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi: Gelişim-öğrenme-öğretim* içinde (s. 153-180). Ankara: Pegem

Morgan, C. T. (1991). *Psikolojiye giriş* (H. Arıcı ve S. Karakaş, Çev. Ed.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

Omred, J. E. (2013). *Öğrenme psikolojisi* (M. Baloğlu, Çev. Ed.). Ankara: Nobel

Sahranç, Ü. (2015). Öğrenme psikolojisi ile ilgili temel kavramlar. İ. Yıldırım (Ed.), *Eğitim psikolojisi* içinde. Ankara: Anı.

Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, öğrenme ve öğretim. Kuramdan uygulamaya.* Ankara: Yargı Yayınevi.

Slavin, R. E. (2015). *Eğitim psikolojisi: Kuram ve uygulama* (G. Yüksel, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.

Terry, W. S. (2013). *Öğrenme ve belek: Temel ilkeler, süreçler ve işlemler* (Çev. Ed. B. Cangöz). Ankara: Anı.

Uçar, M. E. (2015). Öğrenme psikolojisi ile ilgili temel kavramlar. Ş. Işık (Ed.), Eğitim psikolojisi içinde (s. 295-323). Ankara: Pegem.

BÖLÜM
9

KLASİK (TEPKİSEL) KOŞULLANMA: PAVLOV

Doç. Dr. Birol Alver*

Giriş
Temsilcisi: Ivan Petrovich Pavlov
Klasik Koşullanma Süreci
- Klasik Koşullanmanın Temel Kavramları
- Nötr Uyarıcı
- Koşulsuz Uyarıcı
- Koşulsuz Tepki
- Koşullu Uyarıcı
- Koşullu Tepki

Klasik Koşullanmanın Temel İlkeleri
- Bitişiklik
- Habercilik
- Pekiştirme
- Genelleme
- Ayırt Etme
- Gölgeleme
- Dereceli Koşullanma
- Sönme
- Kendiliğinden Geri Gelme
- Karşıt Koşullanma

Öğrenilmiş Çaresizlik
Özet
Kaynaklar

* Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı öğretim üyesi. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü'nde lisans, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda doktora yaptı. 2013 yılında doçent oldu. birolalver@hotmail.com

öğrenmelerin temelini oluşturan denemelerin ve açıklamaların kaynağını oluşturmasıdır. Klasik koşullanma yoluyla öğrenmeyi anlamadan öğrenme ile ilgili diğer davranışçı yaklaşımları açıklayabilmek imkânsız denecek kadar zordur. Genel olarak davranışçı yaklaşımlar öğrenme sürecini uyarıcı (stimulant) ile tepki (response) arasında kurulan bağ olarak görmektedir. Davranışçı yaklaşımlara göre öğrenmenin gerçekleşmesi için davranışlarda somut, ölçülebilir ve belli bir sürekliliği olan değişikliklerin olması gerekir.

Klasik koşullanma yoluyla öğrenme ise davranışçı öğrenmelerin temel ilkelerini ortaya koyan öğrenme yaklaşımıdır. Rus fizyolog Pavlov'un yapmış olduğu deneylerle klasik koşullanma yoluyla öğrenme yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Köpekler üzerinde sindirim fizyolojisi ile ilgili çalışmalar yapan Pavlov, köpeklerin beklenmedik salya salgılarını önce durdurmak istemiş ancak sonraki gözlemlerinde salya miktarındaki artışın rastgele olmadığını, doğal uyarıcı olarak kullanılan et eriyiğinin dışındaki ortama sonradan eklenen ve doğal uyarıcı olan et ile ilişkilendirilmiş öğrenilmiş ve ikincil uyarıcılara (ayak sesi, zil sesi gibi) karşı olduğunu tespit etmiş ve rapor etmiştir.

Klasik koşullanmanın temel kavramları; nötr uyarıcı, koşulsuz uyarıcı, koşulsuz tepki, koşullu uyarıcı ve koşullu tepkidir. Klasik koşullanmanın temel ilkeleri ise bitişiklik, habercilik, pekiştirme, genelleme, ayırt etme, gölgeleme, dereceli koşullanma, sönme, kendiliğinden geri gelme, karşıt koşullanma ve öğrenilmiş çaresizliktir.

KAYNAKLAR

Arık, İ.A. (1995). Öğrenme Psikolojisine Giriş. İstanbul: Der Yayınları.

Aydın, A. (2008). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim*. (9. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Bacanlı, H. (2007). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Borich, G.D. ve Tombari, M.L. (1997). *Educational Psychology: a contemporary approach*. New York: Longman.

Bozkurt, E. (2007). Öğrenme ve Davranışçı Yaklaşım. S. Akbaba ve Ş. Alnıak. (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Bozkurt, E. (2011). Davranışçı Yaklaşım (2. Baskı). K. Ersanlı ve E. Uzman. (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

İlhan, T. (2015). Klasik (Tepkisel) Koşullanma ve Bitişiklik Kuramları. Ş. Terzi (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.

Karaırmak, Ö. ve Sahranç, Ü. (2008). Klasik Koşullanma İ. Yıldırım (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Anı.

Otrar, M. (2014). Öğrenmede Davranışçı Yaklaşım. A. Bakioğlu (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Seligman, M.E.P. (1975). *Helplessness on depression, development, and death.* San Francisco: W. H. Freeman.

Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim.* (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Uz Baş, A. (2008). Öğrenmede Davranışçı Kuramlar Klasik Koşullanma ve Bitişiklik Kuramları A. Kaya (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.

BÖLÜM
10

BİTİŞİKLİK: WATSON VE GUTHRIE BAĞ KURAMI: THORNDIKE

Yrd. Doç. Dr. Kemal Baytemir*

Giriş
Bitişiklik Kuramı: Watson ve Guthrie
Watson'ın Bitişiklik Kuramı
Watson'un Davranışçılığı
Watson'a Göre Öğrenme
Watson'un Görüşlerinin Pratik Uygulamaları
Tutumlar ve Duygular
Davranış Değiştirme
Watson'un Katkısı ve Eleştirilen Yönleri
Guthrie'nin Bitişiklik Kuramı
Guthtrie'nin Öğrenme Yaklaşımı
Öğrenmenin Tek Yasası
Tek Deneme Öğrenmesi
Alıştırma Yapmanın Önemi
Motivasyon, Ödül ve Ceza
Sönme ve Unutma
Alışkanlıkları Yok Etme Yöntemleri
Bıktırma Yöntemi
Eşik Yöntemi
Zıt Tepki Yöntemi
Eğitimsel Uygulamaları
Guthrie'nin Katkısı ve Eleştirilen Yönleri
Thorndike'ın Bağ Kuramı
Deneme Yanılma Öğrenmesi
Öğrenme Kanunları
Temel Kanunlar
İkincil (Alt) Kanunlar
1930'lardan Sonra Kuramdaki Bazı Değişiklikler
Eğitimsel Uygulamaları
Thorndike'ın Katkısı ve Eleştirilen Yönleri
Özet
Kaynaklar

* Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü PDR Anabilim Dalı öğretim üyesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi PDR Anabilim Dalı'nda lisans, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü PDR Anabilim Dalı'nda yüksek lisans, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı PDR Bilim Dalı'nda doktora yaptı. 2014 yılında yrd. doç. oldu. kemalbaytemir@hotmail.com

kanunun yanı sıra diğer iki önemli temel kanun alıştırma ve hazırbulunuşluk kanunudur. Alıştırma yapmak uyarıcı-tepki bağını güçlendirerek öğrenmenin kalıcılığını sağlamaktadır. Hazırbulunuşluk öğrenicinin önceki öğrenmeleri ve olgunlaşmasıyla ve bir etkinliğin tatmin edici veya rahatsız edici olup olmadığı ile ilgilidir. Thorndike, bu üç temel kanunun yanında beş tane ikincil kanun önermiştir. Bunlar; eski ve yeni durumlar arasındaki unsurların benzerliğine göre tepki vermeyi ifade eden analoji yoluyla tepkide bulunma, öğrenmenin bireyin şartları ve tutumuyla ilgili olduğunu vurgulayan tutum ve hâl ilkesi, bir tepkinin bir uyarıcından başka bir uyarıcıya olası geçişi anlamına gelen çağrışımsal geçiş, öğrenmede seçiciliği ifade eden unsurların baskınlığı ilkesi ve son olarak bireyin yeni bir öğrenme durumuyla karşı karşıya kaldığında olası çeşitli tepkiler sergilemesi olarak ifade edilen çoklu tepkiler ilkesidir. Thorndike, 1930'lardan sonra kuramdaki bazı değişikliklere gitmiştir. En önemli değişiklik, alıştırma kanununu reddetmesi ve etki kanununun yarısının doğru olduğunu söylemesidir. Buna göre ödül, öğrenme bağını güçlendirirken cezalandırma bağı güçsüzleştirmemektedir. Öğrenme-öğretme ortamında, deneme-yanılmaya yer verilmesi, öğrencilerin hazırbulunuşluğunun olması, sınıf içi yaşantıların memnun edici olması, öğretilen konuların transfere imkân vermesi, konuların öğrenci için anlamlı olması Thorndike'ın başlıca vurguladığı hususlardır. Thorndike'ın ilk sistemli öğrenme kuramını geliştirmesi, ceza ve ödülü net olarak açıklaması, alıştırmanın önemini vurgulaması, öğrenici özelliklerine vurgu yapması öğrenme psikolojisi alanında önemli bir yer edinmesini sağlamıştır. Bununla birlikte alıştırmaya, uyarıcı-tepki bağlantısına ve sinirsel öğrenmeye çok fazla vurgu yapması ancak kuramı bilişselliği ima etse de içgörü ve zekânın önemini devre dışı bırakması eleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

Arık, İ. A. (1995). *Öğrenme Psikolojisine Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.

Ashford, J. & Lecroy, C. (2009). *Human Behavior in the Social Environment: A Multidimensional Perspective*. Nelson Education.

Aquino, G.V. & P.U. Razon (1993). *Educational Psychology*. Quezon City: Rex Book Store.

Basavanthappa, B. T. (2007). *Psychiatric Mental Health Nursing*. Jaypee Brothers Publıshers.

Benson, B.A., Stephen, C.M. & Gross, A.M. (1992). *Handbook of Social Development: A Lifespan Perspective*. V.B. Van Hasselt ve M. Hersen (Ed.)., Learning theories (pp. 81-112). Springer Science & Business Media.

Bolles, R. C. (1975). *Learning Theory*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Boyd, M. A. (2008). Psychosocial Theoretic Basis of Psychiatric Nursing. M. A. Boyd (Ed.)., *Psychiatricnursing: Contemporary Practice* (pp. 56-74). Lippincott Williams & Wilkins.

Brain, C. (2000). *Advanced Subsidiary Psychology: Approachesand Methods*. Nelson Thornes.

Chauhan, S. S. (2009). *Advanced Educational Psychology, 7E*. Vikas Publishing House Pvt.

Çelen, H. N. (2010). Öğrenme Psikolojisi Kuramlar. *Ankara:İmge Kitabevi*.

Goodwin, C. J. (2015). *A History of Modern Psychology*. John Wiley & Sons.

Hart, K. E. & Kritsonis, W. A. (2006). A Criticalanalysis of John B. Watson's original writing:"behaviorism as a behaviorist views it*". National Forum of Applied Educational Research Journal, 19* (3), 1-6.

Hergenhahn, B. (2009). *An Introduction to the History of Psychology*. Cengage Learning.

Lefrancois, G. R. (2000). *Theories of Human Learning: What the Old Woman Said*. Wadsworth Thomson Learning.

Lefrancois, G. (2012). *Theories of Human Learning: What the Professor Said*. Wadsworth, Cengage Learning.

Klein, S. B. (2012). *Learning: Principles and applications*. Washington: Sage Publications.

Madden, G. J. (2013). Editorial: An anniversary and an inaugural issue. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*, *99*(1), 125-128.

Mangal, S. K. (2002). *Advanced Educational Psychology*. PHI Learning Pvt.

Mishra, B. K. (2008). *Psychology: the Study of Human Behaviour*. PHI Learning

Nevid, J. (2012). *Psychology: Concepts and Applications*. Nelson Education.

Pierce, W. D. &Cheney, C. D. (2013). *Behavior Analysis and Learning*. PsychologyPress.

Powell, R., Honey, P. & Symbaluk, D. (2016). *Introduction to Learning and Behavior*. Cengage Learning.

Schultz, D. & Schultz, S. (2015). *A History of Modern Psychology*. Cengage Learning.

Schunk, D. H. (2009). Öğrenme T*eorileri Eğitimsel Bir Bakışla*. (M. Şahin, *Çev*.). Ankara: Nobel Yayınları.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Sharma, R. N. & Sharma, R. K. (2006). *Advanced Educational Psychology*. Atlantic Publishers & Dist.

Shergill, H.K. (2010). *Psychology, Part 1*. New Delhi, PHI Learning.

Shi, Z. (2012). *Intelligence Science*. Singapore: World Scientific.

Singh, A. K. (1991). *The Comprehensive History of Psychology*. Motilal Banarsidass Publ.

Srivastava, N. (2006). *Educational Psychology*. New Delhi, Pragun Pub.

Taylor, G. R. & MacKenney, L. (2008). *Improving Human Learning in the Classroom: Theoriesand Teaching Practices*. R & L Education.

Wolman, B. B. (2012). *Contemporary Theories and Systems in Psychology*. Springer Science & Business Media.

BÖLÜM
11

EDİMSEL (OPERANT) KOŞULLANMA: SKİNNER

Dr. Gökmen Arslan*

Giriş
Edimsel koşullanma
Temel ilkeler
- Sonuçların Rolü
- Pekiştirme ve Pekiştireçler
- Pekiştirme Tarifeleri
- Premack İlkesi
- Ceza
- Pekiştireç Kullanımında Dikkat Edilmesi Gerekenler
- Sönme ve Kendiliğinden Geri Gelme
- Genelleme ve Ayırt etme
- Davranışı Biçimlendirme (Şekillendirme)
- Simgesel Ödülle Pekiştirme
- Ara Verme
- Batıl Davranış
- Kaçma/Kaçınma Koşullanması

Kaynaklar

* Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı öğretim görevlisi. Ege Üniversitesinde lisans, Pamukkale Üniversitesinde yüksek lisans ve Dokuz Eylül Üniversitesinde PDR alanında doktora yaptı. gkmnarslan@gmail.com.

tarafından uzun yıllar süren çalışmalar sonucunda klasik koşullanmadan hareketle ortaya konmuştur. Doyum sağlayıcı sonuçlar doğuran davranışların tekrar edilme olasılığı yüksekken doyum sağlamayan davranışların tekrar edilme olasılığı azdır. Buradan hareketle Skinner, pekiştirme yoluyla öğrenmenin tekniklerini, terminolojisini ve ilkelerini geliştirmeye odaklanmıştır. Dolayısıyla davranışların sürekliliğini sağlayan, davranışın sonuçlarıdır. Edimsel koşullanmada davranışın tekrar edilmesi veya sürekliliği, o davranış sonucunda organizmanın olumlu geri bildirim alıp almaması (pekiştirilme veya pekiştirilmeme) veya olumsuz geri bildirim (ceza) alıp almamasına bağlı olarak değişmektedir. Pekiştirme, organizmaya istendik yöndeki davranışları kazandırmak veya var olan istendik bir davranışın sıklığını arttırmak amacıyla, organizmaya olumlu uyaranların verilmesi veya ortamda var olan lumsuz uyaranların çekilmesidir. Ortama verilen veya ortamdan çekilen uyaranlara pekiştireç denir. Olumlu pekiştireç, ortama konulduğunda belirli bir davranışın olma olasılığını arttıran uyarıcılardır. Organizmanın göstermiş olduğu davranışın ödüllendirilmesidir. Olumsuz pekiştireç, ortamda var olan organizmanın hoşuna gitmeyen uyarıcılardır. Edimsel koşullanmada, pekiştireçlerin verilme zamanı ve sıklığı öğrenme üzerinde önemli rol oynar. Bu nedenle pekiştirmeler sürekli, aralıklı ve oranlı pekiştirme olmak üzere üç ana grupta sınıflandırılır. Ayrıca her zaman birincil ve ikincil pekiştireçleri kullanmak yerine, bazen bir davranışın sıklığını arttırmak için diğer bir davranış pekiştireç olarak kullanılabilir. "Büyükanne kuralı" olarak da bilinen Premack ilkesi istenilen bir şeyin yapılması için daha az arzu edilen şeylerin yapılmasının pekiştirilmesidir. Pekiştireçlerin aksine belirli bir davranışın sıklığı azaltma veya sönmesini sağlamak amacıyla davranış sonucunda organizma için olumsuz bir durum meydana getiren uyarıcılara ceza denir. Ceza, kendi içerisinde birinci tip ve ikinci tip ceza olmak üzere iki gruba ayrılır. Birinci tip ceza, organizmaya istenmeyen davranış sonrasında hoşa gitmeyen uyarıcının verilmesidir. Çocuğun yaptığı bir davranış sonrasında dövülmesi, azarlanması buna örnek olarak verilebilir. İkici tip ceza ise istenmeyen bir davranışın ardından ortamda var olan olumlu bir uyarıcının ortamdan çekilmesidir. Eğer davranış, pekiştiren uyarıların ortamdan kaldırılması sonucunda sıklığı azalarak ortamdan kayboluyorsa buna sönme denir. Ayrıca sönen davranış bazen kendiliğinden ortaya çıkabilmektedir. Bu duruma kendiliğinden geri gelme denilir. Sonuç olarak edimsel koşullanma yaşamımız da sıklıkla karşımıza çıkan bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. Bem, D. J. ve Hoeksema, S. (2002). *Psikolojiye Giriş*. Y. Alogan (Çev. Ed.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Burrhus Frederic Skinner (1904-1990): Biographical Information. http://www.bfskinner.org/archives/biographical-information/ adresinden 29.02.2016 tarihinde alınmıştır.

Erden, M. ve Akman, Y. (2003). *Gelişim ve* Öğrenme. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Erözkan, A. (2015). Davranışçı Yaklaşımda Öğrenme. M. E. Deniz (Ed.) *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Maya Akademi.

Feldman, R. S. (1997). *Essential Of Understanding Psychology*. New York: McGraw-Hill Companies, Inc.

Kaya, A. (2010). Edimsel Koşullanma. A. Kaya (Ed.) *Eğitim Psikolojisi*. Anakara: Pegem Akademi.

Komisyon (2014). *Pedagojik Formasyon İçin Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Otrar, M. (2014). Öğrenmede Davranışçı Yaklaşım. A. Bakioğlu (Ed.) *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Premack, D. (1959). Toward empirical behavior laws: I. Positive reinforcement. *Psychological review, 66*(4), 219-233

Schunk, D. H. (2014). Öğrenme *Teorileri: Eğitimsel Bir Bakışla*. M. Şahin (Çev. Ed.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Selçuk, Z. (2012). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Slavin, R. E. (2013). *Eğitim Psikolojisi: Kuramdan Uygulamaya*. G. Yüksel (Çev. Ed.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Terzi, I. Ş. (2015). Edimsel (Operant) Koşullanma. Ş. I. Terzi (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.

Yılmaz, M. T. (2011). Edimsel koşullanma (Skinner). İ. Yıldırım (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. Anakara: Anı Yayıncılık.

BÖLÜM
12

NÖROFİZYOLOJİK ÖĞRENME: HEBB

Yrd. Doç. Dr. Habib Hamurcu*

Giriş
Beynin Yapısı
- Beynin Bölümleri ve Fonksiyonları
- Nöronlar
- Sinapslar
- Nörotransmitterler
- Dendrit
- Glial Hücreleri

Beynin Gelişimi
- Bebeklik ve Çocuklukta Beyin Gelişimi
- Ergenlik ve Yetişkinlikte Beyin Gelişimi
- Beyin Gelişimini Etkileyen Faktörler

Öğrenme
- Hücre Topluluğu
- Faz Ardışıklığı
- Nörofizyolojik Temelli Öğretim İlkeleri
- Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler
- Öğrenmenin Aşamaları
- Bilginin İşlenmesi
- Öğrenme Stratejileri

Nörofizyolojinin Öğrenme ve Öğretme Üzerine Çıkarımları
Özet
Kaynaklar

* Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik Psikolojik ve Danışmanlık Anabilim Dalı öğretim üyesi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü'nde lisans, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalı'nda yüksek lisans, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı'nda doktora eğitimlerini tamamladı. habibhamurcu@hotmail.com

manın daha üretken ve düşünce geliştirici olduğu da ifade edilmektedir. Kant'ın öğrencilere hitaben söylemiş olduğu; "Benden hazır düşünceleri değil, düşünmeyi öğreneceksiniz." sözü gibi, beyni düşünmeye, üretmeye sevk etmek, bilgi depolamaktan daha önemlidir.

ÖZET

İnsan vücudunun her türlü davranışının, tepkisinin temel kumanda merkezi olan beyin henüz birçok açıdan tam olarak keşfedilememiştir. Öğrenme ve öğretme süreçleri açısından bakıldığında beyin hakkında elde edilen her yeni bilgi; eğitim materyallerinden, sınıf ortamlarına, öğretme stillerine vb. kadar öğrenme-öğretme süreçleri yer alan her ögeyi etkileyebilecektir. Şu anda beyin hakkında bildiklerimizin ne kadarının eğitim-öğretim uygulamalarına yansıtabildiğimiz ya da eğitim-öğretim çalışmalarımızın ne kadarının son bilimsel verilere göre düzenlenebildiği üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir konudur. Beyin hakkında, öğrenme hakkında genel bir çerçeve çizen bu bölümde; beynin yapısı ve gelişimi, beynin bölümleri, beyin araştırmalarının eğitime katkısı konularında bilgiler verilmiştir. Araştırmacıların, eğitim programcılarının, öğretmenlerin ve anne babaların beyin temelli öğrenme-öğretme yaklaşımlarını daha kapsamlı ve uygulayıcı tarzda takip etmeleri ve uygulamaya dönüştürebilmeleri öğrenme-öğretme süreçleri açısından daha fazla faydayı beraberinde getirebilecektir.

KAYNAKLAR

Baloğlu, M. (2013). Öğrenme Psikolojisi. Ankara: Nobel Yayınları.

Caine, R. N. and Canie, R.N. (2002). *Beyin Temelli Öğrenme*. G. Ülgen (Çev.). Ankara: Nobel Yayınları.

Duman, B. (2015). *Neden Beyin Temelli Öğrenme*. Ankara: Pegem Akademi.

Erişti, B. ve Akdeniz, C. (2012). Beyin Temelli Öğrenme. Z. Kaya (Ed.) Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Pegem Akademi.

Gündüz, B. ve Çapri, B. (2015). *Eğitim Psikolojisi*. Adana: Karahan.

Kaya, Z. (2012). Öğ*renme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Yayınları.

Kaku, M. (2015). *Zihnin Geleceği*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Özden, Y. (2005). Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Pegem Akademi.

Soylu, H. (2004). Keşif Yoluyla Öğrenme: *Fen Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Slavin, E.S. (2015). *Eğitim Psikolojisi*. G. Yüksel (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayınları.

Ulusoy, A. (2015). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Taşçıoğlu, A. (1994). Beyin işlevlerinin aydınlatılmasında yeni görüntüleme teknikleri, *Bilim ve Teknik Dergisi*, TÜBİTAK, 314.

Weiss, R. P. (2000). The Wave of the Brain, *Training & Development*, 21-24.

BÖLÜM
13

İŞARET-GESTALT KURAMI: TOLMAN GESTALT KURAMI: WERTHEIMER, KOFFKA, KÖHLER ALAN KURAMI: LEWIN

Doç. Dr. Cengiz Şahin*

Giriş
İşaret-Gestalt Kuramı
- Telman'ın Amaçlı Davranışçılığı
- Tolman'ın İşaret-Gestalt Yaklaşımının İlkeleri
- Davranışçılıktan Bilişselciliğe

Gestalt Kuramı
- Gestalt Kuramının Ortaya Çıkışı
- Gestalt Psikologları Kimdir?
- Algı Kanunları
- Öğrenme ve Bellek

Alan Kuramı
- Kurt Lewin'in Yaşam Alanı Yaklaşımı
- Lewin'in Çağdaş Psikolojiye Etkisi

Özet
Kaynaklar

* Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı öğretim üyesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık) Anabilim Dalında lisans, Almanya Essen Üniversitesinde Eğitim Bilimleri/Psikoloji lisans ve yüksek lisans, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda doktora yaptı. Ocak 2013'te doçent oldu. csahin40@gmail.com

KAYNAKLAR

Arık, İ. A. (1995), Öğrenme Psikolojisine Giriş. İstanbul: Der Yayınları.

Bacanlı, H. (2011). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.

Boring, E. G. (1950). *A History of Experimental Psyhology.* (2nd ed.). New York: Appleton-Century-Crofts.

Bourne, L. E. ve Ekstrand, B. R. (2001). *Einführung in die Psychologie.* (3. Auflage). Eschborn bei Frankfurt am Main: Verlag Dieter Klotz.

Bower, G. H. (1972). A selective review of organizational factors in memory. In E. Tulving & W. Donaldson (Eds.), *Organization of memory*. New York: Academic Press.

Bower G.H, ve Winzenz D. (1969). Group Structure, Coding and Memory for Digit series, *Journal of Experimental Psychology,* 80(2), 1-17.

Bower G.H, ve F. Springston. (1970). Pauses as Recording Points in Letter Series, *Journal of Experimental Psychology,* 83(3),421-430.

Buxton, C. E. (1940). Latent Learning and The Goal Gradient Hypothesis. *Contribtions to Psyhological Theory.* 2, 6.

Commons, W. D. ve Fagin, B. (1954). *Principles of Educational Psychology.* New York: Ronald Pres.

Howe, A. J. M. (2001). *Öğrenme Psikolojisi*. E. Kılıç (Çev.). İstanbul: Alfa.

Kırdök, R. (2014). Tolman'ın İşaret Gestalt Kuramı. R.Ç. Eroğlu ve f. Yurtal (Ed.) *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Mentis.

Koffka, K. (1922). Perception: An Introduction to Gestalt Theory. *Psychological Bulletin.* 19, 531-585.

Koffka, K. (1925). *The Growth Of The Mind.* New York: Harcourt, Brace und World.

Koffka, K. (1935). *Principles of Gestalt Psychology.* New York: Harcourt, Brace und World.

Köhler, W. (1921). *Intelligenzprüfungen an Menschenaffen.* Berlin: Springer.

Köhler, W. (1927). *The Mentality of the Apes*. (1921 engl. Übers.) New York: Harcourt, Brace und World.

Köhler, W. (1959). Gestalt psychology Today. *Amerikan Psychologist.* 14, 727-734.

Lefrancois, R. G. (1994). *Psychologie des Lernens.* (3. Auflage). Berlin, Heidelberg, New York: Springer Verlag.

Lewin, K. (1935). *A Dynamic Theory of Personalyty.* (B. K. Adems and K.E. Zener, trans.). New York: McGraw-Hill.

Lewin, K. (1936). *Principles of Topological Psychology.* (F. Heider and G. N. Heider, trans.). New York: McGraw-Hill.

Lewin, K. (1947). Frontiers in Group Dynamics. *Human Relations.* 1, 5-41.

Lewin, K. (1951). *Field Theory in Social Science.* New York: Harper and Row.

Macfarlane, D. A. (1930). The Role of Kinesthesis in Maze Learning. *Universty of California Publications in Psychology.* 277-305.

Ormrod, J. E. (2013). Bilişselciliğe Giriş. R. Şahin (Çev.). *Öğrenme Psiklolojisi.* M. Baloğlu (Çev. Ed.). Ankara: Nobel.

Rogers, C. R. (1951). *Client-Centered Therapy: Its Current practice, Implications and Theory.* Boston: Houghton Mifflin.

Rosenthal, R. and Fode, K. L. (1963). The Effect of Experimenter Bias on The Performance of the Albino Rat. *Behavioral Science.* 8, 183-189.

Rosenthal R.and Lawson, R. (1964). A Longitudinal Study of the Effect of Experimenter Bias on the Operant Learning of Laboratory Rats. A Longitudinal Study of the Effect of Experimenter Bias on the Operant Learning of Laboratory Rats. *Journal of Psychiatric Research, 2,* 61-72.

Sahakian, W. S. (1981). *Psychology Learning: Systems, Models and Theorie.* ('nd ed.). Chicago: Markham.

Schultz, D. P. ve Shultz, S. E. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi.* Y. Aslay (Çev.). Ankara: Kaknüs.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim-Kuramdan Uygulamaya-.* Ankara: Gönül Yayıncılık.

Şahin, C. (2007). Kişilik, Ahlak, Duygusal ve Sosyal Gelişim. S. Akbaba, ve Ş. Anlıak (Ed.). *Eğitim Psikolojisi.* İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Şahin, C. (2009). Gestalt Psikolojisi. N. Aral ve T. Duman (Ed.) *Eğitim Psikolojisi.* İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Sanberg, İ. (2014). Gestalt Kuramı. R.Ç. Eroğlu ve F. Yurtal (Ed.) *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Mentis.

Tatar Açıkgöz, E. E. (2009). *Gestalt Psikolojisi-Alan Kuramı.* http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_2171.htm. Erişim tarihi: 20.05.2009.

Tolman E. C.(1951). *Collected Papers in Psychology.* Berkeley: Universty of California Press.

Tolman E. C.(1967). *Purposive Behavior in Animals and Men.* New York: Appleton-Century-Crofts.

Tolman E. C. and Honzik, C. H. (1930). Insight in Rats. *Universty of California Publications in Psychology, 4, 215-232.*

Viney, W., King, D. B. (1998). *A history of psychology: Ideas and context. (2nd Ed.)*. Massachusetts: Allyn and Bacon.

Wertheimer, M. (1945). *Productive Thinking.* (1st ed.). New York: Harper and Row.

Wertheimer, M. (1959). *Productive Thinking.* (Rev. Ed.). New York: Harper and Row.

Woodworth, R. S. and Sheekan, M.R.(1964). *Contemporary School of Psychology.* (3rd ed.) New York: Ronald Pres.

Yavuzer, Y. (2015). Gestalt Kuramı-, Bilgiyi İşleme Kuramı. B. Gündüz ve B. Çapri (Ed.) *Eğitim Psikolojisi.* Adana: Karahan Kitabevi.

Yüksel, G. (2011). Bilişsel Öğrenme Kuramı, S. Büyükalan Filiz (Ed.). *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları*. Ankara: Pegem Akademi.

Zeren, Ş.G.(2008). Gestalt Kuramı. İ. Yıldırım (Ed.) *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

BÖLÜM
14

BİLGİ İŞLEME KURAMI

Yrd. Doç. Dr. Halük Ünsal*

Giriş
Bilgi İşleme Kuramı
    Duyusal Kayıt
    Kısa Süreli Hafıza/Çalışan Hafıza
    Uzun Süreli Hafıza
Bilişsel İnanç Sistemi
Benlik Kavramı
Bilişsel Öğrenme Yaklaşımı
    Bilişsel Öğrenme Türleri
      Kavrayış Yoluyla Öğrenme
      Gizil Öğrenme
Bilişsel Süreçler
    Bilişsel Öğrenmede Öğrenci Çalışma Stratejileri
    Hafıza Destekleyici Stratejiler/Hatırlatıcı Teknikler
Özet
Kaynaklar

* Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı öğretim üyesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı'ndan 1996 yılında mezun oldu. 2001 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde yüksek lisansını, 2007 yılında yine Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde doktorasını tamamladı. 2010 yılından beri yrd. doç. dr. olarak görev yapmaktadır. unsalh@gazi.edu.tr

çizme, özetleme, öğrenilenleri yazma, ana hat belirleme ve haritalama, PQ4R metodu gibi teknikler bulunmaktadır. Hafızayı destekleyen uyak, akronim, akrostiş, yerleştirme, anahtar kelime, kanca yöntemi, sözel öğrenme, anlamlı öğrenme gibi teknikler hatırlamada yararlı tekniklerdir.

KAYNAKLAR

Bacanlı, H. (2011). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.

Cuhadaroğlu, A. (2015). Bilgi İşleme Kuramı. (Ed. Şerife Işık) *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.

Eggen, P. ve Kauchak, D. (2001). *Educational Psychology*. Ohio: Merrill Prentice Hall.

Elliott, N. S.; Kratochwill, R. T.; Cook, L. J. ve Travers, F. J. (2000). *Educational Psychology.* Boston: McGraw-Hill.

Howe, A. J. M. (2001). *Öğrenme Psikolojisi*. (Çeviren: Ebru Kılıç). İstanbul: Alfa.

O'Donnell, M. A.; Reeve, J. ve Smith, K. J. (2012). *Educational Psychology*. MA: John Wiley & Sons, Inc.

Ormrod, E. J. (2012). *Essentials of Educational Psychology*. Boston: Pearson.

Özakpınar, Y. ()1997). *Hafıza*. İstanbul: Ötüken.

Sousa, A. D. (2011). *How The Brain Learns. California:* Corwin.

Slavin, E. R. (2006). *Educational Psychology. Theory and Practice*. Boston: Pearson.

Snowman, J. ve Biehler, R. (2006). *Psychology Applied to Teaching*. MA: Houghton Mifflin Company.

Tokuhama-Espinosa, T. (2011). *Mind, Brain, and Education Science*. N.Y.: W.W. Norton & Company, Inc.

Taner, D. (1999). (Editör) *Fonksiyonel Nöroanatomi*. Ankara: Metu Press.

Ünsal, H. (2011). Beyin Temelli Öğrenme. (Ed. Sevil Filiz) *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları*. Ankara: Pegem Akademi.

Woolfolk, A. (2007). *Educational Psychology*. Boston: Pearson.

Yüksel, G. (2011). Bilişsel Öğrenme Kuramı. (Ed. Sevil Filiz) *Öğretme Kuram ve Yaklaşımları*. Ankara: Pegem Akademi.

Zangwill, L. O. (2009). *Modern Psikolojinin Gelişimi*. (Çeviren: Yılmaz Özakpınar). İstanbul: Ötüken.

BÖLÜM
15

SOSYAL BİLİŞSEL ÖĞRENME KURAMI: BANDURA

Doç. Dr. Ali Eryılmaz*

Giriş
Öğrenmede Karşılıklı Belirleyicilik
Sosyal Bilişsel Öğrenmenin Koşulları: İnsanın Kapasiteleri
Sosyal Bilişsel Öğrenmenin Tanımlanması
Sosyal Bilişsel Öğrenme Sürecinin Aşamaları
Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı ve Öz Düzenleme
Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı ve Eğitim Ortamındaki Uygulamaları
Özet
Kaynaklar

* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı öğretim üyesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Programı'nda lisans, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Psikolojisi Anabilim Dalında yüksek lisans, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Psikolojisi Anabilim Dalı'nda doktora yaptı. 2012 yılında eğitim psikolojisi alanında doçent oldu. erali76@hotmail.com

- Öğretmenler ve veliler öğrencilerin öz yeterlilik inançlarını olumlu hâle getirmek için çaba sarf etmelidirler.
- Öğretmenler, öğrencilerden akademik konularda gerçekçi beklentiler içerisinde olmalıdırlar.

ÖZET

Bu bölümde, sosyal bilişsel öğrenme kuramı ve temel kavramları ele alınmıştır. Sosyal bilişsel öğrenme kuramı, öğrenmede taklit ve gözlem yapmanın, bu süreçte bireyin inançlarının, davranışlarının ve çevrenin etkili olduğunu vurgulayan bir kuramdır. Kuramın en belirgin özelliği, bireylerin davranışlarının ortaya çıkmasında biliş-davranış ve çevre etkileşimine vurgu yapmasıdır. Bu kurama göre, sosyal bilişsel öğrenmenin gerçekleşmesi için dolaylı öğrenebilme, sembolleştirme, geleceği öngörme ve öz yargılama gibi bireylerin sahip olmaları gereken birtakım kapasitelere gereksinim vardır. Bireyler dolaylı pekiştirme, dolaylı ceza, dolaylı duygusallık gibi sosyal süreçlerin etkisiyle kendi öğrenmelerini düzenleyebilmektedirler. Sosyal bilişsel öğrenme süreci; dikkat, hatırda tutma, davranışa dönüştürme ve motivasyon olmak üzere dört önemli süreçte gerçekleşmektedir. Sosyal bilişsel öğrenme kuramının en önemli katkılarından biri de öz düzenleme sürecini açıklamasıdır.

KAYNAKLAR

Anderson, C.A., & Bushman, B. (2002). Human aggression. *Annual Review Psychology*, 53, 27-51.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice- Hall, Inc.

Bandura, A. (1989). Social cognitive theory. In Vasta, R. (Ed.) *Annals of Child Development.* Greenwich: JAI.

Bandura, A. (1997). *Selfeffi cacy: Th e exercise of control* . New York: W. H. Freeman.

Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review Psychology,* 52,1-26.

Carroll, W. R., & Bandura, A. (1985). Role of timing of visual monitoring and motor rehearsal in observational learning of action patterns. *Journal of Motor Behavior, 17*, 269-281.

Carver, C. S., & Scheier, M. F. (1981). *Attention and self-regulation: A control-theory approach to human behavior*. New York: Springer-Verlag.

Chance, P. (2009). *Learning and behavior* (6th ed). Boston: Cengage.

Domjan, M. (2010). *Th e principles of learning and behavior* (6th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

Emmons, R. A. (1986). Personal strivings: An approach to personality and subjective well being. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*, 1058-1068.

Emmons, R. A., & Diener, E. (1986). Situation selection as a moderator of response consistency and stability. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*, 1013-1019.

Eryılmaz, A. (2015). Amaçlar için mücadele ölçeğinin geliştirilmesi. Uşak Sosyal Bilimler Dergisi, 8,

233-244.

Gerrig, R.J., & Zimbardo, P.G. (2012). *Psikoloji ve Yaşam.* Nobel Akademik Yayıncılık

Greenough, W. T., Black, J. E., & Wallace, C. S. (1987). Experience and brain development. *Child Development, 58*, 539-559.

Klein, S. B. (2009). *Learning* (5th ed.).Th ousand Oaks, CA: Sage.

Markus, H., & Nurius, P. (1986). Possible selves. *American Psychologist, 41,* 954-969.

Mccormick, M. J., & Martinko, M. J. (2004). Identifying leader social cognitions: Integrating the causal reasoning perspective into social cognitive theory. *Journal of Leadership & Organizational Studies,* 10 (4), 2-11.

Muro, M., & Jeffrey, P. (2008). A critical review of the theory and application of social learning in participatory natural resource management processes. *Journal of Environmental Planning and Management,* 51(3), 325-344.

Pavlov, I. P. (1927). *Conditioned refl exes* .New York: Dover.

Rosenthal, T. L., & Zimmerman, B. J. (1978). *Social learning and cognition*. New York: Academic Press.

Rotter, J. B. (1954). *Social learning and clinical psychology.* Englewood Cliffs. NJ: Prentice Hall.

Schunk, D. H. (2011). *Learning theories: An educational perspective* (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Santrock, J. W. (2008). *Educational psychology.* 3rd ed. Boston: McGraw-Hill.

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim Ogrenme ve Ogretim, Kuramdan Uygulamaya,* Gazi Kitabevi, 12. Baskı, Ankara.

Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior.* New York: Free Press.

Wiener, N. (1948). *Cybernetics: or Control and Communication in the Animal and the Machine.* Boston, MA: Technology Press.

Williams, D. M. (2010). Outcome expectancy and self-efficacy: theoretical implications of an unresolved contradiction. *Personality and Social Psychology Review,* 14(4), 417-425.

BÖLÜM
16

İNSANCIL (HÜMANİSTİK) KURAM: ROGERS, MASLOW

Doç. Dr. Binnaz Kıran Esen*

Giriş
İnsancıl Psikoloji
İnsancıl Psikolojinin Temelleri
Benlik
İnsancıl Psikolojinin Öncüleri
    Carl Rogers ve İnsancıl Psikoloji
    Abraham Maslow-İhtiyaçlar Hiyerarşisi ve Güdülenme
İnsancıl Eğitim
İnsancıl Eğitimin İlkeleri
İnsancıl Öğrenme ve Öğretmen
İnsancıl Öğretim ve Eğitim Programı
İnsancıl Eğitim Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler
Özet
Kaynaklar

* Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) Anabilim Dalı öğretim üyesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü PDR Anabilim Dalı'nda lisans, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü PDR Anabilim Dalı'nda yüksek lisans, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı PDR Bilim Dalı'nda doktora yaptı. 2014 yılında doçent oldu. besen@mersin.edu.tr

ÖZET

İnsancıl psikoloji ve eğitime yansıması 1970'lerde başlamıştır. İnsancıl psikolojinin en tanınmış temsilcileri olarak Abraham Maslow ve Carl Rogers kabul edilmektedir. Her ikisi de bireyi, diğer bireylerden farklı kılan ve kendine özgü olan duyguları, algıları, inançları ve amaçları ile ilgilenmektedir. Kişinin doğasını, özelliklerini ve kendini algılama biçimi olarak tanımlanan benlik insancıl psikolojinin temel kavramlarındandır. Bireyin benliğini açıklayabilmesi için kim olduğunu, amacını, yapabileceklerini, değer verdiği şeyleri, inanabileceği şeylerle sorularına cevap bulmuş olması gerekmektedir. Benlik doğuştan getirilen bir özellik değil, yaşantılar sonucunda gelişen bir yapıdır. Benlik; özben, benlik kavramı ve ideal benlik yapılarından oluşmaktadır. İnsancıl psikolojiyi temel alan insancıl eğitim insana değer veren ve insanın bireyselliğini vurgulayan bir eğitim biçimidir. Bu yaklaşımın temel amacı; duyuşsal ve bilişsel gelişim alanları başta olmak üzere tüm gelişiminde bireyin potansiyelini en üst düzeye çıkarmaktır. İnsancıl eğitim; bireyin bilişsel ve duyuşsal olarak bir bütün olduğunu kabul eder. Bireyi temel alarak onun tercihlerine saygı duymayı ve öğrenci merkezli eğitimi öngörür. Ayrıca, yaratıcı düşünmeyi, öğrencinin aktif katılımını ve bireyin öz değerlendirmesini önemser. İnsancıl eğitimde öğretmenlerin rolü, öğrenme sürecinde yol gösterici olmaktır. İnsancıl öğretimde bireylerin ihtiyaçlarının birbirinden farklı olduğunu, bu nedenle her birey için ayrı bir eğitim programı hazırlanması gerektiğine inanılmaktadır. Öğrencileri merkeze alan, öğretmen-öğrenci ilişkilerinin sağlıklı olmasını vurgulayan bir yaklaşımdır. Ancak tek başına bir eğitim yaklaşımı olarak kullanılmamaktadır.

KAYNAKLAR

Akbağ, M. (2005). Gestalt ve İnsancı Yaklaşımda Öğrenme. B. Aydın (Ed.), *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Alkaya, Y. (2007). İnsancıl Yaklaşım Ve Öğrenme. M. E. Deniz (Ed.), *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Maya Akademi.

Baymur, F. (1985). *Genel Psikoloji*. (7. Baskı). İstanbul: İnkilap Kitabevi.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*, İ. Deniz. E. Sarıoğlu (Çev.) İstanbul: Kaknüs Psikoloji Yayınları,

Cenkseven-Önder, F. (2014). Kişilik Gelişimi. A. R. Çeçen-Eroğul ve F. Yurtal (Ed.), *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Mentis Yayıncılık.

Corey, G. (2005). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*, T. Ergene (Çev.)Ankara: Mentis Yayıncılık.

Demirel, Ö. (2011). *Eğitimde Program Geliştirme*, (17. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Erden, M. ve Akman, Y. (2014). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretme*, (21. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Gladding, S. T. (2013). *Psikolojik Danışma: Kapsamlı Bir Meslek*, (6. Baskı), N. Voltan-Acar (Çev. Ed.), Ankara: Nobel Yayınevi.

Gümüşeli, A. İ. (2014). *Eğitim ve Öğretim Yönetimi*, Ankara: PEGEM Akademi.

Karahan, T. F. Ve Sardoğan, M. E. (2015), Kişilik Gelişimi. A. Kaya (Ed.), *Eğitim Psikolojisi*, (9. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Karahan, T. F. ve Sardoğan, M. E. (2012). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar*, (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Murat, M. (2010). Öğrenme ve İnsancıl Yaklaşım, S. Akbaba ve Ş. Anlıak (Ed.), *Eğitim Psikolojisi*, (2. Baskı). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Nystul, S. M. (1993). *The Art of Sciense of Counseling and Psychotherapy*, USA, New York: Macmillan.

Ornstein, A. C. ve Hunkins, F. P. (2014). *Eğitim Programı, Temeller, İlkeler ve Sorunlar*, A. Arı (Çev. Ed.), Konya: Eğitim Kitabevi.

Pajares, F. ve Schunk, D. H. (2002). Self and self- belief in psychology and education: A historical perspective. J. Aronson (Ed.), *Improving academic achievement: Impact of psychologicalfactors on education*, (3-21), CA: Academic Press.

Patterson, C. H. (1987). What has happened to humanistic education?, *Michigan Journal of Counseling and Development*, 18(1), 8-10.

Penny, K., Perlow A., and C. Ruscitto. (1996). What is Humanistic Psychology? Educational Psychology; PSY501 dersi web sayfalarından, http://facultyweb.cortland.edu/andersmd/HUMAN/MENU.HTML, 21.03.2016 tarihinde alınmıştır.

Pişkin, M. (2003). Özsaygıyı Geliştirme Eğitimi, Y. Kuzgun (Ed.), İlköğretimde Rehberlik. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Seligman, L. (2006). *The Teories of Counseling and Psychotherapy: Systems, Strategies and Skılls*, USA: New Jersey, Pearson-Merrill P. H., Second Edition.

Schunk, D. H. (2009). Öğrenme Teorileri: Eğitimsel Bir Bakışla, M. Şahin (Çev. Ed.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Smith, M. K. (1999). "The humanistic to learning", the encyclopedia of informal education. http://infed.org/mobi/humanistic-orientations-to-learning/. Retrieved: insert date., 14.03.2016 tarihinde alındı.

Smith, M. K. (1997, 2004). "Carl Rogers and informal education", the encyclopaedia of informal education. [www.infed.org/thinkers/et-rogers.htm. Last update: May 29, 2012] 18. 03. 2016 tarihinde alındı.

Şahin, C. (2007). Kişilik, Ahlak, Sosyal ve Duygusal Gelişim, (ss. 105-146). S. Akbaba ve Ş. Anlıak (Ed.). *Eğitim Psikolojisi.* İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Şahin, İ. (2005). Hümanizm ve insan. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (11), 47-55.

Yanbastı, G. (1990). *Kişilik Kuramları*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

BÖLÜM
17

YAPILANDIRMACI KURAM

Doç. Dr. Hüseyin Şimşek*

Giriş
Yapılandırmacılık Öncesi Öğrenme Kuramları
Alternatif Öğrenme Teorisi Olarak Yapılandırmacılık/Oluşturmacılık
Yapılandırmacılığın Türleri
    Bilişsel Yapılandırmacılık
    Sosyal Yapılandırmacılık
    Radikal Yapılandırmacılık
Yapılandırmacılığın Eğitime Uygulanması
    Yapılandırmacılık ve Bilgi
    Yapılandırmacı Anlayışta Program
    Yapılandırmacı Anlayışta Öğrenme-Öğretme Süreci
    Yapılandırmacı Anlayışta Ölçme
    Yapılandırmacılığa Yönelik Eleştiriler
Özet
Kaynaklar

* Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü öğretim üyesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü müdürlüğü ve Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanlığını yürütmektedir. 1991 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans, 1995 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisansını tamamladı. 2002 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. 2013 yılında Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı'na atandı. 2015 yılında doçent oldu. husimsek@hotmail.com

vurgulamıştır. Vygotsky'nin öncülüğünü yaptığı sosyal yapılandırmacılık ise öğrenmenin bireye indirgenmesine karşı çıkmış; öğrenmedeki asıl kaynağın sosyal çevre olduğunu vurgulamıştır. Radikal yapılandırmacılık ise bilginin nasıl tanımlandığından çok birey tarafından nasıl algıladığının önemli olduğuna işaret etmiştir. Bu yaklaşım bilginin *aktif bir şekilde birey tarafından* oluşturulduğunu savunmakta, tek gerçekliğin öznel gerçeklik olduğunu kabul etmektedir. Kuramın temsilcisi Von Glasersfeld bireye bilgi transferi yapılması yerine; öznel deneyimler yoluyla bilgiyi tamamen kendisinin yapılandırması gerektiğini savunmuştur.

Yapılandırmacı kuram geleneksel bilgi teorisi ve öğretim süreçlerinin temel aşamalarında farklı önerilerde bulunmaktadır. Yapılandırmacılık *bilginin kişiden bağımsız olmadığını duruma özgü, bireysel ve bağlamsal bir yapı* oluşturduğunu savunur. Yapılandırmacı anlayışta program öğrenci sorunlarına yöneliktir ve birincil kaynaklar (işlenmemiş ham veriler, gerçek öğrenme ortamı) ve materyaller üzerinde öğrenme gerçekleştirilir. Bu yaklaşımda içerik önceden oluşturulmaz. Buna karşın öğrenci bir içerik alanında araştırmaya yönlendirilir. Her öğrencinin farklı özelliklere sahip olduğunu savunan kurama göre öğretim, çocuğun gelişimini ileriye götürebildiği ölçüde iyidir. Problem çözme odaklı bir öğretimi savunan yapılandırmacı anlayışta değerlendirme, öğretim sonrası bir yargılama değil, kesintisiz olan öğrenme sürecinin bir parçası olarak görülmekte; öz değerlendirme ve akran değerlendirmesine vurgu yapmaktadır.

KAYNAKLAR

Açıkgöz, K. Ü. (2007). *Aktif Öğrenme*, İzmir: Biliş Özel Eğitim, Danışmanlık, Araştırma Hizmetleri ve Yayın-Yazılım Ltd.

Adams, N., Cooper, G., Johnson, L. & Wojtysiak, K. (1996). Improving Student Engagement In Learning Activities. *Saint Xavier University, Lincolnshire*, IL. (ERIC: ED 300 076).

Ağlagül, D. (2009). Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Öğretmenlerinin Yapılandırmacı Öğrenme Ortamı Düzenleme Becerilerinin Değerlendirilmesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adana: Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 60.

Alesandrini, K. ve Larson, L (2002). *Teachers Bridge to Constructivism, The Clearing House*, 75, 118- 122. Retrieved September 19, 2004, from ProQuest Database.

Arslan, M. (2007). Eğitimde Yapılandırmacı Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 41-61. http:// www.education.ankara.edu.tr/ebfdergi/ pdfler/2007_1/041-061.pdf Erişim tarihi:12.04.2016, ss. 47-49.

Atasoy, B. (2004). *Fen Öğrenimi ve Öğretimi*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S. ve Bıçak, B., (2006). *Geleneksel-Alternatif Ölçme ve Değerlendirme, Öğretmen El Kitabı,* Ankara: Pegem Yayıncılık.

Bay, E., Kaya, H.İ., ve Gündoğdu, K. (2010). Demokratik yapılandırmacı öğrenme ortamı ölçeği geliştirilmesi, *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 5(2), ss. 646-664.

Bednar A., Cunningham, D., Duffy, T. & Perry, J. (1992). Theory into practice: how do we link? In Duffy, T. & Jonassen, D. (Eds.) *Constructivism and the Technology of Instruction: A Conversation.* New Jersey, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Inc, ss. 17-34.

Bigge, M., & Shermis, S. (2004*). Learning theories for teachers* (6th ed.), Boston, MA: Pearson.

Brooks L. G., Brooks, M. G.. (1993). *The Case for Constructivist Classrooms*, Virginia, ASCD Alexandria.

Can, T. (2004). Yabancı Dil Olarak İngilizce Öğretmenlerinin Yetiştirilmesinde Kuram ve Uygulama Boyutuyla Oluşturmacı Yaklaşım. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi.

Çınar, O. Teyfur, E., Teyfur, M. (2006). İlköğretim okulu öğretmen ve yöneticilerinin yapılandırmacı eğitim yaklaşımı ve programı hakkındaki görüşleri (Ağrı ili örneği), *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 7(11), s. 47–64.

Demirel, Ö. (2000). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yaynevi.

Demirel, Ö. (2007). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Duman, B. (2004). *Öğrenme-Öğretme Kuramları ve Süreç Temelli Öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Eggen P, Kauchak D. (1997). *Educational psychology*, (3rd Edition). New Jersey: Printice Hall, Inc.

Gözütok, F. D., Akgün, Ö. E. ve Karacaoğlu, Ö. C. (14-16 Kasım 2005). İlköğretim Programlarının Öğretmen Yeterlikleri Açısından Değerlendirilmesi, *Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu*, Kayseri: Erciyes Üniveristesi.

Gredler, M.E. (2001). Learning and instruction: theory into practice. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, (2009). Ankara: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.

Jacobsen, A. D., Egen P., Donald K. (2002). *Methods for teaching promoting student learning*. (6th Edition), Ohio: Merrill Prentice Hall.

Jarvis, P., Holford J. ve Griffin, C. (2003), *The Theory and Practice of Learning*, (2th Edition). London: Kogan Page.

Kahveci, A. ve Ay, S. (2008). Farklı yaklaşımlar – ortak çıkarımlar: paradigmalar ve integral model ışığında beyin temelli ve oluşturmacı öğrenme, *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 5(3), ss. 108- 123.

ORHAN, A. T. ve BOZKURT, O. (2005). İlköğretimde Fen ve Teknoloji Öğretimi, M. Aydoğdu ve T. Kesercioğlu (Ed.) *İlköğretimde Fen ve Teknoloji Eğitiminde Yapılandırmacılık* (ss. 121- 142), Ankara: Anı Yayıncılık.

Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve Öğretme*. (5 Baskı). Ankara: Pegema Yayıncılık.

Özkiraz, A. (2003). *Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum*. Konya: Çizgi Kitapevi.

Perkins, D. (1999). The many faces of constructivism. *Educational Leadership*, 57, (3).

Pilcher, J. K. (2001, Mart) "The Standards And Integrating Instructional And Assessment Practices" Bildiri American Association of Colleges for Teacher Education'ın Dallas, (ERIC: ED 451190)

Savery, J:R., Duffy, T.M., (1996). Problem based learning: An ınstructional model and ıts constructivist framework, In, Brent G. Wilson (Ed.). *Constructivist learning environments: Case study in instructional design*, New Jersy: Educational Technology Publications.

Selçuk, Z. (2007). *Öğrenme Psikolojisi*, (14. Baskı), Ankara: Nobel.

Semerci, Ç. (2001). Oluşturmacılık Kuramına Göre Ölçme ve Değerlendirme, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 1(2), ss. 429–440.

Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Sprinthall N. A. ve Sprinthall R. C., (1990). *Educational pshychology: a developmental approach*. (5th ed.) New York: McGraw-Hill.

Şahin İ. (2007). Yeni İlköğretim 1. kademe Türkçe programının değerlendirilmesi, *İlköğretim Online*, 6(2), ss. 284-304.

Şaşan H. H. (2002). Yapılandırmacı öğrenme, *Yaşadıkça Eğitim*, (74-75), ss. 49-52.

Şimşek, N. (2004). Yapılandırmacı öğrenme ve öğretime eleştirel bir yaklaşım, *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 3(5), ss. 115-139.

Taş, A. M. (2004). Davranışçı eğitimden yapılandırmacı eğitime. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* (16-17-18), ss. 423-429.

Titiz, O. (2005). *Yeni Öğretim Sistemi*. İstanbul: Zambak Yayınları.

Von Glasersfeld, E. (1995). *Radical Constructivizim, A way of knowing and learning*. London: Falmer Press.

Vural, M. (2005), *İlköğretim Okulu Ders Programları ve Öğretim Kılavuzları, (1-5. Sınıflar),* Erzurum: Yakutiye Yayıncılık.

Woolfolk, A. (2005). *Educational psychology.* Pearson: Allyn&Bacon. Ninth Edition.

Yaşar, Ş. (1998). Yapısalcı Kuram ve Öğrenme-öğretme Süreci. *VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi,* Konya: Selçuk Üniversitesi, 9-11 Eylül 1998: 695-701. s. 69.

Yaşar, Ş. (2001). Öğretme ve Öğretme Sürecinin Kuramsal Temelleri. M. Gültekin (Ed.), *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Yurdakul, B. (2005). Yapılandırmacılık (Constructivism). Ö. Demirel (Ed.), *Eğitimde Yeni Yönelimler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

BÖLÜM
18

MOTİVASYON (GÜDÜLENME)

Doç. Dr. Hatice Kumcağız*

Giriş
Motivasyon
Motivasyon Nedir?
Dışsal ve İçsel Motivasyon
Dışsal Motivasyon
İçsel Motivasyon
Güdülenmeyi Etkileyen Etmenler
    Motivasyon Kuramları
    Davranışçı Öğrenme Yaklaşımı ve Motivasyon
    Bilişsel Yaklaşım ve Motivasyon
    İnsancıl Yaklaşım ve Motivasyon
    Sosyal Öğrenme Yaklaşımı ve Motivasyon
Öğrenme Sürecinde Motivasyon
Öğrencilerin Motivasyonunda Öğretmenin Rolü
Sınıfta Öğrencinin Motivasyonu
Öğrencileri Motive Etmenin Yolları
Kuramdan Uygulamaya Öğrencilerin Öğrenilmiş Çaresizliğin Üstesinden Gelebilmelerine Yardımcı Olmak
Özet
Kaynaklar

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı öğretim üyesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. 2015 yılında doçent oldu. haticek@omu.edu.tr

Motivasyon kavramının daha iyi anlaşılabilmesinde motivasyon ile ilgili kuramsal yaklaşımların bilinmesi gerekmektedir. Motivasyon kuramlarından davranışçı öğrenme yaklaşımında dışsal güdülenme ön plandadır. Burada öğrenci amaçlarını bir kenara bırakıp, kendini ödüle götüren amaçlara yönelebilir. Bilişsel yaklaşımda, davranışçı yaklaşımın tersine içsel etkenler ön plana çıkmaktadır. İnsancıl yaklaşım motivasyonu, bireylerin büyüme ve gelişmelerine neden olan, etkin bir iç güç olarak görmektedir. Sosyal öğrenme yaklaşımına göre ise birey; sadece dışsal uyarıcılardan etkilenmediği gibi, yalnızca içsel etkilerle de yönlendirilmez. Çevresel değişkenler ve bilişsel özellikler kadar, öz yeterlik, bağımlılık, başarı, saldırganlık gibi kişisel özelliklerde bireyin davranışını etkilemektedir. Davranışlar çevresel değişkenler, bilişsel özellikler ve kişisel özelliklerin etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bireylerin davranışlarına yön veren motivasyon, öğrenme yaşantılarını da önemli düzeyde etkilemektedir. Öğrenme isteği ve başarı ile performansı arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin motivasyonunda özellikle öğretmenin rolü önemlidir. Öğrencilerin tutum ve ihtiyaçlarının bilinmesi, olumlu bir sınıf atmosferinin sağlanarak öğrencinin kendini ifade edebilecek ortamların hazırlanması, öğrenilecek konulara öğrencilerin olumlu yaklaşımlar sergilemelerinin sağlanması öğretim sürecinde öğrencileri motive edebilmede önemli faktörlerdendir.

KAYNAKLAR

Akbaba, S. (2006). *Eğitimde Motivasyon*. Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 13, 343-361.

Aydın, D. (2012). Sosyal Öğrenme. M. Engin Deniz (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. (4. Baskı). Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Aydın, A. (2014). *Eğitim Psikolojisi*. (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Bacanlı, H. (2015). *Eğitim Psikolojisi*. (22. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Bayraktar-Vatansever, H. (2015). *Sınıf Yönetiminde Öğrenci Motivasyonu ve Motivasyonu Etkileyen Etmenler*. Turkish Studies, 20(3), 1079-1100.

Celep, C.(2014). *Sınıf Yönetiminde Kuram ve Uygulama.* (7. Baskı). Ankara: Nobel.

Cüceloğlu, D. (1996). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ercan, L. (2003). Motivasyon. L. Küçükahmet (Ed.).*Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar.* Ankara: Nobel.

Ergün, M. (2007). Sınıfta Motivasyon. Emin Karip (Ed.) *Sınıf Yönetimi.* (6. Basım). Ankara: Pegem Akademi.

Erözkan, A. (2012). Davranışçı Yaklaşımda Öğrenme. M. Engin Deniz (Ed.).*Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Maya Akademi Yayınevi.

Evertson, M.C., Emmer, T.E. (2013). İlkokul Öğretmenleri için Sınıf Yönetimi. A. Alpay (Çev. Ed.).(1. Baskı). Ankara : Nobel.

Halis, İ. (2003). Öğretim Uygulamaları Programları ve Sınıf Yönetimi. Ö. Üre (Ed.). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Mikro yayınları

Korkmaz, İ. (2015). Sosyal Öğrenme Kuramı. B. Yeşilyaprak (Ed.). *Eğitim Psikolojsi*. (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi,

Mcleod, S. (2011). Bandura - Social Learning Theory. http://www.simplypsychology.org/ bandura.html/ (Erişim tarihi: 02.02.2016)

Özbay Y. (2004). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Özcan, M.N., Sarıcı–Bulut, S.(2013). *Eğitim Psikolojisi Vaka İncelemeleri*. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Öncü, H. (2003). Motivasyon. L. Küçükahmet (Ed.). *Sınıf Yönetimi.* (5. Baskı). Ankara: Nobel.

Özden Y. (2005). Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Pegem Akademi

Özyürek, M.(2001). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Karatepe Yayınları.

Selçuk, Z. (2012). *Eğitim Psikolojisi.* (20. Basım). Ankara: Nobel.

Slavin, E.(2013). *Eğitim Psikolojisi Kuram ve Uygulama*. G. Yüksel (Çev. Ed.), (10. Baskı). Ankara: Nobel

Yazıcı, H. (2009). Motivasyon. Yaşar Özbay, Serdar Erkan (Ed.), *Eğitim Psikolojisi*. (3.basım). Ankara: Pegem Akademi.

Williams, K. C. and Williams, C. C. (2011). Five key ingredients for improving studentmotivation. Research in Higher Education Journal, 12: 1-23.

BÖLÜM
19

EĞİTİM VE ÖĞRETİM İLKE YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Doç. Dr. Rüştü Yeşil*

Giriş
İlke Kavramı Üzerine
İlkelerin Sınıflanması
    Eğitim ve Öğretim İlkeleri
    Öğrenme ve Öğretme İlkeleri
Öğretim Yaklaşım ve Modellerine Genel Bakış
Öğretim Yaklaşım ve Modellerinin Sınıflanması
Öğrenme ve Öğretme Stratejilerine Genel Bakış
    Öğrenme Stratejileri
    Öğretme Stratejileri
Öğretim Yöntem ve Tekniklerine Genel Bakış
Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin Sınıflanması
Öğretim Yöntemlerinin Seçimi İçin İlkeler
Özet
Kaynaklar

* Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim (EPÖ) Anabilim Dalı öğretim üyesi. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nde lisans, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda yüksek lisans, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı'nda doktora yaptı. 2012 yılında doçent oldu. 2015 tarihinden bu yana Ahi Evran Üniversitesi Genel Sekreteri olarak görevine devam etmektedir. ryesil@ahievran.edu.tr

ÖZET

Öğretim süreci genel olarak planlama, uygulama ve değerlendirme evrelerinden oluşmaktadır. Bunlardan uygulama, belirlenen hedeflere ulaşmak üzere yapılan tüm faaliyetleri içermektedir. Başka bir ifade ile öğretim sürecinin en aktif ögesidir. Uygulama sürecinde eğitim ve öğretimle ilgili ilkeler, yaklaşım ve modeller, stratejiler, yöntemler ve teknikler öne çıkmaktadır.

İlkeler, öğretim sürecinin verimli olabilmesi için öğretmen ve öğrenciye yol gösteren kılavuz kuralları ifade etmektedir. Eğitim ve öğretimin düzenlenmesi ile ilgili ilkeler "eğitim ve öğretim ilkeleri", öğrenme ve öğretmelerin verimli şekilde gerçekleştirilmesine dönük belirlenmiş ilkeler ise "öğrenme ve öğretme ilkeleri" olarak adlandırılmaktadır.

Öğretim yaklaşımı, öğretmenin eğitim sürecini düzenlerken genel olarak bakış açısını ifade eden yaklaşımı; öğretim modelleri ise bu yaklaşımın hayata geçirilmesi evresinde yapılacak işlemlerin akış basamaklarını ifade etmektedir. Öğretmen ve öğrenci merkezli yaklaşımlara paralel olarak öğretim modellerini de öğretmen ve öğrenci merkezli modeller olarak sınıflamak mümkündür.

"Öğrenen" ve "öğreten" olmak üzere eğitim sürecinin iki temel tarafı bulunmaktadır. Öğrenciler öğrenmelerini gerçekleştirirken öğretmenin ise öğretme işini yürütürken birtakım etkinlikler yapması gerekir. Bu etkinliklerin amaç ve içeriğinin belirlenmesi ve sıralanması üzerinde egemen olan ana çerçeveye "strateji" adı verilmektedir. Stratejiler, öğrenme stratejileri ve öğretim stratejileri olmak üzere iki grup hâlinde ele alınmaktadır. Tekrar ve gözden geçirme, örgütleme ve anlamlandırma olmak üzere temel olarak üç öğrenme stratejisi bulunmaktadır. Buluş yoluyla öğretim, sunuş yoluyla öğretim ve araştırma-inceleme yoluyla öğretim stratejisi olmak üzere üç tane de öğretim stratejisi bulunmaktadır.

Öğretim süreçleri açısından bir diğer önemli unsur olan yöntem ve teknikler ise öğretimin amacına ulaşmak için takip edilen yolları ifade etmektedir. Çok farklı öğretim yöntemi ve her bir yöntemin uygulama biçimini ifade eden teknikler bulunmaktadır. Yöntemlerle ilgili olarak öğretmen ve öğrenci merkezli; bireysel, küçük grup ve büyük grupla çalışmayı gerektiren yöntemler gibi sınıflamalar yapılmaktadır.

Birden fazla öğretim yaklaşım, model, strateji, yöntem ve tekniklerinin bulunması, her birinin üstün ve zayıf taraflarının olmasından kaynaklanmaktadır. Eğitimciler; öğretimin amacına, öğrencilerin niteliğine, içeriğin yapısına, imkân ve şartlara, kendi niteliklerine uygun olanları seçip uygulayabilme yeterliklerine sahip olmalıdır.

KAYNAKLAR

Açıkgöz, K. Ü. (2009). *Etkili Öğrenme ve Öğretme.* Ankara: Biliş Yayıncılık.

Arends, R. I. (1991). *Learning to Teach.* New York: Mc Graw Hill, Inc.

Aykaç, N. (2014). *Öğretim İlke ve Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Aytuna, H.A. (1955). *Aktif Öğretim Tekniği*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Borich, G.D. (2014). Etkili Öğretim Yöntemleri. B. Acat. (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayınları.

Bower, G.H. and Hilgard, E.R. (1981). *Theories of Learning*. London: Englewood Cliffs, Prenitce Hall.

Büyükkaragöz, S.S. (1997). *Program Geliştirme*. (2. Baskı). Konya: Kuzucular Ofset.

Büyükkaragöz, S.S. ve Çivi, C. (1994). *Genel Öğretim Metotları*. İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.

Demirel, Ö. (2015). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

Erden M. ve Akman, Y. (2014). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Fidan N. (2014). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Gagné, R.M., Briggs, L.J. and Wager, W.W. (1992). *Principles of Instructional Design*. Orlando: Rinehart and Winston Inc.

Hesapçıoğlu, M. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Jacobsen, B., Eggen, P. & Kauchak, D. (1992). *Methods for Teaching: A Skills Approach***.** London: Charles E. Merrill Pub. Co.

Karaağaçlı, M. (2005). *Öğretimde Yöntemler ve Yaklaşımlar.* Ankara: Pelikan Yayıncılık.

Kauchak, D.P. and Eggen, P.D. (1998). *Learning and Teaching*. London: Allyn and Bacon A Viacom Company.

Kıncal, R.Y. (2004). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Küçükahmet, L. (2009). *Program Geliştirme ve Öğretim.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

MacNaughton, G. and Williams, G. (2009). *Tecniques for Teaching Young Children Choices in Theory and Practice*. Pearson Education Australia Pty Ltd.

Ocak, G. (2013). Yöntem ve teknikler. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. G. Ocak (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Orlich, D.C. (1998). *Teaching Strategies A Guide to Better Instruction*. Toronto: D.C. Health and Comp.

Özbek, R. (2013). Öğrenme-öğretme süreci. *Öğretim ilke ve yöntemleri*. G. Ocak (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Schmuck, R. (1971). Group aspects of learning: Some aspects of classroom social climate, *Classroom Psychology*, (Edited by William C. Morse and G. Max Wingo), London: Scolt, Foresman and Company, pp. 204-209.

Selçuk, Z. (2015). *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: HÜ Eğitim Fakültesi.

Sünbül, A.M. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri.* Konya: Eğitim Akademi Yayınları.

Şahin, A. (2013). Temel öğretme-öğrenme yaklaşımları (stratejiler). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. G. Ocak (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Taşdemir, M. (2007) *Öğretim İlke ve Yöntemleri.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

BÖLÜM
20

ÖĞRETİM VE SINIF YÖNETİMİ

Prof. Dr. Refik Balay*

Giriş
Sınıf Yönetimi
Sınıf Yönetimi İlkeleri
Sınıf Yönetimi Modelleri
    a) Tepkisel Model
    b) Önlemsel Model
    c) Gelişimsel Model
    d) Bütünsel Model
Öğretimi Yönetme
    a) Sınıfta İletişim
    b) Sınıfta Etkili İletişim Becerileri
    c) İletişimde Etkili Öğretmen Davranışları
Öğretim Ortamını Düzenleme
    a) Fiziksel Ortamı Düzenleme
    b) Sosyal Ortamı Düzenleme
    c) Eğitsel Ortamı Düzenleme
Sınıfta İstenmeyen Davranışlar ve Yönetimi
    a) Yüzeysel Davranışları Yönetme Teknikleri
    b) Hafif Davranışları Yönetme Teknikleri
    c) Etkili Davranışları Yönetme Teknikleri
Özet
Kaynaklar

* Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı. ODTÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden 1992 yılında mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini 1996 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde, doktora eğitimini ise 2000'de Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde tamamladı. 2002 yılında Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nde yardımcı doçent oldu. 2008 yılında aynı üniversitede kurulan Eğitim Fakültesi'ne geçti. 2010 yılında doçent ve 2015 yılında profesör oldu. refikbalay@hotmail.com.

bağlamında, sınıfın görsel, işitsel, ısı, aydınlanma, temizlik ve mekân kullanımı öğrenmeye yardım edici olmalıdır. Sosyal açıdan sınıf içi ilişki düzeni ve sınıf içi kuralların iyi işletilmesi, eğitsel koşullar yönünden ise eğitim programı ve öğrenme-öğretmen etkinliklerinin öğrencilerin farklı ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yürütülmesi gerekir. Etkili yönetilen bir sınıf, öğrenmeye engel olan istenmeyen davranışların azaltıldığı, öğrenme sürecinin kolaylaştırıldığı bir ortamdır. İstenmeyen davranışların başarıyla yönetilebilmesi demek, öğrenme ve öğretim hedeflerinin başarıyla kazandırılması demektir. Bu da sınıf ortamında istenmeyen davranış türlerini bilmeyi ve buna uygun teknikleri başarıyla kullanmayı gerektirir. Öğretmenler, öğrencilerinin hangi alanlarda daha başarılı olduğunu bilirlerse, onların güçlü ve zayıf yönlerini iyi tanırlarsa, öğrenmelerini daha etkili ve kalıcı hâle getirebilirler. Öğretmenler, öğrenmeyi engelleyen girişimlere baştan izin vermeyerek ya da ortaya çıktığında bunları etkili biçimde yöneterek başarıya ulaşabilirler. Öğretmen ve öğrencilerin iş birliği ile yönetilen sınıfta korku ve endişe yerine, karşılıklı güven söz konusudur. Sonuç olarak etkili yönetilen bir sınıfta öğretmen ve öğrenciler arasında güçlü bir dayanışma, artan oranda istenen davranışlar ve kaliteli bir öğretim vardır.

KAYNAKLAR

Akyol, H. (2000). Olumlu öğrenmeye uygun bir ortam oluşturma. *Sınıf Yönetimi* (Ed: L. Küçükahmet), Ankara: Nobel Yayıncılık, 175-194.

Alderman, T. (2001). In good discipline one size doesn't fit all. *The Education Digest*. http:// www. Eddigest.com, 38-41.

Balay, R. (2012). *2000'li Yıllarda Sınıf Yönetimi*. 6. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Başar, H. (2001). *Sınıf Yönetimi*. 5. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Başaran, İ. E. (1993). *Türkiye Eğitim Sistemi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Bauer, W. (2001). Classroom management for ensemles. *Music Educators Journal*, Vol. 87 Issue 6, p 27,6 p,1 bw, http:// ehostvgw 3.epnet.com/ehost.asp? key=204.179.

Bull, S. L and Solity, J. E. (1996). *Classroom Management: Principles to Practice*, London and New York: Routledge.

Celep, C. (2002). *Sınıf Yönetimi ve Disiplini*. Yenilenmiş 2. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.

Cheng, Y. C., and Tsui, K. T. (1996). Total teacher effectiveness: New conception and improvement. *International Journal of Educational Management*, 10, 6: 7-17.

Drucker, P. F. (1998). *Gelecek İçin Yönetim: 1990'lar ve Sonrası*. (Çev: F. Üçcan). 5. Baskı, Genel Yayın No: 327, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Duman, T. (2000). Yeni Bir Döneme Başlangıç. *Sınıf Yönetimi* (Ed: L. Küçükahmet), Ankara: Nobel Yayıncılık, 155-174.

Gordon, D. G. (2001). Classroom management. *Music Educators Journal*, V. 88, Issue 2, p 17, 7 p. 1 chart, 1 bw.

Herschbach, D. R. (1997). Improving training quality in developing countries: Towards greater instructional efficiency. *International Journal of Manpower*, 18, 1/2: 90-118.

Kuykendall, J. (1996). Is gun play ok for kids?, *Education Digest*, V.61, Issue 5, p 12, 3 p, 1 bw.

Özyürek, M. (2001). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Karatepe Yayınları.

Russel, B. (1996). *Eğitim Üzerine*. 2. Baskı (Çev: N. Bezel), İstanbul: Say Yayınları.

Sarıtaş, M. (2000). Sınıf yönetimi ve disiplinle ilgili kurallar geliştirme ve uygulama. *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*. (Ed: L. Küçükahmet), Ankara: Nobel Yayıncılık, 47-90.

Smith, C. J and Laslett, R. (1996). *Effective Classroom Management: A Teacher Guide*. 2nd Edition, London and New York: Routledge.

Tertemiz, N. (2000). Sınıf yönetimi ve disiplin. *Sınıf Yönetimi*, (Ed: L. Küçükahmet), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 49-70.

Thompson, J. J. (1994). Sözcüklere dökülmeyenler: Sınıfta sözsüz iletişim (1), (Çev: A. Ergin), Ankara: Ankara Üniversitesi *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27, 2: 529-546.

Uzun, S. A. (2001). *Çocuk Eğitiminde Özgün Bir Yöntem: Özgürleştiren Disiplin*, İstanbul: Bilge Yayıncılık.

Ünal, S ve Ada, S. (2000). *Sınıf Yönetimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi Yayınları.

Warman, J. A. (1999). Classroom physical arrangement and students behavior, Med, Lakehead University (Canada), Publication No: AAT MQ52085, http:// wwwlib.umi.com/dissertations/fullcit/MQ52085.

Web, L. D., Metha, A and Jordan, K. F. (1992). *Foundations of American Education*. New York: Macmillan Publishing Company.

Weston, R. (1997). Dealing with discipline problems. *Health Education*, 1: 9-15.

Wragg, E. C. (1995). *Class Management*. New York, Routledge.

Wragg, E. C and Dooley, P. A. (1996). Class management during teaching practice. *Classroom Teaching Skills*, (Ed. by E. C. Wragg), London: Routledge, 21-46.

Wragg, E. C and Wood, E. K. (1996a). Teachers' first encounters with their classes. *Classroom Teaching Skills*, (Ed. by E. C. Wragg), London: Routledge, 47-78.

Wragg, E. C and Wood, E. K. (1996b). Pupil appraisals of teaching. *Classroom Teaching Skills,* (Ed. by E. C. Wragg), London: Routledge, 79-96.

BÖLÜM
21

ÖĞRENME SÜRECİNİN PLANLANIP DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. H. Ömer Beydoğan*

Giriş
Öğretme-Öğrenme Süreci
Öğrencilerde Öğrenmeyi Geliştirmenin Yolları
Gerçekleşen Öğrenmelerin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi
Öğrenmelerin Ölçülmesinde Kullanılan Ölçme Araçları
Ölçülen Özelliğe Göre Ölçme Araçları
Ölçme ve Değerlendirmede İşe Koşulan Yaklaşımlar
Ölçme Değerlendirmenin Temel İlkeleri
Ölçme-Değerlendirme Türleri
Sonucu (Ürünü) Görmeye Dönük Değerlendirme
Değerlendirmede İzlenen Yaklaşımlar
Özet
Kaynaklar

* Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim (EPÖ) Anabilim Dalı öğretim üyesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları Öğretimi Anabilim Dalı'nda lisans, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları Öğretimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı'nda doktora yaptı. 2013 yılında doçent oldu. hobeydogan@ahievran.edu.tr

Süreç odaklı değerlendirmenin aynı zamanda sonuç odaklı değerlendirmenin de belirleyicisi olduğu dikkate alınarak değerlendirmenin sürece yayılması benimsenmiştir. Süreç temelli ölçme değerlendirmeyle ilgili alternatif ölçme araç ve yöntemleri geliştirilmiştir. Bu anlayış öğrenme öğretme sürecinde öğretmenin süreci daha etkin işletmesi ve rehberlik etmesi rolünü içerirken, öğrencinin sürece etkin katılması ve kendisini ve akranlarını değerlendirirken belirlenen değerlendirme ilkeleri bağlamında etkin katılımındaki rolünü kapsamaktadır. Sonuç odaklı değerlendirme ise öğretim hedeflerini önceleyen çok boyutlu, bağıl bir değerlendirmeyi kapsamaktadır.

KAYNAKLAR

Açıkgöz, K.Ü. (1992). *İşbirlikçi Öğrenme Kuram Araştırma Uygulama.* Malatya: Uğurel Matbaası.

Akınoğlu, O. (2014). Yapılandırmacı öğrenme ve coğrafya öğretimi, *Marmara Coğrafya Dergisi, İstanbul. 10,* 19-32.

Assessment Reform Group (1999). *Assessment for Learning: Beyond the Black Box*. Cambridge: University of Cambridge School of Education.

Bacanlı, H. (1999). *Duyuşsal Davranış Eğitimi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education*, 5(1), 7-74.

Bloom, B., Hastings, J., & Madaus, G. (1971). *Handbook of Formative and Sumative Evaluation of Student Learning.* E.U.A.: McGraw-Hill.

Brooks, M. G. ve Brooks, J. G. (1993). In search uf understanding: the case for constructivist classrooms. Alexandria, Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development Press.

Bulut, A. (2006). *9.* Sınıf Matematik Dersi 2005 Öğretim Programının Değerlendirme Boyutuna Dair Öğretmen Görüşleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Crooks, T. J. (2002). Educational assessment in New Zealand schools. *Assessment in* 219 *Education: Principles, Policy & Practice, 9*(2), 237-253.

Crooks, T. (1988). The Impact of Classroom Evaluation Practices on Students. *Review of Educational Research,* 58(4), 438-481.

Çepni, S.ve Ayvacı, H. Ş. (2007). Fen ve Teknoloji Eğitiminde Alternatif (Performans) Değerlendirme Yaklaşımları. S. Çepni (Ed.). *Kuramdan Uygulamaya Fen ve Teknoloji Öğretimi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Davies W. Martin, (2009). Groupwork as a form of assessment: common problems and recommended solutions High Education 58:563–584 DOI 10.1007/s10734-009-9216-y

Demirel, Ö (2003). *Kuramdan Uygulamaya: Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık

Driver, R. (1988). Theory into practice II: A constructivist approach to curriculum development. Bulunduğu eser: P. Fensham (Ed.), *Develeopment and dilemmas in science education* (ss. 133-149). London: the Falmer Press.

Durmuş, S. (2001). Matematik eğitimine oluşturmacı yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. (1).91-107.

Ertmer, A. & newby, T. J. (1993). Behaviorism, cognitivism, constructivism: Comparing Critical features from an instructional design perspective. *Performance Improvement Quarterly*. 6(4).

Fosnot, C, (1996). *Constructivism: Theory, Perspectives And Practice*. New York: Teachers College Pres.

Garrison, J. (1998). "Toward a Pragmatic Social Constructivism" Ed. by Larochelle, M. & Bednarz, N. & Garrison, J. *Construnctivism and Education* Cambridge University Press, Cambridge, UK, pp. 43-63.

Gipps, C., & Stobart, G. (1997). *Assessment: A teacher's guide to the issues.* London: Hodder & Stoughton

Good,Tt.; Brophy, J. (1978). *Looking in classroom*. New York: Harper & Row.

Göçer, A. (2007). Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme. (s.431-467). A. Kırkkılıç ve H. Akyol (Ed.) *İlköğretimde Türkçe Öğretim Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Grace, C. (1992) "The Portfolio and Its Use: Developmentally Appropriate Assessment of Young Children." http://www.kidsource.com/kidsource/co.../portfolio.young.pre.3 htm.

Fidan, N, (1996), Eğitim Psikolojisi, Okulda Öğrenme ve Öğretme, Alkım Yayınevi, Ankara.

Fosnot, C, (1996). Constructivism: Theory, Perspectives, And Practice. New York: Teachers College Pres.

Freeman, L. & Miller, A. (2001). Norm-referenced, criterion-referenced, and dynamic assessment: What exactly is the point? *Educational Psychology in Practice*, 17(1), 3-16.

Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. Review of Educational Research, 77, 81–112. doi:10.3102/003465430298487

Heaton, J. (1990). *Writing English language tests*. New York: Longman Inc.

Holt-Reynolds, D. (2000). What does the teacher do? Constructivist pedagogies and prospective teachers' beliefs about the role of a teacher. *Teaching and Teacher Education*, 16, 21-32.

Jonassen, D. H., Peck, K. L., & Wilson, B. (1999). Learning with Technology: A Constructivist Perspective. New Jersey: Merrill.

Kılıç, G. B. (2001). Oluşturmacı Fen Öğretimi. *Kuram ve Uygulamadan Eğitim Bilimleri Dergisi*. 1.7-22

Richardson, V. (1997). Constructivist Teacher Education: Building New Understanding Falmer Press, London, UK.

Marlowe B. A. ve Page, M. L. (1998). Creating and sustaining the constructivist classroom. Thousand Oaks, California, Corwin Press.

Millî Eğitim Bakanlığı (2005). *İlköğretim okulu ders programları ve öğretim kılavuzları*. Erzurum: Yakutiye Yayıncılık

Merritt, R.D. (2008). Alternative assessment research starters academic topic overviews, *Ebsco Publishing Inc,*

Noddings, N. (1990). "Constructivism in Mathematics Education". Davis, C. A. Maher & N. Noddings (Ed.), Constructivist Views on the Teaching and Learning of Mathematics (ss.7-18). USA: The National Council of Teachers of Mathematics, Inc.

Ornstein, C. A. and Lasley T. J. (2004). Strategies for Effective Teaching. NY:McGraw-Hill Companies.

Orlich, C. D., Harder, J. R. Callahan, C. R., Trevisan, S. M. and Brown, H. A. (2004). Teaching Strategies: A Guide to Effective Instruction. USA: Houghton Mifflin Company.

Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Paul, R. (1995). Language disorders from infancy through adolescents: Assessment and interventions. St. Louis: Mosby – Year Book Inc.

Popham, W. J. (1995). Classroom assessment. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon

Skinner, B. F. (1968). The technology of teaching. New York: Appleton-Century-Crofts.

Scriven, M. (1967). The methodology of evaluation. In R. W. Tyler, R. M. Gagne, & M. Scriven's (Eds.), *Perspectives of curriculum evaluation* (pp. 39–83). Chicago, IL: Rand McNally

Saban, A, (2002). Öğrenme-Öğretme Süreci: Yeni Teori ve Yaklaşımlar, Nobel Yayınları, Ankara.

Senemoğlu, N. Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya, Ankara, 2002,231.

Smith, P. L. ve Ragan, T.J. (1999).. Instructional Design. New York John VViley & Sons.

Watson, J. B. (1919). Psychology from the standpoint of a behaviorist. Philadelphia: Lippincott.

Weinstein, C.E., & Mayer, R. (1986). The teaching of learning strategies. In M. Wittrock (Ed.), *Handbook of research on teaching.* (pp. 315-327). New York: McMillan

Shute, V. J. (2008). Focus on formative feedback. *Review of Educational Research,* 78(1): 153-189.

Wheatley, G.H.(1991), "Constructivist Perspectivest On Sciences And Mathematics Learning*". Science Education*, 75(1),9-21.

Wiggins, G. (1990). The case for authentic assessment. Washington, DC: ERIC Clearinghouse on Tests, Measurement, and Evaluation. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 328 606).

Yaşar, Şefik (1998)."Yapısalcı Kuram ve Öğrenme-öğretme Süreci." VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Konya: Selçuk Üniversitesi, 9-11 Eylül: 695-701.

Yurdakul, B.(2005). Yapılandırmacılık,(s.39- 61) .Ö. Demirel (Ed*.), Eğitimde Yeni Yönelimler*, Ankara: PegemA Yayıncılık

BÖLÜM
22

ÖĞRENME SÜRECİNDE ÖĞRETİM MATERYALLERİ

Doç. Dr. Özgen Korkmaz* - Doç. Dr. Ertuğrul Usta** - Doç. Dr. Recep Çakır***

Giriş
İletişim ve Yaşantı Konisi
İletişim Sürecinde Etkili Faktörler
Seçici Algı
İlk Algı
Bireysel Farklılıklar
Kaynak Güvenirliği
Kaynak Alıcı Benzerliği
Öğretim Materyallerinin Tasarlanması
Algısal Örgütleme Yasaları
Tasarım İlkeleri
Görsel Tasarım Ögeleri
Öğretim Materyallerinin Genel Özellikleri
İki Boyutlu Öğrenme-Öğretme Araçları
Yazılı Materyaller
Grafik Materyalleri
Akış Diyagramları
Zaman Çizelgeleri
Kavram Haritaları
Yenilikçi Öğretim Ortamları
Özet
Kaynaklar

* Amasya Üniversitesi Teknoloji Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü öğretim üyesi. Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Bilgisayar Öğretmenliği lisans, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar Eğitimi'nde yüksek lisans, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Teknoloji Anabilim Dalı'nda doktora yaptı. 2013 yılında doçent oldu. ozgenkorkmaz@gmail.com

** Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü öğretim üyesi. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü lisans, Syracuse Üniversitesi, Eğitim Teknolojisi Anabilim Dalı'ndan yüksek lisans ve Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Teknolojisi Anabilim Dalı'nda doktora yaptı. 2013 yılında doçent oldu. *ertugrulusta@gmail.com*

*** Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü öğretim üyesi. Kocaeli Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Bilgisayar Öğretmenliği lisans, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı'nda doktora yaptı. 2015 yılında doçent oldu. recepcakir@gmail.com

ÖZET

Genelde eğitimin özelde ise öğrenme ve öğretme sürecinin etkili ve kalıcı olması kuşkusuz pek çok değişkene bağlıdır. Bu değişkenlerin bir grubu da eğitim fakültelerinde lisans programlarında ve pedagojik formasyon programlarında yer alan "Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı" dersi içerisinde yer alan konularla ilgilidir. Bir eğitim-öğretim ortamının başarısı bu değişkenlerin ne ölçüde dikkate alındığı ve nasıl tasarlandığı ile doğrudan ilgili olduğu düşünüldüğünde öncelikli olarak iletişim sürecinin doğru tasarlanması gerekmektedir. Öğrenme ortamında iletişimin sağlıklı olabilmesi kaynak güvenirliği, bireysel farklılıklar, algı prensipleri ve ortak yaşantı alanı gibi iletişimde önemli kavramlara dikkat edilmesi gerekir. İletişim sürecinde bir başka önemli kavram ise birey yaşantıları ile duyu organlarının öğrenmeye olan etkisinin araştırıldığı yaşantı konisidir. Bu koninin ortaya koyduğu bulgular ışığında öğrenme-öğretme sürecinin tasarlanması, öğretim sürecinde görsel ve işitsel materyal kullanımını ve öğrencinin de aktif olması gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, öğrenme-öğretme sürecinde kullanılacak materyallerin etkili olabilmesi için materyal tasarım ilke ve ögelerine dikkat etmek gerekmektedir. Görsel tasarım ilkelerinden yoksun ve başta gestalt olmak üzere algı prensiplerine dikkat edilmeksizin gelişigüzel hazırlanmış bir materyalin öğrenme-öğretme sürecine bir katkısı düşünülemez. Ancak tasarım ilke ve ögeleri açısından hatasız hazırlanmış bir materyal öğrenme-öğretme sürecini kolaylaştırabildiği gibi ortaya çıkan öğrenme ürününü de kalıcı hâle getirebilecektir.

Çağdaş dünyada yeni teknolojiler ışığında öğretim ve öğrenme sürecinin de işleyişi ve yapısı değişmektedir. Başta web teknolojileri olmak üzere öğrenme-öğretme sürecinde birçok çağdaş iletişim teknolojisi bu süreçte kullanılabilmekte ve önemli kazanımlar elde edilebilmektedir. Özellikle yenilikçi web teknolojileri olarak anılan oyunlaştırma, ters yüz edilmiş sınıflar, arttırılmış gerçeklik, sosyal ağlar, web 3.0 gibi ortamlar ile öğrenme-öğretme süreci daha etkili ve kalıcı hâle getirilebilmektedir.

KAYNAKLAR

Alkan, C. (1987). Bilgisayarın Eğitimde Kullanımı. *Eğitim ve Bilim*. 11(62).

Alkan, C. (1995). *Eğitim Teknolojisi* (4. Baskı). Ankara: Atilla Kitabevi.

Alkan, C., & Kurt, M. (1998). *Özel Öğretim Yöntemleri: Disiplinlerin Öğretim Teknolojisi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Anderson, T. (2006). Interaction in learning and teaching on the Educational Semantic Web. *Interactions in online education: Implications for theory and practice,* 141-155.

Azuma, R. (1997). A survey of augmented reality. *Presence-Teleoperators and Virtual Environments*, 6(4), 355-385.

Barr, R. B., & Tagg, J. (1995). From teaching to learning—A new paradigm for undergraduate education. *Change: The magazine of higher learning*, 27(6), 12-26.

Bower, G.H., & Hilgard, E.R. (1981). *Theories of learning* (5th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bozkurt, A. & Genç-Kumtepe, E. (2014). Oyunlaştırma, oyun felsefesi ve eğitim: Gamification. *Akademik Bilişim Konferansı.*

Dökmen, Ü. (2015). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. (45. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ellison, N. B., Steinfield, C. & Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook "friends:" Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer Mediated Communication,* 12(4), 1143-1168.

Galbraith, J. K. (1967). *The new industrial state*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Heinich, R., Molenda, M., & Russell, J. D. (1989). *Instructional media and the new technologies of instruction.* Macmillan.

Hill F. W.(2002). Learning: *A Survey of Psychological Interpretations*, 7th Ed., Pearson.

Horzum, M. B. (2010). Investigating teachers' Web 2.0 tools awareness, frequency and purposes of usage in terms of different variables. *Journal of Human Sciences, 7*(1), 604-634.

Januszewski, A., & Molenda, M. (Eds.). (2013). *Educational technology: A definition with commentary*. Routledge.

Mc Alpine, L., & Weston, C. (1994). The attributes of instructional materials *Performance Improvement Quarterly. 7*(1):19-30.

O'reilly, T. (2007). What is Web 2.0: Design patterns and business models for the next generation of software. *Communications & Strategies*, (1), 17.

Özmen, F., Aküzüm, C., Sünkür, M., & Baysal, N. (2011, May). *Sosyal ağ sitelerinin eğitsel ortamlardaki işlevselliği. In 6th International Advanced Technologies Symposium (IATS'11)* (pp. 16-18).

Seels, B., & Richey, R. (1994). *Instructional technology: The definition and domains of the field.* Association for Educational Communications and Technology.

Bishop, J. L., & Verleger, M. A. (2013, June). The flipped classroom: A survey of the research. In *ASEE National Conference Proceedings, Atlanta, GA* (Vol. 30, No. 9).

Wertheimer, M. (1980). Gestalt theory of learning. *Theories of learning: A comparative approach,* 208-251.

Yalın, H. İ. (2003), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayınları.

EĞİTİM YÖNETİMİ

Hasan Güneş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1554
Eğitim No.: 302
ISBN: 978-605-320-460-2
© 1. Basım, Temmuz 2016

EĞİTİM YÖNETİMİ

Hasan Güneş

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güneş, Hasan.
Eğitim Yönetimi / *Hasan Güneş*
1. Basım, VIII + 152 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-460-2
1. Eğitim 2. Yönetim 3. Okul

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İçinde bulunduğumuz çağın "bilgi çağı" olduğu çoğu kesimlerce ifade edilmektedir. Bu çağın oluşumunda üniversitelerin yeri ve önemi tartışılamaz.

Yaratıcı ürün ve fikirlerin geliştiği yer olan üniversitelerin ayrıcalıklı bir konumu vardır. Üniversiteler bu işlevi bugün de gelecekte de devam ettirecektir. Bu önemli işlevin sürdürülmesinde bilim adamlarının, özellikle geleceğe yön verecek öğretmenlerin, ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Bu açıdan balkıdığında, üniversitelere bağlı eğitim fakültelerinin önemi ve değeri daha da artacaktır.

Bireylerin bilişsel, duygusal, sosyal ve devinişsel gelişimini sağlayan ve toplumun varlığını etkili bir biçimde devam ettiren eğitim örgütlerinin niteliği önem kazanmaktadır. Kuşkusuz, anılan bu işlevlerin yerine getirilmesi eğitim örgütlerinin iyi yönetilmesine bağlıdır.

Çeşitli araştırmalarla desteklenen "eğitim yönetimi" adlı bu kitabın eğitim örgütlerinin etkili yönetilmesine katkı sağlayacağı umulmaktadır. Öğretmen adaylarına ve eğitim yönetimi alanında okuyan öğrencilere yararlı olması dileğiyle.

Bu çalışmamızda desteğini esirgemeyip çalışmamıza önerilerde bulunan Doç. Dr. Mehmet Karakuş'a, yazım ve noktalama hatalarını kontrol edip düzelten Türkçe Öğretmeni İbrahim Halil Çelik'e katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca Kerim Bal'a teşekkür ederim.

Nisan 2016
Hasan Güneş

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: OKULLARDA GÜDÜLENME 1
Maslow Güdüleme Teorisi 4
Maslow Güdüleme Kuramları ve Öğretmenler 6
Mcclelland'ın Başarı Güdüsü Kuramı 7
Başarı Gereksinimi 7
Güç Güdüsü 8
Yakın İlişki Gereksinimi 8
Motivasyonda Çift Etken Kuramı 9
Hijyen Faktörleri 9
Herzberg'in Çift Etken Kuramı ve Öğretmenler 11
Adams'ın Ödül Eşitliği Kuramı 13
Adams'ın Eşitlik Kuramı ve Öğretmenler 14
Wroom'un Motivasyon Beklenti Teorisi 15
Beklenti Motivasyon Teorisi ve Öğretmenler 16
İnsan İlişkileri Yaklaşımı ve Howtorne Araştırmaları 16
Örgütsel Motivasyon ile İlgili Araştırmalar 17

2. Bölüm: OKULLARDA ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA 23
Örgütsel Çatışmaya Genel Bakış 23
Örgütsel Çatışma ve Nedenleri 24
Okullarda Örgütsel Çatışmanın Yönetimi 29
Örgütsel Çatışma ve İlgili Araştırmalar 33
Okullarda Kaynak Dağılımına Bağlı Çatışma 37
Okul Yöneticilerinin Tutum ve Davranışlarının Neden Olduğu Çatışma 38
Öğretmenler Arasında Görülen Değer Farklılıklarından Doğan Çatışma 38

3. Bölüm: OKULLARDA ÖRGÜTSEL DEĞİŞME SÜRECİNİN YÖNETİMİ 41

4. Bölüm: ÖRGÜTLERDE STRES YÖNETİMİ 63
Örgütsel Stres ve İlgili Araştırmalar 68

5. Bölüm: İLKÖĞRETİM OKULU YÖNETİCİLERİNDE TÜKENMİŞLİK 75
Problem Durumu 75
Problem Cümlesi 77
Alt Problemler 77
Sayıltılar 77
Sınırlılıklar 77
Tanımlar 78
Kuramsal Yayınlar ve Araştırmalar 78

Türkiye'de Yapılan Araştırmalar ... 89
Yabancı Ülkelerde Yapılan Araştırmalar ... 93
Yöntem ... 96
Evren ve Örneklem ... 96
Veri Toplama Aracı ... 97
Verilerin Analizi ... 97
Bulgular ve Yorum ... 97
Sonuç ve Öneriler ... 108
Özet ... 109
Kaynaklar ... 111

6. Bölüm: ÖRGÜTSEL İLETİŞİM ... 115
Yazılı İletişim Araçları ... 117
Raporlar ... 117
Örgüt İçi Süreli Yayınlar ... 118
Bültenler ... 118
Broşürler ... 118
El Kitapları ... 118
Mektuplar ... 119
Afişler ... 119
Yıllıklar ... 119
Sözlü İletişim Araçları ... 119
Genel Kurul ... 119
Konferanslar ... 119
Seminerler ... 120
Görsel-İşitsel İletişim Araçları ... 120
Sanal İletişim Araçları ... 120
Salkım (Merkezi) Modeli ... 120
"Y" Modeli ... 121
Zincir Modeli ... 122
Çember Modeli ... 122
Serbest Model ... 122
Örgütsel İletişim ve İlgili Araştırmalar ... 125
Okullarda İletişim ... 129

7. Bölüm: ÖRGÜTLER VE MOBBİNG ... 131
Mobbing ile İlgili Araştırmalar ... 136

KAYNAKLAR ... 143

KAYNAKLAR

Açıkalın, Aytaç (1994).**Teknik ve Toplumsal Yönleriyle Okul Yöneticiliği**. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Akca ve Erigüç (2007). " Hastane çalışanlarının Yöneticileri ve Çalışma Arkadaşları ile Yaşadıkları Çatışma Nedenlerine Yönelik Bir Araştırma" Bu makale 30.07.2007 tarihinde dergiye gönderilmiş, 13.07.2007 tarihinde yayınlanmak üzere kabul edilmiştir.

Akgün, Nuri; Kaya Yıldız ve Devran Çelik" Ortaöğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretmnlerle Aralarında Çatışmaları Yönetme Yöntemleri**" Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Cilt 9 sayı 1.

Akpınar, Burhan (2008)" Eğitim Sürecinde Öğretmenlerde Strese Yol Açan Nedenlere Yönelik Öğretmen Görüşleri" **Kastamonu Eğitim Dergisi.** Ekim 2008 cilt:16 no:2 s 359-366.

Aksu, Türkan ve Beysun Güneri (2011). " Öğretim Elemanlarının Maruz Kaldıkları Yıldırma Davranışlarının İşe Yabancılaşmaları Üzerine Etkisi**" e-Uluslar Arası Eğitim Araştırmaları Dergis**i.cilt2 sayı 4: sonbahar 2011 ss, 28-43.

Alıç, Mehmet. Genel Liselerde Örgütsel Değişme İhtiyacı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Yayın No:15, 1990.

----------"Eğitim Örgütleri Nasıl Değişmelidir?, "Eğitim ve Bilm Dergisi, Cilt No:26, Sayı No:86 1992, s.12-17.

Alkan, Cevat. Eğitim Teknolojisi. Üçüncü Baskı. Ankara: 1984.

Alkan, Metin. Ortaöğretimde Yenileşme. (Hazırlayan: Özcan Demirel), Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1992.

Altınok, Vicdan (20099" İş Stresinin Ortaöğretim Öğretmenleri Üzerindeki Etkisi". **GÜ. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi.** Cilt 29, sayı 2 (20099 513-532.

Altunay, Esen, Gülşin Oral ve Münevver Yalçınkaya (2014) "Eğitim Kurumlarında Mobbing Uygulamalarına İlişkin Nitel Bir Araştırma" **Sakarya Unıversty Jurnal of Education**, 411 (Nisan/april b2014) ss. 62-80.

Altundaş, Ceren (2010) " Mobbing Kavramı ve örnekleri Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma" **Jurnal Of Yaşar University** 2010 18 (5) 2995-3015.

Argon, Türkan ve Ramazan Ertürk (20013)." İlöğretimokulu Öğretmenlerinin İçsel Motivasyonları ve Örgütsel Kimliğe Yönelik Algılar" **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 2013, cilt19, sayı 2, ss:159-179**

Aşır, Serap Karabacak ve Gülden Akın (20149. " İlköğretim Okullarındaki Yıldırmaya (Mobbing) Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Bir Bakış" **Internatıonal Jurnal Of Human Sciences.** Volume 11 ıssue 1 year 2014.

Atay, Kenan (2001)."Okul Müdürlerinin Çatışmaları Çözümleme Stratejilerine İlişkin Öğretmen Okul Müdürü ve Denetmen Algıları". **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi.** Kış sayı 21 ss.21-3.

Aydın, Mustafa (2005). **Eğitim Yönetimi**. Ankara: Hatipoğlu.

Aydın, Mustafa, Hüseyin Başar, Işıl Ünal, Berrin Burgaz, Yusuf Badavan, Esergül Balcı, Yasemin Koçak. Eğitim Sosyolojisi: Seçme Yazılar. Ankara: 1987.

Ayık, Ahmet ve Mustafa Fidan (2014). "İlköğretim Kurumlarında Örgütsel İletişim ile Okul Kültürü Arasındaki İlişki**". Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Mart 2014, sayı 29, 108-134.

Aytaç, Tufan" Öğretmenlerin Okulda Karşılaştıkları Mobbinge İlişkin Hizmet Süresinin Etkisi: Bir Meta-Analiz: **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi** 2015, cilt 21, sayı 2, ss 161-182.

Başaran, İbrahim . Yönetime Giriş. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Yayın No:35, 1984.

Bayrak, C**.** (1996) **"**Örgütsel Çatışma Üzerine Düşünceler", **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 6, sayı 1, ss. 17-27.

Bayrak, Çoşkun. Eğitim Yüksekokullarında Örgütsel Değişme. Eskişehir: AÖF Yayınları, Yayın No: 547, 1992.

Bolat, Tamer ve Diğerleri (2006). **Yönetim Ve Organizasyon**. Ankara: Detay Yayıncılık.

Budak, Gülay ve Gönül Budak (2016). **İşletme Yönetimi**. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Bursalıoğlu, Ziya (2008). **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Campbell, Roald, John E. Corbally and Rahhael O. Dystrand. Introduction to Educational Administration. Bostan: Allynon Bocan, 1983.

Cemaloğlu, Cemal (2007) "Örgütlerin Kaçınılmaz Sorunu: Yıldırma" **bilig, yaz**/2007.

Cemaloğlu, Necati ve Abbas Ertürk (2007)." Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Yıldırma Eylemlerinin Cinsiyet Yönünden İncelenmesi" **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi.** Bahar 2007, 5 (29, 345-362.

Cemaloğlu, Necati ve Ali Çağatay Kılınç (2012). "İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışları ile Öğretmenlerin Algıladıkları Örgütsel Güven ve Yıldırma Arasındaki İlişki" Eğitim ve Bilim. 2012, cilt 37, sayı 165.

Cemaloğlu, Necati (2007). "Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri İle Yıldırma Arasındaki İlişki" **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 33:77-87.

Demir Yeter ve Mustafa Fedai Çavuş (2009)" Mobbingin Kişisel ve Örgütsel Etkileri Üzerine Bir Araştırma" **Niğde Üniversitesi İİB Dergisi**, Haziran 2009, cilt2, sayı1, 13-32.

Demir, Kamile (2000)." **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar** (Editör: Cevat Elma ve Kamile Demir). Ankara: Anı Yayıncılk.

Demirel, Yavuz ve Zeliha Seçkin (2011)" Örgütsel iletişim ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma" **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü**. Cilt 20, sayı 2, 2011, sayfa 35-49.

Deniz, Derya ve Pınar Ünsal (2010). "İşyerinde Yıldırmaya Uğramada Dışa dönük ve Nevrotik Kişilik Yapıları ile Cinsiyetin Rolü" İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Ocak 2010., cilt 12, sayı 1, p sayfa 29-44.

Dicle, Ülkü ve Atilla Dicle. Yönetim: Seçme Yazılar (Derleyen : Şan Özalp) Eskişehir: İkdisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Yayın No : 177, 1977.

Doğan, Soner ve Osman Koçak (20014). Okul Yöneticilerinin Sosyal İletişim Becerileri İle Öğretmenlerin Motivasyon Düzeyleri Arasındaki İlişki" **Kuram ve Uygulamada Eğitim yönetimi** 2014, cilt 20, sayı 2, ss. 191-216.

Durna, Ufuk (2004)" Stres, A ve B Tipi kişilik yapısı ve Bunlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma" **Yönetim ve Ekonomi.** Yıl 2004 cilt 11 sayı:1 Celal Bayar Üniversitesi İİBF. Manisa.

Efeoğlu İ. Efe ve Hüseyin Özgen (2007)" İş-Aile Yaşam Çatışmasının İş Stresi: İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkileri: İlaç Sektöründe Bir Araştırma" **ÇU. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Cilt 16, sayı 2, 2007, s 37-38.

Erbaşlar, Gazanfer (2015). **Örgütsel Davranış**. Ankara: Nobel

Eren, E. (2004). **Örgütsel Davranış ve Yönetim.** Ankara: Beta Yayıncılık.

Ergül, Hüseyin Fazlı (2005). "Motivasyon ve Motivasyon Teknikleri" Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www. Sosder.com Güz 2005 c.4 ms.14. (67-69).

Eroğlu, Feyzullah (2006). **Davranış Bilimleri**. İstanbul: Beta yayıncılık.

Eroğluer, Kemal (2001)" Örgütsel İletişim ve İş Tatmini Unsurları Arsındaki İlişkiler: Kuramsal Bir İnceleme" **Ege Akademik Bakış.** cilt 11 sayı 1 ocak 2011 ss. 1409-1424.

Ertekin, Yücel (1982). **Örgütsel Çatışma, Örgüt psikolojisi ll**. Ankara: Todai.

Everard, Bertie and Geoffrey Morris. Effective School Management. London: Paul Chapman Publishing Ltd, 1990.

Güçlü, Nezahat; Ergün Recepoğlu ve A. Çağatay Kılınç (2014). "İlköğretim Okullarının Örgütsel Sağlığı ile Öğretmenlerin İş Motivasyonları Arasındaki İlişki" **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 29 (1), 140-146.

Gümüştekin, Gülten Eren ve Ali Bircan Öztemiz (2004)"Örgütsel Stres Yönetimi ve uçucu Personel Üzerinde Bir Uygulama" **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, sayı:23, Temmuz-Aralık, 2004, ss, 61-85.

Gümüştekin, Gülten Eren ve Fikret Gültekin (2009)" Stres Kaynaklarının Kariyer Yönetimine Etkileri". **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.** Sayı:23 Nisan 2009.

Güney, Salih (2012). **Örgütsel Davranış**. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Hanson, Mark. Educational Administration and Organizational Behavior. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1991.

Hellrigel, Don, W. Slocum and Richard W. Woodman. Organizational Behavior. St Paul: West Publishing Company, 1986.

Helvacı, Mehmet Akif ve Hüdayi Başın (2013)" Okul Yöneticilerinin Kullandıkları Motivasyon Yaklaşımları Uşak ili Örneği)" **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi"** Kış-2013 cilt:12 sayı:44 (300-322).

Hicks, G. Herbert. Örgütlerin Yönetimi : Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından. (Çeviren : Bintuğ Aytek ve Birol Bumin) Ankara: Turhan Kitabevi, 1972.

İbicioğulu, Hasan; Münire Çiftçi ve Seher Derya (2009)." Örgütlerde Yıldırma (Mobbing). Kamu Sektöründe Bir İnceleme" **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi.** Cilt 1, sayı 2, 2009.

Karahan, Atilla ve Hüseyin Yılmaz (2014). " Mobbinge ve Örgütsel bağlılık İlişkisine Yönelik Bir Çalışma" **Journal of University** 2014 9 (33) 5692-5715.

Karakoç, Nihat (1990)."Örgütteki İletişim Xayıflığının Belirtileri" **Kurgu Dergisi.** S:8, 181-201, 1990.

Karaköse, Turgut ve İbrahim Kocabaş (2006). "Özel ve Devlet Okullarında Öğretmenlerin Beklentilerinin İş Doyumuna ve Motivasyon Üzerine Etkileri**" Eğitimde Kuram ve Uygulama** 2006, 2 (1):3-14.

Karaköse, Turgut ve İbrahim Kocıbaş (2006)."Özel ve Devlet Okullarında Öğretmenlerin Beklentilerinin İş Doyumu ve Motivasyon Üzerine etkileri" **Eğitimde Kuram ve Uygulama**. 2006, 2 (1):3_14.

Karcıoğlu, Fatih (2012). " Mobbing (Yıldırma ve Örgütsel Bağlılığa Etkisi" **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.** Cilt 26, sayı 1, 2012.

Karcıoğlu, Fatih, Elif Gövez ve Cem Kahya (2011) "Yöneticilerin İletişim Tarzı Ve kullandıkları Çatışma Yönetim Stili Arasındaki İlişki" **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** 2011 15 (19: 327-340.

Karcıoğlu, fatih; Kürşat Timuroğlu ve Orhan Çınar (2009)" Örgütsel İletişim ve iş tatmini İlişkisi-Bir Uygulama-" **Yönetim**. Yıl 20 sayı:63 Haziran 2009.

Kırel, Çiğdem (2007) "Örgütlerde Mobbing Yönetimde Destekleyici ve Risk Azaltıcı Öneriler" **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Cilt 7 sayı 2, 317-334 (2007).

Koc, Mustafa ve Hilal Urasoğlu Bulut (2009)." Ortaöğretim Öğretmenlerde Mobbing: Cinsiyet Yaş ve Lise Türü değişkenleri Açısından İncelenmesi" **İnternational Online Jurnal Of Educatiıonal sciences,** 2009, (19, 61-90.

Koçel, Tamer (2003**). İşletme Yöneticiliği**. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Kurgun, Osman Avşar (2013). **Örgütsel Davranış**. Ankara: Detay Yayıncılık.

Kurt, Türker (2005). Herzberg'in Çift Faktörlü Güdüleme Kuramının Öğretmenlerin Motivasyonu Açısından Çözümlenmesi". **GÜ: Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 25, sayı 1 (2005). 285 -289.

Levin, Benjamin. " Scholl Response to Achanging Environment", Journal of Educational Administration, Vol:31, No:2, 1993, P.4-21.

Lunenburg, Fred L. and Allan C. Orsntain. Educational Administration. California : Wadsworth Publishing Company. 1992.

Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 S. K), Resmi Gazete, Haziran 1979.

Nural, Eşref; Şükrü Ada ve Ali Çolak (2012). " Öğretmen Algılarına Göre Okul Müdürlerinin Kullandıkları Çatışma Yönetimi Yöntemleri" **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 20012 16 (3).197-210.

Onay, Meltem ve Sevinç Ergüden (2011)." Örgütsel-Yönetsel Motivasyon faktörlerinin Çalışanların Performans ve verimliliğine Etkilerini İncelemeye Yönelik Ampirik Bir Çalışma:Manisa :Sosyal Güvenlik Kurumu" **Organizasyon ve Yönetim Bilimler Dergisi**. Cilt 3, sayı 12:211.

Otrar Mustafa ve Yasemin Övün (2007) "Okul Müdürlerinin Çatışma Yönetim Stilleri ve Öğretmenlerde Oluşturduğu Stres Düzeyi Arasındaki İlişki" **Eğitim Bilimleri Dergisi.** İstanbul: Marmara Atatürk Eğitim Fakültesi, sayı 25, s 139-170.

Owens, G. Robert. Organizational Behavior in Education. Third Edition. New Jersey: Prentice- Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1987.

Öğüt, Adem; Tahir Akgemci ve M.Tahir Demirel (?)" Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi Bağlamında Örgütlerde İşgören Motivasyonu Süreci". **Dergisosyalbil.**selcuk.edu.tr/sosbed/article.

Örücü, Edip ve Aysen Kanbur (2008)." Örgütsel Yönetsel Motivasyon Faktörlerinin Çalışanlarının Performans ve Verimliliğine Etilerini İncelemeye Yönelik Ampirik Bir çalışma: Hizmet ve Endüstri İşletmesi Örneği" **Yönetim ve Ekonomi**. Yıl:2008 cilt 15 sayı1 Celal Bayar Üniversitesi İİBF Mannisa.

Özdemir, Selim ve Terane Muradova (?)."Örgütlerde Motivasyon ve Verimlilik İlişkisi". **Journal of afqaz Üniversity**.

Özdemir, Servet; Feridun Sezgin ve Zeynep Kaya (2011)" İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Stresle başa Çıkma Tarzları İle Kullanacakları Mizah Tarzları Arasındaki İlişki" **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. 2**011, cilt 17, sayı 3: ss-405-428

Özdoğru, Mehmet ve Mehmet Aydın (?)."İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Karara Katılma Durumları ve İstekleri İle Motivasyon Düzeyleri Arasındaki İlişki" Bu çalışma İlk Yazarın yüksek lisans tezi olup herhangi bir konfrensta sunulmamıştır.

Özgan, Habib, Mevlut Kara ve Mustafa Cüneyt Aslan (2013)." Öğretmenlerin Okul Yöneticilerine Uyguladıkları Psikolojik Yıldırma Uygulamaları ve etkileri" **Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi.** 2013-1 (1), 2-14.

Özkaya, Meltem Onay ve Volkan Yakın ve Tuğba Ekinci" Stres Düzeylerinin Çalışanların İş Doyumu Üzerine Etkisi" **Yönetim ve Ekonomi** yıl:2008 cilt 15 sayı Celal Bayar Üniversitesi Manisa.

Özmen, Fatma ve Fatma Aküzüm (2000). "Okulların Kültürel Yapısı İçinde Çatışmalara Bakış Açısı ve Çatışma Çözümünde Okul Yöneticilerinin Liderlik Davranışları" **Sosyal Beşeri Bilimler Dergis**i.cilt2, sayı2, 2010.

Öztabağ, Lütfü (1970). **Psikolojide İlk Adım.** İstanbul. Remzi Yayınevi

Öztaş, Uğur ve Osman Akın (2009)"Örgütsel Çatışma Yönetiminde Cinsiyet Farklılıkları Antalya Serbest Bölgesinde Bir Araştırma", **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi**. Cilt1, sayı 1, 2009.

Öztürk, Zekai ve Hakan Dündar (2003)" Örgütsel Motivasyon ve Kamu Çalışanlarını Motive eden Faktörler" C.Ü. **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.** Cilt 4, sayı 2, 2003.

Pehlivan, Kevser Baykara (2005)."Öğretmen Adaylarının İletişim Becerisi Algıları Üzerine Bir çalışma" **İlköğretim-online** 4 (2), 2005 17-23.

Recepoğlu, Ergün (2013)" Öğretmenlerin İş Motivasyonlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi" **Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi**. Mayıs 2013 cilt:21 NO:2

Riggio, Ronald E. (2014). **Endüstri ve Örgüt Psikolojisine Giriş.** (Çeviri Editörü: Belkıs Özkara). Ankara :Nobel yayıncılık.

Robbıns, S.P (1994). **Örgütsel Davranışın Temelleri** (Çeviren: Ayşe Öztürk). Eskişehir: Etam Yayıncılık.

Robbins, Stephen P: ve Timoty A. (2015). **Örgütsel Davranış** (Çeviri Editörü: İnci Erdem. Ankara: Nobel Yayın.

Robbins, Stephen; Davıd A. Decenzo ve Mary Coulter (2013). **Yönetimin Esasları** (Çeviri Editörü: Adem Öğüt). Ankara: Nobel Yayın.

Sabancı, Ali ve Reyhan Şekerci (2014)." İlköğretim okulu Yöneticilerinin Öğretmenlere Yönelttikleri Yıldırma Davranışları ve Bu Davranışların Nedenleri" **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Eylül 2014, sayı 31, 18-41.

Sarıgüt, Selami. "Örgütsel Değişim, Yaratıcılık ve Bürokratik Çelişki, " Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, Cilt No:1, Sayı No: 3-4, 1968, s.58-65.

Sarpkaya, Ruhi (2002). "Eğitim Örgütlerinde Çatışma Yönetimi ve Bir Örnek Olay" **Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. sayı31, ss414.

Sotner, James A.F and Charles Wankel. Management. New Jersey: Printice-Hall International Inc, 1986.

Soysal, Abdullah (2009)" İş Yaşamında Stres" Çimento işveren mayıs 2009.

Sökmen, Alptekin (2013). **Örgütsel Davranış**. Ankara: Detay Yayıncılık.

Sökmen, Alptekin (2014). **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon.** Ankara: Detay Yayıncılk.

Şahin, Ali (2007).”Türk Kamu Yönetiminde Yönetsel İletişim ve Bu Konuda Düzenlenen Bir Anket Çalışmasının Sonuçları” **Maliye Dergisi**. Sayı 152 Ocak-Haziran 2007.

Şahin, Hülya” Örgütsel Stres” **atwww.org.tr**

Şimşek, Şerif (2001).**Yönetim ve Organizasyon.** Konya:Gülay Ofset.

Şirin, Erkan Faruk ve Ahmet Azmi Yetim (2009).” Beden Eğitimi ve spor Yüksekokulunda Yöneticilerin Çatışma Yönetimi Stratejileri ni Kullanma Düzeylerinin Yönetici ve Akademisyen Algılarına Göre İncelenmesi” **BSD**2009; 4; 414.

Tanilli, Server. **Nasıl Bir Eğitim İstiyorsunuz?** Altıncı Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 1992.

Tanrıöğen, Abdurrahman “ Değişikliğe Karşı Direnme ve Eğitim Yöneticilerinin Direnme Karşısındaki Rolleri, ” **Çağdaş Eğitim**, Sayı No: 211, 1995, s.8-12.

Taşkın, Erdoğan (2013). **İşletme Yönetimi İlkeleri**. Ankara: Nobel Yayın.

Tengilimoğlu, Dilaver ve Fatma Akdemir Mansur ”İşletmelerde Uygulanan Mobbingingin (Psikolojik Şiddet) Örgütsel Bağlılığa Etkisi”. **İktisadi İncelemeler Dergisi**

Tetik, Semra (2010) ”Mobbing Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi **”KMU Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi 1**2 (18): 8-89, 2010.

Tezcan, Mahmut. “Toplumsal Değişmelerin Ülkemiz Eğitimine Etkileri” **Eğitim ve Bilim**, Cilt No: 5, Sayı No:25, 1980, s. 28-40.

Tınaz, Pınar ”Mobbing: İşyerinde Psikolojik Taciz” **Çalışma ve Toplum**. 2006/3.

Tınaztepe, Cihan (2012) ”Örgüt içi Etkin İletişimin Örgütsel Sinizme Etkisi” **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi.** Cilt 4, sayı 1:2012.

Tikici, Mehmet ve Mehmet Deniz (1993). **Örgütsel Davranış**. Özmert ofset Malatya.

Tokgöz, Oya, “Kitle İletişim Araçlarının Öğrenme Rolü ve Önemi” **Eğitim ve Bilim**, Cilt No:8, Sayı No: 47, 1984, s.23-28.

Toprakçı, Erdal, “Eğitim Yönetiminin Kendine Özgü Yönlerini” (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.

Tortop, Nuri, Eyüp İspir ve Burhan Aykaç. **Yönetim Bilimi.** Ankara: Yargı Yayınları

Tuncer, Polat (20139." Örgütlerde Performans Değerlendirme ve Motivasyon". **Sayıştay Dergisi**. Sayı 88: Ocak-Mart 2013.

Turhan, Esra; Sally Neumann ve Ergin Dilbaz (2015)" Okul Örgütlerinde Mobbinge Maruz Kalan Öğretmenlerin Başa Çıkma Davranışına İlişkin Görüşleri (Eskişehir ili Örneği)" **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** 15 (2), 404-420.

Turunç, Ömer ve Mazlum Çelik (2010)" Çalışanların Algıladıkları Örgütsel Destek ve İş Stresinin Örgütsel Özdeşleşme ve İş Performansına Etkisi" **Yönetim ve Ekonomi.** Yıl:2010 cilt:17 Sayı 2 Celal Bayar Üniversitesi İİBF Manisa.

Tutar, Hasan (2004)"İşyerinde Psikolojik Şiddet Sarmalı-Nedenleri ve Sonuçları" **Yönetim Bilimleri Dergisi. (2:2).2**004.

Tutar, Hasan (2014). **Örgütsel Psikoloji**. Ankara: Detay Yayıncılık.

Tutar, Hasan (2016). **Örgütsel Davranış.** Ankara: Detay Yayıncılık.

Türnüklü, Abbas (2005). " Lise Yöneticilerinin Çatışma Çözüm Strateji ve Taktiklerinin Sosyal Oluşturmacılık Kuramı Perspektifinden İncelenmesi" **Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetim**i. Bahar 2005: sayı42 ss.255-278

Türnüklü, Abbas ve İdris Şahin ve Namık Öztürk (2002). "İlköğretim Okulunda, Öğrenci Öğretmen, Okul Yöneticisi ve Velilerin Çatışma Çözüm Stratejileri" **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. Sayı 32; ss574-59.

Tüzün, İpek Kalemci ve İrfan Çopler (?)." Örgütsel Özdeşleşme Kavramı ve İletişim Etkinliği İlişkisi". **Journal of yasar Üniversity**, 3 (9), 1011-1027.

Uğurlu, Celal Teyyar ve Hasan Güneş (2012). "Ortaöğretim Okullarında Yıldırma (Mobbing) Davranışlarına İlişkin Öğretmen görüşleri" **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**. Güz- 2012, 10 (4), 718-749.

Uslu, Barış (2012). "İlköğretim Okulu öğretmenlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ile Örgütsel İletişim Algıları Arasındaki İlişki" **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. 2012, cilt 18, sayı 3, ss461-489.

Yelkikalan, Nazan (2006)" Aile Şirketlerinde Çatışma ve Bir Çözüm Önerisi: Stratejik Planlama" **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. (12) 2006/2.195-209.

Yıldırım, Nail, (2011)" Okul Müdürlerinin Motivasyonları Üzerine Nitel Bir İnceleme" **AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi.** 11 (1), 2011, 71-72.

Yıldızoğlu, Hüseyin ve Berrin Burgaz (2014). "Okul Yöneticilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleriyle Çatışma Yönetimi Stili Tercihler Arasındaki İlişki" **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.**29 (2), 295-310 (Nisan 2014).

Yücel, Şimşek ve Yahya Altın Kurt (2009)." Endüstri Meslek Liselerinde Görev yapan Öğretmenlerin Okul Müdürlerinin İletişim Becerilerine İlişkin Görüşler". **Akademik Bakış.** Sayı 17 temmuz-Ağustos –Eylül 2009.

Zembat, Rengin (2012). " Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Yöneticisi, Meslektaşları ve Aileler Bağlamında Algıladıkları Çatışma Durumlarının İncelenmesi**" Eğitim ve Bilim2012**, cilt 37, sayı 163.

4. Basım

EĞİTİMDE BİREYSEL FARKLILIKLAR

EDİTÖRLER
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun
Prof. Dr. Deniz Deryakulu

YAZARLAR
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun
Prof. Dr. Deniz Deryakulu
Prof. Dr. Ali Şimşek
Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak
Doç. Dr. Jale Balaban Salı
Doç. Dr. Metin Pişkin
Prof. Dr. Fatma Hazır Bıkmaz
Yrd. Doç. Dr. Berrin Eylen Özyurt

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 873
Eğitim Bilimleri No. : 185
ISBN : 978-605-133-774-6
© 4. Basım, Kasım 2016

EĞİTİMDE BİREYSEL FARKLILIKLAR

Editörler: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Deniz Deryakulu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kuzgun, Yıldız., Deryakulu, Deniz.
Eğitimde Bireysel Farklılıklar */ Yıldız Kuzgun - Deniz Deryakulu*
4. Basım, VI + 334 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-774-6
1. Bireysel Farklılıklar 2. Öğretim 3. Öğrenme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsanlar arasında sayılamayacak kadar çok yönden farklar olduğu ve her insanın çok çeşitli yeteneklere farklı düzeylerde sahip olduğu, insanlığın var oluşundan beri bilinen bir gerçektir. Bu olguyu her insan, diğer insanlarla etkileşimde bulunurken az çok deneyimlemiştir.

Davranış değiştirme ve geliştirme süreci olarak tanımlayabileceğimiz eğitim, bireysel özelliklerin ayrıntılı olarak dikkate alınması gereken özel bir alandır. Bir kimsenin neleri, ne derecede ve hangi yöntemlerle öğrenebileceğini, öncelikle onun doğasından kaynaklanan bireysel özellikleri belirlemektedir. Eğitim anlayışı bu gerçeği dikkate almadığı takdirde, istendik davranışları geliştirme çabalarının başarısız kalması bir yana, bireyde istenmedik bazı davranışların gelişmesi de söz konusu olabilmektedir.

İnsanlar arasında sayısız yönden farklar olduğu kadar benzerlikler, ortak yönler de çoktur. Eğitim programları öncelikle benzerlikler üzerine kurulur, uygulamada her bireyin yapısına göre ayarlamalar yapılması beklenir. Eğitim, bireyler arasındaki farklılıklara duyarlı olabildiği ölçüde başarılı olabilir. Eğitimde benzerliklere odaklanmak ekonomiktir, kolaylıktır, farklara odaklanmak ise zor ve pahalıdır fakat insan doğasının zenginliklerine ancak bu yolla erişilir ve toplumda çeşitlilik bu yolla sağlanır.

Bu kitap, öğretmenlere, öğretmen adaylarına ve eğitimin değişik uzmanlık alanlarında görev yapan ya da ileride yapacak olanlara, öğretme-öğrenme süreçlerini tasarımlama ve uygulamada dikkate alınması gereken on ayrı bireysel farklılık alanını kapsamlı biçimde tanıtmak amacıyla hazırlanmıştır. Her bölümde ele alınan bireysel farklılıkla ilgili kuramsal açıklamalara, araştırma sonuçlarına ve uygulayıcılar için önerilere yer verilmiş, bireysel farklılığı belirlemede kullanılabilecek ölçme araçları tanıtılmıştır. Bu çalışma, eğitim hizmetlerinin niteliğinin arttırılmasına az da olsa bir katkı sağlayabilirse, buna emek veren yazarlar olarak çok mutlu olacağız.

Tüm yazarlar adına

Prof. Dr. Yıldız Kuzgun
Prof. Dr. Deniz Deryakulu

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

1. Bireysel Farklılıklar ve Eğitime Yansımaları 1
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun – Prof. Dr. Deniz Deryakulu

2. Zekâ ve Yetenekler 13
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun

3. İlgiler 71
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun

4. Öğrenme Biçimi 95
Prof. Dr. Ali Şimşek

5. Önbilgi 137
Prof. Dr. Ali Şimşek

6. Öğrenmede Güdülenme.....167
Doç. Dr. Jale Balaban Salı

7. İçedönük ve Dışadönük Kişilik Yapısı 195
Doç. Dr. Metin Pişkin

8. Denetim Odağı 233
Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

9. Epistemolojik İnançlar 253
Prof. Dr. Deniz Deryakulu

10. Öz Yeterlik İnançları 281
Prof. Dr. Fatma Hazır Bıkmaz

11. Cinsiyet.....305
Yrd. Doç. Dr. Berrin Eylen Özyurt

Bölüm 1

BİREYSEL FARKLILIKLAR VE EĞİTİME YANSIMALARI

Prof. Dr. Yıldız Kuzgun Prof. Dr. Deniz Deryakulu

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Giriş

İnsanlar pek çok bakımdan birbirlerinden farklıdırlar. Bu farklılıkların nedenleri, birey ve toplum açısından olası doğurguları her zaman ilgi çeken konuların başında gelmiştir. Birçok bilim alanı bu konunun aydınlığa kavuşturulmasına katkı sağlamıştır. Doğadaki en gelişmiş sistemlerden biri olan insanı ve onun davranışlarını çözümlemeye çalışmak aslında oldukça zor ve karmaşık bir iştir. Bireyler arasındaki farklılıklardan çoğu zaman ilk dikkat çekeni fiziksel farklılıklardır. Ancak bilindiği gibi, bireyler yalnızca fiziksel açıdan değil, zihinsel (bilişsel), psikolojik, toplumsal ve kültürel açıdan da birbirlerinden farklılıklar göstermektedirler. Neden bazı insanların uzun, bazılarının kısa boylu olduğu; bazılarının anne, baba, abla, ağabey, büyükanne ya da büyükbabalarına oldukça benzemelerine karşılık, bazılarının fiziksel görünüş olarak hiçbir yakın akrabasına benzemediği; bazılarının oldukça sosyal, girişken, neşeli, mutlu, bazılarının ise antisosyal, içe kapanık veya mutsuz olduğu ya da hiç eğitim almamış dezavantajlı yaşam koşullarına sahip bir anne-babadan belirli bir konuda, örneğin; müzik, resim ya da matematik konusunda üstün yeteneğe sahip bir çocuğun nasıl dünyaya gelebildiği gerçekten ilgi çekici konulardır. Biyoloji ve genetik biliminin gelişmesiyle birlikte bu konularda oldukça aydınlatıcı ve yol gösterici bilgilere ulaşılmıştır.

Kaynaklar

Jonassen, D. H. & Grabowski, B. L. (1993). **Handbook of individual differences, learning, and instruction.** Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Mayer, R. E. (1982). Learning. In H. E. Mitzel (Ed.), **Encyclopedia of educational research.** NY: The Free Press.

Revelle, W. (n.d.). Individual differences. In A. E. Kazdin (Ed.), **The encyclopedia of psychology.** Available at: http://fas.psych.nwu.edu/revelle/publications/ids.html

Smith, P. L. & Ragan, T. J. (1999). **Instuctional design.** (2nd ed.), NY: John Wiley & Sons.

Ville, C. A. (1979). **Genel biyoloji.** (Çevirenler: M. N. Şişli, A. N. Bozcuk, S. Bozcuk ve A. Boşgelmez). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Weber, A . (1949). **Felsefe tarihi.** (Çev. H. V. Eralp). İstanbul: Pulhan Matbaası.

Bölüm 2

ZEKÂ ve YETENEKLER

İnsanın En Önemli Uyum Araçları

Prof. Dr. Yıldız Kuzgun
Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Giriş

Doğa, her canlıyı, yaşamını sürdürebilmesi için gerekli birtakım sistemlerle donatmıştır. İnsan dışındaki canlılar beslenme, korunma ve üreme gibi biyolojik işlemleri içgüdü adı verilen, değişmez davranış kalıpları ile yerine getirmektedirler. İnsan ise, çevresine esnek bir uyum gösteren, çevresini etkileyip değiştirerek gereksinimlerini karşılama becerisi gösterebilen bir varlıktır. Bu sayede insanın gereksinimlerini karşılama yöntem ve araçlarında her an ilerlemeler olabildiği gibi, gereksinimleri de artabilmekte ve çeşitlenebilmektedir.

Her toplumda bireyler arasında, deneyimlerini hatırda tutma, bunlardan yararlanarak karşılaşılan engelleri aşma, sorunlarını çözmek için yeni yöntemler geliştirme gücü yönünden farklar olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Toplumlar, bu gücü üst düzeyde gösterenleri zeki, akıllı, kurnaz, yetenekli; düşük düzeyde gösterenleri donuk, gabi, aptal, ebleh gibi aralarında anlam farkları olan çeşitli sıfatlarla nitelendirerek, bireyleri güçlerine uygun olan işlere yönlendirmeye çalışmışlardır.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına gelinceye kadar, kimlerin eğitimden en iyi yararlanabileceğini, kimlerin belirli görevleri yapabilecek hâle gelebileceğini önceden belirleme gereksinimi duyulduğunda, bazen sistemli fakat çok kere de

Kaynaklar

Ackerman, P. L. (1999). Traits and knowledge as determinants of learninig and individual differences: Putting it all together. In P. L. Ackerman, P. C. Kyllolen, & R. D. Robertz (Eds.), **Learning and individual differences: Process, trait and content determinants.** Washington DC: American Psychological Association.

Ackerman, P. A. & Heggestad, D. E. (1997). Intelligence, personality, and interests: Evidence for overlapping traits. **Pschological Bulletin, 121,** 219-245.

Atkinson, R. C. (2002). Achievement versus aptitude in college admission**. Issues in Science and Technology, 18**(2), 31-37.

Baymur, F., Özgüven, İ. E., Kuzgun, Y., Kılıççı, Y., ve Kepçeoğlu, M. (1978). **Üniversitede okuyan TÜBİTAK bursiyerlerinin başarılarını etkileyen etmenler.** Ankara: TÜBİTAK Basılmamış Araştırma Raporu.

Benbow, C. P. & Stanley, J. C. (1982). Consequences in high school and college of sex differences in mathematical reasoning ability: A longitudinal perspective. **American Educational Research Journal, 19**(4), 598-622.

Benbow, C. P. & Stanley, J. C. (1996). Inequity in equity: How "equity" can lead to inequity for high-potential students. **Psychology of Public Policy Law, 2**, 249-292.

Bennett, K. O., Seashore, H. G., & Wesman, A. G. (1966). **Manual for the differential aptitude tests**: **Form L and M.** (Fourth Ed.), New York: The Psychological Coorporation.

Betz, N. E. & Hackett, G. (1981). The relationship of career- related self-efficacy expectations to perceived career options in college women and men. **Journal of Counseling Psychology, 28,** 399- 410.

Binet, A. & Simon, T. (1961). The development of ıntelligence in children. In J. J. Jenkins & D. G. Peterson (Eds.), **Studies in individual differences: The search for intelligence.** (pp. 96-111). New York: Appleton Century Crofts.

Bouchard, T. J., Leyken, D. T., Mc Gue, M, Segal, N. L., & Teltgen, A. (1990). Source of human psychological differences: The Minnesota study of twins reared apart. **Science, 250,** 223- 228.

Carroll, J. B. (1993). **Human cognitive abilities.** Cambridge: Cambridge University Pres.

Caryl, P. G. (1994). Early event-related potentials correlate with inspection time intelligence**. Intelligence, 18,** 15-46.

Cattell, R. B. (1954). **Culture fair intelligence test: Scale 2.** Illinois: Institute of Personality and Ability Testing.

Cattell, R. B. (1957). Theory of fluid and crystallized intelligence: A critical experiment. **Journal of Educational Psychology, 54,** 1-22.

Cattell, R. B. (1971) **Abilities: Their structure, growth, and action**. Boston: Houghton Mifflin.

Ceci, S. J. (1991). How much does schooling influence general intelligence and its cognitive components? A reassessment of the evidence. **Developmental Psychology, 27,** 703-722.

Ceci, S. J. & Liker, J. (1986). A day at the races: A Study of IQ, enterprise and cognitive complexity. **Journal of Experimental Psychology, 115**, 255-266.

Chase, W.G. & Ericson, K. A. (1981). Skilled memory. In J. R. Anderson (Ed.) **Cognitive skills and their acqusition.** (pp. 141-189). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Crites, J. O. (1962). Parental identification in relation to vocational interest development. **Journal of Educational Psychology, 53,** 262-270.

Crites, J. O. (1969). **Vocational psychology**. New York: Mc Graw Hill.

Cox, M. L. (1963). Gifted children. In L. Carmichael (Ed.), **Manual of child psychology.** New York: John Wiley & Sons.

Deary, I, J. (1996). Intelligence and inspection time. **American Psychologists, 51**, 599-608.

Debacker, T. K. & Nelson, R. M. (2000). Motivation to learn science: Differences related to gender class type and ability. **Journal of Educational Research, 93**(4), 245-254.

Deimer, A. (1997). Bilgi kuramı. **Günümüzde felsefe metinleri** içinde (Çev. D. Özlem), İnkılap Kitabevi.

Delvin, B, Fienberg S. E., Resnick D. P., & Roeder K. (1997). **Intelligence, genes and success: Scientists respond to the bell curve.** New York: Springer.

Dennis, W. (1966). Goodenough scores, art experience and modernization. **Journal of Social Psychology, 68,** 211-228.

Dimitrov, D. (1999). Gender differences in science achievement: Differential effects of ability, responds format and strands of learning outcomes. **Gender Differences in Science Achievement, 99**(8), 445-450.

Drager, R. M. & Miller, K. W. (1960). Comparative psychological studies of negroes and whites in the U.S. **Psychological Bulletin, 57,** 361-402.

Eno, L. (1978). Predicting achievement and the theory of fluid and crystallized intelligence. **Psychological Reports, 43,** 847-852.

Eysenc, H. J. (1995). **Genius.** Cambridge: Cambridge University Press.

Farmer, H. S. (1985). Model for career and achievement motivation for women and men. **Journal of Counseling Psychology, 32**(3), 363- 389.

Fennema, E. & Sherman, J. A. (1977). Sex related differences in mathematics achievement, spatial visualization and affective factors. **American Educational Research Association Journal, 14,** 51-71.

Galton, F. (1961). Classification of men according to their natural gifts. In J. J. Jenkins & D. G. Peterson (Eds.), **Studies in individual differences: The search for intelligence.** (pp.1-16). New York: Appleton Century Crofts.

Garavalia, L S. & Gredler, M. E. (2002). Prior achievement, aptitude, and use of learning strategies as predictors of college student achievement. **College Student Journal, 36**(4), 616-626.

Gardner, H. (1983). **Frames of mind: The theory of multiple intelligence.** New York: Basic Books.

Ghiselli, E. E. (1963). **The validity of occupational aptitude tests.** New York: John Wiley & Sons.

Goodnow, J. J. (1967). A test of millieu effects with some of Piaget's tasks. **Psychological Monographs, 76,** 555.

Goraşi, F. (1973). **İstanbul ve Tahran Üniversitelerinde okuyan öğrencilerin "Ravens' Progressive Matrice Testi" ile mukayesesi.** Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.

Guilford, J. P. (1967). **The nature of human intelligence.** New York: McGraw Hill.

Güngörmüs, D. E., Okuyan, M. & Tan, U. (2002). Predictibility of hand skill cognitive abilities from craniofacial witdh in right and left handed men and women: relation of skeletal structure to cerebral function. **Journal of Neuroscience, 112**(4), 383- 412.

Hebb, D. O. (1949) **The organization of behavior.** New York: John Wiley & Sons.

Hebb, O. D. (1958). **A textbook of psychology.** Philadelphia, W. B. Sander.

Herrnstein, R. J. & Murray, C. (1994)**. The bell curve.** New York: Free Press.

Irvine, S. H. (1966). Towards a rationale for testing attainments and abilities: Constructs across cultures. **Psychological Bulletin, 71,** 20-32.

Irvine, S. H. (1969). Factor analysis of African abilities and attainments: Constructs across cultures. **Psychological Bulletin, 74,** 20-32.

Jensen, A. R. (1977). Cumulative deficit in IQ of blacks in rural south. **Developmental Psychology, 13,** 184-181.

Jensen, A. R. (1980). The nature of black, white difference on various psychometric tests: Spearman's hypothesis. **Behavioral and Brain Science, 8,** 193-263.

Jonassen, D. H. & Grabowski, B. L. (1993). **Handbook of individual differences, learning and instruction.** Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Jones, E. H. (1963). The environment and mental devalopment. In L. Car Michael (Ed.) **Manual of child psychology.** New York: John Wiley & Sons.

Kelly, M. R. (1970). Some aspects of conservation of quantity and length in Papua & New Guiena. **Journal of Education, 14,** 55-60.

Kimble, A. G. & Garmezy, N. (1963). **Principles of general psychology.** (2nd Ed.), New York: The Ronald Press.

Kutlu, A. (1987). **Düşünme gücü ölçeğinin güvenirlik ve geçerliliğine ilişkin bir çalışma.** Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuzgun, Y. (1988). **Kendini değerlendirme envanteri el kitabı**. Dördüncü Basım. Ankara: ÖSYM Yayını.

Kuzgun, Y. (2006). Akademik Benlik Kavramı Ölçeği. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Ed.) **Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programları Dizisi: PDR'de Kullanılan Ölçekler 1** (ss: 109-140.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuzgun, Y. (2000). **Meslek danışmanlığı: Kuramlar ve uygulamalar.** Ankara: Nobel Yayıncılık.

Lubinski, D. (2000). Scientific and social significance of assessing individual differences: "Sinking shafts at a few critical points." **Annual Review of Psychology, 51,** 405-444.

Luo, D., Thomson, L. A., & Detterman, D. K. (2003) The causal factor underlying the correlation between psychometric g and scholastic performance. **Intelligence, 31,** 67-83.

Maier, W. H. (1965). **Three theories of child development.** (Revised Ed.), New York: Harper & Row.

Mc Candless, B. R. (1967). **Children: Behavior and development.** (2nd Ed.), New York: Holt-Rinehart & Winston.

Mc Coby, E. E. & Jacklin, C. N. (1974) **The psychology of sex differences.** Stanford, CA: Stanford University Press.

Mahrens, A W. & Lehmann, I. J. (1969) **Standardized tests in education.** New York: Holt Rinehart & Winston.

Milton, G. A. (1959). Sex differences in problem solving as a function of role appropriateness of the problem content. **Psychological Report, 5,** 705-708.

Montie, J. E. & Fagan, J. F. (1988). Racial differences in IQ: Item analysis of Stanford-Binet at 3 years. **Intelligence, 12,** 315-332.

Naglieri, J. A., & Jensen, A. R. (1987). Comparison of black-white differences on the WISC R and K-ABC: Spearman's hypothesis. **Intelligence, 11,** 21-43.

Neisser, U. (1979). The concept of intelligence. **Intelligence, 3,** 217-227.

Neissser, U. (1995). The bell curve: Intelligence and class structure in American life. Available at**:** http//www.mugu.com./cgi-bin/Upstream/niesser-apa.

Newell, A. & Simon, H. A. (1972). **Human problem solving.** Englewood Cliffs, NJ: Printice-Hall.

Newson A. & Williamson, R. (1999). Should we undertake genetic researches on intelligence? **Bioethics, 13.**

Nunnally, J. C. (1967). **Psychometric theory.** New York: Mc Graw Hill.

Öner, N. (1994) **Türkiye'de kullanılan psikolojik testler: Bir başvuru kaynağı.** İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayını.

Özbek. A, Kodanaz, A., Canat, S., Kologlu, D., ve Ülkümen, H. (1971). Tek yumurta ikiz iki kardeş üzerinde sosyal psikolojik bir inceleme. **VII. Milli Nöro- Psikiyatri Kongresi Bilimsel Çalışmaları.** Ankara: 127 Eylül-2 Ekim. 383-388.

Özgüven, İ. E. (1994). **Psikolojik testler.** Ankara: Yeni Doğuş Matbaası.

Piaget, J. (1959). **The psychology of intelligence.** (Çev. M. Pierce, & D. E.Berlyne). London: Routhlege & Kegan Paul.

Pinneau, S. R. (1955). The infantile disorders of hospitalization and anaclitic depression. **Psychological Bulletin, 52**, 429-452.

Porteus, S. D. (1965). **Porteus maze tests: 50 years of application.** Palo Alto, CA: Pasific Books.

Raven, J. C. (1956). **Coloured progressive matrices sets**. **A, AB, B.** London: H.K. Lewis & Co Ltd.

Rea, Dan, (2001). Maximizing the motivated mind for emergent giftedness. **Roeper Review, 23**(3), 157-164.

Reed, T. E. & Jensen, A.R.(1992). Conduction velocity in brain nerve pathway of normal adults correlate with intelligence level. **Intelligence, 16**, 259-272.

Reed, T. E. & Jensen, A. R. (1993). Choice reaction time and visual pathway conduction velocity both correlate with intelligence but appear not to correlate with each other: Implications for information processing. **Intelligence, 17,** 191-203.

Rogers, W. A., Fisk, A. D., & Hertzog, C. (1994). Do-ability-performance relationships differentiate age and practice effects in visual search? **Journal of Experimental Psychology: Learning, Perception and Cognition, 20,** 710-738.

Rolfhus, E. L. & Ackerman, P. L. (1999). Assessing individual differences in knowledge: Knowledge, intelligence and related traits. **Journal of Educational Psychology, 91,** 511-526.

Salthouse, T. A. (1996). The processing-speed theory of adult age differences in cognition. **Psychological Review, 103,** 403-428.

Savaşır, I. ve Şahin, N. (1994). **Wechsler çocuklar için zeka ölçeği (WISC-R)** Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını.

Segal, N. L. (1985). Monozygotic and dizygotic twins: A comparative analysis of mental ability profiles. **Child Development, 56,** 1051-1058.

Schroth, M. L. (1983). A study of aging, intelligence, and problem solving. **Psychological Reports, 53,** 1271-1279.

Serpell, R. (1979). How specific are perceptual skills: A cross-cultural study of pattern reproduction. **British Journal of Psychology, 70,** 365-380.

Skeels, H. M. (1965). Effects of adoption of children from institutions. **Children, 12,** 33-34.

Snow, R. E. (1978). Theory and method for research on aptitude processes. **Intelligence, 2,** 225-278.

Spearman, C. (1961a). The abilities of man. In J. J. Jenkins & D. G. Peterson, (Eds.), **Studies in individual differences: The search for intelligence.** (pp. 241-266). New York: Appleton Century Crofts.

Spearman, C. (1961b). General intelligence, objectively determined and measured. In J. J. Jenkins & D. G. Peterson (Eds.), **Studies in individual differences: The search for intelligence.** (pp. 59-73). New York: Appleton Century Crofts.

Snyderman C. & Rothman S. (1987). Survey of expert opinion on intelligence and aptitude testing. **American Psychology, 42,** 137-144.

Spitz, R. A. (1949). The role of ecological factors in emotional development in infancy. **Child Development, 20,** 145-155.

Sternberg, R. J. (1985). **Beyond IQ: A triaachic theory of human intelligence.** Cambrige, England: Cambrige University Press.

Super, D. E. & Crites, J.O. (1962). **Appraising vocational fitness**. New York: Harper & Row.

Super, D. E. & Bohn, M. C. (1970). **Occupational psychology**. London: Tavistock.

Stumph, H. & Stanley, J.C. (1999). Stability and change in gender-related differences on the college board advanced placement and achievement tests. **Psychological Sciences, 7,** 192-196.

Sutherland, A. & Goldscmidt, M. L. (1974). Negative teacher expectation and iq change in children with superior intellectual potential. **Child Development, 45,** 852- 856.

Şemin, R. (1972). **Zekanın değerlendirilmesi: Stanford-Binet testinin İstanbul çocuklarına standartlanması.** İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Tan, Ü. (1996). Correlations between non verbal intelligence and peripheral nerve conduction velocity in right handed subjects:Sex related differincis. **Journal of Psychophsysiology, 22,** (1-2), 123-128.

Terman, L. M. & Tyler, L. E. (1963). Psychological sex differences. In L. Carmichael (Ed.), **Manual of child psychology.** New York: John Wiley & Sons.

Thorndike, E. L., Lay, W., & Dean, P. R. (1961). The relation of accuracy in sensory discrimination to general intelligence. In J. J. Jenkins & D. G. Peterson (Eds.), **Studies in individual differences: The search for intelligence.** New York: Appleton Century Crofts.

Thorndike, R. L. (1994). G. **Intelligence, 19,** 145-155.

Thurstone. L. L. & Thurstone, T. G. (1954). **SRA primary mental abilities technical supplement.** Chicago: Science Research.

Thurstone, L. L. (1961). Psychological implications of factor analysis. In J. J. Jenkins & D. G. Peterson (Eds.), **Studies in individual differences: The search for intelligence.** (pp. 616-624). New York: Appleton Century Crofts.

Toğrol, B. (1974). R. B. Cattell zeka testinin 2A ve 2B formları ile Porteus labirentleri zeka testinin 1300 Türk çocuğuna uyarlanması. **İstanbul Üniversitesi Tecrübi Psikoloji Çalışmaları, 11,** 1-32.

Uçman, P. (1971). **Goodenough-Harris resim testi ile bir Türk örneklemi üzerinde bir araştırma.** Yayınlanmamış bilim uzmanlığı tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü.

Vygotsky, L. S. (1978). **Mind in society: The development of higher psychological process.** Cambrige, MA: Harvard University Press.

Yarrow, L. J. (1961). Maternal deprivation: Toward an empirical and conceptual reevoluation. **Psychological Bulletin, 58,** 459-491.

Yerkovich, F. R. (1994). Current issues in research on intelligence. Washington: D.C: ERIC. **Clearinghouse on Asessment and Evaluation.** (ED 385605).

Zazo, R. (1980). "Zeka kalıtımsal değildir". Rene Zazo ile görüşme. (Le Novel Observateur'dan çeviren: B.Onur. **Psikoloji Dergisi, 10,** 17-19.

Weber, A . (1949). **Felsefe tarihi.** (Çev. H. V. Eralp). İstanbul: Pulhan Matbaası.

Wilson, R. S. (1983) The Louisville twin study: Developmental synchronies in behavior. **Child Development, 54,** 298-316.

Bölüm 3

İLGİLER

Prof. Dr. Yıldız Kuzgun

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Giriş

İnsanların bir işte başarılı olabilmeleri için işin gerektirdiği becerileri yapabilme gücünün yanında o işi yapmaya istekli olmaları da gereklidir. Bir işe gönülsüz girişen kişi yalnız o işi bitirmeme ya da eksik yapmakla kalmayabilir, işe zarar da verebilir. Bu nedenle eğitimde başarı ve mesleğe yöneltme ile ilgilenen psikologlar insanların bir okula, bir programa, bir alana ve/veya bir mesleğe yerleştirilmeleri sırasında ilgilerini de belirleme gereği duymuşlar ve bu özelliğin ölçülmesi için bazı araçlar geliştirmeye girişmişlerdir. Zekâ konusunda olduğu gibi, ilgi konusunda da önce ölçme işlemine girişilmiş, daha sonra ölçülen niteliğin ne olduğu hakkında bazı kuramsal açıklamalar yapılmıştır.

İlginin Tanımı

İnsanların özgür olduklarında, bazen bilerek bazen de farkında olmadan, bir nesneye ya da bir etkinliğe kendilerini kaptırmaları günlük dilde genellikle *ilgi, merak, alaka, eğilim* gibi sözcüklerle ifade edilir. Meslek psikologlarının ilgi tanımları ise, ilgilerin ölçülmesi hareketi ile başlamış ölçme yöntemine göre biçimlenmiştir. Örneğin, ilk ilgi envanterini 1916 yılında geliştirmeye başlayan Strong, ilgiyi bir yöneliş (tropizm) olarak düşünmüş ancak bir etkinlikten kaçınmayı ya da ona kayıtsız kalmayı da ilgi kavramı içinde tasarlamış ve ilgiyi “bir nesneye,

Kaynaklar

Ackerman, P. & Heggestad, F. (1997). Personality, self-concept, interests, and intelligence: Which construct doesn't fit? **Journal of Personality, 65**(2), 171-204.

Achter, J. A., Lubinski, D., Benbow, C. P., & Eftekhari-Sanjani. H. (1999). Assessing vocational preferences among gifted adolescents adds incremental validity to abilities. **Journal of Educational Psychology, 91,** 777-786.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. **Psychological Review, 84**(2), 191-215.

Bentley, E. T. & Wilson, A. B. (1954). The association between interest and achievement in high school chemistry. **Educational and Psychological Measurement, 19,** 610-619.

Betz, N. E. & Hackett, G. (1981). The relationship of career-related self-efficacy expectations to perceived career options in college women and men. **Journal of Counseling Psychology, 28,** 399-410.

Campbell, D. P. (1978). **Manual for the Strong-Campbell interest inventory.** Stanford, CA: Stanford University Press.

Campbell, N. K. & Hackett, G. (1986). The effects of mathematic task performance on math self-efficacy and task interest. **Journal of Vocational Behavior, 28,** 149-162.

Holland, J. L. (1973). **Making vocational choice: A theory of careers.** Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

Holland, J. L. (1977). **The self-directed search: A guide to educational and vocational planning.** (Rew. Ed.). Palo Alto, CA: Consulting Psychological Press.

Hyde, J. S., Fennema, E., & Lamon, S. J. (1990) Gender differences in mathematics performance: A meta-analysis. **Psychological Bulletin, 107,** 139-155**.**

Knapp, A. (1994). **Interest and curiosity.** Available at:http://www.munchernde/campus/sowı/insfak/psych/krapp/AaInteresse-krapp1.PDF

Kuder, G. F. (1957)**. Manual of vocational preference record: Form CH.** Chicago, IL: Science Research Associates.

Kuder, G. F. (1977). **Manual of vocational preference record: Form CH.** Palo Alto, CA.

Kuzgun, Y. (1982). **Mesleki rehberliğin bireylerin yetenek ve ilgilerine uygun meslekleri tanımalarına etkisi.** Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Kuzgun, Y. (1988). **Kendini değerlendirme envanteri el kitabı.** Ankara: ÖSYM Yayını.

Kuzgun, Y. (2006). Akademik Benlik Kavramı Ölçeği. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Ed.) **Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programları Dizisi: PDR'de Kullanılan Ölçekler 1** (ss: 109-140.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Lent, R. W., Lopez, F. G., & Biesche, K. J. (1991a). Mathematics self-efficacy: Sources and relation to science-based career choice. **Journal of Counseling Psychology, 38**(4), 424-430.

Lent, R. W., Lopez, F. G., & Biesche, K. J. (1991b). Predicting mathematics-related choice and success behaviors: Test of an expanded social cognitive theory. **Journal of Vocational Behavior, 42,** 223-236.

Lubinski, D. (2000). Scientific and social significance of assessing individual differences: "Sinking shafts at a few critical points." **Annual Review of Psychology, 51,** 405-444.

Moloney, D. P. & Bouchard, T. J. (1991). A genetic and environmental analysis of monozygotic and dizygotic twins reared apart. **Journal of Vocational Behavior, 39,** 76-109.

Nelson, A. G. (1971). Discrepancy between expressed and inventoried vocational interests. **Vocational Guidance Quarterly, 20,** 21-24.

Özoğlu, S. Ç. (1977). **Kuder ilgi alanları tercihi envanteri el kitabı** (Meslek Formu C). Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.

Prediger, D. J. (1982). Dimensions underlying Holland's hexagon: Missing link between interests and occupations. **Journal of Vocational Behavior, 21,** 259-287.

Roberts, A. C. & Johansson, C. B. (1974). The inheritance of cognitive interest styles among twins. **Journal of Vocational Behavior, 4,** 237-243.

Roe, A. (1957). Early determinants of vocational choice. **Journal of Counseling Psychology, 4**(3), 212- 217.

Roe, A. (1965). **The psychology of occupations.** (6th Ed.). New York: John Wiley & Sons.

Ihus, E. L. & Ackerman, P. L. (1999). Assessing individual differences in knowledge: Knowledge, intelligence and related traits. **Journal of Educational Psychology, 91**(3), 511-526.

Rottinghaus, P. J., Larson, L. M., & Borgen, F. H. (2003). The relation of self-efficacy and interests: A meta-analysis of 60 samples. **Journal of Vocational Behavior, 62,** 221-236.

Strong, E. K. (1957). Interests of fathers and sons. **Journal of Applied Psychology, 41**, 284-292.

Strong, E. K. (1959). **Manual strong vocational interest blank.** Palo Alto, CA: Consulting Psychological Press.

Super, D. E. (1953). A theory of vocational development. **American Psychologist**, **8**(4), 284-292.

Super, D. E. & Crites, J.O. (1962). **Appraising vocational fitness.** New York: Harper & Row.

Swanson, J. L. & Hansen, J. C. (1988). Stability of vocational interests over 4-year, 8-year, and 12- year intervals. **Journal of Vocational Behavior, 33,** 185-212.

Tan, H. (1971). **Gazete haberleri testi.** TÜBİTAK Yayını (Teksir).

Trice, A. D. & Mc Clelland, N. (1993). Do children's career aspirations predict adult occupations? An answer from a secondary analysis of longitudinal study. **Psychological Reports, 72,** 368-370.

Tyler, L. E. (1955). The development of vocational interests: The organizations of likes and dislikes in ten year old children. **Journal of Genetic Psychology, 86**, 33-44.

Uysal, Ş. (1970). **Lise öğrencilerinin meslek seçimleri.** Ankara: Yeni Desen Matbaası.

Vandenberg, S. G. (1962). The hereditary abilities study: Heredity components in a psychological test battery. **American Journal of Human Genetics, 14,** 220-237.

Bölüm 4

ÖĞRENME BİÇİMİ

Prof. Dr. Ali Şimşek

Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi

Giriş

Eğitim alanında uzunca bir süredir öğrenme biçiminin kavramsal yapısı, türleri, uygulamalara yansıması ve bu konuya ilişkin araştırma sonuçları tartışılmaktadır. Bir yandan kavramın kuramsal açıdan taşıdığı öneme bağlı olarak eğitsel süreçlerdeki doğurguları üzerinde durulmakta, öte yandan araştırmaların ortaya koyduğu belirsizlik nedeniyle yapı geçerliği sorgulanmaktadır.

Öğrenme biçimi, bireyin kendisini çevreleyen uyarıcıları algılama, işleme, düzenleme ve anlamlandırma konusundaki tutarlı ve karakteristik yaklaşımıdır. Bu yönüyle bireysel bir farklılık olarak ortaya çıkan öğrenme biçimi nitel bir değişkendir, fazla sayısallaştırılamaz ve kolayca değişim göstermez. Buna karşın, öğrenme biçiminin türleri ve öteki değişkenlerle ilişkileri üzerinde tam bir uzlaşma yoktur. Eğitsel süreçlerde hangi öğrenme biçiminin daha işlevsel olduğu konusundaki araştırma sonuçları da çelişkiler içermektedir. Bununla birlikte, öğrenme biçiminin genel olarak öğrenmeyi etkilediği ve bazı öğrenme biçimlerinin belirli türdeki öğrenme ürünlerinin kazanılmasını kolaylaştırdığı bilinmektedir.

Kaynaklar

Allport, G. W. (1937). **Personality: A psychological interpretation.** New York: Holt & Company.

Al-Saai, A. J. & Dwyer, F. M. (1993). The effect of visualization on field-dependent and field-independent learners. **International Journal of Instructional Media, 20**(3), 243-249.

Arbuthnot, J. & Gruenfeld, L. (1969). Field independence and education-vocational interest. **Journal of Consulting and Clinical Psychology, 33,** 631.

Asch, S. E. & Witkin, H. A. (1948). Studies in space orientation I: Performance of the upright with displaced visual fields. **Journal of Experimental Psychology, 38,** 325-337.

Atkinson, S. (1998). Cognitive style in the context of design and technology project work. **Educational Psychology, 18**(2), 183-194.

Bailey, W., Hustmyer, F., & Kristoferson, A. (1961). Alcoholism, brain damage and perceptual dependence. **Quarterly Journal of Studies on Alcohol, 22,** 387-393.

Barrett, G. V. & Thornton, C. L. (1967). Cognitive style differences between engineers and college students. **Perceptual and Motor Skills, 25,** 789-793.

Bell, E. G. (1955). **Inner-directed and other-directed attitudes.** Unpublished doctoral dissertation. Yale University.

Biggs, J. B. & Moore, P. J. (1993). **The process of learning.** Australia: Prentice Hall.

Blackmore, J. (1996). **Pedagogy: Learning styles.** Available at: http://granite.cyg.net/~jblackmo/diglib/styl-a.html

Borg, M. G. & Riding, R. J. (1993). Teacher stress and cognitive style**. British Journal of Educational Psychology, 63,** 271-286.

Burns, D. E. & Johnson, S. E. (1998). Can we generalize about the learning style characteristics of high academic achievers? **Roeper Review, 20**(4), 276-281.

Butler, K. (1987). **It's all in your mind: A student's guide to learning style.** Columbia, CT: Learner's Dimension.

Carlson, H. L. (1993). Learning style and program design in interactive multimedia. **Educational Technology Research and Development, 39**(3), 41–48.

Claxton, C. & Murell, P. H. (1987). **Learning styles: Implications for improving educational practices** (ASH-ERIC Higher Education Report no: 4). Washington, DC: Association for the Study of Higher Education.

Cohen, J. (1957). The factorial structure of the WAIS between early adulthood and old age. **Journal of Consulting Psychology, 21,** 283-290.

Cohen, V. L. (1997). Learning styles in a technologically-rich environment. **Journal of Research on Computing in Education, 29**(4), 338-350.

Copeland, B. D. (1983). The relationship of cognitive style to academic achievement of university art appreciation students. **College Student Journal, 17(**2), 157-162.

Curry, L. (1983). **An organization of learning styles theory and constructs.** ERIC Document (ED 235185).

Daniel, A., Rasmussen, C., Jackson, J., & Brenner, D. (1984). **Cognitive style as a predictor of achievement: A multivariate analysis.** ERIC Document.

Das, J. P. (1988). Simultaneous-successive processing and planning. In R. Schmech (Ed.), **Learning strategies and learning styles.** New York: Plenum.

Davidson, G. V. (1990). Matching learning styles with teaching styles: Is it a useful concept in instruction? **Performance & Instruction, 29**(4), 36–38.

Davidson, G. V. & Smith, P. L. (1990). Instructional design considerations for learning strategies instruction. **International Journal of Instructional Media, 17**(3), 227-243.

Davidson-Shivers, G. V., Nowlin, B., & Lanouette, M. (2002). Do multimedia lesson structure and learning styles influence undergraduate writing performance? **College Student Journal, 36**(1), 20-39.

Descy, D. E. (1990). Effect of colour change of the ground of a visual on picture recognition of field dependent/field independent individuals. **International Journal of Instructional Media, 17**(4), 283-291.

Diaz, D. & Cartnal, R. B. (1999). Student learning styles in an online course and an equivalent on-campus class. **College Teaching, 47**(4), 130-135.

Dille, B. & Mezack, M. (1991). Identifying predictors of high risk among community college telecourse students. **The American Journal of Distance Education, 5**(1), 24-35.

Douglas, G. & Riding, R. J. (1994). Cognitive style and gender differences in drawing from memory versus copying in 11-year-old children. **Educational Psychology, 14,** 493-496.

Dunn, R., Beaudry, J., & Klavas, A. (1989). Survey of research on learning styles. **Educational Leadership, 46,** 50-58.

Dunn, R., Dunn., & Price, G. E. (1989). **Learning styles inventory.** Lawrence, KS: Price Systems.

Dunn, R. & Price, G. E. (1980). The learning style characteristics of gifted students. **Gifted Child Quarterly, 24,** 33-36.

Eagle, M., Goldberger, L., & Breitman, M. (1969). Field dependence and memory for social vs neutral and relevant vs irrelevant incidental stimuli. **Perceptual and Motor Skills, 29,** 903-910.

Entwistle, N. J. (1981). **Styles of teaching and learning: An integrated outline of educational psychology for students, teachers, and lecturers.** Chichester: Wiley.

Ewing. N. J. & Yong, F. L. (1992). A comparative study of the learning style preferences among gifted African-American, Mexican-American and American Born Chinese middle grade students. **Roeper Review, 14,** 120-23.

Garrott, C. L. (1984). **Cognitive style and impressions of student achievement in secondary French classes.** ERIC Document (ED 242203).

Gee, D. G. (1990). **The impact of students' preferred learning style variables in a distance education course: A case study.** Portales: Eastern New Mexico University. ERIC Document (ED 358836).

Grasha, A. F. (1996). **Teaching with style: Enhancing learning by understanding teaching and learning styles.** Pittsburgh, PA: Alliance.

Gregorc, A. R. (1982). **Style delineator.** Maynard, MA: Gabriel Systems.

Guilford, J. P. (1967). **The nature of human intelligence.** New York: McGraw-Hill.

Hedberg, J. G. & McNamara, S. E. (1985). Matching feedback and cognitive styles in visual CAI tasks. **Paper presented at the meeting of the American Educational Research Association,** Chicago, IL: ERIC Document (ED 260105).

Holzman, K. & Gardner, R. W. (1960). Levelling-sharpening and memory organisation. **Journal of Abnormal and Social Psychology, 61,** 176-180.

Honey, P. & Mumford, A. (1986). **Using your learning styles.** Maidenhand, Berkshire: Peter Honey.

Honey, P. & Mumford, A. (1992). **The manual of learning styles.** Maidenhand, Berkshire: Peter Honey.

Kagan, J., Rosman, B. L., Day, D., Albert, J., & Phillips, W. (1964). **Information processing in the child: Significance of analytic and reflective attitudes.** New York: International University.

Karp, S. A. & Konstandt, N. L. (1965). Alcoholism and psychological differentiation: Long-range effect of heavily drinking on field dependence. **Journal of Nervous and Mental Disease, 140,** 412-416.

Kaufmann, G. (1989). **The assimilator-explorer inventory.** Doctoral thesis. University of Bergen, Norway.

Keefe, J. W. (1979). Learning style: An overview. In J. W. Keefe (Ed.), **Student learning styles: Diagnosing and prescribing programs.** Reston, VA: National Association of Secondary School Principals.

Khine, M. S. (1996). The interaction of cognitive styles with varying levels of feedback in multimedia presentation. **International Journal of Instructional Media, 23**(3), 229-237.

Kinzie, M. B. & Berdel, R. L. (1990). Continuing motivation, learner control, and CAI. **Educational Technology Research and Development, 37**(2), 5–14.

Kirchoff. S. (1980). **Modality strengths of gifted students.** Unpublished doctoral dissertation. Washington State University.

Kirton, M. J. (1976). Adaptors and innovators: A description and measure. **Journal of Applied Psychology, 61***,* 622-629.

Kirton, M. J. (1994). (Ed.). **Adaptors and innovators.** London: Routledge.

Kogan, N. (1980). A style of life, a life of style. **Contemporary Psychology, 25,** 595-598.

Kolb, D. A. (1985). **The learning style inventory: Technical manual.** Boston, MA: McBer.

Konstandt, N. & Forman, E. (1965). Field dependence and external directedness. **Journal of Personality and Social Psychology, 1,** 490-493.

Kreitner, K. R. (1981). **Modality strengths and learning styles of musically talented high school students.** Unpublished master's thesis. The Ohio State University.

Lin, C. H. & Davidson-Shivers, G. V. (1996). Effects of linking structure and cognitive styles on students' performance and attitudes in a computer-based hypertext environment. **Journal of Educational Computing Research, 15**(4), 317–29.

Lusk, E. & Wright, H. (1981). Differences in sex and curricula on learning and Group Embedded Figures Test. **Perceptual and Motor Skills, 53,** 8-10.

McNeal, G. H. & Dwyer, F. (1999). Effect of learning style on consistent and inconsistently designed instruction. **International Journal of Instructional Media, 26**(3), 337-345.

Messick, S. (1984). The nature of cognitive styles: Problems and promise in educational practice. **Educational Psychologist, 19,** 59-74.

Messick, G. A. & Damarin, F. (1964). Cognitive styles and memory for faces. **Journal of Abnormal and Social Psychology, 69,** 313-318.

Minard, J. G. & Mooney, W. (1969). Psychological differentiation and perceptual defense: Studies of the separation of perception from emotion. **Journal of Abnormal and Social Psychology, 74,** 131-139.

Murphy, H. J. & Casey, B. (1997). Field dependence/independence and undergraduates' academic performance in an information management program. **College Student Journal, 31**(1), 45-50.

Nelson, B., Dunn, R., Griggs, S., Primavera, L., Fitzpatrick, M., Bacilious, Z., & Miller, R. (1993). Effects of learning style intervention on college students' retention and achievement. **Journal of College Student Development, 34,** 364-369.

O'Brien, T. P. & Wilkinson, N. C. (1992). Cognitive styles and performance on the national council of state boards of nursing licensure examination. **College Student Journal, 26**(2), 156-161.

Osipow, S. H. (1969). Cognitive styles and education-vocational preferences and selection. **Journal of Counselling Psychology, 16,** 534-546.

Pask, G. & Scott, B. C. E. (1972). Learning strategies and individual competence. **International Journal of Man-Machine Studies, 4,** 217-253.

Pillay, H. (1998). An investigation on the effect of individual cognitive preferences on learning through computer-based instruction. **Educational Psychology, 18**(2), 171-182.

Pillay, H. & Wilss, L. (1996). Computer assisted learning and individual cognitive style preference in learning: Does it matter? **Educational Computing, 11,** 28-33.

Rasmussen, K. L. & Davidson-Shivers, G. V. (1998). Multimedia and learning styles: Can performance be influenced? **Journal of Educational Multimedia and Multimedia, 7**(4), 291–308.

Ramirez, M. L. (1982). **Cognitive styles and cultural diversity.** ERIC Document (ED 218380).

Riechmann, S. W. & Grasha, A. F. (1974). A rational approach to developing and assessing the validity of a student learning styles instrument. **Journal of Psychology, 87,** 213-223.

Riding, R. J. (1991). **Cognitive style analysis.** Birmingham: Learning and Training Technology.

Riding, R. J. (1996). **Learning styles and technology-based training.** Sheffield, UK: Department for Education and Employment.

Riding, R. J. & Agrell, T. (1997). The effect of cognitive style and cognitive skills on school subject performance. **Educational Studies, 23**(2), 311-323.

Riding, R. J. & Ashmore, J. (1980). Verbaliser-imager learning style and children's recall of information presented in pictorial versus written form. **Educational Studies, 6,** 141-145.

Riding, R. & Cheema, I. (1991). Cognitive styles: An overview and integration. **Educational Psychology, 11**(3-4), 193-215.

Riding, R. J. & Douglas, G. (1993). The effect of cognitive style and mode of presentation on learning performance. **British Journal of Educational Psychology, 63,** 297-307.

Riding, R. J. & Dyer, V. A. (1980). The relationship between extraversion and verbal-imagery learning style in twenty-year-old children. **Personality and Individual Differences, 1,** 273-279.

Riding, R. J. & Mathias, D. (1991). Cognitive styles and preferred learning mode, reading attainment and cognitive ability in 11-year-old children. **Educational Psychology, 11,** 383-393.

Riding, R. J. & Pearson, F. (1994). The relationship between cognitive style and intelligence. **Educational Psychology, 14,** 413-425.

Riding, R. J. & Read, G. (1996). Cognitive style and pupil learning preferences. **Educational Psychology, 16,** 81-106.

Riding, R. J. & Sadler-Smith, E. (1992). Type of instructional material, cognitive style and learning performance. **Educational Studies, 18,** 323-329.

Riding, R. J. & Watts, M. (1997). The effect of cognitive style on the preferred format of instructional material. **Educational Psychology, 17,** 179-183.

Ross, J. L., Drysdale, M. T. B., & Schulz, R. A. (2001). Cognitive learning styles and academic performance in two postsecondary computer application courses. **Journal of Research on Computing in Education, 33**(4), 400-412.

Satterly, D. J. & Telfer, I. G. (1979). Cognitive style and advance organizers in learning and retention. **British Journal of Educational Psychology, 49,** 169-178.

Spanjer, A. & Tare, F. S. (1988). Embedded-figures performance and telecourse achievement. **The Journal of General Psychology, 115**(4), 425-431.

Stewart, E. D. (1981). Learning styles among gifted/talented students: Instructional technique preferences. **Exceptional Children, 48,** 134-138.

Tennant, M. (1988). **Psychology and adult learning.** London: Routledge.

Wasson, F. R. (1980). **A comparative analysis of learning styles and personality characteristics of achieving and underachieving gifted elementary students.** Unpublished doctoral dissertation. Florida State University.

Wieseman. R. A., Portis, S. C. (1990). Strategies for putting dependent and independent learners in the winner's circle. **Journal of Instructional Psychology, 17**(3), 161-167.

Wieseman. R. A., Portis, S. C., & Simpson, F. M. (1992). An analysis of the relationship between cognitive styles and grades: New perspectives on success or failure of preservice education majors. **College Student Journal, 26**(4), 512-517.

Windsor, A. (1983). Sex and profession as determinants of field dependence. **Perceptual and Motor Skills, 57,** 617-618.

Witkin, H. A., Dyk, R. B., Faterson, H. F., Goodenough, D. R., & Karp, S. A. (1962). **Psychological differentiation.** New York: Wiley.

Witkin, H. A., Moore, C., Goodenough, D. R., & Cox, P. (1977). Field-dependent and field-independent cognitive styles and their educational implications. **Review of Educational Research, 47,** 1-64.

Witkin, H. A., Oltman, P., Raskin, E., & Karp, S. (1971). **A manual for embedded figures test.** Palo Alto, CA: Consulting Psychologists.

Bölüm 5

ÖNBİLGİ

Prof. Dr. Ali Şimşek

Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi

Giriş

Eğitimde öğrencilerin bireysel farklılıklarının neler olduğu ve bunların eğitsel süreçlerde nasıl dikkate alınabileceği uzun süredir tartışılmaktadır. Söz konusu temel farklılıklardan biri de, öğrencilerin, yeni öğrenilecek konuya ilişkin önbilgilerinin doğruluk, yeterlilik ve destekleyicilik düzeyidir. Önbilginin öğrenme açısından taşıdığı önemi vurgulamak üzere ileri sürülen belki de en uçtaki sav, gelecekteki öğrenmenin belirleyicisi olduğudur. Başka bir deyişle, insanların ne öğrenebilecekleri, önceden ne bildiklerine bağlıdır. Kuşkusuz, her önerme gibi, bu da sorgulanabilir. Ancak özellikle yeterliğe dayalı öğrenme, modüler öğretim, tam öğrenme ve bireyselleştirilmiş öğretim gibi eğitsel yaklaşımların uygulandığı durumlarda önbilginin rolü yadsınamaz.

Eğitimciler çoğu zaman öğrencilerin yeni öğrenecekleri konunun altyapısını oluşturacak önbilgilere sahip olmalarını isterler. Bu beklenti, öğrenmenin, yeni bilginin yapısından çok, önceden öğrenilmiş bilgilere dayalı bir olay olmasından kaynaklanmaktadır. Eğer yeni bilgiyle önbilgi birbirini tamamlarsa öğrenme kolayca gerçekleşmekte fakat çelişirse, öğrenci yeni bilgiyi göz ardı etme ya da çarpıtma yoluna gidebilmektedir. Demek oluyor ki, öğrencilerin sahip olduğu önbilgiler, eğitimcilerin öğretmeye çalıştıkları yeni içerikle bazen örtüşmekte bazen de çelişmektedir. Önbilgideki farklılığın dikkate alınmaması, yeni bilgi

Kaynaklar

Ausubel, D. P. (1968). **Educational psychology: A cognitive view.** New York: Holt, Rinehart, & Winston.

Bloom, B. S. (1984). The 2 sigma problem: The search for methods of group instruction as effective as one-to-one tutoring. **Educational Researcher, 13**(6), 4-16.

Brown, J. S., Collins, A., & Duguid, P. (1989). Situated cognition and the culture of learning. **Educational Researcher, 18,** 32-42.

Carey, S. (1991). Knowledge acquisition: Enrichment or conceptual change. In S. Carey & R. Gelman (Eds), **The epigenesis of mind: Essays on biology and cognition.** Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Carmichael, C. A. & Hayes, B. K. (2001). Prior knowledge and exemplar encoding in children's concept acquisition. **Child Development, 72**(4), 1071-1090.

ChanLin, L. (2001). Formats and prior knowledge on learning in a computer-based lesson. **Journal of Computer Assisted Learning, 17,** 409-419.

Chi, M. T. H., Feltovich, P. J., & Glaser, R. (1990). Categorization and representation of physics problems by novices and experts. **Cognitive Science, 5,** 121-152.

Dewey, J. (1938). **Experience and education.** New York: Macmillan.

Dochy, F. (1992). **Assessment of prior knowledge or expertise as a determinant of future learning: The use of prior knowledge state tests and knowledge profiles.** London: Jessica Kingsley.

Dresel, M., Ziegler, A., Broome, P., & Heller, K. A. (1998). Gender differences in science education: Double-edged role of prior knowledge in physics. **Roeper Review, 21**(2), 101-106.

Egan, K. (2003). Start with what the student know or with what the student can imagine. **Phi Delta Kappan,** February Issue, 443-445.

Elliott, C. E. & Dwyer, F. M. (1995). Effects of prior knowledge and varied rehersal strategies on student achievement of different educational objectives. **International Journal of Instructional Media, 22**(4), 341-351.

Farrell, J. (2003). **What exactly is "prior knowledge?"** Retrieved on September 9, 2003 from http//www.readfirst.net/prior.htm

Gay, G. (1986). Interaction of learner control and prior understanding in computer-assisted video instruction. **Journal of Educational Psychology, 78**(3), 225-227.

Geelan, D. R. (1997). Prior knowledge, prior conceptions, prior constructs: What do constructivists really mean and are they practising what they preach? **Australian Science Teachers Journal, 43**(39), 26-28.

Goetzfried, L. & Hannafin, M. J. (1985). The effects of locus of CAI control strategies on the learning of mathematics rules. **American Educational Research Journal, 22**(2), 273-278.

Halhoun, I. A. & Hestenes, D. (1985). The initial knowledge state of college physics students. **American Journal of Physics, 53,** 1043-1055.

Hmelo, C. E., Nagarajan, A. , & Day, R. S. (2000). Effects of high and low prior knowledge on construction of a joint problem space. **Journal of Experimental Education, 69**(1), 36-56.

Hunt, E. B. & Minstrell, J. A. (1994). Cognitive approach to the teaching of physics. In K. McGilly (Ed.), **Classroom lessons: Integrating cognitive theory and classroom practice.** Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology.

Jonassen, D. H. & Grabowski, B. L. (1993). **Handbook of individual differences, learning, and instruction.** Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Karmiloff-Smith, A. (1992). **Beyond modularity: A developmental perspective on cognitive science.** Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology.

Kujawa, S. & Huske, L. (1995). **The strategic teaching and reading project guidebook.** Oak Brook, IL: North Central Regional Educational Laboratory.

Kyung, S. K. & Allen, B. (2002). Cognitive and task influences on web searching behavior. **Journal of the American Society for Information Science and Technology, 53**(2), 109-119.

Landau, B. (1982). Will the real grandmother please stand up? The psychological reality of dual meaning representations. **Journal of Psycholinguistic Research, 11,** 47-62.

Lazonder, A.W. (2000). Exploring novice users' training needs in searching information on the www. **Journal of Computer Assisted Learning, 16**(4), 326-335.

Machiels-Bongaerts, M. & Schmidt, H. G. (1993). Effects of mobilizing prior knowledge on information processing: Studies of free recall and allocation of study. **British Journal of Psychology, 84**(4), 481-498.

Mann, K. V. (2002). Thinking about learning: Implications for principle-based professional education. **The Journal of Continuing Education in the Health Professions, 22,** 69-76.

McCloskey, M. (1993). Naive theories of motion. In D. Gentner & A. L. Stevens (Eds.), **Mental models.** Hillsdale, NJ: Erlbaum.

McDonald, S. & Stevenson, R. (1998). Effects of text structure and prior knowledge of the learner on navigation in hypertext. **Human Factors, 40**(1), 18-27.

Mead, S. E., Sit, R. A., Rogers, W. A., Jamieson, B. A., & Rousseau, G. K. (2000). Influences of general computer experience and age on library database search performance. **Behavior and Information Technology, 19**(2), 107-123.

Nietfeld, J. L. & Schraw, G. (2002). The effect of knowledge and strategy training on monitoring accuracy. **The Journal of Educational Research, 95**(3), 131-142.

O'Donnell, A. M. & Dansereau, D. F. (2000). Interactive effects of prior knowledge and material format on cooperative teaching. **Journal of Experimental Education, 68(2),** 101-118.

Osman, M. E. & Hannafin, M. J. (1994). Effects of advance questioning and prior knowledge on science learning. **Journal of Educational Research, 88**(1), 5-13.

Patton, D. K. (1997). The effects of prior knowledge on the learning of categories of maps. **Professional Geographer, 49**(1), 126-136.

Piaget, J. (1978). A summary of the theory of Jean Piaget. In D. K. Gardiner (Ed.), **Readings in developmental psychology.** New York: Holt.

Pressley, M., Wood, E., Woloshyn, V. E., Martin, V., King, A., & Menke, D. (1992). Encouraging mindful use of prior knowledge: Attempting to construct explanatory answers facilitates learning. **Educational Psychologist, 27**(1), 91-109.

Roschelle, J. (1995). Learning in interactive environments: Prior knowledge and new experience. In J. H. Falk & L. D. Dierking (Eds.), **Public institutions for personal learning: Establishing a research agenda.** Washington, DC: American Assocation for Museums.

Roth, K. J. (1985). Conceptual change learning and student processing of science texts. **Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association,** Chicago, IL.

Stern, E. (1996). Rethinking prior knowledge: Facets instead of misconceptions. **Issues in Education, 2**(2), 195-199.

Şimşek, A. (2000). Özgürlükçü öğrenme. (Editör: A. Şimşek), **Sınıfta demokrasi** içinde, (ss. 26-52). Ankara: Eğitim Sen.

Taber, K. S. (2001). The mismatch between assumed prior knowledge and the learners's conceptions: A typology of learning impediments. **Educational Studies, 27**(2), 159-171.

Thompson, R. A. & Zamboanga, B. L. (2003). Prior knowledge and its relevance to student achievement in introduction to psychology. **Teaching of Psychology, 30**(2), 96-101.

Tobias, S. (1994). Interest, prior knowledge, and learning. **Review of Educational Research, 64,** 37-54.

Trowbridge, D. E. & McDermott, L. C. (1980). Investigation of student understanding of acceleretation in one dimension. **American Journal of Physics, 50,** 242-253.

Vygotsky, L. (1986). **Thought and language**. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology.

Weibelzahl, S. & Weber, G. (2002). Adapting to prior knowledge of learners. In P. De Bra, P. Brusilovsky, & R. Conejo (Eds.), **Proceedings of the Second International Conference on Adaptive Hypermedia and Adaptive Web-Based Systems.** (pp. 448-451). Malaga, Spain.

Wratten, S. D. & Hodge, S. (1999). The use and value of prior knowledge assessments in ecology curriculum design. **Journal of Biological Education, 33**(4), 201-203.

Bölüm 6

ÖĞRENMEDE GÜDÜLENME

Doç. Dr. Jale Balaban-Salı

Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi

Giriş

Her davranış bir gereksinmenin karşılanması için belirli bir hedefe yönelmiş bir eylemdir. Belirli bir hedefe yönelmiş bir davranışını gözlediğimiz bireyin güdülenmiş olduğuna hükmederiz. Güdünün kaynağı aslında bireyin fizyolojik, psikolojik ya da toplumsal gereksinmeleridir. Yiyeceğe doğru yönelen bir kişinin açlık güdüsü ile hareket ettiğini söyleyebiliriz ama açlığın ne düzeyde olduğunu net olarak belki kan analizi sonucunda bilebiliriz. Fizyolojik güdülerin gerisinde var olan ve organizmadaki eksiklik ya da fazlalığından kaynaklanan gerginliği çeşitli kimyasal analizlerle belirlemek kolay ve olanaklı olabilir. Ancak sevgi ve saygı, güvenlik, özü gerçekleştirme gibi gereksinmelerin fizyolojik kaynağını bulmak bugün için olanaksızdır. Bu nedenle, bu gibi gereksinmelerle davrandığını gözlediğimiz bireylerin güdülenmiş olduğunu söylemekle yetiniriz. O hâlde güdü, belirli bir durumda, belirli amaçlara ulaşmak ve gerekli davranışları gösterilebilmek için bireyi harekete geçiren ve yönlendiren itici bir güçtür diyebiliriz.

Güdülenme ile ilgili en kapsamlı açıklamalardan birini Maslow (1970) yapmıştır. Maslow'a göre, insanlar isteyen varlıklardır ve gereksinimler onların davranışlarını etkilemektedir. Birey, gereksinimlerini karşılamak amacıyla harekete geçmektedir. Ancak davranışları doyurulmamış gereksinimler etkiler, doyurulmuş olanlar güdüleyici olmazlar. Maslow, insanların gereksinimlerini basit olandan karmaşık olana doğru önem sırasına dizerek Şekil 1'de belirtilen ge-

Kaynaklar

Amabile, T. M. (1985). Motivation and creativity: Effects of motivational orientation on creative writing. **Journal of Personality and Social Psychology**, **48**(2), 393-399.

Ames, C. & Ames, R. E. (1984). **Research on motivation in education: Vol.1. Student motivation**. San Diego, CA: Academic Press.

Ames, C. A. (1990). Motivation: What teachers need to know. **Teachers College Record**, **91**(3), 409-422.

Aranson, D. T. & Briggs, L. J. (1983). Contributions of Gagne and Briggs to a prescriptive model of instruction. In C.M. Riegeluth (Ed.), **Instructional design theories and models: An overview of their current status** (pp.75-100). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Balaban-Salı, J. (2002). **Bilgisayar destekli öğretimde güdülenme kaynağı ve yetkinlik düzeyinin öğrenci başarı ve tutumları üzerindeki etkisi**. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Berlyn, D. E. (1963). Motivational problems raised by exploratory and epistemic behavior. In S. Koch (Ed.), **Psychology: A study of a science**. (Vol. 5, pp. 284-364). NY: McGraw-Hill.

Bickford, N. L. (1989). **The systematic application of principles of motivation to the design of printed instructional materials**. Unpublished doctoral dissertation. Florida State Univeristy, Tallahassee.

Brophy, J. (1986). Teacher influences on student achievement. **American Psychologist**, **41**, 1069-1077.

Brophy, J. (1998). **Motivating students to learn**. Boston, MA: McGraw-Hill.

Brown, J. S., Collins, A. & Duguid, P. (1989). Situated cognition and the culture of learning. **Educational Researcher**, **18**(1), 32-42.

Cameron, J. & Pierce, W. D. (1994). Reinforcement, reward and intrinsic motivation: A meta analysis. **Review of Educational Research**, **64**(3), 363-370.

Carey, L. M., Carey, J. O. & Pearson, L. C. (1991). Using measures of academic motivation for formative evaluation of the instructional strategy. **Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association**, Chicago, IL.

Chapman, M., Skinner, E. A. & Baltes, P. B. (1990). Interpreting correlations between children's perceived control and cognitive performance: Control, agency, or means-ends beliefs?. **Developmental Psychology**, **23**, 246-253.

Corno, L. & Rohrkemper, M. M. (1985). The intrinsic motivation to learn in classrooms. In C. Ames & R. E. Ames (Eds.), **Research on motivation in education: Vol.2. The classroom milieu** (pp. 53-90). San Diego, CA: Academic Press.

Curless, T. A. (2000). **Optimization of motivational tactics in self-paced learning**. Unpublished doctoral dissertation. Florida State Univeristy, Tallahassee.

Day, H. I. (1990). Motivation. In R. M. Thomas (Ed.), **The encyclopedia of human development and education: Theory, research, and studies** (pp.245-249). Oxford: Pergamon.

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (1985). **Intrinsic motivation and self determination in human behavior**. NY: Plenum Press.

Dev, P. C. (1997). Intrinsic motivation and academic achievement. **Remedial and Special Education**, **18**(10), 12-19.

Dweck, C. S. & Elliot, E. S. (1983). Achievement motivation. In P. H. Mussen (Series Ed.) & E. M. Hetherington (Vol. Ed.), **Handbook of child psychology** (4th ed., pp. 643-691). NY: Wiley.

Gotfried, A.(1983). Intrinsic motivation in young children. **Young Children**, **39**, 64-73.

Gottfried, A. E. (1985). Academic intrinsic motivation in elementary and junior high school students. **Journal of Educational Psychology**, **77**, 631-645.

Harter, S. (1981). A new self-report scale of intrinsic versus extrinsic orientation in the classroom: Motivational and informational components. **Developmental Psychology**, **17**, 300-312.

Hirumi, A. & Bowers, D. R. (1991). Enhancing motivation and acquisition of coordinate concepts by using concept trees. **Journal of Educational Research**, **84**(5), 273-279.

Igoe, A. R. (1991). Learners self-reports of characteristics related to academic achievement and motivation. **Paper presented at the Annual Convention of the Association for Educational Communication and Technology,** Orlando, FL.

Iguchi, I. & Suzuki, K. (1998). Improving junior-high geometry by using construction software. **Paper presented at the 3rd Asian Technology Conference in Mathematics, Computer Technology in Mathematical Research and Teaching,** University of Tsukuba, Japan.

Keller, J. M. (1979). Motivation and instructional design: A theoretical perspective. **Journal of Instructional Development**, **2**(4), 26 - 34.

Keller, J. M. (1983). Motivational design of instruction. In C.M. Riegeluth (Ed.), **Instructional design theories and models** (pp.383-434). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Keller, J. M. (1987a). Strategies for stimulating the motivation to learn. **Performance & Instruction**, **26**(8), 1-7.

Keller, J. M. (1987b). The systematic process of motivational design. **Performance & Instruction**, **26**(9), 1-8.

Keller, J. M. (1987c). Development and use of the ARCS model of instructional design. **Journal of Instructional Development**, **10**(3), 2-10.

Keller, J. M. (1993). **Instructional materials motivation scale (IMMS).** Unpublished manuscript. Florida State University, Tallahassee.

Keller, J. M. (1999). Motivation in cyber learning environments. **International Journal of Educational Technology**, **1**(1), 7-30.

Keller, J. M. & Burkman, E. (1993). Motivation principles. In M. Fleming & W. H. Levie (Eds.), **Instructional message design: Principles from the behavioral and cognitive sciences** (2nd ed., pp.3-53). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Keller, J. M. & Kopp, T. W. (1987). An application of the ARCS model of motivational design. In C. M. Reigeluth (Ed.), **Instructional theories in actions: Lessons illustrating selected theories and models** (pp.289-320). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Keller, J. M. & Suzuki, K. (1988). Use of the ARCS motivational model in courseware design. In D.H. Jonassen (Ed.), **Instructional designs for microcomputer courseware** (pp.401-434). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Klein, J. D., & Keller, J. M. (1990). Influence of student ability, locus of control, and type of instructional control on performance and confidence. **Journal of Educational Research**, **83**(3), 140-146.

Köymen, Ü. (2000). Güdüleyici öğrenme. A. Şimşek (Ed.), **Sınıfta demokrasi** içinde, (ss.111-145). Ankara: Eğitim Sen.

Linnenbrink, E. A. & Pintrich, P. R. (2002). Motivation as an enabler for academic success. **School Psychology Review**, **31**(3), 313-328.

Lumsden, L.S. (1994). **Student motivation to learn**. Eugene, OR: ERIC Clearinghouse on Educational Management. [ED370200].

Main, R. G. (1993). Integrating motivation into the instructional design process. **Educational Technology**, **33**(12), 37-41.

Malone, T. W. (1980). **What makes things fun to learn? A study of intrinsically motivating computer games**. Palo Alto, CA: Palo Alto Research Center, Cognitive and Instructional Sciences Group.

Martin, B. L. & Briggs, L. J. (1986). **The affective and cognitive domains: Integration for instruction and research**. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Maslow, A. H. (1970). **Motivation and personality** (2nd ed.). NY: Harper & Row.

McCombs, B. L. (1984). Process and skill on underlying continuing intrinsic motivation to learn: Toward a definition of motivational skills training. **Educational Psychologist**, **4**, 190-218.

McIver, D. J., Stipek, D. J. & Daniels, D. H. (1991). Explaining within-semester changes in student effort in junior high school and senior high school courses. **Journal of Educational Psychology**, **83**, 201-211.

Means, T. B., Jonassen, D. H. & Dwyer, F. M. (1997). Enhancing relevance: Embedded ARCS strategies vs. purpose. **Educational Technology Research and Development**, **45**(1), 5-17.

Naime-Diefenbach, B. N. (1991). **Validation of attention and confidence as independent components of the ARCS motivational model**. Unpublished doctoral dissertation. Florida State University, Tallahassee.

Newby, T. (1991). Classroom motivation: Strategies of three fifth-grade teachers. **Journal of Educational Psychology**, **83**(2), 195-200.

Nicholls, J. G. (1984). Achievement motivation: Conceptions of ability, subjective experience, task choice, and performance. **Psychological Review**, **91**, 328-346.

Nwagbara, C. I. (1993). **Effects of the relevance component of the ARCS model of motivational design**. Unpublished doctoral dissertation. Purdue University, West Lafayette.

Pintrich, P. R. & De Groot, E. V. (1990). Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. **Journal of Educational Psychology**, **82**(1), 33-40.

Pintrich, P. R., Smith, D., Garcia, T. & McKeachie, W. J. (1993). Reliability and predictive validity of the motivated strategies for learning questionnaire (MSLQ). **Educational and Psychological Measurement, 53**, 801-813.

Pintrich, P. R. & Schunk, D. H. (1996). **Motivation in education: Theory, research and applications.** Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Raffini, J. P. (1993). **Winners without losers: Structures and strategies for increasing student motivation to learn**. Boston: Allyn and Bacon.

Raffini, J. P. (1996). **150 ways to increase intrinsic motivation in the classroom**. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.

Reigeluth, C. M. & Stein, F. S. (1983). The elaboration theory of instruction. In C. M. Riegeluth (Ed.), **Instructional design theories and models: An overview of their current status.** (pp.335-381). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Rieber, L. P. (1991). Effects of visual grouping strategies of computer-animated presentation on selective attention in science. **Educational Technology Research and Development**, **39**(4), 5-15.

Schiefele, U. (1991). Interest learning, and motivation. **Educational Psychologist**, **26**, 299-324.

Schunk, D. H. (1991). Self-efficacy and academic motivation. **Educational Psychologist**, **26**, 207-232.

Shia, R. M. (n.d.). **Assessing academic intrinsic motivation**.

Available at: http://www.cet.edu/research/papers/motivation/motivation.pdf

Skinner, E. A. & Belmont, M. J. (1993). Motivation in the classroom: Reciprocal effects of teacher behavior and student engagement across the school year. **Journal of Educational Psychology**, **85**, 571-581.

Stipek, D. J. (1988). **Motivation to learn: From theory and practice**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Şimşek, A. (2000). **Eğitim iletişimi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayın No:1251/39.

Tennyson, R. D. (1992). An educational learning theory for instructional design. **Educational Technology**, **32**(1), 36-41.

Vallerand, R. J., Pelletier, L.G., Blais, M. R., Briere, N. M., Senecal, C. & Vallieres, E. F. (1992). The Academic Motivation Scale: A measure of intrinsic, extrinsic, and amotivation in education. **Educational and Psychological Measurement**, **52**, 1003-1017.

Visser, J. & Keller, J. M. (1990). The clinical user of motivational messages: An inquiry into the validity of the ARCS model of motivational design. **Instructional Science**, **19**, 467-500.

Visser, L., Plomp, T. & Kuiper, W. (1999). Development research applied to improve motivation in distance education. **21st Annual Proceedings of the 1999 National Convention of the Association for Educational Communications and Technology,** Houston, TX.

Weiner, B. (1986). **An attributional theory of motivation and emotion**. NY: Springer-Verlag.

Weisz, J. R. & Cameron, A. M. (1985). Individual differences in the student's sense of control. In C. Ames & R. E. Ames (Eds.), **Research on motivation in education: Vol.2. The classroom milieu.** (pp. 93-140). San Diego, CA: Academic Press.

Wigfield, A. & Katpathian, M. (1991). Who am I and what can I do? Children's self-concepts and motivation in academic situations. **Educational Psychologist**, **26,** 233-262.

Wlodkowski, R. J. (1989). Instructional design and learner motivation. In K. A. Johnson & L. J. Foa (Eds.), **Instructional design: New alternatives for effective education and training.** (pp. 47-60). NY: Macmillan.

Wlodkowski, R. J. (1999). **Enhancing adult motivation to learn** (2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.

Yang, Y. C. (1992). The effects of media on motivation and content recall: Comparison of computer-and print-based instruction. **Journal of Educational Technology Systems**, **20**(2), 95-105.

Yang, Y. C. & Chin, W. K. (1996). Motivational analyses on the effects of type of insructional control on learning from computer-based instruction. **Journal of Educational Technology Systems**, **25**(1), 25-35.

Bölüm 7

İÇEDÖNÜK VE DIŞADÖNÜK KİŞİLİK YAPISI

Doç. Dr. Metin Pişkin

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Giriş

Her insan biricik ve kendine özgüdür. Hatta bütün insanlık tarihi boyunca yeryüzünde yaşadığı tahmin edilen yaklaşık 70 milyar insanın hiçbiri bir diğerinin aynısı değildir. İnsan ırkının sahip olduğu özellikler, her insanda değişik oranlarda bir araya gelerek biricik insanı yaratmıştır. Tıpkı fiziksel özelliklerimiz gibi kişilik yapımız da çeşitlidir ve kişiliği oluşturan temel unsurlar her insanda farklı oranlarda bir araya gelmiştir. Bu farklılık, farklı anne ve babalardan farklı gen donanımıyla dünyaya gelmemizin yanında, farklı sosyal ortamlarda ve koşullarda yaşamamızın da bir sonucudur.

Eysenck (1970) kişiliği, insanın çevreye kendine özgü bir biçimde uyum sağlamasını belirleyen karakterinin, duygusal, bilişsel ve fiziksel yapısının nispeten kararlı ve durağan bir biçimde örgütlenmesi olarak tanımlamıştır. Kişilik tipleri bireylerin davranış modellerini, davranış biçimlerini, bir başka ifadeyle, davranış örüntülerini tanımlar. Kişilik tiplerinin her birinin güçlü ve zayıf yanları vardır, hiçbir kişilik tipi bir diğerinden daha iyi değildir. Kişilik tiplerini tartışmak, basit olarak, yargılayıcı olmadan farklılıkları tartışabilmek anlamına gelmelidir.

Kişiliğin, bilindiği üzere, pek çok değişkeni vardır. Kişilik özelliklerinin kaç faktörden oluştuğu konusunda farklı görüşler olmakla birlikte, hemen tüm araştırmacıların üzerinde anlaştığı iki temel faktör içedönüklük ve dışadönüklüktür. Dewaele ve Furnham (1999) dünyanın değişik bölgelerindeki 22 ülkede yapılan

Kaynaklar

Altınoğlu-Dikmeer, D. İ. (1997). **Sosyal beceri eğitiminin sosyal içedönük ergenlerin içedönüklük düzeylerine etkisi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Amihai-Hamburger, Y., Wainapel, G. & Fox, S. (2002). On the internet, no one knows I am an introvert: Extroversion, neuroticism, and internet interactions. **Cyber Psychology and Behavior, 5**(2), 1-4.

Atbaş, E. E. (1997). **An investigation of the relationship between the personality traits of introversion-extroversion ant the oral proficiency of learners of English in an EFL setting in Turkey.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Beatty, M. J., McCroskey, J. C., & Heisel, A. D. (1998). Communication apprehension as temperamental expression: A communibiological paradigm. **Communication Monographs, 65,** 197-219.

Berenbaum, H. & Williams, M. (1994). Extroversion, hemispatial bias, and eyeblink rates. **Personality and Individual Differences, 17**(6), 849-852.

Bishop-Clark, C. & Wheeler D. D. (1994). The Myers-Briggs personality type and its relationship to computer programming. **Journal of Research on Computing in Education, 26**(3), 358-370.

Blaz, M. (1983). Perceived extraversion in a best friend. **Perceptual and Motor Skills, 57**(3), 891-894.

Campbell, J. B. & Hawley, C. W. (1982) Study habits and Eysenck's theory of extroversion-introversion. **Journal of Research and Personality, 16,** 139-146.

Carell, P., Prince, M., & Astika, G. (1996). Personality types and language learning in an EFL context. **Language Learning, 46**(1), 75-99.

Carlson, R. (1980). Studies of Jungian typology: I. Memory, social perception, and social action. **Journal of Personality, 41,** 559-576.

Carlson, R. & Levy, N. (1973). Studies of Jungian typology: II. Representation of the personal world. **Journal of Personality and Social Psychology, 38,** 801-810.

Cattell, R. B. (1969). **Personality and motivation structure and measurement.** New York: World Book Company.

Child, D. (1964) The relationships between introversion-extroversion, neuroticism and performance in school examinations. **British Journal of Educational Psychology, 34,** 178-196.

Dartan, A. (1990). **İki eğitim fakültesinde okuyan öğrencilerin tercih sıralamaları ile kişilik özelliklerinin karşılaştırılması.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Davies, D. R. & Parasuraman, R. (1982). **The psychology of vigilance.** London: Academic Press.

Dewaele, J. M. & Furnham, A. (1999). Extraversion: The unloved variable in applied linguistic research. **Language Learning, 49**(3), 144-159.

Dawaele, J. M. & Furnham, A. (2000). Personality and speech production: A pilot study of second language learners. **Personality and Individual Differences, 28,** 355-365.

De Man, A. F. & Efraim, D. P. (1987). Selected personality correlates of social participation in university students. **The Journal of Social Psychology, 128**(2), 265-267.

Ehrman, M. & Oxford, R. (1990). Adult language learning styles and strategies in an intensive training setting. **Modern Language Journal, 74,** 311-328.

Ehrman, M. & Oxford, R. (1995). Cognition plus: Correlates of language learning success. **The Modern Language Journal, 79**(1), 67-89.

Eysenck, H. J. (1964). Principles and methods of personality description, classification, and diagnosis. **British Journal of Psychology, 55,** 284-294.

Eysenck, H. J. (1971). **Reading in extraversion-introversion, fields of application.** New York: John Wiley and Sons.

Eysenck, H. J. (1991). Biological dimensions of personality. In L. A. Pervin (Ed.), **Handbook of personality.** (pp. 244-276). New York: Plenum.

Eysenck, H. J. & Eysenck, S. B. G. (1964). **Manual of the Eysenck personality inventory.** London: Hodder & Stoughton.

Eysenck, H. J. & Eysenck, M. W. (1985). **Personality and individual differences: A natural science approach.** New York: Plenum Press.

Eysenck, H. R. (1965). **Fact and fiction in psychology.** Baltimore, MD: Penguin Books.

Eysenck, H. R. (1970). **The structure of human personality.** (3rd ed.), London: Methuen.

Eysenck, M. W. (1981). Learning, memory and personality. In H. J. Eysenck (Ed.), **A model for personality.** (pp. 169-209). Berlin, Germany: Springer Verlag.

Farah, A. & Atoum, A. (2002). Personality traits as self evaluated and as judged by others. **Social Behavior and Personality, 30**(2), 149-156.

Farley, F. & Gordon, N. J. (1981). **Psychology and education: The state of the union.** Berkeley, California: McCutchan.

Feldstein, S. & Sloan, B. (1984). Actual and stereotyped speech tempos of extroverts and introverts. **Journal of Personality, 52**(2), 188-205

Fleeson, W., Malanos, A. B., & Achille, N. M. (2002). An intraindividual process approach to the relationship between extraversion and positive affect: Is acting extraverted as good as being extraverted? **Journal of Personality and Social Psychology, 83,** 1409-1422.

Furnham, A. & Bradley, A. (1997). Music while you work: The differential distraction of background music on the cognitive test performance of introverts and extraverts. **Applied Cognitive Psychology, 11**(5), 445-455.

Furnham, A. & Strbac, L. (2002). Music is distracting as noise: The differential distraction of background music and noise on the cognitive test performance of introverts and extroverts. **Ergonomics, 45**(3), 203-217.

Gall, J. P. & Gall, M. D. (1990). Outcomes of the discussion method. In W. W. Wilen (Ed.), **Teaching and learning through discussion: The theory, research and practice of the discussion method.** (pp. 25-44). Springfield, IL: C.C. Thomas.

Good, C. V. (1959) **Dictionary of education.** New York: McGraw-Hill.

Gray, J. A. (1973) Causal theories of personality and how to test them. In J. R. Royce (Ed.) **Multivariate analysis of psychological theory.** New York: Academic.

Gray, J. A. (1987). Perspective on anxiety and impulsivity: A commentary. **Journal of Research in Personality**, **21,** 493,509.

Gupta, S. & Shukla, A. P. (1989). Verbal operant conditioning as a function of extraversion and reinforcement. **British Journal of Psychology, 80,** 39-44.

Harrington R. & Loffredo, A. (2001). The relationship between life satisfaction, self-consciousness, and Myers-Briggs type inventory dimensions. **Journal of Psychology, 135**(4), 439-450.

Havuş, M. (1993). **Orta dereceli okullarda disiplin cezası almış öğrencilerin içedönüklük-dışadönüklük kişilik özelliklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hellriegel, D. & Slocum, J. W. (1975). Managerial problem-solving styles. **Business Horizons, 18,** 29-37.

Helode, R. D. (1985). Verbal learning and personality dimensions. **Psycho-Lingua, 15**(2), 103-112.

Henjum, A. (1983). Introversion: A misunderstood “individual difference” among students. **Education, 103**(1), 39-43.

Herr, L. (2003). Turn your flaws into fine points. **Health, 17**(7), 112-114.

Hirschowitz, R. (1987). Behavioral and personality correlates of a need for power in a group of English speaking South African women. **The Journal of Psychology, 121**(6), 575-590.

Jung, C. G. (1964). **Two essays on analytical psychology.** New York: Meridian.

Jung, C. G. (1971). **Psychological types.** H. G. Baynes, Trans.; revised by R. F. C. Hull. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Kagan, D. M. & Douthat, J. M. (1985). Personality and learning FORTRAN. **International Journal of Man-Machine Studies, 22,** 395-402.

Kaya, M. (1995). **The relationship of motivation, anxiety, self-confidence, and extroversion/introversion to students' active class participation in an EFL classroom in Turkey.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lau, S. & Cheung, S. M. (1988). Reading interests of Chinese adolescents: Effects of personal and social factors. **International Journal of Psychology, 23,** 695-705.

Levin, I. & Stokes, J. P. (1986). An examination of the relation of individual difference variables to loneliness. **Journal of Personality, 54**(4), 717-733.

Loevinger, J. (1976). **Ego development.** San Francisco: Jossey-Bass.

Loffredo, D. A. & Opt, S. K. (1998). Relating the MBTI to communication apprehension, receiver apprehension, and argumentativeness. **Journal of Psychological Type, 47,** 21-27.

Matthews, G. & Deary, I. (1998). **Personality traits.** Cambridge: Cambridge University Press.

Matthews, G. & Dorn, L. (1995). Cognitive and attentional processes in personality and intelligence. In D. H. Saklofske & M. Zeidner (Eds.), **International handbook of personality and intelligence.** (pp. 367-396). New York: Plenum Press.

McClanaghan, M. E. (2000). Strategy for helping students learn how to learn, **Education, 120**(3), 479-486.

McCrae, R. R. & Costa, P. T. (1997). Personality trait structure as a human universal. **American Psychologist, 52,** 509-516.

McKenna, K.Y.A. & Bargh, J. A. (1998). Coming out in the age of the internet: Identity "de marginalization" through virtual group participation. **Journal of Personality and Social Psychology, 75,** 681–694.

Morris, J. C. (1994). It is ok to be an introvert. **Education Digest, 60**(4), 61-62.

Mudore, C. F. (2002). Are you introvert? **Current Health 2**, **29**(4), 17-19.

Myers, D. G. & Diener, E. (1995). "Who is happy?" **Psychological Science, 6,** 10-19.

Myers, I. B. & McCaulley, M. H. (1985). **Manual: A guide to the development and use of the Myers-Briggs type indicator.** Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Nussbaum, E. M. (2002) How introverts versus extroverts approach small-group argumentative discussions. **The Elementary School Journal, 102**(3), 1-15

Opt, S. K. & Loffredo D. A. (2000). Rethinking communication apprehension: A Myers-Briggs perspective. **Journal of Psychology, 134**(5), 556-570.

Ökte, M. (2001). **Ergenlerde içedönüklük-dışadönüklük kişilik özelliği ile aile işlevleri arasındaki ilişkiler.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Pişkin, M. (2000). Öz saygı geliştirme eğitimi. (Editör: Y. Kuzgun), **İlköğretimde rehberlik** içinde, (ss. 95-123). Ankara : Nobel Yayınları.

Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2**(2), 531-562.

Rauch, J. (2003). Caring for your introvert. **Atlantic Monthly, 291**(2), 133-134.

Rawlings, D. & Carnie, D. (1989). The interaction of EPQ extraversion with WAIS subtest performance under timed and untimed conditions. **Personality and Individual Differences, 10**(4), 453-458.

Rogers, C. R. (1961). **On becoming a person: A therapist view of psychotherapy.** Boston, MA: Houghton Mifflin.

Ryckman, R. M. (1993). **Theories of personality.** (5th ed.), CA: Brooks/Cole.

Sarıçoban, A. (1994). **An analysis of the relationship between personality factors (extroversion-introversion and the level of social adjustment) and foreign language achievement.** Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Schmeck, R. R. & Lockhart, D. (1983). Introverts and extraverts require different learning environments. **Educational Leadership, 2,** 54-55

Shapiro, K. J. & Alexander, I. E. (1969). Extraversion-introversion, affiliation, and anxiety. **Journal of Personality, 37,** 387-406.

Shapiro, K. J. & Alexander, I. E. (1975). **The experience of introversion.** Durham, North Carolina: Duke University Press.

Shy or outgoing? Blame it on your brain (2000). **USA Today Magazine, 128**(26), 58-8.

Stenberg, G., Risberg, J., Warkentin, S., & Rosen, I. (1990). Regional patterns of cortical blood flow distinguish extraverts from introverts. **Personality and Individual Differences, 11**(7), 663-673.

Stenberg, G., Wendt, P. E., & Risberg, J. (1993). Regional cerebral blood flow and extraversion. **Personality and Individual Differences, 15**(5), 547-554.

Stokes, J. P. (1985). The relation of social network and individual difference variables to loneliness. **Journal of Personality and Social Psychology, 48,** 981-990.

Wakamoto, N. (2000). Language learning strategy and personality variables: Focusing on extroversion and introversion. **International Review of Applied Linguistics In Language Teaching, 38**(1), 71-81.

Wallace, M. (1999) Nurturing nonconformists. **Educational Leadership,** 1-4.

Wilson, M. A. & Languis, M. L. (1989). Differences in brain electrical activity patterns between introverted and extraverted adults. **Journal of Psychological Type, 18,** 14-23.

Wilson, R. G. & Lynn, R. (1990). Personality, intelligence components and foreign language attainment. **Educational Psychology, 10**(1), 57-71.

Yazıcı, H. (1997). **Karadeniz teknik üniversitesi öğrencilerinin kişilik özelliklerinin Eysenck'in kişilik kuramına dayalı olarak belirlenmesi.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bölüm 8

DENETİM ODAĞI

Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Giriş

Eğitim, "öğrenen" olarak bireyin "öğrenmesi" üzerine odaklanmıştır. Eğitim sürecine giren her birey bir "öğrenci"dir. O, sahip olduğu özellikleriyle bu süreç içinde etkileşimde bulunur. Aynı öğrenme ortamındaki öğrencilerin ortak özellikleri olduğu kadar, bireysel farklılıkları da öğrenme sürecinde etkilidir. Öğretmen, "öğretme" işlevi ile sorumlu olduğu öğrencilerin bireysel farklılıklarını tanımak, bu özelliklerin öğrenmeyi nasıl etkilediğini bilmek ve öğretme-öğrenme süreçlerini buna göre planlayarak her öğrenci için öğrenmenin etkili ve verimli olmasına yardım etmekle yükümlüdür.

Bu bölümde eğitim sürecinde akademik başarıyı, performansı önemli ölçüde etkilediği düşünülen denetim odağı kavramı üzerinde durulmuş ve bu değişkenin öğretme-öğrenme süreçlerindeki etkisi açıklanarak öğretmenlere işlevsel öneriler sunulmuştur.

Kavramsal Yapı

Rotter tarafından geliştirilen *Sosyal Öğrenme Kuramı*, çağdaş psikolojideki birbirinden farklı ve oldukça önemli iki kuramsal yaklaşımı -Davranışçı Kuramlar ile Bilişsel Kuramları- işlevsel olarak tanımlayıp yapılandırmaya ve deneysel sınamalarla bütünleştirmeye çalışan görece yeni bir kuramdır. Rotter

Kaynaklar

Bar-Tal, D. & Bar-Zahor, Y. (1977). The relationship between perception of locus of control and academic achievement. **Contemporary Educational Psychology**, **2,** 181-199.

Carton, J.S. & Nowicki, S. (1994). Antecedents of individual differences in locus of control of reinforcement: A critical review. **Genetic, Social, and General Psychology Monographs, 120**(1), 33-81.

Cassidiy, S. & Eachus, P. (2000). Learning style, academic belief systems, self-report student proficiency and academic achievement in higher education. **Educational Psychology**, **20**(3), 307-322.

Crandall, V., Katkovsky, W., & Crandall, V. (1965). Children's beliefs in their own control of reinforcements in intellectual-academic achievement situations. **Child Development, 36,** 91-109.

Czubaj, C. A. (2000). Maintaining teacher motivation. **Education, 116**(3), 372-378.

Dağ, İ. (1991). Rotter'in iç-dış kontrol odağı ölçeği (RİDKOÖ)'nin üniversite öğrencileri için güvenirliği ve geçerliği. **Psikoloji Dergisi, 7**, 10-16.

Dağ, İ. (1992). Kontrol odağı, öğrenilmiş güçlülük ve psikopatoloji ilişkileri. **Psikoloji Dergisi, 7**(27), 1-9.

Dağ, İ. (2002). Kontrol odağı ölçeği (KOÖ): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. **Psikoloji Dergisi, 17**(49), 77-90.

Demir, P. A. (2003). **Denetim odakları farklı üniversite öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Fazey, D. M. A. & Fazey, J. A. (2001). The potential for autonomy in learning: Perceptions of competence, motivation and locus of control in first-year undergraduate students. **Studies in Higher Education, 26**(3), 345-361.

Findley, M. & Cooper, H. (1983). Locus of control and academic achievement: A literature review. **Journal of Personality and Social Psychology**, **44,** 419-427.

Joe, V. C. (1971). Review of internal-external construct as a personality variable. **Psychological Report**, **28,** 619-640.

Jonassen, D. H. & Grabowski, B. L. (1993). **Handbook of individual differences, learning, and instruction.** Hillsdale, NJ: Lawrance Erlbaum.

Kalechstein, A. D. & Nowicki, Jr., S. (1997). A meta-analytic examination of the relationship between control expectancies and academic achievement: An 11-year follow-up to Findley and Cooper. **Genetic, Social & General Psychology Monographs, 123**(1), 1-30.

Kelly, F. D. (2002). The effects of locus of control, gender, and grade upon children's preference for praise or encouragement. **The Journal of Individual Psychology**, **58**(2), 197-207.

Korkut, F. (1986). **İlkokul öğrencilerinin kendilerine ve ailelerine ilişkin bazı değişkenlerin denetim odakları üzerindeki etkisi.** Yayınlanmamış bilim uzmanlığı tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Küçükkaragöz, H. (1998). **İlkokul öğretmenlerinde kontrol odağı ve öğrencilerinin kontrol odağı oluşumuna etkisi.** Yayınlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Lefcourt, H. M. (1966). Internal-external control of reinforcement: A review. **Psychological Bulletin, 65,** 206-220.

Lefcourt, H. M. (1982). **Locus of control, current trends in theory and research.** (2nd ed.) Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Lefcourt, H. M. (1992). Durability and impact of the locus of control construct. **Psychological Bulletin, 112,** 411-414.

Macdonald, A. P. (1973). Internal and external locus of control. In Robinson, J. B. & Shaver, P. E. (Eds.). **Measures of social psychological attitudes**. Ann Arbor: Institute for Social Research.

Nowicki, S. & Strickland, B. A. (1973). Locus of control scale for children. **Journal of Consulting and Clinical Psychology, 40**(1), 148-154.

Nunn, G. D. & Nunn, S. J. (1993). Locus of control and school performance: Some implications for teachers. **Education**, **113**(4), 636-640.

Ören, N. (1991). Denetim odağı ve kendini kabul arasındaki ilişkiler. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 1**(2), 20-28.

Phares, E. J. (1976). **Locus of control: A personality determinant of behavior.** Morristown, NJ: General Learning Press.

Pişkin, M. (1996). **Self-esteem and locus of control of secondary school children both in England and Turkey.** Unpublished doctoral dissertation. Leicester University, England.

Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal vs. external control of reinforcement. **Psychological Monographs, 80,** 1-28.

Rotter, J. B. (1974). Some problems and misconceptions related to the construct of internal vs. external control of reinforcement. **Journal of Consulting and Clinical Psychology, 40,** 313-321.

Rotter, J. B. (1975). Some problems and misconceptions related to the construct of internal versus external control of reinforcement. **Journal of Consulting and Clinical Psychology, 43**(1), 56-67.

Rotter, J. B., Chance, J. E., & Phares, G. J. (1972). **Applications of a social learning theory of personality.** New York: Holt, Rirehard & Winston.

Rouse, K. A. G. & Cashin, S. E. (2000). Assessment of academic self-concept an motivation: Results from three ethnic groups. **Measurement and Evaluation in Counseling and Development, 33,** 91-102.

Skinner, E. A. (1996). A guide to constructs of control. **Journal Personality and Social Psychology, 71,** 549-570.

Strickland, B. R. (1989). Internal-external control expectancies: From contingency to creativity. **American Psychologist, 44,** 1-12.

Weiner, B. (1974). **Achievement motivation and attribution theory.** Morristown, NJ: General Learning Press.

Yeşilyaprak, B. (1988). **Lise öğrencilerinin içsel ya da dışsal denetimli oluşlarını etkileyen etmenler.** Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yeşilyaprak, B. (1990). Denetim odağının belirleyicileri ve değişimine ilişkin araştırmalar: Bir eleştirel değerlendirme. **Psikoloji Dergisi**, **7**(25), 41-52.

Yeşilyaprak, B. (1992). Denetim odağı ölçekleri üzerine eleştirel bir değerlendirme. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 1**(3), 27-30.

Yüksel, F. (1991). **İçsel ya da dışsal denetimli olmanın ve bazı değişkenlerin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyine etkisi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yazarın Notu:

*Bu bölümü yazmamda teşvik ve katkıları ile çok önemli bir destek sağlayan sevgili Deniz Deryakulu'na ve arkadaşım Ali Millioğulları'na teşekkür ederim.

Binnur Yeşilyaprak

Bölüm 9

EPİSTEMOLOJİK İNANÇLAR

Prof. Dr. Deniz Deryakulu

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Giriş

Yunanca *epistémé* (bilgi) ve *logia* (bilim/kuram) sözcüklerinin birleşiminden oluşan *epistemoloji* terimi bilindiği gibi felsefenin *bilgi* sorununu ele alan; bilgi nedir, bilginin kaynakları nelerdir, insanlar nasıl bilir gibi çeşitli soruları yanıtlayan çalışma alanını nitelemektedir. Epistemolojik inançlar ise, en genel biçimde, bireylerin bilginin ne olduğu, bilme ve öğrenmenin nasıl gerçekleştiği ile ilgili öznel inançları olarak tanımlanmaktadır. Son yıllarda psikologlar ve eğitimciler arasında bireylerin epistemolojik gelişimleri ve inançlarına yönelik gittikçe artan bir ilgi söz konusudur. Bunun nedeni, bir bireysel farklılık alanı olarak kabul edilen epistemolojik inançların, öğrenme ve öğretim süreçleri üzerinde oldukça önemli etkileri olduğunun, araştırma sonuçlarına dayalı olarak ortaya konulmuş olmasıdır.

Bu bölümde öncelikle genel olarak inançların ne olduğu ve nasıl işlev gördükleri açıklanmış, bireylerde epistemolojik gelişimin nasıl bir seyir izlediğini açıklamak üzere oluşturulmuş kavramsal modeller tanıtılmış, ardından epistemolojik inançların hangi ana yapıları (boyutları) içerdiği, bu yapıların oluşumlarına etki eden temel etmenlerin neler olduğu ve epistemolojik inançların öğrenme ve öğretim süreçleri üzerindeki çeşitli etkilerini inceleyen araştırma sonuçları verilmiş, epistemolojik inançların belirlenmesinde kullanılabilecek ölçme araçları tanıtılmış ve son olarak da öğretmenlerin, öğrencilerinin

Kaynaklar

Alexander, P. A., Schallert, D. L., & Hare, V. C. (1991). Coming to terms: How researchers in learning and literacy talk about knowledge. **Review of Educational Research, 61**(3), 315-343.

Baxter Magolda, M. B. (1992). **Knowing and reasoning in college: Gender-related patterns in students' intellectual development.** San Francisco: Jossey Bass.

Belenky, M. F., Clinchy, B. M., Goldberger, N. R., & Tarule, J. M. (1986). **Women's ways of knowing: The development of self, voice and mind.** NY: Basic Books.

Brody, C. & Hill, L. (1991). Cooperative learning and teacher beliefs about pedagogy. **Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association,** Chicago.

Brownlee, J. (2001). Epistemological beliefs in pre-service teacher education students. **Higher Education Research & Development, 20**(3), 281-291.

Brownlee, J., Boulton-Lewis, G., & Purdie, N. (2002). Core beliefs about knowing and peripheral beliefs about learning: Developing an holistic conceptualisation of epistemological beliefs. **Australian Journal of Educational & Developmental Psychology, 2,** 1-16.

Brownlee, J., Purdie, N., & Lewis, G. B. (2001). Changing epistemological beliefs in preservice teacher education students. **Teaching in Higher Education, 6**(2), 247-268.

Chan, K-W. (2002). Students' epistemological beliefs and approaches to learning. **Paper presented at the AARE Conference**. Brisbane, Australia. Available at: http://www.aare.edu.au/02pap/cha02007.htm

Chan, K-W. (2003). Hong Kong teacher education students' epistemological beliefs and approaches to learning. **Research in Education, 69,** 36-50.

Chan, K-W. & Elliott, R. G. (2000). Exploratory study of epistemological beliefs of Hong Kong teacher education students: Resolving conceptual and empirical issues. **Asia-Pacific Journal of Teacher Education, 28**(3), 225-234.

Dahlin, B. & Regmi, M. P. (2000). Ontologies of knowledge, east and west: A comparison of the views of Swedish and Nepalese students. **International Journal of Qualitative Studies in Education, 13**(1), 43-61.

Deryakulu, D. ve Bıkmaz, H. F. (2003). Bilimsel epistemolojik inançlar ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. **Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 2**(4), 243-257.

Deryakulu, D. ve Büyüköztürk, Ş. (2002). Epistemolojik inanç ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. **Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2**(8), 111-125.

Dweck, C. S. & Leggett, E. L. (1988). A social-cognitive approach to motivation and personality. **Psychological Review, 95,** 256-273.

Enman, M. & Lupart, J. (2000). Talented female students' resistance to science: An exploratory study of post-secondary achievement motivation, persistence, and epistemological characteristics. **High Ability Studies, 11**(2), 161- 178.

Ernest, P. (1989). The knowledge, beliefs and attitudes of the mathematics teacher: A model**. Journal of Education for Teaching, 15,** 13-34.

Hashweh, M. Z. (1996). Effects of science teachers' epistemological beliefs in teaching. **Journal of Research in Science Teaching, 33**(1), 47-63.

Hofer, B. K. & Pintrich, P. R. (1997). The development of epistemological theories: Beliefs about knowledge and knowing and their relation to learning. **Review of Educational Research, 67**(1), 88-140.

Howard, B.C., McGee, S., Schwartz, N., & Purcell, S. (2000). The experience of constructivism: Transforming teacher epistemology. **Journal of Research on Computing in Education, 32**(4), 455-465.

Jehng, J. J., Johnson, S. D., & Anderson, R. C. (1993). Schooling and students' epistemological beliefs about learning. **Contemporary Educational Psychology, 18,** 23-25.

Kardash, C. M. & Howell, K. L. (2000). Effects of epistemological beliefs and topic- specific beliefs on undergraduates' cognitive and strategic processing of dual- positional text. **Journal of Educational Psychology, 92**(3), 524-535.

Kardash, C. M. & Scholes, R. J. (1996). Effects of preexisting beliefs, epistemological beliefs, and need for cognition on interpretation of controversial issues. **Journal of Educational Psychology, 88**(2), 260-271.

King, P. M. (2000). Learning to make reflective judgements. **New Directions for Teaching and Learning, 82,** 15-26.

King, P. M. & Kitchener, K. S. (1994). **Developing reflective judgement: Understanding and promoting intellectual growth and critical thinking in adolescents and adults.** San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Kuhn, D. (1991). **The skills of argument.** Cambridge, England: Cambridge University Press.

Neber, H. & Schommer-Aikins, M. (2002). Self-regulated science learning with highly gifted students: The role of cognitive, motivational, epistemological, and environmental variables. **High Ability Studies, 13**(1), 59-74.

Nespor, J. (1987). The role of beliefs in the practice of teaching. **Journal of Curriculum Studies, 19,** 317-328.

Nisbet, R. & Ross, L. (1980). **Human inference: Strategies and shortcomings of social judgement.** Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Nussbaum, E. M. & Bendixen, L. D. (2003). Approaching and avoiding arguments: The role of epistemological beliefs, need for cognition, and extraverted personality traits. **Contemporary Educational Psychology, 28**(4), 573-595.

Pajares, M. F. (1992). Teachers' beliefs and educational research: Cleaning up a messy construct. **Review of Educational Research, 62**(3), 307-332.

Patrick, H. & Pintrich, P. R. (2001). Conceptual change in teachers' intuitive conceptions of learning, motivation, and instruction: The role of motivational and epistemological beliefs. In B. Torff & R. J. Sternberg (Eds.), **Understanding and teaching the intuitive mind: Student and teacher learning.** (pp.117-143). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Paulsen, M. B. & Feldman, K. A. (1999). Student motivation and epistemological beliefs. **New Directions for Teaching and Learning, 78,** 17-25.

Perry, W. G. (1968). **Patterns of development in thought and values of students in a liberal arts college: A validation of a scheme.** Cambridge, MA: Harvard University. (ERIC Document Reproduction Service No: ED 024315).

Perry, W. G. (1970). **Forms of intellectual and ethical development in the college years: A scheme.** NY: Holt, Rinehart & Winston.

Pintrich, P. R., Marx, R. W., & Boyle, R. A. (1993). Beyond cold conceptual change: The role of motivational beliefs and classroom contextual factors in the process of conceptual change. **Review of Educational Research, 63**(2), 167-199.

Pomeroy, D. (1993). Implications of teachers' beliefs about the nature of science: Comparison of the beliefs of scientists, secondary science teachers, and elementary teachers. **Science Education, 77**(3), 261-278.

Qian, G. & Alvermann, D. (1995). Role of epistemological beliefs and learned helplessness in secondary school students' learning science concepts from text. **Journal of Educational Psychology, 87**(2), 282-292.

Qian, G. & Alvermann, D. (2000). Relationship between epistemological beliefs and conceptual change. **Reading & Writing Quarterly, 16**(1), 59-74.

Rokeach, M. (1968). **Beliefs, attitudes, and values: A theory of organization and change.** San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Ryan, M. P. (1984a). Monitoring text comprehension: Individual differences in epistemological standards. **Journal of Educational Psychology, 76**(2), 248-258.

Ryan, M. P (1984b). Conceptions of prose coherence: Individual differences in epistemological standards. **Journal of Educational Psychology, 76**(6), 1226- 1238.

Schoenfeld, A. H. (1983). Beyond the purely cognitive: Beliefs system, social conditions, and metacognitions as driving forces in intellectual performance. **Cognitive Science, 7,** 329-363.

Schommer, M. (1990). Effects of beliefs about the nature of knowledge on comprehension. **Journal of Educational Psychology, 82**(3), 498-504.

Schommer, M. (1993). Epistemological development and academic performance among secondary students. **Journal of Educational Psychology, 85**(3), 406-411.

Schommer, M. (1998). The influence of age and education on epistemological beliefs. **The British Journal of Educational Psychology, 68,** 551-562.

Schommer, M., Calvert, C., Gariglietti, G., & Bajaj, A. (1997). The development of epistemological beliefs among secondary students: A longitudinal study. **Journal of Educational Psychology, 89**(1), 37-40.

Schommer, M., Crouse, A., & Rhodes, N. (1992). Epistemological beliefs and mathematical text comprehension: Believing it is simple does not make it so. **Journal of Educational Psychology, 84**(4), 435-443.

Schommer, M. & Dunnell, P. A. (1994). A comparison of epistemological beliefs between gifted and non-gifted high school students. **Roeper Review, 16**(3), 207-210.

Schommer, M. & Dunnell, P. A. (1997). Epistemological beliefs of gifted high school students. **Roeper Review, 19**(3), 153-156.

Schommer, M. & Hutter, R. (1995). The relationship between epistemological beliefs and controversial day-to-day issues. **Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association,** San Francisco, CA.

Schommer-Aikins, M. & Hutter, R. (2002). Epistemological beliefs and thinking about everyday controversial issues. **Journal of Psychology, 136**(1), 5-20.

Schommer-Aikins, M., Mau, W., Brookhart, S., & Hutter, R. (2000). Understanding middle students' beliefs about knowledge and learning using a multidimensional paradigm. **Journal of Educational Research, 94**(2), 120-127.

Schommer, M. & Walker, K. (1995). Are epistemological beliefs similar across domains?. **Journal of Educational Psychology, 87**(3), 424-432.

Schommer, M. & Walker, K. (1997). Epistemological beliefs and valuing school: Considerations for college admissions and retention. **Research in Higher Education, 38,** 173-186.

Schwartz, N. H. & Wilkinson, W. K. (1988). The relationship between epistemological orientation and cognitive abilities. **Educational and Psychological Research, 8**(2), 129-139.

Wilkinson, W. K. & Schwartz, N. H. (1990). Predicting students' epistemological orientation from demographic, ability, and learning style variables. **Innovative Higher Education, 14**(2), 131-139.

Wilkinson, W. K. & Schwartz, N. H. (1991). A factor-analytic study of epistemological orientation and related variables. **Journal of Psychology, 125**(1), 91-100.

Windschitl, M. & Andre, T. (1998). Using computer simulations to enhance conceptual change: The roles of constructivist instruction and student epistemological beliefs. **Journal of Research in Science Teaching, 35**(2), 145-160.

Woolfolk-Hoy, A. & Murphy, K.P. (2001). Teaching educational psychology to the implicit mind. In B. Torff & R. J. Sternberg (Eds.), **Understanding and teaching the intuitive mind: Student and teacher learning.** (pp. 145-185). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Youn, I. (2000). The culture specificity of epistemological beliefs about learning. **Asian Journal of Social Psychology, 3,** 87-105.

Bölüm 10

ÖZ YETERLİK İNANÇLARI

Prof. Dr. Fatma Hazır Bıkmaz

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Giriş

Öz yeterlik (self efficacy) inancı, tıpkı öz kavramı (self concept) gibi, güdülenme konusunda yapılan araştırmalarda sıklıkla kullanılan değişkenlerden biridir. Öz yeterlik, Bandura'nın *Sosyal Öğrenme Kuramı*'nda (sosyal bilişsel kuram) öne çıkan önemli bir kavramdır ve Bandura bu kavramdan ilk kez 1977 yılında "Self efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change" isimli eserinde söz etmiştir. Daha sonraki yıllarda giderek önem kazanan sosyal öğrenme kuramı ve özellikle de onun "yeterlik inancı" kavramı çeşitli disiplinlerde yapılan araştırmalarda önemli bir değişken olarak ele alınmaya başlamıştır.

Öz yeterlik alanında yapılan çalışmalar genel olarak incelendiğinde, ilk çalışmaların daha çok psikoloji (fobi, kaygı, depresyon, stres vb.), tıp (sağlık, ağrı kontrolü, sigara, alkol ve uyuşturucu gibi bağımlılık yaratan maddelerden kurtulma, aşırı yeme problemleri vb.) ve spor gibi alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çizgiye paralel olarak eğitim alanında da öğretmen ve öğrencilerin belirli durumlara ilişkin öz yeterlik inançları, bu inançların davranışa etkileri ve ilişkili diğer değişkenler konusunda önemli bir bilgi birikiminin oluştuğu gözlenmektedir.

Bu bölümde öz yeterlik inançlarının dayandığı kuramsal temeller, öz kavramından farkı, öğretme-öğrenme süreçlerine etkileri, bu alanda yapılmış olan

Kaynaklar

Alfassi, M. (1998). The efficacy of reciprocal teaching in fostering reading comprehension in high school students in remedial reading classes. **American Educational Research Journal, 35**(2), 309-341.

Allinder, R. M. (1995). An examination of the relationship between teacher efficacy and curriculum based measurement and student achievement. **Remedial & Special Education, 27,** 141-152.

Ashton, P. T. (1984). Teacher efficacy: A motivational paradigm for effective teacher education. **Journal of Teacher Education, 35**(5), 28-32.

Ashton, P., & Webb, R. B. (1986). **Making a difference: Teacher's sense of efficacy and student achievement.** New York: Longman.

Aşkar, P. ve Umay, A. (2001). İlköğretim matematik öğretmenliği öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz yeterlik algısı. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21,** 1-8.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. **Psychological Review, 84,** 191-215.

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. **American Psychologist, 37**(2), 122-147.

Bandura, A. (1984). Recycling misconceptions of perceived self efficacy. **Cognitive Therapy and Research, 8,** 231-255.

Bandura, A. (1986). **Social foundation of thought and action: A social cognitive theory.** Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In A. Bandura (Ed.), **Self-efficacy in changing societies**. (pp. 1-45). New York: Cambridge University Press.

Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (2001). Multifaceted impact of self-efficacy beliefs on academic functioning. **Child Development, 76,** 1206- 1222.

Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (2001). Self-efficacy belief as shapers of children's aspirations ad career trajectories. **Child Development, 72**(1), 187-206.

Bery, J. M. (1987, September). A self efficacy model of memory performance. **Paper presented at the meeting of the American Psychological Association,** New York.

Bıkmaz, F. (2002). Fen öğretiminde öz yeterlik inancı ölçeği. **Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 1**(2), 197-210.

Bıkmaz, F. (Baskıda). Sınıf öğretmenlerinin fen öğretiminde öz yeterlik inancı ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. **Milli Eğitim Dergisi.**

Bong, M. & Clark, R. E.(1999). Comparison between self-concept and self-efficacy in academic motivation research. **Educational Psychologist, 34**(3) 139- 154.

Bouffard-Bouchard, T., Parent, S., & Larivee, S. (1991). Influence of self efficacy on self-regulation and performance among junior and senior high-school aged students. **International Journal of Behavioral Development, 14,** 153-164.

Chapman, J. W. (1988). Learning disabled children's self concepts. **Review of Educational Research, 58**, 347-371.

Eccles, J. (1983). Expectancies, values, and academic behavior. In J. T. Spence (Ed.), **Achievement and achievement motives: Psychological and sociological approaches** (pp.75-146). San Francisco: Freeman.

Enochs,L. G.& Riggs,I. M. (1990). Further development of an elementary science teaching efficacy belief instrument: A preservice elementary scale. **School Science and Mathematics, 90**(8), 694-706.

Fall, M., & McLeod, E. H. (2001). Identifying and assisting with low self-efficacy. **Professional School Counseling, 4**(5), 334-342.

Fritz, J. J., Miller-Heyl, J., Kreutzer, J. C., & MacPhee, D. (1995). Fostering Personnel teaching efficacy through staff development and classroom activities. **Journal of Educational Research, 88**(4), 200-209.

Gibson, S., & Dembo, M. H. (1984). Teacher efficacy: A construct validation. **Journal of Educational Psychology, 76**(4), 569-582.

Hacket, G. (1995). Self-efficacy in career choice and development. In A. Bandura (Ed.), **Self-efficacy in changing societies**. (pp. 232-258). New York: Cambridge University Press.

Hacket, G., & Betz, N. E. (1989). An exploration of the mathematics self-efficacy/mathematics performance correspondence. **Journal of Research in Mathematics Education, 20,** 263-271.

Hoy, W. K., & Woolfolk, A. E. (1993). Teachers' sense of efficacy and the organizational health of school. **Elementary School Journal, 93,** 355-372.

Howard, M., & McCabe, PM. (2003). Self-efficacy: A key to improving the motivation of struggling learners. **Preventing School Failure, 47**(4), 162-170.

Kuzgun, Y. (2000). **Meslek danışmanlığı: Kuramlar, uygulamalar.** Ankara: Nobel Dağıtım.

Lent, R. W., Brown, S. D., & Larkin, K. C. (1984). Relation of self-efficacy expectation to academic achievement and persistence. **Journal of Counseling Psychology, 31,** 356-362.

Locke, E. A., & Latham, G. P. (1990). **A theory of goal setting and task performance.** Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Margolis, H. & McCabe, P. P. (2003). Self-efficacy: A key to improving the motivation of struggling learners. **Preventing School Failure, 47**(4), 162-170.

Marsh, H. W. (1992). **Self description questionnaire-III**. Campbelltown. New South Wales, Austraila: University of Western Sydney. Publication Unit.

Marsh, H. W., Walker, & Debus, R. (1991). Subject specific components of academic self-concept and self efficacy. **Contemporary Educational Psychology, 16,** 331-345.

McLaughlin, M. V. & Marsh, D. D. (1978). Staff development and school change. **Teachers College Record, 80,** 70-79.

Midgley,C., Feldlaufer, H., & Eccles, J. S. (1989). Change in teacher efficacy and student self- and task related beliefs in mathematics during the transition to junior high school. **Journal of Educational Psychology, 81**(2) 247-258.

Morell, P. D., & Caroll, J. B. (2003). An extended examination of preservice elementary teachers' science teaching self efficacy. **School Science and Mathematics, 103** (5), 246-252.

Morgil, İ., Seçken, N. ve Yücel, A.S. (2003, Eylül). Kimya öğretmen adaylarında kimya öğretimine yönelik öz-yeterlik inanç ölçeği geliştirilmesi. **XVII. Ulusal Kimya Kongresi'nde sunulan bildiri,** İstanbul.

O'Brien, V., Martinez-Pons, M., & Kopala, M. (1999). Mathematics self-efficacy, ethnic identity, gender, and career interests related to mathematics and science. **Journal of Educational Research, 92**(4), 231-236.

Özyürek, R. (1995). **Fen bilimleri alanını seçen öğrencilerin kariyer yetkinlik beklentisi ve kariyer seçenekleri zenginliği ve üniversiteye giriş sınavlarındaki performansları arasındaki ilişkiler.** Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Adana.

Pajares, F. (1996). Self-efficacy beliefs in academic settings. **Review of Educational Research, 66,** 543-578.

Pajares, F. (1996a). Role of self-efficacy beliefs in mathematical problem solving of gifted students. **Contemporary Educational Psychology, 21,** 325-344.

Pajares, F. (1997). Current directions in self-efficacy research. In M. Maehr & P. R. Pintrich (Eds.), **Advances in motivation and achievement.** (Vol.10, pp. 1-49). Greenwich, CT: JAI Press.

Pajares, F. (2002). Gender and perceived self-efficacy in self-regulated learning. **Theory into Practice, 4**(2), 116-125.

Pajares, F. (2003). Self-efficacy belief, motivation, and achievement in writing: A review of the literature. **Reading and Writing Quarterly: Overcoming Learning Difficulties, 19**(2), 139-158.

Pajares, F.,& Miller, M. D. (1994). The role of self efficacy and self concept beliefs in mathematical problem solving: A path analysis. **Journal of Educational Psychology, 86,** 193-203.

Pajares, F., & Johnson, M. J. (1996). Self efficacy belief in writing of high school students: A path analysis. **Psychology in the schools, 33,** 163-175.

Pajares, F., & Schunk, D. H. (2001). Self beliefs and school success: Self-efficacy, self-concept, and school achievement. In R. Riding & S. Rayner (Eds.), **Perception**. (pp.239-266). London: Ablex.

Pintrich, P. R., & De Groot, E. V. (1990). Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. **Journal of Educational Psychology, 82,** 33-40.

Riggs,I. M. & Enochs, L.G. (1990).Toward the development of an elementary teacher's science teaching efficacy belief instrument. **Science Education, 74**(6), 625-637.

Ross, J. A. (1994). The impact of an inservice to promote cooperative learning on the stability of teacher efficacy. **Teaching & Teacher Education, 10**, 381-394.

Saklofske, D. H., Michayluk, C. O., & Randhawa, B. S. (1988). Teacher efficacy and teaching behaviors. **Psychological Reports, 63,** 407-414.

Schunk, D. H. (1982). Verbal self regulation as a facilitator of children's achievement and efficacy. **Human Learning, 1,** 265-277.

Schunk, D. H. (1983). Developing children's self-efficacy and skills: The roles of social comparative information and goal setting. **Contemporary Educational Psychology, 8,** 76-86.

Schunk, D. H. (1984a). Sequential attributional feedback and children's achievement behaviors. **Journal of Educational Psychology, 76,** 1159-1169.

Schunk, D. H. (1984b). Enhancing self-efficacy and achievement through rewards and goals: Motivational and informational effects. **Journal of Educational Research, 78,** 29-34.

Schunk, D. H. (1985). Self-efficacy and classroom learning. **Psychology in the School, 22,** 208-223.

Schunk, D. H. (1987). Peer-model attributes and children's achievement behaviors. **Journal of Educational Psychology, 79,** 54-61.

Schunk, D. H. (1990). Introduction to the special section on motivation and efficacy. **Journal of Educational Psychology, 82,** 3-6.

Schunk, D. H. (1991). Self-efficacy and academic motivation. **Educational Psychologist, 26,** 207-231.

Schunk, D. H. (1999). Social-self interaction and achievement behavior. **Educational Psychologist, 34**(4), 219,227.

Schunk, D. H. (2001). **Self regulation through goal setting.** ERIC/CASS Digest: ED462671.

Schunk, D. H., & Hanson, A. R. (1985). Peer models: Influence on children self efficacy and achievement. **Journal of Educational Psychology, 77,** 313-322.

Schunk, D. H.,& Hanson, A. R. (1989). Self-modeling and children's cognitive skill learning. **Journal of Educational Psychology, 81**(2), 155-163.

Schunk; D. H., Hanson, A. R., & Cox, P. D. (1987). Peer-model attributes and children's achievement behaviors. **Journal of Educational Psychology, 79,** 54-61.

Schunk, D. H., & Swartz, C. W. (1993). Goals and progress feedback: Effects on self efficacy and writing achievement. **Contemporary Educational Psychology, 18,** 337-354.

Scharmann, L. C., & Orth Hampton, C. M. (1995). Cooperative learning and preservice elementary teacher science self-efficacy. **Journal of Science Teacher Education, 6**(3), 125-133.

Sparks, G. M. (1988). Teachers' attitudes toward change and subsequent improvements in classroom teaching. **Journal of Educational Psychology, 80,**111-117.

Tschannen-Moran, M., Woolfolk-Hoy, A., & Hoy, W. K. (1998). Teacher efficacy: Its meaning and measure. **Review of Educational Research, 68,** 202-248.

Tuckman, B. W. & Sexton, T. L. (1990). The relationship between self- beliefs and self-regulated performance. **Journal of Social Behavior and Personality, 5,** 465-472.

Wilhite, S. C. (1990). Self-efficacy, locus of control, self assessment of memory ability, and study activities as predictors of college course achievement. **Journal of Educational Psychology, 82**, 696-700.

Wood, R. E., & Locke, E. A. (1987). The relation of self-efficacy and grade goals to academic performance. **Educational and Psychological Measurement, 47,** 1013-1024.

Woolfolk, A. E., & Hoy, W. K. (1990). Prospective teachers' sense of efficacy and belief about control. **Journal of Educational Psychology, 82**(1), 81-91.

Woolfolk, A. E., Rosoff, B., & Hoy, W. K. (1990). Teachers' sense of efficacy and their belief about managing students. **Teaching & Teacher Education, 6,** 137-148.

Zeldin, A. L. & Pajares, F. (2000). Against the odds: Self-efficacy beliefs of women in mathematical, scientific, and technological careers. **American Educational Research Journal, 37,** 215-246.

Zimmerman, B. J. (1995). Self-efficacy and educational development. In A. Bandura (Ed.), **Self-efficacy in changing societies**. (pp.46-68). New York: Cambridge University Press.

Zimmerman, B. J., & Martinez-Pons, M. (1990). Student differences in self regulated learning: Relating grade, sex, and giftedness to self-efficacy and strategy use. **Journal of Educational Psychology, 82**(1), 51-59.

Bölüm 11

CİNSİYET

Yrd. Doç. Dr. Berrin Eylen Özyurt

Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Giriş

Kadınla erkek davranışlarının, ilgi ve tutumlarının farklı olduğu bilinmektedir. Pek çok toplumsal yapı ve ahlaki değer de bu farklılıkları yansıtmaktadır. Bu durum tüm kültürler için geçerli evrensel bir olgudur. Bu bölümde öncelikle kadın ve erkeğin nasıl toplumsallaştığı tartışılmış, cinsiyet kimliğinin gelişimini açıklayan kuramlar incelenmiş, ardından cinsiyet kimliğinin öğretme ve öğrenme süreçleri üzerindeki etkileri tartışılarak öğretmenlerin öğretim etkinliklerini planlamaları ve uygulamaları sırasında yararlanabilecekleri çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Toplumsal Cinsiyet (Cinse Bağlı Kimlik) Kazanımı

Cinsel kimlik (sexual identity) bireyin biyolojik cinsel özelliklerini yansıtır ve doğuştan belirlenmiştir. Bireyin kadın ya da erkek oluşu onun cinsel kimliğini ifade eder. Toplumsal cinsiyet ya da cinse bağlı kimlik (gender identity) ise kişinin kendisini kadın ya da erkek olarak algılaması şeklinde tanımlanmaktadır (Akalın, 2003). Çocuk iki yaşından itibaren kız ya da erkek olduğunun ayırdına varmaya başlamakta ve üç yaş civarında insanların cinsel yönden kadın ve erkek olarak sınıflandırıldıklarını fark etmektedir. Cinsiyet rolü (gender role) ise, bireyin kendisini kadın ya da erkek olarak tanımladıktan sonra kendi cinsiyetine

Kaynaklar

Akalın, A. (2003). Cinsel kimlik gelişimi. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (Ed.), **Cinsel sağlık eğitimi** içinde, Ceren Yayın Dağıtım, İstanbul.

Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. **Psychological Review, 88,** 534-364.

Biller, H. B. (1993). **Fathers and families: Paternal factors in child development.** Westport, Conn.: Auburn House.

Breckenridge E. M. & Murphy N. M. (1969). **Growth and development of the young child.** WB Sounders Company, London.

Burr, V. (1998). **Gender and social psychology.** London: Routledge.

Busch, T. (1995). Gender differences in self-efficacy and attitudes towards computers. **Journal of Educational Computing Research, 12**(2), 147-158.

Clegg, S. (2001). Theorizing the machine: Gender, education, and computing. **Gender and Education, 13**(3), 307-324.

Debacker, T. K. & Nelson, R. M. (2000). Motivation to learn science: Differences related to gender class type and ability. **Journal of Educational Research, 93**(4), 245-254.

Dimitrov, D. (1999). Gender differences in science achievement: Differential effects of ability, response format, and strands of learning outcomes. **Gender Differences in Science Achievement, 99**(8), 445-450.

Dökmen, Z. (1995). İlkokul ders kitaplarının cinsiyet rolleri açısından incelenmesi. **3P Dergisi, 3**(2), 38-44.

Esen, Y. ve Bağlı, M.T. (2002). İlkokul ders kitaplarındaki kadın ve erkek resimlerine ilişkin bir inceleme. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 35**(1-2), 143-153.

Eylen, B. (2000). Cinsel gelişim. (Editör: E. Altıntaş), **Gelişim ve öğrenme** içinde, Akınoğlu Matbaacılık, Bursa.

Filmer-Sankey, C. (1991). **A study of second year pupils' attitudes towards French, German and Spanish.** Occasional Paper 5 Oxford University. Department of Educational Sciences.

Gallahue, D. (1982). **Understanding motor development in children.** NY: John Willey & Sons.

Gökdağ, M. (1997). Temel eğitim öğretmenleri ile öğrencilerin güdü düzeyleri ve öğrenci-öğretmen özellikleri. **Eğitim Sempozyumu: Nasıl Bir Eğitim Sistemi.** Bilsa Bilgisayar Yayınları, İzmir.

İmamoğlu, O. ve Yasak-Gültekin, Y. (1993). Gazetelerde kadın ve erkeğin temsil edilişi. **Türk Psikoloji Dergisi, 8**(2), 23-30.

Johnson, C. & Engelhard, G. (1991). Gender, academic achievement, and preferences for cooperative, competitive, and individualistic learning among African-American adolescents. **The Journal of Psychology, 126**(4), 385- 392.

Karasaraçoğlu, N. ve Başal, H. A. (1998). Annenin eğitim düzeyinin çocuğun cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargıların gelişimi üzerine etkisi. **VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, Konya.

Kitchenham, A. (2002). Vive la difference: Gender, motivation and achievement. **School Libraries, 22**(2), 34-37.

Kobayashi, Y. (2002). The role of gender in foreign language learning attitudes: Japanese female students' attitudes towards English learning. **Gender and Education, 14**(2), 181-197.

Kohlberg, L. A. (1966). Cognitive-developmental analysis of children's sex role concepts and attitudes. In E.E. Maccoby (Ed.), **The development and sex differences.** Stanford, CA: Stanford University Press.

Kulaksızoğlu, A. (1999). **Ergenlik psikolojisi.** Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kuzgun, Y. (2000). **Meslek danışmanlığı: Kuramlar, uygulamalar.** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Küçüksüleymanoğlu, R. (1999). Language attitude and sex/parent/socio-economic status relationship. **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12**(1), 53-62.

Lee, M. A. (1980). Childhood rearing practieces and motor performance of black and white children. **Research Quarterly for Exercise and Sport, 51**(3), 497-500.

Leder, G. (1982) Mathematics achievement and fear of success. **Journal of Research in Mathematics Education, 2,** 124-135.

Mattern, N. & Schau, C. (2002). Gender differences in science attitude-achievement relationships over time among white middle-school students. **Journal of Research in Science Teaching, 39**(4), 324-340.

Myhill, D. (2002). Bad boys and good girls? Patterns of interaction and response in whole class teaching. **British Educational Research Journal, 28**(3), 339-352.

Nash, J. B. & Moroz, P (1997).Computer attitudes among professional educators: The role of gender and experience. **Paper presented at the annual meeting of the Southwest Educational Research Association,** Austin, TX: January 23-25.

Online 1. Available at: http://nces.ed.gov/nationsreportcard/TABLES/index.shtml

Onur, B. (1997). **Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm.** İmge Kitabevi, Ankara.

Owens, L. & Barnes, J. (1982). The relationship between cooperative, competitive and individualized learning preferences and students' perceptions of classroom learning atmosphere. **American Educational Research Journal, 19**(2), 182-200.

Özen, D. Ş. ve Bayraktar, R. (1992). Annenin çalışma durumunun çocuğun cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılarının gelişimi üzerindeki rolü. **VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları.** Türk Psikologlar Derneği Yayını, Ankara.

Özer, D. ve Özer, K. (2000). **Çocuklarda motor gelişim.** Kazancı Matbaacılık, İstanbul.

Pajares, F. (2002). Gender and percieved self-efficacy in self-regulated learning. **Theory Into Practice, 41**(2), 116-125.

Powell, R. & Batters, J. (1985). Pupils' perceptions of foreign language learning at 12+: Some gender differences. **Educational Studies, 1**, 11-23.

Rehingold, A. & Cook, C. (1975). The content of boys' and girls' rooms as an index of parents' behavior. **Child Development, 46,** 459-463.

Ross-Gordon, J. M. (1999). Gender development and gender adult development. **New Directions for Adult and Continuing Education, 84,** 29-37.

Sancar, M. ve Ersoy, Y. (1997). Orta öğretim öğrencilerinin fen/fizik çalışma alışkanlıkları ve öğrenme sorunları. **Eğitim Sempozyumu: Nasıl Bir Eğitim Sistemi.** Bilsa Bilgisayar Yayınları, İzmir.

Sarıbay, S. A. (2001). Erken yaşlarda cinsiyet rolü kazanımı üzerine ebeveynlerin etkisi. **Psikoloji Denemeleri, 2-3,** 4-8**.**

Schwalb, D. W. & Schwalb, B. J. (1985). Japanese cooperative and competitive attitudes: Age and gender effects. **International Journal of Behavior Development, 8,** 313-328.

She, H. C. (2001). Different gender students' participation in the high- and low- achieving middle school questioning-orientated biology classrooms in Taiwan. **Research in Science & Technological Education, 19**(2), 148-158.

Sizoo, S., Malhotra, N., & Bearson, J. A. (2003). Gender based comparison of the learning strategies of adult business students. **College Student Journal, 37**(1), 103-110.

Stark, R. & Gray, D. (1999). Gender preferences in learning science. **International Journal of Science Education, 21**(6), 633-643.

Sullivan, P. (2001). Gender differences and the online classroom: Male and female college students evaluate their experiences. **Community College Journal of Research and Practice, 25,** 805-818.

Warrington, G. & Younger, G. M. (2000). The other side of the gender gap. **Gender and Education, 12**(4), 493-508.

Weiss, R. P. (2001). Gender-biased learning. **Training and Development, 55**(1), 42- 47.

Wimer, J. W., Ridenour, C. S., Thomas, K., & Place, A. W. (2001). Higher order teacher questioning of boys and girls in elementary mathematics classrooms. **Journal of Educational Research, 95**(2), 84-98.

Woolfolk, A. E. (1993). **Educational psychology.** Boston: Allyn & Bacon.

Young, B. J. (2000). Gender differences in student attitudes toward computers. **Journal of Research on Computing in Education, 33**(2), 204-217.

Zaichowsky B. L. & Martinek, T. (1980). **Growth and development: The child and physical activity.** The C.U. Mosby Company. Saint Louis.

EĞİTİMDE DEMOKRASİ, VATANDAŞLIK VE VATANSEVERLİK

Ayşen Bakioğlu
Tamer Kurt

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1448
Eğitim No.: 286
ISBN : 978-605-320-354-4
© 1. Basım, Mart 2016

EĞİTİMDE DEMOKRASİ, VATANDAŞLIK VE VATANSEVERLİK
Ayşen Bakioğlu - Tamer Kurt

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Osmanlı Mücellit Matbaacılık Sertifika No.: 29041
Plastikçiler Sitesi 1536 Sokak No.: 40 Yenimahalle / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen., Kurt, Tamer.
Eğitimde Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatanseverlik / *Ayşen Bakioğlu - Tamer Kurt*
1. Basım, VI+194, s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-354-4
1. Eğitimde Demokrasi 2. Eğitimde Vatandaşlık 3. Eğitimde Vatanseverlik
4. Karakter Eğitimi 5. Eğitim Yönetimi 6. Eğitim Politikası.

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Ülkemizde; kitabın odaklandığı kavramlar olan; demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlik, eğitim bilimleri bakış açısıyla genişçe incelenmiş bir konu değildir. Bu çalışma, ülkesini seven ve yetiştirdiği çocuk, verdiği dersler ve yönettiği okul yoluyla, ona hizmet etmek isteyen her branştaki öğretmene, annebabaya, okul yöneticisine, rehber danışmana, eğitim uzmanına, eğitim yöneticisine, politika yapıcılarına ve ülke yöneticilerine katkı sağlayacağı düşünülerek oluşturulmuştur.

Birinci bölümde demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlik, kavramları çok genel olarak açıklanmış, demokrasi-eğitim ilişkisi vurgulanarak, vatandaşlığın çeşitleri ve demokrasinin bir unsuru olarak vatandaşlık kavramı ele alınmıştır. Etkin bir demokrasinin ne tür bir vatandaşlığa ihtiyaç duyabileceği açıklanmaya çalışılmıştır. Vatanseverliğin ne olduğu ya da ne olmadığı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde vatandaşlık eğitimi konusu üzerinde durularak, vatandaşlık eğitiminin amacı, konusu ve küreselleşmenin vatandaşlık eğitimi üzerindeki etkileri vurgulanmıştır. Vatandaşlık eğitimi uygulamaları ABD, İngiltere, Fransa, Avrupa Birliği, İsrail ve Türkiye örnekleri üzerinden ortaya konularak irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise; vatanseverlik ve eğitim ilişkisi incelenmiş, otoriter ve demokratik vatanseverlik özellikleri ortaya konularak, vatanseverliğin demokratik görüş ile ifade bulmasının önemi üzerinde durulmuştur. Kahne ve Middaugh tarafından 2006 yılında yapılan vatanseverlik sınıflandırması ortaya konularak vatanseverliğin demokrasi üzerindeki etkisi açıklanmıştır.

Vatanseverlik eğitimi verilmeli mi, ya da okullarda vatanseverlik nasıl ele alınmalı sorularının cevapları verilmeye çalışılmıştır. Dördüncü Bölümde, çalışmanın sonucu ve geleceğe bakış olarak, demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlik eğitiminin değişen ülke ve dünya bağlamı doğrultusunda ne şekilde yapılması gerektiği, dikkat edilmesi gereken önemli noktalarla birlikte yorumlanarak sunulmaktadır.

Demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlik konularının eğitimsel açıdan bir bütünlük içerisinde incelenmesinin sonuçları, yapılan araştırma bulguları ile birleştirilerek verilmeye çalışılmıştır. Herbir başlık birbirinden derin ve geniş kapsamlıdır. Örneğin sadece "demokrasi" ile ilgili sayısız eser mevcuttur, ancak birbiriyle sıkı sıkıya bağlı olan kitap başlığı konularının bir bütün halinde ve vatandaşlık ekseninde, eğitimsel açıdan incelenmesinin gerekli olduğu düşünülerek çalışma yapılandırılmıştır. Çalışmanın son okumalarını yapan araştırma görevlilerine ve Nobel Yayıncılığa teşekkür ederiz. Ebeveynlere, öğretmenlere, okul yöneticilerine, rehber danışmanlara, eğitim uzmanlarına, eğitim yöneticilerine, politika yapıcılarına ve bütün vatandaşlarımıza faydalı olması dileğimizdir.

Ayşen BAKİOĞLU
Tamer KURT
Şubat 2016

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. DEMOKRASİ, VATANDAŞLIK VE VATANSEVERLİK 5
Demokrasi ve Vatandaşlık Kavramları 5
Demokrasi ve Eğitim 8
Vatandaşlık Kavramı ve Vatandaşlığın Çeşitleri 9
Şahsi Sorumluluğa Sahip Vatandaş 13
Katılımcı Vatandaş 13
Adalet Merkezci Vatandaş 15
Demokrasinin Bir Unsuru Olarak Vatandaşlık 16
Vatanseverlik Nedir, Ne Değildir? 18
Vatanseverlik Kavramına Farklı Yaklaşımlar 20
Vatanseverlik ve Eğitim 22
Eleştiriye Karşı Tutum: Kör ve Müspet Vatanseverler 24
Aktif Vatanseverlik 26
Vatanseverliği Etkileyen Faktörler 31
Semboller ve Zaman 31
Ülkeye Bağlılık: Küreselleşme, AB Vatandaşlığı,
Dünya Vatandaşlığı 34

2. VATANDAŞLIK EĞİTİMİ 39
Vatandaşlık Eğitiminin Amacı 43
Vatandaşlık Eğitiminin Konusu 44
Küreselleşme ve Vatandaşlık Eğitimi 46
Vatandaşlık Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar: Video Oyunları 50
Bilgisayar Oyunları ve Eğitim 50
Eğitsel oyunlar 53
Vatandaşlık Eğitimi Uygulamaları 54
ABD Örneği 55
İngiltere Örneği 62
Fransa Örneği 68
AB ve "Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Projesi" 79
İsrail Örneği 90

Türkiye'de Vatandaşlık Eğitimi 95
Türkiye'de Vatandaşlık Eğitiminin Tarihçesi 96
Türkiye'de Vatandaşlık Eğitimi Programları 98
Demokrasi Eğitimi 104
Nasıl Vatandaşlar Yetiştiriyoruz? 110
Demokrasinin Gerektirdiği Vatandaşlık Biçimleri ve "Bilinçli Aktif Vatandaş" 112
Vatandaşlık Eğitiminin Değerlendirilmesi ve Sonuçlarının İzlenmesi 117
Vatandaşlık Eğitimi Ölçme ve Değerlendirme İlkeleri 118
Değerlendirme Sürecini ve Vatandaşlık Eğitiminde Öğrenme ve Öğretme Aktivitelerini Planlamak için Öğrencilere ve Öğretmenlere Yardım Edebilecek Sorular 120

3. VATANSEVERLİK EĞİTİMİ 123
Vatanseverlik Eğitimi Verilmeli mi? 123
Vatanseverlik Eğitiminin Genel Yapısı 125
Vatanseverlik Eğitimi Nasıl Verilmeli? 127
Aile, Okul ve Çevre Boyutları 130
Aile Boyutu 130
Okul Boyutu 132
Çevre Boyutu 134

4. SONUÇ VE GELECEĞE BAKIŞ 139
Demokrasi ve Tartışma Kültürü ile İlgili Sonuçlar 140
Vatandaşlıkla İlgili Sonuçlar 141
Vatanseverlikle İlgili Sonuçlar 144
Geleceğe Bakış 149
Süreç Temelli Yaklaşımlar 154
Değerlendirme Biçimleri 157

KAYNAKÇA 165

EKLER 173
EK-A Aktif Vatandaşlık Çalışması Örneği (Vatandaşlık Eğitiminin Kelebek Etkisi) 175
EK-B Vatandaşlık Eğitiminin Değerlendirilmesinin Planlama ve Yönetiminde Anahtar Sorular 185
EK-C Öğretmen Algılarına Yönelik Demokratik Katılımcı Vatandaşlık Anketi 187

KAYNAKÇA

Altan, C. (2011) Eğitim-siyasal eğilim ilişkisi: Mersin örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12*(1), 313-329

Altunya, N. (2003). *Eğitim fakülteleri için vatandaşlık bilgisi.* Ankara: Nobel.

ATO. (2004). ATO'dan AB kapısında sivil toplum dosyası. http:// www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=236&l= adresinden 09.10.2007 tarihinde erişilmiştir.

Avrupa Konseyi. (2011). Avrupa Konseyi demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi şartı. *CM/Rec(2010)7 sayılı Tavsiye Kararı ve Açıklayıcı Not.* http://www.edchreturkey-eu.coe.int/Source/Resources/Charter_TUR.pdf adresinden 24.01.2013 tarihinde erişilmiştir.

Blee, H. ve McClosky A. (2003). Perspectives on the provision of education for citizenship in Scotland and France, including a small-scale comparative study of pupil experience in Brittany and Scotland. http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/ 0000 3495.htm adresinden 18.12.2012 tarihinde erişilmiştir.

Bottery, M. (2003). The End of citizenship? the nation state, threats to its legitimacy, and citizenship education in the twenty-first century. *Cambridge Journal of Education*, *33*(1), 101-122.

Bowman, K. (2010). American patriotism in 2010. *Forbes.* http://www.forbes.com/2010/07/01/american-patriotism-polls-opinions-columnists-karlyn-bowman-july-fourth.html adresinden 05.10.2010 tarihinde erişilmiştir.

Caferzat, D.S. (22.05.2014). Silikon Vadisi Yöneticilerinin Çocukları Neden Teknoloji Girmeyen Bir Okula Gidiyor? http://www. egitimpedia.com/silikon-vadisi-yoneticilerinin-cocuklari-neden-teknoloji-girmeyen-bir-okula-gidiyor/ adresinden 09.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

Cereci, S. (2003). *Medya etiği.* İstanbul: Metropol.

Chamberlin, R. (2003). Citizenship? Only if you haven't got a life: Secondary school pupils' views of citizenship education. *Westminster studies in education*, *26*(2), 87-97.

Character and Citizenship Education Primary Syllabus (2014). https://www.moe.gov.sg/docs/default-source/document/education/syllabuses/character-citizenship-education/files/2014-character-citizenship-education-eng.pdf adresinden 07.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

Davies, I., Fülöp, M., Hutchings, M., Ross, A., & Vari-Szilagyi, I. (2001). Enterprising citizens? Perceptions of citizenship education and enterprise education in England and Hungary. *Educational Review*, *53*(3), 261-269.

Demir, N. (2010). Demokrasinin temel ilkeleri ve modern demokrasi kuramları. *Ege Akademik Bakış. 10* (2) 597-611.

Demirel, F. (24.03.2015). Clash of Clans'in Yaratıcısı Supercell 2014'te 1,5 Milyar Euro Kazandı. http://webrazzi.com/2015/ 03/24/clash-of-clans-supercell-2014-kazanc/ adresinden 09.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

Dewey, J. (1930). *Democracy and education.* http://books. google.com.tr /books?id=tfUvXujrJHEC&printsec=frontcover&dq=dewey+Democracy+and+Education&source=bl&ots=NhluJTeDm0&sig=Oh7H4v-idOEIRrXmEmFh5x3qf-4&hl=tr&ei= v4XFTLK3NI6HswaGh-ndCA&sa=X&oi=book_result&ct=result& resnum=6&ved=0CDsQ6AEwBQ#v=onepage&q&f=false adresinden 29.10.2006 tarihinde erişilmiştir (Özgün eser 1916 tarihlidir).

Douglas, L. (2003). *Citizenship education and human rights education*. (An overview of recent developments in the UK). Manchester: British Council. http://www.britishcouncil.org/governance-citizenship-hr-educ-booklet.pdf adresinden 02.06.2007 tarihinde erişilmiştir.

Duman, B. Dede, Z. Y. ve Eryürekli, A. (2003). Avrupa Konseyi ve demokratik vatandaşlık eğitimi. http://yayim.meb.gov.tr/ dergiler/sayi35/duman.htm adresinden 23.05.2007 tarihinde erişilmiştir.

Dura, C. (2005). *Satıldık, uyanın!* (3. Baskı). İstanbul: İleri.

Duran, A. E. (18.08.2015). Suriyeliler Türkiye'de Kalıcı. http://www.dw.com/tr/suriyeliler-t%C3%BCrkiyede-kal%C4%B1c%C4%B1/a-18654827 adresinden 06.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

Ersoy, A.F. ve Öztürk, F. 2015, Bir Vatandaşlık Değeri Olarak Yurtseverlik: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algısı. İlköğretim Online, 14(3), 974-992, 2015. http://dx.doi.org/10.17051/io.2015.85864 adresinden 06.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

EURYDICE. (2012). *Citizenship education in Europe*. European Commission, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/ documents/thematic_reports/139EN.pdf adresinden 24.01.2013 tarihinde erişilmiştir.

Fatura Sarkozy'ye. (04.11.2005). *Milliyet* s.18. http://www. milliyet.com.tr/2005/11/04/dunya/adun.html adresinden 09.10.2007 tarihinde erişilmiştir.

Féron, E. (2008). Citizenship education in France. In Viola B. Georgi (Ed.) *The making of citizens in europe: new perspectives on citizenship education.* Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, cop.

Fox, C. (2003). No place for girls? Gender, ethnicity and citizenship education in the Lao People's Democratic Republic. *Compare*, *33*(3), 401-412.

Frye, V. (2003). *Learning from heroes*. Volume I. ERIC ED.

Gifford, C. (2004). National and post-national dimensions of citizenship education in the UK. *Citizenship studies*, *8*(2), 145-158.

Gülen, M. (2005). *Kara kuvvetleri yurt sevgisi eğitiminin değerlendirilmesi üzerine bir çalışma.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kara Harp Okulu/Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gündüz, M. ve Gündüz, F. (2002). *Yurttaşlık bilinci.* Ankara: Anı.

Güven, F. (2007). *Avrupa birliğinde vatandaşlık kavramı.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Hand, M. & Pearce, J. (2007). Should patriotism be promoted, tolerated or discouraged in British schools? http://webcache. googleusercontent.com/ custom?q=cache:9hziiT7Rw98J:www. excellencegateway.org.uk/media/post16/files/patriotism_report.doc+Should+patriotism+be+promoted&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=google-csbe adresinden 16.10.2010 tarihinde erişilmiştir.

Heater, D. (2001). The history of citizenship education in England. *Curriculum Journal*, *12*(1), 103-123.

Hicks, D. (2001). Re-examining the future: the challenge for citizenship education. *Educational Review*, *53*(3), 229-240.

Hobson, C. G., & Zack, D. R. (1993). Educating for democracy: The close up story. *The Social Studies*, *84*(5), 189-195.

Holocaust Task Force. (2005). Israel-Holocaust Education Report. http://www.holocausttaskforce.org/education/holocaust-education-reports/israel-holocaust-education-report.html adresinden 04.02.2007 tarihinde erişilmiştir.

İdiz, S (05.11.2005). Fransa ektiğini biçiyor. *Milliyet*, s.18. http://www. milliyet.com/2005/11/05/yazar/idiz.html adresinden 09.10.2007 tarihinde erişilmiştir.

İnal, K. (2004). *Eğitim ve iktidar.* Ankara: Ütopya.

Jus Sanguinis. http://tr.wikipedia.org/wiki/Jus_sanguinis adresinden 02.06.2007 tarihinde erişilmiştir.

Jus Soli. http://tr.wikipedia.org/wiki/Jus_soli adresinden 02.06.2007 tarihinde erişilmiştir.

Kahne, J. Middaugh, E. ve Evans, C. (2008). The Civic Potential of Video Games. http://www.civicsurvey.org/sites/default/files/ publications/Civic_Pot_Video_Games.pdf adresinden 25.09.2010 tarihinde erişilmiştir.

Kahne, J., & Middaugh, E. (2006). Is patriotism good for democracy? A study of high school seniors' patriotic commitments. *Phi Delta Kappan*, *87*(8), 600-608.

Kansas Campus Compact. (2010). Glossary and Definitions. http://www.k-state.edu/kscc/resources/glossary_definitions/ index.html adresinden 01.02.2007 tarihinde erişilmiştir.

Karataş, İ. (2002). *Cumhuriyet dönemi ilköğretim programlarında vatandaşlık eğitimi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Keleşoğlu, S. (2008). *Demokrat yurttaş niteliklerinin kazandırılması açısından 7.-8. sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi programı (2000) ile 6.-7. sınıf sosyal bilgiler dersi programının karşılaştırılması.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kerr, D. (2002, July). Assessment and evaluation in citizenship education, Paper presented at British Council Seminar in Beijing China.

Kıncal, R. (2002). *Vatandaşlık bilgisi.* Ankara: Mikro.

Kleingeld, P. (2003). Kant's cosmopolitan patriotism. *Kant-Studien 94*. Jahrg. 299-316.

Kurt, T. (2007). *Öğretmenlerin demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlik algılarının nitel olarak incelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kuzmin, N. ve Diğerleri. (2015). Ideological Aspect of Training Future Teachers for Patriotic Education of the Youth. Review of European Studies; Vol. 7, No. 8; 2015 ISSN 1918-7173 http://www. ccsenet.org/journal/index.php/res/article/viewFile/48268/26002 adresinden 07.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

Lapayese, Y. V. (2003). Toward a critical global citizenship education. *Comparative Education Review*, *47*(4), 493-501.

Lemish, P. (2003). Civic and citizenship education in Israel. *Cambridge Journal of Education*, *33*(1), 53-72.

March of Rememberance and Hope. http://www.remembrance andhope.com/ adresinden 28.12.2006 tarihinde erişilmiştir.

March of the Living International. http://www.motl.org/ adresinden 02.02.2007 tarihinde erişilmiştir.

Marrache, M. (2001). Guarding The Flame Jerusalem Post Online Edition http://info.jpost.com/C001/Supplements/Shoah/guarding.html adresinden 02.02.2007 tarihinde erişilmiştir.

MEB Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri (DEOM) Projesi. (2004). http://bem.meb.gov.tr/duyurular/duyurular/Proj/DemEgitimiveOkulMeclisleriProjesison.htm adresinden 23.05.2007 tarihinde erişilmiştir.

MEB Mevzuat Bankası. (2004). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri (DEOM) Yönergesi. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2564_0.html adresinden 11.05.2007 tarihinde erişilmiştir.

Menter, I., & Walker, M. (2000). How would a well-educated young citizen react to the Stephen Lawrence inquiry? An examination of the parameters of current models of citizenship education. *Curriculum journal*, *11*(1), 101-116.

Mutlu, E. (2005). *Globalleşme, popüler kültür ve medya.* Ankara: Ütopya.

Nash, M. (2005). How to be thankful for being free: Searching for a convergence of discourses on teaching patriotism, citizenship, and united states history. *The Teachers College Record*, *107*(1), 214-240.

Osborne, K. (2000). Public schooling and citizenship education in Canada. *Canadian Ethnic Studies, 32*(1), 8-30.

Owen, D. (2004). Citizenship identity and civic education in the United States. In *Conference on Civic Education and Politics in Democracies: Comparing International Approaches to Educating New Citizens.* San Diego, CA. 1-18. http://www. civiced.org/pdfs/ OwenDiana.pdf adresinden 30.10.2006 tarihinde erişilmiştir.

Özdil, Y. (05.10.2010). Tek tip. *Hürriyet*. http://hurarsiv. hurriyet.com.tr/goster/ haber.aspx?id=15963534&yazarid= 249& tarih=2010-10-05 adresinden 16.10.2010 tarihinde erişilmiştir.

Özpolat, A. (2004). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi.* http://yayim.meb.gov.tr/ dergiler/sayi50/ozpolat.htm adresinden 23.05.2007 tarihinde erişilmiştir.

Parker, W. C. (2008). *Social studies in elementary education (Twelfth Edition).* http://wps.prenhall.com/chet_parker_socialst_12/20/5276/1350734.cw/index.html adresinden 06.10.2010 tarihinde erişilmiştir.

Patrick, J. J. (1999). The concept of citizenship in education for democracy. *ERIC Digest*. ED432532, 1-6. ERIC Veri Tabanı.

Patrick, J. J. (2003). The civic mission of schools: key ıdeas in a research-based report on civic education in the United States. ERIC Digest. ED475385, 1-7. ERIC Veri Tabanı.

Peterson, A., & Knowles, C. (2009). Active citizenship: A preliminary study into student teacher understandings. *Educational Research*, *51*(1), 39-59.

Plato. Memorable Quotes and quotations from Plato http://www. memorable-quotes.com/plato,a65.html adresinden 30.09.2010 tarihinde erişilmiştir.

Ponder, J., & Lewis-Ferrell, G. (2009). The butterfly effect: The impact of citizenship education. *The Social Studies*, *100*(3), 129-135.

Pundiscio, R. (20.03.2015) Don't Know Much About History. http://www.usnews.com/opinion/knowledge-bank/2015/03/20/states-requiring-civics-exams-in-high-school-are-on-the-right-track adresinden 08.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

Ravitch, D. (2006). Should we teach patriotism? *Phi Delta Kappan*, 579-581.

Rousseau, J. J. (2004). *Toplum sözleşmesi* (2. baskı). (M. T. Yalım, Çev.). İstanbul: Devin.

RTÜK. http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_ id= 029da98b-740b-496e-a51d-03c0431ed9fc adresinden 15.06.2007 tarihinde erişilmiştir.

Schwartz, S. (2006). Using POW cases to understand how a virtuous citizen makes morally sound decisions. *The Social Studies*, *97*(1), 21-29.

Starkey, H. (2000). Citizenship education in France and Britain: Evolving theories and practices. *Curriculum Journal*, *11*(1), 39-54.

The Civic Mission of Schools. www.civicmissionofschools.org adresinden 24.01.2013 tarihinde erişilmiştir.

Truong-White, H. ve McLean, L. (2015) Digital Storytelling for Transformative Global Citizenship Education. *Canadian Journal of Education.* 38:2 (2015).

Türk Dil Kurumu. (2005). Yazım kılavuzu (24. Baskı). Ankara: Akşam Sanat Okulu.

Ünsal, A. (1998). *75 yılda tebaa'dan yurttaş'a doğru.* İstanbul: Tarih Vakfı.

Üstel, F. (2005). *"Makbul vatandaş"ın peşinde II. Meşrutiyet'ten günümüze vatandaşlık eğitimi* (2. baskı). İstanbul: İletişim.

Vera, F. (2003). Learning from heroes. Volume I. ERIC Veri Tabanı.

Viroli, M. (1997). *Vatan aşkı yurtseverlik ve milliyetçilik üzerine bir deneme* (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı. (Oxford University Press/1995).

Waghid, Y. (2005). Action as an educational virtue: Toward a different understanding of democratic citizenship education. *Educational Theory*, *55*(3), 323-342.

Waltzer, K., & Heilman, E. (2005). When going right is going wrong: Education for critical democratic patriotism. *The Social Studies*, *96*(4), 156-162.

Westheimer, J. (2006). Politics and patriotism in education. *Phi Delta Kappan*, *87*(8), 608-620.

Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, *41*(2), 237-269.

What is citizenship education? http://www.citizenship foundation.org.uk/main/page.php?286 adresinden 24.01.2013 tarihinde erişilmiştir.

Yazıcı, S. ve Yazıcı, F. (2010). Yurtseverlik eğitimi: Tarih ve sosyal bilgiler ögretmenlerinin algı, tutum ve eğitimsel uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3*(10), 649-660

Yılmaz, D. (2004). *Vatandaşlık bilgisi* (3. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.

Yücel, H. Â. (1993). *İyi vatandaş iyi insan.* TC Kültür Bakanlığı Türk Klasikleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Zhang, X. (2010). Education video games in China. *MultiLingual. 4*(21), 45-49.

4. Basım

EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Editörler
Prof. Dr. Müfit Gömleksiz
Prof. Dr. Serdar Erkan

Yazarlar
Prof. Dr. Müfit Gömleksiz
Doç. Dr. Bayram Bıçak
Doç. Dr. Bayram Çetin
Doç. Dr. Erol Karaca
Doç. Dr. İrfan Yurdabakan
Doç. Dr. Zekeriya Nartgün

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1036
Eğitim No.: 227
ISBN: 978-605-133-939-9
© 4. Basım, Şubat 2016

EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Editörler: Prof. Dr. Müfit Gömleksiz - Prof. Dr. Serdar Erkan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.:1 Kazımkarabekir /ANKARA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gömleksiz, Müfit., Erkan, Serdar.

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme / *Müfit Gömleksiz - Serdar Erkan*
4. Basım, XII + 326 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-939-9
1. Eğitim 2. Ölçme ve Değerlendirme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bir eğitim programının temel öğeleri olan amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri ve değerlendirme boyutları, "Nasıl bir insan istiyoruz?" sorusuna verilen yanıta göre oluşturulmaktadır. Bu soruya yanıt verilmeden, bir eğitim sistemin sağlıklı, tutarlı bir biçimde yapılandırılmasının olanaksız olduğu söylenebilir.

Eğitim sistemleri, eğitim programlarının etkili olarak uygulanması ve uygulama süreçlerinin sürekli değerlendirilmesiyle istenilen insan tipini oluşturmada etkili olabilir. Bu çerçevede bakıldığında, bir eğitim programının en önemli öğelerinden birini, ölçme-değerlendirme süreci oluşturmaktadır. Öğrencilerin;

- Bir eğitim programına başlamadan önce önkoşul davranışlarının (hazır bulunuşluk düzeyinin) belirlenmesi,
- Öğrenme eksikliklerinin saptanarak bu doğrultuda öğrenme eksikliklerinin giderilmesi,
- Eğitim programlarında belirtilen hedef davranışlara (kazanımlara) ulaşılma düzeyinin ortaya konması,

geçerli ve güvenilir bir ölçme-değerlendirme sisteminin oluşturulmasıyla olasıdır.

Etkili bir ölçme-değerlendirme süreciyle, eğitim programlarının sürekli değerlendirilmesi, değerlendirme sonuçlarına göre programda görülen eksikliklerin giderilmesi ve programın eldeki verilere göre yeniden düzenlenmesi sağlanabilir. Diğer bir deyişle, okulun belirlediği hedeflere ne ölçüde ulaşıp ulaşamadığı, verilen eğitimin niteliği, bu yolla saptanabilir.

Bu bağlamda bu kitap altı bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde, "ölçme ve değerlendirmede temel kavramlar", ikinci bölümde "eğitimde kullanılan ölçme araçlarının nitelikleri", üçüncü bölümde "bilişsel alan davranışlarının ölçülmesi", dördüncü bölümde "duyuşsal nitelikler ve ölçülmesi", beşinci bölümde "performans değerlendirme", altıncı bölümde ise "test ve madde analizi" üzerinde durulmuştur. Kitapta ayrıca ölçme değerlendirme ile ilgili temel kavramları içeren bir sözlük yer almaktadır.

Bu kitap tamamı ölçme ve değerlendirme alanında doktora yapmış akademisyenlerce öğretmen adayları hedef alınarak yazılmıştır. Kitabın mesleğini sürdüren öğretmenlerimiz için de yararlı bir kaynak olacağını umuyoruz.

Elinizdeki bu ilk baskıda rastlayabileceğiniz hatalar için hoşgörünüze sığınıyoruz. Ayrıca kitaba ilişkin eleştiri görüş ve önerilerinizi almak bizleri memnun edecektir ve kitabın geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Kitabın hazırlanması sırasında katkıda bulunan herkese teşekkür eder, okurlara yararlı olmasını dileriz.

Editörler

Prof. Dr. Serdar ERKAN

Prof. Dr. Müfit GÖMLEKSİZ

Şubat 2008

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMEDE TEMEL KAVRAMLAR

I. Öğretimde Ölçme ve Değerlendirmenin Gerekliliği 2
II. Ölçme Kavramı 3
1. Tanımı ve Unsurları 3
2. Aşamaları 3
2.1. Ölçülecek Niteliğin (Davranışın) Belirlenmesi 3
2.2. Amaca Uygun Sayı ve Sembollerin Belirlenmesi 4
2.3. Gözlem Sonucunun Amaca Uygun Sayı ve Sembollerle İfade Edilmesi 4
3. Türleri 5
3.1. Doğrudan Ölçme 5
3.2. Dolaylı Ölçme 5
4. Ölçmede Araçların Rolü 6
III. Test Kavramı 7
1. Tanımı 7
2. Sınıflandırılması 7
2.1. Ölçülen Niteliğin İçeriğine Göre Testler 8
2.1.1. Tipik Davranış Testleri 8
2.1.2. Maksimum Performans Testleri 8
2.1.2.1. Yetenek Testleri 9
2.1.2.1.1. Genel Yetenek Testleri 9
2.1.2.1.2. Özel Yetenek Testleri 9
2.1.2.2. Başarı Testleri 9
2.1.2.2.1. Standart Testler 10
2.1.2.2.2. Öğretmen Yapımı Testler 10
2.2. Uygulanabilen Kişi Sayısına Göre Testler 13
2.2.1. Bireysel Testler 13
2.2.2. Grup Testleri 14
2.3. Uygulama Zamanının Uzunluğuna Göre Testler 14
2.3.1. Hız Testleri 14
2.3.2. Güç Testleri 14
2.4. Ölçülecek Hedefin Davranışsal Olarak Gözlenişine Göre Testler 15
2.4.1. Özdeş Ögeler Testi 15
2.4.2. İlgili Davranış Testi 15
2.4.3. Sözelleştirilmiş Davranış Testi 15
2.4.4. Bilgi Testi 16
IV. Ölçek Kavramı 16
1. Tanımı 16
2. Türleri 16
2.1. Sınıflama veya Adlandırma Ölçekleri 17

2.2. Sıralama Ölçekleri ... 17
2.3. Eşit Aralıklı Ölçekler ... 18
2.4. Eşit Oranlı Ölçekler ... 19
V. Değerlendirme Kavramı ... 20
1. Tanımı ... 20
2. Ögeleri ... 20
2.1. Ölçme ... 20
2.2. Ölçüt ... 20
2.3. Karar ... 21
3. Değerlendirme Türleri ... 22
3.1. Mutlak Değerlendirme ... 22
3.2. Bağıl Değerlendirme ... 22
VI. Öğretimi Değerlendirme Türleri ... 22
1. Geleneksel Değerlendirme ... 23
1.1. Tanıma ve Yerleştirmeye Dönük Değerlendirme ... 24
1.2. Öğrenmeleri İzlemeye Yönelik Değerlendirme ... 24
1.3. Öğrenci Başarısını Değerlendirme ... 24
2. Alternatif Değerlendirme ... 25
2.1. Geleneksel Değerlendirmenin Eleştirisi ... 25
2.2. Tanımı ve Özellikleri ... 27
VII. Ölçme ve Değerlendirme Arasındaki İlişki ... 28
SORULAR ... 31
KAYNAKÇA ... 35

BÖLÜM 2
EĞİTİMDE KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARININ NİTELİKLERİ

I. Güvenilirlik ... 38
1. Gerçek Puan Kuramı ... 39
2. Hatanın Kaynakları ... 40
2.1. Ölçme Aracı ... 40
2.2. Ölçmenin Yapıldığı Ortam ... 41
2.3. Ölçmeyi Yapan Kişi ... 41
2.4. Ölçme Yöntemi ... 41
2.5. Ölçülen Değişken ... 41
3. Hatanın Türleri ... 42
3.1. Sabit Hata ... 42
3.2. Sistematik Hata ... 43
3.3. Tesadüfî (Rastlantısal) Hata ... 43
4. Güvenirlik Kuramı ... 43
5. Güvenirlik Kestirme Yöntemleri ... 46
5.1. Test - Tekrar Test Yöntemi ... 46
5.2. Eş Değer (Alternatif) Formlar Yöntemi ... 48
5.3. Test - Yarı Yöntemi ... 49
5.4. İç Tutarlılık Katsayısı ... 50
5.5. Cronbach Alpha (α) Güvenirlik Katsayısı ... 52
6. Güvenirliği Artırmaya Hizmet Edebilecek Bazı Önlemler ... 53
6.1. Soru Sayısı ... 53

6.2. Testin Kapsamı 54
6.3. Madde Güçlüğü (p_j) 54
6.4. Madde Ayırıcılık Gücü (r_{jx}) 54
6.5. Deneme Grubunun Yapısı 54
6.6. Öğrencinin Güdüsü 55
6.7. Öğrencinin Deneyimi 55
6.8. Yanıtlama Süresi 55
6.9. Puanlamanın Nesnelliği 56
II. Geçerlik 56
1. Kapsam Geçerliği 57
2. Ölçüt Geçerliği 58
3. Yapı Geçerliği 60
4. Sonuçsal Geçerlik 61
5. Geçerliği Artırmaya Hizmet Edebilecek Bazı Önlemler 62
5.1. Soru Belirsizliği 62
5.2. Madde Güçlüğü 62
5.3. Madde Ayırıcılık Gücü 62
5.4. Puanlama Yanlılıkları 63
5.5. Kopya 63
5.6. Aynı Soruların Kullanımı 63
5.7. Güvenirlik 63
III. Kullanışlılık 64
1. Kullanışlılığı Artırabilecek Önlemler 64
1.1. Ekonomiklik 64
1.2. Hazırlama ve Puanlama Süresi 64
1.3. Uygulama Kolaylığı 65
1.4. Puanlama ve Puanları Yorumlama Kolaylığı 65
KAYNAKÇA 66

BÖLÜM 3
BİLİŞSEL ALAN DAVRANIŞLARININ ÖLÇÜLMESİ

I. Yazılı Yoklamalar 71
1. Yazılı Yoklama Türleri 72
1.1. Yanıtların Uzunluğuna Göre 72
1.2. Uygulama Biçimlerine Göre 72
2. Yazılı Yoklama Sınavlarının Özellikleri 73
3. Yazılı Yoklama Sorularının Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Hususlar 74
4. Yazılı Yoklamaların Üstünlük ve Sınırlılıkları 77
5. Yazılı Yoklamaların Puanlanması 78
6. Yazılı Yoklamaların Objektif Testlerden Farkları 79
II. Sözlü Sınavlar 83
1. Sözlü Sınavların Özellikleri 84
2. Sözlü Sınavların Üstünlük ve Sınırlılıkları 85
2.1. Üstünlükleri 85
2.2. Sınırlılıkları 86
3. Sözlü Sınav Yaparken Dikkat Edilmesi Gerekenler 86
4. Sözlü Sınavların Kullanım Alanları 87

5. Sözlü Sınavlarda Puanlama 88
III. Kısa Yanıtlı ve Boşluk Doldurmalı Testler 90
1. Kısa Yanıtlı Testlerin Özellikleri 91
2. Kısa Yanıtlı Testlerin Üstünlük ve Sınırlılıkları 92
2.1. Kısa Yanıtlı Testlerin Üstünlükleri 92
2.2. Kısa Yanıtlı Testlerin Sınırlılıkları 93
2.3. Kısa Yanıtlı Sorular Yazılırken Dikkat Edilmesi Gerekenler 93
3. Kısa Yanıtlı Testlerde Puanlama 96
IV. Çoktan Seçmeli Testler 96
1. Çoktan Seçmeli Testlerin Özellikleri 98
2. Çoktan Seçmeli Testlerin Üstünlük ve Sınırlılıkları 101
2.1. Üstünlükleri 101
2.2. Sınırlılıkları 101
3. Çoktan Seçmeli Madde Türleri 102
3.1. Doğru Yanıta Göre Sınıflama 102
3.2. Madde Köküne Göre Sınıflama 104
3.3. Maddelerin Gruplanışına Göre Sınıflama 105
4. Maddelerin Yazılmasında Dikkat Edilecek Hususlar 107
5. Çoktan Seçmeli Testlerin Puanlanması 116
6. Çoktan Seçmeli Testlerde Alternatif Puanlama ve Yanıtlama Yöntemleri 118
6.1. Objektif Ölçüte Göre Maddelerin Ağırlıklandırılması 118
6.2. Seçeneklerin Ağırlıklandırılması 119
6.3. Madde Yapısını Değiştirme 119
6.4. Yanıtlama Biçimini Değiştirme 120
V. Doğru – Yanlış Testleri 121
1. Doğru – Yanlış Testlerinin Genel Özellikleri 122
2. Doğru – Yanlış Testlerinde Madde Çeşitleri 123
3. Maddelerin Yazılmasında Dikkat Edilmesi Gerekenler 126
4. Doğru - Yanlış Testlerinin Üstünlük ve Sınırlılıkları 129
4.1. Üstünlükleri 129
4.2. Sınırlılıkları 130
5. Doğru –Yanlış Testlerinin Düzenlenmesi 131
VI. Eşleştirmeli Madde Testleri 132
1. Eşleştirmeli Madde Testlerinin Özellikleri 133
2. Maddelerin Yazılmasında Dikkat Edilmesi Gerekenler 134
3. Testin Düzenlenmesi 136
4. Eşleştirme Maddelerinin Üstünlük ve Sınırlılıkları 137
SORULAR 138
KAYNAKÇA 141

BÖLÜM 4
DUYUŞSAL NİTELİKLER VE ÖLÇÜLMESİ

1. Giriş 144
2. Duyuşsal Nitelikler 145
3. Uzak, Genel ve Özel Hedefler İçinde Duyuşsal Nitelikler 145
3.1. Uzak Hedefler 146
3.2. Genel Hedefler 146

3.3. Özel Hedefler 148
4. Duyuşsal Niteliklerin Öğrencilere Kazandırılması ve Ölçülmesi Sürecinde Yaşanan Sorunlar 153
5. Duyuşsal Hedef ve Davranışların Aşamalı Sınıflaması 154
6. Duyuşsal Niteliklerin Ölçülmesi 165
7. Duyuşsal Niteliklerin Ölçülmesinde Kullanılan Ölçme Teknikleri ve Bu Tekniklere Göre Öğretmen Yapımı Ölçme Araçlarının Geliştirilmesi Süreci ... 165
7.1. Gözlem 166
7.2. Görüşme 168
7.3. Kendini Anlatma 169
8. Duyuşsal Niteliklerin Ölçülmesinde Kullanılabilecek Farklı Madde ve Ölçek Türleri 174
9. Duyuşsal Niteliklerin Standart Ölçme Araçlarıyla Ölçülmesi 176
9.1. İlgiler ve Ölçülmesi 177
9.2. Kişilik ve Ölçülmesi 180
9.3. Tutumlar ve Ölçülmesi 184
9.4. Değerler ve Ölçülmesi 188

BÖLÜM 5
PERFORMANS DEĞERLENDİRME

I. Performans Değerlendirme 198
1. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirmenin Değişen Yüzü 198
2. Performans Değerlendirme 199
3. Performans Ögeleri 200
4. Performans Görevi 200
5. Performans Değerlendirmede Puanlama Yöntemleri 202
5.1. Puanlama Anahtarı 202
5.2. Genel ve Özel Puanlama Yönergeleri 202
6. Performans Değerlendirme Sürecinin Öğretim Değeri 203
7. Değerlendirmede Geçerliliği Arttırma 204
8. Performans Değerlendirme ve Otantik Değerlendirme 204
9. Çoklu Zekâ Yaklaşımıyla Performans Değerlendirme İlişkisi 205
II. Performans Değerlendirme Süreci 206
1. Yapılandırılmış Performans Görevleri 207
2. Kendiliğinden Oluşan ya da Tipik Performans Görevleri 207
3. Öğrenci, Grup ya da Her İkisi İçin Planlanmış Denetimli Görevler 208
3.1. Kâğıt - Kalem Görevleri 208
3.2. Kaynaklar ve Diğer Malzeme Gerektiren Görevler 208
4. Doğal Biçimde Oluşan ya da Tipik Performans Görevleri 208
5. Uzun Süreli Projeler 209
5.1. Bireysel Öğrenci Projeleri 209
5.2. Grup Projeleri 209
6. Ürün Seçki Dosyaları 209
6.1. En İyi Çalışma Ürün Seçki Dosyaları 209
6.2. Gelişme ve Öğrenme Süreçlerini İçeren Ürün Seçki Dosyaları 209
7. Sergiler 209
8. Deneyler 209

9. Sözlü Sunum ve Canlandırmalar 210
10. Benzetimler ve Yapay Durumlar 210
10.1. Bilgisayara Uyarlanmış Görsel - İşitsel Senaryolar 210
III. Performans Görevleri, Dereceleme Ölçekleri ve Puanlama Türleri 210
1. Performans Görevi Hazırlama Basamakları 210
2. Puanlama Yöntemleri 212
2.1. Kontrol Listeleri 212
2.2. Dereceleme Ölçekleri 212
IV. Ürün Seçki Dosyası 214
V. Ürün Seçki Dosyası Oluşturma 216
Gelişim Düzeyi 221
KAYNAKÇA 222
Ekler 223

BÖLÜM 6
TEST VE MADDE ANALİZİ

I. Test Hazırlama Aşamaları 240
1. Testin Amacının Belirlenmesi 240
2. Testle Ölçülecek Özelliklerin Belirlenmesi 242
3. Maddelerin Yazılması 243
4. Maddelerin Gözden Geçirilmesi (Redaksiyon) 243
5. Deneme Formunun Hazırlanması 244
6. Deneme Uygulamasının Gerçekleştirilmesi 244
6.1. Uygulama Yönergesinin Hazırlanması 245
6.2. Uygulayıcıların Seçilerek Yetiştirilmesi 246
6.3. Deneme Örnekleminin Seçilmesi 246
6.4. Testin Denemeye Yeterli Olacak Sayıda Çoğaltılması 246
6.5. Deneme Uygulamasının Gerçekleştirilmesine Uygun Tesis ve Donatımın Bulunması 247
7. Deneme Uygulaması Sonuçlarının Puanlanması 247
II. Test İstatistiklerinin Hesaplanması 247
1. Test Sonuçlarının Düzenlenmesi 248
2. Frekans Tablosunun Hazırlanması 248
3. Test Sonuçlarının Bütününe İlişkin Özelliklerinin Ortaya Konulması 251
3.1. Merkezi Yığılma Ölçüleri 251
3.1.1. Aritmetik Ortalama 251
3.1.2. Ağırlıklı Ortalama 253
3.1.3. Tepe Değer 254
3.1.4. Ortanca 255
3.2. Dağılım Ölçüleri 256
3.2.1. Ranj 256
3.2.2. Standart Sapma 257
3.2.3. Varyans 261
3.2.4. Çeyrek Sapma 261
3.2.5. Bağıl Değişkenlik Katsayısı 264
3.2.6. Normal Dağılım 264
3.2.7. Çarpıklık Katsayısı 266

3.2.8. Basıklık Katsayısı ... 270
3.2.9. Standart Puan ... 270
3.3. İlişki Ölçüleri ... 272
3.3.1. Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ... 273
3.3.2. Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı ... 275
III. Madde Analizi ... 276
1. Henryson Yöntemiyle Madde Analizi ... 278
1.1. Yanıt Kâğıtlarının Puanlanması ... 278
1.2. Yanıtlayıcıların Testin Tüm Maddelerinden Aldıkları Puanların Bir Matriste Gösterilmesi ... 278
1.3. Madde Puanlarının Hesaplanması ... 280
1.4. Test Puanlarının Hesaplanması ... 280
1.5. Test Puanlarının Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapmasının Hesaplanması ... 280
1.5.1. Test Puanlarının Aritmetik Ortalamasının Hesaplanması ... 280
1.5.2. Test Puanlarının Standart Sapmasının Hesaplanması ... 281
1.6. Madde İstatistiklerinin Hesaplanması ... 282
1.6.1. Madde Güçlük İndeksi ... 282
1.6.2. Madde Ayırıcılık Gücü İndeksi ... 283
1.6.3. Madde Varyansı ve Standart Sapması ... 286
1.6.3.1. Madde Varyansı ... 286
1.6.3.2. Madde Standart Sapması ... 286
1.6.4. Maddeler Arası Kovaryans Katsayısı ... 287
1.6.5. Maddeler Arası Korelasyon Katsayısı ... 288
1.6.6. Madde Güvenirlik Katsayısı ... 289
2. Basit Yöntemle Madde Analizi ... 289
2.1. Yanıtların Puanlanması ve Test Puanlarının Hesaplanması ... 289
2.2. Yanıt Kâğıtlarının Sıralanması ... 290
2.3. En Yüksek ve En Düşük Puanlı Yanıt Kâğıtlarının % 27'sinin Belirlenmesi ... 290
2.4. Madde Seçenek Analizinin Yapılması ... 291
2.5. Madde İstatistiklerinin Hesaplanması ... 291
2.5.1. Madde Güçlük İndeksi ... 291
2.5.2. Madde Ayırıcılık Gücü İndeksi ... 293
IV. Madde Seçiminin Yapılması ve Nihai Testin Oluşturulması ... 294
V. Nihai Testin İstatistiklerinin Kestirilmesi ... 296
1. Testin Ortalaması ... 298
2. Testin Ortalama Güçlüğü ... 298
3. Testin Standart Sapması ... 299
4. Testin Güvenirlik Katsayısı ... 300
SORULAR ... 302
KAYNAKÇA ... 304
SORULARIN YANITLARI ... 306
SÖZLÜK ... 307
SÖZLÜKTE YARARLANILAN KAYNAKLAR ... 321
İNDEKS ... 323

BÖLÜM 1

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMEDE TEMEL KAVRAMLAR

Yrd. Doç. Dr. Erol KARACA*

Hedefler (Kazanımlar)

Bu üniteyi çalıştıktan sonra öğrencinin şu kazanımlara ulaşması beklenmektedir:

- Ölçmenin eğitimdeki önemini kavrayabilme
- Ölçme, test, ölçek, ölçüt, değerlendirme ve karar kavramlarını tanımlayabilme
- Ölçme türlerini açıklayabilme
- Davranışa göre uygulanacak ölçme türünü kavrayabilme
- Test türlerini sınıflayabilme
- Ölçmede kullanılan ölçekleri basitten gelişmişe doğru sıralayabilme
- Değerlendirme türlerini açıklayabilme
- Öğretim ve değerlendirme arasındaki ilişkileri açıklayabilme
- Öğretimde değerlendirmenin yeri ve önemini kavrayabilme
- Değerlendirmede kullanılan ölçütleri açıklayabilme
- Ölçme ve değerlendirme arasındaki ilişkileri kavrayabilme

* Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

KAYNAKÇA

Akhun, İ. (1988). *Temel İstatistiksel Kavramlar*. (3. Baskı). Ankara: Basılı Teksir.

Atılgan, H. (2006). Değerlendirme ve Not verme. Atılgan, H. (Ed.) *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* içinde (s. 405–458). Ankara: Anı Yayıncılık.

Baykul, Y. (1999). İlköğretimde Ölçme ve Değerlendirme. Retrieved Aralık 15, 2002, Web: http://iogm.meb.gov.tr/gmudgiris.htm.

Baykul, Y. (2000). Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Baykul, Y., Kelecioğlu, H. & Gelbal, S. (1993). *Ders Geçme ve Kredi Düzeni Araştırması*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Bilen, M. (2002). *Plandan Uygulamaya Öğretim*. (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Binbaşıoğlu, C. (1983). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.

Cervantes, C. (1996). Eğitim ve verimlilik İlişkisi. *Mercek Dergisi*, 1, 4.

Çağlar, D. (1970). Başarının Ölçülmesi ve İstatistik Metotlarla Değerlendirme. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Çınar, O., Teyfur, E. ve Teyfur, M. (2006). İlköğretim okulu Öğretmen ve Yöneticilerinin Yapılandırmacı Eğitim Yaklaşımı ve Programı Hakkındaki Görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.7, S.11, Bahar 2006, 47-64.

Deniz, Z. (2006). Alternatif Değerlendirme Yöntemleri. Retrieved Şubat 10, 2006, Web: http.//www.eod.hacettepe.edu.tr/seminerdosyalari/zulfikardeniz.doc.

Doğan, H. (1997). *Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı*. Ankara: A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Erbil, O., Demirezen, S., Erdoğan, A., Terzi, Ü., Eroğlu, H. ve İbiş, M. (2004). Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli. *2004 İzmir İktisat Kongresi*. Retrieved Şubat 10, 2006, Web: http://uretim.meb.gov.tr/EgitekHaber/s83/yazarlar/%C3%96%C4%9ERENC%c4%BO%20MERKEZL%C4BO%20E%C49E%C4%BOT%C4%BOM.htm.

Erden, M. (1993). *Eğitimde Program Değerlendirme*. (1. Baskı) Ankara: Pegem Personel Eğitim Merkezi Yayınları.

Erdoğan, H., Ural, M. & Tüzün, M. (1984). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme (İstatistik Uygulamalı)*. (2. Baskı) Ankara: Emel Matbaacılık.

Ertürk, S. (1975). *Eğitimde Program Geliştirme*. (2. Baskı). Ankara: Yelkentepe Yayınları.

Gelbal, S. (2004). *Öğretmen Adayları İçin Konu Anlatımlı KPSS*. Demirel, Ö. (Ed). (20. Baskı). Ankara: Pegem A Yayınları.

Gitomer, D. H. ve Duschl, R. A. (1997). Strategies and Challenges to Changing the Focus of Assessment and Instruction in Science Classrooms. *Educational Assessment*, 4, 1, 37-73.

Gümüş, B. (1977). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Kalite Matbaası.

Gronlund, N. E. (1976). *Measurement and Evaluation in Teaching*. (3rd ed.). New York: Macmillan Publishing Co., Inc..

Gronlund, N. E. (1998). *Assessment of Student Achievement.* (6th ed.). MA: Allyn&Bacon.

Hovardaoğlu, S. ve Sezgin, N. (1997). *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme Standartları.* (The American Educational Research Association, the American Psychological Association and the National Council on Measurement in Education, Çev.) (1985). Ankara: Türk Psikologlar Derneği ve ÖSYM Yayını. (1985).

İlci, B. (2002). Tümel (Portfolyo) Değerlendirme. Retrieved Şubat 09, 2006. Web: http://www.eod.hacettepe.edu.tr/seminerdosyalari/betulilci.doc.

Kaptan, S. (1973). *Bilimsel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş.

Kaptan, F. ve Korkmaz, H. (2001). *İlköğretimde Fen Bilgisi Öğretimi Modül 7*. Ankara: MEB.

Karaca, E. (2006). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. Kütahya: Pelikan Yayıncılık.

Koç, N. (1981). Liselerde Öğrencilerin Akademik Başarılarının Değerlendirilmesi Uygulamalarının Etkililiğine İlişkin Bir Araştırma. Ankara: A. Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 104.

Küçükahmet, L. (2002). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme.* (13. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları, No: 177.

MEB (2005). İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar). Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Morgil, İ., Cingör, N., Arda, S., Yavuz, S. ve Oskay, Ö. Ö. (2004). Bilgisayar Destekli Kimya Eğitiminde Portfolyo Çalışmaları. *The Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, Vol.3, Issue 2.

Öner, N. (1997). *Psikolojik Testler*. (3. Basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Özçelik, D. A. (1981). *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme.* Ankara: ÜSYM-Eğitim Yayınları: 3.

Özçelik, D. A. (1989). *Eğitim Programları ve Öğretim (Genel Öğretim Yöntemi)*. Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları 8.

Özçelik, D. A. (1992-2). *Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Özgüven, İ. E. (1994). *Psikolojik Testler*. Ankara: Yeni Doğuş Matbaası.

Senemoğlu, S. (1997). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Burdur: Ertem Matbaacılık.

Siegel, S. (1956). Davranış Bilimleri İçin Parametrik-Olmayan İstatistikler. Çev.: Y. Topsever (1977). Ankara: A. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, No: 274.

Tan, Ş. (Editör) (2004). *Öğretmen Adayları İçin Geniş Konu Anlatımlı Eğitim Bilimleri*. (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Tekin, H. (1977). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme,*. Ankara: Mars Matbaası.

Tezbaşaran, A. (1993). *Ölçme Teknikleri Yayınlanmış Ders Notları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Turgut, M. F. (1988). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları*. (6. Baskı). Ankara: Saydam Matbaacılık.

Turgut, M. F. ve Baykul, Y. (1992-1). *Ölçekleme Teknikleri.* Ankara: ÖSYM Yayınları.

Yıldırım, C. (1983). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme: Öğretmenler İçin El Kitabı. Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları 7.

Yılmaz, H. (1998). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.* Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Ankara: Mikro Yayınları.

BÖLÜM 2

EĞİTİMDE KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARININ NİTELİKLERİ

Yrd. Doç Dr. İrfan YURDABAKAN*

Hedefler (Kazanımlar)

Bu üniteyi çalıştıktan sonra öğrencinin şu kazanımlara ulaşması beklenmektedir:

- Ölçme araç ve yöntemleriyle ilgili nitelikleri açıklayabilme
- Ölçme araç ve yöntemleriyle ilgili temel kavramları tanımlayabilme
- Gerçek puan kuramını açıklayabilme
- Gerçek puan kuramıyla ölçme araç ve yöntemlerinin nitelikleri arasındaki ilişkiyi kavrayabilme
- Hatanın kaynaklarını ve türlerini açıklayabilme
- Ölçme aracının nitelikleriyle ölçme sonuçlarına karışan hata arasındaki ilişkileri açıklayabilme
- Güvenirlik, geçerlik, kullanışlılık kavramlarını tanımlayabilme
- Güvenirlik kavramının ortaya çıkış amacını açıklayabilme
- Güvenirlik kestirme yöntemlerini kavrayabilme
- Bir ölçme aracının güvenirliğini kestirebilme
- Geçerlik türlerini açıklayabilme
- Bir aracın geçerliğini kanıtlamak için izlenebilecek uygun yolu seçebilme
- Ölçme aracının kullanışlılığını artırmak için hangi önlemlerin alınması gerektiğini kavrayabilme

* Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

KAYNAKÇA

Baykul, Y. (1999). *İstatistik Metodlar ve Uygulamalar*. Anı Yayıncılık. Ankara.

Boud, D. (1995). Assessment and Learning: Contradictory or Complementary? Assessment for learning in higher education (pp. 35-48). London: Kogan Page.

Crocker, L., Algina, J. (1986). *Introduction to Classical and Modern Test Theory*. Wadsworth Pub Co. Washington.

David, A. F. (1988). Reliability of Scores From Teacher-Made Tests. Instructional Topics in Educational Measurement Series. National Council on Measurement in Education. Washington.

Ebel, R. L. (1972*). Essentials of Educational Measurement*. New Jersey: Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs.

Messick, S. (1989). Meaning and values in test validation: the science and ethics of assessment. *Educational Researcher*, 18, 5-11.

Messick, S. (1995). Validity of psychological assessment. *American Psychologist*. 50 (9), 741-749.

Özçelik, D. A. (1981). *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme.* Ankara: ÜSYM Yayınları

Ross, E. T. ve Glenn, L. R. (1991). Understanding Reliability. National Council on Measurement in Education. Instructional Topics in Educational Measurement Series. Washington.

Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Temel İlkler ve LISREL Uygulamaları.* Ekinoks. Ankara.

Tekin, H. (1984). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.* Ankara: Has-Soy Matbaası.

Turgut, M. F. (1995). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları.* Ankara: Yargıcı Matbaası.

Williams, R. H. (2003). Charles Spearman: British Behavioral Scientist. *The Human Nature Review*. 3, 114-118.

Yurdabakan, İ. (2005). II. Aktif Eğitim Kurultay Kitabı. İzmir: Dokuz Eylül Yayıncılık.

http://www.trochim.human.cornell.edu/kb/measval.htm (20.11.2005)

BÖLÜM 3

BİLİŞSEL ALAN DAVRANIŞLARININ ÖLÇÜLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Bayram ÇETİN*

Hedefler (Kazanımlar)

Bu üniteyi çalıştıktan sonra öğrencinin şu kazanımlara ulaşması beklenmektedir:

- Bilişsel alan kapsamına giren davranışları hatırlayabilme
- Bilişsel alan davranışlarının ölçülme nedenlerini kavrayabilme
- Bilişsel alan davranışlarının ölçülmesinde kullanılan test madde biçimlerini söyleyebilme
- Aynı madde türünün faklı formlarını doğru sınıflayabilme
- Aynı madde türünün faklı formlarında madde yazabilme
- Ölçülecek özelliğe göre uygun madde biçimini belirleyebilme
- Seçilen bir madde türünde test oluşturabilme
- Farklı madde türlerinden oluşan testlerin taşıdığı potansiyel güvenirlik düzeylerini kestirebilme
- Farklı madde türlerinden oluşan testlerin taşıdığı potansiyel geçerlik düzeylerini kestirebilme
- Farklı madde türlerinden oluşan testlerin hazırlama, uygulama ve puanlanmalarındaki kullanışlılığı ifade edebilme
- Farklı madde formlarının taşıdığı özellikleri açıklayabilme
- Maddeleri yazarken dikkat edilmesi gereken noktaları söyleyebilme
- Ölçütlere uygun test maddeleri yazabilme
- Yazılmış bir test maddesini ölçütlere göre değerlendirebilme
- Testlerin düzenlenmesinde dikkat edilmesi gereken durumların farkında olabilme
- Testlerin puanlanmasında önemli olan noktaları açıklayabilme
- Testlerin güvenirlik ve geçerliğini artırmak için, maddelerin yazılmasında ve yanıtlanmasında yapılabilecek alternatif değişiklikleri açıklayabilme

* Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

KAYNAKÇA

Aiken, L. R. (2000). *Psychological Testing and Assessment.* Boston: Allyn and Bacon.

Alabama Department of Education (2001). Writing True-False Questions and Evaluating Responses. http://web.utk.edu/~mccay/apdm/t_false/t-f_b.htm. 1. Şubat 2006.

Alabama Department of Education, (2002). Alabama Professional Development Modules. < http://web.utk.edu/~mccay/apdm/match/match_b.htm>. 10.2006.

Aykaç, Necdet. (2006). Eğitim Programı ve Program Geliştirme. *Öğrenme-Öğretme Sürecinde Planlama ve Uygulama.* Aykaç, N., Aydın, H.(ed.). Ankara: Naturel Yayıncılık.

Baykul, Y. (2000). *Eğitimde Ve Psikolojide Ölçme.* Ankara: ÖSYM yayınları.

Baykul, Y., Gelbal, S. ve Kelecioğlu H. (2001). *Anadolu Öğretmen Liseleri için Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: MEB Devlet Kitapları.

Ben – Simon, A., Budescu D. V. and Nevo B. (1997) "A Comparative Study of Measures of Partial Knowledge in Multiple – Choice Tests." *Applied Psychological Measurement*, Vol. 21, Nu. 1: 65-88.

Bock, R. D. (1972) "Estimating Item Parameters and Latent Ability When Response Are Scored in Two or More Nominal Categories." *Psychometrika*, Vol. 37, Nu. 1: 29-51.

Burton, S. J., Sudweeks, R. R., Merrill, P. F. And Wood, B. (1991). How to Prepare Beter Multiple-Choice Test Items: Guidelines for University Faculty. Brigham Young University Testing Services and The Department of Instructional Science, <http://testing.byu.edu/info/handbooks/betteritems.pdf> 15. 10. 2006.

Coffman, W. E. (1971). Essay Examination. *Educational Measurement.* R. L. Thorndike, R. L.(ed.) (2nd Edition), Wasahington: American Council on Education.,

Crocker L. and Algina J. (1986). *Introduction to Classical and Modern Test Theory.* Orlando: Harcourt Brace Javanovich College Publishers.

Demirel, Ö. (2000). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Doğan, N. (2006). Sözlü Sınavlar. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.* Atılgan, H. (ed.) Ankara: Anı Yayıncılık.

Doğan, N. (2006). Doğru Yanlış Testleri. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.* Atılgan, H.(ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Ebel, R. L. (1965). *Measuring Educational Achievement.* (8. Baskı). Englewood Cliffs, N. Jersey: Prentice Hall Inc.

Ebel, R. L, & Frisbie, D. A. (1991). Essentials of educational measurement. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

Echternacht, G. (1976). Reliability and Validity of Item Option Weighting Schemes." *Educational and Psychological Measurement,* Vol. 36, 301-309.

Frary, R. (2000). "Testing Memo 1: Guessing on Multiple – Choice Tests." Test Scoring Services Pages, Blacksburg, 15 August 2000. <http://www.testscoring.vt.edu/memo01.html>.

Gronlund, N. E. (1967). *Measurement and Evaluation in Teaching.* Newyork: The Macmillan Company.

Haladyna, T. M., & Downing, S. M. (1989b). A taxonomy of multiple-choice item-writing rules. *Applied Measurement in Education,* 2(1), 37-50.

Keeves, J. P. (1988). *Educational Research, Methodology and Measurement.* Australia: Pergamon Press.

Meland, K. A. (2000). Essay vs. Multiple Choice Examinations: A Comparison of Metacognitive Statements Generated During Exam Preparation. *Yayımlanmamış Doktora Tezi.* Department of Educational and Counseling Psychology Division of Educational Psychology and Methodology University of Albany.

Milli Eğitim Bakanlığı web sayfası (2005). Sosyal Bilgiler Dersi Programı. 1 Şubat 2006 da http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen den alınmıştır.

Noll, V. H. (1957). *Introduction to Educational Measurement.* Boston: Houghton Mifflin Company.

Özçelik, D. A. (1989). *Test Hazırlama Kılavuzu.* Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları.

Özçelik D. A. (1998). *Ölçme ve Değerlendirme.* Ankara: ÖSYM Yayınları.

Sönmez, V. (1994). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Stanley, C. J. & Hopkıns, K. D. (1972). *Educational and Psychological Measurement and Evaluation.* New Jersey: Prentice Hall Inc.

Tekin, H. (1993). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.* Ankara, Yargı Yayınları.

Turgut, M. F. (1997). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.* Ankara: Yargıcı Matbaası.

University of Minnesota Office of Measurement Services (2006). Writing True-False Items. <http://oms.umn.edu/oms/index.php?select=fce&fce=truefalse> 1. Şubat 2006.

Wesman, A. G. (1971). Writing the Test Item. *Educational Measurement* Thorndike, R. L.(ed.). (2nd Edition). Washington: American Council on Education.

Wiersma, W. and Jurs, S. G. (1990). *Educational Measurement and Testing.* (2nd ed). Massachusetts: Allyn and Bacon.

Wood, R. (1977). "Multiple Choice: A State of The Art Report." B. Choppin & T. N. Postlewaite (Ed). *Evaluation in Education: International Progress.* Oxford: Pergamon: 191-280.

Wrightstone, J. W., Justman J., Robbins I. (1956). *Evaluation in Modern Education.* Newyork: American Book Company, 1956.

Yurt, İ. (1968). *Eğitimde Başarının Ölçülmesi*, (Micheels, W. J. ve Karnes, M. R., Çev.) Ankara: Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları.

Xiaoying, M., Sireci S. G. (2004). An Investigation of Polytomous Scoring of Multiple Response Items on A Certification Exam. *American Educational Research Association Annual Meeting.*

BÖLÜM 4

DUYUŞSAL NİTELİKLER VE ÖLÇÜLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Zekeriya NARTGÜN*

Hedefler (Kazanımlar)

Bu üniteyi çalıştıktan sonra öğrencinin şu kazanımlara ulaşması beklenmektedir:

- Nelerin duyuşsal nitelikler kapsamında ele alındığının farkında olabilme
- Duyuşsal niteliklerin insanların yaşamındaki yerini ve önemini kavrayabilme
- Duyuşsal alana ilişkin yapılan aşamalı sınıflamayı tanıyabilme
- Duyuşsal niteliklerin ölçülmesinde kullanılan farklı yöntem ve teknikleri sınıflayabilme
- Farklı duyuşsal niteliklerin yapısına uygun ölçme araçları oluşturabilme

* Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

KAYNAKÇA

Anastasi, A. (1968)*Psychological Testing.* (3rd Edition)ondon: Mcmillan Company.

Angelo, T. A ve Cross, K. P. (1993) *Classroom Assessment Techniques: A Handbook for College Teachers.* (2nd Edition)San Francisco: Jossey – Bass Publishers.

Baron, A. R ve Byrne, D. (1997) *Social Psychology*. Massachusetts: A Viacom Company.

Baykul, Y. (1990) *İlkokul 5. Sınıftan Lise ve Dengi Okulların Son sınıflarına Kadar Matematik ve Fen Derslerine Karşı Tutumda Görülen Değişmeler ve ÖSS Sınavındaki Başarı ile İlişkili Olduğu Düşünülen Bazı Faktörler.* Ankara: ÖSYM Yayınları.

Brewer, B. M ve W. D, Crano.(1994) *Social Psychology* Minneapolis: West Publishing Company.

Demirel, Ö.(1997) *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme.* Ankara: Usem yayınları.

Edwards, L. A.(1957) *Techniques of Attitude Scale Construction.* New York: Appleton-Century-Crofts Inc.

Fishbein, M. (1967) *Readings in Attitude Theory and Measurement*. New York: John Wiley and Sons Inc.

Franzoi, L. S. (1996) *Social Psychology*. Madison: Brown and Benchmark Publishers.

Gronlund, E. N. (1991) *How to Write and Use Instructional Objectives*. (4th Ed.) New York: Mcmillan Publishing Company.

Hâladyna, T. M. (1997) *Writing Test Items to Evaluate Higher Order Thinking*. Boston: Allyn and Bacon.

Henerson, E. M; Morrıs, L. L ve Fıtz-Gıbson, C. T. (1978) *How to Measure Attitudes.* London: Sage Publications.

Koballa, T. R. (1988) Attitude and Related Concepts in Science Education. *Science Education*. 72 (2), 115-126.

Koç, N. (1987) Kuder Tercih Envanteri-Kişisel Form A'nın Uyarlanması, Güvenirliği ve Geçerliğine İlişkin Bir Ön Çalışma. *Eğitim ve Bilim.* Cilt: 11, Sayı: 63, s. 24-41.

Krathwohl, D. R ve Payne, D. A. (1971) Educational Measurement. Thondike, R. L. (ed.)*Defining and Assessing Educational Objectives*. Washington: American Council on Education.

MEB (2005a). *İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi 1-3. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

MEB (2005b). *İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

MEB (2005c). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4.5. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

MEB, (2006a). Erişim Adresi:

http://orgm.meb.gov.tr/OzelEgitimProgramlar/meslekiegitimmerkprog/aciklamalar.htm Erişim Tarihi: Eylül, 2006

MEB, (2006b). Erişim Adresi:

http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=gorevlerimiz&id=ilk_ogretim Erişim Tarihi: Eylül, 2006

MEB, (2006c). Erişim Adresi:

http://ogm.meb.gov.tr/gos_kanun.asp Erişim Tarihi: Eylül, 2006

Nitko, A. J. (1996) *Educational Assessment of Students*. New Jersey: Prentice-Hâll Inc. (2nd Ed.)

Noll, H. V. (1957) *Introduction to Educational Measurement*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Oppenheim, A. N.(1966) *Questionaire Design and Attitude Measurement.* New York: Basic Book Inc.

Özgüven, İ. E. (1994) *Psikolojik Testler*. Ankara: Yeni Doğuş Matbaası.

Özoğlu, S. Ç. (1977) *Kuder İlgi Alanları Tercihi Envanteri: Mesleki Form CH. El Kitabı.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Özoğlu, S. Ç. (1982) "Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma" Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, No: 3.

Popham, W. J. (2000) *Modern Educational Measurement: Practical Guidelines for Educational Leaders*. (3rd Ed.)Boston: Allyn and Bacon.

Posner, R. (2006) The Power of Personal Values. Erişim adresi http://gurusoftware.com/Gurunet/Personal/Topics/Values.htm. Erişim Tarihi: Eylül, 2006

Remmers, H; Gage, N. ve Rummel, J. (1965) *A Practical Introduction to Measurement and Evaluation*, (2 nd Edition). New York: Harper and Row Publishers.

Roberts, C. Checklist for Personal Values. Erişim Adresi http://www.selfcounseling.com/help/personalsuccess/personalvalues.html. Erişim Tarihi: Ekim, 2006

Seligman, L. (1980) *Assessment in Developmental Career Counseling,* Rhode Island: Carroll Press Publishers.

Sönmez, V. (2001) *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı.* (9. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi.* (2. Basım) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tekin, H. (1991) *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.* (8. Baskı) Ankara: Yargı Yayınları.

Tezbaşaran, A. (1997) *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu.* Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları.

Turgut, F. (1977) Tutumların Ölçülmesi, *Yayınlanmamış Ders Notlar.* Ankara: No: 7.

Wrightstone, J. W; Justman, J. ve Robbins I.(1956) *Evaluation in Modern Education*. New York: American Book Company.

BÖLÜM 5

PERFORMANS DEĞERLENDİRME

Yrd. Doç. Dr. Bayram BIÇAK*

Hedefler (Kazanımlar)

Bu üniteyi çalıştıktan sonra öğrencinin şu kazanımlara ulaşması beklenmektedir:

- Performans değerlendirme süreci ile ilgili kavramları açıklayabilme
- Performans değerlendirmenin eğitsel süreçlerdeki yerini ve öneminin farkında olabilme
- Farklı performans görevlerini tanımlayabilme
- Genel ve özel puanlama yönergeleri oluşturabilme
- Geçerlik ve performans değerlendirme arasındaki ilişkileri açıklayabilme
- Çoklu zekâ ile performans değerlendirme arasındaki ilişkileri kavrayabilme
- Performans değerlendirme araçlarını tanıyabilme
- Performans değerlendirme araçlarının puanlama yöntemlerini açıklayabilme
- Ürün seçki dosyalarının eğitsel süreçlerdeki yeri ve öneminin farkında olma
- Ürün seçki dosyası hazırlama süreçlerini açıklayabilme

* Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

KAYNAKÇA

Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S., & Bıçak, B. (2006). *Geleneksel alternatif ölçme ve değerlendirme öğretmen el kitabı.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Baron, J. B. (1991). Strategies for the evelopment of effective performence exercices. *Applied Measurement in Education*. 4, 305-318.

Çepni, S (2006). Performansların Değerlendirilmesi, Doğanay, A. & Karip E.(Ed). *Öğretimde planlama ve değerlendirme* (pp. 435-456). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Duschl, R., A. & Gitomer D., H. (1991). Epistemological perspectives on conceptual Implications for educational practice. *Journal of Research in Science Teaching,* 28, 839-858.

Demirel, Ö. (2005). *Öğretme Sanatı.* (8. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Erkan, S.(2006) Programların Ölçme ve Değerlendirme Mantığı, Ara Disiplinler. Yayınlanmamış Konferans Sunusu. *Yenilenen İlköğretim Programlarının Eğitim Fakültesindeki Öğretim Elemanlarıyla Paylaşımı Çalıştayı* Ankara: (25.01.2005-27.01.2006).

Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The theory of multiple intelligences*. New york: Basic books.

Nitko, A. J. (2001). *Educational assesment of students* (3. ed.). Enlewood, NJ: Prentice Hâll/Merr'll Education.

Marzano, R. J., Pickering, D. J. & McTigh, J. (1993). *Assessing Student Outcomes: Performance Assessment Usinfg the Dimens of Learning Model.* Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Devolopment.

Marzano, R. J., Pickering, D. J., Arredondo, D. E., Blackburn, G. J. Brandt, R. S., & Moffett, C. A. (1992). *Dimensions of LearningTteacher's Manual*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Devolopment.

MEB Talim ve Terbiye Kurulu. (2005). *4-5 Fen ve Teknoloji Dersi Programı.* Ankara.

MEB Talim ve Terbiye Kurulu. (2005). *1-5 Türkçe Dersi Programı.* Ankara.

Sezgin F., Ulutaş, S., Ay, M., Batan, B., Duran, F., Ertürk, S. Küçüktepe, B. ve Okan, N. (2006). Yeni Öğretim Programları İçin Ölçme Değerlendirme Kılavuzu. Editör: S. Erkan Hizmetiçi Eğitim Ders Notu. Ankara

Yılmaz, H. (1998). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. (3. Baskı). Ankara: Mikro Yayınları.

Eğitimde Üçüncü Boyut

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK HİZMETLERİ

Yayıma Hazırlayanlar

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Otrar
Eğitimci-Yazar İsmet Kemertaş

Yazarlar

Doç. Dr. Burnaz Kıran Esen
Doç. Dr. Ayşin Aydınay Satan
Doç. Dr. Ahmet Şirin
Doç. Dr. Cengiz Karagözoğlu
Yrd. Doç. Dr. İbrahim H. Kuğuoğlu
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Otrar
Eğitimci-Yazar İsmet Kemertaş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1613
Eğitim No.: 313
ISBN : 978-605-320-520-3
© 1. Basım, Ekim 2016

Eğitimde Üçüncü Boyut - PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK HİZMETLERİ
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Otrar - Eğitimci-Yazar İsmet Kemertaş

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek - naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Otrar, Mustafa., Kemertaş, İsmet.
Eğitimde Üçüncü Boyut - PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK HİZMETLERİ / *Mustafa Otrar - İsmet Kemertaş*
1. Basım, VI + 336 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-520-3
1. Eğitim 2. Psikolojik Danışma 3. Rehberlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Psikolojik danışma ve rehberlik alanı meslek olarak batı dünyasında yüz yıllık bir geçmişe sahiptir ve Türkiye'de yarım yüzyılı aşkın bir zamandan beri uygulama alanı bulmaktadır. Günümüze kadar öğretim ve yönetim hizmetlerinin ağırlığı, öğretim sorunları üzerinde daha fazla yoğunlaşmıştır. Psikolojik danışma ve rehberlik alanı ise daha çok öğrenci sorunları üzerine eğilmektedir.

Öğrenme hizmetleri, bireyin ve grubun öğrenmesini amaçlar. Öğrenci kişilik hizmetleri ise, her bireyin gelişimini ve bireyle ilgili sorunların, baskı ve engellerin giderilmesini amaçlar.

Bireyin kişisel, eğitsel ve mesleki sorunlarını çözerek kendini gerçekleştirmesi ile rehberlik uygulamalarının amaçları arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu bakımlardan psikolojik danışma ve rehberlik eğitim alanının önemli bir boyutudur.

Çağdaş eğitim, öğretim ve yönetim ancak psikolojik danışma uygulamalarının etkili uygulanmasıyla mümkün olabilir. Psikolojik danışma ve rehberlik, eğitimin üçüncü boyutunu oluşturmaktadır.

Bugün psikolojik danışma ve rehberlik, okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar bütün eğitim kurumlarında ve okullar dışındaki kuruluşlarda uygulanmaktadır.

Çocuklarımızın ve gençlerimizin öğretim dışındaki rehberlik ihtiyaçları, psikolojik hizmetler yardımı ile giderilmektedir.

İnsanoğlu zekâsı ile çevresini değiştirmiş, doğanın ilkelerini bularak her şeyi kendi hizmetine koşmuştur. Ne yazık ki insan, kendini keşfedememiştir. Viktor Hugo insan ruhu için "okyanuslardan daha geniş, daha derin" demiştir.

Böyle bir ruha sahip insanoğlu, kendi ruhundaki baskı engel ve karmaşaların tanınması ve giderilmesi ile huzura kavuşacaktır.

Kendinizi tanımak, mesut olmak, mesut etmek için bu dersi öğreneceksiniz. Şimdi kendinizi keşfetmek için hayat boyu sürecek uzun bir yolculuğa çıkıyorsunuz. Güle güle yolunuz açık olsun gençler!

Bu kitabı oluşturan bölümler, ilgili uzmanlar tarafından ve rehberlik dersinin içeriğine uygun olarak yazılmıştır. Farklı üniversitelerden öğretim elemanlarının yer aldığı kitap, dokuz bölümden meydana gelmiştir.

Bu eser, öğretmen adaylarına ve meslektaşlarımıza yararlı olabilirse, kendimizi mutlu sayacağız.

Mustafa OTRAR
İsmet KEMERTAŞ
Mayıs 2016, İstanbul

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I: REHBERLİKTE TEMEL KAVRAMLAR

- Eğitim....3
- Öğrenci Kişilik Hizmetleri....9
- Rehberlik....13
- Rehberliğin Amaçları ve İlkeleri....22
- Psikolojik Danışma....31

BÖLÜM II: REHBERLİĞİN GELİŞİMİ

- Rehberliğin Gelişimi....47
- Rehberliğin Amerika'da Gelişimi....47
- Rehberliğin Avrupa'da Gelişimi....47
- Rehberliğin Türkiye'de Gelişimi....49
- Rehberliğe Niçin İhtiyaç Vardır?....51
- Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanının Geleceği: Yeni Açılımlar ve Öngörüler....53

BÖLÜM III: REHBERLİK ÇEŞİTLERİ

- Kişi Sayısına Göre Rehberlik....64
- İşlevlerine Göre Rehberlik....65
- Eğitim Kademelerine Göre Rehberlik....67
- Problem Alanlarına Göre Rehberlik....68
- Hizmet Alanlarına Göre Rehberlik....69

BÖLÜM IV: PROBLEM ALANLARINA GÖRE REHBERLİK

- Kişisel-Sosyal Rehberlik....93
- Eğitsel Rehberlik....100
- Mesleki Rehberlik....109

BÖLÜM V: EĞİTİM KADEMELERİNE GÖRE REHBERLİK

- Okul Öncesi Eğitimde Rehberlik Hizmetleri....123
- İlkokulda Rehberlik Hizmetleri....130
- Ortaokulda Rehberlik Hizmetleri....141
- Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetleri....152
- Yükseköğretimde Rehberlik Hizmetleri....178

BÖLÜM VI: REHBERLİK HİZMET ALANLARI (SERVİSLER)

- Rehberlik Hizmet Alanları (Servisleri) 189
- Psikolojik Danışma Hizmetleri 191
- Öğrenciyi Tanıma Hizmetleri 191
- Alıştırma (Oryantasyon) Hizmetleri 193
- Bilgi Toplama ve Yayma Hizmeti 195
- Yöneltme ve Yerleştirme Hizmetleri 198
- İzleme Hizmetleri 203
- Okul PDR Programı Hazırlama 204
- Müşavirlik (Konsültasyon) Hizmetleri 205
- Çevre ve Aile ile İlişkiler 207
- Araştırma ve Değerlendirme Hizmetleri 208

BÖLÜM VII: ÖĞRENCİLERİ TANIMA TEKNİKLERİ

- Öğrenciyi Tanımanın Önemi 213
- Psikolojik Testler 216
- Test Dışı Teknikler 241
- Öğrenciyi İnceleme Planı 267
- Öğrenci Dosyası 270

BÖLÜM VIII: REHBERLİK ÖRGÜTÜ VE PERSONEL

- Rehberlik Hizmetlerinin Örgütlenmesi 275
- Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinin Yürütülmesinden Sorumlu Personel ve Görevleri 279
- Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinde Etik Kurallar 288

BÖLÜM IX: KAPSAMLI GELİŞİMSEL PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK PROGRAMLARI

- Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Özellikleri 295
- Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarında Unsurlar 298
- Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması 304
- Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Değerlendirilmesi . 309
- Okullarımızda Uygulanmakta Olan Çalışma Plan Örnekleri 321
- Anne-Baba-Öğretmen 336

BÖLÜM I

REHBERLİKTE TEMEL KAVRAMLAR

Bölüm Ana Hatları

- Eğitim
- Öğrenci Kişilik Hizmetleri
- Rehberlik
- Rehberliğin Amaçları ve İlkeleri
- Psikolojik Danışma

KAYNAKÇA

Can, G. Ed. (2002). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Pegem A, Ankara.

Deniz, M.E.; Erözkan, A. (Ed.). (2006). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Nobel, Ankara.

Kantarcıoğlu, S., (1974). Rehberlik. Daily News Web. Ofset Tesisleri, Ankara.

Karagözoğlu, C.; Kemertaş, İ., (Ed.). (2004). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Birsen Yayınevi, İstanbul.

Kepçeoğlu, M., (1994). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Özler Matbaası, Ankara.

Kepçeoğlu, M. (1999). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Alkım Yayınevi, İstanbul.

Kuzgun, Y., (2000). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. ÖSYM Yayınları, Ankara.

Yeşilyaprak, B., (2001). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Nobel, Ankara.

KAYNAKÇA

Bakırcıoğlu, R., (1988). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Bakırcıoğlu Yayınları, Ankara.

Hakan, A. Ed. (1994). Eğitim Bilimleri. Rehberlik. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No.93, Eskişehir.

Kantarcıoğlu, S., (1997). Orta Dereceli Okullar Öğretmenleri İçin Rehberlik El Kitabı. MEB Yayınları, İstanbul.

Kaya, A. Ed. (2004). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Anı Yayıncılık, Ankara.

Kemertaş, İ. (1995). Uygulamalı Genel Öğretim Metodu. Birsen Yayınevi, İstanbul.

Kepçeoğlu, M. (1999). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Alkım Yayınevi, İstanbul.

Kuzgun, Y. (2000). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. (6. Baskı) ÖSYM Yayınları, Ankara.

Kuzgun, Y. Ed. (2000). İlköğretimde Rehberlik. Nobel, Ankara.

Selçikoğlu, H.Şükrü. (1963). Rehberlik ve Psikolojik Kılavuzluk. İstiklâl Matbaası, Ankara.

Tan, H. (1992). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. MEB. Ankara.

T.C. Resmi Gazete-MEB. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği. 17 Nisan 2001, Sayı:24376

Yeşilyaprak, B. (2000). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Nobel, Ankara.

başlaması için yeterlidir. Entelektüel ve genel konularla ilgili yapılan konuşmalar, bireysel problemlere ve psikolojik duygulara yöneliyorsa grup süreci çalışmaya başlamıştır. Grup içindeki etkileşim danışmanla grup üyeleri arasında ve grup üyelerinin kendi aralarında gelişir. Böylece grup üyelerinin her biri, diğerine yardımcı olur. Zaman içerisinde grup dinamiği gelişerek grupta "biz" duygusu yerleşir.

Grupta üye sayısının yeter sayının altında kalması ya da grubun amaçlarının gerçekleşmesi durumlarında grup danışması sonlandırılır. Son oturumda grupça yaşanan deneyimlerin bir değerlendirilmesinin yapılması uygundur. Ayrılan üyelere, eğer ihtiyaç görürlerse danışanı istediği zaman görebilecekleri hatırlatılmalıdır.

Grup danışmasının etkili olduğu durumlar vardır. (1) Bir gruba ait olma ihtiyacı, (2) grup desteğini arkasında hissetme, (3) diğer insanlarla konuşma ve iletişim kurma ihtiyacı, (4) aynı sorunlarla uğraşan insanlarla işbirliği yapma, (5) başkalarına saygı duyma ve takdir edilme ihtiyacını giderme, (6) benzen sorunlarda yalnız olmadığını görme ve (7) başkalarının ürettiği çözümlerden faydalanma gibi alanlarda grup danışması katılımcılara fayda sağlamaktadır.

Bunun yanında grup danışmasının yetersiz olduğu durumlar da mevcuttur. (1) Grupta mahremiyetin sürdürülmesi, (2) ilerlemiş psikolojik sorunlarla baş etme, (3) öfkenin kontrolü, (4) uzman danışmanlarının sayısının az olması, (5) herkese yeterli ilginin gösterilememesi, (6) grup içi klikleşmeler, (7) grup ortamının yapaylaşmaya başlaması ve (8) derinliğine bireysel yardımının yapılamaması gibi alanlarda grup danışması yetersiz kalmaktadır (Kuzgun, 1997; Özgüven, 2000). Böyle durumlarda grup danışmasının bireysel danışma ile desteklenmesi gerekebilir.

Yapılan çalışmalar (Hall, Hall, 1988), grup süreçlerinin faydalı ve zararlı sonuçları olabileceğini göstermektedir. Demokratik değerlerin geçerli olduğu, danışmanın eğitimli olduğu ve lider değil kolaylaştırıcı bir rol üstelendiği gruplarda üyeler pozitif değişmeleri rapor etmişlerdir. Karizmatik liderliğin olduğu ve danışman ustalıklarının zayıf olduğu gruplar da ise zararlı etkiler danışanlar tarafından ifade edilmiştir.

KAYNAKÇA

Gordon, T. (1993). Etkili Öğretmenlik Eğitimi. Yapa Yayınları, İstanbul. Ivey, A.E., ve Authier, J. (1978). Microcounselling. Charles C. Thomas, Springfield.

Kepçeoğlu, M. (1994). Psikolojik Danışama ve Rehberlik. Özerler Matbaası, Ankara.

Kuzgun, Y. (1997). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. ÖSYM Yayınları, Ankara.

Özgüven, İ. E. (2000). Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik. PDREM Yayınları, Ankara.

Rogers, C.R. (1983). Freedom to Learn for the 80s. Charles, E. Merrill, London.

Şirin, A. (1994). Application of Counselling Skills in Professioal and Private Life. Nottingham University. Unpublished Ph.D. Thesis.
Tan, H. (1995). Psikolojik Danışama ve Rehberlik. MEB Yayınevi, İstanbul.
Tan, H. (1992). Psikolojik Yardım İlişkileri. MEB Yayınevi, İstanbul.
Ivey, A.E., ve Authier, J. (1978). Microcounselling. Charles C. Thomas, Springfield.

BÖLÜM II

REHBERLİĞİN GELİŞİMİ

Bölüm Ana Hatları

- **Rehberliğin Gelişimi**
- **Rehberliğin Amerika'da Gelişimi**
- **Rehberliğin Avrupa'da Gelişimi**
- **Rehberliğin Türkiye'de Gelişimi**
- **Rehberliğe Niçin İhtiyaç Vardır?**
- **Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanının Geleceği: Yeni Açılımlar ve Öngörüler**

Türkiye'de başlangıcından günümüze dek bazı önemli gelişmeler gözlense de, sunulan hizmetlerin nicelik ve nitelik açısından yetersiz olduğu, meslek elemanlarının kimlik arayışının sürdüğü, ülkemize özgü PDR modellerinin geliştirilemediği, halen PDR'nin en güçlü olduğu alanın "okul psikolojik danışmanlığı" olmasına rağmen, gerek sayısal gerekse nitelik olarak talepleri karşılamaktan uzak olduğu görülmektedir. Ek olarak, okullarda 'Rehber Öğretmen' kadrolarında görevli olanların yaklaşık üçte birinin alandışı olduğu, PDR hizmetleri için gerekli fiziki koşulların sağlanamadığı, standardize edilmiş ölçme araçlarının yetersiz olduğu, lisans programından mezun olan öğrencilerin büyük çoğunluğunun kamuda çalıştığı, özel psikolojik danışma merkezlerinin yaygınlaşmadığı görülmektedir. Lisans programlarını akredite eden, standartlarını belirleyen örgütsel bir yapı kurulamadığı gibi, unvan sorunu da hala çözülememiştir (Pişkin 2006).

Bu alandaki sorunlar meslek alanının gelişimini engelleyen sorunlardır ama daha genel bir ifade ile bireyin sorunlarıdır, Türk Eğitim Sisteminin sorunlarıdır, toplumun sorunlarıdır. Çünkü bugün toplum olarak yaşanılan pek çok sorun,"İnsana değer veren ve insanca yaşama koşullarını sağlayabilen sosyal, siyasal ve ekonomik düzeye" ulaşılamamış olmaktan kaynaklanmaktadır. PDR alanı açısından bu sorunlara temel çözüm yaklaşımı, "gerek ailede ve gerekse eğitim sürecinde demokratik ve bireyi merkez alan bir anlayışı gerçekleştirebilmektir."PDR alanı, bireye değer veren, kabul eden ve onun gelişimine uygun koşulların oluşturulmasını sağlayarak her bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım eden psikolojik destek hizmetlerini kapsamaktadır. Daha sağlıklı bir toplum olabilmek için bu alanın gelişimine katkı vermek, PDR hizmetlerinin eğitimde ve eğitim dışında her bireye yeterli şekilde ulaşmak gereklidir.

(Ülkemizde PDR Programlarının gelişmiş ülkelerin programlarıyla akredite edilmesi, standartlarını belirleyen örgütsel bir yapının kurulması, psikolojik danışmanların donanımlı yetiştirilmesi, yaşam ve çalışma koşulları mesleğin yüceliği ile kesinlikle örtüşecek bir duruma getirilmelidir. İsmet Kemertaş)

KAYNAKÇA

Aydın, B., (Ed. (2007). Rehberlik, Pegem A. Yayıncılık Ankara

Baymur, F. (1994). Genel Psikoloji. İnkılap Kitabevi, İstanbul

Can, G. (Ed). (2002). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Pegem A Yayıncılık, İstanbul

Gazioğlu, İ.; İlgar, Ş.M. (Ed.) (2008). Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Rehberlik. Pegem A Akademi Ankara

Kaya, A. (Ed). (2004). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Anı Yayınevi, Ankara

Kepçeoğlu, M.(1999). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Alkım Yayınevi, İstanbul

Tan, H. (1992). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Alkım Yayınevi, İstanbul
Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanının Geleceği. "Makale". www.binnuryesilyaprak.com
Yeşilyaprak, B. (2013). 21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Nobel, Ankara

BÖLÜM III

REHBERLİK ÇEŞİTLERİ

Bölüm Ana Hatları

- **Kişi Sayısına Göre Rehberlik**
- **İşlevlerine Göre Rehberlik**
- **Eğitim Kademelerine Göre Rehberlik**
- **Problem Alanlarına Göre Rehberlik**
- **Hizmet Alanlarına Göre Rehberlik**

KAYNAKÇA

Aydın, B. Ed.(2007). Rehberlik. Pegem A. Ankara

Anastasi, A., (1976). Psychological Testing. Collier McMillan International Editions, New York.

Binbaşıoğlu, C, (1991). Endüstri Psikolojisi. Kadıoğlu Matbaası, Ankara.

Heyman, S.R.; Andersen, M.B., (1998). "When to Refer Athletes for Counseling or Psychotherapy", (in Williams, J.M. (Ed.)., Applied Sport Psychology. Mayfield Publishing Company, California, USA).

Kaya, A. Ed.(2004). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Anı Yayıncılık, Ankara

Marine Corps Institute (1970). Leadership: Staff Noncommissioned Officers Academy Career Nonresident Program. Marine Barracks, Washington D.C.

Nazlı, S., (2003). Kapsamlı Gelişimsel Psikolojik Danışma Programları. Anı Yayınncılık, Ankara.

Nelson-Jones, R., (1982). Danışma Psikolojisi Kuramları (Çev. Ed.: F. Akkoyun). Casell Education Limited.

Pehlivan, İ., (1995). Yönetimde Stres Kaynakları. Pegem Yayınları, Ankara.

Sabuncuoğlu, Z., (1987). Çalışma Psikolojisi. Uludağ Ünv. Yayınları, Bursa

Sabuncuoğlu, Z., (1987). Çalışma Psikolojisi. Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.

Williams, J.M.; Straub, W.F., (1998). "Sport Psychology: Past, Present, Future", (in Williams, J.M. (Ed.)., Applied Sport Psychology. Mayfield Publishing Company, California, USA).

KAYNAKÇA

Aydın, B., (1997). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. M.Ü. Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kepçeoğlu, M., (1994). Psikolojik Danışama ve Rehberlik. Özerler Matbaası, Ankara.

Kuzgun,-Y, (1997). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. ÖSYM Yayınları, Ankara.

Özgüven, İ. E., (2000). Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik. PDREM Yayınları, Ankara.

Tan, H. (1995). Psikolojik Danışama ve Rehberlik. MEB Yayınevi, İstanbul.

Toffler, A., (1996). Üçüncü Dalga. Altın Kitaplar, İstanbul.

Yavuzer, H., (1995). Ana Baba Okulu. Remzi Kitapevi, İstanbul.

Yukay, M., (2002). Çocukluk Dönemi (Edaydın, B. Gelişim Psikolojisi). Polis Akademisi Yayınları, Ankara.

BÖLÜM IV

PROBLEM ALANLARINA GÖRE REHBERLİK
(Kişisel-Eğitsel-Mesleki)

Bölüm Ana Hatları

- **Kişisel-Sosyal Rehberlik**
- **Eğitsel Rehberlik**
- **Mesleki Rehberlik**

KAYNAKÇA

Goleman, Daniel. (2001). Duygusal Zekâ. Çev. Klinik Psikolog Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, İstanbul.

Kemertaş, I. (2000). Eğitimde Öğrenciyi ve Çevreyi Tanıma Teknikleri. Birsen Yayınları, İstanbul.

Kemertaş, İ. (2012). Öğretimde İlke ve Yöntemleri. Özel Basım, İstanbul.

Kepçeoğlu, M. (1994). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Özerler Matbaası, Ankara.

Kepçeoğlu, M. (1999). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Alkım Yayınevi, İstanbul.

Kulaksızoğlu, A. (1998). Ergenlik Psikolojisi. Remzi Kitapevi, İstanbul.

Kuzgun, Y. (1997). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. ÖSYM Yayınları, Ankara.

Kuzgun, Y. (2000). Meslek Danışmanlığı. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Oğuzkan, A.F.(1989). Orta Dereceli Okullarda Öğretim. Emel Matbaacılık, Ankara.

Özden, Y. (2003). Öğrenme ve Öğretme. Pegem A. Ankara.

Özgüven, İ.E. (2001). Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik. PDREM Yayınları, Ankara.

Özoğlu, S.Ç. (1997). Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışama ve Rehberlik. A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

Saban, A. (2001). Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitim. Nobel, Ankara.

Selçikoğlu, H.Ş. (1963). Rehberlik ve Psikolojik Kılavuzluk. İstiklâl Matbaası, Ankara.

Şirin, A. (2002). Gelişim Psikolojisi (EdiBetül Aydın). Pegem A.Yayınları, Ankara.

Tan, H. (1995). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. MEB Yayınevi, İstanbul.

Tan, H. (2000). Verimli Ders Çalışma Ve Hayata Hazırlanma. Alkım Yayınları, İstanbul.

Tan, H.; Baloğlu, M. (2006). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Nobel, Ankara.

Yeşilyaprak, B. (2001). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara.

Yeşilyaprak, B.; Güngör, A.; Kurç, G., (1998). Eğitsel ve Meslekî Rehberlik. Varan Matbaacılık , Ankara.

Yeşilyaprak, B. (2013). 21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Nobel, Ankara.

BÖLÜM V

EĞİTİM KADEMELERİNE GÖRE REHBERLİK

Bölüm Ana Hatları

- **Okul Öncesi Eğitimde Rehberlik Hizmetleri**
- **İlkokulda Rehberlik Hizmetleri**
- **Ortaokulda Rehberlik Hizmetleri**
- **Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetleri**
- **Yükseköğretimde Rehberlik Hizmetleri**

- Grup baskısıyla başa çıkma
- Utanılan bir durumla başa çıkma
- Yalnız bırakılma ile başa çıkma

6. Plân yapma ve problem çözme becerileri:
   - Ne yapacağına karar verme
   - Problemin nedenlerini araştırma
   - Amaç oluşturma
   - Bilgi toplama
   - Karar verme
   - Bir işe Yoğunlaşma

Geniş olarak incelendiğinde, bu becerileri kazanmanın okul başarısı ile iç içe olduğunu ve birlikte gittiğini görmek mümkündür (Akkök, 1999, s. 19-25). (İlkokulda başlayan bu beceri eğitimi, ortaokul sürecinde de devam eder.)

KAYNAKÇA

Bakırcıoğlu, R. (1994). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Turhan Kitabevi, Ankara

Baymur, F. (1994). Genel Psikoloji. İnkılap Kitabevi, İstanbul

Binbaşıoğlu, C. (1992). Eğitim Psikolojisi. Kadıoğlu Matbaası, Ankara

Can, G. Ed. (2002). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Pegem A. Ankara

Kemertaş, İ. (2001). Eğitimde Öğrenciyi ve Çevreyi Tanıma Teknikleri. Birsen Yayınevi. İst.

Özgüven, İ. (2001). Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik. PDREM Yayınları, Ankara

Selçikoğlu, H.Ş. (1962). Eğitim Psikolojisi. İstiklal Matbaası, Ankara

Selçuk, Z. (2010). Eğitim Psikolojisi. Nobel, Ankara

Yeşilyaprak, B. (2002). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. Pegem A. Ankara

Yeşilyaprak, B. (2013). 21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Nobel, Ankara

yer almaktadır.”

Yukarıdaki kaynaklar öğrenciler tarafından incelenmesi, psikolojik danışman ve öğretmenlerin yardım etmesi ile öğrenci kendi yetenek, akademik başarı ve ilgilerine göre mesleğini seçerek üniversite veya yüksekokulların ilgili dalma girer. Hayata atılacaksa benimsediği meslekte çalışır.

(Yukarıdaki programlar eskimiş ve bulunamıyorsa; yeniden programa konmuş meslek seçmeye yönelik bilgisayar programlarını inceleyiniz.)

KAYNAKÇA

Bakırcıoğlu, R., (1994). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Turan Kitabevi, Ankara.

Baymur. F. (1994). Genel Psikoloji. İnkılap Kitabevi, İstanbul

Binbaşıoğlu, C, (1974). Rehberlik. Binbaşıoğlu Yayınevi, Ankara.

Binbaşıoğlu, C. (1992). Eğitim Psikolojisi. Kadıoğlu Matbaası, Ankara

Can, G., (2002). (Editör). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. PEGEMA Yayıncılık, Ankara.

Erden A., (1996). Eğitim Psikolojisi. Arkadaş Yayınları, Ankara.

Erickson, Clifford-Smith, Glenn E., (1956). Okullarda Rehberlik Servisleri, (Çev. Ayşe Akıncı), Maarif Matbaası, İstanbul.

Goleman, D.(2001). Duygusal Zekâ. Çev. Klinik Psikolog Banu Seçkin Yücel. Varlık Yayınları, İstanbul

Kantarcıoğlu, S., (1998). Orta Dereceli Okul Öğretmenlerine Rehberlik. MEB. İstanbul.

Kemertaş, İ.(2012). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Özel Baskı, İstanbul

Kepçeoğlu, M., (1999). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Alkım Yayınevi, İstanbul.

Kulaksızoğlu, A., (1998). Ergenlik Psikolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kuzgun, Y, (2000). (Editör). İlköğretimde Rehberlik. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Kuzgun, Y, (2000). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. ÖSYM Yayınları, Ankara.

Özgüven, İ.E., (1998). Bireyi Tanıma Teknikleri. PDREM Yayınları, Ankara.

Özoğlu, S.Ç. (1992). Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ankara Üniversitesi Eğt. Bil. Fak.

Selçuk, Z. (2010), Eğitim Psikolojisi. Nobel, Ankara

Tan, H., (1992). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Alkım Yayınları, İstanbul.

Tan, H., (1962). Rehberliğin Esasları. Yenidesen Matbaası, Ankara.

Yeşilyaprak, B., (2003). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Yılmaz, H.; Üre, Ö., (1995). Öğretmenler İçin Rehberlik Bilgisi. Atlas Kitabevi, Konya.

KAYNAKÇA

Bakırcıoğlu, R., (1994). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Turan Kitabevi.Ankara.

Binbaşıoğlu, C, (1974). Rehberlik. Binbaşıoğlu Yayınevi, Ankara.

Deniz, E.; Erözkan, A.(Ed).(2006). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Nobel Yayın, Ankara.

Erickson,C. S.;Glenn E., (1956). Okullarda Rehberlik Servisleri. (Çev.Ayşe Akıncı), Maarif Matbaası, İstanbul. .

Kaya, A.(Ed.), (2004). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Anı Yayıncılık, Ankara.

Kuzgun,Y, (2000). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. ÖSYM Yayınları Ankara.

Kuzgun, Y. (2013). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Özgüven, İ.E., (2001). Çağdaş Eğitimde Psikolojik Dasnışma ve Rehberlik. PDREM Yayınları, Ankara.

Şirin, A. (2003). Yükseköğretim Döneminde Rehberlik. (Ders Notları).

Tan, H., (1992). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Alkım Yayınları, İstanbul.

Tan, H., (1962). Rehberliğin Esasları. Yenidesen Matbaası, Ankara.

Tan, H.; Baloğlu, M.(2006). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Nobel Yayın, Ankara.

Yılmaz, H-Üre, Ö., (1995). Öğretmenler İçin Rehberlik Bilgisi. Atlas Kitabevi, Konya.

BÖLÜM VI

REHBERLİK HİZMET ALANLARI (SERVİSLER)

Bölüm Ana Hatları

- Rehberlik Hizmet Alanları (Servisleri)
- Psikolojik Danışma Hizmetleri
- Öğrenciyi Tanıma Hizmetleri
- Alıştırma (Oryantasyon) Hizmetleri
- Bilgi Toplama ve Yayma Hizmeti
- Yöneltme ve Yerleştirme Hizmetleri
- İzleme Hizmetleri
- Okul PDR Programı Hazırlama
- Müşavirlik (Konsültasyon) Hizmetleri
- Çevre ve Aile ile İlişkiler
- Araştırma ve Değerlendirme Hizmetleri

Gerek araştırma gerekse değerlendirme hizmetleri süreklilik isteyen hizmetlerdir. Bu hizmetler çok iyi planlanmalıdır. Planı yapılmamış bir araştırma ve değerlendirmeden söz edilemez (Kepçeoğlu, 1999).

Bu Servisin Görevleri

1. Öğrencilerin psikolojik danışma ve rehberliğEi olan ihtiyaçları, öğrenci sorunları ve onların başarılarını etkileyen etmenler üzerinde inceleme ve araştırmalar yapmak.
2. Okulda PDR programını ve uygulamalarını değerlendirmek.
3. PDR'de kullanılacak test, envanter, anket ve toplu dosya gibi araçları hazırlamak, geliştirmek ve sağlamak.
4. Öğrencilerin okuldaki başarı durumlarını, bilgi, beceri ve uyum yönünden değerlendirmek başarısızlıkların nedenlerini araştırmak (Yılmaz-üre, 1995).

"Değerlendirme sonunda elde edilen sonuçlara göre rehberlik programında gereken değişiklikler yapılır."

PDR'de araştırma ve değerlendirme çalışmalarının her zaman olumlu amaçlarla yapıldığına, bu hizmetlerde hiçbir zaman kötünün, eksik olanın, suçu ya da kusuru bulunanın ortaya çıkarılmasının amaçlanmadığı akılda tutulmalıdır (Kepçeoğlu, 1999).

"Okullarda araştırma ve değerlendirme hizmetleri ile ilgili olarak yapılan çalışmaların ve hazırlanan raporların okuldaki yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler ve velilerle paylaşılması gerekir."

Araştırma ve değerlendirme hizmetleri ile ilgili etkinliklerde etik kurallara mutlaka uyulmalıdır.

KAYNAKÇA

Aydın, B. (Ed.), 2007). Rehberlik. Pegem, Ankara

Can, G. (Ed), (2002). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. PeGemA Yayıncılık, Ankara.

Deniz, M.E.; Erözkan, A. (Ed.), (2006). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Nobel, Ankara.

Ericson, Clifford E.; Smith, Glenn E., (1956). Okullarda Rehberlik Servisleri. (Çev. Ayşe Akıncı), Maarif Basımevi, İstanbul

Gazioğlu, E.İ.; İlgar, Ş.M. (Ed.) (2008). Öğretmen ve Öğretmen Adayları için Rehberlik. Pegem. Ankara

Kaya, A. (Ed.) (2004). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Anı Yayıncılık, Ankara.

Kemertaş, İ., (2001). Eğitimde Öğrenciyi ve Çevreyi Tanıma Teknikleri. Birsen Yayınevi, İstanbul.

Kepçeoğlu, M., (1999). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Alkım Yayınevi, İstanbul.

Muharrem, K. (2001). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Alkım Yayınevi, Ankara.
Özgüven, İ.E (2001). Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik. PDREM Yayınları, Ankara.
Tan, H.; Üre, Ö., (1962). Rehberligin Esasları. Yeni Desen Matbaası, Ankara
Tan, H.; Baloğlu, M.2006 Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Nobel, Ankara.
Yeşilyaprak, B. (2013). 21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Nobel, Ankara
Yıldız, M. (2006). Sınıf Öğretmenleri İçin Öğrenciyi Tanıma Teknikleri ve Sınıf İçi Rehberlik Etkinlikleri. Nobel, Ankara.
Yılmaz, H, Üre.; Ö., (1995). Rehberlik. Atlas Kitabevi, Konya.

BÖLÜM VII

ÖĞRENCİLERİ TANIMA TEKNİKLERİ

Bölüm Ana Hatları

- Öğrenciyi Tanımanın Önemi
- Psikolojik Testler
- Test Dışı Teknikler
- Öğrenciyi İnceleme Planı
- Öğrenci Dosyası

sınıfça, grupça ve bireysel eğitim programlarını hazırlar.

Okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde çalışan danışmanlar, psikologlar ve öğretmenler öğrencilerle ilgili bütün çalışmalarında öğrenci dosyalarından veya depolama aygıtlarındaki bilgilerden yararlanabilirler. Bu bilgilerle öğrencilerin problemleri tanınır, gerekli önlemler alınır, eğitsel rehberlik yapılır.

Bireysel bilgiler, öğrencilerin kendi kendilerini tanıma olanağı sağlar. Kendi gücünü tanıyan birey, yetenekleri ve başarıları doğrultusunda çalışma planlannı yapar.

Bireye ait bilgi formlarından işletmelerin personel ve özlük hizmetlerinde yararlanılmaktadır. İş veriminin artırılması, çalışanların bireysel niteliklerine göre uygun işlere yerleştirilmesi ile sağlanır. Bu durumda ekonomik, standart, kaliteli ürünler elde edilir.

KAYNAKÇA

Aydoğdu, M.K., (1968). Eğitimde Çocuğu Tanımanın Önemi ve Teknikleri. Beşerler Matbaacılık, Manisa.

Bakırcıoğlu, R., (1994). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Turhan Kitabevi, Ankara.

Çağlar, D., (1977). Öğrenciyi Tanıma Teknikleri. Sosyometri. Ankara.

Ciner, N., (1996). Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Dökmen, Ü., (1995). Sosyometri ve Psikodrama. Sistem Yayıncılık, İstanbul,

Kantarcıoğlu, S., (1998). Orta Dereceli Okul Öğretmenleri için Rehberlik. M.E. Basımevi, İstanbul.

Kepçeoğlu, M., (1973). Okullarda Yetenek-Başarı Karşılaştırması. M.E.B. plânlama Araştırma ve Koordinasyon Dairesi No. 126, Ankara.

Kepçeoğlu, M., (1990). Mesleğe Yöneltme ve Meslek Yönelim Envanteri. Sönmez Matbaası Samsun.

Kepçeoğlu, M., (1999). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Alkım Yayınevi, İstanbul.

Köknel, Ö., (1982). Kişilik. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Kutlu; Doğan; Karakaya, (2009). Öğrenci Başarısının Belirlenmesi. PegemA. Ankara

Kuzgun, Y, (1991). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. ÖSYM Yayınları, Ankara, 1991.

Kuzgun, Y, (1989). Kendini Değerlendirme Envanteri El Kitabı. ÖSYM Yayınları, Ankara.

Özbek, A.J.L., (1977). Moreno'ya Göre Psikodrama. Soy Matbaası, Ankara.

Özdoğan, B., (1988). Çocuk ve Oyun Terapisi. Ankara.

Özgüven, İ. E., (1992). Görüşme İlke ve Teknikleri. Odak Ofset, Ankara.

Özgüven, İ. E., (1994). Psikolojik Testler. Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi, Yeni Doğuş Basımevi, Ankara.

Özgüven, İ. E., (1998). Bireyi Tanıma Teknikleri. PDREM Yayınları, Ankara.

Özsoy, Y, (1968). Eğitimde Öğrencileri Tanıma Teknikleri. Ayyıldız Matbaası, Ankara.
Selçuk, Z. (2000). Eğitim Psikolojisi. Atlas Kitabevi, Konya.
Tan, H., (1988). Çocuk ve Oyun Terapisi. Ankara.,
Tan, H., (1992). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Teori ve Uygulama. Alkım Yayınevi, İstanbul.
Tekin, H., (1993). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Yargı Yayınevi, Ankara.
Turgut, M.F., (1993). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları. Saydam Matbaacılık, Ankara.
Yavuzer, H., (1993). Çocuk Psikolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul.
Yıldırım, C., (1999). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. ÖSYM Yayınları, Ankara
Zulliger, M., (1974). Çocukta Oyunla Tedavi (Çev. Şipal Kâmuran). Bozok Yayınları, İstanbul.

BÖLÜM VIII

REHBERLİK ÖRGÜTÜ VE PERSONEL

Bölüm Ana Hatları

- **Rehberlik Hizmetlerinin Örgütlenmesi**
- **Okul Psikolojik Danışma ve Rehberilk Hizmetlerinin Yürütülmesinden Sorumlu Personel ve Görevleri**
- **Rehberilk ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinde Etik Kurallar**

KAYNAKÇA

AACD. Governing Council, (1988). Ethical Standards of American Association for Counseling and Development. 3rd Revision", Journal of Counseling and Development, vol 67, 4-8.

Alkan, C. (2000). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Anı Yayıncılık, Ed: Veysel Sönmez. Ankara.

Başaran, İ. E., (2000). Eğitim Yönetimi: Nitelikli Okul. Bilim Kitap-Kırtasiye. Ankara.

Baymur, E, (1986). Eğitimimizde Psikolojik Hizmetleri Nasıl Daha Etkili ve Verimli Duruma Getirebiliriz. Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar, Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi No: 10, Ankara.

Erden, M. (1998). Öğretmenlik Meslek Bilgisine Giriş. Alkım Yayınları, İstanbul.

Kepçeoğlu, M. (1995). Psikolojik Danışma ve Rehberlik (9. Baskı). Özerler Matbaası, Ankara.

Kuzgun, Y. (1997). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. ÖSYM Yayınları, Beşinci Baskı, Ankara.

Kuzgun, Y (1999). İlköğretimde Rehberlik. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

MEB. (1970). Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Servisinin Kuruluşu ve Görevleri İle İlgili Bazı Esaslar. Tebliğler Dergisi, Cilt 33, sayı 1619

MEB (2001). Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği. Resmi Gazete, Say!: 24376, 17. 04. 2001

MEB (2002). Özel Eğitim, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Genel Müd. Dokümanı,

http://orgm.meb.gov.tr/Kurumlarimiz/ramlar/RamA.htm (03.01.2003) 573 SAYILI ÖZEL EĞİTİM HAKKINDA KHK. (1997). Resmi Gazete, Sayı: 23011, 06.06.1997

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayını (1995). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Çalışanlar İçin Etik Kurallar. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği. Ankara.

Tan, H., (1995). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. MEB Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi, Ankara.

Wittmer, J. (1993). Managing Your School Counseling Program: K- 12 Developmental Strategies. Educational Media Comporation, Minneapolis.

BÖLÜM IX

KAPSAMLI GELİŞİMSEL PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK PROGRAMLARI

Bölüm Ana Hatları

- Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Özellikleri
- Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarında Unsurlar
- Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması
- Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Değerlendirilmesi
- Okullarımızda Uygulanmakta Olan Çalışma Plan Örnekleri

KAYNAKÇA

Aydın, B. Ed. (2007). Rehberlik. Pegem A, Ankara

Bakırcıoğlu, R. (1994). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Turan Kitabevi, Ankara

Başar, E. (2001). Genel Öğretim Yöntemleri. Kardeşler Ofset Matbaacılık, Samsun

Çepni, S.; Akyıldız, S. (Ed.), (2010). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Süzer Kırtasiye, Söğütlü, Trabzon

Erkan, S. (2001). Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması. Nobel, Ankara

Ertürk, S. (1993). Eğitimde Program Geliştirme. Meteksan Yayınları, Ankara

Hesapçıoğlu, M. (1994). Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Programları ve Öğretim. Beta, İstanbul

Kemertaş, İ. (2012). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Özel Baskı, İstanbul

Kemertaş, İ. (2003). Öğretimde Planlama ve Değerlendirme. Birsen Yayınevi, İstanbul

Kulaksızoğlu, A. (1998). Ergenlik Psikolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul

Külahoğlu, Ş. (2001). Okul Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi, Pegem A, Ankara

Özcan, D. (1998). Eğitimde Program Geliştirme. Kardeş Kitap ve Yayınevi, Ankara

Özcan, D. (2005). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. Pegem A. Ankara

Özden, Y. (1999). Eğitimde Öğrenme ve Öğretme. Pegem A. Ankara

2551 Sayılı Tebliğler Dergisi.

Saban, A., (2001). Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitim. Nobel, Ankara

Selçikoğlu, H.Ş. (1963). Rehberlik ve Psikolojik Kılavuzluk. İstiklâl Matbaası, Ankara

Serap, N., (2003). Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programları. Anı Yayıncılık, Ankara.

Varış, F. (1994). Program Geliştirme “Teori ve Teknikler. Alkım Yayıncılık, Ankara

Yeşilyaprak, B. (2003). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Gelişimsel Yaklaşım, Nobel, Ankara

Yeşilyaprak, B. (2013). 21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri Gelişimsel Rehberlik. Nobel, Ankara

EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMA

Kuramlar, Eleştiriler ve "Alternatif" Bir Büyüme Modeli

Prof. Dr. Hasan Gürak

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1543
İktisat Ekonomi No.: 143
ISBN: 978-605-320-449-7
© 1. Basım, Eylül 2016

Bu kitap, 2015 yılında İngilizce olarak PL Academic Research tarafından basılmıştır.

EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMA - Kuramlar, Eleştiriler ve "Alternatif" Bir Büyüme Modeli

Prof. Dr. Hasan Gürak

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici- gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gürak, Hasan.
EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMA - Kuramlar, Eleştiriler ve "Alternatif" Bir Büyüme Modeli / *Hasan Gürak*
1. Basım, X + 276 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-449-7
1. Emek 2. Emekçi 3. Yaratıcı Zihinsel Emek 4. Nitelikli İş Gücü 5. Teknolojik Yenilik
6. Büyüme 7. Kalkınma 8. Alternatif Büyüme Kuramı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bilginin çoğalması gözlem yapma, araştırma, deney ve zihinsel emek ile mümkündür. Bilgi ve teknoloji "yeni" düşüncelerle ilerler ve üniversiteler "yeni düşünceler" için en uygun ortamlardır; en azından öyle olmaları gerekir. Buna karşılık yeni bilgi üretmek isteyen her araştırmacının en önemli katkısı, "henüz sorulmamış olan soruları sormakla" başlar ve eğer koşullar elverirse, "doğru yanıtları bulmakla" tamamlanır. Yeni bilgiye ancak bu yolla ulaşmak mümkündür. Bu amaca ulaşmak için insanların yeni düşüncelere açık ve ön yargısız bir zihinsel yapıya sahip olması gerekir. Aykırı gibi görünse de her türlü farklı düşünceyi saygıyla karşılamalıdır. Özgür düşünme ortamı olmadan "yeni" düşünce üretilemez.

Prof. Dr. İbrahim Ortaş, bilim insanı ve bilimsel çalışmalarla ilgili şunları söylüyor:

> *Bilim insanın bilgisi görgüsü kadar çağına, insanlığa ve doğaya karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Bilim insanının bilimsel bilgi üretmesi kadar felsefi tartışma yaratması, toplumu aydınlatması ve bilimsel duruşunun olması gerekir.*
>
> *Bilim çıkarsız ve hesapsız olarak soruna objektif yaklaşabilen kişilerle yapılabilir.*
>
> *Bilim insanın sahip olması gereken tek ölçüt bilimsel tutuma sahip olup olmadığı olmalıdır.*
>
> *Bilim insanı ve üniversitenin görevi fikir üretmek kadar tartışma yaratmaktır. Ateşli tartışma yaratmadan bilime ve üniversiteye katma değer yaratılamaz. Bunun için her akademik kişinin mutlaka bir hipotezi olmalı ve/ya bir tezi yanlışlama üzerinde derin araştırması bulunması gerekir. Bilim insanı tabu yıkan ve toplumun önünü açan kişidir. Hoşa giden söz söyleyen, küçük makam ve mevki için günlük söylem değiştiren değil, geleceği öngören ve ona göre sağlam görüş üreten kişidir.* (Ortaş, 2014-01-24).

Prof. Dr. Ortaş'ın yukarıdaki görüşlerine katılmamak mümkün değil. Bu görüşlere bir katkıda bulunmak amacıyla sosyal bilimlerle ilgili kuramlar için aşağıdaki dört koşulun gerçekleşmesi gereklidir, diyebiliriz:

1- Mantıklı olmak,

2- Tutarlı olmak,

3- Açıklayıcı olmak,

4- Test edilebilir (sınanabilir) olmak.

İktisat biliminde yukarıdaki özellikleri taşıyan çok sayıda kuram vardır ve bunların çoğu da Batı veya **Anglosakson-Yahudi İktisat Okulu**[1] kökenlidir. Zaten günümüzde iktisat biliminde yaygın ve dominant kuramlar genellikle Batı kökenlidir. Ancak bu kuramlar genellikle "hayali" birtakım varsayımlarla gene "hayali" birtakım iktisadi ilişkileri açıklamaktan öteye gitmezler. Tek başına "tam rekabet" varsayımları bile, bu kuramların niteliğini daha doğrusu zafiyetlerini bize çok açık biçimde gösterir. Bu zafiyetleri görebilmek için iktisadi konularda uzman olmaya da gerek yoktur.

Ancak "sihirli bir el" veya bu "sihirli elin arkasındaki ideolojik güç" söz konusu Neoklasik kuramların ve modellerin "bilimsel" (!) ve neredeyse rakipsiz olduklarına iktisatçıların çoğunu ikna etmeyi başarmış görünüyor. İktisat öğrenen öğrencilere ilk öğretilen, "bilimsel" (!) tam rekabet koşullarıdır. İktisatçıların bu tür ideolojilere bakış açılarını gözden geçirmeleri çok yararlı sonuçlar

---

[1] "Marxist Okul", "Avusturya Okulu", "Lozan Okulu" gibi Batı kaynaklı iktisadi okullar arasında haklı veya haksız nedenlerle küresel boyutta en yaygın kabul gören okul "Anglosakson İktisat Okulu'dur". Ancak bu kitapta, "Anglosakson İktisat Okulu" yerine "Anglosakson-Yahudi İktisat Okulu" kavramı kullanılacaktır.
Nedenine gelince; iktisatla ilgilenen herkesin gayet iyi bildiği gibi iktisadi faaliyetin amacı, "tüketici odaklı üretim" yapmaktır. Ve her üretim-tüketim ilişkisinde geçmişte olduğu gibi günümüzde de mutlaka bir "değiş-tokuş" işlemi, bir başka deyişle, "ticaret" vardır. Ticaret dendiği zaman ise işin içine hem dünyanın bilinen en eski tüccarları arasında olmaları hem de günümüz küresel ticaretin en önemli unsurları arasında olmaları nedeniyle Yahudi kökenli iş insanları akla gelir. Yüzyıllar boyunca askerlik veya memurluk yapmaları ya da toprak sahibi olmaları engellenen Yahudiler, zaman içinde sadece iktisadi ilişkilerin uygulayıcıları olmamış; iktisat biliminin ortaya çıkışıyla birlikte iktisadi kuramların oluşumuna ve gelişimine katkılar yapmışlardır. İşte kuramsal iktisat bilimine ve uygulamalara yön verecek kadar etkili olan ünlü iktisatçılardan bazıları şunlardır: D. Ricardo, K. Marx, J. Schumpeter, R. Solow, M. Friedman, J. Stiglitz. Yahudi iktisatçıların kuramsal katkılarından etkilenmemiş bir iktisat bilimi düşünmek pek mümkün değildir.
Dolayısıyla Anglosakson İktisat Okulu'nu "Anglosakson-Yahudi İktisat Okulu" olarak tanımlamak "bilimsel" açıdan daha doğru, etik açıdan da daha âdil olacaktır. Kitapta kısaca "Batı" dediğimizde "Anglosakson-Yahudi İktisat Okulu" anlaşılmalıdır.

verecektir. Türk iktisatçıları da safsata zenginliği içeren bu modelleri-kuramları değerlendirirken daha eleştirisel düşünmeli ve "yeni" görüşlere karşı açık-fikirli ve daha hoşgörülü olmalılar.

Bu kitap aracılığıyla Türk iktisatçılara seslenip, iş birliği yapmaya davet ediyorum.

Gelin hep birlikte iktisatta bir "Türk Okulu" oluşturalım.

Elinizdeki "büyüme" kitabımı, bu amaca hizmet yolunda küçük bir adım olarak kabul edin; hep birlikte içeriğini geliştirelim ve iktisat dünyasına bir katkı yapalım.

İlginizi, sorularınızı ve en önemlisi eleştirilerinizi bekliyorum…

Hasan Gürak
2016
hasmendi@gmail.com
www.hasmendi.net

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

Giriş **1**
Eserin Amacı 3
Farklı Olan Nedir? 3
Bilgi ile İlgili Bazı Kavramlar Hakkında 8
Bilgi mi, Enformasyon mu? 8
Bilim ve Teknoloji 10
Ar-Ge (araştırma-icat–yenilik) 11

Bölüm 1*:* GENEL BİR BAKIŞ **13**
Dünyada Büyüme Süreci 13
Büyüme Hakkında 19
Tasarruf = Yatırım "Efsanesi" 21
Katma Değer Ölçütü Hakkında 24
Emek -Teknolojik Yenilik - Büyüme İlişkisi 25
Teknolojiye Erişim ve Kullanım 28
İş Gücü, Bilgi ve Büyüme 30
Nitelikli Emek: Emekçinin Niteliği mi, Beşerî Sermaye mi? 31
Yaratıcı Zihinsel Emek ve Büyüme 33
Teknolojik Yenilikler ve Küresel Ekonomi 34
Emeğin Niteliği Ölçülebilir mi? 35
Büyümeyi Etkileyen "Diğer" Etkenler 37

Bölüm 2*:* BÜYÜME İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR **39**
Verimlilik - Verimlilik Artışı (Büyüme) - Nitelikli Emek - Teknolojik Yenilik 39
Verimlilik 41
Verimlilik Ölçümü: Statik Ölçüm 42
Nicel Verimlilik Ölçümü 42
Kalitenin ve Kalite Farklarının Ölçüm Sorunu 43
Katma Değer Kriterine Göre Verimlilik 44
Verimliliğin Değer Kriterine Göre "Farklı" Bir Ölçümü 45
Optimum Verimlilik 46
Verimlilik Artışı (Büyüme) 47
Büyümenin (Verimlilik Artışının) Ölçümü 47
Nicel Verimlilik Artışı (Nicel Büyüme) 47
Kısmi Faktör Verimliliği Artışı 49
Katma Değer Kriteri Açısından Büyüme (Verimlilik Artışı) 49
"Yeni Ürünler" ve Büyüme (Verimlilik Artışı) 51

Ülkeler Arası Verimlilik Kıyaslaması 51
Son Sözler 52

Bölüm 3: BÜYÜME KURAMLARI: TARİHSEL PERSPEKTİF 53
Tarihsel Perspektifte Büyüme-Yeni Teknoloji- Nitelikli İş Gücü İlişkisi 54
A. Smith 56
Ricardo 59
Marx 62
Marshall 65
Keynes 67
Harrod-Domar 71
Schumpeter 72
Neoklasik Büyüme Kuramı-1: Solow Öncesi 73
Neoklasik Büyüme Kuramı-2: Solow ve Sonrası 78
TFP'nin Ölçümü 80
Solow Modeli ve TFP Yaklaşımının Eleştirisi 82
TFP ve Uzun Dönem Büyüme 83
Türkiye'de TFP ve Büyüme 89
Özetle 90

Bölüm 4: BÜYÜME KURAMI'NA YENİ YAKLAŞIMLAR 93
"İçsel" Büyüme Modelleri 94
Lucas: Kalkınmanın Mekanik Modeli 95
Kurumsal Okul 104
P. Romer: İçsel Bir Büyüme Modeli 108
R. J. Barro ve Kamu Harcamaları 120
Aghion-Howitt: "Yaratıcı Yıkım" 124
Grossman-Helpman: Dış Ticaret ve Büyüme 129
G. Mankiw ve AK-Modeli 137
Orta Gelir Tuzağı: Büyümenin Sonu mu? 141
Özetle 146

Bölüm 5: ALTERNATİF BİR BÜYÜME MODELİ 147
Amaç 148
Üretken Faktörler ve Üretim Faktörleri (Girdileri) 149
Üretim Faktörleri (Girdiler) 150
"Üretken" Faktörler ve Değer Üretimi 151
Büyümenin Kaynağı 152
Alternatif Bir Büyüme Modeli Denemesi 155
Başlangıç: "Durağan" Bir Ekonomide Üretim, Değiş-Tokuş ve Bölüşüm 156
Basit bir "Kısa Dönem" Büyüme Modeli: 1 157
Yenilik ve Büyüme: Veri Ürün Ama Yeni Bir Üretim Yöntemi 157
Ek Ürün İçin "Yeni" Bir Pazar Olsaydı 159
Basit Bir "Uzun Dönem" Büyüme Modeli: 2 160
Teknolojik-Verimlilik Artışı: Yeni Ürün/Yeni Üretim Yöntemi 160
"Yeni" Ürün İçin Yeni Pazar Bulunursa 161

Basit Modelden Çıkarılacak Sonuçlar 162
Kısa Dönem Büyümenin Sınırı 162
Üretici Açısından Teknolojik Yenilikler 163
Rekabetin Gerektirdikleri 165
Tüketici Açısından Teknolojik Yenilikler 166
İstihdam Açısından Teknolojik Yenilikler 166
Sonuç 166
Ek: Emek-Teknolojik Yenilik ve Değer/Fiyat Kuramı Hakkında 166

Bölüm 6: REEL EKONOMİDE KISA DÖNEM BÜYÜME 169
1- Kısa Dönem Büyüme (Teknoloji Veri) 170
1-a) EE ve/veya TE Artışı 170
1-b) Yeni Yatırımlar 172
Kısa Dönemde Büyümenin Sekiz Yöntemi 173
1-Yeniden Yapılanma –Üretimin Re-Organizasyonu 174
2- Kapasite Kullanımı Artışı (Veri Teknoloji) 175
3 - Vardiyalı Çalışma 176
4- Kaynakların Yeniden Dağılımı 178
5- Genel Eğitim ve Beceri Düzeyini Artırmak 180
6- İş Yerinde Eğitim ve Deneyim 180
7- İş Yeri Sağlık/Güvenlik Ortamının İyileştirilmesi 181
8- İşletmede Demokrasi 181

Bölüm 7: REEL EKONOMİDE UZUN DÖNEM BÜYÜME 183
Teknolojik Verimlilik Artışı 183
a-) Veri Ürün, Yeni Üretim Yöntemi 184
b-) Yeni Ürün 186
Büyüme-Yeniden (Kısa-Uzun Dönem Bir Arada) 188
Yeniliklerin Somut Etkileri 188
Veri Ürün - Yeni Üretim Yöntemi 189
Yeni Ürün 197
Bir Büyüme Örneği 198
Yeni Ürün ve Fonksiyonel Gelir Dağılımına Etkisi 199
Ücret Artışı 199
Yeni Ürün, “Tekel” ve Kâr Oranına Etkisi 201
Teknolojik Verimlilik Artışının Fiyata Yansıması 201
Veri Ürün - Yeni Üretim Yöntemi 201
“Yeni” Ürün ve “Yeni” Fiyat 202
Fiyat Düzeyini Etkileyen Diğer Etkenler 203
Aksak Rekabet Koşulları 203
Sendikal Ücret Artışı 203
Hizmet Sektörü 204
Borç-Faiz Ödemeleri 204
Kurumsal / Kültürel Çerçeve 204
Teknoloji Transferi ve Uzun Dönem Büyüme 205
Sonuç 209

Bölüm 8: HİZMETLER SEKTÖRÜ VE BÜYÜME 211
Hizmetler Sektörü 211
Hizmet Üretiminde Verimlilik ve Büyüme (Verimlilik Artışı) 212
Hizmet Üretiminde Verimlilik Ölçümü 213
Hizmet Üretiminde Büyümenin (Verimlilik Artışının) Ölçümü 214
Uzun Dönem ve Yeni Hizmet Türleri 215
Hizmet Sektöründe Rekabet 216
Küresel (Uluslararası) Hizmet Ticareti 217

Bölüm 9: BÜYÜME-GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ 219
Fonksiyonel Gelir Dağılımı 219
İdeal Gelir Dağılımı 220
Pareto Optimum 220
Optimum Fonksiyonel Gelir Dağılımı ve Büyüme 221
Başlangıç: "Veri" Teknoloji ile Fonksiyonel Gelir Dağılımı 223
1- Etkinlik Artışının Fonksiyonel Gelir Dağılımına Etkisi 224
2- Teknolojik Yeniliğin Fonksiyonel Gelir Dağılımına Etkisi 225
Durum-1 İş Gücü-Tasarruf Eden "Teknolojik Yenilik" 226
Durum-2 İş Gücü Hariç Girdi Tasarruf Eden "Yeni" Teknoloji 227
Durum-3 Çıktı Artıran "Yeni" Teknoloji 228
Uzun Dönem Ücret Artışı ve Gelir Dağılımına Yansıması 228
Teknolojik Farklılıkların Küresel Gelir Dağılımına Etkileri 230
Farklı Ürünler/ Farklı Teknolojiler / İki Farklı Ülke 230
Teknoloji-Yoğun ve Emekçi-Yoğun Yöntemlerle Üretim 230
Son Sözler 232

Bölüm 10: BÜYÜME Mİ, KALKINMA MI? 235
Büyüme Olgusu 236
Kalkınma 237
Kalkınmanın Ögeleri 238
Kalkınma İktisadı 240

Bölüm 11: SON SÖZLER VE ÖNERİLER 243
Gelişmiş Ülkeler ve Uzun Dönem Büyüme 244
Gelişmekte Olan Ülkeler ve Uzun Dönem Büyüme 245
GOÜ ve Yeni Teknolojiler Üretmek 245
Teknolojileri Daha Etkin Kullanmak 246
Siyasal-Kurumsal-Kültürel Çerçeveyi Etkin Kullanmak 246
Küresel Rekabeti Arttıracak Bir Öneri 247
Gelirin Yeniden Dağılımı İçin Bir Öneri 250
Küresel İşçi Dayanışması 253
"Sınırsız" Büyüme İyi Bir Şey midir? 256

KAYNAKLAR 259

KAYNAKLAR

Adelman, I. 1972 Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Teorileri
Bursa İTİA, Yayın No: 3

Acar, G.T. 2008 İktisadı Değiştirmek
İletişim Yayınları, İstanbul.

Acemoglu, D. 2008 Introduction to Modern Economic Growth
Preliminary Electronic Ed., Princeton Uni. Pres.

Acemoglu, D- Johnson, S.– Robinson, J. 2004 "*Institutions as the Fundamental Cause of Long- run Growth*" **NBER** Working Paper-10481

Acemoglu, D. ve Robinson, J. A. 2013 Ulusların Düşüşü
Doğan Kitap, İstanbul.

--- " --- 2014 "*The Rise and Decline of General Laws of Capitalism*"
NBER Working Paper-20766

Aghion, P. – Howitt, P. 1992 "*A Model of Growth Through Creative Destruction*" ***Econometrica***; Vol.60; No:2

--- " --- 2009 The Economics of Growth MIT Press.

Akat, A.S. 2004 "*Alternatif Büyüme Stratejisi*"
http://akat.bilgi.edu.tr/pdf/alternatif-2.pdf; 2008-12-13

Aren, S. 1998 İstihdam Para ve İktisadi Politika
Savaş Yayınevi, Ankara.

Ashall, F. 2006 Olağanüstü Buluşlar
TÜBİTAK popüler Bilim Kitapları: 208

Aslan, M. H. 1998 Hizmet Ekonomisi.
Alfa, İstanbul.

Baldwin, R.E. 1982 "*Gottfried Haberler's Contributions to Int. Trade Theory and Policy*" ***The Quarterly Journal of Ec."***, Vol.97; No.1

Barro, R. J. 1990 "*Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth*". ***Journal of Political Economy****; Vol.98*.

----"---- 1995 "*Inflation and Economic Growth*" **NBER Working Paper No:5326**

-----"---- 1999 Determinants of Economic Growth
The MIT Press.

----- " --- 2000 "*Inequality and Growth in a Panel of Countries*"
Journal of Economic Growth; 5: 5-32

Barro, R.J. – Sala-i-Martin, X. 1991 "*Convergence Across States and Regions*"
Brookings Papers on Economic Activity; Vol.1991; No.1; pp.107-182

------ " ------- 2004 Economic Growth, 2. Ed.
The MIT Press.

Başkaya, F. 1994 Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü
İmge Yayınevi.

Baumol, W. J. – McLennan, K. (Eds.) 1985 Productivity Growth and US
Competitiveness Oxford Uni. Press, N.Y.

Baumol, W. J. 2008 "*Entrepreneurship and Innovation: The (Micro) Theory of Price and Profit*" www.aeaweb.org/annual_mtg_papers/2008/2008_345.pdf

Becker, G. S. 1975 Human Capital. National Bureau of Economic Research,
N.Y. Mc Graw-Hill Book Co., New York.

Bernard, A.B.- Jones, J.I. 1996 "*Productivity Across Industries & Countries*"
The Review of Ec. & Statistics, Vol:78, No:1

Bhagwati, J. 1958 "*The Immiserizing Growth: A Geometrical Note*"
The Review of Econ. Studies, Vol. 25; No: 3, June

Binder, A. S. 2000 "*Keynesyen İktisadın Düşüşü ve Yükselişi*" Ö.Demir Ed. İçinde;
Devlet, Rekabet Mülkiyet ve İktisat. Değişim Yay.

Blaug, M. 1963 "*A Survey of the Theory of Process-Innovations*"
Economica, Vol.30; No: 117; 13-32

-----"----- 1980 The Methodology Of Economics.
Cambridge Uni. Press, Cambridge.

----- " ----- 1990 The History of Economic Thought.
Edward Elgar Pub.. Ltd., Hants.

Bohman, R.S. 1990 "*Smith, Mill & Marshall On Human Capital Formation*";
History of Political Ec.; Vol. 22: 2; Brookings Papers on Ec. Activity.

Bolio, E. et. al. 2014 "*A tale of two Mexicos: Growth and prosperity in a two-speed economy*"www.mckinsey.com/Insights/Americas/
A_tale_of_two_Mexicos? cid=other-eml-alt- mgi-mck-oth-1403,
2014-04-27, McKinsey Global Institute.

Brecher, R. A. – Choudhri, E. U. 1982 *"Immiserizing Investment from Abroad: The Singer-Prebisch Thesis Reconsidered*".
The Quarterly Journal of Econ., Vol.97;No.1

Bruno, M.-Easterly, W. 1995 "*Inflation Crises and Long-run Growth*"
NBER Working Paper No:5209

Buğra, A. 1989 İktisatçılar ve İnsanlar Remzi Kitabevi, İstanbul.

Bulutay, T. 1972 İktisadi Büyüme Modelleri Üzerine Açıklamalar ve Eleştirmeler. Ankara Üni. SBF No:341

------"------ 2015 "*Büyüme Üzerine Düşünceler*" Tartışma Metni, 2015/3, www.tek.org.tr Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara.

Bülbül, Y. 2008 Teknonomi Kitabevi, İstanbul.

Caballe, J.- Santos, M. S. 1993 "*On Endogenous Growth With Physical and Human Capital*" **The Journal of Pol. Ec**., Vol.101; No:6, Dec.

Capolupo, R. 2008 "*The New Growth Theories and Their Empirics after Twenty Years*" **Economic Discussion Paper** 2008-27 www.economics-ejournal.org/economics/ discussionpapers/2008-27

Carchedi, G. 1991 Frontiers of Political Economy. Verso, London-New York.

Cervantes,M. – Guellac,D 2002 "*The Brain Drain: Old myths, new realities*" www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/673

Chandrasekhar, C. P. Ghosh, J. 2013 "*Do Wage Shares Have to Fall with Globalisation?" www.networkideas.org/news/jul2013/Globalisation.pdf, 2013-08-28*

Chang, H. J. 2008 "*Kicking Away the Ladder*" www.btinternet.com/~pae_ news/review/issue15.htm; 2008-11-09.

---- " ---- 2015 "*Sanayileşmenin Gizli Tarihi*" (Bad Samaritans: The Myth of Free Trade and the Secret of History of Capitalism), Efil Yayınevi, Ankara.

Chang, H-J.-Grabel, I. 2005 Kalkınma Yeniden İmge Kitabevi, İstanbul. Çev. E. Özçelik

Cohen, A. J. – G.C. Harcourt 2003 "*Whatever Happened to the Cambridge Capital Theory Controversies?"* **Journal of Ec. Perspectives**. Vol. 17 No:1

Collins, S. M. – Bosworth, B.P. 1996 "*Economic Growth in East Asia*". ***Brookings Papers on Ec. Activity***; Vol.1996

Coppel, J.-Dumont,J.C.- Visco,I. 2001 "*Trends in Immigration and Economic Consequences*"**,OECD-Working Paper** No: 284: www.oecd.org/dataoecd/29/30/ 1891411.pdf, 2005-07-13

Cornforth, M. 1975 Bilgi Teorisi Ma-ya Yayinlari, Istanbul.

Clark, J.B. 1894 "*The Genesis of Capital*". ***Publications of AEA***, Vol.9; No.1; 64-68

Crawford, R. 1991 In the Era of Human Capital. Harper Business, New York

Çetindamar, D.-Phaal,R-Robert, D. 2013 Teknoloji Yönetimi
Efil Yayınevi, Ankara.

Çöğürcü, İ. –Çoban, O. 2011 "*Dış Borç Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*"
KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 13 (21)

Çürük, M. 2014 "*Essays on Economic Growth & International Trade*"
Tillburg Uni.Center for Economic Research.
https://pure.uvt.nl/portal/files/4275225/PhD_thesis_CURUK.pdf
2015-01-19

Deliktaş, E. 2001 "*Malthusgil Yaklaşımdan Modern Ekonomik Büyümeye*"
Ege Akademik Bakış, Cilt:1, Sayı:1

De Long, J. B. 1992, "*Productivity Growth and Machinery Investment: A Long Run Look*, 1870-1980" ***The Jour. of Ec. History***; Vol.52; No.2;pp.307-324

-----"----- 1997 "*What Do We Really Know About Ec.Growth?"*
www.j-bradford-delong.net/Econ_Articles/hoover/
growth_delong_hoover.html

De Tarde, G. 2004 Ekonomik Psikoloji, 1. Cilt
Öteki Yayınevi, Ankara. Çev. Özcan Doğan.

Diamond, J. 2004 Tüfek, Mikrop ve Çelik – İnsan Topluluklarının Yazgıları (Guns, Germs and Steel) TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 174

Dornbush, R. –Fischer, S. 1998 Makroekonomi Akademi Yay. Hizm. Ankara

Drucker, P. F. 1981 Toward The Next Economics Harper & Row Publ., New York.

-----"----- 1993 Yeni Gerçekler İş Bankası Kültür Yayınları No: 315

-----"----- 1995 Gelecek İçin Yönetim. (Managing For Future)
İş Bankası Kültür Yayınları No: 327

Dura, C. 2014 "*Türkiye'de Tasarruflar Nasıl Engellendi?*"
www.cihandura.com/ekonomi-yazilari/400-tuerkyede-tasarruflar-nasil-engellend-.html, 2015-02-03

--- " --- 2015 Türkiye'ye Batı Saldırısı
Elmadağı Yayınları, İstanbul.

Duraiappah, A. K. 2000 "*Sustainable Development & Poverty Alleviation* "
Int. Inst. For Sustainable Development

Easterly, W. 1998 "*The Quest for Growth*" worldbank.org/research/growth/notes1.html

----"---- 2005 "*What Did Structural Adjustment Adjust*?"
Jour. of Development Ec., 76,

Easterly, W. et. al., 1994 "*Policy, Technology Adoption & Growth*"
NBER Working Paper; No: 4681, March-1994

Eichengreen, B.-Park, D.- Shin, K. 2013 "*Growth Slowdowns Redux*"
NBER Working Paper No. 18673

Eichner, A. S. (ed.) 1979 A Guide to Post-Keynesian Economics
M.E. Sharp Inc. New York.

Ellsworth, P. T. 1940 "*A Comparison of International Trade Theories*"
***AER**;* Vol.30; No.2

Eren, E.- Sarfati, M. (Ed.) 2011 İktisatta Yeni Yaklaşımlar
İletişim, Istanbul.

Erkan, H. 1994 Bilgi Toplumu Ve Ekonomik Gelişme.
İş Bankası Kültür Yayınları No: 326

Fagerberg, J. 1994 "*Technology and International Differences in Growth Rates*";
Journal of Economic Literature; Vol.32; No.3

Fisher, S. 1993 "*The Role of Macroeconomic Factors in Growth*"
NBER Working Paper: No.4565

Foster, J.B. –Yates, M.D. 2014 "*Piketty and the Crisis of Neoclassical Economics*"
http://monthlyreview.org/2014/11/01/piketty-and-the-crisis-of- neoc lassical-economics 11-Nov. 2014

Frankel, J. A – Romer,D. 1999 "*Does Trade Cause Growth*?"
AER; Vol.89; No.3

Frankenhoff; C.A. 1962 "*The Prebisch Thesis: A Theory of Industrialism for Latin America*". ***Journ.of Inter-American Studies,*** Vol.4;No.2

Freeman, C. – Soete, L. 2003 Yenilik İktisadı (Çev. E. Türkcan)
TUBITAK, Ankara.

Goodwin,N., Nelson - J.A. – Haris, J. 2008 Macroeconomics in Context
M.H. Sharp

Goodwin,N. et. al., 2008 Microeconomics in Context
M.H. Sharp

Gorz, A. 2007 İktisadi Aklın Eleştirisi Ayrıntı yayınları,
İstanbul. Çev. I. Ergüden

Griliches, Z. 1997 "*Education, Human Capital & Growth*"
Journal of Labor Economcs, Vol:15, No:1, Jan.

Grandville, O. (Ed.) 2012 Economic Growth and Development
EBSCO Publishing

Grossman, G. M – Helpman,E. 1990 "*Comparative Advantage and Long-run Growth*",
AER; Vol.80; No.4.

----- " ---- 1991 Innovation and Growth in the Global Economy
MIT-Press, Cambridge.

Gürak, H. 1990 "*Transfer Of Technology*"
Unpublished thesis; Uni. Of Lund, Sweden.

--- " --- 1993 "*An Alternative Price Theory"*.
Unpublished Docent Thesis,

--- " --- 1999-a "*Ülkelerin Refahının Kaynagı Nedir?*"
Banka ve Ekonomik Yorumlar; Ocak-1999

--- " --- 1999-b "*On Productivity Growth*"
YK-Economic Review; Dec.; Istanbul.

--- " --- 2000-a "*Economic Growth and Productive Knowledge*"
YK-Economic Review; June; Istanbul.

--- " --- 2000-b "*Verimlilik Artışları*" ***Verimlilik Dergisi***; Eylül-Ekim; Ankara.

--- " --- 2003 "*Hidden Costs of Technology Transfer*"
YK-Economic Review; June; Istanbul.

--- " --- 2004 "*On Value and Price*"
YK-Economic Review; June; Istanbul.

--- " --- 2007 "*Kutsal İdeolojinin Eleştirisi" veya "Bilimsel (!) İktisadın Sefaleti*".
www.hasmendi.net, 2013-05-21

--- " --- 2012 Heterodox Economics Peter Lang, Frankfurt.

--- " --- 2013 Heterodox Economics-2 Peter Lang, Frankfurt.

Güvel, E. A. 2011 Ekonomik Büyüme Kuramları
Karahan Kitabevi, Adana.

Han, E. & Kaya, A. A. 2006 İktisadi Kalkınma ve Büyüme,
Anadolu Üniversitesi Yayını, No:1575

Harrod, R. F. 1937 "*Mr. Keynes and Traditional Theory*".
Econometrica, Vol.5; No.1, Jan. 74-86

-----"----- 1973 Economic Dynamics.
Macmillan Press, London.

Hausman, D. M. 1981 Capital, Profits and Prices.
Columbia Uni. Press, New York.

-----"----- 1988 "*Ceteris paribus Clauses and Causality in Economics*"
Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Assoc. Uni. Of Chicago Press.

Helleiner, G. K. 1981 Intra-Firm Trade & The Developing Countries
St. Martin's Press, N.Y.

Hicks, J. R. 1965 Capital And Growth.
Oxford Uni. Press, London.

----- " ---- 1966 "*Growth and Anti-Growth*"
Oxford Economic Papers, Vol.18;No.3;257-269

-----"----- 1970 "*A Neo-Austrian Growth Theory*"
The Economic Journal, Vol.80; No.318; June.

----- " ----- 1979 Causality in Economics.
Basic Blackwell, Oxford.

----- " ----- 1981 "*The Mainspring of Economic Growth*"
The AER, Vol.71; No.6; 23-30

----- " ----- 1983 Classics and Moderns.
Basil Blackwell Publ., Oxford.

Hikino, T. 2005 "*Business Organizations & Modern Ec. Growth*"
Yasar University, Int. Conference.

Howitt, P. 2000 "*Endogenous Growth and Cross Country Income Differences*";
The AER; Vol.90; No.4; 829-846

Hoover, G.E. 2008 "*The Present State of Economic Science*"
Econ Journal Watch; Vol.5; No.3;
www.econjournalwatch.org/pdf/HooverCharacterIssues
September2008.pdf 2008-10-12

Hultman, C.W. 1967 Exports and Economic Growth
Land Economics, Vol:43, No:2, May-1967

Hume, D. 1986 Insan Zihni: Essays concerning the human understanding
Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

İnal, V. 2013 Büyüme Teorisinin Gelişimi ve Türkiye'nin Büyüme Sorunları
Efil Yayınevi, Ankara.

İnalcık, H. 2000 Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, I. Cilt
Eren Yayıncılık, İstanbul.

İnsel, A. 2003 İktisat İdeolojisinin Eleştirisi
Birikim Yayınları, İstanbul.

İrmiş, A. 2008 "*Küreselleşme Sürecinde Yeni Gelişen Piyasalar ve KOBİ'ler*"
www.hasmendi.net; 2008-01-14

Johnson, L. 1977 "*Keynesian Dynamics and Growth*"
Jour.of Money, Credit & Banking, Vol.9; No.2;

Jones, C. I. 1997 "*On the Evolution of the World Income Distribution*"
The Journal of Ec. Perspectives; Vol.11; No.3.

Kaldor, N. 1957 "*A Model of Economic Growth*"
The Economic Journal; Vol.67; No.268.

-----"----- 1960 Essays On Value And Distribution.
G.Duckworth & Co. Ltd., London.

-----"----- 1964 "*International Trade and Econ. Development*"
The Journal of Modern African Studies Vol.2;No.4

----- " ----- 1985 Economics Without Equilibrium.
University College Cardiff Press, Cardiff.

-----"----- 1986 "*Limits on Growth*"
Oxford Ec. Papers, Vol.38; No. 2; 187-198

----- " ----- 1989 Further Essays On Economic Theory & Policy
Duckworth, London.

Kaldor, N. – Mirrlees,J.A. 1962 "*A New Model of Economic Growth*",
The Review of Economic Studies; Vol. 29; No.3.

Kalecki, M. 1987 Selected Essays on the Dynamics of Capitalist Economy 1933-1970
Cambridge Uni. Press.

Karluk, S.R. 2005 Türkiye Ekonomisi'nde Yapısal Dönüşüm
Beta, İstanbul.

Keesing, D. B. 1965 "*Labor Skills and International Trade*"
The Review of Ec. & Statistics, Vol.47;No.3

-----"----- 1966 "*Labor Skills and Comparative Advantage*"
AER, Vol. 56; No. 1/2; 249-258

Keynes, J. M. 1971 The Economic Consequences of the Peace Macmillan,
Cambridge Uni. Press

-----"----- 1973 The General Theory of Employment, Interest and Money.
Cambridge University Press.

-----"----- 1978 "*Some Economic Consequences of a Declining Population*",
Population & Development Review Vol.4; No.3; 517-523

Knight, F. H. 1964 Risk, Uncertainty and Profit. Sentry Press, New York.

Komlos, J. 2016 "*Growth of income and welfare in the U.S, 1979-2011*"
www.dropbox.com/s/o8w3o1xiie13987/
CBO%20income%20growth.pdf?dl=0#, 2016-02-28

Köse, A. H. 1992 Büyüme ve Verimlilik
MPM Yay. 471, Ankara.

Krugman, P. R. 1980 "*Scale Economies, Product Differentiation and the Pattern of Trade*", **AER**, Vol.20; No.5; 950-959.

-----"----- 1983 "*New Theories of Trade Among Industrial Countries*",
AER, Vol.73; No.2.

-----"----- (Ed.) 1986 Strategic Trade policy and the New Inter- national Economics
The MIT Press, Cambridge

-----"----- 1996 Rethinking International Trade
The MIT Press. 2008-11-10.

----- " -----2008 "*Fire-Sale FDI*"
http://web.mit.edu/krugman/www/FIRESALE.htm

Krugman, P.R. – Obstfeld, M. 2008 International Economics: Theory & Policy
Pearson Education.

Kuhn, T. S. 1982 Bilimsel Devrimin Yapısı. (The structure of scientific revolutions)
Alan Yayıncılık, İstanbul**.**

Laczko, F.- Gozdziak,E. (Eds) 2005 Data and Research on Human Trafficking:
A global survey, Int. Org. for Migration, Geneva.

Laitner, J. 1993 "*Long-run Growth and Human Capital* "
The Canadian Jour. Of Ec.,Vol:26, No:4

Landau, R.-Taylor, T.-Wright, G. 1996 The Mosaic of Economic Growth
Stanford Uni. Press.

Landsburg, S. E.-L.J. Feinstone 1997 Macroeconomics McGraw Hill Co., New York.

Leigh, A. H. 1974 "*Frank H. Knight as Economic Theorist*"
The Journal of Political Economy; Vol. 82; No.3

Lenihan, J. 2005 Bilim İş Başında TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları: 113

Lester, R. A. 1946 "*Shortcomings of Marginal Analysis for Wage- Employment Problems*" **AER**, March 1946.

Leontief, W. 1956 "*Factor Proportions and the Structure of AmericanTrade*"
The Review of Economics & Statistics; Vol.38; No.4;Nov;386-407

Liagouras, G. 2008 "*American Institutionalism*" http://eaepe2008.eco.uniroma3.it/
index.php/ eaepe/eaepe2008/paper/viewFile/225/98 2008-11-18.

Lipsey, R.G. et. al. 1990 İktisat
Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.

Lucas, R. 1988 "*On The Mechanics Of Economic Development*".
Jour.of Monetary Economics; July; 1988.

Machlup, F. 1935 "*Prof. Knight and the 'Period of Production'*"
The Journal of Pol. Ec., Vol.43; No.5; 577-624

Mankiw, G. N. 1995 The Growth of Nations Brookings Papers on Economic Activity
The Brookings Institution, Sept. 1995

--- " --- 2003 Macroeconomics
Worth Publ.

--- " --- 2004 Principles of Economics
Harvard Uni.

Mankiw, G.N. – Romer, D. (Eds) 1991 New Keynesian Economics
MIT Pres, Vol. I & II.

Mankiw, G.N.-Romer, D.- Weil, D.N. 1992 "*A Contribution to the Empirics of Economic Growth*" ***The Quarterly Journal of Economics;*** Vol.107; No:2; p.407-437.

Marshall, A. 1961 Principle of Economics, Vol. 1 & 2
Macmillan And Co., London.

Marx, K. 1976 Capital, Vol. I
Penguin Books.

----- " ----- 1977 Capital, Vol. II
Lawrance & Wishart, London.

----- " ----- 1981 Capital. Vol. III
Penguin Books.

Massey, R. 2006 Microeconomics in Context Preliminary Electronic Ed.,
Tufts Uni., GDAE Inst.

Mathur, V. K. 1991 "*How Well Do We Know Pareto Optimality*?"
The Journal of Econ. Education; Vol.22; No:2

Mattelart, A. 2012 Bilgi Toplumunun Tarihi
İletişim, İstanbul.

McCombie, J. S. L – Thirwall, A.P. 2004 Essays on Balance of Payments Constraint Growth, Routledge.

Meek, R. 1973 Studies in the Labor Theory of Value: From Smith to Ricardo,
Lawrance & Wishart, London, 2. Ed.

Meier, G. (Ed) 1976 The Leading Issues in Economic Development
Oxford University Press, New York, 3 rd Ed.

Milanovic, B. 2002 "*The Two Faces Of Globalization: Against Globalization As We Know I*" http://129.3.20.41/eps/dev/papers/0303/ 0303007.pdf 2008-11-11

--- " --- 2006 "*Global Income Inequality: What It Is and Why It Matters?"*
www.un.org/esa/desa/papers/2006/wp26_2006.pdf;
DESA Working Paper, No. 26, 2008-05-31

Mohun, S. 1994 "*A Re(in)statement Of The Labor Theory Of Value*"
Cambridge Journal Of Economics; 18: 391-412

Mountford, A. 1999 "*Trade Dynamics and Endogenous Growth*"
***Economica*;** Vol.66; No.262

Mundell, R. A. 1957 **"***Transport Costs in Intertational Trade Theory*"
The Canadian Journal of Economics& Political Sc.; Vol.23; No.3

Nelson, J. 2012 "*Poisoning the Well, or How Economic Theory Damages Moral Imagination*" **GDAE Working Paper**, No. 12-07

Nelson, R.R. – Phelps,E.S. 1966 "*Investment in Humans, Technological Diffusion, and Economic Growth*", ***AER***, Vol.56; No.1/2; 69-75

Nelson,R.R. – Pack,H. 1999 "*The Asian Miracle and Modern Growth Theory*" ***The Economic Journal***; Vol.109; No.457.

Neyaptı, B. 2013 "Modeling Institutional Evolution" ***Economic Systems***, Vol. 37, Issue 1, March 2013.

North, C.D. 2002 Kurumlar, Kurumsal Değişim & Ekonomik Performans Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Ortaş, I. 2014 Üniversite Nedir? E-posta kanalıyla alındı, 2014-01-24.

Oxley, L. ve diğerleri 2008 "*The Knowledge Economy/Society: The latest example of "Measurement without Theory*"? **Working Paper** No. 03-2008; College of Business & Economics. Uni. of Canterbury, New Zealand

Özilgen, M. 2011 Endüstrileşme Sürecinde Bilgi Birikiminin Öyküsü Arkadaş Yayınevi, Ankara.

Özveren, E. (Der.) 2007 Kurumsal İktisat İmge Kitabevi, Ankara.

Parente,S.L. –Prescott,E.C. 1994 "*Barriers to Technology Adoption and Development*"; ***The Journal of Pol.Ec.***; Vol.102; No.2

Pareto, V. 1897 "*The new theories of Economics*" ***The Journal of Pol. Ec.***;Vol.5; No.4; s.485-502

Patnaik, P. 2013 "*Growth versus Redistribution* "www.networkideas.org/news/ aug2013/ Growth_Redistribution.pdf, 2013-09-03

--- " --- 2004 The New Imperializm IDEAS Int. Conference on The Economics of New Imperialism, 22-24 Jan. 2004

Penrose, E. 1995 The Theory of the Growth of the Firm Oxford University Press.

Phelps, E.S. (Ed.) 1990 Seven Schools Of Macroeconomic Thought. Clarendon Press, Oxford.

Piketty, T. 2014 Kapital Çev. H. Koçak Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, İstanbul.

--- " --- 2014 Capital in the 21. Century Harvard Uni. Press.

Pissarides, C. 2000 "*Labor Markets & Ec. Growth in MENA Regions*" http://publi.cerdi.org/ed/2005/2005.35.pdf; 2008-09-13

Pons-Vignon, N.(Ed.)2013 Bir Alternatif Var
Efil Yayınevi, Ankara.

Posner, M. V. 1961 **"***International Trade and Technical Change***"**
Oxford Economic Papers**,** Vol.13; No. 3.

Prebisch, R. 1959 "*Commercial Policy in the Underdeveloped Countries"*,
AER, Vol. 49; No.2; May; 251-273

Pyo, H. K. 2001 "*Economic Growth in Korea (1911-1999): A Long -Term Trend and Perspective*". ***Seoul Journal of Economics*****;** Vol. 14; No. 1

Rawls, J. 2005 A Theory of Justice
Harvard University Press.

Rebello, S. 1998 "*The Role of Knowledge & Capital in Ec. Growth*"
worldbank.org/ research/growth/pdffiles/rebslide.pdf

Ricardo, D. 1990 On The Principles Of Political Economy And Taxation
Cambridge University Press.

Robinson, J. 1962 Economic Philosophy. Penguin Books.

-----"----- 1966 The Accumulation Of Capital. Macmillan, London.

-----"----- 1972 "*The Second Crisis of Economic Theory*"
AER, Vol.62; No.1/2; 1-10

Rockett, K. 2012 "*Perspectives on the Knowledge-based Socity*"
http://dx.doi.org/ 10.5018/economics-ejournal.ja 2012-35

Rodrik, D. 2001 "*The Global Governance of Trade*" UNDP,
www.undp.org

--- " --- 2002 "*After Neoliberalism, What?"*
http://ksghome.harvard.edu/~drodrik/after%20neoliberalism.pdf
2008-11-11

--- " --- 2005 "*Growth Strategies*" in P. Aghion and S. Durlauf, eds.,
Handbook of Economic Growth, vol. 1A, North-Holland.

--- " --- 2009 Tek Ekonomi- Çok Reçete Küreselleşme, Kurumlar ve Ekonomik Büyüme Eflatun Yayınevi, Ankara, Çev. N. Domaniç

Romer, D. 1996 Advanced Macroeconomics The McGraw-Hill Co., New York.

Romer, P.M. 1986 "*Increasing Returns and Long-run Growth*"
Journal of Political Economy, Oct.

--- " --- 1990 "*Endogenous Technological Change*"
Jour. of Political Economy; Vol.98; October.

--- " --- 1993 "*Economic Growth*" in D.R. Henderson (Ed.)
The Fortune Encyclopedia of Economics Time-Warner Books, N.Y.

--- " --- 1994 "*Beyond Classical And Keynesian Macroeconomic Policy*". ***Policy Options***; July-August.

Saint-Paul, G. 2008 "*Welfare Effects of Intellectual Property in a North-South Model of Endogenous Growth with Comparative Advantage*" www.economics-ejournal.org/ economics/ journalarticles/2008-5

Salt, J. 1997 "*International Movements of the Highly Skilled*" **Occasional Papers** No:3, OECD

Samuelson, P.A. 1967 Economics. McGraw-Hill Book Co., New York.

Saygılı, Ş.– Cihan, C.– Yavan, Z.A. 2006 Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme TÜSİAD Büyüme Stratejileri Dizisi, No:7 TÜSİAD-T/2006-06-420.

Scherer, F.M. 1972 Industrial Pricing: Theory and Evidence Rand McNally & Co., Chicago.

Schultz, T.W. 1980 Investing in People. University of California Press

Schumpeter, J.A. 1954 History of Economic Analysis. Oxford Uni. Press, New York.

---- " ---- 1959 The Theory Of Ec. Development Harvard Uni. Press, Cambridge.

---- " ---- 1970 Capitalism, Socialism And Democracy. Unwin University Books, London.

Semrad, A. 201 "*Modern Secondary Education & Economic Performance.*" ***Uni. Of Munich, Dept. of Ec. Discussion Paper***: 2014-47

Sezgin, F. 2007 İslam'da Bilim ve Teknik, Cilt:1-5 TÜBA Yayınları No: 14, Ankara.

Shah, A. 2008 "*Poverty Facts and Stats*" www.globalissues.org/article/26/poverty- facts-and-stats; 2008-10-02.

Sherman, H. J. 1991 The Business Cycle Princeton Uni. Press, New Jersey.

Silverberg, G. – Soete, L.(Eds.) 1994 The Economics Of Growth And Technical Change. Edward Elgar Publ.

Skousen, M. 2003 Modern Iktisadın Inşası (The Making of Modern Economics) Liberte Yayınları, Ankara.

Smith, A. 1976 An Inquiry Into The Nature And Causes Of The Wealth Of Nations, Vol. 1 & 2 Oxford Uni. Press

--- " --- 1985 Ulusların Zenginliği Alan Yayıncılık, İstanbul.

Solo, R.A. 1966 "*The Capacity to Assimilate an Advanced Technology*" ***AER***, No:2 1966, (in Jones, G. 1971)

Solow, R.M. 1956 "*A Contribution to the Theory of Ec. Growth*" ***The Quarterly Journal of Ec.,*** Vol.70;No.1; 65-94

-----"----- 1957 "*Technical Change & the Aggregate Prod. Function*" ***Review of Ec & Statistics***; Vol. 39; No.3; 312-320

-----"----- 1962 "*Technical Progress, Capital Formation and Economic Growth*", ***AER,*** Vol. 52; No. 2; 76-86

----"---- 1987 Nobel Prize Lecture, Dec. 8, 1987, Stockholm.

----- " ----- 1988 Growth Theory: an exposition. Oxford Uni. Press, New York.

-----"----- 1994 "*Perspectives on Growth Theory*" ***The Journal of Ec. Perspectives***; Vol.8; No.1

Soyak, A. 2007 "*Küreselleşme, Teknoloji Politikası, Türkiye*" http://mimoza.marmara. edu.tr/~asoyak/ teknoloji-politikasi-sinaimulkiyet(alkan).pdf; 2007-12-15

Sowell, T. 1974 Classical Economics Reconsidered. Princeton Uni. Press, Princeton, New Jersey.

Sörensen, P.B.-Witta-Jacobsen, HJ 2010 Introducing Advanced Macroeconomics The McGrow-Hill Co.

Spolaore, E. Wacziarg, R. 2013 "*Long-term Barriers to Economic Development*" ***NEBR Working Paper*** No: 19361

Stanfield, J. R. 1979 Economic Thought and Social Change. Southern Illinois Uni. Press.

Stiglitz, E. J. 2002 Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı Plan B, İstanbul.

Şimşek, N. 2008 Türkiye'nin Endüstri-içi Dış Ticaretinin Analizi Doktora Tezi; Beta, İstanbul

Taban, S. 2010 İçsel Büyüme Modelleri ve Türkiye Ekin, Bursa.

Talalay, M.-Farrands, C.-Tooze, R.(Eds.) 1997 Technology, Culture & Competitive ness. Routledge, London.

Tarascio, V. J. 1971 "*Keynes on the Sources of Economic Growth*" ***The Journal of Economic History***, Vol.31; No.2

Taymaz, E.-Suiçmez, H. 2005 "*Türkiye'de Verimlilik, Büyüme ve Kriz*" ***TEK Tartışma Metni***, 2005/4; www.tek.org.tr/dosyalar/TAYMAZ- SUICMEZ.pdf; 2007-09-12

Temple, J. 1999 "*The New Growth Evidence*"
Journal of Economic Literature; Vol.37; No.1.

Tezel, Y.S. 2003 İktisadi Büyüme
İmaj Kitabevi, Ankara.

Tobin, J. 1996 Full Employment and Growth
Edward Elgar, U.K.

Todaro, M. P. – Smith, S.C. 2003 Economic Development
Addison-Wesley Series.

Toffler, A. 1992 Yeni Güçler - Yeni Şoklar (Powershift)
Altın Kitaplar, İstanbul

Türkcan, E. 1981 Teknolojinin Ekonomi Politiği AİTİA Yayın No: 151, Ankara.

Türkmen, F. 2002 Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye'de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması. DPT, Yayın No:2655.

Ulusoy, A. –Küçükkale, Y. 1996 Türkiye'de Dış Borçların İktisadi Büyüme ve Enflasyon Üzerine Etkisi Ekonomik Yaklaşım, Cilt-7, Sayı:21

Ulutan, B. 1978 İktisadi Doktrinler Tarihi.
Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Ünsal, E.M. 2007 İktisadi Büyüme
İmaj Yayıncılık, Ankara.

Vásques, I. (Ed.) 2003 Kapitalizm ve Küresel Refah
Liberte Yayınları, Ankara.

Vernon, R. 1966 "*Int. Investment and International Trade in the Product Cycle*";
The Quarterly Journal of Economics; Vol.80; No.2, 190-207.

Wacziarg, R. 2002 "*Review of Easterly's The Elusive Quest for Growth*."
Journal of Ec. Literature, Vo. XL, Sept.2002

Wade, R. H. 2014 "*The Piketty phenomenon & the future of inequality*"
Real-world Economics Review, Issue:69
www.paecon.net/PAEReview/issue69/whole69.pdf 2014-10-08

Weber, M. 2008 Protestan Ahlâkı ve Kapitalizmin Ruhu
Ayraç Kitabevi, Ankara, 5. Baskı

Weeks, J. 2008 "*A Critique of Neoclassical Macroeconomics*" 1989 Revised as False Paradigm, part 1 & part 2
http://jweeks.org/Economic_Theory.html, 2010-07-10

--- " --- 2014 Economics of the 1 %
Anthem Press, London.

Weintraub, S. (Ed.) 1977 Modern Economic Thought.
University Of Pennsylvania Press.

Whitaker, J. K. 2003 "*Henry George and Classical Growth Theory*"
American Journal of Ec. & Sociology, Vol:60, Issue:1, Oct.-2003

Wilson, R. A.- Briscoe, G. 2004 "*The Impact of Human Capital on Economic Growth: a review*"; in Descy, P. & Tessaring, M. (eds) 2004; Impact of Educa tion and Training; Cedefop References Series,54.
www2.warwick.ac.uk/fac/soc/ier/ publications/2003/
wilson_and_briscoe_2003.pdf, 2015-07-10.

Yang, Xiaokai 2003 Economic Development & the Division of Labour
Blackwell Publ.

Yeldan, E. 2010 İktisadi Büyüme ve Bölüşüm Teorileri
Efil Yayınevi, Ankara.

Yeldan, E. ve Diğerleri 2012 "*Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye"*
TÜRKONFED Raporu, Cilt-1, Sektörel Analiz.

--- " --- 2013 "*Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye"*
TÜRKONFED Raporu, Cilt-2, Çözüm önerileri.

Yıldırım, N. 1973 Neoklasik İktisadın Teknolojik Gelişme Yaklaşımı,
A.Ü., SBF Yayını No:367

Yıldırım, K. -Karaman, D. 2003 Makroekonomi
Eğitim. Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, Yayın no: 145

Yılmaz, B.E -Yaraşır, S. 2009 "T*ürkiye'de ve OECD Ülkelerinde Tasarruf-Yatırım Açıkları ve Dış Kaynak İhtiyacı."*
Marmara Üni. İİBF-Dergisi 2009, Sayı-2, s.97-128

Young, A. 1998 "*Growth Without Scale Effects*"
The Jour.of Political Economy, Vol.106;No.1

Zambelli, S. 2010 Computable, Constructive and Behavioural Economic Dynamics, Routledge.

Diğer Kaynaklar

BSB* 2005 "*On Economic and Social Life in Turkey in Early 2005*"
www.bagimsiz sosyalbilimciler.org/; 2005-07-17
* Bağımsız Sosyal Bilimciler.

DİE-TÜİK 2004 Türkiye İstatistik Yıllığı
www.die.gov.tr/yillik/yillik_2004.pdf;2005-07-16

DPT 2001 "*Ortaöğretim: Genel eğitim, meslek eğitimi, teknik eğitim"*:
Özel İhtisas Komisyonu Raporu.

2005 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005:http://ekutup.dpt.gov.tr/program/ 2005.pdf: 2005-07-23

2005 Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birikimi,Verimlilik ve Büyüme: 1972-2003, Ankara, Yayın No. 2686

EU 2005 Science and Technology in Europe. Eurostat.

ILO 2005 www.ilo.org/public/english/employment/strat/ kilm/trends.htm#figure% 201a; 2005-07-07

IMF 2002 Balance of Payments Statistics Yearbook New York.

MPM 2004 Verimlilik Raporu-3, Ankara.

OECD 1993 Intra-Firm Trade Trade Policy Issues-1, Paris.

2000 Investing in Education

2004-a Main Science and Technology Indicators Paris.

2004-b Ecnomic Outlook. No. 76, Aralık.

2005 Employment Outlook www.oecd.org/els/employmentoutlook

2014 OECD, Labor market outcomes www.oecd.org/els/emp/oecdlabourmarketoutcomes-unemployment.htm, 2014-07-22

PRB* 2004 World Population Data Sheet www.prb.org/pdf04/04WorldDataSheet_Eng.pdf * Population Reference Bureau.

TEK 2003 Büyüme Stratejileri, Türkiye Ekonomi Kurumu Ankara.

TÜSİAD 2004 Türkiye Ekonomisi, Aralık-2004 Yayın No. TÜSİAD-T/2004-12-384

UNCTAD 2014 Trade and Development Report UNCTAD/TDR/2014.

WORLD BANK 2000 The Quality of Growth Oxford University Press.

2002 Human Development Report http://www.worldbank.org/

2003 Global Economic Prospects http://www.worldbank.org/

2004 World Development Indicators http://www.worldbank.org/

2008 Using Knowledge to Improve Development Effectiveness

http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTOED/EXTECOSECWOR/0,,contentMDK:21855174~menuPK:5249468~pagePK:64829573~piPK:64829550~theSitePK:5249459,00.html ; 2008-09-19

EKONOMİK ENTEGRASYON VE BÜYÜME

Gülçin Güreşçi Pehlivan
Utku Utkulu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1408
İktisat Ekonomi No.: 137
ISBN: 978-605-320-314-8
© 1. Basım, Aralık 2015

EKONOMİK ENTEGRASYON VE BÜYÜME
Gülçin Güreşçi Pehlivan-Utku Utkulu

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey iş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güreşçi Pehlivan, Gülçin; Utkulu, Utku.
Ekonomik Entegrasyon ve Büyüme / *Gülçin Güreşçi Pehlivan-Utku Utkulu*
1. Basım, x+150 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-314-8
1. Entegrasyon 2. Büyüme 3. Panel Veri Analizi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ ..... **v**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **vii**
KISALTMALAR ..... **ix**
ÖZET **1**

1. BÖLÜM

ULUSLARARASI EKONOMİK ENTEGRASYON

1.1. Ekonomik Entegrasyon Kavramı ve Ekonomik Entegrasyonun Aşamaları 3
1.2. Ekonomik Entegrasyon Teorileri 5
1.2.1. Gümrük Birliği Teorisi 5
1.2.2. İkinci En İyi Teorisi 12
1.2.3. Kutuplaşma Teorisi 13

2. BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME OLGUSUNA YAKLAŞIMLARIN GELİŞİMİ

2.1. Klasik Büyüme Modelleri 15
2.1.1. Büyüme Olgusuna Adam Smith'in Yaklaşımı 15
2.1.2. Büyüme Olgusuna Thomas R. Malthus'un Yaklaşımı 17
2.1.3. Büyüme Olgusuna David Ricardo'nun Yaklaşımı 19
2.2. Keynesgil Yaklaşıma Dayalı Büyüme Modelleri 20
2.2.1. Roy F. Harrod'un Yaklaşımı 20
2.2.2. Evsey D. Domar'ın Yaklaşımı 24
2.2.3. Harrod ve Domar Büyüme Modellerinin Eleştirisi 26
2.3. Neoklasik Büyüme Modeli 27
2.4. İçsel Büyüme Modelleri 31
2.4.1. Araştırma-Geliştirme Faaliyetlerine Dayalı İçsel Büyüme Modelleri 32
2.4.2. İnsan Sermayesine Dayalı İçsel Büyüme Modelleri 38
2.4.3. Fiziksel Sermaye Yatırımları ve Yaparak Öğrenme Süreçlerine Dayalı İçsel Büyüme Modelleri (AK Tipi Modeller) 44
2.4.4. Kamusal Politikalara Dayalı İçsel Büyüme Modelleri 47

3. BÖLÜM

EKONOMİK ENTEGRASYONUN BÜYÜME ETKİSİ ÜZERİNE YAZIN İNCELEMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Teorik Yazın 51

3.2. Ampirik Yazın 57

3.3. Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerin Üyelik Sonrasında Yaşadıkları Ekonomik Değişim 64

3.4. Ekonomik Entegrasyonun Büyüme Etkisinin Değerlendirilmesi 80

4. BÖLÜM

TÜRKİYE EKSENİNDE AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİK ENTEGRASYONUNUN BÜYÜME ETKİLERİ: YAKINSAMA MODELİ VE ANALİZİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi 85

4.1.1. Araştırmanın Amacı 85

4.1.2. Araştırmada Kullanılan Ekonometrik Teknikler 86

4.1.2.1. Yakınsamanın Bir Analiz Aracı Olarak Panel Veri Tekniği 87

4.1.2.2. Panel Birim Kök Testleri 88

4.1.2.3. Panel Eşbütünleşme Testleri 97

4.2. Yakınsama Modeli ve Analizi 100

4.2.1. Teorik Model 100

4.2.2. Büyüme Modelinin Tahmini 106

4.2.2.1. AB-15 ve Türkiye Ekonomileri İçin Koşulsuz ve Koşullu Yakınsama Modellerinin Tahmin Sonuçları 110

4.2.2.2. AB'ye 2004 ve 2007'de Üye Olan Ülkeler ve Türkiye İçin Koşulsuz ve Koşullu Yakınsama Modellerinin Tahmin Sonuçları 121

4.2.2.3. AB-27 ve Türkiye Ekonomileri İçin Koşulsuz ve Koşullu Yakınsama Modellerinin Tahmin Sonuçları 126

4.2.3. Ampirik Bulgular ve Değerlendirilmesi 138

KAYNAKÇA 141

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Kamu Borçlarının GSYH'ye Oranı (%) 65
Tablo 2: Toplam Nüfusun Yüzdesi Olarak Uluslararası Göçmen Stoku 69
Tablo 3: İnsani Gelişme Endeksi 71
Tablo 4: Analizde Kullanılan Entegrasyon Kuklası 109
Tablo 5: Çalışmaya Konu Olan Ülkeler 111
Tablo 6: AB-15 ve Türkiye İçin Koşulsuz Yakınsama Modeli Delta Testi 111
Tablo 7: AB-15 ve Türkiye İçin Koşullu Yakınsama Modeli Delta Testi 112
Tablo 8: AB-15 ve Türkiye İçin Yatay Kesit Bağımlılığı Testi (CD_{LM} Testi) 113
Tablo 9: GC Değişkeni İçin $CADF$ Testi Sonuçları 114
Tablo 10: $TRADE$ Değişkeni İçin $CADF$ Testi Sonuçları 115
Tablo 11: $\ln y$ Değişkeni İçin $CADF$ Testi Sonuçları 116
Tablo 12: Koşulsuz Yakınsama Modeli Durbin-H (2008) Testi Sonuçları 116
Tablo 13: Koşullu Yakınsama Modeli Durbin-H (2008) Testi Sonuçları 117
Tablo 14: Koşulsuz Yakınsama Modeli CCE (2006) Tahmin Sonuçları 117
Tablo 15: Koşullu Yakınsama Modeli CCE (2006) Tahmin Sonuçları 117
Tablo 16: Koşulsuz Yakınsama Modelinin CCE Tahmincilerinin Her Bir Yatay Kesit Birimi İçin Hesaplanan Regresyon Katsayıları 118
Tablo 17: Koşullu Yakınsama Modelinin CCE Tahmincilerinin Her Bir Yatay Kesit Birimi İçin Hesaplanan Regresyon Katsayıları 119
Tablo 18: Koşulsuz Yakınsama Modeli Tahmin Sonuçlarına Göre Ülkelerin Yakınsama Hızları 120
Tablo 19: Koşullu Yakınsama Modeli Tahmin Sonuçlarına Göre Ülkelerin Yakınsama Hızları 121
Tablo 20: Çalışmaya Konu Olan Ülkeler 122
Tablo 21: AB Son 12 Üye Ülke ve Türkiye İçin Koşulsuz Yakınsama Modeli Delta Testi 122
Tablo 22: AB Son 12 Üye ve Türkiye İçin Koşullu Yakınsama Modeli Delta Testi 122
Tablo 23: AB Son 12 Üye ve Türkiye İçin Yatay Kesit Bağımlılığı Testi (CD_{LM} Testi) 123
Tablo 24: GC Değişkeni İçin $CADF$ Testi Sonuçları 124
Tablo 25: $TRADE$ Değişkeni İçin $CADF$ Testi Sonuçları 124
Tablo 26: $\ln y$ Değişkeni İçin $CADF$ Testi Sonuçları 125
Tablo 27: Koşulsuz Yakınsama Modeli Durbin-H (2008) Testi Sonuçları 125

Tablo 28: Koşullu Yakınsama Modeli Durbin-H (2008) Testi Sonuçları 126
Tablo 29: Çalışmaya Konu Olan Ülkeler.....126
Tablo 30: AB-27 ve Türkiye İçin Koşulsuz Yakınsama Modeli Delta Testi.....127
Tablo 31: AB-27 ve Türkiye İçin Koşullu Yakınsama Modeli Delta Testi.....127
Tablo 32: AB-27 ve Türkiye İçin Yatay Kesit Bağımlılığı Testi (CD_{LM} Testi).....128
Tablo 33: GC Değişkeni İçin $CADF$ Testi Sonuçları.....129
Tablo 34: $TRADE$ Değişkeni İçin $CADF$ Testi Sonuçları.....130
Tablo 35: ln y Değişkeni İçin $CADF$ Testi Sonuçları.....131
Tablo 36: Koşulsuz Yakınsama Modeli Durbin-H (2008) Testi Sonuçları 132
Tablo 37: Koşullu Yakınsama Modeli Durbin-H (2008) Testi Sonuçları 132
Tablo 38: Koşulsuz Yakınsama Modeli CCE (2006) Tahmin Sonuçları.....132
Tablo 39: Koşullu Yakınsama Modeli CCE (2006) Tahmin Sonuçları.....132
Tablo 40: Koşulsuz Yakınsama Modelinin CCE Tahmincilerinin Her Bir Yatay Kesit Birimi İçin Hesaplanan Regresyon Katsayıları.....133
Tablo 41: Koşullu Yakınsama Modelinin CCE Tahmincilerinin Her Bir Yatay Kesit Birimi İçin Hesaplanan Regresyon Katsayıları.....135
Tablo 42: Koşulsuz Yakınsama Modeli Tahmin Sonuçlarına Göre Ülkelerin Yakınsama Hızları 136
Tablo 43: Koşullu Yakınsama Modeli Tahmin Sonuçlarına Göre Ülkelerin Yakınsama Hızları 137

KAYNAKÇA

Aghion, P. ve Howitt, P. (1992). A Model of Growth Through Creative Destruction. *Econometrica.* 60(2): 323-351.

Akkoyunlu-Wigley, A. (2005). Yeni Ekonomik Entegrasyon Teorisi. *Ekonomik Entegrasyon (Küresel ve Bölgesel Yaklaşım)* (ss. 93-112). Editörler Hamza Çeştepe ve Şevket Tüylüoğlu. Ankara: Ekin Yayınevi.

Altın, O., Demirci, S., Çakır, O. ve Semiz, H. (2006). *AB Genişleme Sürecinin Üye Ülkelerin İktisadi Büyümesi ve Dış Ticareti Üzerine Etkileri: Panel Veri Analizi.* http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/O_Cakir-O_Altin-S_Demirci-H_Semiz.pdf. (10.09.2010).

Appleyard, D. R. ve Field, A. J. (1995). *International Economics*. Second Edition. Chicago: Von Hoffmann Press.

Arnold, J., Bassanini, A. ve Scarpetta S. (2007). Solow or Lucas?: Testing Growth Models Using Panel Data from OECD Countries. *OECD Economics Department Working Papers***.** No. 592.

Arrow, K. J. (1971). The Economic Implications of Learning by Doing. *Readings in the Theory of Growth* (pp. 131-149). Editor F. H. Hahn. London: Macmillan St. Martin's Press.

Atalay, S. (2007). *Yeni Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Reel Yakınsama*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Yeterlilik Tezi: 1-77.

Ateş, S. (1988). *Yeni İçsel Büyüme Teorileri ve Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamiklerinin Analizi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Avrupa Komisyonu (2012). *Free Movement of Workers is Good for Europe's Economy.* http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1729_en.htm. (17.12.2012).

Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi (2011). *Statistics Database*. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database. (01.12. 2011).

Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi (2012). *Statistics Database*. http://epp.eurostat. ec.europa. eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde410&plugin=1. (10.11.2012).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. *Human Development Reports*.http://hdr.undp. org/en/. (10.12.2012).

Badinger, H. (2001). Growth Effects of Economic Integration: The Case of the EU Member States (1950-2000). *Avrupa Meseleleri (European Affairs)* Avustralya: *Araştırma Enstitüsü*.

Bakkalcı, A. C. (2008). *Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar, Ülkeler üstü Kurumlar, Entegrasyon Teorisi ve Avrupa Birliği*. İstanbul: Nobel Kitabevi.

Balassa, B. A. (1961). *The Theory of Economic Integration*. Richard D. Irwin Inc. Homewood. Illinois.

Balassa, B. A. (1987). Economic Integration. *The New Palgrave: A Dictionary of Economics*. 2. Londra: Macmillan.

Baldwin, R. E. (1989). The Growth Effect of 1992. *Economic Policy: a European Forum*.. 9: 247-281.

Baldwin, R. E. (1994). *Towards an Integrated Europe*. London: Centre for Economic Research.

Baldwin, R.E. ve Seghezza, E. (1996). Testing for Trade-Induced Investment-Led Growth. *NBER Working Paper Series*. No 5416: 1-34.

Baldwin, R. ve Venables, A. (1995). Regional Economic integration. In Grossman, G. ve Rogoff, K. eds. *Handbook of International Economics* 3. North Holland.

Balkır, C. ve Demirci, M. (1989). *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu*. İstanbul: Filiz Kitapevi.

Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. Third Edition. United Kingdom: John Wiley and Sons Ltd.

Banerjee, A., Dolado, J. ve Mestre, R. (1998). Error-correction Mechanism Tests for Cointegration in a Single-equation Framework. *Journal of Time Series Analysis*. 19(3): 267-283.

Barro, R. J. (1991). Economic Growth in CrossSection of Countries. *Quarterly Journal of Economics*. 106 (2): 407-443.

Barro, Robert J. ve Lee, J. W. (1994). Losers and Winners in Economic Growth. *NBER Working Paper Series* 4341: 1-59.

Barro, R. J. ve Sala-i-Martin, X. (1995). *Economic Growth*. Amerika Birleşik Devletleri: McGraw Hill.

Barro R. J. ve Sala-i-Martin, X. (1997), Technological Diffusion, Convergence, and Growth. *Journal of Economic Growth*. 2: 1-27.

Barro, R. J. (1997). *Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study*. Londra: MIT Yayınları.

Bayraktutan, Y. (2004). *Global Ekonomide Bütünleşme Trendleri Bölgeselleşme ve Küreselleşme*. Genişletilmiş 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Balkır, C. ve Demirci, M. (1989). *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu*. İstanbul: Filiz Kitapevi.

Bernanke, B. S. ve Gürkaynak, R. S. (2001). Is Growth Exogenous? Taking Mankiw, Romer, and Weil Seriously. *NBER Working Paper*. 8365.

Bernard, A. B. ve Jones, C. I. (1996). Technology and Convergence. *The Economic Journal*. Cilt 106. No 437: 1037-1044.

Bhagwati, J. ve Srinivasan, T. N. (2002). Trade and Poverty in the Poor Countries. *The American Economic Review*. Vol. 92. No. 2: 180-183

Bloom A. J., Smart D. R., Nguyen D. T. ve Searles P. S. (2002). Nitrogen assimilation and growth of wheat under elevated carbon dioxide. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.* 99: 1730–1735

Borota, T. ve Kutan, A. M. (2008). Regional Integration and Economic Growth: The Case of the European Union. *The Journal of International Trade and Diplomacy 2* (1): 93-113.

Borys, M. M., Polgár, E. K. ve Zlate, A. (2008). Real Convergence and the Determinants of Growth in the EU Candidate and Potential Candidate Countries: A Panel Data Approach. *Avrupa Merkez Bankası Geçici Çalışma Serisi*. 86:1-50.

Brada, J. C. ve Mendez J. A. (1988). An Estimate of the Dynamic Effects of Economic Integration. *The Review of Economics and Statistics*. Vol 70. No.1: 163-168.

Breitung, J. (2000). The Local Power of Some Unit Root Tests for Panel Data. *Advances in Econometrics*. (15): Nonstationary Panels, Panel Cointegration, and Dynamic Panels, ed. B. H. Baltagi: 161-178'dan aktaran Ferda Yerdelen Tatoğlu (2012). *İleri Panel Veri Analizi Stata Uygulamalı*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Breitung, J. ve Das, S. M. (2005). Panel Unit Root Tests Under Cross-Sectional Dependence. *Statistica Neerlandica*. 59 (4): 414-433.

Breuer, B. J., McNown, R. ve Wallace, M. (2002). Series-Specific Unit Root Tests with Panel Data. *Qxford Bulletin of Economics and Statistics*. 64 (5). 527:546.

Breusch, T. S. ve Pagan, A.R. (1980). The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics. *Review of Economic Studies*. 47(1): 239-253.

Cass, D. (1965). Optimum Growth in an Aggregative Model of Capital Accumulation. *Review of Economic Studies*. 37 (3): 233-240.

Choi, I. (2001). Unit Root Tests for Panel Data. *Journal of International Money and Finance*. 20: 249-272.

Crespo-Cuaresma, J., Ritzberger-Grünwald, D. ve Silgoner, M. A. (2002). Growth, convergence and EU membership. *National Bank of Austria Working Paper*. 62:1-23.

Dam, K. W. (1963). Regional economic arrangements and the GATT: The legacy of a misconception. *University of Chicago Law Review*. 30(4): 615-665.

Deliktaş, E. (2001). Malthusgil Yaklaşımdan Modern Ekonomik Büyümeye. *Ege Akademik Bakış Dergisi.* Cilt1. No.1.

De Melo, J., Montenegro, C. Ve Panagariya, A. (1992). Regional Integration, Oldd and New. *Working Papers* (985): 1-53.

Doğan, N. ve Saraçoğlu, B. (2007). Income Convergence of European Union and Candidate Countries: Are they all the Same?. *International Research Journal of Finance and Economics*. 12: 160-164.

Dollar, D. (1992). Outward-oriented Developing Countries Really Do Growth More Rapidly: Evidence from 95 LDCs 1976-1985. *Economic Development and Cultural Change*. 39 (1): 523-544.

Domar, E. D. (1946). Capital Expansion, Rate of Growth and Employment. *Econometrica.* 14(2): 137-146.

Dura, C. ve Atik, H. (2003). *Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye*. Genişletilmiş 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Dülgeroğlu, E. (1997). *Kalkınma Ekonomisi*. Üçüncü Baskı. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları. 14.

Dünya Bankası (2012). *World Economic Indicators*. http://databank.worldbank.org/ddp/home.do.(20.11.2012)

Edwards, S. (1992). Trade Orientation, Distortions, and Growth in Developing Countries. *Journal of Development Economics*. 39 (1): 31-57.

Ercan, N. Y. (2000). İçsel Büyüme Teorisi: Genel Bir Bakış. *Planlama Dergisi.* 42. Yıl Özel Sayısı: 129-138.

Erkan, H. (1987). *Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme - Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Erkan, C. (1993). *Küreselleşme ve Avrupa Topluluğu Karşısında Türkiye'nin Rekabet Yeteneği*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.

Erkan, H. (1998). *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*. 4.Baskı Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 326.

Ertürk, E. (2002). *Uluslararası İktisadi Birleşmeler.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Fölster S. ve Henrekson M. (2001). Growth Effect of Government Expenditure and Taxation in Rich Countries. *European Economic Review*. 45: 1501-1520.

Frankel, J. A. ve Romer, D. (1996). Trade and Growth: An Empirical Investigation. *NBER Working Paper* No. W5476.

Frankel, J. A. ve Romer, D. (1999). Does Trade Cause Growth?. *American Economic Review*. 89: 379-399.

GEFRA, CE, IAB ve WIFO (2007). *Effect of EU Enlargement on Growth and Employment in Germany and Selected EU Member States*. Proje: 33/05. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie.

Gerber, J. (2011). *International Economics*. Fifth Edition. USA: Pearson Education Inc.

Ghatak, S. ve Wheatley-Price, S. (1996). Export Composition and economic Growth: Cointegration and Causality Evidence for India. *Review of World Economics*. 133(3): 538-552.

Ghatak, S. ve Li, H. (2006), Economic Growth and Convergence in China's Provinces: Theory and Evidence, *International Journal of Economic Research*. 3(1): 1-15.

Grossman, G. N. ve Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*. MIT Yayınları. Cambridge MA.

Grossman, G. N. ve Helpman, E. (1995). Technology and Trade. *Centre for Economic Policy Research (CEPR).* Discussion Papers. No: 1134: 1-73.

Hadri, K. (2000). Testing for Stationarity in Heterogeneous Panel Data. *The Econometrics Journal*. 3: 148-161.

Harrod, R. F. (1939). An Essay in Dynamic Theory. *The Economic Journal*. 49(193): 14-33.

Henrekson, M, Torstensson, J. ve Torstensson, R. (1997). Growth Effects of European Integration. *European Economic Review*. 41: 1537-1557.

Hiç, M. (1988). *Büyüme ve Gelişme Ekonomisi.* İstanbul: Menteş Kitabevi.

Holzman, F. (1976). *International Trade Under Communism-Politics and Economics*. New York. Basic Books.

Hondur, M. (2012). Maliye Politikaları ve Bütçe Uygulamaları. *AB Krizi ve Türkiye'ye Olası Yansımaları içinde.* (ss. 12-17). Editör: Kıvılcım Metin Özcan. Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Ekonomi Programı Koordinatörlüğü.

Hsiao, C. (2002). *Analysis of Panel Data.* Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları.

Im, K. S., Pesaran, M.H. ve Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogenous panels. *Journal of Econometrics.* 115(1): 53-74.

Islam, N. (1995). Growth Empirics: A Panel Data Approach. *Quarterly Journal of Economics*. 110(4) 1127-1170.

Kaddour, H. ve Kruzomi, E. (2012). A Simple Panel Stationarity Test in the Presence of Serial Correlation and a Common Factor. *Economics Letters*. 115: 31-34.

Kaitila, V. (2004). Convergence of Real GDP Per Capita in the EU 15 How do the Accession Countries Fit In?. *European Network of Economic Policy Research Institutes Working Paper* 25:1-30.

Kaitila, V. (2005). Integration and Conditional Convergence in the Enlarged EU Area. *European Network of Economic Policy Research Institutes Working Paper* 31: 1-16.

Kaleağası, B. (2003). Kopenhag Sonrası Türkiye-AB ilişkileri. *İşveren Dergisi* TİSK Yayını. 41 (4).

Kalyoncu, H ve Kalyoncu, K. (2008). Purchasing Power Parity in OECD Countries: Evidence from Panel Unit Root. *Economic Modelling* 25: 440–445

Karluk, R. (2002). *Uluslararası Ekonomik Teori ve Politika.* 6. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.

Karluk, R. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. 9. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.

Keller, W. (2001). International Technology Diffusion. NBER Working Paper. National Bureau of Economic Research, Inc.

Kennedy, P. (1998). *A Guide To Econometrics.* Oxford: Blackwell Yayınları.

Kılıç, R. (2002). *Türkiye-AB İlişkileri ve Gümrük Birliği* (Ekonomik Entegrasyon Teorisi, Gümrük Birliği Teorisi). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Kibritçioğlu, A. (1998). İktisadî Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşerî Sermayenin Yeri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 53(1-4): 207-230.

Kindleberger, C. (1970). *Uluslararası İktisat*. (Çev: Necdet Serin). Ankara: Doğan Yayınevi.

Koopmans, T. C. (1967). Objectives, Constraints and Outcomes in Optimal Growth Models. *Econometrica.* 35(1): 1-15.

Krauss, M. B. (1972). Recent Developments in Customs Union Theory: An Interpretive Survey. Journal of Economic Literature 10 (2): 413-436.

Kregel, J. A. (1982). *Macmillan İktisat Serisi İktisadi Büyüme Teorisi*. (Çev: Ömer Gökay). İstanbul: Akbank Kültür Yayınları.

Kreinin, M. E. (1964). On the Dynamic Effects of a Customs Union. Journal of Political Economy. 72(2): 193-195.

Krugman, P. (1979). Increasing Returns, Monopolistic Competition and International Trade. *Journal of International Trade.* 9: 469-479.

Kutan, A. M. ve Yiğit, M. T. (2007). European integration, productivity growth and real convergence. *European Economic Review*. 51: 1370-1395.

Lee, K., Pesaran, M. H. ve Smith, R. (1997). Growth and Convergence in Multi-country Empirical Stochastic Solow Model. *Journal of Applied Econometrics.* 12(4): 357-392.

Levin, A. ve Lin, C. F. (1992). Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite Sample Properties. *Discussion Paper*. Cilt. 92–93. San Diego: San Kaliforniya Üniversitesi.

Levin, A. ve Lin, C. F. (1993). Unit Root Test in Panel Data: New Results. *Discussion Paper.* San Diego: San Kaliforniya Üniversitesi. 93–56.

Levin, A., Lin, C-F., Chu, C-S. J. (2002). Unit root tests in panel data: asymptotic and finite-sample properties. *Journal of Econometrics*. 108: 1-24.

Levine, R. Ve Renelt, D. (1992). A Sensitivity Analysis of Cross-Country Growth Regressions. *The American Economic Review*. Vol. 82(4): 942-963.

Lipsey, R. G. (1957). The Theory of Customs Unions: Trade Diversion and Welfare. *Economica.* 24: 40-46.

Lipsey, R. G. ve Lancester, K. (1956-1957). The General Theory of Second Best. *Review of Economic Studies*. 24(1): 11-32.

Lipsey, R. G. (1960). The Theory of Customs Unions: A General Survey. *Economic Journal*. 70: 496-513.

Lucas, R. E. (1988). On the Mechanism of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*. 22(1): 3-42.

Maddala, G. S. ve Wu, S. (1999). A Comparative Study of Unit Root Tests with Panel Data a New Simple Test. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics.* Özel Baskı. 61: 631–652.

Malthus, T. R. (1985). *An Essay on the Principle of Population*. New York: Penguin.

Manisalı, E. (1971). *Uluslararası Ekonomi Gümrük Birlikleri ve Dinamik Entegrasyon Teorisi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Mankiw, N., Gregory, D. R. ve Weil, D. N. (1992). A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*. 2(107): 407-437.

Matyas, L. ve Sevestre, P. (1996). *The Econometrics of Panel Data: A handbook of the Theory with Applications*. Second Edition. Dordrecht: Kluwer Academy Press.

Meade, J. E. (1955). *The Theory of Customs Unions*. İkinci Baskı. Amsterdam: Nort-Holland Publishing Company. 1966.

Mundell, R. A. (1964). Tariff, Preferences and the Terms of Trade. *Manchester School of Economics and Social Studies*. 32: 1-13.

Myrdal, G. (1959). *An International Economy: Problems and Prospects*. New York: Harper&Brothers.

Nguyen, T. D. ve Ezaki, M. (2005). Regional Economic Integration and its Impacts on Growth, Poverty and Income Distribution: The Case of Vietnam. *The Applied Regional Science Conference (ARSC).Blackwell Publishing Asia Pty*. Ltd.

Nonneman, W. ve Vanhoudt, P. (1996). A Further Augmentation of the Solow Model and the Empirics of Economic Growth for OECD Countries. *Quarterly Journal of Economics*, 111(3): 943-953.

Nordas, H. K., Miroudt, S. ve Kowalski, P. (2006). Dynamic Gains From Trade. *OECD Trade and Policy Working Paper*. 43: 1-53.

Oğuz, O. (1969). *Avrupa Ekonomik Topluluğu*. Ankara: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını.

Oğuztürk, B. S. (2003). Yenilik Kavramı ve Teorik Temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt:8. Sayı:2. Isparta: 253-273.

Otero J., Smith, J. P. ve Giulietti, M. (2005). Testing for Seasonal Unit Roots in Heterogeneous Panels. *Economics Letters.* 86: 229–235.

Özcan, M. F. ve Kutlay, E. M. (2009). *Bundan Sonrası? Senaryo Analizleriyle Türkiye-AB İlişkileri.* Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları.

Özgüven, A. (1988). *İktisadi Büyüme, İktisadi Kalkınma, Sosyal Kalkınma, Planlama ve Japon Kalkınması.* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Pesaran, M. H. (2004). General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. *IZA Discussion Paper*. 1240: 1-39.

Pesaran, M. H. (2006). Estimation and Inference in Large Heterogeneous Panels with a Multifactor Error Structure. *Econometrica.* 74(4): 967-1012.

Pesaran, M. H. (2007). A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence. *Journal of Applied Econometrics*. 22: 265-312.

Pesaran, M. H. ve Yamagata, T. (2008). Testing Slope Homegeneity in Large Panels. *Journal of Econometrics*. 142: 50-93.

Poon, J. P. (1997). The Cosmopolitanization of Trade Regions: Global Trends and Implications, 1965-1990. *Economic Geography*. Sayı: 73(4): 390-404.

Pullen, J. M. (1981). Malthus' Theological Ideas and Their Influence on his Principle of Population. *History of Political Economy*. 13(1): 39-54.

Ramsey, F. P. (1928). A Mathematical Theory of Saving. *Economic Journal*. 152(38): 543-559.

Rebelo, S. (1991). Long-run Policy Analysis and Long-Run Growth. *The Journal of Political Economy*. 99(3): 500-521.

Ricardo, D. (1981). *The Principles of Political Economy and Taxation*. Cambridge University Press.

Rivera-Batiz, L. A. ve Xie, D. (1993). Integration Among Unequals. *Regional Science and Urban Economics*. 23:337-354.

Rivera-Batiz, L. A. ve Romer, P. M. (1991). Economic Integration and Endogenous Growth. *The Quarterly Journal of Economics*. 106(2): 531-555.

Rivera-Batiz, L. A. ve Romer, P. M. (1991). International trade with endogenous technological change. European Economic Review. Elsevier. Cilt. 35(4): 971-1001.

Robson, P. (1987). *The Economics of International Integration*. London: Üçüncü Baskı. Hobbs the Printers Ltd.

Romer, P. M. (1986). Increasing Returns and Long Run Growth. *Journal of Politicial Economy*. 94(5): 1002-1037.

Romer, P. M. (1990). Endogenous Technological Change. *The Journal of Political Economy*. 98(5): 71-102.

Romer, D. (1993). Openness and Inflation: Theory and Evidence. *The Quarterly Journal of Economics*. MIT Press. 108(4): 869-903.

Romer, D. (2006). *Advanced Macroeconomics*. Third Edition. New York: The McGraw-Hill.

Sala-i-Martin, X. X. (1996). Regional Cohesion: Evidence and Theories of Regional Growth and Convergence. *European Economic Review*. 40: 1325-1352.

Saraçoğlu, B. ve Doğan, N. (2005). Avrupa Birliği Ülkeleri ve Avrupa Birliği'ne Aday Ülkelerin Yakınsama Analizi. *İstanbul Üniversitesi VII. Ulusal Ekonometri ve Istatistik Sempozyumu*: 20.01.2012. http://www.ekonometridernegi.org/bildiriler /o10s1.pdf/:1-9.

Savaş, V. (2000). *İktisatın Tarihi*. 4. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Şiriner, İ. ve Doğru, Y. (2006). *Türkiye'de Büyümenin Ekonomi Politiği 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme*. 1. Baskı. Ankara: Dipnot Yayınları.

Skousen, M. (2005). *İktisadi Düşünce Tarihi: Modern İktisatın İnşası*. İkinci Baskı. Ankara: Adres Yayınları.

Sloman, J. (1991). *Economics*. Birinci Baskı. Birleşik Krallık:Harvester Wheatsheaf/Prentice Hall.

Smith, A. (2006). *Milletlerin Zenginliği*. (Çev: Haldun Derin). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*. 70(1): 65-94.

Swan, T. W. (1956). Economic Growth and Capital Accumulation. *Economic Record*. 32(2): 334-361.

Taban, S. (2008). *İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller.* 1. Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tezel, Y. S. (2003). *İktisadî Büyüme*. 2. Baskı. Ankara: İmaj Kitabevi.

Tinbergen, J. (1965). *International Economic Integration*. Amsterdam: Elsevier.

Turhan, S. (2003). Maliye Politikası ve Ekonomik Büyüme, *Maliye Politikası.* Anadolu Üniversitesi Yayınları. 887. Eskişehir.

Türkiye İstatistik Kurumu (2013). *İstatistiksel Tablolar (Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret)*.http://tuikapp.tuik.gov.tr/ulusalgostergeler/degiskenlerUzerindenSorgula.do?durum=acKapa&menuNo=32&altMenuGoster=1&secilenDegiskenListesi.(11.01. 2013)

Tupy, M. L. (2003). EU Enlargement Costs, Benefits, and Strategies for Central and Eastern European Countries. *Policy Analysis*. 489.

Utkulu, U. ve Özdemir, D. (2004). Does Trade Liberalization Cause a Long Run Economic Growth in Turkey?. *Economics of Planning*. 37: 244-267.

Utkulu, U. ve Seymen, Dilek (2004). Trade Competitiveness Between Turkey and the EU: Time Series Evidence. *Turkish Economic Association Discussion Paper*. 2004/8: 1-45.

Uzawa, H. (1965). Optimum Technical Change in an Aggregative Model of Economic Growth. *International Economic Review.* 6: 18-31.

Ülgener, S. F. (1976). *Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme*. Gözden Geçirilmiş 5. Baskı. İstanbul: Der Yayınları. 2.

Vamvakidis, Athanasios (1998). Regional Integration and Economic Growth. *The World Bank Economic Review*. 12(2): 251-270.

Vanhoudt, P. (1999). Did the European Unification Induce Economic Growth*?*. *Review of World Economics*. 135 (2): 193-220.

Vatansever Deviren, N. (2004). Yeni Dış Ticaret Teorileri. *Mevzuat Dergisi*. Sayı: 81(22): 1-13.

Venables, A. (1987). Customs Union and Tarif Reform Under Imperfect Competition. *European Economic Review*. 31: 103-110.

Viner, J. (1950). *The Customs Union Issue*. New York: Carnegie Endowment for International Peace.

Wacziarg, R. (1998). Measuring the Dynamic Gains from Trade, *Policy Research Working Paper Series 2001*. The World Bank: 1-57.

Westerlund, J. (2007). Testing for an Error Correction for Panel Data. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics.* 69 (6).

Westerlund, J. (2008). Panel Cointegration Tests of teh Fisher Effect. *Journal of Applied Econometrics.* 23: 193-233.

Yeldan, E. (2010). *İktisadi Büyüme ve Bölüşüm Teorileri*. (Çev: Murat Yıldırımoğlu ve Harun Öztürkler). Ankara: Efil Yayınevi.

Yerdelen Tatoğlu, F. (2012). *İleri Panel Veri Analizi Stata Uygulamalı*. İstanbul: Beta Yayınları.

Yiğit, M. T. ve Kutan, A. M. (2007). "European Integration, Productivity Growth and Real Convergence". European Economic Review. Elsevier. 51(6): 1370-1395.

Yülek, M. A. (1997). İçsel Büyüme Teorileri, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Kamu Politikaları Üzerine. *Hazine Dergisi*. 6: 1-15.

Zamira, S. S. (2008). Integration, Enlargement and Economic Growth: Assessing the Development Strategy of the European Union. *Unpublished Doctor of Philosophy Thesis in Economics.* Washington, D.C.: American University College of Arts and Social Sciences. 1-52.

5. Basım

EKONOMİYE GİRİŞ

Prof. Dr. Kurban Ünlüönen
Doç. Dr. Ahmet Tayfun

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 120
İktisat No.: 24
ISBN : 978-605-133-019-8
© 5. Basım, Ekim 2016

EKONOMİYE GİRİŞ

Prof. Dr. Kurban Ünlüönen - Doç. Dr. Ahmet Tayfun

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek - naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ünlüönen. Kurban., Tayfun, Ahmet.
Ekonomiye Giriş */ Kurban Ünlüönen - Ahmet Tayfun*
5. Basım, XII + 242 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-019-8
1. Arz 2. Talep 3. Denge 4. Milli Gelir 5. İstihdam

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Ekonomiye Giriş kitabı ilk defa ekonomi dersi okuyacak öğrenciler ve ekonomiye ilgi duyanlar için kolay anlaşılabilecek şekilde sade bir dille kaleme alınmıştır. Kitap birbirini takip eden ve tamamlayan toplam on dört bölümden oluşmaktadır.

Bölümlerde sırayla; ekonomik düşüncelerin tarihi gelişimi ve ekonomi ile ilgili temel kavramlar, ekonominin temel sorunları, talep ve talep esnekliği, arz ve arz esnekliği, piyasa ve fiyat oluşumu, tüketici dengesi, üretim ve üretici dengesi, tam rekabet ve aksak rekabet piyasalarında firma dengesi, milli gelir, istihdam ve işsizlik, gelir dağılımı, para ve banka, dış ticaret, büyüme ve kalkınma konuları ele alınmıştır. Konuların anlaşılıp anlaşılmadığını ölçmek amacıyla her bölümün sonuna hem klasik hem de çoktan seçmeli sorular konulmuştur.

Kitabın öğrencilere ve okuyanlara faydalı olması dileğiyle…

Prof. Dr. Kurban Ünlüönen

Doç. Dr. Ahmet Tayfun

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
EKONOMİK DÜŞÜNCELERİN TARİHİ GELİŞİMİ VE EKONOMİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. EKONOMİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER....2
1.1.1. Romalıların Ekonomik Düşünceleri....2
1.1.2. Orta Çağ'da Ekonomik Düşünceler....2
1.1.3. Klasik Ekonomik Düşünce....3
1.1.4. Neo-Klasik Ekonomi Düşüncesi....3
1.2. EKONOMİNİN TANIMI....4
1.3. EKONOMİ VE DİĞER BİLİM DALLARI....5
1.4. EKONOMİDE YÖNTEM KURAM VE UYGULAMA....6
1.5. EKONOMİK FAALİYETLER VE ÖZELLİKLERİ....7
1.6. EKONOMİDE TEMEL KAVRAMLAR....8
1.6.1. İhtiyaç....8
1.6.2. Mal ve Hizmet....9
1.6.3. Nedret (Kıtlık) Kanunu....11
1.6.4. Fayda....11
1.6.5. Değer ve Fiyat....13
1.6.6. Para....14
1.6.7. Gelir ve Servet....14
1.6.8. İktisadilik ve Verimlilik (Prodüktivite)....14
1.6.9. Kârlılık (Rantabilite)....15
1.6.10. Tüketim....15
1.6.11. Üretim....16
1.6.12. Üretim Faktörleri....16
SORULAR....18

BÖLÜM 2
EKONOMİNİN TEMEL SORUNLARI

2.1. KAYNAKLARIN TAM KULLANIMI....22
2.2. KAYNAKLARIN ETKİN KULLANIMI....25
2.2.1. Hangi Mal ve Hizmetler Ne Kadar Üretilecek?....25

2.2.2. Üretim Hangi Yöntemlerle, Nasıl Yapılacak?....26
2.2.3. Mal ve Hizmetler Kimler İçin Üretilecek? 26
2.3. EKONOMİK SİSTEMLER....27
2.3.1. Kapitalist Sistem ve Piyasa Ekonomisi....28
2.3.2. Sosyalist Sistem ve Merkezi Planlama....30
2.3.3. Karma Ekonomik Sistem....31
SORULAR....33

BÖLÜM 3
TALEP VE TALEP ESNEKLİĞİ

3.1. TALEBİN TANIMI....36
3.2. TALEP ÇİZELGESİ VE TALEP EĞRİSİ....36
3.3. TALEBİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER....37
3.4. TALEP ESNEKLİĞİ (TALEP ELASTİKİYETİ)....42
3.4.1. Talebin Fiyat Esnekliği....42
3.4.2. Talep Esnekliğini Etkileyen Başlıca Faktörler....44
3.4.3. Çeşitli Esneklik Durumları....44
3.4.4. Talebin Gelir Esnekliği....47
3.4.5. Talebin Çapraz Esnekliği....49
SORULAR....51

BÖLÜM 4
ARZ VE ARZ ESNEKLİĞİ

4.1. ARZIN TANIMI 54
4.2. ARZ ÇİZELGESİ VE ARZ EĞRİSİ....54
4.3. ARZI ETKİLEYEN FAKTÖRLER....55
4.4. ARZ ESNEKLİĞİ....58
4.5. ÇEŞİTLİ ESNEKLİK DURUMLARI....59
4.6. ARZ ESNEKLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER....63
SORULAR....67

BÖLÜM 5
PİYASA VE FİYAT OLUŞUMU

5.1. PİYASA KAVRAMI 70
5.2. PİYASA ÇEŞİTLERİ 71
5.2.1. Tam Rekabet Piyasası 71
5.2.2. Aksak Rekabet Piyasaları 72
5.2.2.1. Monopol Piyasa 72
5.2.2.2. Monopollü Rekabet Piyasası 73
5.2.2.3. Oligopol Piyasası 73
5.3. PİYASADA FİYAT OLUŞUMU 74
5.4. PİYASA FİYATINDAKİ DEĞİŞMELER 77
5.5. ÜRETİCİ VE TÜKETİCİ RANTI 80
5.6. ÖRÜMCEK AĞI TEOREMİ 81
5.7. DEVLETİN FİYATLARA MÜDAHALESİ (Devletin Piyasa Dengesine Müdahalesi) 83
5.7.1. DEVLETİN FiYATLARA DOLAYLI MÜDAHALESİ 83
5.7.2. DEVLETİN FiYATLARA DOLAYSIZ MÜDAHALESİ 84
5.7.2.1. Tavan Fiyat Uygulaması 84
5.7.2.2. Taban Fiyat Uygulaması 85
SORULAR 86

BÖLÜM 6
TÜKETİCİ DENGESİ (FAYDA MAKSİMİZASYONU)

6.1. MARJİNAL FAYDA YAKLAŞIMI İLE TÜKETİCİ DENGESİ 90
6.2. KAYITSIZLIK EĞRİLERİ YAKLAŞIMI İLE TÜKETİCİ DENGESİ 92
6.2.1. Kayıtsızlık Eğrileri 93
6.3. MARJİNAL İKAME ORANI 97
6.4. TİPİK OLMAYAN KAYITSIZLIK EĞRİLERİ 98
6.5. BÜTÇE DOĞRUSU 99
6.6. GELİR VE FİYAT DEĞİŞMELERİNİN BÜTÇE DOĞRUSUNA ETKİSİ 100
6.7. TÜKETİCİ DENGESİ (FAYDA MAKSİMİZASYONU) 103
6.8. TÜKETİCİ DENGESİNDEKİ DEĞİŞMELER 104
SORULAR 107

BÖLÜM 7
ÜRETİM VE ÜRETİCİ DENGESİ

7.1. ÜRETİM FONKSİYONU 110
7.2. KISA DÖNEM VE AZALAN VERİMLER KANUNU 111
7.3. UZUN DÖNEM VE ÖLÇEK EKONOMİSİ 113
7.4. ÜRETİCİ DENGESİ (KÂR MAKSİMİZASYONU) 114
7.5. EŞ ÜRÜN EĞRİSİ 114
7.6. EŞ MALİYET DOĞRULARI 116
7.7. EŞ ÜRÜN EĞRİLERİ YAKLAŞIMIYLA ÜRETİCİ DENGESİ 117
7.8. ÜRETİCİ DENGESİNDEKİ DEĞİŞMELER 118
7.9. ÜRETİM MALİYETLERİ 119
7.10. KISA DÖNEM MALİYET EĞRİLERİ 120
7.11. UZUN DÖNEM ORTALAMA MALİYET EĞRİSİ 123
7.12. GELİR (HASILAT) 125
SORULAR 127

BÖLÜM 8
TAM REKABET VE AKSAK REKABET PİYASALARINDA FiRMA DENGESİ

8.1. TAM REKABET PİYASASINDA FİRMA DENGESİ 130
8.1.1. Toplam Maliyet-Toplam Gelir Yaklaşımı 130
8.1.2. Marjinal Maliyet-Marjinal Gelir (Hasılat) Yaklaşımı 132
8.2. UZUN DÖNEM FİRMA DENGESİ 134
8.3. MONOPOL PİYASADA FİRMA DENGESİ 135
8.3.1. Toplam Gelir ve Toplam Maliyete Göre Firma Dengesi 137
8.3.2. Marjinal Maliyet ve Marjinal Gelire Göre Firma Dengesi 137
8.4. MONOPOLDE FİYAT FARKLILAŞTIRILMASI 138
8.5. MONOPOLCÜ REKABET PİYASASINDA FİRMA DENGESİ 139
8.6. OLİGOPOL PİYASADA FİRMA DENGESİ 140
SORULAR 142

BÖLÜM 9
MİLLİ GELİR

9.1. MİLLİ GELİR İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 146
9.1.1. Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) 146
9.1.2. Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) 147
9.1.3. Safi Milli Hasıla (SMH) 149
9.1.4. Milli Gelir (MG) 149
9.1.5. Kişisel Gelir (KG) 150
9.1.6. Harcanabilir Gelir 150
9.1.7. Kişi Başına Düşen Milli Gelir 150
9.2. KİŞİ BAŞINA DÜŞEN MİLLİ GELİR VE ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR 151
9.3. MİLLİ GELİR HESAPLAMA YÖNTEMLERİ 152
9.3.1. Üretim Yöntemi 153
9.3.2. Gelir Yöntemi 153
9.4.2. Harcamalar Yöntemi 154
9.5. GSMH DEĞERİNİN ÖLÇÜLMESİNDE BAZI PROBLEMLER 155
9.6. MİLLİ GELİRİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER 156
9.6.1. Tüketim Harcamaları ve Tüketim Fonksiyonu 156
9.6.2. Tasarruf ve Tasarruf Fonksiyonu 158
9.6.3. Yatırım ve Yatırım Fonksiyonu 159
9.6.4. Yatırımları Belirleyen Faktörler 160
9.7. MİLLİ GELİR DENGESİ VE ÇARPAN 161
9.7.1. Çarpan ve Hızlandıran 162
9.7.1.1. Çarpan 162
9.7.1.2. Hızlandıran 163
9.7.1.3. Süper Çarpan 164
SORULAR 164

BÖLÜM 10
İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

10.1. AÇIK İŞSİZLİK 169
10.2. GİZLİ İŞSİZLİK 171
10.3. İŞSİZLİK MALİYETİ 171
10.4. GENEL İŞSİZLİK ORANININ HESAPLANMASI 171
10.5. İSTİHDAM POLİTİKASININ AMAÇLARI 173
SORULAR 175

BÖLÜM 11
GELİR DAĞILIMI

11.1. KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI 178
11.1.1. Lorenz Eğrisi Yöntemi 179
11.1.2. Gini Katsayısı Yöntemi 180
11.2. KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI ADALETSİZLİĞİNİN SEBEPLERİ....180
11.3. FONKSİYONEL GELİR DAĞILIMI 181
11.3.1. Tabiat Faktörünün Geliri: Rant 181
11.3.2. Emeğin Geliri: Ücret 182
11.3.3. Sermayenin Geliri: Faiz 185
11.3.4. Müteşebbisin Geliri: Kâr 186
11.4. BÖLGESEL GELİR DAĞILIMI 186
11.5. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK POLİTİKALAR 190
SORULAR 191

BÖLÜM 12
PARA VE BANKA

12.1. PARA 194
12.1.1. Paranın Özellikleri 194
12.1.2. Paranın Tanımı ve Fonksiyonları 195
12.1.3. Para Çeşitleri 196
12.1.4. Para Talebi 197
12.1.5. Para Arzı 199
12.1.6. Para Sistemleri 200
12.1.7. Para Teorileri 201
12.2. BANKA 202
12.2.1. Merkez Bankası 202
12.2.2. Para Politikasının Araçları 204
12.2.2.1. Zorunlu Rezerv Oranları 204
12.2.2.2. Reeskont Oranı 204
12.2.2.3. Açık Piyasa İşlemleri 205
12.3. PARANIN KIYMETİNDEKİ DEĞİŞMELER 205
12.3.1. Enflasyon 208
12.3.2. Deflasyon 210

12.3.3. Devalüasyon....211
12.3.4. Revalüasyon....211
12.3.5. Stagflasyon....212
SORULAR....213

BÖLÜM 13
DIŞ TİCARET

13.1. ÖDEMELER DENGESİ....216
13.2. DÖVİZ PİYASASI....220
13.3. DÖVİZ KURUNUN OLUŞUMU....220
13.4. DÖVİZ PİYASASINDA DENGE VE DÖVİZ KURU....220
13.5. DIŞ TİCARET POLİTİKASI....222
13.5.1. Dış Ticaret Politikasının Amaçları....222
13.5.2. Dış Ticaret Politikasının Araçları....222
SORULAR....227

BÖLÜM 14
BÜYÜME VE KALKINMA

14.1. BÜYÜME MODELLERİ....230
14.2. BÜYÜME HIZI....231
14.3. KALKINMA MODELLERİ....234
14.3.1. Dengeli Kalkınma....234
14.3.2. Dengesiz Kalkınma....234
14.4. EKONOMİK KALKINMANIN BAŞLICA TÜRLERİ....234
14.5. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ....235
14.5.1. Ekonomik Özellikler....235
14.5.2. Demografik Özellikler....235
14.5.3. Sosyo-Kültürel Özellikler....235
14.6. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE KALKINMAYI ENGELLEYİCİ FAKTÖRLER....236
14.6.1. Hızlı Nüfus Artışı....236
14.6.2. Girişimci Ruhunun Eksikliği....236

14.6.3. Politik Engeller 236
14.6.4. Yetersiz İnsan Kaynakları 236
14.6.5. Doğal Kaynakların Yetersizliği 237
14.6.6. Yetersiz Sermaye Birikimi 237
14.6.7. Finansal Piyasaların Yetersizliği 237
14.6.8. Sosyal ve Kültürel Engeller 237
14.6.9. İktisat Politikası Değişikliklerine Direnme 237
14.7. DÜNYADAKİ GELİR DAĞILIMINA GÖRE EKONOMİK GELİŞMENİN BAZI GÖSTERGELERİ 238
SORULAR 240
KAYNAKLAR 241

KAYNAKLAR

Aklin, Erdoğan, *Fiyat Teorisi,* İstanbul, 1987.

Ardıç, Oğuzhan, *Makro İktisat*, Ankara, 2004.

Arıkan, Rauf, *Ekonomi*, Ankara, 2001.

Bocutoğlu, Ersan, M. Berber, K. Çelik, *İktisada Giriş*, Trabzon, 1998.

Bulmuş, İsmail, *Mikroiktisat*, Ankara, 1994.

Büyükerşen, Yılmaz, E. Han, *İktisada Giriş*, Ankara, 1987.

Büyükerşen, Yılmaz, E. Ataç, *İktisada Giriş*, Ankara, 1987.

Campbell, R. McConnel, *Economics Principles, Problems, and Policies,* New York, 1987.

Çöloğlu, Halit, *Stagflasyon 1975-1980 Türkiye Bunalımı*, Ankara, 1983.

Demirci, Rasih, R. Arıkan, İ.B. Erdoğan, *Genel Ekonomi Mikro Makro,* Ankara, 1992.

Dinler, Zeynel, *İktisada Giriş*, Bursa, 2002.

Divitçioğlu, Sencer, *Miktoiktisat*, İstanbul, 1965.

Dornbusch, Rudiger, S. Fisher, *Makroekonomi*, İstanbul, 1998. (Çevirenler: S. Ak, M. Füsunoğlu, E. Yıldırım, R. Yıldırım)

DPT, *İller ve Bölgeler İtibariyle Gayri Safi Yuriçi Hasıladaki Gelişmeler (1987-2000),* Ankara, 2003.

Eğilmez, Mahfi, Ercan, Kumcu, *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması,* İstanbul, 2004.

Ertek, Tümay, *Mikroekonomiye Giriş*, İstanbul, 2003.

Hamitoğulları, Başir, *İktisadi Sistemlerin Temelleri*, İstanbul, 1988.

Hatipoğlu, Zeyyat, *İktisada Giriş*, İstanbul, 1994.

İçöz, Orhan, M. Kozak, Turizm Ekonomisi, Ankara, 2002.

Kepenek, Yakup, *Türkiye Ekonomisi*, Ankara, 1990.

Kurmuş, Orhan, *İktisat Tarihinin Doğuşu*, Ankara, 1982.

Lecaillon J., *İktisada Giriş*, İstanbul, (Çev. Ö. R. Turanlı).

Lipsey, Richard G., P.O. Steiner, D.D. Purvis, *İktisat 1*, (Çev. Ömer Faruk Batırel ve diğ.)

Lipsey, Richard G., P.O. Steiner, D.D. Purvis, *İktisat 2*, (Çev. Ömer Faruk Batırel ve diğ.)

Oğuz, Orhan, *İktisada Giriş*, İstanbul, 1992.

Oğuz, Orhan, İlhan Uludağ, *Genel Ekonomi I*, İstanbul, 1981.

Oktay, Ertan, *Makro İktisat*, Ankara, 1992.

Öçal ,Tezer, Ö.F. Çolak, A.H. Çermikli, S. Tocay, *İktisat*, Ankara, 1997.

Özelmas, Ekrem, *İktisada Giriş*, İstanbul,1984.

Öçal, Tezer, *Para Teorisi*, Ankara, 1990.

Özgüven, Ali, *İktisat Bilimine Giriş*, İstanbul.

Parasız, İlker, *Modern Makro Ekonominin Temelleri*, Bursa, 2000.

Parasız, M. İlker, *İktisadın ABC'si,* Bursa, 1996.

Parkin, Michael, *Economics*, New York, 1998.

Seyidoğlu, Halil, *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, Ankara, 1992.

Salvatore, Dominick, E.A. Diulio, *İktisat İlkeler ve Kavramlar*, Ankara, 1985. (Yay. Haz. Cem Alpar).

Şimşek, Salih, M.K. Aydın, *İktisat,* Adapazarı, 1999.

Şimşek, Salih, M.K. Aydın, *İktisat Bilimine Giriş*, İstanbul, 2002.

Tunca, Zafer, *Makro İktisat*, İstanbul, 2001.

Türkay, Orhan, E. Aklin, *İktisada Giriş*, Eskişehir, 2001.

Uluatam, Özhan, *Makro İktisat*, Ankara, 1998.

Ünlüönen, Kurban, "Kapitalizmin Başlıca Müesseseleri", *D.Ü. Hukuk Fakültesi Degisi*, 1992. Sayı:5.

Ünlüönen, Kurban, Ahmet Tayfun, Arzu Kılıçlar, Turizm Ekonomisi, Ankara, 2007.

Ünsal, Erdal M., *Makro İktisat*, Ankara, 2001.

Üstünel, Besim, *Makro Ekonomi*, İstanbul, 1990.

Yücel, İlhan, *Makro Ekonomi*, Adana, 1978.

Zarakolu, Avni, *İktisat İlminin Temel İlkeleri Cilt 1*, Ankara, 1975.

Zarakolu, Avni, *İktisat İlminin Temel İlkeleri Cilt 2*, Ankara, 1976.

www.tuik.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.tcmb.gov.tr

www.hazine.gov.tr

www.worldbank.org

www.oecd.org

Geliştirilmiş 3. Basım

ELEKTRONİK TİCARET
E-TİCARET

Gazanfer Erbaşlar
Şükrü Doruk

Genel Bilgiler
Hukuksal Düzenlemeler
Belge Düzeni ve Muhasebe İşlemleri

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 360
İşletme No.: 71
ISBN: 978-605-133-262-8
© Geliştirilmiş 3. Basım, Nisan 2016

ELEKTRONİK TİCARET E-TİCARET
Gazanfer Erbaşlar
Şükrü Doruk

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -yildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erbaşlar, Gazanfer. Doruk, Şükrü
Elektronik Ticaret E-Ticaret / *Gazanfer Erbaşlar - Şükrü Doruk*
Geliştirilmiş 3. Basım, XX + 480 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-262-8
1. e-satış 2. e-müşteri 3. e-muhasebe

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Geçtiğimiz yüzyılın son döneminde bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı gelişme sonucu elektronik ticaret giderek yaygınlaşmaktadır. Uluslararası rekabette üstünlük sağlayanlar, iletişim ve bilgi teknolojilerini yoğun olarak kullanan kesimlerdir. Bilimsel araştırmalardan elde ettikleri sonuçları ekonomiye kazandıran bu kesimlerin uluslararası pazarlarda rekabet üstünlüğüne sahip olmaları da doğaldır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan bu gelişmeler, sayısal biçime dönüştürülmüş yazılı metnin, ses ve video görüntülerinin çok hızlı bir şekilde işlenmesini, iletilmesini ve depolanmasını olanaklı kılmıştır. Bunun yanı sıra toplumların tüm kesimlerinde, günlük yaşamın her alanında bilgisayar kullanımının çağın gereği olduğu bilinci oluşmaktadır, işte bu önemli iki gelişme, ekonomik kalkınmanın ve toplumsal refahın sağlanmasında elektronik ticarete stratejik bir önem kazandırmaktadır.

İnsanlık tarihinin geçirdiği en önemli değişimlerden biri olan Sanayi Devrimi beraberinde sosyal değişimleri de getirerek yeni bir üretim tarzı ve yaşam biçimi yaratmıştı. Sanayi toplumu ile insanlığın yaşadığı değişim ve dönüşüm süreci günümüzde de bilgi toplumuna dönüşüm süreci şeklinde yaşanmaktadır. Bu süreç bir süredir yoğun olarak yaşanmaktadır. Bu süreci ve gelecekteki toplumsal ve ekonomik yapıyı tanımlayabilmek için “Bilgi Toplumu”, “Sanayi Sonrası Toplum”, “Enformasyon Toplumu” veya “Kapitalist Ötesi Toplum” gibi terimlerle ifade edilmeye çalışılmaktadır. Yapılan tüm tanımlamalar da göstermektedir ki gerek sosyal gerekse ekonomik alanda yaşanan bir değişim söz konusudur. Bilginin rolü artarak önem kazanmakta ve bilişim teknolojileri yeni yönelimde lokomotif görevini üstlenmektedir.

Üretim sistemleri ve iş süreçlerinin dayandığı teknolojik tabandaki değişimler belirleyici bir konuma gelmiştir. Mikro elektronik, bilgisayar ve telekomünikasyon teknolojileri ve bunların bileşimi olan enformasyon teknolojilerindeki gelişimler değişimin belirleyici unsuru olmaktadır. Bu süreçte teknoloji, üretim faktörlerinde değişimler yaratmakta ve üretim faktörleri arasındaki nispi önemi de değiştirmektedir. Bu süreçte teknoloji rekabet üstünlüğünün belirleyici unsuru olmaktadır.

Ekonomide ve uluslararası ticaretteki küreselleşme, bilgi teknolojilerinin gelişimi ve yaygınlaşması çağımızın en önemli gelişmeleri arasındadır. Bilişim teknolojilerinde yaşanan bu gelişmeler birçok yeni sektöründe oluş-

masına, var olan sektörel yapılarda değişik yapılanmalara gidilmesine neden olmuştur. Bunlardan birisi de elektronik ticarettir. Uzun yıllardır elektronik ticaret araçları mevcut olmasına karşın özellikle son 5 yılda internetin yaygınlaşması sonucunda açık ağlar üzerinden yapılan elektronik ticaret ivme kazanmış ve günlük yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olma yolunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Henüz başlangıç aşamasında kabul edebileceğimiz elektronik ticaret kavramı yoğun olarak tartışılmakta ve gelişimi için ulusal ve uluslararası düzeyde pek çok çalışma yapılmaktadır.

Gelişen dünyada internetle yakından bağlantılı olması gereken sadece şirketler ve bunların çalışanları değil. Artık iletişim yaşamımıza girmiş olan internet, bizi ister istemez içine çekiyor ve zaman gösteriyor ki kullanıcı olarak kalanlar bile potansiyel müşteri kitlesinin içine giriyorlar. Şirketlerin bulundukları sektörlerde ya da ek alanlarda internet üzerinden faaliyet göstermeleri o şirketin müşterilerini ve hedef kitlelerini zaten internet müşterileri hâline getirmektedir. Buna ek olarak internetin getirdiği kolaylık ve bu ortamda alışverişin pratik ve zamandan kazandıran özelliği şirketlerle doğrudan müşteri ve satıcı ilişkisi olmayan ama belli talepleri olan grupları internet üzerinden araştırma yapmaya, karşılaştırma, seçim ve alım yapmaya teşvik ediyor.

Yani internet ve özellikleri, genel olarak tüm kullanıcıları internet müşterileri hâline getiriyor.

Gazanfer Erbaşlar
Şükrü Dokur
Bursa 2016

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. Bölüm: ELEKTRONİK TİCARETİN TANIMI, AMAÇLARI VE ARAÇLARI 3

1.1. Elektronik Ticaretin Tanımı 3
1.1.1 İnternetin Geçmişi 5
1.1.1.1 İnternet Tarihinde İlkler 8
1.1.2 İnternet Üzerinden E-Ticaretin Çalışma Yapısı 12
1.1.3 İnternetteki Kullanıcı Potansiyeli 13
1.1.3.1 İnternetin Günümüzdeki Mevcut Durumu 25
1.1.3.1.1 Avrupa'da İnternet Üzerinden Alışveriş Yapanlar Dört Farklı Gruba Ayrıldı 28
1.1.3.2 Türkiye İnternet Verileri 29
1.1.3.3 Dünya Genelinde E-Ticaret 31
1.1.3.4 İnternetin Geleceği 33
1.1.3.5 Türkiye Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı, İnternet Girişimciliği ve E-Ticaret Sektörü 42
1.2 Geleneksel Ticaretle Elektronik Ticaretin Karşılaştırılması 50
1.2.1 Elektronik Ticaretin Avantajları 50
1.2.2 Elektronik Ticaretin Dezavantajları 51
1.2.3 Elektronik Ticaret ile Klasik Ticaret Arasındaki Farklar 53
1.3 Elektronik Ticaretin Araçları 54
1.3.1 Elektronik Ticaretin Geleneksel Araçları 55
1.3.2 Elektronik Ticaretin Yeni Araçları 56
1.3.2.1 WWW (World Wide Web) 56
1.3.2.2 Elektronik Posta (E-mail) 56
1.3.2.3 Dosya Taşıma Protokolü (FTP) 56
1.3.2.4 Haber Ağları (USENET-NETNEWS) 57

2. Bölüm: ELEKTRONİK TİCARET GENEL BİLGİLER 59

2.1 Elektronik Ticaretin Türleri 59
2.1.1 B2C E-Ticaret Modeli 60
2.1.2 B2B E-Ticaret Modeli 61
2.1.3 C2B E-Ticaret Modeli 62
2.1.4 C2C E-Ticaret Modeli 63
2.1.5 B2E (Business to Employee - İşletmeden Çalışanına) 64

2.1.6 B2G (Busines to Government - İşletmeden Devlete) 64
2.1.7 G2B (Government to Business-Devletten İşletmeye) 64
2.1.8 G2G (Government to Government-Devletten Devlete) 64
2.1.9 G2C (Government to Citizen-Devletten Vatandaşa) 65
2.1.10 C2G (Citizen To Government-Vatandaştan Devlete) 65
2.2 Mobil Ticaret (M-Ticaret) Ülkemizde Mobil E-Ticaret 65
2.2.1 Mobil Ticaretin Tarihçesi 65
2.2.2 Mobil Ticaretin Ülkemizdeki Durumu 67
2.2.3 Mobil E-Ticaret 67
2.2.4 Mobil E-Ticaretin Avantajları 68
2.2.5 Mobil E-Ticaret Modelleri 69
2.2.6 Mobil E-Ticaret Sitesi Tasarımında Dikkat Edilmesi Gerekenler 70
2.2.7 Mobil Site Tasarımında Kullanılan Yaklaşımlar 70
2.2.8 Mobil Pazarlamada Dikkate Alınacak Kurallar 73
2.2.9 Mobil Pazarlamada 16 Önemli Unsur 76
2.2.10 Mobil Reklam Harcamaları 77
2.2.11Türkiye'de Mobil Ticarete Yönelmeniz Gerektiğini Gösteren 5 Önemli Veri 79
2.2.12 Nesnelerin İnterneti (Internet of Things) 80
2.2.12.1 Internet of Things Örnekleri 82
2.2.12.2 Türkiye'de Internet of Things 83
2.2.12.3 "Nesnelerin İnterneti'' Neleri Nasıl Değiştirecek? 84
2.3 Elektronik Ticaretin Ortaya Çıkardığı Değişimler ve Elektronik Ticaretin Etkileri 87
2.3.1 Elektronik Ticaretin Ekonomik Hayata Etkileri 88
2.3.1.1 E-Ticaretin Yönetime Etkileri 89
2.3.1.2 E-Ticaretin Reklamcılığa ve Pazarlamaya Etkileri 90
2.3.1.3 E-Ticaretin Üretim Sürecine Etkisi 91
2.3.1.4 E-Ticaretin KOBİ'lere Etkileri 92
2.3.1.5 E-Ticaretin Bireye ve Topluma Etkileri 94
2.3.1.5.1 E-Ticaretin Tüketiciye ve Alışverişe Etkileri 94
2.3.1.5.2 Sosyal Yaşama Etkileri 94
2.3.1.5.3 Ekonomik Yaşama Etkileri 95
2.3.1.6 Elektronik Ticaretin Üreticilere Etkileri 95
2.3.1.7 Elektronik Ticaretin Tüketicilere Etkileri 96
2.3.1.8 Elektronik Ticaretin İşletmelere Etkileri 97
2.3.1.9 E-Ticaretin Tüketiciye ve Alışverişe Etkileri 97

2.4 Elektronik Ticaret İşlemleri 99
2.5 Elektronik Ticarette Dikkat Edilecek Noktalar 100
2.5.1 Web Sitesinin Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Noktalar 100
2.5.1.1 İnternet üzerinde E-Ticaret Sayfası Oluşturma Adımları 101
2.5.2 Elektronik Ticarette Siparişin Alınmasında Dikkat Edilecek Noktalar 104
2.5.3 Elektronik Ticarette Bedelin Ödenmesinde Dikkat Edilecek Noktalar 105
2.5.4 Elektronik Ticarette Alınan Mal veya Hizmetin Teslimatında Dikkat Edilecek Noktalar 106
2.5.5 Elektronik Ticarette "Garanti" Hizmeti Verilmesinde Dikkat Edilecek Noktalar 107
2.5.6 Elektronik Ticarette İadelerde Dikkat Edilecek Noktalar 108
2.5.7 Elektronik Ticarette Gizlilik Politikasında Dikkat Edilecek Noktalar 108
2.5.8 Elektronik Ticarette Güvenli Alışveriş İçin Dikkat Edilecek Noktalar 109
2.6 Elektronik Ticaretin Tarafları 110
2.7 Elektronik Ticarette Ödeme Yöntemleri 111
2.8. Elektronik Ticarette Ödeme Araçları 113
2.8.1 Kredi Kartı 113
2.8.2 Elektronik Para 113
2.8.3 Elektronik Çek 114
2.8.4 Diğer Ödeme Araçları 114
2.8.5 Ödeme Sistemlerinde Yeni Dönem Trendler 115
2.8.5.1 iBeacon ile Alışveriş Sistemi 118
2.9. Elektronik Ticarette Müşteri Kavramı ve Özellikleri 119
2.9.1. İnternet Müşterisinin Tanımı 120
2.9.2 Elektronik Ticarette Müşteri Memnuniyetinin Sağlanması 124
2.9.3 Elektronik Ticarette Müşteri Çeşitleri 124
2.9.3.1 Acemiler 125
2.9.3.2 Orta Düzeydekiler 126
2.9.3.3 Uzmanlar 126
2.9.4 Elektronik Ticarette Müşterilerin Şirketlere Sağlayacakları Sınırsız Kaynaklar 127
2.9.5 İnternet Reklamcılığı 130
2.9.5.1 İnternet Reklamcılığı Nedir? 130
2.9.5.2 İnternet Reklamcılığının Tarihçesi 130
2.9.5.3 İnternette Reklam Uygulama Şekilleri 131
2.9.6 İnternet Reklamcılığında Tasarım Sorunları 133
2.9.6.1 Banner Reklamlar 134
2.9.6.2 Banner Reklamlarda Tasarım 134
2.9.6.2.1 Tipografi 136

2.9.6.2.2 Renk 137
2.9.6.2.3 Animasyon 139
2.9.6.3 Etkili Banner Tasarımı 140
2.9.6.4 Türkiye Dijital Reklam Pazarı 143
2.9.6.5 Dünya Mobil Reklam Harcamaları 145
2.9.7 İnternette Marka Olmak 146
2.9.7.1 İnternette Marka Olmanın Anahtarları 147
2.9.7.2 Webde Marka Olmak İçin Gerekenler 148
2.9.7.3 E-Marka Olmada Aşamalar 151
2.9.7.4 E-Mail ve Marka İlişkisi 154
2.10 Tüketicilerin Korunması Sorunu 157
2.10.1 Türkiye'de Tüketicinin Bilgilendirilmesi ve Örgütlenmesi Konusunda Şu Aşamaların İzlenmesi Gerekecektir 160
2.10.2 Elektronik Kayıtların İspat Gücü 164
2.10.3 Türk Vergi Hukukunda Elektronik Defter, Belge ve Kayıt Kavramlar 165
2.11 Türkiye'de ve Dünyada Elektronik Ticaretin Mevcut Durumu Yapılan Çalışmalar 174
2.11.1 Dünyada Elektronik Ticaret Uygulama ve Çalışmaları 175
2.11.1.1 G7 Ülkelerinde Elektronik Ticaret Konusunda Yapılan Çalışmalar 175
2.11.1.2 Japonya'da Elektronik Ticaret Konusunda Yapılan Çalışmalar 177
2.11.1.3 Avrupa Birliği'nde Elektronik Ticaret Konusunda Yapılan Çalışmalar 178
2.11.1.4 Avustralya'da Elektronik Ticaret Konusunda Yapılan Çalışmalar 179
2.11.1.5 ABD'de Elektronik Ticaret Konusundaki Çalışmalar 180
2.11.1.6 Türkiye'de Elektronik Ticaretin Durumu 181
2.11.1.6.1 E-Ticaretin Türkiye'de Gelişmesi ve Özendirilmesi İçin Devletin Yapması Gereken Girişimler 189
2.11.1.6.2 E-Ticaret Kurulu (ETİK) 190
2.11.1.7 Çin'de E-Ticaret 191
2.12 Elektronik Ticarette Pazar Araştırması ve Pazarlama 193
2.12.1 İnternet Üzerinden Ürün Satarken Uygulanacak Kurallar 193
2.12.2 İnternette Pazar ve Pazarlama Araştırması 196
2.13 KOBİ'ler İçin Elektronik Ticaret ve Elektronik İş Paketi 198
2.13.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) ve E-Ticaret 198
2.14 Elektronik Ticaretin Etkileri ve Karşılaşılan Sorunlar 199
2.14.1 Elektronik Ticaretin Olumlu Etkileri 199
2.14.2 Elektronik Ticaretin Olumsuz Etkileri 201

2.14.2.1 Finansal Sorunlar 202
2.14.2.2 Yasal Sorunlar 203
2.14.2.3 Altyapı Sorunları 205
2.15 Elektronik Ticarette Güvenlik 206
2.15.1 Açık Şifreleme 206
2.15.2 Gizli (Simetrik) Anahtar Algoritmaları 207
2.15.3 Anomim (Simetrik Olmayan) Anahtar Algoritmalar 208
2.15.4 Sayısal İmza 209
2.15.5 Onay Kurumları & Elektronik Kimlik Belgesi 209
2.15.6 SET (Secure Electronic Transactions) 209
2.15.7 Veri Gizliliğinin Korunması 213
2.15.8 Veri Bütünlüğünün Korunması 213
2.15.9 İşleme Katılan Diğer Partilerin Kimliklerinin Doğrulanması 213
2.15.10 SET Altyapı Bileşenleri 213
2.15.10.1 Sanal Cüzdan (Virtual Wallet) 213
2.15.10.2 Sanal POS (Virtual POS) 214
2.15.10.3 Ödeme Çıkışyolu (Payment Gateway) 214
2.15.10.4 Sertifika Otoritesi (Certificate Authority) 214
2.15.10.5 SET İşlem Akışı 214
2.15.10.6 3D SET (Three Domain Secure Electronic Transaction) 215
2.15.10.6.1 3-D Mimarisinin Avantajları 216
2.16 Elektronik Ticarette Dış Ticaret 217
2.16.1 Ülkemizin Dış Ticaretinde E-Ticaret 221
2.16.1.1 Ülkemiz Dış Ticareti Açısından E-Ticaretin Önemi 221
2.16.1.2 Ülkemiz Dış Ticaretinde E-Ticaretin Payı 223
2.16.2 Dış Ticarette E-Gümrük ve Türkiye Uygulaması 223
2.16.2.1 Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri (BİLGE) Sisteminde Gümrük Giriş (İthalat) İşlemleri 226
2.17 E-Lojistik 234
2.17.1 E-Lojistiğin Tanımı 234
2.17.2 E-Ticaretin E-Lojistiğe Etkileri 235
2.17.3 E-Lojistiğin Geleneksel Lojistik ile Karşılaştırılması 237
2.17.4 E-Lojistikte Faaliyetler 239
2.17.4.1 E-Lojistikte Müşteri Hizmeti Yönetimi 239
2.17.4.2 E-Lojistikte Satınalma 240
2.17.4.3 E-Lojistikte Bilgi Paylaşımı Yönetimi ve Teknoloji 242
2.17.4.3.1 GPS (Uydu Sistemleri ile Küresel Konum Belirleme Sistemleri) 243
2.17.4.3.2 Web Çözümlü Sistemler 245

2.17.4.3.2.1 GSM (Küresel Mobil İletişim Sistemleri) 245
2.17.4.3.2.2 GPRS (Genel Paket Radyo Hizmetleri) 245
2.17.4.4 Uydu ve Web Çözümlü Sistemler 246
2.17.4.4.1 CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) 246
2.17.4.5 E-Lojistikte Stok ve Dağıtım Yönetimi 249
2.17.4.6 Sanal Depolama 249
2.17.4.7 E-Lojistikte Geri Dönüş Lojistiği..... 250
2.17.5 E-Lojistik Uygulamaları.....251
2.17.6 E-Lojistik Yazılımları.....252
2.17.6.1 EDI (Elektronik Veri Değişimi)..... 253
2.17.6.2 Barkod..... 258
2.17.6.3 RFID (Radyo Frekanslı Tanımlama) 259
2.17.6.4 ERP (Kurumsal Kaynak Planlama)..... 261
2.17.6.5 OMS (Sipariş Yönetim Sistemleri) 262
2.17.6.6 WMS (Depo Yönetim Sistemleri)..... 263
2.17.6.7 TMS (Taşıma Yönetim Sistemleri)..... 265
2.17.6.8 APS (İleri Planlama Sistemleri)..... 265
2.17.6.9 ATS (Araç Takip Sistemleri) 266
2.17.6.10 İntranet ve Extranet Teknolojisi..... 268
2.17.7 Türkiye'de E-Lojistik Yazılımları Kullanımı.....269
2.17.8 E-Lojistiğin Sağladığı Avantajlar 269
2.17.9 E-Lojistik Uygulamada Karşılaşılan Zorluklar 270
2.18 Elektronik Ticarette Sosyal Medya 271
2.18.1 Sosyal Medyada Başarı Stratejileri.....279
2.18.1.1 Sosyal Medya Pazarlama Performans Ölçümü 281
2.18.1.2 Sosyal Medya Pazarlaması Yaparken Nelere Dikkat Etmeliyiz?..... 283
2.18.2 Sosyal Medya Nasıl Ölçümlenir? En İyi Sosyal Medya Araçları Nelerdir? 284
2.18.2.1 Sosyal Medyada Olma-MA-nız İçin 10 Neden..... 285
2.18.3 KOBİ'ler Sosyal Medyayı Arama Motoru Reklamlarına Tercih Ediyorlar 288
2.18.3.1 Sosyal Medya Kullanımında B2B vs B2C..... 293
2.18.3.2 Tüketiciler Sosyal Medyada Alışverişe 294
2.18.4. Twitter.....296

2.19 E-Posta ile E-Ticaret ve Pazarlama 298
2.19.1 Elektronik Posta veya E-Posta 298
2.20 Elektronik Ticarette Güvenlik Sistemleri ve Uygulamaları 301
2.20.1 Elektronik Ticarette Güvenlik Sistemleri 302
2.20.1.1 SSL (Secure Socket Layer) 302
2.20.1.2 SET ve SSL Nedir? 304
2.20.1.3 E-Ticaret Güvenlik 307
2.20.1.4 Elektronik Ticarette Bilgi Güvenliği 309

3. Bölüm: ELEKTRONİK TİCARETTE HUKUKSAL DÜZENLEMELER 317

3.1 Türkiye'de Elektronik Ticareti Doğrudan veya Dolaylı Olarak İlgilendiren Devletçe Belirlenen Politikalar ve Kanunlar 317
3.1.1 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 317
3.1.2 Elektronik Ticarette Katma Değer Vergisi 321
3.1.2.1 KDV'nin Tarh ve Tahakkuk Sorunu 321
3.1.2.2 Elektronik Ticarette Vergilendirmede Modernizasyon Çalışmaları 322
3.1.2.3 Elektronik Ticarette Katma Değer Vergisi İşlemlerinin Türleri. 322
3.1.2.4 Devletlerce Yapılabilecek Düzenlemeler 323
3.1.3 Türkiye'de Elektronik Ticaretteki KDV Uygulamaları 324
3.2 Elektronik Ticarette İnternet Etiği 328
3.3 Elektronik Ticaret Konusunda Çalışan Bölgesel ve Uluslararası Kuruluşlar 328
3.3.1 Dünya Ticaret Örgütü 329
3.3.2 Birleşmiş Milletler 329
3.3.3 İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı 331
3.3.4 Avrupa Birliği 332

4. Bölüm: ELEKTRONİK TİCARETTE BELGE DÜZENİ VE MUHASEBE İŞLEMLERİ 335

4.1 Elektronik Ticarette Belge Düzeni ve Muhasebe İşlemleri 335
4.1.1 E-Satış Yapmaya Başlayacak Şirketlerin Dikkat Etmesi Gerekenler 337
4.2 Üye Müşteri Portföyü Oluşturma 341
4.3. Sipariş Sepeti Oluşturulması 345
4.4 Sipariş Sepetine Alınan Ürünün Kesin Siparişe Dönüştürülmesi ve Müşteriye Sevk Edilmesi 345

4.5 Elektronik Ticarette Tahsil Çeşitlerine Göre Satışlar ve Muhasebe Örnekleri 347
4.5.1 Kredi Kartlı Satışlar 347
4.5.2 Banka veya Posta Havalesi ile Satış 354
4.5.3 Posta Çekine Taksitlendirilerek veya Tek Çekimli Satışlar 355
4.5.4 Mal Teslimi Nakit Ödemeli Satışlar 356
4.6 Pazarlama Satış Dağıtım Giderleri 357
4.7 Promosyonlu Satışlar Numune Ürünler ve Muhasebeleştirilmesi 361
4.8 Satış İadeleri ve Satış İadelerin Muhasebeleştirilmesi 363
4.9 Arızalı veya Beğenilmeyen Ürünün Değiştirilmesi 364

EK 1 367

EK 2 394

EK 3 403

KAYNAKÇA 477

KAYNAKÇA

AYDEMİR, İbrahim. *Elektronik Ticaret Alandaki Rekabet Sorunları,* Ankara 2004.

BALEVİ, Erol. *İnternet*, Ankara: Seçkin Yayın evi, Mart 2004.

BARENGİ, Ruhver. *İnternet ve E-ticaret*, Chip Dergisi, Ağustos 2003.

BEKTAŞ, Kazım. *E-Ticaret*, Anahtar Dergisi, Şubat 2002.

COYLE , John J., BARDİ, Edward J., Longley, C. John. *The Management of Business Logistics A Supply Chain Perspective,* Thomson South-Western, 2003.

ÇATAK, Serhat. *Globalleşen Dünya 2001*, Yüksek Lisans tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇATAK, Serhat. *Globalleşen Dünya*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

ÇINAR, Murat. *E-ticaret*, Nisan 2001.

DEMİREL, Hande. *Elektronik Ekonomi*, İstanbul 2001.

DOLANBAY, Coşkun. *Yeni Ekonomide Başarının Anahtarı E-Ticaret Strateji ve Yöntemler***,** Sistem Yayınları, 2000.

DON, Tapscott. (1998), "*Dijital Ekonomi",* KoçSistem Bilgi ve İletişim Sistemleri A.Ş. Yayınları, İstanbul.

ER, Cüneyt. *Türkiye'de E-ticaret*, Mayıs 2004.

Erar, HACER. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, RFID Teknolojisi, sayı 457, Aralık 2005.

EREN, Kamil., UZEL, Turgut. *GPS Ölçümleri,* YTÜ İnşaat Fakültesi Fotogrometri Mühendisliği Bölümü, Yayın No:301, 1995.

ERSOY, Zeynep. *Elektronik Ticaret ve Ticaret Noktaları* İGEME, Ankara,1999.

GÜNEY, Ümit. *İnternet ve Güvenlik*, İstanbul 2005.

HASILOĞLU, Selçuk Burak. *Elektronik ticaret ve Stratejileri* Ekonomik ve Teknik Dergi, Standart Sayı 494, Şubat 2003.

HASILOĞLU, Selçuk Burak. *Elektronik ticaret ve Stratejileri*, 2005.

HASILOĞLU, Selçuk Burak. *Elektronik ticaret ve Stratejileri*, İstanbul Üniversitesi, Aksan Bülteni, 2002.

HİEBER, Ralf. *Supply Chain Management: a Collaborative Performance Measurement Approach***,** Vdf Hochshulverlog, 2002.

KAHVECİ, Muzaffer., YILDIZ, Ferruh. *GPS Global Konum*, Nobel Yayınları, 2001.

KANALCI, Ömür. *Türkiye ve Lojistik, Araştırma ve Meslekler Geliştirme Müdürlüğü, İzmir Ticaret Odası AR&GE Bülteni,* Kasım 2005, s.2, http://www.izto.org.tr, 21.12.2006.

KESKİN, M. Hakan. *Lojistik Tedarik Zinciri Yönetimi,* Nobel Yayım Dağıtım, 2006.

KIRÇOVA, İbrahim. *İşletmeler Arası E-Ticaret,* İTO Yayınları 2001-32.

KOCAOĞLU, Batuhan. *Üçüncü Parti Lojistik Yönetim Sistemlerinde Dağıtım Planlaması Faaliyetleri ve Türkiye'deki Firmaların Uygulamada Karşılaştığı Sorunların Analizi,* YTÜ FBE Makine Fakültesi Endüstri Mühendisliği YL Tezi, 2004.

KORKMAZ, Ali. *Elektronik Ticaret-İnternetin vergilendirilmesi*, İstanbul 2001.

KRUSE, Günther. *Advanced Planning&Scheduling-Today's "Hot Topic" In Manufacturing Systems,* Supply Chain Analytics, http://www.supplychain.com, 27.01.2007.

KÜÇÜKLER, Nuri. *E-ticaret*, Pc World Dergisi, Ekim 2006.

LANG, Laura. *Transportatıon GIS,* CA:Esri Pres, 1999.

LONGLEY, Paul A.. *Geographic Information Systems and Science,* New York: Wiley, 2001.

LOURENÇO, Helena Ramalhinho - SOTO, Juan Pablo. *Reverse Logistics Models And Applications: A recoverable Production Planning Model,* IET Institut D'estudis Territorials**,** Document de Treball / Working Paper # 3 Grup de Recerca en Logística Empresarial October 2002

MAGUİRE , David J., GOODCHİLD, Michael F. - RHİND, David W. *Geographical Information Systems Principles and Applications,* Wiley, 1993.

ÖCAL, Hakkı. *E-ticaret* Pc World Dergisi, Temmuz 2003.

ÖZDEMİR, Fatoş. *21 yy Ticaretin Yeni Arenası*, 2000.

PALA, Orhan. *İnternet ve Güvenlik*, Ocak 2004.

PALA, Orhan. *İnterne*t, Power Dergisi.

REYNOLDS, Janice, *Logistic & Fulfillment For E-Business: A Practical Guide to Mastering Back Office Function for Online Commerce,* McGraw-Hill, 2001.

RFID Turkey-Türkiye'nin RFID Merkezi, *RFID'ın Yararları ve Kullanım Alanları,* http://www.rfidturkey.com, 23.12.2006.

SEZGEN, Mehmet., DEMİRTAŞLI, Murat. *Araç Konum ve Durum Bilgilerini Bilgisayarda Online Takibi:Araç Takip Sistemi,* http://www.trafik.gov.tr/icerik/bildiriler/C4-1.doc, 06.01.2007.

Sheikh, Khalid. *Manufacturing Resource Planning(MRP II): with Introduction to ERP SCM and CRM,* McGrow Hill, 2003.

SIRMA, İbrahim. *"Elektronik Ticaret Stratejileri*" İstanbul Üniversitesi, Aksan Bülteni, 2002.

Turgut, UZEL. *GPS Uydular Yardımıyla Konum Belirleme,* Yıldız Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeodezi-Fotogrametri Mühendisliği Bölümü Yayımlanmış Ders Notu, 1990.

ÜSTÜNDAĞ, Alp., TANYAŞ, Mehmet. *RFID Yatırımlarını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Çalışma,* http://www. rfidturkey.com/itu/makale/RFID-3w.pdf - Ek Sonuç, 10.01.2007.

XU, Guachang. *GPS: Theory, Algoritms and Applications*, New York: Springer, 2003.

YILDIZTEKİN, Atilla, *Geleceğin Sektörü E-Lojistik,* Dünya Gazetesi 06.09.2001,

YILDIZTEKİN, Atilla. Dünya Gazetesi için Lojistik Yazısı 28 Şubat 2002, *Şirketinizi yöneten kim Siz mi Envanteriniz mi,* http://www.atillayildiztekin.com

YÖNEY, Türkan. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi,* Sayı.448, Mart 2005.

İnternet Kaynakları

http://www.araf.net/dergi/sapo/sp2_o_ozdemir/bolum2.shtml

www.adambilgisayar.com.tr/olusturma.html

http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=622#_ftn22

http://www.grel.org/wp/IET_working_paper_003.pdf, 22.01.2007.

http://www.grel.org/wp/IET_working_paper_003.pdf, 22.01.2007.

http://www.elegans.com.tr/haberdetay.asp?varLang=T&HaberCode=42, 29.12.2006.

http://www.yalindanismanlik.com/erp/erp.htm, 16.01.2007.

http://www.gsmworld.com/technology/what.shtml, 01.02.2007.

http://www.atillayildiztekin.com/dergi_ve_gazete_yazilari, 16.09.2006.

http://www.lojistikturkiye.com/menu.asp?menu_id=40&page_id=5, 23.12.2006.

http://www.epcglobal.tobb.org.tr/rfid.php, 16.01.2007.

http://www.rfidjournal.com/article/glossary/3#137, 23.12.2006.

http://www.khmo.org.tr, 23.01.2007.

http://www.barkodcenter.com/barkod_yararlari.php, 17.01.2007.

2. Basım

ENDÜSTRİ PSİKOLOJİSİ

Prof. Dr. İbrahim Ethem Özgüven
Hacettepe Üniversitesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı
Emekli Öğretim Üyesi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1534
Psikoloji - PDR No.: 85
ISBN: 978-605-320-440-4
© 2. Basım, Eylül 2016

ENDÜSTRİ PSİKOLOJİSİ

Prof. Dr. İbrahim Ethem Özgüven

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özgüven, İbrahim Ethem.
Endüstri Psikolojisi / *İbrahim Ethem Özgüven*
2. Basım, XVI + 380 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-440-4
1. Endüstri 2. Psikoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Psikoloji insan davranışlarını inceleyen bir bilimdir. Endüstri psikolojisi, psikoloji nin iş ortamına uygulanmasını ve çalışan kişilerin, iş verimini, işe olan uyumunu ve iş doyumunu maksimum düzeye ulaştırmayı amaçlar. Yirminci yüzyılın sonlarında, endüstride olan hızlı gelişim ve değişmeler, yeni teknolojiler ve artan rekabet koşulları, üretim ve yönetim biçiminde yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Bu durum, çalışan insan ve örgütlerin değişime ayak uydurmalarını ve yeniden yapılanmalarını zorunlu kılmış, insan kaynaklarının önemini, sosyal ve davranış bilimlerine olan gereksinimleri de artmıştır. Günümüzde Endüstri Psikolojisi, psikolojinin en çok rağbet gören alt dallarından birisi durumuna gelmiştir.

Çalışma ve iş ortamındaki örgüt ve insan kaynaklarına ilişkin davranışları, hem teorik, hem de pratik boyutları ile inceleyen Endüstri Psikolojisi, Amerika'da XX. yüzyılın ikinci yarısında, üniversitelerin psikoloji ve işletme programlarında bir ders, sonra lisans ve daha sonra da, lisans üstü uzmanlık ve doktora programları şeklinde bir gelişim göstermiştir. Endüstri Psikolojisi de, ülkemizde benzer bir gelişim izlemektedir.

Endüstri Psikolojisinin kapsamına giren bazı "konular", ülkemiz üniversitelerinde, "Endüstri Psikolojisi" yanında, "Personel Psikolojisi", "Örgütsel Davranış", "Örgütsel Gelişme", "Endüstri İlişkileri", "Meslek ve Kariyer Danışmanlığı", "Mühendislik Psikolojisi", "Yönetim", "Organizasyon", "İnsan Kaynakları Yönetimi" gibi birbirleri ile ilişkili, farklı ders ve akademik programlarda okutulmaktadır. Endüstri psikolojisi, bir akademik program olarak, Hacettepe, ODTÜ, İstanbul, Boğaziçi ve Ege üniversitelerinin psikoloji bölümlerinde Lisans ve lisans üstü düzeyde okutulmaktadır. Yeni yeni işletme bölümlerinde bir hareket başlamış, Marmara Üniversitesinde, "Örgütsel Davranış" Anabilim Dalında, çoğunluğu Psikoloji kökenli öğretim elemanları, lisans üstü programları da bulunan bir Endüstri Psikolojisi programı başlatmışlardır.

Kaynak sıkıntısı da çekilen bu konuda, ümit verici ve takdire değer bir davranış olarak Türk Psikologlar Derneğinin, önerisi ile Marmara Üniversitesi, Örgütsel Davranış Anabilim Dalı, öğretim elemanlarının işbirliği ile "Endüstri ve Örgüt Psikolojisi" alanında, özel sayı olarak iki kitap çıkarmışlardır. "Endüstri Psikolojisi" kitabı, ufak da olsa, alana bir katkı getirme çabasının bir ürünüdür.

Kitabın ilk bölümlerinde Endüstride iş ve çalışma ortamına, "yeni giren" kişinin performansını, "gelişimsel olarak", işe girişten önceki koşullar, mesleki gelişim ve eğitim süreci de etkileyeceği düşünülerek insan kaynaklarının, iş öncesi olan genel ve mesleki eğitimi, iş ve meslek seçiminde yapılması gerekli, meslek danışmanlığı, meslek seçme ve yöneltme hizmetleri ile bireysel farklar gibi konular da ele alınmıştır. Bunların, mesleki gelişim sürecinin bütünlüğü içinde çalışanların iş ortamındaki hizmet içi mesleki gelişim ve uygun işe yerleştirilmelerinde de geçerli ve yararlı olacağı düşünülmüştür.

Ekonomik kalkınmanın, toplumsal ve sosyal ilerlemenin ve yaşam standardı artışının kaynağı olarak, "üretim", "iş verimi", "iş doyumu" konularına yönelik olarak, kitapta, işletme kaynakları ve iş verimliliği, çalışanların iş doyumu, kişilerarası iletişim, motivasyon, çalışanları ve iş ortamını güdüleyici faktörler, çalışma yaşamının kalitesini geliştirme, iş içinde insan kaynaklarının bireysel ve grup olarak eğitimi, toplam kalite yönetimi gibi konularda ele alınmıştır. "Verimi engelleyici" etmenler arasında, bireysel ve örgütsel stres kaynakları ve başaçıkma yöntemleri, yorgunluk ve tükenmişlik konularına da yer verilmiştir.

Çalışanın işe ve işin çalışana uygunluğunu sağlamaya yönelik olarak, personel seçme teknik, araç ve yöntemleri, iş analizi ve iş değerlendirme yöntemleri, psikolojik ve psikomotor testler, görüşme ve diğer bilgi toplama kaynakları, devamsızlık ve işçi devri konuları, sağlık, güvenlik, istihdam ve işsizlik sorunları ele alınmıştır.

Endüstri Psikolojisi kitabında, iş ortamındaki, "insan davranışları", çalışanın iş verimi, performansı ve iş doyumunu etkileyen psikolojik ve çevre faktörleri biraraya getirilmeye ve en iyi durumu sağlayıcı, yöntem, çözüm ve işlem yolları belirtilmeye çalışılmıştır.

Kitapdan, Endüstri ortamında çalışan insanın, soru ve sorunları, hızla gelişen ve değişen sanayi koşullarına uyum sağlama ve yeniden yapılanma konuları ile ilgilenen herkes, üniversitelerin endüstri de insan kaynakları ve çalışma ortamı ile ilgilenen, psikoloji, işletme, ekonomi, sosyoloji, sosyal psikoloji, eğitim, psikolojik danışma ve rehberlik, bölümlerindeki "Endüstri Psikolojisi" alanı ile ilgili, akademik programlardaki, meslekdaşlar, lisans ve lisans üstü programlara devam eden, öğrenciler, teknik ve anadolu teknik liselerde, endüstri psikolojisi okutan öğretmenler yararlanabilirler.

Eserler, okuyucularının ve ilgililerin, tepki, eleştiri ve katkıları ile gelişir ve olgunlaşırlar. İlgilenen meslekdaşlar, kitap hakkındaki, her türlü görüş ve tepkile-

rini paylaşmak isterlerse çok mutlu olacağımı belirtmek isterim. Kitap, ilgili alana bir katkı getirebilirse yazarı en büyük mutluluğa erecektir.

Kitabın hazırlanması süreci içinde ve yaşam boyu bana destek veren eşim ve meslekdaşım Türkan'a olan sevgi ve minnet duygularım ise sonsuzdur.

Ankara, 2003

İbrahim Ethem ÖZGÜVEN

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1 SANAYİ ve İŞ ORTAMINDA İNSAN

İş, Meslek ve Kariyer....1
İş ve Mesleğin İnsan Yaşamı İçin Önemi....2
Teknolojik Gelişmeler ve İnsan....3
İş Bölümü ve Uzmanlaşma....4
İnsan Kaynağına Verilen Önem....4
Çalışanların İşverenden Olan Beklentileri....6
Endüstri ve Örgüt Sorunları İş ve Bireyin Birbirine Uyumu....7
Örgütsel Büyüme ve Verimlilik....8
İşin Bireye Uyumu: Ergonomi....9
İşin Bireyden Olan Talepleri Bireyin İşe Uyumu....11

Bölüm 2 ENDÜSTRİ PSİKOLOJİSİNİN KAPSAMI ve GELİŞİMİ

Endüstri Psikolojisi Kavramı ve Hizmetlerin Gelişimi....13
Endüstri Psikolojisinin, İşlevi, Amacı ve Kapsamı....15
Endüstri Psikolojisi Alanının Gelişimi....16
Ülkemizdeki Gelişmeler....20
Endüstri Psikolojisi ile İlgili Araştırmalar....21
Ergonomi Kavramının Gelişimi....22
İşletmelerde Endüstri Psikoloğunun Sorumlulukları....23

Bölüm 3 BİREYSEL FARKLAR ve BİREYSELLİK

Bir Canlı "Organizma" Olarak Birey....25
Bir "İnsan" Olarak Birey....26
Farklı Bir Kültürün Ürünü Olarak Birey....27
Bireysel Farkların Oluşumu....28
Bireysellikte Kalıtımsal Süreç ve Özelliklerin Geçmesi....29
Bireysel Farklara İlişkin, Nitelikler Kuramı....32
Bireyi Tanıma Kavramı ve Bireyin Ölçülebilen Nitelikleri....33
Bireysel Farkların Gelişimi ve Farklı Boyutları....35

Bölüm 4 İNSAN KAYNAKLARININ EĞİTİMİ

Genel Eğitim ve Mesleki Eğitim 37
Ülkemizde Genel Eğitim Veren Kurumlar 38
Okul Öncesi ve Anasınıfı 38
İlköğretim 39
Genel Ortaöğretim Kurumları 40
Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumları 42
Okul-Sanayi İşbirliği, Teknik Eğitim Politikası ve İlkeleri 43
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları 47
Milli Eğitim Bakanlığı Dışındaki Meslek Liseleri 49
Kız Teknik Ortaöğretim Kurumları 50
Ticaret ve Turizm Ortaöğretim Kurumları 51
Din Öğretimi Ortaöğretim Kurumları 53
Özel Eğitim Kurumları 54
Milli Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılanması Sorunları ve Öneriler 54

Bölüm 5 MESLEK SEÇME YAKLAŞIM ve KURAMLARI

Mesleğin İşlevi, Önemi ve Meslek Seçmenin Gelişimi 57
Mesleklerde, Toplum ve Teknolojide Olan Hızlı Gelişmeler 59
Uygun Meslek Seçmenin Önemi, Zamanı, Kararı Etkileyen Etmenler 59
Meslek Seçimine Yardım Süreci ve Meslek Danışması 63
Meslek Seçme Kuramları 65
Rasyonel Meslek Seçimi Kuramı 66
Özellik-Faktör Kuramı 66
Doğru Karar Verme 67
Ekonomik ve Sosyolojik Kuramlar 68
Roe'nun Gereksinim Kuramı 68
Holland'ın Kişilik Kuramı 70
Psikanatilik Görüşler 71
Ginzberg'in Gelişim Kuramı 72
Super'in Gelişimsel Benlik Kuramı 74

Bölüm 6 MESLEKİ REHBERLİK ve YÖNELTME

Mesleki Rehberlik ve Yöneltmeye Olan Gereksinim 77
Mesleki Rehberlik ve Yöneltme Süreci 78
Kariyer Danışmanlığı 78

Mesleki Rehberlik ve Yöneltmenin Kavramsal Gelişimi 79
İş ve Birey Merkezli Yöneltme ve Ergonomi 80
Mesleğe Yöneltmenin Kurumsal Gelişimi 81
Mesleki, Eğitsel ve Kişisel Rehberlik 82
Mesleki Rehberlik ve Yöneltmenin Nitelikleri ve Amacı 83
Danışan ve Danışman İlişkileri 84
Meslek Seçmede Bilgi Kaynakları ve Bilgisayarlardan Yararlanma 86
Mesleki Gelişim Aşamaları 87
Eğitim ve Öğretim Hizmetleri İçinde Yöneltme 88

B ö l ü m 7 AVRUPA'DA ve ÜLKEMİZDE İNSAN KAYNAKLARINI YÖNLENDİRME

Gençlerin İş Bulma Sorunları 91
İnsan Kaynaklarını Yöneltmede Avrupa Ülkelerindeki Eğilimler 92
Yüksek Öğretimde Öğrenci Danışma Hizmetleri 94
Aşamalı Merkezi Danışma Sistemi 96
İngiltere'de Üniversite Mesleki Danışma Etkinlikleri 97
Avrupa Mesleki Rehberlik Formu (FEDORA) 100
Ülkemiz Üniversitelerinde Öğrenci Danışma, Mesleğe Yöneltme, İşe Yerleştirme ve İzleme Hizmetleri 102

B ö l ü m 8 İŞLETME KAYNAKLARI ve İŞ VERİMLİLİĞİ

İşletmelerde Üretim Yönetimi ve Verimlilik 107
Verimliliğe Dayalı Büyüme ve Gelişme 108
Verim Artışı, Sosyal Refah ve Yaşam Düzeyi 109
Verimliliğin Artırılması, İşletme ve İnsan Kaynaklarının Verimliliği 110
Verimlilik ve İş Doyumu 111
İşletmelerde Çalışanların İşbirliği, Verim Artışı Kazançların Paylaşımı ve Ücret Yönetimi 113
Çalışanların Teknolojik Değişimden Olan Sorunlar 114
Verim Artışı Konusunda İki Farklı Yaklaşım 116
Verimlilik, Eğitim, Sosyal Güvenlik ve Sendikalar 117
İşletmede Ekonomik Kaynakların, Malzeme ve Ham Maddenin, Arazi, Bina ve Makinelerin Verimliliği 118
Üretim Süresi, Temel İş ve Ek İş 120
Zaman Kaybı, Yönetim ve Çalışandan Kaynaklanan Nedenler 121

İşletmelerde Verimliliği Etkileyen Diğer Nedenler 123
Verimliliği Etkileyen Ekonomik ve Kurumsal Faktörler 124
Bölüm 9 ÇALIŞANLARIN İŞ DOYUMU
İş Doyumu Kavramının Tanımı, Niteliği ve Kapsamı 127
İş Başarısını ve İş Doyumunu Etkileyen Faktörler 128
Çalışanların İş Verimini Olumlu ve Olumsuz Yönde
Etkileyen Değişkenler 130
İş Doyumuna İlişkin Kuramlar 131
Gereksinim Kuramı 131
İki Etmen Kuramı 131
Beklenti Kuramı 132
Eşitlik Kuramı 132
Örgütsel Mesleki Gelişim Modeli 132
İş ve İş Ortamının İş Doyumuna Etkileri ve Bazı Araştırmalar 133
İş Doyumuna İlişkin Genel Değerlendirme 136
İş Doyumunun Ölçülmesi 136
Bölüm 10 ÇALIŞANLARI GÜDÜLEYİCİ FAKTÖRLER
Güdülenme Süreci ve İşlevi 139
İş ve Çalışma Güdüsü, İş Ortamında Güdülenme ve Verimlilik 139
Güdüleyici Çalışma Ortamı, Kavramı ve Kuramlar 142
Temel Gereksinimler Görüşü 142
Sağlıklı Ortam ve Güdüleme Kuramı 144
Likert'in Uygun Yönetim Sistemleri Kuramı 145
Wroom'un Beklenti Görüşü 145
Huzurlu İş Ortamı 145
İş Ortamındaki Kişisel Girdi ve Çıktı Dengesi 146
İş Motivasyonunun Artırılması, Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi 146
Örgütlerde Güdüleyici Uygulamalar 149
Çalışanların Geleceğe Yönelik Hedefleri ve Motivasyon 150
Güdüleyici Bir Faktör Olarak Örgütsel Kararlara Katılma 152
Çalışanların Örgütsel Davranışını Güdüleyici Sistemler 154
Ödüllendirme Sisteminin Önemi 155
Bölüm 11 ÇALIŞMA YAŞAMININ KALİTESİNİ GELİŞTİRME ve YENİDEN YAPILANMA
Çalışanların Performansı, Verimlilik ve Performansı Etkileyen Faktörler ... 157
İş Yaşamını Geliştirmede Farklı Görüşler 159

İş ve Çalışma Yaşamının Kalitesini Geliştirme Kavramı ve Gelişimi.....160
Mekanik ve Psiko-Sosyo-Teknik Yaklaşımın Özellikleri 161
Çalışanların İş Yaşamının Niteliğinin Yükseltilmesi.....163
Çalışma Yaşamının Kalitesini Etkileyen Faktörler ve Ülkemizde Durum..165
Çalışanların İş Yaşamına İlişkin Sorunları, İstek ve Beklentileri.....166
Endüstride Psikolojik Hizmetlerin Önemi 169
Çalışma Yaşamının Kalitesini Geliştirmeye Yönelik Öneriler 170
Çalışma Yaşamının Kalitesini Geliştirmede Sendikalar.....172
Gilbert'in Çalışma Yaşamını Geliştirme Modeli 172

B ö l ü m 12 İŞLETMELERDE KİŞİLERARASI İLETİŞİM

İletişimin İşlevi ve Önemi 175
Kişilerarası İletişim Sürecinin Temel Öğeleri 176
İletişimde Mesajı Alan Kişinin Tepki Seçenekleri.....177
Sözlü, Yazılı ve Sözsüz İletişim ve Karşılaşılan Güçlükler.....178
Nasrettin Hoca Neden Eşeğine Ters Biniyor? 181
İletişimi Engelleyen Bireysel Tutum ve Davranışlar.....181
İşletmelerde Örgütsel İletişim, Yöneticilerin Nitelikleri ve Önemi.....184
Savunucu ve Açık İletişim.....185
Yönetici Çalışan İlişkilerinde Dört Temel Yardım Yaklaşımı.....186
Kişilerarası Etkileşimi Geliştiren İlke ve Tutumlar.....191
İletişim ve Sorun Çözmede "Yapıcı Yüzleştirme" Yaklaşımı.....192
Değişen ve Gelişen Yönetici Tutumları.....193

B ö l ü m 13 BİLGİ ÇAĞINDA İŞ GÜCÜNÜN EĞİTİMİ

Bilgi Çağında İşgücü Eğitiminin Rolü ve Önemi 195
Bilgi Çağı İnsanını Bekleyen Sorunlar 196
Bilgi Çağı Toplumunun Nitelikleri ve İnsan Kaynaklarına Etkileri 197
Endüstri Ortamında Eğitim ve Öğrenme Süreci.....199
Endüstride Eğitim Hizmetlerinin Amacı ve Yararları 200
İşletmelerde Eğitim Hizmetlerinin Örgütlenmesi ..... .200
İşgücü Planlaması, Eğitimin Hedefleri ve Beklenen Çıktılar.....201
İşgücü Eğitim İhtiyacının Belirlenmesi 204
Eğitim İhtiyaçları ve Programlarının Amaçları ve Türleri.....205
Grupla Etkileşim ve Öğrenme Teknikleri 207
Türk Milli Eğitiminde Değişim İhtiyacı 210

B ö l ü m 14 BİREYSEL ve ÖRGÜTSEL STRES KAYNAKLARI ve BAŞAÇIKMA YÖNTEMLERİ

Bir Kavram ve Süreç Olarak Stres 211
Stresin Birey Üzerindeki Etkileri ve Çeşitli Belirtileri 213
Psikolojik ve Çevresel Stres Kaynakları 215
Endüstri ve İş Ortamına İlişkin Stres Kaynakları 218
Örgütlerde Kişisel ve Karar Verici Yöneticilerde Stres Kaynakları ve Etkileri 219
Çalışma Ortamındaki Stres Kaynaklarının İş Verimine Etkileri 222
İşletmelerde Örgütsel Stres Kaynaklarına Karşı Alınabilecek Önlemler 223
Stresi Önlemede Kişisel ve Örgütsel Genel Yaklaşımlar 225
Çalışanlarda Stresi Azaltıcı Yaklaşımlar 227
Stresi Azaltmada Sosyal Destek ve İnsan İlişkileri 229
Bireyin Kendi Stresi ile Başaçıkma Yöntemleri 230
Stresle Başaçıkmada Yararlanılan Solunum ve Gevşeme Teknikleri 231
Stresi Azaltıcı Yardımcı Yöntemler 233

B ö l ü m 15 ÇALIŞANLARDA YORGUNLUK ve TÜKENMİŞLİK

Yorgunluğun İşlevi, Türleri ve Nedenleri 235
İş Ortamında Yorgunluğun Önlenmesi ve Giderilmesi 236
Yorgunluğun Giderilmesinde Uyku ve Dinlenmenin Önemi 237
Tükenmişlik Göstergeleri, Nedenleri, Boyutları ve Dereceleri 237
Tükenmişliğin Birey Üzerindeki Etkileri 240
Bireyin Nitelikleri ile Tükenmişlik Arasındaki İlişkiler 240
Tükenmişliğin Cinsiyet, Yaş, Evli-Bekar Olma ve Öğrenim Düzeyi ile İlişkisi 241
İş Ortamında Tükenmişliğin Göstergeleri ve Başaçıkma Yolları 243
Bireyin Başvurduğu Olumlu ve Olumsuz Başaçıkma Davranışları 245

B ö l ü m 16 İŞLETMELERDE TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

Kalite Kavramı ve Gelişimi 247
Toplam Kalite Kontrolü 249
Toplam Kalite Yönetiminin Temel Nitelikleri ve Bazı Kavramlar 251
Toplam Kalite Yönetiminin Yararları ve Bazı Temel İlkeler 252
Üst Yönetimin Liderliği ve Çalışanların Katılımı 252
Müşteri Odaklılık, Sürekli Gelişme ve İyileştirme 253

Sıfır Hata İlkesi ve Sürekli Eğitim....254
Örgütsel Öğrenme, Kalite Kontrolü ve Uygulanması....255
Kaliteyi Geliştirmede, Kalite Kültürüne Dönüşüm ve Yeniden Yapılanma .257
Yönetime Katılmada, Kalite Çemberleri veya Sorun Çözme Grupları....258
Çalışma Ortamında İş-Birey Uyumu....259
Sorun Çözme Grupları Konusunda Ülkemizdeki Uygulamalar....261
B ö l ü m 17 PERSONEL SEÇME TEKNİK ve YÖNTEMLERİ
Endüstride Personel Seçiminin Önemi ve Bazı Kavramlar....263
İşletmelerde Personel Gereksiniminin Karşılanması ve Önemi....264
Personel Seçiminde Psikolojik ve Psikoteknik Yöntemler ve Gelişimi....266
İşin ve İş Ortamının Analizi....269
İş İçin Gerekli Kişisel Yetenek ve Özelliklerin Belirlenmesi....270
Yetenek Çözümlemesi ve İşlerin Gruplanması....270
İşyerinin Gerektirdiği Bireysel ve Kurumsal Ölçütler....271
Seçme Bataryasına Alınacak Testlerin Kararlaştırılması....272
Personel Seçiminde Kullanılan Psikolojik Testler....273
Personel Seçme Sınavı Sonuçlarını Değerlendirme Yöntemleri....275
Sıralama ve Ağırlıklı Birleşik Puan Yöntemi....275
Genel Standart Normlara Göre Değerlendirme....278
Çoklu Kritik Puan Kesme Yöntemi....279
Aşamalı Seçme yöntemi....280
Personel Seçiminde Karşılaşılan Bazı Sorunlar....281
B ö l ü m 18 İŞ ANALİZİ ve İŞ DEĞERLENDİRME
Personel Seçiminde İş Analizinin Nitelikleri, Kapsamı ve Önemi....283
İş Analizinde, Etkileşimci ve Kritik Olaylar Yaklaşımı....285
İş Analizi Yöntem ve Uygulaması....285
İş Analizinde İşle İlgili Gözlemsel Bilgi Toplama....287
İş veya Mesleğin İncelenmesi....288
Yapılandırılmış İş Envanterlerinden Yararlanma....289
İş Analizinde Görüşme Yoluyla Bilgi Toplama....289
İş Değerlendirmenin Anlamı, Süreci ve Uygulanması....290
İş Değerlendirmenin Temel Amacı, Yararları ve Türleri....291
Sıralama ve Derecelendirme Yöntemi....295
Temel Faktörlere Dayalı İş Değerlendirme Yöntemleri....296

Faktör Karşılaştırma Yöntemi 296
Ülkemizdeki Durum ve Uygulamalar 298

B ö l ü m 19 PERSONEL SEÇİMİNDE PSİKOLOJİK ve PSİKOMOTOR TESTLER

Psikolojik Testlerin Tanımı ve Türleri 299
Psikomotor Yeteneklerin Türleri 304
Personel Seçiminde Psikolojik Testlerin Kullanılması 305
Genel Yetenek Testlerinin Kullanılması 305
Özel Yetenek Testlerinin Kullanılması 306
Bilgi ve Genel Başarı Testlerinin Kullanılması 307
İlgi Testlerinin Kullanılması 308
Kişilik Test ve Envanterlerinin Kullanılması 309
Tutum Envanterlerinin Kullanılması 310
Psikofizyolojik ve Psikomotor Testlerin Kullanılması 311
Devlet Demiryolları Psikoteknik Laboratuarında Bulunan Psikomotor Ölçme Araçları 311
İş ve İşçi Bulma Kurumunda Bulunan Psikoteknik Ölçme Araçları ve Alet Testleri 313
Psikolojik Testlerin Cevap Verebileceği Genel Sorular 315
Ölçme ve Test Puanlarının Genel Niteliği 315

B ö l ü m 20 PERSONEL SEÇİMİNDE GÖRÜŞME ve DİĞER BİLGİ TOPLAMA KAYNAKLARI

Görüşme Yönteminin Nitelikleri, Amacı, İşlevi ve Konuşmadan Farkı 317
Görüşme Türleri, Yapıtlı ve Serbest Görüşmeler 319
Personel Hizmetlerinde ve İş Ortamında Görüşme 320
Yönetici ve Yönetilen Rollerinin Görüşmeye Etkisi 321
Görüşmede Soru Sorma Yöntemleri ve Temel İlkeler 322
Personel Seçiminde Görüşmenin Yeri ve Gereği 324
Personel Seçme Programında Görüşmeyi Kullanma Yaklaşımları 325
Görüşmeyi Yapacak Kişi ve Görüşme Kurulları 326
Görüşme Kurullarının Çalışma ve Yönetimine İlişkin İlkeler 326
Personel Seçiminde Diğer Bilgi Toplama Yöntemleri, Biyografik Bilgi Formu, İş Tecrübesi ve Referans Mektupları 329

B ö l ü m 21 İŞLETMELERDE İŞ KAZALARI ÇALIŞANLARIN SAĞLIK ve GÜVENLİĞİ

İş Kazalarının Niteliği, Önemi ve Nedenleri 333
İşletmelerde İş Güvenliği Örgütünün Çalışmaları ve Amacı 335
İş Kazalarında Sistem ve İnsan Faktörleri 336
İnsan Faktörüne Dayalı Kaza Nedenleri ve Özelliklerin Belirlenmesi 337
İş Kazalarında Etkin Olan Bireysel Nitelikler ve Önleyici Yöntemler 340
İş Güvenliğinde Üst Yönetimin, Danışmanın ve Nezaretçinin Rolü 342
Çalışanların Güvenlik Hizmetine ve Yönetime Katılımı 344
İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulları 344
İşe Yeni Alınan Kişilerin İşe ve Çevreye Alıştırma Eğitimi 345
Sağlık ve Güvenlik Konusunda Sürekli Araştırma 346

B ö l ü m 22 İŞLETMELERDE DEVAMSIZLIK ve İŞÇİ DEVRİ

Devamsızlık ve İşçi Devrinin Tanımı, Önemi ve Maliyete Etkileri 347
İşe Devamsızlığın Genel ve Bireysel Nedenleri 348
Devamsızlığın Psikolojik ve Örgütsel Nedenleri 350
Yıl İçi Devamsızlığa Yönelik Bazı Eğilimler 351
Çalışma Süresi ve Cinsiyetin Devamsızlıkla İlişkisi 351
Devamsızlıkta Yasal Durum 352
Devamsızlığı Önleme Yöntemleri 352

B ö l ü m 23 İŞ GÜCÜNÜN İSTİHDAM ve İŞSİZLİK SORUNLARI

İş Gücü ve Nüfus İlişkisi 355
Küreselleşme ve İşgücü Piyasasındaki Değişimin İstihdama Etkileri 356
İstihdamla İlgili Göstergeler 357
Ülkemiz Nüfus Yapısı ve İstihdamın Sektörlere Dağılımı 358
İşsizlik ve İstihdama Yönelik Genel Politikalar 359
Ülkemizin Genel İstihdam Sorunları ve Çözüme Yönelik Öneriler 361
İşletmelerde istihdam Politikasını Destekleyici Önlemler 362
İşsizlerin Yaşam Standardını Koruyucu Önlemler 364
Kamu İş Kurumlarının Gelişimi ve Günümüzdeki İşlevi 365
Özel İşe Yerleştirme Kurumları 366
Ülkemizde İş ve İşçi Bulma Kurumu ve İşe Yerleştirme Hizmetleri 367
İş Gücünü Mesleğe Yöneltme, Alanı ve Faaliyetleri 369

KAYNAKLAR

ADEM, M., **"Demokratik, Laik ve Çağdaş Eğitim Politikası"**, Şafak Matbaası, Ankara, 1995.

ALGAN, N., **"Türkiye'de İstihdamın Yapısal Analizi: Sorunlar Öneriler"**, Çukurova Üniversitesi İktisadi Bilimler Fakültesi, İstihdam Dergisi, 1994

ALKAN, C. ve Ark., **"Mesleki ve Teknik Eğitim Prensipleri"**, A.Ü. Eğitim Fakültesi No: 61, Ankara, 1976.

ANASTASİ, A., **"Psychological Testing"**, New york. Macmillan, 1988.

ARGYLE, M., **"The Social Psychology of Work"**, New York: Taplinger Publishing Company, 1972.

ARIKA, H., **"Çalışma Hayatının Kalitesi ve Çalışma Çemberleri"**, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

ARIKAN, B., **"Kararlara Katılma ve Katılmama - Doyum İlişkisi"**, (Yayınlanmamış Doktora tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1979.

ARKIŞ, N., **"Yönetimbilim Açısından Sorun Çözme Grupları ve Türkiye'deki Bazı Uygulamalar"**, Ankara, 1985.

AKKÖK A.,: **"İş Kazalarının Maliyeti ve İş Güvenliği"**, MPM Yayın no: 204, 1977.

ARSAN, C., ARSAN, Y., YILDIRIM, N., ARSAN, B.: **"İş Meslek Stresörleri"**, Tıp Dünyası, 59, 1986.

ARTAN, İ., **"Örgütsel Stres Kaynakları ve Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama"**, İstanbul; Özgün Mat., 1986.

ASA, Tekin, M., **"Endüstri Tasarımında Ergonomik Yaklaşım"**, Mimarlık 17,3 : (1979).

AKAL, Z., **"İş Etüdü"**, Ankara; MPM, 1991.

BACANLI, F., **"Bir Mesleki Grup Rehberliği Programı ve Uygulama Kılavuzu"**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1995.

BALCI, A., **"Eğitim Yöneticisinin İş Doyumu"**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

BALTAŞ, A. ve Z. BALTAŞ, **"Stres ve Başa Çıkma Yolları"**, Remzi Kitabevi; 1990

BALTAŞ, Z., **"Zeighton Stres Düzeyleri Ölçeği I-II"**, XIX. Nörolojik Bilimler ve Psikiyatri Kongresi, Ankara 1983.

BANDURA A., **"Social Foundations of Thought and Action"**, Englewood, Prentice - Hall, N.J. 1986

BARRY, P.Z., **"The Relationship Between Stress and Accidents"**, Dissertation Abstracts International, Vol. 34, 743, 1973.

BAŞARAN, İ. E., **"Örgütsel Davranış"**, Ankara, Gül yayınevi, 1991.

BAYEZID, G. ve Arkadaşları, **"Çevresel Stresörler"**, Hastahane Dergisi, İzmir, 1987

BİLEN, M., **"Sağlıklı İnsan İlişkileri"**, Teknik Basım, Ankara, 1994.

BİNBAŞIOĞLU, C. ve BİNBAŞIOĞLU E., **"Endüstri Psikolojisi"**, Binbaşıoğlu Yayınları, Ankara, 1982.

BİNGÖL, Ş., **"Türkiye'de İş Değerlendirme Çalışmalarının İncelenmesi"**, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, 1994.

BİRCAN, İ., **"Küreselleşme Süreci ve İstihdama Etkileri"**, İş ve İşçi Bulma Kurumu, Ankara, 1994.

BOART, R., **"Counseling People at Work"**, Gower Publishing Company Andershot, 1984.

BROWN, P.L., **"Managing Behavior on the Job"**, New York: John Wiley and sons, 1982.

BURKE, R. J., **"Career Stages, Satisfaction and Well-Being Among Police Officers"**, Psychological Reports Vol 65, 1989.

CAN, H., **"Organizasyon ve Yönetim"**, Beta Basımevi. Ankara. 1994

CAN, H., AKGÜN A., KAVUNCUBAŞI Ş., **"Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi"**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001.

CEYHAN, E. **"Oryantasyon Eğitimi"**, Yaşadıkça Eğitim, Sayı 42, 1995.

CHARLESWORTH, E.A., NATHAM, R.G., **"Stress Management"**, Ballantine Books, New York, 1986.

CORDES, C.L., and DOUGHERTY, T.W., **"A review and an integration of research on job burnout"**, Academy of Management Review, 18, 1993.

COLİN, M., COOPER, C.L., **"Occupational Stress and Health: Some Current Issues"**, International Review of Industrial and Organitational Psychology, John Wiley and Sons, 1987.

COOK, M., **"Personnel selection and Productivity"**, Liverpool: John Wiley and Sons, 1991.

CRITES, J.O., **"Vocational Psychology"**, New York: Mc Graw-Hill, 1969

CRONBACH, L.J., **"Essentials of Psychological Testing"**, Harper and Row, New York, 1990.

CULLİGAN, M.J. and SEDLACET, K., **"How to avoid stress before it kills you?"**, Gramerey Publishing Company, New York, 1980.

CÜCELOĞLU, D., **"İnsan ve Davranış"**, Remzi Kitabevi. İstanbul, 1991.

ÇAM, O., **"Tükenmişlik Envanterinin Geçerlilik ve Güvenirliğinin Araştırılması"**, Serbest Bildiri Raporu. Ankara: VII. Ulusal Psikoloji Kongresi, 1992.

ÇİFTLİKLİ, M., **"İnsan-Makina Sistemi İçinde İnsan Performansı"**, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 1991.

ÇETİN, M., **"Stres ve Stresle Başa Çıkma"**, Aile Ansiiklopedisi Cilt 3 Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991

ÇORUH, M., **"Yüksek Öğretimde Sürekli Kalite İyileştirme"**, Haberal Eğitim Vakfı Başkent Üniversitesi, Ankara, 1997.

DAĞ, İ., **"Test Kullanma Etiği"**, APA'dan Çeviri. 3P Dergisi, 1 (EK 2), 1993.

DARCAN, A., **"Yükseköğretimde Bir Oryantasyon Programı Denemesi"**, (II. Ulusal PDR kongresi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Eylül-1993.

DAVIS, K., **"Human Behavior at Work: Organizational Behavior"**, New York: McGraw Hill, Inc., 1985.

DAVIS, K., **"İşletmede İnsan Davranışı"**, (Çev. Tomris Somay ve Diğerleri), İstanbul: İ.Ü. İşletme Fakültesi, 1982.

DEMİREL, Ö., **"Türkiye'de Ortaöğretimin Yeniden Yapılanması"**, Nasıl Bir Eğitim Sistemi Sempozyumu İzmir, 1997.

DEMİREL, Ö. **"Eğitimde Yeni Arayışlar"**, Yeni Türkiye Eğitim Özel Sayısı. Ankara, 1996.

D.İ.E., **"Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları"**, 1988-1990.

DÖKMEN, Ü., **"İletişim Çatışmaları"**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1994.

DRENTH, P.J. ve Diğerleri, **"Handbok of Work and Organizational Psychology"**, Vol. 1, John Wiley and Sons, 1984.

DRUCKER., P.F., **"Gelecek İçin Yönetim - 1990'lar ve Sonrası"**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1995.

DUNCAN, J., **"Organizational Behavior"**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1981.

DUBRİN, A., **"Fundamentals of Organizational Behavior"**, Pergamon Press Inc., N.Y., 1974.

EDWARD, E., **"Movation in Work Organizations"**, Wadsworth Publishing Company, Inc, California, 1973.

EFİL, İ., **"Toplam Kalite Yönetimi ve ISO 9000 Kalite Güvence Sistemi"**, Alfa, İstanbul, 1999.

ELBESLER, A., **"İnsangücü verimliliğini Artırmaya Yönelik Organizasyon Modelleri ve Teşvik Edici Yöntemler"**, Ankara: MPM Yayınları, 1984.

ENCYELOPEDİA of Occupational Safety and Health ILO. 1985.

ENDLER, N.S. ve PARKER, J.D., **"The Assessment of coping: the Multidimensional Coping Inventory"**, Department of Psychology Reports, York University, no, 174 1988.

ERGENE, T., **"Yöneticilerin Yardım Yaklaşımları"**, Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilim Dalı.

EREFE, İ., **"İzmir'de Değişik İşçi Gruplarında İşe Gelmeme Durumu İle İlgili Etkenler Üzerine Araştırma"**, E.Ü. Tıp Fak. Toplum Sağlığı Hemşireliği (Doçentlik Tezi), İzmir, 1977.

ERGENÇ, A., **"Kişinin Performans Düzeyi, ise Bağlılığı ve İş Doyumu: Nedensel Bir Analiz"**, Psikoloji, (2), Ankara, 1981.

ERDOĞAN, İ., **"İşgörenlerin Seçim ve İşe Yerleştirilmesinde Psikoteknik Yöntem"**, Yönetim Dergisi, İ.Ü.İ.F. İşletme İktisadı Enstitüsü, No. 6, 1977.

EREN, E., **"Yönetim Psikolojisi"**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü. 30. Yıl Yayınları No: 2, 1984.

EREN, E., **"İşletme Örgütleri Açısından Yönetim Psikolojisi"**, İstanbul, 1988.

ERGİN, C., **"Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması"**, Serbest Bildiri Raporu. Ankara: VII. Ulusal Psikolojisi Kongresi, 1992.

ERKAN, N., **"Ergonomi"**, Ankara: MPM, 1996.

ERKAN, N., **"İnsan Gücü Verimliliği İçin; İşçi Sağlığı, İş Güvenliği, Kazalardan Korunma; Acil Yardım ve İlgili Mevzuat"**, MPM. Yayın No: 384, 1989.

ERKAN, H., **"Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme"**, T. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1993.

ERKAN, G., **"Sosyal Hizmette Mülakat"**, Şafak Matbaası, Ankara, 1997.

FINNIGAN, J., **"The Right People in the Right Jobs"**, London, Bussines Books, 1973.

FREUDENBERGER, H.J., **"Staff Burnout"**, Journal of Social Issues, 30, 1974.

GENÇTAN, E., **"İnsan Olmak"**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988.

GINZBERG, E., **"Toward a Theory of Occupational Choice: A Restatement"**, Vocational Guidance Guarterly, 20, 1989.

GILMORE, D.C., FRIED, Y., FERRIS, G.R., **"The Influence of Onionization on Job Satisfaction and Work Perception"**, Journal of Business and Psychology Vol 3 (3), 1989.

GORDON, T., **"Etkili İletişim ve Ana-Baba Eğitiminde Uygulamalar"**, (Ed. Birsen Özkan), Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1996.

GRİEW, S.: **"A Study of Accidents in Relation to Occupation and Age"**, Ergonomics, 2: 1958.

GÜLGÖZ, S., **"Test Kullanımında Temel Konular"**, Türk Psikoloji Dergisi, 9, 33, 1994.

GÜLER, M., **"Endüstri İşçilerinin İş Doyumu ve İş Verimine Depresyon, Kaygı ve Diğer Bazı Değişkenlerin Etkisi"**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1990

HACKMAN, I.R., LAWLER, E.E., **"Employee Reaction to Job Characteristics"**, Journal of Applied Psychology, Vol. 55.

HERR, E.L., CRAMER, S.H., **"Career Guidance and Counseling Through The Life Span"**, Scott Foresman, İllineıs, 1988.

HERZBERG, F., **"One More Time: How Do You Motivate Employee?"**, Harvard Business Review, 1968.

HORNER, W., **"Fransa ve Sovyetler Birliği'nde Okul Sistemi ve Mesleğe Geçiş Sorunu"**, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fak. Dergisi, (Çev. Şermin YURDUSEV), 1988.

HOLLAND, J. L., **"Making Vocational Choices"**, Englewood Clifts, N. J. Prentice-Hall, 1985.

HOPPOCK, R., **"Occupational Information"**, New York: Mc Graw Hill Book Co. 1967.

HORTAÇSU, N., **"İnsan İlişkileri"**, İmge Kitabevi, 1991.

İMRE, A., **"Ergonomik Açıdan İşgücü Kullanımı"**, Egonomi Sempozyumu 8, 1981.

İNCİR, G., **"Çalışanların Motivasyonuna Genel Bir Bakış"**, MPM Yayınları: 313, Ankara, 1985.

İNCİR, G., **"Çalışma Yaşamının Kalitesinin Geliştirilmesi"**, Milli Prodüktivite Merkezi, 1991.

İNCİR, G., **Çalışanların İş Doyumu Üzerine Bir İnceleme**, MPM, Ankara, 1990.

ISAACSON, L.E., **"Career Information In Counseling and Career Development"**, Boston: Allyn and Bacon Inc. 1986.

İŞ VAKFI, **"Seçenekler"**, (Bilgisayar Destekli Mesleki Rehberlik ve Danışmanlık Programı) İş Vakfı Yayını, Ankara, 1987

JAMAL, M., **"Relationships of Job Stress and Type A Behaviour to Employes Job Satisfaction"**, Human Relations, 43, 8, 1990.

JENKİNS, D., **"Issues in the Quality of Working Life, Current Trends and Directions"**, No. 3, 1981.

KAYADİBİ, B., **"Çalışan Kadınların Evliliğe Karşı Tutumları"**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir, 1992.

KAYA. Y. K., **"İnsan Yetiştirme Düzenimiz"**, Hacettepe Üniversitesi S.İ.B. Doner Sermayesi Basımevi, Ankara, 1989.

KEPİR, H., **"Endüstride Personel Seçimi ve Verimlilik"**, Verimlilik Dergisi, 12, 3, MPM Yayınları, 1983.

KEPİR, H., **"Personel Seçiminde Psikomotor Yeteneklerin Ölçülmesiyle ilgili Bir Test Bataryası Geliştirme"**, Psikoloji Seminer Dergisi Özel Sayısı, V. Ulusal Psikoloji Kongresi, İzmir, 1987.

KEPİR, H., PAZARCIK, O., **"Sanayide İşe Devamsızlık Nedenleri, Sonuçları ve Çözüm Önerileri"**, Milli Produktivite Merkezi, Ankara, 1983.

KIRÇIL, O. ve ARKIŞ, N., **"Türkiye'de Sorun Çözme Gruplarının Uygulanabilmesi İçin Gerekli Yönetim ve Organizasyon Özellikleri"**, Ankara, 1996.

KONAKKURAN, K., **"Yirmi Birinci Asrın Temel Taşı Kalite"**, Eskişehir: 1994.

KOVACH, K. A., **"Organization Size, Job Satisfaction, Absenteeism and Turnover"**, Washington D.C., University Press of America, 1977.

KORMAN, A., **"Endüstriyel ve Organizasyonel Psikoloji"**, (Çeviri, İlhan Akhun, Cevat Alkan), Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1978.

KOBU, B., **"Üretim Yönetimi"**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayın No: 211, İstanbul, 1989.

KÖKNEL, Ö., **"Zorlanan İnsan"**, Altın Kitaplar, Bilimsel Sorunlar Dizisi, İstanbul, 1987.

KÖSE, S., **"Endüstride Stres Yönetimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi"**, İzmir, 1986.

KÖYMEN, Ü. **"Ortaöğretimde Ders Geçme ve Kredi Sistemi Uygulamalarının Değerlendirilmesi"**, Nasıl Bir Eğitim Sistemi Sempozyumu, İzmir, 1997.

KUMARA, U.A., KOİCHİ, I., **"Employee Satisfaction and Job Climete: An Empirical Study of Japanese Manufacturing Employees"**, Journal of Business and Psychology Vol 3, 1989.

KUZGUN, Y., **"Meslek Danışmanlığı"**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

KUZGUN, Y., **"Kendini Değerlendirme Envanteri Elkitabı"**, ÖSYM Yayınları. Ankara, 1989.

KÜLAHOĞLU, Ş. Ö., **"Meslek Projesinin Psiko-Pedogojisi"**, Nasıl Bir Eğitim Sistemi Sempozyumu, İzmir, 1997.

KÜLAHOĞLU, Ş.Ö., **"Üniversite Öğrencilerinde İşsizlik Kaygısı"**, Uludağ Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, Bursa, 1994.

LAZARUS, R.S., **"Psychological Stress and the Coping Process"**, New York, 1996.

LOCKE, E., **"The Nature and Causes of Job Satisfaction"**, In M. Dunnete (ed). Handbook of industrial and organizational psychology". Chicago: Rand-Mc Nally, 1976.

LUTHANS, F., **"Organizational Behavior"**, New York: McGraw-Hill Book Comp., 1989.

MASLOW. A.H., **"Motivation and Personality"**, New York: Harper and Raw Pub., 1970.

MCCORMICK, E. J. İLGEN, D., **"Industrial Psychology"**, Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, 1980.

MELİKŞAH, Y., **"Çalışma Hayatı ve İnsan Faktörü"**, Kiplas İşveren 6, 1990.

MEB, **"Yeni Türk Eğitim Sistemi"**, Milli Eğiitm Bakanlığı, Ankara, 1981.

MEB, **"Türkiyede Bilgisayar Destekli Eğitim"**, Ankara, 1991.

MEB, **"X. Milli Eğitim Şurası-Raporlar"**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1981.

MEB, **"Ortaöğretimde Yeniden Düzenleme ve Reform Semineri"**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1996.

MEARES, L.B., **"A Model For Changing Organizational Culture"**, Personel, 1996.

MİNER, J.B., **"Industrial-Organizational Psychology"**, N. Y.: McGraw Hill, Inc., 1992.

MORGAN, C.T., **"Psikolojiye Giriş"**, Çeviri: H.Ü. Psikoloji Bölümü Öğretim Elemanları, Ankara, 1991.

MUCHİNSKY, P.M., **"Psychology Applied to Work"**, Calif.: Brooks/Cole Publishing Comp., 1990.

NİRUN, N., **"12-24 Yaş Gençlerin Sosyo-Ekonomik Sorunları"**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1986.

NORTON, J.C.: **"Introduction to Medical Psychology"**. New York, The Free Press, 205, 1982.

ODABAŞI, M., **"Ekonomik Açıdan İş Kazaları"**, Ankara MPM Yayınları: 284, 1983.

ODABAŞI F., **"Bilgisayar Destekli Öğretimin, Gleneksel Sınıf Öğretimiyle Karşılaştırılması"**, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eskişehir, 1997.

OECD, **"Değişen Bir Toplumda Kadınların İstihdam İmkanlarının Geliştirilmesi"**, İstanbul, İş ve İşçi Bulma Kurumu, 1990.

ORHAN, F., **"Bilgisayar Destekli Öğretim Uygulamalarının Dünü ve Bugünü"**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, İstanbul 1997.

ONARAN, O., **"Çalışma Güdüsü: Maslow Kuramının Türk Kamu Kesiminde Uygulaması"**, Yönetim Psikolojisi I. Ulusal Sempozyum Bildirileri, Ankara, TODAİE Yayınları, 1977.

OSİPOW, S.H., **"Theories of Career Development"**, Englewood-Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1983.

ÖNCÜ, H., **"Grupla Mesleki Psikolojik Danışmanın Lise Öğrencilerinin Mesleki Tercihlerine Etkisi"**, Yayınlanmamış Doktora Tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1991.

ÖNER, N., LE COMPTE A., **"Durumluk-Süreli Kaygı Envanteri El Kitabı"**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları No:333, 1983.

ÖNER, N. ve YILDIRAN G., **"Üniversite Seviyesinde Rehberlik ve Mesleğe Yöneltme Sempozyumu Bildirileri"**, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 1994.

ÖRMEN, U., **"Tükenmişlik Duygusu ve Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama"**, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1993.

ÖSYM, **"Üniversiteler Yüksek Öğretim Programları ve Meslekler Rehberi"**, ÖSYM Yayınları, Ankara, 1995.

ÖZKAPLAN, N., **"Nisan 1993 Sonuçlarının Düşündürdükleri"**, DİE, İstihdam Dergisi, 1994.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Ailede İletişim ve Yaşam"**, PDREM Yayınları, Ankara, 2001.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Evlilik ve Aile Terapisi"**, PDREM Yayınları, Ankara, 2000.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik"**, PDREM Yayınları, Ankara 2001.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Bireyi Tanıma Teknikleri"**, PDREM Yayınları, Ankara, 1998.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Cinsellik ve Cinsel Yaşam"**, PDREM Yayınları, Ankara, 1997.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Psikolojik Testler"**, PDREM Yayınları, Ankara, 1998

ÖZGÜVEN İ.E., **"Hacettpe Kişilik Envanteri"**, Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi (PDREM) Yayınları, Ankara, 1992.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Görüşme İlke ve Teknikleri"**, Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, 1992.

ÖZGÜVEN İ.E., Ergene, T., **"38 Yıl Öncesine Göre Türk Yüksek Öğrenim Gençliğinin Değerler Sisteminde Olan Değişme ve Eğilimler"**, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Kongre Kitabı, Ankara, 1997.

ÖZGÜVEN İ.E., **"16 Kişilik Faktörü Envanteri ve El Kitabı"**, PDREM Yayınları, Ankara, 1995.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Goodenough-Harris Adam Çizme Testi El Kitabı"**, PDREM Yayınları, Ankara, 1995.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Lise Öğrencileri ile Ailelerinin Nitelikleri ve Öğrencilerin Başarıları"**, Eğitim ve Bilim, Ankara, 1981.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Lise Öğrencilerinin Farklı Ders Gruplarındaki Başarılarını Yordayıcı Faktörler"**, TÜBİTAK, VII. Bilim Kongresi Tebliğleri, 1982.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler"**, Haceettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Üniversite Öğrencilerinin Evlilik ve Eş Seçmeye İlişkin Tercihleri"**, Aile Kurultayı Kongre Kitabı, Ankara, 1994.

ÖZGÜVEN İ.E., **"Üniversite Öğrencilerinin Uyum Sorunları ve Başetme Yolları"**, Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu, Bilkent Üniversitesi, 23-29, Ankara, 1989

PAKNADEL, A. C., **"Örgütsel İklim ve İş Doyumu"**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1988.

PAUL, R.S., EBADİ, Y.M., **"Leadership Decision Making In a Services Organization: A Field Test of the Vroom-Yetton Model"**, J. of Occupational Psychology Vol 62, 1989.

PAWLIK, V., KLEINER, H.; **"On the Job Employee Counseling: Focus on Performance"**, Personel Journal, November, 1986.

PEŞKİRCİOĞLU, N., **"Toplam Kalite Yönetimi Eğitimi"**, Ankara:1995.

RABAN, A., **"Student Guidance Services in the United Kingdom"**, Sumposıun on Gundance and Carrier Counseling at the University Level, Boğaziçi University, İstanbul, 1991.

RAZON, **"Çalışan Anne ve Çocuk"**, Akbank Yayınları, 1981.

ROE, A., & KLOS, D., **"Occupational Classification"**, The Counseling Psychologist, 1, 1969.

ROGERS, C.R., **"A Way of Being"**, Boston: Houghton Mifflin, 1980.

ROGERS, D.P., **"Helping Employess Cope With Burnout"**, Business, 3-7, 1984.

SABUNCUOĞLU, Z., **"İnsan Kaynakları Yönetimi"**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000.

SAVAŞIR, I., **"Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri El Kitabı"**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.

SAYER S., **"Yorgunluk ve Dinlenme"**, Aile Ansiklopedisi Cilt 3, Ankara, 1991

SELYE, H., **"The Stress of Life"**, New York: Mc Graw Hill, 1976.

SENCER, M., **"Kamu Görevlilerinde İş Doyumu ve Moral"**, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 1982.

SHARMA, S., SHARMA, A.D., **"Organizational Climate, Job Satisfaction and Job Anxiety"**, Psychological Studies Vol 34 (1), 1989.

SHİROM, A., **"Burnout in Work Organizations"**, In C.L. Cooper and I.T. Robertson (Eds.), International Review of Industrial and Organizational Psychology: New York: Wiley, 1989.

SORİAS, S.: **"Hasta ve Normallerde Yaşam Olaylarınıın Stres Verici Etkilerinin Araştırılması"**, Doçentlik tezi. İzmir, Ege Üni. Tıp F.. 1982.

SUPER, D., BOHN, M., **"Occupational Psychology"**, Belmont Cal: Wardsworth. Pub. Co. Inc., 1970.

SPEARMAN, C. E., **"The Abilities of Man"**, New York: Macmillan, 1927.

STEFY, B.D., JONES, J.W., **"Workplace Stress and Indicators of Disease Coronary Risk"**, Academy of Management journal, 31, 1988.

SÜREKLİ, D. ve TEVRUZ, S., **"Davranış Düzeltme'de Güdü Teorilerinin Katkısı"**, Endüstri ve Örgüt Psikolojisi, Psikologlar Derneği 1996.

TALAS, C., **"Sosyal Ekonomi"**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1979.

TARHAN, N., **"Stres ve Hastalıklar"**, Gata H. Paşa Eğt. Hst. Psikiyatri Kliniği 1. Stres Sempozyumu, İstanbul, 1990.

TAYLAN, B., YARALIOĞLU, K., **"Karar Verme İşlevini Yerine Getirenler Açısından Stresin Önemi ve Alınacak Önlemler"**, 3. Egonomi Kongresi, M.P.M Yayınları, No: 441, 1991.

T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, **"1988 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu"**, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1990.

TEVRUZ, S. (Editör), **"Endüstri ve Örgüt Psikolojisi"**, Türk Psikologlar Derneği, Ankara, 1996.

TEVRUZ, S. (Editör), **"Endüstri ve Örgüt Psikolojisi-II"**, Türk Psikologlar Derneği, Ankara, 1998.

TEVRUZ. S., **"Endüstri ve Örgüt Psikolojisinin Tarihçesi"**, **"Endüstri ve Örgüt Psikolojisi"**, (Editör: S. Tevruz), Türk Psikologlar Derneği, Ankara, 1997.

TINAR, M / GÜRÇAY, C., **"İşyerinde İleri Teknoloji Kullanımı Karşısında Çalışanların Tutumları"**; Çukurova Üniversitesi/Milli Prodüktivite Merkezi, 1989.

TINAR, M. ve TAYLAN B., **"Çalışma Yaşamının İnsancıllaştırılması Konusundaki Türkiye'deki Öncelikler"**, 2. Ulusal Ergonomi Kongresi, MPM, Ankara, 1989.

TINAR, M, ve YARALIOĞLU, K., **"Verimli Bir İş - Birey Uyumunun Sağlanmasında Sorun Çözme Gruplarının Katkısı"**, 3. Ergonomi Kongresi Ankara, MPM, 1991.

TİMUR, H., **"İş Ölçümü, İş Planlaması, Verimlilik"**, Türkiye'ye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1984.

TORUN, A., **"Tükenmişlik, Aile Yapısı ve Sosyal Destek İlişki Üzerine Bir İnceleme"**, Yayınlanmamış Doktora Tezi", Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1995.

TOSUN, M., **"Örgütsel Etkililik"**, Yönetim Psikolojisi II. Ulusal Sempozyumu TODAİDE, Ankara, 1981.

TÖRÜNER, M., **"İş K urumlarının Çalışma Yaşamı İçindeki Yeri ve Gelişimi"**, İş ve İşçi Bulma Kurumu, 1994.

TÜRKÜM A.S., **"Stresle Başa Çıkma ve İyimserlik"**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 1999.

TÜMKAYA, S., **"Öğretmenlerde Psikolojik Tükenmişlik Belirtileri ve Başaçıkma Davranışları"**, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Adana, 1996.

ULUSAVAŞ, M., **"Temel İnsan Hakları Eğitimi"**, VII. Eğitim Bilimleri Kongresi Konya Selçuk Üniversitesi, 1998.

UZER, A.S., **"Lise Öğrencilerinin Yükseköğretim Programlarının Tercihleri ile Kendi Yetenek, İlgi ve Mesleki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiler"**, (Yayınlanmamış doktora tezi) Hacettepe üniversitesi, Ankara, 1987.

UZUNOĞLU, S., **"Bigi Çağında Eğitimin Temel Özellikleri"**, Nasıl Bir Eğitim Sempozyumu, İzmir, 1997.

ÜNAL, L.I., **"Türkiye'deki Teknik Ara İnsan Gücünün Eğitimin Ekonomik Değeri Kapsamındaki Nitelikler Açısından Değerlendirilmesi"**, Yayınlanmamış Doktora Tezi; Hacettepe Üniversitesi Ankara, 1987.

ÜNLÜ, S., **"Başkalarıyla Yaşayabilmek"**, Anadolu Üniversitesi, Psikolojik Danışma Rehberlik Merkezi, No:3, Eskişehir, 1993.

VELİCANGİL S., **"Endüstri Sağlığı"**, Yakın ve Ortadoğu Çalışma Eğitim Merkezi, Ankara, 1987.

VROOM, V.H., **"The Relavence of the Behavirol Sciences for Manpower Management"**, Behavirol Approach to Modern Management, Göteborg, 1970.

VROOM, V.H., **"Work and Motivation"**, New York: Wiley, 1964.

WATERS, L.K. and DARRELL, R., **"Job Satisfaction, Behavirol Intention and Absenteeism as Predictors of Turnover"**, Personel Psychology, 1979.

WOLBERG, L.R., **"The techique of Psychoterapy, Vol II"**, Furth Edition Grune and stratton, Inc, Philedelphia, 1988.

YAVUZER, H., **"Ana - Baba ve Çocuk"**, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1996.

YEŞİLYAPRAK, B., **"Eğitimde Rehberlik Hizmetleri"**, Nobel Yayını, Ankara, 2003.

YEŞİLYAPRAK, B., **"Mesleki Rehberlik Hizmetlerinde Gelişimsel Yaklaşım ve Bilgisayarlardan Yararlanma"** Eğitim Sempozyumu 97'ye sunulan bildiri, Dokuz Eylül Ün. Buca Eğitim Fak. İzmir, 1997.

ZAİM, S., **"Çalışma Ekonomisi"**, Elektronik Ofset, İstanbul, 1981.

ENDÜSTRİYEL KUMANDA SİSTEMLERİ

Tasarım, Gerçekleme ve S7-200 Cpu22x Uygulamaları

Salman Kurtulan

2. Basım

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1510
Mühendislik-Teknik No.: 134
ISBN: 978-605-320-416-9
© 2. Basım, Eylül 2016

ENDÜSTRİYEL KUMANDA SİSTEMLERİ - Tasarım, Gerçekleme ve S7-200 Cpu22x Uygulamaları-
Salman Kurtulan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir –timur@nobelyayin.com-
Kahraman -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kurtulan, Salman.
ENDÜSTRİYEL KUMANDA SİSTEMLERİ - Tasarım, Gerçekleme ve S7-200 Cpu22x Uygulamaları- / *Salman Kurtulan*
2. Basım, XII + 402 s., 195x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-416-9
1. PLC 2. Endüstriyel Otomasyon 3. Endüstriyel Kumanda

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Günümüz üretim süreçlerinin başarı ve etkinliğini sürdürebilmesinin temel koşulu; en iyi ürünü, hızlı ve güvenli bir şekilde, kesintisiz ve ucuz olarak üretmektir. Bunu başarabilmek, üretimde endüstriyel otomasyon teknolojisinin etkin kullanımı ile olanaklıdır. Her geçen gün büyük bir hızla gelişen ve yaygınlaşan endüstriyel otomasyon teknolojisinin çağdaş üretim süreçlerindeki işlev ve ağırlığının sürekli artma eğiliminde olmasının temel nedeni budur. Ülkemizde, üretimde endüstriyel otomasyon teknolojisinin kullanımı yeterli düzeyde değildir. Bunun çeşitli nedenleri sayılabilir; ancak, bu konudaki yetkin insan gücü kaynağının yetersiz oluşu, en önemli etkenlerden biridir. Henüz yeterli bilgi birikimine erişemeyen endüstriyel kuruluşlarımızın, bu konudaki yetkin insan gücü kaynağına katkısı sınırlıdır. Bu görev, büyük ölçüde eğitim kurumlarımıza düşmektedir. Ancak, eğitim kurumlarımız ile endüstri arasındaki iletişimin kopuk olması, eğitim kurumlarımızda endüstriyel otomasyon etkinliklerinin yaygınlaşma sürecini geciktirmektedir. Büyük ölçüde teknolojik bilgi ve beceri gerektiren endüstriyel otomasyon alanı ile ilgili bilgi birikiminin arttırılması, ancak üniversite-endüstri işbirliği ile gerçeklenebilir. Buna örnek olarak, İTÜ Elektrik-Elektronik Fakültesi Kontrol ve Kumanda Sistemleri Anabilim Dalı ve Siemens Otomasyon ve Kontrol Bölümü işbirliği ile başlatılan eğitim projesi gösterilebilir. Bu proje kapsamında 1995 yılında kurulan Endüstriyel Otomasyon Laboratuvarı, sürekli güncelleştirilen donanımlar ile işlevini sürdürmektedir. Bu laboratuvar, SMC-ENTEK ile İTÜ Elektrik-Elektronik Fakültesi arasında 2003 yılında yapılan bir anlaşma çerçevesinde elektropnömatik ve mekatronik eğitimine olanak sağlayan yeni donanımlar ile daha işlevsel bir duruma getirilmiştir. Her yıl endüstriden gelen 200'ü aşkın kişinin eğitimine olanak sağlayan bu ortamda endüstriyel kuruluşlarımızın sorunları ve gereksinimleri konusunda bilgi alınmakta; bu bilgiler ışığında, endüstriyel otomasyon eğitimi ve içeriği değerlendirilmekte ve yeniden düzenlenmektedir. Benzer bir işbirliği, 2005 yılında Kontrol ve Kumanda Sistemleri Anabilim Dalı ile Mitsubishi temsilcisi GTS kuruluşu ile yapılmış, bu işbirliği çerçevesinde Kontrol Laboratuarı alt yapısı yeniden düzenlenerek, çağdaş teknolojiler ile donatılmış ve kontrol ve otomasyon mühendisliği ile ilgili eğitim çalışmaları başlatılmıştır.

Endüstriyel otomasyonda yaygın olarak kullanılan güncel donanımlar ve uygulama alanları konusundaki bilgiler, endüstriyel kuruluşlarımızın teknik elemanlarına kurs, seminer ve yayın gibi etkinliklerle aktarılmaktadır. Bu amaçla, 1997 yılından bu yana birçok kurs kitapçığı ve kitap yazılmıştır. Kurslarda kullanılan notların yanı sıra, birinci basımı Mayıs 1999, endüstriyel kontrol uygulamalarına ilişkin yeni bölümler ile genişletilmiş ikinci basımı 2001, güncelleştirilmiş üçüncü basımı 2003 yılında ve dördüncü basımı 2005 yılında yayımlanan PLC ile Endüstriyel Otomasyon kitabının yazılmasında bu etkinliklerin önemli bir işlevi ve katkısı olmuştur. Bu kitap da bu etkinliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmış; biçim, işlenen konu ve içeriklerin belirlenmesinde, kurs katılımcıları ve bu alan ile doğrudan ilgili kişilerin soru, öneri ve yaklaşımlarından büyük ölçüde yararlanılmıştır.

Ülkemizdeki birçok gelişmiş eğitim kurumunda Elektrik, Elektronik, Makina veya Kimya mühendisliği programları içinde endüstriyel otomasyon alanına destek niteliğinde kuramsal eğitim verilir. Bu eğitimde, sistemlere ilişkin matematiksel modeller üzerindeki çalışmalar ve çözümler ağırlıktadır. Matematiksel olarak ifade edilen çözüm kurallarının gerçek sistemlere uygulanması ile ilgili bilgi, sorunlar ve güncel teknoloji konularına genellikle değinilmez. Bu kitapta matematiksel çözümlerin yanı sıra ağırlıklı olarak uygulamaya ilişkin bilgi ve sorunlar üzerinde durulmuş; matematiksel modelleme, matematiksel çözüm ve varolan teknoloji ile gerçekleme birlikte değerlendirilmiştir.

Endüstriyel otomasyon, bir endüstriyel üretim sistemin istenen ve amaçlanan biçimde çalışması için gerekli olan işlemlerin kendiliğinden yapılmasını sağlayan süreç olarak tanımlanabilir. Endüstriyel otomasyon sistemi, en genel anlamda, kumanda, kontrol ve veri iletişimi ile ilgili işlevleri sağlayan bölümlerden oluşur. Her bölüm işlev, donanım ve yararlanılan kuramsal bilgi nedeniyle değişik alanlar olarak değerlendirilir ve incelenir. Bu kitabın konusu olan kumanda sistemleri, bir üretim sürecinin çalışma ve güvenli işletimine ilişkin mantıksal kuralların üretilmesi ve uygulanması ile ilgili kumanda işlevini sağlar. Kumanda sistemlerinin modellenmesi, tasarımı ve çözümlenmesinde sayısal mantık kuramından yararlanılır. Endüstriyel otomasyonun diğer bir konusu olan kontrol sistemleri, üretim sürecindeki fiziksel büyüklüklerin istenen ve amaçlanan biçimde elde edilmesini sağlayan kuralların üretilmesi ile ilgili işlevi görür. Bu tür sistemlerin modellenmesi, tasarımı ve çözümlenmesinde geri beslemeli kontrol kuramından yararlanılır. İletişim sistemleri; süreç, kontrol birimi ve üst denetim birimleri arasında güvenli veri akışı işlevini sağlar. İletişim sisteminin kurulumu ve işletimi ile ilgili teknolojik bilgiler otomasyon mühendisinin bilmesi gereken konulardır. Bu tür sistemlerin tasarımı, geliştirilmesi ve çözümlenmesinde sayısal veri iletişimi kuramından yararlanılır.

Günümüz kumanda sistemlerinin gerçeklenmesinde, genellikle, PLC (programlanabilir kontrolör) olarak adlandırılan kontrol birimi kullanılır. Endüstriyel uygulamalarda değişik üreticilere ait çok sayıda kontrol birimi ile karşılaşılır. Ancak, kontrol birimleri; çalışma ilkesi, işletim biçimi ve

programlama yönünden benzer özellikler taşıdığından, herhangi bir kontrol biriminde gerçeklenen bir uygulama diğer bir kontrol birimine kolayca uyarlanabilir. Bu kitap, kumanda sistemlerinin tasarımına ilişkin konuları ve Simatic S7-200 PLC kontrol birimi ile gerçeklemeye ilişkin ayrıntılı uygulama bilgilerini içerir. Kumanda sisteminin tasarımında izlenen yol ve yöntemler kullanılan donanımdan bağımsız olup, tüm sayısal kontrol birimleri için geçerlidir. Özellikle, kumanda devrelerine ilişkin anahtarlama, zamanlama, sayma ve karşılaştırma gibi temel işlemler tüm PLC türlerinde benzer biçimde gerçeklenir. Bölüm 5 ve sonraki bölümlerde incelenen, Simatic S7-200 kontrol birimine özgü program denetim, altprogram kullanımı, ardışıl denetim, yüksek hızlı sayıcı, kesmeli çalışma ve matematiksel işlemler ile ilgili komutlar ve kullanımı diğer kontrol birimlerine göre değişiktir. Ancak, bu tür işlemleri gerektiren uygulama örnekleri, basit düzenlemeler yapılarak, diğer PLC türlerinde de gerçeklenebilir.

Endüstriyel otomasyon alanında çalışan mühendislere yönelik olarak yazılan bu kitap, İTÜ Elektrik-Elektronik Fakültesi Kontrol Mühendisliği programında yer alan Endüstriyel Kumanda Sistemleri ve Endüstriyel Otomasyon dersleri için de yararlı bir kaynak niteliğindedir.

Bu kitap, endüstriyel otomasyon eğitimi ve diğer otomasyon etkinlikleri sürecinde tanıştığım meslektaşlarımın istek, eleştiri ve önerileri ile ortaya çıkmış bir üründür. Bu ve benzeri konudaki çalışmalarıma en büyük destek yine üretim alanındaki bu kişi ve kuruluşlardan gelmiştir. Çalışmalarımı sürdürdüğüm Endüstriyel Otomasyon Laboratuvarı ve buradaki etkinlikler, yakın gelecekte de endüstriyel kontrol, hareket kontrolü ve veri iletişimi gibi konularda, benzer yapıtların ortaya çıkmasında itici güç olacaktır.

Endüstriyel otomasyon alanı ile ilgili bu çalışmaların sürdürülmesine olanak ve katkı sağlayan kişi ve kuruluşlara; öneri, eleştiri ve değerlendirmeleri ile çalışmalarımı yönlendiren meslektaşlarım ve öğrenci arkadaşlarıma; emek veren tüm kişi ve kitabın basımını yapan yayınevi çalışanlarına teşekkür ederim.

MAYIS 2007
İSTANBUL

Salman Kurtulan

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ---------- iii
BÖLÜM 1---------- **1**
KUMANDA DEVRELERİ ----------1
1.1 Giriş----------1
1.2 Kumanda Elemanları ----------2
1.2.1 Kontaktör ----------3
1.2.2 Elektropnömatik Kumanda Elemanları ----------4
1.2.3 Zaman Rölesi----------6
1.2.4 Kumanda Algılama Elemanları ----------8
1.3 İş Elemanları ---------- 10
1.4 Temel Elektropnömatik Devreler---------- 10
1.4.1 Tek Etkili Silindirin 3/2 Yön Valfi ile Kumandası---------- 10
1.4.2 Tek Etkili Silindirin İki Kararlı 5/2 Yön Valfi ile Kumandası---------- 11
1.4.3 Çift Etkili Silindirin Tek Kararlı 5/2 Yön Valfi ile Kumandası ---------- 12
1.4.4 Çift Etkili Silindirin İki Kararlı 5/2 Yön Valfi İle Kumandası---------- 12
1.4.5 Çift Etkili Silindirin Yay Merkezlemeli ve Kapalı Merkez 4/3 Yön Valfi ile Kumandası---------- 13
1.4.6 Çift Etkili Silindirin Yay Merkezlemeli ve Kapalı Merkez 5/3 Yön Valfi ile Kumandası---------- 14
1.4.7 Döner İş Elemanının Yay Merkezlemeli ve Kapalı Merkez 5/3 Yön Valfi ile Kumandası---------- 15

1.5 Elektrikli Kumanda Devreleri ---- 15
1.5.1 Bir Kısa Devre Asenkron Motorun Kumandası ---- 15
1.5.2 Kısa Devre Asenkron Motorun İki Yönde Kumandası ---- 17
1.5.3 K.d. As. Motora Yıldız-Üçgen Yol Verme ---- 18
1.6 PLC ile Kumanda ---- 19
1.6.1 Giriş-Çıkış Bağlantıları ---- 20
1.6.2 Kumanda İşlevinin Tanımlanması ---- 25
1.6.3 Programlama Dilleri ---- 26
1.6.3.1 Merdiven Mantığı ile Programlama ---- 26
1.6.3.2 Fonksiyon Blok Diyagramı ile Programlama ---- 28
1.6.3.3 Komut (STL, IL) ile Programlama ---- 30
1.7 Program Örnekleri ---- 34
1.7.1 Seri Bağlı Anahtarlama Devresi ---- 34
1.7.2 Seri-Paralel Bağlı Anahtarlama Devresi ---- 35
1.7.3 Herhangi Bir Anahtarlama Devresinin Programlanması ---- 38
1.7.4 Anahtarlama Devrelerine İlişkin Tanım ve Teoremler ---- 44
1.8 Programın Yürütülmesi ---- 49
1.8.1 Mantıksal Fonksiyonların Gerçeklenebilirliği ---- 51
1.8.2 Kumanda Devresi Davranışının İncelenmesi ---- 53
1.8.3 Merdiven Mantığı Programına İlişkin Mantık Fonksiyonları ---- 57

BÖLÜM 2 ---- 63
SIMATIC S7-200 KONTROL BİRİMİ ---- 63
2.1 Giriş ---- 63
2.2 Genel Özellikler ---- 63
2.3 Genel Yapı ---- 65
2.3.1 Bellek Alanları ve Erişim Adresleri ---- 66
2.3.2 Özel Bellek Alanı (SMx) ---- 69
2.3.3 Program ve Verilerin PLC'ye Aktarılması ve PLC'den Alınması ---- 69
2.3.4 Enerji Kesilmesi Durumunda Verilerin Korunması ---- 71
2.4 Çalışma İlkesi ---- 71
2.5 Dış Devre Bağlantıları ---- 73
2.6 Programlama ---- 76
2.7 Mantıksal İşlemler ---- 83
2.7.1 Temel Mantıksal İşlemler ---- 85

2.7.2 Kurma-Silme (SET-RESET) İşlemleri ---- 88
2.7.3 Kurma veya Silme Baskın İki Kararlı İşlemler ---- 89
2.7.4 Çıkan ve Düşen Kenarı Algılama İşlemleri ---- 90
2.7.5 Doğrudan Okuma ve Yazma İşlemleri ---- 91
2.7.6 Mantıksal Yığın İşlemleri ---- 92
2.8 Zamanlama İşlemleri ---- 97
2.8.1 Gecikmeli Kapatan Zamanlayıcı (TON) ---- 98
2.8.2 Gecikmeli Kapatan Kalıcı Zamanlayıcı (TONR) ---- 99
2.8.3 Gecikmeli Açan Zamanlayıcı (TOF) ---- 101
2.9 Sayma İşlemleri ---- 102
2.10 Karşılaştırma İşlemleri ---- 106
2.11 IEC 1131-3 Programlama Modu ---- 109

BÖLÜM 3 ---- 113
TEMEL KUMANDA UYGULAMALARI ---- 113
3.1 Giriş ---- 113
3.2 Bir Kısa Devre Asenkron Motorun PLC ile Kumandası ---- 113
3.3 Kısa Devre Asenkron Motorun PLC ile İki Yönde Kumandası ---- 118
3.4 K.d. As. Motora PLC ile Yıldız-Üçgen Yol Verme Kumandası ---- 124
3.5 Rotoru Sargılı As. Motorun PLC ile Kumandası ---- 129
3.6 Bir Pnömatik Kumanda Sisteminin PLC ile Kumandası ---- 134
3.7 Zamanlayıcı ve Sayıcı Uygulamaları ---- 138
3.7.1 Uzun Süreli Gecikme İşareti Üretilmesi ---- 138
3.7.2 Zamanlayıcı ve Karşılaştırma İşlemleri ile Değişik Zamanlama İşaretleri Üretilmesi ---- 143

BÖLÜM 4 ---- 147
TASARIM VE GERÇEKLEME ---- 147
4.1 Giriş ---- 147
4.2 Eşzamansız Ardışıl Devre Yaklaşımı ile Gerçekleme ---- 148
4.3 Durum Değişim Sırasını Denetleyerek Gerçekleme ---- 184
4.4 Eşzamanlı Ardışıl Devre Yaklaşımı ile Gerçekleme ---- 209
4.5 Ayrık Olay Sistem Yaklaşımı ile Gerçekleme ---- 216
4.5.1 Durum Geçiş Fonksiyonlarının Elde Edilmesi ---- 216
4.5.2 Olay İşaretlerinin Elde Edilmesi ---- 218

BÖLÜM 5 ---- **243**
PROGRAM DENETİM İŞLEMLERİ ---- 243
5.1 Giriş ---- 243
5.2 Dallanma İşlemi ---- 243
5.3 Program Denetim Komutları ---- 245
5.4 Ardışıl Denetim Komutları ---- 249
5.5 Tanılama (Diagnostic) işareti üretme ---- 254
5.6 Altprogram Kullanımı ---- 255

BÖLÜM 6 ---- **261**
SAYISAL İŞLEMLER ---- 261
6.1 Giriş ---- 261
6.2 Veri Aktarma İşlemleri ---- 262
6.2.1 Anında Okuma İşlemi ---- 264
6.2.2 Anında Aktarma İşlemi ---- 265
6.2.3 Yer Değiştirme İşlemi ---- 266
6.2.4 8 Bitlik Veri Bloğu Aktarma İşlemi ---- 266
6.2.5 16 Bitlik Veri Bloğu Aktarma İşlemi ---- 267
6.2.6 32 Bitlik Veri Bloğu Aktarma İşlemi ---- 268
6.3 16 bit İşaretli Tamsayılar Üzerinde İşlemler ---- 269
6.3.1 Toplama İşlemi ---- 269
6.3.2 Çıkarma İşlemi ---- 271
6.3.3 Çarpma İşlemi ---- 272
6.3.4 Bölme İşlemi ---- 273
6.4 32 bit İşaretli Tamsayılar Üzerinde İşlemler ---- 274
6.4.1 Toplama İşlemi ve Çıkarma İşlemi ---- 275
6.4.2 Çarpma ve Bölme İşlemi ---- 277
6.5 Reel Sayılar Üzerinde İşlemler ---- 279
6.5.1 Toplama ve Çıkarma İşlemi ---- 279
6.5.2 Çarpma ve Bölme İşlemi ---- 280
6.5.3 Karekök Alma İşlemi ---- 281
6.5.4 Reel Sayılar Üzerinde Diğer İşlemler ---- 281
6.5.5 Dönüştürme İşlemleri ---- 282
6.5.5.1 Reel Sayılara Dönüştürme ---- 282

6.5.5.2 İşaretli 16 bitlik Tamsayıya Dönüştürme ---- 284
6.6 Veri Tablosu İşlemleri ---- 287
6.7 Dolaylı Adresleme ---- 295

BÖLÜM 7 ---- **299**
GERÇEK ZAMAN İŞLEMLERİ ---- 299
7.1 Giriş ---- 297
7.2 Zaman Bilgisinin Okunması ---- 299
7.3 Uzun Süreli 1ms Artımlı Zaman Bilgisi ---- 304

BÖLÜM 8 ---- **307**
KESMELİ ÇALIŞMA ---- 307
8.1 Giriş ---- 307
8.2 Kesmeli Çalışmaya İlişkin Genel Konular ---- 307
8.3 Olaya Bağlı Kesmeli Çalışma ---- 310
8.4 Zamana Bağlı Kesmeli Çalışma ---- 314
8.4. Zamanlayıcı Kaynaklı Kesmeli Çalışma ---- 318
8.5 Hızlı Sayıcı Kaynaklı Kesmeli Çalışma ---- 321
8.5.1 Hızlı Sayıcının Programlanması ---- 321
8.6 Yüksek Hızlı Çıkış İşareti Üretilmesi ---- 332
8.6.1 Yüksek Frekanslı Kare Dalga Üretilmesi ---- 333
8.6.1.1 Tek Parçalı İşleme İlişkin Bir Darbe Katarı Üretilmesi ---- 333
8.6.1.2 Çok Parçalı İşleme İlişkin Bir Darbe Katarı Üretilmesi ---- 335
8.6.2 Darbe Genişlik Modülasyonlu Yüksek Hızlı İşaret Elde Edilmesi ---- 340

BÖLÜM 9 ---- **347**
SORULAR ---- 347
9.1 Giriş ---- 347

KAYNAKÇA ---- 367

EKLER ---- 369

DİZİN ---- 399

KAYNAKÇA

Amy, L. T. (1992): Automation Systems for Control and Data Acquisition, Instrument Society of America.

Bateson, N. R. (1996): Control System Technology, Prentice Hall.

Batten, G. L. (1994): Programmable Controllers: Hardware, Software, and Applications, McGraw-Hill.

Berger, H. (2001): Automating with STEP 7 in LAD and FBD: SIMATIC S7-300/400 Programmable Controllers, Publicis MCD Corporate Publishing.

Berger, H. (2003): Automating with SIMATIC, Publicis Corporate Publishing.

Bertrand, R. M. (1996): Programmable Controller Circuits, Delmar.

Bollinger, J. G. Duffie, N.A. (1989): Computer Control of Machines and Processes, Addison-Wesley.

Bolton, W. (1997): Programmable Logic Controllers: An Introduction, Butterworth-Heinemann.

Bryan, L. A. , Bryan, E.A. (1997): Programmable Controllers, Industrial Text and Video-Company.

Cassandras, C. G., Lafortune, S. (2001): Introduction to Discrete Event Systems, Kluwer Academic Pub.

Chesmond, C. J. (1982): Control System Technology, Edward Arnold.

Crispin, A. J. (1996): Programmable Logic Controllers and Their Engineering Applications, Books Britain.

Dunning, G. (1998): Introduction to Programmable Logic Controllers, Delmar.

Filer, R. , Leinonen, G. (1992): Programmable Controllers and Designing Sequential Logic, Saunders College Publishing.

Hackworth, J. R. , Frederick, D. , Hackworth, J. (2004): Programmable Logic Controllers: Programming Methods and Applications, Prentice Hall.

Herman, S. L. (2004): Industrial Motor Control, Delmar.

Johnson, D. G. (1987): Programmable Controllers for Factory Automation, Marcel Dekker.

Kumar, R. , Garg, V. K. (1995): Modeling and Control of Logical Discrete Event Systems, Kluwer Academic Publishers.

Kurtulan, S. (2005): PLC İle Endüstriyel Otomasyon, Birsen Yayıncılık, IST.

Kurtulan, S. (1996): Programlanabilir Lojik Kontrolörler ve Uygulamaları, Bileşim Yayın, IST.

Levine, W. S. (1999): Control System Applications, CRC Press

Levine, W. S. (1999): Control System Fundamentals, CRC Press.

Lewis, R. W. (1998): Programming Industrial Control Systems Using IEC 1131-3, IEE.

Mano, M. M. (2003): Digital Design, Prentice Hall.

Michel, G. , Duncan, F. (1990): Programmable Logic Controllers: Architecture and Application, John Wiley & Sons.

Morriss, S. B. (2000): Programmable Logic Controllers, Prentice Hall.

Muller, J. (2005): Controlling with SIMATIC: Practice Book for SIMATIC S7 and SIMATIC PCS7 Control Systems.

Olsson, G. , Piani, G. (1992): Computer Systems for Automation and Control, Prentice-Hall.

Parr, E. A. , Parr, A. (1993): Programmable Controllers: An Engineer's Guide, Butterworth-Heinemann. 1993.

Pessen, D. W. (1989): Industrial Automation: Circuit Design and Components, Wiley.

Petruzella, F. (1998): Programmable Logic Controllers, McGraw-Hill.

Phipps, C. A. (1998): Fundamentals of Electrical Control, The Fairmont Press.

Popovic, D. , Bhatkan, V. P. (1997): Distributed Computer Control Systems in Industrial Automation, Marcel Dekker.

Rexford, K. B. (1992): Electrical Control for Machines, Delmar Pub.

Ridley, J. E. (1997): Introduction to Programmable Logic Controllers: The Mitsubishi Fx", John Wiley & Sons.

Roginskii, V. N. (1963): The Synthesis of Relay Switching Circuits, D.V.Nostrand C. London.

Rohner, P. (1996): PLC: Automation With Programmable Logic Controllers, International Specialized Book Service.

Rosandich, R. G. (1997): Fundamentals of Programmable Logic Controllers, EC&M Books.

Sasao, T. (1999):Switching Theory for Logic Synthesis, Kluwer Academic Publisher.

Siemens, (2004): SIMATIC S7-200 Programmable Controller System Manuel.

Silva, C. W.(1989): Control Sensors and Actuators, Prentice-Hall.

Simpson, C. D. (1994): Programmable Logic Controllers, Prentice Hall, 1994.

Stenerson, J. (1998): Fundamentals of Programmable Logic Controllers, Sensors and Communications, Prentice Hall.

Swainston, F. (1992): A Systems Approach to Programmable Controllers, Delmar.

Warnock, I. G. (1989): Programmable Controllers, Prentice Hall.

Webb, J. W. , Reis, R. A. (2003): Programmable Logic Controllers: Principles and Applications, Prentice Hall.

ENERJİ KULLANIMINDAKİ DEĞİŞİMLER

Doç. Dr. İsmet Akova

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1427
Çevre ve Yer Bilimleri No.: 10
ISBN: 978-605-320-333-9
© 1. Basım, Şubat 2016

ENERJİ KULLANIMINDAKİ DEĞİŞİMLER

Doç. Dr. İsmet Akova

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir –timur@nobelyayin.com-
Kahraman -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok No.:18/3 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akova, İsmet.

Enerji Kullanımındaki Değişimler / *İsmet Akova*
1. Basım, XVIII + 210 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-333-9
1. Enerji 2. Enerjinin Önemi 3. Enerji Kaynakları

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Evrendeki enerji, zamanın başlangıcından beri mevcut ve sabittir. Ancak kullanılan enerjinin her bir dönüşümünde, başlangıçta var olan enerji bir daha geri kazanılmamak üzere tüketilmektedir. Günümüzde enerji, yalnız sanayileşmenin değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal hayatın da zorunlu bir tüketim maddesi durumuna geldiğinden, yeryüzünde tüketilen toplam enerji miktarı artmakta, buna bağlı olarak hayatın varlığı ve sürdürülebilmesi için son derece gerekli olan hava, su ve toprak gibi kaynaklar devamlı olarak kirletilmekte ve kirliliğin miktarı sürekli artmaktadır. Ulaştığı uygarlık düzeyinden taviz vermeden, yaşamını devam ettirme isteğinde olan insanın, tükettiği enerji miktarı azalmayacağı gibi, sürekli ve düzenli olarak artmaktadır.

Enerji konusu, sadece sanayinin değil, günlük yaşantımızın da bir parçası hâline geldiğinden, her kesimden insanın ilgi alanı içine girmektedir. Bir yandan uluslararası boyutu bulunduğu gibi, diğer yandan bireylerin hayatlarını sürdürebilmeleri ve ihtiyaçlarını giderebilmeleri için de gerekli olduğundan, kişisel özelliğe de sahiptir. Endüstrinin her alanı enerjiye ihtiyaç duyduğu gibi, tarım sektörü de enerjiden vazgeçememektedir. Şehirde veya kırsal bölgelerde yaşayan bireyler için de vazgeçilemez olması, enerjinin aranan bir madde olmasına, ona sahip olmak ve kontrol edebilmek için kişisel, ulusal veya uluslararası birçok boyutunun varlığına neden olmaktadır. Enerjinin bu özelliği onun sadece bir yakıt olarak değil, aynı zamanda stratejik bir madde olarak önem kazanmasına da zemin hazırlamaktadır. Enerji kaynaklarının önemi, bu kaynaklara sahip olmak veya kontrol edebilmek amacıyla çeşitli anlaşmaların veya anlaşmazlıkların yaşanmasına da yol açmaktadır.

Dünya enerji tüketimiyle ilgili yapılan tahminler, çeşitli parametrelere bağlı olarak değişmesine rağmen, gelişen teknolojilerin enerji tüketimi üzerinde birinci derecede etkili olduklarını göstermektedir. Sanayileşme sürecinin her döneminde farklı bir enerji kaynağının yoğun olarak kullanıldığı bilinen bir gerçek olup, XVIII. yüzyılın ortalarına kadar insanlar enerji kaynağı olarak insan ve hayvan gücü başta olmak üzere odun, odun kömürü, akarsu ve rüzgâr gücünden yararlanmışlardır. Maden kömürünün ısı ve enerji kaynağı olarak kullanılmaya başlanması; ancak XVIII. yüzyılın ortaları, hatta sonlarında mümkün olmuştur. Maden kömürü XIX. yüzyılın sonuna kadar endüstrinin vazgeçilmez maddesi olurken, XIX. yüzyılın ortalarında keşfedildikten sonra XX. yüzyılın başından itibaren kullanımı artan hem ısı hem enerji hem de ışık kaynağı olarak değerlendirilebilen ve motor devrinin ortaya çıkmasına neden olan petrol, yine aynı tarihlerde petrolden sonra kulanım alanına giren hidrolik güç ve daha sonra da doğalgaz; nihayet 1950'li yıllardan sonra nükleer enerji, taş kömürünün yanı sıra değerlendirilen enerji kaynakları olmuştur. Her bir farklı enerji kaynağının kullanım alanına girmesi, yeryüzündeki sanayinin boyutları ve dağılışı üzerinde az veya çok etki ettiğinden önem taşımıştır.

Bu çalışma, esas olarak zaman içinde kullanılan enerji kaynaklarından biri bitmeden diğerinin tüketim alanına girmesinin nedenlerini ve gelecekte ihtiyaç duyulacak enerjinin sağlanmasında yararlanılabilecek farklı enerji kaynaklarını değerlendirmek amacını taşımaktadır.

Çalışmalar sırasında enerji konusunda yurt içinde ve yurt dışında yayınlanmış çeşitli makale ve kitaplardan ve istatistik verilerden geniş ölçüde yararlanılmış ve ilgili konular güncel bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Zaman zaman farklı kurumlar tarafından yayınlanan istatistik veriler arasında görülen uyumsuzluğun ortaya çıkarabileceği olumsuzluklardan sakınabilmek için kömür, petrol, doğalgaz, nükleer enerji ve hidroelektrik ile ilgili veriler BP Statistical Review of World Energy tarafından yayınlanan çalışmalardan sağlanmıştır. Türkiye ile ilgili enerji verileri ise, ağırlıklı olarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı verilerinden temin edilmiştir.

Yararlandığım eserler arasında özellikle belirtmem gereken, müteveffa hocamız Ord. Prof. Ali Tanoğlu'nun hazırladığı *Enerji Kaynakları* isimli çalışmadır. Değerli hocamızı rahmetle anıyorum. Prof. Dr. Yalçın KARABULUT ile Prof. Dr. Hayati DOĞANAY hocalarımız, "Enerji Kaynakları" konusunda hazırladıkları ki-

taplarla, başta şahsım olmak üzere, coğrafya öğrencilerini ve konuya ilgi duyanları aydınlatmışlardır.

Çalışmamın her aşamasında büyük ilgi ve özverili desteğini gördüğüm, yapıcı eleştirileri ve önerileriyle yol gösteren ve kitabın ortaya çıkmasında büyük emeği geçen hocam Prof. Dr. Süha GÖNEY'e en kalbi teşekkürlerim sunarım.

Kendileriyle geçirmem gereken zamanın büyük kısmını kitabın hazırlanmasına ayırmak zorunda kalışımı anlayışla karşılayıp, fedakârlık gösteren aileme de teşekkür etmeyi zevki bir görev olarak değerlendirmekteyim.

Kitabın basım aşamasına gelinceye kadar geçen sürede çalışmalarıma büyük dikkat, titizlik ve özveriyle yardımcı olan Nobel Akademik Yayıncılık personeline, Sayın Nevzat Argun nezdinde teşekkürü bir borç bilirim. Bundan sonraki yıllarda enerji kaynakları konusunda hazırlanacak başarılı çalışmalara katkı sağlayabileceği umuduyla ortaya çıkan bu çalışmanın, başta öğrencilerimiz olmak üzere konuya ilgi duyan herkese yararlı olabilmesi en büyük dileğimdir.

Doç. Dr. İsmet Akova

İstanbul, 2015

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**

KISALTMALAR ..... **ix**

ENERJİ BİRİMLERİ ..... İX

ENERJİ KAYNAKLARINDAN BAZILARININ PETROL EŞDEĞERİNE DÖNÜŞTÜRME KATSAYILARI VE KALORİ DEĞERLERİ X

Listeler ..... **xv**

TABLO LİSTESİ XV

GRAFİK LİSTESİ ..... XVİ

ŞEKİL LİSTESİ ..... XVİİ

FOTOĞRAF LİSTESİ ..... XVİİİ

HARİTA LİSTESİ ..... XVİİİ

ENERJİ KAYNAKLARI **1**

GİRİŞ 1

ENERJİ KAYNAKLARININ SINIFLANDIRILMASI 5

ENERJİYE OLAN TALEP ARTIŞININ NEDENLERİ 8

ENERJİYE ARTAN TALEBİN SONUÇLARI 12

ENERJİNİN ÖNEMİ VE BAŞLICA ENERJİ KAYNAKLARI 17

BİYOKÜTLE 21

AKARSU VE RÜZGÂR GÜCÜ 26

KÖMÜR 29

PETROL 36
DOĞALGAZ 41
NÜKLEER ENERJİ 44
DÜNYA ENERJİ TÜKETİMİ VE ENERJİ KAYNAKLARININ ÇEŞİTLENMESİ 47
DÜNYA ENERJİ TÜKETİMİNDEKİ DALGALANMALAR....61
ENERJİ KAYNAKLARININ KULLANIMINDA VERİM....64
ENERJİ TÜKETİMİNİN BÖLGELERARASI DAĞILIŞI 69
ENERJİ TÜKETİMİNİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI....81
ENDÜSTRİYEL ENERJİ KAYNAKLARININ ÜLKELERE GÖRE TÜKETİMİ....86

NÜKLEER ENERJİ 97
NÜKLEER ENERJİ ÜRETİMİ VE NÜKLEER SANTRAL TİPLERİ 100
FİZİKSEL ENGELLER 107
NÜKLEER ENERJİ ÜRETİMİ 109
TÜRKİYE VE NÜKLEER ENERJİ....126

HİDROELEKTRİK 136
ELEKTRİK ÜRETİMİ 137
HİDROELEKTRİK KULLANIMININ GÜÇLÜ YÖNLERİ....138
HİDROELEKTRİK KULLANIMININ ZAYIF YÖNLERİ 139
HİDROELEKTRİK-SANAYİ ETKİLEŞİMİ 140
HİDROELEKTRİK ÜRETİMİNİN DOĞAL ŞARTLARI....142
YERYÜZÜNÜN HİDROELEKTRİK ÜRETİMİ AÇISINDAN UYGUN SAHALARI....145
HİDROELEKTRİK ÜRETİMİNİN BEŞERİ ŞARTLARI 151
HİDROELEKTRİK 152
POMPAJ DEPOLAMALI HİDROELEKTRİK SANTRALLAR....156
HİDROELEKTRİK BARAJLARI VE ÇEVRE 159
HİDROELEKTRİK ÜRETİMİ 161
DÜNYA HİDROELEKTRİK TÜKETİMİNİN BÖLGELERE GÖRE DAĞILIM 166
DÜNYA HİDROELEKTRİK TÜKETİMİNİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI....166
TÜRKİYE'DE HİDROELEKTRİK 172

YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI 177
1- AKARSULARIN ENERJİ POTANSİYELİ 178
2- GÜNEŞ ENERJİSİ 179
3- RÜZGÂR GÜCÜ 180
4- JEOTERMAL ENERJİ 184
5- DALGA ENERJİSİ 188
6- MED-CEZİR ENERJİSİ 189
7- DENİZ AKINTILARI 190
8- OKYANUSLARDAKİ TERMİK GENLİK ENERJİSİ 190
9- BİYOKÜTLE ENERJİSİ 190
10- BİYOGAZ ENERJİSİ 193
11- ATIKLARIN ENERJİSİ 194

KAYNAKÇA 199

KAYNAKÇA

Acaroğlu, M., Ültanır, M.Ö., 2000, Türkiye 'de Biyokütle (Biomas) Enerji Potansiyeli ve Değerlendirilmesi İçin Öneriler, Türkiye 8.Enerji Kongresi, 2, 161-171, Ankara.

Acaroğlu, M., Öğüt, H., Çarman, K., 2001, Biyokütle Enerjisinin Yakıt Olarak Türkiye 'ye Sağlayacağı Ekolojik ve Ekonomik Potansiyelin Belirlenmesi, NEU-CEE 2001 Electrical, Electronic and Computer Engineering Symposium, 37-40, Lefkoşa.

Adalıoğlu, U., 2009, "Türkiye'de Nükleer Enerjinin Tarihçesi", http://www.enerji2023.org/index.php?option=com_content&view=article&id=230:tuerkyede-nuekleer-enerjnn-tarhces&catid=6:nuekleer&Itemid=156.

Ağaoğlu, G.,1998, "Gelişen Türkiye nükleer enerji yolunda olmalı", Enerji Dünyası, Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi Bülteni, 20, 42-45, Ankara.

Akbulut, G., 2007, "Coğrafî Bakımdan Türkiye'nin Enerji Kaynaklarının Değerlendirilmesi", ICANAS Congress (10-15 September 2007), Ankara.

Akkaya, A. V., 2002, Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Çevresel Açıdan Değerlendirilmesi, IV. Ulusal Temiz Enerji Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt I, Su Vakfı Yayınları, 16-18 Ekim 2002, İstanbul.

Akova, İ., 2004, Dünya Enerji Sorunu ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü Dergisi, 11, 47-73, İstanbul.

Akova, İ., 2005, "Türkiye Enerji Sorunu", Ulusal Coğrafya Kongresi (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına), 29-30 Eylül 2005 Bildiri Kitabı, (iç), s. 33-40, Ed.: Avcı, S., Turoğlu, H., Çantay Kitabevi, İstanbul.

Akova, İ., 2008, Yenilenebilir Enerji Kaynakları, Nobel Yayınevi, Ankara.

Akova, İ., 2011, Development Potential of Wind Energy in Turkey, EchoGeo, Nu:16, http://echogeo.revues.org

Aktaş, Z., 2004, Nükleer Enerji ve Türkiye'miz, Asomedya, (www.aso.org.tr)

Alain, Y. H., 2013, Geochemistry of Fossil Fuels : From Conventional to Unconventional Hydrocarbon Systems, Paris.

Alan, J. S., 2010, Energy For a Warming World, Londra.

Alkin, K., Atman, S., (Haz.), 2006, Küresel Petrol Stratejilerinin Jeopolitik Açıdan Dünya ve Türkiye Üzerindeki Etkileri, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.

Apaydın, C. O., 1997, "Enerji Sektöründe Organizasyon ve Mevzuat Sorunları", Enerji Politikaları ve Planlama, Cilt I, Dünya Enerji Konseyi, Türk Millî Komitesi, Türkiye 7. Enerji Kongresi, Ankara.

Ar, F. F., Akdağ, N. F., Malkoç, Y., Çalışkan, M., 2003, Biyokütle Enerjisi ve Biyomotorin, TMMOB Türkiye IV. Enerji Sempozyumu Bildirileri, Ankara

Archer, C. L. & Caldeira, K., 2009, Global Assessment Of High-Altitude Wind Power, Energies, 2, 307–319, Doi:10.3390/En20200307.

Armaroli, N., Balzani, V., 2011, Energy For a Sustainable World, Wiley-VCH Verlag & Co. Kgaa Yayını, Wetnheim.

Aston, T. S., 1948, The Industrial Revolution, 1760-1830, Oxford Üniversitesi Yayını, Oxford.

Aston, T. S., Sykes, J., 1929, The Coal Industry of the 18th Century, Manchester Üniversitesi Yayını, Manchester.

Atkins, S. E., 2000, Historical Encyclopedia of Atomic Energy, Westport, CT: Greenwood Press.

Ata, R., Dinler, S., Partal, H.P., 1994, Nükleer Santrallerin Çevreye Etkileri Bakımından Konvansiyonel Santrallerle Karşılaştırılması, Enerji ve Çevre Sempozyumu, Bildiriler, 13-15 Nisan 1994, Mersin.

Aybers, N., Bayülken, A., 1997, "Nükleer Enerjinin Yeri", Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi, Türkiye 7. Enerji Kongresi; 2000'li Yıllara Doğru Enerji, Beklentiler ve Düşünceler, Enerji ve Çevre, V, 27-42, Ankara.

Aybers, N., 1997, "Nükleer Enerji" Enerji Dünyası Türk Millî Komitesi, Ankara.

Aydal, D., 2008, Petrolsüz Dünya, Truva Yayınları, İstanbul.

Aydın, F. F., 2010, "Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S. 35, Kayseri.

Bahar, O., 2005, Türkiye'de Enerji Sektörü Üzerine Bir Değerlendirme, Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, (14):35-59, Muğla.

Bairoch, P., 1991, The City and Technological Innovation, Ed., Higonnet, P., Favorities of Fortune, Harvard Üniversitesi Yayını, Cambridge.

Baker, A. C., 1991, Tidal Power, Peter Peregrinus Ltd, Londra.

Bartle, A., Isambert, F., 2001, Towards a More Positive Image for Hydropower, Hydropower&Dams Issue:5 Garda-İtalya .

Basalla, G., 1980, Ed., Starr, C., Ritterbush, P.C., Energy and Civilation, Science, Thecnology and the Human Prospects, Pergamon Yayınevi, New York.

Başol, K., 1985, Doğal Kaynaklar Ekonomisi, İzmir.

Başol, K., 1991, Doğal Kaynaklar Ekonomisi, Doğal Kaynaklar, Enerji ve Çevre Sorunları, Genişletilmiş 2. Baskı, Aklı Selim Ofset Tesisleri, İzmir.

Bayhan, A., Köseoğlu, A.,1997, "Yakın Gelecekte Dünya'da ve Türkiye'de Taşkömürü", Türkiye 7. Enerji Kongresi, Cilt I, Ankara.
Berkel, A., Huş, S., 1953 : Seyyar Madeni Kömür Ocaklarında Kömür İmaline Ait Araştırmalar. İ.Ü. Orman Fak. Dergisi, Seri A, Cilt III, Sayı: 1 ve 2, s.17-27, İstanbul.
BP, 2015, Statistical Review of World Energy (www.bp.com).
Bilge, A. N., 1991, Endüstride Nükleer Teknikler, İstanbul Teknik Üniversitesi, Rektörlük Ofset Atölyesi, 1991, İstanbul.
Blanc, A., Lapierre, A. (Ed.), 1982, Mankind and Energy, Amsterdam.
Burstall, A. F., 1963, a History of Mechanical Engineering, Faber&Faber Yayını, Londra.
Calder, K. E., 1997, Fueling The Rising Sun, Harvard International Review, 19, (3),
Casper, J. K., 2007, Natural Resources, Chelsea House Yayınevi, New York.
Chapo, R., 2008, "Solar Energy Overview," ezinearticles.com, Erişim: Aralık 2008, http://ezinearticles.com
Cohen, L. B., 1996, Çok Geç Olmadan (Çeviren: Miyase Göktepeli), TÜBİTAK, Ankara.
Coleman, D. C., 1977, The Economy of England, 1450–1750. Oxford Üniversitesi Yayını, Oxford.
Comby, B., The Benefits of Nuclear Energy, www.ecolo.org
Conversion of Primary Energy, 1977,The 10th World Energy Conference, İstanbul.
Çakmak, C., 2001, "Türkiye'de Su Kaynakları Potansiyeli, Geliştirilmesi, Yönetimi ve Kuraklık", Türkiye'de Kuraklık ve Su Kaynaklarımız Dünya Su Günü Paneli, Su Vakfı Yayınları, İstanbul.
Çalışkan, 2010, Türkiye Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli, EİEİ Yayını, Ankara.
Çermikli, H., 2005, Enerji Tüketimi, Enerji Yoğunluğu ve İktisadi Büyüme, Ekonomik Yaklam, Say: 56, 57-77, Ankara.
DEKTMK, 1986, Türkiye'nin Bugünkü ve Gelecekteki Enerji Durumu, Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi, Türkiye 4. Enerji Kongresi, Ankara.
ETKB, Nükleer Enerji Çevre Dostu Bir Enerji Üretim Seçeneği Midir? Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (http://www.enerji.gov.tr)
DEKTMK, 2012, Türkiye Enerji Raporu, Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi Yayını, Ankara.
DEKTMK, 2014, Türkiye Enerji Raporu-2013, Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi Yayını, Ankara.
Demircan, O., (Ed.), 2000, Enerji Kaynakları Sempozyumu, 13-15 Nisan 2000, Çanakkale.
Demirci, G., Türkavcı, L., 2001, Biyogaz : "Atıklardan Enerji", Temiz Enerji Vakfı ", Ankara.
Dickinson, H. W., 1939, A Short History of The Steam Engine, Cambridge: Cambridge University Press.
Dickson, H., M., Fanelli, M., 2004, What is Geothermal Energy, Pisa-Italya

Doğan, M., 2010, Enerji Kullanımının Coğrafi Çevre Üzerindeki Etkileri, Marmara Coğrafya Dergisi, 23, Ocak - 2011, S. 36-52, İstanbul .(http://www.marmaracografya.com)

Doğan, S. Ö., 2008, "AB Kapsamında Çevre Kirliliğini Önleme Çalışmalarının Küresel Barışa Katkısı", Uluslararası V. STK'lar Kongresi, 24-26 Ekim 2008, S: 409-413, Çanakkale.

Doğanay, H., 1991, Enerji Kaynakları, Konvansiyonel Kaynaklar, Yeni ve Yenilenebilen Kaynaklar, Türkiye Enerji Kaynakları, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 707, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayın No:18, Ders Kitapları Serisi No:13, Erzurum.

DOĞANAY, H., 1994,Türkiye Ekonomik Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Yayın No:767, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayın No: 39, Ders Kitapları Serisi No: 33, Erzurum .

Doğanay, H., 1998, Enerji Kaynakları, Erzurum.

DPT, 2001, Madencilik (Nükleer Enerji Hammaddeleri), ÖİK Raporu, Ankara.

Drahor, M.G., Kumlutaş, D., Göktürkler, G., 2001, Dünya 'da ve Türkiye 'de Jeotermal Enerji ve Kullanımı. Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu, 61-68, İzmir.

DSİ, 2013, Türkiye'nin Hidrolik Potansiyeli, www.dsi.gov.tr. (Erişim tarihi: 10.09.2013)

DTM, Enerji ve İhracat, Ocak 1997, Araştırma Dizisi No: 2, Ankara.

Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi (DEKTMK), 1998, Yeni ve Yenilenebilir Enerjiler", Enerji Dünyası, S:20, Ankara.

Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi, 1997, Enerji İstatistikleri, Türkiye 7. Enerji Kongresi, 2000'li Yıllara Doğru Enerji, Beklentiler ve Düşünceler, Ankara.

Dünya ve Türkiye'de Enerjinin Geleceği, 2003, Sektör Maden Yurt Madenciliğini Geliştirme Vakfı Yayını, Ankara.

Efstathios, E. (Stathis) Michaelides, 2011, Alternative Energy Sources, Springer Yayınevi, Londra.

Ege, Y., 2004, AB'nin Enerji Politikası ve Türkiye, Ulusal Politika Araştırmaları Vakfı Yayını, Ankara.

Ekdal, A., Ertürk, F., Goncaloğlu, B. İ., 2000, Termik Santrallerle Nükleer Santrallerin Çevresel Etki Değerlendirmesi Açısından Karşılaştırılması, İstanbul.

Ercan, T., 1996, "Nükleer enerji kullanma olanakları ve riskleri", MTA Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni, 1-2, 46-50. Ankara.

Erke, H., 1978, 'Türkiye'nin Hidroelektrik Enerji Potansiyeli, Türkiye III. Enerji Kongresi, Ankara.

Erengil, S., 1968, Nükleer Enerji Mühendisliği, Yalkın Ofset Matbaası, Ankara.

Ersoy, M., 2004, Genel Enerji Kaynakları-Katı Fosil Yakıtlar, Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi Yayınları, Ankara.

Ersoy, A., Küçükbayrak, S., 1994, "Enerji Çevre ilişkisi" 21. Yüzyılda Bütün Yönleriyle Enerji, İTÜ, İstanbul.

ETB (Energy Transition Board), 2009, Sustainable Energy in a New Economic Era, Retrieved From http://www.senternovem.nl/energytransition/downloads/index.asp.

Etemad, B. vd., 1991, World Energy Production: 1800–1985, Cenevre.

ETKB (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı), 2014a, *2012 Yılı Genel Enerji Dengesi*, ETKB Web Sitesi: <Http://Www.Enerji.Gov.Tr/Eklenti_View/İndex.Php/Raporlar/Raporverigir/72884/2>, Erişim: 20 Haziran 2014.

ETKB (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı), 2014b, *2012 Yılı Genel Enerji Dengesi*, ETKB Web Sitesi: <Http://Www.Enerji.Gov.Tr/EKLENTI_VIEW/İndex.Php/Raporlar/Raporverigir/72222/2>, Erişim: 20 Haziran 2014.

Ertürk, F., Akkoyunlu, A., 2006, Enerji Üretimi ve Çevresel Etkileri, Tasam (Türkasya Stratejik Araştırma Merkezi) Yayını, Stratejik Rapor No: 14, Nisan 2006, İstanbul.

Etemad, B., et al., 1991, World Energy Production: 1800–1985. Cenevre.

FAO, 1987, Simple Technologies for Charcoal Making, FAO Forestry Paper 41, Rome.

FAO, 2001, What is Forest Energy. FAO Forestry Forum, Web Site: http://www.fao.org/forestry/FOP/FOPH/ENERGY/import-e.stm

Fesharaki, F., 1999, Energy and The Asian Security Nexus, Journal of International Affairs, 53, (1), P. 85 - 100. (Erişim: 26 Ekim 2014, www.questia.com/library/journal/1G1-62686087/energy-and-the-asian-security-nexus

Ferreira, O.C., 2000, Emission of Greenhouse Effect Gases in Vegetal Coal Production. http://ecen.com/eee20/emicarve.htm

Forbes, R. J.,1964, Bitumen and Petroleum in Antiquity. In Studies in ancient technology (Vol. 1, pp. 1–24), E. J. Brill. Yayını, Leiden (Hollanda)

Fouquet, R., 2008, Heat, Power And Light: Revolutions in Energy Services, Cheltenham: Edward Elgar; Narthantan-ABD.

Fox, R.E., 1988, Energy and the Evolution of Life, Freeman Yayını, New York.

Garipağaoğlu, N., 2002, Türkiye'de Hava Kirliliği ve Coğrafi Esasları, Arya Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul.

Gençoğlu, M. T., Cebeci, M., 2001, Büyük Hidroelektrik Santrallar İle Küçük Hidroelektrik Santral1arın Karşılaştırılması; Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu, 265-271, İzmir, 2001.

Gerçeker, N., Nükleer Enerji ve Enerji Emniyeti, TAEK.

Goncaloğlu, B. İ., Ertürk, F., Alpaslan, E., 2000, "Termik Santrallerle Nükleer Santrallerin Çevresel Etki Değerlendirmesi Açısından Karşılaştırılması", Ekoloji Çevre Dergisi, Sayı: 34, Ocak-Şubat-Mart, 2000.

Goren-Inbar, N., et al. 2004, Evidence of Hominin Control of Fire at Gesher Benot Ya'aqov, Science, 304, 725–727. İsrail.

Göker, Y., Akbulut, T., 1994, Odun Kömürü ve Seyyar Madeni Kömür Ocaklarında Üretimi. İ. Ü. Orman Fak. Dergisi, Seri B, Cilt 44, Sayı: 3-4, s.35-49, İstanbul.

Greenberg, M., R., West, B., M., Lowrie, K., W., Mayer, H., J., 2009, The Reporter's Handbook on Nuclear Materials, Energy, and Waste Management, Vanderbilt Universitesi Yayını, Nashville, Tennessee.

Güler, T., 2006, Nükleer Enerji Üretim Sürecinde Kazalar, Nükleer Atıklar ve Çevre Sorunları, Ankara.

Güler, Y., 2003, Dünya Stratejik Enerji Kaynakları, Enerji Stratejileri ve Türkiye, Kitap Matbaası, İstanbul.

Güney, E., 1992, Çevre Sorunları, Bizim Gençlik Yayınları No:17, Kayseri.

Hakyemez, H. Y., Leflef, D., 1979, Muğla ve Civarındaki Tersiyer Havzalarının Sedimentolojik ve Paloecoğrafik İncelemesine Ait Ön Rapor, MTA Genel Müdürlüğü Rapor No: 6562.

Harris, P. J. F., 1999, On Charcoal, Department of Chemistry, University of Reading, Birleşik Krallık. Science Reviews, Vol.24, No.4, pp.301-306.

Hatcher, J., 1993, The History of The British Coal Industry, Oxford Üniversitesi Yayını, Oxford.

Hefner, R., 2009, The Get: Grand Energy Transition, Hoboken, Wiley Yayınevi.

Hewitt, G.F.,Collier,S.G.,2000, Introduction to Nuclear Power, Taylor-Francis Second Edition, New York.

Hüseyinoğlu, A. (Ed.), 2006, Sürdürülebilir Kalkınma İçin Nükleer Enerjinin Önemi, Türkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.

Hydropower and The World's Energy Future, International Hydropower Association, Birleşik Krallık.

IAEA, 1998, Choosing the Nuclear Power Option: Factors to be considered, Viyana.

IEA, 2009, Key World Energy Statistics, International Energy Agency, Fransa.

International Energy Outlook 2013, http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/pdf/nat_gas.pdf; (Erişim: 25 Ekim 2014).

İnan, D., 2001, Geçmişten Bugüne Enerji Kullanımı, Temiz Enerji Vakfı, Yayını, Ankara.

İpekoğlu, B., 1983, Eskişehir-Beylikahır Toryum Cevherlerini Değerlendirilmesi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kadıoğlu, S., Tellioğlu, Z., 1996, Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Çevreye Etkileri, TMMOB Türkiye Enerji Sempozyumu, Ankara.

Karabulut, B., 2005, "Strateji, Jeostrateji, Jeopolitik", Platin Yayınları, Ankara.
Karabulut, Y., 1995, "Türkiye'de Enerji Üretimi", Ankara Üniversitesi. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama. Merkezi Dergi, T. V s.53-77. Ankara.
Karabulut, Y. 1993, "Türkiye Hidroelektrik Enerji Üretiminde Fırat Havzasının Önemi". Ank. Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi., 8. 2. S, 185-197, Ankara.
Karabulut, Y., 1999, Enerji Kaynakları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
Karabulut, Y., 1994, "Türkiye'de Elektrik Enerjisi Üretimi", Türkiye Coğrafyası
Araştırma ve Uygulama Dergisi, Sayı: 2, s. 53-66., Ankara.
Karabulut, Y., 2000, Türkiye Enerji Kaynakları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
Karadağ, R., 2014, Petrol Fırtınası, 6. Baskı, Truva Yayınları, İstanbul.
Karadağ, A.; 2001, "Coğrafi Çevre Değerlendirmeleri ışığında, Soma'da Linyit İşletmeleri ve Termik Santralin Çevresel Etkileri", IV. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi, 5-8 Ekim 2001, Muğla.
Karapınar, Ş., 1950, Atom Enerjisi ve Atom Bombası, İstanbul.
Karluk, S. R., 1996, Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim, Genişletilmiş 4. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
Kavak, K., 2005, Dünya'da ve Türkiye'de Enerji Verimliliği ve Türk Sanayinde Enerji Verimliliğinin İncelenmesi, Yayın No : DPT-2689, Uzmanlık Tezi, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Eylül 2005, Ankara.
Kaya, İ. S., 2012, Nükleer Enerji Dünyasında Çevre ve İnsan, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt : 2012-1, Sayı 24, Bolu.
Kazım, M. S. I, Todreas, N. E., 1990, "Nuclear Systems I-II", Hemisphere Yayını, New York.
Kelly, A. R., 2007, Energy Supply and Renewable Resources, Infobase Yayınları, New York.
Kerr, C. J., 2007, Energy, Chelsea House Yayınları, NewYork.
Khaligh, A., Onar, O.G., 2010, Energy Harvesting, Taylor & Francis Group Yayını, New York.
Kızılkaya, E., Engin., C., 2004, Enerjinin Jeopolitiği: Dünya Üzerindeki Jeo-Ekonomik Mücadele, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:5, Sayı:9.
Kocataş, A., 1999, Ekoloji ve Çevre Biyolojisi, İzmir.
Kopsakangas, M. S., Svento, R., 2012, Modern Energy Markets, Springer Yayınevi, Londra.
Krane, K., 2001, Nükleer Fizik, Cilt 1, (Ed.), Şarer, B., Palme Yayıncılık, Ankara.
Krenz, J.H., 1976, Energy Conversion an Utilization, Allyn and Bacon yayını, Boston.
Kurokawa, K., Energy From The Desert. http://www.ieapvps.org/
Külebi, A., 2007, Türkiye'nin Enerji Sorunları ve Nükleer Enerji, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Kültür, Ö. F., 2004, "Enerji ve Çevre İlişkisi", Mimar ve Mühendis Dergisi, Sayı: 33, Nisan-Mayıs-Haziran, 2004, İstanbul.
Lamarsh, J. R., 1983, "Introduction to Nuclear Engineering", Addison-Wesley Yayını, Kaliforniya.
Latham, J., 1990, Control of Global Warming, Nature 347, Manchester.
Leong, G. C., Morgan, G. C., 1990, Human and Economic Geography, Oxford.
Lewis, M. J. T., 1997, Millstone And Hammer: The Origins Of Water-Power, Hull, Hull Üniversitesi Yayını.
Lindsay, R. B., 1975, Energy: Histical Development of the Consept, Hutchinson&Ross yayını, Dowden.
Maczulak, A., 2010, Renewable Energy: Sources and Methods, New York.
Mersin Kültür ve Yardımlaşma Derneği (MEYAD), Silifke-Akkuyu'da Nükleer Santral Kurulmasına Karşıyız, Mersin.
Milici, R. C., 2003, The COALPROD Database: Historical Production Data For The Major
Coal-Producing Regions of the Conterminous United States, Vaşington.
Miller, B. G., 2005, Coal Energy Systems, Elsevier Academic Press, Boston.
Mir-Babaev, M. F., 2004, Kratkaia Khronologiia İstorii Azerbaidzhanskogo Neftiianogo Dela, Bakü.
Monbiot, G., 2006, Heat, Penguin Yayınevi, Londra.
Murray, J. 1981, Sucess in Economic Geography, Londra.
Mutluer, M., 1990, "Gelişimi, Yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye'de Enerji Sektörü", Ege Coğ. Derg. 8: 5, S. 184-215, İzmir.
Narin, M., 2008, Türkiye'nin Enerji Yapısı ve İzleyeceği Öncelikli Politikalar, Asodosya Ankara Sanayi Odası Dergisi, 50-68,Ağustos-Eylül, Ankara.
Needham, J., 1964, The Development of Iron And Steel Industry in China, W. Heffer & Sons, Yayını, Cambridge.
Nef, J. U., 1932, The Rise of The British Coal Indusrty, Routledge Yayınevi, Londra.
Nicola A. N., Balzani, V., 2011, Energy For a Sustainable World, Weinheim, Germany.
Noreng, O., 2004, Ham Güç: Petrol Politikaları, Elips Kitapları, İstanbul.
Oğul, R., Eren, N., 1999, Nükleer ve Reaktör Fiziği, Selçuk Üniversitesi Yayını, Konya.
Olgun, H., Doğru, M., Howarth, C.R., 1999, Katı Atıkların Enerji Dönüşümünde Kullanılması ve Gazlaştırıcılar, IV. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi ve sergisi, Makine Mühendisleri Odası Yayını, (835-853), İzmir.
Özden, N., 1983, Nükleer Çağın İlk 40 Yılı, Cilt 2, İTÜ Nükleer Enerji Enstitüsü Genel Yayınları, 1983, İstanbul.
Özey, R., 2004, Günümüz Dünya Sorunları, Aktif Yayınevi, İstanbul.
Özey, R., 2009, Çevre Sorunları, Aktif Yayınevi, İstanbul.

Öztürel, N., Zilan, R., Ecevit, A., 2001, Türkiye 'de Yenilenebilir Enerji Kaynakları İçin İzlenmesi Gereken Strateji, Planlama Politikaları ve Bunların Sosyal ve Siyasi Etkileri. Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu, 28-32, İzmir.

Pamir, A.N., 2003, "Dünyada ve Türkiye'de Enerji, Türkiye'nin Enerji Kaynakları ve Enerji Politikaları", Metalürji Dergisi, Sayı 134, Ankara.

Pamir, N. A., 2005, "Avrupa Birliği'nin Enerji Sorunsalı ve Türkiye", Stratejik Analiz, Ekim 2005.

Pamir, N. A., 2005, "Enerji Politikaları ve Küresel Gelişmeler", Stratejik Analiz, Aralık 2005,

Pamir, N., 2006, "Küreselleşme Paralelinde Türkiye'de Enerji Sorunu", Türkiye İktisat Politikaları Kurultayı Bildiriler Kitabı (13-16 Haziran 2006), (iç), İnönü Üniversitesi Basımevi, Malatya.

Pimentel, D., 2008, Biofuels, Solar and Wind as Renewable Energy Systems, Springer Yayını, New York.

RWEDP (Regional Wood Energy Development Programme in Asia), 1997, Regional Study of Wood Energy Today and Tomorrow, FAO-RWEDP, Roma.

Saatçioğlu, C., Küçükaksoy, İ., 2012, "Türkiye Ekonomisinin Enerji Yoğunluğu ve Önemli Enerji Taşıma Projelerinin Ekonomiye Etkisi" (Erişim: 20 Mart 2012 http://sbe.dumlupinar.edu.tr/11/19-41.pdf.

Saraçoğlu, N., 2001, Türkiye'nin Uluslararası Enerji Politikalarında Enerji Ormanlarının Önemi. 1.Ulusal Ormancılık Kongresi, Türkiye Ormancılar Derneği, s.183-194, Ankara.

Saraçoğlu, N., 2003,Biyokütlenin Enerji Üretiminde Değerlendirilmesi, TMMOB Türkiye IV. Enerji Sempozyumu Bildirileri, (501-507), Ankara.

Sarıca, E.L., Yılmaz, S., 1999, "Neden nükleer enerji", Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi, 23-24, 14-19, Ankara.

Sathyajith, M., Philip, G.S. (Ed.), 2011, Advances in Wind Energy Conversion Technology, Springer Yayınevi, Berlin.

Satman, A., 2008, "Dünya Enerji Kaynakları", Bilgesam, 24 Temmuz 2008, (Erişim:14 Ocak 2011,http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=170:duenya-enerji-kaynaklar&catid=131:enerji&ıtemid=146.

Saygın, H., 2004, Türkiye'nin Enerji Politikalarında Nükleer Enerjinin ve Yenilenebilir enerji Kaynaklarının Yeri, İstanbul: Dünya ve Türkiye'deki Enerji ve Su Kaynaklarının Ulusal ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri, Harp Akademileri Basımevi.

Schurr, S. H., 1984, Energy Use, Technological Change, And Productive Efficiency: An Economic-Historical Interpretation, Annual Review of Energy, 9, 409–425, Palo Alto, Kaliforniya

Sencer, A., 1989, Enerji Sorunu: Alternatif Enerji Kaynakları ve Nükleer Elektrik Santralları, Dokuz Eylül Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Yayını, İzmir.

Sergün, Ü., 1998, "Enerji Kullanımında Gelişmeler, Sağlandığı Kaynaklar ve Enerji Kullanımının Yeryüzündeki Dağılışı", İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Dergisi, 5, (5), İstanbul.

Serim, İ., 1979, Günümüz ve Geleceğin Sorunu Enerji, Ankara.

Sever, R., 2001, Coğrafî Açıdan Bir Araştırma: Çoruh Havzası Enerji Yatırım Projeleri ve Çevresel Etkileri, Çizgi Kitabevi, Konya.

Sieferle, R. P., 2001, The Subterranean Forest: Energy Systems And The Industrial Revolution, The White Horse Yayını, Cambridge.

Smil, V., 2010, Energy Transitions: History, Requirements, Prospects, Oxford.

Smil, V., 1994, Energy in World History, Westview Yayını, Boulder (ABD Kolorado).

Soylu, H., 2001, "Nükleer Enerji Gerçeği ve Türkiye", IV. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi, 5-8 Ekim 2001, Muğla.

Sür, Ö., 1977, "Jeotermal Enerji", Ankara üniversitesi Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, XXVIII, (3-4), Ankara.

Sur, B., 1977, Jeotermal Enerji, D.T.C.F. Dergisi, Cilt. XVIII. S. 3-4, Ankara.

Survey of Energy Resources, 2007, Geothermal Energy, World Energy Council, Londra.

Survey of Energy Resources, 2007, Hydropower, World Energy Council, Londra.

Şahin S., 1985, Nükleer Enerji ve Nükleer Santraller, Türkiye Elektrik Kurumu Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Şahin, Ü., 2012, Ülke Perspektifi : Türkiye, Nükleer Enerjinin Sonu mu?, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Yayını, İstanbul.

Şen, Z., 2004, "Türkiye'nin Temiz Enerji İmkânları", Mimar ve Mühendis Dergisi, Sayı: 33, Nisanmayıs-Haziran, 2004, İstanbul.

Şengüler, İ., 2006, Sürdürülebilir Enerji ve Linyit Kaynaklarımız. Türkiye 10. Enerji Kongresi Bildiriler Kitabı, 25-31, İstanbul.

Şerifoğlu, A. N, 2014, Enerji sistemlerinde Geçit Süreçleri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

TAEK, 2000, Sürdürülebilir Kalkınma ve Nükleer Enerji, Ankara.

Temiz Enerji Vakfı, 2001, Geçmişten Bugüne Enerji Kullanımı, Ankara.

Tanoğlu, A., 1972, Enerji Kaynakları, İst. Üniv. Yayınları. No:124, İstanbul.

Tanrıkut, A., 2001, "Nükleer enerji ve gelecekten beklentiler", Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi Bülteni, 39, 37-43, Ankara.

TEAŞ, 1997, Soru ve Cevaplarla Nükleer Santraller ve Çevre, Nükleer Santraller Daire Başkanlığı, Ankara.

Tanır, G., Bölükdemir, M. H., Koç, K., (Editörler), 2013, Radyasyon ve Radyasyondan Korunma Fiziği, Palme Yayınevi, Ankara.

Tanyel, B., 1994, Nükleer Fizik, Ege Üniversitesi Yayını, İzmir.

Temurçin, K., 2003, "Tartışmalar Işığında Nükleer Enerji", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi, Coğrafi Bilimler Dergisi, 1, (2), s:.25-39, Ankara.

Thoman, R. S., 1962,The Geography of Economic Activity, Mc. Graw-Hill Book Company Inc., New York.

The Future of Nuclear Power, 2003, Massachusetts Institute of Technology. web.mit.edu/nuclearpower/

Tırak, S., 1969, Türkiye Ekonomisi, İzmir.

Tillman, D. A., 1978, Wood as an Energy Resources, Academic Yayını, New York.

Timor, A. N., 2000, "Hazar Denizi Bölgesi Petrol ve Doğalgaz Kaynakları", Coğrafya Dergisi, Sayı:8, İstanbul.

TMMOB, 1997, Resmi Yalanlar ve Sivil Gerçekler (1. Toplantı), Enerji Politikası ve Nükleer Santraller, Ankara.

TMMOB, Fizik Mühendisleri Odası, 2011, Nükleer Enerji Raporu, Ankara.

TMMOB, 2012, Türkiye'nin Enerji Görünümü, MMO Raporu, Yay No:588, Ankara.

TMMOB, 2012, Dünyada ve Türkiye'de Enerji Verimliliği, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara.

Tracking Clean Energy Progress Report, 2013, IEA, Erişim: Ocak:2015: http://www.iea.org/publications/tcep_web.pdf

TSE, 1975, Odun Kömürü, TS 1987, Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.

Tümertekin, E., 1984, Ekonomik Coğrafya, İst. Üniv. Ed. Fak. Yay. No:2926, İstanbul.

Tümertekin, E., Özgüç, N., 1999, "Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma", Çantay Kitabevi, İstanbul.

Türkiye Çevre Atlası, Enerji, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı (www.cedgm.gov.tr)

Türkiye Enerji Forumu, 2001, Türkiye'nin Yeni Enerji Stratejileri, Ankara.

Türkiye'nin Yeni ve Temiz Enerji Kaynakları, 1984, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayınları, Ankara.

Türkoğlu, A., 1969, Endüstri Hammaddeleri ve Enerji Kaynakları, İst. Üniv. İkt. Fak. Yayını, İstanbul.

TÜSİAD, 1998, 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'nin Enerji Politikasının Değerlendirilmesi, İstanbul.

Twidell, J., Weir T., 2006, Renewable Energy Resources, Second Edition Yayını, New York.

Uçar, G., 1988 : Odun ve Orman Artıklarının Enerji ve Kimyasal Madde Kaynağı Olarak Değerlendirme Olanakları. İ. Ü. Orman Fak. Dergisi, Cilt 38, Seri B, Sayı 1, s.76-91, İstanbul.

UN, World Urbanization Prospects: The 2005 Revision, (UN, 2004b) See: http://www.un.org/esa/population/publications/wup 2005/2005wup.htm

Unger, R., 1984, Energy Sources For The Dutch Golden Age, Research in Economic History, 9, 221–253.

UNO, 1976, World Energy Supplies 1950–1974, New York.

Uyar, T.S., 2001, Enerji Sorunu Nedir? Alternatif Enerji Çözüm müdür?. NEU-CEE 2001 Electrical, Electronic and Computer Engineering Symposium, 23-26, Lefkoşa.

Ültanır, M. Ö., 1998, 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'nin Enerji Stratejilerinin Değerlendirilmesi, TÜSİAD, İstanbul.

Ünalan, G., 1977, Isı Akışı, Jeotermal Gradyan ve Petrol, Yeryuvarı ve İnsan, Cilt:2, Sayı:3, Ankara.

Üzil, İ., 1985, Türkiye'nin Hidroelektrik Potansiyeli ve Enerji Üretimi, Hidroelektrik Enerji Semp. Tebliğleri 8: 3, EİE. İdaresi Enerji Md. Yay., Ankara.

Varınca, K. B., Varank, G., 2005, "Güneş Kaynaklı Farklı Enerji Üretim Sistemlerinde Çevresel Etkilerin Kıyaslanması ve Çözüm Önerileri", Güneş Enerjisi Sistemleri Sempozyumu ve Sergisi, 24-25 Haziran 2005, İçel.

Varınca, K. B., Varank, G., 2005, "Rüzgâr Kaynaklı Enerji Üretim Sistemlerinde Çevresel Etkilerin Değerlendirilmesi ve Çözüm Önerileri", Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları / Enerji Yönetimi Sempozyumu, 3-4 Haziran 2005, Kayseri.

Walther, R., 2007, Pechelbronn: a la Source du Pe´trole, 1735–1970, Strasburg.

WEC (World Energy Council), 2013, *World Energy Resources – 2013 Survey*, Londra.

WEC, 2004, Survey of Energy Resources, World Energy Council, Elsevier Ltd. Yayını,

Wheeler, J. O., Muller, P.O., 1986, Economic Geography, New York.

Wood, J. 2007, Nuclear Power, IET Power and Energy Series 52, Published by The Institution of Engineering and Technology, Londra.

World Energy Consumption: www.solcomhouse .com/worldenergy.htm

World Energy Council, 2010, Energy and Urban Innovation, Londra.

World Nuclear Asscoaition, 2010

Yaşar, S., 1999, Radyasyon ve Rasyasyondan Korunmak, TAEK, İstanbul.

Yazar, Y., 2011, Enerji Bağlamında Türkiye ve Orta Asya Ülkeleri, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık Ltd. Şti.

Yılmaz, M., 2012, Türkiye'nin Enerji Potansiyeli ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Açısından Önemi, Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi 4(2), Ankara.

Youth For Habitat Turkey, 2004, Biyokütle Enerjisi, Sürdürülebilir Enerji EğitimKitapları,http://youthforhab.org.tr/tr/yayınlar/enerji/biyokütle/giriş.htm

Yusuf, Y., 2010, Türkiye'nin Enerjideki Durumu ve Geleceği, SETA Analiz, Ankara.

Yücel, F. B., 1994, Enerji Ekonomisi, Ankara.
Zachary, A. S., Taylor, K. D., 2008, Renewable and Alternative Energy Resources, Oxford.
Zeeuw, J. W. De, 1978, Peat And The Dutch Golden Age: The Historical Meaning of Energyattainability, A. A. G. 21:3–31, Bijdragen.
Zengin, Y., 1957, Atom Enerjisi Hammaddeleri. M. T. A Enstitüsü Dergisi, Ankara, (49):84-86.

4. Basım

ERGEN VE GELİŞİMİ
-Yetişkinliğe İlk Adım-

Prof. Dr. Fulya Temel
Doç. Dr. Ayşe B. Aksoy

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1462
Eğitim No.: 291
ISBN : 978-605-320-368-1
© 4. Basım, Mart 2016

ERGEN VE GELİŞİMİ -Yetişkinliğe İlk Adım-
Prof. Dr. Fulya Temel - Doç. Dr. Ayşe B. Aksoy

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Tic. Ltd. Şti Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Temel, Fulya., B. Aksoy, Ayşe.
Ergen ve Gelişimi -Yetişkinliğe İlk Adım- */ Fulya Temel - Ayşe B. Aksoy*
4. Basım, X+180, s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-368-1
1. Ergen Gelişimi 2. Benlik Gelişimi 3. Ahlak Gelişimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Çocuk, yaşama adım attığı andan itibaren hızlı bir gelişim süreci içerisine girmektedir. Bu sürecin her döneminde gelişim hızı ve özellikleri farklılık göstermektedir. Ergenlik dönemi, gelişimin en hızlı olduğu dönemlerden birisidir. Ergenlik, 10-11 yaşlarında başlayıp 21-22 yaşlarına kadar devam eden, yaşamın yaklaşık 10-11 yılını kapsayan uzun bir dönemdir. Bu sürecin başında çocukluk dönemini tamamlayan birey, sürecin sonunda, yetişkinliğe adım atmaktadır. Ergenlik dönemi, öncelikle bedensel değişikliklerle başlamaktadır. Bedenin hızlı büyümesine hazırlıksız yakalanan birey, bedenindeki ani değişikliklere karşı zıt duygular yaşamaktadır. Bir taraftan yetişkin gibi görünmeye başladığı için sevinmekte, diğer taraftan bedeninin orantısız büyümesine karşı eleştirici bir tavır takınmaktadır. Bu dönemde ergenin fiziksel görünümünü beğenip, onaylaması, olumlu benlik kavramının gelişmesine önemli katkı sağlamaktadır. Bedensel büyüme ve olgunlaşmaya paralel olarak cinsiyet özellikleri gelişmekte, cinsel dürtü artmaktadır. Buna bağlı olarak ergen karşı cins arkadaşlığa yönelmekte ve cinsel deneyimler yaşamayı istemektedir.

Tüm bu değişiklikleri birarada yaşamak zorunda kalan ergen, dönemi başarı ile tamamlaması için çevresindeki yetişkin ve akranlarının desteğine ihtiyaç duymaktadır. Ancak bu desteğin yalnızca ergenlik döneminde değil, erken dönemlerden, hatta bebeklik döneminden itibaren verilmesi gerekmek-

tedir. Bu nedenle anne-babalar, diğer aile bireyleri ve ergenin okul çevresindeki diğer yetişkinler ergenle iletişim kurarken, kendi ergenlik dönemlerini hatırlamalı ve onu bu çerçeve içerisinde değerlendirmelidirler. Ergenin bu dönemi daha sağlıklı atlatabilmesi ancak bu koşulun yerine getirilmesi ile mümkün olmaktadır.

Böylece birey yetişkinliğe geçişte bedensel, ruhsal ve zihinsel olarak gelişimini tamamlayacak, sağlıklı bir birey olarak toplumsal yaşamın içinde yer alacaktır.

Z. Fulya Temel
Ayşe B. Aksoy

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm

BEDENSEL DEĞİŞİKLİKLER VE ERGEN GELİŞİMİ 1
A. ERİNLİK DÖNEMİ 2
Erinlik Özellikleri 2
Erinlik Nedenleri 3
Erinlikte Bedensel Değişimler 4
Birincil ve İkincil Cinsiyet Özellikleri 6
Bedensel Değişimlere Tepkiler 8
B. ERGENLİK DÖNEMİ 10
Ergenliğin İlk Dönemi 10
Ergenliğin Son Dönemi 12

2. Bölüm

ERGENLİK DÖNEMİNDE BENLİK VE KİMLİK GELİŞİMİ 15
A. KİŞİLİĞİN TANIMI VE GELİŞİMİ 15
B. BENLİK KAVRAMI VE GELİŞİMİ 20
C. BENLİK SAYGISI 22
Benlik Saygısının Gelişimini Etkileyen Etmenler 23
D. KİMLİK GELİŞİMİ 25
Kimlik Duygusu 25
Kimlik Bunalımı 27
Kimlik Kargaşası 28

3. Bölüm

ERGENLİK DÖNEMİNDE CİNSELLİK VE CİNSİYET ROLÜNÜN KAZANILMASI.....31
A. ERGENLİKTE CİNSELLİK.....31
Cinsel Kimlik ve Cinsiyet Rolünün Tanımı.....34
Heteroseksüel Gelişim.....34
B. CİNSİYET ROLÜ KİMLİĞİNİN GELİŞİMİ.....36
Psiko-Analitik Kuram.....36
Sosyal Öğrenme Kuramı.....36
Bilişsel Gelişimsel Yaklaşım.....38
Antropolojik Yaklaşım.....40
C. CİNSİYET ROLÜ KİMLİĞİNİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....41
Aile Bireyleri.....41
Baba Yokluğu.....42
Anne Yokluğu.....43
Akran Grupları.....44
Okul ve Öğretmenler.....44
Televizyon.....45
Kitaplar ve Basılı Materyaller.....46
Oyun ve Oyuncaklar.....47
D. CİNSEL UYUM.....48
Cinsel Uyum Sorunları.....48
Cinsel Kimlikte Bozukluk ve Sapmalara Bağlı Olan Uyum Sorunları.....50
Cinsel Kimlik Sapmaları.....51
Erken Yaşta Anne Olmak.....53

4. Bölüm

ERGENLİKTE ZİHİNSEL VE BİLİŞSEL GELİŞİM.....55
A. GELİŞİM DÖNEMLERİ.....56
B. ERGENLİKTE BİLİŞSEL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ.....59

5. Bölüm

AHLAKİ GELİŞİM 65
A. AHLAKİ GELİŞİM İLE İLGİLİ KURAMLAR 68
Psiko-Analitik Kuram 68
Sosyal Öğrenme Kuramı 69
Bilişsel Gelişim Kuramı 69
Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı 71
Ahlaki Yargı Evreleri 73
Düzey I: Gelenek Öncesi 73
Düzey II: Geleneksel 73
Düzey III: Gelenek Ötesi 73
I. Gelenek Öncesi Düzey 74
II. Geleneksel Düzey 76
III. Gelenek Ötesi Düzey 80
ÖYKÜ 83
B. AHLAKİ GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 86
Aile Bireyleri 86
Baba Yokluğu 87
Anne Yokluğu 87
Akran Grupları 88
Okul ve Öğretmenler 89
Zekâ Düzeyi 90

6. Bölüm

ERGEN GELİŞİMİNDE EBEVEYN ve AİLENİN ETKİSİ 91
A. ERGENİN SOSYALLEŞMESİNDE
EBEVEYNİN ROLÜ 94
Ebeveynler Tarafından Uygulanan Disiplin
Teknikleri 95
Çocuk Yetiştirmenin Algılanması 98
B. AİLE OLUŞUMU VE ERGEN SOSYALİZASYONU 99
Boşanma ve Tek Ebeveynle Yaşam 99
Annenin Çalışması ve Ergen Gelişimi 101

C. EBEVEYN-ERGEN İLİŞKİSİ VE ERGENİN BAĞIMSIZLIĞINI ETKİLEYEN ETMENLER....102
Yaş ve Bilişsel Gelişim....104
Cinsiyet Farkı....105
Kardeşlerin Etkisi....106

7. Bölüm

ERGEN GELİŞİMİNDE AKRAN GRUPLARININ ETKİSİ....107
A. ERGENLİKTE AKRAN GRUPLARININ OLUŞUMU....109
Küçük Arkadaş Grubu....110
Büyük Arkadaş Grubu....110
B. AKRAN GRUBU İÇİNDE YERALMAYI ETKİLEYEN ETMENLER....111
C. ERGENİN AKRAN GRUP NORMLARINA UYGUNLUK SAĞLAMASI....112
D. ERGENİN AKRAN GRUBUNDA POPÜLER OLMASI....114
E. KARŞI CİNSLE ARKADAŞLIK....116
F. AKRANLARA KARŞI AİLENİN ETKİSİ....118

8. Bölüm

ERGEN GELİŞİMİNDE OKULUN ETKİSİ....121
A. OKULUN İŞLEVLERİ....121
Yaşamsallık-Gerçekleştirimi İşlevi....122
Beceri Eğitimi-Kültür Aktarımı İşlevi....124
Okulun Diğer İşlevleri....124
B. OKUL BAŞARISINI ETKİLEYEN ETMENLER....125
Ailenin Rolü....125
Anne-Babanın Öğrenim Düzeyleri....126
Anne-Babanın Teşviki ve Ödüllendirimi....126
C. SOSYO-EKONOMİK DÜZEY İLE EĞİTİM BEKLENTİLERİ VE BAŞARISI....128
Yakın Çevrenin Etkisi....128

Okula Karşı Davranışlarda Sosyal Sınıf Farklılıkları 129
Sosyal Sınıflar ve Anne-Baba Görüşleri 129
D. BİREYSEL ÖZELLİKLER VE AKADEMİK BAŞARI 130
E. AKRANLARIN ETKİSİ 131
F. ÖĞRETMENİN ÇARPICI ETKİSİ 131

9. Bölüm

ERGENLİKTE MESLEKİ GELİŞİM 135
A. MESLEKİ BENLİĞİN GELİŞİMİ 135
B. MESLEK SEÇİMİNİ AÇIKLAYAN KURAMLAR 136
C. BİREYSEL FARKLILIKLAR VE MESLEK SEÇİMİ 140
Zihinsel Kapasite 140
Sosyo-Ekonomik Düzey 141
Cinsiyet 142
İlgiler 143
D. MESLEK SEÇİMİNDE SOSYAL ETKİLER 143
Ebeveyn 143
Akranlar 144
Kardeşler 145
Okul 145

10. Bölüm

ERGEN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN SOSYAL SORUNLAR 147
A. ENGELLİLER 148
İşitme Engelliler 148
Görme Engelliler 149
Zihinsel Engelliler 151
Bedensel Engelliler 153
Konuşma ve Dil Bozuklukları 155
B. KORUNMAYA MUHTAÇ ERGENLER 157
C. SUÇLU ERGENLER 160
Suçluluk Nedenleri 161

Bireysel Nedenler 162
Çevresel Nedenler 162
Ergen Suçluluğu 163
Suçlu Çocuk ve Ergenlerin Yeniden Topluma Kazandırılması 165
D. ÇALIŞAN ERGENLER 166
Çocuk-Ergen İşçi Tanımı 166
Çocuk ve Ergenlerin Çalışma Hayatına Girme Nedenleri 167
Ülkemizde Çalışan Çocukların Durumu 168
Çalışmanın Gelişime Etkisi 169

KAYNAKLAR 171

KAYNAKLAR

_____ (1995). **4. Sosyal Hizmetler Konferansı. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Çalışma Grubu Raporu**, "2000'li Yıllara Doğru Sosyal Devletin Gerçekleştirilmesinde Sosyal Hizmetlerin Yeri ve Önemi". Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, Sayı:1, Ankara: Volkan Matbaacılık.

_____ (1991). **I. Özel Eğitim Konseyi.**, Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı

_____ (1996) **Türkiye'de Anne ve Çocukların Durum Analizi**, Ankara: Temmuz. 4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı (1995). "Suçluluk ve Sosyal Hizmetler Çalışma Grubu Raporu". 2000'li Yıllara Doğru Sosyal Devletin Gerçekleştirilmesinde Sosyal Hizmetlerin Yeri ve Önemi. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını, Sayı: 1, Volkan Matbaacılık, Ankara.

Adams, J.F. (1995). **Ergenliği Anlamak.** Çev: Bekir Onur ve diğ., İstanbul: İmge Kitabevi.

Aksoy, A.C., (1986). "H.Ü. Ankara Devlet Konservatuvarında Öğrenim Gören Adölesan Grubu Öğrencilerin Ruhsal Uyum Problemlerinin İncelenmesi" Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara.

Aksoy, A.C., (1992). "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı ve Denetim Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Amato, P.R. (1993). "Children's Adjustment to Divorce: Theories, Hypotheses and Empirical Support" **Journal of Marriage ant the Family.** 55 February: 23-28.

Baldwin, A.L. (1996). **Theories of Child Development** New York: John Wiley and Sons Inc.

Barber, B.K. (1994). "Cultural, Family, and Personal Contexts of Parent-Adolescent Conflict". **Journal of Marriage and the Family** 56. May: 375-386.

Baştaymaz, T. (1995) "Çocuk İşçiler ve Enformel Sektör" **Türk-İş Deri, İşkolunda Çalışan Çocukların Eğitim Semineri.** İstanbul: Türk-İş Çalışan Çocuklar Bürosu. 2 Ocak 1995.

Benson, L. (1968). **Fatherhood: A Sociological Perspective**. New York: North Texas State University.

Bıyıklı, L. (1989). **Bedensel Özürlü Çocukların Benlik Kavramı** (Aile Kabul Düzeyi Açısından) Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Bilen, M. (1978). **Ailede Sağlıklı İlişkiler.** Ankara: Mars Matbaası.

Biller, H.B. (1982). "Fetherhood: Implications for Child and Adult Development", **Handbook of Developmental Psychology.** Ed. by, Benjamin B. Wolman, Englewood Cliffs: Prenticl Hall Inc.

Black, H. (1982). **Adolescent Morality: Social Responsibility Versus Alientaion.** Unit for Child Studies Selected Papers. Number 26. New South Wales Univ: ERIC. ED 250094.

Blakck, H. (1982) **Adolescent Morality: Social Responsibility Versus Alienation, Unit for Child Studies.** Selected Papers Number 26, Kensington (Australia). New South Wales University,

Blos, P. (1962). **On Adolescence, A Psychoanalytic Interpretiotion.** New York: The Free Press.

Bohman, M., Sigvardson, S. (1978). "Long Term Effects of Early Institutional Care: A Prospective Longitudinal Study". **Journal of Child Psychology and Psychitary.** 19(1):88-118.

Bower, T.G.R. (1979). **Human Development.** San Francisso: W.H. Freeman and Company.

Boyes, M.C. and Walker, L.J. (1988). "Implications of Culturel Diversity for the Universality Claims of Kohlberg Theory of Moral Reasoning" **Human Development.** 37, 44-49.

Brown, R. (1965). **Social Psychology**. New York: The Free Press.

Bullock, J.R. (1992). "Children Without Friends Who are they and how can Teachers help?" **Childhood Education.** Winter, s.92-96.

Bulut, I. (1997). "Psiko-sosyal Gelişim Sorunları" **Sanayi Bölgelerinde Çalışan Çocukların Sorunları.** TİSK Sendikaları Konfederasyonu.

Bulut, I., Özdemir, U. (1998). "Yetiştirme Yurtları ve Gençlik Liderliği" **Sosyal Hizmetler Dergisi**, Cilt 1 (7): 20-25.

Bush, M. (1980). "Institutions for Dependent and Neglected Children". **American Journal Orthopschiatry** 50(2):239-255, April.

Butler, K.G. (1993)."Speech and Language Disorders. Exceptionalities in Children and Youth. Ed. By, Lyndal M. Bullok, USA:Allyn and Bacon.

Cüceloğlu, D. (1991). **İnsan ve Davranışı.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çiftçibaşı, H., (1997). Islahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Empatik Beceri Düzeylerinin Islahevinde Kalmayan, Yaşıtları ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Çileli, M. (1985) "Ergenlikte Ahlak Gelişimi" **Ergenlik Psikolojisi** Editior: Bekir Onur. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd.

Çok, F. (1993). "Gençlikte Arkadaşlık İlişkileri". **Eğitim ve Bilim Dergisi 17** (89), 27-37.

Dereboy, F.İ. (1993). **Kimlik Bocalaması.** Malatya: Özmert Ofset.

Dönmez, A. (1985). "Denetim Odağı, Kendine Saygı ve Üç Değişken". **Eğitim ve Bilim Dergisi** 10 (55), 4-15.

Dusek, J.B. (1987). **Adolescent Development and Behavior**. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Duska, R. and Whelar, M. (1975). **Moral Development: A Guide to Piaget and Kohlberg.** New York: Paulist Press.

Düzgün, M. (1995.) "Zihinsel Engelli Gençlerde İş ve Uğraş Sorunu". **Zihinsel Engelli Çocuk.** Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı Özürlü Çocuk Aileleri Dayanışma Organizasyonu Bilimsel Toplantıları. İstanbul: Eko Matbaacılık.

Edwards, C.P. (1982) "Moral Development in Comparative Culturel Perspective" **Cultural Perspectives on Child Development**. Ed.by. Dainel A Wagner and Harold W. Stevenson. San Francisso: W.H. Freeman and Company.

Ekşi, A. (1990). **Çocuk, Genç, Ana Babalar.** Ankara: Bilgi Yayınları, Özel Dizi, No: 27.

Ekşi, A. (1999). "Cinsel Kimlik Bozuklukları". Ben Hasta Değilim. Editör: Aysel Ekşi, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.

Ennew, J. (1998). **Sokak Çocukları ve Çalışan Çocuklar.** Planlama İçin Bir Rehber Gelişim El Kitabı 4. Ankara: Save the Children, Unicef.

Gander, M.J., Gardiner, H.W. (1993). **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. Çev. Bekir Onur, Ali Dönmez, Nilgün Çeken, Ankara: İmge Kitabevi.

Gardner, H. (1982) **Developmental Psychology.** (Second Edition). Boston: Little, Brown and Company.

Gecas, V., Schwabe, M.L. (1986). "Parental Behavior and Adolescent Self-Esteem", **Journal of Marriage and the Family.** Vıol. 48, February: 37-46.

Gençtan, E. (1981). **Psikanaliz ve Sonrası,** İstanbul: Hürriyet Yayınları (1982). **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar.** Ankara: Maya Matbaacılık.

Gesell, A. (1970). **L'Adolescent de 10a 1 bans,** İngilizceden çeviri, 1 Lezine, 3. Baskı. Paris: PUF.

Giblin, P.T., Poland, L.M., Ager, J.W. (1988). "Clinical Applications of Self-Esteem and Locus of Control to Adolescent Health". **Journal of Adolescent Health Care.** 9. 1-14.

Grant, P.J. (1991). Ankara: Dünya Çocuklarının Durumu, Unicef.

Grinder, R.E. (1973) Adolescence. New York: John Wiley and Sons Inc.

Günçe, G. (1973) **Çocukta Zihin Gelişimi, Piaget Kuramına Toplu Bakış.** Ankara: Baylan Matbaası.

Güngör, A. (1989). Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Henry, R.M. (1983) **The Psychodynamic Foundations of Morality.** Basel: S. Karger AG.

Hoffman, M.L. and Salztein, H.P. (1967) "Parent Discipline and the Child's Moral Development" **Journal of Personaliyt and Social Psychology,** 5, 45-57.

Horrock, J.E., Jakson, D.N. (1972). **Self and Role. A Theory of Self Process and Role Behavior.** Boston: Houghton Mifflin Company.

Hurlock, E. (1964). **Child Development** (Fourth Edition). New York: Mc Graw Hill Book Company, Inc.

Jersild, A. (1979) **Çocuk Psikolojisi.** Çeviren Gülseren Günce. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 79.

Karabulut, Ö. (1994). **Çalışan Çocuk** (Türkiye'de ve Dünyada Çalışan Çocuk Sorunlarına Genel Bakış) 2. Baskı, Kasım 1994, Ankara: TÜRK-İŞ, ILO-IPEC

Kılıççı, Y. (1992). **Okulda Ruh Sağlığı,** Ankara: Şafak Matbaacılık.

Kirk, S.A., Gallagher, J.J., Anastasiow, N.J. (1993). Educating Exceptional Children. Boston: Houghton Mifflin Company.

Kohlberg, L. And Turiel, E. (1991) "Moral Development and Moral Education", **Psycholog and Educational Practice.** Ed.by. Gerald S.Lessler, London: Scott, Foresman and Company.

Koyuncu, N. (1983). "Cinsiyet Rolü Kimliği ile Ahlak Gelişimi Evrelerinin Karşılaştırılması: Üniversite Üçüncü Sınıf Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.

Köknel, Ö. (1982). **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik.** İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köknel, Ö. (1986). **İnsanı Anlamak.** İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köknel, Ö. (1992). **Ana-Baba Okulu.** İstanbul Remzi Kitabevi, 85-97, 3. Baskı.

Kulaksızoğlu, A. (1990). Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları. **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 1**, 133-144.

Kut, S., Koşar, N. (1989). **Aile ve Çevre Sorunlarının Gencin Kişiliğine Etkisi.** Ankara: T.C. M.E. Gençlik ve Spor Bakanlığı.

Kuzgun, Y. (1982). "Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi", Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 118.

Kuzgun, Y. (1986). "Meslek Seçiminde Kararsızlık". **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Cilt 19, Sayı 1-2, s.217-225.

Liebert, R.M. and Wicks-Nelson, R. (1981). **Developmental Psychology** (Thirth edition). Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.

Lobrot, M. (1973). Priorite'a Education, Payot: Paris.

Martın, M.J., Schumm, W.R., Bugaighis, M.A., Jurich, A.P., Bollman, S.R. (1987). "Family Violence and Adolescents Perceptions of Outcomes of Family Conflict" **Journal of Marriage and the Family.** 49 February 165-171.

Mc Candless, B.R. and Evans, E.D. (1973) **Children and Youth Psychosocial Development.** Illinois: The Dry den Press.

Mead, M. (1962) **Deprivation of Maternal Care**. Geneva: World Health Organization.

Meyveciloğlu, Y. (1983). **Rehberlik Ders Notu,** Ankara, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Araştırmaları Merkezi.

Mussen, P.H.; Conger, J.J.; Kagan, J. (1979). **Child Development and Personality.** (Fifth Edition). New York: Harper International Edition.

Nelson, W.L., Hughes, H.M., Handal, P., Katz, B., Searight, H.R. (1993). "The Relationship of Family Structure and Family Conflict to Adjustment in Young Adult College Students", **Adolescence,** Vol. 28, No. 109, Spring: 29-40.

Newman, B.M. and Newman, P.R. (1991). **Development Through Life** (Fifth Edition). Pasific Grove, California: Brooks/Cole Publishing Company.

Oast, P.V., Csincsak, M., Bourdeaudhuij, I.D. (1994). "Principals' and Teacrhers' Views of Sexuality Education in Flanders". **Journal of School Health, March**, Vol. 64, No.3, 105-109.

Olson, M.R., (1992). "Visual Disorders" **Exceptinoalities in Children and Youth**. Ed. By. Lyndal M. Bullock. Allyn and Bacon, USA.

Onur, B. (1985). **Ergenlik Psikolojisi.** Ankara: Hacettepe-Taş Kitapçılık (1993). **Çocuk ve Ergen Gelişimi.** Ankara: İmge Kitabevi Yayınları: 80.

Onur, B. (1993) "Psikoseksüel Gelişim Evreleri", **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt 19, Sayı 1-2 sayfa 225-239.

Onur, B. (1993). **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları No: 80.

Özgüven, İ.E. (1997). **Cinsellik ve Cinsel Yaşam.** Ankara: PDREM Yayınları.

Özoğlu, S.Ç. 81985). "Gençlerde Kişilik Gelişimine Nasıl Yardımcı Olabiliriz". **Gençliğin Eğitimi ve Sorunları.** Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi, Ankara: Şafak Matbaası.

Öztürk, M.O. (1983). "Cinsel Uyum Sorunları". **Ruh Sağlığı ve Hastalıkları.** Yayın Sorumlusu: M. Orhan Öztürk, Ankara: Meteksan Ltd. Şti.

Öztürk, M.O. (1983). "Cinsel Uyum Sorunları". **Ruh Sağlığı ve Hastalıkları.** Yayın Sorumlusu M. Orhan Öztürk. İkinci Baskı, Ankara: Meteksan.

Piaget, J. (1965) **Moral Judgement of the Child.** New York: The Macmillan Company.

Rousenberg, B. G. and Sutton-Smith, B. (1972) **Sex Tdentity.** New York: Holt, Rinehart and Winston Inc.

Rueter, M.A., Conger, R.D. (1995). "Antecedents of Parent-Adolescent Disagreements" **Journal of Marriage and the Family** 57, May: 435-448.

Salkind, N.J. and Ambron, S.R. (1987). **Child Development** (Fifth Edition) New York: Holt, Rinehart and Winston.

Santrock, W.J. (1975) "Father Absence Percieved Maternal Behaviour and Moral Development in Boys". **Child Development**. 46(3), 753-757.

Saraç, A. (1997). "Dünyada ve Türkiye'de Çalışan Çocuklar". **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışan Çocuklar Haber Bülteni** Sayı:1, Ocak 1997.

Satılmış, G., Seber, G. (1989). "Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Ergenlerde Benlik Saygısı" **Psikoloji Dergisi,** 7 (23), 68-73.

Sayman, Y. (1995) "Özürlü Çocuklarımızın Hukuki Durumuna Kısa Bir Bakış". **Zihinsel Engelli Çocuk.** Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı Özürlü Çocuk Aileleri Dayanışma Organizasyonu Bilimsel Toplantıları İstanbul:Eko Matbaacılık,.

Seifert, K.L., Hoffnung, R.J. (1987). **Child and Adolescent Development.** New York: Houghton Mifflin Company.

Senemoğlu, N. (1997). **Gelişim Öğrenme ve Öğretim.** Kuramdan Uygulamaya Ankara: Spot Matbaacılık.

Seward, J.P. and Seward G.H. (1980). **Sex Differences: Mental and Temperamental,** Lexington: Lexington Books D.C. Health Company.

Shaffer, D.R. (1985) **Developmental Psychology**. Theory, Research and Applications. Monterey, California: Brooks Kole Publishing Company.

Shames, G.H., Wiig, E. (1986). Human Communication Disorders An Introduction. Charles E. Columbus: Merril Publishing Company.

Shepherd-Look, D.L. (1982). "Factors Which Influence Sex Differentiation and the Development of Sex Roles" Ed. by Benjamin B. Wolman Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.

Stagner, R. (1961). **Psychology of Personality.** Mc Graw-Hill Book Company, Third Edition.

Şemin, R.U. (1984). **Gençlik Psikolojisi**. İstanbul: Acar Matbaacılık Tesisleri, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 2677.

Şemin, R.U. (1992). **Gençlik Psikolojisi,** İstanbul: Remzi Kitabevi, 3. Basım

Tappan, N.B. (1989) "Stories Lived and Stories Told. The Narrative Structure of Late Adolescent Moral Development" **Human Development**, 32, 300-315.

Tappan, N.B. (1990) "Hermeneutics and Moral Development: Inter Preting Marrative Representations of Moral Experience" **Developmental Rewiew**, 10, 239-265.

Temel, Z.F. (1991). "Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Kalan 14-18 Yaş Grubundaki Gençlerin Cinsiyet Rolü Kimlikleri ile Moral Gelişimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı.

Tezcan, M. (1993). **Kültür ve Kişilik Psikolojik Antropoloji.** Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 173.

Tizard, B., Hodges, J. (1978). "The Effect of Early Institutional Rearing on the Development of Eight Year Old Children" **Journal of Cihld Psychology and Pschiatry.** 19(1):99-118.

Torun, Z.F., (1986)."Çocuk Yuvalarında Kalan 9-10 Yaşlarındaki Korunmaya Muhtaç Çocukların Aile Bireylerini ve Aile İlişkilerini Algılamaları" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı.

Tuncay, A.C. (1995). "Deri İşkolunda Çalışan Çocukların İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Açısından Sorunları" **Türk-İş Deri, İşkolunda Çalışan Çocukların Eğitim Semineri.** Türk-İş Çalışan Çocuklar Bürosu. 2 Ocak 1995, İstanbul.

Turiel, E. (1974) "Conflict and Transition in Adolescent Moral Development" **Child Development** 45, 14-29.

Uluğtekin, S. (1991). **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma.** Ankara: Bizim Büro.

Wollins, M. (1974). Young Cihldren in Institutions:Some Additional Evidence Successfull Group Care. Ed. by Martin Wollins. Chicago: Aldine Publishing Company.

Yaşin, Ü. (1995). "Zihinsel Özürlülerde Cinsel Eğitim" **Zihinsel Engelli Çocuk, Bakım-Eğitim-Hukuki Konum Sorunları**, İstanbul: Eko Matbaacılık.

Yavuz, H. (1994). **Ergenlik Çağında Gelişmeyi Etkileyen Güçler.** Boğaziçi Üniversitesi Yayınları No: 396, III. Basım.

Yavuzer, H, (1993). **Ana-Baba Çocuk.** İstanbul: Remzi Kitabevi, 6. Basım.

Yavuzer, H. (1990). "Çocuğun Cinsel Eğitimi", **Ana-Baba Okulu.** İstanbul: Remzi Kitabevi, s.95-106.

Yavuzer, H. (1996). **Çocuk ve Suç**. Remzi Kitabevi, İstanbul: 8. Basım.

Yörükoğlu, A. (1983). "Gelişim İlkeleri ve Çocuk Ruhsal Gelişimi". **Ruh Sağlığı ve Hastalıkları,** Editör: Orhan Öztürk, 2.Basım, Ankara: Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayını No:7.

Yörükoğlu, A. (1985). **Gençlik Çağı.** Ankara: Tisa Matbaası, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No. 270.

Yörükoğlu, A. (1989). **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk.** İstanbul: Acar Matbaacılık, 3. Baskı.

Yörükoğlu, A., (1984). **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, 2. Basım, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

2. Basım

ERKEK KİMLİĞİNİN DEĞİŞE(MEYE)N HÂLLERİ

Editör: Huriye Kuruoğlu

NOBEL YAŞAM

ERKEK KİMLİĞİNİN DEĞİŞE(MEYE)N HÂLLERİ
2. Basım - Ocak 2016

Editör: Huriye Kuruoğlu

© 2016, Bu baskının bütün hakları NOBEL YAŞAM'a aittir.
'NOBEL YAŞAM' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun
Yayın Koordinatörü: Alper Tok
Redaksiyon: Sinem Kömürcü
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez

Baskı ve Cilt:

Yayın No.: 03
ISBN: 978-605-9746-02-1

Nobel Yaşam
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5 Kadıköy / İSTANBUL
Tel/Faks: +90 (216) 449 20 01 info@nobelyasam.com - www.nobelyasam.com
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20

Yayınlarımızı;

Ana Basın, Alfa Basın, Emek Kitap, Atlas Kitap Dağıtım, D&R Mağazaları, Prefix, Final Pazarlama, Remzi Kitabevi dağıtım adreslerinde bulabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BASIMA ÖN SÖZ ——— vii

ÖN SÖZ ——— ix

SUNUŞ ——— 1

CİNSEL SALDIRGANLIĞA İLİŞKİN MODERN MİTLER ——— 11

Sosyal Psikoloji Perspektifinden Tecavüz Olgusuna Yönelik Tutumlar ——— 19

Dünyadaki Adalet ve Adaletsizlik Yorumumuz: Adil Dünya İnancı Kuramı ——— 29

TÜRKİYE'DE ERKEK KİMLİĞİNİN OLUŞUMUNDA GÖZ ARDI EDİLEN ALAN: SPOR/FUTBOL ——— 43

Sporda/Futbolda Yaşanan Cinsiyet Ayrımcılığı İdeolojisi ——— 46

Türkiye'de Futbol-Medya ve Erkek Kimliği İlişkisi ——— 55

D. H. LAWRENCE'IN "AŞIK KADINLAR" ve "LADY CHATTERLEY'İN SEVGİLİSİ" ROMANLARINDA İSTİLACI ERİLLİK ——— 67

ERKEK DERGİLERİNDEKİ REKLAM FOTOĞRAFLARINDA (YENİDEN) ÜRETİLEN METROSEKSÜEL KİMLİK ——— 81

Tüketim Toplumunda Kimlik İnşası ve Reklam ——— 82

Araştırmanın Yöntem ve Bulguları ——— 91

Araştırma Verilerinin Genel Değerlendirmesi ——— 100

BEAU TRAVAIL (GÜZEL İŞ): DANS EDEN ANITSAL BEDEN ——— 105

İktidar-Beden İlişkisi ve Militer Erkek Kimliği ——— 108

Anıtsal Beden İmgesi ——— 111

Eylem Hâlindeki Anıtsal Beden ——— 113

Doğa ve Bedensel Özgürlük İlişkisi——115
Sonuç Yerine: Militer Bedene Karşı Dans Eden Beden ——117

GELENEKSEL TÜRK SİNEMASINDA ERKEĞİN DEĞİŞEN İMGESİ——121
Ataerkil Yapının Belirlediği 'Cinsiyet Rolleri' ——122
Toplumsal Yapı, Aile ve Kadın-Erkek İlişkileri——125
Sinemada Erkek Egemen Bakış Açısı——129
Toplumsal Bir Olgu Olarak Göç ——130
Türk Sinemasında Değişen Erkek İmgesi——135

TÜRK FİLMLERİNDE ERKEK KİMLİĞİNİ DESTEKLEYEN GİYİM KUŞAM KODLARI——145
Erkeklik Göstergesi Olarak Giysiler——149
Türk Filmlerinde Erkeklerin Giysileri——152
Türk Erkeği Modayı Takip Ediyor ——152
Türk Erkeği Giysileri ile Toplumsal Konumunu Yansıtıyor——157
Filmlerde Türk Erkeğinin Değişmez Aksesuarı: Tespih——160

"İYİ ADAM-KÖTÜ ADAM": SON DÖNEM TÜRK SİNEMASINDA ERKEK KARAKTER VE STEREOTİPLEŞME——167

FİLMLER——187

TÜRK SİNEMASINDA HEGEMONİK ERKEKLİKTEN ERKEKLİK KRİZİNE: YAZI-TURA VE ERKEKLİK BUNALIMININ SINIRLARI——191
İktidarın Taşıyıcısı ve Kurbanı Olarak "Erkeklik"——194
Erkek Kimliğinin Sinemadaki Görünümleri——199
Bulgular ve Yorum: Yazı Tura ve "Erkeklik Krizi"nin Sınırları——207

DEĞİŞEN TOPLUMLAR, DEĞİŞEN ERKEKLİKLER, BENZER İMGELER: NAZİ ALMANYASI'NDAN HOLLYWOOD'A ERİL TEMSİLLER——221
Faşizm——222
Sıradan Faşizm ve Günümüzdeki Görünümleri——232
Faşist Estetik ve Sinema ——234
Yeni Amerikan Sağı ve Hollywood ——236

YAZARLAR HAKKINDA——251
Huriye Kuruoğlu——251
Canan Uluyağcı ——251

Zühal Çetin Özkan ——— 252
Gülgün Meşe ——— 252
Nevin Yıldırım Koyuncu ——— 253
Ahmet Talimciler ——— 253
Lale Kabadayı ——— 254
Nesrin Kula Demir ——— 254
Aslı Karamollaoğlu Favaro ——— 255
Ahmet Oktan ——— 255
Mehmet Oğulcan Turan ——— 256
Güliz Gülçin Güzelgün ——— 256

İKİNCİ BASIMA ÖN SÖZ

Elinizde tuttuğunuz çalışmanın ilk baskısı, 2009 yılında raflarda yerini aldı ve 2014 yılında tükendi. Ne var ki ilk baskısını yapan Beta Yayınları'nın yayın yelpazesini değiştirmesi ve yoğunluğum nedeniyle ikinci baskısı hemen yapılamadı. Yayımlanmasının üzerinden 9 yıl, ilk baskısının tükenmesinin üzerinden de yaklaşık 2 yıl geçtikten sonra, özellikle lisansüstü eğitim yapan gençlerin ve akademide toplumsal cinsiyetle ilgili çalışan veya bu konuya ilgi duyan pek çok arkadaşımın yoğun talepleri sonucu Nobel Akademik Yayıncılık'tan çıkan, elinizde tuttuğunuz ikinci baskısıyla okurla yeniden buluştu.

İlk baskıdan bu yana geçen yıllarda ise ne yazık ki artarak devam eden kadına şiddet olaylarına her geçen gün yenileri eklendi. Şiddeti uygulayan; kadının eşi ya da ayrıldığı eşi, sevgilisi ya da ayrıldığı sevgilisi, erkek kardeşi ya da babası idi. Yani kadınların yakın çevresindeki erkeklerden biriydi. Kadınların maruz kaldığı şiddetle ilgili yapılan çalışmalarda kırsalda ya da kentte yaşamanın ve özellikle eğitimin tek başına yeterli ölçüt değilse de önemli bir belirleyici faktör olduğu görülür.

Öte yandan, aile içinde şiddetin nispeten daha az yaşandığı eğitimli ve kentli insanlarda ise boşanma oranlarının çok yüksek olduğu görülür. Boşanma nedenlerinin başında ise daha çok dolaylı ya da dolaysız, kadının çalışmasının yer aldığı gözlemlenmektedir. Zira ekonomik ve sosyal şartlar bir taraftan kadının çalışmasını gerekli kılar. Ama öte yandan yıllardır kadına yüklenen eve dair iş ve sorumluluklar da kadından beklenmeye

devam eder. Kadın ise çalıştığını ve bu nedenle eve ait görev ve sorumlukların da paylaşılması gerektiğini söyler haklı olarak. Ve çoğu kez de çatışmaların çıkış noktasında bu gerçeklik yatmaktadır.

Kentselde ve kırsalda yaşanan her iki temel toplumsal sorun da önemli ölçüde erkek kimliğinin sıkıntılı olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da bu toplumsal sorunlarının çözümüne giden yol, öncelikle ve ivedilikle sorunların tahlilinden geçmektedir.

Yararlı olması en büyük dileğimiz... İyi okumalar.

Huriye Kuruoğlu
İzmir

KAYNAKÇA

Bora, T. (2006). *Medeniyet Kaybı*. İstanbul: Birikim Yayınları.

Clark, T. (2004). *Sanat ve propaganda*. Esin Hoşsucu (Çeviren). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal kitabın basım yılı 1997)

Çabuklu, Y. (2004). *Toplumsalın Sınırında Beden*. İstanbul: Kanat Kitap.

Domenach, J. M. (1995). *Politika ve propaganda*. Tahsin Yücel (Çeviren). İstanbul: Varlık Yayınları. (Orijinal kitabın basım yılı 1950)

Dowling, C. (1999). *Sindrella Kompleksi*. Selçuk Budak (Çeviren). Ankara: Öteki Yayınları. (Orijinal kitabın basım yılı 1990)

Dyer, R. (1996, Ekim-Aralık) Şimdi Bakma: Çıplak Erkek Posteri. Esra Biryıldız (Çeviren). *25. Kare Sinema Kültür Dergisi,* 17, 35-38.

Feitshans, B. (Yapımcı). & Cosmatos, G.P. (Yönetmen). (1985). *Rambo: İlk Kan-2*. (Sinemafilmi). ABD: TriStar Pictures.

Jeffords, S. (1993). *Can masculinity be terminated?*. Steven Cohen & Ina Rae Hark (Derleyen), *Screening the male*. (ss. 245-263). London: Routledge Yayınevi.

Nasio, J. D. (2006). *Psikanalizin yedi temel kavramı***.** Özge Erşen & Murat Erşen (Çeviren). Ankara: İmge Kitabevi. (1988)

Nunnari G., Canton M., Goldmann,B., Silver J. (Yapımcı). & Snyder, Z. (Yönetmen). (2007). *300 Spartalı*. (Sinema filmi). ABD: Warner Bros.

Reich, W. (2002). *Faşizmin kitle ruhu anlayışı*. Bertan Onaran (Çeviren). İstanbul: Payel Yayınevi. (Orijinal kitabın basım yılı 1933)

Riefenstahl, L. ve Hitler, A. (Yapımcı). & Riefenstahl, L. (Yönetmen). (1935). *İradenin Zaferi*. (Sinema filmi). Nazi Almanyası: Reichsparteitagsfilm.

Riefenstahl, L. (Yapımcı). & *Olimpiyat*. (Sinema filmi). Nazi Riefenstahl, L. (Yönetmen). (1938). Almanyası: Olympia-Film.

Ryan, M. & Kellner, D. (1997). *Politik Kamera*. Elif Özsayar (Çeviren). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal kitabın basım yılı 1990)

Sarıca, M. & Aybay, R. (1962). *Faşizm*. İstanbul: İzlem Yayınevi.

Segal, L. (1992). *Ağır çekim değişen erkeklikler/değişen erkekler*. Volkan Ersoy (Çeviren). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orjinal kitabın basım yılı 1990)

Severin, W. J. & James W. T. (1994). *İletişim kuramları, kökenleri, yöntemleri ve kitle iletişim araçlarında kullanımları*. Ali Atıf Bir & Serdar Seven (Çeviren). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. (Orjinal kitabın basım yılı 1988)

Sezal, İ. (1991). *Sosyal bilimlerde temel kavramlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Sontag, S. (2002, Güz) Büyüleyen Faşizm. Ertan Yılmaz (Çeviren). *Sinemasal,* 7, 3-12.

Taşçıyan, A. (2007). Tarih Yazar, Film Bozar. Kasım 13, 2007, http: //sinema.milliyet.com.tr/Film.aspx?FilmNo=1608

Wood, R. (2002, Yaz) Faşizm ve Sinema. Ertan Yılmaz (Çeviren). *Sinemasal,* 6, 3-12.

ERKEK

Normalden Anormale

Uzm. Psk. Tarık Solmuş

NOBEL YAŞAM

ERKEK
Normalden Anormale

Yazarı: Uzm. Psk. Tarık Solmuş

1. Basım - Ağustos 2016

© 2016, Bu baskının bütün hakları NOBEL YAŞAM'a aittir.
'NOBEL YAŞAM' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun
Yayın Koordinatörü: Alper Tok
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

Yayın No.: 18
ISBN: 978-605-9746-17-5

Nobel Yaşam
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5 Kadıköy / İSTANBUL
Tel/Faks: +90 (216) 449 20 01 info@nobelyasam.com - www.nobelyasam.com
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20

Yayınlarımızı;

Ana Basın, Alfa Basın, Arasta, Atlas Kitap Dağıtım, D&R Mağazaları, Prefix, Final Pazarlama, Remzi Kitabevi, Kida Dağıtım Adreslerinde Bulabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ: YALNIZLIK KAVŞAĞINDA SESSİZ BİR ÇIĞLIKTIR ERKEKLİK... ——— İX

BİLİMİN IŞIĞINDA ERKEKLİK ——— 1

Erkek Beyni ve Hormonlar ——— 1

Kadınlarla Algı, Bellek, Dil, Ahlak, Kişilik, Duygu ve Düşünce Farklılıkları ——— 6

Kendini Açma ve İletişimde Kadın - Erkek Farklılıkları ——— 19

"Evrenin Merkezindelik": Gerçek Kendine Saygı ile "…mış gibi" Arasındaki İnce Sınır ——— 21

Bir Erkek Nasıl Bağlanır? Bağlanma Stilleri Araştırmalarının Sonuçları ——— 24

Bir Erkek Neden Aldatır ve Aldatılmaya Nasıl Bir Tepki Verir? ——— 30

Cinsellik, Cinsel Sorunlar ve Cinsel İşlev Bozuklukları ——— 34

Kayıp ve Yas: Ayrılık, Boşanma, Eş Kaybı ——— 44

Erkeklerde Kadınlardan Daha Sıklıkla ve Derin Yaşanan Psikolojik Sorunlar ——— 49

Kadınlar mı Daha Depresiftir? Erkeklerde Maskeli / Örtük Depresyon ve İntihar ——— 76

Travmatize Erkeklik: Çocukluktan Yetişkinliğe Travmalar ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu ——— 84

Bir Erkek Neden Suç İşler? "Reddedenlerin" Reddi ——— 93

Romantik İlişkilerde Şiddet, Tecavüzün Görünmeyen Yüzü: "Romantik Tecavüz" ——97
"Erkekliğin Kanıtı": Eşcinsellere Yönelik Ayrımcılık ve Şiddet ——106
İş Yaşamında "Erkeklik": Cinsel Taciz ve Duygusal Zorbalık (Mobbing)——109
Türkiye'de Erkeklik ve Babalık: "Mozaiğin Erkekleri / Babaları" Araştırmalarının Sonuçları ——117

MESLEKİ GÖZLEMLER VE ÖZELEŞTİREL DENEMELERLE ERKEKLİK——135
Kimiz, Ne İstiyoruz, Biz de Bilmiyoruz… ——135
Türkiye'de Erkek Olmak…——142
Bir Erkek Nasıl Olmalı? Durmalı ve Vazgeçmemeli Mesela…145
Güçlü, Olgun, Yetişkin Erkek Kimdir?——148
Erkekler Hayatı Sayılarla Yaşarlar… ——149
Bir Erkek Bir Kadına Herhangi Bir Konuda Yalan Söyleyebilir ya da Aldatabilir mi? ——150
Kadınlar Neyi Söylemez, Erkekler Neyi Anlamaz!——151
Kadınlara Empati; Mutlaka Empati… ——154

SONSÖZ: ÖZGECAN İÇİN, YENİ ÖZGECAN'LAR OLMAMASI İÇİN… ——157

KAYNAKLAR——161

ÖN SÖZ: Yalnızlık Kavşağında Sessiz Bir Çığlıktır Erkeklik...

Erkeklik üzerine hem bilimsel araştırmalara dayanan psikolojik ve kültürel bir analizi hem de eleştirel ve özeleştirel edebi denemeleri içeren bir kitap elinizdeki. Bir yanıyla, bir erkeğin beyin yapısını, hormonlarını, düşünme biçimlerini, duygularını, korkularını, kaygılarını, kişiliğini, algılarını, psikolojik sorunlarını ve anormal davranışlarını ortaya koyan bir bilimsel inceleme iken bir yanıyla da profesyonel çift ve evlilik terapisti olarak mesleki gözlemleri ve içsel sorgulamaları içeren bir yolculuk bu kitap.

Kadınlarla ne tür farklılıklarımız var? Gerçekten iletişim kurabiliyor muyuz? Kimiz, neyiz, kendimizden ve hayattan ne istiyoruz? Gerçekten kendimize duyduğumuz saygı çok mu yüksek yoksa bu aslında tamamen bir kendini sunma biçimi mi? Kuşkusuz ki ikisi de doğru olabilir. Nasıl bağlanıyoruz? Gerçekten aşık oluyor muyuz? Elbette oluyoruz ancak aşk ve ilişkiler konusunda neden kadınlarla farklılaşıyoruz ve bu farklılaşma ilişkilerimize nasıl yansıyor? Neden cinsellik bu kadar önemli bizim için yoksa bu tamamen bize yönelik olumsuz bir algı mı? Neden en çok biz aldatırken aldatılmaya da en çok biz öfkeleniyoruz? Her erkek sanıldığı ve sanılmak istendiği gibi potansiyel bir tecavüzcü müdür? Neden aslında erkekler daha depresiftir? Neden bizden olmayana, bizim gibi düşünmeyene tahammül edemiyoruz? Neden evde, sokakta, iş yerinde her an saldırmaya, kavga etmeye hazır bir cinsiyetiz? En azından; neden farkında olsak da olmasak da böyle algılanmamızı sağlayacak davranışlarda bulunuyoruz? Eşcinsellerden neden nefret ediyoruz? Neden Dünya tarihi boyunca adı geçen bir kadın diktatör, mafya annesi yok ya da

örneğin neden Türkiye'de yaşamış olan bir kadın seri katil yok? İşte bunlara ve benzeri pek çok soruya samimi, tabiî ki bilimsel araştırmalara dayalı ve elbette eleştirel olduğu kadar özeleştirel de bir cevap arayışı bu kitap. Örtük depresyonumuzla, travmalarımızla, acılarımızla, suça eğilimli kişiliğimizle, iş hayatımızdaki sonuçsuz koşuşturmacalarımızla, mutlak başarı saplantılarımızla, kendimizden kaçışmacalarımızla, aslında içimizdeki aynalarla yüzleşmekten korkumuzla biz; erkekler ve erkekliğimiz. Kendini, benliğini, kişiliği, kimliğini arayan erkeklik. Aslında hayatı yine kendi kendisine zehir eden erkeklik. "Güçlü", "korkusuz", "delikanlı", "kaybetmeyen", "yas tutmayan" erkeklik. Her şeyin hep en iyisini, her zaman en doğrusuyla bilen erkeklik. Kendi yüzleşmelerinin ağırlığını başkasının canına kıyarak hafifletmeye çabalayan erkeklik. Hayatı futbol maçları, at yarışları, süper toto, sayısal loto, borsa, likidite, yat, villa, manken, Gucci, Prada, M16, Zigzaver, need for speed underground, Porche, anakart, ram, lümpen proleterya, kim daha revizyonist küçük burjuva'dan oluşan erkeklik. Bir kadının gözünün içine bakınca ruhunu okuyabilen erkeklik. Cesaretiyle AIDS'i bile ürküten erkeklik. Hep "durup dururken" terk edilen erkeklik. Bir gecede bir büyük bitirince "erkek" olacağını sanan erkeklik. Çorabını salonun ortasında çıkarınca onların kirli torbasına kendi ayaklarıyla koşacaklarını sanan erkeklik. TV kumandasını bir türlü bulamayan erkeklik. Şiddeti hep alkolün etkisiyle uygulayan erkeklik. Tek bir öpücükle tek bir saniyede bir prense çevrilmeyi ummak bir yana birlikte olduğu kadına kendisini tek bir saniye bile bir prenses gibi hissettiremeyen erkeklik. Kırılınca incinmeyen, korkunca titremeyen, üzülünce ağlamayan, kaybedince yas tutmayan, kısacası aslında hayatı boyunca tüm duygularını bastırıp kendini kendine sakladıkça erkek olduğunu sanan erkeklik. Aslında tek başına ve öyle belli belirsiz nereye ulaşmak istediğini kendisinin de bilmediği biçimde yuvarlanıp; rüzgârdaki kum tanecikleri gibi savrulup giden erkeklik. İşte A'dan Z'ye biz erkekler ve erkekliğimiz…

Sevgilerimle,

Uzm. Psk. Tarık Solmuş
Yazar – Çift ve Evlilik Danışmanı

KAYNAKLAR

Abes, K., Drake, R. & Goldstein, J. M. (2010). Sex differences in schizophrenia, International Review of Psychiatry, 22, 5, 417–428.

Al-Issa, H. (1982). Gender and Psychopathology, USA: Academic Press

Archer, J. & Lloyd, B. (2002). Sex and Gender, UK: Cambridge.

Barkley, R. A., Murphy, K. R. & Fischer, M. (2008). ADHD in Adults, USA: The Guilford Press

Becker, J. B:, Berkley, K. J., Geary, N., Hampson, E. Herman, J. P. & Young, E. A. (2008). Sex Differences in the Brain, Oxford University Press.

Brenner, I. (2009). Injured Men: Trauma, Healing, and the Masculine Self, USA: Jason Aronson Publishers

Breslau, N. & Anthony, J. C. (2007). Gender differences in the sensitivity to posttraumatic stress disorder: An epidemiological study of urban young adults, Journal of Abnormal Psychology Copyright, 116, 3, 607– 611.

Canuso, C M. & Pandina, G. (2007). Gender and schizophrenia, Psychopharmacology Bulletin, 40, 4, 178- 190.

Carducci, C. A. (2009). Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) and Gender Differences, Unpublished Master Thesis, Rochester Institute of Technology

Cochran, S. V. & Rabinowitz, F. E. (2000). Men and Depression, USA: Academic Press

Ember, C. R. & Ember, M. (2003). Encyclopedia of sex and gender, USA: Kluwer Academic/Plenum Publishers

Flood, M., Gardiner, J. K., Pease, B. & Pringle, K. (2007). International encyclopedia of men and masculinities, UK: Routledge

Friedman, H S. (2001). The Disorders, USA: Academic Press

Gomez, J. (1991). Psychological and Psychiatric Problems in Men, UK: Routledge.

Helgeson, V. S. (2012). The psychology of gender, USA: Pearson Education, Inc.

http://archpsyc.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=207514

http://cpancf.com/articles_files/Gender%20Differences%20in%20ADHD%20Children.pdf

http://en.wikipedia.org/wiki/Sex_differences_in_schizophrenia

http://jad.sagepub.com/content/5/3/143.short?rss=1&ssource=mfc

http://psycnet.apa.org/journals/cap/47/2/110/

http://schizophreniabulletin.oxfordjournals.org/content/30/4/755.full.pdf

http://www.addresources.org/boys-men-and-adhd-2/

http://www.cappsy.org/archives/vol2/no1/cap_02_06.pdf

http://www.cty.com.tr/files/journals/4/179.pdf

http://www.ejpt.net/index.php/ejpt/article/view/26068

http://www.genderbias.net/docs/resources/guideline/Gender%20differences.pdf

http://www.hindawi.com/journals/schizort/2012/916198/

http://www.intechopen.com/books/post-traumatic-stress-disorders-in-a-global-context/sex-differences-in-ptsd

http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/tez/pdf/psikiyatri/dr_kenan_eren.pdf

http://www.jpma.org.pk/full_article_text.php?article_id=2907

http://www.medscape.com/viewarticle/456192_4

http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10887978

http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17522439.2012.733405

http://www.yale.edu/snhlab/Health%20Consequences_files/Nolen-Heoksema%20%26%20Hilt,%202006.pdf

Ingram, R. E. & Price, J. M. (2010). Vulnerability to psychopathology: Risk across the lifespan, USA: The Guilford Press.

Kahn, A. P. & Fawcett, J. (2008). The encyclopedia of mental health, USA: Facts On File, Inc.

Kimmel, M. & Aronson, A. (2004). Men and masculinities: A social, cultural, and historical encyclopedia, Usa: ABC CLIO, Inc.

Kimmel, M. S. & Messner, M. A. (2010). Men's Lives, USA: Allyn & Bacon

Kirby, R. S., Carson, C. C., White, A. & Kirby, M. G. (2009). Men's Health, USA: Informa.

Klonsky, E. D., Jane, J S, Turkheimer, E. & Oltmanns, T. F. (2002). Gender role and personality disorders, Journal of Personality Disorders, 16, 5, 464-476.

Lippa, R. A. (2005). Gender, Nature, and Nurture, USA: Lawrence Erlbaum Associates

Lunenfeld, B., Gooren, L. J. G., Morales, A. & Morley, J. E. (2007). Textbook of Men's Health and Aging, UK: Informa

Peate, I. (2007). Men's Health: The Practice Nurse's Handbook, USA: John Wiley & Sons Ltd.

Potenza, J. E. & Grant, M. N. (2007). Textbook of men's mental health, USA: American Psychiatric Publishing, Inc.

Reeser, T. W. (2010). Masculinities in theory: An introduction, USA: Blackwell Publishing

Reyes, G., Elhai, J. D. & Ford, J. D. (2008). The encyclopedia of psychological trauma, USA: John Wiley & Sons

Robertson, S. (2007). Understanding Men and Health Masculinities, Identity and Well-being, USA: Open University Press

Rothfeld, G. S. & Romaine, D. S. (2005). The Encyclopedia of Men's Health, USA: Amaranth

Rucklidge, J. J. (2008). Gender differences in ADHD: Implications for psychosocial treatments, Expert Rev. Neurotherapeutics 8 (4), 643–655.

Rudman, L. A. & Glick, P. (2008). The social psychology of gender: How power and intimacy shape gender, USA: The Guilford Press

Solmuş, T. (2004). Endüstriyel Klinik Psikoloji ve İnsan Kaynakları Yönetimi, İstanbul: Beta, 2007

Solmuş, T. (2008). Bağlanma ve Aşkın İki Yüzü, İstanbul: Epsilon

Solmuş, T. (2008). İş ve Özel Yaşama Psikolojik Bakışlar, İstanbul: Epsilon

Solmuş, T. (2010). İşyeri Terapisi, Papatya Yayıncılık

Solmuş, T. (2014). Aramızdaki Psikopatlar ve Nefret Suçları, İstanbul: Doruk Yayınları

Solmuş, T. (2014). Çift, Evlilik ve Aile Terapisi, İstanbul: Doruk Yayınları

Solmuş, T. (2014). Kadınlar, Erkekler, Farklılıklar, İlişkiler, İstanbul: Doruk Yayınları

Tolin, D. F. & Breslau, N. (2007). Sex differences in risk of PTSD, PTSD Research Quarterly, 18, 1-8.

Tolin, D. F. & Foa, E. B. (2006). A quantitative review of 25 years of research, Psychological Bulletin, 132, 6, 959–992.

Öğr. Gör. Alper Yalçın-Öğr. Gör. Sevda Yalçın

ERMENİSTAN EKONOMİSİ VE TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ERMENİ MESELESİ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 11
ISBN: 978-605-9663-10-6
© 1. Basım, Nisan 2016

ERMENİSTAN EKONOMİSİ VE TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ERMENİ MESELESİ
Öğr. Gör. Alper Yalçın, Öğr. Gör. Sevda Yalçın

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yalçın, Alper; Yalçın, Sevda
Ermenistan Ekonomisi ve Tarihsel Süreç İçerisinde Ermeni Meselesi/ Alper Yalçın, Sevda Yalçın
1. Basım, XII+168, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-10-6
1. Ermenistan 2. Ekonomik Göstergeler 3. Ermeni Meselesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Dünyadaki ender ülkelerden biridir; doğuda yüz yüze bakılan ve bir o kadar da öteki olan kapı komşumuz Ermenistan. Hem yakın, hem de bir o kadar uzak olan. Seslenildiğinde sesi duyulacak olan. Bir ülke düşünün yeni doğmuş bir bebek misali emeklemeye ve hayatta kalmaya çalışan. Ama bir o kadar da hırçın, şımartılan ve aynalarla yanıltılan. Geleceğini geçmişinde ararken umutlarını tüketen, yarınlarını karartan…

Bir ülke ekonomisi hakkında, sağlam veriler doğrultusunda çok şey söylenebilir ve yazılabilir. Aynı şey Ermenistan için de geçerlidir. Söylenecek ya da yazılacak ifadelerden yalnızca iki tanesi: "Ermenistan ekonomisi -sanayi üretim hacmi dikkate alındığında- 1980'lerdeki Sovyet dönemi ile karşılaştırıldığında 5 kat daha kötü" olduğunun tespiti yapılıyorsa ve bu tespit Ermeni yetkililer tarafından gerçekleştiriliyorsa, yine bir ülkenin nüfusunun %32'si yoksulluk sınırın altında yaşam mücadelesi veriyorsa, ilgili ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik ve sosyal koşullar -en azından komşu ülke olması açısından- incelenmeye değerdir.

Doğudaki iki ilimiz Kars ve Iğdır'a sınır komşusu olan Ermenistan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 1991 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Denize sınırı bulunmayan Ermenistan, komşu dört ülke tarafından çepeçevrelenmiş bir kara ülkesi konumundadır. Ülkenin toplam yüzölçümü 28.470 km^2 olup, kara sınır uzunluğu ise 1.254 km'dir. Kara sınır uzunluğunun 566 km'si Azerbaycan, 221 km'si Nahcivan, 268 km'si Türkiye, 164 km'si Gürcistan ve 35 km'si ise İran'ladır. Dolayısıyla kara sınırının %85'ini Azerbaycan ve Türkiye sınırı oluşturmaktadır. Azerbaycan ile Dağlık Karabağ ve çevresini işgal etmiş olması, Türkiye ile de işgal edilmiş Azerbaycan toprakları, sözde soykırım iddiaları ve haksız talepleri nedeniyle; iki ülke ile olan ilişkileri 1990'ların başından günümüze kadar sorunludur. Komşu iki ülke ile sınırları, siyasi ilişkilerin olmayışı nedeniyle de kapalı olup; dünyanın geri kalanı ile bağlantısını İran (birbirlerine mahkûm) ve toprak meseleleri yüzünden zoraki yürüyen, ara sırada ilişkileri Rusya faktörü nedeniyle de kesilen Gürcistan ile yürütmektedir. Bu verilerden hareketle ülkenin aslında dünyadaki diğer ülkeler ile sorunsuz bir şekilde teması İran üzerinden gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. İran ile toplam kara sınır uzunluğunun 35 km olduğu ve bunun da toplam kara sınır uzunluğunun ancak %2,8'ine tekabül ettiğine göre, ülkenin asılında dünyanın geri kalanıyla, coğrafi anlamda tam olarak tecrit edildiğini söylemek çok da abartılı olmasa gerek.

Ermenistan'da bağımsızlığını kazandıktan sonraki süreçte mevcut Sovyet güdümlü devletçi sosyalist ekonomik yapının tasfiyesi ile birlikte serbest piyasa ekonomisine geçmiş ve bu geçiş aşamasında çok önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Merkezi planlamaya göre örgütlenmesi nedeniyle birçok tesisin durması veya üretimin atıl seviyede kalması söz konusu olmuş; SSCB'deki işletmelerle ekonomik bağlantıların koparılması nedeniyle ülke diğer cumhuriyetleri ile olan pazar payını da kaybetmiştir. Ba-

ğımsızlık sonrası Dağlık Karabağ'ı işgal etmesi nedeniyle ülke ekonomisinin sürekli bir savaş ekonomisi şartlarında yürütülmesi, Ermenistan'a uygulanan izolasyonlar, ülkedeki yolsuzluklar ve yapısal problemler istenilen yabancı yatırımların ülkeye sürekli ve istikrarlı girişine engel olmuş ve bu gelişmeler de dışarıya bağımlı ülke ekonomisini olumsuz etkilemiştir.

Elinizdeki bu kitap Ermenistan'ın ekonomisini sosyal ve ekonomik verilerle bağımsızlığından günümüze değerlendirme ve analiz etme iddiasıyla hazırlanmıştır. Ermenistan'ın ekonomisini analiz ederken sadece ekonomik verileri kullanmak konuyu sağlıklı olarak anlatmada yetersiz kalmaktadır. Çünkü Ermenistan'ın içerisinde bulunduğu ekonomik ve sosyal koşullar aslında uzun bir sürecin yalnızca son halkasıdır, sonucudur. Ekonomisi; tarihinin, iç ve dış siyasetinin, diplomasisinin, diasporasının, toplumsal yapısının, coğrafyasının kısaca tercih edebildiği ve edemediği faktörlerin toplamının sonucudur. Ülkenin ekonomisi analiz edilirken bütün bu etkenleri de dikkate almak gerekmektedir. Bu gerekçelerden dolayı çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 1991 yılından günümüze kadar ki süreçte ülke ekonomisi; ulusal kuruluşlar (Ermenistan Ekonomi Bakanlığı, Ulusal İstatistik Kurumu, Ermenistan Merkez Bankası) ve bağımsız uluslararası kuruluşların (Dünya Bankası, IMF, Asya Kalkınma Bankası, Dünya Ekonomik Forumu vb.) verileri dikkate alınarak değerlendirmeler yapılmıştır. İkinci bölümde ise; tarihsel süreç içerisinde Ermeni Tarihi, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde Türk Ermeni İlişkileri, Ermeni Meselesi diye ifade edilen sorunun ortaya çıkışı, I.Dünya Savaşı öncesi ve sonrası gelişmeler, Tehcir (Zorunlu Göç-İskân) olayı, terör örgütlerinin faaliyetleri, bağımsızlık sonrası iki ülke ilişkileri gibi konular ele alınmıştır. Üçüncü ve son bölümünde ise; ekonomik ve tarihi verilerden hareketle Türkiye ve Ermenistan arasında, geleceğe yönelik sağlıklı köprüler inşa edebilme adına ne yapılabilir? Sorusuna cevap aranarak analizler yapılmıştır.

Çalışma farklı disiplinleri (ekonomi, tarih, siyaset, uluslararası ilişkiler, hukuk ve psikoloji) harmanlayan özel bir kimliğe sahiptir. Bu bakımdan birçok disiplinden söz sahibi olan yerli ve yabancı uzmanların, yazarların görüşlerine sıklıkla başvurulmuştur. Geniş bir yelpazeye dayanması nedeniyle noksanlıklar ve hatalar olabileceğini ve bunların şahsımıza ait olduğunu ifade eder, kitabın bütün ilgili taraflara faydalı olabilmesini bekler, eleştiri ve katkılar için kapımızın sonuna kadar açık olduğunu belirtmek isteriz. Çalışmaya başlamada nirengi noktası olan çok değerli hocamız Prof.Dr.Kerem KARABULUT'a, okuma ve değerli yönlendirmeleriyle Doç.Dr.Şükran AKGÜL hanımefendiye ve kitabın basımını gerçekleştiren yayınevi ve çalışanlarına teşekkür ederiz.

Alper YALÇIN & Sevda YALÇIN

28 Mart 2016

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR DİZİNİ vii
GRAFİKLER DİZİNİ ix
ÖNSÖZ xi

I. BÖLÜM
ERMENİSTAN EKONOMİSİ

1.1. Giriş 1
1.2. Nüfus 10
1.3. İş Gücü ve İşsizlik 12
1.4. Ekonomik Büyüme, Milli Gelir, Kişi Başı Milli Gelir ve Yoksulluk 14
1.5. Reel Sektörler 20
1.6. Hükümet Bütçesi 24
1.7. Kamu Harcamalarının Dağılımı 26
1.8. Enerji 28
1.9. Uluslararası Ekonomik İlişkileri ve Dış Ticareti 32
1.10. Ödemeler Dengesi 35
1.11. Ticari Partnerler 38
1.12. Ermenistan'a Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırım 43
1.13. Uluslararası Yatırım Pozisyonu 46
1.14. Dış Borçlar 48
1.15. Ermenistan'ın Avrasya Ekonomik Birliği'ne Üyeliği 49
1.16. Küresel Rekabet Gücü Endeksine Göre Ermenistan 51
1.17. Ermenistan ve İnsani Gelişim Endeksi (İGE) 55
1.18. Ermenistan ve İş Yapma Endeksi (Doing Business) 56
1.19. Türkiye Ermenistan Sınır Kapıları 59
1.19.1. Alican Sınır Kapısı 61
1.19.2. Doğu Sınır Kapısı 62
1.19.3. Sınır Kapılarının Açılabilirliği ve Olası Sonuçları 63

II. BÖLÜM
TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ERMENİ MESELESİ

2.1. Giriş 67
2.2. Tarihte Türkler ve Ermeniler 76
2.2.1. Selçuklular ve Osmanlılar Döneminde Ermeniler 77
2.2.2. Devlet Yönetiminde Ermeniler 80
2.2.3. On Dokuzuncu ve Yirminci Yüzyılda Anadolu'da Ermeni Nüfusu 81
2.3. Ermeni İsyanları ve Ermeni Sorunun Ortaya Çıkışı 90
2.3.1. 1790 ve Sonrası Dönem 94
2.3.2. 1827 ve Sonrası Dönem 95
2.3.3. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı ve Sonrası 96
2.3.4. Misyonerler ve Misyoner Okullarının Etkisi 98
2.3.5. Ermeni Komite ve Partileri 100
2.3.6. Kilisenin Etkisi 104
2.3.7. Rusya, Fransa, İngiltere, ABD ve Almanya'nın Geçmişten Günümüze Etkisi 105
2.3.8. Tehcir, Nedenleri, Sonuçları ve Tarafların İddiaları 110
2.3.9. Ermenistan'ın İlk Başbakanı Ovanes Kaçaznuni ve İtirafları 117
2.4. 1973-1994 Ermeni Terör Örgütleri ASALA ve JCAG'ın Saldırıları 120
2.5. Bağımsızlık ve Sonrası Dönem 124
2.5.1. Bağımsızlık Sonrası Ermenistan Devleti'nin Tutumu 124
2.5.2. Azerbaycan Topraklarının İşgali ve BM Kararları 128
2.6. Ermeni Diasporası 131
2.7. Ermeni Soykırımı İddialarının Uluslararası Arenaya Taşınması 134
2.8. Hay Dat (Hai Tahd) ve Dört T 137
2.9. Perinçek Davası ve AHİM Kararı 140

III. BÖLÜM
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

KAYNAKÇA 149

KAYNAKÇA

Akçura, Yusuf (1985). Osmanlı Devletinin Dağılma Devri (XVIII. ve XIX. Asırlarda), 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Akşin, Sina (1998). Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi, 3.Baskı, Ankara: imaj Yayıncılık.

Aktan, Gündüz (2012). Söyledikleri ve Yazdıkları. Ankara: Özyurt Matbaacılık.

Apak, Rahmi (1974). Türk İstiklal Harbi, İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar (1919 - 1921) Geliştirilmiş 2. baskı Yay. Hazırlayan: Hamdi Ertuna, C: 6, Ankara: Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Yayınları.

Asya Kalkınma Bankası: https://sdbs.adb.org/sdbs/

Atar, Zafer (2014). Alman Kaynaklarına Göre Van'daki Ermeni Olayları (1915). Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, III. Cilt, Yıl 20, Sayı 62, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

AVİM Yayınları (2005). Avrasya İncelemeleri Merkezi, 28 Ocak AİHM Perinçek-İsviçre Duruşmasının Işığında Türk-Ermeni Sorunu, Ankara.

Aydın, Mithat (2014). Ermeni Komitacılığının Romanya Boyutu (1886-1916). Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, III. Cilt, Yıl 20, Sayı 62, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Başaran, Cevat (2014). Doğu Anadolu Toplu Mezar Kazılarına Bakış. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, III. Cilt, Yıl 20, Sayı 62, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Beilock, Richard ve Torosyan, Karine (2008). A Phased Strategy for Opening Armenia's Western Border, [Elektronik Sürümü], Erişim: 12.02.2016, http://www.aiprg.net/UserFiles/File/Final%20Papers/Rich%20Beilock%20and%20Karine%20Torosyan%20Paper%20Final.pdf

Beyoğlu, Süleyman (2008). Sevr ve Lozan'da Ermeni Sorunu,Gazi Üniv. Akademik Bakış Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, www.ataum.gazi.edu.tr/posts/download?id=46825

Bilgin, Mustafa S. (2005). Lozan Konferansında Ermeni Meselesi: İtilaf Devletlerinin Diplomatik Manevraları ve Türkiye'nin Karşı Siyaseti, Belleten, LXIX, 254 http://www.ttk.gov.tr/templates/resimler/ File/fulltext/Belleten_Makale/10-Mustafa_Sitki_Bilgin.pdf

Bilgin, Mustafa S.(2003). Türk ve İngiliz Belgelerine göre Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı Sırasında Ermenilere Karşı Takip Ettiği Siyaset, (1914-1918). Ermeni Araştırmaları dergisi, Sayı:10, Yaz.

Bocutoğlu, Ersan (2014). Geniş Karadeniz Havzasında Bir Bölgesel İşbirliği Modeli Olarak KEİB'in Değerlendirilmesi ve Türkiye-Ermenistan Sınır Kapısının Ekonomik Analizi. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, V. Cilt, Yıl 20, Sayı 64, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Borshcevskaya, Anna (2013). Armenia's Choice – Will It Be Russia Or The EU? And Why It Should Matter To The West, Turkish Policy Quarterly, Volume: 12, Number:1,Spring.http://turkishpolicy.com/pdf/vol_12-no_1-borshchevskaya.pdf, adresinden elde edildi.

Bryson, J. H. ve Miller, M. (2013), "Developing Economies and Crisis Vulnerability", Wells Fargo Securities Special Comment, 1-8.

Bulut, Emre (2010). Türkiye-Ermenistan Sınırının Açılmasının Olası Ekonomik Etkileri Üzerine Bir Araştırma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, p. 59-62, 80-81.

Cin, Halil ve Akgündüz, Ahmet (1990). Türk-İslâm Hukuk Tarihi, Cilt 2, İstanbul: Timaş Yayınları.

Clapper, James ve Stewart, Vincent (2015). (ABD Ulusal İstihbarat Direktörü James Clapper ve Savunma İstihbarat Ajansı Direktörü Vincent Stewart). http://tr.sputniknews.com/columnists/20150302/101 4249958.html (Erişim Tarihi: 16.01.2016)

Çalık, Ramazan (2000). Alman Kaynaklarına Göre II.Abdülhamit Döneminde Ermeni Olayları, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, Yayın No:268, Ankara.

Çaycı, Abdurrahman (2000). Türk-Ermeni İlişkilerinde Gerçekler, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Çelebi, Ercan (2014). Şehit Diplomatlarımız (1973-1985): Türk Basınına Yansıyan Aksamı Üzerine Değerlendirmeler. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, III. Cilt, Yıl 20, Sayı 62, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Çelebyan, Antranik (2003). Antranik Paşa, Çeviren: Mariam Arpi-Nairi Arek, İstanbul: Peri Yayınları.

Çiçek, Kemal (2005). Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917. Ankara: TTK Yayınları.

Çiçek, Kemal (2005). Türk-Ermeni Anlaşmazlığının Siyasi Kökenleri: Tehcir ve Dönüş Üzerine Yaklaşımlar, Teori, Sayı: 183, Nisan.http://www.ttk.gov.tr/templates/resimler/File/m1.pdf

Demir, Ali Faik (2003). Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, İstanbul: Bağlam Yayınları

Denis, Brad (2014). Vilayat-ı Şarkiye Islahatı. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, II. Cilt, Yıl 20, Sayı 61, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Dış İşleri Bakanlığı-1: http://www.mfa.gov.tr/sehit-edilen-diplomatlarimiz-ve-vatandaslarimiz_tr.tr.mfa

Dış İşleri Bakanlığı-2: http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-36010sgc.pdf

Dış İşleri Bakanlığı-3: http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ermenistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa

Dış İşleri Bakanlığı-4: http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/t%C3%BCrkiye-ermenistan-turkce.pdf

Dikkaya, Mehmet (2009). Orta Asya ve Kafkasya Dönüşüm Süreci ve Uluslararası Ekonomi Politik, Beta Yayınları, İstanbul.

Dink, Hrant, 2008. İki Yakın Halk, İki Uzak Komşu, Yayıma Hazırlayan: Etyen Mahçupyan, Hrant Dink Vakfı kitapları.

Dünya Ekonomik Forumu (WEF).

Elekdağ, Şükrü (2014). Türkiye Ermeni İddialarını Çürütmek Amacıyla Nasıl Bir Strateji İzlemeli ve Bu Stratejiyi Uygulamak Amacıyla Nasıl Bir Yapılanmaya Gitmelidir? Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, V. Cilt, Yıl 20, Sayı 64, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Erdil Şahin, B. (2011), Türkiye'nin Cari Açık Sorunu, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3(2): 47-56

Ermenistan Merkez Bankası: https://www.cba.am/en

Ermenistan Ulusal İstatistik Kurumu: http://www.armstatbank.am/

Ermenistan Ülke Hakkında Rapor. http://www1.american.edu/cgp/track2/T2Country Reports/armeniacountry-tr.pdf

Eroğlu, Hamza (1982). Türk İnkılâp Tarihi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ersan, Mehmet (2001). Selçuklular Döneminde Türk-Ermeni İlişkileri. Yeni Türkiye, Yıl 7, Sayı 38, Mart-Nisan, Ermeni Sorunu Özel Sayısı II, Ankara.

Eser, Feridun (2014). Ermeni Sorununun Ortaya Çıkışında ve Devamında Yabancı Devletlerin Rolü. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, II. Cilt, Yıl 20, Sayı 61, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Gerçeklerle Yüzleşmek Ermenistan, Türkiye ve Soykırım Tartışması (2009). European StabilityInitiavite,http://www.esiweb.org/index.php?lang=tr&id=156&document_ID=110

Gökçe, Mustafa (2011). Yukarı Karabağ Sorunu ve Türkiye-Ermenistan İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme, Turkish Studies, Volume 6/1. www.turkishstudies.net/Makaleler/1875686895_g%C3%B6k%C3%A7emustafa.pdf

Gül, Nazmi (2000). Yirmibirinci Yüzyılın Başlangıcında "Haydat" (Ermenilerin Davası), Stratejik Analiz, c.1, sayı: 2 (Haziran 2000).

Gültekin, Burcu (2002). The Stakes of The Opening of Turkish-Armenian Border- The Cross-Border Contacts Between Armenia And Turkey, French Institute of Anatolian Studies, Research Program on Turkey-Caucasus-Istanbul.

Güngör, Bayram (2008). Türkiye-Ermenistan Sınırının Açılması Neden Gündemde?: Jeo-Ekonomik Bakış, Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, Yıl:l, Volume:1, Number:1, Trabzon.

Gürbüz, M. Vedat (2008). Dağlık Karabağ Sorunu Karşısında Taraf Ülkeler, Bölgesel ve Küresel Güçler, Bölgesel Sorunlar ve Türkiye, Editör: Ahmet Hamdi Aydın, Seyhan Taş ve Saniye Adıgüzel, Yayın No:131, K.Maraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayını.

Gürün, Kâmurân (1993). Ermeni Dosyası. Ankara: TTK Yayınları.

Halaçoğlu, Yusuf (2001). Ermeni Tehciri ve Gerçekler (1914-1918), Ankara: TTK Yayını.

Halaçoğlu, Yusuf (2005). Ermenilerin Suriye'ye Nakli: Sürgün mü, Soykırım mı? Belgeler, Ankara: ATO. http://www.ttk.gov.tr/templates/resimler/File/01.pdf

International Crisis Group, 2004. Armenia: Internal Instability Ahead,http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/158_armenia_s_internal_instability_ahead.pdf

İlter, Erdal (1995). Ermeni Meselesi'nin Doğuşunda ve Gelişmesinde İngiltere'nin Rolü, OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi) Sayı: 6, Ankara. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1152/13546.pdf

İlter, Erdal (1996). Ermeni Kilisesi ve Terör, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

İmamoğlu, Zümrüt (2014), Nuhrat, Cenap ve diğerleri, Türkiye-Ermenistan Sınırı Sosyo-Ekonomik Etkiler Araştırması, İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.

Kaçaznuni, Ovanes (2014). Taşnak Partisi'nin Yapacağı Bir Şey Yok. Çev. Arif Acaloğlu, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kanbolat, Hasan (2009). Türkiye-Ermenistan Sınır Kapısı Açılıyor, Hürriyet Strateji, 30 Mart 2009.

Kantarcı, Şenol. Kasım, Kamer vd. (2002). Ermeni Sorunu El Kitabı, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi Ankara. (http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/137210/e76fe97cf8d034c05cb7de497813cbe0.pdf?sequence=1)

Karabulut, Kerem (2014). Türkiye-Ermenistan Sınır Kapılarını Açmak veya Açmamak, Siyasi ve Ekonomik Bir Değerlendirme. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, V. Cilt, Yıl 20, Sayı 64, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Karabulut, Kerem. Yalçın, Alper ve diğerleri (2011), Türkiye Ermenistan Sınır Kapıları Sorunsalı -Ekonomik Analiz-, Ankara: Nobel Yayınevi.

Karaca, Ali (1993). Anadolu Islahatı ve Ahmet Şakir Paşa (1838-1899), İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık.

Karayumak, Ömer (2014). Ermeni İsyanlarının Ortaya Çıkışında Patrikhane ve Patriklerin Rolü. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, II. Cilt, Yıl 20, Sayı 61, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Kardeş, Salâhaddin (2012). Tehcir ve Emval-i Metruke Mevzuatı, Yayın No: 379, Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.http://www.sgb.gov.tr/SGBYayinlar/SunumMerkezi/index.html?ktp=2012-379

Karpat, Kemal H. (1985). Ottoman Population, 1830–1914: Demographic and Social Characteristics. (Turkish and Ottoman Studies.) Madison: The University of Wisconsin Press. Elektronik Sürümü: http://m.friendfeed-media.com/1d4fdaf358c69c4c02100b94370454097403f76a (Erişim Tarihi: 01.07.2015)

Karpat, Kemal H. (2001). Osmanlı ve Dünya, İstanbul: Ufuk Kitapları.

Kasım, Kamer (2001). Başlangıcından Barış Sürecine Dağlık Karabağ Çatışması, Ermeni Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, Haziran- Temmuz-Ağustos 2001,http://www.eraren.org/index.php?Lisan=tr&Page=DergiIcerik&IcerikNo=217

KEİPA Ekonomi, Ticaret, Teknoloji ve Çevre İşleri Komisyonu Toplantısı, http://www.pabsec.org/

Kılıç, Davut (2014). 1915 Olaylarının 100. Yılına Girerken Ermeni Kilisesi ve Ermeniler Üzerine Bir Değerlendirme. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayı-

sı, V. Cilt, Yıl 20, Sayı 64, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Kocabaş, Süleyman (1992). Osmanlı İsyanlarında Yabancı Parmağı, Kayseri: Vatan Yayınları.

Kocabaş, Süleyman (2014). Türk Ermeni Kader Birliğinin Kuruluşu, Bozuluşunun Sebep ve Sonuçları. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, I. Cilt, Yıl 20, Sayı 60, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Kodaman, Bayram (1987). Sultan II. Abdulhamid Devri Doğu Anadolu Politikası, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Kurat, Akdes Nimet (1970). Türkiye ve Rusya, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınevi.

Kurt, Yılmaz ve Çöğgün, Mustafa (2007). Mülkî İdare Amirleri Sınır Görevi Rehberi, İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi (AREM), Elektronik Sürümü, ErişimTarihi:11.02.2011,http://syb.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/syb/m%C3%BClki%20idare%20amirleri%20%20s%C4%B1n%C4%B1r%20g%C3%B6revi%20rehberi.pdf

Laçiner, Sedat (2002-a). Türkiye-Ermenistan İlişkilerinde Sınır Kapısı Sorunu ve Ekonomik Boyutu, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü, 6, Yaz, p. 57, 61.

Laçiner, Sedat (2002-b). Ermeni Sorunu'nun Temel Unsurları Olarak Ermeni Kimlik Bunalımı ve Güç Politikaları, Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri, Cilt 3, Ankara: ASAM Yayınları.

Laçiner, Sedat (2004). Türk Ermeni İlişkileri, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Laçiner, Sedat (2008). Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası, 1.Baskı, Ankara: USAK.

Laçiner, Sedat (2009). Hangi Ermeni Sorunu, Ankara: USAK Yayınları.

Lozan Antlaşması, http://sam.baskent.edu.tr/belge/Lozan_TR.pdf

Lütem, Ömer Engin (2009). "Günümüzde Ermeni Sorunu", Ermeni Sorunu Temel Bilgi ve Belgeler, Derleyen: Ömer Engin Lütem, 2.Baskı, Ankara: Terazi Yayıncılık.

Martı, Metin (1996). Cemal Paşa, Hatırat. İstanbul: Arma.

Matveeva, Anna (2008). Conflicts in the Wider Black Sea Area. Edited by Daniel Hamilton and Gerhard Mangott, The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives (s. 177-224). Washington: The John Hopkins University. Elektronik Sürümü, Erişim Tarihi: 12.02.2016, https://www.ceps.eu/system/files/book/1672.pdf

McCarthy, Justin (2005). İlk Kan. Çevirenler: A. Serdar Öztürk, Tolga Kayadelen, Murat Altunbaş, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 19, 2005/2 (Bu yazı, Amerika'lı Profesör Justin McCarthy'nin 2002 yılında vermiş olduğu "First Shot" adlı konferansın çevirisidir.)

McCarthy, Justin (1983). Muslims and Minorities, the Population of Ottoman Anatolia at the End of Empire (New York and London: New York University Press. http://www.tallarmeniantale.com/Population OttomanArmenians.pdf, (Erişim Tarihi: 01.07.2015)

McCharthy, Justin (2009). Bırakın Tarihçiler Karar Versin, Ermeni Sorunu Temel Bilgi ve Belgeler, Derleyen: Ömer Engin Lütem, 2.Baskı, Ankara: Terazi Yayıncılık.

McCharthy, Justin ve McCharthy, Carolyn (2014). Türkler ve Ermeniler, Ermeni Sorununa Yönelik Bir Kılavuz. Çeviren: Yılmaz Batıbay, 2.baskı, Ankara: Türk Dünyası ve Mimarlar Birliği Özel Yayını.

Münir Süreyya Bey (2001). Ermeni Meselesinin Siyasi Tarihçesi (1877-1914), Proje Yöneticisi: Yusuf Sarınay, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 53, Ankara. http://www.devletarsivleri.gov.tr/assets/content/MicroSiteler/Ermeni_Kitaplar/ermeni_siyasi.pdf

Nerimanoğlu, Kamil Veli (2014). "Ermeni Meselesi" Yapay Sorunu ve Ermeni İşgali Gerçekliği Açıklamalı Ansiklopedik Sözlük. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, I. Cilt, Yıl 20, Sayı 60, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Oran, Baskın (2001). Küreselleşme ve Azınlıklar, 4. Bası, Ankara: imaj Yayınevi.

Ortaylı, İlber (2014). Ermeniler, Tehcir ve 2015. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, IV. Cilt, Yıl 20, Sayı 63, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Osmanlı Arşivleri (1995), Yayın No: 23, Arşiv Belgelerine Göre Kafkaslarda ve Anadolu'da Ermeni Mezalimi I (1906-1918). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı, Ankara. http://www.devletarsivleri.gov.tr/assets/content/Yayinlar/osmanli-arsivi-yayinlar/arsiv_belgelrine_gore_kafkaslarda_ve_anadoluda_ermeni_mezalimi_1_1906_1918(t%C4%B1pk%C4%B1bas%C4%B1m).pdf

Osmanlı Arşivleri (2001), Yayın No: 48, Ermeni Komiteleri (1891-1895). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara.http://www.devletarsivleri.gov.tr/assets/content/Yayinlar/osmanli-arsivi-yayinlar/ERMEN%C4%B0%20KOM%C4%B0TELER%C4%B0.pdf

Osmanlı Arşivleri (2002), Yayın No: 58, Osmanlı Belgelerine Göre Ermeni-Fransız İlişkileri I (1879-1918). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara. http://www.devletarsivleri.gov.tr/assets/content/Yayinlar/osmanli-arsivi-yayinlar/OSMANLI%20BELGELER%C4%B0NDE%20ERMEN%C4%B0%20FRANSA%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0-1.pdf

Osmanlı Arşivleri (2007), Yayın No: 91, Osmanlı Belgelerinde Ermenilerin Sevk ve İskânı (1878-1920). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara. http://www.devletarsivleri.gov.tr/assets/content/Yayinlar/osmanli-arsivi-yayinlar/osmanli_belgelerinde_ermenilerin_sevk_ve_iskanlari_1878_1920.pdf

Ozinian, A. (2012). Türkiye-Ermenistan Ticaretine Genel Bakış ve Olası İşbirliklerinin Geliştirilmesi, Turkish-Armenian Bussiness Development Council, http://www.tabdc.org/wp-content/uploads/TR-Rapor1.pdf

Öke, Mim Kemal (2014). Ankara'nın Ermeni Sorunu Diplomasisi. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, V. Cilt, Yıl 20, Sayı 64, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Özdal, Barış (2009). Türkiye-Ermenistan Diyalogu: Uzun Bir Sürecin Başlangıcı Mı? [Elektronik Sürümü], Ortadoğu Analiz Dergisi, Ekim 2009, Cilt:1, Sayı:10, Erişim:09.02.2016http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009109_barışözdal.int.pdf

Özdal, Barış (2014). Almanya'nın Ermenilere Yönelik İzlediği Politikaların Doğu Sorunu Kapsamında Analizi. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, II. Cilt, Yıl 20, Sayı 61, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Özer, M. N. (2013). Ermenistan'ın Nüfusu Neden Azalıyor? http://seal.atilim.edu.tr/ermenistanin-nufusu-neden-azaliyor, adresinden elde edildi.

Özkan, Güner (2014). Ermenistan'ın Çıkmazı ve Avrasya Ekonomik Birliği, Analist, Ağustos 2014.http://www.analistdergisi.com/sayi/2014/08/ermenistan-in-cikmazi-ve-avrasya-ekonomik-birligi, (Erişim Tarihi: 05.01.2016)

Özkan, Zafer (2001). Tarihsel Akış İçerisinde Terörden Politikaya Ermeni Sorunu, İstanbul: Er Ofset.

Öztürk, Ebru Çoban (2014). Kimlik, Dış Politika ve Uzlaşma: İnşacı Kuram Çerçevesinde Ulusal Kimlikler ve İkili İlişkiler Üzerine Bir değerlendirme. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, V. Cilt, Yıl 20, Sayı 64, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Palabıyık, M.Serdar ve Bozkuş, Yıldız Deveci, "Türkiye Ermenistan İlişkileri", Ermeni Sorunu Temel Bilgi ve Belgeler, Derleyen: Ömer Engin Lütem, 2.Baskı, Ankara: Terazi Yayıncılık.

Palmer, Alan (1993). Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yıl Bir Çöküşün Yeni Tarihi, Çeviren: Belkıs Çorakçı Dişbudak, 5. Baskı, İstanbul: Sabah kitapları.

Pan Ermeni Deklarasyonu: http://www.president.am/en/press-release/item/2015/01/29/President-Serzh-Sargsyan-visit-Tsitsernakaberd-Genocide/ (Erişim Tarihi: 26.07.2015)

Sarian, A. (2006). Economic Challenges Faced by the Armenian State, Demokratizatsiya, Volume: 14, Number: 3, Summer. https://www.gwu.edu/~ieresgwu/asets/docs/demokratizatsiya%20archive/GWASHU_DEMO_14_2/N178T12037646P29/N178T12037646P29.pdf, adresinden elde edildi.

Saydam, Abdullah (2014). Ermeni Komitelerinin Çıkardıkları İsyanlar. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, III. Cilt, Yıl 20, Sayı 62, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Sevdimalıyev, Ramiz (2014). Ermeni Terörizminin Temel Özellikleri: Retrospektif Analiz. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, II. Cilt, Yıl 20, Sayı 61, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Sevim, Ali (1985). Büyük Selçuklu Döneminde Selçuklu-Ermeni İlişkileri, Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu ile İlişkileri Sempozyumu, Ankara.

Shaw, S. J., The Otoman Census System and Population 1831-1914, Intemationa Journal of Middle East Studies, 9 (1978), s. 337'den naklen Ali Güler, Rakamlarla Türkiye'de Azınlıklar, Ankara 2001.

Socor, V. (2007). Iran-Armenia Gas Pipeline: Far More Than Meets The Eye, Eurasia Daily Monitor Cilt: 4 Sayı: 56.http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=32607#.VktsInbhDI, adresinden elde edildi.

Soyak, Kaan, (2010). Nisan 2010'a Doğru Türk-Ermeni Normalleşme Süreci ve Rusya'nın Kafkasya Politikaları, http://www.tabdc.org/

Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme: http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf ile

Suleymanov, E. and Ditrych, O. (2007). Iran and Azerbaijan: A Contested Neighborhood, Middle East Policy, Volume 14, Issue 2, June. http://home.ku.edu.tr/qdufurrena/public_html/Hist334/Iran%20and%20Azerbaijan,%20contested%20neighborhood.pdf, adresinden elde edildi.

Süslü, Azmi (1990). Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğü-Yayın No: 5, Ankara.

Süslü, Azmi (2014). Ermeni İddialarına Yeni Cevaplar: Türkiye'deki Toplu Mezarlar. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, III. Cilt, Yıl 20, Sayı 62, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Şıhaliyev, Emin (2004). Azerbaycan – Ermenistan İlişkilerinde Rusya ve İran Faktörü (1828 – 2000), Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şimşir, Bilal (2001). Ermeni İddiaları ve Türkiye Sempozyumu, Editör: Hikmet Özdemir, Ankara: Yusufcuk Bas. Yay.

Tacar, Pulat (2014). 2015'te Türkiye'nin Başına "Ermeni Tsunamisi" Çökecekmiş! Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, V. Cilt, Yıl 20, Sayı 64, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Taymaz, E. (2011). Kafkasya'da Ekonomik Dönüşüm ve Kalkınma, TEPAV Yayınları No:55, Ankara.

TCMB, Uluslararası Yatırım Pozisyonu Metodolojisi ve Türkiye Uygulaması. http://www.tcmb.gov.tr

Tocci, N., Gültekin-Punsmann, B., Simão, L., Tavitian, N. (2007). The Closed Armenia-Turkey Border: Economic and Social Effects, Including Those on The People; and Implications for The Overall Situation in The Region, European Parliament, August.http://www.pedz.uni-mannheim.de/daten/edz-ma/ep/07/EST18288.pdf, adresinden elde edildi.

Topal, C. (2015). Türkiye'nin Güney Kafkasya Politikası ve Ermenistan İle İlişkileri, Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 10/2 Winter, 963-978 doi: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7863 ISSN: 1308-2140, Ankara.

Tosun, Ramazan (1997). Ermeni Meselesi Çerçevesinde Kayseri'de Ermeni Olayları, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınevi.

Törehan, Serdar M. (2004). Ermeni Tehciri ve Soykırım İddiaları, Birinci Dünya Harbinde Ermeni Çetecilerin Katliamına Uğramış Mağdurlar Derneği Yayın No: 1, Uğurel Matbaası, Bitlis.

Türközü, H. Kemal (1985). Türkmen Ülkesi (Doğu Anadolu) Adı ve Emperyalizmin Etkileri, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını.

Uras, Esat (1987). Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi, İstanbul: Belge Yayınevi.

Veliyev, Z. (2015). Ermenistan Ekonomisinin Yapısal Sorunları, ÜÇ S Basım, Ankara.

Wakizaka, Keisuke (2014). Ermenistan'ın Ulus-Devlet İnşası ve Meşruiyetinde, Ermeni Meselesi ve Karabağ Sorunun Rolü. Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, IV. Cilt, Yıl 20, Sayı 63, Eylül-Aralık 2014, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

WEF (2015). The Global Competitiveness Report 2014-2015, Full Data Edition, World Economic Forum. http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/, adresinden elde edildi.

World Bank (2015), World Development Report 2015, Washington D.C.

World Population Prospects The 2015 Revision.http://esa.un.org/unpd/wpp/publications/files/key_findings_wpp_2015.pdf, (Erişim Tarihi: 12.12.2015)

Yalçın, Alper ve Yalçın, Sevda (2016). Bağımsızlık Sonrası Ermenistan Ekonomisi (1991-2014) ve Gelecekteki Perspektifi, Avrasya Bilimler Akademisi Avrasya İşletme ve İktisat Dergisi, Sayı:4, 68-99. http://busecon.eurasianacademy.org/dergi//bagimsizlik-sonrasi-ermenistan-ekonomisi-1991-2014-ve-gelecekteki-perspektifi201601.pdf

Yavuz, Kemal (2000). Türk Ermenileri ve Ermeni Sorunu. Ulusal Strateji, Mayıs-Haziran.

Yıldırım, Hüsamettin (2000). Türk Ermeni ilişkilerinde Ermenilerden İtiraflar. Türk-Ermeni ilişkileri 21. Yüzyıla Girerken Tarihe Dostça Bakış, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

YILMAZ, Reha (2010). Azerbaycan Dış Siyasetinde Bağımsızlık Sonrası Yıllar ve Karabağ Problemi, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. S.2, https://www.academia.edu/1085646/

Yılmazçelik, İbrahim (1987). XIX. Yüzyılda Ermenilerin Sosyal ve İktisadi Durumları Hakkında Bazı Belgeler. Cilt 1, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilgiler Dergisi.

Yumuşak, İ. G. ve Kar, A. (2000). Nüfus Artış Hızının Düşürülmesi İktisadi Kalkınmayı Artırır Mı?" Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (1), Kocaeli.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.aa.com.tr/tr/haberler/466378--sarkisyan-turkiye-protokollerini-geri-cekti (Erişim Tarihi: 20.01.2016)

http://enerjitr.com/komsu-dort-ulke-elektrik-sistemlerini-birlestiriyor(Erişim Tarihi: 21.01.2015)

http://gmi.bicc.de/index.php?page=ranking-table&year=2010&sort=country_asc (Erişim Tarihi: 12.10.2015)

http://news.nationalgeographic.com/news/energy/2011/04/110412-most-dangerous-nuclear-plant-armenia/,(ErişimTarihi:21.08/.015).

http://tr.mehrnews.com/news/1858133/Kom%C5%9Fu-d%C3%B6rt-%C3%BClke-elektrik-sistemlerini-birle%C5%9Ftiriyor(ErişimTarihi: 12.11.2015)

http://tv.haberler.com/hrant-dink-son-roportajinda-diasporayi-uyarmisti-7235364-videosu/ 12.01.2016)

http://www.abmaliye.gov.tr/ABDID%20Raporlar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20ve%20%C4%B0nceleme%20Serisi/Uluslararas%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flarca%20Kullan%C4%B1lan%20Global%20Endeksler.pdf(Erişim Tarihi: 16.01.2016)

http://www.agos.com.tr/tr/yazi/8227/yerevan-da-binlerce-kisi-avrasya-ekonomik-birligi-imzasina-ofkeli,(ErişimTarihi:12.08.2015)

http://www.agos.com.tr/tr/yazi/8467/ermenistanlilar-hayat larindan-memnun (Erişim Tarihi: 16.04.2015)

http://www.agos.com.tr/tr/yazi/9912/rusya-hapsirdi-erme nistan-zaturre-oldu (Erişim Tarihi: 16.04.2015)

http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/ermenistan-avrasya-birligine-katildi (Erişim Tarihi: 01.04.2015)

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151015_perincek_aihm(Erişim Tarihi: 12.01.2016)

http://www.dho.edu.tr/sayfalar/02_Akademik/Egitim_Programlari/Deniz_Bilimleri_Enstitusu/Dergi/05_alpyavuz.pdf (Erişim Tarihi: 01.12.2015)

http://www.doingbusiness.org/~/media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB16-Full-Report.pdf(ErişimTarihi:12.11.2015)

http://www.eraren.org/bilgibankasi/tr/index3_1_2.htm (Erişim Tarihi: 12.12.2015)

http://www.gov.am/en/independence/ (Erişim Tarihi: 06.12.2015)

http://www.ilkehaberajansi.com.tr/haber/ermenistanda-protestocular-meydana-indi.html (Erişim Tarihi: 01.04.2015)

http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf(ErişimTarihi: 01.12.2015)

http://www.sde.org.tr/userfiles/file/Ermenistan%E2%80%99da%20Devrim%20Provas%C4%B1.pdf,(Erişim Tarihi: 17.04.2015)

http://www.turksam.org/tr/makale-detay/1223-2015-te-protestolar-ulkesi-ermenistan-a-uc-boyutlu-bir-bakis(ErişimTarihi: 01.04.2015)

http://www.unece.org/fileadmin/DAM/ceci/icp/Review/Studies/7.pdf(Erişim Tarihi: 12.12.2015)

http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-A-F/Armenia/ (Erişim Tarihi: 12.11.2015)

http://www.world-nuclear-news.org/NN-Armenia-confirms-ongoing-role-for-nuclear-2307157.html (Erişim Tarihi: 12.11.2015)

http://news.am/tur/news/237790.html, (Erişim Tarihi :01.06.2015)

http://minagro.am/en/ (Erişim Tarihi: 01.08.2015)

http://www.tarihtebugun.gen.tr/?a=8 (Erişim Tarihi: 09.10.2015)

http://www.akyaka.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 02.12.2015)

http://www.gov.am/en/independence/ (Erişim Tarihi: 12.12.2015)

http://news.am/tur/news/308408.html (Erişim Tarihi: 27.01.2016)

Dr. Eda Bayrakcı-Prof. Dr. Şahin Kesici

EVLİLİKTE ÇİFT UYUMU:
Benlik Saygısı, Cinsellik ve Kök Aile İlişkileri

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 18
ISBN: 978-605-9663-17-5
© 1. Basım, Nisan 2016

Evlilikte Çift Uyumu: Benlik Saygısı, Cinsellik ve Kök Aile İlişkileri
Dr. Eda Bayrakcı, Prof. Dr. Şahin Kesici

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayrakcı, Eda; Kesici, Şahin.
Evlilikte Çift Uyumu: Benlik Saygısı, Cinsellik ve Kök Aile İlişkileri, / Eda Bayrakcı, Şahin Kesici
1. Basım, X+130, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-17-5
1. Çift Uyumu 2. Benlik Saygısı 3. Cinsellik 4. Kök Aile İlişkileri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.

Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Bu araştırmada evli bireylerin benlik saygısı, cinsel tutumları ve kök aile ilişkilerinin çift uyumunu yordama düzeyi incelenmiştir.

Çalışmamın her aşamasında bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren ve her türlü desteğini esirgemeyen, her zaman koşulsuz olarak arkamda olan Danışmanım Prof. Dr. Şahin Kesici'ye doktora sürecim boyunca yaptığı katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Çalışma boyunca bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren diğer bölüm hocalarıma teşekkür ederim.

Doktora sürecinde tanıdığım ve evlendiğim bir an bile tereddüt etmeden desteğini esirgemeyen ve pes ettiğim anlarda omzuna yaslandığım hayat arkadaşım, eşim ve dostum Tarık Bayrakcı'ya ve bu süreçte sahip olduğum iki güzel armağana kızım Ela Naz ve oğlum Oğuz Kaan'a tezime vakit ayırmama izin verdikleri ve gülücükleri ile beni motive ettikleri için teşekkür ederim.

Annem, güzel ve fedakar kadına, sabretmeyi, azimli olmayı, iyi olmayı öğrettiği için ve bu süreçte hep destek olan meleğe, Saadet Köklü 'ye ve annem gibi hep arkamda olan, tökezlediğim anda "kalk, sen yaparsın kızım" diyen anne yarısı, güzel yürekli insan teyzem Hüsniye Kendi'ye ve onların nezdinde sevgi dolu yüreği hep bir atan büyük, geniş aileme teşekkürü borç bilirim. Ve her zaman arkamda gölgesini hissettiğim, bana güven veren ve beni koruduğunu bildiğim kardeşim Ali Onur Köklü'ye teşekkür ederim.

Son olarak can dostum, dertlerimi dinleyen, ben konuşmadan yüzümden derdimi sevincimi okuyan ve tezin her aşamasında yardımını esirgemeyen Firdevs Öten'e güzel yüreği için teşekkür ederim. Ayrıca, benimle gülen ağlayan yüce gönüllü iş arkadaşlarıma gönülden teşekkür ederim.

Baba oradan gülüyorsun biliyorum.

Eda BAYRAKCI

2016

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ iii
TABLOLAR LİSTESİ ix

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI 6
1.2. ÖNEM 7
1.3. VARSAYIMLAR 8
1.4. TANIMLAR 8

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. BENLİK SAYGISI 11
2.1.1 Düşük ve Yüksek Benlik Saygısı 15
2.2. Benlik Saygısı ve Kök Aile İlişkileri 19
2.2.1.Virginia Satir Aile Terapisi Kuramı 20
2.3. Benlik Saygısı ve Evlilik Doyumu 22
2.4. Evlilik Doyumu 23
2.4.1. Evlilik Doyumu ve Ebeveynlik 30
2.5. Kök Aile ilişkileri 32
2.6. Cinsel Doyum ve Cinsel Davranış ve Tutumlar 36
2.6.1. Evlilik ve Cinsellik 41
2.7. Evlilik Doyumu, Cinsel Doyum, Kök Aile İlişkileri 45
2.8. Mastürbasyon/ Erotik 52
2.9. Homoseksüalite 56
2.10. Ticari Seks 57
2.11. Cinsel Çeşitlemeler 59

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli 63
3.2. Çalışma Grubu 63
3.3. Veri Toplama Araçları 64
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu 64
3.3.2. Kök Aileyle İlişkiler Envanteri (KAİE) 65
3.3.3. Çift Uyum Ölçeği-ÇUÖ (Dyadic Adjustment Scale- DAS) 65
3.3.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği 66
3.3.5. Cinsel Tutum Ölçeği 66
3.4.Verilerin Toplanması ve Analizi 67
3.4.1. Verilerin Toplanması 67
3.4.2. Verilerin Analizi 68

4. BÖLÜM

BULGULAR

5. BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Evli Bireylerin Benlik Saygısı Puanları ile Çift Uyumu Alt Boyutları Arasındaki İlişki 75
5.1.1. Fikir Birliği 75
5.1.2. Duygusal İfade 76
5.1.3. Çiftler Arasındaki Doyum 77
5.1.4. Bağlılık (Birlikte zaman geçirme) 77
5.2. Evli Bireylerin Kök Aileleriyle İlişkiler Puanları ile Çift Uyumu Alt Boyutları Arasındaki İlişki 78
5.2.1. Anne İlişkilerine Göre 78
5.2.2. Baba İlişkilerine Göre 79
5.2.3. Aile Ortamına Göre 79
5.3. Evli Bireylerin Cinsel Tutum Puanları ile Çift Uyumu Alt Boyutları Arasındaki İlişki 80
5.3.1. Ticari Sekse Göre 80

5.4. Evli Bireylerin Benlik Saygısı ve Ticari Seks Düzeylerinin Fikir Birliğini Yordama Düzeyinin İncelenmesi 81
5.5. Evli Bireylerin Benlik Saygısı ve Aile Ortamı Düzeylerinin Tatminlerini Yordama Düzeylerinin İncelenmesi 83
5.6. Evli Bireylerin Benlik Saygısı ve Aile Ortamı Düzeylerinin Duygusal İfadelerini Yordama Düzeylerinin İncelenmesi 84
5.7. Evli Bireylerin Benlik Saygısı Düzeylerinin Bağlılıklarını Yordama Düzeylerinin İncelenmesi 85

6. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇLAR; 87
6.2. ÖNERİLER 88
KAYNAKÇA 91
EKLER 123
EK-1: AÇIKLAMA 123
EK-2: ROSENBERG BENLiK SAYGISI ÖLÇEĞİ 124
EK-3: Çiftler Uyum Ölçeği (Örnek Maddeler) 126
EK-4: Cinsel Tutum Ölçeği (Örnek Maddeler) 127
EK-5: Kök Aileyle İlişkiler Envanteri 128

KAYNAKÇA

Achenbach, T. M. (2008). Assessment, diagnosis, nosology, and taxonomy of child and adolescent psychopathology. *Handbook of clinical psychology*, 2, 429-457.

Adams, J.. (1995). *Ergen Benliğinin Psikolojisi ve Gelişimi. Ergenliği Anlamak*. 1. Baskı. (Yayına hazırlayan: Prof.Dr. Bekir Onur). İmge Kitabevi Yayınları. Ankara.

Ahmadi, K., S.M. Nabipoor, S.A. Kimiaee ve M.H. Afzali. (2010). Effect of family problem – solving on marital satisfaction. *J. Applied Sci*., 10(8): 682- 687.

Aldous, J. (1996). *Family careers: Rethinking the developmental perspective*. NY: Sage Publications.

Alexander, M. G., ve Fisher, T. D. (2003). Truth and consequences: Using the bogus pipeline to examine sex differences in self-reported sexuality. *Journal of sex research*, 40(1), 27-35.

Alfonso, V. C., Allison, D. B., ve Dunn, G. M. (1992). Sexual fantasy and satisfaction: A multidimensional analysis of gender differences. *Journal of psychology ve human sexuality*, 5(3), 19-37.

Allen, E. S., Rhoades, G. K., Stanley, S. M., Markman, H. J., Williams, T., Melton, J., ve Clements, M. L. (2008). Premarital precursors of marital infidelity. *Family Process*, 47(2), 243-259.

Altman, I., ve Taylor, D. A. (1973). *Social penetration: The development of interpersonal relationships.* New York, NY: Holt, Rinehart ve Winston.

Amato, P. R. (1994). Father-child relations, mother-child relations, and offspring

psychological well-being in early adulthood. *Journal of Marriage and the Family*, 1031-1042.

Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of marriage and famil*y, 62(4), 1269-1287.

Amato, P. R., ve Afifi, T. D. (2006). Feeling Caught Between Parents: Adult

Children's Relations With Parents and Subjective Well-Being. *Journal of Marriage and Family*, 68(1), 222-235.

Amato, P. R., ve Booth, A. (1991). Consequences of parental divorce and marital unhappiness for adult well-being. *Social Forces*, 69(3), 895-914.

Amato, P. R., ve Booth, A. (1997). *A generation at risk: Growing up in an era of family upheaval*. Cambridge, MA: Harvard Up.

Amato, P. R., & Booth, A. (2001). The legacy of parents' marital discord:

consequences for children's marital quality. *Journal of personality and social psychology*, 81(4), 627.

Amato, P. R., ve Cheadle, J. (2005). The long reach of divorce: Divorce and child well-being across three generations. *Journal of Marriage and Family*, 67(1), 191- 206.

Amato, P. R., ve Previti, D. (2003). People's Reasons for Divorcing: Gender, Social Class, the Life Course, and Adjustment. *Journal of Family Issues, 24*, 602-626.

Andersen, B. L., ve Cyranowski, J. M. (1994). Women's sexual self-schema. *Journal of personality and social psychology*, 67(6), 1079.

Andrews, Frank M. (1991). Measures of personality and social psychological attitudes. Eds. John P. Robinson, Phillip R. Shaver, and Lawrence S. Wrightsman. Vol. 1. Gulf Professional Publishing.

Argyle, M., ve Furnham, A. (1983). Sources of satisfaction and conflict in long-term relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 45, 481–49.

Ashdown, B. K., Hackathorn, J., ve Clark, E. M. (2011). In and out of the bedroom: Sexual satisfaction in the marital relationship. *Journal of Integrated Social Sciences*, 2(1), 40-57.

Aydoğan, F. (1992) *Ailenin Fonksiyonları ve Bu Fonksiyonlardaki Değişmeler*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.

Bacon, J.L. 1999. Adolescent sexuality and teen pregnancy prevention. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 12 (4): 185-193.

Bandura, A. (1971). Psychotherapy based upon modeling principles. *Handbook of psychotherapy and behavior change*. New York: Wiley.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*. Prentice Hall.: Englewood Cliffs, NJ.

Banmen, J., ve Vogel, N. A. (1985). The relationship between marital quality and interpersonal sexual communication. *Family Therapy*, 12(1), 45-58.

Barrientos, J. E., ve Paez, D. (2006). Psychosexual Variables of Sexual Satisfaction in Chile. *Journal of Sex ve Marital Therapy*, 32, 351-368.

Bartholomew, K., ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment style among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.

Basson, R. (2001). Female sexual response: the role of drugs in the management of sexual dysfunction. *Obstetrics ve Gynecology*, 98(2), 350-353.

Basson, R. (2002). Are our definitions of women's desire, arousal and sexual pain disorders too broad and our definition of orgasmic disorder too narrow?. *Journal of Sex veMarital Therapy*, 28(4), 289-300.

Baumeister, R. (1993). *Self-esteem*. NewYork: Ple num Press.

Baumeister , RF (1998). The self. In DT Gilbert, ST Fiske, ve G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology* (4th ed., pp. 680-740). New York: McGraw-Hill.

Baumeister, R. F., Smart, L., ve Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: the dark side of high self-esteem. *Psychological review,* 103(1), 5.

Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., ve Vohs, K. D. (2003). Does high self- esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles?. *Psychological science in the public interest*, 4(1), 1-44.

Baumeister, R. F., Heatherton, T. F., ve Tice, D. M. (1993). When ego threats lead to self-regulation failure: negative consequences of high self-esteem. *Journal of personality and social psychology*, 64(1), 141.

Baumeister, R. F. (2000). Gender differences in erotic plasticity: the female sex drive as socially flexible and responsive. *Psychological bulletin*, 126(3), 347.

Beach, SRH, Katz, J., Kim, S., ve Brody, GH (2003). Prospective effects of marital satisfaction on depressive symptoms in established marriages: A dyadic model. *Journal of Social and Personal Relationships,* 20, 355–371.

Beach, S. R. H., Whisman, M. A., ve O'Leary, K. D. (1994). Marital therapy for depression: Theoretical foundations, current status, and future directions. *Behavior Therapy*, 25, 345-371.

Bednar, R. L., Wells, M. G., ve Peterson, S. R. (1989). Self-esteem: Paradoxes and innovations in clinical theory and practice. *American Psychological Association*.

Belsky, J. (1990). Parental and nonparental child care and children's socioemotional development: A decade in review. *Journal of Marriage and the Family*, 885-903.

Belsky, J., ve Kelly, J. (1994). *The transition to parenthood: How a first child changes a marriage: Why some couples grow closer and others apart.* New York: Delacorte Press.

Belsky, J., ve Pensky, E. (1988). Marital change across the transition to parenthood. *Marriage ve Family Review*, 12(3-4), 133-156.

Berman, E. M., ve Hof, L. (2013). The Sexual Genogram-Assessing Family-of-Origin Factors in the. Integrating sex and marital therapy: *A clinical guide*, 37.

Bird, G., ve Melville, K. (1994). *Families and Intimate Relationships*. New York: McGraw-Hill.

Birnbaum, G. E. (2007). Beyond the borders of reality: Attachment orientations and sexual fantasies. *Personal Relationships*, 14(2), 321-342.

Birnbaum, G. E., ve Reis, H. T. (2006). Women's sexual working models: An evolutionary-attachment perspective. *Journal of sex research*, 43(4), 328-342.

Birnbaum, G., Reis, H., Mikulincer, M., Gillath, O. and Orpaz, A. (2006) When Sex is More than just Sex: Attachment Orientations, Sexual Experience and Relationship Quality. *Journal of Personality and Social Psychology,* 91: 929–943.

Blascovich, J., ve Tomaka, J. (1991). Measures of self-esteem. *Measures of personality and social psychological attitudes*, 1, 115-160.

Blumstein, P. ve Schwartz, P. (1985). *American couples*. New York: Pocket Books.

Bohanek, J. G., Mann, K.A. , ve Fivush; R. (2008). Family Narratives, self, and gender in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 28, 153-176.

Booth, A., ve Edwards, J. N. (1989). Transmission of marital and family quality over the generations: The effect of parental divorce and unhappiness. Journal of Divorce. 13. 41-58.

Boss, P. G. (2001). Family stress management: A contextual approach. Sage Publications.

Bowen, M. (1978). *Family treatment in clinical practice*. New York: Jason Aronson.

Bowen, M. (1985). *Family Therapy in Clinical Practice*. NY: Rowman ve Littlefield.

Bowlby, J. (1982*). Attachment: Attachment*. New York: Basic Books.

Bradbury, Thomas, N., Fincham, F. D., Frank, D., Beach, ve Steven, R. H. (2000).

Research on the Nature and Determinants of Marital Satisfaction: A Decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 964-980.

Bradshaw, J. (1996). Bradshaw On: The Family: A New Way of Creating Solid Self-Esteem. Health Communications, Inc..

Bramlett, M. D., ve Mosher, W. D. (2001). *First marriage dissolution, divorce, and remarriage*. In National Center for Health Statistics.

Brassard, A., Shaver, P. R., ve Lussier, Y. (2007). Attachment, sexual experience, and sexual pressure in romantic relationships: A dyadic approach. *Personal Relationships*, 14(3), 475-493.

Brennan, K. A., ve Shaver, P. R. (1995). Dimensions of adult attachment, affect regulation, and romantic relationship functioning. Personality and Social *Psychology Bulletin*, 21(3), 267-283.

Breznyak, M., Whisman, MA (2004). Sexual desire and relationship functioning: the effects of marital satisfaction and power. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 30, 199-217.

Bridges, S. (2000) *Predicting and Describing Sexual Satisfaction in Women: Physi-cal Affection in Family of Origin, Sexual Initiation and Communication and Masturbatory Practices.* Dissertation Abstracts International, 60: 4204.

Bumpass, L. L., ve Sweet, J. A. (1972). Differentials in marital instability: 1970. *American Sociological Review*, 754-766.

Burgess, E. W. (1926). The family as unity of interacting personalities. *The Family*. Vol. 7, 3-9.

Burgess , E.W. ve Locke , HJ (1945). *The family: From institution to companionship*. New York: American Book.

Burgess, E. W., ve Wallin, P. (1953). Engagement and marriage. Philadelphia: Lippincott.

Burney, S. (2007*). Consequences of unrestricted female sexuality*. Unpublished independent study, Wellesley College, Wellesley MA.

Buss, DM Kenrick , DT (1998). Evolutionary social psychology. In DT Gilbert, ST

Fiske, ve G. Lindzey(Eds.), *The handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 2, pp. 982-1026).

Butzer, B., ve Campbell, L. (2008). Adult attachment, sexual satisfaction, and relationship satisfaction: A study of married couples. *Personal Relationships*, 15(1), 141-154.

Byers, E. S., ve Demmons, S. (1999). Sexual satisfaction and sexual self-disclosure within dating relationships. *Journal of Sex Research,* 36(2), 180-189.

California Task Force to Promote Self-esteem and Personal and SocialResponsibility (1990). *Toward a state of self-esteem*. Sacramento: California state department of education.

Campbell, A., Converse, P. E., ve Rodgers, W. L. (1976). *The quality of American life: Perceptions, evaluations, and satisfactions.* Russell Sage Foundation.

Campbell, J. D., ve Lavallee, L. F. (1993). Who am I? The role of self-concept confusion in understanding the behavior of people with low self-esteem. In *Self-esteem.* (pp. 3-20). Springer US.

Campbell, W. K., Rudich, E. A., ve Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(3), 358-368.

Campbell, J. L., ve Snow, B. M. (1992). Gender role conflict and family environment as predictors of men's marital satisfaction. *Journal of Family Psychology*, 6(1), 84.

Capaldi, D. M., Crosby, L., ve Stoolmiller, M. (1996). Predicting the timing of first sexual intercourse for at-risk adolescent males. *Child development*, 344-359.

Carels, R. A., ve Baucom, D. H. (1999). Support in marriage: Factors associated with on-line perceptions of support helpfulness. *Journal of Family Psychology*, 13(2),131.

Carpenter, L. M., Nathanson, C. A., ve Kim, Y. J. (2009). Physical Women, Emotional Men: Gender and Sexual Satisfaction in Midlife. *Archives of Sexual Behavior*, 38, 87-107.

Carr, A.. (2012). *Family Therapy: Concepts, Process and Practice*. 3rd ed. West Sussex: Wiley- Blackwell.

Cawood, E. H., ve Bancroft, J. (1996). Steroid hormones, the menopause, sexuality and well-being of women. *Psychological Medicine*, 26(05), 925-936.

Chao, J., ve ark.. (2010). Sexual ,knowledge, attitudes and activity of men conscripted into the military. *BMC public health*, 10(1), 577.

Charles, V. E., ve Blum, R. W. (2008). Core competencies and the prevention of high-risk sexual behavior. *New directions for child and adolescent development*, 2008(122), 61-74.

Charlton, R. S. & Yalom, I.D. Eds. (1997). Treating sexual disorders San Francisco: Jossey-Bass,Inc.

Cherlin, A. J. (2004). The deinstitutionalization of American marriage. Journal of Marriage and Family, 66(4), 848-861.

Clark, J., ve Barber, B. L. (1994). Adolescents in postdivorce and always-married families: Self-esteem and perceptions of fathers' interest. *Journal of Marriage and the Family*, 608-614.

Clark, M. S., Fitness, J., ve Brisette, I. (2001). Understanding people's perceptions of their relationships is crucial to understanding their emotional lives. In G. J. O. Fletcher ve M. S. Clark (Eds.), *Blackwell handbook of social psychology: Interpersonal processes.* (pp. 253-278.). Oxford, England: Blackwell.

Claxton, A., ve Perry-Jenkins, M. (2008). No fun anymore: Leisure and marital quality across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and Family*, 70(1), 28-43.

Clements, R., ve Swensen, C. H. (2000). Commitment to one's spouse as a predictor of marital quality among older couples. *Current Psychology*, 19(2), 110-119.

Collins, N. L., ve Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 644-66.

Connell, R. W. (1987). *Gender and power: Society, the person and sexual politics*. Stanford University Press.

Coontz, S.. (2005). *Marriage, A History: From Obedience to Intimacy, or How Love, Conquered Marriage*. New York: Penguin.

Cooper, M., Pioli, M., Levitt, A., Talley, A., Micheas, L. and Collins, N. (2006)

Attachment Styles, Sex Motives, and Sexual Behavior: Evidence for Gender-Specific Expressions of Attachment Dynamics. In M. Mikulincer and G. S.Goodman, (eds*) Dynamics of Romantic Love: Attachment, Caregiving and Sex*. (pp. 243–274).New York: Guilford.

Coopersmith, S. (1967). *The Antecedents of Self-Esteem*. San Francisco: Freeman.

Cowan, P. A., ve Cowan, C. P. (1988). Changes in marriage during the transition to parenthood: Must we blame the baby?. In G. Y. Michaels ve W.A. Goldberg (Eds). *The transition to Parenthood: Current Theory and Research.* Cambridge, England: Cambridge UP.

Cowan, C. P., ve Cowan, P. A. (1995). Interventions to ease the transition to parenthood: Why they are needed and what they can do. *Family Relations*, 412-423.

Cowan, C. P., ve Cowan, P. A. (2000). *When partners become parents: The big life change for couples.* NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers

Cox, M. J., Paley, B., Burchinal, M., ve Payne, C. C. (1999). Marital perceptions and interactions across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 611-625.

Creatsas, G. (1997). Improving adolescent sexual behavior: A tool for better fertility outcome and safe motherhood. *International Journal of Gynecology ve Obstetrics*, 58(1), 85-92.

Crépault, Claude, ve Marcel Couture (1980). Men's erotic fantasies. *Archives of Sexual Behavior, Volume 9, Issue 6, 565-581*

Crocker, J., ve Park, L. E. (2004). The costly pursuit of self-esteem. *Psychological bulletin*, 130(3), 392.

Crocker, J., Thompson, L. L., McGraw, K. M., ve Ingerman, C. (1987). Downward comparison, prejudice, and evaluations of others: effects of self-esteem and threat.. *Journal of personality and social psychology*, 52(5), 907.

Cupach, W. R., ve Comstock, J. (1990). Satisfaction with sexual communication in marriage: Links to sexual satisfaction and dyadic adjustment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(2), 179-186.

Çavuşoğlu, Ş. (2004). *Evli çiftlerin benlik saygıları ve evlilik uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı (Self-esteem in adolescents*). Psikiyatri Uzmanlık Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Daniluk, J.C. (1999). When biology isn't destiny:iImplications for the sexuality of women without children, *Canadian Journal of Counselling*, C.33, S.2, SS.79 94.

Darling, C. A., Davidson, J. K., ve Cox, R. P. (1991). Female sexual response and the timing of partner orgasm. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 17, 3–21.

Dattilio, F. M. (2001). The Ripple Effects of Depressive Schemas on Psychiatric Patients [Letter to the editor]. *Archives of Psychiatry and Psychotherap*y, 3(2), 90–91.

Dattilio, F. M. (2005). The restructuring of family schemas: a cognitive–behavior perspective. *Journal of Marital and Family Therapy*, 31(1), 15-30.

Dattilio, F. M., ve Epstein, N. B. (2003). Cognitive-behavior Couple and Family Therapy. In T. L. Sexton, G. R. Weeks, ve M. S. Robbins (Eds.), *Hand-book of Family Therapy* (pp. 147–173). New York: Brunner-Routledge.

D'Augelli, J. F., ve Cross, H. J. (1975). Relationship of sex guilt and moral reasoning to premarital sex in college women and in couples. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *43*(1), 40.

Davidson, J. M. (1985). Sexuality and aging. *Principles of geriatric medicine*, 154-161.

Davidson Sr, J. K., ve Hoffman, L. E. (1986). Sexual fantasies and sexual satisfaction: An empirical analysis of erotic thought. *Journal of Sex Research*, 22(2), 184-205.

Davila, J., Karney, B. R., ve Bradbury, T. N. (1999). Attachment change processes in the early years of marriage. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 78.

Davis, D., Shaver, P. R., ve Vernon, M. L. (2004). Attachment style and subjective motivations for sex. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(8), 1076-1090.

Davis, D., Shaver, P. R., Widaman, K. F., Vernon, M. L., Follette, W. C., ve Beitz, K. (2006). "I can't get no satisfaction": Insecure attachment, inhibited sexual communication, and sexual dissatisfaction. *Personal Relationships*, 13(4), 465-483.

Deci, E. L., ve Ryan, R. M. (1995). Human autonomy. In *Efficacy, agency, and self-esteem* (pp. 31-49). Springer US.

Dehle, C., Larsen, D., ve Landers, J. E. (2001). Social support in marriage. *American Journal of Family Therapy*, 29(4), 307-324.

DeLamater, J., Hyde, J. S., ve Fong, M. (2008). Sexual satisfaction in the seventh decade of life. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 34(5), 439–454.

Deloy, J. (2007). Patterns of relationship satisfaction and sexual behavior as a function of pornography use among college men. Dissertation Abstracts International. Retrieved from PsycINFO.

Demo, D. H., ve Cox, M. J. (2000). Families with young children: A review of research in the 1990s. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 876-895.

DeMOSS, Y. (2004) Brief Interventions and Resiliency in Couples. Unpublished Doctoral Dissertation, Northcentral Univesity, Prescott, Arizona.

Deutscher, I. (1964). The quality of postparental life: Definitions of the situation. *Journal of Marriage and the Family*, 52-59.

Diamond, M., ve Karlen, A. (1980). *Sexual decisions*. Boston: Little, Brown.

DiClemente, R.J., ve ark. (2001). Parental monitoring: association with adolescents" risk behaviours. *Pediatrics,* 107(6): 1363-1368.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.

Dodson, B. (1987). *Sex for one. The joy of self love*. Glendale, CA: Crown.

Dokur, M. ; Profeta, Y. (2006) *Aile ve Çift Terapisi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Donnelly, Denise A. (1993). "Sexually Inactive Marriages." *The Journal of Sex Research* 30.2 171-79.

Doran, K., ve Price, J. (2014). Pornography and Marriage. *Journal of Family and Economic Issues*, 1-10.

Dunn M., Peter R. Croft, Geoffrey I. Hackett, K. (2000). Satisfaction in the sex life of a general population sample. *Journal of Sex veMarital Therapy*, 26(2), 141-151.

Duyan V. (2004). *Cinsel Tutum Ölçeği*. Ankara: HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını No:14.

Duyan, V., ve Duyan, G. (2005). Turkish social work students' attitudes toward sexuality. *Sex Roles*, 52(9-10), 697-706.

Duyan, V., Gelbal S. (2004). Lezbiyen ve geylere yönelik tutum (LGYT) ölçeği: Güvenirlik ve geçerlik çalışması. *HIV/AIDS Dergisi*, 7(3) 106-112.

Duyan, V., Gelbal, S., ve Duyan, V. (2013*). Lezbiyen ve geylere yönelik tutum (LGYT) ölçeği: Güvenirlik ve geçerlik çalışması.*

Dyer, E. (1963). Parenthood as crisis: A re-study. *Marriage and Family Living*, 25, 196-201.

Edwards, J. N.,ve Booth, A. (1994) Sexuality, Marriage, and Well-being: The Middle Years. In A.S. Rossi (Ed.), *Sexuality across the Life Course*. Chicago: University of Chicago P.

Ehrman, Winston. (1964). *Marital and Non-marital Sexual Behavior in Hand book of Marriage and the Family.* (Harold Christensen, ed.) Chicago: Rand McNally and Co., 585-62S.

Ellis, Albert (1955). Masturbation. *Journal of Social Therapy* , 1(3), 141–143.

Ellis, B. J., ve Symons, D. (1990). Sex differences in sexual fantasy: An evolutionary psychological approach. *Journal of Sex Research*, 27(4), 527-555.

Erberk, E., ve ark. (2005). Cinsellik ve çift uyumu arasındaki ilişki: üç grup evli çiftte karşılaştırmalı bir çalışma. *Düşünen Adam*, 18(2), 72-81.

Essex MJ ve ark. (2006) Exploring risk factors for the emergence of children's mental health problems. *Arch Gen Psychiatry* 63:1246–1256

Farrell, Michael P., and Stanley D. Rosenberg. (1981). *Men at Midlife*. Boston: Auburn House.

Feeney, J. A. (1994). Attachment Style, Communication Patterns and Satisfaction Across the Life Cycle of Marriage. *Personal Relationships*, 4, 333–348.

Feeney, J., Peterson, C., ve Noller, P. (1994). Equity and marital satisfaction over the family life cycle. *Personal Relationships*, 1(1), 83-99.

Feeney , JA (1999). Adult romantic attachment and couple relationships. In J. Cassidy ve PR Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 355-377).

Feldman, H. (1971). The effects of children on the family. *Family issues of employed women in Europe and America*, 11, 107.

Festinger, L. (1957). A theory of social comparison processes. *Human relations*, 7 (2), 117-140.

Fışıloğlu, H., ve Demir, A. (2000). Applicability of the Dyadic Adjustment Scale for Measurement of Marital Quality With Turkish Couples. *European Journal of Psychological Assessment*, 16 (3): 214-218, 2000.

Filsinger, E.E. (1980). Social competence and marital adjusment. *Home Economics Research Journal*. C.9, S.2, SS. 158-162.

Fincham, F. D., ve Beach, S. R. (1999). Conflict in marriage: Implications for working with couples. *Annual review of psychology*, 50(1), 47-77.

Fine, M., ve Hovestadt, A. J. (1984). Perceptions Of Marriage and Rationality by Levels of Perceived Health in the Family of Origin. *Journal of Marital and Family Therapy*, 10(4), 193-195.

Fisher, T. D. (1986). Parent- child communication about sex and young adolescents' sexual knowledge and attitudes. *Adolescence*, 21, 517- 527.

Fitzharris, J. L., ve Werner-Wilson, R. J. (2004). Multiple Perspectives of Parent-Adolescent Sexual Communication: Phenomenological Description of a RashomanEffect. *American Journal of Family Therapy*, 34 (4), 273-288.

Fowers, B. J. (1991). His and her marriage: A multivariate study of gender and marital satisfaction. *Sex Roles*, 24(3-4), 209-221.

Fox, G. L. (1981). The family's role in adolescent sexual behavior. Pp. 73–130 in T. Ooms (ed.), *Teenage Pregnancy in a Family Context.* Philadelphia: Temple University Press.

Fraley, R. C., ve Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of general psychology*, 4(2), 132.

Framo, J. L. (1990). The question never asked:"Dad, who are we to each other?". *Contemporary Family Therapy*, 12(3), 219-221

Frank, E., Anderson, C., ve Rubinstein, D. (1978). Frequency of sexual dysfunction in normal couples. *New England Journal of Medicine*, 299(3), 111-115.

Frank, K. (2003). Just trying to relax: Masculinity, masculinity practices, and strip club regulars. *The journal of sex research*, 40 (1), 61(15).

Franz, C. E., McClelland, D. C., ve Weinberger, J. (1991). Childhood antecedents of conventional social accomplishment in midlife adults: A 36-year prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(4), 586.

Freud, S. (1963*). The relation of the poet to day-dreaming*. Sigmund Freud: Character and culture. New York: Collier.

Friday, N. (1973). *My Secret Garden*. New York: Simon ve Schuster.

Frone, M. R., Russell, M., ve Cooper, M. L. (1992). Antecedents and outcomes of work-family conflict: testing a model of the work-family interface. *Journal of applied psychology*, 77(1), 65.

Furstenberg, F. F., Jr.(1981). Implicating the family: Teenage parenthood and kinship involvement. Pp. 131–164 in T. Ooms (ed.*), Teenage Pregnancy in a Family Context*. Philadelphia: Temple University Press.

Furstenberg, F. F., Jr., R. Herceg-Baron, J. Shea, and D. Webb. (1984). Family communication and teenagers' contraceptive use. *Family Planning Perspectives*. 16:163–169.

Furstenberg, F. F. (1996). The future of marriage. *American Demographics*, *18*(6), 34-40.

Gallup, G.G., Burch, R. L., and Platek, S.M. (2002). Does semen have antidepressant properties? *Archives of Sexual Behavior*, 31, 289–93.

Ganster, D. C., Fusilier, M. R., ve Mayes, B. T. (1986). Role of social support in the experience of stress at work. *Journal of Applied Psychology*, 71(1), 102.

Gelbal, S., ve Duyan, V. (2006). Attitudes of university students toward lesbians and gay men in Turkey. *Sex Roles*, 55(7-8), 573-579.

Gergen, K. J. (1971). *The concept of Self*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Giambra, L. M., ve Martin, C. E. (1977). Sexual daydreams and quantitative aspects of sexual activity: Some relations for males across adulthood. *Archives of sexual behavior*, 6(6), 497-505.

Glass, S. P., ve Wright, T. L. (1992). Justifications for extramarital relationships: The association between attitudes, behaviors, and gender. *Journal of sex Research*, 29(3), 361-387.

Glenn, N. D., & Kramer, K. B. (1987). The marriages and divorces of the children of divorce. *Journal of Marriage and the Family,* 811-825.

Glenn , ND ve Weaver , CN (1981). The contribution of marital happiness to global happiness. *Journal of Marriage and the Family*, 43, 161-168.

Glenn , ND (1990). Quantitative research on marital quality in the 1980's: A critical review. *Journal of Marriage and the Family***,** 52, 818-831.

Glenn, N. D., ve Shelton, B. A. (1983). Pre-adult background variables and divorce: A note of caution about overreliance on explained variance. *Journal of Marriage and the Family.*

Gott, M., ve Hinchliff, S. (2003). How important is sex in later life? The views of older people. *Social science ve medicine,* 56(8), 1617-1628.

Gottman, J. M. (1994). Why marriages succeed or fail. New York: Simon ve Schuster.

Gottman, J. M., .; Krokoff, L. J.. (1989). Marital Interaction and Satisfaction: A longitudinal view. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, Vol. 57, no: 1, 47-52.*

Gottman, J. M. (1999). *The marriage clinic: A scientifically-based marital therapy*. NY: WW Norton ve Company.

Gottman, J. M., ve Silver, N. (2000). *The seven principles for making marriage work: A practical guide from the country's foremost relationship expert.* New York: Three Rivers Press.

Gould, R. (1981). *Transformations: Growth and Change in Adult Life.* New York: Simon ve Schuster.

Greeff, A. P. (2000). Characteristics of families that function well. *Journal of Family Issues*, 21(8), 948-962.

Greeley, A. M. (1991). *Faithful attraction: Discovering intimacy, love, and fidelity in American marriage.* New York: Doherty.

Griffin, W. A. (1993). Transitions from negative affect during marital interaction: Husband and wife differences*. Journal of Family Psychology*, 6(3), 230.

Grigg, E. (1999). Sexuality and older people*. Elderly Care*, 11, 12–15.

Groenhof, E.V. (2000). *Critical events prior to marriage that facilitate or hinder marital satisfaction.* Unpublished master's thesis, Trinity Western University, Langley, British Columbia, Canada.

Gül, G. (2004). *Aile ve Evlilik Kurumu.* , İstanbul: Evlilik Okulu, Remzi Kitabevi.

Güngör, H.C. (2014*). Evlilik Doyumunu Açıklamaya Yönelik Bir Model Geliştirme.* Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara: Gece Kitaplığı.

Haavio-Mannila, E. ve Kontula, O. (1997). Correlates of increased sexual satisfaction. *Archives of Sexual Behavior*, 26, 399-419.

Haktanır, G., ve Baran, G. (1998). A Study of Adolescents' Self-Esteem and Their Perceptions about Parental Attitudes. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi /Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 5(3), 134-141.

Halford, W. K. (2001). *Brief therapy for couples: Helping partners help themselves*. New York: The Guilford Press.

Hank, K., ve Jürges, H. (2007). Gender and the Division of Household Labor inOlder Couples A European Perspective. *Journal of Family Issues*, 28(3), 399-421.

Harper, J. F., ve Marshall, E. (1991). Adolescents' problems and their relationship to self-esteem. *Adolescence.* Vol 26(104), 1991, 799-808.

Harper ve Row.Hendrix, H., ve Hunt, H. (1999). Imago relationship therapy: Creating a conscious marriage or relationship. *Preventive approaches in couples therapy*, 169-195.

Harter, S. (1993). Causes and consequences of low self-esteem in children and adolescents. In Self-esteem (pp. 87-116). Springer US.

Hassebrauck, M., ve Fehr, B. (2002). Dimensions of relationship quality. *Personal Relationships*, 9(3), 253-270.

Hattie, J.. (1992). *Self Concept.* Hillsdale, N.J. Lawrence Erlbaum.

Hawkins, DN, ve Booth, A. (2005). Unhappily ever after: Effects of long-term, low-quality marriages on well-being. *Social Forces* , 84, 451–471

Hawton, K. (1992). Sex therapy research: Has it withered on the vine*?. Annual Review of Sex Research,* 3(1), 49-72.

Hawton, K (1993). Sex Therapy. Oxford, UK: Oxford University Press.

Heaton, T. ., ve Blake, A. M. (1999). Gender differences in determinants of marital disruption. *Journal of Family Issues*, 20(1), 25-45.

Hawton, K., Gath, D., ve Day, A. (1994). Sexual function in a community sample of middle-aged women with partners: effects of age, marital, socioeconomic, psychiatric, gynecological, and menopausal factors. *Archives of sexual behavior*, 23(4), 375-395.

Hazan, C., Zeifman, D., ve Middleton, K. (1994). *Adult romantic attachment,*

affection, and sex. In 7th International Conference on Personal Relationships, Groningen, The Netherlands.

Heatherton, T. F., ve Vohs, K. D. (2000). Interpersonal evaluations following threatsto self: role of self-esteem. *Journal of personality and social psychology*, 78(4), 725.

Hendrick, S. S., ve Hendrick, C. (1992). *Liking, loving and relating*. Belmont, CA: Brooks/Cole.

Hendrick, S. S., ve Hendrick, C. (1997). Love and satisfaction. In *Satisfaction in close relationships*, Sternberg ve Hojjat ed. New York: Guilford P, 56-78.

Hendrick, C., Hendrick, S. S., ve Reich, D. A. (2006). The brief sexual attitudes scale. *Journal of Sex Research*, 43(1), 76-86.

Hendrix, H. (1988). *Getting the love you want: A guide for couples*. New York: Henry Holt.

Hendrix, H. (1996). The Evolution of Imago Relationship Therapy: A Personal and Theoretical Journey. *Journal of Imago Relationship Therapy,* l (1), 1-18.

Herceg-Baron, R., and F. F. Furstenberg, Jr. (1982). Adolescent contraceptive use: The impact of family support systems. Pp. 125–144 in G. L. Fox (ed.), *The Childbearing Decision: Fertility Attitudes and Behavior*. Beverly Hills: Sage.

Herceg-Baron, R., and F. F. Furstenberg, Jr. 1982. Adolescent contraceptive use: The impact of family support systems. Pp. 125–144 in G. L. Fox (ed*.), The Childbearing Decision: Fertility Attitudes and Behavior*. Beverly Hills: Sage.

Herek, G. M. (2000). Sexual Prejudice and Gender: Do Heterosexuals' Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Differ?. *Journal of Social Issues*, 56(2), 251-266.

Herman, S. H., Barlow, D. H., and Agras, W. S. (1974). An experimental analysis of classical conditioning as a method of increasing heterosexual arousal in homosexuals. *Behav. Ther.* 5: 33–47.

Hertlein, K. M., Weeks, G. R., ve Gambescia, N. (Eds.). (2009). *Systemic sex therapy*. New York, NY: Routledge.

Hicks, T. V., ve Leitenberg, H. (2001). Sexual fantasies about one's partner versus someone else: Gender differences in incidence and frequency. *Journal of Sex Research*, 38(1), 43-50.

Hilsenroth, M.J. Segal, D.L., Hersen, M. Eds. (2004) *Comprehensive Handbook of Psychological Assessment, Personality Assessment*. Vol.2. New Jersey: John Wiley & Sons.

Hobbs, D. F., Jr. (1965). Parenthood as crisis: A third study. *Journal of Marriage and the Family*, 27, 367-372.

Hof, L., ve Berman, E. M. (1986). The Sexual Genogram. *Journal of Marital and Family Therapy*, 12, 39-47.

Hof, L. ve Berman, E. (1989) The Sexual Genogram: Assessing Family-of-origin Factors in the Treatment of Sexual Dysfunction. In Kantor, D. and Okun B. (eds) *Intimate Environments: Sex, Intimacy and Gender in Families* (pp. 292–320) NewYork: Guilford.

Holman, T. and Birch, P. (2001) Family-of-origin Structures and Processes and Adult Children's Marital Quality. In T. Holman, J. Birch, J. Carroll, C. Doxey, J. Larson and S. Linford (eds) *Premarital Prediction of Marital Quality or Breakup: Research, Theory and Practice* (pp. 80–103). Dordrecht: Kluwer.

Horowitz, AV, McLaughlin, J., ve White, HR (1997). How the negative and positive aspects of partner relationships affect the mental health of young married people. *Journal of Health and Social Behavior*, 39, 124–136.

Hovestadt, A. J., Anderson, W. T., Piercy, F. P., Cochran, S. W., ve Fine, M. (1985). A FAMILY-OF-ORIGIN SCALE. *Journal of Marital and Family Therapy*, 11(3), 287-297.

Hurlbert, D. F., ve Whittaker, K. E. (1991). The role of masturbation in marital and sexual satisfaction: A comparative study of female masturbators and nonmasturbators. *Journal of Sex Education ve Therapy*, 17, 272- 282.

Hurlbert, D. F., ve Apt, C. (1994). Female sexual desire, response, and behavior. *Behavior Modification,* 18(4), 488-504.

Hurlbert, D. F., Apt, C., ve Rabehl, S. M. (1993). Key variables to understanding female sexual satisfaction: An examination of women in nondistressed marriages. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 19, 154-165.

Hurlbert, D. F., Apt, C., Hurlbert, M. K., ve Pierce, A. P. (2000).S exualcompatibility and the sexual desire-motivation relation in females with hypoactive sexual desire disorder. *Behavior Modification*, *24*(3), 325-347.

Impett, E. A., Gordon, A. M., ve Strachman, A. (2008). Attachment and daily sexual goals: A study of dating couples. *Personal Relationships*, 15(3), 375-390.

Ingraham, C. (2008). *White Weddings*. 2nd edition. NewYork: Routledge.

James, W. (1983). *The principles of Psychology*. Harvard University Press, Cambridge, MA. (Original work published 1890).

Johnson, R., Hobfoll, S. E., ve Zalcberg-Linetzy, A. (1993). Social support knowledge and behavior and relational intimacy: A dyadic study. *Journal of Family Psychology,* 6(3), 266.

Johnson, P. L., ve O'Leary, K. D. (1996). Behavioral components of marital satisfaction: An individualized assessment approach. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64(2), 417.

Joseph, Lauren J. ve Pamela Black (2012). Who's the Man? Fragile Masculinities, Consumer Masculinities, and the Profiles of Sex Work Clients. *Men and Masculinities, 15, 486-506.*

Joung I. M. A., ve ark. (1997). The Contribution of Intermediary Factors to Marital Status Differences in Self-Reported Health. *Journal of Marriage and Family*, *Vol. 59, no.2,* 476-490.

Julien, Elise, ve Ray Over (1984). Male sexual arousal with repeated exposure to erotic Stimuli. *Archives of Sexual Behavior, Volume 13, Issue 3,211-222.*

Julien, E., ve Over, R. (1988). Male sexual arousal across five modes of erotic stimulation. *Archives of Sexual Behavior*, 17(2), 131-143.

Kaplan, H. B. (1975). Prevalence of the Self-esteem motive. In H. B. Kaplan (Ed.), *Self-attitudes and deviant behavior.* Pacific Palisades, CA: Goodyear Publishing Co.

Kaplan, H. S. (1990). Sex, intimacy, and the aging process. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis.* 18(2), 185.

Kaplan, H.S. (2013). *New Sex Theraphy: Active Treatment of Sexual Dysfunctions*. New York: Routledge.

Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karney, B. R. ve Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method, and research. *Psychological Bulletin*, 118, 3-34.

Kaslow, F. ve Robinson, J. A. (1996). Long-Term Satisfying Marriages: Perceptions of Contributing Factors. *American Journal of Family Therapy*, 24(2), 153-170.

Kay, D. S. G. (1992). Masturbation and Mental Health-uses and Abuses. *Sexual and Marital Therapy,* 7(1), 97-107.

Keeton, C. P., Perry-Jenkins, M., ve Sayer, A. G. (2008). Sense of control predicts depressive and anxious symptoms across the transition to parenthood. *Journal of Family Psychology*, 22(2), 212.

Kelley, K., ve Musialowski, D. (1986). Repeated exposure to sexually explicit stimuli: Novelty, sex, and sexual attitudes. *Archives of Sexual Behavior*, 15(6), 487-498.

Kelly , EL. ve Conley , JJ (1987). Personality and compatibility: A prospective analysis of marital stability and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 52, 27-40.

Kenrick, D. T., Gutierres, S. E., ve Goldberg, L. (1982). Adverse influence of popular erotica on attraction. In annual meeting of the American Psychological Association, Washington, DC.

Kernis, M. H. (2003). Toward a conceptualization of optimal self-esteem. *Psychological Inquiry*, 14(1), 1-26.

Kernis, M. H., Grannemann, B. D., ve Barclay, L. C. (1989). Stability and level of self-esteem as predictors of anger arousal and hostility. *Journal of personality and social psychology,* 56(6), 1013.

Kernis , MH., Waschull , SB (1995). The interactive roles of stability and level of self-steem: Research and theory. In MP Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 27, pp. 93-141). San Diego, CA: Academic Press.

Kerr, M. E., ve Bowen, M. (1988). *Family Evaluation: An approach to Bowen theory*. New York: Norton.

Kesici, Ş. ve ark. (2013). *Vaka örnekleriyle birlikte aile danışma kuramları ve teknikleri.* Ankara: Nobel Yayın.

Kiecolt-Glaser, J. K., ve Newton, T. L. (2001). Marriage and health: his and hers. *Psychological bulletin*, 127(4), 472.

Kinsey, P., Pomeroy, W. B., ve Clyde, E. Martin (1948) *Sexual behavior in the human male*. Philadelphia: WB Saunders.

Kinsey, A.ve ark. (1953). *Sexual Behavior in the Human Female*. Philadelphia:W.B.

Kluwer, E. S., ve Johnson, M. D. (2007). Conflict frequency and relationship quality across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and Family,* 69(5), 1089-1106.

Koukounas, E., ve Over, R. (2001). Habituation of male sexual arousal: Effects of attentional focus. *Biological psychology*, 58(1), 49-64.

Kurdek, L. A. (1988). Perceived social support in gays and lesbians in cohabitating relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(3), 504.

Kurdeck, L. A. (1998). Relationship outcomes and their predictors: Longitudinal evidence from heterosexual married, gay cohabiting, and lesbian cohabiting couples. *Journal of Marriage and the Family*, 553-568.

Kurdeck, L. A. (1993). Nature and predictions of changes in marital quality for first-time parent and nonparent husbands and wives. *Family and Psychology*, 6, 255-265.

Kurdeck, L. A. (1999). The nature and predictors of the trajectory of change in

marital quality for husbands and wives over the first 10 years of marriage. *Developmental psychology*, 35(5), 1283.

Kurdeck, L. A. (2005). Gender and marital satisfaction early in marriage: A growth curve approach. *Journal of Marriage and Family*, 67(1), 68-84.

Lane, A. R., Wilcoxon, S. A., ve Cecil, J. H. (1988). Family-of-origin experiences and the transition to parenthood: Considerations for marital and family therapists. *Family Therapy*.

Lanning, K. V. (1984). « Collectors » dans A. W. Burgess avec M.L. Clark (dir.), *Child Pornography and Sex Rings*. Lexington (Massachusetts), Lexington Books, p. 83-109.

Larson, J., Anderson, S., Holman, T. and Niemann, B. (1998) A Longitudinal Studyof the Effects of Premarital Communication, Relationship Stability and Self-esteem on Sexual Satisfaction in the First Year of Marriage. *Journal of Sex veMarital Therapy*, 24: 193–206.

Larson, J. H., ve Holman, T. B. (1994). Premarital predictors of marital quality and stability. *Family Relations,* 228-237.

Larson, J. H., Taggart-Reedy, M., ve Wilson, S. M. (2001). The effects of perceived dysfunctional family-of-origin rules on the dating relationships of young adults. *Contemporary family therapy*, 23(4), 489-512.

Laumann, E. O., Paik, A., ve Rosen, R. C. (1999). Sexual dysfunction in the United States: prevalence and predictors. *Jama*, 281(6), 537-544.

Lavee, Y.; Sharlin, S.; Katz, R. (1996). The effect of parenting stress on marital quality. *Journal of Family Issues.* C.17, SS. 114-135.

Lawrance, K., ve Byers, E. S. (1995). Sexual Satisfaction in Long-term Heterosexual Relationships: The Interpersonal Exchange Model of Sexual Satisfaction. *Personal Relationships*, 2, 267-285.

Lawrence, E., Rothman, A. D., Cobb, R. J., Rothman, M. T., ve Bradbury, T. N. (2008). Marital satisfaction across the transition to parenthood. *Journal of Family Psychology*, 22(1), 41.

Leary, M. R., & Baumeister, R. F. (2000). The nature and function of self-esteem: Sociometer theory. *Advances in experimental social psychology*, 32, 1-62.

Leary, M. R., & Kowalski, R. M. (1990). Impression management: A literature review and two-component model. *Psychological bulletin*, 107(1), 34.

Leary , MR ve MacDonald , G. (2003). Individual differences in self-esteem: A reviewand theoretical integration. In MR Leary JP Tangney (Eds.),*Handbook of self and identity* (pp. 401-418). New York: Guilford Press.

Lecky, P. (1945). *Self-consistency; a theory of personality*. Washington: Island Press.

Leiblum, S. R. (Ed.). (2006). *Principles and practice of sex therapy*. New York: Guilford Press.

Leiblum, S. R. (2007). Sex therapy today: Current issues and future perspectives. In S. R. Leiblum (Ed.), *Principles and practice of sex* (4th ed., pp. 3-22). New York, NY: Guilford.

Leigh, B. C. (1989). Reasons for having and avoiding sex: Gender, sexual orientation, and relationship to sexual behavior. *Journal of Sex Research*, 26(2), 199-209.

Leitenberg, H., ve Henning, K. (1995). Sexual fantasy. *Psychological Bulletin*, 117, 469–496.

LeMasters, E. E. (1957). Parenthood as crisis. *Marriage and Family Living*, 19, 352-355.

Leonard, K. E., ve Roberts, L. J. (1998). Marital aggression, quality, and stability in the first year of marriage: Findings from the Buffalo Newlywed Study. *The developmental course of marital dysfunction,* 44-73.

Levin, R. J. (2007). Sexual activity, health and well-being–the beneficial roles of coitus and masturbation. *Sexual and relationship therapy*, 22(1), 135-148.

Levine, S. B. (2002). Reexploring the concept of sexual desire. *Journal of Sex veMarital Therapy*, 28(1), 39-51.

Lewis, R.A., ve Spanier, E.B. (1979). Theorizing about the quality and stability of marriage. In W.R. Burr, R. Hill, F.I. Nye, ve I.L. Reiss (Eds.). *Contemporary theories about the family* (1st ed.; pp. 268-294). New York, NY: Free Press.

Lindau, S. T., Schumm, P., Laumann, E. O., Levinson, W., O'Muircheartaigh, C., ve Waite, L. J. (2007). A study of sexuality and health among older adults in the United States. *New England Journal of Medicine, 357*(8), 762–774.

Lisjak, M., Lee, A. Y., ve Gardner, W. L. (2012). When a Threat to the Brand Is a Threat to the Self The Importance of Brand Identification and Implicit Self-Esteem in Predicting Defensiveness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(9), 1120-1132.

Litzinger,S.,veGordon, K. C. (2005). Exploring relationships among communication, sexual satisfaction, and marital satisfaction. *Journal of Sex ve Marital Therapy*, 31, 409-424.

Longmore, M. A., Eng, A. L., Giardona, P.C., ve Manning, W.D. (2009). Parenting and adolescents' sexual initiation. *Journal of Marriage and family,* 71, 969-982.

Lussier,Y., Sabourin, S.,veTurgeon,C. (1997).Coping Strategies as Moderators of The Relationship between Attachment and Marital Adjustment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14, 777–791.

Maccoby, Elanor (Ed.), 1966. *The Development of Sex Differences*. Stanford Stanford University Press.

MacDermid, S. M., Huston, T. L., ve McHale, S. M. (1990). Changes in marriage associated with the transition to parenthood: Individual differences as a function of sex-role attitudes and changes in the division of household labor. *Journal of Marriage and the Family,* 475-486

Main, M. (1996). Introduction to the special section on attachment and psychopathology: 2. Overview of the field of attachment. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 64, 237-243.

Man, K., ve Hamid, P. N. (1998). The relationship between attachment prototypes, self-esteem, loneliness, ve causal attributions in Chinese trainee teachers. *Personality and Individual Differences*, 24, 357-371.

Mann, J., Sidman, J., ve Starr, S. Effects of erotic films on the sexual behavior of married couples. (1971). In U.S. *Commission on Obscenity and Pornography, Technical reports, Volume VIII: Erotica and social behavior*. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.

Martinson, V. K., Holman, T. B., Larson, J. H., ve Jackson, J. B. (2010). The relationship between coming to terms with family-of-origin difficulties and adult relationship satisfaction. *The American Journal of Family Therapy*, 38(3), 207-217.

Maslow, Abraham H. (1954), *Motivation and Personality*. New York: Harper.

Masters, W. H., ve Johnson, V. E. (1966). *Human sexual response* (Vol. 1, pp. 223-276). Boston: Little, Brown ve Co.

Masters, W. H., Johnson, V. E., ve Kolodny, R. C. (1986). *On sex and human loving*. Boston, MA: Little, Brown.

Masters, W.H., Johnson, V. E., ve Kolodny, R. C. (1995). Human Sexuality. 5th ed. New York: Harper C.

"Masturbation" (2003). Merriam-Webster's Collegiate Dictionary, Eleventh Edition, Merriam-Webster, Inc.

Mc Clure, R. , Loden, M. (1982) "Religious Activity, Denomination, Membership and Life Satisfaction" *Psychology*. 19 (1), pg: 12-17.

McNulty, J. K., ve Fisher, T. D. (2008). Gender differences in response to sexual expectancies and changes in sexual frequency: A short-term longitudinal study of sexual satisfaction in newly married couples. *Archives of Sexual Behavior*, 37(2), 229-240.

McRae Jr, J. A., ve Brody, C. J. (1989). The differential importance of marital experiences for the well-being of women and men: A research note. *Social Science Research*, 18(3), 237-248.

Metts, S., ve Cupach, R. W. (1989). The role of communication in human sexuality. *The Societal and Interpersonal Context*, 139-161.

Metz, M. E., ve McCarthy, B. W. (2004). *Coping with erectile dysfunction: How to regain confidence and enjoy great sex*. New Harbinger: T UP.

Mikulincer, M., ve Shaver, P. R. (2007). Boosting attachment security to promote mental health, prosocial values, and inter-group tolerance. *Psychological Inquiry*, 18(3), 139-156.

Miller , WR (1984). Behavioral self-control training for problem drinkers: Components of effectiveness. Manuscript submitted for publication.

Miller, B. C. (2002). Family influences on adolescent sexual and contraceptive behavior. *Journal of Sex Research*, 39(1), 22-26.

Moore, N. B., ve Davidson, J. K. (1999). Parents as First Sexuality Information Sources: Do They Make a Difference in Daughters' Sexual Attitudes and Behaviors?. *Journal of Sex Education and Therapy*, 24(3), 155-163.

Moreault, D., ve Follingstad, D. R. (1978). Sexual fantasies of females as a function of sex guilt and experimental response cues. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46(6), 1385.

Morokoff, Patricia J., and Ruth Gillilland. (1993) "Stress, Sexual Functioning, and Marital Satisfaction." *The Journal of Sex Research* 30.1: 43-53.

Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., ve Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social development*, 16(2), 361-388.

Mruk, C. J. (2006*). Self-Esteem Research, Theory and Practice: Towards A Positive Psychology of Self-Esteem.* New York: Springer.

Murray, S. L., Rose, P., Bellavia, G. M., Holmes, J. G., & Kusche, A. G. (2002).

When rejection stings: How self-esteem constrains relationship-enhancement processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 556-573.

Murphy, C.M.; O'Leary, K.D. (1989). Psychological aggression predicts physical aggression in early marriage. *Journal of Consulting And Clinical Psychology*. C.57 S.5, SS. 579-58.

Newport, F. (1997). *Gallup Poll Review from the Poll Editors, Sexual Norms: Where does America stand today*? New York: Gallup Organisation.

Nichols, W. (2005) "The First Years of Marital Commitment" *Handbook of Couples Therapy.* (Edt.: Michele Harway) John Wiley ve Sons, Incorporated, Hoboken, NJ, USA, p 35-36.

Nicholson, P., .Burr, J. (2003)."What is 'Normal' about Women's (Hetero)Sexual Desire and Orgasm?: A Report of an In-depthInterview Study." *Social Science ve Medicine.*57 (9): 1735–1745.

Nielsen, M. R. (2005). Couples making it happen: Marital satisfaction and what works for highly satisfied couples. Being together, working apart: Dual-career families and the work-life balance, 196-216.

Oakley, A. (1972). Sex, gender and Society. London: Temple Smith.

O'Brien, M., ve Peyton, V. (2002). Parenting attitudes and marital intimacy: a longitudinal analysis. *Journal of Family Psychology*, 16(2), 118.

Ochoa, G. M., Lopez, E. E., ve Emler, N. P, (2007). Adjustment Problems in the Family and School Context, Attitude Towards Authority, and Violent Behavior in School in Adolescence. *Adolescence*, 32. 779- 794.

Offman, A., ve Matheson, K. (2005). SEXUAL COMPATIBILITY AND SEXUAL FUNCTIONING IN INTIMATE RELATIONSHIPS. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 14.

O.Leary, K.D. ve Smith, D.A. (1991). Marital interactions. *Annu. Rev. Psychol*, 42,191-212.

Orbuch, T. L., ve Custer, L. (1995). The social context of married women's work and its impact on Black husbands and White husbands. *Journal of Marriage and the Family*, 333-345.

Özgüven, İ.E., (2000). Evlilik ve Aile Terapisi. Ankara: PDREM yayınları.

Özgüven, İ. E., (2001). Ailede İletişim ve Yaşam. Ankara: PDREM yayınları.

Papps, B. P., ve O'Carroll, R. E. (1998). Extremes of self-esteem and narcissismand the experience and expression of anger and aggression. *Aggressive Behavior*, 24(6), 421-438.

Pasch, L. A., ve Bradbury, T. N. (1998). Social support, conflict, and the development of marital dysfunction. *Journal of consulting and clinical psychology,* 66(2), 219.

Pelletier, L. A., ve Herold, E. S. (1988). The relationship of age, sex guilt, and sexual experience with female sexual fantasies*. Journal of Sex Research,* 24(1), 250-256.

Perlman, S. D., ve Abramson, P. R. (1982). Sexual satisfaction among married and cohabiting individuals. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 50(3), 458.

Peterson, J. L., ve Hyde, J. S. (2010). A meta-analytic review of research on gender differences in sexuality, 1993-2007*. Psychological Bulletin*, 136, 21-38.

Pinney, E. M., Gerrard, M. ve Denney, N. W. (1987). The Pinney Sexual Satisfaction Inventory. *Journal of Sex Research*, 23, 233-251.

Platt, R., Nalbone, D., Casanova, G., & Wetchler, J. (2008). Parental conflict and infidelity as predictors of adult childrenâ€™s attachment style and infidelity. *The American Journal of Family Therapy*, 36, 149-161. Retrieved November 3, 2008, from PsycARTICLES database.

Powell, J. (2004*). Self-esteem*. London: Black Rabbit Books.

Prins, K. S., Buunk, B. P., ve VanYperen, N. W. (1993). Equity, normative disapproval and extramarital relationships. *Journal of Social and Personal relationships*, 10(1), 39-53.

Przybyla, D. P. J., ve Byrne, D. (1981). Sexual relationships. *Personal relationships*, 1, 109-129.

Reich, W. (1942). *The discovery of the orgone: The function of the orgasm.* New York: Noonsday.

Rexroat, C. (1985). Women's work expectations and labor-market experience in early and middle family life-cycle stages. *Journal of Marriage and the Family*, 131-142.

Rich, A. (1980). Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence. *Signs* 5(4): .631-60.

Ritvo, E. C., Glick, I. D., ve McFarlane, W. R. (2002). *Concise guide to marriage and family therapy.* Washington: American Psychiatric Publishing.

Roberts, WL (1979-1980). Significant elements in the relationship of long- married couples*. International Journal of Aging and Human Development*, 10, 265-272.

Rogers, Carl R. (1959) 'A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework', in Sigmund Koch (ed.), *Psychology, the Study of a Science*, Vol. 3: Formulations of the Person and the Social Context. New York: McGraw- Hill. Pp.184-256.

Rogers, Carl (1961) *: On Becoming a Person*, A Therapist's view of Psychotherapy, New York: Martiner Books.

Roisman, G. I., Collins, W. A., Sroufe, L. A., ve Egeland, B. (2005). Predictors of young adults' representations of and behavior in their current romantic relationship: Prospective tests of the prototype hypothesis. *Attachment ve Human Development*, 7(2), 105-121.

Rosenbaum, A., ve O'Leary, K. D. (1981). Children: The unintended victims of marital violence. *American Journal of Orthopsychiatry*, 51(4), 692.

Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the self*. New York: Basic Books.

Rosenberg, M. (1986). Self-concept from middle childhood through adolescence. Psychological perspectives on the self, 3(1), 107-136.

Rosenberg, M., ve Owens, T. J. (2001). Low self-esteem people: A collectiveportrait. Extending self-esteem theory and research: *Sociological and psychological currents*, 400-436.

Rosenberg, M. (1965). Rosenberg self-esteem scale (RSE). Acceptance and Commitment Therapy. Measures Package, 61.

Rosen-Grandon, J. R. (1998). *The Relationship between Marital Characteristics, Marital Interaction Processes, and Marital Satisfaction*. Dissertation Abstracts International, 59(6-B), (UMI No. 9833419)

Rosen-Grandon, J. R., Myers, J. E., ve Hattie, J. A. (2004). The relationship between marital characteristics, marital interaction processes, and marital satisfaction. *Journal of Couseling and Development*, Vol. 82, 58–68.

Rosenthal, D. A., Smith, A. M., ve De Visser, R. (1999). Personal and social factors influencing age at first sexual intercourse. *Archives of Sexual Behavior*, 28(4), 319-333.

Rossi, P. P. H. (1990). Of human bonding: Parent-child relations across the life course. Transaction Publishers

Russell, C. S. (1974). Transition to parenthood: Problems and gratifications. *Journal of Marriage and the Family*, 294-302.

Ryder, R. G. (1973). Longitudinal data relating marriage satisfaction and having a child. *Journal of Marriage and the Family*, 604-606.

Sabatelli, R. M., ve Bartle-Haring, S. (2003). Family-of-Origin Experiences and Adjustment in Married Couples. *Journal of Marriage and Family*, 65(1), 159-169.

Sadock, B. J. ve Sadock, V.A. (2005). *Kaplan and Sadock's comprehensive textbook of psychiatry*. 8th ed. New York: Lippincott Williams ve Wilkins. Volumes I ve II.

Sandberg, J. G., ve Harper, J. M. (2000). In search of a marital distress model of depression in older marriages. *Aging ve Mental Health*, 4(3), 210-222.

Santilla, P., Wager, I., Witting, K., Harlaar, N., Jern, P., Johansson, A…Sandnabba, N. K. (2008). Discrepancies between sexual desire and sexual activity:

Gender differences and associations with relationship satisfaction. *Journal of Sex ve Marital Therapy*, 34, 29-42.

Satir, V., Banmen, J., Gerber, J. ve Gamori, M. (1991). *The Satir model: Family therapy and beyond.* Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, Inc.

Satir, V. M. (1964*). Conjoint Family Therapy: A guide to theory and technique*. USA: Scienceve Behavior Books, Inc.

Satir, V . (1967). *Conjoint family therapy* (2nd ed.). Palo Alto, CA: Science and Behaior Books.

Satir, V. (1983). *Conjoint family therapy* (3rd ed.). Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, Inc.

Satir, V. (1988). The New Peoplemaking: Because You Want to be a Better Parent. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, Inc.

Schnarch, D. M. (1997). *Passionate marriage: Love, sex, and intimacy in emotionally committed relationships*. WW Norton ve Company.

Schwalbe, M. L., ve C. L. Staples. (1991). Gender Differences in Sources of Self-Esteem. *Psychology Quarterly, 54. 158-168.*

Scot, V. C., Sandberg, J. G., Harper, J. M., ve Miller, R. B. (2012). The impact of depressive symptoms and health on sexual satisfaction for older couples: Implications for clinicians. *Contemporary Family Therapy, 34(3), 376-390.*

Sexton, T. L. , G. R. Weeks ve M. S. Robbins Eds. (2003). *Handbook of Family Therapy:The Science and Practice of Working with Families and Couples.* New York: Brunner- Routledge.

"Sexual intercourse". Collins English Dictionary. Retrieved September 5, 2012. Shackelford, T. K., Besser, A., & Goetz, A. T. (2008). Personality, marital satisfaction, and probability of marital infidelity. *Individual Differences Research*, 6(1), 13-25.

Shapiro, A. F., Gottman, J. M., ve Carrere, S. (2000). The baby and the marriage: identifying factors that buffer against decline in marital satisfaction after the first baby arrives. *Journal of Family Psychology*, 14(1), 59.

Shaver, P. R., Hazan, C., ve Bradshaw, D. (1988). The integration of three behavioral systems. *The psychology of love*, 68-99.

Shaw, D. S., Emery, R. E., ve Tuer, M. D. (1993). Parental functioning and children's adjustment in families of divorce: A prospective study. Journal of *Abnormal Child Psychology*, 21(1), 119-134.

Shelley, SI. (1981). Adolescent attitudes as related to perception of parents and sex education. *The Journal of Sex Research*, 17,350-367

Smith, G. D., Frankel, S., ve Yarnell, J. (1997). Sex and death: are they related? Findings from the Caerphilly cohort study. *Bmj,* 315(7123), 1641-1644.

Snyder, D. K. (1979). Multidimensional assessment of marital satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 813-823.

Snyder, D. K. (1983). Marital satisfaction inventory (MSI). Western Psychological Services.

Spanier, G. B. (1989). *Manual for the dyadic adjustment scale*. New York: Multi-Health Systems.

Sprecher, S., ve Cate, R. (2004). Sexual satisfaction and sexual expression as predictors of relationship satisfaction and stability. In J. H.Harvey, A.Wenzel, ve S.Sprecher (Eds.), *The handbook of sexuality in close relationships* (pp. 235–256). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Sprecher, S., ve McKinney, K. (1993). *Sexuality.* Newbury Park, CA:Sage.

Sprecher, S. (2002). Sexual satisfaction in premarital relationships: Associations with satisfaction, love, commitment, and stability. *Journal of sex research*, 39(3), 190-196.

Steinberg, L., ve Silverberg, S. B. (1987). Influences on marital satisfaction during the middle stages of the family life cycle. *Journal of Marriage and the Family*, 751-760.

Stets, J. E., & Hammons, S. A. (2002). Gender, control, and marital commitment. *Journal of Family Issues*, 23(1), 3-25.

Stocker, C. M., ve Youngblade, L. (1999). Marital conflict and parental hostility: Links with children's sibling and peer relationships. Journal *of Family Psychology*, 13,598-609.

Stone, N., ve Ingham, R. (2002). Factors affecting British teenagers' contraceptive use at first intercourse: The importance of partner communication. *Perspectives on sexual and reproductive health*, 191-197.

Striar, S., ve Bartlik, B. (1999). Maın Artıcles-Stımulatıon Of The Lıbıdo: The Use Of Erotıca In Sex Therapy-As therapists, it is imperative that we encourage patients to

view sexuality in a positive light and that we give them. *Psychiatric Annals*, 29(1), 60-62.

Sümer N, Güngör D (1999) Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk Örneklemi Üzerinde Psikometrik Değerlendirilmesi ve Kültülerarası Bir Karşılaştırma. Türk Psikoloji Dergisi, 14: 71-106.

Swann, W. B., ve Read, S. J. (1981). Acquiring self-knowledge: The search for feedback that fits. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41(6), 1119.

Swann, W. B., Stein-Seroussi, A., ve Giesler, R. B. (1992). Why people self-verify. *Journal of personality and social psychology*, 62(3), 392.

Tezer, E. (1986). *Evli Eşler Arasındaki Çatışma Davranışları: Algılama ve Doyum*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tice, D. M. (1991). Esteem protection or enhancement? Self-handicapping motives and attributions differ by trait self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(5), 711.

Topham, G. L., Larson, J. H., ve Holman, T. B. (2005). Family-of-Origin Predictors of Hostile Conflict in Early Marriage*. *Contemporary family therapy*, *27*(1), 101-121.

Trueblood, K., Hannon, R., ve Hall, D. S. (1998). *Development and validation of a measure of sexual attitudes.* Paper presented at the meeting of the Society for the Scientific Study of Sexuality Western Region Annual Conference, Honolulu, HI.

TUiK (2013). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2013. www.tuik.gov.tr (25-79).

(08-05-2014).

Tutarel-Kışlak, Ş. ve Çabukça, F. (2002). Empati ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu ile İlişkisi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 2 (5).

Tutarel-Kışlak, Ş. ve Çavuşoğlu, Ş. (2006). Evlilik Uyumu, Bağlanma Biçimleri, Yüklemeler ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3 (8), 61-67.

Twenge, J. M., Campbell, W. K., ve Foster, C. A. (2003). Parenthood and marital satisfaction: A meta-analytic review. *Journal of marriage and family*, 65(3), 574-583.

Umberson, D. (1992). Gender, marital status and the social control of health behavior. *Social science & medicine*, 34(8), 907-917.

UNFPA. 2001. Future generations ready for the world. New York: UNFPA.

Vaillant, C. O. ve Vaillant, G. E. (1993). Is the u-curve of marital satisfaction an illusion? A 40-year study of marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 55, 230-239.

VanLaningham, J., Johnson, D. R., ve Amato, P. (2001). Marital happiness, marital duration, and the U-shaped curve: Evidence from a five-wave panel study. *Social Forces*, 79(4), 1313-1341.

Varga, C. A. (2003). How gender roles influence sexual and reproductive health among South African adolescents. *Studies in family planning*, 34(3), 160-172.

Verkuyten, M., ve Masson, K. (1995). 'New racism', self-esteem, and ethnic relations among minority and majority youth in the Netherlands. *Social Behavior and Personality: an international journal,* 23(2), 137-154.

Veroff, J., Douvan, E., Orbuch, T. L., ve Acitelli, L. K. (1998). Happiness in stable marriages: The early years. In T. N. Bradbury (Ed.) *The developmental course of marital dysfunction*, (pp. 152-179). New York: Cambridge University Press.

Voss, K., Markiewicz, D., & Doyle, A. B. (1999). Friendship, marriage and self-esteem. *Journal of Social and Personal Relationships*, 16(1), 103-122.

Waite, L. J., ve Joyner, K. (2001). Emotional Satisfaction and Physical Pleasure in Sexual Unions: Time Horizon, Sexual Behavior, and Sexual Exclusivity. *Journal of Marrisage and the Family*, 63, 247–264

Walker, J. (2004). Parents and sex education—looking beyond 'the birds and the bees'. *Sex Education*, 4(3), 239-254.

Wallerstein, S., ve Kelly, J. B. (1980). Effects of Divorce on the Visiting Father-Child Relationship. Am J Psychiatry. 137:1534-1539.

Walters, A. E., Stuhlmacher, A. F., ve Meyer, L. L. (1998). Gender and negotiator competitiveness: A meta-analysis. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 76, 1–29.

Wamboldt, F. S., ve Reiss, D. (1989). Defining a family heritage and a new relationship identity: Two central tasks in the making of a marriage. *Family Process*, 28(3), 317-335.

Weeks, J. (2002). *Sexuality and its discontents: Meanings, myths, and modern Sexualities.* NJ: Routledge.

Weich, S., Patterson, J., Shaw, R., & Stewart-Brown, S. (2009). Family relationships in childhood and common psychiatric disorders in later life: systematic review of prospective studies. *The British Journal of Psychiatry*, 194(5), 392-398.

West, D. J. (2008). *Homosexuality: Its Nature and Causes*. New Jersey: Transaction Publishers.Whipple, B., Knowles, J. and Davis, J. (2007). "Health benefits of sexual expression". In *Sexual health:Vol*. 1. Psychological foundations, Edited by: Tepper, M. and Owens, A. 17–28. Westport, CT: Praeger.

Whisman, M. A., ve Bruce, M. L. (1999). Marital dissatisfaction and incidence of major depressive episode in a community sample. *Journal of abnormal psychology*, 108(4), 674.

Whitbeck, L. B., Simons, R. L., & Conger, R. D. (1991). The effects of early family relationships on contemporary relationships and assistance patterns between adult children and their parents. *Journal of Gerontology*, 46(6).

Whitbeck, L. B., Hoyt, D. R., ve Huck, S. M. (1994). Early family relationships, intergenerational solidarity and support provided to parents by their adult children. Journal of Gerontology, 49, 585-594.

White, L. K., Booth, A., ve Edwards, J. N. (1986). Children and Marital Happiness

Why the Negative Correlation?. *Journal of Family Issues*, 7(2), 131-147.

White, R. W. (1963). Ego and reality in psychoanalytic theory. Psychological issues. Vol 3(3, Whole No. 11), 1-210

WHO. (1997). Sexually transmitted diseases and young people [online]. Available from: <http://www.who.int/inf-fs/en/fact186.html> [14 06 2014].

WHO. (2000). Child and adolescent health and development: HIV/AIDS and adolescents [online]. Available from: http://www.who.int/child-adolescent-health/HIV/HIV_adolescents.htm [18 07 2002].

Wilcoxon, SA, ve Hovestadt, AJ (1985). Perceived similarity in family of origin experiences and dyadic adjustment: A comparison across years of marriage. *Family Therapy*, 12, 165–173.

Williamson, D. S., ve Allen, F. E. (1984). Couple conflict and intergenerational consultation: The chicken that came before the egg. In R. F.Stahmann, ve W. J. Hiebert (Eds.), *Counseling in marital and sexual problems* (pp. 101-114).Lexington: Lexington Books.

Wilson, G. D. (1997). Gender differences in sexual fantasy: An evolutionary analysis. *Personality and individual differences*, 22(1), 27-31.

World Health Organization. (2002, January). Gender and human rights: Sexual health.(Para.7).Retrievedfromwww.who.int/reproductive/health/topics/gende__rights/sexual_health/en/

Wright, L. S. (1983). Correlates of reported drinking problems among male and female college students. Journal *of Alcohol and Drug Education*, 28, 47-57.

Wright, C. I., ve Busby, D. M. (1997). Relationship satisfaction: Impact and consequences for women's emotional health and treatment. *Contemporary family therapy*, 19(3), 443-460.

Wyatt, G. (1994) The sociocultural relevance of sex research. *American Psychologist*, 49, 748–754.

Yeh, H., -C., Lorenz, F., Wickrama, K. A. S., Conger, R. D., ve Elder, G. H. (2006). Relationships among Sexual Satisfaction, Marital Quality, and Marital Instability at Midlife. *Journal of Family Psychology*, 20, 339-443.

Yılmaz ve ark. (2010) . Konya İl merkezi'nde yaşayan evli nüfusta cinsel sorunların araştırılması. *Türk Psikiyatri Dergisi*.

Youn, G. (2006). Subjective sexual arousal in response to erotica: Effects of gender, guided fantasy, erotic stimulus, and duration of exposure. *Archives of Sexual Behavio*r, 35(1), 87-97.

Young, M., ve Luquis, R. (1998). Correlates of sexual satisfaction in marriage. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 7, 115-129.

Zamboni, B. D., ve Crawford, I. (2002). Using masturbation in sex therapy: Relationships between masturbation, sexual desire, and sexual fantasy. *Journal of Psychology and Human Sexuality*, 14, 123–141.

Zilbergeld, B., ve Ellison, C. R. (1980). Desire discrepancies and arousal problems in sex therapy. *Principles and practice of sex therapy*, 1, 65-101.

Zitzman, S. T. (2007). Pornography viewing as attachment trauma in pair-bond relationships---a theoretical model of mechanisms. Brıgham Young Unıversıty.

FAHREDDÎN ER-RÂZÎ'NİN GAYECİ AHLÂKI

Ayman Shihadeh

Çeviri
Selime Çınar
Kübra Şenel

ilem
KİTAPLIĞI
nobel

YAYIN NO: 1575
İLEM Kitaplığı No: 17
İslam Ahlâk Düşüncesi Dizisi No: 6
ISBN: 978-605-320-482-4
© 1. Basım, Ağustos 2016

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

FAHREDDÎN ER-RÂZÎ'NİN GAYECİ AHLÂKI
Ayman Shihadeh

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Dizi Editörü: Ömer Türker
Sayfa Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Kapak Görseli: Richard Henry, "Umayyad Pattern" (2006)
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Shihadeh, Ayman.

Fahreddîn er-Râzî'nin Gayeci Ahlâkı / *Ayman Shihadeh*
1. Basım, 320 s., 165x240 mm
Kaynakça var, dizin yok
ISBN 978-605-320-482-4
1. Fahreddîn er-Râzî 2. Ahlâk 3. Gayelilik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Sunuş 7
Türkçe Baskıya Takdim 9
Türkçe Baskıya Önsöz 11
Önsöz 15
Giriş 17
Genel Giriş 17
Râzî'nin Biyografisi 20
Râzî'nin Düşüncesinin Gelişimi ve Çalışmalarının Kronolojisi 21

Birinci Bölüm
Râzî'nin Eylem Teorisi 27
Tarihsel Arkaplan 27
İnsanî Eylem Teorisi 30

İkinci Bölüm
Râzî'nin Eylem Ahlâkı 55
Tarihi Arkaplan 57
Mutezilî Ahlâk Düşüncesine İtiraz 89
Tanrı ve Ahlâk 100

Üçüncü Bölüm
Râzî'nin Yetkinleşmeci Erdem Teorisi 113
Yetkinleşmecilik 113
İnsan Yetkinliği 120
Peygamberlik 131

Dördüncü Bölüm
Râzî'nin Son Dönem Kötümserliği: *Risâletu Zemmi'l-Lezzât* 153
Duyusal Hazzın ve Acının Doğası ve Kapsamı 154
Sosyo-Politik Kötümserlik 166

Ekler 197
Risâletü Zemmu lezzâti'd-dünyâ'ya Dair 199
Risâletü Zemmu lezzâti'd-dünyâ (Dünya Hazlarının Yerilmesi) 204
Mutezile'nin Ahlakî Gerçekçiliğine Karşı Eşarîlik'in Sonuççuluğu 285
Kaynakça 301
Dizin 313

SUNUŞ

Ahlâk alanı geniş bir ilimler ağını ilgilendirmektir. Bizatihi pratiğe dönük sonuçlar vermesi her an ortaya çıkan eylemlerle onu ilişkili kılarken, yapılacak eylemin bilgisi ve ona dair meselelere dönük düşünce üretimi ise teorik olan yöne işaret eder. Pek çok alanı ilgilendirmesi ve insan eylemleriyle olan irtibatı sebebiyle ahlâk disiplini, derinlemesine incelenmeyi hak etmektedir. Bugüne dair düşünce üretecek bizlerin sahih bir birikimi tesis edebilmemiz ise öncelikle İslâm düşüncesi içerisindeki ahlâkı tüm yönleriyle bilmemizi gerekmektedir.

Bu amaca binaen 2013 yılından itibaren bünyesinde yer alan kurumlara strateji ve politika üreten bir kurum olan İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği ve İlmi Etüdler Derneği (İLEM) olarak İslâm Ahlâk Düşüncesi Projesi'ni başlattık. 2016 yılı itibariyle dördüncü yılını tamamlayacak olan projede çok sayıda faaliyet ve yayın gerçekleştirildi. Geniş katılıma açık olan Ahlâkın Temeli ve Ahlâkî Müeyyide Üzerine Konuşmalar Dizisi'nde alana dair önemli sorunlar masaya yatırıldı. İslâm ahlâk düşüncesinin temel özellikleri, ahlâkî önermelerin kaynağı ve İslâm düşüncesinde ortaya çıkmış mizaç teorileri hakkında nitelikli sunumların yapıldığı yuvarlak masa toplantıları düzenledik. Bunun dışında daha özel konular üzerine çalıştaylar gerçekleştirdik. Böylece alanın daha önce üzerinde durulmayan meselelerine dair nitelikli katkılar ortaya çıktı. Konuşmalarda ve yuvarlak masa toplantılarında yapılan sunumlar projede yer alan akademisyenler tarafından makaleye dönüştürülerek kitaplarda yayımlandı. Ayrıca müteahhir dönem ahlâk düşüncesini takip etmek adına büyük bir kıymeti haiz olan *Şerhu'l-Ahlâki'l-Adudiyye* geleneğini takip edebileceğimiz yedi ayrı şerhi proje içerisinde yayımladık. Böylelikle ilgili literatürü takip etmek isteyen araştırmacıların istifadesine sunmuş olduk. Öte yandan proje kapsamında miladi 8. yüzyıldan 19. yüzyıla gelinceye kadar ahlâk alanında yer alan yazma eserlerin

tamamının kataloglamasını yaptırdık. Bu önemli çalışma ile ahlâk alanına dair tüm birikimi bir arada görme imkanına kavuştuk. Bir hafıza tazeleme olarak da görülebilecek bu çalışma ile ahlâka dair yapılacak yeni araştırmalara ciddi bir ivme kazandırmış olduk.

Elinizde bulunan Fahreddîn er-Râzî'nin Gayeci Ahlâkı adlı eser, ahlâk felsefesi alanında yaptığı çalışmalarla tanınan Ayman Shihadeh'in The Teleological Ethics of Fakhr al-Dīn al-Rāzī adıyla kaleme aldığı çalışmasının Türkçe tercümesidir. Müteahhir dönem İslâm düşüncesinin kilit isimlerinden biri olan Râzî'nin farklı aşamaları barındıran ahlâk felsefesini irdeleyen kitap, daha önce bütünlüklü olarak ele alınmayan Râzîci ahlâkı kapsamlı bir şekilde tahlil etme iddiası taşıyor.

Bu vesileyle proje koordinatörü Ömer Türker'i; kitabı yayıma hazırlayan Kübra Bilgin Tiryaki'yi, kitabın mütercimi Selime Çınar'ı ve Arapça ek bölümünü çeviren Kübra Şenel'i verdikleri emeklerden ötürü tebrik ediyorum. İLKE ve İLEM olarak yürüttüğümüz bu projenin nitelikli çalışmalara vesile olmasını temenni ediyorum.

Dr. Lütfi Sunar
İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği
Yürütme Kurulu Başkanı

KAYNAKÇA

1. *Râzî'nin Eserleri*

(a) Basılmış Eserleri

1. Ahkâmu'l-besmele, m. İbrahim, Kahire, 1988.

2. el-Erbaîn fî usûlü'd-dîn, Haydarabad, H. 1353.

3. Esâsu't-takdîs, Kahire, H. 1328.

4. Esrâru't-tenzîl ve envârut-te'vîl, ed. M. Muhammed vd., Bağdat, 1990.

5. el-Berâhîn der 'ilm-i kelâm, 2. c., ed. M. Sebzevârî, Tahran, 1962 (Farsça).

6. Zemmu lezzâti'd-dünyâ (bkz. Ek).

7. el-Firâse, ed. Youssef Mourad, *La physiognomonie arabe et le Kitâb al-firâse de Fakhr al-Dîn al-Râzî, Paris*, 1939.

8. İsmetü'l-enbiyâ, Beyrut, 1988.

9. İ'tikâdâtu firâki'l-müslimîn ve'l-müşrikîn, ed. T. Sa'd vd., Kahire, 1978.

10. el-Cebr ve'l-kader, el-*Metâlib*u'l-'âliye'nin 9. cildi olarak basılmıştır (alıntılardaki sayfa numaraları kaynakçada verilen *Metâlib*'in baskısındakine göredir).

11. Câmi'u'l-ulûm, Bombay, 1908 (Farsça).

12. er-Risâletü'l-kemâliyye fî hakâiki'l-ilâhiyye, ed. S. Sebzevârî, Tahran, 1956 (Farsça).

13. er-Risâletü'l-kemâliyye fî hakâiki'l-ilâhiyye, ed. A. Muhyiddîn, Beyrut, 2002 (Arapça).

14. Der Hüdâ Şinâsî, Çardâh Risâle… içinde, ed. S. Sebzevârî, Tahran, 1961, 17-50 (Farsça).

15. el-Kâşif 'an usûli'd-delâil ve fusûli'l-'ilel, ed. A. el-Sekkâ, Beyrut, 1992.

16. Levâmi'u'l-beyyinât fi'l-esmâ ve'sıfât, ed. T. Sa'd, Kahire, H. 1396.

17. Lübâbü'l-İşârât, ed. 'A. 'Atiyye, Kahire, H. 1355.

18. Me'âlimu usûlü'd-dîn, ed. T. Sa'd, Kahire, t.y.

19. el-Me'âlim fi usûli'l-fıkh, ed. 'A. 'Aved ve 'A. Abdülmevcut, Kahire, 1994.

20. el-Mebâhisu'l-meşrikıyye, 2 c., Tahran, 1966.

21. el-Mahsûl fi usûli'l-fıkh, 6 c., ed. T. el-'Elvânî, Riyad, 1981.

22. Menâkıbu'l-İmâm eş-Şâfiî, ed. A. el-Sekkâ, Kahire, 1986.

23. el-Mesâili'l-hamsûn fi usûlü'd-dîn, ed. A. el-Sekkâ, Beyrut, 1990.

24. el-Metâlibu'l-'âliye mine'l-'ilmi'l-ilâhî, 9. c., ed. A. El-Sekkâ, Beyrut, 1987, (9. c. hariç: bkz. yukarıda el-Cebr ve'l-kader).

25. Muhassalu'l-efkâri'l-mütekaddimîn ve'l-müteahhirîn mine'l-'ulemâ ve'l-hükemâ ve'l-mütekellimîn, ed. H. Atay, Kahire, 1991.

26. Münâzarât fi Bilâdi Mâ Verâü'n-Nehr, bkz. Kholeif, Controversies.

27. en-Nefs ve'r-rûh ve şerhu kuvâhumâ, ed. M. Ma'sûmî, İslâmabad, 1968.

28. Der Nefy-e Mekân ve Cihet, Çardâh Risâle… içinde, ed. S. Sebzevârî, Tahran, 1961, 2-16 (Farsça).

29. Nihâyetü'l-îcâz fi dirâyetü'l-i'câz, ed. B. Emîn, Beyrut, 1985.

30. Seyr-e Nefs, Çardâh Risâle… içinde, ed. S. Sebzevârî, Tahran, 1961, 98-105 (Farsça).

31. Şerhu'l-İşârât, 2. c., Kahire, H. 1325.

32. Şerhu Uyûni'l-hikme, 3 c., ed. A. El-Sekkâ, Kahire, t.y.

33. es-Sırru'l-mektûm fi esrâru'n-nücûm, Kahire, t.y.

34. et-Tefsîru'l-kebîr, 32. c., Kahire, 1938.

35. Tahsîlu'l-Hakk, Çardâh Risâle… içinde, ed. S. Sebzevârî, Tahran, 1961, 51-78 (Farsça).

36. Risâle fi't-Tenbîh 'alâ ba'zi'l-esrâri'l-mâde'a fi ba'zi suveri'l-Kur'âni'l-'azîm, ed. B. Dârtmâ, Amman, 2004.

37. el-Vasiyye, bkz. ez-Zerkân, *Fahreddîn er-Râzî*, 638-43.

38. Ziyârâtü'l-kubûr [*Felsefe-i Ziyârât* olarak basılmıştır], ed. A. 'Âbidî, Kum, 1998.

Yazmalar

39. el-Âyâtü'l-beyyinât fi'l-mantık, No. Or. 2917, Leiden Üniversitesi Kütüphanesi.

40. Hikmetü'l-mevt, No. 4821, Ayasofya Kütüphanesi, İstanbul (Farsça).

41. el-İşâre fi 'ilmi'l-kelâm, No. 519(2), Köprülü Kütüphanesi, İstanbul.

42. el-Halk ve'l-ba's, No. 816, Köprülü Kütüphanesi, İstanbul.

43. el-Mülahhas fi'l-hikme ve'l-mantık, No. Hunt 329, Bodleian Kütüphanesi, Oxford.

44. Risâle fi'n-Nefs, No. 9508(1) (vr. 1b-8b), Marâşî-Necefî Kütüphanesi, Kumm.

45. en-Nefs ve'r-rûh, No. Hunt 534 (vr. 257a-295b), Bodleian Kütüphanesi, Oxford [Aksi belirtilmediği sürece, alıntılar matbu nüshadandır.]

46. *Nihâyetü'l-ukûl fi dirâyeti'l-usûl*, No. 1874, III. Ahmet Kütüphanesi, İstanbul.

47. *Şerhu'l-İşârât* [mantık bölümü], No. Or. 746 (10), Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi.

48. *Şerhu'l-külliyyât min kitâbi'l-Kânûn*, No. Seldon A. 64, Bodleian Kütüphanesi, Oxford.

49. *Risâle fi'-tevhîd*, No. 5426, Fatih Kütüphanesi, İstanbul (Farsça).

50. [*Kitâb fî Usûlü'd-dîn akâidi ehlu's-sünne*], No. 297: R27kA, Beyrut Amerikan Üniversitesi.

2. Diğer Birincil Kaynaklar

Abduh, Muhammed, *Hâşiye… 'alâ Şerh… el-Celaleddin Devvânî 'ale'l-'Akâidi'l-Adudiyye*, Kahire, H. 1322.

Kâdı Abdülcebbâr İbn Ahmed el-Esadabâdî. *el-Muğnî fî ebvâbu't-tevhîd ve'l-adl*, 10 c., ed. İ. Medkur vd., Kahire, 1960-68.

Kâdı Abdülcebbâr, (sözde-). bkz. İbn Mânekdîm.

Ebû'l-Berekât el-Bağdâdî, Hibetullah. *Kitâbu'l-Mu'teber*, Haydarabad, H. 1358.

Ebû Râşid, Sa'îd İbn Muhammed en-Nisâburî. *el-Mesâil fi'l-hilâf beyne'l-Basriyyîn ve'l-Bağdâdiyyîn*, ed. M. Ziyâde, Trablus, 1979.

Ebû Şâme, Şihâbuddin Abdurrahman İbn İsmail. *ez-Zeyl 'ale'r-ravzeteyn*, ed. M. el-Kevserî, Kahire, 1947.

Âmidî, Seyfeddin Ali İbn Ebî Ali el-. *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*, ed. İ. el-'Acûz, 4 c., Beyrut, t.y.

Aristoteles. *el-Ahlâk*, terc. İshak b. Huneyn, ed. 'A. Bedevî, Kuveyt, 1979.

- *Metaphisics*, *The Complete Works of Aristotle* içinde, terc. ve ed. J. Barnes, Princeton, 1984.

Eş'arî, Ebû'l-Hasen Ali b. İsmail el-. *el-İbâne 'an usûli'd-diyâne*, ed. F. Mahmûd, Kahire, 1977.

- *Kitâbu'l-Luma' fi'r-red 'alâ ehli'z-zeyğ ve'l-bida'*, ed. R. McCarthy, Beyrut, 1952.

- *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve ihtilâfu'l-musallîn*, ed. H. Ritter, Wiesbaden, 1980.

Askalânî, Şihabuddin Ahmed b. Hacer el-. *Lisânü'l-mîzân*, Haydarabad, H. 1330.

Bağdâdî, Abdülkâhir b. Tâhir el-. *Usûlü'd-dîn*, Beyrut, 1980.

- *el-Fark beyne'l-firâk*, Kahire, 1910.

Bâkillânî, Muhammed b. Tayyib el-. *el-İnsâf fîmâ yecibu i'tikâduhu ve-lâ yecûzu el-cehl bih*, ed. I. Haydar, Beyrut, 1986.

- *Temhîdu'l-evâil ve telhîsu'd-delâil*, ed. R. McCarthy, Beyrut, 1957.

Basrî, Ebû'l-Hüseyin Muhammeb b. Ali el-. *el-Mu'temed fî usûli'l-fıkh*, 2 c., ed. M. Hamidullah vd., Dımaşk, 1964.

Bursevî, Mustafa b. Halil Hocazâde el-. *Tehafütü'l-felâsife*, Kahire, H. 1302.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed ez-. *Târihu'l-İslâm ve vefeyâti'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 52 c., ed. U. Tesmurî, Beyrut, 1997.

Fârâbî, Ebû Nasr Muhammed b. Muhammed el-. *Ârâu ehli medîneti'l-fâzıla*, ed. A. Nadir, Beyrut, 1968.

- *Kitâbu'l-burhân*, ed. M. Fahrî, Beyrut, 1987.

Galen. *On the Doctrines of Hippocrates and Plato*, 3 c., ed. ve terc. P. de Lacy, Berlin, 1980.

Gazalî, Muhammed b. Muhammed el-. *İhyâu'l-ulûmi'd-dîn*, 4 c. Beyrut, t.y.

- *el-İktisâd fi'l-itikâd*, ed. H. Atay vd., Ankara, 1962.

- *er-Risâletü'l-ledünniyye*, *Mecmûatü resâili el-İmâmu'l-Gazalî* içinde, Beyrut, 1994, 3, 57-74.

- *Mi'yâru'l-ilm*, ed. S. Dünyâ, Kahire, 1961.

- *el-Munkız mine'd-dalâl*, ed. F. Cebr, Beyrut, 1959.

- *el-Mustasfâ min ilmi'l-usûl*, 2 c., Kahire, H. 1322.

- *er-Risâletü'l-kudsiyye*, ed. A. Tibawi, *The Islamic Querly* içinde, 9, 1965,79-94.

- *Tehâfütü'l-felâsife*, ed. S. Dünyâ, Kahire, 1957.

Hindî, Ali el-Mettekî Alaaddîn el-. *Kenzu'l-ummâl*, Haydarabâd, 1958.

İbn Abdulhâdî, Muhammed b. Ahmed. *el-Ukûdu'd-dürriyye min menâkıbi Şeyhilislâm İbn Teymiyye*, Beyrut, 1974.

İbn Abdu Rabbih, Ahmed b. Muhammed, *el-Ikdu'l-ferîd*, ed. E. Emîn, 7 c., Kahire, 1940.

İbn Ebî Usaybia, Muvaffakuddîn Ahmed b. Kâsım. *Uyûnu'l-enbâ' fî tabakâti'l-etibbâ*, 3 c., Kahire, 1981.

İbnü'l-Ekfânî, Mahmud b. İbrahim, *İrşâdu'l-kâsıd ilâ esnâ'l-mekâsıd*, ed. J. Witkam, Leiden, 1989.

İbn Arefe el-Vergâmî, Muhammed. (*Bâbu'l-İmâme min kitâb*) *el-Muhtasar eş-şâmil*, ed. S. Gurâb, Havliyyâtu'l-Câmiati't-Tûnisiyye, 9, 1972, 177-234.

İbnü'l-Esîr, Ali b. Muhammed. *el-Kâmil fi't-târih*, 13 c., Beyrut, 1966.

İbn Fûrek, Muhammed b. El-Hasen. *Early Islamic Theological and Juristic Terminology: Kitâbu'l-hudûd fi'l-usûl*, ed. M. A. S. Abdulhalîm, Londra, 1991.

- *Mücerredu makâlâti'l-Şeyh Ebî'l-Hasen el-Eş'arî*, ed. G. Gimaret, Beyrut, 1987.

İbnu'l-İbrî, Gregorios Ebû'l-Ferec. *Târîhu muhtasari'd-düvel*, ed. E. Sâlhânî, Beyrut, 1958.

İbnü'l-İmâd, Şihâbüddîn Abdülhayy b. Ahmed. *Şezârâtü'z-zihâb fi ahbâri men zeheb*, ed. M. Arnavut, Dımaşk, 1991.

İbn Kesîr, İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 14 c., Beyrut, 1977.

İbn Hallikân, Ahmed b. Muhammed. *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâ'u ebnâu'z-zamân*, 6 c., ed. M. Abdülhamîd, Kahire, 1948.

İbnü'l-Melâhimî, Mahmud b. Muhammed. *el-Mu'temed fi usûlü'd-dîn*, ed. M. McDermott and W. Madelung, Londra, 1991.

İbnü'l-Murtezâ, Ahmed b. Yahyâ. *el-Munye ve'l-emel*, ed. İ. Muhammed Ali, İskenderiye, 1985.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekir. *İctimâ'u'l-cüyûşi'l-İslâmiyye*, Amritsar, h. 1314.

İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed. *Faslu'l-makâl fî mâ beyne'l-hikme ve'ş-şerî'a mine'l-ittisal*, ed. M. Amâre, Beyrut, 1981.

- *Tefsîru mâ ba'de't-tabî'a*, 3 c., ed. M. Bouyges, Beyrut, 1942.

İbnü's-Sâ'î, Ali b. Enceb. *el-Câmi'i'l-muhtasar*, Bağdat, 1934.

İbn Sînâ, Ebû Ali Hüseyin. *el-Adhaviyye fi'l-me'âd*, ed. H. Âsî, Beyrut, 1987.

- *el-Edviyetü'l-kalbiyye, Min Müellefâtü İbn Sînâ et-tıbbiyye* içinde, ed. M. El-Bâbâ, Halep, 1984, 207-94.

- *Ahvâlü'n-nefs*, ed. E. el-Ehvânî, Kahire, 1952.

- *el-İşâre ilâ fesâdi ilmi ahkâmi'n-nücûm*, ed. Y. Michot in Avicenne, *Réfutation de l'astrologie* içinde, Paris, 2006.

- *el-İşârât ve't-tenbîhât*, ed. S. Dünyâ, 3 c., Kahire, 1947-8.

- *İsbâtü'n-nübüvvât*, ed. M. Marmura, Beyrut, 1968.

- *el-Kerâmât ve'l-mucizât ve'l-acâib*, H. Âsî, *et-Tefsîru'l-Kur'ânî* içinde (aşağı bkz), 224-40.

- *el-Mübâhâsât*, ed. A. Bedevî, *Aristû inde'l-Arab* içinde, Kahire, 1947, 122-239.

- *en-Necât*, ed. M. Fahrî, Beyrut, 1985.

- *el-Kanûn fi't-tıbb*, 3 c., Beyrut, t.y.

- *Risâle fî İlmi'l-ahlâk, Tis'u Resail fi'l-Hikme ve't-Tabi'iyyat* içinde, Bombay, H. 1318.

- *Risâletü'l-Kazâ*, Y. Michot, *İbn Sînâ* içinde (aşağı bkz.), 103-7.

- *Risâle fî'l-Kazâ ve'l-kader*, Câmî'i'l-Bedâî', Kahire, 1917, 43-68.

- *Risâle fi's-sa'âde ve'l-hüceci'l-aşere alâ enne'n-nefse'l-insâniye cevher*, ed. E. el-Alevî, Haydarabad, H. 1353.

- *eş-Şifâ, el-İlâhiyyât*, 2. c. ed. G. Anawati vd., Kahire, 1960.

- *eş-Şifâ, el-Mantık*, 9 c., ed. G. Anawati vd., Kahire, 1952-70.

- *eş-Şifâ, et-Tabî'iyyât*, 8 c., ed. S. Zâyid vd., Kahire, 1952-83.

- *et-Ta'lîkât*, ed. A. Bedevî, Kahire, 1973.

İbn Teymiye, Ahmed b. Abdülhalim, *Beyânu telbîsi'l-Cehmiyye fî tesisi bida'ihimi'l-kelâmîyye*, 2 c. ed. M. el-Kâsım, Mekke, H. 1392.

- *Der'u't-teâruzi'l-akl ve'n-nakl*, ed. M. Sâlim, 11 c., Riyad, 1979.

- *Risâletü'l-İhticâc bi'l-kader, Mecmûâti'r-resâili'l-kübrâ*, Kahire, 1966, 99-155.

- *Mecmû'u fetâvâi Şeyhülislam Ahmed b. Teymiyye*, 37 c., ed. A. Kâsım, Riyad, 1991.

- *Minhâcu's-sünneti'n-nebeviyye fî nakzi'l-kelâmî'ş-Şî'a ve'l-kaderiyye*, Kahire, H. 1321.

- *en-Nübüvvât*, ed. A. Tuveyyân, Riyaz, 2000.

Îcî, Adudiddîn, Abdurrahmân b. Ahmed el-. *el-Mevâkıf*, 8 c., Kahire, H. 1325.

İhvânu's-Safâ, *Resâil*, 4 c., ed. H. Zirikli, Kahire, 1928.

İsfehânî, Ebû Abdullah el-. *el-Kâşif ani'l-mahsûl fî ilmi'l-usûl*, 6 c., ed. A. Abdülmevcud, Beyrut, 1998.

Câhız, Ebû Osman b. Bahr el-. *Kitâbu Hucecu'n-nübüvve*, *Resâilu Câhız: er-risâle el-kelâmîyye* içinde, ed. A. Ebû Mulhim, Beyrut, 1987, 125-55.

- *Kitâbu İstihkâki'l-imâme*, *Resâilu Câhız: er-risâle el-kelâmîyye* içinde, ed. A. Ebû Mulhim, Beyrut, 1987, 177-98.

- *Risâle fî Sınâ'ati'l-kelâm*, *Resâilu Câhız: er-risâle el-kelâmîyye* içinde, ed. A. Ebû Mulhim, Beyrut, 1987, 53-8.

Geylânî, Abdülkâdir b. Mûsâ el-. *el-Fethu'r-rabbânî ve'l-feyzu'r-Rahmânî*, Beyrut, 1980.

Cürcânî, Ali b. Muhammed el-, *et-Ta'rîfât*, Beyrut, t.y.

Cüveynî, Abdülmâlik el-. *el-Akîdetü'n-Nizâmiyye*, ed. M. El-Kevserî, Kahire, 1948.

- *el-Burhân fî usûli'l-fıkh*, 2 c., ed. A. Ed-Dîb, Kahire, H. 1400.

- *el-İrşâd*, ed. A. Tamîm, Beyrut, 1996.

- *eş-Şâmil fî usûlü'd-dîn*, ed. R. Frank, Tahran, 1981.

Hansarî, Muhammed Bâkır el-. *Ravzatü'l-cenne fî ahvâli'l-ulemâ ve's-sâdât*, 8 c., Tahran, 1928.

Kiyâ el-Harrâsî, Ali b. Muhammed el-. *Usûlü'd-dîn*, No. 290 Kelâm, Dâru'l-kütübi'l-Mısrıyye, Kahire.

Me'arrî, Ebû'l-Alâ el-. *Dîvân Sakt ez-Zend*, ed. U. Et-Tabbâ', Beyrut, 1998.

Mecrîtî, (Sözde-) el-. *Gâyâtü'l-hakîm ve ehakku'n-neticeteyn bi't-takdîm*, ed. H. Ritte, Leipzig, 1933.

- *"Picatrix" Das Ziel Des Weisen Von Pseudo-Macrîtî*, terc. H. Ritter and M. Plessner, Londra, 1962.

Maimonides Moses, (Musa İbn Meymûn). *The Guide of the Perplexed (Delâletü'l-Hâirîn)*, 2 c., terc. S. Pines, Chicago, 1974.

Mâverdî, Ali b. Muhammed el-. *Edebu'd-dünyâ ve'd-dîn*, ed. E. Ebû Zeynâ, Kahire, 1979.

- *A'lâmu'n-nübüvve*, ed. M. el-Bağdâdî, Beyrut, 1987.

Miskeveyh, Ahmed b. Muhammed. *(Min risâle ...) fi'l-lezzât ve'l-a'lâm*, A. Bedevî, *Dirâsât ve'n-nusus fi'l-felsefe ve'l-ulûm inde'l-Arab* içinde, Beyrut, 1981, 98-104.

- *Tezhîbu'l-ahlâk*, ed. C. Zureyk, Beyrut, 1967.

Murtazâ, Ali b. Hüseyin eş-Şerîf el-. *ez-Zâhire fî ilmi'l-kelâm*, ed. E. Hüseynî, Kumm, H. 1411.

Mütevellî, Abdurrahman İbn Meymûn el-. *el-Muğnî*, ed. M. Bernard, Kahire, 1986.

Platon. *The Republic*, terc. D. Lee, Londra, 1987.

Batlamyus, *Almagest*, terc. G. J. Toomer, New York, 1984.

Kıftî, Cemâleddin Ebû'l-Hasen el-. *İhbâru'l-ulemâ bi ahbâri'l-hükemâ*, Kahire, h. 1326.

Kâtib Çelebi, Mustafa b. Abdullah. *Keşfu'z-zünûn an esâmi'l-kutub ve'l-fünûn*, ed. Ş. Yaltkaya vd. İstanbul, 1941.

Râgıb el-İsfehânî, el-Hüseyin b. Muhammed el-. *ez-Zerîa ilâ mekârimi'ş-şerî'a*, ed. A. El-Acemî, Kahire, 1985.

- *el- İtikâdât*, ed. Ş. el-İclî, Beyrut, 1988

Râzî, Ebû Bekir Muhammed b. Zekeriyyâ er-. [*Resâil felsefîyye*], ed. P. Kraus, Kahire, 1939.

- *eş-Şükûk alâ Câlînûs*, ed. M. Muhaggeg, Tahran, H. 1413.

- *et-Tıbbu'r-rûhânî*, ed. A. Muhammed, Kahire, 1978.

Sâfedî, Halil b. Aybek es-. *el-Vâfî bi'lüvefeyât*, 29 c., ed. S. Dedering, Dımaşk, 1959.

Sanâî, Mecdûd b. Âdem es-. *Hadîkatü'l-hakîka ve şerîatü't-tarîka*, ed. M. Razavî, Tahran, H. 1368.

- *Hadîkatü'l-hakîka*'nın *Birinci Kitap*'ı ya da *Enclosed Garden of the Truth*, terc. M. Stephenson, Kalküta, 1910.

Sextus Empiricus, *Outlines of Scepticism*, terc. J. Annas and J. Barnes, Cambridge, 2000.

Şehristânî, Abdülkerim eş-. *el-Milel ve'n-nihâl*, ed. M. el-Kîlânî, 2 c., Kahire, 1961.

- *Kitâbu'l-musâra'a*, ed. ve terc. T. Mayer ve W. Madelung, Londra, 2001.

- *Nihâyetü'l-ikdâm fî ilmi'l-kelâm*, ed. A. Guillaume, Londra, 1934.

Şehrezûrî, Muhammed b. Mahmûd eş-. *Nüzhetü'l-ervâh ve ravzatü'l-efrâh*, ed. H. Ahmed, Haydarabad, 1976.

Şîrâzî, Muhammed b. İbrahim Sadruddin eş-. *el-Hikmetü'l-müteâliye*, 9 c., Beyrut, 1990.

Subkî, Taceddin Abdülvehhâb b. Ali es-. *Tabakâtü'ş-Şâfiiyye el-kübrâ*, 10 c., ed. M. El-Tehânî vd., Kahire, 1965.

Sühreverdî, Yahya b. Habeş es-, *Heyâkili'n-nûr*, ed. M. Ebû Reyyân, Kâhire, 1957.

Taftazânî, Mesud b. Ömer Sa'duddîn et-., *Şerhu'l-Makâsıd*, 5 c., ed. E. Umeyrâ, Beyrut ve Kahire, 1989.

Tehânevî, *Keşfu ıstılâhâti'l-fünûn*, 4 c., Beyrut, 1998.

Taşköprîzâde, Ahmed b. Mustafa. *Miftâhu's-sa'âde ve misbâhu's-siyâde*, 4 c., ed. K. Bekrî vd., Kahire, 1968.

Tevhîdî, Ebû Hayyân Ali b. Muhammed et-. *el-Havâmil ve'ş-şevâmil*, ed. E. Emîn vd., Kahire, 1951.

- *el-İmtâ ve'l-mu'ânese*, 3 c., ed. E. Emîn vd., Kahire, 1953.

Tûfî, Süleyman b. Abdülkavî et-. *Der'u'l-kavli'l-kabîh bi't-tahsîn ve't-takbîh*, ed. A. Shihadeh, Riyad, 2005.

- *et-Ta'yîn fî şerhi'l-Erbaîn*, ed. E. Osman, Beyrut, 1998.

Tûsî, Muhammed b. Muhammed et-. *Şerhu'l-İşârât*, Fahreddîn Râzî'nin *Şerhu'l-İşârât*'ı ile birlikte basılmıştır.

- *Telhîsu'l-Muhassal*, ed. E. Nûrânî, Beyrut, 1985.

Varrâk, Mahmud b. El-Hasen el-. *Mir'âtü'l-cinân ve ibrâtü'l-yakzân*, 4 c., Haydarabad, H. 1338.

Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer ez-. *el-Minhâc fî usûlü'd-dîn*, ed. S. Schmidtke, Stuttgart, 1997.

3. Modern Çalışmalar

Ahlwardt, Wilhelm. "Die Handschriften–Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin, XVI", in *Verzeichniss der Arabischen Handschriften*, V, Berlin, 1893.

Anawati, Georges C. "*Fakhr al-Dīn al-Rāzī; Eléments de biographie*", *Melanges H. Masse* içinde, Tahran, 1963, 1–10.

- "*Fakhr al-Dīn al-Rāzī; tamhīd li-dirāsat ḥayātih wa-mu'allafātih*", *Melanges Ṭāhā Ḥusain* içinde, Barnes, Jonathan. "Some Ways of Scepticism", in *Epistemology*, ed. S. Everson, Cambridge, 1990, 204–24.

Bell, Joseph N. *Love Theory in Later Ḥanbalite Islam*, Albany, 1979.

Black, Deborah L. "Practical Wisdom, Moral Virtue, and Theoretical Knowledge: The Problem of the Autonomy of the Practical Realm in Arabic Philosophy", *Les philosophies morales et politiques au Moyen Âge* içinde, ed. B. Bazán et al., Ottawa, 1995, 451–64.

Brink, David O. *Moral Realism and the Foundations of Ethics*, Cambridge, 1989.

Brockelmann, Carl. *Geschichte der arabischen Litteratur*, 5 vols., Leiden, 1937–1949.

Budūr, Salmān al-. "Naẓariyyat Ibn Sīnā fī'l-fi'l", *Dirasât* içinde, 15, 1988, 62–73.

Calder, Norman. "The Barāhima: Literary Construct and Historical Reality", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* içinde, 57(1), 1994, 40–51.

Ceylan, Yasin. *Theology and Tafsir in the Major Works of Fakhr al-Dīn al-Rāzī*, Kuala Lampur, 1996.

Cook, Michael. *Commanding Right and Forbidding Wrong in Islamic Thought*, Cambridge, 2001.

Davidson, Herbert A. *Alfarabi, Avicenna, and Averroes, on Intellect*, Oxford, 1992.

De Beaurecueil, P. S. L. "Al-Makhṭūṭāt al-ʿArabiyya fī Afghānistān", *Majallat Maʿhad al-Makhṭūṭāt al-ʿArabiyya* içinde, 2(1), 1956, 3–33.

Encyclopedia of Ethics, 2 c., Chicago ve Londra, 1992. [*EE*].

Encyclopaedia of Islam (The), New Edition, 12 c., Leiden, 1960–2004. [*EI*^{2}].

Encyclopædia Iranica, bugüne kadar (2006) 13 c., Londra, 1982–.

Ess, Josef van. *Die Erkenntnislehre des ʿAḍudaddin al-Īcī*, Wiesbaden, 1966.

— "The Logical Structure of Islamic Theology", *Logic in Classical Islamic Culture; Giorgio Levi Della Vida Conferences* içinde, ed. G. Grunebaum, Los Angeles, 1967, 21–50.

— "Skepticism in Islamic Religious Thought", in *Al-Abḥāth*, 21(1), 1968, 1–18.

Fakhry, Majid. *Ethical Theories in Islam*, Leiden, 1991.

Frank, Richard M. "The Autonomy of the Human Agent in the Teaching of ʿAbd al-Ǧabbār", *Le Museon* içinde, 95(4), 1982, 323–55.

— *Creation and the Cosmic System: al-Ghazâlî and Avicenna*, Heidelberg, 1992.

— "Moral Obligation in Classical Muslim Theology", *The Journal of Religious Ethics*, 2(2), 1983, 204–223.

Frankena, William K. *Ethics*, New Jersey, 1973.

Galston, Miriam. Politics and Excellence; *The Political Philosophy of Alfarabi*, Princeton, 1990.

— "Realism and Idealism in Avicenna's Political Philosophy", *The Review of Politics* içinde, 41, 1979, 561–77.

Gardet, Louis, and Georges C. Anawati. *Introduction à la théologie musulmane: essai de théologie comparée*, Paris, 1948.

Gianotti, Timothy J. *Al-Ghazālī's Unspeakable Doctrine of the Soul*, Leiden, 2001.

Gimaret, Daniel. *Théories de l'acte humain en théologie musulmane*, Paris, 1982.

Goodman, Lenn E. "Rāzī's Psychology", *The Philosophical Forum* içinde, 4.i (New Series), 1972, 26–48.

Griffel, Frank. "Al-Ġazālī's Concept of Prophecy: the Introduction of Avicennan Psychology into Aš'arite Theology", *Arabic Sciences and Philosophy* içinde, 14, 2004, 101–144.

Gutas, Dimitri. "Intuition and Thinking: The Evolving Structure of Avicenna's Epistemology", *Aspects of Avicenna* içinde, ed. R. Wisnovsky, Princeton, 2001, 1–38.

— "Pre-Plotinian Philosophy in Arabic (Other than Platonism and Aristotelianism): A Review of the Sources", in *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, II.36.7, ed. W. Haase, Berlin, 1994, 4939–73.

Heemskerk, Margaretha. *Suffering in the Muʿtazilite Theology; ʿAbd al-Jabbār's Teaching on Pain and Divine Justice*, Leiden, 2000.

Heinen, Anton. "Mutakallimūn and Mathematicians; Traces of a controversy with Lasting Consequences", *Der Islam* içinde, 55, 1978, 57–73.

Hogendijk, Jan P. "Greek and Arabic Constructions of the Regular Heptagon", *Archive for History of Exact Sciences*, 30, 1984, 197–330.

Horten, Max. "Moral Philosophers in Islam", trans. J. Hager, *Islamic Studies* içinde, 13(1), 1974, 1–23.

Hourani, George F. "Ghazālī on the Ethics of Action", *Journal of the American Oriental Society* içinde, 96, 1976, 69–88.

— *Islamic Rationalism; the Ethics of 'Abd al-Jabbār*, Oxford, 1971.

— "Juwayni's Criticism of Mu'tazilite Ethics", *Muslim World* içinde, 65, 1975, 161–173.

— *Reason and Tradition in Islamic Ethics*, Cambridge, 1985.

Hurka, Thomas. *Perfectionism*, Oxford, 1993.

Inati, Shams C. *The Problem of Evil: Ibn Sînâ's Theodicy*, New York, 2000.

İskenderoğlu, Muammer. *Fakhr al-Dīn al-Rāzī and Thomas Aquinas on the Question of the Eternity of the World*, Leiden, 2002.

Jackson, Sherman A. "The Alchemy of Domination? Some Ash'arite Responses to Mu'tazilite Ethics", *The International Journal of Middle Eastern Studies* içinde, 31, 1999, 185–201.

Jomier, Jacques. "Les Mafātīḥ al-Ghayb de l'Imām Fakhr al-Dīn al-Rāzī", *Mélanges de l'Institut Dominicain d'Etudes Orientales* içinde, 13, 1977, 253–290.

— "Qui a Commenté l'Ensemble des Sourates al-'Ankabūt à Yāsīn (29–36) dans Le *Tafsīr al-Kabīr* de l'Imām Fakhr al-Dīn al-Rāzī?", *International Journal of Middle East Studies* içinde, 11, 1980, 467–485.

— "The Qur'ānic Commentary of Imām Fakhr al-Dīn al-Rāzī: Its Sources and Its Originality", *International Congress for the Study of the Qur'an* içinde, Canberra, 1980, 93–111.

Kagan, Shelly. *Normative Ethics*, Boulder, 1998.

Kamali, Mohammad Hashim. *Principles of Islamic Jurisprudence*, Cambridge, 1997.

Kholeif, Fathallah. *A Study on Fakhr al-Dīn al-Rāzī and His Controversies in Transoxiana, Beirut*, 1966.

Lagarde, Michel. *Index du Grand Commentaire de Fakhr al-Dīn al-Rāzī*, Leiden, 1996.

Lambton, Ann K. S. *State and Government in Medieval Islam*, Oxford, 1991.

Leaman, Oliver. "'Abd [sic.] al-Jabbar and the Concept of Uselessness", *Journal of the History of Ideas*, 41(1), 129–31.

Macdonald, Duncan B. "The Development of the Idea of Spirit in Islam", Muslim World, 22, 1932, 25–42; 153–68.

Madelung, Wilferd. "The Late Mu'tazila and Determinism: The Philosopher's Trap", *Yād-Nāma: In Memoria di Alessandro Bausani* içinde, ed. S. Amoretti, Roma, 1991, c. 1, 245–57.

Marâşî, Maḥmûd. *Fihrist nüshâ-yı haṭṭî Kitābhane 'Umûmî Hazret Ayetullah el-uzmâ Marâşî Necefî*, Kum, 1975.

Marmura, Michael E. "Avicenna's Psychological Proof of Prophecy", *Journal of Near Eastern Studies* içinde, 1963, 22(1), 46–56.

— "Avicenna's Theory of Prophecy in the Light of Ash'arite Theology", *The Seed of Wisdom* içinde, ed. W. McCullough, Toronto, 1964, 159–178.

— "Al-Ghazālī on Ethical Premises", *The Philosophical Forum* içinde, 1.iii (New Series), 1969, 393–403.

— "Fakhr al-Dīn al-Rāzī's Critique of an Avicennan Tanbīh", *Historia Philosophiae Medii Aevi II*, ed. B. Mojsisch vd., Amsterdam, 1991, 627–637.

— "The Islamic Philosophers' Conception of Islam", *Islam's Understanding of Itself; Eighth Giorgio Levi Della Vida Biennial Conference* içinde, ed. R. Hovinnisian, California, 1981, 87–102.

— "A Medieval Islamic Argument for the Intrinsic Value of the Moral Act", *Corolla Torontonensis; Studies in Honour of Ronald Morton Smith* içinde, ed. Emmet Robbins vd., Toronto, 1994, 113–31.

McChesney, Robert. *Catalogue of Arabic Manuscripts (Yahuda Section) in the Garret Collection*, Princeton, 1977.

McDermott, Martin J. "Abu'l-Ḥusayn al-Baṣrī on God's Volition", *Culture and Memory in Medieval Islam: Essays in Honour of Wilferd Madelung* içinde, ed. F. Daftary vd., Londra, 2003.

Michot, Jean R. *Ibn Sīnā. Lettre au Vizir Abū Sa'd*, Beyrut, 2000.

— *La Destinée de l'homme selon Avicenne: le retour à Dieu (ma'ād) et l'imagination*, Louvain, 1986.

— "A Mamlūk Theologian's Commentary on Avicenna's *Risāla Aḍḥawiyya*, being a translation of part of *Dar'al-Ta'āruḍ* of Ibn Taymiyya, with introduction, annotation and appendices, Part I", *Journal of Islamic Studies*, 14(2), 2003, 149–203.

— "Vanités intellectuelles... L'impasse des rationalismes selon le rejet de la contradiction d'Ibn Taymiyya", *Oriente Moderno* içinde, 19, 2000, 597–617.

Mohaghegh, Mahdi. *Fīlsūf-i-Rayy Mohammad Ibn-i-Zakarīyā-i Rāzī*, Tahran, 1970.

Nasr, Seyyed H. "Fakhr al-Dīn al-Rāzī", *A History of Muslim Philosophy* içinde, ed. M. Sharif, 2 vols., Wiesbaden, 1963, 1, 642–56.

Ormsby, Eric L. *Theodicy in Islamic Thought; The Dispute over al-Ghazali's "Best of All Possible Worlds"*, Princeton, 1984.

Ragep, F. Jamil. "Freeing Astronomy from Philosophy: an Aspect of Islamic Influence on Science", *Osiris* içinde, 2001, 16, 49–71.

Rahman, Fazlur. *Avicenna's Psychology. An English Translation of* Kitāb Al-Najāt*, Book II, Chapter VI*, Oxford, 1952.

Rashed, Marwan. "Abū Bakr Al-Rāzī et le *Kalām*", *Mélanges de l'Institut Dominicain d'Études Orientales du Caire* içinde, 24, 2000, 39–54.

Rashed, Roshdi. "Al-Qūhī *vs*. Aristotle: On Motion", *Arabic Sciences and Philosophy* içinde, 9, 1999, 7–24.

Ra'ûf, 'Imâd. *el-Âsâru'l Haṭṭiyye fi'l-Mektebetü'l-Kâdiriyye fi Câmi'i'ş-Şeyh 'Abdülkâdir el-Geylânî bi-Bağdâd*, Bağdat, 1974.

Reinhart, A. Kevin. *Before Revelation; The Boundaries of Muslim Moral Thought*, New York, 1995.

Rooney, Paul. *Divine Command Morality*, Aldershot, 1996.

Rosenthal, Franz. *Knowledge Triumphant; The Concept of Knowledge in Medieval Islam*, Leiden, 1970.

Routledge Encyclopedia of Philosophy, 10 c., Londra, 1998. [*REP*].

Shihadeh, Ayman. "From al-Ghazālī to al-Rāzī; 6th/12th Century Developments in Muslim Philosophical Theology", *Arabic Sciences and Philosophy* içinde, 15(1), 2005, 141–79.

— Review of: Muammer İskenderoğlu, *Fakhr al-Dīn al-Rāzī* (bkz. yukarı), *Journal of Islamic Studies* içinde, 15(2), 2004, 213–5.

— "Suffering", *Medieval Islamic Civilization: An Encyclopedia*, 2 vols., ed. J. Meri, New York, 2005.

Stocks, Peter. *Subject Guide to the Arabic Manuscripts in the British Library*, ed. C. Baker, London, 2001.

Stough, Charlotte. *Greek Skepticism*, Berkeley, 1969.

Street, Tony. "Concerning the Life and Works of Fakhr al-Dīn al-Rāzī", *Islam: Essays on Scripture, Thought and Society; A Festschrift in Honour of Anthony H. Johns* içinde, ed. Peter Riddell vd., Leiden, 1997, 135–146.

— "Medieval Islamic Doctrine on the Angels: the Writings of Fakhr al-Dīn al-Rāzī", *Parergon* içinde, 9(2), 1991, 11–127.

Striker, Gisela. "Sceptical Strategies", *Doubt and Dogmatism; Studies in Hellenistic Espistemology* içinde, ed. M. Schofield vd., Oxford, 1980.

Watt, W. Montgomery. *The Faith and Practice of al-Ghazālī*, Londra, 1953.

Wolfson, Harry A. *The Philosophy of the Kalam*, Cambridge, Massachusetts, 1976.

ez-Zerkân Muhammed, *Fahreddîn er-Râzî ve ârâuhû'l-kelâmiyye ve'l-felsefiyye*, Beyrut, 1963.

Gözden Geçirilmiş 3. Basım

FARKLI GELİŞEN ÇOCUKLAR

Editör
Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1111
Eğitim No.: 239
ISBN: 978-605-320-016-1
© Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Mart 2016

FARKLI GELİŞEN ÇOCUKLAR
Editör: Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kulaksızoğlu, Adnan.
Farklı Gelişen Çocuklar / *Adnan Kulaksızoğlu*
Gözden Geçirilmiş 3. Basım, VI + 268 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-016-1
1. Engelli Çocuklar 2. Otizm 3. Dawn Sendromu 4. Özel Eğitim 5. Erken Eğitim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Döllenme ile edinilen kalıtımsal mirasın ve sonradan karşılaşılan engeller, yanlış öğrenmeler ve yoksunlukların sonunda gelişimde bedensel, duygusal, sosyal ve zihinsel farklılıklar ortaya çıkar. Başkalarından farklı olma daima dikkat çekicidir. Bu farklılık bazen bireyin kazanç sağlayacağı bir özelliğidir, bazen de diğerlerinden farklı olma olumsuz bir durumdur. Farklı, gelişimsel engelli, özel gereksinimli, geri, özel eğitime muhtaç gibi sıfatlarla nitelendirilen bu bireyler, ortalamanın dışında olmanın getirdiği zorluklarla karşı karşıyadır. Özel gereksinimli bireylerin nitelendirilmesinde dışlayıcı ve ayırımcı olmayan bir adlandırma yapmak zorundayız. Bu nedenle kitabımızda özel gereksinimli bireyler için "Farklı Gelişen" nitelendirmesini kullandık. Farklı gelişen, ortalamanın altındaki bireylerdeki farklılıkları aza indirmek için erken tanılamanın ardından erken tedavi ve erken özel eğitim gereklidir. Özel eğitim özel gereksinimli bireylere gösterilecek koşulsuz sevgi ve saygı ile mümkündür. Her birimiz bundan sonraki yaşamımızda "engelli" olabiliriz. Kendimizi ötekinin yerine koymak, engellilerin ve ailelerinin durumunu anlamamız ve farkındalığımızı arttırmamız için önemlidir. Farklı gelişen çocukların erkenden tanılanması, anne-babalarının ve ilgili uzmanların yeterli bilgiye sahip olmaları ile mümkündür. Ancak erkenden konulacak teşhisten sonra erken eğitime başlamak söz konusudur.

Bu kitap farklı nitelikleri ile özel eğitim gerektiren çocukları tanıtmak ve ailelerine ve özel eğitimcilere yeni farkındalıklar kazandırmak için yazıldı. On dört farklı yazar normal, otistik, down sendromlu, spastik, zihin engelli ve özel öğrenme bozukluğuna sahip bireylerin özelliklerini tanıtmakta ve bunlara yapılacak özel eğitime ilişkin bilgi vermektedir. Davranış değiştirme, kavram ve beceri öğretimi, beden, resim, müzikle ve diğer sanatsal yollarla engelli çocukların eğitimi ve ailelerinin bu çocuklarla nasıl iletişim kurmaları gerektiği de bu kitapta ele alınmaktadır. On bir yıl boyunca kitapçılarda satılmakta olan bu kitap, genişletilerek Nobel Akademik Yayıncılık tarafından okurlarına ulaştırıldı. Kitapta makalesi olan yazarlara, genişletilmiş makalelerin bir araya getirilmesinde yardımları olan Dr. Aydan Aydın'a, kitap kapağını hazırlayan Sevgi Pınar'a, dizgi ve baskıyı yapan diğer yayınevi ilgililerine teşekkürlerimi sunarım. Bu kitabın okurlarına yararlı olması yazarlarının ortak dileğidir.

Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu
Cedar Falls, Iowa, ABD, Kasım 2014

İÇİNDEKİLER

ÇOCUK PSİKOLOJİSİ VE GELİŞİMİ 1
Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu

ÖZEL EĞİTİME GİRİŞ 45
Prof. Dr. Yıldız Güven

OTİZM 83
Prof. Dr. Barış Korkmaz

ÖĞRENME BOZUKLUĞU VE ÖZEL EĞİTİM 105
Prof Dr. Ümran Korkmazlar

DOWN SENDROMLU (MONGOLOİD) ÇOCUKLARIN GELİŞİMLERİ VE ÖZELLİKLERİ 123
Doç. Dr. Müge Yukay Yüksel

SPASTİK ÇOCUKLARIN (CEREBRAL PALSY - C.P.) ÖZELLİKLERİ VE GELİŞİMİ 137
Yrd. Doç. Dr. Levent Yaycı

ZİHİNSEL ENGELLİ VE OTİSTİK ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ DEĞİŞTİRME 149
Yrd. Doç. Dr. Aydan Aydın

KAVRAM ÖĞRETİMİ 163
Uzm. Abdül Vefa Demirkıran

BECERİ ÖĞRETİMİ 189
Dr. Oktay Taymaz Sarı

ZİHİN ENGELLİLERDE BEDEN-RESİM-MÜZİK EĞİTİMİ 199
Uzm. Gülsevim Kınalı

FARKLI GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNE AİLE KATILIMI 221
Doç. Dr. Gülden Uyanık Balat
Uzm. Tuna Şahsuvaroğlu

OTİSTİK ÇOCUKLA İLETİŞİM 233
Yrd. Doç. Dr. Aydan Aydın

OTİSTİK VE ZİHİNSEL ENGELLİLERDE CİNSEL GELİŞİM VE SORUNLARI.....245
Dr. Bülent Madi

OTİSTİKLER VE DİĞER GELİŞİMSEL BOZUKLUKLARDA SANATIN EĞİTİM VE SAĞALTIM AMAÇLI KULLANIMI 251
Yrd. Doç. Dr. Nevin Eracar

FARKLI GELİŞEN ÇOCUKLARIN AİLELERİYLE ÇALIŞMALAR 259
Yrd. Doç. Dr. Nevin Eracar

ÇOCUK PSİKOLOJİSİ VE GELİŞİMİ

Adnan Kulaksızoğlu*

Döllenme

Döllenme, hayatın mucizevi bir başlangıcıdır. Kadın ve erkek üreme hücrelerinin birleşmesi insan yaşamını başlatır. Ovum (kadın üreme hücresi), vücudun en büyük hücresidir. Bu hücre, 0,01 cm (milimetrenin onda biri) kadar olabilir ve zorlukla gözle görülebilir. Sperm (erkek üreme hücresi) çıplak gözle görülmez. Yaklaşık uzunluğu 1 cm'nin 250'de biri kadardır. Bir boşalmada ortalama 150 milyon sperm boşalır. Sperm rahmin içinde dakikada 2,5 cm hızda hareket eder (Mussen, 1984: 50-51).

Yumurta ve spermin buluşmasında döllenmiş yumurta (zigot) oluşur ve gebelik başlar.

Doğum Öncesi Gelişim

Zigot büyümeye ve bölünmeye başlar. Döllenmiş yumurta spermden gelen 23, ovumdaki 23 kromozomla birlikte 46 kromozom taşır. Bu, yeni doğacak olan bebeğin bütün kalıtımsal mirasını içerir. Vücudumuzdaki her hücre, döllenmiş yumurtamızdaki orijinal hücredeki kromozomların aynısına sahiptir. Aynı zamanda her insan hücresi 70.000 gen taşımaktadır (Bower, 1979: 10-13).

Döllenmeden doğuma geçen süre üç aşamada incelenir. Yumurta dönemi döllenmeden sonra yumurtanın uterusun duvarlarına tutunmalarına kadar sürer. Bu süre iki haftayı bulur.

Embriyo dönemi 2. haftadan 8. haftaya kadar devam eder. Yumurta ve embriyo döneminde hücreler farklılaşır, kümeleşir ve değişik dokular oluşur. Değişik doku grupları organları oluşturur ve böylelikle vücut bölümleri şekillenir. 8. haftadan doğuma kadarki döneme fetüs dönemi denir. 10. haftanın sonunda bütün

* Prof. Dr., Fatih Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü akulaksizoglu@gmail.com

Dayak atan anne ve babanın davranışları, çocuk tarafından örnek alınabilir ve çocuk bu davranışları taklit edilebilir. Ayrıca dayak yemekle, kendisini "işlediği hatanın bedelini ödemiş" kabul edebilir. Dayak yemiş bir çocuğun kendine saygısı azalır. Geliştirmekte olduğu benlik kavramı zedelenir. Bedeni cezanın yerine, kural dışı davranışlar sergileyen çocukların yaptıkları şeyin olumsuz sonuçları hakkında bilgilendirilmeleri ve bu sonuçlarla karşılaştırılmaları önerilmektedir. Çocuğa yaptıklarının olumsuz sonucunu anlatmak bir bakıma onun sebep-sonuç ilişkisi kurmasına, bu da onun zihin gelişmesine yardım edebilir.

Çocuğun bağımsızlığını, bağımsız zihinsel gücünü kullanarak gelişmesini engelleyen her türlü engel, içinde yaşadığı evreni araştırmasını, sorgulamasını engelleyen her türlü uyarıcı, cinsel organları ile ilgili küçültücü ifade ve davranışlar ve cinsel kimliğini kazanmasını engelleyen her türlü tutum ve davranış, onun istismar edilmesi anlamını da taşır.

Kaynaklar

Acar, N. V. Whirter, J. (1985) *Çocukla İletişim.* Ankara: Nüve Matbaası.

Balter, Lavrence & Tomis LeMonde C. S. (2006) *Child Psychology.* New York: Psychological Press, Taylor & Francis Group.

Bee, H. (1978) "Language Development" *The Developing Child,* New York: Hapen & Row Publishens.

Bower, T.G.R. (1979) *Human Development.* San Fransisk: W. H. Freeman and Company.

Çağlar, Doğan (1982) "Sağlıklı Bir Dil Gelişimi İçin Bazı Öneriler" *Aile ve Çocuk,* İstanbul: Akbank Yayınları.

Erikson, E. (1984) *İnsanın Sekiz Çağı.* (Çev. B. Üstün, V. Şar) Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.

Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (1993) *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Gardner, Howard (1999) *Çoklu Zekâ Kuramı.* (Çev: Meral Tüzül), İstanbul: Enka Okulları.

Gordon, Thomas (1996) *Etkili Anne-Baba Eğitimi.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Günce Gülseren (1973) *Çocukta Zihin Gelişimi.* Ankara: Baylan Matbaası.

Hazan, Cindy, Shaver, Philip R. (1994) "Bağlanma (Yakın İlişkilerde Araştırma İçin Bir Çerçeve)" *Psychological Inquiry,* Vol.5, No:1,1-2.

Hurlock, B. Elizabeth (1955) *Child Development.* New York: McGraw Hill Book Co.

Jersild, A. T. (1979) *Dil Gelişimi.* (Çev. Günce G.) Çocuk Psikolojisi A. Ü. Eğitim Fakültesi.

Kozacıoğlu, G. (1982) *Çocukların Anksiyete Düzeyleri ile Annelerinin Tutumları Arasındaki İlişki.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, İ.Ü.Ed.Fak.

Kulaksızoğlu, Adnan (2013) *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kurul (1983) *Çocuk Gelişimi.* İstanbul: MEB Yayınevi.

Mussen, P. H. (1973) *The Psychological Development of Child.* New Jersey: Prentice - Hall Inc.

Mussen, Paul Henry (1984) *Child Development and Personality*. 6.cı Baskı, New York: Harper & Row Publishers.

Navaro, L. "Beni Duyuyor musunuz?" İstanbul: YA-PA Yayınları.

Piaget, J. (1988) *Çocukta Dünya Tasarımı.* (Çev. Refia Şemin) İstanbul: M.Ü. Yayın No: 461.

Smith, Antony (1979) *İnsan Yapısı ve Yaşamı.* (Çev. E. Onur) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Soysal, A.Ş. ve Diğerleri (2005) "Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış" *Klinik Psikiyatri,* 8: 88-89.

Sprinthall, R., Sprinthall, N. (1977) "Language Development" *Educational Psychology,* Addison - Wesley Publishing Massechusetts.

ÖZEL EĞİTİME GİRİŞ

Yıldız Güven*

Özel eğitim, en basit anlamıyla özel gereksinimleri olan bireylerin bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitilmesine ilişkin uygulamalardır. Temel amaç, bireyin okul ortamı ve sosyal ortamda olabilecek en üst düzeyde kendi kendine yetebilmesini, başarılı olmasını ve koşullar sağlandığında normal sınıf ortamlarında eğitim almasını sağlamaktır. Bu süreç, bireysel özellikler çerçevesinde planlı ve sistemli pek çok eğitsel boyutu içerir. Zihinsel, duyusal, iletişimle ilgili, duygusal, sosyal, bedensel özellikleri nedeniyle normal eğitim süreci içerisinde daha özel hizmetlere gereksinim duyan bireyler için; daha özel müfredat oluşturma, özel materyal kullanımı, özel eğitim uzmanlarından yararlanma, mekânlarda özel fiziksel düzenlemeler yapma bu süreç içerisinde ele alınması gereken temel unsurlardır (Dunn, 1973). Fakat bu unsurların, genelde normal eğitim sürecinin zaten içerisinde var olması gerekir. Her çocuğun bir diğerinden farklı olduğu ve bu nedenle de eğitimin bireysel temelli olmasının gerekliliği çağdaş eğitim anlayışının özünü oluşturmaktadır (Bicard ve Heward,2010). Bir diğer ifadeyle özel gereksinimi olan olsun veya olmasın her birey kendi bireysel özelliklerine uygun eğitim alma hakkına sahiptir ki bu çoğu zaman eğitimin gözden kaçan veya yeterince yerine getirilmeyen bir ilkesidir. Yıllarca vurgulanan normal eğitim-özel eğitim gibi, temel de iyi niyetle yapılan bir ayırım, özel eğitim gereksinimi olan bireylerin normal bireyler ve engelli bireyler diye iki kutba ayrılmasına neden olmuş ve zihinlerde bu iki grup çok farklı yerlere oturtulmuştur. Artık yaşadığımız çağda çocukları etiketleme gibi bir yanlıştan dönülmeye çalışılmaktadır. İnsanlık tarihine şöyle bir göz attığımızda; özel eğitime gereksinim duyan çocukların ulaşabileceği en yüksek performansa ulaştırılması görüşünün insanlık tarihine göre oldukça yeni olduğunu ve özel eğitim konusunda benimsenen pek çok ilke ve eğitsel yaklaşımlara çok kolay ulaşılmadığını görürüz. Aşağıda kısaca tarihsel gelişimden bahsedilmiştir.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Ana Okulu Öğretmenliği Bölümü.

nel eğitimin; özel eğitimin geleneğine, değerlerine ve yasalara saygı duyması ile çözülebilir (Fuchs ve Fuchs,1993). Özellikle hükümetler, özel eğitimin niteliğinin artmasında en önemli role sahiptirler. Alanla ilişkili diğer paydaşların da üstlendikleri sorumlulukların tam bilincinde olmaları ve bu doğrultuda hareket etmeleri gerekmektedir.

İnsan hakları konusundaki Dünya Konferansında (Viyana, 14-15 Haziran 1993) kabul edilen *Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı,* tüm insanların özgür ve eşit doğduğunu ve özürlüleri de içeren insan haklarının evrenselliğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla özel gereksinimli kişilerin de diğer insanlar gibi eşit yaşama ve sosyal refah, eğitim ve iş, bağımsız yaşama ve toplumun her alanına eşit aktif katılım hakkına sahip oldukları belirtilmektedir. Tüm ülkelerin bu önemli duyuruya duyarlı olması beklenmelidir (1. Özürlüler Şurası, 1999).

Etiketleme sorunu, bugün gelişmiş ülkelerin sıklıkla tartıştığı ve halledilmesi gereken konuların başında gelmektedir. Etiketleme ancak özel eğitim hizmetlerinin sağlıklı yapılabilmesi anlamında uzmanlar ve eğitimciler için tanı, eğitim ve tedavide yol gösterici amaçlı kullanılabilir. Oysa etiketleme, çoğu zaman ömür boyu bireyin bütününü ifade eden ve onun diğer özelliklerini görmezden gelmemize neden olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, görme engelli bir çocuk için etiketleme; sadece görme fonksiyonlarına dikkat etmemize ve onun diğer yeteneklerini, kişilik özelliklerini ikinci plana itmemize neden olmaktadır. Etiketleme sadece öğrencinin alacağı eğitim hizmeti söz konusu olduğunda, o özelliğine yönelik çalışmalar için söz konusu olabilir. Diğer taraftan etiket diğer bireylerde aciz, beceriksiz, yeteneksiz sözcüklerini veya güçlü, yetenekli, değerli sözcüklerini çağrıştırabilir. Etiketlemenin diğer bireyler üzerindeki olumsuz etkileri; nefret etme, empati duymama, görmezden gelme olabilir. Etiketleme sonucunda birey, özel gereksinimi olan bireylerden tepki olarak kaçar veya ihmal eder. Etiketlemenin olumlu etkileri ise; sevgi, şefkat gösterme ve hoşlanma olabilir. Bu durumda birey, özel gereksinimi olan bireylere destek olur, tedavi ve eğitime yardımcı olur; gerektiği yerlerde ona yetki verir (Turnbull ve ark. 2003). Bu nedenle özel gereksinimli bireylerin geleceği, toplumda yaşayan bireyler olarak hepimizin sorumluluğuna bağlıdır.

Kaynaklar

American Montessori Society. (2013). 28.10.2014 tarihinde https://amshq.org/Montessori-Education adresinden edinilmiştir.

Ataman, A. (2013). Özel eğitimin anlamı ve amaçları. *Özel eğitim* (Ed. A. Cavkaytar). Ankara Vise Basın Yayın. ISBN 978-605-4551-58-3.

Bailey, D.B. & Winton, P. J. (1987). Stability and change in parents' expectations about mainstreaming.*Topics in Early Childhood Special Education, 7,*73-88.

Bicard, S.C., & Heward, W. L.(2001). Educational equality for students with disabilities. A.J.Banks ve C.A. McGee Banks (Eds). *Multicultural education: Issues and perspectives* (s:315-342). 7. Baskı. NJ: John Wiley and Sons Inc.

Birkan, B. (2002). *Küçük Adımlar Kursu'nun gelişim geriliği olan çocuğa sahip annelerin küçük adımları uygulama becerilerini kazanmalarına etkisi.* Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Bowe, F.G. (2004). *Early childhood special education: Birth to eight* (Third Edition). Australia: Thomson Delmar Learning.

Bricker, D. (2000). Inclusion: How the scene have changed. *Topics in Early Childhood Special Education,* 20, 14-19.

Cavkaytar, A. ve Diken, İ. H.(2007). *Özel eğitime giriş.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Coe,D.A., Matson, J.L., et.al.(1999). Behaviour problems of children with down syndrome and life events. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 29* (2).

Coutinho, M.J.& Repp, A. C. (1999). Inclusion, the integration of students with disabilities. Belmont CA: Wadsworth Publising Company.

Dare, A.& O'Donovan, M. (1997). *Good practice in caring for young children with special needs.* Cheltenham: Stanley Thornes Ltd.

Demchak, M., & Drinkwater, S. (1992). Preschoolers with severe disabilities: The case

against segregation. *Topics in Early Childhood Special Education,* 11(*4*), 70-83.

Department for Education (2011). Support and aspiration: A new approach to special educational needs and disability - A consultation. 02.11.2014 tarihinde https://www.education.gov.uk/publications adresinden edinilmiştir.

Dunn, L. M. (1973). *Exceptional children in the schools: special education in transition.* New York: Holt, Rinehart and Winston

Dyson, A. (2012). Inclusion and inclusions: Theories and discourses in inclusive education. Eds. Harry Daniels and Philip Garner. *Inclusive education.* New York: Routledge

Enç, M.(1973). *Üstün beyin gücü.* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Eraslan,E.,Çalışkan,M. & Özmen M. (1997). Zihinsel özürlü çocuklarda portage erken eğitim programı uygulaması. *5. Mithat Enç Özel Eğitim Günleri.* 161-168. Ankara: Türkiye Sakatlar Konfederasyonu.

Eripek, S.(1996). *Zihinsel engelli çocuklar.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Er-Sabuncuoglu, M. & Diken, İ.H. (2010). Early childhood ıntervention in turkey: current Situation, challenges and suggestions. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, (Special Issue), 2,(*2*), 149-160.

Fiscus, E.D. & Mandel, G.J. (2002). *Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi.* Çev.G. Akçamete, H.G.Şenel ve E.Tekin. İstanbul: Seçkin Dağıtım.

Fish, J. (1988). Special education: The way ahead. Milton Keynes: Open University pres.

Fuchs, D. & Fuchs, L.S.(1993) Inclusive schools movement and the radicalization of Special Education Reform. ERIC sayı: ED364046

Gallagher, J.J. & Kirk, S.A.(1986). *Educating exceptional children.* Boston: Houghton Mifflin Company.

Gartin, B. C. & Murdick, N. L. (2005). IDEA 2004: The IEP. Remedial and Special Education, 26 (6), 327-331.

Greenwood, C. R. (1991). Longitudinal analysis of time, engagement, and achievement in at-risk versus non-risk students. *Except Child,* 57 (6), 521–35.

Guralnick, M. J. (1999). The nature and meaning of social integration for young children with mild developmental delays in inclusive settings. *Journal of Early Intervantion, 22* (1), 70-86.

Hayes, B.K. & Taplin, J.E. (1993). Development of conceptional knowledge in children with mental retardation. *American Journal of Mental Retardation,* 98(2).

Health, M.L.(2009). Inclusive learning environments: an analysis of early ınterventıon service options for preschoolers with special needs. The Faculty Of The School Of Education Liberty University. A doctoral dissertation.

Hanline, M. F., & Halvorsen, A. (1989). Parent perceptions of the integration process: Overcoming artificial barriers. *Exceptional Children*, *55*, 487-492.

Hooper, S. R., & Umansky, W. (2004). *Young children with special needs* (4th ed.).Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

Hughes, J. (2010). Defining disability in an age of enhancement. 28.10.2014 tarihinde http://ieet.org/index.php/IEET/more/3981 adresinden erişilmiştir.

Individuals with Disabilities Act (IDEA). (2004). 29.10.2014 tarihinde http://idea.ed.gov/

adresinden edinilmiştir.

Institue on Disability. (2013). Annual disability statistics compendium. 22.10.2014 tarihinde http://disabilitycompendium.org/compendium-statistics/special-education adresinden edinilmiştir.

International Montessori Index. Montessori. (2014). 22.10.2014 tarihinde http://www.montessori.edu/ adresinden edinilmiştir.

Kırcaali-İftar, G. (2000). *Küçük Adımlar gelişimsel geriliği olan çocuklara yönelik erken eğitim programları'nın aile görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kirk, S.A; Gallagher, J.J & Anastasiow, N.J. (2003). *Educating exceptional children.* Boston: Houghton Mifflin Company.

La Salle, T., Roach, A. & McGrath, D. (2013). The relationship of IEP Quality to curricular access and academic achievement for students with disabilities. *International Journal of Special Education*, 28 (*1*), 137.

Leo, J. (1994). Mainstreaming isn't right for every disabled child. 30.10. 2014 tarihinde http://community.seattletimes.nwsource.com/archive adresinden edinilmiştir.

Martin, E.W., Martin, R., & Terman, D.L.(1996). The Legislative and litigation history of special education. The future of children. https://www.princeton.edu/futureofchildren/. 1.11.2014 tarihinde alınmıştır.

MEB (2005). 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. 20.10.2014 tarihinde http://www.meb.gov.tr adresinden erişilmiştir.

MEB (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. 20.10.2014 tarihinde http://www.meb.gov.tr adresinden edinilmiştir.

Melekoğlu, M.A. (2013). Examining the impact of interaction project with students with special needs on development of positive attitude and awareness of general education teachers towards inclusion. *Educational Sciences: Theory & Practice, 13*(2), 1067-1074.

Melekoglu, M. A., Cakiroglu, O., & Malmgren, K. W. (2009). Special education in Turkey. *International Journal of Inclusive Education, 13*(3), 287-298.

Metin, N.(1997). Anaokuluna devam eden 4-6 yaş grubundaki çocukların anne-babalarının normal ve özürlü çocukların kaynaştırıldığı programlar hakkındaki düşüncelerinin incelenmesi. *5. Mithat Enç Özel Eğitim Günleri,* 115-125. Ankara: Türkiye Sakatlar Konfederasyonu.

Meyen, E.L. (1990). *Exceptional children in today's schools.* Denver: Love Publishing Company.

Millî Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim (National Education Statistics: Formal Education). (2012-2013). 27.10.2014 tarihinde http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/ adresinden edinilmiştir.

National Council on Disability (NCD). (1994). Inclusionary education for students with special needs: Keeping the promise. Washington, DC: Author.

New Zealand's Ministry of Education. 28.10.2014 tarihinde http://www.minedu.govt.nz/NZEducation/EducationPolicies/SpecialEducation.aspx adresinden edinilmiştir.

Norwich, B. (2014). How does the capability approach address current issues in special educational needs, disability and inclusive education field? *Journal of Research in Special Educational Needs*, *14* (1),16–21.

Odom, S.L. (2000). Preschool inclusion: What we know and where we go from here. *Topics in Early Childhood Special Education.* 29.08.2004 tarihinde http://www.findarticles.com/p/articles adresinden edinilmiştir.

Odom, S.L; Peck,C.A; Hanson,M; Beckman, P.J; Kaiser,A.P; Lieber, J; Brown,W.H; Horn, E.M. & Schwrtz, I.S. Inclusion at the preschool level: An ecological systems analysis. 30.10.2014tarihinde http://education.jhu.edu/PD/newhorizons adresinden edinilmiştir.

I. Özürlüler Şurası: Çağdaş toplum, yaşam ve özürlüler (1999). Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.

Schulz, Jane B.,Carpenter,C. Dale & Thurnbull, Ann P.(1991). *Mainstreaming exceptional students: a guide for classroom teachers.* Boston: Allyn And Bacon.

Snell, M. E. (1993). *Instraction of students with severe disabilities.* New York: Macmillian Publishing Company.

Sonnander, K. (2000). Early identification of children with developmental disabilities. *Acta Peadiatr Suppi*, *17*(23), 434.

Sucuoğlu, B., Ceber,H.,Özenmiş,P & Kaygusuz,Y. (1998). Küçük Adımlar Erken Eğitim Programının hafif ve ağır derecede gelişimsel geriliği olan bebekler/ çocuklar üzerindeki etkisinin incelenmesi. *8. Ulusal Özel Eğitim Kongresi.* Edirne

Sucuoğlu, B. & Kargın, T. (2006). *İlköğretim kaynaştırma uygulamaları: Yaklaşımlar, yöntemler, teknikler.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. 30.10.2014 tarihinde http://www.eyh.gov.tr/ adresinden edinilmiştir.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu.* (2000). Ankara.

Tremblay, P. (2007). Special Needs Education Basis: Historical and Conceptual Approach. 1.11.2014 tarihinde http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/COPs adresinden edinilmiştir.

Turnbull,R.,Turnbull,A.,Shank,M.,Smith,S & Leal,D. (2003). *Exceptional lives: Special Education in todays schools.* New Jersey: Pearson Education, Inc.

Winzer, M.A. (2006). Confronting difference: An excursion through the history of special education. How specıal educatıonal needs are understood. The SAGE Handbook of Special Education. 1.11.2014 tarihinde http://www.uk.sagepub.com/gargiulo4emedia/

adresinden edinilmiştir.

World Health Organization (WHO).(2014). World Report on Disability. 15.10.2014 tarihinde http://en.wikipedia.org/wiki/Developmental_disability adresinden edinilmiştir.

World Health Organization (WHO).(2011). World Report on Disability. 31.10.2014 tarihinde http://whqlibdoc.who.int/hq/2011 adresinden edinilmiştir.

OTİZM

Barış Korkmaz*

Giriş

Otizm, beynin gelişimsel bir bozukluğu olup özellikle sosyal iletişimi bozan çeşitli davranışsal belirtilerle tanınır (Minshew & Rattan, 1992). Bu belirtilerin şiddeti büyük bir değişkenlik göstermekte olup bu hastalık, otiz*m spektrum bozuklukları* ya da otizm yelpazesi olarak tanımlanır (Rapin & Dunn, 2002). Yelpazenin bir ucunda çok ağır, öz bakım becerilerini dahi yerine getiremeyen çocuklar bir ucunda ise normal denebilecek, sadece hafif bir bozuklukla karakterli olgular yer alır. Bu nedenle otizmin bazı alt grupları bir bozukluk olmaktan ziyade "durum" (autism spectrum condition) olarak tanımlanır (Baron- Cohen vd., 2009). Kişisel deneyimlerini yazabilen, klinik açıdan iyi durumda olan otizmli kişiler, otizmi olmayanları "nörotipik" olarak niteler (Williams, 1992). Otizmlilerle çalışan birçok kişi de onları "özürlü" ya da "engelli" diye nitelemekten ziyade "farklı" olarak belirler.

Otizmli çocukla karşılaşan birinin gözlemlediği ya da hissettiği en çarpıcı özellik, karşılıklılık içeren iletişimin ve insanın çoğu kez kedi ve köpek gibi evcil hayvanlarla bile kurduğu türden bir zihinsel temasın kopuk ya da neredeyse hiç olmayışıdır. Zaten karşılıklı anlamlı ve iletişimsel bilgi içeren bir göz temasının yokluğu, çoğu kez ilk fark edilen belirtilerdendir. İnsanlara, duygularına ve insan ilişkilerine, diğer insanların gereksinimlerine karşı kayıtsızdır; ötekilerine eşya gibi davranır ya da onlar karşısında uygunsuz kaygı ve korku yaşar. Duyguları ulaşılmazdır. Gerçek bir iletişim gereksinimi yoktur. Biyolojik gereksinimleri doğrultusunda ve çoğu kez ağlayarak ya da bir başkasının elinden tutup çekerek ifade eder. Bu davranışlar çocuğun konuşmaya başlamasından önce bellidir. Bu bulgular, daha hafif olgularda belli belirsiz ya da sosyal iletişimde uygunsuzluk şeklinde fark edilir. Şiddeti ne olursa olsun otizmin erken tanısı, birçok sorunun düzelmesi açısından önem taşır. Ancak çok küçük çocuklarda otizme özgü belirtilerin ne olduğu konusunda veriler yok denecek kadar azdır.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Nöroloji Bilim Dalı

olgularda daha geç yaşlarda dil gelişimi izlenmiştir. Yardımcı iletişim araçları (örneğin tablet bilgisayar) ya da okumayı öğrenme bu açıdan faydalı olabilir. Bazı olgularda da anlama yetileri gelişse de ifade yönünden çok geri kaldıkları görülmektedir. Bu da dil profili açısından bir hayli farklı alt grupların olduğunu göstermektedir. Bazı atipik otizm olguları zamanla oldukça düzelerek yaşıtları ile aynı eğitim sürecine girerler. Ancak bunların bir kısmı öğrenme güçlüğü olarak ya da dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğuna dönüşebilirler (Fein vd., 2005). Ağır olan olgular sürekli bakıma gereksinim duyarlar. Yapılan bir çalışmada olgular uzun süre izlenmiş ve 19-31 yaş arasında %23 iyi-çok iyi, %31 orta, %46 kötü seyir izlenmiştir. Bunların %17'sinin işi olup %50'sinde yarı zamanlıdır. Bu olguların %58'i ilaç kullanıyor ama %79'unda genel sağlığı iyidir (**E**aves & Ho, 2008). Özellikle Asperger sendromu tanısı alanlarda depresyon, panik atak gibi sıkça eşlik eden psikiyatrik sorunlara ve intihar riskine dikkat etmek gerekir.

Kaynaklar

Allman JM, Watson KK, Tetreault NA, Hakeem AY. Intuition and autism: a possible role for Von Economo neurons. Trends Cogn Sci 2005; 9: 367-73.

American Psychiatric Association. DSM-V Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Washington, DC: APA; 2013.

Aylward EH, Minshew NJ, Field K, Sparks BF, Singh N. Effects of age on brain volume and head circumference in autism. Neurology 2002; 59: 175-83.

Bachevalier J, Málková L, Mishkin M. Effects of selective neonatal temporal lobe lesions on socioemotional behavior in infant rhesus monkeys (Macaca mulatta). Behav Neurosci 2001;115: 545-59.

Bailey A, Le Couteur A, Gottesman I,et al. Autism as a strongly genetic disorder: evidence from a British twin study. Psychol Med 1995; 25: 63–77.

Bailey A, Luthert P, Dean A,et al. A clinicopathological study of autism. Brain 1998; 121: 889-905

Barnea-Goraly N, Kwon H, Menon V, Eliez S, Lotspeich L, Reiss AL.White matter structure in autism: preliminary evidence from diffusion tensor imaging. Biol Psychiatry 2004; 55: 323-6.

Baron-Cohen S,Scott FJ,Allison C,Williams J, Bolton P, Matthews FE and Brayne C. Prevalence of autism-spectrum conditions:UK school-based population study

The British Journal of Psychiatry (2009);194, 500–509.

Bauman ML, Kemper TL. The neurobiology of autism. Baltimore MD, Johns Hopkins University Press, 1994: 119-45.

Blank M. The Reading Remedy, Wiley, Hoboken, NJ, 2006

Buxhoeveden DP, Casanova MF. The minicolumn hypothesis in neuroscience. Brain 2002; 125: 935-51.

Casanova MF. Neuropathological and genetic findings in autism: the significance of a putative minicolumnopathy. Neuroscientist 2006; 12: 435–41.

Casanova MF, van Kooten IAJ, Switala AE,et al. Minicolumnar abnormalities in autism. Acta Neuropathol 2006; 112: 287–303.

Castelli F, Frith C, Happe F, Frith U. Autism, Asperger syndrome and brain mechanisms for the attribution of mental states to animated shapes. Brain 2002; 125: 1839-49.

Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2014) Surveillance Summaries. Prevalence of autism spectrum disorders –Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network.

Chess, S. (1977). Follow-up report on autism in congenital rubella. Journal of Autism and Childhood Schizophrenia,7, 69–81.

Christensen J, Grønborg TK, Sørensen MJ, Schendel D, Parner ET, Pedersen LH, et al. Prenatal valproate exposure and risk of autism spectrum disorders and childhood autism. *JAMA*. Apr 24 2013;309(16):1696-703.

Coleman G. The Neurology of autism. Oxford : Oxford University, 2005: 40-75.

Comi AM, Zimmerman AW, Frye VH, Law PA, Peeden JN. Familial clustering of autoimmune disorders and evaluation of medical risk factors in autism. J Child Neurol 1999; 14: 388-94.

Cook EH Jr. Genetics of autism. Child Adolesc Psychiatr Clin N Am 2001; 10: 333-50.

Courchesne E, Pierce K. Brain overgrowth in autism during a critical time in development: implications for frontal pyramidal neuron and interneuron development and connectivity. Int J Dev Neurosci 2005; 23: 153-70.

Courchesne E, Townsend J, Saitoh O. The brain in infantile autism: posterior fossa structures are abnormal. Neurology 1994; 44: 214–23.

Croen LA, Grether JK, Yoshida CK, Odouli R, Hendrick V. Antidepressant use during pregnancy and childhood autism spectrum disorders. *Arch Gen Psychiatry*. Nov 2011;68(11):1104-12.

Curran LK, Newschaffer CJ, Lee LC, Crawford SO, Johnston MV, Zimmerman AW. Behaviors Associated With Fever in Children With Autism Spectrum Disorders. Pediatrics 2007; 120; 1386-92.

Daenen EW, Wolterink G, Gerrits MA, Van Ree JM. Amygdala or ventral hippocampal lesions at two early stages of life differentially affect open field behaviour later in life; an animal model of neurodevelopmental psychopathological disorders. Behav Brain Res 2002; 131: 67-78.

Davidovicz HM. Autistic Spectrum Disorders. In: Frank Y ed (s). Pediatric Behavioral Neurology. Boca Raton: CRC Press, 1996: 73-87.

Eaves LC, Ho HH. Young Adult Outcome of Autism Spectrum Disorders. J Autism Dev Disord 2008; 38: 739-47.

Ecker C, Spooren W, Murphy D. Developing new pharmacotherapies for autism. J Intern Med. 2013 Oct;274(4):308-20.

Emery NJ. The eyes have it: the neuroethology, function and evolution of social gaze. Neurosci Biobehav Rev 2000; 24: 581-604.

Fatemi SH, Halt AR, Realmuto G,et al. Purkinje cell size is reduced in cerebellum of patients with autism. Cell Mol Neurobiol 2002; 22: 171-5.

Fein D, Dixon P, Paul J, Levin H. Brief Report: Pervasive Developmental Disorder Can Evolve into ADHD: Case Illustrations. J Autism Dev Disord 2005; 35, 525-34.

Fisch GS. Is autism associated with the fragile X syndrome? Am J Med Genet 1992; 43: 47-55.

Smalley SL, Collins F. Genetic, prenatal and immunologic factors. J Autism Dev Disord 1996; 26: 195-9.

Fombonne E. Epidemiological surveys of autism and other pervasive developmental disorders: An update. J Autism Dev Disord 2003; 33, 365–82.

Fombonne E. The prevalence of autism. JAMA 2003; 289: 87–9.

Francis A, Msall M, Obringer E, Kelley K. Children with autism spectrum disorder and epilepsy. Pediatr Ann. 2013 Dec;42(12):255-60.

Frith U, Frith C. The biological basis of social interaction. American Psychological Society 2001; 151-155.

Gallese V, Goldman A. Mirror neurons and the simulation theory of mind reading. Trends Cogn Sci 1998; 2: 493-501.

Gillberg, C, Coleman M. The biology of the autistic syndromes. 2nd ed. London: Mac Keith Press, 1992: 76.

Griffith EM, Pennington BF,Wehner EA, Rogers SJ. Executive Functions in Young Children with Autism. Child Dev 1999; 70: 817-32.

Hallmayer J, Glasson EJ, Bower C, Petterson B,et al. On the twin risk in autism. Am J Hum Genet 2002; 71: 941–6.

Hambly C, Fombonne E. The impact of bilingual environments on language development in children with autism spectrum disorders. J Autism Dev Disord. 2012 Jul;42(7):1342-52..

Hashimoto T, Tayama M, Murakawa K,et al. Development of the brainstem and cerebellum in autistic patients. J Autism Dev Disord 1995; 25: 1-18.

Herbert MR, Ziegler DA, Deutsch CK,et al. Dissociations of cerebral cortex, subcortical and cerebral white matter volumes in autistic boys. Brain 2003; 126: 1182-92.

Herbert MR, Ziegler DA, Makris N,et al. Localization of white matter volume increase in autism and developmental language disorder. Ann Neurol 2004; 55: 530-40.

Jorde LB, Hasstedt SJ, Ritvo ER, Mason-Brothers A, Freeman BJ, Pingree C, et al. Complex segregation analysis of autism. *Am J Hum Genet*. Nov 1991;49(5):932-8.

Kanner L. Autistic disturbances as affective contact. Nerv Child 1943;2: 217-50.

Kemper TL, Bauman M. Neuropathology of infantile autism. J Neuropathol Exp Neurol 1998; 57: 645-52.

Kim YS, Leventhal BL, Koh YJ, Fombonne E, Laska E, Lim EC, et al. Prevalence of autism spectrum disorders in a total population sample. *Am J Psychiatry*. Sep 2011;168(9):904-12.

Korkmaz B, Njiokiktijien C, Verschoor A. Children's social relatedness. An embodied brain. Process.A clinical view of typical development and disorders. Amsterdam, Suyi Publications, 2014.

Korkmaz B. Pediatrik davranış nörolojisi. İ.Ü. yayınları yayın no:4267 Cerrahpaşa Tıp fakültesi yayın no:230, İstanbul 2000.

Korkmaz B. Yağmur Çocuklar. Doğan Kitap, 2000.

Korkmaz B. Asperger Sendromu . Adam Yayınları,2003

Korkmaz B. Beyin ve Dil .Yüce Yayıncılık, 2005.

Korvatska E, Van de Water J, Anders TF, Gershwin ME. Genetic and immunologic considerations in autism. Neurobiol Dis 2002; 9: 107-25.

Larsson HJ, Eaton WW, Madsen KM, Vestergaard M, Olesen AV, Agerbo E, et al. Risk factors for autism: perinatal factors, parental psychiatric history, and socioeconomic status. *Am J Epidemiol*. May 15 2005;161(10):916-25; discussion 926-8.

LeDoux J. The amygdala. Curr Biol 2007; 17: 868-74.

Leinhart JE, Piven J, Coon H,Folstein SE. Macrocephaly in children and adults with autism. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 1997; 36: 282-90.

Licinio J, Alvarado I, Wong ML. Autoimmunity in autism. Mol Psychiatry 2002; 7: 329.

Minshew NJ, Rattan AI. The clinical syndrome of autism. In: Segalowitz SJ, Rapin I ed (s). Handbook of Neuropsychology. Amsterdam: Elsevier, 1992: 401-43.

Nimchinsky EA, Gilissen E, Allman JM, Perl DP, Erwin JM, Hof PR. A neuronal morphologic type unique to humans and great apes. Proc Natl Acad Sci U S A 1999; 96: 5268-73.

Oliveira G, Diogo L, Grazina M, Garcia P, Ataíde A, Marques C, et al. Mitochondrial dysfunction in autism spectrum disorders: a population-based study. *Dev Med Child Neurol*. Mar 2005;47(3):185-9

Ozonoff S, Young GS, Carter A, Messinger D, Yirmiya N, Zwaigenbaum L, Bryson S, Carver LJ, Constantino JN, Dobkins K, Hutman T, Iverson JM, Landa R, Rogers SJ, Sigman M, Stone WL.Recurrence risk for autism spectrum disorders: a Baby Siblings Research Consortium study. Pediatrics. 2011 Sep;128(3):e488-95.

Pinto D, Pagnamenta AT, Klei L, Anney R et al. Functional impact of global rare copy number variation in autism spectrum disorders. Nature. 2010 Jul 15;466(7304):368-72.

Piven J, Palmer P. Psychiatric disorder and the broad autism phenotype: evidence from a family study of multiple incidence autism families. Am J Psychiatry 1999; 156: 557-67.

Rapin I. Autistic children: diagnosis and clinical features. Pediatrics 1991; 87: 751-60.

Rapin I & Dunn M (2002) Update on the language disorders of individuals on the autistic spectrum. Brain Dev 25:166–72

Reichenberg A, Gross R, Weiser M,et al. Advancing paternal age and autism. Arch Gen Psychiatry 2006; 63: 1026-32.

Risch N, Spiker D, Lotspeich L,et al. A genomic screen of autism: evidence for a multilocus etiology. Am J Hum Genet 1999; 65: 493–507.

Rizzolatti G, Fogassi L, Gallese, V. 'Mirrors in the Mind', Scientific American 2006; 295 (5): 54–61.

Roberts EM, English PB, Grether JK, Windham GC, Somberg L, Wolff C. Maternal residence near agricultural pesticide applications and autism spectrum disorders among children in the California Central Valley. *Environ Health Perspect*. Oct 2007;115(10):1482-9.

Rodier PM, Ingram JL, Tisdale B, Croog VJ. Linking etiologies in humans and animal models:studies of autism. Reprod Toxicol 1997; 11: 417-22.

Román GC, Ghassabian A, Bongers-Schokking JJ, Jaddoe VW, Hofman A, de Rijke YB, et al. Association of gestational maternal hypothyroxinemia and increased autism risk. *Ann Neurol*. Aug 13 2013;[

Rutter,M., **Bailey**,A., **Bolton**,P. & **Le Couteur**,A.**Autism** and **known medical conditions**: **myth** and **substance**. J Child Psychol. Psychiatry 35, 311-322 (1994).

Saitoh O, Karns CM, Courchesne E. Development of the hippocampal formation from 2 to 42 years: MRI evidence of smaller area dentata in autism. Brain 2001; 124: 1317-24.

Samson K. CDC-backed study suggests possible link between autistic disorders, maternal perticide exposure in California. *Neurology Today*. September 2007;7:7.

Schaefer GB, Lutz RE. Diagnostic yield in the clinical genetic evaluation of autism spectrum disorders. *Genet Med*. Sep 2006;8(9):549-56

Schmahmann JD, Sherman JC. The cerebellar cognitive affective syndrome. Brain 1998; 121: 561-79.

Schumann CM, Hamstra J, Goodlin-Jones BL, Lotspeich LJ, Kwon H, Buonocore MH, Lammers CR, Reiss AL, Amaral DG. The amygdala is enlarged in children but not adolescents with autism; the hippocampus is enlarged at all ages. J Neurosci 2004; 24:6392–401.

Simms ML, Kemper TL, Timbie CM, Bauman ML, Blatt GJ. The anterior cingulate cortex in autism: heterogeneity of qualitative and quantitative cytoarchitectonic features suggests possible subgroups. Acta Neuropathol 2009; 118: 673-84.

Skjeldal OH, Spanheim E, Ganes T, Jellum E, Bakke S. Childhood autism: the need for physical investigation. Brain Dev 1998; 20: 227-33.

Smalley SL. Autism and Tuberous Sclerosis. J Autism Dev Disord 1998; 28: 407-15.

Stone WL, Hoffman EL, Lewis SE, Ousley OY. Early recognition of autism. Parental reports vs clinical observation. Arch Pediatr Adolesc Med 1994; 148:174-9.

Taylor, B., Miller, E., Farrington, C., Petropoulos, M., Favot-Mayaud, I., Li, J., & Waight, P. A. (1999). Autism and measles, mumps, and rubella vaccine: no epidemiological evidence for a causal association. *Lancet*, *353*(9169), 2026-20.

Taylor, B., Lingam, R., Simmons, A., Stowe, J., Miller, E., Andrews, N. Autism and MMR vaccination in North London: no causal relationship. 2002. Molecular Psychiatry. 7 Suppl2:S7-8.

Tuchman RF, Rapin I. Regression in pervasive developmental disorders: seizures and epileptiform electroencephalogram correlates. Pediatrics 1997; 99: 560-6.

Tzourio-Mazoyer N, De Schonen S, Crivello F, Reutter B, Aujard Y, Mazoyer B. Neural correlates of woman face processing by 2-month-old infants. Neuroimage 2002; 15: 454-61.

Valicenti-McDermott M, Tarshis N, Schouls M, Galdston M, Hottinger K, Seijo R, Shulman L, Shinnar S. Language differences between monolingual English and bilingual English-Spanish young children with autism spectrum disorders. J Child Neurol. 2013 Jul;28(7):945-8.

Volkmar FR. Brief report: diagnostic issues in autism: results of the DSM-IV field trial. J Autism Dev Disord 1996; 26: 155-7.

Williams D. Nobody nowhere: The extraordinary autobiography of an autistic girl. Times Book. 1992.

World Health Organization (WHO) (1993) The ICD-10 classification on mental and behavioural disorders: clinical descriptions and diagnostic guidelines 1992; diagnostic criteria for research 1993. Geneva: WHO

ÖĞRENME BOZUKLUĞU VE ÖZEL EĞİTİM

Ümran Korkmazlar*

Giriş

Öğrenme kısaca bilginin kazanılması diye tanımlanırsa, bireyin bilgi kazanırken güçlüğe uğramasıyla ortaya çıkan sorunlara da öğrenme güçlükleri denilebilir. Öğrenme güçlükleri **bireyden** ve/veya **çevreden** kaynaklanabilir (Kephart 1971; Lerner 1993a; Silver, 1989). Öğrenme sorunlarının ve okul başarısızlıklarının bireyden kaynaklanan nedenleri arasında zihinsel özürler, gelişimsel bozukluklar, duyusal özürler, duygusal sorunlar, kronik hastalıklar, nörolojik hastalıklar, ortopedik özürler, dikkat eksikliği, hiperaktivite, öğrenme bozukluğu sayılabilir. Çevreden kaynaklanan nedenler ise aile içi çatışmalar, hatalı anne-baba tutumları, yaşam olayları (okul değiştirme, kardeş doğumu, vb.), sosyokültürel yetersizlikler, ekonomik dezavantaj, travma sonrası stres bozukluğu, okul-öğretmenden kaynaklanan sorunlar, eğitim programından doğan güçlüklerdir (Korkmazlar 1999, s. 285). Basit öğrenme sorunları, öğretmen ya da anne-baba farkına varmadan düzelebilir. Örneğin, yavaş yazan bir çocuğa ödevini tamamlaması için on dakika ek süre verilmesi sorunu halledebilir. Bu bölümde öğrenme bozukluğundan (learning disorder) kaynaklanan öğrenme sorunları ele alınacaktır.

Tarihçe

İlk öğrenme bozukluğu vakası, 1896 yılında İngiliz hekim Morgan tarafından "konjenital kelime körlüğü" tanısıyla yayınlanmıştır. Morgan, 14 yaşındaki Percy'nin yaşıtları kadar sağlıklı olduğu hâlde hiçbir sözcüğü doğru okuyama-

* Prof. Dr., İstanbul Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Emekli Öğretim Üyesi, Fide Danışmanlık Merkezi Kurucusu ve Yöneticisi

Kaynaklar

Alberman, E. (1973). Annotations. The Early Prediction of Learning Disorders, *Dev. Med . Child Neurol. 15,* 202-205.

Arnold, L. E. (1990). Learning Disorders. In B. Garfinkel, G. Carlson, E. Weller (Eds.) *Psychiatric Disorders in Children and Adolescents (*pp. 237-256). WB Saunders com., Harcourt Brace, Jovanovich Inc. USA.

Bakker, D. J., Van Leeuwen, H. M., Spyer, G. (1987). Neuro-psychological Aspects of Dyslexia. *Child. Health Dev., vol.5,* pp. 30-39.

Barklay, L. K., & Barklay, J. R. (1988). PACE. A computer - Based Instrument for Assessing and Developing Learning Skills. Metri Tech, Inc. İllinois.

Brown, C. D., & Papagno, N. I. (1991). Structured Group Therapy for Learning and Behaviorally Disabled Children and Adolescents. *J. Child and Adoles. Group Therapy, Vol. 1, No.1,* 43-57.

Brumback, R. A., & Weinberg, W. A. (1990). Pediatric Behavioral Neurology: An update on the Neurologic Aspects of Depression, Hyperactivity and Learning Disabilities. *Neurologic Clinics. Vol 8 (3)* 677-703.

Clark, D. B. (1990). *Dyslexia: Theory and Practice of Remedial Instruction*. York Press, Inc. Maryland 2nd ed.

Clements, S. D. (1973). Minimal Brain Dysfunction in Children. In S. G. Sapir, & A.C. Nitzburg (Eds.), *Children with Learning Problems* (pp: 159-172). Brunner/Mazel Pub. NY.

Davis, R. D. (1996). *The Gift of Dyslexia.* Souvenir Press Ltd. London.

DSM III (1980). *Diagnostic and Statistical Manual of mental disorders*. 3rd ed. APA, Washington.

DSM III-R (1987). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. APA, Washington, USA.

DSM IV (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of 4th ed*. APA, Washington.

DSM V (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of 5th ed*. APA, Arlington.

Faas, L.A. (1976). *Learning Disabilities. A Competency Based Approach.* Houghton Mifflin Com., Boston.

Farnham-Diggory, S. (1984). *Learning Disabilities*. Fontana/Open Books Pub., Great Britain, Third edition.

Frostig, M. (1972). Visual Perception, Integrative Functions and Academic Learning. *J.of Learning Disab., 5(1):* 5-19

Gaddes, W. H. (1985). *Learning Disabilities and Brain Function. A Neuropsychological Approach.*2nd Ed. Springer Verlag, New York.

Gallagher, J.,& Kirk, S. (1989). *Educating exceptional children.* 6th ed. Houghton Mifflin com. Boston.

Gang, F. (1983). *Teaching Developmentally*. Academic Therapy Pub., California.

Gearheart, B. (1986). *Learning Disabilities. Educational strategies.* 4th ed. Merrill Pub. Com. Ohio.

Green, R.J. (1990). Family Communication and Children's Learning Disabilities: Evidence for Cole's theory. *J of L. Disabilities. 23(3):* 145-148.

Hagin, R.A. (1997). Psychological Problems that present as academic difficulties. *Child and Adoles. Psychiatric Clinics of N. America.Vol.6, No:3*;473-488.

Hammill, D. (1990). On defining learning disabilities: An Emerging Consensus. *J of Learning Disabilities, Vol 23 (2),* pp.74 – 83.

Johnson, D.J. (1975). Clinical Teaching of Children with Learning Disabilities. In S.A. Kirk, & J.M. McCarthy (Eds.). *Learning Disabilities (pp.*199-210). Houghton Mifflin Com. Boston.

Jones, B.H. (1991, Jan.). Diagnosing the Dyslexic Child. *Networker,* pp. 67-69.

Kephart, N.C. (1971). *The Slow learner in the classroom*. Charles E. Merrill Pub. Com. Ohio.

Khalsa, S.S. (1996). *Group Exercises For Enhancing Social Skills and Self-Esteem*. Professional Resource Press, Florida.

Kirk, S.A. (1975). Behavioral Diagnosis and Remediation of Learning Disabilities, In S.A. Kirk, &J. Mc Carthy (Eds.) *Learning Disabilities.* Houghton Mifflin Com.,Boston.

Korkmazlar, Ü. (1992). 6-11 yaş İlkokul çocuklarında özel öğrenme bozukluğu ve tanı yöntemleri .İ.Ü.Sağlık Bil. Ens. doktora tezi.

Korkmazlar, Ü. (1997). Öğrenme *Bozuklukları (Disleksi): Anababalara ve Öğretmenlere Rehber.* Davranış Bilimleri Ens. Çocuk Bölümü, No.1, İstanbul.

Korkmazlar, Ü. (1999). Özel Öğrenme Bozukluğu (Öğrenme Güçlükleri). İçinde A. Ekşi (Ed) *Ben Hasta Değilim* (s:285-299) Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.

Korkmazlar, Ü. (2001). Dikkat Eksikliği, Hiperaktivite ve Özel Öğrenme Bozukluğuna Psiko-Pedagojik Yaklaşım. İçinde A. Aysev (Ed.) *Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozuklığı ve Özgül Öğrenme Güçlüğü,.*Ankara Üniversitesi Yayını.

Korkmazlar, Ü., Hopcan, S., Polat, E. (2014). Özel Öğrenme Güçlüğünde Yardımcı Teknolojinin Yeri. Erpa congress, sözel bildiri 04-06.06.2014, İstanbul.

Kozloff, M.A. (1974). *Educating Children with Learning and Behavior Problems*. John Wiley and sons, NY.

Lerner, J. W. (1993a). *Learning disabilities: Theories, diagnosis, teaching strategies*. 6th ed. Houghton Mifflin Com. Boston.

Lerner, J.W. (1993 b). Educational Intervention and Therapy. *Child and Adoles. Psychiatric Clinics of N. Am. Vol. 2, N. 2,* pp: 309-322.

Mauser, A.J. (1981). *Assessing the Learning Disabled: Selected Instruments*. Academic Therapy Pub., California, pp:60-68.

Millichap, J.G. (1977). *Learning Disabilities and Related Disorders. Facts and Current Issues.* Year Book Medical Pub. Inc, USA.

Morgan, W.P. (1896, Nov.). A case of congenital word blindness. *The British Medical Jr.* 7.1.

Myers, P.I., & Hammill, D. (1976). *Methods for Learning Disorders*, John Wiley and sons, Inc. New York 2nd.ed.

Ostrander, R.,& Silver, L.B. (1993). Psychological Interventions and Therapies for Children and Adolescents with Learning Disabilities. *Child and Adoles.*

Razon, N. (1976). *Özel bir Okuma Bozukluğu (Disleksi)* İ.Ü.Ed.Fak.Yay.No.2031.

Richardson, S.O. (1975). Learning Disabilities: An Introduction. In S.A. Kirk,& J.M.

Learning Disabilities.

Rumsey, J.M. (1992, August 19). The Biology of Developmental Dyslexia. *JAMA, ,vol. 268 No.7,*912-915.

Sandford, J.A., & Browne, R.J. (1988). *Captain's Log: Cognitive Training System*. Brain Train, Inc. Richmond.

Savage, J.F. (1985). *Dyslexia: Understanding Reading Problems* 2nd. Ed. Julian Messner Pub. NY.

Senf, G.M. (1973). Learning Disabilities. *The Pediatric Clinics of N Am. 20(3)* : 607-640.

Sexson, S.B.,& Dingle, A.D. (1997). Medical problems that might present with academic difficulties. *Child and Adoles. Psychiatric Clinics of N. Am. Vol. 6, No 3;* 509-522.

Shepherd, M.J., &Uhry, J.K. (1993). Reading Diorder. *Child and Adolesc. Psychiatric Clinics of N. Am., Vol 2, N.2,*193-208.

Silver, L.B. (1988) .*The Misunderstood Child. A Guide for Parents of Learning Disabled Children.* Mc Graw- Hill Book Com. USA.

Silver, L.B. (1989). Learning Disabilities..*J,Am.Acad.Child.Adolesc.Psychiatry 28,3:*309-313.

Silver, L.B. (1993). Introduction and Overview to the Clinical Concepts of Learning Disabilities. *Child and Adoles. Psychiatric Clinics of N.Am. Vol. 2, N. 2, pp.* 181-192.

Silver, L.B. (1997). The Clinical Assessment of Children and Adolescents Having Difficulty with Academic Performance. *Child and Adolesc. Psychiatric Clinics of North America,Vol.6 No.3,*465-472.

Tansey, M.A. (1991). WISC – R Changes Following Treatment of Learning Disabilities via EEG biofeedback Training. *Australian J of Psychology vol 43,* 147 –153.

Tansley, P.,& Panckhurst, J. (1985). *Children with Specific learning Difficulties. A Critical Review off Research.* Nfer – Nelson Pub. Great Britain.

Tarnopol, L.,&Tarnopol, M. (1976). *Reading and learning problems word wide*. University Park Press, Baltimore.

Thompson, S. (1996). *Nonverbal Learning Disorders*. Winter Gram, Calif.

Valett, R.E .(1974). *The Remediation of Learning Disabilities.* Second ed. Stoelting Co. Chicago.

Vellutino, F.R. (1987). Dyslexia. *Scientific American, 256 (3),* 34-42.

Vernon, A. (1989). *Thinking, Feeling, Behaving. An Emotional Education Curriculum for children.* Research Press, USA.

Walzer, S.,& Ricmond, J.B. (1973). The Epidemiology of Learning Disorders. *The Pediatric clinics of N Am.20(3):*549-566.

DOWN SENDROMLU (MONGOLOİD) ÇOCUKLARIN GELİŞİMLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Müge Yukay Yüksel*

İlk kez 1866 yılında Dr. John Langdon Down tarafından tanımlanmış olan ve "Mongolizm" olarak bilinen hastalığın bilimsel adı Down Sendromu'dur. 1959 yılında Jerome Lejeune ve birlikte çalışan arkadaşları ilk defa Down Sendrom'luların hücre kültürlerini yaparak hücrelerinde bir ufak kromozom fazlalığını bulmuşlardır. Bu bulgular diğer araştırmacılar tarafından da doğrulanmıştır. 1964 yılından bu yana Down Sendromunun yani, Mongolizmin insan hücrelerindeki kromozomal bozukluklar sonucu olduğu kabul edilmektedir (Çağlar, 1979). Down Sendromu, genetik sebeplerden dolayı en sık görülen zihinsel özüre yol açan bozukluktur (Memo, 1997; Tekin-İftar, 2009).

Down Sendromu'nun nedeni kesin olarak bilinmemesine rağmen, öncelikle annenin 9 aylık hamilelik süresince hiçbir şeyin "yanlış gitmediği" açıklaması önemlidir. Down Sendromu'na neden olan olay, hamileliğin başlamasından önce ya da hamileliğin henüz başladığı dönemde oluşmuştur. Hastaların %95 gibi büyük çoğunluğunda hastalık, anne ve babanın üreme hücrelerindeki bölünme hatası sonucu oluşan bir kromozom fazlalığından ortaya çıkar ve bu durum kalıtsal değildir. Kalıtsal olan nadir durumlarda ise, anne veya babada bir kromozom hatası söz konusu olduğundan, ailede birden fazla çocukta Down Sendromu ortaya çıkabilir (Çetingöz, 1990).

Sağlıklı insanların hücrelerinde 23 çift kromozom bulunmaktadır. Bilindiği gibi bunlar insanın çeşitli özelliklerini belirleyen genleri taşımaktadır. Vücudumuzdaki her hücrede 46 kromozom vardır. Ancak bazen kromozom yapılarında bazı bozukluklar görülebilmektedir. 23 çift kromozomun yarısı annenin cinsiyet hücresi yumurtadan (ovum), yarısı babanın cinsiyet hücresi spermden gelir. Normal şartlarda yumurta ve sperm birleştiği zaman, toplam 46 kromozomun bulunduğu bir hücre meydana gelecektir. Bu döllenmiş hücre (zigot), gelişecek bebeğin

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

süreci içindeki öneminin ve anne-babanın çocuğun eğitimine katılımının çocuğun gelişimi üzerindeki olumlu etkilerinin birçok araştırma sonucunda vurgulanması (Topping, 1986; Yanok ve Derubertis, 1989), engelli çocukların eğitiminde de anne-baba katılımının gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Anne-babaların çocuklarının eğitimine eğitici / öğretici olarak katılmaları; anne, baba, engelli çocuk ve diğer kardeşler açısından çok yararlı olmaktadır (Baker, 1987; Akkök, 1984; Leyser, 1988; Cone ve ark.1985). Engelli çocuk birçok beceriyi anne-baba katılımıyla daha hızlı kazanmakta, farklı ortamlara genelleyebilmekte, böylece kazanılan beceriler daha kalıcı olmaktadır. Anne-babalar ise çocuklarının gelişimine katkıda bulundukları için duygusal olarak rahatlamakta, kendilerini daha yeterli hissetmekte ve buna bağlı olarak engelli çocuklarına karşı daha olumlu duygular geliştirmektedirler. Ayrıca anne-babanın ve diğer aile bireylerinin çeşitli problemlerle baş etme becerileri ile anne-baba ve kardeşlerin birbirleriyle ilişkileri olumlu yönde gelişmektedir (Sucuoğlu ve ark., 1993).

Özel eğitim kurumuna başlamasıyla beraber, çocukta gözle görülür bir değişiklik olur. Bu esnada anne ve babanın da eğitmenle beraber çocuğun eğitiminde yer alması, çocuğun gelişimine olumlu yönde etkide bulunur (Weiner, 1982). Down sendromlu her çocuk kendine özgü olduğundan, kusursuz bir eğitim ya da öğretme programı öngörmek mümkün olmayabilir. Ancak evde, anne ve babanın herhangi bir programla etkin bir şekilde çalışabilmesi için pek çok genel stratejilerden bahsetmek mümkün olabilir. Mesela anne-babanın, çocuklarıyla ilgilenirken olabildiğince tutarlı olması, doğru tanımlanmış beklentiler belirlemesi, ulaşılması hedeflenen görevleri küçük basamaklara bölmesi, sık tekrar yapması, sabırlı ve ısrarcı olması, pozitif bir yaklaşım içinde olması, hatırlatıcı ya da ipuçları kullanması etkili olabilir.

Kaynaklar

Akçamete, G. & Kargın,T. (1996). İşitme engelli çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*. Vol: 2 (2), 7-24.

Akkök, F. (1984). Davranışsal yaklaşıma dayalı aile rehberliğinin öğretilebilir çocukların öz bakım becerilerinin gelişimine etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Antalova, J. (1980). The mental and social development of mongoloid children. *Psychological Abstracts***.** Vol. 13, 291-299.

Bilir, Ş. (1986). *Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri.* Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Ankara.

Brinkworth, R. (1974). *Care and Training for The Pre-School Child With Down's Syndrome.* Down's Children Association (DCA). 2nd Ed, Birmingham.

Cunningham, C. (1997). *Down's Syndrome: An Introduction For Parents.* Canada: Souvenir Press (E&A).

Çağlar, D. (1979). *Geri Zekalı Çocuklar ve Eğitimi.* Genişletilmiş 2. Basım Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınaları.

Çetingöz, S. (1990). Down sendromlu çocukların sosyal gelişimi, aile yapısı ve annebaba tutumu. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü.

Diamond, L. (2013). Down sendromlu bebeğinize öğretmek. *Down Sendromlu Bebekler. Aileler ve Uzmnalar İçin İlk Rehber* içinde (s:179-219) Karen Stray-Gundersen (Ed.) İstanbul: Down Sendromu Derneği İktisadi İşletmesi.

Eripek, S. (1996). *Zihinsel Engelli Çocuklar.* 2. Basım, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Günayer Şenel, H. (1995).Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi.* Vol: 2, (1), 33-39.

Hallahan, D, P. & Kauffman, J. M. (1994). *Exceptional children: An ıntroduction to special education.* 6th Edition, Massachussets: Simon&Schuster.

Hanson, M. J. (1981). *Teaching Your Down's Syndrome Infant: A Guide For Parents.* 3rd Printing, Baltimore University Park Press..

Kidd, L. (1992). Cardiorespiratory problems in children with down syndrome. *Down Syndrome: Advances in medical care.* Ira T. Lott, Ernest E. McCoy (Ed.) 2nd Printing, Wiley-Liss, Inc., California

Kozma, C. (2013). Down Sendromu nedir? *Down Sendromlu Bebekler. Aileler ve Uzmnalar İçin İlk Rehber* içinde (s:1-36) Karen Stray-Gundersen (Ed.) İstanbul: Down Sendromu Derneği İktisadi İşletmesi.

Kozma, C. (2013). Tubbi kaygılar ve tedaviler. *Down Sendromlu Bebekler. Aileler ve Uzmnalar İçin İlk Rehber* içinde (s:63-94) Karen Stray-Gundersen (Ed.) İstanbul: Down Sendromu Derneği İktisadi İşletmesi.

Kumin, L. (1994). *Communication skills in children with Down Syndrome: A guide for parents.* Woodbine House, Rockville.

Lauteslager, P.E.M. (2013). *Down Sendromlu Çocuklarda Motor Gelişimi ve Müdahalesi.* (Çev. Bala Toprak). İstanbul: Down Sendromu Derneği İktisadi İşletmesi.

Memo, L. & Saia, O. S. (1997). Down syndrome and the neonatologist**.** *6th World Congress On Down's Syndrome. Scientific Programme Abstracts-Posters*, Madrid.

Pueschel, S.M. (1990a). Couse of Down syndrome in *A Parents Guide To Down Syndrome: Toward A Brighter Future.* The Maple Press Company, Pennysylvania.

Pueschel, S.M. (1990b). Physical characteristicsof the child in *A Parents Guide To Down Syndrome: Toward A Brighter Future.* The Maple Press Company, Pennysylvania.

Ratekin, C. (1993). Temperament in children wıth Down Syndrome. *Society for research in child development***.** New Orleans, L. A

Sucuoğlu, B., Küçüker, S. & Kanık, N. (1993). Özel eğitimde anne-baba eğitimi programları (Örnek Çalışma). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* Vol. 25 (2).

Tekin-İftar, E. (2009). Down sendromu. S. Batu (Ed.), *0-6 Yaş arası Down sendromlu çocuklar ve gelişimleri* (s. 9-39). Ankara: Kök Yayıncılık.

Weiner, I, B. (1982). *Child and adolescent psychopathology*. John Wiley & Sons, California.

SPASTİK ÇOCUKLARIN (CEREBRAL PALSY - C.P.) ÖZELLİKLERİ VE GELİŞİMİ

Levent Yaycı*

Cerebral Palsy, immatür beynin, değişik etkenlerle zarar görmesi sonucu oluşan, statik, ilerleyici olmayan lezyonlara bağlı, değişken hareket ve postür bozuklukları olarak tanımlanabilir (Brett, 1997; Taft, 1995; Wiklund ve ark., 1990).

American Academy For Cerebral Palsy and Developmental Medicine, C.P.'yi, travmatik veya ateşli bir hastalığın beyinde yarattığı tahribata bağlı olarak beynin gelişememesi nedeniyle duruşta ve hareketteki bozukluk olarak tanımlamaktadır (Schlickhorn, 1983). Ayrıca C.P. doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası bir lezyon sonucu ortaya çıkan, ilerleyici nitelikte olmayan nöromüsküler bir bozukluk olarak da tanımlanabilir (Özcan, 1986). Celebral Palsy (C.P.)'nin Türkçe karşılığı "Beyin Felci"dir. Fakat yıllardan beri ülkemizde C.P. özellikle teknik terminolojide vurgulanmış, beyin felci kelimesi ise pek kullanılmamıştır. C.P. türleri içinde en sık görülen tip olan 'spastik' (kasılı) terimi ise hem ilgili meslek elemanlarınca hem de temel söylemlerde daha çok vurgulanmış ve bir alışkanlık olarak ön plana çıkmıştır.

C.P. konusundaki ilk kayda değer çalışma, 1862'de Little'ın 47 olguyu içeren çalışmasıdır. Little, C.P.'nin özellikle doğumdaki elverişsiz koşullar nedeniyle geliştiğini belirtmiştir (Rosenbloom, 1994). Ancak son yıllardaki çalışmalar etyolojinin daha ziyade prenatal döneme ait olduğunu göstermektedir (Stanley, 1992, Laplaza ve ark., 1992; Pellegrino, 1995).

C.P.'de engelliliğe neden olan beyin lezyonu hayat boyunca aynı kalır; bir değişme, artma veya ilerleme görülmez.

Ortaya çıkan klinik tablo lezyonun yerine, yaygınlık derecesine ve çocuğun yaşına bağlı olarak farklılık gösterir (Apak, 1984).

Beyindeki hasarlar motor bozuklukla birlikte zekâ, görme, işitme, konuşma, algılama ve duygusal oluşumu da etkileyebilir (Ege, 1993; Güneysu, 1989).

* Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Kaynaklar

Allbrıght, A. L. (1997). Treating Spasticity, Exceptional Parent. Feb. 97. s. 28-35.

Apak, S. (1983 a). Serebral hareket bozukluklarında erken tanı. Pediatrik Nöroloji Kongre Kitabı, İstanbul, s. 1-15.

Apak, S. (1983 b). Gelişim nörolojisi. İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü. Sanal Matbaacılık. İstanbul.

Apak, S. (1984). Statik ensefalopatiler. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları. Bayda Yayınları. Cilt 3. İstanbul, 560.

Beyazova, M., . Beyazova, U (1985). Cerebral palsy yönünden bir risk faktörü faktörü olarak düşük apgar skoru. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. Cilt: 1, s. 83-90.

Bowley, A., Gardner, L (1980). The handicapped child educational and psychological guidance for the orginally handicapped." 4th Edition. London and New York.

Brett, E. M. (1983). Cerebral palsy, prenatal injurity to spinal cord and brachial plexus birth injury, Peadiatric Neurology, Edinburg Churchill Livingstone, s. 245-274.

Brett, E. M. (1997), Pediatric Neurology. Third Edition. New York, NY: Churchill Livingstone, 292-321.

Buyuran, E. (1984). Beyin özürlü (C.P.) çocuklarda epilepsi île zekâ düzeyi arasında istatistiksel ilişkiler.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi. İstanbul.

Doğan, H. (1992). Cerebral palsy'li bebeklerin değerlendi¬rilmesi, eğitimi ve aile danışmanlığı. 1. Ulusal Eğitim Kong¬resi, 11-12 Kasım Ankara.

Ege, R. (1993). Sakat sakatlıklar. Ankara Büyükşehir Bele¬diyesi Yayınları. Ankara.

Emond, A., Golding,J., Peckham, C. (1989). Cerebral palsy in two national cohort studies. Arc Disabled Child, 64: s. 848-852.

Erden, E. (1996), Serebral palsy rehabilitasyonunda dans eğitiminin etkinliği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp ve Rehabili¬tasyon Anabilim Dalı. İstanbul.

Glos, J. , Pavlovkın, M. (1985). Profile of intellectual achievement m the wisc of with hemiplegic form og cereb¬ral palsy. Studia Psychologica. Vol. 27 s. 37-45.

Güneysu, S. (1989). Cerebral palsy'li çocukların eğitimi ve bireysel çalışma amacı ile hazırlanmış programlar" Özür¬lü Çocuklar ve Eğitimleri. Ankara.

Gürses ve ark. (1996). The study of children with spastic children's society in istanbul' 5. Asian and Oceanian Congress of Child Neurology. 09-11 October Istanbul. Turkey.

Hapberg, B., Hajberg, G.ve Olow, I. (1993). The changing of panorams of cerebral palsy in sweden, VI: The Birth Year Period 1983-1986. Acta Paediatrica, :82: 387-393

Laplaza, F. J. ve ark. (1992), Cerebral palsy in twins,dev. Med. Child Neurology: 34: s. 1053-1063.

Madi, B. (1995), Beyin felçli ve zihinsel özürlü çocuklarda cinsel sorunlar. Zihinsel Engelli Çocuk. Eko Matbaacılık. İs¬tanbul. s. 59-61.

Olow, I. (1983). Children With Cerebral Palsy. Neurology Handicapped Children: Treatment and Management. Ed: Gor¬don, N. and McKinley, Ian, s. 60-75.

Özcan, H. (1986). Spastik çocuklar. Aile ve Çocuk, Ak Ya¬yınları. İstanbul.

Özcan, H. ve ark. (1992). Cerebral palsy'li çocukların eği¬tim ve rehabilitasyonunda ekip yaklaşımının önemi, I. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, 11-12 Kasım, Ankara. Ya-pa Yayınları.

Özsoy, Y. ve ark. (1996), Özel eğitime muhtaç çocuklar. 6.Basım, Karatepe Yayınları. No: 7

Pellegrıne, L. (1995), Cerebral palsy: a paradigm for de¬velopmental disabilities. Developmental Medicine Child Ne-urology. Vol:37, p. 834-839.

Renda, Y., Yalaz, K.,Özdirim E. ve Aysun, Ç. (1983). Pediatrik nöroloji. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Pediat¬ri Anabilim Dalı. Türkiye Sağlık ve Tedavi Vakfı Yayınları, An¬kara.

Rosenbloom, L. (1994). Dyskinetic cerebral palsy and birth asphyxia. Developmental Medicine Child Neurology, Vol. 36 p. 285-289.

Scherzer, A. L. ve Tschartuner, I. (1982), Early Diag¬nosis And Theraphy In Cerebral Palsy, Marcel Decker Inc. New York. S. 11

Schilickorn, J. (1983). Coping with cerebral palsy. Universal Park Press, London.

Stanley, F. J. (1994). Cerebral palsy trends: Implications for perinatal care, acta osfet. Gynecol Scand, s. 5-9. Norton & Company, New York.

Taft, L. T. (1995). Cerebral palsy. Pediatrics in Review. Vol. 16, s. 411-418.

Tokad, M.(1995).Engelli çocuklarda uyum ve davranış bozuklukları,zihinsel engelli çocuk.Eko Matbaacılık. İstan-bul. 34-36.

Türk Spastik Çocuklar Derneği (1973). Spastik çocukların ilk seneleri.Sıralar Matbaası, İstanbul.

Türk Spastik Çocuklar Derneği (1995). Spastik çocuklar aile rehberi. İstanbul.

Urhan, G. (1998), Cerebral palsy'li çocuk varlığının aile işlevlerine etkisi ve sosyal hizmetler. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Hacettepe Üniversitesi, İstanbul.

Vojta, V. (1974). Die Cerebralen Bewegunss törungen im Sauglingsalter, Enke verlag, Stuttgard.

Wiklund, L. M.,Webrant,P.ve Floodmark, O. (1990). Morphology of cerebral lesions in children with

congenital hemiplegia: A study with computed tomog¬raphy. Nevroradial. Vol. 32, s. 179-186.

Yakut, İ. (1993). Spastik çocukların tedavi ve eğitiminde ailenin ve sosyal çevrenin rolü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

ZİHİNSEL ENGELLİ VE OTİSTİK ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ DEĞİŞTİRME

Aydan Aydın*

Farklı gelişim gösteren çocukların gelişimlerinde görülen gecikmeler hem öğrenme özellikleri hem de çevrelerine uyumları üzerinde etkilidir. Özellikle zihin engelli ve otistik çocukların, yaşıtlarının gösterdiği gelişim özelliklerini gösterememesi yanında, olumsuz davranışlar sergilemeleri çevrelerine uyum sağlamalarına engel olmaktadır. İlaveten olumsuz davranışları akran ilişkileri ve okul ortamlarında güçlükler yaşamalarına neden olabilmektedir. Olumsuz davranışlar nedeniyle aileler de çoğunlukla sosyal ortamlara girmekten kaçınmakta bu durum da çocukların iletişim ve sosyal becerileri öğrenme fırsatlarından yoksun kalabilmesine neden olabilmektedir. Sözü edilen bu nedenlerden ötürü, zihin engelli ve otistik çocukların olumsuz davranışlarını azaltmak /yok etmek ve yerine kabul edilebilir uygun davranışların kazandırılması büyük önem taşımaktadır.

Zihinsel engelli ve otistik bir çocuğun, yaşıtlarının kendiliğinden öğrenebildikleri temel beceri ve davranışları yapamıyor olması, her beceriyi ve davranışı hiçbir zaman yapamayacağı anlamına gelmez. Çocuğun ve ailenin hayatını kolaylaştırmak amacıyla, çocuğun hangi olumsuz davranışlarının ortadan kaldırılacağı, ona hangi yeni ve olumlu davranışların kazandırılacağı belirlenebilir. Böylelikle çocuğun yetersizliğinin türü ve derecesi ne olursa olsun, her ailenin ve eğitimcinin o çocuk için yapabileceklerinin var olduğu sonucuna ulaşılabilir. Başka bir deyişle; çocukların birtakım temel becerileri ve davranışları öğrenebilmeleri, yeni kazanımlar elde edebilmeleri uygun yöntemler kullanıldığında mümkün olabilir. Zihinsel engelli ve otistik çocuklara gerekli olan davranışları öğretebilmek amacıyla çeşitli yöntemlerden yararlanılabilir.

Zihinsel engelli çocukların eğitimlerinde uyulması gereken kural ve yöntemlerin başlıcaları kısaca şunlardır:

- Başarılı yaşantılar sağlama,
- Geribildirim sağlama,

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü

Kaynaklar

Alberto, P. A., & Troutman, A. C. (2009). *Applied behavior analysis for teachers* (8th ed.). Columbus, OH: Merrill Prentice Hall

Axelrod, S., McElrath, K., & Wine, B. (2012). Applied behavior analysis: *Autism and beyond. Behavioral Interventions,* 27(1), 1-15

Birkan, B. (2000). "Engelli çocukların uygun olmayan davranışlarıyla başa çıkma yollan." Eskişehir: *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt *10*, Sayı 1.

Cooper J.O, Heron T.E & Heward W.L. (2007). *Applied behavior analysis* (2nd ed.) Upper Saddle River, NJ: Pearson

Dempsey, I. & Foreman, P. (2010) *A review of processes and outcomes in familycCentered services for children with a disability topics in early childhood special education* (28), Number 1. Downloaded from http://tec.sagepub.com at Unıv Of Nebraska Lıncoln on February 20, 2010, Downloaded by Marmara Üniversirtesi 10 Mayıs 2012

Erbaş, D., Kırcaali-İftar, G. ve Tekin-İftar, E. (2007). *İşlevsel değerlendirme*. Ankara:Kök.3. baskı

Eripek, S. ve ark.(1998). *Özel eğitime giriş.* Dokuzuncu Baskı. Ankara: Karatepe.

Fisher, W. W., Groff, A. R., & Roanne, H. S. (2011). Applied behavior analysis: History, philosophy, principles and basic methods. In W. Wayne, W. W. Fisher, C. C. Piazza, & H. S. Roane (Eds.), *Handbook of applied behavior analysis*. New York, N. Y.: The Guilford Press.

Fouse, B. & Wheeler,M. (1997). *A treasure chest of behavioral strategies for ındividuals with autism.* Arlington,

Texas: Future Horizons Inc. P-4.

Green, G. (1996). *Behavioral ıntervention for your children with autism.* Ed.Maurice, C.,Texas.

Gordon, T. (1999). *Etkili ana baba eğitimi.* İstanbul:Sistem.

Lynn, Clark.(1996)*Sos! ana babalara yardım çocukların gündelik davranış sorunları için pratik öneriler*.(G.Yazgan.Çev). İstanbul:Evrim.

Marcus, L. M., Kunce, L. J. ve Schopler, E., "Working With Families." Ed. Cohen D. J. & Volkmar, F. R. Newyork, 1997. Mortlock, J., "*Uyumsuz Davranışlar: Değişik Bir Kendini İfade Tarzı*." (Çev. Ayşim Akurgal). İstanbul, 1994.

Ozonoff, S., Dawson, G., & McPartland, J. (2002). *A parent's guide to asperger syndrome & high functioning autism*. New York: The Guilford Pres, Inc.

Özyürek, M.(1998). *Sınıfta davranış değiştirme*. Ankara: Karatepe.

Rosenwasser B., Axelrod S. (2001). The contribution of applied behavior analysis to the education of people with autism. *Behavior Modification*. 25(5), 671-677.

Smith, T., & Eikeseth, S. (2011) O. Ivar Lovaas: Pioneer of applied behavior analysis and intervention for children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders.*41:375-378

Sicile-Kira,C. (2004) *Autism spectrum disorders.* USA: The Berkley Publishing Group. Penguin Group. Inc

Tekin. E., & Kırcaali-İftar. G. (2001). *Özel eğitimde yanlışsız öğretim yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın

Tekin-İftar, E.(2012) *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri.* Ankara: Vize

Tekin, E. ve Kırcaali-İftar, G. (2012).*Özel eğitimde yanlışsız öğretim teknikleri*. Birinci Basım. Ankara:Vize.

Yücesoy Özkan, Ş.(Ed.) (2014). *Özel gereksinimi olan öğrencileriçin öğretim stratejileri.* (Çev. Demir, Ş., Öncül, N., Erbaş, D.,Ökçün,M.Ç., Çolak, A., Çakıroğlu, O.,Bahap Kudret, Z., Sazak Pınar, E., Sönmez, M., Yücesoy Özkan, Ş., Bozkuş Genç, G.) (10. baskı*)*Ankara:Nobel

KAVRAM ÖĞRETİMİ

Abdül Vefa Demirkıran*

Kavram

Kavram, bir kategoriye nelerin alınacağını ya da çıkarılacağını belirleyen ölçütler takımıdır. Eğitim açısından ise kavram ortak tepkiye yol açan uyaranlar takımıdır (Thiagorajan 1974; Özyürek 1980;Varol 1922).

Carter'a göre kavram; kümelerin ya da sınıfların birbirinden ayırt edilebilmesinde, ortak ögeleri ya da özellikleri simgeleyen "düşün" dür. Enç'e göre (1974) ise kavram; herhangi bir nesne ya da olayın temel öge ve özelliklerini kapsayan "soyut düşün"dür. George, kavramı nesnelerin ortak ögesi olarak tanımlamaktadır. Viaud ise kavramı soyutlanmış ve genelleştirilmiş "simge" olarak tanımlamıştır. Kavram da genel anlamda kullandığımız bir kümeye, sınıfa ya da cinse ait algılar yardımıyla kazandığımız "ortak özelliklerin" zihnimizde bir düşün hâlinde birleşmesi söz konusudur. Kavramlar uslamlama yaparken yahut bir sorun çözerken zekâyı oluşturan ögelerin çalışması için gerekli birer "yapı taşı" gibidir. Yapısal psikolojiye göre duyum, algı ve kavram, sırayla birbirini izleyen ve birbirine basamaklık görevi gören birer terimdir. Kavram oluşması için tam ve doğru algılara gerek vardır. Bunun için de çocuk, içinde bulunduğu özdeksel ve tinsel çevre ile etkileşimde bulunmak zorundadır. Bu amaçla, çocuk, duyu organları aracılığıyla, dış dünyayı iyi tanımalı, doğru ve sağlam bilgiler edinmelidir. Daha sonra da, kazanılan algıların, öge ve özellikler bakımından, zihin etkinliği aracılığıyla, ortak yönlerinin birleşmesiyle oluşan "düşün"e kavram denir (Binbaşıoğlu, 1995:121-125). Kavramlar, somut ve soyut kavramlar olarak sınıflandırılabilir (Garne 1979; Özyürek, 1984). Fleming de kavramları somut ve soyut olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Örneğin, duyu organları ile doğrudan algılanabilen kavramlara somut kavramlar denir. Daire, kırmızı, meyve, sandalye gibi kavramlar bu gruba girer. Soyut kavramlar ise duyu organları ile doğrudan algılanamaz. Zaman, sevgi, korku gibi kavramlar soyut

* Uzm., Ereğli K. Demirel Sevgi Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi (Okulu) Müdürü

kalın kavramlarının kazandırılmasında açık anlatım yöntemi ile sunulan bireyselleştirilmiş öğretim materyalinin etkili olduğunu bulmuştur (Gürsel, 1993). Okula hazırlıkla ilgili doğal sayı becerilerinin kazandırılmasında basamaklandırılmış yöntemle sunulan bireyselleştirilmiş öğretim materyalinin etkili olduğunu saptamıştır.

Basamaklandırılmış öğretim yönteminde, öğretim içeriği ve sununun basamakları, öğretmen ve öğrencinin yapacakları kolaydan zora olacak şekilde önceden belirlenmiştir ve sunu bakımından da aritmetik becerileri öğretmenin yapacağı sunu ve öğrencinin yapacağı davranışla olarak belirlenmektedir (Cawley, 1977; Özyürek, 1988; Gürsel, 1992). Açık anlatım öğretim yönteminde ise ele alınan kavramın öğretim basamakları, kavramın olumlu ve olumsuz örneklerinin kolaydan zora doğru sıraya sokulmasıyla oluşturulmaktadır ve kavram sunumunda ayırt edici öğrenmeye yer verilmektedir (Sniezek, 1983; Özyürek, 1984).

Basamaklandırılmış öğretim yaklaşımı esasen matematik işlemlerinin öğretimi ile ilgili olmakla birlikte, Gürsel bunu doğal sayı becerilerinin yani sayı kavramlarının öğretimine uygulamış ve kavram öğretiminde etkili olduğunu bulmuştur (Varol, 1999; 394-395).

Kaynaklar

Varol, Nihal, "Zihinsel Engelli Çocuklara Kırmızı, Sarı, Daire, Üçgen, Uzun, Bir tane İki tane ve Kalın Kavramlarını Kazandırmada Açık Anlatım Yöntemiyle Sunulan Bireyselleştirilmiş Kavram Öğretim Materyalinin Etkinliği" T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:637 Eğitim Fakültesi Yayınları No:26, 1992

Gürsel, Oğuz., "Zihinsel Engelli Çocukların, Doğan Sayıları Gerçek Nesneleri Kullanarak Eşleme, Resimleri İşaret Ederek Gösterme, Rakam Gösterildiğinde Söyleme Becerilerin Gerçekleştirilmesinde, Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyalinin Basamaklandırılmış Yöntemle Sunulmasının Etkinliği" Doktora Tezi Anadolu Üniversitesi Yayın No:731

Özyürek Mehmet, "Kavram Öğrenme ve Öğretme" Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi Cilt:16, sayı 2 1984 s. 15-23

Özer, Bekir, Zihinsel Engelli Çocuklara Tane Kavramının Açık Anlatım İle Basamaklandırılmış Yöntemle Sunulmasının Farklılaşan Etkililiği "4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 4 Editör:1999 s. 394-406

Yrd. Doç. Dr. Ersoy, Özlem, Dr. Avcı, Neslihan, "Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri" 2000 Sayfa 8156)

Binbaşıoğlu, Cavit, "Eğitim Psikolojisi" Ankara 1995 s. 121-125.

Erden, Münire, Akman Yasemin, "Eğitim Psikolojisi Gelişim – Öğrenme – Öğretme" Ankara 1997 s. 201.

BECERİ ÖĞRETİMİ

Oktay Taymaz Sarı*

Farklı gelişim gösteren bireylerle ilgili düzenlemeler, bireylerin öğrenmelerini okul öncesi ve okul sonrası yaşamda da dâhil olmak üzere, tüm yaşamı kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Ülkemizde özel eğitim hakkında kanunu hükmünde kararname ile bireylerin yaşam boyu eğitimlerinin desteklenmesi hedeflenmiştir (MEB, 1997). Erken çocukluktan itibaren yaşamın tüm alanlarında eğitim alma hakkı, farklı gelişim gösteren bireylerin eğitimlerinde değişik yaklaşımların kullanılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bireylerin gelişimlerini birçok bileşen etkilemektedir. Bu bileşenlerin içinde özellikle çevresel etmenler, bireyin problem çözme ve kendini geliştirmesinde önemli rol oynamaktadır. Özelikle çevrenin zekâ üzerinde etkilerini açıklayan deney bu konuda çarpıcı bir örnek sunmaktadır.

Zekâ ile ilgili yapılan bir deneyde ikiz fareler iki ayrı gruba ayrılmışlardır her iki gruba aynı besinler verilmiştir. Bir fare grubuna değişik yaşantılar ve bu yaşantılardan sonra pekiştireç verilirken, diğer gruba sadece labarotuvar ortamı sağlanmıştır. Deney sonucunda birinci grup farelerin, diğer farelere oranla problem çözme becerilerinde daha başarılı olduklarını gözlenmiştir. Zenginleştirilmiş çevrede yetişen farelerin, standart kafeslerde yaşayan farelere oranla görsel korteksteki her sinir hücresinde % 20-25 oranında daha fazla sinapsa sahip oldukları belirlenmiştir (Commission on Behavioral and Social Sciences and Education National Research Council 2002; akt, Kaplan, 2008). Bu durumda yaşantı zenginliğini destekleyen programların bireylerin öğrenmeleri üzerinde olumlu etkisinin olacağı belirtilebilir.

Beceri tüm yaşamı kapsayan, doğumdan ölüme kadar devam eden bir süreçtir. Öz bakım becerileri, günlük yaşam, sosyal beceriler, iş ve meslek becerileri, boş zamanı değerlendirme becerileri gibi çok çeşitli yaş ve gelişim dönemlerine göre isimler alır. Bu becerilerin başarılı bir şekilde gerçekleşebilmesi için bireylerin duyusal ve motor yetilerinin gelişmiş olması beklenir.

* Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü

Telefonda bilgi alma becerisi için bir örnek örnek:

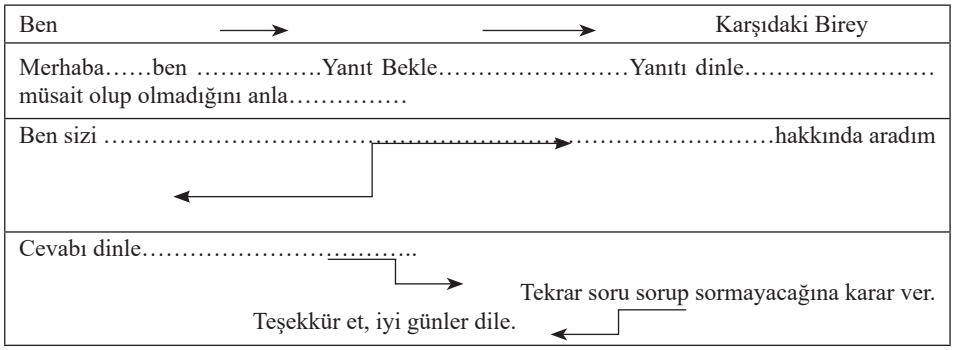

Beceri için görsel, yazılı ipuçlarının kullanılması, bir olayı planlama ve düzenlemeye konusunda yardımcı olacaktır. Bu çalışmaların günlük yaşam içinde doğal ortamlarda desteklenmesi kalıcılıkta önemli bir etkendir.

Sonuç olarak; iyi planlanmış ve ihtiyaca dönük olarak öğretimi yapılan becerilerde, bireylerin kendini iyi hissetme, kendi kendine yetme ve kendini yönetme gibi varlığını devam ettirecek kişisel gelişim alanlarda desteklenmiş olmaktadır.

Kaynaklar

Ayres, K. M., & Langone, J. (2002). Acquisition and generalization of purchasing skills using a video enhanced computer-based instructional program. *Journal of Special Education Technology*, *17*(4), 15-28.

Benamou -Shipley-,R. Lutzker, J.R. , Taubman, M.(2002). Teaching Daily Living Skills to Children with Autism Through Instructional Video Modeling. Journal of Positive Behavior Interventions July, vol. 4 no. 3166-177. doi: 10.1177/10983007020040030501

Branham, R. S., Collins, B. C., Schuster, J. W., & Kleinert, H. (1999). Teaching Community Skills to Students with Moderate Disabilities: Comparing Combined Techniques of Classroom Simulation, Videotape Modeling, and Community-Based Instruction. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, *34*(2), 170-81.

Canella-Malone, H., Sigafoos, J., O'Reilly, M., de la Cruz, B., Edrisinha, C., & Lancioni, G. E. (2006). *Comparing video prompting to video modeling for teaching daily living skills to six adults with developmental disabilities* (Doctoral dissertation).

Cannella-Malone, H. I., Fleming, C., Chung, Y. C., Wheeler, G. M., Basbagill, A. R., & Singh, A. H. (2011). Teaching daily living skills to seven individuals with severe intellectual disabilities: A comparison of video prompting to video modeling. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 1098300710366593.

Cavkaytar, A. (1998).Zihin Engellilere Özbakım ve ev içi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitimi Programının Etkililiği. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.

Csoti, M. (2001). *Social Awareness Skills for Children.* London, GBR: Jessica Kingsley Publishers. 117-125.

Dağseven, D. (2008). Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Öğrencilere Sosyal Becerilerin Kazandırılmasında Doğrudan Öğretim ve Bilişsel Süreç Yaklaşımları ile Yapılan Öğretimin Etkililiklerinin ve Verimliliklerinin Karşılaştırılması, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kaplan, A. (2008). Raven'in İlerleyen Matrisler Plus Testinden 12-13 Yaş Çocukları Üzeriden Geçerlik, Güvenilirlik Ön Form Çalışmalarına Göre Üstün Zekalı Olan ve Olmayan Öğrencilerden Mantıksal Düşünme Yeteneklerinin Karşılaştırılması. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı .Üstün Zekâlıların Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Matson, J.L. Wilkins J. (2007) Critical review of assessment targets and methods for social skills excesses and deficits for children with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders (1)* 28–37.

T.C.Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK Kanun Numarası: 573 Kabul Tarihi : 6/6/1997 Resmî Gazete: 23011

Özyürek, M.(1996). Sınıfta Davranış Yönetimi: Uygulamalı Davranış Analizi- 1, Karatepe Yayınları, Şahin Matbaası, Ankara.

Özyürek, M. (2004). Bireyselleştirilmiş **Eğitim Programı. Temelleri ve GeliÇtirilmesi.** Ankara: Kök Yayıncılık.

Painter, K, K.(2006).(*Social Skills Groups for Children and Adolescents with Asperger SyndromeA Step-by-Step Program.* London,, GBR: Jessica Kingsley Publishers.

Pıerce, L. and Schreıbman, L.(1994). Teachıng Daıly Lıvıng Skılls to Chıldren Wıthautısm in Unsupervısed Settıngs Throughpıctorıal Self-Management. Journal of Applıed Behavıor Analysıs, 27,471-481 Number 3.

Polloway, A.E., Serna,L.,Patton, R.J., Bailey, W.J.(2014) Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler İçin Öğretim Stratejileri. N.Öncül (çev).*Etkili ve Farklılaştırılmış Öğretim İçin* Startejiler (s.13-35)Ş.Yücesoy Özkan (Çev. Ed.). Ankara:Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanık Tic.Ltd.Şti

Sarı, O. T. . (2012). Sosyal Becerilerin Gelişimi. *Okul Öncesi Eğitimde Çocuk*. Güven, P., Türkdoğan, P. D. & Uluğ, P. (Ed) Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği Projesi Kitabı (sf 36-41). İstanbul.

Stabel, A. (2013). Daily Living Skills. *Encyclopedia of Autism Spectrum Disorders*, 839-840.

Soden, Z. (2002). Daily living skills. *Educating young children with additional needs. Sydney: Allen and Unwin*, 117-139.

Van der Oord, S., Van der Meulen, E.M., P. Prins, J.M., Oosterlaan, J,,& Buitelaar, J.K. Emmelkamp., P.M.G.(2005). A psychometric evaluation ofthe social skills rating system in children with attention deficit hyperactivity disorder. Behaviour Research and Therapy *43,* 733-746.

Varol, N. (1996). Beceri Öğretim Materyali Geliştirme ve Beceri Öğretiminde İpuçlarının Kullanımı. *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *16*(19). 35-46

Varol, N. (2004). *Özbakım Becerilerinin Öğretimi.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Varol, N. (2005). *Beceri Öğretimi ve Öz Bakım Becerilerinin Kazandırılması.* Ankara: Kök Yayıncılık.

http://dailylivingskills.com/store/sample-worksheets/

ZİHİN ENGELLİLERDE BEDEN-RESİM-MÜZİK EĞİTİMİ

Gülsevim Kınalı*

Zihinsel özürlü kimseler, zihin ve fizik faaliyetleri açısından toplumun beklentileri seviyesinde performans gösteremedikleri için, yaşadıkları çevreye uyumda güçlük çekerler. Çeşitli şekillerde gösterdikleri uyum bozuklukları, üzerinde uğraştıkları sosyal ve akademik ödevlerde çeşitli başarısızlıklar yaşamalarına sebep olur. Gerçekte ise, zihinsel özürlülerin sahip oldukları potansiyelin tamamını kullanabilmeleri için başarıyı tatmaları yararlı olur. Dikkatlice planlanmış fizik egzersizleri veya spor programları, bu kimselerin başarıyı tatmalarına yardımcı olur. Aynı zamanda bu tür programların zaten sahip olduğu birçok tabii özellik, zihinsel özürlülerin çevreye olan uyumlarının sağlanmasında daha gerçekçi tedavi veya rehabilitasyon stratejileri olarak kullanılabilir (Gençöz, 1990).

Zekâ geriliği olan çocuklar için hazırlanan beden eğitimi programları, çok çeşitli etkinlikleri içermektedir. Bu programlar aracılığı ile çocuklara çevreye uyumlarını kolaylaştıracak uygun beceriler kazandırılabilir. Aletli jimnastik ve kurallı beden eğitimi hareketlerinin yanı sıra bahçede, tarlada, ormanda, tepelerde yürüme, koşma, tırmanma gibi alıştırma olanaklarının verilmesi bu tip programların etkinliğini artırıcı özelliktedir. Zekâ özürlü çocukların bir kısmı fiziksel yönden normal çocuklara çok benzerlik gösterirler ve onlar kadar yeteneklidirler. Zekâ özürlü çocuklar da paten kayabilirler, kayak yapabilirler, bir uzman denetiminde trompolin sıçrayabilirler ve yüzme yarışına katılabilirler (Güven, 1986).

Genel olarak zekâ özürlü çocuklar müthiş bir fiziksel güce sahiptirler. Çoğu kez denetimsiz bir süreç içinde çocuklar, bu güçlerini olumsuz yönde kullanarak saldırgan eğilimlere dönüştürürler.

Oysaki bu fiziksel güç, çocuğun gelişimi açısından çok olumlu bir yöne kanalize edilmeyi beklemektedir (Tuğrul, 1992).

* Dr., ABD'de yaşamaktadır.

7. Şarkı söylerken buna uygun yürüyüşler, oyunlar ve ritimlerle eşlik edilmelidir.
8. Her fırsatta çocuğu yeniden canlandıracak, eğlendirecek, dinlendirecek sınıf içi ve dışı etkinliklerin kullanılmasına dikkat edilmelidir.
9. Çocuğa, kendi başına şarkı söyleyebilmesi için cesaret verilmelidir. İnsanın en çok kullandığı müzik aracı kendi sesidir. Çocuk şarkı söylerken güven duygusu artar ve ses organlarını kontrollü olarak kullanmaya başlar.
10. Çocuğun ritim duygusunu geliştirecek parçalar seçilmelidir.
11. Şarkı kısa olmalı, kelimelerin heceleri uzun olmamalı ve sık sık değiştirilmelidir.
12. Türü ne olursa olsun, şarkının ezgi yapısı, ses genişliği, sözlerinin anlamı zihinsel özürlü çocuğun yaş seviyesine uygun olmalıdır.
13. Şarkının ses-söz uyumu mümkün olduğu kadar kusursuz olmalı, zihinsel özürlü çocukların seviyesine uygun olmalıdır.
14. Müzik zihinsel özürlü çocuklara büyük-küçük, kısa-uzun, az-çok, ince- kalın, hafif-ağır gibi kavramları da öğretmeye yarar (Değirmenci, 1993).

Sonuç olarak, zihinsel engelli çocuğun müzik eğitimindeki amaç; çocuğu müzisyen yapmak değildir. Çocuğun sahip olduğu müzikle ilgili gizil gücünü geliştirmek, onun güzellik duygusunu sezip anlamasına, kendi kendini ifade etmeye hazırlanmasına, hayatının her yönünü müzik bakımından zenginleştirip renklendirilmesine, daima değişen dünyada karşılaşacağı olaylara karşı daha iyi donanmasına yardım etmektir. Günlük yaşamlarında seslerle deneyimi olan ve müziğe yakınlık duyan zihinsel özürlü çocuklar görmeyi, koklamayı, işitmeyi severler, elleri ile dokunmaya ve her şeyin tadına bakmaya meraklıdırlar. Bu çocuklar duygularını kullanma yolu ile çoğu zaman işittikleri müziğin içeriği ile yakınlık kurarlar. Müzik, çocuğun ruhsal yapısını heyecanlı ortamdan daha sakin bir ortama yöneltebilir ve buna bağlı olarak güvensizlik, saldırganlık, gerilim ve korku gibi davranışlarda güçlüklerin üstesinden gelme konusunda önemli bir etken olarak kabul edilir.

Müzik eğitiminin yalnız okulda değil, aile ile iş birliği yaparak okul dışında da devam ettirilmesi gereklidir (Ürfioğlu, 1986).

Kaynaklar

Bal, S. & Artan, İ. (1994). [Hacettepe üniversitesi çocuk sağlığı ve eğitimi bölümü ders notları] Ankara

Bal, S. & Güven, N. (1992). Fizyoterapi-rehabilitasyon. Cilt:7 Sayı:2 Aralık

Bal, S. (1992). Fizyoterapi-rehabilitasyon. Cilt:7 Sayı:2 Aralık

Bal, S. (1994). [Hacettepe üniversitesi çocuk sağlığı ve eğitimi bölümü ders notları]. Ankara

Baykoç, N. (1999). Çağdaş toplum yaşam ve özürlüler. 1. Özürlüler Şurası, TAKAV Matbaacılık. Ankara

Baumann, S. (1986). Praxis der Sportpsychologie. BLV Verlagsgesellesschaft. München

Bender, M.; Brannan, S. A., Verhoven, P. J. (1984). Letsu re Education for the Hjandicapped. California, Collage Hill Press

Brückner, J., Mederecke, I. Ulbrrich,C. (1991). Musiktherapie Für Kinder, Verlag: Gesundheit GmbH. Berlin

Cavkaytar, A. (1999). Zihinsel engellilerde öz bakım ve programının etkinliği. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fak. Yayınları. Eskişehir

Değirmenci, Z. (1993). Zihinsel özürlü çocukların komutları izleme becerisinin gelişiminde müziğin etkisi. (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara.

Dikmen, B. & Emir, F. (1986). Özürlü çocuklar ve eğitimleri (Ed. Şule Bilir). Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara

Eğitilebilir Geri Zekâlı Çocuklar İçin İlkokul Programı (1976). Milli Eğitim Basımevi. İstanbul

Gençöz, F. (1990).Basketbol becerileri eğitiminin zihinsel özürlü çocukların uyumsuz davranışları üzerindeki etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara

Goodling, M. D. & Asken, M. J. (1987). Sport psychology and physically disabled athlete. (J. R. May, M. J. Asken eds.): Sport Psychology The Psychologial Health of The Athlete. New York, PMA Publishling Corp.

Günışık, E. (1975). İlkokullarda beden eğitimi. G. S. A Yayın. Ankara

Güven, N. (1993). [Hacettepe üniversitesi çocuk sağlığı ve eğitimi bölümü ders notları]. Ankara

Güven, N. (1986). Özürlü çocuklar ve eğitimleri. (Ed. Şule Bilir). Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara

Güven, N; Bayhan, P.; Metin, N.; Artan, İ. (1999). Zihinsel engelli çocuklar ve gençler için program amaçlan. Hacettepe Üniversitesi Ev Eko. Y. O. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara

Kalyon, T. A. (1994). Spor hekimliği. Ankara GATA Basımevi

Karatepe, H. (1986). Zekâ Özürlü Çocuklar. Karatepe Yayınları. Ankara

Külahçı, M. & Pehlivan, Z. (1993). Özel eğitime muhtaç gençlere yönelik spor eğitimi. Spor Bilim Dergisi

Langen, D. (1971). Psychotherapie. Dtv-Georg Thieme Verlag, Stuttgart

Peter, M. (1996). "Art'in Carpenter, B., Ashdown, R. & Bovair, K. (eds.). Enabling access. Effective teaching and learning for pupils with learning difficultive. David Fulton, 84-95

Pieterse, M. & Treolar, R. (1996). Küçük adımlar. (Çev. Sema Batu). Duran Ofset. İstanbul

Shephard, R. J. (1991). "Benefits of Sport and Physical Activity fot The Disabled: Implication for The Individual and for Society." Scand-J Rehabil. Med. 23(2): *51-59

Tuğrul, B. (1992). [Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü Ders Notları] Ankara

Ürfioğlu, A. (1983).Zekâ özürlü çocuğun hayatında müziğin önemi. Uyanış Dergisi, Sayı:9. Ankara 28.

Ürfioğlu, A.(1986).Özürlü çocuklar ve eğitimleri. (Ed: Şule Bilir). Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara

FARKLI GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNE AİLE KATILIMI

Gülden Uyanık Balat*
Tuna Şahsuvaroğlu**

Her aile, içine doğduğu kendi çekirdek ailesinin, içinde yaşadığı topluma ve kültüre ait değerleri ile toplumun beklentilerini tümüyle karşılayabilecek özellikler taşıyan sevilen insanların ortak noktalarını temsil edebilecek mükemmel bir çocuk hayal eder. Ancak farklı gelişim gösteren bir bebeğin dünyaya gelmesi veya farklı gelişimin doğumdan sonra fark edilmesi ile ailenin tüm olumlu beklenti ve hayallerin yıkılması, yoğun duygu ve kaygıların yaşanmasın yanı sıra, birtakım uyum problemlerinin de yaşanmasını sonucunu da beraberinde getirir. Bu süreçte aile, farklı gelişim gösteren bir çocuğa anne-babalık etmenin zorluğu yanında onu nasıl geleceğe hazırlayacağının bilinmezliğiyle de yüzleşmek zorunda kalır. Farklı gelişim gösteren çocuklar için bakım, eğitim ve gelişim kavramlarını birbirinden ayırmak nasıl yanlışsa, bu çocukların sorumluluklarını aileler ve eğitimciler arasında paylaştırmamak da o derece yanlış olacaktır. Buradan hareketle farklı gelişim gösteren çocuğa verilecek eğitimin niteliğini arttırmada, ailelere verilecek psikolojik hizmet ve desteklerin yanında ailenin çocuğun eğitimine katılımının sağlanması yani ailenin eğitime dâhil edilmesi son yıllarda giderek artan bir şekilde özel eğitim alanının öncelikli konularından biri olmuştur (Şahsuvaroğlu, 2014).

Çocuğun doğduğu andan itibaren ilk sosyal çevresi ailesidir. Onu en iyi tanıyan, onunla en çok beraber olan ve gelişimsel süreci boyunca en fazla destekleyen yine ailesidir. Çocuğun gelişimi ve eğitiminde doğal eğitimci rolünü üstlenen anne- babaların önemi uzun yıllar göz ardı edilmiş, anne-babalar eğitimde uygulayıcı olmaktan çok bilgi alıcı rol oynamışlardır. Oysaki anne-baba-çocuk ilişkisinin yoğunluğu, sıklığı ve süresi, alandaki uzmanla olan etkilemişine göre çok daha fazla avantaj sağlamaktadır (Bayhan ve İpek 1997). Bu bağlamda, ailelerin eğitime dâhil edilmesi ya da aile katılımı kavramı, eğitimin niteliğini arttırma-

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği ABD
* * Uzm., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Zihin Engelliler Öğretmenliği ABD

lidir. Uygun düzenlemelerle ailelere, gözlem yapma, uygulama yapma, deneme ve uygulamalarını değerlendirme fırsatları da sağlanmalıdır.

Anne-baba eğitimi çalışmaları ile çocuğun eğitim programının ev ortamında da süreklilik kazanması, okul ve ailenin sıkı iş birliği içinde çalışarak çocuğun gelişimine daha fazla katkı sağlayabilmesi mümkün olacaktır. Bu nedenle eğitimciler uygun yöntemlerle aileleri çocuklarının eğitimlerine katılmaları yönünde desteklemelidir.

Kaynaklar

Akkök, F (1984). Davranışsal yaklaşıma dayalı aile rehberliğinin öğretilebilir çocukların özbakım gelişimlerine etkisi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.*

Bayhan, P. & İpek, A. (1997). Zihinsel engelli çocukların anne-babalarının demonstrasyon yoluyla eğitime katılımları, *Milli Eğitim Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık Sayısı, 1997,s.*24-26.

Bekman, S & Uyanık, Balat G. (2011). Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi *Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimde Kalite Standartları Durum Analizi Raporu,* 2011.

Chidress, C.D. (2011) Play Behaviours of Parents and Their Young Children with Disabilities, *Topics in Early Childhood. Special Education, 31 (2), 112-120.*

Cone, J. D. & Delawyer, D.D. & Wolfe, V.V. (1985). Assessing parent participation: the parent/family involvement index", *Exceptional Children, 51 (5),417-424.*

Cömert D. & Güleç, H. (2004). Okulöncesi eğitim kurumlarında aile katılımının önemi: öğretmen-aile-çocuk ve kurum. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler* Dergisi, C-VI, S-1, Ss-131-145, Haziran

Cunningham, C (1985) Training and education approaches for parents of children with special needs *British Journal of Medical Psychology,* 58, 285-305

Driessen, G. & Smit, F. & Sleegers, P. (2005). Parental involvement and educational achievement. *British Educational Research Journal, 31* (4), 509–532.

Erdoğan, Ç. & Demirkasımoğlu, N. (2010). Ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice], 16*(3), 399-431.

Epstein, J. L. (1995). School/family/community partnerships: Caring for the children weshare. *Phi Delta Kappan, 76*(9).

Epstein, J. L & Connors, L. & Salinas, K. C. (1993). High school and family partnerships: surveys for teachers, parents, and students in high school**.** *Baltimore: Center on* School, Family, and Community Partnerships, Johns Hopkins University.

Epstein, J. L. & Sheldon, S. B. (2002). Improving student behavior and school discipline with family and community involvement**.** *Education And Urban Society, 35*(4).

Epstein, J. L. & Sheldon, S. B. (2002). Present and accounted for: Improving student attendance through family and community involvement. *Journal of Educational Research, 95*(5).

Fuqua, R.W. & Hegland, S.M. & Karas, C.S. (1985). Processes influencing linkages between preschool handicap classroom and homes.

Goldstein, S. & Strickland, B. & Turnbull, A.P. & Curry, L. (1980). An observational analysis of the IEP Conferences exceptional children. 46, 276-286

Hornby, G. & Lafaele, R. (2011). Barriers to parental involvement in education: an explanatory model. *Educational Review* Vol. 63, No. 1, February 2011, 37–52

Hornby, G. (1995) Working with parents of children and young people with special educational needs. *London. Cassell.*

Katz, L. G. (1990). Impressions of Reggio Emelia preschools. *Young Children. 45, 11-12.*

Keçeli-Kaysılı, B. (2008). Akademik başarının arttırılmasında aile katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 2008, 9 (1) 69-83*

Leyser, Y. (1988). Let's listen to the consumer. The voice of parents of exceptional children The Scholl Counselor. 35. 363-369

Treloar, L.L. (2005) Response to Chapters 9 and 10; On the significance of caring, *Journal of Religion, Disability & Health,* 8:3-4, 181-190, DOI: 10.1300/J095v08n03_20http://dx.doi.org/10.1300/J095v08n03_20

Lindberg, E. N. & A.N. Demircan (2013). Ortaöğretim okullarında aile katılımının

değerlendirilmesi: aile katılım ölçeği veli ve öğretmen formlarının Türkçeye uyarlanması. *Cumhuriyet International Journal Of Education Vol 2, No 3 (2013)*

Mahoney, G. Boyce, G., fewell, R.R., Spiker, D., Wheeden, C.A. (1998)The relationship of parent child interaction to effectiveness of early intervention service for at risk children and children with disables. Topics in Earlychidhood Special Education, 18(1), 5-17

Naseef, R. A. (1997). *Special Children, Challenged Parents: The Struggles and Rewards of Raising a Child with a Disability*. Secaucus, NJ: A Birch Lane Press Book, Carol Publishing.

Ömeroğlu, E. & Yaşar, M. C. (2005). Okul öncesi eğitim kurumlarında ailenin eğitime katılımı. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 62*.

Rogers, M., Wiener, J. Marton, I. & Tannock, R. (2009) Academic parental involvement in children with and without attention-deficit/hyperactivity disorder. *Journal of School Psychology*, 47, 167-185.

Rutherford, R. B. & Edgar, E. (1979). *Teachers and parents: A guide to interaction andcooperation*. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Shaw, C. A. (2008). A study of the relationship of parental involvement to student achievement in a Pennsylvania career and technology center. *Unpublished Doctoral Dissertation. The Pennsylvania State University. Pennsylvania,* USA.

Seligman, M. (2000). Conducting Effective Conferences with Parents of Children with Disabilities, A Guide for Teachers, The Guilford Press, New York.

Sucuoğlu, B. (1991). Anne babaların özel eğitim okullarını algılamaları. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*

Sucuoğlu, B. & Küçüker, S. & Kanık, N. (1994). Anne babaların özürlü çocuklarının eğitimine katılımları. *Yayınlanmamış Araştırma Raporu A.Ü. Araştırma Projesi Fonu.* Proje Kod: 92- 04-00-01.

Sucuoğlu, B. & Küçüker, S. & Kanık, N. (1994). Anne babalara öğretme becerilerinin kazandırılması. *Türk Psikoloji Dergisi, 9* (31), 36-43.

Sucuoğlu, B. (1996). Kaynaştırma programlarında anne-baba katılımı. *Özel Eğitim Dergisi, 2(2), 25-43.*

Sucuoğlu, B. (1997) "Özürlü çocukların aileleriyle yapılan çalışmalar" Farklılıkla Yaşamak: Aile ve Toplumun farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği, Edt. Karancı, A.N. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, Ankara.

Şahin, F. & Ünver, N. (2005), Okulöncesi eğitim programlarına aile katılımı*, Kastamonu Eğitim Dergisi,* Sayı, 1.

Şahsuvaroğlu, T. (2014). *Farklı Gelişim Gösteren Çocuk Ailelerine Psikolojik Destek İçin Virginia Satir'in Dönüşümsel Sistemik Aile Terapisi Yaklaşımı* 24. Ulusal Özel Eğitim Kongresi. Edirne, Türkiye

Vasa, F. & Stanley, S. & L. Allen. (1987). The role of parents in the education of vocational special needs youth, *Handbook of Vocational Special Needs Education, Ed. Gary M. Meers*, University of Nebraska, 1987.

OTİSTİK ÇOCUKLA İLETİŞİM

Aydan Aydın*

İletişim; bebeklikte başlayan ilişki kurma sürecinin, bebeğin çevresindeki kişiler ile karşılıklı etkileşimde bulunarak geliştirdiği beceriler bütünüdür. Bir iletişim problemi olarak tanılanan otizmin en belirleyici özelliği ise iletişimin temel ögesi olan ilişki kurmakta yaşanan güçlüktür. Otistik bireylerin çevreleriyle ilişkileri çoğunlukla ihtiyaçları doğrultusundadır. Kendilerine seslenildiğinde bakmayabilir, kucağa alınmak istendiklerinde reddedebilir ancak bir şeye ihtiyaçları olduğunda karşılarındaki elinden tutarak istediği şeye doğru yönlendirebilirler. Böyle zamanlarda kurulan ilişki gerçek bir ilişki olmaktan çok, karşıdaki bir araç olarak kullanmak şeklindedir.

Otistik bebeklerin yarısında göz kontağı, sıra alma ve iletişimde sesleri kullanmada sorunlar görülmüştür (Volkmar, Paul, Klin and Cohen, 2005). Normal gelişim gösteren çocuklarda sık gözlenen sevgi ve güvende olma ihtiyacını karşılamak için diğer insanlara fiziksel yakınlaşma davranışı, otistik çocuklarda gözlenmemektedir (Darıca, vd., 1992). Otistik çocukların genel özelliklerine bakıldığında; *iletişim kurmada güçlük*, *sözel ve sözel olmayan dilde bozulma, iletişim için konuşmayı kullanmama ve tekrarlayıcı davranışlar, sembolik ya da imgesel oyunda yetersizlik, soyut düşünmede bozukluk, sosyal kuralları ve ilişkileri anlamada sorunlar* belirgin özellikler arasında yer alır (Wing ve Attwood, 1987; Simons ve Oishi,1987; Yalaz, 1993; Norton ve Drew,1994; Happe,1995, Frith,1995; Korkmaz, 2000; Perko,2002; Jobe ve Williams White, 2007). Ayrıca en temel iletişim becerilerinden ortak dikkatin gelişmemesi (Bernier ve Gerdts, 2010), jestlerin gelişmemesi, işaret etmenin olmaması (Baron-Cohen, 2008, Korkmaz, 2010, Ingersoll ve Lalonde, 2010) erken dönemde fark edilebilecek özelliklerdir. Otistik çocukların dil öncesi dönemde ortak dikkat becerisine sahip

* Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü

Yukarıda da görüldüğü üzere, otistik çocuk ile çalışırken her davranış aşama aşama gerçekleştirilecek ve çocuğun her çabası ödüllendirilecektir.

Ancak unutulmamalıdır ki; otizm özünde bir ilişki kurma sorunudur ve ilişki kurmakta güçlük yaşayan otistik çocuklarla ilişki kurulamadan, iletişim becerilerinin öğretimi söz konusu olamaz. Bu nedenledir ki; her bir davranış özenle parçalara ayrılıp her bir adımın öğretiminin gerçekleştirilmesi teknik bir süreç olarak görülse de; otistik çocukların da önce çocuk oldukları ve gösteremeseler de duygularının olduğu unutulmamalıdır. Bu unutmama hâli eğitimciye, çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olmayı ve içten davranabilmeyi unutmamaya olanak sağlayacaktır.

Kaynaklar

Bailey, A., Phillips, W. and Rutter, M. (1996). Autism: Towards as integration of clinical, genetic, neuropsychological, and neurobiological perspectives. *Journal Child Psychology and Psychiatry,* 37 (1), 89-126.

Baron-Cohen, S. (2008). *Autism and asperger syndrome*. New York: Oxford.

Bernier, R.A. and Gerdts, J. (2010). *Autism spectrum disorder: A reference handbook*. . California: Greenwood Publishing Group. http://books.google.com.tr adresinden elde edildi.

Cohen, S. (1998). *Targetting Autism*. California: Unıversity of California Press.

Darıca, N., Gümüşçü, Ş. ve Pişkin, Ü. (1992). *Otizm ve otistik çocuklar*. Ankara: Uyum Özel Eğitim Okulu Yayınları.

Diessel, Holger. (2013). Where does language come from? Some reflections on the role of deictic gesture and demonstratives in the evolution of language. *Language and Cognition 5: 239-249.*

Dodd, S. (2005). *Understanding autism*. Australia: Elsevier. http://books.google.com.tr adresinden elde edildi.

Fazlıoğlu, Y., Yurdakul-Eşme, M. (2009). *Otizm: Otizmde görsel iletişim tekniklerinin kullanımı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları Limited Şirketi.

Frith, U. (1995) *Autism: explaining the enigma.* USA: Blockwell Publisher.

Green, G. (1996). *Behavioral ıntervention for your children with autism.* Ed.Maurice, C.,Texas.

Happe, F. (1995) *Autism an ıntroduction to psychological theory*. Cambridge: Harward University. Pres.

Ingersoll, B. and Lalonde, K. (2010). The impact of object and gesture imitation training on language use in children with autism spectrum disorder. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 53, 1040–1051.

Jobe, L. E. & Williams White, S. (2007). Loneliness, social relationships, and a broader autism phenotype in college students. *Personality and Individual Differences*, 42, 1479–1489.

Korkmaz, B. (2000). *Pediatrik davranış nörolojisi*. İstanbul: Emek Matbaacılık.

Korkmaz, B. (2010). Otizm: Klinik ve nörobiyolojik özellikleri, erken tanı, tedavi ve bazı güncel gelişmeler. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi,* 45:80, 37-44.

Liebal, K. & Tomasello,M. (2009). Infants appreciate the social intention behind a pointing gesture: Commentary on "Children's understanding of communicative intentions in the middle of the second year of life" by T. Aureli, P. Perucchini and M. Genco. *Cognitive Development (24)*13–15

Lord, C. & Paul, R. (1997). Language and communication in autism. In D. J. Cohen & F. R. Volkmar (Eds.), *Handbook of autism and pervasive developmental disorders* (2nd Edition) New York: John Wiley & Sons.

Mundy P. (1995). Joint attention, social-emotional approach in children with autism. *Development and Psychopathology*, Vol. 7:63–82.

Mundy**,** P., & Crowson**,** M. (1997**).** Joint attention and early communication: Implications for intervention with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *27*, 653-675.

Muñetón Ayala, M.A. & Rodrigo López, M.J.(2011). Functions of the pointing gesture in mothers and their 12 to 36-month-old children during everyday activities. *Span Journal Psychology*, *14*(2):619-29.

Norton,P. ve Drew,C. (1994). Autism and potential family stressors. *The American Journal Of Family Threaby, 22.(1),* 67+

Perko, S. ve McLaughlin, T.F. (2002). Autism: charatetistics, causes and some eucational ınterventions. *International Journal Of Special Educations, 17 (2),* 59+

Piven, J. (1999). Genetic liability for autism: the behavioural expression in relatives. *International Review of Psychiatry*, 11, 299-308.

Plimley, L. and Bowem, M. (2007). *Social skills and autistic spectrum disorders*. London: Sage Publishing.

Ricks, D.M. & Wing, L.(1976) *Language, Communication And The Use Of Symbols.* Ed. Wing, L.Newyork: Pergamon Press.

Robledo, S. J. and Ham-Kucharski, D. (2005). *The autism book: answer to your most pressing questions.* New York: Penguin Group.

Sicile-Kira,C. (2004) *Autism spectrum disorders.* USA: The Berkley Publishing Group. Penguin Group. Inc.

Simons, J. ve Oishi, S. (1987). *The hidden child the linwood method for reaching the autistic child.* Foreword By: Bertham A. Rettenberg. USA: Woodbine House.

Skuse, D., Bruce, H., Dowdney, L. and Mrazek, D. (2011). *Child psychology and psychiatry: frameworks for practice.charman,t. autism spectrum disorders*. New Jersey: John Wiley&Sons. http://reader.eblib.com.libproxy.csun.edu adresinden elde edilmiştir.

Turkington, C., Anan, R. (2007). *The encyclopedia of autism spectrum disorders*. www.books.google.com.tr adresinden elde edilmiştir.

Wing, L. ve Attwood, A.J. (1987) Syndrome of autism and atypical development. D.J. Cohen, A. Donnelan (Edts) *Handbook Of Autism and Pervasive Developmental Disorder.* New York: Wiley pres.

Wing, L. (2012). *Otizm el rehberi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Volkmar, F. R., Paul,R., Klin, A. and Cohen, D. (2005). *Handbook of autism and pervasive developmental disorders.* Volume one. New Jersey: John Willey & Sons. Inc.

Yalaz, K. (1993) *Nörolojik nedenlere bağlı otizm*. E. Kerimoğlu. (Der.) *Otizm.* (55-60) Ankara Üniversitesi Basımevi.

Zager, D., Wehmeyer, M. L. and Simpson, R. L. (2012). *Educating students with autism spectrum disorders: Research-based principles and practices. Bregmen, J. D., Higdon, C. Definitions and clinical characteristics of autism spectrum disorders*. New York: Routledge.

OTİSTİK VE ZİHİNSEL ENGELLİLERDE CİNSEL GELİŞİM VE SORUNLARI

Bülent Madi*

Kişinin bedensel görünümü dendiği zaman genel anlamda kişinin boyu, kilosu, baş çevresi, kol-bacak uzunlukları, gövdesinin görünümü, göğüs yapısı, gözlerinin yapısı, kulaklar, dış cinsel organlarının durumu, parmakları ve genel estetik görünümü anlatılır.

Birçok farklı gelişen ergene, karşıdan bakıldığında yapısal olarak biraz değişiklik olduğu izlenimi edinilir, bedensel yapılarının normal kişilere benzemesine, hatta oransal olarak aynı olmasına karşın çok dikkatli bakıldığında bu fark görülebilir. Karşıdan bakıldığı zaman izlenebilen farklılık, zihinsel engelli ergenin uzun süredir geri kaldığı bilişsel ve duygusal durumundan dolayı oluşan yüz mimiklerinden de kaynaklanabilir.

Bazı zihinsel engelli ergenlerde ise doğuştan itibaren bedensel farklılıklar vardır ve bu farklılıklar yaşamları boyunca devam edebilir, azalabilir, aynı kalabilir veya artabilir.

Görme: Dört aylık çocuk başını döndürmeye başlamıştır, görme iyi gelişmiştir, ancak görmenin tam gelişmesi 5-6 yaş civarındadır. Görme sinirinin işlevi, görme keskinliği, görme alanı ve göz içi muayeneler ile ölçülür.

İşitme: Anne karnında gelişir. Gebeliğin altıncı ayından sonra bebek yüksek seslere kol ve bacak hareketleri ile tepki verir. Doğduktan sonraki dördüncü ayda ses kaynağına yönelmeye başlar. Altıncı ayda sesi algılama tam gelişir. İşitme siniri ile birlikte baş, gövde hareketleri, görmeyi sağlayan sinir yolları vb. bağlantılarının da gelişmiş olması gerekir.

Koku: Anne karnında gelişimi tamamlanır. Doğumdan hemen sonra koku duyumu başlar. İnsan, zaman içinde koku farklılıklarını öğrenmeye başlar. Bu duyu diğer canlılardan farklı olarak çoğunlukla estetik olarak kullanılır. Diğer birçok gelişmiş canlıya oranla insanda koku duyusu daha az yaşamsal işleve sahiptir.

* Dr., Altis Danışmanlık Şirketi Kurucu ve Yöneticisi.

- Cinsel organlarda değişmeler
- Cinsiyete özgü olmayan davranışlar
- Hareketlerde yavaşlama veya artma
- Uyku meyli
- Uykusuzluk
- Titreme
- Dikkat sorunları

Farklı gelişen çocuklarda cinsel gelişim ve cinsel sorunlar özellikle izlenmesi gereken alanlardır. Aile, eğitimci, hekim iş birliği önemlidir. Hem çocukların daha mutlu olabilmeleri hem de sosyal uyumu sağlayabilmeleri için ailelerin çocuklarının cinsel gelişimi ile ilgili bilgilendirilmeleri gerekir. Özellikle günümüzde televizyon, bilgisayar ve diğer teknolojik aletlerin yoğun olarak kullanılması birçok uyarana maruz kalmamıza neden olmaktadır. Özellikle cinsel uyarımı başlatacak görsel bilgilerin yoğunluğu çocuklarda erken dönemde cinsel davranışlar göstermesine neden olabilir. Aileler bu konuda da dikkatli olmalıdır.

Önerilen Yayınlar

Harlow, H.F. (1975). Lust, latency and love. *Journal of Sex Research*, 11(2).

Madi, B. ve Yaycı, M. (1998). Öğrenme Sinir Sisteminde Nasıl Oluşur? Ulusal Özel eğitim Kongre Kitabı.

Madi, B. (1995). Zihinsel Özürlü Çocukların Cinsel Sorunlarına Tıbbi Yaklaşım. II Ulusal Özel Eğitim Kongre Kitabı.

Özmen, E. (1977). Cinsel İşlev Bozukluklarında İlaç Tedavileri. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 34 (4).

Madi, B. (2014). Öğrenme beyinde nasıl oluşur? Ankara: Efil Yayınevi.

OTİSTİKLER VE DİĞER GELİŞİMSEL BOZUKLUKLARDA SANATIN EĞİTİM VE SAĞALTIM AMAÇLI KULLANIMI

Nevin Eracar*

Bu makalede sıklıkla kullanılan "farklı gelişim'' söylemi, tüm farklı gelişenleri saygı ile ve olduğu gibi kabul etme gerekliliğinden yola çıkılarak ve yeni bir terim olarak kullanılmaktadır. Bu yeniliğe duyulan ihtiyaç, öncelikle "normal" tanımı ile çoğunluğu oluşturanların belirleyici ve sınıflandırıcı bilinci sorgulamalarını önerme amacını taşır. Bunun yanı sıra, gelişimsel problemleri olan bireylerin(çocuk, ergen veya yetişkin) kendi aralarında da nitelik ve nicelikler bakımından oldukça ayrıntılı şekilde sınıflandırılabilen farklılıklar vardır. Bu durumda çoğu zaman bir olgunun değerlendirilmesi sırasında nasıl bir eğitim ve/ya tedavi ya da rehabilitasyon hizmeti planlanacağı konusu önem kazanır. Oysa gelişimsel problemlerde sıklıkla tanı kriterleri bakımından işin içinden çıkılamadığı için zaman yitirilmektedir. Yitirilen zaman gelişim farklılığı olan birey için daima önemli kayıplara yol açar. Gelişim için değerli olan erken gelişim dönemleri kaçırılmış olur. Uzmanlar tanı hakkında netlik sağlayıncaya kadar çocuğun yaşı ilerler. Oysa gelişimsel sorunlar saptanıp ivedilikle desteklenebilirse, tanıdan bağımsız olarak da ilerlemeler sağlanabilmektedir. Gelişim açısından değerlendirme çocuğu şu ya da bu kategoriye oturtma kaygısı duyulmadan yapılabilir. Değerlendirmeler hangi gelişim basamaklarında ve hangi alanlarda aksamalar görüldüğünü anlamak bakımından önemlidir. Bu yol ile gelişimi uyarıcı ve gerektiği gibi geliştirici destek planları yapılabilir ve zaman geçirilmeden uygulanabilir. Yukarıda ifade edildiği gibi "farklı gelişen" terimi ince ve hassas dengelere oturan gelişimsel problemlerin ele alınışında kavramsal olarak da önem kazanmakta, bakış açısı ve reaksiyonları belirlemektedir. Ruh sağlığı alanında kuramsal ve uygulamalı çalışmalar yapan profesyonellerin kavramlar ve terimler hakkında sürekli olarak düşünmeleri değişen ve gelişen dünya hâlinin yaratabileceği yeni zihinsel durumlara esnek ve yaratıcı bir yerden bakabilmeleri etik bir gerekliliktir.

* Yrd. Doç. Dr. Klinik psikolog, Psikodramatist, psikanalitik psikoterapist, sanat terapisti. T.C. Yeni Yüzyıl Üniversitesi Öğr. Üyesi, T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Öğr. Gör., Aura Psikoterapi Sanatla Tedavi ve Eğitim Merkezi ve Otistikler Derneği Kurucusu

Anne Çocuk İlişkisinde Döngüsel Süreç

Engelli veya farklı gelişimsel özellik gösteren çocuklarda genellikle görülen ilişkisel tablo şöyle izlenmektedir. Anne, çocuğu kolayca ve olduğu gibi kabul edemez. Anne tarafından kabul edilmemek çocuğun kendilik oluşumunu belirler. Karşılıklı yaşanan duygusal gerilim açıkça tanımlanamaz. Her iki taraf gerileme süreci yaşar (Eracar, 2015).

Gerileme Sürecinin Sonuçları

Annede depresif eğilim ve\veya tutumlar oluşur. Çocuk sosyo-duygusal gelişim alanında takılır veya yavaşlar. Gelişimin diğer alanları (dil, zekâ, hareket) bu değişimden etkilenir. Gelişim tablosundaki farklılık gelişim bozukluğu olarak yerleşir.

Terapi amaçlı çalışmalarda danışmanlıktan farklı olarak; annenin duygusal, düşünsel ve davranışsal değişimi hedeflenmelidir. Çocuğa karşı duygularının terapötik olarak farkına varması. Çocuğun olduğu gibi kabulünü sağlamak. Çocuğu kendi prezantasyonu gibi görmekten kurtulması. Kendi yaşamını kendi ihtiyaçları üzerinden yeniden düzenlemesi. Kısaca kendini engelli çocuk annesi rolünün dışında kadın, eş ve insan olarak görme konusunda desteklenip güçlenmesi sağlanır. Sanatla terapi, psikodrama ve sosyodrama gibi eylemsel yöntemleri içeren danışmanlık ve psikoterapi çalışmaları, fark edilmesi zor ve travmatik duyguların dışavurumunu kolaylaştırır ve hızlandırır. Duyguların tanınması ve dönüşümü travmatik sürecin işlenmesi ve çözümlenmesi amaçlıdır. Özellikle eylemsel tekniklerin kullanıldığı ve varoluş kaygılarının işlendiği psikoterapi hizmetleri ile annenin yaratıcı gücünü harekete geçirmek mümkün olabilir. Yaratıcılığın ortaya çıkması değersizlik duygularından belirli derecelerde arınmayı sağlar.

Yaratıcılığı ortaya çıkan kadın tüm ilişkilerinde daha güvenli olmaktadır. Annenin güveni çocuğun hızla değişmesine ve gelişmesine yol açmaktadır. Yaşama ilişkin korkuların yerini yaratma heyecanı alır ve yaşamda yenilikler oluşur. Annenin değişimi ailenin tüm sistematik işleyişinde yansır.

Kaynaklar

Akkök, Fusun. Ve Ark., "Bir Otistikle Yaşamak," T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu-1995, Ankara

Bowlby J (1965). Child Care and The Growth of Lowe, Penguin Books, New York

Eracar, Nevin (2015) Evden Taşan Çığlık. Cogito Annelik. Yapı Kredi Yayınları Sayı 8. İstanbul

Eracar, Nevin., Onur, Vildan., "Biraz Yer Açar mısınız?" Beyaz Yayınları, 1999, İstanbul

Fidaner, Hüray., "Ruh Sağlığı Hizmetlerinde Aileye Çok Yönlü Yaklaşım" 1997, İzmir

Kerimoğlu, Efser., "Otizm," 1993, Ankara

Klein, M.: Sevgi Suçluluk ve Onarım. 1929. Çev.: Ali Algın Köşdere Yayına hazırlayan Bela Habip. 2008, Kanat Kitap. İst.

Winnicott, D. W., "Oyun ve Gerçeklik" Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, 1997, İstanbul

2. Basım

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİM
Teori ve Uygulama

Doç. Dr. Süleyman Avcı
Uzm. Arzu Yüksel

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1026
Eğitim No.: 224
ISBN : 978-605-133-927-6
© 2. Basım, Ağustos 2016

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİM Teori ve Uygulama

Doç. Dr. Süleyman Avcı - Uzm. Arzu Yüksel

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Avcı, Süleyman., Yüksel, Arzu.
Farklılaştırılmış Öğretim Teori ve Uygulama / *Süleyman Avcı - Arzu Yüksel*
2. Basım, X+202 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-927-6
1. Farklılaştırılmış Öğretim 2. Teori 3. Uygulama

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, yazarların uzun yıllara dayanan çalışmalarını, alanda görev yapan öğretmenler, öğretmen adayları, eğitim alanındaki akademisyenler ve akademisyen adayları ile paylaşma isteğinden doğmuştur. Öğretmenler kitap içerisinde yer alan örneklerden ve detaylı açıklamalardan faydalanarak farklılaştırılmış öğretimi sınıflarında uygulayabilir. Öğretmen eğitiminde çalışan akademisyenler için ise gerek kendi derslerinin tasarımında gerekse "Öğretim İlke ve Yöntemleri" ve "Özel Öğretim Yöntemleri" dersleri için oldukça faydalı ve detaylı içerik bulabilirler. Kitap içerisinde yer alan tüm yöntemler/uygulamalar, çağdaş, öğrenci merkezli, yapılandırmacılığı temel alan sınıflar oluşturmak isteyen eğitimciler için farklı alternatifler sunmaktadır.

Kitapta öncelikle farklılaştırılmış öğretim tanımlanmış ardından 10 yöntem/uygulama örnekleriyle birlikte tanıtılmıştır. Bunlar sırasıyla; istasyon, merkezler, ajanda, öğrenme sözleşmesi, karmaşık öğretim, kademelendirilmiş etkinlik, grup araştırması, program sıkıştırma, öykü temelli öğrenme ve okuma çemberidir. Kitaba farklılaştırılmış öğretim uygulamalarından en sık kullanılanları alınmıştır.

Süleyman Avcı olarak, kitabın oluşmasında desteğini esirgemeyen arkadaşlarıma, öğrencilerime ve bugünlere gelmemde emeği geçen Prof.Dr. Münire Erden ve Prof. Dr. Seval Fer hocalarıma, bana yol gösteren ve desteğini esirgemeyen Prof.Dr. Ayşen Bakioğlu hocama teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, kitabın hazırlanması sürecinde varlıklarıyla beni motive eden eşim Mine, kızlarım Zeynep ve İrem'e, dualarını esirgemeyen Annem ve Babam'a minnettarım.

Arzu Yüksel olarak, öncelikle Çok Değerli Rahmetli Anneme: Bana harcadığın emekler için teşekkür ederim. Hem Hacettepe Üniversitesi'deki hem de Yıldız Teknik Üniversitesi'ndeki hocalarıma, mesleki donanımıma yapmış olduğunuz katkıdan dolayı çok teşekkür ederim. Prof. Dr. Münire Erden, Doç. Dr Feza Orhan ve Yrd. Doç. Dr. Sema Karakelle, sizlerin vizyonu ve donanımı bana rehber oldu. Son olarak yüksek lisanstan ve doktoradan çalışma arkadaşım Süleyman Avcı, tüm yaptığım tüm projelerde ve makalelerde çok değerli iş birliğin sayesinde başarılı çalışmalara imza attık. Teşekkür ederim.

Doç. Dr. Süleyman AVCI

Uzm. Arzu YÜKSEL

İÇİNDEKİLER

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİM 1
Giriş 1
Kuramsal Temelleri 3
Farklılaştırılmış Öğretimin Yararları 5
Farklılaştırılan Öğrenci Özellikleri 6
Önbilgi 6
İlgi 6
Öğrenme Hızı 7
Bilişsel Yetenekler 7
Öğrenme Stilleri 7
Sosyo Ekonomik Özellikler 8
Ne Farklılaştırılmaktadır 8
İçerik 9
Süreç 9
Ürün 10
Duygular 10
Öğrenme Ortamı 11
Farklılaştırılmış Öğretim Stratejileri 11
Merkezler 11
İstasyon 12
Kademelendirilmiş Etkinlik 12
Öğrenme Sözleşmesi 12
Ajanda 13
Öykü Temelli Öğrenme 13
Grup Araştırması 13
Karmaşık Öğretim 13

Program Sıkıştırma ... 14
Okuma Çemberi ... 14
Farklılaştırılmış Öğretimde Değerlendirme Teknikleri ... 14
Öğretim Öncesinde Kullanılan Öz Değerlendirme Teknikleri ... 15
Öğrenme Sırasında Kullanılabilecek Öz Değerlendirme Araçları ... 16
Öğretim Sonunda Kullanılan Öz Ölçme Araçları ... 17

MERKEZLER ... 19
Giriş ... 19
Yararları ... 20
Uygulama İlkeleri ... 20
Uygulama Süreci ... 23
1. Hedeflerin Belirlenmesi ... 23
2. Kazanımların Analiz Edilmesi ... 23
3. Öğrencilerin tanınması ... 23
4. Sınıfın Organize Edilmesi ... 24
5. Materyallerin Geliştirilmesi, Malzemelerin Ayarlanması ... 24
6. Günün Planlanması ... 24
7. Ön Çalışma ve Gözden Geçirme ... 25
8. Öğrencilerin Merkezlere Geçişi ... 25
9. Öğrencilerin Değerlendirilmesi ... 25
Formlar ... 25
1. Öz Değerlendirme Formu ... 25
2. Merkez Öğrenci Listesi ... 26
3. Merkezler Öğrenci Listesi ... 26
Öğretmenin Görevi ... 26
Merkez Türleri ... 27
Örnek Uygulama-1 ... 33
Parmakların Anlamı ... 33
İlgi Merkezleri ... 35
Örnek Uygulama-2 ... 36

İSTASYONLAR ... 43
Giriş ... 43
Yararları ... 43
Uygulama İlkeleri ... 44
Uygulama Süreci ... 47
1. Hedeflerin Belirlenmesi ... 47
2. Kazanımların Analiz Edilmesi ... 47
3. Öğrencilerin tanınması ... 47
4. Sınıfın Organize Edilmesi ... 48
5. Materyallerin Geliştirilmesi, Malzemelerin Ayarlanması ... 48
6. Günün Planlanması ... 48
7. Ön Çalışma ve Gözden Geçirme ... 49
8. Öğrencilerin İstasyonlara Geçişi ... 49
9. Öğrencilerin Değerlendirilmesi ... 49

Öğretmenin Görevi ... 49
İstasyon Türleri ... 50
Örnek Uygulama-1 ... 52
Örnek Uygulama-2 ... 58

KADEMELENDİRİLMİŞ ETKİNLİK ... 67
Giriş ... 67
Yararları ... 68
Uygulama İlkeleri ... 68
Uygulama Süreci ... 70
1. Sınıf Düzeyi ve Dersin Belirlenmesi ... 70
2. Hedeflerin ve Temanın Belirlenmesi ... 71
3. Öğrenci Özelliklerinin Belirlenmesi ... 71
4. Kademelendirilecek Boyutun Belirlenmesi ... 71
5. Kademelendirmede Dikkate Alınacak Özelliğin Belirlenmesi ... 71
6. Materyal Hazırlanması ... 72
7. Değerlendirme Araçlarının Geliştirilmesi ... 72
8. Uygulama ... 73
9. Ölçme Araçlarının Uygulanması ... 73
Örnek Uygulama ... 73

ÖĞRENME SÖZLEŞMESİ ... 91
Giriş ... 91
Yararları ve Sınırlılıkları ... 92
Öğrenme Sözleşmesinin Bileşenleri ... 93
Özel Öğrenim Hedefleri ... 93
Stratejiler ve Kaynaklar ... 94
Değerlendirme Ölçütü ... 95
Ölçme ve Değerlendirme Araçları ... 95
Uygulama Süreci ... 96
1. Uygulamanın Mantığını Açıklama ... 96
2. Öz Değerlendirme ... 96
3. Temel Bilginin Sunulması ... 96
4. Öğrenme Hedeflerini Belirleme ... 97
5. Kaynakların ve Öğrenme Yaklaşımlarının Belirlenmesi ... 97
6. Ölçme Yollarının Belirlenmesi ... 97
7. Ölçüt Belirleme ... 97
8. Onay Alma ... 98
9. Uygulama ... 98
10. Öğrenciler Arası Bilgi Paylaşımı ve İşbirliği ... 98
11. Öğretmen Değerlendirmesi ... 98
12. Öğrenci Yansımaları ... 98
Öğretmenin ve Öğrencinin Rolü ... 99
Örnek Uygulama ... 100

AJANDA 107
Giriş 107
Yararları 108
Uygulama İlkeleri 108
Uygulama Süreci 110
1. Öğrencileri Tanıma 110
2. Uygulama Biçimine Karar Verme 110
3. Teknik Hakkında Eğitim Verilmesi 110
4. Görevlerin Verilmesi 110
5. Öğretmen Rehberliği 111
6. Değerlendirme 111
7. Yeni Ajanda Görevi 111
Ajanda Formu 111
Örnek Uygulama 112

ÖYKÜ TEMELLİ ÖĞRENME 117
Giriş 117
Yararları 118
Uygulama İlkeleri 118
Uygulama Süreci 119
1. Temanın Seçilmesi 119
2. Hikâye Üretilmesi 119
3. Hikâyenin Nasıl İlerleyeceğine Karar Verilmesi 119
4. Soruların Hazırlanması 120
5. Kaynakların Hazırlanması 120
6. Öğrencilerin Uygulamaya Davet Edilmesi 120
7. Mekân Oluşturulması: 120
8. Karakterlerin Oluşturulması 121
9. Hikâye Zincirleri 121
10. Hikâyenin Sonlandırılması 121
11. Ara Değerlendirme ve Bölümler Arası Geçiş 121
Ölçme ve Değerlendirme 123
Öğretmenin Görevi 123
Örnek Uygulama 123

GRUP ARAŞTIRMASI 127
Giriş 127
Faydaları 128
İlkeleri 128
Uygulama süreci 129
Birinci Evre 129
1.1. Birinci Adım 129
1.2. İkinci Adım 130
1.3. Üçüncü Adım 130
1.4. Dördüncü Adım 131
İkinci Evre 131

Üçüncü Evre 131
Dördüncü Evre 132
Beşinci Evre: 132
Altıncı Evre: 132
Ölçme ve değerlendirme 132
Öğretmenin görevi 133
Öğrencinin görevi 133

KARMAŞIK ÖĞRETİM 135
Giriş 135
Karmaşık Öğretimin Bileşenleri 136
1. Öğretim Planları: 136
2. Öğretim Etkinlikleri: 136
3. Statü Problemlerinin Çözümlenmesi: 136
Yararları 137
Uygulama İlkeleri 137
Uygulama Süreci 138
1. Konunun Belirlenmesi 138
2. Ön Hazırlık 139
3. Görevlerin Hatırlatılması 139
4. Grup çalışmaları 139
5. Öğretmen katkısı 139
6. Grup Sunumları 140
7. Değerlendirme 140
Öğretmenin Görevi 140
Öğrencinin Görevi 140

PROGRAM SIKIŞTIRMA 141
Giriş 141
Yararları 142
Uygulama İlkeleri 142
Uygulama Süreci 144
1. Hedeflerin Analiz Edilmesi 144
2. Öntestleri Geliştirme 144
3. Kime Öntest Uygulanacağına Karar Verme 145
4. Ön Test Uygulama 145
5. Hedeflere Önceden Sahip Olan Öğrenciler İçin Öğretim Zamanının Hızlandırılması 146
6. Konunun Belirli Bölümlerine Hakim Olan Öğrencilerin Eksikliklerinin Tamamlanması 146
7. Program Sıkıştırma Yapılan Öğrenciler İçin Alternatif Hazırlanması 146
8. Program Sıkıştırmanın Tüm Aşamalarının Kayıt Altına Alınması 148
Program Sıkıştırma Kapsamında Kullanılacak Testler ve Formlar 148
Bilgi Testleri 148
Program Sıkıştırma Formu 149
Hızlandırma 149
Zenginleştirme 151

OKUMA ÇEMBERİ 153
Giriş 153
Kuramsal Temeller 154
Uygulama İlkeleri 156
Okuma Çemberinin Uygulanması 159
Kitapların Belirlenmesi 160
Tekniğin Öğrencilere Tanıtımı 162
Kitapların Tanıtımı 164
Grupların Oluşturulması 164
Rollerin Belirlenmesi 164
Kullanılan Formlar 167
Bireysel Kontrol Listesi 167
Grup Kontrol Listesi 168
Kitap Öz Değerlendirme Formu 169
Toplantı Öz ve Akran Değerlendirme Formu 169
Öğretmen Gözlem Formu 170
Gözlemci Formu 171
Final Proje Seçim Formu 172
PROJELER 172
Final Projesi Değerlendirme Rubriği 172
Final Projesi Rubriği (Analitik) 173
Grup Yönergesi 174
Rol Yaprağı 175
Zamanın Planlanması 188
Grup Projeleri 188
Değerlendirme 189
Örnek Uygulama 191

KAYNAKÇA 193

KAYNAKÇA

Alwood, C.S., (2000). *Exploring the role of the teacher in student-led literature circle*. Araştırma Raporu. 05.04. 2010 tarihinde www.eric.ed.gov adresinden indirilmiştir.

Anderson, G., Boud, D. ve Sampson, J. (1996). *A learning contract: A practical guide*. London: Kogan Page.

Anderson, G.; Boud, D. and Sampson, J. (1998). Qualities of learning contracts. In Stephenson, J. and Yorke, M. (eds), *Capability and quality in higher education*, London: Kogan.

Avcı S., Yüksel A., Soyer M., Balıkçıoğlu S. (2009). Şiir bilgisi konusu için tasarlanmış farklılaştırılmış sınıf ortamının öğrenciler üzerinde yarattığı bilişsel ve duyuşsal değişimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB),* 9(3), 1043-1084

Avcı, S., Baysal, N., Gül, M. & Yüksel, A. (2013). Okuma çemberi yönteminin okuduğunu anlama becerisi üzerine etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi,* 4(6), 60-70.

Avcı, S., Yüksel, A. (2011). Okuma çemberi yöntemine göre kitap okumanın öğrencilere bilişsel ve duyuşsal katkıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 11 (3), 1285-1300.

Avcı, S., Yüksel, A. (2013). Öykü temelli öğrenme yaklaşımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Sakarya University Journal of Education*, 3(2) 21-35.

Avcı. S., Yüksel A., Akıncı T. (2010). Okuma alışkanlığı kazandırmada etkili bir yöntem: Okuma çemberi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (2), 5-24.

Bacak, S. (2008). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öykü tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrenenlerin akademik basarı ve yaratıcılıklarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Beler, Y., Avcı, S. (2011). Öğretimin farklılaştırılmasında etkili bir strateji: Katlı öğretim. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 109-126.

Bell, S. (2008). Storyline –A pedagogy based on respect and feelings. *TILTAI*, 4, 61-68.

Bell, S. (2012). *Storyline as motivation for language teaching.* 22.5.2014 tarihinde http://www.creativedialogues.lernnetz.de/docs/storyline_action.pdf adresinden indirildi.

Benek, İ. (2012). *İstasyonlarda öğrenme tekniğinin ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin fen ve teknoloji dersindeki başarılarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yüzüncü yıl üniversitesi. Van.

Blum, H.T., Lipsett L.R., Yocom D.J. (2002). Literature circles: A tool for self determination in one middle school inclusive classroom. *Remedial and Special Education*, 23 (2), 99-108.

Boak, G. (1998). *The complete guide to learning contracts*. Gower Publishing.

Bottini, M. & Grossman, S. (2005). Center-based teaching and children's learning: The effects of learning centers on young children's growth and development. *Childhood Education*, 81(5), 274-278.

Brabham, E.G., Villaume S.K. (2000). Questions and answers: Continuing conversations about literature circles. *The reading teacher*, 54(3), 278-280.

Brandford, V., Harder, K. (2006). The Storyline approach and CLIL. In W. Arnold, N. Joseph, H. Mol, R. Mitchell-Scuitevoerder (Eds.) *Young learners and the content and language integrated learning continuum,* 4-10. Cantenbury: IATEFL YL SIG.

Burda, K. (2000). Living and learning: A four-year journey into literature circles. *Primary Voices K-6*, 9(1), 17-22.

Carpinelli, T. (2006). Literature circles: A collaborative success story!. *Library Media Connection*, 25(3), 32-33.

Catherine M., Lemieux, C.M. (2001). Learning contracts in the classroom: tools for empowerment and accountability. *Social Work Education*, 20 (2).

Chan, S.W., Wai-Tong, C. (2000). Implementing contract learning in a clinical context: report on a study. *Journal of Advanced Nursing*, 2000, 31(2), 298-305.

Chessin, D. (2007). Simple machine science centers. *Science and children*, 44 (6). 36-41.

Chiang, M., Huang C. (2005). *The Effectiveness of literature circles in EFL setting: A classroom investigation*. The Proceedings of 2005 International Conference and Workshop on TEFL & Applied Linguistics, Taipei, Crane Publishing Co, LTD.

Cohen, E.G. (1994). *Designing groupwork: Strategies for the heterogeneous classroom (2nd ed.).* New York, NY: Teachers College Press.

Cohen, E.G., Lotan, R.A., Scarloss, B.A., Arellano, A.R. (1999). Complex instruction: Equity in cooperative learning classrooms. *Theory Into Practice*, 38(2), 80-86.

Cole, B., McGuire, M. (2001, Nisan). *Storypath: A cross culturel study of children's construction of social studies understunding.* The Annuel meeting of the American Educational Research Association, Seattle.

Cole, B., McGuire, M. (2002, Kasım). *Young childrens construction of understanding about families an citizenship using storypath.* The Annuel Meeting of The National Council for The Social Studies, Phoenix.

Cosgrove, M.S. (1992). *Inside learning centers*. 21.05.2014 tarihinde http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED356875.pdf adresinden indirildi.

Culli, L.M. (2002). *Investigation of literature circles in the middle school language art classroom.* Unpublished Masters Dissertation: Chapman University.

DaLie, S.O. (2001). Students becoming real readers: Literature circles in high school English classes, in Ericson, B.O. (Ed.), *Teaching reading in high school english classes*. Urbana: NCTE, 84-100.

Daniels H. (2002). *Literature circles: Voice and choice in book clubs and reading groups*. 2.Bsk. Maine: Stenhouse Publishers.

Daniels, H. (1994). *Literature circles: Voice and choice in book clubs and reading groups*. Portland, ME: Stenhouse.

Daniels, H. (2003). How can you grade literature circles**?** *Voices From the Middle;* 11(1), 52-53.

Demir, M.R. (2008). *İstasyonlarda öğrenme modelinin hayat bilgisi dersindeki üst düzey beceri erişisine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Demiray, G., Dolu, N. (2011). Üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerde çoklu zekânın değerlendirilmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi (Journal of Health Sciences),* 20(1), 29-38.

Demirörs, F. (2007). *Lise ı. sınıf öğrencileri için ohm yasası konusunda öğrenme istasyonları'nın geliştirilmesi ve uygulanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. HAcettepe Üniversitesi. Ankara.

Erlauer, L. (2003). *Brain-compatible classroom: Using what we know about learning to ımprove teaching*. Alexandria, VA, USA: Association for Supervision & Curriculum Development.

Ford, M.P., Opitz, M.F. (2002). Using centers to engage children during guided reading time: Intensifying learning experiences away from the teacher. *The reading teacher,* 55(8), 710-717.

Frase, L. (2007a). http://www.effectiveteachingsolutions.com/ secondarylitcircletaskcard.pdf

Frase, L. (2007b). http://www.effectiveteachingsolutions.com/ litcircleevaluation.pdf

Furr, M. (2003). Why and How to Use EFL Literature Circles. http://www.eflliteraturecircles.com/howandwhylit.pdf. Adresinden 05.06.2010 tarihinde indirilmiştir.

Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21st century*. New York: Basic Books.

Gardner, H. (2008). *Multiple intelligences: New horizons in theory and practice*. New York, NY: Basic Books.

Gregory, G. H., & Chapman, C. (2002). *Diferentiated instructional strategies: One size doesn't fit all*. Th ousand Oaks, CA: Corwin Pres.

Harkness, S. (2011). *How the storyline method came to be...* 11.09.2012 tarihinde http://creativedialogues.lernnetz.de/en/trainershandbook-a.htm. adresinden indirildi.

Heacox, D. (2002). *Differentiating instruction in the regular classroom: how to reach and teach all learners, grades 3-12*. Free Spirit Publishing. Minneapolis

Hill, B.C., Johnson, N., Schlick-Noe, K. (2000). *Literature circles resource guide: teaching suggestions, forms, sample book lists, and database*. Christopher-Gordon Publishers.

Holt, CW. (2003). Raising expectations for the gifted. *Educational leadership*, 72-75.

Hsu, J.T. (2004). *Reading together: Student teacher meet in literature circles*. Paper presented at the National Conference on English Teaching and Learning (Huwei, Taiwan, 2004). 05.04. 2010 tarihinde www.eric.ed.gov adresinden indirilmiştir.

Järvinen H.M. (2011a). *Storyline and language learning*. 12.09.2012 tarihinde http://creativedialogues.lernnetz.de/en/trainershandbook-a.htm. adresinden indirildi.

Järvinen, H.M. (2011b). *Using the Storyline to teach second languages to immigrant learners: Finnish as a second language as an example*. 12.09.2012 tarihinde http://creativedialogues.lernnetz.de/docs/ theoretical_context.pdf adresinden indirildi.

Jensen, E.(2005). *Teaching with the brain in mind (2nd Edition)*. Alexandria, VA, USA: Association for Supervision & Curriculum Development.

Johnson, Johnson, (2002). Cooperative Learning Methods: A meta Analysis. *Journal of research in Education,* 12(1).

King-Sears, M.E. (2005). Scheduling for reading and writing small-group instruction using learning center designs. *Reading & Writing Quarterly*, 21: 401–405.

King-Sears, M.E. (2007). Designing and delivering learning center ınstruction. *Intervention in School and Clinic*, 42, 137.

Knowles, E., Smith, M. (2003). *Talk about Books! A Guide for book clubs, literature circles, and discussion groups, grades 4 – 8*. Libraries Unlimited, USA.

Knowles, M. S. (1986). *Using learning contracts*. San Francisco: Jossey-Bass.

Knowles, M.S. (1987). Enhancing HRD with contract learning. *Training and Dewelopment Journal*, 41(3), 62-63.

Lotan, R., Cohen, E. ve Morphew C. (1998). *Beyond the Workshop: Evidence from Complex Instruction* 123 Rachel Lotan, Elizabeth Cohen, and Christopher Morphew. 123-146 Brody, Celeste M. (Editor); Davidson, Neil (Editor). Professional Development for Cooperative Learning .

McCarthy, M.M. (1977). The how and why of learning centers. Elementary School Journal, 77(4), 292-300.

McGill, S. (2013). "*What is Curriculum Compacting*?" http://bpayne.myweb.uga.edu/ Shannonweb.html, adresinden indirildi.

McGuire, M. (1997). Taking a storypath into history. *Educational Leadership,* 54 (6), 70-72.

McGuire, M. (2004, Şubat). *Storypath: Why is this approach engaging, especially for low socio-economic students?* 2nd International Conference on Imagination and Education Vancouver, Canada.

McGuire, M., Cole, B., (2008). Using the storypath approach to make local government understandable. *The social studies*, 99 (2), 85-90.

McTighe, J., & Brown, J. (2005). Differentiated instruction and educational standards: Is détente possible? *Theory Into Practice*, 44, 234-244.

Mergen, H.H. (2011). *İlköğretim 5.sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrenme istasyonları uygulamasının akademik başarıya ve kalıcılığa etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kocatepe Üniversitesi. Afyonkarahisar.

Mizerka, P.M., (1999). *The impact of teacher directed literature circles versus student-directed literature circles on reading comprehension at the sixth-grade level*. Unpublished Doctoral Dissertation: University of Illinois.

Moeller V.J., Moeller M.V. (2007). *Literature circles that engage middle and high school students.* Larcmont, NY: Eye On Education.

Neamen, M., Strong, M. (1992). *Literature circles: Cooperative learning for grades 3-8.* Englewood, Colorado: Teacher Ideas Press.

Neamen, M., Strong, M. (2001). *More literature circles: Cooperative learning for grades 3-8.* Englewood, Colorado: Libraries Unlimited.

Nrcgd, (2013). http://www.gifted.uconn.edu/siegle/curriculumcompacting/ section0.html adresinden indirilmiştir.

Olsen, A.S. W. (2007). *Literature circles and ninth grade students: A student-centered approach to reading*. Unpublished Masters Dissertation: Southwest Minnesota State University.

Pattillo, J., Vaughan, E. (1992). *Learning centers for child-centered classrooms*. Washington D.C: National Education Association Publication.

Pierce, R.L ., Adams, C.M. (2004a). One way to differentiate mathematics instruction. *Gifted Child Today*, 27(2).

Pierce, R.L ., Adams, C.M. (2004b). Tiered lessons. *Gifted Child Today*, 27(2), p58-65.

Pitton, D.E., (2005). Lit circles, collaboration and student interest. *Academic Exchange Quartely*, 9(4), 84-90.

Pool, J.L., Carter, D.R. (2011). Creating printh rich learning centers. *Teachin Young Children*, 4(4), 18-20.

Pritchard, A. and Woollard, J. (2010). *Psychology for the classroom: Constructivism and social learning*. London and New York: Routledge.

Pritchard, A., Woollard, J. (2010). *Psychology for the classroom: Constructivism and social learning.* USA:Routledge.

Reis SM., Renzulli , J.S. (1992). Using curriculum compacting to challenge the above-average. *Untracking for Equity***,** 50(2), 51-57.

Reis, S.M., Westberg, K.L., Kulikowich, J., Caillard, F., Hébert, T., Plucker, J., Purcell, J.H., Rogers, J.B. Smist, J.M. (1993). Why Not Let High Ability Students Start School in January? The Curriculum Compacting Study

Reis, S.M., Renzulli, J.S. (2013). *Curriculum compacting: A systematic procedure for modifying the curriculum for above average ability students*. 22.03.2014 tarihinde http://www.gifted.uconn.edu/sem/semart08.html adresinden indirildi.

Renzulli, J. S. & Reis, S. (2004). Curriculum compacting: A research-based differentiation strategy for culturally diverse talented students. In D. Boothe & J. C. Stanley (Eds.), *In the eyes of the beholder: Critical issues for diversity in gifted education*. (pp. 87-100). Waco, TX: Prufrock Press.

Renzulli, J. S. & Reis, S. M. (2009). The schoolwide enrichment model: A focus on student strengths & interests. In Renzulli, J. S., Gubbins, J. E., McMillen, K. S. Eckert, R. D., & Little,C. A. (Eds.), *Systems & models for developing programs for the gifted and talented* (pp. 323-352). Mansfield Center, CT: Creative Learning Press, Inc.

Renzulli, J.S. (2012). Reexamining the role of gifted education and talent development for the 21st century: A four-part theoretical approach. *Gifted Child Quarterly*, 56(3) 150–159

Renzulli, J.S. ve Reis, S.M. (2013). *The schoolwide enrichment model executive summary*. http://www.gifted.uconn.edu/sem/semexec.html

Rhonda, M.B. (2010). *An analysis of the Storyline method in primary school; its theoretical underpinnings and its impact on pupils intrinsic motivation*. Unpublished Doctoral Thesis, Durham University, Durham.

Richards, M.R.E., Omdal S.N. (2007). Effects of tiered ınstruction on academic performance in a secondary science course. *Journal of Advanced Academics,* 18(3), 424–453

Rogers, K. B. (1993). Grouping the gifted and talented: Questions and answers. *Roeper Review*, 16, 8–12 .

Rubaii-Barrett, N. (2006).Teaching courses on managing diversity: Using learning contracts to address challenges and model behavior. *Journal of Public Affairs Education,* 12(3):36l-383.

Rutherford A., Carter L., Hillmer T., Kramer M., Parker A. (2009). Promoting intrinsic reading: Implementing literature circles with intermediate-grade students and preservice teachers. *The International Journal Of The Book*, 6(4), 43-49.

Sancı, M. (2011). *İlköğretim 4. sınıf fen ve teknoloji dersi öğretiminde uygulanan jigsaw ve grup araştırması tekniklerinin öğrencilerin akademik başarıları üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi.

Sharan, Y., Sharan, S. (1989-1990). Group investigation expands cooperative learning. *Educational leadership*, 47(4),17-21.

Short K., Kaufman G., Kaser S., Kahn L.H, Crawford K.M. (1999). "Teacher-watching": Examining teacher talk in literature circles. *Language Arts*, 76(5), 377-385.

Sidhu, G.K., KauH, S., Fook, C.Y. (2011). Developing learner autonomy in the ESL classroom through the use of learning contracts. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities,* 19 (1): 217-232.

Smith, P., Simmons B. (1998). Evaluating learning centers. *Education*, 98(4).

Sondergeld, T.A., Schultz R. (2008) Science, Standards, and Differentiation: It realy can be fun!. *Gifted child today*, 31(1), 34-40.

Stabile, C., (2009). *Are literature circles an effective reading strategy for struggling readers?* Unpublished Masters Dissertation: Ohio University.

Straits, W. (2007). A literature circles approach to understanding science as a human endeavor. *Science Scope*, 31(2), 32–36.

Straits, W., Nichols S. (2006) Literature circles for science. *Science and Children*, 44(3), 52-55.

Suarez D., (2007). *Differentiation by challange: Using a tiered program of instruction in mathmatics. Making the difference: Differentitation in international schools*. Eds: William Powel. Ochan Kusuma Powel. Kuala Lumpur.

Şimşek, A. (2004). Öğrenme biçimi. İçinde Yıldız Kuzgun ve Deniz Deryakulu (Eds), *Eğitimde bireysel farklılıklar*, 95-136. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Tan, I.G.C., Sharan, S., Lee C.K.E. (2005). Students' perceptions of learning geography through group investigation in Singapore. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 14(4).

Tan, I.G.C., Sharan, S., Lee C.K.E. (2007). Group investigation effects on achievement, motivation, and perceptions of students in singapore. *The Journal of Educational Research*, 100(3).

Tan, IG., Sharan, S., Lee, C.K.E. (2006). *Group investigation and student learning: An experiment in Singapore schools*. Singapore: Marshall Cavendish Academic.

Tieso, C. L. (2003). Ability grouping is not just tracking anymore. *Roeper Review*, 26(1), 29-. 36

Tomlinson, C. (2002). *Differentiating instruction for academic diversity*. In J.M. Cooper (Ed.). Classroom teaching skills (7th Edition). Boston: Houghton-Mifflin, 149-180.

Tomlinson, C. A. (1995a). *How to diff erentiate instruction in mixed-ability classrooms*. USA, Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Tomlinson, C. A. (1995b). Deciding to deff erentiate insruction in middle school: One school's journey. *Gifted Child Quarterly*, 39, 77-87.

Tomlinson, C. A. (2000). Reconcilable diff erences: Standards-based teaching and diff erentiation. *Educational Leadership*, 58, 6-11.

Tomlinson, C. A. (2007). *Öğrenci gereksinimlerine göre farklılaştırılmış eğitim* (çev. Diye Kültürlerarası İletişim Hizmetleri). Ankara: Redhouse.

Tomlinson, C.A. (2001). *How to differentiate ınstruction in mixed-ability classrooms*. Alexandria, VA, USA: Association for Supervision & Curriculum Development (ASCD), 2001. p 75.

Tomlinson, C.A. (2009). Intersections between differentiation and literacy instruction: Shared principles worth sharing. *New England Reading Association Journal*, 45(1), 28.

Tomlinson, C.A. Strickland, C. A. (2005). *Differentiation in practice: A resource guide for differentiating curriculum, grades 9-12*. Association for Supervision and Curriculum Development Alexandria, Virginia USA

Tomlinson, C.A.(1999). D*ifferentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners*. Alexandria, VA, USA: Association for Supervision & Curriculum Development (ASCD), 1999. p 81.

Tomlinson, C.A., Imbeau, M.B. (2010). *Leading and managing a differentiated classroom*. Alexandria, VA: ASCD.

Tracey, D., Morrow, L.M. (2006). *Lenses on reading: An introduction to theories and models. New York*, NY: *Guilford Press*.

TTKB, (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden indirildi.

Turville, J., Allen L., Nickelsen L. (2010). *Differentiating by readiness: Strategies and lesson plans for tiered instruction grades K-8*. Eye On Education Larchmont, NY.

Wetzel, D.R. (2005). How to weave the web into K-8 science. Arlington, VA, USA: *National Science Teachers Association*, 2005. p 12.

Wilson, J., Cutting, L. (2001). *Contracts for independent learning: Engaging students in the middle years*. Carlton, Vic. : Curriculum Corporation

Yiğit, E.Ö. (2007). *Öyküleştirme yönteminin 6. sınıf sosyal bilgiler programı ülkemizin kaynakları ünitesindeki öğrenci başarısı üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

İnternet Kaynakları

http://cgi.stanford.edu/group/pci/cgi-bin/site.cgi

http://site.ebrary.com/lib/marmara/Doc?id=10115178&ppg=88

http://www.storyline-scotland.com.

http://www.webersarmy.com/literature_circle_resources.htm

FELSEFE VE TASAVVUF

Levent BAYRAKTAR

Aktif Düşünce

Felsefe ve Tasavvuf

Levent Bayraktar

©Copyright 2016, *Bu baskının bütün hakları* AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK Ltd. Şti.'e aittir.
'AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır. Sertifika No.: 20779

Aktif Düşünce Yayınları : 21
ISBN : 978-605-64078-2-6
© 1. Baskı, Ağustos 2016

Genel Yayın Yönetmeni: Hilal Argun
Editör: Fulya Bayraktar
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Kapak Resmi: E. Yıldız Doyran, Üç Servi III, Tuvale Akrilik, 200x30 cm., 2014
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez

Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayraktar, Levent.

Felsefe ve Tasavvuf / *Levent Bayraktar*
1. Baskı, *XIV+ 210 s., 135x215 mm*
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-64078-2-6
1. Felsefe 2. Tasavvuf 3. Türk Düşüncesi 4. İslâm Felsefesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Ana Basım, Alfa, Arasta, Final, Oda, Prefix, Atlas Dağıtım

İçindekiler

Önsöz xi
Ölümden Öğrenmek 1
Çağdaş Türk Düşüncesinin Önünde Bir Kaynak ve Ufuk: Yunus Emre 11
Dünya Sorunlarına Her Dem Taze Bir Cevap: Yunus Emre 21
Her Dem Yunus Emre 31
Yunus'un Güncelliği 37
Yunus'un Değer Metafiziğine Bir Giriş Denemesi 47
Albert Camus ve Yunus Emre'de Absürd Kavramı 61
Berlin Yunus Emre Günlerinin Ardından 103
Mevlânâ'da Ruh-Beden İlişkisi Problemi 111
Mevlânâ ve Bergson'da Ruh Kavramı 123
Ahmed Yesevî ve Felsefî Mirası Üzerine 133
Ken'an Rifâî Büyükaksoy'un İlim ve İrfan Anlayışı 143
Ahilik ve Ahlâk 157
Felsefe ve Tasavvuf Üzerine 167
Edebiyat, Hikmet ve Evrensellik Üzerine 183
Birleyerek Oluşmak Üzerine 195

Önsöz

Felsefe ve tasavvuf insanoğlunun sorularının ve sorunlarının tartışıldığı ve anlamlandırıldığı temel disiplinler arasındadır. İnsanoğlu değişik sorular sorar ve bunların farklı şekillerde cevaplandırılmaları söz konusudur. Bilim, felsefe, sanat, hukuk, ahlak vb diğer medeniyet kurucu insanlık başarıları farklı ilgiler, sorular, meraklar ve hassasiyetler üzerine kurulmuş ve gelişmişlerdir.

Bütün anlamlı insan faaliyetlerinin temelinde insanın bilme arzusu ve merak duygusu vardır. İnsan, fark eden, bilmek isteyen, ilişki kuran ve bütün olup bitenlerin anlamını kavramak isteyen bir varlıktır. Bilmek ister fakat bildiği ile yetinmez, yeni sorular sorar ve bilinmeyenleri keşfedip bilinir kılmak ister. Bilmek ile ne için bilmek istediğini de bilmek irtibatlandırıldığında ise insanın önünde "olmak" denilebilecek yeni bir yol açılmaktadır. Zira bilmek putlaştırıldığında insanın hürriyetini ve otonom varlığını tehdit eden bir tehlikeli varlık ortaya çıkmaktadır. Bu; bilgi ile tahakküm etme tehlikesidir. Bilginin güç ve tahakküm aracına dönüşmesi in-

sanoğlunun bilmek ve olmak arasında kurmak zorunda olduğu yapıcı dengeyi bozmuştur.

Modern bilim, Aristoteles'den beri sorulmakta olan "gaye sebebi", "niçin" sorusunu bilimin ve bilimsel faaliyetin dışına atmakla metafiziği de sürgün etmiştir. Sonuç; profanlaşmış, fizik bir dünya algısı olmuştur. Oysa insan olmak ve insan kalmak Yunus'la her daim yeniden sormak durumunda olduğumuz "sen bu dünyaya niye geldin?" sorusunu hatırda tutmakla mümkündür.

"Nasıl" sorusu insanı fizik dünyaya yöneltir. "Niçin" sorusu ise fizikötesine! İşte felsefe ve tasavvuf insanoğlunun fizik ve biyolojik şartlar içinde ve onlarla çevrili olduğu gerçeğini yadsımadan, fizikötesi bir varlık olarak kendisini tanıması ve gerçekleştirmesi yolunda iki yardımcısıdır. İkisi de insanoğlunun yaşadığı bu hayatı nasıl daha anlamlı ve hesabı verilebilir bir biçimde yaşayabileceği hususunda yol göstermek için onun talip olmasını beklemektedir.

Felsefe ve Tasavvuf başlıklı bu çalışma daha önce değişik vesilelerle kaleme alınmış olan makale, bildiri ve mülakatlardan oluşmaktadır. Metinlerin ortak özellikleri; kültür ve medeniyetimizin temel kurumlarından olan tasavvuf ve onun ekseninde oluşan değerleri irdelemek niyeti ve gayreti ile kaleme alınmış olmalarıdır. Yine bir başka ortak nokta; hemen hemen bütün bölümlerin ***felsefe ile*** tasavvufî kavram ve temalara bakmanın her iki alan için de ufuk açıcı ve zenginleştirici bir sonuç doğuracağına olan inanç üzerine cesaret edilmiş olmalarıdır.

Şüphesiz hiçbir eser sadece müellifinin elinden çıkmış sayılamaz. Bir dili öğrenmeye başladığımız ilk andan itibaren başkalarının fikir ve düşünceleriyle yoğrulmaya başlarız. Bu çalışmanın da bir müellifi görünmekle birlikte asıl yazarları kendilerinden tahsil etmiş olduğumuz hocalarımız ve onların beslendikleri kaynaklardır. Bu vesile ile çalışmamı kendilerine ithaf ettiğim, kültürümüzün taşıyıcı ve inşa edici örnek şahsiyetlerinden olan muhterem Hikmet Kâinat Büyükaksoy ve Dr. Fatma Müjgân Cunbur hanımefendileri hasret, hürmet, rahmet ve muhabbetle anmayı zevkli bir ödev addediyorum.

Güzel bakan, güzel gören, güzeli arayan bilge ressam ve öğretim üyesi Prof. Yıldız Doyran'a bu mütevazı çalışmamıza kattığı anlam ve değer için de sonsuz teşekkürler.

Aktif Düşünce yayınlarının değerli çalışanlarına da hiç eksik etmedikleri anlayış, güler yüz ve titiz çalışma için şükranlarımı sunuyorum.

Haziran 2016
Kırkkonaklar, Ankara

Dr. Melike Tunç Tekindal

FEMİNİST GRUP ÇALIŞMASI

Bir Sosyal Hizmet Uygulaması Olarak:
Engelli Çocuğa Sahip Kadınların Deneyimi

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 28
ISBN: 978-605-9663-27-4
© 1. Basım, Haziran 2016

FEMİNİST GRUP ÇALIŞMASI BİR SOSYAL HİZMET UYGULAMASI OLARAK: ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP KADINLARIN DENEYİMİ
Dr. Melike Tunç Tekindal

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Onur Ertürk -onurer@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tunç Tekindal, Melike.
Feminist Grup Çalışması Bir Sosyal Hizmet Uygulaması Olarak: Engelli Çocuğa Sahip Kadınların Deneyimi/ Melike Tunç Tekindal
1. Basım, XX+250, s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-9663-27-4
1. Sosyal Hizmet 2. Feminist Grup Çalışması 3. Engelli Çocuğa Sahip Kadın

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.

Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Feminizm, kadınlara eşit haklar verilmesini isteyen, kadınlar arasında dayanışma yaratarak erkek egemen politikaları ve kadın-erkek arasındaki iktidar ilişkisini değiştirmeyi hedefleyen bir siyasi akımdır. Cinsiyet ayrımcılığı sonunda ortaya çıkan durumlara birey, aile, grup ve toplum düzeyinde müdahale eden, konuya ilişkin politikalar üreten feminist sosyal hizmet, giderek önem kazanmaktadır.

Kadınların yaşadığı adaletsizlikler, kişisel olmakla birlikte güç dengesizliğine dayanmaktadır. Feminist sosyal hizmet, kadınların yaşadığı bireysel sorunları, toplumu ilgilendiren konular olarak gündeme getirmektedir. Feminist sosyal hizmet aile ortamında kadınlar, çocuklar ve erkekler arasında ilişkilerin eşitlikçiliğine dikkat çeker. Bu nedenle kadınların, hakları konusunda farkındalık kazanmaları ve kendilerine daha bilinçli olarak bakmaları sağlanarak aile içi şiddetin önlenmesi feminist sosyal hizmetin hedefleri arasında yer almaktadır. Burada bireysel patolojilerden çok sosyopolitik sürecin ele alınması ve kadının güçlenmesi önem kazanmaktadır. Yani kadınların bireysel sorunlarının toplumsal bağlantılarını görmelerinde bilinç kazanmaları, aile ortamında toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamaları feminist sosyal hizmetin temelini oluşturmaktadır.

Engellilik, sosyal hizmetin temel alanlarından biridir. Engelli çocuğa sahip kadınların çoğu aile çevrelerinden baskı, dışlanma, aşağılanma görmektedir. Çocuklarının engelli olması sanki onların suçuymuş gibi algılanmakta, bu durum kadınların suçluluk duyguları yaşamasına neden olmaktadır. Çevreden destek göremedikleri için giderek yalnızlaşmakta ve çoğu zaman çaresizlik yaşamaktadırlar. Desteğe ve güçlendirilmeye ihtiyaç duyan bu kadınların feminist bir bakış açısı ile planlanan sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaçları vardır.

Engelli çocuğa sahip kadınlara ulaşmada feminist grup çalışmasının en iyi yöntemlerden biri olduğu saptanmıştır. Feminist grup çalışması, bu kadınların sorunlarını tamamen bireysel değil, toplumsal ve politik düzeyde ele almakta, karşı karşıya kaldıkları ötekileştirilme duygularına karşı güçlenmelerini hedeflemektedir. Grup çalışmalarında kadınların güçlendirilmesi amacıyla, içinde bulundukları duruma yönelik farkındalık kazanmaları, birbirleriyle iletişim kurarak sorunlarını ve çözüm yollarını paylaşmaları, birbirlerine destek olmaları sağlanmaktadır.

Sosyal Hizmet'in mezzo düzey uygulamalarını gerçekleştirme yöntemi olan grup çalışması, feminist bir yaklaşımla engelli çocuğa sahip kadınların içinde bulundukları durumu sosyal, politik ve kültürel açılardan analiz etmelerini sağlayacak bir ortam yaratmaktadır.

Bu kitap, feminist sosyal hizmeti ve feminist grup çalışmasını kuramsal ve uygulamalı olarak bütünleştirilmiş bir biçimde sunması bakımından çok önemlidir. Yazar, engelli çocuğa sahip olan kadınları nitel bir araştırma ile tanımlamış, yaşadıkları sorunları kendi ifadeleri ile görünür kılmış, titizlikle gerçekleştirilen feminist grup çalışması süreci ile kadınları güçlendirmeye yönelik müdahalelerde bulunmuş ve bu müdahalenin etkililiğini değerlendirmiştir. Grup uygulamalarının kayıtlarının tutulmuş olması, grup sürecinin oturumlar öncesinde ve oturumlar arasında titizlikle planlanmış olması çalışmanın değerini arttırmaktadır. Kitabın sonunda feminist grup çalışması ve karma yöntemli araştırmadan elde edilen sonuçlar kapsamında işe vuruk öneriler sunan bir müdahale modeli geliştirmiştir.

Her yönü ile Sosyal Hizmet literatürüne önemli bir katkı niteliğinde olan bu kitabın gerek alanda çalışan profesyonellere, gerek akademisyenlere ve gerekse öğrencilere çok önemli bir kaynak niteliği taşıdığını belirtmek isterim.

Gerek bölümümüzde iş arkadaşı olarak, gerekse feminist grup çalışması uygulamasını izleyerek yakından tanıdığım Melike Tekindal gerek kişiliği, gerekse bilimsel katkıları ile öğrencilere iyi bir model oluşturmakta, Sosyal Hizmet disiplinine ve mesleğine önemli katkılar vermektedir. Kendisini bu önemli çalışması için kutluyor, başarılarının devamını diliyorum.

Prof. Dr. Işıl Bulut

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**
YAZARIN ÖN SÖZÜ ..... **vii**
TEŞEKKÜR ..... **xi**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xvii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xix**

1. BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. FEMİNİST SOSYAL HİZMET 5
1.2. FEMİNİST SOSYAL HİZMET UYGULAMASI 7
1.2.1. Feminist Uygulamanın Temelleri ve Açılımları 9
1.2.2. Feminist Uygulamanın Çeşitleri 10
1.2.3. Feminist Uygulamanın Varsayımları 12
1.2.4. Feminist Uygulamanın İlkeleri 14
1.2.5. Feminist Uygulamanın Teknikleri 17
1.2.5.1. Kültür analizi 18
1.2.5.2. Toplumsal cinsiyet rol analizi 18
1.2.5.3. Güç analizi 19
1.2.5.4. Girişkenlik eğitimi 20
1.2.5.5. Bilinç yükseltme grupları 21
1.2.5.6. Bibliyoterapi 21
1.2.5.7. Yeniden çerçeveleme ve etiketleme 22
1.2.5.8. Uygulamayı açıklama stratejileri 22
1.3. FEMİNİST GRUP ÇALIŞMASI 24
1.3.1. Feminist Grup Çalışmasının Amaçları 26
1.3.2. Feminist Grup Çalışmasının Önemi 30
1.3.3. Feminist Grup Çalışmasının Katılımcıları ve Yapısı 34
1.3.4. Feminist Grup Çalışmasının İçeriği/ Süreci 37
1.3.5. Feminist Grup Çalışmasında Kullanılabilecek Aktiviteler 39

1.3.6. Grup çalışmasında iç görü ve yenilik geliştiren aktiviteler 40
1.3.7. Bireysel ve sosyal dönüşüme yönelik aktiviteler 43
1.3.8. Bilginin transferi: grubun iç dünyasını dış dünya ile birleştirme 44
1.4. FEMİNİST GRUP ÇALIŞMASI ÖRNEKLERİ 48
1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ 51
1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI 52
1.7. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI 54

2. BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 55
2.2. ARAŞTIRMANIN SÜRECİ 57
2.2.1. Grup Çalışması Öncesi 57
2.2.1.1. Katılımcıların Belirlenmesi 58
2.2.1.2. Yaşam Öyküsünün Alınması 61
2.2.1.3.Grup Çalışması Öncesi Görevler 61
2.2.2. Grup Çalışması Sırası 62
2.2.2.1. Grubun Yapısı, Süresi ve Yeri 62
2.2.2.2. Grup Süpervizörlüğü ve Yardımcı Uygulayıcı 63
2.2.2.3. Grubun İçeriğinin Belirlenmesi- Amaçları ve Hedefleri 63
2.2.2.4. Kullanılan Etkinlikler/ Aktiviteler 64
2.2.2.5. Grup Sürecinin Raporlaştırılması 68
2.2.2.6. Grup Çalışması Sırası Görevler 68
2.2.3. Grup Çalışması Sonrası 68
2.2.3.1. Araştırmanın Analizi 69
2.2.3.2. Yaşam Öykülerinin ve Feminist Grup Çalışmasının Nitel Analizi 69
2.2.3.3. Feminist Grup Çalışmasının Nicel Analizi 69
2.2.3.4. Grup Çalışması Sonrası Görevler 70
2.3. ARAŞTIRMA UYGULAMASINDA YARARLANILAN ARAÇLAR 71
2.3.1. Nicel Yöntem İçin Yararlanılan Araçlar 72
2.3.1.1. Ön Görüşme Formu 72
2.3.1.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği 72
2.3.1.3. Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği 72
2.3.2. Nitel Yöntem İçin Yararlanılan Araçlar 73
2.3.2.1. Yarı Yapılandırılmış Yaşam Öyküsü Görüşme Formu 73

2.3.2.2. Yaşam Öyküleri Deşifre Raporları 73
2.3.2.3. Haftalık Değerlendirme Raporları..... 74
2.3.2.4. Grup Oturumlarının Haftalık Ses Kayıt Raporları 74
2.3.2.5. Grup Sürecini Değerlendirme Soru Kâğıdı 74

3. BÖLÜM
GRUP OTURUMLARI

1. OTURUM: TANIŞMA..... 75
2. OTURUM: OLUMLU ÖZELLİKLERİN ÖN PLANA ÇIKARILMASI VE DENEYİMLERİN ORTAKLIĞI..... 87
3. OTURUM: YAŞAM DENEYİMLERİ VE DENEYİMLERİN ORTAKLIĞI..... 96
4. OTURUM: DENEYİMLERİN GÖRÜNÜR KILINMASI ve TOPLUMSAL BAĞLAMLA BAĞLANTILANDIRILMASI 106
5. OTURUM: TOPLUMSAL CİNSİYET ROL KALIPLARINI ÖĞRENME KAYNAĞI..... 114
6. OTURUM: ATAERKİL İDEOLOJİNİN KADINLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 129
7. OTURUM: KADININ KENDİNİ VAR ETMESİNDE ETKİLİ İLETİŞİMİN ÖNEMİ 135
8. OTURUM: KADINLARIN İHTİYAÇ DUYDUKLARI KENDİLERİNİ ÖZGÜRLEŞTİRİCİ DESTEK SİSTEMLERİ 152
9. OTURUM: ÖZGÜRLEŞMEK İÇİN KADINLARIN HAKLARI..... 162
10. OTURUM: GELECEĞE YÖNELİK HEDEFLER BELİRLEME 167
11. OTURUM: SONLANDIRMA VE DEĞERLENDİRME..... 175

4. BÖLÜM
ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

4.1. FEMİNİST GRUP ÇALIŞMASININ UYGULAYICI VE KATILIMCILAR BAĞLAMINDA ANALİZİ..... 189
4.1.1. Uygulayıcının Grup Çalışmasına Yönelik Analizi (Karma Analiz) 189
4.1.2. Katılımcıların Grup Çalışmasına Yönelik Analizi..... 196
4.1.2.1. Katılımcıların Değerlendirilmesi..... 197
4.1.2.2. Ayten'in değerlendirmesi 197
4.1.2.3. Güliz'in değerlendirmesi 199
4.1.2.4. Özgem'in değerlendirmesi 200
4.1.2.5. Gökçe'nin değerlendirmesi..... 202
4.1.2.6. Nurcan'ın değerlendirmesi 204
4.1.2.7. Gülcan'ın değerlendirmesi 205

4.1.2.8. Emel'in değerlendirmesi 206
4.1.2.9. Ceyhan'ın değerlendirmesi 208
4.1.2.10. Katılımcıların Kendilerini ve Grup Sürecini Değerlendirmeleri .. 209
4.1.3. Grup Çalışmasının Feminist Uygulamanın Amaçları Açısından Analizi 222

5. BÖLÜM
SONUÇLAR

5.1. FEMİNİST GRUP ÇALIŞMASINA YÖNELİK SONUÇLAR 225
5.2. ARAŞTIRMANIN FEMİNİST SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINA KATKISI 230
5.3. ARAŞTIRMANIN SOSYAL HİZMET ARAŞTIRMASINA KATKISI 232

6. BÖLÜM
ÖNERİLER

6.1. FEMİNİST SOSYAL HİZMET UYGULAMASI KAPSAMINDA FEMİNİST GRUP ÇALIŞMASININ GEREKLİLİĞİ 233
6.1.1. Feminist Grup Çalışmasının Katılımcıları ve Yapısına Yönelik Öneriler 234
6.1.2. Feminist Grup Çalışmasının İşleyişine Yönelik Öneriler 235
6.1.3. Feminist Grup Çalışmasının Odak Konularına Yönelik Öneriler 238
KAYNAKÇA 241
BİYOGRAFİ 249

KAYNAKÇA

Addams, S.G., Gullotta T. (1989). Adolescent Life Experiences. New York: Brooks Cole Publishing Company.

Akın A., Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi Halk Sağlığı Özel Eki, 25(4), 73-82.

Akın A. (2007).Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayırımcılığı ve Sağlık, Toplum Hekimliği Bülteni,26(2).

Arias, R. (1994). Groupwork with women who have a child with a developmental disability. *Australian Social Work*, December, 47(4): 37-42.

ASPB, (2015). http://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin Erişim tarihi: 26.08.2015

Avery, L. (1998). A feminist perpective on group work with severely mentally ill women. Women and theraphy, 21(4), 1-14.

Aşçı FH (1999) Benlik kavramı ve spor. Spor Psikolojisi Kursu, P Bayar (Der), Ankara, Bağırgan Yayınevi.

Becker, J. C. ve Swim, J. K. (2011). Seeing the unseen: Attention to daily encounters with sexism as way to reduce sexist beliefs. Psychology of Women Quarterly, 35, 227-242.

Berwald, C. ve Houtstra, T. (2002). Joining feminism and social group work practice: a women's disability group. *Social work with groups*, 25 (4), 71-83.

Bolibok B. (2001) The plural "self": Group therapy with Bosnian women survivors of war, *Smith College Studies in Social Work*, 71:3, 459-472, DOI: 10.1080/00 377310109517640

Bricker-Jenkins, M. (1991). The propositions and assumptions of feminist social work practice. In M. Bricker-Jenkins, N. Hooyman, N. and Gottlieb. (Eds.), Feminist social work practice in clinical settings. (pp. 271-304). California; Sage Publishing.

Brickman, J. (1984). Feminist, non-sexist, and traditional model of therapy: Implications for working with incest. Women and Therapy, 3, 49–67.

Butler, S. ve Wintram, C.(1991). Feminist Group Work. London: Sage Publications.

Brodsky, A. M. (1973). The consciousness-raising group as a model for therapy with women. Psychotherapy: Therapy, Research, and Practice, 10, 24–29.

Caplan, P. J. (1985). The myth of women's masochism. New York: Signet.

Carter, C., Coudrouglou, A., Figueria-McDonough, J., Lie, G. Y., MacEachron, A., Netting, F. E., Nichols-Casebolt, A. Nichols, A.W., Risley-Curtiss, C. (1994). Integrating women's issues in the social work curriculum: A proposal. Journal of Social Work Education, 30(2), 200-216.

Clemans, S. E. (2005). Feminist Group for Women Rape Survivors, Social Work With Groups, 28:2, 59-75.

Creswell, J.W. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri, Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. Ed. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Creswell, J.W. (2014). Araştırma Deseni, Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Araştırmaları. Ed. Selçuk Beşir Demir. Ankara: Eğiten Kitap.

Creswell, J.W. ve Plano Clark V. L. (2014). Karma Yöntem Araştırmaları, Tasarımı ve Yürütülmesi. Ed. Yüksel Dede ve Selçuk Beşir Demir. Ankara: Anı Yayıncılık.

Cunningham, S.J. (2012). An Investigation Of The Relationship Between Feminist Traits And Personal Empowerment For Young Women. Doctoral Thesis. The Graduate Faculty of The University of Akron.

Çuhadaroğlu, F.(1986). Adölesanlarda Benlik Saygısı. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fak, Psikiyatri ABD Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.

Daly, M. (1973). Beyond God the Father: Towards a Philosophy of Womans's Libertation. Boston: Beacon Press.

Davies, W. (1982). A Women's group-Acase study to think about. In Curno et al. (1982). 103-112.

Davis, R. (1988). Learning from working class woman. Community Development Journal, 23(2):110-116.

Deaux, K. (1996). Social identification. In E. T. Higgins & A. W. Kruglanski (Eds.), Social psychology: Handbook of basic principles (pp. 777–795). New York: Guilford Press.

Deaux, K.,& Stewart, A. J. (2001). Framing gendered identities. In R. K. Unger (Ed.), Handbook of the psychology of women and gender (pp. 84–100). New York: Wiley.

Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye'de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. Çalışma ve Toplum, 2: 41-54.

Demirel S. (2005).Toplumsal Cinsiyet. L. Taşkın. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği, (7. bs.) (29-34). Ankara: Sistem Ofset Matbaacılık.

De Vault, L.M. (1996). "Talking Back to Sociology: Distinctive Contributions of Feminist Methodology" , Anual Review of Sociology, (22): 29-50

Dominelli, L. (2002). Feminist social work theory and practice. Baingstoke: Palgrave Macmillan.

Eastman, P.C. (1973). Consciousness-raising as a resocialization process for women. Smith College Studies in social work, 43(3), 153-183.

Enns, C. Z. (1997). Feminist theories and feminist psychotherapies: Origins, themes, and variations. New York: Harrington Park.

Ernst, S. Ve Goodison, L. (1981). In our own hands: A book of self help Therapy. London: Women's Press.

Erşan, E.E., Doğan, O. Ve Doğan, S. (2009). Beden Eğitimi ve Antrenörlük Bölümü Öğrencilerinde Benlik Saygısı Düzeyi ve Bazı Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi. *Klinik Psikiyatri*, 12: 35-42.

Foster, M. D. (2000). Positive and negative responses to personal discrimination: Does coping make a difference? The Journal of Social Psychology, 140, 93-106.

Garcia, D. M., Schmitt, M. T., Branscombe, N. R., ve Ellemers, N. (2010). Women's reactions to ingroup members who protest discriminatory treatment: The importance of beliefs about inequality and response appropriateness. European Journal of Social Psychology, 40, 733-745.

Garvin, C. and Reed, B. (1995). Sources and visions for feminist group work: Reflective processes, social justice, diversity and connection. In N. Van Den Burgh (Ed.), Feminist practice in the 21st century (pp. 41-69). Washington, D.C.: NASW Press.

Gervais, S. J., Hillard, A. L. ve Vescio, T. K. (2010). Confronting sexism: The role of relationship orientation and gender. Sex Roles, 63, 463-474.

Gilbert, L. A. (1980). Feminist therapy. In A.M Brodsky & R. T. Hare-Mustin (Eds.), Women and psychotherapy: An assessment of research and practice (pp. 245–265). New York: Guilford Press.

Gorey, K.M., Daly, C., Richter, N.L., Gleason, D.R., McCallum, M.A. (2002). The effectiveness of feminist social work methods: An integrative review. Journal of Social Service Research, 29(1), 37-55.

Gottlieb, N., Burden, D., McCormick, R., NiCarthy, G. (1983). The distinctive attributes of feminist groups. Social Work with Groups, 6(3/4) 81-93.

Greenhouse, S.W. ve Geisser, S. (1959). On methods in the analysis of profile data. Psy- chometrika, 24, 95–112.

Greenspan, M. (1983). A new approach to women and therapy. New York: McGraw-Hill.

Grunebaum, H. Ve Chasin, R. (1978). Relabeling and reframing reconsidered: the beneficial effects of a pathological label. Family Process, 17, 449-456.

Gutierrez, L. (1991). Empowering women of color: A feminist model. In M. Bricker-Jenkins, N. Hooyman, and N. Gottlieb (Eds.). Feminist social work practice in clinical settings. (pp.199-217). California; Sage Publications.

Gürşen Otacıoğlu, S. (2009). Müzik öğretmeni adaylarının benlik saygısı düzeyleri ile akademik ve çalgı başarılarının karşılaştırılması. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* 13: 141-150.

Hare-Mustin, R. T., Marecek, J., Kaplan, A. G., & Liso-Levinson, N. (1979). Rights of clients, responsibilities of therapists. American Psychologist, 34, 3–16.

Hebert, B. (2004). The influence of feminist based counseling group experience on the attitudes of older adolescent females regarding gender roles, body image and perceptions of self efficacy. University of New Orleans, Doctoral Dissertation. USA.

Huynh, H.,& Feldt, L.S. (1976). Estimation of the Box correction for degrees of freedom from sample data in randomized block and split=plot designs. Journal of Educational Statistics, 1, 69–82.

Jakubowski, P. A. (1977). Self-assertion training procedures for women. In E. I. Rawlings & D. K. Carter (Eds.), Psychotherapy for women (pp. 168–190). Springfield, IL: Charles C Thomas.

Johnson, P. B. (1976). Women and power: Toward a theory of effectiveness. Journal of Social Issues, 32, 99–100.

Johnson, R. Burke, Onwuegbuzie, Anthony J., Lisa A. Turner, (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research, Journal of Mixed Methods Research. 1 (2): 112-133.

Jones, L.V. ve Hodges, V.G. (2001). Enhancing psychosocial competence among Black women: A psycheducational group model approach. Social Work with Groups, 24(3/4), 33-52.

Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar, Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler.* Çev. Şirin Tekeli, Aksu Bora, Ferhunde Özbay, Fevziye Sayılan, Hüseyin Tapınç. 4. Basım. İstanbul: Metis Yayınları.

Karasar, N. (1991). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 4. Basım, Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.

Kaschak, E. (1981). Feminist psychotherapy: The first decade. In S. Cox (Ed.), Female psychology the emerging self (2nd ed.) (pp.387-401). New York: St. Martin's Press.

King RA, Schwab-Stone ME, Peterson BS ve ark. (2000) Psychiatric examination of the infant, child, and adolescent. Comprehensive Textbook of Psychiatry, BJ Sadock, VA Sadock (Eds), 7. baskı, cilt. II, Philadelphia, Lippincott Williams & Williams.

Kirk, S. (1983). The role of politics in feminist counselling. In Robbins and Siegal (1983): 179-189.

Kissman, K. (1991). Feminist-based social work with single-parent families. Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services. 23-28.

Kravetz, D. (1980). Consciousness-raising and self help. In A.M. Brodsky &R.T.Hare-Mustin (Eds.) Women and psychotherapy: an assessment of research and practice (pp.268-284). New York: Guilford Press.

Kurland, R. ve Salmon, R. (1992). Group work vs. casework in a group: Principles and implications for teaching and practice. Social Work with Groups, 15(4), 3-10.

Letherby, G. (2003). Feminist Research in Theory and Practice, Buckingham, Philadelphia: Open University Press.

Lips, H. M. (1999). A new psychology of women: Gender, culture, and ethnicity. Mountain View, CA: Mayfield.

Loeffler, D. Ve Fiedler, L. (1979). Woman a sense of identitiy: A counselling intervention to facilitate personal growth in women. Journal of counselling Psychology, 26(1): 51-57.

Pope, A.M., McHale, S.M. (1988) Self-Esteem Enhancement with Children and Adolescents" New York: Pergamon Press.

Pini, B. (2002). Focus Groups, Feminist Research and farm women: opportunities for empowerment in rural social research. *Journal of Rural Studies*18: 339-351

Rawlings, E. I.,& Carter, D. K. (1977). Feminist and non-sexist psychotherapy. In E. I. Rawlings & D. K. Carter (Eds.), Psychotherapy for women (pp. 19–76). Springfield, IL: Charles C Thomas.

Reinharz, S. (1983). Woman as a component community builders: the other side of the coin. Issues in Mental Health Nursing, 5(1-4), 19-43.

Remer, P.,& Remer, R. (2000). The alien invasion exercise: Creating an experience of diversity. International Journal of Action Methods: Psychodrama, Skill Training, and Role Playing, 52, 147–154.

Rich, A. (1980). Compulsory heterosexuality and lesbian existence. Sings 5(4), 631-660.

Robinson, T. L. (1999). The intersection of dominant discourses across race, gender, and other identities. Journal of Counseling and Development, 77, 73–79.

Rowbotham, S. (1974). Woman's Consciousness, Mans's World. Harmondsworth: Penguin.

Salmivalli, C., Kaukiainen, L., Lagerspetz, K.M.J. (1999). Self-Evaluated Self-Esteem, Peer-Educated Self-Esteem and Defensive Egoism as Predicyor of Adolescents Participation in Bullying Situation. PSPB, Vol: 25, 1268-1278.

Satan, A. (2011). Ergenlerde akran baskısı, benlik saygısı ve alkol kullanımı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*,34:183-194.

Saulnier, C. F. (2003). Goal setting process: supporting choice in feminist group for women with alcohol problems. Social Work with Groups, 26(1), 47-68.

Schiller, L.Y. (2003). Women's group development from a relational model and a new look at facilitator influence on group development. In Cohen, B. And Muller, A (Eds). Gender and groupwork. USA: Routhledge.

Sheafor, B. ve Charles R.Horejsi. (2002). Techniques and Guidelines for Social Work Practice, Sixth Ed., New york: Pearson education.

Shulman, L. (1999). The skills of helping individuals, families, groups, and communities, fourth edition. Itasca, IL: FE Peacock Publishers.

Singh, A. A. ve Hays, D. G. (2008). Feminist group counselling with South asian women who have survived intimate partner violence. The Journal for Specialists in Group Work, 33(1), 84-102.

Sippell, A. (1999). Structural family therapy and group interventıons with single-mother families. Master Thesis, Univeristy of Manitoba, Deparment of Social Work, Canada.

Spender, D. (1980). Man made language. London: Routhledge & Kegan Paul.

Spender, D. (eds) (1981). Mens's Studies Modified: The impact of feminism on the academic disciplines, Athene Series. Oxford: Pergamon Press.

Stanley, L. Ve Wise, S. (1983). Breaking out: Feminist Consciousness and feminist reseach. London:Routhledge & Kegan Paul.

Steinberg, D.M. (2002). The magic of mutual aid. Social Work with Groups, 25(1/2), 31-38.

Sturdivant, S. (1980). Therapy with women: A feminist philosophy of treatment. New York: Springer.

Sullivan, V. (2000). Women in stress & transition: A group therapy model of intervention. Master Thesis, University of Manitoba, Canada.

Şentürk, B. (2011). Yolumuzu Ararken: Feminist Metodoloji Üzerine Bir Deneme. Dipnot, 7. Sayı.

TBMM, CEDAW (2015) https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/cedaw.pdf erişim tarihi: 26.08.2015

Toseland, R. ve Rivas, R (2009). Understanding group dynamics. In R. Toseland & R. Rivas (Eds.), An Introduction to group work practice (6. Ed., 64-91). Boston, MA: Pearson Education

Tunç, M. (2013). Feminist grup çalışması: temeli, kapsamı ve süreci. Toplum ve Sosyal Hizmet. 24(2): 209-229.

Valentich, M. (1996). Feminist theory and social work practice. In Turner, F. (Ed.) Social work treatment: Interlocking theoretical approaches (pp. 282-318), NewYork: The Free Press.

Webster's new world dictionary of the english language. (1978). New York: Collins, World.

Wells, E., Marwell, G. (1976). Self-Esteem: Its Conceptualization and Measurement. Beverly Hills, Sage Publications Inc.

Wood, G.G. ve Roche, S.E. (2001). Representing selves, reconstructing lives: Feminist group work with women survivors of male violence. Social Work With Groups, 23(4), 5-23.

Worell, J. (2001). Feminist interventions: Accountability beyond symptom reduction. Psychology of Women Quarterly, 25, 335–343.

Worell, J., ve Remer, P. (2003). Feminist perspectives in therapy: An empowerment model for women. New York: John Wiley & Sons.

Worell, J.,& Johnson, N. G. (1997). Shaping the future of feminist psychology: Education, research, and practice. Washington, DC: American Psychological Association.

Wyche, K. F.,& Rice, J. K. (1997). Feminist therapy: From dialogue to tenets. In J. Worell & N. G. Johnson (Eds.), Shaping the future of feminist psychology: Education, research, and practice (pp. 57–72). Washington, DC: American Psychological Association.

Yakushko, O. (2007). Do feminist women feel better about their lives? Examining patterns of feminist identity development and women's subjective well-being. Sex Roles, 57, 223-234.

Yassen, J. ve Glass, L. (1984). Sexual assault survivor groups: A feminist practice perspective. Social Work (May/June), 252-257.

Zeyneloğlu, S. Ve Terzioğlu, F. (2011). Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education) 40: 409-420.

4. Basım

FEN VE TEKNOLOJİ LABORATUVARI VE UYGULAMALARI

Öğr. Gör. Naciye Şimşek
Öğr. Gör. Yasemin Çınar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 760
Eğitim Bilimleri No. : 150
ISBN: 978-605-133-662-6
© 4. Basım, Ekim 2016

FEN VE TEKNOLOJİ LABORATUVARI VE UYGULAMALARI

Öğr. Gör. Naciye Şimşek
Öğr. Gör. Yasemin Çınar

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şimşek, Naciye., Çınar, Yasemin.
Fen ve Teknoloji Laboratuvarı ve Uygulamaları / *Naciye Şimşek - Yasemin Çınar*
4. Basım, VIII + 368 s., 195x275 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-662-6
1. Fen 2. Teknoloji 3. Laboratuvar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Fen ve Teknoloji Laboratuvarı ve Uygulamaları Dersi, İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Programında 3.ve 4. dönemlerde zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Bu ders için gerek ders kitabı niteliğinde gerekse yardımcı kitap olarak başvurulacak kaynak kitap sayısı yok denecek kadar azdır. Bu amaçla fizik, kimya, biyoloji alanında yazılmış kitap, dergi ve makaleler okunarak; İnternet siteleri taranarak "Fen ve Teknoloji Laboratuvarı ve Uygulamaları" Dersi ile ilgili bilgiler özenle incelenip seçilmiştir. Ulaşılan bilgiler Fen ve Teknoloji Laboratuvarı ve Uygulamaları adı ile bu kitapta toplanmıştır.

Kitapta yer alan etkinliklerin bir kısmı tarafımızdan oluştururken büyük bir çoğunluğu bölüm kaynakçasında belirtilen birinci kaynaktan seçilmiştir. Etkinlik sürecinde kullanılan araç- gereçlerin etrafımızda kolaylıkla bulunabilen, kolay kullanılabilen, saklanabilen, taşınabilen alternatif araç–gereçlerden olmasına özen gösterilmiştir. Anlatım dili olarak öğretmen ve öğrencinin birlikte öğrendiği ilkesinden hareketle ben dili diyebileceğimiz bir dil tercih edilmiştir. Yöntem olarak, açık uçlu, kapalı uçlu ve hipotez sınama deney tekniğini benimsemiş, "Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı" tüm deney ve etkinliklerin yapılış sürecine yansıtılmıştır.

Bilimsel bilgilerle ilgili özel amaçların, bilimsel tutumlarla ilgili özel amaçların ve bilimsel süreç becerileri ile ilgili özel amaçların da çeşitli etkinliklerle kavratılması hedeflendiği için bölüm / ünite adları "Fen Öğretimi (YÖK/Dünya Bankası, 1997) kitabı ve 2004 Fen ve Teknoloji Dersi Program"ından yararlanılarak "Bilimsel Süreçler" olarak belirlenmiştir.

İlk üç bölümde laboratuvar kuralları, laboratuvarların genel özellikleri, laboratuvar da sık görülen kazalar ve ilk yardım gibi temel bilgiler ele alınmıştır. Dördüncü bölümden itibaren ise her bir bölümün adını bilimsel süreç becerileri oluşturmuştur.

Bu bölümler:

4. Bölüm: Veri Toplama, Düzenleme ve Grafik Çizme, 5. Bölüm: Gözlem Yapma, 6. Bölüm: Sınıflama, 7. Bölüm: Ölçme ve Sayıları Kullanma, 8. Bölüm: Uzay-Zaman İlişkisini Kavrama, 9. Bölüm: Yordama, 10. Bölüm: Hipotez Kurma, 11. Bölüm: Önceden Kestirme, 12. Bölüm: Değişkenleri Değiştirme ve Kontrol Etme, 13. Bölüm: Yaparak Tanımlama, 14. Bölüm: Model Oluşturma, 15. Bölüm: Deney-Proje Düzenleme ve Yapma, son bölüm ise Mikroskop ile Etkinlikler'den oluşmuştur.

Etkinliklerin sunuluşunda temel iki amaç gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçlardan birisi, bilimsel süreç becerilerini etkinlikler aracılığı ile kavrama; ikincisi ise fen dersine karşı olumsuz tutum ve davranışları en aza indirerek öğrencilerimizde el ve zihin becerilerini geliştirmektir.

Her bölümün ilk deney raporları, ilgili bölümün amacını ve işlenişini ortaya koymak amacı ile örnek olarak hazırlanmıştır. Diğer deney raporlarındaki bazı bölümler laboratuvar ortamında, öğrencilerin de katılımı ile tartışılarak ve bilgiye ulaşma yollarını birlikte keşfederek yazılması için boş bırakılmış, her bir etkinlik için boş sayfalar ayrılarak öğrencilerin ders sırasında not almaları sağlanmıştır.

Kitapta yer alan -yaklaşık 125- faaliyetler "Elektro mıknatıs yapalım" gibi bir deney, "Hacı Yatmaz" gibi bir oyun ya da "Besin maddelerimizi Sınıflandıralım" gibi bir gözlem olabildiği için bu çalışmalara genel olarak "Etkinlik" denilmesi uygun bulunmuştur.

Bu baskıda 2. Baskıdan farklı olarak etkinlik sayısı 70'ten ortalama 130'a çıkarılmış, mümkün olduğunca ilgili etkinliği en iyi ortaya koyan resim ya da fotoğraflar kullanılmıştır.

Kitap, bu baskıda da diğer iki baskıda olduğu gibi hem laboratuvar rehberi, hem etkinlik kitabı, hem de laboratuvar çalışmalarının not tutulacağı bir laboratuvar defteri olarak kullanılabilecek çok amaçlı bir ders aracı olarak kalmaya devam etmiştir.

Bu baskının da, İlköğretim öğrenci ve öğretmenlerinin, okul öncesi öğretmenliği öğrencilerinin, sınıf öğretmenliği öğrencilerinin ve fen ve teknoloji öğretmenliği öğrencilerinin yararlanabilecekleri bir kitap olmasını umuyor, başarılar diliyoruz.

Öğr. Gör. Naciye Şimşek
naciyesimsek65@gmail.com

Öğr. Gör. Yasemin Çınar
yaseminnar@yahoo.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: DERSİN AMAÇLARI VE BİLİM İNSANININ ÖZELLİKLERİ

1.1. Fen Bilgisi Laboratuvarı Dersinin Amaçları 4
1.2. Etkili Bir Öğreticinin Nitelikleri 5
1.3. Bilim İnsanları ve Özellikleri 5
1.4. Bilimsel Süreçler 6
1.5. Bilimsel Bir Problem Nasıl Ortaya Çıkar ve Nasıl Çözülür? 6

BÖLÜM 2: LABORATUVAR KURALLARI VE İLK YARDIM

2.1. Laboratuvar Çalışmalarına Giriş 10
2.2. Laboratuvar Kuralları 10
2.3. Laboratuvar Kazaları 11
2.4. Laboratuvarda İlk Yardım 11

BÖLÜM 3: LABORATUVARIN ÖNEMİ VE ARAÇ-GEREÇLERİN SINIFLANDIRILMASI

3.1. Fen Bilimlerinde Laboratuvarın Önemi 16
3.2. Fen Laboratuvarının Özellikleri 16
3.3. Fen laboratuvarı Kurma 17
3.4. Laboratuvarda Sık Kullanılan Araç-Gereçler 22
3.5. Deney Raporu Hazırlama 28
3.6.a. Laboratuvar Çalışmalarını Değerlendirme 29
3.6.b. Laboratuvar Çalışmalarını Değerlendirme 30

BÖLÜM 4: VERİLERİN TOPLANMASI DÜZENLENMESİ VE GRAFİK ÇİZME

4.1. Veri Toplama ve Düzenleme 34
4.2. Tabloların Adlandırılması ve Hazırlanması 34
4.3. Grafik Türleri ve Grafik Çizme 35

BÖLÜM 5: GÖZLEM YAPMA

5.1. Mürekkebin Su İçindeki Difüzyonu 51
5.2. Doludan Boş Kaba 53
5.3. Bernoulli İlkesini Doğrulayalım 54
5.4. Sudan Büyüteç Yapalım 56
5.5. Katı Basıncı Nelere Bağlıdır? 59
5.6. Su Kumaştan Geçer mi? 61
5.7. Mumdan Salıncak Yapalım 63
5.8. Yiyecek ve İçeceklerin Dişlere Verdiği Zararı Görme 66
5.9. Kâğıt Islanır mı? 69
5.10. Ay'ın Evrelerini Gözlemleyelim 71

BÖLÜM 6: SINIFLANDIRMA

6.1. Asit-Baz Belirteci Yapalım 77
6.2. Besin Maddelerimizi Sınıflandıralım 80
6.3. Yaprakların Dili 82
6.4. İletken ve Yalıtkanları Ayıralım 84
6.5. Isı ve Ses Yalıtımı Yapalım 86
6.6. Durgun ve Akan Elektriği Karşılaştıralım 88
6.7. Elektrik Devrelerini Sınıflandıralım 91
6.8. Atıkların Parçalanması 94
6.9. Kart Oyunu 96
6.10. Adi Karışımların Ayrılması 99

BÖLÜM 7: ÖLÇME VE SAYILARI KULLANMA

7.1. Kâğıt Helikopter Yapalım 107
7.2. Elektromıknatıs Yapalım 111
7.3. Açı Yapan Aynalar 113
7.4. Isı ile Kütle Arasındaki İlişki 115
7.5. Genetik Oranlar 117
7.6. Elektrik Devresinin Direncini Bulalım 119
7.7. Buzun Erimesi-Suyun Kaynaması 121
7.8. Dinamometre Yapalım 123
7.9. Sifon Yapalım 125
7.10. Sınıfımız Gerçekten Temiz mi? 127

BÖLÜM 8: UZAY ZAMAN-UZAY KONUM İLİŞKİSİ

8.1. Yükselen Madeni Para 136
8.2. Portakal Düşüyor 138
8.3. Mum Yanılması Bölüm Adı: Uzay Zaman İlişkisini Kavrama 140
8.4. Görünmeyen Yazı 142
8.5. Kaybolan Para 144
8.6. Zıplayan Para 146
8.7. Serap Yalnızca Çölde mi Görülür? 148
8.8. Pet Şişeye Ne Oldu? 150
8.9. Düz Aynada Görüntü Çizimi 151
8.10. Tuzu Hareket Ettirelim 152

BÖLÜM 9: YORDAMA

9.1. Balonda Su Kaynatalım 157
9.2. Buruşan Kutu 159
9.3. Hava Pompası Yapalım 161
9.4. Dansimetre Yapalım 163
9.5. Yumurta Yutan Şişe 165
9.6. Üzümlerin Dansı 167
9.7. Konuşan İp 169
9.8. Rüzgâr Nasıl Oluşur? 171
9.9. Elini Islatmadan Parayı Al 172
9.10. Işık Doğrusal Yol İzler 173

BÖLÜM 10: HİPOTEZ KURMA

10.1. Sıcak–Soğuk Su Dolu Şişeler 179
10.2. Tüpten Roket 181
10.3. Rüzgâr Vinci 183
10.4. Howercraft 185
10.5. Limondan Pil Bölüm Adı: Hipotez Kurma 187
10.6. Kâğıttan Köprü 189
10.7. Kimyasal Değişimler 191
10.8. Pes ve Tiz Sesler 193
10.9. Jet Araba 196
10.10. Mıknatısın Etki Alanı 198

BÖLÜM 11: ÖNCEDEN KESTİRME

11.1. Suyu Arıtalım 203
11.2. Şişedeki Bahçe 208
11.3. Maddelerin Isı İletkenlikleri 210
11.4. Saf Su Oluşturalım 212
11.5. Balon Roket 214
11.6. Karışmayan Sıvılar 216
11.7. Kavanozun İçindeki Oksijen Miktarını Ölçelim 218
11.8. Havuca Ne Oldu? 220
11.9. Balondan Çöp Şiş 222
11.10. Su Termometresi Yapalım 224

BÖLÜM 12: DEĞİŞKENLERİ DEĞİŞTİRME VE KONTOL ETME

12.1. Sarkaçlı Saatler 229
12.2. Hangi Mum Söner (Kulak Zarı Modeli)? 233
12.3. Kuvvetli Asit ve Bazların Cisimler Üzerine Etkisi 235
12.4. Hangi Sıvı Daha Uzağa Fışkırır? 237
12.5. a. Yumurtayı Asalım 240
b. Portakalı Yüzdürelim 240
c. Çöp Şişi Suda Sıralayalım 240
12.6. İnsan Pili Modeli 242
12.7. Nefesimizdeki Gazı Bulalım 244
12.8. Çim Adama Ne Oldu? 246
12.9. Erozyonu Önleyelim 248
12.10. Yaprağın Görevleri 250

BÖLÜM 13: YAPARAK TANIMLAMA

13.1. Diyapozon ve Ses Oluşumu 256
13.2. Yangın Söndürücü Yapalım 262
13.3. Birbirine Yapışan Bardaklar 264
13.4. Hacı Yatmaz Yapalım 266

13.5. Deprem Zili 268
13.6. Periskop Yapalım 270
13.7. Akciğerlerimiz ve Sigara 272
13.8. Fren Yapalım 274
13.9. Barometre Yapalım 276
13.10. Su Cenderesi Yapalım 278

BÖLÜM 14: MODEL OLUŞTURMA

14.1. Akciğerlerimiz Nasıl Çalışır? 283
14.2. Molekül Modeli Yapalım 286
14.3. Buzdolabının Çalışma İlkeleri 288
14.4. Rüzgâr Gülü ve Su Türbini Yapalım 290
14.5. Hücre Modeli Yapalım 292
14. 6. Deniz ya da Okyanus Ekosistemi 294
14.7. Farklı Atom Modelleri 296
14.8. Yanardağ Yapalım 297
14.9. Gök Dürbünü Yapalım 299
14.10. Mikroskop Yapalım 301

BÖLÜM 15: DENEY/ PROJE DÜZENLEME VE YAPMA

15.D.1. Dolaşım Sistemimizin Yapısı ve Çalışması 308
15.D.2. Nişasta Kare 315
15.D.3. Suyu Buzla Kaynatalım 317
15.D.4. Bitkiler Dışarıya CO_2 Gazı mı Verir? 319
15.D.5. Patatesi ve Havucu Çimlendirelim 321
15.D.6. Sera Etkisini Doğrulayalım 323
15.D.7. Memeli Gözünün İncelenmesi 324
15.D.8. Memeli Böbreğinin İncelenmesi 326
15.D.9. Dikotil ve Monokotil Çiçek Modeli Yapalım 329
15.D.10. Verilen Malzemelerle Deney Tasarlama 331
15.P.1. Örnek Proje: "Pillerin Bitkilerin Gelişmesine ve Besin Üretimine Verdiği Zararlar" 333
15.P. 2. Ortak Kullanım Alanlarının Eğitimdeki Rolünün Artırılması 338
15.P.3. Dersliklerin Çok Amaçlı Düzenlenmesi 340
15.P.4. Atıklardan ve Kaplardan Daha Fazla Yararlanma 342

BÖLÜM 16: MİKROSKOPLA İLGİLİ ETKİNLİKLER

16.1. Robert Hook'un Gördüğü Hücreler 348
16.2. Saç Telimizi İnceleyelim 351
16.3. Bitkisel Hücreleri Tanıyalım 352
16.4. Dil Epitel Hücresi İnceleyelim 354
16.5. Kan Hücrelerimizi İnceleyelim 356
16.6. Kurbağa Kanı İnceleyelim 358
16.7. Durgun Sularda Neler Var? 360
16.8. Yumurta Hücresi İnceleyelim 362
16.9. Akvaryum Balığında Dolaşım 364
16.10. Bira Mayasında Tomurcuklanma 366

BÖLÜM 1

FEN VE TEKNOLOJİ LABORATUVARINA GİRİŞ

1.1. Fen Bilgisi Laboratuvarı Dersinin Amaçları

1.2. Etkili Bir Öğreticinin Nitelikleri

1.3. Bilim İnsanları ve Özellikleri

1.4. Bilimsel Süreçler

1.5. Bilimsel Bir Problem Nasıl Ortaya Çıkar ve Nasıl Çözülür?

etti. Sorunu çözümleyemediğine üzüldü. Ama daha kapının kolunu değiştirirken aklına başka çözüm önerileri de gelmişti. O halde bu düşüncesinden vazgeçip ikinci fikrini dememeye başladı. Ali'nin ikinci fikri "Kapının gıcırdamasının nedeni menteşelerin paslanmasıdır" şeklinde idi.

- Ali hemen menteşeleri yağlarsam kapının gıcırdamasını önleyebilirim şeklinde bir tahmin yaptı. Ertesi gün evden yağ getirdi kapıyı yağladı.

5. **Tahminlerin kontrollü deneylerle denenmesi:** Ali, annesinden aldığı yağı ertesi gün okula götürerek menteşelere sürüp 2 ders süresi kadar bekleyip kapının çıkardığı sesi kontrol etti. Kapının gıcırtısı azalmıştı (Hipotezin teorem haline gelmesi) Ama son ders de bittiği halde gıcırtı tamamen kesilmemişti.
6. **Hipotezin teorem haline gelmesi:** Ali'nin düşüncesi doğruydu. Yani menteşelerin paslanması ile kapının gıcırdaması arasında bir ilişki vardı. Fakat neden tam olarak başaramadığını bilgi otoritesi olarak gördüğü babasına sormaya karar verdi. Yaptığı işlemleri anlattı. Babası ona yağın türü ile ilgili bir problem olabileceğini söyleyerek ona makine yağı denilen bir yağ verdi.
7. **Teoremin kanun haline gelmesi:** Ali, ertesi gün kapının menteşelerini bir bezle silerek bu yağı menteşelere sürdü. Birkaç ders merakla bekledi. Kapının gıcırtısı giderek azalmış ve sonunda hiç kalmamıştı. Ali, merak ettiği bu problemi üç günde çözmüştü (teoremin kanun haline gelmesi) Ali, bu süre içerisinde bir yandan derslerini dinlerken bir yanda da zihni problemle meşguldü. Ali'nin bazı arkadaşları problemin çözümünde ona yardım ederken bazıları ne olup bittiğini fark etmemişlerdi bile.
8. **Bilgilerin yeni problemlere uygulanması:** Ali bu problemle uğraşırken kapı kolunun sadece açma kapamada işe yaradığını kapının gıcırdaması ile bir ilgisi olmadığını anladı. Kapı çerçevesinin boyasının da yine bu olayla ilgisi olmadığını kapıyı neme karşı koruduğunu öğrendi. Ali öğrendiği bu bilgileri bundan sonra kendi çekmecesinin açılıp kapanma sorununu çözerek pekiştirdi.

Bölüm Kaynakçası

1. Akdeniz, H.G ve diğerleri (1999) Fen Laboratuvarı Kılavuzu. Ankara: 2. Basım MEB.
2. Çilenti. K. (1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: MEB.
3. Kaptan, F. (1999) Fen Bilgisi Öğretimi. İstanbul: MEB.
4. Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli. Ankara: MEB.
5. Turgut, M.F ve diğerleri.(1997) İlköğretim Fen Öğretimi. Ankara: YÖK/Dünya bankası MEB.
6. www kocschool.k.12.tr/en/elementari/departments/sthgrade.asp

BÖLÜM 2

LABORATUVAR KURALLARI VE İLK YARDIM

2.1. Laboratuvar Çalışmasına Giriş

2.2. Laboratuvar Kuralları

2.3. Laboratuvar Kazaları

2.4. Laboratuvarda İlk Yardım

UYARI!	Eğer siz alev almışsanız, kıvılcımları bastırmak için yerde yuvarlanın. Başkası alev almışsa herhangi bir şekilde yere yatırın (Yere çekin ya da gerekirse çelme takın). Yanan yerin üzerine battaniye, halı, palto, gömlek vb. örtün. Böylece kıvılcımların havayla temasını kesmiş olursunuz. Bunu yaparken yanan kişinin ve sizin suratınızı korumak için bir battaniye ya da ceketi kalkan gibi kullanın.

Bölüm Kaynakçası

1. Akdeniz.H.G., Çelik.D., Damar.M., Özkurt. Ş., Sabancı. A. (1999) Fen Laboratuvarı Kılavuzu. Ankara: 2. basım. MEB
2. Bozkurt. T. (1998) Lise Sağlık Bilgisi Ders Kitabı. İstanbul: Akdeniz Yayıncılık.
3. Güven.T., Kıvanç.E. ve Yel. M. (2001) Lise Biyoloji Ders Kitabı. Ankara: Paşa Yayıncılık.
4. Özcan. M. (1993) Modern Temel Kimya Laboratuvarı. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Matbaası.
5. Tezcaner. C. (1997) Lise Sağlık Bilgisi Ders Kitabı. Ankara: Bem-Koza Eğitim Basım Yayıncılık.
6. Tezmen. G. (1985) Cankurtaran İlk Yardım Rehberi. İstanbul: Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik AŞ.
8. Uysal. H., Koç K. (1992) Genel Biyoloji Laboratuvar Kılavuzu. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları

BÖLÜM 3

LABORATUARIN ÖNEMİ VE ARAÇ-GEREÇLERİN SINIFLANDIRILMASI

3.1. Fen Bilimlerinde Laboratuvarın Önemi

3.2. Fen Laboratuvarlarının Özellikleri

3.3. Fen Laboratuvarı Kurma

3.4. Fen Laboratuvarında Sık Kullanılan Araç-Gereçler

3.5. Deney Raporu Hazırlama

3.6. Laboratuvar Çalışmalarını Değerlendirme Ölçeği

Değerlendirme Soruları

1. Araç ve gereç arasında ne fark vardır? Açıklayınız.
2. Araç kullanmanın faydaları nelerdir? Açıklayınız.
3. Araç kullanırken nelere dikkat edilmelidir? Belirtiniz.
4. El yapması araçların üstünlükleri nelerdir? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız
5. Araç-gereç alırken ve seçerken nelere dikkat edilmesi gerekmektedir? Belirtiniz.

Bölüm Kaynakçası

1. Akdeniz, H.G ve diğerleri (1999) **Fen Laboratuvarı Kılavuzu**. Ankara: II Basım MEB.

2. Akgün, Ş. (2001) **Fen Bilgisi Öğretimi**. Giresun PegemA Yayıncılık.

3. Çilenti, K. (1985) **Fen Eğitimi Teknolojisi**. Ankara: Kadıoğlu Matbaası

4. **İlköğretimde Fen Bilgisi Araçları Kataloğu**. (2001) T.C Milli Eğitim Bakanlığı Ders Aletleri Yapım Merkezi Ankara.

5. Kaptan, F. (1999) **Fen Bilgisi Öğretimi**. İstanbul: MEB.

6. **Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli**. Ankara: MEB.

7. Turgut, M.F., ve diğerleri (1997) **İlköğretim Fen Öğretimi**. Ankara YÖK Dünya Bankası MEB.

8. www.egitek.meb.gov.tr

BÖLÜM 5

GÖZLEM YAPMA

5.1. Mürekkebin Su İçindeki Difüzyonu

5.2. Doludan Boş Kaba

5.3. Bernoulli İlkesini Doğrulayalım

5.4. Sudan Büyüteç Yapalım

5.5. Katı Basıncı Nelere Bağlıdır

5.6. Su Kumaştan Geçer mi?

5.7. Mumdan Salıncak Yapalım

5.8. Yiyecek ve İçeceklerin Dişlere Verdiği Zarar

5.9. Kâğıt Islanır mı?

5.10. Ayın Evreleri

Bölüm Kaynakçası

1. Bingham, J. (2000) Bilimsel Deneyler. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Ankara: Ajans Türk Matbaacılık.
2. Çilenti, K.(1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
3. Erbaş,S., Ergül, R., Bulunuz, N. (2002). İlköğretim Fen Bilgisi Laboratuvar Etkinlikleri. Bursa: Hünkâr Ofset Matbaacılık.
4. Erbaş, S., Ergül, R., Bulunuz, N. (2002). Okul Öncesi Dönemde Fen Öğretimi. Bursa: Hünkâr Ofset Matbaacılık.
5. FEM ÖSS Biyoloji. (2001). İzmir: Sürat Basım Reklamcılık ve Eğitim Araçları San.Tic. AŞ.
6. Güven,T., Kıvanç. E. ve Yel. M. (2001). Lise Biyoloji Ders Kitabı. Ankara: Paşa Yayıncılık.
7. Güvender ÖSS Biyoloji (1999). İstanbul: Sürat Basım Reklamcılık ve Eğitim Araçları San.Tic.A.Ş.
8. Newmark A. (1999). Kimyanın Öyküsü TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, İstanbul: Çali Grafik ve Matbaacılık.
9. Tekışık, H.H., Çankaya, F.Y. (1980). Fen Bilgisi Öğretim Rehberi. Ankara: Rehber Yayınevi
10. Turgut, M.F. Diğerleri (1997). İlköğretim Fen Öğretimi YÖK /Dünya Bankası. Ankara.
11. http://www.bilx.net
12. http://www.bilkenet.edu.tr/tcan/mantarlar.ppt
13. www.diyetto.com
14. www.fenokulu.net
15. http://www.forumdas.net/agiz-ve-dis-sagligi/dis-fircalamanin-onemi
16. tr.mydearbody.com
17. http://tr.wikipedia.org

BÖLÜM 6

SINIFLANDIRMA

6.1. Asit Baz Belirteci Yapalım

6.2. Besin Maddelerini Sınıflandıralım

6.3. Yaprakların Dili

6.4. İletken ve Yalıtkan Maddeleri Ayıralım

6.5. Isı ve Ses Yalıtımı Yapalım

6.6. Durgun ve Akan Elektriği karşılaştıralım

- *Elektroskopu Kullanalım*
- *Suyu Harekete Geçirelim*
- *Basit Elektrik Devresine Ampermetre Bağlayalım*

6.7. Elektrik Devrelerini Sınıflandıralım

6.8. Atıkların Parçalanması

6.9. Kart Oyunu

6.10. Adi Karışımların Ayrılması

Bölüm Kaynakçası

1. Atasoy, B. (2002) Fen Bilgisi Öğretimi. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.

2. Çilenti, K. (1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

3. Kaptan, F. (1999) Fen Bilgisi Öğretimi. İstanbul: MEB

4. Turgut, M.F. ve diğerleri. (1997) İlköğretim Fen Öğretimi. Ankara: YÖK/Dünya Bankası MEB

5. Türkçe Sözlük TDK 1. ve 2. cilt. (1988) Ankara.

6. Börü S., ve diğerleri. (1998) Lise 1 Biyoloji Ders Kitabı. İstanbul: MEB

7. Fen-Tabiat Deney Kitabı (ilkokul). (1975) DAYM Ankara.

8..www.bilimtey.com

9. www.egitek.meb.gov.tr

10.http://www.fenodevi.com

10. www.muhteva.com

11. http://ndrlhn021905.blogspot.com

12. http://www.vitaminegitim.com

BÖLÜM 7

ÖLÇME VE SAYILARI KULLANMA

7.1. Kâğıt Helikopter Yapalım

7.2. Elektromıknatıs Yapalım

7.3. Açı Yapan Aynalar

7.4. Isı İle Kütle Arasındaki İlişki

7.5. Genetik Oranlar

7.6. Elektrik Devresinin Direncini Bulalım

7.7. Buzun Erimesi-Suyun Kaynaması

7.8. Dinamometre Yapalım

7.9. Sifon Yapalım

7.10. Sınıfımız Ne kadar Temiz?

Bölüm Kaynakçası

1. Aydın, N. ve diğerleri,(1984). Fen lisesi Hazırlık kitabı. Ankara: Aydın Yayınları
2. Akgün, Ş., (2002). Fen Bilgisi Öğretimi. Giresun: Pegem Yayıncılık, 7. baskı
3. Atasoy, B., (2002). Fen Bilgisi Öğretimi. Ankara: Gündüz Eğitim yayıncılık
4. Çilenti, K. (1984). Fen Bilgisi Öğretimi. Ankara
5. Ekmekçi, S. ve diğerleri, Sayısal ortaokul 1-2-3. Ankara:Yıldırım yayınları
6. Erbaş, S. ve diğerleri, (2002). İlköğretim Fen Bilgisi Laboratuvar Etkinlikleri. Ekin/ Bursa
7. Erbaş, S. ve diğerleri, (2002). Okul Öncesi Dönemde Fen Öğretimi. Ekin/ Bursa
8. F.Brandwein, P., (1972). Life Its Forms And Changes. New York
9. Fen –Tabiat Deney Kitabı, (1975). (ilkokul), Ankara:DAYM.
10. Karaca, F.Ertaş, (2000).Fen Bilgisi Ders Kitabı.Ankara:Yıldırım yayınları
11. Karasar, N., (1984). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara:2. baskı
12. Karasar, N., (1984). Araştırmalarda Rapor Hazırlama. Ankara:2. baskı
13. Kaptan, F. (1999). Fen Bilgisi Öğretimi, Ankara:MEB
14. Tortumlu, F.ve diğerleri, (2001). İlköğretim Matematik 7. sınıf. İstanbul: MEB 3. baskı
15. Turgut, M Fuat, (1984). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları. Ankara:3. baskı
16. Türkçe Sözlük, (1988). Ankara: TDK yeni baskı
17. www.fenokulu.net
18. http://www.seherelektro.com
19. www.okulünyası.com
20. www.320volt.com

BÖLÜM 8

UZAY ZAMAN-UZAY KONUM İLİŞKİSİ

8.1. Yükselen Madeni Para

8.2. Portakal Düşüyor

8.3. Mum Yanılması

8.4. Görünmeyen Yazı

8.5. Kaybolan Para

8.6. Serap Yalnızca Çölde mi görülür?

8.7. Zıplayan Para

8.8. Pet Şişeye Ne Oldu?

8.9. Düz Aynada Görüntü Çizimi

8.10. Tuzu Hareket Ettirelim

Bölüm Kaynakçası

1. Çilenti. K., (1985), Fen Eğitimi Teknolojisi, Ankara.

2. Kaptan, F., (1999), Fen Bilgisi Öğretimi, İstanbul: MEB.

3. Turgut, M.F. ve diğerleri, (1997), İlköğretim Fen Öğretimi, Ankara: YÖK/Dünya Bankası MEB.

4. Türkçe Sözlük, (1988), TDK 1. ve 2. cilt Ankara.

5. www.fenokulu.net

BÖLÜM 10

HİPOTEZ KURMA

10.1. Sıcak –Soğuk Su Dolu Şişeler

10.2. Tüpten Roket

10.3. Rüzgâr Vinci

10.4. Howercraft

10.5. Limondan Pil

10.6. Kâğıttan Köprü

10.7. Kimyasal Değişimler

10.8. Pes ve Tiz Sesler

10.9. Jet Araba

10.10. Mıknatısın Etki Alanı

Bölüm Kaynakçası

1. Bingham, J. (2000) Bilimsel Deneyler. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Ankara: Ajans Türk matbaacılık
2. Çilenti, K.(1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
3. Erbaş, S., Ergül, R., Bulunuz, N. (2002). İlköğretim Fen Bilgisi Laboratuvar Etkinlikleri. Bursa: Hünkâr Ofset Matbaacılık.
4. İlkokul Fen Tabiat Deney Kitabı (1975).Ders aletleri yapım merkezi Ankara.
5. Topsakal, S.(1999). Fen Öğretimi Bursa: ALFA Basım Yayım Dağıtım.
6. Turgut, M.F. diğerleri.(1997). İlköğretim Fen Öğretimi Ankara: YÖK / Dünya Bankası MEB.
7. http://egitek.meb.gov.tr anasayfa.htm
8. www.fenokulu.net
9. www.fenbilimci.com
10. http://www.fizikportali.com
11. www.karmabilgi.net
12. http://www.macrol.com

BÖLÜM 11

ÖNCEDEN KESTİRME

11.1. Suyu Arıtalım

11.2. Şişedeki Bahçe

11.3. Maddelerin Isı İletkenlikleri

11.4. Saf Su Oluşturalım

11.5. Balon Roket

11.6. Karışmayan Sıvılar

11.7. Kavanozun İçindeki Oksijen Miktarını Ölçelim

11.8. Havuca Ne Oldu?

11.9. Balondan Çöp Şiş

11.10. Su Termometresi Yapalım

Bölüm Kaynakçası

1. Bingham, J. (2000) Bilimsel Deneyler. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Ankara: Ajans Türk matbaacılık
2. Çilenti, K. (1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası
3. http://egitek.meb.gov.tr/dersdesmer/DersDestek/dersdestekmerkezi/ana/dds anasayfa.htm
4. Turgut, M.F. diğerleri (1997). İlköğretim Fen Öğretimi. Ankara: YÖK /Dünya Bankası MEB.
5. http://www.cerezforum.com
6. http://www.msxlabs.org
7. http://www.onceokuloncesi.com

BÖLÜM 12

DEĞİŞKENLERİ DEĞİŞTİRME VE KONTROL ETME

12.1. Sarkaçlı Saatler

12.2. Hangi Mum Söner (Kulak Zarı Modeli)?

12.3. Kuvvetli Asit ve Bazların Cisimler Üzerine Etkisi

12.4. Hangi Sıvı Daha Uzağa Fışkırır?

12.5. a. Yumurtayı Asalım

b. Portakalı Yüzdürelim

c. Çöp Şişi Suda Sıralayalım

12.6. İnsan Pili Modeli

12.7. Nefesimizdeki Gazı Bulalım

12.8. Çim Adama Ne Oldu?

12.9. Erozyonu Önleyelim

12.10. Yaprağın Görevleri

Bölüm Kaynakçası

1. Bingham, J. (2000) Bilimsel Deneyler. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Ankara: Ajans Türk matbaacılık
2. Çilenti, K.(1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
3. Erbaş, S., Ergül, R., Bulunuz, N. (2002). Okul Öncesi Dönemde Fen Öğretimi. Bursa: Hünkâr Ofset Matbaacılık.
4. İlkokul Fen Tabiat Deney Kitabı (1975).Ders aletleri yapım merkezi Ankara.
5. Yazla, B. ve diğerleri. (2001) Yeni Programa Göre Fen Bilgisi Yardımcı Ders Kitabı. İstanbul: Saygı Yayınları.
6. Turgut, M.F. ve diğerleri. (1997). İlköğretim Fen Öğretimi Ankara: YÖK /Dünya Bankası, MEB
7. http://egitek.meb.gov.tr/dersdesmer/DersDestek/dersdestekmerkezi/ana/ddsana sayfa.htm
8. www.fenokulu.net
9. www.karmabilgi.net

BÖLÜM 13

YAPARAK TANIMLAMA

13.1. Diyapozon ve Ses Oluşumu

13.2. Yangın Söndürücü Yapalım

13.3. Birbirine Yapışan Bardaklar

13.4. Hacı Yatmaz

13.5. Deprem Zili

13.6. Periskop Yapalım

13.7. Akciğerlerimiz ve Sigara

13.8. Fren Yapalım

13.9. Barometre Yapalım

13.10. Su Cenderesi Yapalım

Bölüm Kaynakçası

1. Arslan, A.,Gökçe, N., Işık,N., Şirin, S., Güney,S.(2003) İlköğretim Fen Bilgisi 5. Sınıf Ders Kitabı. Ankara: MEB.
2. Bingham, J. (2000) Bilimsel Deneyler. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Ankara: Ajans Türk Matbaacılık.
3. Çilenti, K. (1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
4. İlkokul Fen Tabiat Deney Kitabı (1975).Ders aletleri yapım merkezi Ankara.
5. Topsakal, S. (1999) Fen Öğretimi Bursa: ALFA Basım Yayım Dağıtım.
6. Turgut, M.F. ve diğerleri (1997). İlköğretim Fen Öğretimi Ankara: YÖK /Dünya Bankası MEB.
7. www.fenokulu.net
8. http://www.kunfeyekun.org
9. http://www.nkfu.com
10. http://www.cerezforum.com

BÖLÜM 14

MODEL OLUŞTURMA

14.1. Akciğerlerimiz Nasıl Çalışır?

14.2. Molekül Modeli Yapalım

14.3. Buzdolabının Çalışma İlkeleri

14.4. Rüzgâr Gülü ve Su Tribünü Yapalım

14.5. Hücre Modeli Yapalım

14.6. Deniz ya da Okyanus Ekosistemi

14.7. Farklı Atom Modelleri

14.8. Yanardağ Yapalım

14.9. Gök Dürbünü Yapalım

14.10. Mikroskop Yapalım

Bölüm Kaynakçası

1. Brandwein, P., (1972). Life ıts Forms and Changes. New York: second edition
2. Kaptan, F. (1999). Fen Bilgisi Öğretimi İstanbul: MEB
3. Türkçe Sözlük (1988). TDK 1. ve 2. cilt Ankara
4. Turgut, M.F. ve diğerleri, (1997). İlköğretim Fen Öğretimi, YÖK / Dünya Bankası Ankara: MEB.
5. Yücel T. ve diğerleri. (1999). Fen Bilgisi Ders Kitabı 5 Sınıf. İstanbul: Ders Kitapları AŞ.
6. Fen-Tabiat Deney Kitabı(ilkokul).(1975).Ankara: DAYM
7. WWW.fen okulu.net

BÖLÜM 15

DENEY/PROJE DÜZENLEME YAPMA

A- Deney

15.1. Dolaşım Sistemimizin Yapısı ve Çalışması

15.2. Nişasta Kare *(X)*

15.3. Suyu Buzla Kaynatalım

15.4. Bitkiler Dışarıya CO_2 Gazı mı Verir? *(X)*

15.5. Patatesi ve Havucu Çimlendirelim.

15.6. Sera Etkisi Nedir? *(X)*

15.7. Memeli Gözünün İncelenmesi *(X)*

15.8. Memeli Böbreğinin İncelenmesi

15.9. Dikotil ve Monokotil Çiçek Modeli Yapalım *(X)*

15.10. Verilen Malzemelerle Deney Tasarlama *(X)*

B- Proje

15.1. Örnek Proje

15.2. Ortak Kullanım Alanlarının Eğitimdeki Rolünün Artırılması *(X)*

15.3. Sınıfın Derslik ve Laboratuvar Ortamı Olarak Düzenlenmesi (Çok amaçlı derslikler)

15.4. Atıklardan Daha Fazla Yararlanma *(X)*

Not: *Yanında "X" işareti olan deney ve projeler sadece bu kitap için bu kitabın yazarları tarafından tasarlanmıştır. Deneyleri sınıflandırılırken bu bilgi dikkate alınmalıdır.*

Bölüm Kaynakçası

1. Atasoy, B. (2002). Fen Bilgisi Öğretimi. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
2. BARKERS,M.A., (1965), Concise Biologi,Thirt impression,Western Printing Services Limitet, Bristol.
3. LAMBERT.M.R., (1963), Biology for junıor forms,New York.ST Matin's Press,London.
4. Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli. Ankara: MEB.
5. Turgut, M.F. ve diğerleri, (1997). İlköğretim Fen Öğretimi, Ankara: YÖK/Dünya Bankası MEB.
6. Türkçe Sözlük (1988). TDK 1. ve 2. cilt Ankara.
7. Yücel,T.ve diğerleri (1995). Fen Bilgisi Ders Kitabı 5. Sınıf. İstanbul: Ders Kitapları AŞ sayfa 69-77
8. Börü S., ve diğerleri (1998). Lise 1 Biyoloji Ders Kitabı. İstanbul: MEB sayfa 729.
9. www.fenokulu.net
10. http://tuhafbilgiler.blogspot.com
11. http://www.bilimtey.com

BÖLÜM 16

Mikroskopla İlgili Etkinlikler

16.1. Robert Hook'un gördüğü hücreler

16.2. Saç Telimizi İnceleyelim

16.3. Bitkisel Hücreleri Tanıyalım

16.4. Dil Epiteli İnceleyelim

16.5. Kan Hücrelerimizi İnceleyelim

16.6. Kurbağa Kanı İnceleyelim

16.7. Durgun Sularda Neler Var?

16.8. Yumurta Hücresini İnceleyelim

16.9. Akvaryum Balığında Kan Dolaşımı

16.10. Bira Mayasında Tomurcuklanma

Bölüm Kaynakçası

1. Karabıyık E.Ünal ve diğerleri (1995) Fen Bilgisi Ders Kitabı 5. Sınıf. Ankara: Evren Yayınları.
2. Brandwein, P, (1972) Life ıts Forms and Changes, second edition, New York
3. Yücelt. ve diğerleri (1995) Fen Bilgisi Ders Kitabı 5. Sınıf. İstanbul: Ders Kitapları AŞ.
4. http://www.biyolojiegitim.yyu.edu.tr
5. www.f.mebenokulu.net
6. www.egitek.meb.gov.tr
7. http://www.msxlabs.org
8. http://www.vitaminegitim.com

Fen, Teknoloji, Biyoloji ve Tıp için

Optik ve Fotonik

Prof. Dr. Fevzi Köksal
Doç. Dr. Rahmi Köseoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1628
Fen Bilimleri No.: 127
ISBN: 978-605-320-535-7
© 1. Basım, Aralık 2016

FEN, TEKNOLOJİ, BİYOLOJİ VE TIP İÇİN OPTİK VE FOTONİK
Prof. Dr. Fevzi Köksal
Doç. Dr. Rahmi Köseoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobelyayin.gen.tr- www.nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Köksal, Fevzi; Köseoğlu, Rahmi.
Fen, Teknoloji, Biyoloji ve Tıp için Optik ve Fotonik/ *Fevzi Köksal, Rahmi Köseoğlu*
1. Basım, XIV+326 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-535-7
1. Girişim 2. Kırınım 3. Yansıma 4. Kutuplanma 5. Holografi 6. Lazer

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve BASKIYA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, üniversitelerde fen, teknoloji, biyoloji ve tıp öğrencileri için ders kitabı olarak kullanılması için yazılmıştır. Ülkemizde ***Optik*** ve ***Fotonik*** konusunda üniversite öğrencileri için yazılmış bir ders kitabı veya kaynak eser yoktur. Oysa, optiğin konusu olan mercekler, aynalar, teleskoplar, girişim, kırınım, kutuplanma ve bu olayların teknolojide kullanım alanları çok önemlidir. Optik lifler (Fiber), fotoiletkenlik, lazerler, holografi, fotovoltaiklik olayları, fotoesneklik gibi konular ve özetle tüm ***Optik ve Fotonik*** konuları teknolojinin adeta temeli olmuştur. Herhangi bir aygıt, araştırma veya ameliyat operasyonu yapabilmek için önce görmek lâzımdır, görmek için de optik ve fotonik gereklidir. Bu nedenle, ***Optik ve Fotonik*** konusunun üniversitelerde sadece temel fizik düzeyinde okutulması yeterli değildir. Fen ve Teknoloji için Optik ve Fotonik Üniversitelerde ciddi biçimde okutulmalıdır. Bu kitabın Üniversite öğrencileri ve başka okuyucular için yararlı olmasını diliyoruz.

Kitabın yazılması sırasında yazarlardan birisi, ben (F. K.), devamlı desteklerini gördüğüm eşim Sabahat hoca hanıma ve baskı için Nobel Yayınevi yöneticilerine teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. Fevzi Köksal,
fkoksal@omu.edu.tr

Doç. Dr. Rahmi Köseoğlu,
Erciyes Üniversitesi, Fen Fakültesi, Fizik Bölümü,
Kayseri,
rkoseoglu@erciyes.edu.tr

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

1. BÖLÜM
DALGALAR, IŞINLAR VE FOTONİK OLARAK IŞIK

1.1. Işığın Doğası ve Optiksel Yol 2
1.2. Fermat İlkesi, Yansıma ve Kırılma Yasaları 4
1.3. Dalgalar ve Fotonlar 7

2. BÖLÜM
GEOMETRİK OPTİK

2.1. İnce Prizma 13
2.2. Işın ve Dalga Cephesi Yaklaşımları 13
2.3. Prizmaların Bileşimi Olarak Mercekler 15
2.4. Büyütme Denklemi 17
2.4.1. Mercekçi Formülü 18
2.5. Odak Noktaları 20
2.6. Mercek Bileşimleri 21
2.6.1. Bileşimin Odak Uzaklığı 22
2.6.2. Esas Noktaların Yeri 23
2.6.3. Odak Noktalarının Yeri 23

3. BÖLÜM
IŞIĞIN DAĞINIMI VE MERCEK HATALARI

3.1. Açısal Dağınım ve Dağınım Gücü 30
3.2. Prizmaların Bileşimi 31
3.2.1. Dağınım Olmadan Sapma 31
3.2.2. Sapma Olmadan Dağınım 32
3.3. Doğrudan Görüş Spektroskopu 33
3.4. Gök Kuşağı 33

3.5. Yalancı Güneş ve Hale 34
3.6. Merceklerin Yanlış Sapmaları (Aberrations) 35
3.6.1. Tek Renkli Yanlış Sapma Biçimleri 35
3.6.2. Renkli Yanlış Sapma Biçimleri 38
3.7. Dielektrik Ortamda Dağınım 38

4. BÖLÜM
OPTİKSEL AYGITLAR

4.1. Basit Mikroskop 49
4.2. Bileşik Mikroskop 52
4.3. Teleskop 54
4.3.1. Astronomi Teleskopları 54
4.3.2. Dünyevi Teleskoplar 56
4.3.3. Yansımalı Teleskoplar 57
4.4. Göz Parçası veya Oküler 59
4.5. Spektrometre (Kırılma İndisinin Belirlenmesi) 59
4.6. Elektron Mikroskopu 60
4.7. Lif Optiği (Fiber Optik) 61
4.8. Dalga Kılavuzu Olarak Lif ve İlerleme İlkesi 63
4.8.1. Toplam Tam İç Yansıma 63
4.9. Optiksel Lifte Işığın Yayılması (Kabul Açısı veya Kabul Konisi) 64
4.9.1. Optiksel Liflerin Kullanım Alanları 66
4.9.2. Optiksel Liflerin Yapımı ve Çeşitleri 67

5. BÖLÜM
PERİYODİK, PERİYODİK OLMAYAN VE ELEKTROMANYETİK DALGALAR

5.1. Basit Harmonik Dalgalar 73
5.2. Pozitif ve Negatif Frekanslar 76
5.3. Duran Dalgalar ve Vurular 77
5.4. Doppler Olayı 79
5.5. Doppler Radarı 80
5.6. Fourier Serileri 81
5.7. Modüle Edilmiş Dalgalar: Fourier Dönüşümleri 83
5.8. Periyodik Olmayan Bir Fonksiyonla Modülasyon 85
5.9. Sarılış (Convolution) 86

5.10. Kendiliğinden İlgi ve Güç Spektrumu....87
5.11. Dalga Grupları....87
5.12. Elektromanyetik Dalgalar....89
5.12.1. Bir Antenle Elektromanyetik Dalgaların Oluşturulması....89
5.12.2 Elektromanyetik Dalgaların Enerjisi ve Poynting Vektörü....91
5.12.3. Maxwell Denklemleri....93
5.12.4. Fotonun Momentumu ve Işın Basıncı....94
5.12.5. Tek-Foton Girişimi....95
5.12.6. Siyah Cismin Işıması....96

6. BÖLÜM

IŞIK DALGALARININ ÜST ÜSTE GELMESİ VE GİRİŞİM

6.1. Işık Dalgalarının Üst Üste Gelme İlkesi....103
6.2. Girişim Grupları....104
6.3. Koherens....105
6.3.1. Koherent Kaynaklar ve Işığın Devamlı Girişimi....106
6.4. İki Yarıklı Young Deneyi....106
6.5. Yapıcı ve Yıkıcı Girişim İçin Koşullar....108
6.5.1. Yapıcı Girişim....109
6.5.2. Yıkıcı Girişim....109
6.5.3. Girişimde Enerjinin Korunumu ve Ortalama Şiddet....109
6.5.4. Maksimum ve Minimumdaki Şiddetlerin Karşılaştırılması....110
6.6. Girişim Saçaklarının Kuramı ve Saçak Genişliği....110
6.6.1. Aydınlık ve Karanlık Saçakların Yeri....111
6.6.2. Saçak Genişliği....111
6.6.3. Dalga Boyunun Ölçülmesi ve Beyaz Işıkla Girişim....112
6.7. Fresnel İkiz Prizması ile Girişim Saçakları....112
6.8. Paralel İnce Filmlerden Girişim....113
6.8.1. Yansıyan Işık Nedeniyle Girişim....113
6.8.2. İnce Filmlerdeki Renklerin Doğuşu....114
6.8.3. Genişletilmiş Bir Kaynak Gerekliliği....114
6.8.4. Kama Biçiminde Filmde Girişim....115
6.8.5. Arka Arkaya Karanlık Bandlar Arasındaki Uzaklık....117
6.9. Newton Halkaları....118
6.9.1. Newton Halkalarının Yansıma ile Oluşumu....118
6.9.2. Newton Halkalarının Kuramı (Halkaların Yarıçapı)....120

6.10. Michelson İnterferometresi (Girişim Ölçeri) 121
6.10.1. Michelson İnterferometresinde Girişim Saçakları 122
6.10.2. Michelson İnterferometresi ile Ölçmeler 123
6.10.3. Michelson-Morley Deneyi 124
6.11. Çoklu Demet Girişimi 125
6.11.1. Fabry-Perot interferometresi 126
6.11.2. Lummer-Gehrcke Levhası 131
6.12. Girişimle Kırılma İndisi Ölçen Aygıtlar 133
6.12.1. Jamin Kırılma İndisi Ölçeri 133
6.12.2. Rayleigh Kırılma İndisi Ölçeri 134
6.12.3. Mach-Zehnder Kırılma İndisi Ölçeri 135
6.13. Optiksel Teknolojide Girişim 136
6.13.1. Girişim Süzgeçleri 136
6.13.2. Yansımasız Kaplamalar 137

7. BÖLÜM

IŞIK DALGALARININ KIRINIMI

7.1. Kırınım ve Huygens İlkesi 148
7.2. Girişim ve Kırınım Arasındaki Farklar 149
7.3. Işığın Doğru Yol Boyunca Hareketinin Fresnel Açıklaması 150
7.3.1. Fresnel'in Yarı Periyot Bölgeleri 150
7.3.2. Genliğin Çarpanları 151
7.4. Bölge Levhası 152
7.5. Doğru Kenardan Fresnel Kırınımı 153
7.6. Dairesel Bir Diskten Fresnel Kırınımı 154
7.7. Tek Yarıktan Fraunhofer Kırınımı 155
7.8. Çift Yarıktan Fraunhofer Kırınımı 160
7.9. N Paralel Yarıktan Fraunhofer Kırınımı: Düzlem Geçişli Kırınım Ağı 163
7.9.1. Kırınım Ağı Spektrumu 167
7.9.2. Esas Maksimumların Açısal Yarı Genişliği 167
7.9.3. $N-$ Yarıklı Kırınım Spektrumunda Kaybolan Mertebeler 168
7.9.4. Kırınım Ağının Dağıtma Gücü 168
7.10. Bir Optiksel Aygıtın Çözme Gücü 169
7.10.1. Çözme Gücü için Rayleigh Ölçütü 169
7.10.2. Düzlem Kırınım Ağının Çözme Gücü 171
7.10.3. Prizmanın Çözme Gücü 172

7.10.4. Prizma ve Kırınım Ağ Spektrometreler 174
7.10.5. Prizma ve Ağ Spektrumları Arasındaki Farklar 174
7.10.6. Ağın Dağınım Gücü ve Çözme Gücü Arasındaki Farklar 175
7.11. Kırınım Ağlarının Yapılışı 175
7.11.1. Radyo Anteni Dizisi 175
7.11.2. Oyuklu Ağda X-Işını Kırınımı 177
7.11.3. Kristal Örgü ile Kırınım 178
7.11.4. Yüksek Çözümlü Spektrometre 180
7.11.4.1. Spektrum Çizgilerinin Biçimi ve Genişlemesi 180
7.11.4.2. Doğal Çizgi Genişliği 180
7.11.4.3. Basınç Genişlemesi 182
7.11.4.4. Doppler Genişlemesi 182
7.11.4.5. İkiz-Demet Spektrometresi: Fourier Dönüşüm Spektrometri 183
7.11.4.6. Uygulamada Fourier Spektrometrisi 185

8. BÖLÜM

IŞIK DALGALARININ KUTUPLANMASI

8.1. Işığın Turmalin Kristaliyle kutuplanması 194
8.2. Işık Titreşimlerinin Biçimsel Olarak Temsili 195
8.3. Düzlem Kutuplanma Ağı 195
8.4. Düzlem Kutuplanma Oluşturma Yolları 196
8.4.1.Yansımayla Kutuplanma 196
8.4.2. Kırılma ile Kutuplanma 197
8.4.3. Çift Kırılma ile Kutuplanma 197
8.4.3.1. Düzlem, Dairesel ve Elipssel Kutuplanma 201
8.4.3.2. Geciktirme Levhaları 203
8.4.3.3. Kutuplanmış Işık Elde Edilmesi 204
8.4.3.4. Kutuplanmanın Algılanması 205
8.4.4. Saçılma ile Kutuplanma 205
8.4.5. Seçimli Soğurmayla Kutuplanma (Çift Renklilik) 207
8.4.5.1. Polaroidler 207
8.4.5.2. Polaroidlerin Günlük Yaşamdaki Yeri 208
8.5. Optikçe Aktiflik 208
8.6. Kutupluluk Düzleminin Dönme Miktarının Ölçülmesi (Polarimetri) 209
8.7. Çift Kırılma ve Fotoesneklik 209
8.7.1. Çift Kırılma (Birefringence) 209

8.7.2. Baskı Optik Yasası ve Fotoesneklik 210
8.7.3. Fotoesneklik Uygulamaları 211
8.8. Jones Vektörleri ve Matrisleri 212
8.9. Ayartılmış Çift Kırılma (Elektro-Optik Etki) 214
8.9.1. Pockels Hücreleri 214
8.9.2. Kerr Hücreleri 215
8.10. Faraday Dönmesi 216
8.11. Ses-Optik etkisi 217
8.11.1. Doğrusal Olmayan Optik 218
8.12. Harmonik Oluşturma 220
8.13. Frekans Karıştırma 221

9. BÖLÜM
LAZERLER VE HOLOGRAFİ

9.1. Uyartılmış Yayınlama 227
9.2. Enerjinin Kaynağı: Pompalama 229
9.2.1. Işınımların Soğurulması ve Yayınlanması 230
9.3. Lazer Kazancı 233
9.4. Nüfus Terslenmesi 235
9.5. Eşik Kazanç Katsayısı ve Lazer Titreşicileri 235
9.6. CO_2 Lazerleri 237
9.7. Katıhal Lazerleri 239
9.8. Yarıiletkenler ve Yarıiletken Lazerler 239
9.8.1. Yarıiletkenler 239
9.8.2. Yarıiletken Diyodlar 242
9.8.3. Işık Yayan Diyodlar ve Yarıiletken Lazerler 244
9.8.4. Lazer Işığının Özellikleri 247
9.8.5. Lazer Çizgi Genişliği 247
9.8.6. Yersel Koherentlik 248
9.8.7. Zamansal Koherentlik ve Koherentlik Uzunluğu 249
9.8.7.1. Q Anahtarlaması 249
9.8.7.2. Kip-Kilitleme 250
9.9. Lazer Işığı ile Normal (Adi) Işık Arasındaki Farklar 252
9.10. Lazerin Uygulamaları 252
9.11. Holografi 253
9.11.1. Hologramın Elde Edilmesi 254

9.11.2. Hologram İçindeki Görüntünün Yeniden Yapılandırılması....254
9.11.3. Holografinin Matematiksel İncelenmesi....255
9.11.4. Holografiden Elde Edilen Görüntü ile Fotoğraf Arasındaki Farklar....256
9.11.5. Holografinin Uygulamaları....256

10. BÖLÜM
FOTOİLETKENLİK VE FOTOVOLTAİKLİK

10.1. Fotoiletken Modeli....261
10.1.1. Bozunma....263
10.1.2. Cevap Zamanı....263
10.1.3. Kazanç (Gain) Çarpanı G nin Duyarlığı....264
10.2. Fotoiletkenliğe Tuzakların Etkisi....264
10.3. Yarıiletkenlerde Fotoiletkenlik....266
10.3.1. Spektral Cevap....267
10.3.2. Fotoelektrik Akım....268
10.4. Fotoiletken Hücre....268
10.4.1. Fotoiletken Belirtgenler....269
10.4.2. Fotoiletken Hücrenin Çekinceleri....269
10.5. Fotoiletken Uygulamaları....269
10.5.1. Fotoiletken Hücrelerin Röle Kontrolü....270
10.5.2. Fotoiletken Bir Hücrenin Anahtar Transistörü Olarak Kullanılması....270
10.5.3. Fotoiletken Hücrenin Gerilim Düzenleyici Olarak Kullanılması....270
10.6. Fotodiyod ve Uygulamaları....271
10.7. Fotovoltaik Piller....274
10.7.1. Fotovoltaik Pillerin Karakteristikleri....277
10.7.2. Fotovoltaik Pilin Uygulamaları....279
10.8. Işık Yayan Diyod (LED)....280
10.8.1. LED Kuramı....281
10.8.2. LED de Gerilim ve Akım....282
10.8.3. LED in Ters Ön Beslemeye Karşı Korunması....282
10.8.4. Çok Renkli Işık Yayan Diyodlar....282
10.9. Işığın Algılanması....283
10.9.1. Fotoyayınlayıcı Algılayıcılar(Detektörler)....284
10.9.2. Yarıiletken Algılayıcılar....285
10.9.3. Fotoğraf Algılaması....287
10.9.4. Sıcaklık Algılayıcıları....288

10.10. Doğada Optik ve Fotonik 289
10.10.1. Açık Havada Işık ve Renk 289
10.10.2. Gözlerin Banyolaması 290
10.10.3. Saydam Tabaka Odaklaması 290
10.10.4. Bileşik Gözler 291
10.10.5. Yansıma Optiği 292
10.10.6. Doğada İnce Film Yansıtıcılar 293
10.10.7. Biyolojik Işık Algılayıcıları 294
10.10.8. Fotosentez 295
ALIŞTIRMALARIN ÇÖZÜMLERİ 299
EKLER 311
KAYNAKLAR 319
DİZİN 321
ÖZGEÇMİŞ 325

KAYNAKLAR

1 ***Fundamental of optics***, D. Singh, PHI, 2010.

2 ***Physical optics***, C. A. Bennett, John Wiley, 2008.

3 ***Optics***, Ghatak, Mc Graw-Hill, 1989.

4 ***Optics and photonics***, Smith and King, John Wiley, 2008.

5 ***Basic electronics***, S. Kal, PHI, 2002.

6 ***Physics***, R. A. Serway, Cilt 2, Çeviri, Kemal Çolakoğlu ve arkadaşları, Palme Yayın, 1996.

7 ***University physics***, Alonso-Finn, cilt 2, Çeviri, Fevzi Köksal ve arkadaşları, Nobel yayın, 2014.

8 ***Fourier Optics,*** J. W. Goodman, Robert Comp., 2004.

9 ***Principles of Optics,*** M. Born and E. Wolf, Pergamon Press, Oxford, 1980.

10 ***Non-linear Optics,*** R. W. Boyd, Academic Press, 1992.

11 ***Katıhal Fiziği,*** Fevzi Köksal ve Rahmi Köseoğlu, Nobel Yayın, 2015.

12 ***Nanobilim ve Nanoteknoloji,*** Fevzi Köksal ve Rahmi Köseoğlu, Nobel Yayın, 2014.

Gözden Geçirilmiş 3. Basım

Finansal Muhasebe-Dönem Sonu İşlemleri-

TMS/TFRS Uygulamalı

Prof. Dr. Fehmi Karesioğlu

nobel
www.nobelyayin.com

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1031
İktisat/Ekonomi No.: 176
ISBN : 978-605-133-932-0
© Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Ekim 2016

Finansal Muhasebe- Dönem Sonu İşlemleri- TMS/TFRS Uygulamalı
Prof. Dr. Fehmi KARASİOĞLU

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com

Redaksiyon:Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karasioğlu, Prof. Dr. Fehmi.
Finansal Muhasebe- Dönem Sonu İşlemleri- TMS/TFRS Uygulamalı / *Prof. Dr. Fehmi Karasioğlu*
Gözden Geçirilmiş 3. Basım, XVI + 654 s., 19,5x23,5mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-932-0-
1. Finansal Muhasebe 2. Muhasebe Hukuku 3. Tam Açıklama 4. BIST 5. Dönem Sonu İşlemler 6. Envanter

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ XVII

BİRİNCİ BÖLÜM
MUHASEBE

1.1. Muhasebenin Sorumluluk Alanı 3
1.2. Muhasebenin Ülke ve Dünya Ekonomisindeki Yeri 4
1.3. Muhasebe Verilerinin İlgi Çevreleri 7
1.4. Muhasebenin Türleri 8
1.5. Ülkemizde Muhasebe Mesleği ve Uygulama Alanı 9
1.6. Tarihî Açıdan Muhasebenin Gelişimi 16

İKİNCİ BÖLÜM
MUHASEBEDE TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Muhasebede Temel Kavramlar 23
2.2. Muhasebenin Temel Kavramları 24
2.2.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı 25
2.2.2. Kişilik Kavramı 26
2.2.3. İşletmenin Sürekliliği Kavramı 26
2.2.4. Dönemsellik Kavramı 27
2.2.5. Parayla Ölçme Kavramı 27
2.2.6. Maliyet Esası Kavramı 28
2.2.7. Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı 28
2.2.8. Tutarlılık Kavramı 29
2.2.9. Tam Açıklama Kavramı 29
2.2.10. İhtiyatlılık Kavramı 30
2.2.11. Önemlilik Kavramı 30
2.2.12. Özün Önceliği Kavramı 31
2.3. Muhasebenin Görevleri 31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MUHASEBE - HUKUK İLİŞKİSİ

3.1. Muhasebe - Hukuk İlişkisi 35
3.1.1. Vergi Hukuku 36

3.1.2. Türk Vergi Sistemi....36
3.1.2.1. Gelir Vergisi....37
3.1.2.2. Kurumlar Vergisi....37
3.1.2.3. Katma Değer Vergisi....38
3.1.3. Türk Ticaret Kanunu....39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İŞLETMELERİN TEMEL MALİ TABLOLARI
FİNANSAL DURUM TABLOSU [BİLANÇO]
FİNANSAL PERFORMANS TABLOSU
[GELİR TABLOSU]

4.1. İşletmelerin Temel Mali Tabloları Olarak Finansal Performans Tablosu [Gelir Tablosu]....45
4.2. Finansal Durum Tablosu [Bilanço] Kavramı....45
4.3. Ticari İşlemlerin Bilanço Üzerinde Gösterimi....49

BEŞİNCİ BÖLÜM
HESAP KAVRAMI VE HESAPLARIN İŞLEYİŞİ

5.1. Hesap Kavramı ve Hesapların İşleyişi....61
5.2. Aktif ve Pasif Hesapların Çalışma Düzeni....63
5.3. Hesaplarla İlgili Temel Terimler....78
5.4. Hesap Türleri....83
5.5. İşletmelerin Sistematik Veri Dizini Olarak Hesap Planları....89

ALTINCI BÖLÜM
OBJEKTİF BELGELER

6.1. Muhasebede Kullanılan Belgeler....100
6.1.1. Vergi Usul Kanunu'na Göre Düzenlemesi Gereken Belgeler....100
6.1.2. Türk Ticaret Kanunu'na Göre Düzenlemesi Gereken Belgeler....110
6.1.3. Muhasebe Fişleri....115

YEDİNCİ BÖLÜM
MUHASEBE KAYIT SİSTEMİ VE DEFTERLER

7.1. Muhasebede Kayıt Yöntemleri....123
7.2. Çift Taraflı Kayıt Yöntemine Göre Tutulması Gerekli Defterler....125

7.3. İşletme Hesabı Esasına Göre Defter Tutmak Zorunda Olanlar 125
7.4. Bilanço Esasına Göre Kayıt Sistemi 132
7.5. Yevmiye Defteri 133
7.6. Büyük Defter 136
7.7. Defterlerin Tasdiki 139
7.8. Tutulacak Defterler 141
7.9. Mizan 144
7.10 İşletmede Muhasebe Sürecinin İşleyişi 148

SEKİZİNCİ BÖLÜM
KATMA DEĞER VERGİSİ (KDV) UYGULAMASI VE STOKLAR

8.1. Mal Alım Satımı ve Katma Değer Vergisi (KDV) Uygulaması 171
8.2. Stoklar 187
8.3. Ticari Mal Hareketlerinde Uygulanan Kayıt Yöntemleri 188
8.3.1. Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Kayıt Sistemi 188
8.3.2. Sürekli (Devamlı) Envanter Yöntemine Göre Ticari Malların Kaydı 210
8.4. Envanter ve Değerleme Esasları 226
8.5. TMS ve TFRS' ye Göre Hasılat Uygulaması 232

DOKUZUNCU BÖLÜM
DÖNEN VARLIKLAR

DÖNEN VARLIKLAR
9.1. Dönen Varlıklar 241
10 Hazır Değerler 241
100 Kasa Hesabı 241
Yabancı Paralar Takibi 243
Kasa Hesabı ve Envanter İşlemleri 245
Ticari Bilanço 249
Mali Bilanço 250
Kanunen Kabul Edilemeyen Giderler 250
101 Alınan çekler 254
102 Bankalar 260
103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri(-) 265
108 Diğer Hazır Değerler 270

9.2. Menkul Kıymetler 272
11 Hesap Grubu İçinde Yer Alan Menkul Kıymetler,taşınabilir 272
9.2.1. Hisse Senetleri 274
9.2.2. Tahviller 277
9.2.3 Finansman Bonoları 279
9.3. Hisse Senetleri 279
110 Hisse Senetleri 279
111 Özel Kesim Tahvil,Senet ve Bonoları 289
112 Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları 289
9.4. Ticari Alacaklar 293
120 Alıcılar 293
121 Alacak Senetleri 297
122 Alacak Senetleri Reeskontu(-) 303
126 Verilen Depozito ve Teminatlar 307
127 Diğer Ticari Alacaklar 308
129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı(-) 310
9.5. Diğer Alacaklar 310
131 Ortaklardan Alacaklar 310
132 İştiraklerden Alacaklar 312
133 Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar 312
135 Personelden Alacaklar 313
136 Diğer Çeşitli Alacaklar 314
137 Diğer Alacaklar Senetleri Reeskontu(-) 315
138 Şüpheli Diğer Alacaklar 316
139 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı(-) 316
9.6. Stoklar 316
150 İlk Madde ve Malzeme 317
151 Yarı Mamuller Üretim 317
152 Mamuller 318
153 Ticari Mallar 319
9.6.1. Stok Maliyet Akış Yöntemleri 320
9.6.1.1. İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi 321
9.6.1.2. Son Giren İlk Çıkar Yöntemi 321
9.6.1.3. Ortalama Maliyet Yöntemi 322

9.7. TMS- TFRS Uygulamalarına Göre Stoklar 322
Hizmet Sunan İşletmelerde Stok Maliyet Kayıtları 326
9.8. Diğer Stoklar 328
157. Diğer Stoklar 328
158 Stok Değer Düşüş Karşılığı (-) 328
159 Verilen Sipariş Avansları 329
9.9. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri 330
170 -178 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri 330
179 Taşeronlara Verilen Avanslar 330
9.10. Gelecek Aylara Ait Giderler 330
180 Gelecek Aylara Ait Giderler 330
181 Gelir Tahakkukları 331
9.11. Diğer Dönen Varlıkla 334
190 Devreden KDV 334
191 İndirilecek KDV 334
192 Diğer KDV 336
193 Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar 338
Geçici Vergi Uygulamaları 338
195 İş Avansları 343
196 Personel Avansları 344
197 Sayım ve Tesellüm Noksanları 344
198 Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar 345
199 Diğer Dönen Varlıkların Karşılığı 345

ONUNCU BÖLÜM
DURAN VARLIKLAR

10.1. Duran Varlıklar 349
22 Ticari Alacaklar 349
220 Alıcılar 350
221 Alacak Senetleri 351
222 Alacak Senetleri Reeskontu (-) 355
224. Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri (-) 355
226 Verilen Depozito ve Teminatlar 356
229 Şüpheli Alacaklar Karşılığı (-) 357
23 Diğer Alacaklar 360

231 Ortaklardan Alacaklar 360
232 İştiraklerden Alacaklar 362
233 Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar....364
235 Personelden Alacaklar....365
236 Diğer Çeşitli Alacaklar....367
237 Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (-) 367
239 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-) 368
24 Mali Duran Varlıklar....368
242 İştirakler 372
243 İştiraklere Sermaye Taahhütleri (-) 373
244 İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) 373
245 Bağlı Ortaklıklar 376
246 Bağlı Ortaklıklara Sermaye Taahhütleri (-) 376
247 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) 376
248 Diğer Mali Duran Varlıklar 377
249 Diğer Mali Duran Varlıklar Karşılığı (-) 377
25 Maddi Duran Varlıklar 377
250 Arazi ve Arsalar 378
251 Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri 379
252 Binalar 379
253 Tesis, Makine ve Cihazlar 380
10.2. Maddi Duran Varlıklarda Değerleme....382
10.3 Maddi Duran Varlıklarda Amortisman....383
254 Taşıtlar 388
255 Demirbaşlar 390
10.4. Kıst Amortismanı....394
256 Diğer Maddi Duran Varlıklar 397
TMS-TFRS'ye Göre Maddi Duran Varlıklar ve Özellikleri 397
10.5. Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar....399
257 Birikmiş Amortismanlar (-) 401
258 Yapılmakta Olan Yatırımlar 401
258 Yapılmakta Olan Yatırımlar....402
259 Verilen Avanslar 404
26 Maddi Olmayan Duran Varlıklar 405
260 Haklar 406

261. Şerefiye 408
262. Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri 409
263. Araştırma ve Geliştirme Giderleri 410
264. Özel Maliyetler 411
267. Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar 413
268. Birikmiş Amortismanlar (-) 414
269. Verilen Avanslar 414
27. Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar 416
271. Arama Giderleri 416
272. Hazırlık ve Geliştirme Giderleri 417
277. Diğer Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar 418
278. Birikmiş Tükenme Payları (-) 419
279. Verilen Avanslar 419
28. Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları 420
280. Gelecek Yıllara Ait Giderler 420
281. Gelir Tahakkukları 421
29. Diğer Duran Varlıklar 423
291. Gelecek Yıllarda İndirilecek KDV 424
292. Diğer KDV 424
293. Gelecek Yıllar İhtiyacı Stoklar 426
294. Elden Çıkarılacak Stoklar ve Maddi Duran Varlıklar 428
295. Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar 430
297. Diğer Çeşitli Duran Varlıklar 431
298. Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) 431
299. Birikmiş Amortismanlar (-) 432

ON BİRİNCİ BÖLÜM
YABANCI KAYNAKLAR

11.1. Yabancı Kaynaklar 435
3. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 435
30. Mali Borçlar 436
301. Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar 440
302. Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (-) 440
303. Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksitleri ve Faizleri 440
304. Tahvil Anapara Borç Taksit ve Faizleri 442

305. Çıkarılmış Bonolar ve Senetler 445
306. Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler (-) 446
308. Menkul Kıymet İhraç Farkları (-) 447
309. Diğer Mali Borçlar 447
32. Ticari Borçlar 447
320. Satıcılar 447
321. Borç Senetleri 449
322. Borç Senetleri Reeskontu (-) 451
326. Alınan Depozito ve Teminatlar 452
329. Diğer Ticari Borçlar 454
33. Diğer Borçlar 456
331. Ortaklara Borçlar 456
332. İştiraklere Borçlar 457
333. Bağlı Ortaklıklara Borçlar 458
335. Personele Borçlar 459
339. Diğer Çeşitli Borçlar 460
34. Alınan Avanslar 461
340. Alınan Sipariş Avansları 461
349. Alınan Diğer Avanslar 461
35. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hak Edişleri 462
350-357 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hak Ediş Bedelleri 462
36. Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler 463
360. Ödenecek Vergi ve Fonlar 463
361. Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri 466
368. Vadesi Geçmiş Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Vergi ve Diğer Yükümlülükler 468
369. Ödenecek Diğer Yükümlülükler 469
37. Borç ve Gider Karşılıkları 469
370. Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları 469
371. Dönem Kârının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri (-) 470
372. Kıdem Tazminatı Karşılığı 471
373. Maliyet Giderleri Karşılığı 472
379. Diğer Borç ve Gider Karşılıkları 473
38. Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları 473
380. Gelecek Aylara Ait Gelirler 473
381. Gider Tahakkukları 474

39. Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 475
391. Hesaplanan KDV.....475
392. Diğer KDV 477
393. Merkez ve Şubeler Cari Hesabı.....480
397. Sayım ve Tesellüm Fazlaları 481
399. Diğer Çeşitli Yabancı Kaynaklar 483
4. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 483
40. Mali Borçlar 483
400. Banka Kredileri 483
401. Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar 484
402. Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri(-).....484
405. Çıkarılmış Tahviller 484
407. Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler 485
408. Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-) 486
409. Diğer Mali Borçlar 486
42. Ticari Borçlar 486
420. Satıcılar 486
421. Borç Senetleri 487
422. Borç Senetleri Reeskontu (-) 487
426. Alınan Depozito ve Teminatlar 487
429. Diğer Ticari Borçlar 487
43. Diğer Borçlar 488
431. Ortaklara Borçlar 488
432. İştiraklere Borçlar 488
433. Bağlı Ortaklıklara Borçlar 488
436. Diğer Çeşitli Borçlar 488
437. Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-) 489
438. Kamuya Olan Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Borçlar 489
44. Alınan Avanslar 489
440. Alınan Sipariş Avansları 489
449. Alınan Diğer Avanslar 490
47. Borç ve Gider Karşılıkları 490
472. Kıdem Tazminatı Karşılığı 490
479. Diğer Borç ve Gider Karşılıkları 490
48. Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları 491

480. Gelecek Yıllara Ait Gelirler 491
481. Gider Tahakkukları 491
49. Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 491
492. Gelecek Yıllara Ertelenen veya Terkin Edilen KDV 491
493. Tesise Katılma Payları 492
499. Diğer Çeşitli Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 492

ON İKİNCİ BÖLÜM
ÖZ KAYNAKLAR

12.1.ÖZ KAYNAKLAR 495
500 Sermaye 495
Sermaye Azaltılması 496
501 Ödenmemiş Sermaye (-) 496
1. Sermayenin taahhüt edilmesi 497
2. Blokajın çözülmesi 497
3. Ödeme çağrısının yapılması 497
4. Tahsilatın yapılması 498
Sermaye Artırımı 498
52 Sermaye Yedekleri 498
520 Hisse Senedi İhraç Primleri 498
521 Hisse Senedi İptal Kârları 499
523 İştirakler Yeniden Değerleme Artışları 499
54 Kâr Yedekleri 499
540 Yasal Yedekler 500
541 Statü Yedekleri 502
542 Olağanüstü Yedekler 502
548 Diğer Kâr Yedekleri 502
549 Özel Fonlar 502
57 Geçmiş Yıllar Kârları 502
570 Geçmiş Yıllar Kârları 502
58 Geçmiş Yıllar Zararları (-) 503
580 Geçmiş Yıllar Zararları 503
59 Dönem Net Kârı (Zararı) 503
590 Dönem Net Kârı 503
591 Dönem Net Zararı (-) 503

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL PERFORMANS TABLOSU VE MALİYET HESAPLARI

13.1. Gelir - Gider Hesaplarının Çalışma Karakteristikleri 507
13.2. Tek Düzen Hesap Planına Göre Gelir ve Gider Hesapları 508
13.3. Maliyet Hesapları ile Gelir - Gider Hesapları Arasındaki Bağlantı 508
13.4. Gelir Tablosu Hesapları 510
60 Brüt Satışlar 510
600 Yurt İçi Satışlar 511
602 Diğer Gelirler 511
61 Satış İndirimleri(-) 511
610 Satıştan İadeler (-) 511
611 Satış İskontoları 512
612 Diğer İndirimler 513
62 Satışların Maliyeti (-) 513
620 Satılan Mamuller Maliyeti (-) 513
621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-) 513
622 Satılan Hizmet Maliyeti (-) 513
623 Diğer Satışların Maliyeti (-) 514
63 Faaliyet Giderleri 514
630 Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-) 514
631 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-) 514
632 Genel Yönetim Giderleri (-) 515
64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Kârlar (+) 515
640 İştiraklerden Temettü Gelirleri 515
641 Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri 515
642 Faiz Gelirleri 515
643 Komisyon Gelirleri 515
644 Konusu Kalmayan Karşılıklar 515
645 Menkul Kıymet Satış Kârları 516
646 Kambiyo Kârları 516
647 Reeskont Faiz Gelirleri 516
649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar 516
65 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar (-) 516
653 Komisyon Giderleri (-) 516
654 Karşılık Giderleri (-) 516

655 Menkul Kıymet Satış Zararları (-) 517
656 Kambiyo Zararları (-) 517
657 Reeskont Faiz Giderleri (-) 517
659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-) 517
66 Finansman Giderleri (-) 517
660 Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-) 517
661 Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (-) 518
66 Finansman Giderleri (-) 518
671 Önceki Dönem Gelir ve Kârları 518
679 Diğer Olağan Dışı Gelir ve Kârlar 518
68 Olağan Dışı Gider ve Zararlar 518
680 Çalışmayan Kısım Gider ve Zararları (-) 518
681 Önceki Dönem Gider ve Zararları (-) 518
689 Diğer Olağan Dışı Gider ve Zararlar 518
69 Dönem Net Kârı ve Zararı 519
690 Dönem Kârı veya Zararı 519
691 Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük 519
Dönem Sonu İşlemleri: 521

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MALİYET HESAPLARI

7/A Seçeneğinde Maliyet Hesapları 553
70 Maliyet Muhasebesi Bağlantı Hesapları 555
700 Maliyet Muhasebesi Bağlantılar Hesabı 555
701 Maliyet Muhasebesi Yansıtma Hesabı 555
71 Direkt İlk Madde ve Malzeme Giderleri 555
710 Direkt İlk Madde ve Malzeme Giderleri 555
711 Direkt İlk Madde ve Malzeme Yansıtma Hesabı 556
712 Direkt İlk Madde ve Malzeme Fiyat Farkı 556
713 Direkt İlk Madde ve Malzeme Miktar Farkı 556
72 Direkt İşçilik Giderleri 556
720 Direkt İşçilik Giderleri Hesabı 557
721 Direkt İşçilik Giderleri Yansıtma Hesabı 557
722 Direkt İşçilik Ücret Farkları 557
723 Direkt İşçilik Süre (Zaman) Farkları 557

73 Genel Yönetim Giderleri....558
730 Genel Üretim Giderleri Hesabı....558
731 Genel Üretim Giderleri Yansıtma Hesabı....558
732 Genel Üretim Giderleri Bütçe Farkları....558
733 Genel Üretim Giderleri Verimlilik Farkları....558
734 Genel Üretim Giderleri Kapasite Farkları Hesabı....559
74 Hizmet Üretim Maliyeti....559
740 Hizmet Üretim Maliyeti Hesabı....559
741 Hizmet Üretim Maliyeti Yansıtma Hesabı....559
742 Hizmet Üretim Maliyeti Fark Hesabı....559
75 Araştırma ve Geliştirme Giderleri....560
750 Araştırma ve Geliştirme Giderleri Hesabı....560
751 Araştırma ve Geliştirme Giderleri Yansıtma Hesabı....560
752 Araştırma ve Geliştirme Gider Farkları....560
76 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri....561
760 Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri Hesabı....561
761 Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri Yansıtma Hesabı....561
762 Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri Fark Hesabı....561
77 Genel Yönetim Giderleri....561
770 Genel Yönetim Giderleri....561
771 Genel Yönetim Giderleri Yansıtma Hesabı....562
772 Genel Yönetim Gider Farkları Hesabı....562
78 Finansman Giderleri....562
781 Finansman Giderleri Yansıtma Hesabı....562
782 Finansman Giderleri Fark Hesabı....563
Hasılatın Kâr/Zarar Hesabına Aktarımı....570
0 – 9 GİDER ÇEŞİTLERİ....572
0 İlk Madde ve Malzeme Giderleri....572
1 İşçi Ücret ve Giderleri....572
2 Memur Ücret ve Giderleri....572
3 Dışarıdan Sağlanan Fayda ve Hizmetler....572
4 Çeşitli Giderler....573
5 Vergi, Resim ve Harçlar....573
6 Amortisman ve Tükenme Payları....573
7 Finansman Giderleri....573

Ekler 575
Ek-1 Hesap Planı.....577
Ek-2 Tms-Tfrs'ye Göre Düzenlenmiş Vestel Elektronik Sanayi Ve Ticaret Şirketinin Özet Finansal Tabloları Ve Dipnotları.....595
Ek-3 Türkiye Muhasebe Standartları (Tms), Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına (Tfrs) Göre Finansal Tablolar 632
Kaynakça.....651

ÖN SÖZ

Finansal Muhasebe adlı bu kitapta, öğrencilerimizin dersi sevmeleri için özellikle konular açık ve öz bir şekilde sunulmaya çalışılmıştır. Türkiye Muhasebe Standartları ile Tükiye Finansal Raporlama Standartlarına da kitapta az da olsa yer verilerek okuyucuların bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır. Kitabın birinci baskı olması nedeniyle birtakım konular öncelikli olarak ele alınmıştır.

Öğrencilerin "Neden Muhasebe?", "Muhasebenin önemi nedir ki?" gibi sorularına cevap vermek amacıyla ilk bölümde muhasebenin ekonomi içindeki yeri ve önemi vurgulanmıştır. Aslında muhasebe bir aile bütçesinden başlamak üzere, ülke ekonomisini de kapsayan önemli bir fonksiyona sahiptir. İşte bu özelliğini göstermek amacıyla muhasebenin ekonomi ile olan bağlantısı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Muhasebenin diğer disiplinlerle olan ilişkisi de çalışma kapsamına alınmıştır. Özellikle, muhasebe-hukuk ilişkisi ve bunun ülkemizdeki yansımaları üzerinde durulmuştur. Vergi hukuku üzerinde durularak muhasebenin nasıl bir fonksiyon icra ettiği açıklanmaya çalışılmıştır. Şu soru her zaman sorulmalıdır: Muhasebeyi vergi için mi, yoksa bilgi için mi yapıyoruz?

Muhasebe teknik bilgileri beşinci bölümde "Hesap Kavramı ve Hesapların İşleyişi" olarak sunulmuştur. Muhasebe işlemleri sırasında kullanılan belgeler ise "Objektif Belgeler" başlığı altında altıncı bölümde ele alınmıştır. Kayıt sistemi ve kayıtların muhasebe defterlerine yansıtılması örneklerle yedinci bölümde ele alınmıştır. Katma değer vergisi uygulaması ve stoklar sekizinci bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Dokuzuncu bölümde "Dönen Varlıklar", onuncu bölümde ise "Duran Varlıklar" incelenmiştir. Her iki bölümde finansal durum tablosunun (bilanço) aktifini oluşturan bu unsurlardan en çok işlem gören hesaplar ele alınmıştır. Aynı zamanda TMS ve TFRS konularına öz de olsa değinilmiştir. Kitabın bundan sonraki baskılarında bu konular daha detaylı olarak ele alınacaktır. Bilançonun pasifini oluşturan "Yabancı Kaynaklar ve Öz kaynaklar" on birinci ve on ikinci bölümlerde ele alınmıştır.

Finansal Performans Hesapları (Gelir Tablosu) ve Maliyet Hesapları on üç ve on dördüncü bölümlerde ele alınmıştır. Her iki bölümde de kısa ve öz örnekler verilerek açıklamalarda bulunulmuştur. Ekler kısmında ise Amortisman listeleri, yeni taslak olarak hesap planı ve 2005 yılından bu yana BIST'e kayıtlı firmalar tarafından

düzenlenen formatıyla Vestel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş'nin özet konsolide finansal durum tabloları dipnotları ile birlikte ayrıntılı olarak verilmiştir.

Kitabın oluşmasında, öncelikle verilerini kullanmama "muvafakatname" veren Zorlu Holding, Vestel Elektronik Sanayi Tic. A.Ş'nin değerli ve ufuklu yöneticilerine teşekkür ederim. Kitabı gözden geçiren değerli meslektaşlarım Yrd. Doç. Dr. Alper Tunga Alkan'a, Yrd. Doç. Dr. Alper Veli Çam'a, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Emre GÖKTÜRK'e teşekkürlerimi sunuyorum. Düzeltmelerde özverili olarak çalışan değerli mesai arkadaşlarım Yrd. Doç. Dr. Namık Kemal Erdemir, Arş. Grv. Dr. Mustafa İyibildiren ve Arş. Gör. Kemal Nalçın'a teşekkür ediyorum.

Kitapla ilgili önerilerinizi **fehmi@selcuk.edu.tr** adresine iletmenizi rica ediyorum. Önerileriniz mutlak suretle dikkate alınacak ve bundan sonraki baskılarda daha iyi, daha mükemmel bir eserin ortaya çıkmasına katkı sağlamış olacaksınız. Şimdiden teşekkürlerimi sunuyorum….

Kitabın eğitim hayatına yararlı olması dileğiyle.

Prof. Dr. Fehmi Karasioğlu
Selçuk Üniversitesi İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi
Kampüs 42003
Selçuklu/Konya

KAYNAKÇA

Acar, D. ve Tetik, N. (2010). Genel Muhasebe. 9. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.

Akbulut, A. (2012). Karşılaştırmalı TMS/TFRS-Vergi Uygulamaları ve Sonuçları. Ankara.

Akpınar, O., Özdemir, E. (2012). Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar. 2. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık

Altuğ, O. (1999). Muhasebe Hukuk İlişkileri. İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Arslan, E. (Mart 1993). Muhasebenin Temel Kavramları. Yaklaşım. Yıl: 1 Sayı: 3.

Aslan, M. (2012). Türk Vergi Sistemi Geliştirilmiş. 5.Basım. İstanbul: Nobel Yayınları.

Atabey, A., Parlakkaya, R., Alagöz, A. (2009). Genel Muhasebe Dönem Sonu İşlemleri. Konya: Atlas.

Ataman, Ü. (2000). Genel Muhasebe. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Ataman, Ü. (2000). Genel Muhasebe Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Cemalcılar, Ö., Erdoğan, N. (2000). Genel Muhasebe. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Civan, M. (2010). **Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri Vergi Usul** Kanunu ve Türk Ticaret Hukukuna Göre Örnek Uygulamalar. Ankara: Siyasal Kitabevi

Civelik, M., Ökan, A. (2008). Maliyet ve Yönetim Muhasebesi. Ankara: Detay Yayınları.

Çanakçıoğlu, M. (2008). Finansal Muhasebe. İSMMMO Yayın No:107. İstanbul.

Çetin, A. (2014). E-Dönüşüm Sürecinde Gelir İdaresine Elektronik Ortamda Verilen Beyanname ve Bildirimler. Basılmamış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi. Konya.

Demir, A. (1995). Tekdüzen Muhasebe Sistemi. İstanbul: Huzur Ofset.

Demir, V., Bahadır, O. (2008). S.M.M.M. Staja Başlama Sınavlarına Hazırlık İçin Muhasebe. İSMMMO Yayın No:108. İstanbul.

Demir, V., Bahadır, O. (2012). KOBİ'lerde Finansal Raporlama. İstanbul: TÜRMOB Yayınları.

Dokur, Ş. ve Kaygusuz, S.Y. (2009). Finansal Muhasebe. Geliştirilmiş 2. Baskı. Bursa: Dora.

Dokur, Ş. ve Kaygusuz, S.Y. (2009). Uygulamacılar İçin Finansal Muhasebe. Geliştirilmiş 2. Baskı. Bursa:

Dönem Sonu İşlemleri,(2000) Turmob Yayınları, 146, Ankara

Dündar, M. (2011). Dönem Sonu İşlemleri. Bursa: BSMMMO.

Ece, N. (2007). Genel Muhasebe. İstanbul: Beta Yayınları.

Erdoğan, N. ve Saban, M. (2006). Maliyet ve Yönetim Muhasebesi. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitapevi.

Erkan, M., Elitaş, C. ve Ceran Y. (2010). **Dö**nem Sonu Muhasebe İşlemleri TMS/TFRS Uyumlu. Trabzon: Murathan Yayınevi.

Ertaş, F. C. (2007). Muhasebe Organizasyonu. Ankara: Seçkin Yayınları.

Feyiz, M. A. (2010). Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri. 7. Baskı. Trabzon: Murathan Yayınları.

Gökçen, G. (2009). Genel Muhasebe İlkeler ve Tekdüzen Hesap Planı Uygulamaları. 2. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.

Göktan, E. (Ağustos-Kasım 1980). Tekdüzen Muhasebe Çalışmalarında Uluslararası Deneyimler ve Türkiye'deki Uygulamalar. Muhasebe Enstitüsü Dergisi. Sayı: 21-22.

Gücenme, Ü. (2005). Genel Muhasebe. İstanbul: Aktüel Yayınları.

Güçlü, F., Çiçek, H. ve Benli, T. (2006). Tek Düzen Muhasebe Sistemine Göre Genel Muhasebe. Ankara: Detay.

Güçlü, F., Gören, R. ve Yalçın M.(2002). Tek Düzen Muhasebe Sistemine Göre Genel Muhasebe Şirketler Muhasebesi Banka Muhasebesi Mali Analiz. Ankara: Detay Yayıncılık

Güneş, R., Acar D., Bekçi **İ.,** Usul H. (2010), Dönem Sonu İşlemleri (Genel Muhasebe II), Ankara: Detay Yayıncılık.
Güvemli, O. (1995). Türk Devletleri Muhasebe Tarihi 1-2-3-4. Ciltler, İstanbul: Avcıol Basım Yayım.
Hacırüstemoğlu, R., Pekdemir, R., Türker, M., Arslan, E.(1993). Tekdüzen Hesap Planı Uygulamaları ve Mali Tablolar. Ankara: TURMOB Yayınları.
Haftacı V. (2007). Temel Muhasebe. İzmit: Kocaeli Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası.
Haftacı, V. (2010). Dönemsel Muhasebe. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
Horngren.Charles,(1981). Introduction to Financial Accounting,
Ildır, A. (2003). Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri. Bursa: Paradigma Akademi.
Ildır, A. (2004). Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
Ilgaz, Y., Erkal, Z.E., Demirbaş, M. ve Durmuş, C.N. (2010). Dönem İçi Muhasebe Uygulamaları. İstanbul: Der Yayınları.
İSMMMO. (2005). Muhasebenin Temel Kavramları ve Tekdüzen Hesap Planı. İstanbul: İSMMMO Yayınları.
Karabınar, S. (2004). Genel Muhasebe. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
Karacan, S. (2009). Tek Düzen Muhasebe Sistemi ve Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Muhasebede Dönem İçi İşlemler. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
Karacan, S. (2012). Tek Düzen Muhasebe Sistemi Ve Türkiye Muhasebe Standartlarıyla Uyumlu Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri. 4. Baskı. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
Karan, M. B. (2004). Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi. Ankara: Gazi Kitapevi.
Karasioğlu, F. (1995). Tek Düzen Muhasebe Sistemine Geçişte Muhasebe Temel Kavramları ve Politikalarının Değerlendirilmesi. Yönetim ve Ekonomi. Sayı: 1.
Karasioğlu, Fehmi. Duman, Haluk, (2004),3.Ulusal Bilgi,Ekonomi Ve Yönetim Kongresi, Osmangazi Üniversitesi İibf,25-26 Kasım 2004, Eskişehir
Karasioğlu, F. (2012). Çözümlü Muhasebe Problemleri. 5. Baskı. Konya: Eğitim Yayınevi.
Katma Değer Vergisi Kanunu
Kavak, Ş. (2005). Genel Muhasebe. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
Kavak, Ş. (2006). Genel Muhasebe. 4. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
Kızıl, A. (2001). Genel Muhasebe ve Vergi Uygulamaları. İstanbul: Der Yayınları.
Kishalı, Y. (2011). Tek Düzen Muhasebe Sistemi ve Çözümlü Muhasebe Problemleri. 4. Basım. İstanbul: Beta Yayınları.
Koçakoğlu, H. (2009). Tek Düzen Muhasebe Uygulamaları. 2. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.
Kotar, E., Dokur, Ş. (2002). Genel Muhasebe. İstanbul: Alfa Yayınları.
Kurumlar Vergisi Kanunu
Küçük, M. (2012). Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
Küçük, S. (2009). Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
Küçüksavaş, N. (2010). Finansal Muhasebe. 11. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.
Küçüksavaş, N. (2010). Finansal Muhasebe. İstanbul: Beta Yayınları.
Lazol, İ. (2005). Genel Muhasebe. Ankara: Ekin Kitabevi.
Lazol, İ. (2012). Genel Muhasebe. 18. Baskı. Bursa: Ekin Kitapevi.
MEGEP. (2007). Muhasebe Dışı Envanter. Ankara.
Meriç, B. (1982). Değerleme. İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları.
Mugan, C. S. ve Akman, N. H. (2005). Principles of Financial Accounting. Ankara: Gazi Kitapevi
Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
Öncel, M., Kumrulu, A., ve Çağan, N. (2012). Vergi Hukuku. Ankara: Turhan Kitapevi.
Öngen, S. (2000). Vergi Muhasebesi, Ankara: Yaklaşım Yayınları.

Örten, R., Karapınar, A. (2003). Dönem Sonu Muhasebe Uygulamaları, Ankara: Gazi Kitabevi
Örten, R., Kaval, H. ve Karapınar, A. (2008). Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standardları- Uygulama ve Yorumları, Ankara: Gazi Kitapevi.
Özbirecikli M. (2001). Envanter İşlemleri ve Bilanço. Ankara: Detay Yayıncılık.
Özerhan, Y., Yanık, S. (2013). IFRS/IAS İle Uyumlu TMS/ TFRS. 2. Baskı. Ankara: TÜRMOB Yayınları
Öztürk, B. (2007). Dönem Sonu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları. Ankara: Maliye Hukuk Yayınları.
Özulucan, A. (2005). Dönem Sonu İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları. Gözden Geçirilmiş 2. Baskı. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
Sağlam, N. (2007). Tek Düzen Muhasebe Sistemi ve Uygulaması. 2. Baskı. Ankara: Maliye Hukuk Yayınları.
Sağlam, N. ve Şengel, S. (2012). Şirketler Muhasebesi. Ankara: Hipotez Yayınları.
Saygılıoğlu, N. ve Biçer H. (1982). İşletmelerde Vergi ve Muhasebe. Ankara.
Selek, S. (1988). Muhasebenin Temel Verileri. İzmir: Kaçkar Ofset.
Sevilengül, O. (2009). Genel Muhasebe. 15. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
Soylu, K. (2012). Genel Muhasebe. 3. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.
Şavlı, T. (2014). Uluslararası/Türkiye Finansal Raporlama Standartları, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
Tanış, V. (2011). Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar. 5. Baskı. Adana: Karahan Kitabevi.
Tanış, V.N. ve Berikol, B. Z. (2011). Genel Muhasebe. Adana: Karahan Kitabevi.
Tenker, N. (1999). Finansal Muhasebe. Ankara: Gazi Kitabevi.
TESMER (2009). Muhasebe (Teori) Cilt 1. Ankara: TESMER Yayın No:84.

Uras,Oğuz. (2000). İşletme Yönetiminde Muhasebe Bilgi Sistemi,İ.Ü. İTTA, İstanbul
Uysal, T. ve Şenlik, M. (2009). Genel Muhasebe. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları
Uysal, T. ve Şenlik, M. (2012). Genel Muhasebe. 4. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.
Uzunköprü, S. (2007). Bilgisayarlı Genel Muhasebe ve Dönem Sonu İşlemleri. İstanbul: Beşir Kitabevi.
Ülker, Y. ve Avder, E. (2011). Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri. Trabzon: Murathan Yayınevi.
Ünkaya, G. ve Aslan S. (2009). Finansal Muhasebe, İstanbul: Beta Yayınları.
Ünkaya G. ve Aslan S. (2009). Tek Düzen Hesap Planına Göre Finansal Muhasebe. İstanbul: Beta Yayınları.
Vergi Usul Kanunu
Yalkın, K. Y. (2008). Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar. 16. Baskı, Ankara: Nobel
Yıldız, M. A. (2010). Dönem Sonu İşlemlerinin Vergisel Boyutu. Ankara: ASMMMO.
Yılmaz, K. (2006). İnşaat Muhasebesi Vergilendirme ve Asgari İşçilik. 2. Baskı. Ankara: Ce-Ka Yayınları.
Yükçü, S. (2014). Genel Muhasebe – Yeni TTK Uyumlu TMS ve UFRS Örnekli. İzmir: Altın Nokta Yayınları.

http://muhasebeturk.org/ecopedia/392-i/4242, Erişim Tarihi: 10.01.2012
http://www.dengeymm.com.tr/userfiles/File/donem%20sonu%20islemleri-2011.pdf, Erişim Tarihi:02.01.2012
http://www.matbaacilarodasi.com/index.php?option=com_content&view=article&id=131&Itemid=195
http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.4.213&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=, Erişim Tarihi:08.01.2012
http://www.muhasebenet.net/07_donem%20sonu%20yevmiye%20kayitlarinda%20ince%20noktalar.html, Erişim Tarihi: 08.01.2012
http://www.ubdt.com.tr/tekduzenhesapplani.php, Erişim Tarihi: 08.01.2012
www.gib.gov.tr

Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım

FİNANSAL TABLOLAR ANALİZİ

✓ **TMS/TFRS'YE GÖRE KALEME ALINMIŞ**
✓ **PİYASADAN GERÇEK ÖRNEKLER ÜZERİNDEN ANALİZLER**
✓ **KPSS, SMMM, BANKACILIK VB. KURUM SINAVLARI ÇIKMIŞ SORULAR VE ÇÖZÜMLERİ**

Doç. Dr. Bekir Elmas

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1311
İktisat Ekonomi No.: 129
ISBN: 978-605-320-217-2
© Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Eylül 2016

FİNANSAL TABLOLAR ANALİZİ

Doç. Dr. Bekir Elmas

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Elmas, Bekir.
Finansal Tablolar Analizi / *Bekir Elmas*
Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım, XIV + 370 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-217-2
1. Finansal Analiz 2. Finansal Tablolar 3. Değer Tespiti

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

KİTABIN TAKDİMİ

Finansal tablolar analizi nedir?

Finansal tablolar analizi; bir işletmenin finansal tablolarının finansal analiz teknikleri yardımıyla analiz edilmesi ve bu analiz sonuçlarının yorumlanarak işletme hakkında bir takım yargılara varılması faaliyetleridir. Dolayısıyla finansal tablolar analizinin hammaddesi finansal tablolardır.

Finansal tablolar analizinin önemi nedir?

Finansal tabloları okuma ve finansal tabloları analiz ederek bir işletme hakkında bir takım yargılara ulaşma hem işletme içinden hem işletme dışından işletmeyle ilgili tüm kesimler açısından son derece önemlidir. Örneğin işletme yöneticileri geleceğe ait planlar hazırlarken ve daha sonra planlardaki hedeflere ne derecede ulaşıldığını kontrol ederken, yani denetim esnasında finansal analiz sonuçlarından yararlanırlar. Günümüzde şirketler büyük çoğunlukla profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmektedir. Dolayısıyla şirketin sahip ve ortakları şirketi dışarıdan takip ederler. Sahip ve ortaklar şirketlerinin durumunu ve gelişmesini finansal tabloların analizi neticesinde üretilen bilgilerden takip ederler. Yine günümüz dünyasında işletmeler hem öz kaynak yetersizliğinden kaynaklı hem de maliyet avantajı sağladığından dolayı kredi kurumlarından yüksek krediler sağlamaktadır. Bir kredi kurumu kredi başvurusunda bulunan bir işletmeye kredi verip vermeme, kredinin vadesi veya kredinin maliyeti gibi hususların tespitinde finansal analiz sonuçlarından faydalanır. Son dönemlerde işletmeler arası birleşmeler ve satın almalarda hem ülke hem de dünya genelinde artış görülmektedir. Aynı zamanda hisse senedi yatırımlarında da çok hızlı bir artış gözlenmektedir. Hem bir işletmeyi satın alma veya onunla birleşme durumunda hem de bir işletmenin hisse senetlerine yatırım durumunda ilgili işletme hakkında bilgiler detaylı olarak finansal analizlerden sağlanabilir. Bu saydığımız işletmeyle ilişkili kesimlerin yanında işletme ile ticari ilişkide bulunan diğer işletmeler, devlet, sendikalar ve araştırmacılar gibi çeşitli gruplarda finansal analiz sonuçlarından yararlanır.

Niçin kitapta TMS/TFRS'ye göre hazırlanmış finansal tablolar kullanıldı?

1994 yılında uygulanmaya başlayan Tekdüzen Muhasebe Sistemi (TDMS) 2006 yılına kadar (bazı istisnalar dışında[1]) tüm işletmeler tarafından uygulandı. SPK tarafından yapılan bir düzenleme ile halka açık tüm şirketler 01.01.2006 yılından itibaren Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları'na (TMS/TFRS) göre finansal tablolarını hazırlama zorunluluğu getirildi. Böylece 2006

[1] Faaliyet konuları itibariyle banka ve sigorta şirketleri, özel finans kurumları, finansal kiralama şirketleri gibi bazı şirketler kendilerine özgü hazırlanan TDMS göre muhasebe işlemlerini yaparlar.

hesap dönemi ve sonraki hesap dönemlerinde halka açık şirketler finansal tablolarını TMS/TFRS'lere göre hazırlamaktalar. Ekonomilerde ihtiyaçların değişmesiyle ekonomiye yön veren kanunlarda da revizyona gidilmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) yapılan son değişiklikler 01.07.2012 tarihinden itibaren uygulanmaya başlandı. Yeni TTK ile 01.01.2013 tarihinden itibaren halka açık şirketler dışında kalanlar da dâhil tüm işletmelerin TMS/TFRS'ye göre finansal tablolarını hazırlama zorunluluğu getirilmesine ilişkin düzenleme yapılmış idi. Ancak son anda bu düzenleme Yeni TTK'dan çıkarılmıştır. Kanaatimizce bu yanlış olmuştur. Çünkü 2006 yılından itibaren halka açık şirketler ve halka açık olmayan şirketler farklı muhasebe usullerine göre kayıtlarını tutmakta ve finansal tablolarını hazırlamaktalar. Böylece piyasada tutulan muhasebe ve hazırlanan finansal tablolar açısından bir ikilem vardır. Bu ikileme bir an önce son verilerek bütün işletmelerin tek bir muhasebe sistemine göre (TMS/TFRS) işlemlerini yapmaları gerekir. Bütün işletmelerin muhasebe işlemlerinde TMS/TFRS'ye geçmeleri sonucunda TDMS'nin hükmü ortadan kalkacaktır.

Bu nedenlerden ötürü bu kitapta TMS/TFRS'ye göre hazırlanan finansal tablolara yer verilmektedir.

Kitabın piyasadaki mevcut finansal tablolar analizi kitaplarından farklı yönleri var mıdır?

Kitabı piyasadaki mevcut finansal tablolar analizi kitaplarından ayıran iki temel özellik bulunmaktadır. **Bunlardan birincisi** yukarıda belirtildiği gibi kitapta eski uygulama olan TDMS'ne göre hazırlanan değil yeni uygulama olan TMS/TFRS'ye göre hazırlanan finansal tablolara yer verilmesidir. Kitabı diğer kitaplardan ayıran **ikinci önemli özellik ise**, kitapta hayali örnekler yerine Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren iki şirketin (TOFAŞ AŞ ve FORD AŞ) finansal tabloları üzerinden finansal analiz ve değerlendirmeler yapılmasıdır. Tabii ki böyle bir yaklaşım, yapılan analiz ve değerlendirmelerin daha gerçekçi olmasını sağlamaktadır.

Kitabın içerik yapısı nasıldır?

Kitap dört kısımdan oluşmaktadır.

Kitabın birinci kısmında, işletmeler tarafından düzenlenen finansal tabloların tanıtılması amaçlanmıştır. Birinci kısım finansal tablolar hakkında bir takım genel bilgileri içeren giriş bölümü ile başlamaktadır. Daha sonra genel amaçlı finansal tablolar olan, finansal durum tablosu, kapsamlı gelir tablosu, nakit akım tablosu ve öz kaynak değişim tablosu detaylı olarak anlatılmaktadır. Kitabın birinci kısmında son olarak özel amaçlı finansal tablolara değinilmektedir.

Kitabın ikinci kısmında, işletmeler tarafından düzenlenen finansal tabloların analizinin nasıl yapılacağı yani finansal analiz tekniklerinin tanıtılması amaçlanmıştır. İkinci kısım finansal analiz hakkında bir takım genel bilgileri içeren

giriş bölümü ile başlamaktadır. Daha sonra finansal analiz tekniklerinden olan, dikey analiz, yatay analiz, eğilim analizi ve oran analizi detaylı olarak anlatılmaktadır.

Kitabın üçüncü kısmında, işletmeler açısından önemi gittikçe artan bir takım ileri analiz konularının tanıtılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda bu baskıda kredi analizleri, yatırım analizleri ve firma değerinin belirlenmesi gibi ileri analiz konularına yer verilmektedir.

Kitabın dördüncü ve son kısmında ise; lisans öğrenimini bitiren her bir öğrencinin kafasında belirlediği kariyere sahibi olmak için başarması gereken KPSS, SMMM (Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik), Hesap Uzmanlığı, Bankacılık vb. kurum sınavlarına ilişkin çıkmış sorular ve çözümleri yer almaktadır.

Gerekli açıklama;

Bu arada kitapta halka açık bir şirket hakkında yer alan bilgi ve yorumlar yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti; aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, mevduat kabul etmeyen bankalar ile müşteri arasında imzalanacak yatırım danışmanlığı sözleşmesi çerçevesinde sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve değerlendirmeler yazarın kişisel görüşlerine dayanmaktadır.

Kitabın tüm ilgililere, özelliklede iş hayatına atılmadan işletmecilik konusunda donanımlı yetişme isteği içinde olan öğrencilerimize faydalı olmasını temenni ederim.

Doç. Dr. Bekir ELMAS

15.08.2016

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ KISIM
FİNANSAL TABLOLAR

1. Bölüm

FİNANSAL TABLOLARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER 4
Finansal Tabloların Nitelikleri....4
Finansal Tabloların Kullanıcılarına Sunduğu Bilgiler....6
Finansal Tabloların Sınırları....6
DÜZENLENECEK FİNANSAL TABLOLAR..... 7
Tek Düzen Muhasebe Sistemi'ne (TDMS) Göre Finansal Tablolar....7
Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları'na (TMS/TFRS) Göre Finansal Tablolar....10
TMS'NİN FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ 12
Biçimsel Yapı (Sınıflandırma) Bakımından Farklılıklar 12
Kapsam Bakımından Farklılıklar....13
Değerleme Bakımından Farklılıklar 14
GENEL AMAÇLI FİNANSAL TABLOLAR..... 15
Finansal Durum Tablosu (Bilanço) 15
Kapsamlı Gelir Tablosu....17
Nakit Akış Tablosu....18
Öz Kaynak Değişim Tablosu....19
Dipnotlar....20
ÖZEL AMAÇLI FİNANSAL TABLOLAR.....21
Kâr Dağıtım Tablosu 21
Fon Akım Tablosu....22
Satışların Maliyeti Tablosu....23
Konsolidasyon ve Konsolide Finansal Tablo Kavramı....23

2. Bölüm

FİNANSAL DURUM TABLOSU (BİLANÇO)..... 26
Biçim Bakımından Finansal Durum Tablosu 27
Hesap Tipi Finansal Durum Tablosu....27
Rapor Tipi Finansal Durum Tablosu....28
Kapsam Bakımından Finansal Durum Tablosu 29
Özet Finansal Durum Tablosu....29
Ayrıntılı Finansal Durum Tablosu 30
TMS/TFRS'ye Göre Detaylı Rapor Tipi Finansal Durum Tablosu (Bilanço) Örneği...31
Finansal Durum Tablosunda (Bilançoda) Yer Alacak Bilgiler....35

FİNANSAL DURUM TABLOSUNUN GENEL YAPISI VE SINIFLANDIRILMASI 36
VARLIKLARIN (AKTİFİN) BÖLÜMLENDİRİLMESİ 36
I. Dönen Varlıklar 37
Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar (Hazır Değerler) 39
Finansal Yatırımlar (Menkul Kıymetler) 39
Ticari Alacaklar 41
Diğer Alacaklar 43
Stoklar 43
Peşin Ödenmiş Giderler 44
Cari Dönem Vergisiyle İlgili Varlıklar 44
Diğer Dönen Varlıklar 44
Satış Amaçlı Sınıflandırılan Duran Varlıklar 44
II. Duran Varlıklar 46
Ticari Alacaklar 47
Diğer Alacaklar 47
Finansal Yatırımlar (Menkul Kıymetler) 47
Öz Kaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımlar 47
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller 48
Maddi Duran Varlıklar 49
Maddi Olmayan Duran Varlıklar 50
Ertelenmiş Vergi Varlığı 50
Diğer Duran Varlıklar 50
KAYNAKLARIN (PASİFİN) BÖLÜMLENDİRİLMESİ 50
I. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 51
Kısa Vadeli Borçlanmalar 52
Uzun Vadeli Borçlanmaların Kısa Vadeli Kısımları 53
Diğer Finansal Yükümlülükler 53
Ticari Borçlar 53
Finans Sektörü Faaliyetlerinden Borçlar 53
Çalışanlara Sağlanan Faydalar Kapsamında Borçlar 54
Diğer Borçlar 54
II. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 54
III. Öz Kaynaklar 56
Ödenmiş Sermaye 57
Geri Alınmış Hisse Senetleri (-) 57
Karşılıklı İştirak Sermaye Düzeltmesi (-) 57
Hisse Senetlerine İlişkin Primler 58
Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılmayacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler veya Giderler 58
Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler veya Giderler 59
Kârdan Ayrılan Kısıtlanmış Yedekler 59
Geçmiş Yıllar Kârları/Zararları 59
Dönem Net Kârı/Zararı 60

3. Bölüm

KAPSAMLI GELİR TABLOSU 62
Tek Tablo Yaklaşımına Örnek 63
İki Tablo Yaklaşımına Örnek 66
Dönem Kârı/Zararı Bölümü 70
Dönem Kârı/Zararı Bölümünde Raporlanması Zorunlu Kalemler 71
Dönem Kârı/Zararını Oluşturan Bölümler 71
Sürdürülen Faaliyetler Bölümü 72
Durdurulan Faaliyetler Bölümü 73
Diğer Kapsamlı Gelir/Gider Bölümü 73
TMS/TFRS'lerin Gelir Tablosuna Etkileri 75

4. Bölüm

NAKİT AKIŞ TABLOSU 78
Nakit Akışlarının Sınıflandırılması 79
İşletme Faaliyetlerine İlişkin Nakit Akışları 80
Yatırım Faaliyetlerine İlişkin Nakit Akışları 81
Finansman Faaliyetlerine İlişkin Nakit Akışları 82
Nakit Akış Tablosu Düzenleme Yöntemleri 83
Brüt (Direkt - Dolaysız) Yöntem 84
Net (Endirekt - Dolaylı) Yöntem 87

5. Bölüm

ÖZ KAYNAK DEĞİŞİM TABLOSU 96
Öz Kaynak Değişim Tablosunda Sunulacak Bilgiler 97
Öz Kaynakları Artıran İşlemler 97
Öz Kaynakları Azaltan İşlemler 98
Öz Kaynak Değişim Tablosunun Düzenlenmesi 98

6. Bölüm

ÖZEL AMAÇLI FİNANSAL TABLOLAR 104
Kâr Dağıtım Tablosu 104
Fon Akım Tablosu 107
Satışların Maliyeti Tablosu 110

İKİNCİ KISIM
FİNANSAL ANALİZ

7. Bölüm

FİNANSAL ANALİZLERE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER 115
FİNANSAL ANALİZ 116
Finansal Analiz Sonuçlarından Yararlanan Gruplar 117
Finansal Analiz Kriterleri 118
Finansal Analiz Türleri 118
Kapsam Bakımından Finansal Analiz Türleri 118
Statik Analiz 118
Dinamik Analiz 119
Yapan Kişi Bakımından Finansal Analiz Türleri 119
İç Analiz 119
Dış Analiz 119
Yapılma Amacı Bakımından Finansal Analiz Türleri 120
Yönetim Analizleri 120
Kredi Analizleri 121
Yatırım Analizleri 121
Finansal Analiz Teknikleri 122
Dikey analiz (Yüzde Yöntemiyle Analiz) 122
Yatay analiz (Karşılaştırmalı Tablolar Analizi) 123
Eğilim (Trend) Analizi 123
Oran Analizi 124

8. Bölüm

DİKEY ANALİZ (YÜZDE YÖNTEMİ İLE ANALİZ) 125
DİKEY ANALİZ 126
Gelir Tablosunun Dikey Analizi 127
Finansal Durum Tablosunun Dikey Analizi 131
Genel Toplam Yöntemi 131
Grup Toplamı Yöntemi 132
Dikey Yüzdelere Göre Düzenlenmiş Kapsamlı Gelir Tablosunun Yorumu (FORD AŞ) 140
Dikey Yüzdelere Göre Düzenlenmiş Finansal Durum Tablosunun Yorumu (FORD AŞ) 143
Dikey Yüzdelere Göre Düzenlenmiş Kapsamlı Gelir Tablosunun Yorumu (TOFAŞ AŞ) 147
Dikey Yüzdelere Göre Düzenlenmiş Finansal Durum Tablosunun Yorumu (TOFAŞ AŞ) 150

9. Bölüm

YATAY ANALİZ (KARŞILAŞTIRMALI TABLOLAR ANALİZİ) 151
YATAY ANALİZ 152
Finansal Tabloların Yatay Analizi 153
İki Dönemli Yatay Analiz 153
İkiden Fazla Dönemli Yatay Analiz 156
Sabit Baz Yöntemi 156
Hareketli Baz Yöntemi 157
Yatay Analiz Yöntemiyle Düzenlenmiş TOFAŞ AŞ'ye Ait Finansal Durum ve Kapsamlı Gelir Tablolarının Yorumu 171
A) Dönen Varlıklar ile Kısa Vadeli Borçlardaki Değişimler 171
B) Duran Varlıklar ile Devamlı Sermayedeki Değişimler 172
C) Stoklar ile Satış Gelirlerindeki Değişimler 173
D) Ticari Alacaklar ile Satış Gelirlerindeki Değişimler 174
E) Satış Gelirleri ile Satışların Maliyetindeki Değişimler 175
F) Satış Gelirleri ile Dönem Kârı ve Toplam Kapsamlı Gelirdeki Değişimler 176

10. Bölüm

EĞİLİM (TREND) ANALİZİ 178
Finansal Tabloların Eğilim Analizi 179
Eğilim Analizinde Dikkat Edilmesi Gereken Faktörler 181
Eğilim Analizi Yöntemiyle Düzenlenmiş TOFAŞ AŞ'ye Ait Finansal Durum ve Kapsamlı Gelir Tablolarının Yorumu 192
A) Dönen Varlıklar ile Kısa Vadeli Borçlardaki Değişimler 192
B) Duran Varlıklar ile Devamlı Sermayedeki Değişimler 193
C) Dönen Varlıklar ile Duran Varlıklardaki Değişimler 194
D) Yabancı Kaynaklar ile Öz Kaynaklardaki Değişimler 195
E) Stoklar ile Satışlardaki Değişimler 196
F) Ticari Alacaklar ile Satışlardaki Değişimler 197
G) Satışlar ile Satışların Maliyetindeki Değişimler 198
H) Brüt Kâr, Faaliyet Kârı, Dönem Kârı ve Toplam Kapsamlı Gelirdeki Değişimler 199

11. Bölüm

ORAN ANALİZİ: LİKİDİTE VE KALDIRAÇ ORANLARI 201
ORAN ANALİZİ 202
ANALİZLERDE KULLANILAN ORANLAR 203
LİKİDİTE ORANLARI 203
1. Cari Oran 205
2. Asit Test (Likidite) Oranı 206
3. Stok Bağımlılık Oranı 207
4. Nakit Oran 207

KALDIRAÇ ORANLARI.....208
1. Borçların Aktif Toplamına Oranı (Finansal Kaldıraç Oranı, Toplam Borç Oranı).....209
2. Öz Kaynakların Aktif Toplamına Oranı 210
3. Öz Kaynakların Toplam Borçlara Oranı (Finansman Oranı).....210
4. Kısa Vadeli Borçların Toplam Borçlara Oranı (Borçların Vade Yapısı Oranı).....211
5. Duran Varlıkların Devamlı Sermayeye Oranı 211
LİKİDİTE VE KALDIRAÇ ORANLARINA İLİŞKİN ÖRNEK UYGULAMA - I 212
LİKİDİTE VE KALDIRAÇ ORANLARINA İLİŞKİN ÖRNEK UYGULAMA - II.....215
Likidite Oranlarının Hesaplanması ve Yorumlanması 217
Kaldıraç Oranlarının Hesaplanması ve Yorumlanması 219

12. Bölüm

ORAN ANALİZİ: FAALİYET, KÂRLILIK VE BÜYÜME ORANLARI.....223
FAALİYET ORANLARI.....224
1. Stokların Devir Hızı.....225
A) Ticaret İşletmelerinde Stokların Devir Hızı 226
B) Üretim İşletmelerinde Stokların Devir Hızı 226
2. Ticari Alacakların Devir Hızı 229
Ticari Alacakların Ortalama Tahsil Süresi 231
3. Ticari Borçların Devir Hızı.....231
Ticari Borçların Ortalama Ödenme Süresi 232
Nakde Dönüşüm Süresi (Faaliyet Döngüsü, Net Etkinlik Süresi) 232
4. Varlıkların Devir Hızı.....233
5. Öz Kaynakların (Öz Sermayenin) Devir Hızı.....234
KÂRLILIK ORANLARI.....235
1. Kâr Marjları.....236
Brüt Kâr Marjı..... 236
Esas Faaliyet Kâr Marjı..... 237
Sürdürülen Faaliyetler Dönem Kâr Marjı..... 237
Dönem Kâr Marjı 237
Toplam Kapsamlı Gelir Marjı 237
2. Varlıkların Kârlılık Oranı 238
3. Öz Kaynakların Kârlılık Oranı 239
4. Hisse Senedi Başına Kâr.....239
BÜYÜME ORANLARI 239
1. Satışlardaki Büyüme Oranı.....240
2. Dönem Kârındaki Büyüme Oranı.....240
3. Toplam Varlıklardaki Büyüme Oranı.....241
4. Öz Kaynaklardaki Büyüme Oranı 242

FAALİYET, KÂRLILIK VE BÜYÜME ORANLARINA İLİŞKİN ÖRNEK UYGULAMA - I.....242
FAALİYET, KÂRLILIK VE BÜYÜME ORANLARINA İLİŞKİN ÖRNEK UYGULAMA - II.....247
Faaliyet Oranlarının Hesaplanması ve Yorumlanması 250
Kârlılık Oranlarının Hesaplanması ve Yorumlanması 252
Büyüme Oranlarının Hesaplanması ve Yorumlanması 255

ÜÇÜNCÜ KISIM
İLERİ ANALİZLER

13. Bölüm

KREDİ ANALİZLERİ..... 260
İşletmelerde Kredi Talebini Doğuran Etmenler 261
Kredinin Maliyeti 261
Kredi Analizlerinde 5K (5C) Kuralı..... 263
Kredi Değerliliği ve Kredilendirme Süreci 263
KREDİ DERECELENDİRME VE KREDİ DERECELENDİRME KURULUŞLARI..... 265
Kredi Derecelendirme.....265
Dünya'da ve Türkiye'de Kredi Derecelendirme Kuruluşları.....266
Dünya'da Kredi Derecelendirme Kuruluşları 266
Türkiye'de Kredi Derecelendirme Kuruluşları..... 267
Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Not Sistemleri 268
Şirket Derecelendirme Kriterleri 270
Niteliksel Analizler – Kredi Oranları - 271
İŞLETMELERİN BORÇLARINI ÖDEYEMEMESİ DURUMUNUN TAHMİNİ - FİNANSAL BAŞARISIZLIK TAHMİNİ - 272
İşletmelerin Borçlarını Ödeyememesi Durumunun Tahminiyle İlgili Örnek Uygulama..... 275
EKLER:..... 277
EK 1: Tahvil veya Finansman Bonosu İhracında Kredi Derecelendirme Sistemi'nin İşleyişi.....277
EK 2: 3 Büyük Kredi Derecelendirme Kuruluşuna Göre Kredi Notları 278
EK 3: Türkiye'de Faaliyet Gösteren TURKRATING AŞ'nin Derecelendirme Sistemi.....279
İş Riski Analizi..... 279
Operasyonel Risk 279
Finansal Risk Analizi 279
Kârlılık 279
Nakit Oluşturma Kabiliyeti ve Borç Ödeme Kapasitesi..... 280
Finansal Esneklik 281

14. Bölüm

YATIRIM ANALİZLERİ VE DEĞERLEME 283
YATIRIM ANALİZLERİ..... 284
Temel Analiz 284
Makroekonomi Analizi.....285
Makroekonomi Analizinde Kullanılan Göstergeler.....285
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) 285
Enflasyon ve Faiz Oranları..... 286
İstihdam..... 288
Döviz Kuru ve Döviz Rezervleri..... 288
Sektör (Endüstri) Analizi.....289
Firma Analizi.....290
Firmayı Tanıma ve Faaliyetlerini Değerlendirme 291
Finansal Analizlerle Geçmişi Değerlendirme ve Geleceği Tahmin Etme 293
FİRMA DEĞERİNİN TESPİTİ ve YATIRIM KARARINI VERME 293
Firma Değerinin Tespiti.....293
Firma Değerini Tespit Yöntemleri.....294
Borsa Performans Oranları Yardımıyla Firma Değerinin Tespiti..... 294
Fiyat / Kazanç (F/K) Oranı..... 296
Fiyat / Nakit Akımı (F/NA) Oranı..... 298
Piyasa Değeri / Defter Değeri (PD/DD) Oranı..... 300
İndirgenmiş Nakit Akımları (Net Bugünkü Değer) Yöntemiyle Firma Değerinin Tespiti..... 302
Firma Değerinin Tespitinde Kullanılan Diğer Yöntemler.....310
Defter (Muhasebe) Değeri..... 310
Net Aktif Değer..... 310
İşleyen Teşebbüs Değeri 311
Yeniden Yapma Değeri..... 311
Tasfiye Değeri..... 312

DÖRDÜNCÜ KISIM

15. Bölüm

KPSS, SMMM, BANKALAR VE DİĞER KURUM SINAVLARINA HAZIRLIK..... 313

KAYNAKÇA 337

EKLER..... 341

KAYNAKÇA

Akdoğan M. Uğur (Ekim 2012), Yeni Türk Ticaret Kanunu Sonrasında SPK Düzenlemelerine Tabi İşletmelerde Dağıtılabilir kâr Hesabı, Muhasebe ve Finansman Dergisi, s.119-136.

Akdoğan Nalan ve Tenker Nejat (2010), Mali Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, 12. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi.

Akgüç Öztin (2010). Finansal Yönetim, 8. Baskı, İstanbul, Avcıol Basım Yayım.

Akgüç öztin (2013), Mali Tablolar Analizi, 14. Baskı, İstanbul, Avcıol Basım Yayım.

Akgün Ali İhsan (2012), TMS-2 Stoklar Standardı Kapsamında Tam Maliyet Ve Normal Maliyete Göre Düzenlenen Gelir Tabloları Karşılaştırması, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.17, S.2, s.229-246.

Altman Edward I., "Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. The Journal of Finance, 1968, 23 (4).

Altman Edward I., "Predicting Financial Distress of Companies: Revisiting the Z-Score and Zeta Model", 2000, http://down.cenet.org.cn/upfile/36/20041212163148128.pdf, (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

Ayaz M. Süheyb (2012), Uluslararası Kredi Derecelendirme Kuruluşları: Eleştirel Bir Bakış. www.bilgesam.org (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

Bayri Osman (2010), Tekdüzen Muhasebe Sistemine ve Türkiye Muhasebe - Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gelir Tablolarının Biçimsel Yapısı, Kapsamı ve İçeriğinin Karşılaştırmalı Analizi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 47, s. 95-110.

Belkıs Seval (2014), Kredi Derecelendirme, Lisanslama Sınavları Çalışma Kitapları, Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu.

Borsa İstanbul, www.borsaistanbul.com/

Bradshaw Mark, Wahlen James M. and Baginski Stephen P. (2014), Financial Reporting, Financial Statement Analysis and Valuation, 8nd Edition, Cengage Learning Australia.

Bragg Steven (2014), Financial Analysis: A Business Decision Guide, 2nd Edition, CPA.

Ceylan Ali ve Korkmaz Turhan (2010), İşletmelerde Finansal Yönetim, 11. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Çabuk Adem ve Lazol İbrahim (2010), Mali Tablolar Analizi, Ekin Kitabevi, 10. Baskı.

Çaldağ Yurdakul (2004), Denetim ve Raporlama Finansal Tablolar Mali Analiz Teknikleri, 3. Baskı, Ankara: TÜRMOB Yayınları-215.

Eflatun Ali Osman, TMS 7 Nakit Akış Tablosu, http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/aliosmaneflatun/001/, Erişim Tarihi: 07.03.2015

Elmas Bekir (2011), İlk Halka Arz, Ankara, Gazi Kitabevi.

Farshadfar Shadi and Monem Reza (2012), The Usefulness of Operating Cash Flow and Accrual Components in İmproving the Predictive Ability of Earnings: A Re-Examination and Extension, Accounting & Finance, 53, 1061 -1082.

Fitch Ratings, www.fitchratings.com.tr (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

Gençoğlu Ümit Gücenme (2005), Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi, 5. Baskı, Bursa, Aktüel Yayınları.

Gençoğlu Ümit Gücenme (2015), Türkiye Muhasebe Standartlarında Kapsamlı Kârın Raporlanması, http://www.muhasebetr.com, Erişim Tarihi: 03.01.2015

Gökgöz Ahmet (2012), İlişkili Taraflar İle Olan İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi, E-Yaklaşım Dergisi, Kasım 239. Sayı.

Gökgöz Ahmet (2012), Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlık Veya Varlık Grubunun Muhasebeleştirilmesi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8, Yıl: 8, Özel Sayı 8, s. 67-86.

Gökgöz Ahmet (Nisan 2013), İştirak Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 58, s. 1-20.

Gökgöz Ahmet (Ocak 2013), Diğer Kapsamlı Gelirler ve Muhasebeleştirilmesi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 57, s.23-38.

Güçlü Fırat Coşkun (2009), "UFRS Mali Tablo Düzenleme İlkesine Göre Tespit Edilen kâr Rakamı Üzerinden Düzenlenen kâr Dağıtım Tablosu", İstanbul Üniversitesi İktisat Mecmuası, Cilt: 59, Sayı: 2, s.264-305.

Gürbüz A. Osman ve Ergincan Yakup (2004), Şirket Değerlemesi –Klasik ve Modern Yaklaşımlar-, Literatür Yayınları, İstanbul.

Hales Jeffrey and Orpurt Steven F. (2013), A Review of Academic Research on the Reporting of Cash Flows from Operations, Accounting Horizons, 27; 3, s. 539 – 578.

Hauschild D. (2013), "Altman Z-Score: Not Just for Bankruptcy: From Z-Score to "Green Zone" Survivability, Amros Corporation.

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/kitaplar/yayin102/2%20THP%20UFRS%20Uygunlugu.pdf

International Financial Reporting Standards, http://www.ifrs.org

James M. Wahlen, Stephen P. Baginski and Mark Bradshaw (2010), Financial Reporting, Financial Statement Analysis and Valuation -A Strategic Perspective-, Cengage Learning, 7. Edition.

Kamu Gözetimi Kurumu, www.kgk.gov.tr/

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), Finansal Tablo Örnekleri ve Kullanım Rehberi, İnternet Adresi: http://www.kgk.gov.tr/contents/files/Pdf/Finansal_Tablo_Ornekleri_20.5.2013.pdf, Erişim Tarihi: 01.01.2015.

Kamuyu Aydınlatma Platformu, www.kap.gov.tr

Kaval Hasan (2011), TMS Kapsamında Çeşit Esasına Göre Kâr / Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelirler Tablosu, E Yaklaşım, s. 1-28, İnternet Adresi: http://www.ozdogrular.com/content/view/17824/, (Erişim Tarihi: 04.01.2015).

Kaval Hasan (2012), Diğer Kapsamlı Gelirler Tablosu, Vergi Sorunları Dergisi, 35 (290), 9-16.

Krishan V. Gopal, Largay A. James (2000), The predictive Ability of Direct Method Cash Flow Information, Journal of Business & Accounting, Jannuary/March 2000, 27 (1) & (2), 215–245.

Krishnan Gopal V. and Largay James A. (2000), The Predictive Ability of Direct Method Cash Flow Information, Journal of Business, Finance & Accounting, 27, 215 – 245.

Kwok Helen (2002), The Effect of Cash Flow Statemnet Format on Lenders' Decision, The International Journal of Accouınting, 37, 347–362.

Lazol İbrahim (2000), Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları, Bursa, Ekin Kitapevi.

Martin S. Fridson and Fernando Alvarez (2011), Financial Statement Analysis: A Practitioner's Guide, 4. Edition, Willey Finance.

Moody's, www.moodys.com (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

Okka Osman (2009), Finansal Yönetim –Teori ve Çözümlü Problemler-, 3. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Örten Remzi, Kaval Hasan ve Karapınar Aydın (2011), Türkiye Muhasebe - Finansal Raporlama Standartları (TMS - TFRS), Gazi Kitabevi, Ankara.

Özdemir Serkan (2014), Nakit Akış Tablosunun Hazırlanmasında Yöntem Tartışmaları ve TMS 7 Standardı Şartlarına Uygun Brüt (Dolaysız) Yönteme Göre Örnek Bir Uygulama, Mali Çözüm, Eylül - Ekim 2014, 57-76.

Pamela Peterson Drake and Frank J. Fabozzi (2012), Analysis of Financial Statements, 3. Edition.

Pekkaya Mehmet (2006), Kâr Payı Dağıtımının Şirket Değeri Üzerine Etkisi: İMKB 30 Endeks Hisselerine Bir Analiz, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı:4, s.183-209.

Penman, H. Stephen (2001), Financial Statement Analysis & Security Valuation, McGraw-Hill Irwin, New York.

Petersen Christian and Plenborg Thomas (2011), Financial Statement Analysis: Valuation - Credit Analysis - Executive Compensation, Prentice Hall.

Rai Atul (2003), Reconciliation of Net Income To Cash Flow From Operation: An Accounting Equation Approach, Journol of Accounting Education, 21, 17-24.

Sarıaslan Halil ve Erol Cengiz (2013). Finansal Yönetim –Kavramlar, Kurumlar ve İlkeler-, Ankara: Siyasal Kitapevi.

Sermaye Piyasası Kurulu, www.spk.gov.tr

Standard & Poor's, Guide to Credit Rating Essentials, http://jpn.up.pt/pdf//rating.pdf (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

Standart And Poor's (2006), Corporate Raiting Criteria.

Subramany K. R. (2013), Financial Statement Analysis, McGraw Hill Irwin, 11. Edition.

Şakar Hakan (2002), Bankalarda Kredilendirme Teknikleri, 2.Baskı, İstanbul, Akdeniz Yayıncılık.

Şensoy Nejdet (2002), Nakit Akış Tabloları, İstanbul, Yaylım Yayıncılık.

Thomas R. Robinson, Hennie Van Greuning CFA, Elaine Henry and Michael A. Broihahn (2008), International Financial Statement Analysis Workbook (CFA Institute Investment Series), Kindle Edition.

Thomas R. Robinson, Paul Munter and Julia Grant (2003), Financial Statement Analysis: A Global Perspective, Pearson Edication.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, www3.tcmb.gov.tr/sektor/2014/menu.php

Türkrating, http://www.turkrating.com/ (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

White Gerald I., Ashinpaul C. Sondhi, Dov Fried (2006), The Analysis and Use of Financial Statements, 3nd Edition.

FİNANSAL YATIRIM ANALİZİ

Menkul Kıymetler, Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri ile Kıymetli Madenler Yatırım Teknikleri

Yrd. Doç. Dr. A. Osman Serdar Çıtak

İstanbul Medipol Üniversitesi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1473
İşletme No.: 060
ISBN: 978-605-320-379-7
© 1. Basım, Mart 2016

FİNANSAL YATIRIM ANALİZİ Menkul Kıymetler, Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri ile Kıymetli Madenler Yatırım Teknikleri
Yrd. Doç. Dr. A. Osman Serdar Çıtak

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok. No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çıtak, A. Osman Serdar
FİNANSAL YATIRIM ANALİZİ Menkul Kıymetler, Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri ile Kıymetli Madenler Yatırım Teknikleri / *A. Osman Serdar Çıtak*
1. Basım, X + 206 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-379-7
1. Finansal Yatırım, 2. Fiyatlama Modelleri, 3. Portföy Analizi, 4. Vadeli İşlemler, 5. Kıymetli Madenler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

BAŞLARKEN

Modern finans teorisi, finansal piyasaların etkin olduğu, finansal piyasalarda işlem yapan yatırımcıların potansiyel arbitraj fırsatlarını kullandığı ve yatırımcıların rasyonel davrandığı şeklindeki temel teorik varsayımlara dayanır. Teorik varsayımlar bu yönlü olmakla birlikte gerçek hayatta, finansal piyasalarda işlem yapan küçük yatırımcıların rasyonel olmayan davranışları üzerine geliştirilmiş bulunan modelleri bildiğimiz için, Rockefeller'ın portföyünü boşaltma kararının ne kadar doğru bir profesyonel refleks olduğunu anlamaktayız.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında bilgisayar teknolojisinin hızla gelişmesi ile birlikte, finansal piyasalarda hisse senedi ve tahvil fiyat verilerine erişimin kolaylaşması teorik fiyatlama modellerinin ampirik testlerini olanaklı kılmıştır. Diğer yandan ampirik çalışmalarda ortaya çıkan paradokslar yeni teorik modellerin geliştirilmesi sürecini etkilemiştir. Aynı zamanda varlık fiyatlandırma teorisi, iş dünyası ve finans yönetimi üzerinde doğrudan geliştirici etki yapmıştır. Vadeli piyasalar alanında, akademisyenler tarafından geliştirilen değerleme modellerinin, daha sonra türev piyasalardan elde edilen verilerle ampirik uygulamaları yapılmıştır. Vadeli piyasalarda teorik çalışmalar uygulamayı desteklemiş ve piyasaların büyümesine uygun zemin hazırlamıştır.

Finansal piyasalarda işlem yapan her yatırımcının kafasında, karmaşık matematiksel analizlerle değil ama sağduyusu ile geliştirdiği bir yatırım modeli mutlaka vardır. Bu modelde en önemli unsurlar; zaman, risk ve yatırılan paranın alternatif kullanım alanlarıdır. Yatırımcı beyninden bu üç unsuru iskonto eder ve bir fizibiliteye ulaşırsa yatırım yapar. Yani gelecekte beklediği getirisini, bugünkü değerine indirmekte kullandığı iskonto oranına; zaman, risk ve enflasyon uyarlamalarını yapar.

Ülkemizde, akademik finansal yazında yatırım teorisi kavramı geniş kapsamlı incelenmiş bir konu değildir. Bu anlamda da oluşan literatür daha çok genel finans kitaplarının veya çalışmalarının alt bölümleri düzeyinde kalmıştır. Yatırım teorisi alanındaki bu boşluğu gidermek anlamında son yıllarda batı üniversitelerinde geniş olarak kullanılan bazı eserlerin doğrudan çevirilerinin basıldığı görülmektedir. Bu noktada kendi dilimizde düşünülmüş ve kaleme alınmış bir kitap çalışmasına daha çok ihtiyacın olduğu çok açıktır. Finansal yatırım analizi çalışması, yatırım teorisinde yabancı kavramlara getirdiği karşılıklar yanında, ortalama bir yatırımcının portföyünde her an bulunabilecek veya bulunmasını arzu edeceği yatırım araçları esas alınarak hazırlanmış ve bu alanlardaki yatırım anahtarları en anlaşılır şekilde sunulmaya çalışılmıştır.

Genel olarak sosyal bilimlerle ilgili bir metinde, anlaşılabilirlik ile metinlerin kısalığı arasında optimal bir çözüm bulabilmek oldukça zordur. Bu nedenle çalışma içinde yer alan kavramlar, olabildiğince lafzi bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kuralın birkaç istisnası olarak, portföy yönetiminde ve opsiyon sözleşmeleri bölümlerinde basit düzeyde bazı teknik ifadelere ve formüllere zorunlu olarak yer verilmiştir.

Çalışmanın kitap haline dönüşmesinde desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Nihat ALAYOĞLU'na, Prof. Dr. Sudi APAK'a, Prof. Dr. Kerem ALKİN'e, taslak metni okuyarak değerli katkılarda bulunan Doç. Dr. Hasan DİNÇER ve Yrd. Doç. Dr. Rana ATABAY'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmayı tasarladığımda esas amacım, finansal eğitim sürecinde olan tüm öğrenciler ve profesyonellere yani bütün öğrencilere, yeni bir bakış açısı getirebilmek ve son dönemlerin moda tabiriyle, finansal okur yazarlığa bu anlamda bir parça katkı yapabilmek olmuştur. Çalışma, uzun yıllar boyunca yurt dışında ve yurt içinde gerçekleştirilen çalışmaların akademik anlamda yeniden yazılması ve bu bağlamda yatırım teorisinin argümanlarının tartışılmasına yönelik bir zemin oluşturulması amacını taşımaktadır.

Yrd. Doç. Dr. A. Osman Serdar Çıtak
İstanbul Medipol Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I

Finansal Piyasalar ve Yatırım Analizi 1

1.1. Finansal Yatırım Analizinin Kısa Tarihi 4
1.2. Finansal Yatırımların Risk Faktörlerinin Analizi 16
1.3. Makroekonomik Piyasa Faktörlerinin Analizi 18
1.4. Fiyatlar Genel Seviyesi ve Faiz Oranları 20
1.5. Siyasi Riskler ve Piyasa Riskleri 26
1.6. Finansal Durum ve Yönetim Riskinin Analizi 28
1.7. Yatırım Riskinin Analizi 38
1.8. Finansal Balonlar ve Yatırımcı Davranışı 40

BÖLÜM II

Hisse Senedi Portföylerinde Yönetim Modelleri 43

2.1. Markowitz Modeli 45
2.2. Black-Litterman Modeli 54
2.3. Endeks (Faktör) Modelleri 56
2.4. Endeks Modeli ile Optimum Portföylerin Analizi 59

2.5. Çoklu Endeks (Faktör) Modellerinin Analizi 61
2.6. Ross Modeli 70
2.7. Hisse Senedi Endekslerinin Vadeli Fiyatları 73

BÖLÜM III

Sabit Getirili Menkul Kıymet Portföylerinin Analizi 77

3.1. Tahvil Portföylerinde Süre ve Vade Analizi 81
3.2. Bağışıklık Analizi ve Sabit Getirili Menkul Kıymetler 85
3.3. Tahvil Portföylerinde Tam Uyumlaştırma Analizi 89

BÖLÜM IV

Fiyatlama Modelleri ve Gelişmekte Olan Piyasalar Analizi 91

4.1. Piyasa Bütünlüğü ve Bölüntülenmiş Piyasalar 92
4.2. Gelişmekte Olan Piyasaların Entegrasyonu 96

BÖLÜM V

Vadeli İşlem Sözleşmelerinin Analizi 103

5.1. Vadeli İşlem Sözleşmeleri 105
5.2. Nakit Piyasası ve Vadeli İşlemler Piyasası Arasındaki Farklar 106
5.3. Forward İşlem ve Vadeli İşlem Farkı 107

5.4. Vadeli Piyasaların Teknik Analizi 109
5.4.1. Hacim ve Açık Pozisyon 109
5.4.2. Çıkış Trendi 110
5.4.3. Düşüş Trendi 111
5.4.4. Günlük Fiyat Limitleri 111
5.5. Vadeli Piyasalarda Temel Analiz 112
5.5.1. Arz ve Talep Dengesi 113
5.5.2. Makroekonomik Etkiler ve Ödemeler Dengesi 116
5.5.3. Faiz Oranları ve Enflasyon 116
5.5.4. Para ve Maliye Politikaları 117
5.6. Vadeli İşlem Teknikleri 118
5.6.1. Ortalama Yapmak 118
5.6.2. Piramit 118
5.6.3. Spread İşlemi 119
5.7. Vadeli İşlem Sözleşmesi Seçim Kriterleri 120
5.8. Vadeli Piyasalar ve Elektronik İşlemler 122

BÖLÜM VI

Opsiyon Sözleşmelerinin Analizi 125

6.1. Opsiyonun Gerçek Değeri 127
6.2. Opsiyon Sözleşmelerinin Temel Özellikleri 130
6.3. Opsiyon Pozisyonları 132
6.3.1. Açık Pozisyon 132

6.3.2. Riskten Korunma Pozisyonu 132
6.3.3. Spread Pozisyonları 133
6.3.4. Yatay Spreadler 133
6.3.5. Kombinasyonlar 134
6.4. Opsiyonların Prim ve Zaman Değeri İlişkileri 134
6.5. Opsiyon Sözleşmelerinin Değerlemesi 135
6.5.1. Alım Opsiyonu Değerlemesi 136
6.5.2. Satım Opsiyonu Değerlemesi 138
6.6. Black - Scholes Opsiyon Fiyatlama Modeli 139

BÖLÜM VII

Organize Piyasalarda Menkul Kıymet İşlemlerinin Analizi 143

7.1. Menkul Kıymet Portföylerinin Sigortası ve Aktif Değer Tahsisi 146
7.2. Zaman ve Endeks Arbitrajı 149

BÖLÜM VIII

Kıymetli Madenlerin Finansal Analizi 153

8.1. Kıymetli Madenlerin Arz ve Talebi 155
8.2. Kıymetli Madenlerde Fiyat Oluşumu 160
8.3. Global Kıymetli Maden Piyasaları 166
8.3.1. Londra Külçe Piyasası 167
8.3.2. Tokyo Piyasası 168

8.3.3. COMEX – New York Emtia Borsası 168
8.3.4. Uzakdoğu'nun Merkezi: Hong Kong Altın ve Gümüş Piyasası 170
8.4. Kıymetli Maden Rezervleri 172
8.5. Kağıt Formunda Kıymetli Madenler 173
8.5.1. Kıymetli Maden Yatırım Fonları ve Sertifikaları 175
8.5.2. Külçe Bankacılığı 176
8.6. Vadeli Kıymetli Maden İşlemleri 177
8.7. Global Kıymetli Madenler Vadeli İşlem Borsaları 179
8.8. Kıymetli Madenlerin Finansal Geleceği 181

BÖLÜM IX

Bitirirken: Finansal Yatırım Analizinde Yeni Gelişmeler 185

Kaynakça 189
Sözlük 195

KAYNAKÇA

Alexandre S. Da Silva, Wai Lee ve Bobby Pornrojnangkool, (2009), The Black-Litterman Model for Active Portfolio Management, The Journal of Portfolio Management, ss. 61-70.

Arrow, Kenneth J. (1951), Alternative Approaches to the Theory of Choice in Risk-Taking Situations, *Econometrica*.

Arrow, Kenneth J. (1953) trans. (1964), The Role of Securities in the Optimal Allocation of Risk Bearing, *Review of Economic Studies*.

Arrow, Kenneth J. and Gerard Debreu (1954), Existence of an Equilibrium for a Competitive Economy, *Econometrica*.

Bailey, Roy E. (2005), The Economics of Financial Markets, Cambridge University Press.

Bailey, Roy E. (2005), The Economics of Financial Markets, Cambridge University Press.

Bannock, Graham, Doran, Alan, Turnbull, David. An Overview of Regulatory Barriers to the World Gold Trade: World Gold Council, Research Study No:17.

Bekaert, Geert and Campbell R. Harvey, (2000), Foreign Speculators and Emerging Equity Markets, Journal of Finance 55, ss. 565-614.

Bernoulli, Daniel (1738) trans. Louise Sommer (1954), Exposition of a New Theory on the Measurement of Risk, Econometrica. von Neumann, J and Morgenstern O (1944), Theory of Games and Economic Behavior, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Bodie, Zvi, Alex Kane, Alan J. Marcus (1989), Investments, Richard D. Irwin Inc., Boston.

Bollerslev, Tim, Ray Y. Chou and Kenneth F. Kroner (1992), ARCH Modeling in Finance: A Review of the Theory and

Empirical Evidence, *Journal of Econometrics*.

Brealey, Richard, Myers, Steward, Principles of Corporate Finance, McGraw Hill, 1984.

Chan, L. K. C., Jegadeesh, N., Lakonishok, J. (1995), Evaluating the Performance of Value Versus Glamour Stocks: The Impact of Selection Bias, *Journal of Financial Economics* 38, 269-296.

Chance D. M. (1991), An Introduction to Options & Futures, The Dryden Press, Orlando, FL.

Chen, N. F., R. Roll and S. A. Ross, Economic Forces and the Stock Market, Journal of Business, 1986, 59, 383–403.

Chen, Nai-Fu, Richard Roll, and Stephen A. Ross (1986), Economic Forces and the Stock Market, *Journal of Business* 59, 383-403.

Commins, Kevin, (1990), Gold Futures, McGraw-Hill Book Company Limited.

Commins, Kevin, (1990), Gold Futures, McGraw-Hill Book Company Limited.

Commins, Kevin. (1990), Gold Futures, McGraw-Hill Book Company Limited.

Connor, Gregory and Korajczyk A. Robert, (1989), An Intertemporal Equilibrium Beta Pricing Model, The Rewiew of Financial Studies, , Volume 2, ss.373-392. Connor, Gregory and Korajczyk A. Robert, (2009), Factor Models of Asset Returns, Encyclopedia of Quantitave Finance.

Connor, Gregory., The Three Types of Factor Models: A Comparision of Their Explanatory Power, Financial Analysts Journal, May/June, 1995.

Cox, Ian, Emsley Ian., (1998), Utilisation of Borrowed Gold by the Mining Industry; WCG, Research Study No.18.

Cvitanic, J., Zapatero F., (2004), Introduction to the Economics and Mathematics of Financial Markets, Massachusetts Institute of Technology.

DeBondt, Werner, F. M., and Richard H. Thaler (1985), Does the Stock Market Overreact?, Journal of Finance 40, 793-808.

Debreu, Gerard (1951), The Coefficient of Resource Utilization, *Econometrica.*

Dimson, Elroy (1979), Risk Measurement When Shares are Subject to Infrequent Trading, *Journal of Financial Economics.*

Dimson, Elroy and Massoud Mussavian (1998), A Briefhistory of Market

Efficiency, *European Financial Management.*

Elton ve Gruber (1995), a.g.e., Wiley, New York.

Elton ve Gruber (1995), Modern Portfolio Theory and Investment Analysis, Wiley, New York.

Engle, Robert E. (1982), Autoregressive Conditional Heteroskedasticity With Estimates of the Variance of United Kingdom Inflation, *Econometrica.*

Fabozzi, Frank J. (1999), The basics of duration and convexity, *Duration, Convexity, and Other Bond Risk Measures*, Frank J. Fabozzi Series 58, John Wiley and Sons.

Fama, Eugene F., and Kenneth R. French (1992), The Cross-Section of Expected Stock Returns, Journal of Finance 47, 427-465.

Fama, Eugene F., and Kenneth R. French (1993), Common Risk Factors in the Returns on Bonds and Stocks, Journal of Financial Economics 33, 3-56.

Fama, Eugene F., and Kenneth R. French (1996), Multifactor Explanations of Asset Pricing Anomalies, Journal of Finance 51, 55-84.

Fama, Eugene F., French, Kenneth R., (1993), Common Risk Factors in the Returns on Stocks and Bonds, Journal of Financial Economics, 33 (1).

Fossback N. G. (1987), Stock Market Logic, The Institute for Econometric Research, Florida.

Futures: A Personal Seminar, (1994), New York Institute of Finance, NYIF Corp.

Futures: A Personal Seminar, (1994), New York Institute of Finance, NYIF Corp.

Futures: A Personal Seminar, (1994), New York Institute of Finance, NYIF Corp.

Futures: A Personal Seminar, (1994), New York Institute of Finance, NYIF Corp.

Garbade, Kenneth, Securities Markets, Mc Graw Hill, 1982.

Ghosh, D., Levin J. E., MacMillan P., Wright E. R., (2004), Gold as an Inflation Hedge?, University of Stirling, Studies in Economics and Finance, ss. 1-25.

Goodnes, C. Aye, Gupta, Rangen, Hammoudeh, Shawkat, Kim Joong, Won., (2014), Forecasting the Price of Gold, Using Dinamic Model Averaging,

Green Timothy, (1993), The World of Gold, Rosendale Press, London.

Green, Timothy, Russell, Deborah, (1991), The Gold Companion: The A-Z of Mining, Marketing,

Trading and Technology, Switzerland.

Grossman J. Sanford., (1988), Program Trading and Market Volatility; A Report On Interday Relationships, Financial Analysts Journal, July-August, ss.18-28

Harvey, C.R., (1995), Predictable Risk and Returns in Emerging Markets, Review of Financial Studies 8, ss.773 – 816.

Harvey, Campbell R. ve Akhtar Siddique, (2000), Conditional Skewness in Asset Pricing Tests, Journal of Finance 55, June 2000, ss.1263-1295.

Harvey, Campbell R., (1995), Predictable Risk and Returns in Emerging Markets, Review of Financial Studies, 8, ss. 773-816.

Harvey.Campbell R., (2013), The Truth about Gold: Why it Should (or should not) Be Part of Your Asset Allocation Strategy, CFA Institute Conference Proceedings Quarterly, ss. 9-17.

Haugom, Howard N., (1991), The Supply and Demand for Gold, Ph. D. dissertation, Simon Fraser University.

Hodrick, Robert J. (1992), Dividend Yields and Expected Stock Returns: Alternative Procedures for Inference and Measurement, The Review of Financial Studies, 5, ss. 357-386.

http://liberteryen.org/2012/10/weimar-cumhuriyetinde-hiperenflasyon-1921-1924.

http://www.riskonomi.com/wp/?p5582. Markowitz, Harry, a.g.e., s.77-91.

http://www.riskonomi.com/wp/p5582.

Knight, Frank (1921), Risk, Uncertainty and Profit, Boston: Houghton Mifflin.

Kolb, R. W. (1991), Understanding Futures Markets, Kolb Publishing Company, Miami, FL.

Kothari, S. P., and Jay Shanken (1997), Book-to-Market, Dividend Yield, and Expected Market Returns: A Time-Series Analysis, Journal of Financial Economics, 44, ss. 169-203.

Loll, L. M., Buckley J. G. (1961), The Over-the-Counter Securities Markets, Prentice-Hall, Inc. N. J.

Markowitz, Harry M. (1952), Portfolio Selection, *Journal of Finance.*

McCafferty, Thomas A., Wasendorf, Russel R., (1992), From The Inside Out All About Futures, Probus Publishing Company.

McCafferty, Thomas A., Wasendorf, Russel R., (1992), From The Inside Out All About Futures, Probus Publishing Company.

McCafferty, Thomas A., Wasendorf, Russel R., (1992), From the Inside out all about Futures, Probus Publishing Company.

McCafferty, Thomas A., Wasendorf, Russel R., (1992), From the Inside out all about Futures, Probus Publishing Company.

Merton H. Miller (1991), Financial Innovations and Market Volatility, Cambridge, MA: *Blackwell Publishing*.

Mukherjee, Tarun K., and Atsuyuki Naka (1995), Dynamic Relations between Macroeconomic Variables and the Japanese Stock Market: An Application of a Vector Error Correction Model, *The Journal of Financial Research* 18 (2), 223-237.

Philips, Herbert E., Richie, C. John, (1983), Investment Analysis and Portfolio Selection, Selection, South Western Publishing.

Privault, N., (2013), Stochastic Finance: An Introduction with Market Examples, Financial Mathematics Series, Chapman & Hall/CRC.

Roll Richard, Stephen Ross, (1984), The Arbitrage Pricing Theory Approach to Strategic Portfolio Planning, Financial Analyst Journal, Vol, 40.

Roll, R. and S. A. Ross, An Empirical Investigation of the Arbitrage Pricing Theory, Journal of Finance, 1980, 35, 1073–103.

Roll, Richard (1977), A critique of the asset pricing theory's tests Part I: On Past and Potential Testability of the Theory Journal of Financial Economics 4 (1977) 129-176.

Roy, A. D. (1952), Safety first and the Holding of Assets, *Econometrica*.

Rozeff, Michael (1984), Dividend Yields are Equity Risk Premiums, Journal of Portfolio Management, 11, ss. 68-75.

Saint-Peter, N., (1984), How To Make Money in Stock Options, Prentice-Hall, Inc. NJ.

Savage, L J (1954), The Foundations of Statistics, New York: Wiley. 2nd rev. edn, Dover Publications, 1972.

Sazonov V., Nikolaev D., (2013), Theoretical Aspects of Investment Demand for Gold, Investment Management and Financial Innovations, vol.10/4, ss.148-155.

Scholes, Myron S. and Joseph T. Williams (1977), Estimating Betas from Nonsynchronous Data, *Journal of Financial Economics*.

Senchack, A. J., Martin, D. John, (1990), Program Trating and Systematic Risk.

Sharpe William F., Capital Asset Prices, (1964), A Theory of

Market Equilibrium Under Conditions of Risk, Journal of Finance.

Sharpe, William E. (1963), A simplified Model of Portfolio Analysis, *Management Science*.

Sharpe, William F., Alexander Gordon J., Bailey Jeffery V. (1999), Investments. Prentice-Hall International, Inc.

Sharpe, William F., Alexander Gordon J., Bailey Jeffery V., (1999), Investments, Prentice-Hall International, Inc.

Sjaastad, L., Scacciavillani, F., (1996), The Price of Gold and the Exchange Rate, Journal of International Money and Finance, 15, ss. 879-897.

Taylor, N., (1998), Precious Metals and Inflation, Applied Financial Economics 8, ss. 201-210.

Tınıç, M. Seha, West R. Richard, Investing in Securities, An Efficient Markets Aproach, 1979.

Tobin, James (1958), Liquidity Preference as a Behaviour Toward Risk, *Review of Economic Studies.*

Vasicek, Oldrich., (1988), The Best-Return Strategy Portfolio Insurance, Ed. Donald L. Luskin, ss. 101-103.

Weston J. F., Brigham E. F. 1978, Managerial Finance, The Dryden Press. Illinois.

Working Paper, University of Pretoria, 2014-2015.

ÜNİVERSİTELER İÇİN FİZİK II

EDİTÖR
Prof. Dr. Sehban Kartal

YAZARLAR
Doç. Dr. Olcay Bölükbaşı
Doç. Dr. Ozan Ünsalan
Yrd. Doç. Dr. Asiye Tuğba Olgun
Yrd. Doç. Dr. Ayberk Yılmaz
Yrd. Doç. Dr. Zeynep Tavukoğlu Şahin

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1540
Fen Bilimleri No.: 119
ISBN : 978-605-320-446-6
© 1. Basım, Eylül 2016

ÜNİVERSİTELER İÇİN FİZİK II
Editör: Prof. Dr. Sehban Kartal

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kartal, Sehban
Üniversiteler İçin Fizik II / *Editör: Sehban Kartal*
1. Basım, XX + 260 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-446-6
1. Fizik II, 2. Elektrik, 3. Genel Fizik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÜNİVERSİTELER İÇİN FİZİK II

BÖLÜM YAZARLARI

EDİTÖR : Prof. Dr. Sehban Kartal – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 1: ELEKTRİK YÜKÜ
Yrd. Doç. Dr. Zeynep Şahin Tavukoğlu – Okan Üniversitesi

BÖLÜM 2: ELEKTRİK ALAN
Yrd. Doç .Dr. Zeynep Şahin Tavukoğlu – Okan Üniversitesi

BÖLÜM 3: GAUSS YASASI VE UYGULAMALARI
Yrd. Doç. Dr. Asiye Tuğba Olgun – Okan Üniversitesi

BÖLÜM 4: ELEKTRİKSEL POTANSİYEL
Yrd. Doç. Dr. Asiye Tuğba Olgun – Okan Üniversitesi

BÖLÜM 5: SIĞA VE DİELEKTRİK
Doç. Dr. Ozan Ünsalan – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 6: MADDE İÇİNDE ELEKTRİK AKIMI
Doç. Dr. Ozan Ünsalan – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 7: DOĞRU AKIM DEVRELERİ
Doç. Dr. Olcay B. Yalçınkaya – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 8: MADDE VE MIKNATISLIK
Doç. Dr. Olcay B. Yalçınkaya – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 9: MANYETİK ALAN VE KAYNAKLARI
Yrd. Doç. Dr. Ayberk Yılmaz – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 10: AMPER, FARADAY VE LENTZ KANUNLARI
Yrd. Doç. Dr. Ayberk Yılmaz – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 11: İNDÜKTANS VE DEVRE OSİLASYONLARI-ALTERNATİF AKIM
Doç. Dr. Azmi Ali Altıntaş – Okan Üniversitesi

BÖLÜM 12: ELEKTROMANYETİK DALGALAR
Doç. Dr. Azmi Ali Altıntaş – Okan Üniversitesi

TEŞEKKÜR

Öncelikle ilk teşekkürü sevgili oğlum Mustafa Yiğit'e yapmak istiyorum. Çünkü o olmasaydı büyük bir olasılıkla bu kitap yazılmış olmayacaktı! Yıllardan beri Türkçe ders kitabı eksikliği, tüm bilimsel ve akademik ortamlarda yapılır ve bu konuda daha fazla çaba harcanması yönünde düşünce birliği olur. Sevgili oğlumun merakı, sürekli Türkçe kitap yazılması konusundaki ısrarı bu eserin ortaya çıkışı için sürekli moral ve motivasyon kaynağı olmuştur. Bölüm yazarı olan arkadaşlarım ise yıllardan beri biriktirmiş oldukları bilgi ve deneyimlerini Türkçe kaynak kitap oluşumu için bir araya getirerek bu eseri meydana getirmişlerdir. Kendilerine gösterdikleri sabır, azim ve titiz çalışmaları için çok teşekkür ederim.

Son olarak, kitabın kontrol okumalarında ve düzeltmelerinde yaptığı yardımlardan dolayı sevgili öğrencim Gökhan Halimoğlu'na çok teşekkür ederim.

ÖN SÖZ

Fizik, eski yunanca: φύσις *fisis* "doğa" anlamında ilk olarak kullanmaya başlanmış olup halen doğa'yı anlamak için kullandığımız tüm temel bilimlerin kaynağıdır. Doğayı daha iyi anlamak için elimizdeki en iyi alet Fiziktir. İlk çağlardan günümüze kadar tüm bilim adamlarının esas hedefi tüm doğa yasalarını daha iyi anlamak ve onu çözümlemek olmuştur. Günümüzde tüm evrene genişletilmiş olan bu hedef günümüzde milyar dolar mertebesinde harcamalar ile binlerce bilim adamının bir araya gelerek yaptıkları işbirliklerinde araştırılmaktadır. Ana temelleri Galileo, Newton ve Maxwell gibi pek çok bilim adamı tarafından atılmış olan Klasik Fizik, Kuantum Fiziği ve Görellik yasalarının ortaya atılması ile yerini Modern Fiziğe ve günümüzde de Kuantum Alanlar kuramına bırakmıştır. Ama Kalsik Fizik yaşadığımız dünyada mekanik, kinematik ve termodinamik olaylar için yapılan ölçümlerde, Kuantum etkilerinin belirgin olduğu büyüklüklere göre çok büyük olduğu ve ışık hızına göre oldukça küçük olduğu için hala

kullanılabilir sonuçlar vermektedir. Bu yüzden Klasik Mekaniğin eğitimdeki önemi ve etkinliği hala devam etmektedir. Çağımızda her birey ilerde hangi konuda uzmanlaşmak isterse istesin mutlaka temel Fizik eğitimi almak zorundadır. İnsanların kendi anadilinde yazılmış eserleri ve özellikle bilimsel konuları çok daha iyi ve hızlı öğrendikleri açıktır. Klasik fiziğin temel yasalarını öğrenmek kişiye yaşamı ve çevresinde meydana gelen fiziksel olayları anlaması için temel bir öneme sahiptir.

Bu kitap Üniversitelerin özellikle Temel Bilimler ve Mühendislik alanlarında ilk yıl okutulan Fizik II dersi konularını içerecek şekilde hazırlanmıştır. Üniversitelerimizde Genel Fizik veya Fizik I adı altında okutulan derslerde ancak tamamlanan konular kitap alınmış diğer konular ise okuyucuya kaynak kitaplar gösterilerek bırakılmıştır. Tüm bölümlerde aynı konuların ve kavramların tekrarından kaçınılarak sade ve öz şekilde kavramlar aktarılmaya çalışılmıştır. Özellikle her kavrama veya konuya ait çözümlü sorular yeterince verilmiş ve bölüm sonlarında ise yeterli miktarda problem okuyucuya bırakılmıştır. Bu kitabın devamı olan Üniversiteler İçin Fizik II kitabı ise hazırlanmış ve basım aşamasındadır. Kitap içinde basım hatası veya gözümüzden kaçmış yanlışlıklar olabilir. Bu hatalar ve yanlışlıklar için şimdiden tüm okuyuculardan özür dileriz. Bulunan hata ve yanlışlıklar ile her türlü katkılarınız mutlaka değerlendirip bundan sonra çıkacak olan baskılarda giderilecektir.

Prof. Dr. Sehban Kartal

2016

SİMGELER ve KISALTMALAR TABLOSU

Δx : yer değiştirme

V_{or} : ortalama hız

υ : sürat

a : ivme

t : zaman

h : yükseklik

g : yerçekimi ivmesi $(9{,}8\ m/s^2)$

U : potansiyel seviyesi (referans seviyesi)

F : kuvvet

m : kütle

a_r : radyal ivme

a_t : teğetsel (çizgisel) ivme

T : gerilme kuvveti

μ_k : kinetik sürtünme katsayısı

μ_s : statik sürtünme katsayısı

F_E : elektriksel kuvvet

N : tepki kuvveti

f_k : kinetik sürtünme kuvveti

f_s : statik sürtünme kuvveti

İÇİNDEKİLER LİSTESİ

BÖLÜM 1
ELEKTRİK YÜKÜ

1.1. ELEKTRİK YÜKÜ VE ÖZELLİKLERİ 2

1.2. YALITKANLAR VE İLETKENLER 4

1.2.1. İletkenler, Yalıtkanlar ve Yarıiletkenler 4
1.2.2. Topraklanma 5
1.2.3. İndüksiyon ile Elektriklenme 6
1.2.4. Elektroskop 6

1.3. COULOMB YASASI 7

1.3.1. Coulomb Yasası ve Üst Üste Bindirme İlkesi 10

BÖLÜM ÖZETİ 17

BÖLÜM SORULARI 18

BÖLÜM 2
ELEKTRİK ALAN

2.1. ELEKTRİK ALAN 22
2.1.1. Bir Nokta Yükün Elektrik Alanı 23
2.2. SÜREKLİ BİR YÜK DAĞILIMININ ELEKTRİK ALANI 27
2.2.1. Yüklü Bir Çubuğun Elektrik Alanı 29
2.2.2. Düzgün Yüklü Bir Halkanın Elektrik Alanı 30
2.2.3. Yüklü İletken Kürenin Elektrik Alanı 31
2.3. ELEKTRİK ALAN ÇİZGİLERİ 32
2.4. DÜZGÜN ELEKTRİK ALANDA YÜKLÜ PARÇACIKLARIN HAREKETİ 34
BÖLÜM ÖZETİ 37
BÖLÜM SORULARI 38

BÖLÜM 3
GAUSS YASASI VE UYGULAMALARI

3.1. GAUSS YASASINA GİRİŞ 42
3.2 ELEKTRİK AKISI 42
3.3. GAUSS YASASI 46
3.4. GAUSS YASASININ BAZI UYGULAMALARI 47
3.4.1. Çizgisel Yükün Elektrik Alanı 47
3.4.2. İletken Silindirin Elektrik Alanı 48
3.4.3. Yüklü Bir Silindir İçinde Elektrik Alan 49
3.4.4. Yüklü Düzlemsel Bir Levhanın Elektrik Alanı 50
3.4.5. Paralel Yüzeylerde Elektrik Alan 50
3.5. DENGE DURUMUNDAKİ BİR İLETKEN 52

BÖLÜM ÖZETİ 55
BÖLÜM SORULARI 56

BÖLÜM 4
ELEKTRİKSEL POTANSİYEL

4.1. ELEKTRİK POTANSİYELİ 60
4.2. ELEKTRİK ALAN VE POTANSİYEL 61
4.2.1. Noktasal Yükün Potansiyeli 61
4.2.2. Birden Fazla Noktasal Yükün Potansiyeli 63
4.2.3. Çizgisel ve Dairesel Yükün Potansiyeli 63
4.2.4. Elektrik Dipol Potansiyeli 65
4.2.5. Sürekli Yük Dağılımının Potansiyeli 66
4.2.6. Yüklü Paralel Levhalar Arasında Potansiyel 67
4.2.7. Yüklü İletken Kürenin Potansiyeli 67
4.3. ELEKTRİKSEL POTANSİYEL ENERJİ 69
4.4. EŞ POTANSİYEL YÜZEYLER 70
BÖLÜM ÖZETİ 76
BÖLÜM SORULARI 77

BÖLÜM 5
SIĞA VE DİELEKTRİK

5.1. SIĞANIN TANIMI 80
5.2. SIĞANIN HESAPLANMASI 82
5.2.1. Paralel Plakalı Kondansatörler 83
5.2.2. Eş Eksenli Silindirik Kondansatörler 84
5.2.3. Eş Eksenli Küresel Kondansatörler 85

5.3. KONDANSATÖRLERİN BİRLEŞİMİ 86
5.2.1. Seri Bağlama 86
5.2.2. Paralel Bağlama 88
5.4. YÜKLÜ BİR KONDANSATÖRDE BİRİKEN ENERJİ 89
5.5. DİELEKTRİKLİ KONDANSATÖRLER 91
5.6. BİR ELEKTRİK ALANDAKİ ELEKTRİK DİPOLÜ 93
BÖLÜM ÖZETİ 95
BÖLÜM SORULARI 95

BÖLÜM 6
MADDE İÇİNDE ELEKTRİK AKIMI

6.1. ELEKTRİK AKIMI 100
6.2. AKIMIN MİKROSKOBİK TANIMI 102
6.3. DİRENÇ VE OHM YASASI 103
6.4. ELEKTRİKSEL İLETKENLİK MODELİ 107
6.5. DİRENÇ VE SICAKLIK 110
6.6. ELEKTRİK ENERJİSİ VE GÜÇ 111
BÖLÜM ÖZETİ 113
BÖLÜM SORULARI 115

BÖLÜM 7
DOĞRU AKIM DEVRELERİ

7.1. ELEKTROMOTOR KUVVET (EMK) 118
7.1.1. İdeal ve Gerçek Emk Kaynakları 118
7.2. DOĞRU AKIM DEVRELERİ 119
7.2.1. Tek Halkalı Devrede Enerji Metodu 119

7.2.2. Tek Halkalı Devrede Potansiyel Metodu 121
7.2.3. Seri Bağlı Dirençler 122
7.2.4. Paralel Bağlı Dirençler 123
7.2.5. Çok Halkalı Devre 127
7.3. AKIM, GERİLİM VE DİRENCİN ÖLÇÜLMESİ 131
7.3.1. Akımın Ölçülmesi 131
7.3.2. Gerilimin Ölçülmesi 132
7.3.3. Direncin Ölçülmesi 133
7.4. RC DEVRELERİ 135
7.4.1. Kondansatörün Şarj Olması 135
7.4.2. Kondansatörün Deşarj Olması 137
BÖLÜM ÖZETİ 140
BÖLÜM SORULARI 143

BÖLÜM 8
MADDE VE MIKNATISLIK

8.1. MIKNATISLAR VE KUTUPLARI 146
8.2. MIKNATISLANMA VE MANYETİK DUYARLILIK 146
8.3. MADDENİN MANYETİK ÖZELLİKLERİ 147
8.3.1. Diyamanyetizma ve Paramanyetizma 149
8.3.2. Ferromanyetizma 150
8.3.3. Doyma mıknatıslanması 151
8.3. DÜNYANIN MANYETIK ALANI 151
BÖLÜM ÖZETİ 152
BÖLÜM SORULARI 154

BÖLÜM 9
MANYETİK ALAN VE KAYNAKLARI

9.1. MANYETİZMA VE ELEKTROMANYETİZMA 156
9.2. MANYETİK ALAN ÇİZGİLERİ VE MANYETİK ALANI 156
9.3. MANYETİK ALAN İÇİNDE AKIM TELİNE ETKİYEN KUVVET 160
9.4. MANYETİK MONOPOL, MAYETİK DİPOL VE MANYETİK DİPOL MOMENT 163
9.5. DÜZGÜN MANYETİK ALANDAKİ AKIM TAŞIYAN KAPALI TEL - MANYETİK TORK 165
9.6. MANYETİK ALANDA HAREKET EDEN YÜKLÜ PARÇACIK 168
9.6.1. Elektronun Bulunuşu (J. J. Thompson deneyi) 170
9.6.2. Hall Olayı 171
9.7. BİOT - SAVART KANUNU 173
9.8. PARALEL İKİ AKIM TELİ ARASINDAKİ MANYETİK KUVVET 182
BÖLÜM ÖZETİ 183
BÖLÜM SORULARI 185

BÖLÜM 10
AMPER, FARADAY VE LENTZ KANUNLARI

10.1. AMPER KANUNU 190
10.1.1.Selenoid ve Toroidin Manyetik Alanı 194
10.2. FARADAY VE LENTZ KANUNLARI 198
BÖLÜM ÖZETİ 203
BÖLÜM SORULARI 204

BÖLÜM 11
İNDÜKTANS VE DEVRE-OSİLASYONLARI-ALTERNATİF AKIM

11.1. İNDÜKSİYON VE İNDÜKTANS 208
11.1.1. Öz İndüksiyon 208
11.1.2. Karşılıklı İndüksiyon 209
11.1.3. İndüktörde Depolanan Enerji 212
11.2. R-L DEVRESİ 213
11.3. L-C DEVRESİ 216
11.4. SERİ R-L-C DEVRESİ 219
11.5. ALTERNATİF AKIM 222
11.5.1. Direnç Devresi 222
11.5.2. İndüktör Devresi 223
11.5.3. Kondansatör Devresi 225
11.5.4. R-L-C Devresi 227
11.5.5. Alternatif Akım Devresinde Güç 231
11.6. TRANSFORMATÖRLER 233
BÖLÜM ÖZETİ 236
BÖLÜM SORULARI 238

BÖLÜM 12
ELEKTROMANYETİK DALGALAR

12.1. MAXWELL DENKLEMLERİ 242
12.1.1. Elektromanyetik Spektrum 243
12.2. DÜZLEM ELEKTROMANYETİK DALGA 244
12.3. SİNÜZOİDAL ELEKTROMANYETİK DALGA 248

12.4. ENERJİ AKIŞI VE POYNTİNG VEKTÖR 250
12.5. IŞIMA BASINCI 252
12.6. DURAN ELEKTROMANYETİK DALGA 255
BÖLÜM ÖZETİ 258
BÖLÜM SORULARI 259

ÜNİVERSİTELER İÇİN FİZİK I

EDİTÖR
Prof. Dr. Sehban Kartal

YAZARLAR
Prof. Dr. Sehban Kartal
Doç. Dr. Olcay Bölükbaşı
Doç. Dr. Ozan Ünsalan
Yrd. Doç. Dr. Asiye Tuğba Olgun
Yrd. Doç. Dr. Ayberk Yılmaz
Yrd. Doç. Dr. Zeynep Tavukoğlu Şahin

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1541
Fen Bilimleri No.: 120
ISBN : 978-605-320-447-3
© 1. Basım, Eylül 2016

ÜNİVERSİTELER İÇİN FİZİK I
Editör: Prof. Dr. Sehban Kartal

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kartal, Sehban
Üniversiteler İçin Fizik I / *Editör: Sehban Kartal*
1. Basım, XX + 268 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-447-3
1. Fizik 1, 2. Mekanik, 3. Genel Fizik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÜNİVERSİTELER İÇİN FİZİK I

BÖLÜM YAZARLARI

EDİTÖR : Prof. Dr. Sehban Kartal – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 1: ÖLÇME VE BİRİM SİSTEMLERİ
Yrd. Doç. Dr. Asiye Tuğba Olgun – Okan Üniversitesi

BÖLÜM 2: VEKTÖRLER VE VEKTÖR CEBRİ
Yrd. Doç. Dr. Asiye Tuğba Olgun – Okan Üniversitesi

BÖLÜM 3: HAREKET VE KUVVET
Doç. Dr. Ozan Ünsalan – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 4: NEWTON KANUNLARI
Doç. Dr. Ozan Ünsalan – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 5: İŞ VE KİNETİK ENERJİ
Yrd. Doç. Dr. Ayberk Yılmaz – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 6: POTANSİYEL ENERJİ VE ENERJİNİN KORUNUMU
Yrd. Doç. Dr. Ayberk Yılmaz – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 7: MOMENTUM VE İTME
Doç. Dr. Olcay B. Yalçınkaya – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 8: KATI CİSİMLERİN DÖNME HAREKETİ
Doç. Dr. Olcay B. Yalçınkaya – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 9: DÖNME HAREKETİNİN DİNAMİĞİ
Yrd. Doç. Dr. Zeynep Tavukoğlu – Okan Üniversitesi

BÖLÜM 10: BASİT HARMONİK HAREKET
Yrd. Doç. Dr. Zeynep Tavukoğlu – Okan Üniversitesi

BÖLÜM 11: ÖZEL GÖRELİLİK VE KUANTUM MEKANİĞİ
Prof. Dr. Sehban Kartal – İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 12: PARÇACIK FİZİĞİ VE HIZLANDIRICILAR
Prof. Dr. Sehban Kartal – İstanbul Üniversitesi

ÖN SÖZ

Fizik, eski yunanca: φύσις *fisis* "doğa" anlamında ilk olarak kullanımaya başlanmış olup halen doğa'yı anlamak için kullandığımız tüm temel bilimlerin kaynağıdır. Doğayı daha iyi anlamak için elimizdeki en iyi alet Fiziktir. İlk çağlardan günümüze kadar tüm bilim adamlarının esas hedefi tüm doğa yasalarını daha iyi anlamak ve onu çözümlemek olmuştur. Günümüzde tüm evrene genişletilmiş olan bu hedef günümüzde milyar dolar mertebesinde harcamalar ile binlerce bilim adamının biraraya gelerek yaptıkları işbirliklerinde araştırılmaktadır. Ana temelleri Galileo, Newton ve Maxwell gibi pek çok bilim adamı tarafından atılmış olan Klasik Fizik, Kuantum Fiziği ve Görellik yasalarının ortaya atılması ile yerini Modern Fiziğe ve günümüzde de Kuantum Alanlar kuramına bırakmıştır. Ama Kalsik Fizik yaşadığımız dünyada mekanik,kinematik ve termodinamik olaylar için yapılan ölçümlerde, Kuantum etkilerinin belirgin olduğu büyüklüklere göre çok büyük olduğu ve ışık hızına göre oldukça küçük olduğu için hala

kullanılabilir sonuçlar vermektedir. Bu yüzden Klasik Mekaniğin eğitimdeki önemi ve etkinliği hala devam etmektedir. Çağımızda her birey ilerde hangi konuda uzmanlaşmak isterse istesin mutlaka temel Fizik eğitimi almak zorundadır. İnsanların kendi anadilinde yazılmış eserleri ve özellikle bilimsel konuları çok daha iyi ve hızlı öğrendikleri açıktır. Klasik fiziğin temel yasalarını öğrenmek kişiye yaşamı ve çevresinde meydana gelen fiziksel olayları anlaması için temel bir öneme sahiptir.

Bu kitap Üniversitelerin özellikle Temel Bilimler ve Mühendislik alanlarında ilk yıl okutulan Fizik I dersi konularını içerecek şekilde hazırlanmıştır. Üniversitelerimizde Genel Fizik veya Fizik I adı altında okutulan derslerde ancak tamamlanan konular kitap alınmış diğer konular ise okuyucuya kaynak kitaplar gösterilerek bırakılmıştır. Tüm bölümlerde aynı konuların ve kavramların tekrarından kaçınılarak sade ve öz şekilde kavramlar aktarılmaya çalışılmıştır. Özellikle her kavrama veya konuya ait çözümlü sorular yeterince verilmiş ve bölüm sonlarında ise yeterli miktarda problem okuyucuya bırakılmıştır. Bu kitabın devamı olan Fizik II kitabı ise hazırlanmış ve basım aşamasındadır. Kitap içinde basım hatası veya gözümüzden kaçmış yanlışlıklar olabilir. Bu hatalar ve yanlışlıklar için şimdiden tüm okuyuculardan özür dileriz. Bulunan hata ve yanlışlıklar ile her türlü katkılarınız mutlaka değerlendirip bundan sonra çıkacak olan baskılarda giderilecektir.

Prof. Dr. Sehban Kartal

2016

SİMGELER ve KISALTMALAR TABLOSU

Δx : yer değiştirme

V_{or} : ortalama hız

υ : sürat

a : ivme

t : zaman

h : yükseklik

g : yerçekimi ivmesi $\left(9{,}8\ m/s^2\right)$

U : potansiyel seviyesi (referans seviyesi)

F : kuvvet

m : kütle

a_r : radyal ivme

a_t : teğetsel (çizgisel) ivme

T : gerilme kuvveti

μ_k : kinetik sürtünme katsayısı

μ_s : statik sürtünme katsayısı

F_E : elektriksel kuvvet

N : tepki kuvveti

f_k : kinetik sürtünme kuvveti

f_s : statik sürtünme kuvveti

İÇİNDEKİLER LİSTESİ

BÖLÜM 1

ÖLÇME VE BİRİM SİSTEMLERİ

1.1. FİZİKTE ÖLÇME VE BİRİMLERİN ÖNEMİ 2

1.2. BİRİMLER VE BİRİM SİSTEMLERİ 2

1.3. TEMEL BİRİMLERİN TANIMLARI 3

1.3.1. Uzunluğun Birimi (Metre) 4

1.3.2. Kütlenin Birimi (Kilogram) 4

1.3.3. Zamanın Birimi (Saniye) 4

1.3.4. Elektrik Akımının Birimi (Amper) 5

1.3.5. Termodinamik Sıcaklığın Birimi (Kelvin) 5

1.3.6. Madde Miktarının Birimi (Mol) 5

1.3.7. Işık Yoğunluğunun Birimi (Kandela) 5

1.4. BOYUTLAR VE BOYUT ANALİZİ 7
BÖLÜM ÖZETİ 13
BÖLÜM SORULARI 14

BÖLÜM 2
VEKTÖRLER VE VEKTÖR CEBRİ

2.1. SKALER VE VEKTÖREL BÜYÜKLÜKLER 16
2.1.1. Skaler Büyüklükler 16
2.1.2. Vektörel Büyüklükler 16
2.2. VEKTÖRLER VE ÖZELLİKLERİ 16
2.3. BİRİM VEKTÖRLER VE VEKTÖR BİLEŞENLERİ 17
2.4. VEKTÖR CEBRİ 20
2.4.1. Bir Vektörün Negatifi 20
2.4.2. Vektörlerde Toplama ve Çıkarma 20
2.4.3. Vektörün Skaler ile Çarpımı 23
2.4.4. Skaler (İç) Çarpım 24
2.4.5. Vektörel (Dış) Çarpım 26
BÖLÜM ÖZETİ 29
BÖLÜM SORULARI 29

BÖLÜM 3
HAREKET VE KUVVET

3.1. MEKANİK, KİNEMATİK VE DİNAMİK KAVRAMLARINI ANLAMA 32
3.2 YER DEĞİŞTİRME, SÜRAT, HIZ VE İVME 32
3.2.1. Yer Değiştirme 32
3.2.2. Sürat 33
3.2.3. Hız 33

3.3. İVMELİ VE İVMESİZ HAREKETİ (DÜZGÜN DOĞRUSAL HAREKET) ANLAMA 34
3.3.1. İvme 36
3.3.2. Bir Doğru Boyunca Düzgün İvmeli Hareket 36
3.3.3. Anlık Hız (Ani Hız) 37
3.3.4. Anlık İvme (Ani İvme) 37
3.3.5. Sabit Hızla Hareket 38
3.3.6. Serbest Düşme (Sabit İvme) 38
3.4. EĞRİSEL, DAİRESEL VE BAĞIL HAREKETİ ANLAMA 40
3.4.1. Eğrisel Hareket 40
3.4.2. Eğik Atış Hareketi 41
3.4.3. Dairesel Hareket 52
3.4.4. Bağıl Hareket 53
3.5. GRAFİKLER İLE HAREKETİ TANIMLAYABİLME 54
3.5.1. Düzgün Doğrusal Hareket 54
3.5.2. Düzgün Hızlanan Doğrusal Hareket 54
3.5.3. Düzgün Yavaşlayan Doğrusal Hareket 55
3.6. HAREKET PROBLEMLERİNİN ÇÖZÜMÜ İÇİN PRATİK ADIMLAR 55
BÖLÜM ÖZETİ 56
BÖLÜM SORULARI 57

BÖLÜM 4
NEWTON KANUNLARI

4.1. KUVVETİN ÖZELLİKLERİ 62
4.2. SERBEST CİSİM DİYAGRAMLARI 62
4.2.1. Serbest Cisim Diyagramı Örnekleri 63
4.3. NEWTON HAREKET YASALARI 64
4.3.1. Newton'un Birinci Yasası (Eylemsizlik Yasası) 64
4.3.2. Newton'un İkinci Yasası 65

4.3.3. Newton'un Üçüncü Yasası (Etki-Tepki) 66
4.3.4. Sürtünme Kuvveti 73
4.4. KUVVET PROBLEMLERİ İÇİN PRATİK ADIMLAR 75
BÖLÜM ÖZETİ 76
BÖLÜM SORULARI 78

BÖLÜM 5
İŞ VE KİNETİK ENERJİ

5.1. İŞ VE KİNETİK ENERJİ 84
5.2. DEĞİŞKEN KUVVET TARAFINDAN YAPILAN İŞ 92
5.2.1. Tek Boyutta Analiz 92
5.2.2. Üç Boyutta Analiz 94
5.3. YAY KUVVETİNİN YAPTIĞI İŞ 96
5.4. GÜÇ 100
5.5. DÖNÜ KİNETİK ENERJİSİ 101
5.6. İŞ, GÜÇ VE DÖNÜ KİNETİK ENERJİSİ 102
BÖLÜM ÖZETİ 104
BÖLÜM SORULARI 106

BÖLÜM 6
POTANSİYEL ENERJİ VE ENERJİNİN KORUNUMU

6.1. KORUNUMLU VE KORUNUMSUZ KUVVETLER 112
6.2. POTANSİYEL ENERJİ 114
6.2.1. Yay Potansiyel Enerjisi 115
6.2.2. Yerçekimi Potansiyel Enerjisi 115
6.3. POTANSIYEL ENERJİNİN BELİRLENMESİ 117
6.4. MEKANİK ENERJİNİN KORUNUMU 121

6.5. GENEL OLARAK ENERJİNİN KORUNUMU 123
BÖLÜM ÖZETİ 131
BÖLÜM SORULARI 132

BÖLÜM 7
MOMENTUM VE İTME

7.1. İÇ KUVVETLER 138
7.2. DIŞ KUVVETLER 138
7.3. KÜTLE MERKEZİ 138
7.3.1. Katı Cisimlerin Kütle Merkezi 140
7.4. MOMENTUM 142
7.5. İTME (İMPULS) 143
7.6. MOMENTUM KORUNUMU 144
7.7. ÇARPIŞMALAR 146
7.7.1. Esnek Çarpışma 147
7.7.2. Esnek Olmayan Çarpışmalar 150
7.7.3. Tamamen Esnek Olmayan Çarpışmalar 151
BÖLÜM ÖZETİ 155
BÖLÜM SORULARI 156

BÖLÜM 8
KATI CİSİMLERİN DÖNME HAREKETİ

8.1. TEMEL TANIMLAR 162
8.1.1. Dönme 162
8.1.2. Dönme Açısı 162
8.1.3. Katı Cisim 162

8.2. DÖNME HAREKETİ ... 162
8.2.1. Açısal Hız ve İvme ... 164
8.3. DOĞRUSAL VE AÇISAL KİNEMATİK BAĞINTILARI ... 165
8.4. DÖNEN KATI CİSMİN KİNETİK ENERJİSİ ... 167
8.4.1. Doğrusal ve Açısal Kinematik Bağıntısı ... 167
8.5. EYLEMSİZLİK MOMENTİ ... 169
BÖLÜM ÖZETİ ... 173
BÖLÜM SORULARI ... 174

BÖLÜM 9
DÖNME HAREKETİNİN DİNAMİĞİ

9.1. TORK ... 176
9.2. KATI CİSİM İÇİN TORK VE AÇISAL İVME ... 176
9.3. KATI CİSMİN HAREKETLİ EKSENE GÖRE DÖNMESİ (YUVARLANMA HAREKETİ) ... 178
9.3.1. Kaymadan Yuvarlanma ... 178
9.4. AÇISAL MOMENTUM ... 179
9.5. AÇISAL MOMENTUM KORUNUMU ... 182
9.6. JİROSKOP VE PRESESYON ... 184
BÖLÜM ÖZETİ ... 186
BÖLÜM SORULARI ... 187

BÖLÜM 10
BASİT HARMONİK HAREKET

10.1. TEMEL TANIMLAMALAR ... 192
10.2. BASİT HARMONİK HAREKET ... 192
10.2.1.Basit Harmonik Harekette Konum, Hız ve İvme ... 195
10.2.2.Yay Sarkacının Bağlanma Çeşitleri ... 200

10.3. BASİT HARMONİK HAREKETTE ENERJİ 207
BÖLÜM ÖZETİ 210
BÖLÜM SORULARI 211

BÖLÜM 11
ÖZEL GÖRELİLİK VE KUANTUM MEKANİĞİNE GİRİŞ

11.1. ÖZEL GÖRELİLİK 216
11.2. ÖZEL GÖRELİLİK KURAMININ TEMEL İLKELERİ 217
11.2.1.Eylemsizlik Referans Sistemleri 217
11.3. KÜTLE VE ENERJİ 225
11.4. GENEL GÖRELİLİK 226
11.5. KUANTUM MEKANİĞİNE GİRİŞ 227
BÖLÜM ÖZETİ 234
BÖLÜM SORULARI 235

BÖLÜM 12
PARÇACIK FİZİĞİ VE HIZLANDIRICILAR

12.1. PARÇACIK FİZİĞİNİN KISA TARİHÇESİ 238
12.2. TEMEL KUVVETLER VE ARA PARÇACIKLAR 249
12.3. PARÇACIK HIZLANDIRICILARI 250
12.3.1.Hızlandırıcıların Temel ilkeleri 250
12.3.2.Hızlandırıcı Çeşitleri 252
12.4. HIZLANDIRICI MERKEZLERİ 257
12.4.1.Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi (CERN) 257
12.4.2.Fermi Ulusal Hızlandırıcı Laborotuvarı 258
12.4.3.Alman Parçacık Fiziği Araştırma Merkezi (DESY) 259
BÖLÜM ÖZETİ 260
KAYNAKLAR 261

KAYNAKLAR

1. Fiziğin Temelleri 1 Mekanik ve Termodinamik, David Halliday and Robert Resnick, Çeviri: Prof. Dr. Cengiz Yalçın, Arkadaş Yayınevi, 1998
2. *Fizik 1,* Serway & Beichner, Çeviri: Prof. Dr. Kemal Çolakoğlu,Palme Yayıncılık,2014
3. *Lectures on Physics,* Richard P. Feynman, Addison & Wesley , 1964

Dilek Yalız Solmaz

FİZİKSEL ETKİNLİK OYUNLARININ İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN KARAKTER GELİŞİMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 32
ISBN: 978-605-9663-31
©1. Basım, Haziran 2016

FİZİKSEL ETKİNLİK OYUNLARININ İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN KARAKTER GELİŞİMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
Dilek Yalız Solmaz

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Yalız Solmaz, Dilek.
Fiziksel Etkinlik Oyunlarının İlköğretim Öğrencilerinin Karakter Gelişimleri Üzerindeki Etkisi/ *Dilek Yalız Solmaz*
1. Basım, X+148., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-31
1. Karakter 2. Karakter Gelişimi 3. Karakter Eğitimi 4. Beden Eğitimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BEDEN EĞİTİMİ DERSİ KAPSAMINDAKİ FİZİKSEL ETKİNLİK OYUNLARININ İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN KARAKTER GELİŞİMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

ÖZET ..... **iii**

ÇİZELGELER ..... **vii**

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **ix**

GİRİŞ VE AMAÇ

Araştırmanın Amacı 5

Araştırmanın Önemi 5

Araştırmanın Sınırlılıkları 6

KAYNAK BİLGİSİ

Karakter 9

Karakter Bileşenleri 11

Karakter Gelişimi 13

Karakter Eğitimi 16

Karakter Eğitimini Etkileyen Kuramlar 23

Karakter Eğitiminin Tarihsel Gelişimi 27

Karakter Gelişimi ve Beden Eğitimi 29

Karakter Gelişimi ve Fiziksel Etkinlik Oyunları 36

GEREÇLER VE YÖNTEMLER

Araştırma Modeli 43

Araştırmanın Katılımcıları 44

Grupların Oluşturulması 45

Fiziksel Etkinlik Oyunlarının Seçimi 50

Uygulama (Denel İşlemler) 57

Verilerin Toplanması 59

Verileri Toplama Aracı 59

Veri Toplama Aracının Uygulanması 61
Verilerin Analizi 62
Verilerin Analize Hazırlanması 62
Verilerin Analizinde Kullanılan İstatistiksel Teknikler 63

BULGULAR VE TARTIŞMA

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular 65
İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular 68
Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular 69
Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular 73
Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular 79
Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular 83

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar 93
Uygulayıcılara Yönelik Öneriler 96
İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler 97
KAYNAKLAR 99
EKLER 113

GİRİŞ VE AMAÇ

Eğitim bireylere, bireysel, kültürel, siyasal, ekonomik ve sosyal yaşamın gerektirdiği bilgi, beceri, tutum ve değerleri kapsayan davranış ve yeterlikleri kazandırma sürecidir. Bu işlevi nedeniyle eğitim bireylerin ve toplumların gelişmesinin temel aracıdır. Söz konusu yeterliklerin ve davranışların bireylere kazandırılması planlı, amaçlı, örgütlü eğitsel süreçlerle gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda eğitimin genel amacı, bireylerin bilişsel, duyuşsal, devinişsel ve sosyal becerilerini en üst düzeyde geliştirerek, onların topluma uyum sağlamalarının yanı sıra toplumu geliştirmeye ve dönüştürmeye de yardımcı olmaktır. Bu genel amaç kapsamında eğitim sürecinde bireylere, bireysel ve toplumsal yaşamda iletişim, etkileşim, estetik ve değerler yönünden kendilerini gerçekleştirebilmelerini sağlayacak bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırılması amaçlanmaktadır (Varış, 1998).

Eğitimin bu genel amaçları, eğitim etkinliklerinin belli bir program çerçevesinde, planlı ve düzenli olarak uzman kişilerce uygulandığı okul ortamında gerçekleştirilmektedir. Bu yönüyle okullar, bireylerin bilişsel, duyuşsal, devinişsel ve sosyal gelişimlerinin sağlanmasına dönük çeşitli içerik alanlarının öğretiminden sorumludurlar (Kızmaz, 2004). Okul, bireylerin toplumsal beklentilere uygun sosyal davranış ve iyi karakter özellikleri kazanmalarında aile kurumundan sonra ikincil sosyalleştirici bir unsur olarak önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu açıdan okulların görevi,

bireylere sadece bilgi ve beceri kazandırmak değil aynı zamanda bireylerin karakter eğitimi açısından da temel insani değerleri özümsemelerini sağlamaktır (Ada, Baysal ve Korucu, 2005).

Çocuğun sosyalleşmesinde önemli bir rolü olan okul ve sınıf ortamı, karakter gelişimi için büyük fırsatlar yaratmaktadır (Yıldırım, 2007). Okullar, uyguladıkları kurallar ve politikalar ile öğrencilerin davranışlarını iyi ya da kötü yönde şekillendirmektedirler. Bu çerçevede kazandırılmaya çalışılan iyi karakter aynı zamanda kötü özelliklerin (bencillik, acımasızlık gibi) bastırılması anlamına da gelmektedir (Wynne, 1995). Bu nedenle karakter gelişimi sürecinde çocuğun en uzun süreyle içinde bulunduğu okul ortamı önemli bir rol oynamaktadır.

Karakter gelişimi, ilköğretimden yükseköğretime okul programlarının genel amaçlarında yer almaktadır. Bu amaçların gerçekleşmesinde ilköğretim kademesi diğer eğitim kademeleri ile karşılaştırıldığında karakter gelişimi açısından en kritik dönemi oluşturmaktadır. Çünkü ilköğretim döneminden önce çocuk sadece ailesine bağlıyken ilköğretim döneminde ise çevresi ile daha fazla iletişime geçmektedir. Bu nedenle de okul ortamı özellikle de ilköğretim dönemi karakter gelişimi açısından büyük öneme sahiptir.

Karakter eğitimi, öğrencilerin karakter gelişiminin en üst düzeyde sağlanabilmesi için okul yaşantısının tüm boyutlarının kullanılmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamlı yaklaşım; öğretim programının içeriği, öğretim süreci, ilişkilerin kalitesi, disiplin uygulama yöntemleri, öğretim programı dışındaki etkinlikler ve okul çevresinin genel atmosferi gibi okulun tüm boyutlarını, öğrencilerin karakter gelişimi için işe koşmaktadır (Battistich, 2005).

Olumlu karakter özelliklerini güçlendirmek için eğitim programları doğal bir araçtır. Karakter eğitiminin eğitim programlarında yer alan dersler ile bütünleştirilmesi ve öğrencilerin gerçek hayatla bağ kurmalarının sağlanması sonucunda karakter özelliklerinin gelişmesine katkıda bulunabileceği ifade edilmektedir (http-2).

Eğitim programlarında yer alan ve öğrencilerin karakter özelliklerini güçlendirmeye yardımcı olan derslerden biri de Beden Eğitimi dersidir. Beden Eğitimi dersi, bireylerin devinişsel gelişimlerinin yanı sıra bilişsel, duyuşsal ve sosyal yönden gelişimlerini de amaçlamaktadır. Beden eğitiminin bu dört içerik alanından birini oluşturan duyuşsal alanın bir yönünü de karakter gelişimi oluşturmaktadır. Beden Eğitimi dersi içeriğinde yer alan etkinlikler aracılığıyla öğrenciler, kendi ihtiyaçları ile diğer öğrencilerin ihtiyaçları arasında bir denge kurmak amacıyla mücadele etme kapasitesi ve istekliliği göstermekte, bu sayede karakter gelişimlerini de desteklemektedirler (Shields ve Bredemeier, 1995). Shields ve Bredemeier (1995), beden eğitiminin karakter gelişimini ilerletmek için en önemli fiziksel etkinlik içeriklerinden biri olabileceğini belirtmektedir. Beden eğitimi, her bireyi destekleyen uygun içerik ve etkinlikler ile güvenli, olumlu bir öğrenme çevresi sağlamaktadır. Ayrıca beden eğitimi, "doğru şeyi yapma konusunda cesaretlendirme ve doğru şeyi bilmeleri konusunda akıl sahibi olma" konularında öğrencileri eğiterek karakter eğitimine de destek olmaktadır (Sullivan, 2007).

Öğrencilerin karakter gelişimi, beden eğitimi programlarının eğitimsel amaçlarında yer almaktadır. Bu amaçları gerçekleştirmek için Beden Eğitimi ders programı içerisinde yer alan fiziksel etkinlik oyunları programda yer alan diğer etkinliklerin yanı sıra bir çocuğun karakter gelişimini destekleyen önemli ortamlardan biri olarak ifade edilmektedir (Mouratidou, Goutza ve Chatzopoulos, 2007). Fiziksel etkinlik oyunları, çocukların sosyal ve karakter gelişimlerinin ilerletilmesinde önemli bir düzenleyici olarak görülmektedir. (Shields ve Bredemeier, 1995).

Alanyazın incelendiğinde, karakter eğitimi ile ilgili birçok araştırmanın ve projenin yapıldığı görülebilir. Karakter eğitimi ile ilgili yapılan araştırmaların bir bölümünü ya eğitim programlarında uygulanmakta olan karakter eğitimi programlarının etkililiğini ya da karakter eğitimine bakış açısını değerlendirmeye yönelik öğrenci, öğretmen, aile ve yöneticilerin görüşlerini temel alan durum

analizi araştırmaları oluşturmaktadır (Hirschi, 2002; Costanzo, 2005; Douglas, 2005; Ledford, 2005; Rodak, 2005; Webb, 2005; Ebbeck ve Gates, 2008). Yapılan araştırmaların diğer bölümünü ise araştırmacılar tarafından geliştirilen bir karakter eğitim programının öğrenci davranışları üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik deneysel araştırmalar oluşturmaktadır (Muscott ve O'Brien, 1999; Ryan, 2003; Vona, 2005). Karakter eğitimi ile ilgili yürütülen projeler ise, Carol Gerber Allred tarafından 1977 yılında yürütülen "Olumlu Eylem" (Positive Action) projesi, J. David Hawkins ve Richard Catalano başkanlığında 1981 yılında yürütülen "Seattle Sosyal Gelişim Projesi" (SSDP- The Seattle Social Development Project) ve John Bates, Kenneth Dodge ve Gregory Pettit başkanlığında 1987 yılında yürütülen "Çocuk Gelişim Projesi" (CDP-The Child Development Project) dir (Battistich, 2005; Battistich ve ark., 2000; http-3). Ülkemizde karakter eğitimi ile ilgili araştırmalar son yıllarda önem kazanmasına karşın sınırlı sayıda araştırmanın yapıldığı görülmektedir (Üstünyer, 2009; Yıldırım, 2007; Gökçek, 2007).

Yapılan alanyazın taramasında yurt dışında beden eğitimi ve spor ile ilgili karakter eğitimine yönelik araştırmalar incelendiğinde araştırmaların çoğunun sporun karakter gelişimi üzerindeki etkisine yönelik olduğu (Wandzilak ve diğerleri, 1988; Miller, 2003) ve beden eğitiminin karakter gelişimi üzerindeki etkisine yönelik araştırmaların ise sınırlı sayıda olduğu görülmektedir (Gibbons ve ark., 1995; Branta ve Goodway, 1996; Miller ve ark., 1997). Ancak konuya ilişkin Türkiye'deki alanyazın incelendiğinde beden eğitiminin karakter gelişimi üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

Yukarıda belirtilen tüm bu açıklamalardan hareketle, bir çocuğun karakter gelişimini destekleyen en önemli ortamlardan biri olarak ifade edilen Beden Eğitimi dersi kapsamındaki fiziksel etkinlik oyunlarının öğrencilerin karakter gelişimleri üzerindeki etkilerinin araştırılması bu tez çalışmasının temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, Beden Eğitimi dersi kapsamındaki fiziksel etkinlik oyunlarının ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin karakter gelişimleri üzerine etkisinin olup olmadığının incelenmesine yöneliktir.

Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır.

1. Deney grubundaki öğrencilerin Genç Sporcular Değer Anketi'nden (YSVQ- Youth Sports Value Questionnaire) aldığı öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Kontrol grubundaki öğrencilerin YSVQ'dan aldığı öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin YSVQ'dan aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Deney grubundaki öğrencilerin YSVQ'nun altı alt bileşeninden (dürüstlük, adil olma, saygı, yardımseverlik, sorumluluk ve vatandaşlık) aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Kontrol grubundaki öğrencilerin YSVQ'nun altı alt bileşeninden (dürüstlük, adil olma, saygı, yardımseverlik, sorumluluk ve vatandaşlık) aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin YSVQ'nun altı alt bileşeninden (dürüstlük, adil olma, saygı, yardımseverlik, sorumluluk ve vatandaşlık) aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Her geçen gün toplum, tamamıyla gençlerin içinde yer aldığı sokak suçları, çeteler, okuldaki şiddet olayları, uyuşturucu bağımlılığı, hırsızlık, çocuklara uygulanan cinsel ve fiziksel istismar, gençlerin silah taşıma ve kullanmaları gibi birçok olayla karşı karşıya

kalmaktadır. Bu gibi sosyal problemler ile başa çıkmak için değerlerin öğretiminde okulun rolünün iyi analiz edilerek varolan programa ek olarak destekleyici karakter eğitim programlarının devreye sokulması önemli bir gereklilik hâline gelmiştir. Ayrıca öğrencilerin sosyal becerilerinin ve olumlu karakter bileşenlerinin gelişmemiş olması gerek okuldaki gerekse yaşamın diğer alanlarındaki başarılarını da etkilemektedir. Bu açıdan, sosyal becerileri ve olumlu karakter bileşenlerini öğretmede aileler, öğretmenler ve toplumun diğer üyeleri ile iş birliği içinde olan okullara büyük görevler düşmektedir. Bu araştırmanın, yukarıda ifade edilen sosyal problemlerin azaltılmasında, sosyal becerilerin ve olumlu karakter bileşenlerinin gelişiminin desteklenmesinde önemli bir rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Alan yazında, beden eğitimi ve sporun karakter gelişimi üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bazı araştırmalara rastlanmaktadır. Beden Eğitimi dersi kapsamındaki konulara ek olarak hazırlanmış, temel amaçları arasında dürüstlük, saygı, sorumluluk, adil olma, yardımseverlik ve vatandaşlık karakter bileşenlerini içeren fiziksel etkinlik oyunlarının öğrencilerin karakter gelişimi üzerindeki etkisi incelenmesine ilk defa bu araştırmada yer verilmiştir. Bu nedenle, bu araştırma ilk olma özelliğindedir. Bu araştırmadan elde edilecek sonuçların alanda yapılacak diğer araştırmalara öncülük etmesi beklenmektedir.

Bu araştırma ilköğretim Beden Eğitimi dersinde öğrencilere verilecek olan sistemli bir karakter eğitimi programının karakter bileşenlerinin pekişmesine katkıda bulunduğunun göstergesi olabilmesi ve eğitimcilere karakter eğitimi konusunda yol göstermesi açısından önemli görülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- 2009–2010 öğretim yılında güz döneminde Eskişehir il merkezindeki bir özel okulun dördüncü sınıflarının dört şubesinde öğrenim gören toplam 60 öğrenci ile,

- Haftalık ders programı içerisinde iki saat olarak yer alan Beden Eğitimi dersinin bir ders saati ile,
- Toplam uygulama süresi 12.10.2009-18.01.2010 tarihleri arasına karşılık gelen toplam 13 saat (deney grubu 13 saat ve kontrol grubu 13 saat) ile,
- Karakter bileşenlerini oluşturan dürüstlük (trustworthiness), saygı (respect), sorumluluk (responsibility), adil olma (fairness), yardımseverlik (caring) ve vatandaşlık (citizenship) bileşenleri ile,
- Öğrencilere kazandırmayı düşündüğü amaçlar içinde dürüstlük, saygı, sorumluluk, adil olma, yardımseverlik ve vatandaşlık amaçlarını içeren toplam 13 fiziksel etkinlik oyunu ile,
- Araştırmada kullanılan ölçme aracının (YSVQ) geçerliği uzman görüşü ile sınırlandırılmıştır.

KAYNAKLAR

Ada, S., Baysal, Z. N. ve Korucu, S., Sınıf öğretmenlerinin sınıf içi olumsuz davranışlara gösterdikleri tepkilerin karakter eğitimi ve 2005 ilköğretim programı açısından değerlendirilmesi, Değerler Eğitimi Dergisi, 3 (10), 7-18 (2005).

Akandere, M., Eğitici Okul Oyunları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.

Anderson, D.R., Character education: who is responsible?, Journal of Instructional Psychology, 27 (3), 139-142 (2000).

Anthony, C. J., An Investigation of The Efficacy of a Character Education Program In a Rural Middle School, Doktora Tezi, Nortwestern State University of Louisiana, Curriculum and Instruction, (2002).

Aykaç, Ü., Okulöncesi çocuklar için hareket eğitiminde sportif oyunlar, In: Çocukta Hareket, Oyun Gelişimi ve Öğretimi, Umran Tüfekçioğlu (Edit.), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No. 715, Eskişehir, (2003).

Battistich, V., Character education, prevention, and positive youth development, 2005, http://www.communityofcaring.org/ServicesAnd Resources /Battistich %20Paper.pdf. (03.11.2008).

Battistich, V., Schaps, E., Watson, M., Solomon, D. ve Lewis, C., Effects of the Child Development Project on students' drug use and other problem behaviors, Journal of Primary Prevention, 21, 75-99 (2000).

Belka, D.E., Teaching Children: Becoming A Master Teacher, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1994.

Benninga, J.S. ve Wynne, E.A., Keeping in character, Phi Delta Kappan, 79, 439-445 (1998).

Berkowitz, M.W. ve Bier, M.C., What works in character education: a research-driven guide for educators, February 2005, http://www.csufresno.edu/bonnercenter/documents. (25.03.2009).

Berkowitz, M.W. ve Grych, J.H., Early character development and education, Early Education and Development, 11 (1), 55-72, (2000).

Berkowitz, M.W., The Science of Character Education, In: Bringing in a New Era in Character Education, William Damon (Edit.), Hoover Institution Press, Stanford, Calif., 43-63, (2002).

Booth, B. F., Socio-cultural aspect of play and moral development, Physical Education Review (PER), 4(2), 115 – 120 (1981)'den akt.; Shields, D.L.L. ve Bredemeier, B.J.L., Character Development and Physical Activity, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1995.

Branta, C.F. ve Goodway, J.D., Facilitating social skills in urban school children through physical education, Journal of Peace Psychology, 2(4), 305-319 (1996).

Bryant, J.B. "Character Traits in Newbery Award Literature 1997-2007". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Lynchburg: Liberty University, The Faculty of the School of Education, February 2008.

Bredemeier, B.J., Weiss, M.R., Shields, D.L. ve Shewchuck, R.M., Promoting moral growth in a summer sport camp: The implementation of theoretically grounded instructional strategies, Journal of Moral Education, 15, 212-220 (1986).

Burke, N., Crum, S., Genzler, M., Shaub, D. and Sheets, J., Building Character Education In Our Schools To Enhance The Learning Environment (ERIC Document Reproduction Service No: ED453144), 2001.

Caine, D.J. ve Krebs, E., The moral development objective in physical education: A renewed quest, Contemporary Education 57, 197-201 (1986)'den akt.; Shields, D.L.L. ve Bredemeier, B.J.L., Character Development and Physical Activity, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1995.

Chou, C.-P. ve Bentler, P. M., Estimates and Tests in Structural Equation Modelling. İçinde Ed.: Rick H. Hoyle, Structural Equation Model-

ling: Concepts, Issues and Applications, Thousand Oaks, CA: Sage, 1995.

Coakley,J., "Play, games, and sports: developmental implications for young people". In J. C. Harris and R.J. Park (Eds.), Play, Games and Sports in Cultural Contexts, Human Kinetics, Champaign IL.,1983'den akt.; Shields, D.L.L. ve Bredemeier, B.J.L., Character Development and Physical Activity, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1995.

Costanzo, R.A., A Study of Character Education Programs in Connecticut Public Elementary Schools Based on the Eleven Principles of Effective Character Education, Doktora Tezi, University of Bridgeport, the Faculty of the School of Education and Human Resources, (2005).

Crossley, D., "Unorganized sport as a model of political values". In, Ross, S. and Charette, L. (Eds.), Persons Minds and Bodies, North York, Ont., University Press of Canada, 1988'den akt.; Shields, D.L.L. ve Bredemeier, B.J.L., Character Development and Physical Activity, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1995.

Crowther, E., http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_&ERICExtSearch_SearchValue_0=ED388964&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=ED388964An Independent School Library-Classroom-Parent Partnership Program To Encourage Respect, Responsibility, Courtesy, And Caring For Students Prekindergarten Through Eighth Grade, Doktora Tezi, Nova Southeastern University, Ed. D. Program in Child and Youth Studies, 1995.

Curan, P.J., West, S.G. ve Finch, J.F., The robutness of test statistics to non-normality and specification error in confirmatory factor analysis, Pyschological Methods, 1(1), 16-29 (1996).

Çağdaş, A. ve Seçer, Z., Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi, Ramazan Arı (Edt.), Nobel Yayınevi, Ankara, 2002.

Çırak, G. K., Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri ve Ahlaki Yargı Yetenekleri ile Kendini Gerçekleştirme Düzeylerinin Karsılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, (2006).

DeBord, K., Childhood years: ages six through twelve, 2006, http://www.ces.ncsu.edu/depts/fcs/human/pubs/child6_12.html.(28.04.2009)

DeBusk, M., ve Hellison, D., Implementing a physical education self-responsibility model for delinquency-prone youth, Journal of Teaching Physical Education, 8, 104-112 (1989).

Devereux, E., "Backyard versus Little League Baseball: The Impoverishment of Children's Gaines." In Daniel M. Landers, ed., Social Problems in Athletics: Essays in the Sociology of Sport: 37-56. Chicago: University of Illinois Pres, 1976'den akt.; Shields, D.L.L. ve Bredemeier, B.J.L., Character Development and Physical Activity, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1995.

DeVries, R., Moral and intellectual development through play: how to promote children's development through playing group games, 1998, http://www.uni.edu/coe/regentsctr/moral.html. (29.10.2009).

Doğan, Y., İlköğretim çağındaki 10-14 yaş grubu öğrencilerinin gelişim özellikleri, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13 (2), 155-187 (2007).

Doolittle, S. ve Demas, K., Fostering respect through physical activity, Journal of Physical Education, Recreation and Dance, 72(9), 28-33 (2001).

Doty, J.P., The Development and Validation of an Instrument to Measure Character in Sport at the U.S. Military Academy, Doktora Tezi, University of Northern Colorado, School of Sport and Exercise Science, Colorado, (2005).

Douglas, R.J., Adoption and Implementation of a Western Character Education Program: A Case Study, Doktora Tezi, Lehigh University, Educational Leadership, (2005).

Duer, M., Parisi, A. ve Valintis, M., Character education effectiveness, Master of Arts action research project, Saint Xavier University, 2005.

Ebbeck, V. ve Gates, K.E., A Correlational Study of Professional Development and Implementatıon of Character Education in Elementary Schools, Doktora Tezi, Capella University, (2008).

Ebbeck, V. ve Gibbons, S. L., The effect of a team building program on self-conception of grade 6 and 7 physical education students, Journal of Sport and Exercise Psychology (JSEP), 20(3), 300-310 (1998).

Eifermann, R. R. "Social play in childhood". In R. E. Herron and B. Sutton-Smith (Eds.), Child's Play, New York, Wiley, 1971'den akt.; Shields, D.L.L. ve Bredemeier, B.J.L., Character Development and Physical Activity, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1995.

Erden, M. ve Akman, Y., Gelişim Öğrenme ve Öğretme, Eğitim Psikolojisi, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2000.

Field, S., Historical perspective on character education, The Educational Forum, 60, 118-123 (1996).

Fisher, S., Developing and implementing a k-12 character education program, The Journal of Physical Education, Recreation & Dance, 69(2), 21-22 (1998).

Fixler, B., A Caring and Sharing Environment Helps Teach Values In Kindergarten Students, Yükseklisans Tezi, Saint Xavier University, Illinois, USA, 2000.

Frogozo, N.L., The Effects of Sports Builds Character with an Emphasis of Character Education, Yüksek Lisans Tezi, California State University, The Department of Recreation and Leisure Studies, Long Beach, (1998).

Gander, M.J. ve Gardiner, H.W, Çocuk ve Ergen Gelişimi, İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

Gibbons, S. L. ve Ebbeck, V., The effect of different teaching strategies on the moral development of physical education students, Journal of Teaching in Physical Education, 17, 85-98 (1997).

Gibbons, S. L., Ebbeck, V. ve Weiss, M. R. Fair play for kids: effects on the moral development of children in physical education. Research Quarterly for Exercise and Sport (RQES), 1995, 66(3): 247-255.

Giebink, M.P., ve T.L. McKenzie., Teaching sportsmanship in physical education and recreation: An analysis of interventions and generalization effects, Journal of Teaching in Physical Education, 4, 167–77 (1995).

Gökçek, B.S., 5–6 Yaş Çocukları İçin Hazırlanan Karakter Eğitimi Programının Etkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, İstanbul, (2007).

Haan, N., "Moral development and action from a social constructivist perspective". In W.M. Kurtines and J.L. Gewirtz (Eds.), Handbook of Moral Behavior and Development, Hillsdale, NJ, Erlbaum, 1991'den akt.; Shields, D.L.L. ve Bredemeier, B.J.L., Character Development and Physical Activity, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1995.

Hair, J.F., Anderson, R.E., Tahtam, R.L. ve Black, W.C., Multivariate Data Analysis with Readings. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N.J., 4th Edition, 1995.

Hamer, D. ve Copeland, P., Genlerimizle Yaşamak, Onlar Neden Sandığımızdan Daha Önemli?, F. Özbay (Çev.), Evrim Yayınevi, İstanbul, 2000.

Hartshorne, H. ve May, M., Studies in the nature of character (Vols. 1-3), New York: Macmillan, 1928-1930'den akt.; Robinson-Lee, W., A Framework for Understanding Character Education in Middle Schools, Doktora Tezi, Walden University, Educational Leadership K-12, North Carolina, (2008).

Hazar, M., Beden Eğitimi ve Sporda Oyunla Eğitimi, Tubibay Ltd. Şti., Ankara, 1996.

Hirschi, D.M., A Case Study of A Character Education Program In An Elementary School, Doktora Tezi, Utah State University, Logan, Utah, (2002).

Holden, G., A Qualitative Study of Character Education: Urban Elementary Teachers' Perceptions of Their Beliefs and Practices, Doktora Tezi, Indiana University of Pennsylvania, (2001).

Howard, M., Character education and student behavior: addressing expressive communication and social behavior in second grade students, Action Research Study, U.S. Department of Education, 2002.

http-1 http://www.meb.gov.tr. (28.05.2009).

http-2 http://caracas.soehd.csufresno.edu (21.04.2009).

http-3 http://www.positiveaction.net/research/index.asp?ID1=3&ID2=31. (08.04.2009).

http-4 Moral development-Lawrence Kohlberg's theory of moral development and education, http://education.stateuniversity.com/pages /2245/Moral-Development.html. (29.08.2009).

http-5 Moral development and moral education: an overview, http:// tigger.uic.edu/~lnucci/MoralEd/articles/index.html. (29.08.2009).

http-6 http://findarticles.com/p/articles/mi_hb6643/is_n3_v10/ai_n28641 445 (21.04.2008)

http-7 http://www.eduref.org/Virtual/Lessons/Physical_Education/Games /GAM 0199 (21.04.2008)

http-8 http://www.pecentral.org/lessonideas/ViewLesson.asp?ID=507 (21.04.2008)

http-9 http://ericir.syr.edu/Virtual/Lessons/Physical_Education/Games/ GAM0200 (21.04.2009)

http-10 http://okulweb.meb.gov.tr/34/03/963760/MEB_Sablon/images /makale/9_11yas.doc (21.04.2009)

Huffman, H.A., Character education without turmoil, http://eric.ed.gov/ ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_&ERICExt Search_SearchValue_0=EJ472603&ERICExtSearch_Search Type_0=no&accno=EJ472603Educational Leadership, 51 (3), 24-26 (1993).

Jersild, A.T., Çocuk Psikolojisi, Gülseren Günçe (Çev.), Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayını No. 62, Ankara, 1976.

Jones, E., Ryan, K. ve Bohlin, K., Teachers as educators of character: Are the nation's schools of education coming up short?, Washington, DC: Character Education Partnership, 1999'den akt.; Udayar, S.D., The Influence of Character Education on Student Behavior and Student Academic Achievement in Texas Character Plus Middle Schools, Doktora Tezi, Tarleton State University, The College of Graduate Studies, Texas, (2008).

Karaliotas, Y., The element of play in learning, 1999, http://users.otenet. gr/~kar1125/proj99.htm. (29.10.2009).

Karasar, N., Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1995.

Karpova, S. N. ve Murzinova, N. I., The importance of play and schoolwork in the assimilation of moral norms by 6–7-year-olds, Soviet Psychology, 28(2), 56-65 (1990)'den akt.; Shields, D.L.L. ve Bredemeier, B.J.L., Character Development and Physical Activity, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1995.

Kasser, S.L., Inclusive Games, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1995.

Kızmaz, Z., Öğrenim düzeyi ve suç: suç-okul ilişkisi üzerine sosyolojik bir araştırma, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (2), 291-319 (2004).

Kurtz, M., Character Education: Connecting Character to Student Engagement, Yüksek Lisans Tezi, Royal Roads University, Leadership and Training, Kanada, (2005).

Ledford, A.T., A Study of Teachers' Efficacy for Teaching Character Education, Doktora Tezi, Regent University, School of Education, (2005).

Lee, M.J., Whitehead, J. ve Balchin, N., The measurement of values in youth sport: development of the Youth Sport Values Questionnaire, Journal of Sport and Exercise Psychology (JSEP), 22(4), 307-326 (2000).

LeFevre, D. N., Best New Games. Champaign, Ill.: Human Kinetics, c2002.

Lewin, K., "Level of aspiration". In J. McV. Hunt (Eds.), Personality and The Behavior Disorders, New York, Ronald Press, 1944'den akt.; Shields, D.L.L. ve Bredemeier, B.J.L., Character Development and Physical Activity, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1995.

Lickona, T., http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_&ERICExtSearch_SearchValue_0=EJ584895&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=EJ584895Character education: seven crucial issues, http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_&ERICExtSearch_SearchValue_0=EJ584895&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=EJ584895Action in Teacher Education, 20 (4), 77-84 (1998).

Lickona, T., Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility, Bantam Books, New York, 1991'den akt.; Bryant, J.B., Character Traits in Newbery Award Literature 1997-2007, Doktora Tezi, Liberty University, The Faculty of the School of Education, Lynchburg, (2008).

Lickona, T., Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility, Bantam Books, New York, 1991'den akt.; Gough, R.W., Character is Destiny: The Value of Personal Ethics in Everyday Life, Prima Publishing, Rocklin, CA, 1998.

Lickona, T., The teacher's role in character education, Journal of Education, 179 (2), 63-80 (1997).

Liebmann, D.M., A Case Study of The Implementation of a Character Education Program and Its Effects on Student Behavior in Sixth Grade Students, Yüksek Lisans Tezi, Caldwell College, Program in Curriculum and Instruction, (2002).

Lockwood, A. L., What is character education? In A. Molnar (Ed.), The construction of children's character, Chicago: The National Society for the Study of Education, 1997'den akt.; Robinson-Lee, W., A Framework for Understanding Character Education in Middle Schools, Doktora Tezi, Walden University, Educational Leadership K-12, North Carolina, (2008).

Marrella, L., In search of ethics-Conversations with men and women of character, Sanford, FL: DC Pres, 2001'den akt.; Doty, J.P., The Development and Validation of an Instrument to Measure Character in Sport at the U.S. Military Academy, Doktora Tezi, University of Northern Colorado, School of Sport and Exercise Science, Colorado, (2005).

Midura, D. W. ve Glover, D. R., Essentials of Team Building: Principles and Practices, Champaign, Ill. : Human Kinetics, c2005.

Miller, L.E., An Investigation on Whether Interscholastic Athletes Should Be Required to Participate in Character Education Programs, Doktora Tezi, United States Sports Academy, Alabama, (2003).

Miller, S.C., Bredemeier, J.L. ve Shields, D.L.L., Sociomoral education through physical education with at-risk children, Quest, 49(1), 114-129 (1997).

Mouratidou, K., Goutza, S. ve Chatzopoulos, D., Physical education and moral development: An intervention programme to promote moral reasoning through physical education in high school students, European Physical Education Review, 13(1), 41–56 (2007).

Mulkey, Y.J., The history of character education, The Journal of Physical Education, Recreation and Dance, 68 (9), 35-37 (1997).

Muscott, H. ve O'Brien, J., Teaching character education to students with behavioral and learning disabilities through mentoring relationships, Education and Treatment of Children, 22(3), 373-390 (1999).

Nucci, L.P., Education In The Moral Domain, Cambridge University Press, New York, 2001.

Opie, I. A. ve Opie, P., Children's Games in Street and Playground, Oxford, Clarendon Pres, 1969'den akt.; Shields, D.L.L. ve Bredemeier, B.J.L., Character Development and Physical Activity, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1995.

Otten, H.E., Character education, September 2000, http://www.indiana.edu/~ssdc/chardig.htm. (18.03.2009).

Özdamar, K., Paket Programlar ve İstatiksel Veri Analizi 2., Kaan Kitabevi, Eskişehir, 2004.

Özer, A., Gürkan, A.C. ve Ramazanoğlu, M.O., Oyunun çocuk gelişimi üzerine etkileri, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 54-57 (2006).

Poppen, J.D., 201 games for the elementary physical education program, Parker Pub., Paramus, N.J., 2002.

Positive Action, What works in character education: A report for policy makers and the media, Character Education Partnership, 2005, www.positiveaction.net/news/index.asp?ID1=6&ID2=610&ID3=808. (25.03.2009).

Revell, L., Children's responses to character education, Educational Studies, 28 (4), 421-431 (2002).

Robinson-Lee, W., A Framework for Understanding Character Education in Middle Schools, Doktora Tezi, Walden University, Educational Leadership K-12, North Carolina, (2008).

Rodak, N., Character Education in The Elementary School, Yüksek Lisans Tezi, State University of New York, Empire State College, New York, (2005).

Romance, T. J., Weiss, M. R. ve Bockoven, J., A program to promote moral development through elementary school physical education, Journal of Teaching in Physical Education, 5, 126-136 (1986)'den akt.; Shields, D.L.L. ve Bredemeier, B.J.L., Character Development and Physical Activity, Human Kinetics, Champaign, Ill., 1995.

Romanowski, M.H., Through the eyes of students: high school students' perspectives on character education, American Secondary Education, 32(1), 3-20 (2003).

Ryan, K. ve Bohlin, K. E., Building character in schools, San Francisco: Jossey-Bass, 1999'den akt.; Gates, K.E., A Correlational Study of Professional Development and Implementatıon of Character Education in Elementary Schools, Doktora Tezi, Capella University, (2008).

Ryan, K. ve Cooper, J. M., Those Who Can Teach, Houghton Mifflin Company, Boston, MA, 2000.

Ryan, R.L., Character Education: A Delphi Study to Comply With Project SAVE, Doktora Tezi, Walden University, Philosophy in Education, (2003).

Shields, D.L.L. ve Bredemeier, B.J.L., Character Development and Physical Activity, Champaign, Ill.: Human Kinetics, 1995.

Solomon, G.B., Fair play in the gymnasium: Improving social skills among elementary school, Journal of Physical Education, Recreation and Dance, 68 (5), 22-25 (1997).

Strong, T. ve LeFevre, D. N., Parachute Games With DVD, Champaign, Ill.: Human Kinetics, c2006.

Sullivan, E.C., Character education in the gymnasium: teaching more than the physical, The Journal of Education, 187 (3), 85-102 (2007).

Theodoulides, A. ve Armour, K.M., Personal, social and moral development through team games: some critical questions, European Physical Education Review, 7 (1), 5–23 (2001).

Thompson, W.G., The Effects of Character Education on Student Behavior, Doktora Tezi, East Tennessee State University, Department of Educational Leadership and Policy Analysis, (2002).

Tomme, M.P. ve Wendt, J.C., Affective teaching: psycho-social aspects of physical education, Journal of Physical Education, Recreation and Dance, 64, 66-69 (1993).

Üstünyer, F., Karakter Eğitimi İle İlgili Eğitimcilerin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı, İstanbul, (2009).

Varış, F. (Ed.)., Eğitim Bilimlerine Giriş, Alkım Yayınları, İstanbul, 1998.

Vidoni, C. ve Ward, P., Effects of Fair Play Instruction on student social skills during a middle school Sport Education unit, Physical Education and Sport Pedagogy, 14(3), 285–310 (2009).

Vona, L.M., A Character Education Program: Integrating Behavior Modification Techniques to Decrease Observable Violent Behavior in An Elementary Classroom, Doktora Tezi, Union Institute and University, Teacher Education: Classroom Management and Character Education, Cincinnati, Ohio, (2005).

Wandzilak, T., Carroll, T., ve Ansorge, C. J., Values development through physical activity: Promoting sportsmanlike behaviors, perceptions, and moral reasoning, Journal of Teaching Physical Education, 8(1), 13-22 (1988).

Webb, M.A.B., Character Education: How Are We Doing?, Yüksek Lisans Tezi, Royal Roads University, Leadership and Training, Kanada, (2005).

Williams, M.M., http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_&ERICExtSearch_SearchValue_0=EJ617566&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=EJ617566Models of Character Education: Perspectives and Developmental Issues, Journal of Humanistic Counseling, Education and Development, 39 (1), 32-40 (2000).

Wood, R.W. ve Roach, L., Administrators' perceptions of character education, Education, 120 (2), 213-238 (1999).

Wynne, E. A., Transmitting character in schools-some common questions and answers, Clearing House, 68 (3), 151-154 (1995).

Yapıcı, M. ve Yapıcı, Ş., Çocukta ahlaki gelişim, Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, 5 (3), 2005, http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=243, (18.03.2009).

Yıldırım, G., İlköğretim Düzeyinde Bir Karakter Eğitimi Programı Model Önerisi ve Uygulanabilirliği, Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi Teftişi Ekonomisi ve Planlaması Bilim Dalı, Ankara, (2007).

Gözden Geçirilmiş 6. Basım

FİZİKSEL UYGUNLUK

Prof. Dr. M. Kamil Özer

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 549
Beden Eğitimi-Spor No.: 17
ISBN : 978-605-133-451-6
© Gözden Geçirilmiş 6. Basım, Kasım 2016

FİZİKSEL UYGUNLUK

Prof. Dr. M. Kamil Özer

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özer, M. Kamil.
Fiziksel Uygunluk / *M. Kamil Özer*
Gözden Geçirilmiş 6. Basım, XIV + 270 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN: 978-605-133-451-6
1. Fitnes 2. Aerobik 3. Esneklik 4. Kuvvet 5. Beden Kompozisyonu 6. Ağırlığın Kontrolü

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Dünya genelinde hareketsiz yaşamın neden olduğu sağlık sorunları, fiziksel aktivitenin önemini giderek artırmaktadır.

Her yaşta her bireyin aktif olması gerekirken, yaşadığımız ortamlardaki teknolojik kolaylıklar, her gün biraz daha az enerji tüketmemize, gıda teknolojisinin sunmuş olduğu cazip yiyecekler daha çok enerji almamıza neden olmaktadır.

Çocukların evde oturarak televizyon izlemesi, bilgisayar oyunlarıyla zaman geçirmesi, buna karşılık gereğinden çok hazır ve yağlı gıda tüketmeleri aşırı ağır olmalarının başlıca nedenleri olarak gösterilmektedir. Çocukluk döneminde gelişen obezitenin genellikle yetişkinlik döneminde de sürdüğü bildirilmektedir.

"Fiziksel Uygunluk" dersi, Spor Bilimleri Fakülteleri ve Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarının programlarında 1998 yılından itibaren yer almaktadır. Bu ders için hazırlanan kitabın öğrencilerimizin mezun olduktan sonra mesleki yaşamlarında kullanabilecekleri pratik bilgileri ve uygulamaları vermesi bakımından yararlı olacağını düşünmekteyiz.

Bu çalışmada risk faktörleri, yaşam biçiminin ve fiziksel aktivite durumunun belirlenmesi, sağlıklı bir test uygulaması için gerekli kurallar, fiziksel uygunluk unsurlarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için yöntemler ele alınarak örneklerle açıklanmıştır.

Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümlerinin ders programlarında yer alan "Fiziksel Uygunluk" dersinin içeriğine göre hazırlanan bu çalışmada Amerikan Sağlık Kolejinin yayımları temel alınarak çok sayıda kaynak taranmıştır.

İkinci basımda kitabın bazı bölümleri yenilenmiş, okurlardan alınan öneriler değerlendirilerek yeniden yazılmıştır. Elinize ulaşan kitabın hazırlanmasında emeği gecen değerli yardımcılarım Selma Civar, Yeliz Özdöl ve İlkay Orhan'a teşekkür ediyorum.

Dördüncü baskıda 12. Bölümü ekleyerek kitabın eksiğini tamamladığı için Dr. Yeliz Özdöl'e ayrıca teşekkür ediyorum.

Her zaman olduğu gibi değerli eleştirileriniz, gelecek basımlar için bize yön verecektir.

Katkılarınız ve ilginiz için teşekkür eder, çalışmalarınızda yardımcı olması dileğiyle başarılar dilerim.

Ekim 2016
Prof. Dr. M. Kamil Özer
kamil.ozer@gedik.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
FİZİKSEL UYGUNLUĞA GİRİŞ

FİZİKSEL AKTİVİTE VE HASTALIKLAR....5
SAĞLIK BEDEN EĞİTİMİ VE FİZİKSEL UYGUNLUK....6
Egzersiz Fizyolojisi Araştırma ve Sağlık....8
Fiziksel Aktivite, Fiziksel Uygunluk ve Sağlıkla İlgili Terminoloji....10
FİZİKSEL AKTİVİTE ÖNERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ....13

Bölüm 2
FİZİKSEL UYGUNLUK SAĞLIK VE HASTALIK

FİZİKSEL UYGUNLUK UNSURLARI....18
Aerobik Uygunluk....18
Kassal Uygunluk....19
FİZİKSEL UYGUNLUK, SAĞLIK VE İYİ HİSSETME....19
Sağlık ve İyi Hissetme....20
Fitnes ve İyi Hissetme....20
Fitnes ve Aktif Yaşam Biçimi....21
Fiziksel Aktivitenin Sağlığa İlişkin Yararları....21
KALP-DOLAŞIM HASTALIĞI....22
Koroner Kalp Hastalığı Risk Faktörleri....22
Fiziksel Aktivite ve Koroner Kalp Hastalığı....23
YÜKSEK TANSİYON....23
Fiziksel Aktivite ve Yüksek Tansiyon....23
YÜKSEK KOLESTEROL....24
Fiziksel Aktivite ve Lipit Profili....24
SİGARA ALIŞKANLIĞI....24
DİABETUS MELLİTUS....25
OBEZİTE....25
KAS İSKELET HASTALIKLARI....25

Bölüm 3
SAĞLIĞIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE RİSK SINIFLAMASI

SAĞLIK DEĞERLENDİRMESİ....28
Fiziksel Aktiviteye Hazır Olma Anketi (FAHOA)....28
Koroner Risk Faktör Analizi....31
Hastalık Risk Sınıflaması....31
Sağlık Durumu Anketi....32
FİZİKSEL KONTROL VE TIBBİ RAPOR....32
Kan Profili....34
Dinlenme Durumunun Değerlendirilmesi....34
Nabız....34
Kan Basıncı....35
12 Deriveli EKG....38
DERECELİ EGZERSİZ TESTİ....40

Bölüm 4
DEĞERLENDİRME VE PROGRAM HAZIRLAMA PRENSİPLERİ

TEST, ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 42
- Test 43
- Ölçme 43
- Değerlendirme 44

BEDEN EĞİTİMİ VE SPORDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 44
- Öğrenci ve Öğretmen Performansı 45
- Tanı 45
- Sınıflama 45
- Başarı Durumu 46
- Gelişme 46
- Güdüleme 46
- Seçme ve Yerleştirme 46
- Not Verme 46
- Eğitimin Değerlendirilmesi 47
- Müfredatın Değerlendirilmesi 47
- Öğretmenin Etkinliği 47
- Eğitimsel Araç 47
- Araştırma 48
- Norm Geliştirme 48
- Test Sırası ve Test Alanının Özellikleri 48
- Testin Seçiminde Ölçütler 49
  - Geçerlik 49
  - Güvenirlik 49
  - Geçerlik, Güvenirlik ve Tarafsızlık Arasındaki İlişkiler 50
- Test Seçiminde Yönetim ve Organizasyon 51
  - Ekonomi 51
  - Zaman 51
  - Eğitim Değeri 51
  - İlgi Çekici 52
  - Norm 52
  - İlişki 53
  - Ayırıcı 53
  - Bağımsız 53
  - Cinsiyet 53
  - Emniyet 53
  - Büyük Gruplar 54
  - Puanlama, Tanıtım, Raporlama 54
- Test Uygulamasının Planlanması 54
  - Malzeme ve Alan 54
  - Test Bilgisi 54
  - Puanların Kaydı 55
  - Uygulayıcıların Eğitimi 55
  - Testlerin Denenmesi 55
  - Isınma 55
  - Direktiflerin Standardizasyonu 55
- Sonuçların Değerlendirilmesi 56

Bölüm 5
AEROBİK UYGUNLUĞUN DEĞERLENDİRİLMESİ

TANIMLAR ... 58
Maksimal Aerobik Güç Nedir? ... 58
Maksimal Aerobik Gücü Niçin Ölçeriz? ... 58
Aerobik Gücün Ölçümünde Kullanılan Birimler ... 58
Yetişkinlerde Aerobik Uygunluğun Değerlendirilmesi ... 59
Oksijen Tüketiminin Egzersiz Yapmadan Belirlenmesi ... 61
AEROBİK UYGUNLUĞUN DOĞRUDAN YÖNTEMLERLE BELİRLENMESİ ... 62
Yüklenme Testlerinde Genel Prensipler ... 62
Maksimal Testler ... 63
Maksimal Koşu Bandı Yöntemleri ... 64
Maksimal Bisiklet Ergometresi Yöntemleri ... 66
Maksimal Kol Ergometrisi ... 68
Maksimal Testin Avantaj ve Dezavantajları ... 69
Submaksimal ve Alan Testleri ... 69
Tek Etaplı Submaksimal Koşu Bandı Testi ... 69
Astrand-Rhyming Testi ... 70
YMCA Bisiklet Ergometrisi Testi ... 71
Scinolfi Bisiklet Ergometresi Testi ... 73
Submaksimal Step Testleri ... 73
Scinolfi Step Test ... 77
12 Dakika Koşma Yürüme Testi ... 79
Rockport Yürüme Testi ... 80
Submaksimal Testlerin Avantaj ve Dezavantajları ... 81
Çocuklarda Kalp Solunum Uygunluğunun Dolaylı Yoldan Belirlenmesi ... 82
Bruce Koşu Bandı Testi ... 82
Bir Mil Koşma/Yürüme Testi ... 84
Fiziksel Çalışma Kapasitesi (PWC_{170}) ... 85
Testlerin Çocuklar İçin Avantaj ve Dezavantajları ... 87

Bölüm 6
AEROBİK ANTRENMAN PROGRAMLARININ DÜZENLENMESİ

EGZERSİZ REÇETESİ ... 90
Sağlığın Geliştirilmesinde Egzersiz Reçetesi Prensipleri ... 90
EGZERSİZ TİPİ ... 91
Çalışmanın Yoğunluğu ... 92
MET Yöntemi ... 93
Kalp Atım Sayısı Yöntemi (KAS) ... 94
KAS ve MET Grafik Yöntemi ... 94
Karvonen Yöntemi (Kalp Atım Rezervi) ... 95
KAS Yönteminin Sınırlılıkları ... 96
Algılanan Zorluk Derecesi Yöntemi (AZD) ... 96
EGZERSİZİN SÜRESİ ... 97
EGZERSİZİN SIKLIĞI ... 98
GELİŞİM DÖNEMLERİ ... 99
Başlangıç Dönemi ... 100
Gelişme Dönemi ... 100

Sürdürme Dönemi ... 101
AEROBİK ANTRENMANIN BÖLÜMLERİ VE YÖNTEMLERİ ... 102
BİREYSEL EGZERSİZ PROGRAMI ... 103
Ergometrik Bisiklet Programı ... 107
Jogging Programı ... 109

Bölüm 7
KAS KUVVETİ VE DAYANIKLILIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

TANIMLAR ... 112
KUVVET VE KAS DAYANIKLILIĞININ ÖLÇÜMÜNDE KULLANILAN GEREÇLER ... 112
Dinamometreler ... 113
El Sıkma Kuvveti Test Yöntemi ... 113
El Sıkma Dayanıklılığı Test Yöntemi ... 113
Bacak Kuvveti Test Yöntemi ... 113
Sırt Kuvveti Test Yöntemi ... 114
Kablolu Tansiyometre ... 114
Değişmez ve Değişir Dirençli Aygıtlar ... 115
Dinamik Kuvvet Testleri ... 115
Dinamik Kas Dayanıklılığı Testleri ... 117
İzokinetik Hareket ... 119
İzokinetik Kuvvet Test Yöntemleri ... 119
Kalistenik Tip Kuvvet ve Dayanıklılık Testleri ... 120
Dinamik Kuvvet Testleri ... 120
Dinamik Dayanıklılık Testleri ... 121
KASSAL UYGUNLUK TESTLERİNDE KARŞILAŞILAN PROBLEMLER ... 121
KUVVET TESTLERİNİN SEÇİM KRİTERLERİ ... 123

Bölüm 8
KUVVET ANTRENMANININ DÜZENLENMESİ

ANTRENMAN PRENSİPLERİNİN AĞIRLIK EGZERSİZLERİNE UYARLANMASI ... 126
Özel Olma Prensibi ... 126
Yüklenme ... 126
Dereceli Artış ... 126
Diğer Prensipler ... 127
AĞIRLIK ANTRENMAN YÖNTEMLERİ ... 127
Statik (İzometrik) Antrenman ... 127
Dinamik (İzotonik) Antrenman ... 128
Yoğunluk ... 129
Set ... 129
Sıklık ... 129
Hareket Sırası ... 130
Dinamik Kuvvet Antrenman Yöntemleri ... 130
Setlerin Düzenlenmesi ... 131
Hareket Sırası ve Sayısının Değiştirilmesi ... 131
Sıklığın Değiştirilmesi ... 131
Antrenman Kapsamı ve Yoğunluğunun Değiştirilmesi ... 132
Dairesel Kuvvet Antrenmanı ... 132
İzokinetik Antrenman ... 133

AĞIRLIK ANTRENMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI 134
Statik ve Dinamik Antrenman 134
Dinamik ve İzokinetik Antrenman 134
AĞIRLIK ANTRENMAN PROGRAMININ GELİŞİMİ 135
Çocuklar İçin Ağırlık Antrenmanı 140
Yaşlılar İçin Ağırlık Antrenmanı 140
AĞIRLIK ANTRENMAN PROGRAMLARININ ETKİLERİ 141
Morfolojik Faktörler 141
Nöral Faktörler 141
Biyokimyasal Faktörler 141
Diğer Değişiklikler 142
Ağırlık Antrenmanının İskelet Kasına Morfolojik Etkileri 142
Ağırlık Antrenmanının Biyokimyasal Etkileri 143
Kuvvet Antrenmanının Nörolojik Etkileri 143
Kuvvet Antrenmanının Diğer Etkileri 144
KAS AĞRISI 144
Gecikmiş Kas Ağrısı Teorileri 145
Kas Ağrısının Önlenmesi 146

Bölüm 9
ESNEKLİK

TANIMLAR 148
ESNEKLİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 148
ESNEKLİĞİN BELİRLENMESİ 150
Statik Esnekliğin Ölçümünde Doğrudan Yöntemler 151
Statik Esnekliğin Ölçümünde Dolaylı Yöntemler 151
ESNEKLİK PROGRAMLARININ DÜZENLENMESİ 155
Esneklik Çalışma Tipleri 155
Bel Bölgesini Koruyucu Egzersiz Programları 157
Sağlıklı Bel Hareketleri 158

Bölüm 10
BEDEN KOMPOZİSYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

DOĞUMDAN YAŞLILIĞA BEDEN KOMPOZİSYONU 166
Bebeklik ve Çocukluk Dönemi 166
Genç, Orta Yaş ve Yaşlılar 169
BEDEN KOMPOZİSYONU BELİRLEMEDE KULLANILAN TEKNİKLER 171
Beden Kompozisyonu Modelleri 172
Densitometri 173
Beden Volümünün Su Altı Tartımıyla Ölçümü 173
Rezidüel Volüm 174
Su Altı Tartma Yönteminde Genel Kurallar 176
Siri Eşitliğinin Gelişimi 177
Su Altı Tartımı İçin Deneğin Hazırlanması 178
Su Altı Tartım Yönteminin Güvenirlik, Avantaj ve Dezavantajları 178
Beden Volümünün Belirlenmesinde Diğer Yöntemler 179
Su Taşırma Yöntemi 179

Gaz Dilüsyon Yöntemi ... 180
Hava Değişim Yöntemi (Plethysmography) ... 180
Şişe Kaldırma Kuvveti Yöntemi ... 181
Toplam Beden Suyu ... 182
Toplam Beden Potasyum Miktarı ... 183
Dual Enerji X-Ray Soğurma Yöntemi (DEXA) ... 183
İnfrared Yöntemi (NIR) ... 186
Bioelektrik İmpedans Yöntemi (BİA) ... 187
Elektrot Kullanarak Yapılan BIA Ölçüm Yöntemi ... 189
Bipedal BIA Ölçüm Yöntemi ... 191
BIA Analizinde Hata Sebepleri ... 191
Yarışma Sporları İçin BIA Ölçüm Yöntemlerinin Değerlendirilmesi ... 192
Egzersizden Sonra Deri Kan Akışı ve Isısının Bioelektrik İmpedansa Etkileri ... 193
Beden Kompozisyonu Analizinde Hidrasyon ve Dehidratasyonun Etkileri ... 193
Antropometrik Yöntem ... 195
%Yağ Belirlemede Deri Kıvrım Kalınlıklarının Kullanılması ... 195
%Yağ Belirlemede Çevre Ölçümlerinin Kullanılması ... 197
Karın Çevresi Değişiklikleri ile Hedef Yağ Oranı ... 199
Sporcularda Beden Kompozisyonu ... 200

Bölüm 11
AĞIRLIĞIN KONTROLÜ

OBEZİTE TİPLERİ ... 206
OBEZİTE VE AŞIRI AĞIRLIĞIN NEDENLERİ ... 207
İDEAL BEDEN AĞIRLIĞININ BELİRLENMESİ ... 211
Beden Kompozisyonu Tekniği ... 212
İskelet Yapısı Tekniği ... 212
MİNİMAL AĞIRLIĞIN HESAPLANMASI ... 214
ENERJİ ALIMI VE TÜKETİMİNİN BELİRLENMESİ ... 215
Enerji Alımı ... 215
Enerji Tüketimi ... 216
Dinlenik Metabolik Oranının Belirlenmesi (RMR) ... 216
Günlük Ek Enerji Gereksinimin Belirlenmesi ... 217
AĞIRLIK KONTROL PRENSİPLERİ VE PRATİKLERİ ... 218
Diyet ... 219
Egzersiz ... 219
Ağırlık Artırma (Kilo Alma) ... 220
Dengeli Diyet ... 220
Proteinler ... 220
Yağlar ... 221
Karbonhidratlar ... 221
Vitaminler, Mineraller ve Su ... 221
Negatif Enerji Dengesi ... 223
Egzersiz Reçetesi ... 225
Egzersizin Faydaları ... 225
Egzersizin Tipi ... 226
HIZLI ZAYIFLAMA DİYETLERİ VE SAKINCALARI ... 228
KİLO ALMA PROGRAMLARININ DÜZENLENMESİ ... 230
BEDEN KOMPOZİSYONUNU GELİŞTİRME İÇİN PROGRAM DÜZENLEME ... 231

Bölüm 12
FİZİKSEL AKTİVİTENİN ÖLÇÜMÜ

GİRİŞ....236
FİZİKSEL AKTİVİTE TANIMI....237
Fiziksel Aktivitenin Faydaları....237
Fiziksel Aktivite Düzeyleri....239
FİZİKSEL AKTİVİTE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ....241
Fiziksel Aktiviteyi Ölçmede Kullanılan Alan Yöntemleri....243
Akselerometre (Hareket Sayıcı)....244
Pedometreler (Adım Sayıcılar)....245
Kalp Atım Sayısı (KAS) Monitörleri....246
ENERJİ TÜKETİMİ....246
KAYNAKLAR....249

FORMLAR

FORM 1....255
Fiziksel Aktiviteye Katılma Anketi....255
FORM 2....257
Kalp Sağlığı Risk Puanlaması (Erkek)....257
Kalp Sağlığı Risk Puanlaması (Kadın)....260
FORM 3....263
Tıbbi Öykü Anketi....263
FORM 4....266
Tıbbi İzin....266
FORM 5....268
Yaşam Biçiminin Değerlendirilmesi....268
Sigara Alışkanlığı....268
İçki Alışkanlığı....268
Egzersiz Alışkanlığı....268
Yeme Alışkanlığı....269
FORM 6....270
Algılanan Zorluk Derecesi Skalası....270

KAYNAKLAR

ACSM, Position Stand on exercise and physical activity for older adults. (1998) Med. Sci. Sports Exerc. , 30 (6), 992-1008

Açıkada, Caner, Sporcularda Beden Kompozisyonu Parametrelerinin İncelenmesi, Doktora Tezi, 1990, İstanbul

American Association of Cardiovascular and Pulmonary Rehabilitation. Guidelines for cardiac rehabilitation programs. Champaign, IL: Human Kinetics, 1991.

American Association of Cardiovascular and Pulmonary Rehabilitation. Guidelines for cardiac rehabilitation programs. Champaign, IL: Human Kinetics, 1993.

American Association of Cardiovascular and Pulmonary Rehabilitation. Guidelines for caediac rehabilitation programs. 2nd ed. Champaign, IL: Human Kinetics, 1995.

American College of Spots Medicine. The recomended quantity and quality of exercise for developing and maintaining fitness in healthy adults. Medicine and Science in Sports 1978; 10: vii-x.

American College of Spots Medicine. Guidelines for graded exercise testing and prescription. Philedelphia: Lea and Febiger, 1975.

American Coolage of Sports Medicine. 1995. ACSM's guidelines for exercise testing and prescription, 5th edition, Baltimore, MD: Williams & Wilkins.

American Coolage of Sports Medicine. 1998. ACSM's Resource Manuel for guidelines for exercise testing and prescription, 3rd edition, Baltimore, MD: Williams & Wilkins.

American Heart Association. Exercise testing and training of apparently healthy individuals: a handbook for physicians. Dallas: American Heart Association, 1972.

American Heart Association. Exercise testing and training of individuals with heart disease or at high risk for its development: a handbook for physicians. Dallas: Amerikan Heart Association, 1975.

American Medical Association, Ester AB, Kuznets NJ. AMA guidelines for adolescent preventive services (GAPS) : recommendations and rationale. Chicago, IL: Williams and Wilkins, 1994.

Ball EJ, O'Connor J, Abbott R, Steinbeck KS, Davies PSW, Wishart C, Gaskin KJ, Baur LA. (2001) Total Energy Expenditure, Body Fatness and Physical Activity in Children Aged 6-9 Years, Am. J. Clin. Nutr. ,74, 524-528

Bates H. (2006) Daily physical activity for children and youth: a review and synthesis of the literature. Canadian Fitness and Lifestyle Research Institute. Alberta Educatıon Cataloguıng In Publıcatıon Data

Behnke, Albert R. , Wilmore, Jack H. ,Evaluation and Regulation of Build and Composition, 1974, New Jersey

Bunt, J. ,Lohman, T. G. , and Boileau, R. A. 1989. Impact of total body water fluctuations on estimation of body fat from body density. Medicine and Science in Sports and Exercise 21:96-100

Canning PM, Courage ML, Frizzell LM. (2004) Prevalence of Overweight and Obesity in A Provincial Population of Canadian Preschool Children. J. Am. Clin. , 171, 3

Caspersen CJ, Kriska AM, Dearwater SR. (1994) Physical activity epidemiology as applied to elderly populations. Bailliere's Clinical Rheumatology, 8 (1), 7-27

Chumlea, W. C. , and Baumgartner, R. N. (1989). Status of anthropometry and body composition data in elderly subjects. American Journal of Clinical Nutrition, 50, 1158-1166.

Civar S, Özer K, Aktop A, Tercan E, Ayçeman N. Validity of Leg – To – Leg Biolectrical Impedance Measurement In Highly Active Males. Biology of Sport, 20 209 – 219, 2003

Civar S, A. Aktop, E. Tercan, Y. Ozdol, And K. Ozer. Validity of Leg – To – Leg Biolectrical Impedance Measurement In Highly Active Males. Biology of Sport,20(2): 359-365.2006

Depres, J. P. , Bouchard, C. , Tremblay, A. , Savard, R. , and Marcotte, M. 1985. Effects of aerobic training on fat distribution inn male subjects. Medicine and science in Sports and Exercise 17:113-118

Durenberg, P. , Westrate, J. A. , Paymans, I. , and van der Kooy, K. 1988. Factors affecting bioelectrical impedance measurements in humans. European Journal of Clinical Nutrition 42:1017-1022.

Elsen,R. ,Siu, M. L. ,Pineda, O. , and solomons, N. W. 1987. Sources of variability in bioelektrik impedance determination in adults. In vivo body composition studies, 184-188. London: The Institute of Physical Sciences in Medicine.

Eslinger DW, Copeland JL, Barnes JD & Tremblay MS. (2005) Standardizing and optimizing the use of accelerometer data for free-living physical activity monitoring. JPAH. , 2 (3), 366-383

Eston RG, Rowlands AV, Ingledew DK. (1998) Validity of heart rate, pedometry, and accelometry for predicting the energy cost of children's activities. J Appl Physiol. , 84, 362-371

Evans WD, Finkelstein EA, Kamerow DB, Renaud JM. (2005) Public Perception of Childhood Obesity. American Journal of Preventive Medicine, 28 (1), 26-32

Fisher A, Reilly JJ, Montgomery C, Kelly LA, Willionson A, Jackson DM, Paton JY, Grant S. (2005) Seasonality in Physical Activity and Sedentary Behavior in young Children. Pediatric Exercise Science, 17, 31-40

Fogelholm M, Hilloskarpi H, Laukkanen R, Oja P. (1998) Assessment of energy expenditure in overweight women. Medicine and Science in Sports and Exercise, Vol. 30 (8), 1191-1797

Forbes, G. B. , and Amirhakimi, G. M. (1970). Skinfold thickness and body fat in children. Human Biology, 42, 401-418.

Gaul C A (1996) Muscular strength and endurance. Measurement In Pediatric Exercise Science. Ed: Docherty D. Canadian Society for exercise physiology. Human Kinetics.

Gehan, E. A. , Georges, S. L. 1970. Estimation of human body surface area from height and weight. Cancer Chemotherapy Report;54:225-235

Halsam DW, James WP. (2005) Obesity. The lancet, 366, 1197-1209

Haschke, F. (1983). Body composition of adolescent males. Part I. Total body water in normal adolescent males. Acta Paediatrica Scandinavica, 307 (Suppl.), 1-12.

Haycock, G. B. , Schwartz. G. J. , Wisotsky, D. H. 1978. Geometric method for measuring body surface area: a height weight formula validated in infants, children and adults. The journal of pediatric ;93:1:62-66

Heyward V. H. Advanced Fitness Assessment & Exercise Prescription. Campaign, IL. Human Kinetics, 1991.

Heyward, V. H. Advanced fitness assessment and exercise prescription. 3rd ed. Champeign, IL: Human Kinetics, 1998.

Hirsch, J. 1971. Adipose cellularity in relation to human obesity. Advances in International Medicine 17:289-300

Hootkooper, L. B. , Lohman, T. G. ,Going,S. B. , and Hall, M. C. 1989. Validity of biolelectical impedance for body composition assessment in children. Journal of Applied Physiology 66:814-821.

Jackson, A. S. , Blair, S. N. , Makar, M. T. , Wier, L. T. , Ross, M. , and Stuteville, J. E. (1990) Prediction of functional aerobic capasity without exercise testing. Medicine & Science in Sports and Exercise, 22, 863-870

Johnson MS, Colon RF, Herd S, Fields DA, Sun M, Hunter GR, Goran MI. (2001) Aerobic Fitness, Not Energy Expenditure, Influences subsequent Increase in Adiposity in Black and Children, American Academy of Pediatrics, 106 (4)

Katch, F. I. , Clarkson, P. M. , Kroll, W. , McBride, T. , and Wilcox, A. 1984. Effects of sit-up exercise training on adipose cell size and adiposity. Research Quarterly for Exercise and Sport 55:242-247

Koçak S, Haris MB, İşler AK, Çiçek Ş. (2002) Physical Activity Level, Sport Participation, and Parental Education Level in Turkish Junior High School Students. Pediatric Exercise Science, 14, 147-154

Kosma M, Cardinal BJ, Rintala P. (2002) Motivating Individuals With Disabilities to Be Physically Active. Quest. Human Kinetics. , 54, p116, 17p

Lee KS, Trost SG. (2005) Validity and Reliability of The 3- Day Physical Activity Recall in Singaporean Adolescents. Research Quarterly for Exercise and Sport, 76 (1), 101-106

Liang MT, Norris S, Med Sci Sports Exerc, 1993 Nov; 25 (11) :1231-9

Liou YM, Chiang LC. (2004) Levels of Physical Activity Among School-Age Children in Taiwan: A Comparison With International Recommendations. Journal of Nursing Research, 12 (4), 307-315

Litchell, H. , and Boberg, J. 1978. The Lipoprotein Lipase Activity of Adipose tissue from different sites in obese women and relationship to cell size. International Journal of Obesity 2:47-52.

Lohman, T. G. 1992. advances in body composition assessment. Current issues in exercise science series. Human Kinetics.

Manson, J. E. , Nathan, D. M, E. B. , Krolewski, A. S. , Stampfer, M. J. , Willett, W. C. , and B. , Hennekens, C. H. 1992. A prospective study of exercise and incidance of diabetes among US male physicians. Journal of the American Medical Association 268: 63-67.

Mayer, J. 1968. Overweight: Causes, costs and control. Englewood Cliffs, NJ: Prentice –Hall

Mazess, R. B. , and Cameron, J. R. (1971). Skeletal growth in schooş children: Maturation and bone mass. American journal of Physical Anthropometry, 35, 399-408.

Mc Ardle, W. D. , Katch, F. I. , Katch, V. L. 1991. exercise physiology: energy, nutrition, and human performance. Lea & Febiger. Philadelphia.

Melkik TA, Rhoades SJ, Wales KR, Cowell C, Wolfe WS. (1998) Overweight School Children in New York City: Prevalence Estimates and Characteristics. International Journal of Obesity, 22, 7-13

National Cholesterol Education Program (NCEP). 1993. Summary of the second report of the National Cholesterol Education Program expert panel on dedection, evaluation, and treatment of high blood cholesterol in adults (Adult treatment panel II). Journal of the American Medical Association 269: 3015-3023.

Norman JG, Schmid BA, Sallis JF, Calfas KJ, Patrick K. (2005) Psychosocial and Environmental Correlates of Adolescents Sedentary Behaviors. Pediatrics, 116 (4), 908-916

Özer, M. Kamil, Aantropometri. Sporda Morfolojik Planlama, 1993, İstanbul

Pavlou, K. N. , Steffee, W. P. , Lerman, R. H. , and Burrows, B. A. 1985. Effects of dieting and exercise on lean body mass, oxygen uptake, and strength. Medicine and Science in Sports and Exercise 17:466-471.

Pınar S. (2003) Çocuklarda Fiziksel Aktivite ile Daha Sağlıklı Yaşam. IX. Ulusal Spor Hekimliği Kongresi. Nobel Yayım Dağıtım. 261

Pollock M L, Wilmore J H, & Fox S M (1978) Health and fitness through physical activity. New York Wiley.

Pollock ML. The quantification of endurance training programs. Exercise and Sport Sciences Reviews 1973;1:155-188.

Reilly JJ, McDowell ZC. (2003) Physical Activity Interventions in The Prevention and Treatment of Pediatric Obesity: Systematic Review and Critical Appraisal. Proceedings - Nutrition Society of London, 62 (3), 611-619

Segal KR, Am J Clin Nutr, 1996 Sep. ; 64 (3 Suppl) : 469S-471S,

Sharkey, B. J. 1990. Physiology of fitness, 3rd ed. Champaign, IL: Human Kinetics.

Shephard, R. J. 1994. Aerobic fitness & health. Human Kinetics.

Smith, U. , Hammerstein, J. , Bjontorp, P. , and Kral, J. G. 1979. Regioanal differences and effect of weight reduction on human fat cell metabolism. Europeanjournal of Clinical Investigation. 9:327-332

Strauss RS, Rodzilsky D, Burack G, Colin M. (2001) Psychosocial Correlates of Physical Activity in Healthy Children. *Arch Pediatr Adolesc Med.* ,155, 897-902

Stunkard, A. J. , Sorensen. T. I. A. , Harris, C. , Teasdale, T. W. , Charkraborty, R. , Schull, W. J. , and Schulinger, F. S. (1986). An adoption study of human obesity. New England Journal of Medicine, 314, 193-198.

Tamer, Kemal, Sporda Fiziksel-Fizyolojik Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi, Bağırgan Yayımları, 2000, Ankara.

The Lancet, 363 (211-212), April 3, 2004 (www. thelancet. com)

The President's Consul on Physical Fitness. A report of Surgean General on Physical activity and health. . P. O. Box 371954, Pittsburg, PA. 1996.

The President's Consul on Physical Fitness. Adult physical fitness: a program for men and women. Washington DC: U. S: Government Printing Office. 1965.

Thompson DL,. Thompson WR, Prestridge TJ, Bailey JG, Bean MH, Brown SP, McDaniel JB,; J Sport Med Phys Fitness 1991 Dec; 31 (4) :565-70).

Troiano RP, Flegal KM. (1998) Overweight Children and Adolescents: Description, Epidemiology, and Demographic. Pediatrics, 101 (suppl.), 497-504

Tudor-Locke C. (2002) Taking steps toward increased physical activity: Using pedometers to measure and motivate. Research Digest. , 3 (17), 1-8.

Wang Y. (2002) Is Obesity Associated With Early Sexual Maturation? A Comparison of The Association in American Boys Versus Girls. Pediatrics, 110, 5, 903

Welk GJ (Ed.). (2002) Physical Activity Assessments for Health Related Research. Champaign, IL: Human Kinetics

William J K, Andrew C F (1995) Strength testing: Development and evaluation of metodology. Eds: Maud P J& Foster C. Physiological Assesment of Human Fitness. Human Kinetics, P. O. Box 5076, Campaign, IL.

Williams, M. H. 1992 nutrition for fitness and sport. Dubuque, IA: Brown Benchmark.

Wilmore, J. H. 1974 Alteration in strength, body composition, and anthropopmetric measurements consequent to a 10 week weight training program. Medicine and Science in Sports 6:133-138.

World Health Organization Obesity: Preventing and Managing the Global Epidemic Report of a WHO Consultation on Obesity. (1998). Geneva, Switzerland: World Health Organization

BİTKİ, TOPRAK VE GÜBRE ANALİZLERİ 3

FİZİKSEL VE KİMYASAL TOPRAK ANALİZLERİ

Prof. Dr. Burhan Kacar
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü
Emekli Öğretim Üyesi
kacar@agri.ankara.edu.tr

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1524
Gıda Tarım ve Hayvancılık No.: 15
ISBN: 978-605-320-430-5
© 1. Basım, Eylül 2016

BİTKİ, TOPRAK VE GÜBRE ANALİZLERİ 3: FİZİKSEL VE KİMYASAL TOPRAK ANALİZLERİ

Prof. Dr. Burhan Kacar

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Burhan, Kacar.
Bitki, Toprak ve Gübre Analizleri 3: Fiziksel ve Kimyasal Toprak Analizleri / *Burhan Kacar*
1. Basım, XVIII + 614 s., 195x275 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-430-5
1. Toprak Örneklerinin Alınması 2. Toprak Örneklerinin Analize Hazırlanması 3. Topraklarda Fiziksel ve Kimyasal Analiz Yöntemleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Toprak analizleri bir değil birçok amaç için yapılmakta ve elde edilen sonuçlardan farklı çalışma alanlarında yararlanılmaktadır. Değişik mühendislik faaliyetlerinde toprak analizleri yaygın şekilde uygulanmaktadır. Yol, tünel, kanal ve kanaletlerin yapılmasından başlayarak yerleşim yerlerindeki değişik binaların yer alacağı arsalarda derin toprak katmanlarının ve farklı yapılanmalarda kullanılacak materyallerin özelliklerinin saptanmasında toprak analizlerinden geniş ölçüde yararlanılmaktadır. Değişik tarım alanlarında gerçekleştirilen toprak analizleri, usulüne uygun toprak ve arazi sınıflandırılmasında hayati önemdedir.

Ayrıca fiziksel, kimyasal ve biyolojik analiz sonuçlarına dayanarak arazi kullanım planlaması ve arazi uygunluk sınıflandırması yapılarak tarım toprakları en iyi şekilde değerlendirilmektedir. Tuzlu alkali toprakların ıslahında ve tarıma kazandırılmasında toprak analizleri en büyük yardımcıdır. Çok yıllık bitkilerin yetiştirileceği yerlerde örneğin bağların ve değişik meyve bahçelerinin kurulacağı alanlarda yüzey toprağının olduğu kadar toprak profil özelliklerinin de bilinmesi gerekli ve zorunludur. Nitelikli bol ürün alınabilmesi için çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirileceği yerlerin belirlenmesinde ve toprak verimliliğinin gerçeğe en uygun şekilde saptanmasında toprak analiz sonuçlarından büyük yarar sağlanmaktadır. Dün olduğu gibi günümüzde ve gelecekte de tarımın en önemli girdilerinden biri olan kimyasal gübrelerin toprağa uygulanacak miktarlarının saptanmasında toprak analizleri en önemli araçtır.

Toplam 33 ana bölümden oluşan bu kitabın **1. Bölümünde** altı alt başlık altında toprak analizleri irdelenmiş, toprak analizlerinin temel dayanağını oluşturan ve en yeni bilgiler ışığında hazırlanan toprak örneklerinin alınması ve analize hazırlanması **2. Bölümde** sunulmuştur. Toprakların fiziksel özelliklerinin açıklanmasında değerlendirilen; toprak nemi ve su tutma kapasitesi **3. Bölümde,** toprak parça büyüklüğü **4. Bölümde,** toprak strüktürü, kütle yoğunluğu, tane yoğunluğu ve toplam porozite belirlemeleri de **5. 6. 7. ve 8. Bölümlerde** verildikten sonra en yeni kaynaklardan yararlanılarak hazırlanan; elektriki geçirgenlik, pH ve toprak asitliği, kireç ve kireç gereksinimi belirlemeleri de **9. 10. ve 11. Bölümlerde** açıklanmıştır. Toprakların en önemli özellikleri arasında olan değişebilir katyonlar, katyon değişim kapasitesi ve organik madde belirlemeleri ise **12. 13. ve 14. Bölümlerde**

verilmiştir. Günümüzde *mutlak gerekli makro ve mikro elementler ile yaralı elementler* olarak da gruplandırılan **Azot (N), Fosfor (P), Potasyum (K), Kalsiyum (Ca), Magnezyum (Mg), Kükürt (S), Demir (Fe), Mangan (Mn), Bor (B), Çinko (Zn), Bakır (Cu), Molibden (Mo), Klor (Cl), Sodyum (Na), Kobalt (Co), Silisyum (Si), Alüminyum (Al), Nikel (Ni) ve Selenyum (Se)** belirlemelerine ilişkin yöntemler **15**. - **33. Bölümlerde** sunulmuştur. Elementlerin analizlerinin her birinde elementlerin topraklarda bulunduğu miktarlar, yöntemlerin dayandığı kuramsal ilkeler ve yöntemlerin kim ya da kimler tarafından rapor edildikleri belirtilmiştir. Yöntem için gerekli araç ve gereçler ile kimyasal maddeler belirtildikten sonra standart çözeltilerin ve standart eğrinin (*kurvenin*) nasıl hazırlanacağı, analiz sonucunun nasıl hesaplanacağı açıklanmıştır. Yöntemin kritiği başlığı altında uyulması gereken hususlar ile yönteme ilişkin kritik bilgiler verilmiştir.

Kitabın hazırlanmasında yararlanılan yerli ve yabancı kaynaklar Bölümlerin sonunda ***"Kaynakça"*** başlığı altında sunulmuştur. Okurlara kolaylık sağlaması yönünden ayrıntılı şekilde hazırlanan ***"Yazar Dizini"*** ile ***"Konu Dizini"*** kitabın sonunda verilmiştir.

Kitapta yer alan **33 Bölümün her biri**, değişik Üniversite ve Araştırma Kuruluşlarımızda görev yapan fiziksel ve kimyasal toprak analizleri üzerinde konu uzmanı toplam 25 bilim adamının **en az üçü tarafından** okunmuş, öneriler özenle dikkate alınmış, gerekli düzeltme ve düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Yurt dışında yayınlanan kitaplarda uygulanması zorunlu olan bu çalışmada görev alan bilim adamlarımızın isim ve adresleri, ***Yardım Edenler (Contributors)*** başlığı altında sunulmuştur. Karşılık beklemeden büyük bir özveri içerisinde katkıda bulunan **bu değerli bilim adamlarımıza** içtenlikle teşekkür ederim. Bu kitabımın hazırlanmasında da dayanak oluşturan en yeni bilimsel yayınları, makaleleri ve analiz kitaplarını sağlayan, Lisansüstü çalışmalarının bir bölümünü yönetimimde tamamlamış olan genç akademisyen meslektaşım **Yrd. Doç. Dr. Yakup ÇIKILI**'ya teşekkürü borç bilirim. Çalışmalarım sırasında huzurlu bir ortam sağlayan, yardım ve teşvikleriyle bana güç veren eşim, hayat arkadaşım **Ecz. Leyla GÖZÜAÇIK**'a da teşekkür ederim.

Yoğun ve yorucu çalışmalar sonucu hazırlama mutluluğuna kavuştuğum bu kitabımı; "***Teröristlere Karşı Savaşta Canını Feda Eden Şehitlerimize ve Gazilerimize"*** armağan etmekten büyük mutluluk duyuyorum. Analizlerle ilgili bu kitabımın, laboratuvarlarda çalışanlara, Lisans ve Lisansüstü öğrencilere, konuya ilgi duyanlara yararlı ve yardımcı olması en büyük dileğimdir

Ankara- Nisan 2016 **Prof. Dr. Burhan Kacar**

İÇİNDEKİLER

1. TOPRAK ANALİZLERİNE BAKIŞ 1
TOPRAKLAR VE ÖZELLİKLERİ 1
TOPRAK ANALİZLERİNİN AMACI ve TARIM YÖNÜNDEN ÖNEMİ 2
TOPRAK ANALİZ YÖNTEMLERİ 4
TOPRAK ANALİZLERİNDE HATA KAYNAKLARI 8
DOĞRULUK DERECESİ ve ANALİZ HATASININ SAPTANMASI 10
ANALİZ SONUÇLARININ HESAPLANMASI 13
Sulandırma Faktörüne Göre Hesaplama 14
Ağırlık İlkesine Göre Hesaplama 16
KAYNAKÇA 17

2. TOPRAK ÖRNEKLERİNİN ALINMASI VE ANALİZE HAZIRLANMASI 21
TARLA TOPRAĞINDAN ÖRNEK ALINMASI 23
DENEME PARSELLERİNDEN TOPRAK ÖRNEĞİ ALINMASI 28
DENEME SAKSILARINDAN TOPRAK ÖRNEĞİ ALINMASI 31
MEYVE BAHÇELERİNDEN TOPRAK ÖRNEĞİ ALINMASI 32
TOPRAK PROFİLİNDEN ÖRNEK ALINMASI 36
TOPRAK ÖRNEKLERİNDE HATA KAYNAKLARI 42
TOPRAK ÖRNEKLERİNİN ANALİZE HAZIRLANMASI 43
Kurutma 43
Öğütme 45
Saklama 47
ANALİZ SONUÇLARININ İFADE EDİLMESİ 47
TOPRAK ÖRNEKLERİNDE KURU MADDE BELİRLEMESİ 48
ANALİZ İÇİN TOPRAK ÖRNEKLERİNİN ALINMASINDA ÖLÇEK KULLANILMASI 49
KAYNAKÇA 51

3. NEM BELİRLEMESİ 55
105°C'de Kurutulan Toprakta Nem Belirlemesi 55
TOPRAKTA DEĞİŞİK NEM SABİTELERİ 56
Higroskopik Nem 56
Nem Ekivalanı 57
Su Tutma Kapasitesi 59
Sürekli Solma Noktası 61
Seramik Levha Yöntemi 62
Nem Tutma Eğrisi 64
KAYNAKÇA 65

4. TANE BÜYÜKLÜĞÜ DAĞILIMI BELİRLEMESİ 67
HİDROMETRE YÖNTEMİ 70
Pipet Yöntemi 75
Elek Analizi ile Mekanik Olarak Tane Büyüklüklerinin Belirlenmesi 82
KAYNAKÇA 84

5. TOPRAK STRÜKTÜRÜ BELİRLEMESİ 85
KURU AGREGAT BELİRLEME YÖNTEMİ 87
YAŞ AGREAT BELİRLEME YÖNTEMİ 89
KAYNAKÇA 91

6. KÜTLE YOĞUNLUĞU BELİRLEMESİ 93
SİLİNDİR YÖNTEMİ 94
KESEK YÖNTEMİ 96
KAYNAKÇA 98

7. TANE YOĞUNLUĞU BELİRLEMESİ 101
PİKNOMETRE YÖNTEMİ 102
ÖLÇÜ BALONU YÖNTEMİ 103
KAYNAKÇA 104

8. TOPLAM POROZİTE BELİRLEMESİ 105
TOPLAM POROZİTENİN BELİRLENMESİ 107
TOPLAM POROZİTENİN HESAPLANMASI 107
KAYNAKÇA 109

9. ELEKTRİKİ İLETKENLİK 111
DOYGUNLUK MACUNU EKSTRAKTINDA EC BELİRLEMESİ 113
TOPRAK – SU EKSTRAKTINDA $EC_{1:1}$ BELİRLEMESİ 116
KAYNAKÇA 118

10. pH ve TOPRAK ASİTLİĞİ BELİRLEMESİ 119
TOPRAK pH'SI VE ÖNEMİ 119
TOPRAKTA pH BELİRLEMESİ 125
Toprak: Su karışımında pH Belirlemesi 125
Toprak: Kalsiyum Klorür Çözeltisi karışımında pH Belirlemesi 126
Toprak : Potasyum Klorür Çözeltisi karışımında pH Belirlemesi 128
TOPRAK ASİTLİĞİ BELİRLEMESİ 129
Toplam Toprak Asitliği Belirlemesi 130
Değişebilir Toprak Asitliği Belirlemesi 131
Ekstrakte Edilebilir Toprak Asitliği Belirlemesi 133
Değişemez Toprak Asitliği Belirlemesi 136
Toplam Potansiyel Toprak Asitliği Belirlemesi 136
KAYNAKÇA 138

11. KİREÇ VE KİREÇ GEREKSİNİMİ BELİRLEMESİ 141
KİREÇ VE KİREÇ BELİRLEMESİ 141
TİTRİMETRİK YÖNTEMLER 145
Yöntem I. 145
Yöntem II 147

KALSİMETRİK YÖNTEMLER 148
Yöntem I 148
Yöntem II 154
KİREÇ GEREKSİNİMİ ve BELİRLEMESİ 159
SMP Yöntemi (Tek Tampon Çözeltili) 161
Adams ve Evans Yöntemi 164
KAYNAKÇA 166

12. DEĞİŞEBİLİR KATYONLARIN BELİRLENMESİ 169
KAYNAKÇA 172

13. KATYON DEĞİŞİM KAPASİTESİ BELİRLEMESİ 173
AMONYUM ASETAT YÖNTEMİ 177
Değişebilir Katyonların Belirlenmesi 178
Katyon Değişim Kapasitesinin (KDK) Doğrudan Belirlenmesi 179
SODYUM ASETAT YÖNTEMİ 181
KAYNAKÇA 184

14. ORGANİK MADDE BELİRLEMESİ 187
DİKROMAT YÜKSELTGENME YÖNTEMLERİ 189
Değiştirilmiş Walkley ve Black Yöntemi 189
Değiştirilmiş Mebius Yöntemi 194
AĞIRLIK YİTMESİ YÖNTEMİ 198
KAYNAKÇA 199

15. AZOT BELİRLEMESİ 201
TOPLAM AZOT BELİRLEMESİ *(NO_2 ve NO_3 hariç)* 204
TOPLAM AZOT BELİRLEMESİ *(NO_2 ve NO_3 dahil)* 209
SPEKTROFOTOMETRİK AMONYUM (NH_4) BELİRLEMESİ 213
İndofenol Mavi Renk Yöntemi 213
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR NO_3-N BELİRLEMESİ 217
Amonyum Bikarbonat – DTPA Ekstraksiyon Yöntemi 218
Kalsiyum Klorür Ekstraksiyon Yöntemi 222
KAYNAKÇA 225

16. FOSFOR BELİRLEMESİ 229
TOPLAM FOSFOR BELİRLEMESİ 232
Sülfürik asit + Hidrojen Peroksit + Hidroflorik Asit ile Yakma Yöntemi 232
TOPLAM ORGANİK FOSFOR BELİRLEMESİ 235
FİKSE EDİLEN FOSFORUN BELİRLENMESİ 239
BİTKİYE YARAYIŞLI FOSFOR BELİRLEMESİ 242
Sodyum Bikarbonat Yöntemi 242
Amonyum Bikarbonat – DTPA Yöntemi 246
Bray ve Kurtz No.1 Yöntemi 248
Mehlich No. 3 Yöntemi 252
Kalsiyum Klorür Yöntemi 255
KAYNAKÇA 257

17. POTASYUM BELİRLEMESİ 261
TOPLAM POTASYUM BELİRLEMESİ 265
Hidroflorik Asit ve Perklorik Asit Yöntemi 265
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR POTASYUM BELİRLEMESİ 268
Amonyum Asetat Yöntemi 268
Amonyum Bikarbonat (AB) – DTPA Yöntemi 271
Mehlich No.3 Yöntemi 274
Kalsiyum Klorür Yöntemi 277
KAYNAKÇA 279

18. KALSİYUM BELİRLEMESİ 283
TOPLAM KALSİYUM BELİRLEMESİ 285
Hidroflorik Asit ve Perklorik Asit Yöntemi 285
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR KALSİYUM BELİRLEMESİ 289
Amonyum Asetat Yöntemi 289
Mehlich No.3 Yöntemi 292
KAYNAKÇA 295

19. MAGNEZYUM BELİRLEMESİ 299
TOPLAM MAGNEZYUM BELİRLEMESİ 301
Hidroflorik Asit ve Perklorik Asit Yöntemi 301
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR MAGNEZYUM BELİRLEMESİ 305
Amonyum Asetat Yöntemi 305
Mehlich No.3 Yöntemi 309
Kalsiyum Klorür Yöntemi 312
KAYNAKÇA 315

20. KÜKÜRT BELİRLEMESİ 317
TOPLAM KÜKÜRT BELİRLEMESİ 319
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR KÜKÜRT (SO_4-S) BELİRLEMESİ 326
Monokalsiyum Fosfat Yöntemi 326
Kalsiyum Klorür Yöntemi 330
KAYNAKÇA 334

21. DEMİR BELİRLEMESİ 337
TOPLAM DEMİR BELİRLEMESİ 339
Hidroflorik Asit, Nitrik Asit, Perklorik Asit ve Sülfürik Asit Yöntemi 339
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR DEMİR BELİRLEMESİ 342
DTPA *(Dietilentriaminpentaasetik asit)* Yöntemi 342
DTPA + NH_4HCO_3 Yöntemi 346
Kalsiyum Klorür Yöntemi 349
KAYNAKÇA 351
22. MANGAN BELİRLEMESİ 355
TOPLAM MANGAN BELİRLEMESİ 356
Hidrojen Peroksit, Hidroflorik Asit, Nitrik Asit, Perklorik Asit ve Sülfürik Asit Yöntemi 356
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR MANGAN BELİRLEMESİ 360
DTPA *(Dietilentriaminpentaasetik asit)* Yöntemi 360
DTPA + NH_4HCO_3 Yöntemi 364

Kalsiyum Klorür Yöntemi 366
Değişebilir Mangan Belirleme Yöntemi 369
KAYNAKÇA 371

23. BOR BELİRLEMESİ 375
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR BOR BELİRLEMESİ 377
Sıcak Su Ekstrakt Yöntemleri 377
a) Kürkümin Yöntemi 377
b) Azometin-H Yöntemi 381
c) AAS ya da ICP-OES Yöntemleri 384
Mehlich No.3 Yöntemi 386
Kalsiyum Klorür Yöntemi 389
KAYNAKÇA 391

24. ÇİNKO BELİRLEMESİ 395
TOPLAM ÇİNKO BELİRLEMESİ 397
Hidroflorik Asit, Nitrik Asit, Perklorik Asit ve Sülfürik Asit Yöntemi 397
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR ÇİNKO BELİRLEMESİ 400
DTPA (Dietilentriaminpentaasetik asit) Yöntemi 400
DTPA + NH_4HCO_3 Yöntemi 403
Sulu Hidroklorik Asit Yöntemi 406
Kalsiyum Klorür Yöntemi 408
KAYNAKÇA 410

25. BAKIR BELİRLEMESİ 415
TOPLAM BAKIR BELİRLEMESİ 417
Hidroflorik Asit, Nitrik Asit, Perklorik Asit ve Sülfürik Asit Yöntemi 417
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR BAKIR BELİRLEMESİ 420
DTPA *(Dietilentriaminpentaasetik asit*) Yöntemi 420
DTPA + NH_4HCO_3 Yöntemi 424
Kalsiyum Klorür Yöntemi 427
KAYNAKÇA 429

26. MOLİBDEN BELİRLEMESİ 431
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR MOLİBDEN BELİRLEMESİ 433
Amonyum Okzalat Yöntemleri 433
a) Spektrofotometrik Yöntem 433
b) AAS ve ICP-OES Yöntemleri 437
Amonyum Asetat Yöntemi 439
Amonyum Bikarbonat (AB) + DTPA Yöntemi 442
KAYNAKÇA 444

27. KLOR BELİRLEMESİ 447
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR KLOR BELİRLEMELERİ 448
Cıva (II) Tiyosiyanat Yöntemi 448
Potansiyometrik Yöntem 451
AAS Yöntemi 454
ICP-OES Yöntemi 456
KAYNAKÇA 458

28. SODYUM BELİRLEMESİ 461
TOPLAM SODYUM BELİRLEMESİ 463
Hidroflorik Asit, Perklorik Asit Yöntemi 463
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR SODYUM BELİRLEMESİ 467
Amonyum Asetat Yöntemi 467
Mehlich No.3 Yöntemi 469
Kalsiyum Klorür Yöntemi 472
KAYNAKÇA 474
29. KOBALT BELİRLEMESİ 477
TOPLAM KOBALT BELİRLEMESİ 478
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR KOBALT BELİRLEMESİ 485
DTPA *(Dietilentriaminpentaasetik asit)* Yöntemi 485
DTPA + NH_4HCO_3 Yöntemi 487
Kalsiyum Klorür Yöntemi 490
KAYNAKÇA 492

30. SİLİSYUM BELİRLEMESİ 495
TOPLAM SİLİSYUM BELİRLEMESİ 496
Hidroklorik Asit, Nitrik Asit ve Hidroflorik Asit Yöntemi 496
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR SİLİSYUM BELİRLEMESİ 500
Dithionit-Sitrat Yöntemi 500
Asit Hidroksilamin Yöntemi 503
Asit Amonyum Okzalat Yöntemi 505
Amonyum Asetat Yöntemi 508
KAYNAKÇA 510

31. ALÜMİNYUM BELİRLEMESİ 513
TOPLAM ALÜMİNYUM BELİRLEMESİ 514
Hidroklorik Asit, Nitrik Asitve Hidroflorik Asit Yöntemi 514
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR ALÜMİNYUM BELİRLEMESİ 517
Dithionit-Sitrat Yöntemi 517
Asit Hidroksilamin Yöntemi 520
Asit Amonyum Okzalat Yöntemi 522
Amonyum Asetat Yöntemi 525
Potasyum Klorür Yöntemi 528
KAYNAKÇA 530

32. NİKEL BELİRLEMESİ 533
TOPLAM NİKEL BELİRLEMESİ 535
Hidrojen Peroksit, Hidroflorik Asit, Nitrik Asit ve Perklorik Asit Yöntemi 535
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR NİKEL BELİRLEMESİ 538
DTPA (Dietilentriaminpentaasetik asit) Yöntemi 538
AB + DTPA Yöntemi 541
Kalsiyum Klorür Yöntemi 544
Mehlich No.3 Yöntemi 546
KAYNAKÇA 549

33. SELENYUM BELİRLEMESİ 551
TOPLAM SELENYUM BELİRLEMESİ 553
Nitrik Asit, Hidroklorik Asit, Perklorik Asit, Sülfürik Asit ve Hidroflorik Asit Yöntemi 553
EKSTRAKTE EDİLEBİLİR SELENYUM BELİRLEMESİ 556
DTPA - AB Yöntemi 556
Sıcak Su Yöntemi 558
DTPA *(Dietilentriaminpentaasetik asit)* Yöntemi 561
Sodyum Bikarbonat Yöntemi 563
KAYNAKÇA 566

EK ÇİZELGELER 569

YAZAR DİZİNİ 595

KONU DİZİNİ 603

TOPRAK ANALİZLERİNE BAKIŞ 1

TOPRAKLAR VE ÖZELLİKLERİ

1.1. Uzmanları tarafından toprak günümüze değin değişik şekillerde tanımlanmıştır. Bunun temel nedeni yeryüzünde özellikleri farklı ve çok çeşitli toprakların bulunmasıdır. Toprak tanımının, görülen tüm farklılıkları kapsaması istenmiş ve buna çaba gösterilmiştir. Bir madde olan toprak ile canlı doğal bir varlık olan toprak arasındaki farkın iyi ayırt edilmesi gerekir. Laboratuvarda kavanozlardaki bir madde olarak ele alınıp işleme tabi tutulan toprağın, tarlada belli bir şekle ve hacme sahip olduğu, renginin, sınırlarının ve bunun gibi pek çok özelliklerinin bulunduğu hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalıdır. Günümüzde toprağın; "*Yeryüzünü örten, bitkilere durak yeri ve besin kaynağı olan, çevreye bağımlı özelliklerini iklim ve yaşayan organizmaların ana materyale etkisiyle çok uzun bir zaman sürecinde kazanmış bulunan doğal varlıklar topluluğu"* şeklindeki tanımı en çok kabul görmüştür.

1.2. Toprağın kökeni yer kabuğudur. Yer kabuğunda bulunan birincil *(primer)* kayaların parçalanıp dağılmalarından *toprak ana materyali* oluşmaktadır. Toprak ana materyalini oluşturan kayalara *ana kayalar* denir. Kimi kaynaklarda bunlara *birincil kayalar* ve bunların dağılıp parçalanmalarından oluşan kayalara da *ikincil kayalar* denmektedir. Topraklar temelde oluştukları ana materyalin fiziksel, kimyasal, biyolojik ve morfolojik özelliklerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu bağlamda topraklar genetik ve çevre faktörlerinin de etkisi altındadır. Anılan etmenlere bağlı olarak kimi topraklar kırmızı, siyah vb renkte oldukları gibi bazıları derin ve sığ, bazıları da kaba ve ince tekstürlüdür. Tüm bu özelliklerinin etkisi altında topraklar değişik miktarlarda bitki besin elementleri, organik madde, su, hava sağlamak suretiyle bitkiler için birbirlerinden farklı gelişme ortamı oluşturmaktadır.

1.3. Toprak ana materyali temelde 4 sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar:

- Volkanik kül ve tebeşir gibi yumuşak kayalardan oluşanlar.
- Püskürük *(granit ve bazalt),* çökelti *(kireçtaşı ve kum taşı)* ya da metamorfik *(gnays ve mermer)* gibi sert kayalardan oluşanlar.
- Toprakları oluşturmak üzere parçalanıp dağılmadan önce ilk bulundukları yerlerden taşınmış olanlar. Bunlar toprak ana materyalinin en önemli sınıfını oluşturmaktadır. Bu sınıfa giren toprak ana materyali, sularla taşınan *(alüviyum, kolüviyum, laküstrin yığıntıları ve marin çökeltileri gibi),* rüzgârlarla taşınan *(lösler ve eolin kumları gibi)* ve buzullarla taşınan *(glasiyal ve till gibi)* materyallerden oluşmaktadır.
- Peat gibi organik materyalden oluşanlar.

Analiz için alınan 10 g toprak örneği 100 mL ekstrakt çözelti kullanılarak ekstrakt edilmiş ve süzükte ikinci bir sulandırma yapılmadan alet okuması gerçekleştirilmiştir. Buna göre alet okumasının yapıldığı süzükte 10 g toprak bulunmaktadır. Buna göre:

Analiz edilen toprak örneğinde Zn, $\mu g\ g^{-1} = S_t \times F$

Formülde:

S_t = Toprak ekstraktına ait okuma *tanık* çözeltisi okumasına göre düzeltildikten sonra standart eğriden belirlenen Zn miktar (µg),

F = Standart eğriden bulunan Zn miktarının (µg), 1 g toprak örneği miktarına dönüştürülmesi için faktördür. (Kurveden bulunan 30 µg Zn miktarı 10 g toprak için olduğuna göre 1 g toprak için faktör (F) = 10 / 30 = 1/3'dür).

Toprağın Zn içeriği = 30 x 1/3 = 3 µg Zn g^{-1} (3 ppm Zn ya da 3 mg Zn kg^{-1})

Bu kitabımda, ekstraksiyon yöntemleri ile toprak örneklerinde belirlenen bitki besin element miktarları *sulandırma faktörü* esas alınarak hesaplanmıştır.

KAYNAKÇA

Akalan, İ. (1977). *Toprak, oluşumu, yapısı, özellikleri,* s. 1-342. A.Ü.Z.F. Yayınları 662, Ders kitabı 204. A. Ü. Basımevi. Ankara.

Aksoy, T. (1967). *Trakya Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma.* s. 1-104. (Doktora Tezi). A.Ü. Ziraat Fakültesi Radyofizyoloji ve Toprak Verimliliği Kürsüsü. Ankara.

Aksu, S. (1972). *Trakya Bölgesi Meriç Havzası topraklarının azot durumu ve bu topraklarda faydalanılabilir azot miktarının tayininde kullanılabilecek yöntemler üzerinde bir araştırma*. (Doktora Tezi). A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Ankara.

Alemdar, N. (1974). *Marmara Yöresi Susurluk Havzası topraklarının azot durumu ve bu topraklarda alınabilir azot miktarının tayininde uygulanacak yöntemler üzerinde bir araştırma*. (Doktora Tezi). A.Ü. Ziraat Fakültesi, Toprak Bölümü. Ankara.

Alganatay, N. (1968). *Orta Anadolu Kuzey Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarında alınabilir fosfor miktarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma. (*Doktora Tezi). A.Ü. Ziraat Fakültesi Radyofizyoloji ve Toprak Verimliliği Kürsüsü. Ankara.

Alkan, B. (1980). *Adapazarı yöresi topraklarının potasyum isteklerini tayinde kullanılacak kimyasal analiz yöntemlerinin mısır tarla denemeleriyle kalibrasyonu üzerinde araştırmalar.* s. 1-111. Potas Enstitüsü Türkiye Programı, Araştırma Serisi No. 4. Bilgehan Matbaası, Bornova-İzmir.

Altınbaş, Ü., M. Çengel, H. Uysal, B. Okur, Y. Kurucu ve S. Delibacak (2008). Toprak Bilimi, 3. Baskı, s. 1-353, Ege Üniversitesi Ziraat FakültesiToprak Bölümü, İzmir.

Antep, S. (1988). *Bafra Ovası topraklarının azot durumu ve bu toprakların yarayışlı azot kapsamlarının belirlenmesinde kullanılacak yöntemler*. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler 17. TAEK Nük. Tarım Araş. Merkezi. Ankara.

Ateşalp, M. (1968). *Doğu Anadolu Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma.* (Doktora Tezi). A.Ü. Ziraat Fakültesi Radyofizyoloji ve Toprak Verimliliği Kürsüsü (Rota) Ankara.

Barber, S. A. (1995). *Soil Nutrient Availability: A Mechanistic Approach,* 2nd ed., John

Cline, M. G. (1944). *Principles of soil sampling.* Soil Sci. 58:275-288.

Corey, R.B. (1990). Physical-chemical aspects of nutrient availability, in R.L. Westerman, Ed., *Soil Testing and Plant Analysis*, 3rd ed., SSSA Book Series Number 3, Soil Science Society of America, Madison, WI, 11–24.

Çelebi, G. (1967). *Orta Anadolu güney bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarında fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma.* (Doktora Tezi). A.Ü. Ziraat Fakültesi Radyofizyoloji ve Toprak Verimliliği Kürsüsü. Ankara.

Dığdığoğlu, A. (1980). *Orta Anadolu bölgesi topraklarının fosfor isteklerinin saptanmasında kullanılan kimyasal analiz yöntemlerinin, arpa tarla denemeleriyle kalibrasyonu üzerinde araştırmalar*. (Doktora Tezi). s. 1-78. E.Ü. Ziraat Fakültesi, Bitki Besleme Kürsüsü, İzmir.

Dinç, U., S. Kapur, H. Özbek ve S. Şenol (1987). *Toprak genesisi ve sınıflandırılması,* s. l-379. Çukurova Üniversitesi Yayınları. Ders Kitabı. 7.1.3. Ç.Ü. Basımevi. Adana.

Ergene, A. (1982). *Toprak biliminin esasları.* 3. Baskı. s.1-368. A.Ü. Yayınları 586, Z.F. Yayınları 267, Ders Kitapları Serisi 42. A.Ü.Basımevi. Erzurum.

Güçdemir, İ. H. (1995). *Orta Anadolu Bölgesinde yaygın olarak yetiştirilen makarnalık buğday (Kunduru 1149) bitkisi için Olsen fosfor analiz metodunun kalibrasyonu*. s. 1-133. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Toprak Gübre Araştırma Enstitüsü Genel Yayın No. 211. Ankara.

İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelikte Değişiklikler Yapılmasına Dair Yönetmelik (2010). Resmi gazete, tarih 07.12.2010, sayı 27778.

Kacar, B (1964). *Çukurova topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor muhtevalarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma, s. 1-147 (Doçentlik Tezi).* A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, Ankara.

Kacar, B. (2012a). *Toprak Analizleri*, 3. Basım, s. 1-466. Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No. 484, Ankara.

Kacar, B. (2012b). *Temel Bitki Besleme,* s. 1-385, Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No. 206, Ankara.

Kacar, B. (2012c). *Temel Laboratuvar Bilgisi,* s.1-248. Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No. 378, Ankara.

Kacar, B. ve A. Arat (1973). *Gediz ovası topraklarının azot durumu*. s. 1-13. IV. Bilim Kongresi. TÜBİTAK Yayınları. Ankara.

Kacar, B. ve A. V. Katkat (2011). *Gübreler ve Gübreleme Tekniği,* 4. Basım, s. 1-559, Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No. 21, Ankara.

Kacar, B. ve C. Kütük (2010). *Gübre Analizleri,* s. 1-382, Nobel Akademik Yayıncılık, No. 1497, Ankara.

Kacar, B., A. Arat ve G. Günday (1973a). *Çarşamba ovası ve çevre topraklarının azot durumu ve bölgede faydalanılabilir azotun tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma.* s. 1-16. IV. Bilim Kongresi, TÜBİTAK Yayınları. Ankara.

Kacar, B., M. Çağatay, A. Arat ve G. Günday (1973b). *Çukurova topraklarının azot durumu ve bu bölge topraklarında faydalanılabilir azot miktarının tayininde kullanılabilecek metodlar üzerinde bir araştırma*. s. 1-85. Azot Sanayii T.A.Ş. Yayınları No. 1. San Matbaası. Ankara.

Kacar, B., S. M. Ruhal Amin, G. Çelebi ve C. Turan (1976). *Antalya kıyı yöresi topraklarında alınabilir fosforun belirlenmesinde kullanılacak yöntemler üzerinde bir araştırma.* TÜBİTAK-Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu Seri No. 42, s. 1-100. Ankara.

Ocaktan, A. (1985). *Bafra ve Çarşamba Ovalarında soyanın fosforlu gübre isteği ve Olsen fosfor analiz metodunun kalibrasyonu*. s. 1-57. Samsun Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsü. Genel Yayın No. 36, Samsun.

Oruç, S. (1985). *Bilecik, Bursa, Eskişehir, Kütahya illeri sulanır koşullarında yetiştirilen kuru fasulyenin fosforlu gübre isteği ve Olsen fosfor analiz metodunun kalibrasyonu.* s. 1-101. Eskişehir Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsü. Genel Yayın No. 189. Eskişehir.

Özdemir, O. (1991). *Orta Karadeniz Bölgesinde şeker pancarının azotlu, fosforlu, potasyumlu gübre ihtiyacı ve Olsen fosfor analiz metodunun kalibrasyonu*. s. 1-119. Samsun Araştırma Enstitüsü Genel Yayın No. 67. Samsun.

Özbek, H., Z. Kaya, M. Gök ve H. Kaptan (2008). *Toprak Bilimi,* 6. Baskı, s. 1-816. (Çeviri: P. Schachtschabel ve ark 12. Baskı, 1989). Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın No. 73, Ders Kitapları Yayın No. A-16. Adana

Russell, E. J. (1961). *Soil conditions and plant growth.* 9th ed p. 1-688. Longmans, Green and Co Ltd. England.

Sağlam, M. T., S. Karakaplan ve Y. Sezen (1983). *Iğdır Ovası sulanan topraklarında faydalanılabilir azot miktarının tayininde kullanılabilecek yöntemler üzerinde bir araştırma*. Doğa Bilim Dergisi. Tarım ve Ormancılık 7(3):249-258.

Sefa, S. (1980). *Marmara ve Batı Geçit Bölgelerinde patates için Olsen fosfor analiz metodunun kalibrasyonu*. s. 1-102. Eskişehir Bölge Topraksu Araştırma Enstitüsü, Genel Yayın No. 168. Eskişehir.

Sefa, S. (1983). *Bilecik, Bursa, Eskişehir, Kütahya yöresi kuru ve sulanır şartlarında kuru soğanın azotlu ve fosforlu gübre isteği ile Olsen fosfor analiz metodunun kalibrasyonu.* s. 1-147. Eskişehir Bölge Topraksu Araştırma Enstitüsü Genel Yayın No. 173. Eskişehir.

Sefa, S. (1991). *Afyon, Bilecik, Eskişehir, Kütahya yöresi sulanır şartlarında yüksek verimli buğday çeşitlerinin azotlu ve fosforlu gübre isteği ile Olsen fosfor analizi metodunun kalibrasyonu ve uygulanacak tohum miktarının tespiti.* Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Eskişehir Araştırma Enstitüsü Genel Yayın No. 226, Eskişehir.

Şimşek, G. (2000). *Toprak oluşumu (Pedogenesis) ve sınıflama ders notları.* s.1-189. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Tesisi, Erzurum.

Tan, K. H. (1998). *Principles of Soil Chemistry*, 3rd ed., Marcel Dekker, New York, 357–394.

Turan, C. (1967). *Antalya Sahil Bölgesi topraklarının azot durumu ve bu topraklarda kültür bitkilerinin faydalanacağı azot miktarının tayininde kullanılacak en uygun metodun seçilmesi üzerinde bir araştırma*. (Doktora Tezi). A.Ü.Z.F. Yayınları. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler 297. Ankara.

Ülgen, N. (1968). *Karadeniz bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma* (Doktora Tezi). s. 1-157. A.Ü. Ziraat Fakültesi Radyofizyoloji ve Toprak Verimliliği Kürsüsü. Ankara. Wiley & Sons, Chichester.

Yıldız, N. (1994). *Pasinler ovası topraklarında bitkiye elverişli azotun belirlenmesinde kullanılabilecek kimyasal ekstraksiyon yöntemlerinin seçimi.* (Doktora tezi). A.Ü. Fen Bilimleri Enst. Toprak Anabilim Dalı. Erzurum.

Yurtsever, N. (1973). *Trakya Bölgesi şartlarında toprak tahlillerine göre buğday bitkisine verilecek ekonomik fosforlu gübre miktarları*. s. 1-48. Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü Teknik Yayınları Serisi 26. Ankara.

Yurtsever, N. (1974). *Güneydoğu Anadolu bölgesi topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılan Olsen metodunun kalibrasyonu ve buğday bitkisine verilecek ekonomik gübre miktarları üzerinde bir araştırma.* s. 1-63. Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü Teknik Yayın 34. Ankara.

Yurtsever, N. (1978). *Orta Anadolu bölgesi topraklarının fosfor statülerinin tayininde kullanılan Olsen fosfor analiz metodunun buğday tarla denemeleriyle kalibrasyonu.* s. 1-69. Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü, Rapor Yayın No. 10. Ankara.

Yurtsever, N. ve B. Alkan (1975). *Karadeniz bölgesi topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılan bazı toprak analiz metodlarının tarla denemeleriyle kalibrasyonu üzerinde bir araştırma.* s. 1-105. TÜBİTAK, Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu, Seri No. 36, Ankara.

Zabunoğlu, S. (1967). *Çarşamba ovası topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma.* (Doçentlik Tezi). A.Ü. Ziraat Fakültesi, Radyofizyoloji ve Toprak Verimliliği Kürsüsü, Ankara.

TOPRAK ÖRNEKLERİNİN ALINMASI VE ANALİZE HAZIRLANMASI 2

2.1. Toprak analizlerinin yapıldığı laboratuvarlar başlıca dört önemli görevle yükümlüdür. Bunlar:

- Analiz için laboratuvara gönderilen toprak örneklerinin amacına uygun olarak alınması ve gerekli işlemlerden geçirildikten sonra analize hazırlanması,
- Bölge toprakları için uygunluğu belirlenmiş yöntemlerle doğru ve yinelenebilir şekilde toprakların analiz edilmesi,
- Analiz sonuçlarının gerçeğe uygun yorumlanması,
- Önerilerin doğru ve inanılır olmasıdır.

Toprak örneğinin; alındığı yeri örneğin tarlayı, bağı, bahçeyi, deneme alanını vb gerektiği şekilde temsil etmesi her türlü açıklamanın üzerinde önem taşımaktadır. Temsil yeteneğinden yoksun, usulüne uygun şekilde alınmamış bir toprak örneği, en gelişmiş cihazlarla ve en duyarlı yöntemlerle analiz edilse bile yanlış yargılara neden olabileceği gibi para, emek ve zamanın da boşa gitmesine yol açar.

2.2. Toprak örnekleri: a) Mühendislik ve b) Tarım olmak üzere genelde iki amaç için alınmaktadır. Yol, tünel, göl, gölet, kanal ve kanaletlerden başlayarak yerleşim yerlerindeki değişik binaların yer alacağı arsalarda derin toprak katmanlarının ve farklı yapılanmalarda kullanılacak materyallerin özelliklerinin belirlenmesi için toprak örnekleri değişik mühendislik amacıyla alınmaktadır. Tarımsal amaçlı toprak örnekleri; temelde toprak verimliğinin belirlenmesi, gübre önerilerinde bulunulması ve kireçleme yapılacak alanların yanında yörenin toprak ve iklim koşullarına uygun bitki çeşitlerinin saptanması için alınmaktadır. Laboratuvara getirilen toprak örneklerinin bulaşmaya yol açmadan kurutulması, öğütülmesi, elenmesi ve saklanması gibi işlemlerden oluşan analize hazırlanma işi büyük önem taşımaktadır.

2.3. Toprak analizlerinden elde edilen bilgilerin doğruluk derecesi örnekleme alanının yeknesaklığı ile yakından ilgilidir. Bir tarla toprağının tamamının analiz edilmesi ideal olmakla beraber ne pratiktir ne de olanaklıdır. Bu durum toprak örneklerinin alındıkları yeri temsil etme zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Doğada ideal sayılabilecek tekdüze *(homojen)* bir toprak bulma olanağı yoktur. Genelde tüm topraklar heterojen-

KAYNAKÇA

Anonymous (1962). *Soil survey manual,* USDA Handbook 18, Washington, D.C.

Anonymous (1994). *Soil sample preparation*, in R.G. Galvak, D.A. Horneck, and R.O. Miller, Eds., Plant, Soil, and Water Reference Methods for the Western Region, Western Regional Extension Publication WREP 125, University of Alaska, Fairbanks, 17.

Anonymous (2011). *Methods of Manual Soil Testing in India.* Department of Agriculture and Cooperation, Ministry of Agriculture, Goverment of India, New Delhi.

Attoe, O. J. (1946). Proc.Soil Sci.Soc.Am. 11:145.

Barrow, N. J. (1961). Aust.J.Agric.Res., 12:306.

Bates, T. E. (1993). *Soil handling and preparation*, in R.L. Carter, Ed., *Soil Sampling and Methods of Analysis*, CRC Press, Boca Raton, FL, 19–24.

Birch, H.F. (1958). *Plant and Soil* 10:9.

Birch, H.F. (1959). *Plant and Soil* 11:262.

Birch, H.F. (1960). *Plant and Soil* 12:81.

Brown, A. J. (1999). *Soil sampling and sample handling for chemical analysis*, in K.I. Peverill, L.A. Sparrow, and D.J. Reuter, Eds., *Soil Analysis: An Interpretation Manual,* CSIRO Publishing, Collingwood, Australia, 35–53.

Conklin, A. R. Jr. and R. Meinholtz (2004). *Field Sampling, Principles and Practices in Environmental Analysis,* pp.1- 306, Marcel Dekker, Inc., Yew York.

Cook, S. E. and R. G. V. Bramley (2000). *Coping with variability in agricultural production — implications for soil testing and fertilizer management. Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 31:1331–1351.

Dinç, U., S. Kapur, H. Özbek, ve S. Şenol (1987). *Toprak genesisi ve sınıflandırılması.* s. 1-379. Çukurova Üniversitesi Yayınları, Ders Kitabı 7.1.3. Ç.Ü.Basımevi, Adana

Freney, J. R. (1958). *Determination of water soluble sulphate in soils. Soil Sci.* 86:241-245.

Garey, C. L. (1957). *A field technique for bulk density sampling of soils.* Bulletin 582. Agricultural Experiment Station, University of Arkansas, Fayetteville, USA.

Goulding, K. W. T. (1987). *Potassium fixation and release*. *Proc. Colloq. Int. Potash Inst.,* 20:137–154.

Graham, E. R. (1959). *An explanation of theory and methods of soil testing.* Missouri Agr.Exp.Sta.Bull.734.

Griffiths, E., and H. F. Birch (1961). *Nature,* Lond. 189:424.

Hazelton, P. and B. Murphy (2007). *Interpreting Soil Test Result, What Do All The Numbers Mean?*.pp.1-151.CSIRO Publishing.

Hemingway, R. G. (1955). *Soil sampling errors and advisory analyses.* J. Agr. Sci. 46:l-8.

Hesse, P-R. (1972). *A textbook of soil chemical analysis.* p. 12. Chemical Publishing Co., Inc. New York.

Horneck, D. A., J. M. Hart, K. Topper, and K. Koepsell (1989). *Methods of soil analysis used in the soil testing laboratories at Oregon State University.* p.1-21. Agricultural Experiment Station. Oregon State University, U.S.A.

Houba, V. J. G. and I. Novozamsky (1998). *Influence of storage time and temperature of air-dried soils on pH and extractable nutrients using 0.01 M CaCl2. Fresenius J. Anal. Chem.,* 360:362–365.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G.A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). *Soil analysis procedures using 0.01 M calcium chloride as extraction reagent. Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 31:1299–1396.

Jones, J. B. Jr. (1984). *A laboratory guide of exercises in conducting soil tests and plant analyses.* p. 1-158. Benton Laboratories, Inc. P.O.Box 5455. Athens, Georgia.U.S.A.

Jones, J. B. Jr. (2001). *Laboratory Guide for Conducting Soil Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Kahn, A. and P. N. Soltanpour (1978). *Effect of wetting and drying on DTPA-extractable Fe, Zn, Mn, and Cu in soils. Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 9:193–202.

Lockman, R. B. and C. J. Molloy (1984). *Seasonal variations in soil test results. Communications in Soil Science and Plant Analysis* 15(7):741-757.

Meester, T.de and J.,Bouma (1967). *The collection of natural soil profiles from acid regions. A field method and manual.* Neth.J.Agric.Sci. 15:63-74.

Mehlich, A. (1972). *Uniformity of expressing soil test results on a volume basis. Commun. Soil Sci. Plant Anal*., 3:417–424.

Mehlich, A. (1973). *Uniformity of soil test results as influenced by volume weight. Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 4:475–486.

Paetz, A. and B-M. Wilke (2005). *Soil sampling and storage*, pp 1-46, In: Manual for Soil Analysis- Monitorind and Assessing Soil Bioremediation, Springer, USA.

Peck, T. R. (1998). Standard soil scoop, in J.R. Brown, Ed., Recommended Chemical Soil Test Procedures for the North Central Region, North Central Regional Publication Number 221 (revised), Missouri Agricultural Experiment Station SB 1001, University of Missouri, Columbia, 7–9.

Peterson, R. G. and L. D. Calvin (1996). *Sampling*, in R.L. Sparks, Ed., *Methods of Soil Analysis,* Part 3, *Chemical Methods,* SSSA Book Series Number 5, Soil Science Society of America, Madison, WI, 1–17.

Peterson, R. G., and L. D. Calvin (1989). *Sampling. Methods of Soil Analysis.* Part l.p.33-51. Ed. A.L. Page. American Society of Agronomy, Inc., Soil Sci.Soc.of America, Inc. Madison,Wisconsin, USA.

Radojevic, M. and V. N. Bashkin 1999. *Practical Environmental Analysis*, The Royal Society of Chemistry, Cambridge, U.K., 288–295.

Reed, J. F. and J. A. Rigney (1947). *Soil sampling from fields of uniform and nonuniform appearance and soil type.* J.Am.Soc.Agron. 39:26-40.

Schnug, E., K. Panten, and S. Haneklaus. 1998. *Sampling and nutrient recommendations — the future. Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 29:1455–1462.

Sherman, G. D., and P.M. Harmer (1943). *Proc. Soil Sci. Soc.Am.* 26:33.

Soltanpour, P. N. and S. M. Workman (1981). *Soil testing methods used at Colorado State University soil testing laboratory for the evaluation of fertility, salinity, sodicity and trace element toxicity.* p. 1 -22. Technical Bulletin 142. Fort Colling, Colorado. U.S.A.

Sparks, D. L. (1987). *Potassium soil dynamics in soils*. *Adv. Soil Sci.,* 6:1–63.

Stotzky, G., R. D. Goods, and M. I. Timonin (1962). *Microbial changes occuring in soil as a result of storage.* Plant and Soil 16:1-18.

Thom, W. O. and W. E. Sabbe (1994). *Soil Sampling Procedures for the Southern Region of the United States,* Southern Cooperative Series Bulletin Number 377, Kentucky Cooperative Extension Service, University of Kentucky, Lexington.

van Lierop, W. (1981). *Laboratory determination of field bulk density for improving fertilizer recommendations of organic soils. Can. J. Soil Sci.,* 61:475–482.

van Lierop, W. (1989). *Effect of assumptions on accuracy of analytical results and liming recommendations when testing a volume or weight of soil. Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 20:121–137.

Winsor, H. W. (1957). *Baron contamination of soil samples collected in paper bags* Soil Sci. 84:384-394.

Wright, N. A. (1998). *Soil fertility variograms from "True Point Sampling™" on 20.0, 0.9, and 0.1 meter grids in two fields. Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 29:1649–1666.

NEM BELİRLEMESİ 3

3-1. Tarım topraklarında nitelikli bol ürün alınmasında en başta gelen etmenlerden biri belki de birincisi toprağın nem durumudur. Toprak nemi bitki besin elementlerinin yararlılığını etkilemeleri dışında besin elementlerinin aktarılmasında ve değişiminde olduğu kadar biyolojik canlıların aktivitelerinde de yadsınamaz düzeyde önemlidir. Toprak neminin belirlenmesinde dünden günümüze: alkol ile yakma, alçı blok, tansiyometre, kurutma ve nötron prob gibi çeşitli yöntemler uygulanmıştır. Çok pahalı cihaz gerektiren, bilgi düzeyi yüksek kişilerce uygulanabilen nötron prob ile yıl boyu toprağın nem durumu başarılı şekilde belirlenebilmektedir. Ancak bu yöntemin uygulanması çeşitli nedenlerle sınırlı olmuştur. Toprak örneklerinin kurutma dolabında kurutularak yiten ağırlık miktarından nem belirleme yöntemi günümüzde yaygın şekilde uygulanmaktadır.

3-2. Toprak örnekleri alındıktan sonra ya hiçbir işlem uygulanmadan ya da kurutulduktan sonra örneklerde fiziksel, kimyasal ve biyolojik analizler yapılmaktadır. Genelde toprak analizleri hava kuru toprak üzerinde yapılmaktadır. Ancak örnekler arasında gerçek karşılaştırmaların yapılabilmesi için analiz sonuçları, 105°C'da kurutulan toprakta nem kapsamı belirlendikten sonra yeniden hesaplanmaktadır. Bu nedenle analiz edilen toprakların 105°C'da kurutulmaları ve nem miktarının belirlenmesi temel noktadır.

3-3. Toprak örnekleri alındıktan sonra temiz ve korunaklı örnek hazırlama odalarında serilerek havada kurumaları sağlanmakta ya da sıcaklığı 70°C'a ayarlı hava akımına sahip kurutma dolaplarında kurutulmaktadır. Havada kurutulmuş toprakların içerdikleri nem ***"Higroskopik nem"*** olarak adlandırılmaktadır. Havada kuru toprağın içerdiği nem miktarı üzerine; toprakta tane büyüklüklerinin dağılım durumu *(tekstürü)* başta olmak üzere içinde bulunulan ortamın nispi nemi, organik madde içeriği gibi çeşitli etmenler etki yapmaktadır. Genelde hava kuru topraklarda nem miktarı %0,2 ile %8,0 arasında değişmektedir.

105°C'de Kurutulan Toprakta Nem Belirlemesi

3-4. Yöntemin Esası

Yöntemin esası; analizde kullanılan havada kuru topraktan alınan örnek darası belirlenmiş kapta ve 105°C'de ağırlık sabit kalıncaya kadar kurutulmakta, desikatörde oda sıcaklığına kadar soğuduktan sonra tartılmakta ve ağırlık kaybına bakılarak nem miktarı hesaplanmaktadır.

nem miktarları belirlenir. Grafik kağıdında yatay eksene toprağa uygulanan basınç miktarları dikey eksene de fırın kuru toprak tarafından tutulan % nem miktarları işaretlenmek suretiyle nem tutma eğrisi çizilir. Değişik topraklar su tutma özelliklerine göre hazırlanan bu eğriler kullanılmak suretiyle başarılı şekilde karşılaştırılır.

Bitkiye Yarayışlı Nem

Nitelikli bol ürün alınmasında toprakta bulunan nem miktarı yadsınamaz düzeyde önem taşımaktadır. Bu nedenle üreticiler gelişme mevsimi süresince toprakta bitkiye yarayışlı nem miktarı ile yakından ilgilenmektedir. Topraklarda bitkiye yarayışlı nem miktarı şu şekilde belirlenmektedir:

Bitkiye yarayışlı nem miktarı, % =

Su tutma kapasitesinde nem, % - Solma noktasında nem, %

Eğer deneme topraklarının kütle yoğunlukları biliniyorsa % nem miktarları cm olarak aşağıdaki formüle göre değiştirilebilirler:

$$\textit{Nem miktarı, cm} = W \times D_b \times (d / p) \times 100$$

Burada:

W = Toprakta kuru ağırlık ilkesine % nem miktarı.

$\mathbf{D_b}$ = Toprağın kütle yoğunluğu (Mg m^{-3}).

P = Suyun yoğunluğu, (Mg m^{-3}).

d = Toprak örneğinin alındığı derinlik, cm.

KAYNAKÇA

Anonymous (2011). *Methods Manual Soil Testing in India.* Department of Agriculture and Cooperation Ministry of Agriculture Goverment of India, New Delhi.

Estefan, G., R. Sommer, and J. Ryan (2013). *Methods of Soil, Plant, and Water Analysis: A Manual for the West Asia and Nort Africa Region.* 3rd Edition, ICARDA, International Centre for Agricultural Research in the Dry Areas.

Sarkar, D., and A. Haldar (2005). *Physical and Chemical Methods in Soil Analysis. Fundemental Concepts of Analitical Chemistry and Instrumental Techniques*., p.1-160. New Age International (P) Limited, Publishers, New Delhi.

Richards, L. A., and L. R. Weaver (1943). *Fifteen Atmosphere Percentage as Related to the Permanent Wilting Percentage. Soil Sci.* 56: 331-340.

Veihmeyer, F. J., and A. H. Hendrickson (1931). *The Moisture Equivalent as Measure of the Field Capacity of Soils. Soil Sci.* 32:181-194.

TANE BÜYÜKLÜĞÜ DAĞILIMI BELİRLEMESİ 4

4-1. Toprakların temel yapı maddesini 2 mm çapından küçük olan ve bağımsız şekilde bulunan inorganik taneler oluşturmaktadır. ***Kum, silt*** ve ***kil*** olarak adlandırılan bu tanelerin topraklardaki dağılım durumu genelde yabancı kaynaklarda **"Tekstür *(texture)*"** olarak adlandırılmakta ve Türkçe kaynaklarda da bu sözcük yaygın şekilde kullanılmaktadır. Bazı Türkçe kaynaklarda ise topraklarda tane büyüklüğü dağılım durumu **"Bünye"** olarak ifade edilmektedir. Organik madde kapsamı gibi 2 mm'den küçük tanelerin topraklarda dağılım durumu ***(Tekstürü*** ya da ***Bünyesi),*** toprağın fiziko-kimyasal özellikleri hakkında bilgi vermesi yönünden büyük önem taşımakta ve bu nedenle üzerinde önemle durulmaktadır.

4-2. Topraklarda sınıflandırmanın önemli bir parametresi olan tane büyüklüğü dağılımı; tarım topraklarının verimliği başta olmak üzere bitki besin elementlerinin yararlılığı, toprak suyu ve su tutma kapasitesi, toprak havalanması ve sıcaklığı, toprağın işlenmesi ve yetiştirilecek bitki çeşidi gibi başarılı tarımsal uygulamalar için yadsınamaz düzeyde önemlidir. Ayrıca göletlerin yapılmasında, septik çukurların hazırlanmasında, yol ve yol yapımında uygulanacak materyallerin saptanmasında, kısaca bazı mühendislik hizmetlerinde, topraklarda tane büyüklüğü dağılım durumu yönlendirici ve yol gösterici olarak büyük önem taşımaktadır.

4-3. Topraklarda 2 mm çapından küçük tanelerin büyüklükleri; Amerika Birleşik Devletleri Tarım Departmanı (USDA), Kanada Toprak Sınıflandırma Sistemi (CSSC) ve Uluslararası Sisteme (US) göre farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Anılan bu üç değişik sisteme göre tane büyüklüklerinin sınıflandırılması Çizelge 4-1'de toplu olarak verilmiştir. Topraklarda kum, silt ve kil adı verilen taneler ise büyüklüklerine ve nispi yüzde ağırlık miktarlarına göre 12 farklı sınıfa ayrılmışlardır. Bu sınıflar: 1. Kum, 2. Tınlı kum, 3. Kumlu tın, 4. Tın, 5. Siltli tın, 6. Silt, 7. Kumlu killi tın, 8. Killi tın, 9. Siltli killi tın, 10. Kumlu tın, 11. Siltli tın ve 12. Kil. Topraklarda belirlenen yüzde kum, silt ve kil miktarlarına göre anılan **tekstür sınıfları** hazırlanan eşkenar üçgen içerisinde gösterilmiştir (Şekil 4-1)

4-4. Mekanik analizler sonucu belirlenen toprak taneleri bağlayıcı maddelerle (*cementing agents)* biri birlerine bağlanmışlardır. Bunun sonucu olarak toprak taneleri

5. No 200 (0,074 mm)'lik elekten geçerek elek altı tepsisi içerisinde toplanan tane miktarı: [örneğin ($\mathbf{T_w}$ / $\mathbf{E_{\Sigma w}}$) **x 100 = %E]** %10'dan az ise analize son verilir ve fazla ise analiz yenilenir.

4-24. Yöntemin Kritiği

1. Yöntem üzerinde yapılan araştırmalar elek seti çalkalama süresine bağlı olarak eleklerden gecen tane miktarının; tanenin tabiatına, toplam içerisinde tane büyüklüklerinin sayısına ve kullanılan eleğin çeşidine göre değiştiğini göstermiştir (Day 1965).

2. Gee ve Or (2002) tarafından rapor edildiğine göre yinelenebilir sonuç alınabilmesi için yöntemin standart şekilde uygulanması gerekmektedir.

3. Elekler altlarından fırçalanarak temizlenmelidir. Elek delikleri içerinde sıkışan tanelerin itilerek çıkarılması eleğin bozulmasına neden olmaktadır. Böyle durumlarda tersinden el üzerine hafif hafif elek vurulmak suretiyle tane elek deliğinden çıkarılmalıdır.

KAYNAKÇA

Bouyoucos, C. J. (1962). *Hydrometer method improved for making particle-size analysis of soils*. Agron. J., 54:464–465.

Day, P. R. (1965). *Particle fractionation and particle-size analysis*, in C.A. Black, Ed., Methods of Soil Analysis, Part 1, Agronomy Monograph Number 9, American Society of Agronomy, Madison, WI, 545–567.

Estefan, G., R. Sommer, and John Ryan (2013). *Methods of Soil, Plant, and Water Analysis: A Manual fort he West Asia and Nort Africa Region.* 3rd Edition, ICARDA, International Centre for Agricultural Research in the Dry Areas.

Gee, G. W., and J. W. Baulder (1987). *Particle size analysis,* pp.383-411. In: A.Klute, Editor. Methods of Soil Analysis. Part 1. Agron 9. Am. Soc. Agron. , Madison, Wisconsin, USA.

Gee, G. W., and D. Or (2002). *Particle size analysis,* pp. 255-293. In: J. H. Dane and G. C. Topp, Eds, Methods of Soil Science Society of America, Madison, W.I., USA.

Jones, J. B., Jr. (2001). *Laboratory Guide for Conducting Soil Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Kalra, Y. P., and D. G. Maynard (1991). *Methods Manual for Forest Soil and Plant Analysis.*, pp.42-54. Northwest Region-Information Report NOR.x319.Forestry Canada, Northwest Region, Northern Forestry Centre, Canada.

Kroetsch, D. and C. Wang (2008). *Particle size distribution,* p. 713-725, Soil Sampling and Methods of Analysis. 2nd Edition. Canadisn Society of Soil Science, Edite by: M.R.Carter and E.G.Gregorich. CSSS- SCSS, Canada

Sheldrick, B.H. and C. Wang (1993). *Particle size distribution*, in M.R. Carter, Ed., *Soil Sampling and Methods of Analysis*, Lewis Publishers, Boca Raton, FL, 499–511.

TOPRAK STRÜKTÜRÜ BELİRLEMESİ 5

5-1. Bitki Besleme ve Toprak Verimliliği Anabilim dallarının en önemli dayanaklarından biri de toprak strüktürüdür. Toprak strüktürü topraklarda hava boşluklarının oluşumunu sağlarken, su tutma kapasitesi, havalanma, bitki köklerinin toprakta hareketi ve bitki besin elementlerinin yararlılığı gibi pek çok temel özellikler üzerine yadsınamaz düzeyde etki yapar. İyi ve daha durağan toprak agregatlarına sahip topraklarda nitelikli ürün yetiştirilme şansı yüksektir. O nedenle toprak strüktürü belirlemesi Bitki Besleme ve Toprak Verimliliği programlarının hazırlanmasında ve değerlendirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Strüktür aynı zamanda toprakların erozyona uğrama derecelerini de kontrol etmektedir. Dayanıklı strüktüre sahip topraklar strüktürsüz ya da dayanıklı olmayan strüktür içeren topraklara kıyasla erozyona daha az uğramaktadır.

5-2. Toprak strüktürü kimi Türkçe kaynaklarda ***"Toprak Yapısı"*** olarak adlandırılmaktadır. Toprak strüktürü basit olarak; *"toprak parçacıklarının düzenlenmesi"* şeklinde tanımlanabilir. Strüktürü oluşturan toprak parçacıklarını yalnızca kum, silt ve kil taneleri değil, agregatlar ile daha küçük mekanik fraksiyonlardan meydana gelen strüktürel elementler oluşturmaktadır. Toprak strüktürünün biri birini izleyen süreçler sonucu meydana geldiğine inanılmaktadır. Önce kaba kum ve silt taneleri bir birine kil ve organik madde gibi bağlayıcılarla bağlanarak primer agregatlar da denilen *mikroagregatlar* meydana gelmektedir. Daha sonra bir araya gelen mikroagregatlar, makroagregatları ve onlardan da makroporlar *(makrogözenekler)* oluşmakta böylece toprak strüktürü tamamlanmaktadır. Toprak strüktürünü ya da agregatları oluşturan toprak parçacıklarının biri birlerine bağlanmasında çeşitli bağlayıcı maddeler rol oynamaktadır. Bunlar:

- Kil parçacıkları ve kil mineral çeşitleri,
- Başta kalsiyum (Ca) olmak üzere katyonlar,
- Organik madde,
- Demir ve alüminyumun oksitleri gibi kolloidal maddeler,
- Bitki kökleri,
- Mantarlar başta olmak üzere değişik mikro organizmalar.

5-3. Küp, prizma ya da tabak görünümünde olan toprak strüktürü büyüklük, şekil ve özellik yönünden farklılıklar göstermektedir. Örneğin toprak strüktürü büyüklük yönünden değişik sınıflara ayrılmaktadır. Bunlar:

20. Vakum çalıştırılır. Buhner hunisi içindeki agregatlar deiyonize su ile yıkanır. Uygulanan vakum sayesinde süzme işi kısa sürede tamamlanır.

21. Buhner hunisi içerisindeki darası bilinen filtre kağıdı üzerinde toplanan agregatlar filtre kağıdı ile birlikte darası belli alüminyum tartı kabına aktarılır.

22. Alüminyum tartı kabı kurutma dolabında ve 105°C sıcaklıkta 24 saat bırakılır. Desikatörde soğutulduktan sonra tartı kabı tartılır ve ağırlığı not edilir.

23. Her bir elek seti üstünde kalan ve fırında kurutulan agregatlar dikkatle dispersiyon kabına aktarılır. Üzerine dispersiyon maddesi olarak; *(eğer analizde kullanılan toprak örneği kireçli alkalin ise* 10 mL %5'lik hekzametafosfat çözeltisi, *eğer analizde kullanılan toprak asit toprak ise* 10 mL %4'lük sodyum hisroksit çözeltisi) ilave edilir.

24. Dispersiyon kabı 4 cm yüksekliğe kadar deiyonize su ile doldurulur ve karıştırma çubuğu ile 10 dakika karıştırılır.

25. Dispersiyon kabı içerisindeki süspansiyon agregatların alındığı eleğe kantitatif olarak aktarılır. Akan su ile elek üzerindeki agregatlar iyice yıkanır.

26. Daha sonra alüminyum tartı kaplarına fırça da kullanılarak agregatlar kantitatif olarak aktarılır.

27. Kum tanelerinin aktarıldığı darası belli tartı kapları kurutma dolabında 24 saat 105°C'da kurutulduktan sonra, desikatörde soğutulur, tartılır ve ağırlıkları not edilir.

28. Aşağıda açıklandığı şekilde analiz için alınan fırın kuru toprak esasına göre ağırlığı bilinen toprak örneğinde bulunan ve her bir elek üzerinde toplanan *(agregat + kum)* ve *(kum taleri)* parçacıklarının yüzde miktarları ayrı ayrı hesaplanır.

5-15. Hesaplama

Her bir elek üzerinde toplanan toprak içerisindeki parçacıklar (agregat + kum), % =

$$[(W_{agr+kum}) / W_t) \times 100]$$

Her bir elek üzerinde toplanan toprak içerisindeki parçacıklar (kum), % =

$$[(W_{kum}) / W_t) \times 100]$$

Burada:

W_t = Her bir elek üzerinde toplanan fırın kuru toprak miktarı (g).

$W_{agr+kum}$ = Her bir elek üzerinde toplanan fırın kuru (agregat + kum) miktarı (g).

W_{kum} = Her bir elek üzerinde toplanan fırın kuru (kum) miktarı (g).

KAYNAKÇA

Anonymous (2011). *Methods Manual Soil Testing in India.* Department of Agriculture and Cooperation Ministry of Agriculture Goverment of India, New Delhi.

KÜTLE YOĞUNLUĞU BELİRLEMESİ 6

6-1. ***Kütle Yoğunluğu*** *(Bulk Density)* kimi Türkçe kaynaklarda **Hacim Ağırlığı** olarak da adlandırılmaktadır. Kütle yoğunluğu: ***"fırın kuru toprak ağırlığının (kütlesinin) kütle hacmine bölünmesi ile bulunan değer"*** şeklinde tanımlanmaktadır. Metrik sisteme göre kütle yoğunluğu genelde 1 cm^3 hacimde doğal durumda boşlukları ile birlikte fırın kuru toprağın g olarak ağırlığı *(kütlesi)* **(g/cm^3)** şeklinde ifade edilmektedir. Eş anlamlı olarak megagram metre küp **(Mg/m^3)** ya da ton metre küp **(t/m^3)** şeklinde de ifade edilmektedir (Cresswell ve Hamilton 2002). Toprak kütlesini; toprağın katı fazı yanında boşlukları *(porları)* ve nem içeriği birlikte oluşturmaktadır. Toprakta toplam boşluk miktarı arttıkça kütle yoğunluğu azalmaktadır (Şekil 6-1). Şekilden de izlendiği gibi boşluk içermeyen toprakta kütle yoğunluğu 2,66 g/cm^3 iken %50 boşluk içeren toprakta 1,33 g/cm^3'dür.

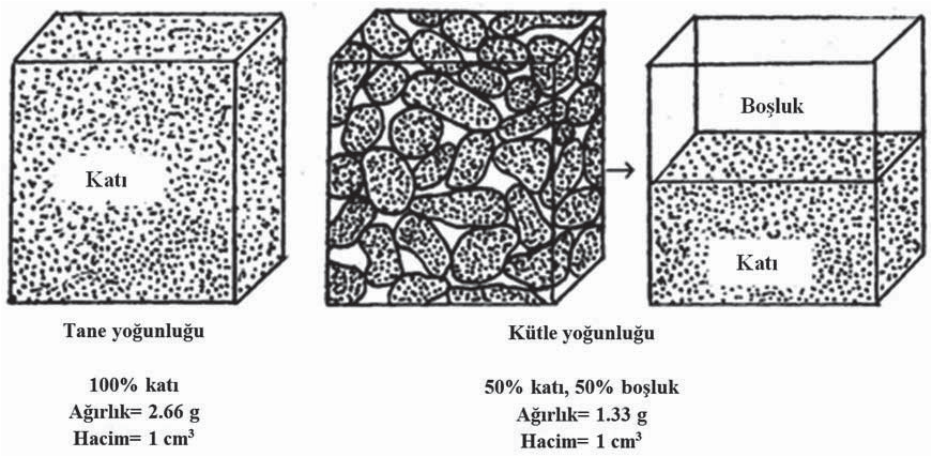

Şekil 6-1. Aynı hacim içerisinde toprakta boşluk miktarı arttıkça kütle yoğunluğu azalmaktadır

6-2. Kütle yoğunluğu, toprak sağlığı ve toprakların sıkışma durumu ile ilgili önemli bir göstergedir. Topraklarda kütle yoğunluğu başta infiltrasyon olmak üzere faydalı su, alınabilir bitki besin elementleri ve mikro organizma aktivitesi, bitkilerde derine ve yana doğru kök gelişmesi üzerine etkilidir. Kütle yoğunluğu tarımsal planların hazırlanmasında bilinmesi gerekli toprağın önemli fiziksel özelliklerinden biridir. Toprakta su miktarının yüzde hacim ve kalınlık olarak hesaplanmasında olduğu gibi birim alanda ve belli derinlikte toprak kütlesinin (ağırlığının) saptanmasında, dekara uygulanacak gübre miktarının hesaplanmasında, topraklarda boşluk miktarının bulunmasında, toprak hafriyatları ile ilgili mühendislik hesaplamalarında kütle yoğunluğunun bilinmesi büyük önem taşımaktadır.

3. Fırın kuru kesek Şekil 6-2'de gösterildiği şekilde hazırlanmış düzenekte kum sütununun üzerinde ağırlığı not edilen filtre kağıdı üzerine bırakılır.

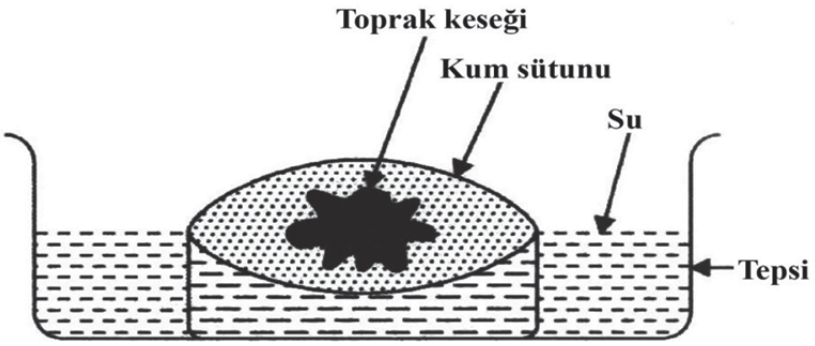

Şekil 6-2. Kesek yönteminde keseğin doygun *(satüre)* hale gelmesi için kullanılan düzenek

4. Kapilarite yolu ile su alan kesek bir süre sonra doygun hale gelir.

5. Doygun hale geldikten sonra kesek spatül aracılıyla filtre kağıdı ile birlikte alınır ve ağırlığı not edilmiş olan saat camı üzerine konur.

6. Zaman geçirilmeden üzerinde filtre kağıdı ve kesek bulunan saat camı tartılır ve ağırlığı not edilir.

7. Not edilen ağırlıktan filtrenin ve saat camının ağırlıkları çıkarılmak suretiyle doygun hale gelmiş keseğin ağırlığı bulunur ve not edilir.

6-12 Hesaplama

- Fırın kuru keseğin ağırlığı = $\mathbf{M_s\ g}$
- Toprağın tane yoğunluğu *(particle density)* = $\mathbf{D_p\ g/cm^3}$
- Toprağın katı fazının yoğunluğu = $\mathbf{V_s = M_s / D_p\ cm^3}$
- Doygun hale gelmiş keseğin ağırlığı = $\mathbf{M_{sm}\ g}$
- Doygunluk sırasında absorbe edilmiş su miktarı = $\mathbf{(M_{sm} - M_s)\ g}$
- Suyun yoğunluğu (D_w) = $\mathbf{1\ g / cm^3}$
- Absorbe edilen suyun hacmi (V_{wa}) = $\mathbf{[(M_{sm} – M_s) / D_w]\ cm^3}$
- Keseğin hacmi (V_b) = $\mathbf{(V_s + V_{wa})\ cm^3}$
- **Kütle yoğunluğu *(Bulk density)*** = $\mathbf{(M_s / V_b)\ g /cm^3}$

KAYNAKÇA

Cresswell, H. P., and L. Hamilton (2002). *Particle Size Analysis*. In: Soil Physical Measurement and Interpretation For Land Evaluation. (Eds. N. J McKenzie, H. P. Cresswell and K. J. Coughlan) CSIRO Publishing: Collingwood, Victoria. pp 224-239.

Hunt, N., and R. Gilkes (1992). *Farm Monitoring Handbook*. The University of Western Australia: Nedlands, WA.

McKenzie, N. J,, D. J. Jacquier, R. F. Isbell, and K. L. Brown (2004). *Australian Soils and Landscapes and Illustrated Compendium*.CSIRO. Publishing: Collingwood, Victoria.

Sarkar, D., and A. Haldar (2005). *Physical and Chemical Methods in Soil Analysis. Fundamental Concepts of Analytical Chemistry and Instrumental Techniques*., p.1-160. New Age International (P) Limited, Publishers, New Delhi.

TANE YOĞUNLUĞU BELİRLEMESİ 7

7-1. Topraklarda **tane yoğunluğu** kimi Türkçe kaynaklarda **toprak özgül ağırlığı** şeklinde adlandırılmaktadır. Topraklarda tane yoğunluğu: ***"Toprak tanelerinin fırın kuru ağırlığının hava boşlukları içermeyen tanelerin santimetre küp (cm^3) olarak hacmine bölünmesi ile bulunan değer"*** olarak tanımlanmaktadır. Toprak hacmi, mevcut boşlukların yerine toprak tanelerinin geçmesi ile belirlenmektedir. Tane yoğunluğu, boşluk içermeyen toprağın katı faz ağırlığının hacmine bölünmesi ve boşluk bulunmaması nedeniyle *kütle yoğunluğundan* ayrılmaktadır **(Bkz: Şekil 6-1)**.

7-2. Tane yoğunluğu, toprakları oluşturan mineral tanelerin ortalama yoğunluğu olarak kabul edilmekte ve değerlendirilmektedir. Çoğunluk topraklarda ***2,65 g/cm^3*** tane yoğunluğu ortalama değer olarak ele alınmaktadır. Bunun temel nedeni toprakları oluşturan başat mineral maddeyi kuvarsın oluşturması ve kuvarsın da tane yoğunluğunun 2,65 g/cm^3 olmasıdır. Mineraller tane yoğunluğu yönünden aralarında çok küçük değişiklikler göstermekte ve boşluk *(por)* alanlarının hesaplanması dışında pratik yönden önemi fazla bulunmamaktadır. Topraklarda organik madde kapsamı arttıkça tane yoğunluğu azalmaktadır. Tane yoğunluğu bu özellikleri nedeniyle topraklarda *özgül yoğunluk* olarak da ifade edilmektedir.

7-3. Çoğunlukla toprak yoğunluğu denildiği zaman *Kütle Yoğunluğu* ve *Tane Yoğunluğu* akla gelmektedir. Genelde yoğunluk **(D)**: *"maddenin birim hacmindeki* **(V)** *ağırlığını (kütlesini)* **(P)** *temsil etmekte,* ***kütle*** **(P)** ***/ hacim*** **(V)***"* olarak hesaplanmaktadır. Metrik sistemde tane yoğunluğu mühendislik çalışmalarında her bir metre küpe mega gram olarak ifade edilmektedir **(Mg/m^3).** Bir başka anlatımla bir metre küp (m^3) katı toprağın ağırlığı 2,6 mega gram (Mg) olup tane yoğunluğu; *(1 Mg = 1 milyon gram olduğu ve 1 m^3 = 1 milyon santimetre küp olduğu anımsanırsa)* **(2,6 Mg/m^3)**'dür. Tane yoğunluğu toprak alanında çalışanlar tarafından genelde **(g / cm^3)** olarak ifade edilmektedir.

7-4. Tane yoğunluğu değişik toprak tekstür sınıflarında farklılık göstermektedir (Çizelge 7-1). Çizelgedeki verilerden de izlendiği gibi tekstür kaba kumdan kile değiştikçe tane yoğunluğu (g/cm^3) miktarı da artmaktadır.

Çizelge 7-1. Değişik tekstür sınıflarında tane yoğunluğu (g/cm^3)

Tekstür sınıfı	Tane yoğunluğu (g/cm^3)
Kaba kum	2,655
İnce kum	2,659
Silt	2,798
Kil	2,837

9. Oda sıcaklığına kadar soğuyan ölçü balonuna derecesine kadar kaynatılarak havası giderilmiş deiyonize su dikkatle ilave edilir.

10. Toprak örneği ve su içeren ölçü balonu birlikte tartılır **(Wt_2 g).**

11. Analizde kullanılan hava kuru toprak örneği 105°C'da usulüne göre kurutulur ve analizde kullanılan 50 g hava kuru toprak örneğinin fırın kuru miktarı belirlenir **(A g).**

12. Analiz edilen toprak örneğinde boşluk içermeyen katı fazın hacmi **(V)** ve tane yoğunluğu **(PD)** hesaplanır.

7-13. Hesaplama

$$\mathbf{V\ (cm^3) = (Wt_1 - Wt_2)}$$

$$\mathbf{PD\ (g/cm^3) = A - V}$$

Burada:

V = Toprak katı fazının toplam hacmi (cm^3)

A = Fırın kuru toprak ağırlığı (g)

Wt_1 = Deiyonize su ile derecesine kadar dolu ölçü balonunun ağırlığı (g)

Wt_2 = Toprak örneği + Deiyonize su bulunan ölçü balonun ağırlığı (g)

KAYNAKÇA

Estefan, G., R. Sommer, and J. Ryan (2013). *Methods of Soil, Plant, and Water Analysis: A Manual fort he West Asia and Nort Africa Region.* 3rd Edition, ICARDA, International Centre for Agricultural Research in the Dry Areas.

Sarkar, D., and A. Haldar (2005). *Physical and Chemical Methods in Soil Analysis. Fundemental Concepts of Analitical Chemistry and Instrumental Techniques*., p.1-160. New Age International (P) Limited, Publishers, New Delhi.

TOPLAM POROZİTE BELİRLEMESİ 8

8-1. Topraklar farklı tip ve büyüklükteki parçacıklardan oluşmuştur. Kum, silt ve kil taneleri ile bunlardan meydana gelen agregatlar arasındaki boşluklar, ***boş alanlar*** *(pore spaces)* olarak adlandırılmaktadır. Topraklarda boş alanlar; *"belli bir toprak hacminde tutulabilecek su miktarını göstermektedir".* Porozite *(porosity)* ise*" toprakta bulunan boşluk (por) miktarını belirten bir sözcüktür".* Bir toprakta porozite, hava ve su ile dolu boşlukların hacmidir. Matematiksel olarak porozite, toplam toprak hacmi içerisinde yüzde boşluk *(por)* oranıdır. Toplam porozite, toprağın tutabileceği su ve hava miktarının da bir ölçütüdür.

8-2. Bilindiği gibi toprak sistemi; *katı, sıvı* ve *gaz (hava)* olmak üzere üç değişik fazdan meydana gelmiştir. Katı fazın hacmi **(V_s)**, sıvı *(su)* fazının hacmi **(V_l)** ve gaz *(hava)* fazının hacmi **(V_g)** olarak gösterilirse; toprakta boşluk *(por)* hacmi **(V_p)** ise, $V_p = V_l + V_g$'ye eşittir. Buna karşın toprakta toplam boşluk hacmi **(V_t)** ise; $V_t = V_s + V_l + V_g$'dir. Bu eşitlikler dikkate alınmak suretiyle Toprakta toplam porozite **(P_t)** ise yapılan tanıma uygun olarak şu şekilde formüle edilebilir:

$$P_t = V_p / V_t \quad = (V_l + V_g) / (V_s + V_l + V_g)$$

8-3. Topraklarda porozite ya desimal fraksiyon ya da yüzde olarak ifade edilmektedir. Değişik topraklarda ve toprak tekstürlerinde toplam porsite miktarları farklılık göstermektedir. Örneğin değişik toprak tekstürlerinde toplam porozite miktarları 0,25 ile 0,70 *(ya da %25 ile %70)* arasında değişmektedir (Çizelge 8-1). Kaba kum ve ince kum tekstürüne sahip topraklarda toplam porosite, silt ve kil gibi ince tekstürlü topraklara göre daha düşüktür. Anılan ince tekstürlü topraklarda ve özellikle de killi topraklarda toplam porozite durağan olmayıp şişme, büzülme ve sıkışma gibi doğa olaylarında önemli derecede farklılıklar göstermektedir.

Çizelge 8-1. Değişik tekstüre sahip topraklarda porozite değerleri

Toprak tekstürü	**Porozite (P_t)**
Kaba kum	0,25 – 0,40
İnce kum	0,25 – 0,50
Silt	0,35 – 0,50
Kil	0,40 – 0,70

8-4. Yüzey topraklarında porozite, tane yoğunluğu *(particle density)* arttıkça azalmaktadır. Bu olgunun temel nedeni, özellikle ince tekstürlü topraklarda biyolojik prosesler sonucu agregat oluşumunun artmasıdır. Topraklarda porozite kütle yoğunluğu *(bulk density)* ile ters orantılıdır. Porozite (*ya da boşluk alanı, pore space*) aşağıda formüle edildiği gibi yüzde toprak hacmi ilkesine göre de hesaplanmaktadır:

(Kütle yoğunluğu / Tane yoğunluğu) x 100 = %katı faz miktarı

100 – Yüzde katı faz miktarı = %boşluk alanı (pore space)

Topraklarda boşluk miktarı, bir başka deyişle gözeneklilik miktarı, arttıkça sıkışmış topraklara göre kütle yoğunluğu azalmaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi porozite topraklarda tane büyüklüklerine ve agregat oluşumuna göre değişmektedir. Killi ve organik topraklarda porozite kumlu topraklara göre daha fazladır. Belli bir toprak hacminde küçük tane miktarı arttıkça boşluk alanı artmaktadır. Toprak hacmi içerisinde iri tane miktarlarının fazlalığı ise boşluk alanının ve dolayısıyla porozitenin azalmasına neden olmaktadır. Topraklarda sıkışma sonucu kütle yoğunluğu arttıkça porozite azalmaktadır. Sıkışmaya bağlı olarak kütle yoğunluğu 1,3'ten 1,5 g/cm^3'e yükselince toprakta porosite %50'den %43'e azalmaktadır. Daha önce de değinildiği gibi agregat oluşumu da poroziteyi olumlu şekilde etkilemektedir. Bunun temel nedeni silt ve kil tanelerine bağlı olarak oluşan küçük boşluklara göre daha büyük boşlukların meydana gelmesidir. Özet olarak değişik büyüklük ve şekillerdeki boşluklar bir toprakta *toplam poroziteyi* oluşturmaktadır.

8-5. Genelde toprak taneleri tarafından doldurulmamış olan yüzde boşluk alanı *(pore space)* analiz yoluyla değil hesaplanarak bulunmaktadır. Bu hesaplama amacıyla genelde aşağıda verilen formülden yararlanılmaktadır.

$$\textbf{\% Boşluk alanı} = \{100 - [(D_b / D_p) \times 100\ ]$$

Yukardaki formül ise temelde aşağıdaki eşitlikten matematiksel olarak uygulanan işlemler sonucu elde edilmiştir. Buna göre:

$$\mathbf{D_p = W_s / V_s}, \quad \text{ya da}$$

$$\mathbf{D_p = W_s / (V_s + V_p)}$$

Formüllerde;

$\mathbf{W_s}$ = Toprakta katı fazın kütlesi, g

$\mathbf{V_s}$ = Katı fazın hacmi, cm^3

$\mathbf{V_p}$ = Boşlukların hacmi, cm^3

$\mathbf{V_s + V_p}$ = Toplam toprak hacmi, cm^3

$\mathbf{D_b}$ = Kütle yoğunluğu *(Bulk density),* g/cm^3

$\mathbf{D_p}$ = Tane yoğunluğu *(Particle density)*, g/cm^3

… $\mathbf{W_s = D_p \times V_s}$

ve $\mathbf{W_s = D_b (V_s + V_p)}$

Bu nedenle $\mathbf{D_p \times V_s = D_b (V_s + V_p)}$

ya da $\mathbf{D_b / D_p = [V_s /(V_s + V_p)]}$

% katı faz şu şekilde de verilebilir $\mathbf{= [(D_b - D_p) \times 100]}$

Toprakta (% boşluk alanı + % katı faz) = **100** olduğuna göre:

% boşluk alanı *(pore space)* $\mathbf{= 100 - \%\ katı\ faz}$

$\mathbf{= [100 - (D_b / D_p) \times 100]}$'dir.

TOPLAM POROZİTENİN BELİRLENMESİ

8-6. Yöntem

1. Analiz edilen toprak örneğinde Kütle Yoğunluğu *(Bulk Density)* **(D_b)** belirlenir **(Bkz: 6. Bölüm)**.

2. Analiz edilen toprak örneğinde Tane Yoğunluğu *(Particle Density)***(D_p)** belirlenir **(Bkz: 7. Bölüm)**.

TOPLAM POROZİTENİN HESAPLANMASI

8-7. Yöntem

Analiz edilen toprak örneğinde Kütle yoğunluğu **(D_b)** ve Tane yoğunluğu **(D_p)** belirlendikten sonra yukarıda ayrıntısı verildiği şekilde elde edilen veriler formülde yerine konulmak suretiyle belirlenir **(Bkz: 8-5).**

$$\text{Toplam porozite (f)} = [1 - (D_b / D_p)]$$

Yukarıda verilen formül kullanılmak suretiyle analiz sonucu elde edilen değerlere göre porozite şu şekilde hesaplanabilir:

Kütle yoğunluğu *(Bulk density)* **(D_b):**

Fırın kuru toprak örneğinin ağırlığı : **395 g**

Toplam toprak hacmi : **300 cm^3**

Kütle yoğunluğu = (Fırın kuru toprak örneğinin ağırlığı / Toplam toprak hacmi)

$$\mathbf{395 / 300 = 1{,}32\ g/cm^3}$$

Tane yoğunluğu *(Particle density)* **(Dp):**

Fırın kuru toprak örneğinin ağırlığı: **25,1 g**

Toplam toprak hacmi : **9,5 cm^3**

Tane yoğunluğu = (Fırın kuru toprak örneğinin ağırlığı / Toplam tanelerin hacmi)

$$\mathbf{25{,}1 / 9{,}5 = 2{,}64\ g/cm^3}$$

Porozite, % = [1 – (kütle yoğunluğu / tane yoğunluğu) x 100]

Porozite, % = [1 – (1,32 / 2,64) x 100] = 50'dir.

Porozitenin hesaplanması

Örnek alma silindirinin toplam hacmi = 98,2 cm^3

Silindir içindeki toprağın su ile doygun *(saturasyon)* ağırlığı = 185 g

Silindir içindeki toprağın fırın kuru ağırlığı = 150 g

Porozite = Toplam por hacmi / Toplam hacim

Por hacmi = Sature toprak ağırlığı – fırın kuru toprak ağırlığı

Por hacmi = Su ağırlığı (su hacmi)

Por hacmi: 185 – 150 = 35

Suyun ağırlığı = 35 g

Por hacmi = 35 cm^3

Porozite = 35 / 98,2 = 0,36 Toplam porozite

% porozite = 36

Tane yoğunluğu (PD) nedir?

Porozite (%) = [1 – (kütle yoğunluğu / tane yoğunluğu) x 100] olduğu anımsanarak öncelikle kütle yoğunluğu *(hacim ağırlığı)* hesaplanır:

$BD = W_s + V_s + V_p$ BD = 150 / 98,2 = 1,52 g/cm^3

Porozite (%) = [100 – (1,52 x 100 / tane yoğunluğu)]

Porozite (%) = [100- (152 / tane yoğunluğu)]

36 = [100 – (152 / tane yoğunluğu]

PD = 2,38 g/cm^3

Bir başka şekilde ise hesaplama aşağıdaki formülden yararlanılarak da yapılabilir:

Porozite P = [1 – (BD /PD)] = (P-1) = (BD /PD) PD = BD /(P – 1) = -1,52 g/cm^3

PD = - BD / P-1 = - 1,52 / (0,36 -1) = 2,38 g/cm^3

KAYNAKÇA

Cresswell, H. P., and L. Hamilton (2002). *Particle Size Analysis*. In: Soil Physical Measurement and Interpretation For Land Evaluation. (Eds. N. J McKenzie, H. P. Cresswell and K. J. Coughlan) CSIRO Publishing: Collingwood, Victoria. pp 224-239.

Hunt, N., and R. Gilkes (1992). *Farm Monitoring Handbook*. The University of Western Australia: Nedlands, WA.

McKenzie, N. J., D. J. Jacquier, R. F. Isbell, and K. L. Brown (2004). *Australian Soils and Landscapes An Illustrated Compendium*.CSIRO. Publishing: Collingwood, Victoria.

Sarkar, D., and A. Haldar (2005). *Physical and Chemical Methods in Soil Analysis. Fundemental Concepts of Analitical Chemistry and Instrumental Techniques*., p.1-160. New Age International (P) Limited, Publishers, New Delhi.

ELEKTRİKİ İLETKENLİK 9

9-1. Elektriki iletkenlik **(EC)** genelde topraklarda çözünebilir şekilde bulunan tuzların ya da başka bir deyişle tuzluluğun ölçütüdür. Topraklarda çözünebilir tuzların yüksek olması öncelikle su dengesinin bozulmasına yol açarak bitkilerin solmasına ve bitki gelişmesinin olumsuz şekilde etkilenmesine neden olur. Toprak tekstürü, katyon değişim kapasitesi, drenaj durumu, organik madde düzeyi, tuzluluk ve alt toprak özellikleri gibi pek çok hayati önemdeki toprak özellikleri ile yakın etkileşim içerisinde olması nedeniyle elektriki iletkenlik bitkisel üretimde önemle dikkate alınmakta ve değerlendirilmektedir.

9-2. Topraklarda elektriki iletkenlik besin elementleri ve onların bitkilere yararlılık durumları üzerinde önemli etki yaparken toprağın işlenmesi ve ekime hazırlanması gibi önemli işlevlerde de etkilidir. Örneğin elektriki iletkenliğin yüksek olması azotlu kimyasal gübrelerin gereğinden fazla uygulandığının ve topraklarda değişebilir şekildeki sodyum (Na^+) derişiminin *(konsantrasyonunun)* yüksek olduğunun bir işaretidir. Değişebilir sodyumun gereğinden fazla bulunması toprak işleme güçlüğünün ve iletkenliğin alt düzeylerde olduğunun kanıtıdır. Kısaca değişik yönlerden ele alındığında topraklarda elektriki iletkenlik (EC) nitelikli bol ürün alınmasında önemle üzerinde durulması gereken bir konudur.

9-3. Spesifik elektriki iletkenlik (EC) temelde: "*toprak ekstraktına yerleştirilen ve aralarında 1 cm aralık olan 1 cm^3 yüzey alanına sahip bulunan elektrodlar arasındaki elektriki akımın 25^oC'da belirlenmesi"* olarak tanımlanmaktadır. EC birimi olarak 1970'li yılların sonuna değin genelde "*mho x 10^{-1}/cm"* birimi yaygın şekilde kullanılmıştır. Burada ilginç olan nokta ***"mho"*** biriminin, elektriki akıma karşı durulması ya da elektriki akımın kolaylaştırılması arasındaki ters ilişkide kullanılmasıdır. Bu ilişki **Ohm yasasına** göre; **V = I x R** kullanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Formülde **(R)** suyun her bir cm'sinde elektrik akımına karşı direncini gösterirken **(I)** artan ortam sıcaklığına bağlı olarak elektrik akımının arttığını göstermektedir. Bu nedenle EC değerlerinin belirtilmesinde ortam sıcaklığının 25°C olması standart kabul edilmiş ve kullanılan faktör ile sıcaklık 25°C'a dönüştürülmüştür. EC belirlemelerinde uluslararası birim *"milimho cm^{-1} (mmho cm^{-1})"* olup bu birim *"desiSiemens m^{-1} (dS m^{-1})"*'e eşittir. Günümüzde EC ölçümlerinde çoğunlukla ***mikroSiemens /cm^{-1}*** *(µS/cm^{-1})* birimi kullanılmaktadır. Gerçekte *(1µS cm^{-1} = 1µmhos cm^{-1})*'dir. MikroSiemens'in 1000 katı *"1 miliSiemens cm^{-1} (1mS* cm^{-1})'dir. Pratikte *"miliSiemens/m^{-1} (mS m^{-1})"* ya da bunun 100 katı *"desiSiemens/m (dS m^{-1})"* birimleri de kullanılmaktadır. Yukarıda işaret edilen birimler toprak kütlesinde elektriki iletkenliğin *(electrical conductivity)* ifade edilmesinde standart olarak kullanılan birimlerdir. Bu arada ele alınan materyalin iletkenlik durumunun *(conductance)* ölçülmesinde de ***Siemens*** birimi kullanılmaktadır.

Çizelge 9-4. Değişik tekstüre sahip topraklarda **1:1** toprak- su ekstraktında belirlenen elektriki iletkenlik *(mmho cm^{-1} ya da dS m^{-1} olarak)* ile tuzluluk sınıfları arsındaki ilişki (Jones 2001)

Tuzluluk sınıfları	**EC, (mmho cm^{-1} = dS m^{-1})**			
	Toprak tekstürleri			
	Kaba-tınlı kum	**Tınlı ince kum-tın**	**Siltli tınlı-killi tın**	**Siltli killi tın-killi**
Tuzsuz	0 – 1,1	0 -1,2	0 – 1,31	0 – 1,4
Az tuzlu	1,2 – 2,4	1,3 – 2,4	1,4 – 2,5	1,5 – 2,8
Orta derecede tuzlu	2,5 – 4,4	2,5 – 4,7	2,6 – 5,0	2,0 – 5,7
Çok tuzlu	4,5 – 8,9	4,8 – 9,4	5,1 – 10,0	5,8 – 11,4
Aşırı tuzlu	>9,0	>9,5	>10,1	>11,5

KAYNAKÇA

Estefan, G., R. Sommer, and John Ryan (2013). *Methods of Soil, Plant, and Water Analysis: A Manual fort he West Asia and Nort Africa Region.* 3rd Edition, ICARDA, International Centre for Agricultural Research in the Dry Areas.

Jones, J. B., Jr. (2001). *Laboratory Guide for Conducting Soil Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Miller, J. J., and D. Curtin (2007). *Electrical condactivity and soluble ions.* Soil Sampling and Methods of Analysis, 2nd Edition (M.R. Carter and E.G.George, eds.). Canadian Society of Soil Science, p.161-171.

Sarkar, D., and A. Haldar (2005). *Physical and Chemical Methods in Soil Analysis. Fundemental Concepts of Analitical Chemistry and Instrumental Techniques*., p.1-160. New Age International (P) Limited, Publishers, New Delhi.

Sumner, M. E., P. Rengasamy, and R. Naidu (1998). *Sudic soils: a reappraisal.* In: M. E. Sumner and R. Naidu. Eds. Sodic soils: Distrubition , Properties, Management and Environmental Consequences. Oxford University Press, New York, NY, p. 3-17.

pH ve TOPRAK ASİTLİĞİ BELİRLEMESİ 10

TOPRAK pH'SI VE ÖNEMİ

10-1. Toprak pH'sı toprak çözeltisindeki hidroksonium (H_3O^+) ya da genellikle söylendiği gibi hidrojen (H^+) iyonları aktivitesinin bir ölçüsüdür. Gerçekte pH, toprak özelliklerini tek başına belirtebilen en önemli ölçütlerden biri ve belki de birincisidir. pH kavramı arı sudaki iyonlara dayanır. Arı su aşağıda formüle edildiği gibi çok az da olsa iyonize olmaktadır.

$$H_2O \longleftrightarrow H^+ + OH^-$$

$$K_w = [H^+]\,[OH^-] = 10^{-14},\ 23°C\text{'da}$$

Formüde K_w sudaki iyon miktarını, [ ] çerçeve ise litrede mol olarak iyon aktivitesini *(iyon konsantrasyonunu)* göstermektedir. Arı suda 23°C'da $[H^+] = [OH^-]$ olduğu için her biri $(10^{-14})^{1/2} = 10^{-7}$ ye eşittir. Eğer $[H^+]$ miktarı $[OH^-]$ miktarından fazla ise ortam asidik, $[OH^-]$ miktarı $[H^+]$ miktarından fazla ise ortam baziktir.

10-2. Toprak çözeltisi dahil bir çözeltide pH, aşağıda formüle edildiği gibi, H^+ iyonları derişiminin *(konsantrasyonunun)* negatif logaritmasıdır.

$$pH = \log_{10} 1/[H^+] = -\log_{10}[H^+]$$

Arı suyun 23°C'da pH'sı 7 olup, pH < 7 asit ve pH > 7 bazdır. Arı suyun 100°C'da pH'sı 6,0 ve 0°C'da ise 7,5'tur. Bu nedenle pH belirlemelerinde pH metre kalibrasyonun yaklaşık oda sıcaklığına göre yapılmasında zorunluluk bulunmaktadır.

10-3. Toprak pH'sı bir toprağın en önemli kimyasal özelliklerinden biridir. Bitkilerin gelişmeleri için mutlak gerekli olan elementlerin yararlılığı, gelişme ortamının pH'sı ya da hidrojen iyonları derişimi ile yakından ilgilidir. Toprak pH'sı bitki besin elementlerinin yararlılığını etkilemek suretiyle bitki gelişmesi üzerine önemli etki yapar. Başta fosfor (P) olmak üzere mutlak gerekli elementlerin yararlılığı toprak pH'sı ile yakından ilgilidir. Benzer şekilde mikro elementlerin örneğin Cu, Fe, Mn, Mo ve Zn yararlılığı da toprak pH'sının etkisi altındadır. Bu arada alüminyum (Al) gibi mutlak gerekli olmayan elementlerin toksik etkileri de toprak pH'sı ile yakından ilgilidir (Kacar 2012a). Mikrobiyal popülasyon aktivitesi ile toprağa uygulanan çoğu kimyasalların etki durumları pH'ya göre değişmektedir. Toprak asidik, nötr ya da bazik olsun çeşitli bileşiklerin çözü-

9. Toprak örneği kullanılmadan yukarıda açıklanan tüm işlemler uygulanmak suretiyle *tanık* çözeltisi hazırlanır ve benzer şekilde titrasyon yapılır ve harcanan standart 0,2 N HCl miktarı kaydedilir (B, mL).

10-50. Hesaplama

Toplam potansiyel asitlik (10 g toprakta), m.e. = (B – S) x 0,2

Toplam potansiyel asitlik (100 g toprakta), m.e. = [(B – S) x 0,2 x (100/10)]

Toplam potansiyel asitlik m.e./ 100 g toprakta = [(B – S) x 2]

Formülde:

B = *Tanık* çözeltisi titrasyonunda sarf edilen 0,2 N HCl miktarı, mL.

S = Toprak ekstraktı titrasyonunda sarf edilen 0,2 N HCl miktarı, mL.

0,2 = Titrasyonda kullanılan standart asidin gerçek normalitesi.

KAYNAKÇA

Aksoy, T. (1967). *Trakya Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s. **1**-102. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (yayınlanmamış). Ankara.

Aksu, S. (1972). *Trakya Bölgesi Meriç Havzası topraklarının azot durumu ve bu topraklarda faydalanılabilir azot miktarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.**1-137.** A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış). Ankara.

Aktaş, M. (1973). *Doğu Karadeniz Bölgesi topraklarının potasyum durumu ve bu topraklarda alınabilir potasyum miktarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s. 1-78. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Ankara.

Alemdar, N. (1974). *Marmara Bölgesi Susurluk Havzası topraklarının azot durumu ve topraklarda alınabilir azot miktarının tayininde uygulanacak yöntemler üzerinde bir araştırma,* s. 1-78. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Ankara.

Alganatay, N. (1968). *Orta Anadolu Kuzey Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarında alınabilir fosfor miktarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s. **1-125.** A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Ankara.

Anonymous (1994). *pH: 1:2 soil to water ratio*, In R.G. Gavlak, D.A. Horneck, and R.O. Miller, Eds., Plant, Soils, and Water Reference Methods for the Western Region, Western Regional Extension Publication WREP 125, University of Alaska, Fairbanks, 17–18.

Atalay, İ. Z. (1982). *Gediz Havzası alüviyal topraklarının potasyum durumu ve bu topraklarda alınabilir potasyum miktarlarının tayininde kullanılacak yöntemler üzerinde bir araştırma,* s. 1-98. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doçentlik Tezi (Yayınlanmamış). İzmir

Ateşalp, M. (1968). *Doğu Anadolu Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.1-170. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış). Ankara.

Chaudhry, M. R. (1979). *Büyük Konya Havzası topraklarının Fe, Zn, Cu ve Mn durumu üzerine bir araştırma,* s. 1-124. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Ankara.

Coleman, N. T., and G. W. Thomas (1967). *The basic chemistry of soil acidity.* in: R.W. Pearson and F.Adams (ed.). Soil Acudily and Liming. Agronomy 12:1-41. Am.Soc. of Agron., Inc., Madison, Wisconsin, USA.

Çolakoğlu, H. (1977). *Küçük Menderes Ovası genç allüviyal topraklarının bitkiye yarayışlı potasyum kapsamları ve potasyum yönünden toprak-bitki ilişkileri,* s.l-131. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doçentlik Tezi (Yayınlanmamış) İzmir.

Erdoğan, Ş. (1973). *Trakya Bölgesi topraklarının potasyum durumu ve bu topraklarda alınabilir potasyum miktarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.1-104. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış). Ankara.

Hendershot, W. H., and H. Lalande (2007). *Soil Reaction and Exchangeable Acidity,* s.173-178. Soil Sampling and Methods of Analysis, 2nd Edition, M.R.Carter and E.G.Gregorich, eds. Canadian Society of Soil Science, Canada.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). *Soil analysis procedures using 0.01 M calcium chloride as extraction reagent*. *Commun.* Soil Sci. Plant Anal., 31:1299–1396.

Jackson, M. L. (1958). *Soil chemical analysis.*p.1-498. Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey, USA.

Jones, J. B., Jr. (2001). *Laboratory Guıde for Conducting Soıl Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Kacar, B. (2012a). *Temel Bitki Besleme,* s. 1-385, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kacar, B. (2012b). *Bitki, Toprak ve Gübre Analizleri I: Temel Laboratuvar Bilgisi,* s.1-248. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kacar, B., M. Çağatay, A. Arat ve G. Günday (1974). *Çukurova Yöresi topraklarında değişik azotlu gübrelerin karşılaştırılması,* s. 1-90. Azot Sanayii Türk Anonim Şirketi Yayınları No.2 Ankara.

Kacar, B., S. M. R. Amin, G. Çelebi, ve C. Turan (1973). *Antalya Sahil Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarında alınabilir fosfor tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.1-110. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu. TOAG-161. Ankara.

Kılınç, R. (1978). *İzmir Bölgesi tarım topraklarının fosfor durumunun radyoizotop yöntemleriyle saptanması ve bunun toprak özellikleriyle ilişkileri üzerine araştırmalar,* s.1-152. Ege Üniversitesi Nükleer Araştırma ve Eğitim Enstitüsü Doktora Tezi (Yayınlanmamış) İzmir.

Moore, J. T., and R. H. Loeppert (1987). *Significance of potassium chloride pH of calcareous soils.* Soil Sci. Soc. Am. J., 51:908–912.

Peck, T. R. (1983). *Measurement of pH and electrode selection.* Proceedings Ninth Soil-Plant Analyst's Workshop. Council on Soil Testing and Plant Analysis, Athens, Georgia, USA.

Plank, C. O. (1992a). *Determination of soil pH on 0.01 M $CaCl_2$,* In S.J. Donohue, Ed., Reference Soil and Media Diagnostic Procedures for the Southern Region of the United States, Southern Cooperative Series Bulletin Number 374, Virginia Agricultural Experiment Station, Blacksburg, 1–3.

Plank, C. O. (1992b). *Determination of soil pH in 1 N KCl,* In S.J. Donohue, Ed., Reference Soil and Media Diagnostic Procedures for the Southern Region of the United States, Southern Cooperative Series Bulletin Number 374, Virginia Agricultural Experiment Station, Blacksburg, 4–5.

Sarkar, D., and A. Haldar (2005). *Physical and Chemical Methods in Soil Analysis. Fundamental Concepts of Analitical Chemistry and Instrumental Techniques*., p.1-160. New Age International (P) Limited, Publishers, New Delhi.

Taban, S. (1990). *Orta Anadolu'da çeltik yetiştirilen toprakların mikroelement durumu.* s. 1-75. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Ülgen, N. (1968). *Karadeniz Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s. 1-157. A. Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Ülgen, N. ve ark (1988). *Türkiye gübre ve gübreleme rehberi,* s.1-182. (3. Bası). Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü Yayınları No. 151, Teknik Yayınlar No. T-59. Ankara.

van Lierop, W. (1990). *Soil pH and lime requirement determinations,* In R.L. Westerman, Ed., *Soil Testing and Plant Analysis*, SSSA Book Series Number 3, Soil Science Society of America, Madison, WI, 73–126.

Watson, M. E. and J. R. Brown (1998). *pH and lime requirement*, In J.R. Brown, Ed., Recommended Chemical Soil Test Procedures for the North Central Region, North Central Regional Research Publication Number 22 (revised), Missouri Agricultural Experiment Station SB 1001, University of Missouri, Columbia, 13–16.

Zabunoğlu, S. (1967). *Çarşamba ovası topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde araştırmalar,* s. 1-91. A. Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doçentlik Tezi (Yayınlanmamış). Ankara.

KİREÇ VE KİREÇ GEREKSİNİMİ BELİRLEMESİ 11

KİREÇ VE KİREÇ BELİRLEMESİ

11-1. Kimyasal olarak kalsiyum karbonat ($CaCO_3$) olan kireç, topraklar arasında farklı miktarlarda bulunur. Örneğin kurak ve yarı kurak yöre topraklarında kireç genelde yüksektir. Bu durum yağış nedeniyle yıkanmanın az olmasından kaynaklanır. Yağışlı yörelerde kumlu topraklar ile aşırı derecede dağılıp parçalanmış *(tecezzi etmiş)* tropik toprakların kireç kapsamları çok düşüktür. Türkiye topraklarının $CaCO_3$ içerikleri de diğer ülke topraklarıyla karşılaştırıldığında çok yüksektir. Örneğin Türkiye'nin değişik tarım bölgelerinden alınan toplam 243453 toprak örneğinin %54,9'unda $CaCO_3$ miktarı %5'in üzerinde olup toprakların %15,6'sında %25'in üzerindedir (Güçdemir 2006).Topraklarda kireç miktarı üzerine ana materyal ile ana ana materyalin dağılıp parçalanma *(tecezzi)* derecesi etkilidir. Kireç, çoğunlukla *kalsit ($CaCO_3$)* ya da *dolomit ($CaCO_3.MgCO_3$)* şeklindedir. İnorganik karbonatların az çözünebilir bileşikleri olan kalsit ve dolomit asit tepkimeli topraklarda hidrojenin ve alüminyumun aktivitesinin azaltılmasında kireçleme materyali olarak da kullanılır. Çözünebilir şekildeki inorganik karbonat bileşikleri ise kurak yörelerdeki sodik *(alkali)* topraklarda fazla miktarda bulunur.

11-2. Toprak oluşumu sırasında ya da yıkanarak taşınma sonunda toprağın değişik katmanlarında *(horizonlarında)* kireç birikimi görülebilir. *Kalsik horizon* şeklinde de tanımlanan kireç birikimi tarım topraklarının yüzeyinde ya da yüzeye yakın yerlerinde oluşmuş ise bu durum başta fosfor, çinko ve demir olmak üzere bitkilerde çeşitli besin maddeleri noksanlıklarına yol açabilir. Böyle topraklar genelde ince taneli yapıya sahip olup, kurudukları zaman gevşektirler ve rüzgâr erozyonundan çok daha kolay etkilenirler. Yüzey toprağın hemen altında yer alan kalsik horizon su hareketini geriletir ve kök gelişmesini de olumsuz şekilde etkiler.

11-3. Kireçli alkalin topraklar genel olarak bağımsız şekilde $CaCO_3$'a sahiptir. Böyle topraklarda bağımsız $CaCO_3$ ile değinen çözünür şekildeki fosfor, $CaCO_3$'ın yüzeyinde çökelir. Meydana gelen çökeltinin miktarı $CaCO_3$'ın değinim yüzeyinin genişliğine ve ortamda çözünür şekilde bulunan fosforun konsantrasyonuna bağlıdır. $CaCO_3$ ile değinim şeklinde yüzeyde çöken fosfor, daha sonra Ca ile tepkimeye girerek çözünmez şekildeki bileşiği oluşturur. Örneğin çözünür şekilde fosfor içeren süperfosfat kireçli alkalin toprağa uygulandığı zaman fosfor aşağıda formüle edildiği şekilde çözünmez trikalsiyum fosfata dönüşerek toprakta fikse edilir.

Çizelge 11-7. Adams ve Evans yöntemine göre 20 cm'lik yüzey toprağın pH'sını 6,0'a getirebilmek için kireç gereksiniminin saptanmasında kullanılan kalibrasyon çizelgesi

Su karıştırılmış toprak pH'sı	Tampon çözeltisi karıştırılmış toprakta pH				
	7,8	7,6	7,4	7,2	7,0
	Tarım kireci gereksinimi, metrik ton (Mg) ha^{-1}				
6,3	0,49	0,98	1,48	1,97	2,46
6,1	0,87	1,74	2,61	3,48	4,35
5,9	1,17	2,34	3,52	4,69	5,86
5,7	1,42	2,84	4,26	5,68	7,10
5,5	1,63	3,26	4,88	6,51	8,14
5,3	1,81	3,61	5,42	7,23	9,03
5,1	1,97	3,93	5,90	7,86	9,83
4,9	2,11	4,22	6,33	8,44	10,54
4,7	2,25	4,49	6,74	8,99	11,23
4,5	2,40	4,79	7,19	9,58	11,98

11-51. Yöntemin Kritiği

1. Bu yöntem katyon değişim kapasitesi (KDK) ile 2:1 tipi kil kapsamları düşük olan topraklarda tercih edilmekte ve doğru sonuç alınmaktadır.

2. Hızlı sonuç alınan bu yöntem özellikle kireç gereksinimi düşük olan topraklar için düzenlenmiştir.

3. Tamponluk kapasitesi ve KDK'sı düşük olan toprakların kireç gereksinimine ilişkin farklılıklar toprak pH'sındaki değişmeler nedeniyle kolaylıkla belirlenebilmektedir.

KAYNAKÇA

Adams, F., and C.E.Evans (1962). *A rapid method for measuring lime requirement of Red Yellow Podzolic soils.* Soil Sci.Soc.Am.Proc. 26:355-357.

Aksoy, T. (1967). *Trakya Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s. **1** - 102. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (yayınlanmamış). Ankara.

Aksu, S. (1972). *Trakya Bölgesi Meriç Havzası topraklarının azot durumu ve bu topraklarda faydalanılabilir azot miktarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.**1-137.** A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış). Ankara.

Alemdar, N.(1974). *Marmara Bölgesi Susurluk Havzası topraklarının azot durumu ve topraklarda alınabilir azot miktarının tayininde uygulanacak yöntemler üzerinde bir araştırma,* s. 1-78. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Ankara.

Alganatay, N. (1968). *Orta Anadolu Kuzey Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarında alınabilir fosfor miktarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s. **1-125.** A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Ankara.

Allison, L.E., and C.D.Moodie (1965). *Carbonate.* in: C.A.Black et al (ed.) Methods of Soil Analysis, Part 2. Agronomy 9:1379-1400. Am. Soc.of Agron., Inc., Madison, Wisconsin, U.S.A.

Anonymus (1975). *Handbook of chemistry and physics.* 56th. Edition. CRC Press, Cleveland, Ohio, USA.

Atalay, İ.Z. (1982). *Gediz Havzası alüviyal topraklarının potasyum durumu ve bu topraklarda alınabilir potasyum miktarlarının tayininde kullanılacak yöntemler üzerinde bir araştırma,* s. 1-98. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doçentlik Tezi (Yayınlanmamış). İzmir

Ateşalp, M. (1968). *Doğu Anadolu Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.1-170. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış). Ankara.

Brown, I.C. (1943). *A rapid method of determining exchangeable hydrogen and exchangeable bases of soils.* Soil Sci. 56: 353-357.

Chaudhry, M.R. (1979). *Büyük Konya Havzası topraklarının Fe, Zn, Cu ve Mn durumu üzerine bir araştırma,* s. 1-124. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Ankara.

Çolakoğlu, H. (1977). *Küçük Menderes Ovası genç allüviyal topraklarının bitkiye yarayışlı potasyum kapsamları ve potasyum yönünden toprak-bitki ilişkileri,* s.l-131. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doçentlik Tezi (Yayınlanmamış) İzmir.

Erdoğan, Ş. (1973). *Trakya Bölgesi topraklarının potasyum durumu ve bu topraklarda alınabilir potasyum miktarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.1-104. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış). Ankara.

Güçdemir, İ. H. (2006). *Türkiye Gübre ve Gübreleme Rehberi*. Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, s. 1-424, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Genel Yayın No. 231, Teknik Yayın No. T.69, Ankara.

Kacar, B. (1968). *Türkiye'nin bazı topraklarında fosfor fiksasyonu ve fosfor fiksasyonuna tesir eden faktörler üzerinde bir araştırma.* A. Ü. Ziraat Fakültesi Yıllığı 1967, 17(2): 215-234.

Kacar, B. 2012). *Bitki, Toprak ve Gübre Analizleri I: Temel Laboratuvar Bilgisi, s.1-248. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.*

Kacar, B., S.M.R. Amin, G. Çelebi, ve C. Turan (1973). *Antalya Sahil Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarında alınabilir fosfor tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.1-110. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu. TOAG-161. Ankara.

Kacar, B., M. Çağatay, A. Arat ve G. Günday (1974). *Çukurova Yöresi topraklarında değişik azotlu gübrelerin karşılaştırılması,* s. 1-90. Azot Sanayii Türk Anonim Şirketi Yayınları No.2 Ankara.

Keeney, D.R., and R.B. Corey (1963). *Factors affecting the lime requirements of Wisconsin soils.* Soil Sci.Soc.Am.Proc. 27:277-280.

Kılınç, R. (1978). *İzmir Bölgesi tarım topraklarının fosfor durumunun radyoizotop yöntemleriyle saptanması ve bunun toprak özellikleriyle ilişkileri üzerine araştırmalar,* s.1-152. Ege Üniversitesi Nükleer Araştırma ve Eğitim Enstitüsü Doktora Tezi (Yayınlanmamış) İzmir.

Martin, A.E., and R.Reeve (1955). *A rapid manometric method for determining soil carbonate.* Soil Sci. 79:187-197.

Mehlich, A. (1939). *Use of triethanolamine acetate-barium hydroxide buffer for the determination ofsome base exchange properties and lime requirements of soil.* Soil Sci.Soc.Am.Proc.3:162-166.

Sarkar, D., and A. Haldar (2005). *Physical and Chemical Methods in Soil Analysis. Fundemental Concepts of Analitical Chemistry and Instrumental Techniques*., p.1-160. New Age International (P) Limited, Publishers, New Delhi.

Schofield, R.K. (1933). *Rapid method of examining soils.* II. J.Agric. Sci. 23:252-254.

Schwab, G. J., L.V. Murdock, D. Ditsch and M. Rasnake (2007). *Agricultural lime recommendations based on lime quality.* University of Kentucky College of Agriculture, Lexington, and Kentucky State University, Frankfort.UK.

Shoemaker, H.E., E.O.McLean, and P.F.Pratt (1962). Buffer methods for determination of lime requirement of soils with appreciable amount of exchangeable alüminium. Soil Sci.Soc.Am.Proc. 25:274-277.

Sims, J. T. (1996). *Lime requirement., p. 491-515..* Methods of Soil Analysis, Part 3., Chmeical Analysis. SSSA, Inc., ASA, Madison, Wisconsin, USA.

Taban, S. (1990). *Orta Anadolu'da çeltik yetiştirilen toprakların mikroelement durumu.* s. 1-75. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Woodruff, C. M. (1948). *Testing soil for lime requirement by means of a buffer solution and the glass electrode.* Soil Sci. 66: 53-63.

Woodruff, CM. (1948). *Testing soils for lime requirement by means of a buffer solution and the glass electrode.* Soil Sci.65:53-63.

Zabunoğlu, S. (1967). *Çarşamba ovası topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde araştırmalar,* s. 1-91. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doçentlik Tezi (Yayınlanmamış). Ankara.

DEĞİŞEBİLİR KATYONLARIN BELİRLENMESİ 12

12-1. Toprağın değişim kompleksleri olarak da bilinen kil mineralleri ile organik madde negatif (-) ve pozitif (+) elektrostatik yüke sahiptir. Toprak minerallerinde atomik yer değiştirmeleri gerçekleştiren elektrostatik yükler; çitlerin *(lattices)*, oksitlerin, hidroksitlerin, sulu oksitler ve organik maddenin kırılmış kenarlarında hidroliz tepkimeleri ile oluşmaktadır. Örneğin kil minerallerinin yapısı içerisinde silisyumun (Si^{4+}) alüminyum (Al^{3+}) ile yer değiştirmesi sonucu net eksi (-) bir yük meydana gelmektedir. Kil minerallerinin yapısı içerisinde silisyum ile alüminyum arasındaki değişim ise *"izomorf değişim"* olarak adlandırılmaktadır. Toprağın değişim komplekslerinin tabak görünümlü yüzeylerinin kenarlarındaki çift tabaka ve oluşan negatif yükler şematik olarak Şekil 12-1'de gösterilmiştir.

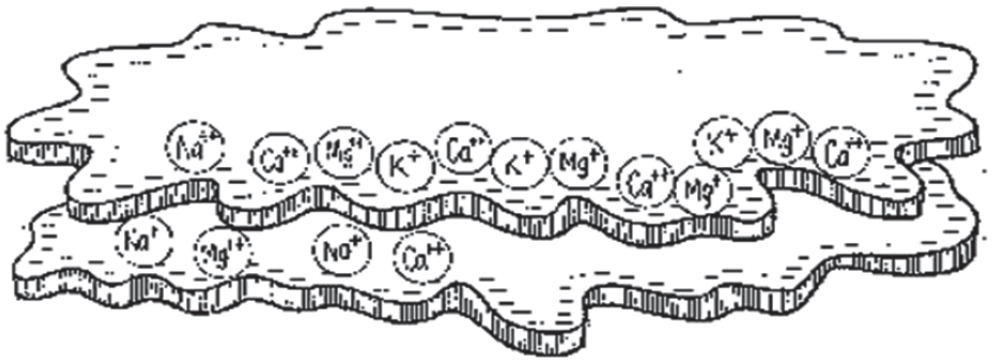

Şekil 12-1. Toprağın değişim komplekslerinin tabak *(levhasal)* görünümlü yüzeylerinin kenarlarındaki çift tabaka ve oluşan negatif yükler

12-2. Kil minerallerinde ve organik maddede bulunan negatif ve pozitif yükler katyon ve anyonlar tarafından işgal edilmek suretiyle elektriki denge sağlanmaktadır. Elektriki dengeyi sağlayan katyon ve anyonlar sırasıyla ***değişebilir katyonlar*** ve ***değişebilir anyonlar*** olarak adlandırılmaktadır. Elektriki yüke sahip elementler ise ***"iyon"*** olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda pozitif elektriki yüke sahip iyonlar ***"katyon"*** ve negatif elektriki yüke sahip iyonlar ***"anyon"*** olarak adlandırılmaktadır. Toprağın değişim komplekslerinde değişik etmenlerin etkisi sonucu katyon ve anyonlar farklı güç ile tutulmaktadır *(adsorbe edilmektedir)*. Kimileri diğerlerinden daha güçlü şekilde adsorbe edilirken kimileri daha az güçte adsorbe edilmektedir. Ancak tuz içeren bir çözelti ile toprak işleme tabi tu-

maddelerinin kök etki alanlarına taşınmasında önemli görev yapar (Kacar 2015). Çeşitli toprak parçacıklarının negatif yüklü yüzeylerinde Ca^{2+}, Mg^{2+}, K^{+} ve Na^{+} başta olmak üzere öteki katyonlar ve Al^{3+} ile H^{+} tutulur. Bir kil parçacığının negatif yüklü yüzeyinde elektrostatik olarak adsorbe edilmiş katyonlar elektrolit çözeltisine daldırıldığında iyonlar arası güçlerin olduğu kadar kinetik güçlerin de etkisi altında kalır. İyonlar arası güçler kil yüzeyine katyonların güçlü bir şekilde bağlanmasına neden olur. Buna karşın ısı hareketi şeklinde görülen kinetik güçler yüzeyden katyonların ayrılmasında görev yapar. Anılan bu güçlerin etkisiyle kil yüzeyinin yakınında elektriki potansiyel gradienti oluşur.

12-9. Topraklarda katyon değişimi olarak bilinen olay bir yüz yıldan daha uzun süredir araştırıcıların ilgi kaynağı olmuştur. Tuz çözeltisiyle yıkanan bir toprak, çözeltideki katyonları adsorbe ederken üzerinde bulunan aynı miktardaki öteki katyonları da serbest bırakır. Örneğin amonyum asetat (NH_4OAc) çözeltisiyle ekstrakte edilen bir toprak bir kısım amonyum iyonunu (NH_4^{+}) adsorbe ederken kalsiyum (Ca^{2+}), magnezyum (Mg^{2+}) gibi öteki katyonları serbest bırakır. Değişebilir katyonların belirlenmesinde nötr 1 N NH_4OAc, ekstrakt çözeltisi olarak yaygın şekilde uygulanmaktadır. Bu çözelti toprağı göreceli olarak çok daha kolay ıslatır ve değişebilir katyonlarla da kolaylıkla yer değiştirir. Gerekli olması durumunda analiz süresince kolaylıkla buharlaştırılıp uzaklaştırılması yanında Atomik Absorpsiyon spektrofotometre (AAS) ve İndüktif Eşleşmiş Plazma-Optikal Emisyon Spektrofotometre (ICP-OES) gibi gelişmiş cihazlar kullanılmak suretiyle belirlenmeleri günümüzde başarılı şekilde yapılmaktadır.

12-10. Kalsiyumun ve magnezyumun karbonatlarını fazla miktarda içeren toprak örneklerinde olduğu gibi saturasyon ekstraktında tamamen çözünemez şekilde jips içeren topraklarda 1 N NH_4OAc ekstraktı kullanılarak Ca ve Mg belirlemeleri yapılmamalıdır. Kireçli toprakların 1 N NH_4OAc çözeltisiyle ekstraksiyonu sırasında $CaCO_3$ *(kalsit)* ya da $CaCO_3.MgCO_3$ *(dolomit)*'ten fazla miktarda Ca ve Mg çözeltiye geçer. Bu da sonucun yanlış olmasına yol açar. Analiz sonunda değişebilir katyonlar toplamının katyon değişim kapasitesinden yüksek olması toprakta bağımsız karbonatların ya da jipsin fazla miktarda bulunduğunun bir kanıtıdır.

12-11. Değişebilir katyonların büyük bir bölümünü oluşturan ve bazik katyonlar olarak da bilinen katyonların belirlenmelerinde uygulanan yöntemler kitabın ayrı ayrı bölümlerinde sunulmuştur. Örneğin: Sodyum (Na) 28. Bölümde, potasyum (K) 17. Bölümde, kalsiyum (Ca) 18. Bölümde, magnezyum (Mg) 19. Bölümde verilmiştir. Az da olsa değişebilir katyonlar arasında yer alan örneğin Mn, Cu, Fe, Zn vb. belirleme yöntemleri de ayrı bölümlerde açıklanmıştır. Toprak asitliğini oluşturan hidrojen (H^{+}) ve alüminyum (Al^{3+}) değişebilir katyonların belirlenmesi ise kitabın 10. Bölümünde ayrıntılı şekilde açıklanmıştır.

KAYNAKÇA

Kacar, B. (2012). *Temel Bitki Besleme,* s. 1-385. Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No.206, Ankara.

Kacar, B. (2015). *Genel Bitki Fizyolojisi,* 1-548. Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No.1243, Ankara.

KATYON DEĞİŞİM KAPASİTESİ BELİRLEMESİ 13

13-1. Topraklar bitki besin elementlerinin depo edildiği temel kaynaktır. Bitkilerin beslenmelerinde ve nitelikli bol ürün alınmasında büyük önem taşıyan artı elektriki yüke sahip katyonlar (örneğin; K^+, Ca^{2+}, Mg^{2+}, NH_4^+, Na^+, H^+, Al^{3+}, Fe^{2+} ya da Fe^{3+}, Mn^{2+}, Cu^{2+}, Zn^{2+} vb) ve eksi elektriki yüke sahip anyonlar (örneğin; NO_3^-, $H_2PO_4^-$, HPO_4^{2-}, SO_4^{2-}, BO_3^-, MoO_4^{2-} vb) topraklarda ***tutulmakta*** *(attract),* ***alıkonmakta*** *(retain)* ve ***değiştirilmektedir*** *(exchange)*. Bu önemli olgu toprakların sahip oldukları *değişim komplekslerinin* üzerlerinde bulunan **(-)** eksi ve **(+)** artı *elektrostatik yüklerin etkinliği* ile gerçekleşmektedir. Topraklardaki negatif elektriki yükler temelde:

- Silikat minerallerin kafes yapıları arasındaki izomorf yer değiştirmelerden,
- Minerallerin kenarlarındaki ve dış yüzeylerindeki kırılmış bağlantılarından,
- Organik bileşiklerdeki asit tepkimeli grupların dissosiye olmalarından,
- Toprak parçacıklarının yüzeylerinde gerçekleşen kimyasal tepkimeler sonucu özellikle belli iyonların absorbe edilmelerinden oluşmaktadır.

Toprakların en önemli yapı taşlarının başında *kil mineralleri* gelmekte ve bunu *organik madde* izlemektedir. Bu her iki madde üzerinde çok sayıda eksi elektriki yük bulunmakta ve bu yolla katyonlar tutulmaktadır. Aynı şekilde artı elektriki yükler tarafından da anyonlar tutulmaktadır. Anılan katyon ve anyonlar toprak çözeltisinde bulunan katyon ve anyonlarla yer değiştirmekte, çözeltiye geçen besin elementleri ile bitkiler beslenmelerini büyük ölçüde sağlamaktadır.

13-2. Yukarıda işaret edildiği gibi kil mineralleri ve organik madde üzerinde bulunan katyonların tutulduğu ve değişimin gerçekleştiği eksi **(-)** elektriki yükler katyon değişim kapasitesinin (KDK) ölçütü olarak kabul edilmektedir. Katyon değişim kapasitesi (KDK); *"toprağın değişim komplekslerindeki negatif elektrostatik yükleri nötralize eden ve kolaylıkla değişebilir durumda bulunan katyonların toplam miktarı"* olarak tanımlanmaktadır. Toprak verimliliğinin önde gelen dayanağı olan katyon değişim kapasitesi (KDK), bitki besin elementlerini sağlama gücünü göstermesi yönünden önemlidir ve bu nedenle üzerinde yoğun şekilde çalışılmaktadır. Genelde KDK'sı yüksek topraklar temel bitki besin elementlerini sağlama yönünden güçlü topraklardır. Ayrıca KDK toprağın bazı önemli özelliklerini göstermesi ve toprağın sahip olduğu özelliklerin kısa yoldan değerlendirilmesi

yönünden önem taşımaktadır. Örneğin KDK'sı 1 ile10 m.e./100 g arasında değişen toprakla ve KDK'sı 11 m.e./100 g'ın üzerinde olan toprağın karşılaştırılmalı olarak bazı önemli özellikleri Çizelge 13-1'de verilmiştir.

Çizelge 13-1. KDK'sı 1 ile10 m.e./100 g arasında değişen toprakla ve KDK'sı 11 m.e./100 g' ve üzerinde olan toprağın karşılaştırılmalı olarak bazı önemli özellikleri

KDK'sı 1 ile 10 m.e.100 g olan toprak	**KDK'sı > 11 m.e. 100 g olan toprak**
1. Kum kapsamı yüksek.	1. Kil kapsamı yüksek.
2. Bitki besin elementlerinin topraktan yıkanması fazla.	2. Bitki besin elementlerinin topraktan yıkanması az.
3. Toprak pH'sını düzeltmek için kireç gereksinimi az.	3. Toprak pH'sını düzeltmek için kireç gereksinimi fazla.
4. Yüksek düzeyde kum içermesi nedeniyle fiziksel özellikleri iyi.	4. Yüksek miktarda kil içermesi nedeniyle fiziksel özellikleri kötü.
5. Su tutma kapasitesi düşük.	5. Su tutma kapasitesi yüksek.

13-3. Topraklarda katyon değişim kapasitesi (KDK) bir değil birden fazla etmenin etkisi altında değişmektedir. Bunalar: a) Toprak pH'sı, b) Organik madde *(humus)* düzeyi, c) Kil kapsamı, d) Kum kapsamı, e) Alüminyum (Al) ve sodyum (Na) kapsamıdır. Topraklarda pH alkalin yöne doğru değiştikçe toprak kompleksleri üzerinde giderek daha az asit oluşturucu *(örneğin hidrojen ve alüminyum)* katyonlar yer alır. Buna karşın makro ve mikro katyonlar giderek çoğalır ve toprakların verimliliği olumlu şekilde etkilenir (Şekil 13-1).

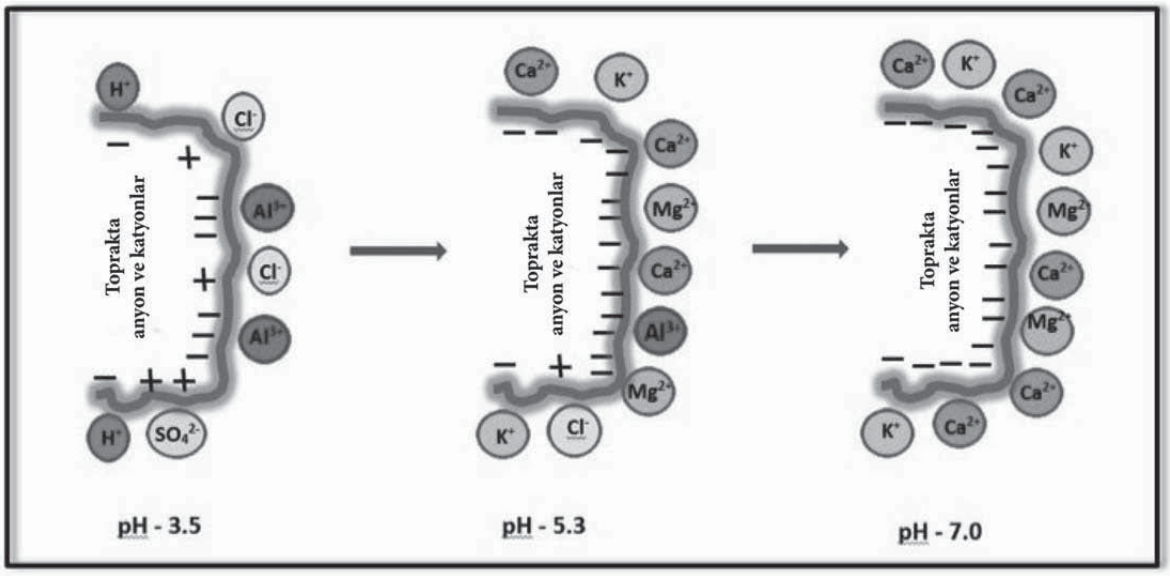

Şekil 13-1. Toprak pH'sına bağlı olarak toprağın değişim kompleklerinde tutulan katyonlar

Organik madde ve organik maddenin parçalanması ile son ürün olarak oluşan *humus* miktarı fazlalaştıkça topraklarda KDK artar. Örneğin; humusun KDK'sı montmorillonit kil mineraline göre 2-3 kat ve kaolinit kil mineraline göre ise 30 kat daha fazladır. Bu nedenle

topraklarda KDK ve dolayısıyla toprak verimliliği üzerine organik madde *(humus)* miktarı olumlu yönde yadsınamaz düzeyde önemlidir. Kimyasal yapıları nedeniyle kil minerallerinin katyon tutma ve saklama kapasiteleri büyüktür. Bu yönden kil mineralleri arasında da önemli farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin koyu renkli ve alüviyal topraklarda çoğunlukla bulunan montmorillonit kil minerallerinde KDK, krasnozem gibi topraklarda fazlaca dağılıp parçalanmış *(tecezzi etmiş)* şekilde bulunan kaolen kil mineralleri ile daha az tecezzi etmiş illit kil minerallerine göre daha yüksektir. Toprağın kum taneleri elektriki yük içermediği için katyon değiştirme kapasitesine pratik olarak sahip değildir. Örneğin kum kapsamı yüksek podzolik topraklarda KDK düşüktür. Böyle topraklara uygulanan organik madde KDK'nın artmasına ve toprağın tarım için daha uygun şekle dönüşmesine neden olur. Topraklarda sodyumun (Na^+) gereğinden fazla bulunması istenmez. Alüminyumun (Al^{3+}) ise $pH_{(CaCl_2)}$'sı 5'in üzerinde olan topraklarda genelde bulunmaz. Ancak pH 5'in altındaki topraklarda bulunmakta çoğu bitkiler için de toksik etki yapmaktadır. Özellikle pH 4,5'in altındaki topraklarda Al^{3+} katyonu kil mineralleri ve humus üzerinde tutulmuş katyonların yerine geçer. Böyle durumlarda eksi yükler H^+ ve Al^{3+} tarafından doldurulmak suretiyle toprağın asit özellik kazanmasına neden olur.

13-4. Topraklarda katyon değişim kapasitesi (KDK) genelde 100 g toprakta elektriki yük sayısı *(number of charge),* m.e. olarak açıklanmakta ve bu kısaca **m.e./100 g** şeklinde ifade edilmektedir. Son yıllarda kimi araştırıcılar tarafından KDK, **$cmol_c$/kg** şeklinde belirtilmektedir. Her iki ifade şekli miktar yönünden aynıdır. Katyon değişim kapasitesi (KDK), topraklarda değişim komplekslerinde bulunan toplam elektriki yük sayısını göstermektedir. Bu nedenle adsorbe edilen elementlerin ağırlıkları **(g)** yerine miliekivalan **(m.e.)** olarak miktarlarının belirtilmesi karşılaştırmaların sağlıklı şekilde yapılmasına olanak vermektedir. Örneğin periyodik Çizelgede yer alan katyonların atom ağırlıkları: Bakır (Cu) 40 g, Magnezyum (Mg) 24 g, Potasyum (K), 39 g, sodyum (Na) 23 g, ve hidrojen (H) 1 gramdır. Anılan elementlerin ekivalan ağırlıkları ise elementlerin atom ağırlıklarının birleşme değerlerine bölünmesi ile bulunmaktadır. Kalsiyum ve magnezyumun birleşme değeri iki olup iki tane artı yüke sahiptir. Buna karşın sodyum, potasyum ve hidrojenin birleşme değerleri bir olup ve bunlar bir artı yüke sahiptir. Yukarıdaki elementlerin ekivalan ağırlıkları: kalsiyum 40/2= 20 g, magnezyum 24/2=12 g, potasyum 39/1=39 g, sodyum 23/1=23 g ve hidrojen 1/1=1 gramdır. Buna göre toprağın değişim kompleksi üzerinde adsorbe edilen elementin ekivalanı ile diğer bir başka elementin ekivalanı yer değiştirebilmektedir. Bu bağlamda 20 ppm Ca, 12 ppm Mg ile ya da 39 ppm K ile yer değiştirebilmektedir. Bilindiği gibi topraklarda topraklarda KDK, m.e./100 g olarak ifade edilmektedir. Ekivalan ağırlığın gram bazında ifade edilmesi nedeniyle matematiksel olarak ekivalan ağırlığın on ile çarpılması ve m.e./100 g'a dönüştürülmesi gerekmektedir.

13-5. Gübreleme programının yapılmasında ve kireç uygulamasında topraklarda katyon değişim kapasitesinin (KDK) bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Değişik tekstüre sahip toprakların ve toprak bileşenlerinin *(komponentlerinin)* pH 7'de KDK'ları dikkat çekecek düzeyde farklıdır (Çizelge 13-2). Daha önce de işaret edildiği gibi KDK'sı büyük topraklar KDK'sı küçük topraklara göre daha fazla besin elementi içermektedir. Nitelikli bol ürün alınabilmesi için KDK'sı küçük olan kumlu topraklara göreceli olarak daha fazla gübre uygulanmasına gereksinim vardır. Böyle durumlarda besin elementlerinin yıkanması

sorun olmaktadır. Bu ve benzeri sorunlar ile killi topraklarda daha az karşılaşılmaktadır. Verim gücü yüksek tarım ürünlerinin yetiştirildiği topraklar giderek asitlik kazanmaktadır. Bu olgu KDK'sı düşük topraklarda daha hızlı cereyan etmektedir. Tampon özellikleri uygun KDK'sı yüksek topraklarda yüksek verimli tarım ürünlerinin yetiştirilmesinden sonra pH değişimi çok daha güç gerçekleşmektedir. Bu nedenle kumlu topraklara kireç uygulaması göreceli olarak daha kısa sürelerde yapılmalı ve uygulanacak kireç miktarı da KDK'sı büyük killi topraklara göre daha az miktarlarda olmalıdır.

Çizelge 13-2. Değişik tekstüre sahip toprakların ve toprak bileşenlerinin pH 7'de katyon değişim kapasiteleri (Sonon ve ark 2014)

Toprak ve toprak bileşenleri	KDK, m.e./100 g
Kil minerali çeşitleri	
Kaolen	3-15
İllit	15-40
Montmorillonit	80-100
Toprak tekstürü çeşitleri	
Kum	1-5
İnce kumlu tın	5-10
Tın	5-15
Killi tın	15-30
Kil	> 30
Organik madde	200-400

13-6. KDK belirlemelerinde çok çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Bu yöntemlerde ortak nokta değişim komplekslerindeki negatif elektriki yüklerin ***indeks bir katyon*** ile nötralize edilmesinden sonra toprak tarafından adsorbe edilmiş indeks katyon miktarını belirleme ilkesine dayanmaktadır. Topraklarda değişim yörelerinin indeks katyonlarla doldurulmasında, adsorbe edilmemiş katyonların yıkanmasında, adsorbe edilmiş indeks katyonların ekstrakte edilmesinde ve belirlenmesinde karşılaşılan pek çok komplikasyonlar ve interaksiyonlar KDK'nin bağımsız bir toprak özelliği olmadığının açık bir kanıtıdır. Örneğin indeks katyonu içeren tuz çözeltisinde $CaCO_3$, jips ve çeşitli tuzların çözünmesi özellikle kurak yörelerdeki kireçli alkalin topraklarda KDK belirlemelerinde önemli sorun oluşturmaktadır. Öte yandan asit tepkimeli topraklarda ise sorun elektriki yüklerin değişik tabiatta olmalarından kaynaklanmaktadır. Çok güç değişebilir alüminyum-hidroksi katyonların göreceli olarak fazla miktarlarda bulunmaları sorunu daha da artırmaktadır. Bu nedenle KDK belirlemelerinde asit ve kireçli alkalin topraklar için ayrı yöntemler önerilmektedir.

13-7. Toprakların katyon değişim kapasiteleri uygulanan yönteme göre değişiklik gösteren bir toprak özelliğidir. Bu nedenle topraklarda KDK miktarlarıyla birlikte uygulanan yöntemin belirtilmesi gerekir. KDK belirlemelerinde genelde pH'sı, iyonik gücü, dielektrik katsayısı ve kapsamı belli sulu çözeltiden toprağın adsorbe ettiği katyonların toplam miktarı belirlenmektedir. Bu nedenle katyon değişim kapasitesi anılan parametrelere göre

değişmektedir. Bir başka deyişle toprakların KDK'leri, belirlemelerde uygulanan referens çözeltiye bağımlıdır ve sonuçların genelleştirilip değerlendirilebilmesi için yöntemin bilinmesi gerekir.

13-8. Topraklarda katyon değişim kapasitesinin (KDK) belirlemesinde pH'sı 7,0'ye ayarlanmış 1 M amonyum asetat (NH_4OAc) yöntemi standart yöntem olarak yaygın şekilde uygulanmaktadır. Yöntemin en önemli avantajı amonyum asetat çözeltisinde pH'nın 7,0'ye ayarlanmış olması nedeniyle KDK üzerine farklı toprak pH'ları etkisinin en aza indirilmesidir. Böylece değişik topraklarda KDK karşılaştırmaları daha sağlıklı yapılmaktadır. Kimi laboratuvarlarda nötr amonyum asetat çözeltisi ile ekstrakte edilen katyonlar (örneğin Ca^{2+}, Mg^{2+}, K^+ ve Na^+) ayrı ayrı belirlenmek ve toplanmak suretiyle KDK hesaplanmaktadır. Analiz edilen toprak pH'sının < 6,0'dan düşük olması durumunda alüminyum (Al^{3+}) da belirlenmekte ve diğer katyonlarla birlikte toplanmak suretiyle KDK hesaplanmaktadır. Kimi laboratuvarlarda ise doğrudan KDK belirlemesi yapılmaktadır.

AMONYUM ASETAT YÖNTEMİ

13-9. Yöntemin Esası

Ross ve Ketterings (2011) tarafından rapor edilen pH'sı 7,0'a ayarlanmış 1 M amonyum asetat ($NH_4C_2H_3O_2$) yönteminin esası; toprağın değişim komplekslerinde tutulu olan katyonların amonyum asetat çözeltisi ile işlem sonucu çözeltiye geçen ve AAS'de *(Atomik absorpsiyon spektrometre'de)* ya da ICP-OES'de (*İndüktif eşleşmiş plazma optik emisyon spektrometre'de)* belirlenen katyonların toplamı alınmak suretiyle, veya ortamda kalan amonyum asetat çözeltisi fazlasının alkol ile yıkanmasından sonra 1 M potasyum klorür (KCl) çözeltisi ile işlem sonucu potasyum (K^+) ile yer değiştirerek çözeltiye geçen ve Kjeldahl yöntemine göre belirlenen amonyum (NH_4-N) üzerinden, KDK miktarının hesaplanmasıdır.

13-10. Araç ve Gereçler

1. Duyarlı terazi; 2. Buchner hunisi, 55 mm çapında; 3. Aspiratör düzeneği; 4. Filtre kağıdı, Whatman No.42, yuvarlak 55 mm çapında; 5. Erlenmayer, 250 mL, 500 mL; 6. Ölçü balonu, 250 mL, 1000 mL; 7. Ölçü silindiri, 25 mL,100 mL, 250 mL; 8. Ucunda kauçuk bulunan cam baget; 9. Piset; 10. pH metre; 11. Potasyum (K^+), kalsiyum (Ca^{2+}), magnezyum (Mg^{2+}), sodyum (Na^+) ve alüminyum (Al^{3+}) katyonlarının belirlenmesi için AAS ya da ICP-OES cihazları ile belirlemede kullanılacak araç ve gereçler, kimyasal maddeler; 12. Kjeldahl yöntemine göre amonyum (NH_4-N) belirlemesi için gerekli araç ve gereçler ile kimyasal maddeler **(Bkz: 15. Bölüm)**.

13-11. Kimyasal Maddeler

1. Deiyonize su.

2. Amonyum asetat (CH_3COONH_4), kimyaca arı.

3. Asetik asit (CH_3COOH), glasiyel, %99,5'lik, kimyaca arı.

4. Amonyum hidroksit (NH_4OH), derişik, kimyaca arı.

5. Potasyum klorür (KCl), kimyaca arı.

6. Amonyum asetat (CH_3COONH_4) çözeltisi, 1 M: İçerisinde 800 mL kadar deiyonize su bulunan 1000 mL'lik ölçü balonuna 57 mL glasiyel asetik asit ilave edilir ve karıştırılır. Üzerine 68 mL konsantre amonyum hidroksit (NH_4OH) ilave edilir ve tekrar karıştırılır. Elde edilen çözeltinin pH'sı 7,0'a amonyum hidroksit ve asetik asit kullanılarak ayarlanır. Ölçü balonu deiyonize su ile derecesine tamamlanır ve çalkalanır.

7. Potasyum klorür çözeltisi, 1 M: İçerisinde 600 mL kadar deiyonize su bulunan 1000 mL'lik ölçü balonuna 74,6 g potasyum klorür (KCl) katılır ve çözünmesi sağlanır. Daha sonra ölçü balonu deiyonize su ile derecesine tamamlanır ve çalkalanır.

8. Etil alkol (C_2H_5OH), %95'lik, kimyaca arı.

13-12. Yöntem

Değişebilir Katyonların Belirlenmesi

1. Havada kurutulmuş ve 2 mm *(10 mesh)* elekten geçirilmiş 25,0 g toprak örneği 500 mL'lik Erlenmayere konur.

2. Üzerine 125 mL 1 M amonyum asetat (CH_3COONH_4) çözeltisi ilave edilir.

3. Elle yavaş yavaş iyice çalkalanır ve en az 16 saat *(ya da bir gece)* kendi haline bırakılır.

4. Toprak örneği kullanılmadan yukarıda açıklanan işlemler uygulanmak suretiyle *tanık* hazırlanır.

5. Buchner hunisinin üzerine Whatman No. 42 filtre kağıdı yerleştirilir ve az miktarda 1 M amonyum asetat çözeltisi ile ıslatılarak filtre kağıdının iyice yerleşmesi sağlanır.

6. 500 mL'lik Erlenmayer üzerine yerleştirilen Buchner hunisine toprak asetik asit karışımı dikkatle aktarılır ve Buchner hunisi aspiratör düzeneğine bağlanır.

7 . Aspiratör düzeneği hafif şekilde çalıştırılmak suretiyle süzme işi sürdürülür.

8. Süzük berrak değilse süzük Buchner hunisindeki toprak üzerine aktarılır ve süzme işi yinelenir.

9. Süzme işi sona erdikten hemen sonra Buchner hunisine 25 mL 1 M amonyum asetat çözeltisi ilave edilir. *(Süzme işi sürdürülürken Buchner hunisindeki toprağın kuruyup çatlamamasına özellikle dikkat edilmelidir.)*

10. Buchner hunisine her seferinde 25 mL 1 M amonyum asetat çözeltisi ilave edilmek suretiyle bu işlem toplam dört kez sürdürülür.

11. Süzme işi tamamlandıktan sonra Buchner hunisinin altında bulunan 500 mL'lik erlende toplanan süzük kantitatif olarak 250 mL'lik ölçü balonuna aktarılır. Ölçü balonu 1 M amonyum asetat çözeltisi ile derecesine tamamlanır ve çalkalanır.

12. Ölçü balonlarındaki örnek ve *tanık* çözeltilerinden alınan belli miktarlardaki alikotlar kullanılmak suretiyle katyon belirlemeleri, kitabın aşağıda belirtilen yerlerindeki uygulamalar yerine getirilmek suretiyle gerçekleştirilir. Bunun için:

Potasyum (K) belirlemesi: **(Bkz: 17-19)**

Kalsiyum (Ca) belirlemesi: **(Bkz: 18-15)**

Magnezyum (Mg) belirlemesi: **(Bkz: 19-15)**

Sodyum (Na) belirlemesi: **(Bkz: 28-17)**

Alüminyum (Al) belirlemesi: **(Bkz: 31-35)** *[pH'sı 7,0 ve üzerindeki topraklarda Alüminyum (Al) belirlemesine gerek yoktur]*

Katyon Değişim Kapasitesinin (KDK) Doğrudan Belirlenmesi

13. Üzerinde 1 M amonyum asetat ile ekstrakte edilmiş toprak bulunan Buchner hunisi, 500 mL'lik yeni bir erlenmayer üzerine yerleştirilir.

14. Toprakta kalan fazla 1 M amonyum asetatın yıkanması için Buchner hunisine 15 mL etil alkol aktarılır ve Buchner hunisi aspiratör düzeneğine bağlanır.

15. Her seferinde 15 mL etil alkol aktarılmak suretiyle bu işlem toplam 8 kez sürdürülür.

16. Buchner hunisi altında toplanan yıkama alkolü atılır.

17. Buchner hunisi yeni bir 500 mL'lik Erlenmayer üzerine yerleştirilir. Toprak örneği tarafından tutulan amonyumun (NH_4) çözeltiye geçmesini sağlamak için Buchner hunisine 25 mL potasyum klorür çözeltisi (1 M) ilave edilir ve Buchner hunisi aspiratör düzeneğine bağlanır. Süzme işi yavaş yavaş sürdürülür.

18. Her seferinde 25 mL potasyum klorür (KCl) çözeltisi (1 M) ilave edilmek suretiyle bu işlem toplam sekiz kez sürdürülür.

19. Buchner hunisi altında toplanan ve toprak örneği tarafından tutulmuş olan amonyumu (NH_4) içeren çözelti kantitatif olarak 250 mL'lik ölçü balonuna aktarılır. Ölçü balonu 1 M potasyum klorür (KCl) çözeltisi eklenerek derecesine tamamlanır ve çalkalanır.

20. Yukarıda madde 4'te belirtilen *tanık* çözeltisinde de benzer işlemler sıra ile uygulanır ve *tanık* çözeltisi de 250 mL'lik ölçü balonunda 1 M potasyum klorür çözeltisi ile derecesine tamamlanır ve çalkalanır.

21. Örnek ve *tanık* çözeltilerinin bulunduğu ölçü balonlarından alınan alikotlarda amonyum (NH_4-N) belirlemeleri gerçekleştirilir **(Bkz: 15. Bölüm).**

13-13. Hesaplama

1. Hesaplama şekli

Değişebilir katyonlar:

$\mathbf{M}^+$ cmol(+) kg^{-1} = **C** cmol(+) L^{-1} x (0,25 L / toprak örneği miktarı, g) x 1000 g kg^{-1}

Burada:

$\mathbf{M}^+$ = Toprakta adsorbe edilmiş şekilde belirlenen her bir katyon miktarı, cmol(+) kg^{-1},

C = 1 M amonyum asetatta ekstrakte edilen ve kimyasal olarak belirlenen her bir katyon miktarı [cmol(+) L^{-1}].

*[Ayrı ayrı **(cmol(+)kg^{-1}olarak)** belirlenen katyon miktarları **(M^+)** toplanmak suretiyle analiz edilen toprakta katyon değişim kapasitesi (KDK) hesaplanır].*

Katyon Değişim Kapasitesi (KDK):

KDK cmol(+) kg^{-1} = [mg L^{-1} NH_4-**N** x (1 cmol(+) / 140 mg)] x (0,25 L / toprak örneği, g) x 1000 g kg^{-1}.

2. Hesaplama şekli

Değişebilir katyonlar:

Bilindiği gibi topraktan ekstrakte edilen ve **m.e./100 g** olarak ifade edilen katyonlar günümüzde **cmol(+) kg^{-1}** şeklinde de ifade edilmektedir. Her iki ifade de kullanılan birimler birbirlerine eşittir. Kitapta işaret edilen yerlerde belirlemesi yapılan katyonlar **mg kg^{-1}** *(=ppm ya da µg g^{-1})* olarak ifade edilmişlerdir. Anımsanacağı gibi ekivalan ağırlığın 100 g'a dönüştürülmesi (m.e./100 g) için ekivalan ağırlığın 10 ile çarpılması gerekmektedir **(Bkz:13-4).** Analiz için ele alınan ve pH'sı 7,0 olan toprak örneğinin analizinde aşağıdaki değerlerin bulunduğunu kabul edelim. Buna göre analiz edilen toprakta belirlenen katyonlar ve bunların m.e./100 g'a dönüşen miktarları şöyledir:

Potasyum (K) 379 mg kg^{-1} **/ 390 = 0,97 m.e./100 g**

Kalsiyum (Ca) 1600 mg kg^{-1} **/ 200 = 8,0 m.e./100 g**

Magnezyum (Mg) 133 mg kg^{-1} **/ 120 = 1,11 m.e./100 g**

Sodyum (Na) 22 mg kg^{-1} **/ 230 = 0,1 m.e./100 g'** dır.

Katyon Değişim Kapasitesi

1. Katyon Değişim Kapasitesi (KDK) = **(0,97 + 8,0 + 1,11 + 0,1) = 10,2 m.e./100 g**'dır.

2. Eğer 1 M potasyum klorür çözeltisinde ekstrakte edilen amonyum (NH_4) miktarı;

NH_4-**N**, mg / L şeklinde belirlenmiş ise KDK:

$cmol_c$ kg^{-1} = (mg NH_4-N / L) x (0,25L / 25 g toprak) x (1 m.e.NH_4-**N** / 14 mg NH_4-**N**) x 100

3. NH_4, mg / L şeklinde belirlenmiş ise KDK:

mol_c kg^{-1} = (mg **NH_4**-N / L) x (0,25L / 25 g toprak) x (1 m.e.**NH_4**-N / 18 mg **NH_4**-N) x 100

Değişebilir katyonlar kitapta ifade edildiği gibi **[mg kg^{-1} (ppm ya da µg g^{-1})]** şeklinde ifade edilmesi durumunda anılan katyonlar **(cmol kg^{-1})** olarak aşağıda gösterildiği şekilde ifade edilebilir:

Değişebilir Ca (cmol kg^{-1}) = Değişebilir Ca (mg kg^{-1}) / 200

Değişebilir Mg (cmol kg^{-1}) = Değişebilir Mg (mg kg^{-1}) / 120

Değişebilir K (cmol kg^{-1}) = Değişebilir K (mg kg^{-1}) / 390

Değişebilir Na (cmol kg^{-1}) = Değişebilir Na (mg kg^{-1}) / 230

ABD Toprak İlmi Derneği başta olmak üzere (ASA, CSSA, SSSA) 1998 yılında topraklarda katyon değişim kapasitesi KDK'nın, ***($cmol_c\ kg^{-1}$)*** *şeklinde ifade edilmesini kabul etmiş ve uygulamaya koymuştur. Dünya genelinde KDK'nın* ***(m.e./100 g)*** *şeklinde ifade edilmesi de sürdürülmektedir. Bu arada; [****($1\ cmol_c\ kg^{-1}$) = (1 m.e./100 g)****] eşitliğinin anımsanması gerekir.*

13-14. Yöntemin Kritiği

1. Organik madde kapsamı yüksek olan topraklarda katyon değişim kapasitesi belirlemesi için daha az toprak örneği alınmalıdır.

2. Toprak örneğinin 105°C'da içerdiği nem miktarı ayrı bir örnekte belirlenerek sonuçlar fırın kuru ilkesine göre düzeltilmelidir.

3. Uygulaması kolay ve ucuz olması nedeniyle bu yöntem rutin analiz yapan laboratuvarlar için de uygundur ve yaygın şekilde uygulanmaktadır.

SODYUM ASETAT YÖNTEMİ

13-15. Yöntemin Esası

Estefan ve ark (2013) tarafından rapor edilen pH'sı 8,2'ye ayarlanmış 1 M sodyum asetat (CH_3COONa) yönteminin esası; toprağın değişim komplekslerinin Na ile doyurulmasından ve ortamda kalan sodyum asetat çözeltisi fazlasının alkol ile tamamen yıkanmasından sonra, 1 M amonyum asetat çözeltisinde bulunan NH_4 ile yer değiştiren adsorbe edilmiş Na miktarını belirlemektir.

13-16. Araç ve Gereçler

1. Duyarlı terazi; 2. Santrifüj, 40 mL kapasiteli alt kısmı yuvarlak kısa boyunlu santrifüj tüplerine sahip; 2. Çalkalama makinesi, dairesel dönüş yapabilen; 3. pH metre; 4. Kauçuk tıpa; 5. Ölçü balonu, 100 mL, 1000 mL; 6. Cam baget; 7. Ölçü silindiri, 50 mL, 500 mL; 8. Piset.

13-17. Kimyasal Maddeler

1. Deiyonize su.

2. Sodyum asetat (CH_3COONa), kimyaca arı.

3. Asetik asit (CH_3COOH), glasiyel, kimyaca arı.

4. Amonyum hidroksit (NH_4OH), derişik, d=0,900 g/cm^3, kimyaca arı.

5. Sodyum hidroksit (NaOH) çözeltisi, %10'luk: Kimyaca arı 10 g sodyum hidroksit 100 mL'lik deiyonize suda çözünür.

6. Sodyum asetat (CH_3COONa) çözeltisi, 1 M, pH 8,2: Kimyaca arı 136 g sodyum asetat ($NaC_2H_3O_2.3H_2O$) 1000 mL ölçü balonunda 850 mL deiyonize suda çözünür. Çözeltinin pH'sı birkaç damla kimyaca arı asetik asit ya da sodyum hidroksit çözeltisi katılarak pH metrede 8,2'ye ayarlanır. Ölçü balonu deiyonize su ile derecesine tamamlanır ve çalkalanır.

7. Etil alkol (C_2H_5OH), %95'lik.

8. Amonyum asetat (NH_4OAc) çözeltisi, 1 M, pH=7,0: Kimyaca arı 57 mL glasiyel asetik asit (CH_3COOH), d=1,0524 g/cm^3, 600 deiyonize su bulunan 1000 mL'lik ölçü ba-

lonuna aktarılır. Üzerine 68 mL derişik amonyum hidroksit (NH_4OH), d=0,900 g/cm^3, katılır. Oda sıcaklığına değin soğuduktan sonra çözeltinin pH'sı asetik asit ya da NH_4OH çözeltisi kullanılarak pH metrede 7,0'ye ayarlanır. Ölçü balonu deiyonize su ile derecesine tamamlanır ve çalkalanır.

13-18. Yöntem

1. Havada kurutulmuş ve 2 mm *(10 mesh)*'lik elekten elenmiş 4 g toprak örneği 50 mL kapasiteli alt kısmı yuvarlak kısa boyunlu santrifüj tüpüne konur.

2. Üzerine 33 mL 1,0 N sodyum asetat (NaOAc), pH=8,2 çözeltisi katılır.

3. Santrifüj tüpü kauçuk tıpa ile kapatılır ve çalkalama makinasında 5 dakika çalkalanır.

4. Kapağı çıkarılan santrifüj tüpü 3000 rpm uygulanarak üstte berrak çözelti elde edilinceye kadar santrifüj edilir.

5. Üstte toplanan berrak çözeltinin tamamı atılır.

6. Santrifüj tüpüne 33 ml 1,0 N sodyum asetat (NaOAc) çözeltisi tekrar katılır. Madde 3 ve 4 aynen uygulanır. Her seferinde üstte toplanan berrak çözelti atılır.

7. Santrifüj tüpüne 33 mL etil alkol ilave edilir. Kauçuk tıpa ile kapatılan santrifüj tüpü çalkalama makinasında 5 dakika çalkalanır. Kapağı çıkarılan santrifüj tüpü 3000 rpm uygulanarak üstte berrak çözelti elde edilinceye kadar santrifüj edilir. Üstte toplanan berrak çözelti atılır.

8. Madde 7 en az üç kez daha aynen uygulanır. (*Bu işleme üstte toplanan çözeltinin EC'si < 400 µS /cm olduğu zaman son verilir. Genelde 4 kez uygulama yeterli olmaktadır).*

9. Santrifüj tüpüne 33 mL 1 N amonyum asetat çözeltisi katılır. Kapağı kapatılan santrifüj tüpü 5 dakika süre ile çalkalama makinasında çalkalanır. Kapağı çıkarıldıktan sonra santrifüj tüpü 3000 rpm'de üstte toplanan çözelti berrak oluncaya kadar santrifüj edilir. Bu işlem toplam üç kez yinelenir.

10. Her seferinde üstte toplanan berrak çözelti 100 mL'lik ölçü balonuna aktarılır.

11. Ölçü balonu 1 N amonyum asetat (CH_3COONH_4) çözeltisi ile derecesine tamamlanır.

12. Toprak örneği kullanılmadan yukarıda açıklanan tüm işlemler uygulanmak suretiyle *tanık* hazırlanır.

13. Örnek ve *tanık* çözeltilerini içeren 100 mL'lik ölçü balonlarından alınan alikotlarda Na belirlemeleri kitapta belirtilen yöntem uygulanarak gerçekleştirilir **(Bkz:28-17).**

13-19. Hesaplama

4 g toprak örneğinin değişim komplekslerinde yerleşik negatif elektriki yükler tarafından adsorbe edilen ve amonyum (NH_4) ile yer değiştiren sodyumu (Na) içeren çözelti son hacim 100 mL'ye tamamlanmıştır. Bu çözeltide Na belirlemesi gerçekleştirilir **(Bkz:28-17)**. Buna göre:

Katyon değişim kapasitesi (KDK), $\mathbf{cmol_c\ kg^{-1}}$ = Değişebilir Na (mg kg^{-1}) / 230

KAYNAKÇA

Aksoy, T. (1967). *Trakya bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s. 1 - 102. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Aksu, S. **(1972).** *Trakya bölgesi Meriç Havzası topraklarının azot durumu ve bu topraklarda faydalanılabilir azot miktarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.1-137. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Aktaş, M. (1973). *Doğu Karadeniz bölgesi topraklarının potasyum durumu ve bu topraklarda alınabilir potasyum miktarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s. I-78. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Alemdar, N. (1974). *Marmara bölgesi Susurluk Havzası topraklarının azot durumu ve bu topraklarda alınabilir azot miktarının tayininde kullanılacak yöntemler üzerinde bir araştırma,* s. 1-99. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Alganatay, N. (1968). *Orta Anadolu Kuzey bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarında alınabilir fosfor miktarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.1-125. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Atalay, I.Z. (1982). *Gediz Havzası alüviyal topraklarının potasyum durumu ve bu topraklarda alınabilir potasyum miktarlarının tayininde kullanılacak yöntemler üzerinde bir araştırma,* s. 1-98. E.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak bölümü, Doçentlik Tezi (Yayınlanmamış). İzmir.

Ateşalp, M. (1968). *Doğu Anadolu bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarında alınabilir fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s. 1-170. A.Ü.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Bower, C.A., R. F. Reitemeier, and M. Fireman (1952). *Exchangeable cation analysis of saline and alkali soils.* Soil Sci. 73:251-261.

Chaudhry, M. R. (1979). *Büyük Konya Havzası topraklarının Fe, Zn, Cu, ve Mn durumu üzerinde bir araştırma,* s. 1-124. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Çolakoğlu, H. (1977). *Küçük Menderes Ovası genç alüviyal topraklarının bitkiye yarayışlı potasyum kapsamları ve potasyum yönünden toprak-bitki ilişkileri,* s. 1-131. E.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doçentlik Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Erdoğan, Ş. (1973). *Trakya Bölgesi topraklarının potasyum durumu ve bu topraklarda alınabilir potasyum miktarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.1-104. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Estefan, G., R. Sommer, and John Ryan (2013). *Methods of Soil, Plant, and Water Analysis: A Manual fort he West Asia and Nort Africa Region.* 3rd Edition, ICARDA, International Centre for Agricultural Research in the Dry Areas.

Kacar, B., M. Çağatay, A. Arat ve G. Günday (1974). *Çukurova Yöresi topraklarında değişik azotlu gübrelerin karşılaştırılması,* s. 1-90. Azot Sanayii Türk Anonim Şirketi Yayınları No.2 Ankara.

Kacar, B., S. M. R. Amin, G. Çelebi, ve C. Turan (1973). *Antalya Sahil bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarında alınabilir fosfor tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.1-110. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu. TOAG-161. Ankara.

Kılınç, R. (1978). *İzmir Bölgesi tarım topraklarının fosfor durumunun radyoizotop yöntemleriyle saplanması ve bunun toprak özellikleriyle ilişkileri üzerine araştırmalar,* s. 1-152. Ege Üniversitesi Nükleer Araştırma ve Eğitim Enstitüsü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış). İzmir.

Ross, D. S., and Q. Ketterings (2011). *Recommended methods for determining soil cation exchange capacity.* Recommended Soil Testing Procedures fort the Northeastern United States, Cooperative Bulletin No. 493, USA.

Sonon, L. S., D. E. Kissel, and U. Saha (2014). *Cation exchange capacity and base saturation.* The University of Georgia, Fort Valley State University, Extention .uga.edu 2014 ,circular 1040, USA.

Taban, S. (1990). *Orta Anadolu'da çeltik yetiştirilen toprakların mikroelement durumu.* s. 1-75. A.U.Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Ülgen, N. (1968). *Karadeniz Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s.1-157. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

Zabunoğlu, S. (1967). *Çarşamba ovası topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde araştırmalar,* s. 1-91. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Doçentlik Tezi (Yayınlanmamış) Ankara.

ORGANİK MADDE BELİRLEMESİ 14

14-1. Toprak kalitesinin başta gelen göstergelerinden olan organik madde toprağın en az anlaşılabilmiş karmaşık yapı taşlarından biridir. Toprak organik maddesi; başta azot (N), fosfor (P) ve kükürt (S) gibi besin elementlerinin yararlılığı olmak üzere, katyon değişim kapasitesi (KDK), kirletici maddelerin absorbe edilmesi, toprak suyunun tutulması ve infiltrasyonu, toprak strüktürü ve toprak sıcaklığını etkileyen toprak rengi gibi pek çok önemli özellikler üzerine yadsınamaz düzeyde etkilidir.

14-2. Toprak organik maddesi; *"taze ya da farklı düzeylerde çürümüş bitki, hayvan, mikrobiyal kalıntı ve atıklar ile göreceli olarak dayanıklı toprak humusunu içeren toprağın organik fraksiyonu"* şeklinde tanımlanmaktadır (Anonymus 1979).Yüksek bitkilerin kalıntı ve atıkları toprak mikroorganizmaları için iyi bir besin kaynağıdır. Toprağa karışmalarından kısa süre sonra mikroorganizmalar bitki materyallerini besin maddeleri ve enerji kaynaklan olarak parçalamaya başlar. Kolay parçalanabilen ve mikro canlılar için yararlı olan bitki materyalleri kısa sürede parçalanıp yok olur. Parçalanmaları sonunda yüksek bitki kalıntı ve atıklarından son ürün olarak temelde *hümik asit* ve *fülvik asitlerden* oluşan dayanıklı ***humus*** adı verilen madde oluşur. Humus toprağın fiziksel ve fiziko-kimyasal pek çok özellikleri üzerine önemli etki yapar. Toprak parçacıklarının yapıştırıcı olarak biri birlerine bağlanmasını ve agregatların oluşmasını sağlar. Katyon değişim kapasitesi yaklaşık 200 m.e./100 g'dır. Toprak organik maddesinin bir parçası olan humus, herbisitlerin aktivitelerini yitirmesinde de önemli görev yapar.

14-3. Organik madde belirlemelerinde günümüzde uygulanan yöntemler genelde: a) Organik madde de bulunan azot (N) ve karbon (C) gibi göreceli olarak miktarca en az değişen elementlerin yüzde miktarlarının ve b) Organik maddenin, silikatların parçalanmalarından sonra hidroflorik asit (HF) ile yakılmasına ya da hidrojen peroksit (H_2O_2) veya yakma ile oksidasyonları sonucu hesaplanan toprağın ağırlık kaybının saptanmasına dayanmaktadır.

14-4. Organik madde miktarlarının kantitatif olarak doğrudan belirlenmesinde günümüzde uygulanan kimyasal bir yönteme henüz sahip değiliz. Organik madde belirlemesi için çoğunlukla topraklarda belirlenen ***% karbon (C) miktarı*** ele alınmakta ve bu belli bir faktör ile çarpılarak toplam organik madde miktarı hesaplanmaktadır. Bu nedenle kimi toprak analiz kitaplarında organik madde belirlemesi yerine ***"organik karbon belirlemesi"*** başlığı kullanılmaktadır. Topraktan toprağa daha fazla değiştiği için organik madde miktarının hesaplanmasında % azot (N) miktarı daha az kullanılmaktadır. Topraklarda organik madde mik-

4. Daha sonra porselen kül kabı fırına yerleştirilir ve fırının sıcaklığı yavaş yavaş yüksektir.

5. Fırının sıcaklığı 550°C'a geldikten sonra toprak örneği bu sıcaklıkta 4-5 saat bırakılır.

6. Daha sonra eksikatöre alınan kül kabı kapağı kapalı olarak soğumaya bırakılır.

7. Oda sıcaklığına değin soğuyan porselen kül kabının ağırlığı belirlenir **(B + T).**

14-23. Hesaplama

Toprak örneğinde organik madde, % = [(A + T) – (B + T) / A]

Burada:

A= Fırına konmadan önce porselen kül kabına aktarılan 105°C'da kurutulan toprak örneğinin ağırlığı, g.

B= Fırında yakıldıktan sonra porselen kül kabında kalan toprak örneğinin ağırlığı, g.

T= Kül kabının darası, g.

14-24. Yöntemin Kritiği

1.Bu yöntem ile organik madde kapsamı yüksek topraklarda Walkley ve Black yönteminden daha iyi sonuç alınabilmektedir.

2.Toprak örneğinde hidrate alüminosilikatlar ile gevşek bağlı su molekülleri ve karbonat mineralleri fırın sıcaklığında parçalanıp yiter ve ağırlıkta azalmaya yol açar. Bu da toprakta organik madde miktarının olduğundan daha fazla bulunmasına neden olabilir.

3. Nelson ve Sommers (1982) hidrate olmuş mineral maddelerin giderilmesi için belirleme öncesi toprak örneğinin HCl ve HF ile ön işleme tabi tutulmasını önermişlerdir.

4. Toprak örneğinde karbonatlı minerallerin bulunması halinde HCl ile ön işlem sonucu karbonatlar giderilmelidir. Toprak örneğinde karbonatların bulunup bulunmadığı şu şekilde anlaşılabilir: Saat camı üzerine konulan ve su ile ıslatılan toprak örneğinin üzerine damla damla yaklaşık 4 N HCl çözeltisi aktarılır. Kabarma durumuna göre değerlendirme yapılır.

5. Fırında toprak örneğinin yakılma sıcaklığı üzerinde çeşitli araştırıcılar çalışmıştır (Ball 1964, Davies 1974, Storer, 1984, David, 1988, Sculte ve Hopkins 1996). Ancak fırın sıcaklığı üzerinde görüşler farklıdır. Bu konuda araştırıcıların yerel topraklar üzerinde yapacakları çalışma sonucuna göre sıcalık derecesini ayarlamaları yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

Anonymous (1979). *Glossary of soil science terms.* Rev. ed. Soil Sci.Soc. of Am., Madison, Wisconsin. U.S.A.

Ball, D. F. (1964). *Loss-on-ignition as an estimate of organic matter and organic carbon in non-calcareous soils.* J. Soil Sci. 15:84-92.

Broadbent, F. E. (1953). *The soil organic fraction.* Adv. Agron. 5:153-183.

David, M. B. (1988). *Use of loss-on-ignition as an estimate of soil organic carbon in forest soils.* Comm. Soil Sci. Plant Anal. 19:1593-1599.

Davies, B. E. (1974). *Loss-on-ignition as an estimate of soil organic matter.* Soil Sci. Soc. Am. Proc. 38: 150-151.

DeLeenheer, L., J. Van Hove, and M. Van Rurjmbeke (1957). *Determination quantitative de la maliere organique du sol.* Pedologie 7:324-347.

Güçdemir, İ. H. (2006). *Gübre ve Gübreleme Rehberi.* Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, s.1-424.Özkan Matbaacılık Ltd. Şti. Ankara.

Horneck, D. A., J. M. Hart, K. Topper and B. Koepsell (1989). *Methods of soil analysis used in the soil testing laboratory at Oregon State University.* SM 89:4-16. Agricultural Experiment Station, Oregon State University, USA.

Loftus, N. S., Jr. (1966). *The contribution of extractable humic colloids to the exchange capacity of surface soils.* Ph.D. Thesis. Pennsylvania State Univ. Microfilms. Ann.Arbor.Mich. (Diss.Abstr. 27:2752 B).

Nelson, D. W., and L. E. Sommers (1982). *Total carbon, organic carbon, and organic matter.* p.539-579. Methods of Soil Analysis, Part 2. Chemical and Microbiological Properties. Agronomy Monograph No.9. (2nd Ed). ASA-SSSA, Madison, Wisconsin. USA.

Nelson, D. W., and L. E. Sommers (1996). *Total carbon, organic carbon, and organic matter.* p.961-1010. Methods of Soil Analysis, Part 3. Chemical Methods. Number 5 in Soil Science Society of America, Inc., SSSA –ASA, Madison, Wisconsin. USA.

Ponomareva, V. V., and T. A. Platnikova (1967). *Data on the degree of intra-molecular oxidation of humus in various soil groups (problem of the carbon to humus conversion factors).* Sov.Soil Sci. 1967(7):924-933.

Quinn, J. G., and M. Salamon (1964). *Chloride interference in the dichromate oxidation of soil hydrolyzates.* Soil Sci.Soc.Am.Proc. 28:456-458.

Sarkar, D., and A. Haldar (2005). *Physical and Chemical Methods in Soil Analysis. Fundemental Concepts of Analitical Chemistry and Instrumental Techniques*., p.1-160. New Age International (P) Limited, Publishers, New Delhi.

Schulte, E. E. And B. G. Hopkins (1996). *Estimation of soil organic matter by weight-loss-on ignition.* Chap. 3. In F. R. Magdoff et al. (ed.). Soil Organic Matter: Analysis and Interpretation . SSSA Spec. Publ. 46., SSSA, Madison, Wisconsin, USA.

Storer, D. A. (1984). *A simple high sample volüme ashing procedure for determining soil organic matter.* Comm. Soil Sci. Plant Anal. 15:759-772.

Walkley, A. (1947). *A critical examination of a rapid method for determining organic carbon in soils: Effect of variations in digestion conditions and inorganic soil constituents.* Soil Sci. 63:251-263.

AZOT BELİRLEMESİ 15

15-1. Bitki gelişmesi için mutlak gerekli asal elementlerden biri de azottur. Nitelikli bol tarım ürünü için yeterli miktarda azotun toprakta bulunması gerekir. Yeteri kadar azot içermeyen ortamda bitkiler açık yeşil ya da sarı renklidir. Yavaşlayan büyüme bitkide tüm gelişmeyi olumsuz şekilde etkiler, ürün kalitesi düşer ve miktarı azalır. Gereğinden fazla azot vejetatif gelişmenin artmasına, bitkilerin gereksiz şekilde uzamasına ve yatmasına, daha kolay hastalanmasına, olgunlaşmanın ve generatif gelişmenin yavaşlamasına neden olur.

15-2. Topraklarda inorganik ve organik olmak üzere azot temelde iki şekillerde bulunmaktadır. İnorganik azot, çözünebilir şekildeki nitrit (NO_2^-) ve nitrat (NO_3^-) ile değişebilir amonyumdan (NH_4^+) ve kil mineralleri tarafından fikse edilmiş değişemez amonyumdan (NH_4^+) oluşmaktadır. Atmosferde yaklaşık %78 oranında inert gaz şeklinde bulunan elementel azot (N_2), toprak ile tepkimeye girmez ve bitkiler bundan doğrudan yararlanamaz. Toprakta yaşayan bazı mikroorganizmalar örneğin başta rizobiyum bakterileri olmak üzere baklagil bitkileri ile ortak yaşam sürdüren kimi bakteriler havanın bağımsız azotunu bitkilerin yararlanabilecekleri şekle dönüştürür. Bitkilerin beslenmeleri yönünden NO_3^- ve NH_4^+ büyük önem taşımaktadır. Azotun bu iyonik şekilleri toprakta farklı tepkime gösterir. Örneğin pozitif elektriki yüke sahip amonyum (NH_4^+) toprağın negatif elektriki yüke sahip parçacıkları tarafından tutulmaktadır. Toprak parçacıkları tarafından tutulan amonyumdan (NH_4^+) bir taraftan bitkiler yararlanırken diğer yandan topraktan yıkanarak yitmesi de önlenmiş olur. Toprak ile tepkimesi yok denecek kadar az olan nitrat (NO_3^-) toprak çözeltisinde bulunur. Bu nedenle de yağışlarla ve sulama suyu ile yıkanması çok kolay gerçekleşir. Toprak çözeltisinin NO_3^- içeriği bitkilerin azot ile beslenmelerinde büyük önem taşır. Ancak toprak çözeltisinde çözünmüş şekilde bulunan azot miktarı çok hızlı değişir. Bu olgu özellikle NO_3^- için geçerlidir. Toprakta nitrifikasyon için uygun koşulların bulunması durumunda toprak çözeltisinin NO_3^- içeriği artar. İlkbahar aylarında toprak sıcaklığı yükseldikçe havalanma durumuna da bağlı olarak NO_3^- miktarı artar. Bitki alımına bağlı olarak NO_3^- miktarı ise hızla azalır.

15-3. Organik azot ise belirlenmiş ve belirlenememiş çok sayıda azot şekillerinden oluşmuştur. Azot toprak mineralinin hiç birinin önemli yapı maddesi değildir. Organik azot başta bitki artıkları olmak üzere proteinler, amino asitler, amino şekerler ve kompleks belirlenememiş bileşikler halinde bulunur. Organik ve inorganik azot şekillerinin hepsi birlikte topraklarda toplam azotu oluşturmaktadır. Çoğu mineral toprakların toplam N içerikleri %0,02 ile %0,5 arasında değişmekte olup ortalama miktar %0,15 kadardır. Toprakta bitkiler tarafından kolay yararlanılabilir şekilde bulunan NO_3^- ve NH_4^+ miktarı toplam azotun

5. Antimon sülfat çözeltisinin görevi, olası klor interferensini önlemek ya da en az düzeye indirmektir.

6. Antimon sülfat çözeltisi zamanla ve soğuk ortamda çökelti oluşturabilir. Bu nedenle uygulanmadan hemen önce bu çözelti ısıtılmalıdır.

7. Analiz edilen toprak örneğinin NO_3^--N kapsamına göre gerekirse standart çalışma çözeltisinin NO_3^--N kapsamı değiştirilebilir.

8. Kromotropik asit çözeltisinin görevi renk oluşumunu tam olarak sağlamaktır.

9. Renk oluşumunda 25 ml'lik beher yerine ayarlanmış bir seri spektrofotometre tüpü de kullanılabilir. Spektrofotometrelerde okumalar bu tüpler sıra ile kullanılarak gerçekleştirilir.

10. Karbon Black alınması için 1 ml hacimde özel hazırlanmış ölçekler de kullanılabilir.

KAYNAKÇA

Anonymous (1994). *Ammonium- and nitrate-nitrogen: KCl extraction method*, in R.G. Gavlak, D.A. Horneck, and R.O. Miller, Eds., Plant, Soils, and Water Reference Methods for the Western Region, Western Regional Extension Publication WREP 125, University of Alaska, Fairbanks, 48.

Anonymous (2011). *Methods Manual Soil Testing in India.* Department of Agriculture and Cooperation Ministry of Agriculture Goverment of India, New Delhi.

Arat, A. (1973). *Gediz Havzası-Manisa, Turgutlu ve Salihli Ovaları topraklarında değişik azotlu gübrelerin karşılaştırılması.* (Doktora Tezi), s.1-134. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, Ankara

Ateşalp, M. (1968). *Doğu Anadolu Bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma (Doktora* Tezi). s.l-170. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, Ankara.

Bellomonte, G., A. Costantini, and S. Giammarioli (1987). *Comparison of modified automatic Dumas method and the traditional Kjeldahl method for nitrogen determination in infant food.* J. Assoc. Off. Anal. Chem. 70: 227–229.

Bergmann, W. (1992*).* *Nutritional Disorders of Plants.* p. 1-741. Gustav Fischer Verlag Jena , New York.

Bremner, J. M. (1996). *Nitrogen—total*. In D.L.Sparks et al., Eds. Methods of Soil Analysis, Part 3—Chemical Methods. Soil Science Society of America, American Society of Agronomy, Madison, WI, pp. 1085–1121.

Bremner, J.M., and C.S. Mulvaney (1982). *Nitrogen-Total. Methods of Soil Analysis Part 2. Chemical and Microbiological Properties.* Agronomy monograph No.9: 595-625. 2nd ed. Am.Soc.of Agron., Inc. Madison, Wisconsin, USA.

Çolakoğlu, H. (1977). *Küçük Menderes Ovası genç alüviyal topraklarının bitkiye yarayışlı potasyum kapsamları ve potasyum yönünden toprak-bitki ilişkileri.* (Doçentlik Tezi), s.1-131. E.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, İzmir.

Dahnke, W. C. and G. V. Johnson (1990). *Testing soils for available nitrogen,* in R.L. Westerman, Ed., Soil Testing and Plant Analysis, 3rd ed., SSSA Book Series Number 3, Soil Science Society of America, Madison, WI, 127–139.

Dorich, R. A. and D. W. Nelson (1984). *Evaluation of manual cadmium reduction methods for determination of nitrate in potassium chloride extracts in soils.* Soil Sci. Soc. Am. J., 48:72–75.

Gallaher, R. N., C. O. Wilson, and J. G. Futral (1975). *An aluminum block digester for plant and soil analysis. Soil Sci. Soc. Am. Proc.,* 39:803–806.

Gelderman, R. H., J. L. Denning, and R. J. Goos (1998). *Chlorides,* in J.R. Brown, Ed., Recommended Chemical Soil Test Procedures for the North Central Region, North Central Regional Research Publication Number 221 (revised), Missouri Agricultural Experiment Station SB 1001, University of Missouri, Columbia, 49–52.

Griffin, G., W. Jokela, and D. Ross (1995). *Recommended soil nitrate-N tests,* in J.T. Sims and A.M. Wolf, Eds., Recommended Soil Testing Procedures for the Northeastern United States, 2nd ed., Northeast Regional Publication Number 493 (revised), University of Delaware, Newark, 22–29.

Hach, C. C., S. V.Brayton, and A. B. Kopelove (1985). A powerful Kjeldahl nitrogen method using peroxymonosulfuric acid. J. Agric. Food Chem. 33: 1117–1123.

Houba, V. J. G., E. J .M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). *Soil analysis procedures using 0.01 M calcium chloride as extraction reagent.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 31:1299–1396.

Houba, V. J. G., I. Novozamsky, J. Uittenbogaard, and J. J. van der Lee (1987). Automatic determination of "total soluble nitrogen" in soil extracts. Landwirtsch. Forsch. 40:295–302.

Huffman, S.A. and K.A. Barbarick (1981). *Soil nitrate analysis by cadmium reduction*. Commun. Soil Sci. Plant Anal., 122:231–264.

IFA (2000). *Mineral Fertilizer Use and the Environment.* International Fertilizer Industry Association United Nations Environment Programme, p. 1-51, Paris, France.

Johnson, G. V. (1992). *Determination of nitrate-nitrogen by specific ion electrode,* in S.J. Donohue, Ed., Reference Soil and Media Diagnostic Procedures for the Southern Region of the United States, Southern Cooperative Series Bulletin Number 374, Virginia Agricultural Experiment Station, Blacksburg, 25–27.

Jones, J. B., Jr. (2001). *Laboratory Guide for Conducting Soil Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Kacar, B. (1965). *Çukurova Bölgesi topraklarının bazı fiziksel ve kimyasal özellikleri.* A.Ü. Ziraat Fakültesi Yıllığı 15(2): 17-44.

Kacar, B. (2012). *Temel Laboratuvar Bilgisi,* s.1-248. Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No. 378, Ankara.

Kacar, B., S.M.R. Amin, G. Çelebi ve C. Turan (1973). *Antalya sahil bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarında alınabilir fosfor tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma,* s. 1 -110. TÜBİTAK-TOAG, Proje No.161. Ankara.

Kaplan, M., S. Sönmez ve S. Tokmak (1999). *Antalya-Kumluca yöresi kuyu sularının nitrat içerikleri.* Turkish Journal of Agriculture and Forestry, 2:1-9.

Keeney, D. R. and D. W. Nelson (1982). *Nitrogen-inorganic forms*, in A.L. Page, Ed., Methods of Soil Analysis*,* Part 2, 2nd ed., Agronomy Monograph Number 9, American Society of Agronomy, Madison, WI, 643–698.

Kowalenko, C. G. (2001). *Assessment of LECO CNS-2000 analyzer for simultaneously measuring total carbon, nitrogen and sulfur in soil.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 32: 2065–2078.

Mason, C. J., G. Coe, G., M. Edwards, M., and P. G. Riby (1999). The use of microwaves in the acceleration of digestion and colour development in the determination of total Kjeldahl nitrogen in soil. Analyst 124: 1719–1726.

Maynard, D. G. and Y. P. Kalra (1993). *Nitrate and exchangeable ammonium-nitrogen*, in R.L. Carter, Ed., Soil Sampling and Methods of Analysis, Lewis Publishers, Boca Raton, FL, 25–38.

McGeehan, S. L. and D. V. Naylor (1988). *Automated instrumental analysis of carbon and nitrogen in plant and soil samples.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 19: 493–505.

Mulvaney, R. L. (1996). *Nitrogen — inorganic forms,* in R.L. Sparks, Ed., Methods of Soil Analysis*,* Part 3, *Chemical Methods*, SSSA Book Series Number 5, Soil Science Society of America, Madison, WI, 1123–1184.

Radojevic, M. and V.N. Bashkin (1999). *Practical Environmental Analysis*, The Royal Society of Chemistry, Cambridge, U.K., 288–295.

Rutherford, P. M., W. B. McGill, and J. M. Aroceno (2008). *Total Nitrogen,* p. 239-250. Soil Sampling Methods of Analysis, 2nd Ed. Edited by M.R.Carter and E.G.Gregorich, Canadian Society of Soil Science, Canada.

Skipton, S. and D. Hay (2002). *Drinking water: Nitrate and Methemoglobinemia (Blue Baby Syndrome). http://www.ianr.uni.edu/puss/water/g1369.htm(accessed).*

Sönmez, İ., M. Kaplan ve S. Sönmez (2007). An investigation of seasonal changes *in nitrate contents of soils and irrigation waters in greenhouse located in Antalya-Demre region.* Asian Journal of Chemistry , 19 (7): 5639-5646.

Taban, S., ve B. Kacar (1991). *Orta Anadolu'da çeltik yetiştirilen toprakların mikroelement durumu.* TÜBİTAK-DOĞA, Turkish J. of Agr. and Forestry 15:129-145.

Ülgen, N. (1968). *Karadeniz bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metotlar üzerinde bir araştırma (Doktora Tezi),* s. 1-157. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü. Ankara.

Watson, M. E. and R. A. Isaac (1990). *Analytical instruments for soil and plant analysis,* in R.L. Westerman, Ed., Soil Testing and Plant Analysis*,* 3rd ed., SSSA Book Series Number 3, Soil Science Society of America, Madison, WI, 691–740.

Watson, M. E. and T. L. Galliher (2001). *Comparison of Dumas and Kjeldahl methods with automatic analyzers on agricultural samples under routine rapid analysis conditions.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 32: 2007–2019.

Yeomans, J. C. and J. M. Bremner (1991). *Carbon and nitrogen analysis of soils by automated combustion techniques.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 22: 843–850.

FOSFOR BELİRLEMESİ 16

16.1. Topraklarda organik ve inorganik şekillerde bulunan fosfor temelde kalsiyum fosfat minerallerinin dağılıp parçalanmalarından *(tecezzi etmelerinden)* kaynaklanmaktadır. Kalsiyum fosfat minerallerini ise *apatit [$(Ca_{10}(X)_2(PO_4)_6$]* temsil etmektedir. Formülde gösterilen X; yerine göre F, Cl, OH ya da CO_3 tarafından doldurulmaktadır. Çoğu topraklarda toplam P fraksiyonunun %30 - %50'sini organik P fraksiyonu oluşturmaktadır. Topraklarda genelde toplam P miktarı 200 ile 800 mg kg^{-1} arasında değişmektedir. Farklı araştırıcıların bulgularına göre Türkiye topraklarında ortalama toplam P miktarlarının 449 ile 978 mg kg^{-1} arasında değiştiği saptanmıştır **(Bkz: Çizelge 16-2)**. Organik P fraksiyonu ise bitki artıklarının, toprak flora ve faunasının kimyasal parçalanmasından kaynaklanmaktadır (Kuo 1996). İnorganik P fraksiyonlarını temelde alüminyum (Al-P), demir (Fe-P) ve kalsiyum (Ca-P) fosfatlar oluşturmaktadır. Anılan bu üç değişik fosfat fraksiyonunun topraklarda bulanan miktarları üzerine esasta toprak pH'sı etkili olmaktadır. Örneğin asit topraklarda Al-P ve Fe-P en fazla bulunurken nötr tepkimeden başlayarak alkalin tepkimeye kadar değişik pH'ya sahip topraklarca (Ca-P) önde gelmektedir (Anonymous 1996). İşte bitkilerde yarayışlı fosfor belirleme yöntemleri toprakların bu özelliklerine dayanılarak geliştirilmiştir.

16.2. Toprak minerallerinin dağılıp parçalanmasından ve organik maddenin mineralize olmasından açığa çıkan ve toprak çözeltisine karışan fosfat anyonları, bitkilere yarayışlı olan fosforu temsil etmektedir. Topraklarda bitkilere yarayışlı halde bulunan fosfor miktarları genelde çok düşük olup 0,003 – 0,3 mg P L^{-1} arasında değişmekte ve ortalama miktar ~0,3 mg P L^{-1} düzeyindedir. Asit tepkimeli topraklarda dihidrojen fosfat ($H_2PO_4^-$) çoğunlukta iken pH 7,2'nin üzerinde olan topraklarda çoğunluğu monohidrojen fosfat (HPO_4^{2-}) oluşturmaktadır. Anılan yarayışlı fosfat şekilleri; başta bitkiler olmak üzere değişik organizmalar tarafından absorbe edilmektedir. Ayrıca topraktaki kil mineralleri tarafından olduğu gibi Fe ve Al oksitleri ya da $CaCO_3$ tarafından fosfor kimyasal olarak tutulmakta *(fikse edilmekte)*, asit tepkimeli topraklarda Fe ve Al ile kireçli topraklarda da Ca ile tepkimeye girerek çözünemez bileşikler haline dönüşmektedir. Fosfor az da olsa yağışlarla yıkanarak yitmektedir. Toprak çözeltisinde azalan fosfor ise sürekli olarak organik P'un mineralize olması ve kolloidler tarafından tutulu fosforun açığa çıkması ya da toprağın katı fazında bulunan fosforun çözünür hale geçmesi ile karşılanmaktadır.

16.3. Topraklarda toplam fosfor, organik ve inorganik fosfor fraksiyonları ile bitkiye yarayışlı fosfor miktarlarının belirlenmesi için çok sayıda yöntem geliştirilmiştir. Ancak her türlü toprak ve iklim koşullarına uygun ve uygulanabilir bir yönteme henüz sahip değiliz. Toprakta fosfor genelde iki aşamada belirlenmektedir. Birinci aşamada toprak fosforu

8. Üzerine 23 mL çalışma çözeltisi konur ve iyice karıştırılır.

9. Renkli çözeltilerin renk yoğunlukları 20 dakika beklendikten sonra 880 nanometre (nm) dalga boyuna ayarlı spektrofotometrede belirlenir. *Tanık* çözeltisine ait okuma toprak ekstraktı okumasından çıkarılır ve gerçek miktar not edilir.

16-62. Standart Çözeltiler ve Standart Eğrinin Hazırlanması

1. Standart fosfor çalışma çözeltilerinin her birinden (0,5, 1, 2, 5 ve 10 mg P L^{-1}) alınan 2,0 mL alikot spektrofotometre kuvetine ya da 50 mL'lik behere aktarılır.

2. Üzerine 23 mL çalışma çözeltisi konur ve iyice karıştırılır.

3. Renkli çözeltilerin renk yoğunlukları 20 dakika beklendikten sonra 880 nanometre (nm) dalga boyuna ayarlı spektrofotometrede belirlenir. Milimetrik bölmeli grafik kâğıdı üzerinde yatay eksene standart çözeltilerin P konsantrasyonları (0,5, 1, 2, 5 ve 10mg P mL^{-1}) ve dikey eksene de spektrofotometre okumaları işaretlenmek suretiyle standart eğri hazırlanır **(Bkz: Şekil 1-1)**.

16-63. Hesaplama

Toprak örneğinden 10,0 g alınmış ve 100 mL çözeltide ekstrakt edilmiştir. Toprak ekstraktından, *tanık* çözeltisinden ve standart fosfor çalışma çözeltilerinin her birinden alınan 2 mL alikotta renk oluşturulmuş ve spektrofotometrede okuma yapılmıştır.

Bitkiye yarayışlı P, mg kg^{-1} = S_t x SF

Burada:

S_t = *Tanık* çözeltisi okumasına göre düzeltilmiş toprak ekstraktına ait spektrofotometredeki okuma için standart eğriden bulunan P miktarı, mg P L^{-1}.

SF = Sulandırma faktörü. (100/10) = 10'dur.

16-64. Yöntemin Kritiği

1. Ekstraksiyon ve analiz işlemlerinin yapıldığı ortam sıcaklığının 20°C olması önerilmektedir (Jones 2001).

2. Ekstrakt çözeltisinin hazırlanmasında kullanılan kalsiyum klorürün ($CaCl_2.2H_2O$) uzun süre beklemiş olması durumunda su absorbe etme olasılığı söz konusudur. Böyle durumlarda *Erikrom Black T indikatörü* kullanılarak EDTA ile pH 10,0'da titre edilmek suretiyle kalsiyum klorür standardize edilir.

3. Ekstraksiyondan sonra toprak ekstraktının berrak olması gerekir. Kuşku duyulması durumunda toprak ekstraktı satrifüjden geçirilmelidir.

4. **16-15**'te belirtilen **3, 6 ve 7.** maddeler.

KAYNAKÇA

Abbott, T. S., I. C. R. Holford, P. J. Milham and I. A. Vimpany (1993). *BCRI soil testing methods and interpretation.* NSW Department of Agriculture, Rydalmere, NSW.

Aksoy. T (1967). *Trakya bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma (Doktora Tezi).* A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, Ankara.

Alganatay, N. (1968). *Orta Anadolu Kuzey bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarında alınabilir fosfor miktarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma (Doktora Tezi).* A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, Ankara.

Anonymous (1994). Extractable phosphorus, potassium, sulfate–sulfur, zinc, iron, manganese, copper, nitrate: ammonium bicarbonate–DTPA method, in R.G. Gavlak, D.A. Horneck, and R.O. Miller, Eds., Plant, Soils, and Water Reference Methods for the Western Region, Western Regional Extension Publication WREP 125, University of Alaska, Fairbanks, 27–28.

Anonymous (1995). *Summary of soil testing methods in the northeast*, In J.T. Sims and A.M. Wolf, Eds., Recommended Soil Testing Procedures for the Northeastern United States, 2nd ed., Northeast Regional Publication 493 (revised), Agricultural Experiment Station, University of Delaware, Newark, 93–94.

Anonymous (1996). Phosphorus, in *Soil Fertility Manual*, Potash & Phosphate Institute, Norcross, GA, 4:1–14.

Aslying, H. C. (1964). *Phosphate potantial and phosphate status of soils.* Acta Agric. Scand. 14: 261-285.

Ateşalp, M. (1968). *Doğu Anadolu bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma (Doktora Tezi).* A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, Ankara.

Bauer, A., E. B. Norum, J. C. Zubriski and R. A. Young (1966). *Fertilizer for small grain productin on summer fields in North Dakota.* N. Dakota Ag. Exp. Sta. Bull. No.461.

Blackemore, L. C., P. L. Searle and B. K. Daly (1981).*Methods for Chemical Analysis of Soils*., N. Z. Soil Bur. Sci., Rep. 10A.

Bowman, R. A. (1988). *A rapid method to determine phosphorus in soils.* Soil Sci. Soc. Am. J., 52: 1301-1304.

Bray, R. H. and L. T. Kurtz (1945). Determination of total, organic and available forms of phosphorus in soils. *Soil Sci.,* 59:39–45.

Çelebi, G. (1974). *Orta Anadolu Güney bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarında fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma, s. 1-110. (Doktora tezi).* A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları 541, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler 314, Ankara.

Dick, W. A. and M. A. Tabatabai (1977). *An alkaline oxidation method for determination of total phosphorus in soils.* Soil Sci. Soc. Am. J. 41: 511-514.

Frank, K., D. Beegle and J.Denning (1998). *Phosprus.* In: Recommended Chemical Soil Test Procedures for the North Central REgion. Chapter 6, North Central Regional Research Publication, N0 221. Missouri Agricultural Experiment Station, SB 1001, USA.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). *Soil analysis procedures using 0.01 M calcium chloride as extraction reagent*. Commun. Soil Sci. Plant Anal., 31:1299–1396.

Jackson, M.L. (1958). *Soil chemical analysis.* Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J.

Jones, J. B., Jr. (1998). Plant analysis, in *Plant Nutrition Manual*, CRC Press, Boca Raton, FL, 77–99.

Jones, J. B., Jr. (2001). *Laboratory Guıde for Conducting Soıl Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Kacar, B (1964). *Çukurova topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor muhtevalarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma, s. 1-147 (Doçentlik Tezi).* A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, Ankara.

Kacar, B. (1965). *Çukurova bölgesi topraklarının bazı fiziksel ve kimyasal özellikleri.* A.Ü. Ziraat Fakültesi Yıllığı 15(2): **18-44.**

Kacar, B. (1968). *Türkiye'nin bazı topraklarında fosfor fiksasyonu ve fosfor fiksasyonuna tesir eden faktörler üzerinde bir araştırma.* A. Ü. Ziraat Fakültesi Yıllığı 1967, 17(2): 215-234.

Kacar, B. (2012). *Toprak Analizleri.* 3. Baskı, s. 1-466. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kuo, S. (1996). *Phosphorus.* In: Bigham, I. M. (ed) Methods of soil analysis, part 3, chemichal methods. Soil Sci. Soc. Am. Soc. Agron. SSSA Book, Series no 5, Madison W.I., pp 869- 919.

Labhsetwar, V. K., and P. N. Soltanpour (1985). *A comparison of NH_4HCO_3 + DTPA, $NaHCO_3$, $CaCl_2$and Na_2-EDTA soil tests for phosphorus.* Soil Sci. Soc. Am. J. 49: 1437-1440.

Mehlich, A. (1984). *Mehlich 3 soil test extractant: A modification of the mechlich 2 extractant.* Comm. Soil Sci. Plant Anal. 15: 1409-1416.

Munter, R. C. (1984). *Laboratory factors affecting extractability of nutrients,* p.8-10. In: W. C. Dahnke (ed). Recommended chemical soil test procedures for the North Central Region. North Central Region Publication 221 (revised). ND Agri. Exp. Sta. , Fargo, N.D.

Olsen, S. R., and L. E. Sommers (1982). *Phosphorus. in. Methods of Soil Analysis, Part 2. Chemical and Microbiological Properties. p. 403-430.* Agronomy Monograph no.9. 2nd Edition. ASA-SSSA. Madison, U.S.A.

Olsen, S. R., C. V. Cole, F. S. Watanabe, and L. A. Dean (1954). Estimation of Available Phosphorus in Soils by Extraction with Sodium Bicarbonate, U.S.D.A. Circular Number 939, U.S. Government Printing Office, Washington, D.C.

Saunders,W. M. H., and E. G. Wılliams (1955). *Observations on the determination of total organic phosphorus in soil.* J.Soil Sci. 6:254-267.

Schoenau, J. J. and I. P. O'Halloran (2008). *Sodium bicarbonate-extractable phosporus.* In: Soil Sampling and Methods of Analysis, 2nd Ed. Edited by M.R. Carter and E. G. Grerorich, Canadian Society of Soil Science.

Smith, F. W., B. G. Ellis, and J. Grava (1957). Use of acid-fluoride solutions for extraction of available phosphorus in calcareous soils and in soils to which rock phosphate has been added. *Soil Sci. Soc. Am. Proc.,* 21:400–404.

Soltanpour, P. N. (1991). Determination of nutrient element availability and elemental toxicity by the AB–DTPA soil test and ICPS. *Adv. Soil Sci.,* 16:165–190.

Soltanpour, P. N. and A. P. Schwab (1977). A new soil test for simultaneous extraction of macro- and micro-nutrients in alkaline soils. *Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 8:195–207.

Sommers, L. E., R. F. Harris, J. D. H. Williams, D. E. Armstrong, and J. K. Syers (1970). *Determination of total organic phosphorus in lake sediments.* Limnol.Oceanogr. 15:301-304.

Ülgen, N (1968). *Karadeniz bölgesi topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma, s.1-157. (Doktora Tezi).* A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, Ankara.

Walker, T. W., and A. F. R. Adams (1958). *Studies on soil organic matler: I. Influence of phosphorus content of parent materials on accumulation of carbon, nitrogen, sulphur and organic phosphorus in grasland soils.* Soil Sci. 85:4307-318.

Watanabe, F. S. and S. R. Olsen (1965). Test of an ascorbic acid method for determining phosphorus in water and NaHCO3 extracts from soil. *Soil Sci. Soc. Am. Proc.,* 29:677–678.

Williams, J. D. H., J. K. Syers, T. W. Walker, and R. W. Rex (1970). *A comparison of melhods for the determination of soil organic phosphorus.* Soil Sci. 110:13-18.

Zabunoğlu, S. (1967). *Çarşamba ovası topraklarının fosfor durumu ve bu bölge topraklarının fosfor ihtiyaçlarının tayininde kullanılacak metodlar üzerinde bir araştırma. (Doçentlik Tezi).* A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, Ankara.

POTASYUM BELİRLEMESİ 17

17-1. Toprakların potasyum kapsamları toprak ana materyalinin özellikleri ile yakından ilgilidir. Topraklarda potasyum, potasyumlu mineralleri içeren kayaların dağılıp parçalanmaları *(tecezzileri)* sonucu oluşur. Dağılıp parçalanma derecesi ise toprak oluşum etmenlerine bağlı olarak değişim gösterir. Potasyum içeren püskürük kayaların, granitlerin ve siyenitlerin potasyum kapsamları 46 ile 54 g K kg^{1} arasında değişirken peridotitlerin 2,0 g K kg^{-1}'dır. Çökelti kayaları arasında yer alan killi şeller *(shales)* 30 g K kg^{-1} içerirken kireç taşları 6 g K kg^{-1} içermektedir (Sparks 1987). Yer kabuğunun temel elementi olan potasyumun litosferdeki miktarı ortalama %1,9'dur. Mineral toprakların K kapsamları genelde %0,04 ile %3 arasında değişir. Toprakların toplam K kapsamlarının ise toprak profilinin üst 0,2 m'lik kısmında 3000 ile 100 000 kg ha^{-1} arasında değiştiği rapor edilmiştir. Toplam K'un %98'i mineral şekilde olup yaklaşık %2 kadarı toprak çözeltisi ve değişebilir (*exchangeable)* şekillerdedir (Bertsch ve Thomas 1985, Sparks 1987). Organik toprakların kil ve K kapsamları ise düşüktür. Yöreden yöreye değişmekle birlikte organik toprakların K kapsamları %0,03 düzeyindedir.

17-2. Topraklarda potasyum genelde dört değişik şekilde bulunur. Bunlar:

- Toprak çözeltisinde çözünmüş şekilde,
- Değişebilir şekilde,
- Fikse edilmiş *(değişemez)* şekilde,
- Minerallerde ya da minerallerin yapısında.

17-3. *Toprak çözeltisinde çözünmüş şekilde bulunan potasyum:* Bitkiler ve toprak canlıları tarafından doğrudan alınan, toprak profilinden kolayca yıkanan toprak çözeltisinde K miktarı 1-10 mg L^{-1} arasında değişir. Optimum bitki gelişimi için toprak çözeltisinde bulunması istenen K miktarı bitki çeşidine ve bitkinin gelişme süresine göre değişmektedir. Toprak çözeltisinin K kapsamı üzerine yetiştirilen bitki çeşidi, toprak strüktürü, toprağın genel verimlilik durumu, evaporasyon ve transpirasyon gibi çeşitli etmenler etki yapar. Topraklarda dört değişik şekilde bulunan potasyum arasında cereyan eden kinetik tepkimeler ve oluşan değişim toprak çözeltisinde bulunan, bitkiler tarafından kolay alınan K miktarını doğrudan etkiler. Yapılan araştırmalar toprakta dört değişik şekilde bulunan potasyumdan bitkilerin ve toprak canlılarının: [*Toprak çözeltisinde bulunan K > Değişebilir K*

2. Toprak ekstraktının ve analizlerin yapıldığı laboratuvar sıcaklığı kritik olup genelde sıcaklık 20°C olarak ayarlanmalıdır.

3. Toprak ekstraktı gerekirse süzme yerine santrifüjden de geçirilebilir. Berrak çözelti elde edilmesi esastır.

4. Standart potasyum stok çözeltisi (1000 mg K L^{-1}) istenirse piyasadan hazır şekilde satın alınabilir. Merck nr 1.19505.

5. Standart stok K çözeltisinin hazırlanmasında kullanılan kaba kristallerden oluşan potasyum klorür, bünyesinde suyu sıkı şekilde tutmakta ve kurutulması için daha yüksek sıcaklık derecesine gereksinim olmaktadır. Kurutma fırınından çıkarılan potasyum klorür, nem tutucu olarak tercihen magnezyum perklorat içeren desikatörde soğumaya bırakılmalı ve zaman yitirilmeden tartım yapılmalıdır.

6. Standart çözeltilerin potasyum konsantrasyonları (mg K L^{-1}) değiştirilebilir. Önemli olan standart eğrinin düz olmasını sağlamak ve okumaları eğrinin düz olan kısmında yapmaktır.

7. Belli aralıklarla en yüksek ve en düşük standart çözeltiler kullanılmak suretiyle AAS ve ICP-OES cihazlarının kalibrasyonu ve standart eğrinin lineer durumu kontrol edilmelidir.

KAYNAKÇA

Anonymous (1994). *Extractable phosphorus, potassium, calcium, magnesium, sodium, iron, manganese, and copper: Mehlich-3 method,* in R.G. Gavlak, D.A. Horneck, and R.O. Miller, Eds., Plant, Soils, and Water Reference Methods for the Western Region, Western Regional Extension Publication WREP 125, University of Alaska, Fairbanks, 25 -26.

Barber, S. A. (1995). *Soil Nutrient Availability: A Mechanistic Approach,* 2nd ed., John Wiley & Sons, Chichester.

Beegle, D. B. and T. C. Oravec (1990). *Comparison of field calibrations for Mehlich- III P and K with Bray P1 and ammonium acetate K for corn.* Commun. SoilSci. Plant Anal., 21:1025–1036.

Bertsch, P. M. and G. W. Thomas (1985). *Potassium status of temperate region soils*. In: Potassium in agriculture, R. D. Munson, Ed., 131–162. Madison, WI: ASA, CSSA, and SSSA.

Çakmak, İ., A. Çınar, N. Önelge, R. Derici ve B. Torun (2003). *Çukurova bölgesinde turunçgil bahçelerinin mineral beslenme düzeyinin toprak ve yaprak analizleriyle belirlenmesi*. TUBİTAK, TOGTAG/TARP-2667-1'nolu proje Final Raporu s. 1-108.

Helmke, P.A. and D.L. Sparks (1996). *Lithium, sodium, potassium, rubidium, and calcium*, in D.L. Sparks, Ed., Methods of Soil Analysis, Part 3, Chemical Methods, SSSA Book Series Number 5, Soil Science Society of America, Madison, WI, 551–574.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). Soil analysis procedures using 0.01 *M* calcium chloride as extraction reagent. *Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 31:1299–1396.

Jackson, M.L. (1958). *Soil chemical analysis.* Prentice-Hall, Inc.Englewood Cliffs, N.J.USA.

Jones, J. B. Jr. (2001). *Laboratory Guide for Conducting Soil Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Kacar, B. (2012). *Temel Laboratuvar Bilgisi,* s.1-248. Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No. 378, Ankara.

Kacar, B., ve A. V. Katkat (2013). *Bitki Besleme,* s. 1-4--. Nobel Akamekik Yayın, Ankara.

Knudsen, D., G. A. Peterson and P. F. Pratt (1989). *Lithium, sodium, and potassium.* Methods of Soil Analysis, Part 2, Chemical Methods, SSSA Book Series Number 5, Soil Science Society of America, Madison, WI, 225-246.

Lim, C. H. and M. l. Jackson (1982). *Dissolution for total elemental analysis.* p.1-12. In: A. L. Page ve ark (ed.). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agron. Monogr. 9 ASA and SSSA, Madison, WI.

Mehlich, A. (1984). *Mehlich 3 soil test extractant: a modification of Mehlich 2 extractant.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 15:1409–1416.

Oskay, K. (1976*).* *Meriç Havzası topraklarında potasyumun adsorpsiyon ve fiksasyonu ile bunları etkileyen önemli etmenler üzerinde bir araştırma.* s. 1-101. (Doktora Tezi). A. Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, Ankara.

Prianischnikov, D. N. (1913). *Landwirtsch. Vers. Stn.,* 79–80:667.

Rich, C.I. (1968). *Minerology of soil potassium.* p. 79-108. In: The role of Potassium in Agriculture (V. J. Kimler, S. E. Yung and N. C. Brady, eds.).American Society of Agronomy, Madison, WI, USA.

Sen Tran, T. and R.R. Simard. 1993. *Mehlich III-extractable elements,* in M.R. Carter, Ed., Soil Sampling and Methods of Analysis, CRC Press, Boca Raton, FL, 43–49.

Soltanpour, P. N., J. B. Jones Jr. , and S. M. Workman (1982). *Optical emission spectrometry,* p 29-65. In: A. L. Page ve ark. Eed). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agrn. Monogr. 9. ASA and SSSA, Masison, W.I., USA.

Soltanpour, P.N. (1991). *Determination of nutrient element availability and elemental toxicity by the AB–DTPA soil test and ICPS.* Adv. Soil Sci., 16:165–190.

Soltanpour, P.N. and A.P. Schwab (1977). *A new soil test for simultaneous extraction of macro- and micro-nutrients in alkaline soils.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 8:195–207.

Sparks, D. L. (1987). *Potassium soil dynamics in soils*. Adv. Soil Sci., 6:1–63.

Taban, S., M. Alpaslan, A.G. Hashemi ve D. Eken (1997). *Orta Anadolu'da çeltik tarımı yapılan toprakların bazı fiziksel ve kimyasal özellikleri*. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 3(3):457-466.

Tucker, M. R. (1992). *Determination of potassium, calcium, magnesium, and sodium by Mehlich 3 extraction,* in S.J. Donohue, Ed., Reference Soil and Media Diagnostic Procedures for the Southern Region of the United States, Southern Cooperative Series Bulletin Number 374, Virginia Agricultural Experiment Station, Blacksburg, 9–12.

Warncke, D. D. and J. R. Brown (1998). *Potassium and other basic cations*, in J.R. Brown, Ed., Recommended Chemical Soil Test Procedures for the North Central Region, North Central Regional Publication Number 221 (revised), Missouri Agricultural Experiment Station SB 1001, University of Missouri, Columbia, 31–33.

Wolf, A. M. and D. Beegle (1995). *Recommended soil tests for the macronutrients: phosphorus, potassium, calcium, and magnesium*, in J.T. Sims and A.M. Wolf, Eds., Recommended Soil Testing Procedures for the Northeastern United States, Northeast Regional Publication Number 493 (revised), Agricultural Experiment Station, University of Delaware, Newark, 30–38.

KALSİYUM BELİRLEMESİ 18

18-1. Toprakları oluşturan kayalar ile kalsiyum içeren mineraller, uygulanan kireçleme materyalleri ve değişik gübreler toprakların kalsiyum kaynaklarıdır. Dolomit, kalsit, apatit, feldispatlar ve amfiboller gibi pek çok mineraller kalsiyum içerir. Bunlardan kalsit ($CaCO_3$) ve jips ($CaSO_4.2H_2O$) çözünürlüğü yüksek minerallerdir. Normal olarak kalsiyum karbonat ($CaCO_3$) toprakların asal kalsiyum kaynağıdır. Genel bir yaklaşımla kalsiyum içerikleri düşük kayalardan oluşun kaba tekstürlü yağışlı bölge topraklarında Ca miktarları azdır. Kalsiyumca zengin kayalardan oluşmuş ince tekstürlü toprakların değişebilir ve toplam Ca kapsamları ise yüksektir. Bol yağışlı yöre toprakları, kireç taşlarından bile oluşsa bazik katyonlarla birlikte kalsiyumun aşırı şekilde yıkanmaları nedeniyle asit özellik kazanır. Yağışın ve yıkanmanın az olduğu kurak (*arid*) yöre topraklarının Ca kapsamları, tekstürleri ne olursa olsun yüksektir.

18-2.Türkiye topraklarının çok büyük bölümünü kireç kapsamı yüksek ve pH'sı 7,0'ın üzerinde olan topraklar oluşturmaktadır. Örneğin, Türkiye'nin sekiz değişik tarım bölgesinden alınan toplam 65513 toprak örneğinin %77,8'inde $CaCO_3$ kapsamının %1'in üzerinde olduğu saptanmıştır (Ülgen ve ark 1988). Bu dikkat çeken özellik nedeniyle Türkiye toprakları pek çok ülke topraklarından farklılık göstermektedir. Ülkeler arası toprak özellikleri karşılaştırılırken bu durumun özellikle göz önünde bulundurulması gerekir. Kalsiyum, öteki bitki besin elementlerine göre yer kabuğunda daha yaygın ve daha fazla bulunur. Yer kabuğunun Ca kapsamı yaklaşık %3,64'dür. Kalsiyum kapsamları yönünden topraklar arasında büyük farklılık bulunmaktadır. Dünyamızın yağışlı ılıman yörelerindeki bağımsız kalsiyum karbonat içermeyen topraklarında Ca konsantrasyonu normal olarak %0,7 ile %1,5 arasında değişiklik gösterir. Aşırı düzeyde dağılıp parçalanmaya *(tecezziye)* uğramış yağışlı tropik topraklar %0,1 ile %0,3 arasında değişen miktarlarda Ca içermektedir. Kireçli topraklarda kalsiyum miktarları ise < %1 ile > %25 arasında değişir. Yaklaşık %3'ten fazla Ca, topraklarda kalsiyum karbonatın bulunduğunun bir kanıtı olarak değerlendirilmektedir.

18-3. Genel bir kural olarak, kalsiyum kapsayan minerallerden yoksul kayalardan oluşmuş kaba tekstürlü yağışlı yöre topraklarında Ca miktarı düşüktür. İnce tekstürlü olan ve kalsiyum kapsayan minerallerce varsıl topraklarda ise toplam kalsiyum miktarı yanında değişebilir kalsiyum miktarı da yüksektir. Yağışlı yörelerde kireç taşlarından oluşmuş olsalar bile yüzey topraklar çoğunlukla asit tepkimelidir. Bunun temel nedeni aşırı yağışlarla kalsiyumun ve öteki katyonların yıkanmış olmasıdır. Çözünmüş şekilde karbondioksit içe-

siyon ölçüm değerleri de dikey eksene *(y ekseni)* işaretlenmek suretiyle hazırlanır **(Bkz: Şekil 1-1).**

18-27. Hesaplama

Toprak örneğinden 5 g alınmış ve 50 mL çözeltide ekstrakt edilmiştir. Toprak ekstraktından *ve* tanık çözeltisinden alınan 1 mL alikot üzerine 19 mL lantan nitrat ilave edildikten sonra bu çözeltilerde okumalar AAS ya da ICP-OES cihazlarında gerçekleştirilmiştir. Buna göre:

Ekstrakte edilebilir Ca, mg kg^{-1} = S_t x TSF

Burada:

S_t = *Tanık* çözeltisi okumasına göre düzeltilmiş toprak ekstraktına ait AAS ya da ICP-OES'deki okuma için standart eğriden bulunan Ca miktarı, mg Ca L^{-1}.

TSF = Toplam sulandırma faktörü: (50/5) x (20/1) = 200'dür.

18-28. Yöntemin Kritiği

1. Bu yöntemi uygulayan kimi laboratuvarlarda toprak örneği tartılarak değil kalibre edilmiş bir ölçek ile alınmaktadır **(Bkz: 2. Bölüm)**.

2. Toprak / ekstrakt oranı, çalkalama süresi, şekli ve çalkalama makinasının dakikadaki devinimi önemli bir varyasyon kaynağıdır. Yinelenebilir sonuç alınabilmesi için analiz süresince benzer koşullarda çalışılması gerekmektedir.

3. Analizde uygulanan AAS ve ICP-OES cihazlarının özelliklerine uygun olarak hazırlanan standart çözeltilerin kalsiyum konsantrasyonları (mg Ca L^{-1}) değiştirilebilir. Önemli olan hazırlanan standart eğrinin düz olması ve okumaların düz olan kısımda yapılmasıdır.

4. Toprak ekstraktına, *tanık* çözeltisine ve standart kalsiyum çözeltilerine lantan oksit çözeltisinin ilave edilmesi olası interferensi önlemek için önerilmiştir. Ancak kalsiyum analizinde ICP-OES cihazında analiz yapılması durumunda lantan nitrat çözeltisi kullanılmayabilir.

5. Standart kalsiyum stok çözeltisi (1000 mg Ca L^{-1}) istenirse piyasadan hazır şekilde satın alınabilir. Merck nr 1.19778.

6. Belli aralıklarla en yüksek ve en düşük standart çözeltiler kullanılmak suretiyle AAS ve ICP-OES cihazlarının kalibrasyonu ve standart eğrinin linear durumu kontrol edilmelidir.

KAYNAKÇA

Anonymous (1994). *Extractable phosphorus, potassium, calcium, magnesium, sodium, iron, manganese, and copper: Mehlich-3 method,* in R.G. Gavlak, D.A. Horneck, and R.O. Miller, Eds., Plant, Soils, and Water Reference Methods for the Western Region, Western Regional Extension Publication WREP 125, University of Alaska, Fairbanks, 25 -26.

Carlson,R.M., and D.R.Keeney (1971). *Specific ion electrodes. Techniques and uses in soil, plant, and water analysis.* p.39-65. in: L.M.Walsh (ed.) Instrumental methods for analysis of soils and plant tissue. Soil Sci. Soc. of Am., Madison, Wisconsin. USA.

Haskin, L.A., and K.E.Ziege (1971). *Neutron activation: techniques and possible uses in soil and plant analysis.* p. 185-208. in: L.M.Walsh (ed.) Instrumental methods for analysis of soils and plant tissue. Soil Sci. Soc. of Am., Madison, Wisconsin. USA.

Hossner, I. R. (1996). *Dissolution for total elemental analysis,* p. 49-64. In: D.L.Sparks et al (ed.). Methods of Soil Analysis, Part 3, Chemical Methods. SSSA., Ameraican Society of Agronomy, Inc., Madison, Wisconsin, USA.

Isaac, R.A., and J.D.Kerber (1971). *Atomic absorption and flame photometry: Techniques and uses in soil, plant and water analysis.* Soil Sci.Soc.of Am., Madison, Wisconsin. USA.

Jackson, M.L. (1958). *Soil chemical analysis.* Prentice-Hall, Inc.Englewood Cliffs, N.J.USA.

Lim, C. H. and M. l. Jackson (1982). *Dissolution for total elemental analysis.* p.1-12. In: A. L. Page ve ark (ed.). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agron. Monogr. 9 ASA and SSSA, Madison, WI.

Mehlich, A. (1984). *Mehlich 3 soil test extractant: a modification of Mehlich 2 extractant.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 15:1409–1416.

Metson, A.J. (1974). *Magnesium in New Zealand soils. I.Some factors goyerning in the availability of soil magnesium: a review.* N.Z.J.Exp.Agric. 2:277-391.

Metson, A.J., and J.M.Brooks (1975). *Magnesium in New Zealand soils. II Distribuiion of exchangeable and "reserve" magnesium in the main soil groups.* N.Z.J.Agric.Res. 18:317-335.

Prianischnikov, D. N. (1913). *Landwirtsch. Vers. Stn.,* 79–80:667.

Sen Tran, T. and R.R. Simard. 1993. *Mehlich III-extractable elements,* in M.R. Carter, Ed., Soil Sampling and Methods of Analysis, CRC Press, Boca Raton, FL, 43–49.

Stahlberg,S. (1960). *Studies on the release of bases from minerals and soils. IV. The release of calcium and magnesium by boiling hydrochloric acid.* Acta Agric.Scand. 10:205-225.

Suarez, D. L. (1996). *Beryillium, magnezium, calcium, strontium and barium,* p. 575-601. In: D.L.Sparks et al (ed.). Methods of Soil Analysis, Part 3, Chemical Methods. SSSA., Ameraican Society of Agronomy, Inc., Madison, Wisconsin, USA.

Tucker, M. R. (1992). *Determination of potassium, calcium, magnesium, and sodium by Mehlich 3 extraction,* in S.J. Donohue, Ed., Reference Soil and Media Diagnostic Procedures for the Southern Region of the United States, Southern Cooperative Series Bulletin Number 374, Virginia Agricultural Experiment Station, Blacksburg, 9–12.

Ülgen, N. ve ark. (1988). *Türkiye Gübre ve Gübreleme Rehberi.* s. 1-182. (3. Baskı). Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü Yayınları No. 151. Teknik Yayınlar No. T-59. Ankara.

Warncke, D. D. and J. R. Brown (1998). *Potassium and other basic cations*, in J.R. Brown, Ed., Recommended Chemical Soil Test Procedures for the North Central Region, North Central Regional Publication Number 221 (revised), Missouri Agricultural Experiment Station SB 1001, University of Missouri, Columbia, 31–33.

Wolf, A. M. and D. Beegle (1995). *Recommended soil tests for the macronutrients: phosphorus, potassium, calcium, and magnesium*, in J.T. Sims and A.M. Wolf, Eds., Recommended Soil Testing Procedures for the Northeastern United States, Northeast Regional Publication Number 493 (revised), Agricultural Experiment Station, University of Delaware, Newark, 30–38.

MAGNEZYUM BELİRLEMESİ 19

19-1. Magnezyum bitkiler için mutlak gerekli bir element olduğu kadar hayvanların büyüme ve gelişmeleri için de hayati önem taşıyan bir elementtir. Yeteri kadar magnezyum içermeyen çayır bitkileriyle beslenen hayvanlarda (*grass tetany)* olarak adlandırılan ***hipomagnesia*** hastalığı oluşmaktadır (Kacar 2012). Hayvanların otlatıldığı çayır mera bitkilerinde magnezyum içeriği 2 g Mg kg^{-1}'den az, bitkilerin K içerileri < 30 g K kg^{-1}, K / (Ca + Mg) oranı < 2,2 ve N içeriği de < 40 g N kg^{-1} olduğu zaman ***hipomagnesia*** hastalığının hayvanlarda daha sık daha ve daha yaygın görüldüğü saptanmıştır (Grunes ve Maryland 1975). Magnezyum noksanlığı görülen meralarda otlayan özellikle süt ineklerinde sorun daha belirgin olmaktadır. Yapılan araştırmalar çayır mera bitkilerinin magnezyum gereksinimlerinin bitkinin potasyum ve ham protein içeriği ile yakından ilgili olduğunu göstermiştir. Hayvanların beslenmeleri yönünden magnezyum, potasyum ve ham protein *(azot)* arasındaki ilişkinin; bitkilerin beslenmelerindeki magnezyum, potasyum ve azot arasındaki ilişkiye benzer olduğu rapor edilmiştir (Asay ve ark 1996, Crawford ve ark 1998, Smith ve ark 1999).

19-2. Toprakların magnezyum içerikleri, toprak oluşumu evresinde magnezyum içeren minerallerin dağılıp parçalanma *(tecezzi)* dereceleriyle yakından ilgilidir. Magnezyum: dolomit, olivin ve serpantin gibi *primer minerallerde* bulunduğu gibi vermikulit**,** illit**,** montmorillonit ve klorit gibi *kil minerallerinin yapılarında da* yer almaktadır. Kurak ve yarı kurak yöre topraklarında magnezyumun sülfat ve karbonat içeren bileşikleri yaygındır. Magnezyum içeren toprak minerallerinin dağılıp parçalanmaları şu şekilde bir sıra içerisinde gerçekleşmektedir:

Magnezyum sülfat > Dolomit = Magnezit > Brusit > Olivin > Serpantin > Vermikulit = İllit = Klorit = Montmorillonit.

19-3. Nitelikli bol ürün alınabilmesi için magnezyumun toprakta yeterli miktarda bulunması gerekir. Yer kabuğunun magnezyum içeriği için ortalama değer %1,93'dür. Farklı ana materyallerin dağılıp parçalanmalarından *(tecezzilerinden)* kaynaklanan toprakların Mg miktarları arasındaki farklılık büyüktür. Çoğu topraklarda Mg miktarı kumlu topaklarda 0,5 g Mg kg^{-1} ile killi topraklarda 5 g Mg kg^{-1} arasında değişir. Killi topraklarda magnezyumun yüksek olması magnezyum içeren minerallerin kolayca dağılıp parçalanmalarından ileri geldiği saptanmıştır. Toplam magnezyum içerikleri yağışlı yörelerdeki kumlu kaba tekstürlü topraklarda %0,1 ile kurak ve yarı kurak yörelerde magnezyum içerikleri yüksek ana materyalden oluşmuş ince tekstürlü topraklarda %4 gibi çok geniş sınırlar

KAYNAKÇA

Anonymous (1994). *Extractable phosphorus, potassium, calcium, magnesium, sodium, iron, manganese, and copper: Mehlich-3 method,* in R.G. Gavlak, D.A. Horneck, and R.O. Miller, Eds., Plant, Soils, and Water Reference Methods for the Western Region, Western Regional Extension Publication WREP 125, University of Alaska, Fairbanks, 25 -26.

Asay, K. H., H. F. Mayland and D. H. Clark (1996). *Response to selection for reduced grass tetany potential incrested wheatgrass*. Crop Sci. 36(4):895–900.

Carlson, R. M., and D. R. Keeney (1971). *Specific ion electrodes. Techniques and uses in soil, plant, and water analysis.* p.39-65. in: L.M.Walsh (ed.) Instrumental methods for analysis of soils and plant tissue. Soil Sci.Soc. of Am., Madison, Wisconsin. USA.

Crawford, R. J., H. F. Mayland, D.A. Sleper and M.D. Massie (1998). *Use of an experimental high-magnesium tall fescue to reduce grass tetany in cattle.* J. Proc. Agric. 11(4):491–496.

Fageria, N. K. (2002). Nutrient management for sustainable dry bean production in the tropics. *Commun. Soil Sci. Plant Anal.* 33:1537–1575.

Fageria, N. K., V. C. Baligar and C. A. Jones (1997). *Growth and mineral nutrition of field crops*, 2nd edition. New York: Marcel Dekker.

Grunes, D. L. and H. F. Maryland (1975). *Controlling grass tetany*. USDA leaf let 561. U.S. Govt. Printing Office, Washington, D.C.

Haskin, L. A., and K. E. Ziege (1971). *Neutron activation: techniques and possible uses in soil and plant analysis.* p. 185-208. in: L.M.Walsh (ed.) Instrumental methods for analysis of soils and plant tissue. Soil Sci.Soc.of Am., Madison, Wisconsin. USA.

Hossner, I. R. (1996). *Dissolution for total elemental analysis,* p. 49-64. In: D.L.Sparks et al (ed.). Methods of Soil Analysis, Part 3, Chemical Methods. SSSA., Ameraican Society of Agronomy, Inc., Madison, Wisconsin, USA.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). Soil analysis procedures using 0.01 *M* calcium chloride as extraction reagent. *Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 31:1299–1396.

Isaac, R. A., and J. D. Kerber (1971). *Atomic absorption and flame photometry: Techniques and uses in soil, plant and water analysis.* Soil Sci.Soc.of Am., Madison, Wisconsin. USA.

Jackson, M. L. (1958). *Soil chemical analysis.* Prentice-Hall, Inc.Englewood Cliffs, N.J.USA.

Kacar, B. (2012). *Temel Bitki Besleme,* s. 1-385. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Lim, C. H. and M. l. Jackson (1982). *Dissolution for total elemental analysis.* p.1-12. In: A. L. Page ve ark (ed.). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agron. Monogr. 9 ASA and SSSA, Madison, WI.

Mehlich, A. (1984). *Mehlich 3 soil test extractant: a modification of Mehlich 2 extractant.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 15:1409–1416.

Mengel, K., E. A. Kirkby, H. Kosegarten and T. Appel (2001). *Principles of plant nutrition*, 5th edition. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Metson, A. J. (1974). *Magnesium in New Zealand soils. I.Some factors goyerning in the availability of soil magnesium: a review.* N.Z.J.Exp.Agric. 2:277-391.

Metson, A. J., and J. M. Brooks (1975). *Magnesium in New Zealand soils. II Distribuiion of exchangeable and "reserve" magnesium in the main soil groups.* N.Z.J.Agric.Res. 18:317-335.

Prianischnikov, D. N. (1913). *Landwirtsch. Vers. Stn.,* 79–80:667.

Sen Tran, T. and R. R. Simard. 1993. *Mehlich III-extractable elements,* in M.R. Carter, Ed., Soil Sampling and Methods of Analysis, CRC Press, Boca Raton, FL, 43–49.

Smith, K.F., M. W. Anderson, H. S. Easton, G. J. Rebetzke and H. A. Eagles (1999). *Genetic control of mineral concentration and yield in perennial ryegrass (Lolium perenne L.), with special emphasis on minerals related to grass tetany.* Aus. J. Agric. Res. 50(1):79–86.

Stahlberg, S. (1960). *Studies on the release of bases from minerals and soils. IV. The release of calcium and magnesium by boiling hydrochloric acid.* Acta Agric.Scand. 10:205-225.

Suarez, D. L. (1996). *Beryillium, magnezium, calcium, strontium and barium,* p. 575-601. In: D.L.Sparks et al (ed.). Methods of Soil Analysis, Part 3, Chemical Methods. SSSA., Ameraican Society of Agronomy, Inc., Madison, Wisconsin, USA.

Tucker, M. R. (1992). *Determination of potassium, calcium, magnesium, and sodium by Mehlich 3 extraction,* in S.J. Donohue, Ed., Reference Soil and Media Diagnostic Procedures for the Southern Region of the United States, Southern Cooperative Series Bulletin Number 374, Virginia Agricultural Experiment Station, Blacksburg, 9–12.

Warncke, D. D. and J. R. Brown (1998). *Potassium and other basic cations*, in J.R. Brown, Ed., Recommended Chemical Soil Test Procedures for the North Central Region, North Central Regional Publication Number 221 (revised), Missouri Agricultural Experiment Station SB 1001, University of Missouri, Columbia, 31–33.

Wolf, A. M. and D. Beegle (1995). *Recommended soil tests for the macronutrients: phosphorus, potassium, calcium, and magnesium*, in J.T. Sims and A.M. Wolf, Eds., Recommended Soil Testing Procedures for the Northeastern United States, Northeast Regional Publication Number 493 (revised), Agricultural Experiment Station, University of Delaware, Newark, 30–38.

KÜKÜRT BELİRLEMESİ 20

20-1. Topraklarda kükürt inorganik ve organik bileşikler şeklinde bulunur. Yapılan çalışmalar topraklarda kükürdün %80-90'ının organik bileşikler şeklinde ve %10-20'sinin ise inorganik bileşikler şeklinde olduğunu göstermiştir. Bitki artıkları da çoğunlukla organik şekilde kükürt bileşiklerini içermektedir. Toplam kükürdün yaklaşık %95'i organik S şeklindedir. Yer kabuğunda kükürt miktarının ortalama %0,06 ile %0,10 arasında değiştiği kabul edilmektedir. Yağışlı yörelerde tarım topraklarında suda ve zayıf asitlerde çözünebilir 50-500 mg kg^{-1} sülfat şeklinde S bulunduğu rapor edilmiştir.

20-2. Topraklarda toplam kükürt miktarlarının %0,01 ile %0,15 arasında değiştiği saptanmıştır. Toplam kükürt kumlu topraklarda < 20 mg S kg^{-1}, ağır tekstürlü topraklarda >600 mg S kg^{-1} ve organik topraklarda %0,5 S olarak rapor edilmiştir. Genelde topraklarda kükürt miktarı 100 ile 500 mg S kg^{-1} arasında değişmektedir (Tabatabai 1996). Kurak ve yarı kurak yöre topraklarında toplam kükürdün çoğunluğu çözünebilir kalsiyum**,** magnezyum, potasyum ve sodyum sülfatlar şeklindedir. Sülfit, sülfat ve elementel kükürt inorganik şekildeki kükürdü oluşturmaktadır. Topraklarda kükürt pirit ve markasit (FeS_2), sfalerit (ZnS), kalkopirit ($CuFeS_2$), kobaltit (CoAsS) ile jips ($CaSO_4.2H_2O$), epsomit ($MgSO_4.7H_2O$) ve mirabilit ($Na_2SO_4.10H_2O$) şeklinde ve değişik miktarlarda bulunmaktadır. Türkiye'nin farklı yerlerinden alınan 89 toprak örneği üzerinde türbidimetrik yöntemle yapılan analizler sülfat halinde kükürt (SO_4-S) miktarının, toprakların %30'unda 10 mg kg^{-1}'dan ve %70'inde ise 20 mg kg^{-1}'dan az olduğunu göstermiştir (Kacar 1968).

20-3. Toprakta bulunan ve toprağa değişik şekillerde karışan kükürt bir seri değişim ve dönüşümlere uğramaktadır. Bir yandan organik kükürt bileşikleri yükseltgenerek sülfatlara dönüşürken toprakta çözünebilir şekilde bulunan sülfatlar (SO_4^{2-}) da indirgenerek organik kükürt bileşiklerine dönüşmektedir. Topraklarda organik bağlı kükürt çoğunlukla topraklarda rezerv kükürdü oluşturmaktadır. Organik S toprağın alt tabaklarına doğru azalmakta ve 1,5 m derinlikten sonra organik S bulunmamaktadır. Peat topraklarında toplam kükürdün tamamına yakını organik haldedir.

20-4. Sülfat (SO_4^{2-}), toprak çözeltisinde çözünmüş ya da toprak kolloidleri tarafından adsorbe edilmiş şekilde bulunur. Bunlar arasında sürekli bir değişim ve denge söz konusudur. Nitrata (NO_3) benzer şekilde toprak profili boyunca SO_4 yıkanır. Negatif elektriki yüke sahip olan sülfat iyonu (SO_4^{2-}) yağışlarla kolayca yıkanmaktadır. Özellikle yağışı bol kumlu topraklarda yıkanma daha fazladır. Toprakların çeşitli fiziksel ve kimyasal özellik-

2. Standart stok S çözeltisinin hazırlanmasında kullanılan potasyum sülfat (K_2SO_4) 200°C'da en az 24 saat kurutulmuş ve ince kristaller halinde olması önemlidir. Kaba kristallerden oluşan potasyum sülfat bünyesinde suyu sıkı şekilde tutmakta ve kurutulması için daha yüksek sıcaklık derecesine gereksinim göstermektedir. Kurutma fırınından çıkarılan potasyum sülfat, nem tutucusu olarak tercihan magnezyum perklorat içeren desikatörde soğumaya bırakılmalı ve zaman yitirilmeden tartım gerçekleştirilmelidir.

3. Hazırlanan standart çözeltilerin S içerikleri duruma göre değiştirilebilir.

4. Kalsiyum klorür ($CaCl_2.2H_2O$) zamanla kristal suyunu yitirebilir. Böyle durumlarda indikatör olarak *Erickrome Black T* indikatörü kullanılmak suretiyle pH 10'da EDTA ile titre edilmek suretiyle kalsiyum klorür standardize edilmelidir.

5. Yöntemde filtre kağıdı kullanılarak süzme yapılmaması ve bunun yerine santrifüjün kullanılması önerilmiştir. Filtre kağıtları tarafından kükürdün az da olsa absorbe edildiği ya da filtre kağıtlarında bulaşma olabileceği düşünülmektedir.

6. Yapılan araştırmalar analiz sırasında ortam sıcaklığının 20°C olması gerektiğini göstermiştir. Bu nedenle ekstraksiyon işleminden başlayarak ortam sıcaklığı üzerinde önemle durulmalıdır.

KAYNAKÇA

Aiyar, S. P. (1945). *The significance of sulfur in manuring of Rice.* Indian J.Agric.Sci. 15:283.

Ames, J. W. and G. E. Boltz (1916). *Sulfur in relation to soils and crops.* Ohio Agr.Exp.Sta.Bul. 292:221-256.

Arkley, T. H. (1961). *Sulfur compounds of soilsystems.* p.1-126. Ph.D. Thesis. University of California, Berkley, USA.

Barlett, F. D. and J. R. Neller (1960). *Turbidimetric determinations of sulfate sulfur in soil extracts.* Soil Sci. 90:201-204.

Catino, E. C.(1946). *Titrimetric determination of sulfate in natural waters and soil extracts.* Soil Sci. 61:361-368.

Chesnin, L.and C. H. Yien (1951). *Turbidimetric determination of available sulfates.* Soil Sci.Soc.Amer.Proc. 15:149-151.

Christie, A. W. and J. C.Martin (1917). *The volumetric determination of sulfates in water extracts of soils.* Soil Sci. 4:477-479.

Ensminger, L. E. (1954). *Some factors affecting the adsorption of sulfate by Alabama soils.* Soil Sci.Soc.Amer.Proc. 18:259-264.

Evans, C. A. and C. O. Rost (1945). *Total organic sulfur and humus sulfur of Minnesota soils.* Soil Sci. 59:125.

Fox, R. L., R. A. Olson, and H. F. Rhoades (1964). *Evaluating the sulfur status of soils by plants and soil tests.* Soil Sci.Soc.Am.Proc. 28:243-246.

Frederick, L. R., R. L. Starkey and W. Segal (1957). *Decomposability of some organic sulfur compounds in soil.* Soil Sci.Soc.Amer.Proc. 21:287-292.

Freney, J.R. (1958). *Determination of water soluble sulfate in soils.* Soil Sci. 86:241-245.

Hesse, P. R. (1957). *The effect of colloidal organic matter on the precipitation of barium sulfate and a modified method for determining soluble sulfate in soils.* The Analyst 82:110-112.

Hoeft, R. G., L. M. Walsh, and D. R. Keeney (1973). *Evaluation of various extractants for available soil sulfur.* Soil Sci. Soc. Am. Proc. 37: 4o1-404.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). *Soil analysis procedures using 0.01 M calcium chloride as extraction reagent.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 31:1299–1396.

Johnson, C.M., and A. UIrich (1959). *Analytical methods for use in plant analysis.* California Agric. Exp.Stn. Bull.766.

Johnson, C.M., and H. Nishita (1952). *Microestimation of sulfur in plant materials, soils and irrigation waters.* Anal.Chem. 24:736-742.

Jones, J. B., Jr. (2001). *Laboratory Guıde for Conducting Soıl Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Kacar, B. (1968). *Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden alınan topraklarda bitki tarafından faydalanılabilir haldeki kükürt durumu.* A. Ü. Ziraat Fakültesi Yıllığı 18:77-78, Ankara.

KiImer,V. J. and D. C.Nearpass (1960). *The determination of available sulfur in soils.* Soil Sci.Soc.Amer.Proc. 24:337-340.

Little, R. C. (1953). *Sulfur in soil. I: Determination of readily soluble sulfates in soil.* J.Sci.Food Agric. 4:336-345.

McClung, A. C., L. M. M. DeFreitas, and W. L. Lott, (1959). *Analysis of several Brazilian soils in relation to plant responses to sulfur.* Soil Sci.Soc.Amer.Proc. 23:22**1-**224.

Metson, A. J. (1956). *Methods of chemical analysis for soil survey samples.* New Zealand Dept. of Sci. and Indus. Res.Soil Bur. Bul. 12.

Morgan, M. F. (1941). *Chemical soil diagnosis by the universal soil testing system.* Conn.Agr.Exp.Sta.Bul.450.

Neller, J. R. (1959). *Extractable sulfate sulfur in soils of Florida in relation to amount of clay in profile.* Soil Sci.Soc.Amer.Proc. 23:346-347.

Puri, A. N., and A. G.Ashgar (1938). *A simple method of estimating total sulfales and irrigation water.* Soil Sci. 45:41-45.

Rehm, G. W. and A. C. Caldwell (1968). *Sulfur supplying power capacity of soils and the relationships to soil type*. *Soil Sci*., 105:355–361.

Roberts, S., and F. E. Koehler (1968). *An x-ray spectrographic method of determining total sulfur in soil extracts.* Soil Sci. 106: 164-171.

Schreiner, O. and G. H.Failyer (1906). *Colorimetric, turbidity and titration methods used in soil investigations.* U.S.Dept. of Agr. Bur. of Soils Bul. 31.

Spencer, K. and J. R. Freney (1960). *A comparison of several procedures for estimating the sulfur status of soils.* Australian Jour.Agr.Research 11:948-959.

Tabatabai, M. A. (1996). *Sulfur,* s.921-960, Methods of Soil Analysis. Part 3, Chemichal Methods, SSSA, Inc., ASA, Inc., Madison, Wisconsin, USA.

Tabatabai, M. A., and J. M. Bremner (1970). *Comparison of some methods for determination of total sulfur in soils.* Soil Sci. Soc. Am. Proc. 34: 417-420.

Tabatabai, M. A., and J. M. Bremner (1972). *Forms of sulfur and carbon, nitrogen and sulphur relationships in Iowa soils.* Soil Sci. 114:380-386.

White, J. G. (1959). *Mineralization of nitrogen and sulfur in sulfur deficient soils.* New Zealand Joir.Agric.Res. 2:255-258.

Williams, C. H. and A. Steinbergs (1959). *Soil sulfur fractions as chemical indices of available sulfur in some Australion soils.* Austra.Jour.Agr.Res. 10:340-352.

DEMİR BELİRLEMESİ 21

21-1. Demir (Fe) bitkiler için olduğu gibi insan ve hayvanlar için de mutlak gerekli bir elementtir. İnsanlarda demir, en başta gelen noksan elementlerden biri belki de birincisidir. Dünya Sağlık Örgütünün *(WHO-World Health Organization)* tahminlerine göre dünyada yaklaşık 3,7 milyar kişide demir noksanlığı arazı saptanmış ve 2 milyar kişide de şiddetli *demir noksanlığı anemisi* belirlenmiştir (Nirupa ve Prasad 2008). Demir; yer kabuğunda oksijen, silisyum ve alüminyumdan sonra en fazla bulunan elementlerden biridir. Ağırlık esasına göre demir yer kabuğunun yaklaşık %5'ini oluşturur ve topraklar arasında demir miktarı önemli ölçüde farklılık gösterir. Topraklarda toplam Fe genelde yüksek olmasına karşın bitkiye yarayışlı demir miktarı azdır. Bu nedenle bitkilerde demir noksanlığı daha sık ve daha yaygın şekilde görülmektedir. Toplam demir miktarı ana materyalin özelliğine bağlı olarak topraklarda < %1 ile > %20 arasında değişir ve ortalama miktar ise %3,8 kadardır.

21-2. Topraklarda toplam demir ile karşılaştırıldığında çözünebilir demir miktarı çok azdır. Toprağın değişik parçacıkları ile bileşik oluşturmak suretiyle demir bitki tarafından yararlanılamaz şekle dönüşmektedir. Bu nedenle topraklarda toplam demir miktarı değil yarayışlı demir miktarı önemlidir. Topraklarda çözünebilir inorganik şekildeki demiri; Fe^{2+}, Fe^{3+}, $Fe(OH)^{2+}$, ve $Fe(OH)_2^{+}$ temsil eder. Yüksek pH'ya sahip topraklar dışında iyi havalanan topraklarda Fe^{2+}, çözünebilir inorganik toplam demirin çok küçük bir bölümünü oluşturur. Göreceli olarak çözünebilir şekilde bulunan Fe^{2+} atmosferdeki oksijen ile kolayca oksitlenir. Topraklarda demirin çözünürlüğünü genelde sulu Fe^{3+} oksitlerin çözünürlüğü temsil eder. Ortam pH'sı arttıkça Fe^{3+}'ün aktivitesi hızla azalır. Asit karakterli toprak çözeltilerinde demirin çözünürlüğü artar ve bitkiler demirden kolayca yararlanır. Buna karşın bazik karakterli toprak çözeltilerinde demir çözünemez şekle dönüştüğü için bitkiler demirden yararlanamazlar. Bir birim pH arttığı zaman topraklarda demirin yararlılığı 1000 kat azalır (Lindsay 1984).

21-3. Toprak çözeltisinde demir miktarı genelde çok düşüktür. Topraklarda çoğunlukla oksitler, hidroksitler, fosfatlar, karbonatlar vb şekillerde bulunan demirin toprak çözeltisindeki miktarı ortamın pH'sına ve redoks potansiyeline bağlı olarak 10^{-20} ile 10^{-6} mg L^{-1} arasında değişir (Römheld ve Marschner 1986b). Organik madde içerikleri yüksek olan topraklarda demir kileytlerinin miktarı 10^{-4}-10^{-3} mg L^{-1} arasındadır. Bu olgu toprakta bulunan demirden yararlanabilmeleri ve olabildiğince fazla miktarda demir alabilmeleri için bitkilerin özel mekanizmalar geliştirmelerine yol açmıştır. Daha fazla demir alabilmek için

5. Demir bulaşmasından toprak örneklerinin özenle korunmasına dikkat edilmelidir.

6. Toprak ekstraktının ve analizlerin yapıldığı laboratuvar sıcaklığı kritik olup genelde sıcaklık 20°C olarak ayarlanmalıdır.

7. Toprak ekstraktı gerekirse süzme yerine santrifüjden de geçirilebilir. Berrak çözelti elde edilmesi esastır.

KAYNAKÇA

Anonymous (1994). *Extractable phosphorus, potassium, sulfate–sulfur, zinc, iron, manganese, copper, nitrate: ammonium bicarbonate–DTPA method*. In R.G. Gavlak, D.A. Horneck, and R.O. Miller, Eds., Plant, Soils, and Water Reference Methods for the Western Region, Western Regional Extension Publication WREP 125, University of Alaska, Fairbanks, 27–28.

Çakmak, İ., A. Çınar, N. Önelge, R. Derici ve B. Torun (2003). *Çukurova bölgesinde turunçgil bahçelerinin mineral beslenme düzeyinin toprak ve yaprak analizleriyle belirlenmesi*. TUBİTAK, TOGTAG/TARP-2667-1'nolu proje Final Raporu s. 1-108.

Chaudhry, M. ve B. Kacar (1980). *Büyük Konya Havzası topraklarının Fe, Zn, Cu ve Mn Kapsamları.* s. 1-25. A.Ü.Z.F. Diploma Sonrası Yüksek Okulu Doktora Tez Özetleri. A.Ü. Basımevi, Ankara.

Elgala, A.M. and A. Amberger (1988). *Root exudate and the ability of corn to utilize insoluble sources of iron*. J. Plant Nutrition 11:677-690.

Eyüpoğlu, F., N. Kurucu ve S. Talaz (1996). *Türkiye topraklarının bitkiye yarayışlı bazı mikro element (Fe, Cu, Zn, Mn) bakımından genel durumu*. S. 1-72. Toprak Gübre Araştırma Enstitüsü Genel Yayın No. 217, Seri No. R-133, Ankara.

FAO (1990). *Micronutrient assessment at the country level.* p. 1-208. An International study (M. Sillanpä. Ed) FAO Soil Bulletin 63. Published by FAO. Roma-Italy.

Güneş, A., M. Aktaş, A. İnal ve M. Alpaslan (1996). *Konya Kapalı Havzası topraklarının fiziksel ve kimyasal özellikleri.* s. 1-24. A.Ü.Z.F. Yayın No. 1453, Bilimsel Araştırma ve İnceleme 801. A.Ü.Z.F. Yayın Ünitesi, Ankara.

Haq, A. U., and M. H. Miller (1972). *Prediction of available Zn, Cu, and Mn using chemical extractants.* Agron. J. 64:779-782.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). Soil analysis procedures using 0.01 *M* calcium chloride as extraction reagent. *Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 31:1299–1396.

Jackson, M. L. (1958). *Soil Chemichal Analysis*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ, USA.

Jones, J. B. Jr. (2001). *Laboratory Guide for Conducting Soil Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Kacar, B. (2012). *Bitki, Toprak ve Gübre Analizleri 1. Temel Laboratuvar Bilgisi,* s.1-248, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kahn, A. (1979). *Distribution of DTPA-extractable Fe, Zn, and Cu in soil particle size fractions.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 10:1211–1218.

Kahn, A., and P. N. Soltanpour (1978). *Effect of wetting and drying on DTPA extractable Fe, Zn, Mn and Cu in soils.* Comm. Soil Sci. Plant Anal.9: 193-202.

Katkat, A.V., A. Özgümüş, H. Başar ve B. Altınel (1994). *Bursa yöresindeki şeftali ağaçlarının demir, çinko, bakır ve mangan ile beslenme durumları.* Tr. J. of Agricultural and Forestry 18:447-456.

Lim, C. H. and M. l. Jackson (1982). *Dissolution for total elemental analysis.* p.1-12. In: A. L. Page ve ark (ed.). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agron. Monogr. 9 ASA and SSSA, Madison, WI.

Lindsay, W. L. (1984). *Soil and plant relationships associated with iron deficiency with emphasis on nutrient interactions.* J. Plant Nutr. 7:489-500.

Lindsay, W. L., and W. A. Norvell (1978). *Development of a DTPA test for zinc, iron, manganase and copper.* Soil Sci. Soc. Am. J. 42: 421-428.

Loeppert, H., and W. P. Inskeep (1996). *Iron,* p. 639-664, Methods of Soil Analysis, Part 3, Chemical Methods, J. M. Bigham ve ark (eds.), ASA and SSSA, Madison, WI.

Loveland, P. J. (1988). *The assay for iron in soil and clay minerals,* p. 99140. In J. W. Stucki ve ark (ed.). Iron in soil and clay minerals. Reidel, Dordrecht the Netherlands.

Mehlich, A., and S. S. Bowling (1975). *Advances in soil test methods for copper by atomic absorption spectrofotometry.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 6: 113-128.

Nirupa, N. and N. V. Prasad (2008). *Iron bioavailabilty, homeostasis through phytoferritins and fortification startegies: Implications for human health and nutrition.*In: Trace Elements as Contaminantsand Nutrients: Consequences in Ecosystems and Human Health, Ed. M.N.V. Prasad. Joh Wiley and Sons,Inc., pp.233.

Römheld, V. and H. Marscher (1986 a). *Evidence for a specific uptake system for iron phytosiderephores in roots of grasses.* Plant Physiol. 80:175-180.

Römheld, V. and H. Marschner (1986 b). *Mobilization of iron in the rhizosphere of different plant species. In: Advances in Plant Nutrition,* (Ed. B. Tünker and A. Läuchli). 2: 155-204.

Schwertmann, U. (1991). *Solubility and dissolution of iron oxides,* p. 3-27. In: Y. Chen and Y. Hadar 8ed.). Iron nutrition and interactions in plants. Kluwer, Dordrecht, the Netherlands.

Schwertmann, U., and R. M. Taylor (1989). *Iron oxides,* p. 379-438. In: J. B. Dixon and S. B. Weed (ed.) Minerals in soil enviroments. SSSA, Masison,WI., USA.

Soltanpour, P. N., A. Khan and W. L. Lindsay (1976). *Factors affectingDTPA extractable Zn, Fe, Mn and Cu from soils.* Commun. Soil Sci. Anal. 7: 797-821.

Soltanpour, P. N., J. B. Jones Jr. , and S. M. Workman (1982). *Optical emission spectrometry,* p 29-65. In: A. L. Page ve ark. Eed). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agrn. Monogr. 9. ASA and SSSA, Masison, W.I., USA.

Soltanpour, P.N. (1991). *Determination of nutrient element availability and elemental toxicity by the AB–DTPA soil test and ICPS.* Adv. Soil Sci., 16:165–190.

Soltanpour, P.N. and A.P. Schwab (1977). *A new soil test for simultaneous extraction of macro- and micro-nutrients in alkaline soils.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 8:195–207.

Sorenson, R. C., D. D. Oelsligle and D. Knudsen (1971). *Extraction of Zn, Fe and Mn from soils with 0,1 N hydrochloric acid as affected by soil properties, solution : soil ratio and lengh of extraction period.* Soil Sci. 111: 352-359.

Taban, S., M. Alpaslan, A.G. Hashemi ve D. Eken (1997). *Orta Anadolu'da çeltik tarımı yapılan toprakların bazı fiziksel ve kimyasal özellikleri*. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 3(3):457-466.

Turan, C, G. Çelebi, R. Yalçın, B. Kacar, ve S. Taban (1989). *Antalya kıyı bölgesi topraklarının mikroelement durumu ve bu topraklarda Fe, Mn, Zn ve Cu belirlenmesinde uygulanan yöntemlerin karşılaştırılması.* TÜBİTAK-DOĞA, Turkish J. of Agr. and Forestry 13(36): 1294-1307.

MANGAN BELİRLEMESİ 22

22-1. Mangan (Mn^{2+}), kimyasal davranışları yönünden Ca^{2+} ve Mg^{+} gibi toprak alkali katyonlara ve Fe^{2+}, Zn^{2+} ve Cu^{2+} gibi ağır metallere benzer. Bu nedenle anılan besin elementlerinin tümü antagonist etkileri nedeniyle bitkilerde Mn^{2+} alınmasını ve taşınmasını olumsuz şekilde etkiler. Topraklardaki ve jeolojik materyallerdeki kimyasal tepkimeleri yönünden mangan ile demir arasında yakın bir benzerlik bulunmaktadır. Topraklarda her iki element farklı birleşme değerlerinde bulundukları gibi elementlerin kimyasal şekilleri ve birleşme değerleri üzerine toprak pH'sı ile redoks potansiyeli önemli etki yapar. Yedi değişik birleşme değerine sahip olan manganın genelde topraklarda 2^{+}, 3^{+} ve 4^{+} değerli olanları başat durumdadır. Toprak çözeltisinde ise üç değerli manganın durağan olmadığı rapor edilmiştir.

22-2. Yer kabuğunun mangan kapsamı ortalama 900 mg kg^{-1} kadardır. Mangan genelde çeşitli oksitler ve hidroksitler şeklinde bulunur. Topraklarda toplam Mn miktarının 20 ile 3000 mg kg^{-1} gibi çok geniş sınırlar arasında değiştiği ve ortalama miktarın 600 mg kg^{-1} kadar olduğu rapor edilmiştir (Krauskopf 1972, Fuller ve Warrick 1985). Mangan topraklarda değişik şekillerde bulunur. Bunlar:

- Suda çözünmüş şekilde,
- Değişebilir şekilde,
- Adsorbe ve fikse edilmiş şekillerde,
- Organik madde ile kompleks oluşturmuş ya da fikse edilmiş şekilde,
- Çözünemez çökelmiş şekilde
- Minerallerin bileşeni şeklinde.

Bitkiler tarafından en kolay yararlanılabilir olanı suda çözünmüş şekilde olanıdır. Değişebilir mangan değişime uğradıktan ve toprak çözeltisine geçtikten sonra yararlı durumdadır. Suda çözünebilir Mn ve değişebilir Mn miktarları sıra ile 2-3 mg kg^{-1} ve 0,2-5 mg kg^{-1} arasında değişiklik gösterir. Topraklarda toplam mangan miktarının çok az bir kısmı suda çözünebilir ve değişebilir şekildedir.

22-3. Topraklarda çözünebilir mangan miktarı üzerine en başta ve en önemli etkiyi toprak pH'sı yapar. Bu konuda toprağın organik madde içeriği ile havalanma durumu da etkilidir. Yapılan araştırmalar topraklarda kolay yararlanılabilir mangan ile potansiyel ya-

22-40. Yöntemin Kritiği

1. Ekstraksiyon işleminden hemen sonra Mn analizi yapılmayacaksa Mn'ın çözünebilir şekilde kalmasını sağlayabilmek için toprak ekstraktına konsantre HNO_3 katılması gerekir. Ekstrakt çözeltisi 1N NH_4OAc'ın tampon özelliği nedeniyle ortamın pH'sını düşürebilmek için 1000 ml çözeltiye 1.5 ml konsantre HNO_3 den çok daha fazlası katılmalıdır.

2. Standart mangan stok çözeltisi (1000 mg Mn L^{-1}) istenirse piyasadan hazır şekilde satın alınabilir. Merck nr 1.19789.

3. Ekstraksiyon sırasında erlenmayerler polietilen tıpa ile kapatılmalı, kauçuk ya da benzeri Mn kapsayan tıpalar kesinlikle kullanılmamalıdır.

4. Analizde kullanılan tüm cam malzemeler (l:12'lik HCl:Su çözeltisinden) geçirildikten sonra deiyonize su ile çalkalanmalıdır.

5. Mangan bulaşmasından toprak örneklerinin özenle korunmasına dikkat edilmelidir.

6. Toprak ekstraktının tam berrak olması önem taşımaktadır. Bu nedenle sanrifüj kullanılmaktadır.

7. Kacar ve ark (1979) Doğu Karadeniz yöresi çay topraklarında mangan miktarının 21,6 mg Mn kg^{-1} ile 202,4 mg kg^{-1} arasında değiştiğini ortalama miktarın 78,7 mg Mn kg^{-1} olduğunu belirlemişlerdir. Taban ve Kacar (1991) Orta Anadolu bölgesinde çeltik tarımı yapılan topraklarda mangan miktarının 19,2 mg Mn kg^{-1} ile 152,4 mg Mn kg^{-1} arasında değiştiğini ve ortalama miktarın ise 100,6 mg Mn kg^{-1} olduğunu saptamışlardır.

KAYNAKÇA

Bilgin, N., ve N. Yıldız (2009). *Erzurum ovası işlenen ve işlenmeyen tarım topraklarında yetiştirilen mısır (zea mays* L.*) bitkisinin kuru madde miktarı ve mineral içeriğine organik gübrelemenin etkisi.* Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum.

Çakmak, İ., A. Çınar, N. Önelge, R. Derici ve B. Torun (2003). *Çukurova bölgesinde turunçgil bahçelerinin mineral beslenme düzeyinin toprak ve yaprak analizleriyle belirlenmesi*. TUBİTAK, TOGTAG/TARP-2667-1'nolu proje Final Raporu s. 1-108.

Chaudhry, M. ve B. Kacar (1980). *Büyük Konya Havzası topraklarının Fe, Zn, Cu ve Mn Kapsamları.* s. 1-25. A.Ü.Z.F. Diploma Sonrası Yüksek Okulu Doktora Tez Özetleri. A.Ü. Basımevi, Ankara.

Dizikısa, T., ve N. Yıldız (2014). *Erzurum yöresinde (Merkez, Pasinler ve Oltu) yaygın olarak yetiştirilen patates (Solanum tuberosum* L.*) bitkisinin beslenme durumunun toprak ve bitki analizleri ile değerlendirilmesi.* Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi. Erzurum.

Ducic, T. and A. Dolle (2005). *Transport and detoxification of manganese and copper in plants.* Brazilian J. Plant Physiol. 17:103–112.

Eyüpoğlu, F., N. Kurucu ve S. Talaz (1996). *Türkiye topraklarının bitkiye yarayışlı bazı mikro element (Fe, Cu, Zn, Mn) bakımından genel durumu*. S. 1-72. Toprak Gübre Araştırma Enstitüsü Genel Yayın No. 217, Seri No. R-133, Ankara.

Fageria, N. K. and V. C. Baligar (1999). *Growth and nutrient concentrations of common bean, lowland rice, corn, soybean, and wheat at different soil pH on an Inceptisol*. J. Plant Nutr. 22:1495–1507.

FAO (1990). *Micronutrient assessment at the country level.* p. 1-208. An International study (M. Sillanpä. Ed) FAO Soil Bulletin 63. Published by FAO. Roma-Italy.

Fuller, W. H., and A. W. Warrick (1985). *Soils in waste treatment and utilization.* Volume I. Land treatment. CRC Press Inc., Boca Baton, FL.

Gambrell, R. P. (1996). *Manganese,* p. 665-682. Methods of Soil Analysis, Part 3, Chemical Methods, J. M. Bigham ve ark (eds.), ASA and SSSA, Madison, WI.

Güneş, A., M. Aktaş, A. İnal ve M. Alpaslan (1996). *Konya Kapalı Havzası topraklarının fiziksel ve kimyasal özellikleri.* s. 1-24. A.Ü.Z.F. Yayın No. 1453, Bilimsel Araştırma ve İnceleme 801. A.Ü.Z.F. Yayın Ünitesi, Ankara.

Haq, A. U., and M. H. Miller (1972). *Prediction of available Zn, Cu, and Mn using chemical extractants.* Agron.J.64:779-782.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). Soil analysis procedures using 0.01 *M* calcium chloride as extraction reagent. *Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 31:1299–1396.

Jones, J. B. Jr. (2001). *Laboratory Guide for Conducting Soil Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Kacar, B., E. Przemeck, A. Özgümüş, C. Turan, A.V. Katkat ve İ. Kayıkçıoğlu (1979). *Türkiye'de çay tarımı yapılan toprakların çay bitkisinin mikro element gereksinmeleri üzerinde bir araştırma*. TÜBİTAK Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu. Kesin Rapor s. 1-67. Proje No. TOAG-321. Ankara.

Kahn, A. (1979). *Distribution of DTPA-extractable Fe, Zn, and Cu in soil particle size fractions.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 10:1211–1218.

Kahn, A., and P. N. Soltanpour (1978). *Effect of wetting and drying on DTPA extractable Fe, Zn, Mn and Cu in soils.* Comm. Soil Sci. Plant Anal.9: 193-202.

Katkat, A.V., A. Özgümüş, H. Başar ve B. Altınel (1994). *Bursa yöresindeki şeftali ağaçlarının demir, çinko, bakır ve mangan ile beslenme durumları.* Tr. J. of Agricultural and Forestry 18:447-456.

Krauskopf, K.B. (1972). *Geochemistry of micronutrients.* p.7-40. in: J.J. Mortvedt (ed.) Micronutrients in Agriculture. Soil Sci.Soc. of Am., Madison, Wisconsin, USA.

Lindsay, W. L., and W. A. Norvell (1978). *Development of a DTPA test for zinc, iron, manganase and copper.* Soil Sci. Soc. Am. J. 42: 421-428.

Marschner, H.(1995). *Mineral Nutrition of Higher Plants*, 2nd edition. New Yor Academic Press.

Mehlich, A., and S. S. Bowling (1975). *Advances in soil test methods for copper by atomic absorption spectrofotometry.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 6: 113-128. pp. 1-430.

Öner, Ş. İ., ve N. Yıldız (2014). *Kars-Selim ilçesi tarım topraklarının verimlilik durumunun toprak analizleriyle değerlendirilmesi.*Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

Reed, S. T., and D. C. Martens (1996). *Copper and Zinc,* p.703-722. Methods of Soil Analysis, Part 3, Chemical Methods, J. M. Bigham ve ark (eds.), ASA and SSSA, Madison, WI.

Rosas, A., Z. Rengel and M. L. Mora (2007). *Manganese supply and pH influence growth, carboxylate exudation and peroxidase activity of ryegrass and white clover*. J. Plant Nutr.30:253–270.

Soltanpour, P. N., A. Khan and W. L. Lindsay (1976). *Factors affectingDTPA extractable Zn, Fe, Mn and Cu from soils.* Commun. Soil Sci. Anal. 7: 797-821.

Soltanpour, P. N., J. B. Jones Jr. , and S. M. Workman (1982). *Optical emission spectrometry,* p 29-65. In: A. L. Page ve ark. Eed). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agrn. Monogr. 9. ASA and SSSA, Masison, W.I., USA.

Soltanpour, P.N. (1991). *Determination of nutrient element availability and elemental toxicity by the AB–DTPA soil test and ICPS.* Adv. Soil Sci., 16:165–190.

Soltanpour, P.N. and A.P. Schwab (1977). *A new soil test for simultaneous extraction of macro- and micro-nutrients in alkaline soils.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 8:195–207.

Sorenson, R. C., D. D. Oelsligle and D. Knudsen (1971). *Extraction of Zn, Fe and Mn from soils with 0,1 N hydrochloric acid as affected by soil properties, solution : soil ratio and lengh of extraction period.* Soil Sci. 111: 352-359.

Stahl, R. S. and B. R. James (1991*). Zinc sorption by B horizon soils as a function of pH.* Soil Sci. Soc. Am. J. 55:1592–1597.

Taban, S., M. Alpaslan, A.G. Hashemi ve D. Eken (1997). *Orta Anadolu'da çeltik tarımı yapılan toprakların bazı fiziksel ve kimyasal özellikleri*. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 3(3):457-466.

Taban, S., ve B. Kacar (1991). *Orta Anadolu'da çeltik yetiştirilen toprakların mikroelement durumu.* TÜBİTAK. DOĞA, Turkish J. of Agriculture and Forestry 15: 129-145.

Turan, C. (1980) *Antalya kıyı yöresi topraklarında mangan belirlemesinde uygulanan değişik yöntemlerinin karşılaştırılması.* A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, 734. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler, 426. A.Ü.Basımevi, Ankara.

BOR BELİRLEMESİ 23

23-1. Bor (B) kapsamı; toprağı oluşturan ana materyalin cinsi, toprak tipi, iklim ve çevre koşullarına bağlı olarak değişmektedir. Yer kabuğunda yaklaşık 10 mg B kg^{-1} bulunmaktadır. Bor içeren çeşitli kayaların B kapsamları ise önemli derecede farklıdır. Örneğin püskürük kayalarda B miktarı 5 ile 15 mg kg^{-1} arasında değişirken çökelti kayalarda 20 ile 100 mg kg^{-1} arasında değişmekte ve deniz kabuklarında ise bu miktarın ortalama 100 mg kg^{-1} olduğu rapor edilmektedir (Krauskopf 1972). Çoğu tarım topraklarında ortalama toplam bor miktarının ortalama 45 ile 124 mg B kg^{-1} arasında değiştiği saptanmıştır (Gupta 2007). Bor içerikleri, killi topraklara ve organik maddece varsıl topraklara göre kumlu topraklarda daha azdır. Kompleks bir borosilikat olan ve %3 civarında B içeren *Turmalin,* topraklarda en çok bulunan bor mineralidir. Dağılıp parçalanmaya karşı dayanıklı olan Turmalinin suda çözünürlüğü de yok denecek düzeyde azdır. *Fillosilikat* olarak adlandırılan ve B içeren (*muskovit, biyotit, illit, montmorillonit, kaolinit ve klorit* gibi*)* kil mineralleri toprak çözeltisindeki B değişimini kontrol etmektedir.

23-2. Topraklarda bor; a) Kayaçlar ve mineraller şeklinde, b) Killerin ve demir ile alüminyumun sulu oksitlerinin yüzeylerinde adsorbe edilmiş şekilde, c) Organik maddeye bağlanmış olarak ve d) Toprak çözeltisinde çözünmüş olarak üzere 4 farklı şekilde bulunmaktadır. Anılan bu değişik B şekilleri arasında sürekli bir değişim ve dönüşüm ile toprakta bor döngüsü gerçekleşmektedir. Topraklarda toplam borun tamamına yakını toprak minerallerinin kristal yapısı içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle topraklarda bulunan toplam borun bitkiye yararlılığı çok azdır. Toplam borun %5'inden daha azının bitkiye yarayışlı olduğuna inanılmaktadır. Topraklarda bitkiye yarayışlı B miktarı genelde 0,1 ile 6 µg g^{-1} arasında değişmektedir. Türkiye topraklarında bitkiye yarayışlı bor kapsamları üzerinde yapılan araştırmada B miktarının 0,74 ile 4,55 µg g^{-1} arasında değiştiği ve en fazla borun Bor ilçesi civarından alınan topraklarda bulunduğu saptanmıştır (Kacar ve Fox 1967).

23-3. Adsorbe edilmiş bor, toprak çözeltisindeki borun temel kaynağıdır. Toprakta bor adsorpsiyonu yıkanma ve yitmeyi bir ölçüde önlemektedir. Bor içerikleri yüksek olan alkalin topraklarda bor temelde adsorbe edilmiş şekilde bulunur. Topraklarda bitkiye yarayışlı borun önemli bir bölümü organik maddeye bağlanmış şekildedir. Bu nedenle organik madde içerikleri yüksek olan topraklarda bor miktarı da çoğunlukla yüksektir. Organik madde içeriği yüksek, ince tekstürlü topraklarla alkali pH'ya sahip toprakların adsorbe edilmiş bor içerikleri yüksektir (Singh 1964, Sims ve Bingham 1968).

23-4. Toprak çözeltisinde B, ya nötral borik asit (H_3BO_3) ya da borat anyonu [$B(OH)_4^-$] şeklinde bulunur. Toprak pH'sı 7,0'nin altında olduğu zaman toprak çözeltisinde

23-41. Hesaplama

Toprak örneğinden 10 g alınmış ve 100 mL çözeltide ekstrakt edilmiştir. Elde edilen süzükte AAS ya da ICP-OES cihazlarında okumalar gerçekleştirilmiştir. Buna göre:

Ekstrakte edilebilir B, mg kg^{-1} = S_t x SF

Burada:

S_t = *Tanık* çözeltisi okumasına göre düzeltilmiş toprak ekstraktına ait AAS ya da ICP-OES'deki okuma için standart eğriden bulunan B miktarı, mg B L^{-1}.

SF = Sulandırma faktörü. (100/10) = 10'dur.

23-42. Yöntemin Kritiği

1. Standart bor stok çözeltisi (1000 mg B L^{-1}) istenirse piyasadan hazır şekilde satın alınabilir. Merck nr 1.19500.

2. Ekstraksiyon sırasında erlenmayerler polietilen tıpa ile kapatılmalı, kauçuk ya da benzeri B kapsayan tıpalar kesinlikle kullanılmamalıdır.

3. Kalsiyum klorür ($CaCl_2.2H_2O$) zamanla kristal suyunu yitirebilir. Böyle durumlarda indikatör olarak *Erichrome Black T* indikatörü kullanılmak suretiyle pH 10'da EDTA ile titre edilmek suretiyle kalsiyum klorür standardize edilmelidir.

4. Belli aralıklarla en yüksek ve en düşük standart çözeltiler kullanılmak suretiyle AAS ve ICP-OES cihazlarının kalibrasyonu ve standart eğrinin lineer durumu kontrol edilmelidir.

5. Bor analizlerinde bor içermeyen ve özellikle de polietilen laboratuvar malzemelerinin kullanılması gerekir.

6. Bor bulaşmasının çok kolay olacağı anımsanarak kullanılan tüm malzemelerin usulüne göre yıkanması ve analize hazırlanması ön koşuldur (Kacar 2012).

7. Toprak ekstraktının ve analizlerin yapıldığı laboratuvar sıcaklığı kritik olup genelde sıcaklık 20°C olarak ayarlanmalıdır.

8. Toprak ekstraktı gerekirse süzme yerine santrifüjden de geçirilebilir. Berrak çözelti elde edilmesi esastır.

9. Analizde uygulanan AAS ve ICP-OES cihazlarının özelliklerine uygun olarak hazırlanan standart çözeltilerin bor konsantrasyonları (mg B L^{-1}) değiştirilebilir. Önemli olan hazırlanan standart eğrinin düz olması ve okumaların düz olan kısımda yapılmasıdır.

KAYNAKÇA

Anonymous (2011). *Methods Manual Soil Testing in India.* Deparment of Agriculture and Cooperation Ministry of Agriculture Göverment in Indis. New Delhi.

Berger,K.C., and E. Truog (1939). *Boron determination in soils and plants.* Ind.Eng.Chem.Anal.Ed. 11:540-545.

Cartwright, B., K. G. Tiller, B. A. Zarcinas, and L. R. Spouncer (1983). *The chemical assessment of the boron status of soils.* Aust. J. Soil Res. 21: 321–330.

Gestring, W. D., and P. N. Soltanpour (1981). *Boron analysis in soil extracts and plant tissue by plasma emission spectroscopy.* Comm. Soil Sci. Plant Anal. 12(8): 733-742.

Gupta, S.K., and J. W. B. Stewart (1978). *An automated procedure for determination of boron in soils, plants and irrigation waters.* Schweizerische Landwirtschaftliche Forschung 17: 51–55.

Gupta, U. C. (1967). *A simplified method for determining hot water-soluble boron in podzol soils.* Soil Sci., 103:424–428.

Gupta, U. C. (1993). *Boron, molybdenum, and selenium*. In M.R. Carter, Ed. Soil Sampling and Methods of Analysis. CRC Press, Boca Raton, FL, pp. 91–99.

Gupta, U. C. (2007). *Boron.* In: Handbook of Plant Nutrition, pp. 241-277. Edited A.V. Barker and D. J. Pilbeam. CRC Press. Taylor and Francis Group, New York.

Hatcher, J. T., and L. V. Wilcox (1950). *Colorimetric determination of boron using carmine.* Anal. Chem. 22: 567–569.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). Soil analysis procedures using 0.01 *M* calcium chloride as extraction reagent. *Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 31:1299–1396.

Jones, J. B. Jr. (2001). *Laboratory Guide for Conducting Soil Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Kacar, B. (2012). *Toprak Analizleri,* s.1-466. 3. Baskı. Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No. 484, Ankara.

Kacar, B., and R. L. Fox (1967). *Boron status ofsome Turkish soils.* University of Ankara, Yearbook of the Faculty of Agriculture 1966. **9-11.**

Kacar, B., E. Przemeck, A. Özgümüş, C. Turan, A.V. Katkat ve İ. Kayıkçıoğlu (1979). *Türkiye'de çay tarımı yapılan toprakların çay bitkisinin mikro element gereksinmeleri üzerinde bir araştırma*. TÜBİTAK Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu. Kesin Rapor s. 1-67. Proje No. TOAG-321. Ankara.

Keren, R. (1996). *Boron*, in D.L. Sparks, Ed., Methods of Soils Analysis Part 3, Chemical Methods, SSSA Book Series Number 5, Soil Science Society of America, Madison, WI, 603–626.

Krauskopf, K. B.(1972). *Geochemistry of micronulrients.* p.7-40. In.J.J.Mortvedt et al (ed.). Micronutrients in Aagriculture. Soil Sci.Soc. of Am., Madison, Wisconsin, USA.

Mehlich, A. (1984). *Mehlich 3 soil test extractant: a modification of Mehlich 2 extractant.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 15:1409–1416.

Morgan, M. F. (1941). *Chemical Diagnosis by the Universal Soil Testing System*,Connecticut Agricultural Experiment Station Bulletin 450, New Haven.

Naftel, J. (1939). *Colorimetric microdetermination of boron.* Ind.Eng.Chem.Anal.Ed. 11:407-409.

Odom, J. W. (1980). *Kinetics of the hot-water soluble boron soil test.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 11:759–769.

Ponnamperuma, F. N., M. T. Cayton, and R. S. Lantin (1981). *Dilute hydrochloric acid as an extractant for available zinc, copper, and boron in rice soils.* Plant Soil 61: 297–310.

Sen Tran, T. and R. R. Simard. 1993. *Mehlich III-extractable elements,* in M.R. Carter, Ed., Soil Sampling and Methods of Analysis, CRC Press, Boca Raton, FL, 43–49.

Shanina, T. M., N. E. Gelman and V. S. Mikhailovskaya (1967). *Quantitative analysis of heteroorganic compounds. Spectrophotometric microdetermination of boron.* J. Anal. Chem. USSR (engl. Transl.) V. 22: 663-667. (Transl. From Zh. Anal. Khim. 22: 782-787).

Shuman, L. M., V. A. Bandel, S. J. Donohue, R. A. Isaac, R. M. Lippert, J. T. Sims, and M. R. Tucker (1992). *Comparison of Mehlich-1 and Mehlich-3 extractable soil boron with hot water extractable boron.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 23:1–14.

Sims, J. R. and F.T. Bingham (1968). *Retention of boron by layer silicates, sesquioxides, and soil materials: III. Iron-and aluminium-coated layer silicates and soil materials.* Soil Sci. Soc. Am. Proc. 32:369-373.

Singh, S. S. (1964). *Boron adsorption equilibrium in soils*. Soil Sci. 98:383-387.

Tucker, M. R. (1992). *Determination of potassium, calcium, magnesium, and sodium by Mehlich 3 extraction,* in S.J. Donohue, Ed., Reference Soil and Media Diagnostic Procedures for the Southern Region of the United States, Southern Cooperative Series Bulletin Number 374, Virginia Agricultural Experiment Station, Blacksburg, 9–12.

Vaughan, P. J., and D. L. Sauerez (2003). *Constant capasitance model prediction or boron speciation for varying soil water content.* Vadose Zone J. 2: 253-258.

Warncke, D. D. and J. R. Brown (1998). *Potassium and other basic cations*, in J.R. Brown, Ed., Recommended Chemical Soil Test Procedures for the North Central Region, North Central Regional Publication Number 221 (revised), Missouri Agricultural Experiment Station SB 1001, University of Missouri, Columbia, 31–33.

Watson, M. E. (1996). *Boron.* Recommended Chemical Soil Test Procedures for the North Central Region. North Central Regional Research Publications No. 221.(Revised). Agricultural Experiment Stations of Illinois, Indiana, Iowa, U.S.A.

Wear, J. I. (1965). *Boron,* p. 1059-1063. In: C. A. Black (Ed.) Methods of Soil Analysis. Part 2. Agron. Monogr. 9. ASA and SSSA, Madison, Wis., U.S.A.

ÇİNKO BELİRLEMESİ 24

24-1. Toprağın çinko kapsamı oluştuğu ana materyale bağlı olarak değişir. Bazik volkanik kayalardan oluşan topraklarda çinko kapsamının yüksek olmasına karşın silisyum ana materyalinden oluşanlarda düşüktür. Kirlenmemiş topraklarda ortalama Zn miktarı 17 ile 160 μg Zn g^{-1} arasında değişmektedir (Reed ve Martens 1996). Toprağın toplam Zn kapsamı, değişik fraksiyonlarda bulunan çinkodan oluşur. Bunlar: a) Toprak çözeltisinde çözünmüş şekilde bulunan çinko, b) Elektriki yük nedeniyle toprak parçacıklarına değişebilir şekilde bağlı çinko, c) Organik legandlarla kileyt ya da kompleks oluşturmuş organik olarak bağlı çinko, d) Kil minerallerine ve çözünemez metalik oksitlere değişemez şekilde bağlı çinko ve e) Dağılıp parçalanabilen primer minerallerde bulunan çinkodur. Anılan fraksiyonlarda çözünebilir şekilde bulunan ve desorbe olabilen çinkodan bitki yararlanabildiği gibi bunlar topraklardan da yıkanarak yitebilir.

24-2. Toplam Zn miktarları toprakların çinko potansiyelini göstermesi yönünden olduğu kadar aşırı çinko noksanlığı ile zehir etkisi görülebilecek yörelerin belirlenmesi yönünden önem taşır. Normal tarım topraklarında toplam çinko miktarı 10-300 μg Zn g^{-1} arasında değişir. Genelde topraklarda toplam çinko miktarı ile bitkiye yarayışlı çinko miktarları arasındaki ilişki yok denecek düzeydedir. Aynı şekilde çinko gübrelemesi için toprakların toplam çinko kapsamları da bir ölçüt değildir. Bitkilerin çinko gereksinimleri göreceli olarak çok azdır. Gereksinimden fazla çinko bitkilerde zehir etkisi gösterir. Çinko noksanlığı ilk kez mısır bitkisinde saptanmıştır. Genelde mısır çinkoya karşı duyarlı bitki olup çinko ile ilgili araştırmalarda test bitkisi olarak kullanılmaktadır.

24-3. Toprakta bulunan ve bitkilere yarayışlı çinko miktarı üzerine; a) Toprak etmenleri ve b) Bitki etmenleri şeklinde gruplandırılan değişik etmenler etki yapmaktadır. Bu etmenler üzerinde bir başka kitapta ayrıntılı bilgi verilmiştir (Kacar 2012). Toprakta bitkiye yarayışlı çinko miktarı üzerine en önde gelen etmenlerden biri ve belki de birincisi toprak pH'sıdır. Yarayışlı Zn miktarı toprak pH'sı arttıkça azalmaktadır. Marschner (1983)'e göre toprak pH'sı 5,5 ile 7,0 arasında her bir ünite arttıkça toprak çözeltisinde çözünmüş şekilde bulunan Zn miktarı, 30 ile 45 kat azalmaktadır. Nötr ya da hafif asit tepkimeli topraklara göre yüksek pH'ya sahip kireçli alkalin topraklarda ve kireçleme yapılmış asit topraklarda bitkiye yarayışlı Zn miktarı çok daha azdır. Bu yüzden pH'sı yüksek kireçli alkalin topraklara sahip ülkelerde bitkiye yarayışlı Zn miktarı yeterli düzeyde olmadığı için çinko noksanlığı yaygın şekilde görülmektedir (Fageria ve Baligar 2005, Duffy 2007). Bu olgu Türkiye'nin değişik bölgelerinde yapılan araştırma sonuçlarıyla da örtüşmektedir (Kacar ve ark 1979, Chaudhry ve Kacar 1980, Haktanır 1983, Kovancı ve Eryüce 1986,

OES'de belirlenen absorpsiyon ölçüm değerleri de dikey eksene *(y ekseni)* işaretlenmek suretiyle hazırlanır **(Bkz: Şekil 1-1).**

24-41. Hesaplama

Toprak örneğinden 10 g alınmış ve 100 mL çözeltide ekstrakt edilmiştir. Elde edilen süzükte AAS ya da ICP-OES cihazlarında okumalar gerçekleştirilmiştir. Buna göre:

Ekstrakte edilebilir Zn, mg kg^{-1} = S_t x SF

Burada:

S_t = *Tanık* çözeltisi okumasına göre düzeltilmiş toprak ekstraktına ait AAS ya da ICP-OES'deki okuma için standart eğriden bulunan Zn miktarı, mg Zn L^{-1}.

SF = Sulandırma faktörü. (100/10) = 10'dur.

24-42. Yöntemin Kritiği

1. Standart çinko stok çözeltisi (1000 mg Zn L^{-1}) istenirse piyasadan hazır şekilde satın alınabilir (Merck nr. 1.19806).

2. Ekstraksiyon sırasında erlenmayerler polietilen tıpa ile kapatılmalı, kauçuk ya da benzeri Zn kapsayan tıpalar kesinlikle kullanılmamalıdır.

3. Kalsiyum klorür ($CaCl_2.2H_2O$) ve çinko sülfat ($ZnSO_4.7H_2O$) zamanla kristal suyunu yitirebilir. Böyle durumlarda indikatör olarak *Erikrom Black T* indikatörü kullanılmak suretiyle pH 10'da EDTA ile titre edilmek suretiyle kalsiyum kjlorür standardize edilmelidir.

4. Analizde kullanılan tüm cam malzemeler (l:12'lik HCl:Su çözeltisinden) geçirildikten sonra deiyonize arı su ile çalkalanmalıdır.

5. Çinko bulaşmasından toprak örneklerinin özenle korunmasına dikkat edilmelidir.

6. Toprak ekstraktının ve analizlerin yapıldığı laboratuvar sıcaklığı kritik olup genelde sıcaklık 20^oC olarak ayarlanmalıdır.

7. Toprak ekstraktı gerekirse süzme yerine santrifüjden de geçirilebilir. Berrak çözelti elde edilmesi esastır.

KAYNAKÇA

Aydın M., H. Başal, G. Şeker, Ö. Merken, M. A. Kaptan (2008). *Aşağı Büyük Menderes Vadisi Topraklarında Yetişen 2. Ürün Mısırın Beslenme Durumu, Gübre Uygulamaları ve Sorunları.* Ulusal Bitki Besleme ve Gübre Kongresi Konya 8-10 Ekim 2008. s:174-183.

Chaudhry, M. ve B. Kacar (1980). *Büyük Konya Havzası topraklarının Fe, Zn, Cu ve Mn Kapsamları.* s. 1-25. A.Ü.Z.F. Diploma Sonrası Yüksek Okulu Doktora Tez Özetleri. A.Ü. Basımevi, Ankara.

Cox, F. R., and J. I. Wear (1977). *Diagnosis and correction of zinc problems in corn and rice production.* Southern Cooperative Series. Bulletin 222 for Cooperative Reagional Research Project. s.80.

Çakmak, İ., N. Sarı, H.Marschner ,M. Kalayci , A. Yılmaz , S.Eker, K. Y Gülüt (1996b). *Dry matter production and distribution of zinc in bread and durum wheat genotypes differing in zinc efficiency.* Plant and Soil 180:173–181.

Duffy, B. (2007). *Zinc and plant disease*. In: Mineral nutrition and plant disease, L. E. Datnoff, W. H. Elmer, and D. M. Huber, Eds., 155–175. St. Paul, MN: The American Phytopathological Society.

Eyüpoğlu, F., N. Kurucu ve S. Talaz (1996). *Türkiye topraklarının bitkiye yarayışlı bazı mikro element (Fe, Cu, Zn, Mn) bakımından genel durumu*. S. 1-72. Toprak Gübre Araştırma Enstitüsü Genel Yayın No. 217, Seri No. R-133, Ankara.

Fageria, N. K. and V. C. Baligar (2005). *Growth components and zinc recovery efficiency of upland rice genotypes*. Pesq. Agropec. Bras. 40:1211–1215.

Güneş, A., A. İnal, M. Alpaslan, S. Taban ve S. Poyrazoğlu (1998). *Beypazarı yöresinde yetiştirilen havuçların beslenme durumları ve besin değerleriyle toprak özellikleri arasındaki ilişkiler*. s. 1-37. TÜBİTAK TOGTAG-1638. Ankara.

Güneş, A., M. Aktaş, A. İnal ve M. Alpaslan (1996). *Konya Kapalı Havzası topraklarının fiziksel ve kimyasal özellikleri.* s. 1-24. A.Ü.Z.F. Yayın No. 1453, Bilimsel Araştırma ve İnceleme 801. A.Ü.Z.F. Yayın Ünitesi, Ankara.

Haktanır, F. (1983). *Trakya Bölgesi Meriç Havzası topraklarının çinko durumu ve bu topraklarda yarayışlı çinko kapsamının belirlenmesinde kullanılacak yöntemler üzerinde bir araştırma.* s. 43-92. A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü (Doktora Tezi). Ankara.

Haq, A. U., and M. H. Miller (1972). *Prediction of available Zn, Cu, and Mn using chemical extractants.* Agron.J.64:779-782.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). Soil analysis procedures using 0.01 *M* calcium chloride as extraction reagent. *Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 31:1299–1396.

Jones, J. B., Jr. (2001). *Laboratory Guide for Conducting Soil Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Kacar, B. (2012).*Temel Bitki Besleme,* s.1-385, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kacar, B., E. Przemeck, A. Özgümüş, C. Turan, A.V. Katkat ve İ. Kayıkçıoğlu (1979). *Türkiye'de çay tarımı yapılan toprakların çay bitkisinin mikro element gereksinmeleri üzerinde bir araştırma*. TÜBİTAK Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu. Kesin Rapor s. 1-67. Proje No. TOAG-321. Ankara.

Kahn, A. (1979). *Distribution of DTPA-extractable Fe, Zn, and Cu in soil particle size fractions.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 10:1211–1218.

Kahn, A., and P. N. Soltanpour (1978). *Effect of wetting and drying on DTPA extractable Fe, Zn, Mn and Cu in soils.* Comm. Soil Sci. Plant Anal.9: 193-202.

Kovancı, İ. ve N. Eryüce (1986). *Ayvalık zeytinliklerinde yaprak ve toprakların demir, çinko, mangan içerikleri ve bitkide değişimleri.* Toprak İlmi Derneği 9. Bilimsel Toplantı Tebliğleri. Sıra No. 35, s. 1-15. Adana.

Kurucu, N., F. Eyüpoğlu, S. Yalaz ve Ü. Cansız (1993). *Türkiye topraklarının bitkiye yarayışlı mikro element durumu.* Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü 1991-92 Araştırma Raporu. Genel Yayın No. 96, Ankara.

Lim, C. H. and M. l. Jackson (1982). *Dissolution for total elemental analysis.* p.1-12. In: A. L. Page ve ark (ed.). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agron. Monogr. 9 ASA and SSSA, Madison, WI.

Lindsay, W. L., and W. A. Norvell (1978). *Development of a DTPA test for zinc, iron, manganase and copper.* Soil Sci. Soc. Am. J. 42: 421-428.

Lindsay, W. L. (1991). *Inorganic equilibria affecting micronutrients in soils,* in J.J. Mortvedt, Ed., *Micronutrients in Agriculture,* SSSA Book Series Number 4, Soil Science Society of America, Madison, WI, 89–112.

Lucas, R. E. (1948). *Chemical and physical behaviorof copper in organic soils.* Soil Sci. 66: 119-120.

Lucas, R. E. and B. D. Knezek (1972). *Climatic and soil conditions promoting micronutrient deficiencies in plants.* p. 265-288. In: Micronutrients in Agriculture. S.S.S.A., Inc. Madison Wisconsin, USA.

Marschner, H. (1983). *General introduction to the mineral nutrition of plants*. In: Encyclopedia of plant physiology, New Series, Vol. 15A, A. Lauchli and R. L. Bieeleski, Eds., 5–60. New York: Springer-Verlag.

Mehlich, A., and S. S. Bowling (1975). *Advances in soil test methods for copper by atomic absorption spectrofotometry.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 6: 113-128.

Nelson, J.L., L.C. Boawn, and F.G. Viets, Jr. (1959). *A method for assessing the zinc status of soils using acid extractable zinc and "titratable alkalinity" values.* Soil Sci., 88:275–283.

Reed, S. T., and D. C. Martens (1996). *Copper and Zinc,* p.703-722. Methods of Soil Analysis, Part 3, Chemical Methods, J. M. Bigham ve ark (eds.), ASA and SSSA, Madison, WI.

Selimoğlu, F. (1993). *Aydın ve Muğla illerindeki turunçgil alanlarının çinko durumu ve bu topraklardaki alınabilir çinko miktarlarının tayininde kullanılacak metodlar.* s. 1-46. (Doktora tezi). A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sims, J. T. and G. V. Johnson (1991). *Micronutrient soil tests,* in J.J. Mortvedt, Ed., *Micronutrients in Agriculture*, 2nd ed., SSSA Book Series Number 4, Soil Science Science of America, Madison, WI, 427–476.

Soltanpour, P. N., A. Khan and W. L. Lindsay (1976). *Factors affectingDTPA extractable Zn, Fe, Mn and Cu from soils.* Commun. Soil Sci. Anal. 7: 797-821.

Soltanpour, P. N., J. B. Jones Jr. , and S. M. Workman (1982). *Optical emission spectrometry,* p 29-65. In: A. L. Page ve ark. Eed). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agrn. Monogr. 9. ASA and SSSA, Masison, W.I., USA.

Soltanpour, P.N. (1991). *Determination of nutrient element availability and elemental toxicity by the AB–DTPA soil test and ICPS.* Adv. Soil Sci., 16:165–190.

Soltanpour, P.N. and A.P. Schwab (1977). *A new soil test for simultaneous extraction of macro- and micro-nutrients in alkaline soils.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 8:195–207.

Soltanpour, P.N. and S.M. Workman (1979). *Modification of NH4HCO3–DTPA soil test to omit carbon black*. Commun. Soil Sci. Plant Anal., 10:1411–1420.

Sorenson, R. C., D. D. Oelsligle and D. Knudsen (1971). *Extraction of Zn, Fe and Mn from soils with 0,1 N hydrochloric acid as affected by soil properties, solution : soil ratio and lengh of extraction period.* Soil Sci. 111: 352-359.

Taban, S., M. Alpaslan, A.G. Hashemi ve D. Eken (1997). *Orta Anadolu'da çeltik tarımı yapılan toprakların bazı fiziksel ve kimyasal özellikleri*. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 3(3):457-466.

Turan, C, G. Çelebi, R. Yalçın, B. Kacar, ve S. Taban (1989). *Antalya kıyı bölgesi topraklarının mikroelement durumu ve bu topraklarda Fe, Mn, Zn ve Cu belirlenmesinde uygulanan yöntemlerin karşılaştırılması.* TÜBİTAK-DOĞA, Turkish J. of Agr. and Forestry 13(36): 1294-1307.

Wear, J. I., and A. L. Somner (1948). *Acid-extractable zinc of soils inrelation to the occurance of zinc-deficiency symptoms in corn. A method of analysis.* Soil Sci. Soc. Am. Proc. 12: 143-144.

Whitney, D. A. (1988). *Micronutrients soil tests for zinc, iron, manganese and copper,* p. 20-22. In: W. C. Dahnke (ed). Recommended Chemichal Soil Test Procedures for the North Central Region. North Dakota Agric. Exp. Bull. 499. Rev.

BAKIR BELİRLEMESİ 25

25-1. Tarım topraklarında toplam bakır (Cu) miktarı 1-50 mg kg^{-1} arasında değişmektedir. Yer kabuğunun Cu içeriği ise 55-70 mg kg^{-1}arasındadır. Toprak çözeltisinde Cu miktarı ise çok düşüktür ve 1 x 10^{-5} ile 6 x 10^{-4} M arasında değişir. Genellikle aşırı derecede parçalanıp dağılmış, yıkanmış asit tepkimeli toprakların toplam bakır kapsamları düşüktür. Çoğunluk topraklarda suda çözünür şekildeki yarayışlı bakır 1 mg kg^{-1}'dan daha azdır. Yapılan çok çeşitli araştırma sonuçlarına göre bakıra karşı tepkisi yüksek olan bitkilerin normal gelişebilmeleri için mineral topraklarda toplam bakır miktarı 4-6 mg kg^{-1} ve organik topraklarda da 20-30 mg kg^{-1}'dan daha fazla olmalıdır.

25-2. Toprak çözeltisinde Cu^{2+}'ın %98'ine yakınının düşük molekül ağırlığına sahip organik bileşikler tarafından kompleks oluşturmuş şekilde bulunduğu rapor edilmiştir (Kochian 1991). Toprakta ve toprağın değişim komplekslerinde Cu^{2+}'ın güçlü şekilde tutulması toprak çözeltisinde bakır miktarının az olmasının temel nedenidir. Bakır (Cu^{2+}), diğer mikro element katyonlara (Zn^{2+}, Mn^{2+}) göre organik maddeye göreceli olarak daha güçlü şekilde bağlanır. Bu nedenle toprakta bakırın mobilitesi *(hareketliliği)* ve yararlılığı organik Cu kompleksleri tarafından düzenlenmektedir. Diğer katyonlarla karşılaştırıldığında Cu^{2+}, toprakta inorganik değişim yörelerine de çok güçlü şekilde bağlanmaktadır. Bu nedenle değişebilir durumda olmasına karşın adsorbe edilmiş bakır iyonları (Cu^{2+}) bitkiler tarafından kolay alınamazlar. Bakır toprakta büyük bir güçle tutulduğu için oldukça hareketsizdir. Bu nedenle değişik şekillerde toprağa uygulanan bakır özellikle toprağın üst katmanlarında birikir ve profilde aşağı doğru hızla azalır.

25-3. Toprak çözeltisindeki bakırın tamamına yakını daha önce de işaret edildiği gibi düşük molekül ağırlığına sahip organik bileşikler tarafından kompleks oluşturmuş şekilde bulunmaktadır. Bakır (Cu^{2+}) iyonları aşağıda formüle edildiği şekilde hidrolize olur.

$$Cu^{2+} + H_2O \longleftrightarrow CuOH^+ + H^+$$

$$CuOH^+ + H_2O \longleftrightarrow Cu(OH)_2{}^0 + H^+$$

Cu^{2+} iyonunun çözünürlüğü ortam pH'sına bağlı olarak önemli derecede değişir. Örneğin ortam pH'sı asit yöne doğru bir birim değiştiğinde Cu^{2+}'nin çözünürlüğü 100 kat artar. Yapılan araştırmalar toprak pH'sı asitten alkali yöne doğru değiştiği zaman toprakta yarayışlı bakır miktarının azaldığını göstermiştir. Nötr ve alkali tepkimeli topraklarda bakır hidroksitlerin, bakır oksitlerin ve bazik bakır karbonatların oluşması sonucu bakırın yarar-

3. Kalsiyum klorür ($CaCl_2.2H_2O$) ve bakır sülfat pentahidrat($CuSO_4.5H_2O$) zamanla kristal suyunu yitirebilir. Böyle durumlarda indikatör olarak *Eriokrom Blak T* indikatörü kullanılmak suretiyle pH 10'da EDTA ile titre edilmek suretiyle kalsiyum klorür ve bakır sülfat standardize edilmelidir.

4. Analizde kullanılan tüm cam malzemeler (l:12'lik HCl:Su çözeltisinden) geçirildikten sonra deiyonize su ile çalkalanmalıdır.

5. Bakır bulaşmasından toprak örneklerinin özenle korunmasına dikkat edilmelidir.

6. Toprak ekstraktının ve analizlerin yapıldığı laboratuvar sıcaklığı kritik olup genelde sıcaklık 20°C olarak ayarlanmalıdır.

7. Toprak ekstraktı gerekirse süzme yerine santrifüjden de geçirilebilir. Berrak çözelti elde edilmesi esastır.

KAYNAKÇA

Çakmak, İ., A. Çınar, N. Önelge, R. Derici ve B. Torun (2003). *Çukurova bölgesinde turunçgil bahçelerinin mineral beslenme düzeyinin toprak ve yaprak analizleriyle belirlenmesi*. TUBİTAK, TOGTAG/TARP-2667-1'nolu proje Final Raporu s. 1-108.

Chaudhry, M. ve B. Kacar (1980). *Büyük Konya Havzası topraklarının Fe, Zn, Cu ve Mn Kapsamları.* s. 1-25. A.Ü.Z.F. Diploma Sonrası Yüksek Okulu Doktora Tez Özetleri. A.Ü. Basımevi, Ankara.

Eyüpoğlu, F., N. Kurucu ve S. Talaz (1996). *Türkiye topraklarının bitkiye yarayışlı bazı mikro element (Fe, Cu, Zn, Mn) bakımından genel durumu*. S. 1-72. Toprak Gübre Araştırma Enstitüsü Genel Yayın No. 217, Seri No. R-133, Ankara.

Güneş, A., M. Aktaş, A. İnal ve M. Alpaslan (1996). *Konya Kapalı Havzası topraklarının fiziksel ve kimyasal özellikleri.* s. 1-24. A.Ü.Z.F. Yayın No. 1453, Bilimsel Araştırma ve İnceleme 801. A.Ü.Z.F. Yayın Ünitesi, Ankara.

Haq, A. U., and M. H. Miller (1972). *Prediction of available Zn, Cu, and Mn using chemical extractants.* Agron.J.64:779-782.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). Soil analysis procedures using 0.01 *M* calcium chloride as extraction reagent. *Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 31:1299–1396.

İnal, A., A. Güneş ve M. Alpaslan (1998). *Anamur ve Silifke yöresinde çilek yetiştirilen alanların toprak özellikleri ile bitkilerin beslenme durumları arasındaki ilişkiler.* s. 1-18. DOĞA Türk Tarım ve Ormancılık Dergisi . Ankara.

Jones, J. B. Jr. (2001). *Laboratory Guide for Conducting Soil Tests and Plant Analysis.* CRC Press, New York.

Kacar, B., E. Przemeck, A. Özgümüş, C. Turan, A.V. Katkat ve İ. Kayıkçıoğlu (1979). *Türkiye'de çay tarımı yapılan toprakların çay bitkisinin mikro element gereksinmeleri üzerinde bir araştırma*. TÜBİTAK Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu. Kesin Rapor s. 1-67. Proje No. TOAG-321. Ankara.

Kahn, A. (1979). *Distribution of DTPA-extractable Fe, Zn, and Cu in soil particle size fractions.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 10:1211–1218.

Kahn, A., and P. N. Soltanpour (1978). *Effect of wetting and drying on DTPA extractable Fe, Zn, Mn and Cu in soils.* Comm. Soil Sci. Plant Anal.9: 193-202.

Katkat, A.V., A. Özgümüş, H. Başar ve B. Altınel (1994). *Bursa yöresindeki şeftali ağaçlarının demir, çinko, bakır ve mangan ile beslenme durumları.* Tr. J. of Agricultural and Forestry 18:447-456.

Kochian, L.V. (1991). *Mechanism of micronutrient uptake and transloation in plants*. In: Micronutrients in Agriculture, 2nd ed. Edited by J. J. Mortuedt, F.R. Cox, L. H. Shuman and R.M. Wellch, SSSA Book Series, Madison, USA, pp. 229-298.

Lim, C. H. and M. l. Jackson (1982). *Dissolution for total elemental analysis.* p.1-12. In: A. L. Page ve ark (ed.). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agron. Monogr. 9 ASA and SSSA, Madison, WI.

Lindsay, W. L., and W. a. Norvell (1978). *Development of a DTPA test for zinc, iron, manganase and copper.* Soil Sci. Soc. Am. J. 42: 421-428.

Mehlich, A., and S. S. Bowling (1975). *Advances in soil test methods for copper by atomic absorption spectrophotometry.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 6: 113-128.

Reed, S. T., and D. C. Martens (1996). *Copper and Zinc,* p.703-722. Methods of Soil Analysis, Part 3, Chemical Methods, J. M. Bigham ve ark (eds.), ASA and SSSA, Madison, WI.

Soltanpour, P. N., A. Khan and W. L. Lindsay (1976). *Factors affectingDTPA extractable Zn, Fe, Mn and Cu from soils.* Commun. Soil Sci. Anal. 7: 797-821.

Soltanpour, P. N., J. B. Jones Jr. , and S. M. Workman (1982). *Optical emission spectrometry,* p 29-65. In: A. L. Page ve ark. ed). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agrn. Monogr. 9. ASA and SSSA, Masison, W.I., USA.

Soltanpour, P.N. (1991). *Determination of nutrient element availability and elemental toxicity by the AB–DTPA soil test and ICPS.* Adv. Soil Sci., 16:165–190.

Soltanpour, P.N. and A.P. Schwab (1977). *A new soil test for simultaneous extraction of macro- and micro-nutrients in alkaline soils.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 8:195–207.

Sorenson, R. C., D. D. Oelsligle and D. Knudsen (1971). *Extraction of Zn, Fe and Mn from soils with 0,1 N hydrochloric acid as affected by soil properties, solution : soil ratio and lengh of extraction period.* Soil Sci. 111: 352-359.

Taban, S., M. Alpaslan, A.G. Hashemi ve D. Eken (1997). *Orta Anadolu'da çeltik tarımı yapılan toprakların bazı fiziksel ve kimyasal özellikleri*. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 3(3):457-466.

Turan, C, G. Çelebi, R. Yalçın, B. Kacar, ve S. Taban (1989). *Antalya kıyı bölgesi topraklarının mikroelement durumu ve bu topraklarda Fe, Mn, Zn ve Cu belirlenmesinde uygulanan yöntemlerin karşılaştırılması.* TÜBİTAK-DOĞA, Turkish J. of Agr. and Forestry 13(36): 1294-1307.

MOLİBDEN BELİRLEMESİ 26

26-1. Mikro elementler arasında yer alan molibden (Mo), bitkiler için olduğu gibi hayvanlar için de olmazsa olmaz nitelikte mutlak gerekli bir elementtir. Ancak topraklarda toplam molibden miktarı diğer mikro elementlere göre çok daha azdır. Tarım topraklarında Mo içeriği oluştukları ana materyale bağlı olarak 0,8 - 3,3 mg kg^{-1} arasında değişmektedir (Kubota 1977). Topraklarda genelde molibden:

- Toprak çözeltisinde çözünebilir şekilde,
- Al, Fe ve Mn'ın oksitleri tarafından çökelmiş (*oklüde olmuş*) şekilde,
- *Molibdenit (MoS_2), Powellit ($CaMoO_4$) ve Ferrimolibdit [$Fe_2(MoO_4)_3$]* gibi molibden içeren minerallerin yapısında ve
- Organik bileşiklere bağlı olarak dört şekilde bulunmaktadır.

26-2. Molibden anyonik özellikte olması nedeniyle toprağın negatif elektriki yüke sahip değişim kompleksleri tarafından tutulmaz. Bu özelliği nedeniyle bol yağışlı yörelerde molibden önemli ölçüde yıkanır. Toprak çözeltisinde molibden anyonu pH'ya bağlı olarak farklı şekillerde bulunmaktadır. Örneğin Mo asit tepkimeli toprak çözeltisinde $HMoO_4^-$ anyonu ve nötrden alkalin pH'ya kadar değişen toprakların çözeltilerinde ise MoO_4^{2-} anyonu şeklinde bulunur. Toprak çözeltisinin Mo içeriği topraktan toprağa önemli ölçüde değişmektedir. Toprak çözeltisinin Mo konsantrasyonunun $2x10^{-8}$ ile $8x10^{-8}$ M arasında değiştiği rapor edilmiştir (Lavy ve Barber 1964). Toprak çözeltisinde çözünmüş şekilde bulunmasından ayrı olarak çoğu minerallerin yapılarında Mo değişemez şekilde bulunur. Örneğin indirgen koşulların egemen olduğu topraklarda molibden MoS_2 şeklinde bulunabildiği gibi Ca-molibdat ve hidrate olmuş molibdat oksitler şeklinde de bulunmaktadır. Ayrıca molibden Fe oksit mineralleri tarafından adsorbe edilmiş, oklüde olmuş *(occluded)* ya da asit toprakların seskioksit fraksiyonlarında yarı kristalleşmiş şekilde de bulunmaktadır (Taylor ve Giles 1970). Toprakta molibdenin bir bölümü de organik bileşikler şeklindedir. Organik maddenin mineralizasyonu sonucu organik bağlı molibden bitki tarafından alınabilir şekle dönüşmektedir.

26-3. Toprakta molibdenin bitkilere yararlılığı üzerine başta toprak pH'sı ile demir ve alüminyum oksitlerin miktarları olmak üzere sülfat ve fosfat gibi çeşitli besin elementleri yanında çevre koşulları da etki yapmaktadır. Öteki mikro besin elementlerinden ayrımlı olarak topraklarda pH alkali yöne doğru değiştikçe yarayışlı molibden miktarı artmaktadır. Özgümüş (1982) tarafından yapılan araştırmalara göre pH'sı 4,30 olan Rize yöresi toprağında

Ekstrakte edilebilir Mo, $\mu g\ g^{-1} = S_t$ x SF

Burada:

S_t = *Tanık* çözeltisi okumasına göre düzeltilmiş toprak ekstraktına ait AAS ya da ICP-OES'deki okuma için standart eğriden bulunan Mo miktarı, μg Mo mL^{-1}.

SF = Sulandırma faktörü: (20/10) = 2'dir.

26-34. Yöntemin Kritiği

1. Standart eğrinin hazırlanmasında kullanılan standart molibden çözeltilerinin Mo içerikleri (μg Mo mL^{-1}) duruma göre değiştirilebilir.

2. Molibden stok çözeltisi istenirse hazır olarak da piyasadan satın alınabilir.

3. Grafit fırını ile birlikte kullanılan AAS cihazlarında (GFAAS) molibden belirlemelerinin çok daha duyarlı şekilde yapıldığı Mortvedt ve Anderson (1982) tarafından rapor edilmiştir.

4. Günümüz teknolojisinden yararlanılarak gerek AAS ve gerekse ICP-OES cihazları çok geliştirilmiş ve duyarlı hale getirilmiştir. Laboratuvarlarda sahip olunan cihazların özelliklerine uygun hareket edilmesi ve analizlerin gerçekleştirilmesi esastır.

KAYNAKÇA

Anonymous (2011). *Methods Manual Soil Testing in India.* Deparment of Agriculture and Cooperation Ministry of Agriculture Goverment in India. New Delhi.

Bhella, H. S. and M. D. Dawson (1972). *The use of anion exchange resin for determining available soil molybdenum.* Soil Sc. Am. Proc. 36: 177-178.

Boon, D. Y., and P. N. Soltanpour (1983). *The ammonium bicarbonate-DTPA soil test for determination of plant available lead, cadmium and molybdenum in mine taiings and contaminated soils,* p. 29. In: Agronomy Abstracts. ASA, Madison, WI., U.S.A.

Grigg, J. L. (1953). *Determination of available molybdenum of soils.* N. Z. J. Sci. Technol. 34: 405-414.

Hettiarachchi, G. M., and U. C. Gupta (2008). *Boron, Molybdenum and Selenium.,* p.95-108. Soil Sampling and Methods of Analysis, Second Edition, (M.R. Carter and E.G.Gregorich. eds). Canadian Society of Soil Science.

Kacar, B. (2012). *Toprak Analizleri,* s.1-466. 3. Baskı. Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No. 484, Ankara.

Kubota, J. (1977). *Molbdenum status of United States soils and plants.* In: Molybdenum in the Environment , edited by W.R.Chappell and K.K. Peterson.New York, Markel Dekker, pp. 558-581.

Lavy, T.L. and S.A. Barber (1964). *Movement of molybdenum in the soil and its effect on availability to the plant*. Soil Sci. Soc. Amer. Proc. 28:93-97.

Lindsay, W. L. (1972). *Inorganic phase equilibria of micronutrients in soils. Micronutrients in Agriculture,* ed. J. J. Mortvedt, P. M. Giordano, and W. L. Lindsay, pp. 41-57. Madison, WI: Soil Science Society of America.

Loowe, R. H., and H. F. Massey (1965). *Hot water extraction for available soil molybdenum.* Soil Sci. 100: 238-241.

Mortvedt, J. J. and O. E. Anderson (1982). *Forge legumes: diagnosis and corraction of molybdenum and amnganese problems.* Southern Cooperative Series Bulletin 278. Georgia Agricultural Experiments Stations, Athens, GA., U.S.A.

Özgümüş, A. (1982). *Kireçleme ve molibden ile gübrelemenin asit topraklarda yetiştirilen mısır bitkisinin ürün miktarı ve besin maddeleri kapsamı üzerine etkileri.* s. 1-118. (Doçentlik Tezi). A.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, Ankara.

Prianischnikov, D. N. (1913). *Landwirtsch. Vers. Stn.,* 79–80:667.

Ritchie, G. S. P. (1988) *A preliminary evaluation of resin extractable molybdenum as a soil test.*Commun. Soil Sci. Plant Anal. 19: 507-516.

Sarkar, D., and G. A. O'Connor (2011). *Estimating available molybdenum in biosolids amended soil using Fe-oxide impregnated filter paper.* Commun. Soil Sci. Anal. 32: 2033-2048.

Soltanpour, P. N., J. B. Jones Jr. , and S. M. Workman (1982). *Optical emission spectrometry,* p 29-65. In: A. L. Page ve ark. Eed). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agrn. Monogr. 9. ASA and SSSA, Masison, W.I., USA.

Taylor, R.M. and J.B. Giles (1970). *The association of vanadium and molybdenum with iron oxides in soils*. J. Soil Sci. 21:203-215.

Vlek, P.L.G. and W.L. Lindsay (1977). *Termo dynamic stability and solubility of molybdenum minerals in soils*. Soil Sci. Soc. Am. J. 41:42-46.

Wang, L., K. J. Reddy, and L. C. Munn (1994). *Comparison of ammonium bicarbonate-DTPA, ammonium carbonate, and ammonium oxalate to assess the availability of molybdenum in mine spoil and soils.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 25: 523-536.

Welch, R.M., W.H.Allaway,W.A.House and j. Kubota (1997). *Geographic distribution of trace element problems*. In: Micronutrients in Agriculture, (edited by J. J. Mortvedt, F. R. Cox, L. M.Shuman and M.Welch), Madison USA. SSSA Book Series No.4, Madison USA pp. 31-57.

KLOR BELİRLEMESİ 27

27-1. Klor bitki gelişmesi için mutlak gerekliliği en geç belirlenen elementlerden biridir. Bunun temel nedeni klorun doğada yaygın şekilde ve her yerde bulunmasıdır. Gelişen teknikten yararlanılarak kimyasal maddeler, su ve hava klordan arıtılmış ve bitki için klor içermeyen besin çözeltisi ortamı yaratılabilmiştir. Ancak bu olanaklara kavuşulduktan sonra domates bitkisi üzerinde yapılan denemelerle klor Broyer ve ark (1954) tarafından mutlak gerekli element olarak belirlenmiştir. Daha sonra mısır, fasulye, yonca, arpa ve şeker pancarı üzerinde gerçekleştirilen denemeler ile klorun mutlak gerekli element olduğu kanıtlanmıştır (Epstein ve Boom 2005).

27-2. Toprakta klorun kökeni, ana materyal başta olmak üzere denizden esen tuz yüklü rüzgarlar ve volkanik emisyonlardır. Topraklara sulama suları, hayvan gübreleri, kimyasal gübreler, bitki artıkları, yağışlar, toz ve benzeri çeşitli yollarla klor karışmaktadır. Topraklarda klor genellikle çözünebilir klor bileşikleri şeklinde bulunmaktadır. Silvit (KCl), halit (NaCl), apatit [$Ca_5(F,Cl)(PO_4)_3$] ve sodalit ($Na_4Al_3Si_3O_uCl$) klor içeren önemli minerallerdir. Toprakların toplam klor içerikleri 50-500 mg Cl kg^{-1} arasında değişiklik gösterir. Bitkiye yarayışlı klor miktarı ise 0-37 mg Cl kg^{-1} arasındadır. Toprak çözeltilerinde ise Cl miktarı birkaç mg kg^{-1}'dan 100-800 mg kg^{-1}'e değin değişiklik gösterir. Kacar ve ark (1979) Doğu Karadeniz yöresinde çay topraklarının klor içeriklerinin 50 mg Cl kg^{-1} ile 450 mg Cl kg^{-1} arasında değiştiğini ortalama miktarın 262 mg Cl kg^{-1} olduğunu saptamışlardır.

27-3. Bitkilerde en fazla bulunan anyonlardan biri olmasına karşın bitkilerin klora gereksinimleri çok azdır. Su kültürlerinde kullanılan besin çözeltilerinin Cl^- konsantrasyonları (<2 mg L^{-1}) çözeltide bulunan makro bitki besin elementlerine göre olağanüstü düzeyde küçüktür. Bu durum klorun mikro elementler listesine konulmasına etken olmuştur (Thompson 1957).Yapılan araştırmalar bitkilerde klor kapsamlarının %0,173 ile %6,8 arasında değiştiğini göstermiştir. Deniz kıyısına yakın yerlerde yetişen bitkilerde bu miktarın %13'e değin yükseldiği rapor edilmiştir. Bu olgu her yıl deniz kıyılarından atmosfere karışan klorun yağışlarla tekrar toprağa karışmasından ileri gelmektedir. Yağışlarla toprağa her yıl 11,5-27,3 kg Cl ha^{-1} arasında değişen miktarlarda klorun karıştığı rapor edilmiştir. Toprakta klor fazlalığı toprak suyunda osmotik potansiyelin (ψ_s) artmasına ve dolayısıyla bitkiler tarafından yeterli miktarda suyun alınamamasına neden olmaktadır. Günümüzde tüm dikkatler toprakta klor fazlalığının oluşturduğu zarar üzerine yoğunlaştırılmıştır. Suda çözünebilir klor içeriği 2 mg Cl kg^{-1}'dan az olan topraklarda ise klor noksanlığının sorun olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır.

27-4. Ülkemizin kurak ve yarı kurak yörelerinde toprakların sulanması planlanırken klor önemli bir parametre olarak ele alınıp değerlendirilmektedir. Topraktan süzülüp yer

25-33. Yöntemin Kritiği

1. Genellikle laboratuvar ortamında klor bulaşması önemli bir sorundur. Laboratuvarlarda klor içeren kimyasal maddeler sık sık kullanılır. Örneğin hidroklorik asit çeşitli çözeltilerin hazırlanmasında kullanıldığı gibi yıkama çözeltisi olarak ve cam kapların yıkanmasında da yaygın olarak kullanılmaktadır. Klor belirlemesi yapılan laboratuvarlarda yıkama çözeltisi olarak seyreltik hidroklorik asit kullanılmamalıdır. Bunun yerine, 1 hacim derişik nitrik asidin 9 hacim suya karıştırılmasıyla hazırlanan çözelti kullanılmalıdır.

2. Toprak örneği ile ekstrakt çözeltisi *(deiyonize su)* arasındaki oran ve çalkalama süresi kritik olmadığından bu oran analiz edilen toprağın klor içeriğine göre değiştirilebilir.

3. ICP-OES cihazı kataloğuna uygun şekilde ayarlanmalı ve kalibre edilmelidir.

4. Toprak ekstraksiyon işlemi ve ICP-OES'de okumalar oda sıcaklığında gerçekleştirilmelidir.

5. Strandart çözeltilerin klor (Cl) içerikleri duruma göre değiştirilebilir.

KAYNAKÇA

Anonymous (1990). *Orion Combination Chloride Electrode Instruction Manual, Model 94-17B* Orion Research Inc.(Mass., USA) 1-30.

Anonymous (1996). *Analytical methods for atomic absorption spectroscopy*. The Perkin-Elmer Corp. Manual Part No. 0303-0152, Release D, USA.

Broyer, T.C., A.B. Carlton, C.M. Johnson and P.R.Stout (1954). *Chlorine a micronutrient element for higher plants.* Plant Physiology. 29:526-532.

Carlson, R.M., and D.R.Keeney (1971). *Specific ion electrodes: Techniques and uses in soil, plant and water analysis.* p.39-65. In L.M. Walsh (ed.) Instrumental methods for analysis of soils and plant tissue. Soil Sci.Soc.Am., Madison, Wisconsin, USA.

Chapman, H.D., and P.F.Pratt (1961). *Methods of analysis for soils, plants and water.* Div. of Agric.Sci., University of California, Riverside, USA.

Epstein, E. and A. J. Bloom (2005). *Mineral Nutrition of Plants: Principles and perspectives*, 2nd edition. Sunderland, MA: Sinauer Associates.

Fuge, R. (1976). *The automated colorimetric determination of fluorine and chlorine in geological samples.* Chem.Geol. 17:37-43.

Gelderman, R. H., J.L. Denning, and. J. Goos (1998). *Chlorides.,*p. 49-52. Recommended Chemical Soil Test Procedures for the North Central Region., Agricultural Experiment Stations of Illinois, Indiana, Iowa,U.S.A.

Huang, W.H., and W.D. Johns (1967). *Simultaneous determination of fluorine and chlorine in silicate rocksby a rapid spectrophotometric method.* Anal.Chim.Acta 37:508-515.

Kacar, B., E. Przemeck, A. Özgümüş, C. Turan, A.V. Katkat ve İ. Kayıkçıoğlu (1979). *Türkiye'de çay tarımı yapılan toprakların ve çay bitkisinin mikro element gereksinimleri üzerinde bir araştırma*. s. 1-67. TÜBİTAK, Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu. Kesin Rapor. Proje No. 321. Ankara.

McLeod, S., and B. Zarcinas (1976). *The determination of ammonium and chloride by an autoanalyser for the measurement of cation exchange capacity of soils.* Soil Sci.Plant Anal. 7:743-750.

Richter, U., K. Krengel-Rothensee, and P. Heitland (1999). *New applications for non-metals determination by ICP-AES.* Spectro Analytical Inst. American Lab. Application Note, pp. 170-171.

Selmer-Olsen, A.R., and A.Qien. (1973). *Determination of chloride in aqueous soil extracts and water samples by means of a chloride-selective electrode.* Analyst (London) 98:412-415.

Thompson, L.M. (1957). *Soils and soil fertility.* 2 nd Ed. McGrawHill book Company, Inc., New York.

Zail, D.M., D.Fislıer, and M.Q.Garner (1956). *Photometric determination of chlorides in water.* Anal.Chem. 28:1665-1668.

SODYUM BELİRLEMESİ 28

28-1. Benzer kimyasal ve yapısal özelliklere sahip tek değerli katyonlardan olan sodyum ve potasyum, Periyodik Çizelgede Grup 1'de yan yana bulunmaktadır. Sodyum doğada yaygın şekilde bulunan elementlerden biridir. Toprakta, suda ve havada bol miktarda bulunur. Sodyumun bitkiler için mutlak gerekli olup olmadığı günümüzde ciddi şekilde tartışılmaktadır. Son yıllarda sürdürülen çalışmalar C_4 bitki türüne dahil mısır, sorgum ve şeker kamışı gibi bitkilerde sodyumun mutlak gerekli element olmadığını, Arnon ve Stout (1939) tarafından belirlenen ilkelerin de karşılanmadığını göstermiştir (Ohnishi ve ark 1990). Ancak sodyumun pek çok bitkide olumlu ve önemli etki yaptığı ise rapor edilmiş bulunmaktadır (Lehr 1953, Larson ve Pierre 1953, Montasir ve ark 1966). Sodyumun mutlak gerekli bir element olduğu görüşünü taşıyan araştırmacılar, 1955 yılından günümüze değin Na analizlerinde uygulanan fleym fotometre ve AAS cihazları ile yeteri duyarlılıkta sodyum belirlemesinin yapılamadığı ve mutlak anlamda sodyum içermeyen ortamın da su kültürü denemelerinde hazırlanamadığı görüşünü korumaktadır. Günümüzde sodyum, öne çıkan kaynaklarda *yararlı besin elementi* ya da *fonksiyonel besin elementi* olarak sınıflandırılmakta ve değerlendirmeler buna göre yapılmaktadır (Kacar 2012a).

28-2. Sodyum insan ve hayvanlar için mutlak gerekli bir elementtir. Besin maddelerinde ve yemlerde yeterli düzeyde sodyumun bulunması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Hayvanlarda ana elektrolit görevini üstlenen sodyum vücutta iyonik dengeyi sağlamakta, hücrelerde ve vücut sıvısında osmotik basıncı dengelemekte ve aşırı su yitmesini önlemektedir (Harrison 1991). Sodyumun çevrede bol miktarda bulunmasına karşın bitkilerde ana elektrolit görevini potasyum yerine getirmektedir. Aynı zamanda çoğu bitkilerin toprak üstü organlarında sodyum miktarı yetersizdir. Bu nedenle otçul hayvanların beslenmelerinde tuz takviyesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Örneğin Yeni Zelanda'da yetersiz düzeyde sodyum içeren çayır mera bitkileri ile beslenen hayvanlarda iştah kaybını önlemek ve kilo almayı sağlamak için hayvan yemlerine belli oranlarda tuz karıştırılmaktadır (Smith ve Middleton 1978).

28-3. Tarım topraklarının Na içerikleri %0,1 ile %1 arasında değişmekte olup ortalama miktar %0,63'dür. Dağılıp parçalanma (*tecezzi*) sonucu sodyum içeren maddelerin uzaklaşmış olduğu topraklarda Na içerikleri düşüktür. Genelde kurak ve yarı kurak yöre topraklarına göre yağışlı yöre topraklarının Na içerikleri daha azdır. Gereğinden fazla sodyum toprağın fiziksel yapısını bozmaktadır. Toprak agregatları parçalanmakta, su ve hava geçirgenliği azalmaktadır. Kök gelişmesi olumsuz şekilde etkilenmektedir. Bu arada topra-

Burada:

S_t = *Tanık* çözeltisi okumasına göre düzeltilmiş toprak ekstraktına ait AAS ya da ICP-OES'deki okuma için standart eğriden bulunan Na miktarı, mg Na L^{-1}.

SF = Sulandırma faktörü: (50/5) = 10'dur.

28-37. Yöntemin Kritiği

1. Kalsiyum klorür ($CaCl_2.2H_2O$) ve bakır sülfat pentahidrat ($CuSO_4.5H_2O$) zamanla kristal suyunu yitirebilir. Böyle durumlarda indikatör olarak *Eriokrom Black T* indikatörü kullanılmak suretiyle pH 10'da EDTA ile titre edilmek suretiyle kalsiyum klorür ve bakır sülfat standardize edilmelidir.

2. Toprak ekstraktının ve analizlerin yapıldığı laboratuvar sıcaklığı kritik olup genelde sıcaklık 20^oC olarak ayarlanmalıdır.

3. Toprak ekstraktı gerekirse süzme yerine santrifüjden de geçirilebilir. Berrak çözelti elde edilmesi esastır.

4. Standart sodyum stok çözeltisi (1000 mg Na L^{-1}) istenirse piyasadan hazır şekilde satın alınabilir. Merck nr. 1.19507.

5. Standart çözeltilerin sodyum konsantrasyonları (mg Na L^{-1}) değiştirilebilir. Önemli olan standart eğrinin düz olmasını sağlamak ve okumaları eğrinin düz olan kısmında yapmaktır.

6. Belli aralıklarla en yüksek ve en düşük standart çözeltiler kullanılmak suretiyle AAS ve ICP-OES cihazlarının kalibrasyonu ve standart eğrinin linear durumu kontrol edilmelidir.

KAYNAKÇA

Anonymous (1994). *Extractable phosphorus, potassium, calcium, magnesium, sodium, iron, manganese, and copper: Mehlich-3 method,* in R.G. Gavlak, D.A. Horneck, and R.O. Miller, Eds., Plant, Soils, and Water Reference Methods for the Western Region, Western Regional Extension Publication WREP 125, University of Alaska, Fairbanks, 25 -26.

Arnon, D. I. and P.R. Stout (1939). *The essentiality of certain element in minute quantity for plants with special reference to copper*. Plant Physiol. 14:371-375.

**Flowers, T. J., M. A. Hajibagheri and A. R. Yeo(1991*).* Ion accumulation in the cell walls of rice growing under saline conditions: evidence for the Oertli hypothesis.* Plant, Cell Environ. 14:319–325.

Harrison, T. R. (1991). *Harrison's Principles of Internal Medicine*. 12th ed. New York: McGraw-Hill.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). Soil analysis procedures using 0.01 *M* calcium chloride as extraction reagent. *Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 31:1299–1396.

Jackson, M. L. (1958). *Soil chemical analysis.* Prentice-Hall, Inc.Englewood Cliffs, N.J.USA.

Kacar, B. (2012a). *Temel Bitki Besleme,* s. 1-385, Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No. 206, Ankara,

Kacar, B. (2012b). *Temel Laboratuvar Bilgisi,* s.1-248. Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No. 378, Ankara.

Knudsen, D., G. A. Peterson and P. F. Pratt (1989). *Lithium, sodium, and potassium.* Methods of Soil Analysis, Part 2, Chemical Methods, SSSA Book Series Number 5, Soil Science Society of America, Madison, WI, 225-246.

Larson, W. E. and W. H. Pierre (1953). *Interaction of sodium and potassium on yield and cation composition of selected crops.* Soil Sci Soc Am J 76:51–64.

Lehr, J. J. (1953). *Sodium as a plant nutrient*. J. Sci Food Agric 4:460–471.

Lim, C. H. and M. l. Jackson (1982). *Dissolution for total elemental analysis.* p.1-12. In: A. L. Page ve ark (ed.). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agron. Monogr. 9 ASA and SSSA, Madison, WI.

Mehlich, A. (1984). *Mehlich 3 soil test extractant: a modification of Mehlich 2 extractant.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 15:1409–1416.

Montasir,A.H., H.H. Sharoubeem and G.H. Sidrak (1966). *Partial substitution of sodium for potassium in water cultures.* Plant Soil 25:181–194.

Ohnishi, U. Flugge, H. W. Heldt and R. Kanai (1990). *Involvement of Na_ in active uptake of pyruvate in mesophyll chloroplasts of some C4 plants. Plant Physiol* 94:950–959.

Prianischnikov, D. N. (1913). *Landwirtsch. Vers. Stn.,* 79–80:667.

Sen Tran, T. and R. R. Simard. 1993. *Mehlich III-extractable elements,* in M.R. Carter, Ed., Soil Sampling and Methods of Analysis, CRC Press, Boca Raton, FL, 43–49.

Smith, G. S. and K. R. Middleton (1978). *Sodium and potassium content of top-dressed pastures in New Zealand in relation to plant and animal nutrition.* N Z J Exp Agric 6:217–225.

Tucker, M. R. (1992). *Determination of potassium, calcium, magnesium, and sodium by Mehlich 3 extraction,* in S.J. Donohue, Ed., Reference Soil and Media Diagnostic Procedures for the Southern Region of the United States, Southern Cooperative Series Bulletin Number 374, Virginia Agricultural Experiment Station, Blacksburg, 9–12.

Warncke, D. D. and J. R. Brown (1998). *Potassium and other basic cations*, in J.R. Brown, Ed., Recommended Chemical Soil Test Procedures for the North Central Region, North Central Regional Publication Number 221 (revised), Missouri Agricultural Experiment Station SB 1001, University of Missouri, Columbia, 31–33.

Wolf, A. M. and D. Beegle (1995). *Recommended soil tests for the macronutrients: phosphorus, potassium, calcium, and magnesium*, in J.T. Sims and A.M. Wolf, Eds., Recommended Soil Testing Procedures for the Northeastern United States, Northeast Regional Publication Number 493 (revised), Agricultural Experiment Station, University of Delaware, Newark, 30–38.

KOBALT BELİRLEMESİ 29

29-1. Kobalt günümüzde bitkiler için mutlak gerekli element olarak kabul edilmemekte ve yararlı elementler arasında gösterilmektedir (Bakkaus ve ark 2005, Kacar 2012). Kobaltın baklagil bitkilerinin kök yumrularındaki *Rhizobium*'un ve baklagil olmayan kızılağacın gelişmeleri için mutlak gerekli olduğu rapor edilmiştir (Ahmed ve Evans 1960, Hallsworth ve ark 1960, Chatterjee ve Chatterjee 2005). Kobalt noksanlığında baklagil bitkilerinde yumru oluşumunun en aza indiği ve bitkilerde belirgin azot noksanlığı görüldüğü saptanmıştır. Kobalt, baklagil bitkileri tarafından azot fikse edilmesinde önemli işlevi bulunan B_{12} *vitamini* ile *koenzim kobalaminin* de metal yapı maddesidir. Kobalt geviş getiren hayvanlar için yaşamsal öneme sahip mutlak gerekli bir elementtir. Geviş getiren hayvanlarda kobalt noksanlığı sık ve yaygın şekilde görülmektedir. Çeşitli araştırıcılar (Riehm ve Baron 1953, Riehm 1955) 0,03 ile 0,07 mg Co kg^{-1} arasında kobalt içeren çayır mera bitkilerini yiyen koyunlarda kobalt noksanlığını belirlemişlerdir. Avustralyalı araştırıcı Harvey (1937) Batı Avustralya'da kobalt noksanlığı görülen mera topraklarının 3 mg Co kg^{-1}' dan az kobalt içerdiklerini, iyi mera topraklarında ise kobaltın 4-40 mg Co kg^{-1} arasında değiştiğini saptamıştır.

29-2. Toprakların kobalt içerikleri genelde oluştukları ana materyalin özelliğine bağlıdır. *Kobaltit* (CoAsS), *simaltit* ($CoAs_{2-3}$), *linneit* (Co_3S_4) ve *arsenosüfit* (CoAsS) kobalt içeren mineral kayalardır. Dünya genelinde yüzey toprakların kobalt içerikleri 10 mg Co kg^{-1}'dır (Kabata-Pendias 2011). Toprak profilinde kobalt dağılımı ve miktarı toprağın oluşum özelliğine ve iklim koşullarına bağlı olarak değişmektedir. Genelde kurak ve yarı kurak bölgelerde yüzey topraklarının kobalt içerikleri göreceli olarak yüksektir. Örneğin Mısır'da topraklarda kobalt içeriği 16,5 ile 26,8 mg Co kg^{-1} arasında değişmektedir (Nasseem ve Abdalla 2003). Ilıman yağışlı iklim bölgelerindeki buzul yığıntılarından oluşmuş toprakların kobalt içerikleri ise çok azdır.

29-3. Çoğunluk kumlu topraklarda toplam kobalt miktarı 0,2-3,0 mg Co kg^{-1} arasında değişmektedir (Kubota 1958, Kubota ve Lazar 1960, Kubota 1964). Topraklarda 5 mg Co kg^{-1}, *kobalt sınır değeri* olarak ele alınıp değerlendirilmektedir (Walsh ve ark 1956, Kubota 1964). Swaine (1955) göre toprakların toplam kobalt kapsamları 1 ile 40 mg Co kg^{-1} arasında değişmektedir. Kuşkusuz bu miktarların üzerinde kobalt içeren topraklar da bulunmaktadır. Örneğin Fujimoto ve Sherman (1950) 80 Hawaii toprağında kobalt miktarının 5 ile 156 mg Co kg^{-1} arasında değiştiğini belirlemişlerdir.

29-4. Minerallerinin dağılıp parçalanmaları ile açığa çıkan Co^{2+}, büyük ölçüde değişebilir ya da organo mineral kompleksler şeklinde toprakta tutulmaktadır. Değişebilir şe-

Burada:

S_t = *Tanık* çözeltisi okumasına göre düzeltilmiş toprak ekstraktına ait AAS ya da ICP-OES'deki okuma için standart eğriden bulunan Co miktarı, mg Co L^{-1}.

SF = Sulandırma faktörü: (100/10) = 10'dur.

29-33. Yöntemin Kritiği

1. Standart kobalt stok çözeltisi (1000 mg Co L^{-1}) istenirse piyasadan hazır şekilde satın alınabilir ve sulandırma yapılarak istenilen konsantrasyonsa standart kobalt çözelti hazırlanabilir.

2. Ekstraksiyon sırasında erlenmayerler polietilen tıpa ile kapatılmalı, kauçuk ya da benzeri kobalt kapsayan tıpalar kesinlikle kullanılmamalıdır.

3. Kalsiyum klorür ($CaCl_2.2H_2O$) zamanla kristal suyunu yitirebilir. Böyle durumlarda indikatör olarak *Eriokrom Blak T* indikatörü kullanılmak suretiyle pH 10'da EDTA ile titre edilmek suretiyle kalsiyum klorür ve bakır sülfat standardize edilmelidir.

4. Hazırlanan kobalt standart çözeltilerin Co konsantrasyonları duruma göre değiştirilebilir.

5. Analizde kullanılan tüm cam malzemeler (l:12'lik HCl:Su çözeltisinden) geçirildikten sonra deiyonize su ile çalkalanmalıdır.

6. Kobalt bulaşmasından toprak örneklerinin özenle korunmasına dikkat edilmelidir.

7. Toprak ekstraktının ve analizlerin yapıldığı laboratuvar sıcaklığı kritik olup genelde sıcaklık 20°C olarak ayarlanmalıdır.

8. Toprak ekstraktı gerekirse süzme yerine santrifüjden de geçirilebilir. Berrak çözelti elde edilmesi esastır.

KAYNAKÇA

Ahmed, S., and H. J. Evans (1960). *Cobalt: A micronutrient element for the growth of soybean plants under symbiotic conditions.* Soil Sci. 90: 205-210.

Bakkaus, E., B. Gouget, J.-P. Gallien, H. Khodja, F. Carrot, J. L. Morel, and R. Collins (2005). *Concentration and distribution of cobalt in higher plants: The use of micro-PIXE spectroscopy*. Nuclear Instruments and Methods in Physics Research B 231: 350-356.

Başar, H., and C. Aydınalp (2005). *Heavy metal contamination in peach trees irrigated with water from a heavily polluted creek*. J. Plant Nutr. 28: 2049-2063.

Carrigan, R.A., and T.C. Erwin (1951). *Cobalt determination in soils by spectrographic analysis following chemical preconcentration.* Proc. Soil. Sci. Soc. Amer. 15: 145-149.

Chatterjee, J. and C. Chatterjee (2005). *Deterioration of fruit quality of tomato by excess cobalt and its amelioration*. Commun. Soil Sci. Plant Anal. 36: 1931-1945.

Fujimoto, G., and G.D. Sherman (1950). *Cobalt content of typical soils and plants of the Hawaiian Island.* Agron. Jour. 42: 577-581.

Hallsworth, E. G., S. B. Wilson, and E. A. N. Greenwood (1960). *Copper and cobalt in nitrogen fixation*. Nature 187: 79-80.

Harvey, R. J. (1937). *The Denmark wasting disease cobalt status of some West Australian soils.* Jour. Dept. Agr. W. Australia (2 nd S.) 14: 386-393.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). Soil analysis procedures using 0.01 *M* calcium chloride as extraction reagent. *Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 31:1299–1396.

Kabata-Pendias, A. (2011). *Trace Elements in Soils and Plants*. 4rd Ed. CRC Press,Taylor and Francis Group, USA.

Kabata-Pendias, A. and W. Sadurski (2004). *Trace elements and compounds in soil*. In: Elements and Their Compounds in the Environment, 2 eds. E. Merian, M. Anke, M. Ihnat, M. Stoeppler, 79–99, Wiley-VCH, Weinheim.

Kacar, B. (2012). Temel Bitki Besleme, s. 1-385. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kubota, J. (1958). *Cobalt status of soils of Southeastern United States:I. Cobalt, its distribution and relationship to iron and clay in five selected soils.* Soil Sci.85:130-140.

Kubota, J. (1964). *Cobalt content of New England soils in relation to cobalt levels in forages for ruminant animals.* Soil Sci.Am.Proc. 28:246-251.

Kubota, J. and E.E.Cary (1982). *Cobalt, molybdenum and selenium.* Methods of Soil Analysis, Part 2. Chemical and Microbiological Properties. Agronomy Monograph 9: 485-500. 2nd Edition. AAS-SSSA. Madison, USA.

Kubota, J., and V. A. Lazar (1960). *Cobalt-iron relationship in sandy soils.* Int.Congr.Soil Sci. Trans.7th (Madison, Wisconsin) 11:134-141.

Lindsay, W. L., and W. A. Norvell (1978). *Development of a DTPA test for zinc, iron, manganase and copper.* Soil Sci. Soc. Am. J. 42: 421-428.

Nasseem M.G. and Y. H. Abdalla (2003). *Cobalt status in the North Western Coast Soils of Egypt in relation to cobalt content of barley for ruminants.* 16 Int. Symp. Environ. Biogeochem. Edinburgh.

Riehm, H, and H. Baron (1953). *Survey and treatment of a farm affected by pica of cattle in the Northern Black Forest.* Landw. Forsch. 5: 145-158.

Riehm, H. (1955). *Symptoms of cobalt deficiency in the Black Forest and their remedy.* Landw. Forsch. 7: 139-144.

Sims, J. L. (1996). *Molybdenum and Cobalt,* p. 723-737.Methods of Soil Analysis.Part 3. Chemical Methods., SSSA. Inc., ASA, Inc, Madison, Wisconsin, USA.

Soltanpour, P. N., J. B. Jones Jr. , and S. M. Workman (1982). *Optical emission spectrometry,* p 29-65. In: A. L. Page ve ark. Eed). Methods of Soil Analysis. Part 2, 2nd ed. Agrn. Monogr. 9. ASA and SSSA, Masison, W.I., USA.

Soltanpour, P. N. (1991). *Determination of nutrient element availability and elemental toxicity by the AB–DTPA soil test and ICPS.* Adv. Soil Sci., 16:165–190.

Soltanpour, P.N. and A.P. Schwab (1977). *A new soil test for simultaneous extraction of macro- and micro-nutrients in alkaline soils.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 8:195–207.

Swaine, D. J. (1955). *The trace-element content of soils.* Commonwealth Bur. Soil Sci. Tech. Comm. No. 48. Herald Printing Works Coney St., York (England).

Walsh, T., R. Pierce, and G.A. Fleming (1956). *Cobalt deficiency in relation to weathering processes in soils.* Int.Congr.Soil Sci, Trans 6th (Paris, France) 11:771-779.

Young, R. A. (1949). *Some factors affecting the solubility of cobalt.* Soil Sci. Soc. Amer. Proc. 13: 122-126.

SİLİSYUM BELİRLEMESİ 30

30-1. Yer kabuğunun %27,6'sını oluşturan silisyum (Si), dayanıklılık durumları farklı çok değişik şekillerde bulunur. Silisyum yer kabuğunda ikinci en fazla bulunan elementtir. Hemen hemen tüm elementler içerisinde yer alır. *Kuvarz, opal* ve *kristobalit* silisyum içeren minerallerdir. Kuvarz, SiO_2, kristal yapı göstermeyen ve topraklarda dağılıp paralanmaya karşı en dayanaklı olan mineraldir. Opal ise biyolojik orijinlidir. Çoğu topraklarda fazla miktarlarda bulunan kuvars toprağın kum ve silt fraksiyonlarının %90-95'ini oluşturmaktadır.

30-2. Topraklarda silisyum %23 ile %35 arasında değişir ve ortalama miktar %32'dir. Kumlu topraklar %40 civarında silisyum içerir. Dağılıp parçalanmanın yüksek düzeyde gerçekleştiği tropikal topraklarda silisyum %9 civarındadır. Topraklarda silisyum miktarı ve dağılımı üzerine ana materyal etkili olduğu gibi iklim, vejetasyon durumu, toprak tekstürü, pedogenesis ile parçalanıp dağılma *(tecezzi)* derecesi önemle etki yapar. Silisyum, kayaların parçalanıp dağılmalarında ve toprak oluşumunda temel işleve sahiptir. Parçalanıp dağılma sırasında topraktan yiten en önemli yapı maddesi silisyumdur. Silisyumun sekonder minerallere dönüşümü ise toprak oluşumunun temel olgusudur.

30-3. Silikat mineralleri, sekonder alüminosilikatlar ile değişik silika (SiO_2) şekilleri silisyumun ana kaynağını oluşturmaktadır. Aşırı derecede dağılıp parçalanmış ve yağışı bol olan yöre toprakları genelde silisyumca yoksuldur. Türkiye'de silisyum noksanlığına Doğu Karadeniz'in toplam alüminyum içeriği yüksek, baz saturasyonu düşük ve asit tepkimeli topraklarında rastlanabilir. Anılan toprakların Mn^{2+} ve Fe^{2+} içerikleri de yüksektir. Silisyumca yoksul topraklarda fosfor fiksasyonu ise çok daha yüksektir.

30-4. Tüm bitkilerde değişik miktarlarda bulunmakla beraber silisyum en fazla çayır bitkileri ile tahıl bitkilerinde bulunur. Çayır ve tahıl bitkilerinde Si miktarı kuru madde ilkesine göre %0,2-2,0 arasında değişirken dikotiledon bitkilerde bunun on katı daha azdır. Yapılan araştırmalar silisyumun çayır bitkileri, çeltik, darı, şeker kamışı, arpa, üçgül, marul gibi pek çok bitkide olumlu ve önemli etki yaptığını göstermiştir. Silisyumun olumlu ve önemli etkisi; topraklarda fazla miktarlarda bulunan mangan, ferro demir ve aktif alüminyumun toksik etkisini gidermesine, bitki yapraklarında mangan birikimini önlemesine, bitki hastalıklarına karşı dayanıklılığı artırmasına, daha güçlü sap oluşumunu sağlayarak yatmayı önlemesine, topraklarda fosforun yarayışlılığını artırmasına, transpirasyonu azaltıcı etki yapmasına ve henüz bilinmeyen başka fizyolojik nedenlere dayandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Ekstrakte edilebilir silisyum, mg Si kg^{-1} = S_t x TSF

Ekstrakte edilebilir Si, % = S_t x TSF/ 10000

Burada:

S_t = *Tanık* çözeltisi okumasına göre düzeltilmiş toprak ekstraktına ait AAS ya da ICP-OES'deki okuma için standart eğriden bulunan Si miktarı, mg Si L^{-1}.

TSF = Toplam sulandırma faktörü: (25/5) x (50/10) = 25'tir.

30-42. Yöntemin Kritiği

1. Süzüğün berrak olması gerekir. Bu nedenle ikinci kez süzme yapılmaktadır.

2. Toprak: ekstrakt çözeltisi oranı 1:5 korunmak suretiyle analiz için alınan toprak örneği miktarı değiştirilebilir.

3. Analiz edilen toprak örneğinin Si içeriğine göre ikinci sulandırma oranı değiştirilebilir.

4. Benzer matriksin sağlanması yönünden standart çözeltilere de ekstrakt çözeltisi ilave edilmelidir.

5. Ekstrakt çözeltisinin pH'sı 4,8 olmalıdır. Ekstrakt çözeltisinin pH'sı zaman zaman kontrol edilmelidir.

KAYNAKÇA

Bernas, B. (1968). *A new method for decomposition and comprehension anafysis of silicates by atomic absorption spectromery.* Anal.Chem. 40:1682-1686.

Bowman, J. A., and J. B. Wills (1967). *Some applications of the nitrous oxide-acetylene flame in chemical analysis by atomic absorption spectroscopy.* Anal. Chem. 39: 1210-1216.

Courchesne, F., and M. C. Turmel (2008). *Extractable Al, Fe, Mn and Si.,* p. 307-315. In: Soil Sampling and Methods of Analysis. Edited by M.R.Carter and E.G.Gregorich. Canadian Society of Soil Service.

Elgawhary, S. M., and W. L. Lindsay (1972). *Solubility of silica in soils.* Soil Sci. Soc. Am.Proc. 36: 439-442.

Hallmark, C. T., L. P. Wilding and N. E. Smeck (1989). *Silicon.* Methods of Soil Analysis. Part 2, Second Edition, ASA-SSSA, Madison, WI., USA.

Harvey, R. D., R. A. Cahill, C. L.Chou and J. D. Steele (1983). *Mineral matter and trace elements in the Herrin and Springfield coals, Illinois Basin coal field.* Illinois State Geol. Surv. Contract/Grand Rep. 1983-4.

Krauskopf, K. B. (1967). *Introduction to geochemistry. McGraw-Hill* Publications, New York.

Kriege, O. H., J. Y. Marks, and G. G. Welcher (1975). *Titanium, zirconium, hafnium, niobium, tantalum, silicon, and germanium.* p. 151. In:J.A. Dean and T.C.Rains (ed). Flame emission andatomic absorption spectrometry, Vol. 3. Elements and Matrices. Marcel Dekker, Inc., New York.

McKeague, J. A., and J. H. Day (1966). Dithionite and oxalate-extractable Fe and Al as aids in differentiating various classes of soils. Can. J. Soil Sci. 46: 13–22.

Ross, G. J., C. Wang and P. A. Schuppli (1985). *Hydroxylamine and ammonium oxalate solutions as extractants for Fe and Al from soil.* Soil Sci. Soc. Am. J. 49: 783–785.

Searle, P. L., and B. K. Daly (1977). *The determination of aluminum, iron, manganese and silicon in acid oxalate soil extractants by flame emission and atomic spectrometry.* Geoderma 19: 1-10.

Soil Conservation Service, U.S. Department of Agriculture (1972). *Soil survey laboratory methods and procedures for collecting soil samples.* Soil Survey Investigations Report No. 1 (revised), U.S. Government Printing Office, Washington, DC.

Wang, C., P. A. Schuppli and G. J. Ross (1987). *A comparison of hydroxylamine and ammonium oxalate solutions as extractants for Al, Fe, and Si from Spodosols and Spodosol-like soils in Canada.* Geoderma 40: 345–355.

Wilding, L. P., C. T. Hallmark and N. E. Smeck (1979).*Dissolution and stability of biogenic opal.* Soil Sci. Soc. Am. J. 43: 800-802.

Wilding, L. P., N. E.Smeck, and L. R. Drees (1977). *Silica in soils: Quartz, cristobalite, tridymite and opal.* p.471-552. In.J.B.Dixon and S.B.Weed (ed.) Minerals in soil environments. Soil Sci.Soc. of Am., Madison, Wis.

Yuan, T. L. and H. L. Breland (1969). *Evaluation of atomic absorption methods for determination of aluminum, iron, and silicon in clay and soil extracts.* Soil Sci.Soc.Am.Proc. 33:868-872.

ALÜMİNYUM BELİRLEMESİ 31

31-1. Mutlak gerekli bir element olmamasına karşın alüminyum (Al), asit koşullara adapte olmuş kimi bitkiler için yararlı temel fizyolojik etkilere sahip bir elementtir. Alüminyum içeriklerine göre doğada yetişen bitkiler: a) *Alüminyum biriktirenler*, b) *Alüminyum biriktirmeyenler* şeklinde iki grup atında toplanmaktadır (Watanabe ve Osaki 2002). Başta çay bitkisi olmak üzere kimi bitkiler alüminyuma gereksinme gösterir ve alüminyumu biriktirir. Alüminyum kapsamının yüksek olmasını ve çay topraklarının göreceli olarak fazla miktarda alüminyum içermelerini dikkate alan Chenery (1955) çay bitkisi için alüminyumun mutlak gerekli bir element olabileceğini belirtmiştir. Bu arada alüminyumun bitki gelişmesi üzerine olumlu etki yaptığını çeşitli araştırmacılar da rapor etmişlerdir. Örneğin Stoklasa (1922) sucul bitkilerde, Sommer (1926) bezelye ve darı bitkisinde ve Lipman (1938) mısır bitkisinde alüminyumun gelişme üzerinde dikkate değer olumlu etkilerini saptamışlardır. Buna karşın doğadaki bitkilerin çok büyük bir bölümü ikinci gruba yani alüminyum biriktirmeyenler grubuna girmektedir.

31-2. Alüminyum yaklaşık %8 olan miktarıyla yer kabuğunda üçüncü sırada yer alan bir elementtir. Alüminyum çoğu inorganik karbonat içermeyen toprak minerallerinin başta gelen bileşiğidir. Alüminyum içeren mineraller *alüminosilikatlar* şeklinde tanımlanmaktadır. Feldspatlar, mikalar, kaolinler, smektitler ve öteki kil mineralleri ya da polisilikatlar fazla miktarda alüminyum içerir. Ayrıca topraklarda ve jeolojik materyallerde yer alan gibsit, variskit ve alünit gibi silikat olmayan bazı minerallerde de fazla miktarda alüminyum bulunmaktadır.

31-3. Alüminyum toprağın önemli bir yapı maddesidir. Silisyum ile birlikte alüminyum, primer ve sekonder kil mineralleri çitlerinin ana elementlerini oluşturmaktadır. Asit tepkimeli topraklarda çözünebilir şekildeki alüminyum miktarının fazla olmasına karşın toprak pH'sı herhangi bir nedenle yükseldikçe çözünebilir alüminyum miktarı da olağanüstü azalır (Lathwell ve Peech 1964). Toprak çözeltisinde ve değişik pH'larda alüminyum iyonları farklı şekillerde bulunmaktadır. Bunlar: a) pH 4–5'te Al^{3+}, b) pH 5,5–7'de $Al(OH)^{2+}$ ve $Al(OH)_2^{+}$, c) pH 7–8'de $Al(OH)_4^{-}$'dir.

31-4. Topraklarda alüminyum, $Al(OH)^{2+}$ ya da $Al(OH)_2^{+}$ şeklinde adsorbe edilmektedir (Jenny 1961). Toprak pH'sı asitten alkali yöne doğru değiştikçe anılan adsorpsiyon çok güçlü şekilde gerçekleşir. Özellikle pH 6,5-7,0'de toprakta çözünebilir alüminyum yok denecek miktarda azdır. Buna karşın toprak pH'sı 5,5'ten aşağıya doğru değiştikçe çözünebilir alüminyum miktarı çok hızlı ve doğrusal olarak artar ve toprakta değişim yörelerinin yarıdan fazlası alüminyum ile doldurulur (Evans ve Kamprath 1970).

31-47. Hesaplama

Toprak örneğinden 5,0 g alınmış ve 25 mL çözeltide ekstrakt edilmiştir. Elde edilen toprak ekstraktından alınan 10 mL alikot 50 mL'lik ölçü balonunda ikinci kez sulandırılmıştır. Buna göre:

Ekstrakte edilebilir alüminyum, mg Al kg^{-1} = S_t x TSF

Ekstrakte edilebilir alüminyum, % = S_t x TSF/ 10000

Burada:

S_t = *Tanık* çözeltisi okumasına göre düzeltilmiş toprak ekstraktına ait AAS ya da ICP-OES'deki okuma için standart eğriden bulunan alüminyum miktarı, mg Al L^{-1}.

TSF = Toplam sulandırma faktörü: (25/5) x (50/10) = 25'tir.

31-48. Yöntemin Kritiği

1. Süzüğün berrak olması gerekir. Eğer gerek duyulursa süzük uygun hızda santrifüj edilir.

2. Toprak: ekstrakt çözeltisi oranı 1:5 korunmak suretiyle analiz için alınan toprak örneği miktarı değiştirilebilir.

3. Analiz edilen toprak örneğinin alüminyum içeriğine göre ikinci sulandırma oranı değiştirilebilir.

4. Standart alüminyum stok çözeltisi (1000 mg Al L^{-1}) şu şekilde de hazırlanabilir: Elektriksel yöntemlerle hazırlanmış kimyaca arı 1,000 g Al metali ya da Al teli içerisinde 15 mL 6 M hidroklorik asit çözeltisi (HCl) bulunan 1000 mL'lik ölçü balonunda çözünür. Ölçü balonu deiyonize su ile derecesine tamamlanır ve çalkalanır

5. Benzer matriksin sağlanması yönünden standart çözeltilere de ekstrakt çözeltisi ilave edilmelidir.

KAYNAKÇA

Bernas, B. (1968). *A new method for decomposition and comprehension anafysis of silicates by atomic absorption spectromery.* Anal.Chem. 40:1682-1686.

Bowman, J. A., and J. B. Wills (1967). *Some applications of the nitrous oxide-acetylene flame in chemical analysis by atomic absorption spectroscopy.* Anal. Chem. 39: 1210-1216.

Chenery, E.M. (1955). *A preliminary study of aluminium and the teabush.* Plant and Soil 6(2): 174-200.

Courchesne, F., and M. C. Turmel (2008). *Extractable Al, Fe, Mn and Si.,* p. 307-315. In: Soil Sampling and Methods of Analysis. Edited by M.R.Carter and E.G.Gregorich. Canadian Society of Soil Service.

Evans, C.E., and E. J. Kamprath (1970). *Lime response as related to percent aluminium saturation, solution aluminium and organic matter content.* Soil Sci. Soc.Am.Proc. 34:893-986.

Jenny, H. (1961). *Reflections on the soil acidity.* Merry-Go-Round. Soil Sci.Soc.Am.Proc. 25: 428-432.

Lathwell, D. J. and M. Peech (1964). *Interpretation of chemical soil test.* Cornell Univ.Agric.Exp.Sta., New York State College of Agriculture, Ithaca, New York, Bulletin 995.

Lipman, C. B. (1938). *Importance of silicon, aluminium and chlorine for higher plants.* Soil Sci. 45:189-193.

Ross, G. J., C. Wang and P. A. Schuppli (1985). *Hydroxylamine and ammonium oxalate solutions as extractants for Fe and Al from soil.* Soil Sci. Soc. Am. J. 49: 783–785.

Soil Conservation Service, U.S. Department of Agriculture (1972). *Soil survey laboratory methods and procedures for collecting soil samples.* Soil Survey Investigations Report No. 1 (revised), U.S. Government Printing Office, Washington, DC.

Sommer, A.L. (1926). *Studies concerning the essential nature of aluminium and silicon for plant growth.* Univ. Calif. Publs. Agr.Sci. 5:57-60

Stoklasa, J.(1922). *Über die Verbreitung des Aluminiums der Natur.* Jena. G. Fisher.

Wang, C., P. A. Schuppli and G. J. Ross (1987). *A comparison of hydroxylamine and ammonium oxalate solutions as extractants for Al, Fe, and Si from Spodosols and Spodosol-like soils in Canada.* Geoderma 40: 345–355.

Watanabe,T. and M. Osaki (2002). *Mechanisms of adaptation to high aluminum condition in native plant species growing in acid soils*: A review. Commun. Soil Sci. Plant Anal. 33:1247–1260.

Yuan, T. L. and H. L. Breland (1969). *Evaluation of atomic absorption methods for determination of aluminum, iron, and silicon in clay and soil extracts.* Soil Sci.Soc.Am.Proc. 33:868-872.

NİKEL BELİRLEMESİ 32

32-1. Nikel bitkiler için olmazsa olmaz özelliğe sahip bir mikro besin elementidir. Nikelin, mutlak gerekli mikro besin elementi olduğu 1987 yılında belirlenmiştir (Brown ve ark 1987 a ve b). Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı Tarımsal Araştırma Servisi tarafından 1992 yılında ise mutlak gerekli mikro besin elementleri listesine eklenmiştir. Amerikan Bitki Besin Kontrol Birlikleri (AAPFCO) tarafından nikelin diğer kimyasal gübreler gibi USA'da üretimi ve satışı da uygun bulunmuştur.

32-2. Topraklarda nikelin temel kaynağını bazik kayalar içerisinde çoklukla bulunan *pentlandit* [$(Fe,Ni)_9S_8$] minerali oluşturmaktadır. *Garnierit, Nikel magnezyum silikat, Nikkolit, Millerit, ve Nikel sülfür (NiS)* gibi minerallerde de nikel bulunur. Nikel az ya da çok tüm topraklarda bulunmaktadır. Topraklarda Ni miktarının 5 ile 500 mg kg^{-1} arasında değiştiği ve ortalama miktarın 50 mg Ni kg^{-1} olduğu rapor edilmiştir. Tipik tarım topraklarında Ni miktarı 3 ile 1000 mg kg^{-1} arasında değişmektedir (World Health Organization 1991). Püskürük kayalardan oluşmuş topraklarda ise Ni miktarının 2000 ile 6000 mg kg^{-1}arasında değiştiği saptanmıştır (Barceloux 1999). Yapılan araştırmalar değişik özelliklere sahip yüzey topraklarda ortalama Ni içeriklerinin kuru madde ilkesine göre 13 ile 21 mg kg^{-1} arasında değiştiğini, tınlı killi topraklar ile Çernozyemlerin en fazla Ni içerdiklerini göstermiştir (Shacklette ve Boerngen 1984). Genelde nikel miktarı killi ve mineral topraklarda fazla iken peat ve organik topraklarda azdır. Toprağın ince fraksiyonlarında göreceli olarak nikel miktarı daha fazladır.

32-3. Nikelin çözünürlüğü üzerine toprak pH'sı önemli etki yapmaktadır. pH'sı > 6,7'nin üzerinde olan topraklarda nikel çözünürlüğü az olan hidroksitler şeklinde bulunurken pH'sı < 6,5 olan topraklarda çoğu nikel bileşikleri çözünebilir şekildedir (Brown ve ark 1989). Toprak tipine ve pH'sına bağlı olarak nikelin mobilitesi değişir ve asit yağmurlarda mobilite önemli derecede artar. Bitkiler tarafından nikel alınması üzerine toprak pH'sı önemli etki yapar. Nikel, pH'sı 5,6'dan düşük olan topraklarda bitkiler tarafından daha fazla alınırken pH 5,6'nın üzerinde olan topraklarda Ni alımı azalır (Mishra ve Kar 1971). Normal koşular altında tarım topraklarında nikel noksanlığı görülmez. Ancak nikel ile antagonistik etki içinde bulunan Zn, Cu ve MgO'in aşırı miktarlarda uygulandığı topraklarda ve uygun olmayan gelişme koşullarında nikel noksanlığı saptanabilmektedir (Wood ve ark 2004).

32-4. Bitkilerin nikel gereksinimleri mutlak gerekli besin elementlerinin hepsinden daha az olup kuru madde ilkesine göre > 0,05 μg Ni g^{-1}'dır. Tarla koşullarında yetiştirilen

Burada:

S_t = *Tanık* çözeltisi okumasına göre düzeltilmiş toprak ekstraktına ait AAS ya da ICP-OES'deki okuma için standart eğriden bulunan Ni miktarı, mg Ni L^{-1}.

SF = Sulandırma faktörü: (20/2) = 10'dur.

32-42. Yöntemin Kritiği

1. Bu yöntemi uygulayan kimi laboratuvarlarda toprak örneği tartılarak değil kalibre edilmiş bir ölçek ile alınmaktadır **(Bkz: 2. Bölüm)**.

2. Toprak / ekstrakt oranı, çalkalama süresi, şekli ve çalkalama makinasının dakikadaki devinimi önemli bir varyasyon kaynağıdır. Yinelenebilir sonuç alınabilmesi için analiz süresince benzer koşullarda çalışılması gerekmektedir.

3. Standart nikel stok çözeltisi (1000 mg Ni L^{-1}) istenirse piyasadan hazır şekilde satın alınabilir.

4. Hazırlanan standart çözeltilerin nikel konsantrasyonları (mg Ni L^{-1}) değiştirilebilir. Önemli olan standart eğrinin düz olmasını sağlamak ve okumaları eğrinin düz olan kısmında yapmaktır.

5. Belli aralıklarla en yüksek ve en düşük standart çözeltiler kullanılmak suretiyle AAS ve ICP-AES cihazlarının kalibrasyonu ve standart eğrinin linear durumu kontrol edilmelidir.

KAYNAKÇA

Amacher, M. C. (1996). *Nickel, cadmium and lead.* Methods of Soil Analysis. p. 739-768. Part 3, Chemical Methods (J. M. Bigham, Ed) SSSA., American Society of Agronomy, Inc., Madison, Wisconsin, USA.

Baker, D. E., and M. C. Amacher (1982). *Nickel, copper, zinc and cadmium*, p. 323-336. In: A.L. Page et al. (ed.) Methods of Soil Analysis. Part 2., 2nd ed. Agron. Monogr. 9. ASA and SSSA. Madison, Wisconsin, USA.

Barbarick, K. A., and S. M. Workman (1987). *Ammonium bicarbonate –DTPA and DTPA extraction of sludge-amended soils.* J. Environ. Qual. 16: 125-130.

Barceloux, D. G. (1999). *Nickel.* J. Toxicol.: Clin. Toxicol. 37:239–242.

Burau, R. G. (1982). *Lead, p. 347-365.* In: A.L.Page ve ark (ed.) Methods of soil analysiss. Part 2. 2nd ed. Agron. Monogr. 9. ASA and SSSA, Msdison, Wisconsin, USA.

Brown, P. H., R. M. Welch, and E. E. Cary. (1987a). *Nickel: A micronutrient essential for higher plants.* Plant Physiol. 85:801–803.

Brown, P. H., R. M. Welch, E. E. Cary, and R. T. Checkai (1987b). *Beneficial effects of nickel on plant growth*. J. Plant Nutr. 10:2125–2135.

Brown, P. H.,L. Dunemann, R. Schultz and H. Marschner (1989). *Influence of redox potential and plant species on the uptake of nickel and cadmium from soils*. Zh. Pflanzenernahr. Bodenkd. 152:85–91.

Haq, A. U., T. E.Bates, and Y. K. Soon (1980). *Comparison of extractants for plant available zinc, cadmium, nickel and copper in contaminated soils.* Soil Sci. Soc. Am. J. 44: 772-777.

Houba, V. J. G., E. J. M. Temminghoff, G. A. Gaikhorst, and W. van Vark (2000). Soil analysis procedures using 0.01 *M* calcium chloride as extraction reagent. *Commun. Soil Sci. Plant Anal.,* 31:1299–1396.

Hovmand, M. F. (1984). Cycling of Pb, Cd, Cu, Zn and Ni in Danish agriculture. In: S. Berglund, R.D. Davis, P.L. Hermite, eds. Utilisation of Sewage Sludge on Land: Rates of Application and Long-Term Effects of Metals. Dordrecht: D. Reidel, pp. 166–185.

Kahn, A. (1979). *Distribution of DTPA-extractable Fe, Zn, and Cu in soil particle size fractions.* Commun. Soil Sci. Plant Anal. 10:1211–1218.

Kahn, A., and P. N. Soltanpour (1978). *Effect of wetting and drying on DTPA extractable Fe, Zn, Mn and Cu in soils.* Comm. Soil Sci. Plant Anal.9: 193-202.

Korcak, R. F., and D. S. Fanning (1978). *Extractability cadmium, cupper, nickel, and zinc by double asit versus DTPA and plant content at excessive soil levels*. J. Environ. Qual. 7: 506-512.

Lindsay, W. L., and W. A. Norvell (1978). *Development of a DTPA test for zinc, iron, manganase and copper.* Soil Sci. Soc. Am. J. 42: 421-428.

Mehlich, A. (1984). *Mehlich 3 soil test extractant: a modification of Mehlich 2 extractant.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 15:1409–1416.

Mishra, D. and M. Kar (1971). *Nickel in plant growth and metabolism*. The Botanical Review 40:395–452.

Misra, S. G., and P. Pande (1974). *Evaluation of a suitable extractant for available nickel in soils.* Plant and Soil 41: 697-700.

Sauerbeck, D. R., and A. Hein (1991). *The nickel uptake from different soils and its prediction by chemical extractions.* Water Air and Soil Pollut. 57-58: 861-871.

Shacklette, H. T. and J. G.Boerngen (1984). *Element concentrations in soils and other surficial materials of the conterminous United States, U.S. Geol. Surv. Prof. Pap.,* 1270, 105.

Singh, B. R., and R. P. Narwal (1984). *Plant availability of heavy methals in sludge-treated soil: II. Metal extractability compared with plant metal uptake.* Qual. 13: 344-349.

Soltanpour, P. N., A. Khan and W. L. Lindsay (1976). *Factors affectingDTPA extractable Zn, Fe, Mn and Cu from soils.* Commun. Soil Sci. Anal. 7: 797-821.

Soltanpour, P. N. (1991). *Determination of nutrient element availability and elemental toxicity by the AB–DTPA soil test and ICPS.* Adv. Soil Sci., 16:165–190.

Wood, B. W., C. C. Reillyand and A. P. Nyczepir (2004). *Mouse-ear of Pecan: A nickel deficiency*. Hort. Science 39 (6):1238–1242.

World Health Organization (1991). *International program on chemical safety*. *Environmental health criteria* 108: Nickel. WHO, Geneva, Switzerland.

SELENYUM BELİRLEMESİ 33

33-1. Bitkiler için mutlak gerekli olup olmadığı tartışılan selenyum değişik kaynaklarda yararlı elementler grubunda yer almakta ve değerlendirmeler buna göre yapılmaktadır (Terry ve Zayed 1994, Kacar 2012). Ancak selenyum insan ve hayvanlar için olmazsa olmaz niteliğinde yararlı bir elementtir. Selenyum yönünden yoksul topraklara sahip Çin, Avusturalya, Yeni Zelanda ve İskandinav ülkeleri gibi pek çok ülkede insan ve hayvanlar selenyum noksanlığı nedeniyle çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu ülkelerin gübreleme programlarına selenyum da dahil edilmiştir. Selenyum noksanlığının insanlarda *Keshan*, *endemik kardiomiopati* ve *Kashin-Beck, kronik eklem iltihabı* hastalıklarına neden olduğu saptanmıştır (Yang 1991). Selenyum içerikleri düşük yemlerle beslenen hayvanlarda beyaz kas hastalığı *(white muscle disease),* besinsel kas distrofisi *(nuritional muscular dystrophy)* ya da üreme bozukluğu *(reproductive disorder)* gibi sorunlarla karşılaşılmaktadır (Miller ve ark 1991). Aşırı düzeyde selenyum içeren ve selenyum biriktiren yem bitkileriyle beslenen hayvanlarda ise *selenosiz* adı verilen selenyum zehirlenmesi (*toksisitesi*) görülmektedir (Foster ve Sumar 1997).

33-2. Topraklarda selenyum miktarlarının < 0,1 ile 8000 mg Se kg^{-1} gibi çok büyük sınırlar arasında değiştiği rapor edilmiştir (Tidball ve ark 1986, Berrow ve Ure 1989). Dünya genelinde toplanan 1623 toprak örneğini analiz eden Ure ve Berrow (1982) selenyum miktarının 0,03 ile 2,0 mg Se kg^{-1} arasında değiştiğini ortalama miktarın 0,40 mg Se kg^{-1} olduğunu belirlemiştir. Çözünebilir selenyum sınır değerlerine göre; 0,1 mg Se kg^{-1}'den az selenyum kapsayan topraklar yoksul, 0,1-1,0 mg Se kg^{-1} selenyum kapsayan topraklar orta ve 1 mg Se kg^{-1} ve daha fazla selenyum kapsayan topraklar varsıldır (Fine 1965). Selenyum genelde kumlu podzolik topraklarda en az ve histosol topraklarda da en fazla düzeyde bulunmaktadır. Ilıman yağışlı iklim yörelerinde bulunan toprakların büyük bir bölümü gıda ve yem bitkileri için yeterli düzeyde selenyuma sahip değildir. Anılan yörelerin selenyum noksanlığı belirlenen topraklarına ahır gübresi uygulamasının selenyum gereksiniminin karşılanmasında başarılı sonuç verdiği rapor edilmiştir (Blagojevic ve ark 1998).

33-3. Topraklarda selenyumun beş değişik şekilde bulunduğuna inanılmaktadır. Bunlar:

- Elemental selenyum (Se^{o}),
- Selenyum (Se^{2-}) *(selenide)*,

6. Selenyum analizinde kullanılan tüm cam malzemeler borosilikat formüllü Pyreks ya da Kimaks olmalıdır. Polietilen ya da borosilikat kaplar saklama işlerinde kullanılmalıdır.

7. Analizde kullanılan tüm cam ve plastik malzemeler kullanım öncesi bir gece sulu nitrik asit çözeltisi içerisinde bırakılmalı ve son olarak deiyonize su ile yıkanmalıdır.

8. Selenyum bileşikleri zehirli maddeler arasındadır. Bu nedenle dikkatli olunmalı, maske ve eldiven kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

APHA, American Public Health Association, American Water Works Association, and Water Pollution Control Federation (1992. *Standard Methods for the Examination of Water and Wastewater.* 18th edn. American Public Health Association, American Water Works Association, and Water Pollution Control Federation, Washington, DC.

Berrow, M. L., and A. M. Ure (1989). *Geologic materials and soils,* p. 213-242. In: M Ihnat (ed.) Occurence and Distribution of Selenium. CRC Press, Boca Ration, FL.,USA.

Black, C.A., D. D. Evans, J. L. White, L. E. Ensmiger, and F. E. Clark, Eds. (1965). Methods of Soil Analysis. Part 2., p 1122, Agronomy 9, ASA, Madison, WI., USA.

Blagojevíc, S., M. Jakovljevíc and B. Zarkovíc (1998). *Influence of longterm fertilization on the selenium content of calcareous chernozem soil*, J. Environ. Pathol. Toxic. Oncol., 17, 183.

Fine, L. O. (1965). *Selenium.* Methods of Soil Analysis. Part 2. Chemical and Microbiological Properties. Ed.C.A.Black.American society of Agronomy, Inc., Publisher. Madison, Wisconsin, USA.

Foster, L. H. and S. Sumar (1997). *Selenium in health and disease*: a review. Critical Rev. Food Sci. Nutr. 37:211–228.

Hettiarachchi, G. M., and U. C. Gupta (2008). *Boron, molybdenum and selenium.* Soil Sampling and Meygods of Analysis, 2nd Edition. M. R. Carter and E. G. Gregorich (eds.), Canadian Society of Soil Science. Canada.

Huang, P. M. and R. Fujii (1996). *Selenium and arsenic.* In D.L. Sparks et al., Eds. Methods of Soil Analysis, Part 3 Chemical Methods. Soil Science Society of America Book Series Number 5, p. 793–831. American Society of Agronomy, Madison, WI, USA.

Jump, R. K., and B. R. Sabey (1989). *Soil test extractants for predicting selenium in plants.* In L.W. Jacobs, Ed. Selenium in Agriculture and the Environment. SSSA Special Publication 23, American Society of Agronomy, Inc., Soil Science Society America, Inc., Madison, WI, pp. 95–105.

Kacar, B. (2012).*Temel Bitki Besleme,* s.1-385, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Lindsay, W. L., and W. A. Norvell (1978). *Development of a DTPA test for zinc, iron, manganase and copper.* Soil Sci. Soc. Am. J. 42: 421-428.

Miller, E.R., X. Lei and D.E. Ullrey (1991). *Trace elements in animal nutrition*. p. 593-662. In: Micronutrients in Agriculture. 2nd Ed. (J.J. Mortvedt, F.R. Cox, L.M. Shuman and R.M. Welch, eds.). SSSA Book Series No. 4, Madison, WI. USA.

Sanzolone, R. F., and T. T. Chao (1987). *Determination of selenium in thirty-two geochemical reference materials by continuous-flow hydride generetion atomic absorption spectrophotometry.* Geostand Newslett. 11: 81-85.

Soltanpour, P.N. and A.P. Schwab (1977). *A new soil test for simultaneous extraction of macro- and micro-nutrients in alkaline soils.* Commun. Soil Sci. Plant Anal., 8:195–207.

Terry, N. and A.M. Zayed (1994). *Selenium volatilization by plants*. In: W.T. Frankenberger Jr., S. Benson, eds. Selenium in the Environment. New York: Marcel Dekker, pp. 343–368.

Tidball, R. R., W. D. Grundy and K. L. Sawatzky (1986). *Kriging techniques applied to element distribution in soils of the San Jaoquin Valley, California,* p. 992-1009. In: Proc. Haztech International, Hazardona Materials Managment Exibition and Conference. Denver. Co. 13-15 August 1986, Pollut. Eng. Magazine, Chicago, Il, USA.

Ure, A. M., and M. L. Berrow (1982). *The elemental composition of soils.* In H. J. M. Bowen (ed.) Environmental Chemistry . Vol. 2. Royal Soc. Chem. , London.

U.S. Salinity Laboratory Staff (1954). *Diagnosis and improvement of saline and alkali soils.* USDA Handbook No. 60. U.S. Government Printing Office, Washington, DC.

van Dorst, S. H. and P. J. Peterson (1982). *Selenium speciation in the solution and its relevance to plant uptake,* in Proc. 9th Int. Plant Nutrition Colloquium, Scaife, A., ed., Commonwealth Agriculture,Bureaux, Bucks., 1, 134.

Welch, E. P., J. G. Crock and R. Sanzolone (1990). *Trace-level determination of arsenic and selenium using continuous-flow hydride generation atomic absorption spectrophotometry (HG-AAS),* p.38-45. In: B. F. Arbogast (ed.) Quality Assurance Mannual for the Branch of Geochemistry,U.S. Geological Survey. U.S.Geol. Surv. Open-File Rep. 90-668. U.s.Geol., Surv., Denver, USA.

Yang, G. Q.(1991). *Diet and naturally-occurring human diseases caused by inadequate intake of essential trace elements*, in: Proceedings of the 6th Asian Congress of Nutrition, Kuala Lumpur, Malaysia, 16–19 Sept, pp. 79–92.

7. Basım

FİZYOLOJİ
DERS KİTABI

Prof. Dr. Ethem Gelir
Prof. Dr. Mitat Koz
Prof. Dr. Gülfem Ersöz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 246
Sağlık Bilimleri/Hemşirelik No.: 02
ISBN : 978-605-133-148-5
© 7. Basım, Ekim 2016
© 6. Basım, Kasım 2014

FİZYOLOJİ DERS KİTABI

Prof. Dr. Ethem Gelir & Prof. Dr. Mitat Koz & Prof. Dr. Gülfem Ersöz

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gelir, Ethem., Koz, Mitat., Ersöz, Gülfem.
Fizyoloji Ders Kitabı / *Ethem Gelir & Mitat Koz & Gülfem Ersöz*
7. Basım, XII+224 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-148-5
1. Fizyoloji 2. Beslenme 3. Ders Kitabı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Fizyoloji bizlere insan ya da hayvan vücudundaki tüm farklı hücre ve organların bireysel fonksiyonlarının nasıl gerçekleştiğini ve özellikle de bu yapıların birbiri ile entegrasyonunun nasıl sağlandığını açıklar. Gerçekten de canlının hayatta kalması, birbirinden farklı vücut parçalarının tek tek işlevlerine değil, bu genel fonksiyona dayanmaktadır. Bu nedenle canlı organizmalarla ilgilenen disiplinlerde fizyoloji en temel konulardan birisidir. Hiç şüphesiz ki fizyoloji bu kitabın hacmine sığmayacak kadar geniş bir disiplindir. Hele hele günümüzde moleküler düzeyde yapılan çalışmalar fizyolojinin sınırlarını ve kapsamını daha da artırmıştır. Ancak her meslek grubunun fizyoloji bilgisine gereksinimi de aynı düzeyde değildir. İşte Fizyoloji Ders Kitabı: Spor Bilimleri Fakülteleri, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokul ve Bölümleri, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulları ve Bölümleri, Beslenme ve Diyet Bölümleri ile Hemşirelik Yüksekokulları ve Sağlık Meslek Yüksekokulları gibi biraz daha genel düzeyde fizyoloji bilgisine gereksinim duyulan disiplinlerde öğenim gören lisans ve ön lisans öğrencileri için ders kitabı niteliğinde hazırlanmıştır.

Kitabın hazırlanmasında Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi ile Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi bölümlerinde Fizyoloji adı altında yürütülen derslerin içeriğinden yola çıkılmıştır.

Kitap 13 bölümden oluşmaktadır ve konuların daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla gerek duyulduğu yerlerde anatomi bilgilerine de değinilmiştir. Kitap hazırlanırken yabancı terimler mümkün olduğunca Türkçeleştirilmeye çalışılmış ancak yine de bazı kavramlar, anlaşılabilirliği zorlaştırmamak için orijinal halleriyle verilmek zorunda kalınmıştır. Kitapta konular anlatılırken bol miktarda şekille desteklenmiştir.

Kitabın beden eğitimi öğretmenleri, antrenörler, sporcular, hemşireler, sağlık teknisyenleri ve diğer sağlık çalışanlarına yararlı olmasını diliyoruz.

Kitabın hazırlanmasında Nobel yayın çalışanları başta olmak üzere yardımcı olan herkese içtenlikle teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Ethem Gelir
Prof. Dr. Mitat Koz
Prof. Dr. Gülfem Ersöz

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: İNSAN VÜCUDU İLE TANIŞMA 1
1.1. FİZYOLOJİ NEDİR?..... 3
1.2. İNSAN VÜCUDUNUN YAPISAL ORGANİZASYONU..... 4
1.2.1. Kimyasal Düzeydeki Organizasyon..... 5
1.2.2. Hücresel Organizasyon..... 7
1.2.3. Doku Düzeyindeki Organizasyon..... 8
1.2.4. Organ ve Organ Sistemlerinin Organizasyonu..... 11
1.3. İNSAN VÜCUDUNUN İŞLEVSEL ORGANİZASYONU..... 11
1.3.1. Ekstrasellüler Sıvı-İç Ortam..... 12
1.3.2. Homeostazis..... 13
1.3.3. Vücudun Kontrol Sistemleri..... 13
1.4. VÜCUT SIVI KOMPARTIMANLARI..... 15

2. BÖLÜM: HÜCRE FİZYOLOJİSİ..... 19
2.1. HÜCRE..... 21
2.2. HÜCRELERİN GENEL ÖZELLİKLERİ..... 21
2.2.1. Hücrelerin Fonksiyonel Özellikleri..... 22
2.2.2. Hücrelerin Yapısal Özellikleri..... 22
2.2.3. Hücreleri Birbirinden Ayıran Özellikler..... 22
2.3. HÜCRENİN ORGANİZASYONU..... 23
2.3.1. Hücre Zarı-Membranı..... 24
2.3.2. Hücre zarının yapısı..... 24
2.3.3. Hücre Zarındaki Taşıma Olayları..... 27
2.4. SİTOPLAZMA VE ORGANELLER..... 37
2.4.1. Endoplazmik Retikulum..... 37
2.4.2. Golgi Kompleksi..... 37
2.4.3. Lizozom..... 38
2.4.4. Peroksizom..... 38
2.4.5. Ribozom..... 39
2.4.6. Mitokondri..... 40
2.4.7. Çekirdek (Nükleus)..... 40
2.4.8. Hücre İskeleti..... 42

3. BÖLÜM: KAN FİZYOLOJİSİ..... 45
3.1. KAN..... 47
3.1.1. Kanın Temel Görevleri..... 47
3.2. PLAZMA..... 47
3.3. KANIN ŞEKİLLİ ELEMANLARI/KAN HÜCRELERİ..... 49

3.4. ERİTROSİTLER 50
3.4.1. Eritrositlerin Oluşumu 50
3.4.2. Alyuvar Üretiminin Düzenlenmesi 51
3.4.3. Demir Metabolizması 54
3.4.4. Alyuvarların Yıkımı 55
3.5. ANEMİ 55
3.5.1. Kan Kaybı Anemisi 55
3.5.2. Aplastik Anemi 55
3.5.3. Megaloblastik Anemi 56
3.5.4. Pernisiyöz Anemi 56
3.5.5. Hemolitik Anemi 56
3.5.6. Aneminin Etkileri 56
3.5.7. Polisitemi 57
3.6. LÖKOSİTLER 57
3.6.1. Lökositoz-Lökopeni 59
3.6.2. Lösemi 59
3.6.3. Löseminin Etkileri 60
3.7. TROMBOSİTLER 60
3.8. HEMOSTAZ (KANAMANIN DURDURULMASI) 61
3.8.1. İntrensek ve Ekstrensek Pıhtılaşma Yolları 61
3.8.2. Pıhtılaşma Faktörleri 62
3.8.3. Hemofili 62
3.9. KAN GRUPLARI 62
3.9.1. Rh Faktörü 63

4. BÖLÜM: SİNİR SİSTEMİ FİZYOLOJİSİ 65
4.1. SİNİR SİSTEMİ 67
4.2. MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ 68
4.2.1. Serebral Korteks 69
4.2.2. Serebellum (Beyincik) 69
4.2.3. Beyin Sapı 69
4.2.4. Hipotalamus 70
4.2.5. Talamus 70
4.2.6. Limbik Sistem 70
4.2.7. Bazal Ganglia 70
4.2.8. Ortabeyin 70
4.3. PERİFERİK SİNİR SİSTEMİ 71
4.3.1. Somatik Sinir Sistemi 71
4.3.2. Otonom Sinir Sistemi (OSS) 71
4.3.3. Merkezi Sinir Sistemi ile Periferik Sinir Sistemi Arasındaki Farklar 73

5. BÖLÜM: KAS FİZYOLOJİSİ 75
5.1. İSKELET KASI 77
5.1.1. İskelet Kasının Hücresel Organizasyonu ve Yapısı; Kas Lifi 77
5.1.2. Çizgili görünüm 78
5.1.3. Kalın Flamentler-Myozin Flamenti 79
5.1.4. İnce Flamentler-Aktin Flamenti (aktin, tropomyozin, troponin) 79
5.1.5. Sarkotübüler Sistem 81
5.1.6. Bir Bütün Olarak Kasın Oluşumu 81
5.1.7. İskelet Kasının Elektriksel Özellikleri 81
5.1.8. Sinir Kas Bağlantısı ve Motor Ünite 82
5.1.9. Sinirden Kasa Uyarı İletimi 83
5.1.10. Eksitasyon-Kontraksiyon Bağlantısı 84
5.2. KAS KASILMASI 84
5.2.1. Kas Kasılma Çeşitleri 86
5.2.3. Kasın Mekanik Özellikleri 86
5.2.4. Kas Uzunluğu ile Gerimi Arasındaki İlişki 86
5.3. KAS LİF TİPLERİ 87
5.3.1. Kas Liflerinin Yapısal ve Fonksiyonel Özellikleri 87
5.4. EGZERSİZ VE KAS 88
5.4.1. Lokal Düzenleme 88
5.4.2. Sinirsel Düzenleme 88
5.4.3. Kas Hipertrofisi 88
5.4.4. Kas Atrofisi 89
5.5. İSTEMLİ KAS KASILMALARININ OLUŞUMU 89
5.5.1. Kas Kasılmalarının Kontrolü; Kas Reseptörleri 89
5.5.2. Refleks Değerlendirme 90
5.5.3. Kasılma Kuvvetinin Tedrici Artışı 90
5.6. KALP KASI 91
5.7. DÜZ KAS 92

6. BÖLÜM: DOLAŞIM SİSTEMİ FİZYOLOJİSİ 93
6.1. KALP 95
6.2. KALBİN UYARI VE İLETİ SİSTEMİ 98
6.2.1. Ektopik Pacemaker 99
6.2.2. Kalbin Sinirsel Kontrolü 99
6.2.3. Kalbin Endokrin Kontrolü 100
6.2.4. Kalp Siklusu 100
6.2.5. Kanın Kalpte İzlediği Yol 101
6.2.6. Kalp Sesleri 101
6.2.7. Üfürümler 101
6.2.8. Elektrokardiyogram 101
6.3. KARDİYAK OUTPUT (KARDİYAK ÇIKIŞ) 102
6.3.1. Kardiyak Outputun Düzenlenmesi 103
6.3.2. Venöz Dönüşün KO'a Etkisi 104

6.4. AORT VE BÜYÜK ARTERLER 105
6.5. KÜÇÜK ARTERLER VE ARTERİOLLER 106
6.6. KAPİLLER DAMARLAR 106
6.7. VENÜLLER VE VENLER 107
6.8. KAN BASINCI 108
6.8.1. Arteriyollerin Kan Basıncına Etkisi 109
6.8.2. Sistolik ve Diyastolik Kan Basıncı 109
6.9. KAN BASINCININ DÜZENLENMESİ VE KONTROLÜ 110
6.9.1. Vazomotor Merkez 110
6.9.2. Kardiyoregülatuvar Merkez 110
6.9.3. Baroreseptörler 110
6.9.4. Kemoreseptörler 111
6.9.5. Üst Beyin Merkezleri ve Düşünceler 111
6.9.6. Hormonlar ve Kimyasal Maddeler 111
6.9.7. Hipertansiyon 112
6.9.8. Kan Basıncının Ölçümü 113

7. BÖLÜM: SOLUNUM SİSTEMİ FİZYOLOJİSİ 115
7.1. SOLUNUM 117
7.1.1. Solunum Sisteminin Fonksiyonları 118
7.2. SOLUNUM SİSTEMİNİN ORGANİZASYONU 118
7.2.1. Havayolu 119
7.2.2. Alveol 121
7.2.3. Göğüs Kafesi 122
7.3. VENTİLASYON (AKCİĞER HAVALANMASI) 122
7.3.1. İnspirasyon (Soluk Alma) 122
7.3.2. Ekspirasyon (Soluk verme) 123
7.3.3. Kompliyans (Esneme) 123
7.3.4. Dakika Ventilasyon 125
7.3.5. Alveoler Ventilasyon 126
7.4. AKCİĞER HACİM VE KAPASİTELERİ 126
7.4.1. Akciğer hacimleri 126
7.4.2. Egzersiz Sırasında Akciğer Hacim ve Kapasiteleri 128
7.5. GAZ DEĞİŞİMİ (O_2 ve CO_2 DİFÜZYONU) 128
7.5.1. Parsiyel Basınç 128
7.5.2. Solunum Yollarındaki Havanın Parsiyel Basıncı 129
7.5.3. Alveol Havasındaki Gazların Basınçları 129
7.5.4. Eskpirasyon Havasındaki Gazların Basınçları 130
7.5.5. Akciğerlere Gelen Kandaki Gazların Basınçları 130
7.5.6. Dokudaki Gaz Basınçları 130
7.6. SOLUNUM GAZLARININ TAŞINMASI 131
7.6.1. Kanda Oksijenin Taşınması 131
7.6.2. Karbondioksitin Kanda Taşınması 132
7.7. SOLUNUMUN KONTROLÜ 132
7.7.1. Solunum Merkezi 133

8. BÖLÜM: SİNDİRİM SİSTEMİ FİZYOLOJİSİ 135
8.1. SİNDİRİM 137
8.2. SİNDİRİM SİSTEMİNİ OLUŞTURAN YAPILAR 138
8.3. MEKANİK VE ENZİMATİK PARÇALANMA 139
8.4. İNTESTİNAL PEPTİDLER/HORMONLAR 140
8.5. AĞIZ 141
8.6. FARİNKS-LARİNKS VE ÖZEFAGUS (YUTAK VE YEMEK BORUSU) 142
8.7. ÇİĞNEME 142
8.8. YUTMA 142
8.9. MİDE VE MİDE MOTİLİTESİ 144
8.9.1. Mide Sıvısı 145
8.9.2. Mide Sıvısının Salgılanmasının Kontrolü 145
8.10. İNCE BAĞIRSAKLAR 146
8.10.1. İnce Bağırsakların Bölümleri 146
8.10.2. Villi-Mikrovilli 146
8.10.3. İnce Bağırsak Fonksiyonları 146
8.10.4. İnce Bağırsak Enzimleri 147
8.10.5. İnce Bağırsak Hormonları 147
8.10.6. İnce Bağırsaklarda Emilim -Absorption 147
8.11. KALIN BAĞIRSAKLAR 148
8.11.1. Kalın Bağırsakların Görevleri 148
8.12. İNCE VE KALIN BAĞIRSAKLARIN MOTİLİTESİ 148
8.12.1. Motilitenin Hücresel Temelleri 148
8.12.2. İnce Bağırsakların Motilitesi 149
8.12.3. Kalın Bağırsakların Motilitesi 150
8.13. DIŞKILAMA (DEFEKASYON) REFLEKSİ 150
8.14. ENTERİK SİNİR SİSTEMİ 151
8.15. SİNDİRİM ORGANI OLARAK PANKREAS 151
8.16. SİNDİRİM ORGANI OLARAK KARACİĞER 151
8.17. SAFRA KESESİ 152

9. BÖLÜM: BOŞALTIM SİSTEMİ FİZYOLOJİSİ 153
9.1. BOŞALTIM 155
9.2. NEFRON 156
9.2.1. Nefronun Bölümleri 156
9.3. İDRAR OLUŞUMU 159
9.4. GLOMERÜLER FİLTRASYON ORANI 160
9.5. TÜBÜLER GERİ EMİLİM VE SEKRESYON 161
9.5.1. Proksimal Kıvrımlı Tübül 161
9.5.2. Henle Kulpu 162
9.5.3. Distal Kıvrımlı Tübül 162
9.5.4. Toplayıcı Kanallar 163
9.5.5. Vaza Rekta 163

9.6. İDRAR YAPMA (MİKTİRİSYON) 163
9.6.1. Üreterler 163
9.6.2. Mesane (İdrar Kesesi) 163
9.6.3. Üretra 164
9.6.4. İşeme Refleksi ve İşeme 164
9.6.5. İdrarın Bileşimi 164
9.6.6. Üriner Sistem Bozuklukları 165

10. BÖLÜM: DUYU FİZYOLOJİSİ 167
10.1. GÖRME DUYUSU 169
10.1.1. Retina 170
10.2. KOKU DUYUSU 171
10.2.1. Reseptör Hücreler 173
10.2.2. Destek Hücreler 173
10.2.3. Bazal Hücreler 173
10.2.4. Vomeronazal Organ 174
10.3. İŞİTME VE DENGE DUYUSU 175
10.3.1. Denge (Vestibüler Duyu) 179
10.4. TAT DUYUSU 180

11. BÖLÜM: ENDOKRİN SİSTEM FİZYOLOJİSİ 183
11.1. HORMON 186
11.2. HORMONLARIN ETKİ MEKANİZMALARI 186
11.3. HİPOTALAMUS VE HİPOFİZ HORMONLARI 187
11.3.1. Hipofiz Hipotalamus İlişkisi 188
11.3.2. Anterior Hipofiz (Adenohipofiz) Hormonları 188
11.3.3. Posterior Hipofiz (Nörohipofiz) Hormonları 191
11.4. TİROİD VE PARATİROİD BEZİ HORMONLARI 191
11.4.1. T3 ve T4 Hormonları 192
11.4.2. Kalsitonin Hormonu 192
11.4.3. Paratiroid Hormonu (PTH) 193
11.5. BÖBREK ÜSTÜ BEZİ (ADRENAL BEZLER) HORMONLARI 193
11.5.1. Adrenal korteks 194
11.5.2. Adrenal Medulla 195
11.6. PANKREAS HORMONLARI 196
11.6.1. Glukogon 196
11.6.2. İnsülin 197
11.7. GONADLAR (CİNSİYET BELZERİ) 197
11.7.1. Testosteron 197
11.7.2. Östrojenler 197
11.7.3. Progesteron 198
11.7.4. Relaksin 198
11.8. DİĞER BEZLER 198

12. BÖLÜM: ÜREME FİZYOLOJİSİ 199
12.1. ÜREME 201
12.2. ERKEK ÜREME SİSTEMİ FİZYOLOJİSİ 201
12.2.1. Semen 202
12.2.2. Spermatogenez 202
12.2.3. Sperm 202
12.2.4. Erkekte Cinsel Aktivite 202
12.2.5. Testosteron Sentezi 203
12.3. DİŞİ ÜREME SİSTEMİ FİZYOLOJİSİ 204
12.3.1. Menstruel Siklus 205
12.3.2. Ovaryum Hormonlarının Fonksiyonları 206
12.3.3. Conception (Gebe Kalma) 207
12.3.4. Contraception (gebe kalmanın önlenmesi) 207

13. BÖLÜM: BESLENME METABOLİZMA VE TERMOREGÜLASYON 209
13.1. METABOLİZMA 211
13.1.1. ATP 211
13.2. KARBONHİDRAT METABOLİZMASI 211
13.2.1. Glikojenez-Glikojenoliz 211
13.2.2. Glikoliz 212
13.2.3. Laktik Asit Olusumu 212
13.2.4. Glikoneogenez 212
13.3. PROTEİN METABOLİZMASI 212
13.3.1. Enerji için Protein Kullanımı 213
13.4. LİPİT METABOLİZMASI 213
13.4.1. Lipitlerden Enerji Elde Edilmesi 214
13.4.2. Ortak Yol (Karbonhidrat- Protein- Lipit Metabolizması Arasındaki İlişki) 215
13.5. BESİN ALIMININ DÜZENLENMESİ 215
13.5.1. Açlık 216
13.6. VÜCUT ISI DENGESİ 217
13.6.1. Isı Üretimi-Isı Kaynakları 217
13.6.2. Isı Kaybı 218
13.6.3. Isı Transferi 218
13.6.4. Isı Kayıp Yolları 218
13.6.5. Terleme ve Düzenlenmesi 219
13.7. VÜCUT ISISININ DÜZENLENMESİ 220
13.7.1. Termoregülasyon 220
13.7.2. Vücut Isısının Düzenlenmesindeki Anormallikler 221

KAYNAKLAR 223

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

Ackermann U.: Essentials of Human Physiology, Mosby-Year Book Inc, Missouri, 1992.

April E. W.: Anatomy, Harwal Publishing Co., Pennsylvania, 1984.

Başkurt O. K., Duman O.: Fizyoloji Ders Notları, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalı, Ankara, 1987.

Bullock J., Boyle J., Wang M. B.: Physiology, 3rd edition, Williams & Wilkins, Maryland, 1994.

Caplan M.: National Boards Part I, 2nd edition, Appleton & Lange, Connecticut, 1990.

Carola R., Harley J.P., Noback C.R.: Human Anatomy And Physiology. Second Ed. Mc Graw Hill, 1992.

Carpenter R. H. S.:Neurophysiology, 3rd edition, Arnold Co. London, 1996.

Çağlayan Ş.: Yaşam Bilimi Fizyoloji, İstanbul, 1995.

Ergen E.: Egzersiz Fizyolojisi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2002.

Ganong W. H.: Medical Physiology,16th edition, Prentice Hall International, London, 1993.

Guyton A.C. and Hall J.E.:Textbook of Medical Physiology, 9 th ed. W.B.Sounders Company, Philadelphia, 1996.

Jewett D. J., Rayner M. D.: Basic Concepts of Neuronal Function, Little, Brown and Company, Boston, 1984.

McArdle W.D., Katch F.I., Katch V.L.:Exercise Physiology, Fourth Edition, Williams and Wilkins, Baltimore, 1996.

Moffett D. F., Moffett S. B., Schauf C. L.: Human Physiology Foundations & Frontiers, 2nd edition, Mosby-Year Book Inc, Missouri, 1993

Solomon E.P.: İnsan anatomisi ve fizyolojisine giriş., Birol Yayınevi, İstanbul 1997.

Vander A. J., Sherman J. H., Luciano D. S.: Human Physiology The Mechanism of Body Function, 5th edition, McGraw-Hill Publishing Company, 1990.

WEB SİTELERİ

http://human. physiol.arizona.edu/SchedTitle.html

http://www.sfn.org/briefings/

http://www.bio.ilstu.edu/arkins/lectures.htm

http://lenti.med.umn.edu/%7emwd/cell.html

http://esg-www.mit.edu:8001/esgbio/cb/cbdir.html

http://www.unr.edu/physio/icc/

http://sln.fi.edu/biosci/heart.html

http://www.anatomy.wisc.edu/histo/htm/ttoc.htm

http://www.biology.washington.edu/bsa/IonTransport/index.html

http://muscle.ucsd.edu/musintro/

http://weber.u.washington.edu/%7echudler/introb.html

http://human.physiol.arizona.edu/SCHED/CV/Wright/12membra.htm

http://thalamus.wustl.edu/course/

http://www.physiology.uab.edu/classes/notes.html

http://www.uc.edu/www/physiology/phys.html

http://omie.med.jhmi.edu/res_phys/TutorialMenu.html

http://www.hhmi.org/senses/

http://mphywww.tamu.edu/Digital-image.html

FLUID FLOW, HEAT AND MASS TRANSFER IN FOOD SYSTEMS

SERPİL ŞAHİN[1], SERVET GÜLÜM ŞUMNU[1], HALUK HAMAMCI[1], ASLI İŞÇİ[2], ÖZGE ŞAKIYAN[2]

[1]Department of Food Eng. Middle East Technical University, Ankara

[2]Department of Food Eng. Ankara University, Ankara

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞT

Publishing No.: 1601
Engineering/Technical No.: 141
ISBN: 978-605-320-508-1
© 1. Edition, September 2016

FLUID FLOW, HEAT AND MASS TRANSFER IN FOOD SYSTEMS

Serpil Şahin, Servet Gülüm Şumnu, Haluk Hamamcı, Aslı İşçi, Özge Şakıyan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
All right reserved by Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Company, Inc. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, including photocopying, electronically or mechanically recording, or any information storage or retrieval system without prior written permission of the publisher.

Editor in Chief: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Publishing Advisor: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaction: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
String-Layout Specialist: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Cover Design Specialist: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Printing and Binding: Önka Matbaası Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

LIBRARY OF CONGRESS CATALOGING-IN-PUBLICATION DATA
Şahin, Serpil; Şumnu, Servet Gülüm; Hamamcı, Haluk; İşçi, Aslı; Şakıyan, Özge.
FLUID FLOW, HEAT AND MASS TRANSFER IN FOOD SYSTEMS
Serpil Şahin, Servet Gülüm Şumnu, Haluk Hamamcı, Aslı İşçi, Özge Şakıyan
1. Edition, XX+864 s., 170×240 mm
Includes references and index.
ISBN 978-605-320-508-1
1. Momentum 2. Separation Processes 3. Transport 4. Unit Operations

General Distribution: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Order: -siparis@nobelyayin.com-
Phone: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-sales: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Information: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, N-T Mağazaları, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

ABOUT THE AUTHORS

SERPİL ŞAHİN

Serpil Şahin is a Professor in Department of Food Engineering, Middle East Technical University, Ankara, Turkey. She received BS degree (1989), M.S. degree (1992), Ph.D. degree (1997) from Department of Food Engineering, Middle East Technical University. She is the author or coauthor of 90 journal articles or book chapters. She is one of the authors of "Physical Properties of Foods" book published by Springer in 2006. She has been teaching heat transfer course in Middle East Technical University for many years.

SERVET GÜLÜM ŞUMNU

Servet Gülüm Şumnu is a Professor in Department of Food Engineering, Middle East Technical University, Ankara, Turkey. She received BS degree (1991), M.S. degree (1994), Ph.D. degree (1997) from Department of Food Engineering, Middle East Technical University. She is the author or coauthor of 100 journal articles or book chapters. She is one of the authors of "Physical Properties of Foods" book published by Springer in 2006. She has been teaching fluid flow course in Middle East Technical University for many years.

HALUK HAMAMCI

Haluk Hamamcı is a Professor in Department of Food Engineering, Middle East Technical University, Ankara, Turkey. He received BS degree (1976) and M.S. degree (1980) from Department of Chemical Engineering, Middle East Technical University and Ph.D. degree (1986) from Department of Chemical Engineering, University of California at Davis. He has been teaching fluid flow and heat transfer courses in Middle East Technical University for many years. He has founded and is the principal researcher of the biotechnology research company H2Biyotek.

ASLI İŞÇİ

Aslı İşci is an Associate Professor in Department of Food Engineering, Ankara University, Ankara, Turkey. She received BS degree (2002), M.S. degree (2004) from Department of Food Engineering, Middle East Technical University and Ph.D. degree (2008) from Agricultural and Biosystems Engineering, Iowa State University. She has also worked as a process development engineer in an ethanol company (MASCOMA, NH, USA) for two years. She is currently teaching unit operation courses in Ankara University.

ÖZGE ŞAKIYAN DEMİRKOL

Özge Şakıyan Demirkol is an Assistant Professor in Department of Food Engineering, Ankara University, Ankara, Turkey. She received BS degree (2001) and Ph.D. degree (2007) from Department of Food Engineering, Middle East Technical University. She is also currently teaching undergraduate and graduate courses about fluid mechanics, heat transfer, mass transfer and unit operations in Ankara University.

Contents

PART I
FLUID FLOW IN FOOD SYSTEMS

Chapter 1: INTRODUCTION TO FLUID FLOW **3**
1.1 DEFINITION OF FLUID AND SHEAR STRESS 3
1.2 VELOCITY 5
1.3 TYPES OF FLUID FLOW 8
1.4 NEWTON'S LAW OF VISCOSITY 10
SUMMARY 14

Chapter 2: FLUID STATICS AND ITS APPLICATIONS **15**
2.1 PRESSURE 15
2.2 PRESSURE IN A FLUID 16
2.3 MANOMETER 19
2.4 BAROMETER 22
2.5 HYDROSTATIC PRESSURE IN GASES 23
2.6 HYDROSTATIC FORCES ON SUBMERGED PLANE SURFACES 24
2.7 BUOYANCY FORCE 27
2.8 PRESSURE CHANGE CAUSED BY ROTATION 28
SUMMARY 30
PROBLEMS 30

Chapter 3: MACROSCOPIC MASS EQUATIONS **35**
SUMMARY 41
PROBLEMS 42

Chapter 4: MICROSCOPIC MOMENTUM BALANCE - SHELL BALANCES **45**
4.1 FLOW THROUGH A HORIZONTAL PIPE 46
4.2 FLOW OF A FLUID ALONG AN INCLINED PLATE 51
4.3 FLOW OF A FLUID IN THE ANNULAR REGION 54
4.4 ADJACENT FLOW OF TWO IMMISCIBLE FLUIDS 56
SUMMARY 64
PROBLEMS 64

Chapter 5: DIFFERENTIAL ANALYSIS OF FLUID FLOW **69**
5.1 THE CONTINUITY EQUATION 69
5.2 EQUATION OF MOTION FOR NEWTONIAN FLUIDS OF CONSTANT DENSITY AND VISCOSITY (NAVIER-STOKES EQUATION) 70
SUMMARY 77
PROBLEMS 78

Chapter 6: MACROSCOPIC MOMENTUM EQUATIONS **81**
6.1 NEWTON'S LAWS AND CONSERVATION OF MOMENTUM 81
6.2 SELECTING OF A CONTROL VOLUME 82
6.3 FORCES ACTING ON THE CONTROL VOLUME 84
6.4 LINEAR MOMENTUM EQUATION 84
6.5 OVERALL MOMENTUM BALANCE IN ONE DIRECTION 85
6.6 OVERALL MOMENTUM BALANCE IN TWO DIRECTIONS 87
6.7 OVERALL MOMENTUM BALANCE FOR FREE JET STRIKING ON A FIXED VANE 87
SUMMARY 89
PROBLEMS 89

Chapter 7: MECHANICAL ENERGY AND BERNOULLI EQUATIONS **93**
7.1 GENERAL ENERGY EQUATIONS 94
7.2 MECHANICAL ENERGY BALANCE AND EFFICIENCY 100
7.3 BERNOULLI EQUATION 102
SUMMARY 106
PROBLEMS 107

Chapter 8: FLUID FRICTION IN PIPES **111**
8.1 PRESSURE DROP AND FRICTION LOSS IN LAMINAR FLOW 111
8.2 PRESSURE DROP AND FRICTION LOSS IN TURBULENT FLOW 113
8.3 OTHER FRICTIONAL LOSSES IN PIPING SYSTEMS 115
8.3.1 Sudden enlargement losses 116
8.3.2 Sudden contraction losses 117
8.3.3 Losses in fittings and valves 117
8.4 FRICTION LOSS IN NONCIRCULAR CONDUITS 123
SUMMARY 124
PROBLEMS 125

Chapter 9: PUMPS **129**
9.1 POSITIVE DISPLACEMENT PUMPS 129
9.1.1 Reciprocating pumps 130
9.1.2 Rotary pumps 130
9.2 CENTRIFUGAL PUMPS 131
9.3 DEVELOPED HEAD 132
9.4 NET POSTIVE SUCTION HEAD (NPSH) 132
9.5 PUMPS IN SERIES AND PARALLEL 135
SUMMARY 138
PROBLEMS 139

Chapter 10: MEASUREMENT OF FLOWING FLUIDS **141**
10.1 PITOT TUBES 141
10.2 VENTURI METER 145
10.3 ORIFICE METER 147
SUMMARY 148
PROBLEMS 148

Chapter 11: FLOW PAST IMMERSED OBJECTS **149**
11.1 DRAG COEFFICIENTS 149
11.2 DRAG COEFFICIENTS OF TYPICAL SHAPES 151
11.3 MOTION OF PARTICLES THROUGH FLUIDS 153
11.4 CRITERION FOR SETTLING REGIME 158
11.5 APPLICATION OF PARTICLE MECHANICS 161
11.6 FLOW IN PACKED BEDS 164
11.7 FLUIDIZATION AND FLUIDIZED BEDS 170
11.7.1 Types of fluidization 171
11.7.2 Minimum fluidization velocity and pressure drop in fluidized beds 172
SUMMARY 174
PROBLEMS 175

Chapter 12: RHEOLOGICAL PROPERTIES OF FLUIDS **179**
12.1 NON-NEWTONIAN FLUIDS 179
12.2 PLASTIC FLOW 182
12.3 BINGHAM FLOW DOWN A VERTICAL PIPE 183
12.4 TIME DEPENDENT FLUIDS 188
12.5 VISCOELASTIC FLUIDS 189
12.6 FRICTION LOSSES FOR NON-NEWTONIAN FLUIDS 192
12.6.1 Losses in straight pipes 192
12.6.2 Friction losses in contractions, expansions and fittings in laminar flow 194
12.6.3 Turbulent flow and generalized friction factors 194
12.7 MEASUREMENT OF VISCOSITY 196
12.7.1 Capillary viscometers 197
12.7.2 Falling ball viscometers 198
12.7.3 Rotational viscometers 198
SUMMARY 201
PROBLEMS 201
REFERENCES 203
NOMENCLATURE FOR PART I 204

PART II
HEAT TRANSFER IN FOOD SYSTEMS

Chapter 13: INTRODUCTION TO HEAT TRANSFER **209**
13.1 COMPARISON OF HEAT TRANSFER AND THERMODYNAMICS 209
13.2 HEAT AND OTHER FORMS OF ENERGY 209
13.3 FIRST LAW OF THERMODYNAMICS 210
13.4 MECHANISMS OF HEAT TRANSFER 214
13.4.1 Conduction 214
13.4.1.1 Fourier's law of heat conduction 215
13.4.1.2 Thermal conductivity 218
13.4.2 Convection 221
13.4.2.1 Natural (free) convection 222
13.4.2.2 Forced convection 223
13.4.2.3 Heat transfer with phase change 224

13.4.3 Radiation 225
SUMMARY 229
PROBLEMS 231
REFERENCES 232

Chapter 14: STEADY-STATE HEAT CONDUCTION 233
14.1 STEADY VERSUS TRANSIENT HEAT TRANSFER 233
14.2 MULTIDIMENSIONAL HEAT TRANSFER 234
14.3 HEAT GENERATION 236
14.4 ONE-DIMENSIONAL STEADY-STATE HEAT CONDUCTION – THERMAL RESISTANCE NETWORKS 236
14.4.1 Steady-state conduction through plane walls 237
14.4.2 Steady-state heat transfer through multilayer plane walls and overall heat transfer coefficient 240
14.4.3 Steady-state conduction through cylinders 242
14.4.4 Steady-state conduction through multilayer cylinders and overall heat transfer coefficient 243
14.4.5 Steady-state conduction through spheres 246
14.5 CRITICAL RADIUS OF INSULATION 247
14.6 OPTIMUM RADIUS OF INSULATION 253
14.7 ONE-DIMENSIONAL STEADY-STATE HEAT CONDUCTION EQUATION 253
14.7.1 Steady-state heat conduction equation in a large plane wall 254
14.7.2 Steady-state heat conduction equation in a long cylinder 257
14.7.3 Steady-state heat conduction equation in a sphere 259
14.7.4 Boundary conditions 261
14.8 EXTENDED SURFACES (FINS) 264
14.8.1 Steady-state heat transfer in straight fin of uniform cross-section 266
14.8.2 Steady-state heat transfer through a straight fin with non-uniform cross-section 271
14.8.3 Boundary conditions at the tip 274
14.9 MAINTAINING THE CORE BODY TEMPERATURE OF HUMAN AND ANIMALS 275
SUMMARY 282
PROBLEMS 284

Chapter 15: UNSTEADY-STATE HEAT CONDUCTION 289
15.1 LUMPED SYSTEM 289
15.2 UNSTEADY-STATE HEAT TRANSFER 292
15.2.1 One dimensional unsteady-state heat conduction in large plane walls, long cylinders and spheres 292
15.2.2 Unsteady-state heat conduction in a semi-infinite solid 301
15.3 GENERAL THERMAL ENERGY EQUATION 306
15.3.1 Thermal energy equation in rectangular coordinates 306
15.3.2 Thermal energy equation in cylindrical coordinates 307
15.3.3 Thermal energy equation in spherical coordinates 309
15.4 UNSTEADY-STATE HEAT CONDUCTION CHARTS (HEISSLER CHARTS) 313
SUMMARY 321
PROBLEMS 322
REFERENCES 325

Chapter 16: CONVECTION **327**
16.1 CONVECTIVE HEAT TRANSFER COEFFICIENT AND NUSSELT NUMBER 327
16.2 FORCED CONVECTION 330
16.2.1 The Convection boundary layers 330
16.2.1.1 The velocity boundary layer 330
16.2.1.2 The thermal boundary layer 332
16.2.1.3 Prandtl number 334
16.2.2 Heat transfer in external flow 334
16.2.2.1 Heat transfer coefficient for parallel flow over a flat plate 334
16.2.2.2 Heat transfer coefficient for flow across cylinders 337
16.2.2.3 Heat transfer coefficient for flow across spheres 338
16.2.2.4 Heat transfer coefficient for flow across banks of tubes 339
16.2.3 Heat transfer in internal flow 341
16.2.3.1 Hydrodynamic entrance region 341
16.2.3.2 Thermal entrance region 343
16.2.3.3 The mean (bulk) temperature 344
16.2.3.4 Flow in tubes 345
16.2.3.5 Heat transfer coefficient for laminar flow in tubes 349
16.2.3.6 Heat transfer coefficient for turbulent flow in tubes 349
16.3 NATURAL (FREE) CONVECTION 353
16.3.1 Grashof number 355
16.3.2 Heat transfer coefficient for natural convection over surfaces 355
16.3.3 Heat transfer coefficient for natural convection inside enclosures 359
16.3.4 Combined free and forced convection 362
16.4 HEATING OF LIQUIDS IN TANKS 363
SUMMARY 365
PROBLEMS 366
REFERENCES 369

Chapter 17: SOLUTION OF HEAT TRANSFER ACCOMPANIED BY FLUID FLOW PROBLEMS **371**
17.1 SHELL BALANCE IN FORCED CONVECTION 371
17.2 SHELL BALANCE IN FREE CONVECTION 375
17.3 BASIC EQUATIONS OF CONVECTION 378
SUMMARY 385
PROBLEMS 385

Chapter 18: HEAT TRANSFER WITH PHASE CHANGE **387**
18.1 BOILING 387
18.1.1 Boiling regimes and boiling curve in pool boiling 389
18.1.2 Heat transfer correlations in pool boiling 391
18.2 CONDENSATION 396
18.2.1 Film condensation on a vertical surface: The Nusselt Model 397
18.2.2 Heat transfer correlations for film condensation 403
SUMMARY 406
PROBLEMS 406

Chapter 19: HEAT EXCHANGERS **409**
19.1 TYPES OF HEAT EXCHANGERS 409
19.1.1 Double pipe (concentric tube) heat exchangers 410
19.1.2 Scrapped surface heat exchangers (votator) 411

19.1.3 Shell-and-tube heat exchangers 411
19.1.4 Compact heat exchangers 414
19.1.5 Plate heat exchangers 415
19.2 OVERALL HEAT TRANSFER COEFFICIENT AND FOULING FACTOR IN HEAT EXCHANGERS 416
19.3 THE LOG MEAN TEMPERATURE DIFFERENCE 418
19.4 HEAT EXCHANGER EFFECTIVENESS 427
19.5 SELECTION OF HEAT EXCHANGERS 430
SUMMARY 433
PROBLEMS 434
REFERENCES 438

Chapter 20: RADIATION 439
20.1 RADIATION PROPERTIES 440
20.1.1 Absorptivity, reflectivity and transmissivity 440
20.1.2 Emissive power 443
20.1.3 Irradiation 443
20.1.4 Radiosity 443
20.1.5 The black body 444
20.1.6 Emissivity 447
20.1.7 The gray body 448
20.2 RADIATION SHAPE FACTOR (VIEW FACTOR) 452
20.2.1 The reciprocity rule 456
20.2.2 The summation rule 456
20.2.3 The superposition rule 456
20.2.4 The symmetry rule 457
20.3 RADIATION HEAT TRANSFER BETWEEN BLACK SURFACES 458
20.4 RADIATION HEAT TRANSFER BETWEEN GRAY SURFACES 459
20.4.1 Net radiation heat transfer between any two surfaces 460
20.4.2 The net rate of radiation energy to (or from) a surface 461
20.4.3 Radiation heat transfer in two-surface enclosures 462
20.4.4 Radiation heat transfer in three-surface enclosures 462
20.5 RADIATION SHIELDS 467
20.6 GREENHOUSE EFFECT 472
SUMMARY 473
PROBLEMS 474
NOMENCLATURE FOR PART II 477

PART III
MASS TRANSFER IN FOOD SYSTEMS

Chapter 21: PRINCIPLES OF DIFFUSION AND MASS TRANSFER 481
21.1 DEFINITION OF CONCENTRATION, VELOCITY AND FLUX 482
21.1.1 Concentration 482
21.1.2 Velocity 483
21.1.3 Flux 484
21.2 THEORY OF DIFFUSION 487
21.2.1 Fick's law of diffusion 487
21.2.2 Analogies of mass transfer with momentum transfer and heat transfer 488

21.3 MOLECULAR DIFFUSION IN GASES 489
21.3.1 Equimolar counter diffusion in gases 489
21.3.2 Molecular diffusion through a stagnant gas 495
21.3.3 Diffusion through a varying cross-sectional area 498
21.3.4 Diffusion coefficients of gases 500
21.4 MOLECULAR DIFFUSION IN LIQUIDS 502
21.4.1 Equimolar counter diffusion in liquids 502
21.4.2 Molecular diffusion through a stagnant liquid film 503
21.4.3 Diffusion coefficients of liquids 505
21.5 MOLECULAR DIFFUSION IN SOLIDS 506
21.5.1 Diffusion in solids following Fick's law 506
21.5.2 Diffusion in porous solids that depends on structure 509
SUMMARY 510
PROBLEMS 510
REFERENCES 512

Chapter 22: UNSTEADY-STATE DIFFUSION 513
22.1 UNSTEADY-STATE DIFFUSION AND FICK'S SECOND LAW 513
22.2 TRANSIENT DIFFUSION IN A SEMI-INFINITE MEDIUM 516
22.3 TRANSIENT DIFFUSION IN A FINITE DIMENSIONAL MEDIUM UNDER CONDITIONS OF NEGLIGIBLE SURFACE RESISTANCE 519
22.4 TRANSIENT DIFFUSION CHARTS (HEISSLER CHARTS) 521
22.4.1 Unsteady state diffusion in multidimensional systems 523
22.4.2 Calculation of average concentration after a certain time 524
SUMMARY 525
PROBLEMS 525

Chapter 23: SHELL-MASS BALANCE 527
23.1 SHELL-MASS BALANCE AND BOUNDARY CONDITIONS 527
23.2 DIFFUSION THROUGH A STAGNANT GAS FILM 528
23.3 DIFFUSION WITH HETEROGENEOUS CHEMICAL REACTION 531
23.4 DIFFUSION WITH SLOW HETEROGENEOUS REACTION 534
23.5 DIFFUSION WITH HOMOGENEOUS CHEMICAL REACTION 536
23.6 DIFFUSION AND CHEMICAL REACTION INSIDE A POROUS CATALYST 538
SUMMARY 540
PROBLEMS 541

Chapter 24: CONVECTIVE MASS TRANSFER 543
24.1 INTRODUCTION TO CONVECTIVE MASS TRANSFER 543
24.2 CONVECTIVE MASS TRANSFER COEFFICIENTS 543
24.3 MODELS FOR MASS TRANSFER COEFFICIENTS 546
24.3.1 Film theory 546
24.3.2 Penetration theory 549
24.4 MASS TRANSFER COEFFICIENTS FOR VARIOUS GEOMETRIES 551
24.4.1 Dimensionless numbers for correlation of the data 551
24.4.2 Mass, energy and momentum transfer analogies 552
24.4.2.1 Reynolds analogy 553
24.4.2.2 Chilton and Colburn J-factor analogy 554
24.4.3 Mass transfer for flow over plates, spheres and cylinders 554

24.4.4 Mass transfer for flow inside pipes 559
24.4.5 Mass transfer in wetted-wall columns 560
24.4.6 Mass transfer in packed and fluidized beds 561
SUMMARY 564
PROBLEMS 564
REFERENCES 565

Chapter 25: EVAPORATION 567
25.1 INTRODUCTION 567
25.2 TYPES OF EVAPORATION EQUIPMENT 568
25.2.1 Open pan batch evaporator 568
25.2.2 Vacuum pan evaporator 568
25.2.3 Natural circulation evaporators 569
25.2.4 Boiling film evaporators 569
25.3 MODES OF OPERATION OF EVAPORATORS 573
25.3.1 Single-effect evaporators 573
25.3.2 Forward-feed multiple-effect evaporators 574
25.3.3 Backward-feed multiple-effect evaporators 575
25.3.4 Parallel-feed multiple-effect evaporators 575
25.4 OVERALL HEAT TRANSFER COEFFICIENTS IN EVAPORATORS 576
25.5 CALCULATION METHODS FOR SINGLE EFFECT EVAPORATORS 577
25.5.1 Material and energy balances for evaporators 577
25.5.2 Performance measures 579
25.5.3 Boiling point rise of solutions 581
25.5.4 Enthalpy-concentration charts of solutions 583
25.6 CALCULATION METHODS FOR MULTIPLE EFFECT EVAPORATORS 585
25.6.1 Temperature drops and capacity of multiple-effect evaporators 585
25.6.2 Multiple-effect calculations 586
25.7 CONDENSERS FOR EVAPORATORS 593
SUMMARY 595
PROBLEMS 595

Chapter 26: PHASE EQUILIBRIUM PRINCIPLES 597
26.1 INTRODUCTION 597
26.2 GIBB'S PHASE RULE 598
26.3 CRITERIA OF EQUILIBRIUM 600
26.4 IDEAL SOLUTION-RAOULT'S LAW 602
26.5 HENRY'S LAW 605
26.6 EQUILIBRIA IN NON-IDEAL SYSTEMS-FUGACITY AND ACTIVITY 606
26.7 SINGLE AND MULTIPLE EQUILIBRIUM CONTACT STAGES 607
26.7.1 Single–stage equilibrium contact 607
26.7.2 Single–stage equilibrium contact for gas-liquid systems 608
26.7.3 Countercurrent multiple-contact stages 610
26.7.4 Analytical equations for countercurrent stage contact 612
26.8 MASS TRANSFER BETWEEN PHASES 613
26.8.1 Equimolar counterdiffusion 614
26.8.2 Diffusion of A through stagnant or nondiffusing B 615
26.8.3 Overall mass –transfer coefficients and driving forces 616
SUMMARY 618
PROBLEMS 619

Chapter 27: ABSORPTION **621**
27.1 ABSORPTION EQUIPMENTS 621
27.1.1 Plate towers 621
27.1.2 Packed towers 622
27.2 DESIGNING ABSORPTION TOWERS 624
27.2.1 Operating line derivation for plate towers 624
27.2.2 Operating line derivation for packed towers 627
SUMMARY 630
PROBLEMS 630

Chapter 28: DISTILLATION **633**
28.1 INTRODUCTION 633
28.2 VAPOR-LIQUID EQUILIBRIUM 633
28.3 DISTILLATION METHODS 637
28.3.1 Flash distillation 638
28.3.2 Simple batch (differential) distillation 640
28.3.3 Simple steam distillation 642
28.3.4 Distillation with reflux (rectification) and McCabe-Thiele method 643
SUMMARY 654
PROBLEMS 655

Chapter 29: EXTRACTION AND LEACHING **657**
29.1 LIQUID-LIQUID EXTRACTION 657
29.1.1 Equilibrium relations 658
29.1.2 Single stage equilibrium extraction 661
29.1.3 Multistage co-current extraction 665
29.1.4 Multistage counter-current extraction 666
29.1.5 Calculation of minimum solvent rate 672
29.1.6 Liquid-Liquid extraction equipment 674
29.1.6.1 Mixer-settlers for liquid-liquid extraction 675
29.1.6.2 Columns for liquid-liquid extraction 676
29.1.6.3 Centrifugal contractors for liquid-liquid extraction 677
29.2 SOLID-LIQUID EXTRACTION (LEACHING) 679
29.2.1 The rate of solid-liquid extraction 679
29.2.2 Solid-liquid extraction equilibrium 680
29.2.3 Single-stage leaching 682
29.2.4 Counter-current multi-stage leaching 684
29.2.4.1 Countercurrent multistage leaching with variable underflow 685
29.2.4.2 Counter-current multi-stage leaching with constant underflow 689
29.2.5 Equipments for solid-liquid extraction systems 689
29.2.5.1 Batch percolators 689
29.2.5.2 Fixed-bed multistage systems 690
29.2.5.3 Bollmann extractor 691
29.2.5.4 Hildebrandt extractor 691
29.2.5.5 Bonotto extractor 692
29.2.5.6 Rotocel extractor 693
SUMMARY 694
PROBLEMS 694
REFERENCES 696

Chapter 30: DRYING **697**
30.1 DEFINITIONS IN DRYING 697
30.2 HUMIDITY AND PSYCHOMETRIC CHART 698
30.3 RATE OF DRYING 705
30.3.1 Constant rate drying period 707
30.3.2 Falling rate drying period 709
30.3.2.1 Diffusion theory 712
30.3.2.2 Capillary flow of moisture 716
30.4 EQUATIONS FOR VARIOUS TYPES OF DRYERS 716
30.4.1 Material and energy balances for tray dryer 718
30.4.2 Material and energy balances in a through circulation dryer 718
30.4.3 Material and energy balances for continuous dryers 723
30.4.4 Equations for spray dryers 727
30.4.5 Equations for fluidized bed dryers 729
30.4.6 Equations for freeze dryers 734
30.4.7 Microwave drying 737
SUMMARY 739
PROBLEMS 740
REFERENCES 742

Chapter 31: MEMBRANE SEPARATION PROCESSES **743**
31.1 GENERAL ASPECTS OF MEMBRANE PROCESS 743
31.2 MATERIALS, TYPES AND PREPARATION OF MEMBRANES 747
31.3 CLASSIFICATION OF MEMBRANE PROCESSES 751
31.3.1 Microfiltration (MF) 751
31.3.2 Ultrafiltration (UF) 753
31.3.3 Nanofiltration (NF) 755
31.3.4 Reverse osmosis (RO) 755
31.3.5 Dialysis 762
31.3.6 Gas separation 762
31.3.7 Pervaporation 764
SUMMARY 767
PROBLEMS 768

Chapter 32: MECHANICAL-PHYSICAL SEPARATION PROCESSES **769**
32.1 FILTRATION 769
32.1.1 Types of filtration equipment 770
32.1.2 Filter media and filter aids 774
32.1.3 Basic theory of filtration 774
32.1.4 Constant-pressure filtration 781
32.1.5 Equations for washing of filter cakes and total cycle time 781
32.1.6 Equations for continuous filtration 781
32.2 SETTLING AND SEDIMENTATION 784
32.2.1 Sink-and-float methods 784
32.2.2 Differential settling methods 784
32.2.3 Sedimentation 786
32.2.4 Equipment for settling and sedimentation 787
32.3 CENTRIFUGAL SEPARATION 790
32.3.1 Centrifugal force 790
32.3.2 Equations for settling in centrifuges 792
32.3.3 Separation of liquids in a centrifuge 795

32.3.4 Centrifuge equipment for sedimentation 796
32.3.5 Centrifugal filtration 798
32.3.6 Cyclones 800
32.1.7 Constant-rate filtration 783
32.4 MECHANICAL SIZE REDUCTION 801
32.4.1 Particle size measurement 802
32.4.2 Energy and power consumption in size reduction 804
32.4.3 Size reduction equipments 806
SUMMARY 810
PROBLEMS 810
NOMENCLATURE FOR PART III 812

APPENDIX A: UNITS AND DIMENSIONS 821

APPENDIX B: PHYSICAL PROPERTIES OF WATER 825

APPENDIX C: PHYSICAL PROPERTIES OF AIR 835

APPENDIX D: PHYSICAL PROPERTIES OF FOODS 837

APPENDIX E: PHYSICAL PROPERTIES OF METALS AND INSULATING MATERIALS 843

APPENDIX F: DIMENSIONS OF STEEL PIPES AND HEAT EXCHANGERS 845

APPENDIX G: COMPOSITE SIMPSON'S RULE NUMERICAL INTEGRATION AND COMPOSITE SIMPSON'S RULE 849

APPENDIX H: BESSEL EQUATION AND BESSEL FUNCTIONS 851

APPENDIX I: LAPLACE TRANSFORMS 857

INDEX 859

DEDICATED TO OUR STUDENTS

PREFACE

Learning the principles of momentum, heat and mass transport and the unit operations are necessary in the field of Food Engineering. We have been teaching undergraduate courses of Food Engineering Operations I, II and III in the Department of Food Engineering in Middle East Technical University for many years. In Food Engineering Operation I course, general concepts of fluid flow and momentum transfer are covered. Food Engineering Operations II course deals with principles of heat transfer. In Food Engineering Operations III course mass transfer and related unit operations are discussed. We have had difficulty in finding a suitable textbook that combines all these topics for undergraduate food engineering students. The principles of fluid flow and heat transfer have been taught to all engineering students and there are many books in this area. However, mass transfer and unit operations are limited to food engineers and chemical engineers. Our goal is to combine fluid flow, heat transfer, mass transfer and application of this knowledge in unit operations in food and chemical industry in single text book. Another goal is to represent fluid, heat and mass transfer as an exciting and useful topic. Thus, we tried to add examples and problems in the book in a way that students can relate to in their daily life and professional activities.

The book is divided into three parts. In part I basics of fluid flow are covered. Although most of food materials are non-Newtonian, not much information can be found in fluid mechanics books about flow behavior of these fluids. This part of the book is distinguished from other fluids mechanics books in a way that not only Newtonian fluids but also non-Newtonian fluids are discussed in detail. Chapter 1 provides introduction to fluids and types of flow. Chapter 2 deals with fluid statics and pressure including manometers, hydrostatic forces on submerged surfaces and buoyancy forces. Chapter 3 discusses conservation of mass principle. Chapter 4 introduces microscopic momentum balances. Derivation of shear stress and velocity profiles in rectangular and cylindrical coordinates are considered. Chapter 5 deals with differential analysis of fluid flow. Application of continuity equation and Navier Stokes equations are discussed. Chapter 6 reviews macroscopic momentum balances. Chapter 7 introduces conservation of energy with emphasis on application of energy and Bernoulli equations. Chapter 8 is related to flow in pipes. Friction losses in pipes and minor losses are considered in pipe systems. Chapter 9 introduces pumps and explains how to properly select a pump for a

piping system. Chapter 10 summarizes types of flowmeters including pitot tubes, venturi meter and orifice meters. Chapter 11 deals with the flow past immersed objects, motion of particles through fluids, flow in packed and fluidized beds. Chapter 12 introduces non-Newtonian fluids and gives information about types of non-Newtonian fluids, measurement of their rheological properties and calculation of friction loss.

Part II covers the basic principles of heat transfer. Chapter 13 introduces basic concepts of thermodynamics and heat transfer. Basic mechanisms of heat transfer are also discussed. The concepts of steady and transient heat transfer, heat generation and multidimensional heat transfer are covered in Chapter 14. Chapter 14 also deals with critical radius of insulation and steady-state heat conduction especially in extended surfaces. Unsteady-state heat conduction is presented in Chapter 15. Chapter 16 and 17 deal with convection and heat transfer accompanied by fluid flow, respectively. Boiling and condensation are discussed in Chapter 18. Chapter 19 deals with heat exchangers to show how heat transfer knowledge is applied to food industry. Finally, in Chapter 20, radiation heat transfer is presented.

In part III, basics of mass transfer and separation processes are covered. Chapter 21 introduces principles of diffusion and mass transfer. Steady-state molecular diffusion is discussed. Chapter 22 deals with unsteady-state molecular diffusion or transient diffusion. Chapter 23 reviews shell-mass balance. The method to solve elementary diffusion problems by shell mass balance is introduced. Chapter 24 discusses the convective mass transfer in detail. Chapter 25 deals with evaporation and types of evaporators. Chapter 26 introduces phase equilibrium principles. Chapter 27 provides information on the separation process, absorption. Chapter 28 deals with distillation and gives information on calculating number of theoretical trays. Chapter 29 summarizes two types of extraction; liquid-liquid extraction and solid-liquid extraction. Chapter 30 reviews principles and types of drying. In Chapter 31, membrane separation processes are discussed. In Chapter 32, a group of separation processes where the separation is accomplished using mechanical-physical forces acting upon particles, liquids, or mixtures of particles and liquids themselves are introduced.

We gave numerous practical examples, problems and figures in the book to help students understanding the concepts in a better way and for their self-study. The numerous problems used at the end of each chapter can also be used as homework problems by instructors. SI units are prefered through out the book. There are many appendices given at the end of the book. Physical properties of many food materials are given in this book which is not provided in most of the books in this area.

This book is written to be a textbook for undergraduate students which fill the gap in the area of food engineering operations. In addition, the material in the book may be of interest to people who are working in the field of Food Science, Food Technology, Biological Systems Engineering, Food Process Engineering, Chemical Engineering and Agricultural Engineering.

In Middle East Technical University, we will use this book in three different courses in undergraduate program. This book will also be a reference book for other engineering courses for both undergraduate and graduate students.

We would like to thank our colleagues Prof. Dr. Meryem Esra Yener and Assoc. Prof. Dr. İlkay Şensoy, who reviewed some parts of the book and gave useful suggestions. We would also like to thank our graduate students Alexandru Luca, Hazal Turasan, Betül Çilek Tatar, Emrah Kırtıl and Merve Yıldırım for drawing some of the figures. We would like to extend our thanks to our graduate students, Ayça Aydoğdu, Eda Berk, Sevil Çıkrıkçı, Cansu Diler, Önay Burak Doğan, Emrah Kırtıl, Bade Tonyalı, Hazal Turasan and Elif Yıldız for reviewing our book.

Serpil ŞAHİN
Servet Gülüm ŞUMNU
Haluk HAMAMCI
Aslı İŞÇİ
Özge ŞAKIYAN DEMİRKOL

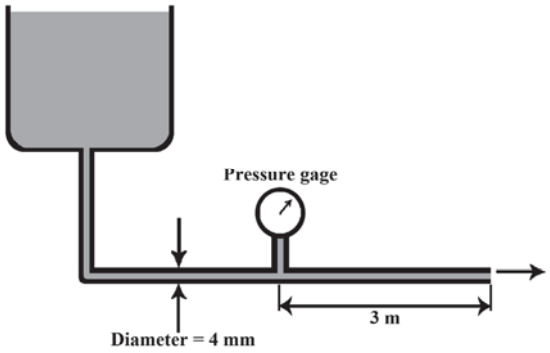

Figure P.12.4.1. Schematic representation of Problem 12.4.

REFERENCES

Hartnett, J. P. and Cho, Y.I. (1998). Non-Newtonian fluids. In: Handbook of heat transfer (Ed. R Warren), 3rd edition, McGraw Hills.

Khaldoun, A., Eiser, E., Wegdam, G.H. and Bonn, D. (2005). Rheology: Liquefaction of quicksand under stress. Nature 437, 635

Yoo, S.S. (1974). Heat transfer and friction factors for Non-Newtonian fluids in turbulent pipe flow, PhD thesis, University of Illinois at Chicago.

13.7C We want to heat half a liter of milk on a stove. Which data are required to calculate how long it will take to heat?

13.8C We need to put on an extra sweater at night. Of course we have our experiences to rely on and we do not need to do calculations to know which sweater to put on. But it would be nice to know in mathematical/engineering terms what is needed if we are a producer of garments. Discuss this.

13.9 Consider a wall made of brick having 3 m height, 4 m width and 0.20 m thickness. One side of the wall is maintained at a constant temperature of 28°C while the other side is maintained at 20°C. Thermal conductivity of the brick varies in a specified temperature range as $k(T)=k_0(1+\beta T)$ where k_0 and β are two specified constants, k_0= 0.45 W/m·K and $\beta=1.8\times10^{-3}$ K^{-1}. Assuming steady one-dimensional heat transfer, determine the rate of heat conduction through the wall. (Answer: 332 W)

13.10 Average heat transfer coefficient for a person standing outside in an ordinary day is 15 $W/m^2{\cdot}K$ but on a windy day, this value increases up to 90 $W/m^2{\cdot}K$. What is the difference in the heat transfer mechanism in both cases? Treating the person as 175 cm long, 25 cm diameter and assuming the surface temperature as 30°C, calculate the rates of heat loss on both an ordinary and a windy day if the ambient temperature is 20°C. (Answer: 206.06 W; 1236.37 W)

13.11 The inner surfaces of the walls, floor and ceiling of the house are observed to be at an average temperature of 15°C in winter and 24°C in summer. Calculate the rate of radiation heat transfer between a person standing in a room and the surrounding surfaces in winter and in summer, treating the person as 175 cm long, 25 cm diameter cylinder and assuming the surface temperature and emissivity of the person to be 30°C and 0.95, respectively. (Answer: 114.64 W; 47.95 W)

REFERENCES

Sweat, V.E. (1995). Thermal properties of foods. In: Engineering Properties of Foods (Eds. M.A. Rao & S.S.H. Rizvi), 2nd ed. Marcel Dekker:New York (pp.99-138).

15.9 For the following cases, simplify the thermal energy equation and write down the boundary conditions and initial condition (if necessary) that will be required to solve the problem.

a) An egg being cooked in boiling water in a pan.

b) A long sausage being cooked in boiling water in a pan.

c) A steak being cooked in hot pan

d) A cookie being baked in an electrical oven

e) Bottom section of pan placed on top of an electric heater with boiling water in it (Heat flux is applied to the bottom surface of the pan uniformly and the conditions on the inner surface are also uniform)

f) A resistance heater in a kettle

REFERENCES

Heissler, M.P. (1947). Temperature charts for induction and constant temperature heating. ASME Transactions 69: 227-236.

REFERENCES

Churchill, S.W., Bernstein, M. (1977) A correlating equation for forced convection from gases and liquids to a circular cylinder in cross flow. Journal of Heat Transfer, 99:300-6.

Colburn, A.P. (1933) A method of correlating forced convection heat transfer data and comparison with fluid friction Transactions of the AIChE 29: 174.

Çengel, Y.A. (1998) Heat Transfer: A Practical Approach. McGraw-Hill, Boston.

Dittus, F.W., Boulter, L.M.K. (1930) Heat transfer in automobile radiators of the tubular type University of California Publications on Engineering, 2: 443-461.

Grimison, E.D. (1937) Correlation and utilization of new data on flow resistance and heat transfer for cross flow of gases over tube banks Transactions of the ASME, 59: 583-594.

Hilpert, R. (1933) Heat Transfer from Cylinders Forsch. Geb. Ingenieurwes., 4: 215.

Moody, L.F. (1944) Friction factor for pipe flow, Transactions of the ASME, 66: 671-684.

Sieder, E.N., Tate, G.E. (1936). Heat transfer and pressure drop of liquids in tubes, Industrial Engineering Chemistry, 28: 1429-1435.

Whitaker, S. (1972). Forced convection heat transfer correlations for flow in pipe, past flat plates, single cylinders and for flow in packed beds and tube bundles, AIChE Journal, 18: 361-371.

REFERENCES

Wang L., Sudén B., Manglik R.M. (2007) Plate heat exchangers: design, applications and performance. WIT Press:Great Britain, pp. 6-8.

REFERENCES

Geankoplis, C.J. (2009). Transport Processes and Unit Operations, Prentice-Hall International, Inc: New Jersey.

24.2 Air at 35°C is humidified by flowing over a 1.2-m-long container filled with water. The interfacial temperature is 20°C. If the initial humidity of the air is 25% and its velocity is 0.25 m/s, calculate (a) the convective mass transfer coefficient, and (b) the amount of water evaporated per unit width of the container.

24.3 A wetted-wall column is used to study the stripping of TCE from water to air at a constant temperature of 293 K and total system pressure of 1 atm. The column inner diameter is 5 cm and the height is 2.5 m. In the present process, the volumetric air flow rate into the column is 2200 cm^3/s and the volumetric flow rate of water is 50 cm^3/s. Estimate the convective mass transfer coefficient for TCE across the liquid and gas film. Assume that water loss by evaporation is negligible.

24.4 Pure water at 30 °C is flowing at a rate of 0.08 ft^3/h through a packed bed of 0.3 in benzoic acid spheres having a total surface area of 0.145 ft^2. The solubility of benzoic acid in water is given as 0.00184 lb mol benzoic acid/ft^3 solution. If the outlet concentration is $1.8x10^{-4}$ lb mol/ft^3, calculate the mass transfer coefficient.

REFERENCES

Sherwood, T. K., Pigford, R. L and Wilke C. R. (1975). Mass Transfer, McGraw-Hill Book Company: New York.

Wilson E. J. and Geankoplis, C. J. (1966). Liquid mass transfer at very low Reynold's numbers in packed beds, Ind. Eng. Chem. Fund., 5: 9.

Gupta A. S. and Thodos, G. (1963). Direct analogy between mass and heat transfer to bed of spheres, A.I.Ch.E. J., 9: 751-754

Calderbank P.H. and Moo-Young, M. (1961). The continuous phase heat and mass transfer properties of dispersions, Chem. Eng. Sci., 16: 39.

Cussler, E.L. (1997) Diffusion:Mass Transfer in Fluid Systems, Cambridge University Press: Cambridge.

29.4 Soybean flakes containing 22 wt% oil are to be leached in a countercurrent multistage process to contain 0.8 kg oil/100 kg inert solid using fresh and pure hexane solvent. For every 1000 kg soybeans, 1000 kg hexane is used. The experimental data for the retention of solution with the solids in the underflow is given in Table P.29.4.1. Calculate the exit flows and compositions and the number of theoretical stages needed.

Table P.29.4.1 The experimental data for the retention of solution with the solids in the underflow

N	y_A
1.73	0.00
1.52	0.20
1.43	0.30

29.5 It is desired to extract oil contained in flour that has 10% oil and the rest inert material. Thus, 500 kg of flour and 3000 kg of an organic solvent are fed into a single-stage system. If the amount of solvent retained by the solids is 0.8 kg/kg of inert solids, calculate the composition and amount of overflow and underflow (The retention curve is expressed as N=0.444-y_A).

REFERENCES

Ibarz, A., Barbosa-Canovas, G.V. (2003). Units operations in Food Enginnering. CRC Press: Boca Raton.

REFERENCES

Datta, A. K. (1990). Heat and mass transfer in the microwave processing of food. Chemical Engineering Progress, 86: 47-53.

Filkova, I., Huang L.X., Mujumdar, A.S. (2006). Industrial spray-drying systems. In: Handbook of Industrial Drying (Ed. A.S. Mujumdar), CRC Press: Boca Raton, pp. 215-255

Ibarz, A., Barbosa-Canovas, G.V. (2003). Units operations in Food Enginnering. CRC Press: Boca Raton.

Law CL and Mujumdar, A.S. (2006). Fluidized bed dryers. In: Handbook of Industrial Drying (Ed. A.S. Mujumdar), CRC Press: Boca Raton pp. 174-201

Ni, H., Datta, A. K. and Torrance, K. E. (1999). Moisture transport in intensive microwave heating of biomaterials: a multiphase porous media model. International Journal of Heat and Mass Transfer 42: 1501-1512.

Sahin, S. and Sumnu, S. (2006). Physical Properties of Foods. Springer: New York.

APPENDIX B

PHYSICAL PROPERTIES OF WATER

B.1 Latent Heat of Water at 273.15 K (0°C)

Latent heat of fusion = 1436.3 cal / g mol
= 79.724 cal / g
= 2585.3 btu / lb mol
= 6013.4 kJ / kg mol

Source: Hougen, O.A., Watson, K.M. and Ragatz, R.A. (1954). Chemical Process Principles, Part I, 2nd ed. John Wiley & Sons, Inc.: New York.

Latent heat of vaporization at 298.15 K (25°C)

Pressure (mm Hg)	Latent Heat
23.75	44020 kJ/ kg mol
	10.514 kcal/g mol
	18925 btu / lb mol
760	44045 kJ/ kg mol
	10.520 kcal/ g mol
	18936 btu/ lb mol

Source: Geankoplis, C.J. (2009). Transport Processes and Unit Operations, Prentice-Hall International, Inc: New Jersey.

B.2 Vapour Pressure of Water

Temperature		Vapour pressure	
K	°C	kPa	mmHg
273.15	0	0.611	4.58
283.15	10	1.228	9.21
293.15	20	2.338	17.54
298.15	25	3.168	23.76
303.15	30	4.242	31.82
313.15	40	7.375	55.32
323.15	50	12.333	92.51
333.15	60	19.920	149.4
343.15	70	31.160	233.7
353.15	80	47.340	355.1
363.15	90	70.100	525.8
373.15	100	101.325	760.0

Source: Geankoplis, C.J. (2009). Transport Processes and Unit Operations, Prentice-Hall International, Inc: New Jersey.

B.3 Viscosity, density and heat capacity of liquid water

Temperature (°C)	Viscosity [(Pa·s) 10^3, or cp]	Density (kg/m^3)	Heat Capacity (kJ/kg·K)
0	1.7921	999.87	4.220
2	1.6728		
4	1.5674	1000	
6	1.4728		
8	1.3860		
10	1.3077	999.73	4.195
12	1.2363		
14	1.1709		
16	1.1111		
18	1.0559		
20	1.0050	998.23	4.185
20.2	1.0000		
22	0.9579		
24	0.9142		
25	0.8937		
26	0.8737		
28	0.8360		
30	0.8007	995.68	4.181
32	0.7679		
34	0.7371		
36	0.7085		
38	0.6814		
40	0.6560	992.25	4.181
42	0.6321		
44	0.6097		
46	0.5883		
48	0.5683		
50	0.5494	988.07	4.183

52	0.5315		
54	0.5146		
56	0.4985		
58	0.4832		
60	0.4688	983.24	4.187
62	0.4550		
64	0.4418		
66	0.4293		
68	0.4174		
70	0.4061	977.81	4.192
72	0.3952		
74	0.3849		
76	0.3750		
78	0.3655		
80	0.3565	971.83	4.199
82	0.3478		
84	0.3395		
86	0.3315		
88	0.3239		
90	0.3165	965.34	4.208
92	0.3095		
94	0.3027		
96	0.2962		
98	0.2899		
100	0.2838	958.38	4.219

Sources:

Perry R.H. and Chilton, C.H. (1973). Chemical Engineers' Handbook, 5th ed. McGraw-Hill Book Company: New York.

Geankoplis, C.J. (2009). Transport Processes and Unit Operations, Prentice-Hall International, Inc: New Jersey.

B.4. Thermal Conductivity of Liquid Water

Temperature (°C)	Thermal Conductivity (W/m·K)
0.0	0.569
37.8	0.628
93.3	0.680
148.9	0.684
215.6	0.651
326.7	0.476

Source: Geankoplis, C.J. (2009). Transport Processes and Unit Operations, Prentice-Hall International, Inc: New Jersey.

B.5 Heat capacity of ice

Temperature (°C)	c_P (kJ/kg·K)
0	2.093
-6.7	2.052
-12.2	2.014
-17.8	1.976
-23.3	1.930
-28.9	1.892
-34.4	1.850
-40	1.813

Source: Geankoplis, C.J. (2009). Transport Processes and Unit Operations, Prentice-Hall International, Inc: New Jersey.

B.6. Properties of Saturated Steam and Water (Steam table)

Temperature (°C)	Vapor pressure (kPa)	Specific volume (m^3/kg)		Enthalpy (kJ/kg)		Entropy (kJ/kg·K)	
		Liquid	Satd vapor	Liquid	Satd Vapor	Liquid	Satd Vapor
0.01	0.6113	0.0010002	206.136	0.00	2501.4	0.0000	9.1562
3	0.7577	0.0010001	168.132	12.57	2506.9	0.0457	9.0773
6	0.9349	0.0010001	137.734	25.20	2512.4	0.0912	9.0003
9	1.1477	0.0010003	113.386	37.80	2517.9	0.1362	8.9253
12	1.4022	0.0010005	93.784	50.41	2523.4	0.1806	8.8524
15	1.7051	0.0010009	77.926	62.99	2528.9	0.2245	8.7814
18	2.0640	0.0010014	65.038	75.58	2534.4	0.2679	8.7123
21	2.487	0.0010020	54.514	88.14	2539.9	0.3109	8.6450
24	2.985	0.0010027	45.883	100.70	2545.4	0.3534	8.5794
25	3.169	0.0010029	43.360	104.89	2547.2	0.3674	8.5580
27	3.567	0.0010035	38.774	113.25	2550.8	0.3954	8.5156
30	4.246	0.0010043	32.894	125.79	2556.3	0.4369	8.4533
33	5.034	0.0010053	28.011	138.33	2561.7	0.4781	8.3927
36	5.947	0.0010063	23.940	150.86	2567.1	0.5188	8.3336
40	7.384	0.0010078	19.523	167.57	2574.3	0.5725	8.2570
45	9.593	0.0010099	15.258	188.45	2583.2	0.6387	8.1648
50	12.349	0.0010121	12.032	209.33	2592.1	0.7038	8.0763
55	15.758	0.0010146	9.568	230.23	2600.9	0.7679	7.9913
60	19.940	0.0010172	7.671	251.13	2609.6	0.8312	7.9096
65	25.03	0.0010199	6.197	272.06	2618.3	0.8935	7.8310
70	31.19	0.0010228	5.042	292.98	2626.8	0.9549	7.7553
75	38.58	0.0010259	4.131	313.93	2635.3	1.0155	7.6824
80	47.39	0.0010291	3.407	334.91	2643.7	1.0753	7.6122
85	57.83	0.0010325	2.828	355.90	2651.9	1.1343	7.5445
90	70.14	0.0010360	2.361	376.92	2660.1	1.1925	7.4791
95	84.55	0.0010397	1.9819	397.96	2668.1	1.2500	7.4159

100	101.35	0.0010435	1.6729	419.04	2676.1	1.3069	7.3549
105	120.82	0.0010475	1.4194	440.15	2683.8	1.3630	7.2958
110	143.27	0.0010516	1.2102	461.30	2691.5	1.4185	7.2387
115	169.09	0.0010559	1.0366	482.48	2699.0	1.4734	7.1833
120	198.53	0.0010603	0.8919	503.71	2706.3	1.5276	7.1296
125	232.1	0.0010649	0.7706	524.99	2713.5	1.5813	7.0775
130	270.1	0.0010697	0.6685	546.31	2720.5	1.6344	7.0269
135	313.0	0.0010746	0.5822	567.69	2727.3	1.6870	6.9777
140	316.3	0.0010797	0.5089	589.13	2733.9	1.7391	6.9299
145	415.4	0.0010850	0.4463	610.63	2740.3	1.7907	6.8833
150	475.8	0.0010905	0.3928	632.20	2746.5	1.8418	6.8379
155	543.1	0.0010961	0.3468	653.84	2752.4	1.8925	6.7935
160	617.8	0.0011020	0.3071	675.55	2758.1	1.9427	6.7502
165	700.5	0.0011080	0.2727	697.34	2763.5	1.9925	6.7078
170	791.7	0.0011143	0.2428	719.21	2768.7	2.0419	6.6663
175	892.0	0.0011207	0.2168	741.17	2773.6	2.0909	6.6256
180	1002.1	0.0011274	0.19405	763.22	2778.2	2.1396	6.5857
190	1254.4	0.0011414	0.15654	807.62	2786.4	2.2359	6.5079
200	1553.8	0.0011565	0.12736	852.45	2793.2	2.3309	6.4323
225	2548	0.0011992	0.07849	966.78	2803.3	2.5639	6.2503
250	3973	0.0012512	0.05013	1085.3	2801.5	2.7927	6.0731
275	5942	0.0013168	0.03279	1210.1	2785.0	3.0208	5.8938
300	8581	0.0010436	0.02167	1344.0	2749.0	3.2534	5.7045

Source: Geankoplis, C.J. (2009). Transport Processes and Unit Operations, Prentice-Hall International, Inc: New Jersey.

B.7. Properties of Superheated Steam (Steam table)

Absolute Pressure (kPa) (Sat Temp, (°C))		Temperature (°C)							
		100	150	200	250	300	360	420	500
	υ	17.196	19.512	21.825	24.136	26.445	29.216	31.986	35.679
10	H	2687.5	2783.0	2879.5	2977.3	3076.5	3197.6	3320.9	3489.1
(45.81)	s	8.4479	8.6882	8.9038	9.1002	9.2813	9.4821	9.6682	9.8978
	υ	3.418	3.889	4.356	4.820	5.284	5.839	6.394	7.134
50	H	2682.5	2780.1	2877.7	2976.0	3075.5	3196.8	3320.4	3488.7
(81.33)	S	7.6947	7.9401	8.1580	8.3556	8.5373	8.7385	8.9249	9.1546
	υ	2.270	2.587	2.900	3.211	3.520	3.891	4.262	4.755
75	H	2679.4	2778.2	2876.5	2975.2	3074.9	3196.4	3320.0	3488.4
(91.78)	S	7.5009	7.7496	7.9690	8.1673	8.3493	8.5508	8.7374	8.9672
	υ	1.6958	1.9364	2.172	2.406	2.639	2.917	3.195	3.565
100	H	2672.2	2776.4	2875.3	2974.3	3074.3	3195.9	3319.6	3488.1
(99.63)	S	7.3614	7.6134	7.8343	8.0333	8.2158	8.4175	8.6042	8.8342
	υ		1.2853	1.4443	1.6012	1.7570	1.9432	2.129	2.376
150	H		2772.6	2872.9	2972.7	3073.1	3195.0	3318.9	3487.6
(111.37)	S		7.4193	7.6433	7.8438	8.0720	8.2293	8.4163	8.6466

	υ	0.4708	0.5342	0.5951	0.6548	0.7257	0.7960	0.8893
400	H	2752.8	2860.5	2964.2	3066.8	3190.3	3315.3	3484.9
(143.63)	S	6.9299	7.1706	7.3789	7.5662	7.7712	7.9598	8.1913
	υ		0.2999	0.3363	0.3714	0.4126	0.4533	0.5070
700	H		2844.8	2953.6	3059.1	3184.7	3310.9	3481.7
(164.97)	S		6.8865	7.1053	7.2979	7.5063	7.6968	7.9299
	υ		0.2060	0.2327	0.2579	0.2873	0.3162	0.3541
1000	H		2827.9	2942.6	3051.2	3178.9	3306.5	3478.5
(179.91)	S		6.6940	6.9247	7.1229	7.3349	7.5275	7.7622
	υ		0.13248	0.15195	0.1697	0.1899	0.2095	0.2352
1500	H		2796.8	2923.3	3037.6	3.1692	3299.1	3473.1
(198.32)	S		6.4546	6.7090	6.9179	7.1363	7.3323	7.5698
	υ			0.1114	0.12547	0.1411	0.1562	0.1757
2000	H			2902.5	3023.5	3159.3	3291.6	3467.6
(212.42)	S			6.5453	6.7664	6.9917	7.1915	7.4317
	υ			0.08700	0.09890	0.1119	0.1241	0.13998
2500	H			2880.1	3008.8	3149.1	3284.0	3462.1
(223.99)	S			6.4085	6.6438	6.8767	7.0803	7.3234
	υ			0.07058	0.08114	0.0923	0.1028	0.11619
3000	H			2855.8	2993.5	3138.7	3276.3	3456.5
(233.90)	s			6.2872	6.5390	6.7801	6.9878	7.2338

Source: Geankoplis, C.J. (2009). Transport Processes and Unit Operations, Prentice-Hall International, Inc: New Jersey.

APPENDIX D

PHYSICAL PROPERTIES OF FOODS

D.1 Viscosity of Newtonian fluids at different temperatures

Food	Temperature	μ (Pa.s)	Reference
Corn oil	25	0.049	Kim et al. (2010)
Canola oil	25	0.054	Kim et al. (2010)
Grape seed oil	25	0.043	Kim et al. (2010)
Hazelnut oil	25	0.063	Kim et al. (2010)
Olive oil	25	0.059	Kim et al. (2010)
Sun flower oil	25	0.044	Kim et al. (2010)
Soybean oil	25	0.047	Kim et al. (2010)
Pomagranate juice (11 Brix)	19.8	1.642×10^{-3}	Magerramov et al. (2007)
Pomagranate juice	31.4	1.213	Magerramov et al. (2007)
Pomagranate juice	43.4	0.928	Magerramov et al. (2007)
Pomagranate juice	52.8	0.777	Magerramov et al. (2007)
Pear juice (15.2 Brix)	25.45	1.781	Magerramov et al. (2007)
Pear juice (15.2 Brix)	38.45	1.342	Magerramov et al. (2007)
Pear juice (15.2 Brix)	51.89	1.009	Magerramov et al. (2007)
Peach juice	20	2x10-3	Augusto et al (2011)
Carrot juice	25	1.25×10^{-3}	Vandresen et al (2009)
Acacia honey	20	28.3	Juszczak & Fortuna (2005)
Acacia honey	25	13.3	Juszczak & Fortuna (2005)
Acacia honey	30	6.9	Juszczak & Fortuna (2005)
Buckwheat honey	20	18.0	Juszczak & Fortuna (2005)
Buckwheat honey	25	9.0	Juszczak & Fortuna (2005)

Buckwheat honey	30	5.4	Juszczak & Fortuna (2005)
Multifloral honey	20	21.0	Juszczak & Fortuna (2005)
Multifloral honey	25	9.9	Juszczak & Fortuna (2005)
Multifloral honey	30	5.6	Juszczak & Fortuna (2005)
Cream (20% fat)	40	0.00148	Steffe et al (1986)
Cream (20% fat)	60	0.00107	Steffe et al (1986)
Milk (raw)	20	0.00199	Steffe et al (1986)
Milk (raw)	25	0.00170	Steffe et al (1986)
Milk (raw)	30	0.00149	Steffe et al (1986)
Milk (Homogenized)	20	0.00200	Steffe et al (1986)
Milk (Homogenized)	30	0.00150	Steffe et al (1986)
Milk (Homogenized)	40	0.00110	Steffe et al (1986)

Sources:

Augusto, P.E.D., Falguera, V., Cristianini, M., Ibarz, A. (2011). Influence of fibre addition on the rheological properties of peach juice. International Journal of Food Science and Technology 46: 1086-1092.

Juszczak, L., Fortuna, T. (2006). Rheology of selected Polish honeys. Journal of Food Engineering 75: 43-49.

Kim, J., Kim, D.N., Lee, S.H., Yoo, S.H., Lee, S. (2010). Correlation of fatty acid composition of vegetable oils with rheological behaviour and oil uptake. Food Chemistry 118: 398-402

Magerramov, M. A., Abdulagatov, A. I., Azizov, N. D., Abdulagatov, I.M. (2007). Effect of temperature, concentration, and pressure on the viscosity of pomegranate and pear juice concentrates. Journal of Food Engineering 80: 476-489.

Steffe, J. F. (1996). Rheological methods in Food Process Engineering. 2nd ed. Freeman Press: East Lansing: MI.

Vandresen, S., Quadri, M.G.N., de Souza, J.A.R., Hotza, D. (2009). Temperature effect on the rheological behavior of carrot juices. Journal of Food Engineering 92: 269-274

D.2 Arrhenius model constants of selected Newtonian fluids

Food	E_a(J/mol)	A (Pa.s)	Reference
Corn oil	2.60×10^{4}	1.46×10^{-6}	Kim et al. (2010)
Canola oil	2.55×10^{4}	1.80×10^{-6}	Kim et al. (2010)
Grape seed oil	2.49×10^{4}	1.95×10^{-6}	Kim et al. (2010)
Hazelnut oil	2.65×10^{4}	1.38×10^{-6}	Kim et al. (2010)
Olive oil	2.69×10^{4}	1.18×10^{-6}	Kim et al. (2010)
Sun flower oil	2.46×10^{4}	2.23×10^{-6}	Kim et al. (2010)
Soybean oil	2.51×10^{4}	1.88×10^{-6}	Kim et al. (2010)
Carrot juice	1.5×10^{4}	2.87×10^{-3}	Vandresen et al (2009)
Acacia honey	9.90×10^{4}	6.12×10^{-17}	Juszczak & Fortuna (2005)
Buckwheat honey	9.23×10^{4}	6.45×10^{-16}	Juszczak & Fortuna (2005)
Multifloral honey	9.57×10^{4}	1.84×10^{-16}	Juszczak & Fortuna (2005)

Sources:

Juszczak, L., Fortuna, T. (2006). Rheology of selected Polish honeys. Journal of Food Engineering 75: 43-49.

Kim, J., Kim, D.N., Lee, S.H., Yoo, S.H., Lee, S. (2010). Correlation of fatty acid composition of vegetable oils with rheological behaviour and oil uptake. Food Chemistry 118: 398-402

Vandresen, S., Quadri, M.G.N., de Souza, J.A.R., Hotza, D. (2009). Temperature effect on the rheological behavior of carrot juices. Journal of Food Engineering 92: 269-274

D.3 Power law parameters for different foods

Food	Temperature (°C)	K ($Pa.s^n$)	n	Shear rate (s^{-1})	Reference
Apple sauce (11.6% total solid)	27	12.7	0.28	160-340	Steffe et al (1986)
Banana puree (17.7 Brix)	22	107.33	0.283	28-200	Steffe et al (1986)
Orange juice concentrate	25	4.121	0.585	0-500	Steffe et al (1986)
Peach puree (26% total solid)	27	13.4	0.40	80-1000	Steffe et al (1986)
Tomato juice concentrate (25% total solid)	31	12.9	0.41	500-800	Steffe et al (1986)
Mayonnaise	25	6.4	0.55	30-1300	Steffe et al (1986)
Mustard	25	18.5	0.39	30-1300	Steffe et al (1986)
Cake batter (25% fat)	25	21.28	0.76	0-200	Sakiyan et al (2004)
Cake batter (50% fat)	25	5.00	0.88	0-200	Sakiyan et al (2004)
Rice cake batter	25	38.356	0.421	0-200	Turabi et al (2008)

Source:

Sakiyan O., Sumnu G, Sahin S, Bayram G. (2004). Influence of fat content and Emulsifier type on rheological properties of cake batter. European Food Research and Technology 219: 635-638.

Steffe, J. F. (1996). Rheological methods in Food Process Engineering. 2nd ed. Freeman Press: East Lansing, MI.

Turabi, E., Şümnü, G., Sahin, S. (2008). Rheological properties and quality of rice cakes formulated with different gums and an emulsifier blend. Food Hydrocolloids 22: 305-312.

D.4 Properties of common foods

Food	Water content (%) mass	Temperature (°C)	ρ (kg/m^3)	k (W/m°·C)	α (m^2/s)	c_P kJ /kg·°C
Fruits/Vegetables						
Apple juice	87	20	1000	0.559	0.14×10^{-6}	3.86
Apples	85	8	840	0.418	0.13×10^{-6}	3.81
Apples, dried	41.6	23	856	0.219	0.096×10^{-6}	2.72
Apricots, dried	43.6	23	1320	0.375	0.11×10^{-6}	2.77
Bananas, fresh	76	27	980	0.481	0.14×10^{-6}	3.59
Broccoli	-	-6	560	0.385	-	-
Cherries, fresh	92	0-30	1050	0.545	0.13×10^{-6}	3.99
Figs	40.4	23	1241	0.310	0.096×10^{-6}	2.69
Grape juice	89	20	1000	0.567	0.14×10^{-6}	3.91
Peaches	89	2-32	960	0.526	0.14×10^{-6}	3.91
Plums	-	-16	610	0.247	-	-
Potatoes	78	0-70	1055	0.498	0.13×10^{-6}	3.64
Raisins	32	23	1380	0.376	0.11×10^{-6}	2.48
Meats						
Beef, ground	67	6	950	0.406	0.13×10^{-6}	3.36
Beef, lean	74	3	1090	0.471	0.13×10^{-6}	3.54
Beef fat	0	35	810	0.190	-	-
Beef liver	72	35	-	0.448	-	3.49
Chicken breast	75	0	1050	0.476	0.13×10^{-6}	3.56
Dog food	30.6	23	1240	0.319	0.11×10^{-6}	2.45
Fish, cod	81	3	1180	0.534	0.12×10^{-6}	3.71
Fish, salmon	67	3	-	0.531	-	3.36

Ham	71.8	20	1030	0.480	0.14×10^{-6}	3.48
Lamb	72	20	1030	0.456	0.13×10^{-6}	3.49
Pork, lean	72	4	1030	0.456	0.13×10^{-6}	3.49
Turkey breast	74	3	1050	0.496	0.13×10^{-6}	3.54
Veal	75	20	1060	0.470	0.13×10^{-6}	3.56
Other						
Butter	16	4	-	0.197	-	2.08
Chocolate cake	31.9	23	340	0.106	0.12×10^{-6}	2.48
Margarine	16	5	1000	0.233	0.11×10^{-6}	2.08
Milk, skimmed	91	20	-	0.566	-	3.96
Milk, whole	88	28	-	0.580	-	3.89
Olive oil	0	32	910	0.168	-	-
Peanut oil	0	4	920	0.168	-	-
Water	100	0	1000	0.569	0.14×10^{-6}	4.217
	100	30	995	0.618	0.15×10^{-6}	4.178
White cake	32.3	23	450	0.082	0.10×10^{-6}	2.49

APPENDIX E

PHYSICAL PROPERTIES OF METALS AND INSULATING MATERIALS

E.1. Thermal conductivities, densities and heat capacities of metals

Material	ρ (kg/m^3) 20°C	c_P (kJ/kg·K) 20°C	k (W/m·K)			
			Temperature (°C)			
			0	100	200	300
Aluminum	2707	0.896	202	206	215	230
Brass (70- 30)	8522	0.385	97	104	109	
Cast iron	7593	0.465	55	52	48	
Copper	8954	0.383	388	377	372	
Lead	11370	0.130	35	33	31	
Stainless steel						
AISI 302	8055 (300K)	480 (300K)		17.3 (400K)	20.0 (600K)	22.8 (800K)
AISI 304	7900 (300K)	477 (300K)	13.8	16.3		18.9
AISI 308	7849	0.461		15.2	21.6 (500°C)	
AISI 316	8238 (300K)	468 (300K)	13.4 (300K)	15.2 (400K)	18.3 (600K)	21.3 (800K)
AISI 347	7978 (300K)	480 (300K)	14.2 (300K)	15.8 (400K)	18.9 (600K)	21.9 (800K)
Tin	7304	0.227	62	59	57	

Sources:

Marks, L.S. (1951). Mechanical Engineers' Handbook, 5th ed. McGraw-Hill Book Company: New York.

Eckert, E.R.G. and Drake, R.M. (1959). Heat and Mass Transfer, 2nd ed. McGraw-Hill Book Company: New York.

Perry, R.H. and Chilton, C.H. (1973). Chemical Engineers' Handbook, 5th ed. McGraw-Hill Book Company: New York.

E.2 Normal total emmisivities of Surfaces

Surface	Temperature, K	ε
Aluminum		
highly oxidized	366	0.20
highly polished	500	0.039
	850	0.057
Aluminum oxide	550	0.63
Asbestos board	296	0.96
Brass, highly	520	0.028
polished	630	0.031
Chromium, polished	373	0.075
Copper		
oxidized	298	0.78
polished	390	0.023
Glass, smooth	295	0.94
Iron		
oxidized	373	0.74
tin-plated	373	0.07
Iron oxide	772	0.85
Lead, unoxidized	400	0.057
Nickel, polished	373	0.072
Nickel oxide	922	0.59
Oak, planed	294	0.90
Paint		
aluminum	373	0.52
oil (16 different colors)	373	0.92-0.96
Paper	292	0.924
Roofing paper	294	0.91
Rubber (hard, glossy)	296	0.94
Steel		
oxidized at 867 K	472	0.79
polished stainless	373	0.074
304 stainless	489	0.44
Water	273	0.95
	373	0.963

Sources:

Perry, R.H. and Chilton, C.H. (1973). Chemical Engineers' Handbook, 5th ed. McGraw-Hill Book Company: New York.

McAdams, W.H. (1954) Heat Transmission, 3rd ed. McGraw-Hill Book Company: New York.

Genişletilmiş ve Düzenlenmiş 3. Basım

Fonksiyonel Analiz

Yüksel Soykan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1590
Matematik/İstatistik No.: 070
ISBN: 978-605-320-497-8
© Genişletilmiş ve Düzenlenmiş 3. Basım, Eylül 2016

FONKSİYONEL ANALİZ
Yüksel Soykan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Ltd. Şti. Sertifika No.:19478
Kazımkarabekir Cad. No: 85/4, İskitler, 06060 Altındağ/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Soykan, Yüksel.
FONKSİYONEL ANALİZ / Yüksel Soykan
Genişletilmiş ve Düzenlenmiş 3. Basım, VI+546 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-497-8
1. Normlu Uzaylar 2. Banach Uzayları 3. Hilbert Uzayları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz **vii**

1 Yardımcı ve Gerekli Ön Bilgiler **1**

1.1 Küme Teorisi 2

1.1.1 Dizi Kavramı 3

1.1.2 Sayılabilirlik 4

1.1.3 Seçme Aksiyomu ve Zorn Lemması 4

1.2 Lineer Cebir 6

1.3 Matris Teorisi 23

1.4 Metrik Uzaylar 26

1.4.1 Metrik Tanımı ve Bazı Örnekler 26

1.4.2 Temel Metrik Uzay Kavramları 27

1.4.3 (M, d) Kompakt Metrik Uzayı Olmak Üzere $(C_{\mathbb{F}}(M), d_\infty)$ için Arzela-Ascoli Teoremi 40

1.5 Riemann İntegrali: Tanımı ve Yetersizlikleri 43

1.6 Lebesgue İntegrali 47

1.7 Ölçüm Teorisinin Bazı Sonuçları 57

1.8 Analitik Fonksiyonlar 60

1.8.1 Bazı Sonuçlar 61

2 Normlu Uzaylar **63**

2.1 Norm Tanımı ve Bazı Temel Kavramlar 63

2.2 Normlu Uzaylar Arasında Sürekli Fonksiyonlar 84

2.3 Normlu Uzay Örnekleri 95

2.4 Sonlu Boyutlu Normlu Uzaylar 102

2.5 Riesz Önermesi 109

2.6 En İyi Yaklaşım 114

2.7 Banach Uzayları 116

2.8 Schauder Tabanı 131

2.9 Bölüm Uzayları 134

3 Lineer Dönüşümler **142**

3.1 Sürekli (Sınırlı) Lineer Dönüşümler 143

3.2 $B(X, Y)$ Uzayı, Dual Uzayı ve Operatör Normu 157

3.3 Operatörlerin Tersleri 180

4 Fonksiyonel Analizin Temel Teoremleri **190**

4.1 Hahn-Banach Teoremi 190

4.1.1 Ayırma (Separation) Teoremi 202

4.1.2 Liouville Teoremi 208

4.2 Düzgün Sınırlılık Prensibi 212

4.3 Açık Dönüşüm Teoremi 215

4.4 Kapalı Grafik Teoremi 224

5 Dual ve Özellikleri **230**

5.1 Dual Uzayları 230

5.2 İkinci Dual, Yansımalı Uzaylar 238

5.3 Dual Operatörleri 246

5.4 Zayıf ve Zayıf* Yakınsaklık 253

5.5 Zayıf ve Zayıf* Dizisel Kompaktlık 264

5.6 Zayıf Topoloji ve Zayıf* Topoloji 270

5.6.1 Topoloji Önbilgisi 270
5.6.2 Kuvvetli Topoloji 282
5.6.3 Zayıf Topoloji 283
5.6.4 Zayıf* Topoloji 288
5.6.5 Banach Alaoglu Teoremi 295
5.7 Sonuçlar 297

6 İç Çarpım Uzayları ve Hilbert Uzayları 302
6.1 İç Çarpım ve İç Çarpım Uzayları 302
6.1.1 Ortogonallik (Diklik) 320
6.1.2 Ortogonal Tümleyen 325
6.2 Hilbert Uzayları 329
6.3 Fourier Serileri 359

7 Hilbert Uzayları Üzerinde Lineer Dönüşümler 368
7.1 Bir Operatörün Eşleniği (Adjointi) 368
7.2 Normal, Özeşlenik ve Üniter Operatörler 380
7.2.1 Normal Operatörler 380
7.2.2 Özeşlenik (Self-Adjoint) Operatörler 382
7.2.3 Üniter Operatörler 384
7.3 Bir Operatörün Spektrumu 390
7.4 Pozitif Operatörler ve Projeksiyonlar 402

8 Kompakt Operatörler 417
8.1 Banach Uzaylarında Kompakt Operatörler 417
8.2 Hilbert Uzaylarında Kompakt Operatörler 434
8.3 Hilbert Uzaylarında Kompakt Operatörlerin Spektral Teorisi 443
8.4 Özeşlenik Kompakt Operatörler 455

9 İntegral Denklemler 462
9.1 Fredholm İntegral Denklemleri 462

9.1.1 Dejenere Çekirdekler 481
9.2 Volterra İntegral Denklemleri 490
9.3 Kesin Pozitif ve Pozitif Operatörler 494

10 Analitik Fonksiyonların Banach Uzayları **500**
10.1 Hardy Uzayları 502
10.2 Bergman Uzayları 521

Sembol Listesi **532**

Kaynakça **536**

Dizin **540**

Önsöz

Lineer fonksiyonel analizin yöntem ve fikirlerinin bir tanıtımını sağlayarak, bu kitapta sonlu boyutlu lineer cebirin ve analizin iyi bilinen ve yararlı kavramlarının nasıl sonsuz boyutlu normlu uzaylara genişletilebileceği gösterilecektir. Kitapta ele alınan konular lineer fonksiyonel analizin konularıdır.

Fonksiyonel analiz konu kapsamı yönünden matematiğin zengin dallarından birisidir ve matematiğin diğer dallarına ve bilimin diğer disiplinlerine birçok uygulaması vardır. Bunlardan bir kısmı yaklaşım teorisi, sonlu eleman metotları, optimizasyon, klasik ve quantum mekaniği, istatistiksel mekanik, kontrol teorisi, sonsuz gruplar, harmonik analiz, integral denklemler, kısmi türevli denklemler ve nümerik analizdir. Bu nedenle matematikçilerin yanı sıra uygulamalı alanlarda çalışanlarında Fonksiyonel Analiz yöntemlerini bilmeye ihtiyaçları olmaktadır.

Fonksiyonel analiz çalışmalarına bağımsız bir matematiksel disiplin olarak ondokuzuncu yüzyılın sonlarında başlanmıştır ve 1930'lu yıllarda temelleri oluşturulmuştur. Yirminci yüzyıl ve devamı olarak (şu ana kadarki bölümünde) yirmibirinci yüzyıl matematiğinin karakteristiklerinden birisi bir tek fonksiyonun kendine has özelliklerini çalışmak yerine fonksiyonların oluşturdukları sınıflar üzerinde çalışmaya ağırlık verilmesidir. Burada, fonksiyonlar bir kümenin elemanları olarak düşünülürler. Doğal bir yolla, bu fonksiyon kümeleri ek olarak bir vektör uzay ve bir topolojik uzay yapısı ile birlikte verilebilirler. Fonksiyon kümeleri ile birlikte, bu fonksiyon kümelerinden başka kümelere tanımlı fonksiyonları göz önüne almak yararlıdır. Bu fonksiyon kümelerinden kendisi üzerine tanımlı lineer fonksiyonlar (operatörler) ve reel ya da kompleks sayıların içine tanımlı lineer fonksiyonlar (lineer fonksiyoneller) önemlidir.

Fonksiyonel analiz adı, fonksiyonel denilen görüntü kümesi reel ya da kompleks sayılar olan fonksiyonlar dan gelmektedir.

Bu kitap, üniversitelerimizin lisans seviyesinde okutulan 'Fonksiyonel Analiz' derslerine yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır ve yeni başlayanlar için lisans seviyesinde gerekli olabilecek birçok bilgi ve konu verilmeye çalışılmıştır.

Bununla birlikte, lisans üstü düzeyde olarak bazı konular örneğin 'Analitik Fonksiyonların Banach Uzayları' bölümünde bazı özel fonksiyon uzayları tanıtılmıştır.

Bütün teoremlerin ispatları ayrıntılı olarak verilmeye çalışılmıştır ve konuların rahat anlaşılması için bol miktarda örnek verilmiştir. Konuların sonlarına çok sayıda problem konulmuştur. Bu problemlerin detaylı çözümlerini içeren ayrı bir kitap yine Nobel Yayınevi tarafından "Fonksiyonel Analiz Çözümlü Alıştırmaları" başlıkla yayımlanmıştır.

Okuyucunun lisans seviyesinde verilen standart lineer cebir, reel analiz ve Lebesgue integrali bilgisine sahip olduğu kabul edilecektir (bu bilgiye detaylı sahip olmasa bile sonuçların Riemann integrali sonuçlarına benzediğini kabul edebilirler). Yardımcı ve gerekli ön bilgiler bölümü istenilen materyalleri okuyucuya özet olarak sağlayacaktır.

Yararlanılan kaynaklar soyadı sırasına göre numara verilerek sıralanmıştır ve bu kaynaklardan bahsedildiğinde parantez içinde adı geçen kaynağın numarası verilmiştir.

Kitabın kullanıcılarından gelebilecek muhtemel her türlü düzeltme, eleştiri ve uyarı için şimdiden teşekkür etmek isterim.

Bu genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş üçüncü baskıda, ikinci baskıdaki gerekli düzeltmeler yapılmış, bazı bölümlere yeni alıştırmalar eklenmiş ve bazı bölümler genişletilmiştir.

yuksel_soykan@hotmail.com

Doç. Dr. Yüksel Soykan

Bülent Ecevit Üniversitesi, 2016

Kaynakça

[1] Baker, A. and Porteous, H.L., Linear Algebra and Differential Equations, Ellis Horwood Limited, 1990.

[2] Başkan, T., Kompleks Fonksiyonlar Teorisi, 2. Baskı, Bilimsel Araştırma ve Basım ve Yayın İşletmesi, 1996.

[3] Bollobas, B., Linear Analysis, Second Edition., Cambridge Mathematical Textbook, 1999.

[4] Berberian, S.K., Fundementals of Real Analysis, Springer-Verlag, New York, 1999.

[5] Bülbül, A., Genel Topoloji, Genişletilmiş ve Yeniden Düzenlenmiş, 2. Baskı Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2004.

[6] Chae, S. B., Lebesgue Integration, Springer-Verlag, Second Edition, 1994.

[7] Clark, C., Elementary Mathematical Analysis, Wadsworth Publishers of Canada, 1982.

[8] Cohen, G.L., A Course in Modern Analysis and Its Applications, Cambridge University Press, 2003.

[9] Costara, C. and Popa. D., Exercises in Functional Analysis, Kluwer Academic Publishers, 2003.

[10] Duren, P. L., Theory of H^p spaces, Academic Press, New York, 1970.

[11] Duren, P.L., Schuster A., Bergman Spaces, American Mathematical Society, Mathematical Surveys and Monographs, Volume 100, 2004.

[12] Eidelman Y., Milman V., Tsolomitis A., Functional Analysis, American Mathematical Society, 2004

[13] Fullerton, G.H., Mathematical Analysis, Oliver and Boyd, Edinburgh, 1971.

[14] Giles, J.R., Introduction to the Analysis of Metric Spaces, Australian Mathematical Society Lectures Series 3, Cambridge University Press, Cambridge 1987.

[15] Goffman, C. and Pedrick G., First Course in Functional Analysis, Prentice-Hall, 1965.

[16] Gohberg, I. Goldberg, S. Kaashoek, M.A., Basic Classes of Linear Operators. Birkhauser, Basel-Boston-Berlin, 2003.

[17] Haaser, N. Sullivan, J., Real Analysis, Dover Publications, New York, 1991.

[18] Hedenmalm, H. and Korenblum, B. and Zhu, K., Theory of Bergman Spaces, Springer Verlag, New York, 2000.

[19] James, R.C. , A nonreflexive Banach space isomorphic with its second conjugate, Proc. Nat. Acad. Sci, U.S.A. 37, pp. 174-177, 1951.

[20] Kadison, R.V, and Ringrose. J.R., Fundamentals of the Theory of Operators, Volume I, Academic Press, 1983.

[21] Kelley, J., General Topology, Princeton, Van Nostrand Company, Inc., 1955.

[22] Kesavan, S., Functional Analysis, Hindustan Book Agency, 2009.

[23] Koosis, P., Introduction to Hp Spaces, Cambridge University Press, Second Edition, 1988.

[24] Krasnov. M, and Kiselev. A, and Makarenko. G., Problems And Exercises In Integral Equations, Mir Publishers, 1971.

[25] Kreyszig, Erwin., Introductory Functional Analysis With Applications, John Wiley and Sons, New York, 1978.

[26] Krishnan, V.K., Textbook of Functional Analysis, Prentice-Hall of India Private Limited, 2001.

[27] Kubrusly, C.S., The Elements of Operator Theory , Birkhauser; 2nd Edition. 2011.

[28] Kythe, P.K., Computational Conformal Mapping, Birkhauser, 1998.

[29] Lang, S., Algebra, 3rd ed, Addison Wesley, 1993.

[30] Limaye, B.V., Functional Analysis, Revised Second Edition, New Age International Publishers, 2011.

[31] Lipschutz, Seymour., Lineer Algebra, Schaum's Outline Series, 1991.

[32] MacCluer, B., Elementary Functional Analysis, Springer, 2009.

[33] Maddox, I.J., Elements of Functional Analysis, Cambridge University Press, Second Edition, Reprinted 1994.

[34] Mangulis, V., Handbook of Series, Academic Press, New York, 1965.

[35] Marek, Capinski; Ekkehard, Kopp. Measure, Integral and Probability, Springer Verlag, London, 2nd Printing. 2000.

[36] Marsden, J.E, Hoffman, M.J., Basic Complex Analysis, Third Edition, Freeman and Company, 1998.

[37] Martinez-Avendano. R.A, Rosenthal. P., An introduction to Operators on the Hardy-Hilbert Space, Springer, 2007.

[38] Megginson, Robert, E., An Introduction to Banach Space, Springer Verlag, 1998

[39] Reinhold, Meise. Dietmar, Vogt., Introduction to Functional Analysis, Clarendon Press, Oxford, 1997.

[40] Milton, Abramowitz, and I.A. Stegun., Handbook of Mathematical Functions, Dover Publications, 1972.

[41] Munkres, J.R., Topology, Prentice Hall, London, 2nd Edition, 2000.

[42] Nair. T., Functional Analysis, A First Course, Prentice-Hall of India, New Delhi, 2002.

[43] Nehari, Z., Conformal Mapping, Dover Publications, 1952.

[44] Paulo Ney de Souza, Jorge-Nuno Silva., Berkeley Problems in Mathematics, Springer-Verlag, 1998.

[45] Pinkus, A. and Zafrany, S., Fourier Series and Integral Transforms, Cambridge University Press, 1997.

[46] Porter. D, Stirling, D., Integral Equations, Cambridge Texts In Applied Mathematics, 1990

[47] Priestley, H.A., Introduction to Integration, Oxford Science Publications, Edinburgh, 1997.

[48] Promislow, S.D., A First Course in Functional Analysis. Wiley-Blackwell, 2008.

[49] Reddy, Daya., Introductory Functional Analysis, Springer Verlag, New York, 1998.

[50] Rudin, W., Reel and Complex Analysis, 3rd ed, McGraw-Hill, New York, 1987.

[51] Rudin, W., Functional Analysis, 2rd ed, McGraw-Hill, 1991.

[52] Rynne, B.P., Youngson. M.A., Lineer Functional Analysis, Springer Verlag, 2000.

[53] Shilov, G.E., Theory of Linear Spaces, Prentice-Hall International, London, 1961.

[54] Soykan, Y., Fonksiyonel Analiz Çözümlü Alıştırmaları, Genişletilmiş ve Yeniden Düzenlenmiş 3. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, 2016.

[55] Soykan, Y., "Metrik Uzaylar ve Topolojisi", Nobel Yayın Dağıtım, 2012.

[56] Soykan, Y., "Metrik Uzaylar ve Topolojisi Çözümlü Alıştırmaları", Nobel Yayın Dağıtım, 2012.

[57] Sterling, K.Berberian., Fundamentals of Real Analysis, Springer-Verlag, New York, 1999.

[58] Sutherland, W.A., Introduction to Metric and Topological Spaces, Oxford Science Publications, reprinted, 1993.

[59] Simmons, G.F., Introduction to Topology and Modern Analysis, McGraw Hill Book Company, 1963.

[60] Taylors,A.E., Introduction to Functional Analysis, John Wiley and Sons, Second Printing, 1961.

[61] Young, N., An Introduction to Hilbert Space, Cambridge University Press, reprinted, 1990.

Genişletilmiş ve Düzenlenmiş 3. Basım

FONKSİYONEL ANALİZ ÇÖZÜMLÜ ALIŞTIRMALARI

Yüksel Soykan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1591
Matematik/İstatistik No.: 071
ISBN: 978-605-320-498-5
© Genişletilmiş ve Düzenlenmiş 3. Basım, Eylül 2016

FONKSİYONEL ANALİZ ÇÖZÜMLÜ ALIŞTIRMALARI
Yüksel Soykan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Ltd. Şti. Sertifika No.:19478
Kazımkarabekir Cad. No: 85/4, İskitler, 06060 Altındağ/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Soykan, Yüksel.
FONKSİYONEL ANALİZ ÇÖZÜMLÜ ALIŞTIRMALARI / Yüksel Soykan
Genişletilmiş ve Düzenlenmiş 3. Basım, VI+594 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-498-5
1. Normlu Uzaylar 2. Banach Uzayları 3. Hilbert Uzayları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz **vi**

1 Yardımcı ve Gerekli Ön Bilgiler **1**

1.1 Tablolar 1

1.2 Formül ve Özdeşlikler 9

2 Normlu Uzaylar **10**

2.1 Norm Tanımı ve Bazı Temel Kavramlar 10

2.2 Normlu Uzaylar Arasında Sürekli Fonksiyonlar 36

2.3 Normlu Uzay Örnekleri 40

2.4 Sonlu Boyutlu Normlu Uzaylar 63

2.5 Riesz Önermesi 68

2.6 En İyi Yaklaşım 72

2.7 Banach Uzayları 74

2.8 Schauder Tabanı 99

2.9 Bölüm Uzayları 102

3 Lineer Dönüşümler **105**

3.1 Sürekli (Sınırlı) Lineer Dönüşümler 105

3.2 $B(X,Y)$ Uzayı, Dual Uzayı ve Operatör Normu 136

3.3 Operatörlerin Tersleri 155

4 Fonksiyonel Analizin Temel Teoremleri 160

4.1 Hahn-Banach Teoremi 160

4.2 Düzgün Sınırlılık Prensibi 173

4.3 Açık Dönüşüm Teoremi 176

4.4 Kapalı Grafik Teoremi 185

5 Dual ve Özellikleri 190

5.1 Dual Uzayları 190

5.2 İkinci Dual, Yansımalı Uzaylar 213

5.3 Dual Operatörleri 221

5.4 Zayıf ve Zayıf* Yakınsaklık 228

5.5 Zayıf ve Zayıf* Dizisel Kompaktlık 252

5.6 Zayıf Topoloji ve Zayıf* Topoloji 255

6 İç Çarpım Uzayları ve Hilbert Uzayları 265

6.1 İç Çarpım ve İç Çarpım Uzayları 265

6.1.1 Ortogonallik (Diklik) 294

6.1.2 Ortogonal Tümleyen 308

6.2 Hilbert Uzayları 312

6.3 Fourier Serileri 360

7 Hilbert Uzayları Üzerinde Lineer Dönüşümler 387

7.1 Bir Operatörün Eşleniği (Adjointi) 387

7.2 Normal, Özeşlenik ve Üniter Operatörler 397

7.3 Bir Operatörün Spektrumu 421

7.4 Pozitif Operatörler ve Projeksiyonlar 445

8 Kompakt Operatörler 463

8.1 Banach Uzaylarında Kompakt Operatörler 463

8.2 Hilbert Uzaylarında Kompakt Operatörler 480

8.3 Hilbert Uzaylarında Kompakt Operatörlerin Spektral Teorisi 498
8.4 Özeşlenik Kompakt Operatörler 502

9 İntegral Denklemler **503**
9.1 Fredholm İntegral Denklemleri 503
9.1.1 Dejenere Çekirdekler 513
9.2 Volterra İntegral Denklemleri 564
9.3 Kesin Pozitif ve Pozitif Operatörler 568

10 Analitik Fonksiyonların Banach Uzayları **571**
10.1 Hardy Uzayları 571
10.2 Bergman Uzayları 587

Kaynakça **591**

Önsöz

Bu kitap Nobel Yayınevi tarafından yayımlanan "Fonksiyonel Analiz" adlı kitabımdaki alıştırmaların çözümlerini içermektedir. Kitaptaki alıştırmaların tamamının çözümlerini kapsamaktadır. Ders kitabıyla birlikte okunacağı gözönüne alınarak konularla ilgili bilgi ve ayrıca dizin konulmamıştır. Öğrencilerimize Fonksiyonel Analiz derslerinde yardımcı olmasını dilerim.

Kitabın kullanıcılarından gelebilecek muhtemel her türlü düzeltme, eleştiri ve uyarı için şimdiden teşekkür etmek isterim.

Bu genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş üçüncü baskıda, ikinci baskıdaki gerekli düzeltmeler yapılmış, bazı bölümlere yeni alıştırmalar eklenmiştir.

yuksel_soykan@hotmail.com

Doç. Dr. Yüksel Soykan

Bülent Ecevit Üniversitesi, 2016

Kaynakça

[1] Baker, A. and Porteous, H.L., Linear Algebra and Differential Equations, Ellis Horwood Limited, 1990.

[2] Başkan, T., Kompleks Fonksiyonlar Teorisi, 2. Baskı, Bilimsel Araştırma ve Basım ve Yayın İşletmesi, 1996.

[3] Bollobas, B., Linear Analysis, Second Edition., Cambridge Mathematical Textbook, 1999.

[4] Berberian, S.K., Fundementals of Real Analysis, Springer-Verlag, New York, 1999.

[5] Bülbül, A., Genel Topoloji, Genişletilmiş ve Yeniden Düzenlenmiş, 2. Baskı Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2004.

[6] Chae, S. B., Lebesgue Integration, Springer-Verlag, Second Edition, 1994.

[7] Clark, C., Elementary Mathematical Analysis, Wadsworth Publishers of Canada, 1982.

[8] Cohen, G.L., A Course in Modern Analysis and Its Applications, Cambridge University Press, 2003.

[9] Costara, C. and Popa. D., Exercises in Functional Analysis, Kluwer Academic Publishers, 2003.

[10] Duren, P. L., Theory of H^p spaces, Academic Press, New York, 1970.

[11] Duren, P.L., Schuster A., Bergman Spaces, American Mathematical Society, Mathematical Surveys and Monographs, Volume 100, 2004.

[12] Eidelman Y., Milman V., Tsolomitis A., Functional Analysis, American Mathematical Society, 2004

[13] Fullerton, G.H., Mathematical Analysis, Oliver and Boyd, Edinburgh, 1971.

[14] Giles, J.R., Introduction to the Analysis of Metric Spaces, Australian Mathematical Society Lectures Series 3, Cambridge University Press, Cambridge 1987.

[15] Goffman, C. and Pedrick G., First Course in Functional Analysis, Prentice-Hall, 1965.

[16] Gohberg, I. Goldberg, S. Kaashoek, M.A., Basic Classes of Linear Operators. Birkhauser, Basel-Boston-Berlin, 2003.

[17] Haaser, N. Sullivan, J., Real Analysis, Dover Publications, New York, 1991.

[18] Hedenmalm, H. and Korenblum, B. and Zhu, K., Theory of Bergman Spaces, Springer Verlag, New York, 2000.

[19] James, R.C. , A nonreflexive Banach space isomorphic with its second conjugate, Proc. Nat. Acad. Sci, U.S.A. 37, pp. 174-177, 1951.

[20] Kadison, R.V, and Ringrose. J.R., Fundamentals of the Theory of Operators, Volume I, Academic Press, 1983.

[21] Kelley, J., General Topology, Princeton, Van Nostrand Company, Inc., 1955.

[22] Kesavan, S., Functional Analysis, Hindustan Book Agency, 2009.

[23] Koosis, P., Introduction to Hp Spaces, Cambridge University Press, Second Edition, 1988.

[24] Krasnov. M, and Kiselev. A, and Makarenko. G., Problems And Exercises In Integral Equations, Mir Publishers, 1971.

[25] Kreyszig, Erwin., Introductory Functional Analysis With Applications, John Wiley and Sons, New York, 1978.

[26] Krishnan, V.K., Textbook of Functional Analysis, Prentice-Hall of India Private Limited, 2001.

[27] Kubrusly, C.S., The Elements of Operator Theory , Birkhauser; 2nd Edition. 2011.

[28] Kythe, P.K., Computational Conformal Mapping, Birkhauser, 1998.

[29] Lang, S., Algebra, 3rd ed, Addison Wesley, 1993.

[30] Limaye, B.V., Functional Analysis, Revised Second Edition, New Age International Publishers, 2011.

[31] Lipschutz, Seymour., Lineer Algebra, Schaum's Outline Series, 1991.

[32] MacCluer, B., Elementary Functional Analysis, Springer, 2009.

[33] Maddox, I.J., Elements of Functional Analysis, Cambridge University Press, Second Edition, Reprinted 1994.

[34] Mangulis, V., Handbook of Series, Academic Press, New York, 1965.

[35] Marek, Capinski; Ekkehard, Kopp. Measure, Integral and Probability, Springer Verlag, London, 2nd Printing. 2000.

[36] Marsden, J.E, Hoffman, M.J., Basic Complex Analysis, Third Edition, Freeman and Company, 1998.

[37] Martinez-Avendano. R.A, Rosenthal. P., An introduction to Operators on the Hardy-Hilbert Space, Springer, 2007.

[38] Megginson, Robert, E., An Introduction to Banach Space, Springer Verlag, 1998

[39] Reinhold, Meise. Dietmar, Vogt., Introduction to Functional Analysis, Clarendon Press, Oxford, 1997.

[40] Milton, Abramowitz, and I.A. Stegun., Handbook of Mathematical Functions, Dover Publications, 1972.

[41] Munkres, J.R., Topology, Prentice Hall, London, 2nd Edition, 2000.

[42] Nair. T., Functional Analysis, A First Course, Prentice-Hall of India, New Delhi, 2002.

[43] Nehari, Z., Conformal Mapping, Dover Publications, 1952.

[44] Paulo Ney de Souza, Jorge-Nuno Silva., Berkeley Problems in Mathematics, Springer-Verlag, 1998.

[45] Pinkus, A. and Zafrany, S., Fourier Series and Integral Transforms, Cambridge University Press, 1997.

[46] Porter. D, Stirling, D., Integral Equations, Cambridge Texts In Applied Mathematics, 1990

[47] Priestley, H.A., Introduction to Integration, Oxford Science Publications, Edinburgh, 1997.

[48] Promislow, S.D., A First Course in Functional Analysis. Wiley-Blackwell, 2008.

[49] Reddy, Daya., Introductory Functional Analysis, Springer Verlag, New York, 1998.

[50] Rudin, W., Reel and Complex Analysis, 3rd ed, McGraw-Hill, New York, 1987.

[51] Rudin, W., Functional Analysis, 2rd ed, McGraw-Hill, 1991.

[52] Rynne, B.P., Youngson. M.A., Lineer Functional Analysis, Springer Verlag, 2000.

[53] Shilov, G.E., Theory of Linear Spaces, Prentice-Hall International, London, 1961.

[54] Soykan, Y., Fonksiyonel Analiz, Genişletilmiş ve Yeniden Düzenlenmiş 3. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, 2016.

[55] Soykan, Y., "Metrik Uzaylar ve Topolojisi", Nobel Yayın Dağıtım, 2012.

[56] Soykan, Y., "Metrik Uzaylar ve Topolojisi Çözümlü Alıştırmaları", Nobel Yayın Dağıtım, 2012.

[57] Sterling, K.Berberian., Fundamentals of Real Analysis, Springer-Verlag, New York, 1999.

[58] Sutherland, W.A., Introduction to Metric and Topological Spaces, Oxford Science Publications, reprinted, 1993.

[59] Simmons, G.F., Introduction to Topology and Modern Analysis, McGraw Hill Book Company, 1963.

[60] Taylors,A.E., Introduction to Functional Analysis, John Wiley and Sons, Second Printing, 1961.

[61] Young, N., An Introduction to Hilbert Space, Cambridge University Press, reprinted, 1990.

Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 2. Basım

FUNGİSİTLER

Nafiz Delen

Emekli Öğretim Üyesi

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Bitki Koruma Bölümü

2016

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1441
Fen Bilimleri No.: 112
ISBN: 978-605-320-347-6
© Geliştirilmiş ve Güncellenmiş
2. Basım, Şubat 2016

Fungisitler

Nafiz Delen

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok. No.: 18/3 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 – Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satis: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Delen, Nafiz.
Fungisitler/ *Nafiz Delen*
Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 2. Basım, xviii + 534 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-347-6
1. Fungisitlerin Özellikleri, 2. Fungisitlerin Etki Mekanizmaları, 3. Fungisitlere Dayanıklılık, 4. Fungisitlerin Türkiye'deki Kullanımları, 5. Bitki Hastalıklarıyla Kimyasal Savaşım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EVET EMEĞE
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İKİNCİ BASIM
ÖN SÖZ

"Fungisitler" kitabının ilk baskısı 2008 yılında yapılmış idi. Ancak söz konusu kitap, 2007 sonuna kadarki literatür bilgileri taranarak hazırlanmış, 2008'e ait literatürden ise az sayıda bildirime yer verilmiş idi. Kitabın ilk basımındaki "Ön söz" bölümünde de işaret edildiği gibi, fungisitler konusu çok dinamiktir ve sürekli olarak yeni etkili maddelerin kullanıma girmesiyle ve kimyasal savaşımla ilişkili düşünüş ve görüşlerin günün değerlerine paralel biçinde değişim göstermesiyle genişlik kazanmakta ve önemli ilerlemeler kaydetmektedir. İşte bu nedenle, 2008'den günümüze kadar geçen yedi yıllık süre sonunda "Fungisitler" kitabını yenilemek, genişletmek ya da güncellemek zorunluluğu doğmuştur.

Kitabın yenilenmesi zorunluluğu içeriğinde, özellikle 2008 – 2014 yıllarına ait literatür taranmıştır. Ayrıca, 2015 yılına ait bazı bilgiler de kitabın içeriğine eklenmiştir. Bu geniş literatür taramasında, özellikle Ege Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın internet aracılığı ile sunduğu "Genel Tarama", "E – Dergi Arama", "Veritabanları", "Yararlı Linkler", "E. Ü. Yayınları" gibi hizmetlerinden yararlanma yanı sıra, fungisitlerle ilgili makalelerin yayınlandığı önemli dergilere ve kitaplara da ulaşabilme yoluna gidilmiştir. Bu şekilde, ülkemizdeki fungisitlerle ve kimyasal savaşımla ilgilenen tüm kesimlere ve tabii ki bitki koruma ya da bitki sağlığı eğitimi gören tüm genç meslektaşlarıma güncel bilgileri, özet biçiminde olsa bile, Türkçe olarak ulaştırılması amaçlanmıştır. İlk baskıda yer almış olan ön sözde de işaret edildiği gibi, fungisitler konusunda yabancı dillerde, özellikle İngilizce yazılmış çok sayıda makale ve kitap olmasına karşın, Türkçe yazılmış temel nitelikli makale ya da kitap yok denecek kadar azdır. Arzumuz, bu kitabımız ile bu

boşluğa, ufak da olsa bir tuğla koyarak meslektaşlarımıza küçük bir yarar sağlayabilmektir.

Kitabımızın ilk basımında olduğu gibi, bu basımında da, "Giriş" bölümünü takiben, "Fungisitlerin Sınıflandırılması" yapılmış ve ardından her gruba giren fungisitlerin özelliklerine, etki mekanizmalarına, dayanıklılıkla ilişkili durumlarına ve ülkemizdeki kullanımlarına yer verilmiştir. Ancak burada önemle üzerinde durmak istediğimiz bir konu, fungisitlerin ülkemizdeki kullanımlarına öneri olarak değil, okuyucuyu bilgilendirme amacıyla özet olarak yer verilmiştir. Bilindiği gibi, Türkiye'de bitki korumayla ilgili tüm önerileri Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı vermektedir ve ancak söz konusu Bakanlığın verdiği ya da güncellediği öneriler ülkemiz tarımında geçerlidir.

"Fungisitler" kitabının bu genişletilmiş ve güncellenmiş ikinci baskısının hazırlanmasında, emekli olduktan sonra da Üniversitemiz ile aramızın sürekli sıcak kalmasına gayret gösteren Ege Üniversitesi'nin Sayın Rektörü Prof. Dr. Candeğer Yılmaz'a, çalışmalarımızı yürütebilmemiz için bizlere yer sağlayan Ziraat Fakültesi'nin Sayın Dekanı Prof. Dr. Akın Olgun'a ve her zaman yakın ilgilerini ve yardımlarını gördüğüm sevgili meslektaşlarım Prof. Dr. Mehmet Yıldız'a, Prof. Dr. Figen Yıldız'a ve Prof. Dr. Pervin Kınay Teksür'e içten saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, bana sürekli destek olan ve çok değerli yardımlarını esirgemeyen sevgili eşim Nükhet Delen'e, sevgili kızım Esra Aktuğlu'ya ve damadım Prof. Dr. Kemal Aktuğlu'ya, oğlum Mustafa Delen'e en derin sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarken, bizlere yaşama sevinci veren sevgili torunlarınız Nafiz Delen ile Ayşe Aktuğlu'ya da en içten sevgilerimi sunarım.

Tüm bu teşekkürlerin ardından, çok kıymetli annemi ve babamı ve yakın zamanda kaybettiğimiz sayın hocam Prof. Dr. İbrahim Karaca'yı da rahmet ve saygıyla anmak isterim.

Şubat 2016

Nafiz Delen

BİRİNCİ BASIM
ÖN SÖZ

Bitki hastalıklarıyla kimyasal savaşım ve özellikle de kimyasal savaşımın asıl ögeleri olan fungisitler bitki korumanın en güncel ve oldukça dinamik konularıdır. Her geçen gün, öncelikli değerlere uygun biçimde bitki korumada ve kimyasal savaşım stratejilerinde sürekli değişimler olduğu gibi, bu değişimlere paralel farklı etki mekanizmalarına sahip yeni fungisitler de art arda piyasaya çıkmaktadır. Kimyasal savaşım açısından günümüzün öncelikli değerleri; sağlık, gıda güvenliği ve çevre olarak özetlenebilir. Son yıllarda piyasaya çıkan etkili maddeler, bu öncelikli değerlere oldukça uygun olmalarına karşın, bilinçli ve kontrollü kullanılmadıklarında, böyle bileşikler de sağlık, gıda güvenliği ve çevre açısından değişik sorunların kaynağı hâline gelebilmektedirler. Bunun için, fungisitlerin tüm özelliklerinin çok iyi bilinmesi, bu özelliklerine uygun stratejiler içinde kullanılmaları gereklidir. Yukarıda da değinildiği gibi, bilinçsiz ve kontrolsüz kullanımlar yarardan çok zarar getiricidirler. Hele piyasaya yeni çıkan fungisitler, bu açıdan yeterince değerlendirilmelidirler. Ülkemizin, başta Avrupa Birliği (AB) olmak üzere, değişik gelişmiş ülkeye tarım ürünü ihracatı yaptığı düşünüldüğünde; konu, hem ülkemiz insanı ve hem de ihracatımız açısından büyük öneme sahiptir.

Yabancı dillerde fungisitlerle ilişkili oldukça fazla ve kapsamlı yayın bulunmaktadır. Ancak, aynı konudaki Türkçe yayınlar, özellikle de kitaplar yok denecek kadar azdır. Olanların büyük çoğunluğu ise, sürekli yenilenmediklerinden geçmişte kalmışlardır. Bu yönlü gereksinmeleri karşılayabilmek umuduyla hazırlanan **"Fungisitler"** kitabında, ülkemizde ruhsatlanmış ya da ruhsatlanmamış, ancak, ülkemiz açısından önemli olabileceğini düşündüğümüz etkili maddeler; özellikleri, etki me-

kanizmaları, dayanıklılık potansiyelleri ve eğer Türkiye'de ruhsatlanmış ise, resmi kullanım önerileri açısından özetlenmişlerdir. Bunun için, internet ortamında ulaşılabilen bilimsel kaynaklardan da olabildiğince yararlanılmaya çalışılmıştır. Başta da değinildiği gibi, fungisitler konusu çok güncel ve dinamik bir karakteristiğe sahip olduğu için, her geçen gün yeni bilgiler ile karşılaşabilme olasılığı nedeniyle, 2007'den sonraya ait literatür, bir kaçı dışında, incelemelerimiz içine alınmamıştır. Bu kitabın bitki koruma eğitimi gören öğrencilerden başlamak üzere, bitki hastalıklarıyla, kimyasal savaşımla ve özellikle de fungisitlerle ilgilenen her kesime bir miktar yarar sağlayabilmesi açısından, fungisitler olabildiğince çok yönlü incelenmeye gayret edilmiştir.

Yukarıda da değinildiği gibi, kitabımızda, Türkiye'de ruhsatlı fungisitlerin resmi kullanım önerilerinden ve bu öneriler kapsamında, 11 Ocak 2005 günlü ve 25697 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış olan "Türk Gıda Kodeksi Gıdalarda Maksimum Bitki Koruma Ürünleri Tebliği" nden de alıntılar yapılmıştır. Pestisitlerin, gıdalarda bulunabilecek maksimum kalıntı limit (MRL) değerlerinin yenilenmesi konusunda, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın ilgili birimlerinde çalışmalar sürmektedir. Yeni MRL değerlerinin 2008 sonuna doğru resmen yürürlüğe girme olasılığı bulunmaktadır ve yeni ulusal MRL değerleri, büyük ölçüde, AB'nin geçerli MRL listesi ile uyumlu hâle getirilmektedir. **"Fungisitler"** kitabının, okuyucusuna olabildiğince güncel bilgileri verebilmesi açısından; 11 Ocak 2005 günlü ve 25697 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış olan "Türk Gıda Kodeksi Gıdalarda Maksimum Bitki Koruma Ürünleri Tebliği" nde yeralan MRL değerleri yanı sıra, henüz yürürlüğe girmemiş ve üzerinde çalışılan, kısa zaman içinde yürürlüğe girmesi beklenen; fakat daha tam resmileşmemiş MRL değerlerini içeren, hazırlanmakta olan yeni "Türk Gıda Kodeksi Gıdalarda Maksimum Bitki Koruma Ürünleri Kalıntı Limitleri Tebliği (2008/Taslak)" nden de alıntılar yapılmıştır. Ancak bilindiği gibi, tarım ilaçları konusundaki her türlü resmi düzenleme ve öneri Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca yapılmaktadır. Bunun için, kitabımızda yer alan fungisitlerin kullanımı ile ilgili resmi öneriler, MRL değerleri gibi konular, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından günün gereklerine göre zaman zaman değiştirilebilmektedir. Bu nedenle, kitabımızda yer alan resmi öneriler, çoğunlukla, 2008 yılının ilk yarısına aittir ve okurlarımıza bir fikir vermek amacıyla kitabımızda yer almıştır.

Böyle bir çerçeveye sahip olan ve güncel bilgileri de içermesine özen gösterilen bu kitabın yazılması hiç de kolay olmamıştır. 2004 yılı kış aylarında başlanan yazım, ancak 2008'in ortalarına doğru sonlanabildiyse de, bu kitabın ortaya çıkması, 45 yılı bulan bir meslek yaşamının sonucu olarak da değerlendirilebilir. Bunun için, bu kitabı yazabilecek duruma gelmemi sağlayan, bana yazma gücünü ve rahatlığını veren, yazım aşamasında sürekli yardımlarını gördüğüm yakın ailemi, yakın dost ve meslektaşlarımı anmadan ve teşekkürlerimi sunmadan geçemeyeceğim. Öncelikle, yaşamımın her döneminde bana hiçbir maddi - manevi desteği esirgemeyen, varlığımın nedeni annemi ve babamı rahmetle anarak sözlerime başlamak isterim. Hemen oların ardından, sevgili eşim Nükhet ile sevgili kızım Esra'ya ve oğlum Mustafa'ya teşekkür ederim. Çünkü başta sevgili eşim olmak üzere, beni tüm meslek yaşamım süresince sabırla destekliediler ve bu kitabın yazılmasına karar vermemde etkili oldular, hiçbir yardımı da esirgemediler. Aile bireylerimi takiben, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi'ne asistan olarak girmemi sağlayan ve tüm akademik yükselmelerde bana destek olan sayın hocam Prof. Dr. İbrahim Karaca'ya ve Prof. Dr. Tayyar Bora'ya da saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, kitabın hazırladığım kısımlarını bilgisayar ortamında yazan Uz. Zir. Yük. Müh. Nurdan Güngör'e, Uz. Zir. Yük. Müh. Mine Hantal'a, açıklamaları ile bana sürekli yardımcı olan ve kitabın düzenlenmesinde büyük emekler harcıyan sevgili meslekdaşım Doç. Dr. Pervin Kınay'a ve her zaman yardımlarını gördüğüm sevgili meslekdaşlarım Prof. Dr. Figen Yıldız'a ve Prof. Dr. Mehmet Yıldız'a teşekkürü bir borç bilirim.

Şubat 2008

Nafiz Delen

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
ADI: Günlük alınabilir doz
ADP: Adenosin di phosphate
ATP: Adenosin tri phosphate
da: Dekar
DT_{50}: Bir kimyasalın yarılanma, %50'sinin yok olma süresi
DT_{90}: Bir kimyasalın %90'nının yok olma süresi
EC_{50}: Etkili yoğunluğun yarısı, gelişmeyi %50 engelleyen yoğunluk
EC_{90}: Gelişmeyi %90 engelleyen yoğunluk
EC_{95}: Gelişmeyi %95 engelleyen yoğunluk
ED_{50}: Etkili dozun yarısı, gelişmeyi %50 engelleyen doz
ED_{90}: Gelişmeyi %90 engelleyen doz
EFSA: Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi
em: Etkili madde
FAO: Gıda ve Tarım Örgütü
FRAC: Fungisit Dayanıklılık Çalışma Komitesi
ha: Hektar
IPM: Entegre hastalık ve zararlı yönetimi
ISO: Uluslar Arası Standardizasyon Organizasyonu
LD_{50}: Populasyondaki bireylerin yarısını öldüren doz
MIC: En düşük engelleyici yoğunluk
MRL: Maksimum kalıntı düzeyi ya da limiti
NAD: Nikotinamid adenin dinikleotit
PG: n – propyl galat
SHAM: Salcylhidroxamic acid
US EPA: ABD Çevre Koruma Örgütü
UV: Ultra viyole

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BASIM ÖN SÖZ ..... **V**

BİRİNCİ BASIM ÖN SÖZ ..... **Vİİ**

KISALTMALAR ..... **Xİ**

1. BÖLÜM GİRİŞ **1**

2. BÖLÜM FUNGİSİTLERİN SINIFLANDIRILMASI VE ÖZELLİKLERİ **9**

3. BÖLÜM ETKİ YERİ ÖZELLEŞMEMİŞ FUNGİSİTLER **17**

3.1. ELEMENTER KÜKÜRT 17

3.1.1. Etki Mekanizması **19**

3.1.2. Dayanıklılık **21**

3.1.3. Türkiye'deki Kullanımı **21**

3.2. BAKIRLI FUNGİSİTLER VE ORGANOMETALLER (ORGANİK METALLER) 22

3.2.1 Etki Mekanizmaları **28**

3.2.2. Dayanıklılık **30**

3.2.3. Türkiye'deki Kullanımı **32**

3.3. DITHIOCARBAMATE'LAR 34

3.3.1. Etki Mekanizması **40**

3.3.2. Dayanıklılık **42**

3.3.3. Türkiye'deki Kullanımı **44**

3.4. TRICHLOROMETHYLTHIOCARBOXAMIDE'LER 50

3.4.1. Etki Mekanizması **52**

3.4.2. Dayanıklılık **53**

3.4.3. Türkiye'deki Kullanımı **56**

3.5. SULPHAMIDE'LER 58
3.5.1. Etki Mekanizması 59
3.5.2. Dayanıklılık 60
3.5.3 Türkiye'deki Kullanımı 61

3.6. GUANIDINE'LER 61
3.6.1. Etki Mekanizması 64
3.6.2. Dayanıklılık 64
3.6.3. Türkiye'deki Kullanımı 66

3.7. ETKİ YERİ ÖZELLEŞMEMİŞ DİĞER FUNGİSİTLER 68
3.7.1. Anilazin 68
3.7.1.1. Etki Mekanizması 68
3.7.1.2. Dayanıklılık 69
3.7.1.3. Türkiye'deki Kullanımı 69
3.7.2. Chlorothalonil 70
3.7.2.1. Etki Mekanizması 72
3.7.2.2. Dayanıklılık 72
3.7.2.3. Türkiye'deki Kullanımı 73
3.7.3. Dinocap ve Meptyldinocap 74
3.7.3.1. Etki Mekanizması 75
3.7.3.2. Dayanıklılık 76
3.7.3.3. Türkiye'deki Kullanımı 76
3.7.4. Dithianon 77
3.7.4.1. Etki Mekanizması 77
3.7.4.2. Dayanıklılık 77
3.7.4.3. Türkiye'deki Kullanımı 77

4. BÖLÜM ETKİ YERİ ÖZELLEŞMİŞ FUNGİSİTLER 79

4.1. BENZİMİDAZOLE'LER 80
4.1.1. Etki Mekanizması 85
4.1.2. Dayanıklılık 87
4.1.3. Türkiye'deki Kullanımı 98

4.2. SUCCINATE DEHYDROGENASE ENGELLEYİCİLERİ (SDHI'LERİ) 102
4.2.1. Etki Mekanizması 111
4.2.2. Dayanıklılık 114
4.3.2. Türkiye'deki Kullanımı 125

4.3. HYDROXYPYRIMIDINE'LER 128
4.3.1 Etki Mekanizması 131
4.3.2. Dayanıklılık 132
4.3.3. Türkiyeki'deki Kullanımı 134

4.4. AROMATIC HYDROCARBON'LAR VE DICARBOXIMIDE'LER 135
4.4.1. Etki Mekanizması 141
4.4.2. Dayanıklılık 145
4.4.3. Türkiye'deki Kullanımı 153

4.5. PHENYLAMIDE'LER 156
4.5.1. Etki Mekanizması 161
4.5.2. Dayanıklılık 162
4.5.3. Türkiye'deki Kullanımları 168

4.6. STEROL BİYOSENTEZİ ENGELLEYİCİLERİ (SBI'LERİ) 170
4.6.1. Etki Mekanizması 191
4.6.2. Dayanıklılık 197
4.6.3. Türkiye'deki Kullanımı 217

4.7. PHOSPHONATE'LAR 228
4.7.1. Etki Mekanizması 232
4.7.2. Dayanıklılık 235
4.7.3. Türkiye'deki Kullanımı 236

4.8. ANILINOPYRIMIDINE'LER 238
4.8.1. Etki Mekanizması 241
4.8.2. Dayanıklılık 243
4.8.3. Türkiye'deki Kullanımı 253

4.9. PHENYLPYRROLE'LER 254
4.9.1. Etki Mekanizması 257
4.9.2. Dayanıklılık 260
4.9.3. Türkiye'deki Kullanımı 267

4.10. QUINONE DIŞ ENGELLEYİCİLERİ (QUINONE OUTSIDE INHIBITORS = QoI'LERİ) 269
4.10.1. Etki Mekanizması 287
4.10.2. Dayanıklılık 294
4.10.3. Türkiye'deki Kullanımı 311

4. 11. QUINONE İÇ ENGELLEYİCİLERİ (QUINONE INSIDE INHİBITORS = QiI'LERİ) 317
4.11.1. Etki Mekanizması 321
4.11.2. Dayanıklılık 322
4.11.3. Türkiye'deki Kullanımı 324
4.12. CARBOXYLIC ACID AMIDE (CAA)'LER 325
4.12.1 Etki Mekanizması 336
4.12.2. Dayanıklılık 339
4.12.3. Türkiye'deki Kullanımı 346

4.13. AZANAPHTHALENE'LER 349
4.13.1. Etki Mekanizması 351
4.13.2. Dayanıklılık 353
4.13.3. Türkiye'deki Kullanımı 355

4.14. ETKİ YERİ ÖZELLEŞMİŞ DİĞER FUNGİSİTLER 356
4.14.1. Ametoctradin 359
4.14.1.1. Etki Mekanizması 360
4.14.1.2. Dayanıklılık 361
4.14.1.3. Türkiye'deki Kullanımı 361
4.14.2. Cyflufenamid 362
4.14.2.1. Etki Mekanizması 363
4.14.2.2. Dayanıklılık 364
4.14.2.3. Türkiye'deki Kullanımı 365
4.14.3. Cymoxanil 365
4.14.3.1. Etki Mekanizması 367
4.14.3.2. Dayanıklılık 368
4.14.3.3. Türkiye'deki Kullanımı 369
4.14.4. Fluazinam 371
4.14.4.1. Etki Mekanizması 372
4.14.4.2. Dayanıklılık 373
4.14.4.3. Türkiye'deki Kullanımı 374
4.14.5. Fluopicolid 374
4.14.5.1. Etki Mekanizması 376
4.14.5.2. Dayanıklılık 377
4.14.5.3. Türkiye'deki Kullanımı 379
4.14.6. Hymexazole 380
4.14.6.1. Etki Mekanizması 381
4.14.6.2. Dayanıklılık 381
4.14.6.3. Türkiye'deki Kullanımı 382
4.14.7 Metrafenone ve Pyriofenone 383
4.14.7.1. Etki Mekanizması 384
4.14.7.2. Dayanıklılık 384
4.14.7.3. Türkiye'de Kullanımı 386
4.14.8. Pencycuron 387
4.14.8.1. Etki Mekanizması 388
4.14.8.2. Dayanıklılık 388
4.14.8.3. Türkiye'deki Kullanımı 389
4.14.9. Propamocarb 390
4.14.9.1. Etki Mekanizması 391
4.14.9.2. Dayanıklılık 392
4.14.9.3. Türkiye'deki Kullanımı 393

4.14.10. Zoxamide.....394
4.14.10.1. Etki Mekanizması..... 395
4.14.10.2. Dayanıklılık..... 397
4.14.10.3. Türkiye'deki Kullanımı 401

5. BÖLÜM BİTKİ AKTİVATÖRLERİ..... 403

5.1. PROBENAZOLE..... 407
5.1.1. Etki Mekanizması.....407
5.1.2. Dayanıklılık 409
5.1.3. Türkiye'deki Kullanımı 409

5.2. ACIBENZOLAR – S - METHYL 409
5.2.1. Etki Mekanizması.....412
5.2.2. Dayanıklılık 413
5.2.3. Türkiye'deki Kullanımı 413

5.3. HARPIN 414
5.3.1. Etki Mekanizması.....415
5.3.2. Dayanıklılık 416
5.3.3. Türkiye'deki Kullanımı 416

5.4. BETA – DL – AMINOBUTYRIC ACID (BABA) 417
5.4.1. Etki Mekanizması.....417
5.4.2. Dayanıklılık 418
5.4.3. Türkiye'deki Kullanımı 418

5.5. GAMMA – AMINOBUTYRIC ACID (GABA)..... 418
5.5.1. Etki Mekanizması.....419
5.5.2. Dayanıklılık 419
5.5.3. Türkiye'deki Kullanımı 420

5.6. MENADION SODIUM BISULPHITE (MSB) 420
5.6.1. Etki Mekanizması.....421
5.6.2. Dayanıklılık 421
5.6.3. Türkiye'deki Kullanımı 421

5.7. CHITOSAN..... 421
5.7.1. Etki Mekanizması.....423
5.7.2. Dayanıklılık 424
5.7.3. Türkiye'deki Kullanımı 424

5.8. *REYNOUTRIA SACHALINENSIS* EKSTRAKTI..... 424
5.8.1. Etki Mekanizması.....425
5.8.2. Dayanıklılık 426
5.8.3. Türkiye'deki Kullanımı 427

5.9. *AZADIRACHTA INDICA* (NEEM) EKSTRAKTI 427
5.9.1. Etki Mekanizması.....428
5.9.2. Dayanıklılık 428
5.9.3. Türkiye'deki Kullanımı 428

YARARLANILAN KAYNAKLAR 431

DİZİN..... 529

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Abbasi, P. A., S. E. Khabbaz, L. Zhang and B. Weselowski, 2014. Occurence of copper-resistant strains of bacterial spot pathogen and presence of all four species of *Xantomonas* in Ontario commercial tomato fields. Phytopathology, *104* (Supplement 3) : S 1.

Abbasi, P.A. and G. Lazarovits, 2006b. Seed treatment with phosphonate (AG3) suppresses Pythium damping-off of cucumber seedlings. Plant Dis., *90*:459-464.

Abbasi, P.A. and G. Lazoravits, 2006a. Effect of soil application of AG3 phosphonate on the severity of clubroot of bok choy and cabbage caused by *Plasmodiophora brassicae*. Plant Dis., *90*: 1517-1522.

Abd – Alrahman and M. M. Almaz, 2012 a. Degradation of propamocarb – hydrochloride in tomatoes, patatoes and cucumber using HPLC – DAD and QuEChERS methodology. Bull. Environ. Contam. Toxicol. DOI: 10.1007/s00128 – 012 – 0703 – y.

Abd – Alrahman and M. M. Almaz, 2012 b. Dissipation rate of different commercial formulations of propamocarb – hydrochloride applied to potatoes useing HPLC – DAD. Arabian Journal of Chemistry, DOI: 10.1016/j.arabjc. 2012.03.003.

Abo – Elyousr, K. A. M. Hussein, A. D. A. Allam and M. H. Hassan, 2009. Salicylic acid induced systemic resistance on onion plants against *Stemphylium vesicarium.* Archives of Phytopathology and Plant Protection, *42*: 1042 – 1050.

Abu - El Samen, F. M. And A. M. Al Shudifal, 2011. Sensitivity of tomato early blight isolates (*Alternaria solani*) from Jordan to mancozeb, chlorothalonil and azoxystrobin fungicides, Phytopathology, *101* (Supplement) : S 2.

Abu - Jawdah, Y., 1983. Cell swellings of *Colletotrichum lindemuthianum* (Sacc. and Magn.) Bri. and Cav. induced by treatment with phosetyl-Al. Phytoparasitica, *39*:3.

Aćimović, S. G., Q. Zeng, G. C. McGhee, J. C. Wise and G. W. Sundin, 2014. Trunk – injected potassium phosphites and acibenzolar – S – methyl induce SAR in apple trees allowing control of fire blight (*Erwinia amylovora*). Phytopathology, *104*(Supplement 3): 3.

Ackermann, P., G. Knauf-Beiter and R. Zeun, 2007. Chemistry and biology of fludioxonil, fenpiclonil, and quinoxyfen. *In*: Krämer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2.pp. 468-580. Wiley-VCH Verlag, GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Adaskaveg, J. and H. Forster, 2010 a. Selection of isolates of *Penicillium expansum* with reduced sensitivity to fludioxonil and pyrimethanil from sensitive, single – spored isolates. Phytopathology, *100* (Supplement): S 2.

Adaskaveg, J. and H. Foster, 2010 b. Competitiveness of *Penicillium expansum* isolates with reduced sensitivity to fludioxonil and pyrimethanil during infection of apple fruits. Phytopathology, *100* (Supplement): S 2.

Adaskaveg, J. E., H. Foster, C. Clemens and S. Midboe, 2014. High fungicide insensitivity and reciprocity of iprodione sensitivity in *Botrytis cinerea* population from berry crops in Pascific Northwest. Phytopathology, *104* (Supplement 3) : S 3.

Agusto, J. and T. B. Brenneman, 2012. Assessing systemicity of peanut fungicides through bioassey of plant tissues with *Sclorotium rolfsii*. Plant Dis., *96*: 330 – 337.

Agusto, J. and T. B. Brenneman, 2010. Control of peanut rust with fungicides in Nicaragua. Phytopathology, *100* (Supplement) . S 8.

Ahmet, B., and W. Hamada, 2005. Genetic diversity of some Tunusian *Botrytis cinerea* isolates useing molecular markers. Phytopathol. Mediterr., *44*: 300 – 306.

Ajayi. O. and C. A. Bradley, 2014. Sensitivity of *Rhizoctonia solani* to SDHI and DMI fungicides. Phytopathology, *104* (Suppl., 3): 4.

Akbari, G. A. , A. M. Modarres – Sanavy and F. Ghanati, 2011. Exogenously applied hexaconazole ameliorates salinity by inducing on antioxidant defense system in *Brassica napus* L. plants. Pestic. Biochem. Physiol., *100*: 224 – 250.

Akıncı, Y. 2011. Turunçgillerde yeşil küf çürüklüğü etmenine (*Penicillium digitatum* (Pers.) Sacc.) karşı yeni fungisitlerin ve mum kombinasyonlarının etkililikleri üzerinde Araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bitki Koruma Anabilim Dalı, Bornova, İzmir. XlX+83 pp.

Albert, G., A. Thomas and M. Guehne, 1991. Fungicide activity of dimethomorph on different stages in the life cycle of *Phytophthora infestans* and *Plasmopara viticola*. Association National de Protection des Plantes – 3rd Intl. Conf. Plant Dis. Bordeaux, France. 887-894.

Albert,G. and H.Heinen, 1996. How does dimethomoph kill fungal cells ?- A time lapse video study with *Phytophthora infestans*. In: Lyr, H.,Russel, P.E. and Sisler, H.D., eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds. pp. 141-146. Intercept, Androver.

Albertini, C. and P. Leroux, 2004. A *Botrytis cinerea* putative 3-keto reductase gene that is homologous to mammalian 17β-hydroxysteroid dehydrogenase type 7 gene. Eur. J. Plant Pathol., *110*:723-733.

Albertini, C., C. Thébaud, E. Fournier and P. Leroux, 2003. Eburicol 14α-demethylase gene (CYP51) polymorphism and speciation of *Botrytis cinerea*. Mycol. Res., *106*:1171-1178.

Aldwinckle, H.S., M.V. Bhaskara Reddy and J.L. Norelli, 2002. Evaluation of control of fire blight infection of apple blossoms and shoots with SAR inducers, biological agents, a growth regulater, copper compounds and other materials. ISHS Acta Horticulturae, 590: IX. International Workshop on Fire Blight.

Alexandrovich. M. I., S. A. Rifhatovna, K. A. Nailevich and M. A. Gazizyanovich, 2012 a. Production of sulfur nanoparticles from aqueous solution of potassium polisulfide. J. Appl. Chem - USSR, *18*: 1832 – 1837.

Alexandrovich, M. I., M. A. Gazizyanovich, S. A. Rifhatovna, K. A. Nailevich and Z. R. Maratovna, 2012 b. Obtaining sulfur nanoparticles from sodium polysulfide aqueous solution. J. Chem. Eng., *6* : 233 - 241

Alfano, J.R. and A. Collmer, 1997. The type III (Hrp) secretion pathway of the plant pathogenic bacteria: Trafficking harpins, Avr proteins, and death. J. Bacteriol., *179*: 5655-5662.

Alfano, J.R., D.W. Bauer, T.M. Milos and A. Collmer, 1996. Analysis of the role of the *Pseudomonas syringae* pv. *syringae* HrpZ harpin in elicitation of the hypersensitive response in tobacco using functional non-polar HrpZ deletion mutations, truncated Hrp Z fragments, and HrmA mutations. Mol. Microbiol., *19*: 715-728.

Al-Mughrabi, K.I., R.D. Peters, H.W. Platt, G. Moreau, A. Vikram, R. Poirier and I. MacDonald, 2007. In-furrow application of metalaxyl and phosphite for control of pink rot (*Phytophthora erythroseptica*) of potato in New Brunswick, Canada. Plant Dis., *91*: 1305-1309.

Alvarez – Medina, A., A. Rebollar – Alviter and H. Silva – Rojas, 2010. Sensitivity of *Botrytis cinerea* isolates from strawberry and iprodion in Michoacan, Mexico. Phytopatology, *100* (Supplement): S 6.

Ameen, G. and L. R. D. Mendoza, 2011. Characterization of fungicide sensitivity of *Sclerotinia sclerotiorum* isolates from North Central US. Phytopathology, *101* (Supplement 2) : 1.

Amiri, A. and N. A. Peres, 2014. Diversity in the *erg 27* gene of *Botrytis cinerea* field isolates from strawberry defines different levels of resistance to the hydroxyanilide fenhexamid. Plant Dis., *98*: 1131 – 1137.

Amiri, A., S. M. Health and N. A. Peres, 2014 a. Resistance to fluopyram, fluxopyroxad, and pethiopyrad in *Botrytis cinerea* from strawberry. Plant Dis., *98*: 532 – 539.

Amiri, A., A. I. Zuniga, J. Mertely and N. A. Peres, 2014 b. First report on resistance to pyraclostrobin, thiophanate-methyl, fenhexamid and boscalid in *Botrytis cinerea* from eucaliptus seedlings in Florida greenhouses, Plant Dis., *98* ; 851.

Amiri, A., A. Zuniga and N. A. Peres, 2014 c. Evaloation of rotational programs of extent the life of new succinatedehydrogenase inhibitors for control of *Botrytis cinerea* in strawberry. Phytopathology, *104* (Supplement 3) : 8.

Amiri, A., S. M. Health and N. A. Peres, 2013. Phenotipic characterization of multifungicide resistance in *Botrytis cinerea* isolates from strawberry fields in Florida. Plant Dis., *97*: 393 – 401.

Amiri, A., P. M. Brannen and Schnabel, 2010. Reduced sensitivity in *Monilinia fructicola* field isolates from South Carolina and Georgia to respiration inhibitor fungicides. Plant Dis., *94*: 737 – 743.

Amponsah, N. T., E. Jones, H. J. Ridgway and M. V. Jaspers, 2012. Evalution of fungicides for the management of Botryospheria dieback diseases of grape vines. Pest Manage. Sci., *68* : 676 – 683.

Anderson, C., 1999. Metabolism of iprovalicarb (SZX 0722) in animals. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *52*: 83-94.

Anderson,C., B.Brumhard, K.Ditgens and H.Reiner, 1999. Metabolism of fenhexamid (KBR 2738) in plants, animals, and the environment. Planzenschutz Nachr. Bayer, *52:* 227-251

Anderson, K. F., L. Morris, R. C. Derksen, L. V. Madden and P. A. Paul, 2014. Rainfastness of protioconazole + tebuconazole for Fusarium head blight and deoxynivalenol management in softred winter wheat. Plant Dis., *98*: 1398 – 1406.

Andreu, A.B. and D.O. Caldiz, 2005. Early management of late blight *(Phytophthora infestans*) by using systemic fungicides applied to seed-potato tubers. Crop Prot., *25*:281-286.

Andrieu, N., G. Jaworska, J.-L. Genet and G. Bompeix, 2001. Biological mode of action of famoxadone on *Plasmopara viticola* and *Phytophthora infestans***.** Crop Prot., *20*: 253-260.

Andreu, B. A., M. G. Guevara, A. E. Wolski, G. R. Daleo and D. O. Caldiz, 2006. Enhancement of natural disease resistance in potatoes by chemicals. Pest Manage. Sci., *62*: 162 – 170.

Andrieu,N., J.-L.Genet, G.Jaworska and G.Bompeix, 2000. Behaviour of famoxadone deposits on grape leaves. Pest Manag. Sci.,*56*:1036-1042

Angelini, R. M. de M., C. Rotolo, M. Masiello, D. Gerin, S. Pollastro and F. Fareta, 2014. Occurence of fungicide resistance in population of *Botryotinia fuckeliana* (*Botrytis cinerea*) on table grape and strawberry in Southern Italy. Pest Manag. Sci., DOI: *10*. 1002/ ps. 37 11.

Angelini,R. M., De Miccolis, C. Rotolo, M. Masiello, S. Pollastro, H. Ishii and F. Faretra, 2012. Genetic analysis and molecular characterization of laboratory mutamts of *Botryotinia fuckeliana* (*Botrytis cinerea*) resistant to QoI fungicides. Pest Manage. Sci. *68*: 1231 – 1240.

Angioni, A., L. Porcu, F. Dedola, 2012. Determination of famoxadone, fenamidone and iprodion residues in greenhouse tomatoes. Pest Manage. Sci., *68*: 543 – 547.

Angioni, A., F. Dedola, V. G. Garau, M. Schirra and P. Caboni, 2011. Fate of iprovalicarb, indoxacarb and boscalid residues in grapes and wine by GC – ITMS analysis. J. Agric. Food Chem., *59*: 6806 – 6812.

Anjorin, S. T. , H. A. Makum, T. Adesina and I. Kudu, 2008. Effects of *Fusarium vertilloides*, its metabolites and neem leaf extract on germination and vigor indices of maize (*Zea mays* L.). Afr. J. Biotechnol., *7*: (14).

Anke,T.,F.Oberwinkler, W.Steglisch and G.Schramm, 1977. The strobilurins- new antifungal antibiotics from the basidiomycete *Strobilurus tenacellus*. J. Antibiot., *30*: 806-810.

Anonymous, 1948. Copper compounds in agriculture and industrial microbiology. Copper Development Association Publication, No.41. London, Great Britain.

Anonymous, 1986. Genetics, biochemical., and physiological mechanisms of resistance to pesticides. Pesticide Resistance:Strategies and Tactics for Management. pp.45-53. National Academy Press, Washington, DC.

Anonymous, 1991. Türkiye'de ruhsatlı olarak kullanılan zirai mücadele ilaçlarının Amerika (EPA) ve Avrupa'daki ilaçlarla mukayeseli durumu. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü.

Anonymous, 1993. Pesticide residues in food-1993. FAO Plant P., 122, Rome

Anonymous, 2002. The UK pesticide guide 2002. British Crop Protection Council.

Anonymous, 2003a. European agchem market declines. Agrow, 416: 9.

Anonymous, 2003b. Evaluation of the new active pyraclostrobin in the product Cabrio Fungicide. Australian Pesticides and Veterinary Medicines Authority, Canberra, Australia. 57pp.

Anonymous, 2006. The UK pesticide guide 2006. British Crop Protection Council.

Anonymous, 2008. R&D news. Outlook Pest Management, *18*: 252 – 253.

Anonymous, 2012. The UK pesticide guide 2012. British Crop Protection Council

Anonymous, 2013 a. Mechanistic link between fungicide and PD pathogenesis. Nat. Rev. Nerol., *9* (2).

Anonymous, 2013 b. Impact of tricyclazole and azoxystrobin on growth, sporulation and secondery infection of the rice blast fungus, *Magnaporthe oryzae.*Pest Manag. Sci., *69*: 278 (Report).

Anonymous, 2013 c. Exploitation of genomics in fungicide research: Current status and future perspectives. Mol. Plant Pathol., *14*: 197.

Anonymous, 2014. Agrow world crop protection news. www.agra-net.net

Aoki, Y., Y. Hada and S. Suzuki, 2012. Development of multiplex allele – specific primer PCR assay for simultaneously dedection of QoI and CAA fungicide resistance alleles in *Plasmopara viticola* population. Pest Manag. Sci., *69*: 268 – 273.

Aoki, Y., S. Furuya and S. Suzuki, 2011. Method for rapid detection of the *PvCesA3* gene allel conferring resistance to mandipropamid, a carboxylic acid amide, in *Plasmopara viticola* populations. Pest Manag. Sci., *67*: 1557 – 1561.

Aqueel, A. M., 2007. Response of *Colletotricum coccodes* to QoI fungicides *in vitro*. Plant Pathol., *6*: 283 – 290.

Arakawa, T., F. Yukuhiro and H. Noda, 2011. Subacute and delayed toxicity of iminoctadine liquide formulation, which contains iminoctadine triacetate as an antifungal component on a nontarget domestical insect, the silkworm, *Bombyx mori* L. (Lepidoptera : Bombicidae). Pestic. Biochem. Physiol., *100* : 224 – 250.

Argel, L. E., M. Marin, J. M. Cotes, S. Jaramillo y E. Guzmán, 2007. Evaluación molecular y fenotípica de la sensibilidad al fungicida fenamidone en aislamientos de *Plasmopara sparsa* isolates. Agron. Colomb., *25* (1).

Arı, M., 1986. Ege Bölgesinde bağ küllemesi [*Uncinula necator* (Schwein) Burr]'nin önerilen sistemik fungisitlere karşı dayanıklılığı üzerinde araştırmalar. Doktora Tezi. Ege Üniv. Ziraat Fak. Fen Bilimleri Enst.

Asai, K., K. Tsuchimori, K. Okonogi, J.R. Perfect, O. Gotoh and Y. Yoshida, 1999. Formation of azole-resistance *Candida albicans* by mutation of sterol 14-demethylase P450. Antimicrob. Agents Chemother., *14*: 1163 – 1169.

Auger, J., C. Rodríguez and M. Esterío, 2010. Correlation between the *Botrytis cinerea* population and the latent infection in four table grapes cvs. in Chile. Page 31, *in*: Proc. XVth International Botrytis Symposium, Cádiz, Spain.

Avenot, H.F. and T. J. Michailides, 2007. Resistance to boscalid fungicide in *Alternaria alternata* isolates from pistachio in California. Plant Dis., *91*: 1345-1350.

Avenot, H. F., D. P. Morgan and T. J. Michailides, 2008. Resistance to pyraclostrobin, boscalid and multiple resistance to Pristine (pyraclostrobin + boscalid) fungicide in *Alternaria alternata* causing Alternaria blight of pistachios in California. Plant Pathol., *57*: 135 – 140.

Avenot, H. F., H. Van den Biggelaar, D. P. Morgan, J. Moral, M. Joosten and T. J. Michailides, 2014. Sensitivity of baseline isolates and boscalid- resistant mutants of *Alternaria alternata*from pistachio to fluopyram, penthiopyrad, and fluxopyroxad. Plant Dis., *98*: 197 – 205.

Avila-Adame,C., and W. Köller, 2002. Interrelation between alternative respiration and target site mutations in resistance to Qol fungicides. The BCPC Congerence, Pest and Diseases, Vol:2,829-834

Avila-Adame, C., G. Olaya and W. Köller, 2003.Characterization of *Colletotrichum graminicola* isolates resistant to sterobilurin-related QoI fungicides. Plant Dis., *87*: 1424-1432.

Avila, L. L., T. D. Miles, W. W. Kirk and A. M. C. Schilder, 2010. Screening for strobilurin (QoI) resistance in grape powdery mildew population in Michigan. Phytopathology, *100*: (Supl.) S 9.

Aziz, A., P. Trotel-Aziz, L. Dhuicq, P. Jeandet, M. Couderchet and G. Vernet, 2006. Chitosan oligomers and copper sulfate induce grapevine defense reactions and resistance to gray mold and downy mildew. Phytopathology, *96*: 1188-1194.

Babczinski, P. and J. Thomas, 1999. Metabolism of iprovalicarb (SZX 0722) in plants after spray application. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *52*: 95-106.

Babij, J., Q. Zhu and D.W. Hollomon, 2000. Resistance risk assessment of cereal eyespot, *Tapesilia yallundae* and *Tapesilia acufarmis* to the anilinopyrimidine fungicide, cyprodinil. Eur. J. Plant Pathol, *106*: 895-905.

Babiker, E. M., S. H. Hulbert and T. C. Paulitz, 2012. *Hyaloperonospora cameliane* on *Camelina sativa* in Washington State: Detection, seed transmission, and chemical control. Plant Dis., *96*: 1670 – 1674.

Bacci, L., V, Bosco, L. Alfarano and R. Bradascio, 2008. Meptyldinocap: Un nuovo fungicida antiodico per impieeghi su vite, fragola e cucurbitacee. *In:* Brunelli, A., ed. Giornate Fitopatologiche, Vol. 2, pp 141 – 148. 12 – 14 Marzo 2008. Cerva (RA).

Badali, H., A. Vaezi, I. Haghani, S. A. Yazdanparast, M. T. Hedayati, B. Mousavi, S. Ansari, F. Hagen, J. S. Meis and A. Chowdhair, 2013. Environmental study of azole – resistant *Aspergillus fumigatus* with TR 34 / L 98 H mutation in the *cyp51*A gene in Iran. Mycoses, *56*: 659 – 663.

Bakeer, A. T., 2014. Effect of combination between induced resistance chemicals and systemic fungicides on management of sweet melon downy mildew. Archives of Phytopathology and Plant Protection, *47*: 1716 – 1725.

Baker, H.J., A.L. Bertus and G.F. Courtney, 1976. The uptake of some benzimidazole fungicides from soil into plants and their persistance in soil and plant tissue. Acta Phytopathol. Hun., *11*:331-334.

Balasubramanya,R.H. and R.B.Patil, 1980. Degradation of carboxin and oxycarboxin by microorganisms. Plant Soil, *57*: 457-462

Baldwin,B.C., J.M.Clough, C.R.A.Godfrey, J.R.Godwin and T.E.Wiggins, 1996. The discovery and mode of action of ICIA 5504. In: Lyr,H.,Russel, P.E. and Sisler,H.D., eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds. pp. 69-77. Intercept, Androver.

Balzi, E. and A. Goffeau, 1995. Yeast multidrug resistance: The PDR network. J. Bioenerg. Biomembr., *27*: 71-76.

Banno, S., F. Fukumori, A. Ichiishi, K. Okada, H. Uekusa, M. Kimura and M. Fujimura, 2008. Genotyping of benzimidazole-resistant and dicarboximide-resistant mutations in *Botrytis cinerea* using real-time polymerase chain reaction assays. Phytopathology, *98*: 397-404.

Banno, S. K. Yamashita, F. Fukumori, K. Okırda, H. Uekusa, M. Takagaki, M. Kimura and M. Fujimuro, 2009. Characterization of QoI resistance in *Botrytis cinerea* in identification of two types of mitochondrial cytochrom *b* gene. Plant Pathol., *58*: 120 – 129.

Barak, E. and L.V. Edgington, 1984. Gluthathione synthesis in response to captan: A possible mechanism for resistance of *Botrytis cinerea* to the fungicides. Pestic. Biochem. Physiol., *21*: 412-416.

Barak,E.,and L.V. Edgington, 1983. The role of glutathione in the resistance of *Botrytis cinerea* to captan. Can.J.Plant Path., *5:* 200

Barchietto, T., P. Saindrenan and G. Bompeix, 1989. Characterization of phosphonate uptake in two *Phytophthora* species and its inhibition by phosphate. Arch. Microbiol., *151*: 54.

Barchietto, T., P. Saindrenan and G. Bompeix, 1990. Effects of phosphonate on phosphate metabolism in *Phytophthora citrophthora***.** 7th Int. Congr. of Pesticide Chemistry, VCH-Verlag, Weinheim.

Barchietto,T., and J.L.Genet, 2002. Sensitivity of European isolates of *Phytophthora infestans* to famoxadone and cymoxanil. The BCPC Conference- Pests and Diseases, Vol.: 2, 835 – 840.

Bardas, G. A., T. Veloukas, O. Koutita and G. S. Karaoglanidis, 2010. Multiple resistance of *Botrytis cinerea* from kiwi fruit to SDH's, Qols and fungicides of other chemical groups. Pest Manag. Sci., *66* : 967 – 973.

Bardas, G.A., C.K. Myresiotis and G.S. Karaoglanidis, 2008. Stability and fitness of anilinopyrimidine-resistance of *Botrytis cinerea*. Phytopathology, *98*: 443-450.

Bardas, G. A., T. Veloukas, O. Koutita and G. S. Karaoglanidis, 2010. Multiple resistance of *Botrytis cinerea* from kiwi fruit to SDH's, Qols and fungicides of other chemical groups. Pest Manag. Sci., *66* : 967 – 973.

Bardsley,E.S., A.Seitz and R.T. Mercer, 2002. Control of potato late blight (*Phytophthora infestans*) with a fenamidone-based product in the UK. The BCPC Conference- Pests and Diseases, Vol.:2, 595-600.

Barlett, D. W., J. M. Clough, J. R. Godwin, A. A. Hall, M. Hamer and B. Parr – Dobrzanski, 2002. The strobilurin fungicides. Pest Manage. Sci., *58*: 649 – 662.

Bartlett, D.W., J.M. Clough, J.R. Godwin, A.A. Hall, M. Hamer and B. Parr-Dobrzanski, 2002. The strobilurin fungicides. Pest. Manage. Sci., 58: 659-662.

Baroffio, C.A. and U.W. Hilber, 2004. Swich: Stabilising role of fludioxonil to reduce resistance development in *Botrytis cinerea*. XIII. International Botrytis Symposium, 25-31 October, 2004. Antalya, Turkey, 35.

Baroffio, C. A., W. Siegfried and U. W. Hilber, 2003. Long-term monitoring for resistance of *Botryotinia fuckeliana* to anilinopyrimidine, phenylpyrrole, and hydroxyanilide fungicides in Switzerland. Plant Dis., *87* : 662-666.

Basım, H. and R.E. Stall, 1998. Cloning of a chromosomal copper resistance gene cluster from *Xanthomonas axonopodis* pv. *vesicatoria*. J. Turk. Phytopath., *27*: 59-70.

Basım, H., 1998. *Erwinia amylovora* (Burr.) Winslow et al., izolatlarının streptomycin ve bakıra dayanıklılıkları ve plasmid profilleri. S.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, *12*: 22-30.

Bautista – Baños, S., A. N. Hernández – Lauzardo, M. G.V. del Valle, M. Hernández – Lopez, E. A. Barka, E. Bosquez – Monila and C. L. Wilson, 2006. Chitosan as a potential natural compound to control pre and postharvest diseases of hortical commodities. Crop Prot., *25*: 108 – 118.

Bay, I. S., J. D. Eynard and W. D. Gublen, 2010. Powdery mildew control on pumpkin and zucchini with organic and synthetic fungicides: 2010 field trial. Cucurbit Powdery Mildew Trial, 2010. Department of Plant Pathology, University of California, Davis.

Baysal, Ö., E.M. Soylu and S. Soylu, 2003. Induction of defence – related enzymes and resistance by the plant activator acibenzolar-S-methyl in tomato seedlings against bacterial canker caused by *Clavibacter michiganensis* ssp. *michiganensis***.** Plant Pathol., *52*: 747-753.

Baysal, Ö., Y.Z. Gürsoy ve F. Yıldız, 2004a. Bazı önemli bitki hastalıklarıyla savaşımda β-DL-aminobutrik asit (BABA)'ten yararlanma olanakları. Anadolu, J of AARI, *14*:105-113.

Baysal, Ö., Y.Z. Gürsoy ve S. Soylu, 2004b. Domates bitkisinde bakteriyel benek hastalığına karşı dayanıklılığın DL-β-aminobutyric asit (BABA) tarafından teşvik edilmesi. Türkiye I. Bitki Koruma Kongresi Bildirileri, 8-10 Eylül 2004, Samsun, 180.

Beever,R,E., H.A.Pak and E.P. Laracy, 1991. An hypothesis to account for the behaviour of dicarboximide-resistant strains of *Botrytis cinerea*. Plant Pathol., *40* :342-346.

Beever,R.E. and R.J.W. Byrde, 1982. Resistance to dicarboximide fungicides. In: Dekker, J., and Georgopoulos, S.G., eds., Fungicide Resistance in Crop Protection. pp. 101-117. Centre for Agricultural Publishing and Documentation, Wageningen.

Beklau, F., J. Belasque jr., J. H. Graham and R. P. Leite jr., 2010. Effect of frequency of copper applications on control of citrus cancer and yield of young bearing sweet orange trees. Crop Prot., *29* : 300 – 305.

Belasco, I., J. C – Y. Han, R. L. Chrzanowski and F. J. Baude, 1981. Metabolism of [^{14}C]cymoxanil in grapes, potatoes and tomatoes. Pest Manag. Sci., *12*: 355 – 364.

Belli. N., S. Marin, V.Sanchis and A. J. Ramos, 2006. Impact of fungicides on *Aspergillus carbonarius* growth and ochratoxin A production on synthetic grape – like medium and on grapes. Food Addit. Contam., *23*: 1021 – 1029.

Ben-Aziz,A. and N.Aharonson, 1974. Dynamics of uptake, translocation and disappearance of thiabendazole and methyl 2-benzimidazolecarbamate in pepper and tomato plants. Pestic. Biochem. Physiol.,*4*: 120-126.

Bengtsson, T., A. Holefors, J. Witzell, A. Andreasson and E. Liljeroth, 2014. Activation of defence response to *Phytophthora infestans* in potato by BABA. Plant Pathol., *63*: 193.

Benhamour, N., 2004. Potential of mycoparasite *Verticillium lecanii* to protect citrus fruit against *Penicillium digitatum* the causal agent of green mold: a comparison with the effect of chitosan. Phytopathology, *94*: 693-705.

Benhomou, N., P.J. Lafontaine and M. Nicol, 1994. Induction of systemic resistance of fusarium crown and root rot in tomato plants by seed treatment with chitosan. Phytopathology, *84*: 1432-1444.

Benlioglu,S., N.Delen and A.Yildiz, 1996. Fluazinam sensitivity of *Botrytis cinerea* on tomatoes. XIth International Botrytis Symposium, 23-27 June 1996. Wageningen, the Netherlands. Programme and Book of Abstracts, 30.

Ben-Shalom, N., R. Ardi, P. Pinto, C. Aki and E. Fallik, 2003. Controlling gray mould caused by *Botrytis cinerea* in cucumber plants by means of chitosan. Crop Prot., *22*: 285-290.

Benson, D.M., 2005. Control of Phytophthora root rot in ornamentals with cyazofamid, fenamidone and phosphite fungicides. Phytopathology, *95* (Supplement): S6.

Bent, K.J., A.M.Cole, J.A.W. Turner and M.Woolner, 1971. Resistance of cucumber powdery mildew to dimethirimol .Proc. 6 th Brit. Insect. Fungic. Conf., 274-282.

Benveniste,P. and A.Rahier, 1992. Target sites of sterol biosynthesis inhibitors in plants. In: Köller, W.ed., pp207-225. Target Sites of Fungicide Action. CRC Press, Bota Raton, Ann Arbor,London.

Ben-Yephet,Y., A.Dinoor and Y.Henis, 1975. The physiological basis of carboxin sensitivity and tolerance in *Ustilago hordei*. Phytopathology, *65*: 936-942.

Berardi, R., P. Gianati, M. Collina, A. Brunelli, R. Bugiana, S. Gengotti and L. Antoniacci, 2005. Evaluation of the efficacy of different fungicides to control potato and tomato late blight in Italy. 9th Workshop of an European Network for Development of an Integrated Control Strategy of Potato Late Blight, Tallinn (Estonia), 19-23 October 2005, 209-216.

Berbegal, M., J. Armengol and J. Garchía-Jiménez, 2011. Evaluation of fungicides to control circular leaf spot of persimmon caused by *Mycosphaerella nawae*. Crop Prot., *30* : 1461 – 1468.

Bernhard, U., A. Leader, C. Longhurst and F.G. Felsenstein, 2002. Quinoxyfen-resistance management and sensitivity monitoring in wheat: 1995-2000. Pest Manag. Sci., *58*: 972-974.

Betz, H., 1992. Structure and function of the inhibitory glycine receptor. Q. Rev. Biophys., *25*: 381-394.

Bhatia, A. and L. C. Timmer, 2003. Evaluation of products for control of citrus scab on Tample tanger, 2002. APS, St. Paul, MN, Fungic. Nematocide Tests.

Bi, Y., L. Chen, M. Cai, S. Zhu, Z. Pang and X. Liu, 2014. Two non – target recessive genes confer to the anti – Oomycete microtubule inhibitor zoxamide in *Phytophthora capsici.* PLOS ONE, *9* (2).

Bi, Y., X. Cui, X. Lu, M. Cai, X. Liu and J. J. Hao, 2011. Baseline sensitivity of natural population and resistance of mutants in *Phytophthora capsici* to zoxamide. Phytopathology, *101*: 1104 – 1111.

Bilous, S. V., E. P. Vavrinenevych and T. Omelchuk, 2015. Hygienic estimation of occupational risk and substantiation of regulations on Overgo fungicide safe application in agricultural sector. Medical Perspectives, *20* (2).

Birchmore, R.J. and B. Forster, 1996. FRAC methods for monitoring the sensitivity of *Botrytis cinerea* to anilinopyrimidine fungicides. EPPO Bull., *26*: 181-197.

Birla, K., V. Rivera – Varas, G. A. Secor, M. F. R. Khan and M. D. Bolton, 2012. Characterization of cytochrom *b* from European field isolates of *Cercospora beticola* with quinone outside inhibitor resistance. Eur. J. Plant Pathol., *134*: 475 – 488.

Bishop, P., J. Sorochan, B. H. Ownley, T. J. Samples, A. S. Wimdham, M. T. Windhom and R. N. Trigiano, 2008. Resistance of *Sclerotinia homoeacarpa* to iprodione, propiconazole and thiophanate-methyl in Tennessee and northen Mississippi. Crop Sci., *48* , 1615 – 1620.

Blum, M., M. Waldner, G. Olaya, Y. Cohen and U. Gisi, 2011. Resistance mechanism to carboxylic acid amide fungicides in the cucurbit downy mildew pathogen *Pseudoperonospora cubensis.* Pest Manag. Sci., *67*: 1211 – 1214.

Blum, M., M. Boehler, E. Randall, V. Young and M. Csukai, 2010 a. Mandipropamid targets the cellulase synthase – like *PiCesA3* to inhibit cell wall biosynthesis in the oomycet plant pathogen, *Phytophthora infestans.* Mol. Plant Pathol., *11*: 227 – 243.

Blum, M., M. Waldner and U. Gisi, 2010 b. A single point mutation in the novel *PvCesA3* gene confers resistance to carboxylic acid amide fungicide mandipropamid in *Plasmopara viticola*. Fungal Genet. Biol., *47*: 499 – 510.

Bojanowski, A., T. J. Avis, S. Pelletier and R. J. Tweddel, 2013. Management of potato dry rot. Postharvest Biol. Tec., *84*: 99 – 109.

Bollen, G. J. and G. Scholten, 1971. Acquired resistance to benomyl and some other systemic fungicides in a strain of *Botrytis cinerea* in cyclamen. Neth. J. Pl. Path., *77*:83-90.

Bolton, M. D. and O. T. Neher, 2014. First report of QoI – insensitive powdery milew (*Erysiphe polygoni*) on sugar beet in the United States. Plant Dis., *98*: 1004.

Bolton, M. D., V. Rivera and G. Secor, 2013. Identification of the G143A mutation assaciated in *Cercospora beticola* field isolates from Michigan, United States. Pest Manage. Sci., *69*: 35 – 39.

Bolton, M. D., V. Rivera – Varas, L. E. del Rio Mendoza, M. F. R. Khan and G. A. Secor, 2012. Efficacy of variable tetraconazole rates against *Cercospora beticola* isolates with differing in vitro sensitivities to DMI fungicides. Plant Dis., *96*: 1749 – 1756.

Bompeix, G., 1989. Fungicides and host-parasite interactions: The case of phosphonate. C.R. Acad. Agric. Fr., *75*:183.

Bompeix, G., F. Fettauche and P. Saindrenan, 1981. Mode d'action du phosethyl-A1. Phytiatr. Phytopharm., *30*: 257.

Bompeix, G., M. Clerjeau, R. Lafton and P. Malfatti, 1984. Downy mildew: Review of the effectiveness of fosetyl-A1 against anilide resistant strains. Phytoma., *361*:15.

Borchers, H. and H.-P. Stupp, 2004. Environmental fate of fluoxastrobin (HEC5725). Pflanzenschuz Nachrich. Bayer, *57*: 337-354.

Borges, A.A., A. Borges-Pérez and M. Fernandez-Falcon, 2004. Induced resistance to Fusarial wilt of banana by menadione sodium bisulphite treatments. Crop Prot., *23*: 1245-1247.

Borges, A.A., A. Borges-Pérez and M.J. Fernandez-Falcón, 2003b. Effect of menandione sodium bisulphite, an inducer of plant defenses, on the dynamic of banana phytoalexin accumulation during pathogenesis. J. Agric. Food Chem., *51*: 5326-5328.

Borges, A.A., H.J. Cools and J.A. Lucas, 2003a. Menadione sodium bisulphide: A novel plant defence activator which enhances local and systemic resistance to infection by *Leptosphaeria maculans* in oilseed rape. Plant Pathol., *52*: 429-436.

Borges, Jr., A., A. Borges, A. Gutiérrez, D. Paz-Lago, G. Cabrera, M. Fernández, M.A. Ramìrez and A. Acosta, 2000. Tomato *Fusarium oxysporum* interactions: I-Chitosan and MSB effectively inhibits fungal growth. Cultivos Tropicales, *21*: 13-16.

Borgo, M., D. Bellotto and A. Zonzetto, 2004. Phenamidone based compounds to combat mildew in vines. Informatore Agrario, *60*:49-53.

Borza, T., A. Schofield, G. Sakthivel, J. Bergese, X. Gao and J. Rand, 2014. Ion chromatography analysis of phosphite and translocation by potato plants: Dose – dependent uptake and inhibition of *Phytophthora infestans* development. Crop Prot., *56*: 74 – 81.

Bounds, R.S. and M.K. Hausbeck, 2007. Comparing disease predictors and fungicide programs for late blight management in celery. Plant Dis., *91*: 532-538.

Bourbos, V.A. and E.A. Barbopoulou, 2006. Effect of harpin Ea on the fruit production and control of *Phytophthora infestans* in greenhouse tomato. ISHS Acta Horticulturae, 727: X. International Symposium on Plant Bioregulators in Fruit Production.

Bower, L.A. and M.D. Coffey, 1985. Development of laboratory tolerance to phosphorus acid, fosetyl-A1 and metalaxyl in *Phytophthora capsici*. Can. J. Plant Pathol., *7*:1.

Bowyer, P. and D. W. Dennings, 2014. Environmental fungicides and triazole resistance in *Aspergillus*. Pest. Manage. Sci., *70*:173.

Bradley, C. A. and D. K. Pederson, 2011. Baseline sensitivity of *Cercospora zea – maydis* to quinone outside inhibitor fungicides. Plant Dis., *95*: 189 – 194.

Bradshaw, N.J. and H.T.A.M. Schepers, 2000. Experiences with RH-117281 (zoxamide)- a new fungicide to control of potato blight. Fifth Workshop of an European Network for an Integrated Control Strategy of Potato Late Blight, Munich, Germany, 6-10 September 2000, 173-183.

Brannen, P.M. and G. Schnabel, 2006. Survey of *Monilinia fructicola* population with reduced sensitivity to DMIs in Georgia and implications for brown rot control recommendations. Phythopathology, *96*(Supplement): S16.

Braun, P. nd B. Schreiber, 1995. Organophosphorus fungicides. In: Lyr, H., ed. Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanism of Action, 2nd Edition. pp 373-388. Gustav Fischer Verlag, Jena, Stuttgart and New York.

Brenes-Pomales,A., G.Lindegren and C.C.Lindegren, 1955. Gen control of copper sensitivity in *Saccharomyces*. Nature, *176*: 841-842.

Brent, K.J. and D.W. Hollomon, 1998. Fungicide Resistance: The Assessment of Risk. FRAC Monograph No.2, GCPF, Brussels.

Brent,K.J., 1982. Case study 4: Powdery mildew of barley and cucumber. In: Dekker, J. and Georgopoulos, S.G., eds., Fungicide Resistance in Crop Protection. pp. 219-230. Centre for Agricultural Publishing and Documentation,Wageningen.

Brent,K.J., 1995. Fungicide resistance in crop pathogens: How can it be managed. FRAC Monograph No: 1.

Briggs, G., D. Mansfield, B. Maloney, S. Gray and T. Wegmann, 2006. The discovery and chemistry of fluopicolid: A new standart for oomycetes disease control. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *59*: 141 – 152.

Brisset, M.-N., S. Cesborn, S.V. Thomson and J.-P. Paulin, 2000. Azibenzolar-S-methyl induces the accumulation of defence-related enzymes in apple and protects from fire blight. Eur. J. Plant Pathol., *106*: 529-536.

Broomfield,P.L.E. and J. Hargreaves, 1992. A single amino-acid change in the iron-sulphur protein subunit of succinate dehydrogenase confers resistance to carboxin in *Ustilago maydis*. Curr. Genetics, *22*:117-121.

Brown, G. E., 1986. Effectiveness and control of *Geotrichum candidum* the cause of citrus sour rot. Proc. Fla. State Hortic. Soc., *92*: 186 – 189.

Brown, G.T. and M.A. Viverson, 2005. Effects of phosphonate and mefenoxam treatments on development of prennial cankers caused by two *Phytophtora* spp. on almond. Plant Dis., *89*:241-249.

Brown, J.F. and H.D. Sisler, 1960. Mechanisms of fungitoxic action of N-dodecyl-guanidine acetate. Phytopathology, *50*:830-839.

Brown, S., S. T. Koike, O. E. Ochao, F. Laemmlen and R. W. Michelmore, 2004. Insensitivity of the fungicide fosetyl – aluminium in California isolates of the lettuce downy mildew pathogen, *Bremia lactucae*. Plant Dis., *88*: 502 – 508.

Browne, T., L.S. Schmidt, T.L. Prichard and W.H. Krueger, 2006. Effects of phosphonate treatments on disease caused by *Phytophthora citricola* on English walnut. Phytopathology, *96* (Supplement): S17.

Bruin, G.C.A., 1981. Resistance in Peronosporales to acylalanine-type fungicides. Dissertation Abstracts International., *41*(8).

Bruin,G.C.A., L.V. Edgington and B.D. Ripley, 1982. Bioactivity of the fungicide metalaxyl in potato tubers after foliar sprays.Can.J.Plant Path., *4*: 353-356.

Brunelli, A., A. Pirondi, I. Portillo, M. Collina, 2012 a. Attivita antisporulante di alcuni antiperonosporici verse *Plasmopara viticola.* Giornate Fitopatologiche 2012, Milano Marittima (RA), 13 – 16 Marzo 2012, pp. 413 – 417.

Brunelli, A., I. Portillo, A. Pirondi, M. Viginini e F. Vigna, 2012 b. Esperienze di lotta con ametoctradin contro la perenospora dele vite (*Plasmopara viticola*). Giornate Fitopatologiche 2012, Marittima (RA), 13 – 16 Marzo 2012, pp. 443 – 450.

Brunelli, A., P. Gianati, P. Flori and R. Berardi, 2003. Experimental trials on the activity of new fungicides against apple scab. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*:256-280.

Buchenauer, H., B. Kutzner and T. Kohts, 1984. Wirkung verschiedener Triazol-Fungizide auf das Wachstum von Getreidekeimlingen und Tomatenpflanzen sowie auf die Gibberellingehalte und den Lipidstoffwechsel von Gerstenkeimlingen. J. Plant Dis. Prot., *91*: 506-524.

Buchenauer,H., 1976. Preliminary studies on the mode of action of vinclozolin. Meded.,Fac.Landbouwwet. Rijksuniv. Gent, *41*:1509-1519

Buchenauer,H., 1985. General review of the mode of actionn of fungicides. In: Smith, I.M., ed. Fungicides for Crop Protection-100 Years of Protection, Vol.:1. pp. 55-65. Monograph No:31, Britis Crop Protection Concil.

Buchenauer,H., L.V.Edgington and F.Grossmann, 1973 a. Photochemical transformation of thiophanate-methyl to alkyl benzimidazol-2yl carbamates. Pestic.Sci., *4*: 343-348.

Buchenauer,H.,1977. Mode of action and selectivity of fungicides which interfere ergosterol biosynthesis. The BCPC Conference- Pest and Diseases, 699-711.

Buchenauer,H.,D.C. Erwin and N.T.Keen, 1973 b. Systemic fungicidal effect of thiophanate methyl on Verticillium wilt of cotton and its transformation to methyl 2-benzimidazolecarbamate in cotton plants. Phytopathology, *63*:1091-1095.

Buck, J. W., K. Wise and W. Dong, 2011. Effect of postsympton application of fungicide on urediospore production by *Puccinia triticina* on wheat and *P. hemerocallidis* on daylili. Plant Dis., *95*: 325 – 330.

Burchfield,H.P. and J.Schechtman, 1958. Absorptiometric analysis of N-(trichloromethylthio)-4-cyclohexene-1,2-dicarboximide (captan). Contrib. Boyce Thomson Inst., *19*: 411-416.

Burchfield,H.P., 1967. Chemical and physical interactions. In: Torgeson, D.C., ed., Fungicides An Advanced Treatise, Vol: 1. pp. 463-508. Academic Press, New York and London.

Burçak, A. and N. Delen, 2005. Determination of the pre-harvest intervals of procymidon, iprodione and imazalil in raisins. 4th MGPR International Symposium of Pesticides in Food and the Environment in Mediterranean Countries and MGPR Annual Meeting 2005. Book of Abstracts, 80.

Burden, R.S., G.A. Carter, C.S. James, T. Clark and P.J. Holloway, 1988. Selective effects of propamocarb and prothiocarb on the fatty acid composition of some Oomycetes. Proc. Int. Crop Prot. Conf. Pests Dis., 403.

Burden,R.S., D.C. Cooke and G.A.Carter, 1989. Inhibitors of sterol biosynthesis and growth in plants and fungi. Phytochem., *28*: 1791-1804.

Burnett. A., N. Lalancetta and K. Mc Farland, 2010 a. First report on the peach brown rot fungus *Monilinia fructicola* resistant to demethylation inhibitor fungicide in New Jersey. Plant Dis., *94*: 126.

Burnett, A. L., N. Lalancette and K. A. McFerland, 2010 b. Effect QoI fungicides on colonization and sporulation on *Monilinia fructicola* on peach fruit and blossom blight cancer. Plant Dis., *94*: 1000 – 1008.

Burnett, A.L. and N. Lalancette, 2006. Effect of QoI fungicides on colonization and sporulation by *Monilinia fructicola* on peach fruit. Phytopathology, *96* (Supplement): S17.

Businelli,M., C.Marucchini, M. Patumi, A.Zazzerini and G.D.Torre, 1984. Efficacy of metalaxyl for blue mould control and its persistence on tobacco. Pestic. Sci., *15*:411-416.

Butters,J.A., J.Clark and D.W.Hollomon, 1984. Resistance to inhibitors of sterol biosynthesis in barley powdery mildew. Meded.Fac. Landbauww. Rijksuniv. Gent., 49/2a: 143-151.

Butters,J.A.,M.M. Burrell and D.W. Hollomon, 1985. Purine metabolism in barley powdery mildew and its host. Physiol. Pl. Path., *27*:65-74.

Bürger, J., F. de Mol and B. Gerowitt, 2008. The "necessary extent" of pesticide use – thoughts about a key term in German pesticide policy. Crop Prot., *27*: 343-351.

Byrde,R.J.W., J.T..Martin and D.J.D.Nicholas, 1956. Effect of fungicides on fungus enzymes. Nature, *178*: 638-639.

Byrde, R.J.W., 1969. Non aromatic organics. *In*:Torgeson, D.C. ed. Fungicides, Vol.2. pp531-578. Academic Press, New York and London.

Cabral, S. M. and J. P. Cabral, 2000. The primary mode of action of vinclozolin: are oxygen free radicals directly involved? Pestic. Biochem. Physiol., *66*: 145-152.

Cabras, P., A. Angioni, V.L. Garau, F.M. Pirisi, F. Cabitza, M. Pala and G.A. Farris, 2000. Fate of quinoxyfen residue in grapes, wine and their processing products. J. Agric. Food Chem., *48*: 6128-6131.

Cabras,P., M.Meloni, F.M.Pirisi and F.Cabitza, 1985. Behaviour of acylalanine and dicarboximide fungicide residues on greenhouse tomatoes. J. Agric. Food Chem., *33*: 86-89.

Cabrera, A., L. Cox, K. Spokas, M. C. Hermonis, J. Corneio and W. C. Koskinen, 2014. Influence of biochar amendments on the sorption – desorption of aminocyclopyrachlor, bentazone and pyraclostrobin pesticides to an agricultural soils. Sci. Total Environ., *470 – 471*: 438 – 443.

Cai, K – B., 2011. Residue and degradation Dynamics of hymexazole in watermelon and soil. Journal of Anhui Agricultural Sciences, 2011 – 34.

Caiazzo, R., Y. K. Kim and C. L. Xiao, 2014. Occurence and phenotypes of pyrimethanil resistance in *Penicillium expansum* from apple in Washington State. Plant Dis., *98*: 924 – 928.

Calabro, J.M., R.A. Spotts and G.L. Grove, 2006. Preliminary studies on sweet cherry powdery mildew resistance to DMI's in the Pacific Northwest. Phytopathology, *96*(Supplement): S18.

Campillo, R., 1998. Los productos cúpricos en la olivicultura actual. Phytoma Españna, *102* : 159 - 167

Canıhoş, Y., T.L. Peever and L.W. Timmer, 1999. Temperature, leaf wetness and isolate effects on infection of Minneola tangelo leaves by *Alternaria* sp. Plant Dis., *83*:429-433.

Cao, X., C. Yang, J. Liu, X. Hui, W. Yang and S. Li, 2014. DNA damage and effects an antioxidative enzymes in earthworm (*Eisenia fetida*) induced by flumorph. Appl. Biochem. Biotech., *172*: 2276 – 2285.

Capez, C.C., E. Boselli, A. Piva, M. Ndaghijimana, A. Paparella, G. Suzzi and D. Mastrocola, 2004. Influence of quinoxyfen residues on *Saccharomyces cerevisiae* fermentation of grape musts. Food Technol. Biotechnol., *42*: 89-97.

Capriotti, M., P. Querzola, F. Gaustamacchia e A. Capella, 2012. Verifiche sperimentali sull'oidio della vite e del melo con Reber®, fungicida a base di cyflufenamid. Giornate Fitopatologiche 2012, Milano Marittima (RA), 13 – 16 Marzo 2012, pp. 333 – 338.

Carella, A., E. Lahoz, R. Caiazzo, and P. Tarantino, 2005. An alternative fungicide to control *Peronospora* in tobacco. Informatore Agrario,*61* : 70-72.

Ceccini, G., 2003. Fuction and structur of complex ll of the respiratory chain. Annu. Rev. Biochem. *72*: 77 – 109.

Cerioni, L., V. A. Rapisarda, J. Doctor, S. Fikkert, T. Ruiz, R. Fassel and J. L. Smilanick, 2013. Use of phosphite salts in laboratory and semicommercial tests to control citrus postharvest decay. Plant Dis., *97* : 201 – 212.

Carisse, O. and D.M. Tremblay, 2007. Incidence and significance of ipradione- insensitive isolates of *Botrytis squamosa*. Plant Dis., *91*: 41-46.

Carlen, C., R. Faby, R. Karjalainen, J.J. Pommier and R. Steffek, 2003. Control of air born disease in strawberries with natural and synthetic elicitors. ISHS Acta Horticulturae, *649*: Euro Berry Symposium-Cost 836, Final Workshop.

Carlson, K.M., C.X. Hong and P.A. Richardson, 2004. Characterization of fungicide resistance and pathogenic fitness in a population of *Pythium dissotocum* isolated from nursery irrigation water. Phytopathology, *94* Supplement

Carter, H. E., H. J. Cools, J. S. West, M. W. Shaw and B. A. Fraaize, 2013. Detection and molecular characterization of *Pyrenopeziza brassicae* isolates resistant to methyl benzimidazole carbamates. Pest Manag. Sci., *69* : 1040.

Cavell, B. D. and G. Teal, 1974. Identification of ^{14}C-ethyl guinidine as a terminal degradation product of ^{14}C-ethirimol on barley plants sprayed in the field. ICI Report No.TM5 965B.

Cavell, B. D., G. H. Crabbe, J. M. Green and B. A. Lincoln, 1974 a. Metabolism of ethirimol in barley plants. ICI Report No.AR2495A.

Cavell, B. D., G. H. Crabbe, M. Isaacs and G. Teal, 1974 b. Metabolism and translocation of ethirimol in wheat. ICI Report No.AR2490A.

Cazorla,F.M., E.Arrebola, A.Sesma, A.Perez-Garcia, J.C. Cordina, J.Murillo and A.de Vicenta, 2002. Copper resistance in *Pseudomonas syringae* strains isolated from mango is encoded mainly by plasmids. Phytopathology, *92*: 909-916.

Cé, N., C. P. Z. Noreña and A. Brandelli, 2012. Antimicrobial activity chitosan films containing nisin, peptide R 34, and natamycin. CyTA – Journal of Food, *10*: 21 – 26.

Chabana, K. and P. Leroux, 1993. Selection and characterization of *Phytophthora parasitica* mutants with ultraviolet-induced resistance to dimethomorph or metalaxyl. Pestic. Sci., *39*: 325-329.

Chabane,K., P.Leroux, N.Maia and G. Bompeix, 1996. Resistance to dimethomorph in laboratory mutants of *Phytophthora parasitica*. In: Lyr, H., Russel, P.E. and Sisler, H.D., eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds. pp. 387-400. Intercept, Andover.

Chai, B – s., X – C. Fu, X – F. Sun, Q. Li and Z – N. Li, 2012. Synthesis of ametoctradin and its bioactivity. Agrochemicals, 2012 – 09.

Chai, Y-K., J-H. Yu and J-C, Chun, 2009. Rainfastness of 5 fungicides on the leaf surface of hot pepper, J. Appl. Biol. Chem., *52* : 126 – 132.

Chang,S-C, 1980. Effect of 14 monts storage of corn seed treatment with Ridomil 25 WP and Apron 35 SD on the germination and control of corn downy mildew. Philippines Corn Research Center, No.14, 19-22.

Chapara, V., R. J. Taylor, J. S. Pasche and N. C. Gudmestad, 2011. Competitive parasitic fitness of mefenoxam – sensitive and – resistant isolates of *Phytophthora erytroseptica* under fungicide selection pressure. Plant Dis., *95*: 691 – 696.

Chapeland, F., R. Fritz, C. Lanen, M. Gredt and P. Leroux, 1999. Inheritance and mechanisms of resistance to anilinopyrimidine fungicides in *Botrytis cinerea* (*Botryotinia fuckeliana*). Pestic. Biochem. Physiol., *64*: 85-100.

Chapman, K. S., G. W. Sundin and J. L. Backerman, 2011. Identification of resistance to multiple fungicides in field population of *Venturia inaequalis*. Plant Dis., *95* : 921 – 926.

Chatzidimopoulos, M., D. Papaevaggelou, A. C. Pappas, 2013. Detection and characterization of fungicide resistant fenotypes of *Botrytis cinerea* in lettuce crops in Greece. Eur. J. Plant Pathol., *137* : 363 – 376.

Chein,K.M., R.J. Birchmore and K.Eguchi, 1996. The FRAC-Anilinopyrimidine (AP) Working Group. XI th International Bortytis Symposium. 23-27 June 1996 Wageningen, the Netherland. Programme and Book of Abstracts, 32.

Chen, F. P., J. R. Fan, T. Zhou and X. L. Lui, 2012 a. Baseline sensitivity to the DMI fungicide SYP – Z 048 and analysis of DMI – resistant mutants. Plant Dis., *96*: 416 – 422.

Chen, Y., A. F. Zhang, T. C. Gao, Y. Zhang, W.X. Wang, K. J. Ding, L. Chen, Z. Sun, X. Z. Fang and M. G. Zhou, 2012b. Integrated use of pyraclostrobin and epoxiconazole for the control of Fusarium head blight of wheat in Anhui Province of China. Plant Dis., *96* : 1495 – 1500.

Chen, L., S. Zhu, X. Lu, Z. Pang and M. Coi, 2012 c. Assessment the risk that *Phytophthora melonis*can develop a point mutation (V 110 9L) in *CesA3* conferring resistance to carboxylic acid amide fungicides. Plos One, **7**: e 42069.

Chen, F. P., X. L. Lui, X. P. Li and G. Schnabel, 2011. First report of iprodion resistance in *Botrytis cinerea* on blackberry from South Carolina. Plant Dis., *95*: 1481.

Chen, F. and X. Lui, 2013. Field strains of *Monilinia fructicola* resistant to both MBC and DMI fungicides isolated from ston fruits orchards in the Eastern United States. Plant Dis., *97*: 1063 – 1098.

Chen, F., X. Lui, S. Chen, E. Schabel and G. Schnabel, 2013. Characterization of *Monilinia fructicola* strains resistant to both propiconazole and boscalid. Plant Dis., *97*: 645 – 651.

Chen, S. N., Y. Shang, Y. Wang, G. Schnabel, Y. Lin, L. F. Yin and C. X. Luo, 2014. Sensitivity of *Monilinia fructicola* from peach farms in China to four fungicides and characterization of isolates resirtant to carbendazim and azoxystrobin, Plant Dis., *98* : 1555 – 1560.

Chen, W – J., F. Delmotte, S. R. Cervera, L. Douence, G, Greif and M – F. Corio – Costet, 2007 a. At least two original of fungicide resistance in grapevine downy mildew population. Appl. Environ. Microb., *73*: 5162 – 5172.

Chen, X. X., H. Z. Yuan, Z. H. Qin, S. H. Qi and L. P. Sun, 2007 b. Preliminary studies on antifungal activity of pyrimorph. Chinese Journal of Pesticide Science, *9*: 229 – 234.

Choi, J.-H., A.M.A. El-Aly, Y.S. Park, S.-K. Cho and J.H. Shirn, 2007. The assessment of carbendazim, cyazofamid, diethofencarb and pyrimethanil residue levels in *P. ginseng* (C.A. Meyer) by HPLC. Bull. Korean Chem. Soc., *28*: 369-372.

Chowdappa, P., S. Madhura, B. J. Nirmal Kumar, S. P. Mohan Kumar and K. R. Hema, 2014. *Phytophthtora boehmeriae* reveald as the dominant pathogen responsible for severe foliar blight of *Capsicum annuum* in South India. Plant Dis., *98*: 90 – 98.

Christoulaki, M. E., 2013. Effect of Milsana concetrations in metabolism of *Solanum lycopersicum* plants grown under salinity stress. Dissertation Thesis, University of Cranfield, UK.

Chrysai, M., M. Kastanias, P. Diamantopoulou and A. Filippoussis, 2006. Dissipation of trifloxystrobin in the cultivated mushroom *Agaricus bisphorus*. Phytopathol. Mediterr., *45*:193.

Chung, W – H., S. A. Deepak and H. Ishii, 2013. Effect of acibenzalor – S – methyl, strobilurins and other fungicides treatment on phylloplane fungi of crops. J. Gen. Plant Pathol., *79*: 128 – 135.

Chung, W.-H., H. Ishii, K. Nishimura, M. Fukaya, K. Yano and K. Kajitani, 2006. Fungicide sensitivity and phylogenetic relationship of antracnose fungi isolated from various fruit crops in Japan. Plant Dis., *90*: 506-512.

Cioni, F., M. Collia, G. Maines, M. F. R. Khan, G. A. Secor and V. V. Rivera, 2014. A new integrated pest management (IPM) model for Cercospora Leaf Spot of sugar beet in the Po Valley, Italy. Sugar Tech., *16*: 92 – 99.

Clark, D.C., 2003. Agronomic implications of some morphological and biochemical effects of trifloxystrobin in wheat growing. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *56*:281-296.

Clemons, G.P. and H.D. Sisler, 1969. Formation of a fungitoxic derivatives from Benlate. Phytopathology, *59*: 705-706

Coats, R.J., 1991. Pesticide degradation mechanism and environmental activation. *In* : Sumasundaram, L. and Coats, R.J. eds. Pesticide Transformation Products Fate and Significance in the Environment. ACS Symposium Series, 459. American Chemical Society, Washington D.C.

Cochran, A. M., H. M. Young – Kelly, J. Jordan and C. A. Bradley, 2014. Evaluation the influence of fungicides with different mode of action on *Cercospora sojina* populations, Phytopathology, *104* : (Supplement 2) S 3.

Cochran, A., J. E. Adaskaveg and H. Föster, 2009. Propiconazole and fludioxonil for managing postharvest fungal decays for fresh market tomato. Phytopathology, *99*: (Supplement) S 23.

Cockerell,V.,W.R. Rennie and M.Jacks, 1994. Incidence and control of organo-mercury resistant *Pyrenophora graminis* in Scottish spring barley 1988-1992. In: Heaney, S., Slawson, D., Hollomon, D.W., Smith, M., Russel, P.E. and Parry, D.W., eds. Fungicide Resistance. pp. 379-382. BCPC Monograph, No.60.

Coghe,M.,M. Gennari and I.A. Gentile, 1983. Variazioni del contenuto in DNA, RNA e proteine indotte dal metalaxyl in *Phytophthora capsici*. Ann. Fac. Sci. Agr. Univ.Torino, *13*: 129-136.

Cohen, Y. and M.D. Coffey, 1986. Systemic fungicide and the control of Oomycetes. Annu. Rev. Phytopathol., *24*: 311-338.

Cohen, Y. and U. Gisi, 1994. Systemic translocation of 14 C-DL-3-aminobutyric acid in tomato plants in relation to induced resistance against *Phytophthora infestans*. Physiol. Mol. Plant Pathol., *45*: 441-456.

Cohen, Y. and Y. Samoucka, 1984. Cross-resistance of four systemic fungicides in metalaxyl-resistant strains of *Phytophthora infestans* and *Pseudoperonospora cubensis*. Plant Dis., *68*:137-139.

Cohen, Y. R. and M. Reuveri, 1983. Occurence of metalaxyl-resistance isolates of *Phytophthora infestans* in potato fields in Israel. Phythopathology, *73*: 925-927.

Cohen, Y., 1994. 3-aminobutyric acid induces systemic resistance against *Peronospora tabacina*. Physiol. Mol. Plant Pathol., *44*: 273-288.

Cohen, Y., A. Baider and B.-H. Cohen, 1995. Dimethomorph activity against Oomycetes fungal plant pathogens. Phytopathology, *85*:1554-1561.

Cohen, Y., T. Niderman, E. Mösingen and R. Fluhr, 1994. β-aminobutyric acid induces the accumulation of pathogenesis-related proteins in tomato (*Lycopersicon esculantum*) plants and resistance to the late blight infection caused by *Phytophthora infestans*. Plant Physiol., *104*: 59-66.

Cohen, Y.R. and M.D. Coffey, 1986. Systemic fungicide and the control of Oomycetes. Annu. Rev. Phytopathol., *24*: 311.

Cohen,Y.R. 2002. Beta-aminobutyric acide-induced resistance against plant pathogens. Plant Disease, *86*: 448-457.

Cole, D. C., F. Carpio, J. J. Math and N. Léon, 1997. Dermatitis in Ecuadorean farm workers. Contact Dermatitis, *37* : 1 – 8.

Cole, D.Z., 1999. The efficacy of acibenzolar-S-methyl, an inducer of systemic acquired resistance, against bacterial and fungal diseases of tobacco. Crop Prot., *18*: 267-273.

Collier,G.F., I.J.Graham-Bryce, A.G.Knight and J.Coutts, 1979. Direct observations of the distribution of radiolabelled ethirimol in soil by resin impregnation and autoradiography. Pesticide Sci., *10*: 50-56.

Conrath, U., C.M.J. Pieterse and B. Mauch-Mani, 2002. Priming in plant-pathogen interactions. Trends in Plant Sci., *7*: 210-216.

Cooke, L.R., D.J. Carlisle, D.G. Wilson and R.D. McCall, 2001. Sensitivity of European isolates of *Phytophthora infestans* to zoxamide (RH-7281). Sixth Workshop of European Network of Development of an Integrated Control Strategy of Potato Late Blight, Edinburgh, Scotland, 26-30 September 2001, 39-48.

Cooke, L. R. and G. Little, 2002. The effect of foliar application of phosphorious formulations on the susceptibility of potato tubers to late blight. Pest Manage Sci., *58*: 17 – 25.

Cooke,L.R., R.D. McCall and D.J. Carlisle, 2002. Activity of zozamide against European isolates of *Phytophthora infestans*. The BCPC Conference- Pests and Diseases, Vol. 2, 853-858.

Cooke, L. R. and J. Edmonds, 2013. Zoxamide sensitivity in European *Phytophthora infestans* isolates 2003 – 2012. Proceedings of the Fourteenth EuroBlight Workshop, Limmasol, Cyprus, 12 – 15 May 2013, pp. 285 – 293.

Cooksey,D.A., 1990. Genetic of bactericide resistance in plant pathogenic bacteria. Annu. Rev. Phytopathol., *28*: 201 – 219.

Copping, L. C. and S. O. Duke, 2007. Review natural products that have been used commercially as crop protection agents. Pest Manag. Sci., *63*: 524-554.

Corbett,J.R., 1974. The Biochemical Mode of Action of Pesticides. Academic Press, New York and London

Corbett,J.R., K.Wright and A.C.Baillie, 1984. The Biochemical Mode of Action of Pesticides. Academic Press, New York and London.

Corio – Coster, M – F., M – C Dufor, J. Cigna, P. Abadie and W – J. Chen, 2011. Diversity of fitness of *Plasmopara viticola* isolates resistant to QoI fungicides. Eur. J. Plant Pathol., *129*: 315 – 329.

Corran, A., 2007. Fungicides acting on signal transduction. *In***:** Krämer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2. pp. 561-567. Wiley-VCH Verlag, GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Cortesi, P., P. Querzola, A. Capello, V. Rubboli, A. Serrati e A. Myrta, 2012. Cyflufenamid; Nuova molecula fungicida per il contenimento dell'oidio delle vite, delle melo e di cucur bitacee e solonacee. Georgnate Fitopatologiche 2012, Milano Marittima (RA), 13 – 16 Marzo 2012, pp. 195 – 200.

Couteux, A. and V. Lejeune, 2003. Index phytosanitaire Acta 2003-38é edition. ACTA, Paris, France.

Cox, L., M.C. Fernandes, M.C. Hermosin and J.Cornejo, 2002. Influence of organic amendments on soil sorption of the fungicides metalaxyl and tricyclazole. The BCPC Conference- Pest and Diseases, Vol. 1, 273-278.

Crane. V., M. Beatty, B. Zeka, R. Armstrong, R. Geddens and J. Sweigard, 2008. Proquinazid activates host defense gene expression in *Arabidopsis thaliana. In:* Dehne, H. W., Deising, H. B., Gisi, U., Kuck, K. H., Russel, P. E. and Lyr, H. eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds V. 15th International Reinhardsbrunn Symposium, Friedichroda, Germany, May 6 – 10 2007. pp. 19 – 26.

Cruz, M. F. A., F. A. Rodriquez, A. P. C. Diniz, M. A. Moreira and E. G. Barros, 2014. Soybean resistance to *Phakospora pachyrhizi* as effected by acibenzalor – S – methyl, jasmonic acid and silicon. J. Phytopathol., *162*: 133.

Cui, L., W. Yin, Q. Tang, S. Dong, X. Zheng, Z. Zhang and Y. Wang, 2010. Distribution, pathotypes, and metalaxyl sensitivity of *Phytophthora sojae* from Heilongjiang and Fujian provinces in China. Plant Dis., *94*: 881 – 884.

Cui, X – L., Q – X. Qing, Y. Bi, P – F. Wu and X – L. Liu, 2009. Baseline sensitivity and laboratory mutants of *Phytophthora capsici* resistant to dimethomorph. Acta Phytopathologica Sinica, *39*: (6).

Cui, W., R. E. Beever, S. L. Parkes, M. D. Templeton, 2004. Evaluation of an osmosensing histidine kinase in field strains of *Botryotinia fuckeliana* (*Botrytis cinerea*) in risponse to dicarboximide fungicides usage. Phytopathology, *94*: 1124 – 1133.

Cui, W., R.E. Beever, S.L. Parkes, P.L. Weeds and M.D. Templeton, 2002. An osmosensing histidine kinase mediates dicarboximide fungicide resistance in *Botryotinia fuckeliana*. Fungal Genet. Biol., *36*:187-198.

Culbreath, A. K., T. B. Brenneman, K. Bondari, L. K. Reynolds and H. S. McLeon, 1995. Late leaf spot, southern stem rot, and peanut yeald responses to rates of cyproconazole and chlorothalonil applied alone and in combimation. Plant Dis., *79* ; 1121 – 1125.

Cyzoń, M., Z. Piotrowska – Segel and J. Kozdrój, 2010. Responses of indigenous microorganims to a fungicidal mixture of mancozeb and dimethomorph added to sandy soils. Int. Biodeter. Biodegr., *26*: 316 – 323.

D' Angelo, D. L., C. A. Bradley, K. A. Ames, K. T. Willyerd, L. V. Madden and P. A. Paul, 2014. Efficacy of fungicide applications during and after anthesis against Fusarium head blight and deoxynivalenol in soft red winter wheat. Plant Dis., *98*: 1387 – 1397.

d'Arcy-Lameta, A., G. Bompeix, V. Reymond and M.-C. Soulie, 1989. Phosphonate uptake and distribution in healthy and infected leaves of tomato and cowpea. Plant Physiol. Biochem., *27*: 919.

D'Ascenzo, D., V. Rubboli, N. Prencipe e L. Crivelli, 2012 a. Attivita'di cyflufenamid nel controllo dell'oidio delle vite (*Erysiphe necator*) in Abruzzo region. Giornate Fitopatologiche 2012, Milano Marittima (RA), 13 – 16 Marzo 2012, pp. 339 – 346.

D'Ascenzo, D., G. Posenato, L. Crivelli e S. Alessandria, 2012 b. Esperienze com nuovi formulati a base di zoxamide nel controllo della peronospora della vite. Giornate Fitopatologiche 2012, Milano Marittima (RA), 13 – 16 Marzo 2012, pp. 425 – 434.

Daayf, F., A. Schmidtt and R. Bélanger, 1995. The effects of plant extracts of *Reynoutria sachalinensis* on powdery mildew development and leaf physiology of long English cucumbers. Plant Dis., *79*: 577-580.

Daayf, F., A. Schmidtt and R. Bélanger, 1997. Evidence of phytoalexins in cucumber leaves infected with powdery mildew following treatment with leaf extracts of *Reynoutria sachalinensis*. Plant Physiol., *113*: 719-727.

Dacol, L., M. Gibbard, M.O. Hodson and S. Knight, 1998. Azoxystrobin: Development on horticultural crops in Europe. Brighton Crop Protect. Conf. Pest and Diseases, 843-848.

Dağ, S.S, V.T. Aykaç, A. Gündüz, M. Kantarcı ve N. Şişman, 2000. Türkiye'de tarım ilaçları endüstrisi ve geleceği. Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, Ankara. Cilt 2, 933-958.

Daniels, A. and J.A. Lucas, 1995. Mode of action of the anilino-pyrimidine fungicide pyrimethanil. I.*In vivo* activity against *Botrytis fabae* on broad bean (*Vicia faba*) leaves. Pestic. Sci. *45*: 33-41.

Daniels, A., R.J. Birchmore and E.H. Winter, 1994. Activity of pyrimethanil on *Venturia inaequalis*. The BCPC Conference Pests and Diseases. Conference Proceedings, British Crop Protection Council, Farnham, Surrey, UK. 525-532.

Dann, E., B. Diers, J. Byrun and R. Hammerschmidt, 1998. Effect of treating soybean with 2,6-dichloroisonicotinic acid (INA) and benzothiadiazole (BTH) on seed yields and the level of disease caused by *Sclerotinia sclerotiorum* in field and greenhouse. Eur. J. Plant Pathol., *104*: 271-278.

Darvas, J.M., J.C. Toerien and D.L. Milne, 1984. Control of avocado root rot by trunk injection with fostelyl-A1. Plant Dis., *68*:691.

Datnoff.L., L.Liang and C.Elliott, 1997. In vitro effects of bicarbonates, potassium silicate and iprodione on radial growth of *Alternaria solani* and *Rhizoctonia solani*. Phytopathology, *87* (Supplement): S 22.

Davey, J.F. and M.T. McGrath, 2006. Sensitivity to the fungicide quinoxyfen of powdery mildew isolates collected from pumpkin in New York in 2004. Phytopathology, *96* (Supplement):S177.

Davi, R. e N. Hasunuma, 2008. Amisulbrom (NC – 224, Leinmay®, Shinkon®), nouvo fungicida per il conteminanto della Peronospora della vite e delle colture orticole. *In*: Brunelli, A., ed., Giornate Fitopatologiche 2008, Cervia (RA), 12 – 14 Marzo 2008, Vol., 2, pp 129 – 134.

Davidse,L.C. and H.Ishii, 1995. Biochemical and molecular aspect of the mechanisms of action benzimidazoles, N-phenylcarbamates and N-phenylformamidoximes and the mechanisms of resistance to those compounds in fungi. In: Lyr,H., ed., Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanisms of Action, 2nd Edition. pp. 305-322. Gustav Fischen Verlag Jena, Stuttgard and New York.

Davidse,L.C. and W.Flach, 1977. Differential binding of methylbenzimidazole-2-yl carbamate to fungal tubulin as a mechanism of resistance to this antimitotic agent in mutant strains of *Aspergillus nidulans*.J.Cell Biol.,*72*:174-193.

Davidse,L.C. and W.Flach, 1978. Interaction of thiabendazole with fungal tubulin. Biochim. Biophs. Acta, *542*: 82-90.

Davidse,L.C., 1976. Metabolic convertion of methyl-benzimidazole-2 yl carbamate (MBC) in *Aspergillus nidulans*. Pestic. Biochem. Physiol., *6*: 538-546.

Davidse,L.C., 1981. Resistance of acylalanine fungicides in *Phytophthora* f.sp. *medicaginis*. Netherl. J.Plant.Pathol., *87*: 11-24

Davidse,L.C., 1982. Benzimidazole compounds: selectivity and resistance. In: Dekker, J. and Georgopoulos, S.G., eds., Fungicide Resistance in Crop Protection. pp. 60-70. Center for Agricultural Publishing and Documentation, Wageningen.

Davidse,L.C., 1986. Benzimidazole fungicides: mechanism of action and biological impact. Ann. Rev. Phytopathol., *24*: 43-65.

Davidse,L.C., 1995. Phenylamide fungicides-Biochemical action and resistance. In: Lyr,H., ed., Modern and Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanism of Action, 2nd Edition. pp. 347-354. Gustav Fischer Verlag, Jena, Stuttgard and New York.

Davidse,L.C., A.E.Hofman and G.C.M.Velthuis, 1983. Spesific interference of metalaxyl with endogenous RNA polymerase activity in isolated nuclei from *Phytophthora megasperma* f.sp.*medicaginis* . Experiment. Mycol., *7*: 344-361.

Davidse,L.C., D. Looijnen, L.J. Turkensteen and D.Van Der Wal., 1981 b. Occurrence of metalaxyl-resistant strains of *Phytophthora infenstans* in Duch potato fields. Netherl. J. Plant Pathol., *87*: 65-68.

Davidse,L.C., O.C.M. Gerritsma and A.E. Hofman, 1981 a. Mode d'action du metalaxyl. Phytiatrie-Phytopharmacie, *30*: 235-244.

Davitson, E. M. and A. G. Mc Kay, 1999. Reduced persistance of metalaxyl in soil associated with its failure to control cavity spot of carrots. Plant Path., *48*: 830 – 835.

Day, D.A., J. Whelan, A.H. Millar, J.N. Siedow and J.T. Wiskich, 1995. Regulation of the alternative oxidase in plant and fungi. Aust. J. Plant Physiol., *22*: 497-509.

de Capdeville, G., S.V. Beer, C.L. Wilson and J.R. Aist, 2001. Blue mold decay of apples reduced by postharvest treatment with harpin. Phytopathology, *91*(Supplement): S193.

De Melo Abreu, S., P. Caboni, F.M. Pirisi, P. Cabras, A. Alves, V.L. Garau, 2006. Residue of the fungicide famoxadone in grapes and its fate during wine production. Food Addit. Contam., *23*:289-294.

De Miccolis, A. R. M., W. Habib, C. Rotolo, S. Pallastro and F. Faretra, 2010. Selection, characterization and genetic analisis of laboratory mutants *Botryotinia fuckeliana* (*Botrytis cinerea*) resistant to the fungicide boscalid. Eur. J. Plant Pathol., 128: 185 – 199.

De Miccolis, A. R. M., T. Milicevic, T. Natala, P. Lepore, A. De Guido, M. A. Pallastro, B. Cvjetkovic and F. Faretra, 2003. *Botryotinia fuckeliana* isolates carrying different transposoms show differential response to fungicide and localization on host plant. J. Plant Pathol., *85*: 288 – 289.

De Mio, L. L. M., Y. Luo and T. J. Michailides, 2011. Sensitivity of *Monilinia fructicola* from Brazil to tebuconazole, azoxystrobin, and thophanate-methyl and implication for disease mamagement. Plant Dis., *95* : 821 – 827.

De Waard, M., K. Hayashi, J. Raaijmakers and H. Schoonbeek, 2004. Drug transporter proteins from *Botrytis cinerea* function in protection against fungitoxic compounds and biotic interactions. XIII. International Botrytis Symposium, 25-31 October 2004, Antalya Turkey, Abstracts, 113.

De Waard, M.A. and J.G.M. Van Nistelrooy, 1990. Stepwise development of laboratory resistance to DMI fungicides in *Penicillium italicum*. Netherl. J. Plant. Path., *96*:321-329.

De Waard,M.A. and J.G.M. Van Nistelrooy, 1980. An enengy-dependent efflux mechanism for fenarimol in a wild-type strains and fenarimol-resistant mutants of *Aspergillus nidulans*. Pestic. Biochem. Physiol., *45*: 116-129.

De Waard,M.A. and J.G.M. Van Nistelrooy, 1983. Negatively correlated cross-resistant to dodine in fenarimol-resistant isolates of various fungi. Netherl. J.Plant Pathol., *89*: 67-73.

De Waard,M.A. and J.G.M. Van Nistelrooy, 1984. Differential accumilation of fenarimol by a wild-type isolate and fenarimol-resistant isolates of *Penicillium italicum* . Netherl. J.Plant Pathol., *90*: 143-153.

De Waard,M.A., E.M.C. Kipp, N.M. Horn and J.G.M. Van Nistelrooy, 1986. Variation in sensitivity to fungicides which inhibit ergosterol biosynthesis in wheat powdery mildew. Netherl. J. Plant.Pathol., *92*: 21-32.

De Waard,M.A., G.D. Sorbo, K.Hayashi, H. Schoonbeek and T.Vermeulen, 2000. ABC and MFS transporters from *Botrytis cinerea* . XIIth International Botrytis Symposium, July 3-7, 2000, Reims France. L40.

De Waard,M.A., S.G. Georgopoulos, D.W. Hollomon, H. Ishi, P.Leroux, N.N. Ragsdale and F.J. Schwinn, 1993. Chemical control of plant diseases: problems and prospects. Annu. Rev. Phytopathol., *31*: 403-421.

De Wever,G. M.P. Latorse, R.T. Mercer and P.Duvert, 2000. Fenomen: a new board- spectrum fungicide well adapted for potato late blight control. Med. Fac. Landbouww. Univ.Gent., *65*: 807-815.

Debieu, D., J. Bach, E. Montesinas, S. Fillinger and P. Leroux, 2013. Role of sterol 3 – ketoreductase sensitivity in susceptibility to the fungicide fenhexamid in *Botrytis cinerea* and other phytopathogenic fungi. Pest. Man. Sci., *69*: 642.

Debieu, D., J. Bach, M. Hugon, C. Mallose and P. Leroux, 2001. The hydroxyanilide fenhexamide, a new sterol biosynthesis inhibitor fungicide efficient against the plant pathogenic fungus *Botryotinia fuckeliana* (*Botrytis cinerea*)**.** Pest. Manag. Sci., *57*:1060-1067.

Debieu. D., M – F. Corio – Costel, H. Steva, C. Mallose and P. Leroux, 1995. Sterol composition of the vine powdery mildew fungus, *Uncinula necator*: Comparison of triadimenol – sensitive and resistant strains. Phytochemistry, *39*: 293 – 300.

Deepak, S.A, G. Chaluvaraju, P. Bosavaraju, K.N. Amuthesh, H. Shekar Shetty and G. Oros, 2005 b. Response of pearl millet downy mildew (*Sclerospora graminicola*) to diverse fungicides. Int. J. Pest. Manag., 51:7-16.

Deepak, S.A., G. Oros, S.N. Raj, N.P. Shetty and H.S. Shetty, 2005a. Iprovalicarb has potential for the control of downy mildew of pearl millet. A. Phyt., *39*:55-69.

Dekker,J., 1982 a. Countermeasures for avoiding fungicide resistance. In: Dekker, J.and Georgopoulos, S.G., eds. Fungicide Resistance in Crop Protection. pp. 177-186. Centre for Agricultural Publishing and Documentation, Wageningen.

Dekker,J., 1982 b. Can we estimate the fungicide-resistance hazard in the field from laboratory and greenhouse test. In: Dekker, J. and Georgopoulos, S.G., eds. Fungicide Resistance in Crop Protection. pp. 128-138. Center for Agricultural Publishing and Documentation, Wageningen.

Dekker,J., 1986. Preventing and managing fungicide resistance. Pesticide Resistance: Strategies and Tactics for Management. pp. 347-354. National Academy Press, Washington, D.C.

Dekker,J., 1995. Development of resistance to modern fungicides and strategies for its avoidance. In: Lyr, H., ed., Modern Selective Fungicides- Properties, Applications, Mechanisms of Action, 2nd Edition. pp. 23-38. Gustav Fischer Verlag, Jena, Stuttgard and New York.

Del Sorbo, G., H. Schoonbeek and M.A. De Waard, 2001. Fungal transporters involved in efflux of natural toxic compounds and fungicides. Fungal Genet. Biol., *30*:1-15.

Delen, N. C. Koplay, M. Yıldız, N. Güngör, P. Kınay, F. Yıldız and A. Coşkuntuna, 2004 a. Sensitivity in *Botrytis cinerea* isolates to some fungicides with specific modes of action. XIII. International Botrytis Symposium, 25-31 October 2004 Antalya, Turkey. Abstracts, O-6-35.

Delen, N., O. Tiryaki, S. Türkseven, C. Temur, 2015. Türkiye'de pestisit kullanımı, kalıntı ve dayanıklılık sorunları, çözüm önerileri. Türkiye Ziraat Mühendisliği Vlll. Teknik Kongresi, 12 – 16 Ocak 2015 Ankara, Bildiriler Kitabı – 2, 758 – 778.

Delen, N. ve M. Yıldız, 1980. Benzimidazole grubu iki sistemik fungisidin kimi *Rhizoctonia solani* Kühn. izolatlarını engelleyici etkileri üzerinde çalışmalar. EÜZF DERG., *17*:21-35.

Delen, N., E. Durmuşoğlu, A. Güncan, N. Güngör, C. Turgut ve A. Burçak, 2005. Türkiye'de pestisit kullanımı, kalıntı ve organizmalarda duyarlılık azalışı sorunları. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005 Milli Kütüphane, Ankara, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Cilt 2, 629-648.

Delen, N., M. Yıldız, C. Koplay, P. Kınay, A. Coşkuntuna, F. Yıldız. 2004 b. Sebze seralarında Kurşuni Küf Hastalığına karşı etkili kimyasal savaşım açısından *B cinerea*'nın bazı fungisitlere duyarlılığı konusunda çalışmalar. Türkiye 4. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi, 8-12 Eylül 2004, Antalya. Hasad Yayıncılık Ltd. Şti, 568-569.

Delen, N., M.Yıldız ve S. Benlioğlu, 1986. *Botrytis cinerea* izolatlarının captan ve dichlofluamid'e duyarlılıkları üzerinde çalışmalar. TÜBİTAK, TOAG, Toprak Patojenleri Araştırma Ünitesi, TOPAR-11 No'lu Proje Kesin Raporu.

Delen, N., N. Tosun, Z. Yıldız ve D. Köycü, 1998. *Botrytis cinerea* izolatlarının bazı DMI'ü fungisitlere duyarlılıkları. Türkiye VIII. Fitopatoloji Kongresi, 21-25 Eylül 1998, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Bölümü. 437-442.

Delen,N. and N.Tosun, 1996. Reduced sensitivity in *Botrytis cinerea* to thiram and mancozeb. XIth International Botrytis Symposium, June, 23-27 1966 Wageningen, Programme and Book of Abstracts. 31.

Delen,N. and N.Tosun, 1999. Effects of some DMIs on fungal growth and aflatoxin production in aflatoxigenic fungi. J.Turkish Phytopath., *28*: 35-43.

Delen,N. and T.Ozbek, 1992. Effectiveness of some fungicides and fungicide combinations on *Botrytis cinerea* isolates. In: Verhoeff,K., Malathrakis, N.E. and Williamson, B., eds., Recent Advences in Botrytis Research. pp. 238-241. Pudoc Scientific Publishers, Wageningen.

Delen,N., H.Maraite and M.Yildiz, 1985 a . Sensitivity of *Botrytis cinerea* to dicarboximides in Turkey. Quad. Vitic. Enol.Univ.Torino, *9*:278-279.

Delen,N., M.Yildiz and E.Onogur, 1985 b.Sensitivity levels to metalaxyl in six *Plasmopara heliant-hi* Novot, isolates. J.Turkish Phytopath.,*14*:31-36.

Delen,N., M.Yildiz and H.Maraite, 1984. Benzimidazole and dithiocarbamate resistance of *Botrytis cinerea* on greenhouse crops in Turkey. Med. Fac. Landbauww. Rijksuniv. Gent, *49*:153-161.

Delen,N., N.Tosun, O.Yilmaz and Z.Yildiz, 2000. Variation in the sensitivities of *Botrytis cinerea* isolates to some fungicides with non- spesific mode of action. XIIth International Botrytis Symposium, July, 3-7 2000 Reims, France. P64.

Delen,N., N.Tosun, Z.Yildiz and T.Momol, 1999. Variable responses of *Botrytis cinerea* isolates to captan, thiram and mancozeb in greenhouse crops. Phytopathology, *89*:S20.

Delen,N., T.Ozbek and M.Yildiz, 1989. Sensitivity to some classical fungicides in *Botrytis cinerea* on greenhouse plants in Turkey. IXth Botrytis-Symposium, September, 4-7 1989, Neustadt, Wienstrasse, Abstracts.

Delen,N., T.Ozbek and N.Tosun, 1994. Sensitivity in *Alternaria solani* isolates to EBIs. 9 th Congress of The Mediterranean Phytopathological Union, September, 18-24 1994 Kusadasi, Türkiye. 361-363.

Delgado, J. A., R. S. Goswami, R. M. Harveson, C. A. Urrea, D. Beran and S. G. Merkell, 2012. First report of Ascochyta blight caused by QoI resistant isolates of *Ascochyta rabiei* in chickpea fields of Nebraska and South Dakota, Plant Dis., *96*: 1073.

Deliere, L. and P. Sauris, 2003. Vineyard evaluation of the efficacy of fenamidone-contaning products against grape-vine downy mildew (*Plasmopara viticola*). Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*: 477-490..

Delp,C.J. (Ed.,), 1988. Fungicide Resistance in North America. American Phytopathological Sciety, St.Paul, Minnesota, 133 pp.

Delp,C.J. 1995.Benzimidazole and related fungicides. In:Lyr, H.,ed., Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanisms of Action,2nd Edition. pp.291-303. Gustav Fisher Verlag New York, Jena.

Demir, T., 1991. *Sclerotica* (*Monilinia*) spp. izolatlarının bazı fungisitlere karşı duyarlılıkları üzerinde araştırmalar. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bitki Koruma Anabilim Dalı.

Demirci, F., 1999. Triazole grubu fungisitlerin buğdayda önemli patojen funguslar üzerine etkileri ve tohum ilacı olarak kullanım olanakları üzerine araştırmalar. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bitki Koruma Anabilim Dalı. 126pp.

Deng, W., X. Mei, M. Yang, L. Chen, Y. Bi, M. Cai, H. Wang, A. Puqian, X. He and S. Zhu, 2012. Correlation between sensitivity to zoxamide and the mutation of β – tubulin amino acid of *Colletotricum gloeosporioides* and two *Phytophthora* spp. isolates. Chinese Journal of Pesticide Science, 2012 – 02.

Derbalah, S. A. and E. B. Belal, 2008. Biodegradation kinetics of cymoxanil in aquatic system. Chem. Ecol, *24*: 169 – 180.

Dereviagina, M.K., T. Ju Dyakov, A.S. Volovik, 1997. Effect of the fungicide dimethomorph: Systemic or contact. Mik. Fitopatol., *31*:65-67.

De – Paepe, I., S. Fritz – Piou, A. Sanyas, M – H. Moranval and L. Giraud – Duval, 2011. Le fluxapyroxad fongicide céréals. Phytoma, 649: 45 – 47.

Détourné, D., M.P. Mathon, L. Dubois, and S. Duvanchelle, 2004. Monitoring of *Phytophthora infestans*: Strains and sensibility. Phytoma, 575:35-37.

Diánez, F., M. Santos, R. Blanco and J.C. Tello, 2002. Fungicide resistance in *Botrytis cinerea* isolates from strawberry crops in Huelva (Southwestern Spain). Phytoparasitica, *30*: 529-534.

Dias, M. C., P. Figueiredo, I. F. Duarte and C. Santos, 2014. Different responses of young and expanded lettuce leaves to fungicide mancozeb: Chlorophyll fluorescence, lipid peroxidation, pigments and pirolin content. Photosynthetica, *52* : 148 – 151.

Díaz, G. and B. A. Lattore, 2013. Efficacy of paste and liquide fungicide formulation to prptect pruning wounds against pathogens associated with grapevine trunk diseases in Chile. Crop Prot., *46* : 106 – 112.

Diaz-Diaz, R., R.P. Martin Suárez and M.M. Bernal Suarez, 2005. Short term dissipation curves for fungicides used in tomato crops from Gran Canaria, Canary Islands, Spain. 4th MGPR International Symposium of Pesticides in Food and the Environment in Mediterranean Countries and MGPR Annual Meeting 2005. Book of Abstracts, 81.der Kraut – und Knollenfäule jetzt zugelassen. Kartoffelbau, 6: 258 – 259.

Diehl, T., C. Busse und P. Iaux, 2009. Canvas: Neuer Wirkstoff zur Bekämpfung

Dietz, J., 2007. Recently introduced powdery mildew fungicides. *In*: Krämer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2. pp. 727-738. Wiley-VCH Verlag, GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Dik, A.J. and M. Van der Staay, 1995. The effect of Milsana on cucumber powdery mildew under Dutch conditions. Med. Fac. Landbouwwet. Rijksuniv. Gent, *59*: 1027-1034.

Doares, S.H., T. Syrovets, E.W. Elmar, W. Weiler, C.A. Ryan, 1995. Oligogalactronase and chitosan activate plant defensive genes through the octadecanoid pathway. Proc. Nat. Acad. Sci. USA., *92*: 4095-4098.

Dolan T.E and M.D. Coffey, 1988. Correlative in vitro and in vivo behaviour of mutant strains of *Phytophthora palmivora* expressing different resistances to phosphorous acid and fosetyl-Na. Phythopathology, *78*: 974.

Dong, F. S., S. Yang, X – G. Liu, J – P. Sun, Y – Q. Zheng, C. J. Li and J – R. Yao, 2008. Fate of fluazinam in pepper and soil after application. Agricultural Sciences in China, *7*: 193 – 199.

Dong, W. B., S. N. Jeffers and J. W. Buck, 2013. Management of daylili rust with different fungicides and application methods. Plant Dis., *97*: 921 – 926.

Doshi, V., V. P. Gupta and M. Dheer, 2011. Persistance studies of cyazofamid in potato plant soil and water. Academia Arena, *3*: 25 – 30.

Douchet, J. P., M. Absi, S. J. B. Hay, L. Mutan and A. Villani, 1977. European results with DPX 3217 a new fungicide for the control grape downy mildew and potato late blight. Proc. Brit. Crop Prot. Conf. Pest and Diseases, 535 – 540.

Doukas, E.G., A.N. Markoglou and B.N. Ziogas, 2006. Effect of flusilazole and fludioxonil-resistant mutants on aflatoxin production by *Aspergillus parasiticus* speare. Phytopathol. Mediterr., *45*:193-194.

Dowley,L.J.,1994. Practical aspect of phenylamide resistance management. In:Heany, S., Slawson,D., Hollomon, D.W., Smith, M., Russel, P.E. and Parry D.W., eds., Fungicide Resistance. pp. 147-153. BCPC Monograph No.60

Draham Vir, 1976. Efficacy of fungicides- XVIII. Studies on the systemic activity of Bavistin. Pesticides, *10*:38.

Draper, A., P. Cullinan, C. Campbell, M. Jones and A. N. Taylor, 2003. Occupational asthma from fungicides fluazinam and chlorothalonil. Occup. Environ. Med., *60*: 76 – 77.

Duan, Y – B., C – Y Ge and M – G. Zhou, 2014. Molecular and biochemical characterization of *Sclerotinia sclerotiorum* laboratory mutants resistant to dicarboximides and phenylpyrrole fungicides. J. Pest Sci., *87*: 221 – 230.

Duan, Y., C. Ge, S. Liu, J. Wang and M. Zhou, 2013 a. A two – component histidine kinase Shk1 controls stres response, sclerotial formation and fungicide resistance in *Sclerotinia sclerotiorum*. Mol. Plant Pathol., *14*: 713 -718.

Duan, Y., C. Ge, S. Liu, C. Chem and M. Zhou. 2013 b. Effect of phenylpyrrole fungicide fludioxonil on morphological and physiological characteristics of *Sclerotinia sclerotiorum*. Pesticide Biochem. Physiol., *106*: 61 – 67.

Dube, J. P., M. Truter and J. E. van der Waals, 2014. First report of resistance to QoI fungicides in *Alternaria alternata* isolates from potato in South Africa. Plant Dis., *98*: 1431.

Dubos, T., M. Pasquali, F. Pogoda, A. Casanova, L. Hoffmann and M. Beyer, 2013. Differences between the succinate dehydrogenase sequence of isopyrazam sensitive *Zymoseptoria tritici* and insensitive *Fusarium graminearum* strains. Pestic. Biochem. Phys., *105*: 28 – 35.

Duffy, B., 2000. Combination of pencycuron and *Pseudomonas fluorescens* strain 2 – 79 for integrated control of rhizoctonia root rot and take – all spring wheat. Crop Prot., *19*: 21 – 25.

Dufour, M – C., S. Fontaine, J. Montarry and M – F. C. Coster, 2011. Assesment of fungicide resistance and pathogen diversity in *Erysiphe necator* using quantitative real – time PCR assay. Pest. Manag. Sci., *67*: 60 – 69.

Dunn, A. R., M. G. Milgroom, J. C. Meitz, A. Mc Leod, W. E. Fry, M. T. Mc Grath, H. R. Dillard and C. D. Smart, 2010. Population structure and resistance to mefenoxam of *Phytophthtora capsici* in New York state. Plant Dis., *94*: 1416 – 1418.

Dunstan, R.H., R.H. Smillie and B.R. Grant, 1990. The effects of sub-toxic levels of phosphonate on the metabolism and potential virulence factors of *Phytophthora palmivora*. Physiol. Mol. Plant Pathol., *36*:205.

Durand, M.C., and G. Salle, 1981. Effect du tris-o-ethyl phosphonate d'aluminium sur le couple *L. esculantum - P. capsici*, etude cytologique et cytochemique. Agronomie, *1*:723.

Duriatti, A., R. Benzekri, J.-P. Lefebure and D. Driant, 2003. La zoxamide: Fungicide antimildiou. Phytoma, *557*:52-54.

Dutzmann, S. and A. Suty-Heinze, 2004. Prothioconazole: A broad spectrum demethylation-inhibitor (DMI) for arable crops. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *57*:249-264.

Dutzmann, S., 1999. Iprovalicarb (SZX 0722) – a novel fungicide with specific activity against Oomycetes. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *52*: 15-32.

Dutzmann, S., H. Hayakawa, A. Oshima and A. Suty-Heinze, 2004. Fluoxastrobin: the leaf-systemic, braod spectrum strobilurin. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *57*:415-435.

Dutzmann, St., 1997. Biological profile of KWG 4168 (spiroxamine). Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *50*:21-28.

Dutzmann,S.,A.Mauler-Machnik, F.Kerz-Möhlendick, J.Applegate and U.Heinemann, 2002. HEC 5725: a novel leaf-systemic strobilurin fungicides. The BCPC Conference-Pests and Diseases, Vol.1, 365-370.

E. U., 2015. E U pesticide database. http: // ec.europa.eu./food/plant/pesticides.

Ebeling, M., K.-G. Heimann, S. Schoefer and K. Sonder, 2003. The human and environmental safety aspects of trifloxystrobin. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *56*:231-245.

Eberle,A., and K.Schauz, 1966. Effects of the phenylpyrrole fungicide fludioxanil in sensitive and resistant *Ustilago maydis* strains. In:Lyr, H.,Russel, P.E. and Sisler, H.D., eds., Modern Fungicides and Antifungal Compouns.pp. 393-400. Intercept Andoven.

Ecker,U. and W.Pflüger, 1999. Ecobiological profile of the fungicide fenhexamid. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *52*:177-186.

Eckert, J.W., 1988. Historical development of fungicide resistance in plant pathogens. *In*: Delp, C.J., ed. Fungicide Resistance in North America. pp. 1-3. APS Press, St. Paul, Minnesota, USA.

Eckert, J. W. and I. L. Eaks, 1989. Postharvest disorders and disease of citrus fruits. *In*: Reutes, W, Calavan, C. E. and Carmen, G. E., eds. The Citrus Industry. Vol., V. pp. 179 – 260. University of California, Division of Agriculture and Naturel Resources, Oakland.

Eckert, U and W. Pflüger, 1997. Ecobiological profile of the fungicide KWG 4168 (spiroxamine). Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *50*: 19-20.

Edgington,L.V. and G.L. Barron, 1967. Fungitoxic spectrum of oxathiin compounds. Phytopathology, *57*:1256

Edlich,W. and H.Lyr, 1992. Target sites of fungicides with primary effects on lipid peroxidation. In: Köller,W., ed., Target Sites of Fungicide Action. pp. 53-68. CRC Press, Bota Raton, Ann Arbor, London

Edlich,W. and H.Lyr, 1995. Mechanism of action of dicarboximide fungicides. In: Lyr, H., ed., Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanisms of Action, 2nd Edition .pp.119-131. Gustav Fisher Verlag Jena, Stuttgart and New York.

EFSA, 2015. Reasoned opinion on the setting of a new maximum residue level (MRL) for metrafenone in hope cones. EFSA Journal, *13*: 4078.

Egan,A.R., E.L. Michelotti, D.H.Young, W.J.Wilson and H.Mattioda, 1998. R.H-7281: A novel fungicide for control of downy and late blight. The BCPC Conference –Pests and Diseases, Vol.2, 235-342.

Egger, E., and E. M. D'Arcangelo, 2004. Protection of grape from downy mildew with the new formulation of fenomidone. Informatore Agraria, *60*:53-56.

El Azzi, D. J. Viers, M. Guiresse, A. Probst, D. Aubert and J. Capparos, 2013. Origin and fate copper in a small Mediterranean vineyard catchment: New insight from combined chemical extraction and (delta) sup. 65 Cu isotopic composition. The Science of the Total Environment, *463-464* : 91-101

El – Sharkawy, E. E. and N. A. El – Nisr, 2013. Testicular, dysfunction induced by penconazole fungicide on male albino rats. Comparative Clinical Pathology, *22*: 475 – 480.

Elad,Y., E.Shabi and T.Katan, 1988. Negative cross resistance between benzimidazole and N-phenylcarbamate fungicides and control of *Botrytis cinerea* on grapes. Plant Pathology, *37*: 141-147.

Elad,Y., H. Yunis and T.Katan, 1992. Multiple fungicide resistance to benzimidazoles, dicarboximides and diethofencarb in field isolates of *Botrytis cinerea* in Israel. Plant Pathology, *41*: 41-46.

Engvang, J., 2004. Ranman for the control of potato late blight (*Phytophthora infestans*). DJF Rapport, Markburg (No.99), 77-80.

Enisz,J. and M.Kredics, 1988. Untersuchungen zur negativen Kreuzresistenz zwischen Benzimidazol-Fungiziden und MDPC (N-(3.5-Dichlorophenyl)- methylcarbamat) on Isolaten von *Botrytis cinerea* Pers. Arch. Phytopathol. Pflanzenschutz, Berlin, *24*: 131- 141.

Entwistle,A.R. and H.L. Munasinghe, 1980 a. The effect of seed, furrow and stem base spray treatment with iprodione on white rot disease (*Sclerotium cepivorum*) in spring-sown salad onions. Ann. appl. Biol., *94*: 215-224.

Entwistle,A.R. and H.L. Munasinghe, 1980 b. The effect of iprodione on sclerotium germination, root infection and mycelial spread of *Sclerotium cepivorum* in salad onions. Ann. appl. Biol., *95*: 329-339.

Entwistle,A.R. and H.L. Munasinghe, 1981. The effect of seed and stem base spray treatment with iprodione on white rot disease (*Sclerotium cepivorum*) in autumn-sown salad onions. Ann. appl. Biol., *97*: 269-276.

Erasmus, A., C. L. Lennox, J. L. Smilanick, K. Lesar and P. H. Fourie, 2013. Imazalil residue loading and green mould control on citrus fruit as affected by formulation, solution, pH and exposure time in aqueous dip treatments. Postharvest Biol. Tec., *77*: 43 – 49.

Errampali,D., N.R.Brubacher and J.D.DeEll, 2006. Sensitivity of *Penicillium expansum* to diphenylamine and thiabendazole and postharvest control of blue mold with fludioxonil in 'McIntosh' apples. Post.Biol.and Tech., *39*: 101-107.

Erwin, D.C. and O.K. Ribeiro, 1996. Chemical control. *In*:Phytophyhora Diseases Worldwide.pp. 211-237. American Phytopathological Society, St. Paul, MN.

Escolé, X., M. Zapater, J. Clotet and F. Posas, 2004. Hog 1 mediates cell – cycle arrest in G 1 phase by the dual targeting of Sic 1. Nat. Cell. Biol., *6*: 997 – 1002.

Esterio, M., J. Auger, C. Ramos and H. Garcia, 2007. First report of fenhexamid resistant isolates of *Botrytis cinerea* on grapevine in Chile. Plant Dis., *91*: 768.

Esterio, M., G. Muñoz, C. Ramos, G. Cofré, R. Estévaz, A. Salinas and J. Auger, 2011. Characterization of *Botrytis cinerea* isolates present in Thomson seedless table grapes in the Central Valley of Chile. Plant Dis., *95*: 683 – 690.

Evenhuis, A., H. T. A. M. Schepers, C. B. Bus and W. Stegeman, 1996. Synergy of cymoxanil and mancozeb when used to control potato late blight. Potato Res., *39*: 551 – 559.

Fagoonee, I. and V. Toory, 1984. Contribution to the study of the biology and ecology of the leaf – miner *Liriomyza trifolii* and its control by neem. International Journal of Tropical Insect Science, *5*: 23 – 30.

Fairchild, K. L., T. M. Miles and P. S. Wharton, 2013. Assessing fungicide resistance in population of *Alternaria* in Idaho potato fields. Crop Protect., *49*: 31 – 39.

Fajardo, J. 2006. Triflumizole (Procure): Control of diseases in treenut, fruit, vegetable and vine crops. Phytopathology, *96*(Supplement): S34.

Falcón – Rodriguez, A. B., D. Costales, J. C. Cabrera and M. Á. Martínez – Téllez, 2011. Chitosan physico – chemical properties modulate and resistance in tobacco plants against the Oomycete *Phytophthora nicotianae.* Pestic. Biochem. Phys., *100*: 221 – 228.

Fan, J., Y. Luo, T. J. Michailides and L. Guo, 2014. Simultaneous quantification of alleles E198A and H6Y in the (beta) – tubulin gene conferring benzimidazole resistance in *Monilinia fructicola* using a dublex real – time (TaqMan) PCR. Pest Manag Sci., *70* : 245.

Fan, S., P. Zhao, C. Yu and C. Pan, 2013. Spinach or Amaranth may represent highest residue of thiophanate – methyl with open field application on six leaf vegetable. B. Environ. Contam. Tox., *90* : 477 – 481.

Faretra, F. and S. Pollastro, 1991. Genetic basis of resistance to benzimidazole and dicarboximide fungicides in *Botryotinia fuckeliana* (*Botrytis cinerea*). Mycol. Res., *95*:943-951.

Faretra,F. and S. Pollastro, 1993 a. Genetics of sexual compatibility and resistance to benzimidazoles and dicarboximide fungicides in isolates of *Botryotinia fuckeliana* (*Botrytis cinerea*) from nine countries. Plant_Pathology, *42*: 48-57.

Faretra,F. and S.Pollastro, 1993 b. Genetic base of resistance to the phenylpyrrole fungicide CGA 173506 in *Botyotinia fuckeliana* (*Botrytis cinerea*). In: Lyr,H. and Polter, C., eds., International Symposium Modern Fungicides and Antifungal Compounds, May 1992, Reinhardsbrunn. Proceedings. pp. 405-409. Ulmar Verlag, Stuttgard.

Faretra, F. and Pallastro, 1996. Genetic studies of the phytopathogenic fungus *Botryotinia fuckeliana* (*Botrytis cinerea*) by analysis of ordered tetrads. Mycol. Res., *100*: 620 – 624.

Fayette, J., P. D. Roberts, K. L. Pernezny and J. B. Jones, 2012. The role of cymoxanil and famoxadone in the management of bacterial spot on tomato and pepper and bacterial spot on lettuce. Crop Prot., *31*: 107 – 112.

Fehr, M., A. Wolf and G. Stammler, 2015. Binding of the respiratory chain inhibitor ametoctradin to the mitochondrial bc_1 complex. Pest Manag. Sci., DOI: 10. 1002/ps. 4031.

Fekete, Ė., E. Fekete, L. Irinyi, L. Karaffa, M. Ārnyasi, M. Asadollahi and E. Sάnder, 2012. Genetic diversity of a *Botrytis cinerea* cryptic species comlex in Hungaria. Microbiol. Res., *167*: 283 – 291.

Fekete, Ė., E. Fekete, L. Karaffa, L. Irinya and E. Sάndor, 2010. Characterization of Hungarian *Botrytis cinerea* group l isolates. Page 30, *in*: Proc. XVth International Botrytis Symposium, Cάdiz, Spain.

Felizíani, E., J. L. Smilanick, D. A. Morgosan, M. F. Mansour, G. Romanazzi, S. Gu, H. L. Gohil and Z. R. Ames, 2013 a. Preharvest fungicide, potassium sorbat or chitosan use on quality and storage decay of table grapes. Plant Dis., *97*: 307 – 314.

Felizíani, E. M., M. Santini, L. Landi and G. Romanazzi, 2013 b. Pre- and post- harvest treatment with alternatives to synthetic fungicides to control postharvest decay of sweet cherry. Postharvest Biol. Tec., *78*: 133 – 138.

Felsenstein, F., M. Semai and G. Stammler, 2010. Sensitivity of wheat powdery mildew (*Blumeria graminis* f. sp. *tritici*) towards metrafenone. Gesunde Pflanzen., *62*: 29 – 33.

Fengping, C., P. Han, P. Liu, N. Si, J. Liu and X. Liu, 2014. Activity of the novel fungicide SYP – Z048 against plant pathogens. Sci. Rep., *4*: 6473.

Fenn. M. E. and M. D. Coffey, 1984. Studies on the in vivo and in vitro antifungal activity of fosetyl – Al and phosphorious acid. Phytopathology, *74*: 606 – 611.

Fenn, M. E. and M. D. Coffey, 1985. Further evidence fort he direct mode of action of fosetyl – Al and phosphorous acid. Phytopathology, *75:* 1064.

Fenn, M. E. and M. D. Coffey, 1989. Quantification of phosphonate and ethyl – phosphonate in tobacco and tomato tissues and significance for mode of action of two phosphonate fungicides. Phytopathology, *79*: 76.

Ferreira, L. C., J. Scavroni, J. R. Vaz da Silva, A. C. Cataneo, D. Martins and C. S. F. Boaro, 2014. Copper oxychloride fungicide and its effect on growth and oxidative stres of potato plants. Pesticide Biochem. Phisiol., *112* : 63 – 69.

Férnández-Calviño, D., A. Martin, M. Aris-Estévez, Bάάth and M. Diaz-Raviña, 2010 a. Microbial community structure of vineyards soil with different pH and copper content. Applied Soil Ecology, *46* : 276-282

Férnández-Calviño, D., P. Solel-Ravira, A. Polo, M. Diaz-Ravina, M. Arias-Estévez and C. Plaza, 2010 b. Enzym activities in vineyard soils long-term treated with copper-based fungicides. Soil Biology and Biochemistry, *42* : 2119-2127

Fernández – Ortuño, D. , A. Grapka, P. K. Bryson, A. Amiri, N. A. Peres and G. Schnabel, 2014 a. Fungicide resistance profiles in *Botrytis cinerea* from strawberry fields of seven southern U.S. states, Plant Dis., *98* : 825 – 833.

Fernández – Ortuño, D., A. Grabke, P. K. Bryson, E. D. Beasley, A. Fall, P. M. Branner and G. Schnabel, 2014 b. First report of fludioxonil resistance in *Botrytis cinerea* from a blackberry field in Georgia. Plant Dis., *98*; 848.

Fernández – Ortuño, D., A. Grabke, P. K. Bryson, R. J. Rouse, P. Rollins and G. Schnabel, 2014 c. First report of fludioxonil resistance in *Botrytis cinerea* fields in Maryland and South Carolina. Plant Dis., *98*: 692.

Fernández – Ortuño, D., F. Chen and G. Schabel, 2013. Resistance to cyprodinil and lack of fludioxonil resistance in *Botrytis cinerea* isolates from strawberry in North and South Carolina. Plant Dis., *97*: 81 – 85.

Fernández – Ortuño, D., F. Chen and G. Schabel, 2012. Resistance to pyraclostrobin and boscalid in *Botrytis cinerea* isolates from strawberry fields in the Carolinas. Plant Dis., *96*: 1198 – 1203.

Fernández – Ortuño, D., J. A. Torés, A. de Vicente and A. Pérez – Garcia, 2010. The QoI fungicides, the rise and fall of a succesfull class of agricultural fungicidea. *In:* Carisse, O., ed. Fungicides, pp. 203 – 220. In Tech Publishers, Rijeca, Croatia.

Fernández – Ortuño, D., J. A. Torés, A. de Vicente and A. Pérez – Garcia, 2008. Mechanisms of resistance of QoI fungicides in phytopathogenic fungi. Int. Microbiol., *11*: 1 – 9.

.

Ferrar, J. J., J. J. Nunez and R. M. Davis, 2002. Repeated soil applications of fungicide activity cavity spot in carrot. Calif. Agric., *5676* – 79.

Ferrin, D. M. and J. N. Kabashima, 1991. In vitro sensitivity to metalaxyl of isolates of *Phytophthora citricola* and *P. parasitica* from ornamental hosts in California. Plant Dis., *75*:1041-1044.

Ferrin, D. M. and R. G. Rohde, 1992. In vitro expression of resistance to metalaxyl by a nursery isolate of *Phytophthora parasitica* from *Catharanthus roseus*. Plant Dis., *76*: 82-84.

Filipe, O. M. S., S. A. O. Santos, M. R. M. Domingues, M. M. Vidal, A. J. D. Silvestre, C. P. Neto and E. B. H. Santos, 2013. Photodegradation of the fungicide thiram in aequeus solution. Kinetic studies and identification of the photodegradation products by HPCL-MS/MS. Chemosphere, *91* : 993 – 1001.

Fishel, F.M., 2006. Fungicide Resistance Action Committee's (FRAC) classification scheme of fungicides according to mode of action. Pesticide Information Office, Florida Cooperative Extension Service, Institute of Food and Agricultural Sciences, University of Florida.

Fisher, P.J., 2003. Fenamidone: Metabolism in animals. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *56*:570-588.

Fisher,D.T. and A.L. Hayes, 1982. Mode of action of the systemic fungicides furalaxyl, metalaxyl and ofurace. Pesticide Sci., *13*: 330-390.

Fisher,D.T. and A.L. Hayes, 1984. Studies of mechanisms of metalaxyl fungitoxicity and resistance to metalaxyl. Crop Prot. ,*3*: 177-185.

Fitzmaurice, A. G., 2013. Aldehide dehydrogenase inhibition as a pathogenic mechanism in Parkinson disease. Proc. Natl. Acad. Sci. USA, *110* : 636 – 641.

Fleeker,J.R. and H.M. Lacy, 1977. Photolysis of methyl 2-benzimidazolecarbamate. Agricultural and Food Chemistry, *25*: 51-55.

Flori,P., D.Pancardi, P. Tentoni and P. Musacci, 1982. Persistenza nel terrono dei fungicidi dicloran, vinclozolin, iprodione, procymidone e dichlozolinate. La Difensa delle Piante, *4*: 221-230.

Fofana, B., D.J. McNally, C. Labbe, R. Boulanger, N. Benhamou, A. Séguin and R.R. Bélanger, 2002. Milsana-induced resistance in powdery mildew-infected cucumber plants correlates with the induction of chalcone synthase and chalcone isomerase. Physiol. Mol. Plant. Pathol., *61*: 121-132.

Fofana, B., N. Benhamon, D.J. McNally, C. Labbé, A. Séguin and R.R. Bélanger, 2005. Suppression of induced resistance in cucumber through disruption of flavonoid pathway. Phytopathology, *95*: 114-123

Fonseca, J. M., H – J. Kim, W. L. Kline, C. A. Wyenandt, M. Hoque and H. Ajwa, 2009. Effects of preharvest application of a second – generation harpin protein on microbial quality, antioxidants, and shelf life of fresh – cut lettuce. J. Am. Soc. Hortic. Sci., *134*: 141 – 147.

Foster, H. and J. Adaskaveg, 2012. Fitness and competitiveness of *Penicillium* spp. isolates with reduced sensitivity to fludioxonil and pyrimethanil. Phytopathology, *102* (Supplement): S 6.9.

Forster, B. and T. Staub, 1996. Basis of use strategies of anilinopyrimidine and phenylpyrrole fungicides against *Botrytis cinerea*. Crop. Prot., *15*: 529-537.

Foster, J. M. and M. K. Hausbeck, 2010. Managing Phytophthora crown and root rot in bell peppers useing fungicides and host resistance. Plant Dis., *94*: 697 – 702.

Fourneaud, C., 2004. National note. Grape mildew 2004. Prog. Agric. Vitic., *121*: 7-9.

Fournier, E. and T. Giraud, 2008. Sympatic genetic differentiation of a generalist pathogenic fungus *Botrytis cinerea* on two different host plants, grapevine and bramble. J. Evol. Biol., *21*: 122 – 132.

Fournier, E. and T. Giraug, A. Albertiniand and Y. Brygoo, 2005. Partition of the *Botrytis cinerea* complex in France using multiple gene genealogies. Mycologica, *97*: 1251 – 1267.

Fournier, E., C. Levis, D. Fortini, P. Leroux, T. Giraud and Y. Brygoo, 2003. Characterization incompatibility locus and its use as a population marker. Mycologia, *95*:251-261.

Förch, M., G. Kessel, H. Spits and N. Hasunuma, 2007. Baseline sensitivity of *Phytophthora infestans* life cycle components to NC – 224 20 SC (Amisulbrom 200 g/L). Tenth Workshop of on European Network from Development of an Integrated Control Strategy of Potato Late Blight, Bologno, Italy, 2 – 5 May 2007. PPO – Special Peport No: 12. Applied Plant Research Wageningen, 337 – 344.

Förster, H., G. F. Driver, D. C. Thomson and J. E. Adaskaveg, 2007. Postharvest decay management for stone fruit crops in California Useing the "reduced – risk" fungicides fludioxanil and fenhexamid. Plant Dis., *91*: 209 – 215.

Förster, H. and J. E. Adaskaveg, 1999. Fludioxonil, a new reduced risk postharvest fungicide for management of fungal decays of stone fruit. Phytopathology, *89* (Supplement): S 26.

Fraaije, B.A., H.J. Cools, J. Fountaine, D.J. Levell, J. Motteran, J.S. West and J.A. Lucas, 2005. Role of ascospores in further spread of QoI-resistant cytochrom *b* alleles (G143A) in field population of *Mycosphaerella graminicola*. Phytopathology, *95*:933-941.

Fraaije, B.A., J.A. Lucas, W.S. Clark and F.J. Burnett, 2003. QoI resistance development in population of cereal pathogens in the UK. Proc. BCPC. Int. Congr. Crop Sci. Technol. The British Crop Protection Council, Alton, Hampshire, UK. 689-694.

FRAC, 2015. FRAC code list 2015: Fungicides sorted by mode of action (including FRAC code numbering). www.frac.info/

FRAC, 2014 a. FRAC code list, fungicides sorted by mode of action. www.frac.info

FRAC, 2014 b. Carboxylic acid amides (CAA) working group, annual meeting on Des. 02, 2014. www.frac.info

FRAC, 2013. Succinate Dehydrogenase Inhibitor (SDHI) Working Group, 7th meeting, Dec. 11, 2013. Protocol of the discussion and the use recommendations of the SDHI Working Group of the Fungicide Resistance Action Committee (FRAC). www.frac.info

Fraccadori, R., E. Cicognani, G. Alberoni, M. Collina and A. Brunelli, 2011. Sensitivity to strobilurin fungicides of Italian *Venturia inaequalis* populations with different origin and scab control. Pest Manag. Sci., *67*: 535 – 540.

Fragoulis, G., A. Merli, G. Reeves, G. Meregalli, K. Stenberg, T. Tanaka and E. Capri, 2011. A Bayesian approch to assessing the uncertainty in estimating biocncentration factors in earthworms - the example of quinoxafen. Pest Manag. Sci., *67*: 656 – 664.

Frahn,J.,1973. Verhalten und nebenwirkungen von Benomyl. Z. Pflanzenk. Pflanzen., *80*: 431-446.

Frank,R J.Northover and H.E. Braun, 1985. Persistence of captan on apples, grapes, and pears in Ontario, Canada, 1981-1983. J. Agric. Food Chem., *33*: 514-518.

Frank,R., H.E. Braun and G.Ritcey, 1987. Disappearance of captan from field-and greenhouse-grown tomato fruit in relationship to time of harvest and amount of rainfall. Can. J. Plant Sci., *67*: 355-357.

Fravel, D.R., 2005. Commercialization and implementation of biocontrol. Ann. Rev. Phytopathol., *43*: 337-359.

Fredrick, Z. A., S. M. Villanı, D. R. Cooley, A. R. Bigs, J. J. Raes and K. D. Cox, 2014. Prevalence and stability of qualitative QoI resistance in population of *Venturia inaequalis* in the Northeastern United States. Plant Dis., *98*: 1122 – 1130.

Fritz, R., C. Lanen, F. Chapeland-Leclerc and P. Leroux, 2003. Effect of the anilinopyrimidine fungicide pyrimethanil on the cysthathionine ß-lyase of *Botrytis cinerea*. Pestic. Biochem. Physiol., *77*: 54-65.

Fritz,R., C.Lanen, V.Colas, P.Leroux, 1997. Inhibition of methionine biosynthesis in *Botrytis cinerea* by the anilinopyrimidine fungicide pyrimethanil. Pestic. Sci., *49*: 40-46.

Fritz,R., F.Chapenland, C.Lanen, M.Boccara and P.Leroux, 2000. Multidrug resistance in field isolates of *Botrytis cinerea* involves ABC-transporters. XIIth International Botrytis Symposium, July 3-7 2000, Reims, France. Abstracts. L 41.

Fritz,R., P.Leroux and M.Gredt, 1977. Mechanisms de l'action fongitoxique de la procymidone de la vinclozolin et du dicloran sur *Botrytis cinerea*. Phytopathol. Z., *90*: 152-163.

Fry, W.E and S. B. Goodwin, 1997. Resurgence of the Irish Potato Famine fungus. Bioscience, *47*:363-371.

Fuchs, A. 1988. Implication of stereoisomerism in agricultural fungicides. *In*: Ariëns, E.J., van Rensen, J. J. S. and Welling, W. eds. Stereoselectivity of Pesticides. pp.203-262. Elsevier Science Publishers B.V. Amsterdam, The Netherlands.

Fuchs, A. and M.A. DeWaard, 1982. Resistance to ergosterol-biosynthesis inhibitors l. Chemistry and phenomenological aspects. In: Dekker, J. and Georgopoulos, S.G., eds., Fungicide Resistance in Crop Protection. pp. 71-86. Center for Agricultural Publishing and Documantation, Wageningen.

Fuchs,A. and M.Viets-Vermeij, 1975. Permanent and transient resistance to triarimol and triforine in some phytopathogenic fungi. Meded. Fac. Landbouwwet. Rijksuniv. Gent, *40*: 699-706.

Fuchs,A., G.A. Van Den Berg and L.C. Davidse, 1972. A comperison of benomyl and thiophanates with respect to some chemical and systemic fungitoxic characteristics. Pestic. Biochem. Physiol., *2*: 191-205.

Fujimura, M., N. Ochiai, A. Ichiishi, R. Usami, K. Horikoshi and I. Yamaguchi, 2000 a. Sensitivity to phenylpyrrole fungicides and abnormal glycerol accumulation in *Os* and *Cut* mutant strains of *Neurospora crassa*. J. Pestic. Sci., *25*:31-36.

Fujimura, M., N. Ochiai, A. Ichiishi, R. Usami, K. Horikoshi and I. Yamaguchi, 2000 b. Fungicide resistance and osmotic stress sensitivity in *Os* mutants of *Neurospora crassa***.** Pestic. Biochem. Physiol., *67*: 125-133.

Fukaya, M., 2002. Different sensitivity to iminoctadine-triacetate in two fungal pathogens grape ripe rot. Jpn. J. Phytopathol., *68*: 263-264.

Fuller,M.S. and U.Gisi, 1985. Comperative studies on the *in vitro* activity of the fungicides oxadixyl and metalaxyl. Mycologia, *77*: 424-432.

Fushiwaki, Y., N. Tase, A. Saeki and K. Urano 1990. Pollution by the fungicide pentachloronitrobenzen in an intensive farming area in Japan. Sci. Total Environ., *92*: 55 – 67.

Gachango, E., L. E. Hanson, A. Rojas, J. J. Hao and W. W. Kirk, 2012. *Fusarium* spp. causing dry rot of seed potato tubers in Michigan and their sensitivity to fungicides. Plant Dis., *96*: 1767 – 1774.

Gachanco, E., W. Kirk, L. Hanson, A. Rojas and T. Tumbalan, 2011. First report on in vitro fludioxonil – resistant isolates of *Fusarium* spp. causing potato dry rot in Michigan. Plant Dis., *95*: 228.

Gachomo, E. E., H. –W Dehne and U. Steiner, 2009. Efficacy of triazoles and strobilurines in controlling black spot disease of roses caused by *Diplocarpon rosae*. Ann. appl. Biol., *154*: 259 – 267.

Gaffney, T., L. Friedrich, B. Vernooij, D. Negretto, G. Nye, S. Uknes, E. Ward, H. Kessmann and J. Ryals, 1993. Requirement of salicylic acid for the induction of systemic acquired resistance. Science, *261*: 754-756.

Gallori, E., E. Casalone, O. Nocita, L. Turbanti and M.Polsinelli, 1988. Isolation and characterization of a glutatione-overproducing captan-resistant mutant of *Azospirillum brasilense*. J. Gen. Microbiol., *134*: 3173-3178.

Garside, C.M., C.R. Leake and G. Reinken, 2003 a. Fenamidone: Fate and behaviour in soil. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *56*:547-558.

Garside, C.M., M.M. Corgier and C.R. Leake, 2003 b. Fate and behavior of fenamidone in aqueous systems. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *56*: 559-569.

Garzón, C., J. E. Molineros, J. M. Yánez, F. J. Florez, M. M. Jiménez – Gasco and G. W. Moorman, 2011. Sublethal doses of mefenoxam enhance Pythium damping – off geranium. Plant Dis., *95*: 1233 – 1238.

Gasnier, I., G. Jaworska, B. Perotin et B. Straebler, 2006. Proquinazid: Nouvel anti – oidium de la vigne et les cereales: Mode d'action biologique sur *Uncinula necator* et *Blumeria graminis.* Huitième Conférence International sur les Maladies des Plantes, Tours, France, pp. 789 – 798.

Gasztonyi, M. and H. Lyr, 1995. Miscellaneous fungicides. In: Lyr,H. ed.,, Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanisms of Action,2nd Edition. pp. 389-414. Gustav Fischer Verlag, Jena, Stuttgard and New York.

Gauter, C. et P.-A. Lardier, 2006. La métrafénone fungicide anti-oidium vigne. Phytoma, *589*: 60-62.

Gauthier, N. A. W., and B. Amsted, 2014. First report of QoI – resistant downy mildew (*Plasmopara viticola*) of grape (*Vitis vinifera* cv. Vidal Blanc) in Kentucky. Plant Dis., *98*: 276.

Geary, B., D.A. Johnson, P.B. Hamm, S. James and K.A. Rykbost, 2007. Potato silver scurf affected by tuber seed treatments and locations and occurence of fungicide resistant isolates of *Helminthosporium solani*. Plant Dis., *91*: 315-320.

Genet, J – L. and G. Jaworska, 2013. Characterization of European *Plasmopara viticola* isolates with reduced sensitivity to cymoxanil. Eur. J. Plant Pathol., *135:* 383 – 393.

Genet, J – L. and G. Jaworska, 2009., Baseline sensitivity to proquinazid in *Blumeria graminis* f. sp. *tritici* and *Erysiphe necator* and cross – resistance with other fungicides. Pest Manag. Sci., *65*: 878 – 884.

Genet, J. – L., G. Jaworska, F. Depais, 2006. Effect of dose rate and mixtures of fungicides on selection for QoI resistance populations of *Plasmopara viticola*. Pest Manac. Sci., *62*:188-194.

Genet, J – L. and O. Vincent, 1999. Sensitivity of European *Plasmopara viticola* populations to cymoxanil. Pest Manag. Sci., *55*: 129 – 136.

Genet,J – L., P. Cagnieul and M.M.Joshi, 1997. DPX. JE 874: a new broad spectrum fungicide from a novel area of chemistry. Proc. Fifth Internat. Conf. Plant Dis., Association Nationale de la Protection des Plantes, Tours, France, Dec. 3-5 1997. 1047-1054.

Genix, P. and A. Villier, 2003. Fenamidone inhibits mitochondrial respiration, a property not shared by its metabolits. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*: 444-448.

Genix, P., 2003. Quantitative structure activity relationship of fenamidone analogues. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*:435-443.

Genix, P., J.-L. Guesnet and G. Lacroix, 2003. Chemistry and stereo-chemistry of fenamidone. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*: 421-434.

Gent, D.H. and H.F. Schwartz, 2005. Management of Xanthamonas leaf blight of onion with a plant activator, biological control agents, and copper bactericides. Plant Dis., *89*: 631-639.

Georgopoulos, S.G., 1982. Cross-resistance. *In*: Dekker, J. And Georgopoulos, S.G., eds. Fungicide Resistance in Crop Protection. pp.53-59. Centre for Agricultural Publishing and Documentation, Wageningen.

Georgopoulos, S.P., 1988. Genetics and population dynamics. *In*: Delp, C.J. Ed., Fungicide Resistance in North America. pp. 12-13. APS Press, St. Paul, Minnesota, USA.

Georgopoulos,S.G., 1976. The genetics and biochemistry of resistance to chemicals in plant pathogens. In: Gilpatrick, J.D., ed., Resistance of Plant Pathogens to Chemicals. pp. 53-60. American Phytopathological Society.

Georgopoulos,S.G., 1977. Development of fungal resistance to fungicides. In: Siegel, M.R. and Sisler, H.D., eds., Antifungal Compounds, Vol. 2. pp. 439-495. Marcel Dekker Inc. New York and Basel.

Georgopoulos,S.G., 1986. Plant pathogens. Pesticide Resistance: Strategies and Tactics for Management. National Academy Press, Washington, D.C., 100-110.

Georgopoulos,S.G., 1995. The genetics of fungicide resistance. In: Lyr,H., ed., Modern Selective Fungicides- Properties, Applications, Mechanisms of Action, 2nd Edition. pp. 39-52. Gustav Fischer Verlag, Jena, Stuttgard and New York.

Georgopoulos,S.G., and B.N. Ziogas, 1977. A new class of carboxin- resistant mutants of *Ustilago maydis*. Netherl. J.Plant Pathol., *83*: 232-242.

Georgopoulos,S.G., and G.Skylakis, 1986. Genetic variability in the fungi and the problem of fungicide resistance. Crop Prot., *5*: 299-305.

Georgopoulos,S.G., and H.D. Sisler, 1970. Gene mutation eliminating antimycin A-tolerant electron transport in *Ustilago maydis*. J. Bacteriol., *103*: 745

Georgopoulos,S.G., M. Sarris and B.N.Ziogas, 1979. Mitotic instability in *Aspergillus nidulans* caused by fungicides iprodione, pyocymidone and vinclozolin. Pesticide Sci., *10*:389-392.

Georgopoulos,S.G., M.Chrysayi and G.White, 1975. Carboxin resistance in the haploid, the heterozygous diploid, and the plant parasitic dicaryotic phase of *Ustilago maydis*. Pesticide Biochem. Physiol., *5*: 543-551.

Ghaouth, A., J. Arul, J. Grenier and A. Asselin, 1992. Antifungal activity of chitosan on two postharvest pathogens of strawberry fruits. Phytopathology, *82*: 496-501.

Giannopolitis,C.N., 1978. Occurence of strains of *Cercospora beticola* resistant to triphenyltin fungicides in Greece. Pl. Dis.Report., *62*: 205-208.

Giannopolitis,C.N., and M.Chrysayi-Tokusbalides, 1980. Biology of triphenyltin-resistant strains of *Cercospora beticola* from sugar beet. Plant Disease, *64*: 940-942.

Giesler, L. J. and T.J. Weissling, 2005. Fungicides to manage soybean rust: what are the product differences. Neb Facts, University of Nebraska, Lincoln.

Gilardi, G., I. Pintore, S. Demarchi, M. L. Gullino and A. Garibaldi, 2015. Seed dressing to control downy mildew of basil. Phytoparasitica, DOI 10.1007/s12600 – 015 – 0474 – 1.

Gilbert, S. R., H. J. Cools, B. A. Fraaije, A. M. Bailey and J. A. Lucas, 2009. Impact of proquinazid on appressorial development of the powdery mildew fungus *Blumeria graminis* f. sp. *hordei*. Pestic. Biochem. Phys., *94*: 127 – 132.

Giraud, T., D. Fortini, C. Levis, C. Lamarque, P. Leroux, K. Lobuglio and Y. Brygoo, 1999. Two sibling species of the *Botrytis cinerea* complex *transpora* and *vacuma* are found in sympatry on numerous host plants. Phytopathology, *89*: 967-973.

Giraud, T., D. Fortini, C. Levis, P. Leroux and Y. Brygoo, 1997. RFLP markers show genetic recombination in *Botryotinia fuckeliana* (*Botrytis cinerea*) and transposable elements reveal two sypatric species. Mol. Biol. Evol., *14*: 1177 – 1185.

Gisi, U. 2014. Assesment of selection and resistance risk for demethylation inhibitor fungicides in *Aspergillus fumigatus* in agriculture and medicine: A critacal revew. Pest Man. Sci., *70*: 352 – 364.

Gisi. U., 2012. Resistance to carboxylic acid amide (CAA) fungicides and anti – resistance strategies. *In:* Thind, T. S. ed., Fungicide Resistance in Crop Protection: Risk and Management. pp. 96 – 103. CAB International.

Gisi, U. and U. Müller, 2007. Anilinopyrimidines: Methionine biosynthesis inhibitors. *In***:** Krämer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2. pp. 551-560. Wiley-VCH Verlag, GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Gisi, U. and Y. Cohen, 1996. Resistance to phenylamide fungicides: A case study with *Phytophtora infestans* involving mating type and race structure. Annu. Rev. Phytopathol. *34*: 549-572.

Gisi, U., C. Lamberth, A. Mehl and T. Seitz, 2007. Carboxylic acid amide (CAA) fungicides. *In***:** Krämer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2. pp. 651-674. Wiley-VCH Verlag, GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Gisi, U., H. Sierotzki, A. Cook and A. McCaffery, 2002. Mechanisms influencing the evolution of resistance to Qo inhibitor fungicides. Pest. Manage. Sci., *58*: 859-867.

Gisi, U., K. M. Chin, G. Knapova, R. Kung Farber, U. Mohr, S. Parisi, H. Sierotzki and U. Steinfeld, 2000. Recent developments in elucidating modes of resistance to phenylamide, DMI and strobilurin fungicides. Crop Prot., *19*: 863-872.

Glättli, A., G. Stammler, T. Grote and S. Schlehuber, 2010. Inhibitors: History, biochemical performance and molecular mode of actions. In:Modern Fungicides and Antifungal Compounds. 16th Int. Reinhardsbrunn Symp.

Gogoi, R., P. K. Singh, R. Kumar, K. K. Nair, I. Alam, C. Srivastava, S. Yadav, M. Gopal, S. R. Choudhury and A. Gaswami, 2013. Suitability of nano-sulfur for biorational management of powdery milew of ocra (*Abelmoschus esculentus* Moench) caused by *Erysiphe cichoracearum*. J. Plant Patol. Microb., *4* : 171

Gold, R. E., H. Schiffer, J. Speakman, G. Stammler, K. Klappach, H. D. Brix and S. Schlehuber, 2011. Initium® - a new innovative fungicide for the control of oomycetes in speciality crop. Modern Fungicides and Antifungal Compounds VI, 16. International Reinhardsbrunn Symposium, Friedrichroda, Germany, April 25 – 29, 2010, pp. 55 – 62.

Gold, R.E., E.Ammermann, H.Köhle, G.M.E. Leinhos, G.Lorenz, J.B. Speakman, M.Stark-Urnau and H.Sauter, 1996. The synthetic strobilurin BAS 490F: profile of a modern fungicide. In: Lyr,H., Russel, P.E. and Sisler H.D., eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds. pp. 79-92. Intercept Andoven.

Goldwin, J. R., V. M. Anthony, J. M. Clough and C.R.A. Godfrey, 1992. ICI A5504: A novel, broad spectrum, systemic ß-methoxyacrylate fungicide. Brighton Crop Protect. Conf. *5-6*: 435-442.

González - Ālvarez, M., C. González – Barreiro, B. Concho – Grande and J. Simal – Gándora, 2012 a. Impacts of phytosanitary treatments with fungicides (cyazofamid, famoxadone, mandipropamid and valifenalate) on aroma compounds of *Godello* white wines. Food Chem., *131*: 826 – 836.

González - Ālvarez, M., R. Noguerol – Pato, C. González – Barreiro, B. Cancho – Grande, J. Simal – Gándara, 2012 b. Changes of the sensorial attributes of white wines with the application of new anti – mildew fungicides under critical agricultural practices. Food Chem., *130*: 139 – 146.

Goodwin, S. B., L.S. Sujkowski and W.E. Fry, 1996. Widespread distribution and probable origin of resistance to metalaxyl in clonal genotypes of *Phytophthora infestans* in the United States and Western Canada. Phytopathology, *86*: 793-799.

Goss, V. and W.D. Marshall, 1985. Synergistic antifungal interactions of zinc and copper with anilazine. Pesticide Sci. *16*: 163-171.

Goudegnon, A. E., A. A. Kirk, B. Schiffers and D. Bordat, 2000. Comperative effects of deltamethrin and neem kernal solution treatments on diamondback month and *Cotesia plutella* (Hym; Braconidae) parasoid populations in the Cotonou peri – urban area in Benin. J. Appl. Entomol., *124*: 141 – 144.

Gozzo, F. and F. Faoro, 2013. Systemic aquired resistance (50 years after discovery): Moving from the lab to the field. J. Agric. Food Chem., *61*: 12473 – 12491.

Görlach,J., S.Volrath,G.Knauf-Beiter, G.Hengy, U.Beckhove,K.-H.Kogel, S. Oostendorp, T.Staub, E.Ward, H.Kessmann and J.Ryals, 1996. Benzothiadiazole, a novel class of inducers of systemic acquired resistance. activates gene expression and disease resistance in wheat. Plant Cell, *8*: 629-643.

Grabke, A., D. Fernάndez – Ortuño and G. Schnabel, 2013. Fenhexamid resistance in *Botrytis cinerea* from strawberry fields in the Carolinas is associated with four target gene mutations. Plant Dis., *97*: 271 – 276.

Graham, J.H. and R.P. Leite, Jr., 2004. Lack of control of citrus canker by induced systemic resistance compounds. Plant Dis., *88*: 745-750.

Graham-Bryce,I.J. and J.Coutts, 1971. Interactions of pyrimidine fungicides with soil and their influence on uptake by plants. Proc. 6th Brit. Insect. Fungic.Conf., 419-426.

Grahm, J. and M. E. Myers, 2011. Soil application of SAR inducers imidachloprid, thiamethoxam acibenzolar-S-methyl for citrus cancer control in young grapefruit trees. Plant Dis., *95* : 775 - 782

Green, A.E. and G.D. Gustafson, 2006. Sensitivity of *Uncinula necator* to quinoxyfen: Evaluation of isolates selected using a discriminatory dose screen. Pest Manag. Sci., *62*: 492-497.

Griffin, D.H., 1994. Spor dormancy and germination. *In*: Fungal Physiology, 2nd edition. p.:389. Wiley-Liss, Inc. New York.

Griffith, J.M., L.A. Atkins and B.R. Grant, 1989 a. Properties of the phosphite and phosphate uptake transport system in *Phytophthora palmivora* Arch. Microbiol., *152*: 430.

Griffith, J.M., R. Smillie and B.R. Grant, 1990. Alternations in nucleotide and pyrophosphate levels in *Phytophthora palmivora* following exposure to the antifungal agent potassium phosphonate (phosphite). J. Gen. Microbiol., *136*: 1285.

Griffith, J.M., R.H.Smillie, J.O. Niere and B.R. Grant, 1989 b. Effects of phosphate on the toxicity of phosphite in *Phytophthora palmivora*. Arch. Microbiol., *152*: 425.

Griffith,J.M., A.J. Davis and B.R.Grant, 1992. Target sites of fungicides to control Oomycetes. In: Köller,W. ed., Target Sites of Fungicide Action. pp. 69-100 CRC Press Boca Roton, Ann Arbor,London.

Griffiths, R.G., J. Dancer, E. O'Neill and J. L. Harwood, 2003. Lipid composition of *Botrytis cinerea* and inhibition of its radiolabelling by the fungicide iprodione. New Phytol., *160*: 199-207.

Grimmer, M. K., F. van den Bosch, S. J. Powers and N. D. Paveley, 1013. Evaluation of a matrix to calculate fungicide resistance risk. Pest Manag. Sci., DOI: *10*. 1002/ps.3646.

Grindle, M., 1981. Variation among field isolates of *Botrytis cinerea* in their sensitivity to antifungal compounds. Pestic. Sci.,*12*: 305-312.

Grobski,C. and U.Gisi, 1987. Quantification of synergistic interactions of fungicides *Plasmopara* and *Phytophthora*. Crop Prot., *6*: 64-71.

Groth, D.E. and M.C. Rush, 2006. Possible development of resistance by the blast fungus to fungicides. Phytopathology, *96* (Supplement):S43.

Groussol, J., S. Delrot, P. Caruhel and J.-L. Bonneman, 1986. Design of an improved exudation method for phloem sap collection and its use for the study of phloem mobility of pesticides. Physiol. Veg. *24*:123.

Gruber, B. R., L. R. R. Davies and P. S. McManus, 2010. A copper-based fungicide has minimal effects on tard cherry fruit quantity and quality. HortScience, *45* : 48-53

Grünwald, N.J., A.K. Sturbaum, G.R. Montes, E.G. Serrano, H. Lozoya-Saldana and W.E. Fry, 2006. Selection for fungicide resistance within a growing season in field population of *Phytophthora infestans* at the center of origin. Phytopathology, *96*: 1397-1403.

Grünwald, N.J., W.G. Flier, A.K. Sturbaum, E. Garay-Serrano, T.B.M. van den Bosch, C.D. Smart, J. M. Matuszak, H. Lozoya-Saldana, L. J. Turkensteen and W. E. Fry, 2001. Population structure of *Phytophthora infestans* in the Toluca Valley region of Central Mexico. Phytopathology, *91*: 882-890.

Guan, A – Y., C – L. Liu, G. Haung, H – C . Li, S – L. Hao, Y. Xu and Z – N, Li, 2013. Design, synthesis, and structure – activity relationship of novel aniline derivatives of chlorothalonil. J. Agric. Food Chem., *61* : 11929 – 11936.

Guan,J. and M.A. DeWaard, 1993. Inhibition of sterol 14-alpha-demethylase activity in *Penicillum italicum* does not correlate with resistance to the DMI fungicide imazalil. Pesticide Biochem.Physiol., *46*: 1-6.

Guan,J., A.Kerkenaar and M.A. DeWaard, 1989. Effects of imazalil on sterol composition of sensitive and DMI-resistant isolates of *Penicillum italicum*. Netherl. J.Plant Pathol., *95*,(Suppl.1): 73-86.

Guant,R.E., P.A.G.Elmer and N.Sanoamuang, 1994. The epidemiological and genetical basis of benzimidazole and dicarboximide resistance in *Monilinia fructicola* on stone fruit. In: Haeney, S., Slawson,D., Hollomon, D.W., Smith, M., Russell, P.E. and Parry, D.W., eds., Fungicide Resistance. pp. 233-237. BCPC Monograph No: 60.

Guarnaccia, V., D. Aillo, G. Polizzi, G. Perrone, G. Stea and A. Vitole, 2014. Emergence of prochloraz – resistant populations of *Calonectria pauciramosa* and *Calonectria polizzii* in ornamental nurseries of Soutth Italy. Plant Dis., *98*: 344 – 350.

Gudmestad, N. C., S. Arabiat, J. S. Miller and J. S. Pache, 2013. Prevalence and impact of SDHI fungicides and application methods. Plant Dis., *97*: 921 – 926.

Guest, D.I and B. Grant, 1991. The complex action of phosphonates as antifungal agents. Biol. Rev., *66*: 159-187.

Guest, D.I., 1984. Modification of defence responses in tobacco and capsicum following treatment with fosetyl-A1 [aluminium tris (o-ethyl phosphonate)]. Physiol. Plant Pathol., *25*:125.

Guest, D.I., 1986. Evidence from light microscopy of living tissues that fosetyl-A1 modifies the defence response in tobacco seedlings following inoculation with *Phytophthora nicotianae* var. *nicotianae*. Physiol. Mol. Plant Pathol., *29*: 15.

Guest, D.I., J.C.R. Upton and K.S.R. Rowan, 1989. Fosetyl-Al alters the respiratory response in *Phytophthora nicotianae* var. *nicotianae*-infected tobacco. Physiol. Mol. Plant Pathol., *34*:257.

Guleria, S. and A. Kumar, 2006. *Azadirachta indica* leaf extract induce resistance in sesame against *Alternaria*leaf spot disease. Journal of Cell and Molecular Biology, *5*: 81 – 86.

Gullino, M. L., F. Tinivella, A. Garibaldi, G. M. Kemmitt, L. Bacci and B. Sheppard, 2010. Mancozeb: Past, present and future. Plant Dis., *94* : 1076 – 1087.

Gullino, M.L., A. Garibaldi and V. Grasso, 2005. Resistance to QoI fungicides: State of the art and practical problems. Informatore Fitopatologica, *55*: 33-39.

Gullino, M.L., G. Gilardi, G. Stefanelli, E. Mescalchin and A. Garibaldi, 2001. Presenza di popolazioni di *Plasmopara viticola* resistanti ai fungicidi inhibitoria della respirazione mitocondriale (QoI STAR) in vignetti dell'Italia nord-orientale. Informatore Fitopatologica-La difesa delle piante, *51*: 86-87.

Gullino, M.L., P. Leroux and C.M. Smith, 2000. Uses and challenges of novel compounds for plant disease control. Crop Prot., *19*: 1-11.

Gullino, M.L.,G. Gilardi, F. Tinivella and A. Garibaldi, 2004. Observations on the behaviour of different populations of *Plasmopara viticola* resistant to QoI fungicides in Italian vineyards. Phytopathol. Mediterr., *43*:341-350.

Gullino,M.L., A.Gualco and A.Garibaldi, 1984. Cross resistance to iprodione and tolclofos-mehyl in *Rhizoctonia solani*. Phytopathol. Maditerr., *23*: 36-38.

Gulya, T., 2002. Efficacy of single and two-way fungicide seed treatment for control of metalaxyl resistant strains of *Plasmopara halstedii* (sunflower downy mildew). Brighton Conference Symposium Proceedings, 575-580.

Gupta,J.P., D.C. Erwin, J.W. Eckert and A.I. Zaki, 1985. Translocation of metalaxyl in soybean plants and control of stem rot caused by *Phytophthora magesperma* f.sp. *glycinea*. Phytopathology, *75*: 865-869.

Gustin, M. C., J. Albertyn, M. Alexander and K. Davenport, 1998. MAP kinase pathways in the yeast *Saccaromyces cerevisiae.* Microbiol. Mol. Biol. Rev., *62*: 1264 – 1300.

Günen, Y., N. Özdemir, E.Günen, H. Türküsay, N. Tosun and H. Saygılı, 2006. Efficacies of plant activators in control of fire blight of pear in Turkey. ISHS Acta Horticulturae, 704: X. International Workshop on Fire Blight.

Hadwiger, L.A. and J.M. Beckman, 1980. Chitosan as a component for pea - *Fusarium solani* interactions. Plant Physiol., *66*: 205-211.

Haenssler,G. and R.Pontzen, 1999. Effect of fenhexamid on the development of *Botrytis cinerea*. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *52*: 158-176.

Haenssler,G., A.Suty and D.Stuebler, 2000. Uptake, sensitivity profile and biochemical mode of action of the new botryticide fenhexamid. XIIth International Botrytis Symposium, July 3-7 2000, Reims, France. L 33.

Haeuser-Hahn,I., U.Heinemann, P.Baur and A.Suty-Heinze, 2002. HEC 5725-chemodynamic behaviour of a new leaf systemic strobilurin fungicide. The BCPC Conference-Pests and Diseases, Vol.2, 623-634.

Hagerhall, C., 1997. Succinate quinone oxidoreductasees. Biochem. Biophys. Acta, 1320 : 107 – 141.

Hagiwara, D., Y. Asano, J. Marui, A. Yoshima, T. Mizuno and A. Abe, 2009. Transcriptional profiling of *Aspergillus nidulans* Hog A MAPK signaling pathway in response to fludioxonil and osmotic stress. Fungal Genet. Biol., *46*: 868 – 878.

Hahn. M., 2014. The rising threat of fungicide resistance in plant pathogenic fungi: *Botrytis* as a case study. Journal of Chemical Biology, *7*: 133 – 141.

Hamamoto, H., K. Haseqawa, R. Nakaune, Y.J. Lee, K. Akutsa and T. Hibi, 2001. PCR-based detection of sterol demethylation inhibitor-resistant strains of *Penicillium digitatum***.** Pest Manage. Sci., *57*:839-883.

Hamamoto, H., K. Haseqawa, R. Nakaune, Y.J. Lee, Y. Makizumi, K. Akutsu and T. Hibi, 2000. Tandem repeat of a transcriptional enhancer upstream of the sterol 14α-demethylase gene (*CYP51*) in *Penicillium digitatum*. Appl. Environ. Microbiol., *66*: 3421-3426.

Hammerschlag,R.S. and H.D.Sisler, 1973. Benomyl and methyl-2-benzimidazolecarbamate (MBC): biochemical., cytological and chemical aspect of toxicity to *Ustilago maydis* and *Saccaromyces cerevesiae*. Pesticide Biochem. Physiol., *3*: 42-54.

Han, P., X. L. Lui, P. F. Lui and N. G. Si, 2006. Effects of novel fungicide 5 – (- chloro phenyl) – 2, 3 – dimethyl – 3 – (pyridine – 3) – oxozoline on ergosterol biosynthesis in *Botrytis cinerea* by high performance liquide chromatography. Chin. J. Anal. Chem., *34*: 1467 – 1470.

Han, Y – H., C – Y. Lee, K – D. Park and K – W. Lee, 2013. Residue of new fungicide, isopyrazam on cucumber and oriental melon. The Korean Journal of Pesticide Science, *17* (1). DOI: 10.7585/kjps.2013.17.13.

Han, Y – Z., X – L. Liao, Y. H. Liu, H. M. Wu and G. N. Zhu, 2009. The photolysis of cyazofamid. Journal of Agro – Environment Science, 2009 – 1.

Hänssler, G., 1997. Mode of action and systemic properties of spiroxamine. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *50*: 15-16.

Hänssler, G. and R. Pontzen, 1999. Effect of fenhexamid on the development of *Botrytis cinerea*. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *52* : 158 - 176

Harada,N. and T.Omura, 1980. Participation of cytochrom P-450 in the reduction of nitro compounds by rat liver microsomes. J.Biochem., *87*: 1539.

Haramoto, M., H. Yamanaka, H. Sano, S. Sano and H. Otani, 2006 a. Fungicidal activity of cyflufenamid against various plant – pathogenic fungi. J. Pestic. Sci., *31*: 95 – 101.

Haramoto, M., H. Yamanaka, H. Hosokowa, H. Sano, S. Sano and H. Otani, 2006 b. Control efficacy of cyflufenamid in the field and its fungicidal properties. J. Pestic. Sci., *31*: 116 – 122.

Haramoto, M., H. Hamamura, S. Sana, F. G. Felsenstein and H. Otani, 2006 c. Sensitivity monitoring of powdery mildew pathogens to cyflufenamid and the evaluation of resistance risk. J. Pestic. Sci., *31*: 397 – 404.

Harp, T. L., J. R. Godwin, G. Scalliet, H. Walter, A. D. Stalker, D. W. Bartlett and D. J. Ranner, 2011. Isopyrazam, a new generation cereal fungicide. Aspects of Applied Biology, *106*: 113 – 120.

Harveson, R.M., A.W. Cattanach, C.E. Winders, J.F. Giles, J.A. Smith, . Hubbell, J.R. Brantner and N.R. Cattanach, 2007. Fungicide registration and a small niche market: A case history of hymexazole seed treatment and the US sugar beet industry. Plant Dis., *91*: 780-790.

Hasan, H. A., 2001. Role of pencycuron in aflotoxin production and coton seed protection. J. Nat. Toxins, *10*: 127 – 136.

Hasida, Y., H.Takaki, Y.Kawasa and T.Ozaki, 1979. Difference in the potential of *Botrytis cinerea* to develop resistance to procymidone *in vitro* and in field. Ann. Phytopathol. Soc. Jap., *45*: 283-290.

Hau, B. and J.Pons, 1996. Selection of populations of barley powdery mildew influenced by fungicide strategies. In: Lyr,H., Russel P.E. and Sisler, H.D., eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds. pp. 357-364. Intercept, Andover.

Häuser-Hahn, I., R. Pontzen and P. Baur, 2003. Mode of action of Flint WG50: Analysis of spray deposit, rain fastness and systemic properties on apple seedlings. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *56*:246-258.

Hayashi, K., H. Schoonbeck and M.A. De Waard, 2002. Expression of the ABC transporter B catr D from *Botrytis cinerea* reduces sensitivity to sterol demethylation inhibitor fungicides. Pestic. Biochem. Physiol., *73*:110-121.

Hayashi, K., H. Schoonbeek, H. Sigiura and M.A. De Waard, 2001. Multidrug resistance in *Botrytis cinerea* associated with accumulation of the azole fungicide oxpoconazole and increased transcription of the ABC transporter gene *BcatrD***.** Pestic. Biochem. Physiol., *40*: 212-220.

Hayashi,K., H. Schoonbeck and M.A. DeWaard, 2000. Role of ABC and MFS transporters in resistance of *Botrytis cinerea* to azole fungicides. XIIth International Botrytis Symposium July 3-7 2000, Reims, France, Abstracts, L 42.

Heaney, S.P., A.A. Hall, S.A. Davies and G. Olaya, 2000. Resistance to fungicides in the QoI-STAR cross resistance group: Current perspectives. BCPC, Pests and Diseases, Vol.2, 755-762.

Hedden,P. and J.E. Graebe, 1985. Inhibition of gibberellin biosynthesis by paclobutrazol in cell free homogenates in *Cucurbita maxima* endosperm and *Malus prunila* embryos. 3. Plant Growth Regul., *4*: 111-122.

Hegerhall, C., 1997. Succinate: Quinone oxidoreductases variations in a conserved theme. Biochem. Biophys. Acta., 1320: 107 – 141.

Heinemann, U., J. Benet-Buchholz, W. Etzel and M. Schindler, 2004. Fluoxastrobin (HEC5725) – the new dimension in strobilurin fungicides. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *57*: 299-318.

Hellpointner, E.and H. Borchers, 2004. Behaviour of prothioconazole (JAU6476) in environment. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *57*:163-180.

Henneböle, J., 1999. Environmental behavior of iprovalicarb (SZX 0722). Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *52*: 107-114.

Henriquez, J.L., D. Sugar and R.A. Spotts, 2006. Induction of cancers on pear tree branches by *Neofabraea alba* and *N. perennans* and fungicide effects on conidial production on cankers. Plant Dis., *90*: 481-486.

Hermann,D., W.Fisher, G.Knauf-Beiter, A.Steinemann, P. Margot, U.Gisi and D.Laird, 1998. Behaviour of the new strobilurin fungicide trifloxysrobin on and in plant. Phytopathology, *88*(Supplement): S.37.

Heuberger,J.W. and J.W.Horsfall, 1939. Relation of particle size and color to fungicidal and protective value of cuprous oxides. Phytopathology, 27: 301-321.

Hewitt, G., 2000. New modes of action of fungicides. Pestic. Outlook, 28-32.

Heye, U.J., J. Speich, H. Siegle, A. Steinemann, B. Foster, G. Knauf-Beiter, J. Herzog and A. Hubele, 1994. CGA 219214: A novel broad-spectrum fungicide. Crop Prot., *13*:541-549.

Hicks, B. 2001. Plant disease conference in France. Pestic. Outlook, *12*:6-7.

Higgins, C.F., 1993. The multidrug resistance P-glycoprotein. Curr. Opin. Cell. Biol., *5*:684-687.

Hilber,U.W. and H.Schüepp, 1996. A reliable method for testing the sensitivity of *Botryotinia fuckeliana* to anilinopyrimidines *in vitro* . Pestic. Sci., *47*: 241-247.

Hilber,U.W. and Hilber-Bodmer, 1998. Genetic basis and monitoring of resistance of *Botryotinia fuckeliana* to anilinopyrimidines. Plant Dis., *82*: 496-500.

Hilber,U.W., 1992. Comperative studies on genetic variability and fungicide resistance in *Botryotinia fuckeliana* (de Bary) Whetzel against vinclozolin and phenylpyrrole CGA 173506. PhD Thesis, Basel, University of Basel. 78 pp.

Hilber,U.W., H.Schüepp and F.J. Schwinn, 1994. Resistance risk evoluation of fludioxanil, a new phenylpyrrole fungicide. In: Haeney,S., Slawson,D., Hollomon,D.W., Smith,M., Russell, P.E. and Parry, D.W., eds., Fungicide Resistance. pp. 397-402. BCPC Monograph No: 60.

Hillebrand, S. and J.-L. Zundel, 2007. Newer fungicides with unknown mode of action. *In*: Krämer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2. pp. 709-726. Wiley-VCH Verlag GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Hily, J – M, S. D. Singer, S. M. Villani and K. D. Cox, 2011. Characterization of the cytochrom *b* (*cyt b*) gene from *Monilinia* species causing brown rot of stone and pome fruit and its significance in the development of QoI resistance. Pest Manage. Sci., *67*: 385 – 396.

Hincapie, M., N – Y, Wang, N. A. Peres and M. M. Dewdney, 2014. Baseline sensitivity of *Guignardia citricarpa* isolates from Florida to azoxystrobin and pyraclostrobin. Plant Dis., *98*: 780 – 789.

Hissada,Y. and Y.Kawasa, 1977. Morphological studies on antifungal action of N-(3-5-dichlorophenyl)-1,2-dimethyl-cyclopropane-1,2-dicarboximide on *Botrytis cinerea*. Ann. Phytopathol. Soc.Jap., *43*: 151-158.

Hohmann, s., 2002. Osmotic stress signaling and osmoadaptation in yeasts. Microbiol. Mol. Biol. Rev., *66*: 300 – 372.

Holb, I.J. and G. Schnabel, 2006. Efficacy of an elemental sulfur/propiconazole mixture on *Monilinia fructicola* isolates with reduced sensitivty to DMI fungicides. Phytopathology, *96*(Supplement): S49.

Hollomon,D. W., 1979. Evidence that ethirimol may interfere with adenin metabolism during primary infection of barley powdery mildew. Pesticide Biochem. Physiol., *10*: 181-189.

Hollomon,D.W. and K.Chamberlain, 1981. Hydroxypyrimidine fungicides inhibit adenosine deaminase in barley powdery mildew. Pesticide Biochem. Physiol., *16*: 158-169.

Hollomon,D.W., 1975. Behaviour of a barley powdery mildew strains tolerant to ethirimol. Proc. 8 th Br. Insectic. Fungic. Conf., 51.

Hollomon,D.W., 1977. Laboratory evaluation of ethirimol activity. In: McFarlane, N.R., ed., Crop Protoction Agents. pp. 505-515. Academic Press, London.

Hollomon,D.W., 1981. Genetic control ethirimol resistance in a natural population of *Eryshiphe graminis* f. sp. *hordei*. Phytopathology, *71*: 536-540.

Hollomon,D.W., 1984. Antifungal activity of substituted 2-amino-pyrimidines. In: Trinci, A.P.J. and Ryley, J.F., eds., Mode of Action of Antifungal Agents. pp. 185. Cambridge University Press.

Hollomon,D.W., 1992. Target sites of hydroxypyrimidine fungicides. In: Köller, W., ed., Target Sites of Fungicide Action. pp.31-41. CRC Press, Boca Raton, Ann Arbog, London.

Hollomon, D.W., I. Wheeler, K.Dixon, C. Longhurst and C. Skylakakis, 1997. Defining the resistance risk of the new powdery mildew fungicide quinoxyfen. Pestic. Sci., *51*: 347-351.

Hollomon, D.W., and H.H. Schimidt, 1995. 2-aminopyrimide fungicides. *In*: Lyr,H., ed., Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanisms of Action, 2nd Edition. pp. 353-371. Gustav Fisher Verlag, Jena, Stutgard and New York.

Hollomon, D. W., P. M. Wood, C. Reeve and M. Miguez, 2005. Alternative oxidase and its impact on the activity of Qo and Qi site inhibitors. *In*: Dehne, H,. W., Gisi, U., Kuck, K. H., Russel, K. H. anf Lyr, H., eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds IV. 14th International Reinharsbrunn Symposium, Friedrichroda, Thuringia, Germany, April 25 – 29 2004, pp. 55 – 62.

Hollomon, D. W., I. Wheeler, G. Gustafson, J. Mitchel, C. Longhurst and R. Gurr, 2004. The powdery mildew fungicide quinoxyfen interferes with signal trunsduction. Proceedings of the XVth International Plant Protection Congress.

Holloway,P.J., 1993. Structure and chemistry of plant cuticles. Pestic. Sci., *37*: 203-206.

Holz,B., 1979. Über einen Resistanzerscheinung von *Botrytis cinerea* an Reben gegen die neuen Kontaktbotrytizide im Gebiet der Mittelmosel. Weinberg und Keller, *26*: 18-25.

Homa, K., W. P. Barney, D. L. Ward, C. A. Wyenandt and J. E. Simon, 2014. Evaluation of fungicides fort he control of *Perenospora belbahrii* on sweet basil in New Jersey. Plant Dis., *98*: 1561 – 1566.

Honda, T., N. Hasunuma and M. Nishioka, 2007. Amisulbrom (NC – 224): Performance of new fungicide for potato late blight control. Proceedings of the Tenth Workshop of an European Network for Development of an Integrated Control Strategy of Potato Late Blight, Bologno, Italy, 2 – 5 May 2007. PPO – Special Report No: 12, Applied Plant Research, Wageningen, pp 59 – 66.

Hopkins,W.L., 1996.Global Fungicide Directory. AG Chem. Information Service, Indianapolis. 148 pp.

Horsfall, J.G., 1956. Principles of Fungicidal Action. Chronica Botanica Comp., XIX+ 279.

Horsefield, R., V. Yankovskaya, G. Sexton, W. Whittingham, K. Shiomi, S. Omura, B. Byrne, G. Ceccini and S. Iwota, 2006. Structural and computational analysis of the quinone – binding site of complax ll (succinate – ubiquinone oxidoreductase) – a mechanism of electron transfer and proton conduction during ubiquinone reduction. J. Biol. Chem., 281: 7309 – 7316.

Howard, K., B. Dell and G.E. Hardy, 2000. Phosphite and mycorrhizal formation in seedlings of three Australian Mytraceae. Aust. J. Bot., *48*: 725-729.

Howell, C.R., 2007. Effect of seed quality and combination fungicides – *Trichoderma* spp. seed treatments on pre- and post mergence damping-off in cotton. Phytopathology, *97*: 66-71.

Hu, J., C. Hong, E. L. Stromberg and G. W. Moorman, 2010. Mefenoxam sensitivity in *Phytophthora cinnamomi* isolates. Plant Dis., *94:* 39 – 44.

Hu, J. Y., C. Liu, X. Zhang, D. M. Qin and C – L. Liu, 2009. Photodegradation of flumorph in aqueous solutions and normal water under abiotic conditions. J. Agric. Food Chem., *57*: 9629 – 9633.

Hu, J. Y., C. Liu and H. Yan, 2008. Degradation of flumorph in soils, aqueous buffer solutions, and natural waters. J. Agric. Food Chem., *56*: 8574 – 8579.

Hu, J., E.L. Stromber, G.W. Moorman and C.X. Hong, 200 5a. Propamocarb resistance of *Phytophthora nicotianea* population at ornamental plant nurseries in Virginia. Phytopathology, *95* (Supplement)

Hu, J., E.L. Stromber, G.W. Moorman and C.X. Hong, 2005 b. Mefenoxam and propamocarb sensitivity of *Phytophthora cinnamoni* at ornamental plant nurseries in Virginia. Phytopathology, *95* (Supplement).

Hu, M – J., C – X. Luo, A. Grabke and G. Schnabel, 2011. Selection of a suitable medium to determine sensitivity of *Monilia fructicola* mycelium to SDHI fungicides. J. Phytopathol., *159*: 616 – 620.

Huang, X. L., H. Z. Yuan, Z. H. Qin, X. X. Chen and S. H. Qi, 2007. Preliminary studies on the mode of action of pyrimorph against *Phytophthora infestans.* Chinese Journal of Pesticide Science, *9*: 376 – 382.

Huang, Y., B.J. Deverall, W.H. Tang, W. Wang and F.W. Wu, 2000. Foliar application of acibenzolar-S-methyl and protection of postharvest Rock melons and Humi melons from disease. Eur. J. Plant Pathol., *106*: 651-656.

Hufnagl. A., S. E. Legler, G. Russo, V. Rossi et L. Bacci, 2012. Nouvelles approches pour la lutte raissonnee contre l'oïdium de la vigne a travers l'utilisation du meptyldinocap a differentes stades du cycle biologique d'erysiphe necator. 10 e Conférance International sur les Maladies des Plantes, Tours, France, 3 – 5 Décembre 2012. Pp. 665 – 673.

Huggenberger, F., M.A. Collins and G.Skylakis, 1984. Decreased sensitivity of *Sphearotheca fuliginea* to fenarimol and other ergosterol-biosynthesis inhibitors. Crop Protect., *3*: 137-149.

Hulin, L., G. Rous and H. Buschhaus, 2009. Cyflufenamid, a new compound for control of powdery mildew grape. Association Française de Protection des Plantes, 9ème Conférence International sur les Maladies des Plantes, France, 8 et 9 Decembre 2009, pp. 791 – 795.

Hulpke, H., R. Steigh and R. Wilmes, 1983. Light-induced transformation of pesticides on silica gel as a model system of photodegredation on soil. *In*: Matsunaka, S., Hutson, D.H. and Murphy, S.D., eds. Pesticide Chemistry. Human Welfare and the Environment. Vol. 3, pp. 323-332. Pergamon Press, Oxford.

Hulvey, J., J. T. Popko jr., H. Sang, A. Berg and G. Jung, 2012. Overexpression of *ShCYP51B* and *ShatrD* in *Sclerotinia homoeocarpa* isolates exhibiting practical field resistance to a demethylation inhibitor fungicide. Appl. Environ. Microbiol., *78*: 6678 – 6682.

Hwang, J. and B.M. Benson, 2005. Identification, mefenoxam sensitivity and compatibility type of *Phytophthora* spp attaching floriculture crops in North Carolina. Plant Dis., *89*: 185-190.

Ikeda, m., S. Usami, H. Mizutani and A. Yagi, 2oo5. Degradation of the fungicide benthiovalicarb – isopropyl in soil. J. Pestic. Sci., *30*: 22 – 30.

Isenegger, D. A., W. J. Macleod, R. Ford and P. W. J. Taylor, 2008. Genotypic diversity and migration of colonial lineages of *Botrytis cinerea* from ch.ck pea fields of Bangaldesh inferred by microsatallite markers. Plant Pathol., *57*: 967 – 973.

Ishii, H., T. Miyamoto, S. Ushio and M. Kakishima, 2011. Lack of cross – resistance to a novel succinate dehydrogenase inhibitor, fluopyram, in highly boscalid – resistant isolates of *Cornespora cassiicola* and *Podosphaera xanthii*. Pest Man. Sci., *67*: 474 – 482.

Ishii, H., B.A. Fraaije, T. Sugiyama, K. Noguchi, K. Nishimura, T. Takeda, T. Amano and D.W. Hollomon, 2001. Occurence and molecular characterization of strobilurin resistance in cucumber powdery mildew and downy mildew. Phytopathology, *91*: 1166-1171.

Ishii, H., T. Joseph – Horne, D. W. Holloman and K. Nishimura, 1999. Synergism between strobilurin fungicides and cyanide – resistant respiration inhibitor n – propyl gallate. Abstr. Ann. Meeting Pestic. Sci. Soc. Jpn, *24*: 61.

Ishii,H. and M.Van Raak, 1988. Inheritence of increased sensitivity to N-phenylcarbamates in benzimidazole-resistant *Venturia nashicola.* Genetics, *78*: 695-698.

Ishii,H., 1992. Target sites of tubulin-binding fungicides. In: Köller,W., ed., Target Sites of Fungicide Action. pp. 43-52. CRC Press, Boca Raton, Ann Arbor, London.

Ishii,H., H.Yanase and J.Dekker, 1984. Resistance of *Venturia nachicola* to benzimidazole fungicides. Meded. Fac.Landbouwwet. Riijksuniv. Gent, *49*: 163-172.

Ishii,H., M.Fukaya, F.Faretra, H.Tekada and Y.Tomita, 1992. Stability of benzimidazole resistance and diethofencarb sensitivity of *Botrytis cinerea*. In: Verhoeff,K., Malathrakis, N.E. and Williamson,B.,eds., Recent Advances in Botrytis Research. pp. 232-.237. Pudoc, Wageningen.

Iwata, M., 2001. Probenazole – a plant defense activator. Pestic. Outlook, *12*: 28-31.

Iwata, M., Y. Suzuki, T. Watanabe, S. Mase and Y. Sekizawa, 1980. Effect of probenazole on the activity of enzymes related to the resistant reaction in the rice plant. Ann. Phytopathol. Soc. Japan, *46*: 297-306.

Jabaji-Hare, S.H. and W.B. Kendrick, 1987. Response of an endomycorrhizal fungus in *Allium porrum* L. to different concentrations of the systemic fungicides, metalaxyl (Ridomyl) and fosetyl-A1 (Aliette). Soil Biol. Biochem., *19*: 95-99.

Jackson,A.J. and T.O'Neill,2000. Evaluation of novel fungicides for the control of grey mould (*Botrytis cinerea*) and downymildew (*Bremia lactucae*) on outdoor lettuce. XIIth International Botrytis Symposium, July 3-7 2000 Reims, France. P65.

Jackson, T. J., T. Burgess, I. J. Colquhoun and G. E. J. Hardy, 2000. Action of the fungicide phosphide on *Eucaliptus marginata* inoculated with *Phytophthora cinnamomi*. Plant Pathol., *49*: 147 – 154.

Jackson, K. L., J. Yin and P. Ji, 2012. Sensitivity of *Phytophthora capsici* on vegetable crops in Georgia to mandipropamid, dimethomorph, and cyazofamid. Plant Dis., *96*: 1337 – 1342.

Jackson; K. L., J. Yin, A. C. Csinos and P. Ji., 2010. Fungicidal activity of fluopicolide for suppression of *Phytophthora capsici* on squash. Crop Prot., *29*: 1421 – 1427.

Jacobson, A. R., S. Dousset, A. Andreu and P. C. Baveye, 2007. Electron microscobe and synchrotron X-ray fluorescence mapping of the heterogeneous distribution of copper in high-copper vineyard soils. Environ. Sci. Technol., *41* : 6343-6349.

Jagannath, J. H., M. Radhika, C. Nanjappa, H. S. Murali and A. S. Bawa, 2006. Antimicrobial, mechanical, barrier, and thermal properties of strach – casein based, neem (*Melia azardirachta*) extract containing film. J. App. Polym. Sci., *101*: 3948 – 3954.

Janssen, P.A.J. and H. Vanden Bossche, 1987. Mode of action of cytochrome P-450 monooxygenase inhibitors. Focus an azole derivatives. Arch. Pharm. Chem. Sci. Ed., *15*: 24-40.

Jautelat, M., H.-L. Elbe, J. Benet-Buchholz and W. Etzel, 2004. Chemistry of prothioconazole. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *57*:145-162.

Jende, G., 2001. Die Zellwand des Oomyceten *Phytophthora infestans* als Wirkort von Fungiciden. Dissertation, Hohen Landwirtschaftlichen Fakultat, Rheinischen Friedrich-Wilhelms Universitat, Bonn, 114pp.

Jende, G., U. Steiner and H.-W. Dehne, 1999. Effects of iprovalicarb (SZX 0722) on the development of *Phytophthora infestans* in tomato plants. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *52*: 49-60.

Jeneylyne, F. C., L. E. Rallos and A. B. Baudoin, 2012. Sensitivity of *Erysiphe necator* to demethylation inhibitor fungicides in Virginia. Plant Dis., *96*: 111 – 116.

Jensen, B.D., A.O. Latunde-Dada, D. Hudson and J.A. Lucas, 1998. Protection of *Brassica* seedlings against downy mildew and damping-off by seed treatment with CGA 245704, an activator of systemic acquired resistance. Pestic. Sci., *52*: 63-69.

Jernberg, K.M. and P.W. Lee, 1999. Fate of famoxadone in the environment. Pestic. Sci., *55*: 587-589.

Jespers,A.B.K., 1994. Mode of action of the phenylpyrrole fungicide fenpiclonil in *Fusarium sulphureum*. Thesis, Wageningen Agricultural University, the Netherlands.

Jespers,A.B.K., L.C.Davidse and M.A.DeWaard, 1993.Biochemical effects of the phenylpyrrole fungicide fenpiclonil in *Fusarium sulphreum* Schlecht. Pestic.Biochem. Physiol., *45*: 116-129.

Jin, L – H., S – M. He, D – Y Zhang, Y – P. Huang, R. M. Cai and K. Liu, 2010. The Dynamics of hymexazole residue and degradation in tobacco applying hymexazole – cupric teteramminosulfate 19% AS. Agrochemicals, 2010 – 06.

Jo, Y.-K., A.L. Niver, J.M. Rimelspach and M.J. Boehm, 2006. Fungicide sensitivity of *Sclerotinia homoeocarpa* from golf courses in Ohio. Plant Dis., *90*: 807-813.

Jobin, T. and O. Carisse, 2007. Incidence of mycobutanil- and kresoxim-methyl insensitive isolates of *Venturia inaequalis* in Quebec orchards. Plant Dis., *91*: 1351-1358.

Jogaiah, S., S. Mitani, K.N. Amruthesh and H.S. Shetty, 2007. Activity of cyazofamid against *Sclerospora graminicola*, a downy mildew disease of pearl millet. Pest Manag. Sci., *63*: 722-727.

Johanson, D.A., T.F. Cummings and B. Geory, 2000. Postinfection activity of selected late blight fungicides. Plant Dis., *84*: 1116-1120.

Johnson, D. A., D. A. Inglis and J. S. Miller, 2004. Contro of potato tuber rots caused by Oomycetes with foliar application of phosphorious acid. Plant Dis.,*88*: 1153 – 1159.

Johnson, D.A. and Z.K. Atallah, 2006. Timing fungicide applications for managing Sclerotinia stem rot of potato. Plant Dis., *90*: 755-758.

Johnson, R. C. and E. G. Contonwine, 2013. Post – infection activities of fungicides against *Cercospora arachidicola* of peanut (*Arachis hypogeae*). Pest Manag. Sci., DOI: 10.1002/ps3671.

Johnston, S.A.,1991. Fungicide benefits assessment. – Vegetables,- East. National Agricultural Impact Assessment Program.

Jones, J., 2001. Harpin. Pestic. Outlook. *12*: 134-135.

Jordan,D.B., R.S. Livingston, J.J.Bisaha, K.E. Duncan,S.O.Pember, M.A. Picollelli, R.S. Schwartz, J.E.Sternberg and X.S.Tang,1999. Mode of action of famoxadone. Pestic. Sci., *55*: 105-118.

Josepovits,G., M.Gasztonyi and G.Mikite, 1992. Negative cross-resistance to N-phenylanines in benzimidazole-resistant strains of *Botrytis cinerea,Venturia nashicola* and *Venturia inaequalis*. Pestic. Sci., *35*: 237-242.

Joshi,M.M. and J.A. Sternberg, 1996. DPX-JE 847: a broad-spectrum fungicide with a new mode of action. BCPC Conference-Pests and Diseases. 21-26.

Jurgens, A. G. and M. Babadoost, 2013. Sensitivity of *Erwinia amylovora* in Illinois apple orchards to streptomycin, oxytetracyline, kasugamycine and copper. Plant Dis., *97*: 1484-1490

Kaars Sijpesteijn,A., H.M.Dekhijzen and J.W.Vonk, 1977. Biological conversion of fungicides in plants and microorganisms. In:Siegel, M.R. and Sisler, H.D., eds., Antifungal Compounds, Vol.2. pp.91-147. Marcel Dekker, Inc. New York and Basel.

Kaars Sijpesteijn,A., J,G,A.Luijten and G.J.M. Van Der Kerk, 1969. Organometallic fungicides. In:Torgeson, D.C. ed., Fungicides An Advanced Treatise, Vol.2. pp. 331-336. Academic Press, NewYork and London.

Kaars Sijpesteijn,A.,1969. Enzimatic transformation of fungicides in the host plant. Wold Rev. Pest Contr., 8: 138-145.

Kalamarakis, A.E., N. Petsikos-Panagiotarou, B. Mavroidis and B.N. Ziogas, 2000. Activity of fluazinam against strains of *Botrytis cinerea* resistant to benzimidazoles and/or dicarboxymides and to a benzimidazole-phenylcarbamate mixture. J. Phytopathol. *148*: 449-455.

Kalamarakis,A.E., M.A. DeWaard, B.N.Ziogas and S.G. Georgopoulos, 1991. Resistance to fenarimol in *Nectria haematococca* var. *cucurbitea*. Pestic. Biochem. Physiol., *40*: 212-220.

Kalmowitz, K. E., 2012. BASF ornamental solutions. BASF Plant Health Seminars, June 2012.

Kamimura, S., M. Nishikawa, H. Saeki and Y. Takahi, 1974. Absorption and metabolism of 3-hydroxy-5-methylisoxazole in plants and the biological activities of its metabolits. Phytopathology, *64*: 1273-1281.

Kanadani, G., H. Date, H. Nasu, 1998. Effect of fluazinam soil-drench on white root rot of grapevine. Ann. Phytopathol. Soc. Japan, *64*: 139-141.

Kanetis, L., H. Förster and E. Adaskaveg, 2010. Determination of natural resistance frequencies in *Penicillium digitatum* using a new air – sampling method and characterization of fludioxonil – and pyrimethanil – resistant isolates. Phytopathology, *100*: 738 – 746.

Kanetis, L., H. Foster and J.E. Adaskaveg, 2006. Fludioxonil-resistant isolates of *Penicillium digitatum* show diverse fitness and no relationship osmotic stress regulation. Phytopathology, *96* (Supplement): S58.

Kantarcı, M., 2007. Global BKÜ pazarı ve Ar-Ge. Tarım İlaçları Kongre ve Sergisi, 25-26 Ekim 2007, Ankara. TMMOB Kimya ve Ziraat Mühendisleri Odaları. Bildiri Kitabı, 13 – 23.

Kappas,A., and S.G.Georgopoulos, 1970. Genetic analysis of dodine resistance in *Nectria haematocacca* (Syn.*Hypomyces solani*). Genetics, *66* : 617-622.

Kapsa, J., J.Osowski and O.Shevehuk, 2002. Efficacy of zoxamide/mancozeb mixture against early blight (*Alternaria* spp) and late blight (*Phytophthora infestans*) in Polish experiences. Seventh Workshop of an European Network for Development of an Integrated Control Strategy for Potato Late Blight. Poznan, Poland, 26 October 2006.

Kapteyn,J.C., 1993. Biochemical mechanisms involved in selective fungitoxicity of fungicides which inhibit sterol 14 alpha -demetylation. Aula van de Lanbauwuniver-siteit te Wageningen. 129 pp.

Karadimos, D.A and G.S. Karaoglanidis, 2006. Comperative efficacy, selection of effective partners, and application time of strobilurin fungicides for control of Cercospora leaf spot of sugar beet. Plant Dis., *90*: 820-825.

Karakuş, Y. 2011. Malatya ili kayısı bahçelerinden elde edilen Monilya izolatlarının bazı fungisitlere duyarlılıklarının belirlenmesi üzerine araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bitki Koruma Anabilim Dalı, Bornova, İzmir. XV + 59 pp.

Karaman, S., 2010. Trabzon hurmalarında hasad sonrası bazı uygulamalarla *Alternaria alternata* (Fr) Keissle çürüklüğünün engellenmesi üzerinde araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bitki Koruma Anabilim Dalı, Bornova – İzmir. XXII + 81.

Karaoglanidis, G.S. and G. Barbas, 2006. Control of benzimidazole- and DMI- resistant strains of *Cercospora beticola* with strobilurin fungicides. Plant Dis., *90*: 419-424.

Karaoglanidis, G. S., Y. Luo and T. J. Michailides, 2011. Competitive ability and fitness of *Alternaria alternata* isolates resistant to QoI fungicides. Plant Dis., *95*: 178 – 182.

Kasselaki, M., M.N. Fanouraki, C.M. Koumaki, A. Schmidtt, A. Liopa-Tsakalidis and N.E. Malathrakis, 2006. Efficacy of Milsana a formulated plant extract from *Reynoutria sachalinensis* against powdery mildew of tomato (*Leveillula taurica*). BioControl, *51*: 375 – 392.

Katan,T., 1982. Resistance to 3,5-dichlorophenyl-N- cylic imide (dicarboximide) fungicides in the grey mould pathogen *Botrytis cinerea* on protected crops. Plant Pathol., *31*: 133-141.

Katan.T., 1981. Resistance to dicarboximide fungicides in *Botrytis cinerea* from cucumbers, tomatoes, strawberries and roses. Symposium on Resistance to Fungicides in Plant Pathogens, August, 3-6, 1981. Wageningen. Abstract of Papers. Nether. J.Plant Path., *87*: 244.

Katan, T., E. Shabi and J. D. Gilpatrick, 1983. Genetics of resistance to benomyl in *Venturia inaequalis* isolates from Israel and New York. Phytopathology, *73* : 600 – 603.

Katan.T., Y.Elad and H.Yunis, 1989. Resistance to diethofencarb (NPC) in benomyl- resistant field isolates of *Botrytis cinerea.* Plant Pathol., *38*: 86-92.

Kataoka, S., M. Takagaki, K. Kaku, T. Shimizu, 2010. Machanism of action and selectivity of a new fungicide, pyribencarb. J. Pesticide Sci., *35*: 99 – 106.

Kataria, H. R. and U. Gisi, 1996. Selectivity of fungicides within the genus *Rhizoctonia.* Lyr, H., P. E. Russel and H. D. Sisler, Modern Fungicides and Antifungal Compounds, 11th International Symposium, May 14 – 20, 1995, Reinhardsbrunn, Thuringia, Germany, pp. 421 – 429.

Kataria, H.R., P.R. Verma and U. Gisi, 1991 b. Variability in the sensitivity of *Rhizoctonia solani* anastomosis groups to fungicides. J. Phytopathol., *133*: 121-133.

Kataria, H.R., U. Hugelshofer and U. Gisi, 1991 a. Sensitivity of *Rhizoctonia* species to different fungicides. Plant Path., *40*: 203-211.

Kato, M., E.S. Mizubuti, S.B. Goodwin and W. E. Fry, 1997. Sensitivity to protectant fungicides and pathogenic fitness of clonal lineages of *Phytophthora infestans* in the United States. Phythopathology, *87*: 973-978.

Kato, S., R. Coe, L. New and W. Dick, 1990. Sensitivities of various Oomycetes to hymexazol and metalaxyl. J. Gen. Microbiol., *136*: 2127-2134.

Kato,T.,K.Suzuki, J.Takahashi and K.Kamoshikta, 1984. Negatively correlated cross-resistance between benzimidazole fungicides and methyl N-(3.5-dichlorophenyl) carbamate. J.Pesticide Sci., *9*: 489-495.

Keinath, A. P., 2012., Differential sensitivity to boscalid in conidia and ascospores of *Didymella bryoniae* and frequency of boscalid - insensitive isolates in South Carolina. Plant Dis., *96*: 228 – 234.

Keinath, A. and C. S. Kousik, 2011. Sensitivity of isolates of *Phtophthora capsici* from the Eastern United States to fluopicolide. Plant Dis., *95:* 1414 – 1419.

Keinath, A. P., 2009. Sensitivity to azoxystrobin in *Didymella bryonica* isolates collected before and after field use of strobilurin fungicides. Pest Manage. Sci., *65*: 1090 – 1096.

Keinath, A. P., V. DuBose and E. Walters, 2009. First report from South Carolina of boscalid-insensitive isolates of *Didymella bryoniae* on field grown water melon treated with boscalid – pyraclostrobin. Phytopathology, *99*: 562.

Keinath, A., 2007. Sensitivity of population of *Phytophthora capsici* from South Carolina to mefenoxam, dimethomorph, zoxamide and cymoxanil. Plant Dis., *91*: 734-748.

Keinath, A.P. and . McLaughlin, 2006. Effect of zoxamide and dimethomorph on production and germination of zoospores of *Phytophthora capsici*. Phytopathology, *96* (Supplement): S186..

Keinath, A. P., 2000. Effects of protectant fungicide application schedules on gummy stem blight epidemics and marketable yield of watermelon, Plant Dis., *84* : 254 – 260.

Keinath, A. P. and T. A. Zitter, 1998. Resistance to benomyl thiophanata – methyl in *Didymella bryoniae* from South Carolina and New York. Plant Dis., *82* : 479 – 484.

Kemeriat, B., T. Brenneman and A. Culbreath, 2010. 2010 peanut disease update. Pages 57 – 80, *in*: 2010 Peanut Update, J. P. Beasley Jr., ed. Coop. Ext. Srv. Coll. Agric. Environ. Sci. University of Georgia.

Kennelly, M.M., D.M. Gadoury, W.F. Wilcox and R.S. Seems, 2007. Vapor activity and systemic movement of mefenoxam control grapevine downy mildew. Plant Dis., *91*: 1260-1264.

Kenra, D.F. and L.A. Hadwiger, 1984. Characterization of the smallest chitosan oligomer that is maximally antifungal to *Fusarium solani* and elicits pisatin formation in *Pisum sativum*. Exp. Mycol., *8*: 276-281.

Keon, J.P.R., G.A. White and J.A. Hargreaves, 1991. Isolation, characterization and sequence of a gene conferring resistance to the systemic fungicide carboxin from the maize smut pathohen *Ustilago maydis*. Curr. Genet. *19*: 475-481.

Kepczynska, E.K. 1978. The effect of some benzimidazole fungicide treatment on stored fruits II.Breakdown of MBC fungicides in strawberries stored under various condition. Fruit Science Reports, *5*: 43-48.

Kepczynska, E.K. and H.Borecka. 1979. Dynamics of disappearance of benzimidazole derivatives in stored apples. Fruit Science Reports, *6*: 45-55.

Kerns, J.P. and L.P. Tredway, 2006. Determining the basis of pyraclostrobin activity against Pythium root dysfunction. Phytopathology, *96* (Supplement): S60.

Kessmann, H., T. Staub, C. Hoffmann, T. Maetzke and J. Herzog, 1994 b. Induction of systemic acquired resistance in plants by chemicals. Annu. Rev. Phytopathol., *32*: 439-459.

Kessmann, H., T. Staub, J. Ligon, M. Oostendorp and J. Ryals, 1994 a. Activation of systemic acquired disease resistance in plants. Eur. J. Plant Pathol., *100*: 359-369.

Khan, M.S., G. Richards, J. Khan, C.A. Bradley and R. Harikrishnan, 2006. Effect of adjuvants on the performance of pyraclostrobin for Cercospora leaf spot control on sugar beet. Phytopathology, *96* (Supplement): S60.

Kınay, P., M. Yıldız, N. Güngör ve F. Yıldız, 2004. Turunçgillerde meyve çürüklüklerine yolaçan *Penicillium* spp. izolatlarının bazı fungisitlere duyarlılıkları konusunda çalışmalar. Türkiye I. Bitki Koruma Kongresi, 8-10 Eylül 2004, Samsun. Bildiriler, 183.

Kınay, P., M.F. Mansour, F.M. Gabler, D.A. Margosan and J.L. Smilanick, 2007. Characterization of fungicide-resistant isolates of *Penicillium digitatum* collected in California. Crop Prot., *26*: 647-656.

Kidd, H., D. Hartkey, J.M. Kennedy and D.R. James, 1988. European Directory of Agrochemical Products. Vol. I. Fungicides. 3rd Ed., Nottingham.

Kim, G. H., Y. S. Lee, J. S. Jung, J – S Hur and Y. J. Koh, 2013. Optimal spray time, interval and number of preventive fungicides for the control of Green and Gold Kiwi fruit cultuvars. Research in Plant Disease, *19* : 1 – 6.

Kim, H. T. and I. Yamaguchi, 1996. Effect of pencycuron on fluidity of lipid menbrans of *Rhizoctonia solani* action mechanism of pencycuron, a specific antifungal compound (Part 2). J. Pestic. Sci., *21*: 223 – 228.

Kim, H. T., T. Kamukura and I. Yamaguchi, 1996. Effect of pencycuron on the osmotic stability of protoplasts of *Rhizoctonia solani* action mechanism of pencycuron, a specific antifungal compound (Part 1). J. Pestic. Sci., *21*: 159 -161.

Kim, Y. K. and C. L. Xiao, 2011. Stability and fitness of pyraclostrobin – and boscalid - resistant phenotypes in field isolates of *Botrytis cinerea* from apple. Phytopathology, *101*: 1385 – 1391.

Kim, Y. K. and C. L. Xiao, 2010. Resistance to pyraclostrobin and boscalid in population of *Botrytis cinerea* from stored apples in Washington State. Plant Dis., *94*: 604 – 612.

Kim, S. G., S. T. Kim, Y. Wang, S. Yu, I. S. Choi, Y. C. Kim, W. T. Kim, G. K. Agrawal, P. Rakwal and K. Y. Kang, 2011. The RNase activity of rice probenazole – induced protein 1 (PBZ 1) plays a key role in cell death in plants. Mol. Cells, *31*: 25 – 31.

Kim, Y.S., E.W. Dixon, P. Vincelli and M.L. Farman, 2003. Field resistance to strobilurin (QoI) fungicides in *Pyricularia grisea* caused by mutations in the mitochondrial cytochrom b gene. Phytopathology, *93*: 891-900.

Kinnersley, A.M. and F.J. Turano, 2000. Gamma aminobutyric acid (GABA) and plant responses to stress. Crit. Rev. Plant Sci., *19*: 479-509.

Kinnersley, A.M., 1999. Physiological evidence for GABA receptors in plants. Minisymposium 1 – Signal Perception and Transduction, July 24-28, 1999. Baltimore, USA. Plant Biol.

Kirby, A.H.M. and E.L. Frick, 1958. "Karathane": the relative importanca of the phenolic and unsaturated acid compotents in toxicity towards certain plant pathogens Nature, *182*: 1445-1446.

Kirk, W. W., E. Gachango, R. Schafer, P. S. Wharton, 2013. Effects of in – season crop – protection combination with postharvest applied fungicide on suppression of potato strorage disease caused by Fusarium pathogens. Crop Prot., *51*: 77 – 84.

Kirk, W. W., L. E. Hanson, G. D. Franc, E. Gachango, G. Clark and J. Steward, 2012. First report of strobilurin resistance in *Cercospora beticola* in sugar beet (*Beta vulgaris*) in Michigan and Nebraska, USA. New Disease Reports, *26*: 3.

Klappach, K. and K. Walker, 2010. Ametoctradin: A new Oomycet specific fungicide. Phytopathology, *100(Suplement)*: S 63.

Klein, O., H. Reiner and K. Scholz, 1997. Metabolism and residues of spiroxamine (KWG 4168) in plants, animals and the environment. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *50*: 71-98.

Kluge, E., 1978. Vergleichende Untersuchungen über die Wirksamkeit von Systemfungiziden gegen Oomyzeten. Arch. Phytopathol. Pflanzenschutz, *14*: 115-122.

Knauf-Beiter, G., S. Perfect und G. Scalliet, 2010. Die Wir kungsweise von Isopyrazam gegenüber Pflanzenpathogenen . Julius – Kühn – Archiv, 428; 498.

Knauf-Beiter, G. and D. Hermann, 2005. Site of action of mandipropamide in the infection cycle of target fungi. Proc BCPC Internat. Congr. Crop Sci. and Tech., 31 october – 2 Novenber 2005, Glasgow, U. K., pp. 99 – 104.

Knauf-Beiter, G., H.Dahmen, U.Heye and T.Staub, 1995. Activity of cyprodinil: optimal treatment timing and site of action. Plant Disease, *79*: 1098-1103.

Koch, E. and A.J.Leadbeater, 1992. Phenylprroles-a new class of fungicides for seed treatment. The BCPC Conference- Pests and Diseases, Vol:3, 1137-1146.

Koch, P., Y. Jo and G. Jung, 2006. Thiophanate methyl and propiconozole *in vitro* sensitivity to *Sclerotinia homoeocarpa* isolates collecting from putting green and fairways. Phythopathology,*96*(Supplement): S62.

Kolankaya,D., A.Ögüs, Z.Ayas and. M.T.Akay, 1989. Manganese ethylenebisdithiocarbamate (maneb) and ethylenethiourea (ETU) residues in different parts of tomato plants and soil. Food. Chemistry, *34*: 181-186.

Komárek, M., A. Vanek, V. Chrastnỳ, J. Száková, K. Kubová, P. Drahota and Balik, 2009. Retention of copper originating from different fungicides in contrasting soil types. Journal of Hazardous Materials, *166* : 1395-1402.

Komyoji, T., K. Sugimoto, S. Mitani, N. Matsuo, K. Suzuki, 1995. Biological properties of a new fungicide fluazinam. Nippon Noyaku Gakkaishi, *20*: 129-135.

Konstantinidou – Doltsinis, S., E. Markellou, A – M. Kasselaki, E. Siranidou, A. Kalamarakis, K. Tzembelikou, A. Schmitt, C. Koumakis and N. Malathrakis, 2007. Control of powdery mildew of grape in Greece using Sporodex® L and Milsana®. J. Plant Dis. Protect., *114*: 256 – 262.

Koplay, C., N. Delen and P. Kınay, 2004. Studies on the chemical control of *Botrytis cinerea* bunch rots on Sultanina table grapes. XIII. International Botrytis Symposium, 25-31 October 2004 Antalya, Turkey. Abstracts, P-35, 39.

Koplay, K., 2004. Sofralık sultani üzümlerde fungal kaynaklı çürüklük patojenlerinin saptanması ve in vitro koşullarda etkili fungisitlerle önlenmesi üzerinde incelemeler. Yüksek Lisans Tezi. Bitki Koruma Anabilim Dalı, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, 2009. Bitki Koruma Ürünleri 2009.TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara

Kourik, C.S., 2006. Managing mefenoxam-tolerated isolates of *Phytophthora capsici* on bell peppers. Phytopathology, *95* (Supplement) : S31.

Kousik, C. S. and A. P. Keinalt, 2008. First report of insensitivity to cyazofamid among isolates of *Phytophthora capsici* from the Southeastern United States. Plant Dis., *92*: 979.

Köller, W., 1987. Isomers of sterol synthesis inhibitors: Fungicidal effects and plant growth regulator activities. Pestic. Sci., *18*: 129-147.

Köller, W., W. F. Wilcox and D. M. Parker, 2005. Sensitivity of *Venturia inaequalis* populations to anilinopyrimidine fungicides and their contribution to scab management in New York. Plant Dis., *89*: 357-365.

Köller, W., C. Avila-Adame, G. Olaya and D. Zheng, 2001. Resistance to strobilurin fungicides. In: Clark, M. and Yamaguchi, I., eds., Agrochemical Resistance: Extent, Mechanism and Detection.pp. 215-229. American Chemical Society, Washington, DC.

Köller, W.K., D.M. Parker, W.W. Turechek, C. Avila-Adame and K. Cronshow, 2004. A two-phase resistance response of *Venturia inaequalis* population to the QoI fungicides kresoxim-methyl and trifloxystrobin. Plant Dis., *88*: 537-544.

Köller, W., W. F. Wilcox and A. L. Jones, 1999. Quantification, persistance and status of dodine resistance in New York and Michigan orchard population of *Venturia inaequalis*. Plant Dis., *83* : 66 – 70.

Köller,W., 1991. Fungicide resistance in plant pathogens. In:Pimental., D. ed., Handbook of Pest Management in Agriculture. pp. 679-720. CRC Press, Bota Raton.

Köller,W., 1992 a. Target research in the discovery and development of antifungal inhibitors. In: Köller, W., ed., Target Sites of Fungicide Action.pp. 255-310. CRC Press, London.

Köller,W., 1992 b. Antifungal agents with target sites in sterol function and biosynthesis. In:Köller, W. ed., Target Sites of Fungicide Action. pp.119-206. CRC Press, London.

Köller,W., 1996. Recent developments in DMI resistance. In: Lyr.H., Russel, P.E. and Sisler, H.D., eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds. pp. 301-311. Intercept, Andoven.

Köller,W., 1999. Chemical approaches to managing plant pathogens. In:Ruberson, J.R. ed., Handbook of Pest Management. pp. 337-376. Marcel Dekker, New York.

Köller,W., and F.Wilcox, 2001. Evidence for the predisposition of fungal- resistant isolates of *Venturia inaequalis* to a preferential selection for resistance to other fungicides. Phytopahology, *91*: 776-781.

Köller,W., W.F.Wilcox, J.Bernard, A.L.Jones, P.G.Braun, 1997. Detection and quantification of resistance of *Venturia inaequalis* populations to sterol demethylation inhibitors. Phytopathology, *87*: 184-190.

Köycü, N.D., 2007. Bağlarda kurşuni küf hastalığı etmeni (*Botrytis cinerea* Pers Ex. Fr.)'nin kullanılan fungisitlere karşı duyarlılık düzeylerinin belirlenmesi ve kimyasal mücadelesi üzerinde araştırmalar. Doktora Tezi. Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitki Koruma Anabilim Dalı, Tekirdağ.

Kramer, W., J. Weissmüller, W. Gau, W. Etzel and U. Stelzer, 1997. KWG 4168 (Spiroxamine)-chemistry and stereochemistry. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *50*: 5-14.

Krause, M. and J. Durner, 2004. Harpin inactivates mitochondria in *Arabidopsis* suspension cells. Mol. Plant Microbe Interact., *17*: 131-139.

Kromann, P., W. G. Pérez, H. Taipe, E. Schulte – Geldermaann, B. P. Sharma, J. L. Andrade – Piedro and G. A. Forbes, 2012. Use of phosphonate to manage foliar potato blight in developing countries. Plant Dis., *96*: 1008 – 1015.

Kromann, P., W. Padel, D. Cole, A. Taipe and G. A. Forbes, 2011. Use of the environmental impacts quotient to estimate health and environmental inpacts pesticides usage in Peruvian and Ecuadorian potato production. J. Environ. Prot., *2*: 581 – 591.

Krüger, B.-W., W. Etzel nd A. Goehrt, 1999. Fenhexamid (KBR 2738) a botryticide from a new chemical class. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *52* : 119 - 125

Kuc, J., 1983. Induced systemic resistance in plants to diseases caused by fungi and bacteria. In: Bailley, J.A. and Deverall, B.J., eds. The Dynamics of Host Defense. pp 192-221. Academic Press, Sydney.

Kuck, K.-H. and A. Mehl, 2003. Trifloxystrobin: Resistance risk and resistant management. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*: 313-325.

Kuck, K.-H. and A. Mehl, 2004. Prothiocomazole: Sensitivity profile and anti-resistance strategy. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, 57: 249-264.

Kuck, K.H. and J.-P. Vors, 2007. Sterol biosynthesis inhibitors. *In*: Kramer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2. pp. 605-650. Wiley-VCH Verlag GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Kuck, K.-H., 1997. KWG 4168 (spiroxamine): Baseline sensitivity and cross-resistance with other fungicides. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *50*: 17-18.

Kuck,K.-H, and U. Gisi, 2007. FRAC mode of action classification and resistance risk of fungicides. *In*: Krämer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2. pp. 415-432. Wiley-VCH Verlag GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Kuck,K.H., B.W.Krüger, H.J.Rosslenbroich and W.Brandes, 1997. KBR 2738-Nouveau fungicide de la famille des hydroxyanilides, active sur *Botrytis cinerea* et *Monilia* spp. ANPP-Cinqueme Conferance International sur les Maladies des Plantes. 3-5 Dec. 1997. Tours, France. 1055-1062.

Kuck, K. H., H. Scheinpflug and R. Pontzen, 1995. DMI fungicides. In:Lyr, H.,ed., Modern Selective Fungicides- Properties, Applications, Mechanisms of Action,2nd Edition. pp. 205-258. Gustav Fischer Verlag, Jena, Stuttgart and New York.

Kung Farbel, R. B., M. K. Chin and N. Leadbitter, 2002. Sensitivity of *Venturia inaequalis* to trifloxy strobin. Pest Manage. Sci., *58*: 261 – 267.

Kunova, A., C. Pizzatti, M. Bonaldi and P. Cortesi, 2015. Metrafenone resistance in population of *Erysiphe necator* in northern Italy. Pest Manag. Sci., DOI: 10.002/ps.4060.

Kuhn,P.J., G.Albert, L.E.Wyness, S.A.Lee and M.C.Lindsley, 1990. Studies on the antifungal activity *in vitro* of dimethomorph,a novel fungicide active against downy mildews and *Phytophthora.* Tag.-Ber., Akad. Lanwirtsch.-Wiss. DDR. Berlin, 291: 229-238.

Kulik, T., M. Lojko, M. Jestoi and J. Perkowski, 2012. Soblethal concetrations of azoles iduce *tri* transcript levels and trichothecene production in *Fusarium graminearum.* FEMS Microbiol. Lett., *335:* 58 – 67.

Kulka,M. and B.Von Schmeling, 1995. Carboxin fungicides and related compounds. In: Lyr, H., ed., Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mecanisms of Action, 2nd Edition.pp. 133-147. Gustav Fisher Verlag, Jena, Stuttgart and New York.

Kunova, A., C. Pizzaatti, M. Bonaldi and P. Cortesi, 2014. Sensitivity of nonexposed and exposed populations of *Magnaporta oryzae* from rice to tricyclazole and azoxystrobin. Plant Dis., *98*: 512 – 518.

Kunz, S., B. Lutz, H. Deising and K. Mendgen, 1998. Assessment of sensitivities to anilinopyrimidine- and strobilurin- fungicides in population of the apple scab fungus *Venturia inaequalis*. J. Phytopathol., *146*: 231-238.

Kunz, W., R. Schurter and T. Maetzke, 1997. The chemistry of benzothiadiazole plant activators. Pestic. Sci., *50*: 275-282.

Küng, R., K.M. Chin and U. Gisi, 1999. Sensitivity of *Venturia inaequalis* to cyprodinil. *In*: Lyr, H., Russel, P.E., Dehne, H.W. and Sisler, H.D. eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds II.pp. 313-322. Intercept, Andover, UK.

La Mondia, J. A., 2014. Fungicide efficacy against *Calonectria pseudonaviculata,* causal agent of boxwood blight. Plant Dis., *98* : 99 – 102.

Labato, M. C., M. F. Machkinandiarena, C. Tambascio, G. A. A. Dosio, D. O. Caldiz, G. R. Daleo, A. B. Andreu and F. P. Olivieri, 2011. Effect of foliar applications of phosphite on post – harvest tubers. Eur. J. Plant Pathol., *62*: 162 – 170.

Lacombe, J.-P., 2003. Comportement de l'association de fénamidone et de fosétyl-Al face au mildiou résistent aux QoI. Phytoma, *560*: 45-50.

Lalancette, N. and K.A. McFarland, 2007. Phytotoxicity of copper-based bactericides to peach and nectarine. Plant Dis., *91*: 1122-1130.

Lalève, A., S. Fillinger and A. S. Walker, 2014. Fitness measurement reveals contrasting costs in homologous recombinant mutants of *Botrytis cinerea* resistant to succinate dehydrogenase inhibitors. Fungal Genet. http://dx.doi.org/10.1016/jgb.2014.03.006

Lamour, K. H. and M. K. Hansbeck, 2000. Mefenoxam insensitivity and the sexual stage of *Phytophthora capsici* in Michigan cucurbit fields. Phytopathology, *90*: 396-400.

Lamour, K.H., M.L. Daughtrey, D.M. Benson, J. Hwag and M. K. Hausbeen, 2003. Etiology of *Phytophthora drechslesi* and *P. nicotiana* (=*P. parasitica*) diseases affecting floriculture crops. Plant Dis., *87*: 854-858.

Lan, Z. and Z. Wei, 2004. Induced resistant and increased nutrient uptake in pepper associated with harpin protein treatment in the greenhouse. Phytopathology, *94*(6).

Lang, J.M., D.H. Gent and H.F. Schwartz, 2007. Management of Xanthomomas leaf blight of onion with bacteriophages and plant activator. Plant Dis., *91*: 871-878.

Lartaud,G., D.Marchand, J.Duchon-Doris, N.Martin, M.Benoist et E.H. Pommer, 1977. La vinchlazolin. Phytiatrie-Phytopharmacie, *26*:239-250.

Latorre, B.A., I. Spadaro and M.E. Roija, 2002. Occurence of resistant strains of *Botrytis cinerea* to anilinopyrimidine fungicides in table grapes in Chile. Crop Prot., *21*: 957-961.

Latorse, M.P. and E. Gonzales-Hilt, 2003. Sensitivity baseline and resista nce monitoring on *Plasmopara viticola* and *Phytophthora infestans*. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*: 511-522.

Lava, S. S. and R. Zipper, 2014. Sunflower white blister rust – Host specificity and fungicide effects on infectivity and early infection stages. Crop Prot., *67* DOI: 10.1016/j.cropro.2014.10.019.

Lawton, K., K. Weymann, L. Friedrich, M. Hunt, U. Neuenschwander, H.Y. Steiner, K. Maleck, S. Ryals and H. Kessman, 1996 b. Systemic acquired resistance signal transduction. Proceeding of the BCPC, Pest and Diseases. 967-972.

Lawton, K., L. Friedrich, M. Hunt, K. Weymann, T. Delaney, H. Kessmann, T. Staub and J. Ryals, 1996 a. Benzothiadiazole induces disease resistance in *Arabidopsis* by activating of the systemic acquired resistance signal transduction pathway. Plant J., *10*: 71-82.

Leak, C.R., C.M. Garside and G. Reinken, 2003. Fenamidone: Mobility assessment of fenamidone and metabolits. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *56*:589-601.

Leake, C.R., 2003. Fenamidone: Metabolism in plants. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*: 533-546.

Lebeda, A., J. Urban, H.S. Paris and A. Lebeda, 2004. Differential sensitivity to fungicides in Czech population of *Pseudoperonospora cubensis*. 18th EUCARPIA Meeting on Cucurbit Genetics and Breeding, Olomouc, Czech Republic, 12-17 July 2004.

Leconte, F., J.L. Bonnemain, S. Delrot, G. Bompeix and J. Besson, 1990. Properties and mechanism of phosphite uptake (ambimobil antifungal compound) in leaf tissue. Int. Con. on Phloem Transport and Assimilate Compartmentation, Cognac, France, August 19-24.

Lee, H., E. Kim, J – H. Lee, J. H. Sung, H. Choi and J – H. Kim, 2014. Analysis of cyazofamid and its metabolite in the enviromental and crop samples useing LC – MS/MS. Bull. Environ. Contam. Toxicol., *93*: 586 – 590.

Lee, J. E., J. S. Kang, I. C. Shin, S – J. Lee, D – H. Hyun, K. S. Lee and H. C. Koh, 2011. Fluazinam – induced apoptosis of SH – SY%Y cells in mediated by p53 and Bc – 2 family proteins. Neurotoxicology, *32*: 702 – 710.

Lee, J. E., J. S. Kang, Y – W. Ki, J. H. Park, I. C. Shin and H. C. Koh, 2012. Fluazinam targets mitochondrial complex l to induce reactive oxygen species – dependent cytotoxicity in SH – SY5Y cells. Neurochem. Int., *60*: 773 – 781.

Lee, S., G. Gustafson, P. Skamnioti, R. Baloch and S. Gurr, 2008. Host perpection and signal trunsduction studies in wild – type *Blumeria graminis* f. sp. *hordei* and a quinoxyfen – resistant mutant implicate quinoxyfen in the inhibitor of serine esterase activity. Pest Manag. Sci., *64*: 544 – 555.

Legard, D.E., S.J. Mackenzie, J.C. Mertely, C.K. Chandler and N.A. Peres, 2005. Development of a reduced use fungicide program for control of Botrytis fruit rot on annual winter strawberry. Plant Dis., *89*:1353-1358.

Legler, S. E., T. Caffi, G. Russo and V. Rossi, 2012. Physical mode of action of meptyldinocap against *Erysiphe necator* the grapevine powdery mildew fungus. J. Plant Pathol., *94* : 54 – 66.

Lehoczki – Krsjak, S., M. Varga, Ā. Szabo – Hever and Ā. Mesterházy, 2013. Translocation and degradation of tebuconazole and prothioconazole in wheat following fungicide treatment at flowering. Pest Manag. Sci., *69*: 1216 – 1224.

Lehtinen, A., A. Hannukkala, T. Rantaneu, L. Jauhiainen, 2007. Phenotypic and genetic variation in Finnish potato-late blight population, 1997-2000. Plant Path., *56*: 480-491.

Leiminger, J. H., B. Adolf and H. Hausladen, 2013. Occurance of the F129L mutation in *Alternaria solani* population in Germany in response of QoI applications and its effect on sensitivity. http.//onlinelibrary.wiley.com/doi/10.111/ppa,12120/abstract.

Leroux, P. and M. Clerjeau, 1985. Resistance of *Botrytis cinerea* and *Plasmopara viticola* to fungicides in French vineyards. Crop Prot., *4*: 137-160.

Leroux, P., 1996. Recent developments in the mode of action of fungicides. Pestic. Sci., *47*: 191-197.

Leroux, P., 2002. Classification des fongicides agricoles et resistance. Phytoma, *554*: 43-51.

Leroux, P., A.S. Walker and Y. Senechal, 2003. Etude de la sensibilité de *Botrytis cinerea* au boscalid. AFPP, Paris, France.

Leroux, P., C. Lanen and R. Fritz, 1992. Similarities in the antifungal activities of fenpiclonil, iprodione and tolclofos-methyl against *Botrytis cinerea* and *Fusarium nivale*. Pestic. Sci., *36*: 325-329.

Leroux, P., and A – S Walker, 2010. Multiple mechanisms account for resistance to sterol 14α-demethylation inhibitors in field isolates of *Mycosphaerella graminicola.* Pest Man. Sci., *67*: 44 – 59.

Leroux, P., M. Gredt, M. Leroch and A. –S. Walker, 2010. Exploring mechanisms of resistance to respiratory inhibitors in field strains of *Botrytis cinerea*, the causal agent of grey mold. Appl. Environ. Microbiol., *76*: 6615 – 6630.

Leroux, P., E. Fournier, Y. Byrgoo and M.L. Panon, 2002 b. Biodiversité et variabilité chez *Botrytis cinerea*, l'agent de la pourriture grise. Phytoma, *554*: 38-42.

Leroux, P., F. Chapeland, D. Desbrosses and M. Gredit, 1999. Patterns of cross-resistance to fungicides in *Botryotinia fuckeliana* (*Botrytis cinerea*) isolates from French vineyards. Crop. Prot., *18*: 687-697.

Leroux, P., M. Gredt, F. Romuson, A. Micoud and A.-S. Walker, 2013. Fungicide resistance status in French population of the wheat eyespot fungi *Oculimacula acuformis* and *Oculimacula yollundae.* Pest Manag. Sci., *69* : 15 – 26.

Leroux, P., R. Fritz, D. Debieu, C. Albertini, C. Lanen, J. Bach, M. Gredt and F. Chapeland, 2002 a. Mechanisms of resistance to fungicides in field strains of *Botrytis cinerea*. Pest. Man. Sci. *58*: 876-888.

Leroux, P.,2004. Chemical control of *Botrytis* and its resistance to chemical fungicides. In: Elad, Y., Williamson, B., Tudzynski, P. and Delen, N., eds. Botrytis: Biology, Pathology and Control. pp. 195-222. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London.

Leroux,P. and D.Moncomble, 1994. Resistance of *Botrytis cinerea* to dicarboximides, benzimidazoles and phenylcarbamates in the Champagne vineyards. In: Heaney,S., Slawson,D., Hollomon, D.W., Smith,M., Russel, P.E. and Parry,D.W., eds., Fungicide Resistance. pp. 267-270. BCPC Monograph, No: 60.

Leroux,P. and G. Berthier, 1988. Resistance to carboxin and fenfuran in *Ustilago nuda* (Jens.) Rostr., the causal agent of barley loose smut. Crop Prot., *17*: 16-19.

Leroux,P. and M. Gredt, 1982. Negatively correlated cross resistance between benzimidazole fungicides and N-phenylcarbamate herbicides. In: Lyr, H. and Polter, C., eds., Systemische Fungizide und Antifungale Verbindungen. pp.297. Academie Verlag, Berlin.

Leroux,P., 1991. Mise en evidence d'une similitude d'action fongicide entre fenpiclonil, l'iprodione et le tolclofos-methyl. Agronomie, *11*: 115-117.

Leroux,P., 1995. Progress and problems in the control of *Botrytis cinerea* in grapevine. Pestic. Outlook, 13-19.

Leroux,P., 1997. De nouveau dans les interactions des fongicides avec les champignon phytopathogenes et les plantes cultivees. ANPP-Cinquiame Conference International sur les Maladies des Plantes. 3-5 Dec. 1997, Tours, France. 65-76.

Leroux,P., R.Fritz and M.Gredt, 1977. Etudes en laboratories de souches de *Botrytis cinerea* Pers. Resistantes a la dichlozoline, au dicloran, au quintocene, a la vinchlozoline et au 26019 RP (au glycophene). Phytopath.Z., 89: 347-358.

Leroux,P., V.Colas, R.Fritz and C.Lanen, 1996. Interaction of anilinopyrimidine fungicide pyrimethanil with amino acids and sulfur containing metabolits in *Botrytis cinerea*. In: Lyr, H., Russel, P.E. and Sisler, H.D., eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds. Intercept, Andover.

Lesniak, K. E., T. J. Proffer, J. L. Beckerman and G. W. Sundin, 2011. Occurance of QoI resistance and detection of the G143A mutation in Michigan population of *Venturia inaequalis.* Plant Dis., *95*: 927 – 934.

Levi,M.P., 1977. Fungicides in wood preservation. In: Siegel,M.R. and Sisler, H.D., eds., Antifungal Compounds, Vol. 1. pp. 397-436. Marcel Dekker Inc. New York and Basel.

Li, H. and C. Xiao, 2005. Resistance to thiabendazole and baseline sensitivities to fludioxonil and pyrimethanil in *Penicillium expansum* populations from apple. Phytopathology, *95* (Supplement): S59.

Li, H. and C.L. Xiao, 2006. Characterization of fludioxanil- and pyrimethanil-resistant mutants of *Penicillium expansum* from apple. Phytopathology, *96* (supplement):S67.

Li, H. and C.L. Xiao, 2008 b. Characterization of fludioxonil-resistant and pyrimethanil-resistant phenotypes of *Penicillium expansum* from apple. Phytopathology, *98*: 427-435.

Li, H. and C.L.Xiao, 2008 a. Baseline sensitivity to fludioxonil and pyrimethanil in *Penicillium expansum* populations from apple in Washington state. Post.Biol.and Tech. *47*: 239-245.

Li, H., X – L. Zhu, W – C. Yang and G – F. Yang, 2014 d. Comperative kinetics of Qi site inhibitors of cytochrom bc_1 complex: Picomolar antimycin and micromolar cyazofamid. Chem. Biol. Drug Des., *83*: 71 – 80

Li, X., Y. Bi, J. Wang, B. Dong, H. Li, D. Gong, Y. Zhao, Y. Tang, X. Yu and Q. Shang, 2015. BTH treatment caused physiological, biochemical and proteomic changes of muskmelon (*Cucumis melo* L.) fruit during ripening. J. Proteomics, *120*: 179 – 193.

Li, X., D. Fernández-Ortuño, S. Chen, A. Grabke, C – X. Luo, W. C. Bridges and G. Schnabel, 2014 a. Location – specific fungicide resistance profiles and evidence for stepwise accumulation of resistance in *Bortrytis cinerea* . Plant Dis., *98* : 1066 – 1074.

Li, X., D. Fernández – Ortuño, A. Grabke and G. Schabel, 2014 c. Resistance to fludioxonil in *Botrytis cinerea* isolates from blackberry and strawberry. Phytopathology, *104*: 724 – 732.

Li, J – L., X – Y. Liu, Y – L. Di, H – J. Liang and F – X. Zhu, 2014b. Baseline sensitivity and control efficacy of DMI fungicide epoxiconazole against *Sclerotinia sclerotiorum.*Eur. J. Plant Pathol., DOI 10.1007/S 10658-014-0537-2

Li, Y. Y. and H. Yang, 2013. Bioaccumulation and degradation of pentachloronitrobenzene in *Medicago sativa*. J. Environ. Manage., *119*: 143 – 150.

Liang, H., L. Li, W. Li, Z. Zhou and F. Liu, 2011. Dissipation and residue of dimethomorph in pepper and soil under field conditions. Ecotox. Environ. Safe. *74*: 1331 – 1335.

Lin, Y – Z., H – Y. Chen, R. Kao, S – P. Chang, S – J. Chang and E – M. Lai, 2008. Proteomic analysis of rice defense response induced by probenazole. Phytochemistry, *69*: 715 – 728.

Liu, X., Y. Yin, J. Wu, J. Jiang and Z. Ma, 2010 a. Identification and characterization of carbendazim – resistant isolates of *Gibberella zeae*. Plant Dis., *94* : 1137 – 1142.

Liu, C – X, M – J. Hu, X. Jin, L – F. Yin, P. K. Bryson and G. Schnabel, 2010 b. An intron in the cytochrom *b* gene of *Monilinia fructicola* mitigates the risk of resistance development to QoI fungicides. Pest Manage. Sci., *66*: 1308 – 1315.

Locke, T., 2001. Fungicide resistance. FRAC-UK.

Lobato, M. C., F. P. Olivieri, E. A. G. Altamiranda, E. A. Wolski, G. R. Daleo, D. O. Caldíz and A. B. Andreu, 2008. Phosphite compounds reduce disease sevirity in potato seed tubers and foliage. Eur. J. Plant Pathol.,*122*: 349 – 358.

Lopes, U. P., L. Zambolium, P. N. S. Neto, H. S. S. Duarte, J. I. Riberio and A. F. Souza, 2014. Silicon and triadimenol for the management of coffee leaf rust. J. Phytopathol., *162*: 124.

Lopez-Capel, E.,A.Kennedy and R.M.Wilkins, 2002. Fate of the dicarboximide fungicide procymidone in alkaline greenhouse soils from Almeria (Spain) and Albenga (Italy). The BCPC Conference-Pests and Diseases, Vol., 1. 291-296.

Lorbeer, J. W., 1980. Variation in *Botrytis* and *Botryotinia*. Pages 19 – 38, *In*: Coley – Smith,S. R., K. Verhoeff and W. R. Jarvis, eds. The Biology of *Botrytis*. Academic Press, London.

Lorbeer, J.W. and P.C. Vincelli, 1990. Efficacy of dicarboximide fungicides and fungicide combinations for control of *Botrytis* leaf blight of onion in New York. Plant Dis., *74*: 235-237.

Lorbeer,J.W. and L.A. Ellerbrack, 1976. Failure of ethylene bisdithiocarbamates to control Botrytis leaf blight of onion. *In*: Gilpatrick, J.D., ed., Resistance of Plant Pathogens to Chemicals. pp. 75-84. Sixty-Eighth Anual Meeting of the American Phytopathlogical Society, July 13, 1976. Kansas City, Missouri.

Lorbeer,J.W., N.Delen and N.Tosun, 2001. Chemical control. In: Maloy, O.C. and Murray, T.D., eds., Encyclopedia of Plant Pathology, Vol. 2. pp. 199-203. John Wiley and Sons,Inc.

Lorenz,H.D. and K.W.Eichhorn, 1978. Untersuchungen zur möglichen Resistenzbildung von *Botrytis cinerea* an Reben gegen die Wirkstoffe Vinclozolin und Iprodion. Die Wein-Wissenschatt, *33*: 2-10.

Lorenzini,G., 1983. Comperative studies of the sensitivity to fungicides of fifty strains of *Botrytis cinerea* from ornamental plants in Italy. Med. Fac. Landbouww. Rijksuniv. Gent, 48/3: 603-609.

Lou, C. X., K. D. Cox, A. Amiri and G. Schnabel, 2008. Occurence and detection of the DMI resistance – associated genetic element 'Mona' in *Monilinia fructicola.* Plant Dis., *92*: 1099 – 1103.

Louws, F.S., M. Wilson, H.L. Campbell, D.A. Cuppels, J.B. Jones, P.B. Shoemaker, F. Şahin and S.A. Miller, 2001. Field control of bacterial spot and bacterial speck of tomato using a plant activator. Plant Dis., *85*: 481-488.

Lu, X. H., M. K. Hausbeck, X. L. Liu and J. J. Hao, 2011. Wild type sensitivity and mutation analysis for resistance risk to fluopicolide in *Phytophthora capsici.* Plant Dis., *95*: 1535 – 1541.

Lu, X. H., S. S. Zhu, Y. Bi, L. Liu and J. J. Hao, 2010. Baseline sensitivity and resistance – risk assessment of *Phytophthora capsici* to iprovalicarb. Phytopathology, *100*: 1162 – 1168.

Lu, Y., J. Ma, T.B. Sutton and H. Ypema, 2004. Comparison of two assay methods for evaluating the sensitivity of *Alternaria mali* to boscalid. Phytopathology, *94*

Lui, H., D. Lui, Z. Shen, M. Sun, Z. Zhou and P. Wang, 2014. Chiral separation and enantioselective degradation of vinclozolin in soil. Chirality, *26*: 155 – 159.

Lui, W.C. and C.L. Lui, 2001. New high efficiency fungicide flumorph. J. Pestic., *41*: 8-11.

Lui, W.C., Z.L.Li, Z.J.Zhang and C.L.Lui, 2000. Antifungal activity and prospect of flumorph and its mixtures. Zhejiang Chem. Ind., *31*: 87-88.

Lukens, J.R., 1969. Heterocyclic nitrogen compounds. In: Torgeson, D.C., ed., Fungicides An Advanced Treatise, Vol.2. pp. 395-445. Academic Press, New York and London.

Lukens, R.J., 1971. Chemistry of Fungicidal Action. Chapman and Hall, London.

Luo, C – X, G. Scnabel, 2008. The cytochrom P 450 lanosterol 14α-demethylase gene is a demethylation inhibitor fungicide resistance determinant in *Monilia fructicola* field isolates fron Georgia. Appl. Environ. Microbiol., *74*: 359 – 366.

Luo, Y., L. Huo, H. Förster and J. E. Adaskaveg, 2013. QoI resistance in *Fusicladium carpophilum* population from almont in California and evaluation of molecular resistance mechanism. Plant Dis., *97*: 1322 – 1330.

Luo, Y., Z. Ma, H. Reyes, D. Morgan and T.J. Michailides, 2006. Using real-time PCR to survey azoxystrobin-resistant *Alternaria* spp. from almond and pistachio orchards in California. Phytopathology, *96* (Supplement): S71.

Luttringer, M. and L. de Cormis, 1985. Absorption, degradation et transport du phosethyl-Al et de son mobilite chez la tomate. Agronomie, *5*: 423.

Lyon, G.D., B.A. Goodman and B. Williamson, 2004. Does *Botrytis cinerea* perturb redox processes as an attack strategy in plants. XIII. International Botrytis Symposium, 25-31 October, 2004. Antalya – Turkey, Abstracts, 69.

Lyr, H. and C. Casperson, 1982. On the mechanism of action and the phenomenon of cross resistance of aromatic hydrocarbon fungicides and dicarboximide fungicides. Acta Phytopathologica Academiae Scientiarum Hungaricae, *17*: 317-326.

Lyr,H., 1995 a. Selectivity in modern fungicides and its basis. In: Lyr, H., ed., Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanisms of Action,2nd Edition. pp. 13-22. Gustav Fischer Verlag, Jena, Stutgart and New York

Lyr,H., 1995 b. Aromatic hydrocarbon fungicides and their mechanism of action. In: Lyr,H., ed., Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanisms of Action, 2nd Edition. pp. 75-98. Gustav Fischer Verlag, Jena, Stutgart and New York

Lyubenova, L., A. J. Kuhn, A. Höltkemeier and P. Schröden, 2013. Root exudation pattern of *Typha latifolia* L. Plants after copper expose. Plant and Soil, *370*: 187-195.

Ma, B. and L. P. Tredway, 2013. Induced overexpression of cytochrom P 450 sterol 14α-demethylase gene (*CYP51*) correlates with sensitivity to demethylation inhibitors (DMIs) in *Sclerotinia homoeocarpa.* Pest Manag. Sci., *69*: 1369 – 1378.

Ma, H – X., X – J. Feng, Y. Chen, C – J. Chen and M – G. Zhou, 2009. Occurence and characterization of dimethachlon insensitivity in *Sclerotinia sclerotiorum* in Jiangsu Province of China. Plant Dis., *93*: 36 – 42.

Ma, Z. and T.J. Michailides, 2005 a. Genetic structure of *Botrytis cinerea* populations from different host plants in California. Plant Dis., *89*: 1083-1089.

Ma, Z. and T. J. Michailides, 2005 b. Advences in understanding molecular mechanisms of fungicide resistance and molecular dedection of resistant genotypes in pytopathogenic fungi. Crop Prot., *24*: 853 – 863.

Ma, Z. and T. J. Michailides, 2004. Characterization of iprodion – resistant *Alternaria* isolates from pistachio in California. Pestic. Biochem. Physiol., *80*: 75 – 84.

Ma, Z., Y.Luo and T.J.Michailides 2001. Resistance of *Botryosphaeria dothidea* from pistachio to iprodione. Plant Disease, *85*: 183-188.

Maeno, S., I. Miura, K. Masuda and T. Nagata, 1990. Mepanipyrim (KIF 3535), a new pyrimidine fungicide. The BCPC Conference Pests and Diseases. British Crop Protection Council, Farnham, Surrey, UK. 415-422.

Mahmout, H. A., D. E. El – Hefny and Y. E. Abd El – Mobdy, 2014. Residues of propiconazole and proquinazid in and on leaves and fruits of a treated vine orchard. Global Journal of Environmental Sciences and Toxicology, *1*: 136 – 144.

Maity, A. and I. Mukherjee, 2004. Liquid chromatographic determination of iprovalicarb in cabbage and soil. Journal of AOAC International, *87*: 157-161.

Majid, U., T. O. Siddigi and M. Igbal, 2014. Antioxidant response of *Cassia angustifolia* Vahl. to oxidative stress caused by mancozeb, a pyrethroid fungicide. Acta Physol. Plant., *36* : 307 – 314.

Malandrakis, A. A., N. Kaukiasas, T. Veloukas, G. Karaoglanidis and A. Markoglou, 2013. Baseline sensitivity of *Monilinia laxa* from Greece to fenhexamid and analysis of fenhexamid – resistant mutants. Crop Prot., *46*: 13 – 17.

Malandrakis, A. A., A. N. Markoglou and B. Ziogas, 2011. Molecular characterization of benzimidazole – resistant *Botrytis cinerea* field isolates with reduced or enhanced sensitivity to zoxamide and diethofencarb. Pestic. Biochem Phys., *99*: 118 – 124.

Malandrakis, A. A., A.N. Markoglou, D.C. Nikou, J.G. Vontas and B.N. Ziogas, 2006. Biological and molecular characterization of laboratory mutants of *Cercospora beticola* resistance to Qo inhibitors. Eur. J. Plant Pathol., *115*: 155-166.

Malathrakis, A. A., A. N. Markoglu and B. N. Ziogas, 2012. PCR – RFLP detection of the E198A mutation conferring resistance to benzimidazoles in field isolets of *Monilinia laxa* from Greece. Crop Prot., *39* : 11 – 17.

Malathrakis, N.E, 1980. Control of downy mildeny mildew of cucumber by systemic and non systemic fungicides. Proceedings of Fifth Congress of the Mediterranean Phytopathological Union, Patras (Greece) 21-27 Sept. 1980. 145-146.

Malathrakis, N.E, 1989. Resistance of *Botrytis cinerea* to dichlofluanid in greenhouse vegetables. IXth Botrytis-Symposium, Neustadt, Wienestrasse, 4-7 Sep. 1989. Abstracts.

Malcom, A.J. and D.J. Bluett, 1986. The performance of anilazine in mixture with triazole fungicides against late diseases of winter wheat in the United Kingdom. Proc. 1986 Brit. Crop Prot. Conf. – Pests and Diseases, Vol.1, 79-85.

Mallik, I., S. Arabial, J. S. Pache, M. D. Bolton, J. S. Patel and N. C. Gudmestad, 2014. Molecular characterization and detection of mutands associated with resistant to succinate dehydrogenase inhibiting fungicides in *Alternaria solani*. Phytopathology, *104*: 40 – 49.

Mamiev, M., N. Korolev and Y. Elad, 2013. Resistance to polyoxin AL and other fungicides in *Botrytis cinerea* collected from sweet basil crops in Israel. Eur. J. Plant Pathol., *137*: 79 – 91.

Mandal, B., S. Mandal, A. S. Csinos, N. Martinez, A. K. Culbreath and H. R. Pappu, 2008. Biological and molecular anatyses of the acibenzolar – S – methyl – induced systemic acquired resistance in flue – cured tobacco against *Tomato spotted wilt virus*. Phytopathology, *98*: 196 – 204.

Maraite, H., S.Meunier, A.Pourtois and J.A.Meyer, 1980. Emergence in vitro and fitness of strains of *Botrytis cinerea* resistant to dicarboximide fungicides. Med.Fac.Landbouww. Rijksuniv. Gent, *45*: 159-167.

Markellou, E., A. E. Kalamarakis, A. M. Kasselaki, N. Dafermos, E. Toufexi, C. Leifert, F. Karamaouna, S. Konstantinidou – Doltsinis, 2009. Potential use of botanical fungicides against grey mould and powdery mildew in greenhouse grown vegetables. IOBC/WPRS Bulletin, *49*: 61 – 66.

Markoglu, A.N., A.A. Malandrakis, A.G. Vitoratos and B.N. Ziogas, 2006. Characterization of laboratory mutants of *Botrytis cinerea* resistant to QoI fungicides. Eur. J. Plant Pathol., *115*: 149-162.

Márquez Marfil, M., M.M. Bernal Suárez, M. Rodrigo Sanz and R. Diaz-Diaz, 2005. Dissipation curves of fungicides for grapes in Teneriffe, Canary Islands, Spain. 4th MGPR International Symposium of Pesticides in Food and the Environment in Mediterranean Countries and MGPR Annual Meeting 2005. Book of Abstracts, 84.

Marsilii, E., S. o. Cacciola, A. Salamone, G. Scarito, F. Raudino, A. Pane, G. M. di San Lio, 2009. Efficacia del valifenalate contro species terricole di *Phytophthora* patogene di piante ornamentali. Protezione delle Colture, 2: 108 – 109.

Martely, J.C., T.E. Seijo and N.A. Peres, 2005. Evaluation of fungicide to control antracnose fruit rot in annual strawberry. 2003-04 Fungicide and Nematicide Tests, *60*: SMF004. The American Phytopathological Society, St. Paul, MN.

Martin, M., C. Shepherd, R. Williams, S. Smith and R. Armstrong, 2005. Managing bacterial diseases with programs including a premix fungicide containing famoxadone and cymoxanil. Phytopathology, *95* (Supplement): S 6.

Martin,H., 1969. Inorganics. In: Torgeson, D.C., ed., Fungicides An Advanced Treatise, Vol.2. pp. 101-117. Academic Press, New York and London.

Martinez, C., C.A. Lévesque, R.R. Bélanger and R.J. Tweddell, 2005 a. Evaluation of fungicides for the control of carrot cavity spot. Pest Manag. Sci., *61*: 767-771.

Martinez, F., B. Dubos and M. Fermaud, 2005 b. The role of saprophy and virulence in the population dynamics of *Botrytis cinerea* in vineyards. Phytopathology, *95* :692-700.

Masner,P., P.Muster and J.Schmid, 1994. Possible methionine biosynthesis inhibition by pyrimidinanine fungicides. Pestic. Sci., *42*: 163-166.

Masui, M., N. Joshioca, R.J. Harris, H. Roos and A. Cornier, 1988. DF-125-a new broad spectrum fungicide. Proc. 1986 Brit. Crop Prot. Conf., Pests and Diseases Vol. I, 63-70.

Mateo, E. M., F. M. Valle – Algarro, M. Jimenas and N. Magon, 2013. Impact of three sterol – biosynthesis inhibitors on growth on *Fusarium langsethiae* and on T – 2 and HT – 2 toxin production in oat grain under different ecological conditions. Food Control, *34*: 521 – 529.

Matheron, M.E. and M. Porchas, 2004. Activity of boscalid fluazinam, fludioxonil and vinclozolin on growth of *Sclerotinia minor* and *S. sclerotiorum* and development of lettuce drop. Plant Dis., *88*: 665-668.

Matheron, M.E. and M. Porchas, 2005. Comperative performance and preservation of chemical management tools for powdery mildew on muskmelon. ISHS Acta Horticulturea, 271:III International Symposium on Cucurbitis.

Matheron,M.E., 2002. Suppression of Phytophthora root and crown rot on pepper plants treated with acibenzolar-S-methyl. Plant Disease, *86*: 292-297.

Mathre, D.E., 1970. Mode of action of oxathiin systemic fungicides. I. Effect of carboxin and oxycarboxin on the general mechanism of several Basidiomycetes. Phytopathology, *60*: 671-676.

Mathre, D.E., 1971 Mode of action of oxathiin systemic fungicides, lII.Effect on mitochondrial activities. Pestic. Biochem. Physiol., *2*: 216-224.

Matuszak, J.M., J. Fernandez-Elquezabal, W. K. Gu, M. Villareal-Gonzales and W. E. Fry, 1994. Sensitivity of *Phytophthora infestans* population to metalaxyl in Mexico: Distribution and dynamics. Plant Dis., *78*: 911-916.

Mauler-Machnik,A., H.-J.Rosslenbroich, S.Dutzmann, J.Applegate and M.Jautelat, 2002. JAU 6476- a new dimension DMI fungicide. The BCPC -Pests and Diseases, Vol. 1, 389-394.

Mayton, H., K. Myers and W. E. Fry, 2008. Potato late blight in tubers – the role of foliage phosphonate applications in suppressing pre – harvest tuber infections. Crop Prot., *27*: 943 – 950.

Mayton, H., G.A. Forbes, E.S.G. Mizubuti and W.E. Fry, 2001. The role of three fungicides in the epidemiology of potato late blight. Plant Dis., *85*: 1006-1012.

Mazuker, S.A. and F.P. Wong, 2006. Baseline sensitivity distribution of *Colletotrichum cereale* (turfgrass anthracnose) to fludioxonil. Phytopathology, *96* (Supplement): S74-75.

McCallan,S.E.A., 1967. History of fungicides. In: Torgeson, D.C., ed., Fungicides An Advanced Treasites, Vol. 1. pp. 1-37. Academic Press, New York and London

McDaniel,G.L., 1983. Growth retardation activity of paclobutrazol on chrysanthemum. Hort.Sci., *18*: 199-200.

McGrath, M.T. and N.Shishkoff, 2001. Resistance to triadimefon and benomyl: dynamics and impact on managing cucurbit powdery mildew. Plant Dis., *85*: 147-154.

McKay. A. H., H. Föster and J. E. Adaskaveg, 2012 a. Toxicity and resistance potential of selected fungicides to *Galactomyces* and *Penicillium* spp. causing postharvest fruit decays of citrus and other crops. Plant Dis., *96*: 87 – 96.

McKay, A. H., H. Förster and J. E. Adaskaveg, 2012 b. Efficacy and application strategies for propiconazole as a new postharvest fungicide for managing sour rot and green mold of citrus fruit. Plant Dis., *96* : 235 – 242.

McKay, A. H., G. C. Hegarty, G. B. Follas, M. S. Moore, M. S. Christie and R. M. Bresford, 2011. Succinate dehydrogenase inhibitor (SDHI) fungicide resistance prevention strategie. N. Z. Plant Protect., *64*: 119 – 124.

McKay, A. H., H. Förster and J. E. Adaskaveg, 2007. Sensitivity of *Geotrichum citri – aurantii* the causal pathogen of sour rot in citrus, to DMI fungicides. Phytopathology *97* (Supplement): S 74.

McManus, P.S., T.J. Proffer, R. Berardi, B.G. Gruber, G.R. Ehret, Z. Ma and G.W. Sundin, 2007. Integration of copper-based and reduced-risk fungicides for control of *Blumeriella jaapii* on sour cherry. Plant Path., *91*: 294-300.

McPhee,W.J., 1980. Some characteristics of *Alternaria alternata* strains resistant to iprodione. Plant Dis., *64*: 847-849.

McLead, A., S. Denman, A. Sadie and F.D.N. Denner, 2001. Characterization of South African isolates of *Phytophthora infestans*. Plant Dis., *85*: 287-291.

McPherson, G.M., D. Pattison, M.R. Harriman and T.M. O'Neill, 1996. Evaluation of novel fungicides for the control of grey mould (*B. cinerea*) in tomato and lettuce. XIth International Botrytis Symposium, 23-27 June 1996, Wageningen. Programme and Book of Abstracts, 25

Mei, X., M. Yang, B. Jiang, X. Ding, W. Deng, Y. Dong, Z. Chen, X. Liu and S. Zhu, 2015. Proteomic analysis on zoxamide – induced sensitivity changes in *Phytophthora cactorum*. Pestic. Biochem, Phys. *123*: 9 – 18.

Mei, X., M. Yang, X. Ding, Y. Bi, L. Chen, W. Deng, Y. Dong, Y. Su, X. He, S. Zhu and X. Liu, 2014. Proteomic analysis of zoxamide – induced changes in *Phytophthora cactorum.* Pestic. Biochem. Phys., *113*: 31 – 39.

Meister,R.T., C.Sine, D.T. Sharp,B.L. Wank and J.A. Gill-Totten(eds.),2002. Farm Chemical Handbook, Vol.,88. Meister Publishing Comp. Willoughby, OH.

Melero-Vera, J.M., C.Garcia-Baudin, C.J.Lopez-Herrera and R.M. Jimenez-Diaz, 1982. Control of sunflower downy mildew with metalaxyl. Plant Dis., *66*: 132-135.

Meng, Q. X., X. L. Cui, Y. Bi, Q. Wang, J. J. Hao and X. L. Liu, 2011. Biological and genetic characterization of *Phytophthora capsici* mutants resistant to flumorph. Plant Pathol., *60*: 957 – 966.

Mengistu, A., H. M. Kelly, N. Bellaloui, P. R. Arelli, K. N. Reddy and A. J. Wrather, 2014. Tillage, fungicide and cultuvar effects on frog eye leaf spot severity and yield in soybean. Plant Dis., *98*; 1476 – 1484.

Mercer, R.T. and M.P. Latorse, 2003. Fungicidal properties of the active ingredient-fenamidone. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*: 465-476.

Mercer,R.T., G.Loxroix, J.M. *Gonot* and M.P.Latorse, 1998. RPA 407213: a novel fungicide for the control of downy mildews, late blights and other diseases on a range of crops. The BCPC Pests and Diseases, Vol.2,:319-326.

Merk, M., R. E. Gold, H. Schiffer, T. Levy, T. Frechen and J. Saramago, 2011. Initium®: A new innovative fungicide for a new chemical class for the control of late blight and downy mildew diseases. Acta Hortic., *917*: 143 – 148.

Merli, A., G. Reeves, G. Meregalli, A. Piccinini, I. Negri, P. Carmignano, M. Balderacci and E. CCapri, 2010. Surface – water exposure to quinoxyfen: Assessment in landscape vineyards. J. Hydrol., *383*: 62 – 72.

Mert-Türk, F. ve B. Özgen, 2004. Salisilik asit uygulamasının domatesle mildiyö etmeni *Phytophthora infestans*'ın gelişimine etkisi. V. Sebze Tarımı Sempozyumu, 21-24 Eylül 2004 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Bildiri Özetleri, 258.

Metcalf,R.L., 1971. The chemistry and biology of pesticides. In: Withite-Stevens, R., ed., Pesticides in the Environment, Vol.1. pp. 1-144. Marcel Dekker, Inc. New York.

Meunier,S., H.Maraite and J.A. Meyer, 1985. Characteristiques culturals et pathogeniques de souches de *Botrytis cinerea* resistantes aux imides cycliques isolees de fraisiers en Belgique. Bulletin OEPP, *15*: 395-401.

Meyer, M. D. and M. K. Hausbeck, 2013. Useing soil – applied fungicides to manage Phytophthtora crown and root rot on summer squash. Plant Dis., *97*: 107 – 112.

Michalek, S., C. Klebel and D. Treutter, 2005. Stimulation of phenylpropanoid biosynthesis in apple (*Malus domestica* Borkh.) by abiotic elicitors. European J. Hortic. Sci., *70*: 116-120.

Michalik, S., 2010. Sanvino – ein neues Fungizid zur Bekämpfung des Falschen Mehltaus im Weinbau mit den Wirkstoffen Amisulbrom und Folpet. Julius – Kühn – Archiv, No 428, pp. 145.

Michel, P. 2003. Nouvelles molécules a la CIMA 2003: Fongicides contre insecticides, six a un. Phytoma., *566*: 33-36.

Midoh, N. and M. Iwata, 1996. Cloning and characterization of a probenazole-inducible gene for an intracellular pathogenesis – related protein in rice. Plant Cell Physiol., *37*: 9-18.

Mikaberidze, A., B. A. McDonald and S. Bonhoeffer, 2014. Can high – risk fungicides be used in mixtures without selecting fungicide resistance. Phytopathology, *104*: 324 – 331.

Mikaye, Y., J. Sakai, I. Miura, K. Nagayama and M. Shibata, 2003. Effect of a novel fungicide benthiovalicarb – isopropyl against Oomycet fungal diseases. The BCPC International Congress, Crop Science and Technology, Vol. 1 and 2, Proceedings of an International Congress Heald at the SECC, Glasgow, Scotland, UK, 10 – 12 Novenber 2003, pp. 105 – 112.

Miles, L. A., T. D. Miles, W. W. Kirk and A. M. C. Schilder, 2012. Strobilurin (QoI) resistance in population of *Erysiphe necator* on grapes in Michigan. Plant Dis., *96*: 1621 – 1628.

Miles, T. D., L. A. Miles, K. L. Fairchild and P. S. Wharton, 2014. Screening and characterization of resistance to succinate dehydrogenase inhibitors in *Alternaria solani*. Plant Pathol., *63*: 155.

Miles, T. D., K. L. Fairchild, A. Merlington, W. W. Kirk, N. Rosenzweig and P. S. Wharton, 2013. First report of boscalid and penthiopyrad – resistant isolates of *Alternaria solani* causing early blight of potato in Michigan. Plant Dis., *97*: 1655.

Millardet, P.M.A., 1885. The discovery of bordeaux mixture. Phytopathological Classics. No.3. American Phytopathological Society (1933) 1960.

Miller, J.S., N. Olsen, L. Woodel, L. Portes and S. Clayson, 2006. Post harvest application of zoxamide and phosphite for control of potato tuber rots caused by Oomycetes. Journal of Potato Research, *83*: 269-278.

Miller,G.L., K.L. Stevenson and L.L. Burpee, 2002. Sensitivity of *Sclerotinia homoeocarpa* isolates to propiconazole and impact on control of dollar spot. Plant Dis., *86*: 1240-1246.

Miller,L.P., 1969. Mechanisms for reaching the site of action In: Torgeson, D.C., ed., Fungicides An Advanced Treatise, Vol.2. pp. 2-59. Academic Press, New York and London.

Milling, R. and F. Coquoin, 2005. Le boscalid: Fongicide polyvalent. Phytoma, *587*: 59-61.

Milling, R. J. and C. J. Rhichartson, 2006. Mode of action of the anilino – pyrimidine fungicide pyrimethanil. 2. Effects on enzyme secration in *Botrytis cinerea.* Pest Manage. Sci., *45*: 43 – 48.

Milling,R.J. and A. Daniels, 1996. Effects of pyrimethanil on the infection process and secretion of fungal cell wall degrading enzymes. In: Lyr,H., Russel,P.E. and Sisler, H.D., eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds. pp. 53-60. Intercept, Andover.

Milling R.J. and C.J. Richardson, 1995. Mode of action of the anilino-pyrimidine fungicide pyrimethanil. 2.Effects on enzyme secretion in *Botrytis cinerea*. Pestic. Sci., *45*:43-48.

Mitani, S., K. Sugimoto, H. Hayashi, Y. Takii, T. Oshima and N. Matsuo, 2003. Effects of cyazofamid against *Plasmodiophora brassicae* Woronin on Chinese cabbage. Pest Manag. Sci., *59*: 287-293.

Mitani,S., K. Kamachi and K. Sugimoto, 2005. Control of potato late blight by cyazofamid. J. Pestic. Sci., *30*: 116-119.

Mitani,S., S. Araki, T. Yamaguchi, Y. Takii, T. Ohshima and N. Matsuo, 2001 a. Biological properties of the novel fungicide cyazofamid against *Phytophthora infestans* on tomato and *Pseudoperonospora cubensis* on cucumber. Pest Manag. Sci., *58*: 139-145.

Mitani,S., S. Araki, T. Yamaguchi, Y. Takii, T. Ohshima and N. Matsuo, 2001 b. Antifungal activity of the novel fungicide cyazofamid against *Phytophthora infestans* and other plant pathogenic fungi in vitro. Pestic. Biochem. Physiol., *70*: 92-99.

Mitani,S., S. Araki, Y. Takii, T. Ohshima, N. Matsuo and H. Miyoshi, 2001 c. The biochemical mode of action of the novel selective fungicide cyazofamid: specific inhibition of mitochondrial complex III in *Pythium spinosum*. Pestic. Biochem. Physiol., *71*: 10

Miura, I., M. Muroi, N. Shiragami, I. Yamaguchi and A. Takatsuhi, 1996. Effects of mepanipyrim on intercellular trafficking: A comparative study on its effects on exocytic and endocytic trafficking of proteins, sphingolipids and cholestrol. Biosci. Biotechnol. Biochem., *60*: 1690-1697.

Miura,I., T.Kamakura, S.Maeno, S.Hayashi and I.Yamaguchi, 1993. Mode of action of mepanipyrim(KIF-3535). Absracts 6 th International Congress of Plant Pathology, Montreal-Canada. 89.

Miura,I., T.Kamakura, S.Maeno, S.Hayashi and I.Yamaquchi, 1995. Inhibition of enzyme secretion in plant pathogens by mepanipyrim, a novel fungicide. Pestic. Biochem. Phsiol., *48*: 222-228.

Miwa,G.T., S.B. West, J.S. Walsh and A.Y.H. Lu, 1982. Drug residue formation from ronidazole, a 5-nitroimidazole. Chem.Biol.Interact., *41*: 279.

Miyake, Y., J. Sakai, M. Shibata, N. Yonekura, I. Miura, K. Kumakura and K. Nagayama, 2005. Fungicidal activity of benthiovalicarb – isopropyl against *Phytophthora infestans* and its controlling activity against late blight diseases. J. Pestic. Sci., *30*: 390 – 396.

Miyamoto, T., H. Ishii, G. Stammler, A. Koch, T. Ogawara, Y. Tomita, J. M. Fountaine, S. Ushio, T. Seko and S. Kobarı, 2010. Distribution and molecular caracterization of *Corynespora cassiicola* isolates resistant to boscalid. Plant Pathol., *59*: 873 – 881.

Mizutani,A., H.Yukioka, H.Yukioka, H.Tamura, N.Miki, M. Masuko and T.Takeda, 1995. Respiratory characteristics in *Pyricularia oryzae* exposed to a novel alkoxyiminoacetamide fungicide. Phytopathology, *85*: 306-311.

Mizutani,A.,N. Miki, H.Yukioka and M. Masuko, 1996. Mechanism of action of a novel alkoxyaminoacetomide fungicide SSF- 126. In: Lyr,H., Russel P.E. and Sisler, H.D., eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds. pp. 93-99. Intercept, Andover.

Mohapatra, S. and M. Deepa, 2012. Residue Dynamics of fenamidone and mancozeb on gherkin under two agro climatic zones in the state of Karnataka, India. Bull. Environ. Contam. Toxicol., *88*: 507 – 510.

Mohapatra, S., A. K. Ahuja, M. Deepa, G. K. Jagdish, N. Rashmi, S. Kumar and G. S. Prakash, 2011. Persistance and dissipation of fluopicolide in/on grape berries and soil under semi arid tropical climatic conditions of India. Bull. Environ. Contam. Toxicol., *86*: 238 – 241.

Mondal, S.N., A. Bhatia, T. Shilts and L.W. Timmer, 2005. Baseline sensitivities of fungal pathogens of fruit and foliage of citrus to azoxystrobin, pyraclostrobin and fenbuconazole. Plant Dis., *89*: 1186-1194.

Montag, J., L. Schreiben and J. Schönherr, 2006. An in vitro study of the nature of protective activities of copper sulphate, copper hydroxide and copper oxide against conidia of *Venturiz inaequalis*. Journal of Phytopathology, *154* : 474 – 481.

Moñuez, G., H. Hinrichsen, Y. Bygoo and T. Giraud, 2002. Genetic characterization of *Botrytis cinerea* population in Chile. Mycol. Res., *106*: 594 – 601.

Moore, M. S., G. B. Follas, G. C. Hagerty and R. M. Beresford, 2008. Carboxylic acid amide (CAA) fungicide resistance prevention strategy. N. Z. Plant Protect – Se., *61*: 134 – 136.

Moorman, G. M., A. S. Walker and S. May, 2012. First report of fenhexamid – resistant *Botrytis cinerea* causing grey mold on *Heurchera* in a North American Greenhouse. Plant Dis., *96*: 147.

Moorman, G.W. and S.H. Kim, 2004. Species of *Pythium* from greenhouses in Pennsylvania exhibit resistance to propamocarb and mefenoxam. Plant Dis., *88*: 630-632.

Moossler, M.A. and F.M. Fishel, 2006. Pesticide tolerances for fresh market tomato grown in Florida. University of Florida, IFAS Extension, P1-117.

Morita, T., T. Nishimura, 2001. Development of fungicidal activity of new fungicide "opoconazole fumarate". Soyokubutuboueki, *55*: 384-388.

Motoba, K., M. Uchida and E. Tada, 1988. Mode of antifungal action and selectivity of flutolanil. Agric. Biol. Chem., *52*: 1445-1449.

Muller, C., L. David, V. Chia and S. C. Pinzaru, 2014. Detection of thiabendazole applied on citrus fruits and bananas using surface enhanced Roman scattering. Food Chem., *145* : 814 – 820.

Muñoz, G. and F. Campos, 2013. Genetic characterization of *Botrytis cinerea* isolates collected from pine and eucaliptus nurseries in Bio – Bio region, Chile. Forest Pathol., doi : 10. 1111/efp.12056

Muňoz, G., P. Hinrichsen, P. Brygoo and T. Griaud, 2002. Genetic characterization of *Botrytis cinerea* population in Chili. Mycol. Res., *106*: 594-601.

Muñoz, G., P. Hinrichsen and M. Alvares, 1999. Caracterización microbiólogica y variabilidad genética de cepas de *B. cinerea* resistantes a dicarboximidas provenientes de vid y tomate. Agric. Téc., *59:* 1 – 12.

Musson, G.H., J.R. Bloomberg, R. Kaiser, R. Schwehr, 2004. Fenamidone for the control of diseases of vegetables and potato. Phytopathology, *94*(6).

Muzzarelli, C. and R.A.A. Muzzarelli, 2003. Chitin related food science today (and two centuries ago). Agrofood Ind. Hi-Tech., *1*: 39-42.

Muzzarelli, R.A.A., 1986. Filmogenic properties of chitin/chitosan. *In*: Muzzarelli, R.A.R., Jéuniaux, C. and Gooday, C.W., eds., Chitin in Nature and Technology. pp 389-396. Plenum Press, New York.

Müller, U. and U. Gisi, 2007. Newest aspects of nucleic acid synthesis inhibitors- metalaxyl-M. *In*: Krämer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2. pp. 561-567. Wiley-VCH Verlag GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Myresiotis, C. K., G. A. Bardas and G. S. Karaoglanidis, 2008. Baseline sensitivity of *Botrytis cinerea* to pyraclostrobin and boscalid and control of anilinopyrimidine – and benzimidazole – resistant strains by these fungicides. Plant Dis., *92*: 1427 – 1431.

Nakamura, M., Y. Kono and K. Takatsuki, 2003. Mepanipyrim, a novel inhibitor of pharmacologically induced golgi dispertion. Biosci. Biotechnol. Biochem., *67*: 139-150.

Nakanishi, T., H.D. Sisler, 1983. Mode of action of hymexazol in *Pythium aphanidermatum*. J. Pestic. Sci., *8*: 173-181.

Nakazawa, Y. and M. Yamada, 1997. Chemical control of grey mould in Japan. A history of combatting resistance. Agrochemical J., *7* : 2 - 6.

Nault, B. A., C. L. Hsu, C. A. Hoepting, 2013. Consequences of co – applying insecticides and fungicides for managing *Trips tabaci* (Thysanoptera ; Thripidae) on onion, Pest Man. Sci., *69* : 841 – 849.

Nave, B. T., H. Koehle, K. H. Kogel and K. Opalski, 2008. The mode of action of metrafenone. Dehne, H. W., H. B. Deising, U. Gisi, K. H. Kuck, P. E. Russell and H. Lyr eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds V: 15th International Reinhardsbrunn Sym., Friedrichroda, Germany, May 6 – 1- 2007.

Neema, C., G. Bompeix and X. Mourichon, 1988. Induction of *Phytophthora citrophthora* mutants resistant to fosetyl-A1 and phosphorous acid and study of their pathogenicity towards citrus. Fruits, *43*: 499.

Neire, J.O., J.M. Griffith and B.R. Grant, 1990. ^{31}P NMR studies on the effect of phosphite on *Phytophthora palmivora*. J. Gen. Microbiol., *136*: 147.

Neuburger, M., R. Beffa and A. Villier, 2003. Mode of action of fenamidone: Similarities and differences with known QoI. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*: 449-464.

Neumann, St. and F. Jacob, 1995. Principles of uptake and systemic transport of fungicides within the plant. *In*: Lyr, H., ed. Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanisms of Action, 2nd Edition. pp.53-73. Gustav Fischer Verlag, Jena, Stuttgart and New York.

Nicholson, J.F., W.A. Meyer, J. B. Sinclair and J.D. Buller, 1971. Turf isolates of *Sclerotinia homeocarpa* tolerant to dyrene. Phytopathol.Z .*72*: 169-172.

Nishimura, T. and N. Ikemi, 2000. Opoconazole fumarate (AL-SHINE). Nouyaku-zihou, 524: 6-9.

Nissinen, R.M., A.J. Ytterberg, A.J. Bogdanove, K.J. Van Wijk and S.V. Beer, 2007. Analyses of the secretomes of *Erwinia amylovora* and selected Hrp mutants revealed novel type III secreted proteins and an effect of HrpJ on extracellular harpin levels. Mol. Plant Pathol., *8*: 55-67.

Noble,M., Q..D. Maggarvie, F.A.Hams and L.L.Leaf, 1966. Resistance to mercury *Pyrenophora avenea* in Scottish seed oats. Plant Pathology, *15*: 23-28.

Noguerol – Pato, R., A. Torrado – Agrasar, C. Gonzáles – Barreiro, B. Cancho – Grande and J. Simal – Gándara, 2014. Influence of new generation fungicides on *Sacchatomyces cerevisiae* growth, grape must fermentatio and aroma biosynthesis. Food Chem., *146*: 234 – 241.

Norman, D.J., J. Chen, J.M.F. Yuen, A.Mangrovita-Nova, D.Byrne and L. Walsh, 2006. Control of bacterial wilt of geranium with phosphorous acid. Plant Dis., *90*: 798-802.

Nuninger,C., G.Watson, N.Leadbitter and H.Ellgehausen, 1996. CGA 329351: introduction of the enantiomeric form of the fungicide metalaxyl. Proc. Brighton Crop Prot. Conf. 41-46.

Nüsslein, F., 1999. Methods for liquid-chromatographic determination of the fungicidal active ingredient fenhexamid (KBR) in plant materials. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, **52** : 187 - 226

Nwankno, A. J., S. L. Gordon, S. R. Verrall, R. M. Brennan and R. D. Hancock, 2012. Treatment with fungicides influences phytochemical quality of blackcurrent juice. Ann. App. Biol., *160*: 86 – 96.

O'Neill,T. and M. Mc Quilken, 2000. Evaluation of fungicides for control of grey mould (*Botrytis cinerea*) in greenhouse ornamental crops. XII th International Botrytis Symposium, July 3-7, 2000. Reims, France, Abstracts. L 34.

Oarth, A.J.P. and O.M. Van Andel, 1960. Aspects in chemotherapy. Mededel. Opz. Gent., *25*: 961-992.

Odvody,G.N. and R.A. Frederiksen, 1984. Use of systemic fungicides metalaxyl and fosetyl- Al for control of sorghum downy mildew in corn and sorghum in South Texas. I:Seed treatment. Plant Dis., *68*: 604-607.

Ohtsuka,N., K.Son, T.Amano, Y.Nakazawa and Y.Yamada, 1991. Sensitivity of cucumber powdery mildew fungus (*Sphaerotheca fuliginea*) to several fungicides. J. Pesticide Sci., *16*: 271-273.

Olaya, G. and A. Holm, 2001. Sensitivity of *Didymella bryoniae* isolates to azoxystrobin. Phytopathology, *91* (Supplement): S 67.

Olaya, G. and W. Köller, 1999. Baseline sensitivities of *Venturia inaequalis* populations to the strobilurin fungicide kresoxim-methyl. Plant Dis. *83*: 274-278.

Olaya, G., D. Zheng and W. Köller, 1998. Differential responses of germinating conidia of *Venturia inaequalis* conidia to kresoxim-methyl. Pestic. Sci., *54*: 230-236.

Oostendorp, M., W.Kunz, B. Dietrich and T. Staub, 2001. Induced disease resistance in plants by chemicals. Eur. J. Plant Pathol., *107*: 19-28.

Opalski, K. S., S. Tresch, K. H. Kogel, K. Grossmann, H. Köhle and R. Hückelhoven, 2006. Metrafenone: Stıdies on the mode of action of a novel cereal powdery mildew fungicide. Pest Manag. Sci., *62*: 393 – 401.

Orth, A. B. and G.D. Gustafson, 1995. Molecular genetic methods for elucidation of fungicide mode of action. *In*: Lyr, H., Russell, P.E. and Sisler, H.D., eds. Modern Fungicides and Antifungal Compounds. 11th International Symposium. pp.43-52. Intercept, Andover.

Oshima,M., M.Fujimura, S.Banno, C.Hashimoto, T.Motoyama, A.Ichiishi and I.Yamaguchi, 2002. A point mutation in the two-component histidine kinase *BcOs-l* gene confers dicarboximide resistance in field isolates of *Botrytis cinerea*. Phytopathology, *92*: 75-80.

Osorio,J.M., J.E. Adaskaveg, J.M. Ogawa, R.M. Bostock and A.D. Jones, 1994. Systemic activity and fungitoxicity of iprodione and E-0858 (N-[5-(2-metoxypyridinyl)]- cyclopropanecarboximide) in almond blossoms to *Monilinia laxa*. Phytopathology, *84*: 656-660.

Ota, Y., 1975. Plant growth promoting activities of 3-hydroxy-5-methylisoxazole. Jap. Agric. Res. Quarterly, *9*: 1-7.

Ouimette, D.G. and M.D. Coffey, 1990. Symplastic entry and phloem translocation of phosphonate. Pestic. Biochem. Physiol., *38*: 18.

Owens,R.G., 1969. Orgonic sulfur compounds. In: Torgeson, D.C., ed., Fungicides An Advanced Treatise, Vol.2. pp. 147-301. Academic Press, New York and London.

Özaktan, H., S. Öden and N. Delen, 1991. Investigations of effectiveness of some coppery chemicals to agent of bacterial speck of tomato (*Pseudomonas syringae* pv. *tomato*). J. Turk. Phytopath.,*20*: 116.

Özbek, T., 1993. Turunçgil meyvelerinde *Penicillium* türlerinin oluşturduğu depo çürüklüğüne karşı kimyasal savaşım olanakları üzerinde araştırmalar. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitki Koruma Anabilim Dalı.

Özer, G. and H. Bayraktar, 2014. Characterization and sensitivity of fungicides of *Rhizoctonia* spp. recovered from potato plants in Bolu, Turkey. J. Phytopathol., 5. 2014; DOI: 10 – 1111/jph.12275.

Özer, N., N. D. Köycü and N. Delen, 2010. Analysis of polygalactronase enzyme production in isolates of *Botrytis cinerea* sensitive to different fungicides used in vineyards. J. Phytopathol, *158*: 744 – 749.

Özgür, O.E., 2003. Türkiye Şeker Pancarı Hastalıkları. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., Etimesgut.

Özmen, Y., 2007. AB Müktesabatına göre hazırlanan bitki koruma ürünlerinin piyasaya arzı ile ilgili yönetmelik'in genel bir değerlendirilmesi. Tarım İlaçları Kongre ve Sergisi, 25-26 Ekim 2007, Ankara. TMMOB Kimya ve Ziraat Mühendisleri Odaları. Bildiri Kitabı, 1 – 12.

Öztürk, İ. Ve N. Tosun, 2004. Famoxadone ve cymoxanil etkili maddeli bir fungisitin domates (*Lycopersicon asculentum* Mill.) bitkisi üzerine fizyolojik etkisi. Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg., *41*: 77 – 83.

Öztürk, S., 1997. Tarım İlaçları. Genişletilmiş 2. Baskı. Ak Basımevi, İstanbul.

Pal, R., K. Chakrabarti, A. Chacraborty and A. Chowdhury, 2005 a. Dissipation of pencycuron in rice plant. J. Zhejiang Univ. SCI, *68*: 756 – 758.

Pal, R., K. Chakrabarti, A. Chakraborty and A. Chowdhury, 2005 b. Pencycuron application to soil: Degradation and effect on microbiological parameters. Chemosphere, *60:* 1513 – 1522.

Pang, Z., J. Shao, L. Chen, X. Lu, J. Hu, Z. Qin and X. Liu, 2013. Resistance to the novel fungicide pyrimorph in *Pytophthora capsici:* Risk assessment and dedection of point mutations in *CesA3* that confer resistance. PLOS One, *8*(2).

Papavizas, G.C., 1964. Greenhouse control of Aphanomyces root rot of peas with aminobutyric acid and methylasparic acid. Plant Dis. Rep., *48*: 537-541.

Pappas, A.C. and D.F.Fisher, 1979. A comparison of the mechanism of action of vinclozolin, procymidone, iprodione and prochloraz againts *Botrytis cinerea*. Pesticide Sci., *10*: 239-246.

Pappas, A.C., 1982. Metalaxyl resistance and control of cucumber downy mildew with Oomycete-fungicides. Annls. Inst. phytopath. Benaki, (N.S.), *13*: 194-212.

Pappas,A.C. and K.Elena, 1992. Effect on grey mould of presence of *Botrytis cinerea* strains showing reduced sensitivity to dichlofluanid. In: Verhoeff, K., Malathrakis, N.E. and Williamson,B., eds., Recent Advances in Botrytis Research. pp. 252-256. Pudoc Scientific Publishers. Wageningen.

Pappas,A.C., 1980. Effectiveness of metalaxyl and phosetyl-Al against *Pseudoperonospora cubensis* (Berk. And Curt.) Rostow isolates from cucumber. Proceedings of the Fifht Congress of the Mediterranean Phytopathological Union, Patras (Greece), 21-27 Sep. 1980, 146-148.

Paramosivan, M. and S. Chandrasekaran, 2013. Dynamics and residues of mixed formulation of fenamidone and mancozeb in gherkin field ecosystem. Ecotox. Environ. Safe., *98*: 292 – 296.

Parkuman, V., C. S. Johnson and B. C. Bowman, 2010. Population structure, mating typ, and mefenoxam sensitivity of *Phytophthora nicotianae* in Virginia tobacco fields. Plant Dis., *94*: 1361 – 1365.

Parkunan, V. C., S. Johnson, L. Xu, Y. Peng, A. Tolin and J. D. Eisenback, 2013. Induction and maintenance of systemic acquired resistance by acibendazole – S – methyl in three cultivated tabacco types. Plant Dis., *97*: 1221 – 1226.

Parry, K.E. and R.K.S. Wood, 1958. The adaption of fungi to fungicides: adaption to copper and mercury salts. Ann. appl. Biol., *46* :446-456.

Parry, K.E. and R.K.S. Wood, 1959. The adaptation of fungi to fungicides: adaptation to captan. Ann. appl. Biol., *47:* 1-9.

Pasche, J.S., C.M. Wharam and N.C. Gudmastad, 2004. Shift in sensitivity of *Alternaria solani* to QoI fungicides. Plant Dis. *88*: 181-187.

Pasche, J.S., C.M. Wharam and N.C. Gudmestad, 2002. Shifts in sensitivity of *Alternaria solani* (potato early blight) to strobilurin fungicides. The BCPC Conference-Pests and diseases, Vol, 2, 841-846.

Pasche, J.S., L.M. Piche and N.G. Gudmaster, 2005. Effect of the F 129L mutation in *Alternaria solani* on fungicides effecting mitochondrial respiration. Plant Dis., *89*: 269-278.

Pasini, C., F. D'Aquila, P. Curir and M.L. Gullino, 1997. Effectiveness of antifungal compounds against rose powdery mildew (*Sphaerotheca pannosa* var. *rosae*) in glasshouses. Crop Prot., *16*: 251-256.

Patel, J. S., N. C. Gudmestad, S. MeinHardt, T. B. Adhikari, 2012. Pyraclostrobin sensitivity of baseline and fungicide exposed isolates of *Pyrenophora tritici – repentis.* Crop Prot., *34*: 37 – 41.

Paul, P. A., M. P. McMullen, D. E. Hershman and L. V. Madden, 2010. Meta – analysis of effects of triazole – based fungicides on wheat yield and test weight as influenced by Fusarium head blight intensity. Phytopathology, *100*: 160 – 171.

Paul, P.K., and P.D. Sharna, 2002. *Azadirachta indica* leaf extract induces resistance in barley against leaf stripe disease. Physiol. Mol. Plant Pathol., *61*: 3-13.

Paulsen, I.T., M.H. Brown and R.A. Skurray, 1996. Proton-dependent multidrug efflux system. Microbiol. Rev., *60*: 575-608.

Pavelková, J., A. Lebeda and B. Sedláková, 2014. Efficacy of fosetyl – Al, propamocarb, dimethomorph, cymoxanil and metalaxyl – M in Czeck *Pseudoperonospora cubensis* populations during the years 2005 through 2010. Crop Prot. *60*: 9 – 19.

Payen, D., 2007. Proxanil®: Profile of a new mixture propamocarb + cymoxanil. Tenth Workshop of an European Network of Development of an Integrated Control Strategy of Potato Late Blight, Bologna, Italy, pp. 117 – 120.

Paz-Lago, D., A. Borges Jr., A. Gutiérrez, A. Borges, G. Cabrera, M.A. Ramìrez and A. Falcón, 2000. Tomato - *Fusarium oxysporum* interactions: II-Chitosan and MSB induces resistance against FoI in young tomato plants. Cultivos Tropicales, *21*: 17-20.

Peever,T.L., and M.G.Milgroom, 1993. Genetic correlation in resistance to sterol biosynthesis-inhibiting fungicides in *Pyrenophora teres*. Phytopathology, *83*: 1076-1082.

Pember, S.O., L.C. Fleck, W.K. Moberg, M.P. Walker, 2005. Mechanistic differences in inhibition of ubiquinol cytochrome c reductase by the proximal Qo-site inhibitors famoxadone and methoxyacrylate stilbene. Arch. Biochem. Biophys., *435*:280-290.

Perdichizzi, S., M. G. Mascolo, P. Silingardi, E. Morandi, F, Rotondo, A. Guerrini, M. Vaccari and A. Colacci, 2014. Cancer – related gens transcriptionally induced by the fungicide penconazole. Toxicol. in Vitro, *28*: 125 – 130.

Pereira, M. L. M., E. Eppler, K. L. Thorpe, J. R. Wheeler and P. Burkhardt – Holm, 2014. Molecular and cellular effects of chemicals disrupting steroidogenesis during early ovarian development of brown trout (*Salmo turutta fario*). Environ. Toxicol., *29*: 199.

Pérez, J. A. S., I. Carra, C. Sirtori, A. Aquera and B. Esteban, 2014. Fate of thiabendazole through the treatment of a simulated agro – food industrial effluent by combined MBR/Fentom processes at (mu) g/L scale. Water Res., *51* : 55 – 63.

Pérez, W., J. Lara and G. A. Forbes, 2009. Resistance to metalaxyl – M and cymoxanil in a dominant clonal lineage of *Phytophthora infestans* in Huánuco, Peru, on area of continious potato production. Eur. J. Plant Pathol., *125*: 87 – 95.

Pérez-Monero, L., L.J. Durán-Ortiz, R. Ramìrez-Malagón, J.R. Sánches-Pale and V. Olalde-Portugal, 2003. Physiological compatibility and sensitivity of *Phytophthora capsici* Leo. isolates to fungicides. Rev. Mex. Fitopat., *21*: 19-25.

Perkow, W., 1983. Wirksubstanzen der Pflangenschutz – und Schädlings Bekämpfungsmittel. Paul Parey, Berlin – Hamburg.

Pernezny, K., T. Momol, N. Peres, R. Raid and P. Roberts, 2007. Florida plant disease management guide: Chemical control guide for disease of vegetables. Revision No.18, University of Florida, Extension Plant Pathology Report No.6.

Pesticide Expert Committee, 2004. Evaluation report cyazofamid. Food Safety Commission, Tokyo, Japan.

Petit, A-N., F. Fontaine, P. Vatsa, C. Clément and N. Vaillant-Gaveau, 2012. Fungicide impacts on photosynthesis in crop plants. Photosynthesis Research, *111* : 315 – 326.

Petsikos-Panayotarou, N., A. Schmidtt, E. Markellou, A.E. Kalamarikis, K. Tzempelikou, E. Siranidou and S. Konstantinidou-Doltsims, 2002. Management of cucumber powdery mildew by new formulations of *Reynoutria sachalinensis* (F. Schmidt) Nakoi extract. Z. Pflanzenkr. Pflanzenschutz, *109*: 478-490.

Petsikos-Panayotarou, N., E.Markellou and A.E. Kalamarakis, 2003. *In vitro* and *in vivo* activity of cyprodinil and pyrimethanil on *Botrytis cinerea* resistant to other botryticides and selection of resistance to pyrimethanil in a greenhouse population in Greece. Eur. J. Plant Pathol., *109*: 173-182.

Pfeufer, E. and H. Ngugi, 2012. Orchard factors associated with resistance and cross resistance to sterol demethylation inhibitor fungicides in population of *Venturia inaequalis* from Pennsylvania. Phtopathology, *102*: 272 – 282.

Pietzack, U. and D. C. McPhial, 2004. Copper accumulation, distribution and fractionation in vineyard soils of Victoria, Australia. Geoderma, *122* : 151-166.

Piqueras, C. M., B. Lattore and R. Torres, 2014 a. Effectiveness of isofenamid a new succinate dehydrogenase inhibitor fungicide, in the control of grapevine gray mold. Revista Ciencia e Investigación Agraria, *41* (3).

Piqueras, C. M., D. Herrera and B. A. Lattore, 2014 b. First report of high boscalid resistance in *Botrytis cinerea* associated with the H272L mutation in grapevine in Chile. Plant Dis., *98*: 1441.

Pirondi, A., I. M. Nanni, A. Brunelli and M. Collina, 2014. First report of resistance of cyflufenamid in *Podosphaera xanthii,* causal agent of powdwery mildew, from melon and zucchini fields in Italy. Plant Dis., *98*: 1581.

Pitt, W. M., M. R. Sosnowski, R. Huang, Y. Qui, C. C. Steel and S. Savorchia, 2012. Evaluation of fungicides for the management of Botryospheria cancer of grapevines. Plant Dis., *96* : 1303 – 1308.

Polanco, L. R., F. A. Rodrigues, E. N. Morieira, H. S. S. Duarte, I. S. Cacique, L. A. Valente, R. F. Vieira, T. J. Jûnior and F. X. R. Vale, 2014. Management of antracnose in common bean by foliar sprays of potassium silicate, sodium molybdate, and fungicide. Plant Dis., *98*: 84 – 89.

Pollastra, S., F. Faretra, V. Di Canio and A. De Guido, 1996. Characterization and genetic analysis of field isolates of *Botryotinia fuckeliana* (*Botrytis cinerea*) resistant to dichlofluanid. Eur. J. Plant Pathol., *102*: 607-613.

Polsinelli, M. and L. Bacci, 2009. Studi sugli effetti del fungicida meptyldinocap su cellule di lieviti da vino, Rivesta di Viticoltura e di Enologia, *62* : 49 – 53.

Poltzer, G., C.Deruche and M.Barnavon, 1985. Les fungicides a base de cuivre et autres elements mineraux. In:Smith, I.M. ed., Fungicides for Crop Protection 100 Years of Progress, Vol.1. pp.25-33. British Crop Protection Concil, Monograph No:31.

Pommer, E.-H., 1995. Fungicides for wood preservation. *In* :Lyr, H. ed., Modern Selective Fungicides – Properties, Applications, Mechanisms of Action. pp.485-502. Gustav Fischer Verlag, Jena, Stuttgart and New York.

Pommer, E.-H.and G.Lorenz, 1995. Dicarboximide fungicides. In:Lyr, H.ed., Modern Selective Fungicides – Properties, Aplications, Mechanisms of Action. 2nd Edition. pp. 99 – 118. Gustav Fisher Verlag, Jena Sttutgard and New York.

Pommer.E.–H. and G.Lorenz, 1982. Resistance of *Botrytis cinerea* Pers. to dicarboximide fungicides- a literature review. Crop Prot., *1*: 221-230.

Popko, J. T.jr., C – H. Ok, K. campbell – Nelson and G. Jung, 2012. The association between in vitro propiconazole sensitivity and field efficacy of five New England *Sclerotinia homoeocarpa populations.* Plant Dis., *96*: 552 – 561.

Potlakayola, S.D., D.W. Reed, P.S. Covello and P.R. Fobert, 2007. Systemic acquired resistance in canola is linked with pathogenesis-related gene expression and requires salicylic acid. Phytopathology, *97*: 794-802.

Pressman, E. and D. Palevitch, 1973. Cytokinin-like activity of benomyl as a senescence inhibitor in broccoli heads. Hort Science, *8*: 496-497.

Prins, T.W., L. Wagemakers, A. Schouten and J.A.L Van Kan, 2000. Cloning and characterization of a gluthation s-transferase homologue from the plant pathogenic fungus *Botrytis cinerea*. Mol. Plant Pathol., 1 : 169-178.

Proffer, T. J., E. Lizotte, N. L. Rothwell and G. W. Sundin, 2012. Evaluation of dodine, fluopyram and penthiopyrad fot the management of leaf spot and powdery mildew of tart cherry, and fungicide sensitivity screening of Michigan population of *Bulumeriella jaapii*. Pest Manag. Sci., *69* : 747 – 754.

Proffer, T.J., R. Berardi, Z. Ma, J.E. Nugent, G.R. Ehret, P.S. McManus, A.L. Jones and G.W. Sundin, 2006. Occurence, distribution, and polymerase chain reaction-based detection of resistance to sterol demethylation inhibitor fungicides in population of *Blumeriella jaapii* in Michigan. Phythopathology,*96*: 709-717.

Przetakiewicz, J., 2013. Effect of fungicide treatments of potato sprouts on assessment of resistance to *Synchytrium endobioticum* (Schilb) Perc, useing the Glynne-Lemmerzahal method. EPPO Bull., *43* : 280.

Putman, A. I. and J. E. Kaminski, 2011. Mowing frequency and plant growth regulater effects on dolar spot severity and on duration of dollar spot control by fungicides. Plant Dis., *95*: 1433 – 1442.

Putmann, A. I., G. Jung and J. E. Kaminski, 2010. Geografic distribution of fungicide – insensitive *Sclerotinia homoeacarpa* isolates in the northeastern United States. Plant Dis., *94* : 186 – 195.

Qian, M., L. Wu, H. Zhang, J. Wang, R. Li, X, Wang, Z. Chen, 2011. Stereoselective determination of famoxadone enantiomers with HPLC – MS/MS and evaluation of their dissipation process in spanich. J. Sep. Sci., *34*: 1236 – 1243.

Qin, Z. H., C. W. Mu. Fu, F. S. Mao, Y. H. Dong and N. Li, 2005. Preparation of 4- [3-(pyridin-4-yl)-3-phehylocryl] morpholine derivatives as fungicides. China Patent CN 566095A: 9 – 9.

Quello, K. L., K. S. Chapman and J. L. Beckerman, 2010. *In situ* detection of benzimidazole resistance in field isolates of *Venturia inaequalis* in Indiana. Plant Dis., *94* : 744 – 750

Rademacher, W., H. Fritsch, J.E. Graebe, H. Saytes and J. Jung, 1987. Tetcyclacis and triazole-type plant growth retardants: Their influence in the biosynthesis of gibberellis and other metabolic processes. Pestic. Sci., *21*: 241-252.

Radice, S., M. Ferraris, L. Marabini, S. Grand and E. Chiesara, 2001. Effect of iprodione, a dicarboximide fungicide, on primary cultures rainbow trout hepatocytes. Aquat. Toxicol., *54*: 51-58.

Ragsdale, N. N., 1994. Fungicides. Encyclopedia of Agricultural Science, *2* : 445-453.

Ragsdale, N.N. and H.D. Sisler , 1970. Metabolic effects related to the fungitoxicity of carboxin. Phytopathology, *60*: 1422-1427.

Rahman, A., G. A. Kuldau and W. udin, 2014. Induction of salycilic acid – mediated defense response in perennial ryegrass against infection of *Magnaporthe oryzae* . Phytopathology, *104:* 614 – 623.

Rallos, L. E. E., N. G. Johnson, D. G. Schmale lll, A. J. Prussin ll and A. B. Baudoin, 2014. Fitness of *Erysiphe necator* with G143A – based resistance to quinone outside inhibitors. Plant Dis., *98*: 1494 – 1502.

Rama-Rao, A.V.K., K. Ravichandran, S.B. Davit and S. Ranade, 1985. Menadione sodium bisulphide: A promising plant growth regulator. Plant Growth Reg., *3*: 111-118.

Randoux, B., D. Renard, E. Nowak, J. Sanssenné, J. Courtois, R. Duran and F. Reignault, 2006. Inhibition of *Blumeria graminis* and partial enhancement of wheat defenses by Milsana. Phytopathology, *96*: 1278-1286.

Rauchaud, J.D., J.R. Decollonne and J.A.Meyer, 1974. Metabolic fate of methyl-2-benzimidazole carbamate in melon plants. Phytopathology, *64* : 1513 - 1517

Ravi Kumar, M.N.V., 2000. A review of chitin and chitosan applications. React. Funct. Polym., *46*: 1-27.

Rebollar-Alviter, A., L.V. Madden and M.A. Ellis, 2007 a. Pre- and post- infection activity of azoxystrobin, pyraclostrobin, mefenoxam and phosphite against leather rot of strawberry caused by *Phytophthora cactorum*. Plant Dis., *91*: 559-564.

Redalen, G., 1980. Effect of fungicides on polen germination and fruit set in raspberries. Gartenbauwissenschaft, *45*: 248-251.

Reddy, S. N., S. Gupta and V. T. Gajbhiye, 2013. Effect of moister, organic metter, microbial population and fortification level on dissipation of pyraclostrobin in soil. B. Environ. Contam. Tox., *91*: 356 – 361.

Regueiro, J., N. Olguín, J. Simal – Gándora and C. Suñol, 2015. Toxicity evaluation of new agricultural fungicides in primary cultured cortical neurons. Environ. Res., *140*: 37 – 44.

Reis, A. C. D. Smart, W. E. Fry, L. A. Maffia and E. S. G. Mizubuti, 2003. Characterization of *Phytophthora infestans* isolates from Southern and Southeastern Brazil from 1998 to 2000. Plant Dis., *87*: 896-900.

Reis, A., F. H. S. Riberio, L. A. Maffia and E. S. G. Mizubuti, 2005. Sensitivity of Brazilian isolates of *Phytophthora infestans* to commonly used fungicides in tomato and potato crops. Plant Dis., *89*: 1279-1284.

Reiter, B.,M.Wenz,H. Buschhaus and H.Buchenauer, 1996. Action of propamocarb against *Phytophthora infestans* causing late bligh of patoto and tomato. In: Lyr,H., Russel,P.E.and Sisler,H.D.eds.,Modern Fungicides and Antifungal Compounds. pp. 147-156. Intercepts, Andoven.

Rekanović, E., I. Potočnik, S. Milijašević – Marčić, M. stepanović, B. Todorović and M. Mihajlonić, 2012. Toxicity of metalaxyl, azoxystrobin, dimethomorph, cymoxanil, zoxamide and mancozeb to *Phytophthora infestans* isolates from Serbia. J. Environ. Sci. Heal. B, *47*: 403 – 409.

Rethwisch, M.D., 2002. 2001 yield response of processing onion in the Palo Verde Valley treated with AuxiGro WP. Vegetable Report, University of Arizona College of Agriculture and Life Sciences.

Rethwisch, M.D., 2007. Growth enhancement chemistry evaluation during low desert stress conditions. Beltwide Cotton Conference, January 9-12, 2007. New Orleans, Louisiana, USA.

Rheinheimer, J., 2007. Succinate dehydrogenase inhibitors. *In*: Krämer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2. pp. 496-528. Wiley-VCH Verlag GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Rhoné, C., 2003. Effect of fenamidone on the development of *Phytophthora infestans* in potato cultivation in France. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*:491-510.

Rippon, L. E. and S. C. Morris, 1981. Guazitine control of sour rot in lemons, oranges and tangors under various storage conditions. Sci. Hortic., *14* : 245 – 251.

Roberts,T. and D.Hutson, 1999. Metabolic Pathways of Agrochemicals. Part Two, Insecticides and Fungicides. The Royal Society of Chemistry.

Robinson, P., 2004. Evaluation of the new active boscalid in the product Filan Fungicide. Australian Pesticides and Veterinary Medicines Authority, Canberra, Australia. 41pp.

Roca, L. F., J. Moral, J. R. Viruega, A. Åvila, R. Oliveria and A. Trapera, 2007. Copper fungicides in the control of olive diseases. Olea, *26* : 48 – 50.

Rogers, P. M. and W. R. Stevenson, 2010. Aggressiveness and fungicide sensitivity to *Alternaria dauci* from cultivated carrot. Plant Dis., *94* : 4005 : 4012.

Roh, S – H., H – T. Kim and I Yamaguchi, 1999. Cloning of β – tubulin gene and effect of pencycuron on tubulin assembly in *Rhizoctonia solani.* The Plant Pathology Journal, *15*: 68 – 71.

Romanazzi, G., F.M. Gabler and J.L. Smilanick, 2006. Preharvest chitosan and postharvest UV irradiation treatments suppress gray mold of table grapes. Plant Dis., *90*: 445-450.

Romero, A.M., C.S. Kousik and D.F. Ritchei, 2001. Resistance to bacterial spot in bell pepper induced by acibenzolar-S-methyl. Plant Dis., *85*: 189-194.

Romos, C., 2010. Caracterización genética de poblaciones de *Botrytis cinerea* recuperades de restos florales senescentes en vides cv. Thomson Seedles. Thesis Magíster en Ciencias Silvoagrapecuarias. Faculta de Ciencias Agronómicas, Univesidad de Chile, Santiago, Chile.

Rosslenbroich, H.-J. and D. Stuebler, 2000. *Botrytis cinerea* – history of chemical control and novel fungicides for their management. Crop Prot., *19*: 557-561.

Rosslenbroich, H.-J, 1999. Efficacy of fenhexamid(KBR 2738) against *Botrytis cinerea* and related fungal pathogens. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *52*: 127-144.

Rosslenbroich, H. - J,W. Brandes, B. - W. Krueger, K. - H. Kuck, R. Pontzen, K.Stenzel and A.Suty, 1998. Fenhexamid (KBR 2738)-a novel fungicide for cantrol of *Botrytis cinerea* and related pathogens. The BCPC Conference, Pests and Diseases,Vol.1, 327-334.

Roumanille, S., 2009. PHF 0708: Un nouveau fungicide anti – mildiou en cultures légumières, Association Française de Protection des Plantes, 9ème Conférence International sur de Maladies des Plantes, Tours, France, 8 et 9 Décembre 2009, pp. 825 – 832.

Rubin, E. and Y. Cohen, 2006. An improved method for infecting tomato leaves or seedling with oospores of *Phytophthora infestans* used to investigate F1 progeny. Plant Dis., *90*: 741-749.

Rupprecht, J. K., 2006. Behaviour of fluopicolide in plants. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *59:* 261 – 280.

Sabet,K.A., A.S. Samra and M.F. Abdel-Rahim, 1972. Systemic action of benomyl against late-wilt disease maize. Ann.app. Biol., *71*: 211-218.

Sahoo, S. K., K. Mandal, R. Kumas and B. Singh, 2014. Analysis of fluopicolide and propamocarb residues on tomato and soil using Qu ECh ERS sample preparation method in combination with GLC and GCMS. Food Anal. Methods, *7*: 1032 – 1042.

Saindrenan P., T. Barchietto, J. Avelino and G. Bompeix, 1988. Effects of phosphite on phytoalexin accumulation in leaves of cowpea infected with *Phytophthora cryptogea***.** Physiol. Mol. Plant Pathol., *32*: 425.

Saindrenan, P. and G. Bompeix, 1986. Role des phytoalexines dans la response de *Vigna ungiculata* traite par le phosethyl-Al, a l'infection par *Phytophthora cryptoge*. C.R. Seances Acad. Sci. Paris. Seri III 10,411.**a**

Saito, S., L. Cadle – Davidson and W. F. Wilcox, 2014. Selection, fitness, and control of grape isolates of *Botrytis cinerea* variably sensitive to fenhexamid. Plant Dis., *98*: 233 – 240.

Sakai, J., I. Miura, M. Shibata, N. Yonekura, H. Hiyoshi, M. Takagaki and K. Nagayama, 2010. Development of a new fungicide, benthiovalicarb – isopropyl. J. Pestic. Sci., *35*: 488 – 489.

Sakamato, K., Y. Tada, Y. Yokozeki, H. Akagi, N. Hayashi, T. Fujimura and N. Ichikawa, 1999. Chemical induction of disease resistance in rice is correlated with the expression of a gene encoding a nucleotide binding site and leucine-rich repeats. Plant Mol. Biol., *40*: 847-855.

Salamone, A., F. Raudino, S. O. Cacciola and G. M. di San Lio, 2014. Efficacy of the fungicide valifenalate against crown rot of rose caused by *Phytophthtora citrophthora*. *In:*Dehne, H. W., B. Deising, U. Fraaije, D. Gisi, D. Hermann, A. Mehl, E. C. Oerke, P. E. Russel, G. Stammler, K. H. Kuck and H. Lyr eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds, Vll. Proceedings the 17th International Rainhardsbrunn Symposium, Aprill 21 – 25, 2013, Friedrichroda, Germany.

Samanta, S. K., O. V. Singh and K. J. Jain, 2002. Polycyclic aromatic hydrocarbons: Environmental pollution and bioremedition. Trends Biotechnol., *20*: 243 – 248.

Samoucha, Y. and Y. Cohen, 1990. Toxicity of propamocarb to the late blight fungus on potato. Phytoparasitica, *18*: 27.

Samoucha, Y. and U. Gisi, 1987. Systemicity and persistence of cymoxanil in mixture with oxadixyl and mancozeb against *Phytophthora infestans* and *Plasmopara viticola*. Crop Prot., *6*: 393 – 398.

Sana, S., I. Kasahara and H. Yamanaka, 2007. Development of a novel fungicide, cyflufenamid. J. Pestic. Sci., *32*: 137 – 138.

Sanches – Torres, P. and J. J. Tuset, 2011. Molecular insights into fungicide resistance in sesitive and resistant *Penicillium digitatum* strains infecting citrus. Postharvest Biol. Tec., *59*: 159 – 165.

Sanders, P.L., 1991. Fungicide Resistance in the United States. National Agricultural Pesticide Impact Assessment Program.

Sanders, P.L., M.D. Coffey, G.D. Greer and M.D. Soika, 1990. Laboratory-induced resistance to fostelyl-A1 in a metalaxyl-resistant field isolates of *Pythium aphanidermatum*. Plant Dis., *74*: 690.

Sang, S., X. Li, R. Gao, Z. You, B. Lü, P. Liu, Q. Ma and H. Dong, 2012. Apoplastic and cytoplastic location of harpin protein $Hpa1_{xoo}$ plays different roles in H_2O_2 generation and pathogen resistance in *Aradiopsis*. Plant Mol. Biol., *79*: 375 – 391.

Sankla, N., T.D. Davis, H.S. Gehlot, A. Upadhyaya, A. Sankla and D. Sankla, 1991. Growth and organogenesis in moth bean callus cultures as influenced by triazole growth regulators and gibberellic acid. J. Plant Growth Regul., *10*: 41-45.

Santana, F. M., C. B. Gomes, C. Rombaldi, V. J. Bianchi and A. Reis, 2013. Characterization of *Phytophthora infestans* populations of Southern Brazil in 2004 and 2005. Phytoparasitica, *41*: 557 – 568.

Sarıbıyık, D. and S. Benlioğlu, 2004. The reduced sensitivity of *Botrytis cinerea* to some fungicides in strawberry. XIII. International Botrytis Symposium, 25-31 October 2004, Antalya. Abstracts, 38p.

Sarıbıyık, D., 2005. Aydın ili çilek alanlarında görülen kurşuni küf hastalığı (*Botrytis cinerea* Pers.)'nın kimyasal mücadelesi üzerine çalışmalar. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Sathiyabama, M. and R. Balasubramanian, 1998. Chitosan induces resistance components in *Arachis hypogaea* against leaf rust caused by *Puccinia arachidis*. Speg. Crop Prot., *17*: 307-313.

Sauerborn, J.,H.Buschmann, K.G.Ghiasi and K.-H.Kogel, 2002. Benzothiadiazole activates resistance in sunflower (*Helianthus annuus*) to the root-parasitic weed *Orobanche cumana.* Phytopathology, *92*: 59-64.

Saussuna, N. D., L. A. Maffia and E. S. G. Mizubuti, 2004. Aggressiveness and host specificity of Brazilian isolates of *Phytophthora infestans***.** Plant Pathol., *53*: 405-413.

Sauter, H., 2007. Strobilurins and other complex III inhibitors. *In*: Krämer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2. pp. 457-505. Wiley-VCH Verlag GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Sauzay, S., D. Wartelle, G. Brillant and F. Pichon, 2003. L'iprovalicarb: Fongicide antimildiou vigne. Phytoma, *558*: 51-53.

Savaş, N. G., 2012. Ege Bölgesi bağlarında sultani çekirdeksiz üzüm çeşidinde *Alternaria* spp.'nin durumu ve savaşım olanakları. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitki Koruma Anabilim Dalı, Bornova – İzmir. XXII + 122 pp.

Scannavini. M., F. Cavazza e Franceschelli, 2012. Prima vesifiche in Emilia – Romagna dell'efficacia di pyriofenone nella difesa contro l'oidio delle vite. Giornate Fitopatologiche, Milano Marittima (RA), 13 – 16 Marzo 2012, pp. 347 – 350.

Scheinpflug,H. and K.H.Kuch, 1987. Sterol biosynthesis inhibiting piperazine, pyrimidine and azole fungicides. In: Lyr,H., ed., Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanisms of Action,2nd Edition. pp. 173-204. Gustav Fischer Verlag, Jena

Schenk, N. C., 1968 (b). Incidence of airborn fungus spors over watermelon field in Florida. Phytopatology, *58*: 91 – 94.

Schepers, H. T. A. M., 1984. Persistence to fungicides in *Sphaerotheca fluginea*. Netherl. J. Plant Path., *90* : 165 - 171

Schepers, H.T.A.M., 1985 b. Fitness of isolates of *Sphaerotheca fuliginea* resistant or sensitive to fungicides which inhibit ergosterol biosynthesis. Netherl. J. Plant. Path., *91*: 65-76.

Schepers,H.T.A.M., 1985 a. Changes during a three year period in the sensitivity to ergosterol biosynthesis inhibitors of *Sphaerotheca fuliginea*. Netherl. J.Plant Path., *90*: 165-171.

Schewe, T. and H..Lyr, 1995. Mechanism of action of carboxin fungicides and related compounds. In: Lyr,H., ed., Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanisms of Action 2nd Edition. pp. 149-161. Gustav Fischer Verlag, Jena, Stuttgart and New York.

Schirra, M., S. D'Aquino, A. Palma, S. Marceddu, A. Angioni, P. Capras, B. Scherm and Q. Migheli, 2005. Residue level, persistance, and storage performance of citrus fruit treated with fludioxonil. J. Agric. Food Chem., *53*: 6718 – 6724.

Schmidt, L.S., J.M. Ghosoph, D.A. Margosan and J.L. Smilanick, 2006. Mutation at β-tubulin codone 200 indicated thiabendazole resistance in *Penicillium digitatum* collected from California citrus packing houses. Plant Dis., *90*: 765-770.

Schnabel, G. and A.L. Jones, 2001. The 14α-demethylase (*CYP5I A1*) gene is overexpressed in *Venturia inaequalis* strains resistant to myclobutanil. Phytopathology, *91*: 102-110.

Schnabel, G., P. K. Byrson, W. C. Bridges and P. M. Brannen, 2004. Reduced sensitivity in *Monilinia fructicola* to propiconazole in Georgia and implications for disease management, Plant Dis., *88*: 1000 – 1004.

Schnabel, G., D. R. Layne and I. J. Holb, 2007. Micronised and non-micronised sulphur applications control peach scab aqually well with negligible differences in fruit quality. Ann. Appl. Biol., *150* : 131 – 139

Scnabel, G., P. K. Bryson, W. C. Bridges and P. M. Brannen, 2004. Reduced sensitivity in *Monilinia fructicola* to propiconazole in Georgia and implication for disease management. Plant Dis., *88*: 1000 – 1004.

Schoene, P. und J. Köhl, 1999. Biologische Bekämfung von *Botrytis cinerea* mit *Ulocladium atrum* in Reben und Cyclamen. Ges. Pfl., *51* : 81-85.

Schoonbeek, H.J., 2004. ABC Transporters from *Botrytis cinerea* in biotic and abiotic interactions. Thesis Wageningen University, The Netherlands, 192pp.

Schutte, G. C., C. Kotze, J. G. van Zyl and P. H. Fourige, 2012. Assesment of retention and persistance of copper fungicides on orange fruit and leaves using flurometry and copper residue. Crop Prot., *42* : 1 – 9.

Schwinn,F.J. and T.Staub, 1995. Oomycetes fungicides. In: Lyr,H., ed., Modern Selective Fungicides-Properties, Applications, Mechanisms of Action,2nd Edition. pp. 321-346. Gustav Fisher Verlag, Jena, Stuttgart and New York.

Schwinn,F.J., 1983. Ergosterol biosynthesis inhibitors. An overwiew of their history and contribution to medicine and agriculture. Pestic. Sci., *15*: 40-47.

Secor, G. A., V. V. Rivera, M. F. R. Khan and N. C. Gudmestad, 2010. Monitoring fungicide sensitivity of *Cercospora beticola* of sugar beet for disease management decisions. Plant Dis., *94* : 1272 – 1282.

Seebold, K. W. Jr. and D. B. Langston, 2004. Evaluation of boscalid for control of gummy stem blight of watermelon. Fungic. Nematocide Tests, *59* : 140.

Seitz, T., J. Benet-Buchholz, W. Etzel and M. Schindler, 1999. Chemistry and stereo-chemistry of iprovalicarb (SZX 0722). Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *52*: 5-14.

Selby, T.P., C.G. Sternberg, J.F. Bereznak, R.A. Coats and E.A. Marshall, 2007. The discovery of proquinazid: A new and potent powdery mildew control agent. A.C.S. Symp. Ser., *948*:209-222.

Selim, S., C. Roisin – Fichter, J – B. Andry, B. Bogdanow and R. Sambou, 2014. Real – time PCR to study the effect of timing and persistance of fungicide application and wheat varietal resistance on *Mycospherella graminicola* and ils sterol 12α-demethylation – inhibitor – resistant genotypes. Pest Manag. Sci., *70*: 60 – 69.

Senechal, Y., T. Guillet and F. Coquoin, 2003. Le boscalid nouvelle substance active fongicide a tres large spectra. CIMA, 7.

Sgro. G. G., F. A. Ficarra, G. Dunger, T. E. Scarpeci, E. M. Valle, A. Cortadi, E. G. Orellano, N. Gottig and J. Ottado, 2012. Controbution of a harpin protein from *Xanthomonas axonopodis* pv. *citri* to pathogen virulance. Mol. Plant Pathol., *13*: 1047 – 1059.

Shabi, E., H.Koenraadt and J.Dekker, 1987. Negatively correlated cross-resistance to phenylcarbamate fungicides in benomyl-resistant *Venturia inaequalis* and *V. pirina*. Netherl. J.Plant Path., *93*: 33-41.

Shah, D. A. and H. R. Dillard, 2010. Managing foliar diseases of processing sweet corn in New York with strobilurin fungicides. Plant Dis., *94*: 213 – 220.

Sharon, M.S. and L.V.Edgington, 1982. The absorption, mobility, and persistence of metalaxyl in soil and aqueous systems. Canad. J.Pl.Path., *4*: 334-340.

Sharvell, E.G., 1961. The Nature and Use of Modern Fungicides. Burgess, Minneapolis, Minnesota

Sheir-Neiss,G., M.H. Lai and N.R. Morris, 1978. Identification of a gene for β-tubulin in *Aspergillus nidulans*. Cell, *15*: 639-649.

Shephard,M.C., 1973. Barries to uptake and translocation in herbaceous and woody plants. Proc. 7th Insect. Fungic. Conf. 841-850.

Shi., H., H. Wu, C. Zhang and X. Shen, 2013. Monitoring and characterization of resistance development of strawberry Phomopsis leaf blight to fungicides. Eur. J. Plant Pathol., *135* : 655 – 660.

Shibuya, N. and E. Minami, 2001. Oligosaccaride signalling for defence responses in plant. Physiol. Mol. Plant Pathol., *59*: 223-233.

Shima, Y., Y. Ito, H. Hatabayashi, A. Koma and K. Yabe, 2011. Five carboxin – resistant mutants exhibited various responses to carboxin and related fungicides. Biosci. Biotech. Bioch., *75*: 181 – 184.

Shive,J.B. and H.D. Sisler, 1976. Effect of ancymidol (a growth retardant) and triarimol (a fungicide) on growth, sterol and gibberellins of *Phaseolus vulgaris* (L.). Plant Physiol., *57*: 640-644.

Sholberg, P.L., K. Bedford and S. Stokes, 2005. Sensitivity of *Penicillium* spp. and *Botrytis cinerea* to pyrimethanil and its control of blue and gray mold of stored apples. Crop Prot., *24*:127-134.

Sholberg,P.L and P.D. Haag, 1993. Sensitivity of *Venturia inaequalis* isolates from British Columbia to flusilazole and myclobutanil. Canad.J.Pl.Path., *15*: 102-106.

Shtayeh, M.A., A.M.A. Salah and R.M. Jamos, 2003. Ecology of hymexazole insensitive *Pythium* species in field soils. Mycopathologia, *156*: 333-342.

Si, N. G., Z. J. Zhang, J. L. Lui, D. M. Zhang, L. Chem and L. Z. Wang, 2004. Biological activity and application of a new fungicide: SYP – Z048(1). Chin. J. Pestic., *43*: 16 – 18.

Siah, A., Y. Elbekali, R. Reignault, S. F. F. Torriani, P. C. Brunner and P. Halama, 2014. QoI resistance and mitochondrial genetic structure of *Zymoseptoria tritici* in Marocco. Plant Dis., *98*: 1138 – 1144.

Siegel, M.R., A. Kerkenaar and A. Kaars Sijpesteijn, 1977. Antifungal activity of the systemic fungicide imazalil. Neth. J. Plant Path., *83*:121-133.

Siegel,M.R., 1981. Sterol-inhibiting fungicides: effects on sterol biosynthesis and sites of actions. Plant Dis., *65*: 986-989.

Siegfried, W. and U. Remund, 1995. Pflanzenschutzempfehlungen 1995 für den Rebbau. szow, *3*: 60-61.

Siegrist, J., M. Orober and H. Buchenauer, 2000. β-aminobutyric acid-mediated enhancement of resistance in tobacco to tobacco mosaic virus depends on the accumulation of salicylic acid. Physiol. Mol. Plant Pathol., *56*: 95-106.

Sierotzki, H. and G. Scalliet, 2013. A review of current knowledge of resistance aspect for the next – generation succinate dehydrogenase inhibitor fungicides. Phytopathology, *103*: 880 – 887.

Sierotzki, H., R. Frey, J. Wullschleger, S. Palermo, S. Karli, J. Goodwin and H. Gisi, 2007. Cytochrom *b* gene sequence and structure of *Pyrenophora teres* and *P. tritici – repens* and implications for QoI resistance. Pest Manage. Sci., *63*: 225 – 233.

Sierotzki, H. and U. Gisi, 2003. Molecular diagnostics for fungicide resistance in plant pathogens. *In*: Voss, G. and Ramos, G., eds. Chemistry of Crop Protection. pp. 71-88. Wiley-VCH, Weinheim, Germany.

Sierotzki, H., J. Wullschleger and U. Gisi, 2000 a. Point-mutation in cytochrom *b* gene conferring resistance to strobilurin fungicides in *Erysiphe graminis* f.sp. *tritici* field isolates. Pestic. Biochem. Physiol., *68*:107-112.

Sierotzki, H., J. Wullschleger, M. Alt, T. Bruyére, C. Pillonet, S. Parisi and U. Gisi, 2002. Potential mode of resistance to anilino-pyrimidine fungicides in *Botrytis cinerea*. *In*: Dehne, H.W., Gisi, U. Kuck, K.H., Russell, P.E. and Lyr, H. eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds III. pp.141-148. AgroConcept, Bonn, Germany.

Sierotzki, H., S. Parisi, U. Steinfeld, I. Tenzer, S. Poirey and U. Gisi, 2000 b. Mode of resistance to respiration inhibitors at the cytochrome bc1 complex of *Mycosphaerella fijiensis* field isolates. Pest Manag. Sci. *56*: 833-841.

Singa, A.K. and M. Chawla, 2001. Chitosan: Some pharmaceutical and biological aspects – an update. J. Pharm. Pharmacol., *53*: 1047-1067.

Singh, K. K., 2000. The *Saccaromyces cerevisiae* Sln 1p – Ssk 1p two – component system mediates response to oxidative stress and in an oxidant – specific fashion. Free Radic. Biol Med., *29*: 1043 – 1050.

Sirven, C. and R. Beffa, 2003. Resistance to fenamidone: Monitoring by real-time quantitative PCR on *Plasmopara viticola*. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*:523-532.

Sirven,C., E.Gonzales, E.Bufflier,M.P.Latorse and R.Beffa, 2002. PCR-based method for detecting mutation allele frequencies for Qol resistance in *Plasmopara viticola*. The BCPC Conference-Pests and Diseases, Vol. 2. 823-828.

Sisler,H.D., 1971. Mode of action of benzimidazole fungicides. 2nd Int.Cong. Pesticide Chem.,Vol. 5. Gordon and Breach, New York. 323-335.

Sisler,H.D., 1988. Dicarboximide fungicides: mechanism of action and resistance. In: Delp, C.J., ed., Fungicide Resistance in North America. p. 52. APS Press, St.Paul.

Sisler,H.D., N.H. Ragsdale and W.F. Waterfield, 1984. Biochemical aspects of the fungitoxic and growth regulatory action of fenarimol and other pyrimidin-5-y1 methanols.Pestic.Sci., *15*: 167-176.

Slaughter, A. R., M. M. Hamiduzzaman, K. Gindro, J – M. Neuhaus and B. Mauch – Mani, 2008. Beta – aminobutyric acid – induced resistance in grapevine against downy mildew: Involment of pterostilbene. Eur. J. Plant Pathol., *122*: 185 – 195.

Slawecki, R.A., E.P. Ryan and D.H. Young, 2002. Novel fungitoxic assays for inhibition of germination associated adhesion of *Botrytis cinerea* and *Puccinia recondita* spores. Appl. Environ. Microbiol., *68*:597-601.

Smilanick, J. L. and D. Sorenson, 2001. Control of postharvest decay of citrus fruit with calcium potysulfide. Postharvest Biol. Tecnol., *21*: 157 – 168.

Smilanick, J.L., M.F. Mansour, D.A. Margosan and F.M. Gobler, 2005. Influence of pH and NaH-CO_3 on effectiveness of imazalil to inhibit germination of *Penicillium digitatum* and control post harvest green mold on citrus fruit. Plant Dis., *89*: 640-648.

Smilanick, J. L., M. F. Manson, F. M. Gabler, D. A. Margosan and J. Hashim – Bucker, 2010. Control of postharvest grey mold of table grapes in the San Joaquin Valley of California by fungicides applied during the growing season. Plant Dis., *94*: 250 – 257.

Smillie, R.H., B.R. Grant *and* D.I. Guest, 1989. The mode of action of phosphite: Evidence for both direct and indirect modes of action on three *Phytophthora* spp. in plants. Phytopathology, *79*:921 – 926.

Smith, C. M., 1988. History of benzimidazole use and resistance. *In*: Delp, C.J. Ed. Fungicide Resistance in North America. pp. 23 – 24. American Phytopathological Society Press, St. Paul, Minnesota, USA.

Smith, D.L., M.C. Garrison, J.E. Hollowell and B.B. Shew, 2006. Evaluation of application timing and prospective properties of the fungicides fluzinam and boscalid for control of Sclerotinia blight of peanut. Phytopathology, *96* (Supplement): S108.

Smith, D. L., M. C. Garrison, J. E. Hollowell, T. G. Isleib and B. B. Show, 2008. Evaluation of application timing and efficacy of the fungicides fluazinam and boscalid for control of Sclerotinia blight of peanut. Crop Prot., *27*: 823 – 833.

Snell, B. K., R.S. Elias and P.F.H. Freeman, 1966. Pyrimidine derivatives and the use thereof as fungicides. GBP, I, 182 and 584.

Solel,Z. and M.R.Siegel, 1984. Effect of the fungicide guazatin and dodine on growth and metabolism of *Ustilago maydis*. Z. Pflanzenschutz., *91*: 273-285.

Sombardier, A., M – C. Dufour, D. Blancard and M – F. C. Costet, 2010. Sensitivity of *Podoshaera aphanis* to DMI fungicides: Distribution and reduced cross – sensitivity. Pest Manag. Sci., *66*: 35 – 43.

Somers,E., 1963. The uptake of copper by fungal spors. Ann. app.Biol., *49*: 246-253.

Sosnowski, M. R., A. P. Loschiavo and T. J. Wicks, 2013. Evaluating treatmens and spray application fort he protection of grapevine pruning wounds from infection by *Eutypa lata.* Plant Dis., *97* : 1599 – 1604.

Soulie, M-C., D. Troton, P. Malfatti, G. Bompeix and D. Lavalmartin, 1989. Postinfectional changes of lipids and photosynthesis in *Lycopersicon esculantum* susceptible to *Phytophthora capsici*. Plant Sci., *61* : 169.

Soylu, S., Ö. Baysal and E. M. Soylu, 2003. Induction of disease resistance by the plant activator, acibenzolar-S-methyl (ASM), against bacterial canker (*Clavibacter michiganensis* subsp. *michiganensis*) in tomato seedlings. Plant Sci., *165*: 1069-1075.

Speiser, B., L. Tamm, T. Amsler, J. Lambion, C. Bertrand, A. Hermansen, M. A. Ruessen, P. Haaland, J. Zarb, P. Shotton, S. Wilcockson, P. Juntharathep, R. Ghorbani and C. Leifert, 2006. Improvement of late blight management in organic potato production systems in Europe: Field tests with more resistant varieties and copper based fungicides. Biol. Agric. Hortic., *23*: 393-412.

Spencer,E.Y., 1977. History of fungicides. In: Siegel,M.R and Sisler, H.D.,eds., Antifungal Compounds, Vol..pp. 1-18. Marcel Dekker Inc., New York and Basel.

Spengler,G., M.Scherer and E.-H.Pommer, 1979. Untersuchungen über das Ressitenzverhalten von *Botrytis cinerea* gegen über Vinclozolin. Mitteilungen aus der Biologischen Bundesanstalt für Land-und Forstwirtschaft, Berlin-Dahlem, *191*: 236.

Spolti, P., E. M. Del Ponte, Y. Dong, J. A. Cummings and G. C. Bergstrom, 2014. Triazole sensitivity in a contemporary population of *Fusarium graminearum* from New York wheat and competitiveness of a tebuconazole – resistant isolate. Plant Dis., *98*: 607 – 613.

Stammler, G., M. Semar and D. Strobel, 2014. Resistance management of metrafenone in powdery mildews. Dehne, H. W., B. Deising, U. Fraaije, D. Gisi, D. Hermann, A. Mehl, E. C. Oerke, P. E. Russell, G. Stammler, K. H. Kuck and H. Lyr, eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds VII. Proceedings of the 17th International Reinhardsbrunn Sym., April 21 – 25 2013, Friedrichroda, Germany, pp.179 – 184.

Stammler, G., H. D. Brix, B. Nave, R. Gold and U. Schoelf, 2008. Studies on biological performance of boscalid and its mode of action. In: Dehne, V. H. W., Deising, H. B., Gisi, UU., Kuck, K. H., Russel, P. E. and Lyrd, H., eds. Modern Fungicides and Antifungal Compounds, 15th Int. Reinhardsbrunn Symp., Friedrichroda, Germany, pp. 45 – 51.

Stammler, G. and J. Speakman, 2006. Microtiter method to test the sensitivity of *Botrytis cinerea* to boscalid. J. Phytopathology, *154*: 508-510.

Staskawicz, B., R. Kaur-Sawhney, R. Slaybaugh, W. Adams and A.W. Galston, 1978. The cytokinin-like action of methyl-2-benzimidazolecarbamate on oat leaves and protoplasts. Pestic. Biochem. Physiol., *8*: 106-110.

Staub,T. and D.Sozzi, 1981. Resistance au metalaxyl en pratique et les consequences pour son utilisation. Phytiatrie-Phytopharmacie, *30*: 283-291.

Staub,T., 1994. Early experiences with phenylamide resistance and lessons for continued successful use. In: Heany, S., Slawson, D., Hollomon,D.W., Smith., M., Russel, P.E. and Parry,D.W., eds., Fungicide Resistance. pp.131-138. BCPC Monograph, No: 60.

Staub,T., H.Dahmen and F.J.Schwinn, 1978. Biological characterization of uptake and translocation of fungicidal acylalanines in grapes and tomato plants. Z. Pflanzenkr. Pflanzenschutz, *85*: 162-168.

Stehmann, C., 1995. Biological activity of triazole fungicides towards . Ph. D. Thesis, University of Wageningen, The Netherlands.

Stehmann, C., and B. R. Grant, 2000. Inhibition of enzymes of the glycolitic pathway and hexose monophosphate bypass by phosphonates. Pestic. Biochem, Physiol., *67*: 13 – 24.

Stein, J.M. and W.W. Kirk, 2003. Variation in the sensitivity of *Phytophthora infestans* isolates from different genetic backgrounds to dimethomorph. Plant Dis., *87*: 1283-1289.

Stein, J.M. and W.W. Kirk, 2004. The generation and quantification of resistance to dimethomorph in *Phytophthora infestans***.** Plant Dis., *88*: 930-934.

Stellmach,G., 1959. Zur Methodik des Wirkungsverglei ches von dispersen Fungiziden. Chem-Ing-Tech., *31*: 731-734.

Sternberg, J.A., D. Geffken, J.B. Adams Jr., R. Pöstages, C.G. Sternberg, C.L. Campbell, and W.K. Moberg, 2000. Famoxadone: The discovery and optimisation of a new June 2000, London, UK.

Stevenson, K. L., D. B. Langston and F. Sanders, 2008. Baseline sensitivity and evidence of resistance to boscalid in *Didymella bryonioe*. Phytopathology, *98*: 5151.

Stevenson, K.L., T.B. Brenneman, P.F. Bertrand and J.H. Brock, 2006. Performance of DMI fungicides for nut scab control in pecan orchards where reduced sensitivity has been documented. Phythopathology,*96*(Supplement): S110-111.

Stevenson, K. L., D. B. Langston jr. and K. W. Seebold, 2004. Resistance to azoxystrobin in the gummy stem blight pathogen decumended in Georgia. Plant Health Progress, online publication doi: 1049/PHP-2004-1207-01-RS.

Stevenson,K.L., D.B.Langstron, Jr. and K. W. Seebold, 2002. Resistance to azoxystrobin in the gummy stem blight pathogen in Georgia. Phytopathology, *92* (Supplement): S 79.

Stierl, R., M. Merk, W. Schrob and E. J. Butterfield, 2000. Activity of the new BASF strobilurin fungicide, BASF 500 F, against *Septoria tritici* on wheat. BCPC. Pests Dis. *3*: 859 – 864.

Stott, J.P.H., R.A. Noon and S.P.Heaney, 1990. Flutriafol, ethirimol and thiabendazol seed treatment- an update on field performance and resistance monitoring. BCPC.-Pest and Diseases. 1169-1174.

Strathmann, S., S. Walker and J. Barnes, 2011. Fluxopyroxad: A new broad – spectrum fungicide. Phytopathology, *101* (Supplement,): S172.

Study,A., R.Pontzen and K.Stenzel, 1997. KBR 2738: mode d'action et sensibilite de *Botrytis cinerea*. ANPP-Cinqueme Conference International sur les Maladies des Plantes. 3-5 Dec. 1997, Tours, France. 561-568.

Study,A.,R.Pontzen and K.Stenzel, 1999. Fenhexamid-sensitivity of *Botrytis cinerea*: determination of baseline sensitivity and assessment of the risk of resistance. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *52*: 145-157.

Stübler, D., U. Reckmann and G. Noga, 1999. Systemic action of iprovalicarb (SZX 0722) in grapevines. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *52*:33-48.

Sudarshan, N.R.,D.G. Hoover and D. Knorr, 1992. Antibacterial activity of chitosan. Food Biotechnol., *6*: 257-272.

Sujkowski, L.S., B.A. Fry, R.J. Power, S.B. Goodwin, T.L. Peever, R.A. Hamlen and W. E. Fry, 1995. Sensitivity of Mexican isolates of *Phytophthora infestans* to chlorathalonil, cymoxanil and metalaxyl. Plant Dis., *79*:1117-1120.

Sumasundaram, L. and R.J. Coats, 1991. Pesticide transformation products in the environment. *In*: Sumasundaram, L., Coats, R.J., eds., Pesticide Transformation Products Fate and Significance in the Environment. ACS Symposium Series, 459. American Chemical Society, Washington D.C.

Sun, H – Y., H – C. Wang, Y. Chem, H – X. Li, C – J Chen and M – G. Zhon, 2010 a. Multiple resistance of *Botrytis cinerea* from vegetable crops to carbendazim, diethofencarb procymidone, and pyrimethanil in China. Plant Dis., *94* : 551 – 556.

Sun, H., H. Wang, G. Stammler, J. Ma and M. Zhou, 2010. Baseline sensitivity of population of *Phytophthora capsici* from China to three carboxylic acid amide (CAA) fungicides and sequence analysis of cholinephosphotransferase from a CAA – sensitive and CAA – resistant laboratory mutants. J. Phytopath., *158*: 244 – 252.

Suty, A. and K. Stenzel, 1999. Iprovalicarb-sensitivity of *Phytophthora infestans* and *Plasmopara viticola*: Determination of baseline sensitivity and assessment of the risk of resistance. Pflanzenschutz Nachrich. Bayer, *52*: 71-82.

Suty-Heinze, A. and S. Dutzmann, 2004. *Fusarium* head blight: An additional strength of prothiconazole. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *57*: 265-282.

Suty-Heinze, A., I. Häuser-Hahn and K. Kemper, 2004. Prothioconazole and fluoxastrobin: Two new molecules for the use as seed treatment in cereals. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *57*:451-472.

Suzuki, K., A. Nishimura, K. Sugimoto, T. Komyoji, 1995 a. Sensitivity of bean gray mold fungus in Hokkaido to fluazinam. Ann. Phytopathol. Soc. Japan., *61*: 399-404.

Suzuki, K., K. Sugimoto, H. Hayashi, 1995 b. Biological mode of action of fluazinam, a new fungicide for Chinese cabbage clubroot. Ann. Phytopathol. Soc. Japan, *61*: 395-398.

Suzuki,K., T.Kato, J.Takahaski and K.Kamoshita, 1984. Mode of action of methyl N-(3.5 dichlorophenyl)-carbamate in the benzimidazole-resistant isolate of *Botrytis cinerea*. J.Pesticide Sci., *9*: 497-501.

Süss,Von A., E.Pritzl, 1977. Verhalten von Carbendazim beim Apfel baum. Gesunde Pflanzen, *29* : (7).

Szkolnik,M. and J.D.Gilpatrik, 1969. Apparent resistance to *Venturia inaequalis* to dodine in New York apple orchards. Plant Dis. Rep., *53*: 861-865.

Takagaki, M., M. Ozaki, S. Fujimoto and S. Fukumoto, 2014. Development of a novel fungicide, pyribencarb. J. Pesticide Sci., *36*: 177 – 178.

Takagaki, M., S. Kataoka, K. Kida, I. Miura, S. Fukumoto and R. TTamai, 2010. Disease – controlling effect of a novel fungicide pyribencarb against *Botrytis cinerea*. J. Pesticide Sci., *35*: 10 – 14.

Takeuchi,T. and Y.Nagai, 1982. Occurance of strains of *Botrytis cinerea* resistant to dicarboximide fungicides on tomatoes and cucumber greenhouses. Ann. Phytopathol. Soc. Jap., *48*: 210-216.

Tally, A.,D. McKenz and G.Cloud, 2002. Bacterial disease protection with acibenzolan-s-methyl. Phytopathology, *92* (Supplement): S108.

Tamura, H., A. Mizutani, H. Yukioka, N. Miki, K. Ohba and M. Musako, 1999. Effect of the methoxyiminooacetamide fungicide, SSF129, on respiratory activity in *Botrytis cinerea*. Pestic. Sci., *55*: 681-686.

Tamura, O., 2000. Resistance development of grey mould on beans towards fluazinam and relevant countermeasures. Abstract of the 10th Symposium of Research Committee of Fungicide Resistance. The Phytopathological Society of Japan, April 5, 2000,Okayama, Japan, pp. 7-16.

Tang, Z – H., H – C. Wang, Y – P. Hou, S – P. Zang, J – X. Wang and M. Zhou, 2011. Baseline and differential sensitivity to mandiopropamid among isolates of *Perenophythora litchii,* the causal agent of downy mildew blight on litchi. Crop Prot., *30*: 354 – 359.

Tanović, B. and M. Ivanović, 2010. First report of occurence of benomyl resistance in *Botrytis cinerea* isolates on raspberry in Serbia. Plant Dis., *94* : 486.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2008. Bağ Hastalıkları ve Zararlıları. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Bitki Koruma Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Taylor, R. J., J. S. Pasche and N. C. Gudmestad, 2011. Effect of application method and rate on resudial efficacy of mefenoxam and phosphorious acid fungicides in control of pink rot of potato. Plant Dis., *95*: 997 – 1006.

Taylor, R.J., J.S. Pasche and N.C. Gudmestad, 2006. Biological significance of mefenoxam resistance in *Phytophthora erythroseptica* and its implications for the management of pink rot of potato. Plant Dis., *90*: 927-934.

Tellier, F., R. Fritz, L. Kerhoas, P – H. Duerot, A. Carlin – Sinclair, J. Einhorn and P. Leroux, 2008. Metabolism of fungicidal cyanooximes, cymoxanil and anologues in various strains of *Botrytis cinerea.* Pest Manag. Sci., *65*: 129 – 136.

Terada, M., F. Mizuhashi, T. Tomita and K. Murata, 1998. Effects of mepanipyrim on lipid metabolism in rats. J. Toxicol. Sci., *23*: 235-241.

Terry, L.A. and D.C. Joyce, 2000. Suppression of grey mould on strawberry fruit with the chemical plant activator. Integ. Crop Manag., *56*: 989-992.

Tester, J. and J. Desnouch, 2007. Protection of new growth with cyazofamid. Proceedings of the Tenth Workshop of an European Network for Development of an Integrated Control Strategy of Potato Late Blight, Bologno, Italy, 2 – 5 May 2007. PPO – Special Report No: 12. Applied Plant Research, Wageningen, pp. 113 – 116.

Thapa, N. and M. M. Dewdney, 2014. Screening dimethylation inhibitor (DMI) fungicides for assessing efficacy against citrus black spot (CBS). Phytopatology, *104* (Suppliment 2): S.2.10.

Thieron, M., H.J. Reisener and H. Scheinpflug, 1996. Systemic acquired resistance in rica: Regulation of host defense reaction. *In*: Lyr, H., Russel, P.E. and Sisler, H.D., eds. Modern Fungicides and Antifungal Compounds. pp. 493-502. Intercept, Andover.

Thind, T. S., C. Mohan and S. Kaur, 2002. Promising activity of pencycuron, a phenylurea – based fungicide, for effective management of black scurf of potato. Indian Phytopathology, *55* (1).

Thomas, A., D. B. Langston Jr. And K. L. Stevenson, 2012. Baseline sensitivity and cross – resistance to succinate – dehydrogenase – inhibiting and demethylation – inhibiting fungicides in *Didymella bryoniae*. Plant Dis., *96*: 979 – 984.

Thomas, T.H., 1973. Growth regulatory effect of three benzimidazole fungicides on the germination of celery (*Apium graveolens*) seeds. Ann. Appl. Biol., *74*: 233-238.

Thomidis, T. and K. Elena, 2001. Effects of metalaxyl, fosetyl-A1, dimethomorph and cymoxanil on *Phytophthora cactorum* of peach tree. J. Phytopathology, *149*: 97-101.

Thomson, W.T., 1997. Agricultural Chemicals, Book IV, Fungicides. Thomson Publications, Fresno, CA., USA

Tiemann, R. and W. Pflüger, 1999. Ecological profile of the fungicide iprovalicarb. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *52*: 83-94.

Tiemann, R., D. Berg, W. Kramer and R. Pontzen, 1997. Biochemistry of the new fungicide KWG 4168 (spiroxamine). Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *50*:29-48.

Timmer, L. W., P. M. Bushong, 2000. Evaluation of fungicides for control of citrus scab on duncan grapefruit, 1999. Fungic. Nematicide Tests, *55*: 567.

Titone, P., M. Mocioni, A. Garibaldi and M. L. Gullino, 2009. Fungicide failure to control Pythium blight on turf grass in Italy. J. Plant Dis. Protect., *116*: 55 – 59.

Toffolati, S. L., L. Serrati, H. Sierotzki, U. Gisi and A. Vercesi, 2007. Assessment of QoI resistance in *Plasmopara viticola* oospores. Pest Manag. Sci., *63*: 194 – 201.

Toivonen, P.M.A. and G.Hofstra, 1979. The interaction of copper and sulphur dioxide in plant injury.Can.J.Plant Sci., *59*: 475-479.

Tomas, A., B. D. Langston Jr., H. F. Sanders and K. L. Stevenson, 2012. Relationship between fungicide sensitivity and control of gummy stem blight of watermelon under field condition. Plant Dis., *96* : 1780 – 1784.

Tomlin, C., 2009. The pesticide manual: A world compendium. 15th edition, British Crop Protection Council, Alton, Hempshire.

Toquin, V., F. Barja, C. Sieven, S. Gamet, L. Mauprivez, P. Peret, M – P. Latorse, J – L. Zundel, F. Schmitt, M – H. Lebrun and R. Befta, 2010. Novel tools to identify the mode of action of fungicides as exemplified with fluopicolide. *In*: Gisi, U., Chet, I. and Ladovica, M., Recent Developments in Management of Plant Diseases , Plant Pathology in the 21th Century l. Springer Science + Business Media, pp. 19 – 36.

Toquin, V., F. Barja, C. Sirven and R. Beffa, 2007. Fluopicolide, a new anti – oomycetes fungicide with a spectrin – like protein. *In*: Krämer, W. and Schirmer, U. Modern Crop Protection Compounds, Vol. 2. Wiley – VCH Verlag GmbH and Co. KGaA, pp. 675 – 682.

Tosun, N., ve E. Onan, 2014. Ruhsatlı Bitki Koruma Ürünleri 2014/2015. Hasad Yayıncılık, İstanbul

Tosun, N. and N. Delen, 1985. Effectiveness of some chemicals to *Penicillium* spp. isolates on citrus fruits. J. Turk. Phytopathol., *14*: 107-108.

Tredway, L.P., E.L. Butler and R.B. Franklin, 2006. Impact of phosphonates and contact fungicides on the quality of creeping bentgrass putting greens. Phytopathology, *96*(Supplement): S115.

Treisman, R., 1996. Regulation of transcription by MAP kinase cascades. Curr. Opin. Cell Biol., *8*: 205 – 215.

Tremblay, D.M., B.G. Talbot and O. Carisse, 2003. Sensitivity of *Botrytis squomosa* to different classes of fungicides. Plant Dis., *87*: 573-578.

Tripathi, R.K. and E. Schlösser, 1977. Effect of fungicides on the physiology of plants. I.Effect of carbendazim (methyl benzimidazole-2-ylcarbamate) on biochemical changes and membrane permeability of senescing cabbage and cucumber leaves. Med. Fac. Landbouww. Rijksuniv. Gent, *42*: 1073-1080.

Tripathi, R.K., K. Kommal, E. Schlösser and W. M. Hess, 1982. Effect of fungicides on the physiology of plants. Pestic. Sci., *13*: 395-400.

Tripathi, R.K., K. Vohra and E. Schlösser, 1980. Effect of fungicides on the physiology of plants. III. Mechanism of cytokinin-like antisenescent action of carbendazim on wheat leaves. Z. Pflanzenkr. Pflanzenschutz, *87*: 631-639.

Trueman, C. L., L. E. Hanson, N. Rosenzweig, Q. W. Jiang and W. W. Kirk, 2013. First report of QoI insensitive *Cercospora beticola* on sugar beet in Ontorio, Canada. Plant Dis., *97*: 1255.

Turabi, M.S., 2004. Türkiye Cumhuriyeti'nde tarımsal ilaç, tescil ve ruhsat sistemi. Tarımsal İlaçlar ve Organik Tarım Konferansı, KTMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, 9 Haziran 2004, Lefkoşa, KKTC.

Turan, C., A. Pirondi, L. Bacci, G. Kemmitt, A. Brunelli and M. Colina, 2014. Sensitivity of *Erysiphe necator* to quinoxyfen in Italian vinyards during 2009 – 2013. Grape Downy Mildew and Powdery Mildew Conference, 2014, Vitoria – Gasteiz, Proceedings of the 7th International Workshop on Grape Downy and Powdery Mildew.

Turechek, W.W., N. A. Peres and N.A. Werner, 2006. Pre- and post- infection activity of pyraclostrobin for control of antracnose fruit rot of strawberry caused by *Colletotrichum acutatum*. Plant Dis., *90*: 862-868.

Tweedy, B.G., 1969. Elemental sulfur. In: Torgeson, D.C., ed., Fungicides An Advanced Treatise, Vol., 2. pp. 119-145. Academic Press, New York, London.

Twizeyimana, M., V. McDonald, J. S. Mayorquin, D. H. Wang, F. Na, D. S. Akgül and A. Askalen, 2013. Effect of fungicide application on the management of avocado branch cancer (fomerly Dothiorella cancer) in California. Plant Dis., *97*: 897 – 902.

Ueyama, I. and Y. Kurahashi, 2007. Pencycuron a phenylurea fungicide for *Rhizoctonia solani*. *In:* Krämer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2. pp. 591-603. Wiley-VCH Verlag GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Ueyema, I., Y. Araki, S. Kurogochi and I. Yamaguchi, 1993. Metabolism of the phehylurea fungicide pencycuron, in sensitive and tolerant strains of *Rhizoctonia solani.* J. Pestic. Sci., *18*: 109 – 117.

Ulfvarson,U., 1969. Organic mercuries. In: Torgeson, D.C., ed., Fungicides An Advanced Treatise, Vol., 2.pp. 303-329. Academic Press, New York, London.

Urban, J. and A. Lebeda, 2004 a. Differention sensitivity to fungicides in Czech population of *Pseudoperonospora cubensis*. 8th EUCARPIA Meeting on Cucurbit Genetics and Breeding, Palacky University in Olomouc, 278-280.

Urban, J. and A. Lebeda, 2004 b. Resistance to fungicides in population of cucurbit downy mildew in Czech Republic. Acta fytotechnica et zootechnica, *7*:327-329.

Urech., P.A., 1988. Companion products for use in fungicide resistance strategies. In: Delp,C.J., ed., Fungicide Resistance in North America. pp. 95-97. APS Press, St. Paul, Minnesota.

US EPA, 2006. Accomplishments under the Food Quality Protection Act (FQPA) – 10th Anniversary of the Food Quality Protection Act. http://epa.gov/pesticides/regulating/laws /fqpa/fqpa_accomplishments.htm

US EPA, 2005. Biopesticide Regulatory Action Document, Harpinαβ Protein (PC Code 006506). U.S. Environmental Protection Agency, Office of Pesticide Programs, Biopesticides and Pollution Prevention Division.

Uysal, A., 2011. Hasat sonrası nar meyvelerinde *Botrytis cinerea* Pers. Fr.'e karşı bazı fungisitlerin etkililiği üzerinde araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bitki Koruma Anabilim Dalı, Bornova – İzmir. XV+52 pp.

Váczy, K. Z., E. Sándors, L. Karaffa, E. Fekete, Ė. Fekete, M. Ārnyasi, L. Czeglédi, G. J. Kövics, I. S. Druzhinina and C. P. Kubicek, 2008. Sexual recombination in the *Botrytis cinerea* populations in Hungarian vineyards. Phytopathology, *98*: 1312 – 1319.

Van den Berg, F., F. van den Bosch and N. D. Paveley, 2013. Optimal fungicide application timings for disease control are also an effective anti – resistance strategy: A case study for *Zymoseptoria tritici* (*Mycosphaerella graminicola*) on wheat. Phytopathology, *103*: 1209 – 1219.

Van der Kerk,G., 1959. Chemical structure and fungicidal activity of dithiocarbamic acid derivaties. In: Holton,C., Fischer,G., Fulton,R., Hart,H. and Mc Callan,S., eds., Plant Pathology Problems and Progress. pp. 1908-1958. University Wisconsin Press, Madison.

Van der Merwe, J.A and I.A. Dubery, 2006. Benzothiadiazole inhibits mitochondrial NADH: Ubiquinone oxidoreductase in tobacco. J. Plant Physiol., *163*: 877-882.

Van Gestel, J. Van Cutsem and D.Thienpont, 1981. Vapour phase activity of imazalil. Chemoterapy, *27*: 270-276.

Van Tuyl, J.M., 1977. Genetics of fungal resistance to systemic fungicides. Meded. Landbouwhogesch. Wageningen, *2*: 1-137.

Van Tuyl, J.M., L.C. Davidse and J.Dekker, 1974. Lack of cross-resistance to benomyl and thiabendazole in some strains of *Aspergillus nidulans*. Netherl. J. Plant., *80*: 165 – 168.

Van Wanbeke, E., A.Vanachter and C. Van Assche, 1978. Transformation of benomyl and thiophanate-methyl in sterilized and non-sterilized soil. Fourth International Congress of Pesticide Chemistry. July 24 – 28 1978 Zurich, IUPAC, Abstracts. V-630.

Van Wijngaarden, R. P. A., G. H. P. Arts, J. D. M. Belgers, H. Boonstara, I. Roessink, A. F. W. Schroer and T. C. M. Brock, 2010. The species sensitivity distribution approch compared to a microcosm study: A case study with the fungicide fluazinam. Ecological and Environmental Safety, *73*: 109 – 122.

Van Zyl, J. G., P. H. Fourier and G. C. Schutte, 2013. Spray deposition assessment and benchmarks for control of Alternaria Brown spot on mandarin leaves with copper oxichloride. Crop Prot., *46* : 80 – 87.

Vanden Bosscke, H., 1988. Mode of action of pyridine, pyrimidine and azole antifungals. *In*: Berg, D. and Plempel, M. (Eds), Sterol Biosynthesis Inhibitors, Pharmaceutical and Agrochemical Aspects. pp 79-119. Ellis Horwood Ltd., Chichester, UK.

Vanden Bosscke, H., F. Dromer, I. Improvisi, M. Lozano-Chiu, J. H. Rex and D. Sanglard, 1998. Antifungal drug resistance in pathogenic fungi. Med.Mycol. *36 Suppl. I* : 119 – 128.

Valencia – Botin, A. J., S. N. Jeffers, C. L. Palmer and J. W. Buck, 2013. Fungicides used alone, in combination, and in rotation for managing gladiolus rust in Mexico. Plant Dis., *97*: 1491 – 1496.

Vaquero – Fernandez. L., J. Sanz – Asensio, P. Fernandez – Zurbano, M. Lopez – Alonso and M – T. Martinez – Soria, 2013. Determination of fungicide pyrimethanil in grapes, must, fermenting must and wine. J. Sci. Food Agr., *93*: 1960.

Varadarajan, D.K., A.S. Karthikeyan, P.D. Matilda and K.G. Ragothama, 2002. Phosphite, an analog of phosphate, suppresses the coordinated expression of genes under phosphate startvation. Plant Physiol. *129*: 1232-1240.

Vawdrey, L., R. Peterson, and K. Grice, 2005. Evaluation of strobilurins, acibenzolar and other chemicals, alone and in spray programs for the control of Yellow Sigotaka leaf spot (*Mycosphaerella musicola*) of bananas in far northern Queensland, Australia. Int. J. Pest Manag., *51*: 245-251.

Vega, B. and M. M. Dewney, 2014 a. Distribution of QoI resistance in population of tangerine – infecting *Alternaria alternata* in Florida. Plant Dis., *98*: 67 – 76.

Vega, B. and M. M. Dewdney, 2014 b. QoI – resistance stability in relation to pathogenic and saprofitic fitness components to *Alternaria alternata* from citrus. Plant Dis., *98*: 1371 – 1378.

Vegnutelli, A., M. Hilber-Bodner and U. W. Hilber, 2002. Genetic analysis of resistance to phenylpyrrole fludioxonil and dicarboximide vinclozolin in *Botryotinia fuckeliana*. Mycological Res., **106** : 329 – 335.

Veloukas, T., P. Kalogeropoulou, A. N. Markoglu and G. S. Karaoglanidis, 2014. Fitness and competitive ability of *Botrytis cinerea* field isolates with dual resistance to SDHI and QoI fungicides, associated with several *sdh*B and *cytb* G143A mutations. Phytopathology, *104*: 347 – 356.

Veloukas, T., M. Leroch, M. Hahn and G. S. Karaoglanidis, 2011. Dedection and molecular characterization of boscalid – resistant *Botrytis cinerea* isolates from strawberry. Plant Dis., *95*: 1302 – 1307.

Vermeulen, T., H. Schoonbeek and M.A. De Waard, 2001. The ABC transporter Bcart B from *Botrytis cinerea* is a determinant of the activity of the phenylpyrrole fungicide fludioxonil. Pest. Man. Sci., *57*: 393-402.

Viaud, M., S. Fillinger, W. Lui, S. P. Polepalli, P. Le Pécheuer, R. Kunduru, P. Leroux and I. Legendre, 2006. A class III histidine kinase acts a novel virulence factor in *Botrytis cinerea*. Mol. Plant Microbe In., *19*: 1042 – 1050.

Vignutelli, A., M. Hilber – Bodner and U. W. Hilber, 2002. Genetic analysis of resistance to the phenylpyrrol fludioxonil and the dicarboximide vinclazolin in *Botryotinia fuckeliana*. Micological Res., *106*: 329 – 335.

Villani, S. M. and K. D. Cox, 2011. Characterizing fenbuconazole and propiconazole sensitivity and prevalance of 'Mona' in isolatesof *Monilinia fructicola* from New York. Plant Dis., *95*: 828 – 834.

Villani, S. M. and K. D. Cox, 2014. Heteroplasmy of the *cytochrom b* gene in *Venturia inaequalis* and its involment in quantitative and practical resistance to trifloxystrobin. Pytopathology, *104*: 945 – 953.

Vincelli, P., 2007. QoI (strobilurin) fungicides: Benefits and risks. The Plant Health Instructor. APSnet Education Center.

Vincelli,P. and E.Dixon, 2002. Resistance to Qol (strobilurin-like) fungicides in isolates of *Pyricularia grisea* from perennial ryegrass. Plant Dis., *86*: 235-240.

Vitanovic, E., Z. Vidacek, M. Katalinic, S. Kacic and B. Milos 2010. Copper in surface layer of Croation vineyard soils. International Journal of Food Agriculture and Environment, *8* : 268 – 274.

Vitoratos, A., 2014. Mode of action and genetic analysis of resistance to fluazinam in *Ustilago maydis*. J. Phycol., *162*: 737 – 746.

Vogel,K., P.Dreze, A.Rapp, H.Steffan and H.Ullemeyer, 1977. Distribution and metabolism of probineb in apples and grapes and of its degradation products propylene thiourea and ethylene thiourea in apples. Planzanschutz Natr. Bayer, *30*: 72-97.

Vonk, J.W. and A.Kaars Sijpesteijn, 1970. Studies on the fate in plants of ethylenebisdithiocarbamate fungicides and their decomposition products. Ann. appl. Biol., *65*: 489-496.

Vyas, S.C. and S. Vyas, 1995. Arbuscular mycorrhizal fungi and agrichemical interaction.439-444. *In*: Lyr, H., Russel, P.E. and Sisler, H.D., eds., Modern Fungicides and Antifungal Compounds. pp. 439-444. Intercept Ltd., Andover.

Wade,M., 1988. Strategies for preventing or delaying the onset of resistance to fungicides and for managing resistance occurence. In: Delp, C.J., ed., Fungicide Resistance in North America. pp. 14 -15. APS Press, St. Paul, Minnesota.

Wagula, S. N., W. W. Bockus, J. N. Nopsa, D. E. De Wolf, K. M. Eskridge, K. H. S. Peiris and F. E. Dowel, 2011. Effects of integ rating cultuvar resistance and fungicide application on Fusarium head blight and deoxynivalenol in winter wheat. Plant Dis., *95*: 554 – 560.

Walker, A.-S., P. Leroux, M. Gredt, L. Bill and M.-L. Panon, 2004. Evolution of resistance to fungicides in *Botrytis cinerea* population in Champagne vineyards (France). XIII. Botrytis Symposium, 25-31 October 2004, Antalya, Turkey, Abstracts, 36.

Walker, K. A., J. S. Barnes and L. J. Newson, 2010. A new fungicide for control of Oomycete diseases of vine and vegetable crops. Phytopathology, *100*: S 131.

Walter, M., K.S.H. Boyd-Wilson and G.I. Langford, 2007. *Botrytis cinerea* sensitivity to captan. Report to MAF Sustainable Farming Fund and Strawberry Growers New Zealand Inc. HortResearch Client Report No.22356.

Walter, M., P. Harris-Wirgin, C. Morgan, J. Stanley, K.S.H. Boyd-Wilson, G.I. Langford and M.S. Moore, 2005. Fungicides for control of flower and berry infections of *Botrytis cinerea* in boysenberry. Crop Prot., *24*:625-631.

Walters, A., M. Leistra, V. Linneman, M. Klein, A. Schaffer and H. Vereechen, 2004. Pesticide volatization from plants: Improvement of the PEC model PELMO based on a boundary-layer concept. Environ. Sci. Technol., *38*:2885-2893.

Walters, D. R. and J. M. Fountaine, 2009. Practical application of induced resistance to plant disease: An approisal of effectiveness under field conditions. J. Agr. Sci., *147*: 523 – 525.

Wang, Y., Y – P. Hou, C – J. Chen and M. G. Zhou, 2014 a. Detection of resistance in *Sclerotinia sclerotiorum* to carbendazim and dimethachlon in Jiangsu Province of China. Australasian Plant Pathol., *43*: 307 – 312.

Wang, W – O, P. Zhang, R – J. Zhao, Q – L. Huang and X – Y. Han, 2014 b. Fungitoxicity and synegism of mixtures of fluopicolid and pyraclostrobin against *Phytophthora infestans*. Crop Prot., *57*: 48 – 56.

Wang, W., L. Y. Runjie Meng, J. Zhao, X. Zhang, X. Han and Z. Ma, 2014 c. Sensitivity to fluopicolid of wild type isolates and biological characteristics of fluopicolide – resistant mutants in *Pseudoperonospora cubensis.* Crop Prot. *55*: 119 – 126.

Wang, H., S. Yang, M. Wang, H. Xia, W. Li, H. Zhang, Y. Cao, N. Lu, S. Shang and J. Ski, 2013. Sensitivity of *Phytophthora parasitica* to mandipropamid: *In vitro* determination of baseline sensitivity and *in vivo* fungitoxicity. Crop Prot., *43*: 251 – 255.

Wang, Y., S. Fan, X. Cui, M. He, F. Zhang, C. Yang, C. Zhang and J. Ma, 2011. A sensitive and selected method for the determination of flumorph residues in vegetables and fruits by HPLC – ESI – MS/MS. Talanta, *86*: 221 – 226.

Wang, H., H. Sun, G. Stammler, J. Ma and M. Zhou, 2010 a. Generation and characterization of isolates of *Peronophythora litchii* resistant to carboxylic acid amide fungicides. Phytopathology, *100*: 552 – 527.

Wang, J., J. Li, J. Cao and W. Jiag, 2010 b. Antifungal activities of neem (*Azadirachta indica)* seed kernal extracts on postharvest diseases in fruits. Afr. J. Microbiol. Res., *4:* 1100 – 1104.

Wang, Q-Y., D-M. Zhou and L. Cang 2009 a. Microbial and enzym properties of apple orchard soil as effected by long-term application of copper fungicides. Soil Biology and Biochemistry, *41* : 1504 – 1509.

Wang, H. C., H. Y. Sun, G. Stampler, J. X. Ma and M. G. Zhou, 2009b. Baseline and differential sensitivity of *Peronophtora litchii* (lychee downy blight) to three carboxylic acid amide fungicides. Plant Pathol., *58*: 571 – 576.

Wang – Pruski, G., R. H. Coffin, R. D. Peters, KK. I. Al – Mughrabi, H. W. Platt, D. Pinto, S. Weenhuis – MacNail, W. Hardy, S. Limand and T. Astatkie, 2010. Phosphorious acid for late blight suppression in potato leaves. Am. J. Plant Sci. Biotech., *4*: 25 – 29.

Washington, W.S. and P. McGee, 2000. Dimethomorph soil and seed treatment of potted tomatoes for control of damping-off and root rot caused by *Phytophthora nicotianae* var. *nicotianae*. Australas. Plant Path., *29*: 46-51.

Weber, R. W. S., 2011. Resistance of *Botrytis cinerea* to multiple fungicides in Northern Germany small – fruit production. Plant Dis., *95* : 1263 – 1269.

Weber, R. W. S. and M. Hahn, 2011. Rapid and simple method for determining fungicide resistance in *Botrytis*. J. Plant Dis. Prot. 118: 17 – 25.

Wedge, D.E., B.J. Smith, J.P. Quebedeaux and R.J. Constantin, 2007. Fungicide management strategies for control of strawberry fruit rot diseases in Louisiana and Mississippi. Crop Prot., *26*: 1449-1458.

Weete, J.D., 1989. Structure and function of sterol in fungi. Adv. Lipid Res., *23*:115-167.

Weger, J., M. Schanze, M. Hilber – Bodmer, T. H. M. Smits and A. Patocchi, 2011. First report of the β – tubulin E198A mutation conferring resistance to methyl benzimidazole carbamates in European isolates of *Monilinia fructicola.* Plant Dis., *95* : 497.

Wei, Z.M., R.J. Laby, C.H. Zumoff, D.W. Bauer, S.Y. He, A.Colmer and S.V. Beer, 1992. Harpin elictor of the hypersensitive response produced by the plant pathogen *Erwinia amylovora***.** Science, *257*: 85-88.

Weiland, J. E. and G.W. Hudler, 2006. Sensitivity of *Phytophthora citricola* and *P. cactorum* isolates from European beech to mefenoxam and phosphorus acid. Phytopathology, *96*(Supplement): S121-122

Wengiao, W., L. Guorong, Z.Xiofeng, M. Zhiqiang and H. Xiuying, 2000. Studies on resistance risk to three fungicides in *Plasmopara viticola* and *Phytophthora infestans.* Acta Phytopathologica Sinica, *30* **:** 48 – 52.

Wharton, P., K. Fairchild, A. Belcher and E. Wood, 2012. First report of in – vitro boscalid - resistant isolates of *Alternaria solani* causing early blight of potato in Idaho. Plant Dis., *96* : 454.

Wheeler, I.E., D.W. Hollomon, G. Gustafson, J.C. Mitchell, C. Longhurst, Z. Zhang, S.J. Gurr, 2003. Quinoxyfen perturbs signal transduction in barley powdery mildew (*Blumeria graminis* f.sp. *hordei*). Mol. Plant Pathol., *4*:177-186.

Whiley, A.W., K.G. Pegg, J.B. Saranah and L.I. Forsberg, 1986. The control of *Phytphthora* root rot of avocado with fungicides and the effect of this disease on water relationship, yield, and ring neck. Aust. J. Exp. Agric., *26*: 249.

White, G.A. and S.G. Georgopoulos, 1992. Target sites of carboximides. In: Köller, W., ed., Target Sites of Fungicide Action. pp. 1-29. CRC Press, Boca Roton, Ann Arbor, London.

White, G.A., G.D. Thorn and S.G. Georgopoulos, 1978. Oxathiin carboxamides highyl active against carboxin-resistant succinic dehydrogenase complex from carboxin-selected mutants of *Ustilago maydis* and *Aspergillus nidulans* Pestic. Biochem. Physiol., *9*: 165-182,

Whittingham, W.G., 2007. Uncouplers of oxidative phosphorylation. *In***:** Krämer, W. and Schirmer, U. eds., Modern Crop Protection Compounds, Vol.,2. pp. 505-528. Wiley-VCH Verlag, GmbH and Co. KGaA, Weinheim.

Wicks, T. and B. Hall, 1990. Efficacy of dimethomorph (CME151) against downy mildew of grapevines. Plant Dis., *74*:114-116.

Wiedmann, J. L., 2009. Turfgrass dissipation of cyazofamid. ACS Symp. Ser., *1028*: 97 – 109.

Wightwick, A. M., S. M. Reichman, M. W. Menzies and G. Allinson, 2013 a. The effect of copper hdroxide, captan and trifloxystrobin fungicides on soil phosphomonoesterase and urease activity. Water Air and Soil Pollution, *224* : http: //dx.doi.org/10.1007/s11270-1703-1.

Wightwick, A. M., S. M. Reichman, N. W. Menzies and G. Allinson, 2013 b. Industry wide risk assessment: A case study of Cu in Australian vineyard soils. Water Air and Soil Pollution, *224* : 1702.

Wightwick, A. M., A. D. Bui, P. Zhang, G. Rose, M. Allison, J. H. Myers, S. M. Reichman, N. W. Menzies, V. Pettigrove and G. Allison, 2012. Environmental fate of fungicides in surface waters of a horticultural – production catchments in southeastern Australia. Arch. Environ. Contam. Toxicol., *62*: 380 – 390.

Wilcox, W.F., 2005. Occurence and management of QoI fungicide resistance in grape vineyards. Phytopathology, *95* (Supplement)

Williams, D.J., B.G.W. Beach, D. Horriere and G. Marechal, 1977. LS 74-783, A new systemic fungicide with activity against Phycomycete diseases. Proc. Br. Crop Prot. Conf. Pest Dis., p.565.

Williams, R. J. and U. Gisi, 1992. Monitoring pathogen sensitivity to phenylamide fungicides: Principles and interpretation. Bull. OEPP, *22:* 299-306.

Wilson,W.J., A.R.Egan,E.L. Michelotti and D.H.Young, 1999. RH-7281, a new fungicide for the control of foliar Oomycete diseases. Phytopathology, *89* (Supplement): S 85.

Winston, G.W. and A.I. Cederbaum, 1983. NADPH-dependent production of oxy radicals by purified components of the rat liver mixed function oxidase system. J.Biol. Chem., *258*: 1514.

Wolf, C.N., P.H. Schuldt and M. M. Baldwin, 1955. s-triazine derivatives – a new class of fungicides. Science *121*: 61-62.

Wolfe, N.L., R.G. Zepp, J.C.Doster and R.C. Hollis, 1976. Captan hydrolysis. Agricultural and Food Chemistry, *24*: 1041-1045.

Wong, F.P. and W.F.Wilcox, 2001. Comparative physical modes of action of azoxystrobin, mancozeb and metalaxyl against *Plasmopara viticola* (grapevine downy mildew). Plant Dis., *85*: 649-656.

Wong, F.P. and W.F. Wilcox, 2000. Distribution of baseline sensitivities to azoxystrobin among isolates of *Plasmopara viticola*. Plant Dis., *84*:275-281.

Wong, F.P. and W.F. Wilcox, 2002. Sensitivity to azoxystrobin among isolates of *Uncinula necator*: Baseline distribution and relationship to myclobutanil sensitivity. Plant Dis., *86*:394-404.

Wong, F. P., S. L. Midland and K. A. de la Cerda, 2007. Occurrence and distribution of QoI – resistant isolates of *Colletotricum cereale* from annual blue grass in California. Plant Dis., *91*: 1536 – 1546.

Wood, A., 2015. Compedium of pesticide common names: Fungicides. www.alanwood.net

Wood, P.M. and D.H. Hollomon, 2003. A critical evaluation of the role of alternative oxidase in the performance of strobilurin and related fungicides acting at the Qo site of complex III. Pest. Man. Sci., *59*: 499-511.

Wright, P. J., P. J. Cameron, A. J. Hodson, T. J. B. Herman, I. Angland and G. P. Walker, 2013. Fungicide use in processing tomatoes in New Zealand. New Zeal. J. Agric., *41* : 135 – 143.

Wurms, K., C. Labbé, N. Benhamou and R.R. Bélanger, 1999. Effects of Milsana and benzothiadiazole on the ultrastructure of powdery mildew haustoria on cucumber. Phytopathology, *89*: 728-736.

Xia, X.J., Y.Y. Huang, L. Wang, L.F. Huang, Y.L. Lu, Y.H. Zhou and J.Q.Yu, 2006. Pesticides-induced depression on photosynthesis was alleviated by 24-epibrassinolide pre-treatment in *Cucumis sativus* L., Pestic. Biochem. Physiol., *86*: 42-48.

Xiao, C. L., Y. K. Kim and R. J. Boal, 2011 a. Control of Sphaeropsis rot in stored apple fruit caused by *Sphaeropsis pyriputrescens* with postharvest fungicides. Plant Dis., *95* : 1075 – 1079.

Xiao, C. L., Y. K. Kim and R. J. Boal, 2011 b. First report of occurence of pyrimethanil resistance in Washington State. Plant Dis., *95*: 72.

Xiao, C.L. and R. J. Boal, 2006. A preharvest application of pyraclostrobin and boscalid for control of postharvest grey mold and blue mold in apple. Phytopathology, *96* (Supplement): S125.

Xiao, H. L., R. M. Davis, S. Livingston, J. Nunez and J. J. Hao, 2012. Fungicide sensitivity of *Pythium* spp. associated with cavity spot of carrot in California and Michigan. Plant Dis., *96*: 384 – 388.

Xiao, K., G. Engstrom, S. Rajagukguk, C.-A. Yu, L. Yu, B. Durham and F. Millett, 2003. Effect of famoxadone on photoinduced electron transfer between the iron-sulfur center and cytochrome c_1 in the cytochrome bc_1 complex. J. Biol. Chem., *278*: 11419-11426.

Xu, T., Y – T. Wang, W. S. Liang, F. Yao, Y – H. Li and D – R. Li, 2013. Involment of alternative oxidase in the regulation of sensitivity of *Sclerotinia sclerotiorum* to the fungicides azoxystrobin and procimidone. Journal Microbiol., *51*: 352 – 358.

Yaghmour, M. A., R. M. Bostock, J. E. Adaskavec and T. J. Michailides, 2012. Propiconazole sensitivity in population of *Geotrichum candidum* the cause of sour rot of peach and nectarin in California. Plant Dis., *96*: 752 – 758.

Yamaguchi, I. and M. Fujimura, 2005. Recent topics on action mechanisms of fungicides. J. Pestic. Sci., *30*: 67 – 74.

Yan, H. J., V. L. Gaskins, I. Vico, Y. G. Luo and W. M. Jurick II, 2014 a. First report of *Penicillium expansum* isolates resistant to pyrimethanil from stored apple fruit in Pennsylvania. Plant Dis., *98*: 1004.

Yan, H. J., W. M. Jurick II, Y. G. Lou, V. L. Gaskin and Y. –K. Kim, 2014 b. First report of pyrimethanil resistance in *Botrytis cinerea* from stored apples i Pennsylvania. Plant Dis., *98*: 999.

Yan, X., W. Qin, L. Sun, S. Qi and D. Yang, 2010. Study of inhibitory effect and action mechanism of the novel fungicide pyrimorph against *Phytophthora capsici*. J. Agric. Food Chem., *58*: 2720 – 2725.

Yang, K – H., C – J. Huang, Y – H. Liu and C – Y. Chen, 2011. Efficacy of probenazole for control of sothern corn leaf blight. J. Pest. Sci., *36*: 235 – 239.

Yang, P., R. Zhang, X – Y. Duan and Y – L. Zhou, 2010. Sensitivity of *Blumeria graminis* f. sp. *tritici* isolates to triadimefon and quinoxyfen in China in 2008 and its cross – resistance between triadimenol and quinoxyfen. Acta Phytopathologica Sinica, 2010 – 04.

Yarwood, C.E., 1943. Bordeaux injury to foliage at low temperatures. Plant Physiology, *18*: 508-516.

Yerden, O. and T. Katan, 1994. Mutations in the beta-tubulin gene of benomyl-resistant phenotypes of *Botrytis cinerea*. In: Heaney, S., Slawson, D., Hollomon, D. W., Smith, M., Russel, P. E. and Parry, D. W., eds.,Fungicide Resistance. p. 265. BCPC Monograph, No: 60.

Yerden, O. and T. Katan, 1993. Mutations leading to substitutions at amino-acids 198 and 200 of beta-tubulin that correlate with benomyl-resistance phenotypes of field strains of *Botrytis cinerea*. Phytopathology, *83*: 1478-1483

Yin, Y. N. and C. L. Xiao, 2013. Molecular characterizatin and a multiplex allel – specific PCR method for detection of thiabendazole resistance in *Penicillium expansum* from apple. Eur. J. Plant Pathol., *136* : 703 – 713.

Yin, Y. N., Y. K. Kim and C. L. Xiao, 2011. Molecular characterization of boscalid resistance in field isolates of *Botrytis cinerea* from apple. Phytopathology, *101*: 986 – 995.

Yoon, M – Y., C. Byeongijin and J – C. Kim, 2013. Recent trents in studies on botanical fungicides in agriculture. Plant Pathol., *29*: 1 – 9.

Yoshida, M., T. Nakajima, K. Tomimura, F. Suzuki, M. Arai and A. Miyasaka, 2012, Effect of the timing of fungicide application on Fusarium head blight and mycotoxin contamination in wheat. Plant Dis., *96* : 845 – 851.

Young, D.H. and R.A. Slawecki, 2001. Mode of action of zoxamide (RH-7281), a new Oomycete fungicide. Pestic. Biochem. Physiol., *69*: 100-111.

Young, D.H. and U.Vjugina, 2002. Effects of zoxamide on sporangia and zoospores of *Phytophthora capsici*. Phytopathology, *92* (Supplement): S 89.

Young, D.H., 2000. Studies on the mechanism of tuber blight control by zoxamide: Investigations into the effect on sporangia and zoospores of *Phytophthora capsici*. Rohm and Haas Discovery Memo, 00-322 October 2000.

Young, D.H., 2007. Zoxamide, an antitubulin fungicide for control of Oomycete pathogens. *In*: Krämer,W. and Schirmer, U., eds., Modern Crop Protection Compounds. Wiley-VCH Verlag GmbH and Co., Weinheim, Germany.

Young, D.H., F.M. Rubio and P.O. Danis, 2006. A radioligant binding assay for antitubulin activity in tumor cells. J. Biomol. Screen., *11*: 82-89.

Young, D.H., S.L. Spiewag and R.A. Slawecki, 2001. Laboratory studies to assess the risk of development of resistance to zoxamide. Pest Man. Sci., *57*: 1081-1087.

Young, J. R., M. Tomaso – Petrson, K. De la Cerda and F. P. Wong, 2010 a. Two mutations in β tubulin gene assaciated with thiophanate – methyl resistance in *Colletotrichum cereale* isolates from creeping bentgrass in Mississippi and Alabama. Plant Dis., *94* : 207 – 212.

Young, J. R., M. Tomaso – Peterson, L. P. Tredway and K. de la Cerda, 2010 b. Occurance and molecular identification of azoxystrobin – resistant *Colletotricum cereale* isolates from golf course putting greens in the Southern United States. Plant Dis., *94*: 751 – 757.

Yourman, L. F. and S. N. Jeffers, 1999. Resistance to benzimidazole and dicarboximide fungicides in greenhouse isolates of *Botrytis cinerea* isolates. Plant Dis., *83* : 569 – 575.

Ypema, H. L., M. Ypema and W. D. Gupler, 1997. Sensitivity of *Uncinula necator* benomyl, triadimefon, myclobutanil, and fenarimol in California. Plant Dis., *81* : 293 – 297

Yu, J., J. Gao, X. Y. Wang, Q. Wei, L. F. Yang, K. Qui and B. K. Kuai, 2010. The pathway and regulation of salicylic acid biosynthesis in probenazole – treated *Arabidopsis*. J. Plant Biol., *53*: 417 – 424.

Yu, S., M. R. Wages, G. P. Cobb and J. D. Maul, 2013. Effects of chlorothalonil on development and growth of amphibian embryos and and larvas. Environ. Polut., *181* : 329 – 334.

Yuan, N – N., S – N. Chen, L – X. Zhai, G. Schnabel, L – F. Yin and C – X. Luo, 2013. Baseline sensitivity of *Monilinia yunnanensis* to the DMI fungicides tebuconazole and triadimefon. Eur. J. Plant Pathol., *136*: 703 – 713.

Yuan, S.K., X.L. Liu, N.G. Si, J. Dona, B.G. Gu and H. Jiang, 2006. Sensitivity of *Phytophthora infestans* to flumorph: *In vitro* determination of base line sensitivity and the risk of resistance. Plant Pathol., *55*: 258-263.

Yuan, S.K., X.L. Liun, B.G. Gu, J. Dong, H. Jiang and S.G. Si, 2005. Induction and characterization of laboratory mutants of *Phytophthora capsici* resistant to dimethomorph and flumorph. Agr. Sci. China, *4*: 752-759.

Yunis, H., Y. Elad and Y. Mahrer, 1991. Influence of fungicide control of cucumber and tomato grey mould (*Botrytis cinerea*) on fruit yield. Pestic. Sci., *31*: 325-335.

Yunis,H. and Y.Elad, 1989. Survival of dicarboximide-resistant strains of *Botrytis cinerea* in plant debris during summer in Israel. Phytoparasitica, *17*: 13-21.

Yücer, M.M., 2002. Tarım İlaçları 2002. Hasad Yayıncılık Ltd. Şti., İstanbul.

Yücer, M.M., 2003. Tarım İlaçları 2003. Hasad Yayıncılık Ltd Şti, İstanbul.

Yücer, M.M., 2005. Ruhsatlı Tarım İlaçları 2005. Hasad Yayıncılık Ltd. Şti. İstanbul.

Yücer, M.M., 2006. Ruhsatlı Tarım İlaçları 2007. Hasad Yayıncılık Ltd Şti, İstanbul.

Yücer, M.M., 2008. Ruhsatlı Tarım İlaçları 2008. Hasad Yayıncılık Ltd Şti, İstanbul.

Zagni,A., R.Santi, C.Valcamonica, F.Vasco and F.Vola Gera, 1983. Environmental and ecotoxicological properties of the fungicide benalaxyl. 10. Int. Congress of Plant Protection, Proceedings, Vol. 2, 735.

Zaki, A.I., G.A. Zentmyer and H.M. LeBaron, 1981. Systemic translocation of ^{14}C-labeled metalaxyl in tomato, avocado, and *Peresa indica*. Phytopathology, *71*: 509-514

Zeun, R., G. Scalliet and M. Oostendorp, 2013. Biological activity of sedaxen - a novel broad – spectrum fungicide for seed treatement. Pest Manag. Sci., *69*: 527.

Zhank, Z., 2001. Progress and suggestion on potato late blight research in China. J. Agr. Sci. Univ. Hebei.

Zhang, C. –O., Y. Zhang and G. N. Zhu, 2008 a. The mixture of kresoxim – methyl and boscalid an excellent alternative controlling grey mould caused by *Botrytis cinerea*. Ann. Appl. Biol., *153*: 205 – 213.

Zhang, G., D. K. Pedersen, D. V. Phillips and C. A. Bradley, 2012. Sensitivity of *Cercospora soja* isolates to quinone outside inhibitor fungicides. Crop Prot. *40*: 63 – 68.

Zhang, M., J. Campos, Y. Zhan and M. L. Grieneisen, 2013. Sulfur management and miticide use in winegrapes grown in California. Renewable Agriculture and Food System, *28* : 32

Zhang, X., Y. Chen, Y. Zhang and M. Zhou, 2008. Occurence and molecular characterization of azoxystrobin resistance in cucumber downy mildew in Shandong province of China. Phytoparasitica, *36*: 136 – 143.

Zhao, J-H., S. H. Lia, L-L. Ruan, J. L. Cheng, C-Y. Tan and G-N. Zhu, 2014. Structure, bioactivity and implications for environmental remediation of complex comprising the fungicide hexaconazole bound to copper. Pest. Man. Sci., *70* : 228.

Zhao, X., L. Ren, H. Yin, J. Han and Y. Luo, 2013 a. Sensitivity of *Pseudoperonospora cubensis* to dimethomorph, metalaxyl and fosetyl – aluminium in Shanxi of China. Crop Prot., *43*: 38 – 44.

Zhao, Y., S. Kang, L. Zhou, J. Luo and C. Pan, 2013 b. Decay and residue dynamics of 25 % procloraz EC in mandarin orange by simulating post harvest treatment at different storage temperatures. J. Food Process. Pres., *37*: 496 – 502.

Zhao, C., B. Liu, J. Wang, N. Li and Z. Qin, 2011. Acut toxicity and bioconcantration of pyrimorph in zebrafish, *Brachydanio reriro*. Pest Manag. Sci., *67*: 1178 – 1183.

Zhihui, Y., G. Xiumei, Z. Jiehua, F. Zhang, D. Hongtion and D. Lili, 2008. Resistance to metalaxyl of *Phytophthora infestans* and cross – resistance of metalaxyl with cymoxanil and propamocarb. Chinese Agricultureal Science Bulletin, 2008 – 05.

Zhongmin,W., R.Laby, C.Zumhoff, D.Bauer, S.Yang He, A.Collmer, and S.Beer, 1992. Harpin elicitor of the hypersensitive response produced by the plant pathogen *Erwinia amylovora.* Science, *257*: 85-87.

Zhou, F., X – L. Zhang, J – L. Li and F – X. Zhu, 2014a. Dimethachlon resistance in *Sclerotinia sclerotiorum* in China. Plant Dis., *98*: 1221 – 1226.

Zhou, F., F. X. Zhu, X. L. Zhang and A. S. Zhang, 2014b. First report of dimethachlon resistance in field isolates of *Sclerotinia sclerotiorum* on oilseed rape in Shaanxi Province of Northwest China, Plant Dis., *98*: 568.

Zhou, F., H – J. Liang, Y – L. Di, H. You and F. X. Zhu, 2014c. Stimulatory effects of sublethal doses of dimethachlon on *Sclerotinia sclerotiorum*. Plant Dis., *98*: 1364 – 1370.

Zhu, X., M. Zhang, J. Liu, J. Ge and G. Yang, 2015. Ametoctradin is a potent Q_o site inhibitor of the mitochondrial respiration complex III. J. Agric. Food Chem., *63*: 3377 – 3386.

Zhu, X – L., L. Xiong, H. Li, X – Y. Song, J – J. Liu and G – F. Yang, 2014. Computational and experimental insight into molecular mechanism of carboxamide inhibitors of succinate – ubiquinone oxidoreductase. Chem. Med. Chem., *9*: 1512 – 1521.

Zhu, F., P. K. Byrson and G. Schnabel, 2012. Influence of storage approaches on instability of propiconazole resistance in *Monilinia fructicola*. Pest Man. Sci., *68*: 1003 – 1009.

Zhu, F. X., P. K. Bryson, A. Amiri and G. Schnabel, 2010. First report of the β – tubulin E198A allele for fungicide resistance in *Monilinia fructicola* from South Carolina. Plant Dis., *94* : 1511.

Zhu, G – N., F – X. Huang, L – X. Feng, B – X. Qin, Y – H. Yang, Y – H. Chen and X – H. Lu, 2008. Sensitivities of *Phytophthora infestans* to metalaxyl, cymoxanil and dimethomorph. Agricultural Sciences in China, *7*: 831 – 840.

Zhu, L. M. 2007. Determination of dimethachlon resistance in *Alternaria alternata*. Southwest China Journal of Agricultural Sciences. http : //en.cnki.com.cn.

Zhu, S.S, X.L. Liu, P.F. Liu, Y.Li, J.Q.Li, H.M.Wang, S.K. Yuan and N.G. Si, 2007. Flumorph is a novel fungicide that disturpts microflament organization in *Phytophthora melonis*. Phytopathology, *97*: 643-649.

Zhu, S.S., S.K. Yuan, J.R. Fan, Y. Wang, M. Liu and X.L. Liu, 2005. The effect of six fungicides on different development stages in the life cycle of *Pseudoperonospora cubensis*. Chin. J. Pestic. Sci., *7*: 119-125.

Zhu, S.S., X.L. Lui, Q.J. Li and N.G.Si, 2006. Uptake and translocation behavior of new fungicide flumorph in cucumber plant. Chem. J. Chin. Univ., *27*: 1887-1890.

Zhu, X.Q., X.B. Che, L.Y. Gua and Y.H. Wang, 2004. Mating type of *Phytophthora infestans* from six provinces (cities) in China and their sensitivity to several fungicides. Plant Prot., *30*: 20-23.

Ziegler, H., J. Benet-Buchholz, W. Etzel and H. Gayer, 2003. Trifloxystrobin – a new strobilurin fungicide with an outstanding biological activity. Pflanzenschutz Nachr. Bayer, *56*:213-230.

Ziogas, B.M., B.C.Baldwin and J.E. Young, 1997. Alternative respiration: a biochemical mechanisms of resistance to azoxystrobin (ICIA 5504) in *Septoria tritici*. Pestic. Sci., *50*: 28-34.

Ziogas, B. N. and L. C. Davidse, 1987. Studies on the mechanism of action of cymoxanil in *Phytophthora infestans*. Pestic. Biochem Phys., *29*: 89 – 96.

Ziogas, B.N. and S.G. Georgopoulus, 1984. Mitochondrial electron transport in a carboxin-resistant, antimycine A-sensitive mutant of *Ustilago maydis*. Pestic. Biochem. Physiol., *22*: 31.

Ziogas, B.N., A.M. Markoglu, D.I. Theodosiou, A. Anagnostou and S. Boutopoulou, 2006. A high multi-drug resistance to chemically unrelated Oomycete fungicides in *Phytophthora infestans*. Eur. J. Plant Pathol., *115*: 283-292.

Ziogas, B.N., A.N. Mankoglou and A.A. Malandrakis, 2003. Studies on the inherent resistance risk of fenhexamid in *Botrytis cinerea*. Eur. J. Plant Pathol., *109*:311-317.

Zitter, S. M., and W.F. Wilcox, 2006. Physical modes of action of new and standard Botrytis fungicides on grapes. Phytopathology, *96* (Supplement): S131.

Zwiers, L.H., I. Sterigopoulos, J.G.M. Van Nistelrooy and M. A. De Waard, 2002. ABC transporters and azole susceptibility on laboratory strains of the wheat pathogen *Mycosphaerella graminicola*. Antimicrob. Agents Chemother., *46*: 3900-3906.

7. Basım

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

Editörler
Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin
Doç. Dr. S. Armağan Köseoğlu

Yazarlar
Prof. Dr. İrfan Erdoğan
Yrd. Doç. Dr. Çare Sertelin Mercan
Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Kılıçaslan Çelikkol
Yrd. Doç. Dr. Cengiz Poyraz
Yrd. Doç. Dr. Tamer Ergin
Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin
Doç. Dr. İlkay Demir
Doç. Dr. S. Armağan Köseoğlu
Doç. Dr. A. Esra İşmen Gazioğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 436
Eğitim Bilimleri No.: 89
ISBN : 978-605-133-338-0
© 7. Basım, Kasım 2016

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

Editörler: Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin - Doç. Dr. S. Armağan Köseoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ergin, Hatice., Köseoğlu, S. Armağan
Gelişim Psikolojisi / *Hatice Ergin - S. Armağan Köseoğlu*
7. Basım, XIV + 290 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-338-0
1. Gelişim 2. Gelişim Alanları 3. Gelişim Psikolojisi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Giriş **Gelişim Psikolojisine Dair**
Prof. Dr. İrfan Erdoğan
İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Bölüm 1 **Gelişim Psikolojisinde Kuramlar ve Araştırma Yöntemleri**
Yrd. Doç. Dr. Çare Sertelin Mercan
İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Bölüm 2 **Gelişimle İlgili Temel Kavramlar**
Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Kılıçaslan Çelikkol
İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Bölüm 3 **Fiziksel Gelişim**
Yrd. Doç. Dr. Cengiz Poyraz
İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Bölüm 4 **Bilişsel Gelişim**
Yrd. Doç. Dr. Tamer Ergin
İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Bölüm 5 **Duygusal Gelişim**
Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin
İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Bölüm 6 **Benlik, Kimlik ve Kişilik**
Doç. Dr. İlkay Demir
İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Bölüm 7 **Ahlak Gelişimi**
Doç. Dr. S. Armağan Köseoğlu
İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Bölüm 8 **Gelişim Psikolojisinde Aile ve Okul Etkileşimi**
Doç. Dr. A. Esra İşmen Gazioğlu
İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Bölüm 9 **Bireysel Gelişimi Farklı Olan Çocuklar**
Yrd. Doç. Dr. Tamer Ergin
İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNE DAİR

İrfan Erdoğan

I. Gelişim Psikolojisine Kuramsal Bakış....1

BÖLÜM 1

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE KURAMLAR VE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Çare Sertelin Mercan

I. Gelişim Psikolojisine Kuramsal Bakış....7
A. Psikanalitik Yaklaşım....7
1. Freud ve Psikoseksüel Gelişim....7
2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı....9
B. Gelişimde Öğrenme Temelli Yaklaşım....10
1. Davranışçı Kuram....10
2. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı....12
C. Bilişsel Gelişimsel Yaklaşım....12
1. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı....12
2. Sosyo-kültürel Etkiler ve Vygotsky....14
3. Bilgiyi İşleme Kuramı....14
D. Ekolojik Sistem Yaklaşımı....14
II. Gelişim Psikolojisinde Araştırma Yöntemleri....17
A. Gelişim Psikolojisinde Araştırma Modelleri....17
1. İlişkisel Modeller....18
2. Deneysel Modeller....18
B. Gelişim Psikolojisi Araştırmalarında Kullanılan Veri Toplama Teknikleri....20
1. Kendini Değerlendirme Araçları....20
2. Gözlem....22
3. Olay İncelemesi....23
C. Gelişim Psikolojisinde Araştırma Desenleri....24
1. Kesitsel Desen....24
2. Boylamsal Desen....24

3. Ardaşık Desen 26
III. Gelişim Psikolojisiyle İlgili Araştırmalarda Etik 26
Urie Bronfenbrenner 27
Kaynakça 28

BÖLÜM 2
GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR
Ayşegül Kılıçaslan Çelikkol

I. Gelişimle İlgili Temel Kavramlar 33
A. Büyüme 33
B. Olgunlaşma 34
C. Öğrenme 34
D. Gelişim 35
E. Hazır Bulunuşluk 36
F. Kritik Dönem 36
II. Gelişimin Temel İlkeleri 37
III. Gelişimi Etkileyen Faktörler 40
A. Kalıtım 40
B. Hormonlar 41
C. Gelişime Çevrenin Etkisi 44
D. Kültür ve Tarihin Etkisi 47
IV. Gelişim Dönemleri ve Özellikleri 48
V. Gelişim Görevleri 49
VI. Gelişim Alanları 51
VII. Gelişimle İlgili İlke ve Olguların Bilinmesinin Eğitim Açısından Önemi 53
Robert J. Havighurst 55
Kaynakça 56

BÖLÜM 3
FİZİKSEL GELİŞİM
Cengiz Poyraz

I. Doğum Öncesi Dönem 60
A. Doğum Öncesi Gelişimi Etkileyen Çevresel Etmenler 62

B. Çoklu Gebelik 65
II. Doğum Sırasında Karşılaşılabilecek Riskler 65
III. Doğum Sonrası Fiziksel Gelişim 66
A. Bebeklik Döneminde Fiziksel Gelişim (0-2 Yaş) 66
1. Bedensel Gelişim (0-2 Yaş) 66
2. Duyusal Gelişim 67
a. Görme 67
b. İşitme 68
c. Koku 68
d. Tat 69
e. Dokunma 69
3. Devinsel (Psikomotor) Gelişim (0-2 Yaş) 69
B. İlk Çocukluk Döneminde Fiziksel Gelişim (2-6 Yaş) 76
1. Bedensel Gelişim (2-6 Yaş) 76
2. Devinsel (Psikomotor) Gelişim (2-6 yaş) 77
İnce Motor Gelişim (2-6 yaş) 78
C. Son Çocukluk (6-12 Yaş) 78
1. Bedensel Gelişim 78
2. Devinsel (Psikomotor) Gelişim 80
D. Ergenlik 81
1. Erinlik (Ön Ergenlik) 82
a. Erinlik Özellikleri 82
b. Erinliğin Nedenleri 82
c. Erinlikte Bedensel Gelişim 84
d. Erinlikte Cinsel Gelişim 87
e. Erinlik Değişimlerinin Davranış Üzerindeki Etkileri 89
f. Erken ve Geç Olgunlaşmanın Etkileri 91
g. Erinlik Döneminde Ana Baba ve Öğretmenlere Düşen Görevler 93
2. (Orta) Ergenlik Dönemi Fiziksel Gelişimi 94
Bedensel Gelişim 94
3. Son Ergenlik 96
Son Ergenlikte Fiziksel Gelişim 97
G. Stanley Hall 98
Kaynakça 100

BÖLÜM 4
BİLİŞSEL GELİŞİM

Tamer Ergin

I. Nörolojik Gelişim 104
II. Bilişsel Gelişim Kuramları 107
A. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı 107
1. Bilişsel Gelişimin Dayandığı Kavramlar 108
a. Şema 108
b. Uyum Sağlama 108
Özümleme 108
Uyma 109
c. Dengeleme 109
2. Bilişsel Gelişim Dönemleri 110
a. Duyusal-Motor Dönem 111
Nesne Devamlılığı 113
Taklit 113
b. İşlem Öncesi Dönem 114
Sembolik İşlem Dönemi (2-4 Yaş) 114
Sezgisel İşlem Dönemi (4-7 Yaş) 116
c. Somut İşlemler Dönemi (7-12) 118
d. Soyut İşlemler Dönemi (12 Yaş ve Üzeri) 121
B. Vygotsky ve Zihin Gelişimi 123
C. Bilgiyi İşleme Kuramı 125
1. PASS Teorisi 127
a. Planlama 128
b. Dikkat 131
c. Ardıl Bilişsel İşlemler 132
d. Eşzamanlı Bilişsel İşlemler 133
III. Dil Gelişimi 134
A. Beyin ve Dil 135
B. Dil Öğrenimi 137
C. Dil Gelişimi Aşamaları 138
D. Metafor ve Mizah 139
Jean Piaget 139
Kaynakça 140

BÖLÜM 5

DUYGUSAL GELİŞİM

Hatice Ergin

I. Duyguların Nöropsikolojik Temelleri 144
II. Duyguların Sınıflandırılması 146
III. Duygusal Gelişim Teorileri 147
A. Davranışçı Yaklaşım ve Sosyal Öğrenme Teorisi 148
B. Bilişsel Farklılık Teorisi 149
C. İşlevselci Yaklaşım 149
D. James-Lange Teorisi 150
E. Cannon-Bard Teorisi 151
F. Schachter-Singer Teorisi 151
IV. Duyguların Gelişimi 152
A. Duyguları Anlama 152
B. Duyguları İfade Etme 155
C. Empati 161
D. Duyguları Kontrol Etme 166
E. Sosyal Referans 168
V. Duygusal Gelişim Nasıl Desteklenmelidir? 169
Jean Jacques Rousseau 174
Kaynakça 175
Ek-1 179

BÖLÜM 6

BENLİK, KİMLİK VE KİŞİLİK

İlkay Demir

I. Benlik ve Sosyal Bağlam 183
II. Kimlik 189
III. Kişilik 192
A. Kişiliğe İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar 192
1. Psikanalitik Yaklaşım 192

2. Humanistik Yaklaşım....194
3. Ayırıcı Özellik Yaklaşımı....196
4. Davranışçılık-Sosyal Öğrenme Yaklaşımı ve Sosyal Bilişsel Yaklaşım....198
Sigmund Freud....202
Kaynakça....202

BÖLÜM 7

AHLAK GELİŞİMİ

S. Armağan Köseoğlu

I. Gelişim Psikolojisi Açısından Ahlak Gelişimi ile İlgili Konular....209
A. Ahlak ve Etik....210
B. Ahlak ve Değer/Değer Yargıları....210
C. Ahlak ve Suç....211
D. Kurallar ve Yasalar....211
II. Ahlak Kavramına Kuramsal Bakış....213
A. Psikanalitik Kurama Göre Ahlak Gelişimi....214
B. Sosyal Öğrenme Kuramına Göre Ahlak Gelişimi....215
C. Bilişsel Kurama Göre Ahlak Gelişimi....215
III. Ahlaki Gelişimde Ebeveynin Rolü....219
IV. Ahlaki Gelişimde Okul ve Öğretmenin Rolü....223
Lawrence Kohlberg....227
Kaynakça....227
Ek-1....230
Ek-2....230

BÖLÜM 8

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE AİLE VE OKUL ETKİLEŞİMİ

A. Esra İşmen Gazioğlu

I. Öğretmen Beklentileri ve Öğrencilerin Öğrenme Deneyimleri....235
II. Aile ve Öğrencilerin Öğrenme Deneyimlerine Dair Bir Model....236
III. Aile Büyüklüğü ve Kardeş İlişkileri....238

IV. Göç Olgusu ve Düşük Sosyoekonomik Seviye 239
V. Ebeveynlik Stilleri 242
VI. Çocuk İstismarı 245
A. Çocuk İstismarının Türleri 247
VII. Boşanma 252
A. Sonuç ve Öneriler 254
Johann Heinrick Pestalozzi 256
Kaynakça 257

BÖLÜM 9

BİREYSEL GELİŞİMİ FARKLI OLAN ÇOCUKLAR

Tamer Ergin

I. Dikkat Eksikliği 265
II. Hiperaktivite 268
III. Özel Öğrenme Güçlükleri 270
A. Disleksi (Okuma Güçlüğü) 270
B. Garden Variety 273
C. Disgrafi (Yazma Güçlüğü) 275
D. Diskalkuli (Matematik Güçlüğü) 278
E. Hafıza (Bellek) Güçlükleri 280
IV. Üstün Yetenekli Çocuklar 282
V. Yaygın Gelişimsel Bozukluklar 284
A. Otizm 284
B. Asperger Sendromu 285
VI. Kronik Hastalıklar 285
VII. İletişim ve Konuşma Bozuklukları 286
VII. Duygusal ve Davranışsal Güçlükler 286
Alexander Romanovich Luria 288
Kaynakça 288

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Bilimsel Yöntemin İşleyişi 17
Şekil 3.1 Yumurtanın Döllenmesi ve Rahim Duvarına Yerleşmesi Süreci 61
Şekil 3.2 Doğumdan Önce ve Sonra Değişik Yaşlarda Bedenin Oranı 67
Şekil 3.3 Bebeğin Doğuştan On Beş Aylık Oluncaya Kadar Yürüme Evreleri 72
Şekil 3.4 On Sekiz Aylık Bebeğin Yaptığı Bazı Hareketler 75
Şekil 3.5 Altı-On Sekiz Yaşları Arasında Kızların ve Erkeklerin Boyca Büyüme Ayrılıkları 95
Şekil 4.1 Gelişen Nöron: Öğrenmenin Başladığı Yer 105
Şekil 4.2 Sinaps Yoğunluğu 106
Şekil 5.1 Empati Gelişim Aşamaları 164
Şekil 8.1 Çocuğun Okul Başarısı ve Uyumuyla İlişkili Olabilecek Aile Süreçleri 236
Şekil 8.2 Baumrind'in 4 Temel Ebeveynlik Stili 243
Şekil 8.3 İstismar İşaretleri, Çocuk ve Anne Baba Davranışları 249
Şekil 8.4 Çocuğun Boşanmaya Verebileceği Olası Tepkiler 253

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1.1 Bronferbrenner'ın Ekosistem Kuramı 16

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Psikoseksüel Gelişimin Evreleri 9
Tablo 1.2 Sekiz Yaşam Krizi 10
Tablo 1.3 Piaget'nin Bilişsel Gelişim Evreleri 13
Tablo 3.1 Bebeğin Refleksleri ve Tanımı 71
Tablo 3.2 Çocuğun 0-36 Aylar Arasındaki Devinsel (Hareket) Gelişimi 73
Tablo 4.1 Duyusal-Motor Dönem Basamakları 111
Tablo 4.2 Nesne Sürekliliğinin Kazanımı 113
Tablo 4.3 Korunum Deneyleri 116
Tablo 5.1 Yaşlara Göre Duyguların Gelişimi 165
Tablo 9.1 Dikkat Eksikliği Probleminin Doğası 267
Tablo 9.2 Hiperaktivite'nin Doğası 269
Tablo 9.3 Disleksinin Doğası 272
Tablo 9.4 Garden Variety'nin Doğası 275
Tablo 9.5 Disgrafinin Doğası 277
Tablo 9.6 Diskalkulinin Doğası 279
Tablo 9.7 Hafıza Güçlüklerinin Doğası 281
Tablo 9.8 Üstün Yetenekli Çocuklar 283

KAYNAKÇA

Akarsu, F. (2004). Üstün Yetenekliler. (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Ataman, A. (2003). Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim. A. Ataman (Ed). Ankara:Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Barth, K. (2006). Öğrenme güçlüklerini erken tespit etmek. (1. Baskı). (Çev.A. Kanat). İzmir:İlya Yayınevi

Çağlar, D. (2004). Üstün Zekâlı Çocukların Özellikleri. (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Das, J.P. (2001). Reading Difficulties & dyslexia. J.P. Das Developmental Disability Centre.

Das, J.P., Naglieri, J.A. & Kirby, J.R. (1994). Assessment of Cognitive Processes: The PASS Theory of Intelligence. Massachusetts:Allyn and Bacon A Division of Simon ve Schuster Inc.

Davaslıgil, Ü. (2004). Üstün Çocuklar. (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Duman, B. (2007). Neden beyin temelli öğrenme? Ankara:PegemA Yayıncılık.

Ergin, H. (2003). İletişim Becerileri Eğitim Programının Okulöncesi Dönem Çocuklarının İletişim Becerileri Düzeylerine Etkisi Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergin, T. (2003). Bilişsel değerlendirme sistemi (cognitive assessment system – cas) beş yaş çocukları üzerinde geçerlik, güvenirlik ve norm çalışması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergin, T. (2004). Üstünler ve Öğrenme Güçlükleri (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Ercan E.S., (2005). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu. (11. baskı). İstanbul:Gendaş Kültür Yayınları.

Erdoğa, E., (2002), "Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunda frontal ve parietal bölge disfonksiyonlari". Klinik Psikiyatri Dergisi, 5 (145-150).

Evinç Ş. G., Gençöz T., (2007), "Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı alan çocukların wisc-r profillerinin, farklı bir psikiyatrik tanı alan ve herhangi bir tanısı olmayan çocuklarla karşılaştırılması". Türk Psikiyatri Dergisi, 18 (2), (109-117).

Flick, G. L. (1998). ADD/ADHD Behavior-change resource kid. The center for applied research in education. New York.

Hale, J.B. ve Fiorello C.A. (2004). School neuropsychology. A practitioner's handbook. New York:The Guilford Press.

Madi, B. (2006). Öğrenme beyinde nasıl oluşur? İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Naglieri, J. & Das, J.P. (1997). Cognitive assessment system interpretive handbook. Itasca, Illinois: Riverside Publishing.

Naglieri, J. & Das, J.P. (1997). Cognitive assessment system administration and scoring manual. Itasca, Illinois: Riverside Publishing.

Kargı E.,Erkan S. (20049. Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 27 (135-144)

Kirby, J.R. ve Williams N. H. (2000). Learning problems: a cognitive approach. Toronto: Kagan ve Woo Limited. University of Alberta, Canada

Kleber, E.W. (1991). Die vilegesichtigkeit der konzentrationsprobleme im paedagogischen feld und massnahmen zur abhilfe. Aufmerksamkeit und Konzentration im Kindesalter-interdisziplinaere Berlin:Aspekte Verlag Gesundheit GmbH.

Korkmaz, B. (2000). Pediatrik davranış nörolojisi. İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4267 Cerrahpaşa Tıp Fak. Yayın No: 230.

Oktay, A. (1999). Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem İstanbul:Epsilon Yayıncılık

Öncü B. ve Şenol S., (2002), "Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun etiyolojisi: bütüncül yaklaşım", Klinik Psikiyatri Dergisi, 5 (111-119)

Senemoğlu, N. (2004). Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya. Ankara:Gönül Yayıncılık.

Sürücü Ö., (2003). Anababa-öğretmen el kitabı. dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu. İstanbul:Ya-Pa Yayın

Şenel, F. (2003). Öğrenme ve bellek. Bilim ve Teknik Dergisi. Eylül 2003 eki, (12-13). (5 Kasım 2008). Mnemosyne. 12 Aralık 2008, tr.wikipedia.org/wiki/Mnemosyne .

Taylor, J., F. (2001). Helping your ADD child. California:Prima Publishing.

Vassaf, B.H. (2003). Öğrenme yetersizliği. (2. baskı). Ankara:MEB Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri.

2. Basım

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Ali Erdoğan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 512
İktisat/Ekonomi No.: 98
ISBN: 978-605-133-414-1
© 2. Basım, Mart 2016

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ
Yrd. Doç. Dr. Ali Erdoğan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erdoğan, Ali.
Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye Örneği */ Ali Erdoğan*
2. Basım, XXII + 376, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-414-1
1. Çok Uluslu Şirketler 2. Doğrudan Yatırımlar 3. Ekonomik Büyüme 4. Eşbütünleşme 5. ARDL Sınır Testi 6.e-views

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm: DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER 1
1.1. Yatırım Kavramı 1
1.2. Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türleri 2
1.3. Doğrudan Yatırım ve Portföy Yatırımı Projelerinde Karar Aşamaları 4
1.4. Doğrudan Yatırımlar 10
1.4.1. Sabit Sermaye Yatırımları (Yeşil Alan Yatırımları: Greenfield Investments) 12
1.4.2. Kahverengi Alan Yatırımları (Brownfield Investments) 13
1.4.3. Şirketler Arası Birleşmeler ve Satın Almalar (Mergers and Acquisitions: M&A) 13
1.4.5. Ortak Girişim ve Tam Mülkiyete Dayalı Bağlı Şirket (Joint Ventures and Full-Ownership) 15
1.4.6. Özel Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları 15
1.5. Diğer Doğrudan Yabancı Yatırım Türleri 17
1.5.1. Yeniden Yatırılan Kazançlar (Reinvested Earnings) 17
1.5.2. Transfer Fiyatlandırması (Transfer Pricing) 17
1.6. Yapılan Yatırımın Amacına Göre Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Türleri 17
1.7. Çok Uluslu Şirketler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları 18
1.7.1. Çok Uluslu Şirketlerin Tarihçesi 23
1.7.2. Çok Uluslu Şirketlerin Yapısı 27
1.7.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Teorik Çerçevesi 28
1.7.4. Çok Uluslu Şirketler ve Düşük Karbonlu Ekonomi (Low-Carbon Economy) 43
1.7.5. Büyüme Teorilerinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar 51
1.8. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü 55
1.8.1. Ülkelerin Uzun Listesinin Çıkarılması 55
1.8.2. Ülkelerin Kısa Listesinin Çıkarılması 55
1.8.3. Ülkelerin/Bölgelerin Belirlenmesi 55
1.8.4. Ülkelerin/Bölgelerin Karşılaştırılması 55
1.8.5. Nihai Yer Seçimi 56
1.9. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Endeksi 57
1.10. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Performans Endeksi 59
1.11. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Potansiyel Endeksi 60
1.12. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Yönlendiren Uluslararası Kuruluşlar 61

İKİNCİ BÖLÜM: DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINI BELİRLEYİCİ FAKTÖRLER 65
2.1. Ev Sahibi Ülke Açısından Belirleyici Faktörler 65
2.1.1. Politik Faktörler 66
2.1.2. Ekonomik Faktörler 77
2.1.3. Yerel Faktörler 106

2.2. Kaynak Ülke Açısından Belirleyici Faktörler 124
2.2.1. Kar Maksimizasyonu 125
2.2.2. Maliyet Minimizasyonu 136
2.2.3. Ölçek Ekonomileri 158
2.2.4. Ucuz İşgücü 164
2.2.5. Hammadde Sağlanması 164
2.2.6. Tarife ve Kotalardan Kaçınma 165
2.2.7. Mevcut Piyasaların Korunması / Yeni Piyasa Arayışı 165
2.2.8. Rekabetçi Gücün Korunması / Arttırılması 165
2.2.9. Ulaşım ve Üretim Esnekliği 166
2.2.10. Unvan ve Sırların Korunması 166

Üçüncü Bölüm: DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ EV SAHİBİ ÜLKEDE MEYDANA GETİRDİĞİ MAKRO EKONOMİK ETKİLER ... 167

3.1. Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri 167
3.2. Ödemeler Dengesi Üzerine Etkisi 175
3.3. İnsan Kaynakları ve İstihdam Üzerine Etkisi 181
3.3.1. İstihdam Yaratma Etkisi 183
3.3.2. İşgücünün Niteliği ve Verimlilik Üzerine Etkileri 185
3.3.3. Ücretler Üzerine Etkileri 185
3.4. Teknoloji Transferi Üzerine Etkisi 186
3.5. Uluslararası Ticaret Üzerine Etkileri 188
3.6. Rekabet Üzerine Etkileri 190
3.6.1. Yoğunlaşma Üzerine Etkileri 190
3.6.2. Şirket Performansına Etkileri 190
3.6.3. Anti-Rekabetçi Etkileri 191
3.7. Ekonomik Krizler Üzerine Etkileri 191
3.8. Araştırma – Geliştirme Faaliyetlerinin Gelişmesinde Uluslararası Yatırımların Rolü 197
3.9. Kayıtdışı Ekonomi ile Mücadelede Uluslararası Yatırımların Rolü 200
3.10. Finansman Kaynağı Olarak Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Etkinliği 204
3.11. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Etkilerini Modelleme 204
3.12. Makroekonomik İlişkilerin Analizinde Yeni Bir Grafiksel Yöntemin Kullanımı: Çok Fonksiyonlu Kartezyen Uzay (Multi – Functional Cartesian Space) 208
3.12.1. Çok Fonksiyonlu Kartezyen Uzayın Teorik Çerçevesi 208
3.12.3. Sayısal Genel Denge (Computational General Equilibrium) 213

Dördüncü Bölüm: TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI 215

4.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları 215
4.2. Cumhuriyet Döneminde 1950 Yılı Öncesi Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları 216
4.3. 1950-1980 Döneminde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları 219
4.4. 1980'den Günümüze Kadar Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları 223
4.5. Türkiye'de Kuruluş Türlerine Göre Yabancı Sermayeli Şirketlerin (Çok Uluslu Şirketler) Dağılımı 236
4.6. Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı 242
4.7. Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ülkelere Göre Dağılımı 249
4.8. Türkiye'ye Yönelik Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerinde Avrupa Birliği Perspektifinin Etkisi 254

4.9. Gümrük Birliği'nin ve Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Beklentisinin Türkiye'ye Yönelik Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi 255
4.10. Türkiye'nin Yeterince Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Çekememesinin Nedenleri ve Yapılması Gerekenler 258
4.11. Türkiye'nin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Açısından Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması 269
4.11.1. Polonya Örneği 274
4.11.2. Çek Cumhuriyeti Örneği 276
4.11.3. Macaristan Örneği 278
4.12. Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Özelleştirme Uygulamaları 280
4.13. Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Küresel Akımlar 300
4.13.1. Uluslararası Üretim: Gelişmekte Olan ve Geçiş Sürecindeki Ekonomilerin Büyüyen Rolü 312
4.13.2. Doğrudan Yabancı Yatırım Beklentileri 314

Beşinci Bölüm: EKONOMETRİK UYGULAMA 319
5.1. Metodoloji 319
5.1.1. Durağanlık 319
5.1.2. Birim Kök Testleri 321
5.1.3. Eşbütünleşme 324
5.1.4. ARDL Sınır Testi Yaklaşımı 327
5.1.5. Hata Düzeltme Modeli 332
5.1.6. Nedensellik 333
5.1.6.1. Granger Nedensellik Testi 333
5.2. Veri ve Uygulama 335
5.3. Ekonometrik Analizin Sonuçları 342

KAYNAKÇA 349

YAZARIN ÖZGEÇMİŞİ 375

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ackerman, S. R. Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform, Cambridge University Press, 1999, Cambridge, UK.

Agrawal, Jamuna. Developing Countries: The Case of Germany, 1991.

Akgül, Işıl. Zaman Serilerinin Analizi ve ARIMA Modelleri, Der Yayınları, 2003.

Akman, Ayhan. Yabancı Sermaye Yatırım Neden ve Etkileri, YASED Yayınları, 1988.

Alp, Ali. Finansın Uluslararasılaşması, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.

Alpar, Cem. Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma, Ankara, 1977, s.4-5.

Alpar, Cem. Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma, Ankara, 1980.

Alpar, Cem. Yabancı Sermaye, Cumhuriyet Ansiklopedisi, İletişim Yayınları.

Alpar, Cem. Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, No:124, 2.Baskı, Ankara, 1978.

Alpar, Cem. Evrim Ongun, Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar, Tuba Yayınları, No:20, İstanbul, 1988.

Andersen, Arthur. Doing Business in Hungary, Budapeşte, 1998.

Arıboğan, Deniz Ü. Kabileden Küreselleşmeye Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1998.

Arıkan, Deniz. Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, İstanbul, Mayıs 2006.

Arrow, Kenneth J. The Value of and Demand for Information, in C.B. McGuire&Radner, editors, Decision and Organization, 1972, Amsterdam-London: North Holland.

Bakırcı, Fehim. Üretimde Etkinlik ve Verimlilik Ölçümü, Veri Zarflama Analizi Teori ve Uygulama, Atlas Yayınları, Ankara, 2006.

Bal, Harun. Gelişme Sürecinde Dış Finansman Kullanımı ve Türkiye, Hazine Yayınları No: 16, Ankara, 1998.

Bal, Harun. Uluslararası Finansman, Dış Borç Yönetimi ve Türkiye, TBB Yayınları, Ankara, 2001.

Başçıoğlu, Ufuk. Parasız, İlker: Dünya Ekonomisi: Küreselleşme, Finansal Kurumlar ve Makro, Ölmezoğulları, Nalan Ekonomi, 1. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1999.

Batmaz, Nihat. Tekeli, Sevinç: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Türkiye Örneği (1996-2006), Ekin Yayınevi, Bursa, 2009.

Batmaz, N.. Tunca, H.: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye (1923-2003), Beta Basım A.Ş., 1. Baskı, İstanbul, 2005.

Bende-Nabende, Anthony. Globalisation, FDI and Sustainable Development: Theory, Evidence and Policy, Ashgate Publishing Ltd., England, 2002, s.124.

Berksoy, Taner. Doğruel, Suut: Doğruel, Fatma: Türkiye'de Yabancı Sermaye, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, 1989.

Besanko, David. Braeutigam, Ronald R. Microeconomics, 3rd edition, John Wiley&Sons, 2008.

Brimson, James A. Activity Accounting: An Activity-Based Costing Approach, New York, John Wiley&Sons, Inc., 1991.

Blanchard, Olivier: Macroeconomics, New Jersey, Prentice-Hall, Inc., 1997.

Buckley, P. J. Casson, M. C.: The Future of Multinational Enterprise, New York: Holmes & Meiers Publishers, 1976.

Buckley, Peter J. Ghauri, Pervez: The Internationalization of the Firm, Academic Press, London, 1993.

Candemir, Akyan. Dünya'da Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Etkileyen Faktörler, Cilt-1, YASED Yayınları, İstanbul, Aralık 2006.

Casson, Mark. Alternatives to the Multinational Enterprise, New York, 1976.

Clegg, J. Multinational Enterprise and World Competition, England: The Macmillan Press, 1987.

Cohen, Benjamin. Multinational Firms and Asian Exports, Yale University Press, New Haven and London, 1975.

Cohn, Theodore H. Global Political Economy, Theory&Practise, 3. bs., London, Pearson Education, 2005.

Cömert, Faruk. Türkiye'de Yabancı Sermaye Girişinde Özelleştirmenin Rolü, Etkisi ve Değerlendirmesi, Hazine Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 1996.

Çeken, Hüseyin. Küreselleşme, Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi, İstanbul, 2003.

DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) Türkiye'nin Yabancı Sermaye Ortamının Değerlendirilmesi – Engeller ve Öneriler, İstanbul, 2001.

Demir, İbrahim. "Türkiye Beyaz Eşya Sanayinin Rekabet Gücü ve Geleceği", Uzmanlık Tezi, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Sanayi Dairesi Başkanlığı, Şubat 2001.

Demircan D.: Türkiye'de Yabancı Sermaye, Dilek Matbaası, 1971, İstanbul.

Demircan, Hayrettin: Dünyada ve Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Stratejileri, Hazine Müsteşarlığı, Ankara, 2003.

Dinler, Zeynel: Bölgesel İktisat, 4. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, 1994, Bursa.

Dobosiewicz, Zbigniew: Foreign Investment in Eastern Europe, London; New York Routledge, 1992.

Doğan, İbrahim. Yöneylem Araştırması Teknikleri ve İşletme Uygulamaları, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995.

Dorfman, Robert. Linear Programming and Economic Analysis, London: Mc Graw Hill Book Company, 1958.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı): II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), Ankara, 1968.

DPT: III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), Ankara, 1973.

DPT Yabancı Sermaye Başkanlığı: 1981 Yılı Programı, Ankara, 1981.

DPT Yabancı Sermaye Başkanlığı: 6224 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'de Yabancı Sermaye, DPT Yayınları, 1983.,

DPT: V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), Ankara, 1985.

DPT: VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), Ankara, 1989.

DPT: VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Ankara, 1996.

DPT: VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000.

Dunn, Robert M. Ingram, James C. International Economics, Fourth Edition, John Wiley&Sons Inc., USA, 1996.

Dunning,John H. Explaining International Production, Unvin Hyman Ltd., London, 1988.

Dunning, John H. Multinational Enterprises and the Global Economy, 1993, New York, Addison-Wesley, s.60.

Dunning, J. H. Cantwell, J. Carley, M. America in The World Economy: A Strategy for the 1990's, Washington, 1986.

Ekin, Nusret. Türkiye'de Yapay İstihdam ve İstihdam Politikaları, İTO Yayınları, İstanbul, 2000.

Flam, H. Flanders, M. Introduction: Heckscher-Ohlin Trade Theory, M.I.T. Press, Cambridge, 1971.

FORFAS, Statement on Outward Direct Investment.

Frank, Isaiah. Foreign Enterprise in Developing Countries, The John Hopkins University Press, Baltimore, 1980.

Freeman, C. Yenilik İktisadı: The Economics of Industrial Innovation, Çev. Ergun Soete, L Türkcan, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, 2003, Ankara.

Friedmann, John. A General Theory of Polarized Development, New York, 1972, Free Press.

Gadbaw, Michael. Intellectual Property Rights: Global Consensus, Global Conflict, Richards, Timothy J. (editors), 1988, Boulder, CO: Westview Press.

Göver, Z.T. Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslararası Ticarete Etkileri: Türkiye Değerlendirmesi, Hazine Müsteşarlığı Matbaası, Ankara, Temmuz 2005.

UNCTAD, World Investment Report 2010, Chapter IV.

Görgün, Tuğrul. Doğrudan Yabancı Yatırımların Tarihsel Gelişimi Çerçevesinde Yatırımların Geliştirilmesinin Etkin Kurumsal Yapılanmaları, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara, 2004.

Green, Milford B. Mergers and Acquisitions: Geographical and Spatial Perspective, 1990, London: Routledge.

Grimwade, Nigel International Trade: New Patterns of Trade, Production&Investment, 2. bs., London, Routledge Publishing, 2000.

Gujarati, Damodar N. Temel Ekonometri, Literatür Yayıncılık, 1. Baskı, 1999.

Gülcan, Elif Yaprak. "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Bölgesel Özelliklerinin Belirlenmesi: Türkiye'den Görgül Kanıtlar", Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1999.

Gürkan, Ömer Ekonomik Büyüme ve Kalkınma, Derya Kitabevi, Trabzon, 1989.

Han, Ergül Kaya, Ayten Ayşe Kalkınma Ekonomisi, 2. Baskı, Birlik Ofset, Eskişehir, 1997.

Harrison, Ann. Determinants and Effects of FDI in Cote d'Ivoire, Morocco and Venezuella, New York, 1996.

Hayter, R. The Dynamics of Industrial Location: The Factory, The Firm and The Production System, John Wiley&Sons, 1997, Chichester.

Hiç, Mükerrem Büyüme ve Gelişme Ekonomisi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1994.

Hirst, P. Thompson, G. Küreselleşme Sorgulanıyor, Dost Kitabevi, Çev: Çağla Erdem, Elif Yücel, Ankara, 1998.

Hood, Neil The Economics of Multinational Enterprise, Longman, New York, 1979.

Ignizo, James P. Introduction to Linear Goal Programming, London: Sage Publication, Second Edition, 1989.

Ingham, Barbara. Economics and Development, McGraw-Hill Book Company, UK, 1995.

Işığıçok, Erkan. Zaman Serilerinde Nedensellik Çözümlemesi, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1994, s.89.

Ito, Takatoshi. Capital Flows in Asia in Capital Flows and The Emerging Economies, Ed. by. Sebastian Edward, NBER, Chicago Press, 2000.

İlkin, Akın. Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, 4. Baskı, Gür-ay Matbaası, İstanbul Üniversitesi, Yayın No:3175, İstanbul, 1983.

İSO (İstanbul Sanayi Odası): Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Türkiye: Durum Tespiti ve Stratejik Plan, 1. Baskı, İSO Yayınları, İstanbul, 2002.

İSO: Türkiye Ekonomisi 2010, İSO Yayınları, No:2010/8, İstanbul, 2010.

İTO (İstanbul Ticaret Odası): Türkiye'den Yurtdışına Doğrudan Sermaye Yatırımları ve Türk Yatırımcıları, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2003-14, İstanbul, 2003.

İzmir Ticaret Odası: "Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Analizi: İzmir Örneği, İzmir, 2002.

Jones, Charles I. İktisadi Büyümeye Giriş, (Çev. Sanlı Ateş ve İsmail Tuncer), Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.

Kara, Şinasi. Analitik Uluslararası Ekonomi, Dizgi Baskı: Doyuran Matbaası, İstanbul, 1976.

Karakoyunlu, Erdoğan. Yabancı Sermayenin 1982 Değerlendirmesi ve 1983'ten Beklentileri, YASED Yayınları, İstanbul, 1983.

Karataş, Abdülmecit. Performance of Direct Foreign Investments in Turkey, Ankara, 2005.

Karluk, Rıdvan. Türkiye Ekonomisi, 7. bs., İstanbul, Beta Yayınevi, 2002.

Karluk, Rıdvan. Uluslararası Ekonomi: Teori ve Politika, 6. baskı., İstanbul, Beta Yayınevi, 2002.

Karluk, Rıdvan. Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Gelişim, Yapısal ve Sosyal Değişim, 6. Baskı, İstanbul, 1999.

Karluk, Rıdvan. Uluslararası Ekonomi: Teori-Politika-Sistem-Kurumlar, Bilim Teknik Yayınevi, 1984.

Karluk, Rıdvan. Uluslararası Ekonomik, Mali ve Sosyal Kuruluşlar, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

Kazgan, Gülten. Ekonomide Dışa Açık Büyüme, Altın Kitaplar, 2. Basım, 1988, İstanbul.

Kazgan, Gülten. Tanzimat'tan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, 1999.

Kindleberger, Charles P. American Business Abroad: Six Lectures on Direct Investment, Yale University Press, New Haven, 1972.

Knickerbocker, Frederic. Oligopolistic Reaction and Multinational Enterprise, Harvard University Press, Boston, 1973.

Kocabay, Yalçın. Türkiye'de Yabancı Sermaye Mevzuat ve Uygulaması, İstanbul Ticaret Odası, No:10, İstanbul, 1974.

Kotler, Philip., Jatusripitak., Somkid Maesincee. Suvit The Marketing of Nations, (Ulusların Pazarlanması), Çev. Ahmet Buğdaycı, İş Bankası Kültür Yayınları, 2000, İstanbul.

Lal, Deepak Kumar. Appraising Foreign Investment in Developing Countries, London: Heinemann Educational Books, 1975.

Lall, S. The Investment Development Path: Some Conclusions, London Routledge, 1996.

Laulajanien, R.: Stafford, H. Corporate Geography: Business Location Principles and Cases, Kluwer Academic, 1995, Dordrecht.

Lee, Sang M.: Introduction to Management Science, New York: Saunders College Publishing, Second Edition, 1988.

Lizondo, J. S. Foreign Direct Investment, Cambridge: M.I.T. Press, 1995.

Magee, Stephen. Information and the MNC: An Appropriability Theory of Direct Foreign Investment, The New Economic Order, ed. Jagdish N. Bhagwati, Cambridge, M.I.T. Press, 1977.

Moosa, Imad A. Foreign Direct Investment: Theory, Evidence and Practice, Palgrave MacMillan, Hampshire, 2002.

Mytelka, Lynn Krieger Strategic Partnerships: States, Firms and International Competition, London, 1991.

Newfarmer, R. Profits, Progress and Poverty, University of Notre Dame Press, 1985.

OECD: Benchmark of Foreign Direct Investment, 3. baskı., Paris, 1996.

OECD: Foreign Direct Investment for Development-Maximising Benefits, Minimising Cost, OECD, Paris, 2002.

OECD: Tax Policy Assessment and Design in Support of Direct Investment-A Study of Countries in South-East Europe, OECD, April 2003.

OECD: A Survey on the Role of Taxation in Foreign Direct Investment in South-East Europe, OECD, April 2003.

Ökçün, Gündüz. Türkiye I. İktisat Kongresi, Ankara, 1968.

Öz, Semih. Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Mart 2005.

Özalp, İnan. Çok Uluslu İşletmeler: Uluslararası Yaklaşım, 1022, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998.

Özgüven, Ali. İktisadi Büyüme, İktisadi Kalkınma, Sosyal Kalkınma, Planlama ve Japon Kalkınması, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988.

Pamuk, Şevket. Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1994.

Parasız, İlker. Büyüme Teorileri, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2003.

Parisotto, Aurelio. Recent Trends in Employment in Transnational Corporations, Foreign Direct Investment, Trade and Employment, OECD, Paris, 1995.

Petrochilos, G. Foreign Direct Investment and The Development Process: The Case of Greece, Aldershot: Avebury, 1989.

Polanyi, Michael. Science, Faith and Society, Chicago, 1964, University of Chicago Press.

Porter, Michael. The Competitive Advantages of Nations, The Free Press, 1990, New York.

Porter, M. Competitive Advantage of Nations, Macmillan Public, London, 1990.

Pratten, Clifford Frederick. Economies of Scale in Manufacturing Industry, Cambridge University Press, 1971.

Pugel, Thomas A. Lindert, Peter H. International Economics, McGraw-Hill, 2000.

Ray, Subhash C. Data Envelopment Analysis: Theory and Techniques for Economics and Operations Research, New York, 2004, Cambridge University Press.

Razin, Assaf., Sadka, Efraim., Foreign Direct Investment, Analysis of Aggregate Flows, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2007.

Render, Barry. Quantitative Analysis For Management, Boston: Allyn and Bacon, Inc., 1982.

Roberts, Richard. International Financial Centres, London, Edward Elgar Publishing Company, 1994.

Root, Franklin R. International Trade and Investment, 7th ed., Cincinnati, South-Western Publ., 1997.

Rugman, Alan. Inside the Multinationals: The Economics of Internal Markets, New York: Colombia University Press, 1981.

Salvatore, Dominick. International Economics, Third Edition, Macmillan Public, New York.

Salvatore, Dominick. International Economics, 7. bs., John Wiley & Sons, New York, 2001.

Samuelson, Paul A. Nordhaus, William D., Economics, 6. bs., New York, Irwin – Mc Grawhill, 1998.

Schnitzer, Martin. Comparative Economic System, South-West Publ., Cincinati, 1991.

Seyidoğlu, Halil. "Yatırım", Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük, 3. bs., İstanbul, Güzem Can Yayınları, 2002.

Seyidoğlu, Halil. Uluslararası İktisat, 14. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul, 2001.

Seyidoğlu, Halil. Uluslararası İktisat, 15. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul, 2003.

Seyidoğlu, Halil. Uluslararası İktisat, Teori ve Politika, Güzem Yayınları, İstanbul, 1998.

Seyidoğlu, Halil:Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama, İstanbul, 1999.

Seyidoğlu, Halil:Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama, 14. Baskı, İstanbul, 2001.

Seyidoğlu, Halil. Uluslararası Finans, Güzem Yayınları, İstanbul, 1987.

Shah, Anwar., Slemrod, Joel. Do Taxes Matter for Foreign Direct Investment?, Fiscal Incentives for Investment and Annovation, Ed. by., Anwar Shah, Oxford University Press for World Bank, 1995.

Sherwood, Robert M. Intellectual Property and Economic Development, Boulder, CO: Westview Press, 1990.

Smith, D. M. Industrial Location: An Economic Geographical Analysis, Second Edition, John Wiley, 1981, New York.

Soydal, Haldun. "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Verimlilik Analizi", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, 2007.

Sönmez, Mustafa. 1980'lerden 1990'lara Dışa Açılan Türkiye Kapitalizmi, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1992.

Şahin, Mehmet. Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Ankara, 1975.

Şaylan, Gencay. Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.

Telchova, A. Multinational Enterprise in Historical Perspective, Cambridge University Press, Cambridge, 1986.

Tezel, Yahya S. Cumhuriyet Döneminde İktisat Tarihi: 1923-1950, Yurt Yayınları, Ankara, 1982.

The Group of Thirty. Foreign Direct Investment, New York, 1984.

The World Bank. World Development Report, Washington D.C., 1997.

Thomsen, Stephen. Investment Patterns in Longer-Term Perspective, OECD, Paris, 1999.

Tokat, Kaan. Türkiye'de Yabancı Sermaye ve Yabancı Sermayenin AET-Türkiye İlişkilerindeki Yeri, YASED Yayınları No:34, 1989.

TÜGİAD (Türkiye Genç İşadamları Derneği): 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: Yabancı Sermaye, 1996.

Tümertekin, E., Özgüç, N. Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma, Çantay Yayınları, İstanbul, 1997.

UNCTAD: World Investment Report, 1994.

UNCTAD: World Investment Report, 1997, Transnational Corporations, Market Structure and Competition Policy, New York and Geneva, 1997.

UNCTAD: World Investment Report, 1999, Foreign Direct Investment and Challenge of Development, New York, 1999.

UNCTAD: World Investment Report, 2001.

UNCTAD: World Investment Report, 2002, Transnational Corporations and Export Competitiveness, United Nations, New York and Geneva, 2002.

UNCTAD: World Investment Report, 2005, Transnational Corporations and The Internationalization of R&D, United Nations, New York and Geneva, 2005.

UNCTAD: World Investment Report, 2006, New York&Geneva, United Nations, 2006.

UNCTAD: World Investment Report, 2010, Chapter I: Global Trends in FDI.

UNCTAD: World Investment Report 2010, Chapter IV.

Uras, Güngör. Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları, İstanbul, 1979.

Watts, H. D. Industrial Geography, Longman, Essex, 1987.

Wheeler, J. O. Muller, P. O.Thrall, G. I. Economic Geography, John Wiley&Sons, 1998, New York.

Wilkins, Mira. The Emergence of Multinational Enterprise, Cambridge, Harvard University Press, 1970.

YASED: Foreign Capital in Turkey: According to Law 6224, YASED Yayınları, İstanbul, 1983.

YASED: Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımı, İstanbul, 1983.

Yavan, Nuri. "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Lokasyon Seçimi Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

Yıldırım, Nuri. Kapitalizmin Gelişim Sürecinde Yeni Aşama, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1983.

Yılmaz, Gülay A. Kayıtdışı Ekonomi ve Çözüm Yolları, İSMMMO Yayınları, İstanbul, 2006.

Yılmaz, Kamil. Türkiye İçin Doğrudan Yabancı Yatırım Stratejisine Doğru, YASED, İstanbul, 2007.

Yüksel, Öznur. Uluslararası İşletme Yönetimi ve Türkiye Uygulamaları, 2.Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 1999.

Yükseler, Zafer. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İş/Yatırım Ortamı İlişkisi, TCMB Yayınları, Ankara, 2005.

Dergiler

Abramson, Neil R.: Ai, Janet "Canadian Companies Doing Business in China: Key Success Factors", Management International Review, 1999, Vol:39 (1), s.7-26.

Açıkalın, Sezgin., Gül, Ekrem., Yaşar, Ercan. "Ücretler ve Büyüme ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2006, Sayı:16, s.272-276.

Adıyaman, Onur. "Gelişmekte Olan Ülkelerde DYY'ın ArGe Faaliyetleri Üzerine Etkisi: Panel Veri Yöntemiyle Ekonometrik Bir İnceleme", YASED Yayınları, Akademik İnceleme Yarışması IX, 2008, s.49.

Admati, Anat R. Pfleiderer, Paul "Sunshine Trading and Financial Market Equilibrium", Review of Financial Studies, 1991, Vol:4, s.445-478.

Agarwal, J.P. Gubitz, A., Nunnenkamp, P. "Foreign Direct Investment in Developing Countries-The Case of Germany", Kieler Studien, No:238, 1991, Kiel Institute of World Economics, s.14.

Akdiş, Muhammed. "Dünyada ve Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler", İnceleme Yarışması, YASED, 1988, İstanbul, Yayın No:33, s.70.

Akkaya, Şahin. "Vergileme ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları", Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, Seri:43-44, İstanbul, 2003, s.60.

Aklan, N. Adanur. "Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları", Dış Ticaret Dergisi, 1997, Sayı:6.

Akman, Ayhan. "Yabancı Sermaye Yatırım Neden ve Etkileri", YASED İnceleme Yarışması, Dünya'da ve Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler, İstanbul, 1988, No:33, s.28.

Aksoy, Ramazan. Berber, Metin "Üretim Teknolojilerinin Yenilenmesinde Teknoloji Transferinin Rolü" YASED İnceleme Yarışması III, No:37, İstanbul, 1990, s.62.

Aktan, Coşkun Can. "Türkiye'de Üretim ve İstihdama Yönelik Ulusal Rekabet Gücü Politikası", (Çevrimiçi) http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-rekabet/ kavram.htm, 03.02.2010.

Aktan, Coşkun Can. "Devlet Müdahalesi ve Ekonomik Özgürlükler", (Çevrimiçi) http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/devlet-reformu/aktan-devlet-mudahalesi-ekonomik-ozgurluk.pdf, 17.01.2010.

Aktaş, Ahmet. "Vergisel Teşvik Türü Olarak Düşük Oranlı Kurumlar Vergisinin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerine Etkisi: Ekonometrik Analiz", YASED İnceleme Yarışması VII, 2007, İstanbul, s.142-143.

Albuquerque, Rui. "The Composition of International Capital Flows: Risk-Sharing Through Foreign Direct Investment", Journal of International Economics, 2003, 61 (2), s.355-375.

Alexandrov, Alexei., Bedre, Özlem. "Economies of Scale, Multinationals and (within country) Price Discrimination", (Çevrimiçi) https://editorialexpress.com/cgibin/conference/download.cgi?db_name=IIOC2009&paper_id=437, 19.05.2010.

Alfaro, L., Chanda, A. Özcan., Ş. Kalemli. "FDI and Economic Growth: The Role of the Financial Markets", Journal of International Economics, 2004, 64 (1), s.94-110.

Altomonte, Carlo. "Economic Determinants and Institutional Frameworks: FDI in Economies in Transition", Transnational Corporations, 2000, Vol:9 (2), s.80.

Anand, Jaideep., Kogut, Bruce. "Technological Capabilities of Countries, Firm Rivalry and Direct Investment", Journal of International Business Studies, 1997, Vol:28 (3), s.47-55.

Andvig, J. C., Fjelstad, O-H., Amundsen, I., Sissener, T., Soreide, T. "Corruption: A Review of Contemporary Research", CMI Report, 2001/7, s.27.

Ansal, Hacer. Çetindamar, Dilek "Teknolojik Gelişmelerin Ölçek Ekonomisine Etkileri", İTÜ İşletme Fakültesi, s.179-182.

Apergis, Nicholas., Katrakilidis, Costantinos., Tabakis Nikolaos. "Dynamic Linkages Between FDI Inflows and Domestic Investment: A Panel Cointegration Approach", Atlantic Economic Journal, 2006, Vol:34, s.387.

Arslan, Hüseyin. "Kayıtdışı Ekonomi ile Mücadelede Uluslararası Yatırımların Rolü", YASED Yayınları, Akademik İnceleme Yarışması VIII, 2008, s.13, 14-19, 30-32.

Asiedu, Elizabeth. "On The Determinants of Foreign Direct Investment to Developing Countries: Is Africa Different?", World Development, Vol:30, No:1, 2002, s.111.

Atan, Murat. "Üretim ve Verimlilik Arttırma Teknikleri", Eğitim Notları, 2005, s.14.

Aydoğuş, İsmail., Kutlu, Erol., Yıldırım, Selim. "Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar", Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, C.VII, S.2, 2005, s.2.

Bachtler, John., Clement, Keith. "Inward Investment in the UK and the Single European Market", Regional Studies, 1989, Vol:24 (2), s.173-180.

Baek., E., Brock, W. "A General Test for Nonlinear Granger Causality: Bivariate Model", Technical Report, 1992, Iowa State University and University of Wisconsin, Madison.

Balasubramanyan, V. N., Salisu, M. Sapsford, D. "Foreign Direct Investment and Growth in EP Countries and IP Countries", The Economic Journal, Vol:106, s.90-105.

Bardhan, P. "Corruption and Development: A Review of Issues", Journal of Economic Literature, 1997, 15, s.1322.

Barnes, Frank C. "Management's Stake in Improved Decision Making with Activity-Based Costing", Sam Advanced Management Journal, 1992, s.21.

Basu, S., Li, D. D. "Corruption and Reform", The William Davidson Institute Working Paper, 1996, No:55, s.23.

Başar, Selim. "Yolsuzlukların Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkileri", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, 2004, Sayı:222, s.70.

Başar, Selim. "Yolsuzlukların Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkileri", s.2-4, (Çevrimiçi) http://paribus.tr.googlepages.com/s_basar.doc, 01.03.2010.

Batmaz, Nihat., Tunca, Halil. "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Bölgesel Belirleyicileri Üzerine Bir Eşbütünleşme Analizi (1992-2003)", Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2007, Sayı:1, s.208-209.

Beacham, Will. "US Firm Alone in Asia", ECN-European Chemical News, 2004, (Çevrimiçi) http://www3.interscience.wiley.com, 20.04.2010.

Bektaş, Semih. "Patent ve Faydalı Modelde Neden Hala İstediğimiz Yerde Değiliz?", (Çevrimiçi) http://www.turkcadcam.net/rapor/patent-TR-2009/,07.04.2010.

Bilgili, Faik., Düzgün, Recep., Uğurlu, Erginbay. "Büyüme, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yurtiçi Yatırımlar Arasındaki Etkileşim", Erciyes Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:23, 2007/2, s.128-133.

Blonigen, B. A. "A Review of Literature on FDI Determinants", ASSA Conference, 2005, Philadelphia, USA.

Boardman, A. E. Shapiro, D. M., Vining, A. R. "The Role of Agency Costs in Explaining the Superior Performance of Foreign MNE Subsidiaries", International Business Review, 1997, Vol:6 (3), s.296.

Borensztein, E., Gregorio, J. De., Lee, J. W. "How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?", NBER Working Paper, 1995, No:5057.

Braconier, Henrik., Ekholm, Karolina., Knarvik, Midelfart. "Does FDI Work as a Channel for R&D Spillovers? Evidence Based on Swedish Data", The Research Institute of Industrial Economics, 2001, Working Paper No: 553, s.2.

Brainard, S. Lael. "An Empirical Assessment of the Proximity-Concentration Trade-off Between Multinational Sales and Trade", The American Economic Review, 1997, 87 (4), s.520.

Brand, H. "Global Capitalizm and the Decay of Emplayment Policy", Dissent, London, 1977, s.57-58.

Braunstein, Elissa. "Engendering Foreign Direct Investment: Family Structure, Labor Markets and International Capital Mobility", World Development, 2000, Vol:28, No:7, s.1160.

Buse, Matthias: "Foreign Direct Investment and Fundamental Workers' Rights", Journal of International Relations and Development, June 2002, s.143-155.

Cantwell, John A.: "The Globalization of Technology: What Remains of the Product Life Cycle Model?", Cambridge Journal of Economics, 1995, Vol:19, s.155-174.

Caves, Richard E. "International Corporations: The Industrial Economics of Foreign Investment", Economica, New Series, 1971, Vol:38, No:149, s.4-5.

Chakrabarti, Avik. "The Determinants of Foreign Direct Investment: Sensitivity Analyses of Cross-Country Regressions", Kyklos, Vol.54, 2001, s.90.

Chakrabarti, Avik. "The Determinants of Foreign Direct Investment: Sensitivity Analyses of Cross-Country Regressions", Kyklos, Vol.54, 2001, s.97, 99, 100.

Chuhan, Punam: Perez-Quiros, Popper "International Capital Flows: Do Short-Term Investment andDirect Investment Differ?", The World Bank, Policy Research Working Paper 1669.

Cobb, C. W., Douglas, P. H. "A Theory of Production", The American Economic Review, 1928, Vol:18, No:1, s.151.

Coşkun, Ali. "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi", Atatürkçü Düşünce Dergisi, 2003, Sayı:4, s.76.

Coughlin, Cletus C., Segev, Eran. "Foreign Direct Investment in China: A Spatial Econometric Study", The World Economy, 2000, Vol:23, s.1-23.

Coughlin, Cletus C., Segev, Eran, "Location Determinants of New Foreign-Owned Manufacturing Plants", Journal of Regional Science, 2000, Blackwell Publishing, Vol:40 (2), s.337.

Cömert, Faruk. "İstihdam Sorunu ve Yabancı Sermaye", Hazine Dergisi, Sayı:13, 2000, s.4-7.

Çağdaş, Volkan. "Değerleme Yöntemleri: Maliyet Yöntemi", (Çevrimiçi) http://www.yildiz.edu.tr/~volkan/degerleme/maliyet.pdf, 07.05. 2010.

Çağlayan, Ebru. "Enflasyon, Faiz Oranı ve Büyümenin Yurtiçi Tasarruflar Üzerindeki Etkileri", Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:21, Sayı:1, 2006, s.425.

Çeken, Hüseyin. "Avrupa Birliği'nde Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketleri ve Türkiye", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:5, Sayı:8, 2002, s.26-27.

Çetinkaya, Murat. "Türkiye Ekonomisinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımının Önemi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:11, 2004, s.244.

Çılbant, Coşkun., Hepaktan, Erdem. "Ekonomik Büyüme mi, Ekonomik Kalkınma mı?", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Sayı:158, 1999, s.56.

Çiloğlu, İsmail: "Kayıtdışı Ekonominin İşleyişi ve Kamu Bütçesine Etkisi", Hazine Dergisi, No: 11, 1998.

Çinko, Levent., Ak, Rengin. "Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri", (Çevrimiçi) http://econ.anadolu.edu.tr/fullpapers/Cinko_Ak_ econanadolu2009.pdf, 20.05.2010.

Davis, Tim R., Darling, Bruce L. "ABC in Virtual Corporation", Management Accounting, 1996, s.17-18.

Değer, M. Kemal., Emsen, Ö. Selçuk. "Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Panel Veri Analizleri (1990-2002)", C.Ü., İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 2006, s.124.

Dicken, Peter., Llyod, Peter E. "Geographical Perspective on United States Investment in the United Kingdom", Environment and Planning, Vol:8 (6), 1976, s.685-705.

Dickey, D. A., Fuller, W.A. "Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with A Unit Root", Econometrica, 1981, 49 (4), s.1057-1072.

DPT: "IX. Kalkınma Planı (2007-2013)", Resmi Gazete, 2006, Sayı: 26215.

Dumludağ, Devrim. "Doğrudan Yabancı Yatırım Hareketlerinde Yatırım Promosyon Ajanslarının Rolü: Türkiye Örneği", Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, 2006, Cilt:11, Sayı:1, s.226.

Dunning, J. H., "Explaining Changing Patterns of International Production: In Defence of the Eclectic Theory", Oxford Bulletin of Economics and Statistics, Vol: 41, Issue 4, Nov. 1979, s.269-292.

Dunning, John H., Rugman, Alan M. "The Influence of Hymer's Dissertation on the Theory of Foreign Direct Investment", American Economic Review, Vol:176, No:2, USA, 1992, s.228.

Duran, Mustafa. "Türkiye'de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği", Hazine Müsteşarlığı Araştırmaları, 2002, Ankara, s.10.

Duran, Mustafa. "Türkiye'de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği", Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, s.1-2.

Durdu, Ömer F. "Avrupa Birliği Yolunda Bilgi Teknolojisinin Türkiye Ekonomisi İçin Önemi", Akademik Bilişim 2003, 171 Numaralı Bildiri, Çukurova Üniversitesi, 2003, s.2.

Emen, Türksoy. "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicileri ve Vergileme", YASED İnceleme Yarışması VII, 2007, İstanbul, s.14, 20, 22, 27, 40.

Emil, Dilek. "Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Gözlenen Yabancı Sermaye Politikaları", Hazine Dergisi, Özel Sayı, 2003, s.112.

Emirhan, Pınar Narin. "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Dış Ticaret: Türkiye Örneği", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Sayı:256, 2007, s.77.

Engle, R. F., Granger, C. W. J. "Cointegration and Error-Correction: Representation, Estimation and Testing", Econometrica, 55, 1987.

Ercan, Metin Kamil. "Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ülkenin Kalkınmışlığı ve Krizler Arasındaki İlişki", G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, 2001/2, s.88.

Ergülen, Ahmet., Kazan, Halim., Kaplan, Muhittin. "İşletmelerde Dağıtım Sistemi Maliyetleri Minimizasyonu İçin Çözüm Modeli: Bir Firma Uygulaması", Niğde Üniversitesi, İ.İ.B.F., s.166-167.

Ersungur, Mustafa., Lebe, Fuat. "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımını Etkileyen Ekonomik Faktörlerin Ampirik Analizi", 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, Erzurum Atatürk Üniversitesi İİBF, 27-29 Mayıs 2009, s.10.

Ertekin, Meriç S. "Doğrudan Dış Yatırımların Yatırımcı Ülke Ekonomisi Üzerine Etkileri", Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:1, Eskişehir, 2000, s.257.

Estrada, Mario., A. Ruiz. "Application of New Graphical Method to Analyze Macroeconomics Relationships", EVL-Working Paper, 2006, s.1-7.

Estrada, Mario., A. Ruiz. "Introduction to Econographication", FEA-Working Paper, No: 2005-9, 2005, s.1-15.

Feenstra, Robert., Hanson, Gordon. "Foreign Direct Investment and Relative Wages: Evidence from Mexico's Maquiladoras", NBER Working Papers, 1995.

Fidan, Erkal. "Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları", Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 11, Eskişehir, 1993, s.131.

Fisch, Gerhard., Speyer, Bernhard. "TRIPs as an Adjustment Mechanism in North-South Trade", Intereconomics, Vol:30, No:2, March/April 1995, s.66.

Giray, Filiz. "Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI) ve Alternatif Öneriler Üzerine Bir Değerlendirme", Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, (Çevrimiçi) http://www.mulkiyedergi.org, 01.12.2009.

Goldstein, Itay., Razin, Assaf. "An Information-Based Trade-Off Between Foreign Direct Investment and Foreign Portfolio Investment", Journal of International Economics, Vol: 70, 2006, s.274-290.

Gong, H. "Spatial Pattern of Foreign Direct Investment in China's Cities, 1980-1989", Urban Geography, 16, 1995, s.199.

Göktan, Alper. "Yolsuzluğun Büyüme Üzerindeki Etkileri ve Yolsuzluğu Önleme Stratejileri", (Çevrimiçi) http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale238.pdf, 05.02.2010.

Gövdere, Bekir. "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicilerinin Günümüzdeki Geçerliliği", Dış Ticaret Dergisi, Sayı:28, 2003.

Gövdere, Bekir. "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicilerinin Günümüzdeki Geçerliliği", Süleyman Demirel Ü., İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, (Çevrimiçi) http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ EAD/Tanitim Koordinasyon Db/yab_ ser.doc,04.01.2010.

Granger, C.W.J. "Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods", Econometrica, 37 (3), 1969, s.424-438.

Granger, C.W.J. "What Are We Learning About The Long-Run?", Economic Journal, Royal Economic Society, 103 (417), 1993, s.307-317

Granger, C.W.J. "Investing Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods", Econometrica, 37, 1969, s.424-495.

Granger, C.W.J.: "Testing for Causality: A Personal Viewpoint", Journal of Economic Dynamics and Control, 2, 1980, s.329-352.

Guimon, Jose "Government Strategies to Attract R&D Intensive FDI", OECD Global Forum VII, 2008, s.2, (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/investment/gfi-7, 11.07.2010.

Gullett, Nell S., Figgins, Bob G. "FDI Components: Relationships to Exchange Rate Changes", International Advances in Economic Research, Vol:1, 1995, (Çevrimiçi) http://www.ebscohost.com, 04.01.2010.

Gündoğan, Naci. "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İstihdam Üzerine Etkileri", Hazine Dergisi, Sayı:14, 2002, s.20-22; 26.

Güngör, B. "Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan Yabancı Direkt Sermaye Politikaları", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Kasım 2002, s.76.

Gür, Betül. "Yeni Dünya Düzeninde Uluslararası Şirketlerin Yeri", Dış Ticaret Dergisi, Sayı:28, 2003.

Gür, Timur Han., Akbay, Oktay Salih. "Yabancı Sermaye Akımları ve Ekonomik Büyüme: Bir Literatür Çalışması", Hacettepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt:25, Sayı:2, 2007, s.47-48.

Gürsoy, E. "Avrupa Anlaşmalarının Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Ekonomik Gelişimine Etkisi", Dış Ticaret Dergisi, 2001, s.20.

Harmankaya, Gökhan., Özer, Koray. "Teknolojik Yenilenmenin Uluslararası Rekabetteki Rolü", YASED İnceleme Yarışması III, No:37, İstanbul, 1990, s.94.

Harrison, Ann. "Openness and Growth: A Time-Series, Cross-Country Analysis for Developing Countries", Journal of Development Economics, 48 (2), 1996, s.419-447.

Hayter, R., Han, S. S. "Reflections on China's Open Policy Towards Foreign Direct Investment", Regional Studies, Vol:32, 1998, s.1.

Helpman, Elhanan. "A Simple Theory of International Trade with Multinational Corporations", The Journal of Political Economy, 92 (3), 1984, s.451-460.

Helvacıoğlu, A. Deniz., Eraslan, Hakkı., Bulu, Melih. "Dijitalleşen Dünyada Fikri Mülkiyet Haklarının Ülkeler Açısından Küresel Rekabet Avantajı Oluşturmadaki Yeri", (Çevrimiçi) http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/11-05.pdf.

Hiemstra, C., Jones, J.D. "Testing for Linear and Nonlinear Granger Causality in The Stock Price-Volume Relation", Journal of Finance, 49 (5), 1994, s.1639-1664.

Hines, J. R. "Forbidden Payment: Foreign Bribery and American Business After 1977", NBER Working Paper, No:5266, 1995, s.10.

HMYSGM: (Hazine Müsteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü), "Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2010 Yılı Raporu"

Horst, Thomas. "Firm and Industry Determinants of the Decision to Invest Abroad: An Empirical Study", The Review of Economics and Statistics, MIT Press, Vol:54, 1972, s.258.

İmre, Erol. "Türkiye'de Yap-İşlet-Devret Modeli; Yasal Çatısı, Uygulaması", (Çevrimiçi) http://www.ydk.gov.tr/seminerler/turkiyede yid_ modeli.htm, 28 Eylül 2009.

İrbeç, Yusuf Ziya. "Türkiye'de Yabancı Sermaye Politikaları ve Yatırımlarda Görülen Gelişme Eğilimleri", Yeni Türkiye Dergisi, Türkiye Ekonomisi Özel Sayısı, Cilt:2, 1999, s.579.

Johansen, S. "Statistical Analysis of Cointegration Vectors", Journal of Economic Dynamics and Control, 12 (2-3), 1988, s.231-254.

Johansen, S. Juselius, K. "Maksimum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration with Applications to the Demand for Money", Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 52 (2), 1990, s.169-210.

Kaldırımcı, N. "Rekabet ve Yönetim İlişkisi", Rekabet: Düzenlemeler ve Politikalar Kongresi, Muğla Üniversitesi, 25-26 Eylül 2003, s.106.

Kar, Muhsin., Kara, M. Akif. "Türkiye'ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler", Dış Ticaret Dergisi, Sayı:29, 2003, s.1-20.

Kaminski, B. "Hungary's Integration into European Union Markets: Production and Trade Restructuring", World Bank Publications, 1998, s.23.-26.

Kar, Muhsin., Tatlısöz, Fatma. "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi", KMÜ İİBF Dergisi, Sayı:14, 2008, s.11.

Kara, İbrahim. "Yöneylem Araştırması", Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:139, 1986, s.97.

Karacasulu, Nilüfer. "Uluslararası Teknoloji Transfer Süreci ve Yöntemleri", Dış Ticaret Dergisi, Sayı:20, 2001, s.3.

Karagöl, Erdal., Erbaykal, Erman., Ertuğrul, Murat. "Türkiye'de Ekonomik Büyüme ile Elektrik Tüketimi İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı", Doğuş Üniversitesi Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, 2007, s.75.

Kayalar, Tuncer. "Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ülkemiz Ekonomisi ve Dış Ticaretine Etkileri", ASOMEDYA, Temmuz 2005, s.1.

Kaymak, Hasan. "Yabancı Doğrudan Yatırımları Arttırmak İçin Teşvikler Gerekli ve/veya Yeterli mi?", Maliye Dergisi, Sayı:149, 2005, s.93.

Kerr, Ian A."The Determinants of Foreign Direct Investment in China", 30th Annual Conference of Economists, University of Western Australia, September 2001.

Kılıç, R., Özçelik, Ö. "Küresel Bir Sorun: Kayıtdışı Ekonomi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:16, 2006, s.340.

Kırankabeş, Mustafa Cem: "Küresel Rekabet Gücü Boyutunda AB Ülkeleri ile Türkiye'nin Karşılaştırmalı Analizi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:16, Aralık 2006, s.231, 238.

Kinoshita, Yuko. "Firm Size and Determinants of FDI", Center for Economic Research and Graduate Education, Economics Institute, Working Paper No:135, December 1998, s.18.

Kogut, Bruce., Singh, Harbir. "The Effect of National Culture on the Choice of Entry Mode", Journal of International Business Studies, Vol:18 (3), 1988, s.411-432.

Kogut, Bruce., Chang, S. J. "Technological Capabilities and Japanese Foreign Direct Investment in The United States", Review of Economics and Statistics, Vol:73, 1991, s.401-413.

Kösekahyaoğlu, Levent., Özdamar, Gökhan. "Türkiye, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Estonya'nın Sektörel Rekabet Gücü ve Dış Ticaret Yapısı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", Sosyoekonomi, 2005-2, s.78-79, 98.

Kwon, Yung Chul. "Korean Multinationals' FDI Projects", The International Trade Journal, Vol:16, Issue 2, May 2002, s.203-204.

Kula, Ferit. "Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler", Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, 2003, s.141-143.

Lall, Sanjaya. "Employment and Foreign Investment: Policy Options for Developing Countries", International Labour Review, Vol:134, 1995, s.523.

Lansbury, M. Nigel, P. Smidkova, K. "Foreign Direct Investment in Central Europe Since 1990: An Econometric Study", National Institute Economic Review, 1996, s.106.

Lee, Yong-Shik. "Foreign Direct Investment and Regional Trade Liberalization: A Viable Answer for Economic-Development", Journal of World Trade, Vol. 39, No:4, 2005, s.709, 710.

Leff, Nathaniel H. "Economic Development Through Bureaucratic Corruption", American Behavioral Scientist, Vol:8, No:3, 1964, s.11-13.

Liansheng, W. "Foreign Direct Investment and Transnational Corporations-A Review of Trade- Theoretical Approaches", Memorandum from Department of Economics, University of Oslo, No: 26, s.35-36.

Lin, Hwan C. "Shall the Northern Optimal R&D Subsidy Rate Inversely Respond to Southern Intellectual Property Protection?", Southern Economic Journal, Vol:69, No:2, 2002, s.381.

Lipsey, Robert E. "Foreign Direct Investment in Three Financial Crises", NBER Working Paper, No: 8084.

MacDougall, G. D. A. "The Benefits and Costs of Private Investment from Abroad", Readings in International Economics, R.D. Irwin Inc., 1968, s.175-188.

Makki, S. S., Somwaru, A. "Impact of FDI and Trade on Economic Growth: Evidence from Developing Countries", American Journal of Agricultural Economics, 86 (3), 2004, s.796-801.

Mankiw, N., Romer Weil. "A Contribution to the Empirics of Economic Growth", The Quarterly Journal of Economics, Vol:107, No:2, 1992, s.430-431.

Mansfield, Edwin. "Intellectual Property Protection, Foreign Direct Investment and Technology Transfer", 1994, International Finance Corporation, Discussion Paper, No:19, World Bank, Washington DC.

Mariotti, Sergio. Piscitello, Lucia "Information Costs and Location of FDIs Within the Host Country: Empirical Evidence From Italy", Journal of International Business Studies, Vol:26/4, 1994, s.824.

Markusen, James R. "The Boundaries of Multinational Enterprises and The Theory of International Trade", The Journal of Economic Perspectives, Vol:9 (2), 1995, s.174-177.

Markusen, James R., Venables, Anthony J. "Multinational Firms and New Trade Theory", Journal of International Economics, Vol:46, 1998, s.183-190.

McGee, Robert W. "Is Tax Competition Harmful?", Andreas School of Business Working Paper Series, Bary University, USA, November 2004, s.4. (Çevrimiçi) http://www.ssrn.com, 13 Ekim 2009.

Meldrum, Duncan H. "Country Risk and Foreign Direct Investment", National Association for Business Economics, Annual Meeting, 1999, s.5-6.

Meyer, K., Estrin, S. "Entry Mode Choice Emerging Markets Greenfield, Acquisition and Brownfield", Center for East European Studies, Copenhagen Business School, Working Paper No:18, 1998, s.3-4.

Morisset, Jacques., Pirnia, Neda. "How Tax Policy and Incentives Affect Foreign Direct Investment", World Bank Policy Research Working Paper, No:2509, December 2000, s.10-11.

Narayan, S and P. "Determinants of Demand of Fiji's Exports: An Empirical Investigation", The Developing Economics, Cilt:17, Sayı:1, 2004, s.95-112.

Nunnenkamp, Peter. "To What Extent Foreign Direct Investment Help Achieve International Development Goals?", Kiel Working Paper, No:1128, 2002, s.31.

Oksay, Suna. "Çok Uluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek Değerlendirilmesi", Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi, Sayı: 8, Ocak 1998, s.4.

Oksay, Suna. "Çok Uluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek Değerlendirilmesi", (Çevrimiçi) http://bsy. marmara. edu.tr/TR/makaleler/ cokuluslu.htm, 15.10.2010.

Ongun, M. Tuba. "Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması ve Gelişmekte Olan Ülkeler", Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F., Ekonomik Yaklaşım, Cilt:7, Sayı:22, 1996, s.61-65, 74.

Oxelheim, Lars. "On the Treatment of Finance-Spesific Factors Within the OLI Paradigm", The Research Institute of Industrial Economics, No: 554, Stockholm, 2001, s.6.

Önder, Hüseyin., Özçelik, Özer. "ArGe Faaliyetlerinin Belirleyicileri ve Çıktıları, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Rolü: PATH Analizi ile Türkiye Örneği (1990-2006)", YASED Yayınları, Akademik İnceleme Yarışması, 2008, s.14.

Özer, Mustafa. "Türkiye'de Hisse Senedi Fiyatları ile Döviz Kuru Arasındaki Etkileşimler", Ekonomi ve Yönetim Bilgileri Dergisi, Bahçeşehir Üniversitesi, 1999, s.61-72.

Öztürk, Lütfü. "Serbest Bölgelerdeki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Dünyadaki Uygulamalara Teoriler Işığında Bir Bakış", Akdeniz İİBF Dergisi, Sayı:7, 2004, s.110.

Özyıldız, R. Hakan. "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü", Hazine Dergisi, Sayı: 11, Temmuz 1998, s.6-7.

Parker, Dawn C. "Theory of the Firm: Profit Maximization and Cost Minimization", Dept. Of Environmental Science and Policy, 2006, s.1-2.

Pesaran, Hashem M., Shin, Y. "An Autoregressive Distributed Lag Modelling Approach to Cointegration Analysis", Econometrics and Economic Theory in 20th Century: The Ragnar Frisch Centennial Symposium (Ed. Steinar Strom), Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s.371-412.

Pesaran, Hashem M., Shin, Y., Smith. Richard J. "Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships", Journal of Applied Econometrics, 16 (3), 2001, s.289-326.

Phillips, P.C.B., Peron "Testing for A Unit Root In Time Series Regression", Biometrika, 75 (2), 1988, s.336-346.

Pradhan, Surendra. "Foreign Direct Investment-Risk, Return and Host Country's Strategy", Journal of Management Research, 1 (1), September-December 2000, s.24.

Ragazzi, Giorgio. "Theories of the Determinants of Direct Investment", IMF Staff Papers, 1973, Washington D.C., s.12-13.

Ray, Subhash C. "A Simple Statistical Test of Violation of the Weak Axiom of Cost Minimization", Economics Working Papers, University of Connecticut, s.5-8.

Ridgeway, A. "Definition of Foreign Direct Investment (FDI) Terms", IMF Committee on Balance of Payments Statistics and OECD Workshop on International Investment Statistics, (Çevrimiçi) http://www.imf.org/external/NP/ sta/bop/pdf, 13.11.2009.

Rogoff, Kenneth., Reinhart, Carmen. "FDI to Africa: The Role of Price Stability and Currency Instability" IMF Working Paper, January 2003, s.17-22.

Romer, Paul M. "Increasing Returns and Long-Run Growth", Journal of Political Economy, 1986, s.1003.

Rugman, Alan M. "Internalization as A General Theory of Foreign Direct Investment", Weltwirtschaftliches Archiv, Vol:116, No:2, New York, 1980, s.368.

Sabirianova, Klara., Svejnar, Jan., Terrell, Katherine. "Foreign Direct Investment, Corporate Ownership and Development: Are Firms in Emerging Markets Catching up to the World Standard", Centre for Economic Policy Research Discussion Paper, No:4868, January 2005, s.32.

Saggi, Kamal. "Trade, Foreign Direct Investment and International Technology Transfer: A Survey", World Bank Working Paper, No:2349, 2000, s.18-19.

Sayek, Selin. "FDI in Turkey: The Investment Climate and EU Effects", The Journal of International Trade and Diplomacy, Vol:1 (2), 2007, s.105-138.

Serter, Nur. "Genel Olarak Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme", İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, No:3697, 1993, s.107.

Seyoum, Belay. "Patent Protection and Foreign Direct Investment", Thunderbird International Business Review, Vol:48 (3), 2006, s.392.

Sims, Christopher A. "Money, Income and Causality", American Economic Review, 1972, s.540-552.

Smarzynska, B. K., Wei, S-J. "Corruption and Composition of Foreign Direct Investment", NBER Working Paper, No: 7969, 2000, s.14.

Smith, Pamela J. "Are Weak Patent Rights a Barrier to U.S. Exports?", Journal of International Economics, Vol:48, 1999, s.151-170.

Solocha, Andrew., Soskin, Mark D. Kasoff, Mark J. "Canadian Direct Investment, Mode of Entry and Border Location", Management International Review, Vol:34 (1), 1994, s.79-85.

Soyak, Alkan. "Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi", (Çevrimiçi) http://mimoza.marmara.edu.tr/ ~asoyak/krizalit.htm, 06.03.2010.

Sönmez, Mustafa. "Rant Sektörü Yine 1 Numara", Ekonomik Forum, Şubat 1996, s.11.

Subramanian, Arvind. "The International Economics of Intellectual Property Right Protection: A Welfare – Theoric Trade Policy Analysis", World Development, 19 (8), 1991, s.949.

Sun, Haishun. "Macroeconomic Impact of Direct Foreign Investment in China: 1979-1996", World Economy, Vol:21, 1998.

Sun, Q., Tong, W., Yu, Q. "Determinants of Foreign Direct Investments Across: China", Journal of International Money and Finance, 2002, s.84.

Sung, Hongmo., Lapan, Harvey. "Strategic Foreign Direct Investment and Exchange-Rate Uncertainty", International Economic Review, Vol:41, 2000, s.411.

Şimşek, Muammer., Kadılar, Cem. "Türkiye'nin İthalat Talebi Fonksiyonunun Sınır Testi Yaklaşımı ile Eşbütünleşme Analizi: 1970-2002", Doğuş Üniversitesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, 2004, s.30.

Tanzi, Vito. "Globalization, Tax Competition and the Future of Tax Systems", IMF Working Paper, December 1996, s.7, 8, 9.

Tanzi, Vito. "Corruption Around The World: Causes, Consequences, Scope and Cures", IMF Working Paper, 1998/63, s.3.

Tanzi, Vito., Zee, Howell H. "Tax Policy for Emerging Markets: Developing Countries", IMF Working Paper, March 2000, s.3.

Tarı, Recep., Yıldırım, Durmuş Ç. "Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracata Etkisi: Türkiye İçin Bir Uygulama", Celal Bayar Üniv. İİBF Dergisi, Sayı:2, 2009, s.100.

The World Bank: Global Development Finance 1999-Analysis and Summary Tables, Vol:1, s.55.

Thomas, Kenneth P. "The Politics of An Emergent Global Regime for Controlling Tax Competition", Policy Studies Journal, Vol.30, No:2, 2002, s.273.

TMMOB: "Türkiye'de Montajcılığın Yapısı", Birlik Haberleri, Sayı: 29, Ankara, 19 Aralık 1975, s.23. (Çevrimiçi) http://www.tmmob.org.tr/pdf/1792.pdf, 27 Eylül 2009.

Tokol, Ayşen. "Çok Uluslu Şirketler ve Endüstri İlişkilerine Etkileri", İş-Güç-Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, 2001, s.3.

Tomiura, Eiichi. "Foreign Direct Investment into Asia and Domestic R&D Intensity of Japanese Manufacturers: Firm Level Relationship", International Conference on New Development in Asia Pacific Region; Economic Analysis Using Microdata, 2003, s.3-23.

Turnovsky, Stephen J. "Old and New Growth Theories: A Unifying Structure", (Çevrimiçi) http://growthconf.ec.unipi.it/papers/ Turnovsky.pdf, 20.05.2009.

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği "IMD-Dünya Rekabet Yıllığı 2009 Sonuçları ile İlgili TÜSİAD Değerlendirmesi", TS/EKO/09-23, 20 Mayıs 2009, (Çevrimiçi) http://www.tusiad.org/FileArchive/ basin_bulteni_2009_48.pdf, 04.02.2010.

Türkcan, Burcu., Çobanoğlu, Canan., Uysal, Esra. "Türkiye ve Dünyada ArGe Faaliyetlerine Yabancı Yatırımların Etkisi", YASED Yayınları, Akademik İnceleme Yarışması IX, 2008, s.71.

Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu: "Uluslararası Finansal Kriz Karşısında Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi", Bankacılar Dergisi, Sayı:69, s.90.

UNCTAD World Investment Report, 1998, Trends and Determinants, Table IV.1, s.91.

United States Trade Representative (USTR) "National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers", 2000, Washington DC: Author.

Us, Vuslat. "Kayıtdışı Ekonomi Tahmini Yöntem Önerisi: Türkiye Örneği", Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni, 2004, s.10-15. (Çevrimiçi) http://www.kayitdisiekonomi.com/files/VUSLAT-US1-KAYITDISI.pdf, 20.10.2010.

Ülker, Yakup., İskender, Hüseyin. "Doğru Maliyet Hesaplamada Güvenilir Bir Sistem: Faaliyet Tabanlı Maliyetleme ve John Deere Örneği", Balıkesir Üniversitesi, MYO Sosyal Bilimler Dergisi, No:13, 2005, s.191, 198-200.

Varian, Hal R. "The Nonparametric Approach to Production Analysis", Econometrica, Vol:52/3, 1984, s.579-583.

Varian, Hal R. "Nonparametric Analysis of Optimizing Behavior with Measurement Error", Journal of Econometrics, Vol:30, 1985, s.445-458.

Vernon, Raymond. "International Investment and International Trade in the Product Cycle", Quarterly Journal of Economics, Vol. 80, 1966, s.190-207.

Wong, Kar-yiu., Liao, Pei-Cheng. "R&D Subsidy, Intellectual Property Rights Protection and North-South Trade", (Çevrimiçi) http://faculty.washington.edu/karyiu/papers/ipr.pdf, 08.03.2010.

Woodward, D. P., "Locational Determinants of Japanese Manufacturing Start-ups in The United States", Southern Economic Journal, Vol:58, 1992, s.698.

Yakut, Aykut Mert. "Türk İmalat Sanayinde Toplam Faktör Verimliliği ve Uluslararası Rekabet Analizi: 1972-2001", 10. İktisat Öğrencileri Kongresi, İzmir, 3-4 Mayıs 2007, s.34-35.

Yalın Enstitü Derneği: "Global Rekabet Gücü ve Türkiye", (Çevrimiçi) http://www.yalinenstitu.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=168&Itemid=14, 04.02.2010.

Yamak, Rahmi: Korkmaz, Abdurrahman "Türk Cari İşlemler Açığı Sürdürülebilir mi? Ekonometrik Bir Yaklaşım", Bankacılar Dergisi, Sayı:60, 2007, s.24.

Yang, J. Y. Y., Groenewold Tcha. "The Determinants of Foreign Direct Investment in Australia", Economic Record, Vol:76, 2000, s.46-54.

YASED: "Dış Ekonomik İlişkiler Komisyonu Yabancı Sermaye Tebliğleri", II. Türkiye İktisat Kongresi, No:1, 1981, s.27.

YASED: "Investment Environment in Turkey", 2009, s.13-16.

Yavan, N. "Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Devlet-Özel Sektör İlişkisi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü: İnceleme Yarışması VI", Türkiye'de Yatırım İklimi ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar, YASED Yayınları, İstanbul 2006, s.15.

Yavuz, Suat. "1923-1938 Döneminin Türkiye'nin Ekonomik Koşullarının Yabancı Sermaye Yatırımları Açısından Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:5, 1988, s.205.

YOİKK Sekretaryası: "Uluslararası Yatırım Yeri Endeksleri İncelemesi", Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Eylül 2009, s.4-5; 9-10; 16-21.

YOİKK Sekretaryası: "Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni", Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Nisan 2010, s.10.

Zebregs, H. "Can the Neo Classical Model Explain the Distribution of FDI Across Developing Countries?", IMF Working Paper, WP/98/139, 1998, s.14.

Zengin, A. "Türkiye Ekonomisi Açısından Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarına İlişkin Bir Değerlendirme", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Şubat 2003, s.61.

Zhang, K. H. "What Explains The Boom of FDI in China" Vol:54/2, International Economics, Mayıs 2001, s.252.

Zhou, C. Delios, A. Yang, J. Y. "Locational Determinants of Japanese Foreign Direct Investment in China", Asia Pacific Journal of Management, Vol:19, 2002, s.64-66.

İnternet

www.Globalization101.org, Differences Between Portfolio and Direct Investment

http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021805/5036, 05.03.2010.

http://www.nowsell.com/marketing-guide/profit-maximization.html, 21.04.2010.

www.swlearning/economics/nicholson/theory9e/ppt/ch09.ppt, 21.04.2010.

http://www.csun.edu/~dgw61315/ECON600lect3.pdf, 03.05.2010.

http://www.ngfl-cymru.org.uk/vtc/bus_studs/members/downloads/econo fscale. pdf, 11.05.2010.

www.abgs.gov.tr, 20.10.2010.

www.tdk.gov.tr, 12.10.2010.

http://www.ekodialog.com/Konular/maast_kriter.html, 21.10.2010.

http://www.diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=1046, 24.10.2009.

http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/StartingBusiness/, 20.10.2009.

http://www.imf.org.external/np/sta/bop/BOPman/pdf, 11.11.2009.

IMF, Balance of Payments Textbook, http://www.imf.org/external/np/sta/bop/ BOPtex.pdf, 11.11.2009.

International Institute for Management Development: IMD, The World Competitiveness Scoreboard 2009,http://www.imd.ch/research/publi cations/wcy/upload/scoreboard.pdf, 03.02.2010.

İş ve Endüstri Danışma Komitesi (BIAC: The Business and Industry Advisory Committee), http://www.biac.org/

Muhasebe Türk, http://muhasebeturk.org/ecopedia/394-k/3048-kar-maksimizasyonu-nedir-ne-demek-anlami-tanimi.html, 20.04.2010.

OECD, Multilateral Agreement on Investment, 1997, http://multinationalmonitor.org/mai/two.html.

The Global Competitiveness Report 2009-2010, http://www.weforum.org/pdf/GCR09/GCR20092010fullrankings.pdf, 04.02.2010.

The Heritage Foundation&Wall Street Journal, "2010 Index of Economic Freedom", http://www.heritage.org/Index/Ranking.aspx, 02.02.2010.

The World Bank, http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/StartingBusiness/, 20.10.2009.

PWC, "Birleşme ve Satın Alma İşlemleri", http://www.vergiportali.com/doc/21122006BIRLESME.pdf.

WTO Dispute Settlement, http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm, 06.03.2010.

YASED Basın Sunumu, 2010, http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/ haberler/basin_bultenleri/Documents/YASED-BasinSunumu- 22072010.pdf, 03.11.2010.

6. Basım

GENEL BİYOLOJİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek
Prof. Dr. Muhsin Konuk

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 599
Fen Bilimleri No.: 56
ISBN: 978-605-133-501-8
© 6. Basım, Ekim 2016

GENEL BİYOLOJİ
Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek, Prof. Dr. Muhsin Konuk

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş –mkaratas@nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz –kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktümsek, Abdurrahman., Konuk, Muhsin.
Genel Biyoloji */ Abdurrahman Aktümsek, Muhsin Konuk*
6. Basım, XII + 226 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-501-8
1. Genel Biyoloji 2. Botanik 3. Zooloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu ders kitabı en yeni ve en kapsamlı kaynaklar kullanılarak hazırlanmış ve her yeni baskısında gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Genel Biyoloji dersinin bir dönemde verildiği fakülte ve bölümlerin ihtiyaçları göz önüne alınarak bilgiler fazla ayrıntıya girmeden özlü bir şekilde sunulmuştur. Bilgilerin anlaşılabilir olması için çok sayıda şekil ve tablo ile desteklenmiştir.

Öğrencilerimize yararlı olması dileği ile…

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: CANLI VE CANSIZ FARKLARI 1

2. BÖLÜM: CANLILARIN ÇEŞİTLİLİĞİ 5

VİRÜSLER 7

MONERA ALEMİ 9

PROTİSTA ALEMİ 12

Hayvan benzeri protistler: Protozoa 13

Fungus benzeri protistler: Cıvık mantarlar, küf mantarları 14

Bitki benzeri protistler: Algler 14

FUNGİ ALEMİ 15

BİTKİLER ALEMİ 16

Damarsız Bitkiler 17

Damarlı Tohumsuz Bitkiler 17

Damarlı Tohumlu Bitkiler 18

HAYVANLAR ALEMİ 18

Phylum: Porifera (Süngerler) 19

Phylum: Cnidaria 20

Phylum: Platyhelminthes 20

Phylum: Nematoda 20

Phylum: Mollusca 20

Phylum: Annelida 20

Phylum: Arthropoda 21

Phylum: Echinodermata 22

Phylum: Hemichordata 22

Phylum: Chordata 22

Subphylum: Vertebrata (Omurgalılar) 22

1. Class: Chondrichthyes-Kıkırdaklı balıklar 23

2. Class: Osteichthyes-Kemikli balıklar 23

3. Class: Amphibia-Kurbağalar 24

4. Class: Reptilia-Sürüngenler 25

5. Class: Aves-Kuşlar 26

6. Class: Mammalia-Memeliler 26

3. BÖLÜM: HÜCRE 29

Hücre Teorisi 31

Hücre Zarı 32

Pasif Taşıma 34

Difüzyon 34

Kolaylaştırılmış Difüzyon 35

Ozmoz 35

Aktif Taşıma 37

SİTOPLAZMA 39

ORGANELLER 40

Endoplazmik Retikulumlar (ER) 40

Ribozomlar 41

Golgi Kompleksi *42*
Lizozomlar *43*
Peroksizomlar *43*
Vakuoller *43*
Mitokondriler *44*
Sentrioller *45*
Plastitler *46*
Sitoplazmik İnklüzyonlar *47*
ÇEKİRDEK (NUKLEUS) 47
DNA Analizleri *51*
RNA *51*
Kromozomlar *52*
HÜCRE DEVRİ VE HÜCRE BÖLÜNMESİ 55
İnterfaz *56*
Mitoz Hücre Bölünmesi (M Fazı) *57*
Mayoz (Meiosis) Hücre Bölünmesi *60*
Amitoz Hücre Bölünmesi *63*
4. BÖLÜM: DOKULAR 65
I. HAYVANSAL DOKULAR 65
1. EPİTEL DOKU 65
Örtü Epiteli *66*
Salgı Epiteli *66*
Endokrin bezler *66*
Ekzokrin bezler *67*
Karma bezler *67*
Miyoepitel *67*
Nöroepitel *67*
2. BAĞ DOKUSU 68
Bağ Dokusu Hücreleri *68*
Bağ Dokusu Lifleri (Telleri) *69*
Bağ Dokusu Tipleri *70*
I. Embriyonik Bağ Dokusu *70*
II. Ergin Bağ Dokusu *70*
3. KIKIRDAK DOKUSU 71
1. Hiyalin Kıkırdak *71*
2. Fibrokıkırdak (fibröz kıkırdak) *71*
3. Elastik Kıkırdak *71*
4. KEMİK DOKUSU 71
Kemik Dokusunun Hücre Tipleri *72*
Kemik Dokusunun Matriksi *73*
Kemik Dokusu Tipleri *73*
5. KAN DOKUSU 74
Plazma *74*
Hücreler *75*
Eritrositler *75*
Lökositler *76*
Granulositler *77*
Agranulositler *77*
Trombositler (Plateletler) *78*

Kanın pıhtılaşması *79*
Kan Tipleri *79*
Kan Nakillerinde Uyuşmazlık *80*
Lenf *82*
6. KAS DOKUSU 83
İskelet Kasları *83*
Düz Kaslar *84*
Kalp Kası *86*
7. SİNİR DOKUSU 87
1. Soma *87*
2. Uzantılar *88*
Nöroglia *89*
II. BİTKİSEL DOKULAR 90
A- Meristem Doku *90*
B- Sürekli Doku *91*
Parankima Dokusu (Temel Doku) *91*
Koruyucu Doku *91*
İletim Dokusu *92*
Ksilem *93*
Floem *93*
Destek Doku *93*
Kollenkima *93*
Sklerankima *94*
Salgı Doku *94*
5. BÖLÜM: BİTKİSEL ORGANLAR 97
VEJETATİF ORGANLAR 97
KÖK *97*
Kökün Yapısı *97*
Kök Tipleri *98*
GÖVDE *100*
Gövde Yapısı *100*
Gövde Tipleri *101*
Bitkilerde Yaş Tayini *103*
YAPRAK *103*
Yaprağın Yapısı *105*
Yaprak Dökülmesi *106*
Yaprak Tipleri *106*
GENERATİF ORGANLAR 107
ÇİÇEK *107*
MEYVE *108*
TOHUM *109*
6. BÖLÜM: İNSAN VÜCUDU VE ORGAN SİSTEMLERİ 111
1. HAREKET SİSTEMİ 111
İSKELET SİSTEMİ 112
Eklemler *113*
KAS SİSTEMİ 114
Kasılma Tipleri *114*
Kas Tonusu *114*
Vücut Kasları *115*

2. SİNİR SİSTEMİ 116
MERKEZİ (SANTRAL) SİNİR SİSTEMİ 117
Beyin 117
Beynin Başlıca Kısımları 118
Omurilik (Medulla Spinalis) 120
OTONOM SİNİR SİSTEMİ 121
Sempatik ve Parasempatik Etkiler 122
3. DUYU ORGANLARI VE DUYULAR 122
DOKUNMA 122
KOKLAMA 124
TAT 125
İŞİTME ve DENGE 127
GÖRME 129
Renk Körlüğü 131
Gözün Kırma Kusurları 131
4. ENDOKRİN SİSTEM 133
HİPOFİZ 135
Adenohipofiz 135
Nörohipofiz 136
TİROİD 136
Hipertiroidizm 137
Hipotriodizm 137
PARATİROİD 138
ADRENAL BEZLER 138
Adrenal Korteks 138
Adrenal Medulla 138
PANKREAS 138
Diabetus Mellitus (Şeker Hastalığı) 139
PİNEAL BEZ, EPİFİZ 140
OVARYUMLAR 140
TESTİSLER 141
5. DOLAŞIM SİSTEMİ 141
KALP 141
DAMARLAR ve KAN DOLAŞIMI 143
Kan Dolaşımı 144
Nabız 146
LENFATİK SİSTEM) 147
6. SOLUNUM SİSTEMİ 148
Oksijen Taşınması 150
Karbondioksit Taşınması 151
Nefes Alıp Verme 151
Solunum Durması ve Zehirlenmesi 152
7. SİNDİRİM SİSTEMİ 153
Ağız (Oris) 154
Dil (Lingua, glossa) 154
Damak ve Küçük Dil (Uvula) 154
Tükürük Bezleri 154
Dişler (Dentes, Odontos) 155
Diş Tipleri 156

Farinks (Yutak) *157*
Özofagus (Yemek Borusu) *157*
Mide (Gaster) *157*
İnce Barsak (İntestinum tenue) *157*
Kalın Barsaklar (İntestinum crassum) *158*
Karaciğer *160*
Safra Kesesi *160*
Pankreas *160*
SİNDİRİM 161
EMİLME 162
8. BOŞALTIM SİSTEMİ 162
Böbrekler (Ren, Nefros) *163*
Böbreklerin İç Yapısı *163*
Nefron *164*
9. ÜREME SİSTEMİ 165
Erkek Üreme Sistemi *166*
Sperm *167*
Sprematogenez *168*
Meni (Semen, ejakulat) *169*
Dişi Üreme Sistemi *170*
Oogenez *172*
Uterin Ovulasyon Siklusu veya Menstrual Siklus *173*
Ovulasyon *174*
DÖLLENME 174
EMBRİYONİK GELİŞME 176
Fetal Gelişim *177*
Gebelik Döneminde Beslenme *177*
DOĞUM 177
Yenidoğan Özellikleri *178*
Çoklu Doğum *178*
7. BÖLÜM: BESLENME 179
Dengeli Beslenme *181*
Canlılık İçin Suyun Fonksiyonları *182*
VİTAMİNLER 183
Yağda Eriyen Vitaminler *183*
Suda Eriyen Vitaminler *184*
MİNERALLER 186
Makromineraller *186*
Mikromineraller *187*
8. BÖLÜM: SAĞLIK VE İLK YARDIM 189
HASTALIKLAR 189
Bazı Önemli Hastalıklar *190*
Nezle (Soğuk Algınlığı) ve Grip (İnfluenza) *191*
Suçiçeği *191*
Kızamık *191*
Kızamıkçık *192*
Kızıl *192*
Kabakulak *192*
Boğmaca *192*

Difteri *192*
Çocuk Felci (Polio, poliomiyelit) *193*
Menenjit *193*
Verem (Tüberküloz) *193*
Tifo *193*
Tifüs *194*
Sarılık *194*
Tetanoz *194*
Kuduz *195*
İLK YARDIM 195
Boğulmada İlk Yardım *196*
Suni solunum *196*
Boğaza Birşey Kaçtığında İlk Yardım *197*
Kanamanın Durdurulması *198*
Burun Kanamasında İlk Yardım *198*
Yanıklarda İlk Yardım *199*
Kemik Kırıklarında İlk Yardım *199*
Yaralı Bir İnsanın Taşınması *199*
Zehirlenmelerde İlk Yardım *200*
Bilinç Kaybında İlk Yardım *201*
9. BÖLÜM: CANLI TOPLULUKLARI VE ÇEVRE **203**
Adaptasyon Tipleri *203*
Çeresel Faktörler *204*
Ekosistemin Unsurları *205*
Besin Zinciri *205*
Besinler Devirler *206*
Populasyon ve Populasyon Yoğunluğu *208*
Biyolojik Mücadele *210*
Hayvanlararası İlişkiler *211*
KAYNAKLAR **213**
DİZİN **219**

KAYNAKLAR

Akçay, G., Akçay, M.N., Akarsu, E., Endokrin ve Metobolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Akgün, S. Kalaça, S., Hastalıklar Bilgisi, Hatiboğlu Basım ve Yayım San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995

Akman, Y., Bitki Biyolojisine Giriş, Botanik, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Aktümsek, A., Biyolojik Mücadele Ajanı Olarak Parazitoidler, S.Ü. Fen –Edeb.Fak., Fen Derg., 11, 71 – 84, 1993.

Aktümsek, A, Zayıf, Normal, Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, 2000.

Aktümsek, A., Anatomi ve Fizyoloji, İnsan Biyolojisi, Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara, 2001.

Aktümsek, A., Genel Zooloji, Ders Kitabı, 6. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak Matbaacılık, İstanbul. 1987

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980.

Andresli, T.E., Cargenetr, C.C.J., Bennett, J.C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevleri A.Ş. Ltd. Şti, İstanbul, 2000.

Barnes, R.D., Invertebrate Zoology, Saunders, 1980.

Başaran, A., Tıbbi Biyoloji Ders Kitabı, Nobel & Güneş Tıp Kitabevi, Bursa, 1999.

Başaran, N., Tıbbi Genetik Ders Kitabı, Güneş & Nobel Tıp Evi, Bursa, 1999.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A / 13, Ankara, 1983.

Bellows, T.S., Fisher, T.W., Handbook of Biological Control, Academic Press, 1999.

Bengisu, Ü., Göz Hastalıkları, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Bloom, W., Fawcett, D.W., A Textbook of Histology, Chapman and Hall, 1994.

Boşgelmez, A., Boşgelmez, İ.İ., Savaşcı, S., Paslı, N., Ekoloji II, 2001.

Boşgelmez, A., Boşgelmez, İ.İ., Savaşcı, S., Paslı, N., Ekoloji I., İsvak, 2000.

Cahampe, P.C., Harvey, R.A., Lippincott's Illustrated Review Serisinden: Biyokimya, 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1997.

Carola, R., Harley, J.P., Noback, C.R., Human Anatomy & Physiology, Mc Graw. Hill Inc., 1992.

Collier, J.A.B., Longmore, J.M., Harvey, J.H., Oxford Klinik Dallar El Kitabı 1 ve 2. (Çev.: Tuzcu, M., Tuzcu, S.), Yüce Yayınları A.Ş., İstanbul 1992.

Costanzo, L,S., Physiology, W.B. Saunders Company, 1977.

Çakır, M., Canlılar bilimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Dambro, M.R. Klinik Tanı ve Tedavi (Çev.Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

De Robertis, E.D.P., De Robertis, E.M.F., Cell and Molecular Biology, Saunders College, 1980.

Demirsoy, A., Kalıtım ve Evrim, Meteksan, Ankara, 2000.

Demirsoy, S., Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamaları, MN Nobel Kitabevi. Ankara. 2000

Dere, F., Anatomi Atlası ve Ders Kitabı, Cilt 1 ve 2., Nobel Tıp Kitabevi, Adana, 1999.

Despopoulos, A., Silbernagl, S., Renkli Fizyoloji Atlası, (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.). Nobel & Yücel, İstanbul, 1997.

Dindar, H., Tunç, K., Canlılar Bilimi, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 1998.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1993.

Ecevit, M.A., Acil Yardım ve Kurtarma, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Enger, E.D., Gibson, A.H., Kormelink, J.R., Ross, F.C., Smith, R.J., Concepts in Biology, Wm. C. Brown Publishers, 1988.

Erbengi, T., Histoloji 1., Güneş kitabevi Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Erensayın, C., Genetik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 200.

Erkoçak, A., Genel Histoloji, Kan Dağıtımcılık ve Yayıncılık, İstanbul, 1983.

Erer, H., Kıran, M.M., Çiftçi, M.K., Veteriner Genel Patoloji, Bahçıvanlar Basım Sanayi, Konya, 2000.

Feneis, H., Resimli Anatomi Sözlüğü (Dilbilim Adlığı), (Çev.: Ülker, S.) İnkılap ve Aka, İstanbul, 1983.

Ganong, W. F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice – Hall Int. Inc., Appleton & Lange, 1993.

Gözükara, E.M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Guyton, A.C., Hall, J.E., Tıbbi Fizyoloji (Çev.Ed.: Çavuşoğlu, H.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd., Şti., İstanbul, 1996.

Gürbüz, R., Erkek İnfertilitesi (Yaklaşım ve Tedavi), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti, İstanbul, 1996.

Harris, C.,L., Concepts in Zoology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Hasenekoğlu, İ., Öztaş, H., Gökler, İ., Canlılar Bilimi, Bakanlar Matbaacılık Ltd. Şti., Erzurum, 1999.

Hatiboğlu, M. T., Anatomi ve Fizyoloji, 7. Baskı, Hatiboğlu, Yayınevi, Ankara, 1989.

Irmak, S., Emiroğlu, F., Gökhan, N., Fizyoloji Kısa Ders Kitabı, Ar Basın Yayım Dağıtım Aş., İstanbul, 1982.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

İnci, O., Çocuk ve Erişkinlerde Ürogenital İnfeksiyonlar, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Kadıoğlu, A., Demirbağ, Z., Temel Biyoloji, Derya Kitabevi, Trabzon, 2000.

Karagöz, D., Çevresel Aciller, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Karamanoğlu, K., Genel Botanik, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1977.

Karol, S. Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Gözde Repro Ofset, Ankara 1995.

Karol, S., Suludere Z., Ayvalı, C., Biyoloji Terimleri Sözlüğü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yay.: 699, Ankara, 1998.

Kayalı, H., Şatıroğlu, F., Taşyürekli, M., İnsan Embriyolojisi, Ala Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.

Keeton, W., Gould, J.L., Gould, C.G., Genel Biyoloji, Cilt I ve II (Çev. Ed. Demirsoy, A., Türkan,i.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı / Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul 1995.

Kuru, M., Omurgalı Hayvanlar, Gazi Üniv. Yay. No: 186, Gazi Eğitim Fak. Yay. No: 22, Ankara, 1994.

Kutlu, A., Kapıcıoğlu, İ.S., Kazalar ve Acil Tedaviler, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1997.

Kutluay Merdol, T., Başoğlu, S., Öner, N., Beslenme ve Diyetetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Ankara, 1999.

Lehninger, A. L., Principles of Biochemistry, Worth Pub. Inc., 1992.

Lodish, H., Baltimore, D., Berk, A., Zipursky, S.L., Matsudaira, P., Darnell, J., Molecular Cell Biology, Scientific American Books, 1995.

Martini, F.H., Fundementals of Anatomy and Phsiology, Prentice Hall International Inc., 1998.

Maskar, Ü., Embiryoloji Ders Kitabı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

Mathews, C.K., Van Holde, K.E., Ahern, K.G., Biochemistry, Addison Wesley Logman Inc., 2000.

Meglitsch, P.A., Invertebrate Zoology, Oxford University Press, 1972.

Menteş, N. K., Klinik Gastroenteroloji, Cilt I, Sanem Matbaası, İzmir, 1982.

Minelli, A., Biological Systematics, The State of the Art, Chapman and Hall, 1993.

Moffett, D.F., Moffett, S. B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T.W., Spector, A.A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım (Çev. Ed.:Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Murray, R.K, Granner, D.K., Mayes, P.A., Rodwell, V.W., Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., Özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Noyan, A., Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, Düzeltilmiş Sekizinci Baskı, Meteksan, Ankara 1993.

Odar, İ.V. Anatomi Ders Kitabı, . Cilt, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul 1986.

Odar, İ.V., Anatomi ders kitabı, 1. Cilt, Elif Matbaacılık A. Komandit Şirket, İstanbul 1980.

Özaslan, S., Karşılaştırmalı Hayvan Fizyolojisi, İstanbul, 1980.

Özden, M., Anatomi ve Fizyoloji Ders Kitabı, Özkan Matbaacılık. San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Öztay. M., Omurgalı Hayvanların Karşılaştırmalı Anatomisi, İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1988.

Öztürk, M.O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Palen, Ş., Histoloji, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1990.

Polat, O., İnanıcı, M.A., Aksoy M.E., Adli Tıp Ders Kitabı, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Richards, O.V., Davies, R., Imm's General Text – Book of Entomology, I – II, Chapman and Hall, 1977.

Sağlam, M., Genel Histoloji, Emet Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1987.

Sarsılmaz, M., Anatomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saygı, G., Temel Tıbbi Parazitoloji, Esnaf Ofset Matbaacılık, 1998.

Scratcherd, T., Gillespie, J. I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R R., Stephens, T.D., Tate, P., Anatomy and Physiology, Mosby Year Book, 1992.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Snell, R. S., Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Anatomi (Çev.Ed.: Yıldırım, M.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

Sodeman, W.A., Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solomon, E. P., insan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş, (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Somyürek, H.İ., Adım Adım İlk Yardım ve Kurtarma, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Somyürek, H.İ., İlk Yardım Ders Kitabı, Somgür Yayıncılık, Ankara, 1999.

Sözen, C., İlk Yardım, Ders Kitabı, Atlas Kitabevi, Konya, 1997.

Stone, N,J., Blum, C.B., Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Communications Inc., 1997.

Stryer, L., Biochemistry, W.H. Freeman and Company, 1998.

Sukkar, M.Y., El – Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Şahin, Y., Hayvan Sistematiği, Selmet Matbaası, Eskişehir, 2000.

Şişli, N., Ekoloji, Çevre Bilim, Gazi Kitabevi, Ankara, 1999.

Tan, Ü., Temel Fizyoloji Ders Kitabı, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum. 1986.

Tatlı, A., Genel Biyoloji (Botanik), Tuğra Ofset, Kütahya, 2000.

Tekelioğlu – Uysal, M., Kılıçturgay, K., Kerse, İ., Hücre:İnce Yapı ve Görev, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A.Ş., Dördüncü Baskı, Ankara, 1987.

Tortora, G.J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tuğlacı, P., Tıp Sözlüğü, 3. Baskı, Pars Yayınları, İstanbul, 2000.

Turner, C.D., Bagnara, J.T.,General Endocrinology, W.B. Saunders Company, 1976.

Ulutin, T., Cengiz, M., Yüksel, A., Týbbi Biyoloji Ders Notları , Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2000.

Wallace, R.A., Sanders, G.P., Ferl, R.J., Biology, The Science of Life, Harper Collins Publishers, 1996.

Weineck, J. Sporda işlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı, A.Ş.) Spor Kitabevi, Ankara. 1998.

Werner, D., Sağlık El Kitabı, İnterlink, İstanbul, 1996.

Yakar-Tan, N., Bilge, E., Genel Botanik, İ.Ü. Fen Fak. Basımevi, İstanbul, 1976.

Yalvaç, S., Zoolojiye Giriş, Atatürk Üniv. Basımevi, Erzurum, 1977.

Yaman K., Fizyoloji, Veteriner Hekimler İçin, Denizcan Yayınevi, Ankara, 1998.

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yıldırım, M., İnsan Anatomisi, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti. İstanbul, 1997.

Yıldırım, M., Temel Anatomi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1977.

Yılmaz, İ., Taksonomik Zoolojinin Prensip ve Metodları, Oran Yayıncılık, İzmir, 1997.

Yiğit, R., Genel Fizyoloji, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2001.

Zeren, Z., Kısa Sistematik İnsan Anatomisi, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971.

Zubay, G., Biochemistry, Wm. C. Brown Publishers, 1993.

Zuspan, F.P., Quiligan, E.J., Obstetrik ve Jinekoloji, (Çev. Ed.: Güner, H.) Atlas Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995.

Güncellenmiş 5. Basım

GENEL BİYOLOJİ

Canlılar Bilimi

Ahmet Afyon
Mehmet Ali Kaya
Dursun Yağız

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 200
Fen Bilimleri No.: 17
ISBN: 978-605-133-102-7
© Güncellenmiş 5. Basım, Ocak 2016

GENEL BİYOLOJİ CANLILAR BİLİMİ
Ahmet Afyon, Mehmet Ali Kaya, Dursun Yağız

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Matbaacılık Sertifika No.: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sokak No.: 17/1 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ayfon, Ahmet,; Kaya, Mehmet Ali,; Yağız, Dursun.
GENEL BİYOLOJİ CANLILAR BİLİMİ **/** Ahmet Afyon, Mehmet Ali Kaya, Dursun Yağız
Güncellenmiş 5. Basım, xii+380 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-102-7
1. Biyoloji 2. Fen 3. Canlılar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

BEŞİNCİ BASKI İÇİN ÖN SÖZ

İlk baskısı 2004 yılında yapılan "Canlılar Bilimi" kitabının kısa sürede bitmiş olması bizleri sevindirmiştir. Kitabın ikinci baskısı da canlılar bilimi adıyla 2005 yılında basılmıştır. Üçüncü baskı ise, öğrencilerimizin ve ilgilenenlerin daha iyi anlamaları açısından bazı değişiklikler yapılarak Genel Biyoloji adıyla baskıya girmiştir.

Bu kitap; üniversitelerimizin sınıf öğretmenliği, fen bilgisi, fizik, kimya ve biyoloji öğretmenliklerinde ders kitabı olarak bir ihtiyacı karşılamaktadır. Kitabın, dersi okutan öğretim elemanlarına ve siz öğrencilere yararlı olması temennisiyle…

Kitabın 5. baskısı hazırlanırken, yeni uygulamaya konulan müfredat programları çerçevesinde, dersin süresi, biyoloji bilimindeki gelişmeler okuyuculardan alınan görüşler vb. hususlar dikkate alınarak yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Kitabın ilk baskısının yazılmasında ve şekillerin çizilmesinde yardımlarını gördüğümüz Bayram Ali Bayrakçı'ya, basımını üstlenen yayınevi ve matbaa çalışanlarına teşekkür ederiz.

Bu kitabın yapıcı eleştirilerinizle gelişeceğine inanıyor, öğrencilerimize ve ilgi duyan herkese yararlı olmasını diliyoruz.

2016, Konya

Yazarlar

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: BİLİM DALLARI 3
2. BÖLÜM: FEN BİLİMLERİ VE BİLİMSEL METOT 5
3. BÖLÜM: CANLI VE CANSIZ FARKI 11
3.1. Canlıların Ortak Özellikleri 13
4. BÖLÜM: CANLILARIN SINIFLANDIRILMASI VE ÇEŞİTLİLİĞİ 15
4.1. Canlıların Sınıflandırılması 17
4.2. Sistematik Kategoriler 17
4.3. Virüsler 18
4.4. Monera Alemi 19
4.4.1. Bakteriler 20
4.4.2. Mavi-Yeşil Algler 22
4.5. Protista Alemi 23
4.5.1. Protozoa (Hayvan Benzeri Protistler) 23
4.5.2. Myxomycota (Cıvık Mantarlar, Mantar Benzeri Protistler) 28
4.5.3. Chytridiomycota (Kitridler, Sucul Cıvık Mantarlar) 29
4.5.4. Oomycota (Su Küfleri) 29
4.5.5. Algler (Bitki Benzeri Protistler) 29
4.6. Fungi (Mantarlar Alemi) 33
4.6.1. Zygomycota (Zigospor Oluşturan Mantarlar) 33
4.6.2. Ascomycota (Askuslu Mantarlar) 34
4.6.3. Basidiomycota (Bazidli veya Topuzlu Mantarlar) 36
4.6.4. Deuteromycota (Fungi Imperfecti, Yalancı Mantarlar) 37
4.6.5. Likenler 37
4.7. Plantae (Bitkiler Alemi) 37
4.7.1. Damarsız Tohumsuz Bitkiler 37
4.7.2. Damarlı Tohumsuz Bitkiler 38
4.7.3. Spermatophyta (Tohumlu Bitkiler) 41
4.8. Animalia (Hayvanlar Alemi) 42
4.8.1. Invertebrata (Omurgasız Hayvanlar) 43
4.8.2. Hemichordata (Yarım Kordalılar) 53
4.8.3. Chordata (Omurgalı Hayvanlar) 53
5. BÖLÜM: CANLILARIN KİMYASAL YAPISI 65
5.1. İnorganik Maddeler 67
5.1.1. Su 67
5.1.2. Mineraller 67
5.2. Organik Bileşikler 68
5.2.1. Karbonhidratlar 68
5.2.2. Lipidler 73
5.2.3. Proteinler 75
5.2.4. Vitaminler 76

6. BÖLÜM: HÜCRE ... 81
6.1. Hücre ve Yapısı ... 83
6.1.1. Hücre Çeperi ... 84
6.1.2. Hücre Zarı ... 84
6.1.3. Sitoplazma ... 88
6.1.4. Organeller ... 89
6.1.5. Çekirdek (Nukleus) ... 95
6.2. Kromozomlar ... 97
7. BÖLÜM: NÜKLEİK ASİTLER ... 99
7.1. DNA (Deoksiribo Nükleik Asit) ... 101
7.1.1. DNA'nın Kendini Eşlemesi ... 103
7.2. RNA (Ribo Nükleik Asit) ... 104
7.2.1. m-RNA (Elçi RNA) ... 104
7.2.2. t-RNA (Taşıyıcı RNA) ... 104
7.2.3. r-RNA (Ribozomal RNA) ... 105
7.3. Protein Sentezi ... 105
7.4. Santral Dogma ... 106
7.5. Bir Gen - Bir Enzim Hipotezi ... 107
8. BÖLÜM: BÖLÜNMELER ... 109
8.1. İnterfaz Evresi (Büyüme Evresi) ... 111
8.2. Mitoz Bölünme ... 112
8.2.1. Çekirdek Bölünmesi (Karyokinez) ... 112
8.2.2. Sitoplazma Bölünmesi (Sitokinez) ... 113
8.3. Mayoz Bölünme ... 114
8.3.1. Mayoz I ... 114
8.3.2. Mayoz II ... 115
8.4. Amitoz (Gizli Mitoz) Bölünme ... 117
8.5. Endomitoz (İç Mitoz) Bölünme ... 118
8.6. Hücre Yaşlanması ve Ölümü ... 118
8.7. Gametlerin Oluşumu (Yumurta ve Spermin Meydana Gelişi) ... 120
9. BÖLÜM: DÖLLENME VE SEGMENTASYON ... 125
9.1. Döllenme ... 127
9.2. Segmentasyon ... 128
9.3. Hayvanlarda Üreme ile İlgili Bazı Terimler ... 130
10. BÖLÜM: METABOLİZMA ... 135
10.1. Bazal Metabolizma ... 137
10.2. Enzimler ... 137
10.2.1. Enzimlerin Sınıflandırılması ... 139
10.2.2. Enzimlerin Çalışmasına Etki Eden Faktörler ... 139
10.3. Enerji ve ATP ... 142
10.4. Fotosentez ... 143

10.4.1. Aydınlık (Işıklı) Devre Reaksiyonları ... 144
10.4.2. Karanlık Devre Reaksiyonları ... 146
10.4.3. Fotosentez Hızına Etki Eden Faktörler ... 147
10.5. Kemosentez ... 148
10.6. Hücre Solunumu ... 149
10.6.1. Oksijensiz (Anaerobik) Solunum ... 150
10.6.2. Oksijenli (Aerobik) Solunum ... 151
10.6.3. Oksijenli Solunumda Verim ... 152
10.6.4. Enerji Hesaplanması ... 153
10.6.5. Besinlerin Yıkılması ... 153
11. BÖLÜM: BİTKİSEL DOKULAR ... 155
11.1. Meristem (Sürgen, Bölünür) Doku ... 157
11.1.1. Bulundukları Yere Göre Meristemler ... 158
11.1.2. Kökenlerine Göre Meristemler ... 158
11.2. Sürekli (Daimi, Yetkin) Doku ... 158
11.2.1. Parenkima (Temel) Doku ... 159
11.2.2. Örtü (Koruyucu) Doku ... 160
11.2.3. Destek Doku ... 164
11.2.4. İletim Doku ... 165
11.2.5. Salgı Doku ... 167
12. BÖLÜM: BİTKİSEL ORGANLAR ... 169
12.1. Kök ... 172
12.1.1. Kök Çeşitleri ... 172
12.1.2. Kök Sistemleri ... 172
12.1.3. Kök Metamorfozları ... 172
12.2. Gövde ... 173
12.2.1. Gövdenin Dallanma Tipleri ... 174
12.2.2. Gövde Metamorfozları ... 174
12.3. Yaprak ... 175
12.3.1. Yaprak Çeşitleri ... 175
12.3.2. Yaprağın Kısımları ... 176
12.3.3. Yaprak Metamorfozları ... 177
12.3.4. Yaprağın Anatomik Yapısı ... 178
12.4. Çiçek ... 179
12.5. Döllenme ve Embriyo Oluşumu ... 180
12.5.1. Tohum ... 180
12.5.2. Meyve ... 181
13. BÖLÜM: HAYVANSAL DOKULAR ... 183
13.1. Epitel Doku ... 185
13.1.1. Örtü Epiteli ... 185
13.1.2. Salgı Epiteli ... 186

13.1.3. Duyu Epiteli ... 187
13.2. Bağ Doku ... 187
13.3. Kan Doku ... 188
13.4. Kıkırdak Doku ... 190
13.5. Kemik Doku ... 191
13.6. Kas Doku ... 193
13.6.1. İskelet Kasları ... 193
13.6.2. Kalp Kası ... 194
13.6.3. Düz Kaslar ... 194
13.7. Sinir Doku ... 195
14. BÖLÜM: İNSANLARDA HAREKET SİSTEMİ ... 199
14.1. İskelet ... 201
14.1.1. Şekillerine Göre Kemikler ... 201
14.1.2. Kemiklerin Yapısı ... 202
14.1.3. Kemiklerin Büyümesi ... 203
14.1.4. İskeleti Meydana Getiren Kemikler ... 204
14.2. Eklemler ... 216
14.2.1. Eklemlerin Yapısı ... 216
14.2.2. Eklem Çeşitleri ... 218
14.3. Kaslar ... 219
14.3.1. İskelet Kasları ... 219
14.3.2. Kasların Fizyolojik Görevleri ... 223
15. BÖLÜM: İNSANLARDA SİNDİRİM SİSTEMİ ... 231
15.1. Sindirim Borusu ... 233
15.1.1. Sindirim Borusunun Kısımları ... 234
15.2. Sindirim Borusuna Bağlı Bezler ... 243
15.2.1. Tükrük Bezleri ... 243
15.2.2. Pankreas ... 245
15.2.3. Karaciğer (Hepar) ... 246
15.3. Besinlerin Sindirilmesi ... 249
15.3.1. Ağızda Sindirim ... 250
15.3.2. Midede Sindirim ... 250
15.3.3. İnce Bağırsakta Sindirim ... 251
15.4. Besinlerin Emilimi ... 253
15.4.1. Kan Yoluyla Emilim ... 253
15.4.2. Lenf Yoluyla Emilim ... 254
16. BÖLÜM: İNSANLARDA DOLAŞIM SİSTEMİ ... 255
16.1. Kan Dolaşımı Sistemi ... 257
16.1.1. Kanın Yapısı ve Görevleri ... 257
16.1.2. Dolaşım Sisteminin Yapısı ... 263
16.1.3. Kan Dolaşımı ... 278

16.1.4. Homeostasi ve İç Çevre ... 279
16.2. Lenf Taşıma Sistemi ... 279
16.2.1. Lenf ve Yapısı ... 279
16.2.2. Lenf Damarları ... 280
16.2.3. Lenf Düğümleri ... 281
16.2.4. Lenf Taşıması ... 282
17. BÖLÜM: İNSANLARDA SOLUNUM SİSTEMİ ... 285
17.1. Solunum Organları ve Yolları ... 287
17.1.1. Burun ... 287
17.1.2. Yutak (Pharynx) ... 287
17.1.3. Gırtlak (Larynx) ... 288
17.1.4. Soluk Borusu (Trachea) ... 290
17.1.5. Bronşlar (Bronchia) ... 290
17.1.6. Akciğerler (Pulmones) ... 291
17.1.7. Diyafram (Diaphragma) ... 293
17.2. Solunum Hareketleri ... 293
17.2.1. Soluk Alma (Inspiration) ... 293
17.2.2. Soluk Verme (Expiration) ... 294
17.3. Akciğerlerin Hayatsal Kapasitesi ... 295
17.4. Solunumun Meydana Gelişi ... 295
17.4.1. Dış Solunum ... 295
17.4.2. İç solunum ... 295
17.4.3. Deri Solunumu (Prespiration) ... 297
18. BÖLÜM: İNSANLARDA BOŞALTIM SİSTEMİ ... 299
18.1. Böbrekler ... 301
18.1.1. Böbreğin Yapısı ... 302
18.1.2. Nefronun Yapısı ... 303
18.1.3. Böbrek Damarları ... 304
18.1.4. Böbrek Kalisleri ve Böbrek Pelvisi ... 304
18.2. İdrar Kanalı (Ureter) ... 305
18.3. İdrar Kesesi (Mesane) ... 305
18.4. Uretra ... 306
18.5. İdrarın Bileşimi ... 307
18.6. Ürenin Oluşumu ... 307
18.7. Ter Bezleri ... 309
19. BÖLÜM: İNSANLARDA ÜREME SİSTEMİ ... 311
19.1. Erkek Üreme Sistemi ... 313
19.1.1. Erbezleri (Testisler) ... 313
19.1.2. Erbezlerinin Yardımcı Yapıları ... 313
19.2. Dişi Üreme Sistemi ... 315
19.2.1. Yumurtalıklar (Ovariumlar) ... 316

19.2.2. Fallop Tüpü ... 318
19.2.3. Döl Yatağı (Uterus) ... 318
19.2.4. Döl Yatağı Ağzı (Cervix) ... 318
19.2.5. Vajina (Mihbel) ... 318
19.2.6. Eşey Deliği (Vulva) ... 319
19.3. Fetus'un Meydana Gelişi ... 319
20. BÖLÜM: İNSANLARDA SİNİR SİSTEMİ ... 323
20.1. Sinir İmpulsu ... 326
20.1.1. Sinaps ve Sinapslardan Geçiş ... 328
20.2. Alıcı Hücreler ve Nöronlar ... 328
20.3. Merkezi Sinir Sistemi ... 329
20.3.1. Büyük Beyin - Ön Beyin (Prosencephalon) ... 330
20.3.2. Ara Beyin (Diencephalon) ... 331
20.3.3. Orta Beyin (Mesencephalon) ... 331
20.3.4. Beyincik -Küçük Beyin (Cerebellum-Metencephalon) ... 331
20.3.5. Omurilik Soğanı (Medulla oblangata-Myelencophalon) ... 332
20.3.6. Omurilik (Medulla Spinalis) ... 333
20.4. Merkezi Sinir Sisteminin Görevleri ... 335
20.4.1. Büyük Beyinin Görevleri ... 335
20.4.2. Beyinciğin Görevleri ... 337
20.4.3. Omurilik Soğanının Görevleri ... 337
20.4.4. Omuriliğin Görevleri ... 337
20.5. Otonom (Vejetatif) Sinir Sistemi ... 338
20.5.1. Sempatik Sistem ... 338
20.5.2. Parasempatik Sistem ... 339
20.6. Otonom Sinir Sisteminin Görevleri ... 340
20.7. Sinirler ... 341
20.7.1. Duyu Sinirleri (Sensitif sinirler) ... 341
20.7.2. Hareket Sinirleri (Motor sinirleri) ... 341
20.7.3. Karma Sinirler ... 341
20.8. Sinir Sisteminin Fonksiyonları ... 342
20.8.1. İstemli Fonksiyon ... 342
20.8.2. Refleks Fonksiyonu ... 342
20.8.3. Otonom Fonksiyon ... 342
20.8.4. İçgüdüsel Fonksiyon ... 343
20.9. Sinir Sisteminin Düzenleyici Rolü ... 344
21. BÖLÜM: İNSANLARDA ENDOKRİN SİSTEM ... 345
21.1. Kapalı Bez Sistemi ve Hormonların Düzenleyici Rolleri ... 347
21.2. Hormonlar ... 347
21.2.1. Hormonların Düzenleyici Rolleri ... 348
21.3. Endokrin Bezler ve Hormonları ... 349

21.3.1. Hipofiz (Hypophyse: Glandula pituitria) 349
21.3.2. Epifiz (Epiphys) 351
21.3.3. Troid (Glandula-Throidea-Kalkan Bezi) 351
21.3.4. Paratroid (Glandula-Parathroidea) 353
21.3.5. Timus (Glandula thymus) 354
21.3.6. Böbreküstü Bezleri (Suprarenal Bezler) 354
21.4. Cinsiyet Hormonları 355
21.4.1. Kadınlarda Bulunan Hormonlar 356
21.4.2. Erkeklerde Bulunan Hormonlar 357
21.5. Sindirim Sistemi Hormonları 358
22. BÖLÜM: İNSANLARDA DUYU ORGANLARI 359
22.1. Deri 361
22.2. Göz 362
22.2.1. Göz Kusurları 363
22.2.2. Göz Hastalıkları 364
22.3. Kulak 365
22.4. Dil 368
22.5. Burun 369
KAYNAKÇA 371
DİZİN 375

KAYNAKÇA

Afyon M., Kaya M.A., Yağız D., 2004 canlılar Bilmi Nobel Yayın Dağıtım Ankara Tic.Ltd.Şti

Akgün, N. (1981). "Boşaltım, Dolaşım, Sindirim Fizyolojisi", Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları No: 92, İzmir.

Akman, Y. (1989). "Bitki Biyolojisine Giriş: Botanik", Palme Yayınları, Ankara.

Aktümsek, A. (2001). "Anatomi ve Fizyoloji", Nobel Yayım Dağıtım, Yayın No: 171, Ankara.

Aktümsek, A. ve Konuk, M. (2002). "Canlılar Bilimi", Nobel Yayım Dağıtım Yayın No: 386, Ankara.

Altuner, Z., Pabuçcu, K. ve Türkekal, İ. (2002). "Tohumsuz Bitkiler Sistematiği Cilt 1", Özyurt Matbaacılık, Ankara..

Altuner, Z., Pabuçcu, K. ve Türkekal, İ. (2002). "Tohumsuz Bitkiler Sistematiği Cilt 2", Özyurt Matbaacılık, Ankara.

Aylam, A. , Kaya M.A., 2009 Omurgalı Hayvanlar Laboratuvar Kitabı

Bahçeci, Z. (2000). "Moleküler Biyoloji", Öğrenci Kitabevi Yayınları, Kırşehir.

Berkol, N. A., Zeren, Z. ve Oya, M. A. (1945). "Sistematik Anatomi", Hüsnü Tabiat Matbası, İstanbul

Bozcuk, S. (1995). "Genel Botanik", Hatipoğlu Yayınevi, Ankara.

Courtois, J. E. ve Perles, R. (1965). "Precis de Chimie Biologique Tome 2", A la Faculte de Pharmacie de Paris.

Çağlar, M. (1973). "Omurgasız Hayvanlar (Anatomi-Sistematik) Cilt I", İstanbul Üniversitesi Yayınları, Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul.

Çakır, M. (2000). "Canlılar Bilimi", Mikro Basım-Yayım-Dağıtım, Konya.

Çelik, T. (2005). "Öss Biyoloji: Konu Anlatımlı", Final Pazarlama Yayın Dağıtım, İstanbul.

Demirsoy, A. (1960). "Genel Zooloji", Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, Um. 91-Zooloji 3 Şirketi Mürettibiye Basımevi, İstanbul.

Demirsoy, A. (1974). "Omurgasız Hayvanlar (Anatomi-Sistematik) Cilt II", İstanbul Üniversitesi Yayınları Sayı: 1906, Fen Fakültesi Sayı: 123, Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul.

Demirsoy, A. (1985). "Yaşamın Temel Kuralları: Genel Biyoloji/Genel Zooloji, Cilt I/Kısım II", Meteksan, Ankara.

Demirsoy, A. (1992). "Yaşamın Temel Kuralları: Omurgasızlar/Böcekler, Entomoloji", Meteksan, Ankara.

Demirsoy, A. (1993). "Yaşamın Temel Kuralları: Genel Biyoloji/Genel Zooloji Cilt-I /Kısım-I", Metaksan, Ankara.

Demirsoy, A. (1999). "Yaşamın Temel Kuralları: Omurgasızlar=Invertebrata, Cilt II/Kısım I", Meteksan, Ankara.

Deniz, E. (1985). "Tıbbi Biyoloji (Biologia Medica)", Okan Yayın Dağıtım, Ankara.

Erkoç, R. (1967). "İnsan Anatomisi ve Fizyolojisi", Milli Eğitim Basımevi, Öğretmen Kitapları: 116, İstanbul.

Erkoçak, A. (1983). "Genel Histoloji", Okan Dağıtımcılık Yayıncılık, İstanbul.

Gillot, C. (1965). "Anatomie (Tronc-Membres)", A la Faculte de Medecine de Paris.

Grasse, P. P. ve Devillers, C. (1965). "Zoologie II (Vertebres)", A la Faculte des Sciences de Paris.

Grasse, P. P., Poisson, R. A. ve Tuzet, O. (1970). "Zoologie I (Invertebres)", A la Faculte des Sciences de Rennes, Paris.

Gücin, F. ve Tamer, A. Ü. (1994). "Mikolojiye Giriş", Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Ders Notları No:1, Bursa.

Gülen, Ö. K. (1971). "Biyolojik Koleksiyonlar", San Matbaası, Ankara.

Günalp, A., Ayten, Ş., Lüleci, G., Kart, A. ve Sakızlı, M. (1993). " Tıbbi Biyoloji Ders Kitabı", Meteksan, Ankara.

Güner, H. ve Aysel, V. (1991). "Tohumsuz Bitkiler Sistematiği I. Cilt", Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Güner, H. ve Aysel, V. ve Sukatar, A. (1992). "Tohumsuz Bitkiler Sistematiği II. Cilt", Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Hasenekoğlu, İ., Öztaş, H. ve Gökler, İ. (1999). "Canlılar Bilimi", Bakanlar Matbaacılık, Erzurum.

Hatipoğlu, M. T. (1989). "Anatomi ve Fizyoloji", Hatipoğlu Yayınevi, Ankara.

Işıksoluğu, M. (1989). "Beslenme", Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Kadıoğlu, A. ve Demirbağ, Z. (2000). "Temel Biyoloji", Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

Kansu, A. (l999). "Genel Entomoloji", Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 300, Ankara.

Karamanoğlu, K. (1983). "Genel Botanik", Çağlayan Kitabevi, İstanbul.

Karol, S. (1988). "Hücre Biyolojisi", Evren Ofset, Ankara.

Karol, S., Ayvalı, C., Güven, T. ve Suludere, Z. (1982). "Zooloji", Modern Matematik ve Fen Kitapları: 129. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Karol, S., Suludere, Z. ve Ayvalı, C. (1998). "Biyoloji Terimleri Sözlüğü", Türk Dil Kurumu Yayınları No: 699. Bizim Büro Basımevi, Ankara.

Kaya, M.A., Çelik, M. (2008). Bozkırın Cerenleri Anadolu Yaban Koyunları, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Konya.

Kaya, M. A. ve Tandırcı, M. (1978). "İnsan Anatomisi, Fizyolojisi ve Sağlık Bilgisi", Yaygın Yükseköğretim Kurumu, Güneş Matbaası, Ankara.

Kayser, C. (1970). "Physiologie Tome I-II-III", A la Faculte de Medecine de Strasbourg, Paris.

Kılıç, Z., Atasoy, B., Tertemiz, N., Seren, M., Ercan, L. (2001). Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Klavuzu. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Kiziroğlu, İ (1990). "Genel Biyoloji", Desen Yayınları, Ankara.

Kuru, M. (1987). "Omurgalı Hayvanlar", Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 646, Erzurum.

Mauseth, J. D. (1995). "Botany an Introduction to Plant Biology", Saunders College Publishing, Tokyo.

Murathanoğlu, O. (1990). "Histoloji Laboratuvar Klavuzu", İstanbul Üniversitesi Yayınları, Sayı: 3591, Fen Fakültesi No: 214, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul.

Noyan, A. (1984). "Fizyoloji Ders Kitabı", Meteksan, Ankara.

Okay, S., **Karamanoğlu, K., Ökten, M., Çiloğlu, N., Aysu," F.** "Modern Biyoloji", M.E.B. Yayını. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Ökten, M. (1975). "Biyolojinin Moleküler Temelleri", Modern Matematik ve Fen Kitapları:43, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Özarslan, S. (1980). "Karşılaştırmalı Hayvan Fizyolojisi", İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Özet, M. Arpacı, O. ve Uslu, A. (2002). "Biyoloji 1", Zambak Yayınları, İstanbul.

Özet, M. ve Arpacı, O. (2002). "Biyoloji 2", Zambak Yayınları, İstanbul.

Özet, M., Arpacı, O. ve Uslu, A (2002). "Biyoloji 3", Zambak Yayınları, İstanbul.

Özlük, A. (1998). "Biyoloji", Ertem Matbaacılık, Ankara.

Rouviere, H. (1924). "Anatomie Humaine Tome I-II", A la Faculte de Medecine de Paris.

Seçmen, Ö., Gemici, Y., Görk, G., Bekat, L. ve Leblebici, E. (1995). "Tohumlu Bitkiler Sistematiği", Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Smith, A. (1970). "İnsan, Yapısı ve Yaşamı", Yükselen Matbaacılık, İstanbul.

Tanyolaç, J. ve Tanyolaç, T. (1986). "Genel Zooloji", Hatiboğlu Yayınevi, Çağ Matbaası, Ankara.

Tatlı, A. (1995). "Genel Biyoloji (Botanik)", ETAM Matbaası, Kütahya.

Tekelioğlu-Uysal, M., Kılıçturgay, K. ve Kerse, İ. (1974). "Hücre: İnce Yapı ve Görevleri", Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Tolunay, M. A. (1953). "Özel Zooloji Cilt I-II", Şirketi Mürettibiye Basımevi, İstanbul.

Tutel, B. ve Çırpıcı, A. (1993). "Sporlu Bitkiler Sistematiği", İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul.

Vardar, Y. (1972). "Bitki Fizyoloji Dersleri", Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir.

Vural, F., Özkuş, K., Akın, S.M., Ertem, A. D., Tanyeli, E. ve Vural, Z. (1996). "Anatomi Atlası", Birol Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

Walker, E. P. (1983). "Mammals of the World", The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London.

Yağız, D. (2003). "Seydişehir-Derebucak (Konya)-Akseki (Antalya) Yörelerinin Miksomiset Florası", Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Yakar, N. (1987). "Sitoloji (Hücre-Bilimi)", Gençlik Basımevi, İstanbul.

Yakar-Tan, N. ve Bilge, E. (1979). "Genel Botanik", Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul.

Yenson, M. (1981). "İnsan Biyokimyası", İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Rektörlük No: 2819, Fakülte No: 128, İstanbul.

Yıldız, K., Sipahioğlu, Ş. ve Yılmaz, M. (2000). "Çevre Bilimi" Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Yılmaz, İ. (1997). "Taksonomik Zoolojinin Prensip ve Metodları", Oran Yayıncılık, İzmir.

http://img04.blogcu.com/v2/images/orj/b/i/o/biologmehmet/biologmehmet_1424291974157.jpg (erişim tarihi 20.10.2015)

Gözden Geçirilmiş 6. Basım

GENEL EKONOMİ

Prof. Dr. Arslan Zafer Gürler

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 126
İktisat Ekonomi No. : 26
ISBN : 978-605-133-025-9
© Gözden Geçirilmiş 6. Basım, Kasım 2016

GENEL EKONOMİ

Prof. Dr. Arslan Zafer Gürler

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gürler, Arslan Zafer.
Genel Ekonomi / *Arslan Zafer Gürler*
Gözden Geçirilmiş 6. Basım, VIII+232 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-025-9
1. Mikroekonomi 2. Makroekonomi 3. Mal, Hizmet ve Faktör Piyasası

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Her gün ekonomik hayatın içinde yer alan bireyler, kendilerini çepeçevre sarmalayan bu olguyu bir ders kitabı formatı görünce yadsıyabilirler. Oysa tüm bireyler; sabah kahvaltı yaparken, gazetelerini okurken ya da işlerine giderken mutlaka bir ekonomik aktivite içinde yer alırlar.

Ekonomi kitapları ise bizi sarmalayan bu gerçek hayatın kuramsal yönünü içeren bilgileri taşır. Bu nedenle, ekonomi öğrenimine başlayan bireyler, yaşadıkları günlük hayat ile ekonominin kuramsal işleyişinin tam olarak örtüşmemesinden yakınırlar. Bunun temel nedeni, ekonominin her piyasa için ayrıntılı bir reçete öngörmeyerek ortaya çıkan olguları kendi diliyle ifade etmeye çalışmasından kaynaklanmaktadır. Unutulmamalıdır ki ekonomi; tam rekabet piyasası gibi analitik bir piyasa ya da homoeconomicus gibi varsayımsal bir insan modelleyerek kuramlarını bu varsayımlar üzerinden ortaya koyar.

Bu kitap, lisans öğrenimi gören öğrencilerin bir yarıyıl içinde ekonominin temel kuramları ile tanıştırılması amacını taşır. Bölümler çalışılırken her konunun kendi varsayımları içinde ele alınması gerekmektedir. Çünkü ekonomide ilk öğrenilmesi gereken husus; her şeyin göründüğünden farklı olmasıdır. Bir bütün için doğru olan şey, o bütünü oluşturan parçaların hepsi için doğru kabul edilemez. Terkip hatası "fallacy of composition" diye isimlendirilen bu olgu, çoğu zaman ekonominin anlaşılmasını zora sokabilir.

Kitap, ekonomi bilimine giriş niteliği taşıdığından; gerek mikro gerekse makroekonominin içerdiği konular, detaylı analizlere girilmeden ana başlıklar altında ele alınmıştır. Öğrenim dönemine uygun olarak 14 ünite hâlinde ele alınan konular basit bir dille anlatılmıştır. Sınırlı ölçüde görseller katılarak hatırlamak istediği konuların daha eğlenceli bir şekilde okuyucunun belleğinde yer etmesi amaçlanmıştır.

Kitabın tüm grafik ve şema tasarımları tarafımdan yapılmıştır. Nobel Yayınevi'nin titiz çalışması ile bu eserin bilim dünyamıza ve öğrencilerimize kazandırılması sağlanmıştır.

Kitabımın yararlı olması dileği ile…

Prof. Dr. Arslan Zafer Gürler

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: GİRİŞ 1
1. Ekonominin Konusu, Kapsamı ve Tarihçesi 1
1.1. Ekonomin Konusu 1
1.2. Ekonominin Kapsamı 2
1.3. Ekonomi Biliminin Tarihçesi 6
2. Ekonominin Diğer Bilimler Arasındaki Yeri 7
3. Ekonomi Biliminin Amacı 8
4. Ekonomi Biliminde Kanunlar ve Metotlar 8
5. Ekonomi Biliminin Sınıflandırılması 10
6. Ekonomik Doktrinler ve Ekonomik Sistemler 11
6.1. Ekonomik Doktrinler 11
6.2. Ekonomik Sistemler 14
6.3. Ekonomik Politikalar 15
6.4. Atatürk'ün Devletçilik Anlayışı 16

Bölüm 2: EKONOMİNİN TEMEL KAVRAMLARI 19
1. İhtiyaç 19
2. Mal 21
3. Hizmet 22
4. Fayda ve Değer 22
5. Servet 25
6. Gelir 25
7. Tüketim ve Tüketim Harcamaları 26
8. İşletme (Firma) 27
9. Üretim 29
10. Üretim Faktörleri 30
10.1. Doğa (Tabiat) 30
10.2. Emek (İş Gücü) 31
10.3. Sermaye (Kapital) 31
10.4. Girişimci (Müteşebbis) 32
11. Piyasa (Pazar) ve Piyasada Fiyatların Oluşumu 32

Bölüm 3: TALEP, ARZ VE PİYASA DENGESİ 39
1. Talep 39
1.1. Talebin Özellikleri 39

1.2. Talebe Etki Eden Faktörler 40
1.3. Talep Kanunu 41
1.4. Talep Fonksiyonu 43
1.5. Talep Eğrisinin Hareketleri 47
2. Arz 49
2.1. Arzın Özellikleri 49
2.2. Arza Etki Eden Faktörler 49
2.3. Arz Kanunu 50
2.4. Arz Fonksiyonu 52
2.5. Arz Eğrisinin Hareketleri 54
3. Piyasa Dengesi 56

Bölüm 4: ELASTİKİYET 65
1. Elastikiyet (Esneklik) Kavramı 65
1.1. Talebin Fiyat Elastikiyeti 66
1.2. Arz Elastikiyeti 74
2. Arz ve Taleple İlgili Bazı Analizler 77
2.1. Örümcek Ağı Kuramı 77
2.2. Fiyatlara Müdahale 78

Bölüm 5: TÜKETİCİLERİN DAVRANIŞLARI VE SEÇİMLERİ 87
1. Tüketici Kuramına Giriş 87
1.1. Tüketici Dengesi 89

Bölüm 6: FİRMALARIN DAVRANIŞLARI VE ÜRETİM SÜRECİ 101
1. Üretim Kuramına Giriş 101
2. Firmaların Kararları 103
3. Üretim Süreci 105
3.1. Üretim Fonksiyonu 105
3.2. Üretim Fonksiyonu ve Zaman 111
3.3. Tek ve İki Değişkenli Üretim Fonksiyonları 112

Bölüm 7: REKABET PİYASASINDA FİRMA MALİYETLERİ, FİRMA GELİRLERİ VE DENGESİ 115
1. Üretimin Ekonomik Boyutu 115
2. Kısa Dönem Firma Maliyetleri 116
3. Firmaların Üretim Kararları 121
4. Tam Rekabet Piyasasında Kısa Dönem Firma Dengesi 124
5. Tam Rekabet Piyasasında Uzun Dönem Maliyetleri ve Firma Dengesi 128

Bölüm 8: EKSİK REKABET PİYASALARI 131
1. Eksik Rekabet Piyasalarının Genel Yapısı 131
2. Eksik Rekabet Piyasalarına Örnekler 133
2.1. Monopol (Tekel) 133
2.1.1. Monopol Gücünün Kaynağı 133

2.1.2. Monopolcü En Yüksek Kârı Nasıl Sağlar? ... 138
2.1.3. Monopolde Fiyat Farklılaştırılması ... 142
2.2. Oligopol ve Duopol Piyasalar ... 143
2.3. Monopollü Rekabet ... 144

Bölüm 9: BÖLÜŞÜM KURAMININ ANA HATLARI VE FAKTÖR PİYASASI ... 147
1. Gelir Bölüşümünün Genel Yapısı ... 147
1.1. Kişisel ve Fonksiyonel Bölüşüm ... 147
1.2. Gelir Bölüşümünde Eşitsizlik ... 148
2. Gelirin Fonksiyonel Dağılımı ve Faktör Piyasası ... 151

Bölüm 10: MAKROEKONOMİ KAVRAMI ... 155
1. Mikroekonomiden Makroekonomiye ... 155
1.1. Mikroekonomi ve Makroekonomi Ayrımı ... 155
1.2. Makroekonominin İlgilendiği Konular ... 156
2. Ekonomik Süreç ... 157

Bölüm 11: MİLLÎ GELİR ... 165
1. Millî Gelir Kavramı ... 165
1.1. Millî Gelirle İlgili Kavramlara Toplu Bakış ... 166
1.2. Nominal ve Reel Millî Gelir ... 167
1.3. Millî Gelir Hesaplamaları ... 168
1.4. Ekonomik Bir Gösterge Olarak Millî Gelirin Önemi ... 176
2. Türkiye'de Millî Gelir Hesapları ... 178

Bölüm 12: İSTİHDAM ... 183
1. İstihdam Kuramı ... 183
1.1. İstihdam Kavramı ... 183
1.2. Ekonomi Ne Kadar Üretir? ... 186
2. İşsizlik ... 189
2.1. İşsizlik Çeşitleri ... 189
2.2. İşsizlikle İlgili Diğer Kavramlar ... 192

Bölüm 13: PARA VE BANKACILIK SİSTEMİ ... 195
1. Para Kavramı ... 195
1.1. Ekonomik Yaşam Üzerinde Paranın Etkisi ... 195
1.2. Değişim Devirleri ... 196
1.3. Paranın Tarihçesi ... 197
1.4. Paranın Tanımı ve Fonksiyonları ... 200
1.5. Para Sistemleri ... 201
1.5.1. Metal Para Sistemi ... 202
1.5.2. Temsilî Para (Banknot) Sistemi ... 202
1.5.3. Karşılıksız Kâğıt Para Sistemi ... 202
2. Para Arzı ... 206
3. Para Talebi ... 209

Bölüm 14: PARA OLAYLARI 215
1. Enflasyon 215
1.1. Enflasyonun Nedenleri 216
1.2. Enflasyonun Sonuçları 218
1.3. Enflasyondan Korunmak İçin Gerekli Önlemler 219
2. Enflasyon Konusunda Çeşitli Görüşler 220
2.1. Klasik Görüş 220
2.2. Keynesyen Görüş 220
2.3. Parasal Görüş 220
2.4. Yapısal Görüş 221
3. Enflasyon Çeşitleri 221
4. Devalüasyon 228
4.1. Devalüasyonun Nedenleri 228
4.2. Devalüasyonun Etkileri 228

KAYNAKÇA 231

KAYNAKÇA

ABEL, Andrew B., Ben S. BERNANKE; *Macroeconomics, Addison-Wesley Puplishing Company, Inc. Second Edition, Macssachusetts, 1995.*

ACLEY, Gardner; *Macroeconomic Theory, New York, MacMillan, 1961.*

Anonim; *DPT,1998 Yılı Programı, 7 Kasım 1997 Tarih 23163 Sayılı Resmî Gazete.*

Anonim; *DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-1997).*

Anonim; *DPT, 1995 Yılı Programı, 30 Ekim 1994, Tarih, 18560 Sayılı Resmî Gazete.*

Anonim; *İstanbul Ticaret Odası, Ekonomik Rapor, Yayın No:1995-4, İstanbul 1996.*

Anonim; *T.C. Maliye Bakanlığı, 1997 Yıllık Ekonomik Rapor Ankara, 1998.*

Anonim; *İş ve İşçi Bulma Kurumu İstatistik Yıllığı, 1997.*

Anonim; *T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Türkiye - AB İlişkileri, Ankara 1995.*

Anonim; *T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Başlıca Ekonomik Göstergeler Ankara 1997.*

Anonim; *İstanbul Ticaret Odası, Ekonomik Rapor İstanbul 1998.*

Anonim; *DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı 1993, Yayın No:1620 Ankara 1993.*

Anonim; *DİE, Genel Tarım Sayımı, Ankara, 1991.*

Anonim; *TÜSİAD, 1995 Yılına Girerken Türk Ekonomisi, İstanbul 1995.*

ALKİN, Erdoğan; *İktisat, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2256, İktisat Fakültesi Yayınları No: 383, İstanbul 1977.*

BACH, George Leland; *Economics An Introduction to Analiysis and Policy, Sixth Edition, Prentince-Hall, Inc. Englewood New Jersey, 1968.*

BRUNHILD, Gordon & Robert H.BURTON; *Macroeconomic Theory, Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey, 1974.*

BULUTOĞLU, Kenan; *"Türkiye Talep Enflasyonu ve Maliyetler Enflasyonu" Türkiye'de Enflasyon, Servet Matbaası, İstanbul, 1968.*

DİNLER, Zeynel; *Mikro ekonomi, Bursa Akademi Kitapevi Yayınları No:3, İstanbul 1983.*

DİRİMTEKİN, Halil; *İktisadi Analiz, Başnur Matbaası, Ankara 1972.*

DİVİTÇİOĞLU, Sencer; *Mikroiktisat, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:2349, İstanbul 1977.*

DURA, Cihan; *"Çevre Sorunları ve Ekonomi", Çevre Üstüne, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayınları, Ankara 1991.*

EREN, Aslan; *Türkiye'nin Ekonomik Yapısının Analizi, Muğla 1989.*

FİSUNOĞLU, H. Mahir; *"Sürdürülebilir Kalkınma ve Ekonomi", Sürdürülebilir Kalkınma El Kitabı, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara 1991.*

GÖKDAYI, İsmail; *Çevrenin Geleceği Yaklaşımlar ve Politikalar, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara 1997.*

GÜRLER, A. Zafer; *Makroekonomi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Yayınları No:16, Ziraat Fakültesi Yayınları No:9, Tokat 1996.*

GÜRLER, A. Zafer; *Ekonomi-I, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Yayınları, Tokat 1994.*

GÜRLER, A. Zafer; *Ekonomi-II, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Yayınları, Tokat 1994.*

GÜRLER, A. Zafer, O. Fırat., H. Erdal; *İktisada Giriş ve Makroiktisat., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Yayınları, TMYO Yayın No:7, Ders Kitapları Yayın No:2, Tokat, 2005.*

HAMİTOĞULLARI, Beşir; *Çağdaş İktisadi Sistemler, Savaş Yayınları, Ankara 1986.*

HENDERSON, James M., Richard E. Quant; *Mikroiktisat, Matematiksel Bir Yaklaşım, Gazi Kitapevi, Ankara 1998.*

HİÇ, Mükerrem; *Para Teorisi, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:1854, İktisat Fakültesi Yayın No 323, İstanbul 1973.*

İNAN, Reşat; *Genel Ekonomi Dersleri, 1. Cilt, Adana İTİA Yayınları No:23, Sevinç Matbaası, Ankara 1971.*

KAZGAN, Gülten; *Ekonomide Dışa Açık Büyüme, Altın Kitaplar Yayın Evi, İstanbul 1984.*

MANİSALI, Erol; *İktisada Giriş, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:3252, İktisat Fakültesi No: 506, İstanbul 1984.*

LEWIS, John P. & Robert C. TAYLOR; *Business Condition Anlysis, New York: McGraw Hill, 1967.*

LIPSEY, Richard G., Peter O. STEINER, Douglas D.Purvıs; *Economics, 7 th Edition, Harper International Edition, New York NV, 1984.*

MANKIW, N. Gregory; *Macroeconomics, Worth Publishers, Inc. New York, 1992.*

ÖÇAL, Tezer., Ö. Faruk Çolak; *İktisat, Gazi Kitapevi, Ankara 1997.*

ÖZDEMİR, Muharrem; *Finansal Yönetim, Gazi Kitap Evi, Ankara 1997.*

PARASIZ, İlker; *İktisadın ABC'si, Ezgi Kitapevi, Bursa 1998.*

PEKİN, Tevfik; *Ekonomiye Giriş, İstiklâl Matbaası, İzmir 1985.*

SAMUELSON, Paul A.; *İktisat, Menteş Kitap Evi, İstanbul 1973.*

SARIKAMIŞ, Cevat; *Sermaye Pazarları, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 1998.*

ŞAHİN, Hüseyin; *İktisat İlkelerine Bakış, Ezgi Kitap Evi Yayınları, Eylül 1997.*

ÜLGENER, Sabri F; *Millî Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayınları No: 75, İstanbul, 1970.*

ÜSTÜNEL, Besim; *Makro ekonomi, Mısırlı Matbaacılık, Ankara 1983.*

ÜSTÜNEL, Besim; *Ekonominin Temelleri, Doğan Yayın Evi, Ankara 1972.*

YÖRÜK, Umut Volkan; *Şirket Birleşmeleri, Bitirme Tezi Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Y. O., İstanbul 2002.*

Gözden Geçirilmiş 2. Basım

GENEL İŞLETME

Gazanfer Erbaşlar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 439
İktisadi-İdari Bilimler No.: 85
ISBN : 978-605-133-341-0
© Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Kasım 2016

GENEL İŞLETME

Gazanfer Erbaşlar

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever - setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erbaşlar, Gazanfer.
Genel işletme / *Gazanfer Erbaşlar*
Gözden Geçirilmiş 2. Basım, XIV + 326 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-341-0
1. İşletme 2. Yönetim 3. Üretim 4. Pazarlama 5. Muhasebe 6. Finansman

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Giriş **1**

Bölüm 1: İŞLETME KAVRAMI **3**
1.1 Ekonomik Sistem 3
1.2 Üretim Ögeleri 4
1.3 Gereksinme ve İstekler 5
1.3.1 Talep 6
1.3.2 Mal ve Hizmet 7
1.3.3 Tüketim ve Tüketici 9
1.3.4 Tüketim ve Üretim İlişkisi 10
1.3.5 Başarı Ölçütleri: Etkenlik ve İlgili Kavramlar 10
1.3.6 Etkenlikle İlgili Kavramlar 11
1.4 İşletme Kavramı 13
1.4.1 Girişim ve Girişimci 14
1.5 İşletmelerin Amaçları 16
1.5.1 Temel Amaçlar 17
1.5.2 Özel Amaçlar 18
1.6 İşletmelerin İşlevleri 19
1.7 İşletmelerin Çevre İlişkileri ve Sorumlulukları 22
1.8 İşletmelerin Gruplandırılması 26
1.9 İşletmelerin Kuruluşu 30
1.9.1 Kuruluş Kararının Oluşumu 30

1.10 Kuruluş Yerinin Belirlenmesi 34
1.10.1 Kuruluş Yeri Etkenleri 35
1.11 İşletmelerin Büyümesi 41
1.11.1 İşletmelerde Büyüme Kavramı 41
1.11.2 Büyüme Nedenleri 41
1.11.3 Büyüme Biçimleri 44
1.11.4 Hukuki ve Ekonomik Açıdan Birleşme Türleri 49
1.11.5 İşletmelerde Küçülme 52
1.12 İş Ahlakı ve Toplumsal Sorumluluk 54
1.12.1 Etik Kavramının Tanımı 55
1.12.2 Etik Kavramı ve Yasa İlişkisi 56
1.12.3 İşletmelerde Etik Açıdan Ele Alınan Davranışlar 58
1.12.4 Toplumsal Sorumluluk ve Etik 59
1.12.5 Etik Sorumluluk ve İşletme Kararları 59
YARARLANILAN KAYNAKLAR 60

Bölüm 2: YÖNETİM KAVRAMI 63
2.1 Yönetimin Tanımı 63
2.1.1 Yönetim Tipleri 64
2.1.2 Yönetim Piramidi 65
2.1.3 Yöneticinin Rolleri 66
2.1.4 Yönetsel Yetenekler 69
2.1.5 Yönetim Kavramının Gelişimi 70
2.1.6 Yönetim İşlevleri 75
2.1.7 Plan Türleri 78
2.2 Örgütleme 80
2.2.1 Örgütleme Süreci 81
2.2.2 Örgütleme İlkeleri 82
2.2.3 Bölümlere Ayırma 84
2.3 Yöneltme 85
2.3.1 Güdüleme 85
2.3.2 Liderlik 86
2.4 İletişim 89
2.4.1 Biçimsel İletişim Biçimleri 90
2.4.2 Biçimsel Olmayan İletişim Biçimleri 91
2.4.3 Grup 91
2.5 Denetim 92
2.5.1 Denetim Süreci 92
2.5.2 Hedeflerin Saptanması 92

2.5.3 Gerçekleşen Sonuçların Ölçülmesi ... 93
2.5.4 Standartlarla Gerçekleşen Sonuçların Karşılaştırılması ... 93
2.5.5 Düzeltici Faaliyetler ... 93
YARARLANILAN KAYNAKLAR ... 94

Bölüm 3: İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ KAVRAMI ... 95
3.1 İnsan Kaynakları Yönetiminin Amaçları ... 95
3.2 İnsan Kaynakları Yönetiminin Önemi ... 96
3.3 İnsan Kaynakları Yönetiminin Gelişim Süreci ... 96
3.4 İnsan Kaynakları Yönetimini Etkileyen Çevre Unsurları ... 99
3.4.1 İç Çevre Unsurları ... 99
3.4.2 Dış Çevre Unsurları ... 99
3.5 İnsan Kaynakları Yönetimi Faaliyetlerinin Örgütlenmesi ... 100
3.6 İnsan Kaynakları Bölümünün Örgüt İçindeki Yeri ... 100
3.7 İnsan Kaynakları Yöneticilerinin Yetki Kullanımı ... 101
3.8 İnsan Kaynakları Yönetiminde Diğer Yöneticilerin Yeri ... 102
3.9 İnsan Kaynakları Yönetimini Oluşturan İşlevler ... 103
3.10 İnsan Kaynakları Planlaması ... 104
3.10.1 Planlama Yöntemleri ... 105
3.10.2 Planlamada Kullanılan Araçlar ... 106
3.11 İş Analizleri ... 107
3.11.1 İş Analizlerinin Kullanım Alanları ... 107
3.11.2 İş Analizleri Süreci ... 107
3.11.3 İş Tanımları ... 108
3.11.4 İş Gerekleri ... 109
3.12 İşe Alma ... 110
3.12.1 Personel Bulma ... 110
3.13 İşe Alıştırma ve Personel Eğitimi ... 115
3.13.1 İşe Alıştırma (Oryantasyon) ... 115
3.13.2 Personel Eğitimi ... 116
3.14 Performans Değerleme ... 117
YARARLANILAN KAYNAKLAR ... 121

Bölüm 4: PAZARLAMA İLKELERİ ... 123
4.1 Pazarlamanın Tanımı ve Gelişim Süreci ... 123
4.1.1 Pazarlamanın Gelişim Süreci ... 126
4.2 Pazarlama Fonksiyonları ... 127
4.3 Pazar Bölümleme ve Hedef Pazarın Seçimi ... 129
4.3.1 Pazar Bölümleme Türleri ... 131

4.4 Tüketicilerin Satın Alma Davranışları 131
4.5 Pazarlama Bilgi Sistemi ve Pazarlama Araştırması 133
4.6 Ürün Fiyatlama 136
4.6.1 Ürün Kavramı 136
4.6.2 Ürünlerin Sınıflandırılması 140
4.6.3 Ürün (Mal) Karması Kararları 143
4.6.4 Yeni Ürün Kavramı 144
4.6.5 Yeni Ürüne Ne Zaman İhtiyaç Duyulur? 146
4.6.6 Ürün Yaşam Eğrisi 147
4.6.7 Ürüne İlişkin Özellikler 149
4.7 PAZARLAMA KANALLARI VE TUTUNDURMA 163
4.7.1 Dağıtım 163
4.7.2 Dağıtım Kanalı Türleri 164
4.7.3 Dağıtım Kanalını Oluşturma Kararları 168
4.7.4 Dağıtım Politikaları 169
4.8. Tutundurma 172
4.8.1 Tutundurma Karmasının Kapsamında Yer Alan Faaliyetler ve İşlevler 174
4.8.2 Tutundurma Karmasının Hazırlanması ve Tutundurma Yönteminin Seçimi 177
4.8.3 Kampanya Kavramı 180
YARARLANILAN KAYNAKLAR 181

Bölüm 5: ÜRETİM SİSTEMLERİ VE YÖNETİMİ 183
5.1 Üretim Kavramı 183
5.2 Üretim Sistemi 186
5.3 Üretim Sistemi Türleri 190
5.3.1 Tek (Proje) Üretim Sistemi 190
5.3.2 Parti Üretimi Sistemi 192
5.3.3 Akıcı (Flow) Üretim Sistemi 193
5.3.4 Sipariş Üretimi Sistemi 194
5.3.5 Sürekli Üretim Sistemi 195
5.3.6 Kitle (Yığın) Üretim Sistemi 195
5.3.7 Grup Teknolojisi Üretim Sistemi 196
5.3.8 Sıfır Stoklu Üretim (JIT) Sistemi 198
5.4 Üretim Yönetimi 201
5.4.1 Üretim Yönetiminin Çağdaş Boyutları 202

5.5 Üretim Sistemlerinin Tasarımı, Kuruluş ve İşleyişi 205
5.5.1 Tasarım Kavramı 205
5.5.2 Süreç Tasarımı 208
5.6 Süreç Tasarımı Modelleri 216
5.6.1 Ürüne Dayalı Süreç Tasarımı 217
5.6.2 Bilgisayar Destekli Tasarım (CAD) 218
5.6.3 Bilgisayar Bütünleşik Üretim Sistemleri 219
5.7 Üretim Sistemlerinin Kurulumu ve İşletimi 221
5.7.1 Üretim Sistemlerinin Kuruluş ve İşletim Aşamaları 221
YARARLANILAN KAYNAKLAR 227

Bölüm 6: İŞLETME BİLGİ SİSTEMİ 229
6.1 İşletmelerde Bilgi Gereksinimi 229
6.1.1 Bilgi Sisteminin İşletme Sistemi İçindeki Yeri 230
6.2 Veri ve Bilgi İlişkisi 231
6.3 Bilginin İşlenmesi 232
6.4 Bilgi İşleme Yöntemleri 234
6.5 Elektronik Bilgi Sisteminin Ögeleri 235
6.6 Bütünleşik Bilgi Sistemi 236
6.6.1 İşletme Bilgi Sistemi Türleri 238
6.7 İşletme İşlevleri (Fonksiyonları) Bilgi Sistemleri 239
6.7.1 Pazarlama Bilgi Sistemi 239
6.7.2 Üretim Bilgi Sistemi 240
6.7.3 İnsan Kaynakları Bilgi Sistemi 242
6.7.4 Muhasebe Bilgi Sistemi 243
6.7.5 Finansal Bilgi Sistemi 244
6.7.6 Üst (Tepe) Yönetim Bilgi Sistemi 244
6.8 Küresel Bilişim Sistemi 247
6.8.1 Ofis Otomasyonu 247
6.8.2 İnternet 248
6.8.3 İntranet 249
YARARLANILAN KAYNAKLAR 250

Bölüm 7: MUHASEBE 251
7.1 Elde Edilen Bilgi Türü Açısından
Muhasebenin Sınıflandırılması 253
7.1.1 Muhasebenin Sınıflandırılması 253
7.2 Bir Bilgi Sistemi Olarak Muhasebe 253
7.3 İşletme Varlıkları ve Kaynakları 255

7.4 Muhasebe Eşitliği ve Finansal Kayıtlar 255
7.5 Finansal Tablolar 261
7.6 Bilginin Doğruluk ve Güvenilirliği 263
7.7 Finansal Analiz 263
YARARLANILAN KAYNAKLAR 264

Bölüm 8: FİNANSAL YÖNETİM 265
8.1 Finansal Yönetim ve Diğer Bilim Dalları ile İlişkisi 268
8.2 Finansal Yönetim ve İşletme Amaçları 270
8.3 Finansal Analiz 271
8.4 Finansal Planlama ve Kontrol 273
8.4.1 Finansal Gereksinmelerin Tahmini 274
8.4.2 Bütçelerin Geliştirilmesi 276
8.4.3 Proforma Gelir Tablosunun Düzenlenmesi 276
8.4.4 Proforma Bilançonun Hazırlanması 277
8.4.5 Nakit Bütçesi 278
8.4.6 Finansal Kontrol 280
8.5 Yatırım Kararları 281
8.6 Çalışma Sermayesi (Dönen Varlıklar) Yönetimi 283
8.7 Finansal Sistem ve Kurumlar 286
8.8 Faiz, Risk ve Finansal Piyasalar 288
8.9 Finansal Piyasa Türleri 290
8.10 Finansal Kurumlar 294
8.10.1 Para Yaratan Finansal Kurumlar 295
8.10.2 Ticaret Bankaları (Mevduat Bankaları) 296
8.10.3 Finans Yaratmayan Finansal Kurumlar 298
8.10.4 Kolektif Yatırım Kurumları 300
8.10.5 Factoring ve Forfaiting Şirketleri 300
8.10.6 Leasing (Kiralama) Şirketleri 300
8.10.7 Risk Sermayesi Şirketleri 300
8.11 Finansal Araçlar 301
8.11.1 Finansal Araçların Özellikleri 301
8.12 Para Piyasası Finansal Araçları 302
8.12.1 Hazine Bonosu 303
8.12.2 Geri Satın Alma Anlaşması (REPO) 303
8.12.3 Banka Mevduatı 303
8.12.4 Finansman Bonoları 303
8.12.5 Banka Bonosu 304
8.12.6 Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler (VDMK) 304

8.13 Sermaye Piyasası Araçları 304
8.13.1 Hisse Senetleri 305
8.13.2 Tahviller 305
8.14 Türkiye'de Finansal Piyasalar 306
YARARLANILAN KAYNAKLAR 308

Bölüm 9: ÇOK ULUSLU İŞLETMELER 309
9.1 Çok Uluslu İşletmelerde Çevre 311
9.2 Çok Uluslu İşletmelerin Yabancı Ülkelere Giriş Yolları 312
9.3 Çok Uluslu İşletmelerin Yönetimi 316
9.3.1 Çok Uluslu İşletmelerin Organizasyon Yapıları 317
YARARLANILAN KAYNAKLAR 320

KAYNAKÇA 321

GİRİŞ

Sosyal ve ekonomik gelişim, Batı'da Sanayi Devrimi ve onun beraberinde gelişen büyük toplumsal dönüşümlerle eş zamanlı olarak ortaya çıktı. Bilim insanları, toplumsal gelişimin kendine özgü kanunlarını bulmaya yönelirken Avrupa'nın iktisadi-sosyal tarihi veri olarak alındı ve bu çizgi tek ve evrensel olarak kabul edildi. Geçmişten günümüze iktisadi gelişme ve çağdaş Batı medeniyetine ulaşma, dünyanın geri kalmış toplumları için bir hedef hâlini almıştır.

İktisadi ve sosyal gelişmenin dinamiklerini her toplumun kendine özgü şartlarında aramak gerekir. İnsanlık bir taraftan zihin gücünü kullanarak yer küreyi imar ve inşa ederken ve ona yön ve şekil verirken diğer yandan, içinde yaşadığı dünyanın da insan zihniyetini belirlediği düşüncesinden hareket ediyor.

Bilgi toplumunda ekonomi; bütünleşmiş küresel ekonomidir ve kaynaklar ise insanın kendisidir ve kişi ve onunu yetenekleri ön plana çıkar, örgütlenmiş küçük girişimcilerin çıkarları korunur, aileye önem verilir, sosyal değerlerde eşitlik, eğitimde kişisellik ve süreklilik önem kazanır, küresel yani evrensel değerler etrafında örgütlenme ve kurumsallaşma çoğalır.

Geleceği şekillendirmek, gelecekte söz sahibi olmak, kurulan iyi bir yönetim sistemi ile üretim maliyetlerini düşürüp kaliteye önem vermekle mümkündür. Nitelikli ve kaliteli insan, kaliteli iş, kaliteli kurumlar geleceği aydınlatabilir. Böyle bir ortamda yönetici, şekil ve uygulama açısından önem kazanacaktır.

Yönetim ve organizasyon birbirinden ayrı olmayıp her organizasyonda yönetim faaliyeti yerine getirilirken izlenen amaç ve hedef, insan ihtiyaçlarını başarılı bir şekilde karşılamak için yönetim işlevlerini yerine getirmektir.

Günümüz ülkeleri, vatandaşlarının artan beklentilerini karşılayabilmek için daha etkin çalışmak, yeni beklenti ve talebe dönüşen istekleri karşılayabilmek için yeniden organize olmaktadırlar.

yetler karşılıklı olarak değerlendirilip, gelirler ve harcamalar açısından irdeleme yapmak gerekmektedir.

4. Çoğu işletme kararı belirsiz etik sonuçlar doğurur. Bir kararın gerektirdiği sonuç akılcı görünse de hiçbir zaman tam bir kesinlik taşımaz. Başka bir deyişle, etik risk olmaksızın bir kararın alınması söz konusu değildir.
5. Etik konularındaki çoğu işletme kararı kişisel bir özellik taşır. Bir girişimcinin vereceği kararda, o kararın doğuracağı sonuçları değerlendirmeksizin hareket etmesi söz konusu olamaz.

Sonuç işletme çıkarı açısından olumsuza gidecekse, yönetici kararın yönünü değiştirebilir. Girişimciler tümüyle işletme çıkarlarından soyutlanmış kararlar veremezler. İşletme kararlarına ilişkin bu beş oluşum, girişimcilerin işletme kurarken ve işletirken göz önünde tutması gereken konulardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akat, İlter ve Diğerleri. **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir, 1999.

Baron, David P. **Business and Its Environment**, Prentice Hall-Inc., New Jersey, 2000.

Boone, Louis E. ve David L. Kurtz. **Contemporary Business 2000**, The Dryden Press, Newyork, 2000.

Bruton, Gary D. ve Diğerleri. "Downsizing the Firm: Answering the Strategic Questions", **Academy of Management Executive**, C.30, S.2., 1998.

Cameron, Kim, S. "Strategies for Successful Organizational Downsizing", **Human Resource Management**, C.33, S.2, 1994.

Can, Halil ve Diğerleri. **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999.

Can, Halil. **Genel İşletmecilik**, Adım Yayıncılık, Ankara, 1990.Cascio, Wayne F. "Downsizing: What do we Know? What have we Learned?", **Academy of Management Journal**, C.7, S.1, 1993.

Cemalcılar, İlhan ve Diğerleri. **İşletmecilik Bilgisi**, İÇEM Yayınları, Eskişehir, 1995.

David, Fred R. **Strategic Management**, Prentice Hall, New Jersey, 1997.

Dinçer, Ömer ve Diğerleri. **İşletme Yönetimine Giriş**, Beta Basım Yayın ve Dağıtım, İstanbul, 1998.

Eren, Erol. **İşletmelerde Stratejik Yönetim ve İşletmecilik Bilgisi**, Der Yayınları, İstanbul, 1997,

Ertürk, Mümin. **İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2000.

Hisrich, Robert ve Diğerleri. **Enterpreneurship**, McGraw Hill, New York, 1998.

Karalar, Rıdvan. **İşletme – Temel Bilgiler – İşlevler**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1998.

Karalar, Rıdvan. **İşletme Politikası**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 2000.

Karalar, Rıdvan. **İşletme Temel Bilgiler İşlevler**, Anadolu Üni. Basımevi, Eskişehir, 1998.

Kuralto, Donald. **Enterpreneuership**, The Dryden Press, New York, 1998.

Mescon, Micheal H. ve Diğerleri. **Business Today**, Prentice Hall-Inc., New Jersey, 1999.

Miller, Alex. **Strategic Management**, McGraw Hill Book Co, New York, 1999.

Mishra, Karen E. ve Diğerleri, "Preserving Employee Morale During Downsizing", **Sloan Management Review**, C.39, S.1, 1998.

Mucuk, İsmet. **Modern İşletmecilik**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1998.

Mucuk, İsmet. **Modern İşletmecilik**, Der Yayınları, İstanbul, 1983.Müftüoğlu, Tamer. **İşletme İktisadı**, Turhan Kitapevi, Ankara, 1994.

Mucuk, İsmet. **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1997.Robert, A. Ristau. **Introduction to Business**, South Western Educational Publication, Cincinnati, Ohio, 1997.

Özalp, İnan. **İşletmelerin Büyümesinde Ortaya Çıkan Organizasyon Sorunları**, Adana, İ.T.İ. Akademisi Yayını, Adana, 1975.

Pearce, John ve Diğerleri. **Strategic Management**, McGraw Hill Book Co, Chicago, 1997.

Pride, William M. ve Diğerleri. **Business**, Boston: Houghton Mifflin, 1980.

Shrivasto, Paul. **Strategic Management**, South Publishing, Cincinnati, Ohio, 1994.

Zikmund, G.W. ve Diğerleri. **Business, IL**: Homewood Richard D. Irwin Inc., 1995.

Bölüm 2

YÖNETİM KAVRAMI

2.1 Yönetimin Tanımı

Yönetim, hem kavram ve düşünce olarak hem de uygulama olarak tarih boyunca insanların dikkatini çekmiş ve bir tartışma konusu olagelmiştir. Tarihî süreç içinde farklı anlamlar yüklenen ve farklı uygulamalara sahne olan yönetim, günümüzde de önemini korumakta ve farklı disiplinler içinde tartışılmaktadır.

Tarihî süreç içinde ele alındığı zaman, yönetimin öncelikle "aile"ler için söz konusu olduğu düşünülebilir çünkü ortak yaşama zorunluluğu iş birliği yapmayı, anne ve/veya babanın otoritesi altında faaliyetleri yürütme sonucunu doğuracaktır.

Diğer bir deyişle, "aile", yönetime konu olan ilk kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra, birbirine yakın olan ailelerin oluşturduğu "kabileler" yönetimin konusunu teşkil etmiştir.

Yine bu aşamada, kabilelerin güvenliğini sağlamak üzere, kabile içinde ayrıca örgütlenmiş olan "savaşçı birimler" yani "ordu" yönetimi söz konusu olan bir kurum olarak gelişmiştir. Son aşamada ise "devlet"ler yeni bir yönetim alanı olarak ortaya çıkmıştır.

Yönetim kavramı, değişik bilim dalları bakış açısıyla farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Sosyologlara göre yönetim, bir sınıf ve statü sistemidir çünkü yönetim örgüte bilgilerini getiren seçkin kişilerden oluşmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akat, İlter ve Diğerleri. **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir, 1999.

Baron, David P. **Business and Its Environment**, Prentice Hall-Inc., New Jersey, 2000.

Can, Halil ve Diğerleri. **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999.

Karalar, Rıdvan. **İşletme – Temel Bilgiler – İşlevler**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1998.

Karalar, Rıdvan. **İşletme Politikası**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 2000.

Mescon, Micheal H. ve Diğerleri. **Business Today**, Prentice Hall-Inc., New Jersey, 1999.

Mucuk, İsmet. **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1997.

Robert, A. Ristau. **Introduction to Business**, South Western Educational Publication, Cincinnati, Ohio, 1997.

Bölüm 3

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ KAVRAMI

Bilindiği gibi işletmeler, iktisadi değer taşıyan mal veya hizmet üretir. Üretimin gerçekleştirilebilmesi için üretim faktörlerinin bir araya gelmesi gerekir. Üretim faktörleri; girişimci, sermaye, doğal kaynaklar, teknoloji ve emektir.

Adından da anlaşılacağı gibi insan kaynakları yönetiminin (İKY) ana konusu, üretim faktörlerinden biri olan emek, bir başka deyişle insandır. Üretilen bir mal veya hizmetin, iktisadi bir değer taşıyabilmesi için, insan ihtiyacına cevap vermesi gerekir.

İşletmeler bu ihtiyacı karşılamak için üretim yaparken büyük ölçüde insan unsurundan (emekten) yararlanır. O hâlde insanı üretimin hem amacı hem de aracı olarak nitelemek yanlış olmayacaktır.

Üreten insan iki tür emek harcar. Bunlar; fiziksel ve düşünsel emektir. Fiziksel emek kas gücüne (el, kol, bacak hareketleri gibi) dayanır. Düşünsel emek ise beyinsel faaliyetlerini (algılama, yargılama, analiz ve sentez yapma gibi) kapsar. Her işletmede, farklı görev ve statülerde, çeşitli eğitim düzeylerinde, çok sayıda insan çalışır. Bu insanlar çalışırken fiziksel emeği ve düşünsel emeği birlikte kullanırlar.

3.1 İnsan Kaynakları Yönetiminin Amaçları

İKY, özde iki amacı gerçekleştirmeye çalışır. Bunlar;

1. Çalışanların bilgi ve becerilerini en iyi biçimde kullanmalarını sağlayarak onların işletmeye olan katkılarını en üst düzeye çıkarmak yani çalışandan maksimum verim almak,

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Dessler, Gary. **Essentials of Human Resource Management**, Prentice Hall, Inc., New York, 1999.

Dessler, Gary. **Essentials of Human Resource Management**, Prentice-Hall-Inc., New York, 1999.

Fisher, C. ve Diğerleri. **Human Resource Management**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1996.

Foot, M. ve Diğerleri. **Introducing Human Resource Management**, Addison Wesley, New York, 1996.

Geylan, Ramazan. **İKY'de Örnek Olaylar**, Birlik Ofset, Eskişehir, 1996.

Geylan, Ramazan. **İnsan Kaynakları Yönetiminde Örnek Olaylar**, Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir, 1995.

Geylan, Ramazan. **Personel Yönetimi**, Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir, 1999.

Geylan, Ramazan. **Personel Yönetimi**, Birlik Ofset, Eskişehir, 1996.

Ivancevich, John M. **Human Resource Management**, Mc Graw-Hill, New York, 2000.

Ivancevich, John. **M. Human Resource Management**, McGraw-Hill, New York, 2000.

Kaynak, T. ve Diğerleri. **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, Eskişehir, 1999.

Kaynak, T. ve Diğerleri. **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1998.

Kaynak, T. ve Diğerleri. **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1998.

Manz, C. C. ve H. P. Sims. **Business Without Bosses**, John Wiley, New York, 1993.

Paauwe, J. **Personnel Management Without Personnel Managers**, Addison-Wesley, 1996.

Patterson, M. ve Diğerleri. **Impact of People Management Practices on Business Performance**, IPD, 1998.

Schuller, R. S. "Repositioning the Human Resource Function: Transformation or Demise", **Academy of Management Executive**, C. I, 1983.

Schuller, S. R. ve E. S. Jackson. **Human Resource Management-Positioning for the 21 st century**, West Publishing Company, New Jersey, 1996.

Bölüm 4

PAZARLAMA İLKELERİ

4.1 Pazarlamanın Tanımı ve Gelişim Süreci

İşletmelerin iki temel fonksiyonundan birincisi, mal ve hizmetlerin üretimi; ikincisi ise bunların pazarlanmasıdır. Teknolojik ve ekonomik gelişmeler uzmanlaşmayı arttırmış; artan uzmanlaşma, üretim ile tüketim arasında zaman, yer ve mülkiyet açılarından bazı farklılıkların oluşmasına neden olmuştur.

Üretim ile tüketim arasındaki bu farklılıkların nasıl kapatılabileceği sorusu da işletmelerde pazarlamanın önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Pazarlama, temelde insanların gereksinim ve isteklerini karşılamaya yönelik bir mübadele (değişim) işlemidir (Şekil 4.1).

Üretim faaliyeti girdileri, çıktılara dönüştürerek **şekil faydası** yaratır. Pazarlama üretimi tamamlayıcı bir role sahip olup zaman, yer ve mülkiyet faydalarını yaratan faaliyetler bütünüdür.

Üretim ve tüketim arasında oluşan açıklıklar pazarlama faaliyetleri ile üç tür fayda yaratılarak ortadan kaldırılır. Üretimle ilgili şekil faydası, detaylı biçimde pazarlamayı ilgilendirir. Pazarlama bölümünden gelen bilgiler bir ürünün büyüklük, biçim, stil, zevk gibi özelliklerine etkide bulunabilir.

perakendecilere yöneltilebilir. Malın yaşam süreci göz önüne alınarak kampanyanın türü belirlenir.

Kampanyanın başarılı olması için tüm çabalar birleştirilmelidir. Reklam programı, bir dizi birbirine bağlı, iyi zamanlanmış ve titizlikle yerleştirilmiş reklamlardan oluşur. Kişisel satış çabaları, reklamlarda belirlenen malın özelliklerini açıklama ve gösterme biçiminde, reklam programıyla ilişkilendirilir.

Mevsimlik kampanyalarda, satıcıların alıcılara uğrama zamanlaması yapılır. Reklam kampanyası açıldıktan sonra, satıcılara, kampanyanın reklamla ilgili olan kesimine ilişkin tüm bilgiler verilmelidir. Reklamlarda işlenen konu (tema), kullanılan reklam araçları, kullanılan resimler açıklanmalıdır. Satıcılar, bu bilgileri toptancılara ve perakendecilere aktarmalıdırlar; böylece, aracıların kampanyaya etkin biçimde katılmaları sağlanmış olur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Baker, Michael-Susan Hart, **Product Strategy and Product Management**, Prentice Hall, Europe, Hertfordshire, 1999.

Best, Roger J. **Market Based Management**, Prentice Hall, Inc., New Jersey, 1997.

Best, Roger. **Market Based Management**, Prentice Hall, New Jersey, 1997.Boone, Louis -David Kurtz. **Contemporary Marketing**, The Drydenn Press, Orlando, 1992.

Boone, Louis E. ve David L. Kurtz. **Contemporary Marketing**, The Dryden Press, Orlando, 1992.

Bovee, Courtland ve Diğerleri. **Marketing,** McGraw-Hill Inc, NewYork, 1995.

Bradley, Frank. **Marketing Management**, Prentice Hall, Hertfordshire, 1995.

Bradley, Frank. **Marketing Management**, Prentice Hall, Herdfordshire, 1995.

Croft, Michael J. **Market Segmentation**, Routledge, New York, 1994.

Foxall, Gordon R. ve Ronald E. Goldsmith. **Consumer Psychology For Marketing**, Routledge, London, 1994.

Gunter, Barrie ve Adrian, Furnham. **Consumer Profiles**, Routledge, London, 1992.

Kotler, Philip ve Gary Armstrong. **Principles of Marketing**, Prentice Hall Inc., New Jersey, 1996.

Kotler, Philip-Gary Armstrong. **Principles of Marketing**, Prentice Hall, New Jersey, 1996.

Mucuk, İsmet. **Pazarlama İlkeleri**, Der Yayınları, 1994. Pride, William M ve O. C. Ferrel, **Marketing**, Hougton Mifflin Co., New york, 1997.

Mucuk, İsmet. **Pazarlama İlkeleri**, Der Yayınları, İstanbul, 1994.

Pride, William M. ve O. C. Ferrel. **Marketing**, Hougton Mifflin Co., New York, 1997.

Rachman, David. **Marketing Today**, The Dryden Press, Florida, 1994.Tenekecioğlu, Birol ve Figen Ersoy. **Pazarlama Yönetimi**, Birlik Yayınevi, Eskişehir, 2000.

Tenekecioğlu, Birol – Figen Ersoy. **Pazarlama Yönetimi**, Birlik Yayın Evi, Eskişehir, 2000.

Yükselen, Cemal. **Temel Pazarlama Bilgileri**, Adım Yayıncılık, İstanbul, 1989.

Bölüm 5

ÜRETİM SİSTEMLERİ VE YÖNETİMİ

5.1 Üretim Kavramı

Üretim, ürünlerin ve hizmetlerin yapılmasıyla ilgili bir kavramdır. Ürünler, genellikle, tüketicilerin gereksinmelerini, yerine getirildiği sırada karşılayan somut (fiziksel) varlıklar biçiminde görünürken hizmetler, yalnızca yapılırken tüketicinin gereksinmesini karşılayan soyut çabalar olarak bilinir.

Üretimin amacı, insan gereksinmelerini, bir dizi ürün ve hizmetle doyuma ulaştırarak onları, ekonomik anlamda mutlu etmektir. Bu bağlamda, ürünlerin çeşitli üretim kaynaklarıyla yapılması, depolanması, taşınması, satılması gibi eylemlerin tümü, insan gereksinmelerinin karşılanmasına yönelik olduğu için üretim sayılır.

Başka bir deyişle, ham ve yardımcı maddelerin fiziksel değişikliği sonunda yaratılan fayda ürün kavramıyla; depolama, taşıma, satma ve satış sonrası eylemler sonunda yaratılan fayda ise mala dayalı hizmet kavramıyla belirtilir.

Teknik kökenliler, ham ve yardımcı maddeleri, işletme malzemelerini, yarı mamulleri ve parçaları, kullanılabilir ürüne dönüştürme çabalarını üretim olarak tanımlarlar. İşletme kökenliler ise üretimi, fayda yaratma olarak tanımlama eğilimindedirler.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Baker, Michael-Susan Hart, **Product Strategy and Product Management**, Prentice Hall, Europe, Hertfordshire, 1999.

Best, Roger. **Market Based Management**, Prentice Hall, New Jersey, 1997.

Boone, Louis -David Kurtz. **Contemporary Marketing**, The Drydenn Press, Orlando, 1992.

Bradley, Frank. **Marketing Management**, Prentice Hall, Herdfordshire, 1995.

Demir H. ve Ş. Gümüşoğlu. **Üretim Yönetimi**, İzmir, 1986.

Evert, E. ve Diğerleri. **Production and Operation Management**, West Publishing Company, New York, 1991.

Kobu, Bülent. **Üretim Yönetimi**, İstanbul, 1995.

Kotler, Philip-Gary Armstrong. **Principles of Marketing**, Prentice Hall, New Jersey, 1996.

Mucuk, İsmet. **Pazarlama İlkeleri**, Der Yayınları, 1994.

Özgen, Hüseyin. **Üretim Yönetimi**, Adana, 1987.

Pride, William M ve O. C. Ferrel, **Marketing**, Hougton Mifflin Co., New york, 1997.

Saygılı, İrfan. **Üretim Yönetiminin Fonksiyonları**, İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Tekin, Mahmut. **Üretim Yönetimi**, Konya Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Konya, 1996.

Tenekecioğlu, Birol – Figen Ersoy. **Pazarlama Yönetimi**, Birlik Yayın Evi, Eskişehir, 2000.

Top, Aykut. **Üretim Sistemleri, Analiz ve Planlama**, İstanbul, 1994.

Bölüm 6

İŞLETME BİLGİ SİSTEMİ

6.1 İşletmelerde Bilgi Gereksinimi

İçinde bulunduğumuz döneme; bilgisayar çağı, iletişim çağı veya bilgi çağı gibi adlar verilmektedir. Bunun nedeni; bilgisayar, iletişim ve bilgi alanındaki olağanüstü gelişmelerin, her yönde geçmişteki çağlarla karşılaştırılamayacak kadar büyük değişiklikler yaratmış olmasıdır.

Olaya işletmecilik ve işletme yönetimi açısından bakıldığında, bilgisayar, bilgi işlem, bilgi ve iletişim, işletmeler için başlı başına bir rekabet koşulu durumuna gelmiştir. Bilgisayar destekli işletme bilgi sistemine ve çağdaş iletişim olanaklarına sahip olan işletmeler, rakiplerine oranla çok büyük rekabet üstünlüğüne sahip olmaktadır.

Bilgi sistemi, bir bakıma, işletmenin kalbi durumundadır. Düzenli kalp atışları, nasıl organizmanın her yerine yaşam için gerekli olan oksijeni pompalıyorsa, bilgi sistemi de işletmenin her birimine, gerekli yaşamsal bilgiyi, düzenli olarak üretip ulaştırır.

İşletmenin bilgi sistemi, iç ve dış çevresinden topladığı verileri bilgiye dönüştüremiyorsa veya üretilmiş bilgiyi işletme organizasyonundaki çeşitli birimlere zamanında ulaştıramıyorsa, işletmenin yaşamı tehlikeye girer.

İşletmeleri kurmak, işletmek, sorunlara tanı koymak, çevre koşullarını saptamak, kıt işletme kaynaklarını akılcı kullanabilmek ve ileriye dönük

lemlerle dışarıya kapatılır. Böylece, işletmenin dâhilî ağına, yalnızca istenen kişilerin ya da kuruluşların erişimi sağlanmış olur.

Intranetin işletmelerde yaygınlaşması geleneksel "işe zamanında gelme" uygulamasını da değiştirmiştir. Artık, bazı işletme çalışanları, zamanlarını işletmede geçirmek zorunda değildirler. "Teleworking" (dışarıda çalışma) ya da "homeworking" (evden çalışma), birçok küresel işletmede uygulanmakta ve her geçen gün biraz daha yaygınlaşmaktadır.

İşletme görevlileri, evlerinden veya yolculuk yaptıkları araçlardan ya da dünyanın herhangi bir yerinden işletmedeki işiyle bağlantı kurmakta, sanki işletmede çalışıyormuş gibi çalışabilmekte, dilediği işletme personeliyle yazılı, sözlü ya da görüntülü görüşmeler yapabilmekte, emirler verip emirler alabilmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Alter, Steven. **Information Systems: A Management Perspective**, Benjamin/ Cummings Publishing Co., California, 1996.

Cortado, James W. **Best Practices In Information Teknology: How Corparations Get The Most Value From Exploting Their Digital Invesments**, Prentice Hall, New York, 1998.

Grupta, Uma. **Management Information Systems For The Information Age**, Irwin McGrawHill, New York, 1998.

O'Brien, James. **Introduction To Information System: An End User/Enterprise Perspective**, Irwin. McGraw Hill, Chicago, 1995.

Turban, Efraim. **Decision Support And Expert System**, McMillan Publishing, New York, 1993.

Bölüm 7

MUHASEBE

Muhasebe, işletmenin gerçekleşen faaliyetlerinin para cinsinden işlenmesi ve ilgililere iletilmesi çabasıdır. Bu tanımda vurgulandığı gibi, muhasebe, kayıt tutma ve bilgi iletişimi olarak iki temel işin görülmesini sağlar.

Kayıt tutma ve raporlama, her yarışmada tarafların nasıl bir oyun çıkardıklarını ve oyunu hangi tarafın kazandığını bilmek için tarafların elde ettikleri sayıların panoya yazılmasıdır. Bu yazma işi yapılmadığında karşılaşma oyuncular, yöneticiler ve seyirciler tarafından hakkıyla izlenemeyecek; belki de kargaşa yaşanacaktır. Oyun sonunda kaybedilse de kazanılsa da özellikle sonucu herkes bilmek isteyecektir.

Aynı şekilde serbest rekabet ortamında işletmeler de birbirleriyle yarış hâlinde olup, ayakta kalabilmek için daima başarılı olmak zorundadır. Bu bakımdan işletmenin gelişimini ve bunun sonucu olarak da başarısını görebilmek için işletme faaliyetlerinin kaydedilmeleri ve sayısal bilgiler olarak raporlanmaları gerekir.

Bu sayede işletme kârlılığının ölçülmesi ile mali durumunun ve üretim maliyetlerinin bilinmesi olanaklı olur. Bu açıdan muhasebe kayıtları ve muhasebe raporları bir işletmede neyin olup bittiğini görmemizi sağlayan pencere görevini görür. Bu nedenle muhasebe, işletmenin dili olmaktadır.

Bilgi kullanıcıları, muhasebenin amacı işletme içi ve işletme dışı bilgi kullanıcılarının gereksinim duydukları bilgileri üretmek ve raporlamaktır.

naktan yararlanma gücü, aktifin ve sermayenin verimliğine ilişkin sonuçlar elde edilir.

Bir işletmenin kayıt tutmanın doğal sonucu olarak düzenlediği bilanço ve gelir tablosuna çeşitli analiz teknikleri uygulanarak (yatay yüzdeler, dikey yüzdeler, eğilim yüzdeleri, oranlar gibi) işletmenin durumu analiz edilir. Bunlar analiz yoluyla yoruma tabi tutularak işletmenin gelecekteki mali durumu ve faaliyet sonuçları, yukarıdaki paragrafta belirtilen ayrıntıda belirlenir.

Bunlara dayanarak işletme sahipleri, ortaklığa devam edip etmeyeceklerine; potansiyel yatırımcılar, işletmenin çıkardığı hisse senetleri ile tahvillerden satın alıp almayacaklarına; kredi kurumları, işletmeye ödünç para verip vermeyeceklerine ve çeşitli çıkar grupları kendilerini ilgilendiren diğer konulara ilişkin kararlar alır.

Anonim şirketler yıllık genel kurul öncesi ortaklar için çıkardığı Yıllık Faaliyet Raporu'nda finansal tablolarına ek olarak yaptığı analiz ve yorumlara da yer verir. Analiz ve yorum bir bilgi kullanıcısının kendisi tarafından yapılabileceği gibi, piyasadaki analiz bürolarınca da halka hizmet amacıyla yapılır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Bektöre, Sabri ve Diğerleri. **Genel Muhasebe: İlkeleri ve Uygulaması**, Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir, 2000.

Cemalcılar, Özgül ve Nurten Erdoğan. **Genel Muhasebe**, Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş, İstanbul, 2000.

Ergin, Hüseyin. **Muhasebeye Giriş**, Kütahya Ekspres Matbaası, Kütahya, 2000.

Karalar, Rıdvan. **İşletme – Temel Bilgiler – İşlevler**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1998.

Koç, Yalkın. **Genel Muhasebe İlkeleri ve Uygulaması**, Turhan Kitapevi, Ankara, 1997.

Bölüm 8

FİNANSAL YÖNETİM

Bir işletmenin uzun dönemli başarısında; işletme ister yeni kuruluyor isterse uzun yıllar faaliyet gösteriyor olsun, finansal kararların rolü büyüktür. Finansal yönetimde değişim ve gelişimin hızı diğer alanlara göre daha yüksek olduğundan, bu rol daha da önem kazanmıştır.

Finansal kararlarla, bu kararlarda etkinliği arttırıcı çabalara geçmeden önce genellikle eş anlamlı olarak kullanılan finans, finansman ve finansal yönetim kavramlarına açıklık getirilmesi uygun olacaktır.

Finans; para, fon ya da sermaye anlamındadır. ***Finansman***; para, fon ya da sermayenin sağlanmasını ifade ederken ***finansal yönetim***, kişi ya da kurumların ***ihtiyaç duydukları*** fonları belirleyerek sağlanmasını ve bu fonların en uygun alanlara kanalize edilerek yönetilmesini ifade eder.

Finansal yönetimle ilgili temel fonksiyonlar; fonların sağlanması ve yatırımlara aktarılması gibi, genel olarak iki ana grupta toplanabilse de gerçekte çok sayıda karar alanlarından oluşmaktadır. Finansal karar alanlarından hemen hemen en önemlisi yatırımlarla ilgili olanlarıdır.

Yatırımlarla ilgili olarak ne, ne zaman, nerede, nasıl, ne miktarda ve benzeri pek çok soruya cevap verilmesi gerekir. Bir işletme kurmak ya da var olan bir işletmenin faaliyetlerini sürdürebilmek için çok sayıda reel varlığa gereksinme vardır.

Görüldüğü üzere ülkemizde sermaye piyasası ancak 1980'den sonra kurumsal hâle getirilmiştir. Özellikle kamu kesimi başta olmak üzere, özel kesim uzun vadeli fon ihtiyaçlarını bu piyasalardan sağlama yoluna gitmişlerdir. 1986 yılından itibaren İstanbul Menkul Kıymetler Borsasının (İMKB) kurulmasıyla Türk sermaye piyasasının, Türk ekonomisindeki rolü artmaya başlamıştır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akgüç, Öztin. **Finansal Yönetim**, Avcıol Basım Yayım, İstanbul, 1994.

Akgüç, Öztin. **Finansal Yönetim**, Muhasebe Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1995.

Aydın, Nurhan. **Finansal Yönetim**, Birlik Matbaası, Eskişehir, 1999.

Aydın, Nurhan. **Finansal Yönetim**, Birlik Ofset, Eskişehir, 1999.

Brealey, A. Richard ve Diğerleri. **İşletme Finansının Temelleri (Çev: Ünal Bozkurt)**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Ceyhan, Ali. **İşletmelerde Finansal Yönetim**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2000.

Ceylan, Ali. **İşletmelerde Finansal Yönetim**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2000.

Everard, E. Kenneth ve James L. Burrow. **Business Principles and Management**, International Thomson Publishing, Ohio, 1996.

Everard, E. Kenneth ve James L. Burrow. **Business Principles and Management**, South-Western Eduational Publishing, Ohio, 1996.

Fabozzi, J. Frank ve Diğerleri. **Foundations of Financial Markets and Intitutions**, Prentice – Hall Inc., New Jersey, 1998.

Gönenli, Atilla. **İşletmelerde Finansal Yönetim**, İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1991.

Griffin, W. Richy ve Ronald S. Ebert. **Business**, PrenticeHall Inc., London, 1996.

Kolb, W. Robert ve Ricardo J. Rodriquez. **Finansal Yönetim (Çev: Ali İhsan Karacan)**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, Ankara, 1996.

Sarıkamış, Cevat ve Diğerleri. **Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar**, T. C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1999.

Schoell, F. William ve Diğerleri. **Introduction to Business**, Allyn and Bacon, Boston, 1993.

Zikmund, William G. ve Diğerleri. **Business The American Challenge for Global Competitiveness**, New York, 1995.

Bölüm 9

ÇOK ULUSLU İŞLETMELER

Çok uluslu işletmeler ilk defa 1970'li yıllarda sözlüklere girmeye başlamıştır. 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak işletmelerin faaliyet boyutlarında ve yapılarında değişmeler ortaya çıkmıştır.

Birden fazla ülkede faaliyet gösterip giderek güçlenen işletmelerin sayısının artması ve bazı ülkelerin GSMH'sinden daha fazla satış hacmine ulaşmaları, globalleşme yolunda önemli bir hareketin başlangıcı oldu. Çok uluslu olarak nitelenen işletmeler çeşitli ülkelerin vatandaşı olarak görülmekte ve ülkelerin yasal, politik koşullarına uyum sağlayarak vergi vermektedir.

Bazı gruplar çok uluslu işletmeleri dünya ekonomisine büyük katkıları olan kuruluşlar olarak görürken aksi görüşlere sahip olanlar, çok uluslu işletmeleri dünyanın politik yapısına ve ülkelerin bütünlüğüne bir tehdit olarak görmektedir. 2000'li yıllarda 300 çok uluslu işletmenin dünya ticaretinin %90'ını kontrol edeceği ileri sürülmektedir.

Çok uluslu işletmelerle yatırım yapılan ülkeler arasındaki ilişkilerin boyutları önemli bir konudur. Çok uluslu işletmeyi ulusal işletmelerden farklı kılan, çok uluslu işletmenin değişik çevre güçleri ile karşılaşmasıdır.

Buna karşılık, hiçbir ulusal işletme tamamen uluslararası çevre güçlerinden ayrı düşünülemez. Ülke dışına ihracat yapan veya girdilerini ülke dışından sağlayan ulusal işletmeler de bir bakıma ülke dışı çevrenin etkisi

Şekil 9.5. Ürün Tabanlı Global Organizasyon Yapısı

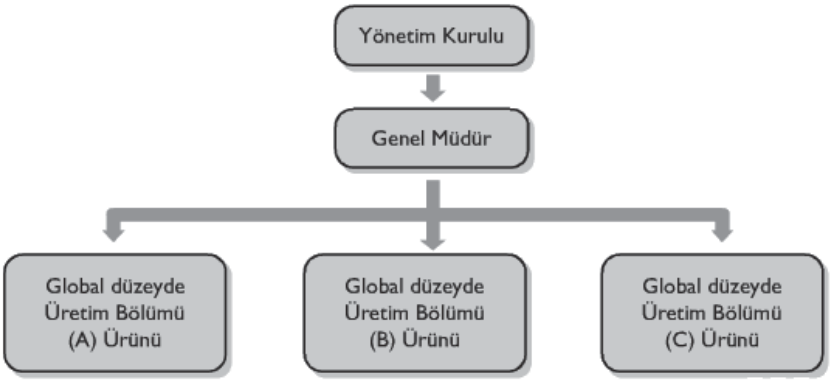

Bu tür yapı, teknolojileri birbirine yakın malların üretilmesi söz konusu olduğunda tercih edilmektedir. Özellikle ürünlerin globalleşmesi açısından yararlıdır. Global nitelikteki ürünler, dünyanın neresinde olursa olsun, benzer tüketici gruplarına aynı imajla sunulan ürünlerdir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Ball, Donald A. ve Diğerleri. **International Business**, Richard D. Irwin; Boston, 1993.

Bounds, Gregory M. ve Diğerleri. **Management**, South Western Publishing, Ohio, 1995.

Bowie, L. ve Diğerleri. **Management**, McGraw-Hill Book Co., New York, 1996.

Crain, Kota ve Diğerleri. **International Business**, The Dryden Press, New York, 1996.

Emerald, Kenneth ve Diğerleri. **Business Principles and Management**, South Western Publishing Co., Ohio, 1996.

Özalp, İnan. **Çok Uluslu İşletmeler: Uluslararası Yaklaşım**, Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir, 2000.

Yüksel, Öznur. **Uluslararası İşletme Yönetimi**, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1999.

KAYNAKÇA

Akat, İlter ve Diğerleri. **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir, 1999.

Akgüç, Öztin. **Finansal Yönetim**, Muhasebe Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1995.

Akgüç, Öztin. **Finansal Yönetim**, Avcıol Basım Yayım, İstanbul, 1994.

Alpugan, Oktay ve Diğerleri. **İşletme Ekonomisi ve Yönetimi**, Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş., İstanbul, 1997.

Alter, Steven. **Information Systems: A Management Perspective**, Benjamin/Cummings Publishing Co., California, 1996.

Annemarie, Pieper. **Etiğe Giriş**, İstanbul, 1999.

Aydın, Nurhan. **Finansal Yönetim**, Birlik Ofset, Eskişehir, 1999.

Ball, Donald A. ve Diğerleri. **International Business**, Richard D. Irwin; Boston, 1993.

Baron, David P. **Business and Its Environment**, Prentice Hall-Inc., New Jersey, 2000.

Baker, Michael-Susan Hart, **Product Strategy and Product Management**, Prentice Hall, Europe, Hertfordshire, 1999.

Bektöre, Sabri ve Diğerleri. **Genel Muhasebe: İlkeleri ve Uygulaması**, Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir, 2000.

Best, Roger J. **Market Based Management**, Prentice Hall, Inc., New Jersey, 1997.

Boone, Louis E. ve David L. Kurtz. **Contemporary Marketing**, The Dryden Press, Orlando, 1992.

Boone, Louis E. ve David L. Kurtz. **Contemporary Business 2000**, The Dryden Press, Newyork, 2000.

Bounds, Gregory M. ve Diğerleri. **Management**, South Western Publishing, Ohio, 1995.

Bovee, Courtland ve Diğerleri. **Marketing**, McGraw-Hill Inc, NewYork, 1995.

Bowie, L. ve Diğerleri. **Management**, McGraw-Hill Book Co., New York, 1996.

Bradley, Frank. **Marketing Management**, Prentice Hall, Hertfordshire, 1995.

Brealey, A. Richard ve Diğerleri. **İşletme Finansının Temelleri (Çev: Ünal Bozkurt)**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Bruton, Gary D. ve Diğerleri. "Downsizing the Firm: Answering the Strategic Questions", **Academy of Management Executive**, C.30, S.2., 1998.

Cameron, Kim, S. "Strategies for Successful Organizational Downsizing", **Human Resource Management**, C.33, S.2, 1994.

Can, Halil. **Genel İşletmecilik**, Adım Yayıncılık, Ankara, 1990.

Can, Halil ve Diğerleri. **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999.

Cascio, Wayne F. "Downsizing: What do we Know? What have we Learned?", **Academy of Management Journal**, C.7, S.1, 1993.

Cemalcılar, İlhan ve Diğerleri. **İşletmecilik Bilgisi**, İÇEM Yayınları, Eskişehir, 1995.

Cemalcılar, Özgül ve Nurten Erdoğan. **Genel Muhasebe**, Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş, İstanbul, 2000.

Certo, Samuel C. **Modern Management**, Prentice-Hall Inc., New Jersey, 1997.

Ceyhan, Ali. **İşletmelerde Finansal Yönetim**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2000.

Cortado, James W. **Best Practices In Information Teknology: How Corparations Get The Most Value From Exploting Their Digital Invesments**, Prentice Hall, New York, 1998.

Crain, Kota ve Diğerleri. **International Business**, The Dryden Press, New York, 1996.

Croft, Michael J. **Market Segmentation**, Routledge, New York, 1994.

David, Fred R. **Strategic Management**, Prentice Hall, New Jersey, 1997.

Demir H. ve Ş. Gümüşoğlu. **Üretim Yönetimi**, İzmir, 1986.

Dessler, Gary. **Essentials of Human Resource Management**, Prentice-Hall-Inc., New York, 1999.

Dinçer, Ömer ve Diğerleri. **İşletme Yönetimine Giriş**, Beta Basım Yayın ve Dağıtım, İstanbul, 1998.

Dinçer, Ömer ve Fidan Yahya. **İşletme Yönetimi**, Beta Basım Yayım ve Dağıtım A. Ş., İstanbul, 1996.

Emerald, Kenneth ve Diğerleri. **Business Principles and Management**, South Western Publishing Co., Ohio, 1996.

Eren, Erol. **İşletmelerde Stratejik Yönetim ve İşletmecilik Bilgisi**, Der Yayınları, İstanbul, 1997.

Eren, Erol. **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Basım Yayım ve Dağıtım A. Ş., İstanbul, 1998.

Ergin, Hüseyin. **Muhasebeye Giriş**, Kütahya Ekspres Matbaası, Kütahya, 2000.

Ertürk, Mümin. **İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2000.

Ertürk, Mümin. **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Beta Basım Yayın Dağıtım A. Ş., İstanbul, 1998.

Evans, James R. **Applied Production And Operations Management**, West Publishing Company, New York, 1993.

Evert, E. ve Diğerleri. **Production and Operation Management**, West Publishing Company, New York, 1991.

Everard, E. Kenneth ve James L. Burrow. **Business Principles and Management**, South-Western Eduational Publishing, Ohio, 1996.

Fabozzi, J. Frank ve Diğerleri. **Foundations of Financial Markets and Intitutions**, Prentice – Hall Inc., New Jersey, 1998.

Ferrell, O. C. ve Fraedrich John, **Business Ethics**, Boston, 1994.

Fisher, C. ve Diğerleri. **Human Resource Management**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1996.

Foot, M. ve Diğerleri. **Introducing Human Resource Management**, Addison Wesley, New York, 1996.

Foxall, Gordon R. ve Ronald E. Goldsmith. **Consumer Psychology For Marketing**, Routledge, London, 1994.

George, De, Richard T. **Business Ethics**, New York, 1999.

Geylan, Ramazan. **Personel Yönetimi**, Birlik Ofset, Eskişehir, 1996.

Geylan, Ramazan. **İKY'de Örnek Olaylar**, Birlik Ofset, Eskişehir, 1996.

Gönenli, Atilla. **İşletmelerde Finansal Yönetim**, İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1991.

Gunter, Barrie ve Adrian, Furnham. **Consumer Profiles**, Routledge, London, 1992.

Griffin, W. Richy ve Ronald S. Ebert. **Business**, PrenticeHall Inc., London, 1996.

Grupta, Uma. **Management Information Systems For The Information Age**, Irwin McGrawHill, New York, 1998.

Hoffman, W. Michael ve Robert, E. Frederick, **Business Ethics**, New York, 1995.

Hisrich, Robert D. ve Michael P. Peters, **Entrepreneurship**, Boston, 1998.

Hisrich, Robert ve Diğerleri. **Enterpreneurship**, McGraw Hill, New York, 1998.

Ivancevich, John M. **Human Resource Management**, Mc Graw-Hill, New York, 2000.

Karalar, Rıdvan. **İşletme Temel Bilgiler İşlevler**, Anadolu Üni. Basımevi, Eskişehir, 1998.

Karalar, Rıdvan. **İşletme Politikası**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 2000.

Kaynak, T. ve Diğerleri. **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1998.

Kaynak, T. ve Diğerleri. **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, Eskişehir, 1999.

Kobu, Bülent. **Üretim Yönetimi**, 6. Basım, İstanbul: İstanbul İşletme Fakültesi Yayınları, Yayın no: 181, 1987.

Kobu, Bülent. **Üretim Yönetimi**, İstanbul, 1995.

Kolb, W. Robert ve Ricardo J. Rodriquez. **Finansal Yönetim (Çev: Ali İhsan Karacan)**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, Ankara, 1996.

Koç, Yalkın. **Genel Muhasebe İlkeleri ve Uygulaması**, Turhan Kitapevi, Ankara, 1997.

Koçel, Tamer. **İşletme Yöneticiliği**, Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş., İstanbul, 2000.

Kotler, Philip ve Gary Armstrong. **Principles of Marketing**, Prentice Hall Inc., New Jersey, 1996.

Kuratko, Donald. **Enterpreneuership**, The Dryden Press, New York, 1998.

Kuratko, Donald F. ve Richard, M. Hodgetts, **Entrepreneurship**, FortWorth, 1998.

Manz, C. C. ve H. P. Sims. **Business Without Bosses**, John Wiley, New York, 1993.

McHug, Francis P. **İş Ahlâkı**, İstanbul, 1991.

Meredith, Jack R. **The Management of Operations: A Conceptual Emphasis**, John Wiley And Sons. Inc., New York, 1995.

Mescon, Micheal H. ve Diğerleri. **Business Today**, Prentice Hall-Inc., New Jersey, 1999.

Miller, Alex. **Strategic Management**, McGraw Hill Book Co, New York, 1999.

Mishra, Karen E. ve Diğerleri, "Preserving Employee Morale During Downsizing", **Sloan Management Review**, C.39, S.1, 1998.

Mondy, R. W ve S. R. Premean. **Management: Concepts, Practice, and Skills**, Prentice Hall, Inc., N. J. 1995.

Mucuk, İsmet. **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1997.

Mucuk, İsmet. **Modern İşletmecilik**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1998.

Mucuk, İsmet. **Pazarlama İlkeleri**, Der Yayınları, İstanbul, 1994.

Müftüoğlu, Tamer. **İşletme İktisadı**, Turhan Kitapevi, Ankara, 1994.

O'Brien, James. **Introduction To Information System: An End User/Enterprise Perspective**, Irwin. McGraw Hill, Chicago, 1995.

Özalp, İnan. **Çok Uluslu İşletmeler: Uluslararası Yaklaşım**, Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir, 2000.

Özalp, İnan. **İşletme Yönetimi**, Birlik Ofset, Eskişehir, 2000.

Özalp, İnan. **İşletmelerin Büyümesinde Ortaya Çıkan Organizasyon Sorunları**, Adana, İ.T.İ. Akademisi Yayını, Adana, 1975.

Özgen, Hüseyin. **Üretim Yönetimi**, Adana, 1987.

Paauwe, J. **Personnel Management Without Personnel Managers**, Addison-Wesley, 1996.

Patterson, M. ve Diğerleri. **Impact of People Management Practices on Business Performance**, IPD, 1998.

Pearce, John ve Diğerleri. **Strategic Management**, McGraw Hill Book Co, Chicago, 1997.

Plunkett, W. R. ve R. F. Attner. **Introduction to Management**, Wandsworth Publishing Company, California, Belmont, 1994.

Pride, William M. ve Diğerleri. **Business**, Boston: Houghton Mifflin, 1980.

Pride, William M. ve O. C. Ferrel. **Marketing**, Hougton Mifflin Co., New York, 1997.

Rachman, David. **Marketing Today**, The Dryden Press, Florida, 1994.

Robert, A. Ristau. **Introduction to Business**, South Western Educational Publication, Cincinnati, Ohio, 1997.

Sarıkamış, Cevat ve Diğerleri. **Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar**, T. C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1999.

Saygılı, İrfan. **Üretim Yönetiminin Fonksiyonları**, İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Schuller, R. S. "Repositioning the Human Resource Function: Transformation or Demise", **Academy of Management Executive**, C. I, 1983.

Schuller, S. R. ve E. S. Jackson. **Human Resource Management-Positioning for the 21 st century**, West Publishing Company, New Jersey, 1996.

Schoell, F. William ve Diğerleri. **Introduction to Business**, Allyn and Bacon, Boston, 1993.

Shea F Gordon F. **Practical Ethics**, New York, 1988.

Shrivasto, Paul. **Strategic Management**, South Publishing, Cincinnati, Ohio, 1994.

Tekin, Mahmut. **Üretim Yönetimi**, Konya Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Konya, 1996.

Tenekecioğlu, Birol ve Figen Ersoy. **Pazarlama Yönetimi**, Birlik Yayınevi, Eskişehir, 2000.

Top, Aykut. **Üretim Sistemleri, Analiz ve Planlama**, İstanbul, 1994.

Turban, Efraim. **Decision Support And Expert System**, McMillan Publishing, New York, 1993.

Velasquez, Manuel G. **Business Ethics, Concepts and Cases**, London, 1988.

Yüksel, Öznur. **Uluslararası İşletme Yönetimi**, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1999.

Yükselen, Cemal. **Temel Pazarlama Bilgileri**, Adım Yayıncılık, İstanbul, 1989.

Zikmund, G.W. ve Diğerleri. **Business, IL**: Homewood Richard D. Irwin Inc., 1995.

Zikmund, William G. ve Diğerleri. **Business The American Challenge for Global Competitiveness**, New York, 1995.

Gözden Geçirilmiş 6. Basım

GENEL İŞLETME

Prof. Dr. Eyyüp Aktepe

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 243
İşletme: 50
ISBN: 978-605-133-145-4
© Gözden Geçirilmiş 6. Basım, Ocak 2016

GENEL İŞLETME
Prof. Dr. Eyyüp Aktepe

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü -sinem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad.7/56-57 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktepe, Eyyüp.
Genel İşletme / *Eyyüp Aktepe*
Gözden Geçirilmiş 6. Basım, s. XVI +264, 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-145-4
1. İşletmecilik 2. İşletme Yönetimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Giriş xiii

1. BÖLÜM: İŞLETMECİLİĞİN GENEL ESASLARI VE TEMEL KAVRAMLAR 1

1. İŞLETMECİLİĞİN GENEL ESASLARI 1

1.1. İŞLETMELERİN VE İŞLETME YÖNETİMİNİN GELİŞMESİ 1

1.1.1. Konuya Genel Bakış 1

1.1.2. İşletmelerin ve İşletmecilik Bilgisinin Gelişmesi 2

1.1.3. İşletme ve İktisat 5

1.1.4. İşletmelerin ve İşletme Yönetiminin Gelişme Safhaları 5

1.1.4.1. Üretim Anlayışı Dönemi (Üretim Odaklı İşletmecilik) 5

1.1.4.2. İşletme Yönetiminin Gelişmesi 6

1.2. TEMEL EKONOMİK KAVRAMLAR 14

1.2.1. İhtiyaç 14

1.2.2. Mal-Ürün 18

1.2.3. Hizmet 20

1.2.4. Fayda 21

1.2.5. Üretim 22

1.2.6. Tüketim 22

1.2.7. Talep 23

1.2.8. Arz 23
1.2.9. Fiyat 24
1.2.10. Teknoloji 24
1.2.11. Sermaye 24
1.2.12. İş Gücü (Emek) 25
1.2.13. Tabiat ve Çevre 26
1.3. TEMEL İŞLETMECİLİK KAVRAMLARI 26
1.3.1. İşletme 26
1.3.2. Teşebbüs 30
1.3.3. Müteşebbis 31
1.3.4. Yönetici 33
1.4. İŞLETMENİN NİTELİĞİ VE ÖNEMİ 36
1.5. İŞLETMECİLİK BİLGİSİNİN KAPSAMINA GİREN KONULAR 36
1.6. İŞLETMENİN KONUSUNUN SEÇİLMESİ 37
2. İŞLETMELERİN HUKUKİ YAPILARI 38
2.1. ÖZEL İŞLETMELERİN HUKUKİ YAPILARI 39
2.1.1. Tek Kişi İşletmesi 39
2.1.2. Ortaklıklar (Şirketler) 41
2.1.3. Kooperatifler 58
2.1.4. Dernek ve Vakıf İşletmeleri 60
2.2. KAMU İŞLETMELERİNİN HUKUKİ YAPILARI 60
2.2.1. Genel Bütçeye Dâhil İşletmeler 61
2.2.2. Katma Bütçeli Dairelere Bağlı İşletmeler 61
2.2.3. Özel Bütçeli Devlet İşletmeleri 61
2.2.4. Mahallî İdarelere Ait İşletmeler 62
2.2.5. Kamu İktisadi Teşebbüsleri 62
2.2.6. Karma İşletmeler 62
2.2.7. Kamu İşletmelerinin Değerlendirilmesi ve Özelleştirme 63
3. İŞLETMELERİN BÖLÜMLENDİRİLMESİ 63
3.1. İŞLETME VE İŞLETME BİLİMİNİN BÖLÜMLENDİRİLMESİ 63
3.1.1. İnceleme Alanına Göre İşletmeler 64
3.1.2. İnceleme Metotlarına Göre İşletmeler 64

3.2. ÜRETİM ŞEKİLLERİNE GÖRE İŞLETMELER 64
3.3. FAALİYETLERİNİN NİTELİĞİNE GÖRE İŞLETMELER 65
3.4. ÜRETİM ARAÇLARININ MÜLKİYETLERİNE GÖRE İŞLETMELER 65
3.4.1. Özel İşletmeler.....65
3.4.2. Karma İşletmeler 65
3.4.3. Kamu İşletmeleri 66
3.5. YÖNETİM BİÇİMLERİNE GÖRE İŞLETMELER 66

2. BÖLÜM: İŞLETMENİN ÇEVRESİ, AMAÇLARI VE FONKSİYONLARI 67

1. İŞLETMENİN ÇEVRESİ 67
1.1. İŞLETMENİN ÇEVRESİNİ OLUŞTURAN KİŞİ VE KURULUŞLAR.....67
1.1.1. İşletmenin İç Çevresi 69
1.1.2. İşletmenin Yakın Çevresi.....69
1.1.3. İşletmenin Yurt İçi Çevresi 70
1.1.4. İşletmenin Uluslararası Çevresi.....71
1.2. İŞLETMENİN YAPISAL ÇEVRESİ.....71
1.2.1. Sosyal, Kültürel, Ahlaki ve Psikolojik Çevre 71
1.2.2. İktisadi Çevre.....74
1.2.3. Hukuki Çevre 77
1.2.3. Maddi ve Teknolojik Çevre 78
2. İŞLETMENİN AMAÇLARI.....79
2.1. İŞLETMENİN GENEL AMAÇLARI 80
2.1.1. Kâr Amacı.....81
2.1.2. İşletmelerde Topluma Hizmet ve Sosyal Sorumluluk Amacı 83
2.1.3. İşletmenin Yaşamını Sürekli Kılma Amacı.....84
2.2. İŞLETMENİN ÖZEL AMAÇLARI 87
3. İŞLETMENİN FONKSİYONLARI.....90
3.1. YÖNETİM FONKSİYONU 91
3.1.1. Yönetimin Tanımı ve Gelişme Seyri.....92
3.1.2. Yönetim Organları 100
3.1.3. Yönetimin Özellikleri 101

3.1.4. Yönetim Fonksiyonları 101
3.1.5. Kontrol 118
3.2. ÜRETİM FONKSİYONU 120
3.2.1. Üretimin Tanımı ve Önemi 120
3.2.2. Üretimin Temel Özellikleri 121
3.2.3. Üretim Yönetimi 123
3.3. PAZARLAMA FONKSİYONU 124
3.3.1. Pazarlamanın Önemi ve Faydaları 125
3.3.2. Pazarlama Fonksiyonları 126
3.3.3. Pazarlama Karması 126
3.4. FİNANSMAN FONKSİYONU 142
Finansın Anlamı, Önemi ve Fon Kavramı 142

3. BÖLÜM: İŞLETMELERİN KURULUŞ ÇALIŞMALARI VE YATIRIM PROJELERİNİN GELİŞTİRİLMESİ 145

1. İŞLETMENİN KURULUŞU.....145
1.1. İŞLETME KURMA DÜŞÜNCESİ VE DOĞUŞ SEBEPLERİ 145
1.1.1. Kâr ve Kazanç İsteği 146
1.1.2. Miras 147
1.1.3. Bağımsız İş Kurma ve Yönetme İsteği 147
1.1.4. Topluma Faydalı İşler Yapma İsteği 147
1.1.5. Başka Fırsatların Yokluğu 147
1.1.6. Bir Varlığın veya Bir Projenin İşlenmesi 147
1.2. İŞLETMENİN KURULUŞUNDAN ÖNCEKİ ÇALIŞMALARIN ÖNEMİ VE YARARI 148
1.3. İŞLETMECİLİK FAALİYETLERİNDEKİ GELİŞMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ 149
1.4. ZAMANIN AKIŞI İÇİNDE REKABET ŞARTLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ 149
2. İŞLETMELERİN KURULUŞ ANALİZİ VE PLANLAMA ÇALIŞMALARI 150
2.1. YATIRIM 151
2.2. YATIRIM PROJESİ VE FİZİBİLİTE ETÜDÜ 152
2.2.1. Yatırım Projesi Hazırlamanın Kapsamı 153

3. BİR YATIRIM PROJESİNİN GELİŞTİRİLMESİNDEKİ BASAMAKLAR 154
3.1. PROJE DÜŞÜNCESİ 154
3.2. FİZİBİLİTE ETÜDÜ.....155
3.2.1. Hukuki ve Siyasi Etüt 155
3.2.2. İktisadi Etüt 155
3.2.3. İşletmelerin Kuruluş Yerinin Seçimi 162
4. YATIRIM KARARINI VERME VE YATIRIMI GERÇEKLEŞTİRME.....217
4.1. DENEME ÜRETİMİ VE İŞLETMENİN PİYASAYA GEÇİŞİNDE YAPILACAK İŞLEMLER 217
4.2. AÇILIŞ TÖRENİ 217
4.3. TÜRKİYE'DE BİR İŞLETMENİN KURULUP FAALİYETE GEÇMESİ İÇİN YAPILACAK İŞ VE İŞLEMLER.....217
4.3.1. Bir Anonim Şirketin Kuruluşu.....218
4.3.2. Bir Fabrikanın Kuruluşu ve İşletmesi İçin Alınması Gereken İzinler ve Ruhsatlar.....218
4.3.3. Vergi, Çalışma, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Mevzuatı ile İlgili İşlemler 221
4.3.4. İş Kanunu, Sendikalar Kanunu, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ile İlgili Yükümlülükler 223
4.3.5. Odalara Zorunlu Kayıt.....224
4.3.6. Diğer 224
5. İŞLETMELERDE STRATEJİK PLANIN HAZIRLANMASI.....225

4. BÖLÜM: İŞLETMELERİN BÜYÜMESİ VE ÇOK ULUSLU İŞLETMELER 227

1. İŞLETMELERDE BÜYÜKLÜK KAVRAMI VE KAPSAMI.....227
1.1. İŞLETMELERİN BÜYÜMESİ 227
1.2. İŞLETMELERİN BÜYÜKLÜĞÜNÜ BELİRLEMEDE KULLANILAN ÖLÇÜLER 229
1.2.1. Soyut (Sayısal) Ölçüler 230
1.2.2. Soyut (Sayısal Olmayan) Ölçüler 230
1.3. DEĞİŞİK BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERİN ÜSTÜNLÜKLERİ VE SAKINCALARI 231

1.3.1. Büyük İşletmelerin Üstünlükleri 231
1.3.2. Büyük İşletmelerin Sakıncaları 232
1.3.3. Küçük İşletmelerin Üstünlükleri 232
1.3.4. Küçük İşletmelerin Sakıncaları 233
1.4. İŞLETMELERİN OPTİMAL (EN UYGUN) BÜYÜKLÜĞÜ 234
2. İŞLETMELER ARASI ANLAŞMALAR 234
2.1. ANLAŞMA ŞEKİLLERİ 236
2.1.1. Centilmen Anlaşmaları 236
2.1.2. Konsorsiyumlar 237
2.1.3. Karteller 237
2.1.4. Tröstler 238
2.1.5. Holdingler 239
2.1.6. Tam Birleşme 240
2.2. İŞLETMELER ARASINDAKİ ANLAŞMALARIN YÖNÜ 240
3. ÇOK ULUSLU İŞLETMELER.....241
3.1. ÇOK ULUSLU İŞLETMELERİN GELİŞMESİNDE ETKİLİ FAKTÖRLER 243
3.2. ÇOK ULUSLU İŞLETMELERİN PROBLEMLERİ.....244
3.3. ÇOK ULUSLU İŞLETMELERİN AMAÇLARI 245
3.4. ÇOK ULUSLU İŞLETMELER HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER.....245
3.5. ÇOK ULUSLU İŞLETMELERİN TEKNOLOJİLERİ.....246
3.6. ÇOK ULUSLU İŞLETMELERİN TEŞKİLATLARI.....246
3.7. ÇOK ULUSLU İŞLETMELERİN PERSONELİ.....246
4. İŞLETMELERDE TEKNOLOJİ VE YENİLİK POLİTİKASI 247
4.1. TEKNOLOJİNİN ANLAMI VE ÖNEMİ 248
4.1.1. Teknoloji Üretimi 249
4.1.2. Teknoloji Transferi 250
4.1.3. Teknoloji Transferinin Araçları.....251
4.1.4. Ülkemizde Teknoloji Transferi 252
4.2. YENİLİK VE TEKNOLOJİ İLİŞKİLERİ.....252
4.2.1. Yeniliğin Boyutları 253
4.2.2. İşletmelerde Yeniliğin Önemi.....254
4.2.3. Yeniliğin Başarılması 255

4.2.4. Yeniliğin İlkeleri 256
4.3. YENİLİĞE KARŞI TEPKİLER VE TUTUMLAR.....259
4.3.1. Psikolojik Faktörler 259
4.3.2. Sosyal Faktörler 260
4.3.3. Kişisel Faktörler 260
4.3.4. Ekonomik Faktörler 260
4.3.5. Yeniliğin Türü ve Türlere Göre Tepkiler 260

KAYNAKÇA 261

MAKALELER VE DİĞER YAYINLAR 264

ÖN SÖZ

İşletme bilimi ve işletmecilik anlayışı, zamanın akışı içerisinde hızla değişen ve gelişen önemli bir bilim dalı olmuştur. Özellikle küreselleşmenin hızla yayılması, uluslararası işletmeciliği de işletmelerin konusu hâline getirmiştir.

İşletmelerin gelişmesi, ülkelerin iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasının sağlanmasında temel dayanak olmuştur. Gerçekten işletmeleri gelişen ülkeler, gelişmiş ülkeler olmuşlardır.

Ülkemizde işletmeciliğin geliştirilmesi için üniversitelerimizde ve yüksekokullarımızda işletme bölümleri açılmış, bu konuda bol miktarda kitap ve makale yayınlanmıştır. Hükûmetler de işletmelerin gelişmesi ve yurt dışına açılmaları için gerekli tedbirleri almışlardır.

Bu kitap, ders notları olarak öğrencilerin seviyesine göre hazırlanmıştır. Bilahere her seviyedeki öğrencinin, işletme sahiplerinin ve işletmelerde çalışanların da yararlanabilmeleri açısından geliştirilmiştir.

Kitabın hazırlanması sürecinde çok sayıda yerli ve yabancı kaynaktan yararlanılmıştır. Bu kitabın altıncı baskısında emeği geçen herkese, özellikle de Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. Eyyüp Aktepe
Aralık 2015

KAYNAKÇA

Akat, İlker. **İşletme Yönetimi.** İzmir: Üçel Yayıncılık, 1984

Akgüç, Öztin. **Finansal Yönetim.** İstanbul: 1982

Aktepe, Eyyüp. **Uluslararası Pazarlama.** Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 1983

Alper, Cem. **Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma.** Ankara: 1977

Ansay, Tuğrul. **Şirketler Hukuku. Ankara: 1980**

Aytek, Bintuğ. **İşletme Yönetimi.** Ankara: Turhan Kitabevi, 1983

Barutçugil, İsmet. **Üretim Sistemi ve Yönetim Teknikleri.** Bursa: 1983

Bekçioğlu, Selim. **Menkul Kıymetler Analizi ve Türkiye'deki Uygulama.** Ankara: 1983

Berekoven, Ludwig. **Internationales Marketing.** Berlin: 1985

Didlingmater, Johannes. Betnehsvvirtscftielie. Berlin: 1986

Birdal, İlker. **İşletme Ekonomisi.** İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1986

Bollz C. L. **Teknoloji ve İktisadi Gelişme.** (Çev.: Toker Dereli), İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı, 1975

Breidenstain, Gerhard. **Internationale Konzerne.** Hamburg: 1977

Bulto, Elvvall, **Temel Üretim Yönetimi,** Ankara: 1981

Nasuhi ve **Ercan** Yücel. **Maliyet Muhasebesi İlkeleri Uygulama.** İstanbul: İ.Ü. Yayını, 1975

Büyükmirza, Kamil. Yönetim Muhasebesi. 2b Ankara: yayını, 1985

Can, Halil vd. **Genel İşletmecilik Bilgileri.** 3b Ankara: Adım Yayıncılık, 1991

Cemalcılar, İlhan. **Pazarlama Araştırması.** Ankara: AİTİA Yayını, 1975

Cemalcılar, İlhan vd. **İ. Bilgisi, Eskişehir: 1983**

Ceylan, Ali. **İşletmelerde Finansal Yönetim.** Bursa: 1985

Çakıcı, Halil. **İşletmelerde Ambalaj Sorunu ve Ambalajlama Alanındaki Gelişmeler.** Ankara: A.Ü. SBF Yayını, 1973

Demarchi, Charles. **Beschafibııcgs Marketing.** 1974

Demirgil, Yorgo. **Kapasite Kavramı Hakkında Notlar.** Ankara: DPT Yayını, No: 211

Eren, Erol. **İşletmelerde Yenilik Politikası.** İstanbul: İ.Ü. Fakültesi Yayını, 1982

Fergan, Oktay. **İşletme Yönetiminde Sistem.** İstanbul: 1984

Gökdere, Ahmet. **Bankacılar İçin Ekonomi Bilgisi.** Ankara: 1963

Güvemli, Oktay. **Yatırım Projelerinin Düzenlenmesi ve Değerlendirilmesi.** İstanbul: 1985

Hacırüstemoğlu, Rüstem. **İmalat Defteri Uygulaması Maliyet Muhasebesinde Ham Madde ve Miktar Dengesi Kontrolü.** İstanbul: Kan Dağıtımcılık AŞ, 1983

Heinen, Edmund, **Industriebetriebslehre,** Wiesbaden: 1971

Hüttner, Manfred. **Grundzüge der Marktforschung,** Wiesbaden: 1974

Karafakıoğlu, Mehmet. **Uluslararası Pazarlama Yönetimi.** Dünya Yayınları, 1981

Karabulut, Muhittin. **Tüketici Davranışı.** İstanbul: Minnetoğlu Yayınları, 1981

Karayalçın, Yaşar. **Ticaret Hukuku Dersleri.** H Ankara: 1970

Kobu, Bülent. **Üretim Yönetimi.** İstanbul: 1981

Koçel, Tamer. **İşletme Yöneticiliği.** İstanbul: 1980

Kolasa, J. Blair. **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş.** İstanbul: Fatih Kitabevi, 1979

Kotler, Philip. **Marketing Management.** Stuttgart: 1974

Kurtuluş, Kemal. **Uklam Harcamaları.** İstanbul: 1982

Küçükberksun, Serdar. **İşletmelerde Prodüktivite Denetimi.** İstanbul: Sönmez Holding Yayını No: 1,1983

Massie, Joseph. **İşletme Yönetimi.** Eskişehir: 1970

Mellerovvicz, Koniad. **Allgemeine Bet,** ebsvvistschafslehse I

Moore, Cari; **Jaedickce,** K. Robert. **Yönetim Muhasebesi.** (Çev.: Alparslan Peker) 2b İstanbul: İ.Ü. Yayını, 1988

Mucuk, İsmet. **Modern İşletmecilik.** İstanbul: 1985

Müftüoğlu, Tamer. **Sanayi İşletmelerinde Üretim Kapasitesi.** Ankara: 1978, Kuruluş Yeri Seçimi Ankara: 1973

Nieschlay, Robert Dichtle, Ervvin Hörshan, Hans Marketing Berlin: 1975

Oluç, Mehmet. **İşletme Organizasyonu ve Yönetimi Cilt 1.** İstanbul: İ.Ü. Yayını, 1978; **Pazarlama İlkeleri ve Türkiye'de Uygulanmaları** İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi, 1970

Özalp, Şan. **Küçük İşletmeler** Eskişehir: AİTİA Yayını, 1971

Özalp, İnan. **Çok Uluslu İşletmelerin Yönetimi.** Ankara: AİTİA Yayını. 1976, Yönetim Ankara: Boyteş Yayınları

Peker, Alparslan. **Modern Yönetim Muhasebesi.** 4b İstanbul: İ.Ü. Muhasebe Enstitüsü Yayını, 1988

Pekiner, Kamuran. **İşletme Denetimi-İşletme Analizi.** İstanbul: İ.Ü. Yayını, 1984

Poroy, Reha; **Tekinalp,** Ünal; **Çamoğlu** Ersin. **Ortaklar ve Kooperatif Hukuku.** İstanbul: 1984

Robinson, John. **Avrupa Topluluğu.** Sayı: 14 Ankara: 1977

Sabuncuoğlu, Zeyyat Tokol, Tuncer, **İşletme l-ll,** Örnek Kitabevi, 1987

Sağlam, Dündar; **Öçal,** Tezer. **Mikro Ekonomik Analiz.** Ankara: 1977

Şahin, Mehmet. **İş İdaresinin Temel Kavramları.** Ankara: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Fas. 2

Şen Salim. **Temel Üretim Yönetimi.** Ankara: 1974

Şireli, Aykut, **Sosyo-Psikolojik Cephesi ile Mal Politikası.** İstanbul: 1972; **Firmalarda Fiyatlandırma.** İstanbul: İ.Ü. İşletme Fakültesi Pazarlama Enstitüsü Yayını, 1978

Tatar, Tevfik. **Yatırım Seçimi ve Değerlendirme Teknikleri.** Ankara: 1985

Tatar, Tevfik. **İşletmeciliğin Temel Kuralları.** Ankara: 1987

Tatar, Tevfik. **İşletmelerde Üretim Yönetimi ve Teknikleri.** Ankara

Tecer, Meral. **İşletme Ekonomisi.** Ankara: 1982

Tekok, Osman. **Finansal Yönetim.** Ankara: G.Ü. Yayım. 1985

Tenker, Lütfüllah. **İşletme İktisadı. Cilt II.**

Tokay, Hayri. **İşletme İktisadı.** Cilt II. Ankara, 1968

Tosun, Kemal. **İşletme Yönetimi.** İstanbul: 1978

Tunç, Güngör. **Pazarlama Araştırması.** 1975

Turunç, Ahmet. **İmalat Sanayinin Bazı Kesimlerinde Kapasite Kullanımı.** Ankara: 1985

Türkel, Asuman. **İşletmeye Giriş.** İstanbul: 1984

Tümer, Melih. **İşletme Nedir.** İstanbul: 1975

Tümer, Melih. **Yönetim ve Yönetici.** İstanbul: 1979

Yıldırım, Nuri. **Uluslararası Şirketler.** İstanbul: 1979

Y. Velch, A. Glenn, **İşletme Bütçeleri- Kar Planlaması ve Kontrolü.** (Çev.: Yaman Erdal vd.) Ankara: 1978

Wolters, F. Martin. **Der Schlüsselzur Betriebsvvirfskhaft.** Hamburg: 1987

Aktaş, Ramazan vd. **Girişimciler İçin İşletme Yönetimi.**

Ercan, Metin Kamil. **Finansal Yönetim.** Ankara: Gazi Kitabevi, 2005

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu. **İşsizliğin Çözümü.** Girişimci Odaklı Yaklaşım, Mart 2006

MAKALELER VE DİĞER YAYINLAR

Albayrak. İsmail. " İşçilik Maliyetlerinin Ayrımı İmalat Yüklenmesi ile İlgili Farklılıklar ve Sorunlar" Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı 11, 1978, "İşçilik Maliyetleri ve İmalat Sanayinde İşçilik Maliyetlerinin Bünyeni" Muhasebe Enstitüsü Dergisi Cilt 3, Sayı 9, 1977

Aktepe, Eyyüp. Pazarlama Ders Notları. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 1983

Bekçioğlu, Selim. "Banka İşlemlerinde Problem Kredilerin Ödenmesi" Muhasebesi Enstitüsü Dergisi, Sayı 47-48, 1987

"Sermaye Maliyeti-Sermaye Bütçelemesi Yöntemleri ve Yönetsel Kontrol" Sümerbank Eğitim Semineri, 1983

Kaya, Enver. "İmalat Sanayinde Verimlilik Karşılaştırmaları" Verimlilik Dergisi, 1980

Örten, Remzi Büyükmirza Kamil Ve Diğerleri " Maliyet Muhasebesi "Desiyab, Muhascbc-Finansman Seminer Notlar, AİTİA Yayım, 1982

Şen, Salim. İşletme Yönetimi Ders Notları.

Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi. Cilt 1-11, Ankara: Devlet Yatırım Bankası Yayını, 1985

Bilim-Teknoloji-Araştırma Ankara: DPT 5 Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu, 1983

10 Ağustos 1969 tarih ve 1163 no'lu Kooperatif Kanunu No:1

18 Haziran 1984 tarih ve 18435 Mükerrer Sayılı Resmî Gazete

7. Basım

GENEL MATEMATİK 1

Prof. Dr. A. Sinan Çevik
Öğr. Gör. Engin Bozacı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 459
Matematik-İstatistik No. : 25
ISBN : 978-605-133-361-8
© 7. Basım, Ekim 2016

GENEL MATEMATİK 1

Prof. Dr. A. Sinan Çevik - Öğr. Gör. Engin Bozacı

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çevik, A. Sinan., Bozacı, Engin.
Genel Matematik 1 / *A. Sinan Çevik - Engin Bozacı*
7. Basım, X+ 254 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-361-8
1. Matematik 2. İntegral 3. Fonksiyonlar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Değerli Öğretmenler ve Sevgili Öğrenciler,

Bu kitap öğrencilerimize matematik dersinin daha iyi anlaşılması için hazırlanmış olup, kitapta bütün konular pratik yönleriyle ve sistemli olarak açıklanmıştır. Konular genellikle örneklerle çok alıştırma verilerek kavratılmaya çalışılmıştır. Örnek çözümleri de Meslek Yüksek Okullarında okutulan teknik ve sosyal bölümlere uygun seçilmiştir. Bu kitap ders içinde anlatılan konuların pekiştirilmesi için kullanılacak, eksiklerin tamamlanmasına yardımcı olacaktır. Kitabımız dikey geçiş sınavı içinde yardımcı kaynak olarak kullanılabilir. Kitap iki cilt olarak hazırlanmıştır. Hazırlanan bu birinci kitap Birinci dönemin konularını içermektedir.

Unutmayınız ki, başarı düzenli, planlı ve doğru kaynaklardan çalışmaktan geçmektedir.

Bütün bu çalışmalardan sonra bilgilerinizin en üst seviyede olduğunu göreceksiniz.

Gerçekte bilim ve teknolojideki büyük ilerlemenin arkasından eğitim de, uygulamalı bir bilim dalı olarak gelişmekte ve gençlerin ilköğretimden itibaren yapıcı ve yaratıcı birer insan olarak yetiştirilmelerini sağlamaktadır.

Gençlerimizin karşılaştıkları problemleri çözebilecek yetenek ve davranışları kazanmış insanlar olarak yetişmiş olmaları zorunludur. Matematik öğretme ve öğrenme sürecinde öğretmenin işlevi öğretimin etkili şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Amaç; matematik öğretiminin uygun yöntemlerle sistemli ve etkili teknik araçlarla çalışmak olmalıdır.

Kitapta metin ve problemlerin çözümünde istemeyerek gözden kaçan bazı eksikliklerin olması doğaldır. Bu yanlışlık, eksiklik ya da eklenmesi istenilen konuları bize ulaştıranlara şimdiden teşekkür ederiz.

Kitabın hazırlanmasında gerekli teşvik ve desteklerini bizden esirgemeyen Balıkesir Üniversitesi Rektör yardımcısı ve Teknik programlar Bölüm Başkanı, sayın Prof. Dr. Cemal Okuyan'a, Balıkesir Meslek Yüksek Okulu Müdürü, Sayın Yrd. Doç. Dr. Cengiz Aydemir'e, B.A.Ü Meslek Yüksek okulundaki personele ve bu işin başından sonuna kadar her türlü sıkıntıda daima bize moral veren, desteklerini eksik etmeyen eşlerimize, çocuklarımıza ve yakın arkadaşlarımıza en içten şükranlarımızı sunuyoruz.

Eylül 2012

Prof. Dr. A. Sinan Çevik

Öğr. Gör. Engin Bozacı

İÇİNDEKİLER

Bölüm1: Sayı Sistemleri **1**
Sayı Sistemi 2
Desimal (Onluk) Sayı Sistemi 2
Sayı Basamakları ve Taban 4
Binary (İkilik) Sayı Sistemi 4
Oktal (Sekizlik) Sayı Sistemi 7
Heksadesimal (Onaltılık) Sayı Sistemi 9
Alıştırmalar 14

Bölüm 2: Sayılar **17**
Temel Sayılar 17
Sayılar ile İlgili Özelikler 18
Asal Sayılar 19
Tek ve Çift Sayılar 19
Pozitif ve Negatif Sayılar 20
Faktöriyel (Çarpansal) 20
Alıştırmalar 21
Test Soruları 23

Bölüm 3: Rasyonel Sayılar 24
Rasyonel Sayılar 24
Ondalıklı Sayılar 29
Alıştırmalar 31
Reel Sayılar 32
Mutlak Değer 35
Asal Çarpanlara Ayırma 37
Ortak Katların En Küçüğü (OKEK) 37
Ortak Bölenlerin En Büyüğü (OBEB) 38
Alıştırmalar 40
Test Soruları 41

Bölüm 4: Üslü Sayılar 44
Üslü İfadeler 44
Alıştırmalar 47
Test Soruları 49

Bölüm 5: Köklü Sayılar 51
Köklü Sayılar 51
Reel Sayıları Kuvvetleri 51
Köklü İfadeyi Kök Dışına Çıkarma 53

Kökün Kökü 53
Köklü İfadelerin Kök Kuvvetlerini Genişletme 55
Köklü İfadelerin Çarpımı 55
Köklü İfadelerin Bölümü.....55
Paydayı Rasyonel Yapma.....56
Alıştırmalar.....59
Test Soruları 60

Bölüm 6: Harfli İfadeler 62
Harfli İfade 62
Harfli İfadelerle Yapılan İşlemler 62
İki Çok Terimli ile Bir terimin Bölümü 63
İki Terimlinin Kuvveti 64
Alıştırmalar(1).....66
Test Çalışması 67

Bölüm 7: Çarpanlara Ayırma 69
Çarpanlara Ayırma Tanım.....69
Ortak Paranteze Almak 69
Gruplandırma 69
İki Kare Farkı İfadeler.....70
Tam Kare İfadeler 70
İki Kare Farkına Dönüştürme.....71
$x^2 \pm bx \pm C$ İfadesinde Çarpanlara Ayırma 71
Özdeşlikler Yardımı ile Çarpanlara Ayırma 72
Çözümlü Örnekler.....72
Alıştırmalar.....76
Test Soruları 77

Bölüm 8: Kümeler 79
Kümelerin İfadesi.....79
Sonlu ve Sonsuz Kümeler 80
Sayılar Kümesi 80
Boş Küme.....80
Kümelerin Eşitliği 81
Denk Küme 81
Alt Küme.....82
Kümelerin Kesişimi.....83
Ayrık Kümeler.....84
Kümelerin Birleşimi.....85
Birleşim Kümesinin Eleman Sayısı.....85
Evrensel Küme 85

Tümleyen....86
Simetrik Fark....87
Açık Önermeler ve Niceleyiciler....87
Alıştırmalar....88
Test Soruları....89

Bölüm 9: Fonksiyonlar....93
Fonksiyon....93
Gerçek Değer ve Gerçek Değişkenli Fonksiyon....93
Fonksiyonların Gösterim Şekilleri....94
Kesirli ve Köklü Fonksiyon....96
Fonksiyon Türleri....96
Sabit Fonksiyon....97
Birim Fonksiyon....97
Ters Fonksiyon....97
Fonksiyonların Tersini Bulmada Basit Kurallar....98
Bileşke Fonksiyon....98
Parçalı Türdeki Fonksiyonlarda Bileşke....100
Eşit Fonksiyonlar....100
Fonksiyonların İşlemleri....101
Özel Tanımlı Fonksiyonlar....101
Alıştırmalar....105
Test Soruları....106

Bölüm 10: Birinci Dereceden Denklemler....109
Birinci Dereceden Denklemler....109
Birinci Dereceden İki Bilinmeyenli Denklem Sistemi....109
Çözümlü Alıştırmalar....112
Alıştırmalar....115
Oran ve Orantı....117
Doğru Orantı....118
Alıştırma....118
Ters Orantı....119
Alıştırma....120
Aritmetik Ortalama....121
Geometrik Ortalama....121
Harmonik Orta....121
Birinci Dereceden Bir Bilinmeyenli Eşitsizlikler....122
Alıştırmalar....125
Test Soruları....125

Bölüm 11: İkinci Dereceden Denklemler 128
İkinci Dereceden Bir Bilinmeyenli Denklemlerle İlgili Temel Kavramlar 128
İkinci Dereceden Denklemin Çözümü 128
İkinci Dereceden Denklemin Kökleri ile Katsayıları Arasındaki Bağıntılar 130
Kökleri Verilen İkinci Dereceden Denklemi Kurmak 131
İkinci Dereceden Parametreli Denklemlerin Çözümü 131
İkinci Dereceden Denkleme Dönüştürülebilen Denklemler 131
İkinci Dereceden Bir Bilinmeyenli Eşitsizlikler 137
Alıştırmalar 140
Test Soruları 142

Bölüm 12: Parabol 144
Tanım 144
Parabolün Tepe Noktası 145
Parabolün Eksenlerle İlişkisi 146
Alıştırmalar 148
Test Soruları 150

Bölüm 13: Trigonometrik Fonksiyonlar 152
Yönlü Açılar 152
Birim Çember 152
Açı Ölçü Birimleri 153
Esas Ölçü 153
Dar Açıların Trigonometrik Oranları 154
Trigonometrik Oranlar Arasındaki Bağıntı 155
Açıların Bölgelere Göre İşaretleri 155
Açıların Bölgelere Yazılımı 156
Negatif Açıların Trigonometrik Fonksiyon değerleri 158
Trigonometrik Eşitlik Uygulamaları 159
Karışık Alıştırmalar 159
Trigonometrik fonksiyon Grafikleri 161
Sinüs Fonksiyonu 162
Kosinüs Fonksiyonu 163
Tanjant Fonksiyonu 163
Kotanjant Fonksiyonu 163
Kosinüs ve Sinüs Fonksiyonlarının Grafikleri 163
Tanjant ve Cotanjant Fonksiyonlarının Grafikleri 165
Sinüs Teoremi 166
Kosinüs Teoremi 166
Tanjant Teoremi 167

Alıştırmalar 1 172
Test Soruları 176
Trigonometrik Cetvel 177

Bölüm 14: Karmaşık Sayılar 179
Karmaşık Sayılar 179
Sanal Birimin Kuvvetleri 181
Karmaşık Sayının Eşitliği 182
Karmaşık Sayının Eşleneği 182
Eşlenikle İlgili Özellikler: 182
Karmaşık Sayılarda Dört İşlem 182
Karmaşık Sayının Modülü 186
İki Nokta Arasındaki Uzaklık 187
Bir Sayının Modülü ile İlgili Özellikler 188
Karmaşık Sayının Argümenti 191
Karmaşık Sayının Kutupsal İfadesi 192
Kutupsal Olarak Yapılan İşlemler 193
Bir Karmaşık Sayının Kuvveti 196
Karmaşık Sayıların Kökleri 197
Alıştırmalar 201
Test Soruları 202

Bölüm 15: Logaritma 204
Giriş 204
Üstel Fonksiyon 204
Logaritma Fonksiyonu 205
logaritma Fonksiyonun Özellikleri 206
Logaritma Fonksiyonun Tanım Aralığı 208
Bayağı Logaritma Fonksiyonu 209
Bir Sayının Logaritmasının Karakteritiği ve Mantisi 210
Kologaritma 211
Logaritma Fonksiyonda Dört İşlem 212
Logaritması Belli Sayıların Çarpımı 213
Logaritmik Denklemler 214
Üstel Fonksiyonlarla İlgili Uygulamalar 215
Taban Değiştirme 217
Logaritma Cetvelinin Kullanışı 218
Logaritması Verilen Sayıyı Logaritma Cetveli ile Bulmak 218
Logaritması Verilen Sayıyı Bulmak 218
Alıştırmalar 220
Test Soruları 222
Logaritma Cetveli 223

Bölüm 16: Doğrunun Analitiği.....224
Giriş.....224
Koordinatlar.....224
Koordinat Sistemi.....225
İki Nokta Arasındaki Uzaklık.....226
Orta Nokta.....227
İki Noktası Bilinen Doğrunun Eğimi.....229
Doğru Denklemi.....230
Alıştırmalar1.....232
Bir Doğru Parçasını Verilen Bir Oranda Bölen Noktanın Koordinatları.....233
Bir Üçgenin Ağırlık Merkezinin Koordinatları.....235
Üçgenin Köşeleri Belli ise Alanın Hesaplanması.....235
Noktanın Doğruya En Yakın Uzaklığı.....236
Paralel İki Doğru Arasındaki Uzaklık.....237
İki Doğrunun Birbirine Göre Durumları.....238
İki Doğru Arasındaki Açının Bulunması.....239
İki Doğrunun Açı Ortaylarının Denklemi.....240
Koordinat Eksenlerinin Açı Ortaylarının Denklemi.....241
Doğrunun Grafiğinin Çizimi.....243
Doğruların Kesim Noktaları.....244
Alıştırmalar.....245
Test Soruları.....248

KAYNAKLAR.....253

KAYNAKLAR

1. Akbulut, F., *Çözümlü Trigonometri Problemleri* (2. baskı T. Caronnet in kitabından çeviridir). İstanbul Kitapevi, İstanbul.
2. Balcı, S., *Genel Matematik* (4. Baskı), 1999, A.Ü. Basımevi, Ankara.
3. Balcı, M., *Matematik Analiz* (Cilt 1), 1985, Ankara Üniversitesi, Fen Fakültesi Yayınları No:142, Ankara.
4. Boyce, E.W. ve Diprima, R.C., *Calculus*, 1988, John Wiley Sons, USA.
5. Churihill, R.V., *Karmaşık Değişkenler ve Uygulamaları*, 1989, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul ISBN:975.11.0021.6.
6. Çelebi, O. ve Çelebi, Ü., *Diferansiyel Denklemler*, 1980, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul.
7. Çelik, B. (Editör), *Temel Matematik*, 2000, Vipaş A.Ş. (Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı), Bursa, ISBN:975-564-105-X.
8. Çömlekçi, N., *İstatistik*, 1982, Bilim ve Teknik Kitapevi, Eskişehir.
9. Gökşen, M., *Cebir lise 1., 2., 3. sınıf*, 1974, Gökşen Yayınevi, İstanbul.
10. Gündoğdu, M., *Matematik (Lise3)* , 1999 , Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, ISBN:975-405-911-X.
11. Hacısalihoğlu, H.H., *Analitik geometri* , 2. baskı, 1984, Gazi Üniversitesi yayın No 48,Ankara.
12. Hacısalihoğlu, H.H., Balcı, M. ve Gürdal, F., *Temel ve Genel Matematik* (Cilt 1), 1985, Ankara.
13. İech, N. ve Juliona C., *Technical Mathematics Through Applications,* 1982, ISBN:0-03-057721-7.
14. Kaçaran, Ş. ve Kaçaran, S., *Matematik 1*, 1995, Oran yayıncılık ve San. Ltd., İzmir, ISBN:975,-7767-36-0.

15. Karacay T., *Soyut Matematiğe Giriş,* Hacettepe Üniversitesi Matematik Enstitüsü 1. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, 1975.

16. Kaya, R., *Analitik Geometri Problemleri*, 1994, Anadolu Üniversitesi ESBAÇ vakfı Yayın No 97, Eskişehir.

17. Kırbaş, O., *Lise Matematik*, 2000, Bem- Koza Eğitim Basım Yayın san. tic. Ltd., Ankara.

18. Kutlu, S.N. ve Kutlu, B., *Modern Temel Matematik*, 1990, Fil Yayınevi, İstanbul.

19. Lange, S., *A First Course in Calculus* (4th.Ed), 1980 Addison Wesley P.C., London.

20. Özdeğer, A. ve Özdeğer, N., *Çözümlü Analiz Problemleri* (Cilt 1), 1995.

21. Özer,O., Çoker, D. ve Taş, K., *Soyut Matematik* (3 Baskı) 1996,İzgi Yayınları 3, Ankara ISBN: 975-96621-1-3.

22. Şenel, M., *Genel Matematik*,1976 , EİTİA yayın No: 148, Eskişehir.

23. Shenk, A., *Calculus and Analytic Geometry* 4.th Ed, Scott- Foresmend and Company,19098, Illnois USA, ISBN:0-673-16721-67.

24. Süray, S., *Umumi Matematik*, 1974, Cilt 1 Analiz, Güven Kitapevi 5. Baskı.

25. Yamankaradeniz, M., *Analiz- İkinci kısım*, 1994 Uludağ üniversitesi Basımevi, Bursa.

26. Tanın, T., *Cebir* 17. baskı, İnkilap ve Aka basımevi, 1977 İstanbul.

Doç. Dr. Murat Akbalık

GENEL SEÇİMLERİN PAY PİYASALARINA ETKİLERİ: Borsa İstanbul Örneği

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 5
ISBN: 978-605-9663-04-5
© 1. Basım, Şubat 2016

GENEL SEÇİMLERİN PAY PİYASALARINA ETKİLERİ: BORSA İSTANBUL ÖRNEĞİ
Doç. Dr. Murat Akbalık

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akbalık, Murat.
Genel Seçimlerin Pay Piyasalarına Etkileri: Borsa İstanbul Örneği/ Murat Akbalık
1. Basım, XIV+192, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-04-5
1. Anomali 2. Etkinlik 3. Pay Piyasaları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ ..... **v**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xi**
KISALTMALAR LISTESI ..... **xiii**
GİRİŞ **1**
I. BÖLÜM
ETKİN PIYASA KURAMI VE BU KURAMDAN SAPMALAR: ANOMALİLER **3**
1.1. ETKİN PİYASA KURAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ 3
1.2. FAMA'NIN ETKİN PİYASA KURAMI MODELİNİN UNSURLARI 4
1.3. ETKİN PİYASA FORMLARI 8
1.3.1. ZAYIF FORMDA PİYASA ETKİNLİĞİ 8
1.3.2. YARI GÜÇLÜ FORMDA PİYASA ETKİNLİĞİ 8
1.3.3. GÜÇLÜ FORMDA ETKİN PİYASA 8
1.4. ETKİN PİYASA KURAMINDAN SAPMALAR: ANOMALİLER 10
1.4.1. ANOMALİ KAVRAMI 10
1.4.2. ANOMALİLERİN SINIFLANDIRILMASI 10
II. BÖLÜM
HİSSE SENEDİ PİYASASINDA GÖZLEMLENEN SEÇİM ANOMALİLERİ **13**
2.1. GENEL SEÇİM ANOMALİSİ KAVRAMI 13
2.2. GLOBAL PAY PİYASALARINDA GÖZLEMLENEN GENEL SEÇİM ANOMALİLERİYLE İLGİLİ LİTERATÜR 14
2.3. BORSA İSTANBUL'DA GÖZLEMLENEN GENEL SEÇİM ANOMALİLERİYLE İLGİLİ LİTERATÜR 17
III. BÖLÜM
GENEL SEÇİMLERİN BORSA İSTANBUL 100 ENDEKSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI **19**
3.1. TÜRKİYE'DE 1991-2015 DÖNEMİNDE YAPILMIŞ OLAN GENEL SEÇİMLERİN BORSA İSTANBUL 100 ENDEKSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN T TESTİ VE MANN-WHITNEY U TESTİYLE ARAŞTIRILMASI 20
3.1.1. VERİ 20
3.1.2. METODOLOJİ 21
3.1.3. BULGULAR 21

3.1.3.1. 20 Ekim 1991 Tarihli 19. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Öncesi ve Sonrası Dönemlerdeki BIST 100 Endeksinin Getirilerinin Analizi 21
3.1.3.2. 24 Aralık 1995 Tarihli 20. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Öncesi ve Sonrası Dönemlerdeki BIST 100 Endeksinin Getirilerinin Analizi 24
3.1.3.3. 18 Nisan 1999 Tarihli 21. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Öncesi ve Sonrası Dönemlerdeki BIST 100 Endeksinin Getirilerinin Analizi 27
3.1.3.4. 3 Kasım 2002 Tarihli 22. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Öncesi ve Sonrası Dönemlerdeki BIST 100 Endeksinin Getirilerinin Analizi 30
3.1.3.5. 22 Temmuz 2007 Tarihli 23. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Öncesi ve Sonrası Dönemlerdeki BIST 100 Endeksinin Getirilerinin Analizi 32
3.1.3.6. 12 Haziran 2011 Tarihli 24. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Öncesi ve Sonrası Dönemlerdeki BIST 100 Endeksinin Getirilerinin Analizi 35
3.1.3.7. 7 Haziran 2015 Tarihli 25. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Öncesi ve Sonrası Dönemlerdeki BIST 100 Endeksinin Getirilerinin Analizi 38
3.1.3.8. 1 Kasım 2015 Tarihli 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Öncesi ve Sonrası Dönemlerdeki BIST 100 Endeksinin Getirilerinin Analizi 39
3.1.4. Çalışmanın Bulgularının Genel Değerlendirmesi 40
SONUÇ 43
EKLER 45
KAYNAKÇA 189

GİRİŞ

Pay (hisse senedi) fiyat değişimlerinin nedenlerinin araştırılması finans literatüründe önemli bir ağırlığa sahiptir. Bu alandaki çalışmalar yaklaşık bir yüzyılı aşkın bir tarihten önce başlamıştır. Bu çalışmaların neticelerinden birisi Fama'nın (1965) finans literatürüne kazandırdığı Etkin Piyasa Kuramıdır. Bu kuraman ortaya konulduğu 1960'lı yıllardan günümüze geçerliliği araştırılmaktadır.

Günümüzde bilgisayarın ve ekonometrik programların yaygınlaşması, özellikle bilgisayarların işletim güçlerinin ve hızlarının artmasıyla birlikte pay fiyatlarının zaman içindeki izlediği patikanın araştırılması ve etkin piyasa kuramının testi çalışmaları kolaylıkla ve sıklıkla hem akademisyenler hem de araştırmacılar tarafından yapılır hale gelmiştir. Bu çalışmaların bazılarında etkin piyasa kuramına aykırı pay piyasaları gözlenmiştir. Bu nedenle pay piyasalarının etkinliği konusu tartışmalı olmakla birlikte, çıkan sonuçlardan yatırımcılar, portföy yöneticileri, düzenleyici ve denetleyici otoriteler faydalanabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı ülkemizde 1991 ila 2015 yıllarında yapılan genel seçimlerin Borsa İstanbul (BIST) 100 endeksi üzerindeki etkisinin parametrik ve parametrik olmayan istatistiki yöntemlerle araştırılmasıdır. Bu araştırma konusu olan her bir genel seçim tarihinden belirli bir süre önce örneğin bir hafta ile belirli bir süre sonra örneğin bir hafta BIST 100 endeksinin günlük getiri ortalamaları karşılaştırılarak seçim öncesi ve sonrasının nasıl fiyatlandığı ve seçim anomalisinin olup olmadığı araştırılmaktadır. Bir diğer ifadeyle, BIST'in incelenilen dönemde zayıf formada etkin olup olmadığı araştırılmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, etkin piyasa kuramının tarihsel gelişimi özetlendikten sonra kuramın teorik çerçevesi ortaya konulmaktadır. Daha sonra etkin piyasa kuramından sapma olarak kabul edilen anomaliler üzerinde durulmaktadır.

İkinci bölümde ise genel seçimler ve başkanlık seçimleri öncesinde ve sonrasındaki hisse senedi piyasalarındaki anomalileri araştıran literatürdeki çalışmalar incelenecektir. Üçüncü bölümde, Türkiye'de 1991-2015 döneminde yapılmış olan genel seçimlerin BIST 100 endeksi üzerindeki etkileri parametrik t-testi ve parametrik olmayan Mann-Whitney U testi ile araştırılacaktır. Sonuç bölümünde ise uygulamadan elde edilen bulgular ve çalışma değerlendirilecektir.

KAYNAKÇA

Altın, Hakan. "The Effect of Electoral Periods on the Stock Market", *International Reserach Journal of Finance and Economics,* 87, (2012). ss.34-47.

Bialkowski, Jedrzej, Katrin Gottschalk ve Tomasz Piotr Wisniewski. "Stock Market Volatility Around National Elections". *Journal of Banking and Finance,* 32, (2008). ss.1941-1953.

Bildik, Recep. *Hisse Senedi Piyasalarında Dönemsellikler ve İMKB Üzerine Ampirik Bir Çalışma,* İstanbul: İMKB Yayını, 2000.

Bowermann, Bruce L., Richard T. O'Connell, Emily S. Murphree, ve J. B. Orris. *Essential of Business Statistic.* Neyran Orhunbilge (Çeviri Editörü). *İşletme İstatistiginin Temelleri,* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, 2013.

Dağlı, Hüseyin. *Sermaye Piyasası ve Portföy Analizi.* 3. Bası, Trabzon: Derya Kitabevi, 2009.

Döpke, Jörg ve Christian Pierdzioch. "Politics and The Stock Market: Evidence from Germany". *European Journal of Political Economy,* 22, (2006), ss.925-943.

Ejara, Demissew Diro, Raja Nag ve Kamal P. Upadhyaya. "Opinion Polls and The Stock Market: Evidence from The 2008 US Presidental Election". *Applied Financial Economics***,** 22, (2012), ss.437-443.

Fama, Eugene F. "Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work", *The Journal of Finance,* Vol.25, No.2, Papers and Proceedings of the Twenty-Eight. Annual Meeting of the American Finance Association New York, N.Y. December, 28-30, 1969 (May, 1970). ss.383-417.

Fama, Eugene F. "Random Walk in Stock Market Prices", [Elektronik Versiyon], Graduate School of Business, University of Chicago, Selected Papers No: 16, http://www.chicagobooth.edu/ru/media/34F68FFD9CC04EF1A76901F6C61COA76.PDF. (31 Aralık 2015).

Fama, Eugene F. "Random Walks in Stock Market Prices", *Financial Analysis Journal, (January-February 1965). ss.75-80.*

Gartner, Manfred ve Klaus W. Wellershof. "Is There An Election Cycle In American Stock Returns? **".** *International Review of Economics and Finance,* 4(4), (1995). ss.387-410.

Gartner, Manfred. "Predicting the Presidential Election Cycle in US Stock Prices: Guinea Pigs Versus The Pros". *Applied Economics,* 17, (2010). ss,1759-1765.

Ghasemi, Asghar ve Saleh Zahediasl. "Normality Test for Statistical Analysis: A Guide for Non-Statisticians", *International Journal of Endocrinology Metabolism,* (2012); volume 10 (2). ss.486-489.

Hung, Jue-Cheng, Shi-Jie Jiang ve Chien-Liang Chiu. "Jump Risk of Presidentaial Election: Evidence from Taiwan Stock and Foreign Exchange Markets". *Applied Economics***,** 39, (2007), ss.2231-2240.

İslamoğlu, Hamdi A., ve Ümit Alnıaçık. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri,* Üçüncü Baskı, İstanbu: Beta Basım Yayın A.Ş., 2014.

Karan, Mehmet Baha. *Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi*, Ankara:Gazi Yayınevi, 2004.

Kocaman, Ç. Berna. *Yatırım Teorisinde Modern Gelişmeler ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Bazı Değerlendirme ve Gözlemler,* İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Araştırma Yayınları, No: 5, 1995.

Kondak, Nuray Ergül. *The Efficient Market Hypothesis Revisited: Some Evidence From Istanbul Stock Exchange,* 1. Bası, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, Yayın No: 83, 1997.

Konuralp, Gürel. *Sermaye Piyasaları Analizler Kuramlar ve Portföy Yönetimi,* İstanbul: Alfa Yayınevi, 2001.

Kumar, Rajesh. *Valuation Theories and Concepts,* London: Academic Press, 2016.

Mandacı, Pınar Evrim. "İMKB'de Genel Seçimler Öncesi ve Sonrasında Anormal Fiyat Hareketleri", *İMKB Dergi,* Sayı 27 (Temmuz/Ağustos/Eylül 2003).

Özmen, Tahsin. *Dünya Borsalarında Gözlemlenen Anomaliler ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Üzerine Bir Döneme,* 1. Baskı, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No: 61, 1997.

Savita, A. Ramesh. " Return Volatility Around National Elections: *Evidence from India". Procedia - Social and Behavioral Science,* 189, (2015), ss.163-168.

Shiller, Robert J. "From Efficient Markets Theory to Behavioral Finance". *Journal of Economic perspectives,* Volume 17, Sayı 1 (Kış 2003).

Siegel, A. *Practical Business Statistic*. Irwin. 1996.

Siokis, Fotios ve Panayotis Kapopoulos. "Parties, Elections and Stock Market Volatility: Evidence from A Small Open Economy". *Economics and Politics***,** Volume 19, (March 2007), ss.123-134.

Stephens, Elizabeth. *Political Risk.* Philip E. J. Green (Editor), *Enterprise Risk Management,* Boston:Elsevier, 2016.

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük, "Anomali", http://tdkterim.gov.tr. (1 Aralık 2015)

Vuchelen, Jef, *Electoral Systems and The Effects of Political Events on The Stock Market: The Belgian Case, Economics and Politics***,** Volume 15, (March 2003).

Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı Kararı, 18/08/2015 tarihli, 1532 sayılı kararı http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150825M2-1.pdf (1 Aralık 2015)

Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı, http://www.sk.gov.tr. (1 Aralık 2015)

2. Basım

GENEL, TEKNİK VE ETKİLİ İLETİŞİM

Editörler
Prof. Dr. İrfan Çağlar
Doç. Dr. Sabiha Kılıç

Yazarlar
Prof. Dr. İrfan Çağlar
Doç. Dr. Sabiha Kılıç
Yrd. Doç. Dr. Savaş Mutlu
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Emre Çağlar
Yrd. Doç. Dr. Emrah Aydemir
Arş. Gör. Kübra Müge Çakaröz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 995
İletişim No.: 36
ISBN : 978-605-133-896-5
© 2. Basım, Kasım 2016

GENEL, TEKNİK VE ETKİLİ İLETİŞİM
Prof. Dr. İrfan Çağlar - Doç. Dr. Sabiha Kılıç

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çağlar, İrfan., Kılıç, Sabiha.
Genel, Teknik ve Etkili İletişim / *İrfan Çağlar - Sabiha Kılıç*
2. Basım, XVIII + 226 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN: 978-605-133-896-5
1. İletişim 2. Etkili İletişim 3. Örgütsel İletişim 4. Pazarlama İletişimi 5. Empati 6. Bilgi Teknolojileri 7. Çatışma Yönetimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İletişim, sosyal evrende ilişkiler sisteminin temel bağlantı köprülerinden birisi ve belki de en önemlisidir. Bunun sayesinde insanlar kendi duygu ve düşüncelerini ifade edebildikleri gibi, öteki konumunda bulunanların da duygu ve düşüncelerinin anlayabilmektedirler. Bu anlamda İletişimi; insanların birbirini anlaması, örgütsel yaşamda birlikteliğin ve takım anlayışının oluşması, toplumsal hayatta konsensüserin ve ortak aklın ortaya çıkması, öğrenmenin gerçekleşmesi ve bilgi toplumu olmanın gereği olarak bilimsel bilginin üretilmesi açısından önemli bir olgu ya da süreç olarak kabul etmek mümkündür. Söz konusu süreç sayesinde kişiler, gruplar ve toplum nezdinde ilişkiler kurulur, paylaşım artar, empati sağlanır ve toplumsal gelişme dinamiğini temsil eden sosyal sinerji gerçekleşmiş olur. Öte yandan iletişim sayesinde, insanların birleşmesini ve sosyal paylaşımını engelleyen ötekileştirme çabaları da sonuçsuz kalır. İletişim ile ilgili bu tespitler; kişilerin, grupların, örgütlerin ve toplumun barış ve huzurunun büyük oranda etkin iletişim süreci ile sağlanabileceğini göstermektedir. Bir adım daha ileri gidilerek hayatın iletişim sayesinde anlamını bulabileceği rahatlıkla ifade edilebilir.

Özünü bu temel tespitlerin oluşturduğu kitap çalışması; farklı bölümlerin eklenmesi ile zenginleştirilmiş, bilgiler gelişmelere paralel olarak güncellenmiş ve çalışmanın konsepti ihtiyaçlara uygun olarak farklı formatta yeniden düzenlenmiştir. Yeni konseptte kitaba; kitapta daha önce yer almayan "kişiler arası etkin iletişim ve empati", "çatışma yönetimi ve iletişim", "müşteri ilişkilerinde iletişim", "halkla ilişkilerde iletişim" ve daha da önemlisi "iletişim modelleri" gibi yeni ve özgün bölümler eklenmiştir. Belirtilen bölümlerle bütün toplumsal katmanlara ve farklı meslek mensuplarına da hitap edilmek istenmiş, çalışmada, iletişimin alışılmış boyutlarının dışına çıkılarak ve MEB-YÖK uyumu da korunarak okuyucu portföyünün zenginleştirilmesi için çaba gösterilmiştir. İnanıyoruz ki mevcut durumu ile iletişim kitabı; Eğitim Fakültelerinde, İletişim Fakültelerinde, Meslek Yüksekokullarında ve diğer Eğitim Kurumlarında okutulabilecek ve bu kurumların eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında da kullanılabilecektir. Kitabın pür manada ve ciddi anlamda incelenmesi, zaten bu potansiyele sahip olduğunu büyük oranda ortaya koyacaktır.

Kitap çalışması; her ne kadar editörlü ve farklı isimlerin bir çalışması gibi görünse de aslında, bütün detayların birlikte tartışılmasına dayanan ve ekibin ortak aklını temsil eden, adeta tek kalemden çıkma hassasiyetini bünyesinde barındıran bir özelliğe sahiptir. Yani çalışmanın önceden belirlenen bir zihinsel arka planı ve felsefesi vardır. Bu zihinsel arka planın kapsamında, yaşanılabilir bir dünyanın ancak etkin iletişim çabaları ile mümkün olabileceği ön kabulü bulunmaktadır. Söz konusu ön

kabul, aynı zamanda iletişimi bir modernleşmenin gereği olarak da kabul etmemizi tembihlemektedir. Çoğu iletişim uzmanı konuya bu genel perspektiften yaklaşmaktadır. Çünkü modern toplumlar, iletişim imkânlarının üretilerek açık toplumun oluşturulabileceğine inanmaktadırlar. Bu inanç, modernleşme eşittir iletişim, temel tezini de beraberinde getirmekte ve aynı zamanda iletişime modernleşme misyonunu da yüklemektedir. Bu bağlamda İletişimi; hayatın olmazsa olmaz unsurlarından birisi ve modernleşme araçlarının en önemlisi olarak kabul etmek mümkündür.

İletişim kitabının adını "*Genel, Teknik ve Etkili İletişim*" olarak belirledik. Nedeni, iletişimin öne çıkan boyutlarını detayları ile inceleyerek sürecin anlaşılabilirliğini sağlamak veya daha geniş kitlelere iletişimi aktarabilmektir. İletişim insani bir ihtiyaç olarak herkesin gerçekleştirdiği bir süreçtir. Bireyler için gerekli olduğu kadar, örgütler ve toplum için de gereklidir. Özellikle örgütlerin yönetimi ve örgütsel veya toplumsal değişimin reel pratiğe aktarılması, örgütsel ve toplumsal öğrenmenin gerçekleşebilmesi açısından iletişim önemli bir araçtır. Bu aracın kurumsallaşma çabaları ve değişimin yönetimine katkı sağlayabilmesi etkinleştirilmesine bağlıdır. İletişimin örgütsel boyutunun yanında bir de toplumsal boyutu vardır. Toplum mühendisliği olarak da bilinen toplumsal algı dizaynı ve kamuoyu oluşturma çabaları, önemli oranda kitle iletişim araçlarının ürettiği iletişim eylemlerine dayanmaktadır. Bilgi toplumu aşamasında iletişimin sınırı ve etkinliği artmış, boyutları farklılaşmış ve yüklendiği misyonlar çeşitlenmiştir. Son zamanlarda kamuoyunda artan açık toplum talebinin karşılanması, demokrasi kültürünün gelişmesi ve insan hakları hassasiyetinin oluşması gibi olumlu toplumsal argümanların ortaya çıkması da iletişimin etkinliği ile yakından ilgili bir durumdur. Kısacası modern toplum olma çabaları etkin iletişimle desteklenebilirse anlam kazanabilmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi bu kitap çalışması; yönetim organizasyon ile üretim yönetimi ve pazarlama alanlarında görev yapan altı (6) öğretim elemanının ortak aklının bir ürünüdür. Söz konusu kitap; herkesin kendi algısına göre yaptığı bir çalışma olmayıp bilakis yönlendirilmiş gayretlerin ortalamasını ifade etmektedir. Zaman zaman bir araya gelinerek yapılanlar gözden geçirilmiş, tartışılmış ve oluşan konsensüsler çerçevesinde yazım işlemi gerçekleştirilmiştir. Bütün bu hassasiyetlere rağmen takdir edilir ki eksikler ve gözden kaçanlar olabilir. Bu konuda eleştirilere sonuna kadar açık olduğumuzu ifade etmek istiyorum. Bilimde mükemmellik arayışı esastır ama bilimin sonu yoktur. Bu bağlamda başkalarının yaptığı çalışmalarla alan genişleyecek ve etkinlik kazanacaktır. Kaldı ki alanla ilgili çok sayıda güzel ve özgün çalışmalar da vardır. Burada bu hakkı da teslim etmemiz gerekmektedir. Bizim çalışmamız da alanın zenginliğine katkı sağlayabilirse ne mutlu bize.

Kitap çalışmasının gerçekleşmesine katkıda bulunan; Doç. Dr. Sabiha Kılıç Hanımefendi'ye, Yrd. Doç. Dr. Savaş Mutlu Bey'e, Yrd. Doç. Dr. M. Emre Çağlar'a, Yrd. Doç. Dr. Emrah Aydemir'e ve Arş. Gör. M. Kübra Çakaröz'e kitabın hazırlanması aşamasında teknik desteğini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Ali Bayram'a teşekkür ediyorum. Özellikle çalışmalarımızın değerlendirilmesine basım anlamında katkıda bulunarak, bu tür çalışmalar için bizi teşvik eden Nobel Yayınevi sahibi Nevzat Argun Bey'e ve Nobel Yayınevi çalışanlarına da teşekkür ve iyi dileklerimi iletmek istiyorum. Çalışmamızın, daha iyi ve yaşanılabilir bir toplum tesisine katkı sağlaması, okuyucularımızın iletişim ufkunu genişletmesi ve onlarda iletişim hassasiyeti oluşturması dileği ile herkese saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. İrfan ÇAĞLAR

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM: İLETİŞİM KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ 1
1.1. İLETİŞİM KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ 1
1.2. İLETİŞİM KAVRAMININ TANIMI VE ANLAMI 2
1.2.1. İletişimin Tanımı 2
1.2.2. İletişimin Temel Özellikleri ve Önemi 3
1.2.3. İletişimin Fonksiyonları 4
1.2.4. İletişimin Unsurları 5
1.2.5. İletişim ve Enformasyon 6
1.2.6. İletişim ve Etik 7
1.2.7. İletişim ve Kişilik 8
1.2.8. Motive Edici İletişim 10
1.3. İLETİŞİM ÇEŞİTLERİ 11
1.3.1. Sözlü İletişim 11
1.3.1.1. Sözlü İletişim Araçları 12
1.3.1.1.1. Konferans ve Seminerler 12
1.3.1.1.2. Görüşme ve Toplantılar 13
1.3.2. Yazılı İletişim 13
1.3.2.1. Resmî Yazılar 13
1.3.2.2. İş Mektupları 14
1.3.2.3. Dilekçeler 14
1.3.2.4. Broşür ve El Kitapları 14
1.3.2.5. Afiş, İlan Tahtası ve Bültenler 14
1.3.2.6. Yazılı Raporlar 15
1.3.2.7. Formlar 15
1.3.3. Teknik İletişim 16
1.3.3.1. Teknoloji ve Teknik İletişim 16
1.3.3.2. Bilgi ve İletişim Teknolojileri 18
1.3.3.3. Elektronik Araçlarla İletişim 20
1.3.3.4. Teknik İletişimin Ana Özellikleri 20
1.3.3.5. Teknik İletişimin Türleri 21
1.3.3.6. Bir İş Yerinde Teknik İletişim 22

1.3.3.7. Grup İletişimi 24
1.3.3.8. Kitle İletişimi....25
Bölümün Kaynakçası....25

İKİNCİ BÖLÜM: İLETİŞİM MODELLERİ....27
2.1. İLETİŞİM MODELLERİNİN SINIFLANDIRILMASI....27
2.1.1. Temel Modeller....27
2.1.1.1. Düz Çizgisel Modeller....27
2.1.1.1.1. Aristo Modeli....27
2.1.1.1.2. Harold Lasswell Modeli....28
2.1.1.1.3. Braddock Modeli....29
2.1.1.1.4. Claude Shannon ve Warren Weaver Modeli....29
2.1.1.2. İnteraktif Modeller....32
2.1.1.2.1. C. E. Osgood ve Wilbur Schramm Modeli....32
2.1.1.2.2. David K. Berlo'nun KİKA İletişim Modeli....33
2.1.1.2.3. Dance'nin İletişim Sarmalı Modeli....33
2.1.1.3. Denge Modelleri....34
2.1.1.3.1. Fritz Heider'in Denge Modeli....34
2.1.1.3.2. Newcomb'un Denge Modeli....35
2.1.1.3.3. Festinger'in Bilişsel Uyumsuzluk Modeli....37
2.1.1.4. Tamamlayıcı Model....37
2.1.1.4.1. George Gerbner'in Genel İletişim Modeli....37
2.1.1.5. Kitle İletişim Modelleri....39
2.1.1.5.1. Riley ve Riley Kitle İletişim Modeli....39
2.1.1.5.2. Jakobson İletişim Modeli....40
2.1.1.5.3. Maletzke'nin Kitle İletişim Modeli....42
2.1.1.5.4. Bruce Westley ve Malcolm S. MacLean Modeli...43
2.1.2. Etki Modelleri....44
2.1.2.1. Etki – Tepki Modeli (Hipordermik Model)....44
2.1.2.2. İki Aşamalı İletişim Modeli....45
2.1.3. Uzun Süreli Etki Modelleri....46
2.1.3.1. Gündem Kurma Modeli....46
2.1.3.2. Bağımlılık Modeli....46
2.1.3.3. Elisabeth Noelle-Neumann'ın Sessizlik Sarmalı Modeli....47
Bölümün Kaynakçası....49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İLETİŞİM KURMA YOLLARI, ENGEL VE PROBLEMLERİ....51
3.1. BİREYSEL, TOPLUMSAL VE ÖRGÜTSEL İLETİŞİM KURMA YÖNTEMLERİ....51
3.2. İLETİŞİM PROBLEMLERİ....53
3.2.1. İletişimde Gürültü....53
3.2.2. İletişimde Empati Eksikliği....53
3.2.3. İletişimsizlik....54
3.3. İLETİŞİMİN YAPISAL ENGELLERİ....54

3.4. İLETİŞİM SÜRECİ ENGELLERİ 55
3.4.1. Kaynakla İlgili Engeller 55
3.4.2. İleti ve Kodlamayla İlgili Engeller 56
3.4.2.1. Deneyim Alanı 56
3.4.2.2. Soyut Kavramlar 57
3.4.3. Kanalla İlgili Engeller 58
3.4.4. Alıcı ile İlgili Engeller 58
3.4.5. Geri Bildirim ile İlgili Engeller 59
3.5. İLETİŞİM ENGELLERİNİ GELİŞTİRME YÖNTEMLERİ 59
Bölümün Kaynakçası 61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ÖRGÜTSEL İLETİŞİM SÜRECİ 63
4.1. ÖRGÜT VE ÖRGÜTSEL İLETİŞİM KAVRAMI 63
4.2. ÖRGÜTSEL VERİMLİLİK VE ETKİNLİKTE İLETİŞİMİN YERİ VE ÖNEMİ 64
4.3. ÖRGÜTSEL İLETİŞİMİN FONKSİYONLARI 64
4.4. ÖRGÜTSEL İLETİŞİMİN AMAÇLARI 65
4.5. ÖRGÜTSEL İLETİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 66
4.6. ÖRGÜTLERDE İLETİŞİM BİÇİMLERİ 67
4.6.1. Biçimsel (Resmî) İletişim Sistemleri 67
4.6.2. Biçimsel (Resmî) Olmayan İletişim Sistemleri 69
4.7. ÖRGÜTSEL İLETİŞİMDE SIKÇA KULLANILAN YAZIŞMA ŞEKİLLERİ 71
4.7.1. Yazışma Türleri 71
4.7.1.1. Özel Yazılar 71
4.7.1.2. Ticari Yazılar 71
4.7.1.3. Resmî Yazılar 73
4.8. RAPOR YAZMA 74
4.8.1. Rapor Yazma Süreci 74
4.9. ÖRGÜTSEL İLETİŞİM YÖNETİMİ 75
4.10.ÖRGÜTLERDE İLETİŞİM-DAVRANIŞ İLİŞKİSİ 76
Bölümün Kaynakçası 77

BEŞİNCİ BÖLÜM: İLETİŞİMDE BİLGİ TEKNOLOJİLERİ 79
5.1. BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN TANIMI 79
5.2. BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN GELİŞİMİ 80
5.3. BİLGİ TEKNOLOJİLERİ ALTYAPISI 81
5.3.1. Bilgisayar Teknolojisi 81
5.3.1.1. Bilgisayar Donanımı 82
5.3.1.2. Bilgisayar Yazılımı 83
5.3.2. İletişim Teknolojisi ve Bilgisayar Ağları 83
5.4. BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE ÖRGÜTSEL İLETİŞİM 85
5.4.1. Elektronik Posta (E-Posta) 86
5.4.2. Dosya Aktarım Protokolü (File Transfer Protocol-FTP) 86
5.4.3. Telnet 87

5.4.4. Web 87
5.4.5. Ekstranet 87
5.4.6. Intranet 87
5.4.7. Sesli Mesaj 88
5.4.8. İç Web 88
5.4.9. Posta Listeleri 88
5.4.10. Haber Grupları 89
5.4.11. Sohbet (Chat) 89
5.4.12. Kelime İşlemciler 89
5.4.13. Telekonferans Sistemleri 89
5.4.14. Grup Yazılımı (Groupware) 90
5.5. BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN ÖRGÜTSEL İLETİŞİME KATKILARI 90
5.6. BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN ÖRGÜTSEL İLETİŞİMDE KULLANIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 91
5.6.1. Ortam Zenginliği Kuramı 92
5.6.2. Sosyal Etkileme Kuramı 93
5.6.3. Sosyal İçerik Kuramı 94
5.6.4. Ortam Sembolizmi Kuramı 95
5.6.5. Birey Kaynaklı Etkenler 95
5.6.5.1. Teknoloji Endişesi 97
5.6.5.2. Teknolojiye Hazır Olma 97
5.6.6. Kültürel Etkenler 98
5.6.6.1. Güç Mesafesi 100
5.6.6.2. Bireycilik/Toplulukçuluk 100
5.6.6.3. Belirsizlikten Kaçınma 101
5.6.6.4. Erillik/Dişillik 102
5.6.7. Diğer Etkenler 104
Bölümün Kaynakçası 105

ALTINCI BÖLÜM: ETKİLİ İLETİŞİMDE ÇATIŞMA YÖNETİMİ..... 109
6.1. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMANIN TANIMI 109
6.2. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMALAR KONUSUNDA YÖNETİM YAKLAŞIMLARI 109
6.2.1. Geleneksel Yönetim Yaklaşımı 110
6.2.2. İnsan İlişkileri Yaklaşımı 110
6.2.3. Modern (Etkileşimci) Yönetim Yaklaşımı 110
6.3. ÇATIŞMA TÜRLERİ 111
6.3.1. Fonksiyonelliğine Göre Çatışmalar 111
6.3.1.1. Fonksiyonel Çatışmalar 111
6.3.1.2. Fonksiyonel Olmayan Çatışmalar 112
6.3.2. Ortaya Çıkış Şekline Göre Çatışmalar 112
6.3.2.1. Potansiyel Çatışma 112
6.3.2.2. Algılanan Çatışma 112
6.3.2.3. Hissedilen Çatışma 112
6.3.2.4. Açık Çatışma 113

6.3.3. Taraflarına Göre Çatışmalar 113
6.3.3.1. Bireyler Arasındaki Çatışmalar 113
6.3.3.2. Bireyler ile Gruplar Arasındaki Çatışmalar 113
6.3.3.3. Gruplar Arasındaki Çatışmalar 114
6.3.4. Örgüt İçindeki Yerine Göre Çatışmalar 114
6.3.4.1. Dikey Çatışmalar 114
6.3.4.2. Yatay Çatışmalar 114
6.3.4.3. Emir Komuta-Kurmay Çatışmaları 115
6.3.5. Diğer Özelliklerine (Amaç, Rol, Kurumsallaşma, Belirme Durumuna) Göre Çatışmalar 115
6.3.5.1. Amaç Çatışmaları 115
6.3.5.2. Rol Çatışmaları 115
6.3.5.3. Kurumsallaşmış Çatışmalar 115
6.3.5.4. Beliren Çatışmalar 116
6.4. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMALARIN NEDENLERİ 116
6.4.1. Yönetim Alanı ile İlgili Belirsizliklerden Kaynaklanan Çatışmalar 116
6.4.2. Bağımlılıklardan Kaynaklanan Çatışmalar 116
6.4.3. Farklılıklardan Kaynaklanan Çatışmalar 117
6.4.4. Johari Penceresi Yaklaşımı 117
6.4.4.1. Açık Kişilik 117
6.4.4.2. Saklı Kişilik 118
6.4.4.3. Kör Kişilik 118
6.4.4.4. Keşfedilmemiş Kişilik 118
6.5. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMALARIN YÖNETİLMESİ 118
6.5.1. Yönetim Yaklaşımları Açısından Çatışma Yönetimi 118
6.5.2. Çatışma Yönetiminin Tanımları ve Kapsamı 119
6.5.3. Çatışmaların Engellenmesi 120
6.5.4. Çatışmaların Çözümlenmesi 120
6.5.4.1. Güç Kullanımı 122
6.5.4.2. Yumuşatma 122
6.5.4.3. Kaçınma veya Bilmezlikten Gelme 122
6.5.4.4. Çoğunluk Oyu 122
6.5.4.5. Daha Önemli ve Kapsamlı Amaçlar Belirleme ve İnandırma 122
6.5.4.6. Taviz Verme 123
6.5.4.7. Problem Çözme 123
6.5.4.8. Çatışma Kaynağının Ortadan Kaldırılması veya Artırılması 123
6.5.4.9. Örgütsel İlişkileri Değiştirme 124
6.5.4.10. Çatışmaya Taraf Olan Kişileri Değiştirme 124
6.5.4.11. Üçüncü Tarafın Müdahalesi 124
6.5.5. Çatışmaların Teşvik Edilmesi 124
6.5.5.1. Yeni Elemanlar ile Farklılık Yaratmak 125
6.5.5.2. İletişim Alanında Yeni Düzenlemeler 125
6.5.5.3. Yeniden Yapılandırma 125

6.5.5.4. Rekabetin Teşvik Edilmesi 125
6.5.5.5. Uygun Yöneticilerin Seçilmesi 126
6.6. İLETİŞİM VE ÇATIŞMA İLİŞKİSİ 126
6.7. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMALARIN YÖNETİLMESİNDE BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN ROLÜ 127
6.7.1. Örgütsel Çatışmaların Yönetilmesinde Bilgi Teknolojilerinin Rolü 127
6.7.1.1. Örgütsel Çatışmaların Engellenmesinde Bilgi Teknolojileri 127
6.7.1.2. Örgütsel Çatışmaların Çözümlenmesinde Bilgi Teknolojileri 128
6.7.1.3. Örgütsel Çatışmaların Teşvik Edilmesinde Bilgi Teknolojileri 128
6.7.2. Çatışma Nedeni Olarak Bilgi Teknolojileri 128
6.7.2.1. Bilgi Teknolojilerinin Bazı Unsurlardan Yoksun Olmasından Kaynaklanan Yanlış Anlamalar 129
6.7.2.2. E-Posta ve Özel Bilgilerin Başkaları Tarafından İzinsiz Okunması 129
6.7.2.3. Bilgi Teknolojileri Kullanılarak Örgüt Hiyerarşisinde Kademe Atlanması 130
6.7.2.4. Bilgi Teknolojilerini İş Dışı Maksatlarla Kullanarak Vakit Geçirme 130
Bölümün Kaynakçası 131

YEDİNCİ BÖLÜM: KİŞİLER ARASI İLETİŞİMDE ETKİNLİK VE EMPATİ 133
7.1. İLETİŞİM OLGUSU 133
7.2. İLETİŞİMİN DİNAMİK BOYUTU OLARAK KİŞİLER ARASI İLETİŞİM 135
7.3. KİŞİLER ARASI İLETİŞİMDE ETKİN İLETİŞİM 140
7.4. KİŞİLER ARASI İLETİŞİM VE EMPATİ 141
7.4.1. Empatinin Tanımı ve Önemi 142
7.4.2. Empati ve Dinleme İlişkisi 144
7.4.3. Empati ve İlişki Kavramları 146
Bölümün Kaynakçası 149

SEKİZİNCİ BÖLÜM: PAZARLAMA İLETİŞİMİ 151
8.1. PAZARLAMA İLETİŞİMİ KAVRAMI 151
8.2. PAZARLAMA İLETİŞİMİNİN ÖZELLİKLERİ 151
8.3. PAZARLAMA İLETİŞİMİNİN AMAÇLARI 152
8.4. PAZARLAMA İLETİŞİMİ STRATEJİLERİ 152
8.5. PAZARLAMA İLETİŞİMİ KARMASI 153
8.5.1. Reklam 153
8.5.1.1. Reklamların Sınıflandırılması 153
8.5.1.2. Reklamın Amaçları 154
8.5.1.3. Reklam Mesajı ve Medya Seçimi 154

8.5.1.4. Reklam Ajansı 156
8.5.1.5. Reklam Veren-Reklam Ajansı İlişkileri..... 156
8.5.1.5.1. Reklam Ajansı Seçimi 156
8.5.1.5.2. Reklam Veren İşletme – Ajans İlişkilerinin Değerlendirilmesi 157
8.5.1.5.3. Ajansla Çalışma..... 158
8.5.1.6. İletişimde Reklamın Nitelikleri..... 158
8.5.2. Kişisel Satış..... 159
8.5.2.1. Kişisel Satış ve İletişim 159
8.5.2.2. Yaratıcı Satış Süreci ve Aşamaları 160
8.5.2.3. Satış Gücü Yönetimi 161
8.5.3. Satış Geliştirme..... 163
8.5.3.1. Satış Geliştirme Kavramı ve Özellikleri 163
8.5.3.2. Satış Geliştirmenin Güçlü ve Zayıf Yönleri..... 163
8.5.3.3. Satış Geliştirmenin Amaçları ve Etkinliği 163
8.5.3.4. Satış Geliştirme Çalışmaları..... 164
8.5.3.4.1. Tüketicilere Yönelik Satış Geliştirme Çalışmaları..... 164
8.5.3.4.2. Aracı Kuruluşlara Yönelik Çalışmalar 164
8.5.3.4.3. Satış Örgütüne Yönelik Çalışmalar 165
8.5.4. Kurum Kimliği..... 165
8.5.4.1. Kurum Kimliği Kavramı 165
8.5.4.2. Kurum Kimliğinin Unsurları..... 166
8.5.4.3. Kurum Kimliği Stratejisinin Geliştirilmesi.....167
8.5.4.4. Kurum Kimliği Oluşturmanın Boyutları..... 168
8.5.4.5. Kimlik Planlaması..... 169
8.5.5. Ürün, Marka ve Ambalaj..... 169
8.5.5.1. Ürün Kavramı..... 169
8.5.5.2. Marka Kavramı 170
8.5.5.2.1. Tüketiciler Açısından Marka Kavramı 170
8.5.5.2.2. Üreticiler Açısından Marka Kavramı 171
8.5.5.2.3. Aracı Kurumlar Açısından Marka Kavramı 171
8.5.5.3. Marka Algılaması (İmajı)..... 171
8.5.5.4. Marka Değeri..... 172
8.5.5.5. Ambalaj ve Ambalajın İşlevleri..... 173
8.5.6. Dağıtım ve Fiyatın İletişim Boyutu 173
8.5.6.1. Dağıtım Kanalı Kavramı 173
8.5.6.2. Mağaza İmajı..... 174
8.5.6.3. Fiyat..... 175
8.5.6.4. Fiyat Politikaları..... 176
8.5.7. Doğrudan Pazarlama..... 177
8.5.7.1. Doğrudan Pazarlama Kavramı ve Önemi..... 177
8.5.7.2. Doğrudan Pazarlamanın Faydaları..... 177
8.5.7.3. Doğrudan Pazarlama Şekilleri..... 178
8.5.8. Veri Tabanlı Pazarlama 178

8.5.8.1. Veri Tabanlı Pazarlamanın Amaçları 179
8.5.8.2. Veri Tabanlı Pazarlamanın İşleyiş Biçimi 180
8.5.8.3. Veri Tabanlı Pazarlamanın Faydaları 181
8.5.9. İlişkisel Pazarlama 182
8.5.9.1. İlişkisel Pazarlamanın Türleri 182
8.5.9.2. İlişkisel Pazarlama Stratejileri 182
8.5.9.3. İlişkisel Pazarlamanın Yararları 183
Bölümün Kaynakçası 183

DOKUZUNCU BÖLÜM: İLETİŞİMDE HALKLA İLİŞKİLER 185
9.1. HALKLA İLİŞKİLERİN ANLAMI VE ÖNEMİ 185
9.2. HALKLA İLİŞKİLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ 187
9.3. HALKLA İLİŞKİLERLE BENZER KAVRAMLAR 188
9.3.1. Pazarlama 188
9.3.2. Reklam 189
9.3.3. Tanıtım 190
9.3.4. Propaganda 191
9.3.5. Lobicilik 192
9.3.6. İletişim 193
9.4. HALKLA İLİŞKİLERİN FAALİYETLERİ 195
9.5. HALKLA İLİŞKİLERİN İLKELERİ 196
9.6. HALKLA İLİŞKİLERDE HEDEF KİTLE 196
9.6.1. Halkla İlişkilerde İşletme İçi Hedef Kitle 197
9.6.2. Halkla İlişkilerde İşletme Dışı Hedef Kitle 198
9.7. HALKLA İLİŞKİLERDE KULLANILAN İLETİŞİM ARAÇLARI 199
9.7.1. Basılı ve Yazılı Araçlar 199
9.7.2. Görsel ve İşitsel Araçlar 200
9.7.3. Sergi ve Gösteriler 200
9.7.4. Festivaller 201
9.7.5. Toplantılar 202
9.7.6. Törenler 202
9.7.7. Yarışmalar 202
9.8. HALKLA İLİŞKİLER VE ETİK 203
Bölümün Kaynakçası 204

ONUNCU BÖLÜM: İLETİŞİMDE MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ 207
10.1. MÜŞTERİ KAVRAMI 207
10.1.1. İç Müşteri 208
10.1 2. Dış Müşteri 209
10.2. MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ 210
10.3. MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİNİN FAYDALARI 213
10.3.1. İşletmelere Faydaları 213
10.3.2. Müşteriye Faydaları 213

10.3.3. Satıcılara Faydaları 214
10.3.4. Aracılara Faydaları 215
10.4. MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ RİSKLERİ 215
10.5. MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ İLE GELENEKSEL PAZARLAMA ARASINDAKİ FARKLAR 216
1.6. MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİNİN PAZARLAMA FAALİYETLERİNE KATKILARI 218
10.6.1. Terk Edilmiş Müşterinin Kazanılması 218
10.6.2. Müşteri Sadakati Yaratma 219
10.6.3. Yeni Müşteri Bulma 219
10.6.4. Çapraz Satış Yapma 220
1.7. MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ KAPSAMI 220
10.7.1. Müşteri Tatmini 220
10.7.2. Müşteri Değeri ve Müşteri Ömür Boyu Değeri 221
10.7.3. Müşteri Sadakati 222
10.8. MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ GELİŞİM EVRELERİ 223
10.8.1. Müşteri Seçimi 223
10.8.2. Müşteri Kazanma 223
10.8.3. Müşteri Koruma 223
10.8.4. Müşteri Derinleştirme 224
Bölümün Kaynakçası 224

Birinci Bölüm

İLETİŞİM KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

Prof. Dr. İrfan ÇAĞLAR[1]
Doç. Dr. Sabiha KILIÇ[2]

1.1. İLETİŞİM KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

İletişim kavramı, Türk dili asıllı bir sözcüktür. İletişim, Eski Türkçede temel anlamda fiziksel olarak bir şeyi taşımak, geniş anlamda bir şeyi getirmek, bir şeyi bir yerden bir yere götürmek anlamına gelen elt-ya da elet-kökünden gelmektedir. Tek ya da çift heceli olduğu tartışma konusudur. İletişim sözcüğü, iletmek fiilinin –iş eki alarak karşılıklı iletmek anlamına gelen iletişmek, daha sonra da –ım eki alarak iletişim hâline gelmesiyle ortaya çıkmıştır.

İletişim kavramının İngilizce ve Fransızca'da yazılış biçiminin (Communication) aynı olmasına rağmen okunuşları farklıdır. Kavram, Latince "Communis" kavramından gelmektedir. Fransızca okunuşu kominikasyon olan kavram, genellikle haberleşmede kullanılmaktadır. Bugün ise haberleşmeyi de kapsayacak şekilde iletişim olarak kullanılmaktadır[3].

İletişimin akademik literatürde pek çok disiplinle yakından bağlantısı vardır. Bunlar arasında sosyoloji, sosyal psikoloji, siyaset bilimi, dilbilim, tarih, antropoloji ve psikoloji ilk sıralarda yer almaktadır. İletişimin bir bilim dalı hâline gelmesinde önemli rol oynayan bu disiplin dallarının kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte, iletişim konusunda pek çok saha araştırmasının yapılmasına da katkıda bulunduğu bilinmektedir. Kitle iletişim alanındaki ilk araştırmalar ABD'de basın, sinema ve radyo yayın organlarını kapsamaktadır. Araştırmaların pek çoğu uzman kurumlar ve üniversitelerin aralarında gerçekleştirmiş oldukları üniversite-sanayi projeleri niteliğindedir. Söz konusu araştırmalarda, kitle iletişim araçlarının ve bu araçlarda çalışanların büyük ölçüde özerk olduğu varsayılmıştır. Bu şekilde genellikle iletişim-

[1] Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı

[2] Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Anabilim Dalı

[3] Kaya, Alim, İletişime Giriş: Temel Kavramlar ve Süreçler, Ed. Alim Kaya, Kişiler Arası İlişkiler ve Etkili İletişim, PEGEM Akademi, Ankara, 2011, s.3.

1.3.3.8. Kitle İletişimi

Birtakım bilgilerin ve sembollerin, birtakım hedefler tarafından üretilmesi, geniş insan topluluklarına iletilmesi ve bu insanlar tarafından yorumlanması süreci kitle iletişimini oluşturur. Kitle iletişiminde, kaynak ile hedef arasındaki kanallar, kitle iletişim araçlarını oluşturur. Kitle iletişim araçları arasında, radyo, televizyon, gazete, ergi, el ilanları, romanlar, tiyatro ve benzeri yayınlar yer alır[53].

BÖLÜMÜN KAYNAKÇASI

Adair, John, (2004) Etkili İletişim, Çev. Ömer Çolakoğlu, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul.

Ar, Fikret, (1999) Büro Yönetimi Teknikleri, Yargı Yayınevi, Ankara.

Asna, Alaaddin, (1974) Halkla İlişkiler, Bahar Matbası, İstanbul, 1974.

Atabek, Ümit, (2001) İletişim ve Teknoloji, Seçkin yayınevi, Ankara.

Atak, Metin, (2005) "Örgütlerde Resmî Olmayan İletişimin Yeri ve Önemi", Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Temmuz.

Cüceloğlu, Doğan, İnsan İnsana, 13. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Erdoğan, İrfan, (2005) İletişimi Anlamak, 2. Baskı, Ankara.

Erkan, Hüsnü, (1998) Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme, 4.Baskı, iş Bankası Kültür Yayınları.

Eroğlu, Feyzullah, (1998) Davranış Bilimleri, 4. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul.

Flecther, Keith,(1995) Marketing Management and Information Technology, Prentice-Hall, London.

Güney, Salih, (2001) Yönetim ve Organizasyon, 1. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Gürüz, Demet ve Gaye Özdemir Yaylacı,(2004) İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları, Yönetimi, MediaCat Kitapları, İstanbul.

Işık, Metin ve Levent Biber, (2008) İletişim, İletişim Süreci ve İletişim Çeşitleri, Ed.Metin Işık, Genel ve Teknik İletişim, Eğitim Akademi Yayınları.

İnceler Sarıhan Halime, (1998) Rekabette Başarının Yolu, Desnet Yayınları, İstanbul.

İTÜ ERGONOMİ KULÜBÜ, "İnsan Kaynakları ve Performans Yönetim Sistemi", http://www.students.itu.edu.tr/~ergonomi/bilbank/iky1.html. Erişim Tarihi: 12.06.2006.

Kaya, Alim, (2011) İletişime Giriş: Temel Kavramlar ve Süreçler, Ed. Alim Kaya, Kişiler arası İlişkiler ve Etkili İletişim,, PEGEM Akademi, Ankara.

Kuyucu, Pınar, "Her Yiğidin Bir Yoğurt Yiyişi Vardır", http: //www.insankaynaklari.com.

Okuyucu, Hasan, (2006) Teknik İletişim Ders Notları, G.Ü. Teknik Eğitim Fakültesi, Metal Eğitimi Bölümü, Ankara.

Özdoğru, Betül, (2003) İtişmeyelim İletişelim, Rota Yayınevi, İstanbul.

Sabancuoğlu, Zeyyat ve Melek Tüz, (1998) Örgütsel Psikoloji, 3. Masım, Alfa Yayınevi, Bursa.

Sayers, Fran, vd., (1993) Yöneticilikte İletişim, Çevd.oğan Şahiner, Rota Yayınevi, İstanbul.

Selimoğlu, Emel, "İletişim Bececileri ve Yönetici Asistanlığında İletişimin Önemi", İnsan Kaynakları, Cilt 6, Sayı 1, www.insankaynaklari.com.

[53] Dökmen, Age., s.38-39.

Tutar, Hasan, (2003) Örgütsel İletişim, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Üstün Dökmen, (1999) İletişim Çatışmaları ve Empati, 11. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Tekin, Mahmut, Hasan, K. Güleş, Tom, Burgess, (2000) Değişen Dünyada Teknoloji Yönetimi, Bilişim Teknolojileri, 1. Baskı, Damla Ofset, Konya.

Tekin, Mahmut, vd., (2003) Değişim Çağında Teknoloji yönetimi, 2. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara.

Yalmanbaş, İsmail Bilal, "Örgütlerde İletişim Modelleri", www.yalmanbaş.com, Erişim Tarihi: 27.07.2006.

———-"Motivasyonun Gücü", http://www.guldemeti.com/motivasyon.htm. Erişim Tarihi: 12.06.2006.

İkinci Bölüm
İLETİŞİM MODELLERİ

Doç. Dr. Sabiha KILIÇ[1]

2.1. İLETİŞİM MODELLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

İletişim modelleri Düz Çizgisel, İnteraktif, Denge, Tamamlayıcı ve Kitle İletişim olmak üzere beş başlık altında sınıflandırılan Temel Modeller, Etki-Tepki ve İki Aşamalı Akış Modeli olarak iki başlık altında sınıflandırılan Etki Modelleri ile Gündem Kurma, Bağımlılık ve Sessizlik Sarmalı olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılan Uzun Süreli Etki Modelleri olarak incelenmektedir. Aşağıdaki bölümlerde modellere ilişkin ayrıntılı bilgi yer almaktadır.

2.1.1. Temel Modeller

2.1.1.1. Düz Çizgisel Modeller

2.1.1.1.1. Aristo Modeli

İletişim, Aristo tarafından *Retorik* adlı eserinde bir konuşmacının konuşmasında dinleyicilerine aktaracağı tartışmanın biçimlendirilmesi olarak tanımlanmıştır. Aristo, kişiler arası iletişimin "konuşmacı", "mesaj" ve "dinleyici" olmak üzere üç unsurunun bulunduğunu ifade etmekteydi. Aristo modeline göre, gönderici olan konuşmacı, mesajı olan düşüncesini, karşı taraf olan dinleyicinin anlayacağı biçimde kodlamakta ve hedefe iletmektedir. Kelimeler jestler gibi hareketli, semboller ise yazılar gibidir. Mesaj, yazılı ya da sözlü olarak karşı tarafa iletilir. Mesajın iletiminde formel ya da informel kanallar tespit edilir. Bu üç aşamanın sonunda gönderici iletişimin ilk aşamasını tamamlamış olmaktadır. Alıcı kodu çözerek onu algılamaya çalışır. Kodun çözülmesi, göndericinin seçtiği sembollere ve beden diline bağlı olarak değişiklik gösterir. Model'e göre iletişim süreci alıcının mesajı kavramasıyla tamamlanmaktadır[2]. Aşağıdaki şekilde Aristo Modeli'ne göre iletişim süreci görülmektedir:

[1] Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Üretim Yönetimi ve Pazarlama Anabilim Dalı

[2] Tutar, Hasan ve Kemal Yılmaz, Genel İletişim Kavramlar ve Modeller, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, s.117-118.

BÖLÜMÜN KAYNAKÇASI

Aziz, Aysel, (2010) İletişime Giriş, Hiperlink Yayınları, İstanbul.

Güngör, Nazife, (2011) İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Gürüz, Demet ve Ayşen Temel Eğinli, (2011) Kişiler arası İletişim Bilgiler, Etkiler, Engeller, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, (1977) İnsanlar ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş, Cem Ofset Yayınları.

Lazar, Judith, (2009) İletişim Bilimi, Çev: Cengiz Anık, Vadi Yayınları, Ankara.

Tutar, Hasan ve Kemal Yılmaz, (2005) Genel İletişim Kavramlar ve Modeller, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Üçüncü Bölüm

İLETİŞİM KURMA YOLLARI, ENGEL VE PROBLEMLERİ

Prof. Dr. İrfan ÇAĞLAR[1]
Doç. Dr. Sabiha KILIÇ[2]

3.1. BİREYSEL, TOPLUMSAL VE ÖRGÜTSEL İLETİŞİM KURMA YÖNTEMLERİ

İletişim genel olarak bireysel ve toplumsal olmak üzere ikiye ayrılır. Bireysel iletişim insanın iç dünyası ile ilgili olan bir iletişim biçimidir. Bu iletişim biçiminde, insan kendi kendini anlayarak ve çeşitli duyu organları arasıda gerekli ilişkileri kurarak iletişim gerçekleştirir. Kişi iletişimi şu şekilde gerçekleşmektedir: Açlık ve susuzluktan korunma birer haber kaynağıdır. Kişi bu kaynaklardan birçok organına mesajlar gönderir. Bu mesajlar kişinin sinir sistemi, görme, işitme, tat alma, koklama ve dokunma gibi birçok duyu organı aracılığıyla beyindeki merkezler tarafından algılanır. Karar verme durumuna gelen kişi, çeşitli organları arasında sağladığı iletişim ile gelen mesajları değerlendirir ve mesajların gerektirdiği biçimde davranmaya başlar.

Toplumsal iletişim, kişi, grup ve örgüt gibi çeşitli toplumsal birimler arasındaki bilgi alışverişini içerir. Toplumsal iletişim kişiler arası iletişim ile başlar ve kapsamına kişinin toplum içinde yaşayabilmek için diğer insanlarla giriştiği iletişim eylemlerini, yani, bilgi, anlam ve düşünce alışverişlerini alır. İletişim sayesinde bireyler arasında fikir, tavır, davranış ve gerçekler açısından ortak bir anlayış yaratılmış olur[3].

İletişimde, sorunlardan biri en etkili yöntem ve ortamı seçebilmektir. Ortam alıcının durumu, iletişime katılanların sayısı ve göndericinin amacı gibi bazı etmenlere bağlıdır. Gönderici, alıcının dinleyip anlayabileceği bir ortamı ya da yöntemi seçmek zorundadır. Bireysel, toplumsal ve örgütsel iletişim kurma yöntemleri arasında, yazılı, sözlü, görsel ve sözsüz iletişim yöntemleri yer alır.

---

[1] Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı

[2] Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Üretim Yönetimi ve Pazarlama Anabilim Dalı

[3] Güney, Salih, Yönetim ve Organizasyon, 1. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001 s.198-199.

tarafından bilinen ancak başkaları tarafından bilinmeyen yönlerini içerir. Bu durum bireyin yüzeysel ve sahte bir ilişki kurmasına sebep olur. Bu koruyucu yüz birey için bir savunma işlevi görür. Dolayısıyla iletişim etkili olamaz. Bilinmeyen alan, bireyin hem kendisi tarafından hem de başkaları tarafından bilinmeyen yönlerini ifade eder. Bu durumda etkisiz iletişim kaçınılmazdır. Johari penceresine göre iletişim, Arena alanında en etkili durumdadır. Bu alanın genişletilmesi Açılma ve Geri Bildirim ile yapılabilir. Açılma, bireyin sahte yüze neden olan kalkanlarını indirmesi ve kendisi ile ilgili açık iletişime girmesi ile gerçekleşir. Ancak bu durum birey için risk içerir. Geri bildirim, bireyin kendisinin kör noktasını geri bildirim ile daraltmasıdır. Geri bildirimde bireyin hem kendisi hem de başkaları geri bildirime açık olmalıdır.

h. ***Uyuşmazlık(Çatışma) Yönetimi:*** Çalışanların arasında geçmiş yaşam, tecrübe, özlem düzeyleri ve kişilikler açısından farklılıklar vardır. Kişiler arasında bu farklılıklardan kaynaklanan çatışmalar çözülerek iletişim sorunları giderilebilir.

i. ***İletişimde Bilgisayar Kullanımının Özendirilmesi:*** Bilgisayar örgüt içi iletişimde haber akışını hızlandıran bir araçtır. Yöneticiye hız ve güncel bilgi sağlar. Bu araç sayesinde yöneticiler hem sağlıklı kararlar alırlar hem de etkili denetim yapabilirler.

BÖLÜMÜN KAYNAKÇASI

Can, Halil, (1999) Organizasyon ve Yönetim, 5. Baskı (Siyasal Kitabevi, Ankara.

Çiftlikli, C., M. Aklan ve S. Öztürk, "Eğitim Alanında Bilgisayar İletişim Uygulamaları ve Teknik Gelişmeler", http: //enat-tr.org.tr/inetconf6/tammetin/serkan-ozturk.doc Erişim Tarihi: 10.06.2006.

Dubrin A. J.,(1997) Essentials Of Management, 4. Baskı (South Western College Publishing, Ohio.

Erdoğan, İrfan,(2005) İletişimi Anlamak, Pozitif Matbaacılık, Ankara.

Filiz,,Atilla, "Yönetimde İletişim", www.atidanisman.com.tr Erişim Tarihi: 07.03.2006.

Gökdağ, Dursun,(2011) Etkili İletişimin Engelleri, Ed.Uğur Demiray, Etkili İletişim, PEGEM Akademi.

Güney, Salih, (2001)Yönetim ve Organizasyon, 1. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

İsmail Bakan ve Tuba Büyükbeşe,(2004) "Örgütsel İletişim İle İş Tatmini Unsurları Arasındaki İlişkiler: Akademik Örgütler İçin Bir Alan Araştırması", Akdeniz İİBF Dergisi, 7, s.1-30.

M. Şerif Şimşek, (1999) Yönetim ve Organizasyon, 5. Baskı Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.

Dördüncü Bölüm

ÖRGÜTSEL İLETİŞİM SÜRECİ

Prof. Dr. İrfan ÇAĞLAR[1]

İletişim örgütlerin etkinliği üzerinde rol oynayan önemli süreçlerden biridir. İletişim, yöneticinin iş yaptırmak için kullandığı temel araçtır. Yönetici başkalarına iş yaptırmak suretiyle amaca ulaşmaya çalışan kişi olduğuna göre, onun başarısı ve içinde çalıştığı örgütün etkinliği iletişim sürecine bağlıdır. Aşağıdaki bölümlerde örgütsel iletişimin anlamı ve önemi konusunda ayrıntılı bilgi verilmektedir.

4.1. ÖRGÜT VE ÖRGÜTSEL İLETİŞİM KAVRAMI

Örgüt, belirli amaçlar doğrultusunda bir araya gelmiş insanların gerekli diğer fiziksel ögelerle oluşturdukları yapıdır. Örgütün en temel ögesi insandır. Örgütler insanların eylemleri doğrultusunda hedeflerine ulaşabilirler. Sözlükteki anlamı ile örgüt, ortak amacı veya eylemi gerçekleştirmek amacıyla bir araya gelmiş kurumların ya da kişilerin oluşturduğu birlikteliktir[2].

Örgütsel iletişim, "örgütün işleyişini sağlamak ve örgütü hedeflerine ulaştırmak amacıyla, gerek örgütü oluşturan çeşitli bölüm ve ögeler, gerekse örgüt ile çevresi arasında girişilen devamlı bir bilgi ve düşünce alışverişine ve gerekli ilişkilerin kurulmasına olanak tanıyan toplumsal bir süreçtir"[3]. Örgütlerin amaçlarına ulaşabilmeleri bu sürece bağlıdır. Bu yüzden, örgütsel iletişim, yönetimin temel fonksiyonlarından biridir denilebilir. Örgütlerin belirlenen amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için örgüt unsurları bu amaç doğrultusunda bir araya gelmelidir. Bu ise yönetimin örgütleme fonksiyonu ile gerçekleştirilir. Örgütleme ve koordinasyon fonksiyonunun gerçekleşmesi ise iletişime bağlıdır[4].

---

[1] Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı

[2] Haluk,. Gürgen, Örgütlerde İletişim Kalitesi, 1 Baskı (Der Yayınları, İstanbul, 1997), s.31.

[3] Zeyyat, Sabuncuoğlu ve M. Tüz, Örgütsel İletişim, 4. Baskı (Furkan Ofset, Bursa, 2003), s.74.

[4] Atak, Metin (2005), agm, s.60.

ve bu enformasyonu yönetsel anlamda iyi kullanabilen yöneticilere vermektedir. Bu yüzden iletişim, bireysel olduğu kadar örgütsel olarak da önemli kabul edilmelidir. Yönetici, örgütsel iletişimde etkinliği sağlayabilmek ve onu etkin bir şekilde yönetebilmek için düşünce, fikir ve duygularını rahatlıkla ve etkili bir şekilde ifade edebilmeli, empatik davranabilmeli, ikna yeteneğine sahip olabilmeli, duyarlılık ve farkındalık düzeyi yüksek olmalı, eğitici misyonunu üstlenebilmeli ve güvenilebilirliğini koruyabilmelidir[22].

Yukarıdaki tespitlerden de anlaşılacağı üzere; örgütsel ortamda ve çalışanlar açısından iletişimin yeri tartışılamaz. Hatta bir adım daha ileriye gidilerek denilebilir ki, iletişim ile örgütsel etkinlik arasında doğrudan bir ilişki vardır. Çünkü, etkin örgütsel iletişim; karar almayı kolaylaştırır, çalışanların motivasyonunu artırır, paylaşımcı ve uzlaşmacı bir örgütsel iklim oluşturur, bu da örgütsel sinerjiyi meydana getirir. Böylece iletişim; örgütsel açıklık ve örgütsel güven ortamının oluşumuna da katkı sağlayarak çalışanlarda örgütsel bağlılık da oluşturabilir.

BÖLÜMÜN KAYNAKÇASI

Ataman, Göksel, (2009), İşletme Yönetimi, 3. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Ayla Okay, (2000) Kurum Kimliği, 2. Baskı, Media Cat Kitapları, Ankara.

Bakan, İsmail ve Tuba Büyükbeşe, (2004) "Örgütsel İletişim İle İş Tatmini Unsurları Arasındaki İlişkiler: Akademik Örgütler İçin Bir Alan Araştırması", Akdeniz İİBF Dergisi, 7, s.1-30.

Budak, Gülay ve Budak, Gönül, (2004), İşletme Yönetimi, Barış Yayınları, İzmir.

Demir, Kamile, (2000), " Örgütlerde İletişim Yönetimi", (Editörler: Cevat Elma ve Kamile Demir), Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar, Anı Yayıncılık, Ankara.

Erdoğan İlhan, (2007) İşletmelerde Davranış, 7. Baskı, MİAD Yayınları, İstanbul.

Gürgen,Haluk, (1997) Örgütlerde İletişim Kalitesi, 1 Baskı (Der Yayınları, İstanbul.

Hodgetts, Richard M., (1999) Yönetim, 1. Baskı (Beta Yayınları, İstanbul.

Koçel, Tamer, (2011), İşletme Yöneticiliği, 13. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul.

Robbins, Stephen P. ve Judge,Timothy A, (2012), Örgütsel Davranış, Editör: İnci Erdem, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Sabuncuoğlu, Zeyyat ve M. Tüz, (2003) Örgütsel İletişim, 4. Baskı, Furkan Ofset, Bursa.

Tengilimoğlu, Dilaver ve Pınar Çoşan., (2004), Yönetici Asistanlığı, Asil Yayın ve Dağıtım, Ankara.

Varol, Muharrem, (1993) Örgüt Sosyolojisine Giriş, 1 Baskı (Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Vural, Z. Beril, (2003), Kurum Kültürü ve Örgütsel İletişim, 1. Baskı (İletişim Yayıncılık, İstanbul.

Taş, Yeşim,2014,Kişiler arası İletişim, http: //www.bilkent.edu.tr/bilkent-

tr/admin-unit/dos/pdgm/kislerarası_iletisim.html Erişim Tarihi: 21.07.2006.

Yalmanbaş, Örgütlerde İletişim Biçimleri, http: //www.sitetky.com/srameset/ot/otmark.html, 27.07.2006

[22] Demir, Kamile, 2000, " Örgütlerde İletişim Yönetimi", (Editörler: Cevat Elma ve Kamile Demir), Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar, Anı Yayıncılık, Ankara, s.157-158

Beşinci Bölüm

İLETİŞİMDE BİLGİ TEKNOLOJİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Savaş MUTLU[1]

Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, bilginin kolaylıkla depolanması, aktarılması ve üretilmesi faaliyetleri bilgi çağı denen, temelinde yaratılıcılığın ve değişim olgusunun olduğu bir dönemi yaratmıştır. Bu dönemin değişim çağı olmasının temelinde, üretilen bilginin bilgi teknolojileri yardımıyla yaygınlaşmasının önemli yeri vardır. Bilgi bilgi teknolojileri yardımıyla değişik sektörlere, bu sektörlerde kurulu bulunan örgütlere hızlı bir şekilde aktarılmakta, arada üretim ve teknoloji faaliyetlerine konu olmakta, yeni ürün ve teknolojik araçlara dönüşmekte bu da toplumda zihinsel, teknolojik ve bilimsel kurgu dönüşümlerine sebep olmaktadır. Bütün bunların nihai adresi de değişim olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.1. BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN TANIMI

Bilgi teknolojileri kavramı; "Verilerin kayıt edilmesi, saklanması, belirli bir işlem sürecinden geçirmek suretiyle bilgiler üretilmesi, üretilen bu bilgilere erişilmesi, saklanması ve nakledilmesi gibi işlemlerin etkili ve verimli yapılmasına olanak tanıyan teknolojiler"[2] olarak tanımlamaktadır.

Bilgi teknolojileri, bilgisayar tabanlı elektronik sistemlerdir ve bireyler ile örgütlerin veri ve bilgi toplama, depolama, iletme, işleme ve alıp kullanma gibi konularda yardım ederler[3]. Bilgi teknolojileri, bir örgütün görevini yerine getirmesi için gereksinim duyduğu bilgiyi yönetmekte kullandığı kaynaklardır[4].

Bir tanıma göre bilgi teknolojileri, bilgisayar ve iletişim teknolojilerini kapsamaktadır[5]. Bu kapsamda bilgi teknolojileri; bilginin toplanmasını, işlenmesini,

---

[1] Atılım Üniversitesi, Sivil Havacılık Yüksekokulu.

[2] Bensghir, T.K., 1996, Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim, Ankara, TODAİE.

[3] Hellriegel, D., S.E.Jackson ve J.W.Slocum J.R., 2002, Management A Competency-Based Approach, Kanada, South-Western.

[4] Griffin, Ricky W., 2002, Management, New York, Houghton Mifflin Company.

[5] Öğüt, A., 2001, Bilgi Çağında Yönetim, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Phillips'e göre[175] e-postanın avantajları kullanım kolaylığı, düşük maliyet, hız ve buna karşılık dezavantajı aşırı iletişim yüküdür. E-postanın seçilmesinde bir diğer faktör ise sözlü ortamların aksine e-postanın arşivlenerek ispat olanağı sağlamasıdır[176].

BÖLÜMÜN KAYNAKÇASI

Alter, S., (1993), Information Systems A Management Perspective, New York: Addison-Wesley Publishing Company Inc.

Altun, N.E., (2006), Effects of Different Types of Tasks on Junior ELT Students' Use of Communication Strategies in Computer-Mediated Communication, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi.

Barkhi, R., (2002),"Cognitive Style May Mitigate the Impact of Communication Mode", Information&Management, XXXIX.677-688.

Bensghir, T.K., (1996), Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim, Ankara, TODAİE.

Bing, J.W., (2004), Hofstede's Consequences: The Impact of His Work on Consulting and Business Practices, The Academy of Management Executive, Vol.18, No.1 (Feb.2004).80-87.

Canesa, E. ve Riolo, R.L., (2003), Computer Mediated Communication and Organizational Culture: An Agent-Based Simulation Model, Proceedings of the 17 th European Simulation Multiconference, s.136-141.

Cambazoğlu, T., (2003), Yönetim Bilişim Sistemlerinde İnternet Teknolojileri ve İntranet Uygulamaları, İstanbul, Papatya Yayıncılık.

Campbell,J., (2006), Media Richness, Communication Apprehension and Participation in Group Videoconferencing, Journal of Information, Information Technology, and Organizations, Vol.1, 87-96.

Ceyhun, Y. ve Çağlayan, M.U., (1997), Bilgi Teknolojileri Türkiye İçin Nasıl Bir Gelecek Hazırlamakta, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Çubukçu, F., (1990), Network (Bilgisayar Ağları), İstanbul, Türkmen Kitabevi.

Daft, R.L., Lengel, R.H. ve Trevino, L.K., (1987), Message Equivocality, Media Selection, and Manager Performance: Implications for Information Systems, MIS Quarterly, September 1987, s. 355-366.

Dorfman, P.W. ve Howell, J.P., (1988), Dimensions of National Culture and Effective Leadership Patterns: Hofstede Revisited, Advances in International Comparative Management, Vol.3. 127-150.

Dorfman,P., Javidan, M., Hanges, P., Dastmalchian, A. ve House, R., (2012), GLOBE: A Twenty Year Journey into the Intriguing World of Culture and Leadership, Journal of World Business.

Fernandez, D.R., Dawn S. C., Lee P. S. ve Joel D.N., (1997), Hofstede's Country Classification 25 Years Later, The Journal of Social Psychology, 137 (1), 43-54.

Gefen, D. ve Straub, D.W., (1997), Gender Differences in the Perception and Use of E-Mail: An Extension to the Technology Acceptance Model, MIS Quarterly, December 1997, 389-400.

---

[175] Phillips,J.T., 2001, Start With E-Mail, The Information Management Journal, October 2001, 56-58.

[176] Peters, L.D., 2006, Age., s.150.

Gooderham, P. N. ve Nordhaug,O., (2003), International Management, Cross-Boundary Challenges, İngiltere, Blackwell Publishing.

Gökçen, H., (2005), Yönetim Bilgi Sistemleri Analiz ve Tasarım Perspektifi, Epi Yayıncılık, Ankara.

Griffin, Ricky W., (2002), Management, New York, Houghton Mifflin Company.

Güneş, Ali ve diğerleri, (2002), Temel Bilgi Teknolojileri, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Ankara.

Hellriegel, D., S.E.Jackson ve J.W.Slocum J.R., (2002), Management A Competency-Based Approach, Kanada, South-Western.

Hofstede, G., (1980), Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values. ABD, Sage Publications.

Huang,L., Lu, M.T. ve Wong, B.K., (2003), The Impact of Power Distance on E-mail Acceptance: Evidence From the PRC, Journal of Computer Information Systems,Fall 2003, 93-101.

Huseman, R.C ve E.W. Miles, (1988), "Organizational Communication in the Information Age: Implications of Computer-Based Systems", Journal of Management, XIV, 2.

İnan, A., (2000), İnternet El Kitabı, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Jones, M.L., (2007), Hofstede-Culturally Questonable, Oxford Business&Economics Conference, Oxford, UK, 24-26 June 2007.

Kim,D., Pan, Y. ve Park, H.S.,(1998), High-Versus Low-Context Culture: A Comparison of Chinese, Korean, and American Cultures, Psychology&Marketing, Vol.15 (6), 507-521.

Kishi,M., (2008), Perceptions and Use of Electronic Media: Testing the Relationship Between Organizational Interpretation Differences and Media Richness, Information&Management, 45, 281-287.

Kraut, R.E., Rice, R.E., Cool, C. ve Fish,R.S., (1994), Life and Death of New Technology: Task, Utility and Social Influences on the Use of a Communication Medium, ACM, 13-21.

Kurtzberg, T.R., Naquin, C.E. ve Beklin, L.Y., (2005), Electronic Performance Appraisals: The Effects of E-Mail Communication on Peer Ratings in Actual and Simulated Environment, Organizational Behaviour and Human Decision Processes, 98, 216-226.

Laudon, K. ve J.Laudon, (1998), Management Information Systems New Approaches to Organization & Technology, New Jersey, Prentice Hall.

Laudon, K. ve J.Laudon, (2005), Essentials of Management Information Systems, Managing the Digital Firm. New Jersey, Pearson Prentice Hall.

Lee, H. ve Varey, R., (1998), Analysing Cultural Impacts of Computer-Mediated Communication in Organizations, Ess,C. ve Sudweeks, F. (Ed.), Proceedings Cultural Attitudes Towards Communication and Technology., Avustralya: University of Sydney. 321-326.

Lengel, R.H. ve Daft, R.L., (1988), The Selection of Communication Media as an Executive Skill, The Academy of Management Executive, Vol. II, No.3, 225-232.

Lo,S.K. ve Lie, T., (2008), Selection of Communication Technologies-A Perspective Based on Information Richness Theory and Trust, Technovation, 28, 146-153.

Lo,S.K., (2008), The Nonverbal Communication Functions of Emoticons in Computer-Mediated Communication, CyberPsychology & Behavior, Vol.11, Number 5, 595-597.

McAulay,L., (2007), Unintended Consequences of Computer-Mediated Communication, Behavior&Information Technology, Vol.26, No.5, September-October 2007, 385-398.

McElroy, J.C., Hendrickson, A.R., Townsend, A.M., DeMarie, S.M., (2007), Dispositional Factors in Internet Use: Personality Versus Cognitive Style. MIS Quarterly, Vol.31,No.4, 809-820.

McLeod, R.Jr., (1993), Management Information Systems, Toronto: Macmillan Publishing Company.

Meuter, M.L., Ostrom, A.L., Bitner, M.J. ve Rountree,R., (2003), The Influence of Technology Anxiety on Consumer Use and Experiences with Self-Service Technologies, Journal of Business Research, 56, 899-906.

Motiwalla, L., (1993), An Organizational Communications Perspective on Knowledge-Based Mail Systems", Information & Management, XXV, 265-272.

Özbay, A. ve F.Yetişener, (2000), İnternet Rehberi, Hayat Yayıncılık, İstanbul.

Öğüt, A., (2001), Bilgi Çağında Yönetim, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Panteli, N., (2002), Richness, Power Cues and E-mail Text, Information & Management, 40, 75-86.

Parasuraman, A., (2000), Technology Readiness Index (TRI): A Multiple-

Item Scale to Measure Readiness to Embrace New Technologies, Journal of Service Research, Vol.2, No.4, May 2000, 307-320.

Peters, L.D., (2006), Conceptualising Computer-Mediated Communication Technology and Its Use in Organisations, International Journal of Information Management, 26, 142-152.

Phillips,J.T., 2001, Start With E-Mail, The Information Management Journal, October 2001, 56-58.

Richardson,R.M. ve Smith, S.W., (2007), The Influence of High/Low-Context Culture and Power Distance on Choice of Communication Media: Student's Media Choice to Communicate with Professors in Japan and America, International Journal of Intercultural Relations, 31, 479-501.

Robbins, S.P. ve DeCenza, D.A., (2005), Fundementals of Management. 5. Basım. ABD : Pearson-Prentice Hall.

Sargut, A.S., (2010), Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim. 3 ncü Baskı. Ankara, İmge Kitabevi.

Sayın, E. ve T.Şen, (1995), Yönetim Bilgi Sistemi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi.

Shaw, B., Scheufele, D.A. ve Catalano,S., (2007), The Role of Presence Awareness in Organizational Communication: An Exploratory Field Experiment, Behavior&Information Technology,Vol.26, No.5, September-October 2007, 377-384.

Sheer,V.C. ve Chen, L., (2004), Improving Media Richness Theory, Management Communication Quarterly, Vol.18, No.1, August 2004, 76-93.

Sproull, L.ve Kiesler, S., (1986), Reducing Social Context Cues: Electronic Mail in Organizational Communication, Management Science, Vol.32,No.11, November 1986..1492-1512.

Srite, M. ve Karahanna, E., (2006), The Role of Espoused National Cultural Values in Technology Acceptance, MIS Quarterly, Vol.30 No.3, September 2006,.679-704.

Stephens, Margaret ve R.Treays, (2000), Bilgisayarlar, Çevs.İKİZ: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara.

Straub,D., Keil,M. ve Brenner,W., (1997), Testing the Technolog Acceptance Model Accross Cultures: A Three Country Study, Information Management, 33, 1-11.

Thatcher, J.B. ve Perrewe, P.L., (2002), An Empirical Examination of Individual Traits as Antecedents to Computer Anxiety and Computer Self-Efficacy, MIS Quarterly, Vol.26,No.4. 381-396.

Trevino, L.K., Webster, J. ve Stein, E.W., (2000), Making Connections: Complementary Influences on Communication Media Choices, Attitudes, and Use,. Organization Science, Vol.11, No.2, March-April 2000, 163-182.

Triandis, H.C., (2004),. The Many Dimensions of Culture, The Academy of Management Executive, Vol.18, No.1 (Feb.2004).88-93.

Vargo, John ve R.Hunt, (1996), Telecommunications in Business, Strategy and Application, ABD, Times Mirror Higher Education Group Inc.

Venkatesh, V. ve Morris, M.G., (2000), Why Don't Men Ever Stop to Ask for Directions? Gender, Social Influence, and Their Role in Technology Acceptance and Usage Behaviour, MIS Quarterly.Vol.24, No.1.115-139.

Wijayanayake,J. ve Higa,K., (1999), Communication Media Choice by Workers in Distributed Environment, Information&Management, 36, 329-338.

Wild, J.J., Wild, K.L. ve Han, J.C.Y., (2006), International Business, The Challenges of Globalization, 3 rd Edition, Pearson Prentice Hall, New Jersey.

Wilson,E.V., (2000),.Student Characteristics and Computer-Mediated Communication [Öğrenci Karakteristikleri Bilgisayar Ortamında İletişim]. Computers&Education, 34,s.67-76.

Yazıcı, H.J., (2002), "The Role of Communication in Organizational Change: An Empirical Investigation", Information & Management, 39, 539-552.

Altıncı Bölüm

ETKİLİ İLETİŞİMDE ÇATIŞMA YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Savaş MUTLU[1]

6.1. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMANIN TANIMI

Örgütsel çatışmanın, üzerinde anlaşılmış ortak bir tanımı yoktur. Çeşitli kaynaklarda, örgütlerde çatışmaların farklı ortam ve düzeylerde ortaya çıkması nedeniyle kesin bir tanımının yapılmasının oldukça zor olduğu[2 3 4] veya bu konuda sınırsız sayıda tanım bulunduğu[5 6 7 8] ifade edilmektedir.

En genel anlamda çatışma, "İki veya daha fazla kişi veya grup arasında çeşitli kaynaklardan doğan anlaşmazlıktır"[9]. Çatışmaya, kaynakları ve sonuçları yönünden bakan daha geniş bir kapsamlı tanım ise çatışmayı "Bireyler ve grupların birlikte çalışma sorunlarından kaynaklanan ve normal faaliyetlerin durmasına veya karışmasına neden olan olaylar" şeklinde tarif etmektedir[10].

6.2. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMALAR KONUSUNDA YÖNETİM YAKLAŞIMLARI

Robbins[11], çatışma konusundaki görüşlerini geleneksel yaklaşım, insan ilişkileri yaklaşımı ve etkileşimci yaklaşım olarak üçe ayırmaktadır. Söz konusu ayırım sırasıyla aşağıdaki gibi incelenebilir:

---

1 Atılım Üniversitesi, Sivil Havacılık Yüksekokulu.

2 Koçel, T., 2001, İşletme Yöneticiliği, Yönetim ve Organizasyon, Organizasyonlarda Davranış, Klasik-Modern-Çağdaş ve Güncel Yaklaşımlar, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

3 Erdoğan, İ., 1996, İşletme yönetiminde Örgütsel Davranış, İstanbul: Avcıol Basım-Yayın

4 Kılıç, M., 2001, "Örgütsel Çatışma ve Yönetimi", Güney, Salih (Ed.), Yönetim ve Organizasyon, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

5 Özkalp, E., 1996, Örgütsel Davranış, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

6 Robbins, S., 1998, Organizational Behaviour Concepts, Controversies, Applications, ABD, Prentice Hall International

7 Kırel, Ç., 1997,"Örgütsel Çatışma ve Güç İlişkisi", Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XXIII,1-2: 477-493

8 Şimşek, Ş., 2002, Yönetim ve Organizasyon, Konya: Günay Ofset.

9 Koçel, T., 2001, Age., s.534.

10 Eren, E., 2001, Örgütsel Davranış Ve Yönetim Psikolojisi, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

11 Robbins, S., 1998, Age., s.434.

BÖLÜMÜN KAYNAKÇASI

Akkirman, A.D., (1998),"Etkin Çatışma Yönetimi ve Müdahale Stratejileri", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, XIII,2: 1-11.

Alter, S., (1993), Information Systems A Management Perspective, New York: Addison-Wesley Publishing Company Inc.

Arslan, Ş., (2000), "Örgütsel Çatışma", Polis Dergisi, XXIII: 153-155.

Can, H., (1999), Organizasyon ve Yönetim, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Cottringer, W., (1999),"Çatışma Yönetimi", Executive Excellence,XXVI: 22-23.

Çağlar, İ., (2002), "Organizasyonlarda Çatışma Yönetiminin Sektörlerarası Karşılaştırılması ve Çorum Örneği", Gazi Üniversitesi Ticaret veTurizm Eğitim Fakültesi

Daft, R.L., (1989), Organization Theory and Design, ABD: West Publishing Company.

Eren, E., (2001), Örgütsel Davranış Ve Yönetim Psikolojisi, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Erdoğan, İ., (1996), İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul.

Griffin, R.W., (2002), Management, New York: Houghton Mifflin Company.

Gross, M.A., Guerrero,L.K., (2000), "Managing Conflict Appropriately and Effectively: An Application of the Competence Model to Rahim's Organizational Conflict Styles", The International Journal of Conflict Management, XI, 3: 200-226

Gürgen, H., (1997), Örgütlerde İletişim Kalitesi, İstanbul: DER Yayınları.

İbicioğlu, H., (2001), "İşletmelerde Departmanlar Arası Çatışmaların Kaynakları ve İşletme Performansına İlişkin Göller Bölgesinde Bir Araştırma, Verimlilik Dergisi, 2001/1: 103.

Karip, E., (1999), Çatışma Yönetimi, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kılıç, M., (2001), "Örgütsel Çatışma ve Yönetimi", Güney, Salih (Ed.), Yönetim ve Organizasyon, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Kırel, Ç., (1997),"Örgütsel Çatışma ve Güç İlişkisi", Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XXIII,1-2: 477-493

Koçel, T., (2001), İşletme Yöneticiliği, Yönetim ve Organizasyon, Organizasyonlarda Davranış, Klasik-Modern-Çağdaş ve Güncel Yaklaşımlar, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Korkmaz, M., (2000), "Gruplararası İlişkiler ve Çatışma", Çağdaş Eğitim, Ocak 2000, 261: 20-24.

Laudon, K. ve J.Laudon, (1998), Management Information Systems New Approaches to Organization & Technology, New Jersey: Prentice Hall.

Laudon, K. ve J.Laudon, (2002), Management Information Systems New Approaches to Organization & Technology, New Jersey: Prentice Hall.

Motiwalla, L., (199)3, An Organizational Communications Perspective on Knowledge-Based Mail Systems", Information & Management, XXV: 265-272.

Murthy, U. S. ve D.S.Kerr, (2003), "Decision Making Performance of Interacting Groups: An Experimental Investigation of the Effects of Task Type and Communication Mode", Information & Management, 40 : 351-360.

Newlands, A., A.H.Anderson ve J.Mullin, (2003), "Adapting Communicative Strategies to Computer-Mediated-Communication: An Analysis of Task Performance and Dialogue Structure", Applied Cognitive Psychology, XVII: 325-348.

Özer, M.A., (2000), "Etkin ve Verimli Örgüt Yönetimine Doğru Bir Adım: Çatışma Yönetimi", Verimlilik Dergisi, 2000/4: 17-46.

Özkalp, E., (1996), Örgütsel Davranış, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Paksoy, M. ve A.C.Acar, (1996), Örgütsel İletişim, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Plunkett, W.R. ve R.F.Attner, (1992), Introduction to Management, Boston, PWS-KENT Publishing Company.

Rahim, M.A., (2002), "Toward a Theory of Managing Organizational Conflict", International Journal of Conflict Management, XIII, 3: 206-236.

Robbins, S., (1990), Organization Theory Structure, Design and Applications, A.B.D: Prentice-Hall International.

Robbins, S., (1998), Organizational Behaviour Concepts, Controversies, Applications, ABD, Prentice Hall International

Şimşek, Ş., (2002), Yönetim ve Organizasyon, Konya: Günay Ofset.

Taştan, S., (2003), "Örgütsel Çatışma ve Çatışma Yönetimi", www.insankaynaklari.gokceada.com /makale010.html, 20.11.2003.

Türengül, M., (1997), "İşletme Organizasyonlarında Çatışma Yönetimi ve Verimlilik Bağlantısı", Kalkınmada Anahtar Verimlilik, 107: 6.

Yedinci Bölüm

KİŞİLER ARASI İLETİŞİMDE ETKİNLİK VE EMPATİ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Emre ÇAĞLAR[1]

İletişim hayatın özünde vardır ve insanlar için doğal, beşeri ve sosyal ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın etkin bir şekilde ve zamanında karşılanması, insanların hayatını anlamlı kılar ve onun mutluluğunu artırır. İletişim engellerinin bulunmadığı, insanların duygu, düşünce ve mesajlarını istedikleri gibi aktarabildikleri sosyal ortamlar; üretken, dinamik ve sinerjik bir özellik gösterirler. Sinerji yaratabilen iletişim, etkin iletişimdir ve kaynağında empatiyi barındırır. Bu bölümde etkin iletişimin önemli bir boyutunu ifade eden empati ve empatik dinleme ya da empatik ilişkiler ele alınacaktır. Böylece kişiler arası iletişimde etkinliğin nasıl artırılabileceğinin de altı çizilmiş olacaktır. Bu bağlamda, önce iletişim kavramı kısaca ele alınacaktır. Daha sonra kişiler arası iletişim olgusu değerlendirmeye tabi tutulacak, devamında da etkinlik yol ve yöntemleri, iletişimde devamlılık ve etkinlik aracı olarak kabul edilen empati konuları incelenecektir. Böylece etkin kişiler arası etkin iletişimin yol haritası da çizilmiş olacaktır.

7.1. İLETİŞİM OLGUSU

İletişim, bir mesajın karşı tarafa aktarılma sürecidir. Bu anlamda iletişim; toplumsal birimler arasında gerekli ilişkilerin kurulmasına ve toplumsal hayatın devamına imkân sağlayan bilgi, anlam, duygu ve düşüncelerin kişiler arasında aktarılması aracı olarak düşünülebilir[2]. Bu tanıma göre iletişim hem mesaj ve duygu akışını sağlar hem farklı unsurlar arasında bilgi, enformasyon ve düşünce birlikteliği oluşturur. Bu gelişmelerin doğal sonucu olarak; sosyal sinerji gerçekleşir, uzlaşı alanları genişler, toplumsal birlik, düzen ve ahenk sağlanmış olur.

İnsanlar ilgi duydukları alanlarla ilgili ihtiyaçlarını gidermek için iletişim kurarlar. Bu durumu aşağıdaki şekil üzerinde daha açık bir şekilde gösterilebilir.

[1] Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı

[2] Varoğlu, Kadir ve Sığrı, Ünsal. Müzakere, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2008, s. 118.

BÖLÜMÜN KAYNAKÇASI

Adair, John, (2004) Etkili İletişim,(Çev: Ömer Çolakoğlu),bky Yayıncılık, İstanbul.

Altılar, Niyazi, "Etkili İletişim ve Empati", http//www.niyazialtılar.com/index.php?option=com, Erişim

Tarihi: 10.03.2014.

Baltaş, Acar, (2003) Ekip Çalışması ve Liderlik,12.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Belker, Loren B., (1996) Yöneticiliğe İlk Adım,(Çev: Şeyma Şenbabaoğlu),İnkılap Kitabevi,İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan, (2000) Yetişkin Çocuklar,18. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan, (2002) İletişim Donanımları, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cihangir, Zeynep, (2011) "Kişiler arası İlişkiler ve İletişimde Dinleme",Kişiler arası İlişkiler ve Etkili İletişim, (Editör: Alim Kaya); PegemA Yayıncılık, Ankara.

Çağlar, Orkun, Empatik Dinleme Becerisi-AÖF,http//notoku.com/empatik dinleme-becerisi Erişim Tarihi: 09.03.2014

Çakıcı, Ayşehan ve Çakıcı, Celil, (2008) "Çalışanların Yöneticileri İle Açıkça Konuşmak İstedikleri Konular Üzerine Bir Araştırma", 16.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, İstanbul,16-18 Mayıs.

Doğan, Selen, (2005) Çalışan İlişkileri Yönetimi, Kare Yayınları,İstanbul.

Dökmen, Üstün, (2012) İletişim Çatışmaları ve Empati,47.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Ekinci,Abdurrahman vd., (2012) "İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretmenlerin Mesleki Sorunlarına Empatik Yaklaşımlarının İkili Karşılaştırmalar Metodu İle İncelenmesi",Gazi Antep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,11(2).

Ekşi, Füsun, "Kişiler arası İlişkiler: Psikolojik Danışmanlık ve Halkla İlişkiler Öğrenciler ininKarşılaştırılması",www2.aku.edu.tr/~hozutku/sayfalar/iletişim.doc. Erişim Tarihi: 10.03.2014

Erdil,Oya vd., (2003) "İletişim,Katılım,Geri Besleme,Güçlendirme ve Çalışanlar Arasındaki Güven İlişkilerinin Örgütsel Verimlilik Üzerine Etkileri: Deneysel Bir Çalışma",11.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Afyon, 22-24 Mayıs.

Erdoğan, İrfan, (2005) İletişimi Anlamak, 2.Baskı, ERK Matbaacılık, Ankara.

Eren Erol, (2010) Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi,12.Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul. Gökler, Rıza, "Empati",http//www.ozgunsosyaldusunce.com/index.php?optıon=con tent&view=article&… Erişim Tarihi: 09.03.2014

Gürüz, Demet ve Özdemir,Gaye Y., (2004) İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi, MediaCat Yayınları, İstanbul.

Halis, Muhsin,(2000) "Örgütsel İletişime İlişkin Bir Değerlendirme",8.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Nevşehir, 25-27 Mayıs.

İçel, Haktan K.,"kişiler arası İletişim ve Empati",http//anlamak.com/eski/anasyfa/kişiler-arası-ilişkiler…empati.htm Erişim Tarihi: 09.03.2014

Lazar, Judith, (2009) İletişim Bilimi,(Çev: Cengiz Anık),Vadi Yayınları, Ankara.

Metin, Hasan, (2011) "Empatik İletişim ve Yönetişim",G.Ü. İletişim Dergisi, Bahar.

Munter, Mary, (1987) Business Communication: Strstegy and Skill,Prentice Hall International,N.J.,

Özodaşık, Mustafa, (2012) "İletişim sürecinde Empati Kurma Davranışı",İletişim ve Halkla İlişkiler,7.Bölüm, Anadolu Üniversitesi Yayınlar, Eskişehir.

Öztekin, Ahmet ve Öztekin, Hülya, (2008) ”İnsan İlişkileri ve İletişim” Genel ve Teknik İletişim,(Editör: Metin Işık),Eğitim Akademi Yayınları, Konya.

Rogers, Carl R., (1983) ”Empatik Olmak Değeri Anlaşılmamış Bir Varoluş Şeklidir”,(Çev: F.Akkoyun),Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, (16).

Sabuncuoğlu, Zeyyat ve Tüz, Melek., (2001) Örgütsel Psikoloji, Ezgi Yayınevi, Bursa.

Sayers, Fran vd.,Yöneticilikte İletişim,(Çev: Doğan Şahiner), Rota Yayıncılık, İstanbul,1993

Siyez, Didem M., (2011) ”Kişiler arası İletişimin Gelişimi ve Başlangıcı”,Kişiler arası İlişkiler ve Etkili İletişim, (Editör: Alim Kaya), PegemA Yayıncılık, Ankara.

Tezel, Filiz O., ”İletişimde Empati ve Empatik İletişim”http//www.tavsiyeediyorum.com/makale 11962.html, Erişim Tarihi: 07.03.2014

Tierney, Elizabeth., (2001) Başarılı İletişimin 101 Yolu,(Çev: Zehra Savaş), Alfa Yayınları, İstanbul.

Türk, Sezai ve Aydoğan, Enver., ”Kişiler arası İletişim ve Empati”,Çağdaş Yönetim ve Örgütsel Başarım,(Editörler: M.Şerif Şimşek ve Adnan Çelik9,Eğitim Kitabevi,Konya.

Uysal,Gürhan.,”Rol Farklılaşmasının İletişime Etkisi ve Johari Modeli”C.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,Cilt 4,Sayı 1,2003

Varoğlu,Kadir ve Sığrı,Ünsal., (2008) Müzakere,Siyasal Kitabevi,Ankara.

Voss, Tony. (2000) Lider Yöneticilik, (Çev: Mehmet Zaman), Hayat Yayınları, İstanbul.

Sekizinci Bölüm

PAZARLAMA İLETİŞİMİ

Doç. Dr. Sabiha KILIÇ[1]

8.1. PAZARLAMA İLETİŞİMİ KAVRAMI

Pazarlama iletişimi kavramı, işletmelerin insan davranışlarını etkilemek amacıyla tasarladıkları iletiler, iletilerin aktarıldığı medya, iletiyi alan ve tepki veren alıcı ya da dinleyici gibi unsurları içermektedir. Pazarlama iletişiminde, iletinin amacı, hedef pazarı, teması, sunum biçimi, sunulacağı ortam ve alıcının iletinin şifresini yorumlama biçimi gibi çok çeşitli konular incelenmektedir[2].

Pazarlama iletişimi, ürün ya da hizmetlerin tüketiciler tarafından fark edilmesini sağlayabilmek ve böylece tüketicilerin satın alma kararlarını etkileyebilmek amacıyla pazarlama yöneticileri tarafından uygulanan bir dizi faaliyetten oluşmaktadır. Bu faaliyetler arasında, reklam, kişisel satış, satış geliştirme, satış noktası tanıtımı, halkla ilişkiler, bütünleşik pazarlama iletişimi, birebir pazarlama iletişimi, ilişki pazarlaması, müşteri ilişkileri yönetimi, doğrudan pazarlama, sponsorluk ve fuarcılık gibi uygulamalar yer almaktadır[3]. Bu faaliyetlerin her biri aşağıdaki bölümlerde ayrıntılı olarak incelenmekle birlikte Halkla İlişkiler ve Müşteri İlişkileri Yönetimi ayrı bölümler hâlinde ele alınmaktadır. Ancak öncelikle pazarlama iletişiminin özellikleri, amaçları ve stratejilerine dair ayrıntılı değerlendirmeye aşağıdaki bölümde yer verilmiştir.

8.2. PAZARLAMA İLETİŞİMİNİN ÖZELLİKLERİ

Pazarlama iletişiminin özellikleri beş grup altında toplanabilir. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir[4]:

- Pazarlama iletişimi genel iletişim modeline dayanmaktadır. Dolayısıyla da kaynak, ileti, kanal, alıcı ve geri bildirim gibi tüm iletişim unsurlarını kapsamaktadır.

---

[1] Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Üretim Yönetimi ve Pazarlama Anabilim Dalı

[2] Oluç, Mehmet, Temel Pazarlama Kavramları, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.413.

[3] Bozkurt, İzzet, İletişim Odaklı Pazarlama Tüketiciden Müşteri Yaratmak, MediaCat, İstanbul, s.16.

[4] Eser, Zeliha, Hizmetlerde Pazarlama İletişimi, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007, s.31.

melerin ilişkisel pazarlama planlarını geliştirirken yararlanmış oldukları stratejiler aşağıdaki gibi sıralanabilir[64]:

Merkez Hizmet Stratejisi: Bu strateji, müşteri ile ilişkilerde, sürekli müşterinin etrafında olup müşterinin iyi gelişimini sağlamayı amaçlar.

İlişkiyi Gelenekselleştirme Stratejisi: İşletmenin belli başlı müşterilerin bilinen özelliklerine uygun olarak karakteristik ve yeniliklere açık olmasını amaçlar.

Hizmet Arttırma Stratejisi: Diğer stratejilerden farklı ve yeniliklere açık ekstra hizmetler üretmeyi amaçlar.

İlişki Fiyatlandırma Stratejisi: En iyi müşterilere en uygun fiyatların sunulmasını amaçlar.

İç Pazarlama Stratejisi: İşletmenin müşterilerinin organizasyona dâhil edilmesini amaçlar.

8.5.9.3. İlişkisel Pazarlamanın Yararları

İlişkisel pazarlamanın işletmelere pek çok yararı bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz[65]:

- İlişkisel pazarlama müşteriler ile zaman içinde çok yakın bağlar oluşturulmasına imkân verir.
- İlişkisel pazarlama müşteri memnuniyeti ve sadakatinde artış sağlar.
- İlişkisel pazarlama müşterilerle kurulan uzun süreli ilişkiler sayesinde işletmelerin ilişki maliyetlerinin düşmesine ve pazarlama kampanyalarının etkinliğinin artmasına olanak tanır.
- İlişkisel pazarlama, müşteri kârlılığında sağladığı artışla birlikte, zamanla müşterilerin işletmeye sağladıkları kârlılığın da artmasını sağlar.
- İlişkisel pazarlama çabaları mevcut müşterilerin elde tutulmasının yanı sıra bu müşterilerin zamanla yeni müşteriler kazandırmasını da sağlar.
- İlişkisel pazarlama ile sağlanan müşteri sadakatiyle birlikte çalışanların sadakati de artar.
- İlişkisel pazarlamanın sıralanan bu faydaları sayesinde işletmeler yaşam boyu müşteri değeri elde ederek pazardaki rakip işletmelere göre rekabet üstünlüğü elde etmiş olmaktadırlar.

Aşağıdaki Dokuzuncu ve Onuncu Bölümlerde pazarlama iletişiminin önemli ögelerinden halkla ilişkiler ve müşteri ilişkileri yönetimi ayrı bölüm başlıkları altında ayrıntılı olarak incelenmektedir.

BÖLÜMÜN KAYNAKÇASI

Aktuğlu, Işıl Karpat, (2004) Marka Yönetimi, 1. Baskı(İletişim Yayınları, İstanbul.

Babacan, Muazzez, (2012) Nedir Bu Reklam?, Beta Basım A.Ş., İstanbul.

Başok,Yurdakul, Nilay, "Veri Tabanlı Pazarlamanın Pazarlama İletişimine Katkısı", http:// www.pdffactory.com, Erişim Tarihi: 24.07.2006.

Bozkurt, İzzet, İletişim Odaklı Pazarlama Tüketiciden Müşteri Yaratmak, MediaCat, İstanbul.

64 Bozkurt, Age., s.154-155.

65 Varinli, Age., s.98-99.

Cemalcılar, İlhan, (1999) Pazarlama Kavramlar – Kararlar, 1. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul.

Elden, M., (2003) Reklam Yazarlığı, 1. Baskı(İletişim Yayınları, İstanbul.

Elden, Müge, (2005) "Kurum Kimliği ve Kurumsal Reklam Arasındaki İlişki", Yeni Düşünceler, Yıl 1, Sayı 1, Haziran, s.1-6.

Eser, Zeliha, (2007) Hizmetlerde Pazarlama İletişimi, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Fombrun, Charles J., (1996) Reputation: Realizing Value From The Corporate Image, 1. Baskı, Harvard Business School Pres, USA.

Hepkul, Ayşe ve Hakan Kağnıcıoğlu, (1992) "Veri Tabanlı Pazarlama", Pazarlama Dünyası, Yıl 6, Sayı 34, Temmuz- Ağustos, s. 12-13.

Hofsoos, Emil, (1999) Reklam ve Yönetim, 1. Baskı, Çev.Ayça Haykır, Öteki Yayınevi, Ankara.

İslamoğlu, A.Hamdi, (1993) Pazarlama İlkeleri, 1. Baskı, Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, Trabzon.

İslamoğlu, Ahmet Hamdi, (1999) Pazarlama Yönetimi, 1. Baskı(Beta Basım Yayım, İstanbul.

İslamoğlu, Ahmet, Hamdi, (2000) Pazarlama Yönetimi, 2.Baskı, beta Yayınevi, İstanbul.

Jackson, Rob ve Paul Wang, (1997) Strategic Database Marketing, 1. Baskı(NTC Publishing Group, İllinois.

Marangoz, Mehmet, (2001) "Uluslararası Pazarlamada Veri Tabanı Pazarlama Sisteminin Oluşturulması ve Önemi", Pazarlama Dünyası, Mayıs-Haziran s.40.

Mucuk, İsmet, (1999) Pazarlama İlkeleri, 11. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Oluç, Mehmet, (2006) Temel Pazarlama Kavramları, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Özkale, Lerzan ve bşkl, (1995) Pazarlama Stratejileri, 2. Baskı(İletişim Yayıncılık, İstanbul.

Pickton, David ve Amanda Broderick, (2001) Integrated Marketing Communications, 1. Baskı, Pearson Education, Bercelona.

Robert B. Ekehund Jr. Ve Davis S. Saurman, (1999) Reklam ve Piyasa Süreci, Çev. Vural Savaş, 1. BaskıLiberte Yayınları, Ankara.

Rogers, Len, (1996) İlke ve Yöntemleriyle Pazarlama, Çev. Tanju Anapa, 2. Baskı, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

Schultz, E. Don, (1997) "Trying to Determine ROI for IMC", JRP Qualitative Research, USA.

Yaylacı, Gaye, Özdemir, (1999) Reklamda Stratejilerle Yönetim, 1. Baskı, Alfa Basım Yayım, İstanbul.

Tek, Ömer, Baybars, (1997) Pazarlama İlkeleri, Cem Ofset Matbaacılık, İzmir.

Ünüsan, Çağatay, Serdar Pirtini ve Osman Faik Bilge, "Tüketicilerin Satın Alma Davranışları Açısından Marka, Mağaza ve Franchising Sistemi İlişkisinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma", http://www.ampd.org/sektorel_bilgiler/tüketici.doc., Erişim Tarihi: 10.08.2006.

Varinli, İnci, (2006) Pazarlamada Yeni Yaklaşımlar, Detay Yayıncılık, Ankara.

Wadinambiaratchi,George, (1995) "Channels Of Distribution In Developing Economies", The Business Quarterly, Vol.30, Winter.

http: //www.satisveliderlik.com/kavramlar/etkin-iletişim.html

http: //www.satisveliderlik.com/kavramlar/satis-gelistirme.html, 21.07.2006.

http: //www.satisveliderlik.com/kavramlar/satis-gelistirme.html, 21.07.2006.

Dokuzuncu Bölüm

İLETİŞİMDE HALKLA İLİŞKİLER

Yrd. Doç. Dr. Emrah AYDEMİR[1]

9.1. HALKLA İLİŞKİLERİN ANLAMI VE ÖNEMİ

Halkla ilişkilerle ilgili bir tanım yapmak kolay değildir. Tarihin ilk yüzyıllarında bile "Halkla İlişkiler" dediğimiz eylemler görülmekte ise de çağdaş anlamda "Halkla İlişkiler" pek çok ülkede henüz tanınmayan çok yeni bir konudur[2]. Toplumda yaşanan değişim, çeşitli birimler arasında iletişimi zor hâle getirirken, bu zorluklardan kaynaklanan problemleri giderme gayreti, halkla ilişkilerin bir meslek hâline dönüşmesine zemin hazırlarken, birden fazla bilim dalı ile beslenen bu bilimlerin verileriyle senteze ulaşan halkla ilişkiler kavramı üzerinde bir görüş birliğine ulaşılamamıştır. Bu durum kavramın sosyal bilimlerin alt dalları içinde yorumlanmasına neden olmaktadır[3]. Bu doğrultuda bazı halkla ilişkiler tanımlarına değinmek yerinde olacaktır.

Okay ve Okay (2011)'a göre halkla ilişkiler gruplarla, kitlelerle karşılıklı ilişki, anlayış ve güven ortamının yaratılması ve bunun devam ettirilmesi, kamuoyunda kuruluş hakkında pozitif bir imajın oluşturulmasıdır.[4]

Peltekoğlu (2004)'na göre, yönetime danışmanlık işlevi ve pazarlama iletişimine verdiği desteğin yanında çok farklı alanlara uygulanabilen ve komşu dallarla ilişkili olduğu kadar bağımsız bir faaliyet alanı da olan halkla ilişkiler, işletme ile hedef kitle arasında karşılıklı iletişimi, anlayışı, oluşturmaya ve sürdürmeye yarayan ayrıcalıklı bir yönetim görevidir[5].

Tikveş (2005)'e göre halkla ilişkiler, bir kişiyi, kurumu veya kuruluşu; hem kendi çalışanlarına hem de müşterilerine ve ilgili bulunduğu diğer kimselere sevdirmek, saydırmak için yapılan bir yöneticilik mesleği ve sanatıdır[6].

Asna (2006)'ya göre halkla ilişkiler, özel ya da tüzel kişinin, yani bir insanın, derneğin, özel ya da kamu kuruluşunun karşılıklı iş yaptığı gruplarla ilişkiler kurma-

---

1 Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü.

2 Alaeddin Asna, **Kuramda ve Uygulamada Halkla İlişkiler**, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2006, s.9.

3 Filiz Balta Peltekoğlu, **Halkla İlişkiler Nedir**, Tıpkı 3. Baskı, İstanbul, Beta, 2004, s.1.

4 Ayla Okay, Aydemir Okay, **Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları**, İstanbul, Der Yayınları, 2011, s.12.

5 Peltekoğlu, **Halkla İlişkiler Nedir**, s.1-2.

6 Özkan Tikveş, **Halkla İlişkiler ve Reklamcılık**, 2. Bası, İstanbul, Beta, 2005, s.6.

düzeni son derece açık olmalı hem kurum içi hem de kurum dışı ve buna ilaveten medya ile ilişkilerde sorumluluk bilinciyle hareket edilmelidir. Halkla ilişkiler yönetimi, kurumun aleyhi durumlarda olsa bile her zaman gerçek dışı bilgi vermekten, yalan söylemekten, hukuk dışı yol ve yöntemleri kullanmaktan mutlaka kaçınmalıdır. Halkla ilişkiler yönetimi, ahlak dışı her davranışın er ya da geç ortaya çıkabileceğini unutmamalı, kuruma yönelik etik dışı bir davranış suçlamasının kurumun itibarı ve güvenirliği üzerinde derin yaralar açacağı ve bunun tamir edilmesinin çok güç olacağını bilmelidir[100].

Bir mesleğin tam profesyonelleşmiş olarak düşünülmesi için gelişmiş ve etik kurallara uymayı zorlayan aktif bir meslek kuruluşunun olması zorunludur. Halkla ilişkiler alanında birkaç mesleki örgüt ve bunların da belirlemiş oldukları etik kuralları söz konusudur. Ne var ki uygulamaları kontrol edebilen tek bir merkezi örgütlenme mevcut değildir. Bu nedenle bu ilkelerin hem uygulanması zordur hem de ilkelere uymamanın cezai etkisi sorgulanmamaktadır[101].

Sonuç olarak halkla ilişkiler uzmanları/yöneticileri etik sorumluluklardan uzak kalmayarak profesyonel davranmalı, üzerinde görüş birliğine varılmış meslek ilkeleri ve kurallarına uymalı, kamuya karşı sorumluluklarının bilincinde hareket etmelidirler. Aksi takdirde bu ilkeler ve kurallar kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm olacak ve mesleğin kalitesi ve standartları düşecektir[102].

BÖLÜMÜN KAYNAKÇASI

Asna, Alaeddin (2006) Kuramda ve Uygulamada Halkla İlişkiler, Pozitif Yayınları, İstanbul.

Aydemir, Emrah (2012) "Kurum İçi Halkla İlişkiler Uygulamaları ve Kurum İçi İletişim", Halkla İlişkilere Giriş, Ed. Metin Işık, Eğitim Yayınevi, Konya.

Aziz, Aysel (2007) Siyasal İletişim, Nobel, Ankara.

Barker, Rachel and George Charles Angelopulo (2007) Integrated Organisational Communication, Juta and Company Ltd, 2007.

Becerikli, Sema Yıldırım (2000) "Halkla İlişkiler ve Etik", AHİD Halkla İlişkiler Dergisi, Sayı: 8, Bahar.

Camilleri, Emanuel (2011), Project Success: Critical Factors and Behaviours, Gower Publishing, Ltd.,.

Çamdereli, Mete (2002) "Reklamın R'si ya da Reklam Söylemine Giriş", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Cilt 2, 2002, s.455-472.

Çaplı, Bülent (2002) Medya ve Etik, İmge Kitabevi, Ankara.

Garih, Üzeyir (2005) Pazarlama Tanıtım Halkla İlişkiler, Hayat Yayınları, İstanbul.

Girgin, Atilla (2008) Gazeteciliğin Temel İlkeleri, Der Yayınları, İstanbul.

Gökçe, Orhan (2003) İletişim Bilimine Giriş, Turhan Kitabevi, Ankara.

Gürgen, Haluk (1997) Örgütlerde İletişim Kalitesi, Der Yayınları, İstanbul.

Işık, Metin (2000) İletişimden Kitle İletişimine, Mikro Yayınları, Konya.

---

100 Özkan, **Halkla İlişkiler Yönetimi,** s144.

101 Okay ve Okay, **Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları,** s.550.

102 Bülent Çaplı, **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s.216-222.

Işık, Metin (2005) Kitle İletişim Teorilerine Giriş, 2. Baskı Genişletilmiş, Eğitim Yayınevi, Konya.

Işık, Metin (2012) "Halkla İlişkiler Tarihine Bir Yolculuk", Halkla İlişkilere Giriş, Ed. Metin Işık, Eğitim Yayınevi, Konya.

Işık, Metin ve Levent Biber (2006) "İletişim, İletişim Süreci ve İletişim Çeşitleri", Genel ve Teknik İletişim, Ed. Metin Işık, Eğitim Kitabevi, Konya.

İşçi, Metin (2002) Halkla İlişkiler, Der Yayınları, İstanbul.

Kazancı, Metin (2011) Kamuda ve Özel Kesimde Halkla İlişkiler, 9. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Kocabaş, Füsun, Müge Elden ve Nilay Yurdakul (1999) Reklam ve Halkla İlişkilerde Hedef Kitle, İletişim Yayınları, İstanbul.

Okay, Ayla, Aydemir Okay (2011): Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları, Der Yayınları, İstanbul.

Özerbaş, Demet Somuncuoğlu (2012) "Halkla İlişkilerde Kullanılan İletişim Araçları ", Halkla İlişkilere Giriş, Ed. Metin Işık, Eğitim Yayınevi, Konya.

Özgen, Murat (2006) Gazetecinin Etik Kimliği, Genişletilmiş 3. Baskı, Set-Systems, İstanbul.

Özkan, Abdullah (2009) Halkla İlişkiler Yönetimi, İTO Yayınları, İstanbul.

Mutlu, Erol (2012) İletişim Sözlüğü, Sofos, Ankara.

Peltekoğlu, Filiz Balta (2004) Halkla İlişkiler Nedir, Tıpkı 3. Baskı, Beta, İstanbul.

Sabuncuoğlu, Zeyyat (2004) İşletmelerde Halkla İlişkiler, Aktüel Yayınları, İstanbul.

Select Knowledge, Marketing Best Practice 1-Latest Tools and Techniques, Select Knowledge Limited, 2001, p.131

Sezgin, Meltem (2002) "Lobicilik Kavramı ve Yöntemleri", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Cilt 2, s.751-771.

Smith, Ronald D.(2004) Strategic Planning for Public Relations,Second Edition,Routledge, New Jersey.

Sönmezoğlu, Faruk (2010) Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Der Yayınları, İstanbul.

Tikveş, Özkan (2005) Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, 2. Bası, Beta, İstanbul.

Tortop, Nuri (1998) Halkla İlişkiler, 7. Baskı, Yargı Yayınları, Ankara.

Yükselen, Cemal (2001) Pazarlama İlkeler-Yönetim, Detay Yayıncılık, Ankara.

Onuncu Bölüm

İLETİŞİMDE MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ

Arş. Gör. Kübra Müge Çakaröz[1]

Müşteriler her şirketin gelir kaynağıdır. İşletmelerin şimdi ve gelecekte elde edecekleri gelir kaynağını müşteriler oluşturur. Bu nedenle, birçok firmanın en değerli finansal kaynağı müşterilerdir. Müşteri stratejisi, pazarlama departmanı için kısa süreli bir iş değildir, aksine tüm işletmenin katılımı ile devamlılık gerektirir. İşletmelerin rekabet güçlerini koruyabilmeleri için müşteri ilişkilerini etkin şekilde yönetmeleri gerekmektedir.

10.1. MÜŞTERİ KAVRAMI

Globalleşme ve yaşanan değişimler işletmeler için çeşitli yenilik ve farklılıkları beraberinde getirmiştir. Müşterinin kral olarak görülmesiyle ürün ve kâr odaklı işletme modellerden müşteri odaklı işletme yapılanmaları yaşanan değişimlerden en önemlisidir. Bu değişimler sonucunda müşteri işletmelerin odak noktası olmakta ve işletme faaliyetlerin merkezini oluşturmaktadır. [2]

Yapılan araştırmalar işletmelerin rakiplerine kıyasla müşterilerine verdiği önemin işletme kârlılığı ve pazar payı üzerinde önemli etkileri olduğu sonucunu göstermektedir. Başarılı müşteri ilişkileri sistemine sahip işletmelerin satışlarında kârlılıklarının iç kat daha fazla olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, müşteriye verilen önem ile işletme kârının doğrudan ilişkili olduğunu sonucuna varılabilir.[3]

Müşteri kavramı düşünüldüğünde ilk olarak akıllara ürün ya da hizmetlerin son kullanıcıları gelmektedir. Bu yanlış bir anlayış değildir ama bazı eksiklikleri vardır. Çünkü ürünün şekillenmesi ile başlayan bu süreç üretimin deneme, ambalajlama, gönderme, saklama, faturalama, yerleştirme, servis ve ödeme gibi uzun faaliyetler zincirinden oluşmaktadır. Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde bir veya daha fazla

---

[1] Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Üretim Yönetimi ve Pazarlama Anabilim Dalı

[2] Kahraman, Çatı ve C. Koçoğlu, Güncel Pazarlama Yaklaşımları, Edt. İnci, Varinli. ve K. Çatı. 1. Baskı.DetayYayıncılık,Ankara, 2008. s.231.

[3] Zeliha, Eser. Sezer, Korkmaz. Sevgi,Ayşe, Öztürk. Pazarlama,Kavramlar-İlkeler-Kararlar. 2. Baskı. Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011. s. 339.

sürekli hâle getirerek müşteri sadakati yaratmaktır.[55] Bu çerçevede yapılması gerekenler şunlardır:

- Sipariş Yönetimi
- Teslim
- Taleplerin Organize Edilmesi
- Oluşabilecek Problemlere Anında Çözüm Üretme

10.8.4. Müşteri Derinleştirme

MİY'in son aşaması olan müşteri derinleştirme evresinde, bir kere kazanılmış bir müşterinin sadakatini sağlamak, kârlılığını uzun süre korumak ve harcamalarını artırmaya yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Bu aşamada "Cüzdan payı" sorgulanan kavramlar arasındadır. Amaç, sürekliliğin yaratılması ve mevcut ilişkiden yeni faydalar elde edilmesidir.[56] Bu aşamada şu çalışmalar yapılmalıdır:

- Müşteri İhtiyaç Analizleri
- Çapraz Satış Kampanyalar

BÖLÜMÜN KAYNAKÇASI

Alabay Nurettin, CRM Rekabet Stratejisi Olarak Müşteri İlişkileri Yönetimi, Ankara: İlke Yayınevi. 2008.

Anderson, James C., Narus, James A. ve Rossum, Wouter. "Customer Value Propositions in Business Markets", Harvard Business Review. Vol: 84, No: 3, March.2006.

Bakırtaş Hülya,. Müşteri İlişkileri Yönetimi, 1. Baskı. Ekin Yayıncılık, Bursa, 2013.

Bayuk Nedim ve KÜÇÜK Ferit,, Müşteri Tatmini ve Müşteri Sadakat İlişkisi, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt XXII, Sayı 1, 2007.

Bişkin Ferdi. Sağlık İşletmelerinde Müşteri İlişkileri Yönetimi: Kamu Ve Özel Sağlık İşletmelerinde Müşteri İlişkileri Yönetimi Uygulamaları Araştırması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2011.

Çakıcı Celil, Otel işletmelerinde Müşteri Tatmin Düzeylerinin Değerlendirme Formları Kullanılarak Belirlenmesi, Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, Yıl 9, 1998.

Çatı Kahraman ve KOÇOĞLU Cenk , Güncel Pazarlama Yaklaşımları, Edt. İnci, Varinli. Ve K. Çatı. 1. Baskı. DetayYayıncılık,Ankara, 2008.

Doğan Selen ve KILIÇ Selçuk,. İlişki Yönetiminde İç ve Dış Müşteri Memnuniyetinin Sağlanması, KMU İİBF Dergisi Yıl: 10 Sayı: 14 Haziran/2008

Duran Mustafa. CRM: Çok Konuşulan Ama Az Bilinen Bir Kavram, www.danismend.com

Elbaşıoğlu, Elif. Müşteri İlişkileri Yönetimi: Teknoloji Kullanımı ve Bir Uygulama. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

Eser Zeliha Korkmaz Sezer,. Öztürk Sevgi,Ayşe,. Pazarlama,Kavramlar-İlkeler-Kararlar. 2. Baskı. Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011.

Gel Oguz,. CRM Yolculuğu. Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2003.

[55] Kırdar ve Demir, Age. s.302-303

[56] Yavuz ve Erciş, Age. s.360.

Güleş Hakan, K.. Bilişim Teknolojilerinin Müşteri İlişkileri Yönetimine Katkıları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12: 231-243. ISSN 1302-1796. 2004.

Gümüşsuyu Çağdaş, Stratejik Bir Yaklaşım Olarak Müşteri İlişkileri Yönetimi, 1. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2008

Kırım Arman, Strateji ve Bire Bir Pazarlama CRM, 2. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul,2001.

Koçer Leyla, Leblebici, Pazarlama Yönetimi, Edt: İbrahim, Kırcova. Tahir, Benli. 1. Baskı. Lisans Yayınevi,

Marangoz Mehmet ve AKYILDIZ Murat,, Algılanan Şirket İmajı Ve Müşteri Tatmininin Müşteri Sadakatine Etkileri, ybd.comu.edu.tr/.../Algılanan%20Şirket%20İmajı%20ve%20 Müşteri%20...

Nam Esra,. CRM ve Günümüz Şirketlerinin Müşteri Odaklılık Seviyelerini Ölçmeye Yönelik Bir Model Önerisi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002. S.17-18.

Odabaşı Yavuz, Postmodern Pazarlama, 3. Baskı, Mediacat, İstanbul, 2006, s.17.

Oraman Yasemin,. KOBİ'lerde CRM: Müşteri İlişkileri Yönetimi İçin Stratejiler, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi. Cilt: 11, Sayı: 1, Manisa. 2004. ODABAŞI Yavuz,. Satışta ve Pazarlamada Müşteri İlişkileri Yönetimi. Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Otay Filiz,, Demir. ve KIRDAR. Yalçın, Müşteri İlişkileri Yönetimi: CRM, Review of Social, Economic& Business Studies, Vol.7/8.

Özgener Şevki ve İRAZ Remzi, İç Anadolu Bölgesindeki Küçük ve Orta Boy İşletmelerde Müşteri İlişkileri Yönetimi Üzerine bir Araştırma, 1. Orta Anadolu Kongresi, Nevşehir.2001.

Özmen Şule, Ağ Ekonomisinde Yeni Ticaret Yolu e-Ticaret, Bilgi Üniversitesi Yayınları.İstanbul, 2009.

Taşkın Erdoğan, Satış Teknikleri Eğitimi.6. Baskı, Papatya Yayıncılık,İstanbul, 2000.

Uysal Fahriye ve AKSOY Şafak, Müşteri İlişkileri Yönetimindeki Temel Boyutlar ve Tıbbi Malzeme Lojistiği Üzerine Bir Uygulama, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 7, 2004.

Walters, G., Bergiel, B.J. Consumer Behavior: A Decision Making Approach, South Western Publishing. (USA, 1989).

Well William D,. ve Prensky David, Consumer Behavior. John Wiley&Sons Inc., USA, 1996,

Yapraklı Şükrü ve Özer Sevtap, Çağdaş Pazarlamada Yeni Bir Yaklaşım İçsel Pazarlama, Pazarlama Dünyası Dergisi. Yıl: 15, Sayı: 90, 2001.

Zablah Alex, R., ve, Bellenger Dany N. ve Wesley Johnston, J. Customer Relationship Management Implementatipon GAPS, Journal of Personel Selling and Sales Management. Vol: 24.2004.

Zeithalm Valarie ve Bitner Mary Jo, Services Marketing. McGraw-Hill International Editions. 1996.

….. "CRM" http: //www.ito.org.tr/Dokuman/eTicaret/04.02.03.02.57.pdf

Geliştirilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Basım

ÇAĞDAŞ DEĞİŞİMLER VE YENİLENEN MEVZUATLAR ÇERÇEVESİNDE

GENEL TURİZM

Yrd. Doç. Dr. Atila Hazar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1653
Seyahat ve Turizm No.: 08
ISBN: 978-605-320-560-9
© Geliştirilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Basım, Kasım 2016

Çağdaş Değişimler ve Yenilenen Mevzuatlar Çerçevesinde GENEL TURİZM
Yrd. Doç. Dr. Atila Hazar

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Hazar, Atila.
Çağdaş Değişimler ve Yenilenen Mevzuatlar Çerçevesinde Genel Turizm / *Atila Hazar*
Geliştirilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Basım, XVI+214 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-560-9
1. Turizm 2. Destinasyon 3. Rekreasyon

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Doğal ve kültürel turistik varlıklar açısından yeterli potansiyele sahip ülkelerde turizm, sosyoekonomik kalkınmada önemli işlevler üstlenen bir sektördür.

Turizm endüstrisinin, çevre ve kültürel miras üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirerek, sosyoekonomik kalkınmaya yönelik işlevlerinden maksimum düzeyde yararlanabilmek için yapılması gerekenlerin başında, turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi ve halkın turizm konusunda bilinçlendirilmesi gelmektedir.

Bu eserin amacı; turizm eğitimi alanlara turizm bilincini ve mesleki alan derslerine hazırlayıcı genel bilgileri kazandırarak turizm endüstrisine katkıda bulunmaktır.

Bu amaç doğrultusunda eserin hedef kitlesi, turizm eğitimi alan üniversite öğrencileri ile turizmle ilgili bireylerden oluşmaktadır.

Kitap içeriğinin oluşturulmasında; turizm endüstrisindeki güncel gelişmeler ve gereklilikler, mevzuat değişiklikleri, sektör ihtiyaçları dikkate alınarak, geçmiş 30 yılı aşkın mesleki deneyimlerim dikkate alınmıştır.

Eserin, bugünkü hâline gelmesinde değerli katkıları bulunan ve beni destekleyen öğretim üyesi meslektaşlarıma ve özellikle Öğretim Görevlisi Fatma Atıgan'a, yayınlanmasında emeği geçen Nobel Yayınevi mensuplarına, çalışmalarımda bana katlanan ve beni destekleyen sevgili eşime ve çocuklarıma en içten teşekkürlerimi sunar, eserin tüm okuyucularıma yararlı olmasını ve değerli eleştirilerin ulaştırılmasını dilerim.

Saygılarımla…

İstanbul, 2016
Yard.Doç.Dr. Atila HAZAR

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ III
İÇİNDEKİLER V
TABLOLAR ve ŞEKİLLER LİSTESİ XIII
GİRİŞ XV

BÖLÜM 1
TEMEL KAVRAMLAR

1.1. TURİZM KAVRAMI VE TANIMI 3
1.2. TURİZMİN ÖZELLİKLERİ 4
1.3. TURİSTİN TANIMI, ÇEŞİTLERİ VE ÖZELLİKLERİ 6
1.4. TURİZMLE İLGİLİ ULUSLARARASI KAVRAMLAR 8
1.5. TURİZMİN GELİŞİMİ 10
1.5.1. Turizmin Tarihî Gelişimi 10
1.5.2. Turizmin Yapısal ve Ekonomik Gelişimi 12
1.5.2.1. Aristokratik Turizmden Sosyal Turizme, Kişisel Turizmden Kitle Turizmine Geçiş 12
1.5.2.2. Turist Sayısı ve Turistik Tüketim Harcamaları Artışından Kaynaklanan Gelişme 13
DEĞERLENDİRME SORULARI 15

BÖLÜM 2
İNSANLARI TURİZME YÖNELTEN NEDENLER

2.1. MERAK 19
2.2. EĞİTİM 20
2.3. KÜLTÜR 20
2.4. DİN 20
2.5. SPOR 21
2.6. SAĞLIK 21
2.7. MACERA ARAMA 22
2.8. TAKLİT VE GÖSTERİŞ 23
2.9. ZİYARET 23
2.10. TOPLANTILARA KATILMA 23
2.11. KİŞİSEL ALIŞVERİŞ 23
2.12. DİNLENME 23
2.13. EĞLENME 24
2.14. TEŞVİK EDİCİ NEDENLER 24
OKUMA PARÇASI 26

MOTİVASYON SEYAHATLERİ 26
DEĞERLENDİRME SORULARI 27
TARTIŞMA KONUSU 28

BÖLÜM 3
TURİSTİK VARLIKLAR

3.1. DOĞAL TURİSTİK VARLIKLAR 31
3.2. KÜLTÜREL TURİSTİK VARLIKLAR 35
3.2.1. Tarihî Eserler 36
3.2.1.1. Eski Yerleşim Yerleri 36
3.2.1.2. Mimarî Eserler 37
3.2.1.3. Müzelerde Sergilenen Eserler 39
3.2.2. Gelenekler 41
3.2.3. Rekreasyonel Etkinlikler 42
3.2.4. Ülkesel ve Yöresel Yaşam Biçimi 43
3.2.5. Turizmin Gelişimini Destekleyen Diğer Kültürel Etkinlikler 43
3.2.6. Teknolojik, Politik vb. Kurumlar 44
3.2.7. Turizm Endüstrisi 44
3.3. DOĞAL TURİSTİK VARLIKLARIN KORUNMASI 45
3.3.1. Doğal Turistik Varlıkların Korunmasına İlişkin Genel Kurallar 45
3.3.2. Millî Parklar ve Korunması 46
3.3.3. Ormanların Korunarak Değerlendirilmesi 46
3.3.4. Av Hayvanlarının Korunarak Avcılığın Geliştirilmesi 47
3.3.5. Çevrenin Korunması 48
3.4. TARİHÎ ESERLERİN KORUNMASI 50
3.5. TÜRK FOLKLORUNUN CANLANDIRILMASI VE TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 51
DEĞERLENDİRME SORULARI 53
TARTIŞMA KONUSU 54

BÖLÜM 4
TURİZMİN İŞLEVLERİ

4.1. EKONOMİK İŞLEV 57
4.2. SOSYAL İŞLEV 59
4.3. POLİTİK İŞLEV 60
4.4. KÜLTÜREL İŞLEV 60
4.5. SAĞLIK İŞLEVİ 60

4. 6. FİNANSAL İŞLEV 61
4.7. ÇEVRE KORUMA İŞLEVİ 61
DEĞERLENDİRME SORULARI 62
TARTIŞMA KONUSU 62

BÖLÜM 5
TURİZMİN ÇEŞİTLERİ

5.1. TURİSTİN GİTTİĞİ YERE GÖRE TURİZM ÇEŞİTLERİ 65
5.1.1. İç Turizm 65
5.1.2. Dış Turizm 66
5.2. TURİSTİK AMAÇLARA GÖRE TURİZM ÇEŞİTLERİ 68
5.2.1. İnanç Turizmi 68
5.2.2. Kültür Turizmi 68
5.2.3. Spor Turizmi 69
5.2.4. Dinlenme Turizmi 73
5.2.5. Eğlence Turizmi 74
5.2.6. Sağlık Turizmi 74
5.2.6.1. Sağlık Turizmi Çeşitleri 74
5.2.6.2. Sağlık Turizminin Düzenlenmesiyle İlgili İlkeler 77
5.2.6.3. Sağlık Turizminin Ülkemizdeki Durumu 78
5.2.7. Av Turizmi 79
5.2.8. Kongre Turizmi 79
5.2.9. Macera Turizmi 80
5.2.10. Yoğunlaştırılmış Turizm 80
5.2.11. Yayla Turizmi 80
5.2.12. Gastronomi Turizmi 81
5.3. TURİST SAYISINA GÖRE TURİZM ÇEŞİTLERİ 81
5.4. TURİSTİN EKONOMİK GÜCÜNE GÖRE TURİZM ÇEŞİTLERİ 81
5.4.1. Lüks Turizm 82
5.4.2. Geleneksel Turizm 82
5.4.3. Sosyal Turizm 82
5.4.3.1. Sosyal Turizmi Doğuran Nedenler 82
5.4.3.2. Sosyal Turizmin Amaçları 83
5.4.3.3. Sosyal Turizmin Gelişmesini Sağlayan Faktörler 83
5.4.3.4. Sosyal Turizmin Gelişmesini Engelleyen Nedenler 84
5.4.3.5. Türkiye'de Sosyal Turizm 85
5.5. TURİSTLERİN YAŞ DÜZEYLERİNE GÖRE TURİZM ÇEŞİTLERİ 85
5.5.1. Gençlik Turizmi 86
5.5.1.1. Gençlik Turizminin Önemi 86

5.5.1.2. Gençlik Turizminin Gelişimi 86
5.5.2. Üçüncü Yaş Turizmi 88
5.6. TURİZMİN GERÇEKLEŞTİĞİ ZAMANA GÖRE
TURİZM ÇEŞİTLERİ 88
5.7. ULAŞIM ARAÇLARINA GÖRE TURİZM ÇEŞİTLERİ 89
DEĞERLENDİRME SORULARI 90

BÖLÜM 6
TURİZM İŞLETMELERİ

6.1. ASLİ KONAKLAMA İŞLETMELERİ 93
6.1.1. Otel 93
6.1.2. Motel 94
6.1.3. Tatil Köyü 94
6.1.4. Pansiyon 96
6.1.5. Kamping 96
6.1.6. Apart Otel 97
6.1.7. Hostel 97
6.2. YEME-İÇME VE EĞLENCE İŞLETMELERİ 98
6.2.1. Lokanta 98
6.2.2. Kafeterya 98
6.2.3. Eğlence Yerleri 98
6.3. SAĞLIK VE SPOR TESİSLERİ 99
6.3.1. Termal Tesisler 99
6.3.2. Sağlıklı Yaşam Tesisleri 100
6.3.3. Yüzme Havuzları 100
6.3.4. Spor Tesisleri 101
6.3.5. Golf Tesisleri 102
6.4. KONGRE VE SERGİ MERKEZLERİ 102
6.5. REKREASYON TESİSLERİ 103
6.5.1. Eğlence Merkezleri 103
6.5.2. Temalı Parklar 105
6.5.3. Günübirlik Tesisleri 105
6.5.4. Kış Sporları ve Kayak Merkezleri Mekanik Tesisleri 105
6.6. KIRSAL TURİZM TESİSLERİ 106
6.6.1. Çiftlik Evi - Köy Evi 106
6.6.2. Yayla Evi 106
6.6.3. Dağ Evi 107
6.7. ÖZEL TESİSLER 107

6.8. BİLEŞİK TESİSLER 108
6.8.1. Turizm Kentleri 108
6.8.2. Turizm Kompleksleri 109
6.8.3. Tatil Merkezleri 109
6.8.4. Zincir Tesisler 110
6.9. PERSONEL EĞİTİMİ TESİSLERİ 110
6.10. MOLA NOKTALARI 111
6.11. TATİL SİTELERİ VE VİLLALARI 111
6.12. TUR OPERATÖRLERİ VE SEYAHAT ACENTELERİ 112
6.12.1. Tur Operatörleri 112
6.12.2. Seyahat Acenteleri 112
6.12.3 Seyahat Acentesi Sahibinin ve Seyahat Acentesi Personelinin Nitelikleri 114
6.12.4. Turist Rehberliği 115
6.12.5. Tur Operatörü ve Seyahat Acentesi'nin Aracılık Rolü 115
6.13. DENİZ TURİZMİ İŞLETMELERİ 116
6.13.1. Kruvaziyer Gemi Limanları 116
6.13.2. Yat Limanları 118
DEĞERLENDİRME SORULARI 120
TARTIŞMA KONUSU 121

BÖLÜM 7
TURİZM PERSONELİ

7.1. TURİZM PERSONELİNİN TANIMI VE GENEL NİTELİKLERİ 125
7.2. TURİZM PERSONELİNİN GRUPLANDIRILMASI 126
7.2.1. Turizm Polisi 128
7.2.2. Otel Personeli 129
7.2.3. Seyahat Acentesi Personeli 132
DEĞERLENDİRME SORULARI 134

BÖLÜM 8
TURİZMDE REKLAM, TANITIM VE PROPAGANDA

8.1. REKLAM 137
8.2. TANITIM 138
8.2.1. Tanıtım Kavramı, Tanıtımın Amaçları ve Özellikleri 138
8.2.2. Türkiye'de Turizmle İlgili Tanıtım Kuruluşları 139
8.2. 3. Turistik Varlıkların Tanıtımında Uyulması Gereken İlkeler 142
8.3. PROPAGANDA 142

DEĞERLENDİRME SORULARI 144
EŞLEŞTİRME TESTİ 145

BÖLÜM 9
ANİMASYON HİZMETLER

9.1. ANİMASYON HİZMETLERİNİN TANITIMI 149
9.1.1. Animasyon Kavramı 149
9.1.2. Animatör Kavramı 151
9.1.3. Animatörlerin Taşıması Gereken Genel Nitelikler 151
9.1.4. Faaliyet Türüne Göre Animasyon Hizmetlerinin Sınıflandırılması. 154
9.1.4.1. Sportif Animasyonlar 154
9.1.4.2. Yaratıcı El İşi Animasyonları 156
9.1.4.3. Sağlıklı Yaşam Animasyonları 156
9.1.4.4. Sosyal ve Kültürel Animasyonlar 156
9.1.5. Animasyon Sisteminin İşleyişi 157
9.1.6. Animasyon Hizmetlerinin Önemi 158
9.1.7. Animasyon Hizmetlerinde Uyulması Gereken İlkeler 159
9.1.8. Animasyon Programlarının Hazırlanması 160
9.2. ANİMATÖRLÜK MESLEK STANDARTLARI 162
9.3. ÖRNEK ANİMASYON OYUNLARI VE ANALİZİ 167
9. 3.1. Islak Tişört Yarışması 167
9.3.2. Havuzda Yüzerek Balon Patlatma 168
9.3.3. Sahile-Havuza 169
9.3.4. Tanışma ve Hediye Çekilişi 170
OKUMA PARÇALARI 171
DEĞERLENDIRME SORULARI 172

BÖLÜM 10
TURİZM EĞİTİMİ

10.1. TURİZM EĞİTİMİNİN TANIMI VE AMAÇLARI 175
10.2. TÜRKİYE'DE TURİZM EĞİTİMİ 175
10.2.1. Örgün Eğitim 176
10.2.2. Yaygın Eğitim 178
DEĞERLENDİRME SORULARI 180
TARTIŞMA KONUSU 180

BÖLÜM 11
TURİZMDE ULAŞTIRMA

11.1. ULAŞTIRMANIN TURİZMDEKİ ÖNEMİ 183
11.2. ULAŞTIRMA ÇEŞİTLERİ 184
11.2.1. Kara Yolları Ulaştırmacılığı 184
11.2.2. Demir Yolu Ulaştırmacılığı 185
11.2.3. Su Yolları Ulaştırmacılığı 186
11.2.4. Hava Yolu Ulaştırmacılığı 187
11.3. TÜRKİYE'DE TURİZM ULAŞTIRMACILIĞI 188
DEĞERLENDİRME SORULARI 190

BÖLÜM 12
TURİZM POLİTİKASI

12.1. TURİZM POLİTİKASININ TANIMI 193
12.2. TURİZM POLİTİKASINI GEREKTİREN NEDENLER 193
12.3. TURİZM POLİTİKASININ ARAÇLARI 195
12.4. TÜRKİYE'DE TURİZM POLİTİKASI 197
DEĞERLENDİRME SORULARI 199
TARTIŞMA KONUSU 199

BÖLÜM 13
KÜRESEL TURİZM ETİĞİ

13.1. ETİK KAVRAMI 203
13.2. KÜRESEL TURİZM ETİĞİ İLKELERİ 203
DEĞERLENDİRME SORULARI 209
KAYNAKÇA 211

KAYNAKÇA

Basılı Yayınlar:

Bayer, M. Zekai. **Turizme Giriş**, İstanbul, 1992.

Çolakoğlu, Osman Eralp, **Tur Yönetimi ve Turist Rehberliği**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 34-46

Gunn, S.L. **Basic Tekminology For Therapeutic Recreation And Other Action Therapies**, Illinois, 1975.

Hacıoğlu, Necdet vd., **Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi Örnek Animasyon Uygulamaları,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2003.

Hazar, Atila. **Rekreasyon ve Animasyon (Rekreasyon ve Animasyon Teorisi, Animasyon Hizmetlerinin Yönetimi, Geleneksel Kültür Canlandırması, Uygulamalı Animasyon Etkinlikleri),** Geliştirilmiş 2. baskı, Detay Kitap ve Yayıncılık, Ankara, 2003.

Hazar, Atila. **Ticaret ve Turizm Öğretimi Okulları Turizm Ders Kitabı,** Tutibay yayınları, Ankara, 1999.

Hazar, Atila ve Tuncer, Adem. **Seçmeli Turizm 1,** Tutibay yayınları, Ankara, 1993.

Hazar, Atila ve Tuncer, Adem. **Seçmeli Turizm 2,** Tutibay yayınları, Ankara, 1993.

Hazar, Atila. **Spor Turizmi,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2007.

Hazar, Atila. **Ticaret Paket Üniteler Ders Kitabı,** Tutibay yayınları, Ankara, 2000.

Hazar, Atila ve Tuncer, Adem. **Turizm Ders Kitabı**, Tutibay Yayınları, İstanbul, 2006.

Hazar, Atila. **Turizm,** Tutibay yayınları, Ankara, 1994.

Hazar, Atila.**Turizm,** Tutibay yayınları., Ankara, 2004.

Hazar Atila, **Turizm,** YA-PA yayınları, İstanbul, 2003.

Hazar, Atila. **Rekreasyon ve Animasyon,** 3. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009.

Jafari, "Sturucte of Tourism", **Tourism Marketing and Management Handbook,** edidörler: S.F. Witt ve L. Mountinho, Prentice Hall, New York, London, Toronto, Sydney, Tokyo, 1989.

Karaca, Feyyaz (özetleyen). "Turizm Sosyolojisi (Doç.Dr. Şevki Gülen)", **Turizm Nedir? Kitap Özetleri,** T.C. Turizm Bankası A.Ş. yayını, Ankara.

Şahin, Adem. **İktisadi Kalkınmadaki Önemi Bakımından Türkiye'de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi,** TOBB yayını, Ankara, 1990.

Tanınmış, Selcen. "Motivasyon Seyahatleri", **Hürriyet,** 2 Ocak 1998, s. 13.

Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet Yönetmeliği, **Resmi Gazete,** 21.06.2005 tarih ve 25852 sayılı.

Toskay, Tunca. **Turizm: Turizm Olayına Genel Yaklaşım,** Der yayınları No: 26, İstanbul, 1983.

Turizm Bakanlığı 30 Yaşında (1963-1993), Turizm Bakanlığı Yayını.

Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik, **Resmi Gazete, 21.06.2005 tarih ve 25852 sayılı.**

Türk Karasularında Sportif Amaçlarla Yapılacak Aletli Dalışlara İlişkin Yönetmelik, **Resmi Gazete**, 03.03.1990 tarih ve 20450 sayılı.

"Yerli ve Yabancı Avcıların Av Turizmi Kapsamında Avlanmalarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" **Resmi Gazete,** 18.01.2005 tarih ve 25694 sayılı.

"Deniz Turizmi Yönetmeliği", **Resmi Gazete,** 24.07.2009 tarih ve 27298 sayılı.

İnternet Yayınları:

"Dünyada ve Türkiye'de Turizm 2009", yigm.kulturturizm.gov.tr/TR.9870/turizm-raporları ... erişim 01.06.2016

"Futbol Turizmi" www.antalya.bel.tr/tr/kent_gezisi/turizm_firsatlari/futbol.cfm?tanitimId=683 (Futbol Turizmi, 01.01.1988, s. 1).

http://216.239.59.104/search?q=cache:Dt3LkoQqX4J:www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/akrobat/CESIT/02ocSpor.pdf; s. 1

http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2005/turizm.html, "21.01.2007.

http://iktisat.wordpress.com/2006/12/21/...

http://yigm.kulturturizm.gov.tr./turizm-gelir-gider... erişim tarihi 01.06.2016

7. Basım

GENEL MİKROBİYOLOJİ VE LABORATUVAR KILAVUZU

Prof. Dr. Selma Güven
Yrd. Doç. Dr. Nükhet N. Demirel Zorba

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 96
Fen Bilimleri No. : 8
ISBN : 978-605-5426-95-8
© 7. Basım, Kasım 2016

GENEL MİKROBİYOLOJİ VE LABORATUVAR KILAVUZU

Prof. Dr. Selma Güven - Yrd. Doç. Dr. Nükhet N. Demirel Zorba

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 2359
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güven, Selma., Demirel Zorba, Nükhet N.
Genel Mikrobiyoloji ve Laboratuvar Kılavuzu / *Selma Güven, Nükhet N. Demirel Zorba*
7. Basım, XII+236 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-5426-95-8
1. Mikrobiyoloji 2. Genel Mikrobiyoloji 3. Mikrobiyoloji Laboratuvarı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: wwww.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Kitabımızın ilk basımı "Genel Mikrobiyoloji" başlığı altında 2003 yılında yapılmış olup, mikroorganizmaların; morfolojileri, hücre yapıları, gelişmeleri, çoğalmaları, ekolojileri, kalıtsal değişimleri, sınıflandırılmaları gibi konulara yer verilmiş ve 10 bölümden oluşmuştur. Kitabın 2. (2007), 3. (2011), 4. (2013), 5. (Şubat 2015), 6. (Kasım 2015) basımlarında; mikrobiyoloji laboratuvarında kullanılan araç ve gereçler, aseptik teknik, sterilizasyon, mikroskop çeşitleri, boyama yöntemleri, saf kültür teknikleri, besiyerleri, sayım yöntemleri gibi laboratuvar uygulamalarına da yer verilmiştir. Böylece 24 bölümden oluşan kitap "Genel Mikrobiyoloji ve Laboratuvar Kılavuzu" olarak isimlendirilmiştir.

Yenilenen her basımda konuyla ilgili yeni kaynaklar taranarak önemli bulduğumuz bilgiler ilave edilmiştir. 2013 yılında yapılan 4. Basımda nükleik asitlerin yapısı ve görevleri (3.2.8.1.**)** ile antibiyotikler hakkında genel ve güncel özet bilgiler (5.5.) ilave başlıkları dışında konu başlıklarında önemli bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak, 5. basımda nükleik asitlerin yapısı-görevleri (3.2.8.1.) ile ilgili alt bölüm, 9. bölüme alınarak bu bölümün ismi "mikroorganizmaların genetiği ve kalıtsal değişim" olarak değiştirilmiştir.

Amacımızı; Mühendislik ve Ziraat fakültelerinin Gıda Mühendisliği Bölümü öğrencileri ile Üniversitelerde Genel Mikrobiyoloji dersi okuyan diğer bölüm öğrencilerine Genel Mikrobiyoloji konusunda bir kitap sunmak oluşturmuştur. Pek tabii konuya ilgi duyan herkesin kitabımızdan yararlanması bizi gururlandırır.

Gerek Üniversitelerimiz gerekse Meslek Yüksek Okullarımızın ilgili bölümlerinde beğeniyle okutulan kitabımızın yedinci baskısını yapabilmenin mutluluğunu yaşamaktayız.

Kitabın hazırlanmasında emeği geçen arkadaşlarımıza bir kez daha ve kitabımıza ilgi gösteren Nobel Akademik Yayıncılık'a teşekkürü bir borç biliriz.

Kasım 2016 - ÇANAKKALE

Yrd. Doç. Dr. Nükhet N. Demirel Zorba **Prof. Dr. Selma Güven**

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: MİKROBİYOLOJİYE GİRİŞ 1
1.1. Tanım ve Kapsam 1
1.2. Mikrobiyoloji Biliminin Gelişmesi 2
1.3. Mikroorganizmaların Hayatımızdaki Önemi 5
1.3.1. Mikroorganizmaların Yararları 5
1.3.1.1. Madde Döngüsüne Katkıları 6
1.3.1.2. Diğer Yararları 9
1.3.2. Mikroorganizmaların Zararları 10

Bölüm 2: MİKROORGANİZMALARIN MORFOLOJİLERİ 13
2.1. Genel Özellikler 13
2.2. Hücre Şekilleri 15

Bölüm 3: MİKROORGANİZMALARIN HÜCRE YAPILARI .. 17
3.1. Ökaryotik Hücre (Eucyte) 17
3.1.1. Hücre Duvarı 18
3.1.2. Sitoplazma Membranı 19
3.1.3. Sitoplazma 23
3.1.4. Mitokondriler 23
3.1.5. Endoplazmik Retikulum 24
3.1.6. Ribozomlar 25
3.1.7. Golgi Organeli 25
3.1.8. Lizozomlar 26
3.1.9. Sentrozom ve Sentrioller 26
3.1.10. Kloroplastlar 27

3.1.11. Çekirdek 27
3.1.12. Flagella (Kamçı) ve Silya 29
3.1.13. Vakuoller 30
3.2. Prokaryotik Hücre (Protocyte) 30
3.2.1. Hücre Duvarı 31
3.2.2. Sitoplazma Membranı 36
3.2.3. Sitoplazma 37
3.2.4. Ribozomlar 38
3.2.5. Mezozomlar 38
3.2.6. Sitoplazma İçi Diğer Organeller 38
3.2.7. Vakuoller 39
3.2.8. Çekirdek Materyali 40
3.2.9. Plazmidler 40
3.2.10. Endospor 41
3.2.11. Hücre Dışı Yapılar 44
3.2.11.1. Kapsül ve Salya 44
3.2.11.2. Flagella (Kamçı) 45
3.2.11.3. Pili ve Fibril 47
3.3. Hücre Depo Maddeleri 48
3.3.1. Polisakkaritler 48
3.3.2. Yağ ve Yağ Benzeri Maddeler 49
3.3.3. Polifosfatlar 49
3.3.4. Kükürt 50
3.3.5. Manyetik Madde (Fe_3O_4) 50
3.4. Ökaryotik ve Prokaryotik Mikroorganizmalar Arasındaki Önemli Farklılıklar 51

Bölüm 4: MİKROORGANİZMALARIN GELİŞMESİ 53
4.1. Gelişme İstekleri 53
4.1.1. Sıcaklık 54
4.1.2. pH 56
4.1.3. Ozmotik Basınç 57
4.1.4. Işık 59
4.1.5. Oksidasyon-Redüksiyon Potansiyeli 59

4.1.6. Oksijen....60
4.1.7. Karbon....61
4.1.8. Azot, Kükürt ve Fosfor....61
4.1.9. İz Elementler....62
4.1.10. Organik Gelişme Faktörleri....62
4.1.11. Karıştırma veya Çalkalama....63
4.2. Mikroorganizmaların Beslenme Tipleri....63
4.2.1. Kültür Besiyerleri....65
4.2.2. Besiyerlerinin Gruplandırılması....66
4.3. Mikroorganizmaların Aşılanması (İnokülasyon)....67
4.4. Mikroorganizmaların Gelişme Safhaları....68
4.4.1. Generasyon Süresinin Hesaplanması....70

Bölüm 5: MİKROBİYAL GELİŞMENİN KONTROLÜ....73

5.1. Mikrobiyal Kontrolü Etkileyen Faktörler....73
5.2. Mikrobiyal Kontrolde Etki Şekilleri....75
5.3. Mikrobiyal Kontrolde Fiziksel Yöntemler....76
5.3.1. Isıl Uygulama....76
5.3.2. Filtrasyon....78
5.3.3. Düşük Sıcaklık....79
5.3.4. Kurutma....79
5.3.5.Radyasyon....79
5.4. Mikrobiyal Kontrolde Kimyasal Ajanlar....81
5.4.1. Fenol ve Fenolikler....82
5.4.2. Halojenler....83
5.4.3. Alkoller....84
5.4.4. Ağır Metaller ve Bileşikleri....85
5.4.5. Yüzey Aktif Maddeler....86
5.4.6. Organik Asitler....87
5.4.7. Aldehitler....87
5.4.8. Gaz Kemosterilizerler....87
5.4.9. Oksitleyici Maddeler....88
5.5. Antibiyotikler....89

Bölüm 6: MİKROORGANİZMALARIN ÇOĞALMASI..... 93
6.1. Eşeysiz Çoğalma 93
6.1.1. Vegetatif Çoğalma 93
6.1.1.1. Tomurcuklanma ile Çoğalma 93
6.1.1.2. Bölünme ile Çoğalma.....95
6.1.2. Sporla Çoğalma.....95
6.2. Eşeyli Çoğalma 97

Bölüm 7: MİKROORGANİZMALARDA MADDE DEĞİŞİMİ 101
7.1. Enzimler Hakkında Genel Bilgi 103
7.2. ATP ve Enerjice Zengin Diğer Bileşikler 105
7.3. Enerji Üretim Yöntemleri.....106
7.4. Mikroorganizmaların Karbonhidrat Metabolizmaları 109
7.4.1. FDP veya EMP-Yolu (Glikoliz) ile Heksoz Parçalanması 110
7.4.2. Pentozfosfat (PP)-Yolu 112
7.4.3. Entner-Doudoroff-Yolu (KDPG-Yolu) 113
7.5. Solunum 114
7.5.1. Aerobik Solunum 114
7.5.2. Anaerobik Solunum 117
7.5.3. Fermentasyon.....118
7.5.3.1. Laktik Asit Fermentasyonu 119
7.5.3.2. Alkol Fermentasyonu 120
7.5.4. PASTEUR-Effekt (Pastör Etkisi) 120
7.6. Azot Metabolizması.....121
7.7. Yağ Metabolizması.....122
7.8. Madde Değişiminin Ayarlanması 122

Bölüm 8: MİKROBİYAL EKOLOJİ 125
8.1. Mikroorganizmaların Bulundukları Yerler ve Yayılmaları.....125
8.2. Mikroorganizmaların Ortak Yaşam Şekilleri.....128
8.3. Mikroorganizmaların Çevre İle İlişkileri.....129

Bölüm 9: MİKROORGANİZMALARIN GENETİĞİ VE KALITSAL DEĞİŞİM 131
9.1. Nükleik Asitlerin Yapısı ve Görevleri.....131
9.1.1. DNA (Deoksiribonükleik Asit).....131
9.1.1.1. DNA'nın Replikasyonu.....134
9.1.2. RNA (Ribonükleik Asitler).....135
9.1.2.1. Protein Sentezi.....137
9.2. Mikroorganizmalarda Genetik Materyal 138
9.3. Mikroorganizmalarda Kalıtsal Değişim 140
9.3.1. Mutasyon.....140
9.3.2. Genetik Transfer ve Rekombinasyon 142
9.3.2.1. Transdüksiyon.....142
9.3.2.2. Transformasyon.....143
9.3.2.3. Konjugasyon 143

Bölüm 10: MİKROORGANİZMA SINIFLANDIRILMASI 145
10.1. Mikroorganizmaların Sınıflandırılmasında Tarihsel Gelişim 145
10.2. Mikroorganizmaların İsimlendirilmesi 148
10.3. Bakterilerin Sınıflandırılması 149
10.3.1. Bakterilerin Bergey's Manuel of ***Determinative*** Bacteriology'ye göre Sınıflandırılması.....150
10.3.1.1. Cyanobakteriler 150
10.3.1.2. Bakteriler 150
10.3.2. Bakterilerin Bergey's Manuel of ***Systematic*** Bacteriology'ye Göre Sınıflandırılması ***.....155***
10.4. Mantarların (Funguslar) Sınıflandırılması 159
10.4.1. Phycomycetes.....159
10.4.2. Zygomycetes 159
10.4.3. Ascomycetes.....160
10.4.4. Basidiomycetes.....160
10.4.5. Deuteromycetes 160
10.5. Protistalar 161

10.5.1. Algler 161
10.5.2. Akışkan Mantarlar 162
10.5.2.1. Gerçek Akışkan Mantarlar (Myxomycetes) 162
10.5.2.2. Endoparazidik Akışkan Mantarlar (Plasmodiophoromycetes) 162
10.5.2.3. Ağ Oluşturan Akışkan Mantarlar (Net SlimeMolds-Labyrinthulomycetes) 163
10.5.2.4. Hücresel Akışkan Mantarlar (Agrasiomycetes) 163
10.5.3. Protozoa 163
10.6. Virüsler 164

LABORATUVAR KILAVUZU

Bölüm 1: MİKROBİYOLOJİ LABORATUVARINDA UYULMASI GEREKEN KURALLAR 169

Bölüm 2: MİKROBİYOLOJİ LABORATUVARINDA KULLANILAN ARAÇ VE GEREÇLER 171

Bölüm 3: MİKROBİYOLOJİDE KULLANILAN BAZI TERİMLER 175

Bölüm 4: ASEPTİK TEKNİK 177
4.1. Aktarma Teknikleri ve İnokülasyon 178

Bölüm 5: STERİLİZASYON 183
5.1 Sterilizasyon Yöntemleri 183
5.1.1. Isıl Uygulamalar 183
5.1.2. Membran Filtrasyon 185
5.1.3. Kimyasal Madde ile Sterilizasyon (Dezenfeksiyon) 186
5.1.4. Işınlama ile Sterilizasyon 186
5.2. Sterilizasyon Kontrolü 186

Bölüm 6: MİKROSKOP VE ÇEŞİTLERİ 189
6.1. Aydınlık Alan Mikroskobu 190
6.1.1. Mekanik Kısım 190
6.1.2. Optik Kısım: 191
6.1.3. Mikroskopta Büyütme 192
6.2. Diğer Mikroskoplar 193
6.2.1. Karanlık Alan Mikroskobu 193
6.2.2. Faz Kontrast Mikroskobu 193
6.2.3. Fluoresans Mikroskop 193
6.2.4. Elektron Mikroskobu 194
6.2.5. Diferensiyal İnterferens Kontrast Mikroskop 195
6.3. Mikroskoplama Teknikleri ve Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 197
6.4. Mikroorganizmaların Boyutlarının Ölçülmesi 198

Bölüm 7: BOYAMA YÖNTEMLERİ 201
7.1. Bakterilerin Boyanması 202
7.1.1. Basit Boyama 202
7.1.2. Gram Boyama 202
7.1.3. Negatif Boyama 203
7.2. Sporların Boyanması 205
7.3. Kapsül Boyaması 206

Bölüm 8: ÇEVREMİZDEKİ MİKROORGANİZMALAR 207
8.1. Koloni Özellikleri 207

Bölüm 9: SAF KÜLTÜR TEKNİKLERİ 209
9.1. Plak Çizme Yöntemi 209

Bölüm 10: BESİYERLERİ 211
10.1. Besiyeri Çeşitleri 211
10.1.1. Genel Sınıflandırma 211
10.1.2. Fiziksel Özelliklerine Göre Sınıflandırma 212
10.2. Besiyerlerinin Bileşimine Giren Temel Maddeler 213
10.3. Besiyeri Hazırlık Aşamaları 213

Bölüm 11: KÜF VE MAYALARIN MORFOLOJİLERİ 215
11.1. Küflerin Mikroskobik Morfolojisi 215
11.2. Mayaların Mikroskobik Morfolojisi 216

Bölüm 12: MİKROBİYOLOJİK SAYIM YÖNTEMLERİ..... 217
12.1. Dökme Plak Yöntemi..... 218
12.2. Yayma Plak Yöntemi 219
12.3. Mikroorganizma Sayılarının Hesaplanması 220
12.4. Çoklu Tüp (En Muhtemel Sayı Yöntemi-EMS) Yöntemi 221

Bölüm 13: MEMBRAN FİLTRASYON YÖNTEMİ 223
13.1. Filtrasyon Düzeneği..... 223
13.2. Filtre Malzemeleri 224

Bölüm 14: ANAEROBİK KÜLTÜR TEKNİKLERİ..... 225

KAYNAKÇA 229

DİZİN 233

KAYNAKÇA

Akan, E. (1995). Genel Mikrobiyoloji ve İmmunoloji. Çukurova Üniv. Tıp Fakültesi Yayınları. No:16.

Akman, A.V. (1964). Fermentasyon Mikrobiyolojisi. A. Üniv. Ziraat Fakültesi Yayınları: 89. A.Üniv. Basımevi, Ankara.

Akman, Y. (1991). Botanik. Bitki Fizyolojisine Giriş. 4. Baskı. A.Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü. Palme Yayınları, Ankara.

Anonim, Tarihsiz. Genel Mikrobiyoloji Ders Notları. A.Üniv. Ziraat Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü, Ankara.

Anonim. (2005). Merck Gıda Mikrobiyolojisi Uygulamaları. Ed: Halkman, A. K. Başak Matbaacılık Ltd Şti, Ankara.

Anonim. (2015). Cumhuriyet Bilim Teknoloji. Sayı 1491.

Arda, M. (1994). Biyoteknoloji. 2. Baskı. Kükem Derneği Bilimsel Yayınları No: 2. Armoni Ltd. Şti., Ankara.

Arda, M. (1995). Biyoteknoloji. Bazı Temel İlkeler. Kükem Derneği Bilimsel Yayınları. No: 3. Armoni Ltd. Şti., Ankara.

Arda, M. (1997). Temel Mikrobiyoloji. 1. Baskı. Medisan Yayınevi, Ankara.

Arda, M. (2000). Temel Mikrobiyoloji. 2. Baskı. Medisan Yayınevi, Ankara.

Atlas, R. Parks, L. Brown, A. E. (1995) Laboratory Manual Of Experimental Microbiology Mosby-Year Book Inc., Missouri.

Bacteria. (Recent Developments of Novel Antibiotic Research.) Journal of Clinical and Analytical Medicine. J. Clin. Anal. Med; 4(3) 249-252.

Black, J.G. (1996). Microbiology; Principles and Applications 3rd Ed. Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey.

Boyd, R. F. (1984). General Microbiology. Times Mirror/Mosby College Publis., St. Louis.

Brock, T. D., Madigan, M. T., Martinko, J. M. and Parker, J. (1994). Biology of Microorganisms, 7 ed. Prentice Hall International Edition.

Buchanan, R. E., Gibbons, N. E. (1974). Bergey's Manuel of Determinative Bacteriology. 8 th. Ed., Baltimore, Williams and Wilkins.

Carperter, P. L. (1967). Microbiology. W. B. Saunders Company, Philadelphia.

Çakmakçı, L., Karahan, A.G. (1995). Mikrobiyolojiye Giriş. ISVAK, Eğitim, Kültür, Sağlık, Turizm Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı. Yayın No: 5, Ankara.

Çakmakcı, M. L., Karahan A.G., Çakır, İ. (2011). Mikrobiyoloji. Gıda Teknolojisi Yayın no 36. Bizim Grup Basımevi, Kızılay, Ankara.

Çetin, E. T. (1965). Pratik Mikrobiyoloji. İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

Çökmüş, C. (2010). Brock Mikroorganizmaların Biyolojisi (11. Baskıdan Çeviri) Palme Yayıncılık, Ankara.

Erkmen, O. (1996). A Laboratory Manual in General Microbiology, University of Gaziantep Faculty of Engineering, Gaziantep.

Frazier, W.C.(1967). Food Microbiology. 2. Baskı. Wisconsin Üniv. Mc Graw-Hill Book Company, New-York.

Fuchs, G., Schlegel, H.G. (2006). Allgemeine Mikrobiologie. 8. Auflage. Georg Thieme Verlag, Stuttgart.

Göktan, D. Tunçel G. (1991). Genel Mikrobiyoloji (Ders ve ygulama) Ege Universitesi Ege Meslek Yüksek Okulu Yayın No: 10, Bornova- İzmir

Gürgün, V., Halkman, A.K. (1988). Mikrobiyolojide Sayım Yöntemleri. Gıda Teknolojisi Derneği, Ankara.

Güven, K. (2011). Genel Mikrobiyoloji (3. Baskı) T.C. Anadolu Üniversitesi yayın no :1961, Anadolu Üniv Web ofset Basımevi, Eskişehir

Halkman, A.K. (Editör) (2005). Gıda Mikrobiyolojisi Uygulamaları (Merck). Başak Matbaacılık, Ankara.

Hardy, K. (1986). Bacterial Plasmids. 2 nd. Ed. American Soc. Microbiology, USA.

Ingraham, J. L. And Ingraham, C. A. (1994). Introduction to Microbiology. Wadsworth Publishing Co., USA.

Jacobs, M. B., Gerstein, M. J. (1960). Handbook of Microbiology. D. Van Mostrand Company Inc., London.

Jacoby, G. A. and Archer, G. L. (1991). New Mechanism of Bacterial Resistance to Antimicrobial Agents. New Eng., J. Med, 324. 601-612.

Jay, J. M. (1970). Modern Food Microbiology. Reinhold Book Corporation, New York.

Karahan, A. Cicioğlu, B. Çakmakçı, L,. (2002). Genel Mikrobiyoloji Uygulama Klavuzu. SDU Ziraat Fakültesi Yayın No: 24, Isparta.

Kılıçturgay, K. (1992). Temel Mikrobiyoloji ve Parazitoloji. Onur Yayıncılık. Bursa.

Kiziroğlu, İ. (1998). Genel Biyoloji. Hac. Üniv. Eğitim Fakültesi. 3. Baskı. Desen Ofset A.Ş. Yayınları, Ankara.

Köşker, Ö., Çakmakçı, M. L. (1985). Genel Mikrobiyoloji. A. Üniv. Ziraat Fakültesi Yayın No:965. Ofset Basım Der Notu No:15, Ankara.

Krieg, N. R. and Holt, J. G. (1984). Bergey's Manuel of Systematic Bacteriology. Vol. I ve Vol. II (1986). Williams and Wilkins. Baltimore, USA.

Krivisky, A. S. (1977). Microbiology. Vol. III. G. K. Hall and Co., Boston.

Kulaksız G. Ve Sancar A. (2007). Nükleotid eksizyon Onarımı ve Kanser. Türk Biyokimya Dergisi [Turkish Journal of Biochemistry–Turk J Biochem), 32(3), 104-111.

Lee, J. J. (1983). Microbiology. Harper and Row Publishers, New York.

Levy, J., Campell, J., Blackburn, T. H. (1973). Introductory Microbiology. John Wiley and Sons Inc., New York.

Madigan, M. T., Martinko, J. M. and Parker, J. (1997). Brock's Biology of Microorganisms. Eight Ed. Prentice Hall International Edition.

Özçelik, S. (1995). Genel Mikrobiyoloji. S. D. Üniv. Ziraat Fakültesi. Yayın No:1. Ders Kitapları No: 1, Isparta.

Pamir, M. H. (1977). Fermentasyon Mikrobiyolojisi. A. Üniv. Ziraat Fakültesi Yayınları No: 639. A.Ü. Basımevi, Ankara.

Parker, J. (1994). Biology of Microorganisms. 7 Ed. Prentice Hall International Edition.

Pelczar, M. J., Chan, E. C. S., Krieg, N. R. (1986). Microbiology. 5. Ed. Mc. Grow Hill Book Company, New York.

Sara, M. (2004/2005). Allgemeine Mikrobiologie. Universitaet für Bodenkultur, Wien.

Schlegel, H. (1976). Allgemeine Mikrobiologie. 4.Baskı. Georg Thieme Verlag. Stuttgart.

Schlegel, H. (1985). Allgemeine Mikrobiologie. 6.Baskı. Georg Thieme Verlag, Stuttgart.

Sekin Y. Karagözlü N. (2004). Gıda Mikrobiyolojisi: Gıda Endüstrisi İçin Temel Esaslar ve Uygulamalar (K.Pichhardt 1997'den Çeviri) Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Shorin, V. A., Smirnova, L. S. (1974). Microbiology Vol. I. G. K. Hall and Co., Boston.

Smirnova, L. S. (1974). Microbiology Vol. II. G. K. Hall and Co., Boston.

Stainer, R. Y., Doudoroff, M., Adelberg, E. A. (1966). General Microbiology. 2. Edi. Mac Millan Co. London.

Şahin, İ. (1990). Mikrobiyolojiye Giriş. Eser Matbaası, Samsun.

Şahin, İ. (1995). Endüstriyel Mikrobiyoloji. Uludağ Üniv. Ziraat Fakültesi. Ders Notları No: 64, Bursa.

Tamer, A.Ü., Uçar, F., Ünver, E., Karaboz, İ, Bursalıoğlu, M. Oğultekin, R. (1989). 3. ve 4. Sınıf Mikrobiyoloji Laboratuvar Kılavuzu. Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları No:74, Eskişehir.

Temiz, A. (1994). Genel Mikrobiyoloji Uygulama Teknikleri Şafak Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara

Tortora, G. J., Funke, B, R., Case, C. L., (1986). Microbiology. An Introduction. Second Edition. The Benjamin/Cummings Publishing Company, Inc. Menio Park, California.

Tortora, G. J., Funke, B, R., Case, C. L., (2003). Microbiology. An Introduction. Eight Edition. The Benjamin/Cummings Publishing Company, Inc. Menio Park, California.

Tunail, N. (2009) Mikrobiyoloji. Pelin Ofset, Ankara.

Unat, E. K. (1997). Temel Mikrobiyoloji. 3. Baskı. İst. Üniv. Yayın No: 4018, Cerrahpaşa Tıp Fak. No: 207, İstanbul.

Ünlütürk, A., Turantaş, F., Acar, J., Karapınar, M., Temiz, A., Aktuğ, Ş. G., Tunçel, G. (1998). Düzeltilmiş 2. Baskı. Ege Üniv. Müh. Fakültesi, Gıda Müh. Bölümü. Bornova, İzmir.

Ünlütürk, A., Turantaş, F. (2002). Gıdaların Mikrobiyolojik Analizi. Düzeltilmiş İkinci Baskı.Meta Basım Matbaacılık, Bornova-İzmir.

Ünlütürk, A., Turantaş, F. (1996). Gıda Mikrobiyolojisi Uygulamaları. E. Üniv. Basımevi, Bornova-İzmir.

Vega, N. V., Allison, K. R, Khalil, A. S. & Collins, J. J. (2012). Indole induces persistence through the phage-shock and OxyR pathways. Nature Chemical Biology (8) 431-433.

Walter, W. G., Mc Bee, R. H. (1962). General Microbiology. 2. Edi. D. Van Mostrand Company Inc., London.

Wistreich, G. A. (1997). Microbiology Laboratory, Fundamentals and Applications Fifth edition, USA.

Yapıcı Meriçli B. ve Yeşilyurt D. (2005). Genel Mikrobiyoloji Laboratuvar Kılavuzu İkinci Baskı ÇOMU Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları Teksirler Serisi No: 11, Çanakkale.

Yılmaz, S., Diktaş, H. (2013). New Antibiotics in Development Aganist Multidrug-Resistant

Not: Kaynak belirtilmeyen şekiller internet ortamından temin edilmiştir.

Prof. Dr. Ünsal Bekdemir
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Sezer

GİRESUN İLİNİN TURİZM POTANSİYELİ

Araştırma Proje No: SOS-BAP-A-220413-37

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 21
ISBN: 978-605-9663-20-5
© 1. Basım, Nisan 2016

GİRESUN İLİNİN TURİZM POTANSİYELİ
Prof. Dr. Ünsal Bekdemir, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Sezer

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Recep Gelegen -regel_arts@hotmail.com-
Kapak Tasarım: Recep Gelegen -regel_arts@hotmail.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bekdemir, Ünsal; Sezer, İbrahim.
GİRESUN İLİNİN TURİZM POTANSİYELİ / *Ünsal Bekdemir, İbrahim Sezer*
1. Basım, 500, s., 210x297 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-20-5
1. Giresun 2. Turizm Potansiyeli

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.

Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Günümüz dünyasında en hızlı gelişme gösteren sektörlerden birisi olan turizm, ülkelerin ekonomilerine önemli katkılar yapabilmektedir. Bu öneminden dolayı geri kalmış, gelişmekte olan ve gelişmiş durumdaki ülkeler, böylesine getirisi yüksek bir sektöre, imkânları ölçüsünde yatırımlar yapmaktadır. Ülkemizde de turizm sektörünün geliştirilmesine yönelik önemli yatırımlar yapılmakta; turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesine ve yaygınlaştırılması için yoğun çabalar sarf edilmektedir. Bu bağlamda Doğu Karadeniz, son yıllarda alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesine dönük çalışmaların yoğunlaştırıldığı yerlerden birisidir.

Doğu Karadeniz'de yer alan ve DOKAP (Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı) kapsamındaki illerden birisi olan Giresun, önemli düzeyde turizm potansiyeline ve dikkat çekici doğal, tarihi ve kültürel turistik kaynaklara sahiptir. İşte bu eserde yaklaşık üç yıla yakın uzun ve yorucu bir çalışmanın neticesinde, Giresun ilinin turizm potansiyeli ve değerlendirme durumu tüm yönleriyle detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Giresun ilinin doğal ve beşeri özellikleri ile turizm etkileşimi izah edilmiştir. İkinci bölümde Giresun ilindeki doğal, tarihi, kültürel ve estetik bakımdan önem taşıyan turistik çekicilikler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Giresun ilinde geliştirilebilecek turizm türleri olarak başta yayla turizmi olmak üzere dağ turizmi, ekoturizm, kültür turizmi, gastronomi turizmi, sağlık turizmi, kırsal turizm, inanç turizmi, akarsu turizmi, kıyı turizmi, kış turizmi ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca doğa yürüyüşü, atlı doğa yürüyüşü, bisiklet safari, jeep safari, foto safari, botanik turları, yaban hayatı gözlemciliği, manzara izleme, mağara turizmi, sportif olta balıkçılığı, kamp-karavan turizmi, tarımsal turizm gibi turizm etkinliklerinin mevcut potansiyelleri ve geliştirilebilme koşulları ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde Giresun ilindeki turizm altyapısı, ulaşım, konaklama olanakları ile turist akışı belirlenmiştir. Son bölümde ise Giresun ilindeki turizm faaliyetlerinin güçlü ve zayıf yönleri, turizm faaliyetlerini etkileyen sorunlar ve bunlara yönelik önerilerimizle birlikte geleceğe dönük öngörüler ve projeksiyonlar ortaya konulmuştur.

Giresun, sanayi ve ticaretin yeterince gelişmediği ve buna bağlı olarak da geçmişten buyana dışarıya yoğun bir şekilde göçün yaşandığı illerden biridir. Bu açıdan bakıldığında turizmin geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Giresun ilinin var olan turizm potansiyelinin iyi bir şekilde değerlendirilmesiyle, ilerleyen yıllarda turizmde çok daha üst seviyelere çıkacağı ve il ekonomisi için önemli bir girdi sağlayacağı kanaatindeyiz. Bu bağlamda çalışmamızın, Giresun ilinde turizmin daha da yaygınlaştırılarak bütün yıla yayılmasına, kalkınma-turizm etkileşiminin artırılmasına, Giresun ilinin bulunduğu bölge ve ülke turizminde arzu edilen seviyeye çıkmasına, markalaşmasına ve bir turizm yöresi haline gelmesine katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz. Ayrıca bu alana yatırım yapacak olan gerek kamu gerekse özel sektör için yol gösterici bir eser niteliği taşıdığı kanaatindeyiz.

Eserin eldeki duruma gelmesinde bizlere desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli ailelerimize, çalışma arkadaşlarımıza teşekkürlerimizi sunuyoruz. Başta Giresun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yetkilileri olmak üzere çalışmamıza katkı sağlayan Giresun ilindeki kamu kurumlarının yetkililerine ve arazi çalışmaları esnasında ellerinden gelen tüm yardımı sunan yöre halkına sonsuz teşekkür ediyoruz. Giresun İlinin Turizm Potansiyeli adlı bu çalışmanın öncelikle Giresun'a, ülkemize, elbetti ki tüm insanlığa gerekli bilimsel yararı sağlamasını temenni ediyoruz.

Prof. Dr. Ünsal BEKDEMİR
Yrd. Doç. Dr. İbrahim SEZER
Nisan 2016 - Giresun

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ
GİRİŞ 1
1. Giresun İlinin Konum Özellikleri 1
2. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi 2

BİRİNCİ BÖLÜM 4
GİRESUN İLİNİN COĞRAFİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ VE TURİZM ETKİLEŞİMİ 4
1.1. DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLER-TURİZM ETKİLEŞİMİ 4
1.1.1. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikler 4
1.1.2. İklim Özellikleri 8
1.1.2.1. Sıcaklık 9
1.1.2.1.1. Deniz Suyu Sıcaklıkları 13
1.1.2.2. Yağış 15
1.1.2.3. Nem ve Bulutluluk 18
1.1.2.4. Rüzgâr 22
1.1.2.5. Güneşlenme Süresi 24
1.1.3. Bitki Örtüsü Özellikleri 26
1.1.4. Hidrografik Özellikler 27
1.1.5. Toprak Özellikleri ve Arazi Dağılımı 30
1.2. BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ-TURİZM ETKİLEŞİMİ 34
1.2.1. Nüfus-Turizm Etkileşimi 34
1.2.1.1. Nüfus Yoğunlukları ve Alansal Dağılışı 35
1.2.1.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı 36
1.2.1.3. Nüfus Hareketleri 37
1.2.2. Yerleşme-Turizm Etkileşimi 39
1.2.2.1. Kırsal Yerleşmeler 41
1.2.2.2. Kent Yerleşmeleri 43
1.2.3. Ekonomik Faaliyetler-Turizm Etkileşimi 46

İKİNCİ BÖLÜM 57
GİRESUN İLİNDEKİ BAŞLICA TURİSTİK ÇEKİCİLİKLER 57
2.1. DOĞAL TURİSTİK ÇEKİCİLİKLER
2.1.1. Jeomorfolojik Çekicilikler 58
2.1.1.1. Kıyı Şekilleri 58
2.1.1.2. Adalar 63
• Giresun Adası 63
• Yaylayanı Yüzen Adası 68
2.1.1.3. Dağlık Alanlar 68
2.1.1.4. Kaya Şekilleri ve Kayalık Alanlar 70
• Şahin Kayası 70
• Gedikkaya 71
• Gelin Kayası 71
• Kalpakkaya 73
2.1.1.5. Mağaralar ve Karstik Şekiller 74
• Yedi Değirmenli Mağarası 74
• Arda Mağarası 76
• Tepesi Delik Obruğu ve Mağarası 77

2.1.2. Hidrografik Çekicilikler 80
2.1.2.1. Karadeniz 80
2.1.2.2. Akarsular ve Şelaleler 82
2.1.2.3. Hayran Kaplıcası 89
2.1.2.4. Göller 91
2.1.3. Hassas Doğal Alanlar (Koruma Altındaki Doğal Alanlar) 95
2.1.3.1. Tabiat Parkları 96
• Ağaçbaşı Tabiat Parkı 96
• Koçkayası Tabiat Parkı 97
• Kuzalan Şelalesi Tabiat Parkı 98
• Yedi Değirmenler ve Mağarası Tabiat Parkı 99
2.1.3.2. Doğal Sit Alanları 102
2.2. BEŞERİ TURİSTİK ÇEKİCİLİKLER 103
2.2.1. Tarihi ve Arkeolojik Çekicilikler 104
2.2.1.1. Tarihi Kaleler 105
2.2.1.2. Tarihi Evler ve Konaklar 116
• Zeytinlik Mahallesi 117
2.2.1.3. Müzeler 125
• Giresun Müzesi (Gogora Kilisesi) 125
• Atatürk Evi Müzesi 127
2.2.1.4. Köprüler, Çeşmeler, Han ve Hamamlar 129
2.2.1.5. Diğer Tarihsel Çekicilikler 148
• Topal Osman Ağa Anıt Mezarı 148
• Millet Bahçesi ve Kapısı 149
• Kufa Kuyusu 150
• İkiztepe (İkizler) ve Sivritepe Tümülüsleri 150
• Hacı Abdullah Duvarı (Çıkrıkkapı Seddi) 151
• Halil Rıfat Paşa Tüneli 151
• Tarihi Fabrika Bacası 152
2.2.1.6. Arkeolojik Sit Alanları 152
2.2.2. İnanç Turizmi 153
2.2.2.1. Tarihi Camiler 155
2.2.2.2. Tarihi Türbeler 166
2.2.2.3. Tarihi Kilise ve Manastırlar 178
2.2.3. Kültürel Çekicilikler ve Kültür Turizmi 189
2.2.3.1. Yöresel El Sanatları 190
2.2.3.2. Festivaller ve Özel Günler 200
2.2.3.2.1. Yayla Şenlikleri 208
2.2.3.4. Folklor ve Müzik 216
2.2.3.5. Yöresel Kıyafetler 219
2.2.4. Yemek Kültürü ve Mutfak (Gastronomi) Turizmi 221
2.2.5. Mesire ve Piknik Yerleri (Rekreasyon Alanları) 232

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 246
GİRESUN İLİNDE GELİŞTİRİLEBİLECEK ALTERNATİF TURİZM TÜRLERİ 246
3.1. YAYLA TURİZMİ 246
3.1.1. Yayla Turizmi Merkezleri 254
3.1.1.1. Bektaş Yaylası Turizm Merkezi 255
3.1.1.2. Kümbet Yaylası Turizm Merkezi 264
3.1.1.3. Kulakkaya (Yavuzkemal) Yaylası Turizm Merkezi 274

3.1.2. Yayla Turizmi Niteliklerine Sahip Diğer Yaylalar 282
• Sis Dağı Yaylası 282
• Paşa Konağı Yaylası 289
• Karagöl Yaylaları 291
• Tamdere Yaylası 293
• Tamzara Yaylası 296
• Çakrak Yaylası 297
• Çıkrıkkapı Yaylası 300
• Anastos Yaylası 301
• Karaovacık Yaylası 301
• Karadoğa (Karaduva) Yaylası 303
• Doğuzgöz Yaylası 304
• Ağaçbaşı Yaylası (Melikli Obası) 304
• Berdiye Yaylası 307
• Gölyanı Yaylası 308
• Diğer Yaylalar 313
3.2. Eko-Turizm Aktiviteleri 313
3.2.1. Dünya ve Türkiye'de Eko Turizm 313
3.2.2. Giresun ilinin Eko Turizm Potansiyeli ve Yapılabilecek Eko-Turizm Aktiviteleri 316
3.2.2.1. Doğa Yürüyüşleri (Trekking) 320
3.2.2.2. Atlı Doğa Yürüyüşü 327
3.2.2.3. Botanik Turizmi 328
3.2.2.4. Dağ Bisiklet Turu 333
3.2.2.5. Kamp-Karavan Turizmi 335
3.2.2.6. Yaban Hayatı Gözlemciliği 337
3.2.2.7. Kuş Gözlemciliği (Ornitoloji) 339
3.2.2.8. Av Turizmi 342
3.2.2.9. Fotoğraf Çekme (Foto Safari) 346
3.2.2.10. Off Road ve Jeep Safari 347
3.2.2.11. Hava Sporları Turizmi 350
3.2.2.12. Su altı Dalış Turizmi 352
3.2.2.13. Akarsu Turizmi 353
• Rafting-Kanoculuk 354
3.2.2.14. Sportif Olta Balıkçılığı 356
3.2.2.15. Bilimsel Araştırma Amaçlı Yürüyüşler 359
3.3. Kış (Kayak) Turizmi 360
3.4. Mağara Turizmi 365
3.5. Yat Turizmi 368
3.6. Kruvaziyer Turizmi 371
3.7. Tarım ve Çiftlik Turizmi 376
3.8. Kırsal Turizm 380
3.9. Golf Turizmi 385
3.10. Oryantiring 386
3.11. Sağlık Turizmi 388
3.12. Kıyı (Deniz) Turizmi 393
3.13. Kongre Turizmi 401

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 403
GİRESUN İLİNDE TURİZM ALTYAPISI VE TURİSTİK AKTİVİTE 403
4.4.1. Ulaşım Faaliyetleri ve Turizm Etkileşimi 403

4.4.1.1. Kara Yolu Ulaştırması ve Turizm 404
4.4.1.2. Deniz Yolu Ulaştırması ve Turizm 413
4.4.1.3. Hava Yolu Ulaştırması ve Turizm 418
4.4.1.4. Demir Yolu Ulaştırması ve Turizm 422
4.4.2. Seyahat Acenteleri 424
4.4.3. Konaklama Tesisleri 426
4.4.3.1. Oteller 429
4.4.3.2. Pansiyonlar 431
4.4.4. Eğitim Durumu 437
4.4.5. Kültür ve Sanat Hizmetleri 438
4.4.6. Sağlık Durumu 438
4.4.7. Bankacılık Hizmetleri 440
4.4.8. Turistik Aktivite 441

BEŞİNCİ BÖLÜM 455
GİRESUN İLİNDEKİ TURİZM FAALİYETLERİYLE İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRMELER 455
5.1. Giresun İlindeki Turizm Faaliyetlerini Destekleyen ve Zayıflatan Unsurlar 455
5.2. İl Turizmiyle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri 465
5.2.1. Doğal ve Beşeri Turistik Çekiciliklerle İlgili Sorunlar 466
5.2.2. Tanıtım, Pazarlama ve Markalaşmayla İlgili Sorunlar 468
5.2.3. Konaklama ve Rekreasyon Faaliyetleriyle İlgili Sorunlar 471
5.2.4. Turistik Aktivitelerle İlgili Sorunlar 474

KAYNAKÇA 481

KAYNAKÇA

Akar, M., Cin, M., Kuruca, N., Şahin, D., Kara, H., Hamzaçebi, G., (2013), Giresun'da Dünden Bugüne Otçu göçü Geleneği Üzerine Bir Araştırma, Giresun Üniv. Bilimsel Araştırma Başkanlığı (BAP) Projesi, Proje No: Sos-BAP-140411-13, Giresun.

Akesen, A., (2012), "Türkiye'nin Kırsal Turizm Potansiyeli, Önemli Bileşenleri ve Geleceğe Yönelik Politikalar", 2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu(20-22 Eylül 2012), s. 19-24, Aksaray.

Akgül, O., (2002), "Kültür Turizmi", A.Yüksel ve M. Hançer(Ed.), Turizm: İlkeler ve Yönetim, s.209-227, Turhan Kitabevi, Ankara.

Akın, C. (2014), Giresun Tarihi ve Kültürel Değerleri, Gece Kitaplığı (Yason Yayınevi), Ankara.

Akova, İ., (1995), Akarsu Turizmi, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:30, s. 393-407, İstanbul.

Aköz, M.-Akçakaya, U. T.-Kahraman, İ., (2011), Arda Mağarası(Giresun-Alucra) Araştırma Raporu, MTA Genel Müdürlüğü Jeoloji Etüdleri Dairesi Karst ve Mağara Araştırmaları Birimi, Ankara.

Akpınar, E., Bulut, Y., (2010), "Ülkemizde Alternatif Turizm Bir Dalı Olan Ekoturizmi Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları", III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi(20-22 Mayıs 2010) Cilt: IV Sayfa: 1575-1594, Artvin.

Akten, İ., Ertuğrul, M. ve Yüksel, M., (1988), Dünden Bugüne Keşap, Keşap Belediyesi Yayınları No:1, Keşap/Giresun.

Alaeddinoğlu, F. ve Can, A.S., (2007), "Türk Turizm Sektöründe Tur Operatörleri ve Seyahat Acenteleri", Ticaret ve Turizm Egitim Fakültesi Dergisi" Sayı: 2, s. 50-66.

Anonim, (1973). Cumhuriyetin 50. Yılında Giresun, Giresun İl Yıllığı, Giresun Valiliği, Giresun.

Anonim, (1982), Yurt Ansiklopedisi (Türkiye İl İl; Dünü, Bugünü, Yarını), Giresun Maddesi, 5. Cilt, s.3099-3198, İstanbul.

Anonim, (1987), Giresun İli Arazi Varlığı, Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları İl Rapor No:28, Ankara.

Anonim, (1988), Sosyal ve Ekonomik Rapor, Giresun Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, No: 6, Giresun.

Anonim (1991), Giresun İli Turizm Envanteri ve Turizmi Geliştirme Planı, Giresun Valiliği, Ankara.

Anonim, (1991a), Bütün Yönleriyle Dereli, Dereli Kaymakamlığı (Hazırlayan Nurettin Tatar), Dereli/Giresun.

Anonim, (1994), Dünden Bugüne/Bütün Yönleriyle Çamoluk, Çamoluk Kaymakamlığı, Giresun.

Anonim (1999), Giresun İl Turizm Envanteri, Giresun Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2000), Giresun Yemekleri, Giresun Valiliği Kültür Yayınları, No:6, Giresun.

Anonim, (2002), Giresun Rehberi, Giresun Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2005), Giresun İl Çevre Durum Raporu, Giresun Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2006), Piraziz, Piraziz Kaymakamlığı, Piraziz, Giresun.

Anonim, (2007a), Doğal (Tabii) Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları, http://www.kulturvarliklari.gov.tr /TR,44334/ilke-karari--karar-no-728--karar-tarihi-19062007.html(05.02.2013).

Anonim, (2007b), Doğasıya Giresun Giresun Valiliği Yayınları İstanbul.

Anonim, (2007c), Türkiye Turizm 2023 Stratejisi Eylem Planı (2007-2023), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları No: 3085, Ankara.

Anonim, (2008), Giresun Adası Kullanım Esasları ve Ekoturizm Gelişim Planı, Giresun Turizm ve Tanıtma Derneği, Giresun.

Anonim, (2008b), Giresun Kent Kültürü, Giresun Valiliği Yayınları, BRC Basım, Ankara.

Anonim (2010), Küresel Ekonomik Krizin Deniz Ticaretine Yansımalarının Etkisel Analizi, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, Ankara.

Anonim, (2011), Bulancak, Bulancak Belediyesi Yayınları, Bulancak /Giresun.

Anonim, (2011a), Trabzon-Tirebolu-Gümüşhane-Erzincan Demiryolu Projesi Çevresel Etki Değerlendirme Başvuru Dosyası, MGS Proje Müşavirlik, Mühendislik Ticaret LTD. ŞTİ., T.C.Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Demiryollar, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü, Ankara.

Anonim, (2011b), Gümüşhane Valiliği Demiryolu Raporu http://www.gumushane.gov.tr/Duyuru/dosyalar /8BD_Demiryolu2011.pdf/ Son Erişim Tarihi: 17.09.2013.

Anonim,(2012 a), Doğu Karadeniz Turizm Master Planı http://www.dokap.gov.tr/index.php/turizm-master-plani(18.12.2012).

Anonim, (2012 b), Giresun İli Turizm Rehberi, Giresun Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2012c), Niçin Giresun, Giresun Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Giresun.

Anonim, (2012d), İllere Göre Geleneksel El Sanatlarımız, Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Ankara.

Anonim, (2012e), Ekoturizm Sektör Raporu, Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, ww.baka.org.tr/.../ 1349952547ekoturizm-sektor-raporu(Erişim Tarihi: 13.09.2013).

Anonim, (2012f), Şebinkarahisar ilçesi, Aslanşah, Dereköy ve Uğurca köyleri, Korlon deresi mevkiinde Yaban Hayatı (Yaban Keçisi) Geliştirme Sahası Ön Etüt Raporu, Orman ve Su İşleri Bakanlığı 12. Bölge Müdürlüğü Giresun Şube Müdürlüğü, Giresun.

Anonim (2012g), 2011 Yılı Giresun İl Çevre Durum Raporu, Giresun Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Giresun.

Anonim (2012h), Deniz Ticareti Analizleri, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, Ankara.

Anonim (2012ı), Cruise Lines İnternational Association (CLIA) Industry Update.

Anonim, (2012i), Destinasyonların Etkin Tanıtımında Kullanılacak Formlar, Giresun İl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Giresun.

Anonim, (2012j), Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanter Fişi, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.

Anonim, (2012k), Giresun Ekoturizm Rehberi, Giresun Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Giresun.

Anonim, (2012m), Yedi Değirmenler ve Mağarası Tabiat Parkı Ön Etüt Raporu, Orman 12. Bölge Müdürlüğü, Giresun Şube Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2013a), Doğu Karadeniz Turizm 2023 Stratejisi (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon), www.doka.org.tr/files/yayin/turizm2023/index.html(Erişim Tarihi: 16.09.2013).

Anonim, (2013b), Giresun İli Doğa Turizmi Master Planı(2013-2023), Orman ve Su İşleri Bakanlığı 12 Bölge Müdürlüğü Giresun Şube Müdürlüğü, http://bolge12.ormansu.gov.tr/Erişim Tarihi: 16.09.2013).

Anonim, (2013c), Eğribel-Kurtbeli Milli Parkı Ön Etüd Raporu, Erişim Adresi: http://giresun.ormansu.gov.tr /Erişim Tarihi: 17.09.2013).

Anonim, (2013d), 2012 yılı Giresun İl Çevre Durum Raporu, Giresun Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2013e), Anadolu'da Saklı Kent: Alucra, Alucra Kaymakamlığı Yayını, Alucra/Giresun.

Anonim, (2013f), 81 İlde Kültür ve Şehir Giresun, Giresun Valiliği Yayınları, Seçil Ofset, İstanbul.

Anonim, (2013g), Ulaşan ve Erişen Türkiye, T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/.../20131129_112705_204_1_64.pdf (Son Erişim Tarihi: 18.07.2014).

Anonim (2013h), Cruise Lines İnternational Association (CLIA) Europe, The Cruıse Industry Contribution Of Cruise Tourism To The Economies Of Europe 2013 Edition.

Anonim (2013ı), Cruise Lines İnternational Association (CLIA) Industry Update.

Anonim, (2013i), 2013 ICAO Aır Transport Results Confırm Robust Passenger Demand, Sluggısh Cargo Market http://www.icao.int/Newsroom/News%20Doc%202013/COM.43.13.ECON-RESULTS.Final-2.en.pdf (Son Erişim Tarihi: 20.07.2014).

Anonim, (2013j), 2012 yılı Türkiye Sivil Havacılık Meclisi Sektör Raporu, TOBB, http://www.tobb.org.tr /Documents/yayinlar/2013/sivilhavacilik-2012.pdf/ SonErişim Tarihi: 20.07.2014.

Anonim, (2013k), Alucra Kaymakamlığı Arşivi, Alucra Kaymakamlığı, Alucra.

Anonim, (2013m), Orman Atlası, T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Ankara. Erişim Adresi: http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Yayinlar/Orman%20Atlasi.pdf (Erişim Tarihi: 22.10.2015).

Anonim, (2014), Giresun Gezi Rehberi, Giresun Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2014b), Doğu Karadeniz Bölgesi Kış Turizm Olanakları ve Kış Sporlarının Gelişimi Master Planı, www.dokap.org.tr/Haber/Photo/karadeniz_master.pdf (Erişim Tarihi: 13.07.2014).

Anonim (2014c), Deniz Ticareti 2013 Yılı İstatistikleri, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü. Ankara. (Erişim Adresi: www.ubak.gov.tr/BLSM.../tr/.../20140613_162122_64032_1_64480.pdf/ Erişim Tarihi: 13.07.2014).

Anonim, (2014d), Giresun Limanı Tanıtım Broşürü, Çakıroğlu Giresun Liman İşletmesi A.Ş., Giresun.

Anonim, (2014e), 2013 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu, T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Ankara. ww.migm.gov.tr/.../2013_MAHALLI_IDARELER_GENEL_FAALIYET/ Erişim Tarihi: 18.07.2014).

Anonim, (2014f), Turizm İstatistikleri/İstatistikler/Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri, http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr (Erişim tarihi: 18.07.2014).

Anonim, (2014g), Limanlar Bazında Yükleme-Boşaltma Bilgileri, https://atlantis.udhb.gov.tr/istatistik/istatistik_arsiv.aspx (Erişim tarihi: 18.07.2014).

Anonim, (2014h), Havacılık Sektörel Raporu (Sektörel Projeler), T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, http://www.ubak.gov.tr/Son Erişim Tarihi: 20.07.2014.

Anonim, (2014ı), Türkiye Geneli Havalimanları Uçak, Yolcu ve Yük Trafiği İstatistikleri (2002-2013), http://www.dhmi.gov.tr/istatistik.aspx(Son Erişim Tarihi: 20.07.2014).

Anonim, (2014i), Demiryolu Sektör Raporu (Sektörel Projeler), T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, http://www.ubak.gov.tr/Son Erişim Tarihi: 20.07.2014.

Anonim, (2014j), T.C. Devlet Demiryolları İstatistik Yıllığı (2009-2013), http://www.tcdd.gov.tr/Upload/Files/ContentFiles/2010/istatistik/20092013yillik.pdf/Son Erişim Tarihi: 20.07.2014.

Anonim, (2014k), Turizm İstatistikleri Turizm > Turizm İstatistikleri > İstatistikler > Konaklama İstatistikleri > İşletme Belgeli Tesisler http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr (Erişim tarihi: 18.07.2014).

Anonim, (2014m), 2012 yılı Sağlık İstatistikleri, T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Erişim Adresi: http://ailehekimligi.gov.tr/raporlar/3293-salk-statistikleri-yll-2012.html (Son erişim tarihi: 08.07.2014).

Anonim, (2014n), 2013 yılı Türkiye Bankacılık Sistemi Seçilmiş Göstergelerin illere ve Bölgelere Göre Dağılımı, Türkiye Bankalar Birliği (Erişim Adresi: http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/--2013---illere-ve-bolgelere-gore-banka,-sube,-nufus,-mevduat-ve-kredilerin-dagilimi/1343/Son erişim tarihi: 08.07.2014).

Anonim, (2014p), 2013 yılı Giresun İl Çevre Durum Raporu, Giresun Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2014r), Yaşayan El Sanatlarımız, Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Sosyal, Kültürel Eğitimler ve Faaliyetler Daire Başkanlığı Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: ISBN 5962, Bilim ve Kültür Eserleri: 1577, Ankara.

Anonim, (2014s), Giresun Belediyesi Verileri, Giresun.

Anonim, (2014ş), 2014 Yılı Faaliyet Raporu, Giresun İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2014t), 2013 Yılı Fındık Sektör Raporu, Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü, Ankara. Erişim Adresi: http://tarim.kalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2014/10/2013findiksektorraporu.pdf/Erişim Tarihi: 22.10.2015).

Anonim, (2014u), 2014 Yılı Fındık Raporu, T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, (Erişim Adresi: Ankara. http://koop.gtb.gov.tr/data/5342b62e487c8ea5e4b4d9bc/2013%20F%C4%B1nd%C4%B1k%20Raporu.pdf/Erişim Tarihi: 22.10.2015).

Anonim, (2014ü), Türkiye 81 İl Sanayi Durum Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ankara. Erişim Adresi: http://www.ebso.org.tr/ebsomedia/usefullink/6131533781-il-sanayi-durum-raporupdf.pdf (Erişim Adresi: 22.10.2015).

Anonim, (2015a), Coğrafi İşaretler, Türk Patent Enstitüsü, Ankara (Erişim Adresi: http://www.tpe.gov.tr/TurkPatentEnstitusu/getFile?fileId=D817B23C-9C00-44C4-A423-A375B882AA95/Son Erişim Tarihi: 03.09.2015).

Anonim, (2015b), Turizm İstatistikleri/İstatistikler/Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri, http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr(Erişim tarihi: 30.03.2015).

Anonim, (2015c), Türkiye Geneli Havalimanları Uçak, Yolcu ve Yük Trafiği İstatistikleri (2002-2013), http://www.dhmi.gov.tr/istatistik.aspx(Son Erişim Tarihi: 31.03.2015).

Anonim, (2015d), Ulaşan ve Erişen Türkiye, T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, http://www.udhb.gov.tr/images/hizlierisim/868bb671022da8b.pdf(Son Erişim Tarihi: 01.04.2015).

Anonim, (2015e), 2014 Yılı Faaliyet Raporu, Giresun İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Giresun.

Anonim (2015f), Ormancılık İstatistikleri, Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Ankara, Erişim Adresi: http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Istatistikler/Forms/AllItems.aspx (Erişim Tarihi: 22.10.2015).

Anonim, (2015g), Giresun İli Maden ve Enerji Kaynakları, MTA, Ankara. Erişim Adresi: http://www.mta.gov.tr/v2.0/turkiye_maden/maden_potansiyel_2010/Giresun_Madenler.pdf (Erişim Tarihi: 22.10.2015).

Anonim, (2015h), Giresun Sosyo-Ekonomik Envanter Verileri, Giresun Ticaret ve Sanayi Odası, Giresun. Erişim Adresi: http://www.giresuntso.org.tr/uploads/Sosyo-Ekonomik-Envanter.pdf (Erişim Tarihi: 22.10.2015).

Anonim, (2015ı), Koçkayası Tabiat Parkı Gelişme Planı ve Kış Sporları Merkezi ile İlgili Bilgi Notları, Doğa Koruma ve Milli Parklar 12. Bölge Müdürlüğü, Giresun Şube Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2015i), 2014 yılı Giresun İl Çevre Durum Raporu, Giresun Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2015j), Giresun, Giresun Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Giresun.

Anonim (2015k), Deniz Ticareti 2014 Yılı İstatistikleri, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü. Ankara. (Erişim Adresi: http://www.kugm.gov.tr/BLSM_WIYS/DTGM/tr/Kitaplar/20151204_154724_64032_1_64480.pdf Erişim Tarihi: 22.12.2015).

Anonim, (2015l), Liman Başkanlıkları Bazında Gem İstatistikleri, Erişim Adresi: https://atlantis.udhb.gov.tr/istatistik/istatistik_gemi.aspx (Erişim tarihi: 22.12.2015).

Anonim, (2015m), Liman Başkanlıkları Bazında Limanlarımızda Gerçekleştirilen Toplam Elleçleme İstatistikleri, Erişim Adresi: https://atlantis.udhb.gov.tr/istatistik/istatistik_yuk.aspx (Erişim tarihi: 22.12.2015).

Anonim, (2015n), 2014 yılı Türkiye Bankacılık Sistemi Seçilmiş Göstergelerin illere ve Bölgelere Göre Dağılımı, Türkiye Bankalar Birliği (Erişim Adresi: http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/--2014---illere-ve-bolgelere-gore-banka,-sube,-nufus,-mevduat-ve-kredilerin-dagilimi/2443 (Son erişim tarihi: 24.12.2015).

Anonim, (2015p), Giresun Sağlık Turizmine Hazırlanıyor, Giresun İl Sağlık Müdürlüğü, Giresun. Erişim Adresi: http://giresunsaglik.gov.tr/troika/File/GiresunSaglikTurizmineHazirlaniyor.pdf(Son erişim tarihi: (08.01.2016).

Ardıç Yetiş, Ş., (2012), "Kırsal Turizm'de Türk Mutfağının Önemi", 2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu(20-22 Eylül 2012), s. 507-512, Aksaray.

Arpacı, Ö., Zengin, B. ve Batman, O., (2012), "Karamanın Mağara Turizmi Potansiyeli ve Turizm Açısından Kullanılabilirliği", KMÜ Sosyal ve Ekonomi̇k Araştırmalar Dergi̇si 14 (23): 59-64, Karaman.

Artuğer, S., Özkoç, A. G., Kendir, H., (2013), "Ta-Tu-Ta (Tarım-Turizm-Takas) Çiftliklerinin Pazarlanması ve Tanıtılması İçin Öneriler", Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi International Journal of Social and Economic Sciences, 3 (1): 01-05, Tokat.

Atalay, İ., (1987), Türkiye Jeomorfolojisine Giriş, Ege Üniv. Ed. Fak. Yay. No: 9, İzmir.

Atalay, İ., (1994), Türkiye Vejetasyon Coğrafyası, Ege Üniv. Basımevi Bornova, İzmir.

Atalay, İ., (1997), Türkiye Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Atalay, İ.-Mortan K., (1995), Türkiye Bölgesel Coğrafyası (Resimli ve Haritalı), İnkılap Kitabevi, İzmir.

Ateşoğlu, İ. ve Bayraktar, S., (2011), "Ağızdan Ağıza Pazarlamanın Turistlerin Destinasyon Seçimindeki Etkisi", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 14,s.95-108.

Atik, M. Altan, Ç. Taşçıoğlu, S.G., Yıldırım, E., (2007), "Çevresel Etkileri Açısından Ülkemizdeki Turizm Gelişmeleri ve Turizm Bölgeleri", Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu(21-23 Kasım 2007), s. 252-258, İzmir.

Avcı, S., (2008), "Golf Örneğinde Spor Mekanlarının Çevresel Etkileri: Bir Spor Coğrafyası Çalışması", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM), V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu 2008 (16-17 Ekim 2008), Bildiriler Kitabı s.15-29.

Aydın, O., (2012), "AB'de Kırsal Turizmde İlk Beş Ülke ve Türkiye'de Kırsal Turizm", KMÜ, Sosyal ve ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14(22), 103-112, Karaman.

Aydınözü, D. ve Solmaz,F., (2003), "Doğu Karadeniz Bölümü Yaylacılık Faaliyetlerine Bir Örnek: Giresun Kümbet Yaylası", Gazi Üniv. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 3, s. 55-69, Ankara.

Aytaç, B.P.-Çelik, F.-Türe, F., (2007), "Ülkemiz Ulaştırma Politikalarının Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Kalkınması Üzerindeki Etkileri", İnşaat Mühendisleri Odası 7. Ulaştırma Kongresi (19-21 Eylül 2007), Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Bakırcı, M., (1992), Doğu Karadeniz Bölgesinin Turizme Kazandırılması, Doğu Karadeniz Turizmi Konferans-Workshop(22-25 Haziran 1992), Trabzon.

Bakırcı, M., (1999), "Doğu Karadeniz Örneğinde Yaylaların "Pazar Yeri" Fonksiyonu" İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Dergisi, Sayı: 7, s. 375-385, İstanbul.

Bal, C., (2002), "Ekoturizm", First Tourism Congress of Mediterranean Countries, Antalya / Turkey, 17-21 Nisan 2002.

Bal, C., (2004), "Türkiye Coğrafyası ve Turizmde Çeşitlendirme Politikaları", II. Uluslararası Turizm ve Çevre Sempozyumu(10-11 Mayıs 2004), s. 3-10, İzmir.

Balcı, V. ve Gedikli, N., (2011), "Golf Alanlarında Kullanılan Kimyasal İlaçların ve Gübrelerin Çevre ve Uygulayıcılar Üzerine Etkileri Organik Yaklaşımlar", Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2011, IX (4) 141-148.

Barca, M., Akdeve, E., Balay, İ.G., (2013), "Türkiye Sağlık Turizm Sektörünün Analizi ve Strateji Önerileri", İşletme Araştırmaları Dergisi, s.65-92.

Bayhan, A.A., (2005), Anadolu Kültür Mirasında Şebinkarahisar, Şebinkarahisar Belediyesi Yayınları No:1, Doğan Ofset, İstanbul.

Bayram, N., (2001), Turizm Coğrafyası Açısından Bir Araştırma: Kümbet Yaylası (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Enst., Erzurum.

Bekdemir, Ü.- Güner, İ., (1999), "Giresun Limanı ve Hinterlandı" Türk Coğrafya Dergisi Sayı:34, s. 597-625, İstanbul.

Bekdemir, Ü., (2000), Giresun Kent Coğrafyası (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniv Sos. Bil. Enst., Erzurum.

Bekdemir, Ü., Ertürk, M. ve Güner, İ., (2000), "Giresun'un Tarihi Coğrafyası". Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:4, s. 1-19, Erzurum.

Bekdemir, Ü-Özdemir, Ü., (2002), Doğu Karadeniz Bölümünde Gelişmekte Olan Yayla Turizm Merkezlerine Bir Örnek: Bektaş Yaylası, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 7, s.7-37, Konya.

Bekdemir, Ü., (2003), "Karadeniz Sahil Kara yolunun Standardını Yükseltme Çalışmalarının Kıyı Turizmine Olan Etkisi", Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu(16-18 Nisan 2003), s.139-147, İzmir.

Bekdemir, Ü. ve Koca, H., (2003), "Giresun İlinde Gelişmekte Olan Yayla Turizminin Çevresel Etkileri", Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu, Ege Üniv. Coğr. Bölümü Sempozyumu 2 (16-18 Nisan 2003), Ege Üniv. Edeb. Fak. Yayınları, s. 185-194, İzmir.

Bekdemir, Ü., Sever, R., Uzun, A., Elmacı, S., (2004), "Yıldızkaya Mağarası", Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:12, s.311-326, Konya.

Bekdemir, Ü., (2004), Bulancak Kenti (Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden), Çizgi Kitabevi, Ankara.

Bekdemir, Ü., (2007), Karadeniz Kıyı Kentleri (Samsun-Hopa Arası), Çizgi Kitabevi, Konya.

Bekdemir, Ü. ve Elmacı, S., (2011), Giresun İli Ekoturizm Potansiyeli ve Değerlendirme Olanakları Projesi, Giresun Üniv. Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyon Başkanlığı, Giresun.

Bekdemir, Ü. ve Sezer, İ., (2013), "Ziyaret Yerlerinin İnanç Turizmi Açısından Değerlendirilmesi: Giresun İli Örneği", International Conference on Religious Tourism and Tolerance (9-12 May 2013), s. 717-738, Konya /TURKEY.

Bekdemir, Ü.-Sezer, İ., (2014), "Kıyı Kaynaklarının Turizm Amaçlı Değerlendirilmesi: Giresun İli Örneği", Kafkasya Üniversiteler Birliği Uluslararası Ağrı Sosyal Bilimler Kongresi (25-27 Eylül 2013), s.55-64, Ağrı/Türkiye.

Bektaş, Ç, (1994), Türkiye'de Yat Turizmi Potansiyeli ve Sorunları, Türkiye Kalkınma Bankası, Turizm Yıllığı 1994, Sayfa: 38-46, Ankara.

Bilir, A., (2007), Geçmişten Günümüze Görele, Kitabevi, İstanbul.

Bozalioğlu, İ.,(1997), İsmail, "Giresun'da Osmanlı Dönemine Ait Tekke ve Zaviyeler'', Giresun Tarihi Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996), s. 391-404, İstanbul.

Bulut, İ.-Karabulut,Y-Zaman, M.-Karabulut, E.-Akbaba,A., (2011), "Gölyanı Yaylası ve Yaylayanı Gölü Yüzen adası(Yağlıdere-Giresun)", Standard, Ekonomik ve Teknik Dergi, Yıl:50, Sayı 585, Şubat 2011, Ankara, s.96-106.

Bulut, İ., Zor, M., Özdemir, F. ve Çakır, Ç, (2012), "Demirözü Adalı Göl Yüzen Adası (Gülnar-Mersin)", Tabiat ve İnsan, TTKD yay., Yıl.46, Haziran 2012, Sayı, 2, Ankara, Turkey.

Buyruk, H., (2014), "Bulancak Acısu Kaya Kilisesi", Uluslarası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:7, Sayı:34, s.443-455.

Candaş, N., (2002), Tarihi Çevre Korumada Yaklaşımlar ve Teknikler; Örnekleme: Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Çavuşoğlu, (2007), "Sürdürülebilir Turizm Kalkınmasında Sanal Müze ve Sergilerin Önemi", Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu(21-23 Kasım 2007), s. 278-287, İzmir.

Çakıcı, A.C. ve Aksu, M., (2007), "Çekim Yeri Seçiminde Grup Etkisi: Yerli Turistler Üzerine Bir Araştırma", Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt.18 Sayı:2, ss. 183-194.

Çakır, S., (1988), "Doğu Karadeniz Bölgesinde Yaylacılık ve Bektaş Yaylası", I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri(13-17 Ekim 1986), s. 311-323, Samsun.

Çakır, S., (1998), "Bektaş Yaylası'nın Turizm Açısından Sosyo-Kültürel Potansiyeli", Giresun Kültür Sempozyumu (30-31 Mayıs 1998), s. 161-172, İstanbul.

Çekin, R., Aylar, F., Çebi, M., Öztürk, M.E., (2008), "Spor Turizmi: Amasya'da Oryantiring Sporuna Uygun Alanların Belirlenmesine Yönelik Bir Uygulama Örneği (İnegöl Dağı)", Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt: 10, Sayı:3, s.54-64.

Çelik, A.,(1998), "Giresun'da Mart Kırma Geleneği ve Buna Bağlı İnanmalar", Giresun Kültür Sempozyumu(30-31 Mayıs 1998), s.401-414, Giresun.

Çetin, İ., (1992), Doğu Karadeniz Bölgesi Turizmi, Doğu Karadeniz Turizmi Konferans-Workshop(22-25 Haziran 1992), Trabzon.

Çetinel, G., (2001), "Turizmde Tanıtma ve Reklam Faaliyetlerinin Önemi: (Türkiye'nin Tanıtımında Turizm Bakanlığı'nın Yurtdışında Faaliyet Gösteren Medya Araçlarında Yaptığı Reklam Harcamaları İle Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi)", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi Yıl: 12, Türkçe - Güz, s. 151 - 161.

Çetintaş, V., (2008), "Geleneksel Sanatlarımızın Yaşatılması Gerekliliği Üzerine", I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu(24-26 Nisan 2008), s. 65-70, Ankara.

Çırkın, A., "Çeken, H., Uçar, M., (2009), Turizmin Tarım Sektörüne Etkisi, Agro-Turizm ve Ekonomik Sonuçları", Tarım Ekonomi Dergisi, 15(1), s.1-8.

Darkot, B., (1988), İslam Ansiklopedisi, Giresun Maddesi, Milli Eğitim Basımevi, 4. Cilt, s.789-790, İstanbul.

Demir, C. ve Çevirgen, A., (2006), Ekoturizm Yönetimi, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara.

Demirağ, İ., (2012), Sarıçiçek Dağı'nda (Alucra/ Giresun) Karstlaşma ve Karstik Şekiller (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst., Samsun.

Doğan, U., (2003), "Dipsiz Göl Kapalı Havzası'ndaki Çökme ve Sübsidans Dolinleri (Batı Toroslar)", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 2, Sayfa: 1-21, Elazığ.

Doğanay, H., (1994), "Tortum Çağlayanı ve Turistik Potansiyeli", Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı, Ankara.

Doğanay, H., (1994a), Türkiye Beşeri Coğrafyası, Gazi Büro Kitapevi, Ankara.

Doğanay, H., (1997), Türkiye Beşeri Coğrafyası, MEB Eğitim Dizisi, İstanbul.

Doğanay, H., (2001), Türkiye Turizm Coğrafyası, Çizgi Kitabevi, Konya.

Doğanay, H., (2011), Türkiye Ekonomik Coğrafyası, Pegem Akademi, Ankara.

Doğanay, H., (2014), Türkiye Beşeri Coğrafyası, Pegem Akademi, Ankara.

Doğanay H. ve Coşkun, O., (2012), Tarım Coğrafyası, Pegem Akademi, Ankara.

Doğanay H. ve Coşkun, O., (2013), Türkiye Yaylacılığındaki Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sonuçları, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 30, s. 1-28, Erzurum.

Doğanay H. ve Zaman, S., (2013), Türkiye Turizm Coğrafyası, Pegem Akademi Yayınevi, Ankara.

Doğaner, S., (1991), "Dağ Turizmine Coğrafî Bir Yaklaşım:Uludağ'da Turizm", Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 3, s. 137-157, Ankara.

Doğaner, S., (1995), "Peribacalarının Turizm Bakımından Önemi", Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 30, s. 25-39, İstanbul.

Doğaner, S., (1996), "Türkiye'de Turizm Ulaştırması", Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Coğrafya Araştırmaları Dergisi Sayı:4, s.19-45, İstanbul.

Doğaner, S.,(2001), Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Dönmez ve Hamzaçebi, (2007), "Karaovacık Yayla Şenlikleri ve Otçu Göçü Geleneği", Tarihi, Kültürel Özellikleriyle ve Gelenekleriyle Espiye Sempozyumu (24 Haziran 2006), Ümit Ofset, Ankara.

Ege, Z. ve Özen, S., (2007), "Turizmde Değişen Tüketici Eğilimleri Açısından Türk Turizminin Potansiyeli ve Hedefleri", Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu(21-23 Kasım 2007), İzmir.

Emecen, M.F., (1996), Giresun, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt:14, s. 78-84, İstanbul.

Emekli, G., (1994), Foça'da Turizm ve Turistik Kentleşme, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniv. Sosyal Bilimler Enst., İzmir.

Emekli, G., (1998), Bergama'da Turizm ve Sosyo-Ekonomik Etkileri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniv. Sosyal Bilimler Enst., İzmir.

Emekli, G., (2001), Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Mekansal Etkileri, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları, Bergama-İzmir.

Emekli, G., (2003), "Kültür Mirasının Kültürel Turizm Yaklaşımıyla Değerlendirilmesi", Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu(16-18 Nisan 2003) İzmir.

Emekli, G., (2004), "Türkiye'de Kültürel Turizm", İkinci Uluslararası Turizm, Çevre ve Kültür Sempozyumu Bildiriler Kitabı (10-11 Mayıs 2004), s.11-20, İzmir.

Emiroğlu, M., (1977), "Bolu'da Geçici Bir Yerleşme Tipi: Güzle", Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı:8, s. 97-120, Ankara.

Erciyas Yavuz, K. ve İsfendiyaroğlu, S., (2013), 2012 Türkiye Kış Ortası Su Kuşları Sayımı, Doğa Derneği, İzmir.

Erden, E., (2012), "Ekoturizm Kavramı, Gelişimi; Dünya ve Türkiye'den Başarılı Ekoturizm Örnekleri", 2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı(20-22 Eylül 2012), s. 125-141, Konya.

Erdoğan, N., (2003), Çevre ve (Eko) Turizm, Erk Yayınevi, Ankara.

Erertem, İ. G., (1992), Karadeniz Tipi Yat Teknelerin Yat Turizminde Kullanılabilirliği, Doğu Karadeniz Turizmi Konferans-Workshop(22-25 Haziran 1992), Trabzon.

Erinç, S., (1945), "Kuzey Anadolu Kenar Dağlarının Ordu-Giresun Kesiminde Landşaft Şeritleri", Türk Coğrafya Dergisi, Yıl: 3, Sayı: IX-X, İstanbul.

Erinç, S., (1967), Vejetasyon Coğrafyası, İstanbul.

Erinç, S. (1984), Klimatoloji ve Metodları, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları:2, İstanbul.

Erol, O., (2008), Genel Klimatoloji (5. Basım), Çantay Kitabevi, İstanbul

Eryılmaz, B. (2011), "Alternatif Turizm Çeşidi Olarak Samsun'da Kongre Turizmi Olanaklarının Değerlendirilmesi", Samsun Sempozyumu (13-16 Ekim 2011), s. 1-13, Samsun.

Fatsa, (2007), "Osmanlı Yol Sistemi İçinde Yağlıdere Derbendi ve Anduz Kalesi", Tarihi, Kültürel Özellikleri ve Gelenekleriyle Espiye Sempozyumu (24 Haziran 2006), s. 131-138, Espiye Belediyesi, Espiye/Giresun.

Fatsa, M., (2008), Giresun Yöresinde Osmanlı Vakıfları ve Vakıf Eserleri, Giresun Belediyesi Yayınları, Bilgi Ajans Yayın Matbaa, Giresun.

Fatsa, M., (2010), XV ve XVI. Yüzyıllarda Giresun (Sosyal ve Ekonomik Hayat), Giresun İl Özel İdaresi Kültür Serisi-1, Bilge Ajans Yayın Matbaa, Ankara.

Fatsa, M., (2011), "Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Vakıf Yoluyla İskân Metoduna Bir Örnek: Alucra'da Çağırgan Zâviyeleri" Vakıflar Dergisi, Sayı:36, s.87-100, Ankara.

Fatsa, M. (2011a), "Şebinkarahisar'da Hasan Şeyh Vakfı ve Menzilhaneler", Vakıflar Dergisi Sayı:35, s. 21-38.

Fatsa, M., (2012), Geçmişten Günümüze Piraziz, Piraziz Kaymakamlığı Yayınları I, İstanbul.

Gitmez, A.S., (1983), Yurt Dışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler, Alan Yayıncılık, İstanbul.

Gökçe, F., (2006), Yerel Destinasyonlarda Turizm Potansiyelinin Belirlenmesinde Swot Fütz) Analizi Tekniği: Giresun Örneği (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

Gökçen, R., (1994), Giresun ve Karadeniz Bölgesi, Özyürek Basım ve Yayınevi, İstanbul.

Göreci, A., (2004), Fındık Kültürü, Giresun Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları, Ankara.

Göral, M., (2004), Kütahya İlinde Rekreatif Amaçlı Trekking(Doğa Yürüyüşü), Alanlarının Belirlenmesi ve Spor Turizminin Geliştirilmesi Açısından Değerlendirilmesi(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Güçlü, Y., (2010a), Türkiye'nin Deniz Kıyılarında Kıyı Turizmi İçin İklim Konforu, Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Güçlü, Y., (2010b), "Doğu Karadeniz Bölümü Kıyı Kuşağında İklim Konforu Şartlarının Kıyı Turizmi Yönünden İncelenmesi", Coğrafi Bilimler Dergisi, CBD 8 (2), 111-136 (2010).

Güçlü, Y., (2010c), "Ege Bölgesi Kıyı Kuşağında İklim Konforu Şartlarının Kıyı Turizmi Yönünden İncelenmesi", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7(1), Sakarya, s.794-823.

Güçlü, Y., (2010d), "Sinop-Ordu Kıyı Kuşağında İklim Konforu ve Deniz Turizmi Mevsiminin İklim Koşullarına Göre Belirlenmesi", Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:23, s. 119-144, Erzurum.

Güler, S., (2010), "Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:26, s.24-29, Kütahya.

Gülen, K.G.- Demirci, S., (2012), Türkiye'de Sağlık Turizmi Sektörü, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2011-39, İstanbul.

Gülez, S., (1992), Doğu Karadeniz Bölgesi İçin Yeşil Turizm Planlama İlkeleri, Doğu Karadeniz Turizmi Konferans-Workshop(22-25 Haziran 1992), Trabzon.

Güner, İ., (1995), "Turistik fonksiyonları Açısından Bodrum Yat Limanı", Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:1, Erzurum

Günlü, E. ve İçöz, O., (2004), "Turizmde Bölgesel Marka İmajı Yaratılması ve Turizm İstasyonları", A.Yüksel ve M. Hançer(Ed.), Turizm: İlkeler ve Yönetim, s.209-227, Turhan Kitabevi, Ankara.

Gürdal, M., (1995), Turizm Ulaştırması, Karınca Matbaası, İzmir.

Güzel, K., (2006), Kruvaziyer Turizmin Türkiye'deki Geleceği (Basılmamış Tezsiz Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, İstanbul.

Hoşgören, Y., (2003), Jeomorfolojinin Ana Çizgileri II, Çantay Kitabevi, İstanbul.

İkiel, C., (2005), "Muğla Yöresinde İklim Koşullarının İnsan ve Çevre Üzerindeki Etkileri", Ulusal Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı(Prof Dr. İsmail Yalçınlar Anısına), 29-30 Eylül 2005, s.234-241, İstanbul.

İltar, G., (2011), Giresun İli Kentsel Konut Mimarisi (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Ankara.

İltar, G.-Eren, S., (2012), "Giresun'da Bakırcılık", Karadeniz (Black Sea-Çernoye More) Sosyal Bilimler Dergisi, Volume:4-14, s. 157-171, Giresun.

İltar, G., (2014), Giresun Kültür Envanteri, Giresun Valiliği Yayınları, İstanbul.

İnan, E. A.- Akıncı, S.-Kıymalıoğlu, A., Akyürek, M. S., (2011), "Kruvaziyer Turizminde Turistlerin Tavsiye Niyetlerinde Destinasyon İmajının Etkisi", Ege Akademik Bakış, Cilt: 11, Sayı: 3, s. 487-497.

İstanbullu Dinçer F., Dinçer M., (1998), "Türkiye'de Konaklama Sektörünün Gelişimi ve Başlıca Sorunları Üzerine Bir Araştırma", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası Prof. Dr. Abdullah Türkoğlu'na Armağan Özel Sayısı, cilt.47, ss.1-4, İstanbul.

İstanbullu Dinçer, F., Muğan Ertuğral S. ve Gündoğdu, C., (2012), "Kırsal Turizm Politikalarının Beş Yıllık Kalkınma Planları Çerçevesinde İncelenmesi", 2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu (20-22 Eylül 2012), s. 91-112, Aksaray.

İzbırak, R., (1992), Coğrafi Terimler Sözlüğü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Kara, (2000), "Şebinkarahisar'daki Türbeler ve Bunlara Ait Efsaneler", Şebinkarahisar I Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri(30 Haziran-1 Temmuz 2000), s. 417-422, İstanbul.

Kara Düzgün, Ü., (2003), "Giresun'da Veli Kültürüne Bağlı Adak Yerleri ve Adak Uygulamaları", Yeşil Giresun Gazetesi'ne Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun Sempozyumu Bildirileri, Giresun.

Karadeniz, A., (2000), "Şebinkarahisar Folklorü Üzerine", Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu(30 Haziran- 1 Temmuz), s. 385-395, Şebinkarahisar/Giresun.

Karakan, O., (2012), Giresun ilindeki Trekking Rotaları, Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Coğrafya Böl. Basılmamış Bitirme Tezi, Giresun.

Karaman, O., (1999), Giresun Kazası (1850-1900), Atatürk Univ. Sosyal Bilimler Enst. Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum.

Karaman, O., (2003) "XIX. ve XX. Yüzyılda Giresun İle Çevresindeki Madenler ve Maden İşletmeciliği" Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, c.V, Sayı, Afyon.

Karasu, T., (1990), "Turizmde Tanıtma Üzerine..." Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 8-9(1): 31-34.

Karpuz, H., (1982), "Giresun Espiye İlçesine Bağlı Tekke Köyü'ndeki Gülbahar Hatun "Hacı Abdullah" Zaviyesine Bağlı Yapılar", Vakıflar Dergisi, XV, s. 117-125, Ankara.

Karpuz, H., (1986), "Şebinkarahisar'daki Türk Devri Yapıları", Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri(13-17 Ekim 1986), s. 325-334, Samsun.

Karpuz, H., (1989), Şebinkarahisar, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1072, Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserler Dizisi: 24, Ankara.

Karpuz, H., ve Sevim, A., (2008), "Doğu Karadeniz'de Müzecilik, Müzeler ve Sorunları", Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu(09-11 Ekim 2008) Bildiriler Kitabı, Cilt II, s.230-244).

Kiper P. ve Işın B., (1992), Doğu Karadeniz Yaylaları Planlama Yaklaşımı, Doğu Karadeniz Turizmi Konferans-Workshop (22-25 Haziran 1992), Trabzon.

Koca, H. ve Sever, R., (2003), "Giresun Ormanları ve Başlıca Sorunlar", Yeşil Giresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun Sempozyum Bildirileri, Ümit Ofset Mat. s. 117-128, Ankara.

Koçman, A., (1993a), Türkiye İklimi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları:72, İzmir.

Koçman, A., (1993b), Ege Ovalarının İklimi, Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yayınları:73, İzmir.

Koçman, A. ve Özgürel, M., (1996), "Sağlık ve Deniz Turizmi Açısından Ege Bölgesi Kıyı Kuşağı İklim Koşullarının İncelenmesi", Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Coğrafya Araştırmaları Dergisi sayı:4, İstanbul.

Kodaş, D. ve Dikici, E., "Ahlat Kırsal Bölgesinde Gastronomi Turizminin Muhtemel Toplumsal Etkileri Üzerine Nitel Bir Çalışma", 2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu(20-22 Eylül 2012), s. 285-299, Aksaray.

Korkmaz, M., A., (2010), "Trabzon-Ağasar Kadın Giysileri", Journal of World of Turks, Vol: 2, No:1, s.335-350.

Köksal, A., (1994), Türkiye Turizm Coğrafyası, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

Kuruca, N. (2010), "Göç Olgusunun Giresun ve Havalisindeki Günümüz Yansımaları (Giresun'da Otçu Göçü)", 11. Uluslararası Motif Halk Kültürü Sempozyumu, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı-Balıkesir Üniversitesi (28–30 Mayıs 2010), Balıkesir.

Kutlu, Ş., (2012), Islık Dili(Kuş Dili), Giresun Valiliği Kültür Yayınları, Giresun.

Kuvan, Y., (2002), "Korunan Alan – Turizm İlişkilerinde Yönelik Kavramsal İrdeleme", First Tourism Congress of Mediterranean Countries (17-21 Nisan 2002), Antalya / Turkey.

Küçük, M., Arpa Yenilmez, N. ve Özmen, S., (2004), "Türkiye'de Doğa Koruma Çalışmaları, Kaynak Değerlerini Etkileyen Faktörler ve Ekoturizm", İkinci Uluslararası Turizm, Çevre ve Kültür Sempozyumu (10–11 Mayıs 2004), İzmir , s. 127–142.

Mater, B., (2004), Toprak Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Mieczkowski, Z. (1985) "The Tourism Climatic İndex: A Method Of Evaluating World Climates For Tourism", The Canadian Geographer/Le Géographe Canadien, 29(3), 220–233.

Nazik, L., Tuncer, K., Özel, E., Savaş, F., Akçakaya, U.T., Kahraman, İ., (2007), Yedi Değirmenli Mağarası (Giresun) Araştırma Raporu, MTA Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi Karst ve Mağara Araştırmaları Birimi, Ankara.

Onsekiz, D. ve Emür, S.H., (2008), "Kent Parklarında Kullanıcı Tercihleri ve Değerlendirme Ölçütlerinin Belirlenmesi", Erciyes Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:24 Yıl:2008/1 (69-104 s.), Kayseri.

Oral, E.Z. ve Esmer, S., (2010), Ege Bölgesi Kruvaziyer Turizminin Mevcut Durumu ve Geleceği, Türkiye'nin Deniz ve Kıyı Alanları VIII. Kongresi (27 Nisan-1 Mayıs 2010), s. 805-816, Trabzon.

Orhan, T., (2008), Uzundere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Sınıflandırılması, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniv. Fen Bilimleri Enst., Erzurum.

Orta, C. ve Baycan, S., (2012), "Karaman İlinin Ekoturizm Potansiyeli", 2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu(20-22 Eylül 2012), Aksaray Üniversitesi, s. 325-335, Aksaray.

Ozanoğlu, T, (2008), "Giresun İli Görele İlçesinde Beşik Yapımı ve Beşik Türleri", I Ulusal El Sanatları Sempozyumu(24-26 Nisan 2008), s. 353-368, Ankara.

Özaltın, O., Gül, A., (2006), "Orıenteerıng (Hedef Bulma) Etkinliğinin Önemi ve Ülkemizdeki Durum Analizi", Turizm ve Mimarlık Sempozyumu, 28-29 Nisan 2006, Antalya

Özgüç, N., (2007), Turizm Coğrafyası (Özellikler ve Bölgeler), Çantay Kitabevi İstanbul.

Özgüç, N., (2012), Turizm Coğrafyası (Özellikler ve Bölgeler), Çantay Kitabevi İstanbul.

Özgüç, N., (2013), Turizm Coğrafyası (Özellikler ve Bölgeler), Çantay Kitabevi İstanbul.

Özgüç, N., (2015), Turizm Coğrafyası (Özellikler ve Bölgeler), Çantay Kitabevi İstanbul.

Özcan, G., (2008), "Giresun Kalesi ve Restorasyon Projesi", Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sempozyumu (9-11 Ekim 2008) Bildiriler Kitabı Cilt II, s. 295-305, Giresun.

Özçağlar, A., (2011), Coğrafyaya Giriş, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara.

Özer, Ö, ve Sonğur, C., (2012), "Türkiye'nin Dünya Sağlık Turizmindeki Yeri ve Ekonomik Boyutu", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 7, s.69-81.

Özhan, H. ve Özdemir, A., (1983), İlçe Oluşunun 50. Yılında Şebinkarahisar, Yeni Şebinkarahisar Yayınları, Ankara.

Öztaş, K., (2002), "Dünya Ekoturizm Yılında Alternatif Ekoturizm Merkezi: Akşehir", III. Ulusal Türkiye Turizmi Sempozyumu (7-8 Kasım 2002), İzmir.

Öztürk, M.A., (1991), Karagöl Dağı'nda Yaylacılık(Ordu-Giresun), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.

Pırnar, İ., (2007), "AB Turizm Politikaları ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Durumu", Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu(21-23 Kasım 2007), s. 156-169, İzmir.

Sargın, S., (2006), "Yalvaç'ta İnanç Turizmi", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science Cilt: 16, Sayı: 2 Sayfa: 3, Elazığ.

Sarıçam, S., (2012),"Eskişehir-Sarıcakaya İlçesinde Kırsal Turizm Olanaklarının İrdelenmesi", 2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu(20-22 Eylül 2012), s. 351-364, Aksaray.

Sarıkaya, A., (2004), Dilek Yarımadası – Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın Ekoturizm Yaklaşımı Çerçevesinde İrdelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Sarısaman, S., (1998), Giresun Basınına Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun'da Sosyal Kültürel ve Ekonomik Hayat. Giresun Kültür Sempozyumu Bildiriler (30-31 Mayıs 1998), Giresun Belediyesi Kültür Yayınları No: 2, İstanbul.

Seitz, E., (1990), "İmaj Reklamının Turizm Pazarlamasındaki Önemi", (Çev. Ertekin, A.), Anatolia: Turizm ve Çevre-Kültür Dergisi, 1(1): 25-26.

Seral, O.S., (1992), Karadeniz'de Yat Turizmi, Doğu Karadeniz Turizmi Konferans-Workshop(22-25 Haziran 1992), Trabzon.

Sever, R., (2008) "Polat Mağarası ve Turizm Potansiyeli (Doğanşehir-Malatya)", Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:19, Erzurum.

Sever, R. ve Koca, H., (2003), "Giresun Ormanları ve Başlıca Sorunlar", Yeşil Giresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun Sempozyum Bildirileri, s. 117-128, Giresun.

Sever, R., (2015a), Coğrafik Konum, Ü. Bekdemir ve Fatsa M.(Edit), Giresun İl Yıllığı, Giresun Valiliği Giresun İl Özel İdaresi, s. 11-12, Giresun.

Sever, R., (2015b), Fiziki Coğrafya, Ü. Bekdemir ve Fatsa M.(Edit), Giresun İl Yıllığı, Giresun Valiliği Giresun İl Özel İdaresi, s. 92-139, Giresun.

Sezer, İ, (2011), Didim-Milas Kıyı Kuşağında Turizm ve Mekansal Etkileri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst, Erzurum.

Sezer, İ., (2012), "Turistik Fonksiyonları ve Yat Turizmine Etkileri Açısından Didim Yat Limanı", Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 28, s. 103-125, 2010, Erzurum.

Sezer, İ., (2014), "Kruvaziyer Turizmi'nde Dikkat Çeken Bir Nokta: Kuşadası Limanı" Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 32, s. 49-78, Erzurum.

Sezer, İ.,- Başkaya, Z., (2014), "Coğrafi Koşullar ve Dağılışı Yönüyle Giresun İlinde Seracılık Faaliyetlerinin Uygulama ve Geliştirilebilme Potansiyeli", Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 29, s. 248-285.

Somuncu, M., (2008), "Doğu Karadeniz Bölümü'ndeki Dağlık Alanların Kalkınmasında Kırsal Turizmin Yeri ve Önemi: Giresun İli Örneği", Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (09-11 Ekim 2008) Bildiriler Kitabı Cilt: II, s.443-456, Giresun.

Somuncu, M., Çabuk Kaya, N., Akpınar, N., Kurum, E., Özelçi Eceral, T., (2012), Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylalarında Çevresel Değişim, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 362, Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No: 2, Ankara.

Soykan, F., (1997), "Ege Bölgesi'nde Turizm Ulaştırması", Ege Coğrafya Dergisi, Sayı:9, İzmir.

Soykan, F., (1999), "Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm", Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, s. 67-75.

Soykan, F., (2003), "Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi", Ege Cografya Dergisi, 12, 1-11, İzmir.

Soykan, F., (2004a), "Yerel Ekonomi Ürünlerinin Kırsal Turizm İçin Önemi ve İzmir Örneği", II. Uluslararası Turizm, Çevre ve Kültür Sempozyumu(10-11 Mayıs 2004), s. 113-126, İzmir-Türkiye.

Soykan, F., (2004), Kırsal alanların Turizm Potansiyelinin Saptanması ve Şirince (İzmir) Köyüne uygulanması, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.

Sümerkan, M., R.,(1990), "Doğu Karadeniz Geleneksel yapı Sanatında İlginç Çözümler", II. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri(1-3 Haziran 1988), Samsun.

Şahin, İ., (1996), "Osmanlı Döneminde Giresun Bölgesinde Konar-Göçerlerin İzleri", Giresun Tarihi Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996) Bildirileri, s. 111-118, İstanbul.

Şahin, İ., (1998), "Yaylacılık Geleneğinin Giresun'daki İzleri", Giresun Kültür Sempozyumu (30-31 Mayıs 1998) Bildirileri, s. 145-150, İstanbul.

Şahin, İ.F., (2004), "Coğrafi Bir Tanıtım: Erzincan Yıldırım Akbulut Kayak Turizm Merkezi", Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 12, s.327-343, Konya.

Şahin, C., Doğanay, H., Özcan, N.A., (2007) Türkiye Coğrafyası, Gündüz Yayıncılık,Ankara.

Şenol, E., (2015), Ekonomik Yapı, Ü. Bekdemir ve Fatsa M.(Edit), Giresun İl Yıllığı, Giresun Valiliği, Giresun İl Özel İdaresi, s. 192-223, Giresun.

Şerefoğlu, C., (2009), "Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü- 2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan Ipard Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi ve Beklenen Gelişmeler" www.tarim.gov.tr/ABDGM/Documents/.../SEREFOGLUCoskun.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2014).

Tandoğan, A., (1998), Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu, Lega Kitabevi, Trabzon.

Tanrıkulu, M., (2011), "Harita ve Pusulanın Farklı Bir Kullanım Alanı: Oryantiring", Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 191, s. 120-125, Ankara.

Trak, S., (1943), "Giresun-Ordu Ardülkesinde Beşerî Coğrafya Araştırmaları", Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: II, No:l, s.145-155, Ankara.

Tuncel, M., (2001), Karadeniz Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 24, s.385-386, İstanbul.

Tunçdilek, N., (1967), Türkiye İskan Coğrafyası: Kır İskanı: (Köy-Altı İskan Şekilleri), İst. Üniv. Coğrafya Enst. Yayın No: 49, İstanbul.

Tunçdilek, N., (1985), Türkiye'de Relief Şekilleri ve Arazi Kullanımı, İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğr. Enst. Yay. No: 3, İst. Üniv. Yay. No: 3279. İstanbul.

Tümertekin, E., (1987), Ulaşım Coğrafyası, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Yay. No. 85, İstanbul.

Uygur, S. ve Akdu, U., (2009), "Çiftlik Turizmi, Kırsal, Tarım ve Ekoturizmin Kavramsal Açıdan İrdelenmesi", Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl: 2009 Sayı:1, s. 143-166.

Uzun, A., Zeybek, H.İ.,Yılmaz, C., Bahadır, M., (2015), "Aksu Çayı Havzası Traverten Mağaraları, Giresun", Marmara Coğrafya Dergisi, s. 243-257.

Ülker, İ, (1988), Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Kaplıca Planlaması, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını No: 1006, Ankara.

Ülker, İ., (1992), Dağ Turizmi (Planlama Yöntemleri, Yüksek Dağlarımız ve Kayak Merkezleri), Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.

Ünal, A., Demirel, G., (2011), "Sağlık Turizmi İşletmelerinden Yararlanan Müşterilerin Beklentilerinin Belirlenmesine Yönelik Bolu İlinde Bir Araştırma", Electronic Journal of Vocational Colleges, s.106-115.

Üstünova, K., (2010), "Giresun'da Sacayağından Geçme Geleneğinde "Sacayağı" ve "Üç" Neyi Anlatıyor?" Bilig Dergisi Sayı 52, s. 181-194.

Yaman, F., Z., (2007), Geleneksel Ahşap Yapılarda Kullanılan Ahşap Yapı Elemanlarının Uzun-Dönem Performansı – Giresun Zeytinlik Mahallesinde Örnek Yapı İncelemesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yazıcı, H. ve Doğanay, S. (2000), Alternatif Turizm Merkezlerine Tipik Bir Örnek:Zigana Tatil Köyü . Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:35, İstanbul, s.69-84.

Yeşil, P., Yeşil, M. ve Yılmaz, H., (2008), "Jeolojik Miras Alanlarının Alternatif Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi: Ballıca Mağarası Örneği", Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fak. Dergisi, 39 (2), 241-248, Erzurum.

Yenipınar, U., Köşker, H., Karacaoğlu, S., (2014), "Turizmde yerel yiyeceklerin önemi ve coğrafi işaretleme: Van Otlu Peyniri", Journal od Tourism and Gastronomy Studies 2/2 (2014) 13-23.

Yılmaz, B. ve Cengiz, B., (2003), "Turizm ve Rekreasyon Potansiyeli Bağlamında Bartın Çayı ve Yakın Çevresi Peyzaj Değerlerinin Koruma Öncelikli İrdelenmesi", Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu(16-18 Nisan 2003), s.159-168, İzmir.

Yılmaz, H., (2012), "Kırsal Turizmin Yaygınlaştırılmasında Doğa Dernekleri ve Dernek Kapsamında Yer Alan Kuruluşların Yeri ve Önemi: Afdos(Afyon Doğa Sporları Kulübü)", 2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu(20-22 Eylül 2012), Aksaray.

Yürik, E.Ö. ve Türksoy, A., (2004), "Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Karaburun Yarımadasında Turizm Planlaması ve geliştirilmesi", II. Uluslararası Turizm, Çevre ve Kültür Sempozyumu(10-11 Mayıs 2004), s. 221-232, İzmir-Türkiye.

Yürüdür, E., (1998), Şebinkarahisar ve Çevresinin Coğrafi Etüdü (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst., Erzurum.

Yürüdür, E., (2000), "Şebinkarahisar İlçesindeki Doğal Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri", Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu (30 Haziran – 1 Temmuz 2000), s. 311-332, İstanbul.

Zaman, M. (2001), "Geleneksel Yayla Şenliklerinin Doğu Karadeniz Bölümü Yayla Turizm Geliştirilmesinde Rolü", Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:6, s. 215–236, Konya.

Zaman, M., (2004), "Türkiye'de Fındık Bahçelerinin Dağılışı ve Üretimi", Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt: 9, Sayı. 11, s. 49-92.

Zaman, M., (2007), Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Yaylalar ve Yaylacılık, Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 960, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 105, Araştırma Serisi No: 75, Erzurum.

Zaman M., Şahin, İ.F., Bayram, N., (2007), "Doğu Karadeniz'de Alternatif Bir Turizm Merkezi: Kümbet Yaylası", Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 17, s. 33-65. Konya.

Zaman, M. ve Birinci, S., (2009), "Kaçkar Dağları'nda Alternatif Bir Turizm Aktivitesi: Heliski(Dağ Kayağı)", Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Dergisi Cilt: 13, Sayı:2, s. 33-46, Erzurum.

Zaman, M., (2010), Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Dağ ve Yayla Turizmi, Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 977, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 134, Araştırma Serisi No: 110, Erzurum.

Zaman, M., (2012), Trabzon İlinin Turizm Coğrafyası, (Potansiyel, Alternatifler, Planlama), Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 999, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 137, Araştırma Serisi No: 113, Erzurum.
DOKAP Başkanlığı Giresun İl Raporu.

İnternet Kaynakları

http://www.piraziz.gov.tr(Erişim Tarihi: 20.04.2013).
http://www.kulturvarliklari.gov.tr(Erişim Tarihi:02.12.2012).
https://www.e-icisleri.gov.tr(Erişim Tarihi:17.12.2012).
http://www.tuik.gov.tr(Erişim Tarihi:17.12.2012).
http://www.kulturvarliklari.gov.tr (Erişim Tarihi:02.12.2012).
http://www.giresun.gov.tr(Erişim Tarihi:03.12.2012).
http://www.giresunmuzemudurlugu.tr(Erişim Tarihi:15.06.2012).
http://www.kulturvarliklari.gov.tr(Erişim Tarihi:02.12.2012).
https://www.e-icisleri.gov.tr(Erişim Tarihi:17.12.2012).
http://www.tuik.gov.tr(Erişim Tarihi:17.12.2012).
http://www.kulturvarliklari.gov.tr (Erişim Tarihi:02.12.2012).
http://www.giresun.gov.tr(Erişim Tarihi:03.12.2012).
http://www.giresunmuzemudurlugu.tr(Erişim Tarihi:15.06.2012).
http://www.giresunkulturturizm.gov.tr(Erişim Tarihi:E.T.: 11.06.2012).
http://www.ekomuze.org(Erişim Tarihi:16.07.2013).
http://giresun.ormansu.gov.tr(Erişim Tarihi:17.09.2013).
http://www.milliparklar.gov.tr(Erişim Tarihi:25.11.2013).
http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr(Erişim Tarihi: 29.11.2013)
http://www.gefsgp.net(Erişim Tarihi: 08.12.2013)
http://www.tbb.gen.tr/turkce/turizm/kis(Erişim Tarihi: 22.12.2013).
http://www.bugday.org (Erişim Tarihi:/15.01.2014).
traglor.cu.edu.tr/objects(Erişim Tarihi:15.01.2014)
http://www.tgf.org.tr(Erişim Tarihi:25.01.2014).
http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,10161/golf-turizmi.html(ErişimTarihi: 20.01.2014).
baka.org.tr/uploads/1303486414golf-katalog-turkce son.pdf(Erişim Tarihi: 22.01.2014).
http://www.oryantiring.org(Erişim Tarihi: 28.01.2014)
http://www.saglikturizmi.gov.tr/168-genel-bilgi.html(Erişim Tarihi: 03.08.2013)
http://www.cakports.com/giresun.html (Erişim Tarihi: 13.07.2014).
http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turistik-tesis-ve-isletmeler/seyahat-acentalari_915.html
(Erişim Tarihi: 22.07.2014).
http://www.trbanka.com/giresun-banka-subeleri.htm (Erişim Tarihi: 07.08.2013)
http://www.giresun.edu.tr(Son Erişim Tarihi: 31.10.2014).
http://www.geyikli.org (Son Erişim Tarihi: 09.01.2015).
http://www.gorele.gen.tr/gorele/?icerik=dokuzgoz(Son Erişim Tarihi:23.07.2013).
http://giresun.ormansu.gov.tr/Giresun/Yedidegirmen.aspx?sflang=tr (Son Erişim Tarihi: 09.01.2015).
www.yerturk.com/yer-caglayan-selalesi-sebinkarahisar.html. (Son Erişim Tarihi:19.01.2015).
www.kumbet.com.tr/sosyaltesis.asp.(Son Erişim Tarihi: 24.07.2013).
http://www.seo.mavi1.org/mevzuat/21849.html.(Son Erişim Tarihi:17.09.2013).

http://www.dereli.gov.tr.(Son Erişim Tarihi: 04.05.2014).
http://www.giresunmuzesi.gov.tr.(Son Erişim Tarihi:06.02.2015).
http://www.giresun.bel.tr(Son Erişim Tarihi:04.02.2015).
www.tdk.gov.tr (Son Erişim Tarihi: 12.10.2013).
http://www.sebinkarahisar.com(Son Erişim Tarihi:07.07.2013).
www.iha.com.tr/giresun/69/asirlik-gelenek-tamzara-bezi-dokumasi-yeniden-hayat-buldu(Son Erişim Tarihi:08.07.2013).
http://www.giresun.gov.tr/syf/haberiGoster.aspx?haber_ID=5599 (Son Erişim Tarihi: 27.02.2015).
http://www.camoluk.net (Son Erişim Tarihi: 12.07.2013).
http://www.istanbulkulturenvanteri.gov.tr (Son Erişim Tarihi: 10.07.2013).
http://www.dereli.bel.tr/uluslararasi-kumbet-kultur-ve-sanat-festivali (Son Erişim Tarihi: 28.02.2015).
http://www.girdef.org.tr/haber_detay.asp?haberID=49.(Son Erişim Tarihi : 01.03.2105)
http://www.alucra.gov.tr/default_B0.aspx?id=1140/(Son Erişim Tarihi: 01.03.2015).
http://www.giresun28haber.com/yavuzkemalde-kar-festivali-vardi.html(Son Erişim Tarihi:18.03.2015).
http://www.sisdagi.com(Son Erişim Tarihi:16.06.2014).
http://salfed.com/yaylalarin-hasi-sis-dagi(Son Erişim Tarihi:20.06.2014).
http://www.geyikli.org/genel-haber/sis-dagi-senligi-9-10-agustosta.htm(Son Erişim Tarihi:19.03.2015).
http://www.geyikli.org/genel-haber/sis-dagi-senligi-9-10-agustosta.htm(Son Erişim Tarihi:19.03.2015).
http://giresun.ormansu.gov.tr/Giresun/avlaklar(Son Erişim Tarihi:15.07.2014).
http://www.derelim.com/dereli-tamdere-koyu(Son Erişim Tarihi:20.06.2014).
http://www.akkoy.com.tr(Son Erişim Tarihi:29.06.2014).
http://www.gorele.bel.tr/gorele-bilgiler/turizm.html(Son Erişim Tarihi:30.06.2014).
http://www.yenikoycamoluk.com/?pid=17(Son Erişim Tarihi: 21.03.2015).
http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/korunanalan1.htm(Son Erişim Tarihi 15.06.2013).
http://www.gorele.gen.tr (Son Erişim Tarihi: 23.07.2013).
http://www.giresun.gov.tr/syf/haberiGoster.aspx?haber_ID=13096(Son Erişim Tarihi:24.03.2015).
http://www.euroasiavelo.com(Son Erişim Tarihi : 23.03.2015).
www.giresun.ormansu.gov.tr/giresun(Son Erişim Tarihi:15.07.2014).
http://giresun.ormansu.gov.tr/giresun/anasayfa/resimlihaber/14-02-25/G%C4%B0RESUN%E2%80%99DA_%C4%B0LK_YABANCI_AV_TUR%C4%B0ZM%C4%B0.aspx?sflang=tr(Son Erişim Tarihi: 25.03.2015).
http://giresun.ormansu.gov.tr/Giresun/avlaklar.aspx?sflang=tr(Son Erişim Tarihi: 25.03.2015).
http://www.haberler.com/kumbet-yaylasi-yamac-parasutculerinin-ilgi-odagi-6256741-haberi(Son Erişim Tarihi: 26.03.2015).
http://www.haberexen.com/giresun-semalarinda-yamac-parasutu-sovu-118106h.htm(Son Erişim Tarihi: 26.03.2015).
http://www.giresun.gov.tr/syf/haberiGoster.aspx?haber_ID=6598(Son Erişim Tarihi: 26.03.2015).
http://www.gorele.bel.tr/gorele-rehberi/turizm.html(Son Erişim Tarihi: 22.12.2013).
http://giresun.ormansu.gov.tr/Giresun/Tepesidelik.aspx?sflang=tr(Son Erişim Tarihi:28.03.2015).
http://giresun.ormansu.gov.tr/Giresun/Yedidegirmen.aspx?sflang=tr(Son Erişim Tarihi:28.03.2015).
http://giresun.ormansu.gov.tr/giresun/anasayfa/resimlihaber/12-09-23/%C4%B0L%C4%B0M%C4%B0ZDE_TUR%C4%B0ZME_A%C3%87ILAB%C4%B0LECEK_%C4%B0K%C4%B0_MA%C4%9EARADA_%C4%B0NCELEME_YAPILDI.aspx?sflang=tr (Son Erişim Tarihi:28.03.2015).
http://www.tatuta.org(Son Erişim Tarihi: 29.03.2015).
http://www.migm.gov.tr/IstatistikiBilgiler.aspx?DetayId=8-(Son Erişim Tarihi:30.03.2015).
http://www.hezarfen.dmi.gov.tr/Genel(Son Erişim Tarihi: 20.07.2014).
http://www.haber53.com/ordu-giresun-havaalani-na-ilk-ucak-iniyor_d99890.html(Son Erişim Tarihi : 31.03.2015).

http://giresun.ormansu.gov.tr/Giresun/AnaSayfa/Fotogaleri/Fauna.aspx?sflang=tr(Son Erişim Tarihi:03.04.2105).
http://giresun.ormansu.gov.tr/Giresun/Tepesidelik.aspx?sflang=tr(Son Erişim Tarihi:: 06.04.2015).
http://giresun.ormansu.gov.tr/Giresun/AnaSayfa/Tabiatparklari/yedidegirmen.aspx?sflang=tr (Son Erişim Tarihi:06.04.2015).
http://www.giresun.gov.tr/syf/haberiGoster.aspx?haber_ID=12566(Son Erişim Tarihi: 08.04.2015).
http://giresun.gov.tr/syf/haberiGoster.aspx?haber_ID=15407(Son Erişim Tarihi: 10.11.2015).
http://www.dokap.gov.tr/index.php/2015/10/20/giresun-adasi-botanik-bahcesi-projesi(Son Erişim Tarihi 10.11.2015).
http://www.bulancak.bel.tr/HaberDetay.aspx?HaberId=133(Son Erişim Tarihi 10.11.2015).
http://www.karabork.com/?page_id=39(Son Erişim Tarihi: 10.11.2015).
http://www.giresun.gov.tr/syf/haberiGoster.aspx?haber_ID=15444 (Son Erişim Tarihi: 22.11.2015).
http://giresunkalemtal.meb.k12.tr(Son Erişim Tarihi:23.11.2015).
http://www.offroadhaber.com/off-road-haber/ismet-donmez-kupasi-1ayak-giresunda-gerceklesti-h582.html (Son Erişim Tarihi: 16.12.2015).
http://www.dhmi.gov.tr/istatistik.aspx (Son Erişim Tarihi 23.12.2015).
https://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turistik-tesis-ve-isletmeler/turkiyenin-yatak-kapasitesi-1966-_77.html (Son Erişim Tarihi 23.12.2015).
https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx (Son Erişim Tarihi 23.12.2015).
http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11596/cevreye-duyarlilik-kampanyasi-yesil-yildiz.html/E.T: 12.01.2016).

GİRİŞİMCİLİK VE İNOVASYON YÖNETİMİ

Editör: Prof. Dr. Kahraman Çatı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1516
İşletme No.: 141
ISBN : 978-605-320-422-0
© 1. Basım, Mayıs 2016

GİRİŞİMCİLİK VE İNOVASYON YÖNETİMİ
Editör: Prof. Dr. Kahraman Çatı

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Onur Ertürk -onur@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmer S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.: 7/236-237 İskitler/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çatı, Kahraman.
Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi / *Kahraman Çatı*
1. Basım, xiv + 384 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-422-0
1. Girişimcilik 2. İnovasyon 3. Rekabet

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnovasyon ve girişimcilik ülke ekonomilerinin itici ve proaktif gücüdür. Girişimciliğin gelişmediği ülkelerde istihdamın artması ve işsizliğin azalması oldukça zordur. Tüketim toplumu olmak yerine üretim toplumu olmak ülkelerin rekabet gücünü artıracaktır. Başkalarına bağımlı olan, ihtiyaçlarını başkalarından alarak karşılayan toplumların fakirleşmesi ve başka toplumları güçlendirmesi kaçınılmazdır.

Bu sebeple girişimciliğe ve inovasyona yatırım yapılması; gerek bireyler, gerekse kurumlar, bölgeler ve ülkeler için büyük önem arz etmektedir. Yenilikçi düşünemeyen, yeni fikir, ürün veya hizmet üretemeyen, girişimciliğe önem vermeyen kişi, kurum ve ülkeler, küresel rekabetten kopmaktadırlar. Günümüzde rekabet, yalnızca yerel ve bölgesel değil, küresel bir boyuttadır. Bu küresel rekabet hem bireyleri ve kurumları hem de ülke ekonomilerini tehdit etmektedir.

Bireyler kendilerini geliştirir, kendilerini diğer insanlara göre farklı özelliklerle donatırlarsa istihdam olanakları da diğer insanlara göre daha fazla olacaktır. Çünkü çoğunluğun üniversite mezunu olduğu bir ortamda tercih edilmek için üniversite mezunu olmak yeterli ve rekabetçi bir yaklaşım değildir. Bir birey, inovatif bir bakış açısına sahip olarak diğer insanlardan farklılıklarını ortaya koyabilir ve işverenleri ikna ederek iyi bir iş bulabilir. Ayrıca bireyler, inovatif bir düşünce ve girişimci bir kişilikle, insanların karşılanmayan ihtiyaçlarını tespit edip, piyasada olmayan mamul ve hizmetleri üreterek hem kendileri kazanabilirler hem de diğer insanlar için istihdam imkânları oluşturabilirler.

Küreselleşme ile beraber iletişimin artması bireylerin kurum ve kuruluşlardan beklentilerini de artırmıştır. Çünkü her birey iletişim araçlarını kullanarak diğer ülke ve kurumların bireylere ne gibi ürün ve hizmetler sunduğunu kolaylıkla görebilmektedir. Böyle bir ortamda, kendini ve üretmiş olduğu mamul ve hizmetleri yenilemeyen kurum ve kuruluşlar, müşterileri tarafından da tercih edilmeyecektir.

Yeni mamul ve hizmet ortaya koymadan, rekabet ortamında var olabilmek ve rekabet avantajı yakalayabilmek mümkün değildir. Ancak, yeni mamul ve hizmetleri üretmek de ciddi maliyetler gerektirmektedir. Bireyler ve kurumların bu maliyetlere katlanabilmesi çoğunlukla imkânsız gibi görülmektedir. Ülkemizde inovasyonu teşvik etmek, girişimciliği cesaretlendirmek ve gençlere girişimcilik fikrini aşılamak üzere KOSGEB, Kalkınma Ajansları ve Bakanlıklar tarafından faizsiz krediler, teşvik ve hibeler verilmekte, geçmişte mevcut olamayan pek çok olanak sunulmaktadır.

Girişimcilik ve inovasyonun gelişmesinde en temel faktörün eğitim olduğu şüphesizdir. Ülkemizde hem orta öğretim ve liselerde hem de yükseköğrenimde girişimcilik eğitimine verilen önem giderek artmaktadır. Hatta bazı üniversiteler, tüm bölümlerinde girişimcilik dersi vermeyi planlamıştır. Ancak, girişimcilik eğitimi için gerekli materyal yeterli değildir. Gelecek neslin inovasyon ve girişimcilik eğitimini alabilmesi için eğitim materyalinin de artırılmasında, ülkemizin girişimcilik kültürüne uygun eğitim materyallerinin geliştirilmesinde büyük fayda vardır.

Elinizdeki ''GİRİŞİMCİLİK VE İNOVASYON YÖNETİMİ'' isimli bu kitabın, ülkemizde girişimcilik eğitimine önemli katkılar sağlayacağı düşüncesi ile kitap bölümlerine emek veren yazarlarımıza teşekkür eder, kitabın hazırlanması sürecinde katkı sağlayanlara da minnettarlığımı sunarım. Ülkemizde, gelecek nice girişimci ve yenilikçi nesillerin yetişmesi umudu ile…

Prof. Dr. Nigar DEMİRCAN ÇAKAR
Düzce Üniversitesi Rektörü

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ KISIM: GİRİŞİMCİLİKTE TEMEL KONULAR 1

1. BÖLÜM: GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI VE GİRİŞİMCİLİĞİN GELİŞİMİ 3
1.2. GİRİŞİMCİLİĞİN KAVRAMSAL ÇÖZÜMLEMESİ 4
1.2.1. Tanımlama ve Anlamlandırma: Girişim, Girişimci ve Girişimcilik.....5
1.2.2. Yapılandırma: Girişimcilik Ekosistemi ve Günümüz Ekonomisindeki Yeri.12
1.2.3. Sınıflandırma: Girişimci ve Girişimcilik Türleri.....15
1.2.4. Girişime Başlama: Girişimcilik Süreci 16
1.3. GİRİŞİMCİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİM EVRELERİ 18
1.3.1. Kervanların izinde: Erken Dönem Girişimcilik.....18
1.3.2. Bireysel Yeteneğin Yükselişi: Esnaflık ve Zanaatkârlık.....19
1.3.3. Kıtalararası Girişimler: Sömürgecilik ve Ticaretin Yaygınlaşması 20
1.3.4. Makine Çağı: Mucitlerin Endüstriyel Girişimciliği 21
1.3.5. Bilgi Çağı: Küresel Ölçekli Girişimcilik.....24
TARTIŞMA SORULARI.....26
KAYNAKÇA.....27

2. BÖLÜM: GİRİŞİMCİLİK KÜLTÜRÜ.....31
2.1. GİRİŞ.....31
2.2. KÜLTÜR KAVRAMI.....31
2.3. ÖRGÜT KÜLTÜRÜ KAVRAMI 32
2.4. KÜLTÜR TÜRLERİ.....33
2.5. ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN UNSURLARI.....34
2.5.1. Temel Değerler ve İnançlar.....34
2.5.2. Liderler ve Kahramanlar.....34
2.5.3. Törenler (Merasimler).....34
2.5.4. Öykü ve Efsaneler.....35
2.5.5. Maddi Semboller.....35
2.5.6. Davranış Kuralları 35

2.5.7. Mimari Özellikler....35
2.5.8. Diğer....36
2.6. ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN İŞLETMEYE SAĞLAYACAĞI YARARLAR....36
2.7. GİRİŞİMCİLİK KÜLTÜRÜNÜN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ....36
2.8. KÜLTÜRÜN YENİLİKÇİLİĞE VE GİRİŞİMCİLİĞE ETKİSİ....37
2.9. GİRİŞİMCİLİK KÜLTÜRÜNÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER....38
2.9.1. Kültürel Yapı....38
2.9.1.1. Belirsizlikten Kaçınma....39
2.9.1.2. Güç Mesafesi....39
2.9.1.3. Kültürün Erkeklik-Dişilik Boyutu....40
2.9.1.4. Ortaklaşa Davranış ve Bireycilik....40
2.9.1.5. Uzun Vadeli - Kısa Vadeli Oryantasyon....41
2.9.2. Aile Yapısı....41
2.9.3. Eğitim Kurumları....42
2.9.4. Din Faktörü....42
2.9.5. Rol Modelleri....42
2.10. GİRİŞİMCİLİK KÜLTÜRÜNÜN OLUŞMASINDA MOTİVASYONEL ETMENLERİN YERİ....43
2.10.1. Motivasyonun Yararları....43
2.10.2. Girişimcilik Kültüründe Hayal Gücü Yönetimi....43
2.10.2.1. Hayal Gücü Yönetiminin Temel Unsurları....44
2.11. KÜLTÜR İLE BİRLEŞTİRİLEN TEMEL TOPLUMSAL ÖZELLİKLER....44
TARTIŞMA SORULARI....45
KAYNAKÇA....45

3. BÖLÜM: GİRİŞİMCİLİK VE ETİK....49
3.1. GİRİŞ....49
3.2. ETİK....50
3.3. İŞ ETİĞİ....52
3.4. ETİK KARAR ALMA....55
3.4.1. Etik Karar Alma Modelleri....57
3.5. GİRİŞİMCİLİK VE ETİK....64
TARTIŞMA SORULARI....69
KAYNAKÇA....70

İKİNCİ KISIM: GİRİŞİMCİLİĞİN ÖNCELİKLİ ALANLARI.... 75

4. BÖLÜM: GİRİŞİMCİLİKTE İŞ MODELLERİ....77
4.1. GİRİŞ....77
4.2. İŞ MODELİ KAVRAMI....78
4.3. İŞ MODELİ KAVRAMININ DOĞUŞU....80
4.4. İŞ MODELİ KAVRAMINDAKİ BULANIKLIK VE DİĞER KAVRAMLARLA İLİŞKİLERİ....81

4.4.1. İş Modeli ve Strateji 81
4.4.2. İş Modeli ve İş Konsepti 84
4.4.3. İş Modeli ve Gelir Modeli 84
4.4.4. İş Modeli ve Ekonomik Model 85
4.4.5. İş Modeli Ve İş Süreci Modelleme 85
4.5. İŞ MODELİ BİLEŞENLERİ 85
4.6. İŞ MODELİ GELİŞTİRME 89
4.7. İŞ MODELLERİNDE ESNEKLİK....91
4.7.1. İş Modellerinde Esnekliğin Önemi....92
4.7.2. Müşteri İhtiyaçlarına Cevap Vermede Esneklik....92
4.7.3. İş Modellerinin Esnekliğini Analiz Etmeye Yarayan Bir Çerçeve....95
4.8. İŞ MODELİ MİMARİSİ 95
TARTIŞMA SORULARI....97
KAYNAKÇA....97

5. BÖLÜM: İNOVASYON YÖNETİMİ 99
5.1.GİRİŞ....99
5.2. İNOVASYON 100
5.2.1. İnovasyon Kavramı 100
5.2.2. İnovasyon Türleri....102
5.2.3. İnovasyon ile İlgili Güncel Kavramlar....103
5.2.3.1. Yıkıcı İnovasyon....103
5.2.3.2. Ters İnovasyon....106
5.2.3.3. Açık İnovasyon....109
5.2.4. İnovasyon Dinamikleri....110
5.3. İNOVASYON YÖNETİMİ....112
5.3.1. İnovasyon Sürecinin Planlanması 113
5.3.1.1. İnovasyon Yönetim Süreci Planlama Modelleri 113
5.3.1.2. İnovasyon Sürecinin Örgütlenmesi....118
5.3.1.3. İnovasyon Sürecinin Yürütülmesi ve Koordinasyonu 120
5.3.1.4. İnovasyon Sürecinin Kontrolü 122
5.4. İNOVASYON YÖNETİM SÜRECİ MODELLERİ....125
5.4.1. Birinci Nesil İnovasyon Süreci Modelleri (Aşamalı-Gözden Geçirme Süreçleri) 126
5.4.2. İkinci Nesil İnovasyon Süreci Modelleri (Stage-Gate® Süreçleri)....127
5.4.3. Üçüncü Nesil İnovasyon Süreci Modelleri....129
5.5. GENEL BİR DEĞERLENDİRME 129
TARTIŞMA SORULARI....131
KAYNAKÇA....131

6. BÖLÜM: GİRİŞİMCİLİKTE REKABET ANALİZİ....135
6.1. GİRİŞ....135
6.2. REKABET KAVRAMI 136

6.3. GİRİŞİMCİLİK VE REKABET ANALİZİ 138
6.4. GİRİŞİMCİLER İÇİN REKABET ANALİZİ TEKNİKLERİ 143
6.4.1. SWOT Analizi Tekniği 143
6.4.2. Michael A. Porter'in Rekabeti Etkileyen 5 Güç Modeli 145
6.4.3. Raymond Miles ve Charles Snow'un Yaklaşımı 149
6.4.3.1. Savunmacılar (Defenders) 149
6.4.3.2. Atılganlar (Prospectors) 150
6.4.3.3. Analizciler (Analyzers) 150
6.4.3.4. Tepkiciler (Reactors) 150
6.4.4. Richard A. D'Aveni'nin Hiper-Rekabet Yaklaşımı 151
TARTIŞMA SORULARI 153
KAYNAKÇA 153

7. BÖLÜM: GİRİŞİMCİLİKTE STRATEJİK İŞBİRLİĞİ 159
7.1. GİRİŞ 159
7.2. ULUSLARARASI GİRİŞİMCİLİK 160
7.2.1. Uluslararası Girişimciliğin Gelişmesini Açıklayan Yaklaşımlar (Uluslararasılaşma) 162
7.2.1.1. İskandinav Okulu (Uppsala Modeli) 162
7.2.1.2. Yenilikle İlgili Uluslararasılaşma Modeli 163
7.2.2. Küresel Olarak İşletmelerin Doğması 165
7.2.3. İlişki Ağlarını Kullanarak Uluslararası Faaliyette Bulunma (Ağ Yaklaşımı) 166
7.2.4. Girişimcilik ve stratejik işbirliği tanımları 166
7.3. STRATEJİK İŞBİRLİĞİNİN NEDENLERİ 169
7.4. STRATEJİK İŞBİRLİĞİ TÜRLERİ 170
7.5. STRATEJİK İŞBİRLİKLERİ ve ÜLKE KÜLTÜRÜ 172
7.6. STRATEJİK İŞBİRLİKLERİNİN YÖNETİMİ 175
TARTIŞMA SORULARI 176
KAYNAKÇA 176

ÜÇÜNCÜ KISIM: GİRİŞİMLERİN TEMEL İŞLEVLERİ 181

8. BÖLÜM: YÖNETİM BECERİLERİ VE LİDERLİK 183
8.1. GİRİŞ 183
8.2. KAVRAMLAR ARASI BULANIKLIK: GİRİŞİMCİLİK, YÖNETİCİLİK VE LİDERLİK 184
8.2.1. Tanımlama: Girişimcilik, Liderlik ve Yöneticilik 185
8.2.2. Girişimcilik Sürecinde Yönetsel Becerilerin ve Liderlik Davranışının Önemi 186
8.3. İŞLERİ DOĞRU YAPMA: GİRİŞİMCİLER İÇİN YÖNETİM SÜRECİ 187
8.3.1. Geleceğin Belirlenmesi Planlama 189
8.3.2. Düzenlemelerin Yapılması: Organizasyon 191
8.3.3. Eyleme Geçiş: Yöneltme 192

8.3.4. Sinerji Oluşturma: Eşgüdümleme (Koordinasyon) 193
8.3.5. Başarının Ölçümü: Denetleme 194
8.4. DOĞRU İŞLERİ YAPMA: GİRİŞİMCİLİKTE LİDERLİK DAVRANIŞI 196
8.4.1. Liderliğin Doğası 196
8.4.1.1. Liderliğin Bileşenleri 198
8.4.1.2. Liderlik Davranışı 199
8.4.1.2.1. Otokratik Liderlik Davranışı 199
8.4.1.2.2. Demokratik Liderlik Davranışı 200
8.4.1.2.3. Serbesiyetçi Liderlik Davranışı 200
8.4.2. Geçmişte, Günümüzde ve Gelecekte Liderlik Düşüncesi 201
8.4.2.1. Geçmişteki Liderlik İnancı 201
8.4.2.2. Günümüzdeki Liderlik Anlayışı 203
8.4.2.3. Gelecekteki Liderlik Beklentisi 204
8.4.3. Girişimciler İçin Liderlik Becerileri 205
TARTIŞMA SORULARI 208
KAYNAKÇA 208

9. BÖLÜM: GİRİŞİMCİLİKTE PAZARLAMA YÖNETİMİ 213
9.1. Giriş 213
9.2. Pazarlama Kavramının Tanımı ve Kapsamı 214
9.2.1. Pazarlama ve Satış Kavramları Arasındaki Farklar 216
9.2.2. Pazarlamanın Gelişim Dönemleri 217
9.3. Pazarlama Karması Kararları 220
9.3.1. Ürün (Mamul) Kararları 220
9.3.1.1. Ürün Yaşam Eğrisi 223
9.3.1.2. Yeni Ürün Kavramı 225
9.3.2. Fiyatlandırma Kararları 226
9.3.2.1. Fiyatlandırma Yöntemleri 227
9.3.2.2. Yeni Ürünlerin Fiyatlandırılması 228
Pazarın kaymağını alma stratejisi 228
Pazara nüfuz etme stratejisi 228
9.3.3. Dağıtım Kararları 228
9.3.4. Tutundurma Karması Kararları 230
9.4. Uluslararası Pazarlama 232
9.5. Pazar Analizi 234
9.5.1. Müşteri analizi 234
9.5.2. Kanal Analizi 235
9.5.3. İşletme Analizi 235
9.5.4. Rakiplerin Analizi 236
9.6. Girişimciler İçin Faydalı Olabilecek Güncel Pazarlama Yaklaşımları 237
9.6.1. İnternet Ortamında Pazarlama 238
9.6.2. Veri Tabanı Pazarlaması 240
9.6.3. Sosyal Medyada Pazarlama 240

TARTIŞMA SORULARI 241
KAYNAKÇA 241

10. BÖLÜM: GİRİŞİMCİLİĞİN FİNANSMANI 245
10.1.GİRİŞ 245
10.2. FİNANSMAN KAVRAMI, İŞLEVİ VE ÖNEMİ 246
10.3. FİNANSAL PLANLAMANIN ÖNEMİ 247
10.3.1. Kısa Süreli Finansal Planlama 248
10.3.2. Uzun Süreli Finansal Planlama 249
10.4. İŞLETMENİN VARLIK DEĞERİNİN BELİRLENMESİ 249
10.4.1. Başlangıç Sermayesinin Belirlenmesi 249
10.4.2. İşletme Sermayesinin Belirlenmesi 250
10.4.3. Toplam Yatırım İhtiyacının Belirlenmesi 250
10.4.3.1. Başlangıç Aşaması 251
10.4.3.2. Büyüme Aşaması 251
10.4.3.3. Olgunluk Aşaması 251
10.4.3.4. Gerileme 252
10.5. FİNANSMAN KAYNAKLARI 252
10.5.1. Öz Kaynaklarla Finansman 252
10.5.2. Yabancı Sermaye Kaynakları 253
10.5.2.1. Kısa Süreli Yabancı Kaynaklar 253
10.5.2.2. Orta Süreli Yabancı Kaynaklar 253
10.5.2.3. Uzun Süreli Yabancı Kaynaklar 253
10.6. GİRİŞİMCİLİKTE FİNANSMAN SORUNLARI 254
10.6.1. Başlangıç sermayesi/finansmanı kaynakları 254
10.6.1.1. İç kaynaklar (Öz Sermaye, Oto Finansman) 254
10.6.1.2. Dış Kaynaklar 255
10.7. Girişimcilere Sağlanan Finansal Destekler (Halkbankası, Kosgeb, Tübitak) 255
10.7.1. Türkiye Halk Bankası A.Ş Destekleri 255
10.7.2. KOSGEB Destekleri 256
10.7.3. TÜBİTAK Destekleri 258
10.7.4. Ekonomi Bakanlığı Destekleri 259
10.7.4.1. Doğrudan Finansman Desteği 259
10.7.4.2. Ekonomi Bakanlığı Faiz Desteği ve Faizsiz Kredi Desteği 260
10.7.5. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri 261
10.8. FİNANSAL KAYNAKLARIN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI 262
10.9. GİRİŞİMCİLİKTE YENİ FİNANSMAN TEKNİKLERİ 262
10.9.1. Risk Sermayesi 262
10.9.1.1. Risk Sermayesi Modelinin Yapısı 263
10.9.1.2. Risk Sermayesi Modelinde Süreç 264
10.9.1.2.1.Çekirdek Sermayesi 264
10.9.1.2.2. Başlangıç Sermayesi 264
10.9.1.2.3. İlk Aşama Geliştirme 265

10.9.1.2.4. İkinci Aşama Geliştirme (Köprü Finansmanı) 265
10.9.1.2.5. Yatırımdan Çıkış 265
10.9.2. Melek Yatırımcı 265
10.9.3. Risk Sermayesi ve Melek Yatırımcı Karşılaştırması....267
TARTIŞMA SORULARI....268
KAYNAKÇA....269

DÖRDÜNCÜ KISIM: GİRİŞİMCİLİK ALANLARI.... 273

11. BÖLÜM: KURUMSAL GİRİŞİMCİLİK....275
11.1. GİRİŞ....275
11.2. KURUMSAL GİRİŞİMCİLİK....277
11.3. KURUMSAL GİRİŞİMCİLİĞİN ÖNEMİ....278
11.4. KURUMSAL GİRİŞİMCİLİK BOYUTLARI 279
11.4.1. İnovasyon Eğilimi....279
11.4.2. Risk Alma Eğilimi....280
11.4.3. Proaktivite Eğilimi....281
11.4.4. Agresif Rekabetçilik Eğilimi....282
11.5. KURUMSAL GİRİŞİMCİLİK İLE İLGİLİ KRİTİK KONULAR 283
11.5.1. İnovasyonları Kurumsal Ölçeğe Taşıma 283
11.5.2. Bireysel Girişimciliği Destekleme....283
11.5.3. Kurumsal Yapıyı Düzenleme 284
11.5.4. Kurumsal Girişimcilik ve Kontrol Mekanizmasını Düzenleme 286
11.5.5. İnsan Kaynaklarını Stratejik Yönetme 287
11.5.6. Kurumsal Girişimcilik ve Kurum Kültürü....288
11.5.7. Kurumsal Girişimcilik ve Liderlik....290
11.6. KURUMSAL GİRİŞİMCİLİK DÜZEYİ YÜKSEK FİRMALARIN ÖZELLİKLERİ 291
11.7. KURUMSAL GİRİŞİMCİLİĞİN BAŞARILMASI İÇİN ÖNERİLER....292
TARTIŞMA SORULARI....293
KAYNAKÇA....294

12. BÖLÜM: KAMU YÖNETİMİNDE GİRİŞİMCİLİK VE İNOVASYON 299
12.1.GİRİŞ....299
12.2. KAMU YÖNETİMİNDE DÖNÜŞÜM: YENİ KAMU YÖNETİMİ YAKLAŞIMI....300
12.3. YENİ KAMU YÖNETİMİNDEN GİRİŞİMCİ VE İNOVATİF KAMU YÖNETİMİNE GEÇİŞ 303
12.3.1. Yönetişim ve İnovasyon İlişkisinin Temel Boyutları 306
12.4. KAMU YÖNETİMİNDE GİRİŞİMCİLİK....307
12.5. KAMU YÖNETİMİNDE İNOVASYON 311
12.6. KAMU'DA İNOVASYONUN BİÇİMLERİ VE TEMEL ŞARTLARI 313
12.6.1. Kamu Yönetiminde İnovasyonun Başarılı Bir Biçimde Uygulanmasının Ölçütleri 316

12.6.2. Kamu Sektöründe İnovasyonu Kolaylaştırıcı ve Engelleyici Kurumsal Faktörler 318
12.7. KAMUDA İNOVASYON VE KURUMSAL GELİŞME İLİŞKİSİ 321
12.8. YENİLİKÇİ DAVRANIŞ AÇISINDAN KAMU-ÖZEL SEKTÖR AYRIŞMASI 323
12.9. GİRİŞİMCİ VE YENİLİKÇİ KAMU YÖNETİMİNİN BAŞARI UNSURLARI....325
12.9.1. Girişimci ve Yenilikçi Kamu Yönetiminde Liderlik....325
12.9.2. Tarafların Süreçlere Etkin Katılımı....328
12.9.3. Kurumsal Kültür ve Öğrenme Süreci 329
12.10. İNOVASYON SÜRECİNİN DOĞRU YÖNETİLMESİ 332
TARTIŞMA SORULARI....334
KAYNAKÇA....334

13. BÖLÜM: TOPLUMSAL SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE TİCARİ GİRİŞİMCİLİĞE KARŞI SOSYAL GİRİŞİMCİLİK....339
13.1. GİRİŞ....339
13.2. SOSYAL GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI, KAPSAMI VE ÖNEMİ 340
13.2.1. Sosyal Girişimcilik: Tanımlar ve Avrupa Birliği Yaklaşımı....340
13.2.2. Sosyal Girişimciliğin Kapsam Belirsizliği 342
13.2.3. Toplumsal Sorunların Çözümünde Sosyal Girişimciliğin Önemi 345
13.3. SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN AMAÇLARI VE BİLEŞENLERİ 348
13.4. SOSYAL GİRİŞİMCİ KAVRAMI VE SOSYAL GİRİŞİMSEL ÖZELLİKLER....349
13.5. TİCARİ GİRİŞİMCİLİĞE KARŞI SOSYAL GİRİŞİMCİLİK 351
13.6. SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ÖRNEKLERİ....353
13.6.1. Dünya'dan Seçilmiş Sosyal Girişimcilik Örnekleri 353
13.6.2. Türkiye'den Seçilmiş Sosyal Girişimcilik Örnekleri 354
13.6.3. Bir Sosyal Girişimcilik Öyküsü 355
TARTIŞMA SORULARI....357
KAYNAKÇA....357

14. BÖLÜM: GİRİŞİMCİLİK KÜRESELLEŞME İLİŞKİSİ VE AB UYGULAMALARI....361
14.1. GİRİŞ....361
14.2. KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE KAPSAMI 361
14.3. KÜRESELLEŞMENİN ETKİLERİ, AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI 362
14.4. KÜRESELLEŞME VE GİRİŞİMCİLİK İLİŞKİSİ 364
14.4.1. Küreselleşmenin Uluslararasılaşmaya Etkisi 364
14.4.2. Girişim Değişimi....365
14.4.3. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Etkisi 366
14.4.3.1. Bilgi Sağlama 368
14.4.3.2. İletişim 369

14.4.3.3. Maliyet Tasarrufu 369
14.4.3.4. Rekabet Avantajı.....369
14.4.3.5. Pazarlara Erişim 370
14.5. AVRUPA BİRLİĞİ (AB) VE ABD'DE GİRİŞİMCİLİK 370
14.5.1. AB'de Girişimcilik 370
14.5.2. ABD'de Girişimcilik 378
14.5.3. AB ve ABD'de Girişimciliğin Karşılaştırılması 379
14.6. GENEL DEĞERLENDİRMELER.....381
TARTIŞMA SORULARI.....382
KAYNAKÇA.....382

8. Girişimcilik sürecinin fırsatları değerlendirme, iş planının geliştirilmesi, gerekli kaynakların belirlenmesi ve girişimin yönetilmesi olarak aşamalandırıldığında; sizce bu aşamalardan en önemlisi hangisidir? (Biri diğerinden önemli olabilir mi?)
9. Sanayi devrimi ve makineleşmenin meydana getirdiği olduğu gelişmeler girişimcilik sürecini ve girişimciliği nasıl etkilemiştir?
10. İnternet teknolojisinin girişimcilere sağladığı fırsatlar nelerdir? Aynı zamanda internetin sağladığı bir fırsat, sizin girişimciliğinizi de tehdit edebilir mi?

KAYNAKÇA

Acs, Z. J., Arenius, P., Hay, M. ve Minniti, M. (2005), Global Entrepreneurship Monitor: 2004 Executive Report, London: Babson College and London Business School.

Adair, G. (1996), Thomas Alva Edison: Inventing the Electric Age, New York: Oxford University Press.

Armington, C. ve Acs, Z.J. (2002), The Determinants of Regional Variation in New Firm Formation, Regional Studies, 36 (1), ss. 33-45.

Bahar, H. (1994), M.Ö. II. Binyıl Başlarında Anadolu-Mezopotamya Arasındaki Ticaret Hayatı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3, ss. 307-312.

Barutçugil, İ. (2002), Bilgi Yönetimi, İstanbul: Kariyer Ya.

Bearman, P.J., ve Diğ. (2000), The Encyclopaedia of Islam, Vol. 10, Leiden: Brill.

Bygrave, W. ve Zacharakis, A. (2010) Entrepreneurship, New York: Wiley.

Cantillon, R. (1755), An Essay on Economic Theory, (Çev. Saucier, C.), (2010) Auburn: Ludwing von Mises Institute.

Carayannis, E.G. (Ed.), (2013), Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation, and Entrepreneurship, New York: Springer.

Carland, J.W. ve Diğ. (1984), Differentiating Entrepreneurs from Small Business Owners: A Conceptualization, Academy of Management. The Academy of Management Review, 9 (2), ss. 354-359.

Casson, M. (2010), Entrepreneurship: Theory, Networks, History, Cheltenham: Edward Elgar.

Çetindamar, D. (2002), Türkiye'de Girişimcilik, İstanbul: TÜSİAD Ya.

Corbertt, A.C. ve McMullen, J.S. (2007), «Perceiving and Shaping New Venture Opportunities throught Mindful Practice" İçinde Minniti, M. (Ed.), Entrepreneurship: The Engine of Growth, Westport: Praeger, ss.43-64.

Cunningham, J.B. ve Lischeron, J. (1991), Defining Entrepreneurship, Journal of Small Business Management, 29 (1), ss. 45-61.

Danhof, C.H. (1949), Observations on Entrepreneurship in Agriculture" İçinde Cole, A.H., Change and the Entrepreneur, Harvard Unversity Press, ss.20-24.

Das, T.K. ve Teng, B.S. (1997), Time and Entrepreneurial Risk Behavior, Entrepreneurship: Theory and Practice, 22 (2), ss. 69-88.

Davids, K. ve Davids, C.A. (2012), Religion, Technology, and the Great and Little Divergences: China and Europe Compared, Leiden: Brill.

Drucker, P.F. (1985), Innovation and Entre-preneurship: Practice and Principles, New York: Harper and Row.

Drucker, P.F. (1999), 21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları, (Çev. Bahçıvangil, İ. ve Gorbon, G.), İstanbul: Epsilon Ya.

Epstein, S. R. ve Prak, M. (2008), "Introduction: Guilds, Innovation, and the European Economy" İçinde Epstein, S.R. ve Prak M., 1400- 1800, Guilds, Innovation, and the European Economy, New York: Cambridge University Press, ss. 1-24.

Ericsson, K. A. (1996), "The Acquisition of Expert Performance: An Introduction to Some of the Issues" İçinde Ericsson, K.A. (Ed.), The Road to Excellence: The Acquisition of Expert Performance in the Arts and Sciences, Sports and Games New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, ss. 1-50.

Filion, L.J. (1998), "Two Types of Entrepreneurs: The Operator and the Visionary – Consequences for Education" İçinde Pleitner, H.J. (Ed.), Renaissance of SMEs in a Globalized Economy, St-Gall: Verlag, ss. 261-270.

Filion, L.J. (2011), "Defining the entrepreneur" İçinde Dana, L.P. (Ed.), World Encyclopedia of Entrepreneurship, Northampton: Edward Elgar, ss. 41-53.

G20 (2014), G20 Leaders' Communiqué, 15-16 November, Brisbane, <https://g20.org/wp-content/uploads/2014/12/brisbane_g20_leaders_summit_communique.pdf> (Erişim Tarihi: 05.09.2015).

Gartner, W.B. (1985), A Conceptual Framework for Describing the Phenomenon of New Venture Creation, The Academy of Management Review, 10 (4), ss. 696-706.

Gleick, J. (2011), The Information: A History, a Theory, a Flood, New York: Pantheon.

Goldstine, H.H. (1993), The Computer: from Pascal to von Neumann, New Jersey: Princeton University Press.

Gündüz, A.Y., Kaya, M. ve Aydemir, C. (2012), Ahilik Teşkilatında ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme, Afyon Kocatepe Ünv. İİBF Dergisi, 14 (2), ss. 37-54.

Hatten, T. H. (2012), Small Business Management: Entrepreneurship and Beyond, Mason: South-Western.

Hébert, R.F. ve Link, A.N. (1989), In search of the Meaning of Entrepreneurship, Small Business Economics, 1 (1), ss. 39-49.

Hébert, R.H. ve Link, A.N. (2006), "Historical Perspectives on the Entrepreneur", Foundations and Trends in Entrepreneurship, 2 (4), ss. 1-152.

Hisrich, R.D., Peters, M.P, ve Shephard, D.A. (2010), Entrepreneurship, New York: McGraw-Hill.

Hoselitz, B. F. (1952), "The Early History of Entrepreneurial History" İçinde Hugh, G. ve Aitken, J. (Ed), Explorations in Entrepreneurial History, Vol. 3, Cambridge: Harvard University Press. ss. 193-220.

Iversen J., Jorgensen, R. ve Moller, N.M. (2008), "Defining and Measuring Entrepreneurship", Foundations and Trends in Entrepreneurship, 4 (1), ss. 1-67.

Jakob,, B.E. ve Stehr, C. (2015), "The Caring Crocodile: Jack Ma's Philanthropy in China" İçinde Schmidpeter R. vd. (Ed.), Sustainable Development and CSR: A Multi-Perspective Approach, New York: Springer, ss.119-133.

Jones, G. ve Wadhwani, R.D. (2006), Schumpeter's Plea: Rediscovering History and Relevance in the Study of Entrepreneurship, Harvard Business School Working Paper, No. 06-036, <http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/06-036.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.09.2015).

Kao, J.J. ve Stevenson, H.H. (1983), "Report of the Colloquium on Entreprenurship" İçinde Kao, J.J. ve Stevenson, H.H. (Ed.), Entrepreneurship: What it is and how to Teach it, Cambridge: Harvard Business School Press, ss. 1-21.

Keay, J. (1991), The Honourable Company: A History of the English East India Company, London: HarperCollins.

Kirzner, I. M. (1985), Discovery and the Capitalist Process, Chicago: The University of Chicago Press.

Knight, H.F. (1921), Risk, Uncertainty and Profit, Cambridge: Houghton Mifflin.

Konnings, J. ve Roodhooft, F. (2002), The Effect of E-Business on Corporate Performance: Firm Level Evidence for Belgium, De Economist, 150 (5), ss. 569-581.

Kumar, S.A. ve Diğ. (2008), Entrepreneurship Development, New Delhi: New Age International Publishers.

Landau, R., (1982), "The Innovative Milieu" İçinde Lundstedt, S.B. ve Colglazier, E.W., Jr (Edi.), Managing Innovation: The Social Dimensions of Creativity, Invention, and Technology. New York: Pergamon Press

Liu, S. ve Avery, M. (2009). Alibaba: The Inside Story Behind Jack Ma and the Creation of the World's Biggest Online Marketplace, Ney York: HarperCollins.

Lundström A. ve Stevenson, L.A. (2005), Entrepreneurship Policy: Theory and Practices, New York: Springer.

McCartney, S. (1999), ENIAC: The Triumphs and Tragedies of the World's First Computer, New York: Walker and Company.

Michie, R.C. (2006), The Global Securities Market: A History, New York: Oxford University Press.

Mikulas, T. ve Porter, R. (1996), The Industrial Revolution in National Context: Europe and the USA, Cambridge: Cambridge University Press.

Moore, C. (1986), Understanding Entrepreneurial Behavior, Forty-sixth Annual Meeting of the Academy of Management, Chicago, ss. 66-70.

Moris, C.R. (2012), The Dawn of Innovation the First American Industrial Revolution, New York: PublicAffairs.

Müftüoğlu, T. ve Diğ. (2004), Girişimcilik, Eskişehir: Anadolu Ünv. Ya.

Murphy, P.J, Liao, J.L. ve Welsch, H.P. (2006), A Conceptual History of Entrepreneurial Thought, Journal of Management History, 12 (1), ss.12 – 35.

OECD, (2007), Micro-Policies for Growth and Productivity: Summary of Key Findings, <http://www.oecd.org/sti/ind/38151918.pdf>

Outman J.L. ve Outman, E.M. (2003), Industrial Revolution: Almanac, Farmington Hills: Thompson-Gale.

Özbal, H. ve Turan, Ü. (2001), Tilbeş Höyük ve Surtepe: M.Ö. 3. Binyılda Güneydoğu Anadolu Metalurjisi, 17. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, Ankara: Kültür Bakanlığı, ss. 59-69.

Özbaran, S. (2009), Ottoman Expansion toward the Indian Ocean in the 16th Century, İstanbul: Bilgi Yay.

Özgümüş, Ü. (2000), Anadolu Camcılığı, İstanbul: Pera Yayıncılık.

Parker, S. C. (2009), The Economics of Entrepreneurship, Cambridge: Cambridge University Press.

Pinchot, G. ve Pinchot, E. (1978), Intra-Corporate Entrepreneurship Tarrytown School for Entrepreneurs, <http://www.intrapreneur.com/MainPages/History/IntraCorp.html> (Erişim Tarihi: 08.09.2015).

Pirenne, H. (2009), Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi, (Çev. Kocabaşoğlu, U.) İstanbul: İletişim Ya.

Reynolds, P.D. ve Diğ. (2001), GEM Global Entrepreneurship Report: 2001 Summary Report, London Business School and Babson College.

Rocha, V.C. (2012), The Entrepreneur in Economic Theory: From an Invisible Man Toward a New Research Field, FEP Working Paper Series, <http://wps.fep.up.pt/wps/wp459.pdf> (Erişim Tarihi: 17.09.2015)

Schumpeter, J.A. (1949), "Economic Theory and Entrepreneurial History", İçinde Wohl, R. R., Change and the Entrepreneur: Postulates and the Patterns for Entrepreneurial History, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Shahidi, M. ve Smagulova, A. (2008), The Challenges of Entrepreneurship in The Dynamic Society, Central Asia Business, 1 (1), ss. 34-45.

Shumpeter J.A. (1934), The Theory of Economic Development, New Brunswick: Transaction Publishers (2012).

Stearns, P.N. (2001), The Encyclopedia of World History: Ancient, Medieval, and Modern, Chronologically Arranged, Boston: Houghton Mifflin.

TDK, (1988), Türkçe Sözlük, Ankara: TDK Yayınları.

UNCTAD, (2012), Entrpreneurship Policy Framework and Implementation Guidance, New York: United Nations. <http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaeed2012d1_en.pdf> (Erişim Tarihi: 17.09.2015)

Van Praag, C.M ve Versloot, P.H. (2008), The Economic Benefits and Costs of Entrepreneurship: A Review of the Research, Foundations and Trends in Entrepreneurship, 4 (2), ss. 64-154.

Walker, J.E.K. (1986), Racism, Slavery, and Free Enterprise: Black Entrepreneurship in the United States before the Civil War, The Business History Review, 60 (3), ss. 343-382.

Webster Online Dictionary, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/entrepreneurship>, (Erişim Tarihi: 12.09.2015).

Wennekers, A.R.M. ve Thurik, A.R. (1999), Linking Entrepreneurship and Economic Growth, Small Business Economics, 13 (1), ss. 27–55.

Whelan, G. ve O'Gorman, C. (2007), "The Schumpeterian and Universal Hero Myth in Stories of Irish Entrepreneurs", Irish Journal of Management, 28 (2), ss. 79-107.

Womack, J.P., Jones, D.T., Ross, D. (1990), Dünyayı Değiştiren Makine, (Çev. Kobak, O.), İstanbul: Panel.

de girişimcilik açısından önemli bir etkendir. Kuzey Amerika, Meksika ve İskoçya'da girişimciliği destekler düzenlemeler olmasına rağmen Kenya ve Güney Afrika' da girişimciliği destekleyici sistemler olmadığı için pasif, kararsız nüfus kitleleri ortaya çıkmıştır (Morrison,1998).

Ulusların kültürleri üzerinde şüphesiz bir şekilde devlet yönetiminin etkisi vardır. Bu hem sosyal hem de ekonomik yaşam için geçerlidir. Özellikle son 10 yıldan beri politika yapıcılar gelecek kuşakların motivasyonunda direk etkili olabilecek değişimlere girişmekteler. Bu çalışmaların amacı, durağan bir rejim kurmak yerine girişimciliği destekleyen bir rejim kurmaktır (Heelas and Morrison; 1992).

Toplumların farklı ideolojik uygulamaları vardır. Singapur, Slovenya, gibi ülkelerde finansal kaynakların yönetimindeki başarısızlığa tolerans gösterilmez. Kuzey Amerika, Avusturya gibi ülkelerde ise girişimci davranışlar alkışlanır ve olumsuz sonuçlar ve başarısızlıklar da kabul edilir. Bazı toplumlarda sahip olunan fonları gelecek nesiller için veya emeklilik için biriktirme eğilimi vardır. Bazı toplumlarda ise harcama eğilimi vardır (Morrison, 1998).

TARTIŞMA SORULARI

1. Kültürü tanımlayarak kültürün özelliklerini sıralayınız.
2. Örgüt kültürü kavramını ve kültür türlerini kısaca açıklayınız.
3. Örgüt kültürünün özelliklerini kısaca açıklayınız.
4. Örgüt kültürünün işletmeye sağlayacağı yararları açıklayınız.
5. Girişimcilik kültürünü tanımlayarak özellikleri hakkında kısaca bilgi veriniz.
6. Kültürün girişimciliğe ve yenilikçiliğe etkisini tartışınız.
7. Girişimcilik kültürünü oluşturan faktörleri kısaca açıklayınız
8. Girişimcilik kültürünü oluşturan boyutlardan kültürü boyutunu açıklayınız
9. Girişimcilik kültürünün oluşmasında motivasyonel etmenlerin yerini ve önemini tartışınız.
10. Girişimcilik kültürünü Türkiye açısından değerlendiriniz.

KAYNAKÇA

Arıkan, S. (2001), Girişimcilik, Siyasal Kitabevi, Ankara

Aydıntan, B. (2005), Çok Uluslu İşletmelerde Kültürel Çeşitlilik ve Etkileri, Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik içinde, edit. Seymen O.A. ve T. Bolat, Nobel Yayınları, İstanbul.

Aytaç,Ö. (2006) ,Girişimcilik: Sosyo-Kültürel Bir Perspektif, Dumlupınar Üniversite-

si Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:15, 139-160.

Berberoğlu G. (1991) ,Karşılaştırmalı Yönetim, Anadolu Üniversitesi İİBF Yayınları, Eskişehir, ss.41

Bozkurt G. (1999) ,**İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, 8. Baskı, İstanbul

Branabe, C.LA(1991), Gestion des Ressources Hummarines Education Canada Fall/ Automne

Carr, P. (2000) ,The Age Of Enterprıse: The Emergence And Evolution Of Enterpreneurial Management, Black Well, Dublin

Coşkun, R. (2002) Küreselleşme ve Uluslararası İşletmecilik, Sakarya Kitabevi, Adapazarı

Çelik İ., (2001), Düşüşteki Taylorizm ve Yükselişteki Ohnoizm Karşısında Türk Yönetici Elitinin Durduğu Yer, İnönü Üniversitesi Sosyal Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya

Çelik, A. ve Akgemci, T. (1998), Girişimcilik Kültürü ve Kobiler, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

Erdoğan İ. (1994), **İşletmelerde Davranış**, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ., İstanbul

Eren E. (2001),**Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ., İstanbul, ss.166-168

Güney, vd. (2001), Yönetim ve Organizasyon, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

Güney, S. ve Çetin A. (2003), Kültürün Girişimciliğe Etkisi ve Türkiye'de Girişimcilik Kültürü, *H*acettepe Üni.İ.İ.B.F Dergisi,Cilt,21 Sayı:1

Gürçay, C. (1994), İşletmelerde Örgütsel Kültürün Oluşumunda Etkili Olan Faktörler, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Güvenç, B. (1984), İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul

Heelas and Morrison (1992) The Values Of The Enterprise Culture London: Routledge

Hisrich, R. D. ve M. P. Peters, (1998), Entrepreneurship, McGraw Hill, Newyork

Hofstede G.,(1980), Motivation, Leadership and Organizations: Do American Theories Apply Abroad?, Organizational Dynamics, USA

Hofstede, G. (1994), Cultures and Organizations, Harper Colins Publishers, UK.

Hofstede, G. (1996), Defining Culture and Its four Dimension, Eurepean Management Development: Cross Cultural Management, Vol:94, No:1. pp:4

Hofstede, G. (2001), Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations (Second Edition), Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc, pp.351-373.

Hunt J. G., Osborn,R. G., Schermerhorn, Jr John R. (1997), Organizational Behavior, 6.Baskı, John Wiley &Sons Co. USA, ss.273

Koçel, T. (2003), İşletme Yöneticiliği, Beta Yayınları, İstanbul

Kolveried, L ve Bjorn Willy, A. (2002), Proactive Personality and Organizational Strategies Explaining İntrapreneurial Behavior, Bodo Graduate School of Business, Norway, www.lamp.ac.uk/ akt: Kaynak Dergisi, Sayı:25, Ocak-Mart 2006, http://www.baltas-baltas.com/kaynakdergiyazi.asp?prı=385&sayı=25

Korkmaz, S. (2000), Girişimcilik ve Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Hacettepe* Üni. İİBF Dergisi, Cilt:18, Sayı:1, Sayfa:5, Ankara

Kozlu, Cem M. (1986), Kurumsal Kültür, Defne Yayıncılık, İstanbul

Morrison, A. (1998) ,Enterpreneurship and Culture Specificity, Proceedings of the IntEnt-Conference European Business School, Schloß Reichartshausen, Germany,

Özalp, İ. (1995), Uluslararası İşletmecilik: Seçme Yazarlar II., Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Özdevecioğlu, M. (1995), Organizasyon Kültürü, Stratejik Yönetim ve Liderlik içinde, Editör: Mustafa Özel, İz Yayıncılık, İstanbul.

Özen Kutanis, R. (2006), Örgüt Kültürü Ders Notları, Sakarya Kitabevi.

Pettigrew, M. Andrew (1979), On Studying Organizational Cultures, Administrative Science Quarter

Robbins S. (1996), Organizational Behavior, 7.Baskı, Prentice-Hall, USA

Sabuncuoğlu Z.ve Tüz M. (1998), Örgütsel Psikoloji, 3.Baskı,Yayın No: 464, ALFA Yayınları, Bursa, ss.38

Sang Lee M.. ve Peterson S. J (2000), Culture, Entrepreneurial Orientation, and Global Competitiveness, Journal of World Business / 35(4)

Sargut A.S. (2001), Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim, İmge Kitabevi, Ankara

Schein, E. (1984), Coming to a New Awareness of Organizational Culture, Sloan Management Review, vol. 25, No.2, Winter, pp.3-16.

Şimşek M.Ş., Akgemci T. ve Çelik, A., (2001), Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

Tekin, M. (1999), Girişimcilik, Kendi İşini Kurma, İşletme, Damla Ofset, Konya

Tevrüz Suna, (1996), Endüstri ve Örgüt Psikolojisi, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, ss.91

Trompenaars, F. (1993), Riding the waves of culture., London: Brealey.

Zahao, F. (2005), Exploring the synergy Between Entrepreneurship and Innovation, Internetional Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research, Vol.11, no.1, pp.25-41

KAYNAKÇA

Anokhin, S. ve Schulze, W.S. (2009), Entrepreneurship, Innovation, and Corruption, Journal of Business Venturing, 24(5), ss.465-476.

Apology, 38a, www2.hawaii.edu/~freeman/courses/phil100/04.%20Apology.pdf, (04.03.2015).

Arıdağ, N.Ç. (2012), "Ahlak Gelişimi", içinde A. Kaya (Editör), Eğitim Psikolojisi, 7. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Arnold, M.J. ve Reynolds, K.E. (2003), Hedonic Shopping Motivations, Journal of Retailing, 79(2), ss.77-95.

Aşkun, İ.C. ve Tokat, B. (2010), İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J. ve Nolen-Hoeksema, S. (2010), Hilgard's Introduction to Psychology (Psikolojiye Giriş), 6. Baskı, Çev. Yavuz Alogan, Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Balkır, G. (2005), "İşverenin Yönetim Hakkının Kullanılmasında Etik Sınırlar", 2. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu Bildirisi, www.etiksempozyumu.sakarya.edu.tr/etik/2.2/Balkir.pdf, (16.03.2013).

Barlı, Ö. (2008), Davranış Bilimleri ve Örgütlerde Davranış, 3. Baskı, Erzurum: Aktif Yayınevi.

Bateman, T.S. ve Snell, S. (2002), Management: Competing in the New Era, Irwin Professional Publishing.

Bauman, Z. (1998), Postmodern Etik, Çev. Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları,.

Bektaş, Ç. ve Köseoğlu, M.A. (2008), İş Etiği ve İş Etiğinin Yayılım Süreci, Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi, 13(1), ss.145-158.

Birand, K. (2001), İlk Çağ Felsefesi Tarihi, 4. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Bozkurt, Ö.Ç. ve Alparslan, A.M. (2013), Girişimcilerde Bulunması Gereken Özellikler ile Girişimcilik Eğitimi: Girişimci ve Öğrenci Görüşleri, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 8(1).

Cambridge Advanced Learner's Dictionary, (2005), 2. Edition, Cambridge: Cambridge University Press.

Can, H., Aşan Ö. ve Aydın, E.M. (2006), Örgütsel Davranış, İstanbul: Arıkan Yayıncılık.

Ceylan, A. ve Anbar, A. (2014), Modern İşletmecilik, Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Churchill. N.C. ve Lewis, V.L. (1983), The Five Stages of Small Business Growth, Harvard Business Review 6(3), ss.30-50.

Clarke, R. ve Aram, J. (1997), Universal Values, Behavioral Ethics and Entrepreneurship, Journal of Business Ethics, 16(5), ss.561-572.

Cottone, R.R. ve Claus, R.E. (2000), Ethical Decision-Making Models: A Review of the Literature, Journal of Counseling & Development, *78*(3), ss.275-283.

Çilingir, L. (2003), Kant'ta Mutluluk-Ahlaklılık İlişkisi, Felsefe-Logos Dergisi, 6(21), ss.1-15.

Demir, H. ve Songür, N. (1999), Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlakı, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(3), ss.150-168.

Derman, O. (2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim, Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi, 63, ss.19-21.

Devellioğlu, F. (1993), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, 11. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Dinçer, Ö. (2007), Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 8. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.

Doğan, H.G., Gürler, A.Z. ve Ağcadağ, D. (2014), Hedonik Tüketim Alışkanlıkları Üzerine Etkili Faktörlerin Değerlendirilmesi (Tokat İli Örneği), Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(30), ss.69-77.

Efil, İ. (2013), İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, 12. Baskı, Bursa: Dora Yayınları.

Ekşi, H. (2006), Bilişsel Ahlak Gelişimi Kuramı: Kohlberg ve Sonrası, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1), ss.29-38.

Ertürk, M. (2009), İşletme Biliminin Temel İlkeleri, 7. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

Fassin, Y. (2005), The Reasons Behind Non-Ethical Behaviour in Business and Entrepreneurship, Journal of Business Ethics, 60(3), ss.265-279.

Ferrell, O.C. ve Gresham, L.G. (1985), A Contingency Framework for Understanding Ethical Decision Making in Marketing, The Journal of Marketing, 49(3), ss.87-96.

Fisscher, O., Frenkel, D., Lurie, Y. ve Nijhof, A. (2005), Stretching the Frontiers: Exploring the Relationships Between Entrepreneurship and Ethics, Journal of Business Ethics, 60(3), ss.207-209.

Gartner, W.B. (1990), What Are We Talking About When We Talk About Entrepreneurship?, Journal of Business Venturing, 5(1), ss.15-28.

Genç, N. (2005), Yönetim ve Organizasyon-Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.

Gök, S. (2008), İş Etiği ile İş Ahlakı Arasındaki İlişki ve Çalışma Yaşamında İş Etiğini Etkileyen Faktörler, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(1), ss.1-19.

Güneş, F. (2008), Descartes ve Spinoza'da Duygu–Ahlak İlişkisi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Yüksek Lisans Tezi.

Güney, S. (2000), Yönetim ve Organizasyon El Kitabı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Güntöre, S.Ö. (2004), John Stuart Mill'in Ahlak Anlayışı, İzmir: İlya Yayınevi.

Hannafey, F.T. (2003), Entrepreneurship and Ethics: A Literature Review, Journal of Business Ethics, 46(2), ss.99-110.

Harmeling, S.S., Sarasvathy, S.D. ve Freeman, R.E. (2009), Related Debates in Ethics and Entrepreneurship: Values, Opportunities, and Contingency. Journal of Business Ethics, 84(3), ss.341-365.

Harrington, S.J. (1997), A Test of a Person-Issue Contingent Model of Ethical Decision Making in Organizations, Journal of Business Ethics, 16(4), ss.363-375.

Hellriegel, D., Slocum, J.W. ve Woodman, R.W. (1992), Organizational Behavior, USA: West Publishing Company.

Hocaoğlu, D. (1998), Descartes Felsefesi'nde Bir Problem Alanı Olarak Ahlâk, Doğu Batı, 1(4), ss.85-97.

Hill, R.B. ve Petty, G.C. (1995), A New Look at Selected Employability Skills: A Factor Analysis of the Occupational Work Ethics", Journal of Vocational Education Research, 20(4), ss.59-73.

Hobbes, T. (1651), Leviathan or The Matter, Forme, & Power of A Common-wealth Ecclesiasticall and Civill, (Prepared for the McMaster University Archive of the History of Economic Thought, by Rod Hay).

Johnson, C.E. (2013), Meeting the Ethical Challenges of Leadership: Casting Light or Shadow, Sage Publications.

Johnson, C.E. (2011), Organizational Ethics: A Practical Approach, Sage Publications.

Jones, T.M. (1991), Ethical Decision Making by Individuals in Organizations: An Issue-Contingent Model, Academy of Management Review, 16(2), ss.366-395.

Kenney, M. ve Mujtaba, B.G. (2007), Understanding Corporate Entrepreneurship and Development: A Practitioner View of Organizational Intrapreneurship, Journal of Applied Management and Entrepreneurship, 12(3), ss.73-88.

Kılıç, R. (1993), Ahlakı Temellendirme Problemi, Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı:8, 67-78.

Kılınç, İ. ve Ağraş, S. (2010) "İş Etiği" içinde D.E. Özler (Editör), Örgütsel Davranışta Güncel Konular, Bursa: Ekin Yayınevi.

Kırel, Ç. (2009), "Etik Davranışlar ve Yönetimi" içinde S. Ünlü (Editör), Sosyal Psikoloji, 3. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kiriş, N. (2008), Arthur Schopenhauer'de Kötülük Problemi ve Kötümserlik, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla: Yüksek Lisans Tezi.

Koçel, T. (2005), İşletme Yöneticiliği, 10. Baskı, İstanbul: Arıkan Yayınları.

Kohlberg, L. (1971), Stages of Moral Development, Moral Education, ss.23-92.

Kohlberg, L. ve Hersh, R.H. (1977), Moral Development: A Review of the Theory, Theory Into Practise, 16 (2), ss.53-59.

Köse, D. (2008), Nietzsche Felsefesi, Modernizm, Ahlak ve İmmoralizm, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Yüksek Lisans Tezi.

Kreitner, R. ve Kinicki, A. (2008), Organizational Behavior, 8th. Edition, USA: McGraw Hill International Edition.

Kurtuluş, B. (2005), İş Ahlakı: Geçmişte ve Günümüzde, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı:50, ss.737-759.

Logsdon, J.M. ve Yuthas, K. (1997), Corporate Social Performance, Stakeholder Orientation, and Organizational Moral Development, Journal of Business Ethics, 16(12-13), ss.1213-1226.

Luthans, F. (1995), Organizational Behavior, 7th Baskı, USA: McGraw Hill Publishing.

Miller, M.J., Woehr, D.J. ve Hudspeth, N. (2001), The Meaning and Measurement of the Work Ethic: Construction and Initial Validation of a Multidimensional Inventory, Journal of Vocational Behavior, 59, ss.1-39.

Morris, M.H., Schindehutte, M., Walton, J. ve Allen, J. (2002), The Ethical Context of Entrepreneurship: Proposing and Testing A Developmental Framework. Journal of Business Ethics, 40(4), ss.331-361.

Osthaus, C.R. (2004), The Work Ethic of the Plain Folk: Labor and Religion in the Old South, The Journal of Southern History, 70(4), ss.745-782.

Oxford Business English Dictionary For Learners of English, (2005), Oxford: Oxford University Press.

Oyman, M. (1999), "Pazarlamada Etiksel Karar Alma," 4. Ulusal Pazarlama Kongresi, (18-20 Kasım), Antakya-Hatay, ss.290-299.

Özdemir, S. (2009), "Günümüz Türkiye'sinde Akademik İş Ahlâkı Çalışmalarına Genel Bakış" içinde S. Orman ve Z. Parlak (Editörler), İşletmelerde İş Etiği, İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayınları.

Özkalp, E. (1992), Sosyoloji, Ed. Levend Kılıç, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Öztürk, O. (2006), "Ahlak Olgusunun Kaynağı Nedir ?", Köprü-Üç Aylık Fikir Dergisi, Sayı:95, www.koprudergisi.com/index.asp?, (03.03.2013).

Piaget, J. (1952), The Origins of Intelligence in Children (Vol.8, No.5, p.18), New York: International Universities Press.

Primeaux, P. ve Stieber, J. (1994), Profit Maximization: The Ethical Mandate of Business, Journal of Business Ethics, 13(4), ss.287-294.

Reidenbach, R.E., ve Robin, D.P. (1991), A Conceptual Model of Corporate Moral Development, Journal of Business Ethics, 10(4), ss.273-284.

Rest, J.R. (1994), Background: Theory and research. In J.R. Rest ve D. Narvaez (Eds.), Moral development in the professions: Psychology and applied ethics (pp. 1–25). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Robertson, C. ve Fadil, P.A. (1999), Ethical Decision Making in Multinational Organizations: A Culture Based Model, Journal of Business Ethics, 19(4), ss.385-392.

Seymen, O.A., ve Bolat, T. (2007), Kohlberg'in Bilişsel Ahlâkî Gelişim Modelinden Yararlanan Etiksel Karar Verme Modellerinin Karşılaştırmalı Analizi, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(13).

Sezgül, İ. (2010), Marx'ın Diyalektik-Tarihsel Materyalizmi ve Etik, Toplum Bilimleri Dergisi, 4(8), ss.231-244.

Spinoza, B. (2011), Etika, 4. Baskı, Çev. Hilmi Ziya Ülken, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Stajkovic, A.D. ve Luthans, F. (1997), Business Ethics Across Cultures: A Social Cognitive Model, Journal of World Business, 32(l), ss.17-34.

Stevenson, H.H. ve Jarillo, J.C. (1990), A Paradigm of Entrepreneurship: Entrepreneurial Management, Strategic Management Journal, 11(5), ss.17-27.

Street, M.D., Douglas, S.C., Geiger, S.W. ve Martinko, M.J. (2001), The Impact of Cognitive Expenditure on the Ethical Decision-Making Process: The Cognitive Elaboration Model, Organizational Behavior and Human Decision Processes, 86(2), ss.256-277.

Strong, K.C. ve Meyer, G.D. (1992), An Integrative Descriptive Model of Ethical Decision Making, Journal of Business Ethics, 11(2), ss.89-94.

Surie, G. ve Ashley, A. (2008), Integrating Pragmatism and Ethics in Entrepreneurial Leadership for Sustainable Value Creation, Journal of Business Ethics, 81(1), ss.235-246.

Şimşek, M.Ş. (2002), Yönetim ve Organizasyon. 7. Baskı, , Konya: Günay Ofset.

TDK (Türk Dil Kurumu), (2015), "Karar", www.tdk.gov.tr, (08.04.2015).

TDK (Türk Dil Kurumu), (2009), Türkçe Sözlük, 10. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TDK (Türk Dil Kurumu), (1981), Türkçe Sözlük, 6. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Thorne, L. (1998), The Role of Virtue in Auditors' Ethical Decision Making: An Integration of Cognitive Developmental and Virtue-Ethics Perspectives, Research on Accounting Ethics, 4, ss.291-308.

Tiltay, M.A. ve Torlak, Ö. (2010), Materyalist Eğilim, Dini Değerler, Marka Bağlılığı ve Tüketici Ahlakı Arasındaki İlişkiler, İş Ahlakı Dergisi, 4(7), ss.93-130.

TOED (The Oxford English Dictionary), (1991), "Culture", 2. Baskı, Vol.4, Oxford: Clarendon Press.

Tolan, B. (1991), Toplum Bilimlerine Giriş, 3. Baskı, Ankara: Adım Yayıncılık.

Trevino, L.K. (1986), Ethical Decision Making in Organizations: A Person-Situation Interactionist Model, Academy of Management Review, 11(3), ss.601-617.

Ünal, A. ve Çelik, İ.A. (2010), Çalışma Ahlakı Kavramına Kültürel Bir Bakış ve Türkiye'de Çalışma Ahlakı, Sosyal Bilimler, 8(1), ss.217-240.

Velioğlu, M.T. (2002), Pazarlamada Etik Karar Alma Davranışına Yönelik Bir Model ve Beşeri İlaç Sektöründe Uygulama. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir: Doktora Tezi.

Venkataraman, S. (2002), Stakeholder Value Equilibration and the Entrepreneurial Process, Business Ethics Quarterly The Ruffin Series, Special Edition No.3, ss.45–57.

Taner, A.H. (1981), Yabancı Kelimeler Lugati:, Kanaat Kitabevi.

Yayla, A. (2005), Kant'ın Ahlak Eğitimi Anlayışı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 38(1), ss.73-86.

Yıldırım, B. (2008), Schopenhauer'da Sanat ve Duygu, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Yüksek Lisans Tezi.

TARTIŞMA SORULARI

1. İş modellemede esnek olmanın rolü ve önemi nedir, bir iş modeli nasıl esnek olabilir?
2. İş modeli kavramındaki bulanıklığı ve diğer kavramlarla ilişkilerini anlatınız.
3. İş modeli mimarisi nasıl şekillenir?
4. İş modeli kavramını tanımlayınız ve kavramsal gelişimini anlatınız.
5. İş modeli kavramının kısaca bileşenleri nedir açıklayınız.
6. İş modeli geliştirmeyi anlatınız ve temel düzeyi açıklayınız.
7. İş modeli geliştirmede Pazar faktörlerini anlatınız.
8. İş modellerindeki esneklik boyutlarını anlatınız.
9. İş modeli ve strateji kavramları arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
10. İş modeli kavramının girişimciye sağladığı faydaları anlatınız.

KAYNAKÇA

Barringer, B. R. ve Ireland, D.R. (2012), Entrepreneurship, Successfully Launching New Venture, Pearson Publishing, 4.th ed., New Jersey.

Chaharbaghi, K., Fendt, C. ve Willis, R. (2003), Meaning, Legitimacy and Impact of Business Models in Fastmoving Environments, Management Decision, 41(4), ss. 372-382

DaSilva, C. M. ve Trkman P. (2014), Business Model: What It is and What It is not, Long Range Planning (47), ss. 379-389,

Donald W., Mitchell C., ve Bruckner C., (2004), Establishing a Continuing Business Model Innovation Process, Journal of Business Strategy, 25(3), ss. 39-49.

Ehret, M., Kashyap, V. ve Wirtz, J. (2013), Business Models: Impact on Business Markets and Opportunities for Marketing Research, Industrial Marketing Management (42), ss. 649-655.

Johnson, M.W. ve Nair, H. (2011), New Business Model in Emerging Market, Harvard Business Review, January-February, ss.89-95.

Jorge A. Arevalo Itziar Castelló Simone de Colle Gilbert Lenssen Kerstin Neumann Maurizio Zollo, (2011), Introduction to The Special Issue: Integrating Sustainability in Business Models, Journal of Management Development, 30(10) ss. 941 – 954.

Lumm, M. (2002), Using Business Models and Revenue Streams for Digital Marketplace Success, Information Management & Computer Security, 10(1), ss. 20-30.

Mason, K. ve Mouzas, S. (2012), Flexible Business Models, European Journal of Marketing, 46 (10), ss. 1340 – 1367.

Maureen Benson-Rea, Roderick J. Brodie ve Herbert Sima (2013), The Plurality of Co-existing Business Models: Investigating The Complexity of Value Drivers, Industrial Marketing Management 42, ss. 717–729.

Morris, M., Schindehutte, M., & Allen, J. (2005). The entrepreneur's business model: toward a unified perspective. Journal of Business Research, 58(6), ss. 726–735.

Morrisa, M., Schindehutteb, M. ve Allen, J. (2005) The entrepreneur's business model: toward a unified perspective, Journal of Business Research 58, ss. 726– 735.

Porter, M.E. (1996), "What is strategy?", Harvard Business Review, Vol. 74 No. 6, ss. 61-78.

Porter, M.E. (1998), Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance : With a New Introduction, Simon and Schuster Inc.

Ramon Casadesus-Masanell Joan E. Ricart, (2010),"Competitiveness: Business Model Reconfiguration for Innovation and Internationalization", Management Research: Journal of the Iberoamerican Academy of Management, Vol. 8 Iss 2 ss. 123 – 149.

Seshadri , S. (2013), The Sustainability Syndicate: Shared Responsibility in a Trans-Organizational Business Model", Industrial Marketing Management (42), ss. 762-772.

Storbacka, K., Windahl C., Nenonen, S. ve Salonen, A. (2013), "Solution Business Models: Transformation Along Four Continua", Industrial Marketing Management 42 705–716.

Vives, L.ve Svejenova, S. (2011), Business Models; Toward Integrative Framework, Management Research: The Journal of the Iberoamerican Academy of Management, 9(3), ss. 230-242.

Wallnöfer L.M. ve Hacklin, F. (2013) The Business Model in Entrepreneurial Marketing: A Communication Perspective on Business Angels' Opportunity Interpretation Industrial Marketing Management (42), 755–764.

Wasilewski, S. M. (2010), Model-Based Management in Start-ups, Kybernetes, 39 (9/10), ss.1659 – 1677.

Güncel inovasyon düşünürlerinin savundukları inovasyon modellerinden de anlaşıldığı üzere inovasyonun düşmanı; rehavet, sabit fikirlilik ve dış dünyaya kapalı olmaktır. Toplum dinamikleri, demografik özellikler, ekonomi, teknoloji, insan davranışları ve ihtiyaçları, yönetim biçimleri ve liderlik yaklaşımları değişim geçirmektedir. Bu değişimde ayakta kalabilecek örgütler, inovasyona açık, değişime ayak uyduran, insan faktörüne önem veren ve yeni fikirleri değere dönüştürebilen örgütler olacaktır.

TARTIŞMA SORULARI

1. İnovasyon ve icat arasındaki farktan hareketle, sizce dünyada yapılan en önemli üç inovasyonu ve üç icadı sıralayınız.
2. İnovasyon yönetim süreci ile geleneksel yönetim süreci arasındaki farklılıklar nelerdir? Bu farklılığın temel sebebi nedir?
3. İnovasyon yönetim sürecinde insan faktörünün önemi nedir? Teknolojik gelişmelerin hız kazandığı günümüzde, insan ilişkilerine verilen önemin artmasını neye bağlıyorsunuz?
4. Yeni bir fikir ortaya koyduğunuz bir durum hiç oldu mu? Yeni bir fikir üretebilme becerisi nasıl kazanılabilir, nasıl bir bakış açısında sahip olunması gereklidir?
5. Aynı anda hem ters inovasyon hem de yıkıcı inovasyon uygulanabilir mi? Örneklendirerek açıklayınız.
6. Örgüt içerisinde yeni fikirlerin ortaya çıkabilmesi için nasıl bir yönetim tarzının benimsenmesi gerekir?
7. Hangi liderlik özellikleri, yeni fikirlerin ortaya çıkmasında ve değere dönüştürülmesi sürecinde performansı olumlu yönde etkilemektedir? İnovatif liderlere örnekler verebilir misiniz?
8. Ters inovasyon, yıkıcı inovasyon ve açık inovasyon uygulamalarından sizi en çok hangisi etkiledi? Neden?
9. İnovasyon yönetim sürecinde öğrenme kültürünün önemi nedir?
10. Yanlışlıkla veya kaza sonucu ortaya çıkan bir inovasyona örnek verebilir misiniz?

KAYNAKÇA

Adams, R., Bessant, J. and Phelps, R. (2006). Innovation management measurement: A review. *International Journal of Management Reviews*, *8*(1), 21-47.

Bass, B. M. (1985). *Leadership and Performance Beyond Expectations.* New York: Free Press.

Bettencourt, L.A. ve Ulwick, A. W. (2008). Müşteri merkezli *inovasyon* haritası. *İnovasyon, Harvard Business Review' den En Etkili Yönetim Fikirleri.* (Çeviren: Melis İnan) İstanbul, Optimist, 63-82.

Birkinshaw, J. and Gibson, C. (2004). Building Ambidexterity Into an Organization. *MIT Sloan Management Review*, *45*, 47-55.

Bolat, T, Seymen, O.A., Bolat, O.İ, Erdem, B. (2009). *Yönetim ve Organizasyon* (2. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Cebeci U. ve Alaca H. (2009). *İnovasyon Derecesinin Ölçümlenmesi.*<https://www.google.com.tr/ webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=Cebeci%2C+Alaca%2C+%C4% B0novasyon+derecesinin+% C3%B6l%C3%A7%C3%BCmlenmesi.> adresinden 11.06.2015 tarihinde alınmıştır.

Christensen, C. M. (1997). *The Innovator's Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail,* Microsoft Reader Edition. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press.

Chesbrough, H. (2006). Open innovation: A New Paradigm For Understanding İndustrial İnnovation (eds. Henry Chesbrough, Wim Vanhaverbeke, Joel West). Open Innovation: Researching a New Paradigm. Oxford University Press.

Cooper, R. G. (1994). Third-Generation New Product Processes. *Journal of Product Innovation Management, 11*(1),3-14.

Cooper, R. G., Edgett, S. J. and Kleinschmidt, E. J. (2002). Optimizing the stage-gate process. *Research Technology Management*, *45*(5), 1-10.

Day, G. S. (2007). Gerçek mi? Kazanabilir miyiz? Yapmaya değer mi? *İnovasyon, Harvard Business Review' den En Etkili Yönetim Fikirleri.* İstanbul, Optimist, 83-112.

Dodgson, M., Gann, D. and Salter, A. (2008). *The Management of Technological Innovation: Strategy and Practice.* New York: Oxford University Press

Drucker, P. F. (1985). İnovasyon disiplini. *İnovasyon, Harvard Business Review' den En Etkili Yönetim Fikirleri*. (Çeviren: Melis İnan) İstanbul, Optimist, 191-208.

Ertürk, M. (2000). İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon (3. Baskı). İstanbul: Beta.

Etzkowitz, H. and Leydesdorff, L. (2000). The Dynamics of İnnovation: from National Systems and "Mode 2" to a Triple Helix of University–Industry–Government Relations. *Research Policy*, *29*(2), 109-123.

Farrell, J. B., Flood, P. C., Curtain, S. M., Hannigan, A., Dawson, J. and West, M. (2005). CEO Leadership, Top Team Trust and The Combination and Exchange of İnformation. *Irish Journal of Management*, *26*(1), 22-40.

Freeman, C. and Soete, L. (1997). *The Economics of Industrial Innovation* (3rd Edition). USA: MIT Press.

Garcia, R. and Calantone, R. (2002). A Critical Look at Technological Innovation Typology and Innovativeness Terminology: a Literature Review. *Journal of Product Innovation Management*, *19*(2), 110-132.

Genç, N. (2004). *Yönetim ve Organizasyon* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Govindarajan, V.J. and Trimble, C. (2010). İnovasyon Savaşlarına Son Verin. *İnovasyon, Harvard Business Review' den En Etkili Yönetim Fikirleri.* (Çeviren: Melis İnan) İstanbul, Optimist, 21-40.

Govindarajan, V.J. and Trimble, C. (2012*). Reverse Innovation: Create Far from Home, Win Everywhere.* Boston: Harvard University Press.

Hauschildt, J., Salomo, S. (2011). *Innovations-Management*. München: Vahlen.

Immelt, J.R., Govindarajan, V.J. ve Trimble, C. (2009). GE kendini nasıl bozuyor? *İnovasyon, Harvard Business Review' den En Etkili Yönetim Fikirleri.* (Çeviren: Melis İnan) İstanbul, Optimist, 41-62.

Kanter, R.M (2006). İnovasyon: Klasik Tuzaklar. *İnovasyon, Harvard Business Review' den En Etkili Yönetim Fikirleri.* (Çeviren: Melis İnan) İstanbul, Optimist, 135-166.

Karaata, S. (2012). İnovasyonun Ölçümünde Yeni Arayışlar. *TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu*, (2012-1).

Koçel, T. (2013). *İşletme Yöneticiliği* (14. Baskı). İstanbul: Beta

Makri, M. and Scandura, T. A. (2010). Exploring the Effects of Creative CEO Leadership on İnnovation in High-Technology Firms. *The Leadership Quarterly*,*21*(1), 75-88.

Martin, R. L. (2011). İnovasyon Katalizörleri. *İnovasyon, Harvard Business Review' den En Etkili Yönetim Fikirleri.* (Çeviren: Melis İnan) İstanbul, Optimist, 7-20.

McGrath, R.T. and MacMillan, I.C. (1995). Keşfe yönelik planlama. *İnovasyon, Harvard Business Review' den En Etkili Yönetim Fikirleri.* (Çeviren: Melis İnan) İstanbul, Optimist, 167-190.

Munshi, N., Oke, A., Stafylarakis, M., Puranam, P., Towells, S., Möslein, K. and Neely, A. (2005). Leading for Innovation. *AIM Executive briefings*.

Öztürk, E., Mesci, M., Kılınç, İ., (2013). Yenilik Faaliyetlerinin İşletme Performansına Etkisi: Yat Limanları Üzerine Bir Değerlendirme. *Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi*, *8*(2), 97-115.

Porter, M. E. and Ketels, C. H. (2003). UK Competitiveness: Moving to The Next Stage. *Economic and Social Research Council,* DTI Economic Papers No.3.

Rothwell, R. (1994), Towards the Fifth Generation İnnovation Process, *International Marketing Review*, *11*(1), 7- 31.

Saruhan, S.C. ve Yıldız, M.L. (2009). *Çağdaş Yönetim Bilimi* (1. Baskı) İstanbul: Beta

Sattler, M. (2011). *Excellence in Innovation Management: A Meta-Analytic Review on the Predictors of Innovation Performance (1st Edition)*. Germany: Gabler Verlag.

Senge, P.M. (2000). *Beşinci Disiplin: Öğrenen Organizasyon Sanatı ve Uygulaması* (Çev.: A. İldeniz, A. Doğukan ve B. Pala). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Śledzik, K. (2013). Schumpeter's View on Innovation and Entrepreneurship. *Management Trends in Theory and Practice*,(ed.) Stefan Hittmar, Faculty of Management Science and Informatics, University of Zilina & Institute of Management by University of Zilina.

Smith, W. K., and Tushman, M. L. (2005). Managing Strategic Contradictions: A Top Management Model for Managing Innovation Streams. *Organization Science*, *16*(5), 522-536.

TDK Büyük Türkçe Sözlük (2015). <http://www.**tdk.gov.tr**/index.php?option=com_bts> adresinden 12.04.2015 tarihinde alınmıştır.

Thomke, S. Ve Reinertsen, D. (2012). Ürün Geliştirme İle İlgili Altı Mit. *İnovasyon, Harvard Business Review' den En Etkili Yönetim Fikirleri.* (Çeviren: Melis İnan) İstanbul, Optimist, 113-134.

Uzkurt, C. (2008). Pazarlamada Değer Yaratma Aracı Olarak Yenilik Yönetimi ve Yenilikçi Örgüt Kültürü. *İstanbul: Beta Basım AŞ*.

Vera, D. and Crossan, M. (2004). Strategic leadership and Organizational learning. *Academy of Management Review*, *29*(2), 222-240.

Verworn, B. and Herstatt, C. (2002). *The Innovation Process: an Introduction to Process Models* (No. 12). Working Papers/Technologie-und Innovationsmanagement, Technische Universität Hamburg-Harburg.

Winfrey, G. (2014). *How a Failed Experiment Led to One of the Best-Selling Products of All Time.* <http://www.inc.com/graham-winfrey/the-genius-design-elements-that-made-post-its-a-runaway-success.html> adresinden 05.07.2015 tarihinde alınmıştır.

Yukl, G. (2009). Leading Organizational Learning: Reflections on Theory and Research. *The Leadership Quarterly*, *20*(1), 49-53.

Zerenler, M., Türker, N. ve Şahin, E. (2007). Küresel Teknoloji, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Ve Yenilik İlişkisi. *Management*, *6*(1), 11.

İnternet Kaynakları

<www. http://www.**claytonchristensen.com**/key-concepts/> adresinden 10.06.2015 tarihinde alınmıştır.

<www.**stage-gate.com>** adresinden 10.05.2015 tarihinde alınmıştır.

KAYNAKÇA

Akbolat, M. (2009). Türk Sağlık Sektöründe Miles ve Snow'un Stratejik Tipolojisi: Hastaneler Üzerine Bir Araştırma, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 11(3), 127-146.

Akgemci, T., Öğüt, A. ve Ay Tosun, M. (2005). Küresel Rekabetin Sundu**ğu Fırsatlar Ve Tehditler Bağlamında Kobi'lerde Stratejik Yenilik Yön**etimi: Swot Analizine Dayalı Kuramsal Bir Değerlendirme, *SÜ İİBF Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10, 139-156.

Akman, G., Özkan, C. ve Eriş, H. (2008). Strateji Odaklılık ve Firma Stratejilerinin Firma Performansına Etkisinin Analizi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 7(13/1), 93-115.

Altmonte, C., Nicolini, M. ve Ogliar, L. (2010) International Trade and The Competitive Behavior of Heterogeneous Firms, http://www.etsg.org/ETSG2011/Papers/Altomonte_Nicolini_Ogliari.pdf (15.04.2015).

Altuntaş, G. ve Dönmez, D. (2010). Girişimcilik Yönelimi Ve Örgütsel Performans İlişkisi: Çanakkale Bölgesinde Faaliyet Gösteren Otel İşletmelerinde Bir Araştırma, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi 39(1), s. 50-74.

Antoncic, B. (2006). Impacts of Diverstification and Corporate Entrepreneurship Strategy Making on Growth and Profitability: A Normative Model, *Journal of Enterprising Culture*, 14 (1), 49-63.

Arıç, K.H. (2013). Yeni Bir Dış Ticaret Teorisi Olarak Porter'ın Rekabetçi Üstünlükler Teorisi'nin Yapısı, *KAU IIBF Dergisi*, 4(5), 81-97.

Borch, O.J., Huse, M. Senneseth, K. (1999). Resource Configuration, Competitive Strategies and Corporate Entrepreneurship: An Emrical Examination of Small Firms, *Entrepreneurship Theory and Paractice*, 1042-2587, 49-70.

Budayan, C., Dikmen, İ. ve Birgönül, M.T. (2007), Türk İnşaat Sekt**ö**ründe Stratejik Grup Analizi, *4. İnşaat Yönetimi Kongresi*, 30-31, Ekim, İstanbul, 139-148.

Bulut, Z. A. (2004). Küresel Rekabet, *Mevzuat Dergisi*, 7(75), http://www.mevzuat-dergisi.com/2004/03a/01.htm (Erişim: 15.04.2015).

Chitakornkijsil, P. (2015). SMEs, Entrepreneurship and Development Strategies, The *International Journal of Organizational Innovation*, 127-138

Collins-Kreiner, N. & Wall, G. (2007), Evaluating Tourism Potential: A SWOT Analysis of the Western Negev, Israel, "*Tourism: An International Interdisciplinary Journal",* Vol. 55 No.1 March, 51-63.

Coulter, M. (2005). *Strategic Management in Action,*3th Edition. Pearson Education International Inc. Upper Saddle River, New Jersey.

Coulter, M. (2005). *Strategic Management in Action,*3th Edition. Pearson Education International Inc. Upper Saddle River, New Jersey.

Cömertpay, Ş. (2006). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Kurumsal Strateji Belirleme İçin Karar Destek Sistemi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Çekerol, G. S. ve Kurnaz. N. (2011). Küresel Kriz Ekseninde Lojistik Sektörü ve Rekabet Analizi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 47-59.

Çekerol, G. S. ve Kurnaz. N. (2011). Küresel Kriz Ekseninde Lojistik Sektörü ve

Rekabet Analizi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 47-59.

Çivi, E., Erol, İ., İnanlı, T. ve Erol, E.D. (2008). Uluslararası Rekabet Gücüne Farklı Bakışlar *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(4) Sayı:1, 1-22.

D'aveni, R.A., Dagnino, G.B. & Smith, K.G.(2010). The Age of Temporary Advantage *Strategic Management Journal* 31: 1371–1385.

D'Aveni, R.A. (1994). *Hypercompetition: Managing the Dynamics of Strategic Maneuvering*, The Free Press: New York.

Dinçer, M.A.M., Yıldırım, M. ve Dil, E. (2012). Firmanın Tercih Ettiği Stratejinin Belirlenmesinde Girişimci Tipinin Etkisi Üzerine Bir Araştırma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF Dergisi,* 7(2), 241-261.

Doğu Marmara Bölge Planı (2011). "Karasu'nun Genel Durum Değerlendirmesi ve Swot Analizi" http://www.dogumarmarabolgeplani.gov.tr/pdfs/1_calistay_85_KarasuSWOTanalizi.pdf (Erişim:30.04.2015).

Emek, U. (2009). *Rekabetçi Piyasa Ekonomisi: Kavramlar, Kurallar, Kurumlar*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Emek, U. (2009). *Rekabetçi Piyasa Ekonomisi: Kavramlar, Kurallar, Kurumlar*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Erdemir, E. (2006). Bilgi Toplumunda İnsan Kaynakları Yönetiminin Yeni Rolü: Yetenek Savaşları Olgusu ve Türkiye'deki Yansımaları, *Uluslararası 5. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi* Bildiriler Kitabı 3-5 Kasım Kocaeli, 29-39.

Eren, M.V., Tutar, E., Tutar, F. ve Erkan, Ç. (2012). Yerel Ekonomik Kalkınmada Girişimciliğin Rolü: Gaziantep Örneği, *International Conference on Eurasian Economies* 369-373.

Ferrier, W. J. , Fhionnlaoich, C. M., Smith, K.G. & Grimm C.M. (2002). TheImpact Of Performance Distress on Aggressive Competitive Behavior: A Reconciliation of Conflicting Views, *Managerial and Decision Economics,* 23, 301-316.

Ford, S., Garnsey E. & Probert, D. (2010). Evolving Corporate Entrepreneurship Strategy: Technology Incubation at Philips, *R&D Management* 40 (1), 81-90.

Goeltz, D. R. (2014). Globalization and Hypercompetition: Drivers, Linkages and İndustry Differences*, Journal of International Business and Cultural Studies*, 8, 1-15.

Gökmenoğlu S.M., Akal, M. ve Altunışık, R. (2012). Ulusal Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler Üzerine Değerlendirmeler, *Rekabet Dergisi,* 13(4): 3-43.

Grant, R. M. (2005). *Contemporary Strategy Analysis*, 5th Edition. Backwell Publishing (UK).

Güngör, S. ve Arslan M., (2004). Turizm ve Rekreasyon Stratejileri İçin SWOT Analizi, Görsel Kalite Değerlendirmesi, Turizm Tesislerinin Beğenilirliği ve Turizm Tesisleri Durum Analizi Uygulaması: Beyşehir İlçesi Örneği, *S.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 18 (33), 68-69.

Ireland, R.D., Kuratko, D.F. ve Jeffrey G. Covin, J.G. (2003). Antecedents, Elements, And Consequences Of Corporate Entrepreneurshıp Strategy, A*cademy of Management Best Conference Paper,* (In EBSCOHost : Academic search premier, Full display: http://www.ebsco.com (Erişim: 15.04.2015.) 2009}.

Kahveci, E. (2012). İşletme Stratejileri ve İhracat Performansı İlişkileri, *Akademik Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi*, 4(6), 2-34.

Karacaoğlu, K. (2009). Rekabet Üstünlüğünü Etkileyen Unsurların Yapısal Eşitlik

Modeli İle Belirlenmesi: ISO 500 Büyük Sanayi İşletmesi Örneği, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34, 165-187.

Kaya, A.İ. (2011). Dinamik Rekabet ve Girişimsel Keşif: Kirzner'in Piyasa Süreci Teorisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler F*akültesi Dergisi*, 1(1), 67–83.

Keskin, S. (2014). Ankara-İzmir-İstanbul'da İşveren Ve Kendi Hesabına Çalışan Kadınlar (Kadın Girişimciler) Ve Swot Analizi İle Değerlendirilmesi, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 166-186.

Kibritçioğlu, A. (1998). "Firma ve Ürün Kalitesi Nedir? Neden Önemlidir?", http://dialup.ankara.edu.tr/~kibritci/wp6_kalite.html(Erişim:29.04.2015).

Kibritçioğlu, A. (1998). Firma ve Ürün Kalitesi Nedir? Neden Önemlidir?http://dialup.ankara.edu.tr/~kibritci/wp6_kalite.html(25.01.2011).

Knight, G. A. (2000). Entrepreneurship and Marketing Strategy: The SME Under Globalization, Journal of Intemational Marketing, 8 (2), 12-32.

Knight, G. A. (2001). Entrepreneurship and Strategy in the International SME, Journal of International Management, 7, 155–171.

Kumral, N. (2008). "Bölgesel Rekabet Gücünü ArtırmayaYönelik Politikalar", Ege University, Working PaperNo: 08 / 02 http://www.iibf.ege.edu.tr/economics/tartisma (Erişim:29.04.2015).

Kuratko, D.F., Ireland, R.D. ve Hornsby, J.S. (2001). Improving Firm Perforfmance Through Entrepreneurial Actions: Acordia's Corporate Entrepreneurship Strategy, *Academy of Managemeni Executive* 15(4), 60-71.

Lawhead, T., Veglak, P. and Thomas, P. (1992). Ecotourism in the Pacific. Workshop: Summary of Proceedings and Outcomes. In E. Hay (Ed.), Ecotourism Business in the Pacific: Promoting A Sustainable Experience Environmental Science Occasional Publications 8 Auckland: University of Auckland, 179-186.

Lumpkin, G. T., & Dess, G. G. (2001). Linking Two Dimensions of Entrepreneurial Orientation to Firm Performance: The Moderating Role of Environment and İndustry Life Cycle, *Journal of Business Venturing,* 16(5), 429−451.

Matzler, K., Bailom, F. Anschober, M. ve Richardson, S. (2009). Hypercompetition, Customer-Value Competition, and The New Role of Market Research, *Innovative Marketing*, 5(2), 6-11.

Megep, (2014). Girişimci Fikirler Ve İş Kurmak, http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Giri%C5%9Fimci%20Fikirler%20ve%20%C4%B0%C5%9F%20Kurma.pdf. (Erişim:21.04.2015).

Miles, R. E., ve Snow, C. C. (1978). *Organizational Strategy, Structure, and Process*. New York: Mc Graw-Hill.

Müftüoğlu, T. (2015). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Önemi, Özellikleri ve Geleceği http://arsiv.mmo.org.tr/pdf/11279.pdf (Erişim: 10.04.2015).

Offstein, E.H ve Gnyawali, D.R. (2006). A Humanistic Perspective of Firm Competitive Behavior, Competitiveness Review; vol: 16(3/4), Proquest, 248-261.

Offstein, E.H. ve Gnyawali, D.R. (2005). Firm Competitive Behavior as a Determinant of CEO Pay: Empirical Evidence from the US Pharmaceutical Industry *Journal of Managerial Psychology,* Vol: 20(5/6), 335-354.

Özer, M.A. (2012). Rekabet Ortamında Girişimciler İçin Varolabilme Reçetesi: Risk Yönetimi, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,* 7(1), 143-162.

Paksoy, H. M. (2006). Küçük ve Orta Ölçekli Yatırım Yapacak Girişimcilerin Swot Analizi İle Araştırılması: Ş.Urfa Ve Bursa İlleri Karşılaştırması, İktisat İşletme ve Finans 21 (249), 81-94.

Pearce, J. A. ve Robinson, R.B. (2003). *Strategic Management, Formulartion, Implemantation and Control*, 8th Edition, McGraw-Hill;Irwin.

Porter, M.E. (1980). *Competitive Strategy,* New York; The Free Press.

Porter, M.E. (2008). "Stratejiyi Şekillendiren Beş Rekabet Kuvveti", (içinde: *HBR's 10 Must Reads: Strateji,* Çeviren: Melis İnan, 2013), İstanbul; Optimist Yayıncılık.

Poyraz, K., Taşkın, E. ve Kara, H. (2009). Dönüşen Pazarlarda Tekel İşletmelerinin Rekabet Davranışlarını Etkinleştirmede Pazar Yönlülük Stratejisi -Türk Telekom İncelemesi- *Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı 16, s.1-14.

Slater, S.F. and Narver, J.C. (1996). Competitive Strategy in The Market-Focused Business. *Journal of Market-Focused Management* 1, 159-174.

Şen, Z. ve Dolu, Ş. (2004). *Hiper Rekabet Stratejileri,* Müsiad Yayınları, İstanbul, Bilge Matbaası.

Tan, H.,Weston,R. ve Tang,Y. (2011).Applying the Miles and Snow's Business Strategy Typology to China's Real Estate Development Industry: A Research Framework, http://www.prres.net/papers/Tan_Applying_Miles_and_Snow_to_China.pdf (Erişim: (12.04.2015).

Tür, R. ve Kazaz, A. (2015). İnşaat Firmalarında Stratejik Planlama Süreci ve İzlenen Stratejilerin Miles-Snow Tipolojisine Uyarlanması, http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/11117.pdf (Erişim:30.04.2015).

Türk Dil Kurumu (2015). "Rekabet" http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.554e8aa9bdb251.98725151 (Erişim:30.04.2015).

Ülgen, H. ve Mirze, K. (2010). İşletmelerde Stratejik Yönetim, İstanbul; Literatür Yayınları.

Wiggins, R.R. ve Ruefli, T.W. (2005). Schumpeter's Ghost: Is Hypercompetıtıon Makıng The Best Of Tımes Shorter?, http://www.wiggo.com/academic/curriculum_vitae/ghost.pdf (Eri**şim:30.04.2015).**

Wikipedia, (2015). SWOT Analizi, http://tr.wikipedia.org/wiki/SWOT_analizi (Erişim:21.04.2015).

Yeşiltaş, M., Çeken H. ve Öztürk, İ. (2009), Karadeniz Bölgesindeki Turizm Olanaklarının Swot Analizi İle Değerlendirilmesi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (3). 250-269.

Zerenler, M., Türker, N. ve Şahin, E. (2011). Küresel Teknoloji, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) ve Yenilik İlişkisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/so (Erişim:29.04.2015).

- Birlikte iş yapan şirketlerin kısa süre içinde iş yapma politikalarını belirlemeleri gerekir.
- İşbirliği içinde olan şirketlerden biri diğerini fethetmiş gibi davranmamalı, uyum üzerinde durulmalıdır.
- İşbirliği içinde olan girişimlerin maliyetlerinin yükselmemesi gerekmektedir. Yöneticilere ödenecek ücretler ve diğer giderler konusunda işbirliğinden kaynaklanan maliyetler yükseltilmemeli, makul düzeyde tutulmalıdır.
- İşbirliği içinde olan şirketlerin yöneticilerinin "direnç" sayılabilecek davranışlardan kaçınmaları gerekmektedir.

Stratejik işbirliği oluşturmak beraberinde birtakım sorunları da getirmektedir. Koçel'e (2007) göre stratejik işbirliklerinin en önemli sorunları; yönetim tarzı farklılıkları, temel işletmecilik kavramlarına verilen anlam farklılıkları ve benimseme derecesi ile ortak girişimi oluşturan işletmelerin kendi ve ortaklarının rolleri hakkındaki bekleyişlerinin farklı olması, özellikle joint venture şeklindeki birlikteliklerin hukuki yapısının ne olacağı, bu tür girişime başlayan firmaların kendi elleriyle kendilerine rakip üretmeleri ve iki işletmenin kültürlerinin benzerlik ve farklılıklarından kaynaklanan sorunlar olarak sıralanabilir (Koçel, 2007: 326)

TARTIŞMA SORULARI

1. Uluslararası Girişimcilik nedir?
2. Uluslararası girişimciliğin gelişmesini açıklayan yaklaşımlar nelerdir?
3. Uluslararası girişimlerin aşama modellerini, özelliklerinin de göz önünde bulundurarak tartışınız.
4. Küresel doğan işletmeleri ve özelliklerini açıklayınız.
5. İlişki ağları kullanılarak uluslararası faaliyet nasıl gerçekleştirilir?
6. Stratejik işbirliğinin firmalar arası bağlar içindeki yeri nedir?
7. İşletmeler neden stratejik işbirlikleri oluştururlar?
8. Stratejik işbirliği türlerini açıklayınız.
9. Stratejik işbirliği ve ülke kültürleri arasındaki ilişkileri tartışınız.
10. Stratejik işbirliklerinin yönetimi nasıl gerçekleştirilir? Tartışınız.

KAYNAKÇA

Altay, Hüseyin (2004), "Güç Mesafesi, Erkeklik- Dişilik ve Belirsizlikten Kaçınma Özellikleri İle Başarı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma", SDU, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi; C.9, ss. 301-321.

Andersen, Otto (1993), "On The Internationalization Process of Firms: A Critical Analysis", Journal of International Business Studies, Second Quarter, ss. 209-231.

Atlı, Hakan ve Kartal, Burak (2014), Küresel Doğan İşletmelerde Girişimcinin Bireysel Özelliklerinin Erken Uluslararasılaşmadaki Rolü, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 39, ss.145-158

Ball, Don A. J., Geringer, Michael, McNett, Jeanne M. ve Minor, Michael S. (2012), 13.Baskı, International Business: The Challenge of Global Competition, McGraw-Hill companies, Inc. New York.

Bayrakdar, Seda (2011), Avrupa Birliği Mesleki Eğitim Programlarında Girişimcilik Eğitimlerinin Ekonomik Kalkınmadaki Önemi", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, ss,245-264.

Bılkey, Warren J ve Tesar, George (1977), The Export Behaviour of Smaller-Sized Wisconsin Manufacturing Firms", Journal of International Business Studies, 8, Spring, ss. 93-98.

Brewer, Peter C. (1998), National Culture and Activity- Based Costing Systems: A note, Management Accounting Research, 9, ss. 241-260.

Brouthers, Keith D., Brouthers, Lance Eliot, (2001), "Explaining the National Cultural Distance Paradox", Journal of International Business Studies, Cilt. 32, No. l (First Quarter), s.177.

Coviello, Nicole E (2006), "The Network Dynamics of International New Ventures", Journal of International Business Studies. C.37, ss.713–731.

Coviello, Nicole E. ve Martin, Kristina A.-M. 1999, Internationalization of Service SMEs: An Integrated Perspective From The Engineering Consulting Sector□, Journal of Marketing, Cilt.7, No. 4, pp.42-66.

Çavuşgil, S. Tamer (1980), "On The Internationalization Process of Firms", European Research, Vol. 8, No. 6, November, pp. 273-281.

Çavuşgil, S.Tamer, Knight, Gary ve Reisenberger, John R. (2014), 3. Baskı, International Business The New Realities, Pearson Education Limited, Essex

Ellis, Paul D (2011), Social Ties and International Entrepreneurship: Opportunities And Constraints Affecting Firm Internationalization, Journal of International Business Studies, 42, pp.99–127.

Erkutlu, Hakan ve Eryiğit, Süleyman (2001), Uluslararasılaşma Süreci, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 3, ss. 149-164.

Gülçubuk, Ali (2014), "Küreselleşme Sürecinde Yeni Ürün Geliştirme, İnovasyon ve Stratejik İşbirliklerinin Artan Önemi ve Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma", AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:14, Yıl:14, Sayı:2, 14: 19-35

Hofstede, Geert (1991), Cultures and Organizations Software of the Mind Intercultural Cooperation and Its Importance For Survival, Harper Collins Manufacturing, Glasgow.

İlker, Gamze (2010), Küreselleşme Sürecinde Stratejik İşbirlikleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi, ss.191-220

Johanson, Jan and Vahlne, Jan-Erik (1977), "The Internationalization Process of the Firm- A Model of Knowledge Development and Increasing Foreign Market Commitments", Journal of International Business Studies, 8, Spring, ss. 23-32.

Johanson, Jan and Vahlne, Jan-Erik (1990), "The Mechanism of Internationalization", International Marketing Review, Vol: 7, No: 4, pp. 11-24.

Johanson, Jan ve Wiedersheım, Finn -Paul (1975), "The Internationalization of the Firm-Four Swedish Cases", The Journal of Management Studies, Vol. 12, No. 3, October, ss. 305-322.

Joshi, Amol M ve Lahiri, Nandini (2014), Language Friction And Partner Selection in Cross-Border R&D Alliance Formation, Journal of International Business Studies, ss. 1–30

Kalyoncuoğlu, Selma ve Üner, M. Mithat (2010), Küresel Doğan İşletme Kavramı ve İşletmelerin Küresel Doğmasına Etki Eden Kurucu/Üst Düzey Yönetici Özellikleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 12/3, pp. 1-42.

Kılıçer, Tuğba (2013), KOBİ'ler İçin Girişimci Pazarlamanın Anahtarı: Pazarlama İlişki Ağları, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 8:2; pp. 141-166.

Knight, G. A., & Cavusgil, S. Tamer (2004), Innovation, Organizational Capabilities, and The Born-Global Firm, Journal of International Business Studies, 35(2): ss.124–141.

Knight, Gary A. and Çavuşgil, S. Tamer (1996), The Born Global Firm: A Challenge to Traditional Internationalization Theory", Advances in International Marketing, Vol. 8, pp.11-26.

Koçel, Tamer (2007), İşletme Yöneticiliği, Arıkan Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul.

Kogu, Bruce ve Singh, Harbir, (1998), «The Effect of National Culture On The Choice of Entry Mode», Journal of International Business Studies, Cilt.29, No.3 (Third Quarter), ss. 424-427.

Lam, Long W. ve White,Louis P. (1999), An Adaptive Choice Model Of The Internationalization Process□, The International Journal of Organizational Analysis, Cilt.7, No. 2(April), pp.106-111.

Lei, D., (2007), Strategic Alliances, Cooper, C.L., (Der.) the Blackwell Encyclopedia of Management, Blackwell Publishing, Blackwell.

Makino, Shige, ve Neupert, Kent E., (2000) «National Culture, Transaction Cost, and The Choice Between Joint Venture and Wholly Owned Subsidiary», Journal of International Business Studies, Cilt.31, 4., pp.705-713.

Meydan, Cem Harun (2012) , "Kaynak Bağımlılığı, İşlem Maliyetleri, Örgütsel Ağ ve Yeni-Kurumsal Kuram İle Örgütlerin İttifak Oluşturma Sebepleri Üzerine Bir İnceleme", Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 2, ss, 17-40.

Mirze, S.Kadri (2010), İşletme, Literatür:Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul.

Mutlu, Esin Can (1999), Uluslararası İşletmecilik. Beta Basım Yayım Dağ, İstanbul.

Özdemir, Lütfiye ve Karadağ, Sevinç, (2013). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Kişilik Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi, Procedıa V Internatıonal Congress On Entrepreneurshıp, ss.7-12.

Phatak, Arvind V., (1989), Uluslararası Yönetim, İstanbul: (Çev: Atilla Baransel, Tomris Somay), İşletme İktisadı Enstitüsü, Yayın No. 108.

Phene, Anupama ve Tallman, Stephen (2012), Complexity, Context And

Governance in Biotechnology Alliances, Journal of International Business Studies, 43, pp.61–83.

Reid, Stan D. (1981), The Decision - Maker and Export Entry and Expansion", Journal of International Business Studies, Vol. 12, No. 2, Tenth Anniversary Special Issue, Autumn, ss. 101-112.

Sarasvathy, S., Kumar, K., York, J. G., & Bhagavatula, S. (2014), An Effectual Approach to International Entrepreneurship: Overlaps, Challenges and Provocative Possibilities, Entrepreneurship Theory and Practice, 38(1): 71–93.

Shi, Weilei (Stone), Sun, Sunny Li, Pinkham, Brian C ve Peng, Mike W (2014) "Domestic Alliance Network to Attract Foreign Partners: Evidence From International Joint Ventures In China", Journal of International Business Studies 45, 338–362

Shi,Weilei (Stone), Sun,Sunny Li, Pinkham, Brian C ve Peng, Mike W. (2014), Domestic Alliance Network to Attract Foreign Partners: Evidence From International Joint Ventures In China, Journal of International Business Studies 45, 338–362.

Tatoglu, Ekrem ve Glaister, Keith W. (1997), Ownership, Location And Internationalization Determinants Of Western Mnes' FDI In Turkey□, -Discussion paper- Leeds University Business School, Leeds 1997/2. s.5.

Tayauova, Gulzhanat (2013), Uluslararası girişimciliğin gelişimine ilişkin yaklaşımların

Değerlendirilmesi, V. Uluslararası Girişimcilik Kongresi Bildiriler Kitabı, Almaatı, ss. 172-177.

Townsend, J.D., (2003), Understanding Alliances: a Review of International Aspects in Strategic Marketing, Marketing Intelligence & Planning, 21, 3, ss 143-155.

Tutar, Hasan, Altınkaynak, Fırat (2014) Girişimcilik (Temel Girişimcilik ve İş Kurma Süreci), Detay Anatolia Akademik Yayıncılık Danışmanlık Org. Turz. Ltd. Şti., Ankara.

Uçar, Ahmet, Çağatay, Uluç (2014). Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Stratejik Planlarında Yer alan Girişimcilik Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi, Procedia VI International Congress on Entrepreneurship, Bishkek.

Uzun, Ali Çağlar, ve Günlük, Mehmet (2013), Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Hareket Noktaları ve Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Muğla İli Araştırması", Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 86, ss. 340-350, Kongreler Dizisi: 11. Uluslararası Girişimcilik Kongresi, 25-27 Mayıs, Bişkek.

Welch, Jack ve Welch, Suzy (2005), Çev. Ahmet Kardam, Kazanmak İstiyorsanız, Optimist Yayınları, İstanbul.

Yu,Tieying, Subramaniam, Mohan ve Cannella, Jr Albert A (2013), Competing Globally, Allying Locally: Alliances Between Global Rivals And Host-Country Factors, Journal of International Business Studies 44, 117–137.

---------- (http://www.amazon.ca/Strategic-Alliances-Eastern-Central-Europe/dp/0080442080, Erişim: 21.03.2015).

TARTIŞMA SORULARI

1. Girişimcilerin odaklanması gereken konular ile yönetici ve liderin odaklanması gereken konular arasındaki farkı vurgulayan örnekler neler olabilir?
2. Sizce girişimcilik sürecinde yöneticilik becerileri mi, yoksa liderlik becerileri mi önce gelmektedir?
3. Girişimci olarak nasıl bir lider olmak sizi başarıya ulaştırır? Otokratik liderlik mi? Demokratik liderlik mi? Yoksa serbesiyetçi lider mi olmak istersiniz?
4. Yönetim sürecini planlama, organizasyon, yöneltme, eşgüdümleme ve denetleme olarak ifade ettiğimizde sizce hangisi en önemli aşamadır? (Biri diğerinden ayrı ve önemli olarak düşünülebilir mi?
5. Karşılaştığınız bir kişi "artık lideriniz benim, beni takip edeceksiniz" deseydi, o kişide hangi özelliklerin bulunmasını isterdiniz? (Dolayısı ile sizde bu özellikler var mı?)
6. Yönetici olarak planlama ile plan bağlantısı nasıl kurulmalıdır? (Hiçbir şeye her şey ile nasıl ulaşılır?)
7. Geçmişte kalan liderlik düşüncesi gerçekten geçmişte mi kalmıştır? Bu günün ve geleceğin girişimci liderleri olarak geçmişten hangi dersler çıkarılabilir?
8. Girişimci olarak başarının ölçümü (denetleme) için işin bitmesini beklemek mi gerekir? (Beklenirse çok geç kalınır mı?)
9. Çalışanlar işe yönlendirilirken emir, motivasyon ve iletişim dengesini nasıl kurabiliriz?
10. İnsanların sizi patron olarak yönetici gibi mi görmesini istersiniz? İzinden gidilecek bir lider mi? Yoksa girişimini yöneten bir lider mi?

KAYNAKÇA

5891 sayılı Küçük Ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (2009), Resmî Gazete, Sayı: 27219, 22 Nisan 2009.

Akdemir, A. (2012), İşletmeciliğin Temel Bilgileri, Bursa: Ekin Yayınları.

Avolio, B. J., Kahaia, S. ve Dodgeb, G.E., (2001), E-Leadership: Implications For Theory, Research, And Practice, The Leadership Quarterly, 11 (4), ss. 615-668.

Awamleh, R. ve Gardner, W.L. (1999), Perceptions of Leader Charisma and Effectiveness: The Effects of Vision Content, Delivery, and Organizational Performance, Leadership Quarterly, 10 (3), ss.345-373.

Barutçugil, İ. (2006), Yöneticinin Yönetimi, İstanbul: Kariyer Yayınları.

Bass, B. M. (1990), Bass & Stogdill's Handbook of Leadership: Theory, Research & Managerial Applications, New York: The Free Press.

Baykal, B. (1981), Organizasyonların Yönetimi: İlkeler ve Süreçler, İstanbul: Met/Er Matbaası.

Beckhard, R. (2000), "Geleceğin Lideri Üzerine" İçinde Hesselbein, F., Goldsmith, M., Beckhard, R. (Ed.), Geleceğin Lideri, İstanbul: Form Yayınları, ss. 175-179.

Bennis, W.G. (1993), An Invented Life: Reflections on Leadership and Change, Reading, MA: Addison-Wesley

Besler, S. (2012), "Yöneltme", İçinde Baraz, B., Şakar, A.N. (Edi.), İşletme Yönetimi, ss. 168-189, Eskişehir: Anadolu Ünv. Yayını,

Beyer J.M. ve Browning, L.D. (1999), Transforming an Industry in Crisis: Charisma, Routinization, and Supportive Cultural Leadership, Leadership Quarterly, 10 (3), ss. 483-520.

Bovee, C. ve Diğ. (1993), Management, New York: Mcgraw-Hill Inc.

Bridges, W. (2000), "İş Yapısı Değişirken Kurumların Yönetimi" İçinde Hesselbein, F., Goldsmith, M., Beckhard, R. (Ed.), Geleceğin Lideri, İstanbul: Form Yayınları, ss. 43-52.

Budak, G. ve Budak, G. (2004), İşletme Yönetimi, İzmir: Barış Yayınları.

Burke, W.W. (1980), "General Management" içinde Fallon, W.K. (Edi.), AMA Management Handbook, ss. 1-78, New York: American Management Association.

Conger, J. A. (1999), Charismatic and Transformational Leadership in Organizations: An Insider's Perspective on These Developing Streams of Research, The Leadership Quarterly, 10 (2), ss. 145-179.

Daft, R. L. (1997), Management, New York: Dryden Press.

Daft, R.L. ve Darcic D. (2009), Understanding Management, Mason, OH: South-Western.

Day, D. V. (2000), Leadership Development: A Review in Context, The Leadership Quarterly, 11 (4), ss. 581-613.

Doğan, M. (1998), İşletme Ekonomisi ve Yönetimi, İzmir: Anadolu Matbaacılık.

Doğan, S. (2007), Vizyona Dayalı Liderlik, İstanbul: Kare Yayınları.

Drucker, P.F. (1954), The Practice of Management, New York: Harper & Brothers.

Drucker, P.F. (2009), Yönetim, (Çev. İlker Gülfidan), İstanbul: Optimist Yayınları.

Efil, İ. (2010), İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, Bursa: Dora Yayınları.

Erçetin, Ş.Ş. (1998), Lider Sarmalında Vizyon, Ankara: Önder Matbaacılık.

Eren, E. (2001), Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, İstanbul: Beta Yayınları.

Eren, E. . (2001), Yönetim ve Organizasyon (Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar), İstanbul: Beta Yayınları.

Fiedler, F.E. (1976), The Leadership Game: Matching the Man to the Situation, Organizational Dynamics, 4 (3), ss. 6-16.

Foss, N. J. ve Klein, P. G. (2002), Entrepreneurship and the Firm, Aldershot: Edward Elgar.

Genç, N. (2001), Başarı Bedel İster, İstanbul: Timaş Yayınaları.

Genç, N. (2007), Yönetim ve Organizasyon – Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar-, Ankara: Seçkin.

Güney, S. (1997), Yönetici ve Yönetilen Açısından Disiplin ve Moral", 21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu, 5-6 Haziran, Deniz Harp Okulu, İstanbul, ss. 202-225.

Gürbüz, H. (1995), Muhasebe Denetimi, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Hellriegel, D. ve Slocum, J. W. (2006), Management, Wokingham: Addison-Wesley Pub.

Hersey, P. ve Blanchard, K.H. (1982), Management of Organizational Behavior: Utulizing Human Resources, New Jersey: Prentice Hall.

Hodgetts, R.H. (1997), Yönetim: Teori, Süreç ve Uygulama, (Çev. Canan Çetin ve Esin Can Mutlu), İstanbul: Der Yayınları.

Hughes, R., Ginnett, R. ve Curphy, G. (1999), **Leadership**, New York: McGraw Hill.

İbicioğlu, H. ve Doğan, H. (2002), İşletmelerde Öğrenme Kültürü Yaratama ve Akademik Lider Olarak Yönetici Rolüne İlişkin Türkiye'deki Üç Güvenlik İşletmesinde Bir Araştırma, 10. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Antalya.

İbicioğlu, H., Özmen, H.İ., Taş, S. (2009), Liderlik Davranışı ve Toplumsal Norm İlişkisi: Ampirik Bir Çalışma, Süleyman Demirel Ünv. İİBF Dergisi, 14(2), ss.1-23)

Katz, D., ve Kahn, R.L. (1978), The Social Psychology of Organizations, New York: Wiley.

Koçel, T. (1999) İşletme Yöneticiliği, İstanbul: Beta Yayınları.

Kotter, J.P., (1990), What Leaders Really Do, Harvard Business Review, 68 (3), pp. 103-111.

Kouzes, J.M. ve Posner, B.Z. (2007), The Leadership Challenge, New York: John Wiley and Sons.

Lewin, K. (1999), Experiments in Social Space, Reflections, 1 (1), ss. 7-13.

Lunenburg, F.C. (2012), Power and Leadership: An Influence Process, International Journal ol Management, Business, and Administration, 15(1), ss. 1-9.

Ma, L. ve Qu, Q. (2010), Differentiation in Leader-Member Exchange: A Hierarchical Linear Modeling Approach, The Leadership Quarterly, 21, ss. 733-744.

Martin, J., (2005), Organization Behaviour and Management, London: Thomson.

Mayo, A.J. ve Nohira, N. Ve Rennella, M. (2009), Entrepreneurs, Managers, and Leaders : What the Airline Industry can Teach us About Leadership, New York: Palgrave Macmillan.

McGregor, D. (1966), "Örgütün İnsan İlişkileri Yönü" İçinde Taguiri, R. ve Baransel, A. (Ed.), Organizasyonların Beşeri Yönü, İstanbul Ünv. İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınları, ss.136-147.

Mellor, R., vd. (2009), Entrepreneurship for Everyone, London: Sage.

Mintzberg, H. (1990), The Manager's Job: Folklore and Fact", Harward Business Review, 68 (2), ss. 3-16.

Mintzberg, H. (2014), Örgütler ve Yapılar, (Çev. Edi. Ahmet Apay), Ankara: Nobel Ya.

Nanus, B. (1992), Visionary Leadership, New York: Free Press.

Özmen, H.İ. (2009), Liderlik Davranışını Etkileyen Toplumsal Normların Analizi, Süleyman Demirel Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Özsalmanlı, A.Y. (2005), Türkiye'de Kamu Yönetiminde Liderlik ve Lider Yöneticilik, Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13, ss. 137-146.

Peters, T. (2005), İşinizi Yeniden Yaratın, (Çev. Nilgün Miler), İstanbul: Boyner Yayınları.

Robbins, S.P. ve Judge, T.A. (2013), Örgütsel Davranış, (Çev.Ed. İnci Erdem), Ankara: Nobel Akademik Yayınları.

Robbins, S.P., Decenzo, D.A. ve Coulter, M. (2013) Yönetimin Esasları – Temel Kavramlar ve Uygulamalar, (Çev.Ed. Adem Öğüt), Ankara: Nobel Akademik Yayınları.

SARGUT, S. (2001), Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim, İstanbul: İmge Yayınları.

Sergiovanni, T.J. ve Starrett, R.J. (1983), Supervision: Human perspectives. New York: McGraw Hill.

Sucu, Y. (1995), Durumsallık Yaklaşımı ve Stratejik Planlama, 1.Sistem Mühendisliği ve Savunma Uygulamaları Sempozyumu, Kara Harp Okulu, KHO Matbaası, Ankara.

Şerif, M. ve Şerif C. (1996), Sosyal Psikolojiye Giriş, (Çev. M. Atakay ve A.Yavuz), İstanbul: Sosyal Yayınları.

Tannenbaum, R. ve F. Masarik, (1957), A Frame of Reference, Management Science, 4 (1), ss. 1-19.

Tannenbaum, R. ve Schmidt, W. H. (1958), How to Chose a Leadership Pattern, Harvard Business Review, 36 (2).

Tosun, K. (1982), İşletme Yönetimi, İstanbul: Savaş Yayınevi.

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr (15.01.2015).

Türkmen, İ. (1999), Yönetsel Zaman ve Yetki Devri Açısından Yönetimde Verimlilik, Ankara: MPM Yayınları.

Ülgen, H. (1997), İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması, İstanbul: İstanbul Ünv. İİE Araştırma ve Yardım Vakfı Yayınları.

Vroom, V. H. ve Yetton, P.W. (1973), Leadership and Decision Making, Pitsburg: University of Pitsburg Press.

Werner, I. (1997), Liderlik ve Yönetim, İstanbul: Rota Yayınları.

Witzel, M. (2005), The Encyclopedia of the History of American Management, Briston: Thoemmes Continuum.

Yukl, G. (2010), Leadership in Organizations, New Jersey: Pearson.

Zel, U. (2006), Kişilik ve Liderlik, İstanbul: Nobel Yayınları.

TARTIŞMA SORULARI

1. Pazarlama kavramının tanım, kapsam ve hedeflerini açıklayınız.
2. Pazarlama, ''satış'' mıdır? Tartışınız.
3. Pazarlamanın gelişim süreci dikkate alındığında, girişimcinin hangi tür pazarlama yaklaşımını benimseyeceğine karar verirken kullanabileceği kriterler neler olabilir?
4. Müşteri için ''değer'' neyi ifade etmektedir?
5. Son yıllarda gelişen iletişim teknolojileri ve yaygın internet kullanımı girişimci işletmelere ne tür tehditler ve fırsatlar sunmaktadır? Açıklayınız.
6. Hizmetleri mallardan farklı kılan özellikler nelerdir? Girişimci açısından çıkarımlar neler olabilir?
7. Yeni ürünlerin başarısız olmalarının ardında yatan nedenleri açıklayınız.
8. Fiyatlandırma kararlarını diğer pazarlama karması kararlarından farklı kılan yönleri tartışınız.
9. Dağıtım kanalı kullanmanın nedenlerini örneklerle tartışınız.
10. Sosyal medya pazarlaması ve tutundurma kararları arasında ilişki olabilir mi? Tartışınız.

KAYNAKÇA

Akar, E. (2010), ''İnternet Ortamında Pazarlama'', İçinde, Varinli, İ., ve Çatı, K., (Editörler), Güncel Pazarlama Yaklaşımlarından Seçmeler, Detay Yayıncılık, ss: 205-228, Ankara.

Akar, E. (2010), Sosyal Medya Pazarlaması, 1. Basım, Ankara: Eflatun Basım.

Akat, Ö. (2009), Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi, 7. Baskı, Bursa : Ekin Yayınevi.

Altunışık, R., Özdemir, Ş., Torlak, Ö. (2012), Modern Pazarlama, 5. Baskı, İstanbul : Değişim Yayınları.

Altunışık, R., Özdemir, Ş., Torlak, Ö. (2014), Pazarlama İlkeleri ve Yönetimi, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Arık, H., ''İnternet Marketing Nedir?'' www. http://hakanarik.com.tr/internet-marketing/nedir.html (31.10.2015).

Arpacı, T., Ayhan, D.Y., Böge, E., Tuncer, D., Üner, M.M. (1992), Pazarlama, 1. Baskı, Ankara : Gazi Yayınları.

Baş, M. Ve Tolon, M. (2008), Pazarlama Fonksiyonu, İçinde Üner, M.M. (Editör), Genel İşletmecilik Bilgileri, ss.173-216, Gazi Kitabevi, Ankara.

Can, H. Tuncer, D. ve Ayhan D. Y. (1991), Genel İşletmecilik Bilgileri, 3. Baskı, Ankara: Adım Yayıncılık.

Can, E. (2012). Uluslararası İşletmecilik: Teori ve Uygulama, 4. Baskı, İstanbul : Beta Basım A.Ş.

Cox, W.E. (1967), Product Life Cycles As Marketing Models ,Journal of Business,(4) ,October, ss. 375-384.

Döm, S. (2008), Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği, 2. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Ecer, H.F. ve Canıtez, M. (2004). Pazarlama İlkeleri: Teori ve Yaklaşımlar, 1. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Erdoğan, Z., (2014), ''Pazarlamanın Konusu, Kapsamı, Gelişimi ve Diğer Sosyal Bilimlerle İlişkisi'', İçinde Erdoğan, Z. (Editör), Pazarlama İlkeler ve Yönetim, Ekin Yayınevi, ss.1-23, Bursa.

Goi, L.C. (2009), A Review of Marketing Mix: 4Ps or More ? , International Journal of Marketing Studies, (1), (1), May,ss.2-15.

Hakan, O., (2012), İyi Pazarlamacı Olmak, 2. Baskı, İstanbul: MediaCat Yayınları.

İslamoğlu, A. (2002) , Pazarlama İlkeleri,2. Baskı, İstanbul : Beta Yayıncılık.

İslamoğlu, A. (2011), Pazarlama Yönetimi, 5. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Kotler, P., Armstrong, G. (2010), Principles of Marketing, 13th Ed, Pearson Education Press.

Kotler, P. , Armstrong, G. (2011), Principles of Marketing,14th Ed., Prentice Hall, New Jersey,USA.

Levitt, T. (1965), Exploit the Product Life Cycle, Harvard Business Review, November-December, ss.81-94.

Marangoz, M., Erboy, N. (2013), Pazarlamada Paradigma Değişimi, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt:2 ,Sayı:1 ,ss:64-91.

Mucuk, I. (2010), Pazarlama İlkeleri, 18. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Odabaşı, Y. (2001), Pazarlama Planı Rehberi, KOSGEB Girişimciliği Geliştirme Merkezi, Mart, Ankara: Seçkin Matbaası.

Odabaşı, Y., Oyman, M., Pazarlama İletişimi Yönetimi, 9. Baskı, İstanbul, Mediacat Kitapları.

Özata, Z., (2014), 'Diğer Pazarlama İletişimi Araçları : Sponsorluk, Doğrudan Pazarlama ve Dijital Pazarlama', İçinde Erdoğan, Z. (Editör), Pazarlama İlkeler ve Yönetim, Ekin Yayınevi, ss.515-554, Bursa.

Perreault, W.D., Cannon, J.P., and McCarthy, E.J. (2013), Pazarlamanın Temelleri: Bir Pazarlama Stratejisi Planlama Yaklaşımı, Çev. Editör Asım Günal Önce, 13. Baskı Çev., Ankara: Nobel Yayınevi.

Porter, M.E. (2008), Rekabet Stratejisi: Sektör ve Rakip Analizi Teknikleri, Çev. Gülen Ulubilgen, 2. Baskı, İstanbul: Sistem Kitabevi.

Rawal,P. (2013), AIDA Marketing Communication Model: Stimulating A Purchase Decision in the Minds of The Consumers Through a Linear Progression of Steps , IRC's International Journal of Multidisiplinary Research in Social&Management Sciences ,(1),(1), March, ss.37-44.

Reilly, M. D. (1997), Basics of Marketing for Small Businesses and Entrepreneurs, Montana State University Extension Service.

Taşoğlu Paşalı, N. (2009), Pazarlama İletişimi: Bütünleşik Bir Yaklaşım, 1. Baskı, Ankara, Detay Yayıncılık.

Torlak, Ö., (2010), Pazarlamanın Yeni Tanımı ve Pazarlama Karmasındaki Değişime İlişkin Değerlendirmeler, İçinde, Varinli, İ ve Çatı, K. (Editörler), Güncel Pazarlama Yaklaşımlarından Seçmeler, Detay Yayıncılık, ss: 1-29, Ankara.

Tuncer, D., Ayhan, D.Y., Varoğlu, D. (2011), Genel İşletmecilik Bilgileri, 4. Baskı, Ankara : Siyasal Kitabevi.

Ülgen, H. ve Mirze, S.K. (2007), İşletmelerde Stratejik Yönetim, 4. Baskı, İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım.

Üner, M. M. (1999), Literatürümüzde Yer Alan Tutundurma Karması Elemanlarının Gözden Geçirilmesi, Pazarlama Dünyası, (74), Mart-Nisan, ss.18-22.

Üner, M. M. (2009), Pazarlama Karması Paradigmasında Pazarlama Tanımı, Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi, (3), ss:2-28.

Yılmaz, A. (2009), Reklam Nedir?, İçinde, Uztuğ, F. Ve Sever S. (Editörler), Reklamcılık, AÖF Yayınları, ss: 2-21, Eskişehir.

Yükselen, C. (2010), Pazarlama: İlkeler-Yönetim-Örnek Olaylar, 8. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

https://archive.ama.org/archive/AboutAMA/Documents/American%20Marketing

%20Association%20Releases%20New%20Definition%20for%20Marketing.pdf, (Erişim: 18.10.2015)

9. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri'nin amaçları nelerdir?
10. İş Meleklerinin belli başlı özellikleri nelerdir?
11. Risk Sermayesi ve Melek Yatırımcı arasındaki temel farklar nelerdir?

KAYNAKÇA

Akbulut, E. (2000), KOBİ'lerin Sermaye Piyasasına Katılımı, İMKB Eğitim ve Yayın Müdürlüğü, Konferans ve Paneller Serisi, Nisan 2000.

Akgüç, Ö. (2010). Finansal Yönetim, 8. Basım, İstanbul, Avcıol Basım Yayın.

Aydın, N. (1999), Finansal Yönetim, Eskişehir, Birlik Ofset.

Aypek, N. (1998), Sermaye Piyasası Aracı Olarak Risk Sermayesi ve Türk Sermaye Piyasasında Uygulanabilirliği, KOSGEB Yayınları, Ankara.

Bayrak, E. (1991), Seçilmiş Bir Firma Örneğinde Finansal Analiz ve Planlama Uygulaması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bakır, P. (1985), Finansal Yönetim, İstanbul, M.Ü. Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları No: 363/627.

Bamford, C. E., Dean, T. J. and Douglas, T. J., (2004), The Temporal Nature of Growth Determinants in New Bank Foundings: Implications for New Ventures Research Design, Journal of Business Venturing, 19 (6), ss. 899 – 919.

Branscomb, L. M. and Auerswald, P. (2002), Between Invention and Innovation: An Analysis of Funding for Early-Stage Technology Development, Prepared for Economic Assessment Office, Advanced Technology Program, National Institute of Standards and Technology.

Canbaş, S. ve Vural, G. (2010), Finansal Yönetim, Açıklamalı Örnekler ve Problemler, 1. Basım, Adana, Karahan Kitabevi.

Ceylan A. (1998), İşletmelerde Finansal Yönetim, 5. Baskı, Bursa, Ekin Kitabevi.

Chowdhury, A. ve Amin, M. (2007), Working Capital Management Practiced in Pharmaceutical Companies Listed in Dhaka Stock Exchange, BRAC University Journal, 4 (2), ss. 75.

Çetindamar, D. (2002), TÜSİAD Yayınları Yayın No. TÜSİAD-T/2002-12/340, İstanbul, Türkiye'de Girişimcilik.

Çımat, A. ve Laçinel, A. (2002), KOBİ'lerin Finansman Sorunlarının Çözümünde Risk Sermayesi, Ankara, Vergi Denetmenleri Derneği Eğitim Yayınları Serisi.

Çizakça, M. (1999), İslam Dünyasında ve Batı'da İş Ortaklıkları Tarihi, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları Seri No: 75.

Dalgar, H. (2002), Finansal Planlamada Öngörü Metodu Olarak Rasyoların Kullanılması Ve Tekstil Sektörü İşletmelerinde Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Dayıoğlu, Y. (2013), Yatırım Piyasasındaki "Melekler", https://www.gsghukuk.com/images/pdf/Yatirimpiyasasindamelekler.pdf, 13.11.2013.

Downes, J. Ve Goodman, J. E. (1987), 2. Baskı, New York, Dictionary of Finance and Investment Terms, Barron's Financial Guides.

Günay, S. G. (2009), Development of New Economy via Venture Capital and Initial Public Offerings in Turkey, Journal of Yasar University, 4 (14), ss. 2185 – 2203.

Günay, S. G. ve Başalp, A. (2011), Girişimciler, Melek Yatırımcılar ve Risk Sermayesi Firmaları Arasında Kurulacak Bir Ağ, Bu Ağın Yapısı ve Önemi, Business and Economics Research Journal, 2 (2), ss. 153 – 164

İpekten, B. (2006), Risk Sermayesi Finansman Modeli, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1), ss. 367 – 384.

İşeri, M. (2001), Risk Sermayesi ve Türkiye'deki Geleceği, 1. Baskı, İstanbul, Türkmen Kitabevi.

İştar, E. (2013), Alternatif bir Finansman Modeli Olarak Risk Sermayesi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (46), ss. 183 – 198.

Karabayır, M. E., Gülşen, A. Z., Çifci, S. ve Muzaffar, H. (2012), Melek Yatırımcıların Yatırım Kararlarında Girişimci Odaklılığın Rolü: Türkiye'deki Melek Yatırımcılar Üzerine Bir Çalışma, 67 (2), ss. 69 – 93

Kauermann, G., Tutz, G. ve Bruderl, J. (2005), The Survival of Newly Founded Firms: A Case Study into Varying-coefficient Models, Journal of The Royal Statistical Society Series A-Statistics in Society, 168 (1), ss. 145 – 158.

Kaya, A., Kaya, Y., Oruç, B., Özdoğan, A., Ünal, M., Üstündağ, S. ve Yıldırım, B. Y. (2004), SPK Yayın No:147, Ankara, Dünya'da Ve Türkiye'de Risk Sermayesi, Ankara, SPK Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan.

Kirschner, S., Richelson, S., Kirschner, J., Richelson H. and Cardis J. (2001), Venture Capital: The Definitive Guide for Entrepreneurs, Investors and Practitioners, 1. Edition, New York, John Wiley and Sons, Inc.

Kuğu, T. D. (2004), Finansman Yöntemi Olarak Risk Sermayesi, Yönetim ve Ekonomi, 11 (2), ss. 141 – 153.

Küçükkaplan, İ. ve Basçı, E. S. (2002). Risk Sermayesi Kavramı, Dünyada ve Türkiye'de Bilgi Teknolojileri Sektörünün Finansmanındaki Payı. Pamukkale Üniversitesi Bilgi Teknolojileri Sempozyumu, Denizli.

Margulis, J. B. and Benjamin, G. A. (2000), Angel Financing: How to Find and Invest Private Equity, 1. Edition, New York, John Wiley & Sons, Inc.

Mayfield, W. (2000), What is Informal Venture Capital and Who are Angels? Kansas Economic Report, Spring 2000, (28), Wichita State University, Wichita, Kansas.

Met, Ö. (2011), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları: Kırgızistan'da bir Araştırma, Sosyo – Ekonnomi Dergisi, (1), ss. 127 – 144.

Mucuk, İ. (2011), Modern İşletmecilik, 17. Basım, İstanbul, Türkmen Kitabevi.

Müftüoğlu, T., Ürper, Y., Başar, M. ve Tosunoğlu, B.T. (2004), Girişimcilik, Eskişehir, Editor: Yavuz ODABAŞI, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Müslümov, A. (2002), 21. Yüzyılda Türkiye'de KOBİ'ler; Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri, 1. Baskı, İstanbul, Literatür Yayınları.

Oktay, E. ve Güney, A. (2002), Türkiye'de KOBİ'lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri, 21.Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, 03-04 Ocak 2002, Doğu Akdeniz Üniversitesi, K.K.T.C.

Özdemir, M. (1999), Finansal Yönetim, 5. Baskı, İstanbul, Türkmen Kitabevi.

Parmaksızoğlu, Ö. (1997), Türkiye'de KOBİ'lerin Konumu ve Finans Sorunlarının Çözümünde Risk Sermayesinin Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Poyraz, E. (1996), 1985 – 1995 Yıllarında Dış Borçların Ekonominin Genel Dengesi ve Ödemeler Dengesi Üzerindeki Makro Analizi, Uzmanlık Tezi, Hazine Müsteşarlığı, Ankara.

Sarıyıldız, A. (2000), İşletmelerde Finansal Planlamanın Gelecek Fon İhtiyaçlarının Tahmin Edilmesi Açısından İncelenmesi ve Örnek Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale

Sayılgan, G. (2013), Soru ve Yanıtlarla İşletme Finansmanı, 6. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi.

Sevil, G. ve Başar, M. (2013), Finansal Yönetim I, 2. Baskı, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını

Tağraf, H. ve Arslan, N. T. (2003), Kriz Oluşum Süreci ve Kriz Yönetiminde Proaktif Yaklaşım, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4 (1), ss. 149 – 160.

Tuncel, K. (2000), Risk Sermayesi Finansman Modeli, 2.Baskı, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları Yayın No: 37.

Türko, R. M. (1999), Finansal Yönetim, 1. Basım, İstanbul, Alfa Yayınları

Türko, R. M. (1977), Finansal Yönetim I, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Türköz, P. (2008), Kobi'lerin Finansman Sorunları ve Bankaların Kobi'lere Yaklaşımı: Isparta Alan Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

TÜSİAD, Girişimcilik Finansmanı Görüş Belgesi, TÜSİAD Girişimcilik ve Yenilikçilik Çalışma Grubu, http://www.tusiad.org.tr/__rsc/shared/file/GirisimcilikFinansmani-0cak2009.pdf

Uluyol, O. (2011), Finansal Yönetim Boyutuyla Türkiye'de Girişimcilik, 1. Basım, Ankara, Nobel Yayıncılık.

Uluyol, O. (2008), Girişimcilikte Alternatif Bir Finansman Modeli Olarak Melek Finansman Yöntemi, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 3 (2), ss. 43 – 68

Usta, Ö. (2005), İşletme Finansı ve Finansal Yönetim, 2. Baskı, Ankara, Detay Yayıncılık.

Uzun, E., Türk, Z. ve Uzun, E. (2003). İşletme Başarısında Finansal Planlama ve Yeniliklerin Rolü, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 10 (2), ss. 63 – 73.

Vishani, S. (2007), Impact of Working Capital Management Policies on Corporate Performance- An Empirical Study, Global Business Review, (8), ss. 267.

Yenice, S. (2001), Sermaye yapısının firmanın verimliliği ile cari değeri üzerine etkisi İMKB'de test edilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yeniçeri, Ö. (1996), İşletme 2 (Fonksiyonel Analiz), 1. Baskı, Niğde, Titübay Yayınları.

Zaimoğlu, T. (2001). Risk Sermayesi ve Türkiye'de Uygulama Olanakları, 2. Baskı, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.

http://www.dogaka.org.tr/Icerik/Dosya/www.dogaka.org.tr_177_TK8L30NP_Turkiyedeki_Tesvik_ve_Destekler.pdf

http://www.halkbankkobi.com.tr/

(http://www.halkbankkobi.com.tr/channels/KOBI-lere-Ozel/KOBI-Destek-Paketleri/244)

www.kosgeb.gov.tr

http://www.mevzuat.gov.tr/

http://www.spk.gov.tr/apps/mevzuat/

http://www.tübitak.gov.tr

8. Başarılı bir kurumsal girişimcilik için bireysel girişimcilğin rolünü tartışınız.
9. Kurumsal girişimcilik düzeyi yüksek firmaların özellikleri hakkında bilgi veriniz.
10. Girişimciliğin kurumsal yapıya başarılı bir şekilde yerleştirilebilmesi için kurum içi çevreye yönelik strateji ve uygulamalar hakkında bilgi veriniz.

KAYNAKÇA

Ali, M. A. ve Dupleix, F. (2014), An Investigation of corporate entrepreneurship theories and their pragmatic usance into Price water house Coopers, Asian Journal of Multidisciplinary Studies, 2 (5), May, ss. 6-19.

Alpkan L., Ergün, E., Bulut, Ç. ve Yilmaz, C. (2005), Şirket Girişimciliğinin Şirket Performansına Etkileri, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 6 (2), Temmuz, ss. 175-189.

Antoncic, B. ve Hisrich, R.D. (2001), Intrapreneurship: Construct Refinement and Cross-Cultural Validation, Journal of Business Venturing, 16, ss. 495–527.

Barringer, B. R. ve Bluedorn, A. C. (1999), The Relationship Between Corporate Entrepreneurship and Strategic Management, Strategic Management Journal, 20, ss. 421-424.

Birkinshaw, J. M. (2003), The paradox of corporate entrepreneurship, *Business Strategy Review,* 30 (Spring), ss. 46-58.

Block, Z. ve MacMillan, I. (1993), Corporate Venturing, Cambridge, MA: Harvard Business Press.

Brizek, M. G. (2013), Explaining Corporate Entrepreneurship: A Contemporary Literature Investigation, Journal of Management and Marketing Research, 14, ss. 1-13.

Bulut, Ç., Fiş, A. M., Aktan, B. ve Yılmaz, S. (2014), Kurumsal Girişimcilik: Kavramsal Yapı Üzerine Bir Tartışma, Journal of Yasar University, 3(10), ss. 1389-1416.

Burgelman, R. A. (1983), Corporate Entrepreneurship and Strategic Management: Insights from a Process Study, Management Science, 29 (12), Dec. ss. 1349-1364.

Cameron, K. ve Quinn, R. E. (1999), Diagnosing and Changing Organizational Culture: Based on the Competing Values Framework, Addison-Wesley.

Cornwall, J. ve Perlman, B. (1990), Organizational Entrepreneurship, Homewood: Irwin.

Covin J. G. ve Covin, T. J. (1990), Competitive Aggressiveness, Environmental Context and Small Firm Performance, Entrepreneurship Theory and Practice, 14(4), ss. 35-50.

Covin, J. G. ve Miles, M. P. (1999), Corporate Entrepreneurship and the Pursuit of Competitive Advantage, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 23 (3), ss. 47–63.

Covin, D. ve Slevin, J. (1990), Judging Entrepreneurial Style and Organizational Structures – How to Get Your Act Together, Sloan Management Review, 31 (Winter), ss. 43-53.

Damanpour, F. (1991), The Adoption of Technological, Administrative, and Ancillary Innovations: Impact of Organizational Factors, Journal of Management, 13 (4), ss. 675-688.

Danışman, A. ve Erkocaoğlan, E. (2007), Kurumsal Girişimcilik ve firma performansı: İMKB'de işlem gören firmalar üzerinde bir araştırma, İktisat İşletme ve Finans, 22 (11), ss. 82- 101.

Dess, G.G. ve Lumpkin, G.T. (2005), The Role of Entrepreneurial Orientation in Stimulating Effective Corporate Entrepreneurship, Academy of Management Executive, 19 (1), ss. 147–156.

Goffee, R. ve Jones, G. (1998), The Character of a Corporation: How Your Company's Culture Can Make or Break Your Business, Harper Business.

Guth, W. D. ve Ginsberg, A. (1990), Guest Editors' Introduction: Corporate Entrepreneurship, Strategic Management Journal, 11 Summer, ss. 5-15.

Hisrich, R. D., Peters, M. P. ve Sheperd, D. A. (2005), Entrepreneurship, McGraw Hill College.

Kanter, R. M. (2006), Innovation: The Classic Traps, *Harvard Business Review,* November, ss. 73-83.

Kay, J. (1993), Foundation of Corporate Success, Oxford: Oxford University Press.

Keh, H.T., Foo, M.D. ve Lim, B.C. (2002), Opportunity Evaluation under Risky Conditions: The Cognitive Processes of Entrepreneurs, Entrepreneurship Theory and Practice, Winter, 125-148.

Kenton, K. An interview with Michael Miller, The Corporate Entrepreneur: An Evolution in Leadership? Erişim tarihi: 19.10.2015. http://kentontalent.com/linked/thecorpentrepreneur_article_mdm%20final.pdf.

Kuratko, D.F., Hornsby, J.S. ve Goldsby, M.G. (2004), Sustaining Corporate Entrepreneurship: Modelling Perceived Implementation and Outcome Comparisons at Organizational and Individual Levels, International Journal of Entrepreneurship and Innovation, 5 (2), May, ss. 77-89.

Lumpkin, G. T. ve Dess, G. G. (1996), Clarifying the Entrepreneurial Orientation Construct and Linking it to Performance, Academy of Management Review, 21(1), ss. 135– 172.

Lumpkin, G. T. ve Dess, G. G. (2001), Linking Two Dimensions of Entrepreneurial Orientation to Firm Performance: the Moderating Role of Environment and Industry Life Cycle, *Journal of Business Venturing,* 16, ss. 429–451.

Miller, D. (1983), The Correlates of Entrepreneurship in Three Types of Firms, Management Science, 29 (7), ss. 770–791.

Miller, D. (1986), Configurations of Strategy and Structure: Towards a Synthesis, Strategic Management Journal, 7, ss. 233-239.

Miller, D. (1996), Configurations Revisited, Strategic Management Journal, 17, ss. 505-512.

Miller, D. ve Friesen, P. H. (1978), Archetypes of Strategy Formulation, Management Science, 24 (9), ss. 921-933.

Miller, D. ve Friesen, P. H. (1982), Innovation in Conservative and Entrepreneurial Firms: Two Models of Strategic Momentum, *Strategic Management Journal*, 3, Jan-Mar, ss. 1-25.

Mintzberg, H. (1973), Strategy-Making in Three Modes, California Management Review, 16 (2), ss. 44-53.

Mintzberg, H., Ahlstrand, B. ve Lampel, J. (1998), Strategy Safari: A Guided Tour through the Wilds of Strategic Management, Free Press: New York.

Morris M. H. (1998), Entrepreneurial Intensity, Westport: Quorum Books.

Morris, M. H. ve Kuratko, D. F. (2002), Corporate Entrepreneurship, Harcourt College Publishers.

Morris, M. H., Davis, D. L. ve Allen, J. W. (1994), Fostering Corporate Entrepreneurship: Cross-Cultural Comparisons of the Importance of Individualism versus Collectivism, Journal of International Business Studies, 25 (1), ss. 65-89.

Mueller, S.L. ve Thomas, A.S.(2000), Culture And Entrepreneurial Potential: A Nine Country Study of Locus of Control and Innovativeness, Journal of Business Venturing, 16, ss. 51–75.

Murray, J. A. (1984), A concept of entrepreneurial strategy, Strategic Management Journal, Volume, 5 (1), ss. 1-13.

Naman, J. ve Slevin, D. (1993), Entrepreneurship and the concept of fit: A model and empirical test, Strategic Management Journal, 14 (2), ss. 137-153.

Olian, J. D. ve Rynes, S. L. (1984), Organizational Staffing: Integrating Practice with Strategy, Industrial Relations, 23, ss. 170-183.

Peters, T. (1997), The Circle of Innovations. New York: Alfred A.Knopf.

Porter, M. E. (1980), Competitive Strategy, New York: Free Press.

Porter, M. E. (1996), What is Strategy?, Harvard Business Review, Nov.-Dec., 61-78.

Quinn, J. B. (1979) Technological Innovation, Entrepreneurship and Strategy, Sloan Management Review, Spring, ss. 19-30.

Sathe, V. (1988), From surface to deep corporate entrepreneurship, Human Resource Management, 27, ss. 389-411.

Sathe, V. (2003), Corporate Entrepreneurship: Top Managers and New Business Creation, Cambridge University Press.

Sitkin, S.B. ve Pablo, A.L. (1992), Reconceptualizing the Determinants of Risk Behavior, The Academy of Management Review, Jan., 17, ss. 9-38.

Slater, S.F. ve Narver, J.C. (1995), Market orientation and the learning organization, Journal of Marketing, 59 (3), Jul, ss. 63-74.

Slevin, D. ve Covin, J. (1990), Juggling Entrepreneurial Style and Organization Structure: How to Get Your Act Together, Sloan Management Review, 31 (2), ss. 43-53.

Stevenson, H. H ve Gumpert, D. E. (1985), The heart of entrepreneurship, Harvard Business Review, 85 (2), ss. 85-93.

Stevenson, H. H ve Jarrillo-Mossi, J. J. (1986), Preserving entrepreneurship as companies growth, Journal of Business Strategy, 7 (1), ss. 10-23.

Stopford, J. ve Baden–Fuller, C. (1994), Creating corporate entrepreneurship, Strategic Management Journal, 15, ss. 521–536.

Taşgit, Y. T. (2013), İş Çevresi, Kurum Kültürü ve İşletme Stratejileri Arasındaki İlişkiler: Otel İşletmeleri Üzerinde Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze/Kocaeli.

Timmons, J. (1999), New Venture Creation, Burr Ridge: Irwin McGraw-Hill.

Venkatraman, N. (1989), Strategic Orientation of Business Enterprises: The Construct, Dimensionality and Measurement, Management Science, 35 (8), ss. 942-962.

Zahra, S. A. (1991), Predictors and financial outcomes of corporate entrepreneurship: An exploratory study, Journal of Business Venturing, 6 July, (4), ss. 259-285.

Zahra, S. A. (1993), Environment, corporate entrepreneurship and financial performance: A taxonomic approach, Journal of Business Venturing, 8 (4), ss. 319-340.

Zahra, S. A., Korri, J. S. ve Yu, J. (2005), Cognition and international entrepreneurship: implications for research on international opportunity recognition and exploitation, International Business Review, 14, ss. 129–146.

Meijer, yapmış olduğu bir alan çalışmasından elde ettiği bulgulardan yola çıkarak, inovasyon konusunda kahraman-yenilikçi (hero-innovator) karakterin sonuna gelindiğini ve ancak bunun yenilikçiliğin sonunun geldiği anlamı taşımadığını ifade etmektedir. Bunun yerini kahraman-uygulayıcılar (hero-implementer) ile kahraman-mücadelecilerin (hero-fighter) aldığını ve bunların uygulamalar aşamasında ise kahraman-standart-taşıyıcılar (hero-standard-bearer) tarafından desteklendiğini belirtmektedir. Buna göre, bir birey olarak artık kahraman-yenilikçi karakter kaybolmuş ve yerini kahraman-yenilikçilerden oluşan kollektif bir yapı almıştır (Meijer, 2014:214). Kısaca, yenilikçi liderler, işi yapan değil, inovasyonu tüm kurum üyeleri arasında yayıp, sürekliliğini sağlayan kişidir.

TARTIŞMA SORULARI

1. Geleneksel kamu yönetiminden, yeni kamu yönetimine geçişi gerektiren nedenleri tartışınız?
2. Girişimcilik ve inovasyon kavramlarının birbiri ile olan ilişkisini örneklerle açıklayınız?
3. Sizce kamu sektöründe ne tür inovasyonlar yapılabilir?
4. Kamu sektöründe inovasyonun başarısı konusunda ne tür ölçütler kullanılabilir?
5. Özel sektör ile karşılaştırıldığında, kamu sektöründe inovasyonun önünde ne tür engeller olduğunu söyleyebiliriz?
6. Kamu yönetiminde girişimci ve inovatif bir anlayışların başarılı bir biçimde uygulanmasında kurumsal kültürün nedir, açıklayınız?
7. Lider, girişimcilik ve inovasyon için olmazsa olmaz şartlardan mıdır, niçin?
8. Sizce inovasyon sürecinin sürekliliği neye bağlıdır?
9. Kamuda demokratik katılımın inovasyona etkisini tartışınız?
10. Kamu sektöründe inovasyonu kolaylaştıran ve özen sektöre göre avantajlı kılan faktörler nelerdir?

KAYNAKÇA

Alberti, Adriana and Guido Bertucci (2006).”Replicating Innovations in Governance: An Overview”,United Nations, Department of Economic and Social Affairs, USA.

Alves, Helena (2013). “Co-Creation and Innovation in Public Services”, The Service Industries Journal, Vol 33, No 7-8, pp.671-682.

Anttiroiko, Ari-Veikko, Stephen J. Bailey and Pekka Valkama (2011). “Innovations in Public Governance in the Western World”, Innovations in Public Governance, Editors: Ari-Veikko Anttiroiko, Stephen J. Bailey and Pekka Valkama, IOS Press, Amsterdam, pp.1-22.

Ateş, Hamza (2001). "**İsletmecı, Gırısımcı ve Verımlı Yenı Bır Kamu Yö**netımı ve Devlet Anlayısına Dogru», I.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 25, s.45-59.

Bartlett, D. and Dibben, Pauline (2002). «Public Sector Innovation and Entrepreneurship: Case Studies from Local Government», Local Government Studies, Vol 28, No 4, pp.107-121.

Bekkers, Victor Jurian Edelenbos and Bram Steijn, (2011). Innovation in the Public Sector: Linking Capacity and Leadership, Palgrave Macmıllan Publication, UK-USA.

Bjerke, Björn (2007). Understanding Entrepreneurship, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK.

Bysted, Rune, and Jesper Rosenberg Hansen (2013). "Comparing Public and Private Sector Employees' Innovative Behaviour: Understanding the Role of Job and Organizational Characteristics, Job types, and Subsectors", Public Management Review, Published online (http://dx.doi.org/10.1080/14719037.2013.841977).

Cochran, James Paul (2014). Assessing the Relationship between Leadership and Innovation in the Public Sector, Doktorate Thesis, Published by ProQuest LLC, Arizona.

Considine, Mark Jenny M. Lewis and Damon Alexander (2009). Networks, Innovation and Public Policy: Politicians, Bureaucrats and the Pathways to Change inside Government, Publication of Palgrave Macmillan Limited, UK.

Drucker, Peter F. (2002). Innovatıon And Entrepreneurshıp Practice and Principles, Harpercollins Publisher Inc.

Drüke, Helmut (2011). "Networked Public Administration for Better Service: New Production Model for Local Service Delivery in Germany" in Innovations in Public Governance, Editors: Ari-Veikko Anttiroiko, Stephen J. Bailey and Pekka Valkama, IOS Press, Amsterdam, pp.140-152.

Fuglsang, Lars and John Storm Pedersen (2011). "How Common is Public Sector Innovation and How Similar is it to Private Sector Innovation?" in Innovation in The Public Sector: Linking Capacity and Leadership, Editors: Bekkers, Edelenbos and Steijn, England, pp.44-60.

Hartley, Jean (2005). "Innovation in Governance and Public Services: Past and Present", Public Money and Management, Vol 25, No 1, s.27-34.

İşcan, Ö.F. ve Karabey, C.N. (2007), "Örgüt İklimi ile Yeniliğe Destek Algısı Arasındaki İlişki",Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6/2, s.180-193.

Jaaniste, Luke (2009). "Placing The Creative Sector Within Innovation: The Full Gamut", Innovation: Management, Policy & Practice, Vol 11, No 2, pp.215-229.

Jäppinen, Tuula (2011). "New User-driven Innovation Policy: The Key to Finnish Local Government Service Reform", Innovations in Public Governance, Editors: Ari-Veikko Anttiroiko, Stephen J. Bailey and Pekka Valkama, IOS Press, Amsterdam, pp.158-173.

Jordan, Sara R. (2014). "The Innovation Imperative: An Analysis of The Ethics of The Imperative to Innovate in Public Sector Service Delivery", Public Management Review, Vol 16, No 1, s.73-74.

Karataylı, İ. (2008) "İnovasyon Fikirleri Geliştirmek İçin Bir Teknik: TRIZ", Strateji Bülteni, Sayı: 7, s.24-27.

Kinder, Tony (2012). "Learning, Innovating and Performance in Post-New Public Management of Locally Delivered Public Services", Public Management Review, Vol 14, No 3, pp.403-428.

Koch, Per and Johan Hauknes (2005), Innovation in the Public Sector: On İnnovation İn The Public Sector-Today And Beyond, Publin Report No. D20, NIFU STEP Studies in Innovation, Research and Education, Oslo.

Kourtit, Karima, Nijkamp, Peter, and Stough, Roger R. (2011). Drivers of Innovation, Entrepreneurship and Regional Dynamics, Springer Publishing, Berlin, 2011.

Luke, Belinda, Verreynne, Martie-Louise and Kate Kearins (2010). "Innovative and Entrepreneurial Activity in The Public Sector: The Changing Face of Public Sector Institutions", Innovation: Management, Policy and Practice, Vol 12, No 2, pp.138-153.

Mehra, Kavita and Kirti Joshi (2010). "The Enabling Role of The Public Sector in Innovation: A Case Study of Drug Development in India", Innovation: Management, Policy and Practice, Vol 12, No 2, pp.227-237.

Meijer, A. J. (2014). "From Hero-Innovators To Distributed Heroism: An In-Depth Analysis of The Role of Individuals in Public Sector Innovation", Public Management Review, Vol 16, No 2, pp.199-216.

Moore, Mark. and Jean Hartley (2008). "Innovations in Governance", Public Management Review, Vol 10, No 1, pp.18-19.

Morse, Ricardo S. And Terry F. Buss (2008). Innovations In Public Leadership Development: Transformatıonal Trends In Governance And Democracy, National Academy of Public Administration, New York.

Munthe-Kaas, Peter (2014). "Infrastructuring Public Sector Innovation: Challenging Municipal Work Practices in Copenhagen", European Planning Studies, pp.1-21.

OECD and Eurostat (2005). *Oslo Manual–Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data,* OECD, Paris.

Özer, M. Akif. "Günümüzün Yükselen Değeri: Yeni Kamu Yönetimi", Sayıştay Dergisi, Sayı 59, Ekim-Aralık 2005, pp.42-43.

Öztürk, Ali Osman (Ekim 2012). «Kamu Örgütlerinde Girişimcilik», "İş Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt 14, Sayı 4, ss.153-169.

Patel, Imraan (2006). "Understanding Innovations and Best Practices" in United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Innovations in Governance and Public Administration: Replicating What Works, USA.

Peverelli, Peter J. and Jiwen Song (2012). Chinese Entrepreneurship: A Social Capital Approach, Springer Publishing, Berlin.

Pollitt, Christopher (2011). "Innovation in the Public Sector: An Introductory Overview" in Innovation in the Public Sector: Linking Capacity and Leadership Editors: Bekkers, Edelenbos and Steijn, England, pp.35-43.

Potts, Jason (2009). "The Innovation Deficit in Public Services: The Curious Problem of Too Much Efficiency and Not Enough Waste And Failure", Innovation: Management, Policy and Practice, Vol 11, No 1, pp.34-43.

Potts, Jason. and Tim Kastelle (2010). "Public Sector Innovation Research: What's Next?", Innovation: Management, Policy and Practice, Vol 12, No 2, pp.122-137.

Rosenblatt, Michael (2011). "The use of Innovation Awards in The Public Sector: Individual and Organizational Perspectives", Innovation: Management, Policy and Practice, Vol 13, No 2, pp.207-219.

Steffens, Paul, Art Shulman, Andrew Wollin and Michael Waterhouse (2002). "Managing Intellectual Property in The Public Sector", Innovation: Management, Policy and Practice, Vol 4, No 1-3, pp.183-195.

Torugsa, Nuttaneeya (Ann) and Anthony Arundel (2014): "Complexity of Innovation in The Public Sector: A Workgroup-Level Analysis of Related Factors and Outcomes, Public Management Review", (http://dx.doi.org/10.1080/14719037.2014.984626, 02.02.2015).

TÜSİAD (2011), Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Sağlıkta İnovasyon Raporu.

Uzkurt, Cevahir (2008), Pazarlamada Değer Yaratma Aracı Olarak Yenilik Yönetimi ve Yenilikçi Örgüt Kültürü, Beta Yayınevi, İstanbul.

Veenswijk, Marcel (Ed.) (2005), Organizing Innovation: New Approaches to Cultural Change and Intervention in Public Sector Organizations, IOS Press, Amsterdam-The Netherlands.

Walker, Richard M. (2003). "Evidence on the Management of Public Services Innovation", PublicMoney & Management, Vol 23, No 2, pp.93-102.

Wegener, Charlotte and Lene Tanggaard (2013). "The Concept of Innovation As Perceived By Public Sector Frontline Staff: Outline of A Tripartite Empirical Model of Innovation", Studies in Continuing Education, Vol 35, No 1, pp.82-101.

Windrum, Paul and Per Koch (2008). Innovation in Public Sector Services: Entrepreneurship, Creativity and Management, Edward Elgar Publishing Limited, UK-USA.

Yapp, Chris (2005). "Innovation, Futures Thinking and Leadership", Public Money and Management, Vol 25, No 1, s.57-69.

West, M.A. and Farr, J.L.(1990). " Innovation at Work", Innovation and Creativity At Work: Psychological and Organizational Strategies, Edt. West and Farr, John Wiley & Sons Ltd., New York, USA.

Grameen Vakfı doğmuştur. Yirmi iki ülkede elli iki ortağı bulunan vakıf, Asya, Afrika, Amerika ve Ortadoğu'da on bir milyon dolayında *kişiye yardım etmiştir. Vakfın yanı sıra on kardeş kuruluş, yoksulluğun azalması için çalışmalarını sürdürmektedir (Denizalp, 2009: 17).*

TARTIŞMA SORULARI

1. Sosyal girişimcilik ve sosyal girişimci kavramlarını açıklayarak, kapsamı hakkında bilgi veriniz.
2. Ticari girişimcilik ile sosyal girişimciliğin ortak olan boyutları hakkında bilgi veriniz.
3. Sosyal girişimciliğin toplum için önemini açıklayınız.
4. Dünyada uygulanmakta olan ama henüz Türkiye'de bulunmayan bir sosyal girişimcilik örneğini ülkemizde yürütebilmek için bir sosyal proje geliştiriniz.
5. Sosyal girişimcilerin uygulamada karşılaşabilecekleri sorunları yorumlayınız
6. Sosyal girişimcilerin kişilik özelliklerini tartışınız.
7. Türkiye'de sosyal girişimciliğin geleceğini yorumlayınız.
8. Sosyal girişimciliğin uygulanabilme durumu ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle (az gelişmiş ülke, gelişmekte olan ülke ve gelişmiş ülke) ilişkili midir? Eğer ilişkili ise bu ilişkiyi ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre yorumlayınız.
9. Bir sosyal girişimci olduğunuzu düşündüğünüzde, toplumda var olan hangi sosyal sorunu veya toplumsal ihtiyacı giderebilmek için nasıl bir proje hazırlardınız?
10. Sosyal girişimciliğin amaçlarını açıklayınız.

KAYNAKÇA

Afuah, A. ve Tucci, C. L. (2013), Studying the Origins of Social Entrepreneurship: Compassion and the Role of Embedded Agency, Academy of Management Review, ss. 460-462.

Akkaş, H. H. (2009), Sosyal Sermayesiz Sivil Toplum Girişimci Olabilir mi?, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi: Sosyal Girişimcilik, Çanakkale, ss. 7-15.

Aksoy, A, (2015), "Sosyal Girişimci Nedir?", http://www.bilgiggo.org/sosyal-girisim-nedir/ (28.02.2015).

Argüden, Y. (2015), "Sosyal Girişimcilik", http://www.arge.com/tr/makaleler/sosyal-girisimcilik/ (28.02.2015).

Aslan, G. Araza, A. ve Bulut, Ç. (2012), Sosyal Girişimciliğin Kavramsal Çerçevesi, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 7 (2), ss. 69- 88.

Barendsen, L. ve Gardner, H. (2004), Is the Social Entrepreneur a New Type of Leader, Leader to Leader, (34), ss. 43-50.

Barrutia, J. M. ve Echebarria, C. (2012), Greening Regions: The Effect of Social Entrepreneurship, Co-decision and Co-creation on the Embrace of Good Sustainable Development Practices, Journal of Environmental Planning and Management, 55 (10), ss. 1348-1368.

Bornstein, D. (2004), How to Change the World: Social Entrepreneurs and the Power of New Ideas, Oxford University Pres.

Dees, J. G. (2007), Taking Social Entrepreneurship Seriously, Society, 44 (3), ss. 24-31.

Denizalp, H. (2009), Toplumsal Dönüşüm İçin Sosyal Girişimcilik Rehberi, Ankara, Fersa Matbacılık Ltd. Şti.

Driver, M. (2012), An Interview with Michael Porter: Social Entrepreneurship and the Transformation of Capitalism, Academy, Management Learning & Education, II (3), ss. 421-431.

Frumkin, P. (2013), "Between Nonprofit Management and Social Entrepreneurship" İçinde S. M. Ospina ve R. Kersh (Editörler), Public Administration Review, ss. 372-376, The American Society for Public Administration.

Gürtaş, F. (2013), Teknoloji Destekli Sosyal İnovasyon, Optimist, Değişim İçin Sosyal Girişim: OPTİMİST, ss. 12-13.

Harris, S. P. Renko, M. ve Caldwell, K. (2013), Accessing Social Entrepreneurship: Perspectives of People with Disabilities and Key Stakeholders, Journal of Vocational Rehabilitation, (38), ss. 35-48.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Sosyal_giri%C5%9Fimcilik (24.02. 2015).

http://turkey.ashoka.org (27.02.2015).

http://turkey.ashoka.org/sosyal-giri%C5%9Fimci-kimdir-0 (16.01.2015).

http://www.ashoka.org (26.04.2015)

İrmiş, A. Durak, İ. ve Özdemir, L. (2010), Girişimcilik Kültürü, Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

İrmiş, A. ve Özdemir, L. (2011), Girişimcilik ve Yenilik İlişkisi, Yönetim Bilimleri Dergisi, 9 (1), ss. 137-161.

Jain, M. (2012), Social entrepreneurship-Using Business Methods to Solve Social Problems: The Case of Kotwara, Decision, 39 (3), ss. 168-179.

Kayalar, M ve Arslan, E. T. (2009), Ashoka'ya Üye Soayal Girişimcilerin Türkiye ve Dünya'daki Faaliyet Alanlarının Karşılaştırılması, SDÜ Vizyoner Dergisi, 1 (1), ss. 56-76.

Kocabaş, F. (2008), Küreselleşme Bağlamında Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Güçlendirilmesinde İnternet'in Önemi, Kamu-İş, 10(2), ss. 173-195.

Koponen, D. (2012), Conceptual Framework for Quality of Life Management: Social Entrepreneurship Perspective, Economics and Management, 17 (4), ss. 1372-1378.

Kostetska, I. ve Berezyak, I. (2014), Social Entrepreneurship as An Innovative Solution Mechanism of Social Problems of Society, Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 36 (3), ss. 569-578.

Lepoutre, J. Justo, R. Terjesen, S. ve Bosma, N. (2013), Designing A Global Standardized Methodology for Measuring Social Entrepreneurship Activity: The Global Entrepreneurship Monitor Social Entrepreneurship Study, Small Bus Econ, ss. 693-715.

Lynch, K. ve Walls, J. (2009), The Practitioner's to Social Enterprise, San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, Inc.

Mair, J. ve Marti, I. (2006a), Entrepreneurship in and Around Institutional Voids: A Case Study from Bangladesh, Journal of World Business, (41), ss. 36-44.

Mair, J. ve Marti, I. (2006b), Social Entrepreneurship Research: A Source of Explanation, Prediction, and Delight, Journal of World Business, (41), ss. 36-44.

Nandan, M. ve Scott, P. A. (2013), Social Entrepreneurship and Social Work: The Need for a Transdisciplinary Educational Model, Administration in Social Work, (37), ss. 257-271.

Neck, H. Brush, C. ve Allen, E. (2009), The Landscape of Social Entrepreneurship, Business Horizons, (52), ss. 13-19.

Oğuz, M. Sosyal Girişimcilik Nedir?, http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&id=573:sosyal-girisimcilik-nedir&Itemid=113 (26.04.2015)

Özdevecioğlu, M ve Cingöz, A. (2009), Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimciler: Teorik Çerçeve, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (32), ss. 81-95)

Pancenko, E. Ivanova, T. ve Jasjko, D. (2012), Social Entrepreneurship: Diversity of Theoretical Concepts and Practical Applications in Case of Latvia, Journal of Business Management, (6), ss. 180-189.

Pless, N. M. (2012), Social Entrepreneurship in Theory and Practice-An Introduction, J Bus Ethics, (111), ss. 317-320.

Roper, J. ve Cheney, G. (2005), Leadership, Learning and Human Resource Management: the Meanings of Social Entrepreneurship Today, Corporate Governance, 5 (3), ss. 95-105.

Santos, F. M. (2012), A Positive Theory of Social Entrepreneurship, J Bus Ethics (111), 335-351.

Sarıkaya, M. (2010), Üçüncü Sektörde Yönetsel ve Kavramsal Dönüşüm Sosyal Kar Amaçlı Örgütler, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11 (1), ss. 87-100.

Schwab, K. (2009), Social Entrepreneurs Must Help the Poor, Hındustan Times, http://www.khemkafoundation.org/newsroom/press-clips/social-entrepreneurs-must-help-the-poor (26.01.2015).

Sosyal Girişimcilik Nedir?, http://www.sogla.org/sosyal-giri351imcilik.html (16.02.2015).

Thompson, J. L. (2002), The World of the Social Entrepreneur, The International Journal of Public Sector Management, 15 (5), ss. 412-431.

Urban, B. (2013), Social Entrepreneurship in an Emerging Economy: A Focus on the Institutional Environment and Social Entrepreneurial Self-Efficacy, Managing Global Transitions 11 (1), ss. 3-25.

Üzümcü, A. (2009), Küresel Ekonomik Kriz Ortamında Türkiye'de Ekonomik İstikrar ve Kalkınmanın Sağlanmasında Sosyal Girişimciliğin Önemi ve Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) Katkıları, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi: Sosyal Girişimcilik, Çanakkale, ss. 352-392.

Üzümcü, A. Çam, Ü. ve Eşsiz, F. P. (2009), Yoksullukla Mücadelede Sosyal Sermaye ve Sosyal Girişimciliğin Önemi Sivil Toplum Kuruluşlarının Katkıları Üzerine Bir Deneme, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi: Sosyal Girişimcilik, Çanakkale, ss. 427-443.

Vungkhanching, M. ve Black, M. A. (2012), Social Work Graduate Students' Perceived Knowledge of Social Entrepreneurship and Sustainable Development in Human Services: An Evaluation of Enhanced Instruction, The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences, 6 (11), ss. 35-52.

Zahra, S. A. Newey, L. R. ve Li, Y. (2014), On the Frontiers: The Implications of Social Entrepreneurship for International Entrepreneurship, Entrepreneurship Theory and Practice, ss. 137-158.

Zhang, D. D. ve Swanson, L. A. (2013), Social Entrepreneurship in Nonprofit Organizations: An Empirical Investigation of the Synergy Between Social and Business Objectives, Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing, (25), ss. 105-125.

TARTIŞMA SORULARI

1. Girişimcilik ve Küreselleşme ilişkisinde ön plana çıkan konular nelerdir?
2. Girişimciliğin ivme kazanmasını sağlayan küresel baskılar nelerdir?
3. Uluslararasılaşmanın temel avantaj ve dezavantajları nelerdir?
4. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin KOBİ'lere sağladığı faydalar nelerdir?
5. Girişimcilik önündeki engellerin kaldırılması ve küreselleşme ilişkisi ne şekildedir?
6. Avrupa Birliği ve ABD politikalarında girişimcilik farklılıkları nelerdir?
7. İnternet girişimciliği nedir? Dünyada bu konudaki genel eğilim hakkında neler söylenebilir?
8. Doğuştan küresel (Born global) işletmelerin ortak yönleri nelerdir?
9. Avrupa Birliği girişimcilik politikalarının temel düşüncesi nedir?

KAYNAKÇA

Adıgüzel, M. (2011), Ekonomik, Kültürel ve Politik Küreselleşme ve Sonuçları, Ankara: Nobel Yayınları.

Akolaş, A. (2004), Bilişim Sistemleri ve Bilişim Teknolojisinin Küreselleşme Olgusu ve Girişimcilik Üzerine Yansımaları, Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi, (12), ss. 29–43.

Audretsch, D. B., Thurik, R., Verheul, I. ve Wennekers, S. (2002), "Understanding Entrepreneurship Across Countries and Over Time" içinde Audretsch, D. B., Thurik, R., Verheul, I. ve Wennekers, S. (Editörler), Entrepreneurship: Determinants and Policy in a European-US Comparison, ss. 1-10, Massachusetts: Kluwer Academic Publishers.

Bozkurt, Ö. Ç. 2011), Dünyada ve Türkiye'de Girişimcilik Eğitimi: Başarılı Girişimciler ve Öğretim Üyelerinden Öneriler, Ankara: Detay Yayıncılık.

Çapanoğlu, S. G. (2010), Geçmişten Günümüze Lizbon Stratejisi ve 2020 İçin Yeni Bir Vizyon Işığında "AB 2020" Stratejisi, İstanbul: İKV Değerlendirme Notu.

Dikkaya, M, Özyakışır, D. (2006), Küreselleşme ve Bilgi Toplumu: Eğitimin Küreselleşmesi ve Neo Liberal Politikaların Etkisi, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 3 (9), ss. 151–172.

Doğan, S. (2010), Avrupa Birliği'nin Girişimcilik Politikası: KOBİ Yaklaşımı ve Türkiye, İTO Yayınları, Yayın No: 2010–80.

DPT (2010), KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2007–2009), Ankara: DPT Yayını.

Ege, A. (1995), Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği – Muhtemel Etkiler ve KOBİ'ler, Ankara: KOSGEB.

Erkan, H. (2004), Ekonomi Sosyolojisi, İzmir: Barış Kitabevi Yayınları.

Erkızan, Hatice Nur (2002), "Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri", Doğu Batı, Yıl. 5, Sayı. 18.

Erkutlu, H. ve Eryiğit, S. (2001), Uluslararasılaşma Süreci, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, (3), ss. 149–164.

Gilbert, B. A., Audretsch, D B. ve McDougall, P. P. (2004), The Emergence of Entrepreneur Policy, Small Business Economics, No 22.

Güney, S. ve Mutlu, S. (2008), Bilgi Teknolojilerinin Girişimciliğe Etkileri, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 3(1), ss. 85–102.

İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) (2005), Avrupa Birliği'nde KOBİ Destek Mekanizmaları ve Türkiye, İstanbul: İKV Yayını.

Koçak, (2009) "Bilgi Teknolojilerini Kullanan Yeni Girişimcilik Modelinin İş Yaratma Etkisi", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 57.

Kök, S. B. (2006), Bilişim Teknolojilerinin Yönetsel ve Örgütsel Etkileri, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, (2), ss. 123–140.

Kshetri, N. (2014), Global Entrepreneurship: Environment and Strategy, New York: Routledge.

McKinnon, A. (t.y.), Entrepreneurship and Globalisation: A Literature Review, http://homepages.inspire.net.nz/~jamckinnon/business/Entrepreneurship%20and%20Globalisation%20-%20A%20Literature%20Review.pdf (18.12.2014).

Memiş, H. ve Sever, E. (2001), Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde KOBİ'lerin Değerlendirilmesi, Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, (38), ss. 67-83.

Oran, Baskın (2001), Kaçıncı Küreselleşme, Ankara: Rekabet Kurumu Yayınları.

Petrova, K. (2013), The Effects of Globalization on Entrepreneurship, *International Advances in Economic Research*, 19 (2), ss. 205-206.

Robertson, Roland (1999), Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Seyrek, İ. (2002) Küreselleşme Sürecinde İktisat Politikaları ve Yakınsama Tezi, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi,* 2002 Özel Sayısı, 2002.

Singer, S.; Amaros, J. E.; Moska, D. (2015) *Global Entrepreneurship Monitor: 2014 Global Reports,* http://gemconsortium.org/docs/download/3616, (Erişim: 04.02.2015)

TBMM (2012), Bilgi Toplumu Olma Yolunda Bilişim Sektöründeki Gelişmeler İle İnternet Kullanımının Başta Çocuklar, Gençler ve Aile Yapısı Üzerinde Olmak Üzere Sosyal Etkilerinin Araştırılması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Ankara: TBMM Yayını.

Trudgen, R. ve Freeman, S. (2014), Measuring the Performance of Born-Global Firms throughout Their Development process: The Roles of Initial Market Selection and Internationalization Speed, Management International Review, (54), 551-579.

Uçkan, Ö. (2006), Bilgi Politikası ve Ekonomisi: Verimlilik, İstihdam, Büyüme ve Kalkınma, Bilgi Dünyası, (7), ss. 23–48.

Vinig, T. ve Kluijver, J. de (2007), Does Globalization Impact Entrepreneurship? Comparative Study of Country Level Indicators, University of Amsterdam, Netherlands. Sprouts: Working Papers on Information Systems, 7(8). http://sprouts.aisnet.org/7-8 (17.12.2014).

Yontemresearch (2011). Girişimcilik Kültürü, 2011, http://www.yontemresearch.com/download/G%C4%B0R%C4%B0%C5%9E%C4%B0MC%C4%B0L%C4%B0K%20K%C3%9CLT%C3%9CR%C3%9C.pdf, (03.02.2015)

World Bank (2013), Doing Business 2013: Regional Profile the European Union, 10th edition, Washington: WB Publication.

World Bank (2014), Doing Business 2014: Understanding Regulations for Small and Medium Size Enterprises, 11th edition, Washington: WB Publication.

GÖÇ SOSYOLOJİSİ

Yusuf Adıgüzel

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1614
Beşeri Bilimler No.: 108
ISBN: 978-605-320-521-0
© 1. Basım, Ekim 2016

GÖÇ SOSYOLOJİSİ
Yusuf Adıgüzel

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Adıgüzel, Yusuf.

Göç Sosyolojisi / *Yusuf Adıgüzel*
1. Basım, XIV+222, s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN : 978-605-320-521-0
1. Göç 2. Göç Sosyolojisi 3. Göçmen 4. Mültecilik 5. Türkiye Göçleri 6. Düzensiz Göç 7. Küresel Göçler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Dünya'daki uluslararası göç hareketlerine baktığımızda, bulunduğu coğrafi konum itibariyle Türkiye'nin hem doğu batı hem de kuzey güney göç rotaları için merkezi bir konumda olduğunu görmekteyiz. Bu merkezi konumuyla 1980'lere kadar Türkiye *transit* bir ülke iken, 1980'lerden sonra ulusal ve uluslararası gelişmelerin de etkisiyle bir *hedef* ülke olmuştur.

Toplumsal değişimin temel olgusu olan göçler, Türkiye'nin toplumsal yapısını anlamamız için de üzerinde hassasiyetli durmamız gereken bir konudur. Anadolu, yüzyıllardır farklı toplumsal ve etnik grupların birlikte yaşadığı, savaşlar, mübadeleler, sürgünlerle içeriye ve dışarıya göçlerin eksik olmadığı bir ülke, coğrafya olmuştur. Özellikle Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başlamasıyla, kaybedilen topraklardan Anadolu'ya göç akınları başlamıştır. Balkanlar, Kafkaslar ve Kırım'dan 1821-1922 yılları arasındaki dönemde 5 milyondan fazla Müslüman Anadolu'ya sürgün edilmiştir. Cumhuriyet'in kurulmasından sonra da bu göçler devam etmiştir.

Sosyolojinin bir alt dalı olarak göç sosyolojisi, toplumu anlamayı ve toplumsal hareketleri yorumlamayı kolaylaştıracak önemli bir enstrüman olarak karşımızdadır. Ne yazık ki bu enstrümanın bugüne kadar yeterince ve doğru biçimde kullanıldığını söylememiz zordur. 2015 itibariyle nüfusunun yüzde 92,1'i kentlerde yaşayan Türkiye, toplumsal yapısı önemli ölçüde iç ve dış göçlerle şekillenmiş bir ülkedir. Türkiye'yi, Türk toplumunu yaşadığı göç süreçleri dışında tutarak analiz etmek mümkün değildir. Nüfus mübadeleleri, gayrimüslimlerin göçleri, 1950'lerden itibaren kırdan kente göçler, 1960'lardan sonra yurt dışına işçi göçleri, 1980'lerden sonra İran ve Irak'taki savaşlardan kaçan sığınmacılar, 1980 ihtilali ve 1990'larda artan terör olayları nedeniyle Türkiye'den Avrupa'ya iltica hareket-

leri, son yıllarda ise Suriye'den göçler vb. olaylar yaşadığımız ülkede göçlerin ne kadar önemli bir toplumsal değişim olgusu olduğunu anlamamız için yeterli olacaktır.

Göç çalışmaları özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaygınlaşan bir akademik alandır. Türkiye'de ise özellikle 2000'li yıllardan sonra üniversiteler bünyesinde Göç Araştırma Merkezleri kurulmaya başlamıştır. Türkiye Devleti ise, yurt dışındaki vatandaşları ve/veya akraba toplulukları için çalışmalar yapmak üzere yeni kurumlar ihdas etmeye başlamıştır. 2013 yılında ise göç yasasını çıkararak İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü kurmuştur. Böylece daha önce jandarma ve emniyet teşkilatı tarafından ilgilenilen Türkiye'deki yabancıların işlemleri, sivil bir kuruma devredilmiştir. 2011 yılından itibaren kitlesel olarak Türkiye'ye akın eden Suriyelilerin kalıcılaşma beklentisi, göç alanındaki akademik ve kamusal çalışmaları yoğunlaştırmıştır.

Artık göç, sadece akademisyenlerin veya bu alanda çalışan uzman kişilerin değil, sıradan insanların da gündelik hayatında karşılığı olan bir konudur. İnterdisipliner bir alan olarak, sosyolojiden siyasete, iktisattan uluslararası ilişkilere kadar olabildiğinde geniş bir çalışma alanıdır. Bu kitapta öncelikli olarak sosyoloji disiplininin ilgi alanında yoğunlaşan konulara odaklanılmış olmakla birlikte, doğal olarak diğer bilimsel disiplinlerin de çözümlemeye çalıştığı sorunlara da değinilmektedir. Sözgelimi, uluslararası bir sorun olarak son yıllarda iyice gün yüzüne çıkan mültecilik sorunu, göç sosyolojisi kadar, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimini de yakından ilgilendirmektedir.

Dünyada yaşanan savaşlar, adaletsiz gelir dağılımı ve insanların 'daha huzurlu bir yerde yaşama isteği' olduğu sürece göçler, gündemimizdeki yerini korumaya devam edecek, araştırma yapma ve bilgi üretme gerekliliği de hep olacaktır.

Birleşmiş Milletler 2015 Göç Raporu'na göre, dünya genelinde uluslararası göçmenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. 2000 yılında 173 milyon olan göçmen sayısı, 2010'da 222 milyona,

2015'te ise 244 milyona ulaşmıştır. Uluslararası Göç Örgütü rakamlarına göre, iç göçlerle birlikte günümüzde her yedi kişinden biri göçmen durumundadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 2014 sonu verilerine göre, dünyada zorla yerinde edilmiş insanların sayısı 60 milyonu aşmıştır. Bu sayı İkinci Dünya Savaşı'ndan beri en yüksek değeri ifade etmektedir. Bunlardan 19,5 milyonu mülteci, 1,8 milyonu sığınmacı, 38,2 milyonu ise ülke içinde yerinden edilmiş kişilerden oluşmaktadır.

Göç olgusu üzerine oluşturulmuş olan göç tanımları belirli düzeylerde farklılaşsa da, temel olarak, bireyin/ topluluğun yaşadığı coğrafyayı değiştirmesi üzerinden tanımlamalar yapılmaktadır. Devletlerarası sınırların aşılmasıyla gerçekleşen uluslararası göç, sürekli veya belli bir süre yaşamak üzere, bir ülkenin siyasi sınırlarını aşarak, bir diğer ülkeye geçmeyi ifade etmektedir. Göç, sadece fiziksel bir yer değiştirme değil, psikolojik ve sosyal boyutları da olan karmaşık bir süreçtir. Zira göç, bir toplumdan bir başka topluma yapılmaktadır. Bu yönüyle göç, coğrafî mekân değiştirme sürecinin sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Göç Sosyolojisi kitabında konuları işlerken yerelden küresele doğru bir seyir izlenecektir. Önce Türkiye'de iç göç süreçleri, kentleşme ve hemşehrilik ilişkileri incelenecek, daha sonra ise Türkiye'den yurt dışına göçleri ve Türkiye'ye yurt dışından yönelen göçler ele alınacaktır.

Küreselleşen dünyada göç hareketlerini ele alırken, önce genel olarak küresel düzensiz göç görünümünü, daha sonra Avrupa'ya düzensiz göçleri işleyeceğiz. 11 Eylül olaylarının ardından güvenlik temelli bir göçmen ve sınır politikası izleyen Avrupa ülkeleri, son yıllardaki yasadışı/ düzensiz göçler ile özellikle sınırlarını daha da güçlendirerek bir Avrupa Kalesi oluşturma yoluna gitmiştir. Güvenlikçi göç politikaları ve Avrupa'nın göçmen akımlarıyla değişen yeni toplum yapısını bu kitapta incelediğimiz konular arasında olacaktır.

Küreselleşme, diaspora kavramının da çerçevesinin değişmesine neden olmuştur. Modern diaspora yaklaşımına göre diasporalar, klasik anlayıştan farklı olarak 'zorunlu göç veya sürgünle' oluşmak zorunda olmayıp, işçi göçleri ile de oluşabilmektedir. Bu durumda işgücü anlaşmalarıyla misafir işçi olarak başlayan göç süreci de Avrupa'da bir diaspora oluşmasına neden olmuştur. Klasik diaspora yaklaşımında, anavatanlarından uzakta yaşayanlar, 'geri dönüş' fikrini hep canlı tutmakta ve kuşaktan kuşağa aktarmaktadır. Kitabın modern diasporalar bölümünde, göç çalışmalarında genellikle ihmal edilen 'geri dönüş göçleri' de ele alınacaktır.

Uluslararası göçmen dayanışma ağları ve göçmenler tarafından kurulan sivil toplum kuruluşları ve bu kuruluşların işlevleri de bu kitabımızda bulacağınız konulardan olacaktır. Kitabımızın son bölümünde ise, düzensiz göç alanında çalışan kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi verilecektir.

Göç, son yılların en popüler konularından biri olmakla birlikte, akademik eserlerin çok az olduğu bir alandır. Göç Sosyolojisi kitabı, üniversitelerin sosyoloji, hukuk, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplinleri başta olmak üzere tüm sosyal bilimler alanındaki öğrenci ve akademisyenler için önemli bir başvuru kaynağı olacaktır.

Hiç kimsenin zorunlu olarak evini ve yurtlarını terk etmek zorunda kalmadığı, adalet, barış ve huzurun egemen olduğu bir dünya dileğiyle.

İstanbul, 2016
Yusuf Adıgüzel

İÇİNDEKİLER

1. TEMEL KAVRAMLAR

GİRİŞ 1
TANIMLAR 2
- Göç 3
- Göçmen 4
- Mülteci (Refugee) 5
- Şartlı Mülteci (Conditional Refugee) 5
- Sığınmacı (Asylum Seeker) 6
- Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler (ÜYEK, Internally Displaced People/IDP) 6
- Coğrafi Kısıtlama 6
- İdari Gözetim 7
- Kaynak Ülke 7
- Hedef Ülke 7
- Geçiş (Transit) Ülkesi 7

KÜRESEL DÜNYADA GÖÇ 7
GÖÇ SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARI 9
TÜRKİYE'DE GÖÇ DÜZENLEMELERİ 14
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (6458) 14
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 14
- Toplu Sığınma / Geçici Koruma 15
- Geri Gönderme Merkezleri 16

2. GÖÇ OLGUSU VE KURAMLARI

GİRİŞ 17
GÖÇ OLGUSU 18
- Göç Kategorileri 19
- Küresel Göç Eğilimleri 21

GÖÇ KURAMLARI 22
- Temel Kuramlar 22
  - Ravenstein Göç Kanunları (1885) 22
  - Everett Lee Göç Kuramı (1966) 25
  - Petersen'in Göç Tipleri (1958) 26
  - Zorlama İle Yapılan (Forced) Göçler 27

Ekonomik Temelli Göç Kuramları 27
Neo-Klasik Ekonomi Kuramı 28
Yeni Ekonomi Kuramı 28
İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı 29
Sosyo-Kültürel Göç Kuramları 29
Denge Kuramı 29
Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı 30
Göçmen İlişkiler Ağı (Network Kuramı) 31
Göç Sistemleri Kuramı 31

3. TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇLER

GİRİŞ 35
TÜRKİYE'DE GÖÇ SÜREÇLERİ 36
Osmanlı Bakiyesi Topraklardan Türkiye'ye Göçler 37
Cumhuriyet Sonrası (Kırdan Kente) Göçler 39
1923-1950 Dönemi 40
1950-1980 Dönemi 41
1980 Sonrası Dönem 43
Kentler Arası Göçler 44
İÇ GÖÇÜN TEMEL DİNAMİKLERİ 45
Ekonomik Nedenler 46
Politik Nedenler 46
Tarım Alanındaki Gelişmeler 47
Ulaşım ve İletişim İmkânlarının Gelişmesi 47
Sosyo-Psikolojik Nedenler 48

4. KENTLEŞME VE HEMŞEHRİLİK

GİRİŞ 49
KENTLEŞME 50
Kente Uyum /Kentlileşme 52
HEMŞEHRİLİK 56
Hemşehri Dayanışma Ağları / Hemşehri Dernekleri 57
Hemşehri Dernekleri STK mıdır? 61

5. TÜRKİYE'DEN GÖÇLER 63

GİRİŞ 63
GAYRİMÜSLİMLERİN GÖÇLERİ 64
İŞGÜCÜ ANLAŞMALARI 65
İşgücü Göçleri Dönemleri 67

1950-1960 Dönemi....67
1960-1970 Dönemi....67
1970-1980 Dönemi....70
1980-1990 Dönemi....72
1990-2000 Dönemi....73
2000 Sonrası Dönem....75

6. TÜRKİYE'YE GÖÇLER

GİRİŞ....77
DÜZENLİ GÖÇLER....78
1923-1945 Dönemi....79
Lozan Nüfus Mübadelesi....80
1945-1980 Dönemi....81
1980 Sonrası Dönem....82
DÜZENSİZ GÖÇLER....83
Transit Göçler....87
Doğu Bloku Ülkelerinden Göçler....89
Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler....89
Yaşam Tarzı Göçleri....90

7. KÜRESEL GÖÇ HAREKETLERİ

GİRİŞ....93
KÜRESEL GÖÇ HAREKETLERİNİN KISA TARİHİ....94
Birinci Dünya Savaşına Kadar Olan Dönem....95
Avrupalıların Dışarıya Göçleri....95
Sömürge Ülkelerinden Göçler....96
İki Savaş Arası Dönem....97
Ulus Devletleşme Sonrası Göçler....97
İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem....97
Sömürgecilik Sonrası Göçler....97
İşgücü Göçleri....98
Soğuk Savaş Sonrası Göçler....99
ULUSLARARASI GÖÇLERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ....99
KÜRESEL SERMAYENİN YENİ GÖÇ POLİTİKASI....104

8. KÜRESEL DÜZENSİZ GÖÇLER

GİRİŞ....107
SINIR OLGUSU....108
DÜZENSİZ GÖÇ....109
Düzensiz Göç ve Enformel Sektör İlişkisi....111

DÜZENSİZ GÖÇLERİN İNSANİ BOYUTU....113
Göçmen (İnsan) Kaçakçılığı (Smuggling)....113
İnsan Ticareti (Human Trafficking)....114
İnsan Ticareti ile Göçmen Kaçakçılığı Arasındaki Farklar....117

9. AVRUPA'YA DÜZENSİZ GÖÇLER

GİRİŞ....121
AVRUPA'YA GÖÇLER....122
AVRUPA'YA DÜZENSİZ GÖÇLER....125
Düzensiz Göç Yolları....127
Mültecilerin Köken Ülkeleri....129
İtalya Üzerinden Göçler....130
Yunanistan Üzerinden Göçler....131
Göçmen Ölümleri ve Kurtarma Programları....132
Kurtarma Programları....133
Mare Nostrum....133
Triton....135

10. GÜVENLİKÇİ GÖÇ POLİTİKALARI VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI

GİRİŞ....137
GÜVENLİKÇİ GÖÇ POLİTİKALARI....138
Kale Avrupası....138
Sınır Güvenliği Politikaları....140
Dublin Sözleşmesi....140
EURODAC....140
Frontex (Avrupa Sınır Güvenliği Ajansı)....141
Sınır Güvenliğinde Türkiye - AB İşbirliği....142
Geri Kabul Anlaşmaları....143
AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITLIĞI VE İSLAMOFOBİ....143
Avrupa'da Göçmen Karşıtlığı....143
Pegida....144
Almanya'da Türkler'e Yönelik Saldırılar....145
İslamofobi....146
Avrupa'da Müslüman Nüfus....148

11. AVRUPA'NIN YENİ TOPLUM YAPISI VE BİRLİKTE YAŞAMA MODELLERİ

GİRİŞ....151
GÖÇMENLER VE AVRUPA'NIN YENİ TOPLUMSAL YAPISI....152
Göçmenlerin Yeniden Toplumsallaşması....153

Gettolar 155
Birlikte Yaşama Modelleri 159
Kültürel Karşılaşma (Akültürasyon) 160
Göçmen Politikaları 161
Asimilasyon 161
Entegrasyon 163
Çok kültürlülük 164
Türkiye'deki Suriyeliler ve Uyum 169

12. DİASPORALAR VE GERİ DÖNÜŞ GÖÇLERİ

GİRİŞ 171
MODERN DİASPORALAR 172
Diaspora Kavramı 172
Modern Diaspora Yaklaşımı 174
Dispora'da Kimliğin Oluşumu 175
Kültürel Kimlik 176
Diasporik Kimlik 177
GERİ DÖNÜŞ GÖÇLERİ (RETURN MİGRATİON) 178
Geri Dönüş Kavramı 179
Göç Döngüsü 180
Düzensiz Göçmenlerin Geri Dönüşü 182
Misafir İşçilerin Dönüşü 183
AB-Türkiye İlişkileri ve Tersine Göçler 185

13. GÖÇMEN DAYANIŞMA AĞLARI VE AVRUPA'DA TÜRK DERNEKLERİ

GİRİŞ 187
GÖÇMEN DAYANIŞMA AĞLARI 188
Dayanışma Ağlarının İşlevleri 190
Sosyal Hizmetler Alanında Göçmen STK'ları 193
AVRUPA'DAKİ TÜRK DERNEKLERİ 194

14. DÜZENSİZ GÖÇ ALANINDA ÇALIŞAN KURUM VE KURULUŞLAR

GİRİŞ 199
ULUSLARARASI KURUM VE STK'LAR 200
Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ / IOM) 200
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK - UNHCR) 201
Çalışma Alanları 202
Savunuculuk 202
Yardım 202

Kalıcı Çözümler 203
Acil Durum Müdahalesi 203
Koruma / Güvenlik Ağı 203
Uluslararası Af Örgütü / Mülteci Hakları Birimi 204
Uluslararası Mülteci Hakları Derneği 205
Mülteci Hakları Merkezi 206
Mültecilerle Dayanışma Derneği / Mülteci-Der 207
DEVLET KURUMLARI 208
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 208
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Görevleri 208
Düzensiz Göçle Mücadele Stratejileri 209
Göç Politikaları Kurulu 209
Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) 210

KAYNAKÇA 213

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2007) Türk Dış Göçünün Aşamaları, Kökler Ve Yollar, Türkiye'de Göç Süreçleri Kitabı İçinde, Derleyenler: Ayhan Kaya, Bahar Şahin, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Abadan-Unat, N. (2006) Bitmeyen Göç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Abadan-Unat, N. (2002) Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.

Abadan-Unat, N. Ve Kemiksiz, N. (1986) Türk Dış Göçü 1960-1984, Yorumlu Biblografya, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları

Adıgüzel, Y. (2013). Dayanışma Ağları Üzerinden Eskişehir'de Siyaset Ve Göçmenlik Algısı, Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 27. Sayı, 2013/2, 73-94.

Adıgüzel, Y. (2012). Esenler'de Yaşamak, Memlekette Ölmek: Göc Ve Kente Uyum Surecinde Hemşehrilik, Göc, Kentleşme Ve Aidiyet Ekseninde Esenler'i Anlamak İçinde (S. 185-221), Murat Şentürk (Ed.), İstanbul, Esenler Şehir Düşünce Merkezi.

Adıgüzel, Y. (2011) Yeni Vatanda Dini Ve İdeolojik Yapılanma, Almanya'daki Türk Kuruluşları, İstanbul: Şehir Yayınları

Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGEM) (2007). Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı Ve Sorunları Araştırması, Yay. Haz. Ahmet Rasim Yapıcı, Genel Yayın No: 129, Ankara: TC Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları

Akbaş, E. (2012) Göçmenler Arasındaki Dayanışmacı Ağların Dönüşümü: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar İçinde (S.335-351), S. G. Ihlamur-Öner Ve N. A. Ş. Öner (Der.), İstanbul: İletişim Yayınları

Akkayan, T. (1981) Göç Ve Değişme, Yayın No: 2573, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları

Aslan, A. (1996). Otuzbeş Yıllık Göç Ve Almanya'daki Türkler, Durum Raporu

Aslanoğlu, Rana A. (1998) Kent, Kimlik Ve Küreselleşme, Bursa: Asa Yayınları Akşit 1998'den Aktaran Kaya, 2009, S. 63

Azzaonui, M. (2009) Similarities İn Difference: The Challenge Of Muslim Integration İn Germany And The United States, AICGS, Issue Brief, The Johns Hopkins University.

BAYHAN, V. (1996) "Türkiye'de İç Göçler Ve Anomik Kentleşme", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Göç Ve Toplum, TC Başbakanlık DİE Ve Sosyoloji Derneği, 20-22 Kasım 1996, Mersin, Sayfa: 178-193.

Bayındır, A. (2011) Kırım Muhacereti, Eski Yeni Dergisi Kırım Özel Sayısı, Eskişehir Valiliği Aylık Şehir Kültürü Dergisi, 34, 16-20.

Buehler, A.F. (2014) İslamofobi: Batı'nın "Karanlık Tarafı"Nın Bir Yansıması, Çev: M. AtalayAnkara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 55:1 (2014), Ss.123-140

CANATAN, K. (1995) Avrupa'da Müslüman Azınlıklar, İstanbul: İnsan Yayınları

Ciğerci, N. (2012). Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği, S. G. Ihlamur-Öner Ve N. A. Ş. Öner (Der.), Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar İçinde (S. 107-134), İstanbul, İletişim.

Cohen, R. (2008) Global Diasproas: An Irtroduction, Taylor & Francis E-Library, Second Edition, Londonand New York, Routledge

Çağlayan, Savaş (2013). Göç Kavramı Ve Kuramları, Kent Sosyolojisi Kitabı İçinde. Ed. Fatime Güneş, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları

Çağlayan, S. (2006) Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Güz, 2006, Sayı: 17

Çakır, S. (2011) Geleneksel Türk Kültüründe Göç Ve Toplumsal Değişme, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2011, Sayı:24, Ss.129-142.

Çiçekli, B. (2009) Göç Terimleri Sözlüğü, Cenevre, Uluslararası Göç Örgütü Yayınları

Çötok, N.A., Taşdelen, H.M. (2013) Avrupa Ekseninde Yabancı Korkusu Ve İslamofobi Algısının Değerlendirilmesi**,** Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic Volume 8/6 Spring 2013, P. 1-13

Danış, D. Ve Soysüren, İ. (2014) Sınır Ve Sınırdışı: Türkiye'de Yabancılar, Göç Ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar, Ankara, Notabene Yayınları

Danış, D. Ve İrtiş, V. (2008), Türkiye'den Fransa'ya Göçün Toplumsal Ve Tarihsel Boyutları, Entegrasyonun Ötesinde: Türkiye'den Fransa'ya Göç Ve Göçmenlik Halleri İçinde, Derleyenler: Danış Ve İrtiş, S.1-32, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı

Erder, S. (2006) Refah Toplumunda Getto, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Erder, S. (2000) "Nerelisin Hemşerim?" İstanbul: Küresel ve Yerel Arasında. Der. Çağlar Keyder. İstanbul: Metis Yayınları

Erdoğan, M.M. (2015) Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul Ve Uyum, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erman, T. (2002) Mekansal Kümelenme, Siyaset Ve Kimlik, Kentleşme, Göç Ve Yoksulluk, Türk Sosyal Bilimler Derneği, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Sayfa: 1-17. Ankara: İmaj Yayıncılık

Erkal, M. Ve Diğerleri (1997) Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü, İstanbul: Der Yayınları

Erkal, M.E. (1992) İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri, 3. Baskı, İstanbul, Kuşak Ofset

Eriksen, T. H. (2001) Kültür Terörizmi, Kültürel Arınma Düşüncesi Üstüne Bir Deneme, İstanbul: Avesta Yayınları,

Ersoy, Ö. (2002) AB'nin Göç Ve İltica Politikasındaki Yeni Aracı "EURODAC", Çağın Polisi Dergisi, Sayı 20, Www.Cagin polisi.Com.Tr/Abnin-Goc-Ve-İltica-Politikasındaki-Yeni-Aracieurodac 13 Ağustos 2015'te Bağlanıldı.

Esser, H. (2000). Integration And Ethnic Stratification. Hartmut Esser Et Al. (Eds.), Towards Emerging Ethnic Classes İn Europe? Volume 1 Workshop Proceedings, Project Conclusions, Integration And Ethnic Stratification, Ethnic Economy And Social Exclusion. Weinheim: Freudenberg Stiftung Gmbh. 49-84.

Faist, T. (2003) Uluslararası Göç Ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar, İstanbul: Bağlam Yayınları

Giddens, A. (2000) Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Çev: Osman Akınhay, İstanbul:Alfa

Gelekçi, C. (2011) Prof. Dr. Mustafa E. Erkal'ın Çalışmalarında Kültür, Kültürel Kimlik Ve Etniklik Kavramları, Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı:43, S. 153-160.

Gmelch, G. (1980) Return Migration, Annualreview Of Antrology, Vol. 9, Pp.135-159

Güllüpınar, F. (2013) Göç Olgusu Ve Uluslararası Göç Kuramları, İnsan Ve Toplum Kitabı İçinde. Ed. Nadir Suğur, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları

Gün, S. (2010) Yoksulluktan Sefalete Bir Göç Hikayesi, İstanbul: Maki Basın Yayın

İçduygu A., Erder, S. Ve Gençkaya, Ö.F. (2014) Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023, Koç Üniversitesi Göç Araştırma Merkezi (Mirekoç) Proje Raporları 1, İstanbul

İçduygu, A. Ve Biehl, K.S. (2009) Göçmen Şehirler, İstanbul'daki Göçmenler: 2000'lerden Bir Görünüm, British Council Living Together Programı Raporu

İçduygu, A Ve Sirkeci, İ. (1999) Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Şehirlere Kitabı İçinde, S.249-268, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları

Karpat, K.H. (2015) Önsöz, Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler Kitabı İçinde, Sayfa:Xxii-Xl, Der: M.M. Erdoğan, A. Kaya, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Karpat, K. (2010). Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma Ve Göçler, İstanbul: Timaş Yayınları

Karpat, K. H. (2003) Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm, Kırsal Göç, Gecekondu Ve Kentleşme, Çev: Abdulkerim Sönmez, İstanbul: İmge Kitabevi

Kaya, A. (2008), Fransa-Türkleri: Cumhuriyetçi Entegrasyon Modelinin Eleştirisi, Entegrasyonun Ötesinde: Türkiye'den Fransa'ya Göç Ve Göçmenlik Halleri İçinde, Derleyenler: Danış Ve İrtiş, S.33-72, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Kaya, A. ve Kentel, F. (2008) Belçika Türkleri Türkiye İle Avrupa Birliği Arasında Köprü Mü, Engel Mi? İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Kaya, A. Ve Kentel, F. (2005), Euro-Türkler Türkiye İle Avrupa Birliği Arasında Köprü Mü Engel Mi? İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

KAYA, A. (2000) Sicher İn Kreuzberg, Berlin'deki Küçük İstanbul, Diyasporada Kimliğin Oluşumu, İstanbul: Büke Yayınları

Koca, B.T.(2014) Biyopolitika, Güvenlik Ve Frontex'in Türkiye-Yunanistan Sınırındaki Rolü, Göç Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, S. 57-76

Koyuncu, A. (2015) Kentleşme Ve Göç, Hikmetevi Yayınları, İstanbul

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (1996) Hizmet Uygulamaları Genel Envanteri, Uygulama Raporları ve Notları, Ankara

Kurtoğlu, A. (2004). Hemşehrilik Ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği, İstanbul: İletişim Yayınları

Kurtuluş, B. (1999) Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Göçü: Göç Süreci Ve Özellikleri, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları

Kümbetoğlu, B. (1996) "Göçmenlik, Mültecilik, Yeni Bir Yaşam Ve Sonrası" II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Göç Ve Toplum, TC Başbakanlık DİE Ve Sosyoloji Derneği, 20-22 Kasım 1996, Mersin, Sayfa: 271-280.

Kymlicka, W. (2012) Çok Kültürlülük: Başarı, Başarısızlık Ve Gelecek, Çev: Fatih Öztürk, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 70, Sayı: 2, Sayfa: 297-332

Laçiner, S Ve Diğerleri (2004) Türkiyeli Avrupa, Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Olası Etkileri, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, İstanbul, Hayat Yayınları

Liang, Z. (2006) "Sociology Of Migration". Pp. 487-495 İn Clifton Bryantand 5 Dennis L. Peck (Eds.) Sociology Of The 21st Century. Sage Publications.

Mangalam, J. J. (1968) Human Migration, A Guide To Migration Literature İn English. Lexington: Univ. Kentucky Press

Massey, D. Ve Diğerleri (1987) Return To Aztlan. The Social Process Of International Migration From Western Mexico, Berkeley: University Of California Press

Mccarthy, J (1945) Ölüm Ve Sürgün: Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı:1821-1922, Çev: Fatma Sarıkaya, 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları

Özocak, Ö. (2015) Diaspora Kavramı Ve Ermeni Diasporası, Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi (ERUSAM) Raporu, 30 Ocak 2015.

Öner, N.A.Ş. (2012) Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar, Küreselleşme Çağında Göç; Kavramlar, Tartışmalar İçinde, Derleyenler: S. Gülfer Ihlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner, Sayfa: 13-27, İstanbul, İletişim Yayınları

Özer, İ. (2012) Türkiye'de Kent, Kentleşme Ve Kentsel Değişme, Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı Kitabı İçinde, Ed. Mehmet Zincirkıran, Sayfa:321-352, Bursa, Dora Yayınları

Özgür, N. (2012). Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskanlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, "G" Grubu, Mülteciler, "Tekne Mültecileri", Küreselleşme Cağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar İçinde, S. 199-216, S. G. Ihlamur-Öner Ve N. A. Ş. Öner (Der.), İstanbul, İletişim.

Özsöz, M. (2014) 2014 Avrupa Parlamentosu Seçimlerinin İlkleri, Enleri, Aşırıları, Kazananları ve Kaybedenleri, İKV Değerlendirme Notu, Haziran 2014

Piest, U. (2000) Almanya'daki Müslümanların Yaşamı, Entegrasyon Sürecinin Neresindeyiz? Çev: Necil Buyan, Internationes, Bonn

Ramadan, T. (1999) To Be A European Muslim, A Study Of Islamic Sources İn The European Context, The Islamic Foundation, London

Rauhut, D. (2010) Adam Smith On Migration, Migration Letters, Volume:7, No;1, Pp.105-113

Safran, W. (1991) Diasporas İn Modern Societies: Myths Of Homelandand Return, Diaspora: A Journal Of Transnationalstudies, Volume 1, Number 1,Spring 1991, Pp. 83-99.

Şaul, M. (2013) Sahra Altı Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye İş Göçü, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, No. 1, 2013, S. 83 – 121.

Sever, M. Ve Diğerleri (2012) Türkiye'de İnsan Ticareti Mağduru Tespit Süreçlerinin Değerlendirilmesi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Türkiye Ofisi Eşgüdümünde, Sida Tarafından Finanse Edilen "Türkiye'nin Göç Yönetimi Çabalarının Desteklenmesi" Projesi Kapsamında, Polis Akademisi Uluslararası Terörizm Ve Sınıraşan Suçlar Araştırma Merkezi (UTSAM) Raporu

Sirkeci, İ. Ve Erdoğan, M. M. (2012) Göç Ve Türkiye, Migration Letters, Volume: 9, No: 4, Pp. 297 – 302

Sözen, E. (2004) Kentenkele Mantığı, İstanbul: Birey Yayınları

Smith, Z. (2000) İnci Gibi Dişler, İstanbul: Everest Yayınları

Şahin, B. (2010) Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme, Bilig, Sayı 55, Sayfa: 103-134

Taşdelen, M. Ve Diğerleri (2000) Avrupa'da Yeni Kuşak Türk Gençliği (Kimlik Ve Uyum Sorunları), Sakarya, Sakarya Üniversitesi Yayınları

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Avrupa'da Türkiye Kökenlilere Yönelik Irkçı Ve Yabancı Düşmanlığı Motifli Eylemler 2012 Yılı Ara İzleme Raporu

Tekeli, İ (2011) Göç Ve Ötesi, İkinci Basım, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Terzioğlu, H. (2009) Yasadışı Göç, İnsan Ticareti Ve İltica Konularında Ülkemizin Durumu Ve Yapılan Çalışmalar, Çağın Polisi, 10, S.14-17

Tılıç, H.R. (1196) "Almanya'dan Geriye Göç Ve Kadın", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Göç Ve Toplum, TC Başbakanlık DİE Ve Sosyoloji Derneği, 20-22 Kasım 1996, Mersin, Sayfa: 564-572.

Tokgöz, G. (2006) Uluslararası Emek Göçü, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Toksoy, G. (2008) Türkiye'ye Yönelik Düzensiz Göçler Ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı Proje Raporu, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi, Ankara. Http://Acikarsiv. Ankara.Edu.Tr/Browse/5317

Topçuoğlu, R.A. (2012) Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği, Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar Kitabı İçinde, Ed. S. Gülfer Ihlamur-Öne Ve N. Aslı Şirin Öner, Sayfa:501-518, İstanbul, İletişim Yayınları

Tuna, M. Ve Özbek, Ç. (2012) Yerlileşen Yabancılar, Güney Ege Bölgesinde Göç, Yurttaşlık Ve Kimliğin Dönüşümü, Ankara, Detay Yayıncılık

Turhanoğlu F. K. (2013) Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi, Kent Sosyolojisi Kitabı İçinde, S. 200-225, AÖF Yayınları, Eskişehir

Türkdoğan, O. (1984) İkinci Neslin Dramı (Avrupa'daki İşçilerimiz Ve Çocukları) İstanbul: Orkun Yayınevi

UHİM (2015) Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi Ve Irkçılık, Ed. Hüseyin Türkan, İstanbul.

Wyman, M. (1993) Round Trip To America: The Immigrants Return To Europe 1880-1930. Ithaca:Cornell University Press

Yaldız, F. (2014) Diaspora Kavramı Bağlamında On İki Ada Türk Toplumu, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 43-64.

Yalçın, C. (2004) Göç Sosyolojisi, Ankara, Anı Yayıncılık

Yaman, Ö. M. (2013) Apaçi Gençlik, İkinci Baskı, İstanbul: Açılım Kitap

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

www.migrationpolicy.org

http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/top-25-destination-countries-global-migrants-over-time

Www.Goc.Gov.Tr/İcerik6/İnsan-Ticareti-Magdurlarini-Koruma-Dairesi-Baskanligi_274_757_760_İcerik

Www.Countertrafficking.Orgmediafiles5brosur.Pdf

http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/01/daily-chart-2, Islam in Europe, Jan. 7th, 2015

Http://Www.Egm.Gov.Tr/Sayfalar/Turkiyenin-İnsan-Ticareti-İle-Mucadele-Calismalari.Aspx

Http://Www.Hurriyet.Com.Tr/Spor/Futbol/23466259.Asp

Http://Goc.Gov.Tr/İcerik3/İnsan-Ticareti-Magdurlarini-Koruma-İle-İlgili-Sss_460_467_1158

Http://Www.Haberturk.Com/Dunya/Haber/1068411-Gocmen-Kacakciliginda-Yillik-Kazanc-40-Milyar-Dolar

Http://Bianet.Org/Bianet/Goc/140260-Son-Kardeslik-İftarinin-Misafirleri-Gocmenlerdi

Http://Www.İzmir.Pol.Tr/Sayfalar/Yasadisi-Goc-Gocmen-Kacakciligi-İslemleri.Aspx

Http://Amnesty.Org.Tr/İcerik/2/1539/Avrupa-Yerin-Dibine-Batıyor!-

Www.Bbc.Com/Turkce/Haberler/2015/04/150420_Facia_Ab_Gocmen

Http://Www.Bbc.Com/News/Magazine-24706863

Www.Pewforum.Org Muslims İn Europe, European Union And Surrounding Countries,

Www.Economist.Com/Graphicdetail Islam İn Europe, Perception Of Islam

Http://Www.Amerikaninsesi.Com/Content/Almanyada-İslam-Ve-Gocmen-Karsitligi-Artiyor/2562760.Html Cem Dalaman, Almanya'da İslam Ve Göçmen Karşıtlığı Artıyor, 17.12.2014, Amerika'nın Sesi, 18.08.2015'te Bağlanıldı.

Http://www.dunyabulteni.net/haberler/332613/danimarkada-secim-oncesi-gundem-gocmen-sorunu**,** 18.08.2015'te bağlanıldı.

Http://Www.Telgraf.Co.Uk/Goecmen-Kartl-Tavan-Yapt.Html, Göçmen Karşıtlığı Tavan Yaptı, 28 Mart 2011, Haftalık Telgraf Gazetesi, 18.08.2015'te Bağlanıldı.

UNHCR. (2002). "Refugeeresettlement. An International Handbookto Guide Receptionand Integration". Erişim:

30 Ağustos 2014. Http://Www.Unhcr.Org/Refworld/Docid/405189284.Html

Http://Www.Dw.De/7-Uyum-Zirvesinin-Hedefi-G%C3%B6%C3%A7men-Gen%C3%A7ler/A-18092717

6. Basım

GPS/GNSS
UYDULARLA KONUM BELİRLEME SİSTEMLERİ
TEORİ VE UYGULAMA

Doç. Dr. Muzaffer Kahveci
Prof. Dr. Ferruh Yıldız

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 363
Teknik-Mühendislik No.: 25
ISBN: 978-605-133-265-9
© 6. Basım, Ocak 2016

GPS/GNSS UYDULARLA KONUM BELİRLEME SİSTEMLERİ TEORİ VE UYGULAMA
Doç. Dr. Muzaffer Kahveci
Prof. Dr. Ferruh Yıldız

© Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -yildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaası Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kahveci, Muzaffer., Yıldız, Ferruh.
Gps/Gnss Uydularla Konum Belirleme Sistemleri Teori ve Uygulama
Doç. Dr. Muzaffer Kahveci - Prof. Dr. Ferruh Yıldız
6. Basım, XIV + 225 + 3 renkli harita s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-265-9
1. GPS 2. GNSS 3. DGPS 4. TUTGA

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

BEŞİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

2001 yılından bugüne kadar toplam dört baskısı yapılmış olan bu kitap artık sadece harita (jeomatik/ jeodezi-fotogrametri) mühendisliği alanında değil, coğrafya, hassas tarım, çevre mühendisliği, inşaat mühendisliği gibi daha birçok alanda temel başvuru eseri olarak kullanılmaktadır. Diğer taraftan dünyada uydularla konum belirleme sistemleri konusunda yıllardır iki aktör olarak sadece ABD ve Rusya faaliyet gösterirken, günümüzde artık bu alanda da aktör ülke sayısı artmıştır. Konum belirleme uyduları konusu bu teknolojiye ve sisteme sahip ülkelerin bir anlamda ekonomik, askerî ve politik gücünün de bir göstergesi haline gelmiştir. Bu nedenle; konum belirleme uydu sistemleri alanında söz sahibi olmak, ABD ve Rusya tekelinden kurtulmak (askerî ve politik bağlamda) ve 2020 yılına kadar tüm dünyada yaklaşık 200 milyar dolarlık bir ticaret hacmi yaratacağı öngörülen bu pastadan pay alabilmek için Avrupa Birliği (Galileo), Çin (BeiDou/Compass), Japonya (QZSS) ve Hindistan (IRNSS/GAGAN) kendi uydu sistemlerini gerçekleştirme yolunda önemli aşamalar kaydetmişlerdir. Sonuç olarak bu kitap kapsamının son yıllarda yaşanan hızlı gelişmelerin dışında kalmaması için beşinci baskının yapılması zorunlu hale gelmiştir. Kitabın bu baskısında, uydu sistemlerine farklı ülkelerin de katılmasıyla gündemimize giren GNSS kavramına yönelik ayrıntılı bilgiler verilmekte, bunun dışında GPS, GLONASS, GALILEO, QZSS, COMPASS ve IRNSS (GAGAN) uydu sistemleri hakkında son gelişmeler anlatılmaktadır. Konum belirleme uydu sistemlerindeki bu gelişmeleri yakından takip eden yazarlar olarak bütün temennimiz ve beklentimiz Türkiye'de de en kısa sürede bir Ulusal Uzay Merkezinin kurularak faaliyete geçirilmesi ve konum belirleme uyduları konusundaki çalışmalara bir önce başlanmasıdır.

Kitapla ilgili her türlü öneri, olumlu veya olumsuz eleştirilerinizi almak bizi mutlu edecek ve kitabın daha iyi olması yolunda önemli katkılar sağlayacaktır.

Ankara-2012

Doç. Dr. Muzaffer KAHVECİ
muzaffer.kahveci@hotmail.com

Prof. Dr. Ferruh YILDIZ
fyildiz@selcuk.edu.tr

ÖN SÖZ

Global Konum Belirleme Sistemi (GPS) bugüne kadar insan tarafından yapılmış en önemli gelişmelerden biri olarak düşünülebilir. Çünkü, GPS günümüzde artık yalnızca kara, deniz ve hava araçlarının navigasyonu ve askeri amaçlı değil fakat günlük yaşantımızın hemen her aşamasında kullanılan bir sistem haline gelmiştir. Örneğin, jeodezik amaçlı mühendislik ölçmeleri, en az sayıda yer kontrol noktası ile fotogrametrik nirengi uygulamaları, jeodezik ve jeodinamik amaçlı kullanımlar, profesyonel (dağcılık, arama kurtarma, zaman transferi, arkeolojik kazılar, petrol arama vs.) kullanımlar, Diferansiyel GPS (DGPS) ve Coğrafi Bilgi Sistemlerine (CBS) dayalı kullanımlar bugün GPS'in kullanıldığı alanlardan yalnızca birkaçıdır.

Uzay jeodezisi ile ilgili faaliyetlerin geçmişi Türkiye'de 1980'li yıllara dayanmakla birlikte ilk GPS gözlemleri 1989 yılında Harita Genel Komutanlığı koordinatörlüğünde yurtdışı kurum ve kuruluşlarla ortak olarak gerçekleştirilmiştir. GPS'in dünyada bilimsel amaçlı olarak 1980 yılından itibaren yoğun şekilde kullanıldığı dikkate alınırsa Türkiye'deki geçmişinin oldukça köklü olmasına karşın GPS ile ilgili basit seviyede ve anlaşılabilir Türkçe bir ders kitabı ya da yayın yok denecek kadar azdır. Bu noktadan hareketle, mevcut Türkçe yayın boşluğunu kısmen de olsa giderebilmek amacıyla bu kitap hazırlanmıştır.

Bu kitapta sunulan konular büyük oranda Selçuk Üniversitesi'nin lisans ve lisansüstü programlarına uyacak şekilde hazırlanmıştır. Dolayısıyla, bu kitabın diğer üniversitelerde de yararlı olacağı inancındayız. Bu çalışmadaki konular olabildiğince okuyucuyu sıkmadan ve fazla ayrıntıya girmeden anlatılmıştır. Dolayısıyla, kitap içeriğindeki konularla ilgili daha üst seviyede ayrıntılı bilgi gereksinimi olanların bu kitabın sonunda verilen kaynaklara müracaat etmesi gerekmektedir. Kitap bu alanda az sayıdaki çalışmalardan biri olduğu için GPS teknolojisindeki hızlı gelişmelerin yanında bazı eksikliklerin ve zaman içerisinde güncelliğini yitirmiş konuların olması kaçınılmazdır. Bu nedenle, kitaptaki yazım hataları ile içerik ve konulara ilişkin her türlü eleştirinin bildirilmesinden mutluluk duyacağız.

Kitabın yayın hayatına geçmesinde emeği olan Y. Müh. Ekrem TUŞAT'a ve Nobel Yayın Dağıtım yetkililerine teşekkür ederiz.

GPS ile ilgilenen herkese yararlı olması dileğimizle.

Konya-2001

Doç. Dr. Muzaffer KAHVECİ **Doç. Dr. Ferruh YILDIZ**

ESER HAKKINDA GÖRÜŞLER

Çok eski bir geçmişi olan mesleğimizin tarihsel sürecinde, klasik anlamda yükseklik ve konum olarak iki ayrı sistemde tanımlanan kontrol noktaları, tüm jeodezik çalışmalarda, jeodezik verilerin oluşturulması ve yere uygulanması ve birbirleri ile ilişkilendirilmelerinde, temel haritalar ve kadastro bilgileri gibi kalıcı özellikte olan bilgilerin yaşatılmasında ve güncelleştirilmesinde ve daha birçok mesleki uygulamalarda belirleyici temel unsur olmuştur. Günümüzde ise, haritacılıkta hedef olarak alınan kadastral içerikli mekansal bilgi sistemlerinin oluşturulmaları ve yaşatılmalarında olmazsa olmaz koşulu, sistem bilgilerinin bir ülkeyi (hatta Avrupa Topluluğu gibi ortak amaçlarla birlik kuran ülkeleri) kapsayan kontrol noktalarına dayandırılmalarıdır. Bu noktaların oluşturulmasında uygulanan çok zahmetli klasik yönteme karşılık, günümüzde Global Konum Belirleme Sistemi (GPS) ile noktaların tanımlı bir sistemde üç boyutlu dik koordinatlarının belirlenebilmesi, bu değerlerle referans elipsoidi koordinatları ve elipsoit yüksekliklerinin hesaplanabilmesi ve yine bu sistemde tanımlanan elipsoide göre belli sıklıkta belirlenen geoit yükseklikleri yardımı ile elipsoit yüksekliklerinden o noktanın denizden yüksekliğinin, çoğu gereksinmeler için yeterli doğrulukta belirlenebilmesi çarpıcı bir gelişme, eski yöntemleri saf dışı bırakan çok etkili bir yeniliktir. GPS'nin engin olanakları ile, Kontrol ağlarının ülkeleri kapsayacak biçimde oluşturulmaları yanında, Diferansiyel GPS ile detay noktalarının konumları, hızlı, ekonomik ve istenen doğrulukta belirlenebilmektedir. Özetle meslektaşlarımızın bu teknolojiye ilgi göstermeleri ve bilgilerini derinleştirerek güncellemeleri kaçınılmaz görünmektedir.

Bilgilenme, öğretim kurumlarında öğrenim yolu ile ve belli bir formasyon kazanıldıktan sonra, sempozyum, seminer, konferans, kurslar ve hizmet içi değişik şekil ve içerikteki eğitimler gibi bilimsel etkinlikler ya da peryodik yayın organlarının izlenmesi ile ve internet aracılığı ile sağlanmakta bu bilgilerin güncellenmesi ve geliştirilmesi de yine aynı yollardan olmaktadır. Ama en zahmetsiz ve bir o kadar da doyurucu bilgi edinme araçları kitaplardır. Kitaplar, rahatlıkları yanında, teori ve uygulamayı geniş biçimde içerirler.

Ülkemizde Türkçe mesleki kitap sayısı ne yazık ki çok azdır. Doç. Dr. Muzaffer KAHVECİ ve Prof. Dr. Ferruh YILDIZ'ın birlikte hazırladıkları, 2001'de yayımlanan GPS Global Konum Belirleme Sistemi (Global Positioning System) kitabı, bir kaynak kitabı olarak bir boşluğu doldurmuşken, elinizde bulunan ikinci baskısı, teori ve uygulama konularında önemli yenilikler ve açıklamalarla okuyuculara sunulmaktadır. Bu baskıda, GPS uzay bölümüne ilişkin tüm bilgiler güncellenmiş, matematiksel eşitlikler daha basit ve anlaşılabilir halde yeniden yazılmış, nokta yüksekliklerinin GPS ile Belirlenmesi (GPS Nivelmanı) konusu ek olarak açıklanmış, verilen doğruluk ölçütlerinden DOP matrisleri daha ayrıntılı olarak yeniden yazılmış, GPS sonuçlarının elde edilmesi konusu eklenmiş, TUTGA ile ilgili bilgiler güncellenmiş, faz kesiklikleri (cycle slips) ile ilgili bilgiler eklenmiştir. Ayrıca GALILEO Uydu Sistemi hakkında bilgi

verilmiş, tüm şekiller yeniden çizilerek iyileştirilmiş, kitap içerisinde geçen terimlere ilişkin kısaltmalar listesi verilmiş ve kitabın sonuna fihrist eklenmiştir.

Değerli bir kaynak ve başarılı bir çalışma olduğu görüşünde olduğum bu yayının meslektaşlarıma "başvuru kitabı" olarak faydalı olacağını umuyor ve yazarlarını kutlayarak başarılarının devamını diliyorum.

Prof. Dr. Ahmet Aksoy

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
UYDULARLA GLOBAL KONUM BELİRLEME SİSTEMLERİ (GPS/GNSS)

1.1. Tarihçe 1
1.2. GPS'in Tanımı ve Kullanım Alanları 3

BÖLÜM 2
GPS'İN BÖLÜMLERİ

2.1. Uzay Bölümü 6
2.2. Kontrol Bölümü 11
2.3. Kullanıcı Bölümü 11

BÖLÜM 3
GPS SİNYALİ ÖZELLİKLERİ

3.1. Temel Tanımlar 13
3.2. C/A Kod Özellikleri 18
3.3. P-Kod Özellikleri 18
3.4. GPS Navigasyon Mesajı 20
3.5. Almanak Bilgisi 21

BÖLÜM 4
GPS ALICI VE ANTEN SİSTEMLERİ

4.1. Temel Tanımlar 23
4.2. GPS/GNSS Antenleri 24
4.3. GPS/GNSS Alıcısı Çalışma Esası 27
4.4. GPS Alıcı Tipleri 30
4.5. GNSS Alıcısı Özelliklerindeki Yenilikler 32

BÖLÜM 5
GPS'DE KULLANILAN KOORDİNAT VE ZAMAN SİSTEMLERİ

5.1. GPS'de Kullanılan Koordinat Sistemleri 35
5.1.1. Yer Merkezli İnersiyal Koordinat Sistemi (ECI; Earth-Centered Inertial Coordinate System) 36
5.1.2. Yer Merkezli Yer Sabit Koordinat Sistemi (ECEF; Earth-Centered Earth-Fixed Coordinate System) 41
5.1.3. CTRS, CCRS, TTRS ve TCRS Sistemleri Arasındaki Dönüşümler 43
5.1.4. Dünya Jeodezik Sistemi-1984 (WGS-84) 48
5.1.5. Yerel Koordinat Sistemleri 50
5.1.5.1. Yerel Jeodezik Koordinat Sistemi (LGS, Local Geodetic System) ve Yerel Astronomik Koordinat Sistemi (LAS; Local Astronomical System) 50
5.1.6. Koordinat Sistemleri Arasındaki Dönüşümler 54
5.1.6.1. ECEF Koordinatlarından (X,Y,Z) Jeodezik Koordinatlara (φ,λ,h) Dönüşüm 54
5.1.6.2. Jeodezik Koordinatlardan (φ,λ,h) ECEF Koordinatlarına (X,Y,Z) Dönüşüm 57
5.1.6.3. Dünya Jeodezik Sistemleri ile Farklı Datumlar Arasında Dönüşüm 57
5.1.6.4. Nokta Yüksekliklerinin GPS ile Belirlenmesi (GPS Nivelmanı) 59
5.2. GPS'de Kullanılan Zaman Sistemleri 63
5.2.1. Dinamik Zaman Sistemi 63
5.2.2. Atomik Zaman 64
5.2.3. Yıldız Zamanı 67
5.2.4. Jülyen Gün (JD) Sayısı Hesabı 69

BÖLÜM 6
GPS UYDU YÖRÜNGELERİ

6.1. Kepler Yörünge Elemanları 71
6.2. Uydu Yörünge Hareketi (Hareket Denklemleri) 72
6.3. GPS Uydu Yörüngeleri (Efemerisler) 77
6.3.1. Yayın Efemerisi (Broadcast Ephemeris) 78
6.3.2. NGS Duyarlı Efemerisi 79
6.3.3. IGS Duyarlı Efemerisi 79
6.4. Yayın Efemerisinden Uydu Konumu ve Hızı Hesabı 81

BÖLÜM 7
GPS İLE GÖZLENEN BÜYÜKLÜKLER VE KULLANILAN VERİ FORMATLARI

7.1. Kod Pseudorange Gözlemi ve Uydu-Alıcı Uzaklığının Hesabı 87

7.2. Faz Gözlemi (Faz Pseudorange) ve Uydu-Alıcı Uzaklığının Hesabı 92
7.3. Temel GPS Gözlemlerine Dayalı Olarak Türetilen Fark Gözlemleri 96
7.3.1. Tekli Farklar (Single Differences) 97
7.3.2. İkili Farklar (Double Differences) 97
7.3.3. Üçlü Farklar (Triple Differences) 98
7.4. GPS'de Kullanılan Veri Formatları (RINEX) 99

BÖLÜM 8
GPS ÖLÇÜ VE HESAPLARINI ETKİLEYEN HATA KAYNAKLARI

8.1. Uydu Efemeris Hataları 106
8.2. Uydu Saati Hataları 108
8.3. İyonosfer Etkisi 108
8.4. Troposfer Etkisi 111
8.5. Sinyal Yansıma (Multipath) Etkisi 116
8.6. Alıcı Anteni Faz Merkezi Hatası 117
8.7. Seçimli Doğruluk Erişimi 118
8.8. Taşıyıcı Dalga Faz Belirsizliği ve Faz Kesiklikleri 119

BÖLÜM 9
GPS İLE KONUM BELİRLEME YÖNTEMLERİ

9.1. GPS ile Konum Belirlemede Temel Düşünce 123
9.2. GPS ile Konum Belirlemede Kullanıcı Seviyeleri 125
9.3. Mutlak Konum Belirleme 126
9.4. Göreli Konum Belirleme 127
9.4.1. Statik Ölçü Yöntemi 128
9.4.2. Hızlı Statik Ölçü Yöntemi 129
9.4.3. Tekrarlı Ölçü Yöntemi 130
9.4.4. Dur-Git (Stop and Go) Ölçü Yöntemi 131
9.4.5. Kinematik Ölçü Yöntemi 132

BÖLÜM 10
GPS'DE KULLANILAN DOĞRULUK ÖLÇÜTLERİ

10.1. GPS'de Kullanılan Doğruluk Ölçütleri 138
10.2. UERE, URE, UEE, URA Tanımları 139
10.3. Duyarlık Kaybı (DOP; Dilution Of Precision) Faktörleri 141
10.4. FOM (Figure Of Merit), TFOM (Time Figure Of Merit) 146
10.5. Diğer Doğruluk Ölçütleri (LEP, CEP, SEP, rms, drms) 146
10.5.1. (% 50) Olasılıklı Doğruluk Ölçütleri (LEP,CEP,SEP) 147
10.5.2. (% 95) Olasılıklı Doğruluk Ölçütleri (rms; root mean square) 149
10.5.3. (% 50) Olasılıklı Tanımlanmış Doğruluk Ölçütleri ile % 95 Olasılıklı Tanımlanmış Doğruluk Ölçütleri Arasındaki İlişkiler 150

BÖLÜM 11
GPS ÖLÇMELERİNİN YAPILMASI VE VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

11.1. Arazi Öncesi Planlama 154
11.2. GPS Gözlemlerinin Gerçekleştirilmesi 164
11.3. GPS Ölçülerinin Değerlendirilmesi 165
11.3.1. GPS Ölçülerinin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yazılımlar 166
11.3.1.2. GPS Sonuçlarının Elde Edilmesi 169

BÖLÜM 12
DİĞER UYDU SİSTEMLERİ

12.1. DORIS Sistemi 171
12.2. PRARE Sistemi 172
12.3. TOPEX/POSEIDON Sistemi 172
12.4. GLONASS Sistemi 173
12.5. SLR Tekniği 177
12.6. VLBI Tekniği 181
12.7. Galileo Sistemi 183
12.8. BeiDou (Compass) Sistemi 187
12.9. QZSS (Quasi-Zenith Satellite System) Sistemi 189
12.10. IRNSS/GAGAN Sistemleri 191

BÖLÜM 13
DİFERANSİYEL GPS / GNSS (DGPS / DGNSS)

13.1 Temel Tanımlar 193
13.2 DGPS Düzeltmelerini Hesaplama Yöntemleri 195
13.3 DGPS Matematik Modeli 198
13.4 DGPS Veri Aktarımı 200
13.5 DGPS Uygulama Kategorileri 201

BÖLÜM 14
TÜRKİYE'DE UZAY JEODEZİSİ FAALİYETLERİ

14.1. Temel Tanımlar 205
14.2. Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı (TUTGA) 208
14.2.1. TUTGA Referans Sistemleri 212
a. Uydu Yörünge Bilgileri 212
b. Global Nokta Koordinatları 212
14.2.2. TUTGA'nın Yerel/Sıklaştırma GPS Ağlarında Kullanımı 213

KAYNAKLAR 219

DİZİN 223

KAYNAKLAR

1. Ackroyd, N., R. Lorimer. (1990) : Global Navigation, A GPS User's Guide. Lloyd's of London Press.
2. Ayhan, M.E., O.Lenk, C.Demir, A.Kılıçoğlu, M.Kahveci, A.Türkezer, M.Ocak, M.Açıkgöz, A.Yıldırım, B.Aktuğ, Y.S.Şengün, A.İ.Kurt, O.Fırat (2001) : Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı-1999 (TUTGA-99). Teknik Rapor, Harita Genel Komutanlığı, Ankara.
3. Ayhan, M.E. vd. (2002) : Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı (TUTGA-99A). Harita Dergisi Özel Sayı:16, Harita Genel Komutanlığı.
4. Beutlers, G., E. Brockmann, R.Dach, P. Fridez, W.Gurtner, U. Hugentobler, J. Johnson, L. Mervart, M. Rothacher, S. Schaer, T. Springer, R. Weber (2000) : Bernese GPS Softvare Version V4.2, Astronomical Institute University of Berne.
5. Bottari, E. (1988) : AGARD Lecture Series No.161. NATO.
6. David H.,R.Resnick (1987) : Fiziğin Temelleri Çeviri: Prof. Dr. Cengiz Yalçın, Ayrım Yayınları.
7. DMA (1987) : Supplement to Department of Defence World Geodetic System 1984. DMA Technical Report. Part I,II. Methods, Techniques and Data Used in WGS84 Development. DMA TR 8350,2-A.
8. FGCC (1989) : Geometric Geodetic Accuracy Standards and Specifications for Using GPS Relative Positioning Techniques.
9. Fontana, R.D, W. Cheung, T.Stansell (2001) : The Modernized L2 Civil Signal. GPS World, September issue
10. Frei, E. (1991) : Rapid Differential Positioning With the Global Positioning System (GPS). Geodaetisch-geophysikalische Arbeiten in der Schweiz. Band 44.
11. French, T.G. (1996) : Understanding the GPS. What it is and How it works. GeoResearch, Inc.
12. GPS NAVSTAR JPO (2005) : L5_IS_GPS_705. 22 Eylül 2005, ABD.
13. Lassiter, E., M.Ananda (1988) : The GPS Overview and Navigation System Concept. AGARD, Lecture Series No.161. NATO.
14. Lindström, G., G. Gasparini (2003) : The Galileo Satellite System and Its Security Implications. Occasional papers, no.44. Institute for Security Studies, European Union.
15. Hofmann-Wellenhof, B. H. Lichtenegger, J.Collins. (1994) : Global Positioning System: Theory and Practice. Springer Verlag, Wien/Newyork.
16. ICD-GLONASS (1998) : Global Navigation Satellite System Glonass Interface Control Document, Moscow.
17. ICG (2010) : Current and Planned Global and Regional Navigation Satellite Systems and Satellite-based Augmentation Systems. International Committee on Global Navigation Satellite Systems, United Nations Office for Outer Space Affairs, Newyork.

18. ION (1993) : Global Positioning System. Papers published in Navigation, Volume IV.
19. Kahveci, M. (1993) : Ortometrik Yüksekliklerin Belirlenmesinde Global Konumlama (GPS) Sistemi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ.
20. Kahveci, M. (1997) : Türkiye Koşullarında Yapılan GPS Ölçülerinde Ortam Etkilerinin Araştırılması. Doktora Tezi, İTÜ.
21. Kahveci,M. (1997) : GPS'de Kullanılan Navigasyon Amaçlı Doğruluk Ölçütleri. Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Dergisi. Sayı:83.
22. Kahveci,M. (1999) : 2000 Yılı Problemi ve GPS. Harita Genel Komutanlığı, Harita Dergisi. Sayı 121.
23. Kahveci,M. (1999) : National Report of Turkey. Report Presented at the Symposium of the IAG Subcommission for EUREF held in Ahrweiler.
24. Kahveci, M. (1999) : Türkiye Ulusal GPS Temel Ağı (TUTGA) 1997 ve 1988 yılları GPS Ölçülerini Değerlendirme Sonuçları, Hrt.Gn.K.lığı İç Rapor No: UZYTEK-4-99, Nisan.
25. Kahveci, M., H.Akdeniz (2007) : Avrupa Birliğinin Global Konum Belirleme Sistemine (GPS) Alternatifi: Galileo Uydularla Konum Belirleme Sistemi, syf.78-87, Sayı 394, Ekim 2007, Ankara.
26. Kahveci, M. (2009) : Kinematik GNSS ve RTK CORS Ağları, Zerpa Yayınları, Ankara.
27. Kahveci,M (2010) : GPS/GNSS Gözlemlerini Değerlendirme Yöntemlerinde Son Gelişmeler. Hkm Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi 2010/1, Sayı 102, Ankara.
28. Kahveci, M., N.Can (2011) : Uydularla Konum Belirleme Sistemleri (GNSS) ve Yasal Altyapı Sorunlarına İlişkin Değerlendirmeler. İstanbul Barosu Dergisi, Ekim 2011, İstanbul.
29. Kaplan, D. Elliott, (1996) : Understanding GPS: Principles and Applications. Artech House, Inc.
30. Kaula, W. M. (1966) : Theory of Satellite Geodesy. Applications of Satellites to Geodesy. Blaisdell Publishing Company.
31. Kınık İ., İ. Şanlı (1992) : Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Yapılan Uydu Jeodezisi Faaliyetleri, Harita Dergisi, Sayı 109, H.G.K.
32. Kınık, İ., M.Kahveci, A.U.Gönülalan, M.Akça (1993) : GPS ile Pratik Konumlama Uygulamaları. TUJJB Genel Kurulu, 8-11 Haziran, Ankara.
33. Kınık, İ., M.Kahveci, M.Ocak (1995) : Diferansiyel GPS (DGPS) ve Uygulama Alanları. Harita Genel Komutanlığı Harita Dergisi, Sayı: 115, Ankara.
34. Kınık, İ., M.Kahveci, M.Ocak (1997) : Uzun Bazlarda DGPS Uygulamaları. Harita Genel Komutanlığı Harita Dergisi, Sayı: 117, Ankara.
35. Kınık İ. (1999) : GPS Ölçme ve Değerlendirmelerinde Hata Kaynakları Üzerine Bir İnceleme, Doktora Tezi, Y.T.Ü., İstanbul.
36. Lachapelle, G., M.E.Cannon, K.O'keffe,P.Alves (2002) : How will Galileo Improve Positioning Performance? GPS World, pp.38-48.Advanstar Publication.
37. Leick, A. (1990) : GPS Satellite Surveying, John Wiley & Sons, Inc.
38. Lichtenegger H. (1996) : Differentielles GPS. Fortbildungskurs "GPS in der Ingenieurvermessung", XII. Internationaler Kurs für Ingenieurvermessung, Graz.

39. Mc Carthy, D.D. (1992) : IERS Standards (1992). IERS Technical Note 13. Observatoire de Paris.
40. Mc Carthy, D.D. (1992) : IERS Conventions (1996). IERS Technical Note 21. Observatoire de Paris.
41. Moernaut, G.J.K., D.Orban (2009) : An Introduction to Bandwidth, Gain Pattern, Polarization, and All That. GPSWORLD, February 2009.
42. Mervart, L. (1995) : Ambiguity Resolution Techniques in Geodetic and Geodynamic Applications of the Global Positioning System. Dreiundfünfzigster Band, Volume 53.
43. Mitchell, H.L. (1990) : GPS Heighting and the A.H.D. Rept. by the GPS Heighting Study Group, Australian GPS Users Group.
44. Mueller, I.I. (1969) : Spherical and Practical Astronomy as Applied to Geodesy, New York.
45. Nakiboğlu, S. M. (1996) : Uzay Jeodezisi Ders Notları (yayımlanmadı), ODTÜ.
46. Parkinson, Bradford W., James J. Spilker (1996) : Global Positioning System: Theory and Applications. Volume I,II.
47. Rothacher, M. (1992) : Orbits of Satellite Systems in Space Geodesy, Astronomical Institute University of Berne, Sechsundvierzigster Band Volume 46.
48. RTCM (1994) : RTCM Recommended Standards for Differential Navstar GPS Service, Version 2.1. Radio Technical Commission for Maritime Services, Special Committee No. 104, Washington DC.
49. Rüeger, J.M. (1996) : Electronic Distance Measurement. An Introduction. Fourth Edition, Springer.
50. Schwarz, K.P., M.G.Sideris (1993) : Heights and GPS. GPS World, 4 (2), 50-56.
51. Seeber, G. (1993) : Stallite Geodesy: Foundations, Methods and Applications. Walter de Gruyter. Berlin-Newyork.
52. Sickle, J.V. (1996) : GPS for Land Surveyors. Ann Arbor Press, Inc. Chelsea, Michigan.
53. Spilker, J. J. (1980) : GPS Signal Structure and Performance Characteristics. Navigation (USA) 25 (1978). In: Janiczek (Ed.), Global Positioning System. Papers published in Navigation, Vol.1, 29-54, Washington DC.
54. Springer T. A. (1999) : Modeling and Validating Orbits and Clocks Using the Global Positioning System. Inauguraldissertation der Philosophisch-naturwissenschaftlichen Fakultaet der Universitaet Bern
55. Teunissen, Peter J.G., A.Kleusberg (Eds) (1998) : GPS for Geodesy. Springer Verlag.
56. Yıldız, F., C. İnal, A. Erdi (1997) : Precision of Height Determination from GPS Observation by Surface Fitting, Second Turkish-German Joint Geodetics Days, Berlin.
57. Yıldız, F. (1998) : Global Positioning System. Teori-Uygulama Sorunları, S.Ü. Mühendislik Fakültesi ve TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Konya Şubesi Ortaklaşa Düzenlenen Konferans, Konya.

Öğrenme ve Öğretme Süreçlerine Göre

GÜREŞTE ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

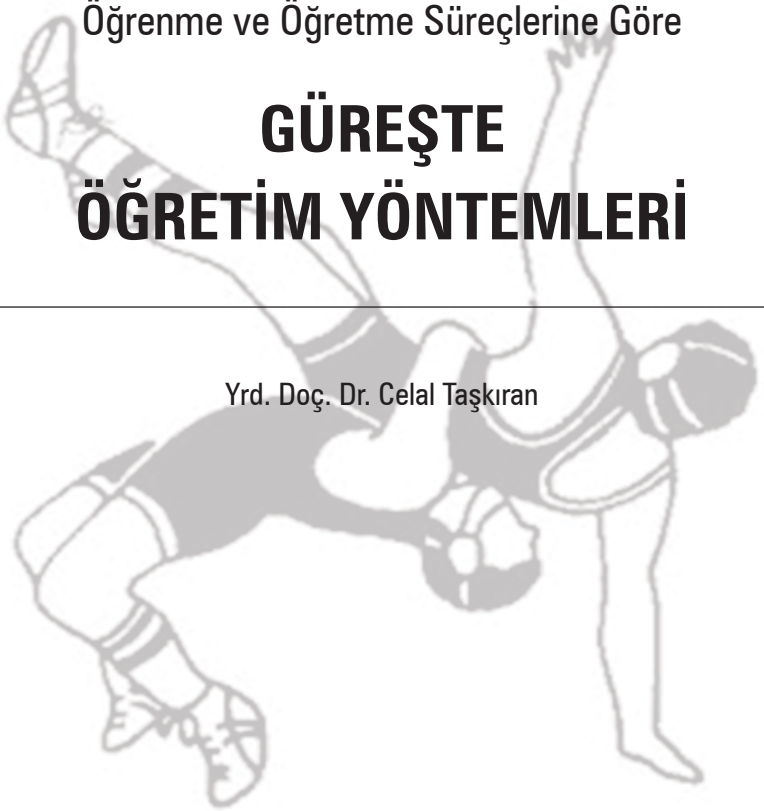

Yrd. Doç. Dr. Celal Taşkıran

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 47
ISBN: 978-605-9663-46-5
© 1. Basım, Aralık 2016

Öğrenme ve Öğretme Süreçlerine Göre GÜREŞTE ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Yrd. Doç. Dr. Celal Taşkıran

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Taşkıran, Celal.

Öğrenme ve Öğretme Süreçlerine Göre Güreşte Öğretim Yöntemleri / *Celal Taşkıran*
1.Basım, X + 122 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-46-5
1. Güreş 2. Öğretme 3. Yöntem

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Spor, günümüzde herkesi etkilen en önemli kitlesel ve sosyal olaylardan biridir. Spor dinamik yapısıyla sürekli bir değişim ve gelişim sürecinde bulunmaktadır. Bunun yanında bilgi ve teknolojideki hızlı gelişmeler sporun eğitim-öğretimini doğrudan etkilemektedir. Baş döndürücü bu değişimleri yakalayan ülkeler sporda ileri gitmiş olarak görülürken, değişime ayak uyduramayanlar sporda geri kalmış kategorisinde değerlendirilirler.

Güreş kuralları çok sık değişen bir spor olarak, mevcut değişime ayak uydurabilmek için eğitim-öğretiminde uygulamaların bilimsel yöntemlerle yapılması gereği ortaya çıkıyor. Bu anlamda güreş tekniklerinin öğretiminde geliştirilmiş öğretim yöntemlerinin güreşe özgü olanlarını belirlenmesi hayati önem taşımaktadır. Bu bakımdan antrenmanlarda öğretici eylemlerin sırasıyla doğru olarak verilmediği, iletişim açısından güreş öğretim tekniklerinin incelenmediği durumlarda başarı, ancak tesadüflere kalacaktır. Güreş alanının genel araştırmalar yanında daha özel teknik öğretim metotlarının da araştırılması gerekir

Bu kitap, beden eğitimi ve spor eğitimi veren kurumlarında, güreş eğitimi merkezlerinde, kulüplerde güreş eğitiminde yararlanılabilecek bir kaynak kitap olması amacıyla yazılmıştır. “Güreşte Değişik Öğrenme ve Öğretme Süreçlerine Göre Öğretim Yöntemlerinin Değerlendirilmesi” konulu doktora tezime çeşitli konular ilave yapılarak

hazırlanmıştır. Bu nedenle doktora danışmanlığımı yapan çok değerli hocam Prof. Dr. Ali Osman Özcan'a şükranlarımı sunmak istiyorum.

Türk sporunun ve özellikle Türk güreşinin faydalanabileceği bir eser olması dileğimle saygılarımı sunarım.

Yrd. Doç. Dr. Celal Taşkıran

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM 1

A. GİRİŞ 3

B. ÖĞRENME - ÖĞRETME VE İLETİŞİM 13

1. ÖĞRENME VE ÖĞRETME NEDİR? 14
2. ÖĞRENME VE ÖĞRETMEDE İLETİŞİMİN ROLÜ 18
3. ÖĞRENMEDE İLETİŞİM SÜREÇLERİ İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR 22
   a. Öğrenmede Aristo Modeli 22
   b. Öğrenmede Shannon-Weaver Modeli 23
   c. Öğrenmede Berlo Modeli 25
   d. Öğrenmede Değiştirilmiş Bilgi Modeli 27
   e. Öğrenmede Defleur Modeli 28
   f. Öğrenmede Schramm Modeli 29
   g. Öğrenmede Osgood-Schramm Modeli 31
   h. Öğrenmede Çilenti Modeli 33
   ı. Öğrenmede Dance'ın Sarmal Modeli 34
   i. Öğrenmede Tubbs'un Bireylerarası İletişim Modeli 35
   j. Öğrenmede Barker ve Wisemann'ın Birey İçi İletişim Modeli 37
   l. Öğrenmede Thayer'in İletişim Modeli 40
4. DAVRANIŞÇI VE KOGNİTİF PSİKOLOJİYE GÖRE ÖĞRENME OLAYLARININ SPORA UYGULANMASI 41
   a. Davranışçı Öğrenme Yaklaşımının Güreşe Uygulanması 41
   b. Kognitif Öğrenme Yaklaşımının Güreşe Uygulanması 46

C. GÜREŞTE ÖĞRENME, ÖĞRETME TEORİ VE MODELLERİ 51

a. Reiko Petrov'a göre "Güreşte teknik öğretim ve mükemmelleştirme metotları" 52
b. Savranbaşı'na Göre Güreş teknikleri öğretim Yöntemleri 54

1. GÜREŞTE BECERİ ÖĞRETİMİ VE UYGULANMASI 56
2. GÜREŞTE ÖĞRENME STRATEJİLERİ GELİŞTİRİLMESİ 59
a. Dikkat ve Tekrar Stratejileri 61
b. Anlamlandırma Stratejileri 63
c. Örgütlenme Stratejileri 63
d. Güreşte Öğrenme Stratejilerini Öğretme 64
3. GÜREŞTE FİZİKSEL ANTRENMAN 65
4. GÜREŞTE TEKNİK ANTRENMAN 69
a. Güreş Tekniklerinin Öğrenme Yaşı 69
b. Güreş Tekniklerinin "Basitten Karmaşığa Doğru" İlkesine Göre Öğretilmesi 70
c. Gösteri (demonstrasyon) yöntemi: 71
d. Güreş tekniklerinin öğretim ve pekiştirilmesi süreçleri 72
e. Güreş tekniklerinin uygulama basamakları 72
f. Teknikleri yapılışları, özellikleri ve benzerliklerine göre gruplandırma .. 73
g. Tekniğin öğrenme evreleri olarak; 74
h. Güreşte teknik öğretimin sağlanabileceği bir başka yöntemler 76
5. GÜREŞTE TAKTİK ANTRENMAN 77
a. Tekniklerin Taktiği 78
b. Yarışma Taktiği 79
c. Turnuva Taktiği 80
6. GÜREŞTE ZİHİNSEL ANTRENMAN 81

II. BÖLÜM 83

A. YÖNTEM 85

1. PROBLEM 85
2. AMAÇ 87
4. EVREN VE ÖRNEKLEM 89
5. VERİLERİN TOPLANMASI 89
6. KOL ÇEKME TEKNİĞİNİN UYGULANIŞI 90
7. KONTROL GRUBU YÖNERGESİ 92
8. DENEY GRUPLARI YÖNERGESİ 92
9. PUANLAMA YÖNERGESİ 93
10. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI 93

III. Bölüm 95

A. BULGULAR VE YORUM 97

1. DENEKLERİN BİREYSEL DEĞİŞKENLERE GÖRE DAĞILIMLARI 97
2. DENEY ÇALIŞMALARINA İLİŞKİN BULGULAR 99
3. İSTATİSTİKSEL ANALİZLERİN GRAFİKLERLE ÖZET GÖSTERİMİ (GRAFİK 1'DEN GRAFİK 5'E VERİLMİŞTİR.) 106

IV. Bölüm 109

A. SONUÇ VE ÖNERİLER 111

KAYNAKLAR 117

KAYNAKLAR

AÇIKADA, C ve ERGEN. E**:Bilim ve Spor**. Büro-Tek Ofset Matbaacılık, Ankara, 1992.

AKGÜN, N. :**Egzersiz Fizyolojisi**, Ege Üniversitesi Yayınları, No:2 İzmir 1986.

ARIK, İ. A. : **Öğrenme Psikolojisine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 1995.

ARSLAN, C. :**Güreşçi Rehberi-1, Güreş ve Metodik Bilgiler**, İzmir, 1984.

BAŞARAN, M. : **Serbest ve greko-romen Güreş**, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Yayın NO:84, Ankara, 1989.

BAŞER, E. : **Uygulamalı Spor Psikolojisi, Performans Sporunda Psikolojinin Rolü**, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları No:31, Ankara, 1986

BİNBAŞIOĞLU, C. : **Öğreneme Psikolojisi**, Binbaşıoğlu Yayınları, Ankara, 1991.

BÜYÜKKARAGÖZ, Ş. VE ÇİVİ, C. : **Genel Öğretim Metotları**, Atlas Kitabevi, Konya, 1994

DEMİREL, Ö. : **Genel Öğretim Yöntemleri**, USEM Yayınları 11,Ankara 1994.

DRAGNEA, A. :**Sportif Antrenmanın Teorisi ve Modelleri**,(Çeviri: ÖZTÜRK, F. VE OLARU, A.M.)Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana,1994.

DÜNDAR, U. : **Antrenman Teorisi**, Spor Kitabevi, Ankara 1998.

ERDEN, M. VE ARK.**: Eğitim Psikolojisi**, Arkadaş Yayınevi Ankara, 1995

ERGİN, A. :**Öğretim Teknolojisi** İletişim, Personel Eğitim Merkezi Yayın No:17, Ankara 1985.

FİDAN, N. : **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Alkım Yayınevi, Ankara 1996.

GÜMÜŞ, A. : **Teknik Güreş ve Ustaları**, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul 1972.

HESAPÇIOĞLU, M. : **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Beta Yayın Dağıtım A.Ş. İstanbul, 1992.

İKİZLER, C. : **Sporda Başarının Psikolojisi**, Alfa Basım Dağıtım A.Ş. İstanbul 1993.

KASAP, H. :**Sporda Medodik ve Didaktiği**, T.F.F Eğitim Yayınları, İstanbul, 1991.

KASAP, H. :" Sporda Motorik Öğrenme Kavramı",**M.Ü.A.E.F. Eğitim Bilimleri Dergisi**, Sayı, 2, İstanbul, 1990.

KAZAKOV, R. : **Güreş Antrenörleri Semineri Notları**, Ankara, 1987.

KEMERTAŞ, İ. : **Uygulamalı Genel Öğretim Metodu**, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1995.

KÖKNEL, Ö. VE ARK. : **Psikoloji**, Altın Kitaplar Yayınevi, Cağaloğlu, İstanbul 1993.

KURTER, M. VE ÖZTÜRK, F. : **Antrenör ve Sporcu El Kitabı**, Bağırgan Yayınevi, Ankara, 1997.

Mc QUAİL, D./WİNDAHL, S. : **Kitle İletişim Modelleri**, (Çev: YUMLU, K) İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997

MENGÜTAY, S. : **Okul Öncesi ve İlkokullarda Beden Eğitimi ve Spor**, Tekel Ambalaj Fabrikası, İstanbul,1991.

MORGAN, C.T. : Psikolojiye Gürüş,(Çev: ARICI, H. VE Diğerleri), Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, No:1, Ankara

MURATLI, S.: **Antrenman ve İstasyon Çalışmaları**, Beden Eğitimi Öğretmenleri Derneği Yayınları No:3, Ankara, 1976.

MURATLI, S.: **Çocuk ve Spor, Bağırgan Yayınevi**, Ankara, 1997.

NOVİKOFF, A.: **Güreş Dergisi**, İstanbul Güreş İhtisas Kulübü Koruma Vakfı Yayını, Sayı 7, İstanbul 1994.

ÖZBAYDAR, S.: **İnsan Davranışının Sınırları ve Spor Psikolojisi**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul,1983.

ÖZCAN, A. D.: **Öğretmenliğin İçyüzü**, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul, 1999.

PETROV, R: **Güreş Dergisi**, İstanbul Güreş İhtisas Kulübü Koruma Vakfı Yayını, Sayı 7,İstanbul,1994.

PETROV, R: **Lutte Libre et Lutte Greko-Romen**, Edition de La FİLA, 1987

SAPUNOV, **Güreş Antrenörleri Semineri Notları**, Ankara, 1991

SAVRANBAŞI, R: **Güreş Dergisi Güreş Federasyonu Bülteni**, İstanbul Güreş İhtisas Kulübü Koruma Vakfı Yayını, Sayı 5, İstanbul 1993.

SELÇUK, Z.: **Eğitim Psikolojisi**, Atlas Kitabevi, Konya, 1992.

SENEMOĞLU, N.: **Gelişim**, Öğrenme ve Öğretim, Entem Matbaacılık,Ankara,1997.

SEVERİN, W.J./TANDART, Wr.J.W: **İletişim Kuramları**, (Çev.: BİR,A.A../SEVER, N.S.) Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1994.

SEVİM, Y: **Antrenman Bilgisi Ders Notları**, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1992

SÖNMEZ, U.: **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Yargı Yayınları, Ankara, 1986.

ŞAHMURADOV, Y: **Güreş Antrenörleri Semineri El Notları**, İstanbul, 1987.

ŞAHMURADOV, Y: **Serbest Güreş, Uzman Matbaacılık**, Ankara, 1991.

TAMER, K. VE KUTLU, M. /KARAKUŞ, S. /TAŞKIRAN, C. /KARATAŞ, A. /SANCAKLI, H: **Yıldız ve Genç Güreşçiler İçin Antrenman Programlarının Hazırlanması**, İstanbul Güreş İhtisas Kulübü Vakfı Yayını, Sayı 7, İstanbul, 1993.

TAMER, K: **Eğitim Ön lisans Programı Özel Öğretim Yöntemleri**, Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:200, Eskişehir, 1988.

TUNNEMANN, H: **FILA Coacghes Clinics**, Roma, 1996.

ÜLGEN, G: **Eğitim Bilimine Giriş**, Bilim Kitabevi, Konya, 1995.

VARIŞ, F: **Eğitim Bilimine Giriş**, Atlas Kitabevi, Konya, 1994.

YÜCETÜRK, A. Y: **Antrenman Kavramı, Prensipleri Planı**, Optimum Tanıtım ve İletişim Ltd., İstanbul, 1993.

YÜKSEL, A. H: **İkna Edici İletişim**, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No:94, Eskişehir, 1994.

GÜÇ ELEKTRONİĞİ

Yarıiletken Elemanlar,
Devreler ve Uygulamaları

Power Electronics

Devices, Circuits,
and Applications

4. Basımdan Çeviri
Gözden Geçirilmiş Yeni Basım,

Muhammad H. Rashid,
Fellow IET,
Life Fellow IEEE
Electrical and Computer Engineering
University of West Florida

Çeviri Editörleri:
Prof. Dr. Sedat Sünter - Doç. Dr. Timur Aydemir

PEARSON

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1155
Mühendislik-Teknik No.: 100
ISBN : 978-605-320-059-8
© 4. Basımdan Çeviri Gözden Geçirilmiş Yeni Basım, Ekim 2016

POWER ELECTRONICS *Devices, Circuits, and Applications*
GÜÇ ELEKTRONİĞİ *Yarıiletken Elemanlar, Devreler ve Uygulamaları*
Muhammad H. Rashid
Çeviri Editörleri: Prof. Dr. Sedat Sünter - Doç. Dr. Timur Aydemir

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Translation from English language edition: International Logistics: Global Supply Chain Management by Douglas Long Copyright © 2003, Springer US Springer US is a part of Springer Science+Business Media. All Rights Reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage retrieval system, without permission from Springer US Springer US is a part of Springer Science+Business Media. Turkish edition Copyright © 2016 by Nobel Academic Publishing.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara Sertifika No.: 26482

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Rashid, H, Muhammad.
Power Electronıcs / *Muhammad H. Rasnid*
GÜÇ ELEKTRONİĞİ / *Sedat Sünter - Timur Aydemir*
4. Basımdan Çeviri Gözden Geçirilmiş Yeni Basım, XXVIII + 1014 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-059-8
1. Güç elektroniği, 2. Güç dönüştürücüleri, 3. Sürücüler, 4. Güç yarıiletken elemanları, 5. Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Çevirenler

Bölüm 1 Giriş

Doç. Dr. M. Timur AYDEMİR
Gazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 2 Güç Diyotları ve Anahtarlamalı RLC Devreleri

Doç. Dr. M. Timur AYDEMİR
Gazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 3 Diyotlu Doğrultucular

Prof. Dr. Nedim TUTKUN
Düzce Üniversitesi Mühendislik Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 4 Güç Transistörleri

Prof. Dr. Hasan Hüseyin ERKAYA
Osmangazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 5 DA–DA Dönüştürücüler

Prof. Dr. Hasan Hüseyin ERKAYA
Osmangazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 6 DA-AA Dönüştürücüleri

Prof. Dr. Sedat SÜNTER
Fırat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 7 Rezonans Darbe Eviriciler

Prof. Dr. Sedat SÜNTER
Fırat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 8 Çok Seviyeli Eviriciler

Doç. Dr. Necmi ALTIN
Gazi Üniversitesi Teknoloji Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 9 Tristörler

Doç. Dr. Necmi ALTIN
Gazi Üniversitesi Teknoloji Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 10 Kontrollü Doğrultucular

Yrd. Doç. Dr. Ahmet TEKE
Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 11 AA Gerilim Denetleyiciler

Doç. Dr. Necmi ALTIN
Gazi Üniversitesi Teknoloji Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 12 Esnek AA İletim Sistemleri

Yrd. Doç. Dr. Ahmet TEKE
Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 13 Güç Kaynakları

Dr. Gökhan ŞEN
Tubitak MAM.

Bölüm 14 DA Sürücüler

Dr. Gökhan ŞEN
Tubitak MAM.

Bölüm 15 AA Sürücüleri

Prof. Dr. Hüseyin ALTUN
Fırat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 16 Yenilenebilir Enerjiye Giriş

Doç. Dr. İbrahim SEFA
Gazi Üniversitesi Teknoloji Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Bölüm 17 Yarıiletken Elemanların ve Devrelerin Korunması

Prof. Dr. Nedim TUTKUN
Düzce Üniversitesi Mühendislik Fakültesi - Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

Ek A Üç Fazlı Devreler - Doç. Dr. M. Timur AYDEMİR

Ek B Manyetik Devreler - Doç. Dr. M. Timur AYDEMİR

Ek C Dönüştürücülerin Anahtarlama Fonksiyonları - Doç. Dr. M. Timur AYDEMİR

Ek D DA Geçici Durum Analizi - Doç. Dr. M. Timur AYDEMİR

Ek E Fourier Analizi - Doç. Dr. M. Timur AYDEMİR

Ek F Referans Çatı Dönüşümleri - Doç. Dr. M. Timur AYDEMİR

İçindekiler

Çevirenlerin Ön Sözü **xix**
Ön Söz **xxi**
Yazar Hakkında **xxvii**

Bölüm 1 Giriş 1

1.1 Güç Elektroniğinin Uygulamaları 2
1.2 Güç Elektroniğinin Tarihçesi 4
1.3 Güç Elektroniği Devre Çeşitleri 6
1.4 Güç Elektroniği Cihazlarının Tasarımı 10
1.5 Dalga Şekillerinin Etkin Değerlerinin (Rms) Belirlenmesi 11
1.6 Çevresel Etkiler 12
1.7 Anahtarların Karakteristikleri ve Özellikleri 15
1.7.1 İdeal Karakteristikler 15
1.7.2 Gerçek Bir Elemanın Karakteristikleri 16
1.7.3 Anahtar Özellikleri 18
1.8 Güç Yarıiletken Elemanları19
1.9 Güç Elemanlarının Kontrol Karakteristikleri 25
1.10 Eleman Seçimi 25
1.11 Güç Modülleri 29
1.12 Akıllı Modüller 29
1.13 Güç Elektroniği Dergileri ve Konferansları 31
Özet 32
Kaynaklar 32
Gözden Geçirme Soruları 33
Problemler 33

KISIM I Güç Diyotları ve Doğrultucular 35

Bölüm 2 Güç Diyotları ve Anahtarlamalı *RLC* Devreleri 35

2.1 Giriş 36
2.2 Yarıiletkenlere İlişkin Temel Bilgiler 36
2.3 Diyot Karakteristikleri 38

2.4 Ters Toparlanma Karakteristikleri 41
2.5 Güç Diyotlarının Çeşitleri 44
2.5.1 Genel Amaçlı Diyotlar 44
2.5.2 Hızlı Toparlanan Diyotlar 45
2.5.3 Schottky Diyotları 46
2.6 Silisyum Karbür Diyotlar 46
2.7 Silisyum Karbür Schottky Diyotlar 47
2.8 SPICE Modeli 48
2.9 Seri Bağlı Diyotlar 49
2.10 Paralel Bağlı Diyotlar 53
2.11 Diyot Anahtarlamalı *RC* Yükü 54
2.12 Diyot Anahtarlamalı *RL* Yükü 56
2.13 Diyot Anahtarlamalı *LC* Yükü 58
2.14 Diyot Anahtarlamalı *RLC* Yükü 61
2.15 Anahtarlamalı *RL* Yükü ve Boşluk Diyotları 65
2.16 Tutulan Enerjinin Bir Diyotla Geri Alınması 68
Özet 72
Kaynaklar 72
Gözden Geçirme Soruları 73
Problemler 73

Bölüm 3 Diyotlu Doğrultucular 79

3.1 Giriş 80
3.2 Performans Parametreleri 80
3.3 Tek Fazlı Tam Dalga Doğrultucular 82
3.4 *RL* Yüklü Tek Fazlı Tam Dalga Doğrultucu 85
3.5 Oldukça Büyük Endüktif Yüklü Tek Fazlı Tam Dalga Doğrultucu 92
3.6 Çok Fazlı Yıldız Doğrultucular 94
3.7 Üç-Fazlı Köprü Doğrultucular 98
3.8 *RL* Yüklü Üç-Fazlı Köprü Doğrultucu 102
3.9 Hayli Endüktif Yüklü Üç-Fazlı Doğrultucu 106
3.10 Diyotlu Doğrultucuların Karşılaştırılması 108
3.11 Doğrultucu Devre Tasarımı 108
3.12 *LC* Filtreli Çıkış Gerilimi 120
3.13 Kaynak ve Yük Endüktanslarının Etkileri 124
3.14 Endüktörler ve Kapasitörlerin Seçimi İçin Pratik Hususlar 127
3.14.1 AA Film Kapasitörler 127
3.14.2 Seramik Kapasitörler 128
3.14.3 Alüminyum Elektrolitik Kapasitörler 128
3.14.4 Katı Tantal Kapasitörler 129
3.14.5 Süper Kapasitörler 129
Özet 129
Kaynaklar 129
Gözden Geçirme Soruları 130
Problemler 130

KISIM II Güç Transistörleri ve Da–Da Dönüştürücüler 134

Bölüm 4 Güç Transistörleri 134

4.1 Giriş 135
4.2 Silisyum Karbür Transistörler 136
4.3 Güç MOSFET'leri 137
4.3.1 Kalıcı-Durum Özellikleri 140
4.3.2 Anahtarlama Özellikleri 143
4.3.3 Silisyum karbür MOSFET'ler 145
4.4 COOLMOS 147
4.5 Eklem Alan-Etkili Transistörler (JFET'ler) 149
4.5.1 JFET'lerin Çalışma Şekli ve Özellikleri 149
4.5.2 Silisyum Karbür JFET Yapıları 153
4.6 Bipolar Eklem Transistörler (BJT'LER) 156
4.6.1 Kalıcı-Durum Özeğrileri 157
4.6.2 Anahtarlama Özellikleri 161
4.6.3 Anahtarlama Sınırları168
4.6.4 Silisyum Karbür BJT'ler 169
4.7 IGBT'ler 170
4.7.1 Silisyum Karbür IGBT'ler 173
4.8 SIT'ler 174
4.9 Transistörlerin Karşılaştırılması 175
4.10 Güç Transistörlerinde Güç Değerinin Düşürülmesi 175
4.11 *di/dt* ve *dv/dt* Kısıtlamaları 179
4.12 Seri ve Paralel Çalışma 182
4.13 SPICE Modelleri 184
4.13.1 BJT SPICE Modeli 184
4.13.2 MOSFET SPICE Modeli 186
4.13.3 IGBT SPICE Modeli 187
4.14 MOSFET Kapı Sürücüsü 189
4.15 JFET Kapı Devreleri 191
4.16 BJT Baz Sürücü Devresi 192
4.17 Kapı ve Baz Sürücülerinin Yalıtımı 197
4.17.1 Darbe Trafoları 199
4.17.2 Optokuplörler 199
4.18 Kapı Sürme Entegreleri 200
Özet 202
Kaynaklar 203
Gözden Geçirme Soruları 206
Problemler 208

Bölüm 5 DA–DA Dönüştürücüler 210

5.1 Giriş 211
5.2 DA–DA Dönüştürücülerin Başarım Parametreleri 211
5.3 Düşürücü Çalışmanın İlkesi 212
5.3.1 İstenen Doluluk Oranına Sahip Bir İşaretin Üretimi 216

5.4 *RL* Yüklü Düşüren Dönüştürücü 217
5.5 Yükseltici Çalışma İlkesi 222
5.6 Direnç Yüklü Yükselten Dönüştürücü 225
5.7 Frekansı Sınırlayan Parametreler 227
5.8 Dönüştürücülerin Sınıflandırılması 228
5.9 Anahtarlamalı Regülatörler 232
5.9.1 Düşüren (Buck) Regülatörler 233
5.9.2 Yükselten (Boost) Regülatörler 237
5.9.3 Düşüren–Yükselten Regülatörler 241
5.9.4 Ćuk (Çuk) Regülatörleri 245
5.9.5 Tek-Katlı Dönüştürmenin Kısıtları 251
5.10 Regülatörlerin Karşılaştırılması 252
5.11 Çok Çıkışlı Yükselten Dönüştürücü 253
5.12 Diyotlu Doğrultucu Beslemeli Yükselten Dönüştürücü 256
5.13 Dönüştürücülerin Ortalama Modelleri 258
5.14 Regülatörlerin Durum Uzayı Analizleri 264
5.15 Giriş Süzgeci ve Dönüştürücü Tasarımındaki Yaklaşım 268
5.16 Dönüştürücüler İçin Kapı Sürücü Entegre Devreler 273
Özet 275
Kaynaklar 277
Gözden Geçirme Soruları 279
Problemler 279

KISIM III Eviriciler 282

Bölüm 6 DA-AA Dönüştürücüleri 282

6.1 Giriş 283
6.2 Performans Parametreleri 283
6.3 Çalışma Prensibi 285
6.4 Tek-Fazlı Köprü Eviriciler 289
6.5 Üç-Fazlı Eviriciler 295
6.5.1 180-Derece İletim 296
6.5.2 120-Derece İletim 303
6.6 Tek-Fazlı Eviricilerin Gerilim Kontrolü 306
6.6.1 Çoklu-Darbe-Genişlik Modülasyonu 306
6.6.2 Sinüzoidal Darbe-Genişlik Modülasyonu 309
6.6.3 Değiştirilmiş Sinüzoidal Darbe-Genişlik Modülasyonu 312
6.6.4 Faz-Yerdeğiştirme Kontrolü 315
6.7 Üç-Fazlı Eviricilerin Gerilim Kontrolü 316
6.7.1 Sinuzoidal PWM 317
6.7.2 60-Derece PWM 320
6.7.3 Üçüncü-Harmonik PWM 320
6.7.4 Uzay Vektör Modülasyonu 323
6.7.5 PWM Tekniklerinin Karşılaştırılması 335
6.8 Harmonik Azaltımı 335
6.9 Akım-Kaynağı Eviricileri 340

6.10 Değişken DA-Baralı Eviriciler 342
6.11 Yükselten Evirici 344
6.12 Evirici Devre Tasarımı 349
Özet 354
Kaynaklar 354
Gözden Geçirme Soruları 356
Problemler 356

Bölüm 7 Rezonans Darbe Eviriciler 361

7.1 Giriş 362
7.2 Seri Rezonans Eviriciler 362
7.2.1 Tek-Yönlü Anahtarlı Seri Rezonans Eviriciler 363
7.2.2 Çift-Yönlü Anahtarlı Seri Rezonans Eviriciler 372
7.3 Seri Rezonans Eviricilerin Frekans Cevabı 378
7.3.1 Seri yükleme için Frekans Cevabı 378
7.3.2 Paralel Yükleme için Frekans Cevabı 381
7.3.3 Seri-Paralel Yükleme için Frekans Cevabı 383
7.4 Paralel Rezonans Eviriciler 384
7.5 Rezonans Eviricilerin Gerilim Kontrolü 388
7.6 E Sınıfı Rezonans Evirici 390
7.7 E Sınıfı Rezonans Doğrultucu 394
7.8 Sıfır-Akım-Anahtarlamalı Rezonans Dönüştürücüler 398
7.8.1 *L*-Tipi ZCS Rezonans Dönüştürücü 399
7.8.2 *M*-Tipi ZCS Rezonans Dönüştürücü 402
7.9 Sıfır-Gerilim Anahtarlamalı Rezonans Dönüştürücüler 402
7.10 ZCS ve ZVS Rezonans Dönüştürücülerin Karşılaştırılması 406
7.11 İki-Bölgeli ZVS Rezonans Dönüştürücüler 407
7.12 Rezonans DA-Baralı Eviriciler 409
Özet 413
Kaynaklar 414
Gözden Geçirme Soruları 414
Problemler 415

Bölüm 8 Çok Seviyeli Eviriciler 417

8.1 Giriş 417
8.2 Çok Seviye Kavramı 418
8.3 Çok Seviyeli Evirici Çeşitleri 420
8.4 Diyot Kenetlemeli Çok Seviyeli Evirici 420
8.4.1 Çalışma İlkesi 421
8.4.2 Diyot Kenetlemeli Dönüştürücünün Özellikleri 422
8.4.3 İyileştirilmiş Diyot Kenetlemeli Evirici 424
8.5 Kondansatör Kenetlemeli Çok Seviyeli Evirici 426
8.5.1 Çalışma İlkesi 426
8.5.2 Kondansatör Kenetlemeli Eviricinin Özellikleri 428

8.6 Kaskat Çok Seviyeli Eviriciler 429
8.6.1 Çalışma İlkesi 429
8.6.2 Kaskat Eviricinin Özellikleri 431
8.7 Uygulamalar 433
8.7.1 Reaktif Güç Kompanzasyonu 433
8.7.2 Sırt Sırta Bağlantı 435
8.7.3 Ayarlanabilir Hızlı Sürücüler 435
8.8 Anahtar Akımları 436
8.9 DA Bara Kondansatörü Geriliminin Dengelemesi 437
8.10 Çok Seviyeli Eviricilerin Özellikleri 438
8.11 Çok Seviyeli Dönüştürücülerin Karşılaştırılması 439
Özet 440
Kaynaklar 440
Gözden Geçirme Soruları 441
Problemler 441

KISIM IV Tristörler ve Tristörlü Dönüştürücüler 443

Bölüm 9 Tristörler 443

9.1 Giriş 443
9.2 Tristör Karakteristikleri 444
9.3 Tristörün İki Tansistör Modeli 447
9.4 Tristörün İletime Geçmesi 449
9.5 Tristörün Kesime Geçişi 451
9.6 Tristör Tipleri 453
9.6.1 Faz Denetimli Tristörler 453
9.6.2 İki Yönlü Faz Kontrollü Tristörler (BCT) 454
9.6.3 Hızlı Anahtarlamalı Asimetrik Tristörler 455
9.6.4 Işık Uyartımlı Silisyum Kontrollü Tristörler (LASCR) 456
9.6.5 İki Yönlü Triod Tristörler 456
9.6.6 Ters İleten Tristörler (RCT) 457
9.6.7 Kapıdan Kesime Geçirilebilen Tristörler 457
9.6.8 FET Kontrollü Tristörler (FET-CTH) 462
9.6.9 MTO'lar 463
9.6.10 ETO'lar 464
9.6.11 IGCT'ler 465
9.6.12 MCT'ler 466
9.6.13 SITH'ler 469
9.6.14 Tristörlerin Karşılaştırılması 470
9.7 Tristörlerin Seri Bağlanması 475
9.8 Tristörlerin Paralel Bağlanması 478
9.9 *di/dt* Koruması 479
9.10 *dv/dt* Koruması 480
9.11 Tristörün SPICE Modeli 482
9.11.1 Tristörün SPICE Modeli 482
9.11.2 GTO'nun SPICE Modeli 484

9.11.3 MCT'nin SPICE Modeli 486
9.11.4 SITH'nin SPICE Modeli 486
9.12 DIAC'lar 486
9.13 Tristör Tetikleme Devreleri 489
9.14 Tek Eklemli Transistör (UJT) 492
9.15 Programlanabilir Tek Eklemli Transistör 494
Özet 496
Kaynaklar 497
Gözden Geçirme Soruları 500
Problemler 501

Bölüm 10 Kontrollü Doğrultucular 503

10.1 Giriş 504
10.2 Tek Fazlı Tam Köprü Doğrultucular 504
10.2.1 Tek fazlı *RL* Yüklü Tam Köprü Doğrultucu 508
10.3 Tek Fazlı Çift Köprülü Doğrultucular 511
10.4 Üç Fazlı Tam Köprü Doğrultucular 514
10.4.1 Üç Fazlı *RL* Yüklü Tam Köprü Doğrultucu 518
10.5 Üç Fazlı Çift Köprülü Doğrultucular 520
10.6 Darbe Genişlik Modülasyonu Kontrolü 523
10.6.1 PWM Kontrolü 524
10.6.2 Tek Fazlı Sinüzoidal PWM 526
10.6.3 Üç Fazlı PWM Doğrultucu 527
10.7 Tek Fazlı Seri Bağlı Doğrultucular 531
10.8 On İki Darbeli Doğrultucular 534
10.9 Doğrultucu Devrelerinin Tasarımı 536
10.10 Yük ve Kaynak Endüktanslarının Etkileri 542
Özet 544
Kaynaklar 544
Gözden Geçirme Soruları 546
Problemler 546

Bölüm 11 AA Gerilim Denetleyiciler 552

11.1 Giriş 553
11.2 AA Gerilim Denetleyicilerin Performans Parametreleri 554
11.3 Omik Yüklü Bir Fazlı Tam-Dalga Denetleyiciler 555
11.4 Endüktif Yüklü Bir Fazlı Tam-Dalga Denetleyiciler 559
11.5 Üç Fazlı Tam-Dalga Denetleyiciler 563
11.6 Üç Fazlı Tam Dalga Üçgen Bağlı Denetleyiciler 568
11.7 Bir Fazlı Transformatör Uç Değiştiricileri 572
11.8 Frekans Dönüştürücüler 577
11.8.1 Bir Fazlı Frekans Dönüştürücü 577
11.8.2 Üç Fazlı Frekans Dönüştürücüler 580
11.8.3 Çıkış Harmoniklerinin Azaltılması 581
11.9 PWM Denetimli AA Gerilim Denetleyiciler 584

11.10 Matris Dönüştürücüler 586
11.11 AA Gerilim Denetleyici Devrelerinin Tasarımı 588
11.12 Yük ve Kaynak Endüktansının Etkileri 596
Özet 597
Kaynaklar 597
Gözden Geçirme Soruları 598
Problemler 598

KISIM V Güç Elektroniği Uygulamaları ve Korumaları 602

Bölüm 12 Esnek AA İletim Sistemleri 602

12.1 Giriş 603
12.2 Güç İletiminin Prensibi 604
12.3 Şönt Kompanzasyonun Prensibi 606
12.4 Şönt Kompanzatörler 608
12.4.1 Tristör Kontrollü Reaktör 608
12.4.2 Tristör Anahtarlamalı Kapasitör 609
12.4.3 Statik VAR Kompanzatör 612
12.4.4 İleri Statik VAR Kompanzatörü 613
12.5 Seri Kompanzasyonun Prensibi 615
12.6 Seri Kompanzatörler 617
12.6.1 Tristör Anahtarlamalı Seri Kapasitör 617
12.6.2 Tristör Kontrollü Seri Kapasitör 619
12.6.3 Zorlamalı Komütasyon Kontrollü Seri Kapasitör 620
12.6.4 Seri Statik VAR Kompanzatörü 621
12.6.5 Gelişmiş SSVC 621
12.7 Faz Açısı Kompanzasyon Prensibi 624
12.8 Faz Açısı Kompanzatörü 627
12.9 Birleşik Güç Akış Denetleyicisi 628
12.10 Kompanzatörlerin Karşılaştırılması 629
Özet 631
Kaynaklar 631
Gözden Geçirme Soruları 632
Problemler 632

Bölüm 13 Güç Kaynakları 634

13.1 Giriş 635
13.2 DA Güç Kaynakları 635
13.2.1 Anahtarlamalı DA Güç Kaynakları 636
13.2.2 Flyback Dönüştürücü 636
13.2.3 İleri (Forward) Dönüştürücü 640
13.2.4 Push-Pull (İt-Çek) Dönüştürücü 645
13.2.5 Yarım Köprü Dönüştürücü 647
13.2.6 Tam Köprü Dönüştürücü 650
13.2.7 Rezonanslı DA Güç Kaynakları 653
13.2.8 Çift Yönlü Güç Kaynakları 655

13.3 AA Güç Kaynakları 655
13.3.1 Anahtarlamalı AA Güç Kaynakları 657
13.3.2 Rezonanslı AA Güç Kaynakları 657
13.3.3 Çift yönlü AA Güç Kaynakları 658
13.4 Çok Katlı Çeviriciler 659
13.5 Kontrol Devreleri 660
13.6 Manyetik Tasarım 664
13.6.1 Transformatör Tasarımı 664
13.6.2 DA Endüktörü 668
13.6.3 Manyetik Doyum 669
Özet 670
Kaynaklar 670
Gözden Geçirme Soruları 671
Problemler 671

Bölüm 14 DA Sürücüler 675

14.1 Giriş 676
14.2 DA Motorların Temel Karakteristikleri 677
14.2.1 Serbest Uyartımlı DA Motor 677
14.2.2 Seri Uyartımlı DA Motor 680
14.2.3 Dişli Oranı 682
14.3 Çalışma Modları 684
14.4 Tek Fazlı Sürücüler 686
14.4.1 Tek Fazlı Yarı Denetimli Dönüştürücülü Sürücüler 688
14.4.2 Tek Fazlı Tam Denetimli Dönüştürücülü Sürücüler 689
14.4.3 Tek Fazlı Çift Dönüştürücülü Sürücüler 690
14.5 Üç Fazlı Sürücüler 694
14.5.1 Üç Fazlı Yarı Denetimli Dönüştürücülü Sürücüler 694
14.5.2 Üç Fazlı Tam Denetimli Dönüştürücülü Sürücüler 694
14.5.3 Üç Fazlı Çift Dönüştürücülü Sürücüler 695
14.6 DA-DA Dönüştürücülü Sürücüler 698
14.6.1 Güç Denetiminin Temelleri 698
14.6.2 Geri Kazanımlı Frenlemeli Denetimin İlkeleri 700
14.6.3 Reostatik Frenleme Denetiminin İlkeleri 703
14.6.4 Geri Kazanımlı ve Reostatik Frenlemenin Birleştirilmiş Denetiminin İlkeleri 704
14.6.5 İki ve Dört Bölgeli DA-DA Dönüştürücü Sürücüleri 705
14.6.6 Çok Fazlı DA-DA Dönüştürücüleri 706
14.7 DA Sürücülerinin Kapalı Döngü Denetimi 709
14.7.1 Açık Döngü Transfer Fonksiyonu 709
14.7.2 Serbest Uyartımlı Motorların Açık Döngü Transfer Fonksiyonları 710
14.7.3 Seri Uyartımlı Motorların Açık Döngü Transfer Fonksiyonu 713
14.7.4 Dönüştürücü Denetim Modelleri 715
14.7.5 Kapalı Döngü Transfer Fonksiyonu 717
14.7.6 Kapalı Döngü Akım Denetimi 720

14.7.7 Akım Denetleyici Tasarımı 724
14.7.8 Hız Denetleyici Tasarımı 725
14.7.9 DA-DA Dönüştürücü Beslemeli Sürücü 729
14.7.10 Faz Kilitlemeli Döngü Denetimi 730
14.7.11 Mikrobilgisayar Denetimli DA Sürücüler 732
Özet 734
Kaynaklar 734
Gözden Geçirme Soruları 735
Problemler 736

Bölüm 15 AA Sürücüleri 740

15.1 Giriş 741
15.2 Asenkron Motor Sürücüleri 741
15.2.1 Performans Karakteristikleri 743
15.2.2 Moment-Hız Karakteristikleri 745
15.2.3 Stator Gerilim Kontrolü 750
15.2.4 Rotor Gerilim Kontrolü 754
15.2.5 Frekans Kontrolü 763
15.2.6 Gerilim ve Frekans Kontrolü 765
15.2.7 Akım Kontrolü 770
15.2.8 Sabit Kayma-Hız Kontrolü 775
15.2.9 Gerilim, Akım ve Frekans Kontrolü 776
15.3 Asenkron Motorların Kapalı Çevrim Kontrolü 778
15.4 Kontrol Değişkenlerinin Boyutlandırılması 782
15.5 Vektör Kontrolleri 784
15.5.1 Vektör Kontrolünün Temel Prensibi 784
15.5.2 *d-q* Eksen Dönüşümü 786
15.5.3 Dolaylı Vektör Kontrolü 791
15.5.4 Doğrudan Vektör Kontrolü 795
15.6 Senkron Motor Sürücüleri 797
15.6.1 Silindirik Rotorlu Motorlar 798
15.6.2 Çıkık Kutuplu Motorlar 801
15.6.3 Relüktans Motorlar 802
15.6.4 Anahtarlamalı Relüktans Motorlar 803
15.6.5 Sürekli Mıknatıslı Motorlar 805
15.6.6 Senkron Motorların Kapalı Çevrim Kontrolü 808
15.6.7 Fırçasız DA ve AA Motor Sürücüleri 810
15.7 PMSM Sürücüleri İçin Hız Denetleyici Tasarımı 812
15.7.1 Sistem Blok Diyagramı 812
15.7.2 Akım Döngüsü 814
15.7.3 Hız Denetleyicisi 815
15.8 Adım Motor Kontrolü 818
15.8.1 Değişken Relüktanslı Adım Motorları 818
15.8.2 Kalıcı Mıknatıslı Adım Motorları 821
15.9 Lineer Asenkron Motorlar 825
15.10 Motor Sürücüleri İçin Yüksek-Gerilimli Tümdevreler 828
Özet 833

Kaynaklar 834
Gözden Geçirme Soruları 835
Problemler 836

Bölüm 16 Yenilenebilir Enerjiye Giriş 840

16.1 Giriş 841
16.2 Enerji ve Güç 842
16.3 Yenilenebilir Enerji Üretim Sistemi 843
16.3.1 Türbin 844
16.3.2 Termal Çevrim 845
16.4 Solar Enerji Sistemleri 847
16.4.1 Solar Enerji 847
16.4.2 Fotovoltaik 850
16.4.3 Fotovoltaik Hücreler 850
16.4.4 PV Modeller 851
16.4.5 Fotovoltaik Sistemler 857
16.5 Rüzgar Enerjisi 860
16.5.1 Rüzgar Türbinleri 860
16.5.2 Türbin Gücü 861
16.5.3 Hız ve Eğim (Pitch) Kontrolü 864
16.5.4 Güç Eğrisi 865
16.5.5 Rüzgar Enerjisi Sistemleri 866
16.5.6 Çift Beslemeli Asenkron Generatörler 869
16.5.7 Sincap Kafesli Asenkron Generatörler 870
16.5.8 Senkron Generatörler 871
16.5.9 Sabit Mıknatıslı Senkron Generatörler 872
16.5.10 Anahtarlamalı Relüktans Generatörü 873
16.5.11 Rüzgar Türbini Güç Konfigürasyonlarının Karşılaştırılması 873
16.6 Okyanus Enerjisi 874
16.6.1 Dalga Enerjisi 874
16.6.2 Dalga Üretim Mekanizması 875
16.6.3 Dalga Gücü 876
16.6.4 Gelgit Enerjisi 879
16.6.5 Okyanus Termal Enerjisinin Dönüştürülmesi 881
16.7 Hidroenerji 882
16.7.1 Büyük Ölçekli Hidroenerji 882
16.7.2 Küçük Ölçekli Hidroenerji 883
16.8 Yakıt Hücreleri 886
16.8.1 Hidrojen Üretimi ve Yakıt Hücreleri 887
16.8.2 Yakıt Hücrelerinin Çeşitleri 888
16.8.3 Polimer Elektrolit Membran Yakıt Hücreleri (PEMFC) 889
16.8.4 Direkt-Metanol Yakıt Hücreleri (DMFC) 890
16.8.5 Alkalin Yakıt Hücreleri (AFC) 892
16.8.6 Fosforik Asit Yakıt Hücreleri (PAFC) 893
16.8.7 Erimiş Karbonatlı Yakıt Hücreleri (MCFC) 894
16.8.8 Katı Oksit Yakıt Hücreleri (SOFC) 895
16.8.9 Yakıt Hücrelerinin Isıl ve Elektriksel Süreçleri 896

16.9 Jeotermal Enerji 900
16.10 Biyokütle Enerjisi 900
Özet 901
Kaynaklar 901
Gözden Geçirme Soruları 902
Problemler 903

Bölüm 17 Yarıiletken Elemanların ve Devrelerin Korunması 907

17.1 Giriş 907
17.2 Soğutma Ve Soğutucular 908
17.3 Güç Anahtarlama Elemanlarının Isıl Modellemesi 913
17.3.1 Elektriksel Eşdeğer Isıl Modeli 914
17.3.2 Matematiksel Isıl Eşdeğer Devre 916
17.3.3 Elektriksel ve Isıl Bileşenlerin Bağlantısı 917
17.4 Bastırıcı (Snubber) Devreleri 919
17.5 Ters Toparlanma Geçici Durumları 920
17.6 Kaynak ve Yük Tarafındaki Geçici Durumlar 926
17.7 Selenyum Diyotlar ve Metaloksit Varistörler ile Gerilim Koruması 929
17.8 Akım Korumaları 931
17.8.1 Sigortayla Koruma 931
17.8.2 AA Kaynağı Kullanılması Durumunda Arıza Akımı 934
17.8.3 DA Kaynağı Kullanılması Durumunda Arıza Akımı 936
17.9 Elektromanyetik Girişim 939
17.9.1 EMI'nin Kaynakları 940
17.9.2 EMI Üretiminin Minimize Edilmesi 940
17.9.3 EMI Kalkanı 941
17.9.4 EMI Standartları 941
Özet 942
Kaynaklar 943
Gözden Geçirme Soruları 943
Problemler 944

Ek A Üç Fazlı Devreler 947

Ek B Manyetik Devreler 951

Ek C Dönüştürücülerin Anahtarlama Fonksiyonları 959

Ek D DA Geçici Durum Analizi 965

Ek E Fourier Analizi 969

Ek F Referans Çatı Dönüşümleri 972

Okuma Listesi 976

Seçilmiş Problemlerin Yanıtları 979

Sözlük 990

Dizin 1007

Çevirenlerin Ön Sözü

Bu kitabın Türkçeye çevrilmesine karar verilmesinde, kitabın Güç Elektroniği konusunda dünyadaki en eski ve en önemli kaynaklardan biri olması etkili olmuştur. Çok sayıda akademisyen tarafından çevirisi yapılan bu kitabın bölümleri arasında yer alan yenilenebilir enerji ile ilgili bir bölümün, son yıllarda bu alanda çalışan mühendis, akademisyen ve konuda ders alan lisans ve lisansüstü öğrencilerine önemli oranda destek olacağına inanıyoruz. Ayrıca güç elektroniğinin en önemli unsurlarından olan yarıiletken elemanlarının üretiminde kullanılan silisyuma alternatif olarak silisyum karbür (SiC) gibi geniş bant aralıklı yarıiletken elemanların bu kitapta tanıtılmış olması, okuyucuya bu konuda önemli bilgiler vermektedir. Böyle bir kitabı Türkçemize kazandırıyor olmaktan büyük mutluluk duymaktayız.

Bu kitabın bölümlerinin Türkçeye çevrilmesi aşamasında yer alan hocalarımızın mümkün olduğu kadar bölümün içeriğine hâkim ve konunun uzmanı olmalarına özen gösterilmiştir. Yine de bölümlerin kendi aralarında oluşabilecek terim ve dil farklılıklarının giderilmesi yönünde kitabın çeviri editörleri özel bir gayret göstermiştir. Kitabın çevirisi sırasında üzerinde en çok durduğumuz konulardan biri uygun Türkçe terimleri kullanmak oldu. Ne yazık ki birçok terim farklı üniversitelerimizde farklı Türkçe karşılıklarla öğretilmektedir. Örneğin "duty cyle" için bazı üniversitelerimizde "görev oranı" terimi kullanılırken bazılarında "görev periyodu" ,"görev çevrimi" ve "çalışma oranı" gibi terimler kullanılmaktadır. Biz bu kitapta tüm bu terimlerden farklı olarak, anahtarlama işaretinin işlevine uygun olduğunu düşündüğümüz "doluluk oranı" terimini kullanmayı tercih ettik. Bu konudaki karmaşanın öğretim üyelerimizin ve meslek odamızın katkıları ile çözülebileceğini ve bu kitapta kullandığımız bu ve buna benzer terimlerin, farklı terimleri kullanmaya alışmış meslektaşlarımız ve öğrencilerimiz tarafından anlayışla karşılanacağını ümit etmekteyiz. Bu vesileyle çeviri kalitesini arttıracak her türlü öneriye açık olduğumuzu da ayrıca belirtmek isteriz.

Kitap sonunda bu kitaba ait sınırlı bir Türkçe-İngilizce ve İngilizce-Türkçe teknik terimler sözlüğü oluşturulmuştur. Bu sözlük, okuyucunun kitapta anlam veremediği Türkçe sözcüklerin hangi İngilizce sözcüklere karşılık kullanıldığını anlamalarına yardımcı olacaktır.

Bizlere bu çeviriyi yapma olanağını sunan Nobel Akademik Yayıncılığa, dizgi çalışmalarını özenle yürüten Emel Yıldız'a ve Nobel Akademik Yayıncılığın diğer çalışanlarına teşekkürlerimizi sunarız.

Prof. Dr. Sedat Sünter
Prof. Dr. Hasan Hüseyin Erkaya
Prof. Dr. Hüseyin Altun
Prof. Dr. Nedim Tutkun
Doç. Dr. M. Timur Aydemir
Doç. Dr. İbrahim Sefa
Doç. Dr. Necmi Altun
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Teke
Yrd. Doç. Dr. Gökhan Şen

Ön Söz

Güç Elektroniği'nin dördüncü baskısı, elektrik elektronik mühendisliği öğrencilerinin güç elektroniği derslerinde ders kitabı olacak biçimde tasarlanmıştır. Kitap, yüksek lisans öğrencileri tarafından ders kitabı olarak, güç elektroniği uygulamaları ve tasarımı üzerine çalışmalar yapan mühendisler tarafından da bir referans kitap olarak kullanılabilir. Temel elektronik dersleri ve temel elektrik devreleri dersleri bu ders için bir ön koşuldur. Kitabın içeriği, bir yarıyıllık derste verilemeyecek kadar geniştir. Tipik bir lisans programında güç elektroniği dersine bir yarıyıl ayrılmaktadır. Güç elektroniğinin geldiği noktada bir yarıyıl içerisinde tüm içeriğin verilmesi mümkün olmamaktadır. Lisans programında tek bir Güç Elektroniği dersinin yer alması durumunda Bölüm 1-11 yeterli bir altyapı sağlayacaktır. 12-17. Bölümler başka bir derste veya yüksek lisans programında işlenebilir. Bir yarıyıllık bir "Güç Elektroniği" dersi için önerilen içerik Tablo P.1'de verilmektedir. Tablo P.2'de ise "Güç Elektroniği ve Sürücüler" dersi için önerilen içeriği göstermektedir.

TABLO P.1 Bir yarıyıllık Bir Güç Elektroniği Dersi için Önerilen Konu Başlıkları

Bölüm	Konu Başlıkları	Bölümler	Ders saati
1	Giriş	1.1 - 1.12	2
2	Güç yarıiletken diyotları ve devreleri	2.1 - 2.4, 2.6–2.7, 2.11 - 2.16	3
3	Diyotlu Doğrultucular	3.1 - 3.11	5
4	Güç Transistörleri	4.1 - 4.9	3
5	DA-DA Dönüştürücüler	5.1 - 5.9	5
6	PWM eviriciler	6.1 - 6.7	7
7	Rezonans darbe eviriciler	7.1 - 7.5	3
9	Tristörler	9.1 - 9.10	2
10	Kontrollü Doğrultucular	10.1 - 10.5	6
11	AA Gerilim Denetleyiciler	11.1 - 11.5	3
	Ara sınav ve kısa sınavlar		3
	Dönem Sonu Sınavı		3
	Haftalık bir dönemdeki toplam ders saati sayısı		45

TABLO P.2 Bir yarıyıllık Bir Güç Elektroniği ve Sürücüler Dersi için Önerilen Konu Başlıkları

Bölüm	Konu Başlıkları	Bölümler	Ders saati
1	Giriş	1.1 - 1.10	2
2	Güç yarıiletken diyotları ve devreleri	2.1 - 2.7	2
3	Diyotlu Doğrultucular	3.1 - 3.8	4
4	Güç Transistörleri	4.1 - 4.8	1
5	DA-DA Dönüştürücüler	5.1 - 5.8	4
15	DA Sürücüler	14.1 - 14.7	5
6	PWM eviriciler	6.1 - 6.10	5
7	Tristörler	9.1 - 9.6	1
Appendix	Üç Fazlı Devreler	A	1
10	Kontrollü Doğrultucular	10.1 - 10.7	5
11	AA Gerilim Denetleyiciler	11.1 - 11.5	2
Appendix	Manyetik Devreler	B	1
14	AA Sürücüler	15.1 - 15.9	6
	Ara sınav ve kısa sınavlar		3
	Dönem Sonu Sınavı		3
	Haftalık bir dönemdeki toplam ders saati sayısı		45

Güç elektroniğinin temelleri artık iyice oturmuş olup, temel konularda hızlı bir değişim söz konusu değildir. Ancak, yarıiletken elemanların karakteristikleri sürekli geliştirilmekte ve yeni elemanlar gündeme gelmektedir. Temelden çatıya yaklaşımı benimseyen Güç Elektroniği kitabı, önce elemanların karakteristiklerini, sonra dönüşüm tekniklerini ve en sonunda da uygulamaları ele almaktadır. Kitapta güç dönüşümünün temel ilkeleri vurgulanmaktadır. Bu baskıda üçüncü baskı baştan sona gözden geçirilmiştir. Dördüncü baskıdaki önemli değişiklikler şunlardır:

- Yukarıdan aşağı değil, temelden çatıya yaklaşımı benimsenmiştir; yani, elemanlar anlatıldıktan sonra, dönüşüm tekniklerine geçmeden dönüştürücü özellikleri anlatılmıştır.
- Silisyum Karbür (SiC) elemanlar ele alınmıştır.
- DA-DA dönüştürücülerin ortalama modelleri anlatılmıştır.
- Uzay vektör modülasyon tekniği ile ilgili bölüm güncel uygulamaları anlatacak biçimde genişletilmiştir.
- Statik anahtarlarla ilgili bölüm çıkartılmıştır.
- Güncel tekniklerin anlatıldığı, yenilenebilir enerji ile ilgili bir bölüm eklenmiştir.
- Önceki baskıda kapı sürme devreleri ile ilgili olan 17. Bölüm, yarıiletken elemanların ve dönüştürücülerin ele alındığı bölümlerle birleştirilmiştir.
- Hem DA hem de AA sürücülerle ilgili denetim yöntemleri genişletilmiştir.
- Bir çok noktada konuları açıklamak için yeni cümleler ve paragraflar eklenmiştir.

Kitap beş kısımdan oluşmuştur:

KISIM I Güç Diyotları ve Doğrultucular: Bölüm 2 ve 3
KISIM II Güç Transistörleri ve DA–DA Dönüştürücüler: Bölüm 4 ve 5

KISIM III Eviriciler: Bölüm 6, 7 ve 8
KISIM IV Tristörler ve Tristörlü Dönüştürücüler: Bölüm 9, 10 ve 11
KISIM V Güç Elektroniği Uygulamaları ve Korumaları: Bölüm 12, 13, 14, 15, 16 ve 17

Üç fazlı devreler, manyetik devreler, dönüştürücülerin anahtarlama fonksiyonları, DA geçici durum analizi, Fourier analizi ve referans çatı dönüşümü gibi konular Ekler bölümünde gözden geçirilmektedir.

Güç elektroniği, elektrik gücünün denetimi ve dönüşümü için yarıiletken elektroniklerin kullanımı ile ilgilenir. Dönüşüm teknikleri, güç yarıiletkenlerinin iletime ve kesime geçirilmesini gerektirir. Entegre devreler ve ayrık elemanlardan oluşan düşük gerilimli elektronik devreler güç yarıiletkenleri için gerekli anahtarlama işaretlerini üretir. Entegre devreler ve ayrık elemanların yerini artık mikroişlemciler ve sinyal işleme entegre devreleri almaktadır.

İdeal bir yarıiletken elemanların iletime ve kesime geçme sınırlamalarının bulunmaması gereklidir. İletime ve kesime geçiş sıfır zamanda olabilmeli; elemanlar sonsuz gerilime dayanabilmelidir. Yarıiletken teknolojisi sayesinde bir yandan akım ve gerilim sınırları sürekli olarak yükselirken bir yandan hızı artan yarıiletkenler üretilmektedir. BJT'ler, güç MOSFET'leri, SIT'ler, IGBT'ler, MCT'ler, SITH'ler, SCR'ler, TRIAC'lar GTO'lar, MTO'lar, ETO'lar, IGCT'ler ve diğer yarıiletken elemanlar çok geniş bir yelpazede ilginç uygulamalarda kullanılmaktadır.

Teknoloji ilerledikçe ve güç elektroniğinin uygulama alanı genişledikçe, daha yüksek sıcaklıklarda daha küçük kayıplarla çalışabilen yeni yarıiletken elemanlar da geliştirilmektedir. Güç yarıiletkenleri ile ilgili geçtiğimiz yıllar içinde muazzam gelişmeler gerçekleşmiştir. Ancak, silisyum tabanlı yarıiletkenler artık neredeyse sınırlarına dayanmış durumdadır. Son yıllardaki araştırma ve geliştirme çalışmaları sonucunda silisyum karbür (SiC) tabanlı güç elektroniği, gelecek vaat eden teknoloji olmaktan çıkmış, yüksek frekans ve yüksek sıcaklık koşullarında yüksek verim gerektiren uygulamalar için, güncel silisyum (Si) teknolojisine güçlü bir alternatif olma konumuna gelmiştir. SiC elemanlar yüksek dayanma gerilimlerine ve ısıl iletkenliğe sahip olup, daha yüksek sıcaklıklarda, daha düşük gerilim düşümleriyle çalışabilir. Bu elemanların önümüzdeki birkaç yıl içinde bir evrim yaşayacağı ve güç elektroniğinde yeni bir çağ başlatacağı düşünülmektedir.

Daha hızlı anahtarlama elemanlarının erişilebilir olması ve modern mikroişlemciler ve sayısal işaret işleyicilerle, dönüştürücülerin güç anahtarlarının kapı devreleri için gereksinimleri sağlayacak kontrol işaretlerinin üretilmesi sayesinde güç elektroniğinin uygulama alanları genişlemektedir. 1990'lı yılların başından itibaren güç elektroniği devrimi hızlanmıştır. Şimdi de yeni bir çağ doğmaktadır. Güç elektroniğinin üçüncü devrimi yenilenebilir enerji ve enerji tasarrufu alanında başlamaktadır. Enerji, önümüzdeki otuz yıl içinde, üretimi ile kullanıcıları arasında bir yerde, güç elektroniği tarafından şekillendirilecek ve koşullandırılacaktır. Güç elektroniğinin potansiyel uygulamaları hala daha tam anlamıyla keşfedilmiş değildir. Ancak, bu kitabın olabildiğince çok potansiyel uygulamayı kapsayabilmesi için her türlü gayret gösterilmiştir.

Kitapla ilgili yorum ve önerilerinizi yazara göndermenizden mutluluk duyacağım.

Pspice schematics ve/veya Orcad Capture yazılımlarının öğrenci sürümleri aşağıdaki adresten edinilebilir veya indirilebilir:

Cadence Design Systems, Inc.
2655 Seely Avenue
San Jose, CA 95134
Websites: http://www.cadence.com
http://www.orcad.com
http://www.pspice.com

Aşağıdaki siteden kitapta kullanılan tüm PSpice ve Orcad capture dosyaları ile Mathcad dosyaları indirilebilir: http://uwf.edu/mrashid

Kitabın İngilizce orijinalini kullanmaya karar veren öğretim elemanları bölgelerindeki Pearson temsilcisi ile bağlantı kurarak Çözüm Kitabı'nı ve Power Point sunumlarını talep edebilirler.

Önemli Not: Pspice schematik dosyalarını (.SCH uzantılı olan dosyalar) kullanabilmek için kullanıcı tarafından tanımlanmış bir model kütüphanesine ihtiyaç vardır. Rashid_PE3_MODEL.LIB adlı bu kütüphane dosyaların arasında bulunmakta olup, Pspice Schematics içindeki Analysis menüsüne dahil edilmelidir. Benzer olarak, Orcad schematics dosyalarını (.OPJ ve .DSN uzantılı) kullanabilmek için kullanıcı tarafından tanımlanmış bir model kütüphanesine ihtiyaç vardır. Rashid_PE3_MODEL.LIB adlı bu kütüphane Orcad schematic dosyalarının arasında bulunmakta olup, Orcad Capture içindeki Pspice Simulation ayarları menüsüne dahil edilmelidir. Bu dosyalar olmadan benzetimler ya çalışmayacak ya da hatalı çalışacaktır.

TEŞEKKÜRLER

Pek çok öğretim üyesi veya öğrenci, kendi deneyimlerine dayanarak yaptıkları önerilerle kitabın bu baskısına katkıda bulunmuştur. Aşağıda isimleri bulunan kişilere yorum ve önerileri için teşekkürlerimi sunarım.

Mazen Abdel-Salam, King Fahd University of Petroleum and Minerals, Saudi Arabia
Muhammad Sarwar Ahmad, Azad Jammu and Kashmir University, Pakistan
Eyup Akpnar, Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Buca-İzmir, Turkey
Dionysios Aliprantis, Iowa State University
Johnson Asumadu, Western Michigan University
Ashoka K. S. Bhat, University of Victoria, Canada
Fred Brockhurst, Rose-Hulman Institution of Technology
Jan C. Cochrane, The University of Melbourne, Australia
Ovidiu Crisan, University of Houston
Joseph M. Crowley, *University of Illinois, Urbana-Champaign*
Mehrad Ehsani, *Texas A&M University*
Alexander E. Emanuel, *Worcester Polytechnic Institute*
Prasad Enjeti, *Texas A&M University*
George Gela, *Ohio State University*
Ahteshamul Haque, *Jamia Millia Islamia Univ- New Delhi- India*
Herman W. Hill, *Ohio University*

Constantine J. Hatziadoniu, *Southern Illinois University, Carbondale*
Wahid Hubbi, *New Jersey Institute of Technology*
Marrija Ilic-Spong, *University of Illinois, Urbana-Champaign*
Kiran Kumar Jain, *J B Institute of Engineering and Technology, India*
Fida Muhammad Khan, *Air University-Islamabad Pakistan*
Potitosh Kumar Shaqdu khan, *Multimedia University, Malaysia*
Shahidul I. Khan, *Concordia University, Canada*
Hussein M. Kojabadi, *Sahand University of Technology , Iran*
Nanda Kumar, *Singapore Institute of Management (SIM) University, Singapore*
Peter Lauritzen, *University of Washington*
Jack Lawler, *University of Tennessee*
Arthur R. Miles, *North Dakota State University*
Medhat M. Morcos, *Kansas State University*
Hassan Moghbelli, *Purdue University Calumet*
Khan M Nazir, *University of Management and Technology, Pakistan*.
H. Rarnezani-Ferdowsi, *University of Mashhad, Iran*
Saburo Mastsusaki, *TDK Corporation, Japan*
Vedula V. Sastry, *Iowa State University*
Elias G. Strangas, *Michigan State University*
Hamid A. Toliyat, *Texas A&M University*
Selwyn Wright, *The University of Huddersfield, Queensgate, UK*
S. Yuvarajan, *North Dakota State University*
Shuhui Li, *University of Alabama*
Steven Yu, *Belcan Corporation, USA*
Toh Chuen Ling, *Universiti Tenaga Nasional, Malaysia*
Vipul G. Patel, *Government Engineering College, Gujarat, India*
L.Venkatesha, *BMS College of Engineering, Bangalore, India*
Haider Zaman, *University of Engineering & Technology (UET), Abbottabad Campus, Pakistan*
Mostafa F. Shaaban, *Ain-Shams University, Cairo, Egypt*

Editör Alice Dworkin, dizgi ekibi Abinaya Rajendran ve dizgi yöneticisi Irwin Zucker ile çalışmak büyük bir zevkti. Son olarak, sevgi, sabır ve anlayışlarından dolayı aileme teşekkürlerimi sunarım.

MUHAMMAD H. RASHID
Pensacola, Florida

Yazar Hakkında

Muhammad H. Rashid West Florida Üniversitesinde Elektrik ve Bilgisayar Mühendisliği Bölümünde profesör olarak görev yapmaktadır. Daha önce Florida Üniversitesinde Florida Üniversitesi/West Florida Üniversitesi ortak programında profesör ve direktör olarak görev yapmıştır. Lisans derecesini Bangladeş Mühendislik ve Teknoloji Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümünden, yüksek lisans ve doktora derecelerini de Birmingham Üniversitesinden almıştır. Indiana Üniversitesi-Purdue Üniversitesinde (Fort Wayne) Elektrik Mühendisliği Bölümünde profesör ve bölüm başkanı olarak görev yapmıştır. Ayrıca, Connecticut Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümünde misafir öğretim üyesi olarak, Concordia Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümünde (Montreal, Kanada) doçent olarak, Purdue Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümünde (Calumet) profesör olarak, King Fahd Petrol ve Maden Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümünde (Suudi Arabistan) misafir öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Brush Electrical Machines Ltd. (İngiltere) şirketinde tasarım ve geliştirme mühendisi olarak, Lucas Group Araştırma Merkezinde (İngiltere) araştırma mühendisi olarak ve Yüksek Elektronik Enstitüsü Kontrol Mühendisliği Bölümünde (Libya ve Malta) öğretim elemanı ve bölüm başkanı olarak çalışmıştır.

Dr. Rashid, elektronik, güç elektroniği ve profesyonel etik alanlarında eğitim, araştırma ve öğretim hizmetlerini aktif olarak sürdürmektedir. U.S. Library of Congress tarafından listelenen 17 tane kitabı ve 160'dan fazla teknik makalesi yayımlanmıştır. Kitapları dünyanın dört bir yanında ders kitabı olarak kullanılmaktadır. Güç Elektroniği kitabı, İspanyolca, Endonezyaca, Korece, İtalyanca, Çince ve Farsça dillerine çevrilmiştir. Ayrıca Hindistan'da ekonomik sürüm baskısı da bulunmaktadır. Mikroelektronik kitabı da Meksika ve İspanya'da İspanyolca dilinde, İtalyanca ve Çince dillerinde yayımlanmıştır.

Birçok hükümet ve organizasyon tarafından davetli konuşmacı ve danışman olarak; yabancı üniversitelerden, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında dış değerlendirici olarak; çeşitli merkezlerden araştırma projesi değerlendiricisi olarak; Amerikan ve diğer ülkelerin üniversitelerinden profesörlük atamalarında değerlendirici olarak görev yapmak üzere davet edilmiştir. Kanada'da, Kore'de, Birleşik Krallık'ta, Singopur'da, Malta'da, Libya'da, Malezya'da, Suudi Arabistan'da, Pakistan'da ve Bangladeş'te mühendis veya danışman olarak çalışmıştır. ABD'nin hemen hemen

tüm eyaletlerinde ve birçok ülkede (Japonya, Çin, Hong Kong, Endonezya, Tayvan, Malezya, Taylan, Singapur, Hindistan, Pakistan, Türkiye, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Libya, Ürdün, Mısır, Fas, Malta, İtalya, Yunanistan, Birleşik Krallık, Brezilya ve Meksika) ders vermek ve bildiri sunmak üzere bulunmuştur.

Dr. Rashid, Institution of Engineering and Technology (IET, Birleşik Krallık) ve Institute of Electrical and Electronics Engineers (IEEE, ABD) kuruluşlarının "Fellow" derecesinde üyesidir. IEEE'nin Fellow üyeliğine "güç elektroniği eğitimindeki öncülü rolü ve yarıiletken güç dönüştürücülerinin analiz ve tasarım yöntemlerine katkısı" na atıfta bulunularak seçilmiştir. IEEE'den 1991 yılında "Seçkin Mühendis (Outstanding Engineer)" ödülünü kazanmıştır. 2002 yılında IEEE Eğitim Etkinlikleri ödülüne (Educational Activity Award) ve Sürekli Eğitimde Övgüye Değer Başarı Ödülüne (Meritorious Achievement Award in Continuing Education), "güç elektroniği ve bilgisayar destekli tasarım alanında sürekli eğitimin tasarımına ve gerçekleştirilmesine katkılarından dolayı" layık bulunmuştur. 2008 yılında "Kaliteli bir elektrik mühendisliği lisans eğitimine adanmışlığı ve bu alanda fark yaratan liderliği, öğrencileri motive edişi ve yayımladığı seçkin kitaplar" nedeniyle IEEE Lisans Öğretim Ödülüne (Undergraduate Teaching Award) layık görülmüştür.

Dr. Rashid, elektrik ve bilgisayar mühendisliği ve genel mühendislik programı için ABET program değerlendiricisidir. CRC Press tarafından yayımlanan "*Power Electronics and Applications and Nanotechnology and Applications*" serisinin editörüdür. Elsevier Yayınevinin "Electric Power and Energy" dergisinde editör kurulunda danışmandır. Çıktıya Dayalı Eğitim (Outcome-Based Education) ve bu eğitimin değerlendirmelerini de içeren gerçekleştirilmeler üzerine dersler vermekte ve çalıştaylar düzenlemektedir. Dr. Rashid IEEE Eğitim Topluluğunun (Education Society) seçkin eğitmeni ve IEEE Endüstriyel Uygulamalar Topluluğunun (Industrial Applications Society) bölgesel konuşmacısıdır. Ayrıca "*The Process of Outcome-Based Education—Implementation, Assessment and Evaluations*" kitabının yazarıdır.

ÖZET

Güç yarıiletken elemanlarının ve entegre devrelerinin teknolojisi ilerledikçe güç elektroniğinin potansiyel uygulama alanları da genişlemektedir. Hâlihazırda ticari olarak erişilebilen çok sayıda güç yarıiletken elemanı mevcuttur. Bununla birlikte, bu yöndeki ilerleme de sürmektedir. Güç dönüştürücüleri kabaca altı başlık altında gruplandırılabilirler: (1) doğrultucular, (2) AA-DA dönüştürücüler, (3) AA-AA dönüştürücüler, (4) DA-DA dönüştürücüler, (5) DA-AA dönüştürücüler ve (6) yarıiletken anahtarlar. Güç elektroniği devre tasarımı, hem güç hem de kontrol devrelerinin tasarımını gerektirir. Güç dönüştürücülerinin ürettiği gerilim ve akım harmonikleri, uygun bir kontrol stratejisi kullanılarak azaltılabilir veya minimize edilebilir.

KAYNAKLAR

[1] E. I. Carroll, "Power electronics: where next?" *Power Engineering Journal*, December 1996, pp. 242–243.

[2] S. Bernet, "Recent developments of high power converters for industry and traction applications," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 15, No. 6, November 2000, pp. 1102–1117.

[3] R. G. Hoft, *Semiconductor Power Electronics.* New York: Van Nostrand Reinhold. 1986.

[4] K. Gadi, "Power electronics in action," *IEEE Spectrum*, July 1995, p. 33.

[5] J. Baliga, "Power ICs in the daddle," *IEEE Spectrum*, July 1995, pp. 34–49.

[6] "Power Electronics Books," SMPS Technology Knowledge Base, March 1, 1999. www.smpstech.com/books/booklist.htm.

[7] J. Wang, A. Q. Huang, W. Sung, Y. Li, and B. J. Baliga, "Smart grid technologies. Development of 15-kV SiC IGBTs and their impact on utility applications," *IEEE Industrial Electronics Magazine*, Vol. 3, No. 2, June 2009, pp. 16–23.

[8] M. P. Kazmierkowski, L. G. Franquelo, J. Rodriguez, M. A. Perez, and J. I. Leon, "High performance motor drives," *IEEE Industrial Electronics Magazine*, September 2011, pp. 6–26.

[9] *Module1—Power Semiconductor Devices*, Version 2 EE IIT, Kharagpur.

[10] J. J. H. Paulides, J. W. Jansen, L. Encica, E. A. Lomonova, and M. Smit, "Human-powered small-scale generation system for a sustainable dance club," *IEEE Industry Applications Magazine*, September/October 2011, pp. 20–26.

[11] *PowerSiC Silicon carbide devices for power electronics market: Status & forecasts*. Yole Development: Lyon, France, 2006. http://www.yole.fr. Accessed September 2012.

[12] J. Rabkowski, D. Peftitsis, and H. Nee, "Silicon carbide power transistors: A new era in power electronics is initiated," *IEEE Industrial Electronics Magazine*, June 2012, pp.17–26.

[13] J. W. Palmour, "High voltage silicon carbide power devices," presented at the ARPA-E Power Technologies Workshop, Arlington, VA, February 9, 2009.

[14] S.-H. Ryu, S. Krishnaswami, B. Hull, J. Richmond, A. Agarwal, and A. Hefner, "10-kV, 5A 4H-SiC power DMOSFET," in *Proceedings of the 18th IEEE International Symposium on Power Semiconductor Devices and IC's (ISPSD '06)*, pp. 1–4, Naples, Italy, June 2006.

[15] M. Das, Q. Zhang, R. Callanan, et al., "A 13-kV 4H-SiC N-channel IGBT with low Rdiff, on and fast switching," in *Proceedings of the International Conference on Silicon Carbide and Related Materials (ICSCRM '07)*, Kyoto, Japan, October 2007.

e. Kaynak enerjisi,

$$W = \int_0^{t_1} vi\,dt = \int_0^{t_1} V_s \frac{V_s}{L_m} t\,dt = \frac{1}{2}\frac{V_s^2}{L_m} t_1^2$$

Denk. (2.55)'ten I_0 kullanılırsa toplam enerji bulunabilir

$$W = 0.5 L_m I_0^2 = 0.5 \times 250 \times 10^{-6} \times 44^2 = 0.242\,\text{J} = 242\,\text{mJ}$$

Bölüm 2.16'nın Önemli Noktaları

- Endüktif bir yükte tutulan enerji, geribesleme diyotu olarak adlandırılan bir diyot üzerinden kaynağa geri aktarılabilir.

ÖZET

Gerçek diyotların karakteristikleri ideal diyotlarınkinden farklıdır. Ters toparlanma süresi özellikle yüksek hızlı anahtarlamalı uygulamalarda önemli bir rol oynar. Diyotlar üç sınıfa ayrılabilir: (1) Genel kullanım diyotları, (2) hızlı toparlanan diyotlar ve (3) Schottky diyotları. Her ne kadar Schottky diyotları *p-n* eklemli diyot gibi davransa da, bu diyotlarda aslında bir fiziksel eklem bulunmamaktadır. Bunun sonucu olarak Schottky diyotlarında çoğunluk taşıyıcıları görev yapar. Öte yandan, *p-n* eklemli diyotlarda hem çoğunluk hem de azınlık taşıyıcılar görev yapar.

Diyotlar, ters yönde gerilime dayanma kapasitelerini yükseltmek için seri bağlanabilirler. Bu durumda, hem geçici hem de kalıcı durumlarda gerilim paylaşımını sağlayacak paylaşım devreleri kullanmak gereklidir. Diyotlar paralel bağlanarak akım taşıma kapasitesi yükseltilebilir. Bu durumda da akım paylaşım devrelerinin kullanımı gereklidir.

Bu bölümde, güç diyotlarının kondansatör geriliminin ters yöne döndürülmesi, kondansatörün DA gerilim kaynağınınkinden daha yüksek bir değere doldurulması, serbest dolaşım olayı ve endüktif bir yükten enerjinin geri kazanımı gibi uygulamalarını gördük.

Tek yönlü bir anahtar kullanarak bir DA kaynağından, kondansatör ve endüktörlere enerji aktarılabilir. Endüktörler, uçlarındaki gerilimin ters yöne dönmesine izin vererek akımının sabit kalmasını sağlar. Benzer olarak, kondansatörler akımının ters yöne dönmesine izin vererek geriliminin sabit kalmasını sağlar.

KAYNAKLAR

[1] M. H. Rashid, *Microelectronic Circuits: Analysis and Design.* Boston: Cengage Publishing. 2011, Chapter 2.

[2] P. R. Gray and R. G. Meyer, *Analysis and Design of Analog Integrated Circuits.* New York: John Wiley & Sons. 1993, Chapter 1.

[3] Infineon Technologies: *Power Semiconductors*. Germany: Siemens, 2001. www.infineon.com/.

[4] M. H. Rashid, *SPICE for Circuits and Electronics Using PSpice*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall Inc. 2003.

[5] M. H. Rashid, *SPICE for Power Electronics and Electric Power.* Boca Raton, FL: Taylor & Francis. 2012.

[6] P. W. Tuinenga, *SPICE: A Guide to Circuit Simulation and Analysis Using PSpice*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. 1995.

[7] S. B. Dewan and A. Straughen, *Power Semiconductor Circuits*. New York: John Wiley & Sons. 1975, Chapter 2.

[8] N. Krihely and S. Ben-Yaakov, "Simulation Bits: Adding the Reverse Recovery Feature to a Generic Diode, " *IEEE Power Electronics Society Newsletter*. Second Quarter 2011, pp. 26–30.

[9] B. Ozpineci and L. Tolbert. "Silicon Carbide: Smaller, Faster, Tougher." *IEEE Spectrum,* October 2011.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

2.1 Güç diyotlarının türleri nelerdir?
2.2 Diyotlarda sızıntı akımı nedir?
2.3 Ters toparlanma süresi nedir?
2.4 Ters toparlanma akımı nedir?
2.5 Yumuşaklık katsayısı nedir?
2.6 Diyotlarda toparlanma türleri nelerdir?
2.7 Ters toparlanma sürecinin başlaması için gerekli koşullar nelerdir?
2.8 Ters toparlanma sürecinde diyot uçlarındaki ters geriliminin tepe değerine ulaştığı an nedir?
2.9 Bir *p-n* ekleminde ters toparlanma süresinin nedeni nedir?
2.10 Ters toparlanma süresinin etkisi nedir?
2.11 Yüksek hızlı anahtarlama uygulamalarında neden hızlı toparlanan diyot kullanımı gereklidir.
2.12 İleri toparlanma süresi nedir?
2.13 Schottky diyotlarıyla *p-n* eklemli diyotlar arasındaki temel farklar nelerdir?
2.14 Schottky diyotlarının sınırlamaları nelerdir?
2.15 Genel kullanım diyotlarının tipik ters toparlanma süresi ne kadardır?
2.16 Hızlı toparlanan diyotların tipik ters toparlanma süresi ne kadardır?
2.17 Seri bağlı diyotlarda karşılaşılabilecek problemler ve olası çözüm yolları nelerdir?
2.18 Paralel bağlı diyotlarda karşılaşılabilecek problemler ve olası çözüm yolları nelerdir?
2.19 İki diyot gerilimi eşit paylaşacak biçimde seri bağlandığında diyotların sızıntı akımları neden farklı olur?
2.20 Bir *RL* devresinin zaman sabiti nedir?
2.21 Bir *RC* devresinin zaman sabiti nedir?
2.22 Bir *LC* devresinin rezonans frekansı nedir?
2.23 Bir *RLC* devresinin sönüm katsayısı nedir?
2.24 Bir *RLC* devresinin rezonans frekansı ile çınlama frekansı arasındaki fark nedir?
2.25 Boşluk diyotu nedir ve ne amaçla kullanılır?
2.26 Bir endüktörde tutulan enerji nedir?
2.27 Endüktörde tutulu kalan enerji bir diyotla nasıl geri kazanılabilir?
2.28 Bir *RL* devresinde endüktörün büyük olmasının etkisi nedir?
2.29 Bir *RLC* devresinde direncin çok küçük olmasının etkisi nedir?
2.30 Enerji depolayan elemanlar olarak bir kondansatörle bir endüktör arasındaki farklar nelerdir?

PROBLEMLER

2.1 Bir diyotun ters toparlanma süresi $t_{rr} = 5\,\mu s$ ve diyot akımının düşme hızı $di/dt = 80\,A/\mu s$ olarak verilmektedir. Yumuşaklık katsayısı SF = 0.5 olarak tanımlandığına göre (a) depolanan yük miktarını (Q_{RR}) ve (b) ters toparlanma akımının tepe değerini (I_{RR}) bulunuz.
2.2 Bir diyotun ters toparlanma süresi $t_{rr} = 5\,\mu s$ ve diyot akımının düşme hızı $di/dt = 800\,A/\mu s$ olarak verilmektedir. Yumuşaklık katsayısı $SF = 0.5$ olarak verildiğine göre (a) depolanan yük miktarını (Q_{RR}) ve (b) ters toparlanma akımının tepe değerini (I_{RR}) bulunuz.

D zener diyotu aşırı gerilim ve ters gerilim davranışlarını modeller. Kapasitörün en büyük gerilim değeri ötesinde 50 V mertebesindeki aşırı gerilim uygulaması, büyük sızıntı akımına neden olur.

3.14.4 Katı Tantal Kapasitörler

Alüminyum elektrolitik kapasitörler gibi, solid tantalyum kapasitörler farklı pozitif ve negatif terminallere sahip (1 V maksimum ters gerilim) kutuplu elemanlar olup birçok çeşiti mevcuttur. Tipik kapasitans değerleri 0.1 μF ila 1000 μF arasında olup gerilim değerleri 2 V'tan 50 V'a kadardır. Tipik maksimum kapasite-gerilim kombinasyonları uçlu çeşitler için 50 V'ta yaklaşık olarak 22 μF ve yüzey montajlılar için 35 V'ta yaklaşık olarak 22 μF'dır.

3.14.5 Süper Kapasitörler

Süper kapasitörler düşük profilli, oyuk içinde yüzey montajlı ve yüksek yoğunluklu montaj gereksinimlerini sağlayan çeşitli ambalaj seçeneklerinde son derece büyük kapasitans değerlerlikli olarak (faratlar mertebesinde) temin edilebilirler. Bu kapasitörler sınırsız şarj etme ve deşarj etme yeteneğine, geri dönüşüm gereksiniminin bulunmamasına, 15 yıllık uzun ömüre, düşük eşdeğer seri dirence, 1.6 kata kadar artırılmış batarya ömrüne ve ekonomik fiyatlama ile yüksek performansa sahiptirler. Kapasitans değeri 0.22 F ila 70 F arasında değişmektedir.

Bölüm 3.14'ün Önemli Noktaları

- DA endüktörü daha pahalı olup daha ağırdır. AA ve DA tipleri olmak üzere iki çeşit kapasitör mevcuttur. Ticari olarak mevcut olan kapasitörler beş (5) kategoriye ayrılır; a) AA film kapasitörleri, b) Seramik kapasitörler, c) Alüminyum elektrolitik kapasitörler, d) Solid tantalyum kapasitörler, e) Süper kapasitörler.

ÖZET

Diyotların ve giriş transformatörünün bağlantısına bağlı olarak farklı tip doğrultucular mevcuttur. Doğrultucuların performans parametreleri tanımlanmıştır ve doğrultucuların performanslarının doğrultucu tiplerine göre değiştiği gösterilmiştir. Doğrultucular yükte ve besleme hattında harmonikler üretirler; bu harmonikler filtreler ile azaltılabilir. Doğrultucuların performansları kaynak ve yük endüktansları tarafından da etkilenir.

KAYNAKLAR

[1] J. Schaefer, *Rectifier Circuits—Theory and Design,* New York: John Wiley & Sons, 1975.

[2] R. W. Lee, *Power Converter Handbook—Theory Design and Application*, Canadian General Electric, Peterborough, Ontario, 1979.

[3] Y.-S. Lee and M. H. L. Chow, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. San Diego, CA: Academic Press, 2001, Chapter 10.

[4] IEEE Standard 597, *Practices and Requirements for General Purpose Thyristor Drives*, Piscataway, NJ, 1983.

[5] *Capacitors for Power Electronics—Application Guides*, CDM Cornell Dubilier, Liberty, South Carolina, http://www.cde.com/catalog/, accessed November 2011.

KAYNAKLAR

[1] B. J. Baliga, *Power Semiconductor Devices*. Boston, MA: PWS Publishing. 1996.

[2] S. K. Ghandi, *Semiconductor Power Devices*. New York: John Wiley & Sons. 1977.

[3] S. M. Sze, *Modern Semiconductor Device Physics*. New York: John Wiley & Sons. 1998.

[4] B. I. Baliga and D. Y. Chen, *Power Transistors: Device Design and Applications.* New York: IEEE Press. 1984.

[5] Westinghouse Electric, *Silicon Power Transistor Handbook.* Pittsburgh: Westinghouse Electric Corp. 1967.

[6] R. Severns and J. Armijos, *MOSPOWER Application Handbook.* Santa Clara, CA: Siliconix Corp. 1984.

[7] S. Clemente and B. R. Pelly, "Understanding power MOSFET switching performance," *Solid-State Electronics,* Vol. 12, No. 12, 1982, pp. 1133–1141.

[8] D. A. Grant and I. Gower, *Power MOSFETs: Theory and Applications.* New York: John Wiley & Sons. 1988.

[9] L. Lorenz, G. Deboy, A. Knapp, and M. Marz, "COOLMOS™—a new milestone in high voltage power MOS," *Proc. ISPSD 99*, Toronto, 1999, pp. 3–10.

[10] G. Deboy, M. Marz, J. P. Stengl, H. Strack, J. Tilhanyi, and H. Weber, "A new generation of high voltage MOSFETs breaks the limit of silicon," *Proc. IEDM 98*, San Francisco, 1998, pp. 683–685.

[11] Infineon Technologies, *CoolMOS™: Power Semiconductors*. Germany: Siemens. 2001. www.infineon.co.

[12] C. Hu, "Optimum doping profile for minimum ohmic resistance and high breakdown voltage," *IEEE Transactions on Electronic Devices*, Vol. ED-26, No. 3, 1979.

[13] B. J. Baliga, M. Cheng, P. Shafer, and M. W. Smith, "The insulated gate transistor (IGT): a new power switching device," IEEE Industry Applications Society Conference Record, 1983, pp. 354–363.

[14] B. J. Baliga, M. S. Adler, R. P. Love, P. V. Gray, and N. Zommer, "The insulated gate transistor: a new three-terminal MOS controlled bipolar power device," *IEEE Transactions Electron Devices*, ED-31, 1984, pp. 821–828.

[15] *IGBT Designer's Manual*. El Segundo, CA. International Rectifier, 1991.

[16] K. Shenai, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. Los Angeles, CA: Academic Press. 2001, Chapter 7.

[17] I. Nishizawa and K. Yamamoto, "High-frequency high-power static induction transistor," *IEEE Transactions on Electron Devices,* Vol. ED25, No. 3, 1978, pp. 314–322.

[18] J. Nishizawa, T. Terasaki, and J. Shibata, "Field-effect transistor versus analog transistor (static induction transistor)," *IEEE Transactions on Electron Devices*, Vol. 22, No. 4, April 1975, pp. 185–197.

[19] B. M. Wilamowski, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. Los Angeles, CA: Academic Press. 2001, Chapter 9.

[20] M. H. Rashid, *SPICE for Power Electronics and Electric Power*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. 1993.

[21] K. Sheng, S. J. Finney, and B. W. Williams, "Fast and accurate IGBT model for PSpice," *Electronics Letters*, Vol. 32, No. 25, December 5, 1996, pp. 2294–2295.

[22] A. G. M. Strollo, "A new IGBT circuit model for SPICE simulation," *Power Electronics Specialists Conference*, June 1997, Vol. 1, pp. 133–138.

[23] K. Sheng, S. J. Finney, and B. W. Williams, "A new analytical IGBT model with improved electrical characteristics," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 14, No. 1, January 1999, pp. 98–107.

[24] K. Sheng, B. W. Williams, and S. J. Finney, "A review of IGBT models," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 15, No. 6, November 2000, pp. 1250–1266.

[25] A. R. Hefner, "An investigation of the drive circuit requirements for the power insulated gate bipolar transistor (IGBT)," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 6, 1991, pp. 208–219.

[26] C. Licitra, S. Musumeci, A. Raciti, A. U. Galluzzo, and R. Letor, "A new driving circuit for IGBT devices," *IEEE Transactions Power Electronics*, Vol. 10, 1995, pp. 373–378.

[27] H. G. Lee, Y. H. Lee, B. S. Suh, and J. W. Lee, "A new intelligent gate control scheme to drive and protect high power IGBTs," *European Power Electronics Conference Records*, 1997, pp. 1.400–1.405.

[28] S. Bernet, "Recent developments of high power converters for industry and traction applications," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 15, No. 6, November 2000, pp. 1102–1117.

[29] A. Elasser, M. H. Kheraluwala, M. Ghezzo, R. L. Steigerwald, N. A. Evers, J. Kretchmer, and T. P. Chow, "A comparative evaluation of new silicon carbide diodes and state-of-the-art silicon diodes for power electronic applications," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 39, No. 4, July/August 2003, pp. 915–921.

[30] D. Stephani, "Status, prospects and commercialization of SiC power devices," *IEEE Device Research Conference,* Notre Dame, IN, June 25–27, 2001, p. 14.

[31] P. G. Neudeck, *The VLSI Handbook*. Boca Raton, FL: CRC Press LLC, 2006, Chapter 5—Silicon Carbide Technology.

[32] B. J. Baliga, *Silicon Carbide Power Devices*. Hackensack, NJ: World Scientific, 2005.

[33] B. Ozpineci and L. Tolbert, "Silicon carbide: smaller, faster, tougher," *IEEE Spectrum*, October 2011.

[34] J. A. Cooper, Jr. and A. Agarwal, "SiC power-switching devices—the second electronics revolution?" *Proc. of the IEEE*, Vol. 90, No. 6, 2002, pp. 956–968.

[35] J. W. Palmour, "High voltage silicon carbide power devices," presented at the ARPA-E Power Technologies Workshop, Arlington, VA, February 9, 2009.

[36] A. K. Agarwal, "An overview of SiC power devices," *Proc. International Conference Power, Control and Embedded Systems (ICPCES)*, Allahabad, India, November 29–December 1, 2010, pp. 1–4.

[37] L. D. Stevanovic, K. S. Matocha, P. A. Losee, J. S. Glaser, J. J. Nasadoski, and S. D. Arthur, "Recent advances in silicon carbide MOSFET power devices," *IEEE Applied Power Electronics Conference and Exposition (APEC)*, 2010, pp. 401–407.

[38] Bob Callanan, "Application Considerations for Silicon Carbide MOSFETs," *Cree Inc.*, USA, January 2011.

[39] J. Palmour, *High Temperature, Silicon Carbide Power MOSFET*. Cree Research, Inc., Durham, North Carolina, January 2011.

[40] S.-H. Ryu, S. Krishnaswami, B. Hull, J. Richmond, A. Agarwal, and A. Hefner, "10 kV, 5A 4H-SiC power DMOSFET," *Proc. of the 18th IEEE International Symposium on Power Semiconductor Devices and IC's (ISPSD '06)*, Naples, Italy, June 2006, pp. 1–4.

[41] A. Agarwal, S. H. Ryu, J. Palmour, et al., "Power MOSFETs in 4H-SiC: device design and technology," *Silicon Carbide: Recent Major Advances*, eds., W. J. Choyke, H. Matsunami, and G. Pensl, Springer, Berlin, Germany, 2004, pp. 785–812.

[42] J. Dodge, Power MOSFET tutorial, Part 1, Microsemi Corporation, December 5, 2006, Design Article, EE Times, http://www.eetimes.com/design/power-management-design/4012128/Power-MOSFET-tutorial-Part-1#. Accessed October 2012.

[43] J. Rabkowski, D. Peftitsis, and H.-P. Nee, "Silicon carbide power transistors: A new era in power electronics is initiated," *IEEE Industrial Electronics Magazine*, June 2012, pp. 17–26.

[44] M. H. Rashid, *Microelectronic Circuits: Analysis and Design*. Florence, KY. Cengage Learning, 2011.

[45] W. Wondrak, et al., "SiC devices for advanced power and high-temperature applications," *IEEE Transactions On Industrial Electronics*, Vol. 48, No. 2, April 2001, pp. 238–244.

[46] K. Kostopoulos, M. Bucher, M. Kayambaki, and K. Zekentes, "A compact model for silicon carbide JFET," *Proc. 2nd Panhellenic Conference on Electronics and Telecommunications (PACET)*, Thessaloniki, Greece, March 16–18, 2012, pp. 176–185.

[47] E. Platania, Z. Chen, F. Chimento, A. E. Grekov, R. Fu, L. Lu, A. Raciti, J. L. Hudgins, H. A. Mantooth, D. C. Sheridan, J. Casady, and E. Santi, "A physics-based model for a SiC JFET accounting for electric-field-dependent mobility," *IEEE Trans. on Industry Applications*, Vol. 47, N. 1, January 2011, pp. 199–211.

[48] Q. (Jon) Zhang, R. Callanan, M. K. Das, S.-H. Ryu, A. K. Agarwal, and J. W. Palmour, "SiC power devices for microgrids," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 25, No. 12, December 2010, pp. 2889–2896.

[49] I. Sankin, D. C. Sheridan, W. Draper, V. Bondarenko, R. Kelley, M. S. Mazzola, and J. B. Casady, "Normally-off SiC VJFETs for 800 V and 1200 V power switching applications," *Proc. 20th International Symposium Power Semiconductor Devices and IC's, ISPSD*, May 18–22, 2008, pp. 260–262.

[50] R. L. Kelley, M. S. Mazzola, W. A. Draper, and J. Casady, "Inherently safe DC/DC converter using a normally-on SiC JFET," *Proc. 20th Annual IEEE Applied Power Electronics Conference Exposition, APEC,"* Vol. 3, March 6–10, 2005, pp. 1561–1565.

[51] R. K. Malhan, M. Bakowski, Y. Takeuchi, N. Sugiyama, and A. Schöner, "Design, process, and performance of all-epitaxial normally-off SiC JFETs," *Physica Status Solidi A*, Vol. 206, No. 10, 2009, pp. 2308–2328.

[52] S. Round, M. Heldwein, J. W. Kolar, I. Hofsajer, and P. Friedrichs, "A SiC JFET driver for a 5 kW, 150 kHz three-phase PWM converter," IEEE-Industry Application Society (IAS), 40th IAS Annual Meeting—Conference record Vol. 1, 2005, pp. 410–416.

[53] R. Kelley, A. Ritenour, D. Sheridan, and J. Casady, "Improved two-stage DC-coupled gate driver for enhancement-mode SiC JFET," *Proc. 25th Annual IEEE Applied Power Electronics Conference Exposition (APEC)*, Atlanta, GA, 2010, pp. 1838–1841.

[54] B. Wrzecionko, S. Kach, D. Bortis, J. Biela, and J. W. Kolar, "Novel AC coupled gate driver for ultra fast switching of normally off SiC JFETs," *Proc. IECON 36th Annual Conference, IEEE Industrial Electronics Society*, November 7–10, 2010, pp. 605–612.

[55] S. Basu and T. M. Undeland, "On understanding and driving SiC power JFETs. power electronics and applications (EPE 2011)," *Proc. of the 2011-14th European Conference*, 2011, pp. 1–9.

[56] M. Domeji, "Silicon carbide bipolar junction transistors for power electronics applications." *TranSiC semiconductor*, http://www.transic.com/. Accessed October 2012.

[57] J. Zhang, P. Alexandrov, T. Burke, and J. H. Zhao, "4H-SiC power bipolar junction transistor with a very low specific ON-resistance of 2.9 mΩ · cm2," *IEEE Electron Device Letters*, Vol. 27, No. 5, May 2006, pp. 368–370.

[58] A. Lindgren and M. Domeij, "1200V 6A SiC BJTs with very low VCESAT and fast switching," in *Proc. 6th Int. Conf. Integrated Power Electronics Systems (CIPS)*, March 16–18, 2010, pp. 1–5.

[59] A. Lindgren and M. Domeij, "Degradation free fast switching 1200 V 50 A silicon carbide BJT's," *Proc. 26th Annual IEEE Applied Power Electronics Conference Exposition (APEC)*, March 6–11, 2011, pp. 1064–1070.

[60] H.-Seok Lee, M. Domeij, C.-M. Zetterling, M. Östling, F. Allerstam, and E. Ö. Sveinbjörnsson, "1200-V 5.2-mΩ · cm2 4H-SiC BJTs with a high common-emitter current gain," *IEEE Electron Device Letters*, Vol. 28, No. 11, November 2007, pp. 1007–1009.

[61] M. Saadeh, H. A. Mantooth, J. C. Balda, E. Santi, J. L. Hudgins, S.-H. Ryu, and A. Agarwal, "A Unified Silicon/Silicon Carbide IGBT Model," *IEEE Applied Power Electronics Conference and Exposition*, 2012, pp. 1728–1733.

[62] Q. J. Zhang, M. Das, J. Sumakeris, R. Callanan, and A. Agarwal, "12 kV p-channel IGBTs with low ON-resistance in 4 H-SiC," *IEEE Eletron Device Letters*, Vol. 29, No. 9, September 2008, pp. 1027–1029.

[63] Q. Zhang, J. Wang, C. Jonas, R. Callanan, J. J. Sumakeris, S. H. Ryu, M. Das, A. Agarwal, J. Palmour, and A. Q. Huang, "Design and characterization of high-voltage 4H-SiC p-IGBTs," *IEEE Transactions on Electron Devices*, Vol. 55, No. 8, August 2008, pp. 2121–2128.

[64] M. Das, Q. Zhang, R. Callanan, et al., "A 13 kV 4H-SiC N-channel IGBT with low Rdiff, on and fast switching," *Proc. of the International Conference on Silicon Carbide and Related Materials (ICSCRM '07)*, Kyoto, Japan, October 2007.

[65] R. Singh, S.-H. Ryu, D. C. Capell, and J. W. Palmour, "High temperature SiC trench gate p-IGBTs," *IEEE Transactions on Electron Devices*, Vol. 50, No. 3, March 2003, pp. 774–784.

[66] S. Van Camper, A. Ezis, J. Zingaro, et al., "7 kV 4H-SiC GTO thyristor," *Materials Research Society Symposium Proceedings*, Vol. 742, San Francisco, California, USA, April 2002, paper K7.7.1.

[67] J. A. Cooper Jr., M. R. Melloch, R. Singh, A. Agarwal, and J. W. Palmour, "Status and prospects for SiC power MOSFETs," *IEEE Transactions Electron Devices*, Vol. 49, No. 4, April 2002, pp. 658–664.

[68] P. Friedrichs and R. Rupp, "Silicon carbide power devices-current developments and potential applications," *Proc. European Conference Power Electronics and Applications*, 2005, pp. 1–11.

[69] G. Tolstoy, D. Peftitsis, J. Rabkowski, and H-P. Nee, "Performance tests of a 4.134.1 mm2 SiC LCVJFET for a DC/DC boost converter application," *Materials Science Forum*, Vol. 679–680, 2011, pp. 722–725.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

4.1 Bipolar transistör (BJT) nedir?
4.2 BJT'lerin türleri nelerdir?
4.3 NPN ve PNP transistörler arasındaki farklar nelerdir?
4.4 NPN transistörlerin giriş özeğrileri ve özelliklerini açıklayınız.
4.5 NPN transistörlerin çıkış özeğrilerini ve özelliklerini açıklayınız.
4.6 BJT'nin üç çalışma bölgesini tanımlayınız.
4.7 Transistörün beta (β) değeri ne anlama gelir?
4.8 Transistörün betası (β) ile zorlanmış betası (β_F) arasında ne fark vardır?
4.9 BJT'nin geçiş iletkenliği nedir?
4.10 BJT'de aşırı sürme katsayısı nedir?

KAYNAKLAR

[1] J. A. M. Bleijs and J. A. Gow, "Fast maximum power point control of current-fed DC–DC converter for photovoltaic arrays," *Electronics Letters*, Vol. 37, No. 1, January 2001, pp. 5–6.

[2] A. J. Forsyth and S. V. Mollov, "Modeling and control of DC–DC converters," *Power Engineering Journal*, Vol. 12, No. 5, 1998, pp. 229–236.

[3] A. L. Baranovski, A. Mogel, W. Schwarz, and O. Woywode, "Chaotic control of a DC–DC-Converter," *Proc. IEEE International Symposium on Circuits and Systems*, Geneva, Switzerland, 2000, Vol. 2, pp. II-108–II-111.

[4] H. Matsuo, F. Kurokawa, H. Etou, Y. Ishizuka, and C. Chen, Changfeng, "Design oriented analysis of the digitally controlled dc–dc converter," *Proc. IEEE Power Electronics Specialists Conference*, Galway, U.K., 2000, pp. 401–407.

[5] J. L. Rodriguez Marrero, R. Santos Bueno, and G. C. Verghese, "Analysis and control of chaotic DC–DC switching power converters," *Proc. IEEE International Symposium on Circuits and Systems*, Orlando, FL, Vol. 5, 1999, pp. V-287–V-292.

[6] G. Ioannidis, A. Kandianis, and S. N. Manias, "Novel control design for the buck converter," *IEE Proceedings: Electric Power Applications,* Vol. 145, No. 1, January 1998, pp. 39–47.

[7] R. Oruganti and M. Palaniappan, "Inductor voltage control of buck-type single-phase ac–dc converter," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 15, No. 2, 2000, pp. 411–417.

[8] V. J. Thottuvelil and G. C. Verghese, "Analysis and control design of paralleled DC/DC converters with current sharing," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 13, No. 4, 1998, pp. 635–644.

[9] Y. Berkovich, and A. Ioinovici, "Dynamic model of PWM zero-voltage-transition DC–DC boost converter," *Proc. IEEE International Symposium on Circuits and Systems*, Orlando, FL, Vol. 5, 1999, pp. V-254–V-25.

[10] S. Ćuk and R. D. Middlebrook, "Advances in switched mode power conversion," *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, Vol. IE30, No. 1, 1983, pp. 10–29.

[11] K. Kit Sum, *Switch Mode Power Conversion—Basic Theory and Design*. New York: Marcel Dekker. 1984, Chapter 1.

[12] D. Ma, W. H. Ki, C. Y. Tsui, and P. K. T. Mok, "A 1.8-V single-inductor dual-output switching converter for power reduction techniques," Symposium on VLSI Circuits, 2001, pp. 137–140.

[13] R. D. Middlebrook and S. Ćuk, "A general unified approach to modeling dc-to-dc converters in discontinuous conduction mode," *IEEE Power Electronics Specialist Conference*, 1977, pp. 36–57.

[14] H. S. H. Chung, "Design and analysis of a switched-capacitor-based step-up DC/DC converter with continuous input current," *IEEE Transactions on Circuits and Systems I: Fundamental Theory and Applications*, Vol. 46, No. 6, 1999, pp. 722–730.

[15] H. S. H. Chung, S. Y. R. Hui, and S. C. Tang, "Development of low-profile DC/DC converter using switched-capacitor circuits and coreless PCB gate drive," *Proc. IEEE Power Electronics Specialists Conference*, Charleston, SC, Vol. 1, 1999, pp. 48–53.

[16] M. Kazerani, P. D. Ziogas, and G. Ioos, "A novel active current wave shaping technique for solid-state input power factor conditioners," *IEEE Transactions on Industrial Electronics,* Vol. IE38, No. 1, 1991, pp. 72–78.

[17] B. I. Takahashi, "Power factor improvements of a diode rectifier circuit by dither signals," *Conference Proc. IEEE-IAS Annual Meeting,* Seattle, WA, October 1990, pp. 1279–1294.

[18] A. R. Prasad and P. D. Ziogas, "An active power factor correction technique for three phase diode rectifiers," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 6, No. 1, 1991, pp. 83–92.

[19] A. R. Prasad, P. D. Ziogas, and S. Manias, "A passive current wave shaping method for three phase diode rectifiers," *Proc. IEEE APEC-91 Conference Record,* 1991, pp. 319–330.

[20] M. S. Dawande and G. K. Dubey, "Programmable input power factor correction method for switch-mode rectifiers," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 2, No. 4, 1996, pp. 585–591.

[21] M. S. Dawande, V. R. Kanetkar, and G. K. Dubey, "Three-phase switch mode rectifier with hysteresis current control," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 2, No. 3, 1996, pp. 466–471.

[22] E. L. M. Mehl and I. Barbi, "An improved high-power factor and low-cost three-phase rectifier," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 33, No. 2, 1997, pp. 485–492.

[23] F. Daniel, R. Chaffai, and K. AI-Haddad, "Three-phase diode rectifier with low harmonic distortion to feed capacitive loads," *IEEE APEC Conference Proc.*, 1996, pp. 932–938.

[24] M. Florez-Lizarraga and A. F. Witulski, "Input filter design for multiple-module DC power systems," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 2, No. 3, 1996, pp. 472–479.

[25] M. Alfayyoumi, A. H. Nayfeh, and D. Borojevic, "Input filter interactions in DC–DC switching regulators," *Proc. IEEE Power Electronics Specialists Conference*, Charleston, SC, Vol. 2, 1999, pp. 926–932.

[26] D. M. Mitchell, *DC–DC Switching Regulator*. New York: McGraw-Hill. 1988, Chapters 2 and 4.

[27] B. Lehman and R. M. Bass, "Extensions of averaging theory for power electronic systems," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 2, No. 4, 1996, pp. 542–553.

[28] H. Bevrani, M. Abrishamchian, and N. Safari-shad," Nonlinear and linear robust control of switching power converters," *Proc. IEEE International Conference on Control Applications*, Vol. 1, 1999, pp. 808–813.

[29] C. A. Mufioz and I. Barbi, "A new high-power-factor three-phase ac–dc converter: analysis, design, and experimentation," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 14, No. 1, January 1999, pp. 90–97.

[30] *IEC Publication 555:* Disturbances in supply systems caused by household appliances and similar equipment; Part 2: Harmonics.

[31] Y. Jang and M. M. Jovanovic, "A new input-voltage feed forward harmonic-injection technique with nonlinear gain control for single-switch, three-phase, DCM boost rectifiers," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 28, No. 1, March 2000, pp. 268–277.

[32] M. H. Rashid, *SPICE for Power Electronics Using PSpice*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall. 1993, Chapters 10 and 11.

[33] P. Wood, *Switching Power Converters*. New York: Van Nostrand Reinhold. 1981.

[34] R. P. Sevems and G. E. Bloom, *Modern DC-to-DC Switch Mode Power Converter Circuits*. New York: Van Nostrand Reinhold. 1983.

[35] R. W. Erickson, *Fundamentals of Power Electronics.* 2nd ed. Springer Publishing, New york January 2001.

[36] L. Allan, A. Merdassi, L. Gerbaud, and S. Bacha, "Automatic modelling of power electronic converter, average model construction and Modelica model generation," *Proceedings 7th Modelica Conference*, Como, Italy, September 20–22, 2009.

[37] Y. Amran, F. Huliehel, and S. (Sam) Ben-Yaakov, "A unified SPICE compatible average model of PWM converters," *lEEE Transactions On Power Electronics,* Vol. 6, No. 4, October 1991.

[38] S. R. Sanders, J. Mark Noworolslti, Xiaojuii Z. Liu, and George C. Vergliese, "Generalized averaging method for power conversion circuits," *IEEE Transactions on Power Electronics,* Vol. 6, No. 2, 1990, pp. 521–259.

[39] J. V. Gragger, A. Haumer, and M. Einhorn, "Averaged model of a buck converter for efficiency analysis," *Engineering Letters*, Vol. 18, No. 1, February 2010.

[40] "HV floating MOS-gate driver ICs," Application Note AN978, International Rectifier, Inc., El Segunda, CA, July 2001. www.irf.com.

[41] "Enhanced generation of PWM controllers," Unitrode Application Note U-128, Texas Instruments, Dallas, Texas, 2000.

[42] "Off-line SMPS current mode controller," Application Note ICE2AS01, Infineon Technologies, Munich, Germany, February 2001. www.infineon.com.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

5 1 DA kıyıcı veya DA–DA dönüştürücü nedir?
5 2 Düşüren bir dönüştürücünün çalışma ilkesi nedir?
5 3 Yükselten bir dönüştürücünün çalışma ilkesi nedir?
5 4 Bir dönüştürücünün darbe-genişlik-modülasyonlu denetimi nedir?
5 5 Bir dönüştürücünün frekans-modülasyonlu denetimi nedir?
5 6 Değişken frekanslı dönüştürücünün olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
5 7 Yük endüktansının yük dalgalanma akımı üzerine etkisi nedir?
5 8 Anahtarlama frekansının yük dalgalanma akımı üzerine etkisi nedir?
5 9 İki DA gerilim kaynağı arasında denetimli enerji aktarımı için kısıtlar nelerdir?
5 10 Bir dönüştürücünün doluluk oranını üretmek için nasıl bir algoritma gereklidir?
5 11 PWM denetimi için modülasyon indeksi nedir?
5 12 Birinci ve ikinci bölge dönüştürücü nedir?
5 13 Üçüncü ve dördüncü bölge dönüştürücü nedir?
5 14 Dört bölgeli dönüştürücü nedir?
5 15 Bir dönüştürücünün frekans kısıtlayıcı parametreleri nelerdir?
5 16 Anahtarlamalı regülatör nedir?
5 17 Anahtarlamalı regülatörlerin dört temel tipi hangileridir?
5 18 Düşüren regülatörün olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
5 19 Yükselten regülatörün olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
5 20 Düşüren–yükselten regülatörün olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
5 21 Ćuk (Çuk) regülatörün olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
5 22 Hangi doluluk oranında yük akımı dalgalanması en büyük değerine ulaşır?
5 23 Anahtarlama frekansının süzgeç boyutuna etkileri nelerdir?
5 24 Bir regülatörün kesikli modda çalışması nedir?
5 25 Çok–çıkışlı yükselten dönüştürücü nedir?
5 26 Neden çok–çıkışlı yükselten dönüştürücü zaman–çoklamalı denetimle çalıştırılmalıdır?
5 27 Neden çok–çıkışlı yükselten dönüştürücü kesikli modda çalıştırılmalıdır?
5 28 Doğrultucu ile beslenen dönüştürücünün giriş akımı nasıl sinüzoidal ve giriş gerilimiyle aynı fazda yapılabilir?
5 29 Bir dönüştürücünün ortalama anahtar modeli nedir?
5 30 Durum uzayı ortalama yöntemi nedir?

PROBLEMLER

5.1 Şekil 5.2a'da verilen DA dönüştürücünün rezistif yükü $R = 20\ \Omega$ ve giriş gerilimi, $V_s =$ 220 volttur. Anahtar iletimdeyken üzerindeki gerilim düşümü $V_{ch} = 1.5$ V ve anahtarlama frekansı $f = 10$ kHz'dir. Doluluk oranı %80 ise, (a) ortalama çıkış gerilimi V_a, (b) çıkış geriliminin etkin değeri V_o, (c) dönüştürücü verimi, (d) etkin giriş direnci R_i, ve (e) çıkış gerilimindeki temel harmoniğin etkin değeri ne olur?

```
        6     3.600E+02    7.502E-03    9.933E-05  -4.924E+01  -4.930E+01
        7     4.200E+02    2.159E+01    2.858E-01   4.841E-01   4.213E-01
        8     4.800E+02    2.435E-03    3.224E-05  -1.343E+02  -1.343E+02
        9     5.400E+02    4.553E+01    6.028E-01   6.479E-01   5.852E-01
TOTAL HARMONIC DISTORTION = 8.063548E+01 PERCENT
```

Not: $M = 0.6$ ve $p = 5$ için, PSpice programındaki $V_1 = 75.53/\sqrt{2} = = 53.41$ V(rms) ve THD = %80.65 değerlerine karşılık, tek düze (uniform) PWM için bir Mathcad programı $V_1 = 54.59$ V (rms) ve THD = %100.65 değerlerini verir. PSpice, THD'yi hesaplamada tüm harmonikler yerine varsayım olarak sadece dokuzuncu harmoniğe kadar olan harmonikleri kullanır. Böylece, dokuzuncu harmonikten daha büyük harmonikler ana bileşene kıyasla önemli değerlere sahipse PSpice, hatalı ve düşük THD değeri verecektir. Bununla birlikte, PSpice versiyon 8.0 (veya daha yükseği) hesaplanacak harmonik sayısını belirlemeye izin vermektedir. Örneğin, harmonikleri 30^{uncu} harmoniğe kadar hesaplamak için program komutu; .FOUR 60HZ 30 V(3, 6) şeklinde olur.

ÖZET

Eviriciler, sabit veya değişken bir DA gerilimden tek-faz ve üç-faz AA gerilimler sağlayabilir. Değişik gerilim kontrol teknikleri vardır ve eviriciler çıkış geriliminde bir dizi harmonik üretir. SPWM, LOH'ı azaltmada en etkin yöntemdir. Güç elemanlarının anahtarlama biçiminin uygun seçimiyle, belli harmonikler elimine edilebilir. SV modülasyonu, güç dönüştürücüleri ve motor kontrolü uygulamalarında gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bir akım-kaynağı eviricisi bir gerilim-kaynağı eviricisinin çiftidir. Uygun anahtarlama sırası ve kontrolüyle, tek-fazlı köprü evirici yükselten bir evirici olarak çalıştırılabilir.

KAYNAKLAR

[1] B. D. Bedford and R. G. Hoft, *Principle of Inverter Circuits*. New York: John Wiley & Sons. 1964.

[2] T. Ohnishi and H. Okitsu, "A novel PWM technique for three-phase inverter/converter," *International Power Electronics Conference*, 1983, pp. 384–395.

[3] K. Taniguchi and H. Irie, "Trapezoidal modulating signal for three-phase PWM inverter," *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, Vol. IE3, No. 2, 1986, pp. 193–200.

[4] K. Thorborg and A. Nystorm, "Staircase PWM: an uncomplicated and efficient modulation technique for ac motor drives," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. PE3, No. 4, 1988, pp. 391–398.

[5] J. C. Salmon, S. Olsen, and N. Durdle, "A three-phase PWM strategy using a stepped 12 reference waveform," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. IA27, No. 5, 1991, pp. 914–920.

[6] M. A. Boost and P. D. Ziogas, "State-of-the-art carrier PWM techniques: A critical evaluation," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. IA24, No. 2, 1988, pp. 271–279.

[7] K. Taniguchi and H. Irie, "PWM technique for power MOSFET inverter," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. PE3, No. 3, 1988, pp. 328–334.

[8] M. H. Ohsato, G. Kimura, and M. Shioya, "Five-stepped PWM inverter used in photovoltaic systems," *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, Vol. 38, October, 1991, pp. 393–397.

[9] P. D. Ziogas, "The delta modulation techniques in static PWM inverters," *IEEE Transactions on Industry Applications*, March/April 1981, pp. 199–204.

[10] J. R. Espinoza, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. San Diego, CA: Academic Press. 2001, Chapter 14–Inverters.

[11] D.-C. Lee and G.-M. Lee, "Linear control of inverter output voltage in overmodulation," *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, Vol. 44, No. 4, August 1997, pp. 590–592.

[12] F. Blaabjerg, J. K. Pedersen, and P. Thoegersen, "Improved modulation techniques for PWM-V SI drives," *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, Vol. 44, No. 1, February 1997, pp. 87–95.

[13] H. W. Van der Broeck, H.-C. Skudelny, and G. V. Stanke "Analysis and realization of a pulse-width modulator based on voltage space vectors," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 24, No. 1, January/February, 1988, pp. 142–150.

[14] Y. Iwaji and S. Fukuda, "A pulse frequency modulated PWM inverter for induction motor drives," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 7, No. 2, April 1992, pp. 404–410.

[15] H. L. Liu and G. H. Cho, "Three-level space vector PWM in low index modulation region avoiding narrow pulse problem," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 9, September 1994, pp. 481–486.

[16] T.-P. Chen, Y.-S. Lai, and C.-H. Liu, "New space vector modulation technique for inverter control," *IEEE Power Electronics Specialists Conference*, Vol. 2, 1999, pp. 777–782.

[17] S. R. Bowes and G. S. Singh, "Novel space-vector-based harmonic elimination inverter control," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 36, No. 2, March/April 2000, pp. 549–557.

[18] C. B. Jacobina, A. M. N. Lima, E. R. Cabral da Silva, R. N. C. Alves, and P. F. Seixas, "Digital scalar pulse-width modulation: A simple approach to introduce non-sinusoidal modulating waveforms," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 16, No. 3, May 2001, pp. 351–359.

[19] C. Zhan, A. Arulampalam, V. K. Ramachandaramurthy, C. Fitzer, M. Barnes, and N. Jenkins, "Novel voltage space vector PWM algorithm of 3-phase 4-wire power conditioner," *IEEE Power Engineering Society Winter Meeting*, 2001, Vol. 3, pp. 1045–1050.

[20] R. Valentine, *Motor Control Electronics Handbook*. New York: McGraw-Hill. 1996, Chapter 8.

[21] H. S. Patel and R. G. Hoft, "Generalized techniques of harmonic elimination and voltage control in thyristor converter," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. IA9, No. 3, 1973, pp. 310–317; Vol. IA10, No. 5, 1974, pp. 666–673.

[22] R. O. Caceres and I. Barbi, "A boost dc–ac converter: Operation, analysis, control and experimentation," *Industrial Electronics Control and Instrumentation Conference*, November 1995, pp. 546–551.

[23] R. O. CaCeres and I. Barbi, "A boost dc–ac converter: Analysis, design, and experimentation," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 14, No. 1, January 1999, pp. 134–141.

[24] J. Almazan, N. Vazquez, C. Hernandez, J. Alvarez, and J. Arau, "Comparison between the buck, boost and buck–boost inverters," *International Power Electronics Congress*, Acapulco, Mexico, October 2000, pp. 341–346.

[25] B. H. Kwon and B. D. Min, "A fully software-controlled PWM rectifier with current link. *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, Vol. 40, No. 3, June 1993, pp. 355–363.

[26] M. H. Rashid, *Power Electronics—Devices, Circuits, and Applications*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall Inc., 3rd ed., 2003, Chapter 6.

[27] Bin Wu, Y. Lang, N. Zargari, and S. Kouro, *Power Conversion and Control of Wind Energy Systems*. New York: Wiley-IEEE Press, 2011.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

6.1 Bir evirici nedir?
6.2 Bir eviricinin çalışma prensibi nedir?
6.3 Evirici çeşitleri nelerdir?
6.4 Yarım-köprü ve tam-köprü eviriciler arasındaki farklar nelerdir?
6.5 Eviricilerin performans parametreleri nelerdir?
6.6 Eviricilerdeki geribesleme diyotlarının amaçları nelerdir?
6.7 Üç-fazlı çıkış gerilimleri elde etme düzenekleri nelerdir?
6.8 Eviricilerde gerilim kontrol yöntemleri nelerdir?
6.9 Sinüzoidal PWM nedir?
6.10 Aşırı modülasyonun amacı nedir?
6.11 Üç-fazlı bir eviricinin normalize edilmiş taşıyıcı frekansı m_f, neden 3'ün tek katları olmalıdır?
6.12 Üçüncü-harmonik PWM nedir?
6.13 60° PWM nedir?
6.14 Uzay vektör modülasyonu nedir?
6.15 SVM'in avantajları nelerdir?
6.16 Uzay vektör dönüşümü nedir?
6.17 Uzay vektörleri nelerdir?
6.18 Bir eviricinin anahtarlama durumları nelerdir?
6.19 Modüle edilen referans vektörler nelerdir?
6.20 Uzay vektör anahtarlama nedir?
6.21 Uzay vektör sırası nedir?
6.22 Sıfır (Boş) vektörler nelerdir?
6.23 Faz kaydırma kontrolünün avantajları ve dezavantajları nelerdir?
6.24 Harmonik azaltımı teknikleri nelerdir?
6.25 Düşük dereceli harmoniklerin elimine edilmesinin etkileri nelerdir?
6.26 Tristörün kesime geçiş zamanının evirici frekansındaki etkisi nedir?
6.27 Akım-kaynaklı eviricilerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
6.28 Gerilim-kaynaklı ve akım-kaynaklı eviriciler arasındaki temel farklar nelerdir?
6.29 Değişken DA-bara eviricilerin temel avantaj ve dezavantajları nelerdir?
6.30 Yükselten bir eviricinin temel prensibi nedir?
6.31 Yükselten eviricinin gerilim kontrolünde kullanılan iki yöntem nelerdir?
6.32 Yükselten eviricinin DA gerilim kazancı nedir?
6.33 Yükselten eviricinin AA gerilim kazancı nedir?
6.34 Evirici çıkışına filtre eklemenin nedenleri nelerdir?
6.35 AA ve DA filtreleri arasındaki farklar nelerdir?

PROBLEMLER

6.1 Şekil 6.2a'daki tek-fazlı yarım-köprü evirici $R = 5\ \Omega$'luk bir rezistif yüke ve $V_s = 220$ V'luk bir DA giriş gerilimine sahiptir. **(a)** Ana çıkış frekansındaki V_1 etkin çıkış gerilimini; **(b)** P_o çıkış gücünü; **(c)** Her bir transistörün ortalama, etkin ve tepe akımlarını; **(d)** Her bir transistörün kesim durumundaki V_{BB} tepe gerilimini; **(e)** Toplam harmonik bozunumu

KAYNAKLAR

[1] A. J. Forsyth, "Review of resonant techniques in power electronic systems," *IEE Power Engineering Journals*, 1996, pp. 110–120.

[2] R. L. Steigerwald, "A compromise of half-bridge resonance converter topologies," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. PE3, No. 2, 1988, pp. 174–182.

[3] K. Liu, R. Oruganti, and F. C. Y. Lee, "Quasi-resonant converters: Topologies and characteristics," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. PE2, No. 1, 1987, pp. 62–71.

[4] R. S. Y. Hui and H. S. Chung, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. San Diego, CA: Academic Press. 2001, Chapter 15—Resonant and Soft-Switching Converter.

[5] N. O. Sokal and A. D. Sokal, "Class E: A new class of high-efficiency tuned single-ended switching power amplifiers," *IEEE Journal of Solid-State Circuits*, Vol. 10, No. 3, 1975, pp. 168–176.

[6] R. E. Zuliski, "A high-efficiency self-regulated class-E power inverter/converter," *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, Vol. IE-33, No. 3, 1986, pp. 340–342.

[7] M. K. Kazimierczuk and I. Jozwik, "Class-E zero-voltage switching and zero-current switching rectifiers," *IEEE Transactions on Circuits and Systems*, Vol. CS-37, No. 3, 1990, pp. 436–444.

[8] F. C. Lee, "High-Frequency Quasi-Resonant and Multi-Resonant Converter Technologies," *IEEE International Conference on Industrial Electronics*, 1988, pp. 509–521.

[9] W. A. Tabisz and F. C. Lee, "DC Analysis and Design of Zero-Voltage Switched Multi-Resonant Converters," *IEEE Power Electronics Specialist Conference*, 1989, pp. 243–251.

[10] C. P. Henze, H. C. Martin, and D. W. Parsley, "Zero-Voltage Switching in High Frequency Power Converters Using Pulse-Width Modulation," *IEEE Applied Power Electronics Conference*, 1988, pp. 33–40.

[11] D. M. Devan, "The resonant DC link converter: A new concept in static power conversion," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. IA-25, No. 2, 1989, pp. 317–325.

[12] D. M. Devan and G. Skibinski, "Zero-switching loss inverters for high power applications," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. IA-25, No. 4, 1989, pp. 634–643.

[13] M. K. Kazimierczuk and D. Czarkowski, *Resonant Power Converters*. New York: Wiley-IEEE Press, 2nd ed., April 2011.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

7.1 Seri rezonans eviricilerin prensibi nedir?
7.2 Bir rezonans eviricinin ölü bölgesi nedir?
7.3 Çift-yönlü anahtarlı rezonans eviricilerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
7.4 Tek-yönlü anahtarlı rezonans eviricilerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
7.5 Seri rezonans osilasyon için gerekli koşul nedir?
7.6 Yarım-köprü rezonans eviricilerde kuplaj indüktanslarının amacı nedir?
7.7 Rezonans eviricilerde ters-iletim tristörlerin avantajları nelerdir?
7.8 Rezonans eviricilerin çakışım kontrolü nedir?
7.9 Eviricilerin çakışımsız kontrolü nedir?
7.10 Seri bir rezonans eviricide seri yüklemenin etkileri nelerdir?
7.11 Seri bir rezonans eviricide paralel yüklemenin etkileri nelerdir?
7.12 Seri bir rezonans eviricide hem seri ve hem de paralel yüklemelerin etkileri nelerdir?
7.13 Seri rezonans eviricilerin gerilim kontrol yöntemleri nelerdir?
7.14 Paralel rezonans eviricilerin avantajları nelerdir?

TABLO 8.3 Çok Seviyeli Dönüştürücü Topolojilerinin Kol Başına Gerekli Eleman Sayısı Bakımından Karşılaştırılması

Dönüştürücü Tipi	Diyot Kenetlemeli	Kondansatör Kenetlemeli	Kaskat Evirici
Temel anahtarlama elemanı	$(m-1)\times 2$	$(m-1)\times 2$	$(m-1)\times 2$
Temel diyot	$(m-1)\times 2$	$(m-1)\times 2$	$(m-1)\times 2$
Kenetleme diyotu	$(m-1)\times(m-2)$	0	0
DA bara kondansatörleri	$(m-1)$	$(m-1)$	$(m-1)/2$
Dengeleme kondansatörleri	0	$(m-1)\times(m-2)/2$	0

ÖZET

Çok seviyeli dönüştürücüler şebeke arayüz sistemlerinde ve motor sürücülerinde kullanılabilirler. Bu dönüştürücüler düşük çıkış gerilim THD değeri, yüksek verim ve yüksek güç katsayısı sunmaktadır. Çok seviyeli dönüştürücülerin üç tipi bulunmaktadır: (1) diyot kenetlemeli, (2) kondansatör kenetlemeli ve (3) kaskat dönüştürücü. Çok seviyeli dönüştürücülerin en önemli avantajları aşağıda verilmiştir:

- Yüksek gerilim ve yüksek akım uygulamalarına uygundurlar.
- Anahtarlar düşük frekansta çalıştıklarından verimleri daha yüksektir.
- Çok seviyeli eviricilerin AA'yı DA'ya dönüştürmek için doğrultucu olarak kullanılması durumunda güç katsayıları yüksektir.
- EMI problemi yoktur.
- Dönüştürücüler hem şarj (doğrultma) hem de sürme (evirme) durumlarında çalışırlarken yük dengesizliği problemi yoktur.

Çok seviyeli dönüştürücülerde seri bağlı DA bara kondansatör gerilimlerinin dengelenmesi gereklidir. Kondansatörlerin şarj dengesinin sağlamak üzere geliştirilmiş belirli bir kontrol tekniği yoksa, kondansatörler tamamen deşarj veya aşırı derecede şarj olabilir ve bu durumda çok seviyeli dönüştürücü, üç seviyeli dönüştürücü olarak çalışmaya başlar. Hem doğrultucu hem de evirici çalışma durumlarında gerilim dengeleme tekniği uygulanmalıdır. Bu şekilde, kondansatöre giren gerçek güç miktarı ile kondansatörden çıkan gerçek güç miktarı aynı olur ve bir periyot boyunca kondansatörün net yükü sabit kalır.

KAYNAKLAR

[1] A. Nabae, I. Takahashi, and H. Akagi, "A new neutral-point clamped PWM inverter," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. IA-17, No. 5, September/October 1981, pp. 518–523.

[2] P. M. Bhagwat and V. R. Stefanovic, "Generalized structure of a multilevel PWM inverter," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 19, No. 6, November/December 1983, pp. 1057–1069.

[3] M. Carpita and S. Teconi, "A novel multilevel structure for voltage source inverter," *Proc. European Power Electronics*, 1991, pp. 90–94.

[4] N. S. Choi, L. G. Cho, and G. H. Cho, "A general circuit topology of multilevel inverter," *IEEE Power Electronics Specialist Conference*, 1991, pp. 96–103.

[5] J.-S. Lai and F. Z. Peng, "Multilevel converters—a new breed of power converters," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 32, No. 3, May/June 1996, pp. 509–517.

[6] X. Yuan and I. Barbi, "Fundamentals of a new diode clamping multilevel inverter," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 15, No. 4, July 2000, pp. 711–718.

[7] L. M. Tolbert, F. Z. Peng, and T. G. Habetler, "Multilevel converters for large electric drives," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 35, No. 1, January/February 1999, pp. 36–44.

[8] C. Hochgraf, R. I. Asseter, D. Divan, and T. A. Lipo, "Comparison of multilevel inverters for static-var compensation," IEEF-IAS Annual Meeting Record, 1994, pp. 921–928.

[9] L. M. Tolbert and T. G. Habetler, "Novel multilevel inverter carrier-based PWM method," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 35, No. 5, September/October 1999, pp. 1098–1107.

[10] L. M. Tolbert, F. Z. Peng, and T. G. Habetler, "Multilevel PWM methods at low modulation indices," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 15, No. 4, July 2000, pp. 719–725.

[11] J. H. Seo, C. H. Choi, and D. S. Hyun, "A new simplified space—vector PWM method for three-level inverters," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 16, No. 4, July 2001, pp. 545–550.

[12] B. Wu, Y. Lang, N. Zargari, and S. Kouro, *Power Conversion and Control of Wind Energy Systems*. New York: Wiley-IEEE Press. August 2011.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

8.1 Çok seviyeli dönüştürücü nedir?
8.2 Çok seviyeli dönüştürücülerin temel mantığı nedir?
8.3 Çok seviyeli dönüştürücülerin özellikleri nelerdir?
8.4 Çok seviyeli evirici tipleri nelerdir?
8.5 Diyot kenetlemeli çok seviyeli evirici nedir?
8.6 Diyot kenetlemeli çok seviyeli eviricinin avantajları nelerdir?
8.7 Diyot kenetlemeli çok seviyeli eviricinin dezavantajları nelerdir?
8.8 Düzenlenmiş diyot kenetlemeli çok seviyeli eviricinin avantajları nelerdir?
8.9 Kondansatör kenetlemeli çok seviyeli evirici nedir?
8.10 Kondansatör kenetlemeli çok seviyeli eviricinin avantajları nelerdir?
8.11 Kondansatör kenetlemeli çok seviyeli eviricinin dezavantajları nelerdir?
8.12 Kaskat çok seviyeli evirici nedir?
8.13 Kaskat çok seviyeli eviricinin avantajları nelerdir?
8.14 Kaskat çok seviyeli eviricinin dezavantajları nelerdir?
8.15 Sırt sırta bağlı sistem nedir?
8.16 Kondansatör gerilim dengesizliği ne demektir?
8.17 Çok seviyeli eviricinin olası uygulamaları nelerdir.

PROBLEMLER

8.1 Bir fazlı diyot kenetlemeli çok seviyeli bir evirici için $m = 5$ ise genelleştirilmiş Fourier serilerini ve faz geriliminin THD değerini bulunuz.

8.2 Bir fazlı diyot kenetlemeli çok seviyeli bir evirici için $m = 7$, $V_{dc} = 5\text{kV}$ ve $i_0 = 50 \sin(\theta - \omega/3)$ ise diyotların ve anahtarların akım ve maksimum gerilim değerlerini bulunuz.

8.3 Bir fazlı diyot kenetlemeli çok seviyeli bir evirici için m=5 ise; **(a)** Her düğüm akımının ani, etkin ve ortalama değerlerini bulunuz. **(b)** $V_{dc} = 5$ kV ve $i_0 = 50 \sin(\theta - \omega/3)$ A için kondansatör akımının ortalama ve etkin değerlerini bulunuz.

KAYNAKLAR

[1] General Electric, D. R. Grafham, and F. B. Golden, *SCR Manual,* 6th ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. 1982.

[2] L. I. Giacoletto, "Simple SCR and TRIAC PSpice computer models," *IEEE Transactions on Industrial Electronics,* Vol. IE36, No. 3, 1989, pp. 451–455.

[3] R. W. Avant and F. C. Lee, "The J3 SCR model applied to resonant converter simulation," *IEEE Transactions on Industrial Electronics,* Vol. IE-32, February 1985, pp. 1–12.

[4] F. I. Gracia, F. Arizti, and F. I. Aranceta, "A nonideal macro-model of thyristor for transient analysis in power electronic systems," *IEEE Transactions Industrial Electronics,* Vol. 37, December 1990, pp. 514–520.

[5] *Bi-directional control thyristor*, ABB Semiconductors, Lenzburg, Switzerland, February 1999. www.abbsemi.com.

[6] M. H. Rashid, *SPICE for Power Electronics*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall. 1995.

[7] M. H. Rashid, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. San Diego, CA: Academic Press. 2001, Chapter 4—Gate Turn-Off Thyristors (GTOs).

[8] Westcode Semiconductor: Data GTO data-sheets. www.westcode.com/ws-gto.html

[9] D. Grant and A. Honda, *Applying International Rectifier's Gate Turn-Off Thyristors*. El Segundo, CA: International Rectifier. Application Note AN-315A.

[10] O. Hashimoto, H. Kirihata, M. Watanabe, A. Nishiura, and S. Tagami, "Turn-on and turn-off characteristics of a 4.5-kV 3000-A gate turn-off thyristor," *IEEE Transactions on Industrial Applications,* Vol. IA22, No. 3, 1986, pp. 478–482.

[11] E. Y. Ho and P. C. Sen, "Effect of gate drive on GTO thyristor characteristics," *IEEE Transactions on Industrial Electronics,* Vol. IE33, No. 3, 1986, pp. 325–331.

[12] M. A. I. El-Amin, "GTO PSpice model and its applications," *The Fourth Saudi Engineering Conference,* November 1995, Vol. III, pp. 271–277.

[13] G. Busatto, F. Iannuzzo, and L. Fratelli, "PSpice model for GTOs," *Proceedings of Symposium on Power Electronics Electrical Drives, Advanced Machine Power Quality*, SPEEDAM Conference, June 3–5, 1998, Sorrento, Italy, Col. 1, pp. P2/5–10.

[14] D. J. Chamund, "Characterisation of 3.3 kV asymmetrical thyristor for pulsed power application," *IEE Symposium Pulsed Power 2000* (Digest No. 00/053), May 3–4, 2000, London, pp. 35/1–4.

[15] H. Fukui, H. Amano, and H. Miya, "Paralleling of gate turn-off thyristors," *IEEE Industrial Applications Society Conference Record,* 1982, pp. 741–746.

[16] D. E. Piccone, R. W. DeDoncker, J. A. Barrow, and W. H. Tobin, "The MTO thyristor—A new high power bipolar MOS thyristor," *IEEE Industrial Applications Society Conference Record,* October 1996, pp. 1472–1473.

[17] "MTO data-sheets," Silicon Power Corporation (SPCO), Exton, PA. www.siliconopower.com

[18] R. Rodrigues, D. Piccone, A. Huanga, and R. De Donckerb, "MTO™ thyristor power switches," *Power Systems World '97*, Baltimore, MD, September 6–12, 1997, pp. 3–53–64.

[19] D. Piccone, J. Barrow, W. Tobin, and R. De Doncker, "MTO—A MOS turn-off disc-type thyristor for high voltage power conversion," *IEEE Industrial Applications Society Conference Record,* 1996, pp. 1472–1473.

[20] B. J. Cardoso and T. A. Lipo, "Application of MTO thyristors in current stiff converters with resonant snubbers," *IEEE Transactions on Industry Applications,* Vol. 37, No. 2, March/April 2001, pp. 566–573.

[21] Y. Li, A. Q. Huang, and F. C. Lee, "Introducing the emitter turn-off thyristor," *IEEE Industrial Applications Society Conference Record,* 1998, pp. 860–864.

[22] Y. Li and A. Q. Huang, "The emitter turn-off thyristor—A new MOS-bipolar high power device," *Proc. 1997 Virginia Polytechnic Power Electronics Center Seminar,* September 28–30, 1997, pp. 179–183.

[23] L. Yuxin, A. Q. Huang, and K. Motto, "Experimental and numerical study of the emitter turn-off thyristor (ETO)," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 15, No. 3, May 2000, pp. 561–574.

[24] P. K. Steimer, H. E. Gruning, J. Werninger, E. Carrol, S. Klaka, and S. Linder, "IGCT—A new emerging technology for high power, low cost inverters," *IEEE Industry Applications Society Conference Record,* October 5–9, 1997, New Orleans, LA, pp. 1592–1599.

[25] H. E. Gruning and B. Odegard, "High performance low cost MVA inverters realized with integrated gate commutated thyristors (IGCT)," *European Power Electronics Conference,* 1997, pp. 2060–2065.

[26] S. Lindner, S. Klaka, M. Frecker, E. Caroll, and H. Zeller, "A new range of reverse conducting gate commutated thyristors for high voltage, medium power application," *European Power Electronics Conference,* 1997, pp. 1117–1124.

[27] "Data Sheet—Reverse conducting IGCTs," ABB Semiconductors, Lenzburg, Switzerland, 1999.

[28] H. E. Gruening and A. Zuckerberger, "Hard drive of high power GTO's: Better switching capability obtained through improved gate-units," *IEEE Industry Applications Society Conference Record,* October 6–10, 1996, pp. 1474–1480.

[29] B. J. Baliga, M. S. Adler, R. P. Love, P. V. Gray, and N. D. Zommer, "The insulated gate transistor: A new three-terminal MOS-controlled bipolar power device," *IEEE Transactions on Electron Devices*, Vol. ED-31, No. 6, June 1984, pp. 821–828.

[30] V. A. K. Temple, "MOS controlled thyristors: A class of power devices," *IEEE Transactions on Electron Devices,* Vol. ED33, No. 10, 1986, pp. 1609–1618.

[31] T. M. Iahns, R. W. De Donker, I. W. A. Wilson, V. A. K. Temple, and S. L. Watrous, "Circuit utilization characteristics of MOS-controlled thyristors," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 27, No. 3, May/June 1991, pp. 589–597.

[32] "MCT User's Guide," Harris Semiconductor Corp., Melbourne, FL, 1995.

[33] S. Yuvarajan, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. San Diego, CA: Academic Press. 2001, Chapter 8—MOS-Controlled Thyristors (MCTs).

[34] P. Venkataraghavan and B. J. Baliga, "The dv/dt capability of MOS-gated thyristors," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 13, No. 4, July 1998, pp. 660–666.

[35] S. B. Bayne, W. M. Portnoy, and A. R. Hefner, Jr., "MOS-gated thyristors (MCTs) for repetitive high power switching," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 6, No. 1, January 2001, pp. 125–131.

[36] B. J. Cardoso and T. A. Lipo, "Application of MTO thyristors in current stiff converters with resonant snubbers," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 37, No. 2, March/April 2001, pp. 566–573.

[37] S. Yuvarajan and D. Quek, "A PSpice model for the MOS controlled thyristor," *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, Vol. 42, October 1995, pp. 554–558.

[38] G. L. Arsov and L. P. Panovski, "An improved PSpice model for the MOS-controlled thyristor," *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, Vol. 46, No. 2, April 1999, pp. 473–477.

[39] Z. Hossain, K. J. Olejniczak, H. A. Mantooth, E. X. Yang, and C. L. Ma, "Physics-based MCT circuit model using the lumped-charge modeling approach," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 16, No. 2, March 2001, pp. 264–272.

[40] S. Teszner and R. Gicquel, "Gridistor—A new field effect device," *Proc. IEEE*, Vol. 52, 1964, pp. 1502–1513.

[41] J. Nishizawa, K. Muraoka, T. Tamamushi, and Y. Kawamura, "Low-loss high-speed switching devices, 2300-V 150-A static induction thyristor," *IEEE Transactions on Electron Devices*, Vol. ED-32, No. 4, 1985, pp. 822–830.

[42] Y. Nakamura, H. Tadano, M. Takigawa, I. Igarashi, and J. Nishizawa, "Very high speed static induction thyristor," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. IA22, No. 6, 1986, pp. 1000–1006.

[43] J. Nishizawa, K. Muraoka, Y. Kawamura, and T. Tamamushi, "A low-loss high-speed switching device; Rhe 2500-V 300-A static induction thyristor," *IEEE Transactions on Electron Devices*, Vol. ED-33, No. 4, 1986, pp. 507–515.

[44] Y. Terasawa, A. Mimura, and K. Miyata, "A 2.5 kV static induction thyristor having new gate and shorted *p*-emitter structures," *IEEE Transactions on Electron Devices*, Vol. ED-33, No. 1, 1986, pp. 91–97.

[45] M. Maeda, T. Keno, Y. Suzuki, and T. Abe, "Fast-switching-speed, low-voltage-drop static induction thyristor," *Electrical Engineering in Japan*, Vol. 116, No. 3, 1996, pp. 107–115.

[46] R. Singh, K. Irvine, and J. Palmour, "4H-SiC buried gate field controlled thyristor," *Annual Device Research Conference Digest*, 1997, pp. 34–35.

[47] D. Metzner and D. Schroder, "A SITH-model for CAE in power- electronics," *International Symposium on Semiconductor Devices ICs*, Tokyo, Japan, 1990, pp. 204–210.

[48] M. A. Fukase, T. Nakamura, and J. I. Nishizawa, "A circuit simulator of the SITh," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 7, No. 3, July 1992, pp. 581–591.

[49] J. Wang and B. W. Williams, "A new static induction thyristor (SITh) analytical model," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 14, No. 5, September 1999, pp. 866–876.

[50] S. Yamada, Y. Morikawa, M. Kekura, T. Kawamura, S. Miyazaki, F. Ichikawa, and H. Kishibe, "A consideration on electrical characteristics of high power SIThs," *International Symposium on Power Semiconductor Devices and ICs*, ISPSD'98, Kyoto, Japan, June 3–6, 1998, pp. 241–244.

[51] S. Bernet, "Recent developments in high power converters for industry and traction applications," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 15, No. 6, November 2000, pp. 1102–1117.

[52] Transistor Manual, *Unijunction Transistor Circuits*, 7th ed. Syracuse, NY: General Electric Company, 1964, Publication 450.37.

[53] Irshad Khan, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. Burlington, MA: Elsevier Publishing, 201, Chapter 20—Gate Drive Circuits for Power Converters.

[54] J W. Palmour, R. Singh, L. A. Lipkin, and D. G. Waltz, "4H-SiC high temperature power devices," in *Proceedings of the Third International Conference on High-Temperature Electron* (HiTEC) Vol. 2, Albuquerque, NM, June 9–14, 1996, pp. XVI-9–XVI-14.

[55] B. Li, L. Cao, and J. H. Zhao, "High current density 800-V 4H-SiC gate turn-off thyristors," *IEEE Electron Device Letters*, Vol. 20, May 1999, pp. 219–222.

[56] J. B. Casady et al., "4H-SiC gate turn-off (GTO) thyristor development," *Materials Science Forum*, Vol. 264–268, 1998, pp. 1069–1072.

[57] S. Seshadri et al., "Current status of SiC power switching devices: Diodes & GTOs," in *Proceedings of the Materials Research Society of Spring Managements*, San Francisco, CA, April 1999.

[58] J. B. Fedison et al., "Factors influencing the design and performance of 4H-SiC GTO thyristors," in *Proceedings of the International Conference on Silicon Carbide and Related Materials*, Research Triangle Park, NC, October 1999.

[59] Sei-Hyung Ryu, Anant K. Agarwal, Ranbir Singh, and John W. Palmour, "3100 V, Asymmetrical, Gate Turn-Off (GTO) Thyristors in 4H-SiC." *IEEE Electron Device Letters*, Vol. 22, No. 3, March 2001, pp. 127–129.

[60] Gontran Pâques, Sigo Scharnholz, Nicolas Dheilly, Dominique Planson, and Rik W. De Doncker, "High-Voltage 4H-SiC Thyristors with a Graded Etched Junction Termination Extension." *IEEE Electron Device Letters*, Vol. 32, No. 10, October 2011, pp. 1421–1423.

[61] S. V. Camper, A. Ezis, J. Zingaro, G. Storaska, R. C. Clarke, V. Temple, M. Thompson, and T. Hansen, "7 kV 4H-SiC GTO thyristor," Presented at the *Materials Research Society Symposium*, San Francisco, CA, Vol. 742, 2003, Paper K7.7.1.

[62] Jun Wang, Gangyao Wang, Jun Li, Alex Q. Huang, "Silicon Carbide Emitter Turn-off Thyristor, A Promising Technology For High Voltage and High Frequency Applications." 978-1-422-2812-0/09/$25.00 ©2009 IEEE.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

9.1 Tristörün $v - i$ karakteristiğini açıklayınız.
9.2 Tristörün kesim durumunda çalışmasını açıklayınız.
9.3 Tristörün iletim durumunda çalışmasını açıklayınız.
9.4 Tristörlerde kenetleme akımı nedir? Açıklayınız.
9.5 Tristörlerde tutma akımı nedir? Açıklayınız.
9.6 Tristörün iki transistör modelini çiziniz.
9.7 Tristörü iletime geçirme yöntemleri nelerdir?
9.8 Tristörün iletime geçiş zamanı nedir? Açıklayınız.
9.9 *di/dt* korumasının amacı nedir?
9.10 *di/dt* koruması için yaygın olarak kullanılan yöntemi açıklayınız.
9.11 *dv/dt* korumasının amacı nedir?
9.12 *dv/dt* koruması için yaygın olarak kullanılan yöntemi açıklayınız.
9.13 Tristörün kesime geçiş zamanı nedir? Açıklayınız.
9.14 Tristör tipleri nelerdir?
9.15 SCR nedir?
9.16 SCR ve TRIAC arasındaki fark nedir?
9.17 Tristörün kesime geçiş karakteristiğini açıklayınız.
9.18 GTO'ların avantaj ve dezavantajları nelerdir?
9.19 SITH'lerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
9.20 RCT'lerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
9.21 LASCR'lerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
9.22 İki yönlü tristörlerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
9.23 MTO'ların avantaj ve dezavantajları nelerdir?
9.24 ETO'ların avantaj ve dezavantajları nelerdir?
9.25 CGCT'lerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
9.26 Bastırıcı devre nedir? Açıklayınız.
9.27 Bastırıcı devre tasarım kriterleri nelerdir? Yazınız.
9.28 Seri bağlı tristörlerde gerilim paylaşımının sağlanması için kullanılan yaygın yöntem nedir? Açıklayınız.
9.29 Paralel bağlı tristörlerde akım paylaşımının sağlanması için kullanılan yaygın yöntem nedir? Açıklayınız.
9.30 Ters toparlama zamanının paralel bağlı tristörlerde geçici gerilim paylaşımı üzerindeki etkisini açıklayınız.
9.31 Seri bağlı tristörler için gerilim değeri azaltım oranı nedir? Açıklayınız.
9.32 UJT nedir? Açıklayınız.
9.33 UJT'nin tepe noktası gerilimi nedir? Açıklayınız.

Bölüm 10.10'un Önemli Noktaları

- Yük akım harmonikleri ve giriş güç katsayısı yükün güç katsayısına bağlıdır.
- Her kaynak gerçekte bir kaynak reaktansına sahip olacaktır. Sonuç olarak, akımın bir elemandan diğerine transferi anlık olmayacaktır. Komütasyon veya çakışma açısı ile tanımlanan çakışmadan dolayı doğrultucunun etkin çıkış gerilimi azalır.

ÖZET

Bu bölümde, AA-DA doğrultucuların ortalama çıkış geriliminin (ve çıkış gücünün) güç elemanlarının iletim zamanının değiştirilmesiyle kontrol edilebileceğini gördük. Kaynağın faz sayısına bağlı olarak, doğrultucular tek fazlı veya üç fazlı olabilirler. Her kaynak tipi ile birlikte yarı dalga, yarı köprü veya tam köprü doğrultucu kullanılabilir. Yarı ve tam köprü doğrultucular pratik uygulamalarda yaygın bir şekilde kullanılmaktadırlar. Yarı köprü doğrultucular tam köprü doğrultuculara göre daha iyi giriş güç katsayısı sağlamalarına rağmen, bu doğrultucular sadece bir bölgeli çalışma için uygundurlar. Tam köprü doğrultucular ve çift köprülü doğrultucular sırasıyla iki ve dört bölgeli çalışmaya olanak tanırlar. Üç fazlı doğrultucular normal olarak yüksek güç uygulamalarında ve çıkış dalgalanma frekansının yüksek olduğu yerlerde kullanılırlar.

Doğrultucular seri bağlanarak, daha yüksek gerilim değerleri elde edilebilirken, yüke bağlı olarak değeri değişen giriş güç katsayısı da iyileştirilebilir. Zorlamalı komütasyon kullanılarak PF daha da fazla iyileştirilebilir ve belli düşük dereceli harmonikler azaltılabilir veya tamamen ortadan kaldırılabilir.

Yük akımı, yük zaman sabitine ve tetikleme açısına bağlı olarak sürekli veya kesikli olabilir. Doğrultucuların analizleri için Fourier serisi yöntemi kullanılır. Bununla birlikte, güç anahtarlama devrelerinin analizinde diğer teknikler (örneğin, transfer fonksiyonu yaklaşımı veya anahtarlama fonksiyonunun spektrum çarpımı) kullanılabilir. Tetikleme açısı kontrolü, komütasyon endüktanslarından dolayı oluşan gerilim düşümünü etkilemez ve bu düşüm normal diyotlu doğrultuculardaki kadardır.

KAYNAKLAR

[1] J. Rodríguez and A. Weinstein, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. Burlington, MA: Elsevier Publishing, 2011. Chapter 11—Single-Phase Controlled Rectifiers.

[2] J. Dixon, *Power Electronics Handbook,* edited by M. H. Rashid. Burlington, MA: Elsevier Publishing, 2011. Chapter 12—Three-Phase Controlled Rectifiers.

[3] P. D. Ziogas, L. Morán, G. Joos, and D. Vincenti, "A refined PWM scheme for voltage and current source converters," *IEEE-IAS Annual Meeting*, 1990, pp. 997–983.

[4] R. Wu, S. B. Dewan, and G.R. Slemon, "Analysis of an AC-to-DC voltage source converter using PWM with phase and amplitude control," *IEEE Transactions on Industry Applications,* Vol. 27, No. 2, March/April 1991, pp. 355–364.

[5] B.-H. Kwon and B.-D. Min, "A fully software-controlled PWM rectifier with current link," *IEEE Transactions on Industrial Electronics,* Vol. 40, No. 3, June 1993, pp. 355–363.

[6] C.-T. Pan and J.-J. Shieh, "A new space-vector control-strategies for three-phase step-up/down ac/dc converter," *IEEE Transactions on Industrial Electronics,* Vol. 47, No. 1, February 2000, pp. 25–35.

[7] P. N. Enjeti and A. Rahman, "A new single-phase to three-phase converter with active input current shaping for low cost AC motor drives," *IEEE Transactions on Industry Applications,* Vol. 29, No. 4, July/August 1993, pp. 806–813.

[8] C.-T. Pan and J.-J. Shieh, "A single-stage three-phase boost-buck AC/DC converter based on generalized zero-space vectors," *IEEE Transactions on Power Electronics,* Vol. 14, No. 5, September 1999, pp. 949–958.

[9] H.-Taek and T. A. Lipo, "VSI-PWM rectifier/inverter system with reduced switch count," *IEEE Transactions on Industry Applications,* Vol. 32, No. 6, November/December 1996, pp. 1331–1337.

[10] J. Rodríguez and A. Weinstein, *Power Electronics Handbook,* edited by M. H. Rashid. San Diego, CA: Academic Press. 2001, Chapter 11—Single-Phase Controlled Rectifiers.

[11] J. Dixon, *Power Electronics Handbook,* edited by M. H. Rashid. San Diego, CA: Academic Press. 2001, Chapter 12—Three-Phase Controlled Rectifiers.

[12] P. D. Ziogas, "Optimum voltage and harmonic control PWM techniques for 3-phase static UPS systems," *IEEE Transactions on Industry Applications,* Vol. IA-I6, No. 4, 1980, pp. 542–546.

[13] P. D. Ziogas, L. Morán, G. Joos, and D. Vincenti, "A refined PWM scheme for voltage and current source converters," *IEEE-IAS Annual Meeting,* 1990, pp. 997–983.

[14] M. A. Boost and P. Ziogas, "State-of-the-Art PWM techniques, a critical evaluation," *IEEE Transactions on Industry Applications,* Vol. 24, No. 2, March/April 1988, pp. 271–280.

[15] X. Ruan, L. Zhou, and Y. Yan, "Soft-switching PWM three-level converters," *IEEE Transactions on Power Electronics,* Vol. 16, No. 5, September 2001, pp. 612–622.

[16] R. Wu, S. B. Dewan, and G. R. Slemon, "A PWM AC-to-DC converter with fixed switching frequency," *IEEE Transactions on Industry Applications,* Vol. 26, No. 5, September–October 1990, pp. 880–885.

[17] J. W. Dixon, and B.-T. Ooi, "Indirect current control of a unity power factor sinusoidal current boost type three-phase rectifier," *IEEE Transactions on Industrial Electronics,* Vol. 35, No. 4, November 1988, pp. 508–515.

[18] R. Wu, S. B. Dewan, and G. R. Slemon, "Analysis of an AC-to-DC voltage source converter using PWM with phase and amplitude control," *IEEE Transactions on Industry Applications,* Vol. 27, No. 2, March/April 1991, pp. 355–364.

[19] R. Itoh and K. Ishizaka, "Three-phase flyback AC–DC convertor with sinusoidal supply currents," *IEE Proceedings Electric Power Applications, Part B,* Vol. 138, No. 3, May 1991, pp. 143–151.

[20] C. T. Pan and T. C. Chen, "Step-up/down three-phase AC to DC convertor with sinusoidal input current and unity power factor," *IEE Proceedings Electric Power Applications,* Vol. 141, No. 2, March 1994, pp. 77–84.

[21] C.-T. Pan and J.-J. Shieh, "A new space-vector control strategies for three-phase step-up/down ac/dc converter," *IEEE Transactions on Industrial Electronics,* Vol. 47, No. 1, February 2000, pp. 25–35.

[22] J. T. Boys, and A. W. Green, "Current-forced single-phase reversible rectifier," *IEE Proceedings Electric Power Applications,* Part B, Vol. 136, No. 5, September 1989, pp. 205–211.

[23] P. N. Enjeti and A. Rahman, "A new single-phase to three-phase converter with active input current shaping for low cost AC motor drives," *IEEE Transactions on Industry Applications,* Vol. 29, No. 4, July/August 1993, pp. 806–813.

[24] G. A. Covic, G. L. Peters, and J. T. Boys, "An improved single phase to three phase converter for low cost AC motor drives," *International Conference on Power Electronics and Drive Systems,* 1995, Vol. 1, pp. 549–554.

[25] C.-T. Pan and J.-J. Shieh, "A single-stage three-phase boost-buck AC/DC converter based on generalized zero-space vectors," *IEEE Transactions on Power Electronics,* Vol. 14, No. 5, September 1999, pp. 949–958.

[26] H.-Taek and T. A. Lipo, "VSI-PWM rectifier/inverter system with reduced switch count," *IEEE Transactions on Industry Applications,* Vol. 32, No. 6, November/December 1996, pp. 1331–1337.

[27] M. H. Rashid, *Power Electronics—Circuits, Devices and Applications*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc., Third edition, 2004, Chapter 10.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

10.1 Doğal komütasyon veya hat komütasyonu nedir?
10.2 Kontrollü doğrultucu nedir?
10.3 Doğrultucu nedir?
10.4 Doğrultucuların tetikleme açısı kontrolü nedir?
10.5 Tam köprü doğrultucu nedir? İki tane tam köprülü doğrultucu devresi çiziniz.
10.6 İkili doğrultucu nedir? İki çift köprülü doğrultucu devresi çiziniz.
10.7 Faz kontrolünün ilkesi nedir?
10.8 Çift köprülü doğrultuculardaki sirkülasyon akımının sebebi nedir?
10.9 Çift köprülü doğrultuculara neden bir sirkülasyon akımı endüktörüne gereksinim duyulur?
10.10 Seri bağlı doğrultucuların avantajları ve dezavantajları nelerdir?
10.11 Çift köprülü doğrultucu sisteminde bir doğrultucunun tetikleme açısı ile diğer doğrultucunun tetikleme açısı arasında nasıl bir ilişki vardır?
10.12 Dönüştürücülerin evirme modu nedir?
10.13 Dönüştürücülerin doğrultma modu nedir?
10.14 Üç fazlı yarı köprü doğrultuculara en düşük dereceli harmoniğin frekansı nedir?
10.15 Üç fazlı tam köprü doğrultuculara en düşük dereceli harmoniğin frekansı nedir?
10.16 Kapısından kesime sokulabilen tristörler (GTO) nasıl iletime ve kesime sokulur?
10.17 Faz kontrollü tristör nasıl iletime ve kesime sokulur?
10.18 Zorlamalı komütasyon nedir? AA-DA dönüştürücüler için zorlamalı komütasyonun avantajları nelerdir?
10.19 Doğrultucuların darbe genişlik modülasyon kontrolü nedir?
10.20 Doğrultucunun sinüzoidal darbe genişlik modülasyon kontrolü nedir?
10.21 Modülasyon indeksi nedir?
10.22 Faz kontrollü doğrultucuda çıkış gerilimi nasıl değiştirilir?
10.23 Sinüzoidal PWM kontrol doğrultucusunda çıkış gerilimi nasıl değiştirilir?
10.24 Çakışma açısı, doğrultucuların tetikleme açısına bağlı mıdır?
10.25 Komütasyon endüktanslarının neden olduğu gerilim düşümü doğrultucuların tetikleme açısına bağlı olarak değişir mi?
10.26 Doğrultucuların giriş güç katsayısı yükün güç katsayısına bağlı mıdır?
10.27 Doğrultucuların çıkış dalgalanma gerilimleri tetikleme açısına bağlı mıdır?

PROBLEMLER

10.1 Şekil P10.1'deki doğrultucu 120 —V, 60—Hz'lik bir kaynağa bağlanmıştır ve saf bir rezistif yükü beslemektedir. $R = 10\ \Omega$'dur. Eğer tetikleme açısı $\alpha = \pi/2$ ise, **(a)** doğrultma verimliliğini, **(b)** form katsayısını (FF), **(c)** dalgalanma katsayısını (RF), **(d)** TUF değerini ve **(e)** T_1 tristörünün ters tepe gerilimini (PIV) bulunuz.

ÖZET

AA gerilim denetleyicide aç-kapa kontrol veya faz açısı kontrolü kullanılabilir. Zaman sabitesi yüksek olan sistemler için aç-kapa kontrol daha uygundur. Tam-dalga denetleyiciler genellikle endüstriyel uygulamalarda kullanılmaktadır. Tristörlerin anahtarlama karakteristikleri nedeniyle endüktif yük denetleyicinin performansını açıklayan denklemlerin çözümünün daha karmaşık olmasına neden olur. Bu durumda iteratif çözüm yöntemleri daha elverişlidir. Denetleyicinin tetikleme açısı ile değişen giriş güç katsayısı değeri özellikle düşük çıkış gerilimi aralıkları için çoğunlukla düşüktür. AA gerilim denetleyiciler transformatör statik uç değiştiricileri olarak kullanılabilirler.

Gerilim denetleyiciler sabit frekanslı çıkış gerilimi üretirler. İkili dönüştürücü olarak bağlanmış iki tane faz denetimli doğrultucu *frekans değiştirici (cycloconverter)* olarak çalıştırılabilir. Yüksek anahtarlama hızlı anahtarların gelişmesi ile zorlamalı komütasyonlu frekans değiştirici devrelerinin tasarımı da mümkündür, ancak her güç anahtarı için uygun anahtarlama fonksiyonu tanımlanmasını gerekir.

KAYNAKLAR

[1] A. K. Chattopadhyay, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. Burlington, MA: Elsevier Publishing, 2011. Chapter 16—AC-AC Converters.

[2] A. Ishiguru, T. Furuhashi, and S. Okuma, "A novel control method of forced-commutated cycloconverters using instantaneous values of input line voltages," *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, Vol. 38, No. 3, June 1991, pp. 166–172.

[3] L. Huber, D. Borojevic, and N. Burany, "Analysis, design and implementation of the space-vector modulator for forced-commutated cycloconverters," *IEE Proceedings Part B,* Vol. 139, No. 2, March 1992, pp. 103–113.

[4] K. E. Ad'doweesh, "An exact analysis of an ideal static ac chopper," *International Journal of Electronics*, Vol. 75, No. 5, 1993, pp. 999–1013.

[5] M. Venturini, "A new sine-wave in sine-wave out conversion technique eliminates reactive elements," *Proceedings Powercon 7*, 1980, pp. E3.1–3.13.

[6] A. Alesina and M. Venturini, "Analysis and design of optimum amplitude nine-switch direct ac–ac converters," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 4, No. 1, January 1989, pp. 101–112.

[7] P. D. Ziogas, S. I. Khan, and M. Rashid, "Some improved forced commutated cycloconverter structures," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 21, July/August 1985, pp. 1242–1253.

[8] P. D. Ziogas, S. I. Khan, and M. Rashid, "Analysis and design of forced-commutated cycloconverter structures and improved transfer characteristics," *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, Vol. 3, No. 3, August 1986, pp. 271–280.

[9] D. G. Holmes and T. A. Lipo, "Implementation of a controlled rectifier using ac–ac matrix converter theory," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 7, No. 1, January 1992, pp. 240–250.

[10] L. Huber and D. Borojevic, "Space vector modulated three-phase to three-phase matrix converter with input power factor correction," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 31, November/December 1995, pp. 1234–1246.

[11] L. Zhang, C. Watthanasarn, and W. Shepherd, "Analysis and comparison of control strategies for ac–ac matrix converters," *IEE Proceedings of Electric Power Applications*, Vol. 145, No. 4, July 1998, pp. 284–294.

[12] P. Wheeler and D. Grant, "Optimised input filter design and low-loss switching techniques for a practical matrix converter," *IEE Proceedings of Electric Power Applications*, Vol. 144, No. 1, January 1997, pp. 53–59.

[13] J. Mahlein, O. Simon, and M. Braun, "A matrix-converter with space-vector control enabling overmodulation," *Conference Proceedings of EPE'99*, Laussanne, September 1999, pp. 1–11.

[14] M. H. Rashid, *Power Electronics—Circuits, Devices, and Applications.* Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc., 3rd ed. 2004. Chapter 11.

[15] M. H. Rashid, *SPICE for Power Electronics and Electric Power*. Boca Raton, Fl: CRC Press, 2012.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

11.1 Faz açısı kontrolünün avantaj ve dezavantajları nelerdir?
11.2 Yük endüktansının AA gerilim denetleyicisi performansı üzerine etkileri nelerdir?
11.3 Sönme açısı nedir?
11.4 Tam-dalga denetleyicilerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
11.5 Bağ kontrolü düzenlemesi nedir?
11.6 Matris dönüştürücü nedir?
11.7 Üç fazlı tam-dalga gerilim denetleyicinin çıkış gerilim dalga şeklinin tespiti ile ilgili adımları nelerdir?
11.8 Üçgen bağlı denetleyicilerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
11.9 Bir fazlı tam-dalga gerilim denetleyici için tetikleme açısının kontrol aralığı ne kadardır?
11.10 Matris dönüştürücünün avantaj ve dezavantajları nelerdir?
11.11 Üç fazlı tam-dalga gerilim denetleyici için tetikleme açısının kontrol aralığı ne kadardır?
11.12 Transformatör uç değiştiricilerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
11.13 Transformatör uç değiştiricilerin çıkış gerilimini kontrol etmek için kullanılan yöntemler nelerdir?
11.14 Senkron uç değiştirici nedir?
11.15 Frekans değiştirici nedir?
11.16 Frekans değiştiricinin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
11.17 AA gerilim denetleyicinin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
11.18 Frekans değiştiricinin çalışma prensibini açıklayınız?
11.19 Yük endüktansının frekans değiştirici performansı üzerine etkileri nelerdir?
11.20 Bir fazlı tam dalga denetleyicinin üç olası düzenlemesi nelerdir?
11.21 Frekans değiştiricilerde sinüzoidal harmonik azaltma tekniğinin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
11.22 *RL* yüklü gerilim denetleyicinin tristörleri için gerekli olan kapı sinyalleri nasıldır?
11.23 AA gerilim denetleyicide en kötü durum için güç elemanlarının tasarımında kullanılan koşullar nelerdir?
11.24 AA gerilim denetleyicide en kötü durum için yük filtresinin tasarımında kullanılan koşullar nelerdir?

PROBLEMLER

11.1 Şekil P11.1'de gösterilen $R = 10\ \Omega$ omik yük ile yüklü AA gerilim denetleyicinin besleme gerilimi etkin değeri 120 V, 60 Hz'dir. Tristör $n = 25$ periyot süresince iletimde ve $m = 75$ periyot süresince kesimdedir. (a) Çıkış gerilimin etkin değerini (V_0), (b) giriş güç katsayısını (PF) ve (c) tristör akımlarının ortalama ve etkin değerlerini bulunuz.

Bölüm 12.10'un Önemli Noktaları

- Her kompanzatör farklı fonksiyonları gerçekleştirir ve özel bir uygulama için uygundur.
- UPFC daha eksiksiz bir kompanzatör oluşturmak için üç kompanzatörün karakteristiğini birleştirir.

ÖZET

Gönderici uçtan alıcı uca transfer edilen güç miktarı, hat empedansı, gönderici ve alıcı gerilimler arasındaki faz açısı ve gerilim büyüklükleri gibi iletim hattının çalışma parametreleri ile sınırlandırılır. Transfer edilebilir güç, dört kompanzasyon yönteminden biriyle artırılabilir: şönt, seri, faz açısı, ve seri-şönt kompanzasyon. Bu yöntemler genellikle uygun kontrol stratejili anahtarlamalı güç elektroniği ile gerçekleştirilir. Bu kompanzatörler FACTS denetleyiciler olarak bilinir.

KAYNAKLAR

[1] N. G. Hingorani, "Power electronics in electric utilities: Role of power electronics in future power systems," *Proceedings of the IEEE,* Vol. 76, No. 4, April 1988.

[2] N. G. Hingorani and L. Gyugyi, *Understanding FACTS: Concepts and Technology of Flexible AC Transmission Systems.* Piscataway, NJ: IEEE Press. 2000.

[3] Y. H. Song and A. T. Johns, *Flexible AC Transmission Systems*. London, United Kingdom: IEE Press. 1999.

[4] P. Moore and P. Ashmole, "Flexible ac transmission systems: Part 4—advanced FACTS controllers," *Power Engineering Journal,* April 1998, pp. 95–100.

[5] E. H. Watanabe, R. M. Stephan, and M. Aredes, "New concepts of instantaneous active and reactive power for three phase system and generic loads," *IEEE Transactions on Power Delivery,* Vol. 8, No. 2, April 1993.

[6] S. Mori, K. Matsuno, M. Takeda, and M. Seto, "Development of a large static VAR generator using self-commutated inverters for improving power system stability," *IEEE Transactions on Power Delivery*, Vol. 8, No. 1, February 1993.

[7] C. Schauder, M. Gernhardt, E. Stacey, T. Lemak, L. Gyugyi, T. W. Cease, and A. Edris, "Development of a Mvar static condenser for voltage control of transmission system,"*IEEE Transactions on Power Delivery*, Vol. 10, No. 3, July 1995.

[8] B. T. Ooi, S. Z. Dai, and F. D. Galiana, "A solid-state PWM phase shifter," *IEEE Transactions on Power Delivery*, Vol. 8, No. 2, April 1993.

[9] L. Gyugyi, "Unified power-flow control concept for flexible AC transmission systems," *IEE Proceedings-C,* Vol. 139, No. 4, July 1992.

[10] E. H. Watanabe and P. G. Barbosa, "Principles of Operation of Facts Devices," *Workshop on FACTS*—Cigré Brazil CE 38/14, Rio de Janeiro, Brazil, November 6–9, 1995, pp. 1–12.

[11] B. M. Han and S. I. Moon, "Static reactive-power compensator using soft-switching current-source inverter," *IEEE Transactions on Power Electronics,* No. 6, Vol. 48, December 2001, pp. 1158–1165.

[12] E. H. Watanabe, M. Aredes, P. G. Barbosa, F. K. de Ara´ujo Lima, R. F. da Silva Dias, and G. Santos, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. Burlington, MA: Elsevier Publishing, 2011, Chapter 32—Flexible AC Transmission Systems.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

12.1 Bir iletim hattındaki gücü kontrol eden parametreler nelerdir?
12.2 Şönt kompanzasyonun temel prensibi nedir?
12.3 Tristör kontrollü reaktör (TCR) nedir?
12.4 Tristör anahtarlamalı kapasitör (TSC) nedir?
12.5 Tristör anahtarlamalı kapasitörün geçici durumsuz anahtarlama kuralları nelerdir?
12.6 Statik VAR kompanzatör nedir (SVC)?
12.7 STATCOM nedir?
12.8 Seri kompanzasyonun temel prensibi nedir?
12.9 Tristör anahtarlamalı seri kapasitör (TSSC) nedir?
12.10 Tristör kontrollü seri kapasitör (TCSC) nedir?
12.11 Zorlamalı komütasyon kontrollü seri kapasitör (FCSC) nedir?
12.12 Seri statik VAR kompanzatör (SSVC) nedir?
12.13 Seri STATCOM nedir?
12.14 Faz açısı kompanzasyonunun temel prensibi nedir?
12.15 Faz kaydırıcı nedir?
12.16 Dik açılı (quadrature) gerilim yükselteci (QB) nedir?
12.17 Birleşik güç akış denetleyicisi (UPFC) nedir?

PROBLEMLER

12.1 Şekil 12.1a'daki kompanze edilmemiş iletim hattının ayrıntıları V = 220 V, f = 60 Hz, X = 12.2 Ω, ve δ = 70°'dir. **(a)** I hat akımını, **(b)** P aktif gücünü, ve **(c)** Q reaktif gücünü bulunuz.

12.2 Şekil 12.2a'daki şönt kompanzasyonlu iletim hattının ayrıntıları V = 220 V, f = 60 Hz, X = 1.2 Ω, ve δ = 70°'dir. **(a)** I hat akımını, **(b)** P_p aktif gücünü, ve **(c)** Q_p reaktif gücünü bulunuz.

12.3 Şekil 12.3a'daki TCR'li iletim hattının ayrıntıları V = 480 V, f = 60 Hz, X = 1.2 Ω, ve P_p = 96 kW'tır. TCR'nin maksimum akımı $I_{L(max)}$ = 150 A'dir. **(a)** δ faz açısını, **(b)** I hat akımını, **(c)** Q_p reaktif gücünü, **(d)** TCR akımını, **(e)** X_L endüktans reaktansını, ve **(f)** Eğer I_L maksimum akımın %60'ı ise, TCR'nin tetikleme açısını bulunuz.

12.4 Şekil 12.3a'daki TCR'li iletim hattının ayrıntıları V_s = 220 V, f = 60 Hz, X = 1.4 Ω, ve P_p = 65 kW'tır. TCR'nin maksimum akımı $I_{L(\max)}$ = 120 A'dir. **(a)** δ faz açısını, **(b)** I hat akımını, **(c)** Şönt kompanzatörün Q_p reaktif gücünü, **(d)** TCR akımını, **(e)** X_L endüktansı reaktansını, ve **(f)** Eğer I_L maksimum akımın %70'i ise, TCR'nin tetikleme açısını bulunuz.

12.5 Şekil 12.4a'daki TSC'li şönt kompanzatörün ayrıntıları V = 480 V, f = 60 Hz, X = 1.2 Ω, δ = 70°, C= 20 μF, ve L = 200 μH'dir. Tristör anahtarı m_{on} = 2 ve m_{off} = 1 ile çalıştırılmaktadır. **(a)** Anahtarlama anındaki V_{co} kapasitör gerilimini, **(b)** $V_{c(pp)}$ tepeden tepeye kapasitör gerilimini, **(c)** I_c etkin kapasitör akımını, ve **(d)** $I_{sw(pk)}$ tepe anahtarlama akımını bulunuz.

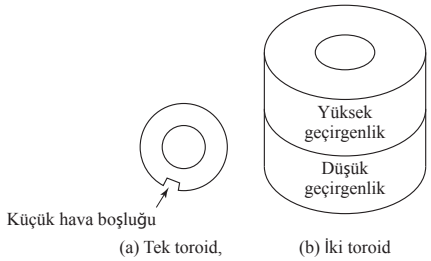

ŞEKİL 13.22

Çift geçirgenlik bölgesi olan çekirdekler

Doyum durumunda ise akı, hava boşluğundan dolayı geçirgenliği düşük olan dış kısımdan akar. Bu nedenle çekirdek sert doyuma girmez. Bir başka seçenek de düşük ve yüksek geçirgenliğe sahip iki toroid çekirdeğin Şekil 13.22b'de görüldüğü gibi birlikte kullanılmasıdır.

Bölüm 13.6'nın Önemli Noktaları

- Manyetik eleman tasarımı, transformatör ve endüktörlerde oluşan DA dengesizliklerinden ciddi anlamda etkilenir.
- DA bileşenler doyuma sebebiyet verir; ve daha büyük boyutlu çekirdek kullanımını gerektirir.

ÖZET

Endüstriyel güç kaynakları DA ve AA olmak üzere iki sınıfa ayrılır. Dönüşümün tek aşamada gerçekleştirildiği sistemlerde yalıtım transformatörü çıkış frekansında çalışır. Transformatörün boyutlarının küçülmesi ve endüstriyel spesifikasyonları karşılayabilmesi için çok aşamalı dönüşümler gerekir. Güç gereksinimine bağlı olarak farklı topolojiler kullanılabilir. Her iki yöne güç akışına izin veren, çift yönlü anahtarlı dönüştürücülerde, istenilen çıkış dalga şeklinin elde edilebilmesi için anahtarlama fonksiyonlarının üretilmesi gereklidir.

KAYNAKLAR

[1] Y. M. Lai, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. Burlington, MA: Elsevier Publishing, 2011, Chapter 20—Power Supplies.

[2] J. Hancock, *Application Note AN-CoolMOS-08: SMPS Topologies Overview*, Infineon Technologies AG, Munich, Germany, June 2000. www.infineon.com.

[3] R. L. Steigerwald, R. W. De Doncker, and M. H. Kheraluwala, "A comparison of high-power dc–dc soft-switched converter topologies," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 32, No. 5, September/October 1996, pp. 1139–1145.

[4] J. Goo, J. A. Sabate, G. Hua, and F. C. Lee, "Zero-voltage and zero-current-switching full-bridge PWM converter for high-power applications," *IEEE Transactions on Power Electronics*, Vol. 11, No. 4, July 1996, pp. 622–627.

[5] C. M. Liaw, S. J. Chiang, C. Y. Lai, K. H. Pan, G. C. Leu, and G. S. Hsu, "Modeling and controller design of a current-mode controlled converter," *IEEE Transactions on Industrial Electronics,* Vol. 41, No. 2, April 1994, pp. 231–240.

[6] K. K. Sum, *Switch Mode Power Conversion: Basic Theory and Design*. New York: Marcel Dekker. 1984.

[7] K. Billings, *Switch Mode Power Supply Handbook*. New York: McGraw-Hill. 1989.

[8] W. A. Roshen, R. L. Steigerwald, R. J. Charles, W. G. Earls, G. S. Clayton, and C. F. Saj, "High-efficiency, high-density MHz magnetic components for low profile converter," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. 31, No. 4, July/August 1995, pp. 869–877.

[9] H. Zöllinger and R. Kling, *Application Note AN-SMPS-1683X-1: Off-Line Switch Mode Power Supplies*, Infineon Technologies AG, Munich, Germany, June 2000. www.infineon.com.

[10] A. I. Pressman, *Switching Power Supply Design*, 2nd edition. New York: McGraw-Hill. 1999.

[11] M. Brown, *Practical Switching Power Supply Design*, 2nd edition. New York: McGraw-Hill. 1999.

[12] G. Chryssis, *High-Frequency Switching Power Supplies*. New York: McGraw-Hill. 1984.

[13] "Standard Publication/No. PE 1-1983: Uninterruptible Power Systems," National Electrical Manufacturer's Association (NEMA), 1983.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

13.1 Bir güç kaynağının normal spesifikasyonları nelerdir?
13.2 Güç kaynaklarının genel tipleri nelerdir?
13.3 DA güç kaynağı türlerinden üç tanesinin adını yazını.
13.4 AA güç kaynağı türlerinden üç tanesinin adını yazınız.
13.5 Tek aşamalı dönüşümün avantaj ve dezavantajları nelerdir?
13.6 Anahtarlamalı güç kaynaklarının avantaj ve dezavantajları nelerdir?
13.7 Rezonanslı güç kaynaklarının avantaj ve dezavantajları nelerdir?
13.8 Çift yönlü güç kaynaklarının avantaj ve dezavantajları nelerdir?
13.9 Flyback dönüştürücülerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
13.10 Push-pull (it-çek) dönüştürücülerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
13.11 Yarım köprü dönüştürücülerin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
13.12 Rezonanslı DA güç kaynaklarının farklı konfigürasyonları nelerdir?
13.13 Yüksek frekans DA ara bağlı güç kaynaklarının avantaj ve dezavantajları nelerdir?
13.14 KGK sistemlerinin genel bağlantısı nasıldır?
13.15 Transformatör çekirdeğinin problemleri nelerdir?
13.16 Güç kaynaklarının kontrolünde sıklıkla kullanılan iki kontrol yöntemi hangileridir?
13.17 DA endüktör tasarımı AA endüktör tasarımından neden farklıdır?

PROBLEMLER

13.1 Şekil 13.1a'daki flyback devresinin ortalama çıkış gerilimi, $V_o = 24$ V ve yük direnci $R = 1.2\ \Omega$ değerindedir. Doluluk oranı k = %60 ve anahtarlama frekansı f = 1 kHz'dir. Transistör ve diyotların iletim esnasındaki gerilim düşümleri sırasıyla, $V_t = 1.1$ V ve $V_d = 0.7$ V olarak verilmiştir. Transformatör sarım oranı a = Np/N_s = 5'dir. Buna göre (a) ortalama giriş akımı I_s, (b) verim η, (c) ortalama transistör akımı I_A, (d) transistör tepe akımı I_p, (e) rms transistör akımı I_R, (f) açık devre transistör gerilimi V_{OC}, (g) primer mıknatıslama endüktansı L_p değerlerini bulunuz. Transformatör kayıpları ve çıkış dalgalanmaları ihmal edilebilir.

13.2 Şekil 13.3a'daki ileri dönüştürücü devresinin ortalama (DA) çıkış gerilimi $R = 1.2\ \Omega$ omik yükte $V_o = 24$ V'tur. Transistör ve diyotların iletimdeki gerilim düşümleri sırasıyla, $V_t = 1.1$ V ve $V_d = 0.7$ V'tur. Doluluk oranı $k = \%50$ ve anahtarlama frekansı $f = 2$ kHz'dir.

ÖZET

DA sürücülerde, DA motorlarının endüvi ve uyarma gerilimleri AA-DA veya DA-DA dönüştürücüleri tarafından değiştirilir. AA-DA dönüştürücü beslemeli sürücüler genellikle değişken hızlı uygulamalarda kullanılırken, DA-DA dönüştürücü beslemeli sürücüler genellikle taşıt uygulamalarında kullanılır. DA seri motorlar, yüksek başlangıç momentleri sebebiyle genellikle taşıt uygulamalarında kullanılırlar.

DA sürücüleri giriş beslemelerinin tipine göre genel olarak üç sınıfa ayrılırlar: (1) tek fazlı sürücüler, (2) üç fazlı sürücüler ve (3) DA-DA dönüştürücülü sürücüler. Her bir sürücü, çalışma moduna göre üç alt sınıfa ayrılır: (a) bir bölgeli sürücüler, (b) iki bölgeli sürücüler ve (c) dört bölgeli sürücüler. DA-DA dönüştürücü beslemeli sürücülerin enerji tüketimini azaltma özelliği, sık dur kalk yapılan taşıma sistemlerinde ilgi çekici bir özelliktir.

Pek çok avantajı olan kapalı döngü denetimi, genellikle endüstriyel uygulamalarda kullanılır. DA sürücülerin hız regülasyonu PLL denetim kullanımı ile önemli oranda geliştirilebilir. Elektronik analog denetim kartlarının esneklikleri sınırlı olup bazı dezavantajları vardır. Oysa yazılım ile uygulanan mikrobilgisayar denetim sürücüleri daha esnektir ve istenilen pek çok özelliği gerçekleştirebilir.

KAYNAKLAR

[1] J. F. Lindsay and M. H. Rashid, *Electromechanics and Electrical Machinery.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. 1986.

[2] G. K. Dubey, *Power Semiconductor Controlled Drives.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. 1989.

[3] M. A. El-Sharkawi, *Fundamentals of Electric Drives.* Boston, MA: International Thompson Publishing. 2000.

[4] P. C. Sen, *Thyristor DC Drives.* New York: John Wiley & Sons. 1981.

[5] V. Subrahmanyam, *Electric Drives; Concepts and Applications.* New York: McGraw-Hill. 1994.

[6] W. Leonard, *Control of Electric Drives.* Germany: Springer-Verlag. 1985.

[7] E. Reimers, "Design analysis of multiphase dc–dc converter motor drive," *IEEE Transactions on Industry Applications,* Vol. IA8, No. 2, 1972, pp. 136–144.

[8] M. H. Rashid, "Design of LC input filter for multiphase dc–dc converters," *Proceedings IEE*, Vol. B130, No. 1, 1983, pp. 310–344.

[9] M. F. Rahman, D. Patterson, A. Cheok, and R. Betts, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. San Diego, CA: Academic Press. 2001, Chapter 27—Motor Drives.

[10] D. F. Geiger, *Phaselock Loops for DC Motor Speed Control*. New York: John Wiley & Sons. 1981.

[11] Y. Shakweh, *Power Electronics Handbook*, edited by M. H. Rashid. Burlington, MA: Butterworth-Heinemann. 2011, Chapter 33.

[12] M. H. Rashid, *Power Electronics—Devices, Circuits and Applications*. Upper Saddle, NJ: Pearson Publishing. 2004, Chapter 15.

[13] R. Krishnan, *Electric Motor Drives, Modeling, Analysis, and Control.* Upper Saddle, NJ: Prentice Hall Inc. 2001.

anahtarlamalı relüktans motorlar ve fırçasız DA ile AA motorlar olmak üzere altı tür senkron motor bulunmaktadır. Bir konumdan diğer bir konuma adım hareketi gerektiği zaman genellikle adım motorları kullanılmaktadır. Senkron motorlar adım motoru olarak çalıştırılabilir. Adım motorları, değişken relüktanslı adım motorları ve kalıcı mıknatıslı adım motorları olmak üzere iki gruba ayrılır. Dönüştürücünün gerilim ve akımlarının darbeli şekilde değişim göstermesi nedeniyle, değişken hız uygulamaları için kullanılacak motorlar farklı özellikler ve tasarımlar gerektirir [22]. AA sürücüleri üzerine yazılmış çok sayıda literatür bulunmaktadır ancak, bu bölümde sadece AA sürücülerinin temelleri üzerinde durulmuştur.

KAYNAKLAR

[1] H. S. Rajamani and R. A. McMahon, "Induction motor drives for domestic appliances," *IEEE Industry Applications Magazine,* Vol. 3, No. 3, May/June 1997, pp. 21–26.

[2] D. G. Kokalj, "Variable frequency drives for commercial laundry machines," *IEEE Industry Applications Magazine,* Vol. 3, No. 3, May/June 1997, pp. 27–36.

[3] M. F. Rahman, D. Patterson, A. Cheok, and R. Betts, *Power Electronics Handbook,* edited by M. H. Rashid. San Diego, CA: Academic Press. 2001, Chapter 27—Motor Drives.

[4] B. K. Bose, *Modern Power Electronics and AC Drives.* Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall. 2002, Chapter 8—Control and Estimation of Induction Motor Drives.

[5] R. Krishnan, *Electric Motor Drives: Modeling, Analysis, and Control.* Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall. 1998, Chapter 8—Stepper Motors.

[6] I. Boldea and S. A. Nasar, *Electric Drives.* Boca Raton, FL: CRC Press. 1999.

[7] M. A. El-Sharkawi, *Fundamentals of Electric Drives.* Pacific Grove, CA: Brooks/Cole. 2000.

[8] S. B. Dewan, G. B. Slemon, and A. Straughen, *Power Semiconductor Drives.* New York: John Wiley & Sons. 1984.

[9] A. von Jouanne, P. Enjeiti, and W. Gray, "Application issues for PWM adjustable speed ac motors," *IEEE Industry Applications Magazine,* Vol. 2, No. 5, September/October 1996, pp. 10–18.

[10] S. Shashank and V. Agarwal, "Simple control for wind-driven induction generator," *IEEE Industry Applications Magazine,* Vol. 7, No. 2, March/April 2001, pp. 44–53.

[11] W. Leonard, *Control of Electrical Drives.* New York: Springer-Verlag. 1985.

[12] D. W. Novotny and T. A. Lipo, *Vector Control and Dynamics of Drives.* Oxford, UK: Oxford Science Publications. 1996.

[13] P. Vas, *Electrical Machines and Drives: A Space Vector Theory Approach.* London, UK: Clarendon Press. 1992.

[14] N. Mohan, *Electric Drives: An Integrative Approach.* Minneapolis, MN: MNPERE. 2000.

[15] E. Y. Y. Ho and P. C. Sen, "Decoupling control of induction motors," *IEEE Transactions on Industrial Electronics,* Vol. 35, No. 2, May 1988, pp. 253–262.

[16] T. J. E. Miller, *Switched Reluctance Motors.* London, UK: Oxford Science. 1992.

[17] C. Pollock and A. Michaelides, "Switched reluctance drives: A comprehensive evaluation," *Power Engineering Journal,* December 1995, pp. 257–266.

[18] N. Matsui, "Sensorless PM brushless DC motor drives," *IEEE Transactions on Industrial Electronics,* Vol. 43, No. 2, April 1996, pp. 300–308.

[19] H.-D. Chai, *Electromechanical Motion Devices.* Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall. 1998, Chapter 8—Stepper Motors.

[20] P. C. Krause and O. Wasynczukm, *Electromechanical Motion Devices.* New York: McGraw-Hill. 1989.

[21] J. D. Wale and C. Pollack, "Hybrid stepping motors," *Power Engineering Journal,* Vol. 15, No. 1, February 2001, pp. 5–12.

[22] J. A. Kilburn and R. G. Daugherty, "NEMA design E motors and controls—What's it all about," *IEEE Industry Applications Magazine,* Vol. 5, No. 4, July/August 1999, pp. 26–36.

[23] R. Krishnan, *Electric Motor Drives, Modeling, Analysis, and Control.* Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall. 2001.

[24] B. S. Guru and H. R. Hizirolu, *Electric Machinery and Transformers.* 3rd ed. New York: Oxford University Press. 2001.

[25] "Power Conversion Processor Architecture and HVIC Products for Motor Drives," International Rectifier, Inc., El Segunda, CA, 2001, pp. 1–21. http://www.irf.com.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

15.1 Asenkron motor çeşitleri nelerdir?
15.2 Senkron hız nedir?
15.3 Asenkron motorda kayma nedir?
15.4 Asenkron motorun kayma frekansı nedir?
15.5 Asenkron motorlarda kalkış anında kayma nedir?
15.6 Asenkron motorların moment-hız karakteristikleri nelerdir?
15.7 Asenkron motorların hız kontrolünde kullanılan yöntemler nelerdir?
15.8 Volt/hertz kontrolünün avantajları nelerdir?
15.9 Asenkron motorlarda temel (baz) frekans nedir?
15.10 Akım kontrolünün avantajları nelerdir?
15.11 Skaler kontrol nedir?
15.12 Vektör kontrol nedir?
15.13 Adaptif kontrol nedir?
15.14 Statik Kramer sürücüsü nedir?
15.15 Statik Scherbius sürücüsü nedir?
15.16 Asenkron motorda alan-zayıflatma modu nedir?
15.17 Asenkron motorlarda frekans kontrolünün etkileri nelerdir?
15.18 Akı kontrolünün avantajları nelerdir?
15.19 Bir asenkron motorun bir DA motoru gibi davranması için asenkron motorun kontrol karakteristiği nasıl yapılabilir?
15.20 Senkron motorların çeşitli tipleri nelerdir?
15.21 Senkron motorlarda moment açısı nedir?
15.22 Çıkık kutuplu motorlar ile relüktans motorlar arasındaki farklar nelerdir?
15.23 Çıkık kutuplu motorlar ile kalıcı mıknatıslı motorlar arasındaki farklar nelerdir?
15.24 Senkron motorlarda devrilme momenti nedir?
15.25 Senkron motorlarda kalkış momenti nedir?
15.26 Senkron motorların moment-hız karakteristikleri nelerdir?
15.27 Senkron motorlarda V eğrileri nelerdir?
15.28 Gerilim kaynaklı evirici beslemeli sürücülerin avantajları nelerdir?
15.29 Relüktans motor sürücülerinin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
15.30 Kalıcı mıknatıslı motorların avantaj ve dezavantajları nelerdir?
15.31 Anahtarlamalı relüktans motor nedir?
15.32 Senkron motorlarda özdenetim modu nedir?
15.33 Fırçasız DA motoru nedir?
15.34 Fırçasız AA motoru nedir?
15.35 Adım motoru nedir?

biyo-yakıtlar, biyokütleden üretilen sıvı veya gaz yakıtlardır. Bir çeşit alkol olan etanol mısır nişastasından üretilir. Biyodizel, sebze yağlarından, hayvansal yağlardan ve restoranların geri dönüşüm yağlarından üretilebilir.

ÖZET

Yenilenebilir enerji kaynakları, hidrolik güç, rüzgâr, solar, hidrojen, biyokütle, dalga ve jeotermal enerjileri kapsar. Yenilenebilir enerji kaynakları, yenilenebilir kaynaklardan sürdürülebilir ve temiz enerji üretirler. Bu teknolojilerin, ülkelerin enerji ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir pay oluşturması, çevre kalitesinin iyileştirilmesi, güçlü bir enerji ekonomisine katkı sağlaması potansiyeli bulunmaktadır. Solar enerji doğrudan elektrik enerjisine çevrilebilir. Yerkürenin yüzeyindeki solar güç, yansıma, saçılma ve emilim gibi sebeplerle yerkürenin dışındaki solar gücün sadece bir bölümüdür. Solar verimlilik bir bölgeden diğerine değişiklik gösterir.

Diğer kaynaklar için, termal ve mekanik enerji elektrik enerjisine dönüştürülmelidir. Okyanus ve rüzgarın enerjisi mekanik enerji formundadır. Rüzgar enerjisi kararlı ve güçlü rüzgar esintisinin olduğu her yerde üretilebilir. Türbin kanatları 3 ile 15 m/sn aralığındaki rüzgar hızı değerlerinde en çok rüzgarı yakalayacak şekilde aerodinamik olarak optimize edilmişlerdir. Daha rüzgarlı bölgeler daha fazla enerji üretir böylece üretilen enerjinin maliyeti düşer. Bölgesel kaynak haritaları ve rüzgar verileri, Solar ve Rüzgar Enerji Kaynak Yönetiminden (SWERA) elde edilebilir.

Okyanuslar güneşten gelen termal enerjiyi içerir ve gelgitlerden ve dalgalardan mekanik enerji üretir. Güneş, tüm okyanus hareketliliğini etkilemesine rağmen, ayın çekim kuvveti öncelikle gel-git olayını ve rüzgar gücü de dalgaları oluşturur. Okyanus dalgalarında, 2 terawatt (veya trilyolarca) elektriği sağlayacak kadar yeterli enerji vardır. Bununla birlikte, okyanus enerjisi her yerde üretilemez. Hidrolik güç veya hidroelektrik güç yenilenebilir enerji kaynakları arasında en yaygın ve düşük maliyetli olanıdır. Yüksek temin edilebilirlik oranları, emisyon yaymaması gibi birçok yararından dolayı, hidrolik güç teknolojilerinin uzun bir tarihi geçmişi bulunmaktadır. Hidrolik güç, kömür veya doğalgaz gibi fosil yakıtları yakan güç santralleri gibi çevreyi kirletmez.

Yakıt hücreleri (FC'ler) yeni gelişen bir teknolojidir. Bir yakıt hücresi kimyasal enerjiyi elektrik enerjisine dönüştüren bir batarya gibi davranır. Fakat, enerjileri tükenmez veya yeniden şarj edilmezler. Yakıtları sağlandığı sürece elektrik ve ısı üretirler. Bir yakıt hücresi, hidrojen gibi bir yakıt ve oksijen gibi bir okside ediciye gereksinim duyar ve FC, DA elektrik, su ve ısı üretir.

KAYNAKLAR

[1] US Department of Energy, *Renewable Energy Technologies—Energy Basics.* http://www.eere.energy.gov/basics/. Accessed February 2012.

[2] M. El-Sharkawi, *Electric Energy: An Introduction*. Boca Raton, Florida: CRC Press. 2008.

[3] The Solar and Wind Energy Resource Assessment (SWERA). *Solar Resource Information.* http://swera.unep.net/. Accessed February 2012.

[4] A. Khaligh and O. C. Onar, *Energy Harvesting: Solar, Wind, and Ocean Energy Conversion Systems*. Boca Raton, FL: CRC Press. 2009.

[5] American Wind Energy Association. http://www.awea.org. Accessed February 2012.

[6] Energy Information Administration, *Official Energy Statistics* U.S. Government. http://www.eia.doe.gov. Accessed February 2012.

[7] US Department of Energy, *Energy 101—Wind Turbines Basics*. http://www.eere.energy.gov/basics/renewable_energy/wind_turbines.html. Accessed February 2012.

[8] US Department of Energy, *Water Power Program. Energy Efficiency and Renewable Energy*. http://www1.eere.energy.gov/water/index.html. Accessed February 2012.

[9] B. Wu, Y. Lang, N. Zargari, and S. Kouro, *Power Conversion and Control of Wind Energy Systems*. New York: A John Wiley & Sons, Inc. 2011.

[10] T. Ackermann, *Wind power in power systems*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. 2005.

[11] E. Hau, *Wind Turbines: Fundamentals, Technology, Applications and Economics*. 2nd. ed. Berlin: Springer. 2005.

[12] Z. Shao, *Study of Issues in Grid Integration of Wind Power.* Ph.D. Thesis, Nanyang Technological University. 2011.

[13] H. Pounder, et al., "Comparison of direct-drive and geared generator concepts for wind turbines," *IEEE Transaction on Energy Conversion*, Vol. 21, No. 3, 2006, pp. 725–733.

[14] Z. Yi and S. Ula, "Comparison and evaluation of three main types of wind turbines," in Transmission and Distribution Conference and Exposition, IEEE/PES, 2008, pp. 1–6.

[15] Haining Wang, C. Nayar, Jianhui Su, and Ming Ding, "Control and interfacing of a grid-connected small-scale wind turbine generator," *IEEE Transactions on Energy Conversion*, Vol. 26, No. 2, 2011, pp. 428–434.

[16] Mukund R. Patel, *Shipboard Propulsion, Power Electronics, and Ocean Energy.* Boca Raton, FL: CRC Press. 2012.

[17] Bei Gou, Woon Ki Na, and Bill Diong, *FUEL CELLS—Modeling, Control, and Applications.* Boca Raton, FL: CRC Press. 2010.

[18] C. Wang, M. H. Nehrir, and H. Gao, "Control of PEM fuel cell distributed generation systems," *IEEE Transactions on Energy Conversion*, Vol. 21, No. 2, 2006, pp. 586–595.

[19] Caisheng Wang and M. H. Nehrir, "Short-time overloading capability and distributed generation applications of solid oxide fuel cells," *IEEE Transactions on Energy Conversion*, Vol. 22, No. 4, 2007, pp. 898–906.

[20] Balazs Czech and Pavol Bauer, "Wave energy converter concepts—Design challenges and classification," *IEEE Industrial Electronics Magazine*, June 2012, pp. 4–16.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

16.1. Enerji kaynaklarının çeşitleri nelerdir?
16.2. Yenilenebilir enerji teknolojilerinin çeşitleri nelerdir?
16.3. Enerji ve güç kavramları arasındaki farklılık nedir?
16.4. Bir yenilenebilir enerji üretim sisteminin ana blokları nelerdir?
16.5. Yenilenebilir enerjide, türbinin fonksiyonu nedir?
16.6. Termal enerji dönüşümü için termal döngü nedir?
16.7. Termal enerji dönüşümü için soğutma kulesinin fonksiyonu nedir?
16.8. Solar enerjinin üretimi ve hesaplanmasında yer alan teknolojiler nelerdir?
16.9. Solar güç yoğunluğu (güneş ışınımı) ve yerküre dışındaki güç yoğunluğu arasındaki farklılık nedir?
16.10. Zenit açısı nedir?
16.11. Solar ışınımın, PV çıkış gücüne etkisi nedir?

Hızlı tepki veren bir sigorta normalde arıza durumlarında aşırı akım koruması için her bir elemana seri olarak bağlanır. Ancak, sigortalar transistörleri korumak için yeterince uygun olmayabilir ve diğer koruma gereçleri (örnek, gerilim koruyucular) gerekli olabilir.

Güç elektroniği devreleri, yüksek gerilimlerde büyük miktarlarda akımı anahtarlayarak, EMI'yi artırabilen istenmeyen elektriksel işaretler üretebilir. Sinyaller diğer elektronik sistemlere, boşlukta radyasyon veya kablo ile iletilebilir.

KAYNAKLAR

[1] M. März and P. Nance, "Thermal modeling of power electronic systems," *Infineon Technologies*, 1998, pp. 1–20. www.infenion.com

[2] W. McMurray, "Selection of snubber and clamps to optimize the design of transistor switching converters," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. IAI6, No. 4, 1980, pp. 513–523.

[3] T. Undeland, "A snubber configuration for both power transistors and GTO PWM inverter," *IEEE Power Electronics Specialist Conference*, 1984, pp. 42–53.

[4] W. McMurray, "Optimum snubbers for power semiconductors," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. IA8, No. 5, 1972, pp. 503–510.

[5] A. F. Howe, P. G. Newbery, and N. P. Nurse, "Dc fusing in semiconductor circuits," *IEEE Transactions on Industry Applications*, Vol. IA22, No. 3, 1986, pp. 483–489.

[6] L. O. Erickson, D. E. Piccone, L. J. Willinger, and W. H. Tobin, "Selecting fuses for power semiconductor devices," *IEEE Industry Applications Magazine*, September/October 1996, pp. 19–23.

[7] International Rectifiers, *Semiconductor Fuse Applications Handbook* (No. HB50), El Segundo, CA: International Rectifiers. 1972.

[8] A. Wright and P. G. Newbery, *Electric Fuses*. London: Peter Peregrinus Ltd. 1994.

[9] T. Tihanyi, *Electromagnetic Compatibility in Power Electronics*. New York: Butterworth–Heinemann. 1995.

[10] F. Mazda, *Power Electronics Handbook*. Oxford, UK: Newnes, Butterworth–Heinemann. 1997, Chapter 4—Electromagnetic Compatibility, pp. 99–120.

[11] G. L. Skibinski, R. J. Kerman, and D. Schlegel, "EMI emissions of modern PWM ac drives," *IEEE Industry Applications Magazine*, November/December 1999, pp. 47–80.

[12] ANSI/IEEE Standard—*518: Guide for the Installation of Electrical Equipment to Minimize Electrical Noise Inputs to Controllers from External Sources*. IEEE Press. 1982.

[13] DYNEX Semiconductor, *Calculation of Junction Temperature*, Application note: AN4506, January 2000. www.dynexsemi.com

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

17.1 Soğutucu nedir?
17.2 Yarıiletken güç elemanından ısı transferinin elektrik analojisi nedir?
17.3 Elemanın soğutucu üzerine monte edilmesinde ne gibi önlemler alınır?
17.4 Isı borusu nedir?
17.5 Isı borusunun avantajları ve dezavantajları nelerdir?
17.6 Sulu soğutmanın avantajları ve dezavantajları nelerdir?
17.7 Yağlı soğutmanın avantajları ve dezavantajları nelerdir?
17.8 Bir elemanın ani eklem sıcaklığını belirlemek niçin gereklidir?

Okuma Listesi

Power Electronics Books: http://www.smpstech.com/books/booklist.htm

BEDFORD, F. E., and R. G. HOFT, *Principles of Inverter Circuits*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 1964.

BILLINGS, K., *Switch Mode Power Supply Handbook*. New York: McGraw-Hill Inc., 1989.

BIRD, B. M., and K. G. KING, *An Introduction to Power Electronics.* Chichester, West Sussex, England: John Wiley & Sons Ltd., 1983.

CSAKI, F., K. GANSZKY, I. IPSITS, and S. MARTI, *Power Electronics*. Budapest: Akademiai Kiadó, 1980.

DATTA, S. M., *Power Electronics & Control*. Reston, VA: Reston Publishing Co., Inc., 1985.

DAVIS, R. M., *Power Diode and Thyristor Circuits*. Stevenage, Herts, England: Institution of Electrical Engineers, 1979.

DEWAN, S. B., and A. STRAUGHEN, *Power Semiconductor Circuits*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 1984.

DEWAN, S. B., G. R. SLEMON, and A. STRAUGHEN, *Power Semiconductor Drives*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 1975.

DUBEY, G. K., *Power Semiconductor Controlled Drives.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1989.

FISHER, M. J., *Power Electronics*. Boston, MA: PWS-KENT Publishing, 1991.

General Electric, GRAFHAN, D. R., and F. B. GOLDEN, eds., *SCR Manual*, 6th ed., Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1982.

GOTTLIEB, I. M., *Power Control with Solid State Devices*. Reston, VA: Reston Publishing Co., Inc., 1985.

HEUMANN, K., *Basic Principles of Power Electronics*. New York: Springer-Verlag, 1986.

HINGORANI, N. G., and L. GYUGI, *Understanding FACTS*. Piscataway, NJ: IEEE Press, 2000.

HNATEK, E. R., *Design of Solid State Power Supplies*. New York: Van Nostrand Reinhold Company, Inc., 1981.

HOFT, R. G., *SCR Applications Handbook*. El Segundo, CA: International Rectifier Corporation, 1974.

HOFT, R. G., *Semiconductor Power Electronics*. New York: Van Nostrand Reinhold Company, Inc., 1986.

KASSAKIAN, J. G., M. SCHLECHT, and G. C. VERGHESE, *Principles of Power Electronics*. Reading, MA: Addison-Wesley Publishing Co., Inc., 1991.

KAZIMIERCZUK, M. K., and D. CZARKOWSKI, *Resonant Power Converters*. New York: John Wiley and Sons Ltd., 1995a.

KAZIMIERCZUK, M. K., and D. CZARKOWSKI, *Solutions Manual for Resonant Power Converters*. New York: John Wiley and Sons Ltd., 1995b.

KILGENSTEIN, O., *Switch-Mode Power Supplies in Practice*. New York: John Wiley and Sons Ltd., 1989.

KLOSS, A., *A Basic Guide to Power Electronics*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 1984.

KUSKO, A., *Solid State DC Motor Drives*. Cambridge, MA: The MIT Press, 1969.

LANDER, C. W., *Power Electronics*. Maidenhead, Berkshire, England: McGraw-Hill Book Company Ltd., 1981.

LENK, R., *Practical Design of Power Supply*. Piscataway, NJ: IEEE Press Inc., 1998.

LEONARD, W., *Control of Electrical Drives*. New York: Springer-Verlag, 1985.

LINDSAY, J. F., and M. H. RASHID, *Electromechanics and Electrical Machinery*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1986.

LYE, R. W., *Power Converter Handbook*. Peterborough, ON: Canadian General Electric Company Ltd., 1976.

MAZDA, F. F., *Thyristor Control*. Chichester, West Sussex, England: John Wiley & Sons Ltd., 1973.

MAZDA, F. F., *Power Electronics Handbook*, 3rd ed. London: Newnes, 1997.

MCMURRY, W., *The Theory and Design of Cycloconverters*. Cambridge, MA: The MIT Press, 1972.

MITCHELL, D. M., *Switching Regulator Analysis*. New York: McGraw-Hill Inc., 1988.

MOHAN, M., T. M. UNDELAND, and W. P. ROBBINS, *Power Electronics: Converters, Applications and Design*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 1989.

MURPHY, I. M. D., *Thyristor Control of AC Motors*. Oxford: Pergamon Press Ltd., 1973.

NOVOTHNY, D. W., and T. A. LIPO, *Vector Control and Dynamics of AC Drives*. New York: Oxford University Publishing, 1998.

PEARMAN, R. A., *Power Electronics: Solid State Motor Control*. Reston, VA: Reston Publishing Co., Inc., 1980.

PELLY, B. R., *Thyristor Phase Controlled Converters and Cycloconverters*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 1971.

RAMAMOORTY, M., *An Introduction to Thyristors and Their Applications*. London: Macmillan Publishers Ltd., 1978.

RAMSHAW, R. S., *Power Electronics: Thyristor Controlled Power for Electric Motors*. London: Chapman & Hall Ltd., 1982.

RASHID, M. H., *SPICE for Power Electronics and Electric Power*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1993a.

RASHID, M. H., *Power Electronics—Circuits, Devices, and Applications*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, Inc., 1st ed., 1988, 2nd ed., 1993b.

RICE, L. R., *SCR Designers Handbook*. Pittsburgh, PA: Westinghouse Electric Corporation, 1970.

ROSE, M. I., *Power Engineering Using Thyristors*, Vol. 1. London: Mullard Ltd., 1970.

SCHAEFER, J., *Rectifier Circuits; Theory and Design.* New York: John Wiley & Sons, Inc., 1965.

SEN, P. C., *Thyristor DC Drives*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 1981.

SEVERNS, R. P., and G. BLOOM, *Modern DC-to-DC Switchmode Power Converter Circuits*. New York: Van Nostrand Reinhold Company, Inc., 1985.

SHEPHERD, W., and L. N. HULLEY, *Power Electronics and Motor Drives*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1987.

SONG, Y. H., and A. T. JOHNS, *Flexible ac Transmission Systems (FACTS).* London: The Institution of Electrical Engineers, 1999.

STEVEN, R. E., *Electrical Machines and Power Electronics*. Wakingham, Berkshire, UK: Van Nostrand Reinhold Ltd., 1983.

SUBRAHMANYAM, V., *Electric Drives: Concepts and Applications*. New York: McGraw-Hill Inc., 1996.

SUGANDHI, R. K., and K. K. SUGANDHI, *Thyristors: Theory and Applications*. New York: Halsted Press, 1984.

SUM, K. KIT, *Switch Mode Power Conversion: Basic Theory and Design*. New York: Marcel Dekker, Inc., 1984.

TARTER, R. E., *Principles of Solid-State Power Conversion*. Indianapolis, IN: Howard W. Sams & Company, Publishers, Inc., 1985.

VALENTINE, R., *Motor Control Electronics Handbook*. New York: McGraw-Hill Inc., 1998.

WELLS, R., *Static Power Converters*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 1962.

WILLIAMS, B. W., *Power Electronics: Devices. Drivers and Applications*. New York: Halsted Press, 1987.

WOOD, P., *Switching Power Converters*. New York: Van Nostrand Reinhold Company, Inc., 1981.

GÜNCEL EĞİTİM ÜZERİNE

Hasan Güneş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1553
Eğitim No.: 301
ISBN : 978-605-320-459-6
© 1. Basım, Temmuz 2016

GÜNCEL EĞİTİM ÜZERİNE
Hasan Güneş

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güneş, Hasan.
Güncel Eğitim Üzerine / *Hasan Güneş*
1. *Basım, VIII+104, s., 13,5x19,5 mm*
Kaynakça ve dizin yok.
ISBN 978-605-320-459-6
1. Güncel 2. Eğitim 3. Makale

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap Türk eğitim sisteminin güncel sorunlarını ele almak için hazırlanmıştır. Eğitim bilimlerine ilişkin köşe yazılarının bulunduğu bu kitabın önemli bir boşluğu dolduracağı beklenmektedir.

Zira Türkiye'de eğitimin güncel eğitimine ilişkin yazıların yetersizliği bilinen bir gerçektir. Bu nedenle, bu çalışmanın başta eğitimciler olmak üzere her okuyucuya yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kitaptaki köşe yazılarında ulusal gazete ve haber sitelerinde yayınlanan eğitim yönetimi, eğitim sosyolojisi, psikolojik danışma ve rehberlik konuları öncelikle ele alınmaktadır.

Ayrıca, kitabın yayınlanması ile yönetim konumunda bulunan ilgililerin dikkatini çekmek diğer amaçlardan biridir. Bu nedenle, kitap kaynak özelliği de taşımaktadır.

Kitaptaki noktalama ve yazım hatalarını düzelten Türkçe Öğretmeni İbrahim Halil Çelik'e teşekkür ederim.

Hasan Güneş

İÇİNDEKİLER

Ön Söz v
İçindekiler vii
Gazetenin Çocuklar ve Gençler Üzerindeki Etkileri 1
Eğitimde İletişimin Önemi 5
Öğrencilerin Yalan Söyleme Nedenleri ve Önleme Yöntemleri 7
Kadın Öğretmen Olmak Zor 9
Televizyonun Çocuklar Açısından Olumsuz Yönleri 11
Okulda Başarısızlık 13
Okulda Disiplin ve Empati 15
Kendini Gerçekleştirme Güdüsü ve Öğretmenlik Mesleği 17
Bireyleşmenin Önemi 19
Çocuklarımız Bağımlı Yetişmesin 21
Okullarda Toplumsal Sapma 23
Şiddetsiz Okul Hayal mi? 25
Ergenlerin En Büyük Sorunu: Kimlik Krizi 27
Sorumluluk mu? Sorumsuzluk mu? 29
Öğrencilerin Özgerçekleşim Güdüsü 31
Türkiye'de Abecesizlik Oranı ve Sonuçları 33
Sınav Odaklı Eğitim Sistemimiz 35
Akılcılaşma ve Eğitim Yöneticiliği 37
Anne Yoksunluğu ve Eğitim Açısından Sonuçları 39
Otoriteryenlik ve Eğitim Yönetimi 41
Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Sorunları 43
Öğrencilerde Ben Merkezcilik 45
Eğitimde Empatinin Önemi 47

Üniversite Öğrencilerinin Yabancılaşması 49
Eğitim ve Mutluluk 51
Üniversitelerde Öğretim Elemanlarında Tükenmişlik 53
Toplumsal Kopma ve Eğitim 55
Eğitim Güçlükleri 57
Öğrencilerin Karar Verme Becerileri 59
Öğretmen Güdüleri 61
Bilinç ve Eğitim 63
Uzlaşma Kültüründe Okulların Rolü 65
Bilimsel Bilgi Yeterli Ölçüde Üretiliyor mu? 67
Okul Müdürünün Şiddeti 69
Okullarda Örgütsel Vatandaşlık 71
Aidiyet Duygusu ve Öğretmenler 73
Eğitim Örgütlerinde ''Biz'' Duygusu 75
Öğrencinin Ruhsal Sağlığı Açısından Beklentiler 77
Duyumsamazlık ve Veliler 79
Öğrenci Uyumu 81
Öğretmenin Potansiyeli ve Geliştirilmesi 83
Öğrencinin Damgalanmasının Sonuçlar 85
Ansal Gelişme ve Eğitim 87
Öğretmenlerin Araştırma Yeterliliği 89
Okullarımızda Danışmalı Katılma Açısından Düşünceler ve Öneriler 91
Okul Yönetiminde Yeni Bir Öneri: Danışmanlık 93
Öğrenciyi Tanımanın Önemi 95
Farklı Kültür ve Öğrenciler 97
Anne ve Babanın İlgisizliğinin Sonuçları 99
Eğitimde Düşüncenin Önemi 101
Öğrencinin Ben Bilinci, Psikolojik Sağlık ve Eğitim 103

GÜNÜMÜZ KELÂM/ İNANÇ PROBLEMLERİ

Prof. Dr. Selim Özarslan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1475
Sosyal Bilimler No.: 58
ISBN : 978-605-320-381-0
© 1. Basım, Mart 2016

GÜNÜMÜZ KELÂM/İNANÇ PROBLEMLERİ
Prof. Dr. Selim Özarslan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özarslan, Selim.
Günümüz Kelâm/İnanç Problemleri / *Selim Özarslan*
1. Basım, XVI+212, s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-381-0
1. Günümüz Kelam Problemleri 2. Günah-Musibet İlişkisi 3. Şeytan 4. İnanç 5. Din-Dünya İlişkisi 6. Yoga 7. Tekfir 8. Cin 9. Sihir 10. İslam 11. Siyaset 12. Günümüz İnanç Problemlerinin Nedenleri 13. Meditasyon 14. Din Anlayışları 15. Rüya

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm
GÜNÜMÜZDE KELAMÎ SORUNLAR

1- İnanç Problemlerinin Nedenleri ve İnanç Sorunlarını Oluşturan Akımlar....1
1.1. Materyalizm....2
1.2. Evrimcilik (Evolutionism)....2
1.3. Pozitivizm....2
1.4. Freudizm....3
1.5. Ateizm....3
1.6. Deizm....3
1.7. Sekülerizm....4
1.8. Panteizm....4
1.9. Nihilizm....4
1.10. Varoluşçuluk/ Existentialism....4
1.11. Feminizm....5
2. İnanç Sapmaları ve Kelâmî Çözümler....11
2.1. İnançsızlık Problemi....11
2.2. Tekfir ya da Küfürle İtham....16
2.3. Determinist Kader Anlayışı....19
3. Değerlendirme....20

İkinci Bölüm
REENKARNASYON/TEKRAR BEDENLENME

1. Reenkarnasyon....23
2. Hinduizmde Reenkarnasyon Anlayışı....24
3. Budizmde Reenkarnasyon Anlayışı....28
4. Reenkarnasyon Düşüncesinin Eleştirisi....31
5. Reenkarnasyon ya da Ruh Göçünün Çağrıştırdıkları....35

Üçüncü Bölüm
SATANİZM

1. Tanımı....37
2. Amacı ve Kurucusu....38
3. Ritüelleri/ İbadetleri....39
4. Gizliliğe Önem Verme....40

5. Satanizm'e Göre Günahlar 41
6. Satanizm'e Kaymanın Nedenleri 42

Dördüncü Bölüm
CİN, ŞEYTAN, FALCILIK VE MEDYUMCULUK

1. Cin 45
1.1. Cinin Tanımı 45
1.2. Cinlerin Varlığı 46
1.3. Cinlerin Mahiyeti 47
1.4. Cinlerin Nitelikleri 50
1.5. Cinlerin Peygamberlerinin Türü 53
1.6. Cinlerin Görülüp Görülemeyeceği Sorunu 54
1.7. Cinlerin İnsanlara Etkisinin Mahiyeti 55
2. Şeytan 58
2.1. Tanımı 58
2.2. Şeytan'ın Mahiyeti 59
2.3. Şeytan'ın Nitelikleri 60
2.4. Şeytan Türleri 62
2.5. Şeytan'ın Yaratılışındaki Hikmet 64
3. Medyumculuk 65
4. Fal ve Falcılık 66
5. Nazar Ya da Göz Değmesi 68
6. Sihir /Büyü 71
6.1. Sihrin Tanımı 71
6.2. Sihrin Çeşitleri 73
6.3. Sihrin Mahiyeti ve Nesnel Gerçekliğinin Olup Olmaması 75
6.4. Sihrin Hükmü 85
7. Kehânet 86

Beşinci Bölüm
KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE KÜRESELLEŞEN DÜNYADA DİN

1. Küreselleşme Kavramı 87
2. Din ve Din Olgusu 88
3. Belli Başlı Küresel Sorunların Çözümüne Dinin (İslâm) Katkısı 91
3.1. Doğal Dengenin Bozulması/Çevre Kirlenmesi 94
3.2. Şiddeti Yadsıma Bağlamında İslâm Dininin Dünya Barışına Katkısı 96

Altıncı Bölüm
TERÖR VE İSLÂM'IN TERÖRE BAKIŞI

1. Terörün Tanımı, Amacı, Çeşitleri Ve Sebepleri.....103
   1.1. Terörün Tanımı.....103
   1.2. Terörün Amacı.....104
   1.3. Terör / Şiddet Çeşitleri.....105
   1.4. Terörün Sebepleri.....106
2. İslâm'ın Teröre Bakışı.....107
   2.1. İslâm'ın Davet Metodu.....110

Yedinci Bölüm
İSLÂM DİNİNDE AİLE HAYATI VE KADIN HAKLARI

1. İslâm Dininde Aile Hayatı.....121
   1.1. Aile Kurumunun Temel Amacı.....122
   1.2. Aile Reisliği.....123
   1.3. Ailede Kadın.....124
   1.4. Ailede Anne ve Babanın Çocuklarına Karşı Görevleri.....126
   1.5. Ailede Çocukların Anne ve Babalarına Karşı Görev ve Sorumlulukları 129
2. İslâm Dininde Kadın Hakları.....131
   2.1. İslâm Öncesi Toplum ve Kültürlerin Kadına Bakışı.....131
   2.2. İslâm'ın Kadına Verdiği Haklar.....134

Sekizinci Bölüm
DOĞAL AFETLER / MUSİBETLER KARŞISINDA DİN

1. Musibetin Sözlük ve Terim Anlamı.....140
2. Musibetlerin Nedenleri.....143
3. İslâm Bilginlerinin Musibet ve Doğal Afetlere Yaklaşımı.....147
4. Musibetler ya da Doğal Afetler Karşısında Diyanet Hizmetleri.....150

Dokuzuncu Bölüm
YOGA, MEDİTASYON VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

1. Yoga'nın Tanımı, Tarihçesi ve Uzak Doğu Dinleriyle İlişkisi.....153
2. Yoga'nın Uygulanış Aşamaları.....154
3. Günümüzde Yoga ve Meditasyon.....154
4. Meditasyon ve Transandantal Meditasyonun Uygulanışı.....155

5. Sahaja Yoga ve Reiki 156
6. Ananda Marga ve Feng Shui 157

Onuncu Bölüm
DİN-DÜNYA İLİŞKİSİNE KUR'ÂNÎ BİR YAKLAŞIM

1. Dinin Dünya Hayatına Verdiği Değer.....159
2. Din-Siyaset İlişkisi 162
2.1. Şûra 163
2.2. Biat 165
2.3. Adalet.....165
2.4. İş ve Emanetlerin Ehil Olanlara Verilmesi.....165
2.5. Yöneticinin Yönetilenler Arasından Çıkması.....166

On Birinci Bölüm
DİN ANLAYIŞLARINDAKİ AYRIŞMA NEDENLERİ

Giriş 171
1. İnsanın Doğal Yapısı 172
2. Sosyal Kültürel ve Coğrafi Nedenler 173
3. Siyasi-Politik Nedenler.....174
4. İslam'ın İnsanlara Tanıdığı Fikir ve Vicdan Hürriyeti ve Hz. Peygamber Sonrası Yeni Olayların Çözümüne Yönelik Şer'i Hükümlerin Çıkarılmasının Kaçınılmazlığı 176
5. Dini Nassların /Metinlerin Kendi Karakterlerinden Kaynaklanan Nedenler 177

On İkinci Bölüm
KESİN BİLGİ İFADE EDİP ETMEMESİ AÇISINDAN RÜYA

1. Rüyaya İlişkin Kavramsal Çerçeve.....179
2. Kur'an'da Rüya.....180
3. Hadislere Göre Rüya Çeşitleri.....183
4. Rüyaların Tabiri Yahut Yorumlanması.....183
5. Rüya ile Amel Etmenin Mümkün Olup Olmadığı.....187
6. Rüyanın Bilgi Kaynağı Olup Olmadığı 188
7. Değerlendirme.....190

SONUÇ.....193

BİBLİYOĞRAFYA.....199

ÖN SÖZ

Bilindiği gibi kelam ilmi dini inanç ve akideleri kesin delilleri ile bilmektir. Dini akideler özlü bir şekilde, Allah'ın varlığı ve birliği, isim ve sıfatları, peygamberler ve onların nitelikleri, ahiret ve öte dünyaya ilişkin diğer fenomenlerden ibarettir. Kelam ilminin ana gayesi insanın dünya ve ahiret saadetini temin etmektir. Ayrıca İslâm inanç sistemini, her türlü şüpheden arınmış bir şekilde öğretip, düşülebilecek şüphelerden kurtarmak suretiyle insanları, Allah'ın vaat ettiği sonsuz saadete ulaştırmaktır. Kelam ilminin savunmacı bir özelliği de vardır.

Bu niteliği sayesinde kelam, gerek başka dinler (kaynağı ilahî ya da beşerî) tarafından, gerekse İslâm'a bağlı olarak bilinen çeşitli fırka ve gruplar tarafından İslâm inanç sistemine yapılan itirazları göğüsler. Kelam ilminin verdiği sağlam bilgi sayesinde insan, İslâm inançlarına ters düşen sapık akım ve cereyanlardan, her çeşit hurafe ve batıl inançlardan kurtulur, bu suretle gerçek manasıyla sahip olduğu inancını korur. Demek ki kelam ilminin en önemli amaçlarından birisi, vahyi temellere dayanan saf ve gerçek İslâm inancını, her türlü sapık ve yıkıcı düşüncelere, batıl inanç ve hurafelere karşı müdafaa etmektir. Kelam ilmi de tıp ilmi gibi yaşayan insanın problemlerine hitap etmek zorundadır. Tıp ilminin şu anki mevcut toplumun hastalıklarını göz önüne almadan realiteden uzak bir biçimde yürümesini nasıl tasavvur edemezsek, kelam ilminin de toplumun mevcut inanç problemlerini dikkate almadan yürümesini tasavvur edemeyiz. Sosyal realiteden uzak yetişen öğrencilerin de toplumda bir fonksiyonlarının olamayacağı açıktır. Kelam ilmi, dün olduğu gibi bugün de aynı görevi en iyi şekilde yerine getirme yolunda sağlam adımlarla ilerlemektedir. Bizim bu çalışmayı yapmaktaki amacımız yaşadığımız çağa damgasını vuran, dinle ilgili olarak tartışma gündemini oluşturan konularda özellikle İslam inanç esaslarına aykırı olan düşünce ve akımlar hakkında öncelikle öğrencilerimize genel bilgiler

vermek; hem öğrencinin bu konularda zihninin aydınlanmasını sağlamak, hem de öğrencilere yöneltilmesi muhtemel soruları cevaplayabilecekleri bir yeterliliği kazandırmaktır.

Günümüz kelam problemlerinden bir kısmını merkeze alan çalışmamız oniki bölümden oluşmaktadır. Günümüzde Kelamî sorunlar adını verdiğimiz birinci bölümde; ateizm, materyalizm, pozitivizm ve çeşitli "izm"lerin sebep olduğu inançsızlık problemi, vahyi temellerinden uzaklaşmış, yarı cahil din anlayışlarının yöntemi olan tekfir ya da küfürle itham ve varlıklar içinde en üstün yapıya sahip olan insanı yaratıcısı karşısında bir hiçe indiren, dolayısıyla eylem ve davranışlarının bir anlamının olmadığını söyleyen determinist/ fatalist kader anlayışına yer verilmiştir. Reenkarnasyon adını taşıyan ikinci bölümde ilahi dinlerce kabul edilmeyen dünya yaşamında yeniden bedenlenme inancının ne olduğu ve hangi dinler tarafından kabul edildiği ve böyle bir düşüncenin İslâm'ın öte dünya telakisiyle bağdaşmadığı üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde kökleri 17. yüzyıla kadar giden günümüz sapkın inançlarından olan Satanizm ele alınmaktadır.

Cin, Şeytan, Falcılık, Medyumculuk başlığını alan dördüncü bölümde, cin ve şeytanın nasıl bir varlık kategorisi oldukları, ontolojik gerçekliklerinin olup olmadığı, insanlarla etkileşim kurup kuramayacakları, onlara zarar verip veremeyecekleri ve bunlara ilişkin sihir, büyü ve kehanet gibi diğer konular ele alınmıştır. Beşinci bölüme Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşen Dünyada Din adı verilmiş, küreselleşmenin ne olduğu, küreselleşmenin neden olduğu insan ve çevreyle ilişkin terör ve ekolojik dengenin bozulması gibi sorunlara İslâm Dininin nasıl çözümler sunabileceği tartışılmıştır.

Altıncı bölüme Terör ve İslâm'ın Teröre Bakışı adı verilmiş, son dönemlerde özellikle batıda İslâm'ın terörle özdeşleştirilerek anılması olgusunun yanlış bir akıl yürütme olduğu ve İslâm'ın barışçı bir din olduğu üzerinde durulmuştur.

Yedinci bölüme İslâm'da Aile Hayatı ve Kadın Hakları adı verilmiş, küreselleşen dünyada aile hayatının önemini yitirmeye yüz tuttuğu, bunun sebepleri ve çözüm yolları ve İslâm'ın kadına verdiği haklar üzerinde durulmuştur. Sekizinci bölüme Doğal Afetler Karşı-

sında Din adı verilmiş, dinin doğal afetlerin sebeplerine yönelik bakışı irdelenmiştir. Dokuzuncu bölüme Yoğa Meditasyon ve Düşündürdükleri adı verilmiş, günümüzde insanı stres ve sıkıntılarından koruduğu iddiasıyla yaygınlaştırılmaya çalışılan yoganın uzak doğu dinlerinin bir ritüeli olduğu vurgulanarak, insanımızın inanç saptırmalarına karşı bilinçli olması gereğine dikkat çekilmiştir.

Onuncu bölüme Din- Dünya İlişkisi adı verilmiş, dinin dünyayı ve dünya hayat ve nimetlerini küçümsemediğini, bilakis ahiret hayatının dünya yaşamında kazanılacağından hareketle dünyanın adalet ve hakkaniyet üzere yönetilip, düzenlenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

On birinci bölüme Din Anlayışlarındaki Ayrışma Nedenleri ismi verilmiş, insanların bilgi ve tecrübe birikimleri, duygu ve düşünceleri, içinde doğup yaşadıkları sosyal, kültürel, coğrafi ve siyasi ortamların dinin kaynağı olan vahyin anlaşılmasını ve yorumlanmasını etkilediği ve farklı din anlayışlarının oluşmasına neden olduğu üzerinde durulmuştur.

Son bölüme Kesin Bilgi İfade Edip Etmemesi Açısından Rüya adı verilmiş, rüyanın tanımı, Kur'an'da rüya, rüyaların yorumlanması, rüyalar ile amel edilip edilemeyeceği, rüyanın bilgi kaynağı olup olmadığı hususları tartışılmıştır.

Araştırmamızda uyguladığımız yöntem, kaynak taraması sonucu elde edilen verilerin betimleme ve çözümlemeye dayanarak işlenmesinden ibarettir.

Yeri gelmişken çalışmamızın bu hale gelmesinde görüş ve düşüncelerinden gerçekten istifade ettiğim saygıdeğer hocalarıma, meslektaş ve arkadaşlarıma, son olarak da burada söz konusu edilen konulara ilişkin olarak zihnime takılan soruları kendileriyle tartıştığım, düşüncelerini olabildiğince açık ve sade bir biçimde ifade eden sevgili öğrencilerime teşekkürü yerine getirilmesi gereken bir borç bilir, saygı, selam ve sevgilerimi sunarım.

Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN
Elazığ - 2016

BİBLİYOĞRAFYA

ABDUH, Muhammed, *el-İslâm ve'n-Nasrâniyye ma'al-İlm ve'l Medeniyye*, Kahire, 1373.

ABDULKERİM EL-HATİP, *Allah ve İnsan*, Daru'l-Fikri'l Arabî, Kahire, 1962.

ABDÜLBAKÎ, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, İstanbul, 1408/1987.

ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ*, Kahire, trs.

AHMED B. HANBEL, *Müsned*, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1405/1985.

AKKAD, Abbas Muhammed, *Allah*, Daru'l -Hilal, Kahire, trs.

ALBAYRAK, Halis, *Kur'ân'da İnsan-Gayb İlişkisi*, İstanbul, 1993.

ALİYYÜ'L-KÂRÎ, *Şerhu Fıkhı'l-Ekber,* Çev. Y. Vehbi Yavuz, İstanbul, 1992.

ALUSÎ, Şihabuddin Seyyid Mahmud, *Ruhu'l-Meânî fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm ve Seb'i'l- Mesânî,* Beyrut, trs; 1405/1985.

ÂMİDÎ, Seyfüddin, *Gâyetü'l-Merâm fi İlmi'l-Kelâm*, thk. Hasan Mahmud Abdullatif, Kahire, 1391/ 1971.

ANNEMARİE SCHİMMEL, *Halife'nin Rüyaları, İslam'da Rüya ve Rüya Tabiri,* Çev. Tuba Erkmen, İstanbul, 2005.

ARIKDAL, Ergün, *Metapsişik Terimler Sözlüğü*, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul, 1996.

ATAY, Hüseyin, *Kur'ân'a Göre Araştırmalar II,* Ankara, 1993.

ATEŞ, Ali Osman, *Kur'ân ve Sünnet'e Göre Cinler ve Büyü*, İstanbul, 1995.

ATEŞ, Esin- Rüya, *Geleceğimiz Ellerimizin Arasında Reiki ile Türkiye'de Büyük Dönüşüm,* Dharma Yay., İstanbul, 2002.

ATEŞ, Süleyman, *İnsan ve İnsanüstü,* İstanbul, 1985.

AYBERG, M. Hans, *Arzdan Arşa Sonsuzluk Kulesi*, İstanbul, 1987.

AYDIN, Mehmet S, "Küreselleşmeye Genel Bir Bakış", *Siyasî, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme,* Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.

BAĞDÂDÎ, Ebu Mansur Abdulkaahir, *el-Fark beyne'l-Fırak, (Mezhepler Arasındaki Farklar),* Çev. E. Ruhi Fığlalı, Ankara, 1991.

BAĞDADÎ, Ebu Mansur Abdulkâhir b. Tâhir b. Muhammed, *el-Fark Beyne'l-Fırak*, Neşr. Hasan el-Kevserî, Kahire, 1367/ 1948.

BAĞDÂDÎ, Ebu Mansur Abdülkahir, *Kitâbu Usulu'd-Din*, thk. Licne İhyai't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1401/ 1981.

BAKİLLÂNÎ, Ebu Bekir Muhammed b. Tayyib, *Kitabu'l-Beyân Anil-Fark Beyne'l-Mucizât ve'l-Keramât, (Olağanüstü Olaylar ve Arasındaki Farklar)*, Çev. Adil Bebek, İstanbul, 1998.

BAKİLLANÎ, Kadı Ebu Bekir, *et-Temhid*, (nşr. N.J. McMarthy), Beyrut, 1957.

BALOĞLU, Adnan Bülent, *İslâm'a Göre Tekrar Doğuş Reenkarnasyon*, Ankara, 2001.

BERGSON, Henri, *Ahlak ile Dinin İki Kaynağı*, Çev. Mehmet Karasan, İstanbul, 1967.

BİLMEN, Ömer Nasuhî, *Muvazzah İlmi Kelâm*, İstanbul, trs.

BİRÛNÎ, Muhammed b. Ahmed Ebî Reyhan, *Tahkiku mâ li'l-Hind min Makulihi Makbule Fi'l-Akl ev Merzule*, Matbaatü'l-Meclis Dairetü'l-Maarif el-Osmaniyye, Haydarâbâd, 1954.

BOLAY, S. Hayri, 'Küreselleşme ve Millî Kültürler', *Siyasî, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme,* Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.

BOLAY, S. Hayri, *Eğitimden Doğan Gençlik Problemleri*, *Gençliğin Ruhî ve Manevî Problemleri*, İstanbul, 1987.

BOLAY, S. Hayri, *Felsefî Doktrinler Sözlüğü*, Akçağ yay., Ankara 1987.

BUHARİ, Ebi Abdillah Muhammed b. İsmail, *Sahih-i Buharî*, Çağrı Yay., İstanbul, 1413/1992.

BUHARİ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahih-i Buhari*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1411/1991

CABİRİ, Muhammed Abid, *İslam'da Siyasal Akıl,* Çev. Vecdi Akyüz, İstanbul, 1997.

CÂHIZ, Ebu Osman b. Bahr, (255/868), *Kitabu'l- Hayevân*, Kahire, 1965.

CARRA DE VAUX, *"Budda*"md., *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1949.

CESSAS, Ebu Bekir Ali er-Razi, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Thk. M. Sadık Kamhavi, Kahire trs.

CEVHERİ, İsmail b. Hammad, *es-Sıhah Tacü'l-Lügatı ve Sıhahu'l-Arabiyyeti*, thk. Ahmed Abdulkafür İtar, Mısır, trs.

CEVZİYYE, İbn Kayyim, *er-Ruh Fi'l-Kelâm Alâ Ervâhı'l-Emvât ve'l-Ehyâi Bi'd-Delâili Mine'l-Kitabi ve's-Sünneti ve'l-Âsâri ve Akvâli'l-Ulemâ*, Daru'l-Hadis, Kahire, 1410/1989.

CİLACI, Osman, *Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, Ankara, 1982.

CLAUDE SALAME, Kelam İlminin Temellerinde Rasyonalist (Akılcı) ve Literalist (Nakilci, Lafızcı) Akımlar ve Büyük Kelâm Okulları, *Marife,* Çeviren, Kamil Güneş, yıl, 2, sayı,1,Bahar, 2002.

CÜRCANÎ, Seyyid Şerif Ali b. Muhammed, *Kitabü't-Ta'rifât*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1416/ 1995.

CÜVEYNİ, Ebi'l- Meali Abdulmelik, *el-Akidetü'n Nizamiyye fi Erkani'l - İslamiyye*, MÜİF Vakfı Yay., İstanbul, trs.

CÜVEYNÎ, Ebi'l-Mealî Abdilmelik, *Kitabu'l-İrşâd ilâ Kavâti'l-Edilleti fî Usûli'l-İ'tikâd*, Thk. Esad Temim, Beyrut, 1413/1992.

ÇARIKÇI, Emin, 'Son yüzyılda Dünya Ekonomisi ve Türk Dünyası', *Milli Kültürler ve Küreselleşme*, Konya, 1998.

ÇELEBİ, Ahmed, *Edyanü'l-Hindü'l-Kubra*, Nahdatü'l- Mısriyye, Kahire, trs.

ÇELEBİ, İlyas, "Rüya" *DİA.*, İstanbul, 2008.

ÇELEBİ, İlyas, *İslâm İnancında Gayb Âlemi,* İstanbul, 2007.

ÇORUH, Hakkı Şinasi, *Rüya Dünyamız*, İstanbul, 1968.

ÇÖĞENLİ, M. Sadi, Bayram, Ali, *Rüya Tabirleri Ansiklopedisi*, İstanbul, trs.

D. SCOTT ROGO, *Parapsikoloji Duyular Dışı İletişim,* Çev. Selman Gerceksever, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul, 1990.

DEMİRÎ, *Hayâtü'l-Hayevân,* Kahire, 1937.

DİHLEVİ, Şah Veliyyullah İbn Abdurrahim, *Huccetüllahi'l-Bâliğa,* Thk. Muhammed Şerif Sukker, Beyrut, 1413/ 1992.

DOĞAN, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Rehber yay., Ankara, 1990.

DUCASSE, Curt John, *Nature, Mind and Death*, La Salle, III, Open Court Pub. Co., 1951.

DURALI, Teoman, *Çağdaş Küresel Medeniyet*, Sunuş Yay, İstanbul, 2000, 5.

DURUSOY, Ali, *İbn Sina Felsefesinde İnsan ve Alemdeki Yeri*, İstanbul, 1993.

EBU DAVUD, Süleyman b. Eşab, *Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul, 1413/1992.

EBÛ HANİFE*, el-Fıkhu'l-Ekber*, (*İmam-ı Azam'ın Beş Eseri* içinde orijinal metin, Haz. Mustafa Öz,) İstanbul, 1992.

EBÛ NASR SERRAC TUSÎ, *el-Lüma' (İslâm Tasavvufu)*, Çev. H. Kamil Yılmaz, İstanbul, 1996.

EBU ZEHRA, Muhammed, *Mukâranâtü'l-Edyân ed-Diyânâtü'l-Kadîme*, Daru'l-Fikri'l-Arabî, Kahire, 1991.

EBU ZEHRA, Muhammed, *Tarihu'l-Mezahibi'l-İslamiyye,* Daru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 1996.

EL-HÂKİM, en-Nisâbûrî, *el- Müstedrek ala's-Sahihayn*, Beyrut, trs.

EL-KİNDÎ, Ya'kub b. İshak, *Felsefî Risaleler,* Çev. Mahmut Kaya, İstanbul, 2002.

EL-MASDUSÎ, Ahmed Abdullah, *Yaşayan Dünya Dinleri* (Sosyo - Politik bir İnceleme) İng. terc. Mesud Sadak, Kalem yay., İstanbul, 1981, s. 212

EL-MENÛFÎ, Ebî el-Fayd, *Vahdetü'd-Din ve'l-Felsefe ve'l-İlim*, Mısır, trs.

ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1998.

ER-RÂZÎ, Muhammed er-Râzî Fahreddin, *et-Tefsiru'l-Kebir* (*Mefâtihu'l-Gayb*,) Daru'l-Fikr, Beyrut, 1415/1995.

EŞ'ARÎ, Ebû'l-Hasan Ali b. İsmail, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfü'l-Musallîn*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamit, Beyrut, 1411/1990.

EŞ'ARÎ, Ebu'l-Hasen, *el-Luma' fi'r-reddi alâ ehli'z-zeyğ ve'l-bida'* thk. Richard J. mcCarty, Beyrut, 1953.

ET-TABERSÎ, Mirza Hüseyin en-Nurî, *Darü's-Selâm fîma Yetealleku bi'r-Rü'yâ ve'l-Menâm,* Beyrut, 1412/1992.

FÂRÂBÎ, Ebu Nasr Muhammed, *Uyûnü'l- Mesâil*, (*el-Mecmû* içinde), Kahire, 1307/1889.

FARÂBÎ, Ebu Nasr, *el-Medinetü'l- Fazıla*, Beyrut, 1986.

FÂRÂBÎ, Ebu Nasr, *El-Medînetü'l- Fâzıla*, Çev. Ahmet Arslan, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

GAZALÎ, Ebu Hamid Muhammed, *el-İktisâd fi'l-İ'tikâd*, Beyrut, 1409/1988.

GAZALÎ, Ebu Hamid, *el-Mednûnü'l-Kebir,* Kahire, 1309.

GAZALÎ, Ebu Hamid, *el-Munkizu mine'd-Dalâl*, Çev. Hilmi Güngör, İstanbul, 1990.

GAZALİ, Ebu Hamid, *İhyâu Ulûmi'd-Din,* Çev. Ahmed Serdaroğlu, İstanbul, 1975; 1986.

GAZALÎ, Ebu Hamid, *Tehâfütü'l-Felâsife*, thk. Süleyman Dünya, Daru'l-Maarif, Kahire, 1972.

GOLDZİHER, Ignaz, *İslâm Tefsir Ekolleri*, Çev. Mustafa İslâmoğlu, İstanbul, 1997.

GÖLCÜK, Şerafettin, *Din ve Toplum*, İstanbul, 2000.

GÜÇ, Ahmet, *Satanizm,* Ankara, 2002.

GÜLER, İlhami, Osmanlı Popüler Dini Edebiyatında 'Dünya'ya Karşı Mesafe Bilinci, *İslâmiyat,* c. II, Sayı. 4, 1999.

GÜNAY Tümer, 'Brahmanizm', *DİA*. İstanbul, 1992.

GÜNGÖR, Erol, *İslâm'ın Bugünkü Meseleleri,* Hicretin 15. Yüzyılına Armağan, Ötüken Yay. İstanbul, 1991.

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslam Müesseselerine Giriş*, Çev. İ. Süreyye Sırma, İstanbul, 1984.

HANÇERLİOĞLU, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989.

HARPUTÎ, Abdüllatif, *Tenkîhü'l-Kelam fi Akâidi Ehli İslâm*, Necm İstikbal Matbaası, Dersaadet - İstanbul, 1330/ 1911.

HASAN EREN VE ARKADAŞLARI, *Türkçe Sözlük,* Türk Dil Kurumu, Ankara, 1998.

HEKİMOĞLU, İsmail- Nurettin Ünal, *Rüya,* Türdav Yay., İstanbul, 1981.

HİCK, John, *Death and Eternal Life*, London, 1976.

http://www.anandamarga.org/ erişim tarihi: 18.2.2016.

http://www.diyanet.gov.tr/turkish/duyuru.asp?id=83.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Feng_Şui erişim tarihi: 18.02.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Okültizm erişim tarihi: 19. 02. 2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Spiritüalizm, erişim tarihi: 19. 02. 2016

HULUSİ, Ahmed, *Din-Bilim Işığında Ruh İnsan Cin*, İstanbul, 1985.

IŞIK, Emin, 'Cin Suresi', *DİA*, İstanbul, 1993.

İBN EBÛ ŞERİF, Kemâleddin, *el-Müsâmere*, (*el-Müsâyere* ve İbn Kutluboğa'nın Hâşiyesi ile birlikte) Bulak, 1317/1899.

İBN FARİS, Ebu'l-Hüseyin, Ahmed b. Faris el-Zekeriyya, *Mekâyısu'l-Lüga*, Kahire, 1952.

İBN FÛREK, Ebubekir Muhammed b. Hasan, *Mucerredu Makâlâti'l-Eş'arî,* Beyrut, 1987.

İBN HALDUN, *Mukaddime,* Çev. Süleyman Uludağ, İstanbul, 1982.

İBN HALDUN, *Mukaddime,* Çev. Zakir Kadirî Ugan, İstanbul, 1989.

İBN HAZM, Ali b. Muhammed, *İlmü'l-Kelam ala Mezhebi Ehl-i sünneti ve'l-Cemâati*, Thk. Ahmed Hicazi es-Saka, Kahire, 1989.

İBN HAZM, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed Hazm ez-Zahirî, *el-Fasl fi'l-milel ve'l-ehva ve'n-nihal*, Kahire, 1321.

İBN HİŞAM, *es-Siret'ün-Nebeviyye*, Thk. Mustafa es-Sakka, İbrahim, Abyari, Abdülhâfız Şelebi, Kahire, 1936.

İBN HİŞAM, *Siret-i İbn Hişam*, Çev. Hasan Eğe, İstanbul, 1994.

İBN HÜMAM, Kemal, *Kitab el-Müsâyere*, (*Kemaleddin İbn Ebû Şerif'in el-Müsâmere'si ve İbn Kutluboğa'nın Hâşiyesi ile birlikte*) Bulak, 1317/ 1899.

İBN KESİR, İmaduddin Ebu'l-Fidâ İsmail, *Tefsiru'l- Kur'âni'l-Azim,* Mektebetü'l-Kayyime, Kahire, 1414/ 1993.

İBN KESİR, İmadüddin Ebi'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n- Nihâye fi't-Târih*, Mısır, 1982.

İBN KUTEYBE, *Ta'bîrü'r-Rü'yâ*, nşr. İbrahim Salih, Şam, 1422/ 2001.

İBN KUTEYBE, *Tevilu Muhtelifu'l-Hâdis,* Kahire, 1966.

İBN MACE, Ebî Abdullah b. Yezid el-Kazvânî, *Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul, 1413/1992.

İBN MANZÛR, Ebi'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mükerrem, *Lisânü'l-Arab*, Daru's-Sâdr, Beyrut, 1414/1994.

İBN RÜŞD, *el-Keşf an Minhaci'l-Edille*, Çev. Süleyman Uludağ (Felsefe-Din İlişkileri isimli eser içinde), İstanbul, 1985.

İBN SÎNÂ, *el-Edhaviyyetü fi'l-Meâd Li İbn Sînâ*, thk. Hasan Asî, Beyrut, 1404/1984.

İBN SİNA, *Tis'u Resâil*, İstanbul, 1928.

İCÎ, Adududdin, Abdurrahman b. Ahmed, *Mevakıf fi İlmi'l-Kelâm*, Alemü'l-Kütüb, Beyrut, trs.

İLHAN, Avni, *İslâm Ansiklopedisi* (DİA), İstanbul, 1992.

İMAM NABLUSÎ, *İslami Rüya Tabirleri*, (Haz. A. Aydın Şeyhanlı), İstanbul, trs.

İNAYET, Ömer, *el-Akâid*, Daru'l-Asur li't-Tab ve'n-Neşir, Kahire, 1928.

İSFEHÂNÎ, Ebu Kasım Hüseyin b. Muhammed, Ragıb, *el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'ân*, İstanbul, 1986.

İZMİRLİ, İsmail Hakkı, *İslâm Dinî ve Tabii Din*, Sadeleştiren, Osman Karadeniz, İzmir, 1998.

İZMİRLİ, İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, Haz. Sabri Hizmetli, Ankara, 1981.

J.VERNETTE, "Satanisme" Catholicisme Hier Aujourd'hui Demain, Paris, trs.

KADI ABDÜLCEBBAR, Ahmed, *el-Mugnî fi Ebvabi't-Tevhid ve'l-Adl*, thk. Taha Hüseyin vdğr., Kahire, trs.

KADI ABDÜLCEBBAR, Ahmed, *Şerhu Usuli'l-Hamse,* Thk. Abdulkerim Osman, Kahire, 1416/1996.

KÂDI ABDÜLCEBBAR, b. Ahmed, "*el-Muhtasar fî Usuli'd-Din*" (Resâilu'l-Adl ve't-Tevhîd,) thk. M. Umara, Kahire, 1971.

KÂDI İYÂZ, *eş-Şifâ,* Kahire, 1977.

KELÂBÂZÎ, Ebu Bekir Muhammed b. İshak Buhari, *Ta'arruf, (Doğuş Devrinde Tasavvuf,)* Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul, 1992.

KILAVUZ, A. Saim, *İslâm Akaidi ve Kelama Giriş,* İstanbul, 2007.

KILAVUZ, Ahmed Saim, *İman-Küfür Sınırı*, İstanbul, 1990.

KILIÇ, Zafer, *Küreselleşme ile İvme Kazanan Uluslararası Terörizm ve Buna Karşı Alınan Tedbirler*, (Y. Lisans Tezi), SDÜ. Isparta, 2007.

Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1987.

KOMİSYON, *İslam Gerçeği,* Ankara, 1995.

KOMİSYON, *Küreselleşme ve Modernleşme Sürecinde Kültürel Kimlik*, Konreal Adenaner Vakfı, Ankara, 2001.

KOMİSYON, *Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri*, Ankara, trs.

KONRAPA, Zekai, *Peygamberimiz*, İstanbul, trs.

Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Heyet, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, Ankara, 1999.

KURTUBÎ, Muhammed b. Ahmed b. Ebu Bekir, *el-Cami' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, Thk. Ahmed Abdulhalim el-Burdûnî, Kahire, 1372.

LAVEY, Anton Szandor, *The Satanic Bible,* U.S.A, 1969.

LÜTFİ PAŞA, *Tevarih-i Âli Osman*, (Âli Bey'in Haşiyeleriyle), İstanbul, 1341.

M. ŞEMSEDDİN GÜNALTAY, *Felsefe-i Ulâ: İsbat-ı Vâcib ve Ruh Nazariyeleri*, İstanbul, 1994.

MAC CULLOCH, J. A, *"Eschatology*", *Encyclopedia of Religion an Ethics*, Ed. James Hastings, New York; Scribner, 1951.

MATÜRİDİ, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmud, *Âyât ve Suver min Te'vîlâti'l-Kur'ân*, Thk. Ahmet Vanlıoğlu, Bekir Topaloğlu, İstanbul, 2003.

MATÜRİDİ, Ebu Mansur Muhammed, *Kitabu't-Tevhid*, Thk. Fethullah Huleyf, Daru'l-Camiati'l-Mısrıyye, İskenderiye, trs.

MÂTÜRÎDÎ, Ebu Mansur, *Tevilâtü'l-Kur'an*, (Mahtut/ Yazma), Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, No: 40.

MAVERDİ, Ebu Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Basri, *el-Ahkamüs- Sultaniyye el- Vilâyatü'd- Diniyye,* thk. Halid Abdullatıf, Daru'l-Kitabi'l- Arabi, Beyrut, 1410/ 1990.

MESÛDÎ, Ali b. Hüseyin, *Mürûcü'z-Zeheb ve Meâdinu'l-Cevher*, Kahire, 1948.

MİRAS, Kamil, *Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi,* DİB. Yay., Ankara.

MUHAMMED ABDUH, *Tefsiru Cüz'i Amme*, Mısır, 1329.

MUHAMMED ESED, *The Message of The Qur'ân, (Kur'ân Mesajı Meal-Tefsir)*, Çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret yay. İstanbul, 1997

MUHAMMED İBN SÎRÎN, *Ta'bîrü'r-Rü'yâ,* Mektebetü's-Sekafiyye, Beyrut, trs.

Muncid Fi'l-Luğa, Daru'l-Meşrik, Beyrut, 1994.

MUYESSER, Muhammed Seyyid Ahmed, *er-Ruh Fi Dirâsâti'l-Mütekellimîn ve'l-Felâsife*, Daru'l-Maarif, Kahire, 1988.

MÜSLİM, Ebi Hüseyin Müslim b. Haccac, *Sahih-i Müslim*, Çağrı Yay, İstanbul, 1413/1992.

NESEFİ, Ebi Hafs Ömer b. Muhammed, *Metnü'l-Akâid,* (Kelam İlmi ve İslam Akaidi içindeki orijinal metin, Haz. Süleyman Uludağ,) İstanbul, 1991.

NESEFÎ, Ebu'l- Muin Meymun b. Muhammed, *Tabsıratü'l-Edille fi Usuli'd-Din*, thk. Hüseyin Atay, Ankara, 1993.

NESEFÎ, Ebu'l-Berekat, *el-Umde fi'l-Akâid*, thk. T. Yeşilyurt, Malatya, 2000.

NESEFÎ, Ebu'l-Muîn Meymun b. Muhammed, *Bahru'l-Kelam fî Akaidî Ehli'l-İslâm*, Konya, 1329/1911.

NESEFİ, Ebu'l-Muin, *et-Temhid fi Usuli'd-Din*, thk. Abdulhay Kabil, Kahire, 1407/1987.

New Vebster's Dictionary of English Language, U.S.A, 1985.

NİŞVÂNU'L-HİMYERİ, Ebû Said, *el-Hûru'l-Iyn*, thk. Kemal Mustafa, Kahire 1948.

NORTBOURNE, Lord, *Modern Dünyada Din*, Çev. Şahabettin Yalçın, İstanbul, 1995.

ONAT, Hasan, *İslâm, Şiddet ve Terör*, İnternet sayfası.

ÖĞEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2003.

ÖZARSLAN, Selim, 'Günümüzde İtikadî Sorunlar', *Günümüz İnanç Problemleri Sempozyumu,* Erzurum, 2001.

ÖZARSLAN, Selim, "Terör ve Kelami Perspektiften İslâm'ın Teröre Bakışı", *F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, C:11, Sayı:2, Elazığ, 2001.

ÖZARSLAN, Selim, *14-18 Yaş Lise Geçlerinde Kader İnancı*, Ankara, 1994. (Basılmamış Y. Lisans Tezi)

ÖZARSLAN, Selim, *Günah Musibet İlişkisi Üzerine*, Elazığ, 2006.

ÖZARSLAN, Selim, "İslamî Kaynaklar Işığında Rüya Konusuna Kelamî Bir Bakış", *Diyanet İlmi Dergi*, c. 45 Sayı: 4, Ekim-Kasım-Aralık 2009, ss. 89-108.

ÖZARSLAN, Selim, *Kelam Tarihi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2013.

ÖZARSLAN, Selim, *Kelamda Tevbe*, Ankara 2003.

ÖZARSLAN, Selim, *Matüridi Kelamcısı İbn Hümam'ın Kelami Görüşleri*, Elazığ, 2002.

ÖZARSLAN, Selim, Yoga ve Düşündürdükleri, *Diyanet Aylık Dergi,* Mayıs 2009, Sayı: 221.

ÖZERVARLI, M. Sait, *Kelâmda Yenilik Arayışları*,İstanbul, 1998.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1993.

PEZDEVÎ, Ebu Yusr Muhammed, *Usulu'd-Din, (Ehl-i Sünnet Akaidi),* Çev. Şerafettin Gölcük, İstanbul, 1988.

PRİNGLE- Pattison, A. Seth, *The Idea of Immortality*, Oxford, 1922.

RAZİ, Fahreddin, *Meâlimu Usuli'd-Din*, Çev. Nadim Macit, Erzurum, 1996.

RÂZÎ, Fahreddin, *et-Tefsîrü'l-Kebir (Mefâtihu'l- Gayb)*, Beyrut, 1415/1995.

RÂZÎ, Fahreddin, *Kitabü'l- Muhassal Efkârü'l-Mütekaddimîn ve'l- Müteahhirîn mine'l-Hukemâi ve'l- Mütekellimîn*, thk. Hüseyin Atay, Mektebetü Daru't-Türâs, Kahire, 1411/1991.

RAZİ, Fahreddin, Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, *el-Erbain fi Usuli'd-Din,* thk. Ahmed Hicazi es-Saka, Kahire, 1986.

RÂZÎ, Fahreddin, Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Daru'l-İhyâ et-Türasi'l-Arabî, Beyrut, 1417/1997.

Redhouse Sözlüğü, (İngilizce Türkçe) Sev Yayıncılık, İstanbul.

ROUSSEAU, Herve, *Dinler Tarihi ve Sosyal İncelemeler*, Çev. Osman Pazarlı, İstanbul, 1970.

SA'LEBÎ, Ebu İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrahim en-Nîsâbûrî, *Arâisu'l-Mecâlis*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, trs.

SÂBÛNÎ, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, Daru'l-Fikri'l-Arabi, Mekke, 1399/1978.

SÂBÛNÎ, Nureddin Ahmed b. Mahmud b. Ebi Bekir, *el-Bidâye fî Usuli'd-Din*, Thk. Bekir Topaloğlu, Ankara, 1995.

SEYYİD SÂBIK, *el-Akâidü'l-İslâmiyye*, Beyrut, trs.

SEYYİD SÜLEYMAN EL-HÜSEYNÎ, *Kenzü'l-Menâm: Mükemmel ve Mufassal Rüya Tabirnamesi,* İstanbul, 1340-1.

SUYUTÎ, Celalüddin Abdürrahman b. Ebî Bekr, *el-Câmiu's-Sağir fî Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr,* Kahire, 1982.

ŞEHRİSTÂNÎ, Ebu'l-Feth Muhammed Abdulkerim, *el-Milel ve'n-Nihal*, Thk. Ahmed Fehmi Muhammed, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, trs.

ŞEREFUDDİN, "*Bâtınilik Tarihi*" *Darü'l-Funun İlahiyat Fakültesi Mecmuası*, c. II, s. 8, Mart, 1928.

ŞEREFUDDİN, "*Fâtimiler ve Hasan Sabbah*" *D.F.İ.F.Mecmuası*, c. I, s. 4, 1926.

ŞİBLÎ, Ebu Abdullah Bedruddin Muhammed b. Abdillah, *Garâibu ve acâibu'l-cin kemâ Yüsavviruhâ el-Kur'ân ve's-Sünne,* (nşr. İ. Muhammed Cemel), Kahire, 1983.

ŞİBLÎ, Mevlana, *Asr-ı Saadet,* Çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, 1978.

TAFTAZÂNÎ, Sa'deddin, Mesud b. Ömer b. Abdillah, *Şerhu'l-Akaid* (*Kelam İlmi ve İslâm Akaidi* içinde orijinal metin, Haz. Süleyman Uludağ), İstanbul, 1991.

TAŞKÖPRİZÂDE, İsameddin Ahmed, *Miftahu's-Saade ve Misbahu's-Siyâde*, (nşr. Abdülvahhab Ebu'n-Nur, Kamil Bekrî,) Kahire, 1968.

TEHÂNEVÎ, Muhammed Ali b. Ali, *Keşşâfü Istılahati'l-Fünün*, İstanbul, 1984.

Temel Brıtannica, Ana yayıncılık, İstanbul, 1993.

TİRMİZÎ, Ebi İsa Muhammed b. İsa b. Sevrâ, *Sünen*, Çağrı yay., İstanbul, 1413/1992.

TOPALOĞLU, B., Yavuz, Ş., Çelebi, İ., *İslâm'da İnanç Esasları*, İstanbul, 2002.

TOPALOĞLU, Bekir, *İslâm Kelamcılarına ve Filozoflara Göre Allah'ın Varlığı (İsbât-i Vâcip*), Ankara, 1992.

TURAN, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, İstanbul, 1969.

TÜMER, Günay- Küçük, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ocak yay. Ankara, 1993.

TÜREK, İbrahim, *Rüyalar,* İstanbul, 1965.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,1988.

TÜRKDOĞAN, Orhan, *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, Timaş yay., İstanbul, 1996.

Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, Ankara, trs.

ULUDAĞ, Süleyman, *İslâm'da Emir ve Yasakların Hikmeti*, Ankara,1992.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, *İslâm Düşüncesi*, *Türk Düşünce Tarihi Araştırmalarına Giriş*, İstanbul, 1995.

VAHİDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed, *Esbâbu'n-Nuzûl*, Mısır, 1387/1968.

WALTER, Ruben, *Buddizm Tarihi*, Çev. Abidin İtil, Ankara, 1947.

www.dunyadinleri.com/satanizm.html+satanizm&hl=tr&ct

YALTKAYA, M. Şerafeddin, *Simavne Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin*, İstanbul, 1994.

YARAN, Cafer Sadık, *Death And Immortality In Islamic Thought*, *O.M.Ü.İ.F.D*. Sayı, X, Samsun, 1998.

YAVUZ, Hilmi, *Türk Müslümanlığı ve İslam Üzerine,* (Kelam, Felsefe, Tasavvuf Yazıları), İstanbul, 2001.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dîni Kur'an Dili*, Çelik-Şura yay., İstanbul, trs.

YEPREM, M. Saim, *İrâde Hürriyeti ve İmâm Mâtürîdî*, İstanbul, 1984.

YİTİK, Ali İhsan, "Doğu Kökenli Batılı Akımlar" *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 221, Mayıs, 2009.

ZEMAHŞERÎ, Muhammed b. Ömer, *Tefsiru'l-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidi't-Tenzîli ve Uyunu'l-Ekâvîli fî Vucuhi't-Te'vil,* thk. Abdurrazzak el-Mehdî, Daru't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1417/1997.

HASTANE VE SAĞLIK İŞLETMELERİ YÖNETİMİ

Prof. Dr. Hüseyin Zennun Beyatlı

Hastane Yönetimi Uzmanı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1669
İşletme No.: 082
ISBN: 978-605-320-576-0
© 1. Basım, Ocak 2017

HASTANE VE SAĞLIK İŞLETMELERİ YÖNETİMİ

Prof. Dr. Hüseyin Zennun Beyatlı

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Ltd. Şti. - 0312.341 62 36 - Ankara Sertifika No:19478

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Zennun Beyatlı, Hüseyin.
Hastane ve Sağlık İşletmeleri Yönetimi
1. Basım, XII+244s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-576-0
1. Sağlık 2. Sağlık Sistemi 3. Sağlık Yönetimi 4. Hastane 5. Hastane Sistemi 6. Hastane Yönetimi 7.Sağlık İşletmeleri 8. Sağlık İdarecisi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR! www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Hastane: hasta ve yaralıların, hastalıktan şüphe edenlerin, sağlık durumlarını kontrol etmek isteyenlerin ayakta veya yatarak müşahede, teşhis ve rehabilite edildikleri ve aynı zamanda doğum yapılan yerlerdir.

Günümüzde hastaneler; tedavi ve tıbbi bakım fonksiyonlarının yanı sıra, hekimlerin ve diğer sağlık personelinin eğitimi, tıbbi araştırma ve toplum sağlığı gibi bir kuruluş, ekonomik bir sisteme, doktor ve diğer personele eğitim veren bir eğitim kurumu, bir araştırma birimi, birçok meslek gruplarından kişilerin çalıştığı bir örgüt, sosyal bir kurum ve çoğunlukla kamu kuruluşu niteliğinde olan hizmet işletmesidir.

Ülkelerin gelişmiş sayılabilmesi için mutlaka sağlığa yeterli yatırımları yapması gerektiği birçok kurum, kuruluş ve kişilerce dile getirilmektedir ve bir ülkenin ekonomik ve sosyal olarak gelişmesi o ülkenin sağlıklı insan gücüne ve gelişmiş sağlık kurumlarına sahip olmasıyla ancak mümkün olabilir. İngiliz Piter Frank; sağlığı yerinde olmayan bir insan yoksullaşır ve yoksul olan bir insanda sağlıklı olamaz demektedir. Onun için sağlıklı insan, gelişmiş bir sağlık kuruluşu ve hastanesi, sağlıklı bir ekonomi ve yüksek bir milli gelir demektir.

Gelişmiş ülkelerde bütün bu gerçekler anlaşıldığından bu yana bu ülkeler var olan sağlık sistemlerinde geniş boyutlu reformlara gitmişler ve bu sayede harcamalarında önemli tasarruflar sağlamışlardır.

Kamu hizmetleri içinde özel bir yere sahip olan sağlık hizmetleri ve hastaneler ülkelerin gelişmesinin ve medeniyetlerinin bir sembolü sayılmaktadır. Hastanede yapılan tıp, eczacılık, hemşirelik, mühendislik, sosyal hizmet, organizasyon ve yönetimin gibi sağlık, sosyal ve işletmecilik hizmetleri o ülkenin her yönden ilerleme kayıt ettiğini yansıtmaktadır.

Sağlık hizmetleri veren kuruluşlar olarak hastanelerin bakım kalitesini yükseltmekten etkili yönetime, maliyeti dengeli tutmaktan, personelin teminin ve kamuoyunun hastane yönetimi hakkındaki düşüncelerin iyileştirilmesine kadar pek çok sorun alanında halkla ilişkiler faaliyetlerinde bulunmalarının iyi bir çözüm olduğu ileri sürülebilir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde; hastane yönetimi ile ilgili temel bilgiler, ikinci bölümünde ise hastanedelerde özellik gösteren bazı üniteler hakkında bilgiler verilecektir.

Bu kitabımız hastane yöneticilerine ve sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerine önemli bir bilimsel kaynak olacağını temenni ediyoruz.

Bu kitabın içeriğine yaptıkları tetkik ve tashihlerden dolayı Sayın Dr. Bilâl Ak hocama teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Kur'an-ı Kerim'in Tevbe Suresi'nin 105'inci ayeti kerimesi şöyle diyor: "Söyle; çalışın ve yaptığınız işleri Allah ve Resulü ve mü'minler de göreceklerdir." Ben de buna göre çalıştım, sizler de lütfen görünüz.

Prof. Dr. Hüseyin Zennun Beyatlı

Konya –Ocak- 2016

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

BİRİNCİ BÖLÜM
HASTANE VE SAĞLIK İŞLETMELERİ İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER

I- SAĞLIK VE HASTANELERİN TARİHÇESİ 1
Sümerler ve Mezopotamya'da Sağlık Hizmetleri 1
Eti/Hititlerde Sağlık Hizmetleri 2
Hindistan'da Sağlık Hizmetleri 2
Mısırlılarda Sağlık Hizmetleri 3
Helenlerde Sağlık Hizmetleri 3
Romalılarda Sağlık Hizmetleri 4
Çinlilerde Sağlık Hizmetleri 4
Araplarda Sağlık Hizmetleri 5
Avrupa'da Sağlık Hizmetleri 5
Türklerde Sağlık Hizmetleri 5

II- SAĞLIK VE HASTANE SİSTEMLERİ 14
Sağlık Sistemi 14
Hastane Sistemi 17
Dünya Sağlık Örgütünün Sağlık Sistemi Yaklaşımı 18
Türkiye Sağlık Sistemi 19

III- SAĞLIK VE HASTANE İLE İLGİLİ TANIMLAR 21
Yönetim 21
Sağlık Yönetimi 22
Hastane Yönetimi 22
Yönetici 22
Sağlık İdarecisi 22
Sağlık İdareciliğinin Meslek Tanımı 23
Hastane Yöneticisi 23
İşletme 24
Hastane İşletmeciliği 24
Sağlık 25
Sağlık Hizmetleri 25
Hastane (Hospital) 26
Hasta Yatağı 26
Dijital Hastane 27
Elektronik Hasta Kaydı (EHK) 28
Ulusal Sağlık Hizmetleri Yönetim Bilgi Sistemi 28
Sağlık-Net 28

Sağlık-Net Portali 28
Operasyon Merkezi (Data Center) 28
IV- SAĞLIK HİZMETLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 28
Saglık Hizmetlerinin Özellikleri 29
Sağlık ve Hastane İşletmelerinin Özellikleri 29
V- HASTANELERİN SINIFLANDIRILMASI 30
Mülkiyet Esasına Göre Hastaneler 30
Büyüklüklerine Göre Hastaneler 30
Hastaların Yatış Süresine Göre Hastaneler 31
Eğitim Statüsüne Göre Hastaneler 31
Akreditasyon Durumuna Göre Hastaneler 31
Verdikleri Hizmet Türüne Göre Hastaneler 31
Dikey Bağlantı (Entegrasyona) Göre Hastaneler 31
Yapı Tipine (Mimari Şekline) Göre Hastaneler: 32
VI- SAĞLIK İŞLETMELERİNİN (HASTANELERİN) FONKSİYONLARI 32
Tıbbi Fonksiyonlar 32
Hasta Bakım Fonksiyonları 32
İdari Fonksiyonlar 32
Mali Fonksiyonlar 33
Teknik Fonksiyonlar 33
Otelcilik Fonksiyonları 33
Eğitim Fonksiyonu 33
Araştırma ve Geliştirme Fonksiyonu 33
Sosyal Fonksiyonlar 34
Koruyucu Hekimlik Fonksiyonu 34
VII- HASTANE YÖNETİCİSİNDE BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER (NİTELİKLER) 34
VIII- HASTANE YÖNETİCİSİNİN GÖREV, YETKİ VE SORUMLULUKLARI 36
IX- HASTANE VE SAĞLIK İŞLETMELERİNDE İDARİ FONKSİYONLAR 37
Planlama – Planning 38
Organizasyon ve Kadrolama (Örgütleme) 41
Yöneltme (Yürütme)- Direction 52
Kontrol (Denetim) Control 54
VIII- HASTANE VE SAĞLIK İŞLETMELERİNİN İNŞASINDA İDARİ ESASLAR 56
Hastane İnşasında Aşamalar 56
XI- HASTANE İŞLETMECİLİĞİNDE ANA PRENSİPLER 76
Hasta Yatağı 76
Hasta Kabulü 77
Hasta Kabul Nisbeti 77
Hasta Çıkarılması ve Ölüm 77
Hasta Günü 78
Hasta Günleri 78
Ortalama Hasta Günü 78

Ortalama Yatak İşgali 78
Yatak İşgal Yüzdesi 79
Yatak Nüfus Nisbeti 79
Poliklinik Hasta Sayısı 80
Ölen Hasta Sayısı 80
Ameliyat Sayısı 80
Doğum Sayısı 80
Ortalama Çocuk Ölüm Oranı 80
Ortalama Ana Ölüm Oranı 81
Anestezi Ölüm Oranı 81
Enfeksiyon Ölüm Oranı 81
Hasta Maliyet Oranı 81
XII- HASTANE İHTİYACININ TESBİTİNE ETKİ YAPAN FAKTÖRLER 81
Hastane İstatistikleri 82
Nüfus İstatistikleri 82
Yaşama Şartları 82
Hastalıkların Ağırlık Durumları 83
Hekim Sayısı 83
Morbidite 83
Sosyal Durum 84
Hastane Dışı Tıbbi Bakım ve Tedavi Kaynakları 84
Sağlık Politikası 85
Coğrafik ve Jeolojik Durumlar 85
Hekimlikte İlerleme 85
Hastanede Eğitim ve Araştırma 86
Özel Hastaneler 86
Hasta Bakımının Maliyeti 86
Hastane Yatak Sayısı 86
XIII- HASTANELERDE TIBBİ FONKSİYONLAR 89
Dâhilî Branşlar 89
Cerrahi Branşlar 90
Poliklinik Hizmetleri 90
Klinik Hizmetleri 90
Fizik Tedavi Hizmetleri 90
Acil Servis Hizmetleri 90
Ameliyathane Hizmetleri 90
Merkezi Sterilizasyon Hizmetleri 91
Yoğun Bakım ve Reanimasyon Hizmetleri 91
Uyandırma ve Ameliyat Sonu Bakım Ünitesi Hizmetleri 91
Eczane Hizmetleri 91
Onkoloji Hizmetleri 91
Yanık Tedavi ve Bakım Merkezi 91

Kemik İliği Nakli Merkezi....91
Kan Alma ve Bankası Hizmetleri....91
Psikiyatri Hizmetleri....91
Hasta Bakım Hizmetleri....91
Temel Tıp Bilimleri....91
XIV- HASTANEDE HİJYEN KURALLARI....91
Enfeksiyonun Hastaneye GİRİŞİ....92
Enfeksiyonu Önleme Yolları....92
Dezenfekte Etme Yolları....93
XV- HASTANELERDE TEDAVİYE MUVAFAKAT....94
Acil Durumlar....96
Şuursuz Hastalar....96
Reşit Olmayan Çocuklar....96
Ruh Hastaları....96
Bazı İstisnai Durumlar....97
XVI- HASTANELERDE KOMİTELER....97
Hastane Konseyi....98
Eğitim Planlama ve Koordinasyon Kurulu....98
Sağlık Kurulları....98
Enfeksiyon Kontrol Komitesi....100
Antibiyotik Kontrol Komitesi....102
Hastanelerdeki Diğer Komiteler....103
Çalışan Güvenliği Komitesi....104
Tıbbi Cihaz Komitesi Görevleri....105
XVII- HASTANELERDE TEFTİŞ....105
Hastanelerde İdari Teftiş....106
Hastanelerde Mesleki Teftiş....108
XVII- HASTANELERDE ACİL KODLAR....110
Mavi Kod....110
Pembe Kod (Çocuk Güvenliği)....111
Beyaz Kod (Saldırı, Taciz)....111
Sarı Kod....111
XVIII- HASTANELERDE MALİ FONKSİYONLAR....111
Hastane Bütçesinin Hazırlanması....113
Hastane Tahsisatı....113
Satın Alma....115
Hastanelerde Maliyet İncelenmesi....116
XIX- HASTANE BİLGİ YÖNETİM SİSTEMİ....117
HBYS Kavramı....117
HBYS Seviyeleri....118
İdeal Bir Bilgi Sisteminin Özellikleri....118
Hastanelerde Bilgi Üretim Merkezleri....119

Bilgi Sistemlerinin Temel Bileşenleri....119
Bilgi Güvenliği....123
Elektronik Sağlık/Hasta Kaydı (EHK)....124
Medula Sistemi....125
Diyaliz....127
HBYS'de Yeni Teknolojiler....130
Uygulamalarda HBYS Yaşanan Sorunlar....131
XX- HASTANELERDE TIBBİ ARŞİV HİZMETLERİ....131
Tıbbi Arşivin Bölümleri....133
Hasta Dosyaları ve Tıbbi Kayıtlarda Temel Standartlar....134
Hasta Dosyalarının Gizliliği....135
Hasta Dosyaların Saklanma Süresi....135
XXI- HASTANELERDE EV İDARESİ VE TEMİZLİK İŞLERİ....136
Ev İdaresi Hizmetleri....137
Ev İdaresinin Fonksiyonları....137
Hastanelerde Temizlik Hizmetleri....137
Ev İdaresi Hizmetleri İş Programı....139
Hastanelerde Atık Yönetimi....139
XXII- HASTANELERDE MUTFAK İDARESİ....141
Mutfağın Yeri....142
Mutfak Üniteleri....142
Yemeğin Verilmesi (Servisi)....144
Diyet İşleri....146
XXIII- HASTANELERDE ÇAMAŞIRHANE İŞLERİ....148
Çamaşırhanenin Yeri....149
Çamaşırhanenin Personele Zararları....149
Çamaşırhanede Emniyet Tedbirleri....150
Çamaşır Servisi ve Dağıtılması....150
XXIV- HASTANE TEKNİK GÖREVLER....151
XXV- HASTANELERDE HASTA ZİYARETLERİ....152
Hasta Ziyaretinde Kurallar....152
Hasta Ziyaret Zamanları....153
Hasta Ziyaretinin Sakıncaları....153
XXVI- SAĞLIK İŞLETMELERİNDE (HASTANELERDE) PERFORMANS YÖNETİMİ....154
Performans Yönetimi....155
Performans Değerlendirme....155
Performans Değerlendirme ve Yararları....156
Performans Değerlendirme Yöntemleri....156
Hastanelerde Performans....158

İKİNCİ BÖLÜM
HASTANELERDE TIBBİ BÖLÜMLER

I. POLİKLİNİKLER 161
Poliklinik Müracaat 164
Polikliniklerde Kayıt 164
II- ECZANE 165
Eczanenin Büyüklüğü, Yeri ve Tefrişi 165
Eczane Personeli 166
İlaç Temini ve Depolama 166
İlaçların Sarfı 167
III- RADYOLOJİ (RÖNTGEN) SERVİSİ 167
Fiziki Yapı 168
Röntgen Arşivi 170
Tanısal Radyoloji 171
Girişimsel Radyoloji 171
PET (Pozitron Emisyon Tomografi) 171
PET/BT Sintigrafik İncelemeler 172
IV- KAN BANKASI 172
Kan Vericiler 173
Kan Nakli Tehlikeleri 174
Kan Ürünleri 175
Kanın Muhafazası 175
V- AMELİYATHANELER 176
Ameliyathane Standartları 178
Ameliyathane Temizliği 181
VI- LABORATUVARLAR 181
Laboratuvar Planlaması 182
Laboratuvarların Görevleri 182
Laboratuvar Personel Yapısı 183
Laboratuvarın Yeri 183
Laboratuvar Çeşitleri 184
VII- ACİL SERVİS 186
Acil Servisin Yeri 187
Acil Servis Personeli 187
Acil Servis Komitesi 188
Tıbbi ve İdari Kayıt İşleri 188
Adli Konular 189
Acil Servisin Kuruluşu ve Organizasyonu 191
Acil Servisin Yeri 191
VIII- BULAŞICI HASTALIKLAR SERVİSİ 192
IX- HASTA KABUL ÜNİTESİ 193
Hasta Ücret Sistemi 195

Hasta Tabelalarının Tanzimi....195
Hastaların Çıkarılması....196
Hasta Kabul Görevlisinin Sorumluluğu....198
Hasta Odaları....198
X- PSİKİYATRİ BÖLÜMÜ....199
XI- KADIN HASTALIKLARI VE DOĞUM BÖLÜMÜ....202
XII- ONKOLOJİ BÖLÜMÜ....203
Onkolojinin Alt Dalları....204
Kemoterapi....204
Nükleer Tıp....205
Sintigrafi....205
XIII- ÇOCUK HASTALIKLARI VE SAĞLIĞI BÖLÜMÜ....205
Çocuk Hastalıkları Birimi....206
Sağlam Çocuk Birimi....206
Genel Pediatri Bölümü....206
Hastane İlköğretim Okulu....207
XIV- YOĞUN BAKIM VE REANİMASYON BÖLÜMÜ....207
Erişkin Yoğun Bakım Üniteleri....208
Yenidoğan Bakım Üniteleri....208
Çocuk Yoğun Bakım Üniteleri....208
Perinatal Merkezleri....208
XV- GASİLHANE VE OTOPSİ ÜNİTESİ....209
XVI- HEMŞİRELİK SERVİSİ....210
Hastabakımı Görevleri....210
Hemşire İhtiyacının Hesaplanması....211
Hemşire Hizmetlerinin Süre ve Şekil Bakımından İncelenmesi....212
Hemşirelik Hizmetlerinde Çalışma Süreleri....212
Hemşire Öğrencilerin Hastaneler ile İlişkileri....213
Hastabakımı Organizasyonunun Sorunları....213
XVII- HASTANELERDE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ....214
Personel Yönetimi....214
Personelin Sicil İşleri....218
Memurların Emekliliği....219
XVIII- HASTANELERDE DEPOLAMA....220
Depo Yerlerinin Seçilmesinde Aranılacak Hususlar....221
Depolamada Gerekli Hususlar....221
Depoların İç Düzeni....221
Depolamada Kurallar....222
Depolarda Malzemelerin Yerleşimi....222
Depolarda Sayım....222
XIX- HASTANELERDE AYNİYAT İŞLERİ....223
Ayniyat Saymanlığı İşlemleri....223

Ayniyat Kontrol İşlemleri 225
XX- HASTANELERDE EVRAK İŞLERİ 225
Yazı İşleri Bürosunun Görevi 225
Yazı İşleri Bürosunda Tutulacak Defterler 226
XXI- HASTANELERDE İŞ VE İŞ YERİ SAĞLIĞI 227
İş Sağlığının Amacı 227
İş Yeri Sağlık Servisleri 228
İş Kazaları 228
İş Kazalarının Nedenleri 229
Meslek Hastalıkları 229
XXII- HASTANELERDE NÖBET İŞLERİ 231
Nöbet Cetvelinin Hazırlanması Esasları 232
Acil Nöbetler 233
Ev Nöbeti 233
KAYNAKLAR 235
ÖZ GEÇMİŞ 243

KAYNAKLAR

1- AK, Bilal, (1990). Hastane Yöneticiliği, Özkan Matbaası, Ankara

2- AK, Bilal, (1991).Sağlık Hizmetlerinde Yönetim, İkinci Baskı, Metinler Matbaası, İstanbul

3- AK, Bilal, (1999). Osmanlılarda Sağlık ve Hastane Yönetimi, Osmanlılarda Sağlık Hizmetleri Sempozyum Kitabı, Sağlık Bakanlığı, Yayını, Ajans Türk Matbaası, Ankara

4- AK, Bilal, (2003). Sağlık Bilgi Sistemleri,(Dijital Kitap), Ahmet Yesevi Üniversitesi, Sağlık Kurumları İşletmeciliği, Uzaktan Eğitim YLP,Ankara,

5- AK, Bilal, (2014). Plannıng in Hospital, The Scıence and education at the Begınnıng of the 21 St. Century ın Turkey, Volume:1 **St** Kliment Ohridski University Press

6- AK, Bilal., AKAR, Çetin, KARACA, Harun, (1984), Hastane İdaresi ve Organizasyonu, Hacettepe Üniversitesi, S.İ.Y.O., Ankara.

7- AK, Bilal (1989), Başarılı Bir Yöneticinin Özellikleri, İşletme Yönetimi, Ankara.

8- AK, Bilal, (2002). "Türkiye Cumhuriyeti'nde Sağlık Hizmetleri", Türkler, C. 17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

9- AK, Bilal, (2014). Sağlık Hizmetlerinin Gelişimi, Özel Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Kurumları Yönetimine Giriş Ders Notu, Mersin

10- AK, Bilal, (2000).Tıp Tarihi ve Deontoloji, (Mimograf), TC,Sağlık Bakanlığı,Gevher Nesibe Sağlık Eğitim Enstitüsü,Ankara

11- AK, Bilal, (2001). Saka Hekimi Anaharsis: Hipokrat'ın Hocası Türk Hekimi' Hürriyet Gazetesi, 26.08.2001 http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/ goster/printnews.aspx? Doc I D =12236

12- AK, Bilal, (2000).İskitlerde Sağlık Hizmetleri, Sağlık Bakanlığı Sağlık Dergisi, Ankara

13- AK, Bilal (2002). "Sakalarda Sağlık Hizmetleri", Bildiri, 38. Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı - Proceedings of the 38th International Congress on the History of Medicene Actes du 38ème Congrès International d'Histoire de la Mèdecine (Cilt1, Cilt2, Cilt3) , XXVI. Dizi, Sayı: 14a, 14b, 14c, Nil Sarı, Ali Haydar Bayat, Yeşim Ülman, Mary Işın (Editörler), Istanbul

14- AK, Bilal, İskit/ Saka Türklerinde Sağlık, Hizmetleri I, II,, Sağlık Gazetesi, 9,1992, s. 21-10-10,1992, s.21.

15- AK, Bilal, (2004). Selçuklularda Sağlık Kuruluşları, Bildiri, VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi, 16-18 Haziran, Divriğ, Sivas

16- AK, Bilal (1994). Ayaş'lı Şaban Şifai, I-II, Sağlık Gazetesi,39,1994,s.9-40,1994,s.9

17- AK, Bilal, Türkiye Cumhuriyeti'nde Sağlık Hizmetleri https://www. tarihtarih.com/ ? Syf=26&Syz=355097

18- AK, Bilal, (2014). Sağlık ile İlgili Kavramlar, (Mimograf), Sağlık Kurumları Yöneticimine Giriş Ders Notu, Özel Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Kurumları Yönetimi Bölümü, Mersin

19- AK, Bilal, (20015).Sağlık ve Hastane Sistemleri Ders Notu, Özel Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Kurumları Yönetimi Bölümü, Mersin

20- AK, Bilal, AKAR, Çetin, (1988). "Hastanelerin Özellikleri ve Diğer İsletmelerden Farklılıkları", Sağlık Yönetimi, Yıl:2, sayı:5, Ocak, Ankara

21- AK, Bilal, (2014). Sağlık Yönetimi Kavramı, Sağlık Kurumları Yönetimine Giriş Ders Notu, Özel Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Kurumları Yönetimi Bölümü, Mersin,

22- AK, Bilal, (1987). Hastane İşletmeleri, (Mimograf), Hacettepe Üniversitesi, Sağlık İdaresi Yüksekokulu, Ankara

23- AK, Bilal, (2016). Üretim Yönetimine Giriş, (Mimograf), Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü, Mersin

24- AK, Bilal, (1989). "Hastane ve Hastane İdareciliği Kavramı", TUDEV Raporu,1:2, Ankara

25- AK, Bilal, AKAR, Çetin, (1987)."Hastane Kavramı, Sağlık Yönetimi,1:3-4,Ekim, Ankara

26- AK, Bilal, (2013).Sağlıkta Yeni Hedef: Dijital Hastaneler, Akademik Bilişim Konferansı'13, 23-25 Ocak 2013,Akdeniz Üniversitesi, Antalya,

27- AK, Bilal, (2010).Tıp Bilişiminde Mobilite Uygulamaları, Akademik Bilişim'10, 10-12 Şubat 2010, Muğla Üniversitesi, Muğla,

28- AK, Bilal, (2014).Sağlık Kurumlarında Enformasyon Yönetimi, (Mimograf), Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü, Mersin,

29- AK, Bilal, (2014).Sağlık Hizmetlerinin ve Sağlık Kuruluşlarının Özellikleri, (Mimograf), Sağlık Kurumları Yönetimine Giriş Dersi Ders Notu, Özel Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Kurumları Yönetimi Bölümü, Mersin,

30- AK, Bilal, AKAR, Çetin, KARACA, Harun, (1986).Hastane Kuruluş Yerinin Seçimi ve Mimari Organizasyonu (Mimograf),Hacettepe Üniversitesi, Sağlık İdaresi Yüksekokulu, Ankara

31- AK, Bilal, (2015).Sağlık Kurumlarında Organizasyon ve Kadrolama (Mimograf), Sağlık Kurumları İşletmeciliği Ders Notu, Özel Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı, Mersin

32- AK, Bilal, (2015).Sağlık Kurumları Yönetiminde Merkezi Örgütlenme, (Mimograf), Toros Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü, Mersin

33- AK, Bilal, (2015).Sağlık Kurumları Yönetiminde Taşra Örgütlenmesi (Mimograf), Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri, Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü, Mersin

34- AK, Bilal, (2015). Sağlık Kurumlarında Organizasyon ve Kadrolama (Mimograf), Sağlık Kurumları İşletmeciliği Ders Notu, Özel Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı, Mersin

35- AK, Bilal, (2014).Sağlık Yönetimi Kavramı, Sağlık Kurumları Yönetimine Giriş Ders Notu, Özel Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Kurumları Yönetimi Bölümü, Mersin,

36- AK, Bilal, (2016). İnsan Kaynakları Yönetim İşlevleri, (Mimograf), Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Yüksek Lisans Proğramı, Sağlık Kurumlarında İnsan Kaynakları ve Performans Dersi, Yenice, Mersin

37- AK, Bilal (2016). "Sağlık Hizmetleri Üretim Teknolojileri Seçimi ve Yönetimi", Sağlık Kurumlarında Üretim Yönetimi, Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü, Mersin

38- AK, Bilal, (2015). Hasta Hakları ve Malpraktis, Sağlık Kurumları Yönetiminde Etik, (Mimograf),Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü Mersin

39- AK, Bilal, (2007). "Hastane Bilgi Yönetim Sistemlerinin Gelişimi", Sağlık Bilgi Sistemleri (Dijital kitap), Ahmet Yesevi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı, Ankara

40- AK, Bilal, (2007). Hastane Bilgi Yönetim Sistemlerinin Gelişimi, Sunum, Sağlık Bilgi Sistemleri, Dijital Kitap, Uluslar arası Türk Kazak Ahmet Yesevi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı. Ankara

41- AK, Bilal, (2016).HBYS'de Donanım,(Mimograf), Sağlık Enformasyon Yönetimi,Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü, Mersin

42- AK, Bilal (2016). HBYS'de Bilgisayar Ağları, (Mimograf), Sağlık Kurumlarında Enformasyon Yönetimi, Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü, Mersin

43- AK, Bilal,(2016). Hastane Bilgi Yönetim Sistemlerinde Yazılım,(Mimograf), Sağlık Enformasyon Yönetimi, Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü, Mersin

44- AK, Bilal, (2016). Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi, Bilgi Sistemlerinde Bilgisayar Suçları ve Hukuki Düzenlemeler, (Mimograf), Sağlık Kurumlarında Enformasyon Yönetimi, Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü, Mersin

45- AK, Bilal,(2016).Tıbbi Kayıtların Bilgisayar Ortamında Tutulması (Mimograf), Sağlık Kurumları Enformasyon Yönetimi, Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü, Mersin.

46- AK, Bilal, (2007). HBYS'de Yeni Teknolojiler (Mimograf), Sağlık Bilgi Sistemleri, Uluslararası Türk Kazak Ahmet Yesevi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı, Ankara

47- AK, Bilal, (2000). Sağlık Kurumlarında Bilgi Yönetim Sistemleri, (Mimograf) Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara

48- AK, Bilal,(2003).Hastane Bilişim Sistemleri (Mimograf),Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hastane İşletme Yönetimi Programı, Ankara,

49- AK, Bilal, (2002). Tıbbi Dokümantasyon ve Tıbbi Arşiv (Mimoğraf), S.B., Gevher Nesibe Sağlık Eğitim Enstitüsü, Ankara

50- AK, Bilal, (1993).Yönetim Bilgi Sistemleri, Kamu Çalışanları Dergisi, Sayı:35,Ankara

51- AK, Bilal, AK, Zuhal Ayşe, (1995). Tıbbi Dokümantasyon Hizmetlerinde Bir Yenilik Olarak Doldurma Sistemli Optiksel Disk Uygulaması, I-II, Sağlık Gazetesi, sayı:45 ve 46, Ankara

52- AK, Bilal, (1992). Hastanelerde Bilgisayar Kullanımı, Sağlık Gazetesi,2-12,Ankara

53- AK, Bilal, (1998). Hastane Yönetim Bilgi Sistemi ve Hastane Otomasyonu, (Mimograf), SİD-ACC Seminerleri, Ankara, İstanbul, Bursa, Mersin.

54- AK, Bilal, (1997). Hastane Bilgi Sistemleri, SİD-ACC Seminer Notları, Ankara

55- AK, Bilal, (2005).Tıbbi Kayıtların Bilgisayar Ortamında Tutulması ve 1960'tan 2005'e bir Yolculuk, Çözüm Sağlık ve Bilişim Haber Dergisi, Kasım –Aralık, sayı:8,Ankara, 2005

56- AK, Bilal (2011). Tıbbi kayıtların Bilgisayar Ortamında Tutulması, (Mimograf), Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara

57- AK, Bilal, (2005). Çözüm HBYS ve Tıbbi Kayıtların Elektronik Ortamda Tutulması Uygulamalarından Örnekler, *Tıp bilişimi ''05 2. ulusal tıp bilişimi kongresi 19 Kasım 2005,belek / Antalya*

58- AK, Bilal, Mete, Mustafa; Sargutan, Erdal, (1998). Hastanelerde Ev İdaresi Hizmetleri, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya

59- AK, Bilal, (2016). İnsan Kaynakları Yönetiminde Performans Değerlendirme, (Mimograf), Sağlık Kurumlarında İnsan Kaynakları ve Performans Yönetimi, Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı, Yenice, Mersin

60- AK,Bilal, (1987).Kan Bankası (Mimograf), Hacettepe Üniversitesi, Sağlık İdaresi Yüksekokulu, Ankara,

61- AK, Bilal, AKAR, Çetin, KARACA,Harun, (1984).Hastane İdaresi ve Organizasyonu (Mimograf), Hacettepe Üniversitesi, Sağlık İdaresi Yüksekokulu, Ankara,

62- AK, Bilal, (1978). Hemşire Sorunları-5,12.12.1978, Türkiş, Sağlık İş Sendikası Yayın Organı, Ankara

63- AK, Bilal, (1977). Hemşireler ve Dertleri, Ortadoğu Gazetesi, 29.Ekim 1977, İstanbul

64- AK, Bilal, (1992). Hastane Sendikalaşmaları, Kamu Çalışanları Dergisi, Ankara

65- AK, Bilal (2016). Sağlık Kurumlarında İnsan Kaynakları ve Performans Yönetimi, (Mimograf),Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dağlık Kurumları İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı, Yenice, Mersin

66- AK, Bilal, (1987). Stok Kontrol, (Mimograf). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık İdaresi Yüksekokulu, Ankara

67- AK, Bilal, (1983). Hastanelerde Tedarik Yönetimi, (Mimograf). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık İdaresi Yüksekokulu, Ankara

68- A.H.A., (1973, Management Review Program, Medical Records, The Association, Chicago III, USA.

69- AUSTİN, C.J., (1992), Information System for Health Services Administration, 4. Ed., Ann Arbor, Ml: Aupha Pres/Health Administration Press.

70- AKAR, Ç. ve Özalp, H., (2000), Sağlık İşletmelerinde ve İşletmelerde Yönetim, Somgür Yayıncılık, Ankara.

71- ARTUKOĞLU, Adil, (1980), Hastanelerde Yönetim, S: 12, Vol. 83, Ankara.

72- ARTUKOĞLU, Adil ve A. Kaplan ve A. Yılmaz, (2002), Tıbbi Dokümantasyon, Türk Sağlık Eğitim Vakfı, Ankara.

73- Sağlık Bakanlığı'na Bağlı Sağlık Kurumları ile Esenlendirme (rehabilitasyon) Tesislerine Verilecek Döner Sermaye Hakkındaki 209 sayılı Kanun Gereğince İşletme, İdare ve Muhasebe İşlerine Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 02.09.1961 Resmi Gazete Sayısı: 10896

74- BEYATLI, Hüseyin, (2005), Hastane Yönetimi, Wail Kitabevi, Amman, Ürdün.

75- BEYATLI, Hüseyin, (1995), Tıbbi Bilgi Sistemleri, Rafideyin Dergisi, Cilt: 17, S: 46, Musul Üniversitesi, Musul, Irak.

76- BEYATLI, Hüseyin, (1991), Halkla İlişkiler, Musul Üniversitesi Matbaası, Musul, Irak.

77- BEYATLI, Hüseyin, (1988), Hastanelerde Performans Değerlendirme Kriterleri, Rafideyn Dergisi, Cilt: 15, S: 4, Musul Üniversitesi, Musul.

78- BEYRAKTAROĞLU, S., (2003), İnsan Kaynakları Yönetimi, Sakarya Kitabevi, Sakarya.

79- BUMİN, Birol, (1974), İşletmelerde Amaçlara ve Sonuçlara Göre Yönetim Sistemi Yoluyla Örgütsel Gelişim, I.T.I.A. Yayın, No: 82, Kalite Matbaası, Ankara.

80- CAN, H., (1991), Organizasyon ve Yönetim, Adım Yayıncılık, Ankara

81- Devlet Memurları Kanunu, 657 Sayılı K.,mad.36, http://www.mevzuat.gov.tr/ Mevzuat Metin/1.5.657.pdf

82- DESSLER, G. (1999), Human Resource Management, Eight Edition, Prentice Hall, Upper Saddle River, Newjersey, USA.

83- DİNÇER, O. ve Fidan, Y., (1999), İşletme Yönetimine Giriş, Beta Yayıncılık, İstanbul.

84- EREN, Nevzat (1984), Sağlık İşletmelerinde Motivasyon, Osman Aytaç Matbaası, İstanbul.

85- ERSOY, Korkut, (1987), Planlama ve Sağlık, Sağlık Yönetimi, Sağlık İdaresi Yüksek Okulu, Ankara.

86- EREN, E., (2001), Yönetim ve Organizasyon, 5. Baskı, Beta Basım Dağıtım, İstanbul.

87- ELİF, İ., (2002), İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, Alfa Basım Yayım, İstanbul.

88- FINDIKÇI, İ., (2009), İnsan Kaynakları Yönetimi, 7. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul.

89- GRANT, Colin, (1973), Hospital Management, Longman Group Limited, London.

90- GRİESHABER L.D. The Healthcare Practitioner's Handbook of Management. St. Lucie Press, 1997, s.5.

91- GÜVENAL, Nihal ve Eser, Nevzat (1960), Genel İşletme Ekonomisi, Sevinç Matbaası, Ankara.

92- GÜNDAŞ, Aslan, (1968), Fonksiyonel Hastane Organizasyonu, Hastane İdareciliği Dergisi, S: 4, Kasım, Ankara.

93- GÜNDAŞ, Aslan, (1980), Hastane İdarecisi (Mimografi), Hacettepe Üniversitesi, SİYO., Ankara.

94- GÜNDAŞ, Aslan (1980), Modern Hastane Nedir? (Mimografi), Hacettepe Üniversitesi, SİYO., Ankara.

95- GÜLHAN, O., (1988), Hastane Hijyeni, İstanbul Üniversitesi, Tıp Fakültesi Basımevi, İstanbul.

96- GÜR, Mehtap, (1987), Hastane Personelini Motive Eden Faktörler, Doktora Tezi, Hacettepe Üni. Sağ. Bil. En., Ankara.

97- GÜRAY, Hasan, (1992), Hastane Hijyeni, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Basımevi, İstanbul.

98- HANEFİ, Züher, (1976), Hastane Yönetiminde Yenilikler, Kahire, Mısır.

99- HARHUŞ, Adil, (2001), Örgüt Yönetimi, Bağdat Üniversitesi, Bağdat.

100- Hasta Hakları Uygulama Yönergesi,(26 nisan 2005), http://www.ttb.org.tr/ mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=119:hasta-haklari-uygulama-yerges&catid

101- HIRİSTİYANİ, Hassan, (1990), Hastane Yönetimi, Kamu Yönetimi Enstitüsü, Riyad, Suudiye.

102- HİCKS, Herbert, (1979), Örgütlerin Yönetimi, Olaç Matbaası, Ankara.

103- KALKANDELEN, Hayrettin, (1972), Personel Yönetimi, (Mimografi), SİYO., Ankara.

104- KARAGÖZ, Ahmet, (1996), Hastanelerde Ev İdaresi Hizmetleri, Hacettepe Üniversitesi SİYO, Ankara.

105- KAVUNCUBAŞI, Ş., (2000), Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi, Siyasal Kitapevi, Ankara.

106- KRAL, Haydar, (1971), Hastanelerde İdari ve Teknik Hizmetler, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

107- KRAL Haydar, (1976), Hastane İşletmeleri Yönetiminde Temel Bilgiler, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

108- KRAL, Haydar, (1987), Hastane İşletmeleri Yönetiminde Üretim Planlaması, Sağlık Yönetimi, 1:3, Ekim, Ankara.

109- KRAL, Haydar, (1988), Hastanelerde Personel Hizmetlerinin Planlanması ve Yönetimi, Sağlık Yönetimi, 2:6, Nisan, Ankara.

110- LİEBLER, J.G., R.E., Levine ve H.L. Dervitz, (1984), Management Principles For Health Professionals, An Apsen Publication, Maryland, USA.

111- MISIRLI, Ahmet, (1998), Hastane Yönetimi, Gençlik Matbaası, İskenderiye Üniversitesi, İskenderiye, Mısır.

112- METE, Mustafa, (1979), Kamu Hastanelerinde Personel Yönetimi, Uzmanlık Tezi, Adana, İ.T.İ.A., Adana.

113- McGİBONY John, (1969), Principles of Hospitals Administration, 2 nd. ed, G.P.Putnamis Soris, Newyork.

114- McEACHERN, M., (1968), Hospital Organization and Management 3 nd.ed. Berwyn Illionis Physcions Record Compan, USA.

115- MIHÇIOĞLU, Cemal, (1973), Personel İdaresinde Beşeri Münasebetler, Ajans Türk Matbaası, Ankara.

116- ODABAŞI, Y., (2001), Sağlık Hizmetleri Pazarlaması, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir.

117- OECD Health Data 2012, WHO Health For All Database, World Health Statistics www.tuik.gov.tr

118- ÖZDİLEK, Şemsi ve Diğerleri, (1970), Hastane İdaresi ve organizasyonu, Yarıaçık Cezaevi Matbaası, Ankara.

119- ÖZTÜRK, S.A., (2003), Hizmet Pazarlaması, 4. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.

120- ÖZATA, Musa, (2014), Sağlık Hizmetlerinde Yönetim ve Organizasyon (Mimografi), Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, Konya.

121- PİŞİRİCİ, Ersun, (1986), Sağlık Tesislerinin Gruplandırılması, TÜBİTAK, Yapım Araştırması Enstitüsü, Ankara.

122- Sağlık Hizmetlerinde 50 Yıl, (1973), S.S.Y.B. Yayını, Ankara.

123- SUR, Haydar, Tuncay Palteki, (2013), Hastane Yönetimi, Nobel Kitabevi, Ankara.

124- ŞEKERCİ, Nimah, (1978), İşletme Yönetimi, Bağdat Üniversitesi, Bağdat.

125- Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği, (1973), S.S.Y.B. Yayınları, Ankara.

126- Sağlık Bakanlığı 2013 TBMM Bütçe Sunumu, (2013),Ankara

127- SB Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2011, OECD Health Data 2012,Ankara

128- SB Sağlık Eğitimi genel Müdürlüğü Sağlık Meslek Mensupları Meslek Tanımları Komisyon Kararı,(2011). Sağlık Bakanlığı., Ankara

129- Sağlık Bakanlığı Meslek Tanımı, Sağlık İdarecisi Tanım, Görev ve Sorumlulukları İle İlgili 02.08.2011 Tarihli Toplantı Tutanağı (2011).Ankara

130- Sağlık Meslek Mensupları İle Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Diğer Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımlarına Dair Yönetmelik, (2014).Resmi Gazete,sayı:29007, 22 Mayıs 2014

131- SARVAN, Fulya,(1995). "Gelismis Ülkelerde ve Türkiye'de Saglık Hizmetleri Yöneticiligi Meslek ve Egitimi", Hikmet SEÇİM, Hastane İşletmeciligi (Seçme Yazılar), Anadolu Üniversitesi yayın No:845, Eskisehir

132- SEÇİM, Hikmet, (1995).Hastane İsletmeciligi (Seçme Yazılar), Anadolu Üniversitesi yayın No:845, Eskisehir

133-SNOOK, Donald, Jr. (1981), Hospitals What They Are and Hoe They Work, An Apsen Publication, Rockville, Maryland

134- SÖNMEZ, Aziz, (1991), Hastanelerde Isıtma Gücü Planlaması, Hacettepe Üniversitesi Bağ. Bil. Enstitüsü, Ankara.

135- SÜRGİT, Kenan, (1978), İdare ve İdareci, Hastane İdareciler Dergisi, S: 4, Kasım, Ankara.

136- TENGİLİMOĞLU, Dilaver ve Diğerleri, (2014), Nobel Kitapevi, Ankara.

137- TÜİK (2012)Kalkınma Bakanlığı Kamu Kesimi Sosyal Harcama İstatistikleri, www.tuik.gov.t

138- Türkiye Cumhuriyeti, Hastane Yönetmeliği (1993), Başbakanlık Matbaası, Ankara.

139- TORTOP, Nuri, (1976), Personel Yönetimi Özcan Matbaası, Ankara.

140- ÜLGÜ, Mahir, (2009).Hastane Bilgi Sistemleri, Sunu, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, Sağlık Enformasyon Dersi, Ankara

141- Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği, Bakanlar Kurulu Kararının Tarihi : 10.9.1982, No: 8/5319, Yayımlandığı R. Gazetenin Tarihi : 13.1.1983, No: 17927 Mük., http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod= 3.5.85319&M evzuatIliski=0&sourceXmlSearch=yatakl%C4%B1%20tedav

142- YILDIRIM, Selami,(1993). Profesyonel Hastane Yöneticilerinin Nitelikleri Konusunda Saglık Meslek Mensuplarının Ön Kabulleri,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara

143- WHO., (1965), Europen Symposium one the Estimation of Hospital Bed Regulnements, No: 22-26 Copenhagen.

144- WOT, Dephilippe, (1972), İşletme ve Yönetim, Ofset Tesisleri, İstanbul.

HASTANELERDE FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Doç. Dr. Cantürk Kayahan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1407
İşletme No.: 053
ISBN: 978-605-320-313-1
© 1. Basım, Ocak 2016

HASTANELERDE FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ
Doç. Dr. Cantürk Kayahan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 92677 Sugüzeli Sok. No:.18/3 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kayahan, Cantürk.
Hastanelerde Finansal Performans Analizi ve Sürdürülebilirliği / *Cantürk Kayahan*
1. Basım, XVIII+202 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN:978-605-320-313-1
1. Hastane 2. Finans 3. Performans

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sağlık sektörüne yönelik eğitim talebi her geçen gün hızlı bir biçimde artmaktadır. Bunun en temel nedenlerinden biri, istihdam açısından uygunluğu ve de gereksinim durumudur. Eski bir sağlık çalışanı olarak, böyle bir kitabı hazırlamadaki temel amacım; akademik bir puandan ziyade sağlık sektöründe doktor ve yardımcı sağlık personeli dışındaki idareci ya da yönetici pozisyonundaki kişilerin ya da adayların hastane finansı konusundaki eksikliklerini gidermek ve hastane performansına nasıl daha iyi katkı yapabileceklerini göstermektir. Finansal yönetim, hastane yönetimine genel bir bakış sağlar ve sadece finans yöneticilerine değil, tüm yöneticilere sorumluluk yükler. Örneğin tıbbi hizmet yöneticileri, finansı anlamadan tüm hizmetlerin yönetimini başaramazlar. Çünkü sağlık sektöründe hastaneler, başlı başına özel uzmanlık alanı gerektiren örgütlerdir. Hastanelerin örgütsel yapıları içerisinde birden fazla meslek personelinin uyumlu çalışması; hasta sağlığı, hastane performansı ve ülke çıkarları açısından çok önemlidir. Dolayısıyla tepe yöneticiler sağlık sektörüne politik, çıkarcı ve de amaçsız yaklaşmamalıdırlar. Hastane performansında başarı istiyorlarsa, ekip üyelerine, kendilerine yakınlıklarıyla değil liyakat ve kişisel gelişimlerine göre yer vermelidirler. Aksi takdirde kurumsal başarı gecikecektir. Hastane yöneticilerinin hastane personeli üzerinde genel kabul görmesi, onların yetenek ve liyakatleri kadar uygulama aşamasındaki analitik zekâları ve çözümcü yaklaşımlarıyla olur. Yöneticiler, iyi ve başarılı bir hastane yönetmek istiyorlarsa, kendilerini hastalar yerine koymalı ve kendilerine nasıl davranılmasını istiyorlarsa hastalara ve astlarına aynı şekilde davranmayı hayat felsefelerine yerleştirmelidirler. Böylece kurumsal hastane yönetimi anlayışı, en alttan en üste kadar her kademede özümsenebilir. Çalışmanın uygulama aşamasında tercih edilen VZA (Veri Zarflama Analizi), hastaneler gibi hizmet sektörü işletmelerinin performans değerlendirilmesinde sıklıkla kullanılan modellerden biridir. Dolayısıyla bu kitapta; Türkiye sınırları içerisinde yer alan büyükşehirlerin performans değerlendirmeleri VZA temel alınarak yapılmıştır.

Kitap yazmak ve yazabilmek için konuyla ilgili ihtiyacı görmek gerekir. Öğrencinin neye ihtiyaç duyduğunu, neyi, neden öğrenmesi gerektiğini bilmelisiniz. Bu doğrultuda yaptığım değerlendirmelerde ve görüşmelerde, hastane ve hastanelerde finansal performans konusunun akademik olarak az çalışılan bir alan olduğunu tespit ettim. Sektördeki uzmanların birçoğunun ise alana ilişkin temel terminolojiden uzak olduğunu hissettim. Bu açığı giderebilmek ve öğrencilerime, hastanelerdeki finansal yapıyı en hızlı ve doğru biçimde öğretebilmek amacıyla bu çalışmayı hazırlamaya karar verdim. Sektörü bildiğim için planlamaları yaparken yerli ve yabancı kaynaklardaki içeriği kendi düşüncelerimle örtüşecek bir biçimde oluşturdum. Ardından finansal analiz için veri probleminin olduğunu fark ettim. Yeni TTK'nin önemini daha iyi anladım. Değerlendirmeleri yaparken finansal sonuçların sektör ortalamalarıyla karşılaştırılmaları gerekir. Hâlbuki bizler sektördeki hastanelerin verilerine ulaşamıyoruz.

Çalışmanın hazırlanması sırasında mevzuattaki yenilikleri açıklayan eski Bolvadin Devlet Hastanesi Müdürü Halil Demirezen'e; VZA bölümündeki yardımları ve destekleri için öğrencim ve meslektaşım Öğretim Görevlisi Doğan Öztürk'e çok teşekkür ederim.

Doç. Dr. Cantürk Kayahan

Bolvadin, 2015.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xiii**

GRAFİKLER LİSTESİ ..... **xv**

KISALTMALAR ..... **xvii**

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM

TEMEL SAĞLIK GÖSTERGELERİ VE HASTANELER

1.1. DÜNYA SAĞLIK SEKTÖRÜNÜN DEĞERLENDİRMESİ 6
1.2. TÜRK SAĞLIK SEKTÖRÜNÜN DEĞERLENDİRMESİ 11
1.2.1. Genel Değerlendirme 12
1.2.2. İllere Göre Değerlendirme 23

2. BÖLÜM

HASTANELER

2.1. GÜNÜMÜZ HASTANECİLİĞİNE BAKIŞ 36
2.2. HASTANELERDE EKONOMİK KÂR - MUHASEBE KÂRI İLİŞKİSİ 40
2.3. HASTANELERDE KULLANILAN FİNANSAL GÖSTERGELER 43
2.3.1. Hastanelerde Gelir Analizi 45
2.3.2. Hastanelerde Gider Analizi 49
2.3.2.1. Yatırım Giderleri 50
2.3.2.2. İlaç, Medikal ve Laboratuvar Malzeme Giderleri 52
2.3.2.3. Hizmet Alım Giderleri 53
2.3.2.4. Personel Giderleri 56
2.3.2.5. Diğer İşletme Giderleri 57
2.3.2.6. Vergi Giderleri 58

3. BÖLÜM

ETKİLİLİK, ETKİNLİK, VERİMLİLİK KAVRAMLARI VE PERFORMANS İLİŞKİSİ

3.1. HASTANELERDE PERFORMANS KONUSU VE TARİHÎ GELİŞİMİ 64
3.1.1. Hastane Performansına Tarihî Bakış 67
3.1.2. Hastanelerde Performans Değerlendirme Yöntemleri 70
3.1.3. Hastane Performansına Yönelik Değerlendirme ve Tespitler 72
3.2. FİNANSAL TABLOLARI ANLAYABİLMEK VE DEĞERLENDİREBİLMEK . 76

3.2.1. Hastanelerde Çalışma Sermayesi Yönetimi....79
3.2.2. Hastanelerde Sabit Varlıkların Yönetimi....83
3.2.2.1. Mali Duran Varlıklar....84
3.2.2.2. Maddi Duran Varlıklar....84
3.2.2.3. Maddi Olmayan Duran Varlıklar....85
3.2.3. Hastanelerde Kaynak Yönetimi....85
3.2.3.1. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar....85
3.2.3.2. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar....86
3.2.3.3. Öz Kaynaklar....86
3.3. HASTANELERDE BİR PERFORMANS DEĞERLENDİRME ARACI OLARAK FİNANSAL ANALİZİN KULLANIMI....87
3.3.1. Yatay Analiz (Horizontal Analysis)....89
3.3.1.1. Bilançonun Yatay Analizi....90
3.3.1.2. Gelir Tablosunun Yatay Analizi....93
3.3.2. Dikey Analiz (Vertical Analysis)....96
3.3.2.1. Bilançonun Dikey Analizi....96
3.3.2.2. Gelir Tablosunun Dikey Analizi....100
3.3.3. Oran Analizi (Ratio Analysis)....101
3.3.3.1. Likidite Analizi....103
3.3.3.2. Finansal Yapı Analizi....107
3.3.3.3. Faaliyet Yapısı Analizi....114
3.3.3.4. Kârlılık Analizi (Profitability Analysis)....124
3.3.3.5. Borsa Performans Analizi....131
3.3.4.Trend Analizi....137
3.3.4.1. Bilançonun Trend Analizi....138
3.3.4.2. Gelir Tablosunun Trend Analizi....140
3.3.5. Hastanelerde Finansal Analizler İçin Genel Değerlendirme ve Tespitler....143
3.4. HASTANELERİN TEKNİK PERFORMANS ANALİZİ....145
3.4.1. Hastane Kapasite Kullanım Oranı....145
3.4.2. Doktor Başına Düşen Poliklinik Sayısı....146
3.4.3. Doktor Başına Düşen Yatan Hasta Sayısı....147
3.4.4. Doktor Başına Operasyon Sayısı....147
3.4.5. Yatak Devir Hızı....148
3.4.6. Hastanın Ortalama Kalış Süresi....148

3.4.7. Yatak Devir Aralığı 149
3.4.8. Doktor Başına Düşen Yardımcı Sağlık Personeli Sayısı 149
3.5. DİĞER PERFORMANS GÖSTERGELERİ 151
3.5.1. Hastanenin Fiziki Durum Analizi 151
3.5.1.1. Hastane Ekipmanlarının Ortalama Vadesi 152
3.5.1.2. Bilgi Sistemlerinin Toplam Harcamalar İçindeki Oranı 152
3.5.2. Diğer Sağlık Performans Göstergeleri 152
3.5.2.1. Nüfus Yoğunluğu 153
3.5.2.2. Hasta Yatağı Başına Düşen Nüfus 153
3.5.2.3. Yatan Hasta Oranı 153
3.5.2.4. Kaba Doğum Hızı 153
3.5.2.5. Kaba Ölüm Hızı 154
3.5.2.6. 0 - 4 Yaş Ölüm Hızı 154
3.5.2.7. Bir Hekime Düşen Nüfus 154
3.5.3. Kurumsal Performans Göstergeleri 155
3.5.3.1. Kurumsal Etkinlik 156
3.5.3.2. Ağırlıklı Dava Başına Maliyet 156
3.5.3.3. İnsan Kaynaklarının Dağılımı 156

4. BÖLÜM

HASTANELERDE PERFORMANS ÖLÇÜMÜ: VZA ÖRNEĞİ

4.1. VERİ ZARFLAMA ANALİZİ (VZA) 159
4.2. LİTERATÜR ÖZETİ 164
4.3. UYGULAMA 166
4.3.1. Büyük Şehirlerin VZA ile Göreceli Etkinlik Analizi 167
4.3.2. VZA Modelinde Etkinsiz Bulunan KVB'lerinin Etkinlik Hedefleri 176
4.3.3. VZA ile Hastanelerin Ölüm Hızının ve Ortalama Kalış Süresinin Etkinliği 181
SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME 184
Ek -1. VZA ANALİZİ AŞAMALARININ WIN-DEAP PROGRAMINDA GÖSTERİLMESİ 185
KAYNAKLAR 197

KAYNAKLAR

Akal Zuhal, (2000), "***İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi***", MPM Yayınları, Yayın No.:473, 4. Basım, Ankara.

Akgüç Öztin, (1995), "***Mali Tablolar Analizi***", Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, Yayın No.: 64, 9. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.

Atan Murat (2002), "***Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama***", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Atmaca Ediz, Turan Fatih, Kartal Gözde ve Çiğdem Emine S., (2012), "***Ankara İli Hastanelerinin Veri Zarflama Analizi İle Etkinlik Ölçümü***", Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 16, sayı:2, ss.135-153, Adana.

Bağcı Hasan ve Ardoğan Musa (2005), "***Laboratuvar Cihazları ve Hizmetleri Şartnameleri için Görüşler***", Türk Biyokimya Dergisi [Turkish Journal of Biochemistry - Turk J Biochem] 2005; 31 (1); ss.41–45.

Bal Vedat, (2010), "***Girdi Sistemlerinin Sağlık İşletmelerinin Performansına Etkilerinin Veri Zarflama Analizi ile Ölçümü: Türkiye'deki Devlet Hastanelerinde Bir Araştırma***", Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, Doktora Tezi, Isparta.

Bal Vedat ve Bilge Hürriyet, (2013), "***Eğitim ve Araştırma Hastanelerinde Veri Zarflama Analizi Yardımıyla Etkinlik Ölçümü***", Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:2, Sayı: 6. httpjournals.manas.edu.kgmjsrarchivesVol_02_Issue_06_Period_2013pdf_files01_ bal.pdf(25.01.201).

Bayraktutan Yusuf ve Pehlivanoğlu Ferhat, (2012), "***Sağlık İşletmelerinde Etkinlik Analizi: Kocaeli Örneği***", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23, ss127-162. http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi23/bayraktutan.pdf(10.02.2014).

Bayram Aysun, (2006), "***Hastane İşletmelerinde Finansal Verilere Dayalı Performans Ölçümü***", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Bektöre Sabri, Çömlekçi Ferruh ve Sözbilir Halim, (2002), "***Mali Tablolar Analizi***", Birlik Ofset, Eskişehir.

Bhat Ramesh, Verma Bharat Bhushan and Reuben Elan, (2001), "***Hospital Efficiency and Data Development Analysis", An empirical analysis of district hospitals and grant-in-aid hospitals in Gujarat state of India***", httpwww.iimahd.ernet.inpublicationsdata2001-07-05RameshBhat.pdf(25.01.2014).

Brigham Eugene F. and Houston Joel F., (2012), "***Fundementals of Financial Management, Finansal Yönetimin Temelleri***", Türkçeye çevrilmiş, Ed. Prof. Dr. Nevzat Aypek, 15. Bölüm Çeviren: Doç. Dr. Cantürk Kayahan, Nobel Yayınları, 2014, Ankara.

Caldwell Chip, (1998), "***Sağlık Kuruluşlarında Stratejik Yönetim***", Sistem Yayıncılık, Çev. Osman Akınhay, İstanbul.

Coşkun Ali, (2007), "***Stratejik Performans Yönetimi ve Performans Karnesi***", Literatür Yayınları, 2. Basım, İstanbul.

Charnes A, Cooper W.W. and Rhodes E., (1978), "***Measuring the Efficiency of Decision Making Unit***", European Journal of Operationla Rsearch, 2, pp 429-444.

Coyle Bria, (2000), "***Corporate Credit Analysis"***, CIB Publishing, United Kingdom.

Çakmak Mehtap, Öktem M. Kemal ve Ömürgönülşen Uğur, (2009), "***Türk Kamu Hastanelerinde Teknik Verimlilik Sorunu, Veri Zarflama Analiz Tekniği ile Sağlık Bakanlığına Bağlı Kadın Doğum Hastanelerinin Teknik Verimliliklerinin Ölçülmesi***", Hacettepe Sağlık idaresi Dergisi, Cilt:12, sayı:1, Ankara.

Etreth Jenifer L. (1994), "***The Development and Evaluation of Hospital Performance Measures of Policy Analysis***", Medical Care, Volume 32, Number 6, pp. 568-587.

Evans Matt, (2000), "***Evaluating Financial Performance***", www.exinfm.com/training (20.08.2012).

Falkenstein Eric, Boral Andrew and Carty Lea V., (2000), "**Risc Calc™ for Private Companies: Moody'd Default Model**", May 2000.

Friedlob George T., and Schleifer Lydia L.F., (2003), "***Essentials of Financial Analysis***", John Wiley & Sons. Inc., New Jersey.

Gapenski Louis C., (2006), "***Understanding Healthcare Financial Management***", Fifth Edition, Washington.

Gapenski Louis C., (2007), "***Health Care Finance An Introduction to Accounting and Financial Management***", Fourth Edition, Aupha Hap, Florida.

Gider Ömer (2011), "***Ekonomik Kriz Dönemlerinin Özel Hastanelere Etkileri: Bir Özel Hastanenin Oran Analizleri Yöntemiyle Finansal Performansına Bakış***", Öneri Cilt:9 ss.87-103.

Ginsburg Liane Soberman (2003), **Factors That Influence Line Managers' Perceptions of Hospital Performance Data,** Health Services Research, 38-1.pp.261-286. http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1360884/pdf/hesr_115.pdf(19.01.2014).

Gök M.Şahin ve Sezen Bülent, (2011), "***Analyzing the Efficiencies of Hospitals: An Application of Data Envelopment Analysis***", Journal of Gloabl Strategic Management, December, pp:137-146.

Gözüküçük Muharrem ve Çelik Yusuf (2012), "***Sağlık Bakanlığı Hastanelerinde Dışarıdan Hizmet Alımı: Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri***", Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Cilt: 15, Sayı:2 Ankara.

Harper David, (2009), "***Financial Statements***", http://www.investopedia.com/university/financialstatements/(20.06.2013)

Iannicola Dan (2007), "**Finansal Eğitim ve Bilincin Artılmasında Okul Programlarının ve Bilgilendirme Kampanyalarının Rolü**", II. Uluslararası Sigorta Sempozyumu, İstanbul. ss.235-239.

İSMMMO, (2014), "***Sağlık İşletmelerinde Muhasebe ve Vergi Uygulamaları***", http://archive.ismmmo.org.tr/docs/SeminerNotlar/15022014/Sa%C4%9Fl%C4%B1k_i%C5%9Fletmelerinde_vergi_ve_muhasebe-anlat%C4%B1lan.pdf(15.08.2014).

Kaplan Robert S. ve Norton David P., (1996), "***Balanced Scorecard***", Sistem yayıncılık, İstanbul.

Kawaguchi Hiroyuki and Tone Kaoru, (2013), "***Estimation of The Efficiency of Japanese Hospitals Using A Dynamic and Network Data Envelopment Analysis Model***", Workshop DNDEA, 2013. httpwww.grips.ac.jpcmswp-contentuploads201303DEA_Chapter8.pdf(25.01.2014).

Keisidou Elissavet, Sarigiannidis Lazaros and Maditinos Dimitrios I., (2013), "***Customer Satisfaction, Loyalty and Financial Performance, The Gerek Banking Sector***", International Journal of Banking Marketing, Vol.31., no:4., pp.259-288.

Lane Sarah Gunther, Longstreth Elizabeth and Nixon Victoria, (2001), "***A Community Leader's Guide to Hospital Finance***", The Access Project, under the supervision of Nancy Kane, Harvard School of Public Health. http://www.accessproject.org/downloads/Hospital_Finance.pdf(26.04.2014).

Loeb Jerod M, (2004), "**The Current State of Performance Maesurement in Health**", International Journal for Quality in Health Care, Vol:16, Supplement:I, pp:5-9.

Nerenz David R., and Nancy Neil, (2001), "***Performance Measures for Health Care System***", Commissioned Paper for the Center for Health Management Research, file:///C:/Users/hp%206470/Downloads/cp19b%20(1).pdf(14.09.2013).

Peterson Pamela (2007), ***The Objective of Financial Management***, http://educ.jmu.edu/~drakepp/principles/module1/objective.pdf(12.08.2013).

Pointer Dennis D. and Stillman Dennis M., (2004), "***Essentials of Health Care Organization Finance***", Jossey-Bass A Waley Imprint, San Francisco.

Preve Lorenzo A., and Sarria-Allende Virginia, (2010), "***Working Capital Management***", Oxford Universit Press, New York.

Resmi Gazete, "***Hasta ve Çalışan Güvenliğinin Sağlanmasına Dair Yönetmelik***", http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110406-3.htm(12.08.2014)

Resmi Gazete, "***Hastane Tıbbi Atık Kontrolü Yönetmeliği***", [1] http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050722-16.htm(12.08.2014).

Rutledge Robert W., Parsons Sharen and Knaebel Richard (1995), "***Assessing Hospital Efficiency Over Time: An Emprical Application of Data Envelopment Analysis***", Hospital Efficiency Ovet Time, Journal of Information Technology Management, Volume VI, Number 1, http://jitm.ubalt.edu/VI-1/article2.pdf(18.08.2014).

Sağlık Bakanlığı (S.B.), "***Sağlıkta Performans Yönetimi, Performansa Dayalı Ek Ödeme Sistem***", (2007), Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Onur Matbaacılık, Ankara. Hazırlayanlar: Prof. Dr. Sabahattin Aydın ve Dr. Mehmet Demir.

Sağlık Bakanlığı (S.B.), "***Strateji Geliştirme Başkanlığı, Kurumsal Mali Analiz ve Değerlendirme Çalışmaları"***, 2011.*sgb.saglik.gov.tr/.../14_erol_ozturk_hastane_mali _analiz_calismalari.ppt*(12.06.2013).

Sarıkamış Cevat, (2007), "***Rasyo Analizi Uygulamasının Gelişimi***", MUFAD, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 33, Ocak 2007, İstanbul.

Swayne Linda E., Duncan Jack W. and Ginter Peter M., (2008), "***Strategic Management of Health Care Organizations***", Sixth Edition, John Wiley & Sons Ltd., San Francisco.

Şahin Ümit, (1999), "***Hastane İşletmeciliği***", kaliteofisi.com., Eskişehir.

Tengilimoğlu Dilaver ve Toygar Şükrü A., (2013), "***Hastane Performansının Ölçümünde PATH Yöntemi***", Sosyal Güvenlik Dergisi, cilt: sayı:1, Ankara.

Temur Yusuf ve Bakırcı Fehim, (2008), "***Türkiye'de Sağlık Kurumlarının Performans Analizi: Bir VZA Uygulaması"***, AKÜ, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt X, sayı:3, ss 261-282. Afyonkarahisar.

Tokat Mehmet ve Kısaer Hülya, (1991), "***Hastanelerde Maliyet, Etkinlik ve Performans Analizi***", Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Yayın No.: 455, Ankara.

Vlieand Thea Vliet, (2009), "***General hospitals' strategic responses to performance indicators in health care: an exploratory study***", Erasmus Centre for Management Development in Healthcare, Institute of Health Policy and Management, Erasmus University, Rotterdam, The Netherlands.

WHO (World Health Organization), 2013, ***World Health Statistics***.

WHO (2003), "***How can hospital performance be measured b and monitored*** ?", httpwww.euro.who.int__dataassetspdf_file000974718E82975.pdf(16.05.2014.) August 2003.

Yalama Abdullah (2005), "***Entelektüel Sermayenin Entelektüel Katma Değer Katsayısı İle Ölçülmesi ve Veri Zarflama Analizi Yöntemi Kullanılarak Karlılığa Etkisinin Sınanması: IMKB'ye Kote Bankalarda Uygulanması***", Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005., Eskişehir.

Yoluk Mazlum, (2010), "***Hastane Performansının VZA Yardımıyla Değerlendirilmesi, Atılım Üniversitesi***", Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yükçü Süleyman ve Atağan Gülşah, (2009), "***Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kavramlarının Yarattığı Karışıklık***", Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:23, sayı:4, Erzurum.

http://en.wikipedia.org/wiki/Healthcare_Effectiveness_Data_and_Information_Set(17.12.2013)
http://www.who.int/nha/atlasfinal.pdf(05.01.2014).
httpwww.who.intnhausepie_2007-full.pdf(05.01.2014).
http://tr.wikipedia.org/wiki/Hastane_Acil_Kod_Sistemleri(12.08.2014)

HAVACILIKTA EMNİYET KÜLTÜRÜ-İKLİMİ

Yrd. Doç. Dr. Vahap Önen

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1396
Mühendislik-Teknik No.: 129
ISBN : 978-605-320-302-5
© 1. Basım, Ocak 2016

CopyRight© Vahap Önen

HAVACILIKTA EMNİYET KÜLTÜRÜ-İKLİMİ

Yrd. Doç. Dr. Vahap Önen

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey iş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com
tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Önen, Vahap.
Havacılıkta Emniyet Kültürü-İklimi / *Vahap Önen*
1. Basım, XVI+156 s., 160x235 mm
Kaynakça var ve dizin yok
ISBN: 978-605-320-302-5
1. Havacılık, 2. Emniyet, 3. Kültür, 4. Havayolu, 5. EASA, 6. Ölçüm

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Emniyet kavramı günümüz havacılığının en temel, en vazgeçilmez kavramlarından biridir ve uzun bir dönem de öyle olmaya devam edecektir. Bu konu sadece havayolları, bakım kuruluşları, hava trafik kontrolleri gibi ön hatta faaliyet gösteren kuruluşlar için değil, başta uçak imalatçıları, komponent üreticileri, havacılık tasarım organizasyonları gibi havacılığın tüm alanlarında geçerlidir. Bu nedenlerden dolayı emniyetin arttırılması ve geliştirilmesine yönelik havacılığın ilk yıllarından bu yana birçok çalışmalar yapılmıştır. Özellikle son on yıl içinde emniyet yönetim sistemi bu konuda yeni bir model olarak önerilmiş ve daha sonra birçok otorite tarafından havacılıkta rol oynayan tüm aktörlerin zaman içersinde bu yönetim modeli sistemine geçmeleri istenmiştir. Bunun en temel dayanağı ise, emniyet yönetim sisteminin uygulanması yoluyla havacılıkta uçuş başına meydana gelen kaza sayısının milyon uçuş başına bir felaketten daha az mertebesine geri çekileceği düşüncesinin yatmasıdır. Dünya'da genel itibariyle havacılığın bazı alanları bu sisteme geçmiş, bazıları ise geçmek üzere çalışmalarına devam etmekte olup Avrupa'da havacılığın belli alanlarında uygulamalara başlanmış belli alanlarında ise yeni geçmek üzere çalışmalarına devam etmektedirler. Halihazırda ülkemizde ise bu sisteme; havayolları, havacılık bakım kuruluşları, yer işletme kuruluşları, havacılık eğitim kuruluşları ve hava trafik hizmetleri yeni geçmişlerdir.

Ancak uzmanlar, emniyet yönetim sisteminin istenilen faydayı sağlaması açısından sistemin kurulmasının uzun soluklu bir çalışmayı gerektirmekte oluduğunu ve bu konuda çalışma yapan uluslararası çoğu araştırmacıya göre de ortalama sekiz ila on yıl süre içinde, eğer sistemli, disiplinli, planlı, kararlı ve bilimsel olarak bu çalışmalar sürdürülürse, sistem tam anlamıyla hayata geçebilmektedir. Aksi taktirde bu süreç on yılları aşabilmekte ya da istenen faydaları, katma değerleri sağlamadan sadece kağıt üzerinde regülasyonları karşılamak üzere yürütülmektedir. Bilindiği üzere, tüm yönetim sistemlerinin başarısında; örgütün çalışma kültürü, anlayışı, üst yönetimin konuya olan somut desteği ve o kuruluşta çalışanların bu sisteme inanması için sahip olduğu değerleri, inançları, anlayışları ve mesleki profesyonellikleri sistemin başarısında önemli bir rol oynamaktadır.

Benzer şekilde bir yönetim biçimi olarak emniyet yönetim sisteminin de başarılı olabilmesi için de kuruluşun sağlam, üretken, adil, raporlayan, bilgilendiren kısacası pozitif bir emniyet kültürünün oluşturulması gerekmektedir. Emniyet kültürünün olmadığı, zayıf olduğu ya da sadece kağıt üzerinde olduğu kuruluşlarda doğal olarak emniyet yönetim sisteminin de zayıf, yetersiz ve etkisiz olacağı aşikardır.

Yukarıda kısaca bahsettiğimiz nedenlerden dolayı, emniyet yönetim sisteminin başarılı olabilmesi için, bu sistemin özü ve temeli olan "emniyet kültürü-emniyet iklimi" kavramlarının iyice anlaşılması ve öğrenilmesi, temel emniyet kültürü-ikliminin ölçüm modellerinin bilinmesi bu kitabın ana amacını oluşturmuştur. Bununla birlikte kitabın sektörde ve özellikle akademik çevrede havacılık emniyet yönetim sistemi üzerinde çalışan kişi ve kuruluşlara da bir kaynak kitap olarak katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada özellikle, Havacılık Bakım Organizayonuna yönelik ilgili saha çalışmalarının yürütülmesinde yardımcı ve destek olan o dönemde kuruluşun Emniyet Yönetim biriminde yer alan Sn. Tamer Bahar ve ekibine teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, kitapla ilgili katkı yapmak isteyen okurların konulara yönelik herhangi bir yorum, görüş, öneri ya da taleplerini vahap.onen@gmail.com elektronik posta adresine yazarak göndermelerinden büyük memnuniyet duyacağımı belirtmek isterim.

Yrd. Doç. Dr. Vahap ÖNEN

05 Ekim 2015, İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

TABLOLAR LİSTESİ ix

ŞEKİLLER LİSTESİ xi

KISALTMALAR xiii

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM: HAVACILIKTA EMNİYET KÜLTÜRÜ-İKLİMİ 9

1.1. EMNİYET KÜLTÜRÜ KAVRAMININ GELİŞİMİ 10

1.2. EMNİYET KÜLTÜRÜ TANIMLARI 11

1.3. EMNİYET KÜLTÜRÜ 14

1.4. HAVACILIKTA EMNİYET KÜLTÜR BİLEŞENLERİ 22

1.4.1. Ulusal Düzey 24

1.4.2. Organizasyonel Düzey 25

1.4.3. Mesleki Düzey 26

1.4.4. Evrensellik Düzeyi 28

1.4.5. Kollektiflik Düzeyi 28

1.4.6. Kişilik Düzeyi 29

1.4.7. Ulusal ve Örgüt Kültürünün Emniyet Kültürüne Etkileri 29

1.5. TÜRK TOPLUMU VE TÜRK İNSANI ÇALIŞMA KÜLTÜRÜ 31

1.6. HAVACILIKTA KULLANILAN ÖNEMLİ EMNİYET KÜLTÜRÜ MODELLERİ 35

1.6.1. Reason'ın Önermesi 35

1.6.2. Hudson Modeli 37

1.6.3. ICAO' nun Önermesi 40

1.6.4. ECAST (Avrupa Ticari Sivil Havacılık Emniyet Grubu) 42

1.6.5. Weigman, Gibbons'un SCISMS Genel Emniyet Kültürü Modeli 43

1.6.6. Schein Modeli 50

1.6.7. Trinity College 4P-4C Modeli 50

1.6.8. Cooper'ın Karşılıklı Emniyet Kültür Modeli 51

1.6.9. Emniyete Yönelik Tutumların Tasarım Modeli 54

1.6.10. Geller'in Toplam Emniyet Kültürü Modeli 55

1.6.11. Patankar ve Sabin Emniyet Kültürü Piramidi 56

1.6.12. Berends' in Emniyet Kültürü Modeli 57

1.6.13. Hatch'in Dinamik Emniyet Kültürü Modeli 59
1.6.14. Guldenmund Üç Tabakalı Emniyet Kültürü Modeli 60
1.6.15. Amaç Önceliklendirmeli Kontrol (PAC) Modeli 61
1.6.16. Bütünleşik Emniyet Kültür Modeli 63
1.7. EMNİYET KÜLTÜRÜ OLGUNLUK SEVİYELERİ 66
1.7.1. Pozitif Emniyet Kültürü 70
1.8. EMNİYET KÜLTÜRÜ DÖNÜŞÜMÜ 72
1.9. EMNİYET İKLİMİ 78
1.9.1. Emniyet İklimi Tanımları 78
1.9.2. Emniyet Kültürü – Emniyet İklimi İlişkisi 82
1.10. HAVACILIKTA EMNİYET KÜLTÜRÜ - İKLİMİ ÖLÇME YÖNTEMLERİ 87
1.10.1. Emniyet Kültürü - İklimi Ölçüm Teknikleri 87
1.10.1.1. Veri Toplama 89
1.10.1.2. Gözlem 90
1.10.1.3. Denetim 91
1.10.1.4. Anket 92
1.10.1.5. Odak Grup Çalışmaları - Derinlemesine Görüşme 94
1.10.1.6. Etnografik Araştırmalar 95
1.10.1.7. Üçgenleştirme Yöntemi 96
1.10.1.8. Vaka Çalışmaları 97
1.10.2. Emniyet Kültürü - İklimi Ölçüm Çalışmaları İçin Öneriler 97

2. BÖLÜM: EMNİYET KÜLTÜRÜ OLGUNLUK SEVİYESİ ÖLÇÜM MODELİ 99

2.1. ECAST Modelinin Temeli 99
2.2. Emniyet Kültürü Sistemlerin Kurulması İçin Gerekçeler 101
2.3. ECAST Emniyet Kültürü Tanımlaması 102
2.4. Emniyet Kültürü Sistemi 103
2.5. Emniyet Kültürü Olgunluk Seviyesi Değerlendirmesi 106
2.5.1. Örnek Bir Kontrol Listesi 107
2.6. Emniyet Kültürü Olgunluk Seviyeleri 109
2.7. James Reason ile ECAST Emniyet Kültür Modeli Boyutları ile İlişkisi 111

3. BÖLÜM: HAVACILIK EMNİYET KÜLTÜRÜ ÖLÇÜMÜNE YÖNELİK BİR UYGULAMA 113

3.1. Araştırma Metodolojisi 113
3.1.1. Amaç 113

3.1.2. Araştırma Yöntemi ve Kısıtları 113
3.1.3. Ana Kütle ve Örnekleme Seçimi 114
3.1.4. Veri Toplama....114
3.1.5. Anket Formunun Tasarlanması 114
3.1.6. Analiz Metodu....115
3.2. Bulguların Değerlendirilmesi 116
3.2.1. Güvenilirlik, Geçerlilik 116
3.2.2. Normallik Testleri....119
3.2.3. Tanımlayıcı İstatistikler 121
3.2.5. Şirket Emniyet Kültürü Olgunluk Seviyeleri....129
3.2.6. Hipotez Testleri 133
3.3. SONUÇ VE ÖNERİLER....142
KAYNAKLAR....145
EK-1....153

KAYNAKLAR

1. ACSNI (1993) Human factors study group Third report: *Organising for safety*. London: HMSO.
2. Atak, A. Knigma, (2010).”Uçak Bakım Organizasyonunda Emniyet Kültürü : İçerden bir bakış”.
3. Aykan,R.(2014). Havacılık Bakım Kuruluşlarında Emniyet Yönetim Sistemi Yaklaşımı, HITEK 2014, Hava Harp Okulu.
4. Baltaş, A.(2013). Liderlik davranışı araştırması; Türkiye’de başarının, ilişki yönetimi üzerine kurulu olduğunu gösteriyor. Managing in Turkish Culture, p22.
5. Baltaş, A.(2013). Managing in Turkish Culture,p39,201.
6. Berends,J.J. (1995). Organisatiee cultuur en veiligheid. Een literatuurestudienaar organisiteculttuur en veligseidscultuur.
7. Boeing Sunumu Nov 6-7 (2008). William L. (Bill) Rankin, PhD, SMS_WS in Tokyo.
8. Bkz. J.Reason’ın ‘Güvenli bir kültür oluşturma: teori ve pratik’, İş ve Stres, (1998). N.Thompson, S.Stradling, M.Murphy ve P.O’Neill ‘Stres ve organizasyonel kültür’, (1996). R.L.Helmreich ve A.C.Merritt, Havacılık ve Tıp’ta Kültür, (1998).
9. C.Agyris ve D.Schön, Organizayonel Öğrenme II: Teori, Metod ve Pratik, (1996).
10. Boyacıgiller, AO.(2000) Sargut,A.S (2001);). Örgüt Biliminde Türk Yöneticilerin Alcağı Dersler: Bazı Uyarılar ve Ön eriler,s1. Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim,s221.
11. Cooper, D. (1999).Towards a model of Safety Culture. An abridged version published in Safety Science (2000): Vol 36, pp 111-136. Retrieved from the world wide web.

12. Coper, D. (2001). Improving Safety Culture, Cooper, Reciprocal Safety Culture Model,p14-16.
13. Coper, D. (2001). Improving Safety Culture, Cooper, Reciprocal Safety Culture Model,p204-205.
14. Cox, S. ve Cox T. (1991). The Structure of Employee Attitudes of Safety–A European Example", Work and Stress, 5-93-106.
15. Denzin, Norman K. (1978). The Research Act, 2d ed. New York: McGraw-Hill.
16. Dyer,W.G. (19988). The Cycle of Cultural Evolution in organization. . R.H.Kilmann ve diğerleri, Gaining Control of Corporate Culture. Sanfransisco:Josey Bass Publishers,201-229.
17. Ekwal, G. (1983). Climate, Structure nad Inovativeness of Organizations. Working paper of The Swidish Council for Management and organizational behaviour.
18. Flannery CA, Carrik K. &, Nendick M.D. (2003). Safety Climate: A Dimension of Safety Culture in Aviation.
19. Fleming M. (2000): Safety Culture Maturity Model, Offshore Technology Report, 2000/49.
20. Gay, Mills, Airasian, (2008). A powerpoint educational research, chapter 17.
21. Geller, E Scott, (1994)."Ten Principles for Achieving a Total Safety Culture" Professional Safety.
22. Geller, S. (1997). The Pyscologie of Safety : How to Improve Behaviour and Attitudes on the Job. CRC Press, LCC, Florida.
23. Gerede,E. (21012). Anadolu Üniversitesi, Emniyet Yönetim Sistemi Çalıştay Sunumu.
24. Glick, W.H. (1985). Conceptualizing and measuring organizational and pyschological climate:pitfall multilevel research. Academy of Management Review 10(3), 601-616.
25. Griffin M.A. ve Neal, A. (2000). Perceptions of Safety at Work: A Framework for Linking Safety Climate to Safety Performance, Knowledge, And Motivation., Journal of Occupational Helath Psychology, 5,347-358.
26. Guth, W. And MacMillani I. (1986). Strategy implementation versus middle management self-interest. Strategic management Journal, July/August, 313-327.
27. Guldenmund, F.W. (2000) . The nature of safety culture: A review of theory and research. Safety Science, 34, 215-257.
28. Hatch, M.J. (1993).The Dynamics of the Safety Culture. Copenhagen Business School ans San Diago State university.
29. Haynes et al. (2011). Morello et al. (2012). Van Nord et al. (2010). Weaver et al., in press.

30. Hendrich, A., Tersigni, A., Jeffcoat, S., Barnett, C., Brideau, l., and Pryor, D.(2007). The ascension healt journey to zero: lessons learned and leadership perspective. The joint commission journal on quality and patient safety, 33(12), 739-7249.
31. Hofsetede, G. (1994). Kültürler ve Organizasyonlar: Kültürlerarası İşbirliği ve Bunun Hayatta Kalmak İçin Önemi.
32. Hofstede, G. (1994). Cultures and Organisations: Intercultural Corparation and its Importance For Survival, Sowfwate of Mind. McGraw-hill s.6.
33. Hofsatade G. (1994).Cultures and Organizations, McGraw-Hill Int. ,p6.
34. Hofstede, G.(1986).Werken aan de organisatiecultuur.Bedrijsfkunde 58 (2), 102-106.
35. Hudson, P.T.W.(1998). Keynote Address Singapore Aviation Academy.
36. Hudson P.T.W. & Stephens, D.(2000). Cost and Benefit in HSE: A Model for Calculation of Cost-benefit.
37. Hudson, P.T.W., Parker, D., Lawton, R., Verschuur, W.L.G., van der Graaf, G.C. & Kalff, J.(2000). TheHearts and Minds Project: Creating Intrinsic Motivation for HSE. . Proceedings 5th SPE International.
38. Hudson, P.T.W.(1998). European Association of Aviation Psychology. Keynote Address, Vienna Using Incident Potential. Proceedings 5th SPE International Conference on Health, Safety and Environment in Oil and Gas Production and Exploration. CD-ROM, SPE, Richardson, Texas.Conference on Health, Safety and Environment in Oil and Gas Production and Exploration. CD-ROM, SPE,Richardson, Texas.
39. Hudson, P. (1999). Safety Culture – The Way Ahead?: Theory and Practical Principles, Centre for Safety Science, Leiden University.
40. Hudson, P.(2001). Safety Management and Safety Culture. The Long and Winding Road. As presented to CASA, September 10,Canberra.
41. Hudson, P. (2005). Achieving a Safety Culture in Aviation**.** Presentation notes, p23, Leiden University.
42. Hudson, P. (2002). Havacılık Güvenliği Kültürü.
43. ICAO, (2014). "Safety Report", http://www.icao.int/safety documents/icao_2014 %20safety%report_final02042014,s5.
44. ICAO, (2013). "Safety Management Manual" Third Edition, Doc 9859, Sayfa 2-1, Canada.
45. ICAO, (2013). Doc. 9859. Safety Management Manual,p213.
46. Jackson, D. (2005). Promoting a positive safety culture.The Petroleum Instutue Newsletter Edition I. On October.
47. Johnston,N. (1995) . 'Organizasyonel risk yönetiminde kınama ve cezalandırmanın bir rolü var mıdır?', Flight Deck, Bahar sayısı.
48. Kağıtçıbaşı,Çiğdem,(1991). İnsan Aile ve Kültür,Remzi Kitapevi,İstanbul.

49. Knowles, R.N. (2002). The leadership Dance: Pathways to Extraordinary Organizational Effectiveness. Niagara Falls: The center for Self-Organizing Leadership.
50. Knowles, R.N. (2002). The leadership dance pathways to extraordinary organizational effectiveness. Niagara Falls, NY: The center for Self-Organizing leadership.
51. Lee ,Y.E. (2010). J.T.Ha, H.S.Chang, S.C.Kam , Application of Safety Maturity Model and 4P-4C Model in Safety Culture Assessment.
52. Lee,T. R., (1998). Assessment of safety culture of a nuclear reprocessing plant. Work and Stress, 12, 217-237.
53. Li-Chi Ho, (1996). A Crritical Analysis of Safety Management with reference to Pilots and Aviation Officers, p101.
54. Lintern, G.(2012). Organizational Mindfulness: Safety Culture and Change Management.
55. Meskathi, N. (1997). Human performance organizational factors safety culture. Paper preseneted on National Summit by NTSB on transportation safety. Washington, D.C. April 1997.
56. M.O'Leary ve S.L.Chappell, (1995).'Gizli olay raporlama sistemleri Emniyet problemlerinde hayati farkındalık yaratır'. ICAO Journal, (1996). Chappell, 'Havacılık Güvenliği Raporlama Sistemi: program revizyonu', Yedinci ICAO Uçuş Güvenliği ve İnsan Faktörleri Bölgesel Semineri Raporu, (1994). M.O'Leary ve N.Pidgeon, 'Çok kötü, gizli raporlama programlarına sahip olmak zorundayız', Flight Deck, Yaz sayısı.
57. Manoj S. Patankar, Jeffrey P.Brown, Edward J.Sabin,Thomas Bigda-Peyton, (2014). Safety Culture, Building and Sustaining a Cultural Change in Aviaition and Healthcare, p2.
58. Manoj S. Patankar, Jeffrey P.Brown, Edward J.Sabin,Thomas Bigda-Peyton, (2014). Safety Culture, Building and Sustaining a Cultural Change in Aviaition and Healthcare, p182.
59. Manoj S. Patankar, Jeffrey P.Brown, Edward J.Sabin,Thomas Bigda-Peyton, (2014). Safety Culture, Building and Sustaining a Cultural Change in Aviaition and Healthcare, p181-182.
60. Manoj S., Patankar, Thomas, Pigda-Beyton , Edward Sabin,E.D., Jeffrey Brown, Terrene Kelly, B.S.(2005). A comporative Review of Sfety Cultures., Saint Louis University.
61. Mitrouusi, K., (2003). The evolution of safety culture of IMO: a case of oganizaitional culture change. Disaster Prevention and management, 12(1), 16-23.
62. NTSB (1992). Aircraft Accident Report. Britt Airways, Inc. d/b/a Continental Flight 2574, Express Lake Texas, Sepember , 1991. (NTSB Report No: AAR 92-04)
63. Olive, Claire.;O' Connor, T.M ve Manan, M.S.(2006). "Relationship of Safety Culture and Process Safety", Journal of Hazardous Materials, 130 (1-2), 133-140.

64. O'Connor,P.,O'Dea,A.,Kennedey,O.,Butter,S.(2011).Measuring safety climate in the aviation industry: A review and recommendation for future. Safety Science, 49,128-138.

65. Ozen,Ş. (1996). Bürokratik Kültür 1: Yönetsel Değerlerin Toplumsal Temelleri, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yay. Ankara, s32.

66. Patankar, M.,Bigda-Peyton,T., and Brown,J.(2005). The STL Model: A three dimensional perspective on change organizational change programs. In the Proceedings of the International Aviaition Pyschcology Symposium in Oklohoma City, April, 18-21.

67. Patankar, M.S. and Sabin, E. (2008). Safety culture transformation project report.Available from <http.//hf.faa.gov>.

68. Piers, Montijn & Balk Dutch, (2009). National Aerospace Laboratory Safety Management System and Safety Culture Working Group.Jones, A.P, James, L.R, (1979). Pyschological climate: dimesions and relationship of individual and aggregated work environment perceptions. Organizational Behaviour and Human Performance 23,201-250.

69. Pocohaska, K., DeClemente,C. (1995). Attitudes to Change. The American Pyschologist.

70. Reason, J.(1997). Organizasyonel Kaza Risklerinin Yönetimi.

71. Reason, J., Hobbs, A. (2002). Managing Maintenance Error, Chp.11,p148.

72. Ringstad, A.J. and Szameita, S.A. (2000). Comporative study of accident and near miss reporting system in the German nuclear industry and the Norvegian offshore industry. In: Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society 44h Annual meeting (pp. 380-384).

73. Robert L., Sumwalt. (2009). Safety Culture: Getting the Right Attitude,NTSB.

74. Rochon, T.R.(1998). Culture Moves: Ideas, Activisim and Changing Values, Princeton: Princeton University Press.

75. Rony,L. (2003). PRISM FG1 Safety Culture Application Guide – Final Version 1.1,p12.

76. Rousseau, D.M.(1988). The construction of Climate in Organizational Research , In C.L. Cooper, and I.T Robertson. International Review of Industrial and Organizational Pyschology , Wiley . Chichester , Volume 3-158.

77. J.A.Passmore,(1995). 'Hava güvenliği rapor formu', Flight Deck, Bahar sayısı.

78. J.S.Carroll, J.W.Rudolph ve S.Hatakenaka,2001.'Yüksek riskli endüstrilerin deneyiminden organizasyonel öğrenme: Çizgi dışı uygulamaya yansıtma olarak problem soruşturmaları', Organizasyonel Davranış Araştırması.

79. Salih, Dursun, (2015). İş Güvenliği Kültürü, Beta Yayınları.

80. Sargut, A.S (2001).s219-236. Kültürler Arası Farklılışama ve Yönetim. Ankara, İmge.

81. SHY-SMS, (2012). Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, http://web.shgm .gov.tr/doc4/SHY- SMS.pdf.(Erişim Tarihi:01.06.2015)

82. SHY-SMS,(2011). Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, http://web.shgm.gov.tr/documents files/mevzuat/sektorel/talimatlar/sht_sms.pdf. (Erişim Tarihi:15.06.2015)
83. Schein E. (2010). Organizational culture and leadership, 4th edition. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
84. Safety Management System Toolkit, US Joint Helicopter Safety Implementation Team, (2009).
85. Schein, S.H.(1992). Organizational Culture and Leadership, Second edition. Jossey-Bass. San Francisco.
86. Schein, E. (1988). How Culture Develops and Changes.R.H.K,lmann ve diğerleri. Gaining Control of Coparate Culture. Sanfransisco. Jossey Bass Publishers.17-43.
87. Singer SJ, Falwell A, Gaba DM, Meterko M, Rosen A, Hartmann CW, Baker L. Identifying organizational cultures that promote patient safety. Health Care Manage Rev. (2009) Oct-Dec;34(4):300-11.
88. Smith, G. S., Huang, Y.-H., Ho, M., and Chen, P. Y. (2006). The relationship between safety climate and injury rates across industries: The need to adjust for injury hazards. Accident Analysis & Prevention 38(3), 556-562.
89. Sorra J, Khanna K, Dyer N, Mardon R, Famolaro T. Exploring (2012). Relationships Between Patient Safety Culture and Patients' Assessments of Hospital Care. J Patient Saf.
90. Sorra JS, Nieva VF. Hospital Survey on Patient Safety Culture. (Prepared by Westat, under Contract No. 290-96-0004), (2004). AHRQ Publication No. 04-0041. Rockville, MD: Agency for Healthcare Research and Quality.
91. Specht, K. (2015). SMS, a substitue for compliance. EASA Production & Maintenance Conference.
92. Tony Proctor, (2003). Pazarlama Araştırmaları Temellleri,p210.
93. Transport Canada Atlantic Region, (2005). Helping Build a "True Safety Culture" Thourough Development of a "Safety management System".
94. Van Hoewijk,R.(1988). De betekenis van de organisecultuur.Een literatuuroverzicht.M&O, Tijdschrift voor Organisatiekunde en Social Beleid 1,4-46.
95. Westrum, R.(1992). 'Gerekli hayal gücü ile kültürler',Karmaşık Sistemlerin Tetkik ve Onaylaması: İnsan Faktörleri Yayınları.
96. Voget, F.(1963). Cultural change. Biennial Review of Anthropology, 3, 228-275.
97. Von Thaden, T.L. (2008). Safety Culture Indıcators Scale Measurement Systems. Technical Report HFD- 08-03 /FAA 08-02.
98. Wang Lei, Sun Ruishan, Liu Hanhui, Zou Mei, 2009. İntegrated Safety Culcuture Model and its Application, Journal of Civil Aviaition Universityof China27, pp22-25.
99. Zohar, D. (2000). A group-level model of safety climate: Testing the effect of group climate on micro accidents in manufacturing jobs. Journal of Applied Psychology. Vol 85 (4), Aug 2000, p. 587- 596.

100. Zohar,Dov, (1980). "Safety Climate in Industrial Organizations: Theoretical and Applied Implicaitions", Journal of Applied Pyschology, 65(1), 96-102.
101. Zohar, D. (1980). Safety climate in industrial organizations: Therotical and applied implicaitons. Fourna of Applied Pyscology 65(1), 96-102.
102. Https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27deki_havac%C4%B1l%C4%B1k_kazalar%C4%B1_ve_olaylar%C4%B1(Erişim Tarihi : 01.08.2015)

HAVACILIK VE UZAY PSİKOLOJİSİ

Muzaffer Çetingüç

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No. **: 1588**
Psikoloji / Psikolojik Danışma Rehberlik No.: 065
ISBN **: 978-605-320-495-4**
© 1. Basım, Eylül 2016

HAVACILIK VE UZAY PSİKOLOJİSİ
Muzaffer Çetingüç

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Kazımkarabekir Caddesi 85/4 İskitler/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çetingüç, Muzaffer.
Havacılık ve Uzay Psikolojisi / *Muzaffer Çetingüç*
1. Basım, xxii + 622 s., 170×240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-495-4
1. Uçuş Psikolojisi 2.Havacılık Psikolojisi 3. Uzay Psikolojisi 4. Pilot Kişiliği 5. Uçuş Doktoru 6. Uçuş Ekibi Kaynakları Yönetimi 7. İnsan Faktörü

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Denilmiştir ki, dünyaya gelen her insana temiz ve boş bir defter verilir. Yaşam denen yolculuk sırasında herkes kendi meşrebine göre bu deftere bir şeyler yazar, çizer; bazıları karalamalarla doldurur, bazıları boş bırakır. Erdemli olan, bu deftere iyi birşeyler yazmaya çizmeye çalışmak, yani misafir olduğumuz dünyaya olumlu bazı katkılar yapmaktır… Benim 40 yılı aşkın uçuş doktorluğum ve psikiyatristliğim sürecinde gözlem, deneyim ve okumalarımla gelişen bilgi birikimimin sadece benim malım olduğunu düşünmüyorum. Bizleri okutan, maddi ve manevi anlamda destekleyen, yurtiçi ve yurtdışı eğitimlerle ufkumuzu açan devletimize ve insanlarımıza borcumuz var. Uzman havacılar olarak onlara daha emniyetli uçuşlar sunmaktan sorumluyuz. Edindiğim bilgi ve deneyimlerin, uçuş emniyeti bağlamında işlerine yarayacağını tahmin ettiğim kişilere de (uçucu, uçuş doktoru ve psikologlara) ait olduğu kanısındayım. Bunları derli toplu bir kitap haline getirmeden kafamın içinde tutmanın ve benimle birlikte gitmesinin yanlış olacağını düşünerek Türkçemizde kitabı hiç olmayan bir konuda yazmak sorumluluğu hissettim. Bazı kazaları önlemede küçük bir katkı sağlarsa bu kitap amacına ulaşmış sayılır.

Kitap 'havacılık psikolojisi' başlığını taşımasına karşın fizyoloji, fizyopatoloji, nörokimya, psikiyatri, tıp ve hayata dair konuları da içermektedir. Yelpazenin bu kadar genişlemesinin nedenleri şunlardır:

1. Uçan insanın duygusal, bilişsel ve davranışsal (psikolojik) durumunun nasıl bozulduğunu anlamak için fizyolojik zorlanmalarını ve nörokimyasal değişimlerini bilmek gerekiyordu,
2. Fizyolojiden söz ederken fizyopatolojiye, oradan da tıbbi konularına değinmemek bütünselliği kaybettirebilirdi,
3. Uçan insanın hastalıklı olmayan ruhsal süreçlerinden söz ederken, hastalıklı durumlara (psikopatolojiye) girmemek olmazdı. Yani psikiyatrik durumlar dışlansaydı gene bütünsellik yakalanamazdı,
4. Kitapta hayata dair anlatımlar bulunmasının nedeni ise, havacılığın hayatın bir parçası ve hatta kendisi olmasındandır. Uçan insanın davranışları-

nı anlamak için hayatın şifrelerine girmek gerekiyor. Çünkü insan hayatta hangi davranışsal enstrumanları kullanıyorsa, havacılıkta kullandıkları bunlardan farklı değildir. Hepimizin mücadele yöntemlerimiz, savunma mekanizmalarımız, *'coping'* stillerimiz, başarıya ve başarısızlığa tepkilerimiz, yanlış ve doğru sezgilerimiz; etik dışı ya da erdemli davranışlarımız, günlük yaşamımızda nasılsa havacılık ortamında da öyledir… Hayatın içinde rekabet, hırs, korku, travma, dram, mizah olduğu gibi bunlar havacılıkta da vardır. Bir futbol maçı nasıl ki sadece bir maç değilse ve yaşamın hemen her ayrıntısını (beceri, başarı, yenilgi, hayâl kırıklığı, sevinç, taktik, strateji) içeriyorsa, havacılıkta da aynıdır. Yani havacılıktan konuşurken insandan ve hayattan da konuşulmuş olur.

Havacılığı uçakların motor gücünden ve aerodinamik yapılarından ibaret saymayı, mühendislik ve tekniğe indirgemeyi kimse düşünmüyor, zaten açıkça böyle söyleyen de yok. Ama bir serzeniş olarak vurgulamak gerekiyor ki, uygulamada hep bu teknik konular öne çıkıyor; onları çalıştıran veya kullanan insan arka plânda kalıyor… Bu ve benzeri kitaplar bir açıdan, havacılıkta insanın sistemin neresinde durduğunu ve ne kadar önemli rol oynadığını göstermeye çalışır.

Bu kitapta insanın fizyolojik sistemiyle ve psikolojik mekanizmalarıyla 'olmazsa olmaz' rolü vurgulanmaya çalışılmıştır. Giderek insansız hava araçlarının yaygınlaştığı çağımızda sanki insan devre dışı kalıyor gibi görünse de; bütün otomasyon, bilgisayar ve uzaktan yönlendirme sistemlerinin arkasında, bir karar verici olarak en önemli pozisyonda insanın ve onun psikolojisinin bulunduğunu görmek gerekiyor…

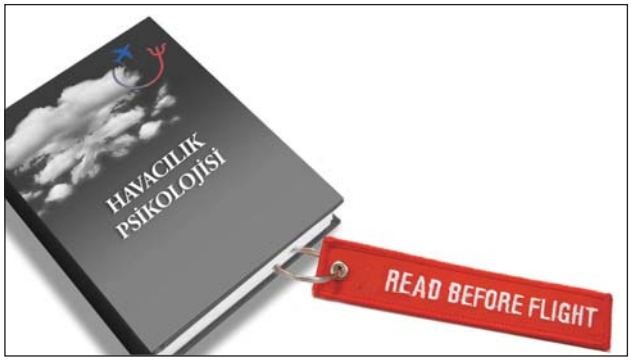

Kitabın amaçlarından biri, havacılık psikolojisiyle ilgili dağınık bilgileri sistematize ederek derli toplu bir dosya haline getirmek ise, bir diğeri de; sadece uçuş doktoru, uçuş psikoloğu ve uçuş emniyet görevlilerine değil, bizzat uçuculara insan psikolojisinin uçuşu nerelere götürebileceği konusunda bir farkındalık kazandırmaktır. Ayrıca, kendi konusunda bir bilgi altyapısı sunmayı ve insanın bilinmezliklerine bir parça ışık tutmayı da amaçlamaktadır.

Bu kitap Türkçemizde bir ilk sayılabilir. Kendi gözlem, deneyim ve çıkarımlarımızla özgün katkılarımız olsa da ağırlıklı olarak batılı, kısmen de yerli kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmıştır. Havacılık tıbbına, psikolojisine ve psikiyatrisine gönül vermiş, temelinden çatısına kadar her şeyini yapmış, kuyumcu titizliğiyle en ince ayrıntısına kadar irdelemiş yabancı bilim adamlarının yazdıkları olmasaydı belki bu kitap da olmazdı; onlara hepimizin minnet borcu var. Benim yaptığım,

onların yazdıklarını derleyip toparlamak ve kendi deneyimlerimle harmanlamaktan ibarettir. Kendi özgün fikirlerimi yazarken de yeri geldikçe yerli ve yabancı kefiller bulmaya çalıştım. Referans notu olmayan cümle ve paragraflar, ya anonim bilgilerdir ya da kendi düşüncelerimdir. Ayrıca kitabın asık yüzlü olmaması için yeri geldikçe mizah katmaya çalıştığım da fark edilecektir. Kitapta çok sayıda anekdot, sinemasal öykü ve gerçek olgulara *(case vignette)* yer verilmiştir. Bir insan ne kadar çok hikâye biliyorsa (masal, hikâye, film, sohbet, dedikodu, gözlem) ve bunları doğru yorumluyorsa, o kadar çok yaşam tecrübesi sahibi olduğuna inananlardanım. Bu bağlamda ibretlik havacılık hikâyelerini, teorik psikoloji bilgilerine 'gerçek hayattan kanıtlar' olarak görmekteyim.

Aslında bu kitabın ilk şekli yıllar önce hemen hemen baskıya hazır hale gelmiş olmasına rağmen; yeni konular, güncel bilgiler ve son araştırmalarla daha genişlesin diye vücut bulması bir hayli gecikti... 25-30 yıl boyunca hiç abartısız bin kez revize edildi; yeni bilgiler eklendi, eskiler silindi, tasnif değişiklikleri yapıldı, imlâ ve sözcük hataları düzeltildi… Kitabın bu haliyle de eksikleri olabilir, biraz daha beklense daha da zenginleşebilirdi. Ama bu 'daha iyi-daha güncel' kısır döngüsüne kapılınca sürekli ertelemek ve somut bir eser ortaya koyamamak sonucu doğuyor. Meraklılarına bir kaynak sunmadan akıp geçen yıllar, ülkemizde bu sahadaki bilimsel boşluğun devam etmesine neden oluyor. Bir yerde noktayı koyup, yeni bilgi eklemelerini sonraki baskılara bırakmak; belki de daha iyisini hazırlayacak başka kişilere ilham verme ve onları motive etme işlevi görebilir diye düşündüm...

Bu kitaptaki konuların bazıları 1995 yılında Hava Kuvvetleri tarafından Eskişehir'de basılan Havacılık Tıbbı El Kitabı'nda yer almıştı. Ama editörlüğü tarafımdan yapılan bu 500 sayfa hacmindeki kitap daha çok askeri havacılığın tıbbi ve psikolojik konularına ağırlık vermekte idi; ayrıca dağıtımı da sadece TSK içinde yapılmıştı. Elinizdeki kitap ise hem askeri hem sivil havacılık psikolojisine dair görece yeni bilgileri içermektedir. Askeri ve sivil havacılık tıbbı/psikolojisi konuları birbirinden pek farklı olmayan konular olduğu için çoğu bölümde ayrı ayrı ele alınmamış, birlikte işlenmiştir.

Bu kitap hem ilk hem de birinci baskı olmanın eksiklerini taşıyor olabilir; 'daha iyisinin' sonraki baskılarda olacağını ümit ediyorum.

Eskişehir, Eylül 2016
Prof. Dr. Muzaffer Çetingüç

İÇİNDEKİLER

1. HAVACILIK VE UZAY PSİKOLOJİSİ 1
Havacılık Psikolojisi Çalışmalarının Başlangıcı 2
Uçuş Psikologları 3
Spor ve Psikoloji 4
Havacılıkta Psikiyatrik Olgular 5
Türkiye'de Havacılık Tıbbının ve Psikiyatrisinin Durumu 6
Havacılık Tıbbı Derneği 7
Bu Bilimsel Çalışmalar Kimler İçin Yapılmakta? 7
Kaynaklar 9

2. UÇUŞ DOKTORUNUN MİSYONU 11
Havacı Doktorlar 12
Uçuş Doktorlarının Farklı Statüleri 13
Uçuş Doktoru-Pilot İlişkisi 14
Pilot-Doktorlar 15
Pilotun Uçuş Doktoruyla İmtihanı 18
Uçuş Doktorunun Psikiyatrist Yönü 22
Uçuş Doktorunun Etik Dilemması 22
Kaynaklar 23

3. UÇUŞ PSİKOLOJİSİ VE ASKERİ PİLOT KİŞİLİĞİ 25
Mitolojiden, Tarihten, Edebiyattan, Sanattan Örnekler 25
Havacılıkta Türkler 28
Uçuş Motivasyonunun Kökeni 31
1. Nöropsikolojik Yorumlar 33
2. Psikanalitik Yorumlar 33
3. Uçma Hazzı 34
4. Uçuşun Seksüalizasyonu 36

5. Özdeşleşmeler ... 37
6. Uçak Denen Makine ile Bütünleşmek ... 40
7. Aidiyet Duygusu ... 43
8. Şövalye Olmak ... 43
9. Kahramanlık ... 47
10. Özgürleşmek, İlâhlaşmak ... 48
11. Uçuşun Oyun ve Eğlence Yönü ... 49
12. Rekabetçilik ... 50
13. Heyecan Arama Güdüsü ... 50
14. Anlam Arayışı ... 57
15. Narsisizm ... 58
16. Pilotlar Biraz Çatlak mı? ... 60
17. Nevrotik / Patolojik Motivasyon ... 61
18. Pilotların Disiplin Sorunsalı ... 66
19. Romantizm ... 68
20. Pilotun Değişen Rolü; Mühendis, Sistem Analisti: ... 71
Uçuş Motivasyonunun Önemi Nereye Kadar? ... 71
Geleneksel Pilot Prototipi: Askeri Pilot ... 72
Tipik ve Başarılı Askeri Pilot Psikoportresi ... 72
Tipik ve Başarılı Askeri Pilotun Yaşam Öyküsü Karakteristikleri ... 75
Askeri Pilotların Kullandıkları Savunma Mekanizmaları ... 77
Türk Askeri Pilotlarının Profili ... 77
Kaynaklar ... 77

4. DİĞER PİLOTLAR ... 81
Kadın Pilot ... 81
Kadın Pilotların Erkeklerden Farkları ... 84
Türk Kadın Uçucular ... 86
Türkiye'de Kadın Uçucuların Kişilik Değerlendirmesi ... 87
Sivil Pilot ... 88
Solak Pilot ... 89
Akrobasi Pilotu ... 90
Bush Pilot ... 93
Eşcinsel Pilot ... 94
Engelli Pilot ... 95
Yer Pilotu ... 98
Astronot ... 99
Tehlikeli Pilot ... 99
Kaynaklar ... 101

5. PİLOT SEÇİMİNDE PSİKOLOJİK DEĞERLENDİRME ... 105
Motivasyon ... 108
Korkusuzluğun Bileşenleri ... 110

Uçuş Motivasyonu Değerlendirmesi; 'Aklı Havada' Kişileri Bulmak 111
Yetenek 112
Fiziksel Dayanıklılık, Psikolojik Sağlamlık 114
Psikolojik Uygunluk 118
Pilot Seçiminde Uçuş Psikolojisi Çalışmalarının Tarihçesi 119
Kişilik Değerlendirmesi 121
Psikolojik Testler 123
Pilot Seçiminde Kullanılan Testler 123
Klinik Değerlendirme Amacıyla Kullanılan Testler 126
Psikososyal Görüşme (Mülâkat) 127
Bozuk Yumurtalar Ayıklanırken, Çift Sarılılar da Gidiyor mu? 129
Uyandırılmış Olma - Gerginlik Durumu 132
Normallik 132
Pilot Seçimi Politikası 133
Son Söz 134
Kaynaklar 134

6. UÇUŞ KORKULARI 137
Uçuş Korkusunun Kökeni 139
Sinirbilimcilerin Bakışı; Korkunun Nörokimyası 141
Dekompansasyon Sendromu (DS) 142
Askeri Pilotların Uçuş Motivasyonunun Azalma Safhaları 143
Uçuş Korkusunun Savunulması 146
Savunma Mekanizmalarına Örnekler 147
Uçuş Korkusu Kliniği 150
Uçuş Korkusu Tanı Konulması 154
Uçuş Korkusu Görülme Sıklığı 155
Aykırı Sesler; Uçuş Gerçekten de Güvenli mi? 157
Akıllı Korku 160
Kaynaklar 160

7. UÇUŞ KORKULARINDA TEDAVİ 165
Tedavi Stratejisi 166
Tedavi Tekniği 168
Sivil Havacılıktaki Uygulamalar 170
Uçuş Korkularında Tedavi Başarısı ve Prognoz 174
Sonuç 176
Kaynaklar 177

8. UÇUŞ VE YER EKİPLERİYLE YOLCULARIN STRESLERİ 179
Stres Sırasında Neler Olur? 179
1.) Pilotların Stresleri 180
Pilotlarda Stres Ölçüm Metotları 181
Askeri Pilotların Moral ve Stres Düzeyleri 182

2.) Hava Trafik Kontrolörlerinin Stresleri ... 182
3.) Kabin Ekiplerinin Stresleri ... 185
4.) Uçak Yolcularının Stresleri ... 189
5.) Uçuş Ekiplerinin Bile Bile Yüklendiği Stresler (Self Imposed Stress) ... 190
Kaynaklar ... 194

9. PİLOT İNTİHARLARI ... 197
Karayollarında İntihar Kazaları ... 198
Ölüme Meydan Okumanın Altında Ne Var? ... 198
İntihar mı, Girişim mi? ... 199
Sivil Olgular ... 199
"Bu Benim Son İnişim Olacak!" ... 202
İntihar Bilimi ... 204
Son Söz ... 205
Kaynaklar ... 205

10. PİLOTLARDA PSİKOZ ... 207
Kaynaklar ... 210

11. HAVACILIKTA KAZA, KRİZ VE TRAVMALAR ... 213
Krizin Safhaları ... 213
Akut ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) ... 215
Çocuk ve Ergenlerde Fiziksel ve Psikolojik Travmalar ... 216
Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Sinirbilimsel Yönü ... 218
Sivil Havacılık Kazaları ... 219
Kaza Sonrası Psikolojik Dibrifing ... 224
TSSB'de Tedavi ... 226
Hava Korsanlığı ... 227
Askeri Havacılık Kazaları ... 227
Ölümlü Uçuş Kazalarından Sonraki Tepkiler ... 230
Askeri Havacılıkta Krize Müdahale Metotları ... 234
Dünyada Neler Yapılıyor? ... 235
Kaynaklar ... 237

12. SAVAŞLARDA PSİKOLOJİ ... 241
Savaşan İnsanın Psikolojisi ... 241
Savaşta Psikiyatriye Bakış ... 242
Savaş Yorgunluğu Belirtileri ... 244
Savaş Yorgunluğunda Psikolojik Müdahale İlkeleri (Pie, Biceps) ... 244
Savaş Yorgunluğu Yönetimi ... 245
Travma Sonrası Stres Bozukluğunda Tedavi Yaklaşımları ... 247
Savaşla İlgili Aykırı Düşünceler ... 247
Son Söz ... 249
Kaynaklar ... 250

13. BİLİŞSEL VE PSİKOMOTOR BOZUKLUK YAPAN HAVACILIĞA ÖZEL DURUMLAR 253
Oksijen Azalması (Hipoksi) 254
Faydalanılabilir Bilinç Zamanı 258
Eşikaltı Hipoksi 258
Hipokside Tedavi 261
Önlemler 262
Uçak İçi Hipoksi Uyarı Sistemleri 265
Yüksek İrtifada Basınç Azalması (Dekompresyon Hastalığı) 266
Akselerasyon (G Kuvvetleri) 271
Pozitif G 272
Dizoryantasyon (Havacılık Vertigosu) 276
Dizoryantasyon Sıklığı, Oranlar 277
Eğitim 279
Yerçekimsizlik 280
Uçak Tutması 281
Görsel İllüzyonlar 287
Ozon Gazı (Trioksijen) 289
Disosiyatif Yaşantılar 290
Gürültü ve Vibrasyon 291
Jet Lag, Shift Lag 294
Tedavi 295
Subklinik Epileptiform Deşarjlar 301
Kaynaklar 303

14. PSİKOTROP VE DİĞER İLAÇLARIN UÇUŞ EMNİYETİNE ETKİLERİ 309
Psikotrop İlaçlar 310
Alkol ve Uyuşturucu Maddeler 313
Antistaminler 314
Uçak Tutması İlaçları 315
Erektil Disfonksiyon İlaçları 315
Sigara Bıraktırma Tedavisi 315
Epilepsi İlaçları 316
Alternatif Tedaviler, Fitoterapi 316
Kullanımında Sakınca Olmayan İlaçlar 317
Uzayda İlaç Tedavisi 317
Uzamış Görevlerde Performans İdamesi İçin Uyarıcı İlaç Kullanımı 317
Sonuç 319
Kaynaklar 319

15. PİLOTLARIN ALKOL KULLANIMI 323
Alkol Kullanımıyla İlgili İstatistikler 323
Eski Pilotlar, Bugünün Pilotları 324
Alkolün Fizyolojik, Psikolojik ve Psikomotor Etkileri 326

Alkolün Uçuş Emniyetine Etkileri ... 328
Kontroller ... 330
Kısıtlamalar ... 332
Kaynaklar ... 334

16. HAVACILIKTA YORGUNLUK ... 337
Yorgunluk ve Uykusuzluk ... 338
Yorgunluğun Nedenleri, Belirtileri ... 338
Yorgunluğun Kazalardaki Payı ... 340
Havacılıkta Yorgunluk Üzerine Çalışmalar ... 341
Yorgunluk Ölçümü ... 343
Tedavi ... 344
Kaynaklar ... 346

17. PİLOTUN YAŞLANMASI ... 347
Sayısal Bilgiler ... 348
Yaşlanınca Neler Olur? ... 349
60 Yaş Kuralının Gerekçeleri ... 351
60 Yaş Kuralına İtirazlar ... 353
İstatistikler ... 355
Sivil Havacılıkta Yaşlı Pilot Sorunsalı ... 357
Yaşlı Havayolu Pilotu Yoktur! ... 358
Yaşlı Yolcular ... 358
Yaşlı Uçuş Doktoru ... 359
Yaşlılıkla İlgili Toplumsal Önyargılar ... 359
Sonuç ... 360
Kaynaklar ... 361

18. KARAR VERME ... 363
Karar Vermeyi Güçleştiren Etkenler ... 364
Bilgisayarların ve Otomasyon Sistemlerinin Karar Verici Olarak Kullanımı ... 365
Doğal Karar Vericiler ... 366
Kararın 6 Biçimi ... 368
CFIT (Controlled Flight Into Terrain) (Pilot Kontrolünde Çarpma) ... 369
Risk Değerlendirmesi, Risk Yönetimi ... 370
Grup Kararları ... 371
Grup Kararlarının Handikapları ... 372
Sistemle İlgili Düzenlemeler ... 373
Hatalı Karar Vermenin Unsurları ... 373
Karar Verme Eğitimi ... 375
Kaynaklar ... 376

19. UÇUŞ KAZALARINDA İNSAN FAKTÖRÜ ... 379
İnsan Hatalarında Seviyeler ... 382
Kaza Oranları ... 385

İnsan Faktörü Değerlendirmelerinde Kavramsal Modeller 387
Havacılık Kültürü 397
Kaynaklar 407

20. UÇUŞ EKİBİ KAYNAKLARI YÖNETİMİ (CREW RESOURCE MANAGEMENT-CRM) 409
CRM Bileşenleri 410
1. Durumsal Farkındalık (Situational Awareness) 410
Durumsal Farkındalığın Bileşenleri 411
Durumsal Farkındalık Kaybına Sebep Olan Faktörler 412
2. İletişim 413
İletişimin İki Elemanı: Mesajı Gönderen ve Mesajı Alan 414
Dinleme 414
İletişim Kanallarını Tıkayan Bariyerler 415
Etkili CRM İçin Bilgilendirme 415
İletişim İki Düzeyde Yapılır 416
İkna Edici Konuşma (Retorik, Belâgat) Sanatında Aristo'nun 3 Temel İlkesi 417
Kontekstin Öneminin Azaldığı Durumlar 417
İletişimde Johari Penceresi Modeli 418
İletişim Mesafesi (Proximity) 419
3. Takım Çalışması (Teamwork) 420
4. Liderlik 422
Kültür ve CRM 425
a. Güç Mesafesi (Power Distance) 425
b. Aşırı Mesleki Nezaket 428
c. Eril Toplum - Dişil Toplum 429
CRM Eğitimi 429
Yer Ekibi Kazaları ve CRM 430
Havaalanlarındaki Yer Ekibi Kazalarına Ait Araştırmalar 431
a. Ölümlü Kazalar 431
b. Yaralanmalı Kazalar 432
Önlem ve Öneriler 432
Havacılıkta CRM Kazalarına Örnekler 433
CRM'nin Diğer Alanlardaki Uygulamaları 436
a. Demiryollarında CRM 436
b. Denizcilikte CRM 437
c. Deniz Petrol ve Gaz Platformlarında CRM 439
d. Nükleer Reaktörlerde CRM 439
e. Madencilikte CRM 440
f. Tıpta (Hastane, Ameliyathane, Acil Servis) CRM 440
g. Takım Sporlarında CRM 441
h. Uzay Uçuşlarında CRM 442
j. Ev Kazalarında CRM 442
k. Endüstride CRM 443
Kaynaklar 443

21. BİR DÜZİNE RİSK UNSURU DÜŞÜNÜŞ VE DAVRANIŞ KALIBI; "GREMLİNLER" ... 445
Kazaya Yatkınlık (Accident Proneness) ... 445
Travmaseverlik (Traumatophilia) ... 446
Bilinçdışı İntihar Güdüsü (Sub-Intentional Suicide) ... 446
Korkulu ve Korku-Karşıtı Tutumlar (Counter-Phobia) ... 448
Olumlu Geribildirim Doymazlığı ... 448
Teslimiyet (Resignation) ... 449
Alışkanlık Tuzağı (Ritual Trap) ... 449
Kural Tanımazlık (Antiauthority) ... 450
İncinmezlik Düşüncesi (Invulnerability, Invincibility) ... 450
Dürtüsel Davranma (Impulsivity) ... 452
Maço Tutumu (Macho, Machismo) ... 453
İnisiyatifsizlik (Limited Spontaneity) ... 453
Sonuç ... 454
Kaynaklar ... 455

22. HAVACILIK PSİKOLOJİSİNİN POPÜLER KONULARI ... 457
Eve Dönüş Sendromu ... 457
Hurry-Up Sendromu ... 459
Stockholm Sendromu ... 460
101 Kritik Gün ... 462
Pazartesi ve Cuma Sendromları ... 463
Biyolojik Ritim Teorisi ... 464
Murphy Yasaları ... 466
Kaynaklar ... 467

23. İTAATSİZ YOLCULAR ... 469
Tetikleyici Durumlar ... 471
1. Alkol Kullanımı ... 471
2. Uyuşturucu Madde Kullanımı ... 472
3. Sigara Kullanımı ... 473
Uçakta Cep Telefonu ... 474
Uçak Kaçırma Eylemleri ... 475
Sabotajlar ... 476
Uçakta Seks Meraklıları ... 478
Kokpit ve Kabin Ekiplerinin Davranış Bozuklukları ... 479
Uçakla İntihar Eden Pilotlar ... 481
İtaatsiz Yolcu Olaylarının İnsidansı ... 481
Kriz Yönetimi, Krize Müdahale ... 481
Kriz Yönetimiyle İlgili İlkeler ... 482
İtaatsiz Yolcular İçin Müeyyideler, Yasal Durum ... 484
Uçak Yolcusu Hayvanların Davranış Bozuklukları ... 485
Kaynaklar ... 486

24. UÇAKTA PSİKİYATRİK HASTALAR 489
Psikiyatrik Bozukluğu Olan İnsanların Uçakla Nakli/Seyahati 490
1. Askeri Havacılık 490
2. Sivil Havacılık 491
Uçak Yolculuğu Sırasında Psikiyatrik Bozukluk Gösterenler 492
Hekimlerin Tıbbi Müdahaleye Teşviki 494
Good Samaritan Laws 494
Havayolu Şirketlerinin Sorumluluğu 495
Kaynaklar 496

25. UZAYDA PSİKOLOJİ VE PSİKİYATRİ 499
Uzay Ortamının Stres ve Stresörleri 500
Uzayda Fizyolojik ve Tıbbi Sorunlar 501
Uzay Uçuşlarının Risk ve Tehlikeleri 509
Uzayda Psikoloji 509
Uzay Ortamının Etkisi 511
Psikiyatrik Bozukluklar 518
Uzayda Tıbbi ve Cerrahi Tedavi 523
Uzay Uçuşlarında Doktor Gereksinimi 524
Tükiye'de Uzay Çalışmaları 525
Serkan Anılır; Türkiye'nin Gururu Uzay Bilim Adamı ve İlk Türkonot! 526
Uzay Hayvanları 528
Uzay Uçuşları Kronolojisi 529
Kaynaklar 530

26. SON SÖZ (EPİLOG) 533

27. EKLER 535
Ek-1. Türkiyede Havacılık Tıbbının Tarihçesi 535
Havacılık Tıbbı Konularında Yayınlanmış Türkçe Kitaplar 543
Ek-2. Meslek Motivasyonu Göstergesi Olarak Adlar ve Soyadlar 544
Ek-3. Kadın Pilot Performansının Erkeklerle Karşılaştırılması 558
Ek-4. Solaklık Uçuş Becerisini Etkiler mi? 566
Ek-5. Uçuş Ekiplerinin Beslenme ve Oruç Sorunsalı 574
Ek-6. Semazenler Neden Coriolis Yaşamıyor? 583
Ek-7. Uçuşta Bel, Sırt, Boyun Ağrıları 585
Ek-8. Havacılıkta ve Psikiyatride Geçen Bir Ömürden Fotoğraf Kareleri 589

Havacılık Tıbbı Biyografim 602

Havacılık Terminolojisi 605

DİZİN 615

Bütün bu rakamlar, çok dinamik olan havacılık dünyasında ticari rekabet, ekonomik, politik ve askeri konjonktüre bağlı olarak süratle artmaya elverişlidir. Bu değişken sayısal bilgilerin verilmesinin amacı, havacılığın ne kadar geniş bir popülasyonu ilgilendirdiğini ana hatlarıyla göstermek ve sağlık desteği bekleyen kişilerin ne kadar fazla olduğunu vurgulamak içindir. Bu tablo karşısında resmi kurumların ilgi eksikliğinin göstergelerinden birisini hatırlatmakla yetinelim: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğünün 2011 yılında yayınladığı Meslek Hastalıkları Rehberinde, havacılık sektöründe uçuş ekibi veya yer personeli olarak çalışan kişilerin sağlık sorunları için bir bölüm veya bir satır bile yer almamıştır (20). Halbuki Türkiye'de sadece Hava-İş Sendikası üye sayısı 18 binden fazladır…

Sonuç: Havacılık; ister savaş ister ulaşım ve taşımacılık, isterse adrenalin için yapılıyor olsun, milyarlarca insanın günlük yaşamının giderek büyüyen bir parçası durumuna gelmiştir. Profesyonel veya amatör pilot veya yolcu olarak (aktif veya pasif biçimde) bu sistemin içine girmeyen insan neredeyse kalmamıştır. Bu insanların fizyolojik ve psikolojik konforunu sağlamak için bilim yapmak, uçuşla ilgili tıbbi sorun ve ihtiyaçları için çözüm üretmek sorumluluğu havacılık tıbbı bilimine aittir. Dünyada bu sahada yapılan ciddi bilimsel çalışmalarla karşılaştırıldığında, Türkiye'deki durumun çok zayıf kaldığı görülebilir. Havacılık psikiyatrisini de kapsayan havacılık tıbbı çalışmaları, maalesef 1929 yılından itibaren hep TSK içinde kalmış ve orada devam etmiştir. 1980 yılından itibaren Tıpta Uzmanlık Tüzüğünde Havacılık ve Uzay Hekimliği bilim alanı yer almakla birlikte, Gülhane Askeri Tıp Akademisi dışında hiçbir üniversitemizin tıp fakültesinde bu dalda uzmanlık eğitimi verilmiyor olması bunun kanıtıdır. Ama son yıllardaki bazı gelişmeler umut verici niteliktedir.

Kaynaklar

1. Martin T. Havadan Tıbbi Nakil *(Handbook of Patient Transportation)*. Çeviri Editörleri: Şener S, Karcıoğlu Ö. Akademisyen Tıp Kitabevi. 2. Baskı. Ankara, 2014. s. 3.

2. Gök K. Uçak Kazaları. Altın Bilek Yay. İstanbul 2015. s. 23.

3. Doğan O. Spor Psikolojisi. 3. Baskı. Detay Yay., Ankara, 2015. s. 3-9.

4. Galle-Tessonneau JR. Becoming a flight surgeon. Aviat Space Environ Med. 1998;59: 1198-202.

5. Reid GE. Aviation Psychiatry. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ.(Eds). Aviation Medicine. Butterworth & Heinemann. 3rd Edit. Oxford UK. 1999. pp. 397-416.

6. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. USAF School of Aerospace Medicine, Brooks AFB. TX. USA, June 2000. pp. 1, 7, 10.

7. Elliott PW. Aviation mental healh and the psychological examination. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. p. 63.

8. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, USA, 2010. p. xi.

9. Tatana MO, Mathew MC, Kennedy CH. A history of aeromedical psychology. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 1-12.

10. King RE. Aerospace Clinical Psychology. Ashgate, UK. 1999. p. 4.

11. Morse JS, Bor R. Psychiatric disorders and symptoms among pilots. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. pp. 107,123.

12. Hawkins FH. Human factors in flight. Gower Tech Press. Aldershot, England, 1987. pp. 20-31, 93-94.

13. Bor R. Psychological assessment and reporting of crew mental health. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. pp. 145-48.

14. Walker PB, O'Connor P, Little WL. Aviation mishap prevention and investigations: the expanding role of aviation psychologists. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 328-31, 334-37.

15. Reynolds T. On becoming an aeromedical psychologist. In: Kennedy CH, Kay GG. Aeromedical Psychology. (Eds). Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 351-52.

16. Özbaydar S. Spor Psikolojisi. Altın Kitaplar. İstanbul. 1983. s. 33.

17. Sarnoff CA. Medical Aspects of Flying Motivation. USAFSAM. Brooks AFB.TX. 1960. p. 163.

18. Rayman RB. Clinical Aviation Medicine. 3rd Edit. Castle Connolly Grad. Med. Pub. NewYork, USA. 2000. pp. 289-90.

19. DeJohn CA, Wolbrink AM, Larcher JG. In-flight medical incapacitation and impairment of U.S. airline pilots: 1993 to 1998. FAA Final Report, Oct. 2004. (DOT/FAA/AM-04/16).

20. Havacılık Tıbbı Derneği: www.hvtd.org

21. Meslek Hastalıkları Rehberi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Gn.Md. Yayını. Matsa Basımevi. Ankara, 2011.

stresler altında bulunan (yaralanma ve ölüm kaygıları, aile özlemi, beslenme, uyku, fiziksel zorluklar, vs.) askerlerin hemen cephe gerisine gönderilmesi gereğini düşünen sivil mantık ile askeri psikiyatrinin mantığı çelişebilir. Askeri psikiyatristler katı yürekli ve duyguları körelmiş gibi görülebilirler (21). Örneğin savaş alanında bazen doktorun en ağır ve acil hastaya değil de, kısa bir tıbbi müdahaleyle hemen cepheye gönderilebilecek daha hafif yaralı personele öncelik vermesi (ahlâki yönü tartışılabilirse de) savaş mantığına uygun gelen bir triyaj uygulamasıdır.

En acımasız ve haksız savaşları başlatan ülkelerin bile 'Savaş' bakanlığına değil 'Savunma' bakanlığına bağlı ordularının olduğu bir dünyada yaşamaktayız. Eğer askeri doktorlar savunma amaçlı bir savaşın elemanları olduklarına inanırlarsa belki bu tür dilemmalardan kendilerini kurtarabilirler. Kaçınılamaz nitelikteki savaşlarda vatanın bütünlüğünün ve masum insanların canlarının korunması gibi yüce amaçlar doğrultusunda askerlerin moral ve motivasyonlarını yükseltmek, stres ve korkularını azaltmak için çalışıyor olmanın erdemli bir yanı vardır. Ama haksız savaşlarda böylesi derinlikler bulunmaz; yönetimlerin 'vatan, millet, şehadet' gibi uyutucu-uyuşturucu (hipnotik) sözlerin arkasına sığınarak insanları ahlâksızca ölüme sürme tutumları, en saf insanların bile akıllarına ve vicdanlarına sığmaz…

Kaynaklar

1. Çetingüç M. (Editör). Havacılık Tıbbı El Kitabı. 1.Taktik Hava K.K. Eskişehir, 1995. s. 11,13-19.

2. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. USAF School of Aerospace Medicine, Brooks AFB. TX. USA, June 2000. p. 15.

3. Galle-Tessonneau JR. Becoming a flight surgeon. Aviat Space Environ Med. 1988;59: 1198-202.

4. Mapes PB. The history of the USAF pilot-physician program. Aviat Space Environ Med. 1991;62: 75-80.

5. Doctor Stuff. Two hundred years of physicians in flight. Aviat Space Environ Med. 1985;59: 728.

6. Sezgin H. Dünyada ve Türkiye'de hava tababeti. Hava Kuvvetleri Dergisi, 1990 Şubat. 305: 53-8.

7. Engle E, Lott A. Man in Flight. Leeward Pub.Inc. Annapolis, USA. 1979. pp. 31-79.

8. Porterfield DE. Who's the flight surgeon? Flight Safety. 1984, Nov. pp. 16-17.

9. Stoutt GR. AMSIT: Scoring points for aviation safety. The Federal Air Surgeon's Medical Bulletin, Winter 2002;1: 14-15.

10. Johnston N, McDonald N, Fuller R. Aviation Psychology in Practice. Ashgate Pub.Ltd. England 1999. p. 5.

11. McGreevy JM, Otten TD. "Briefing and debriefing in the operating room using fighter pilot crew resource management." Journal of the American College of Surgeons; July 2007.

12. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. USAF School of Aerospace Medicine, Brooks AFB. TX. USA, June 2000. pp. 1, 7, 10.

13. Vlassov V, Ushakov I. Soviet pilot-physician program. Aviat Space Environ Med. 1999;70: 713-6.

14. http://goflightmedicine.com/story-musgrave/

15. Flight Lines. Vol. 26, No. 3, Spring 2013. Society of USAF Flight Surgeons. (www.sousaffs.org)

16. Musson DM. Psychological aspects of astronaut selection. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. p. 244.

17. Myhre G. Aviation psychology in the operational setting. AGARD-AG-324, 1989. p. 3: 1-4.

18. Perry CJG. Aerospace Medicine. 2nd.edit. Edited by Randel HW. 1971 Chapter 23:543.

19. Strongin TS. Flight surgeons and clinical psychologists team up to aid pilots. Winter 1987. p. 13.

20. Shephard B. Sinir Savaşı. *(A War of Nerves)* Çeviri: D.Şendil, E.Barın Egrik. 1. Baskı, Literatür Yay. İstanbul, 2006. s. xvii,477-511.

21. Ritchie EC. Aeromedical evacuation of psychiatric casualties. In: Hurd WW, Jernigan JG.(Eds). Aeromedical Evacuation. Springer, N.York USA. 2003. p. 351.

22. Sarp İ. Bir Jet Pilotunun Anıları. Kastaş Yayınevi. İstanbul, 2015. s. 94-95.

Hv. Pl. Tuğg. Avni Kandemir'in bir çapkınlık anısı: *"İstisnasız hepimizin eski paraşütlerden kesilmiş beyaz eşarplarımız vardı. Meşin uçuş başlıklarımızın üzerine oturttuğumuz Wilson gözlükler en büyük fiyakamızdı. Spit-IX uçağımızın kanopisi açık iken rule yaptığımızda pervane rüzgârıyla savrulan eşarpla, THY terminalinde bekleyen bütün genç hanımların bize 'şak' diye vurulacağını sanırdık. Yine böyle bir gün aynı pisti kullandığımız THY uçağı inmişken, gaz koluyla oynayarak uçağı hareket ettiriyorum, eşarbı dalgalandırıyorum ve 20-30 metre ötedeki hatunların dikkatini çekmeye çalışıyorum, gözüm onlarda. Bu sırada paldır-küldür seslerle uçağım omuz atınca gördüm ki, taksiruttan çıkmış, tel örgüye çarpmak üzereyim... Derhal gaz-fren-pedal yapıp döndüm; sol kanat ucunda 30 cm. yırtık olmuş, korktum..."* (22).

Askeri Pilotların Kullandıkları Savunma Mekanizmaları

Bastırma *(supression),* İnkâr *(denial),* Yansıtma *(projection),* Humor (nükte yapma, hafife alma, gerginliği şakayla giderme), Somatizasyon, Genelleme, Akla uydurma *(rationalization),* Kompertimentalizasyon, Tevekkül *(resignation),* Özdeşleşme *(identification),* Her zorluğu aşabileceği fantezisi *(omnipotent fantasy)* (6,25).

Türk Askeri Pilotlarının Profili

Uzun yıllar boyunca ülkemizdeki asker ve sivil pilotlarla ilgili tarafımızdan yapılan gözlemlerden elde ettiğimiz ampirik bilgiler şöyledir: Türk pilotları da dominant, dışadönük, başarılı, zeki, rekabetçi, cesur ve gururlu kişilerdir. Genellikle şakacı, sevecen, kalender, cömert ve sportmendirler. Bazıları alkolü sever. Erkekçe davranmaya özen gösterirler. Takdim, brifing ve resmi konuşmalarında öz, kararlı, tok ve vurgulu bir üslup; uçuşla ilgili meslek dili (jargon ve freyzoloji) kullanırlar. Bir toplulukta ellerini uçak gibi kullanıp manevralar yaptırarak hararetli tarzda bir şeyler anlatan grubun pilotlar olduğunu anlamak zor değildir. Uçuş kazalarındaki kayıpları iyi tolere ederler; bir arkadaşlarını feci bir kazada kaybettikleri gün bile, aynı uçuş görevine devam edebilirler. Tarafımızdan yapılan bir araştırmada, askeri uçucuların daha riskli görevler yapıyor olmalarına karşın, sürekli kaygı ve depresyon puanları yer görevlerindeki sınıflara göre daha düşük bulunmuş; bu da stres toleranslarının yüksekliğiyle ilişkilendirilmiştir (57).

Kaynaklar

1. Bach R. Martı, Roman. Çev: N.Akgören. Say Yayınları. İstanbul, 1982.

2. Tanpınar AH. Bir Uçak Yolculuğundan Notlar. Yaşadığım Gibi. 3. Baskı. Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000. s. 235-42.

3. Novello JR, Youssef ZI. Psycho-social studies in general aviation: I. Personality profile of male pilots. Aviat Space Environ Med. 1974;45(2): 185-88.

4. Joseph C, Ganesh A. Motivation for flying in military aircrew: a review. Ind J Aerospace Med. 2005;49(2): 57-67.

5. Bach R. Pırpır. Roman. (Çev: B. Dişbudak) Arkadaş Yayınları, İstanbul, 1991. s. 14, 17, 20, 83, 162.

6. Leimann Patt HO. The right and wrong stuff in civil aviation. Aviat Space Environ Med. 1988;59: 955-59.

7. Front CM. The motivation to fly and fear of flying. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 159-94.

8. Bond DD. The Love and Fear of Flying. International Universities Press, Inc. New York, 1952. pp. 18-27, 34.

9. Galle Tessonneau JR. Becoming a flight surgeon. Aviat Space Environ Med. 1988;59: 1198-1202.

10. Çetingüç M. Uzayda Psikoloji ve Psikiyatri. 41. Ulusal Psikiyatri Kongresi. Erzurum, 2005.

11. Sarnoff CA. A Fear of Flying Case Book. USAFSAM. Brooks AFB.TX. 1960. p. 11-13.

12. Doğan MH. Alçak Uçuş. Yapı Kredi Yay. (1802) İstanbul, 2002. s. 9-13.

13. Barut HO. Bir Pilotun Serüven Dolu Anıları. Özyurt Matbaacılık Ankara, 2006. s. 40,49.

14. Çetingüç M. (Ed). Havacılık Tıbbı El Kitabı. Eskişehir 1995. s. 26.

15. Shephard B. Sinir Savaşı. *(A War of Nerves)* Çeviri: D.Şendil, E.Barın Egrik. 1. Baskı, Literatür Yay. İstanbul, 2006. s. 461,482-485.

16. Geeze DS. Grief in the grounded aviator. Aviat Space Environ Med.1987;58: 799-801.

17. Ertuğ T. Işıkla Resmedenler 4. Alter Yayınları, Ankara. 2015.

18. Çetingüç M. Meslek motivasyonu göstergesi olarak havacı adları üzerine bir araştırma. Anadolu Ü. Sivil Havacılık Bülteni, 1992;10: 21-24.

19. Galle-Tessonneau JR. Fear of flying. AGARD Conference Proceedings. 1989, No: 68.

20. Granducci J, Lindgren CE. Knights and Fighter Pilots. Heirs to a Chivalric Legacy? Journal of the International Academy for the Promotion of Historical Studies. Volume 1, Number. 2 (Oct. 2002).

21. Tatana MO, Mathew MC, Kennedy CH. A history of aeromedical psychology. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. p. 2.

22. Candaş E. (Editör). Hava Kuvvetleri Anılar Kitabı. 1997. s. 4-5, 354-59.

23. Akın S. Ay Hırsızı. İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul, 2009. s. 48-50.

24. Jones DR. Aerospace Psychiatry. In: Davis JR, Johnson R, Stepanek J,Fogarty JA. (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams&Wilkins. Philadelphia USA, 2008. pp. 403-19.

25. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. USAF School of Aerospace Medicine, Brooks AFB. TX. USA, June 2000. pp.4-6,13-15,27.

26. Huizinga J. Homo Ludens; Oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme. Çev: M. Ali Kılıçbay. 4. Baskı, Ayrıntı Yay. İstanbul, 2013.

27. Jones DR. Flying and danger, joy and fear. Aviat Space Environ Med. 1986;57: 131-6.

28. Green RG, Muir H, James M, et al. Human Factors for Pilots. 2nd Edit. Ashgate, USA. 2007. p. 100.

29. Uzbay T. Madde Bağımlılığı ve Dopaminerjik Sistem. Türkiye Klinikleri J Int Med Sci 2005;1(47):65-72.

30. Kopeikin HS. Sensation seeking. http://www.psych.ucsb.edu/~kopeikin/sssinfo.htm.

31. Eucken R. Yaşamın Anlamı ve Değeri. (Çev: Ahu Karasulu.) İzdüşüm Yayınları, İstanbul, 2000. s. 14-19.

32. Frankl VE. İnsanın Anlam Arayışı. Çev: Selçuk Budak. 5. Baskı, Öteki Yayınevi, Ankara, 1997. s. 95-112.

33. Karasu TB. Huzurlu Yaşama Sanatı. *(The Art of Serenity)*. Boyner Yayınları. 2. Baskı. İstanbul, 2003. s. 5-6.

34. Fromm E. Sevgi ve Şiddetin Kaynağı. Çeviri: Y.Salman, N.İçten. Payel Yayınları, İstanbul, 1979. s. 64-69.

35. Bor R. Anxiety at 35.000 feet. Karnac Books Ltd. London 2004. s. 8.

36. Rayman RB. Clinical Aviation Medicine. 3rd Edit. Castle Connolly Grad. Med. Pub. NewYork, USA. 2000. pp. 289-90.

37. Picano JJ. Personality types among experienced military pilots. Aviat Space Environ Med. 1991;62: 517-20.

38. King RE. Aerospace Clinical Psychology. Ashgate, UK. 1999. pp. 7-25, 117.

39. Stoutt GR. Pilot's personality profile. The Federal Air Surgeon's Medical Bulletin, Winter 2001: 14-15.

40. Kay GG, Thurston AJ, Front CM. Commercial airline pilot and air traffic controller selection. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 37-39.

41. Çetingüç M. İsmiyle Müsemma; birey ad ve soyadlarında hastalık çağrışımı yapan unsurlar. Türk Edebiyatı Dergisi. 2013. Sayı: 476, s. 28-33.

42. Kaplan S. Bir Bilim Adamının Serüveni - Celal Şengör Kitabı. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

43. Walker PB, O'Connor P, Little WL. Aviation mishap prevention and investigations: the expanding role of aviation psychologists. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 331-34.

44. IMDB 'Sleep with Me' quotes. (http://www.imdb.com/title/tt0111218/quotes).

45. Edwards DC. Pilot, Mental and physical Performance. Iowa State University Press. 2nd Edit 1995. pp. vii-x.

46. Keegan J. Savaş Sanatı Tarihi. *(A History of Warfare)* Çev: Füsun Doruker. Bilgin Yayıncılık A.Ş. İstanbul, 1995. s. 9-14.

47. Kolko M. Havada 44 Yıl Neler Yaşadım? Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul 2008. s. 66.

48. Jones DR. Fear of flying-no longer symptom without a disease. Aviat Space Environ Med. 2000;71: 438-40.

49. Musson DM. Psychological aspects of astronaut selection. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. pp. 249-50.

50. Reid GE. Aviation Psychiatry. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ. (Eds). Aviation Medicine. Butterworth & Heinemann. 3rd Edit. Oxford UK. 1999, pp. 397-416.

51. Havacılarımızın Uçuş Anıları. (http://www.havaciyiz.com/index.htm)

52. Ashman A. Telfer R. Personality profile of pilots. Aviat Space Environ Med. 1983;54: 940-43.

53. Jones DR. Psychiatric considerations in military aerospace medicine. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 129-35.

54. Adams RR, Jones DR. The healthy motivation to fly: no psychiatric diagnosis. Aviat Space Environ Med. 1987;58: 350-4.

55. Eriksen C. How cabin crew cope with work stress. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. p. 212.

56. Graham JF. Space exploration from talisman of the past to gateway for the future. NASA History Series. Washington, 1995.

57. Çetingüç M. An assessment of Turkish Air Force pilots' anxiety and depression levels. Aviat Space Environ Med. 1992;63: 905-7.

58. Sarp İ. Bir Jet Pilotunun Anıları. Kastaş Yayınevi. İstanbul, 2015. s. 39,100,157,239,255.

59. https://ehkmhn.wordpress.com/

60. Özbaydar S. Spor Psikolojisi. Altın Kitaplar. İstanbul. 1983. s. 30-33.

61. Doğan O. Spor Psikolojisi. 3. Baskı. Detay Yay. Ankara, 2015. s. 103-15,203-20.

62. Botton A. Statü Endişesi. Çeviri: Ahu Sıla Bayer. 1. Baskı, Sel Yayın. İstanbul, 2015. s. 7,16.

Pilotları tehlikeli yapan unsurların hepsi de pilotun kişiliği ve davranış bozukluklarıyla ilgili değildir. Örneğin pilotun eğitim ve bilgi eksikliği varsa, uçak bakım teknisyeni ve hava trafik kontrolörlerinin hataları söz konusuysa, faturayı pilota kesmek haksızlık olur. Uçağın eski, teknik olanakları yetersiz, sık arıza yapmakla ünlü (uçan tabut, dul makinası) olması; uçuşun yapıldığı ortamın (meteoroloji, arazi, pist) olumsuzlukları, vs. (41) göz önüne alınmadan, uçak kaza yaptığı sırada kokpitte bulunan pilotu suçlamak, günah keçisi arama yaklaşımı gibidir.

Kaynaklar

1. Akın S. Ay Hırsızı. İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul 2009. s. 138.

2. King RE. Aerospace Clinical Psychology. Ashgate, UK. 1999. pp. 7-25, 117.

3. Lyons TJ: Women in the fast jet cockpit. Aeromedical considerations. Aviat Space Environ Med. Sept.1992: 809-18.

4. Gorbandt MB, Knittig RA. Women's health issues in aerospace medicine. In: Davis JR, Johnson R, Stepanek J, Fogarty JA. (Eds). Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams & Wilkins. Philadelphia, USA, 2008. pp. 480-90.

5. Hürriyet Gazetesi, s. 6. (10 Ocak 2016).

6. Novello JR, Youssef ZI. Psycho-social studies in general aviation: II. Personality profile of female pilots. Aviat Space Environ Med. 1974;45(6): 630-33.

7. King RE, McGlohn SE. Characteristics of female and male USAF pilots: selection and training implications. Armstrong Lab (AL/AOCN) Brooks AFB, Tex USA.

8. Jones DR. Psychiatric assesment of Air Force female fliers at the USAF-SAM. Aerospace Med. Oct.1983, pp. 929-31.

9. Jacobson IG, Donoho CJ, Crum-Cianflone NF, Maguen S. Longitudinal assessment of gender differences in the development of PTSD among US military personnel deployed in support of the operations in Iraq and Afghanistan. Journal of Psychiatric Research. Sept 2015, Vol 68: 30-36.

10. Baker S, Lamb MW, Grabowski JG, et al. Characteristics of general aviation crashes involving mature male and female pilots. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 447-52.

11. Çetingüç M, Dönmez G. Bayan pilot kişilik yapısı üzerine bir araştırma. Hava K.K. Sağlık Bülteni, Nisan 1995: 35-39.

12. Stoutt GR. Pilot's personality profile. The Federal Air Surgeon's Medical Bulletin, Winter 2001: 14-15.

13. Adams RR, Jones DR. The healthy motivation to fly: no psychiatric diagnosis. Aviat Space Environ Med. 1987;58: 350-4.

14. Cox BD, Schmidt LL, Slack KJ, Foster TC. Assessment and selection of military aviation and astronauts. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. p. 22.

15. Mirabal J. Aeronautical psychology: The psycho-aerotypes a study on the pilot personality. AsMA 86th Annual Meeting. Aerospace Medicine and Human Performance. 2015, Vol.86 (3) Abs. # 165.

16. Crowley JS, McAnulty M. Handedness as a predictor of success in helicopter pilot training. Society of U.S. Army Flight Surgeons. 1990.

17. Crowley JS. Cerebral laterality and handedness in aviation: performance and selection i.mplications. USAF SAM. Brooks AFB, TX. 1989.

18. Pipraiya R, Chowdhary S. Role of handedness in flying performance. Ind J Aerospace Med 2006, 50: 20-31.

19. Green RG, Muir H, James M, et al. Human Factors for Pilots. 2nd Edit. Ashgate, USA. 2007. p. 100.

20. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_air_show_accidents_and_incidents.

21. Stephen Irwin. Alaska officials target bush pilots' culture to reduce crashes. California Aviation, 7 Sep 2004. (http://archives.californiaaviation.org/pilot/msg00093.html).

22. Mitchell K.M. The Bush Pilot Syndrome. (http://www.faa.gov/library/online_ libraries/aerospace_medicine/sd/media/mitchell.pdf)

23. ICAO Medical Manuel. 3rd Edition, 2012. Doc 8985-AN/859. Chapter 9: 9.8.5.

24. Bor R. Psychological assessment and reporting of crew mental health. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. pp. 149-50.

25. Valderrama C. Who is who? Case report. Aeromedical implications of gender dysphoria. The Fedaeral Air Surgeon's Medical Bulletin. 2009;47(4): 6-7.

26. Berry MA. Civil aviation medicine. In: DeHart RL, Davis JR. (Eds). Fundamentals of Aerospace Medicine. 3rd Edit, Lippincott Williams&Wilkins, Philadelphia, USA. 2002. p. 557.

27. Hutchison E. Aeromedical certification for HIV positive pilots - The UK approach. 78th Annual AsMA Scientific Meeting (2007) Abs. # 147.

28. Nelson WE. Medical certification of pilots with lower-extremity amputations. Case Report. The Federal Air Surgeon's Medical Bulletin. 2007; 45:10-11.

29. Swearingen J, Chappelo W, Goodman T, et al. Occupational health screenings of USAF remotedly piloted aircraft (drone) operators. AsMA 86th Annual Meeting. Aerospace Medicine and Human Performance. 2015, Vol.86 (3) Abs. # 180.

30. Chappele W, Goodman T, Thompson W. Cognitive and neuropsychological predictors of elite USAF predator pilot training performance. AsMA 86th Annual Meeting. Aerospace Medicine and Human Performance. 2015, Vol.86 (3) Abs. # 181.

31. Campo J. The psychology of killing with remotedly piloted aircraft. AsMA 86th Annual Meeting. Aerospace Medicine and Human Performance. 2015. Vol.86 (3) Abs. # 183.

32. Young PA. Core mission support of intelligence, surveillance, reconnaissance personnel: healthcare and health of the telewarrior. AsMA 86th Annual Meeting. Aerospace Medicine and Human Performance. 2015. Vol.86 (3) Abs. # 184.

33. Maschke P, Oubaid V, Pecena Y. How do astronaut candidate profiles differ from airline pilot profiles? Aviation Psychlogy and Applied Human Factors. 2011;1(1): 38-44.

34. Endo T, Ohbayashi S, Yumikura S, Sekiguchi C. Astronaut psychiatric selection procedures: A Japanese experience. Aviat Space Environ Med. 1994;65: 916-9.

35. Jones DR. Psychiatric considerations in military aerospace medicine. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 129-35.

36. Chappelow JW, Elshaw C. Selection and training. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ.(Eds). Aviation Medicine. Eds: Butterworth&Heinemann. 3rd Edit. Oxford, UK. 1999. pp. 620-32.

37. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. USAF School of Aerospace Medicine, Brooks AFB. TX. USA, June 2000. pp. 4-6, 13-15, 27.

38. Hubbard T. How we explain misfortune: psychological implications for mental health in aviation professionals. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. p. 329.

39. Walker PB, O'Connor P, Little WL. Aviation mishap prevention and investigations: the expanding role of aviation psychologists. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 331-34.

40. http://www.pilotfriend.com/aeromed/medical/hiv.htm

41. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, FL, USA. 2010. pp. 83,89,163-4,191.

42. Tsang PS, Vidulich MA. Principles and Practice of Aviation Psychology. Lawrance Erlbaum Assoc, Inc. New Jersey, 2003. p. 15.

İlk grafikte seçim kriterlerinin katı uygulanması durumu gösterilmekte olup, *false positive*'lerin (C) azaldığı, ama *false negative*'lerin (A) arttığı anlaşılmaktadır. İkinci grafikte ise, seçim kriterlerinin yumuşatılmasının sonucu olarak; *false negative* (A) azalmış, *false positive* (C) artmış, başarı oranı (A+B) düşmüştür (28). Pilot seçiminde en ideali, B grubunu arttırmaktır. A ve C grupları ise yanlış değerlendirmelerdir ve üzerinde durulmalıdır.

Başarılı pilotlar elde etmek için sofistike seçim yöntemlerinin mi, yoksa iyi eğitimin mi daha etkin olduğu konusu da tartışmalıdır (1). Bu dikotomide doğru yaklaşım, birini tercih etmek yerine ikisine de önem vermek olmalıdır.

Pilot seçimi politikasının iki ana konusu:

1. Geçerliliği olan, doğru sonuçlar veren bir seçim prosedürü uygulamak,
2. Yanlış kişilere yapılan boşuna masrafları azaltmaktır.

Bütün dünyada gerek orduların ve gerekse ticari şirketlerin pilot ihtiyacı çeşitli nedenlerle (pilot başvurusunun azlığı, fazla sayıda uçak alımı, mevcut pilotların istifa ve emekliliği, savaş, vb.) zaman zaman artar ve bu dönemlerde zorunlu olarak seçim politikası esnetilir. Hatta 'başvuru sayısı kontenjan kadar veya daha az olsaydı; belki seçme programı iptal edilip, her başvuranın kabul edilmesi ve eğitim programına ağırlık verilmesi geçerli politika olurdu' denilmektedir. Her kuruluşun pilot seçim yöntem ve politikasının uzun vadeli sonuçlarını değerlendirerek doğru kişilerin seçilip seçilmediğini kontrol etmesi gerekir. Pilot hatasına bağlı kaza oranları, bu anlamda en geçerli ama en pahalı göstergedir.

Son Söz

Hiçbir mesleğe girişteki seçim prosedüründe pilotlara uygulanan kadar psikolojik, psikomotor ve yetenek testleri uygulanmaz; motivasyon değerlendirmeleri ve özel mülâkatlar yapılmaz. Pilotaj dışındaki hiçbir meslek grubu, sağlıklarını ve performanslarını koruyup korumadıkları bağlamında bu kadar sıklıkla tıbbi kontrolden geçirilmez… Bunun bir mantığı ve sağlam gerekçeleri vardır. Red Baron olarak bilinen 2. Dünya Savaşının efsane Alman pilotu Baron Manfred von Richtofen'in şu sözleri, seçimin felsefesini yansıtır: *"Kutu (uçak) çok önemli değildir; başarıyı onun içine oturtacağınız kişi getirir."*

Kaynaklar

1. Carretta TR, Ree MJ. Pilot selection methods. In: Tsang PS, Vidulich MA. (Eds). Principles and Practice of Aviation Psychology. Lawrance Erlbaum Assoc, Inc. New Jersey, 2003. pp. 357-96.

2. King RE, McGlohn SE. Characteristics of female and male USAF pilots: selection and training implications. Armstrong Lab (AL/AOCN) Brooks AFB, Tex USA.

3. King RE. Aerospace Clinical Psychology. Ashgate, UK. 1999. pp. 1-25.

4. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. US. Air Force School of Aerospace Medicine. Brooks AFB. TX. USA, June 2000. pp. 8-9.

5. Tatana MO, Mathew MC, Kennedy CH. A history of aeromedical psychology. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 1-12.

6. Cox BD, Schmidt LL, Slack KJ, Foster TC. Assessment and selection of military aviation and astronauts. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 17-36.

7. LeimannPatt HO. The right and wrong stuff in civil aviation. Aviat Space Environ Med. 1988;59: 955-9.

8. Adams RR, Jones DR. The healthy motivation to fly: no psychiatric diagnosis. Aviat Space Environ Med. 1987;58: 350-4.

9. Jones DR. Psychiatric considerations in military aerospace medicine. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 129-35.

10. Jones DR. Aerospace Psychiatry. In: DeHart RL, Davis JR (Eds) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams&Wilkins. Philadelphia, USA. 2002. pp. 403-19.

11. Çimen A. İnsanoğlunun Uzay Macerası. Timaş Yayınları. İstanbul, 2005. s. 198.

12. Sarnoff CA. A Fear of Flying Case Book. USAFSAM. Brooks AFB.TX. 1960. pp. 9-10.

13. Bond NA, Bryan GL, Rigney JW, Warren ND. Aviation Psychology. University of Southern California. 1968.

14. Front CM. The motivation to fly and fear of flying. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 159-94.

15. http://www.reddit.com/r/IAmA/comments/2a5vg8/i_am_buzz_aldrin_engineer_american_astronaut_and

16. Öksüz A. Meslek Seçiminde Kişilik Yapısı. 1982, GATA Asistanlık Tezi.

17. Joseph C, Ganesh A. Motivation for flying in military aircrew: a review. Ind J Aerospace Med. 2005;49: 57-67.

18. Kay GG, Thurston AJ, Front CM. Commercial ailine pilot and air traffic controller selection. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 37-62.

19. Foreman EI, Bor R, Gerwen LV. The nature, characteristics, impact, and personal implications of fear of flying. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. pp. 53-68.

20. Çetingüç M. Meslek motivasyonu göstergesi olarak havacı adları üzerine bir araştırma. Anadolu Ü. Sivil Havacılık Bülteni, 1992;10: 21-24.

21. Candaş E. (Ed). Hava Kuvvetleri Anılar Kitabı. 1997. s. 413.

22. Bor R. Anxiety at 35.000 feet. Karnac Books Ltd. London 2004. pp. 42-43.

23. Özbaydar S. Spor Psikolojisi. Altın Kitaplar. İstanbul. 1983. s. 62,135.

24. Cicchetti D. Aşırı stres altında dayanıklılık: Çok katmanlı bakış açısı. World Psychiatry (Türkçe Basım), Ekim 2010. s. 145-54.

25. Reid GE. Aviation Psychiatry. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ. (Eds). Aviation Medicine. Butterworth&Heinemann. 3rd Edit. Oxford UK. 1999, pp. 399-400.

26. Avcı D, Sabancıoğulları S. Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Sempozyum. 2015;6: 23-29.

27. Baltaş A. Stres ve Başaçıkma Yolları. Altın Kitaplar, İstanbul, 1988. s. 37.

28. Chappelow JW, Elshaw C. Selection and training. In: Ernsting J, Nicholson AN,

Rainford DJ.(Eds). Aviation Medicine. Eds: Butterworth & Heinemann. 3rd Edit. Oxford UK. 1999. pp. 620-32.

29. Trump DW. Medical Standards for Civilian Aircrew. In: Ernsting J, King P.(Eds.) Aviation Medicine. 2nd Edit. 1988, Part VII. 35: 507-8.

30. Farmer EW. Aviation Medicine. 2nd Edit. Ernsting J, King P.(Eds). 1988. Part V-27: 414-18.

31. Kelly HB. Medication and drugs in aircrew. NATO-AGARD Conference Proceedings, CP-108.

32. Perry CJG. Aerospace Psychiatry. In: Randel HW. (Ed). Aerospace Medicine. 2nd Edit. 1971. pp: 538-40.

33. http://www.news.com.au/travel/travel-updates/mentally-ill-qantas-pilot-allowed-to-keep-flying/story-e6frfq80-1225844124069

34. Çetingüç M. (Editör). Havacılık Tıbbı El Kitabı. Eskişehir, 1995. s. 33-53.

35. Fitzgerald DJP, Navathe PD, Drane AM. Aeromedical decision making in attention-deficit / hyperactivity disorder. Aviat Space Environ Med. 2011;82: 550-4.

36. Ramanchandran N, Wadhawan JM, Kumar V, et al. Personality profile of IAF pilot: Its usefulness in pilot selection. Aviation Medicine. 1983; 21(2): 131-39.

37. Roe RA, Hermas PH. Psychological factors in cockpit crew selection. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. pp. 176-7.

38. Elliott PW. Aviation mental healh and the psychological examination. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 74-89.

39. Stoutt GR. AMSIT: Scoring points for aviation safety. The Federal Air Surgeon's Medical Bulletin, Winter 2002;1: 14-15.

40. Çetingüç M. (Editör). Havacılık Tıbbı El Kitabı. Eskişehir, 1995. s. 33-53.

41. Clough P, et al. Mental Thoughness. MTQ48, 2010. (www.corporate-energising.com)

42. Morse JS, Bor R. Psychiatric disorders and symptoms among pilots. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. p. 123.

43. Dolgin DA. Review of Personality Measurement in Aircrew Selection. Naval Aeromedical Research Lab. 1988.

44. Whitton RC. Medical disqualification in USAF pilots and navigators. Aviat Space Environ Med. 1984;55: 332-6.

45. Spohd GO. Human Factors Aspects of Aircraft Accidents. AGARD Conference Proceedings No:125, Chapter 5: 10-15. 1982.

46. Sarp İ. Bir Jet Pilotunun Anıları. Kastaş Yayınevi. İstanbul, 2015. s. 7,57.

46. Sarp İ. Bir Jet Pilotunun Anıları. Kastaş Yayınevi. İstanbul, 2015. s. 7,57.

47. Doğan O. Spor Psikolojisi. 3. Baskı. Detay Yay., Ankara, 2015. s. 86,127.

48. Mills JG, Jones DR. The adaptability for military aeronautics. An historical perspective of a continuing problem. Aviat Space Environ Med. 1984;55:558-62.

49. Jones DR. Psychiatry for Flight Surgeon. USAF Aerospace Medicine Primary Course-AMP. HO.322. 1985.

50. Bond NA, Bryan GL, Rigney JW, Warren ND. Aviation Psychology. University of Southern California. 1968.

51. Slack KJ, Schneiderman JS, Leveton LB, Whitemire AM, Picano J. Risk of adverse cognitive or behavioral conditions and psychiatric disorders. (Evidence Report) NASA L.B.Johnson Space Center, Houston TX. Aug 24, 2015. pp. 32,63.

52. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, USA, 2010. pp. 30,83, 87-88, 125-33.

AKILLI KORKU

Kompansasyon durumundaki pilotlar uçuş streslerine bilenmiş kişiler olduklarından, tehlikeyi görece daha hafif algılarlar. Hiç bir risk algısı olmamasına göre, optimal düzeydeki korku ve endişe duyumu uçuş güven açısından yararlı olduğu düşünülmektedir. Çünkü uçuş streslerine katlanabilmek için uçuş sevgisine gereksinim olduğu gibi, yüksek uçuş emniyeti için de bir ölçüde uçuş korkusu gerekir. Bu *"akıllı korku"* sayesinde kişi sağlığına, istirahatine, mesleki bilgilerini taze tutmaya daha çok özen gösterir; görevini daha ciddi ve dikkatli yapar. Ancak bu korku kişiyi rahatsız edecek ve uçuşa konsantrasyonunu bozacak düzeyde olmamalıdır. Akrobasi pilotu Ali İsmet Öztürk'ün pilot kızı Semin Öztürk, "*Her uçuşumda korku hissederim; ama bu beni emniyette tutan şeyin ta kendisi. Eğer korkmazsam, gözüm kara olsa, sınırlarımı aşabilirim*" diyor.

Eski denizcilere atfedilen bir özdeyiş de akıllı korkuyu güzelce açıklar: "*Biz yiğit kişileriz, ama korkusuz değiliz.*"

Kaynaklar

1. Bor R. Anxiety at 35.000 feet. Karnac Books Ltd. London, 2004. pp. 10-28, 44, 52, 69.

2. Laker M. Specific phobia: flight. Act Nerv Super 2012;54: 108-17.

3. Front CM. The motivation to fly and fear of flying. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp.159-94.

4. Foreman EI, Bor R, Gerwen LV. The nature, characteristics, impact, and personal implications of fear of flying. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. pp. 53-68.

5. Rao KN, Gomez G. Spatial disorientation and fear of flying. Ind J Aerospace Med. 2002;46(2): 44-47.

6. Bond DD. The Love and Fear of Flying. International Universities Press, Inc. New York, 1952. pp. 9-11, 20-27, 34.

7. Shephard B. Sinir Savaşı. *(A War of Nerves)* Çeviri: D.Şendil, E.Barın Egrik. 1. Baskı, Literatür Yay. İstanbul, 2006. s. 465-76.

8. Jones DR. Fear of flying-no longer symptom without a disease. Aviat Space Environ Med. 2000;71: 438-40.

9. McCarthy GW, Craig KD. Flying therapy for flying phobia. Aviat Space Environ Med. 1995;66: 1179-84.

10. Llosa Rojas T. Flying decompensation syndrome and fear of flying. Aerospace Med. 1974;9: 1078-80.

11. Sarnoff CA. Medical Aspects of Flying Motivation. USAFSAM. Brooks AFB.TX. 1960. pp. 7,11,16-18,26, 66,100,146.

12. Fenichel O. Nevrozların Psikanalitik Teorisi. Çeviri: Selçuk Tuncer, İzmir Ege Ü.Tıp Fak. Yay.1974. s.188, 312.

13. Greist JH, Greist LG. Fearless Flying. Nelson Hall, Chicago USA. 1981. pp. 2-8.

14. Jones DR. Aerospace Psychiatry. In: DeHart RL, Davis JR (Eds). Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams&Wilkins. Philadelphia, USA. 2002. pp. 403-19.

15. Jones DR. Flying and danger, joy and fear. Aviat Space Environ Med. 1986;57: 131-6.

16. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. USAF School of Aerospace Medicine, Brooks AFB. TX. USA, June 2000. pp. 23-28.

17. Geçtan E. Varoluş ve Psikiyatri. Remzi Kitabevi. İstanbul, 1990. s. 187.

18. Jong E. Uçuş Korkusu. Çeviri: Armağın İlkin, E Yay. İstanbul, 1977. s. 11,35,323.

19. Emmelkamp PMG, Bouman TK, Scholing A. Anksiyete Bozuklukları. (Çeviri Ed. Köroğlu A.) Hekimler Yayın Birliği, 1994. s. 36-38.

20. Öksüz NC. A manualized psychosocial treatment protocol for flight phobia. A case illustration. Graduation Project. Doğuş University, 2011. pp. 16-18.

21. Dreverts WC, Charney DS. Kaplan&Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry. Aydın H, Bozkurt A. (Çeviri Ed.) 8. Baskı. Güneş Kitabevi, Ankara, 2007. s. 1748-56.

22. Santos MI, D'Amico D, Spadoni O, et al. Hippocampal hyperexcitability underlies enhanced fear memories in TgNTRK3, a panic disorder mouse model. J Neurosci. 2013 Sep 18;33(38):15259-15271.

23. LeDoux JE. The amygdala is not the brain's fear center. Psychology Today. (Aug 10, 2015). (https://www.psychologytoday.com/blog/i-got-mind-tell-you/201508/the-amygdala-is-not-the-brains-fear-center#_=_).

24. Galle-Tessonneau JR. Fear of flying. In: Neurological, Psychiatric and Psychological Aspects of Aerospace Medicine. AGARD-AG-324. Sep. 1991.

25. Leimann Patt HO. The right and wrong stuff in civil aviation. Aviat Space Environ Med.1988;59: 955-59.

26. Strongin TS. A historical review of the fear of flying among aircrewmen. Aviat Space Environ Med. 1987;58: 263-7.

27. Reinhardt RF. The outstanding jet pilot. Am J Psychiat 1970;127: 732-36.

28. Joseph C, Ganesh A. Motivation for flying in military aircrew: a review. Ind J Aerospace Med. 2005;49:57-67.

29. Oz I, Lurie O. Aviation disaster crisis management: multidimensional psychological intervention. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. p. 318.

30. Reid GE. Aviation Psychiatry. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ. (Eds). Aviation Medicine. Butterworth & Heinemann. 3rd Edit. Oxford UK. 1999, pp. 397-416.

31. Pols H, Oak S. War & Military Mental Health. Am J Public Health. 2007;97(12): 2132-42.

32. Akın S. Ay Hırsızı. İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul 2009. s. 44-45.

33. Doğan MH. Alçak Uçuş. Yapı Kredi Yay. (1802) İstanbul, 2002. s. 22, 57, 69, 104, 147-48.

34. Antony E. Aviation Medicine. 2 nd. Edit. Ernsting J, King P. (Eds.) 1988. Part lX-48: 619-44.

35. Alain de Botton. Havaalanında Bir Hafta. Çeviri: Tülin Er. Sel Yay, 1. Baskı. İstanbul, 2009. s. 61-64.

36. Barut OH. Bir Pilotun Serüven Dolu Anıları. Özyurt Matbaa, Ankara, 2006. s. 108.

37. Hawkins FH. Human Factors in Flight. Gower Tech. Press. Aldershot, England. 1987. p. 299.

38. Matsumato K, Goebert D. In-flight psychiatric emergencies. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 919-23.

39. Medialdea J, Tejada FR. Phobic fear of flying in aircrews: epidemiological aspects and comorbidity. Aviat Space Environ Med. 2005;76: 566-8.

40. Dyregrov A, Skogstad A, Hellosoy OH, Haugli L. Fear of flying in civil aviation personnel. Aviat Space Environ Med. 1992;62: 831-8.

41. Krefting R, Bayaz A. Uçuş Korkusu. Önel Yay. İstanbul 1997. s. 7-17,77.

42. King RE. Aerospace Clinical Psychology. Ashgate Pub. Co. USA. 1999. pp. 71-3.

43. Corcoran JFT. Psychiatric disability of Air Force flyers. Aviat Space Environ Med. 1981;52: 260-3. 44. Parsa PB, Kapadia AS. Stress in Air Force aviators facing the combat environment. Aviat Space Environ Med. 1997;68: 1088-92.

45. Jones DR. Psychiatric considerations in military aerospace medicine. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 129-35.

46. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, USA, 2010. pp. 141-42.

47. VanGerwen LJ, Diekstra RFW. Fear of flying treatment programs for passengers: An international review. Aviat Space Environ Med. 2000;71: 430-7.

48. Swanson V, McIntosh IB. Psychological stress and air travel: An overview of psychological stress affecting airline passengers. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. p. 18.

49. De Giosa P. Percentual Errors in Flight-A Survey of 100 Military Pilots on Active Duty. AGARD Lecture Series 1982 No: 125.

50. Çetingüç M. (Ed). Havacılık Tıbbı El Kitabı. 1. Taktik Hava K.K. Eskişehir, 1995. s. 325.

51. Hubbard T. How we explain misfortune: psychological implications for mental health in aviation professionals. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. p. 318.

52. Frances D Anthony. Legal aspects of aviation health: the changing landscape. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. p. 285.

53. Lucas G, Goodwin T. Psychological problems among passengers and on-board psychiatric emergencies. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. pp. 41,45.

54. Cocks R, Liew M. Commercial aviation in-flight emergencies and the physician. Emergency Medicine Australasia. 2007;19: 1–8.

55. www.egm.gov.tr+www.tramer.org.tr

56. Evans ADB, Rainford DJ. Medical standards for aircrew. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ. (Eds). Aviation Medicine. Butterworth & Heinemann. 3rd Edit. Oxford UK. 1999. p. 217.

57. Weir A. Flight into danger. New Scientist. (07 August 1999).

58. Weir A. Tombstone imperative: The Truth About Air Safety. Simon & Schuster, 2000.

59. Shannon P. Airline safety: Cutting corners, costing lives. Green Left Weekly, Australia. (May 30, 2001). (https://www.greenleft.org.au/node/25011)

60. Boeing Statistical Summary of Commercial Jet Airplane Accidents Worldwide Operations 1959-2012. (http://www.boeing.com/news/techissues/pdf/statsum.pdf)

61. Maps of World (http://www.mapsofworld.com/poll/is-flying-safer-now-facts-infographic-text.html)

62. Veronneau SJH. Aircraft accidents: investigation and prevention. In: DeHart RL, Davis JR. (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams & Wilkins. Philadelphia USA, 2002. p. 477.

63. Edwards DC. Pilot, Mental and physical Performance. 2nd Edit. Iowa State University Press. 1995. p. x.

64. Bor R. Psychological assessment and reporting of crew mental health. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. p. 147.

65. Jamal Mahjoub. *Cinlerle Yolculuk*: Yapı Kredi Yay. İstanbul, 2005.

Kaynaklar

1. Jones DR. Aerospace Psychiatry. In: Davis JR, Johnson R, Stepanek J, Fogarty JA. (Eds). Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams&Wilkins. Philadelphia USA, 2008. pp. 406-24.

2. Dyregrov A, Skogstad A, Hellosoy OH, Haugli L. Fear of flying in civil aviation personnel. Aviat Space Environ Med. 1992;62: 831-8.

3. Sarnoff CA. Medical Aspects of Flying Motivation. USAFSAM. Brooks AFB.TX. 1960.

4. Geeze DS. Grief in the grounded aviator. Aviat Space Environ Med.1987;58: 799-801.

5. Perry CJG. Aerospace Medicine. 2nd.edit. Randel HW.(Ed). 1971. Chapter 23: 543.

6. Corcoran JFT. Psychiatric disability of Air Force flyers. Aviat Space Environ Med. 1981;52: 260-3.

7. Galle-Tessonneau R. Fear of flying. AGARD Conference Proceedings 1989. No: 68.

8. McCarthy GW, Craig KD. Flying therapy for flying phobia. Aviat Space Environ Med. 1995;66: 1179-84.

9. Jones DR. Emotional reactions to military aircraft accidents. Aviat Space Environ Med. 1982;53: 595-8.

10. Antony E. Psychiatry. In: Ernsting J. King P.(Eds). Aviation Medicine. 2nd. Edit. Butterworths and Co Ltd. 1988, London. Part IX-48: 619-644.

11. Strongin TS. A historical review of the fear of flying among aircrewmen. Aviat Space Environ Med. 1987;58: 263-7.

12. Greist JH, Greist LG. Fearless Flying. Nelson Hall, Chicago USA. 1981. pp. 6-8,11-25.

13. Öksüz NC. A manualized psychosocial treatment protocol for flight phobia. A case illustration. Graduation Project. Doğuş University, 2011. pp. 34, 36-44.

14. Köknel Ö. Korkular, Takıntılar, Saplantılar. 1990. s.207, 222-225, 231-248.

15. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, USA, 2010. p. 141-3.

16. Frances D Anthony. Legal aspects of aviation health: the changing landscape. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. p. 285.

17. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. USAF School of Aerospace Medicine, Brooks AFB. TX. USA, June 2000. pp. 24-25.

18. Medialdea J, Tejada FR. Phobic fear of flying in aircrews: epidemiological aspects and comorbidity. Aviat Space Environ Med. 2005;76: 566-8.

19. Bor R. Anxiety at 35.000 feet. Karnac Books Ltd. London, 2004. pp. 10-23.

20. Krefting R, Bayaz A. Uçuş Korkusu. Önel Yay. İstanbul 1997. s. 8, 18, 21-44, 59-60.

21. Reid GE. Aviation Psychiatry. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ. (Eds). Aviation Medicine. Butterworth & Heinemann. 3rd Edit. Oxford UK. 1999. pp. 397-416.

22. Laker M. Specific phobia: flight. Act Nerv Super. 2012;54: 108-17.

23. Krijn M, Emmelkamp PMG, Ólafsson RP, et al. Fear of flying treatment methods: virtual reality exposure vs. cognitive behavioral therapy. Aviat Space Environ Med. 2007;78: 121-128.

24. Foreman EI, Bor R, Gerwen LV. The nature, characteristics, impact, and personal implications of fear of flying. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. pp. 53-68.

25. Lucas J, VanGerwen LJ, Diekstra RFW. Fear of flying treatment programs for passengers: an international review. Aviat Space Environ Med. 2000;71: 430-7.

26. Swanson V, McIntosh IB. Psychological stress and air travel: An overview of psychological stress affecting airline passengers. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. p. 14.

27. Evans ADB, Rainford DJ. Medical standards for aircrew. In: Ernsting J , Nicholson AN, Rainford DJ. (Eds). Aviation Medicine. Butterworth&Heinemann. 3rd Edit. Oxford UK. 1999. p. 217.

28. Çelebi MM, Yeşiltuna F, Gözüsulu N. Gökten Üç Hostes Düştü. Neden Kitap. İstanbul, 2006. s. 70.

29. Hartman C, Huffaker JS. The Fearless Flyer. Eighth Mountain Press. Portland, 1995. p. 63.

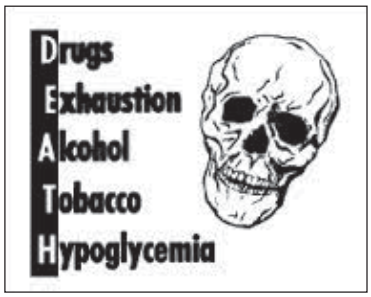

Uçucunun kendi kendine yüklediği bu stres unsurlarına belki daha başkaları da eklenebilir, çünkü çağımızda stressörler sayılamayacak kadar çoktur ve görecelidir. ABD. Hava Kuvvetleri uçuş doktoru el kitabında bu unsurlardan en önemli 5 tanesi DEATH kısaltılması ile sunulmaktadır. Bu yaklaşımda, ölüm anlamına gelen DEATH sözcüğündeki her harf bir stres unsurunu simgelemektedir:

D: Drug; uçuşta yan etkiler yapan ilaçlar,

E : Exhaustion; uykusuzluk ve yorgunluğun yol açtığı tükenme,

A: Alcohol; zihinsel ve fizyolojik işlevleri bozan alkol,

T : Tobacco; irtifada hipoksiyi ve görüş bozukluklarını arttıran tütün,

H: Hypoglycemia; düzensiz beslenme sonucu oluşan kan şekeri düşmesi.

Kaynaklar

1. Selye H. Stress and Aerospace Medicine. Aviation Medicine. 1973;44: 190-93.

2. Gaillard AWK, Wientjes CJE. A Framework for the Evaluation of Work Stress by Physiological Reactivity. In: Levi L. (Ed). A Healtier Work Environment. Copenhagen, World Health Organization. 1993.

3. Carson RC, Butcher JN, Coleman JC. Abnormal Psychology and Modern Life. 8th Edit. USA. Harper Collins Publishers, 1988. pp. 137-43.

4. Jones DR. A General Review of Stress Factors. Aeromedical Training Digest, 4 (4). S.Southampton, ETC. 1990.

5. Baboo NS, Banerjee PK. Physiology of Stress. Aviation Medicine. 1987;31(1): 5-8.

6. Caldwell JA, Wilson GF, Çetingüç M, et al. Psychophysiological Assessment Methods. Aerospace Medical Panel Working Group 19. AGARD Advisory Report 324. Paris, 1994.

7. Comens P, Reed D, Mette M. Physiologic responses of pilots flying high-performance aircraft. Aviat Space Environ Med. 1987;58: 205-10.

8. Köknel Ö. Zorlanan İnsan. Altın Kitaplar, İstanbul. 1987. s. 332.

9. Krahenbuhl GS, et al. Catecholamine Excretion in A-10 Pilots Aviat Space Environ Med. 1980;51: 661-4.

10. Nakamura A, et al. Crew Workload in JASDF C-1 Transport Flight: II. Change in Urinary Catecholamine Excretion. Aviat Space Environ Med. 1989; 60: 301-6.

11. Öztaş B. Stres Nörofizyolojisi. Ed: Tarhan, N. Stres ve Hastalıklar. İstanbul Gri Ajans. 1990. s. 15-26.

12. Picano JJ. Coping with Stress. US. Army Aviation Digest. 1986;32;11: 19-20.

13. Sive WJ, Hattingh J. The measurement of psychophysiological reactions of pilots to a stressor in a flight simulator. Aviat Space Environ Med. 1991;62: 831-36.

14. Dhatia MS. Stress-A Pilot's View Point. Aviation Medicine. 1987;31: 1-14.

15. Hawkins FH. Human Factors in Flight. Gower Technical Press. Aldershot, England. 1987. pp. 92-98.

16. Türk Hava Kuvvetlerinde Uçuş Emniyeti. 1. Tak. Hava K.K. Eskişehir, 1996. s. 129.

17. Çetingüç M. An Assessment of Turkish Air Force Pilots' Anxiety and Depression Levels. Aviat Space Environ Med. 1992;63: 905-7.

18. Hordern A. Stress in Our Time. In: Shagass C, Josiassen CR, Bridgadier WH. (Eds). Biological Psychiatry. Elsevier, New York. 1985. pp. 669-71.

19. Ursano RJ, Holloway HC. Military Psychiatry. Kaplan HI, Sadock BJ.(Ed.) Psychiatry-IV. 4th Ed. Baltimore: The Williams & Wilkins Co. 1985. pp. 1900-09.

20. Humphrey RC. Human Errors and Some Aspects of Stress. Aviation Medicine. Dhenin G. (Ed). Trimed Books, London. 1978. pp. 713-23.

21. Little FL, Gaffney IC, Rosen KH, Bender MM. Corporate instability is related airline pilots' stress symptoms. Aviat Space Environ Med. 1990;61: 977-82.

22. Turnbull GJ. The psychiatric evaluation of aircrew. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. pp. 137-40.

23. Bergin KG. Aviation Medicine. It's Theory and Application. Baltimore, John Wright and Sons Ltd. 1949. pp. 376-9.

24. Castle, G. Human factors in air traffic control. Aviaton and Space Med. Proceedings of XVII. International Congress on Aviation and Space Medicine, Oslo 1968. Hannisdahl B, Sem-Jacobsen CW. (Eds). pp. 362-66.

25. Dougherty JD. Stress related findings in air traffic controllers. In: Some Problems of Aviation and Space Medicine. Charles University, Prague, 1967. pp. 69-70.

26. Fischer FW. Air Traffic Control and Training. Anadolu Üniv. 2. Ulusal Havacılık Sempozyumu. 1989.

27. Kavanagh MJ, Hurst MW, Rose R. The relationship between job satisfaction and psychiatric health symptoms for ATC personnel. Psychology 1981; 34:691.

28. Smith RC. Stress, anxiety and the air traffic control specialist: some conclusions from a decade of research. FAA. Sept. l980.

29. Cooper CL. The stress of work: an overview. Aviat Space Environ Med. 1985; 56:627-31.

30. Grout JW. Occupational stress of intensive care nurses and air traffic controllers: review of related studies. Journal of Nursing Educ. June 1980. pp. 8-14.

31. Rolfe JM. Factors which influence human behavior. In: Dhenin G. (Ed) Aviation Medicine, Physiology and Human Factors. London 1978. pp. 601-23.

32. Collins WE, Schroeder DJ, Nye LG. Relationships of anxiety scores to screening and training status of air traffic controllers. Aviat Space Environ Med. 1991;62: 236-40.

33. Öner N, LeCompte A. Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri. Boğaziçi Ü. Yay. 1985.

34. Çetingüç M, Öksüz A, Dönmez G. Hava trafik kontrolörlerinin stres değerlendirmesi. Savunma ve Havacılık Dergisi. 1992;3: 70.

35. Dalitch WW, Fishback JL, et al. Psychiatric diagnosis among commercial airline flight attendants. 75th Annual ASMA Scientific Meeting, (2004) Abs. # 597.

36. Lee H, Wilbur J, Conrad KM, Mokadam D. Work-related musculoskeletal symptoms reported by female flight attendants on long-haul flights. Aviat Space Environ Med. 2006;77: 1283-87.

37. Partridge C, Goodman T. Psychological problems among cabin crew. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. pp. 227-39.

38. Lucas G, Goodvin T. Psychological problems among passengers and on-board psychiatric emergencies. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. pp. 39-50.

39. Eriksen C. How cabin crew cope with work stress. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. pp. 209-24.

40. Havacılık Tıbbı Bülteni. 2014. Sayı: 25, s. 679

41. Swanson V, McIntosh IB. Psychological stress and air travel: An overview of psychological stress affecting airline passengers. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. pp. 13-23.

42. Reinhart RO. Basic Flight Physiology. 3rd edit. McGraw Hill, NY, USA. 2008. pp. 153-88.

43. Richard P, Cleland J, Zuckerman J. Psychological factors relating to phsical heath issues: how physical factors in aviation and travel affect psychological functioning. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. p. 31.

ABD Hava Kuvvetlerinin askeri havacılık alanında eğitim ve strateji yoluyla intiharı azaltmak ve erken yardım arama davranışını teşvik etmek amacıyla intihar önleme programları bulunmaktadır. İntihar eden pilotlarının notları analiz edildiğinde, ölmeden önce yakınları ile yaptıkları görüşmelerde umutsuzluk ve sıkıntı verici durumları dile getirerek bazı sinyaller vermiş oldukları görülmüştür (6).

Pilotların psikiyatrik kontrolleri: Pilotaj muayeneleri konusunda yetkilendirilmiş hastanelerin uzman hekimlerinin daha geniş zaman ayırarak, daha dikkatli bir muayene yapmalarının gerekliliği Germanwings olayı ile kanıtlanmıştır. 2015 yılında yapılan 2. Ulusal Havacılık Tıbbı Kongresinde sunulan bir bildiri (20), pilotaj muayenelerinin süreleriyle ilgili bir anket çalışmasının ayrıntılarını içermekteydi. Pilotlarımız, yetkili hastane doktorlarının muayene sürelerinin çok kısa olduğunu, bazı tıbbi konularda hiç soru sorulmadığını; %62'si psikiyatrik muayenenin 1-5 dakika sürdüğünü, sadece %3'ünün 15 dakikadan uzun süre psikiyatristle konuştuğunu belirtmişlerdi. Laboratuvar testi ve fizik muayene gibi somut belirtilere dayanmayan, sadece konuşma içeriğindeki düşünceler, gözlenen duygu, mimik ve jestlerden bir değerlendirme yapmak durumundaki bir psikiyatristin bu kadar kısa sürede doğru bir değerlendirme yapması mümkün değildir. Diğer taraftan ankette ironik bir sonuç olarak, pilotların bu hastanelerden memnuniyetlerinin %80'lerde olduğu görülmüştü. Yani jet hızıyla yapılan muayeneler, pürüz çıkmadan 'sağlam' kararı alabildikleri için jet pilotlarımızı mutlu etmekteydi…

Son Söz

Türkiye'de genel nüfusun intihar oranları Uzak Doğu ve Kuzey Avrupa ülkelerinin çok altındadır. Yüz bin kişiye düşen intihar sayısı Kore ve Litvanya'da 30'lu; Japonya, Çin, Rusya, Ukrayna ve Kazakistan'da 20'li rakamlarda; ABD'de 12'dir. Türkiye'de ise 2012 yılında 4,29; 2013 yılında 4,19; 2014 yılında 3,97 sayıları açıklanmıştır. Ülkemizde askeri ve sivil havacılıkta intihara kalkışan az sayıda olgu duyumumuz vardır, ama uçağın intihar aracı olarak kullanıldığı ve amacın kısmen veya tamamen gerçekleştirilmiş olduğu resmi bir vaka raporu yoktur. Çoğu intihar girişimleri gizli kalmakta, resmi işlem yapılmadığı için kayıtlara geçmemektedir. Sivil havacılığımızda da tıbbi olgulara ait istatistikler, veritabanı çalışmaları vs. olmadığından böyle bir yazıda Fransa, İngiltere, Almanya, Finlandiya ve ABD'den örnekler vermek zorunda kalıyoruz…

Pilotların uçakla intiharlarına medikolegal açıdan bakıldığında; pilotun kendi canına kıyacak kadar ağır depresyonun söz konusu olduğu böylesi durumlarda, bu kişileri suçlamak etik değil gibi görünebilir. Ama sonuçta olayın mağduru olan uçuş ekibi ve yolcular açısından, uçakla intiharın bir çeşit pilot terörü olduğu söylenebilir. Bireylerin kendi özel durumlarıyla ilgili çok kritik yaşamsal bir karar verirken, beraberinde başka insanların yaşamlarını tehlikeye atmaya hakları olamaz.

Kaynaklar

1. Jones DR. Aerospace Psychiatry. In: Davis JR, Johnson R, Stepanek J, Fogarty JA. (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams&Wilkins. Philadelphia

USA, 2008. p. 420.

2. Howgill PC. A strategy for the prevention of professional pilots comitting suicide by intentionally crashing aircraft. 74th Annual ASMA Scientific Meeting, 2003. Abs.# 1.

3. Cullen SA. Aviation suicide: A review of general aviation accidents in the U.K., 1970-96. Aviat Space Environ Med. 1998;69: 696-8.

4. Kriebel J, Weber MM. Psychiatry. In: Curdt-Christiansen C, Draeger J, Kriebel J. (Eds.) Principles and Practices of Aviation Medicine. World Scientific Pub. Co. Singapore, 2009. pp. 568, 601-3.

5. Cullen SA. Aviation Pathology. In: Ernsting J, Nicholson AN, Davis JR.(Eds.) Aviation Medicine. 3rd Edit. Butterworth-Heinemann. Oxford, UK. 1999. p. 579.

6. Vuorio A, Laukkala T, Navathe P, et al. Aircraft-assisted pilot suicides: lessons to be learned. Aviat Space Environ Med. 2014; 85: 841-6.

7. Bor R. Anxiety at 35.000 feet. Karnac Books Ltd. London 2004. pp. 57-59.

8. Morse JS, Bor R. Psychiatric disorders and symptoms among pilots. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. pp. 119-20.

9. Bond DD. *The Love and Fear of Flying*. International Universities Press, Inc. New York, 1952. p. 27.

10. Saitzyk AR, Alfonzo CA, Greydanus TP, et al. US military standards and aeromedical waivers for psychiatric conditions and treatments. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 142-3.

11. Patterson JC, Jones DR, et al. Aeromedical management of USAF aviators who attempt suicide. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 1081-5.

12. Radikal Gazetesi (20.4.2002).

13. Hardy D. Suicide attempt. Case Rreport. The Federal Air Surgeon's Medical Bulletin. 2010;48(1): 12-13.

14. Ungs TJ. Suicide by use of aircraft in the US, 1979-1989. Aviat Space Environ Med. 1994;65: 953-6.

15. Bills CB, Grabowski JG, Li G. Characteristics of aviation-related suicides. 76th Annual ASMA Scientific Meeting, 2005. Abs. # 321.

16. Reid GE. Aviation Psychiatry. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ.(Eds). Aviation Medicine. Butterworth&Heinemann. 3rd Edit. Oxford, UK. 1999. p. 410.

17. Lewis R, et al. Aircraft assisted pilot suicide in the US 1993-2002. Arch Suicide Re 2007;11: 149-61.

18. Çetingüç M, Öksüz A. Pilot psikoz ve intiharları. 31.Ulusal Psikiyatri Kongresi 1995, İstanbul.

19. Jones DR. Suicide by aircraft: a case report. Aviat Space Environ Med. 1977;48: 454-9.

20. İlkkutlu V. Yetkili havacılık tıp merkezlerinde uçuş ekibi muayenelerinde karşılaşılan sorunlar. 2. Ulusal Havacılık Tıbbı Kongresi. İstanbul (28-30 Mart 2015). Kongre Özet Kitabı, s. 14-24.

adayı öğrencilerdir. Özenli bir seçim ve düzenli bir sağlık kontrol süreci (yılda bir sağlık kurulu muayenesi, günlük gözlem) içinde bulunmalarına rağmen pilotların da birer insan olarak askeri veya sivil, uçuşla ilgili veya uçuş dışı nedenlerle ruhsal rahatsızlıklar geçirme, psikoza girme ve intihar girişiminde bulunma olasılıkları vardır. Ancak bunlar sivil kesime göre daha düşük sayı ve oranlarda izlenmektedir. Özellikle askeri ortamlarda uçuculara, hiçbir başka kuruluşta olmadığı kadar sağlık desteği verilmektedir. Uçucuların olumsuz davranışlarından filo komutanı, uçuş emniyet subayı ve uçuş doktoru gibi kademeler sorumlu olduğundan sürekli gözetim ve destek söz konusudur (10).

Psikoz tanısı alan 5 pilottan sadece biri antitüberküloz tedavinin komplikasyonu olarak psikoz geçirdiği dikkate alınarak tam şifa sonrası uçuşa gönderilmiş; diğerleri en az 6 aylık bir tedavi ve istirahati takiben uçuştan ayrılmışlardır. Olguların çoğu uçuşla ilgili psişik travmalardan sonra hastalanmışlar ve çoğunun hezeyanlarında uçuş teması gözlenmiştir. Bu bulgu literatür ile de uyumludur (11). Pilotlardaki psikoz olgularının sayı ve oranı, bu grubun uçucu olmayan eşdeğeri subaylara göre daha azdır. 20 senelik deneyimlerimizle uçucu grupta sadece 3 süisid girişimi olgusuyla karşılaşmış oluşumuz da önemli bir bulgudur. Görev yaptığımız hastaneye gönderilmeyen başka birkaç olgu daha bulunsa bile, bu sayılar gene de çok azdır ve ruh sağlığı açısından olumlu sayılabilecek bir durumu yansıtmaktadır.

Shakespeare'in "*Büyük adamların deliliği ihmale gelmez*" sözü gibi, havacılık zincirinin ilk halkası ve büyüğü olan pilotun ruhsal problemleri de daha ciddi izlenmek ve ihmal edilmemek zorundadır.

Germanwings olayı: 24 Mart 2015 günü Barcelona'dan kalkıp Almanya'nın Duesseldorf şehrine gitmekte olan, Lufthansa'nın yan şirketi olan Germanwings uçağı Fransız Alplerinin güneyinde düştü. 7. Bölümde 'Pilot İntiharları' başlığı altında geniş biçimde irdelenen bu olayda ikinci pilot Andreas Lubitz'in uçakla birlikte kendisi dahil 150 insanın ölümüne yol açan eyleminin depresif değil, psikotik bir süreç içinde gerçekleştirildiği kanaatindeyiz.

Kaynaklar

1. Oykam İF. Havacılık Hekimliğinde Nöropsişiyatrinin Ana Hatları. Eskişehir, 1955.

2. Corcoran JFT. Psychiatric disability of Air Force fliers. Aviat Space Environ Med. 1981;52: 260-63.

3. Rayman RB. Clinical Aviation Medicine. 3rd Edit. Castle Connolly Grad. Med. Pub. NewYork, USA. 2000. p. 295.

4. Kriebel J, Weber MM. Psychiatry. In: Curdt-Christiansen C, Draeger J, Kriebel J. (Eds.) Principles and Practices of Aviation Medicine. World Scientific Pub.Co. Singapore, 2009. pp. 577-78.

5. Bishop JA. Flight Surgeon's Guide. USAF. Pamphlet No: XXX-XX Chap 9:1-20. 1989.

6. Dhenin G. Aviation Medicine. Health and Clinical Aspects. Tri-Med Books, London. 1978. pp. 219-24.

7. Reid GE. Aviation Psychiatry. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ.(Eds). Aviation Medicine. Butterworth&Heinemann. 3rd Edit. Oxford, UK. 1999. p. 409.

8. Bohnker B, McEwen G, Blanco J, et al. Psychiatric diagnoses aboard an aircraft carrier. Aviat Space Environ Med. 1992;63: 1015-18.

9. Deakins DE, Baggett JC, Bohnker BK. Brief reactive psychosis in naval aviation. Aviat Space Environ Med. 1991;62: 1166-70.

10. Çetingüç M. Askeri Ortamlarda İntihar Sorunu. 1. Sosyal Psikiyatri Sempozyumu. Antalya 1994.

11. Llosa Rojas T. Flying decompensation syndrome and fear of flying. Aerospace Med. 1974. pp. 1078-80.v

gosunda yazılı olan motto: Belki yaşayanlar olabilir. *"That Others May Live"*) Bazı ticari kuruluşlar da her türlü kaza veya acil durumdaki insanlara tıbbi destek vermek üzere organize olmuş durumdadırlar *(MedAire, MedLine, MediTravel).* Ayrıca pilot ve kabin memuru derneklerinin de kendi üyelerine yönelik psikolojik destek programları vardır (19).

Türkiye'deki uygulamalar: Batı ülkelerinden seçilmiş örnekler Türkiye'de askeri ve sivil havacılığımız için ilham kaynağı olabilir. Çünkü ülkemizde her türlü afet, kaza, yangın, maden göçüğü, sel, heyelan, vb. gibi felâketli durumlarda fiziki / tıbbi yardım amacıyla kurulmuş Kızılay, UMKE, AFAD, AKUT gibi kuruluşlar vardır. Türk Silahlı Kuvvetleri de her zaman ve her durumda arama-kurtarma ve sağlık ekipleri, helikopter ve ambulansları ile süratli ve organize destek vermektedir. Ama akut stres ve TSSB yaşayan insanlar için (Türkiye Psikiyatri Derneği ve Türk Psikologlar Derneği çalışmaları hariç tutulursa) devletin veya büyük havacılık kuruluşlarının düzenlediği psikolojik destek programları bulunmamaktadır. Türk sivil havacılığının en büyük şirketi ve bayrak taşıyıcısı THY'nin, havacılık kazaları sonrası psikolojik destek bağlamında da öncülük ettiğini, 2003 yılındaki Diyarbakır kazasından beri Aile Destek Timleri'nin görevlendirdiğini görmek, örnek bir sistem olarak takdire şayandır...

Kaynaklar

1. Veronneau SJH. Aircraft accidents: investigation and prevention. In: DeHart RL, Davis JR (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. 3rd edit. Lippincott Williams&Wilkins. Philadelphia USA, 2002. p. 477.

2. Karancı AN, Aker AT, Işıklı S, ve ark. Türkiye'de Travmatik Yaşam Olayları ve Ruhsal Etkileri. (TÜBİTAK destekli araştırma) Matus Yayınevi, Ankara, 2012. s. 9, 17-20, 80-89.

3. http://www.dailymail.co.uk/health/article-2897084/Are-children-likely-survive-plane-crashes-adults-String-accidents-suggests-smaller-cocoon-youngsters-seats.html#ixzz3iAnsqpXa

4. Chung MC. Posttraumatic stress reactions following aircraft accidents. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. pp. 83-98.

5. Myhre G. Domestic problems and aviator family support. In: Neurological, Psychiatric and Psychological Aspects of Aerospace Medicine. AGARD-AG-324 Sep. 1991.

6. Reid GE. Aviation Psychiatry. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ.(Eds). Aviation Medicine. Butterworth&Heinemann. 3rd Edit. Oxford UK. 1999, pp. 403-14.

7. Kavakçı Ö. TSSB etyolojisi. Türkiye Klinikleri / Psychiatry Special Topics. 2015;8(1): 31-37.

8. Gündüz N, Aker AT. Travmatik beyin ve stres. Türkiye Klinikleri / Psychiatry Special Topics. 2015;8(1): 1-9.

9. Dreverts WC, Charney DS. Anksiyete Bozuklukları. Kaplan & Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry. Aydın H, Bozkurt A. (Çeviri Ed.) 8. Baskı Güneş Kitabevi, Ankara, 2007. Vol. 2, s. 1754-55.

10. Muir HC. Passenger safety. In: Johnston N, McDonald N, Fuller R. (Eds) Aviation Psychology in Practice. Ashgate Pub.Co. USA 1999. pp. 105-113.

11. Kozlu C. Bulutların Üstüne Tırmanırken. 4. Baskı. Remzi Kitabevi. İstanbul, 2007. s. 237-39.

12. Slagle DA, Reichman M, Rodenhauser P, et al. Community psychological effects following a non-fatal aircraft accident. Aviat Space Environ Med. 1990; 61: 879-86.

13. Bor R. Anxiety at 35.000 feet. Karnac Books Ltd. London, 2004. pp. 52-54.

14. Marks M, Yule W. Posttraumatic stress disorder in airplane cabin crew attendants. Aviat Space Environ Med. 1995;66(3): 264-8.

15. Gök K. Uçak Kazaları. Altın Bilek Yay. İstanbul, 2015. s. 137-42.

16. Donker GA, Yzermans CJ, Speeuwenberg P, van der Zee J. Symptom attribution after a plane crash: comparison between self-reported symptoms and GP records. Br J Gen Pract. Nov 2002;52: 917-22.

17. Munyar V. Hürriyet Gazetesi (15 Mart 2015).

18. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. USAF School of Aerospace Medicine, Brooks AFB. TX. USA, June 2000. pp. 34-44.

19. Oz I, Lurie O. Aviation disaster crisis management: multidimentional psychological intervention. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 309-21.

20. Fuselier D. Placing the Stockholm Syndrome in perspective. FBI Law Enforcement Bulletin, July 1999.

21. Whitton RC. Medical disqualification in USAF pilots and navigators. Aviat Space Environ Med. 1984;55: 332-36.

22. Pols H, Oak S. War & Military Mental Health. Am J Public Health. 2007;97(12): 2132-42.

23. Shephard B. Sinir Savaşı. *(A War of Nerves)* Çeviri: D.Şendil, E.Barın Egrik. 1. Baskı, Literatür Yay. İstanbul, 2006. s. xvii, 335-344, 457-511.

24. Galle-Tessonneau JR. Becoming a flight surgeon. Aviat Space Environ Med. 1998;59: 1198-202.

25. Doğan MH. Alçak Uçuş. Yapı Kredi Yay. (1802) İstanbul, 2002. s. 131-32.

26. Campbell RD, Bagshaw M. Human Performance and Limitations in Aviation.3rd Edit. Blackwell Science 2002. p. 154.

27. Jones DR. Emotional reactions to military aircraft accidents. Aviat Space Environ Med. 1982;53: 595-8.

28. Jones DR. Flying and danger, joy and fear. Aviat Space Environ Med. 1986;57: 131-6.

29. Geeze DS. Grief in the grounded aviator. Aviat Space Environ Med. 1987;58: 799-801.

30. Park N. Military children and families; strengths and challenges during peace and war. American Psychologist. 2011; 66(1): 65-72.

31. Sarp İ. Bir Jet Pilotunun Anıları. Kastaş Yayınevi. İstanbul, 2015. s. 196.

32. http://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=76876

33. Rodriguez B. Medical and psychological participation of a Mexican commercial airline in aircraft accidents. 74th Annual ASMA Scientific Meeting (2003) Abs. # 28.

34. Blancard AM. Lessons learned from the Air France crash in 2005. 77th Annual ASMA Scientific Meeting (2006) Abs. # 187.

35. Goldman HH. Review of General Psychiatry. 2nd Edit. Lange Medical Pub. Prentice-Hall Int.Inc. USA, 1988. p. 85.

için söylediği sözler ders niteliğindedir: *"Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar! Burada dost bir vatanın toprağındasınız. Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz… Uzak diyarlardan evlâtlarını harbe gönderen analar! Evlâtlarınız bizim bağrımızdadır. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlâtlarımız olmuşlardır..."*

Geçmişte olduğu gibi bugün de savaşlar, politikanın uzantısıdır. Tarihte istilâ amacıyla savaş kararı alan devlet adamı ve komutanların büyük bölümü şiddete eğilimli kişiler olduğu için onların yönetiminde olan politikalardan barış çıkması zor olmuştur. Çağdaş politikacılar ise parlamenter sistemin çoğunluk desteği ile aldıkları kararların gölgesinde kişisel sorumluluktan ve müeyyidelerden korunmuş olmakta, kamuoyu baskısını aşabildikleri ölçüde rahat davranmaktadırlar. Yani parlamenter sistem ve barıştan yana uluslararası kuruluşlar bile savaşın rantlarına göz diken savaş eğilimli politikacıları bazen engelleyememekte, hatta bu eylemleri meşrulaştırma aracı haline gelmektedir. Ama gene de demokrasiyi ve insan haklarını içine sindirmiş, vicdanlı politikacıların yönetiminde olmayı hayâl etmek durumundayız. Böyle bilge kişilerin emrinde olan ve uluslararası çıkar çatışmalarında kullanılmayacak bir savaş makinesine en az eski tarihlerde olduğu kadar ihtiyaç vardır.

Belki bir ütopyadır ama bugünün savaşçıları uygarlığın düşmanı değil bekçisi olabilir. Bu savaş makinesi (düzenli ve disiplinli ordular), dünyanın her yerindeki organize suç örgütlerine, mafyaya, teröristlere, sapık ideolojilere, isyancı, yağmacı ve ırk ayrımcılarına karşı masum insanları korumak ve uygarlığı savunmak için kullanılabilir (3).

Kaynaklar

1. http://www.habervitrini.com/gundem/aci-gerceksavaslarda-3-milyar-640-milyon-insan-oldu-75491/

2. Törüner Y. Kaç kişi kaç kişiyi öldürdü. Milliyet Gazetesi (12.2.2011).

3. Keegan J. Savaş Sanatı Tarihi. *(A History of Warfare)* Çev: Füsun Doruker. Bilgin Yayıncılık A.Ş. İstanbul, 1995. s. 573-82.

4. Çetingüç M, Alan M. Savaş yorgunluğu. GATA Bülteni. 1996;38: 138-41.

5. Özdemir B, Çelik C. Travma sonrası stres bozukluğunun kliniği ve ayırıcı tanısı. Türkiye Klinikleri / Psychiatry Special Topics. 2015;8(1): 21-30.

6. Madanoğlu C. Anılar 1911-1953. Evrim Yay. İstanbul, 1982. s. 59-61.

7. Hafız Hakkı Paşa. Bozgun. Tercüman Yayınevi, 1001 Temel Eser Dizisi. İstanbul, 1971.

8. Remarque EM. Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok. 3. Baskı. Varlık Yay. İstanbul, 1991. s. 9,13,27,36,78.

9. Freedman AM, Kaplan HI, Sadock BJ. Psychiatry II, 2nd edit. Baltimore, The Williams & Wilkins Co. 1976. s. 32, 88-95, 1183-87.

10. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. USAF School of Aerospace Medicine, Brooks AFB. TX. USA, June 2000. pp. 34-44.

11. Tarhan N. Psikolojik Savaş. Timaş Yayınları, İstanbul 2013. s. 23-32.

12. Shephard B. Sinir Savaşı. *(A War of Nerves)* Çeviri: D.Şendil, E.Barın Egrik. 1. Baskı, Literatür Yay.İstanbul, 2006. s. xvii,335-344,457-511.

13. Geçtan E. Çağdaş İnsanda Normaldışı Tepkiler. Ankara, Ankara Ü.Eğitim Fak. Yay. No:69. 1978. s. 113-31.

14. Oğuz A. Başkaları da Bilsin İstedim, Anılar. Düşeyazanlar Yayıncılık, 1. Baskı. İstanbul, 2014. s. 91-95.

15. Carson RC, Butcher JN, Coleman JC. Abnormal psychology and modern life. 8th edit. USA. Harper Collins Publishers, 1988. pp. 164-73.

16. Canadian war museum. (http://www.warmuseum.ca/firstworldwar/history/life-at-the-front/trench-conditions/the-effects-of-low-morale/)

17. Oz I, Lurie O. Aviation disaster crisis management: multidimentional psychological intervention. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 309-21.

18. Barger J. Coping behaviors of U.S. Army flight nurses in World War II: an oral history. Aviat Space Environ Med. 1991;62: 153-7.

19. Bozdemir M. Stres ve harekât yeteneği: Hayatın itici gücü. Silahlı Kuvvetler Dergisi, 1990;324: 122-24.

20. Reid GE. Aviation Psychiatry. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ.(Eds). Aviation Medicine. Butterworth&Heinemann. 3rd Edit. Oxford UK. 1999, pp. 403-14.

21. Tiryaki O. Muharebede insan unsuru, stres ve muharebe stresi. Kara K.K. Dergisi. 1993;99: 79-89.

22. Karancı AN, Aker AT, Işıklı S, ve ark. Türkiye'de Travmatik Yaşam Olayları ve Ruhsal Etkileri. (TÜBİTAK destekli araştırma) Matus Yayınevi, Ankara, 2012. s. 9, 17-20, 80-89.

23. Yavuz KF, Karatepe HT. Travma sonrası stres bozukluğu psikoterapisi. Türkiye Klinikleri / Psychiatry Special Topics. 2015;8(1): 44-52.

24. Tatar ZB. Travma sonrası stres bozukluğu tedavisinde farmakolojik yaklaşımlar. Türkiye Klinikleri / Psychiatry Special Topics. 2015;8(1): 38-43.

25. Roberts W. Attila'nın Liderlik Sırları. İstanbul, İlgi Yay. 1989. s. 131.

adaylarını değerlendirmedeki rolü sorgulanmış, epileptiform EEG'si olan bütün pilotların uçuştan men edilmesi gerektiği dahi ileri sürülmüştür.

(Not: Bu yazı NP İstanbul Hastanesi Psikiyatri Uzmanı Yrd.Doç.Dr. Oğuz TAN tarafından hazırlanmış; Havacılık Tıbbı Bülteni'nin 4. Sayısında (2007) yayınlanmış ve kendisinin izniyle buraya alınmıştır.)

Epileptik pilot anekdotları. 6 Ağustos 2013 günü Lefkoşa-İstanbul uçuşu öncesi saat 18'de bir pilot, terminaldeki bir kafeteryada bayıldı. Saat 19.15'de uçağa alınmaya başlanan yolcular, uçağın teknik bir aksaklık nedeniyle gecikmeli kalkış yapacağını anons eden kaptan pilot F.G.'nin, terminalde bayılan pilot olduğunu fark ederek, 'biz bu uçakta uçmak istemiyoruz' diye itiraz ettiler. Bunun üzerine, yolcuları teskin etmek için 'Sağlık durumum iyi, bir sorun yok' diye konuşan pilot yolcuların gözü önünde ikinci kez nöbet geçirdi. Uçağa gelen sağlık ekipleri ilk müdahaleye yaptıktan sonra pilot ambulansla hastaneye gönderildi. THY'den yapılan resmi açıklamada, pilotun 2012 Kasım ayında 'uçuşa elverişlidir' raporu almış olduğu bildirildi. Bu olay vesilesiyle, pilotaj muayenelerinin ciddiyeti, rekabet içinde olan hastanelerin paket muayene ücretlerini azaltmak için EEG tetkiklerini hangi sıklıkta yaptıkları gibi konular tarafımızdan medyada tartışılmıştı. Monolog biçiminde devam eden tartışmada muhataplar sessiz kalmayı tercih etmiş, ama pilotun uçuştan ayırıldığı duyulmuştu.

Benzeri bir olay 1990'lı yılların sonlarında yaşanmış; havaalanında nöbeti görülen bir kaptan pilotun bir süre öncesinde Cerrahpaşa Tıp Fakültesinden 'sağlam' raporu aldığı belirlenmişti. Yapılan incelemede, pilotaj muayenesini yapan nöroloji profesörünün EEG çektirip doğru biçimde epilepsi tanısı koyduğu ve antiepileptik ilaç reçete ettiği, ancak yanlış biçimde 'pilotaja elverişlidir' kararını imzaladığı görülmüştü. Bu olaydaki gariplik, pilotaj muayenesi için yetkilendirilen bir hocanın havacılık nörolojisine ait bilgisizliği ve o zamanki sistemin havacılık tıbbı eğitimi olmayan kişilere muayene yetkisi veriyor olmasıydı... (M.Çetingüç)

Kaynaklar

1. Oykam İ. Uçucuların muhtelif uçuş kademe ve uçuş hareketlerindeki asabi ve ruhi durumlarının, iradelerinin rolü ve tetkiki. Alkol ve Pilotlar. Eskişehir Hava Okulu Matbaası. No: 194. 1947. s. 8-9.

2. Ata N. Hipobarik hipoksinin ve akselerasyon kuvvetlerinin bilişsel işlevler üzerine etkisi. 2. Ulusal Havacılık Tıbbı Kongresi (28-30 Mart 2015, İstanbul). Sözel Bildiri.

3. Harding RM. Hypoxia and hyperventilation. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ.(Eds) Aviation Medicine. 3rd edit. Butterworth-Heinemann. Oxford, UK. 1999. pp. 43-58.

4. Reinhart RO. Basic Flight Physiology. 3rd Edit. McGraw Hill, NY, USA. 2008. pp. 50-68, 100-152, 216, 234-39.

5. Karaküçük S, Öner OA, Göktaş S, et al. Color vision changes in young subjects acutely exposed to 3,000 m altitude. Aviat Space Environ Med. 2004;75: 364–6.

6. Martin T. Havadan Tıbbi Nakil *(Handbook of Patient Transportation)*. Çeviri Editörleri: Şener S, Karcıoğlu Ö. 2. Baskı. Akademisyen Tıp Kitabevi. Ankara, 2014. s. 42-47, 58, 63-70.

7. Gözmen K, Şahinbaş M, Koryak A, ve ark. Havacılar Hijyeni. Hava Okulu Matbaası, Eskişehir, 1949. s.4-5.

8. Gagarin YU, Lebedev V. Uzay ve Psikoloji. *(Psychology and Space. Mir Publishers, Moscow 1970)* Çeviri: Sibel Özbudun. Süreç Yayıncılık. İstanbul, 1984. pp. 13-14.

9. Van Liera EJ, Stickey JC. Hypoxia. University of Chicago Press, Chicago, USA 1963. pp. 299-321.

10. Münir M. Ölümden Sonraki Hayatım. Doğan Kitap, İstanbul. 1. Baskı, 2004. s. 61-67, 79-87.

11. Doğan MH. Alçak Uçuş. Yapı Kredi Yay. (1802) İstanbul, 2002. s. 113.

12. Smith AM. Hypoxia symptoms in military aircrew: long-term recall vs. acute experience in training. Aviat Space Environ Med. 2008;79: 54-7.

13. Davis et al. Cognitive and psychomotor responses to high-altitude exposure in sea level and high-altitude residents of Ecuador. Journal of Physiological Anthropology. 2015; 34: 2.

14. Çetinel BN, Çetingüç M, Kuteş M. Hipoksinin bilişsel işlevleri etkisi üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. Klinik Psikofarmakoloji Bülteni. 1998;1: 31-34.

15. Malle C, Quinettep L, Aisney M, et al. Working memory impairment in pilots exposed to acute hypobaric hypoxia. Aviat Space Environ Med. 2013; 84:773-9.

16. Veronneau SJH, Ricaurte EM. Aircraft accidents: investigation and prevention. In: Davis JR, Johnson R, Stepanek J, Fogarty JA. (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams & Wilkins. Philadelphia USA, 2008. pp. 607-9.

17. Pickard JS. The atmosphere and respiration. In: DeHart RL, Davis JR. (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams & Wilkins. Philadelphia USA, 2002. pp. 32-38.

18. Bor R. Anxiety at 35.000 feet. Karnac Books Ltd. London, 2004. p. 25.

19. Balldin U, Dart TS, Fischer J. Altitude of 10,000 ft during night conditions. ICASM, Vienna 2007.

20. Cocks R, Liew M. Commercial aviation in-flight emergencies and the physician. Emergency Medicine Australasia. 2007;19: 1-8.

21. Richards P, Cleland J, Zuckerman J. Psychological factors relating to phsical heath issues: how physical factors in aviation and travel affect psychological functioning. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. p. 30.

22. Stepanek J, Webb JT. Physiology of decompressive stress. In: Davis JR, Johnson R, Stepanek J, Fogarty JA. (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams & Wilkins. Philadelphia USA, 2008. p. 52.

23. Eigenberger P, Faino A, Maltzahn J, et al. A retrospective study of acute mountain sickness on Mt. Kilimanjaro using trekking company data. Aviat Space Environ Med. 2014; 85: 1125–9.

24. İlbasmış S. Basınç Değişiklikleri ve Hipoksi. 2. Ulusal Havacılık Tıbbı Kongresi (28-30 Mart 2015, İstanbul). Sözel Bildiri.

25. Izzetoğlu, K., Bunce, S., Onaral, et al. Functional optical brain imaging using near-infrared during cognitive tasks. International Journal of Human-Computer Interaction, 2004;17: 211-227.

26. Koç Ö. Pilot sağlık takip uygulamaları ve teknolojileri. 2. Ulusal Havacılık Tıbbı Kongresi (28-30 Mart 2015, İstanbul). Sözel Bildiri.

27. Guyton AC, Hall JE. Tıbbi Fizyoloji. Çavuşoğlu H. (Ed.) Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul 1996. Bölüm 49. (Havacılık, yüksek irtifa ve uzay fizyolojisi) s. 549-55.

28. Heath D, Williams DR. Man at high altitude. 2nd Edit. N. York, 1981. pp. 324-29.

29. Rudge FW. Decompression sickness in a private pilot. USAF, San Antonio, TX. Aviation Medicine (http://www.pilotfriend.com/aeromed/medical/decompression.htm).

30. Hopkins RO, Weaver LK, Gale SD. Cognitive impairments in recreational SCUBA divers with decompression illness. Arch Clin Neuropsychol. 1999;14(8): 775.

31. www.Hindu.com/seta/2006/05/18/stories/2006051800161700.htm (The Hindu Newspaper - 18.5.2006)

32. Glaister DH, Prior ARJ. The effects of long duration acceleration. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ.(Eds.) Aviation Medicine. 3rd Edit. Oxford, Butterworth-Heinemann. 1999, pp. 128-47.

33. Shender BS1, Forster EM, Hrebien L, et al. Acceleration-induced near-loss of consciousness: the 'A-LOC' syndrome. Aviat Space Environ Med. 2003;74: 1021-8.

34. Ross JA. A case of G-loc in a propeller aircraft. Aviat Space Environ Med. June 1990: 567-8.

35. Engle E, Lott A. Man in Flight. Leeward Pub.Inc. Annapolis, USA. 1979. p. 195.

36. Biernacki MP, Jankowski KS, Kowalczuk K, et al. $+G_z$ Centrifugation and Mood. Aviat Space Environ Med. 2012;83: 136-9.

37. Yılmaz U. Akselerasyonun etkileri. Çetingüç M. (Ed.) Havacılık Tıbbı El Kitabı. Eskişehir, 1995. s. 123-45.

38. Benson AJ. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ. (Eds.) Aviation Medicine. 3rd Edit. Butterworth-Heinemann. Oxford, UK. 1999. p. 447, 455-71.

39. Gresty MA, Golding JF, et al. Cognitive impairment by spatial disorientation. Aviat Space Environ Med. 2008;79: 105-11.

40. Young LR. Spatial orientation. In: Principles and Practices of Aviation Psychology. Tsang PS, Vidulich MA. (Eds.) Lawrence Erlbaum Assoc.Inc. New Jersey USA. 2003. pp. 69-113.

41. Lyons TJ, Simpson CG. The giant hand phenomenon. Aviat Space Environ Med. 1989;60: 64-6.

42. Parmet AJ, Ercoline WR. Spatial orientation in flight. In: Davis JR, Johnson R, Stepanek J, Fogarty JA. (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams & Wilkins. Philadelphia, USA, 2008. pp. 186, 193-203.

43. Gomez G. The Giant hand phenomenon. Indian J Aerospace Med. 2001;45: 72-75.

44. Tyagi PK. Spatial disorientation in Indian Air Force fighter pilot population. 74th Annual AsMA Scientific Meeting, 2003. Abs. # 253.

45. Kirkham WR, Collins WE, Grape PM, et al. Spatial disorientation in general aviation accidents. Aviat Space Environ Med. 1978; 49 (9): 1080-86.

46. Sipes WE, Lessard CS. A spatial disorientation survey of experienced instructor pilots. IEEE Eng Med Biol Mag 2000;19 (Pt 2): 35–42.

47. Chimonas E, Diamantopoulos J, Markou I. 'A Spatial Disorientation Survey of Hellenic Air Force Pilots'. Paper presented at the RTO HFM Symposium on "Spatial Disorientation in Military Vehicles: Causes, Consequences and Cures." La Coruña, Spain, 15- 17 April 2002, published in RTO-MP-086.

48. Rayman RB, McNaughton GB. Sudden incapacitation: USAF experience, 1970-80. Aviat Space Environ Med. 1983 Feb; 54 (2):161- 4.

49. Benson AJ, Stott JR. Spatial disorientation in flight, Ernsting's Aviation Medicine, 4th Edit. Edward Arnold Ltd. New York, 2006. pp. 433-58.

50. Arıkan S. Yaşanmış bir vertigo öyküsü. Havacılık Tıbbı Bülteni. 2008;(8): 8.

51. Rupert AH. An instrumentation solution for reducing spatial disorientation mishaps. IEEE Eng Med Biol Mag 2000;19: 71-80.

52. Kanas N, Manzey D. Space Psychology and Psychiatry. Published Jointly by Microcosm Press and Kluwer Academic Publishers. Netherlands, 2003. pp. 1-72.

53. Shupak A, Gordon CR. Motion sickness: advances in pathogenesis, prediction, prevention, and treatment. Aviat Space Environ Med. 2006;77: 1213-23.

54. Graybiel A, Knepton J. Sopite syndrome: a sometimes sole manifestation of motion sickness. Aviat Space Environ Med. 1976;47: 873-82.

55. Viirre E, Clark JB. Airsickness and space sickness. In: Aeromedical Psychology. Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 195-209.

56. Green RG, Muir H, James M, et al. Human Factors for Pilots. 2nd Edit. Ashgate, USA.2007. pp. 16,25,72,85.

57. Rayman RB, Hasting JD, Kruyer WB, Levy RA. Clinical Aviation Medicine. 3rd Edit. Castle Connolly Graduate Medical Pub. New York, USA, 2000. pp. 289-312.

58. Campbell RD, Bagshaw M. Human Performance and Limitations in Aviation. 3rd Edit. Blackwell Science, London, 2002. pp. 34, 57-60, 170-77.

59. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. USAF School of Aerospace Medicine, Brooks AFB. TX. USA, June 2000. pp. 31-33.

60. Akın S. Ay Hırsızı. İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul 2009. s. 197.

61. Edwards DC. Pilot, Mental and physical Performance. 2nd Edit. Iowa State University Press. 1995. p. 3-18.

62. Lucertini M, Lugli V, Casagrande M, Trivelloni P. Effects of airsickness in male and female student pilots: adaptation rates and 4-year outcomes. Aviat Space Environ Med. 2008;79: 677-84.

63. Weiner EL, Nagel DC. Human Factor in Aviation. Academic Press Inc. California, USA. 1988. pp. 104-7.

64. Greist JH, Greist LG. Fearless Flying. Nelson Hall, Chicago USA. 1981. pp. 42-44, 61-77, 82.

65. King RE. Aerospace Clinical Psychology. Ashgate, England, 1999. pp. 75-86.

66. Huxley A. Cesur Yeni Dünya. Çeviri: Ender Gürol. Güneş Yayınları. İstanbul, 1989. s. 19.

67. Zaim C, Çetingüç M. İnsan Performansı ve Limitleri. Anadolu Üniversitesi Yayını. Eskişehir, 2001. s. 60-74.

68. Holleran RS. Air and Surface Patient Transport, Principles and Practice. Mosby Inc. Missouri, USA. 2003. pp. 62-65.

69. Tredici TJ, Ivan DJ. Ophthalmology in Aerospace Medicine. In: DeHart RL, Davis JR. (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams&Wilkins. Philadelphia USA, 2002. pp. 370-71.

70. Clark B, Graybiel A. The Break-off Phenomenon. Journal of Aviation Medicine. 1957;28: 121-26.

71. Engle E, Lott A. Man in Flight. Leeward Pub.Inc. Annapolis. USA, 1979. p. 303.

72. Hardoy MC, Carta MG, Marci AR, et al. Exposure to aircraft noise and risk of psychiatric disorders: the Elmas survey. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol. 2005;40: 24-26.

73. Hawkins FH. Human factors in flight. Gower Tech Press. Aldershot, England 1987. pp. 48-62, 284.

74. Meslek Hastalıkları Rehberi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Gn.Md. Yayını. Matsa Basımevi. Ankara, 2011. s. 245-47.

75. Khalil M, Refai AM, Aqqad S. Noise and vibration as a cause of anxiety in Royal Jordanian Air Force crew members. Abstracts ICASM, Vienna 2007.

76. Science Daily. Researchers Discover Mechanism That Drives Daily Body Rhythms (14.1.1999) (http://www.sciencedaily.com/releases/1999/01/990114075249.htm)

77. Wirth D, Rumberger E. Fundamentals of Aviation Physiology. In: Curdt-Christiansen C, Draeger J, Kriebel J. (Eds.) Principles and Practices of Aviation Medicine. World Scientific Pub.Co. Singapore, 2009. p. 142.

78. Roach GD, Rodgers M, Dawson D. Circadian adaptation of aircrew to transmeridien flight. Aviat Space Environ Med. 2002; 73: 1153-60.

79. Waterhouse J, Edwards B, Atkinson G, et al. Occupational factors in pilot mental health: sleep loss, jet lag and shift work. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. p. 271, 275.

80. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, FL, USA. 2010. pp.138-9.

81. Suvanto S, Partinen M, Harma M, Ilmarinen J. Flight attendants' desynchronosis after rapid time zone changes. Aviat Space Environ Med. 1990; 61: 543-7.

82. Ariznavarreta C, Cardinali DR, Villanua MA, et al. Circadian rhythms in airline pilots submitted to long-haul transmeridian flights. Aviat Space Environ Med. 2002;73: 445-55.

83. Schroder DJ, Goulden DRA. Bibliography of shift work research: 1950-1982 FAA: AM-83-17 Oklahoma. 1983.

84. Winget CM, DeRoshia CW, et al. A review of human physiological and performance changes associated with desynchronosis of biological rhythms. Aviat Space Environ Med. 1984;54: 1085-93.

85. Selvi Y, Özdemir PG, Özdemir O. ve ark. Sağlık Çalışanlarında vardiyalı çalışma sisteminin sebep olduğu genel ruhsal belirtiler ve yaşam kalitesi üzerine etkisi. Düşünen Adam. 2010;23(4): 238-43.

86. Hughes JR. The significance of the interictal spike discharge: a review. J Clin Neurophysiol 1989;6: 207-26.

87. Shewmon DA, Erwin RJ. The effect of focal interictal spikes on perception and reaction time. I. General considerations. EEG Clin Neurophysiol 1988;69: 319-37.

88. Kasteleijn-Nolst, Trenite DG, Riemersma JB, Binnie CD, et al. The influence of subclinical epileptiform EEG discharges on driving behaviour. EEG Clin Neurophysiol 1987;67: 167-70.

89. Binnie CD, Marston D. Cognitive correlates of interictal discharges. Epilepsia 1992;33 Suppl 6:S11-7.

90. Kasteleijn-Nolst, Trenite DG, Vermeiren R. The impact of subclinical epileptiform discharges on complex tasks and cognition: relevance for aircrew and air traffic controllers. Epilepsy Behav 2005;6: 21-6,31-4.

91. Binnie CD. Cognitive impairment during epileptiform discharges: is it ever justifiable to treat the EEG? Lancet Neurol 2003;2: 725-30.

92. Kasteleijn-Nolst, Trenite DG. Transient cognitive impairment during subclinical epileptiform EEG discharges. Semin Pediatr Neurol. 1995;2(4): 246-53.

93. Aldenkamp AP, Arends J, Overweg-Plandsoen TC, et al. Acute cognitive effects of nonconvulsive difficult-to-detect epileptic seizures and epileptiform EEG discharges. J Child Neurol 2001;16: 119-23.

94. Hendriksen IJ, Elderson A. The use of EEG in aircrew selection. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 1025-33.

95. Murdoch BD. The EEG in pilot selection. Aviat Space Environ Med. 1991;62: 1096-8.

96. Sarp İ. Bir Jet Pilotunun Anıları. Kastaş Yayınevi. İstanbul, 2015. s. 42,114,125-35.

97. Hartman C, Huffaker JS. The Fearless Flyer. Eighth Mountain Press, Portland 1995. p. 154.

98. Milliyet Gazetesi (1 Haziran 2013).

rilmişti. 75 pilotun 94 sorti yaptığı bu görevler sırasında bazılarına kısa uyku *(nap)* fırsatları tanınmış; Amfetamin verilen pilotların %97'si yorgunluk ve uykululuk durumlarına karşı yarar gördüğünü söylemiş, yargı ve karar verme süreçlerinde ilaca bağlı bir olumsuzluk belirlenmemiştir. Bu ilaç uçuş doktoru kontrolünde ve en çok 5-6 günlük sürelerde verilip sonra kesilmektedir (15).

Sonuç

- Havacılıkta pilotların ilaç kullanmalarına karşı daimi bir direnç olmuş, sürekli kısıtlamalar getirilmiştir.
- Bu direnç ve kısıtlamaların gerekçesi, ilaçların pilotun psikomotor ve bilişsel performansını bozma olasılığıdır. Üstelik ilaçların yerdeki yan etkileri uçuş koşullarında artış göstermektedir.
- Performansını kaybeden bir pilot için en büyük risk uçuş kazalarıdır.
- Kazaları azaltma bağlamında, pilotların kullandıkları ilaçların yan etki profilleriyle ilgili kaygılar başka hiçbir meslek grubunda bu kadar sistematik değildir.
- Birçok durumda, kullanılan ilacın kendisinden çok, o ilacı kullanmayı gerektiren hastalık yüzünden uçuş kısıtlaması getirilir.
- Hastalık veya kullanılan ilaç nedeniyle uçuşu kesilen pilotlar genellikle bu durumdan memnun olmazlar; uçuş tazminatlarının kesilmesi, mesleki yükselmelerinin engellenmesi veya uçuştan ayırılma kaygılarına girebilirler. Hastalıkların gizlenmesi veya sistem dışındaki doktorlara başvurup gizli tedaviler görülmesi, kullanılmakta olan ilaçların yan etkilerinin de kokpite taşınması sonucunu ve riskli uçuşları gündeme getirir.
- Pilotları böylesine gizli tedaviler görerek riski arttıran katı yaklaşımların yumuşatılması, uçuşta kullanılmasında sakınca olmayan ilaç listelerinin genişletilmesi ihtiyacı vardır.
- Dinamik ilaç piyasasındaki yeni ilaçların uçuştaki yan etkilerini araştıran ve sakıncalı ilaçlar listesi hazırlamaktan sorumlu bir kuruluş veya bununla ilgilenen bir akademik birim ülkemizde maalesef yoktur.

Kaynaklar

1. Jones DR. Aerospace psychiatry. In: DeHart RL, Davis JR. (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. 3rd Edit. Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia 2002. p. 415.

2. Jones DR, Ireland RR. Aeromedical regulation of aviators using SSRIs for depressive disorders. Aviat Space Environ Med. 2004;75: 461-70.

3. Joint Aviation Authority, JAR-FCL 3.040.

4. Jones DR. Psychiatric considerations in military aerospace medicine. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 129-35.

5. Saitzyk AR, Alfonzo CA, Greydanus TP, et al. US military standards and aeromedical waivers for psychiatric conditions and treatments. In: Aeromedical Psychology. Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 150-3.

6. Chaturvedi AK, Kristi JC, Canfield DV, Whinnery JE. Toxicological finding from 1587 civil aviation accident pilot fatalities, 1999-2003. Aviat Space Environ Med. 2005;76: 1145-50.

7. Johnson RD, Lewis RJ. Potentially toxic sertraline levels in general aviation accidents: a multi case study. AsMA 79th Annual Scientific Meeting, 2008 Boston, Abs. # 32.

8. Ediger M, Benson AJ, Danese D, et al. Medication for military aircrew: Current use, issues, and strategies. NATO Research and Technology Organization (RTO-TR-014), 2001.

9. Paul MA, Gray G, MacLellan M, Pigeau RA. Sleep-inducing pharmaceuticals: a comparison of melatonin, zaleplon, zopiclone, and temazepam. Aviat Space Environ Med. 2004;75: 512-9.

10. Paul MA, Gray G, Sardana TM, Pigeau RA. Melatonin and zopiclone as facilitators of early circadian sleep in operational air transport crews. Aviat Space Environ Med. 2004;75: 439-43.

11. Schultz D, Miller JC. Fatigue and use of go/no-go pills in extraordinary long combat sorties. Aviat Space Environ Med. 2004;75: 370-1.

12. Richards P, Cleland J, Zuckerman J. Psychological factors relating to phsical heath issues: how physical factors in aviation and travel affect psychological functioning. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. p. 31.

13. Silberman WS. Medications in civil aviation: What is acceptable and what is not? Aviat Space Environ Med. 2002;73: 85-6.

14. Jonkman AG, Klopping IA, Valk PJ, Simons RM. Efficacy of modafinil and caffeine to counteract hypnotic induced sleepiness during sustained operations. 76th Annual ASMA Scientific Meeting, (2005) Abs. # 55.

15. Kenagy DN, Bird CT, Webber CM, Fischer JR. Dextroamphetamine use during B-2 combat missions. Aviat Space Environ Med. 2004;75: 381-6.

16. Klein NL, Winant DM. Caffeine and human performance: potential applications in military aviation: a meta-analysis. 74th Annual ASMA Scientific Meeting, (2003) Abs. # 22.

17. Ireland RR. Pharmacologic considerations for Serotonin Reuptake Inhibitor use by aviators. Aviat Space Environ Med. 2002;73: 421-9.

18. Kelly HB. Medication and drugs in aircrew. NATO-AGARD Conference Proceedings, CP-108.

19. Lane RM, O'Hanlon JF. Cognitive and psychomotor effects of antidepressants with emphasis on SSRIs and the depressed elderly patient. German Journal of Psychiatry, 1999 (http://www.gwdg.de/-bbandel. ISSN 1433-1055.

20. Elliott PW. Aviation mental healh and the psychological examination. In: Aeromedical Psychology. Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Ashgate Pub Ltd. England, 2013. p. 82.

21. Goodnick PJ. Selective serotonin reuptake inhibitors in affective disorders-1. Basic Pharmacology. J Pharmacology 1998, 12 (3) (Suppl B): s. 5,20.

22. Siepmann M, Grossmann J, Mück-Weymann M, Kirch W. Effects of sertraline on autonomic and cognitive functions in healthy volunteers. Psychopharmacology (2003) 168: 293-98.

23. Paul MA, Gray G, Lange M. The impact of sertraline on psychomotor performance. Aviat Space Environ Med. 2002;73: 964-70.

24. Paul MA, Gray G, Love RJ, Lange M. The effect of citalopram and es-citalopram on psychomotor performance. AsMA 78th Annual Scientific Meeting, 2007 N.Orleans, Abs. # 500.

25. Wadsworth EJK, Moss SC, Simpson SA, Smith AP. Psychotropic medication use and accidents, injuries and cognitive failures. Hum Psychopharmacol Clin Exp. 2005;20: 391-400.

26. Ross J, Griffiths K, Dear K, et al. Antidepressant use and safety in civil aviation: a case-control study of 10 years of Australian data. Aviat Space Environ Med 2007;78: 749-55.

27. Morse JS, Bor R. Psychiatric disorders and symptoms among pilots. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. pp. 121-22.

28. SHT-3M. SHGM-Uçuş Personeli Alkol ve Psikoaktif Madde Kontrollerine İlişkin Talimat. 2014.

29. Ross LE, Ross SM. Pilots' attitudes toward alcohol use and flying. Aviat Space Environ Med. 1988;59:913-9

30. Reinhart RO. Basic flight physiology. 3rd Edit. McGraw Hill, NY, USA. 2008. pp.157-66.

31. Paul MA, MacLellan M, Gray G. Motion-sickness medication for aircrew: impact on psychomotor performance. Aviat Space Environ Med 2005;76: 560-5.

32. Kovats P. Vardenafil as an alternative to Sildenafil in the treatment of erectile dysfunction. The Federal Air Surgeon's Medical Bulletin. 2004;42 (3): 9-11.

33. Lee BK, Rice CC. Sildenafil & Vardenafil use for Naval aviation personnel. AsMA 79th Annual Scientific Meeting, 2008 Boston, Abs. # 207.

34. Silberman WS. Certification update. The Federal Air Surgeon's Medical Bulletin. 2004;42 (3): 4-5.

35. Grossman A, Landau DA, Barenboim E, Goldstein L. Smoking cessation therapy and return of aviators to flying duty. Aviat Space Environ Med. 2005;76: 1064-7.

36. http://www.courant.com/news/nationworld/hc-smokedrug0522.artmay22,0,4747610.story

37. Kanas N, Manzey D. Space Psychology and Psychiatry. Published Jointly by Microcosm Press and Kluwer Academic Publishers, 2003 Netherlands.

38. Nicholson AN, Turner C. Intensive and sustained air operations: potential use of the stimulant Pemoline. Aviat Space Environ Med. 1998;69: 647-55.

39. Wesensten NJ, Belenky G, Thorne DR, et al. Modafinil vs caffeine: effects on fatigue during sleep deprivation. Aviat Space Environ Med. 2004;75: 520-5.

40. Niyogi S, Mailsin G, Ballas C, et al. 75th Annual ASMA Scientific Meeting, (2004) Abs. # 44.

41. Whitmore JN, Hurtle W, French J, et al. The efficacy modafinil as an operational fatigue countermeasure over several days of reduced sleep. 75th Annual ASMA Scientific Meeting, (2004) Abs. # 499.

42. Eddy DR, Cardenas B, Barton E, Hickel P. Assessing overconfidence under modafinil using cognitiveperformance estimation. 75th Annual ASMA Scientific Meeting, (2004) Abs. # 497.

cek bir durumun olmasıdır. Böyle davranan kişiler için tabii ki en etkili caydırıcı tedbirler ve müeyyideler uygulanmalıdır:

- Uçağa giriş sırasında, taşkın davranışları görülen sarhoş yolcuların engellenmesi,
- Uçakta alkol ikramlarının sınırlanması veya ücretli olması,
- Olay çıkaranlara uçakta bulunan hava polisi *(Sky Marshal)* tarafından müdahale edilmesi,
- İnişte kesinlikle adli işlem ve para cezası uygulanması,
- Kara listeler (*List of Unwanted Passengers*) hazırlanarak bilet satılmaması…

Humor: Bir toplantıda trafik kazalarının %23'ünü alkollü sürücülerin yaptığı istatistiği sunulmuş. Muhtemelen alkolü çokça seven ve alkollü olarak otomobil kullanmakta beis görmeyen birisi söz istemiş ve düz mantıkla şu diyabolik yorumu yapmış: Söz edilen istatistiğe tersinden bakılırsa, kazaların geriye kalan %77'sinde alkol yok; bu kazalara çay, kahve, kola, meyve suyu ve ayran içenler sebep oluyor... O halde alkol içmeyenlere dikkat edilmesi gerekiyor. Çünkü onların kaza oranı, alkol alanlara göre 3 kat daha fazla! J…

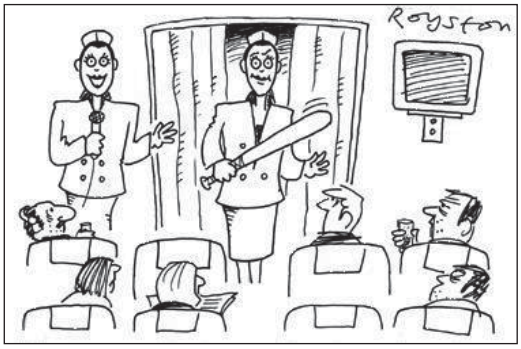

Uçaklarda alkolik yolcular için prosedür anonsu.

Kaynaklar

1. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. USAF School of Aerospace Medicine, Brooks AFB. TX. USA, June 2000. pp. 17-22.

2. Ross LE, Ross SM. Pilots' attitudes toward alcohol use and flying. Aviat Space Environ Med. 1988;59: 913-9.

3. Damkot DK, Osga GA. Survey of pilots' attitudes and opinions about drinking and flying. Aviat Space Environ Med. 1987;49: 390-94.

4. DeGiosa P. Perceptual errors in flight-A survey of 100 military pilots on active duty. AGARD Lecture Series No: 125, 1982.

5. Kraus CK, Li G. Pilot alcohol violations reported in U.S. newspapers, 1990-2006. Aviat Space Environ Med. 2006;77: 1288-90.

6. Gök K. Uçuş Kazaları Altın Bilek Yay. İstanbul 2015. s. 79-85.

7. Bor R. Anxiety at 35.000 feet. Karnac Books Ltd. London, 2004. pp. 43, 54-57.

8. Purch JA. Pilots with alcohol & drug problems, changes between 1960 & 2007. Abstracts ICASM, Vienna 2007.

9. Oykam İ. Uçucuların muhtelif uçuş kademe ve uçuş hareketlerindeki asabi ve ruhi durumlarının tetkiki, iradelerinin rolü ve tetkiki. Alkol ve Pilotlar. Eskişehir Hava Okulu Matbaası. No: 194. 1947. s. 29.

10. Artan N. Yaşlı bir av pilotundan anılar, sohbetler. Hava K. Basımevi ve Neşriyat Md. Ankara, 2009.

11. Jong E. Uçuş Korkusu. Çeviri: Armağın İlkin, E Yay. İstanbul, 1977. s. 371.

12. Saygılı S. Türkiye'de Alkol Tüketimi. Dirim Dergisi 1987. Sayı 7-8: 251-2.

13. Yaltkaya K. Alkol ve Alkolizm, kadınlar mı dayanıklı, erkekler mi? Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı 386. (13.8.1994).

14. Young LR. Spatial orientation. In: Principles and Practices of Aviation Psychology. Tsang PS, Vidulich MA. (Eds.) Lawrence Erlbaum Assoc.Inc. New Jersey USA. 2003. p. 90.

15. Lucas G, Goodwin T. Psychological problems among passengers and on-board psychiatric emergencies. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. p. 45.

16. Hansen WB. Fit to Fly. 1982, Chapter 9. pp. 87-94.

17. Money KE. Alcohol as a Flight Hazard. Aeromedical and Training Digest. ETC. 1991(5): 3.

18. FAA. Alcohol and Flying. (http://www.faa.gov/pilots/safety/pilotsafetybrochures/media/alcohol.pdf)

19. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu - İstanbul Halk Sağ. Md. Sürücü Davranışlarını Geliştirme Eğitimi Ders Notları. İstanbul, 2013. (http://www.istanbulhalksagligi.gov.tr/data/content/sudge/ders-notlari.pdf)

20. Joint Aviation Requirements (JAR-FCL 3 Medical. 2002); Section 2-12.

21. Billings CE, Wick RL, Gerke RJ, Chase RC. Effects of ethyl alcohol on pilot performance. Aerospace Med. 1973;44: 379-82.

22. Reid GE. Aviation Psychiatry. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ.(Eds). Aviation Medicine. Butterworth & Heinemann. 3rd Edit. Oxford, UK. 1999. p. 407.

23. Hembach H. Use of Medications and Drugs, Especially Alcohol by Flying Personnel. AGARD Conference Proceedings No:108,1972. A-21.

24. Guohua Li G, Baker SP, Qiang Y, et al. Alcohol violations and aviation accidents: Findings from the U.S. mandatory alcohol testing program. Aviat Space Environ Med. 2007;78: 510-13.

25. Kelly HB. Medication and Drugs in Aircrew. AGARD Conference Proceedings No:108. 1972, A-2.

26. SHT-3M. Uçuş Personeli Alkol ve Psikoaktif Madde Kontrollerine İlişkin Talimat. 2014.

27. Ögel K, Koç C, Aksoy A. Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Rehberlik ve Tarama Programı (SAMBART). Yeniden Yayınları, İstanbul, 2015.

28. http://www.ilacrehberi.com/h/asiri-alkol-kullanimi-alkolizm/

29. Berry M. Federal Aviation Administration drug and alcohol testing in the aviation industry. Aviat Space Environ Med. 2013 April 84(4): 307.

30. Ertemir D, Aybey MD. THY'de alkol-madde kontrolü uygulamaları. Havacılık Tıbbı Bülteni. 2014;25:657-9.

31. Bulletin of the Civil Aviation Medical Association. Oklahoma. Winter, 1992.

32. Jones DR. Psychiatric considerations in military aerospace medicine. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 129-35.

33. Green RG, Muir H, James M, et al. Human Factors for Pilots. 2nd Edit. Ashgate Pub. Ltd. 2007. p. 29.

Kaynaklar

1. Özel H. Yorgunluk, çalışma yaşamı ve küreselleşen dünya. Candansayar S. (Ed) Yorgunluğun Halleri. Peday Yay. Ankara, 2003. s. 81-96.

2. Pala Ş. Homo Fessus'un uzun süren yolculuğu. Candansayar S. (Ed) Yorgunluğun Halleri. Peday Yay. Ankara, 2003. s. 97-104.

3. Caldwell JA, Mallis MM, Caldwell JL, et al. Fatigue countermeasures in aviation. Aviat Space Environ Med. 2009;80: 29-59.

4. Wooten VD. Fatigue and desychronosis in aircrews. The Federal Air Surgeon's Medical Bulletin. 2002-2: 8-9.

5. King RE. Aerospace Clinical Psychology. Ashgate, England. 1999. pp. 28-35.

6. Campbell RD, Bagshaw M. Human Performance and Limitations in Aviation. 3 rd Edit. Blackwell Science, London.2002. pp. 170-77.

7. Hawkins FH. Human factors in flight. Gower Tech Press. Aldershot, England 1987. pp. 48-62.

8. Ergun Ö. Uçuş görev ve dinlenme süreleri. Hava-İş Dergisi. 2006 Eylül Ekim. s. 2-5.

9. Gök K. Uçak Kazaları. Altın Bilek Yay. İstanbul 2015. s. 163-67.

10. Transport Canada. Human Performance Factors for Elemantery Work and Servicing. TP14175E, (2003).

11. Stone RB, Babcock GL. Airline pilots' perspective. In: Wiener EL, Nagel DC. Human Factors in Aviation. Academic Press Inc. San Diego 1988. pp. 532-33.

12. Çetingüç M. Sivil Havacılıkta Durum Değerlendirmesi Anketi. (Sıfır Kaza Kırım İçin Aktörler Göreve Paneli-23 Ocak 2008). Hava-İş Sendikası Yayını. Ümit Matbaacılık. İstanbul, 2008. s. 14-17.

13. Sivil Havacılık Akademisi, Yorgunluk Anketi. (http://www.sh-akademi.org/2013/03/sha-yorgunluk-ve-ikinci-donem-yorgunluk-degerlendirmesi-anket-sonuclari-sunumu-videosu/)

14. Rayman RB, Hasting JD, Kruyer WB, Levy RA. Clinical Aviation Medicine. 3rd edit. Castle Connolly Graduate Medical Pub. New York, USA, 2000. pp. 289-312.

15. Rayman RB. Cambodian Airlift: A study of fatigue. Aviat Space Environ Med. 193;64: 319-23.

16. Martindale VE. Breathalyzer for fatigue: the *"fatigualyzer."* Aviat Space Environ Med. 2012 Jan;83(1):70-1.

17. Cajochen C, Zeitzer JM, Czeisler CA, Dijk DJ. Dose response relationship for light intensity and ocular and electroencephalographic correlates of human alertness. Behav Brain Res 2000;115: 75-83.

18. Oykam İ. Havacılarda yorgunluk meselesi. Hava Dergisi. Eylül 1955;46-179: 15-17.

19. Reinhart RO. Basic Flight Physiology. 3rd Edit. McGraw Hill, NY, USA. 2008. p. 230.

20. Caldwell JL, Caldwell JA. Fatigue and aviation. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 215-33.

21. Waterhouse J, Edwards B, Atkinson G, et al. Occupational factors in pilot mental health: sleep loss, jet lag and shift work. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. pp. 261-62.

22. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, USA, 2010. pp. 132-33,137.

arası iletişim ve uyum sorunları, düşünüş ve davranış bozuklukları da yaştan daha önemli problemlerdir; ama bunlar çoğu zaman gözden kaçar, yaş gibi somut ve yaşlılık gibi puanlanabilir bir unsur öne çıkar.

Burada önemli olan soru, bütün ölçülerin değiştiği çağımızda, 60 yaş gibi bilimselliği tartışmalı olan bir parametrenin bugün de referans alınmaya devam edilip edilmeyeceğidir. McFarland'ın 1953 yılındaki "kronolojik yaş yerine fonksiyonel yaşın ölçü alınması" önerisi çok daha doğru gibi görünmektedir (5). Bilişsel yaşlanma kavramı, kişilerarası değerlendirmede çok değişkenlik göstermekte olup, yaşın performansa etkisi çok fazla değildir (12).

Zihinsel ve fiziksel olarak becerilerini kaybetmemiş, üstelik binlerce saatlik uçuş sürecinde her çeşit zorlukla karşılaşarak engin deneyimler kazanmış 'yaşlıca' bir pilotu, sırf kronolojik/biyolojik yaşı 60'ı geçtiği için bir kenara atmak bir havacılık kurumu için israf olduğu kadar, kişi için de haksızlıktır. Çünkü bu kişilerin çoğu fiziksel ve zihinsel diriliklerini kaybetmemiş, pilotluk mesleğinin gereklerini emniyetle yerine getirebilecek durumdadırlar… 'İhtiyar delikanlıların ve genç yaşlıların' olduğu bir dünyada yaşlılığı da, uçuşa tıbbi uygunluğu da kronolojik yaş ile değil, nesnel ve bilimsel sağlık/performans verileriyle değerlendirilmek daha doğru olsa gerektir. Yaşlılığın kendine özel handikapları bulunduğu ve ileri yaşın etkilerinin çoğunlukla olumsuz yönde olduğu gerçeği ihmal edilmeden; yaşlıca pilotların zihinsel ve fiziksel değerlendirmesinin titizce yapıp bir eksiklik bulunduğunda uçuş görevlerinden muaf tutmak daha makul bir yöntemdir.

Diğer taraftan, uçağa bir yolcu olarak adımını atan sıradan bir insanı, pilotun kaç yaşında olduğu değil, özellikle kritik durumlarda uçuşun en doğru karar ve kumandalarla güvenlik içinde tamamlanması ilgilendirir. Pilotun performansında yaşa veya başka sağlık sorunlarına ait bozulmalar bilimsel verilerle saptandığında onu uçuştan uzaklaştırmak, kronolojik yaş gibi kişiden kişiye çok değişebilen bir ölçüye uymaktan daha mantıklıdır. Genç veya yaşlıca olsun, bir pilotun yetersizliği varsa bu, uçuş doktoru tarafından belirlenmeli, idare tarafından da karara bağlanmalıdır. Havacılıkta birinci kaygı uçuş emniyetidir ve pilotun yaşı da dahil tüm değerlendirmeler, bilimsel yaklaşımlara ve konunun uzmanı ehil ellere gereksinim duymaktadır.

Kaynaklar

1. Joint Aviation Requirements. JAR-FCL3, Flight Crew Licensing (Medical). Englewood, CO: Global Engineering Documents, 1997.

2. Georgemiller R. The aging aviator. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 269-82.

3. Tufan İ. Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık. Aykırı Yay, İstanbul 2002. s. 28-51,83,89,123-134.

4. Doğan O. Yaşlılıkta çalışma ve iş ehliyeti. Geriatri ve Geriatrik Nöropsikiyatri. 12. Ulusal Geriatri Kongresi Özel Sayısı (1 Mart 2015). s. 1-4.

5. Schroeder DJ, Harris HC, Broach D. Pilot age and performance: An annotated bibliography (1990-1999). FAA, CAMI. (https://www.faa.gov/data_research/research/med_humanfacs/age60/media/age60_1.pdf)

6. Karakaş HM, Tunçbilek N. Demansın radyolojisi: Temel araştırmalar ve tanısal yaklaşımlar. Karakaş S, İrkeç C, Yüksel N. (Editörler). Beyin ve Nöropsikoloji. Çizgi Tıp Yayınevi. Ankara, 2003. s. 162.

7. Rebok GW, Li G, et al. Self-rated changes in cognition and piloting skills: a comparison of younger and older airline pilots. Aviat Space Environ Med. 2002;73: 466-71.

8. Kuznina A, Kniga V, Biryukbaeva G, Bystrova A. Endocrine pathology in civil aviation pilots senior age groups. 4th European Conference in Aerospace Medicine. (5-7 Sept 2014) Bucharest, Romania. p. 25.

9. Davidson GC, Neale JM. Anormal Psikolojisi *(Abnormal Psychology)*. Türk Psikologlar Derneği Yayını, No: 29. Ankara 1979. Bölüm 16; s. 472-76, 484.

10. Li G, Baker SPG, et al. Human factors in aviation crashes involving older pilots. Aviat Space Environ Med. 2002;73: 134-8.

11. White JW. The age 60 rule. 1995. (www.connix.com/~markh/age60-6.html).

12. Wilkening R. The age 60 rule: age discrimination in commercial aviation. Aviat Space Environ Med. 2002;73: 194-202.

13. Tsang PS. Assessingg cognitive ageing in piloting. In: Tsang PS, Vidulich MA. (Eds) Principles and Practice of Aviation Psychology. Lawrance Erlbaum Assc,Publishers. London, 2003. pp. 537-39.

14. Aerospace Medical Association, Aviation Safety Committee, Civil Aviation Subcommittee. The Age 60 Rule. Aviat Space Environ Med. 2004; 75:708-15.

15. Age 60 Rule Chronology. (www.ppf.org/chrono.htm)

16. Cooke JNC. The ageing pilot: is increased scrutiny justified? Eur Heart J Supplements, 1999; 1 (Suppl D): 48-52.

17. Bulletin of the Civil Aviation Medical Association. Winter 1992. p. 5.

18. Baker SPG, Lamb MW et al. Characteristics of general aviation crashes involving mature male and female pilots. Aviat Space Environ Med. 2001; 72: 447-52.

19. Miura Y, Shoji M, et al. A 10-year retrospective review of airline transport pilots aged 60 to 63 in Japan. Aviat Space Environ Med. 2002; 73: 485-7.

20. Simons R. Ageing pilots: Consider operational and psychological history together with medical history. 4th European Conference in Aerospace Medicine. (5-7 Sept 2014) Bucharest, Romania. p. 10.

21. Low JA, Chan DKY. Air travel in older people. Age and ageing. 2002;31: 17-22.

22. Wayda M. Love of Aviation and Medicine; Why do so many AMEs remain active after age 65? The Federal Air Surgeon's Medical Bulletin. 2011. Vol. 49, No. 3, p. 5.

23. Yazgan G. Kör Uçuş. 4. Baskı, Doğan Kitap. İstanbul, 2014. s. 13-17.

24. Hürriyet Gazetesi (11 Haziran 2016).

gerekenleri açıklayan çeklistler, SOP'ler, kule direktifleri, ekiptekilerin önerileri vs. ile çoğu zaman doğru kararlar verilebilir. Ancak havacılık pratiğinde aynı emercensiyi bile öncekilerden farklı kılan durumlar vardır. Uçuş görevinin, meteorolojinin, meydanın ve uçuş ekibinin farklı oluşu, emercensiyi değişik senaryolara götürebilir. Aynı çeklist direktiflerinin panik ve dikkat dağınıklığı yüzünden yanlış algılandığına veya doğru algılanıp zamanlama hatası nedeniyle yanlış uygulandığına dair örnekler vardır. Bu nedenlerle özel bir karar verme eğitimine gereksinim duyulmuştur. Bu eğitimde, doğal karar vericilerle yapılan çalışmalardan elde edilen bilgiler, stresle baş etme, kriz yönetimi, hatalı tutumları tanıma ve CRM usulleri üzerinde durulmaktadır. Karar verme eğitiminin basamakları şöyledir:

1. Kişinin uçuş güvenliği yönünden tehlikeli tutumlarını belirleme,
2. Bunların düzeltilme tekniklerini öğretme,
3. Stresle ve egosuyla başa çıkma yöntemlerini öğretme,
4. Risk yönetimi usullerini geliştirme,
5. Birden fazla pilot ve ekiple çalışma usullerini öğretme (MCC, CRM),
6. Karar verme becerisini geliştirme.

Karar verme eğitiminde gerçek olaylara ait video gösterimleri ve canlandırmalar sunulur. Katılımcılara interaktif biçimde, *'Sen olsaydın ne yapardın? Ben olsaydım şöyle yapardım'* şeklinde, bir role bürünme ve davranışsal geribildirim fırsatları verilir. Senaryo bazında yapılan böyle tartışmalar zihin açıcıdır. Dershane ortamının rahatlığı içinde ileri sürülen doğru kararların başkalarınca onaylanması, çekingen kişiler için moral olur. Ekiplerin kaptana farklı fikir ve şüphelerini cesaretle açıklamaları tavsiye edilir. Otoriter kaptanların, bir karara vardığında bunun gerekçelerini diğerlerine anlatması gerektiği; eğer bir kaptan kararsız kalıp grup kararına ihtiyaç duyuyorsa, bunun kaptan için liderlik ve mesleki bilgilerinin zayıflığı anlamına gelmeyeceği vurgulanır. Yüksek ego yükünün yanlış kararlara götürebileceği; kokpitte sinirlenme, bağırma, somurtma veya birileriyle rekabete girmenin sakıncaları da anlatılır...

Kanada'da karar vermeyle ilgili eğitimleri olmayan pilotların doğru karar verme oranı %43 iken, böyle bir eğitim alan pilotların doğru karar verme başarısı %83'e yükselmiştir (2)

Kaynaklar

1. Yalçın O. Kişilik özelliklerinin ve risk algısının karar verme stillerine etkisi: pilotlar üzerinde bir araştırma. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme AD. (Doktora tezi). 2015. s. 5-21, 32.

2. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, USA, 2010. pp. 191-4, 198-200.

3. Weigmann DA, Shappell SA. A Human Error Approach to Aviation Accident Analysis. Ashgate. England, 2005. pp. 91-97, 138-42.

4. Campbell RD, Bagshaw M. Human Performance and Limitations in Aviation. 3 rd Edit. Blackwell Science, London, 2002. pp. 126-31.

5. Hawkins FH. Human Factors in Flight. Gower Tech. Press, Aldershot, England. 1987. pp. 35-37,169-70.

6. Güler Ç, Oğur R, Tekbaş ÖF, Vaizoğlu S. Risk, risk değerlendirmesi ve risk algılama. Güler Ç. (Ed.) Sağlık Boyutuyla Ergonomi. Palme Yayıncılık, Ankara. 2004. s. 167-76.

7. Akın S. Ay Hırsızı. İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul 2009. s. 147-49.

8. Human Performance and Limitations. Oxford Aviation Training. Published by Jeppesen GmbH. Germany, 2001. Chapter 15.

9. Green RG, Muir H, James M, et al. Human Factors for Pilots. 2nd Edit. Ashgate Pub. Ltd. 2007. pp. 106-111.

10. Barnett ML. Risk Management training: the development of simulator-based scenarios from the analysis of recent maritime accidents. 2004. (http://www.solent.ac.uk/mhfr/resources/Risk%20Management%20Training.pdf.)

11. Kaempf GL, Klein G. Aeronautical decision making: the next generation. In: Johnston N, McDonald N, Fuller R. Aviation Psychology in Practice. Ashgate Pub.Co. USA 1999. pp. 223-50.

12. Edwards DC. Pilot; Mental and Physical Performance. Iowa State University Press, 2nd Edit. 1995. pp. 98-108.

13. Wiener EL, Nagel DC. Human Factors in Aviation. Academic Press Inc. San Diego 1988. pp.127-37, 286-93.

14. O'Hare D. Aeronautical decision making: metaphors, models and methods. In: Principles and Practices of Aviation Psychology. Tsang PS, Vidulich MA. (Eds.) Lawrence Erlbaum Assoc. Inc. New Jersey, USA. 2003. pp. 201-37.

15. Crew Resources Management. Instructor Manuel. Chapter 10: Decision Making. Global Air Training Ltd. Cheshire, UK. 2013.

16. Human Cognition and Decision Making. In: Human Factors in Aviation. IATA Training & Development Institute. Geneve Switzerland, 2013. Part 6.

17. Parasuraman R, Byrne EA. Automation and human performance in aviation. In: Tsang PS, Vidulich MA. (Eds). Principles and Practice of Aviation Psychology. Lawrance Erlbaum Ass. New Jersey, 2003. pp. 311-48.

18. Devrim S. Biraz da patronlar korksun. Hürriyet Gazetesi İK Eki. (16 Kasım 2014). (http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf)

19. İnanç E. Bilinmeyenleri ile THY F-28 (TC-JAP) kazası. www.airlinehaber.com (27.3.2016)

20. Patrick F. Training. In: Tsang PS, Vidulich MA. (Eds). Principles and Practice of Aviation Psychology. Lawrance Erlbaum Ass. New Jersey, 2003. pp. 397-412.

21. Wiegmann DA, Shappell SA. A Human Error Approach to Aviation Accident Analysis. Ashgate. England, 2005. p. 60.

Londra City Üniversitesi öğretim üyesi Cengiz Türkoğlu'nun şu sözleri, olmamış kazaların ders çıkarma işlevini çok güzel özetliyor: *"Başkalarının yaptığı hatalardan ders almamak, önünüze konan bedava yemeği reddetmek gibidir. Kendi yaptığınız hatalardan ders almamak ise büyük bir aptallıktır."*

Bu kavramın Latince özdeyiş olarak eşdeğeri şudur: *'Errare humanum est, sed in errare perseverase diabolicum'*. (İnsan hata yapabilir, ama hatada ısrar etmek kötü ve şeytanidir.)

Kaynaklar

1. Haiss TH, Chapman YP, Wells SS. A grey system study of air accidents from the perspective of human factors. International Journal of Crisis Management. 2011;1: 13-25.

2. Walker PB, O'Connor P, Little WL. Aviation mishap prevention and investigations: the expanding role of aviation psychologists. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 325-37.

3. Hubbard T. How we explain misfortune: psychological implications for mental health in aviation professionals. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. pp. 319-31.

4. Yalçın O. Kişilik özelliklerinin ve risk algısının karar verme stillerine etkisi: pilotlar üzerinde bir araştırma. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme AD. (Doktora tezi). 2015. s. 30.

5. Güler Ç. (Ed) Sağlık Boyutuyla Ergonomi. Palme Yayıncılık, Ankara. 2004. s. 1-3.

6. O'Connor P, Flin R. Crew Resources Management training for offshore oil production teams. Safety Science. 2003 (41): 111-29.

7. Koç A. Gökyüzü neden başımıza düşmüyor? Koç Consulting Ltd.Şti. Ankara, 2007. s. 7.

8. Şimşek G. En güvenilir havayolları ve en tehlikeli uçaklar. Habertürk Gazetesi (13 Temmuz 2013).

9. http://airflightdisaster.com

10. Boeing Statistical Summary of Commercial Jet Airplane Accidents Worldwide Operations 1959-2012. (http://www.boeing.com/news/techissues/pdf/statsum.pdf)

11. Maps of World (http://www.mapsofworld.com/poll/is-flying-safer-now-facts-infographic-text.html)

12. www.egm.gov.tr+www.tramer.org.tr

13. IATA statistics. (http://www.iata.org/pressroom/pr/pages/2012-03-06-01.aspx)

14. IATA statistics. (http://www.iata.org/pressroom/pr/Pages/2015-03-09-01.aspx)

15. Hawkins FH. Human factors in flight. Gower Tech Press. Aldershot, England, 1987. pp. 20-31,93-94.

16. Sosa R. Human Factors in Aviation. IATA Training & Development Institute. 2013. Sec.7 (45).

17. Reason J. Performance levels and error types. In: Human Error. Reason J. (Ed.) New York: Cambridge University Press, 1994. pp. 53-96.

18. Crew Resource Management. Instructor Manuel. Chapter 2: Error. Global Air Training Ltd. Cheshire, UK. 2013.

19. Maurino D. Foreword. In: Johnston N, McDonald N, Fuller R. (Eds.) Aviation Psychology in Practice. Ashgate Pub.Ltd. England 1999. p. xvii.

20. Gök K. Uçak Kazaları. Altın Bilek Yay. İstanbul 2015. s. 147-53.

21. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, USA, 2010. pp. xi, 9-10, 12, 160-63, 182-88.

22. Rayman RB, Hasting JD, Kruyer WB, Levy RA. Clinical Aviation Medicine. 3rd Edit. Castle Connolly Graduate Medical Pub. New York, USA, 2000. p. 308.

23. Shephard B. Sinir Savaşı. *(A War of Nerves)* Çeviri: D.Şendil, E.Barın Egrik. 1. Baskı, Literatür Yay. İstanbul, 2006. s. 467.

24. Clement G. Fundamentals of Space Medicine. Springer, Netherlands. 2005. p. 231.

25. Zoe Jacobson. Is Malaysian Airlines Jinxed? (Bidness Etc) (http://www.bidnessetc.com/business/is-malaysia-airlines-jinxed/)

26. http://www.airkule.com/haber/falciya-inanip-sefer-numarasi-degistirdiler/18809.

27. Jong E. Uçuş Korkusu. Çeviri: Armağın İlkin, E Yay. İstanbul, 1977. s. 35.

28. Perrow C. Normal Accidents: Living with High-Risk Technologies. New York: Basic Books, 1984.

29. Sarp İ. Bir Jet Pilotunun Anıları. Kastaş Yayınevi. İstanbul, 2015. s. 99-100.

30. Önen V. Havacılıkta Emniyet Kültürü-İklimi. Nobel Akademik Yay. Ankara, 2016. s. 11-13,38,78-83.

31. Duyar A. CRM ve pozitif disiplin. Kokpit'ten Bakış. Sayı: 34, 2015. s. 14-17.

32. Pidgeon N, O'leary M. Organizational safety culture: implications for Aviation practice. In: Johnston N, McDonald N, Fuller R. (Eds.) Aviation Psychology in Practice. Ashgate Pub.Ltd. England 1999. pp. 27,29.

33. Wiegmann DA, Shappell SA. A Human Error Approach to Aviation Accident Analysis. Ashgate. England, 2005. pp. 50-71.

K. Endüstride CRM

Türkiye'de SGK istatistiklerine göre 1991-2008 döneminde iş kazaları ve meslek hastalıkları nedeniyle toplam 2.554 kişi ölmüş, 13.087 işçi sakat kalmıştır (22). 2013 yılı TUİK istatistiklerine göre Türkiye'de inşaat sektöründeki iş kazası oranı %4,3 olup; aynı sektörde yaralanmalı kazaların oranı %33, ölümle sonuçlanan kazaların oranı ise %43 olarak hesap edilmiştir.

Kaynaklar

1. Scheuring RA. The Wright Brothers: Prototype for modern crew resource management. Aerospace Medical Assoc. 2003 Meeting. Abs. # 380.

2. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, FL, USA. 2010. pp.153-73, 200-1.

3. Türk Hava Kuvvetlerinde Uçuş Emniyeti. 1. Tak.Hava K.K. Eskişehir, 1996. s. 126,131,136.

4. Roe RA, Hermas PH. Psychological factors in cockpit crew selection. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. p. 178.

5. Bingöllü K. CRM ve Durumsal Farkındalık. Havacılık Tıbbı Bülteni. 2014;25: 654-56.

6. Gök K. Uçak Kazaları. Altın Bilek Yay. İstanbul 2015. s. 127-28, 177-87.

7. Crew Resource Management. Instructor Manuel. Chapter 10: Decision Making. Global Air Training Ltd. Cheshire, UK. 2013. Sec.11: 8-13.

8. Sosa R. Human Factors in Aviation. IATA Training & Development Institute. 2013. Sec. 8.

9. Campbell RD, Bagshaw M. Human Performance and Limitations in Aviation. 3rd edit. Blackwell Science 2002. pp.136-41.

10. Green RG, Muir H, James M, et al. Human Factors for Pilots. Ashgate Pub. Ltd. 2007. p. 110, 271.

11. Hubbard T. How we explain misfortune: psychological implications for mental health in aviation professionals. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. p. 327.

12. Şekerli EB. Ekip Kaynak Yönetimi Uygulamaları ve Kültürel Farklılıklar: Türk Pilotları Üzerinde Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi) Anadolu Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Eskişehir, 2006.

13. Furnham A. 50 Psikoloji Fikri. Çeviri: Sumru Ağıryürüyen. Domingo Yay. Ankara, 2014. s. 56.

14. Gladwell M. *Outliers: The Story of Success*. (2008) (http://merylmohan.tumblr.com/post/19255434586/outliers-by-malcolm-gladwell)

15. Kozlu C. Bulutların Üstüne Tırmanırken. 4. Baskı. Remzi Kitabevi, 2007 İstanbul. s. 124-26.

16. Walker PB, O'Connor P, Little WL. Aviation mishap prevention and investigations: the expanding role of aviation psychologists. In: Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Aeromedical Psychology. Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 325-37.

17. Ribak J, Cline B, Froom P. Common accidents among airport ground personel. Aviat Space Environ Med. 1995;66: 1188-90.

18. Grabowski JG, Baker SP, Li G. Ground crew injuries and fatalities in U.S. commercial aviation, 1983–2004. Aviat Space Environ Med. 2005;76: 1007-11.

19. Pat Daily. Internal threats: Hazardous attitudes. In: CRM and ORM for Aviation. Convergent Publications, Colorado USA, 2010. pp. 83-94.

20. The Human Factor Implications for Flight Safety of Recent Developments in The Airline İndustry. A Research Study for the JAA. Final Report. 17 Aug 2001.

21. O'Connor P, Flin R. Crew Resource Management training for offshore oil production teams. Safety Science. 2003; 41: 111-29.

22. Arslanhan S, Cünedioğlu HE. Madenlerde yaşanan iş kazaları ve sonuçları üzerine bir değerlendirme. TEPAV, 2010.

23. Güyagüler T. Türkiye'de meydana gelen grizu patlamalarının irdelenmesi ve önlem önerileri. *Türkiye 13. Kömür Kongresi Bildiriler Kitabı, Zonguldak, 2002.*

24. McGreevy JM, Otten TD. "Briefing and debriefing in the operating room using fighter pilot crew resource management." Journal of the American College of Surgeons; July 2007.

25. Kanki B, Helmlreich R, Anca J. Crew Resource Management. Elsevier Inc. 2010. pp. 53,54.

26. Haerkens MHTM, Jenkins DH, van der Hoeven JG. Crew resource management in the intensive care unit: the need for culture change. *Annals of Intensive Care* 2012, 2:39. (http://www.annalsofintensivecare.com/content/2/1/39)

27. Sarp İ. Bir Jet Pilotunun Anıları. Kastaş Yayınevi. İstanbul, 2015. s. 35-38.

28. Önen V. Havacılıkta Emniyet Kültürü-İklimi. Nobel Akademik Yay. Ankara, 2016. s. 31.

29. Doğan O. Spor Psikolojisi. 3. Baskı. Detay Yay., Ankara, 2015. s. 179-86.

30. Brown JW. Psychology of time awareness. Brain Cogn. 1990;14(2): 144-64.

31. http://komurder.org/tr/wp-content/uploads/2016/04/Kutuphane/SomaMadenKazasiRaporu.pdf

Gremlin'lerin özelliklerinden birkaçı, gece yarısı beslenince canavarlaşmaları, su ile temas edince çoğalmaları, gün ışığında ise ölmeleridir. Bu bilgilerden sonra önerilebilecek olan şudur: *"Herkes kendi gremlin'lerini bulsun, gün ışığına çıkararak yok etsin; çoğalmamaları ve canavarlaşmamaları için onları beslemesin..."* (25).

Kaynaklar

1. Woody RH. Accident proneness, a psycholegal framework. Med Trial Tech Q Summer. 1980;27(1): 74-82.2.

2. Freud S. Günlük Yaşamın Psikopatolojisi. Çeviri: Erdem Öndoğan, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul. 1984. s. 46-53.

3. Sass R, Crook G. Accident proneness: science or non-science. International Journal of Health Services, 1981. Vol.11(2): 175-90.

4. Cansever G. İçimdeki Ben. İstanbul, Boğaziçi Ü. Yay.1976. s. 240,344.

5. Connolly J. Accident proneness. British Journal of Hosp Med. Nov 1981. 26(5): 470-79.

6. Leimann Patt HO. The right and wrong stuff in civil aviation. Aviat Space Environ Med. 1988;59: 955-59.

7. Campbell RD, Bagshaw M. Human Performance and Limitations in Aviation. 3rd Edit. Blackwell Science 2002. pp. 134, 153-56.

8. Fenichel O. Nevrozların Psikanalitik Teorisi. Çeviri: Selçuk Tuncer, İzmir Ege Ü.Tıp Fak. Yay. 1974. s. 458, 488-489.

9. Gençtan E. Çağdaş İnsanda Normal Dışı Davranışlar, Ankara Ü. Eğitim Fak. Yay. No: 69, 1978. s. 113-17.

10. Mohler SR. Civil Aviation Medicine. In: Fundamentals of Aerospace Medicine, DeHart RL (Editor) 1985. p. 416.

11. Galle-Tessonneau JR. Becoming a flight surgeon. Aviat Space Environ Med. 1998;59: 1198-1202.

12. Jong E. Uçuş Korkusu (Roman). Çeviri: Armağan İlkin. E.Yayını İstanbul, 1977. s. 252.

13. Köknel Ö. Korkular, Takıntılar, Saplantılar. Altın Kitaplar, İstanbul 1990. s. 15-21.

14. Front CM. The motivation to fly and fear of flying. In: Aeromedical Psychology. Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 159-94.

15. Lester LF, Bombaci DH. The relationship between personality and irrational judgement in civil pilots. Human Factors. 1984;26(5): 565-72.

16. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, USA, 2010. pp. 133, 192-96.

17. Pat Daily. Internal threats: Hazardous attitudes. In: CRM and ORM for Aviation. Convergent Publications, Colorado USA, 2010. pp. 83-94.

18. Shephard B. Sinir Savaşı. *(A War of Nerves)* Çeviri: D.Şendil, E.Barın Egrik. 1. Baskı, Literatür Yay. İstanbul, 2006. s. 466-67.

19. Sarnoff CA. Medical Aspects of Flying Motivation. USAFSAM. Brooks AFB.TX. 1960. p. 50.

20. Greist JH, Greist LG. Fearless Flying. Nelson Hall, Chicago USA. 1981. p. 97.

21. Jones DR. Emotional reactions to military aircraft accidents. Aviat Space Environ Med. 1982;53(6): 595-8.

22. https://ehkmhn.wordpress.com/

23. Berlin JI, Gruber EV, Holmes CW, et al. Pilot Judgement training and evaluation. 1982. (DOT/FAA/CT-82/56), Daytona Beach, FL, Embry-Riddle Aeronautical University, (NTIS No. AD-A117508).

24. Kaempf GL, Klein G. Aeronautical decision making: The next generation. In: Johnston N, McDonald N, Fuller R.(Eds.) Aviation Psychology in Practice. Ashgate Pub. Ltd. England, 1999. pp. 227-28.

25. Çetingüç M. Gremlins: A dozen hazardous thought and behavior patterns as risk factors. AGARD Conference Proceedings 532, 1992;63: 1-4.

26. Goldman HH. Review of General Psychiatry. 2nd Edit. Lange Medical Pub. Prentice-Hall Int.Inc. USA, 1988. pp. 84-85.

Popüler kültürde herkesin kolayca inanabileceği, kendi yaşamından örneklerle zenginleştirebileceği bu ve benzeri olaylarda gözden kaçan şudur: Yüzlerce defa yolunda giden (ekmeğin yağsız tarafının yere oturduğu, trafiğe yakalanmadan işe zamanında yetişildiği, şemsiyesiz günlerde yağmur yağmadığı, vs.) çok sayıda olaylar hatırlanmaz; ama seçici bellek, aksi gidenleri abartılı biçimde hatırlar... Gündelik yaşamda karşılaşılan aksiliklerin ardında gizemli bir şeyler varmış, sanki doğaüstü güçler tarafından oynanan bazı oyunların sonucuymuş gibi yorumlara konu olur. Diğer taraftan bu teorinin tersinin de geçerli olduğunu ileri süren bazı bilim adamları çıkmış; Harward Üniversitesinden Richard Zeckhauser, *"Çalışabilen her şey çalışır"* diyerek konuya renk katmıştır. Bu teori de Yhprum's Law (Murphy'nin tersten yazılışı) şeklinde sistemleştirilmiştir. Aslında daha önceleri Finagle Yasası olarak bilinen ancak popüler olmayan bu teori aracılığıyla Murphy'nin de vurgulamak istediği şey; negatif olasılıkların az gibi göründüğü durumlarda bile bunların göz ardı edilmemesi gerektiği, bunları uğursuzluk gibi bir kavrama bağlamanın saçma, aldatıcı ve maskeleyici olduğudur…

Kaynaklar

1. Jones DR. Psychiatric considerations in military aerospace medicine. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 129-35.

2. Edwards DC. Pilot, Mental and physical Performance. Iowa State University Press. 2nd Edit, 1995. p.106,166.

3. Johnston N, McDonald N, Fuller R. Aviation Psychology in Practice. Ashgate Pub.Ltd. England, 1999. p. 179.

4. Sarp İ. Bir Jet Pilotunun Anıları. Kastaş Yayınevi. İstanbul, 2015. s. 197.

5. McElhatton J, Drew C. Hurry-up syndrome. ASRS Directline. İssue Number 5: March 1993. (http://asrs.arc.nasa.gov/publications/directline/dl5_hurry.htm)

6. Fuselier D. Placing the Stockholm Syndrome in perspective. FBI Law Enforcement Bulletin, July 1999.

7. http://www.dcmilitary.com/article/20140501/NEWS11/140509980/-x2018-101-critical-days-of-summer-x2019-mandatory-safety-training

8. National Guard. 101 Critical Days of Summer kicks off season of safety. (http://www.nationalguard.mil/News/ArticleView/tabid/5563/Article/3995/101-critical-days-of-summer-kicks-off-season-of-safety.aspx)

9. DoD Live. 101 Critical Days of Summer. (http://www.dodlive.mil/index.php/2012/06/101-critical-days-of-summer/)

10. Klein KE, Wegmann HM. Circadian rhythms of human performance and resistance; operational aspects. AGARD. LS-105. 1979.

11. West P. Bioritmler. İstanbul, Akaşa Yay. 1989.

12. Reinberg A. Circadian and circannual rhythms in healty adults. AGARD LS-105, 1979.

13. Weitzman ED, Czeisler CA, Moore MCE. Biological rhythms of man living in isolation from time cues. AGARD LS-105, 1979.

14. Çetingüç M. Effectiveness of birthdate biorhythm theory on flight accidents. AGARD Conference Proceedings, 1992. 532;64: 1-6.

yoktu, meteoroloji de İngiliz pilot da iyiydi. Yani her şey yolunda ve normaldi. Ancak bir yolcunun kaçak olarak uçağa spor çantası içinde bir timsah yavrusu sokmuş olması fark edilmemişti; bunun bir kazaya neden olacağını kimse bilemezdi. Çantayı kemirerek kendini dışarı atan timsah panik yarattı, kokpite doğru koşuşturan hostes ve yolcular uçağın dengesini bozdu; kontrolü kaybeden pilot uçağın bir evin üzerine düşmesini engelleyemedi. Pilotla birlikte 19 yolcu öldü...

Ev, kafes, hayvanat bahçesi gibi kapalı alanlarda tutulan hayvanların huzursuzluğunun benzeri tepkilerin, uçak kabini gibi sıkışık, gürültülü, basınç değişimlerinin yaşandığı ortamlarda da görülmesi olasıdır. Hayvan psikolojisiyle ilgilenen veterinerler, onların da emosyonel tepkileri (korku, öfke, sevinç) ve psikiyatrik bozuklukları (depresyon, ayrılma anksiyetesi, fobi, stereotipik davranışlar, OKB, TSSB) olduğunu bilir ve tedavileri için insanlarda kullanılan psikotrop ilaçların aynılarını verirler (22).

Havayolu şirketlerinin farklı politikaları ve kuralları olmakla birlikte, sürekli havlayan ve birilerine saldırma olasılığı içindeki bir köpeğin uçakta kargaşa ve risk yaratabileceğinden kaygı duyar. Genellikle, saldırganlığı olmayan 8 kiloya kadar ağırlıktaki kedi ve köpeklerin, (belirli ücret karşılığı) taşıma kafesleri içinde kabine kabul edilmesi, daha büyük ve tehlike yaratabilecek hayvanların kargo bölümünde seyahatine izin verilmesi şeklinde bir uygulama vardır. Hayvanlar için aşı ve şimdiki sağlık durumlarını gösteren bir veteriner raporu; duygusal destek ihtiyacında olan yolcular için de bir doktor (psikiyatrist) raporu istenir.

Kaynaklar

1. Cocks R, Liew M. Commercial aviation in-flight emergencies and the physician. Emergency Medicine Australasia. 2007;19: 1–8.

2. Bor R. Anxiety at 35.000 feet. Karnac Books Ltd. London 2004. pp. 23-28.

3. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, USA, 2010. pp. 146-48.

4. Reid GE. Aviation Psychiatry. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ.(Eds). Aviation Medicine. Butterworth&Heinemann. 3rd Edit. Oxford UK. 1999. p. 407.

5. Jones DR. Aerospace Psychiatry. In: Davis JR, Johnson R, Stepanek J, Fogarty JA. (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams&Wilkins. Philadelphia USA, 2008. pp. 420-22.

6. Lucas G, Goodwin T. Psychological problems among passengers and on-board psychiatric emergencies. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. pp. 44-46.

7. Chaturvedi AK, Kristi JC, Canfield DV, Whinnery JE. Toxicological finding from 1587 civil aviation accident pilot fatalities, 1999-2003. Aviat Space Environ Med. 2005;76: 1145-50.

8. Ertemir D, Aybey MD. THY'de alkol-madde kontrolü uygulamaları. Havacılık Tıbbı Bülteni. 2014;25: 657-9.

9. SHT-3M. Uçuş Personeli Alkol ve Psikoaktif Madde Kontrollerine İlişkin Talimatı. 2014.

10. Hawkins FH. Human Factors in Flight. Gower Tech.Press, Aldershot, England. 1987. pp. 84,289-93.

11. Forgas LB, Meyer DM, Cohen ME. Tobacco use habits of naval personnel during desert storm. Military Medicine. 1996;161: 165-68.

12. Çakıcı M. Havada Kalan Sorular. Efil Yayınevi. İstanbul, 2015.

13. Gök K. Uçak Kazaları. Altın Bilek Yay. İstanbul 2015. s. 156.

14. Greist JH, Greist LG. Fearless Flying. Nelson Hall, Chicago USA. 1981. p. 97.

15. A "mile high" fatality. (http://www.check-six.com/Crash_Sites/N47506-MileHigh.htm)

16. Kolko M. Havada 44 Yıl Neler Yaşadım? Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul 2008. s. 58.

17. Hartman C, Huffaker JS. The Fearless Flyer. Eighth Mountain Press, Portland 1995. p. 20.

18. Ritchie EC. Aeromedical evacuation of psychiatric casualties. In: Hurd WW, Jernigan JG.(Eds.) Aeromedical Evacuation. Springer, N.York USA. 2003. pp. 350-8.

19. Öztürk Y. Unruly/disruptive yolcu. Kokpit'ten Bakış Dergisi. 2009: 18-21.

20. Can N. Kural tanımaz yolcular. Kokpit'ten Bakış Dergisi. 2013; 25: 18-19.

21. http://www.wired.com/2015/04/people-care-pets-humans/

22. https://www.ted.com/talks/laurel_braitman_depressed_dogs_cats_with_ocd_what_animal_madness_means_for_us_humans

50 işçi çalıştıran bir küçük işletmede bile bir işyeri hekimi bulundurma zorunluluğu varken, her yaş grubundan ve çeşitli hastalıkları olan 200-300 insanın saatlerce kapalı bir ortamda bulunacağı bir yolculukta, olası tıbbi sorunların bir muhatabı olmalı; sorumluluk uçak içinde tesadüfen bulunan hekimlere bırakılmamalıdır. Yakın gelecekte çok büyük (bin kişilik) yolcu uçaklarında kadrolu hekim bulunması, bir sağlık kabini ayrılması gibi tasarılar vardır.

Türk Hava Yolları, 2013 yılında *"Smiling Doctors"* isimli bir kampanya başlattı. Lufthansa'nın *"Doctor on Board"* uygulamasının eşiti olan bu kampanyada hekimlere 5 bin mil puanı vaat edilerek, uçakta hastalanan yolculara tıbbi desteğin teşviki amaçlanmakta idi. (Havacılık Tıbbı Derneği, bu kampanyayı ciddi bulmadığını, teşvikin çok hafif olduğunu, mil puanı almadan da gerekli desteği verebileceklerini kamuoyuna duyurdu.)

Kaynaklar

1. Jones DR. Aeromedical transportation of psychiatric patients: historical review and present management. Aviat Space Environ Med. 1980;51: 709-16.

2. Reid GE. Aviation Psychiatry. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ.(Eds) Aviation Medicine. 3rd edit. Butterworth-Heinemann. Oxford, UK. 1999. pp. 412-3.

3. Strickland BA, Ferris C. Air transportation of psychiatric patients. Am J Psychiatr. 1954;110: 740-7.

4. McCann JP, Burnett JR, Holmstom FMG. Potentials of the aeromedical system in overall treatment process for the seriously ill patient. Aerospace Med. 1970;41: 323-8.

5. Becker MA. Mental health intervention in aeromedical evacuation. Aerospace Med. 1972;43: 333-9.

6. Johnson A, Cooper JT, Ellegood FT. Five-year study of emergency aeromedical evacuation in the US. Aviat Space Environ Med. 1976;47: 662-6.

7. Ritchie EC. Aeromedical evacuation of psychiatric casualties. In: Hurd WW, Jernigan JG.(Eds.) Aeromedical Evacuation. Springer, N. York USA. 2003. p. 350-58.

8. Jones DR, Marsh RW, Patterson JC, et al. Aviation Neuropsychiatry. USAF School of Aerospace Medicine, Brooks AFB. TX. USA, June 2000. pp. 22, 45-46.

9. Jernigan JG. Aircraft considerations for aeromedical evacuation. In: Aeromedical Evacuation. Hurd WW, Jernigan JG.(Eds). Springer-Verlag, New York USA, 2003. p. 110.

10. Medical Guidelines for Air Travel. Aviat Space Environ Med. 1996;67(Suppl): B11-2.

11. DeJohn CA, Wolbrink AM, Larcher JG. In-flight medical incapacitation and impairment of U.S. airline pilots: 1993 to 1998. FAA Final Report, Oct. 2004. (DOT/FAA/AM-04/16)

12. Elliott PW. Aviation mental healh and the psychological examination. In: Aeromedical Psychology. Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Ashgate Pub Ltd. England, 2013. p. 64.

13. Evans ADB, Rainford DJ. Medical standards for aircrew. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ. (Eds). Aviation Medicine. Butterworth&Heinemann. 3rd Edit. Oxford UK. 1999. p. 224.

14. Matsumato K, Goebert D. In-flight psychiatric emergencies. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 919-23.

15. Bor R. Anxiety at 35.000 feet. Karnac Books Ltd. London 2004. p. 22.

16. Lucas G, Goodvin T. Psychological problems among passengers and on-board psychiatric emergencies. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. p. 44,48.

17. Cocks R, Liew M. Commercial aviation in-flight emergencies and the physician. Emergency Medicine Australasia. 2007;19: 1–8.

18. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, USA, 2010. p. 145.

19. Kovac C. Airline passenger dies after being sedated by a doctor. Brit Med J 1999;318: 12.

20. DeJohn CA, Wolbrink AM, Veronneau SJH, et al. An evaluation of in-flight medical care in the U.S. Aviat Space Environ Med. 2002;73: 580-6.

21. Laker M. Specific phobia: flight. Act Nerv Super 2012;54: 108-17.

22. Martin T. Havadan Tıbbi Nakil *(Handbook of Patient Transportation)*. Çeviri Editörleri: Şener S, Karcıoğlu Ö. 2. Baskı. Akademisyen Tıp Kitabevi. Ankara, 2014. s. 244-45.

23. Cressey DM. Too drunk to care? BMJ 1998;316: 1515-16.

24. Hamer M. Giant plane raises fear of medical emergencies. *New Scientist* 2005; (20 May): 8.

25. Armstrong HG. Aerospace Medicine. Waverly Press Inc. Williams & Wilkins Co. Baltimore, 1961. pp. 548-55.

- 12 Kasım 2014: Avrupa Uzay Ajansı (ESA), 67P/Churyumov-Gerasimenko kuyrukluyıldızı üzerine Philae isimli modülü indirdi.
- 2021-2030: ABD'nin Aurora Programı çerçevesinde Mars'a insan gönderilecek.

Kaynaklar

1. Suedfeld P. Invulnerability, coping, salutogenezis, integration: four phases of space psychology. Aviat Space Environ Med. 2005;76(6,Suppl): B61-66.

2. Çimen A. İnsanoğlunun Uzay Macerası. Timaş Yayınları. İstanbul, 2005. s. 18,42-43,115-30, 159,163,187,198.

3. Cooper HSF. The Loneliness of the Long-Duration Astronaut. Air & Space/Smithsonian, June/July 1996.

4. Graham John F. Space Exploration From Talisman of The Past To Gateway For The Future. 1995.

5. Guyton AC, Hall JE. Tıbbi Fizyoloji. Çavuşoğlu H. (Ed.) Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul 1996. Bölüm 49 (Havacılık, yüksek irtifa ve uzay fizyolojisi) s. 549-55.

6. Gagarin YU, Lebedev V. Uzay ve Psikoloji. (*Psychology and Space*. Mir Publishers, Moscow, 1970) Çeviri: Sibel Özbudun. Süreç Yayıncılık. İstanbul, 1984. pp. 62, 100, 144-170, 192.

7. Parmet AJ, Ercoline WR. Spatial orientation in flight. In: Davis JR, Johnson R, Stepanek J, Fogarty JA. (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams & Wilkins. Philadelphia. USA, 2008. pp. 196-98.

8. Viirre E, Clark JB. Airsickness and space sickness. In: Aeromedical Psychology. Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Ashgate Pub Ltd. England, 2013. pp. 195-209.

9. Whitson PA, Pietrzyk RA, Sams CF. Urine volume and its effects on renal stone risk in astronauts. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 368-72.

10. Jennings RT, Sawin CF, Barratt BR. Space Operations. In: Davis JR, Johnson R, Stepanek J, Fogarty JA. (Eds.) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams & Wilkins. Philadelphia. USA, 2008. p. 527.

11. Kanas N, Manzey D. Space Psychology and Psychiatry. Published Jointly by Microcosm Press and Kluwer Academic Publishers, Netherlands, 2003. pp. 1-72,83,90,109-117,140,179,186.

12. Cooper HSF. The loneliness of the long-duration astronaut. Air & Space/Smithsonian. June/July 1996.

13. Oosterveld WJ. Uzayda yaşamak; uzay yolculuğunun biyolojisi ve fizyolojisi. Organonarma. 1990;1: 6-12.

14. Pierce CM. Mental health factors in space flights. Aviat Space Environ Med. 1988;59: 99-101.

15. www.skysunhaber.com (21.7.2008)

16. Engle E, Lott A. Man in Flight. Leeward Pub.Inc. Annapolis. USA, 1979. pp. 81-105,303.

17. Thomas H. Mader, et al: Optic disc edema, globe flattening, choroidal folds, and hyperopic shifts observed in astronauts after long-duration space flight. Ophthalmology 2011;118: 2058–69.

18. Frances D Anthony. Legal aspects of aviation health: the changing landscape. In: Bor R, Hubbard T. (Eds). Aviation Mental Health: Psychological Implications for Air Transportation. Ashgate Pub. USA. 2006. p. 289.

19. Daçe A. Kozmik Radyasyon. Kokpit'ten Bakış Dergisi, 2013; Sayı 25,26,27.

20. Clement G. Fundamentals of Space Medicine. Springer, Netherlands 2005. pp. 170-71,205-40,288-92.

21. Cumhuriyet Gazetesi, Bilim-Teknik Eki. (12. 12. 2014) (http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bilim-teknik/24301/iste_Mars_a_gidecek_3_Turk.html#)

22. Hamilton DR, McDonald V. What medical support should commercial space flight companies provide at their launch and landing facilities? AsMA 79th Annual Scientific Meeting, 2008 Boston, Abs. # 325.

23. Vanderploeg JM, Hamilton RJ, Tizard J. Medical clearance for G-training of commercial space flight participants. AsMA 79th Annual Scientific Meeting, 2008 Boston, Abs. # 327.

24. Jones DR. Psychiatric considerations in military aerospace medicine. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 129-35.

25. Jones DR. Aerospace Psychiatry. In: DeHart RL, Davis JR (Eds) Fundamentals of Aerospace Medicine. Lippincott Williams&Wilkins. Philadelphia, USA. 2002. p. 408.

26. Kamarulzaman MR, Mat Jusof Z, et al. Medical selection process of the Malaysian Angkasawan Programme. AsMA 79th Annual Scientific Meeting, 2008 Boston, Abs. # 329.

27. Musson DM, Sandal SM, Helmreich RL. Personality characteristics and trail clusters in final stage astronaut selection. Aviat Space Environ Med. 2004;75: 342-9.

28. Musson DM. Psychological aspects of astronaut selection. In: Bor R, Hubbard T. (Eds.) Aviation Mental Health. Ashgate, England. 2006. pp. 243-52.

29. http://www.reddit.com/r/IAmA/comments/2a5vg8/i_am_buzz_aldrin_engineer_american_astronaut_and.

30. Maschke P, Oubaid V, Pecena Y. How do astronaut candidate profiles differ from airline pilot profiles? Aviation Psychlogy And Applied Human Factors. 2011; Vol. 1(1):38-44.

31. Newlon C. 1001 questions answered about space. Dodd, Mead & Company. New York, 1962. s. 207-13.

32. Goncharov IB, Kovachevich IV, Pool SL, Naninkov AL, Barratt MR. Medical care systems for NASA-Mir space flights. Aviat Space Environ Med. 2002;73: 1219-23.

33. Suedfeld P, Weiszbeck T. The impact of outer space on inner space. Aviat Space Environ Med. 2004;75(7, Suppl): C6-9.

34. Serdar Devrim. Hürriyet İK. (2.9.2012).

35. Kanas N. Psychiatric issues affecting long duration space missions. Aviat Space Environ Med. 1998;69: 1211-16.

36. Slack KJ, Schneiderman JS, Leveton LB, Whitemire AM, Picano J. Risk of adverse cognitive or behavioral conditions and psychiatric disorders. (Evidence Report) NASA L.B.Johnson Space Center, Houston TX. Aug 24, 2015. pp. 26-35,59-69.

37. Flynn CF. An operational approach to long-duration mission behavioral health and performance factors. Aviat Space Environ Med. 2005;76(6,Suppl): B42-51.

38. Cox BD, Schmidt LL, Slack KJ, Foster TC. Assessment and selection of military aviation and astronauts. In: Aeromedical Psychology. Kennedy CH, Kay GG. (Eds). Ashgate Pub Ltd. England, 2013. p. 30.

39. Endo T, Ohbayashi S, Yumikura S, Sekiguchi C. Astronaut psychiatric selection procedures: A Japanese experience. Aviat Space Environ Med. 1994;65: 916-9.

40. Medical Guidelines for Space Passengers. Aviat Space Environ Med. 2001;72: 948-50.

41. Nicholas JM. Interpersonal and group-behavios skills training for crews on space station. Aviat Space Environ Med. 1989;60: 603-8.

42. Kanas N. Psychosocial support for cosmonauts. Aviat Space Environ Med. 1991;62: 253-5.

43. Young LR. Spatial orientation. In: Tsang PS, Vidulich MA. (Eds). Principles and Practice of Aviation Psychology. Lawrance Erlbaum Assoc, Inc. New Jersey, 2003. pp. 103,105.

1929'da başlayıp 1986 sonrası ivme kazanan ve birçok ülkeye göre ülkemiz havacılık tıbbını daha iyi konuma getiren gelişmeler gurur verici olsa da, 2000'li yılların sivil havacılığında bu alana gönül vermiş kişileri çok tatmin etmeyen bir tablo vardır.

Havacılık Tıbbı Konularında Yayınlanmış Türkçe Kitaplar

- **Havacılık Hijyeni.** K. Gözmen, M. Şahinbaş, A. Koryak, F.Yakal, S. Tosun, H. Meriç, S. Balaban, İ. Oykam, N. Sayman, C. Duman. Eskişehir, 1949.
- **Havacılık Tababetinde Fizyoloji.** Tbp.Yzb. Hilmi Dinç. Eskişehir, 1955.
- **Türk Askeri Havacılık Hekimliği Tarihi.** Tbp.Alb. İzzet F. Oykam. Eskişehir, 1956.
- **Uçuş Hekimleri El Kitabı.** (ABD Hava K Flight Surgeon Manual tercümesi) Tbp.Alb. İzzet F. Oykam. Eskişehir, 1958.
- **Uçuş Ekibi İçin Hava Tababeti El Kitabı.** (AGARD 154 no'lu yayının tercümesi) Tbp.Atğm. Üner Tan. Eskişehir, 1974.
- **Uçuş Fizyolojisi.** (ABD Hava K kaynaklarından tercüme) Tbp.Ütğm. Ferit Acar. Çiğli, 1974.
- **Hava Psikolojisi.** (Aviation Psychology kitabı tercümesi) Ankara, 1975.
- **Fizyolojik Eğitim Ders Kitabı.** (ABD Hava K. kaynaklarından tercüme) Pl.Yzb. Sacit Kılıncer. Ankara, 1982.
- **Hava Fizyolojisi.** (ABD Hava K. *Physiological Training* kitabı tercümesi) Ankara,1975
- **Türk Asker Hekimliği Tarihi.** Tbp. General Kemal Özbay. İstanbul Matbaası. İstanbul, 1976.
- **Uçuş Doktoru ve Uçuş Emniyeti.** Doç.Dr. Muzaffer Çetingüç. Hava K.K. Ankara, 1994.
- **Havacılık Tıbbı El Kitabı.** Doç.Dr. Muzaffer Çetingüç (Ed). 1. Tak. Hv.K.K. Eskişehir, 1995.
- **İnsan Performansı ve Limitleri.** Anadolu Ü. Sivil Havacılık Yük.Ok. yayını. (JAA- Jeppesen tercümesi) Hazırlayanlar: Coşkun Zaim, Muzaffer Çetingüç. Eskişehir, 2001
- **Dalgıçlık ve Uçuculukta Otorinolarengoloji.** Doç.Dr. Faruk Ildız. KBB. Hastalıkları ve Baş Boyun Cerrahisi. Editör: Onur Çelik. Turgut Yayıncılık, İstanbul 2002.
- **Sualtı ve Havacılık Açısından KBB Hekimliği.** M. İbrahim Hızalan, Faruk Ildız. KBB Hastalıkları ve Baş-Boyun Cerrahisi. Editör: Can Koç. Güneş Kitabevi, Ankara 2004.
- **Havadan Tıbbi Nakil.** Şener S, Karcıoğlu Ö. (Eds). Akademisyen Tıp Kitabevi, Ankara, 2014.

Kaynak: Çetingüç M, Ata N. (2010) Türkiye'de Havacılık Tıbbı Tarihçesi. Havacılık Tıbbı Bülteni, Sayı 24, s. 602-5

lekle uyumlu soyadı alma olgusu, bugüne kadar geçen üç nesil boyunca uyumlulukta erozyona uğramış, dedelerle torunların ilgi alanlarında farklılıklar artmıştır. Gene de dikkatlice araştırıldığında belirli oranlarda bir uyumun bulunduğu ve bunun başka toplumlara göre ülkemizde daha belirgin olduğu görülebilmektedir.

Genellikle babalarının takımlarını tutan oğullar gibi, ebeveynleriyle aynı işi yapan çocukların varlığı bilinir. Bu bir oranda genetik yoldan geçen yeteneklerle, bir oranda da çocuğun gelişme sürecindeki öğrenme ve özdeşleşmeleriyle ilgilidir. Bu çalışmada, "Havacıların ad ve soyadlarında (uçuş motivasyonunun kanıtı olarak) havacılık çağrışımı yapan ipuçları olabilir" hipotezi, havacı ve havacı olmayan gruplardan taranan 30 binden fazla kişinin adlarında araştırılmıştır. 'İsmiyle müsemmâ olma' örneği veren diğer işkollarında olduğu gibi, havacı grupların ilgi alanlarıyla uyumlu adlandırılmaların, nötr gruplara göre oldukça yüksek sayı ve oranlara ulaştığı görülmüştür (18).

Kaynaklar

1. Özbilgen E. İslam kültüründe isim müessesesi. İlim ve Sanat, Sayı 10. 1986. s. 73-84.

2. Erol A. Adlarımız. Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay. 1989: 101.

3. Meydan-Larousse Cilt I: 67.

4. Huxley A. Cesur Yeni Dünya. Güneş Yay. Çev: Ender Gürol. 1989.

5. Vassaf G. Çocuklara totalitarizm: İsim koyma. Radikal Gazetesi. (31.8.2008)

6. Ağaoğlu A. Romanlarımızda Aysel. Cumhuriyet Gazetesi. (29.10.1977)

7. Gökhan Özgün. "Hoş geldin global azınlık" Radikal Gazetesi. s. 7. (9.3.2007)

8. Radikal Gazetesi. "Ben Timberland, ben de Canon" (18. 11. 2003)

9. Crisp DR The relationship of frequency and social desirability of first names with academic and sex role variables. Dissertation Abstracts International. 1982; Vol. 13. No. 04.

10. Sadowski CJ, Wheeler KJ, Cash M. Unusual first names and achievement among male psychologists. The Journal of Social Psychology. 1983;119: 181-5.

11. Willis FN, Willis LA, Gier JA. Given names, social class and professional achievement. Psychological Reports, 1982; 51:543-49.

12. Sartre JP. Sözcükler. De Yay. Çev: Bertan Onaran 1969. s. 24, 101.

13. Fenichel O. Nevrozların Psikanalitik Teorisi. Çev: S.Tuncel Ege Ü.Tıp Fak.Yay. 1974 s. 41, 270.

14. Freud S. Totem ve Tabu. Remzi Kitabevi, 1971. s. 120.

15. Verel O. İstikbal Göklerin Gökler Bizimdir. THK. Yay. No: 3. 1985.

16. Alkan T. İsmiyle müsemma olmak. Radikal Gazetesi. (25.6 1997)

17. Casler L. Put the blame on name. Psychological Reports. 1975;36: 467-72.

18. Çetingüç M. Meslek motivasyonu göstergesi olarak havacı adları üzerine bir araştırma. Anadolu Ü. Sivil Havacılık Bülteni. 1992, Sayı 10: 21-24.

nedenlerle kadın uçucunun hamileliğine pek sıcak bakılmamakta, doğum kontrol yöntemleri önerilmekte ve her 14 günde bir gebelik testi yapılması istenmektedir (2).

Sonuç

Kadınların havacılık dünyasına girişlerinde çekinceler ileri süren negatif düşünce ve tutumların çoğu önyargılara, bir kısmı da politik, ekonomik ve mühendislikle ilgili kaygılara dayanmaktadır. Konunun fizyolojik ve tıbbi boyutu sanıldığından çok daha az önem taşımaktadır. Bugünkü modern havacılıkta fiziksel kuvvetten daha önemli parametreler dikkate alınmaktadır. Örneğin G toleransı, ısı streslerine dayanıklılık ve yaralanma oranlarında cinsiyet farklılığı yoktur. Kadınlar hareket hastalığına ve radyasyona karşı erkeklerden daha hassastırlar, ama irtifa rahatsızlıklarına karşı daha dirençlidirler. Bu nedenlerle havacılık tıbbı açısından pilot seçiminde cinsiyetten çok fizyolojik özellikler referans alınmalıdır (2). Kadın pilotların eşdeğer kadınlardan çok erkek meslektaşlarına benzer özellikler gösterdiği, ancak dişilik özelliklerini de kaybetmedikleri belirlenmiştir (10,11).

Kadınların kokpitte karşılaştıkları problemlerin çoğu, uçuş kontrol aletlerinin daha güçlü ve iri vücut yapılarına sahip erkek pilotlara göre dizayn edilmiş olması yüzündendir. Daha uygun biçimde yapılmış uçaklarda bile kadınların bazı problemleri olacaktır, ama benzer veya farklı problemler erkekler için de geçerlidir. Özellikle modern ticari havayolu uçaklarında kumanda sistemleri, kadın-erkek ayrımını ortadan kaldırmıştır. Hamilelik, kadınların tek ciddi uçuşa engel tıbbi durumudur. Diğer sorunlar uçak dizaynı için gereken mühendislik çalışmaları, ekonomik harcamalar ve politik kararlarla çözümlenebilecek niteliktedir (2).

Kaynaklar

1. Banta GR: Women in the Military Health Care Issues. Aerospace Medical Association, 66th Annual Scientific Meeting, Anaheim CA. 1995. Abs. # 578.

2. Lyons TJ: Women in the fast jet cockpit. Aeromedical considerations. Aviat Space Environ Med. Sept.1992: 809-18.

3. Mason KT, Shannon SG: Gender-Specific attrition among trained U.S.Army aviators from 1988 to 1992. Aerospace Medical Association 66 th Annual Scientific Meeting, Aneheim CA. 1995. Abs. # 266.

4. Martinussen M, Hunter DR. Aviation Psychology and Human Factors. CRC Press, USA, 2010. pp.163-66.

5. Morton PE: Accomodation of women in combat aircraft. Aerospace Medical Association 66 th Annual Scientific Meeting, Anaheim CA. 1995. Abs. # 581.

6. Hodgdon JA: Women, physicial fitness and performance of shipboard work. Aerospace Medical Association 66 th Annual Scientific Meeting, Anaheim CA. 1995. Abs. # 584.

7. White DD, Gotshall RW: Women have decreased tolerance to lower body negative pressure compared to men. Aerospace Medical Association 66 th Annual Scientific Meeting, Anaheim CA. 1995. Abs. # 269.

8. Kolka MA: Women in thermal environments: Military considerations. Aerospace Medical Association 66 th Annual Scientific Meeting, Anaheim CA. 1995. Abs. # 582.

9. Shaffer R, Brodine SK, Beck T: The use of noninvasive bone structural measurements to evaluate stress fracture susceptibility among female recruits in U.S. Marine Corps Basic Training. Aerospace Medical Association 66 th Annual Scientific Meeting, Anaheim CA. 1995. Abs. # 583.

10. Stoutt GR Jr. Pilots' personality profile: in search of the 'right stuff'. The Federal Air Surgeon's Medical Bulletin, Winter 2001 (Revised Jan.24, 2002)

11. Adams RR, Jones DR. The healty motivation to fly: No psychiatric diagnosis. Aviat Space Environ Med. 1987;58: 350-54.

yazı yazma, resim yapma ve yemek yeme becerilerini kazanabilir. Bunun nörolojik izahı 'Aynalama' *(mirroring)* mekanizmasıdır. Yani beynin bir işlevini yürüten bölgenin hasarı durumunda, ayna nöronlar joker gibi devreye girerek bu işlevi üstlenilebilmektedir.

Ayna nöronlar empati, taklitçilik, rol modeli olma, dil öğrenme, alışkanlık kazanma ve sürü davranışı gibi tutumların anlaşılmasında önemlidir. Sürekli aynalanan his ve davranışlar öğrenilir, pekiştirilir; beyindeki nöron yapı değişimleriyle (nöroplastisite) biyolojik ve kimyasal yoldan kalıcı nitelik kazanabilir ve sonunda otomatik şemalara dönüşebilir.

Sonuç

Bugünkü bilgiler ışığında ne sağ-beyin daha üstün, ne de sağlaklar daha makbuldür. Solaklar binlerce yıldır *"sol ayaklarına zorla sağ pabuç giydirilmiş gibi"* bir rahatsızlık içinde olmalarına rağmen hemen her alanda becerilerini kanıtlamışlardır. Gerçek bir öyküden yararlanılarak çevrilen "Sol Ayağım" *(My Left Foot)* filminin kahramanı Daniel Day Lewis, doğuştan felçli bir insanın sol ayağını kullanarak yazı yazma, resim yapma gibi becerilerini canlandırırken bir anlamda sağlakların dünyasında solakların durumunu da anımsatmaktadır.

Solakların uçuş etkinliklerinde kendilerine ters gelecek biçimde dizayn edilmiş kokpitlerde bile sağlaklarla eşit performans göstermeleri havacılık bakış açısıyla anlamlı bir bulgudur. Sonuç olarak;

1. Solak pilotların sağlaklara göre dizayn edilmiş kokpitte beceriksiz olmadıkları, uzun yıllardır askeri ve sivil uçuş deneyimleriyle kanıtlanmıştır.
2. Solak pilotların sağ ellerini kullanmaya uyum sağlamalarında, yani beceri transferinde ayna nöronlar rol almaktadır.
3. Her şeye rağmen sağ kokpitte solak pilotun özellikle uçuşun kritik safhalarında zorlanabileceği olasılığı dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Kaynaklar

1. Jersild AT. Çocuk Psikolojisi. Çev: Gülseren Günçe. Ankara Ü. Eğitim Fak.Yay. 1976. No:62 s.173-76.

2. Aggleton JP, Kentridge RW, Neave NJ. Evidence for longevity differences between left handed and right handed men: an archival study on cricketers. J Epidemiol Community Health, 1993. Vol.47(3): 206-9.

3. Crowley JS. Cerebral laterality and handedness in aviation: performance and selection implications. USAF School of Aerospace Medicine. Brooks AFB, TX. 1989.

4. Leidy LE. Early age at menopause among left-handed women. Obstet Gynecol. 1990. Vol.76 (6):1111-14.

5. Tan Ü. İnsan eşsiz bir varlık mı? Cumhuriyet Bilim Teknik, Sayı:267, 1992.

6. Yazgan Y. Solakların Bilimsel Yükselişi. Cumhuriyet Bilim Teknik, Sayı: 286, 1992.

7. Pipraiya R, Chowdhary S. Role of handedness in flying performance. Ind J Aerospace Med. 2006; 50:20-31.

8. Amanda Onion. The left-handed advantage. Abc NEWS (Feb 17, 2005)

9. Coren S. Left-handedness and accident-related injury risk. American Journal of Public Health. 1989, Vol. 79 No.8: 1040-41.

10. Fincher J. Lefties. Perigee Books, New York. 1980. pp. 26-27.

11. Crowley JS, McAnulty M. Handedness as a predictor of success in helicopter pilot training. Society of U.S. Army Flight Surgeons. 1990. s. 10-11.

12. Yaltkaya K. Bazı insanlar neden solaktır? Cumhuriyet Bilim Teknik, Sayı: 427 (27.5.1995)

13. Tan Ü. Ülkemizde el tercihi dağılımı. Cumhuriyet Bilim Teknik, Sayı: 276, 1992.

14. Gündoğan NÜ, Yazıcı AC, Öğüş E, Şimşek A. El tercihi ile dominant göz arasındaki ilişkinin farklı yöntemlerle incelendiği orijinal bir çalışma. Türkiye Klinikleri. J Med Sci 2007, 27:155-63.

15. Tan Ü. El tercihinde kedi-insan benzerliği. Cumhuriyet Bilim Teknik Sayı: 255, 1992.

Kaynaklar

1. Leiper JB, Molla AM, Effects on health of fluid restriction during fasting in Ramadan. European Journal of Clinical Nutrition (2003) 57, Suppl 2, s. 30-38.

2. Dönderici O, Temizhan A, Küçükbaş T, Eskioğlu E. Effect of Ramadan on peptic ulcer complications. Scand J Gastroenterol. 1994 Jul;29(7): 603-6.

3. Roky R, Houti I, Moussamih S, et al. Physiological and chronobiological changes during Ramadan intermittent fasting. Annals of Nutrition and Metabolism Vol.48 No.4, 2004.

4. Tolon M, Chernoff H. The effect of fasting during Ramadan on automobile accidents in Turkey. CHANCE Magazine, Spring 2007, Vol. 20. No.2 p.10.

5. Langford EJ, Ihaque MA, Fothergill J, Touquet R. The effect of the fast of Ramadan on accident and emergency attendances. Journal of the Royal Society of Medicine Vol 87 Sept 1994: 517-18.

6. Sabah Gazetesi. (9 Ağustos 2010).

7. Yaşar Nuri Öztürk. (Hürriyet-Pazar. (7 Ağustos 2011).

8. Saleh Fareed. Road accidents up 20 percent in Ramadan. Arab News JEDDAH, 2 Nov 2004.

9. Siham Al Najami. Police striving to reduce crashes in fasting month. Gulfnews, Aug 5, 2010.

10. Yemen Observer (Sep 25, 2007) Traffic accidents on the rise in Ramadan. (http://www.yobserver.com/front-page/10012991.html)

11. Gerry Gibb, Geoff Roberts. Aviation risk management response post fatal accident. http://asasi.org/papers/2012/Aviation%20Risk%20Management%20Response%20Post%20Fatal%20Accident%20-%20Gerry%20Gibb.pdf

12. The view from Fez: Moroccon News #29 (Dec 20, 2006). (http://riadzany.blogspot.com/2006/12/moroccan-news-briefs-29.html)

13. http://blog.nationmultimedia.com/print.php?id=5770

14. Cultural perspectives on flight operations and the impact of Ramadan fasting on crew performance. (2012) Indonesian Directorate General of Civil Aviation. http://www.pacdeff.com/pdfs/Cultural%20Perspectives%20on%20Flight%20Operations%20and%20the%20impact%20of%20Ramadan%20Fasting.pdf

15. Clarke R. Strobe lights and collision avoidance. Flight Safety Foundation-Accident Prevention. Vol.44 No:2 Feb. 1988.

16. Bigard AX, Boussif M, Chalabi H, Guezennec CY. Alterations in muscular performance and orthostatic tolerance during Ramadan. Aviat Space Environ Med. 1998;69: 341-6.

17. Jarvis WT. Fasting. http://www.ncahf.org/articles/e-i/fasting.html

kol dayama parçasının yüksekliği üzerinde antropometrik/biyomekanik çalışmalar yapar ve bunu pilot ve yolcu memnuniyetiyle değerlendirirler. Analizler B-777 ve B-747-400 koltuk dizaynının belirgin şekilde daha rahat olduğu sonucunu göstermiştir (4). Ancak B-737 tipi uçaklarda özellikle pilot koltuklarının çok rahatsız olduğu ve dizayn edildiği 1964 yılından beri de iyileştirilmediği gibi anektodal bilgiler vardır.

12. İlaçlar: Nonsteroid antienflamatuar ilaçlar patolojinin gelişimini önlemede etkisizdir. Kas gevşetici ve opiad analjeziklerin ise bazı kişilerde yan etkileri vardır (5). Ancak gene de ağrılı durumlarda ilaç kullanmak gerekir. Dejenere olmuş omurlar arası diskler, romatoid spondilit gibi kalıtımsal hastalıklar ve osteoporoz durumlarında ilaç ve fizik tedaviler uygulanmalıdır (4).
13. Egzersiz: Düşük kas gücü, tendon ve bağ zayıflığı, eklem esnekliğinde azalma ve bedensel hareketsizlik omurga ağrısı riskini arttırmaktadır. Düzenli olarak yapılan egzersizler, yüzme ve görev öncesi ısınma hareketleri riski azaltmakta; ancak çok şiddetli spor aktiviteleri ters etki yaratmaktadır. Sigara tiryakilerinin ve kronik bronşiti olan kişilerin zorlu öksürükleri de aşırı egzersiz benzeri kemik hasarlarına neden olabilir (4).
14. Fizyoterapi: Vücut postürünü iyileştiren ve omurgayı destekleyen kas grubunun esnetme-gerdirme prensiplerine dayanan fizyoterapi ve masaj uygulamaları bel-sırt-boyun ağrılarını hafifletmekte yararlıdır.
15. Beslenme ve obezite: Vücut ağırlığının ve özellikle karın yağlarının artması bel üzerine binen yükü arttırdığından ağrılara katkıda bulunur. Tek yanlı beslenme durumlarında mineral eksikliğine bağlı kemik kalsium azalması da omurga kırıklarına zemin hazırlayabilir. Aşırı alkol kullanımı ise kas ve sinir dokuları üzerine olumsuz etkileri olmasından başka, dengesizlik ve düşme gibi travmatik durumlara yol açma olasılığı yüzünden dolaylı bel ağrısı nedenidir (4).

Kaynaklar

1. Prombumroong J, Janwantanakul P, Pensri P. Prevalence of and biopsychosocial factors associated with low back pain in commercial airline pilots. Aviat Space Environ Med. 2011;82: 879-84.

2. Kåsin JI, Mansfield N, Wagstaff A. Whole body vibration in helicopters: risk assessment in relation to low back pain. Aviat Space Environ Med. 2011;82: 790–6.

3. Ward WM. Orthopaedics. In: Ernsting J, Nicholson AN, Rainford DJ. (Eds.) Aviation Medicine. 3rd Edit. Butterworth-Heinemann. Oxford, 1999. pp. 190, 360.

4. Mohler SR. Lower back pain is a common compliant, but precautionary practises help pilots cope. Flight Safety Foundation, Human Factors & Aviation Medicine. Vol. 47 No.3 May-June 2000.

5. Giordano J, Lambert DR, Mahoney S, Darrah M, Soper R. Aviator Back Syndrome. 66th Annual AsMA Scientific Meeting, Anaheim, CA (1995) Abs. # 261-264.

6. Sargeant ID. Orthopedics. In: Ernsting's Aviation Medicine, 4th Ed, Edward Arnold Ltd, New York. 430, 2006.

7. Froom P, Barzilay J, Caine Y, et al. Low back pain in pilots. Aviat Space Environ Med. 1986; 57: 694-5.

HAYATA BİR ÇOCUK BİR ÇOCUĞA HAYAT SUÇA KARIŞMANIN ERKEN YAŞTA ÖNLENMESİ

Editörler:
Prof. Dr. Sıddık B. Yarman
Yrd. Doç. Dr. İnci Zaim Gökbay
Dr. Şebnem Özdemir

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1345
Psikoloji/Psikiyatri No.: 086
ISBN : 978-605-320-251-6
© 1. Basım, Ekim 2015

HAYATA BİR ÇOCUK BİR ÇOCUĞA HAYAT SUÇA KARIŞMANIN ERKEN YAŞTA ÖNLENMESİ
Editörler: Prof. Dr. Sıddık B. Yarman, Yrd. Doç. Dr. İnci Zaim Gökbay, Dr. Şebnem Özdemir

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Güray Ergun
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

B. Yarman, Sıddık; Zaim Gökbay, İnci; Özdemir, Şebnem.
Hayata Bir Çocuk Bir Çocuğa Hayat Suça Karışmanın Erken Yaşta Önlenmesi / *Sıddık B. Yarman, İnci Zaim Gökbay, Şebnem Özdemir*
1. Basım, XVI+239 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-251-6
1. Çocuk ve Suç 2. Birincil, İkincil, Üçüncül Önleme Hizmetleri 3. Riskli Davranışların Öngörülmesi ve Önlenmesi
5. Cinsel İstismar ve Önleme Çalışmaları 6. Vandalizm ve Çocuk 7. İyi Yerel Yönetim Örnekleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Önlemeye yönelik yapılan çalışmaların temelinde; toplumda var olan mevcut sorunun oluşması, tekrar etmesi ya da şiddetinin azaltılması bulunmaktadır. TÜIK, 2011 suça karısan çocuk istatistiklerine göre; 2008 yılında yaklaşık 62 bin; 2009'da yaklaşık 69 bin; 2010'da yaklaşık 83 bin; 2011'de yaklaşık 85 bin çocuk suça karışmıştır. Yine TÜIK raporlarına göre; 2011 yılı içinde toplam 205040; 2012 yılında ise toplam 245080 çocuk mağdur, şüpheli ve/veya suç fiiline bulaşmış durumda getirilmiştir. TÜIK İstatistiklerle Çocuk raporu, 2013 yılında İstanbul kent nüfusunun %27,6'sını çocukların oluşturduğunu, aynı yıl içerisinde bu kente göç eden nüfusun %20,6'sını çocukların teşkil ettiğini belirtmektedir. İstanbul'da yoksulluk yüzdelerinin 5 yas ve altında % 14,7, 6 ve 13 yas arasında; %14,5 ve 14-17 yas aralığında ise %16,5 dağılım gösterdiği raporlanmıştır. Bu verilerden yola çıkılarak toplumun geleceğini tehdit eder nitelikteki "erken yasta suça bulaşma fiili" çocuğun iyi olma halinin ve refah bir toplum olmanın önündeki en büyük sorunlardan biri olduğu sonucuna varılabilir. Gerçekten de sosyal öğrenme teorisine göre suç; çocukların ve gençlerin, çevrelerini gözlemleyerek, bilgi, deneyim ve davranış kazandıkları ve bu kazanımlarının tercihlerini yönlendirdiği bir kavramdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Türkiye gibi genç nüfus sayısı oldukça yüksek olan bir ülke için; suça bulaşmış ya da suç isleme eğilimi taşıyan her çocuk ve genç, ülkenin üretkenlik kapasitesi için önemli bir kaybı temsil etmektedir. İstanbul Kalkınma Ajansı tarafından 2014 yılı Yenilikçi İstanbul Mali Destek Programı kapsamında, İSTKA/2014/YEN/0112 kodu ile desteklenen Hayata Bir Çocuk Bir Çocuğa Hayat Projesi; bu kaybın geri kazanılmasında psikoloji, psikiyatr, sosyal çalışma, adli tıp, işletme, enformatik ve mühendislik araştırma alanlarını bir arada çalışmaya davet etmesi açısından bir ilki temsil etmektedir.

Hayata Bir Çocuk Bir Çocuğa Hayat Projesi'nin hedef kitlesini Fatih ve Gaziosmanpaşa ilçelerinde yasayan, istihdam edilememiş 8-29 yas arası 1000 çocuk, ergen ve genç oluşturmaktadır. Proje; sorunu multidisipliner bir bakış açısıyla ele almasının yanı sıra, 6 farklı atölye, 2 farklı eğitim ve çeşitli iyileştirme çalışmaları ile "suça karışmanın engellenmesine yönelik destekleme faaliyetlerini içermektedir. İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nin yürütücülüğünde, yine İstanbul Üniversitesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı ve Sağlık Bilimleri Fakültesi desteği ve Bahçeşehir Üniversitesi ile Işık Üniversitesi gibi iki önemli üniversitenin desteği ile yürütülen çalışmaların tek bir merkezden koordinasyonun yapılması, yerel halkla daha yakın ilişkiler kurarak yürütülmesi için sorunun yerinde gözlenmesine olanak sağlayan Albatros Merkezi kurulmuştur. Merkez; öğrenciler için ders desteği sağlanan, küçük yaş grupları için oyun ve drama çalışmalarının özel materyallerle yapıldığı, anne-baba-çocuk seminerlerinin verildiği, klinik psikolog desteğine ihtiyaç duyanların yardım alabildikleri, girişimcilik danışmanlığı verilen faal bir yapıya sahiptir. Bu faal yapı altında gerçekleştirilen atölyeler; sorunun çözümündeki psikolojik etkileri ve hedef kitle üzerinde olumlu sonuçları araştırılarak belirlenmiş ve tasarlanmıştır.

- *Tarih Dede Atölyesi: Birçok araştırma masalların çocukların gelişimine, hayal güçlerine ve hayatla ilgili ilk fikirlerini edinmelerine olan katkısını göstermektedir. Çocukların ilk yaşlarında öğrenmelerinin büyük bir bölümü dinledikleri hikâye ve masallarla zihinlerinde yaptıkları canlandırmalar ile şekillenebilmektedir. Bu şekilde dinlenen ve okunan öykülerin büyükler için bile meditatif bir etkisi olduğu belirtilmektedir. Tarih Dede Atölyesi de bu kapsamda hem çocukların okullarda sıkıcı buldukları ve uzaklaşmak istedikleri ders ortamından farklı bir şekilde onlara tarihle ilgili bilgi vermek hem de sözel becerilerinin gelişmesini desteklemek amacı gütmektedir. Bu atölye sonucunda, çocuklar tarihlerini ve kültürlerini geleneksel kalıpla-*

rın dışında bir yolla öğrenme imkanı kazanmışlardır. Bu durum hem okul derslerine farklı bir gözle bakmalarını sağlamakta hem de okuldaki başarılarına katkıda bulunmaktadır.

- *Peyzaj atölyesi: Peyzaj etkinliğinde çocukların kendi hayal güçlerini kullanarak bir park tasarlamaları sağlanmaktadır. Çocuklar; çocukluklarının farkına vararak, kendilerinin de vakit geçirmek isteyebileceği bir park alanı tasarlamışlardır. Bu sayede fikirlerine değer verilen, yasamak istedikleri oyun ve eğlence alanını tasarladıkları bir deneyim yaşama imkanı kazanmışlardır. Bu atölyenin bir fikri gerçeğe dönüştürme sürecinin dışında, birlikte proje üretebilme, somut bir çıktının parçası olabilme açısından önemli katkıları bulunmaktadır. Akranları ile uyum içinde hareket etmeyi keşfeden çocuk; hem kendisi hem de çevresindekiler için, yani üyesi olduğu toplumu düşünerek, üretebilme becerisini geliştirme imkanı bulmuştur..*

- *Jonglörlük Atölyesi: Jonglörlük yaratıcılık, eğlence ve sporu bir araya getiren bir egzersiz türüdür. Bu atölye kapsamında yapılan egzersizler; aynı anda birçok duyu organın aktif bir şekilde çalışmasını ve fiziksel ve zihinsel koordinasyon becerisini gerektirmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde planlı ve düzenli bir şekilde yapılan egzersizler; kişideki dikkat, odaklanma, koordinasyon ve bedenini kontrollü bir şekilde yönetebilme yetkinliklerinin gelişmesini sağlamaktadır. Bu atölye ile çocuklara; yaşları gereği sürekli dışa vurmak istedikleri fiziksel ve zihinsel enerjilerini sağlıklı ve koordineli şekilde kullanma, okul ve derslerinde daha zinde bir zihin ve daha kolay konsantre olma becerileri kazanma imkanı bulmuşlardır.*

- *Buz Pateni Atölyesi: Çocuklar buz pateni yaparken denge duyularıyla birlikte yine koordinasyon, dikkat, konsantrasyon ve zihinsel dinginlik özelliklerini de geliştirme imkanı kazanmışladır. Atölye kapsamında çocuklara farklı bir spor dalı ile tanışmanın yanı sıra estetik, denge ve başarı üçlüsünün bir arada nasıl sağlanabileceğini keşfetmelerine destek olunmuştur. Çocuklar; kaygan zemin üzerinde yapılan çalışmalarda, deneme, düşme ve tekrar ayağa kalkarak mücadele etmenin önemi ve sonuçlarını deneyimleme olanağı bulmuşladır. Buz Pateni Atölyesi ile hayata, denemeye, çalışmaya ve başarmaya olan inançlarını uygulamalı olarak beslenmiştir. Gerçekten de çocukların büyüklerinin anlattıklarından veya verdikleri öğütlerden çok kendi gözlemlerinden, daha da önemlisi kendi deneyimlerinden dersler çıkardıkları düşünüldüğünde bu atölyenin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.*

- *Graffiti Atölyesi: Grafiti; kişilerin duygu ve düşüncelerini duvarlara yazdıkları yazılar veya yaptıkları çizimler aracılığıyla ifade etme olanağı sunmaktadır. Bu atölye ile çocukların hayatlarında yaşadıkları olumsuz deneyimleri, ifade etmekten bilinçli ya da bilinçsiz olarak kaçındıkları duygu ve düşüncelerini, kısaca kendi iç dünyalarını ifade etmeleri sağlanmıştır. Bu sayede açık havada, herhangi bir kısıtlama hissetmeden keyifli vakit geçirmenin sanatsal bir yolunu deneyimlemiş olmakta, kendilerini ifade etmenin verdiği özgüven ve benlik değerini deneyimlemelerine destek sağlanmaktadır.*

- *Kürek Atölyesi: Kürek çekmek birçok takım sporu gibi kişiler arasında etkileşim ve iletişimi sağlamakta ve işbirliğini geliştirmektedir. Kürekçiler teknede bir bütün olmak zorundadırlar. Zamanlamanın çok önemli olduğu bir branş olan bu spor türü; takım arkadaşlarıyla yapıcı bir şekilde sürekli iletişim halinde olma zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. İletişim becerisini geliştirmeyi ve bireyin özgüveninin arttırmayı hedefleyen bu atölyenin en önemli özelliklerinden birisi de doğal anti-depresan özelliği göstermesidir. Düzenli kürek çeken bireylerde depresyon görülme oranı yok denecek kadar azdır. Sistemli ve düzenli yapılan*

kürek çekme faaliyeti endorfin, melatonin, dopamin gibi beyin dalgalarını düzenleyici ve mutluluk hormonlarını artırıcı bir role sahiptir. Bu atölye ile üç tarafı denizle çevrili İstanbul'da yasayan dezavantajlı grupları arasında Haliç kıyılarının bu sporlara olan yatkınlığının ve su sporlarının farkındalığının sağlanmasına destek olunmuştur. Atölye kapsamında kurulan kürek takımı girdiği yarışlarda çeşitli dereceler kazanmış, atölyeye dahil edilen çocuklarda bir bütün olarak hareket etmenin keyifli sonuçları deneyimlenmiştir.

- *Dalış Atölyesi: Su sporları hem realite etkisi hem de fiziksel ve bilişsel fonksiyonları güçlendirmesi ile çok önemli bir işleve sahiptir. Bu atölye ile çocuklar; hayat standartları düşünüldüğünde, yapma imkanları oldukça güç olan dalış egzersizleri ile uğraşma fırsatı bulmuşlardır. Atölye kapsamında yapılan egzersizler sayesinde, eğlenceli ve rahatlatıcı bir faaliyet yaparken fiziksel ve ruhsal olarak kendilerini disipline etme imkanı kazanmışladır. Kendi beden ve zihinlerini disipline etmeyi öğrenen bireyler; bu durumun yaşamlarında çok önemli kazanımlar sağlayabileceğini birinci elden deneyimleme olanağı bulmuşladır.*

Hayata Bir Çocuk Bir Çocuğa Hayat projesi kapsamında yapılan bu atölyelere ek olarak, merkez bünyesinde girişimcilik danışmanlıkları ve CAD-CAM eğitimleri verilerek, atölyelere alınan çocukların anne babaları ve çevre halkın çeşitli istihdam alanlarına dahil olması konusunda destek verilmiştir. Gerek spor gerek iş alanı olarak sağlanan bu destek, uzman klinik psikolog eşliğinde gerçekleştirilen drama, terapi ve kişisel gelişimi destekleyici rehabilitasyon çalışmaları ile güçlendirilmiştir. Bu sayede ruhsal sorunlarla boğuşan ve kendi iç dünyasında çözüm arayışını gerçekleştirememiş bireylere yardımcı olunabilmiştir. Proje kapsamında, hedef ilçe çocuklarına düzenli olarak ders desteği sağlanmıştır. Bu ders desteği sürecinde projede yer alan üniversitelerin "topluma hizmet uygulamaları" dersinin öğrencileri ile farklı bölümlerden gönüllü öğrenciler yer almıştır.

Hayata Bir Çocuk Bir Çocuğa Hayat projesi; temel amacı doğrultusunda hareket ederken, hedef ilçeler dışına sesini duyurabilmiştir. Örneğin; Adile Sadullah Mermerci Polis Meslek Yüksek Okulu öğrencileri olan polis adayları, Albatros Merkezi'ni ziyaret etmiş, yapılan çalışmalar ve aile içi şiddet, şiddet mağduru ailenin çocuğuna yaklaşım konusunda düzenlenen seminere katılmışladır.

Tüm faaliyetleri ile çocukların ve gençlerin gelecek ile ilişkisinin güvenle kurulmasına, özgüveni yüksek girişimci bir nesli İstanbul'da yetiştirilmesine destek olunmasına katkı vermeyi hedefleyen proje mühendislik ve matematik bakış açısının "insan merkezli olaylarda" nasıl çalışabildiğinin önemli bir kanıtıdır.

Çocuk ve gençlerde suç olgusuna değinen araştırmalar incelendiğinde psikoloji, psikiyatr, adli tıp, sosyolog gibi farklı disiplinlerin, salt kendi perspektiflerinden ele aldığını göstermektedir. Mühendislik ve matematik bakış açısı; bu disiplinlerin elde ettiği faktörleri yani riskli ortamları hazırlayan birbirinden bağımsız olan değişkenleri tespit ederek, bunları bir denklemin değişkenleri şeklinde tanımlamaya olanak sağlamaktadır. Çocuğun iyi olma halinde önemli etkileri olan ana değişkenler; aile ortamı, çocuğun yaşadığı çevre ve eğitim süreci vb. temel başlıklar altında derlenmiş, her bir temel başlık daha küçük faktörlere ayrılarak, bu faktörlerin temel başlık üzerindeki etkinlik yüzdeleri hesaplanmaya çalışılmıştır. Bu ağaç yapısına benzer matematik model, bir çocuğun hayatında suça sürüklenme hikayesini adım adım keşfetme imkanı sunmaktadır.

Bilim; hangi disiplin üzerinden üretilirse üretilsin insanlığın yararını esas almaktadır. Hayata Bir Çocuk Bir Çocuğa Hayat Projesi; bilim üretme hevesiyle dolup taşan bir ekibin,

pek çok yönden ilkleri denediği, araştırma ve keşfetme adına yeni ufuklar açmaya çalıştığı sürecin önemli bir başlangıcıdır. Bu başlangıç, projeye ve devamına gönül vermiş herkes için uzun, zor ancak bir o kadar da muazzam deneyimler barındıracaktır.

Hayata Bir Çocuk Bir Çocuğa Hayat Projesi Ekibi adına;

Prof. Dr. Sıddık B. YARMAN

İÜ Mühendislik Fakültesi Elektrik Elektronik Bölüm Başkanı

Projesi Yürütücüsü

Yrd. Doç. Dr. İnci ZAİM GÖKBAY

Projesi Yürütücüsü Yardımcısı ve Genel Koordinatör

Dr. Şebnem ÖZDEMİR

Genel Koordinatör Yardımcısı

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TOPLUMLARIN SUÇ ÖNLEME ÇALIŞMALARI

Önsöz: Prof. Dr. Haluk YAVUZER 1
KISIM 1 3
Giriş 3
KISIM 2 5
Tarihi Süreçte Devletlerin Suç Önleme Çabaları 5
KISIM 3 8
Orta Asya Devletlerinde Suç Önleme Çalışmalar 8
KISIM 4 13
İslam'ın Suç Önleme Anlayışı 13
KISIM 5 18
Osmanlı'da Suç Önleme Çalışmaları 18
KISIM 6 23
Türkiye'de Suç Önleme Çabaları 23
Cumhuriyet Döneminde Suç Önleme Çalışmaları 27
KISIM 7 30
Toplum Huzuru İçin Suç Önleme Çalışmaları 30
Sonuç 32

2. BÖLÜM

SUÇ ve ÇOCUK

Önsöz: Av. Aşkın Yaşar Topuzoğlu 35
KISIM 1 40
Çocuk Suçluluğunun Tanımı 40
KISIM 2 42
Dünyada Çocuk Suçluluğuna Bakış 42
KISIM 3 46
Toplumsallaşma Öğeleri ve Çocuk Suçluluğu 46
KISIM 4 50
Okul ve Suçluluk 50
KISIM 5 51
Akran Grubu ve Suçluluk 51

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÇOCUK ADALET SİSTEMİ: SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR

Önsöz: Prof. Dr. Türkan Dağoğlu 55
KISIM 1 59

Toplumsal Tarihte Çocuk ve Çocuk Hakları....59
KISIM 2 66
Türkiye'de Çocuk Adalet Sistemi....66
KISIM 3 72
Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Verilebilecek Kararlar....72

4. BÖLÜM

BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ İYİLEŞTİRME SİSTEMİ (BİSİS)

Önsöz: Yrd.Doç. Dr. Vicdan Yücel 81
KISIM 1 84
RİSK - İHTİYAÇ - UYGUNLUK KAVRAMI....84
KISIM 2 95
Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS)....95
KISIM 3 100
ARAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME FORMUNUN (ARDEF) GELİŞTİRİLMESİ VE STANDARDİZASYONU 100
Sonuç ve Tartışma....107
KISIM 4 108
ARDEF - RUHSAL SORUNLAR TARAMA BÖLÜMÜNÜN STANDARDİZASYONU 108
Sonuç ve Tartışma....112

5. BÖLÜM

ÇOCUKLAR VE GENÇLERDE SUÇA İTİLMEYE NEDEN OLAN ETMENLER

Önsöz: Doç. Dr. M. Alpay ATEŞ 115
KISIM 1 118
Çocuk İstismarı, Çocuğu Suça İten Etkenler, Koruma Ve Önleme Çalışmaları, Adli Tıbbi Yaklaşım 118
KISIM 2 122
Psikososyal Açıdan Şuçluluk....122
Çalışma 125
Bulgular-Sonuç 127
KISIM 3 136
Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları ve Algılanan Ebeveyn Stillerinin Suça Karışmış Çocuklar Üzerinde İncelenmesi: Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği 136
KISIM 4 144
Bebeklikte Bağlanma Tarzının Yetişkinliğe Yansımaları....144

6. BÖLÜM

ŞİDDET VE ANTİSOSYAL KİŞİLİK

7. BÖLÜM

ÇEVRESEL ETMENLERİN ÇOCUKLAR VE GENÇLERDE SUÇA İTİLMESİNDEKİ ROLÜ

Önsöz: Özlem TEMUR....161
İstanbul Çocuk Şube Müdürlüğü....165
KISIM 1....165
Yeşil Alanların Vandalizm Sonucu Mekansal Değişimlerinin Değerlendirilmesi....165
Giriş....165
Bulgular....168
Sonuçlar ve Tartışma....171
KISIM 2....173
SUÇLA İLİŞKİLİ EYLEMLERİN BAĞIMLILIKLA İLİŞKİSİ....173
KISIM 2....181
Türkiye'de Son Beş Yılda Gerçekleştirilen Üç Suç Araştırması Deneyimi....181
Giriş....182
Sonuç ve Öneriler....199

8. BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER VE KAMU KURUMLARININ SUÇA İTİLMEYİ ENGELLEMEYE YÖNELİK ÇALIŞMALARI

KISIM 1....205
Sarıyer Belediyesi'ne Ait Çalışmalar....205
Uyuşturucu İle Yerinde Yerelden Mücadele-....205
KISIM 2....212
Fatih İlçe Emniyet Müdürlüğü'ne Ait Çalışmalar....212

1. BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TOPLUMLARIN SUÇ ÖNLEME ÇALIŞMALARI

Kaynakça

"Eski Türk Ceza Hukukuna Dair Notlar", (2007) Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Ans.

Abdullah H. M. el-Halife 81994). İslâm'da Suç Eğilimine Karşı Koruyucu Bir Mekanizma Olarak Dindarlık İslami Sosyal Bilimler Dergisi Sayı 1415 C2.

Akgündüz, Ahmet (1987). "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Erzurum.

Alyot H (1947). Türkiye'de Zabıta Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durumu, C.2, Kanaat Basımevi. Ankara.

Arık, F.Ş(1995). "Eski Türk Ceza Hukukuna Dair Notlar", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt; 17, Sayı:28.

Armağan, Servet (2001). "Anayasa Hukuku Açısından Af Yetkisinin Değerlendirilmesi", Anayasa Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, (Çev. EGM), Ankara.

Aydın, Necati (2012). Aşk Ölüm Getirir, Paraf Yayını İstanbul

Aydın, Necati (2013). Manas –Beklenen Kurtarıcı, Paraf Yayını İstanbul,

Baba, Yasemin (2013). "Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçuna Uygulanan Yaptırımlar", ÎÜHFM C, LXXI, S. 1, 80

Barkan, Ömer Lütfî (1986). "Türk Hukuk Tarihine Giriş", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S.14, Nisan İstanbul.

Bekiroğlu, Nazan (2001). 1. Cümle Kapısı, Timaş Yayınları. İstanbul.

Çufalı, Mustafa (2002). "Türk Polis Tarihi", Çevik, H.H. ve Göksu, T. (Editör) Ankara.

Dolu, Osman(2002). Suç işleme Teorileri Seçkin Yayınları İstanbul.

Dönmezer-Erman(1985). Ceza Hukuku, c. I, 8. T.T. Yüce, Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara.

Ekinci, Ekrem, Buğra(2002). "Osmanlı Devlerinde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt:3, Sayı:5.

Ergut, Ferman(2004). Modern Devlet ve Polis, İletişim Yayınları, Ankara.

Kafesoğlu, İ(1983). Türk: Millî Kültürü, İstanbul.

Kazıcı, Ziya(2002). Osmanlılarda Yerel Yönetim (îhtisab Müessesesi), Bilge Yayıncılık, İstanbul, Kuyaksil, A. ve Altunbaş, A(2012). Türklerde Hukuk Devleti anlayışının Tarihsel Gelişimi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 19.

Okumuş, Ejder(2005). Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi ve İslâm, İslâmiyât, c. 8, Ankara.

Ögel, Bahaddin (1998). Türk Kültürünün Gelişme Çağları II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Özdemir, Şuayip(2006). Cezaevlerinde Din Eğitimi, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul..

Peker, Hüseyin(1987). Suçlularda Dini Davranışlar, (Yayınlanmamış Doç. Tezi), Samsun.

Polat, Ahmet (2014). Suç Önleme Legal Yayınevi İstanbul.

Tongur H(1946). Türkiye'de Genel Kolluk, Kanaat Matbaası, Ankara.

Üçok, C, Mumcu, A. Bozkurt, G(1996). Türk Hukuk Tarihi İstanbul.

2. BÖLÜM

SUÇ ve ÇOCUK

Kaynakça

Akalın N. (2003). *Çocuk Suçlular*. Çocuk Forumu, 4(3), 45-58.

Dönmezer, S. (1984). *Kriminoloji* [Criminology]. (7th Ed.).İstanbul: Filiz Kitabevi

Polat ,O. (2004). *Suça İtilen Çocuklar* , Çocuk Forumu , 5(2), 4-16.

Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet*. Der Yayınları, 127-156.

UNICEF (2003). *Türkiye'de Çocuk ve Kadınların Durumu Raporu*.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÇOCUK ADALET SİSTEMİ: SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR

KISIM 1

Toplumsal Tarihte Çocuk ve Çocuk Hakları

Kaynakça

Akyüz, E. (2000). Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.

Akyüz, E. (2010). Çocuk hukuku. Çocukların Hakları ve Korunması. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Balo, Y. S. (2005). Çocuk Ceza Hukuku: teori ve uygulamada. Ankara: Adalet Yayınevi.

Balo, Y. S. (2009). Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.(1996) Ankara: T.C Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Yayını.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı UNICEF (2007)

Bohm, R. M., & Haley, K. N. (2002). Introduction to Criminal Justice. New York: Glencoe/McGraw-Hill.

Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi (2010)

Çağlar, D. (1982). Atatürk ve Cumhuriyet Devrinde Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım ve Öğretim Olanakları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 15 (2), 1-21

Dobler, A. (1959). Der Völkerrechtliche Schutz des Kindes, Zurich: Winterthur, Verlag P.G. Keller.

Erikson, E. H., Üstün, T. B., & Şar, V. (1984). İnsanın Sekiz Çağı. Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.

Fişek, G., Çiner, C. U., & Akpınar, T. (2008). Çocuk Suçluluğunda Öncü Çalışmalar ve iki doktora tezi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57, 17-29.

Gemalmaz, M. S. (2002). Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusalüstü Belgeler (Bölgesel Sistemler) İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

İçel, K., & Evik, H. (2007). Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. Basım, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

İmamoğlu, H. (2005). Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 54(2), 183-218.

İnan, A.N. (1968). Çocuk Hukuku, İstanbul: Ankara Üniversitesi.

İşeri, E. (2006) "Duygusal İstismar", Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım, Ankara: Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği.

Kuçuradi, İ. (1996). İnsan Haklarının Felsefi Temelleri. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Kunter, N. (1949). Suçlu Çocuklar ve Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 15(1), 55-94.

Mum, N. (2011). Çocuk ve Genç Tutuklularda Psikolojik Travma Deneyimlerini Belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilimler Dalı. İstanbul.

Onur, B. (2005). Türkiye'de Çocukluğun Tarihi. Ankara.

Özbek, V.Ö. (1999). "Gençler Hakkında Verilen Kararlar ve Yargı Dışı Çözüm Yolları", Manisa Barosu Dergisi, Aralık(71), 10 vd.

Öztürk, B., & Erdem, M. E. (2011). Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku. Ankara:Seçkin Yayıncılık.

Postman, N. (1995). Çocukluğun Yokoluşu. İnal, K.(Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Serozan, R. (2005). Çocuk Hukuku. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Sevük Yokuş, H. (2005). "5271 sayılı CMK'da Koruma Tedbiri Olarak Yakalama ve Gözaltı", Hukuki Perspektifler Dergisi, S.3.

Tan, M. (1993). Çocukluk, Dün ve Bugün. Onur, B. (Ed.). Toplumsal Tarihte Çocuk: Sempozyum, 23-24 Nisan 1993(Vol. 2). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Uluğtekin, S. (2004) Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları, Ankara: TBB Yayınları.

Usta, S. (2012). Çocuk Hakları ve Velayet, İstanbul.Arslan, B. (2012) Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ünver, Y., & Hakeri, H. (2012). Ceza Muhakemesi Hukuku. İstanbul: Adalet Yayınevi.

Yavuzer, H. (1982). Çocuk ve Suç. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yenisey, F. (2006).Çocuk Ceza Hukuku, Yeni Ceza Adalet Sistemi, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Zafer, H. (2011). Emniyet Tedbiri Muhakemesinin Özellikleri. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 62(1-2), 263-314.

Ziyalar, N. (2006). Hukukçular İçin İletişim ve Mağdur ile Görüşme Teknikleri, İstanbul: GOA Yayıncılık.

4. BÖLÜM
BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ İYİLEŞTİRME SİSTEMİ (BİSİS)

Kaynakça

Ögel, K.; Karadayı, G.; Şenyuva, G.; Kanoğlu, H. (2012) Ergenler için Ruhsal Sorunlar Tarama Ölçeğinin (ERST) Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 25(1):8-16

Ögel, K.; Karadayı, G.; Şenyuva, G.; Kanoğlu, H. (2011). Assessment of Risks and Needs of Juvenile Offenders: Development and Standardization of Examination and Assessment Form (ARDEF). *Anadolu Psikiyatri Dergısı-Anatolian Journal Of Psychiatry* Volume: 12 Issue: 2 Pages: 143-150

5. BÖLÜM

ÇOCUKLAR VE GENÇLERDE SUÇA İTİLMEYE NEDEN OLAN ETMENLER

Kaynakça

Abram, K. M., Teplin, L. A., Charles, D. R., Longworth, S. L., McClelland, G. M., & Dulcan, M. K. (2004). Posttraumatic Stress Disorder and Trauma in Youth in Juvenile Detention. Archives of General Psychiatry, 61, 403- 410.

Ackerman, P. T., Newton, J. E. O., McPherson, W. B., Jones, J. G., & Dykman, R. A. (1998). Prevalence of Post Traumatic Stress Disorder and Other Psychiatric Diagnoses in Three Groups of Abused Children (sexual, physical, and both). Child Abuse and Neglect, 22, 759-774.

Administration on Children, Youth, and Families (2007). Child Maltreatment 2005 (U.S. Department of Health and Human Services No. 16). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

Ainsworth, M. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). Patterns of Attachment: A Psychological Study of The Strange Situation. Oxford: Erlbaum.

Albini, T. K., & Pease, T. E. (1989). Normal and Pathological Dissociations of Early Childhood. Dissociation: Progress in the Dissociative Disorders, 2, 144150. Allen, D. M., & Tarnowski, K. J. (1989). Depressive Characteristics of Physically Abused Children. Journal of Abnormal Child Psychology, 17, 1-11.

Brown, J., Cohen, P., Johnson, J. G., & Smailes, E. M. (1999). Childhood abuse and neglect: Specificity and Effects on Adolescent and Young Adult Depression and Suicidality. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 38, 1490-1496.

Carlson, E. B., & Putnam, F. W. (1993). An Update on the Dissociative Experiences Scale. Dissociation: Progress in the Dissociative Disorders, 6, 16-27.

Carrion, V. G., & Steiner, H. (2000). Trauma and Dissociation in Delinquent Adolescents. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 39, 353-359.

Costello, E. J., Erkanli, A., Fairbank, J. A., & Angold, A. (2002). The Prevalence of Potentially Traumatic Events in Childhood and Adolescence. Journal of Traumatic Stress, 15, 99-112.

Crouch, J. L., & Milner, J. S. (1993). Effects of Child Neglect on Children. Criminal Justice and Behavior, 20, 49-65.

Danielson, C. K., De Arellano, M. A., Kilpatrick, D. G., Saunders, B. E., & Resnick, H. S. (2005). Child Maltreatment in Depressed Adolescents: Differences in Symptomatology Based on History of Abuse. Child Maltreatment, 10, 37-48.

Farrington, A., Waller, G., Smerden, J., & Faupel, A. W. (2001). The Adolescent Dissociative Experiences Scale: Psychometric Properties and Difference in Scores Across Age Groups. Journal of Nervous and Mental Disease, 189, 722-727.

Fergusson, D. M., Horwood, L. J., & Lynskey, M. T. (1996). Childhood Sexual Abuse and Psychiatric Disorder in Young Adulthood: II. Psychiatric Outcomes of Childhood Sexual Abuse. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 35, 1365-1374

Kinard, E. M. (1998). Depressive Symptoms in Maltreated Children from Mother, Teacher and Child Perspective. Violence and Victims, 13, 131-147.

Kloet, E. R. & Rinne, T. (2007). Neuroendocrine Markers of Early Trauma: Implications for Posttraumatic Stress Disorders. In E. Vermetten, M. Dorahy & D. Spiegel (Eds.), Traumatic dissociation: Neurobiology and treatment (pp. 139156). Washington, DC: American Psychiatric Publishing.

Nelson, W. M., Politano, P. M., Finch, A. J., & Wendel, N. (1987). Children's Depression Inventory: Normative Data and Utility with Emotionally Disturbed Children. Journal of The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 26, 43-48.

KIIM 4

Bebeklikte Bağlanma Tarzının Yetişkinliğe Yansımaları

Kaynakça

Aksel, E. S., & Kaplan, B. (2013). Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Nesne-Psikoloji Dergisi, (1), 20-49.

Avcı, R., & Güçray, S. (2010). Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Aile Bireylerine İlişkin Problemler, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 10(1), 45-76.

Smallbone SW, Dadds MR. Childhood Attachment and Adult Attachment in Incarcerated Adult Male Sex Offenders. J Interpers Violence 1998;13(5):555-573.

Marshall WL (1989) Intimacy, Loneliness and Sexual Offenders. Behaviour Research and Therapy 27: 491-503.

Ladd, G. W., ve Pettit, G. S. (2002). Parenting and The Development of Children's Peer Relationship. M. H. Bornstein (Ed.), Handbook of Parenting, Vol: 5. Practical Issues in Parenting. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Armsden, G. C., & Greenberg, M. T. (1987). The Inventory of Parent and Peer Attachment: Individual Differences and Their Relationship to Psychological Well-being in Adolescence. Journal of Youth and Adolescence, 16(5), 427-454.

Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö., & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3(2).

Kocayörük, E. (2009). Anne Baba ve Akran Bağlanmasının Ergenlerin Uyum Düzeylerini Yordama Gücü. Journal of Educational Sciences & Practices, 8(15).

Nakash-Eisikovits O, Dutra L, Westen D. Relationship Between Attachment Patterns and Personality Pathology in Adolescents. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 2000; 41:1111-1123.

Pearson JL, Cowan PA, Cowan CP. Adult Attachment and Adult Child-order Parent Relationships. Am J Orthopsychiatry 1993; 4:606-613.

Kocayörük,E.(2009). Anne-Baba ve Akran Bağlanmasının Ergenlerin Uyum Düzeylerini Yordama Gücü. Journal of Educational Sciences & Practices, 8(15).

Bartholomew, K. (1993). From Childhood to Adult Relationships: Attachment Theory and Research. In S. Duck (Ed.), Learning About Relationships (pp. 30-62). Newbury Park, CA: Sage Publication.

Tülü, P. İ. A., Erden, P. G. (2014). Türkiye'de Cinsel Suçlular ile İlgili Suç Analizi: Cinsel Saldırı Suçlularının Psikolojik Profilleri, Bilişsel Çarpıtmaları ve Psikopati Düzeyleri. Turk Psikiyatri Dergisi, 25(1).

Hamilton CE. Continuity and Discontinuity of Attachment from Infancy Through Adolescence. Child Dev 2000; 71:690-694.

McCord, J. (1991). Family Relationships, Juvenile Delinquency, and Adult Criminality*. Criminology, 29(3), 397-417.

Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E., & Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. Klinik Psikiyatri, 8, 88-99.

Kunt, V. (2003). Suç ve Çocuk. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bee, H. L., Boyd, D. R., Gündüz, O. (2009). Çocuk Gelişim Psikolojisi. Kaknüs yayınları.

6. BÖLÜM
ŞİDDET VE ANTİSOSYAL KİŞİLİK

Kaynaklar

Amerikan Psikiyatri Birliği (2013) Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı (Çev. Ed.: E Köroğlu) Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2013.

Bar-on ME. The Effects of Television on Child Health: Implications and Recommendations. Arch Dis Child 2000; 83:289-292.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları. Ankara, Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Cyr, M., McDuff, P., & Wright, J. (2006). Prevalence and Predictors of Dating Violence Among Adolescent Female Victims of Child Sexual Abuse. Journal of Interpersonal Violence, 21, 1000-1017.

David M. Fergusson, Joseph M. Boden, L. John Horwood, Allison L. Miller, Martin A. Kennedy, MAOA Abuse Exposure and Antisocial Behaviour: 30-year Longitudinal Study, BJP 2011, 198:457-463.

Grogan-Kaylor, A., & Otis, M. D. (2003). The Effect of Childhood Maltreatment on Adult Criminality: A Tobit Regression Analysis. Child Maltreatment, 2, 129-137.

Krug EG, Dahlberg LL, Mercy JA, Zwi AB, Lozano R. World Report on Violence and Health. Geneva, World Health Organization, 2002.

White, H. R., & Widom, C. S. (2003). Intimate Partner Violence Among Abused and Neglected Children in Young Adulthood: The Mediating Effects of Early Aggression, Antisocial Personality, Hostility and Alcohol Problems. Aggressive Behavior, 29, 323-345.

Simons, R. L., Lin, K. H., & Gordon, L. C. (1998). Socialization in The Family of Origin and Male Dating Violence: A Prospective Study. Journal of Marriage and Family, 60, 467-478.

Whitbeck, L. B., Hoyt, D. R., & Ackley, K. A. (1997). Abusive Family Backgrounds and Later Victimization Among Runaway and Homeless Adolescents. Journal of Research on Adolescence, 7, 375-392.

7. BÖLÜM

ÇEVRESEL ETMENLERİN ÇOCUKLAR VE GENÇLERDE SUÇA İTİLMESİNDEKİ ROLÜ

Kaynaklar:

DeMore, S.Wa. Fisher, J.D. ve Baron, R.M. (1988). The Epuity-Control Model as Aprediction of Vandalism Among College Students Journal of Appied Social Psychology. 18(1). S.80-91.

Faizi, M., Hosseini S., B., Asl, S., R., (2008). Identification of Environmental Design Methods and Techniques for Preventing Vandalism. Environmental Sciences. Vol. 6 No.1, pg. 9-20.

Moseri, G., (1992). What Is Vandalism? Towards a Psycho-Social Definition and Its Implications, Vandalism: Research, Preventionand Social Policy, U.S. Department of Agriculturen Forest Service, p. 49- 59, Oregon.

Öğülmüş, S., (2000). Tahripçilik (Vandalizm): Düşük Yoğunluklu Bir Sapma, Polis Bilimleri Degisi, Cilt:2 (7-8), s. 73-86, İstanbul.

Özen, Y., Gülaçtı, F., Çıkılı, Y., (2004). Saldırganlığın Psikolojik-Kültürel Boyutu ve Vandalizm, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, s. 144-150.

Van Vilet, W. (1984). Vandalism: An Assesement and Agenda. In Claude Levé Leboyer (Ed.), Vandalism: Behaviour and motivations. Elsevier Science Publishers, NY.

KISIM 2

SUÇLA İLİŞKİLİ EYLEMLERİN BAĞIMLILIKLA İLİŞKİSİ

Kln. Psk. Huriye Tak

huriye.tak@gmail.com

Kaynakça

Altuner, D.; Engin, N.; Gürer, C.; Akyay, İ. & Akgül, A. (2009). Madde Kullanımı ve Suç İlişkisi: Kesitsel bir araştırma. *Tıp Araştırmaları Dergisi*, *7*(2), 87-94.

Alpay, N.; Karamustafaoğlu, N.; Kükürt, R. (1995). Madde Bağımlılarında Suç. *Düşünen Adam*, *8*(2), 16-17.

American Psychiatric Association. (2003). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-5*. ManMag.

Bennett, T.; Holloway, K.; Farrington, D. (2008). The statistical association between drug misuse and crime: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, *13*(2), 107-118.

Franzoi, S.L. (2003). *Social Psychology* (third edition). New York, McGraw Hill, 532-535.

Goldstein, P. J. (1985). The drugs/violence nexus: A tripartite conceptual framework. *Journal of drug issues*; 15(4): 493-506.

Hanoch, Y.; Gummerum, M. (2011). A Comparison of The Risk Taking Behaviors of Prisoners and Non Prisoners. *Journal of Behavioral Decision Making*, *24*(4), 431-442.

Milgram, G. G. (1993). Adolescents, alcohol and aggression. *Journal of Studies on Alcohol, Supplement*, (11), 53-61.

Ögel, K.; Tamar, D.; Evren, C.; Sır, A. (1999). Madde Kullanımı ve Suç. *3P Dergisi*.

Reid T, S. (2006). *Crime and Criminology*. New York, McGraw Hill. ISBN-10: 0697352994

Siyez, D. M. & Aysan, F. (2007). Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Psikososyal Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Açısından Yordanması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *20*(1), 157-159.

Sayar, K. (2011). *Terapi: Kültürel Bir Eleştiri*. İstanbul, Timaş Yayınları, 280-303.

White, H. R.; Gorman, D. M. (2000). Dynamics of the drug-crime relationship.*Criminal justice*, *1*(15), 1-218.

World Health Organization. (1992). *The ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders: Clinical Descriptions and Diagnostic Guidelines*. Geneva: World Health Organization.

Yalom, I. (2000). *Varoluşçu Psikoloji,(Çev. Zİ Babayiğit)*. İstanbul, Kabalcı Yayınları, 70.

Yancar, C. (2005). Madde bağımlılarında ikinci eksen komorbidite ve kişilik özelliklerinin bağımlılık şiddeti ve yaşam kalitesine etkisinin değerlendirilmesi.*Uzmanlık Tezi, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul*.

KISIM 2

Türkiye'de Son Beş Yılda Gerçekleştirilen Üç Suç Araştırması Deneyimi

Kaynakça

Bilen,Ö. (2015), Fatih Sosyal Risk Araştırması Raporu -2015, yayımlanmamış araştırma raporu

Bilen, Ö., (2015). Public Perception and Satisfaction Research Report-Çeşme, http://www.sivilgozetim.org.tr/Source/Publication/piar/CESME-ENG.pdf

Bilen, Ö., (2015). Public Perception and Satisfaction Research Report-Eyüp, http://www.sivilgozetim.org.tr/Source/Publication/piar/EYUP-ENG.pdf

Bilen, Ö., (2015). Public Perception and Satisfaction Research Report-Fatih, http://www.sivilgozetim.org.tr/Source/Publication/piar/FATIH-ENG.pdf

Bilen, Ö., (2015). Public Perception and Satisfaction Research Report-Kadıköy, http://www.sivilgozetim.org.tr/Source/Publication/piar/KADIKOY-ENG.pdf

Bilen, Ö., (2015). Public Perception and Satisfaction Research Report-Şahinbey, http://www.sivilgozetim.org.tr/Source/Publication/piar/SAHINBEY-ENG.pdf

Bilen, Ö., (2015). Public Perception and Satisfaction Research Report-Üsküdar, http://www.sivilgozetim.org.tr/Source/Publication/piar/USKUDAR-ENG.pdf

Bilen, Ö., (2015). Public Perception and Satisfaction Research Report-Vakfıkebir, http://www.sivilgozetim.org.tr/Source/Publication/piar/Vakfıkebir-ENG.pdf

Bilen, Ö., (2015). Public Perception and Satisfaction Research Report-Yeşilyurt, http://www.sivilgozetim.org.tr/Source/Publication/piar/YESILYURT-ENG.pdf

Czabański, J. (2008). *Costs of Crime Estimates and Their Implications for Criminal Policy*. Berlin, Springer. 10

Hirsch, W. Z., (1969). *The Supply of Urban Public Services*. Issues in Urban Economics. Ed. Perloff, H. S. and Wingo, L., Baltimore, The Johns Hopkins Press. 477-526

Ökten, A.N., Büyüklü, A.H., Kılıç, F., Cengiz, D., Bilen, Ö. (2015), İstanbul'da Kentsel Mekanda Yaşam Kalitesi ile Suç Türlerinin Dağılımı Arasındaki İlişkinin İstatistiksel ANALİZİ, Yayımlanmamış proje raporu

Sokullu-Akıncı, F., (2009). *Kriminoloji*, İstanbul , 6. Baskı, Beta Yayıncılık.

Wickramasekera, N., Wright, J., Elsey, H., Murray, J., Tubeuf, S. (2015), Cost of crime: A Systematic Review, *Journal of Criminal Justice*, 43, 218–228

The Universal Declaration of Human Rights, http://www.un.org/en/documents/udhr/, Erişim 09.08.2013

European Urban Charter – Charter Without The Status of a Convention, https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=887405#P12_317

Public Perception and Satisfaction Research Report başlıklı raporlara genel erişim adresi:http://www.sivilgozetim.org.tr/Pages/TR/yayinlar.html

HEMŞİRELİK VE SAĞLIK MESLEK OKULLARI İÇİN FİZYOLOJİ

Klinik Uygulamaya Yönelik

Editörler
Doç. Dr. Hatice Sütçü Çiçek
Doç. Dr. Ayla Yava

Yazarlar

Doç. Dr. Hatice Sütçü Çiçek
Doç. Dr. Ayla Yava
Doç. Dr. Nuran Tosun
Doç. Dr. Tülay Yavan
Yrd. Doç.Dr. Halise Coşkun
Yrd. Doç.Dr. Berna Eren Fidancı
Dr. Fatma İlknur Çınar
Dr. Gülcan Bağcivan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1418
Fen Bilimleri No.: 110
ISBN : 978-605-320-324-7
© 1. Basım, Ocak 2016

HEMŞİRELİK VE SAĞLIK MESLEK OKULLARI İÇİN FİZYOLOJİ Klinik Uygulamaya Yönelik
Editörler: Doç. Dr. Hatice Sütçü Çiçek, Doç. Dr. Ayla Yava

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com

Redaksiyon: Nilay Balin - nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Anatomi Çizimleri: Doç. Dr. Cenk Kılıç
Baskı ve Cilt: GÖKTUĞ OFSET Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.:1 Kazımkarabekir /ANKARA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIN YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sütçü Çiçek, Hatice., Yava, Ayla.

Hemşirelik ve Sağlık Meslek Okulları İçin Fizyoloji Klinik Uygulamaya Yönelik
Editörler: Hatice Sütçü Çiçek, Ayla Yava
1. Basım, XX + 278 s., 16×23.50 mm
Kaynakça ve dizin var
ISBN 978-605-320-324-7
1. Fizyoloji 2. İnsan Fizyolojisi 3. Hemşirelik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME DESTEK EMEĞE EVET FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

BÖLÜM I

HÜCRE FİZYOLOJİSİ 1

Bilinmesi Gereken Kavramlar 1
Giriş 2
Hücrelerin Fonksiyonel Özellikleri 2
Hücrenin Kimyasal Yapısı 2
Hücrenin Fiziksel Yapısı 4
Hücrenin Bileşenleri 4
- Hücre Zarı (Hücre Membranı) 4
- Mitokondri 6
- Endoplazmik Retikulum (ER) 8
- Ribozom 9
- Golgi Aygıtı 9
- Lizozom 9
- Peroksizom 10
- Proteazom 10
- Hücre Çekirdeği (Nükleus) 11

Hücre Döngüsü 12
Önemli Hücresel Olaylar 13
Hücresel Transport (Hücresel Taşıma) 13
- Küçük Moleküllerin Hücre Zarından Taşınması 13

Büyük (Makro) Moleküllerin ve Partiküllerin Hücre Zarından Taşınması 18

Hücre Zedelenmesi, Hücre Ölümü ve
Hücresel Farklılaşmalar 19
Hücre Zedelenmesi Nedenleri 19
Hücre Zedelenmesinin Mekanizmaları 21
Hücre Zedelenmesinde Serbest Radikallerin Rolü 24
Zedelenmeye Karşı Hücre İçi Yanıtlar 25
Lizozomal Katabolizma (Parçalama) 25
Zedelenmeye Karşı Hücresel Adaptasyon 26
Hücre Ölümü 27
Fizyolojik Apoptoz 28
Patolojik Apoptoz 28
Hücresel Farklılaşmalar 29
Kaynaklar 31

BÖLÜM II
SIVI–ELEKTROLİT DENGESİ VE FİZYOLOJİSİ 33
Giriş 33
Sıvı Elektrolit Dengesi 34
Vücut Sıvılarının Dağılımı 35
Sıvıların Hareketi 36
Sıvı Elektrolit Dengesinin Düzenlenmesi 40
Susama 40
Böbrekler 40
Renin-Anjiotensin-Aldosteron Sistemi 41
Aldosteron 41
Antidiüretik Hormon (ADH) 42
Atrial Natriüretik Peptid (ANP) 42
Elektrolitlerin Düzenlenmesi 42
Katyonlar 42
Anyonlar 44
Sıvı Elektrolit Dengesini Etkileyen Değişiklikler 44
Asit Baz Dengesi 46
Kimyasal Düzenleme 47
Biyolojik Düzenleme 47
Fizyolojik Düzenleme 48

Asit-Baz Dengesini Etkileyen Değişiklikler 48
Kaynaklar 49

BÖLÜM III

HEMATOLOJİK SİSTEM FİZYOLOJİSİ 51
Giriş 51
Hematolojik Sistemin Yapısı ve Fonksiyonları 51
Lenfatik Sistem 60
Demir Metabolizması 61
Normal Pıhtılaşma Mekanizması (Hemostazis) 62
Kan Grupları 65
Yaşlanmanın Hematolojik Sisteme Etkileri 66
Kaynaklar 67

BÖLÜM IV

KALP VE DOLAŞIM SİSTEMİNİN FİZYOLOJİSİ 69
Bir Pompa Olarak Kalp 69
Kalp Kası 71
Kalp Döngüsü (Siklusu) 73
Kalbin Çalışmasının Düzenlenmesi 74
Kalp Sesleri 75
Kalbin Uyarı, İleti Sistemi ve Kalp Atımının Fizyolojisi 76
Uyarı ve İletim Fazları 77
Normal Elektrokardiyogram 80
Derivasyonlar 81
Bipolar Derivasyonlar 82
Ünipolar Derivasyonlar 83
Dolaşım Fizyolojisi 84
Damarların Gerilebilme Özelliği 86
Kan Akım Hızının Ayarlanması 87
Basınç, Akım, Hacim ve Direnç 88
Kan Basıncı 88
Lenfatik Dolaşım 90
Yaşlanma ile Dolaşım Sisteminde Meydana Gelen Değişiklikler 92
Kaynaklar 93

BÖLÜM V
SİNİR SİSTEMİ FİZYOLOJİSİ 95
Giriş 96
Sinir İletimi 97
Merkezi Sinir Sistemi 100
Ventriküller ve Serebrospinal Sıvı (Beyin Omurilik Sıvısı-BOS) 103
Spinal Kord 104
Üst ve Alt Motor Nöronlar 105
Periferik Sinir Sistemi 107
Spinal Sinirler 107
Kraniyal Sinirler 109
Otonom Sinir Sistemi 111
Serebral Kan Dolaşımı 112
Kafa İçi Basıncı 114
Kan-Beyin Bariyeri 115
Beyinin Koruyucu Yapıları 115
Yaşlanma ile Birlikte Sinir Sisteminde Görülen Değişiklikler 117
Kaynaklar 118

BÖLÜM VI
GÖZÜN YAPISI VE GÖRME FİZYOLOJİSİ 119
Giriş 119
Gözün Eksternal (Dış) Yapıları ve Fonksiyonları 120
Göz Küresi 121
Görme Olayı 123
Kırılma (Refraksiyon) 123
Görme Alanı 125
Görme Yolları 125
Yaşlanma ile Birlikte Göz ve Görmede Oluşan Değişiklikler 127
Kaynaklar 127

BÖLÜM VII
KULAK VE İŞİTME FİZYOLOJİSİ 129
Giriş 129

Dış Kulak....130
Orta Kulak....131
İç Kulak....132
Yaşlanma ile Birlikte İşitme Fonksiyonunda Görülen Değişiklikler....133
Kaynaklar....133

BÖLÜM VIII
SOLUNUM SİSTEMİNİN FİZYOLOJİSİ....135

Giriş....135
İletici Solunum Yolları....138
Solunumun Kontrolü....146
Solunumun Sisteminin Savunma Mekanizmaları....150
Akciğer Hacim ve Kapasiteleri....152
Yaşlanma ile Birlikte Solunum Sisteminde Görülen Değişiklikler....154
Kaynaklar....155

BÖLÜM IX
ENDOKRİN SİSTEM FİZYOLOJİSİ....157

Giriş....157
Endokrin Sistemin Yapısı ve Fonksiyonları....158
Bezler....158
Hormonlar....159
Sınıflamalar ve Fonksiyonları....159
Hormonların Taşınması....161
Hedef Doku ve Reseptörler....161
Steroid Hormon Reseptörleri....162
Protein Hormon Reseptörleri....162
Hormon Salınımının Düzenlenmesi....162
Basit Geribildirim....162
Kompleks Geribildirim....163
Sinir Sistemi Kontrolü....163
Döngüsel Değişimler....163
Bezler....164
Adrenal Korteks....170

Yaşlanmanın Endokrin Sistem Üzerine Etkisi 174
Kaynaklar 178

BÖLÜM X
SİNDİRİM SİSTEMİNİN FİZYOLOJİSİ 179
Sindirim Sisteminin Yapı ve Fonksiyonları 179
Eliminasyon (Boşaltım) 188
Karaciğer, Safra Kanalı ve Pankreas 190
Sindirim Sisteminde Yaşlanma ile Birlikte Görülen Değişiklikler 194
Kaynaklar 194

BÖLÜM XI
ÜRİNER SİSTEMİN FİZYOLOJİSİ 197
Giriş 197
Böbreklerin Anatomisi 199
Böbreklerin Fonksiyonu 202
İdrar Nasıl Oluşur 202
İdrar Nelerden Oluşur? 204
İdrar Konsantrasyonu /Yoğunluğu 205
Böbreklerin Endokrin Görevi 205
Böbrek Fonksiyonlarında Yaşa Bağlı Gelişen Değişiklikler 206
İşemenin Nöral Koordinasyonu 207
İdrar Yapma 208
İşemeyi Etkileyen Faktörler 209
İşemede Yaşa Bağlı Faktörler 210
Kaynaklar 212

BÖLÜM XII
ÜREME SİSTEMİ FİZYOLOJİSİ 213
Kadın ve Erkek Üreme Sisteminin Yapısı 213
Üreme Yapı ve Sürecinin Embriyonik Gelişimi 214
Erkek Üreme Sistemi 217
Erkek İç Üreme Organları 217
Erkekte Testosteronun İşlevleri 218
Eksternal Genital Organlar 220

Kadın Üreme Sistemi....220
Kadın Dış Üreme Organları....221
Kadın İç Üreme Organları....223
Kemik Pelvis....234
Kadın Üreme Siklusu (Menstrual Siklus)....238
Menstrual Siklus Hormonları....239
Üreme Sisteminde Yaşlanmanın Etkileri....249
Kaynaklar....250

BÖLÜM XIII
FETUSUN VE YENİDOĞANIN FİZYOLOJİSİ....253
Solunum Sistemi Adaptasyonu....254
Solunum Fonksiyonu Destekleyen İntrauterin Faktörler....254
Fetal Akciğer Gelişimi....254
Fetal Solunum Hareketleri....255
Mekanik Olaylar....255
Kardiyopulmoner Fizyoloji (Kalp-Akciğer Fizyolojisi)....256
Oksijenin Taşınması....257
Yenidoğan Solunumunun Özellikleri....257
Kardiyovasküler Adaptasyon....258
Fetal Dolaşımdan Yenidoğan Dolaşımına Geçiş Fizyolojisi....258
Kardiyak Fonksiyonun Özellikleri....259
Hematopoetik (Kan Dolaşımındaki) Adaptasyon....261
Isının Düzenlenmesi (Termoregülasyon)....262
Isı Üretimi (Termogenezis)....264
Hepatik Adaptasyon....265
Demir Depolanması ve Kırmızı Kan Hücresi Üretimi....266
Emzirme Sarılığı ve Anne Sütü Sarılığı....269
Koagülasyon....270
Gastrointestinal Adaptasyon....271
Üriner Adaptasyon....273
Yenidoğan Üriner Fonksiyonunun Özellikleri....273
İmmünolojik Adaptasyon....274
Nörolojik ve Duyusal/Algısal Fonksiyonlar....275
Yenidoğanın Duyularının Değerlendirilmesi....276
Kaynaklar....277

ÖN SÖZ

Sağlık hizmetlerinin merkezinde olan hastaların bakımı ve tedavisinde gerekli uygulamaları yapabilmek için normal fizyolojik yapının yanı sıra hastalıkların etiyolojisini, prognozunu, tedavi ve bakım sürecinde olabilecek fizyolojik değişiklikleri bilmek önemlidir. Bu bağlamda **"Hemşirelik ve Sağlık Meslek Okulları İçin Fizyoloji"** ismiyle basılan bu kitap hemşirelik veya sağlık okullarında eğitim alan ve sağlık profesyonellerine fayda sağlaması amacıyla yazılmıştır.

Yaklaşık üç yıl gibi bir sürede kitap yazılmış olup yazarlar alanlarında uzman kişilerdir. Kaynaklar ışığında klinik uygulamalarda önemli olan özellikler kutucukların içine alınarak vurgulanmıştır. Anlaşılabilirliği arttırmak için görsellerle desteklenmiş olup anatomist ressam Doç. Dr. Cenk Kılıç'ın çizimleri ile de zenginleştirmiştir.

Editörler olarak ve yazarlar adına eğitim sürecimizde emeği geçen bütün hocalarımıza şükranlarımızı sunar tüm hemşire, sağlık profesyonelleri ve öğrencilere yararlı olmasını dileriz.

Doç. Dr. Hatice Sütçü Çiçek

Doç. Dr. Ayla Yava

1

HÜCRE FİZYOLOJİSİ

Dr. Gülcan Bağcivan

ÖĞRENME HEDEFLERİ

1. Hücrenin görevlerini sayabilmek
2. Hücrenin kimyasal ve bu yapıların fonksiyonlarını sıralayabilmek
3. Hücrenin fiziksel yapılarını ve bu yapıların fonksiyonlarını sıralayabilmek
4. Önemli hücresel olayları (Hücresel transport, hücre zedelenmesi, hücre ölümü ve hücresel farklılaşmaları) açıklayabilmek
5. Hücrede meydana gelen olaylar ve klinik durumlar arasında bağlantı kurabilmek

BİLİNMESİ GEREKEN KAVRAMLAR

İntraselüler: Hücre içi.
Ekstraselüler: Hücre dışı.
Sitoplazma: Hücrede yarı sıvı olup, hücre zarı iç yüzeyi ile hücre çekirdeği arasını dolduran bölümdür. Hücre organellerinin bulunduğu bölüm.
Membran: Zar.
Reseptör: a) Hücre dışındaki bir sinyali hücre içine taşıyan bir protein b) Hücre dışındaki bir protein veya taneciğin hücre içine girmek için hücre zarında bağlandığı bir molekül.

KAYNAKLAR

1. Davies, A., Blakeley, A.G.H., Kidd, C., Human Physiology, Consulting Editör; McGeown J.G. Churchill Livingstone, First published 2001, London.
2. West John, B. Best and Taylor's physiological basis of medical practice, Williams & Wilkins, 12 th. Ed., 1991, U.S.A
3. Thibodeau, G.A., Patton, K.T. The Human Body in Health & Disease, Mosby, 3 th. Ed. 2002, USA.
4. Boron, W.F., Boulpaer, E.L. Medical Physiology A Celluler and Molecular Approach, Saunder Elsevier, 2 th. Ed. 2009, Philadelphia.
5. Pehlivan, F. Biyofizik, Hacettepe Taş kitapçılık, 2. Baskı, 1997, Ankara.
6. Sherwood, L. Human Physiology from Cells to Systems, Thomson Brooks/cole, 6. th. 2007, USA.
7. Barrett, K.E., Boitano, S., Baman, S.M., Brooks, H.L. Ganong's Review of Medical Physiology, Mc Graw Hill Medical, 23. Th. Ed. 2010, Singapore.
8. Guyton, A. C., Hall, J.E. (Çeviri Edt: Çavuşoğlu H). Tıbbi Fizyoloji, Yüce Yayınları A.Ş. & Nobel Tıp Kitabevleri, Orijinal 10. Baskı, Türkçe 1. Baskı, 2001, İstanbul.
9. Despopoulos, A., Selbernagl, S., (Çeviri Edt: Çavuşoğlu H.). Renkli Fizyoloji Atlası, Nobel & Yüce Kitabevleri, Düzeltilmiş 4. Basım, 1997, İstanbul.
10. Karakoç, G. Fizyolji Review, Klinisyen Tıp Kitabevleri, 1996, İstanbul.
11. Kumar, V., Cotran, R.S., Robbins, S.L. (Çeviri Edt; Çevikbaş U.) Robbins Temel Patoloji, Nobel ve Yüce Kitabevleri, 7. Ed. 2003, İstanbul.
12. Şahin, D. Referans Patoloji, İstanbul Tıp Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul.
13. Yenerman, M. Genel Patoloji, Nobel Tıp Kitabevleri, 3. Baskı, 1994, İstanbul.

II

SIVI–ELEKTROLİT DENGESİ VE FİZYOLOJİSİ

Yrd. Doç. Dr. Halise Coşkun

ÖĞRENME HEDEFLERİ

1. Vücutta suyun önemini açıklayabilmek
2. Vücut sıvılarının özelliklerini sıralayabilmek
3. Vücut sıvılarının hareketlerini açıklamak
4. Elektrolitlerin özelliklerini tanımlayabilmek
5. Asit-Baz dengesinin önemini açıklayabilmek
6. Asit-Baz dengesindeki tampon sistemleri sıralayabilmek

GİRİŞ

Su, vücutta önemli hayati fonksiyonları olan ana maddedir. Su, besin maddelerini ve oksijeni hücrelere taşır, karbondioksit gibi atık maddeleri hücrelerden uzaklaştırır. Hücre içindeki metabolik reaksiyonlara zemin sağlar ve kayganlaştırıcı gibi görev yapar.

Vücut ağırlığının yaklaşık %60'ı sudur. Bu miktar yaşa, cinsiyete ve vücut yağına göre değişir. İnfantlarda (yeni doğan) vücut ağırlığının %70-80'i su iken, bu miktar 65 yaş üstünde toplam vücut ağırlığının %45-50'sine kadar azalır.

bolizma, bikarbonat ve karbonikasit arasında 1/20 oranını gerektirir. İkisinden birisindeki herhangi bir değişim dengesizliğe yol açabilir.

Anksiyete hiperventilasyon ve solunum alkolozuna yol açabilir.

Yaşam Tarzı: Diyet yapma asidoza neden olabilir, çünkü hızlı su kaybı hiperozmolar sıvı dengesizliklerine neden olabilir. Açlığa yakın derecede yapılan diyetler, normal metabolik süreçleri değiştirir ve metabolik asidoza yol açabilir. Alkolizm asidoza yol açar çünkü malnütrisyonla birliktedir.

KAYNAKLAR

1. Burke M.K., Mohn-Brown, E.L., Eby, L. Medical Surgical Nursing Care, 3rd ed.,Pearson Education, Inc.,2011
2. Cole, G. Fundamental Nursing Concepts and Skills, 2nd ed., Mosby-Year Book, Inc.,1995
3. Lewis, S.M., Heitkemper, M.M., Dirksen, S.R. Medical Surgical Nursing:Assesment and Management of Clinical Problems,Vol.1, 6th ed., Mosby, Inc.,2004
4. Metheny, M.N. Fluid and Electrolyte Balance Nursing Considerations, 3th ed.,Lipincott-Raven Publishers, 1996
5. Phipps, W.J., Sands, J.K., Marek, J.F. Medical Surgical Nursing Concepts & Clinical Practice, 6th ed.,Mosby, Inc.,1999
6. Potter, P.A., Perry, G.A. (Eds) Fundamental Nursing:concepts, process, and practise, 4th ed., Mosby- Year Book, Inc.,1998.
7. Urden, L.D., Stacy, K.M., Lough, M.E. Thelan's Critical Care Nursing Diagnosis and Management, 5th ed., Mosby, Inc., 2006

III

HEMATOLOJİK SİSTEM FİZYOLOJİSİ

Dr. Fatma İlknur Çınar

ÖĞRENME HEDEFLERİ

1. Hematolojik sistemin yapı ve fonksiyonlarını tanımlayabilmek
2. Kan hücrelerinin tip, karakteristik özellik ve fonksiyonlarını tanımlayabilmek
3. Hemostazis sürecini açıklayabilmek
4. Hematolojik sistemde yaşla ilişkili değişiklikleri tanımlayabilmek

GİRİŞ

Hematoloji, kan ve kan yapıcı organları inceler. Bunların içine kemik iliği, kan, dalak ve lenf sistemi dâhildir. Hematoloji hakkında edinilen temel bilgi, hastada oksijen ve karbondioksitin taşınması, kanın pıhtılaşması, enfeksiyonlarla mücadele yeteneğini değerlendirmek için klinik ortamda yarar sağlar.

HEMATOLOJİK SİSTEMİN YAPISI VE FONKSİYONLARI

Hematolojik sistemin yapı ve fonksiyonları en iyi bölümlerinin tanımlanmasıyla anlaşılabilir. Kan; hücreler ve destekleyici sıvıdan oluşur. Ayrıca, hematolojik sistemin genel işlevine katkıda bulunan lenfatik sistem, dalak gibi diğer organ sistemleri de vardır. Hematolojik sisteme katkıda bulunan bölümler aşağıda tartışılmıştır.

rezerv kapasite (özellikle ihtiyacın arttığı durumlarda pıhtılaşma, oksijen taşınması, enfeksiyonlarla mücadele gibi) olası sorunlara karşı daha savunmasız kalır. Bu sonuçlar akut ve kronik hastalıklarla mücadelede güçlük yaratır.

Hemoglobin seviyesi orta yaş sonrası hem erkek hem de kadında düşmeye başlar. Kurumlarda yaşayan yaşlılarda anemi prevelansının %40 gibi yüksek oranlarda, üst sosyoekonomik sınıflarda %2 gibi düşük oranlarda olduğu tahmin edilmektedir. Düşük hemoglobin seviyesinden genellikle demir eksikliği sorumlu olmasına rağmen, birçok yaşlı hastada aneminin sebebi bilinmemektedir. Yaşlı hastalarda demir emilimi azalmaz, fakat demir içeren besinlerin yeterli alınması azalabilir. Düşük hemoglobin düzeyinin yaşlanmaya bağlı olduğu sonucuna varmadan önce gastrointestinal kanama gibi hastalık süreci belirtilerinin değerlendirilmesi gerekir. Yaşlılarda eritrosit osmotik frajilitesi artmıştır. Bazı yaşlılarda, eritrositlerdeki mean corpuscular volümde (MCV) hafif bir artış, mean corpuscular hemoglobin konsantrasyonunda (MCHC) hafif bir düşüş olabilir.

Yaşlanmayla birlikte total lökosit sayısı genel olarak etkilenmez ve lökosit fonksiyonu da iyi korunur. Bununla birlikte enfeksiyon sırasında, yaşlı kişinin total lökosit sayısı sadece minimal yükselir. Bu laboratuvar bulguları, yaşlıda granülositlerin azalmış kemik iliği rezervini ve hematopoezisin olası bozulmuş stimülasyonunu yansıttığını düşündürebilir. Trombositler yaşlanma sürecinden etkilenmezler. Fakat yaşlanmaya bağlı damar bütünlüğündeki değişiklikler kolay morarmalara neden olabilir.

KAYNAKLAR

1. Shelton, BK., Rome, SI., Lewis, SL. Nursing Assessment Hematologic System. İn: (Author: Lewis, SL., Heitkemper, MM., Dirksen, S. R., O'Brien, PG., Bucher, L.). Medical-Surgical Nursing: Assessment and Management of Clinical Problems, 7th Edt. Mosby Elsevier, 665-683, 2007.
2. Karen, M., Burke, Elaine, Mohn-Brown, Linda, Eby. Medical-Surgical Nursing Care - Third Edt. 2011, Prentice Hall, Published 01/06/2010.
3. Akdemir, N., Birol, L. İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı. Genişletilmiş 2. Baskı. Sistem Ofset, Ankara, 2005.
4. Despopoulos, A., Silbernagl, S. (Çeviri Edt: Çavuşoğlu H.) Renkli Fizyoloji Atlası. Düzeltilmiş ve Genişletilmiş 4. Edisyon. Nobel & Yüce. İstanbul, 1997.

5. Arthur, C., Guyton, John, A. Hall. Çeviri Editör(ler): Prof. Dr. Hayrünisa, Çavuşoğlu, Prof. Dr. Berrak Çağlayan Yeğen. Yüce Yayımları. İstanbul, 2007, 11. Baskı.
6. Abueg, K. Caring for the Patient with Blood Disorders. İn: (Author: Osborn, KS., Wraa, CE., Watson, AB.). Medical Surgical Nursing: Preparation for Practice. Prentice Hall, 2010. sayfa 2006-2055.
7. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Alanlar Ortak, Vücut Sıvıları Elektrolitleri ve Kan, 720S00028, Ankara 2012. http://mtegm.meb.gov.tr/program/dokuman/modul/ANESTEZ%DD%20VE%20REAN%DDMASYON/ANATOM%DD%20VE%20F%DDZYOLOJ%DD/V%FCcut%20s%FDv%FDlar%FD%20elektrolitleri%20ve%20kan.pdf
8. Başak, T., Açıksöz, S. Kan Transfüzyonu uygulaması. Editörler: (Atabek, Aştı, T., Karadağ, A.). Hemşirelik Esasları, Hemşirelik Bilimi ve Sanatı. Akademi Basın ve Yayıncılık, 2012. Sayfa 848-861.
9. Memiş, S. Hematolojik Sistemin Değerlendirilmesi. Editörler: (Karadakovan, A., Eti, Aslan, F.). Dahili ve Cerrahi Hastalıklarda Bakım. Nobel Kitabevi, 2010. Sayfa 627-640.

IV

KALP VE DOLAŞIM SİSTEMİNİN FİZYOLOJİSİ

Doç. Dr. Ayla Yava

ÖĞRENME HEDEFLERİ

1. Kalp kasının özelliklerini bilmek
2. Kalp kasını iskelet kasından ayıran özellikleri söyleyebilmek
3. Kalbin çalışma prensiplerini bilmek
4. Kalbin uyarı ve iletim sistemini bilmek
5. Temel elektrokardiyografi prensiplerini bilmek
6. Damarların fizyolojik özelliklerini bilmek
7. Yaşlanma ile birlikte kalp ve dolaşım sisteminde görülen değişiklikleri açıklayabilmek

BİR POMPA OLARAK KALP

Kalp ve dolaşım sistemi; içinde kan sıvısının dolaştığı tüpler (kan damarları) ile bağlantılı olan bir pompadan (kalp) oluşur. Kalp tarafından oluşturulan basınç yoluyla kan, damarlar boyunca ilerler ve tekrar kalbe dönüş yapar. Kalp genel olarak iki bölümden oluşur: Kanı doku ve organlardan alarak akciğerlere pompalayan sağ kalp ve oksijenlenmiş kanı akciğerlerden alıp tekrar doku ve organlara gönderen sol kalp. Kalp ve dolaşım sisteminin ana amacı yeterli basıncı oluşturmak, sürdürmek ve düzenlemek yolu ile kan ve lenf sıvısının dolaşımını sağlamaktır (Şekil 4.1).

varı ve kalp kapakları kalınlaşır. Sinoatriyal düğümde fibroz doku oluşur. Kardiyak output ve stres yanıtı azalır. Kalp hızı ve dolum hacmi azalır. Kalp çevresindeki yağ dokusu artar. Alt ekstremite venlerinde genişleme olur. Baroreseptörlerin aktivitesi azalır. Arterlerin esnekliği azaldığı için periferal direnç artar, sistolik kan basıncı artar, diyastolik kan basıncı hafifçe yükselir. Tüm organlara kan akımı azalır. Yüzeysel damarlar belirginleşir.

KAYNAKLAR

1. Chulay, M., Burns, SM. AACN Essentials of Critical Care Nursing 2nd Edition, The McGraw Hill Company, Newyork, 2010.
2. Ganong'un Tıbbi Fizyolojisi. (Çev. Editörü H., Gökbel) 23. Baskı. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2011.
3. Hall, JE. Guyton & Hall Tıbbi Fizyoloji Cep Kitabı (Çev. Editörü Z. Solakoğlu) 11.Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2011.
4. Mohrman, DE., Heller, LJ. Cardiovascular Physiology 7th Edition, The McGraw Hill Company, New York, 2010.
5. Nichols, WW. and O'Rourke, MF. McDonald's Blood Flow in Arteries: Theoretical, Experimental and Clinical Principles, 5th Edition. NY: Oxford University Press. New York, 2005.
6. Pappano, AJ., Wier, WG., Nelson, MT. and Levy MN. Cardiovascular Physiology, 9th Edition. PA: Mosby Elsevier. Philadelphia, 2007.

V

SİNİR SİSTEMİ FİZYOLOJİSİ

Doç. Dr. Nuran Tosun

ÖĞRENME HEDEFLERİ

1. Sinir sisteminin bölümlerini sayabilmek
2. Nöronun yapısını açıklayabilmek
3. Aksiyon potansiyelinin oluşumunu açıklayabilmek
4. Sinir iletimini açıklayabilmek
5. Merkezi sinir sistemi yapılarının fonksiyonlarını tartışabilmek
6. Beyin omurilik sıvısının yapısını ve fonksiyonlarını açıklayabilmek
7. Spinal kordun inen ve çıkan yollarının fonksiyonlarını sayabilmek
8. Alt ve üst motor nöronların görevlerini tartışabilmek
9. Refleks yolu açıklayabilmek
10. Spinal sinirleri isimlendirebilmek
11. Kraniyal sinirleri isimlendirebilmek
12. Kraniyal sinirlerin fonksiyonlarını tanımlayabilmek
13. Otonom sinir sisteminin etkilerini tartışabilmek
14. Kafa içi basıncını açıklayabilmek
15. Kafa içi basıncını etkileyen faktörleri sayabilmek
16. Yaşlanma ile birlikte sinir sisteminde görülen değişiklikleri açıklayabilmek

- Atrofi bacak ve kol kaslarında da görülebilir ve komşu eklemlerin büyük görünmesine neden olur.
- Yaşlılarda tremor (titreme) gelişebilir.
- Yaşlanma ile birlikte reflekslerde zayıflama görülür.
- Aşil tendon refleksi, iki tarafta da azalmış veya kaybolmuş olabilir.
- Daha seyrek olsa da patella refleksi de etkilenebilir.
- Karın cildi refleksi azalmış veya kaybolmuştur.
- Ayak kaslarındaki atrofiden dolayı plantar cevap alınamayabilir.

KAYNAKLAR

1. Akdemir, N., Birol, L. İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı, Genişletilmiş 2. Baskı, Sistem Ofset, Ankara, 2005.
2. Burke, MK., Mohn-Brown, E., Eby, L. Medical Surgical Nursing Care, 3rd ed., Pearson Education, Inc., 2011.
3. Costanzo, LS. Board Review Series Physiology, Lippincott Williams and Wilkins, 5th Ed., 2011.
4. Guyton, AC., Hall, JE. (Çeviri Edt. Çavuşoğlu H, Yeğen BÇ) Tıbbi Fizyoloji, 11. Basım, Nobel Kitabevleri, 2007.
5. Lewis, SL., Heitkemper, MM., Dirksen, SR., O'Brien PG, Bucher, L. Medical Surgical Nursing: Assesment and Management of Clinical Problems, 7th ed., Mosby Elsevier, 2007.
6. Osborn, KS., Wraa, CE., Watson, AS. Medical Surgical Nursing: Preparation for Practice, Prentice Hall, 2010.
7. Perrin, KO., MacLeod, CE. Understanding the Essentials of Critical Care Nursing, 2nd ed., Pearson Education, Inc., 2013.
8. Silbernagl, S., Despopoulos, A. (Çeviri ed. Solakoğlu Z) Renkli Fizyoloji Atlası, 6. Basım, İstanbul Tıp Kitabevi, 2012.
9. Urden, LD., Stacy, KM., Lough, ME. Thelan's Critical Care Nursing Diagnosis and Management, 5th ed., Mosby, Inc., 2006.
10. Woodward, S., Mestecky, AM. (Çeviri ed. Topçuoğlu, MA., Durna, Z., Karadakovan, A.) Nörolojik Bilimler Hemşireliği. Nobel Tıp Kitabevleri, 2014.

VI

GÖZÜN YAPISI VE GÖRME FİZYOLOJİSİ

Doç. Dr. Nuran Tosun

ÖĞRENME HEDEFLERİ

1. Gözün dış yapılarını ve fonksiyonlarını sayabilmek
2. Göz küresinin yapılarını ve fonksiyonlarını açıklayabilmek
3. Görme olayının aşamalarını sıralayabilmek
4. Kırılma (refraksiyon) olayını tanımlayabilmek
5. Kırılma kusurlarını tartışabilmek
6. Görme yollarını açıklayabilmek
7. Yaşlanma ile birlikte göz ve görmede oluşan değişiklikleri tartışabilmek

GİRİŞ

Görme sistemi; gözün internal (iç) ve eksternal (dış) yapıları, ışığın kırılması ve görme yollarından oluşur. Gözün dış yapıları; kaşlar, göz kapakları, kirpikler, gözyaşı bezleri, konjonktiva, kornea, sklera ve ekstraoküler kaslardır. İç yapıları ise iris, lens, siliyer cisim, koroid ve retinadan oluşur.

Görme alanı içindeki cisimlerden yansıyan ışık, gözün şeffaf yapıları içinden geçerek kırılmaya uğrar ve görüntüsü retina üzerine düşer. Bu görsel uyarı, görme yollarını (optik tract) izleyerek retinadan oksipital kortekse gelir ve bir görüntü şeklinde algılanır. Gözün anatomik yapısı çevreden gelen ışınları ışığa duyarlı reseptörlerin üzerine

YAŞLANMA İLE BİRLİKTE GÖZ VE GÖRMEDE OLUŞAN DEĞİŞİKLİKLER

- 70 yaşına kadar görme keskinliği azalır, yakını görmede bulanıklaşma olur.
- 70 yaşından sonra görme keskinliği hızlanarak azalır.
- Gözdeki yağ dokusu atrofiye uğrar, bunun sonucu göz küresi orbita içine çekilir.
- Gözyaşı daha az üretilmeye başlar bu nedenle gözler kurur.
- Kornea zamanla parlaklılığını kaybeder.
- Pupilla giderek küçülür.
- Yaşlılıkla beraber lens kalınlaşır ve sarı bir renk alır. Bu durum ışığın retinaya geçişini zayıflatır.

KAYNAKLAR

1. Burke, MK., Mohn-Brown, E., Eby, L. Medical Surgical Nursing Care, 3rd ed., Pearson Education, Inc., 2011.
2. Guyton, AC., Hall, JE. (Çeviri ed. Çavuşoğlu H, Yeğen BÇ) Tıbbi Fizyoloji, 11. Basım, Nobel Kitabevleri, 2007.
3. Lewis, SL., Heitkemper, MM., Dirksen, SR., O'Brien, PG., Bucher, L. Medical Surgical Nursing: Assesment and Management of Clinical Problems, 7th ed., Mosby Elsevier, 2007.
4. Osborn, KS., Wraa, CE., Watson, AS. Medical Surgical Nursing: Preparation for Practice, Prentice Hall, 2010.

VII

KULAK VE İŞİTME FİZYOLOJİSİ

Doç. Dr. Nuran Tosun

ÖĞRENME HEDEFLERİ

1. Dış kulak yapılarını ve fonksiyonlarını sayabilmek
2. Orta kulak yapılarını ve fonksiyonlarını açıklayabilmek
3. İç kulak yapılarını ve fonksiyonlarını sayabilmek
4. Ses iletiminin fizyolojisini açıklayabilmek
5. Yaşlanma ile birlikte işitme fonksiyonunda görülen değişiklikleri tartışabilmek

GİRİŞ

Kulak, iki önemli fonksiyonu yerine getiren bir duyu organıdır: işitme ve denge. İşitme, konuşma ve iletişim yeteneği açısından önemli bir duyudur. Denge ise vücut hareketleri, pozisyon ve koordinasyon için önemlidir.

İşitme sistemi, periferik ve merkezi işitme sistemi şeklinde ikiye ayrılarak incelenebilir. Dış, orta ve iç kulaktan oluşan periferik işitme sistemi; seslerin alınmasını ve algılanmasını sağlar. Merkezi işitme sistemi ise beyin ve işitme yollarından oluşur, duyulan sesin entegrasyonunu ve anlamlandırılmasını sağlar.

larına hassasiyeti ve algılaması bozulur. Merkezi işitme sistemindeki bozukluklar ise merkezi işitme kaybına neden olur, kişinin duyduğu kelimelerin anlamını kavraması bozulur.

Ayrıca kafa kemikleri de titreşimleri iç kulağa kadar iletebilir. Buna kemik yolu iletimi denir. Hava yolu iletimi, kemik yolun iletiminden iki kat daha fazladır.

YAŞLANMA İLE BİRLİKTE İŞİTME FONKSİYONUNDA GÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLER

- Duyma yeteneği yaş ilerlemesi ile birlikte azalmaya başlar.
- 50 yaşlarında işitme kaybı giderek artar.
- Yüksek perdeli seslerin kaybı başlar.
- Kayıplar yavaş yavaş ve az olur.
- Kişi düşük frekanslı sesleri dinlerken yüksek frekanslı sesleri duymaya çalışırsa sesler birbirine girer ve özellikle sesli ortamlarda anlaması oldukça güç olur.

KAYNAKLAR

1. Burke, MK., Mohn-Brown, E., Eby, L. Medical Surgical Nursing Care, 3rd ed., Pearson Education, Inc., 2011.
2. Guyton, AC., Hall, JE. (Çeviri ed. Çavuşoğlu H, Yeğen BÇ) Tıbbi Fizyoloji, 11. Basım, Nobel Kitabevleri, 2007.
3. Lewis, SL., Heitkemper, MM., Dirksen, SR., O'Brien, PG., Bucher, L. Medical Surgical Nursing: Assesment and Management of Clinical Problems, 7th ed., Mosby Elsevier, 2007.
4. Osborn, KS., Wraa, CE., Watson, AS. Medical Surgical Nursing: Preparation for Practice, Prentice Hall, 2010.

VIII

SOLUNUM SİSTEMİNİN FİZYOLOJİSİ

Doç. Dr. Hatice Sütçü Çiçek

ÖĞRENME HEDEFLERİ

1. Solunum sistemini oluşturan organların temel fonksiyonlarını tanımlayabilmek
2. Akciğerlerde gaz değişiminin nasıl gerçekleştiğini açıklayabilmek
3. Solunum sisteminin kontrolünü açıklayabilmek
4. Solunum sisteminin savunma mekanizmalarını sıralayabilmek
5. Solunum sisteminde olan yaşlanmaya bağlı değişiklikleri sıralayabilmek

GİRİŞ

Solunum sistemi, hücrelere oksijen sağlar ve hücresel metabolizma sonucu oluşan karbondioksiti atar. Sistemin temel fonksiyonu, atmosfer ile kan arasında oksijen ve karbondioksitin yer değiştirmesidir. Bunu ventilasyon ve respirasyon yoluyla yapar. Ventilasyon havanın akciğerlere giriş ve çıkışıdır. Respirasyon ise akciğerlerde atmosferdeki oksijenin kana, kandaki karbondioksitin de atmosfere geçmesi sürecidir.

Solunum sisteminin anatomik yapısını oluşturan majör organlar; göğüs kafesi, akciğerler, plevra ve solunum kaslarıdır.

Yapısal değişiklikler elastik recoilde ve göğüs duvarının kompliyansında azalmadır. Göğüs duvarının ön arka çapı artar. Fonksiyonel alveollerin sayısı azalır. Akciğerlerin tabanındaki küçük hava yolları ekspirasyonda daha erken kapanır. Sonuç olarak inspire edilen hava akciğerlere daha fazla dağılır ve ventilasyon perfüzyonu daha az karşılar. PaO_2 düşüşüne neden olur. PaO_2 yaşla birlikte değişimi şöyle hesaplanır: PaO_2 (mmHg) = 103,5-0,42 × yaş

Antikorların yapımı ve hücresel bağışıklık çöktüğü için solunum sistemini koruma mekanizmaları da azalır. Alveoler makrofajlar fogositoz için daha az etkindir. Yaşlı hastaların öksürükleri daha zayıftır, siliaların ve fonksiyonel siliaların sayısı azalır. Virüslerin nötrolizasyonunda önemli mekanizma olan IgA'lar da azalır. Toraks solunumunun yerini abdominal/karın solunumu alır.

Solunumun kontrolünde değişiklikler olur. Kandaki O_2 veya CO_2 değişikliklerine daha fazla cevap olur. Solunum hızı değişmeden önce, PaO_2 alt seviyeye düşer ve $PaCO_2$ yüksek seviyelere çıkar. Bu değişiklikler aynı yaştaki kişilerde geniş bir yelpazede olur. Çok fazla sigara içmiş olanlar, obezler ve kronik hastalığı olanlar risk altındadır.

Yaşlı bireylerin, solunumun sayısı, niteliği, ritmi ve derinliği izlenmeli, hafif öksürük ve derin solunum egzersizleri yaptırılmalıdır. Sigara kullananlar sigarayı bırakmaya yönlendirilmeli, sigara içilen ortamlardan uzak durmaları önerilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Guyton, A., Hall, J., Tıbbi Fizyoloji, Çev. Ed: Çavuşoğlu, H., Yeğen, BÇ. Nobel Matbaacılık, Onbirinci Basım, İstanbul, 2007, sf: 471-502
2. Lewis, SM., Heitkemper, M., Dirksen, SR., Medical Surgical Nursing, Mosby Incorporation, 6th Edition, 2004, sf:542-550.
3. Urden, LD., Stacy, KM., Lough, ME. Pulmonary Anatomy and Physiology. Thelan's Critical Care Nursing, 5. Edition, p. 567-587, Mosby Inc., USA, 2006
4. Özyener, F. Solunum İşlevlerinin Düzenlenmesi
5. http://tip.uludag.edu.tr/temel-tip-bilimleri/fizyoloji/ders-notlari/solunum-duzenlenmesi.pdf. (Erişim 27. 06. 2013)
6. Seymen, O. (2006). Akciğer Hacim ve Kapasiteleri, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Ders Notları. http://tre.docdat.com/docs/1130/index-365.html

7. Vagas, E., Akgül, AG. Solunum Sistemi Fizyolojisi ve Çocuklardaki Farklar, Toraks Cerrahisi Bülteni, s.77-84 http://www.toraks.org.tr/uploadFiles/book/file/1772012111452-icindekiler.pdf (Erişim 30.07.2013)
8. Karadurmuş, N. Solunum Fonksiyon Testleri http://www.dersindir.net/indir/solunum-foks-testleri.pdf (Erişim 27.06.2013)
9. Lemone, P., Burke, K., Bauldoff, G. Medical-Surgical Nursing Critical Thinking in Patient Care, Fifth Edition, New Jersey USA, 2011.

IX

ENDOKRİN SİSTEM FİZYOLOJİSİ

Yrd. Doç. Dr. Berna Eren Fidancı

ÖĞRENME HEDEFLERİ

1. Hormonların ortak özelliklerini ve fonksiyonlarını tanımlayabilmek
2. Endokrin bezlerin yerlerini tanımlayabilmek
3. Hipofiz, tiroid, paratiroid ve adrenal bezlerden ve pankreastan salınan hormonların fonksiyonlarını tanımlayabilmek
4. Hormon reseptörlerinin yerlerini ve rollerini tanımlayabilmek
5. Endokrin sistemde yaşa bağlı değişiklikleri tanımlayabilmek

GİRİŞ

Endokrin sistem ve sinir sistemi vücutta primer iletişim ve koordine içinde çalışan iki sistemdir. Sinir sistemi sinir impulsları ile iletişim kurar. Endokrin sistem ise; hormonlar olarak bilinen kimyasal maddeler yoluyla iletişim kurar, üreme, büyüme gelişme ve enerjinin düzenlenmesinde rol oynar. Endokrin sistem tüm vücuttaki özel hedef hücrelere kan yoluyla ulaşacak hormonları salgılayan, depolayan ve üreten bezler ya da glandular dokulardan oluşmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Guyton, A., Hall, J. (Çev.Ed: Çavuşoğlu H, Yeğen BÇ) Tıbbi Fizyoloji, Nobel Matbaacılık, Onbirinci Basım, İstanbul, 2007, sf: 961-971
2. Osborn, L., DeWitt, TG., First LR, Zenel, JA., (Çev. Ed: Yurdakök M) Pediatri, Güneş Kitabevi, Ankara, 2007, sf:1039-1048.
3. Lewis, SM., Heitkemper, M., Dirksen, SR., Medical Surgical Nursing, Mosby Incorporation, 6th Edition, 2004, sf:1248-1261.
4. Costanzo, L., Board Review Series Physiology, Lippincott Williams and Wilkins, Fifth Edition, 2011.

X

SİNDİRİM SİSTEMİNİN FİZYOLOJİSİ

Doç. Dr. Hatice Sütçü Çiçek

Öğrenme Hedefleri

1. Sindirim sistemini oluşturan organların temel fonksiyonları tanımlayabilmek
2. Sindirim olayının nasıl gerçekleştiğini açıklayabilmek
3. Sindirim sisteminin sinirsel kontrolünü açıklayabilmek
4. Yaşlanmaya bağlı sindirim sisteminde olan değişiklikleri sıralayabilmek

GİRİŞ

Sindirim sisteminin ana fonksiyonu hücrelerin ihtiyacı olan besinleri sağlamaktır. Bunu besinleri alarak, parçalayarak ve emerek yani kan dolaşımına dâhil ederek gerçekleştirir. Sindirim sistemine gastrointestinal sistem (GİS) de denir. Sindirim sistemi; ağız, özofagus, mide, ince bağırsaklar, kalın bağırsaklar, rektum, anüs, karaciğer, pankreas, safrakesesi ve eşlik eden glandlardan (bezlerden) oluşur.

Sindirim Sisteminin Yapı ve Fonksiyonları

Sindirim sistemi, ağızdan anüse kadar yaklaşık 9 m'lik yoldur. İçten dışa doğru 4 tabakadan oluşur; mukoz, submukoz, kas, seröz. Özofagusun dış kısmı serozden çok fibröz tabakayla örtülüdür. Kas tabakası içte sirküler (dairesel) ve dışta longitudinal (uzunlamasına) olmak üzere iki kattan oluşur.

SİNDİRİM SİSTEMİNDE YAŞLANMA İLE BİRLİKTE GÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLER

Yaşlanma sürecinde diğer sistemlere göre az olmakla beraber GİS fonksiyonlarında da değişiklikler olur. Diş eti hastalıkları, diş kayıpları, tükürük sekresyonu, tat ve koku alma duyularında azalma yemek yerken memnuniyetin ve iştahın azalmasına neden olur.

Alt özefagial sfinkterin yetersiz olması ve düz kasların zayıflaması sonucunda özofagusun boşalması gecikir. Yaşla birlikte GİS motilitesinin azalmasına karşın sekresyon ve emilim daha az etkilenir. Sıklıkla yaşlı bireylerde HCl salınımı azalır, midenin boşalması gecikir ve konstipasyon olur.

Kronik atrofik gastritte; parietal hücrelerin sayısında, asit miktarında ve intrinsik faktör sekresyonunda azalma olur. Elli yaşından sonra karaciğerin boyutlarının küçülmesine karşın fonksiyon test sonuçları normal sınırlarda kalır. Enzimler yaşla azaldığı için ilaç ve hormonları metabolize etme kabiliyeti azalır.

Pankreasın boyutunda yaşla birlikte fibrozis, yağ asidi depolama ve atrofi şeklinde değişiklikler olur. Yaşlanma safra kesesi ve kanallarının yapı ve fonksiyonunda değişikliğe sebep olmamasına rağmen, safra taşlarının görülme oranında artış olur.

Konstipasyon yaşlılarda pek çok faktöre bağlı olarak gelişebilir; yavaşlamış peristaltizm, inaktivite, lifli gıda alımının azalması, sıvı alımının azalması, depresyon, konstipasyon yapan ilaçlar, laksatiflerin yanlış kullanımı gibi. Özellikle yaşlı bireylerde ekonomik yetersizlikler besin alımını etkileyerek taze sebze, meyve ve dolayısıyla yeterli lif tüketimini azaltır.

KAYNAKLAR

1. Guyton, A., Hall, J., Tıbbi Fizyoloji, Çev. Ed: Çavuşoğlu, H., Yeğen, BÇ., Nobel Matbaacılık, Onbirinci Basım, İstanbul, 2007, sf: 471-502
2. Lewis, SM., Heitkemper, M., Dirksen, SR., Medical Surgical Nursing, Mosby Incorporation, 6th Edition, 2004, sf:542-550.
3. Urden, LD., Stacy, KM., Lough, ME. Pulmonary Anatomy and Physiology. Thelan's Critical Care Nursing, 5. Edition, p. 567-587, Mosby Inc., USA, 2006
4. Lemone, P., Burke, K., Bauldoff, G. Medical-Surgical Nursing Critical Thinking in Patient Care, Fifth Edition, New Jersey USA, 2011.

5. Yıldırım, B., Özkahraman, Ş., Ersoy, S., Yaşlılıkta görülen fizyolojik değişiklikler ve hemşirelik bakımı. Düzce Üniversitesi Sağlık bilimleri Enstitüsü Dergisi 2012; 2 (2): 19-23.
6. Özkayar, N., Arıoğlu, S., Yaşlanma ile meydana gelen fizyolojik değişiklikler, İç hastalıkları Dergisi 2007; 14 (1): 18-26.
7. Tiftik, S., Kayış, A., İnanır, İ., Yaşlı bireylerde sistemsel değişiklikler, hastalıklar ve hemşirenin rolü, Akademik Geriatri Dergisi 2012; 4: 1-11.

XI

ÜRİNER SİSTEMİN FİZYOLOJİSİ

Yrd. Doç. Dr. Halise Coşkun

ÖĞRENME HEDEFLERİ

1. Böbreklerin boşaltım sistemindeki rolünü açıklayabilmek
2. Renin-Anjiotensin-Aldesteron ilişkisini açıklayabilmek
3. İdrarın nasıl oluştuğunu açıklayabilmek
4. İşeme işleminin nasıl gerçekleştiğini açıklayabilmek
5. İşemeyi etkileyen faktörleri sayabilmek

GİRİŞ

Sindirim sistemi ile vücuda alınan besin öğelerinin sindirimi sonucunda oluşan atık maddeler kanda kalırsa hücreler, dokular ve organlar üzerinde zehir etkisi yapmaktadır. Üriner sistem zararlı maddeleri idrara dönüştürür, idrarı depolar, taşır ve vücuttan atar.

Bir dakikada vücuttaki toplam kanın yaklaşık % 25'i böbreklerden geçer.

Üriner sistem; iki böbrek, iki üreter, mesane ve üretradan oluşur (Şekil 11.1-2).

KAYNAKLAR

1. Burke, M.K., Mohn-Brown, E.L., Eby, L. Medical Surgical Nursing Care, 3rd ed.,Pearson Education Inc.,2011
2. Guyton, C.A., Hall, J.E. (Çeviri ed. Çavuşoğlu, H., Yeğen, B.Ç.) - Tıbbi Fizyoloji, 11.basım, Nobel Kitabevler, 2007
3. Hoeman, P.S. (Ed) Rehabilitation Nursing:process and aplication, 2nd ed., Mosby-Year Book ,Inc.1996
4. Lewis, S.M., Heitkemper, M.M., Dirksen, S.R. Medical Surgical Nursing:Assesment and Management of Clinical Problems,Vol.2, 6 th ed., Mosby, Inc.,2004
5. McDowell, J. (Ed.) Enclopedi of Human Body Systems, Greenwood, 2011, e-book, ISBN9780313391750-9780313391767, Erişim Nu. 348630, p 599-613
6. Phipps, W.J., Sands, J.K., Marek, J.F. Medical Surgical Nursing Concepts & Clinical Practice, 6th ed.,Mosby, Inc.,1999
7. Potter, P.A., Perry, G.A., (Eds) Fundamental Nursing: concepts, process, and practise, 4th ed., Mosby - Year Book, Inc., 1998
8. Urden, L.D., Stacy, K.M., Lough, M.E. Thelan's Critical Care Nursing Diagnosis and Management, 5th ed., Mosby Inc., 2006

XII

ÜREME SİSTEMİ FİZYOLOJİSİ

Doç. Dr. Tülay Yavan

ÖĞRENME HEDEFLERİ

1. Erkek ve kadın üreme sisteminin yapı ve fonksiyonlarını tanımlayabilmek
2. Erkek üreme sistemi fonksiyonu için temel hormonların fonksiyonlarını özetleyebilmek
3. Menstrual siklusun fazlarını, dominant hormonları ve her fazdaki değişimleri özetleyebilmek
4. Erkek ve kadın üreme sistemlerindeki yaş ile ilişkili değişimleri ilişkilendirebilmek

KADIN VE ERKEK ÜREME SİSTEMİNİN YAPISI

Kadın ve erkek üreme organları fonksiyon ve yapı olarak temelde benzerdirler. Hem erkek hem de kadın üreme sistemi primer (temel) ve sekonder (aksesuar) organlardan oluşur. Primer üreme organları gonadlar olarak ifade edilir. Kadın gonadları overlerdir, erkek gonadları ise testislerdir. Gonadların temel sorumlulukları hormon sekresyonu ve gametlerin (cinsiyet hücreleri ovum ve sperm) üretimidir. Sekonder veya aksesuar organlar ovum ve spermin taşınmasından, beslenmesinden ve fertilize yumurtanın korunmasından sorumludur.

ları da değiştiği için istenmeyen gebelikler görülebilmektedir. İstenmeyen gebelikleri önlemek için uygun gebelikten koruyucu yöntemler kullanılmalıdır.

Erkekler, menopoz gibi büyük ve hızlı bir değişim yaşamazlar. Değişimler andropoz diye ifade edilen bir süreç boyunca derece derece oluşur. Yaşlı erkeklerde aşamalı bir testosteron azalması olur. Erkeklerde hormonların azalmasının belirtileri fiziksel, psikolojik veya seksüel olabilir. Değişikliklerin bazıları prostat büyüklüğünde artma, testosteron düzeyinde azalma, sperm üretiminde azalma, skrotumun kas tonüsünde azalma, testislerin büyüklük ve katılığında azalmadır. Bu değişikliklerin bir sonucu olarak bazı erkeklerde erektil disfonksiyon ve seksüel disfonksiyon oluşur.

Hemşireler, yaşam boyunca normal olarak meydana gelen değişiklikler ile ilgili sağlık eğitimi vererek bireylerin durumlarını anlamalarına ve uyum sağlamalarına yardım edebilirler.

KAYNAKLAR

1. Ayhan, A., Durukan, T., Günalp, S., Gürgan, T., Önderoğlu, L.S., Yaralı, H., Kunter, Y. Temel Kadın Hastalıkları ve Doğum Bilgisi, Güncellenmiş 2. Baskı, Güneş Tıp Kitapevleri, 2008 (48-51, 941-952, 1471-1497).
2. Coşkun, A.M. Kadın Sağlığı ve Hastalıkları El Kitabı (Üreme Sistemi Yapı ve Fonksiyonu), Koç Üniversitesi Yayınları, SANERC Kitapları 3, İstanbul, 2012 (39-68).
3. Davidson, M.C., London, M.L., Ladewig, P.W. Olds' Maternal Newborn Nursing & Women's Health Across the Lifespan. Ninth Edition. Pearson Education Inc., 2014 (211-239).
4. Leifer, G. Maternity Nursing: An Introductory Text. 11th Edition. Elsevier Sounders. 2012 (16-28).
5. Lewis, S.L., Dirksen, S.R., Heithkemper, M.M., Bucher, L., Camera, I.M. Medical-Surgical Nursing, Assessment and Management of Clinical Problems. Eighth Edition, International Edition, Elsevier Inc. 2011 (1287-1305).
6. Pilliteri, A. Maternal & Child Nursing: Care of the Childbearing & Childrearing Family. Fifth Edition. Lippincott Williams & Wilkins, 2007 (69-).
7. Scott Ricci, S. Essentials of Maternity, Newborn, and Women's

Health Nursing. Lippincott Williams & Wilkins, 2007, Philadelphia (45-87).
8. Dansuk, R. Kadın genital sisteminin embriyolojisi ve cinsel farklılaşma, Türk Ped Arş 2011;46 Özel Sayı: 115-7. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tpedar/article/viewFile/5000002008/5000002873

XIII

FETUSUN VE YENİDOĞANIN FİZYOLOJİSİ

Yrd. Doç.Dr. Berna Eren Fidancı

ÖĞRENME HEDEFLERİ

1. Yenidoğanın ekstrauterin yaşama geçerken respiratuvar ve kardiyovasküler değişiklikleri özetleyebilmek
2. Yenidoğanın kan değerlerini ve etkileyen faktörleri tanımlayabilmek
3. Yenidoğanda ısı kaybı mekanizmalarını ve termogenezis (ısı düzenlenmesi) sürecini tanımlayabilmek
4. Yenidoğanda hiperbilirubinemiyi ve nedenlerini söyleyebilmek
5. Yenidoğanda gastrointestinal sistem ve karaciğer fonksiyonlarını söylebilmek
6. Yenidoğanın böbrek fonksiyonlarını ve sıvı elektrolit dengesini sürdürme mekanizmalarını söylebilmek
7. Yenidoğanın temel immünolojik yanıtlarını tanımlayabilmek
8. Yenidoğanın nörolojik fonksiyonlarını açıklayabilmek
9. Yenidoğanın normal duyusal-algısal yeteneklerini ve yenidoğan döneminde davranışsal durumları tanımlayabilmek

YENİDOĞAN DÖNEMİ

Yenidoğan dönemi doğumdan yaşamın 28. gününe kadar olan dönemdir. Bu periyotta intrauterin hayattan ektsrauterin hayata geçen yenidoğanda bir dizi fizyolojik değişiklik meydana gelir. Yenidoğanın

Yenidoğanlar doğum sonrası 1. haftadan itibaren annesinin göğüs pedini diğer annelerinkinden ayırt etme yeteneğine sahiptirler ve annelerinin kokusunun olduğu yöne dönerler.

Tat ve Emme: Yenidoğan farklı tatlara farklı yanıtlar verir. Yaşamın 3. gününde tatlı ile ekşiyi ayırt edebilir. Örneğin şeker emmeyi artırır ve yenidoğan şekerli gıdaları tercih etme eğilimindedir.
Bebek uyanık ve açsa, hızlı arama refleksi hareketleri gösterir. Beslenme başladığında bebek kendine özgü bir emme paterni geliştirir. Bu dönemde bebek ayrıca hem emme refleksi nedeniyle hem de kendini sakinleştirmek için tıpkı uterusta olduğu gibi parmak emebilir.

Dokunma Duyusu: Yenidoğan dokunulmaya, kucakta taşınmaya karşı çok duyarlıdır; bu yüzden dokunma yenidoğan bebek için en önemli duyusal uyarandır. Bebeğin ağlaması ya da huzursuzlaşması karşısında sıklıkla annenin yanıtı dokunma ya da kucağına alma şeklindedir. Yeterince kucağa alınan, duyusal uyaran verilen bebeklerin çevreyle etkileşimi de daha iyidir.

KAYNAKLAR

1. Davidson, M.C., London, M.L., Ladewig, P.W.: Olds' Maternal Newborn Nursing & Women's Health Across the Lifespan. Ninth Edition. Pearson Education Inc., 2012.
2. Guyton, A., Hall, J., Tıbbi Fizyoloji, Çev.Ed: Çavuşoğlu H, Yeğen BÇ, Nobel Matbaacılık, Onbirinci Basım, İstanbul, 2007, 1042-1052
3. Osborn, L., DeWitt, TG., First, LR., Zenel, JA., Pediatri, Çev. Ed: Yurdakök, M., Güneş Kitabevi, Ankara, 2007, 1250-1266.
4. Yurdakök, M., Erdem, G., Neonatoloji, Alp Ofset, Ankara, 2004.
5. Meeks, M., Hallsworth, M., Yeo, H., Yenidoğan Hemşireliği, Çev. Ed: Yurdakök M, Rotatıp Kitabevi, Ankara, 2012
6. Gomella, TL., Neonatology, 5th Edition, Lange Medical Books, New York, 2004.

HİKMETİN İZİNDE
KENAN GÜRSOY'A
ARMAĞAN

Editör
Fulya Bayraktar

Aktif Düşünce

HİKMETİN İZİNDE KENAN GÜRSOY'A ARMAĞAN
Editör: Doç. Dr. Fulya Bayraktar

©Copyright 2016, *Bu baskının bütün hakları* AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK Ltd. Şti.'e aittir.
'AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır. Sertifika No.: 20779

Bölümlerin yasal sorumluluğu yazarlarına aittir.

Aktif Düşünce Yayınları : 24
ISBN : 978-605-83278-3-2
© 1. Baskı, Aralık 2016

Genel Yayın Yönetmeni: Hilal Argun
Editör: Doç. Dr. Fulya Bayraktar
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99-11 / Ankara

---

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayraktar, Fulya.
Hikmetin İzinde Kenan Gürsoy'a Armağan / *Fulya Bayraktar*
1. Basım, X + 1054 s., 165x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-83278-3-2
1. Kenan Gürsoy 2. Felsefe 3. Hikmet 4. Çağdaş Felsefe 5. Türkiye'de Felsefe

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Ana Basım, Alfa, Arasta, Final, Oda, Prefix, Atlas Dağıtım

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 1

PROF. DR. KENAN GÜRSOY'UN KISA ÖZGEÇMİŞİ 5

PROF. DR. KENAN GÜRSOY'UN BİLİMSEL ÇALIŞMALARI 7

FELSEFÎ BİYOGRAFİSİNE BİR BAŞLANGIÇ OLARAK KENAN GÜRSOY İLE SOHBET 21

KENAN GÜRSOY İLE HÂTIRÂLAR

KENAN GÜRSOY DOSTUMA SAYGIYLA, SEVGİYLE 53
Ahmed Güner Sayar

KENANCIĞIM 63
Ahmet İnam

KENAN GÜRSOY HOCAMIZ İÇİN 65
Barış Kara

PARİS'TEN BERİ 67
Coşkun Değirmencioğlu

MİRASI VEFA OLANA, VEFA SELAMI 71
Fahrettin Olguner

HİÇ ÖĞRENCİSİ OLMADIĞIM, KENDİSİNDEN ÇOK ŞEY ÖĞRENDİĞİM HOCAM… 75
Gülgun Yazıcı

KENAN'I YAZMAK 81
Mansur Beyazyürek

NASIL VASFEDEYİM? 87
Senail Özkan

KENAN GÜRSOY İLE DÜŞÜNCE İKLİMİ 91
Şeyma Durmaz

KENAN GÜRSOY'UN FELSEFESİ ÜZERİNE

FELSEFENİN KAYNAĞI VE NESNESİ OLARAK KÜLTÜR ÜZERİNE BİR DENEME 95
Alber Erol Nahum

KENAN HOCA İÇİN: TOPÇU'DA MESULİYET VE HÜRRİYET MESELESİ 103
Ali Osman Gündoğan

'DOĞRUDUR' DOĞRU MUDUR? 111
Aliye Karabük Kovanlıkaya

KENAN GÜRSOY TEFEKKÜRÜNDE FELSEFÎ ÖZGÜNLÜK 127
Ayşe Yaşar Umutlu

MERLEAU-PONTY'DE ALGI PROBLEMİNE GİRİŞ:
PROF. DR. KENAN GÜRSOY'UN FELSEFİ YAKLAŞIMI ÜZERİNE 137
Celal Türer

BATI FELSEFESİ VE İSLÂM TASAVVUFUNDA BENLİK, ÖTEKİ VE HİÇLİK 153
Chryssi Sidiropoulou
Çevirenler: Duygu Dinçer, Fulya Bayraktar

KENAN GÜRSOY'UN İNSAN ANLAYIŞI: "İNSANI İNSAN KILMAK ANLAMINDA BİLMEK VE OLMAK" 171
Duygu Dinçer

KENAN GÜRSOY'UN FELSEFESİNİN EVRENSELLİĞİ 193
Fulya Bayraktar

KENAN GÜRSOY DÜŞÜNCESİNDE DİL VE ÖTEKİ'YLE KARŞILAŞMA ÜZERİNE 205
Gaye Çankaya Eksen

KENAN GÜRSOY VE VAHDETÇİ FİLOZOFLAR 211
Gönül Bünyadzade

TÜRKİYE – AZERBAYCAN FELSEFİ İLİŞKİLERİ 221
Gönül Bünyadzade

KENAN GÜRSOY'UN VAROLUŞ FELSEFESİ VE TASAVVUF ANLAYIŞI'NIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ 233
Gülnaz Ataman

FELSEFE İLE ÖZGÜRLEŞME 243
Hakan Poyraz

KENAN GÜRSOY DÜŞÜNCESİNDE JEAN-PAUL SARTRE FELSEFESİNE BAKIŞ 253
H. Haluk Erdem

KENAN GÜRSOY'U DÜŞÜNMEK, KENAN GÜRSOY İLE DÜŞÜNMEK 259
Levent Bayraktar

TÜRKİYE'DE VAROLUŞÇU FELSEFE ÇALIŞMALARI VE KENAN GÜRSOY'UN KATKILARI 269
Nilgün Özcan

BİR DÜŞÜNÜR VE KÜLTÜR ADAMI: KENAN GÜRSOY 287
Ömer Özercan

KENAN GÜRSOY'DA BİR METAFİZİK VARLIK OLARAK İNSAN 301
Özge Güngör

KENAN GÜRSOY'UN BİRLEYEREK OLUŞMAK FELSEFESİ 307
Rabia Dirican

FELSEFENİN YÜZÜ 317
Rahmi Karakuş

KENAN GÜRSOY'UN DÜŞÜNCESİNDE SOHBETİN VE DİYALOĞUN ANLAMI 323
Seçkin Sertdemir Özdemir

DESCARTES SONRASI BATI FELSEFESİNDE KAYBOLAN VARLIĞIN DRAMI 331
Süleyman Dönmez

KENAN GÜRSOY'UN DÜŞÜNCE DÜNYASINDA ŞAHSİYET VE DEĞER 337
Vefa Taşdelen

İNSANDAN MEDENİYETE "TANIŞ OLMAK" 347
Yakup Kalın

FELSEFE-TASAVVUF-SANAT İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA KENAN GÜRSOY'UN DÜŞÜNCE EVRENİ VE İKİ ÖRNEK SANATÇI 357
Yıldız Doyran

KENAN GÜRSOY'UN FELSEFE VE EDEBİYAT TASAVVURU 383
Zeynep Tek

KENAN GÜRSOY'UN FELSEFE VE TASAVVUF DÜŞÜNCESİ ÜZERİNE BİR DENEME 401
Zeyno Tekinalp Özkan

KENAN GÜRSOY DÜŞÜNCESİNDE EGZİSTANS FELSEFESİ VE TASAVVUF BÜTÜNLEŞMESİ 409
Ziya Yavuz

KENAN GÜRSOY'UN ESERLERİ ÜZERİNE

BİRLEYEREK OLUŞMAK ÜZERİNE 425
Levent Bayraktar

MEDYADA KÜLTÜR, SANAT VE FELSEFE: *DÜŞÜNCE İKLİMİ* ÖRNEĞİ 433
Levent Bayraktar

ETİK VE TASAVVUF IV. DİYALOG ÜZERİNE 435
Muzaffer Çam

ETİK VE TASAVVUF 443
Ömer Faruk Ocakoğlu

BİRLEYEREK OLUŞMAK KİTABI ÜZERİNE 449
Uğur Kılınç

ETİK VE TASAVVUF FELSEFÎ DİYALOGLAR 455
Yakup Özkan

BİRLEYEREK OLUŞMAK FELSEFE VE TASAVVUF ÜZERİNE KONUŞMALAR 461
Yakup Özkan

BİRLEYEREK OLUŞMAK 473
Zeynep Tek

KENAN GÜRSOY'A ARMAĞAN EDİLEN MAKALELER

FELSEFE ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BAZI ÖNERİLER 481
A. Kadir Çüçen

MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ AÇISINDAN HAYATIMIZIN ÜÇ TEMEL OLGUSU: DİN, FELSEFE VE BİLİM GELENEĞİMİZ 489
Abdulkuddüs Bingöl

YAŞAM PINARINI BESLEYEN FELSEFE 503
Ahmet İnam

HUME'UN FELSEFESİNDE İDEALAR VE İZLENİMLER SORUNU 507
Aliş Sağıroğlu

AHLÂK-ÂDÂB AYIRIMI VE AHLÂK FELSEFESİNİN İMKÂNI ÜZERİNE 519
Alparslan Açıkgenç

J. P. SARTRE YAŞAMINDA TANRI KAVRAMININ YERİ 539
Arslan Topakkaya

BATI MEDENİYETİ KARŞISINDA PARİS'TEKİ DAİMÎ İLK TÜRK ELÇİSİ: MORALİ ESSEYYİD ALİ EFENDİ 549
Belkıs Altuniş Gürsoy

DÜNYALI BİR ÜNİVERSİTENİN İMKÂNLARI 561
Besim F. Dellaloğlu

FİZİKSEL VARLIK ALANININ ONTOLOJİSİ 575
David Grünberg

İSLAM VE HRİSTİYANLIK ARASINDAKİ DİYALOĞUN YOLU 597
Elettra Ercolino

F.H.BRADLEY'NİN MONİST İDEALİZMİ ÜZERİNE 603
Emel Koç

ERNESTO BUONAİUTİ: ÎMAN, HÜRRİYET, YALNIZLIK 617
Fabio L. Grassi

KİŞİSELCİLİK FELSEFESİNİN TEMEL YAPILARI VE SINIRLARI 623
Gülcevahir Şahin Granade

AKILCILIĞIN ALTIN ÇAĞINDA İNSAN DOĞASI ÜZERİNE TARTIŞMALAR: DESCARTES, MALEBRANCHE VE SPİNOZA 637
Hülya Yaldır

KENDİYLE BARIŞIK, DÜNYAYLA BARIŞIK OLMANIN İMKÂNI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 657
Hüseyin Subhi Erdem

PADİŞAHA BİR MEKTUP: İKİ BÜYÜK MİSTİK, MEVLANA VE PLOTİNOS ARASINDA YAKINLAŞMALAR 673
İhsan Hayri Batur

'AYKIRI' FRANSIZ KATOLİKLERİ İLE MARCEL LÉGAUT'NUN DÜŞÜNCE VE ÖĞRETİSİNE BİR BAKIŞ 683
Marie Hélène Sauner-Leroy

ANTİK ÇAĞDA BİLİM VE FELSEFENİN BEŞİĞİ OLAN BATI ANADOLU'DA YETİŞEN BİLGE İNSAN THALES 701
Mehmet Akgün

FİLİBELİ EDHEM EFENDİ 717
Mehmet Demirci

MEVLANA'NIN İRFAN ÖĞRETİSİNDE DUYUSUZ VE DOLAYSIZ KAVRAMA: KALBİN ANLAMASI 727
Mevlüt Uyanık

KÜLTÜREL TRAJEDİ VE YAŞAMA ESTETİĞİ 747
Milay Köktürk

EĞİTİM VE AHLÂK ÜZERİNE BAZI MÜLAHAZALAR 761
Muhammet Enes Kala

GABRİEL MARCEL'DE DÎNÎ TECRÜBE VE ANLAŞILABİLİRLİK 767
Yazan: Pierre Colin
Çeviren: Murtaza Korlaelçi

KOZMİK DEVİRLER DOKTRİNİ HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ 787
René Guénon (Abdülvâhid Yahyâ)
Çeviren: Mustafa Tahralı

ÖZGÜRLÜK ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ 795
Mustafa Yıldırım

MAHATMA GANDHİ VE SİVİL İTAATSİZLİK 805
Müslim Akdemir

FELSEFÎ TUTUM 815
Necati Öner

BAŞKA/BAŞKASI'NIN YÜZÜ: LEVİNAS 819
Nurhayat Çalışkan Akçetin

DİL FELSEFESİ AÇISINDAN TÜRKÇE'YE BİR BAKIŞ 831
Ömer Naci Soykan

ÜNİVERSİTE VE FELSEFE 845
Ömer Özden

MÎLÂDÎ XXI. ASIRDA SANATTAN MEDET UMMAK 853
Özkan Gözel

BİR MEDENİYET İNŞASINA GEREKÇE: İKİ TÜRKİYE ÜZERİNDEN DEĞERLERİ OKUMAK 867
Necmettin Tozlu

İSLAM MEDENİYETİNİN AHLÂK BOYUTU: İMAM MATURİDÎ'NİN AHLÂK ANLAYIŞI 879
Recep Kılıç

SAFİYE EROL VE TEZ OKUMALARI 887
Semahat Yüksel

"KURUCU DEĞERLER" DÜZLEMİNDE DOĞU-BATI ÇELİŞKİSİ VE BİREŞİM 907
Sadettin Elibol

GÜZEL VE GÜZELLİK HAKKINDA 911
Sadettin Ökten

M. ÂKİF'E POZİTİVİST DENEBİLİR Mİ? 915
S. Hayri Bolay

POZİTİVİST METAFİZİK 925
Şafak Ural

KADİM YUNAN DÜŞÜNCESİNDE VE MEVLÂNÂ'DA CİNSİYET ALGISI VE KADIN 937
Şamil Öçal

TARİHİN DAYANILMAZ AĞIRLIĞI 957
Şaban Teoman Duralı

ARENDT VE LEFORT'UN MACHİAVELLİ OKUMALARI 967
Tülin Bumin

FELSEFE TARİHİNDE KÖTÜLÜK PROBLEMİ 981
Ülker Öktem

MUHAMMED İKBAL'DE AŞKIN BEN 997
Vefa Taşdelen

KENAN GÜRSOY FELSEFE ATÖLYESİ'NDEN

KENAN GÜRSOY FELSEFE ATÖLYESİ'NİN HİKÂYESİ 1017
MÜZEYYEN PEHLİVAN

ÇİĞDEM GÜRSOY 1022
ESRA ATAKAN 1023
ESRA USTA 1024
FATMA AHMET 1028
GÜLNAZ ATAMAN 1029
H. NİDA PAŞALIOĞLU 1032
HAYRİYE ARAT 1033
HÜLYA IŞILDAK 1034
MAHMUT DİPŞAR 1035
MELEK AKAR 1036
MİNE ÜLGER 1037
MUALLA YAZAR 1038
S. FİSUN ERDEN 1039
S. REFİK AKGÜN 1042
SAİDE PEREK 1043
SÜLÜN AKARSU 1045
SELNUR SAYIN 1046
ŞENGÜL SÜRMEN 1047
TÜLAY GÜRSES 1049
YUSUF SELÇUK SAKA 1051

SUNUŞ

Bir felsefe talebesi için en büyük şans, hikmetin izinde bir düşünüre tanık olmaktır. Ondan öğrenmek, onunla öğrenmek ve onunla üretmektir. Felsefe gelenekleri böyle oluşur. Kültürler, medeniyetler ancak böyle bir süreklilik ile yaşayabilirler. Biz de, bize bu büyük şansı bahşeden, felsefeyi kendisinden tedris ettiğimiz Hocamıza olan tanıklığımızı ve bir düşünür olarak kendisiyle ilgili diğer tanıklıkları, fikir hayatımıza bir katkı olmasını ümidederek paylaşmak ve Akademide 40. yılını tamamlaması münasebeti ile Hocamız Prof. Dr. Kenan Gürsoy'a bir Armağan Kitap olarak sunmak istedik.

Bu arzumuzu gerçekleştirmek için yola çıktığımızda gördük ki hayatımızın en anlamlı ve fakat en zor vazifesini üstlenmişiz. Zira Hocamızın felsefesinin bütün yönlerini incelemenin ve tüketmenin mümkün olmadığı aşikârdı. Bu sebeple bu Armağan, onun tefekkürü hakkında yapılacak olan çalışmalar için bir başlangıç olarak düşünülebilir. Bu kitapla, onun "Birlik Felsefesi" olarak özetlenebilecek olan düşüncelerine dikkat çekebilmiş olmaya çabaladık. Umarız ve dileriz, acemice hazırlamaya gayret ettiğimiz bu Armağan, Hocamız hakkında daha kapsamlı ve daha başarılı çalışmalara bir kapı aralasın ve bu çalışmaların sayıları çoğalsın. Bu umutla eksikliklerimizin ve hatalarımızın affedilmesini diliyoruz.

Bu kolektif çalışma; Hocamızla hâtırâlar, felsefesi üzerine araştırmalar, eserleri hakkında değerlendirmeler, Hocamıza armağan edilen makaleler ve Hocamızın Felsefe Atölyesinden katkılar olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Eserin başında, Kenan Gürsoy'un tefekkürünü ana hatları ile fark edebilmek için kendisi ile yapılmış ve felsefi biyografisine giriş mahiyetinde düşünülebilecek olan bir sohbet yer almaktadır.

İlk bölümde Hocamızın meslektaşları, dostları, talebeleri, sevenleri, kendisi hakkındaki hissiyatlarını ve hâtıralarını dile getirirken, onun fikriyatına da değindiler.

İkinci bölümde ise; Hocamızın felsefesi üzerine yapılan incelemeler ve değerlendirmeler yer aldı. Bu bölümde Kenan Gürsoy'un tefekkürünün farklı bir veçhesinin ele alındığı her bir yazı; onun felsefesini, teklif ettiği yeni kavramları, dünya problemleri karşısında, bugünün insanının bunalımları için çözüm önerilerini, büyük bir titizlikle irdeleme gayreti ile kaleme alınmıştır. Ancak ne Hocamızın ele alınabilecek olan düşünceleri bunlarla sınırlıdır, ne de inceleyebildiğimiz fikirlerin ele alınabilme imkânları bizim gerçekleştirebildiğimiz kadardır.

Bununla beraber, bugün kendileri de hoca olmuş olan talebelerinin, Hocalarını yazmanın güçlüğüne rağmen gösterdikleri çaba, Hocamızın Akademiye ve talebelerine verdiği 40 yılı için bir minnettarlık ifadesi olmanın yanı sıra, tefekkür hayatımız için de önemli bir katkı niteliğindedir.

Elbette burada, Kenan Gürsoy'un felsefesini yalnızca talebeleri değerlendirmedi. Meslektaşları ile farklı disiplinlerden akademisyenler de Kenan Gürsoy Felsefesi üzerine yazdılar. İncelemeleri ve yorumlarıyla kitabı zenginleştirdiler. Armağan, bu yönüyle, Kenan Gürsoy felsefesine bir giriş olarak değerlendirilebilir.

Üçüncü bölümde, Kenan Gürsoy'un eserleri üzerine yapılan tetkikler ve eserlerine yazılmış tanıtımlar bulunmaktadır.

Dördüncü bölüm, çoğunluğu felsefe alanından olan pek çok akademisyen, entelektüel ve sanatçının, Akademide 40. yılı vesilesi ile Kenan Gürsoy'a armağan ettikleri çok kıymetli makalelerinden oluşmaktadır. Bu makaleler ile bu kitap, aynı zamanda bir çağdaş Türk düşüncesi seçkisi olarak da okunabilir.

Beşinci bölümde ise, "Kenan Gürsoy Felsefe Atölyesi"nin değerli mensupları, böyle bir Armağan kitap vesilesiyle, birkaç cümle ile de olsa duygularını ve düşüncelerini bizimle paylaştılar. "Kenan Gürsoy Felsefe Atölyesi", 10 yıldır, pek çok farklı meslek grubundan ve farklı yaşlarda tefekküre meraklı, Hocamızın felsefe yapma tarzını hayatla bütünleşmesi bakımından anlamlı bulan, insanın "gönül daralması" ve "kafa karışıklığı" karşısında Hocamızın tarzında yapılacak olan bir felsefenin günümüz insanına bir umut olacağını hisseden katılımcıların bulunduğu bir Felsefe Atölyesidir.

Kenan Gürsoy'un Akademide geçirdiği 40 yılının; bir mütefekkir olarak, yazdıkları, konuştukları ile olduğu kadar, öğrencileri ile münasebeti dolayısıyla da fark edilmesi gereken kendine has bir tarafı vardır. O, sadece hikmeti sevmeyi değil, insanı sevmeyi meslek edinmiştir. Varlığa duyduğu muhabbet, insana hizmet olarak tezahür etmiştir. Bu sebeple, Akademiye onun talebesi olarak intisabedenler, yalnız bir mesleğe değil, bir insan olmaklığa da davet edilmiş olurlar. Bunu gerçekleştiremeseler de, böyle bir yolda olmaya gayret ederler. Her bir talebesinin kendindeki bir kabiliyeti fark etmesi için çabalar. Hatta hocamız, belki de o talebede olmayan

bir güzelliğin onda olmuş olabileceğini ihsas ettiğinde, o güzellik artık o talebenin emaneti olur, gerçekleştirmek ve kendisinde var kılmaya çalışmak istediği bir ideal hâlini alır.

Hocamızın tefekkürü, ilgilendiği her alanda olduğu gibi, pedagojisinde de sevgiyi temele alır. Ve yine her meselede olduğu gibi bu, "insan"ı bir şahsiyet varlığı olarak kendine kazandırma ve kemâle yöneltme süreci olarak gördüğümüz eğitim anlayışında da sadece bir düşünce, bir kuram olarak kalmaz. Yaşayan o insanın kendini içinde bulacağı bir tecrübe olarak, bir egzistansiyel hal olarak da Hocamızdan yansır ve muhatabında bu yansımaya katılmak için duyulan bir iştiyake dönüşür.

Ebedî hikmetin izinde, kadim bir geleneğin devamında, şimdi onu çağın dili ile yeniden üreten bir düşünür olarak; hakikat sevdasının da yalnız bir bilme işi değil, bir olma yolu olduğunu gösterir. Felsefenin hayatla bağını kurar. Felsefenin hayatiyeti olduğunu vurgular. Daima dinamik oluşuna dikkat çeker.

Felsefenin kültürle, tarihle, değerle bağını kurar. Felsefenin bir kültür, bir dil ve medeniyet ortamı içinde yapılabileceğini vurgularken, onu tarihte yapılmış olan bir felsefeyi tekrar etme eylemi olarak da görmez. Fakat felsefenin tarihsel oluş ve akış süreci içinde inşaa edilebileceğini de hatırlatır. Felsefe ne tarihini tekrar ederek ne de tarihinden bağımsız olarak yapılabilir. Hocamız bu konuda dengeyi sağlayarak, felsefeyi bir gelenek içerisinde kavrar, bugünün insanı ve dünyasının sorunlarına ışık tutacak şekilde yeniden üretir. Gelenekçi değil fakat gelenekli olarak yapılabilecek bir entelektüel etkinlik olduğunu vurgular. Felsefeyi herhangi bir ideolojik kalıba da indirgemez. Felsefenin içi boş bir retorik olmaya indirgenmesinin de karşısında durur ve sağlam bir akli tefekkür olarak felsefenin kendine has bir düşünme eylemi olduğunu da gösterir. Felsefenin herhangi bir konuda herhangi bir şekilde konuşmak demek olmadığını da vurgular. Hemen fark edileceği üzere, bu yönü ile de Türkiye'deki yerleşik olumsuz felsefe algısını yıkan nadir örnekler arasındadır.

Her kültür ve medeniyetin hayatiyetini sürdürebilmesi kendisi üzerine kritik bir bilince sahip olabilmesine bağlıdır. Bu bakımdan felsefe ve sosyal bilimlere büyük görevler düşmektedir. İnsan varlığı nasıl tek başına bir beden gibi ele alınamazsa medeniyetler de sadece teknik ve mühendislik açılardan tüketilemez ve temellendirilemezler. İnsanda ruha karşılık gelen yapı, medeniyetlerde de değerler ve normlara, kısacası kültüre karşılık gelir. Felsefe de içinden çıktığı kültürün bilinci olarak betimlenebilir.

Bu kitabı kendisine Armağan olarak hazırladığımız Prof. Dr. Kenan Gürsoy, tam da bu anlamda felsefeyi medeniyet kurucu bir değer olarak telakki ve temsil eden bir düşünür portresi sergilemektedir. Hocamız felsefeyle bir kültür ve medeniyet bilinci inşa etmekte ve çağına tanıklık etmektedir.

Hocamızın kendisine özgü felsefî tavır alışı, insan merkezli bir okuma, anlama ve anlamlandırma eylemidir. İnsanın bir ahlâk kişisi olması, değerlerle betimlenmesi ve anlamlandırılması, ilk felsefe olarak etiğin seçilmesi olarak da yorumlanabilir. İnsanın oluş ve kendi kemaline doğru seyir içinde anlamlandırılabilecek bir varlık olmasına yaptığı vurgu, onun felsefesini egzistansiyalizm ve personalizm bağlamında değerlendirmemize imkân sunmaktadır. İnsanın fizik ve fizyolojik yapı içerisinde tüketilemez bir varlık olarak ele alınması etik ve metafizik bakımdan temellendirilmesini zorunlu kılar. Onun etik ve metafizik değerlendirmeleri, şimdi gelenekli ve fakat yeni bir söylemle tanışmamızı sağlar. O, bir taraftan bir felsefe geleneği ile oluşur, bir felsefe geleneği oluştururken, bir taraftan da bir evrensel proje, bir evrensel insanlık fikri, bir evrensel "birlik" teklifinde bulunur.

Bu söylemin bir davet olarak duyulması için hazırlanmış olan bu kitap vesilesi ile, talebesi olma bahtiyarlığına eriştiğimiz Hocamız Prof. Dr. Kenan Gürsoy'a sağlıklı ve bereketli, kutlu bir ömür diliyoruz.

Makaleleri ile bu armağanın oluşmasını sağlamış olan bütün yazarlara, kitabın hazırlanabilmesi için emek sarf eden bütün Kenan Gürsoy Dostlarına ve istemiş olmalarına rağmen, mazeretleri dolayısı ile katılamayan ancak iyi dilekleri ile yanımızda olan herkese teşekkür ediyoruz.

Çağdaş Türk düşüncesinin birikimini yansıtan bu eseri ve Hocamızın külliyatını okuyucu ile buluşturan, kültür ve düşünce hayatımıza yeni eserler kazandıran Aktif Düşünce Yayınlarının sahibi Nevzat Argun ve Genel Yayın Yönetmeni Hilal Argun'un şahsında, yayınevinin özveriyle çalışan bütün personeline de teşekkür ediyoruz.

Felsefeyi Türk dili ve kültürü içinde konuşturan, içinden çıktığı kültürün felsefi bilinci ve vicdanı hâline getiren Hocamıza meslek hayatı boyunca bıkmadan ve usanmadan, garazsız ve ivazsız olarak, bütün talebelerine her zaman sevgi ile yol gösterdiği için minnettarız. Sevginin emek olduğunu kendisinden öğrendiğimiz Hocamızın, emekleri ve eserleri önünde saygıyla eğiliyoruz. Bu Armağanı, ustaya saygının mütevazı bir ifadesi olarak kabul buyurmasını diliyoruz.

Doç. Dr. Fulya Bayraktar

Aralık 2016, Ankara

‘DOĞRUDUR’ DOĞRU MUDUR?

Doç. Dr. Aliye Karabük Kovanlıkaya*

Dilimizin en önemli olumlu özelliklerinden biri olduğunu düşünür, kendi kendime için için sevinirdim, az çok bildiğim yabancı dillerde olmayan bir imkânın bizde olmasına.[1] Bahsettiğim imkân, bildirme eki olan ‘-dır’ ekinin kullanılıp kullanılmamasıyla farklı anlamlar sağlama imkânı. Her ne kadar meseleyi, bilgi ve donanım eksikliği nedeniyle dilbilim açısından değerlendiremeyecek olsak da en azından dilbilim terimlerinden yararlanabilmek için Türkçenin en kurumsal ve en yaygın danışılan kaynağına başvurduk.

Türk Dil Kurumu’nun Güncel Türkçe Sözlüğünde –dır bildirme eki “Çoğu sürerlik, kesinlik veya kuvvetli ihtimal kavramlarını vermek için yüklemin sonuna gelen durur kelimesinin ekleşmiş biçimi” diye açıklanır.[2] Ekin tarihçesi ve mevcut kullanımıyla ilgili rastlayabildiğim en kapsamlı çalışmalardan biri olan “Türk Dilinde “+Dır” Bildirme Eki Ve “+Dır” Bildirme Ekiyle Yapılan Belirsizlik Kelimeleri” başlıklı çalışmada[3] ise “Eski Türkçe tur- ‘ayağa kalk-, kalk-‘ süreklilik yardımcı fiiline geniş zaman “-ır” ekinin getirilmesiyle ortaya çıkmış bir ek”[4] olduğu, “Eski Türkiye Türkçesinde tam şekli olan ‘durur’ haliyle uzun süre muhafaza”[5] edildiği ve “asıl isnat edatı (copule) olması nedeniyle ‘edat-ı haber’ olarak da”[6] adlandırıldığı belirtilir.[7]

* Galatasaray Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

1 Bu yazıda Türkçe üzerine yapacağım değerlendirmeler bir uzmanın değil bu dili konuşan ve bu dilde yazmaya çalışan bir amatörün görüşleri olarak kabul edilmelidir..

2 http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.572b089e885e22.83665104, Güncel Türkçe Sözlük, 5 Mayıs 2016.

3 H. Savran, “Türk Dilinde “+Dır” Bildirme Eki VE “+Dır” Bildirme Ekiyle Yapılan Belirsizlik Kelimeleri”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*,Yıl: 9, Sayı: 14, 2008/1, s.163-188.

4 Savran 2008, s.164.

5 Savran 2008, s.164.

6 Savran 2008, s.164.

7 Birkaç yıl evvel lise arkadaşlarımla doğup büyüdüğüm Döğüşbelen köyüne gitmiştik. Ege’nin, özellikle

dilde ifadesini buluyor; nasıl yaşadığımız dilde konuşurken, Gürsoy'un dediği gibi, dil de bizde konuşuyor. Bundan dili sorumlu tutmak, beğenmediğimiz durumlar için dili zorlamak çıkar yol değil. Kanaatimce bize düşen, Gürsoy'un tabirlerini kullanarak söze dökersek, iç tanık olmadan dış tanık olamayacağımızı, iç tanıkken dış tanıkmış gibi görünmeye çalışmanın nihayetinde ulanmayla sonuçlanacağını, bunun ise tamamen tanıklıktan çıkmak, tanıklıktan düşmek olacağını uygun dili bularak anlatmaya çalışmak.

KAYNAKÇA

Alpay, Necmiye. *Dilimiz, Dillerimiz: Uygulama Üzerine Yazılar*. İstanbul: Metis Yayınları, 2004.

Descartes, René. "Règles pour la direction de l'esprit", *Descartes:* Œuvres *et Lettres*. Yayına hazırlayan A. Bridoux, Editions Gallimard, Paris, 1953.

Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım, 2000.

Gürsoy, Kenan. *Bir Felsefe Geleneğimiz Var Mı?* Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006

Gürsoy, Kenan. *Bir Evrensel Projemiz Var mı?* Yayına hazırlayan Mehmet Tuncel. İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2007.

Gürsoy, Kenan. *Birleyerek Oluşmak: Felsefe ve Tasavvuf Üzerine Konuşmalar,* Yayına Hazırlayanlar Fulya Bayraktar, Levent Bayraktar. Ankara: Aktif Düşünce Yayınları, 2013.

Gürsoy, Kenan. *Etik ve Felsefe: Felsefi Diyaloglar*. Yayına hazırlayan Semih Yücel. İstanbul: Sufi Kitap, 2008.

Gürsoy, Kenan. *Maurice Merleau-Ponty'de Algı Problemine Giriş*. Ankara: Lotus Yayınevi, 2007.

Kant, Immanuel. *Critique of Pure Reason,* Çev. ve Ed. Paul Guyer ve Allen W. Wood, The Cambridge Editions of The Works of Immanuel Kant, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

Russell, Bertrand. "Knowledge by Acquaintance and Knowledge by Description", *Mysticism and Logic and Other Essays*. Londra: Goerge Allen and Unwin, 1917.

Russell, Bertrand. "Tanımak ile Bilgi, Tavsif ile Bilgi", *Felsefe Meseleleri*. Çev. Dr. Adnan (Adıvar). Ankara: Yeni Kitapçı, 1936.

Russell, Bertrand. "Tanıma Yoluyla Bilgi ve Betimleme Yoluyla Bilgi", *Felsefe Sorunları*. çev. Vehbi Hacıkadiroğlu. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1994.

Savran, Hülya. "Türk Dilinde "+Dır" Bildirme Eki VE "+Dır" Bildirme Ekiyle Yapılan Belirsizlik Kelimeleri", *Uludağ Üniversitesi. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl: 9, Sayı: 14, 2008/1.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.572b089e885e22.83665104, Güncel Türkçe Sözlük

https://tr.wikipedia.org/wiki/Bildirme_eki.

KENAN GÜRSOY TEFEKKÜRÜNDE FELSEFÎ ÖZGÜNLÜK

Ayşe Yaşar Umutlu*

Bu makaledeki amaç, Gürsoy'un düşünce dünyasını bütün yönleriyle serimlemek değildir. Amaç, onun tefekküründe özgün bir felsefenin kurulması üzerine yoğunlaşan değerlendirmelerine yeniden dikkat etmeye çalışmakla kayıtlıdır. Bu bakımdan Gürsoy'un çalışmaları ve eserleri, Gürsoy'un fikir ve aksiyon birliği olarak ifade olunabilecek ilkenin bir yansıması olan söyleşi, diyalog ve eserleri üzerinden çalışılmıştır.

Aslında Gürsoy'un perspektifi bütüncül olarak incelendiğinde, içinden geldiği İslami geleneğin kaynaklarından beslenen bir tasavvur olduğu görülür. Aynı zamanda akademik açıdan felsefi teorilere hâkim kılan eğitimi, "Birleyerek Oluşmak" biçiminde ifade edilen fikir ve aksiyon birliği metodunu güçlendiren izler taşır. Fakat felsefe ve tasavvufun aynı yolda olmaklığı bakımından son derece önemli bir iddiaya açıklık getirmesi ve bir felsefi sistem olarak ifade etmesi bakımından özgündür. Her ikisini de ele alış ve ifade ediş biçimindeki farklılığıyla da özgünlüğü görülür. Lakin ne felsefeyi tasavvuf; ne de tasavvufu felsefe yapmak gayesi olarak algılanamaz.

BU TEFEKKÜRÜN FELSEFİ ÖZGÜNLÜĞÜ

Düşünce tarihinde, insanî ve toplumsal hayatın gerçekliklerine dair varlık ve bilgi, ahlâk ve çeşitli siyasal akımlar gibi meselelerde asırlardan beri sorgulamalar devam etmektedir. Bu sorgulamalar içinde, bulunduğumuz coğrafya ve kimliğin soru ve çözümlemelerinin de bir yeri olmalıdır. Çünkü gerçeklikleri kavrayış ve yorumlamaları, geçirdikleri dönüşümlerle beraber, millet, vatan ve din gibi tanımlayıcı

* Öğretim Görevlisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ABD

likle bu yaklaşımı ile özgün ve mutlaka okunması gereken bir düşünürdür. Her şeyden önce bireyi şahsiyet varlığı olarak yetiştiren ve olgunlaştıran tasavvuf ile felsefenin geliştirdiği bakış açısının ortak faktörlerini sağlam bir ifade ile belirlemesi mühim bir sonuçtur. Atfedilen ve beklenilen önem açıkçası bireyin kendini, maddi manevi çevresini, toplum ve devlet, tarih ve kültür, en nihayetinde ise dünya ve evreni algılamada hür iradesini fark ettirecek algıyı geliştirmek üzere yetenek kazanmasına yönelik bir teşvik olmasındadır. Öyleyse Gürsoy düşüncesi, bu yetkinliğin felsefe ve tasavvuftaki merhalelerini belirtmesi bakımından önemli bir tasavvurdur. Hem manada hem muhtevada sürekli bir işleyişe işaret eder. İnsan varlığının duygusu ve düşüncesi, iradesi ve şuuru ile bir bütün varlık olarak hürriyetinin, bir bilinç varlığı olmasına işaret ettiğinin farkındalığını inşa etmektedir. Dolayısı ile Gürsoy, bir kültür ve medeniyetin asli unsurlarından, yani yine kendinden hareketle felsefi eğitim ve sanatla da kavranması gerektiğini belirten, bireyin şahsiyet varlığı olarak gelişmesine katkı sağlayacak sistemli bir düşüncenin güçlü bir savunucusudur. Öyle ise Gürsoy'un düşüncesinde felsefi özgünlük; bir varoluşsal olgunlaşmanın sistemli ifadesi olması bakımından, her bireyin evrene sadece kendisinin maddi ve manevi katkılar sağlayabileceği, kendine özgü ve özel niteliklerini keşfettirmesi açısından da son derece kıymetlidir. Çünkü bu insanın sadece kendine değil ötekine ya da yekdiğerine de kazandırılması olarak kabul edilmelidir. Nitekim Gürsoy'un tefekküründe insan, kendi rengini muhafaza edebilen, fakat aynı zamanda evrensel olan, gayesi ayrıştırmak değil birleştirmek olan bir varlıktır. Gürsoy'un yaptığı, hem düşünsel hem de etik bir oluşumun muhabbet ile inşasıdır. Bu ise, insan, değer ve ahlak felsefesi bakımından çağın ihtiyacı olan önemli bir tekliftir.

KAYNAKÇA

Gürsoy, Kenan, Birleyerek Oluşmak, Felsefe ve Tasavvuf Üzerine Konuşmalar, Aktif Düşünce, Haziran 2013, Ankara

Gürsoy, Kenan, Etik ve Tasavvuf, Felsefi Diyaloglar, Aktif Düşünce, Kasım, 2015, Ankara

Gürsoy, Kenan, Bir Felsefe Geleneğimiz Var Mı?, Etkileşim Yayınları, 2006, İstanbul

Kubbe Altı Sohbetleri, Değer Muhafazakarlığı, Bölüm 1,2,3, https://www.youtube.com/watch?v=oNdMWCtgQr8

Prof. Dr. Kenan Gürsoyla Röportaj, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, yıl: 8 [2007], sayı: 19, ss. 473-525 http://www.tasavvufdergisi.net/Makaleler/1306643850_19.22.pdf

Prof. Dr. Kenan Gürsoy ile Söyleşi, http://www.sosyolojidunyasi.com/sosyoloji-yazilari/39-sosyoloji-sohbetleri/107-kenan-gursoy-soylesi.html

Ocakoğlu, Ömer, Etik ve Tasavvuf, İstanbul: Sufi Yayınları, 2008, 208 sayfa, ISBN: 978-975-9161-29-3 http://www.dem.org.tr/dem_dergi/4/dem4mak16.pdf

BATI FELSEFESİ VE İSLÂM TASAVVUFUNDA BENLİK, ÖTEKİ VE HİÇLİK *

Doç. Dr. Chryssi Sidiropoulou**
Çevirenler: Duygu Dinçer, Doç. Dr. Fulya Bayraktar

1. GİRİŞ

Etik ve Tasavvuf, Profesör Dr. Kenan Gürsoy ile üç genç bilim insanı -Ahmet S. Akçay, Itır Erhart ve Semih Yücel- arasında geçen bir dizi diyalogdan oluşmaktadır. Kitap, birbirini takip eden altı bölüm hâlinde ilerlemekte ve okurlarına tedricî olarak etik ve ahlâk, birey ve toplum, değer ve bilgi, benlik ve onun dünya ile bağlantı kurma yolları konularının kapılarını aralamaktadır.

Gürsoy, gerek insan ve tabiat gerekse birey ve toplum arasında mutlak dikotomilere başvurmaktan kaçınır. Bireyin, insanla ve insanın dışındaki tüm diğer var olanlarla kurduğu ilişkiler çerçevesinde *varolduğunu* ileri sürer. Bu fikrini desteklemek amacıyla ahlâkın aşkın boyutu ile içkin, kişiye mahsus yanı arasında ayrım yapar. Çoğunlukla ikincisinin (yani içkin olanın), ahlâkî davranışların etik düzeyini arttırdığını ve empoze edilen normlara konformist bir şekilde uymanın ötesine taşıdığını belirtir. Sonuç olarak ahlâkın kişiye mahsus yanı, insanların iyiyi ve kötüyü kavraması, gerçek bir özne olması ve ontolojik bir otantikliğe sahip olması için zorunludur. Bununla birlikte otantik benliğin, birey ve toplumun uygun bir dengeye kavuştuğu ontolojik ufukta bulunduğu varsayılır. Hal böyle olunca kişi, özgür bir şekilde değerlerini inşa eder ve kabullenir. Bunun aksi bir durumda ise bu değerler, indirgemeci bir tutumla, sosyal alışkanlıklar, gelenekler veya göreneklerle aynı kefeye koyulurlar. Gürsoy'a göre böyle bir durumda, (bu indirgenmiş halleri ile) değerlerin etik olduğu söylenemez.

---

* Bu makale "Self, Other and Nothingness in Western Philosophy and Islamic Mysticism" başlığı ile *Sharing Poetic Expressions -Beauty, Sublime, Mysticism in Islamic and Occidental Culture-* adlı eserde yayınlanmıştır. İngilizce aslından yapılan tercüme, makale yazarının dikkatine sunulmuş ve aslına uygunluğuna dair onayı alınmıştır.

** Boğaziçi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi

KAYNAKLAR

Schimmel Annemarie, *Mystical Dimensions of Islam*, University of North Carolina Press, 1975.

Albert Camus, *L'Étranger*, Collection Folio, Éditions Gallimard, 1957.

Joseph Catalano, *A Commentary of Jean-Paul Sartre's Being and Nothingness*, University of Chicago Press, 1985.

İlham Dilman, *Existentialist Critiques of Cartesianism,* Barnes and Noble Books, 1993.

Majid Fakhry, *A History of Islamic Philosophy*, 3rd ed. New York, Columbia University Press, 2004.

Kenan Gürsoy, *Etik ve Tasavvuf. Felsefi Diyaloglar*, in Turkish (*Ethics and Tasavvuf. Philosophical Dialogues*). Sufi Kitap. Istanbul, 2008.

Oliver Leaman Oliver, *A Brief Introduction to Islamic Philosophy*, Polity Press, 1999.

Jean Paul Sartre, *Being and Nothingness: A Phenomenological Essay on Ontology*, translation by Hazel E. Barnes. Simon & Schuster Adult Publishing Group, 1993.

David West, *An Introduction to Continental Philosophy*, Wiley, John & Sons, 1991.

Ludwig Wittgensteing, *Philosophical Investigations*, translated by G.E.M Anscombe. Oxford, Basil Blackwell, 1953, 1958.

KENAN GÜRSOY'UN İNSAN ANLAYIŞI: "İNSANI İNSAN KILMAK ANLAMINDA BİLMEK VE OLMAK"

Duygu Dinçer*

Prof. Dr. Kenan Gürsoy, hem XXI. yüzyıl Türkiye'sinin irfan topraklarını sevgi, hürmet ve ihtimamla işleyen *bahçevan-düşünür*lerden[1] hem de varoluş felsefelerinin önemli temsilcilerinden biridir. Yapmış olduğu çalışmalarla yalnızca evrensel bir felsefî düşünce sistemini takip etmek ve onu Türk dünyasıyla buluşturmakla kalmamış; irdelediği her bir fikri, *bilinçli bir şahsiyetlilik* içinde bu toprakların kültür ve irfan hayatıyla ilişkilendirerek özgün felsefî kavramlar (örn., çağrı insanı olmak, metafizik kopuş, birleyerek oluşmak) üretmiştir. Bu yönüyle bakıldığında Prof. Dr. Kenan Gürsoy "montaj sanayi"[2] ile değil, *sahih bir felsefe yapış tarzı* ile kariyerini inşa etmiş; hem Doğu hem de Batı tefekkür dünyasının önemli düşünürlerine çalışmalarında yer vermiştir. Jean Paul Sartre, Maurice Merleau-Ponty, Gabriel Marcel, Karl Jaspers, Immanuel Kant, Platon, Descartes, Spinoza, Mevlana Celâlettin Rûmi, İbn-i Sina ve Fârâbi, kendilerinin araştırma gündemini oluşturan düşünürlerden yalnızca bazılarıdır. Ayrıca felsefe alanında pek çok yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının danışmanlığını yürüten düşünür, kıymetli felsefecilerin yetişme ve gelişmesine de katkıda bulunmuştur.

Gürsoy, kırkıncı yılına ulaşan kariyer yaşamı boyunca felsefeyi hem "bizzat insanın kendi hayat tecrübeleri ve varoluş hâlleri üzerine kapsamlı bir farkındalık hâli"[3] hem "yolda olma, hikmete özlem duyma, ona doğru yürüyebilme hüneri"[4]

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı / Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı. e-mail: ddinceracademic@gmail.com

1 Kenan Gürsoy, Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı? Etkileşim Yayınları, İstanbul 2006, s. 11.

2 Kenan Gürsoy, Birleyerek Oluşmak / Felsefe ve Tasavvuf Üzerine Konuşmalar. Haz: Fulya Bayraktar ve Levent Bayraktar, Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2013, s. 5.

3 Kenan Gürsoy, "Sunuş", Fulya Bayraktar, Bağlanma Hürriyeti / Bir Gabriel Marcel Okuması, *içinde,* Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2014, s. xiii.

4 Kenan Gürsoy, Birleyerek Oluşmak / Felsefe ve Tasavvuf Üzerine Konuşmalar. s. 10.

ve sağlam durarak yola koyulabileceğine, Bir'lik yolunda olabileceğine ve yine bu yolda yürüyebileceğine inancını her durumda koruyan bir felsefi düşünce sistemi bina ederek evrensele açılmaktadır.

KAYNAKÇA

BAYRAKTAR Fulya ve BAYRAKTAR Levent, "Takdim", Kenan Gürsoy, **Birleyerek Oluşmak / Felsefe ve Tasavvuf Üzerine Konuşmalar**, Haz: Fulya Bayraktar ve Levent Bayraktar, *içinde,* Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2013.

BAYRAKTAR Fulya, "'Öteki'ne Felsefi Bir Bakış," **Türk Yurdu,** 30: 62 (2010), s. 17-19.

BAYRAKTAR Fulya, "Cumhuriyet Döneminin Öncü Bir Kadın Felsefecisi: Semiha Cemal Hanım," **Felsefe Dünyası,** 52:2 (2010), s. 116-125.

CEMAL Semiha, "Önsöz", Platon, **Aşk veya Ziyafet**, Çev. Semiha Cemal, Devlet Basımevi, İstanbul 1936.

EROL Safiye, "İkinci Etüd," *Samiha Ayverdi, Nezihe Araz, Safiye Erol, Sofi Huri, Haz. Aysel Yüksel*, **Ken'an Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık,** Kubbealtı Neşriyatı, *içinde,* İstanbul 2012.

EROL Safiye, **Makaleler,** Haz: Halil Açıkgöz, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2010.

GÜRSOY Kenan, "Sunuş", Fulya Bayraktar, **Bağlanma Hürriyeti / Bir Gabriel Marcel Okuması,** *içinde*, Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2014.

GÜRSOY Kenan, **Varoluş ve Felsefe.** Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2014.

GÜRSOY Kenan, **Birleyerek Oluşmak / Felsefe ve Tasavvuf Üzerine Konuşmalar.** Haz: Fulya Bayraktar ve Levent Bayraktar, Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2013.

GÜRSOY Kenan, **Etik ve Tasavvuf / Felsefî Diyaloglar**, Haz: Semih Yücel, Sufi Kitap, İstanbul 2008.

GÜRSOY Kenan, **Bir Evrensel Projemiz Var mı?**, Haz: Mehmet Tuncel, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2007.

GÜRSOY Kenan, **Maurice Merleau-Ponty'de Algı Problemine Giriş.** Lotus Yayınevi, Ankara 2007.

GÜRSOY Kenan, **Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?** Etkileşim Yayınları, İstanbul 2006.

İNANÇER Ö. Tuğrul ve GÜRSOY Kenan, **Gönül Gözü**. Sufi Kitap, İstanbul 2013.

KUBBEALTI LUGATI, http://www.kubbealtilugati.com, erişim tarihi, 1 Şubat 2016.

KÜLTÜR VE ETİK PLATFORMU, **2005-2006 Ders Kayıtları,** 12. ses kaydı.

SARTRE Jean Paul, **Varoluşçuluk,** Çev. Asım Bezirci, Say Yayınları, İstanbul 2010.

SARTRE Jean Paul, **Varlık ve Hiçlik,** Çev. Turhan Ilgaz ve Gaye Çankaya-Esen İthaki Yayınları, İstanbul 2013.

FELSEFE İLE ÖZGÜRLEŞME

Prof. Dr. Hakan Poyraz*

Armağan kitaplardaki metinler, kitabın adandığı kişinin ya onunla ilgili hatıralarına ya da onun yaşamöyküsüne, çalışmalarına, etkinliklerine, düşüncelerine dairdir. Bu iki grup metin, çoğunlukla yakın çevreden dostları, arkadaşları, meslektaşları veya kişi eğitimci ise öğrencileri tarafından oluşturulur. Yine yakın çevre ve meslektaşlar arasından üçüncü grup olarak, armağan kitaba metni ile katılanlar da bulunur. Bu metinlerin doğrudan kitabın kişisi ile ilgisi olmayabilir. Yani armağan kitaplarda kişinin fikirleri, görüşleri, hatıralarının yanı sıra, onun ilgileri ile doğrudan bağlantısı olmayan yazılar da yer alabilir. Çünkü armağan adanan kişinin doğallıkla kültür dünyasında önemli bir varlığı bulunmaktadır ve metinleri ile katkıda bulunanlar, bu kişinin kültür dünyasındaki varlığını önemseyip imza atmış olurlar. İmza atma tarzlarımız farklı olabilir; imzayı kimimiz parmağını basarak, kimimiz kalemiyle yazarak atar.

Kenan Gürsoy Armağan Kitap için hazırladığım bu yazıda/denemede yapmayı planlayıp gerçekleştirmeye çalışacağım iş, onun kültür dünyamız üzerindeki yerini işaretleme ve onun pedagojisi ile felsefede yol alan bir felsefecinin, felsefe ile kendini özgürleştirmesi serüvenine dair öznel bir yaşantının dile getirilmesi olacaktır. Yukarıda bahsi geçen üç gurup yazı türüne de dâhil olacak bir deneme şeklinde...

Felsefe yönelişini kültürün içinden gerçekleştiren ve böylece Türk Felsefesi üzerine emeği düşmüş bir filozof olan Kenan Gürsoy, yoldaşlığı ile felsefede yürüdüğüm bir "hoca", bir pedagogdur. Onun sadece öğrencisi olmadım; aynı zamanda ona öğrencilikle oluştum. Felsefeci kimliğim ve akademik kişiliğimin oluşmasında en derin tesir aldığım kişi idi ve halen de öyle.

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

dür. Özgürlük içten dışa doğru bir atılım/harekettir. Felsefenin hareketi olarak özgürlük, yönelimde olduğunu yakalamaya çalışmak olmalıdır. Felsefenin yöneltimi, başa dönecek olursak, ruhun gerçeğe/hakka/iyiye doğru döndürmek ise onu hakikatten alıkoyan tutsaklıktan/kölelikten kurtuluşu da özgürleşmesidir. Pedagog ise etimolojisinin söylediğini aksine[22], çocuğu elinden tutarak eğitime götüren köle değil; özgürlük yoluna çıkaran/yol açan/yoldaş olandır ve felsefenin özgürleştirici yolu, onun yapa yapa açılan bir yol olmasıdır. Yeni yollar, yeni seçenekler, yeni açılımlar demektir. Bu yolda yoldaş olan, birlikte yürüyen tüm pedagoglara/öğretmen/hocalara saygıyla…

KAYNAKLAR

Alfred Jules Ayer, *Language , Thruth and Logic*, Pelican Books, London 1971.

Ahmet Kutalmış, "Birleyerek Oluşmak" Türk Yurdu, Yıl, 2013 Sayı: 312. http://turkyurdu.com.tr/855/birleyerek-olusmak.html (15,04,2016)

Fulya Bayraktar, *Bağlanma Hürriyeti*, Ankara 2014.

Hakan Poyraz, *Ahlak Felsefesi Yazıları*, Dergah Yay., İstanbul 2015.

-------, *Adayazılar,* Değişim Yay., İstanbul 2010.

Henry George Liddell, Robert Scott, *A Greek English Lexion*, Clarendon Press, Oxford 1996

Jean Paul Sartre, *Hürriyetin Yolları Akıl Çağı,* Çev.: Gülseren Devrim, Nobel Yay., İstanbul 1964.

-------, *Sinekler*, Çev.: Tahsin Yücel, Kuzey Yay., Ankara 1985.

Kenan Gürsoy, *Jean Paul Sartre Ateizmi'nin Doğurduğu Problemler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1987.

--------, *Ekzistans ve Felsefe Üzerine Görüşler*, Akçağ Yay., Ankara 1988.

--------, *Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?*", Etkileşim Yay., İstanbul 2006.

--------, *Maurice Merleau-Ponty'de Algı Problemine Giriş*, Lotus Yay., Ankara 2007.

--------, *Birleyerek Oluşmak*, Haz.: Levent Bayraktar, Fulya Bayraktar, Aktif Düşünce Yay., Ankara 2012.

Martin Heidegger, *Was Heisst Denken?,* Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1997.

Ömer Naci Soykan, *Gönülden Dile Özsözler*, İnsancıl Yay., İstanbul 2003.

Platon, *Devlet,* Çev.: Sabahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982.

22 Sözcük karşılığı paidagog, çocuğu evden okula götüren ve geri getiren köle demek (Henry George Liddell, Robert Scott, *A Greek English Lexion*, Clarendon Press, Oxford 1996, s. 268).

TÜRKİYE'DE VAROLUŞÇU FELSEFE ÇALIŞMALARI VE KENAN GÜRSOY'UN KATKILARI

Nilgün Özcan*

İnsanlık tarihinde felsefi akımlar genellikle ciddi toplumsal çöküşlerin, devrimlerin meydana geldiği çalkantılı dönemlerde ortaya çıkmış ya da gelişmiştir. Nerede bir devir temelini kaybedip sürekli olan, kalıcı olanı aramaya başlamışsa orada felsefe doğmuştur. Felsefe içinde yaşadığımız zamanın ruhunu dile getirir, hep başlangıcı, yeniden düzenlemeyi ifade eder.[1] Bu bağlamda varoluşçuluk, yirminci yüzyıl insanının haklı duygusal taleplerinin boşlukta asılı kaldığı ve bu nedenle kendi sosyal ve ruhsal varoluşunun sorgulanır olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır. Marcel tarafından "Kırık Dünya" diye tanımlanan amaçsız ve hedefsiz yaşanan dünyada insan köklerinden uzaklaşmıştır. Bundan kurtulmanın yolu bireyin şahıs olma sürecinden geçmektedir. Bireyin şahıs olamadığı bir toplum, Dostoyevski'nin de öngörmüş olduğu gibi karıncalar topluluğuna benzer.[2]

İnsanoğlunun varlıkla kurduğu ilişki, en temel ilişki biçimidir. Varlık denildiğinde hem öznel insanın varlığı hem de onun yöneldiği maddi ve manevi varlık katmanları akla gelir. Bu yönelimin metodu ve nesnesi değiştikçe bilgi türleri de değişir. Bu etkinlikler insanın kendisini ve varlığı tanıma, bilme, anlama ve anlamlandırma çabasının birer ürünüdür.[3] Varlık sorusuna yanıt bulmanın mümkün görünmediği varoluşçuluk bir varlık felsefesidir. Varlık, felsefeye çağrı yapan kişisel bir girişimle tecrübe edilebilir.[4]

* Sosyolog, Felsefe Bilim Uzmanı

1 Ritter, Joachim, *Varoluş Felsefesi Üzerine Konferanslar*, çev. Hüseyin Batuhan, İstanbul: İst. Üniv. Ed. Fak. Yayınları, 1954, s. 5.

2 Bayraktar, Fulya, "Gabriel Marcel'de Ben-Sen Diyalektiği", *Başka Dergisi*, Ben ve Öteki, Sayı: 7, 2011, (148-167), s. 149,

3 Bayraktar, Levent, *Felsefe İle*, Ankara: Aktif, 2014, s. 52.

4 Blackham, H.J., *Altı Varoluşçu Düşünür*, çev. Ekin Uşşaklı, Dost, Ankara, 2012, s. 152.

Varoluşçuluk insanın ölümüne kadar pek çok olanağa sahip olacağını ve sahip olduğu değerlerini sürekli gözden geçirerek yeni değerler yaratabileceğini varsaydığı için ne iyimser ne de kötümser bir felsefedir.

İnsanın topluma yönelmesi kendisinden fedakârlık yapmasıdır. Bizim toplumda olmamızdan çok toplumun her birimizin içinde bulunması söz konusudur.[45] Varoluşsal sancılar tam da bu noktada başlamaktadır.

İnsanın mutsuzluk ve iç daralması hali Tanrı'nın olmadığı bir dünyada çaresiz bir haldir diyen Hıristiyan teoloğu Aziz Augustinus insandaki mutlu olma isteğini tatmin edecek tek yolun Tanrı'ya giden yol olduğunu ifade etmiştir. St. Augustinus ve on yedinci yüzyıl teoloğu Aziz Bernard üzerinden bir Hıristiyan Varoluşçuluğa ulaşılabildiği gibi, Mevlana, Yunus Emre gibi isimler üzerinden İslam Varoluşçuluğuna ulaşılabileceği düşüncesinde olan Gürsoy Türkiye'de varoluşçuluk teması araştırılırken her adımda karşımıza çıkacak tek isim gibidir.

Prof. Dr. Kenan Gürsoy'un eserleri incelendiğinde, Türk düşünce geleneği içinde yer alırken, çağın felsefi ruhuna kayıtsız kalmadan bir sentez yaratmakta olduğu görülmektedir. Gürsoy, *Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?* isimli kitabında olduğu gibi neredeyse bütün eserlerinde Türk Düşüncesinde bir felsefe geleneği oluşturma gayreti ile çalışmıştır. Ve yalnız çalışmaları ile değil, yetiştirdiği talebeler üzerinden de anlaşılmaktadır ki Gürsoy, bugün Türkiye'de bir felsefe ekolü olmuştur.

KAYNAKÇA

Aydemir, Mustafa, (2014), "Rasim Özdenören'in Öykülerinde Varoluşçuluğun İzleri", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol:9/6.

Bayraktar, Levent, (2005), "Cumhuriyet Dönemi Türk Düşüncesi", ed. Ahmet Cevizci, *Felsefe Ansiklopedisi*, Cilt: 3, Ankara: Babil, (349-374).

Bayraktar, Fulya, (2011), Gabriel Marcel'de Ben-Sen Diyalektiği", *Başka Dergisi*, Ben ve Öteki, Sayı: 7, (148-167).

Bayraktar, Levent, (2014), *Felsefe İle*, Ankara: Aktif.

Birand, Kamran, (1964), "Existentialisme Üzerine II", *Ank. Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, Ankara, (99-112).

Blackham, H. J., (2012), *Altı Varoluşçu Düşünür*, çev. Ekin Uşşaklı, Ankara: Dost.

Bayraktar, Fulya, (2014) "Neden Varoluş ve Felsefe", *Varoluş ve Felsefe*, Ankara: Aktif.

Bozkurt, Nejat, (2013), *Eleştiri ve Aydınlanma*, 3. Basım, Ankara: Sentez.

45 Gündoğan, Ali Osman, *Ahlaktan Siyasete*, Bursa: MKM., 2011, s. 27.

Çelebi, Vedat, (2014), "J. P. Sartre'ın Varoluşçuluk Düşüncesi", *Beytülhikme An International Journal of Philosophy*, Vol: 4, Issue: 2.

Dindar, Bilal, (1988), *Emanuel Mounier'de Personalizm*, Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay.

Direk, Zeynep, (2007), "Modernleşme ve Batıcılık", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt: 3, 4. Basım, İstanbul: İletişim.

Foulquie, Paul, (1995), *Varoluşçuluk*, çev. Yakup Şahin, İstanbul: İletişim.

Gündoğan, Ali Osman, (2011), *Ahlaktan Siyasete*, Bursa: MKM.

Gürsoy, Kenan, (1991), *J. P. Sartre Ateizminin Doğurduğu Problemler*, Ankara: Akçağ.

Gürsoy, Kenan, (2006), *Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı*?, Ankara: Etkileşim.

Gürsoy, Kenan, (2014), *Varoluş ve Felsefe*, Ankara: Aktif.

Kurt, Mustafa, (2009), "Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri", *Gazi Türkiyat Dergisi*, Cilt: 4, Ankara.

Lahbabi, M. Aziz, (1972), *İslam Şahsiyetçiliği*, çev. İsmail Hakkı Akın, İstanbul: Yağmur.

Ritter, Joachim, (1954), *Varoluş Felsefesi Üzerine Konferanslar*, çev. Hüseyin Batuhan, İstanbul: İst. Üniv. Ed. Fak. Yayınları.

Safa, Peyami, (1957), "Egzistansiyalizm II", *Türk Düşüncesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 35, İstanbul, (22-26).

Sartre, J. P., (2003), *Egonun Aşkınlığı*, çev. Serdar Rıfat Kırkoğlu, İstanbul: Alkım.

Sartre, J. P., (2012), *Varoluşçuluk*, çev. Asım Bezirci, İstanbul: Say.

Şehnaz, Tahir, (2002), "Translation as Conveyor, Critical Tought in Turkey in the 1960s", *Works and Days*, 39/40, Vol. 20, No: 1&2.

Timuçin, Afşar, (1985), *Niçin Varoluşçuluk Değil*?, İstanbul: Süreç.

Uçar, Aslı, (2007), 1950'ler *Türkiye'sinde Edebiyat Dergiciliği: Poetikalar ve Politikalar*, Bilkent Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Ülken, Hilmi Ziya, (1946) "Egzistansiyalizmin Kökleri", *İstanbul Mecmuası*, İstanbul, Cilt: 7, Sayı: 67.

BİR DÜŞÜNÜR VE KÜLTÜR ADAMI: KENAN GÜRSOY

Ömer Özercan*

GİRİŞ

Türkiye'de felsefenin akademik bir disiplin olarak kuruluşu ve kurumsallaşması Batı'ya nazaran çok yeni sayılır. Fransız Devrimi akabinde gelişen süreçler, Batı'nın siyasî ve felsefî kavramları, akımları, sistemleri ülkemizi de etkilemiş; bilhassa Avrupa'ya eğitim veya resmî görev gibi sebeplerle giden öğrenciler, gazeteci ve yazarlar, siyaset adamları ve bürokratlar çevirileri, makaleleri, kitapları, gazeteler ve dergiler aracılığı ile Türkiye'de felsefenin yaygınlaşması ve literatürünün oluşmasına büyük katkılar sağlamıştır. Türkiye'de felsefenin akademik alanda yansıması, Darülfünun'da (İstanbul Üniversitesi) felsefe derslerinin okutulması ve felsefe şubesinin açılması ile hız kazanmıştır.

İlk kuşak akademisyenlerin hayatlarını ve çalışmalarını incelediğimizde, o günün siyasî ve kültürel atmosferine paralel gelişen bir duyarlılıkla Batı felsefesinden etkilenmiş olduklarını; kendi dönemlerinin yaygın düşünce akımlarını Türkiye'de tanıtmaya ve öğretmeye çalıştıklarını ve bir yandan da halis bir düşünce geleneği oluşturabilmenin kaygılarını taşıdıklarını görüyoruz.

Türkiye'de felsefenin kurumsallaşması ve yerleşmesinde **Hilmi Ziya Ülken'in** önemli bir yeri vardır. O, "Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi", "Türk Tefekkürü Tarihi, "İslam Felsefesi", "Aşk Ahlâkı" gibi eserleriyle kendinden sonraki kuşağı etkilemiş ve yönlendirmiştir. "Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi" eserindeki konu başlıklarının her biri daha sonra doktora çalışmalarına konu olmuştur.

* Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ABD Yüksek Lisans öğrencisi.

Bunların yanısıra veya bunların ötesinde, **Kenan Gürsoy** "*felsefe yolda olmaktır ve soru sormaktır*" ifadelerine uygun olarak; okuyucusunu/dinleyicisini yola çıkmaya, yolda olanı daha sağlam ve emin adımlar atmaya, cesur ve özgür biçimde sorular sormaya; kişiyi kendisi ile, içinde yaşadığı kültür ve medeniyet ile yüzleşmeye, hesaplaşmaya, barışa ve birliğe yöneltir.

Gürsoy'un eserleri bir bütün olarak ele alındığında, bir felsefe geleneğimizin olduğunu, bir **Türk felsefesi**nin ve bir **evrensel proje**mizin mümkün olduğunu, bu yolda epey mesafe alınmış olduğunu görürüz.

Bir ilim, kültür ve gönül insanı olarak Gürsoy, eserleriyle bizi felsefeye, geleneğe, etiğe davet etmekte, bize bir ahlak kişisi, bir şahsiyet olduğumuzu hatırlatmakta ve insanın içine düşmüş olduğu etik krizden çıkışı Birleyerek Oluşmakta görmektedir. Onun çağrısı hem Türkiye'de felsefi düşüncenin gelişmesi için bir imkân ve zemin hem de insanımızın yaşadığı akıl karışıklığı ve gönül daralması için etik bir şifadır.

KAYNAKLAR

Ayverdi, Samiha. Türk Kültürüne Hizmet Edenler. Panel. (1994). Ankara: Türkkad

Başer, S. (1988). Türk Münevverinin Müşterek Fikir ve Îman Zemini. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı

Elibol, S. (1987). Felsefe Konuşmaları. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

Gürsoy, K. (2014). Varoluş ve Felsefe. Ankara: Aktif Düşünce Yayıncılık

Gürsoy, K. (2013). Birleyerek Oluşmak. Ankara: Aktif Düşünce Yayıncılık

Gürsoy, K. (2008a). Etik ve Tasavvuf. İstanbul: Sufi Kitap (TİMAŞ)

Gürsoy, K. (2007). Bir Evrensel Projemiz Var Mı?. İstanbul: Etkileşim Yayınları

Gürsoy, K. (2006). Bir Felsefe Geleneğimiz Var Mı?. İstanbul: Etkileşim Yayınları

Gürsoy, K. (2002). Medeniyetler Çatışması Mı?. Ankara: Altay Vakfı Yayınları

Huntington, S. (2002). Medeniyetler Çatışması. İstanbul: Okuyan Us Yayınları

İnanç Turizmi Günleri-III Kitabı. (2007). İstanbul: Şubat Yayıncılık

İslam Medeniyetinde Bir Arada Yaşama Tecrübesi, 2008 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu

Tebliğ ve Müzakereleri. (2009). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı

Kutalmış, Ahmet. (2013). "Birleyerek Oluşmak", Türk Yurdu, Sayı 312

Topuz, A. Y. (2007). Siyaset ve Etik. Ankara: Türkkad

Topuz, A. Y. (2008b). Yahyâ Kemâl ile Bir Medeniyeti Yeniden Okumak. Ankara: Türkkad

KENAN GÜRSOY'DA BİR METAFİZİK VARLIK OLARAK İNSAN

Özge Güngör*

GİRİŞ

Gürsoy'da insan özne konumundadır ve felsefede olduğu kadar, diğer tüm disiplinlerde de insanın nesneleştirilmemesi, özneleştirilmesi gerektiğine vurgu yapar. Onun "Birleyerek Oluşmak" adlı eserinin hemen hemen tüm bölümlerinde ele aldığı; insanın metafizik bir varlık olarak hem ahlaki olgunluğa erişip bir ahlak şahsiyeti oluşturabilmesinde, hem de gerek insanlık tarihi boyunca sorulagelen yaratılıştaki amacın neliği sualleri, eserde geçen bazı kavramlarla açıklığa kavuşabilmektedir. Bu kavramlar; oluş, oluşabilmek, değer alanı, kültür yaratıcılığı, farkındalık, şahıs, birlik, çokluk, gelenekli, gelenekçi, gelenek takipçiliği... Bu kavramların temelinde, kanaatimce, dinamizm yer almaktadır. Bu dinamizm ise, oluşta özdeşlik oluşturup, oluşun özünde yer alıp, özne varlığın tabiatta yaratma kabiliyeti, aldığı değerleri şahıs olarak kendi özgünlüğünde içselleştirerek dışsala kendini katması, bir olgudan öte değer varlığı olarak tekrar oluşun içerisinden geçerek oluşabilmesi ve kendini gerçekleştirebilmesidir. Bu hususta Kenan Gürsoy'un ele aldığı hafıza kavramı önem arz etmektedir. Mesela Bergson'da geçmişe dönmek, artıkların oluşturduğu bir yığından dolayı imkânsızlaşmasına rağmen o yığının hafızada, şuurda bir konumu olduğunu inkâr edemeyiz. Geleceğe bakış ve şahıs oluşturma bu birikim sayesinde olacaktır. Geçmişte bir arta kalış olması durumu, bir realite olsa da geçmişin "artığı"nın etki edeceği şahıs, hafızada yeni bir anda olduğu için o aynı şahıs değildir. Şahsiyet kavramının da bu oluş içinde yeniden doğduğunu, olgunlaştığını anlamaktayız. Bir şahsiyet varlığı olan insan ile beraber irade ve istek bakışı, olmuş bitmiş durağan şey olarak algılanan evreni tekrar harekete geçirecektir.

* YL. Öğrencisi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı.

Gürsoy'un dil ve kültür konusundaki görüşleri, bu konuda güzel bir referanstır. "Düşünce belli bir dilin içinde kendini bulur. Cümle yapısından kullanılan sözcüklerin yapısına kadar, belirli bir mantığı ve belirli bir kültürel referans alanını kendisine dayanak yaparak gelişir. Paylaştığı ve içinden çıktığı kültürü oluşturan ahlak, sanat, din siyaset vb. gibi diğer öğelerle de ilişki içindedir.[5]

Felsefe ile tasavvufun birbirinden beslenmesi konusunu düşünce dünyamızın temel problematikerinden biri olarak ortaya koyan Gürsoy, felsefenin odak noktası olan insan ile tasavvufun insan anlayışının harmanlanması ile gelenekli olma yoluna girilebileceğini, felsefenin tasavvufu, tasavvufun felsefeyi etkileyerek ve etkilenerek ilerlemesi gerekliliğini ifade ederken özgün bir felsefi gelenek oluşturmaktadır. Tasavvufi tefekkürünün; yorumlama, çözümleme ve karşılaştırma hususunda felsefi yapıya bürünen bir özellikte olduğunu görmekteyiz. Bu tefekkürün temeli birliktir, sevgidir.

Birleyerek oluşmak adlı kitabında Kenan Gürsoy şunu belirtmektedir. "Zira Kenan Rifai'nin ifadesiyle "dinin esası imandır. İmanın ruhu ameldir. İmanın kemali Allah sevgisidir. Amelin kemali halk sevgisidir."[6] İnsanın aşka yönelmesi, onun bir değer varlığı olmasıyla mümkündür. Kendini oluşturması, kendini bilmesi, hakikate ve Hakk'a duyduğu sevgiyi aksiyona dnüştürmesi ile mümkündür. Böylece dünya, yaşanabilir bir hal alır. Gürsoy, kavramların değerleri gündemde tutma özelliğine sahip olduğunu, kavramlarla oluşturduğumuz eylemlerin, o kavramların ifade ettiği değerlerle alakalı olduğunu vurgular.

Sonuç olarak Kenan Gürsoy'un tefekkürü, Türkiye'nin, hem de dünyanın içinde bulunduğu etik ve manevi sorunlara, kendi kültürümüzden hareketle bir çıkış yolu teklif etmektedir diyebiliriz.

KAYNAKÇA

Gürsoy, K. (2013). *Birleyerek Oluşmak.* (1. baskı). Ankara: Aktif Düşünce.

Gürsoy, K. (2014). *Bir Felsefe Geleneğimiz Var Mı?* (2. baskı). Ankara: Aktif Düşünce

Gürsoy, K. (2014). *Bir Evrensel Projemiz Var Mı?.* (2. baskı). Ankara: Aktif Düşünce.

Kierkegaard, S. (2014). *Korku ve Titreme.* (2. baskı). Ankara: Felsefe Dizisi: Aletheia. Pharmakon.

5 Gürsoy, K. (2014). *Bir Felsefe Geleneğimiz Var Mı?* (2. baskı). Ankara: Aktif Düşünce.
6 Gürsoy, K. (2013). *Birleyerek Oluşmak.* (1. baskı). Ankara: Aktif Düşünce.

KENAN GÜRSOY'UN BİRLEYEREK OLUŞMAK FELSEFESİ

Rabia Dirican*

İnsan varlık sahnesine çıktığı günden beri temel bir isteğe sahiptir: güçlü olmak. İlkel medeniyetlerden günümüzün kapital sistemlerine değin insanlık tarihini aslında bir anlamda güç dengesindeki bozulmaların yaşandığı, uygarlıkların birbirini itip çektiği olayların sahnesi olarak okumak mümkündür. Tabiatta temel bir kural vardır; güçlü olan hayatta kalır. Ancak söz konusu insan olduğunda güç, insanın dünyanın efendisi olma arzusuna yol veren bir tahakküm aracına dönüşebilmektedir. Medeniyetin bir değerler sistematiği olduğu düşünüldüğünde, sahip olmaklıkla paralel giden güç istencinin aslında medeniyet yıkıcı olduğu anlaşılacaktır. Zira ideal medeniyette güçlü olanın zayıfı ezmesi gibi bir durum söz konusu olmayıp güçlü-zayıf gibi hiyerarşik ayrımlara yer vermeyen tam bir birlik mevcuttur. Günümüzde kapitalizm aslında insanın güç istencinin ve efendi olma arzusunun bir dışa vurumudur. Bir varoluş bunalımının sevk ettiği ontolojik kaygıyla insanlar hiçliğin pençesine atılmaktadır. Oysa nasıl ki Tanrı âlemi yaratırken kendisine şahit olunmasını istediyse, tanrısal bir öz taşıyan insan da kendisine şahit olunmasını ister ki bu şahitlik en yalın haliyle sevgidir. Sevmek bir anlamda o insana şahit olmaktır. Kapitalizm ise insanı kimliksizleştirmekte, nicel verilere indirgemekte ve onu içi boş bir siluet olmaya mahkûm etmektedir. Bir bakıma yok olmadan yokluğu hissediştir hiçlik. Belki de bugün dünyanın anlamını, Tanrı'nın niyetini ve insanoğlunun kaderini açıklayan bir hikâyeyi yeni baştan okumaya ihtiyaç duymaktayız. Bu bağlamda **Birleyerek Oluşmak**, ne pahasına olursa olsun gücü elinde tutmayı şiar edinen emperyalist dünya görüşü neticesinde hiçleştirilen insana, hak ettiği değeri geri veren, vermeyi teklif eden bir felsefe olarak okumaya ihtiyaç duyulan bir eserdir.

* Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Araştırma Görevlisi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Felsefe Bölümü Doktora Öğrencisi

"Birleyerek Oluşmak", aynı zamanda Mevlana ve Yunus Emre'den etkilenen bir felsefedir. Zira Mevlana insanlığı her daim birliğe ve hoşgörüye davet eder; Yunus Emre ise tüm evreni aynı sevgi ve hoşgörü ile kucaklayan, dünyanın fani oluşunun bilincinde olarak baki olan hakikati arayan insanı tasvir eder. Hakikatin kendisini gizleyen yapısına karşın Yunus Emre, Hak'tan halka inen sade bir dil kullanarak Anadolu insanın zihninde ve gönlünde yer kazanmıştır. Yunus'un evrensel ve her dem taze oluşu, kadim bir felsefeyi anlatmasından ve daha da önemlisi onu yaşamasından ileri gelir. Mevlana ise etkisi çağlar boyu devam eden gönlü yanık bir derviştir. Moğol istilasının Anadolu'yu kasıp kavurduğu yıllarda tam anlamıyla bir yıkımın içerisinden çıkmış iki bilgedir Mevlana ve Yunus Emre. Onlar, parçalanmışlıktan vahdete, yıkımdan yeniden doğuşa, karmaşadan nizama giden bir medeniyet teklif ederler. Onların felsefesinde ötekileştirme, insanı dışarda bırakma gibi kavramlara yer olmayıp tamamen hoşgörü, insan sevgisi ve birlik olma üzerine kurulmuştur. Her ikisinin de hakiki bir mürebbi ve insan-ı kâmil olduklarını, bu dünyadan geçmiş olmalarının dahi insanları hala terbiye ediyor oluşuna bakarak söylemek mümkündür.

"Birleyerek Oluşmak Felsefesi"nin -burada bahsedemediğimiz İbn-i Arabi, Merleau Ponty gibi diğer mutasavvıf ve teist varoluşçu filozofların yanı sıra- Mevlana, Yunus Emre, Marcel ve Bergson'la neden yakın temas içerisinde olduğu düşünüldüğünde, bu düşünürlerin ortak özelliğinin Tanrı'ya doğru uzanan bir birlikten ve insanın kemal yolculuğundan bahsediyor olmalarıdır. Bu özelliğin belki de tasavvuf ile felsefenin kesişim noktası olduğu söylenebilir. Gürsoy'un ifadesiyle tasavvuf yolda olmaktır; buna çok yakın bir biçimde felsefe de yolda olmaktır.[12] Birlik, medeniyetlerin her çağda muhtaç olduğu bir temel prensip olarak düşünüldüğünde, insanlığı "bir görüp bir bilip bir sevmeye" davet eden çağrısıyla "Birleyerek Oluşmak Felsefesi"nin günümüz açısından okunması daha kıymetli hale gelecektir.

KAYNAKÇA

Bayraktar, Fulya, "Gabriel Marcel", (Çetin Veysal), *1900'den Günümüze Büyük Düşünürler* içinde, C.3, İstanbul, 2010.

Bayraktar, Levent, "Türkiye'de Felsefe ve Sosyal Bilimlerde Çığır Açan bir İsim: Mustafa Şekip Tunç", *Türk Yurdu,* C.31, S.281, 2011, s.184-193.

Bayraktar, Levent "Yunus'un Değer Metafiziğine Giriş Denemesi", Gelenekten Geleceğe, S.3, 2013, s.89-95.

Gürsoy, Kenan, *Bir Evrensel Projemiz Var mı?,* Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2007.

Gürsoy, Kenan, *Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?,* Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006.

Gürsoy, Kenan, *Birleyerek Oluşmak,* Aktif Düşünce Yayınları, Ankara, 2013.

12 Kenan Gürsoy, *Birleyerek Oluşmak,* Aktif Düşünce Yayınları, Ankara, 2013, s.9.

KENAN GÜRSOY'UN DÜŞÜNCESİNDE SOHBETİN VE DİYALOĞUN ANLAMI

Yrd. Doç. Dr. Seçkin Sertdemir Özdemir *

Kimi zaman analitik sorunları veya dilsel, bilimsel veya dinsel problemleri, kimi zaman ahlaki veya etik çıkmazları, kimi zaman varlık sorununu esas alan, tarzlarıyla birbirlerinden çok farklı neredeyse sayısız felsefî yaklaşımdan ve felsefî etkinlik biçiminden bahsedebiliriz. Fakat tüm bu farklı yaklaşımlara bütünsel olarak baktığımızda felsefî etkinliğin gerçekleştirilme biçimlerini, kavram ile olgu, teori ile pratik arasında kurduğu ilişki açısından tasnif etmek mümkün olabilir. Alexis de Tocqueville, *De la démocratie en Amerique* adlı kitabının ikinci cildinde, demokratik toplumlarda teori ile pratik arasındaki ilişkinin kurulmasının önemini vurgular. Bilim yaparken zihnin üç farklı biçimde işleyebileceğini belirten Tocqueville, aslında teori ve pratik arasında kurulabilecek üç ilişki biçiminden bahseder[1]. Ona göre, birinci olarak zihin, pratikle hiç bağı olmayan, tamamen teorik ilkelere dayalı olarak soyut mefhumlara dayalı biçimde akıl yürütebilir. İkinci olarak ise, soyut kavramsallaştırmalardan bağımsız olmayan bir biçimde pratikle bağlantılı "genel hakikatlerden" bahsedebilir. Üçüncü olarak ise zihin tamamen uygulamaya ve icraya dönük olarak işleyebilir. Tocqueville için, zihin bu farklı kısımlarının hepsini geliştirmeye muktedirdir, yani beşerî zihin, hem sadece teori olarak iş görebileceği gibi, teori ve pratiği ilişkilendirebilir veya sadece uygulamaya dönük akıl yürütebilir.

Tocqueville'in yaptığı bu tasniften hareketle, Kenan Gürsoy'un düşüncesini incelersek, Gürsoy'un felsefe anlayışının ne sadece teorik ve kavramsal bir tefekkür olduğunu ne de sadece pratik düzleme kapandığını belirtebiliriz. Gürsoy, felsefeyi temaşa etkinliğine indirgemeksizin, onu diyalog ve sohbet yöntemiyle bir etkinlik

* Galasataray Üniversitesi, Felsefe Bölümü

1 Alexis de Tocqueville, *De la démocratie en Amérique*, II. cilt, Gallimard Yayınları, Paris, 1961, s. 63.

onunla bir "dostluk" bağı oluşturan, evrensel ile yerel arasında, aşkın ve içkin arasında bağ kuran ve başka kültür ve inanışların farklılıklarını indirgemeyi reddederek adeta bir "tefekkür mimarı" gibi felsefeyi diyaloga ve sohbete dayandırırken, aslında kendi felsefî "şahsiyet"ini ortaya koyar.

KAYNAKLAR

Alexis de Tocqueville, *De la démocratie en Amérique*, II. cilt, Gallimard Yayınları, Paris, 1961.

Kenan Gürsoy, *Bir Evrensel Projemiz Var mı?*, Etkileşim yayınları, İstanbul, 2007.

Kenan Gürsoy, *Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?*, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006.

Kenan Gürsoy, *Birleyerek Oluşmak, Felsefe ve Tasavvuf Üzerine Konuşmalar,* Aktif Düşünce Yayıncılık, Ankara, 2013.

Kenan Gürsoy, *Varoluş ve Felsefe,* Aktif Düşünce Yayıncılık, 2014.

Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Dîvân-ı Kebîr,* (Hazırlayan Şefik Can), Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006.

İNSANDAN MEDENİYETE "TANIŞ OLMAK"

Yakup Kalın*

Yetmiş iki dil seçdi aramuza söz *düşdi*
Ol bakışı biz bakduk yirmedük âm *u hâsı*
***
Beri gel barışalım, yâd isen bilişelim
Yunus Emre

Lingua Mathematica'nın on yedinci yüzyılda tüm insanlığın ortaklaşa konuşabileceği bir dil olarak tasarlanması büyük vaatler içermekteydi. Nihayet, yüzyıllardır, belki de bin yıllardır özlendiği gibi insanlığın konuştuğu farklı dillerin ayırdığı yaşam dünyaları bir araya getirilecek, dünya üzerindeki tüm sınırlar ortadan kalkacak, insanlar artık sadece bir dünya vatandaşı olacaktı. Ne var ki, ortak dil, ontolojik-epistemolojik kurguların inşasında bile kendisini gösteren ben-öteki çatışmasından kaynaklanmış olsa gerek, tüm dünyaya hatta doğaya bir teklif olmaktan ziyade bir dayatma biçiminde sunulmaktaydı. Avrupalı seyyahların da anlattığı gibi dünya üzerinde insanlıklarından şüphe edilen "tarihsiz toplumlar" birer öteki olarak mevcuttu ve bu toplumların "evcilleştirilerek tarih sahibi olmaları için" Afrika'dan Hindistan'a; Güney Amerika'dan Çin'e kadar gidilip, buralara "medeniyet" ulaştırılmalıydı. Şayet öteki, ben'in cehennemiyse, ben ile öteki arasında çatışma; bunun gibi ötekinin ürettiği de medeniyetse, medeniyetlerin çatışması da kaçınılmazdı.

Peki, varlığın birbirleriyle çatışan ontolojik katmanlarına, öz-bilinç sahibi/efendi olmak için ötekine/köleye ihtiyaç duymayan, "Birlik"i esas alan bir felsefi anlayışa sahip olunduğu takdirde, mesela yazıyla sıkışmayıp yaşamı esas almış bir kabile öteki mi

* Arş. Gör. NEÜ SBBF Felsefe Bölümü ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ABD Doktora Öğrencisi

SONUÇ

Yunus'tan, *yetmiş iki dili aşarak, ol bakışla bakmayı* miras alan Gürsoy'un felsefi düşüncesinden bir katre sunmayı amaçlayan bu çalışmanın sonucunda görülmüştür ki; Gürsoy'un felsefesi, oluş halinde olan insanlardan kültürlere, en sınırlı düzlemdekinden en kapsamlısına kadar her türlü karşılaşmada, kendinin ve karşıdakinin şahsiyeti korunarak tanış olunmasına dayanan kâmil bir insanlık idealini öngörür. Bunu evrensel bir dil ve üslupla anlatır, kendi irfan geleneklerimizle temellendirir. Güneş nasıl tüm insanlar üzerine doğuyorsa, tüm kültürler de ilahi olandan izler taşır ve bu nedenle tüm kültürlerle, kendilik bilincinin koruması eşliğinde tanış olunması gerekir. "Şahsiyet" olarak Gürsoy'un kavramsallaştırdığı kendilik bilinci, hem başkasının "ben"lik alanında tahakküm kurmasını, hem de kendisine bir çeşit müsbet özgüven vererek karşıdakinin demonizasyonunu önler. Bilhassa bizim toplumlarımızda revaçta olan; herhangi bir ötekinin ya da Batı'nın şeytanileştirilmesini, Gürsoy'un düşüncesinde göremeyiz. Çünkü felsefesi tam da bu noktada şahsiyetin güçlülüğüne vurgu yapar. Yunus'tan miras alınan; "bu dünyaya kavga için değil, bilişmek için gelmiş olan insanın" şahsiyetliliği; "dünyayı değiştirmek" için üretilen, bu nedenle ideolojileşen, ideolojileştiği için "ben"lik-"sen"lik alanlarını kaybederek tam da karşı durduğu noktaya kayan bir durumdan farklıdır. Tam da bu nedenle bu tavır belki de Tanzimat'tan beri ihtiyaç duyulan asıl tavırdır. Gürsoy, Batı'nın şeytanileştirilmesinin aksine bir tavır teklif etmiştir ki, bu tavır tepkiselliğin veya apolojinin tuzağına düşmeksizin, gerektiğinde Batılı enstrümanları kendine mâl etmekten çekinmez. Batı'ya saldırganlığı değil merhameti; kendi geleneğine ise, körü körüne bağlılığı değil, bir organizma olan bu geleneğin yeni bir dilin olanaklarıyla yeni koşullara uyarlanmasını salık verir.

KAYNAKÇA

Gürsoy, Kenan, *Bir Evrensel Projemiz Var mı?,* Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2014.

_____ , *Bir Felsefe Geleneğimiz Var Mı?,* Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2014.

_____ , *Birleyerek Oluşmak,* Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2013.

_____, *Etik ve Tasavvuf, Felsefi Diyaloglar,* Aktif Düşünce Yayınları Ankara 2015.

Tatçı, Mustafa, *Yûnus Emre Dîvân-ı İlâhîyât,* Kapı Yayınları, İstanbul 2012.

KENAN GÜRSOY'UN FELSEFE VE EDEBİYAT TASAVVURU

Zeynep Tek*

Bir varoluş düşünürü ve medeniyet filozofu olan Kenan Gürsoy, kendi özgün felsefesini ekzistansiyel bir temellendirme üzerine inşa etmiştir.[1] Temel teması insan ve insana kendini buldurma arayışı üzerine kurulu olan bu felsefi bakış, insana dair her türlü meseleyi gündemine almaktadır. İnsanın yeryüzündeki bulunuş gayesi, varoluşunu gerçekleştirme kaygısı, insan ve toplumun reşit kılınma çabası, kendiliği oluşturma ideali bu felsefi anlayışın temel meseleleridir.

Bu çalışmada Gürsoy'un felsefesini özgün kılan temel tasavvurlarından biri olan felsefe ve edebiyat ilişkisi üzerinde durulacaktır. Bu bakış açısı, özgünlüğünün yanı sıra disiplinlerarası alana sağladığı geniş ufuklar itibariyle; belli bir metot çerçevesi üzerinden incelenmeye gayret edilecektir. Gürsoy'un "edebî-felsefi form" olarak adlandırdığı türün; edebî, felsefi ve tasavvufi metin incelemelerine sağladığı ufuklar başta olmak üzere hangi ölçütler üzerinden bu alanın varlık kazanabileceği hususundaki görüşleri belirtilecektir. Bu bağlamda öncelikle felsefe-tasavvuf ilişkisi üzerinde durulacak, edebî-felsefi formun ne olduğu açıklandıktan sonra da felsefi-tasavvufi-etik ve estetik (edebî) alanın mahiyeti incelenmeye çalışılacaktır.

1. "YOLLARI BİRLEME"NİN ADI: FELSEFE VE TASAVVUF ÜZERİNE

Gürsoy felsefesini özgün kılan temel meselelerden biri felsefe ve tasavvufun yollarının birlenmesidir. Düşünce ufkumuzu en fazla yönlendirecek olan şeyin, ta-

* Arş. Gör. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı.
Bu çalışmanın yazımı sırasında değerli görüşlerine başvurduğum hocam Doç. Dr. Levent Bayraktar'a çok teşekkür ederim.

1 Kenan Gürsoy, Fulya Bayraktar, "Neden Varoluş ve Felsefe", **Varoluş ve Felsefe,** Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2014, s. 41.

ilişkinin temel nedeni ise, Türk tefekkür geleneğinin tasavvuf üzerinden devam etmiş olmasıdır. Ayrıca tasavvuf; ahlak, edep ve bir kemale doğru yürüyüş alanıdır ve bu kişisel yaşantı üzerinden gerçekleştiği için ekzistansiyalizmle bir yakınlaşma söz konusudur. Ancak Gürsoy felsefesinde, bu iki alanı anlamlandırmada birbirini araç olarak kullanma değil, insanın yaşantı hâlini anlamak açısından bunların vereceği imkânlardan faydalanma görüşü hâkimdir. Felsefeyle bütünleşen bir tasavvuf anlayışına ihtiyaç duyulmakta, yolların birlenmesi gerekliliği fark edilmektedir. Felsefi-tasavvufi-edebî olanın dikkatlere sunulması ise insan tecrübesinin evrenselleştirildiği bu üç alanın da tüm zamanlar için geçerli ve değerli olanı işlemesi dolayısıyladır.

Gürsoy'un eserlerinde felsefe ve edebiyat ilişkisi araştırılmak suretiyle onun Türkçenin imkânlarını genişlettiği, yeni kavramlar ve problematikler teklif ettiği, düşünce hayatımızın zenginleşmesi için yeni yollar ihdas ettiği rahatlıkla görülebilmektedir. Gürsoy'un edebî-felsefi alan olarak belirlediği formun nitelikleri, disiplinler arası çalışmalara bir model ve yöntem oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

BAYRAKTAR Fulya, **Bağlanma Hürriyeti Bir Gabriel Marcel Okuması**, Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2014.

ECO Umberto, **Açık Yapıt,** Çev.: Yakup Şahan, Kabalcı Yayınları, İstanbul 1992.

ECO Umberto, **Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti,** Çev.: Kemal Atakay, Can Yayınları, 5.b., İstanbul 2011.

GASSET Jose Ortega Y, **İnsan ve "Herkes",** Çev.: Neyire Gül Işık , Metis Yayınları, 2.b., İstanbul 1999.

GÜRSOY Kenan, **Birleyerek Oluşmak/ Felsefe ve Tasavvuf Üzerine Konuşmalar,** Haz.: Levent Bayraktar, Fulya Bayraktar, Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2013.

GÜRSOY Kenan, GÜNDEM Mehmet, "Felsefî Düşünceye Yabancıyız", **Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?,** Aktif Düşünce Yayınları, 2.b., Ankara 2014, s. 27-41.

GÜRSOY Kenan,"Felsefe ve Edebiyat", **Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?,** Aktif Düşünce Yayınları, 2.b., Ankara 2014, s. 43-56.

GÜRSOY Kenan, BAYRAKTAR Fulya, "Neden Varoluş ve Felsefe", **Varoluş ve Felsefe,** Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2014, s. 1-42.

GÜRSOY Kenan, BAYRAKTAR Levent, "Felsefe ve Edebiyat İlişkisi Üzerine", **Varoluş ve Felsefe,** Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2014, s. 163-176.

GÜRSOY Kenan, **Etik ve Tasavvuf / Felsefî Diyaloglar,** Haz.: Semih Yücel, Aktif Düşünce Yayınları, 2.b., Ankara 2015.

KENAN GÜRSOY'UN FELSEFE VE TASAVVUF DÜŞÜNCESİ ÜZERİNE BİR DENEME

Zeyno Tekinalp Özkan*

Hocam,
Yolumun sebebi, yolumun ışığı
Yıldızlı göklerin hatırlatıcısı...

Hocamızın akademideki 40. Yılı için hazırlanan bu armağan kitapta benim de Hocama ilişkin birkaç satırımın bulunmasına vesile oldukları için Fulya Bayraktar ve Levent Bayraktar Hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Prof. Dr. Kenan Gürsoy, sadece bir felsefe profesörü değil, bir felsefe öğretmeni değil, Hocaların Hocası, bir filozof, gönül insanı, yaşayan bir İnsan-ı Kâmil…

Hocam'ın düşünce sisteminden aktarabilmek, bir deryadan sadece bir damla söyleyebilmektir benim için, cesaretimin mazur görülmesini dileyerek…

Kenan Gürsoy'un Felsefe ve Tasavvuf düşüncesine geçmeden önce, onun düşünce sistematiği ile ilgili birkaç hususa değinmek istiyorum. Hoca, bir konu üzerinde değerlendirme yapacağı zaman, tıpkı Sokrates'in *maeutike*[1] yönteminde yaptığı gibi, ilk olarak sorular sorar ve bu sayede zihinlerde bir şeyler uyandırmaya başlar.

* Felsefe Bilim Uzmanı, Cenan Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı Genel Sekreter Yardımcısı

1 Mauetike: Ünlü Yunan filozofu Sokrates'in doğurtma ya da öğretim yöntemi. Gerçek öğretim faaliyetinin, sanki bilgi temas yoluyla dolu bir kaptan boş bir kaba damla damla akıtılabilen bir şeymiş gibi, bilginin öğretmenin çabasıyla bir başkasının ruhuna damla damla akıtmak, öğrencinin zihninde yoktan var etmek olmadığını savunan Sokrates, felsefi tartışmalarında, tıpkı bir ebe gibi, öğrenciye kendinden bir bilgi aktarmamış, yalnızca öğrencide zaten var olanı gün ışığına çıkarmaya çalışmış, öğrencilerin kendilerine gebe kaldığı düşünceleri doğurması için yardım etmiştir. (Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü,* Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999)

maklığımızdır. Hangi alan içinde isek: tasavvuf, felsefe, sanat, o alanda oluşmak söz konusudur.[23]

Kenan GÜRSOY'un felsefe ve tasavvuf üzerine düşüncelerine bir giriş mahiyetinde ele aldığımız bu çalışmada gördük ki, onun yapmak istediği, tasavvufu felsefileştirmek ya da felsefeyi tasavvufileştirmek değildir. O, hem tasavvufu hem de felsefeyi bir yapı içinde, bir bünye içinde toparlamanın mümkün olabileceğini dile getirmektedir. İfade edilen, kendi düşünce geleneğimizden kopmadan felsefeyi hatırlatan, tasavvuf ile felsefeyi diyaloğa davet eden bir faaliyet olarak değerlendirilebilir. "Bu, Tasavvufun kendine has hikmet alanını söylemek adına bir araç buldum demek değildir. O dili de anlayarak, o dilde içselleştirerek, Tasavvufu o dilin içinden de muhtemel izdivaçla, yeniden ele almaktır. Bu bize, yeni bir ortamda, ya da çağın ilgileri açısından yeni şeyler söyleme imkânı verir."[24]

BİBLİYOGRAFYA

Gürsoy, Kenan, *Varoluş ve Felsefe,* Aktif Düşünce, Ankara, Kasım 2014

Gürsoy, Kenan, *Etik ve Tasavvuf Felsefi Diyaloglar,* Aktif Düşünce, Ankara, Kasım2015

Gürsoy, Kenan, *Bir Evrensel Projemiz Var Mı?,* Etkileşim Düşünce, İstanbul 2006

Gürsoy, Kenan, *Bir Felsefe Geleneğimiz Var Mı?,* Aktif Düşünce, Ankara, Temmuz 2014

Gürsoy, Kenan, *Birleyerek Oluşmak Felsefe ve Tasavvuf Üzerine Konuşmalar,* Aktif Düşünce, Ankara, Haziran 2013

23 *Birleyerek Oluşmak*, s.87
24 *Varoluş ve Felsefe,* s.12

KENAN GÜRSOY DÜŞÜNCESİNDE EGZİSTANS FELSEFESİ VE TASAVVUF BÜTÜNLEŞMESİ

Ziya Yavuz*

GİRİŞ

Kökleri, Antikçağ felsefelerine dayanan, 20. yüzyılın en önemli felsefi akımlarından olan Egzistansiyalizm (Varoluşçuluk) felsefesi, Avrupa'da yeni bir yaklaşımla ele alınmış, kısa bir süre sonra da ülkemizde tartışılmaya başlanmıştır. Biz bu çalışmamızda, son dönemde bir egzistans filozofu olarak öne çıkan Kenan Gürsoy'un, bir felsefeci olarak, varoluş felsefesinden hareketle ele aldığı tasavvuf tefekkürünü, felsefi anlayışıyla birlikte sunmaya çalışacağız.

EGZİSTANS VE FELSEFE

Öncelikli olarak, yunan filozofu Herakleitos tarafından dile getirilen "Varlık"ın bir "Oluş Hali" olma düşüncesi, felsefe tarihi boyunca birçok farklı yorumun ortaya çıkmasına neden olmuştur denilebilir. Çağdaş felsefelerce yeniden ele alınan Varlık düşüncesi bu anlamda, bir oluş durumunu belirtmesinden dolayı varlığın oluş olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Varlığı, oluş bakımından incelerken kullandığımız kavramlara etimolojik açıdan baktığımızda, Kenan Gürsoy'un ifade ettiği gibi; "varoluş olmak" ile "varlık olmak" arasında büyük farklar mevcuttur. Varoluş kelimesinin Fransızca karşılığı olan "existence" (egzistans)ın Latince kökünden de anlaşılacağı gibi, bu kavram "varlık"dan çıkan; ondan zuhur eden anlamına gelir. Felsefî mânâda varoluş, mutlak değildir; varlık kaynağını, yani varlık olma hâlini kendi dışında bir yerde bulur. Bir başka deyişle o, ancak ve ancak hakiki varlık diyebileceğimiz ve kendi varlık sebebini kendisinde bulan bir varlık söz konusu olduğu müddetçe vardır"[1].

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ABD Doktora Öğrencisi

1 Kenan Gürsoy, *Varoluş ve Felsefe,* Kasım, Ankara, 2014, s. 65

Gürsoy, birey'in şahsi oluş'undan hareketle, şöyle bir medeniyet tasvirinde bulunmaktadır; "kendini birey anlamında evrensel bir konuma oturtabilmek, yâni, insan-ı kâmile doğru yürüyebilmek gerekiyor. Kültürünüzün içinden oluşturabileceğiniz bir yaratıcılığı, evrensel bir seviyede yaşayabilmek. Ahlâkınızı bütün bir insanlık adına ortaya koyabilmek. Bütün bir insanlığın sorumluluğunu üstlenebilmek, işte evrensellik budur."[53] Gürsoy bu yaklaşımıyla, yeniden tanımladığı insandan hareketle oluşturulabilecek olan yeni bir medeniyet algısına ve hamlesine işaret etmektedir.

KAYNAKLAR

Gürsoy, Kenan, *Bir Evrensel Projemiz Var mı?,* Aktif Düşünce Yay., Kasım, Ankara, 2014

Gürsoy, Kenan, *Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?,* Aktif Düşünce Yay., Temmuz, Ankara, 2014

Gürsoy, Kenan, *Birleyerek Oluşmak,* Aktif Düşünce Yay., Haziran, Ankara, 2013

Gürsoy, Kenan, *Etik ve Tasavvuf,* Sufi Kitap Yay., Şubat, İstanbul, 2008

Gürsoy, Kenan, *Varoluş ve Felsefe,* Aktif Düşünce Yay., Kasım, Ankara, 2014

53 Gürsoy, *a.g.e.,* 2008, s. 47

MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ AÇISINDAN HAYATIMIZIN ÜÇ TEMEL OLGUSU: DİN, FELSEFE VE BİLİM GELENEĞİMİZ

Prof. Dr. Abdulkuddüs Bingöl*

Bilindiği gibi, öteden beri insanın tanımı *"insan düşünen canlıdır"* şeklinde yapılagelmiştir. Esasen mantıkçılara ait olan bu tanım, *"tam- özsel tanım (hadd-ı tam)"* bir tanım olup, insanın varlık hiyerarşisi içerisindeki yerini tam olarak belirleyen özlü bir ifadedir. Oldukça yalın görünen bu tanım, bir yandan insanın karakteristik içlemini belirlerken öte yandan da insanın bütün varlık şartlarına, onun bütün yapıp etmelerine delâlet etmektedir. Tanımda *insan bütününün (ontik yapısının)* iki farklı yönüne dikkat çekilmektedir: *Canlı, Düşünen (ya da Konuşan)*. Bunlardan birincisi onun daha genel olan ortak yönü, ikincisi ise onu kendisi yapan özelliğidir. O, birinci yönüyle bir tabiat varlığıdır, fizik dünyaya aittir. Burada diğer canlılar için geçerli olan kanunlar kendisi için de geçerlidir. Ancak onu diğer canlı organizmalardan ayıran ve derece farkını aşan yanı ikinci özelliğidir. Bu özelliği ile insan üç boyutlu zaman (geçmiş-an-gelecek) içinde yaşar. Toplumsal bir varlıktır, dil, bilim, teknik, sanat kısacası kültür üretir. Hürdür, hak ve adalet duygusuna sahiptir, devlet kurar, tarih yapar, yaptıklarını paylaşır ve geçmişten geleceğe çoğaltarak taşır. Ve bu yönüyle insan *aşkına (muteale)* dönüktür. Din, inanç ve ahlak sahibidir, dînî bir varlıktır. İşte bütün bunlardan dolayıdır ki, *insan canlılar arasında en yüksek değeri taşıyan bir varlık* olabilmektedir.

Hiç kuşkusuz insanın bu yapıp etmelerinin en önemlileri *Din, Bilim* ve *Felsefe'dir.* Yine hiç şüphe yok ki, *Din, Bilim* ve *Felsefe* birer bilgi türü olarak kültürün temel unsurlarıdır.[1] Bu tespiti yapmakla, *sanatın bilgisi, düzensiz bilgi* ve *okkült bilgi* gibi insana ait diğer bilgi türlerini kültürün unsurları dışında bıraktığımız düşünülmesin. Elbette bütün bilgi türleri mutlak anlamda kültürün oluşmasında etkilidir.

* Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

1 Necati Öner, *Felsefe Yolunda Düşünceler,* Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1995, s. 37.

parçaları çeşitli alanlardan taşınmış, bir mozaikten ibaret değildir. Aksine unsurları birbirine bağlı, kavramsal yapısı açısından uyumlu, özgün bir kültürdür. Universal kültürden aldığı kadar ona katkıları küçümsenemeyecek ölçüdedir. Biz, ya da ben, milletimin bir ürünü olarak kendimizi, ya da kendimi onda buluyorum, O bizim ya da benim kimliğimin bir aynasıdır. 'Ben'im Onda yansır. Ne mutlu bu aynada kendini görenlere, ne mutlu Türk'üm diyene.

KAYNAKÇA

AYDIN Mehmet, Din Felsefesi, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1987

GÜVENÇ Bozkurt, Türk Kimliği, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994

KÂHYA, Esin, "Türkler'de Dilim", Türk Düşünce Tarihi, (Editör. H. Gazi Topdemir), Ankara, 2001

KEKLİK Nihat, Türkler ve Felsefe, İstanbul, 1986

KÜYEL Mübahat Türker, Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Felsefe Eylemi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1976

MOLES Abraham A., Kültürün Toplumsal Dinamiği, (Çev. Nuri Bilgin), İzmir, 1980

ÖNER Necati, Felsefe Yolunda Düşünceler, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1995

SEKMEN Muhsine, Küreselleşme ve Değerler Bağlamında Televizyon Yarışma Programlarının Bir Analizi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniv. Sos. Bil. Enst., Erzurum, 2010

TURAN Osman, Tarihin Akışı İçinde Din ve Medeniyet, İstanbul, 1980

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Din Maddesi, Cilt: 9, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, 1994

J. P. SARTRE YAŞAMINDA TANRI KAVRAMININ YERİ

Prof. Dr. Arslan Topakkaya*

J. P. Sartre 20. yüzyıl felsefesinin en önemli filozoflarından biridir. O sadece felsefede değil, aynı zamanda edebiyat ve yazın dünyasında, hatta siyasal ve toplumsal yaşamda derin izler bırakmış bir düşün adamıdır. Voroluş felsefesi kitlelere onun sayesinde ve onun eserleriyle yayılmış ve taraftar bulmuştur. Onun en önemli özelliklerinden biri, sadece teorik felsefeyle yetinmemesidir. Sartre istisnasız bütün büyük işçi eylemlerine en ön safta katılarak işçilere destek olmuş, zamanın siyasal oteritesine karşı başkaldırıda bulunmuştur. Siyasi anlamda onun kadar aktif olan başka bir filozof bulmak zordur.

Makalenin amacı Sartre'ın Tanrı hakkındaki görüşlerini kendi felsefi gelişimi bağlamında betimlemek ve bazı çıkarımlarda bulunmaktır. Bu konu hakkında Prof. Dr. Kenan Gürsoy'un "J.P.Sartre Ateizminin Doğurduğu Problemler"[1] adlı eseri, alanında hem Türkçede ilk eser olma özelliğini taşımakta hem de Sartre'ın kendi felsefesiyle onun ateizmi arasındaki çelişkileri ya da muğlak kalan yerleri açımlama amacını gütmektedir. Bizim makelemizin amacı ise Sartre'ın Tanrı anlayışında onun biyografisine bağlı olarak herhangi bir değişikliğin olup olmadığı, eğer varsa değişimin hangi yönde ve neden ortaya çıktığını ortaya koymaktır.

Makaleye başlamadan önce Sartre felsefesini ana hatlarıyla vermek konunun anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

Sartre Fransız varoluş felsefesinin en önemli temsilcisidir. Fransız varoluşçuluğunun hareket noktası Heideger'dir fakat daha sonra bu felsefe kendi yolunu çizmiştir. Fransız varoluş felsefesi kendini daha çok roman ve tiyatro oyunlarıyla ifade etmiştir. Varoluş felsefesi burada daima somut varlıkla ilgilidir.

* Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü

1 Bkz. Gürsoy, K.: *J.P.Sartre Ateizminin Doğurduğu Problemler,* Etkileşim yayınları, İstanbul 2007.

ve daha sağlıklıdır. Jaspers yaklaşımına benzeyr bir yaklaşım, yani özü gerçekleştirmeyi ve insan özgürlüğünü biricik değer olarak görüp, sonradan belki fazla tepki çekmekten korktuğu için farklı isimler ve dolambaçlı yollarla Tanrı ya da Tanrısallık kavramını çıkış noktası olarak almak kanatimizce sağlıklı bir yöntem değildir. Sartre bu açıdan diğer varoluş filozoflarına göre (özellikle Jaspers ve hatta Heidegger'e göre) daha gözü pek ve cesurdur. Son cümle olarak şunu söylemek yanlış olmasa gerektir: Sartre ateizm konusunda kendi felsefesinin gereğini yapmıştır.

KAYNAKÇA

Biemel, W.: *Sartre* (rororo- Bildmonographien 87), Reinbek 1964.

Biemel, W.: *J.P.Sartre. Die Faszination der Freiheit*, in: Grundprobleme der grossen Philosophen, hrsg.v.J.Speck, Philosophie der Gegenwart V, Göttingen 1982.

Cordonnel, J.: *Gott in Zukunft. Aufforderungen zu einer menschlichen Welt,* München 1969

Fleischer, M.: *20.Yüzyıl Filozofları*, çev:A.Kanat, İzmir 2004.

Gürsoy, K.: *J.P.Sartre Ateizminin Doğurduğu Problemler,* Etkileşim yayınları, İstanbul 2007.

Hasenhüttl, G.: *Gott ohne Gott. Ein Dialog mit J.P. Sartre,* Köln 1972.

Peerman, D. (Hrsg.): *Teologie im Umbruch. Der Beitrag Amerikas zur gegenwaertigen Theologie,* München 1968.

Sartre, J.P.: *Der Existentialismus ist ein Humanismus*, in: Drei Essays, Paris 1970.

Sartre, J.P.: *Die Wörter,* Reinbek 1965.

Sartre, J.P.: *Das Sein und das Nichts. Versuch einer phänomenologischen Ontologie.* Überst. von H.Schöneberg, Reinbek 1971.

BATI MEDENİYETİ KARŞISINDA PARİS'TEKİ DAİMÎ İLK TÜRK ELÇİSİ: MORALİ ESSEYYİD ALİ EFENDİ

Prof. Dr. Belkıs Altuniş Gürsoy*

İstanbul'un fethini takip eden yıllarda Venediklilerin başlattığı bir uygulamayla, Avrupa devletleri İstanbul'da "ikamet elçileri" bulundururlar. Osmanlı Devleti ise kuruluşundan itibaren "fevkalade elçi" diye nitelendirilen geçici elçileri Avrupa başkentlerine gönderir.

Bâbıali; 1699 yılında gerçekleşen Karlofça Barış Antlaşması sırasında Avrupa diplomasi kurallarını bilmesi ve uygulaması gerektiğini anlar. Bu bağlamda tedbirler düşünmeye çalışır. Ancak 18. yüz yılın sonlarından itibaren Londra ve Berlin'e daimî elçiler gönderir, Viyana ve Petersburg için de hazırlığa başlar. 1534'den beri İstanbul'da daimi elçi bulunduran Fransa'nın ısrarlı talepleri sonucunda Osmanlı Devleti, Paris'e de bir elçi göndermeye karar verir.

ALİ EFENDİ BÜYÜKELÇİLİĞE HAZIRLANIŞI

Ancak o dönemde Avrupa'da elçi olmak; bir Osmanlı bürokratı için tercih edilecek bir makam değildir. Kıymetli ve güçlü bir devlet adamı olan Ali Efendi, Osmanlı Dışişleri Bakanı (=reisülküttab)nın şahsi bir husumeti sebebiyle bu göreve tayin olunur. Aslen Morali olan Ali Efendi, çocuk yaşta İstanbul'a gelerek Maliye Kalemi'nde yetişir ve Defterhanekesedarı (=Tapu ve kadastro işleri büro âmiri) olur. İyi derecede Rumca bilen, az da olsa Fransızca'ya aşinalığı bulunan Ali Efendi, yeni görevine büyük bir ciddiyetle hazırlanır. İstanbul'daki Fransız büyükelçisiyle bir çok defa görüşür. Onların davetlerine gider ve Boğaziçi'ndeki yalısında bu kabullere mukabele eder. Paris'te karşılaşacağı meseleler, diplomatik ve aktüel bilgiler, protokol kuralları ve Fransız adabı muaşereti gibi hususlarda bilgi alır. 28. Çelebi Mehmed'in yazdığı Sefaretname'yi okur. Telemaque'ı, Türkçe'ye tercüme etmeye çalışır.

* İstanbul Aydın Üniversitesi, Öğretim Üyesi.

ittifaka girmemiştir. Kıtlık çeken Güney Fransa'nın tahıl ihtiyacını karşılamak adına harekete geçmiş, Fransız ticaret gemilerinin korunmasına destek sağlamıştır. Hem Bâbıali'nin hem de Ali Efendi'nin bu uzun vadeli ve karşılıksız yardım karşısında bir vefa ve minnet hissi olsun beklemesi tabiidir. Bütün bu uzun soluklu himayeye ilaveten, elçi ile Talleyrand arasında yakın ilişkiler yaşanmıştır. Ali efendi işin başında kendisine gösterilen nezaket ve iltifat dolu muamelelere aldanarak, muhataplarına kolayca inanmıştır. Bu ölçüdeki bir samimiyetsizlik karşısında uyanık davranma ve uygun tavır alma konularında eksik kalmıştır. Elçinin, protokoler ölçekteki samimiyetsiz güler yüz, tatlı dille resmi ve siyasi işleri birbirine karıştıran tipik bir Şarklı olduğu söylenebilir. Muhatapları ise dostlukla menfaati kesinlikle ayıran ve her konuda faydacı bir yaklaşım içinde bulunan bir zihniyet sergilerler. Elçi, pragmatizme odaklanmış Batı zihniyet yapısına yabancıdır. Tallyerand'la farklı dünya görüşüne, farklı değerler sistemine sahip olduğundan onunla aynı kulvarda yüzememiş, aynı dili konuşamamış olduğundan beceriksiz ve başarısız bir konuma düşmüştür.

KAYNAKÇA

Ahmet Refik, Morali Ali Efendi'nin Paris Sefareti. (1328/1912) Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Üçüncü sene, 13-17.cüzler, Matbaacılık Osmanlı Şirketi, 1328, sayı 19, s. 1120-1138.

Ahmet Refik (1328 /1912) Ali Efendi, Morali Esseyyid Ali Efendi'nin Sefaretnamesi, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Üçüncü sene, 13-17.cüzler, matbaacılık Osmanlı şirketi, sayı 19, 1120,-1138, sayı 20, s. 1246-1259, sayı 21, s.1333-1343, sayı 22, s.1378-1390, sayı 23, s. 1458-1466, sayı 24, s. 1548-1560

Altuniş, Belkıs Gürsoy, (1995) Bir XIX. Asır Sefaretnamesi, Avrupa Risalesi, Türk Yurdu Dergisi, c. XV, s. 93, s. 36-40

Altuniş, Belkıs Gürsoy (1997) Âmedi Galip Efendi Sefaretnamesi, Erdem Dergisi, c. IX, sayı 2, s. 911-941

Altuniş, Belkıs Gürsoy, (2002) Sefaretnameler, Türkler, 12. cilt, s.582-591- Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

Altuniş, Belkıs Gürsoy, (2002) Moralı Esseyyid Ali Efendi'nin Sefaretnamesi, Erdem Dergisi, c. XII, sayı 37, s.711-775,

Altuniş, Belkıs Gürsoy, (2006) Türk Modernleşmesinde Sefir ve Sefaretnamelerin Rolü, Bilig dergisi, sayı 36, s. 139-165

Mourice Herbette, (1997) Fransa'da İlk Daimî Türk Elçisi, Morali Esseyyit Ali Efendi, Çev. Erol Üyepazarcı, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş. İstanbul

DÜNYALI BİR ÜNİVERSİTENİN İMKÂNLARI *

Prof. Dr. Besim F. Dellaloğlu**

Akademik yaşamım boyunca Prof. Dr. Kenan Gürsoy'un hiç doğrudan öğrencisi olmadım. Ancak 2005-2011 yılları arasında Galatasaray Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde kendisiyle birlikte çalışma fırsatım oldu. O dönemde kendisiyle pek çok farklı konuda uzun muhabbetlerimiz oldu. Bu konuşmalar esnasında kendisinin entelektüel derinliğini keşfetme olanağım oldu. Sadece bu muhabbetlerden yola çıkarak bile olsa kendisine "Hocam" diye hitap etme hakkımın olduğunu varsayıyorum. Konuştuğumuz konulardan biri de genel olarak akademinin, üniversitenin durumu, konumu, mahiyeti idi. Birçok konuda olduğu gibi bu konuda da zaman zaman farklı görüşlerimiz olsa da, kendisinin mesleğine olan bağlılığı ve saygısını her zaman bir örnek olarak görmüşümdür. Bu nedenle değerli meslektaşım Fulya Bayraktar böylesi bir kitap projesinden söz ettiğinde aklıma hemen daha önce yazmış olduğum aşağıdaki makale geldi. Akademik hayatımda edindiğim tecrübelerin kısa bir özeti olarak değerlendirebileceğim bu makalenin hocamla konuştuğumuz, tartıştığımız bazı meselelere de temas ettiğini düşünüyorum. Bu açıdan kendisi için hazırlanan bir kitap için bu makalenin uygun olabileceğini sanıyorum. Kendisine hem özel hayatında hem de akademik hayatında uzun ömürler diliyorum.

***

Epey bir zaman Ahmet Hamdi Tanpınar üzerine çalıştım. Onun biyografisini incelerken ilginç bulduğum bir nokta dikkatimi çekmişti. Tanpınar 1920'lerin başında İstanbul Edebiyat Fakültesi'ni bitirir. Türkçe-Edebiyat öğretmeni olarak Anadolu'ya öğretmenlik yapmaya gider. İstanbul'a dönüp, Akademi'de ve İstanbul

* Bu yazı daha önce Muhafazakâr Düşünce, sayı:35, Ocak-Şubat-Mart 2013 künyesiyle ve aynı başlıkla yayınlanan makalenin eldeki çalışma için gözden geçirilmiş bir halidir.

** Sakarya Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi

KAYNAKÇA

Ayni, Mehmet Ali; *Darülfünun Tarihi*, Kitabevi, İstanbul, 2007.

Charle, C. & Verger J.; *Üniversitelerin Tarihi*, çev: İsmail Yerguz, Dost, Ankara, 2005.

Gasset, Jose Ortega Y.; *Üniversitenin Misyonu*, çev: Neyyire Gül Işık, YKY, İstanbul, 1998.

Gulbenkian Komisyonu; *Sosyal Bilimleri Açın*, çev: Şirin Tekeli, Metis, İstanbul, 1996.

Lee, Richard & Wallerstein, Immanuel (der); *İki Kültürü Aşmak*, çev: Aysun Babacan, Metis, İstanbul, 2007.

Menteş, Ali; *Yeniversite*, Metis, İstanbul, 2000.

Rosovsky, Henry; *Üniversite: Bir Dekan Anlatıyor*, çev: Süreyya Ersoy, Tübitak, Ankara, 1998.

Waters, Lindsay; *Akademinin Düşmanları*, çev: Müge Özbek, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2009.

F.H.BRADLEY'NİN MONİST İDEALİZMİ ÜZERİNE

Prof. Dr. Emel Koç*

F.H. Bradley (1846-1924) İngiliz idealistlerinin en popüleri ve kendi jenerasyonundaki İngiliz filozofları arasında en önemlilerinden biridir. O, *Ahlâk İncelemeleri* (Ethical Studies) (1876); *Mantığın İlkeleri* (The Principles of Logic) (1883); *Görünüş ve Gerçeklik* (Appearance and Reality) (1893) gibi temel eserlere imza atarak XIX. yüzyılın ilk yıllarında İngiliz felsefesine öncülük eden deha olarak genellikle kabul görüp, yaşamının arta kalan bölümünde de yaygın bir hayranlık uyandırabilmesine rağmen, ölümünden sonra şöhreti hızla kaybolmaya başlamıştır. Bu durum özelde Bradley düşüncesine genelde ise idealizme yönelik, daha Bradley hayatta iken başlayan, reaksiyonlarla açıklanabilir. İdealizme yönelik empirist, pragmatist reaksiyonların yanı sıra diğer bir temel reaksiyoner tavır B. Russell ve G. E. Moore'un düşünceleriyle şekillenmiştir.

Bradley felsefesinde olgun bir ifadeye ulaşan İngiliz idealizmine yönelik ilk ciddi tepki kendisi de felsefe kariyerine bir "idealist olarak"[1] başlayan, ancak zamanla idealizmin etkisinden çıkıp, ona karşı tavır alan Moore'un "Analitik felsefenin kurucu metni"[2] olarak kabul gören *İdealizmin Çürütülmesi* (The Refutation of Idealism) (1903) adlı makalesi yoluyla gelmiştir. Moore'un İngiliz idealizminin sonunun geldiği anlamına gelen bu makalesi Russell üzerinde de ciddi bir etki yaratmış, Moore ile tanıştıktan sonra Russell, metafiziğe olan ilgisini kaybetmiştir. Böylece Moore ve Russell kendilerince idealizmin zihin karıştırıcı nitelikteki güçlüklerinden kurtulmanın yollarını aramışlardır. Bu sebeple tarihsel süreçte Bradley'nin en önemli etkisi, olumlu bir alımlama olarak değerlendirilemese de, kendisinin düşünceleri ve

* Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi A.B.D.

1 StephenTrombley, *Modern Dünyaya Yön Veren 50 Düşünür*, İstanbul: Kolektif Kitap,2013,s.173.

2 A.g.e.,s.172.

olduğunu ve çözülemez bir problem olduğunu düşünen Bradley'e göre, detayda çokluğun birlikle nasıl bir araya geldiğini bilemesek de "Gerçekliğin Birliği''ne bizi yönlendiren şey, bunun mantıksal bir zorunluluk olmasıdır.

Özetle, şimdiye değin yapılan irdelemelerden de anlaşılacağı üzere, Bradley'nin monizmi bir kaç karşı konulamaz "a priori kanıt'' aracılığıyla desteklenen basit bir genel doğruluk olarak ileri sürülmüş bir öğreti değildir. Bradley felsefesinde Gerçekliğin "çok'' değil de, "bir'' olması gerektiği düşüncesi, onun "bağıntılara'' yönelik kritikleri ile doğrudan ilgilidir. Başka bir deyişle, "çok'' sayıda gerçeğin olması halinde bu gerçeklerin birbirleriyle bağıntı halinde olmaları gerektiği, ancak bağıntıların ise iç-çelişkileri olması ve bu sebeple gerçekliği değil, görünüşü yansıtmaları Bradley'i her şeyi ihtiva eden ve bu sebeple bağıntılara yönelik tüm eleştirilerin dışında kalan "tek'' Gerçeklik düşüncesine,dolayısıyla "monist'' bir öğretiye yönlendirmiştir. Bradley monizmine "dolambaçlı, olumsuz'' [51] ya da daha doğru bir ifadeyle, felsefi septisizmi ile şekillenen kritik bir yoldan ulaştığı için, onun öğretisi diğer örneklerle karşılaştırıldığında özgün bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

Bochenski J.M.; *Çağdaş Avrupa Felsefesi*, (Çev.S.R.Kırkoğlu). İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1997.

Bradley F.H.; *Appearance and Reality*, London: Oxford University Press,1897.

Bradley F.H.; *Appearance and Reality*, London: Elibron Classics, 2005 .

Bradley F.H.; *Essays on Truth and Reality*, London: Oxford University Press, 1914.

Bradley F.H.; *The Principle of Logic*, London: Oxford University Press, 1922.

Bradley F.H. ; *Collected Essays*, Oxford: Clarendon Press, 1935.

Church R.W.; *Bradley's Dialectic*, London: George Allen and Unwın Ltd., 2010.

Passmore J.; *A Hundred Years of Philosophy*. Duckworth:Penguin Books, 1957.

Scruton R.; *Modern Felsefenin Kısa Tarihi,* (Çev.U.Özmakas;Ü.H.Yolsal), Ankara: Dipnot Yayınları,2015.

Speaks J.; "Bradley's Monist Idealısm''.https://www3.nd.edu/~jspeaks/courses/2007-8/43904/_HANDOUTS/bradley-appearance-reality.pdf.

Thilly F.;*Çağdaş Felsefe*, (Çev.İ.Şener), İstanbul: İzdüşüm Yayınları, 2002.

Trombley S.;*Modern Dünyaya Yön Veren 50 Düşünür*. İstanbul: Kolektif Kitap, 2013.

White A.R.; *Methods of Metaphysics*, London: Croom Helm Ltd.,1987.

Wollheim R.; *F.H.Bradley*,London: Harmondsworth, Pelican Books, 1959.

51 Wollheim,a.g.e.,p.47.

AKILCILIĞIN ALTIN ÇAĞINDA İNSAN DOĞASI ÜZERİNE TARTIŞMALAR: DESCARTES, MALEBRANCHE VE SPİNOZA

Doç. Dr. Hülya Yaldır*

1. GİRİŞ

Copernicus, Kepler, Galilei ve Newton tarafından geliştirilmiş olan modern bilim, tüm evrenin matematik-fizik yasalarına göre işleyen görkemli bir makine olduğu iddiasını gündeme getirmiştir. Doğal olarak modern bilimin yol açtığı fail nedensellik ilkesine dayalı mekanik evren tasarımı, felsefede insan doğasına ilişkin bazı yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda bir filozof ya da metafizikçinin göz ardı edemeyeceği en temel soru şu olmuştur: İnsan diğer varlıklarla beraber bu dünyada yaşayan bir varlık olduğuna göre, onu madde dünyasında diğer varlıklardan ayırt eden, insanı insan kılan şey nedir? İnsan ile diğer varlıklar (canlılar ya da hayvanlar) arasındaki fark nedir? Eğer bir fark varsa, bu bir derece farklılığı mı, yoksa bir nitelik farklılığı mıdır? Ya da daha doğru bir deyişle, insan da matematik-fizik yasalarına göre işleyen madde dünyası içinde yaşayan bir varlık olduğuna göre, o tüm yönleriyle bu mekanik sistemin bir parçası mıdır, yoksa en azından belli bir yönüyle bu sistemi aşan, onun dışında kalan bir varlık mıdır? Modern felsefenin doğuşundan günümüze kadar bu ve benzeri şekildeki sorular insan ve zihin felsefesinin gündemini oluşturmaktadır. Mekanik evren içinde, insanın doğasının ne olduğunu belirlemeye yönelik girişim her filozofta farklı şekilde karşımıza çıkar. Kimi, bir yandan, insanı özgür irade gücüyle donatılmış tinsel bir ruha sahip olan ve bu sayede madde dünyasını ya da mekanik nedensellik alanını kısmen aşabilen bir varlık olarak tanımlar. Kimileri de, diğer yandan, modern bilimin mekanik evren tasarımını insanı da kapsayacak şekilde genişletirler: bu durumda, her şey, maddi ve ruhi olan her şey, 'doğal nedenler' tarafından zorunlu olarak belirlenmiştir.

* Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, E-posta: hyaldir@pau.edu.tr

KAYNAKÇA

Ackrill, J. L., *Aristotle The Philosopher* (Oxford: Clarendon Press, 1981).

Angeles, Peter A., *A Dictionary of Philosophy* (Harper & Row: London, 1981).

Aristoteles, *De Anima*, Books II and III, (trans.) Hamlyn (Oxford: Clarendom Press, 1968).

Chavez-Arvizo, Enrique, "Descartes's Interactionism and His Principle of Causality". *The European Legacy* 2 (6), (1997): 959-976.

Churchland, Paul M., *Matter and Consciousness* (Cambridge, MA: MIT Press, 1990).

Cottingham, John, *Descartes* (Oxford: Basil Blackwell, 1985).

Cottingham, John, *Rationalism* (London: Paladin Books, 1984).

Cottingham, John, Robert Stoothoff, and Dugald Murdoch (eds. and trans.), *The philosophical Writings of Descartes* (Vols: I&II, Cambridge: Cambridge University Press, 1985).

Cottingham, John, Robert Stoothoff, Dugald Murdoch, and Anthony Kenny (eds. and trans.), *The Philosophical Writings of Descartes: The Correspondence,* vol. III (Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

Cottingham, John, *The Rationalists* (Oxford: Oxford University Press, 1988).

Edwards, Paul (ed), *Encyclopaedia of Philosophy*, (New York: The Macmillan Co. & The Free Press; and London: Collier-Macmillan Ltd., 1967).

Kenny, Anthony, ed. and trans., *Descartes: Philosophical Letters* (Oxford: Oxford University Press, 1970; repr. Oxford: Basil Blackwell, 1980).

Malebranche, Nicholas, *The Search for Truth*, ed. and trans. by Thomas M. Lennon and Paul J. Olscamp (Columbus: Ohio State University Press, 1980).

Popkin, Richard, *Philosophy Made Simple,* (London: W. H. Allen, 1975).

Priest, Stephen, *The Theories of the Mind* (London, Penguin Books, 1991).

Ryle, Gilbert, *The Concept of Mind* (London: Hutchinson, 1949).

Spinoza, Baruch, *A Spinoza Reader; The Ethics and other Works*, (ed. and trans.) Edwin Curley, Princeton University Press, 1994).

Spinoza, Baruch, *Complete Works*, (trans.) Samuel Shirley (Indianapolis / Cambridge: Hackett Publishing Company, 2002).

Spinoza, Baruch, *Etika*, (çev.) Hilmi Ziya Ülken (Ankara, Dost Kitabevi, 2014)

Williams, Bernard. (1978). *Descartes: The Project of Pure Inquiry* (London: Penguin, 1978).

KENDİYLE BARIŞIK, DÜNYAYLA BARIŞIK OLMANIN İMKÂNI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Hüseyin Subhi Erdem*

GİRİŞ

İnsan varlık âleminde eşrefi mahlûk vasfına layık görülen yegâne canlıdır. O, varlık âleminde, var olmanın şuuru, yükümlülüğü ve idrakiyle mücehhezdir. Bu yüzden, öncelikle benlik şuurunu var olmak ve varoluş seyrinde bizzat kazanır. İnsanın dünyada varoluşu, ferdi, yaşanmış tecrübeleri doğrultusunda iç ve dış idraklerinin benliği merkezinde değerlendirilerek ben'in hakikatine erilmesiyle yetkinlik kazanır. İnsanın ben'lik şuurunu kazanması ya da benliğin inşası felsefi görenekle kolaylaşır. Çünkü felsefe, insan merkezli, varlığı, insanı ve değerleri anlamak amacıyla sürdürülen en geniş bir araştırma, birleştirici bir açıklama gayreti olduğu kadar, daha önce kazanılmış sağlam ve güvenilir bilgiler üzerinde kılı kırk yaran ciddi bir temellendirme faaliyetidir.[1] Benliğin inşasında ben dediğimiz tek başına bir iç hali değildir. Aksine, o, dış âleme doğru çeşitli yönelişlerde bulunmaktadır. Kaldı ki dış âlemde artık bir çevre durumundadır. Nitekim Merleau- Ponty: algı şuur ile dünya, insan ile dış çevre arasındaki bağlantının kurulduğu ve en yalın biçimde belirdiği zeminin algı aktı olduğunu beyan ederken[2], ben'in kendi ve dış dünyayla münasebetinin imkânına işaret etmektedir.

Kendini bilmek, kişinin nelere muktedir olduğunu, hangi donanım ve yetilere malik olarak bunları iyilik ve hayra müstenit davranış biçimine dönüştüreceğinin şuurunu içermektedir. Bu durumda kişinin içe ve dışa dönük iki tür muhasebe ve bakış içinde olması ve bu iki yönünün şuuruyla kendilik oluşturması beklenir. Kişinin kendiliğini belirleyen kıstaslar, sadece şuur ve idrak değil aynı zamanda onu diğer bi-

* İnönü Üniv. Fen-Ed. Fak. Felsefe Bölümü. E-Mail: huseyin.erdem@inonu.edu.tr/hserdem46@yahoo.com.

1 Kenan Gürsoy, *Eksiztans ve Felsefe Üzerine Görüşler*, Akçağ Yayınları, 1988, s. 5

2 Bkz., Gürsoy, *a.g.e.*, s. 8.

taplıklar insanın dostluk, sevgi, saygı ve muhabbete dayalı insani iletişim güdüsünü tahrip etmekte ve ortaya kendini fırlatılmış, savrulmuş, atılmış, başıboş ve kendiyle baş başa kaldığı için mecburen kendini kendi başına ihya eden, marjinal bir duygu ve akıl yürütmeye mahkum kalmıştır. Çağdaş hâkim paradigmanın insanın tabiatını tahrip eden bu iki yönlü yaklaşımı, bir taraftan toplumsal çerçevede sadece sömürü ve ötekileştirilen toplumların iflah olmaması üzerinde düşmanca bir proje ve tutumu hayata geçirirken, bu yanlış tutumu meşru kılacak söylemin düzenini inşa etmektedir. Diğer taraftan insanın sosyal bir varlık olması gerçeğinden onu uzaklaştırarak, tüketim toplumunun çıkarcı, bireyselci, göreci etik anlayışı ve alışkanlığına bağlı, dostluk ve sosyallik doğasını tahribata uğratmaktadır.

Kişinin kendisiyle barışık olması, kendini gerçekleştirdiği toplumla dostluk ve sevgi bağlamında kuvvetli sorumluluk ve aidiyet duygusunun güçlenmesiyle yakından alakalıdır. Oysa çağımız insanı geldiği noktada hınç ve egoizmin aşırı baskısı altında, kavgacı, kaotik ve kendinden uzaklaşan insan konumundadır. Salt egoizmi yücelten bir ortamda hümaniteyi gerçekleştirmek de mümkün görünmemektedir. Bu durumda hümanite sömürü ve zenginliği tekeline almış güçlerin kontrolünde içi boşaltılmış bir kavram olarak, kibir, böbürlenme ve ötekileştirmenin aracı olarak seçkin ve seçilmişler sınıfının ihdasında kullanılmaktadır.

Kendiyle barışık olma, dünyayı, hayatı, varlığı ve varolanları muhabbetle kucaklama ve hoşgörüye dayalı gelişir. Mevcut dünyanın bunu sağladığını söylemek mümkün değildir. İşte böyle bir dünyada üçüncü bir alternatif olarak kendi kültürel dünyamızdaki entelektüel dayanaklarımız, kavramlarımız ve tasavvurumuzu sağlayan hoş bakan ve gören bir gözü besleyen gönül zenginliğini sağlayan referans ve tecrübelerimizi yeniden dikkatle değerlendirmek gereği açıkça belirginleşmekledir.

KAYNAKÇA

Açıkgenç, A., "Küreselleşmenin ve Değerlerin Felsefi Temelleri", *Felsefe Dünyası*, sayı: 41.

Akarsu, Bedia *Kişi Kavramı ve İnsan Olma Sorunu*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1998.

Cristman, John, *Social and Politiical Philosophy: A Contempoparay Introduction*, Routledge Press, London and New York, 2002.

Gürsoy Kenan, "Küreselleşme, Evrenselleşme ve Etik", *Felsefe Dünyası*, yıl: 2005/1, sayı: 41.

Gürsoy Kenan, *Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?*, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006.

Gürsoy, Kenan, *Eksiztans ve Felsefe Üzerine Görüşler*, Akçağ Yayınları, , Ankara, 1988.

Kur'an-ı Kerim.

Seyyid Mustafa Rasim Efendi, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2008

‘AYKIRI’ FRANSIZ KATOLİKLERİ İLE MARCEL LÉGAUT’NUN DÜŞÜNCE VE ÖĞRETİSİNE BİR BAKIŞ*

Doç. Dr. Marie Hélène Sauner-Leroy**

Profesör Kenan Gürsoy ile 2004 yılında, kendisi Galatasaray Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi dekanıyken tanıştım. Tanıştığım kişi kendisine çok yakışan, mükemmel bir Fransızca ile konuşan son derece nazik bir insandı. Dekanlığı döneminde aynı ortamda geçirdiğimiz yıllarda tanık olma fırsatını bulduğum derin kültürü, mütevazılığı ve ihtimamı bu ilk intibamı doğruladı. Kenan Gürsoy onuruna yayınlanan bu eserde yer almasından büyük sevinç duyacağım bu yazımın ilgisini çekmesini temenni ediyor, yardımları için tekrar teşekkürlerimi sunmak, sonsuz saygımı dile getirmek istiyorum.

***

Çalışma alanımın dışında yer alan bu makalenin konusuna ilgim kişisel hayatımla ilgili bir rastlantıdan doğdu. Babam René Sauner-Leroy’nın[1] vefatından sonra 2015 yılında, Franconville’deki (Fransa) anne-baba evini boşaltmak zorunda kaldık. Evdeki kütüphane de böylece bana intikal etmiş oldu. Düşündüğümün aksine bu kütüphanede sadece edebiyat, şiir, tarih ya da din bilimi kitapları yoktu. Bu kütüphanede birçok Katolik entelektüelin iman üzerine eserleri bulunuyordu. Bunlardan birinin ismi, çocukluğumda çokça adı geçtiğinden dikkatimi çekti. Söz konusu isim, bu makalenin bel kemiğini oluşturacak olan Marcel Légaut idi. Légaut hakkında topladığım bilgiler ışığında, bütün bu eserlerin aralarındaki görünmeyen bağları

* Fransızca yazdığım metni Türkçe’ye çeviren Işık Tamdoğan’a ve çeviriyi gözden geçirip tavsiyelerde bulunan Aliye Kovanlıkaya’ya çok müteşekkirim.

** Galatasaray Üniversitesi.

1 Babam René Sauner-Leroy, 1920’de doğmuş. Meaux kentindeki ilahiyat okulunda eğitim görmüş. Uzun yıllar öğretmen olarak Latince, Eski Yunanca, Fransızca, tarih, coğrafya, müzik ve resim dersleri vermiştir. İnançlı bir Katolik olmasına rağmen, kilise kurumu ile arasında hep belli bir mesafe olmasına dikkat etmiştir. 1955-1970 yıllarında, “öğretmen ekipleri” üyesi olarak, Marcel Légaut ve tartışma gruplarıyla ilişki kurmuştur.

yapılanmasını önerir. İnsan ölçeğinde küçük çok sayıda cemaat, tıpkı kendi tecrübe ettiği modelde olduğu gibi, imanın yenilenmesini ve canlanmasını sağlayacaktır. Ona göre geleceğin kilisesi, küçük iman cemaatlerinin kilisesi olacaktır. (Goudreault, 1997)

20. yüzyılın başındaki "aykırı" Katolik entelektüeller arasındaki ortak nokta muhtemelen varlığın merkezine odaklanan düşünce akımı olarak kişiselcilik ile maneviyata verilen önceliktedir. Bu açıdan bakılırsa Marcel Légaut'un kat ettiği yol, nispeten az tanınan bu düşünce akımının talihini iyi yansıtır. Bu fikirlerden ve manevî babası Başrahip Portal'den çok etkilenmiş olan Marcel Légaut, öncelikle yaşadıklarına, hissettiklerine, düşündüklerine, keşfettiklerine tekabül eden ve bunları takip eden orijinal bir düşünce ortaya koymuştur. Bu içsel kendini bilme faaliyeti kuşkusuz İncil'deki metinlerden hareket eder, fakat birçok defa vurguladığı gibi ne Hıristiyanlıkla sınırlıdır ne de Hıristiyanlığa özgüdür.

KAYNAKLAR

Breton Jean-Claude, (kitap eleştirisi) Marcel Légaut, Travail de la foi, Laval théologique et philosophique, cilt 45, n°3, 1989, s.467-68, bkz: http://id.erudit.org/iderudit/400500ar

Breton Jean-Claude, (kitap eleştirisi) Marcel Légaut, *Vie spirituelle et modernité. Entretiens ultimes avec Thérèse de Scott*, Laval théologique et philosophique, cilt 49, n°3, 1993, s.582-83, bkz: http://id.erudit.org/iderudit/400806ar

Cariou Gilles, *Symbolisation et vie spirituelle. Analyse de l'humain comme être de symbolisation en devenir, entre psychanalyse (Winnicott) et vie spirituelle (Légaut)*, Din Bilimleri Yüksek Lisans Tezi, Montréal Üniversitesi, Teoloji Fakültesi, 2012.

Cholvy Gérard, *La religion en France de la fin du XVIIIème siècle à nos jours*, Paris, Hachette, (1991) 1998.

de Bourqueney Elisabeth. Cinéma et personnalisme : la formation d'André Bazin. In: *Autres Temps. Les cahiers du christianisme social*. N°6, 1985. s. 80-82. 23/09/2015 tarihinde bakıldı. http://www.persee.fr/doc/chris_0753-2776_1985_num_6_1_1021

de Chardin Teihlard. *Le phénomène humain*, Seuil, Paris, 1956. http://classiques.uqac.ca/classiques/chardin_teilhard_de/phenomene_humain/tdc_pheno.pdf

Fouilloux Étienne. " Intellectuels catholiques " ? Réflexions sur une naissance différée. In: *Vingtième Siècle, revue d'histoire*, n°53, Ocak-Mart 1997. s. 13-24. 10/03/2016 tarihinde bakıldı, bkz. http://www.persee.fr/doc/xxs_0294-1759_1997_num_53_1_3592

Gérard Alice. Pierre Riché, *Henri Irénée Marrou : historien engagé*, Paris, Cerf, 2003. Kitap eleştirisi (*Revue d'histoire moderne et contemporaine*), s.242-44.

Goudreault Pierre. *L'Eglise de demain dans l'œuvre de Marcel Légaut. Les communautés de foi*, Felsefe ve Teoloji Doktora Tezi, Ottawa, 1997.

Frédéric Gugelot. " Le temps des convertis, signe et trace de la modernité religieuse au début du XXe siècle ", *Archives de sciences sociales des religions,* 119, Temmuz-Eylül 2002, internete konuluş tarihi 18 Kasım 2005, 10 Ekim 2012 tarihinde bakıldı. Bkz. http://assr.revues.org/1724; doi : 10.4000/assr.1724

Julliard Jacques et Winock Michel (eds.). *Dictionnaire des intellectuels français*, Paris, Seuil, 1996.

Laplanche François. L'histoire des religions en France au début du XXe siècle. In: *Mélanges de l'Ecole française de Rome. Italie et Méditerranée*, cilt 111, n°2. 1999. s. 623-634. (23/09/2015 tarihinde bakıldı) doi : 10.3406/mefr.1999.4660 http://www.persee.fr/doc/mefr_1123-9891_1999_num_111_2_4660

Lebrun François. (kitap eleştirisi) Jean Delumeau, Le catholicisme entre Luther et Voltaire. In: *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations*. 27. yıl, N. 2, 1972. s. 434-437. 10/03/2016 tarihinde bakıldı, bkz.: http://www.persee.fr/doc/ahess_03952649_1972_num_27_2_422511_t1_0434_0000_3

Loubet Del Bayle Jean-Louis. *Les non-conformistes des années 30. Une tentative de renouvellement de la pensée politique française*, (1969) (2001), Bkz. : http://classiques.uqac.ca/contemporains/loubet_del_bayle_jean_louis/non_conformistes_annes_30/non_conformistes_annes_30.pdf

Marceau William C. " La philosophie spirituelle d'Henri Bergson ", *Laval théologique et philosophique*, cilt. 42, n° 1, 1986, s. 35-55. Bkz. : http://id.erudit.org/iderudit/400215ar

Michel Florian, "Intellectuels, théologiens et cultures catholiques françaises au XXème siècle", *Histoire du christianisme en France* (Tallon A. et Vincent Catherine Hz.), 2014, s.411-412.

Mounier Emmanuel. *Le personnalisme*, PUF, Que sais-je ?, 1949. Bkz. : http://classiques.uqac.ca/classiques/Mounier_Emmanuel/personnalisme/le_personnalisme.pdf

Pelletier Denis. *Les catholiques en France depuis 1815*, Paris, La Découverte, 1997.

Poulat Emile. (kitap eleştirisi) De Scott (Thérèse) Marcel Légaut. L'œuvre spirituelle. In: *Archives de sciences sociales des religions*, n°60/2, 1985. s. 247-248. 10/03/2016 tarihinde bakıldı. Bkz. : http://www.persee.fr/doc/assr_0335-5985_1985_num_60_2_2379_t1_0247_0000_4

Riché Pierre. *Henri-Irénée Marrou, un historien engagé*, Paris, Cerf, 2003.

Scott (De) Thérèse. " Marcel Légaut, témoin d'un avenir ", *Etudes*, cilt 402, 2005/4, s. 495-506.

Serry Hervé. Les écrivains catholiques dans les années 20. In: *Actes de la recherche en sciences sociales,* cilt.124, Eylül 1998. *De l'État social à l'État pénal*. s. 80-87. (11/03/16 tarihinde bakıldı). Bkz.: http://www.persee.fr/doc/arss_0335-5322_1998_num_124_1_3267

Serry Hervé. " Déclin social et revendication identitaire : la " renaissance littéraire catholique " de la première moitié du XXe siècle ", *Sociétés contemporaines* 2001/4 (n 44), s. 91-109. DOI: 10.3917/soco.044.0091 http://www.cairn.info/revue-societes-contemporaines-2001-4-page-91.htm

Wattiaux Henri. (kitap eleştirisi). Marcel Légaut, Intériorité et engagement. 1. L'intériorité; 2. La prière; 3. La Cène. 1977. *Revue théologique de Louvain*, 8e année, fasc. 3, 1977. s. 366-371. 29/09/2015 tarihinde bakıldı. Bkz.: http://www.persee.fr/doc/thlou_0080-2654_1977_num_8_3_1570_t1_0366_0000_3

Winock Michel. *Le siècle des intellectuels*, Seuil, Paris, 1999.

Marcel Légaut Kaynakçası

(kaynak: www.marcel-legaut.org)

Prières d'un croyant, Grasset, 1933. (tükenmiş)

La condition chrétienne, Grasset, 1937. (tükenmiş)

La communauté humaine, Aubier, 1938. (tükenmiş)

Travail de la foi, Seuil, 1962; Desclée de Brouwer 1988 et 2008.

Introduction à l'intelligence du passé et de l'avenir du christianisme, Aubier, 1970.

L'homme à la recherche de son humanité, Aubier, 1971.

Débat sur la foi (Légaut-Varillon), Desclée de Brouwer, 1972

Vivre pour être, Aubier, 1974.

Questions à … Réponses de .. Aubier, 1975.

Mutation de l'Église et conversion personnelle, Aubier, 1975.

Patience et passion d'un croyant, Centurion 1975 ; Desclée de Brouwer, 1990, Cerf 2000.

Intériorité et engagement, Aubier 1977.

Deux chrétiens en chemin (Légaut-Varillon), Aubier 1978.

Devenir soi et rechercher le sens de sa propre vie, aubier 1980, Cerf 2001.

Méditation d'un chrétien du XXème siècle, Aubier, 1983.

Prières d'homme, Aubier, 1978, 1984, 2002.

Croire en l'Église de l'avenir, Aubier 1985.

Un homme de foi et son Église, Desclée de Brouwer, 1988 et 2011.

Vie spirituelle et modernité. Entretiens intimes avec Thérèse De Scott, Centurion-Duculot, 1992.

Passion de l'Église – Réflexions d'un chrétien (1970-1989), Édition ACML, 2000.

ANTİK ÇAĞDA BİLİM VE FELSEFENİN BEŞİĞİ OLAN BATI ANADOLU'DA YETİŞEN BİLGE İNSAN THALES

Prof. Dr. Mehmet Akgün*

1. THALES'İN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. Thales'in Hayatı

Solon ve Croesus'un çağdaşı olan Thales, bir Milet vatandaşıdır. Genel olarak ismi yedi bilge adam[1] arasında geçmektedir. Bir çok düşünce tarihçisinin Aristo ve diğer kaynaklara dayanarak verdikleri bilgilere göre, Thales, Milet okulunun kurucusu ve bu sebeple de ilk bilim ve fikir adamı kabul edilmiştir. Bazı kaynaklara göre Thales, M.Ö. 7. yüz yılın ikinci yarısında takriben M.Ö. 624'lerde Fenikeli bir çiftin, bazı kaynaklara göre de Karyalı bir baba ile Yunanlı bir annenin oğlu olarak dünyaya geldiği ve 78 yaşlarındayken, M.Ö. 548 veya 545'lerde öldüğü bildirilmektedir.[2] Bir başka kaynakta onun soyuyla ilgili olarak, " …Thales'in soyu bakımından Finikhia'lı olduğuna, Hellas'a sonradan geldiğine, gelirken Mısır'dan, ilk kez, Hellas'a geometriyi taşıdığına, Mezopotamya kültürünü Güneş tutulmasını ilk kez haber verecek düzeyde ayrıntılı olarak tanıdığına, Mezopotamya'dan astronomi bilgisi getirdiğine…"[3] şeklinde geçen ifadelere göre de Finikhia'lı yani

* Pamukkale Üniversitesi Felsefe Bölümü

1 Platon, yedi bilgenin isimlerini, "Eskiden olduğu gibi bugün de Lakedaimon eğitiminin idman zevkinden çok felsefe zevkine dayandığı görülür; çünkü bu çeşit sözler ancak çok iyi yetişmiş bir adamın ağzından çıkabilir. Örneğin Miletli Thales, Mytileneli Pittakos, Prieneli Bias, bizim Solon, Lindoslu Kleobulos, Kheneli Myson, yedinci olarak da Lakedaimon'lu Khilon gibi" sözleriyle saymaktadır. Bkz: Eflatun; Protagoras, çev. Prof. Nurettin Şazi Kösemihal,Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1989, s.49-50, 343 ab

2 John Burnet; Early Greek Philosophy, s.41, Ayrıca bkz: Luciano De Crescenzo; The History of Grek Philosophy, Volume One: The Pre-Socratics, Pan Boks Ltd. Cavaye Place, London SW109PG, 1990,s.12. Eduard Zeller;a.g.e., s.26

3 Prof. Dr. Mübahat Türker Küyel; "Kut, Fârâbî ve İbn Sinâ'daki al - ' Akl al'Faal İçin Bir Temel Oluşturabilir mi?", İbn Sinâ doğumunun bininci yılı armağanı (içinde), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1984, s.508

evrenin oluşumunu açıklamaya çalışmasıyla dikkati çekmektedir ve bu yönüyle de o, felsefenin olgunlaşma rampasında ayrımlaşarak kendine özgü yerini almayı hak etmektedir.

Thales'in her şeyin temel ilkesinin Su olduğu görüşüne varması, ona, nedensiz nedenin bir çok değil bir tek olması gerektiği görüşünü ima etmiştir. Çünkü bu kesin görüşü ona doğa gözlemlerinin verdiği muhakkak görünüyor. Her şeyden önce o, herhangi bir şeyin hiçten meydana gelemeyeceği gibi hiçe karışarak yok olamayacağını ve bu nedenle de, her şeyin kendisinden geldiği ve sonunda yine kendisine döndüğü temel ilkenin, kendisi hep var olan ve hep var olmaya devam edecek olan ilke olduğunu düşünmüştür. Yani o, bu temel ilkenin, öncesiz ve sonrasız bir ilke olduğunu ileri sürmüştür. İşte bu temel ilke, öncesi olmayan ve bu nedenle her türlü değişimi incelme veya seyrekleşme, kalınlaşma veya sıklaşma süreciyle gerçekleştiren, ama kendisi hiç eksilmeden hep aynı kalan ve var olmakta devam eden bir ilkedir ki, bu ona göre yukarıda açıklanmaya çalışılan nedenlerden dolayı ancak ve ancak Su olabilir. Su yaratılmadığı için yok olmayacaktır. Çünkü yaratılmayan bir şey için asla yok olma söz konusu olamaz. Varlığa gelmek ve varlıktan gitmek Su'yun değişim süreci sonucu meydana getirilenler veya gelenler için söz konusu olabilir. Temel ilke olan Su için böyle bir durum söz konusu değildir. Her şey Su'dan meydana gelir ve sonunda yine ona döner.

Mısır ve Mezopotamya ülkelerine yaptığı gezileri sonunda bilhassa matematik ve astronomi alanlarında elde ettiği bilgileri Yunanistan'a getirmiş olması da onun önemini bir kat daha arttırmaktadır. Bu bilgiler arasında, matematik alanında özellikle kendi adıyla anılan iki bağıntı, astronomi alanında güneş tutulmasını önceden tahmin ve bugünkü almanağın ilk şekli olarak kabul edilen takvimle ilgili bilgiler bulunmaktadır. Gerek felsefe alanında din ve mitolojiden tamamen bağımsız orijinal fikir ve görüşler ortaya koyması ve gerekse gezileri sonunda elde ettiği bilgileri ülkesine getirip kendi kültürüne katması, onu, hem felsefeye gelişme meylini kazandırması ve hem de kültürler arası köprüyü kurması bağlamında, öncü bir bilim ve fikir adamı yapmaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmet Mithat; "Felsefe ve Felâsife", Dağarcık, cüz:3, Muharririn Kendi Zatına Mahsus Matbaa, İst., 1288

Akgün, Doç. Dr. Mehmet; "Dağarcık Dergisinde Felsefeye Verilen Önem", Felsefe Dünyası, S.22, Lazer Ofset Tesisleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1996

Akgün, Doç. Dr. Mehmet; "Cemiyet-i İlmîye-i Osmaniye ve Mecmua-ı Fünûn'un Felsefî Açıdan Taşıdığı Önem", Felsefe Dünyası, Sayı 15, Ankara, 1995

Aristoteles; Nikomakhos'a Etik, çev. Saffet Babür, Ankamat Matbaacılık, Ankara, 2014

Aristoteles; Metafizik, c. **1** (A-Z). Çev: Doç.Dr. Ahmet Arslan, Ege Üniv. Basımevi, İzmir, 1985.

Aristoteles; Gökyüzü Üzerine, İkinci Kitap, çev. Saffet Babür, Ankamat Matbaacılık, Ankara, 2013

Aster, Prof. Ernst Von; Felsefe Tarihi Dersleri 1 İlkçağ ve Ortaçağ Felsefesi, Çev. Doç. Dr. Macit Gökberk, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul, 1943.

Barnes, Jonathan; The PreSocratic Philisophers, Printed İn Great Britain By Ebenezer Baylis, London, 1982

Burnet, John; Early Greek Philosophy, Published By Meridian Books, New York, 1957

Capalle, Wilhelm; Sokrates'ten Önce Felsefe I, çev:Oğuz Özügül, Yaylacık Mat.,İst., 1994

Crescenzo, Luciano De; The History of Grek Philosophy, Volume One: The Pre-Socratics, Pan Boks Ltd. Cavaye Place, London SW109PG, 1990

Copleston, Frederick S. J.; A History of Philosophy Volume 1 Greece And Rome, Paulist Newjersey, 1946

Eflatun; Protagoras, çev. Prof. Nurettin Şazi Kösemihal,Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1989

Ferm, Vergilius; A History of Philosophical Systems, The Philosophical Library, New York, 1950

Gaarder, Jostein; Sofi'nin Dünyası Felsefe Tarihi Üzerine Bir Roman, çev. Gülay Kutal, Mart Matbaası, İstanbul, 1994

Hack, Roy Kenneth, (Oxon), B. Litt; God İn Greek Philosophy To The Time Of Socrates, Printed İn The Ünited States Of American By Princeton University Press, Newjersey, 1969

Herodotos; Herodot Tarihi, Birinci Kitap, çev: Müntekin Ökmen, Şefik Matbaası, İstanbul, 2002

Homeros; İlyada, çev: Azra Erhat - A. Kadir, Eko Basımevi,X1. Baskı,İst.,1999

Hilmi Ziya; Türk Tefekkür Tarihi, c.1, Matbaa-ı Ebuzziya, İstanbul, 1933

Kranz, Walther: Antik Felsefe Metinler ve Açıklama, Çev. Suad Y.Baydur, Edebiyat Fak. Basımevi, İstanbul, 1976

Kur'an-ı Kerim, Enbiya Suresi 30. Ayet

Türker Küyel, Prof. Dr. Mübahat; "Kut, Fârâbî ve İbn Sinâ'daki al - ' Akl al'Faal İçin Bir Temel Oluşturabilir mi?", İbn Sinâ doğumunun bininci yılı armağanı (içinde), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1984

Laertios, Diogenes; Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri, çev. Candan Şentuna, Pasifik Ofset, İstanbul, 2010

Münif; "Tarih-i Hükemay-ı Yunan", Mecmua-ı Fünûn, c.2, S.13, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye Matbaası, İstanbul, 1280

Ögel, Prof. Dr. Bahaeddin; Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar), c.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998

Sayılı, Aydın; Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi, ve Tıp, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1966

Skirbekk, Gunnar – Gilje, Nils; Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi, çev. Emrullah Akbaş – Şule Mutlu, Üniversite Kitabevi, İstanbul, 1971

Tekeli, Sevim; Kâhya, Esin; Dosay, Melek; Demir, Remzi; Topdemir, Hüseyin G.; Unat, Yavuz ve Koç Aydın, Ayten; Bilim Tarihine Giriş, Star Ofset, Ankara, 1999

Vernant, Jean Pierre; Evren, Tanrılar, İnsanlar; çev. Mehmet Emin Özcan, Pelin Ofset, Ankara, 2001

Zeller, Dr. Edward; Outlines of The History of Grek Philosophy, Translated With The Author's Sansction By Sarah Frances Alleyne And Evelyn Abbott, Printed By Stoptiswoode And Co., New-Street Square, 1986, (İlk baskısı: Longmans, Gren And Co., London, 1886

KÜLTÜREL TRAJEDİ VE YAŞAMA ESTETİĞİ

Prof. Dr. Milay Köktürk*

Güncel olan üzerine sadece bugünü anlamak için değil, gelecek için de düşünürüz. Güncel olan, bugün diye adlandırdığımız yaşama süreci dilimi bizi kuşatmıştır, şu veya bu şekilde hep ortaya dökülmektedir. Lakin bugün sadece bugün olmaktan ibaret değildir. Geleceğin nüvesi bugünün içindedir. Geleceği bekleriz. Yaşamak geleceğe hamle yapmaktır. Geleceğe ilişkin her iz veya söz dikkat ve ilgi odağıdır. İster bilfiil yaşamakta olan tek bir birey açısından düşünelim isterse genel olarak yaşama dünyası olgusu üzerine teorik bir tespitte bulunmayı arzu edelim; her iki durumda da tüm sorun aslında "gelecek"tir. Geleceğin peşinde olan, sadece felsefe değildir. Diğer yandan felsefe sadece geleceğin peşine de düşmez. Gelecek, hakikat arayışında en önemli unsurlardan biridir. Felsefe bu nedenle geleceği keşfe çıkar.

Gelecek felsefenin dışındaki başka bilgi ve bilinç biçimi penceresinden de düşünülebilir yahut soruşturulabilir. Mümkün bakış açıları arasından en kapsamlı ve derinlikli görüş ufkunu felsefe sunabilir. Bu nedenle günümüzü veya geleceği felsefe ışığında düşünmek lazımdır. Bu da hemen şu soruyu sormayı gerektirir: Hangi felsefe? Tek biçimli bir felsefe olmadığından, ilgi nesnesine belli bir felsefi yönelim penceresinden bakma gereği vardır. Felsefi duruşun karakteristiği değişmese de, felsefi tavır çözümleyici ve eleştirel adımların dışında teşekkül edemese de, bu duruş ve tavrın yöneldiği bir vakıa vardır; o vakıaya da belli bir niyet ve amaçla yönelim sergilenir. O vakıada belli içerikte bir problem olmalıdır ki neyin açığa çıkarılacağı belli olsun! Bu nedenle günümüzü "hangi felsefe ile" düşünmeye çalıştığımızı da belirtmemiz gerekir. "Hangi felsefe" sorusu hem felsefe disiplinlerinden birinin sorulması demektir hem de çağlara göre değişen felsefi etkinliğin…

* Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

yaşantısıdır. Sorunun kaynağı, çözümlenmesi ve çözümü bireyde yatmaktadır. Bu birey, pratik yaşantı açısından hayat elbisesini taşıyan kişi, teorik etkinlik açısından ise bilgece bakışını yaşama olgusuna çeviren ve kuşatıcı bilgiye ulaşmayı hedefleyen yaşama filozofudur.

KAYNAKLAR

Cassirer, Ernst, Kültür Bilimlerinin Mantığı Üzerine, Çev. M. Köktürk, Hece Yayınları, Ankara 2005

Featherstore, Mike, Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, Çev. M. Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2005

Köktürk, Milay, Birey Toplum ve Siyaset, Tekağaç Yayınları, Ankara 2005

Köktürk, Milay, Kültürün Dünyası, Hece Yayınları, Ankara 2006

Köktürk, Milay, "Sanatsal Estetikten Yaşama Estetiğine", Afşar Timuçin'e Armağan, Ed. Çetin Veysal, Etik Yayınları, İstanbul 2010

Kuçuradi, İonna, Sanata Felsefeyle Bakmak, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 2009

Simmel, Georg, "Kültür Kavramı ve Kültürün Trajedisi", Çev. M. Köktürk, Kültür Bilimi Yazıları, Hece Yayınları, Ankara 2006

Simmel, Georg, Paranın Felsefesi, Çev. Y. Alogan-Ö.Didem Aydın, İthaki Yayınları, İstanbul 2014

Weber, Max, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, Çev. M. Köktürk, Bilgesu Yayınevi, Ankara 2011

MAHATMA GANDHİ VE SİVİL İTAATSİZLİK

Doç. Dr. Müslim Akdemir*

"Nezaket ve zarafetiyle herkese örnek olan Muhterem Hocam Prof. Dr. Kenan GÜRSOY' a saygılarımla…"

***

Yönetimlerin insan hakları ihlalleri ve haksızlarla kamu vicdanında oluşturdukları tahribata başkaldırma ve direnmenin etkili yollarında biri de sivil itaatsizliktir. Sivil itaatsizlik haksızlıklar karşısında yasal olanakların tükendiği noktada son bir çare olarak başvurulan, şiddeti reddeden yasadışı pasif bir harekettir. Ancak sivil itaatsizliğin yasadışlılığı yasal olmayan bir örgütlenme biçimi değildir. O daha çok yasaların sonuç vermediği yerlerde devreye girer. Gizli değil açık bir eylemdir.[1]

John Rawls sivil itaatsizliği "Yasaların ya da hükümet politikasının değiştirilmesini hedefleyen, kamuoyu önünde icra edilen (aleni), şiddete dayanmayan, vicdani ancak yasal olmayan politik bir eylem"[2] olarak tanımlar. Habermas ise, sivil itaatsizliği "Hakkı" haklı gerçeklerle, meşruiyetle yasallık arasında bir noktada tutar.[3]

Sivil itaatsizlik yönetimlerin uyguladığı yasaların, meşruluğunun ahlaki ve siyasal bakımdan savunulmaz olduğunu kamuoyunun önünde ortaya koymayı amaçlar. Yasadışlılık sivil itaatsizliğin çıkış kaynağıdır. Hannah Arendt'de bu durumun

* Uludağ Ünivesitesi, Eğitim Fakültesi, Bursa

1 Yakup Coşar, "Sivil İtaatsizlik", *Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik*, Çev.Y.Coşar (Önsöz), (İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2001), ss.10-11.

2 John Rawls, "Sivil İtaatsizliğin Tanımı ve Haksızlığı", *Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik*, Çev.Y.Coşar, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2001), s. 56.

3 Jurgen Habermas "Sivil İtaatsizlik: Demokratik Hukuk Devletinin Denektaşı. Almanya'da Otoriter Legalizm Karşıtlığı", *Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik*, Çev.Y.Coşar, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2001), ss. 138-139.

raha şiddet dışılık ve şiddet dışı direnişi simgeleyen bir felsefedir. Gandhi hem fiziki hem de psikolojik ve ruhsal alanda şiddet dışılığın mutlak manada gereğine inanarak uygulamıştır. Ahimsa ve Satyagraha onun dünyaya tanıttığı güçlü bir felsefedir. Şiddet dışılık sadece şiddetin olmaması durumu değildir. Onda bu kavram daha olumlu ve anlamlıdır. Gerçekleşmesi Satyagraha (hakikatin gücü) 'ya bağlıdır. Şiddet dışılığı en iyi ifade eden kavram merhamettir. Gandhi'de şiddet dışılık asla korkaklara kalkan olarak kullanılmaz, tam tersi cesurların silahı olarak tanımlanmıştır.

Gandhi sivil itaatsizliği yapıcı çalışmalardan önce uygulamaya koyduğunu ve bununda hata olduğunu söyler. Bu kanaate ulaşmasının nedeni ise 1942-1946 yılları arasında Hindistan'daki ayaklanma ve huzursuzlukları gösteriyor. O Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılmasını önleyemediği için kendini pasif direnişte başarısız görmüştür. Bu durumu şöyle açıklar; "Ahimsa'yı uyguladıkça hayatımın Ahimsa'yı tam olarak yansıtmaktan ne kadar uzak olduğunu daha net görüyorum. Şiddet dışılığı bugün (Hindularla Müslümanlar arasındaki düşmanlıkta) bir ütopya gözüyle bakıp gülünüyorum. Gene de ben, şiddet dışılığın Hinduizm'i canlı tutup Hindistan'ı bölünmekten kurtarmanın tek yolu olduğu inancını daima koruyorum **(II-154)**." Gandhi bu inancı taşımasına rağmen, kongre üyeleri asla inanmamış, şiddet dışılığı hep bir politika olarak görmüşlerdi. Bu ise bölünmenin en önemli etkenleri arasında gösterilebilir. Her şeye rağmen o şiddet dışılık ve şiddet dışı direniş stratejisini her koşulda insani bir yöntem olarak görmüş ve zulme maruz kalan halklara yapılan haksızlıkları eleştirmiştir. Bugün bile devam eden İsrail-Filistin sorununa yönelik değerlendirmesi dikkat çekicidir. Gandhi " İngiltere nasıl İngilizlere Fransa da Fransızlara ait ise Filistin de Araplara aittir. Yahudilerin isteklerini Araplara kabul ettirmeye çalışmak hem yanlış hem de insanlık dışıdır. Şu anda Filistin'de olanlar hiçbir ahlak kuralıyla açıklanamaz"[22] der.

Gandhi için söylenecek sonsöz; Fransız yazar Romain Rolland'ın sözleriyle özetlenebilir; "Gandhi; Jean Jacques Rousseau ve Tolstoy'un ete kemiğe bürünmüş yeni haliydi medeniyetin yansımalarını ve suçlarını ifşa edip insanlara; doğaya, sade bir yaşama ve sağlığa dönmelerini öğütledi."[23]

KAYNAKLAR

Arendt, Hannah. "Sivil İtaatsizlik", Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik, Çev. Y. Coşar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.

22 Louis Fischer, *The Essential Gandhi: Anthology of His Writings on His Life, Work and ideas*, (New York: Vintage Books, 2002), p. 288.
23 Metron, *A.g.e.*, s.123.

Coşar, Yakup. "Sivil İtaatsizlik", Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik, Çev.Y.Coşar (Önsöz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2001.

Fischer, Louis. Gandhi: His Life and Message to World Meton, Newyork, 1954

Fischer, Louis. The Essential Gandhi: Anthology of His Writings on His Life, Work and ideas, New York: Vintage Books, 2002.

Gandhi, M.K. "Letter to Mr.", The Collected of Mahadma Gandhi, Vol.19 January 20, 1920.

Gandhi, M.K. "Statement to Disorders İnguiry Committee", The Collected of Mahadma Gandhi, Vol.19 January 5, 1920.

Gandhi. Bir Özyaşam Öyküsü, Çev. V. Günyol, İstanbul: Cem Yayınları, 2001.

Habermas, Jurgen. "Sivil İtaatsizlik: Demokratik Hukuk Devletinin Denektaşı. Almanya'da Otoriter Legalizm Karşıtlığı", Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik, Çev.Y.Coşar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.

Keen, John. Şiddetin Uzun Yüzyılı, Çev. Bülent Paker, Ankara: Dost Kitabevi, 1998.

King, Martin Luther. "Birmingham Cezaevi'nden Mektup", Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik, Çev.Y.Coşar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.

Merton, Thomas. Gandhi ve Şiddet Dışı Direniş, Çev. Seda Çiftçi, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001.

Rawls, John. "Sivil İtaatsizliğin Tanımı ve Haksızlığı", Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik, Çev.Y.Coşar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2001.

Thoreau, Henry David, Sivil İtaatsizlik, Çev. C. Hakan Arslan, İstanbul: Şehir Yayınları, 1991.

BAŞKA/BAŞKASI'NIN YÜZÜ: LEVİNAS

Yrd. Doç. Dr. Nurhayat Çalışkan Akçetin*

1. GİRİŞ

Genel olarak ifade edecek olursak ahlak bölgesel, etik ise evrensel kabul edilen kurallar bütünüdür. Bu çalışma Emmanuel Levinas'ın '*başka*' ve '*yüz*' kavramları ile temellendirdiği etik ve siyaset anlayışını ele almaktadır. Levinas, 1906 yılında Devrim öncesi Rusya'nın bir bölümü olan Litvanya'nın Kaunas şehrinde Yahudi bir ailenin çocuğu olarak doğmuştur.[1] İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitlerizmin Yahudileri *başka*laştırdığı, yok saydığı trajik olayları ailesiyle birlikte Nazi kamplarında esir olarak yaşamış ve hemen hemen bütün ailesini bu kamplarda kaybetmiştir. Özellikle Husserl ve Heidegger'in düşünceleri ve Hıristiyan-Yahudi geleneğine ait metinler (Talmud okumaları yapmıştır) ışığı altında geliştirdiği felsefesiyle 20. yüzyılın ikinci yarısında çok büyük yankılar uyandıran Levinas, felsefesini bu yok saymayı ortadan kaldıran temeller üzerine oturtmuştur.

Levinas'a göre, etik *başkası*yla *yüz yüze* ilişkidir. Siyaset etiğe indirgenemez, ama etik'ten bağımsız olarak düşünüldüğünde de bir çıkar ve iktidar mücadelesine dönüşür. Savaş *ben*'in kendi varlığını sürdürme arzusuyla *başka*yı varlıktan dışlamasıdır. Oysa Levinas, etik anlayışında *ben*liğe atfedilen önceliği *başka*lığa vererek bu dışlamanın, yok saymanın ortadan kaldırılacağını düşünür. Çünkü ona göre, etiğin kaynağı '*yüz yüze*' ilişkidedir. *Yüz*le ilişki ise en başından itibaren etiktir. Çünkü '*yüz*' öldürülemeyendir, ya da anlamı 'asla öldürmeyeceksin' demek olandır. *Ben*, her insanın yerine geçer ama hiç kimse onun yerine geçemez. Bu bir nevi seçilmişlik anlamına gelir, ancak ayrıcalıktan çok sorumluluk yükler. Hem de *Başkası* için sonsuz sorumluluk.

* Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Balıkesir-TÜRKİYE. n.c.akcetin@gmail.com

1 Emmanuel Levinas, Erişim Tarihi: 26.06.2011, http://plato.stanford.edu/entries/levinas/

KAYNAKÇA

Bauman, Zygmunt, "Modernite ve Holocaust", Çev: Süha Sertabiboğlu, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.

Direk, Zeynep, "Levinas ve Kierkegaard: Etik ve Politika", *Baykuş Felsefe Yazıları Dergisi*, Sayı:1, Ocak, Alef Yayınevi, İstanbul 2008, ss.141-165.

Finkielkraut, Alain ve Molko, Shlomo, "Etik ve Siyaset", (Çev. Özkan Gözel, Cemalettin Haşimi), Zeynep Direk, Erdem Gökyaran, (Yay. Haz.), *Sonsuza Tanıklık, Emmanuel Levinas'tan Seçme Yazılar,* Metis Yayınları, İstanbul 2003.

----------, "Levinas'ta Adalet Kavramı", E. Efe Çakmak, (Ed.), *Başkalık Deneyimi: Kıta Avrupa'sı Felsefesi Üzerine Denemeler,* (ss.138-153), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.

Kearney, Richard, *Dialogues with Contemporary Continental Thinkers,* Manchester University Press, New York 1984.

Levinas, Emmanuel, *Basic Philosophical Writings,* Adriaan T. Peperzak, Simon Critchley, and Robert Bernasconi, (Ed.), Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis 1996.

----------, *Otherwise Than Being or Beyond Essence,* (Trans. Alphonso Lingis), Duquesne University Press, Pittsburgh, Pennsylvania 2000.

----------, *Totality and Infinity,* (Trans. Alphonso Lingis), Duquesne University Press, Pittsburgh, Pennsylvania 2001.

----------, Erişim Tarihi: 26.06.2011, http://plato.stanford.edu/entries/levinas/

Sabra ve Şatilla Katliamı, Erişim Tarihi: 02.03.2016, https://tr.wikipedia.org/wiki/Sabra_ve_%C5%9Eatilla_Katliam%C4%B1.

Sözer, Önay, "Emmanuel Levinas: Aynı-olan'daki *Başkası*", Zeynep, Direk ve Refik, Güremen, (Der.), *Çağdaş Fransız Düşüncesi,* (ss. 115-132), Epos Yayınları, Ankara 2004.

Tatar, Burhanettin "Gerçek ile Kurgu Arasında "Öteki", Milel ve Nihal (İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi), yıl: 2, sayı: 2, İstanbul, Haziran 2005, ss. 5-18.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük C. II,* (1988), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

ÜNİVERSİTE VE FELSEFE

Prof. Dr. H. Ömer Özden*

Üniversal eğitim ve öğretim yapılan kuruma, üniversite denilmektir. Buna göre evrendeki bütün varlıkları konu edinen, varlık alanlarını ve türlerini inceleyen, problem alanları arayıp bulan ve çözüm önerileri geliştiren, kısacası evreni bütünlüklü olarak anlamaya çalışan kurumdur üniversite. Bunu yapabilmek için bilim üreten, bilimi uygulamaya aktarabilmenin yollarını arayan üniversitede, bilime götüren bilginin yollarını arayıp bulan disiplin ise felsefedir. Çünkü felsefe, insan ile evren arasındaki bağı kuran, insanın evreni ve kendisini sorgulamasını sağlayan, varlığı analiz eden ve anlamlandıran disiplindir. Dolayısıyla felsefe, analitik düşünceyi öğretmektedir. Üniversitelerde bulunması gereken analitik düşünce, ancak felsefe yardımıyla öğrenilebilir.

Analitik düşüncenin hayata geçirilebilmesi için, üniversitelerdeki her bölümde Felsefe Tarihi ve Felsefeye Giriş derslerinin okutulması gerekmektedir. Aslında böyle bir müfredat programı, bizim tarihimizde yüz yıllar boyunca uygulanmıştır. Şöyle ki;

Türk Eğitim Tarihi'nde resmi eğitim kurumlarının başlangıcı, medreselerin kuruluşuna denk gelmektedir. Türklerin İslamiyet'i toplu olarak kabul edişlerinden önce kurulan bu küçük medreselerde öncelikli konu, yeni dinin öğretilmesiydi. 10. asırda İslamiyet'in topluca kabul edilişinden itibaren bu medreselerin sayısında da artış oldu. Ama bu medreselerde, dini öğretimin yanında, daha 8. asırdan itibaren o günün bilimleri de (tıptan astronomiye kadar her tür pozitif bilim) okutulmaya başlanmıştı. Bu bakımdan medrese, yanlış bir anlamlandırmayla sadece dini bilimlerle ilgilenen değil, üniversal anlamda ders verilen eğitim-öğretim kurumu demektir.

Burada hemen ifade etmek gerekir ki Türk-İslam dünyasında kurulan ilk medrese, Nizamiye Medresesi'dir gibi bir yanlışa düşülmemelidir. Bu medrese, Büyük

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Anabilim Dalı Başkanı

medeniyet aynı yerde kalmamaktadır. Bu bakımdan İslam inancının değişmez hükümlerinin değişen şartlara göre yorumlanabilmesi için analitik düşünceyi kullanan felsefeye her zaman ve zeminde ihtiyaç bulunmaktadır. İslam inancının diğer bilimlerle irtibatını kuracak olan felsefe, İlahiyat fakültelerinden kaldırılacak olursa, İslam'ın zamanlar üstü mesajını yeni nesillere aktarmak da güçleşecek ve hatta anlatılamaz bir hal alacaktır. Bundan dolayı İlahiyat fakültelerinde Felsefe Tarihi dersinin devam ettirilmesi ve yeni açılan İlahiyat fakülteleriyle İslami İlimler fakültelerinin müfredat programına da dâhil edilmesinin sağlanması gerekmektedir.

Diğer taraftan fen bilimleri alanlarında da felsefe derslerine yer verilmesi gerektiği kanaatimi de belirtmek isterim. Bilimin temelinde bilgi bulunduğuna ve bilgi felsefenin en temel problem alanlarından biri olduğuna göre, mühendislik ve fen bilimleriyle ilgili fakültelerle, tıp fakültelerinde de felsefe derslerinin okutulmasının, ülkemizin kalkınmasına katkı sağlayabileceğini düşünmekteyim. Zaten üniversitelerde disiplinler arası bir programın yer almasıyla, çözülmesi gereken bir problem olduğunu düşündüğüm hususun kendiliğinden ortadan kalkacağına inanmaktayım. Şöyle ki İlahiyat fakültelerinde anatomi, biyoloji, astronomi, fizik, kimya vb. derslerinin bulunması veya bu fakültelerde okuyan öğrenci ve çalışan akademisyenlere bu konularda seminerler verilmesi, ilahiyatçıların kendi alanlarını daha iyi kavrayıp çözüm önerileri üretmelerine yardımcı olabilecektir. Diğer taraftan Tıp, Mühendislik, Fen fakültelerinde okuyan öğrencilerin de fakültelerinin müfredatında yer alacak olan felsefe, bilim tarihi, bilim felsefesi, bilim ahlakı gibi dersler okumaları veya her dönem bahsi geçen fakültelerde Felsefe bölümleri veya İlahiyat fakültelerinin felsefe bölümlerinin akademisyenleri tarafından verilecek seminerlerin, bu fakülte öğrencilerinin yeni bilgilere ulaşmalarına yardımcı olabileceği kanaatinde olduğumu belirtmek isterim.

Yeni bilgilerle donanmış genç nesillerin yetiştirilebilmesi, bütün bilimlerden haberdar edilmeleriyle, özellikle de sosyal bilimlerle, fen ve tıp bilimleri arasındaki bilgi alışverişiyle sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Abbas Çelik, Din Eğitimi Tarihi, Arı Sanat Yayınları, İstanbul, 2013.

Ebû Hâmid Gazâlî, el-Mustasfâ/İslam Hukukunda Deliller ve Yorum Metodolojisi, çev. Yunus Apaydın, Rey Yayıncılık, Kayseri, 1994.

Ebû Nasr Fârâbî, Ârâu Ehli'l-Medîneti'l-Fâdıla, Beyrut, 1890.

Kâtip Çelebi, Mîzânü'l-Hak fî İhtiyâri'l-Ehak, Hazırlayan: Orhan Şaik Gökyay, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993.

Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.

MÎLÂDÎ XXI. ASIRDA SANATTAN MEDET UMMAK

Doç. Dr. Özkan Gözel*

Sanat eserinin kökeni, yani aynı zamanda hem ibda edicilerin
hem de himaye edicilerin kökeni, demek istediğim o ki,
bir halkın tarihsel varoluşunun kökeni sanattır.
Öyledir zira sanatın kendi, başka bir şey değil, özünde, bir kökendir.
Kendinde hakikatin varlığa geldiği yani tarihsel olduğu üstün bir tarzdır sanat.

Martin Heidegger, *Holzwege*

GİRİŞ

Bugün sanat "bir milletin hayat damarlarından biri" mi hâlâ? Kuvvetle muhtemel ki bu cümle mîlâdî XXI. asrın ilk çeyreğini idrâk ettiğimiz şu zamanda bize bir parça küflü, handiyse arkaik, düpedüz anakronik bir ifade gibi gelebilir. Organik, yekpâre bir bütüne işâret eden, dînî çağrışımlar da yapan "millet" kavramını artık pek telâffuz etmeyişimiz ile ilgili değil bu durum yalnızca, dahası burada "millet" ile "sanat" arasında sosyo-ontolojik dolayısıyla hayâtî bir bağ varsayılmasıyla da ilgili. Yaygın bir kabûle uyarak ulus-aşırı bir evreye geçtik veya geçmekteyiz diyoruz, sıkça ulus-devletler çağının kapandığını ya da kapanmakta olduğunu söylüyoruz. Başka şeylerin yanı sıra sanata ve topluma ve de sanat ve toplum arasındaki ilişkiye değin temel değişimler söz konusu oluyor bu yeni evrede. Bununla birlikte, ulus-devletler çağının tam anlamıyla kapanmadığını, bu evrenin nereye yönseyeceğini tam olarak kestiremediğimiz bir geçiş evresi olduğunu söylemek daha ihtiyatlıca. Zira esasta aynı kalıp suretâ kılık değiştiren, büründüğü yeni kılık altında varlığını mahcûp ve çekingen bir şekilde sürdüren daha derin yapılar da söz konusu.

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü.

kuşak geriden takip eden, tesire açık bir okuyucu kütlesiyle mümkündür. Öncü küçük bir gurubun duyuş ve düşünüş şeklindeki değişiklikler ve gelişmeler giderek dilde ifade bulacaklar ve sonra o toplumun bundan etkilenen ve çok okunan yazarları vasıtasıyla öteki guruplara da yayılacaklardır. Bu değişiklik iyice yerleştikten sonra, toplum *yeni bir atılım*a hazır hale gelecektir.[17]17

KAYNAKLAR

Althusser, L., *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Y. Alp & M. Özışık, İstanbul, İletişim yay., 1994.

Artun, A. (ed.), *Sanat/Siyaset: Kültür Çağında Sanat ve Kültürel Politika*, çev. M. Tüzel vd., İletişim yay., İstanbul, 2008.

Artun, Ali, *Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi - Estetik Modernizmin Tasfiyesi*, İletişim yay., İstanbul, 2012

Bold, B., *Yeni Bir Bakışla Heidegger*, çev. M. Özbank, Kolektif Kitap, İstanbul, 2013.

Derrida, J., "İnsan Bilimlerin Söyleminde Yapı, Gösterge ve Oyun", çev.: Ö. Gözel, *Toplumbilim*, . n: 10, Ağustos, 1999.

Duran, H., "Türk Müziğinin Yasak Yılları", http://www.cansaati.org/topluluk/forum

Eliot, T. S., *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, çev. S. Kantarcıoğlu, Kültür Bakanlığı yay., Ankara, 1990.

Heidegger, M., "La Question de la Technique", in M. Heidegger, M., *Essais et Conférences*, Galimard, Paris, 1958.,

_____"L'Epoque des Conceptions du Monde", in M. Heidegger, *Chemins qui ne Menent Null Part*, Gallimard, trad. W. Brokmeier, 1962.

_____"L'Origine de l'Oeuvre d'Art", in M. Heidegger, *Chemins qui ne Menent Null Part*, Gallimard, trad. W. Brokmeier, 1962.

_____"Sanatın Doğuşu ve Düşüncenin Yolu" in *Patikalar. Martin Heidegger ve Modern Çağ*, ed. H.Ünal Nalbantoğlu, İmge yay., İstanbul, 1997.

_____*Tekniğe Yönelik Soru*, çev. D. Özlem, Afa yay., İstanbul, 1997.

Gesamtausgabe, band 5, *Holzwege*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1977., *Profesör Heidegger 1933'de Ne Oldu?*, çev.: T. Ilgaz, YKY, İstanbul, 1993.

_____Kockelmans, J. J., *Heidegger on Art and Art Works*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/Lancaster, 1985.

O'Dohery, B., *Beyaz Küpün İçinde. Galeri Mekânının İdeolojisi*, Sel yay., İstanbul, trc. A. Antmen, İstanbul, 2013.

Tanrıkorur, C., *Müzik Kültür, Dil*, Dergah yay., İstanbul, 2009.

Young, J., *Heidegger's Philosophy of Art*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004

17 Eliot, T. S., *Edebiyat Üzerine Düşünceler,* s. 194-5; italikler bana ait.

İSLAM MEDENİYETİNİN AHLÂK BOYUTU: İMAM MATURİDÎ'NİN AHLÂK ANLAYIŞI*

Prof. Dr. Recep Kılıç**

Medeniyet, her şeyden önce bir değer ve inançlar sistemidir; medeniyeti inşâ eden fâil insandır. Bir ahlâk, bilgi, inanç ve değer varlığı olan insan, inşâ ettiği medeniyet ile tarihin akışına da yön verir. Bu sebeple medeniyetlerin doğuşu ve yükselişinde insanın sahip olduğu değerler, birinci derecede belirleyici bir role sahiptir. Bir medeniyeti o medeniyet olarak tarih sahnesine çıkartan, medeniyetler arasında ayırt edici özelliğini oluşturan temel unsurlar, ete kemiğe büründürdüğü değerleridir. Bu anlamda medeniyetin aslında bir değerler seçimi olduğunu söylemek de mümkündür. Çünkü her medeniyet, seçtiği değerler yoluyla kendisini tanımlar ve bu suretle diğerlerine benzer veya diğerlerinden farklılık gösterir.

Değerler arasında ahlâkî değerlerin özel bir yeri vardır. Bunun sebebi insanın her şeyden önce bir ahlâk varlığı olması veya ahlâkın insanın 'özü'nü/essence'ini oluşturmasıdır. Şüphesiz insan için aynı zamanda bir bilgi ve iman varlığı demek te aynı oranda doğrudur, ama ahlâkın temin ettiği değer, ilke ve ölçütler olmaması halinde insanın bilgi ve imanıyla neler yapabileceğini önceden kestirebilmek mümkün bile değildir. İnsan, iman ve bilgisini ancak ahlâk sayesinde hayra kullanabilir. Bu sebeple ahlâkî değer, ilke ve ölçütler, insanın kemali ve mutluluğu ile toplumun huzuru için vazgeçilmezdir; ahlâk olmaksızın kalabalıkların medenî bir toplum haline gelebilmesi söz konusu bile değildir. Medeniyet kurucu değerlerin başında ahlâkî değerlerin gelmesinin sebebi budur. Ahlâkî değer ve kurallar, bu sebeple, "inşa edici" olarak kabul edilmişlerdir. Diğerlerinden farklı olarak bu tür değer ve kuralların inşa ettikleri alanın varlığı, bu değer ve kuralların varlığı ile mümkün hale gelmektedir.

---

* Bu yazı, 12-14 Ekim 2012 tarihleri arasında, Manas Üniversitesi'nin öncülüğünde Kırgızistan'da düzenlenmiş olan Orta Asya'da İslam Medeniyeti II.Uluslararası Sempozyumu'nda sunulmak üzere hazırlanmış bildiri metninin gözden geçirilmiş halidir.

** Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Felsefesi Anabilim Dalı Başkanı; kilicrecep@gmail.com

Allah, varlığı iyi veya kötü gibi niteliklerle yüklü olarak yaratmış; buyruklarıyla iyi olanları emretmiş kötü olanları da yasaklamıştır. İnsanın, bu emir ve yasaklardan bağımsız bir şekilde, bu niteliklerin bilgisine ulaşma imkânı vardır. Dolayısıyla bu anlayışa göre değerler, insanların icâd ettikleri değil keşfettikleri objektif nitelikler durumundadır. Ayrıca Maturidî anlayış, davranışları sonuçlarına göre değerlendirmekte; davranışın ahlâkî değerini, o davranışın sonuçta sağladığı fayda ile sebep olduğu zarara göre belirlemektedir. İnsan hürriyetini temellendirmesi açısından Kant'a öncülük etmiş gibi duran Maturidî; davranışların ahlâkî değerini belirleme noktasında "sonuççu"/consequantialist bir yaklaşımı benimsemekle Aristo takipçisi gibi durmaktadır. Dolayısıyla İslam medeniyetinin Maturidî'nin temsil ettiği ahlak boyutu, ontolojik açıdan gerçekçi/realist iken, epistemolojik açıdan akılcıdır; aksiyolojik açıdan ise objektif olarak nitelenebilecek bir değer teorisine sahiptir.

KAYNAKÇA

Kılıç, Recep, *Ahlâkın Dini Temeli*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, 2007.

Maturidî, Ebu Mansur, *Kitabu't-Tevhid* (Fethullah Huleyf neşri), İstanbul 1979.

Maturidî, *Te'vilâtu'l-Kur'an,* Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Medine Bölümü. Yazma No: 180.

Parker, D.H. (1938), "Value and Existence", *Ethics, An International Journal of Social, Political, and Legal Philosophy*, vol. XLVIII, num. 4, July 1938.

Plato, *The Republic*, Trans. by H.D.P.Lee, Penguin Books.

Özcan, Hanifi, *Matüridi'de Bilgi Problemi*, İstanbul 2012.

Yazıcıoğlu, M.S., *Maturidî ve Nesefi'ye Göre İnsan Hürriyeti Kavramı*, Ankara, 1988.

SAFİYE EROL VE TEZ OKUMALARI

Prof. Dr. Semahat Yüksel*

1927 tarihli *Rabindranath Tagore*[1] başlıklı köşe yazısı ile Safiye Erol olarak İstanbul'da basın hayatına girdiğini öğrendiğimiz yazarın, romanlarından[2]çok sonra, köşe yazıları 2002 yılında Makaleler[3] başlığı ile derlenerek külliyatı tamamlanmıştır. Hint kültüründen Batı kültürüne uzanan geniş bir yelpazeye yayılan fikir ve irfan atmosferi yanında, alışılmışın dışına çıkabilen renk ve motiflerle bezediği his ve gönül dünyasının arayışları ve gündelik karelere yerleştirdiği tabiat ve çiçek anlatımları ile o, 20. yüzyıl kültür hayatımızın orijinal bir kalemidir. Onun, bu geniş ufuklu birikimi kazanmasında fıtrî kabiliyetleri yanında, aile çevresi ile Doğu ve batı dillerinde okumaya dayalı yurt dışı öğrenim hayatının kurucu rolü olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz.

Biz bu yazımızda onun entelektüel birikimine temel teşkil eden, akademik şahsiyetini şekillendiren şartları, doktora tezini temel alarak tanıma gayreti içinde olacağız.

Safiye Erol'un "Eski Arap Şiirinde Bitki İsimleri"[4] başlığını taşıyan doktora tezi, Safiye Sâmi adı ile yazılmış olup Münih Ludwig Maximilian Üniversitesi (LMU) Felsefe Fakültesi I. Şube'sine[5] kayıtlıdır. Safiye Sâmi'ye "Dr. phil." unvanı getiren tezin sunuş tarihi olarak 1 Ocak 1926, sözlü sınav tarihi olarak ise, 1 ve 8 Şubat 1926 tarihleri verilmiştir. Tez danışmanı Prof. Dr. Fritz Hommel' dir.

---

* Almanca Profesörü, Emekli Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fak. Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı.

1 Safiye Erol, Makaleler. Yayına Hazırlayan: Halil Açıkgöz. İstanbul 2002 , Kubbealtı Neşriyâtı.s.21

2 Kadıköyü'nün Romanı 1938, Ülker Fırtınası 1944, Ciğerdelen 1946, Dineyri Papazı 1955, Çölde Biten Rahmet Ağacı 1962

3 Safiye Erol, Makaleler. Yayına Hazırlayan: Halil Açıkgöz. İstanbul 2002 (584 sayfa), Kubbealtı Neşriyâtı.

4 Safié Sâmi, Die Pflanzennamen in der Altarabischen Poesie.(Doktora Tezi), Münih 1926. Tezin fotokopisini lutfeden Okt. Halil Açıkgöz'e teşekkür ederiz.

5 Philosophische Fakulät, Sektion I

KAYNAKÇA

Birgül Koçak, "*Uluslararası Oryantalistler Kongreleri (1873-1973)Üzerine Bir Değerlendirme*." KEBİKEÇ, 34/2012, s.257-294

Diyanet İslâm Ansiklopedisi, DİA, c.3, s. 286-309: Arab, IV. Edebiyat, Nihat M. Çetin; DİA, c. 22, s. 134-137: İlm-i Nebât, İlhan Kutluer; DİA, c. 33, s. 428-437: Oryantalizm, Yücel Bulut.

Ezgi Gönültaş, Edward Said'in Eserlerinde Emperyalizm ve Oryantalizm İlişkisi. Kırıkkale 2008. Y.Lisans Tezi.

Friedrich Wilhelm," Zur Geschichte der Indologie an der Universität München". In: 200 Jahre Indienforschung- Geschichte(n), Netzwerke, Diskurse. Hrsg. von Heidrun Brückner und Karin Steiner, 2012, Wiesbaden, Harrosowitz Verlag.

Gerhard Endress, Çev. Doç. Dr.İsmail Hakkı Göksoy, Avrupa ve İslam: Bir Bilimin Tarihi. Süleyman Demirel *Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2003/ 2, Sayı: 11, s.165-184*

Halil Açıkgöz, " Ön Söz", s. 9-13

Halil Açıkgöz, "Önsöz", s.7-10

Halil Açıkgöz, "Önsöz", s.7-9

Halil Açıkgöz, Safiye Erol'un Kendi Kaleminden Hayatı. 100. Doğum yılı Münâsebetiyle. Kubbealtı Akademi Mecmuası, Yıl 31, 2002 Ekim sayısı, 4/ s. 13-22; (devâmı)Halil Açıkgöz, Safiye Erol'un Kendi Kaleminden Hayatı. 100. Doğum yılı Münâsebetiyle. Kubbealtı Akademi Mecmuası, Yıl 32, 2003 Nisan sayısı, 2/ s. 15-22

İbrahim Yılmaz (Yrd. Doç. Dr.), pdf A'şâ ve Kaside-i Dâliyye.

Kubbealtı Akademi Mecmuası, KAM, Yıl 31, 2002/2, Nisan Sayısı. Doğumunun 100. Yılı Münâsebetiyle

Safié Sâmi, Die Pflanzennamen in der Altarabischen Poesie. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der philosophischen Fakultät (I.Sektion)der Ludwig-Maximilians-Universität zu München. München 1926

Safiye Erol (Dr. Phil.), "Ken'an Rifâî", İçinde: Ken'an Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık. İstanbul-Kasım 2003. Kubbealtı Neşriyatı. 5. Baskı. s.254-323 (Homo Mysticus : 256-277;Homo Sapiens-Hakîm Adam: 277-295; Mürşid-i Âgâh: 296-323)

Safiye Erol Külliyatı

Safiye Erol Özel Sayısı: Safiye Erol, Haz. Halil Açıkgöz," *Aleksandra Filipovna"*, s.8-13; Prof Dr. Kenan Gürsoy, "*Safiye Erol ve Çölde Biten Rahmet Ağacı"*, s. 45-53; Doç. Dr. Belkıs Altuniş Gürsoy, "*Safiye Erol'un Romanlarına Kısa Bir Bakış",* s.54-63; Beşir Ayvazoğlu, "*Ciğerdelen Üzerine Bazı Düşünceler",* s. 64-67; Kâzım Yetiş, "*Safiye Erol'un Üslubu"*, s.68-72; Prof. Dr. Sema Uğurcan, "*Safiye Erol'un Makaleleri"*, s.73-81; Muhterem Yüceyılmaz, "*Hakikat Rüyalaştığında",* s.83-85; Sabahat Emir, "*Safiye Erol ve Ciğerdelen"*, s. 86-88

Safiye Erol, *Ciğerdelen*. İstanbul 2001, 3. Baskı. Kubbealtı Neşriyatı.

Safiye Erol, *Çölde Biten Rahmet Ağacı.* İstanbul-Şubat 2013. 5. Baskı. Kubbealtı Neşriyatı.

Safiye Erol, *Dineyri Papazı.* İstanbul 2001. Kubbealtı Neşriyatı.

Safiye Erol, *Kadıköyü'nün Romanı*. İstanbul 2001. 2. Baskı. Kubbealtı Neşriyatı.

Safiye Erol, *Leylak Mevsimi*. İstanbul 2010

Safiye Erol, *Makaleler*. İstanbul 2002

Safiye Erol, *Ülker Fırtınası*. İstanbul 2014. 5. Baskı. Kubbealtı Neşriyatı.

Salih Çift, "Tasavvuf Araştırmalarında Alman Ekolü II: Tasavvuf Alanında Çalışma Yapan Alman Oryantalistler ve Eserleri", TASAVVUF: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, yıl: 8 [2007], sayı: 19, s.169-186

Salih Çift**,** "Tasavvuf Araştırmalarında Alman Ekolü: Tarihsel Boyut." TASAVVUF: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, yıl: 8 [2007], sayı: 18, s.177-190

Sâmiha Ayverdi, "Pîrdaşım Safiye Erol", (numarasız sayfalar)

Sâmiha Ayverdi, "Safiye Erol", s.6-16

Sâmiha Ayverdi," Keşanlı İkbâl Hanım." (numarasız sayfalar)

Selim İleri, "Defterimde Safiye Erol", s. 5-11

Selim İleri, "Safiye Erol'a Saygı Yazısı", s.15-19

Vorlesungsverzeichnis, 1923 SS LMU Vorlesungsverzeichnis ve takip eden yarıyılların ders katalogları.

Yücel Bulut, Oryantalizm. DİA, 33, s.428-437

Zeynep Uluant, "Safiye Erol", s. 11-19

KADİM YUNAN DÜŞÜNCESİNDE VE MEVLÂNÂ'DA CİNSİYET ALGISI VE KADIN

Doç. Dr. Şamil Öçal*

Tarih boyunca kadınların erkekler karşısında daha dezavantajlı konumda olmaları, kapitalizmin oluşturmuş olduğu kültürel ortam ve sosyal bilimlerdeki gelişmeler kadın konusunun geçen yüzyılda ve içinde bulunduğumuz yüzyılda birçok tartışmanın odağı haline getirmiştir. Dinler söz konusu olduğunda genel olarak feminist hareket içerisinde yer alan kimselerin dinleri kadın karşıtı olmakla suçladıkları görülmektedir. İslam'ın kadına bakışı konusunda öne çıkan iki farklı bakış açısı aynı zamanda iki farklı ideolojik tutumu da yansıtmaktadır. Bugün bile Batıda yaygın olan birinci anlayışa göre Müslüman kadın, sürekli baskı altındadır, erkek egemen bir kültür içerisinde kendi cinsel kimliğiyle görünmekten ve kendisini ifade etmekten uzaktır. Müslümanlar ise, İslam'ın kadına gerçek özgürlüğü verdiğini savunurlar. Aslında kadın ve cinsiyet konusunun böylesi dar bir çerçeveye sıkıştırılmasının, kısmen post-kolonyal dönemdeki, kadın haklarının, yerel değerler, kültürel aidiyet ve ihanet ile ilgili milliyetçi tartışmalardan kaynaklandığı ileri sürülmüştür. (Abu-Lughod ,1998: 3). Buradaki esas yanlışlık özellikle İslam'a karşı belli bir önyargı içinde olanların, İslam tarihinde Müslümanların her durumda geçerli tek bir cinsiyet algısına sahip olduklarını zannetmeleridir. Oysa tarih boyunca, Arap, İran, Türk, Afrika, Asya ve Endülüs gibi değişik kültürlerin birbirlerini etkilediği İslam toplumlarında cinsiyet algısının, benzer durumda olan başka toplumlarda olduğu gibi, birbirinden farklı ve karmaşık bir yapı arz ettiği ortadadır. Hem Islama karşı önyargılı davrananların hem de savunmacı müslümanların bu durumun pek farkında olmadıkları görülmektedir. Cinsiyet algıları ile ilgili olarak bir müslümanın tutarlı dini bir kategori içerisinde değerlendirebileceği evrensel boyutlar olduğu şüphesizdir.

* Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Felsefe Bölümü

KAYNAKÇA

Abu-Lughod, Lila, (1998) "Feminist Longins and Post-Colonial Conditions", *Remaking Women: Feminism and Modernity in the Middle East,* ed. Lila Abu-Lughod, Princeton Un. Press. Princeton.

Ahmed, Leila (1992), *Women and Gender in İslam*, New Heaven,Yale University Press, 150.

Andrea, Tor , (1987) *İn the Garden of Myrtles : Studies in Early islamic Mysticism* , Trans. Birgitta Sharpe , New York Sunny Press, New York 1987.

Ankaravî (1676) *Şerh-i Mesnevî-i Şerif* (1-V). İstanbul.

Arabi Muhyiddîn (1911), *Fütuhâtü'l-mekkiyye* , II, III. Kahire.

Aristoteles, (1941), *The Basic Works of Aristotle* I-II İng. Çev. Richard Mc. Keon, Random House , New York.

Aristoteles (1983), *Politika*, çev. Mete Tunçay, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Attar, Fariduddîn (1966), *Tadhhkıratu'l-Awliyâ (Muslım Saints and Mystics)* , İng. Terc. A. Arberry, Routledge and Kegan , London.

Berktay Fatmagül (2009) *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları İstanbul.

Bett, Richard, (2006) "Stoic Ethics" *Blackwell Companion to Ancient Philosophy*, edt. Mary Louise Gill and Pierre Pellegrin Publishing MA.

Bıçak Ayhan (2009), *Türk Düşüncesi I: Kökenler*, Dergah Yayınları İstanbul.

Cevizci, Ahmet (2001), *İlkçağ Felsfesi Tarihi,* Asa Yayınları, Bursa.

Chittick, William (1983), *The Sufi Path of Love: The Spiritual Teachings of Rumi* State University of New York Press.

Cornell, Rkia (1999), *Early Sufi Women : Dhikr an-niswa al-muta abiddât as-sûfiyyât* (Fons Vitae , Lousville .

Coplestone, Frederick (1993*) A History of Philosophy*, Vol. II, Daubleday Publ. New York.

Eliada, Mircae (2003) *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi III*, çev. Ali Berktay, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

---------- (1991) *Kutsal ve Dindışı*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yayınları Ankara.

Garland, Robert (2009) Daily *Life of Ancient Greeks*, Greenwood Press, CT.

Legenhausen, Muhammed (2000), *Contemporary Topics of İslamic Thought*, Tahran.

Melchert, Norman (2007), *The Great Conversation*, Oxford Unıversıty Press, New York, Oxford.

Murata, Sachiko (1992), *The Tao of İslam*, State University of New York, Albany.

En-Nevevî (1987), Şerhu Sahîh-i Müslim, Beyrut.

Otto, Rudolf (1936), *The İdea of the Holy* Eng. Transl. John F. Harvey, Oxford University Press.

Platon (2008) *Şölen,* çev. S. Eyuboğlu, A. Erhat, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Rûmî, Mevlânâ, Celâleddin (1991), *Mesnevî I-VI,* çev. Veled İzbudak, Gözden Geçiren Abdulbaki Gölpınarlı I-VI, İstanbul.

_____ (2007) *Mesnevi* , çev. Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu, Akçağ Yayınları Ankara.

_____ (1345 Ş) *Dîvân-ı Şems-ı Tebrîzî* haz: Bediuzzaman Firuzanfer , Çab-ı Emir Kebir , Tahran.

_____ (2009*) Fihi Mâ Fîh,* ter. Ahmed Avni Konuk, hzl. Selçuk Eraydın, İz Yayınları, İstanbul.

Sargut, Cemalnur (2008), "Samiha Ayverdi'nin Yaşantısında Günümüzün Mutasavvıf Kadınına Bakış", *Kadın ve Tasavvuf*, Nefes Yayınları, İstanbul, ss. 2-7.

Sheikh, Sa'diyya, (2004), *Spiritual Cartographies of Gender : İbn Arabi and Sufi Discourses of Gender Sexuality and Marriage,* Temple Universitesi, basılmamış doktora tezi.

Schimmel, Annamarie, (1977), "Eros in Sufi Literature and Life" *Society and Sexes in Medieval İslam*, ed. Afaf Lutfi al-Sayyid Marsot , Undena Publications , California.

Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Açıklamalı Tercümesi, hzl. Ali Özek vd. (1987)

HİZMET İŞLETMELERİNDE ETKİN PAZARLAMA YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Gökhan Aydın

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1518
İşletme No.: 70
ISBN: 978-605-320-424-4
© 1. Basım, Nisan 2016

HİZMET İŞLETMELERİNDE ETKİN PAZARLAMA YÖNETİMİ
Yrd. Doç. Dr. Gökhan Aydın

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Ali Büyükaslan

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No.: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aydın, Gökhan.
Hizmet İşletmelerinde Etkin Pazarlama Yönetimi / *Gökhan Aydın*
1. Basım, XVI+278s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-424-4
1. Hizmet pazarlaması 2. Pazarlama yönetimi 3. Hizmet işletmeleri yönetimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde ekonomi içerisindeki payını hızla artırmakta olan hizmetlerin pazarlanması ve yönetimi mal ve mamullere göre farklı yaklaşımlar gerektirmektedir. Ekonomi içerisinde payının artışına paralel olarak dünya genelinde son yıllarda hizmet pazarlamasına verilen önem de artmış, gerek bilimsel araştırmalar, gerekse pazarlamacılara ve şirket yöneticilerine yönelik hazırlanan çalışma ve eserlerin sayısı çoğalmıştır. Ülkemizdeki Türkçe eserler ise bu alanda çalışan profesyonellerimize ve üretken olan akademisyenlerimize rağmen ne yazık ki kısıtlıdır. Bu kitap, uluslararası literatürde hizmet pazarlaması alanında öne çıkan eserler temel alınarak ülkemizdeki uygulamalı örneklerle birlikte zenginleştirilerek hazırlanmıştır. Her bir bölümde konuyla ilgili teorik bakış açısı ve uygulamaya yönelik tavsiyeler okuyucuyu yormayacak şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. *Hizmet İşletmelerinde Etkin Pazarlama Yönetimi*, işletme ve pazarlama yönetimi alanında bilgisini genişletmek isteyen herkesin faydalanabileceği bir eserdir ancak özellikle hizmet işletmelerinde çalışan pazarlamacılar, yöneticiler ve işletme sahipleri kitabı daha faydalı bulacaklardır.

Bu kitabın hayata geçirilmesinde emeği geçen başta Ali Büyükaslan, Bilge Karamehmet Altuntaş, Ahmet Altuntaş ve Nobel Akademik Yayıncılık çalışanları ile ismini sayamadığım herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Yrd. Doç. Dr. Gökhan Aydın

20 Nisan 2016, İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ v

1. BÖLÜM

HİZMET PAZARLAMASINA GİRİŞ

1.1. Hizmetler Nelerdir? 1
1.1.1. Hizmetlerin Temel Özellikleri 2
1.2. Hizmet Pazarlamasının Önemi 6
1.3. Hizmetlerin Sınıflandırılması 6
1.3.1. Hizmetleri Süreç Bakış Açısıyla Sınıflandırma 8
1.4. Hizmetlerin Pazarlamasında Zorluklar 9
1.5. Hizmet Pazarlarını Şekillendiren Etmenler 11
1.5.1. Kamu Politikaları 12
1.5.2. Sosyokültürel Değişimler 13
1.5.3. İş Dünyasındaki Trendler 13
1.5.4. Teknolojideki Gelişmeler 14
1.5.5. Küreselleşme 14
1.6. Hizmet Pazarlama Karmasının Ögeleri (7P) 15
1.6.1. Hizmet Ürünü 15
1.6.2. Fiyat 15
1.6.3. Dağıtım (Mekân ve Zaman) 16
1.6.4. Tutundurma (İletişim ve Eğitim) 17
1.6.5. Süreçler 17
1.6.6. Fiziksel Olanaklar ve Çevre 18
1.6.7. Katılımcılar (İnsan Faktörü) 19

2. BÖLÜM

HİZMET PAZARLARINDA TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI

2.1. Tüketici Davranışları Modeli 21
2.1.1. Tüketici Davranışlarını Etkileyen Unsurlar 22
2.2. Satın Alma Süreci 24
2.3. Satın Alma Öncesi Aşaması 24

2.3.1. İhtiyacın Farkına Varma 24
2.3.2. Bilgi Arayışı 25
2.3.3. Alternatiflerin Değerlendirilmesi 26
2.3.4. Algılanan Riskler 27
2.3.4.1. Tüketiciler İçin Algılanan Risklerin Üstesinden Gelmek 28
2.3.4.2. İşletmeler İçin Tüketicilerin Algılanan Risklerini Yönetme 29
2.4. Satın Alma Kararı 30
2.5. Hizmet Beklentileri 31
2.6. Hizmet Sunumu ve Karşılaşması 32
2.7. Satış Sonrası Aşaması 33
2.8. Memnuniyetin Ötesine Geçmek 34

3. BÖLÜM
HİZMETLERİN KONUMLANDIRILMASI

3.1. Tüketici Odaklı Hizmet Pazarlaması Stratejisi Oluşturma 37
3.2. Bölümlendirme, Hedefleme ve Konumlandırma 38
3.2.1. Tüketici, Rekabet ve Firma Analizi 39
3.2.2. Tüketici Analizi 39
3.2.3. Rakip (Rekabet) Analizi 39
3.2.4. İşletme Analizi 40
3.3. Hizmet Pazarlarını Bölümlendirme 40
3.3.1. Coğrafi Bölümlendirme 43
3.3.2. Demografik Bölümlendirme 43
3.3.3. Psikografik Bölümlendirme 43
3.3.4. Davranışsal Bölümlendirme 44
3.3.5. İhtiyaç / Fayda Temelli Bölümlendirme 45
3.4. Hedef Pazar İçin Doğru Hizmet Konseptini Geliştirme 46
3.4.1. Hizmet Pazarlarında Önemli ve Belirleyici Özellikler 46
3.4.2. Hizmet Seviyelerini Doğru Belirlemek 47
3.5. Kurumsal Pazarların Bölümlendirilmesi 48
3.6. Hizmet Pazarlarında Hedefleme 49
3.6.1. Hizmetler İçin Temel Odaklanma Stratejileri 49
3.6.1.1. Tam Odaklı Pazarlama Stratejisi 50

3.6.1.2. Pazar Odaklı Pazarlama Stratejisi 50
3.6.1.3. Hizmet Odaklı Pazarlama Stratejisi 51
3.6.1.4. Odaksız (Kitlesel) Pazarlama Stratejisi 51
3.7. Hizmetlerin Konumlandırması 51
3.7.1. Etkili Konumlandırma Stratejisi Geliştirmek 52
3.8. Konumlandırma Haritaları ve Rekabet Analizi 54

4. BÖLÜM

HİZMET ÜRÜNLERİ

4.1. Hizmet Ürünleri Karması 57
4.2. Hizmet Ürünlerinin Tasarlanması ve Hizmet Çiçeği Yaklaşımı 58
4.2.1. Kolaylaştırıcı Ek Hizmetler 60
4.2.1.1. Bilgilendirme 61
4.2.1.2. Sipariş Alma ve İşleme 61
4.2.1.3. Faturalama 62
4.2.1.4. Ödeme 62
4.2.2. Zenginleştirici (Geliştirici) Ek Hizmetler 63
4.2.2.1. Danışma Hizmetleri 63
4.2.2.2. Ağırlama Hizmetleri 64
4.2.2.3. Koruma Hizmetleri 65
4.2.2.4. İstisnai Hizmetler 65
4.2.3. Sunulacak Ek Hizmetlerin Seçimi 66
4.3. Hizmetlerin Markalanması 67
4.3.1. Hizmetlerde Marka Değeri Yaratmak 70
4.4. Yeni Hizmet Geliştirme 71
4.4.1. Hizmet Geliştirmede Başarı Faktörleri 73
4.5. Hizmetlerde Ürün Yaşam Seyri 75

5. BÖLÜM

PAZARLAMA KARMASI İÇERİSİNDE DAĞITIM

5.1. Hizmetlerin Dağıtımı 78
5.2. Tüketicilere Temas Şeklinin Seçimi 79
5.2.1. Müşterilerin Hizmet Verilen Tesisi Ziyaret Etmesi 79
5.2.2. Hizmet Verenin Müşteriye Gitmesi 79

5.2.3. Hizmet Alış Verişinin Uzaktan Gerçekleşmesi 80
5.3. Doğrudan Dağıtım 81
5.4. Dolaylı Dağıtım 81
5.4.1. Franchising (Bayilik) 83
5.4.2. Aracıların Rolü 84
5.4.3. Aracıların Seçimi 85
5.5. Hizmet Dağıtımında Zaman ve Mekân Kararları 86
5.5.1. Dağıtımda Güncel Eğilimler 86
5.5.2. Zaman ve Mekân Kararlarına Etkiyen Faktörler 87
5.6. Pazarlama Dağıtım Kanalı Yönetimi 88
5.7. Dijital Kanallardan Hizmet Sunumu 89
5.7.1. Destekleyici Hizmetlerin Dijital Kanallardan Dağıtımı 89
5.7.2. Teknolojideki Gelişmeler ve Hizmet Sunum İnovasyonları 90
5.7.3. Hizmet Pazarlamasında E-Ticaret 90
5.8. Uluslararası Pazarlarda Hizmetlerin Dağıtımı 91

6. BÖLÜM

HİZMETLERİN FİYATLANDIRILMASI

6.1. Fiyat ve Fiyatlama Hedefleri 93
6.2. Fiyatlamada Hizmetlerin Mamullerden Farkları 94
6.3. Fiyatlandırma Kararlarını Etkileyen Faktörler 95
6.3.1. İşletme Dışı Faktörler 96
6.3.2. İşletme İçi Faktörler 97
6.4. Fiyatlama Stratejisinin Dayanakları 97
6.4.1. Maliyet-Temelli Fiyatlama 98
6.4.2. Fayda Temelli Fiyatlama 99
6.4.3. Rekabet Temelli Fiyatlama 102
6.4.4. Zorunlu Fiyatlandırma 103
6.5. Rakiplerin Fiyat Değişikleri 104
6.6. Fiyat Ayarlama Stratejileri 105
6.7. Getiri Yönetimi (Yield Management) 106
6.7.1. Fiyat Sınırları (Rate Fences) Kullanımı 107
6.8. Hizmetlerin Fiyatlamasında Etik Çekinceler 109

6.8.1. Getiri Yönetimini Adil Olarak Kurgulamak 110
6.9. Fiyatlamayı Hayata Geçirmek 110
6.9.1. Fiyat ne olmalı 111
6.9.2. Fiyatlama dayanağı / birimi: 111
6.9.3. Ödemenin kime, nerede yapılacağı 112
6.9.4. Ödeme zamanlaması ve şekli 112
6.9.5. Fiyatlandırmanın iletişimi 113

7. BÖLÜM
HİZMETLERİN TUTUNDURULMASI

7.1. Hizmetlerin Pazarlanmasında Pazarlama İletişiminin Yeri 115
7.1.1. Hizmeti Farklılaştırma ve Konumlandırma 116
7.1.2. Personelin Motivasyonu (Ön-uç) 116
7.1.3. İletişim İçeriği ile Değer Katma 117
7.1.4. Hizmet Sunumunda Müşteri Katılımını Kolaylaştırma 118
7.1.5. Talebi Yönlendirme 118
7.2. Hizmet İletişiminin Zorlukları 118
7.3. Pazarlama İletişimi Planlaması 119
7.3.1.Pazarlama İletişimi Planlaması Kontrol Listesi: 4N-1K Modeli 120
7.3.2. Hedef Kitle 120
7.4. Pazarlama İletişimi Karması 122
7.4.1. Reklamlar 124
7.4.2. Halkla İlişkiler 125
7.4.3. Doğrudan Pazarlama 126
7.4.4. Satış Özendirme 127
7.4.5. Kişisel Satış 128
7.4.6. Fuarlar 128
7.4.7. İnternet Üzerinden İletişim 129
7.4.7.1. Web Sayfaları 130
7.4.7.2. Online Reklamlar 130
7.4.8. Hizmet Sunum Kanallarında İletişim 132
7.5. Kurum Dışında Oluşan İletişim 132
7.6. İletişimde Etik 133
7.7. Hizmetlerde Kurumsal Kimlik 134

8. BÖLÜM
HİZMET SUNUM SİSTEMLERİ VE PLANLAMASI

8.1. Hizmetlerde Akış Şemaları 138
8.2. Hizmet Süreçlerini Belgelemek ve Yönetmek 139
8.2.1. Hizmet Ayrıntılı Planı 139
8.2.2. Süreçlerin Güvenilirliğini Hata Önleme ile İyileştirmek 142
8.2.3. Süreçlerde Standartlar ve Performans Ölçümü 143
8.3. Hizmet Süreci Yeniden Tasarımı 145
8.4. Eş-Yaratıcı Olarak Müşteri 146
8.4.1. Müşterilerin Hizmet Süreçlerinde Yönetimi 147
8.5. Personelsiz Hizmet: Self-Servis Teknolojileri 148

9. BÖLÜM
HİZMET KALİTESİNİ VE VERİMLİLİĞİNİ İYİLEŞTİRMEK

9.1. Hizmet Kalitesi 151
9.2. Hizmet Kalitesi ve Üretkenlik Stratejileri 152
9.3. Hizmet Kalitesini Tanımlamak 152
9.4. Boşluk (Gaps) ve Hizmet Kalitesi (SERVQUAL) Modeli 153
9.5. Hizmet Kalitesinin Ölçümü 159
9.6. Müşteri Geri Bildirimi Sistemleri 160
9.6.1. Müşteri Geri Bildirimi Sistemlerinin Temel Hedefleri 161
9.6.2. Müşteri Geri Bildirimi Toplama Araçları 161
9.6.3. Müşteri Geri Bildiriminin Analizi ve Raporlaması 162
9.6.4. Somut Hizmet Ölçütleri 162
9.7. Hizmet Kalitesi Analiz ve Problem Çözüm Araçları 163
9.7.1. Balık Kılçığı (Fishbone) Diyagramı 163
9.7.2. Pareto Diyagramı 165
9.8. Hizmetlerde Verimlilik / Üretkenlik Kavramları 165
9.8.1. Hizmet Güvenilirliğini İyileştirmenin Fizibilitesi 166
9.8.2. Genel Üretkenlik İyileştirme Stratejileri 167
9.8.3. Üretkenliği Artırmak İçin Müşteri Odaklı Stratejiler 167
9.8.4. Üretkenlikle İlgili Değişikliklerin Müşterilere Etkisi 167
9.8.5. Maliyet Tasarrufu Uygulamalarında Dikkat Edilmesi Gerekenler 168

10. BÖLÜM
HİZMET ORTAMI VE FİZİKSEL UNSURLAR

10.1. Hizmet Ortamının ve Çevresinin Amacı 169
10.2. Hizmet Çevresine Müşteri Tepkisi 171
10.2.1. Mehrabian-Russell Uyarı-Cevabı Modeli 171
10.2.2. Russell Etki Modeli 172
10.3. Bitner'in Hizmet Ortamı Modeli 173
10.4. Hizmet Çevresinin Boyutları 175
10.4.1. Müziğin Etkisi 176
10.4.2. Kokunun Etkisi 178
10.4.3. Rengin Etkisi 180
10.4.4. Mekânsal Yerleşim ve Fonksiyonellik 182
10.4.5. İşaret, Sembol ve Diğer Yapay Ögeler 183
10.4.6. Hizmet Çevresinin Ögesi Olarak Katılımcılar 184
10.5. Bütünleşik Hizmet Ortamı 184

11. BÖLÜM
HİZMETLERDE PERSONEL

11.1. Hizmet Personelinin Önemi 187
11.2. Hizmet Çalışanları İçin Ön-uç Görevlerinin Zorlukları 188
11.2.1. Müşterilerle Yaşanan Problemler 190
11.2.2. Hizmet Kâr Zinciri 190
11.3. Başarısızlık, Vasatlık ve Başarı Döngüleri 191
11.3.1. Başarısızlık Döngüsü 191
11.3.2. Vasatlık Döngüsü 194
11.3.3. Başarı Döngüsü 195
11.4. Hizmet Pazarlarında İnsan Kaynakları Yönetimi 196
11.4.1. Doğru Personelin Seçimi 197
11.4.2. Çalışanların Yetkilendirmesi (Empowerment) 198
11.4.3. Çalışanların Eğitilmesi 200
11.4.4. Çalışan Sadakati ve Motivasyon 200
11.5. Hizmet Kültürü ve Liderlik 201
11.5.5. İçsel Pazarlama 202

12. BÖLÜM
MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ VE MÜŞTERİ SADAKATİ

12.1. Müşteri Sadakati ve İşletme Kârlılığı 206
12.2. Sadık Müşterilerin Değeri 207
12.2.1. Müşteri Değerinin Hesabı 207
12.3. Müşteri Sadakatinin Sebepleri 208
12.4. Sadakat Çemberi Yaklaşımı 209
12.4.1. Sadakat İçin Zemin Oluşturmak 210
12.5. Müşteriler ile Sadakat Bağları Oluşturma Stratejileri 213
12.5.1. İlişkileri Zenginleştirmek 213
12.5.2. Ödül Temelli Bağlar Oluşturmak 213
12.5.2.1. Maddi Ödüller 213
12.5.2.2. Maddi Olmayan Ödüller 214
12.5.3. Sosyal ve Derin Bağlar Oluşturmak 214
12.5.3.1. Sosyal Bağlar ve Kişiselleştirme 214
12.5.3.2. Yapısal Bağlar 215
12.6. Müşteri Kaybını Önleyecek Stratejiler 215
12.6.1. Müşteri Kaybının Kilit Sebeplerini Çözebilmek 216
12.7. CRM: Müşteri İlişkileri Yönetimi Sistemleri 217
12.7.1. CRM Sistemlerinin Genel Hedefleri 217
12.7.2. CRM'in Faydaları 218
12.7.3. Kapsamlı CRM Sistemi İçeği 219
12.7.4. CRM Uygulamalarındaki Genel Yanlışlar 222

13. BÖLÜM
MÜŞTERİ ŞİKÂYETLERİ

13.1. Memnuniyetsiz Müşteriler ve Sadakat 225
13.2. Müşteri Şikâyet Davranışları 226
13.3. Hizmet Hatalarına Müşteri Tepkilerini Anlamak 228
13.4. Müşterilerin Şikâyetten Kaçınma Sebepleri 230
13.5. Müşteri Memnuniyetsizliği Yaratan Hizmet Hata Noktalarının Tespiti ... 230

13.6. Hizmet Telafisi 231
13.6.1. Etkin Hizmet Telafi Sistemlerinin Özellikleri 232
13.6.2. Müşteri Şikâyeti Engelleri 233
13.6.3. Müşteri Şikâyet Kanalları 234
13.7. Hizmet Garantileri 237
13.7.1. Hizmet Garanti Çeşitleri 238
13.7.2. Garantilerin Etkili Olduğu Durumlar 239
13.8. Fırsatçı ve Kötü Niyetli Müşterilerin Yönetimi 239
13.8.1. Kötü Niyetli Müşteriler 240
13.8.2. Kötü Niyetli Müşterilerin Etkileri 243
13.8.3. Müşteri Sahtekârlığıyla Başa Çıkmak 243

14. BÖLÜM

TALEP VE KAPASİTE YÖNETİMİ

14.1. Hizmetlerde Talep 245
14.2. Kapasite ve Talebi Yönetme Süreci 247
14.2.1. Üretim Kapasitesini Tanımlamak 247
14.2.2. Kapasiteyi Yönetmek 248
14.2.3. Talep Şekillerini Anlamak 250
14.2.4. Talebi Yönetmek 253
14.3. Sıra (Kuyruk) Sistemleri Kullanımı 255
14.3.1. Bekleme Hatlarını (Sıraları) Oluşturmak 255
14.3.1.1. Sanal Sıralar ve Bekleme Sistemleri 258
14.4. Müşterilerin Bekleme Süresi Algıları 259
14.5. Rezervasyon Sistemleri 260
KAYNAKÇA 263
Yazar Hakkında 277

KAYNAKÇA

Aaker, D. A. (1991) "Managing Brand Equity", New York, The Free Press.

Alabay, M. N. (2008). CRM-Rekabet Stratejisi Olarak Müşteri İlişkileri Yönetimi. Ankara: İlke yayınevi.

Albrecht, K. ve Zemke, R. (1985) "Service America! Doing Business in the New Economy", Homewood, IL: Business One Irwin

Andreasen. A.R., Kotler, P. (2014) Strategic Marketing for non-profit Organisations: Pearson New International Edition, 7th Edition, Pearson Education: Essex s. 22

Ang, S. H.; Leong, S. M. (1997) "The Mediaing Influence of Pleasure and Arousal on Layout and Signage Effects", Journal of Retailing and Consumer Services", Vol.4, No.1, 1997, 13-24.

Aromatherapy http://www.aromatherapy.com/aromatherapy_products.html Erişim tarihi: 10.10.2014

Baker, J. Cameron, M. (1996), "The effects of the service environment on affect and consumer perception of waiting time: An integrative review and research propositions Journal of the Academy of Marketing Science, September 1996, 24(4): 338-349.

Belizzi J.A., Crowley, A.E. ve Hasty, R.W., (1983), "The effects of color in Store Design" Journal of Retailing, 59(1): 21-45.

Bell, J. B., Menguc, B., &. Stefani, S. L. (2004). When customers dissappoint: A model of relational internal marketing and customer complaints. Academy of Marketing Science, 32(2): 112-126.

Berry, L.L. (2000), Cultivating Service Brand Equity Journal of the Academy of Marketing Science. Vol. 28 (1), p128-137.

Bitner, M.J. (1990) 'Evaluating Service Encounters: The Effects of Physical Surroundings and Employee Responses' Journal of Marketing, 54(2): 69–82.

Bitner, M.J.(1992) Servicescapes: The Impact of Physical Surroundings on Customers and Employees. Journal of Marketing 56, Nisan'92, p.57-71.

Bitner, MJ, Amy L. Ostrom, Matthew L. Meuter ve J. Anthony Clancy, (2002) Implementing Successful Self-Service Technologies, The Academy of Management Executive Vol. 16, No. 4, (Nov., 2002), pp. 96-109

Blodgett, Jeffrey G., Donna J. Hill, Stephen S. Tax, (1997), "The effects of distributive, procedural, and interactional justice on postcomplaint behavior", Journal of Retailing, Volume 73, Issue 2, Summer 1997, Pages 185–210.

Bowen, D E and Lawler III, E E (1995) 'Organising for service: empowerment or production line?', in Understanding Services Management: Integrating Marketing, Organisational Behaviour, Operations, and Human Resources Management. New York: Wiley, pp. 269–294.

Bowen, D.E. (1986) "Managing Customers as Human Resources in Service Organizations" Human Resources Management, 25, No.3, s. 371–383.

Bowen, D.E. ve Lawler, E.E. (1992) "The Empowerment of Service Workers: What, Why, How and When" Sloan Management Review Spring 1992, 33 s. 32-39

Bowen, David E. and Benjamin Schneider (1985), "Boundary-Spanning-Role Employees and the Service Encounter: Some Guidelines for Management and Research," in The Service Encounter: Managing Employee/ Customer Interaction in Service Businesses, John A. Czepiel, Michael R. Solomon, and Carol F. Surprenant, eds., Lexington, MA: Lexington Books, 127–148.

Brady, M. K., Bourdeau, B. L. and Heskel, J. (2005) ' he importance of brand cues in intangible service industries: an application to investment services', Journal of Services Marketing, 19 (6), 401– 10.

Brady, M.K. ve Cronin, J.J. (2001) 'Some New Thoughts on Conceptualizing Perceived Service Quality: A Hierarchical Approach' Journal of Marketing, 65: 34–49.

Buttle, F. ve Baklan, S. (2015) "Customer Relationship Management: Concepts and Technologies" 3.ed, Routledge: NY, US.

Canziani, B.F. (1997) "Leveraging Customer Competency in Service Firms" International Journal of Service Industry Management, 8, No. 1, 1997, 5–25.

Carman, J.E. (1990) 'Consumer's Perceptions of Service Quality: An Assessment of the SERVQUAL Dimensions', Journal of Retailing, 66(1): 33-55.

Carson, P.P., Carson, K.D., Knouse, S.B., Roe, C.W. (1997). "Balance Theory Applied to Service Quality: A Focus on the Organization, Provider, and Consumer Triad", Journal of Business and Psychology, 12(2), s. 99-120

Casado-Díaz, Ana B., Ruíz, Francisco J. Más (2002) "The consumer's reaction to delays in service", International Journal of Service Industry Management, 13(2): 118 – 140

Cemalcılar, İ, (1983) Pazarlama, Eskişehir: Hakan Ofset

Chaffey, D. ve Ellis-Chadwick, F. (2012). Digital Marketing, 5.baskı, Pearson Education Limited, Essex

Chambers, C ve Kouvelis, P., (2006)."Modeling and Managing the Percentage ofSatisfied Customers in Hidden and RevealedWaiting Line Systems" Production & Operations Management. Spring2006, Vol. 15 Issue 1, p103-116.

Chebat, J.C.; Michon, R. (2003) "Impact of Ambient Odors on Mall Shoppers' Emotions, Cognition and Spending A Test of Competitive Causal Theories", Journal of Business Research, Vol.56, 2003, 529-539.

CIA World Factbook, (2015), TURKEY, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html Erişim Tarihi: 20.01.2015

Clow, K.H. ve Kurtz, D.L. (2004) Services Marketing: Operation, Management, and Strategy. 2nd ed. Atomic Dog Publishing, Cincinatti, ABD.

Coelho PJ, Easingwood, C. (2004) "Multiple Channel Systems in Services: Pros, Cons and Issues" The Service Industries Journal, 24, September 2004, ss. 1-30

Cooper R. ve Kaplan, R.S. (1991) "Profit Priorities from Activity Based Costing" Harvard Business Review 69, May-June 1991 s. 130-135

Cowell, D. (1984)"The Marketing of Services", Londra, William Heinemann Ltd. s. 183

Cronin, J.J., Brady, M.K. ve Hult, G.T.M. (2000) 'Assessing the Effects of Quality, Value and Customer Satisfaction on Customer's Behavioral Intentions in Service Environments', Journal of Retailing, 76(2):193-218.

Crosby, P. B. (1984) Quality Without Tears, New American Library, New York.

Çalık, N. (2003) "Pazarlama Yönetimi" AÖF Yayını No:791 Editör: B. Tenekecioğlu, Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.

Değermen, A. (2006) Müşteri Ürünlerinde Kalite, Müşteri Tatmini Ve Sadakati 1. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul

Donovan, R. J., Rossiter, J. R. (1982) "Store Atmosphere: An Environmental Psychology Approach", Journal of Retailing, Vol.58, No.1, s. 42

Doyle, P. (2008) Value-based Marketing: Marketing Strategies for Corporate Growth and Shareholder Value. 2nd Ed. Wiley & Sons, , West Sussex, England

Dube-Rioux, Laurette, Bernd H. Schmitt, and France Leclerc (1989) ,"Consumers' Reactions to Waiting: When Delays Affect the Perception of Service Quality", in NA

- Advances in Consumer Research Volume 16, eds. Thomas K. Srull, Provo, UT : Association for Consumer Research, Pages: 59-63.

Eiglier, P., Langeard, E. (1977) "Services as Systems: Marketing Implications" in Marketing Consumer Services New Insights. Cambridge, MA: Marketing Science Institute Report # 77-115

Engle, R.L. ve Barnes, M.L. (2000). Sales force automation usage, effectiveness, and cost-benefitin Germany, England and the United States. Journal of Business and Industrial Marketing, 15(4),216–42.

Fabien, L. (1997) "Making Promises: The Power of Engagement" Journal of Services Marketing, 11(3): 206-214

Fisk, RP., Grove, SJ., John J. (2013)"Services Marketing: An Interactive Approach", Fourth Edition, International Edition Cengage Learning, Inc. NY

Fitzsimmons J. A. ve Fitzsimmons, M. J. (2011)"Service Management", 7th ed. New York: Irwin/McGraw-Hill s. 311.

Garip, E. Ünlü, A. (2011) "Mağaza yerleşim düzeninin tüketici davranışına etkileri: Bir teknomarket örneği" itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım Cilt: 10, Sayı: 1, 71-82

Gemius. (2014), "Digital Maps Turkey Russia." http://www.iabturkiye.org/sites /default/files/dijital_haritalar-turkiye_rusya.pdf

George, W.R. ve Berry, L.L. (1981), "Guidelines for the advertising of services" Business Horizons, 24(4): 52-56.

Ghobedian, A. Speller S. ve Matthew J. (1994) 'Service Quality-Concepts and Models', International Journal of Quality and Reliability Management, 11(9): 43-67.

Gillam, G, Simmons, K, Stevenson, D, Weiss, E, (2014) "Line, line, everywhere a line: Cultural considerations for waiting-line managers", BUSINESS HORIZONS; JUL-AUG, 2014, 57 4, p533-p539

Gillespie, K., Hennessey H.D., (2011), Global Marketing 3.ed. Cengage Learning Inc.

Gindin, R. (1984). Mini-stores offer maxi-potential. Restaurant Business Journal, Vol. 83:18 pp. 152-162

Glynn, WJ., de Búrca, S., Brannick, T., Fynes, B. ve Ennis, S. (2003). "Listening Practices and Performance in Service Organizations," International Journal of Service Industry Management, 14, No. 3, 310–330.

Godwin, B F, Patterson, PG ve Johnson, LW (1999) 'Consumer coping strategies with dissatisfactory service encounters: a preliminary investigation', Journal of Consumer Satisfaction, Dissatisfaction and Complaining Behaviour, 12, pp. 145–154.

Goffman, E (1959) The Presentation of Self in Everyday Life. New York: Doubleday and Co.

Goldkuhl, L.; Styvén, M. 2007 "Sensing the Scent of Service Success", European Journal of Marketing, Vol.41,11/12, s. 1297-1305.

Goodman, J. (1999) 'Basic facts on customer complaint behaviour and the impact of service on the bottom line', in speech to 7th Annual Quality Service Conference, St Pete Beach, USA.

Gourville J. ve Soman D. (2002) "Pricing and the Psychology of Consumption" Harvard Business Review September 2002 s. 90-96

Grossman, R. P.; Wisenblit, J. Z. (1999) "What We Know About Consumers' Color Choices", Journal of Marketing Practice: Applied Marketing Science, Vol.5, No.3, s. 78-88.

Grove, S.J. and Fisk, R.P. (1992),"Observational Data Collection Methods for Services Marketing: An Overview" Journal of

Grove, S J, Fisk, R P and John, J (2000) 'Service as theatre: guidelines and implications', in Swartz, T A and Iacobucci, D (eds), Handbook of Services Marketing and Management. London: Sage, pp. 21–35.

Grove, Stephen J., Raymond P. Fisk, and Mary Jo Bitner (1992), "Dramatizing the Service Experience: A Managerial Approach," in Advances in Services Marketing and Management: Research and Practice, Vol. 1, Teresa A. Swartz, David E. Bowen, and Stephen W. Brown, eds., Greenwich, CT: JAI Press, 91–121.

Grönroos, C. (1984), "A Service Quality Model and its Marketing Implications" European Journal of Marketing, Vol.18 No.4, s. 36-44.

Grönroos, C. (1990) Service Management and Marketing Lexington Books, Massachusetts, s. 27

Grönroos, C. (2007) Service Management and Marketing: Customer Management in Service Competition, 3rd Edition John Wiley & Sons West Sussex UK

Hart, C.W.L., (1988), "The Power of Unconditional Service Guarantees" Harvard Business Review 66 July-August'88, s. 54-62

Herrington, J. D.; Capella, L. M. (1996) "Effects of Music in Service Environments: A Field Study", Journal of Services Marketing, Vol.10, No.2, 26-41.

Heskett, J.L., Jones, T.O., Loveman, G.W., Sasser, W.E., ve Schlesinger, A. (1994) 'Putting Service Profit Chain to Work', Harvard Business Review, 72(2):167-174.

Heskett, J.L., Jones, T.O., Loweman, G.W. (1994) "Putting the Service Profit Chain to Work", Harvard Business Review, March-April 1994 s. 166

Hirsch, Alan R. (1995), "Effects of ambient odors on slot-machine usage in a las vegas casino" Psychology & Marketing 12(7): 585–594.

Hochschild, Arlie (1983), The Managed Heart, Berkeley, CA: University of California Press.

Hocutt, Mary Ann, Goutam Chakraborty, and John C. Mowen (1997) ,"The Impact of Perceived Justice on Customer Satisfaction and Intention to Complain in a Service Recovery", in NA - Advances in Consumer Research Volume 24, eds. Merrie Brucks and Deborah J. MacInnis, Provo, UT : Association for Consumer Research, 457-463.

Hoffman K.D. ve Turley, L.W. (2002) 'Atmospherics, Service Encounters and Consumer Decision Making: An Integrative Perspective', Journal of Marketing Theory and Practice, 3: 33–47.

Hoffman, K.D., Bateson, J.E.G., Wood E.H., Kenyon A.K., (2009) Services Marketing Concepts, Strategies and Cases Cengage Learning EMEA: London.

Hoffman, K. D.; Bateson, J. (1997) "Essentials of Services Marketing" The Dryden Press, USA

Hollensen, S. (2011). Global Marketing, 5.baskı, Essex, İngiltere: Pearson Education Limited s. 589

Hopkins, C.D., S.J. Grove, M. La-Forge, ve M. A. Raymond, (2009), "Designing the E-Servicescape: Implications for Online Retailers" Journal of Internet Commerce, 8(1): 23–43.

http://img.dare.co.uk/wp/capsule-in-japan.jpg Erişim Tarihi: 29 Ekim 2013

http://www.yesicanusechopsticks.com/larrygreg/capsule%201.jpg Erişim Tarihi: 29 Ekim 2013

Hui, MK ve Tse, DK, (1996), "What to tell consumers in waits of different lengths: An integrative model of service evaluation", Journal of marketing, 60(2): 81-90.

İnal, M.E., Çiçek, R., Akın, M. (2008), "İçsel Pazarlama Anlayışı Bağlamında Kamu Sektörü Çalışanlarının Kurumsal Algılamalarının Değerlendirilmesi: Niğde Örneği", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5/9

İslamoğlu, H., Candan, B., Aydın, K., Hacıefendioğlu, Ş., (2014) Hizmet Pazarlaması 3.Baskı Beta Basım AŞ, İstanbul

Jobber, D. ve Ellis-Chadwick, F. (2013) "Principles and Practice of Marketing" 7.ed McGraw-Hill Education: Berkshire s. 325.

Jobber, D. ve Lancaster, G. (2012), Selling and Sales Management, 9.ed. Pearson Education Ltd. Essex

Johnston, R. (1996) Achieving Focus in Service Organizations. The Service Industries Journal, 16 Jan.1996 s. 10-20

Jones, P., ve Peppiat, E. (1996) "Managing Perceptions of Waiting Times in Service Queues," International Journal of Service Industry Management, 7, No.5, s. 47–61

Jones, T.O., Sasser, Jr. (1995) "Why Satisfied Customers Defect" Harvard Business Review Nov-Dec1995 s. 91

Kale, S.H. (2004) "CRM Failure And The Seven Deadly Sins" Marketing Management September/October'04 s. 42-46

Karahan, K.,(2006) Hizmet Pazarlaması, Beta Basım AŞ, İstanbul

Keaveney, S.M. (1995) «Customer Switching Behavior in Service Industries: An Exploratory Study» Journal of Marketing 59 (April 1995) ss. 71-82

Kelly, D. and Storey, C. (2000) 'New service development: initiation strategies', International Journal of Service Industry Management, 11 (1), 45–65.

Kingman- Brundage, J. (1989) 'The ABCs of service system blueprinting', in M. J. Bitner ve L. A. Crosby (eds), Designing a Winning Service Strategy, American Marketing Association, Chicago, IL.

Klassen, K.J., Russell R.M. ve Chrisman, J.J. (1998) "Efficiency and Productivity in High-contact Services" The Service Industries Journal 18 October 1998 s. 7-24

Koç, E. (2015) Hizmet Pazarlaması ve Yönetimi: Global ve Yerel Yaklaşım, Seçkin Yayıncılık, Ankara

Kostojohn, S., Johnson, M., Paulen, B. (2011) "CRM Fundamentals" Apress Springer NY

Kotler, P ve Keller, L. (2016), Marketing Management Global Edition, 15. Ed. Pearson Education Inc. Essex UK.

Kotler, P. (2000) Marketing Management, International Edition, Prentice Hall USA

Kotler, P. ve Armstrong, G. (2014), Principles of Marketing, Global Edition, 15.baskı, Essex, İngiltere: Pearson Education Limited

Kotler, P. ve Keller, K.L. (2012) Marketing Management 14th Global Edition, Pearson Education Inc.: Essex

Kotler, P., Shalowitz, J., Stevens, R.J. (2008). Strategic Marketing for Health Care Organizations. John Wiley & Sons, Inc., s. 239

Krajewski, Ritzman, Malhotra, (2011), Üretim Yönetimi 9.Baskı, Çev. Birgün, S. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd.Şti. Ankara

Levitt, T. (1965) "Exploit The Product Life Cycle", Harvard Business Review, November-December 1965, ss. 81-94.

Lovelock, (1992) "Cultivating the flower of service: new ways of looking at core and supplementary services" eds. Eiglier P. ve Langreadr, E. Marketing Operations and Human Resources Aix-en-provence France IAE, 296-316

Lovelock, C. (1984) Services Marketing: Text Cases and Readings, Prentice Hall Inc. Englewood Cliffs s. 51

Lovelock, C. (1994) Product Plus Chapter 15, New York, McGraw-Hill

Lovelock, C. (1995) Managing Services: The Human Factor. in W.J.Glynn and J.G.Barnes Understanding Service Management p.228 Chichester, UK, John Wiley & Sons

Lovelock, C. ve Wirtz, J. (2011) Services Marketing, Global Ed. 7.baskı Pearson Education Inc. New Jersey

Lovelock, C., Patterson, P.G., Walker, R., (2007)"Services Marketing: An Asia-Pacific and Australian Perspective" 4th ed. Sydney: Prentice Hall Australia p.388

Lovelock, C.H. (1983) "Classifying Services to Gain Strategic Marketing Insights" Journal of Marketing 47 (Summer 1983) p.17

M. J. Bitner, A. L. Ostrom, and M. L. Meuter, (2002) "Implementing Successful Self-Service Technologies," Academy of Management Executive 16 (November 2002), pp. 96–109."

MacKenzie, S.B., Podsakoff PM, Rich GA, (2001) "Transformational and Transactional Leadership and Salesperson Performance" Journal of the Academy of Marketing Science 29/2 s. 115-134

Madzharov, Adriana V.; Block, Lauren G.; Morrin, Maureen. (2015) "The Cool Scent of Power: Effects of Ambient Scent on Consumer Preferences and Choice Behavior". Journal of Marketing. Vol. 79(1): 83-96.

Marberry, S.O., Zagon, L. (1995) "Power of Color – Creating Healthy Interior Spaces" New York, John Wiley & Sons p.18

Marka Konumlandırma Örneği http://www.dedunaber.com/audiyi-audi-yapan-reklam-not-really-my-style/ Erişim tarihi: 12.12.2014

Maslow, A.H. 1943 "A theory of human motivation" Psychological Review, Vol 50(4), Jul 1943, s. 370-396.

Mattila,A.S. ve Wirtz, J. (2001) "Congruency of Scent and Music as a Driver of In-store Evaluations and Behavior" Journal of Retailing, 77: 273-289.

McCarthy, EJ, (1960) Basic Marketing: A Managerial Approach Richard Irwin Inc. Homewood IL.

McColl, R. ve Mattsson, J. (2011), "Common Mistakes in Designing and Implementing Service Guarantees," Journal of Services Marketing, 25 (6): 451–461

McDonnell, John. (2007) "Music, Scent and Time Preferences for Waiting Lines", International Journal of Bank Marketing, Vol.25, No.4, 223-237.

McKinsey & Company. (2014), Global Media Report 2014: Global Industry Overview, London.

Mehrabian, A. ve Russell J. A. (1974), An Approach to Environmental Psychology. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology.

Meidan, A ve Chiu, HL.(1994), "Hotel Reservation Systems -An Evaluation of Practices in British Hotels", Proceedings of the Academy of Marketing Science pp 357-361

Milliman, R. E. (1982) "Using Background Music to Affect the Behavior of Supermarket Shoppers", Journal of Marketing, Vol.46, Summer 1982, 86-91.

Milliman, R.E. (1986) "The influence of background music on the behavior of restaurant patrons" Journal of Consumer Research, Vol. 13, No. 2 (Sep., 1986), pp. 286-289

Mittal, B. Baker, J. (2002) "Advertising Strategies for Hospitality Services" Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, 43, April 2002, 53

Mucuk, İ. (1997) Pazarlama İlkeleri, 8. Basım, Türkmen Kitabevi, İstanbul

Mucuk, İ. (2012) Pazarlama İlkeleri 19.baskı Türkmen Kitabevi: İstanbul

Mudie, P (2005) 'Internal marketing: a step too far', in Varey, R J and Lewis, B R (eds), Internal Marketing: Directions for Management. London: Routledge, pp. 254–281.

Mudie, P. ve Pirrie, A. (2011)"Services Marketing Management"3rd Ed. Routledge NY

Nickson, D., Warhurst,C., Dutton, E. (2005). "The Importance of Attitude and Appearance in the Service Encounter in Retail and Hospitality", Managing Service Quality, 2:195-208.

Nyer, P. (1999) Cathartic complaining as a means of reducing consumer dissatisfaction. Journal of Consumer Dissatisfaction, Dissatisfied and Complaining Behavior, 12, 15-25.

Obermiller, Carl ve Bitner, M. J. (1984), "Store Atmosphere: A Peripheral Cue for Product Evaluation," in American Psychological Association Annual Conference Proceedings, Consumer Psychology Division, David C. Stewart, ed. American Psychological Association, 52-3.

Oliver, R.L. (1997), Satisfaction: A Behavioral Perspective on the Consumer, New York, Mc-Graw Hill p.110

Oliver, R.L. ve Rust, R.T. (1997), "Customer delight: Foundations, findings, and managerial insight" Journal of Retailing, Volume 73, Issue 3, pp.311–336

Öztürk, S.A. (2011) Hizmet Pazarlaması: Kuram Uygulama ve Örnekler 11.baskı Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.

Palmer, A. (2014) Principles of Services Marketing, 7.Baskı McGraw-Hill Education Ltd. Berkshire UK

Palmer, A..(2011), Principles of Services Marketing, 6.ed. Londra, McGraw-Hill Ltd. s. 450

Parasuraman, A., Berry, L.L., Zeithaml, V.A. (1991) Refinement and reassessment of the SERVQUAL scale. Journal of Retailing, Vol 67(4), s. 420-450.

Parasuraman, A., Zeithaml V.A. and Malhotra, A. (2005) E-S-QUAL A Multiple-Item Scale for Assessing Electronic Service Quality, Journal of Service Research, vol. 7 no.3 s. 213-233

Parasuraman, A., Zeithaml, V.A. ve Berry, L.L. (1985). A conceptual model of service quality and its implications for future research. Journal of Marketing, 49, 41-50.

Parasuraman, A., Zeithaml, V.A. ve Berry, L.L. (1988). "SERVQUAL: A Multiple-scale for Measuring Consuemr Perception of Service Quality", Journal of Retailing, 64 / 1, 12-40

Parsa, H.T., Self, J.T., Njite D., (2005) "Why Restaurants Fail" Cornell Hospitality Quarterly August 2005 vol. 46 no. 3 304-322

Payne, A. (1993) The Essence of Services Marketing Prentice Hall s. 143

Payne, A. ve Frow, P. (2005) "A Strategic Framework for Customer Relationship Management" Journal of Marketing, 69, October 2005, 167-176

Pulmann, ME., ve Robson, SKA., (2007) "Visual Methods: Using Photographs to Capture Customers' Experience with Design". Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, 48(2):121-144.

Rapp, W.V. ve Islam, M. (2006) "Japanese Mini-Banks: Retail Banking Services through Convenience Stores" Asian Business & Management 5, 187–206.

Rathmell, John M. (1966), "What Is Meant by Services?" Journal of Marketing, 30 (October), 32–36.

Reichheld, F.J., Sasser, W.E. (1990) 'Zero Defections: Quality Comes to Services' Harvard Business Review 73 (Sep-Oct 1990) s. 108 Harvard Business School Publishing Company

Ries, Al ve Jack Trout (2000), Positioning: The Battle for Your Mind, The 20th Anniversary Edition, New York: Warner Books.

Rosenbaum, M.S. Ostrom, A.L. ve Kuntze, R. (2005) "Loyalty Programs and a Sense of Community" Journal of Services Marketing, 19, No. 4, 2005, s. 222–233

Russell, J.A. ve Snodgrass J. (1987), "Emotion and the Environment," in Handbook of Environmental Psychology, Vol. 1, Editörler: Daniel Stokols ve Irwin Altman, New York: John Wiley & Sons, s. 245-81.

Rust, R.T. ve Oliver, R.L. (2000), "Should we delight the customer?" Journal of the Academy of Marketing Science, Volume 28, Issue 1, pp 86-94

Schlesinger, L.L. ve Heskett, J.L. (1991), "Breaking the Cycle of Failure in Services" Sloan Management Review 31 Spring 1991: 17-28 MIT

Schneider, B. ve Bowen, D.E. (1995) "Winning the Service Game" Boston: Harvard Business School Press, s. 92. ve s. 240

Schneider, J. ve Hall, J. (2011) "Why Most Product Launches Fail" Harvard Business Review, April 2011.

Seto-Pamies, D. (2012) Customer loyalty to service providers: examining the role of service quality, customer satisfaction and trust. Total Quality Management & Business Excellence, 23 (11-12):1257-1271

Singh, J. (1989). Determinants of consumers' decisions to seek third party redress: an empirical study of dissatisfied patients. Journal of Consumer Affairs, Vol. 23, Winter, 329-363.

Smith,J., Yankelovich, Inc. The Myth of 5,000 Ads http://cbi.hhcc.com/writing/the-myth-of-5000-ads/ Erişim Tarihi: 09.09.2015

Spangenberg, E. R. (2006) Sprott, D. E.; Grohmann, B.; Tracy, D. L. "Gender-congruent Ambient Scent Influences on Approach and Avoidance Behaviors in a Retail Store", Journal of Business Research, Vol.59, s. 1281-1287.

Spangenberg, Eric R., Crowley, Ayn E., ve Henderson, P.W., (1996), "Improving the Store Environment: Do Olfactory Cues Affect Evaluations and Behavior". Journal of Marketing, Vol. 60: 67-80.

Strauss, J. ve Frost R., (2013) E-Marketing: Pearson New International Edition 6.baskı, Pearson Education Limited, Essex

Suarez-Solis, Daniel. (1965) "Color and Human Vision", Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, Vol. 6, s. 69.

Swanson, S.R. ve Hsu, M.K.,(2011), "The Effect of Recovery Locus Attributions and Service Failure Severity on Word-of-Mouth and Repurchase Behaviors in the Hospitality Industry" Journal of Hospitality & Tourism Research Vol. 35(4): 511-529

Şahin., D. vd., (2013) Sağlık Hizmetleri Pazarlaması, 1.Baskı, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları

Tax, S.S., ve Brown, S.W., (1998). "Recovering and Learning from Service Failure" MIT Sloan Management Review Magazine: Fall 1998 October 15,

Taylor, S. (1994) "Waiting for Service: The Relationship between Delays and Evaluations of Service" Journal of Marketing, 58(2): 56-69.

The Economist,(2004) "The Future of Advertising-The Harder Hard Sell" June 24, 2004

Toivonen, M. ve Tuominen, T. (2009) 'Emergence of innovations in services', The Service Industries Journal, 29 (7), 887–902.

Trout, J. (1997) The New Positioning: The Latest in World's #1 Business Strategy. New York: McGraw-Hill Companies

TUİK, (2014), Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, Temmuz 2014 http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16012

Üner, Mithat. (1994) "Hizmet Pazarlamasında Pazarlama Karması Elemanları Değisiklik Gösterir mi?", Pazarlama Dünyası, yıl: 8 sayı: 43 (ocak/subat 1994)

van Rompay, T., van Es, A., Tanja-Dijkstra, K., ve Verhoeven, J. (2012). On Store Design and Consumer Motivation: Spatial Control and Arousal in the Retail Context. Environment And Behavior, 44(6), 800-820.

Wahba, P. (2015) "One way Walmart is motivating workers: Less Celine Dion on the PA system" Fortune, http://fortune.com/2015/06/03/walmart-employees/

Wang, KY, Hsu, LC, Chih, WH (2014) "Retaining customers after service failure recoveries: a contingency model", Managing Service Quality, Vol. 24 (4), pp.318-338

Wheeler, J., ve Smith,S. (2003), "Loyalty by Design", Forum Corporation

Wilson, A.M. (1998) "The role of mystery shopping in the measurement of service performance", Managing Service Quality: An International Journal, 8(6):414-420

Wilson,A., Zeithaml, V; Bitner, MJ; Gremler, D. (2012) Services Marketing: Integrating Customer Focus Across Firm 2nd European Ed. McGraw-Hill Education Ltd.: Berkshire

Wirtz, J. Kum, D. (2001) "Designing Service Guarantees-Is Full Satisfaction The Best You Can Guarantee?" Journal of Services Marketing, 15:4 s. 282-299

Wirtz, J. Kum, D. (2004) "Consumer Cheating On Service Guarantees," Journal of the Academy of Marketing Science,32, No. 2, s. 159–175

Wirtz, J. ve Tomlin, M. (2000) "Institutionalizing Customer-driven Learning through Fully Integrated Customer Feedback Systems," Managing Service Quality 10(4): 210.

Wirtz, J., Kimes S.E.,Ho, J.P.T., Patterson, P. 2003 "Revenue Management: Resolving Potential Customer Conflicts" 9 (3) s. 216-228

World Bank, (2015a), Economy & Growth, http://data.worldbank.org/indicator Erişim Tarihi 18.08.2015

World Bank, (2015b), Urban Development, http://data.worldbank.org/topic/urban-development Erişim tarihi 01.01.2015

Y. Moon and F. X. Frei, (2000) "Exploding the Self-Service Myth," Harvard Business Review 78 May–June 2000, pp. 26–27.

Yalch, R.F., ve Spangenberg, E., (1993). "Using Store Music for Retail Zoning: A Field Experiment." Advances In Consumer Research 20, no. 1: 632-636.

Zeithaml V.A. (1988) "Consumer Perceptions of Price, Quality and Value" Journal of Marketing 52 July 1998 s. 2-21

Zeithaml, V. (1981) "How Consumer Evaluation Processes Differ Between Goods and Services," in Marketing of Services, J. H. Donnelly and W. R. George, eds., Chicago: American Marketing Association, 186–190.

Zeithaml, V.A., Rust, R.T., Lemon, K.N. (2001) «The Customer Pyramid: Creating and Serving Profitable Customers», California Management Review 43(4) pp.118-142

Zeithaml, V.A.; Bitner, M.J.; Gremler, D. (2013) Services Marketıng: Integrating Customer Focus Across The Firm, 6th Edition McGraw-Hill Companies NY

Zeithaml, V.A., Berry, L.A., Parasuraman, A. (1993) "The Nature and Determinants of Customer Expectations of Service" Journal of Academy of Marketing Science, 21(1) pp.1-12)

Zemke, D. M. V.; Shoemaker, S. (2007) "Scent Across a Crowded Room: Exploring the Effect of Ambient Scent on Social Interactions", Hospitality Management, 26 927-940.

Geliştirilmiş 3. Basım

HUZUR EĞİTİMİ

Prof. Dr. Hasan Çelikkaya

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 543
Eğitim No.: 114
ISBN: 978-605-133-445-5
© Geliştirilmiş 3. Basım, Mart 2016

HUZUR EĞİTİMİ
Prof. Dr. Hasan Çelikkaya

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sokak No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çelikkaya, Hasan.
Huzur Eğitimi / *Hasan Çelikkaya*
Geliştirilmiş 3. Basım, XVI + 242, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-953-5
1. Huzur 2. Eğitim 3. Din

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÜÇÜNCÜ BASKI ÖNSÖZÜ

Kitabımızın ikinci baskısının da beklenenden daha kısa sürede tükenmiş olması, hizmet açısından, bizleri yine fazlasıyla memnun etmiştir. Okuyucularıma veya meslektaşlarıma yararlı olduğumuzu görmenin bizlerde oluşturduğu mânevî mutluluğu, madde ile anlatmanın mümkün olmadığını rahatça söyleyebilirim.

Hatta buraya bir geri bildirim daha ekleyebilirim:

1970'li yıllarda Liseden öğrencim olup senelerdir KKTC'nin bir şehrinde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği yapan meslektaşıma " Huzur Eğitimi " kitabımızın birinci baskısından hediye göndermiştim. Okuyunca o kadar memnun olmuş ki, üç defa okuduğunu ifade etmişti. Ayrıca Öğretmen arkadaşlarının da bu kitaba sahip olmak istediklerini bildirmişti. Kitabımızın ikinci baskısı yapılır yapılmaz hemen gönderdim. Ve talebem bir müddet sonra SMS ile şu mesajı gönderdi "Hocam; Allahü teâlâ sizlerden razı olsun. Öğretmen arkadaşlarımın hepsinin sizlere selam ve saygıları var, teşekkür ediyorlar. **Boşanma noktasına gelmiş bir çift, sizin Huzur Eğitimi kitabınız vasıtasıyla boşanmaktan vazgeçtiler. Bir yuva kurtulmuş oldu. Allah razı olsun**…". *(Ali Gül, SMS, 14 Temmuz. 2015, KKTC, Lefke).*

Talebemizin bu haberi beni okadar mutlu etti ki, tarif edemem. Çünkü her fırsatta belirttiğim gibi benim kitap yazmadaki temel amacım para kazanmak değil, insan kazanmaktır. Yani insanlara faydalı olmaktır. Böyle bir haberin bana verdiği mutluluğu asla para ile ölçemem. Beni mutlu edecek böyle bir haberi bana ulaştırdığı için de talebeme gönülden teşekkür ettim. Talebemin, kitabımı üç defa okumasının sebebini yani kitabımın hangi yönünün O'nun bu derece ilgisini çektiğini, başka bir ifade ile hangi sıkıntısına merhem olduğunu sormuş ve öğrenebilmiş değilim. Yüzyüze görüşme imkânım olmadığı için bu konuda ihmalkâr davrandığımı söyleyebilirim. Ama kitabımı üç defa okuduğu bir gerçek. Boşanma noktasına gelmiş, fakat kitabımızın ikinci baskısını okuyup da yu-

valarını yıkmaktan vazgeçen ailenin de kitabımızın neresinden, ne şekilde istifade edip de böyle olumlu karara varmış olduklarını da kesin olarak bilmiyorum. Aileyi de tanımıyorum. Uzakta olduklarından yani baş başa konuşma imkânımız olmadığından burada da ihmalkâr davrandım. Ancak netice, benim için çok daha önemli olduğundan ailenin kitabımız vasıtasıyla almış oldukları olumlu karar beni son derece memnun etmeye ve tatmin etmeye yeterli oldu, diyebilirim. İnşaallah bu güzel haberlerin devamı gelir.

Burada bir noktaya da açıklama getirme ihtiyacı duydum. Şöyle ki:

Kitabımızın her basımına, kısa kısa da olsa, okuyucularıma, özellikle aile problemleri yaşayanlara, Psiko-terapi, Aile terapisi yapan uzmanlarımıza, teşhis ve tedavilerinde kolaylık sağlıyacağına inandığımız ilavelerimizi, kitabın son kısmına değil, EKLER kısmına koyuyorum. Öyle uygun buldum. Bunu da açıklamış olayım. Ayrıca her baskıyı yeniden okuduğum için konulara bazı düzeltmeler veya eklemeler yapma ihtiyacı duyabiliyorum. Okuyucularıma bu konuyu açıklamakta da fayda görüyorum.

Tekrar okuyucularıma sağlık, âfiyet ve huzur dolu günler dilerim.

11.10.2015
Prof. Dr. Hasan Çelikkaya

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: TOPLUMDA HUZUR 3
Giriş 3
A- Huzur Ne Demektir? 5
B- Toplumumuzda Huzur 7
1- Ekonomik Faktör 8
2- Kanaatsizlik (Şükürsüzlük) 10
3- Diyalogsuzluk 11
4- Açlık Faktörü (Mânevî Doyumsuzluk) 12
5- Moda Düşkünlüğü 16
6- Kültür ve Değer Farklılıkları Faktörü 17
7- Neşriyât Faktörü 19
8- Otorite veya İtaat Faktörü 23
Sonuç 24
Kaynaklar 25

Bölüm 2: ÂİLEDE HUZUR 29
A- Âile Nedir? 29
1- Kelime Olarak 29
2- Terim veya Hukûkî Olarak 29
3- Tarif olarak 31
4- Tasnifi 31
B- Huzur ve Huzursuzluk Nedir? 32
C- Huzursuzluğun Nedenleri 32
1- Geleneksel Âile Tipinin Dağılmakta Oluşu 32
2- Fikir ve İnanç Zıtlığı (Evlilik Öncesi İhmallik) 49
3- Karakter Farklılığı 51
4- Akıl Satma veya Sürekli Müdahâlecilik 56
5- Başa Kakma 60
6- Eşini Küçük Görme 64
7- Teslimiyet ve İtaat Ruhu Taşımama 69
8- Huzuru Sürekli Karşıdan Beklemek 82
9- Dedi-Kodu 84
10- Komşuluk İlişkilerinin Yetersizliği-Örf ve Âdet Faktörü 85
11- Fazla Rahatlık (Kişinin, Dünyalık Hemen Her İsteğine Kavuşması Hâli): 87
12- Şükürsüzlük (veya Kanaatkârsızlık) 88
13- Muhit ve Mekâna Aşırı Bağlılık 92
14- Sosyal Çevre Faktörü 95
15- Şöhret Düşkünlüğü 96

16- Cinsel Uyumsuzluk 97
17- Ucüb (Kendini Aşırı Beğenme) 104
18- Kararsızlık 105
19- Ev Hanımlığı Faktörü 107
20- Diyalog ve İtaat Faktörü 122
21- Devlet veya İşveren Faktörü 126
22- Kısa Ekler.... 138
Kaynaklar 193

Bölüm 3: KİŞİDE HUZUR 195
A- Kişiliğin Yeterli Oluşmamış Olması 196
B- Duygusallığın Ağır Basması 206
C- Ucüb ve Bencilliğin Ağır Basması 209
D- Komşu Hakkı ve Apartman Hayatı 212
E- Zevki, Zulme Çevirmek 215
F- Ölüm ve Ötesine Hazırlıklı Olmamak 218
1- Beşer Olunması 223
2- Eğitim farklılığı 223
3- Telkin Eksikliği 224
4- Cinsiyet Farklılığı 225
G- Kendi Kendini Teselli Edememe Hâli 225
H- Kendisine Söylenen Her Söz ve İşi, Benliğine Taarruz Kabul Etmek 227
I- Evham Sahibi Olmak 228
J- Tüm İlgilerini Kendine Yöneltme Olayı 229
K- Duâ Faktörü Eksikliği 232
L- Kişisel Huzurda Müzik Faktörü 235
1- Ruha Hitap Eden Müzikler 236
2- Nefse Hitap Eden Müzikler 236
3- Gayesiz Eğlence Müzikleri 237
M- Problem Çözücü Değil, Problem Çıkarıcı Nitelik Taşımak239
N- Sürekli Huzursuz İnsanın Veya Huzursuz İnsanların Yanında Yaşamak Zorunda Kalmak 239

SON SÖZ 241

KAYNAKLAR

Akseki, Ahmed Hamdi; İslâm Dini, Ankara, 1977, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Ateş, Süleyman; Hutbe, Ankara, 1967, Fazilet Yayınları.

Başbakanlık Âile Araştırma Kurumu; " Âile Yazıları" Dizisi ve Âile Şurası Kararları, Ankara, 1990, Sitem Ofset.

Bilmen, Ömer Nasûhi; Büyük İslâm İlmihâli, İstanbu 1964, Bilmen Yayınları.

Çantay, Hasan Basri; Kur'an-ı Hâkim ve Meal-i Kerim, İstanbul, 1965, Nurgök Matbaası.

El- Askalânî, İbnü'l Hacer; Münebbihat, (Çev. Ali Aslân), İstanbul, 1967, Eser Yayınları.

El- Cezeri, Abdurrahman; Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı, (Çev. Hasan Ege), İstanbul, 1977, Bahar Yayınları.

Ferruh, Ömer; İslâm Âile Hukuku, (Çev. Yusuf Ziya Kavakçı), İstanbul, 1969, Sebil Yayınevi.

Güvenç, Bozkurt; İnsan ve Kültür, İstanbul, 1991, Remzi Kitabevi.

El- Hâşimî, Es-Seyyid Ahmed; Muhtar'ül - Ehadis'in Nebeviyye (ter. Abdullah Aydın- A. Fikri Yavuz), İstanbul, 1964, Eser Kitabevi.

En-Nevevî, Muhyiddin; Riyazü's- Salihin (Ter. Kıvamüddin Burslan- Hasan Hüsnü Erdem), Ankara, 1964, Diyanrt İşleri Başkanlığı Yayınları.

Işık, Hüseyin Hilmi; Tam İlmihal (Saâdet-i Ebedîyye), İstanbul, 1977, Işık Kitabevi.

Karaman, Hayreddin; İslâm'da Kadın ve Âile, İstanbul, 1993, Ensar Neşriyat, Tic. A.Ş.

Keskioğlu, Osman; Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku, Ankara, 1969, Müftüoğlu Yayınları.

Okutan, Ahmet; Kutsal Kitabımız Kur'an-ı Kerim, Ankara, 1989, Emel Matbaacılık.

Önal, Sayın; Âile Sosyolojisi, İzmir, 1990, E.Ü.Ed.Fak. Yay.

Tanyol, Cahit; Sosyolojik Açıdan Din, Ahlâk, Lâiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar, İstanbul, 1970, Okat yayınevi.

Tezcan, Mahmut; Sosyolojiye Giriş, 1991, Bilgi Basım Merkezi.

Topaloğlu, Bekir; İslâmda Kadın, İstanbul, 1975, Yağmur Yayınları.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet; Türk Medenî Kanunu, Umumi EsAslâr, Cilt.1, Cüz.1, İstanbul, 1968, Sermet matbaası; Cilt II, Âile Hukuku, İstanbul, 1965, Nurgök Matbaası.

Hilal Çelik

İÇİMİZDEKİ PSİKOLOJİK KAYIPLAR:

BELİRSİZ KAYIP BABALAR

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 44
ISBN: 978-605-9663-43-4
©1. Basım, Aralık 2016

İÇİMİZDEKİ PSİKOLOJİK KAYIPLAR: BELİRSİZ KAYIP BABALAR
Hilal Çelik

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Çelik, Hilal.
İçimizdeki Psikolojik Kayıplar: Belirsiz Kayıplar Babalar/ *Hilal Çelik*
1. Basım, X+262., 13,5x19,5 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-9663-43-4
1. Belirsiz Kayıp 2. Babalık 3. Türkiye'de Aileler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve YORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER ..... **İX**

GİRİŞ **1**

AİLE

Aile Çeşitleri 23
- Geniş/Geleneksel Aile 24
- Çekirdek/Modern Aile 26
- Tek-Ebeveynli Aile 28
- Tekrar Evlilikle Oluşan Aile 29
- Çifte Kariyerli Aile 30
- Çocuksuz Aile 30
- Gey/Lezbiyen Aile 31
- Yaşlı Aile 32
- Çok Kuşaklı Aile 32
- Aile Reisinin Büyük Anne/Babalar Olduğu Aileler 32
- Asker Aileleri 33

Bir Sistem Olarak Aile 33
- Aile Yapısı 37
- Alt-Sistemler 39
- Sınırlar 42

Aile Sağlığı 48
- Bağlılık 49
- Kıymet Bilme 50
- Birlikte Zaman Geçirmeye İsteklilik 50
- Etkili İletişim Örüntüleri 51
- Dinî/Manevi Uyum 52
- Kriz Durumlarıyla Olumlu Başa Çıkma Becerisi 53

Destekleme/Cesaretlendirme....54
Açık Roller....55
Aile İşlevselliği....56
Simetrik/Birbirini Tamamlayıcı Aileler....57
Merkezcil/Merkezkaç Aileler....58
İdeal Aile....60
Yeterli Aile....61
Orta Düzeyde Merkeze Yakın Aile....61
Orta Düzeyde Merkezden Uzak Aile....62
Aşırı Düzeyde Merkeze Yakın Aile....62
Aşırı Düzeyde Merkezden Uzak Aile....63
Birlik/Esnek Aileler....63
Kaotik Bir Şekilde İç İçe Geçmiş Aile....67
Katı Bir Şekilde İçi İçe Geçmiş Aile....68
Katı Bir Şekilde Birbirinden Kopuk Aile....68
Kaotik Bir Şekilde Birbirinden Kopuk Aile....69

BABALIK

Geçmişte ve Günümüzde Babalık....74
Ahlaki Eğitmenlik ve Rehberlik Rolü....77
Geçim Sağlayıcılık Rolü....77
Cinsiyet-Rol Modeli....78
Şefkat Dolu Bakım Sağlayıcılık Rolü....78
Baba Çocuk Arasındaki Bağlanma İlişkisi....81
Baba Katılımı (Father Involvement)....86
Babalık Özelliklerini Şekillendiren Ögeler....92
Eşler Arası İlişki....93
Anneler....95
Babanın Kendi Babasıyla Olan İlişki Deneyimleri....98
Sosyokültürel Dinamikler....101
Babaların Ebeveynlik Yeterlilikleri....103

Babaların Çocuklarının Ruhsal Dünyalarındaki Rolü 106

BELİRSİZ KAYIP (AMBİGUOUS LOSS)

Belirsiz Kayıp Türleri 118
Birinci Tip Belirsiz Kayıp= Fiziksel Yoklukla Psikolojik Varlık/Vedalaşmadan Ayrılmak 120
İkinci Tip Belirsiz Kayıp= Fiziksel Varlıkla Psikolojik Yokluk/Ayrılmadan Vedalaşmak 121
Sınır Belirsizliği (Boundary Ambiguity) 124
Belirsiz Kayıp ve Ambivalans İlişkisi 127
Belirsiz Kayıp, Stres ve Travma İlişkisi 130
Belirsiz Kaybın Sağaltımındaki Terapötik Amaçlar 133
Anlam Bulma 134
Hâkimiyet/Kontrol Gücü Kazanma 136
Kimliği Yeniden İnşa Etme 138
Ambivalansı (İkircikli duyguları) Normalleştirme 140
Bağlanma İlişkilerinin Yeniden Düzenlenme 142
Umudu Keşfetmek 143

TÜRKİYE'DE AİLELER, BABALIK VE BELİRSİZ KAYIP İLİŞKİSİ

Kırsal Bölge (Köy/Kasaba) Aileleri ve Ebeveynlik 147
Kentli/Modern Aileler ve Ebeveynlik 151
Geleneksel Babalık Özellikleri ve Belirsiz Kayıp İlişkisi 155
Maddi İhtiyaçları Karşılama Odaklılığı-Çocuk Bakımında Aktif Rol Almama 156
Otoriterlik: Mesafelilik ve Kontrolcülük 159
İlgisizlik 162
Yüzeysel Mesafeli İletişim 165
Duygusal Bağlantısızlık/Ulaşılmazlık 169
Babaların Belirsiz Kayıp Olarak Algılanmasının Olası Sonuçları 175
Ailesel Düzlemde Yaşanan Sorunlar 176

Aile Sınırlarına Dair Karmaşa. ... 178
Rol Karmaşası ... 180
Kopuk Aile İlişkileri/Bağları ... 182
Sevginin İfade Edilemediği Kardeşler Arası İlişkiler ... 182
Duygusal Geri Çekilme ... 184
Karı-Koca İlişkisinde Çatışma ... 185
Bireysel Düzlemde Yaşanan Sorunlar ... 186
Güvensizlik ... 188
Depresif Semptomlar ... 192
Duygu Dışavurum Sorunları ... 195
Öfke ... 199
Kişilik Bütünlüğünü Sağlayamama Hissi ... 200
Yalnızlık ve Sahipsizlik Hissi ... 203
Babaların Belirsiz Kayıp Olarak Algılanmasına Kaynaklık Eden Unsurlar ... 205
Babaların Genel Kişisel Özellikleri ... 206
Dededen Babaya Aktarılan Babalık Mirası ... 208
Çekirdek Aile Görünümündeki İşlevsel Geniş Aile ... 210
Sosyokültürel Dinamikler ... 217

DEĞERLENDİRME ... 229

KAYNAKLAR ... 233

DİZİN ... 259

HİLAL ÇELİK ... 261

KAYNAKLAR

Abadan-Unat, N. (1982). The effect of international labor migration on women's roles: The Turkish case, in Sex Roles, Family and Community in Turkey. In Ç. Kağıtçıbaşı (Eds.), *Sex roles, family & community in Turkey*, (pp. 207-236.). Bloomington, IN: Indiana University Press.

Abrams, A. S. (2001). Resilience in ambiguous loss. *American Journal of Psychotherapy, 55*(22), 283-291.

Ainsworth, M. (1969). Object relations, dependency and attachment: A theoretical review of infant-mother relationships. *Child Development. 40*, 969-1025

Ainsworth, M., Blehar, M., Waters, E., & Walls. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation.* Hillsdale, N, J; Erlbaum.

Ainsworth, M.S. & Bell, S.M. (1970). Attachment, exploration, and separation: ıllustrated by the behavior of one-year-olds in a strange situation. *Child Development. Marc;* 49-65.

Aldous, J., Mulligan, G. M., & Bjarnason, T. (1998). Fathering over time: What makes the difference? *Journal of Marriage and the Family. 60,* 809–820.

Allen, S. M., & Hawkins, A. J. (1999). Maternal gate keeping: Mothers' beliefs and behaviors that inhibit greater father involvement in family work. *Journal of Marriage and the Family, 61* (1), 199-212.

Allen, S., & Daly, K (2007). The Effects of father ınvolvement: An updated research summary of the evidence ınventory. *Centre for Families, Work & Well-Being,* University of Guelph: Guelph.

Alper, Y. (2002). Freud'dan bugüne yaratıcı-sanatçı psikodinamiğine bakış. *Türkiye'de Psikiyatri; 4(2-3)*: 65-77

Amato, P. R. (1994). Father-child relationships, mother-child relations, and offspring psychological well-being in early adulthood. *Journal of Marriage and the Family, 56,* 1031-1042.

Amato, P. R. (1998). More than money? Men's contributions to their children's lives. In A. Booth and A. C. Crouter (Eds.), *Men in families: When do they get involved? What difference does it make?* (pp.241-278). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Amato, P. R., & Booth, A. (1997). *A generation at risk: Growing up in an era of family upheaval.* Cambridge, MA: Harvard University Press

Amato, P.R. (1987). *Children in Australian families: The growth of competence.* New York: Prentice-Hall.

Atkins, R. N. (1981). Finding one's father: The mother's contribution to early father representations. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis, 9,* 539-559.

Atkins, R. N. (1984). Transitive vitalization and its impact on father representation. *Contemporary Psychoanalysis, 20,* 663-676.

Aytaç, I. A. (1998). Intergenerational living arrangements in Turkey. *Journal of Cross-Cultural Gerontology, 13,* 241-264

Barnett, R. C., & Baruch, G. K. (1987). Determinants of fathers' participation in family work. *Journal of Marriage and the Family, 49,* 29-40.

Barnett, R. C., Marshall, N. L., & Pleck, J. H. (1992). Men's multiple roles and their relationship to men's psychological distress. *Journal of Marriage and the Family, 54,* 358-367.

Barrera, M., Jr. & Garrison-Jones, C. V. (1992). Family and peer social support as specific correlates of adolescent depressive symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology, 20*, 1-16.

Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology, 61* (2), 226-244

Basım, H. N., & Çetin, F. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayaniklilik ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalişmasi, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22, 2, 104-114.

Baumrind, D. (1968). Authoritarian versus authoritative parental control. *Adolescence, 3*, 255–272.

Becvar, D. S., & Becvar, R. J. (2009). *Family therapy: A systemic integration* (7th ed.). Boston: Pearson, Allyn, & Bacon.

Belsky, J. (2002). Developmental origins of attachment styles. *Attachment & Human Development, 4(2);* 166-170.

Belsky, J. & Cassidy, J. (1994). Attachment: Theory and evidence. In M.L. Rutter, D.F.Haya & S. Baron-Cohen (Eds).*Development through Life: A Handbook for Clinicians*, (pp: 373-402). Oxford, England: Blackwell.

Belsky, J., & Volling, B. L. (1987). Mothering, fathering, and marital interaction in the family triad during infancy. In P. W. Berman & F. A. Pedersen (Eds.), *Men's transitions to parenthood: Longitudinal studies of early family experience* (pp. 37-63). Hillsdale, NH: Erlbaum.

Bem, S. L. (1975). Sex role adaptability: One consequence of psychological androgyny. Journal *of Personality and Social Psychology, 31,* 634-643.

Bem, S. L. (1984). Androgyny and gender schema theory: A conceptual and empirical integration. In T. B. Sonderegger (Eds.), *Psychology and gender: Nebraska Symposium on Motivation,* Nebraska: University of Nebraska Press.

Betz, G. & Thorngren, J., M. (2006).Ambiguous loss and the family grieving process.*The Family Journal,*14, 359.

Bilgin V. (1991). Yapısal özellikleri itibariyle ailenin görünümü, Türkiye Aile Yıllığı-1991 içinde, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, No:7, 41-58

Biller, H. B. (1970). Father absence and the personality development of male child. *Developmental Psychology, 2* (2), 181-201

Biller, H. B. (1993). *Fathers and families: Paternal factors in child development.* Westport, CT: Auborn House.

Blankenhorn, D. (1995). *Fatherless America: Confronting our most urgent social problem.* New York: Basic Books.

Bögels, S., & Phares, V. (2008). Fathers' role in the etiology, prevention and treatment of child anxiety: A review and new model. *Clinical Psychology Review, 28,* 539-558.

Boss, G., P (1983).Family separation and boundary ambiguity. *The International Journal of Mass Emergencies and Disaster, 1,* 63-72

Boss, P. (1975).Psychological father presence in the missing-in-action (MIA) Family: Its effects on family functioning. *Proceedings: Third Annual Joint Medical Meeting Concerning POW/MIA Matters* (p.p.61-65). San Diego, CA: Naval Health Research Center, Center for the Prisoner of War Studies.

Boss, P. (1977).A clarification of the concept of psychological father presence in families experiencing ambiguity of boundary. *Journal of Marriage and the Family, 39*, 141–151.

Boss, P. (1980). Normative family stress: Family boundary changes across the life-span. *Family Relations,* 29(4), 445-450.

Boss, P. (1992). Primacy of perception in family stress theory and measurement. *Journal of Family Psychology,* 6,(2), 113-119.

Boss, P. (1993). The reconstruction of family life with Alzheimer's disease: Generating theory to lower family stress and ambiguity. In P. G. Boss, W. J. Doherty, R. LaRossa, W. R. Schumm, & S. K. Steinmetz (Eds.), *Sourcebook of family theories and methods: A contextual approach* (pp. 163–166). New York: Plenum Press.

Boss, P. (1999a).Ambiguous loss living with frozen grief. *The Harvard Mental Health Letter, 16; (5),* 4-6.

Boss, P. (1999b). *Ambiguous loss: Learning to live with unresolved grief.* The Harvard University Press.

Boss, P. (2002). Ambiguous loss in families of the missing. *Family Process, 41,* 14-17

Boss, P. (2004). Ambiguous loss research, theory and practice: Reflection 9/11 *Journal of Marriage and Family, 66 (3)*, 551 -566.

Boss, P. (2006). *Loss, trauma, and resilience: Therapeutic work with ambiguous loss.* New York: Norton.

Boss, P. (2007). Ambiguous loss theory: challenges for scholars and practitioners. *Family Relations, 56(2),* 105–111.

Boss, P. (2010).The Trauma and complicated grief of ambiguous loss. *Pastoral Psychology 59*:137–145

Boss, P. (2011). *Loving some who has dementia: How to find hope while coping with stress and grief.* Jossey-Bass, Willer Imprint.

Boss, P.(1993). Boundary ambiguity: A block to cognitive coping. In A.P. Turnbull, J. M. Patterson, S. Behr, D. Murphy, J Marquis & M. Blue-Banning (Eds), *Cognitive coping, families and disability* (p.p. 257-270). Baltimore. MD: Brookes.

Boss, P., & Greenberg, J. (1984). Family boundary ambiguity: a new variable in family stress theory. *Family Process, 23(4),* 535–546.

Boss, P., & Kaplan, L. (2006). Ambiguous loss and ambivalence when a parent has dementia. (In: *Intergenerational ambivalences: new perspectives on parent-child relations in later life*. Ed Karl A. Pillemer, Kurt Lüsche. Comtemporaray persteptives in family research Vol 4 Elsevier

Boss, P., Greenberg, J. & Pearce-McCall, D. (1990). Measurement of boundary ambiguity in families. (*Minnesota Agricultural Experiment Station Bulletin* No. 593-1990: Item No. Ad-SB 3763). St. Paul, MN: University of Minnesota.

Bouchard, G., & Lee, C. M. (2000). The marital context for father involvement with their preschool children: The role of partner support. *Journal of Prevention & Intervention in the Community, 20* (½), 37-53.

Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds: etiology and psychopathology in the light of attachment theory. *British Journal of Psychiatry, 130*; 201-210.

Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Volume III: Loss, sadness and depression*. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Volume I. attachment*. (2nd Ed) London. Hogart Pres, New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Volume II. Separation: anxiety and anger*. London. Hogart Pres, New York: Basic Books.

Brenner, C. (1998). *Psikanaliz temel kavramlar.* (Çev: I.Y. Savaşır). Ankara: HYB Yayıncılık.

Bretherton, I., Lambert, J. D., & Golby, B. (2006). Modeling and reworking childhood experiences: Involved fathers' representations of being parented and of parenting a preschool child. In O. Mayseless (Ed.). *Parenting representations: Theory, research, and clinical implications*. London: Cambridge University Press.

Brotherson, S., Yamamoto, T. & Acock, A. (2003). Connection and communication in father-child relationships and adolescent child well-

being. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 1(3), 191-214.

Brown, L., Callahan, M., Strega, S., Walmsley, C., & Dominelli, L. (2008). Manufacturing ghost fathers: The paradox of father presence and absence in child welfare. Child and Family Social Work, 14, 25-34.

Budak, S. (2000).*Psikoloji sözlüğü.* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Buehler, C., & Pasley, K. (2000). Family boundary ambiguity, marital status, and child adjustment. *The Journal of Early Adolescence,* 20, 281–308.

Bulanda, R. E. (2004). Paternal involvement with children: The influence of gender ideologies. *Journal of Marriage and Family, 66* (1), 40-45.

Cabrera, N. J., Shannon, J. D., Vogel, C, Tamis-LeMonda, C, Ryan, R. M., Brooks-Gunn, J. Raikes,H., & Cohen, R. (2004). Low-income fathers' involvement in their toddlers' lives: Biological fathers form the early head start research and evaluation study. *Fathering: A journal of theory, research, & practice about men as fathers, 2* (1), 5-26.

Cabrera, N., Fizgerald, H. E., Bradley, R. H., & Roggman, I. (2007). Modeling the dynamics of paternal influences on children over the life course. *Applied Development Science, 11/4*, 185-18

Cabrera, N., Tamis-LeMonda, C., Bradley, R., Hofferth, S. & Lamb, M. (2000) Fatherhood in the 21st century, *Child Development,* 71, 127–136.

Carlson, M. J. (2006). Family structure, father involvement, and adolescent behavioral outcomes. *Journal of Marriage and Family, 68*, 137-154.

Çeliköz, N. & Seçer, Z. (2007). Bazı kişisel özelliklerine göre okulöncesi eğitim kurumlarina devam eden çocuklarin babalarinin babaliğa yönelik tutumlari. *S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18,* 425-428.

Cindioğlu, D., Çemrek, M., Tokat, Ş.,& Zencirci, G.(2008). The family in Turkey: The battle ground of the modern and traditional. In Charles, B. Hennon & Stephan, M.Wilson. (Eds.). *Families in a Global Context* (pp.235-268). London: Routledge

Coiro, M. J., & Emery, R. E. (1998). Do marriage problems affect fathering more than mothering? A quantitative and qualitative review. *Clinical Child and Family Psychology Review, 1* (1), 23-40.

Cole, D., A, & McPherson, A., E. (1993). Relation of family subsystems to adolescent depression: Implementing a new family assessment strategy. *Journal of Family Psychology,7,* 119–133.

Coley, R. L. & Morris, J. E. (2002).Comparing father and mother reports of father involvement among low- income minority families. *Journal of Marriage and Family, 64* (4), 982-997.

Coltrane, S. (1995). The future of fatherhood: Social demographic and economic influences on men's family involvements. In W. Marsiglio (Ed.), *Fatherhood: Contemporary theory, research, and social policy* (pp. 255-274). Thousand Oaks, CA: Sage.

Cowan, C. P., & Cowan, P. (1987). Men's involvement in parenthood: Identifying the antecedents and understanding the barriers. In P. Berman & F. Pedersen (Eds.), *Men's transitions* to *parenthood* (pp. 145-174). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Cowan, C. P., & Cowan, P. A. (1987). Men's involvement in parenthood: Identifying the antecedents and understanding the barriers. In P. W. Berman & F. A. Pedersen (Eds.), *Men's transitions to parenthood* (pp.145-174). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Cowan, C. P. & Cowan, P.A. (2000). *When partners become parents: the big life change for couples.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Cowan, P. A., Cohn, D., Cowan, C. P., & Pearson, J. L. (1996). Parents' attachment histories and children's internalizing and externalizing behavior: Exploring family systems models of linkage. Special section: Attachment and psychopathology, Part I. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64,* 53-63

Crouter, A. C., Bumpass, M., Head, M., & McHale, S. (2001). Implications of overwork and overload for the quality of men's relationships. *Journal of Marriage and the Family,* 63, 404-416.

Cummings, E. M., & O'Reilly, A. W. (1997). Fathers in family context: Effects of marital quality on child adjustment. In M. E. Lamb (Ed.). *The role of the father in child development* (3rd Ed. pp. 49-65). New York: John Wiley.

Cummings, E. M., Goeke-Morey, M. C., & Raymond, J. (2004). Fathers in family context: Effects of marital quality and marital conflict. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the fathering child development* (4th ed., pp. 196-221). New York: John Wiley.

Davidoff, L., Doolittle, M. Fink, J., & Holden, K. (1999). The family story: Blood, contract and intimacy, 1830-1960, London: Longman.

DeLuccie, M. F. (1995). Mothers as gatekeepers: A model of maternal mediators of father involvement. *Journal of Genetic Psychology, 156,* 115-131.

Deutsch, F. M., Servis, L. J., & Payne, J. D. (2001).Paternal participation in child care and its effects on children's self-esteem and attitudes toward gendered roles. *Journal of Family Issues, 22,*1000-1024.

Dindar, C. (2016). *Yas içinde göçebenin türküsü: Cemal Süreya'nın 'şiire dâhil' hayatı ve şiiri üzerine bir inceleme*. 18.02.2016 tarihinde http://www. psiko-alan.com/makaleler/22-cemal-dindar-yas-icinde-goecebenin-tuerkue sue adresinden alınmıştır.

Doherty, W. J., Kouneski, E. F., & Erickson, M. F. (1998). Responsible fathering: An overview and conceptual framework. *Journal of Marriage and the Family,* 60, 277-292.

Dollahite, D. (2004). A narrative approach to exploring responsible involvement of fathers with their special needs children. In R. Day & M. Lamb (Eds.), *Conceptualizing and measuring father involvement,* (pp. 109-128). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Dollahite, D. C, Hawkins, A.J., & Brotherson, S. E. (1997). Fatherwork: A conceptual ethic of fathering as generative work. In A.J. Hawkins & D. C. Dollahite (Eds.), Generative fathering: Beyond deficit perspectives (pp. 17-35). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Donate-Bartfield, E., & Passman, R. H. (1985). Attentiveness of mothers and fathers to their baby's cries. *Infant Behavior and Development, 8*, 385-393.

Dönmezer, S. (1994). *Toplumbilim.* (11. Baskı). Beta Basın Yayın Dağıtım: İstanbul

Duben, A. (1982). The significance of family and kinship in urban Turkey. In C. Kağıtçıbaşı (Ed.). *Sex roles, family, and community in Turkey* (pp. *73–100).* Bloomington: Indiana University

Dubowitz, H., Black, M. M., Cox, C. E., Kerr, M. A., Litrownik, A. J., Radhakrishna, A., English, D. J., Wood Schneider, M., & Runyan, D. K., (2001). Father involvement and children's functioning at age 6 years: A multisite study. *Child Maltreatment, 6,* 300-309.

Dunham, S. M. & Woolley, S. R. (2011).Creating secure attachment: A model for creating healthy relationships. In S. M. Dunham, S. B. Dermer, & J. Carlson (Eds) *Poisonous parenting: Toxic relationships between parents and their adult children* (pp. 81-98). New York: Routledge.

Easterbrooks, M. A., & Goldberg, W. A. (1984). Toddler development in the family: Impact of father involvement and parenting characteristics. *Child Development, 55,* 740-752.

Ecevit, Y. (2003). Toplumsal cinsiyetle yoksulluk ilişkisi nasıl kurulabilir? Bu ilişki nasıl çatışabilir? *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 25,4, 83-88.*

Eichler, M. & McCall, M. (1993) Clarifying the legal dimensions of fatherhood. *Canadian Journal of Family Law*, 11, 197–232.

Erera, P. I. (2002). Family diversity: Continuity and change in the contemporary family. Thousand Oaks: Sage.

Etzion-Carasso, A. & Oppenheim, D. (2000). Open mother-pre-schooler communication: Relation with early secure attachment. *Attachment & Human Development, 2, (3),*347-370.

Evans, C. (1996). Düşük sosyo-ekonomik örneklemli Türk babaların rollerine yönelik tutumları ve katılımları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Feldman, S. S., Nash, S. C., & Aschenbrenner, B. G. (1983). Antecedents of fathering. *Child Development, 54*, 1628-1636.

Field, T., Lang, C., Yando, R., & Bendell, R. (1995). Adolescents' intimacy with parents and friends. *Adolescence, 30 (117),* 133-140.

Fisek, G. (1991). A cross-cultural examination of proximity and hierarchy as dimensions of family structure. *Family Process, 30*, 121-133.

Fish, K. D., & Biller, H. B. (1973).Perceived childhood paternal relationships and college females' personal adjustment. *Adolescence, 8,* 415-420.

Flouri, E. (2005). *Fathering and child outcomes.* Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons. Ltd

Forehand, R., & Nousiainen, S. (1993). Maternal and paternal parenting: Critical dimensions in adolescent functioning. *Journal of Family Psychology, 7*, 213-221

Formoso, D., Gonzales, N. A., Barrera, M., & Dumka, L. E. (2007). Interparental relations, maternal employment, and fathering in Mexican American families. *Journal of Marriage and Family, 69,* 26-39.

Fravel, D.L., Grotevant, H.D., Boss, P.G., & McRoy, R.G. (1993). Boundary ambiguity across levels of openness in adoption. In M. Crosbie-Burnett (Ed.), *Proceedings of the Theory Construction and Research Methodology Workshop of the National Council on Family Relations.*

Freeman, T. (2008). Psychoanalytic concepts of fatherhood: Patriarchal paradoxes and the presence of an absent authority. *Studies in Gender and Sexuality, 9(2)*, 113-139

Furstenberg, F. F., Morgan, S. P., & Allison, P. D. (1987). Paternal participation and childrens' wellbeing after marital dissolution. *American Sociological Review, 52,* 695-701.

Gable, S., Crnic, K., Belsky, J. (1994). Co-parenting within the family system: Influences in children's development. *Family Relations, 43,* 380-386.

Gaertner, B. M., Spinrad, T. L., Eisenberg, N., & Greving, K. A. (2007). Parental childrearing attitudes as correlates of father involvement during infancy. *Journal of Marriage & Family, 69*(4), 962-976.

Geçtan, E. (1999). *Psikanaliz ve sonrası* .(5. Basım). Ankara: Remzi Kitabevi

Geçtan, E. (2000). *İnsan olmak.* (21. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi

Georgas, J., Mylonas, K., Bafiti, T., Poortinga, Y. H., Kağıtçıbaşı, Ç., Örüng, S., et al. (2001). Functional relationships in the nuclear and extended family: A 16 culture study. *International Journal of Psychology, 36*, 289-300.

Giddens, A. (2005). *Sosyoloji.* Ayraç Yayınevi: Ankara

Gladding, S.T. (2015). *Aile terapisi tarihi, kuram ve uygulamaları.* (Çev. Ed. İ. Keklik & İ. Yldırım). 5. Basım. Ankara: PDR Yayın.

Goldenberg, I., & Goldenberg, H. (2008). *Family therapy: An overview* (7th Ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole

Golombok, S. (2000). *Parenting: What really counts?* London, England: Routledge.

Grossman, F. K., Pollack, W. S., & Golding, E. (1988). Fathers and children: Predicting the quality and quantity of fathering. *Developmental Psychology, 24,* 82-91.

Gökçe, B. (1990). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. Aile Yazıları 1, (Der: B. Dikeçligil & A. Çigdem), Ankara: T.C. *Basbakanlık Aile Arastırma Kurumu Baskanlıgı Yayınları.*

Gökçe, B. (2004). *Türkiye'nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar.* Ankara: Savaş Yayını.

Green, S. (2003) Reaching out to fathers: an examination of staff efforts that lead to greater father involvement in early childhood programs, *Early Childhood Research & Practice,* 5 (2).

Greenberg, L., S. (2015) *Duygu odaklı terapi: Danışanlara duygu koçluğu yapmak.* (Çev. Ed. S. Balcı-Çelik). Ankara: Nobel Yayın.

Grossman, F. K., Pollack, W. S. & Golding, E. (1988). Fathers and children: Predicting the quality and quantity of fathering. *Developmental Psychology.* 24, 82-91.

Gülerce, A. (2007). *Dönüşümsel aile modeli ve Türkiye'de ailelerin psikolojik örüntüleri.* (2. Basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları

Gurwitt, (1989). In S. A. Cath, A. Gurwitt, & L. Gunsberg (Eds.), *Fathers and their families.* Hillsdale, NJ: The Analytic Press.

Harris, K. M., & Morgan, S. P. (1991). Fathers, sons, and daughters: Differential paternal involvement in parenting. *Journal of Marriage and the Family, 53,* 531-544.

Harris, K. M., Furstenberg, F. F., & Marmer, J. K. (1998). Paternal involvement with adolescents in intact families: The influence of fathers over the life course. *Demography, 35 (*2), 201-216.

Hazan, C., & Shaver, P. (1990). Love and work: An attachment-theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*(3), 511-524.

Herman M.R., Dornbusch S.M, Herron M.C., & Herting J.R. (1997). The influence of family regulation, connection, and psychological autonomy on six measures of adolescent functioning. *Journal of Adolescent Research*12:34–67.

Hetherington, E. M., & Stanley-Hagan, M. M. (1997). The effects of divorce on fathers and their children. In M. E. Lamb (Ed.). *The role of the father in child development.* 3rd ed.(, pp.191-211). New York: John Wiley & Sons, Inc.

Hetherington, E.M., Parke, R.D., Gauvain, M. & Locke, V.O. (2006).*Child psychology: A comtemporary viewpoint.* (6th Ed.). NY: McGraw Hill Publication

Howitt, D., & Cramer, D. (2008). *Introduction to research methods in psychology*. Harlow: Prentice Hall.

Ickes, W. (1993). Traditional gender roles: Do they make, and then break, our relationships? *Journal of Social Issues*, *49*, 71-86

İmamoğlu, E.O. (1994). Değişim sürecinde aile; evlilik ilişkileri bireysel gelişimve demokratik değerler. *Aile Kurultayı. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.*

Jaffe, S. R., Moffitt, T. E., Caspi, A. & Taylor, A. (2003). Life with (or without) father: The benefits of living with two biological parents depend on the father's antisocial behavior. *Child Development, 74* (1), 109 – 126.

Jones, K.A, Kramer, T.L., Armitage, T. & Williams, K. (2003).The impact of father absence on adolescent separation-individuation. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs, 129* (1), 73-95.

Jones, K. A. (2007). Assessing the impact of father-absence from a psychoanalytic perspective. *Psychoanalytic Social Work, 14*(1), 43-58.

Jorm, A. F., Dear, K. B. G., Rodgers, B., & Christensen, H. (2003). Interaction between mother's and father's affection as a risk factor for anxiety and depression symptoms: Evidence for increased risk in adults who rate their father as having been more affectionate than their mother. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 38*(4), 173-179.

Jurich, A.P., White, M.B, White, C.P, & Moody, R.A. (1991). Internal culture of family and its effect on fatherhood. In E W. Bozett & S. MH Hanson (Eds.), *Fatherhood and families in cultural context.* New York: Springer.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun değeri.* Istanbul: B. U. İdari Bilimler Yayını.

Kağıtçıbaşı Ç. (1982). Sex roles, values of children and fertility in Turkey. In C. Kağıtçıbaşı (Eds.), *Sex roles, family & community in Turkey*, (pp. 151-180). Bloomington, IN: Indiana University Press.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). *İnsan, aile, kültür.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi kültürel psikoloji.* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. ve Sunar, D. (1992) Family and socialization in Turkey J.P. Roopnarien ve D.B. Carter. Parent-child relations in diverse cultural settings: Socialization for instrumental competence. *Annual Advances in Applied Developmental Psychology, 5, 75-88,* Norwood, NJ: Ablex.

Kandiyoti, D. (1982). *Urban change and women's roles in Turkey: An overview and evaluation.* In C. Kğıtçıbaşı (Eds.), *Sex roles, family, & community in Turkey (pp. 101–120).* Bloomington: Indiana University Press.

Kobak, R. R., & Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others. *Child Development, 59*,135-146.

Kobak, R. R., & Hazan, C. (1991). Attachment in marriage: effect of security and accuracy of working model. *Journal of Personality and Social Psychology, 60(6);* 861-869.

Kongar, E. (1986). *Türkiye üzerine araştırmalar.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kongar, E. (1995) *Toplumsal değişme kuramları ve Türkiye gerçeği.* İstanbul: Remzi

Krampe, E. M. (2003). The inner father. *Fathering, 1*, 131-148.

Krampe, E. M. (2009). When is the father really there? A conceptual reformulation of paternal presence. *Journal of Family Issues, 30*, 875-897.

Krampe, E. M., & Fairweather, P. D. (1993). Father presence and family formations: A theoretical Reformulation. *Family Issues, 14 (4),* 572-591.

Krampe, E. M., & Newton, R. R. (2006). The father presence questionnaire: A confirmatory factor analysis of a new measure of the subjective experience of being fathered. *Fathering, 4*, 159-190.

Lamb, M. (1975). Fathers: Forgotten contributors to child development. *Human Development, 18,*245-266

Lamb, M. E. (1979). Paternal influences and the father's role. *American Psychologist, 34*, 938-943.

Lamb, M. (2000). The history of research on father involvement: An overview. *Marriage and Family Review, 29,* 23-42.

Lamb, M. E. (2002). Infant–father attachments and their impact on child development. In C. S. Tamis-LeMonda & N. Cabrera (Eds.), *Handbook of father involvement* (pp. 93-117). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum

Lamb, M. E. (2010). How do fathers influence children's development? Let me count the ways. In M. E. Lamb (Ed.). *The role of the father in child development 5th ed.* (pp. 1-26). New Jersey: John Willey & Sons.

Lamb, M. E., & Lewis, C. (2010). The development and significance of father-child relationships in two-parent families. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development 5th ed.* (pp. 94-153). New Jersey: John Willey & Sons.

Lamb, M., E & Oppenheim, D. (1989). Fatherhood and father-child relationships: Five years of research. In S. A. Cath, A. Gurwitt, & L. Gunsberg (Eds.), *Fathers and their families* (pp. 11-26.). Hillsdale, NJ: The Analytic Press.

Lamb, M. E., Pleck, J. H., Charnov, E. L., & Levine, J. A. (1985).Paternal behavior in humans. *American Zoologist, 25,*883–894.

Lamb, M. E. & Stevenson, M. D. (1978). Father-infant relationships: Their nature and importance. *Youth and Society, 9,* 277-298.

LaRossa, R. (1988). Fatherhood and social change. *Family Relations,* 36, 451-458.

LaRossa, R. (1997). *The modernization of fatherhood: A social and political history*. Chicago: University of Chicago Press.

LaRossa, R., & Reitzes, D.C. (1993). Continuity and change in middle class fatherhood, 1925-1939: The culture-conduct connection, *Journal of Marriage and Family,55*(2),455-468.

Len, S. (2011).*Assessment of couples and families: Contemporary and cutting-edge strategies.* Newyork: Taylor and Francis: Routledge

Levy-Schiff, R., & Israelaschivili, R. (1988). Antecedents of fathering: Some further exploration. *Developmental Psychology, 24,* 434-440.

Luster, T., Qin, D. B., Bates, L., Johnson, D., & Rana, M. (2009). The lost boys of Sudan: Coping with ambiguous loss and separation from parents. *American Journal of Orthopsychiatry, 79,* 203-211.

Lynn, D. B. (1974).*The father: His role in child development.* Monterey, California: Brooks/Cole

Macionis, J.J. (2012). *Sosyoloji.* (Çev. Ed. V. Akan). Ankara: Nobel Yayın

Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood and adulthood: a move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 50,*(209), 66-104.

Mallers, H., Carlson, M., & Carlson, J.D. (2011).Father–son relationships. In S. M. Dunham, S. B. Dermer, & J. Carlson (Eds) *Poisonous parenting: Toxic relationships between parents and their adult children* (pp.119-144). New York: Routledge.

McGoldrick, M., & Walsh, F. (1983). A systemic view of family history and loss. In M. Aronson (Ed.), *Group and family therapy.* New York: Brunner/Mazel.

Menning, C. .L. (2006). Nonresident fathering and school failure. *Journal of Family Issues, 27* (10), 1356-1382

Mickelson, K. D., Kessler, R. C., & Shaver, P. R. (1997). Adult attachment in a nationally representative sample. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*,1092-1106.

Milkie, M., & Peltola, P. (1999).Playing all the roles: Gender and the work balancing act. Journal of Marriage and the Family, 61, 476-490.

Minuchin, P. Colapinto, J., & Minuchin, S.(2007). *Working with families of the poor.*(2nd. Ed). New York: Guilford.

Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy.* Cambridge, MA: Harvard University Press,

Minuchin, S., & Fishman, H. C. (1981). *Family therapy techniques.* Cambridge, MA: Harvard University Press,

Morman, M. T. & Floyd, K. (2002). A changing culture of fatherhood: effects on affectionate communication, closeness, and satisfaction in men's relationships with their fathers and their sons, *Western Journal of Communication,* 66, 395–411.

Muir, R. (1989). Fatherhood from perspective of object relations theory and relational system theory. In S. A. Cath, A. Gurwitt, & L. Gunsberg (Eds.), *Fathers and their families* (pp. 47-62.). Hillsdale, NJ: The Analytic Press.

Munsch, J., Woodward, J., & Darling, N. (1995). Children's perceptions of their relationships with coresiding and non-coresiding fathers. *Journal of Divorce and Remarriage, 23*, 39-54.

Nauck, B. & Klaus, D. (2005). Families in Turkey. In B. N. Adams and J. Trost (Eds.) *Handbook of World Families*, (pp. 364-88). Thousand Oaks, CA: Sage

Nelson, T. S., & David, D. A. (2005). Survey research in marriage and family therapy. In D. H. Sprinkle & F. P. Piercy (Eds.), *Research methods in family therapy* (pp. 238-253). New York: The Guilford Press

Nimkoff, M.F., & Middleton, R. (1960).Types of family and types of economy. *American Journal of Sociology, 66*, 215–225.

Nirun, N. (1994). *Sistematik sosyoloji yönünden aile ve kültür.* AK Yayınları, Ankara, 17.

Nord, C. W., Brimhall, D. & West, J. (1997) *Fathers' involvement in their children's schools* (Washington, DC, U.S. Department of Education). Retrievied from at: http://nces.ed.gov/

Nugent, K. (1991). Cultural and psychological influences on the father's role in infant development. *Journal of Marriage and the Family, 53,* 475-485.

Nydegger, C.N., & Mitteness, L. S. (1991). Fathers and their adult sons and daughters. *Marriage and Family Review, 76* (3-4), 249-256.

Orbuch, T. L., Thornton, A., & Cancio, J. (2000).The impact of marital quality, divorce, and remarriage on the relationships between parents and their children.*Marriage and FamilyReview, 29*, 221-246.

Ortiz, R. W. & Ordoñez-Jasis, R. (2005) Leyendo juntos (reading together): new directions for Latino parents' early literacy involvement, *Reading Teacher,* 59(2), 110–121.

Ortiz, R. W. (2004) Hispanic/Latino fathers and children literacy development examining involvement practices from a sociocultural context, *Journal of Latinos and Education,* 3(3), 165–180.

Ortiz, R. W., Stile, S. & Brown, C. (1999). Early literacy activities of fathers: reading and writing with young children, *Young Children,* 54, 16–18.

Özkalp, E. (2000): *Sosyolojiye giriş.* (10. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi

Pacella, B. (1989). Paternal influence in early child development. In S. A. Cath, A. Gurwitt, & L. Gunsberg (Eds.), *Fathers and their families* (pp.225-244). Hillsdale, NJ: The Analytic Press.

Palkovitz, R. (1997). Reconstructing involvement: Expanding conceptualizations of men's caring in contemporary families. In A. J. Hawkins & D. C. Dollahite (Eds.), *Generativefathering: Beyond deficit perspectives* (pp. 200-216). Thousand Oaks, CA: Sage.

Palkovitz, R. (2002). *Involved fathering and men's adult development. Provisional balances.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum

Paquette, D., Bolte, C., Turcotte, G., Dubeau, D., & Bouchard C. (2000). A new typology of fathering: Defining and associated variables. *Infant and Child Development. 9*, 213–230

Parke, R. (2000). Father involvement: A developmental psychological perspective. *Marriage and Family Review, 29*,43-58

Parke, R. D. (1996). *Fatherhood.* Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Parke, R. D. (2002). Fathers and families. (Ed. M. H. Bornstein), *Handbook of parenting: Vol. 3: Being and Becoming a Parent* (27–73). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates

Parman, T. (2004). *Psikanalitik denemeler.* Ankara: Bağlam Yayıncılık

Perry, B.D. (1996). Bonding and attachment in maltreated children: consequence of emotional neglect in childhood. *Maltreated Children: Experience, Brain Development the Next Generations.* New-York: W.W. Norton & Company.

Pleck, E., & Pleck, J. H. (1997). Fatherhood ideals in the United States: Historical dimensions. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development 3rd* ed. (pp. 33–48). New York: Wiley

Pleck, J. H. (2010). Fatherhood and masculinity. In M.E. Lamb (Ed.).*The role of the father in child development* 5th ed. (pp. 27-57). New York: John Wiley & Sons, Inc.

Pleck, J. H. (2010). Paternal involvement: Revised conceptualization and theoretical linkages with child outcomes. In M.E. Lamb (Ed.).*The role of the father in child development 5th ed.* (pp. 58-93). New York: John Wiley & Sons, Inc.

Pleck, J. H., & Masciadrelli, B. P. (2004). Paternal involvement by U.S. residential fathers: Levels, sources, and consequences. In M. E. Lamb (Ed.).*The role of the father in child development, 4th ed.* (pp. 222-271). New York: John Wiley& Sons, Inc

Prentice, D. A., & Carranza, E. (2002). What women should be, shouldn't be, are allowed to be, and don't have to be: The contents of prescriptive gender stereotypes. *Psychology of Women Quarterly*, *26*(4), 269-281.

Pruett, K. D. (1997). How men and children affect each other's development. *Zero to Three, 18 (1),* 3- 11.

Rane, T. R., & McBride, B. A. (2000). Identity theory as a guide to understanding fathers' involvement with their children. *Journal of Family Issues, 21,*347-366.

Rettig, K.D., & Leichtentritt, D. (2001). Understanding noncustodial fathers' relationships with children from resource theory perspectives. *Journal of Divorce & Remarriage, 35,* 1-22.

Robey, P., & Sori, C. (2011). Compassionate parenting: The antidote to poisonous parenting. In S. M. Dunham, S. B. Dermer, & J. Carlson (Eds) *Poisonous parenting: Toxic relationships between parents and their adult children* (pp. 25-48). New York: Routledge.

Robin, M. W. (1979). Life without father: A review of literature. *International Journal of Group Tensions, 1-4,* 169-194

Rodgers, R. H., &White J. H. (1993). Family development theory. In P. G. Boss, W. J. Doherty, R. LaRossa, W. R. Schumm, & S. K. Steinmetz (Eds.), *Sourcebook of family theories and methods: A contextual approach*(pp. 225-254). New York: Plenum Press.

Rohner, R. P. (1998). Father love and child development: history and curren evidence. *Current Directions in Psychological Science, 7,* 157-161.

Rohner, R. P. (2000). They love me not: psychological effects of rejection, *They love me, they love me not, a worldwide study of the effects of parental acceptance and rejection.* Storrs, CT: Rohner Research Publications, p.59.

Rohner, R. P. (2005). *Handbook for the study of parental acceptance and rejection* (4th ed.).Storrs, CT: Rohner Research Publications.

Rohner, R. P., & Veneziano, R. A. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology, 5*,(4), 382-405.

Rohner, R. P. (1986). *The warmth dimension: Foundations of parental acceptance rejection theory*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.

Roll, S., & Millen, L. (1978). Adolescent males' feelings of being understood by their fathers as revealed through clinical interviews. *Adolescence, 49*, 83-94.

Ross, C. E.,& Broh, B. A. (2000). The role of self-esteem and the sense of personal control in the academic achievement process. *Sociology of Education, 73*, 270-284

Russell, G. (1982). Shared-caregiving families: An Australian Study. In M. E. Lamb (Ed.), *Nontraditional families: Parenting and child development.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Salem, D. A., Zimmerman, M. A., & Notaro, P. C. (1998). Effects of family structure, family process, and father involvement on psychosocial outcomes among African American adoles- cents. *Family Relations, 47*,331-341.

Salmon, C. A. & Shackelford, T. K. (2008). Towards an evolutionary psychology of the family. In C. A. Salmon & T. K. Shackelford (Eds.), *The oxford handbook of evolutionary psychology*. Oxford University Press.

Santrock, J.W. (2012). *Ergenlik.* (Çev. N. Ceylan). Ankara: Nobel Yayın.

Saracho, O. N., & Spodek, B. (2008). Fathers: The invisible parents. *Early Child Development and Care, 178*(7/8), 821-836.

Sarımurat, N., Yüksel, Ş., & Kubat, A. (1991). Evli kadınlar üzerine bir araştırma: İntihar girişimi, konversiyon bozukluğu, psikonevrotik, poliklinik hastaları ve normal kontrol gruplarının karşılaştırmalı incelenmesi. *XXVII. Ulusal Psikiyatrik Bilimler Kongresi 6-9 Kasım,* Antalya.

Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F., & Bremberg, S. (2008). Fathers' involvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. *Acta Paediatrica 97(2),* 153–158.

Sayın, Ö. (1990). *Aile sosyolojisi: Ailenin toplumdaki yeri.* Ege Üniversitesi Basımevi: İzmir

Sclafani, J. D. (2004). *The educated parent: Recent trends in raising children.* Westport, CT: Praeger Publishers

Seery, B., & Crowley, M. S. (2000). Women's emotion work in the family: Relationship management and the process of building father–child relationships. *Journal of Family Issues, 21*, 1-27.

Seidler, V. J. (2003). Fatherhood, masculinity, and parental relationships. In S. In S. Ervø, & T. Johansson (Eds.), *Moulding masculinities: Among men* (pp. 212-226). Burlington: Ashgate Publishing.

Seligman, E. (1982). The half-alive ones. *Journal of Analytical Psychology, 27,* 1-20

Seward, R.,R. (1991). Determinants of family culture: Effects on fatherhood.In E W. Bozett & S. MH Hanson (Eds.), *Fatherhood and families in cultural context* (pp. 218-236).

Shalev, R & Ben-Asher, S (2011). Ambiguous Loss: The long-term effects on the children of POWs. *Journal of Loss and Trauma, 16(6)* 511-528

Shannon, J. D., Tamis-LeMonda, C. S., & Cabrera, N. (2006). Fathering in infancy: Mutuality and stability between 6 and 14 months. *Parenting, 6*,167–188.

Silverstein, L. B., Levant, R. F., & Auerbach, C. F. (2002). Contemporary fathers reconstructing masculinity: Clinical implications of gender role strain. *Professional Psychology: Research and Practice, 33*, 361- 369.

Singer, A. T. B. & Weinstein, R. S. (2000). Differential paretal treatment predicts achievement and self-perceptions in two cultural contexts. *Journal of Family Psycholog, 14*(3), 491-509.

Smith, S. (1995). Family theory and multicultural family studies. In B. B. Ingoldsby & S. Smith (Eds), *Families in multicultural perspective*, Guilford Press, NY.

Snarey, J. (1993). *How fathers care for the next generation: A four-decade study.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Spiro, M.E. (1965). A typology of social structure and the patterning of social institutions: A cross-cultural study. *American Anthropologist, 67,*1097–1119.

Sroufe, L. A., & Waters, E. (1977). Attachment as an organizational construct. *Child Development, 48,*1184-1199.

Stanton, M. E. (1995).Patterns of kinship and residence. In B. B. Ingoldsby & S. Smith (Eds), *Families in multicultural perspective* (pp.117-138). Guilford Press, NY.

Stolz, H. E., Barber, B. K., & Olsen, J. A. (2005). Toward disentangling fathering and mothering: An assessment of relative importance. *Journal of Marriage and Family 67*, 1076-1092.

Summers, J. A., Boller, K., Schiffman, R. F., & Raikes, H. H. (2006). The meaning of good fatherhood: Low-income fathers' social construction of their roles. *Parenting: Science and Practice, 6,*145-165.

Sunar, D., & Fisek, G. O. (2005). Contemporary Turkish families. In J. L. Roopnarine, & U. P. Gieler (Eds.), *Families in global perspective* (pp.169-183). Boston: Pearson/Allyn and Bacon.

Süreya, C. (1999). *Sevda sözleri: Bütün şiirleri.* (9. Baskı). Yapı Kredi Bankası Yayınları: İstanbul.

Taylan, H. H. (2009). Türkiye'de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 22*, 117–138

Terrisse, B., Roberts, D., Palacia-Quintin, E. & MacDonald, B. (1998) Effects of parenting practices and socioeconomic status on child development. *Revue Suisse de Fsychologie*, 57, 114–123.

Tessman, L., H. (1989). Fathers and daughters early tones, later echoes. In S. A. Cath, A. Gurwitt, & L. Gunsberg (Eds.), *Fathers and their families* (pp. 47-61.). Hillsdale, NJ: The Analytic Press.

Thomas, J. E. & Hildingsson, I. (2009).Who's bathing the baby? The division of domestic labour in Sweden. *Journal of Family Studies,15*(2), 139-152.

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, (2016), Türk Dil Kurumu web sitesi, http://www.tdk.gov.tr. web adresinden 21.05. 2016 tarihinde edinilmiştir.

Vergin, N. (1985). Social change and the family in Turkey. *Current Anthropology, 26,* (5), 571-574.

Volkan, V. & Çevik, A. (1989). Turkish fathers and their families: A study of fathers and teheir families in transitional society. In S. A. Cath, A. Gurwitt, & L. Gunsberg (Eds.), *Fathers and their families* (pp. 347-365). Hillsdale, NJ: The Analytic Press.

Walters, J. (2011). *Working with fathers: from knowledge to therapeutic practice. New-York: Palgrave Macmillan,*

Wasim, M. P., Herani, G. M., & Farooqui, W. (2008). Family types, authority structure and women workers in sindh labor force: Problems and prospects. *Indus Journal of Management & Social Sciences, 1*(2), 29- 49

Waters, E., Wenfield, N.S., & Hamilton, C. E. (2000). The stability of attachment security from ınfancy to adolescence and adulthood: General discussion. *Child Development, 71*(3), 703-706.

Whitchurch, G. G., & Constantine, L. L. (1993). Systems theory. In P. G. Boss, W. J. Doherty, R. LaRossa, W. R. Schumm, & S. K. Steinmetz (Eds.), *Sourcebook of family theories and methods: A contextual approach* (pp. 325-352). New York: Plenum Press.

White, J.M., & Klein, D.M. (2002). *Family theories: Understanding families.* Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Worden, M. (2013). Aile terapisi: Temelleri. (Çev. T. Akbal). Adana: Nobel Yayınevi

Yeung, W. J., Duncan, G. J., & Hill, M. S. (2000). Putting fathers back in the picture: Parental activities and children's adult outcomes. *Marriage and Family Review, 29*(2/3), 97-113.

Yogman, M. W. (1994). Observations on the father–infant relationship. In S. Cath, A. Gurwitt, & J. Ross (Eds.), *Father and child: Developmental and clinical perspectives* (pp. 101-122). Boston: Little Brown.

Young, M. H., Miller, B. C., Norton, M. C., & Hill, E. J. (1995).The effect of parental supportive behaviors on life satisfaction of adolescent offspring. *Journal of Marriage and the Family, 57*,813-822.

Yuan, A. S. V., & Hamilton, H. A. (2006). Stepfather involvement and adolescent well-being. *Journal of Family Issues, 27*(9), 1191-1213.

Zick, C. D., & Allen, C. R. (1996). The impact of parents' marital status on the time adolescents spend in productive activities. *Family Relations, 45*, 65-71.

Zimmerman, M. A., Salem, D. A., & Maton, K. I. (1995). Family structure and psychosocial correlates among urban African- American adolescent males. *Child Development, 66*, 1598-1613.

İÇME SUYU ARITMA TESİSLERİNİN PROJELENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Nusret Şekerdağ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1513
Mühendislik-Teknik No.: 135
ISBN : 978-605-320-419-0
© 1. Basım, Mayıs 2016

İÇME SUYU ARITMA TESİSLERİNİN PROJELENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Nusret Şekerdağ

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No. :7/236-237 İskitler/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şekerdağ, Nusret.
İçme Suyu Arıtma Tesislerinin Projelendirilmesi / *Nusret Şekerdağ*
1. Basım, viii + 222 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-419-0
1. Kaskat havalandırıcılar 2. Hızlı karıştırma odası 3. Yumaklaştırma havuzları 4. Pedal hesapları 5. Filtrasyon

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Fırat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümünde 15 yılı aşkın "Hidrolik", "Akışkanlar Mekaniği" ve "Su Getirme ve Kanalisazyon" derslerini verdim. Daha sonra Çevre Mühendisliği Bölümünde 25 yıldan beri "Atıksuların Arıtımı", "Suların Arıtımı" ve 5 yıldan beri de "Arıtma Tesisi Hidroliği" derslerini anlatmaktayım. "İçme Suyu Arıtımı" dersinin uygulanmasına ait piyasada kitap olmakla birlikte, muhatapların daha iyi ve daha doğru bir şekilde yararlanabileceği bir uygulamalı kitaba ihtiyaç olduğunu anladım. Bu düşüncelerle bu kitabı hazırladım.

Kitabın Havalandırma, Hızlı karıştırma ve yumaklaştırma, çöktürme ve filtrasyon gibi konuları özet bir şekilde verilmiş ve konu sonlarında uygulamaya yönelik çok sayıda problem verilmiştir. Son olarak da örnek bir proje verilmiş ve bir arıtma tesisinin bütün kademelerinin boyutlandırılması yapılmıştır. Ayrıca tesisin hidrolik profili çıkarılmıştır.

Kitapta bölümlerin sonunda yer alan problemlerin büyük bir çoğunluğu Bölüm 8'deki hidrolik hesaplamalar hiçbir kaynaktan alınmayıp tamamen tarafımdan gerçekleştirilmiştir.

Kitabın tamamı bilgisayarla tarafımdan yazılmış ve özellikle çizimler en orjinal kısmını oluşturmuştur. Zira bunlar büyük bir titizlikle, sabırla ve ciddi zaman ayırma ile çizilmiş ve problemin en zor anlaşılan yerleri dahi kolay anlaşılır hale getirilmiştir.

Kitabın; özellikle öğrencilere, dersi anlatan öğretim üyelerine ve piyasada arıtma tesisi projesi yapan mühendislere faydalı bir kaynak olacağını düşünüyorum ve diliyorum.

Prof. Dr. Nusret ŞEKERDAĞ
Fırat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi
Mart 2016

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: SU TASFİYESİNE GİRİŞ.....1

BÖLÜM 2: ARITMA METODUNUN SEÇİMİ.....3
2.1. Giriş.....3
2.2. Tesis Yeri Seçimi.....3
2.3. Arıtma Akım Şemaları.....3
2.3.1. Yüzey Suları İçin Akım Şemaları.....4
2.3.2. Yeraltı Suları İçin Akım Şemaları.....5

BÖLÜM 3: HAVALANDIRMA.....7
3.1. Giriş.....7
3.2. Kaskat Havalandırıcılar.....7
3.2.1. Kaskat Havalandırıcılarda Oksijen Transferi.....7
3.2.2. Havalandırma verimliliği.....11
3.2.3. Kaskat Havalandırıcının Boyutlandırılması.....12
3.3. Problemler.....13

BÖLÜM 4: HIZLI KARIŞTIRMA VE YUMAKLAŞTIRMA.....19
4.1. Giriş.....19
4.2. Hız Gradyeni.....19
4.3. Hızlı Karıştırma Odalarının Hesabı.....20
4.4. Yumaklaştırma Havuzlarının Hesap ve Teşkili.....23
4.4.1. Pedal Alanının Hesabı:.....25
4.5. Problemler:.....26

BÖLÜM 5: ÇÖKTÜRME 63
5.1.Giriş 63
5.2. Çöktürme (Durulama)Havuzlarının Boyutlandırılması 63
5.3. Dikdörtgen Çöktürme Havuzları Proje Kriterleri 65
5.4. Dairesel Çöktürme Havuzları Proje Kriterleri 66
5.5. Çöktürme Havuzları Çıkış Savakları 66
5.6. Birleşik Sistemler 68
5.7.Problemler 69

BÖLÜM 6: FİLTRASYON 95
6.1. Giriş 95
6.2. Kum Filtreleri ve Boyutlandırılması 95
6.3. Filtrelerde Basınç Diyagramları 96
6.4. Filtrede En Büyük Yük kayıpları ve Negatif Basınç 97
6.5. Filtrelerde Genleşme 99
6.6. Hızlı Kum Filtrelerinin Boyutlandırılması 100
6.7. Problemler: 101

BÖLÜM 7: BİR PROJE ÖRNEĞİ 111
7.1. Giriş 111
7.2. Nüfus ve Debi Hesabı 111
7.2.1. Nüfus Tahmin Metotları 111
7.2.2. Debi Hesabı 114
7.2.3. Su İhtiyacı Hesabı 114
7.2.4. Hayvan Su İhtiyacı 115
7.2.5. Sanayi su ihtiyacı 115
7.2.6. Debi hesabı 115
7.2.7. Su İhtiyacındaki Değişmeler 115
7.2.8. Özel Su İhtiyaçları 115
7.3. Havalandırma Ünitesi Hesabı 118
7.3.1. Giriş Yapısı 118
7.3.2. Havuz sayısı 118
7.3.3. Düşüm Yüksekliği ve Kademe sayısı 118
7.3.4. Savak Boylarının Hesaplanması 120
7.3.5.Giriş Borusu Çapı 122
7.4. Ön Ozonlama Tankı Hesabı 123
7.5. Hızlı Karıştırma Ünitesinin Hesabı 124
7.6. Yavaş Karıştırma Ünitesinin Hesabı 127

7.7. Çöktürme Havuzlarının (Durultucular) Hesabı 130
7.7.1. Dikdörgen Çöktürme Havuzlarının Boyutlandırılması 130
7.7.2. Dairesel Planlı Çöktürme Havuzlarının Boyutlandırılması 136
7.7.3. Lamelli(Plakalı) Çöktürme Havuzlarının Boyutlandırılması 137
7.7.4. Huni Tipli (Çamur Battaniyeli) Durultucuların Hesaplanması.....140
7.8. Çamur Yoğunlaştırıcıların Boyutlandırılması 143
7.9. Filtre Ünitelerinin Boyutlandırılması 145
7.10. Dezenfeksiyon Ünitesinin Boyutlandırılması.....149
7.11. Temiz Su Deposu 151
7.12. Yardımcı Tesisler 151
7.13. Klor Binası.....163
7.14. Çamur Suyunu Alma Tesisleri 165
7.15. Filtre Geri Yıkama Suyu Kazanma Tesisi.....169

BÖLÜM 8: HİDROLİK HESAPLAR 171
8.1. Giriş 171
8.2. Kasakt Havalandırıcı - Ön Ozonlama Tankı Arası Hidrolik Hesaplar 174
8.3. Ozon Temas Tankı Çıkışı - Hızlı Karıştırma Tankı Arası Yük Kayıpları.....178
8.4. Hızlı – Yavaş Karıştırma ve Durultucu (Çöktürme Hav.) Yük kayıpları.....180
8.4.1. Hızlı Karıştırıcı Girişi:.....180
8.4.2. Hızlı Karıştırıcı Çıkışı Savak Su Yükleri: 181
8.4.3. Yavaş Karıştırma Giriş Kanalı - Yavaş Karıştırma Tankı Arası Yük Kaybı.....182
8.4.4. Yavaş Karıştırma Tankı Çıkış Savakları 183
8.4.5. Durultucu (Çök.Havuzu) Giriş Yapısı Yük Kayıpları.....184
8.4.6. Durultucu Kayıpları.....185
8.5. Hızlı Kum Filtre Kayıpları 187
8.5.1. Filtre Yaklaşım Kanalı.....188
8.5.2. Filtre Kanalı (Geri Yıkama Suyu Çıkış Kanalı) 189
8.5.3. Filtre Yük Kayıpları.....189
8.5.4. Filtre Çıkış Boruları.....192
8.6. Çıkış Tankı - Klor Temas Tankı Arası Yük Kayıpları 194
8.7. Klor Temas Tankı – Temiz Su Tankı Arası Yük Kayıpları.....196
8.7.1. Geri Devir Pompası Hesabı 196
8.8. Çamurun Hidrolik Hesapları 198
8.8.1. Durultucu ile Rögar Arası.....199
8.8.2. Rögar ile Yoğunlaştırıcı Arası.....199
8.8.3. Belt Filtre Hesabı.....201

8.9. Taşkın Hesapları 201
8.9.1. Havalandırma Tankı Taşkın Hesabı 201
8.9.2. Ön Ozonlama Taşkın Hesabı 201
8.9.3. Hızlı Karıştırma Taşkın Hesabı 202
8.9.4. Klor Temas Tankı Taşkın Hesabı 202
8.10. Proje 2: Hidrolik Hesapları 206
8.10.1.Yavaş Karıştırma Tankı Hidrolik Hesabı 206
8.10.2. Yavaş Karıştırma Tankı Çıkış Savakları Hidrolik Hesabı 208
8.10.3. Lamelli Durultucuların Hidrolik Hesabı 208
8.10.4. Hızlı Kum Filtresi Hidrolik Hesabı 213
8.10.4.1. Filtre Yaklaşım Kanalı Hidrolik Hesabı 213
8.10.4.2. Filtre Kanalı (Geri Yıkam Suyu Çıkış Kanalı) Hidrolik Hesabı 214
8.10.4.3. Filtre Yük Kayıpları 215

KAYNAKLAR 221

KAYNAKLAR

1. Reynolds, Tom. D.; P.Paul.A “Unit Operations and Processes in Environmental Engineering”, 2rd.ed. State of America,1996.
2. Metcalf and Eddy,İnc. “Wastewater Engineering Treatment, Disposal and Reuse”3rd.ed. , Newyork, Mc Graw-Hill, 1991.
3. M.L.,Davis “ Water and Wastewater Engineering” Michigan State Üniversity.
4. American Society of Civil Engineering(ASCE) and American Water Works Association (AWWA).” Water Treatment Plant Design” 2nd ed., Newyork:ASCE, 1990.
5. Topacık, D.; Koyuncu.İ. “Arıtma Tesislerinin Hidroliği” Su Vakfı, İstanbul, 2006.
6. Chao. J.L.; Trussel, R.R. “ Hydraulic Design of Flow Distribution Channels” Journal Environmental Engineering Division”, ASCE, 106(321), 1980.
7. Muslu, Y. “Su Temini ve Çevre Sağlığı” Su vakfı yayınları, İstanbul, 2002.
8. Eroğlu, V. “Su Tasfiyesi” Çevre ve Orman Banklığı Yayınları, Ankara, 2008.
9. Muslu, Y. “Su temini ve Çevre Sağlığı, Cilt 3” İ.T.Ü Matbası, İstanbul,1985.
10. AWWA “Water Treatment Plant DESIGN” American Water Works Assocition, New York, N.Y., 1969.
11. Muslu, Y. “Numerical Analysis for Lateral Weir Flow” Journal of Irrigation and Drainage Engineering(ASCE), 127:246-253 jul-Aug, 2001.
12. Topacık, D.; Eroğlu, V. “Su Temini ve Atıksu Uzaklaştırma Uygulamaları” İ.T.Ü, İnşaat Fakültesi Matbası, 1998.
13. Topocık, D. “Atıksu Arıtma Tesisleri İşletme El Kitabı” , İSKİ Genel müdürlüğü, Aksaray-İstanbul, 2000.
14. Topocık, D. “Atıksu Arıtma Sistemlerinin Tasarım Esasları” Cilt 1. D.E.Ü. Mühendislik Fakültesi, Basın Ünitesi, İzmir, 2006.

15. Aksoğan, S.;Yücel,M. "Su Getirme ve Kanalizasyon ve Suların Arıtılması" Cilt 1-2, PİMAŞ.AŞ. Yayınları, Menteş Matbası, İstanbul, 1987.
16. Gölhan, M.; Aksoğan, S. " Suların Arıtılması" Cilt 1, PİMAŞ. A.Ş Yayınları, Matbaa Teknisyenleri Basımevi, İSTANBUL, 1970.
19. Cleasby, J.L.; Saatçı, A.;Aves, K.J. "İçme Suyu Tasfiyesinde Filtrasyon" İ.T.Ü. İnşaat Fakültesi Matbası, İstanbul, 1979.
20. Şekerdağ, N. "Akışkanlar Mekaniği ve Hidrolik Problemleri", NOBEL Yayıncılık, Ankara, 2010.
21. Şekerdağ, N. "Su Getirme ve Kanalizasyon Problemleri" NOBEL Yayıncılık, Ankara, 2011.
22. Şekerdağ, N. "Artıksu Arıtma Tesislerinin Projelendirilmesi" NOBEL Yayıncılık, Ankara, 2015.
23. Şekerdağ, N. "Kum Filtrelerinde Çeşitli Faktörlerin Akım Üzerindeki Etkisinin Araştırılması" Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. , Şubat 1980, İSTANBUL.
24. Samsunlu, A "Atıksu Arıtma Yapılarının Projelendirilmesi" Birsen Yayınevi, İstanbul, 2010.
25. Samsunlu, A "Atıksuların Arıtılması" Birsen Yayınevi, İstanbul, 2011.
26. Syed, R.Qasım. "Wastewater Treatment Plants" Printed in the United State of America, Newyork, Washington D.C, 2000.
27. Camp, T.R. "Theory of Water Filtration" Jour. Sed ASCE90, 1964.
28. Chow, V.T. "Open-Channel Hydraulic" McGraw Hill Book Company, New York, 1959.
29. Eroğlu, V. "Atıksuların Tasfiyesi" Su Vakfı, İstanbul, 2008.
30. Mostkow, M.A, "Haudbuch der Hydraulik Vebverlag Technik Belin, 1956.
31. Büyügüngör, H,." İçme Suyu Arıtımı Tesis Tasarımı Ders Notları" Samsun, 2011.
32. Davis, M.L. " Water and Wastewater Engineering, Design prrinciples and Practice",2010, McGraw-Hill.

5. Basım

İLETİŞİM BECERİLERİ
Anlamak-Anlatmak-Anlaşmak

Prof. Dr. Demet Gürüz
Doç. Dr. Ayşen Temel Eğinli

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 601
İletişim No.: 23
ISBN : 978-605-133-503-2
© 5. Basım, Ekim 2016

İLETİŞİM BECERİLERİ

Prof. Dr. Demet Gürüz - Doç. Dr. Ayşen Temel Eğinli

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gürüz, Demet., Eğinli, T. Ayşen.
İletişim Becerileri / *Demet Gürüz - Ayşen Temel Eğinli*
5. Basım, X + 284 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-503-2
1. İletişim 2. Empati 3. Çatışma 4. İkna 5. İç İletişim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İLK SÖZ

Kimi, neyi, nasıl, ne zaman, neden?.. Her yerde duyduğumuz, söylediğimiz, hissettiğimiz, yaptığımız, dokunduğumuz şeyler… Sözcükler, işaretler, semboller, eller, kollar, beden, baş, yani iletiler… Anlamak için de, anlatmak için de, anlaşmak için de vazgeçemediğimiz şeyler… Bu şeylerden her yerde var, herkes "biliyorum" diyor, "yapıyorum" diyor, ama olmayınca da "nasıl, neden, eyvah" diyor… Evde, okulda, iş yerinde, sokakta, yalnız olduğumuzda ya da kalabalıklar içinde, gece ve gündüz daima bizimle… İ- LE-Tİ-ŞİM…

Düşünceler, duygular, bilgiler ve insanlar… Anladıklarımızı -biz ve diğerleri-, anlattıklarımızı -kendimize ve başkalarına-, anlaşmalarımızı -bizle ve onlarla- sürdüren ve yanıtlayan, vazgeçemediğimiz ve kaçamadığımız bir döngü… Bizden bize, bizden size, sizden bize kısaca insandan insana sürekli giden ve gelen bir yürüyen merdiven… Kİ-Şİ-LER-A-RA-SI İ-LE-Tİ-ŞİM…

Ne olduğumuzu, nerede ve nasıl başladığımızı, neleri kucakladığımızı, neyi sevip neyi sevmediğimizi, nelerle ilgilendiğimizi, nelerden kaçındığımızı bu kitapta dile getirmeye çalıştık. Kendimizle iletişim diye başladık, "empati yapmalıyız" dedik, "insanları nasıl ikna ederiz, nasıl çatışmadan yaşarız ve var olan çatışmaları nasıl çözeriz, nasıl dinlemeliyiz, ailemizde ve işimizde iletişimi nasıl kullanmalıyız" diye sürdürdük. İletişim becerileri ya da becerisizliklerimizi anlamanın, anlatmanın ve siz okuyucularımızla paylaşmanın mutluluğunu yaşamak ve sizlere de yaşatmak istedik... Bu kitapta yalnızca her an ve her yerde karşılaşabileceğimiz kişilerarası iletişim konularını ele almaya çalıştık… İletişim ve kişilerarası iletişim ile ilgili temel bilgileri ikiz kitabımız olan "Kişilerarası İletişim: Bilgiler, Etkiler, Engeller" adlı kitabımızda paylaşıyoruz…

Kişilerarası iletişim yolculuğumuzda kaptanlarınız olarak sizleri anlamayı, sizlere anlatmayı ve sizlerle anlaşmayı hedefledik… İletişimimizi hiç kaybetmeyeceğimiz bir yolculuk dileklerimizle…

Tabiî ki unutmadım… Bu yolculuğun her durağında, başından sonuna kadar temel taşı, lokomotifi, motivasyon gücü olan, bilgisi ve çalışma arzusu ile durmadan, bıkmadan, yorulmadan çalışan ve beni peşinden götüren boncuk kızım, canım asistanım AYŞEN… Seninle çalıştığım için çok şanslıyım. Sana sonsuz teşekkürler…

Prof. Dr. Demet GÜRÜZ
İzmir, 2008

BEŞİNCİ KEZ

Anlamak'tır iletişim… kendini anlamak diğerini anlamak.

Anlatmak'tır iletişim… kendini anlatmak anlatılanları dinlemek, anlamak.

Anlamlar, anlamalarla başlayan, kendi dünyasını anlayıp anlatabilen, kendisine anlatılanları anlayıp, algılayıp, ilişkilerini yönetebilen insanların becerilerini öğrendikleri ve uyguladıkları bir süreç iletişim. Her davranışın her becerinin sonucu "anlaşmak", kitabımızda iletişim becerileri bağlamında, iç iletişim, grup iletişimi, aile iletişimi, iş yaşamında iletişim kavramlarına değinilmekte, empatik iletişim, ikna edici iletişim konuları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Kişilerarasındaki zayıf ilişkinin işareti olan çatışma durumlarının oluşması, yönetilmesi ve çözüm stratejileri bu bölümde değerlendirilmektedir.

Sözlü ve sözsüz mesajların seçilmesi, anlamlandırılması, hatırlanması ve karşılık verilmesi süreci olan dinleme becerisinin öğrenilmesi ayrı bir bölümde aktarılmaktadır.

İletişim becerilerimizin kazanılmasında ve etkin kullanımında yol gösterecek nitelikte olan bu çalışmanın yeni baskısının hazırlanması gerekliliği kısa süre önce belirlendiğinden, geliştirme/ genişletme fırsatı bulamadık. Gelecek baskılarda yeni çalışmaları aktarabilmek umudumuzla, anlamak, anlatmak, anlaşmak yolunda kolaylıklar diliyoruz.

Bu çalışmamızda da bu bütünün parçaları olduğumuzu düşündüğüm Doç. Dr. Ayşen Temel Eğinli'ye benimle el ele, kafa kafaya, yürek yüreğe olduğu ve kolayladıkları için teşekkür etmek istiyorum.

Bir başka teşekkürüm de, iyi niyetimizi, işlevciliğimizi ve anlaşmamızı başarıyla sürdürdüğümüz Nobel Yayıncılık'a.

Her daim gelişmek ve geliştirmek adına sevgilerimle,

Prof. Dr. Demet GÜRÜZ
İzmir, 2016

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

İÇ İLETİŞİM VE KENDİNİ TANIMA

I. İÇ İLETİŞİM KAVRAMI VE İÇ İLETİŞİM SÜRECİ 1
II. KENDİNİ TANIMANIN BOYUTLARI 4
A. Kendini Kavrama (Self − Concept) 5
B. Kendinin Farkına Varma/Öz Farkındalık (Self − Awareness) 6
C. Kendine Güven/Saygı (Self − Esteem) 11
D. Kendini Açma–Öz Anlatım (Self − Dısclosure) 11
KAYNAKÇA 22

İKİNCİ BÖLÜM

EMPATİK İLETİŞİM

I. EMPATİ KAVRAMI 23
II. EMPATİNİN BİLEŞENLERİ 27
III. EMPATİNİN GELİŞİMİ 30
IV. EMPATİK İLETİŞİM 33
A. Empatik İletişim ve Benlik/Ego Durumları 37
B. Empatik İletişim Süreci 43
V. EMPATİ – YARDIM ETME − OLUMLU SOSYAL (PROSOSYAL) DAVRANIŞ İLİŞKİSİ 47
KAYNAKÇA 52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GRUP İLETİŞİMİ

I. GRUP KAVRAMI 59
II. GRUP KAVRAMINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR 62
A. Sosyal Karşılaştırma Teorisi (Social Comparison Theory) 63
B. Sosyal Değişim Teorisi (Social Exchange Theory) 63
C. Grup Başarısı Teorisi (Group Achievement Theory) 63
D. Sosyometrik Teori (Sociometric Theory) 63
III. GRUP TÜRLERİ 68
IV. GRUP İLETİŞİMİ 71
A. Grup İçindeki İletişim Ağları 72
B. Grup İçindeki İletişim İklimi 75
C. Grup Üyelerinin Özellikleri 81
V. GRUP ETKİLİŞİMİNDE ANALİZ VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ 83
A. İlişki Modeli Analizi 84

B. Etkileşim Süreci Analizi 84
C. Etkileşim Diyagramları 85
D. Değerlendirme Ölçekleri 85
E. Verimlilik ve Doyum İndeksi 85
VI. GRUP ÜYELERİ ARASINDAKİ İLETİŞİMİ GELİŞTİRME YOLLARI 85
KAYNAKÇA 90

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İKNA EDİCİ İLETİŞİM

I. İKNA KAVRAMI 95
II. İKNA EDİCİ İLETİŞİM 96
III. İKNA SÜRECİ 97
A. Kaynak Faktörü 99
B. Alıcı Faktörü 103
C. Mesaj Faktörü 106
IV. İKNA KURAMLARI 111
A. Aristotales Yaklaşımı 111
B. Yale Etkileme Modeli 113
C. Ayrıntılandırma Olasılığı Modeli
(Elaboration Likelihood Model/ELM) 113
D. Sosyal Yargı Kuramı 116
E. Bilişsel Tutarlılık Teorileri
(The Cognitive Consistency Theories) 116
F. Aşılama Kuramı 120
V. İKNA STRATEJİLERİ 120
A. İkna Edici Mesaj Stratejisinin Çekiciliğini Artıran Faktörler 121
B. İknanın Psikolojik Etkileri 125
C. İkna Teknikleri 127
KAYNAKÇA 130

BEŞİNCİ BÖLÜM
AİLE İLETİŞİMİ

I. AİLENİN TANIMI 137
II. AİLE YAŞAMINDA İLETİŞİM 138
A. Aile İletişim Modelleri 140
B. Ailede İletişim Biçimleri 149
C. Ailede İletişim İfadeleri 157
D. Aile Toplantıları ve Aktiviteleri 160
E. Aile Kültürü ve Aile Desteği 162
III. AİLEDE ÇATIŞMA 163
KAYNAKÇA 168

ALTINCI BÖLÜM
İŞ YAŞAMINDA İLETİŞİM

I. KURUMSAL İLETİŞİM 175
A. İş Yaşamında Yönetsel (BİÇİMSEL/FORMEL) İletişim 177
B. İş Yaşamında Psiko−sosyal Açıdan İletişim
(Biçimsel Olmayan/İnformel İletişim) 189
II. KURUMSAL İLETİŞİM İKLİMİ 197
III.KURUMSAL İLETİŞİM ORTAMINDA DAVRANIŞ TARZLARI 204
IV.KURUM DIŞI İLETİŞİM − İŞ GÖRÜŞMELERİ 209
KAYNAKÇA 214

YEDİNCİ BÖLÜM

KİŞİLER ARASI İLETİŞİM ÇATIŞMALARI VE YÖNETİMİ

I. KİŞİLER ARASI İLETİŞİM ÇATIŞMASI HAKKINDA
YANLIŞ BİLİNENLER 219
II. KİŞİLER ARASI İLETİŞİM ÇATIŞMASI KAVRAMININ TANIMI 220
III. KİŞİLER ARASI İLETİŞİM ÇATIŞMASININ OLUMLU VE OLUMSUZ
ÖZELLİKLERİ 222
A. Olumsuz (Negatif) Etkiler 222
B. Olumlu (Pozitif) Etkiler 223
II. ÇATIŞMA TÜRLERİ 224
A. Kişi − İçi İletişim Çatışması/İçsel Çatışma 225
B. Kişiler Arası İletişim Çatışması 226
C. Kurum İçi İletişim Çatışması 228
V. KİŞİLER ARASI İLETİŞİM ÇATIŞMASININ ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ 229
VI. KİŞİLER ARASI İLETİŞİM ÇATIŞMASI YÖNETİMİ STRATEJİLERİ 231
A. Çatışma Çözümüne Olumlu Yaklaşımlar 234
B. Çatışma Çözümüne Olumsuz Yaklaşımlar 235
VII. KİŞİLER ARASI İLETİŞİM ÇATIŞMALARININ ÇÖZÜMÜNDE
İLETİŞİM STİLLERİ 239
A. Çatışma Çözümünde Destekleyici İletişim 241
B. Çatışma Çözümünde Destekleyici Olmayan İletişim 242
KAYNAKÇA 247

SEKİZİNCİ BÖLÜM

DİNLEME BECERİSİ

I. DİNLEME KAVRAMI 251
II. DİNLEMENİN AMAÇLARI 251
III. DİNLEMENİN AŞAMALARI 254
A. Dinlemeye Hazırlanmak 259
B. Dinleme Süreci Modelini Uygulamak 261
C. Dinleme Sürecinin Etkinliğini Değerlendirmek 262
D. Yeni Amaçlar Belirlemek 262
IV. DİNLEME ÇEŞİTLERİ 262
A. Aktif ve Pasif Dinleme 262

B. Eleştirel ve Eleştirel Olmayan Dinleme 265
C. Yüzeysel ve Derin Dinleme 266
D. Empatik ve Objektif Dinleme 266
E. Bilgilendirici Dinleme 268
F. İlişkisel Dinleme 268
G. Takdir Edici Dinleme 268
H. Tanımlayıcı Dinleme 269
V. DİNLEYİCİLER VE DİNLEME DAVRANIŞLARI 269
VI. DİNLEMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER 271
VII. DİNLEME BECERİSİNİ GELİŞTİRMEK 275
VIII. İYİ BİR DİNLEYİCİ OLMAK İÇİN İPUÇLARI 279
KAYNAKÇA 282

KAYNAKÇA

Araz, Arzu. (2005). Kişiler arası İlişkilerde Benlik Sunumu, Varlık Yayınları, İstanbul.

Barker Larry L. (1990). Communication, Fifth Edition, Prentice Hall, New Jersey.

Beebe Steven A., Beebe Susan J.,. Redmond Mark V. (2005). Interpersonal Communication Relating to Others, Fourth Edition, Pearson Education Inc., USA.

Burton Graeme, Dimbley Richard (1995). Between Ourselves An Introduciton to Interpersonal Communication, Second Edition. A Hodder Arnold Publication, London.

Devito Joseph A. (1985). Human Communication, Harper&Row Publishers, New York.

Devito Joseph A. (2004). The Interpersonal Communication Book, Tenth Edition, Pearson Education Inc., USA.

Devito Joseph A. (1978). Communicology: An Introduction to the Study of Communication, Harper&Row Publishers, USA.

Erdoğan İrfan (2001). İletişimi Anlamak, Erk Yayınları, Ankara.

Gamble Teri Kwal, Gamble, Michael (1990). Communication Works, Third Edition, McGraw − Hill Publishing Company, USA.

Gordon Thomas, Edwards W. Sterling (1997). Doktor − Hasta İşbirliği, Hastanın Bakımıyla İlgilenen Herkes için Gerekli İletişim Becerileri, Çev: Emel Aksay, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Keltner John W. (1973). Elements of Interpersonal Communication, Wodsworth Publishing Company, California.

Robert Marc (1982). Managing Conflict From the Inside Out, University Associates, Austin, Texas.

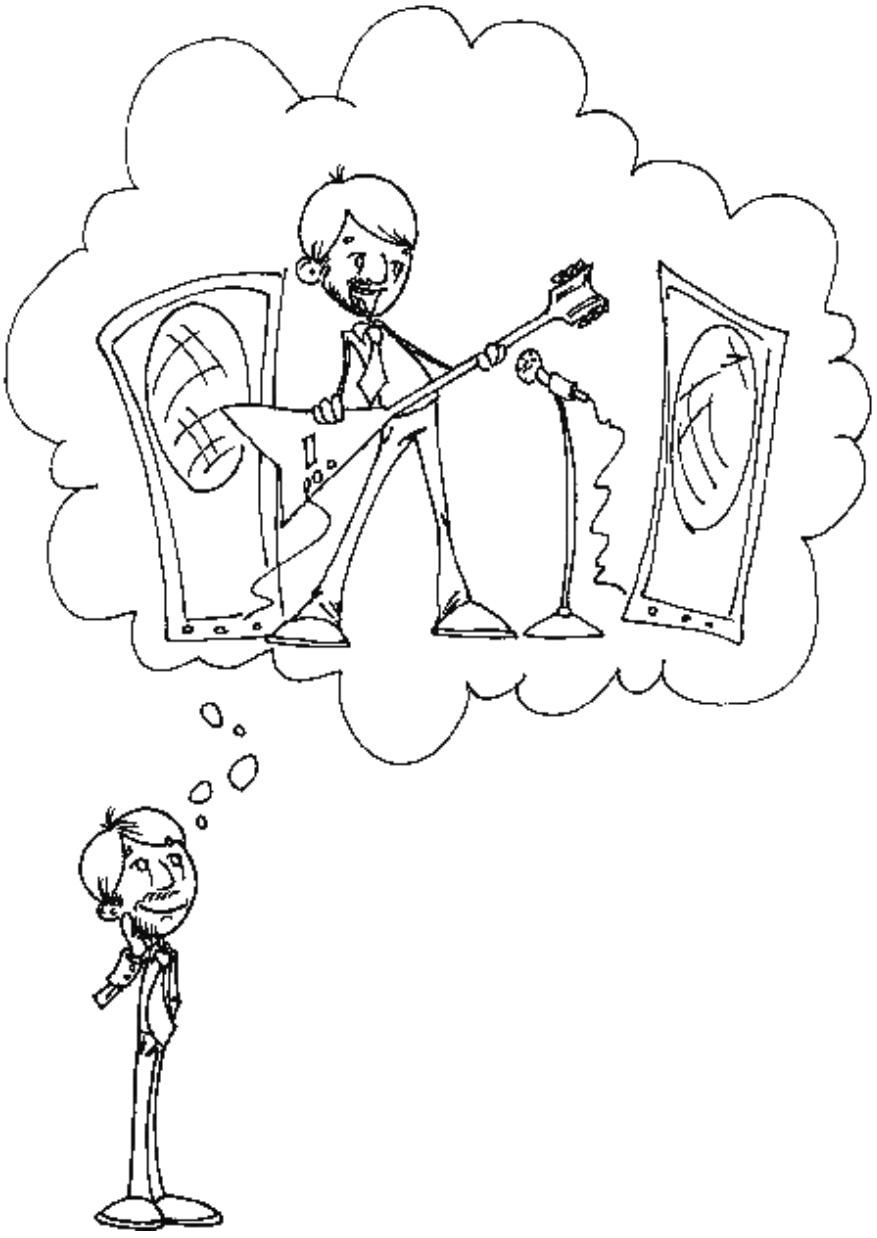

EMPATİK İLETİŞİM

KAYNAKÇA

Akkoyun Füsun. (1995). Transaksiyonel Analize Giriş, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Alisinanoğlu Fatma, Köksal Aysel. (2000). "Gençlerin Ben Durumları (Ego State) ve Empatik Becerilerinin İncelenmesi", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18

Barnett − Lennard G. T. (1981) "The empathy cycle: Refinement of a nuclear concept", Journal of Counseling Psychology, 28.

Baston C. Daniel, Chang Johee, Orr Ryan, Rowland Jennifer (2002). "Empathy, Attitudes and Action: Can Feeling for a member of a stigmatized group motivate one to help the group?", The Society for Personality and Social Psychology, Vol. 28, No. 12

Bavolek Stephen J., "Developing Empathy in Families", Family Development Resources Inc. www. nurturingparenting. com.

Bierhoff Hans W., (2001) "Prosocial Behavior", (Editor) Miles Hewstone, Wolfgang Stroebe, Introduction to Social Psychology A European Perspective, Blackwell Publishing, USA

Bilgin, Nuri. (1988). Sosyal Psikolojiye Giriş, E. Ü, Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 48, İzmir.

Brems Christiane, "Dimensionality of Empathy and Its Correlates", The Journal of Psychology, 123 (4).

Bryant J. (Editör) (2003). Communication and Emotions: Essays in Honor of Dolf Zillmann, Lawrance Erlbaum Associates, USA.

Buie DH (1981) "Empathy: Its nature and limitations" Journal An Psychoanal Association., 29

Bush Connee A., Mullis Ronald L, Mullis Ann K. (2000). "Differences in Empathy Between Offender and Nonoffender Youth", Journal of Youth and Adolescence, Vol. 29, No 4.

Carlozzi Alfred F., Bull Kay S., Eells Gregory T., Hurlburt John D. (1995). "Empathy as Related to Creativity, Dogmatism, and Expressiveness", The Journal of Psychology, 129 (4).

Carlozzi Alfred F., Bull Kay S.,. Stein Lawrence B, Ray Kelly, Barnes (2002). "Empathy Theory and Practice: A Survey of Psychologists and Counselors", The Journal of Psychology, 136 (2).

Chambers W. C., (2000). "The Utility and Implications of Empathy in the Workplace". UMI − Proquest Digital Dissertations, http: //www. lib. umi. com/dissertations/prevional/9985612.

Cotton, Katthleen. (2001). "Developing Empathy in Children and Youth", School Improvement Research Sites, http: //www. nwrel. org/scpd/sirs/7/cu13. html.

Davis Mark H., Soderlund Tama, Cole Jonathan, Gadol Eric, Kute Michael, Weighing Jaeffery. (2004). "Cognitions Associated with Attempts to Empathize: How Do We Imagine the Perspective of Another?", The Society for Personality and Social Psychology, Vol. 30, No. 12.

Donahue, M. C. (1997). "Empathy: Putting yourself in another person's shoes". Current Health, 2, 24 (3).

Dovidio J. F, Allen J. L, Schroeder D. A (1990). "The specificity of empathy − induced helping: Evidence for alturistic motivation", Journal of Personality and Social Psychology, 59.

Dökmen, Üstün. (1994). Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Duan C, Hill C. E. (1996). "The current state of empathy research", Journal of Counseling Psychology, 5.

Duru Erdinç. (2002). "Öğretmen Adaylarında Empatik Eğilim Düzeyinin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi", Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (2) Sayı: 12

Dymond R. F. (1968) "A scale for the measurement of empathic ability", Journal of Consulting and Clinical Psychology, 13.

Eisenberg, N. ve Strayer J. (1987). Empathy and Its Development, Cambridge University Press, Cambridge/New York.

Eisenberg, N., (1989). Empathy and Related Emotional Responses, Cambridge Press., San Francisco.

Fraser Colin, Burchell Brendan, Hay Dale, Duvee Gerard. (2004). Introducing Social Psychology, Polity Press, UK.

Giblin, P. (1996). "Empathy: The essence of marriage and family therapy?", Family Journal, 4 (3).

Gladstein G. A. (1983). "Understanding empathy: Integrating counseling, developmental, and social psychology perspectives", Journal of Counseling Psychology, 30

Goleman Daniel. (2002). Duygusal Zeka, Neden IQ daha önemlidir?, Varlık Yayınları, İstanbul.

Gülseren, Şeref. (2001). "Eşduyum (Empati): Tanımı ve Kullanımı Üzerine Bir Gözden Geçirme", Türk Psikiyatri Dergisi, 12 (2).

Hakansson Jacob, Montgomery Henry. (2003). "Empathy as an interpersonal phenomenon", Journal of Social and Personel Relationship, Vol. 20 (3).

Hoffman Irwin Z. (2000). "Empathy, Self − Disclosure, and Intimacy: Self Psychological and Postmodern Paradigms", Clinical Social Work Journal, Vol. 28, No. 3.

Hoffmann, M. L. (1987). The Contribution of Empathy to Justice and Moral Judgment. MIT Press Cambridge, MA, USA.

Holm Olle. (1997). "Ratings of Empathic Communication: Does Experience Make a Difference?", The Journal of Pscyhology, 131 (6).

http: //empathy − and − listening − skilss. info/

Ickes W. (1993). "Empathic accuracy", Journal of Personality, 61.

Irving Pauline, Dickson David. (2004) "Empathy: towards a conceptual framework for health professionals", International Journal of Health Care Quality Assurance, Vol. 17, No. 4

İkiz F. Ebru (2006). Danışma Becerileri Eğitiminin Danışmanların Empatik Eğilim, Empati Beceri ve Tükenmişlik Düzeyleri Üzerindeki Etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Jersild A. (1983). Çocuk Psikolojisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi Yayını No. 4, Ankara.

Johnson John A., Cheek Jonathan M., Smither Robert. (1983). "The Structure of Empathy", Journal of Personality and Social Psychology, Vol. 45, No. 6.

Kerem Efrat, Fishman Nurit, Josselson Ruthellen. (2001). "The experince of empathy in everday relationships: Cognitive and affective elements", Journal of Social and Personal Relationships, Vol. 18 (5).

Kışlak, Şennur Tutarel, Çabukça, Fazlı. (2002). "Empati ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu ile İlişkisi", Aile ve Toplum Dergisi, Nisan − Haziran, Yıl: 5, Sayı: 5 Cilt: 2.

Koç, Saim (2004). İletişimde Ustalaşmak, Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul.

Mongrain Myriamvettese, Lisa C. (2003). "Conflict over Emotional Expression: Implications for Interpersonal Communication", Personality and Social Psychology Bulletin 29.

Myers, Sharon. (2000). "Empathic Listening: Reports on the Experience of being Heard", Journal of Humanistic Psychology, Vol. 40, No. 2.

Oswald, A. P. (1996). "The Effects of Cognitive and Effective Perspective Taking on Empathic Concern and Altruistic Helping ". The Journal of Social Psychology, Vol. 136.

Patterson C. H. (1985). The Therapeutic Relationship, Whurr Publishers.

Pithers, W. D. (1994). "Process evaluation of a group therapy component designed to enhance sex offenders' empathy for sexual abuse survivors", Behavior, Research and Therapy, 32

Reynolds W. J., Scott B. (1999). "Empathy: a crucial component of the helping relationship", Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing, 6.

Starcevic, V., Piontek, C. M. (1997). "Empathic understanding revisited: Conceptualisation, controversies and limitations". American Journal of Psychotherapy, 51 (3).

Stürmer Stefan, Snyder Mark, Kroop Alexandra, Siem Birte. (2006). "Empathy − Motivated Halping: The Moderating Role of Group Membership", The Society for Personality and Social Psychology, Vol. 32, No. 7.

Synder C. R. (Editör) (2005)., Handbook Positive Psychology, Oxford University Pres, Cary NC, USA.

Teresa Jemczura. (2004). "Empathy as a form of interpersonal communication", Pedagogika.

Yıldırım Atila (2005). Empati ve Çatışmalar, Yargı Yayınevi, Ankara.

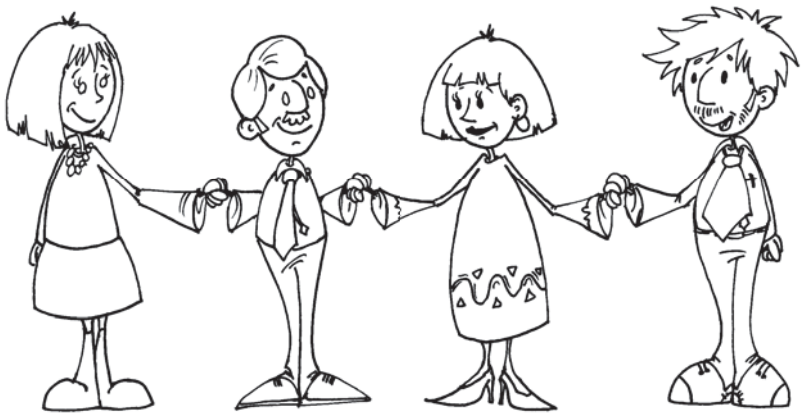

GRUP İLETİŞİMİ

KAYNAKÇA

Barker, Larry L. (1990). Communication, Fifth Edition, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.

Berko Roy M, Wolvin Adrew D., Wolvin Darlyn R. (1992). Communicating A Social and Career Focus, Fifth Edition, Houghton Mifflin Company, USA.

Book Cassandra L. (General Editor). (1980). Human Communication: Principles, Contexts, and Skills, St. Martin Press, New York

Budak, Gönül, Budak, Gülay. (2004). İşletme Yönetimi, Barış Yayınları, İzmir, 2004

Burton, Graeme, Dimbleby, Richard. (1995). Between Ourselves An Introduction to Interpersonal Communication, Third Edition.

Can, Halil (1999). Yönetim ve Organizasyon, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Cragen, John F., Wright David W. (1991). Communication In Small Group Discussions, An Integrated Approach, Third Edition, West Publishing Company, USA

Cüceloğlu, Doğan. (2000). İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Devito, Joseph A. (1978). Communicology: An Introduction to the Study of Communication, Harper& Row Publishers, New York

Devito, Joseph A. (1985). Human Communication, The Basic Course, Third Edition, Harper&Row Publishers, New York

Erdoğan, İlhan. (1991). İşletmelerde Davranış, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, Yayın No: 242, İstanbul.

Gamble Teri Kwal, Gamble Michael (1990). Communication Works, Third Edition, McGraw − Hill Publishing Company.

Gökçe, Orhan. (2006). İletişim Bilimi, İnsan İlişkilerinin Anatomisi, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Gürüz Demet, Özdemir Gaye. (2004). İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi, Media Cat Yayınları, İstanbul.

Hopper, Robert. (1984). Between You and Me, The Professional's Guide to Interpersonal Communication, Procom, USA.

Hortaçsu, Nuran. (1998). Grup içi ve gruplararası süreçler, İmge Kitabevi, Ankara.

İsen, Galip, Batmaz, Veysel. (2002). Ben ve Toplum, OM Yayınevi, İstanbul.

Koçel, Tamer. (2003). İşletme Yöneticiliği, Beta Yayınları, İstanbul.

Ruffner, Michael, Burgoon, Michael. (1981). Interpersonal Communication, Holt, Rinehart and Winston, USA.

Tubbs Stewart L., Moss Sylvia. (1974). Human Communication, An Interpersonal Perspective, Random House Inc., New York.

Wilke Henk, Wit Arjaan. (2001) "Group Performance", Miles Hewstone, Wolfgang Stroebe, Introduction Social Psychology, Blackwell Publishing, USA.

İKNA EDİCİ İLETİŞİM

KAYNAKÇA

Anık, Cengiz. (2000). Siyasal İkna, Vadi Yayınları, Ankara

Aritotales, (1997) Retorik, Çev: Mehmet H. Doğan, YKY Yayınları, İstanbul

Arkonaç, Sibel A. (2001). Sosyal Psikoloji, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul

Bektaş, Arsev. (2000). Kamuoyu İletişim ve Demokrasi, Bağlam Yayınları, İstanbul

Aydın, O. (2002.)Davranış Bilimlerine Giriş, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir

Balcı, Şükrü. (2006). Negatif Siyasal Reklamlarda İkna Edici Mesaj Stratejisi Olarak Korku Çekiciliği Kullanımı, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Barker, Larry L. (1990). Communication, Fifht Edition, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, USA.

Berko, Roy M., Andrew D. Wolvin, Darlyn R. Wolvin. (1992). Communicating A Social And Career Focus, Fifth Edition, Houghton Mifflin Company, USA.

Berlo, D. K. (1960). The Process of Communication Inrtoduction Theory and Practice, Rinehart Press, San Francisco

Bilgin, Nuri. (2003). Sosyal Psikoloji Sözlüğü, Kavramlar, Yaklaşımlar, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Uysal, Birkan. (1998). Siyaset Yönetim Halkla İlişkiler, TODAİE Yayını, Ankara,

Buck, R., Anderson E., Chaudhuri A, Ray I. (2002), "Emotion and Reason in Persuasion: Applying the ARI Model and the CASC Scale", Journal of Business Research, Vol. 57.

Buckley, Reid. (2002). Topluluk Önünde Konuşma, Çev: Ayşe Özyağcılar, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

BurgoonJ. K, Berger C. R, Waldron V. R. (2000). "Mindfullness and Interpersonal Communication", Journal of Social Issues, Vol. 56, Number 1.

Cialdini, Robert B. (2004). İknanın Psikolojisi, Çev: Fevzi Yalım, Media Cat Kitapları, İstanbul.

Cialdini, Robert B. (2001). İnsanları Etkileme Yolları, Çev: Ali Dönmez, İmge Kitabevi, Ankara.

Demirtaş, H. Andaş. (2004) "Temel İkna Teknikleri: Tutum Oluşturma ve Tutum Değiştirme Süreçlerindeki Etkilerinin Altında Yatan Nedenler Üzerine Bir Derleme", İletişim Dergisi 19, http: //www. ilet. gazi. edu. tr/ iletisim_dergi/ 19/demirtas. pdf.

Devito, Joseph A. (1985). Human Communication, The Basic Course, Third Edition, Harper&Row Publishers, New York.

Erengül, Bilge. (1997). Kültür Sihirbazları, Evrim Yayınevi, İstanbul.

Erwin P. Bettinghaus, Michael J. Cody. (1987). Persuasive Communication, Holt Rinehart &Winston Inc. New York.

Göksel, A. Bülent, Kocabaş Füsun, Elden Müge. (1997). Pazarlama İletişimi Açısından Halkla İlişkiler ve Reklam, Yayınevi Yayıncılık, İstanbul.

Gürgen, Haluk. (1990). Örgütlerde İletişim Kalitesi, Der Yayınları, İstanbul.

Güz, Nükhet vd. (2002). Etkili İletişim Terimleri Sözlüğü, İnkılap Yayınları, İstanbul.

Hewstone, Miles, Wolfgang Stroebe. (2001). Social Psychology, Blackwell Publishing, USA.

Hogan, Kevin. (2007). Başkalarını Sizin Gibi Düşünmeye Nasıl İkna Edersiniz? İkna Etmenin Psikolojisi, Pegasus Yayınları, İstanbul.

Hogan, Kevin, Speakman James. (2007). Gizli İkna Taktikleri, Her koşulda hayır yanıtını anında evete çevirme gücü, Çev: Taner Gezer, Yakamoz Yayınları, İstanbul.

Işık, Metin. (2002). Kitle İletişim Teorilerine Giriş, Eğitim Kitabevi Yayınları, Konya.

ITRG, (2002). "Getting to Yes: An IT Manager's Guide to Persuasion" London.

İnceoğlu, Metin. (2000). Tutum − Algı, İletişim, İmaj Yayıncılık, Ankara.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. (1996). İnsan ve İnsanlar, Evrim Basım Yayım Dağıtım, İstanbul

Kalender, Ahmet. (2000). Siyasal İletişim, Seçmenler ve İkna Stratejileri, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.

Kaya, Bayram. (2003). Yönetsel ve İş İletişimi, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Kennedy, G. A. (1994). New History of Classical Rhetoric, NJ, Princeton University Press, USA.

Küçükkurt, Mehmet. (1987)"Zihin − Davranış İlişkilerinde Mesaj Stratejisi", Düşüceler Dergisi, Ege Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Dergisi, Yıl. 1 Sayı 1.

Levy, S. (1999). "Reducing Prejudice: Lessons From Social − Cognitive Factors Underlying Perceiver Differences in Prejudice, " Journal of Social Issues, Vol. 55, No. 1.

Lyttle, Jim. 2001). "The Effectiveness of Humor in Persuasion: The Case of Business Ethics Training", Journal of General Psychology, 128, 2.

Manfredo, Michael. J (Editor). (1992). Influencing Human Behavior: Theory and Application in Recretion and Toruism, Sagmore Publishing, Champaign.

Küçükkurt, Mehmet, Can Baki. (1988) "İletişimde Kaynak Faktörü ve İknaya Katkısı", Düşünceler Dergisi, Yıl. 2, Sayı. 2.

Milburn, Michael A. (1998). Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset, Çev: Ali Dönmez − veli Duyan, İmge Kitabevi, Ankara

O'Keefe, Daniel J. (2003). "Message Properties, Mediating States and Manipülation Checks: Claims, Evidence and Data Analysis in Experimental Persuasive Message Effects Research", Communication Theory, Thirteen three.

Pettersson, Runne. (2002). Information Design. An Introduction. Philadelphia, PA, John Benjamins Publishing Company, USA.

Renee J. B., CialdiniR. B. (2000). "The Application of Persuasion Theory to the Development Effectiv Proenviraonmental PR Service Announcement", Journal of Social Issues.

Ross, R. S. (1985), Understanding Persuasion, Englewood Hills, New Jersey.

Sakallı, Nuray. (2001). Sosyal Etkiler: Kim kimi nasıl etkiler? İmge Kitabevi, Ankara.

Sant, Tom. (2003) Persuasive Business Proposals: Writing to Win More Customers, Clients, Contracts, Amacom, USA.

Yaylagül, L. (2001). Medya ve Serbest Zaman, İletişim Fakültesi Dergisi, 9

Yüksel, Ahmet Haluk. (1994). İkna Edici İletişim, T. C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 94, Eskişehir.

www. ciadvertising. org/studies/student/97_fall/theory/personality/factors. htm, Personality Factors and Persuasion

www. concentric. net/~creyn266/comm335/Theories. htm,, Notes on Persuasion Theories

www. unix. oit. umass. edu/~psych586/overheads/cognitive. response. pdf Cognitive Response Model

www. caiac. org. au/psyhter/sci/cp1. htm?FACTNet, Coercive Persuasion

www. stevedenning. com/genuine_persuasion. html, Storry Telling and Persuasion

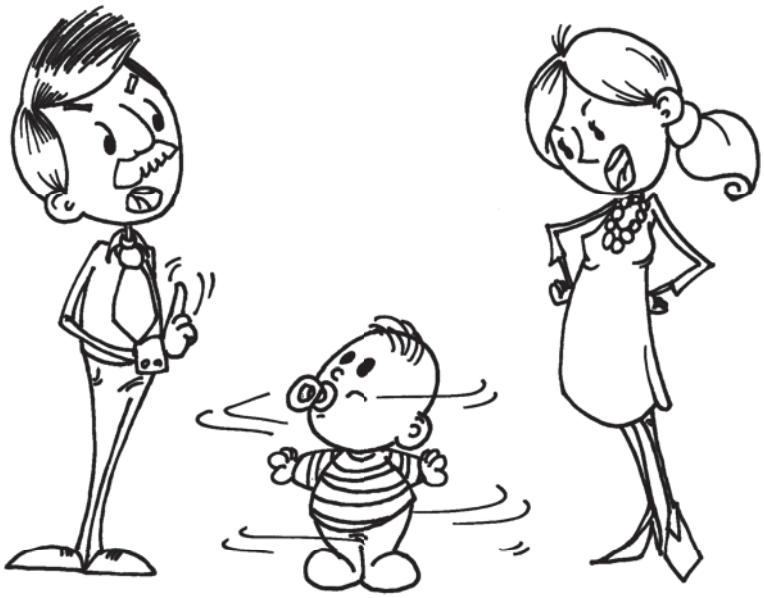

AİLE İLETİŞİMİ

KAYNAKÇA

Arıkan, Münir. (2003). Nitelikli İnsan, Bilge Yayıncılık, İstanbul.

Ateş, Reyhan. (2004). "Evlilikte İlk Yıllar, Çatışmalar ve Güç Kavramı", Ed. Haluk Yavuzer, Evlilik Okulu, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Bartolome Fernando. (2001). "İş − Bir Mazaret, Eve Gitmek Zor Geldiğinde", Çev: İbrahim Bingöl, İş ve Yaşam Dengesi, Harvard Business Review, MESS Yayınları, İstanbul.

Bilen, Mürrüvet. (2004) Sağlıklı İnsan İlişkileri, Anı Yayıncılık, Ankara

Boran, Fahrunisa. (2003). Aşk ve Evlilik, Epsilon Yayınları, İstanbul.

Buer, Wesley R. (1990) "Beyond I − Statements in Fmaily Communication", Family Relations, July, 39.

Caputo, John, Hazel, Harry C., McMamon Colleen. (1994). Interpersonal Communication Competency Through Critical Thinking, Ally and Bacon, USA.

Clarke, Maribeth C., Koch Laura C., Hill, E. Jeffrey. (2004). "The Work − Family Interface: Differentiating Balance and Fit", Family and Consumer Sciences Research Journal, Vol. 33, No. 2.

Connard, Christie, Novick, Rebecca. (1996) The Ecology of The Family, A Background Parper, Northwest Regional Educational Labaoratory ; Rüçhan K. Gökdağ, "Çocuk − Aile İletişiminde Ortaya Çıkan Sorunların Tanımlanması ve Çözümlenmesinde Aile Tedavilerinin Yeri, Önemi ve Aile Tedavileri", İletişim Ortamında Çocuk ve Birey Sempozyum Bildirileri, 1999, Anadolu Ün. Yayınları, No35.

Cüceloğlu Doğan. (1996). İyi Düşün Doğru Karar ver, Etkili Yaşamın Temel Boyutları Üzerine Yakup Bey'le Söyleşiler, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Çağdaş, Aysel. (2003). Anne − Baba − Çocuk İletişimi, Eğitim Kitabevi, Konya.

Çopuk Zeynep, Şafak Şükran. (2005)"Aile Yaşamında Değerler ve Önemi", 1. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu, 2000'li yıllarda Aile Hizmetleri T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Aile ve Toplum Dergisi, Yıl. 7, Cilt 2. Sayı 8.

Devito, Joseph. (1985). Human Communication, Harper & Row Publishers, New York.

Dex, Shirley, Rowntreek Joseph, "Families and Work in the Twenty − first Century"www. jrf. org. uk/knowledge/findings/foundations/923. asp. (25. 02. 2004)

Doğan, İsmail. (1996). Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Dönmezer, Sulhi. (1990). Sosyoloji, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Dumlao, Rebecca, Botta Renee. (2000). "Family Communication Patterns and the Conflict Styles Young Adults Use with Their Fathers", Communication Quartely, V. 48.

Eliot, Faith Robertson. (1991). Family: Change or Continuity?, Mc Millian Education Ltd.

Ergin, Hatice. (2004). "Eşler Arası İletişim Çatışmaları", Ed. Haluk Yavuzer, Evlilik Okulu, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Gittins Diana. (1991). Aile sorgulanıyor, Çev: Tuna Erdem, Pencere Yayınları.

Gülerce, Aydan. (1996). Türkiyede Ailelerin Psikolojik Örüntüleri, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Humpyres, Tony. (2003). Aile: Terk Etmemiz Gereken Sevgili,, Çev: Tanju Anapa, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

Hyatt, Kay. (2004) "Fire and Ice Both Detrimental in Marital Communication", http: //www. ncfr. org/pdf/firean_1. pdf. (20. 03. 2004)

İbrahimoğlu, Davut. (2004). Evlilikte Doğru Seçim Ailede Mutluluk, Hayat Yayınları, İstanbul.

İrfan Erdoğan. (2004) "Aile İçi İlişkiler İçin Yönetim Biliminden Çıkarılabilecek Dersler", Ed. Haluk Yavuzer, Evlilik Okulu, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kılışarslan, Ayşegül. (2004). "Ebeveynliğe Geçiş", Ed. Haluk Yavuzer, Evlilik Okulu, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kluwer, Esther S.., Hersink Jose A. M. (1996). "Marital Conflict About Divison of Household Labor and Paid Work", Journal of Marriage and the Family, November, vol. 58 (4)

Koerner, Ascan F., Fitzpatrick, Mary Anne. (2002) "Toward a Theory of Family Communication", Communication Theory, 12 (1).

Koerner Ascan F., Fitzpatrick Mary Anne. (2002)"Understanding Family Communication and Family Functioning: Roles of Conversation Orientation and Conformity Orientation", Communication Yearbook, 26 (1).

Lott, Lynn, Inter Rıkı. (2003). Ev İşlerini Savaşa Dönüştürmeyin, Aile İçi İşbirliği Geliştirme Yöntemleri Çev: Şarika Gedikli, Hayat Yayınları, İstanbul.

Moen, Phyllis, Wethington Elaine. (1992). "The Concept of Family Adaptive Strategies", Annual Review, 18.

Nazlı, Serap. (2001). Aile Danışması, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Onur, Bekir (2000). Gelişim Psikolojisi, İmge Kitabevi, Ankara.

Önür, Nimet. (1989). "Sembolik Etkileşimci Perspektifle Aile İçi İletişim İlişkilerinin Çözümlenmesi", Düşünceler Dergisi, Ege Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu, Yıl. 3, Sayı. 3.

Özgüven, İbrahim Ethem. (1997). Cinsellik ve Cinsel Yaşam, PDREM Yayınları, Ankara.

Özgüven, İbrahim Ethem. (2000). Evlilik ve Aile Terapisi, PDREM Yayınları, Ankara.

Özgüven, İbrahim Ethem. (2001). Ailede İletişim ve Yaşam, PDREM Yayınları, Ankara.

Özkalp Enver. (1993). Sosyolojiye Giriş, Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı, No: 87, Eskişehir.

Özkardeş, Oya Güngörmüş. (2004). "Evlilik ve Çocuk", Evlilik Okulu, Ed. Haluk Yavuzer,

Poster, Mark. (1989). Eleştirel Aile Kuramı, Çev: Hüseyin Tapıç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Ritchie, D. L & Fitzpatrick, M. A (1990) "Family communication Patterns: Measuring Interpersonal Perceptions of Interpersonal Relationships", Communication Research, 17.

Satir Virginia. (2001). İnsan Yaratmak, Çev: Selim Yeniçeri, Beyaz Yayınları, İstanbul.

Timur, Serim. Türkiyede Aile Yapısı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, D − 15.

Tolan, Barlas. (1991). Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru: Dünya da ve Türkiyede Aile Yapısının Evrimi Aile Yazıları, Der. B. Eke, A. Çiğdem Cilt II, B. A. A. K. Yayınları, Ankara.

Tremblay, Diane Gabrielle. (2004). "Work − Family Balance, What are the sources of difficulties and what could be done?", Research Note No. 2004 − 03A, Canada Research Chair on the Socio − Organizational Challanges of the Knowledge Economy, January.

Tümer, Batı. (1998). Evli Çiftlerde Gözlenebilen Çatışma Odakları ve İletişim Sorunları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Bölümü, İzmir.

Urban Hal. (2007). Olumlu Sözcükler Etkili Sonuçlar, Yaşamı Değerli Kılmanın ve Coşkuyla Kucaklamanın Basit Yolları, Elma Yayınevi, Ankara.

Wadsworth, Marthe E., Compas Bruce E. (2004). "Coping With Family Conflic and Economic Strain Adolescent Perspective", Journal of Research an Adolescence, 12 (2).

Whiteside Mary, Aronoff Craig E., Ward, John L (1993).. How Families Work Together, Family Business Leadership SEries No: 4, Family Enterprise Publishers.

Yahoav, Rivka, Sharlin, Shlomo A. (2002). "Blame and Family Conflict: Symptomatic Children No Scopegoats, " Child and Family Social Work, 7, s. 91 − 98

Yavuzer, Haluk. (2004). "Evlilik ve Çocuk", Ed. Haluk Yavuzer, Evlilik Okulu, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yıldız, Armağan. (2004). "Evlilikte Yaşanan Sorunlar ve Başa Çıkma Yolları", Ed. Haluk Yavuzer, Evlilik Okulu, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yılmaz, Ayşen. (2002). "Evlilikte Eşler Arasında Uyum" Aile ve Toplum Eğitim ve Araştrma Dergisi, Cilt 2: Sayı 5

___, ___. (1992). Türkçe Sözlük, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Milliyet Yayınları, İstanbul

İŞ YAŞAMINDA İLETİŞİM

KAYNAKÇA

Adler, Ronald B., Jeanne Marquardt Elmhorst (1996). Communicating at Work: Principles and Practices for Business and the Professions, McGraw Hill Companies, USA.

Akıncı, Z. Beril. (1997). Kurum Kültürü ve Örgütsel İletişim, İletişim Yayınları, İstanbul.

Aldemir, Ceyhan, Ataol Alpay, Budak Gönül. (2001). İnsan Kaynakları Yönetimi, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir.

Başaran, İbrahim Ethem. (1997). Yönetimde İnsan İlişkileri, Gül Yayınevi, Ankara.

Bayraktaroğlu, Serkan. (2003). İnsan Kaynakları Yönetimi, Sakarya Kitabevi, Sakarya.

Betts, P. W. (1993). Supervisory Management, Pıtman Publishing Sixth Edition, U. K.

Can, Halil, Kavuncubaşı, Şahin. (2005). Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Can, Halil. (1999) Yönetim ve Organizasyon, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Chilver, Joseph. (1985). People Communication and Organization A Case Study Approach, Pergamon Pressive, UK.

Costley, Dan L., Pralp Told. (1991). Human Relations in Organizations, Western Publishing Company, US.

Davis, Keith. (1984). Human Behavior at Work Organizational Behavior, Sixth Edition, Tata McGraw − Hill Publishing Company, New Delhi.

Demir, Kamile. (2000). "Örgütlerde İletişim Yönetimi", Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar, Ed. Cevat Elma, Kamile Demir, Anı Yayınları, Ankara.

Erdoğan, İlhan. (1994). İşletmelerde Davranış, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, Yayın No: 498, İstanbul.

Erengül, Bilge. (1997) Kültür Sihirbazları, Evrim Yayınevi, İstanbul.

Fındıkçı, İlhami. (1999) İnsan Kaynakları Yönetimi, Alfa Yayınları, İstanbul.

Grof, Agnes. (2001). "Communication in the creation of corporate values", Corporate Communication: An International Journal, Vol. 6, No: 4, 2001

Gürgen, Haluk (1997). Örgütlerde İletişim Kalitesi, Der Yayınları, İstanbul.

Gürsel, Ahmet. (2000). Etkin İletişim, Harvard Business Review, Mess Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, İstanbul,.

Gürsel, Musa. (2003). "Örgütte İletişim", Endsütri ve Örgüt Psikolojisi, Ed. Hüseyin Izgar, Eğitim Kitabevi, Konya.

Gürüz, Demet, Özdemir Gaye. (2005). İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi, Media Cat Yayınları, İstanbul

Hartley, Peter. (2000). Business Communication: An Introduction, Routledge, Florence, KY, USA.

Howard, Helen (2001). Business Relationships, Broadstairs, Kent, Scitech Educational, UK.

Kaya, Bayram. (2003). Yönetsel ve İş İletişimi, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Köknel, Özcan. (1997). İnsanı Anlamak, Altın Kitaplar, İstanbul.

Larson, John, Kleiner Brain H. (2004). "How to read non verbal communication in organizations", Management Research News, vol. 27, No. 4/5.

Sabuncuoğlu, Zeyyat, Tüz, Melek. (2001). Örgütsel Psikoloji, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Solmaz, Başak. (2004). Kurumsal Söylenti ve Dedikodu, Türkiye'deki İşletmeler Üzerine Bir Uygulama, Tablet Yayınları, Konya.

Solmuş, Tarık. (2004). İş Yaşamında Duygular ve Kişiler arası İlişkiler Psikoloji Penceresinden İnsan Kaynakları Yönetimi, Beta Basım Yayın Dağıtım A. Ş., İstanbul.

Stieglitz, Harold. (1958). Management Record, Vol. 20, No. 1, January.

Tukiainen, Tuuli. (2001). "An agenda model of organizational communication", Corporate Communications: An International Journal, Vol. 6, No. 1.

Urban, Hal. (2007). Olumlu Sözcükler Etkili Sonuçlar Yaşamı Değerli Kılmanın ve Coşkuyla Kucaklamanın Basit Yolları, Elma Yayınevi, Ankara.

KİŞİLER ARASI İLETİŞİM ÇATIŞMALARI VE YÖNTEMİ

KAYNAKÇA

Arslan, Coşkun. (2005). Kişiler arası çatışma çözme ve problem çözme yaklaşımlarının yükleme karmaşıklığı açısından incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Aytaç, Serpil. (2000). İnsanı Anlama Çabası, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

Bartos, Otomar. (2002). Using Conflict Teory, Cambridge University Press, Port Chester, NY, USA.

Baymur, Feriha. (1994). Genel Psikoloji, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Borisoff, Deborah, Victor, David A. (1998). Conflict Management, A Communication Skills Approach, Second Edition, Ally and Bacon, America.

Can, Halil. (2005). Organizasyon ve Yönetim, Siyasal Kitabevi, 7. Baskı, Ankara.

Cüceloğlu, Doğan. (2001). Yeniden İnsan İnsana, 26. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Devito, Joseph. (2004). The Interpersonal Communication Book, Tenth Edition, Pearson Education, USA.

Devito, Joseph. (1995). The Intpersonal Communication Book, Seventh Edition, Harper Collins Collere Publishers, New York.

Dökmen, Üstün (1994). İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Eren, Erol. (2004). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, 8. baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

Goldstein, S. B. (1999). "Construction and Validation or a Conflict Communication Scale", Journal of Applied Social Psychology, Vol. 29, Iss. 9.

Hopper, Robert. (1984). Between You and Me, The Professional's Guide to Interpersonal Communication, Scott, Foresman and Company, USA.

Johns, Gary. (1996). Organizational Behavior, Harper Collins Publishers, New York.

Karip, Emin. (2003). Çatışma Yönetimi, Pegem A Yayınları, Ankara.

Koçel, Tamer. (2001). İşletme Yönetimi, Beta Basım Yayın, İstanbul.

Thomas, K. W. (1992). "Conflict and Negotiation Process in Organizations", Handbook of industrial and organizational psychology.

Yıldırım, Atila. (2005). Empati ve Çatışmalar, Yargı Yayınevi, Ankara.

Yılmaz, Muzaffer Ercan. (2006). Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü, İnsan Uyuşmazlıklarının Kaynakları ve Çözüm Paradigmaları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

DİNLEME BECERİSİ

“Kalbe giden yol kulaktan geçer. ”

Voltaire

“Önce anlamaya, sonra anlaşılmaya çalışın. ”

Stephen Covey

KAYNAKÇA

Apuhan, Recep Şükrü. (1998). İnsan İlişkilerinde En Etkili Davranışlar, Timaş Yayınları, İstanbul.

Athos, Anthony G., Gabarro, John J., İnterpersonal Behavior Communication and Understanding Relationships, Englewood Cliffs, NJ: Prentice − Hall.

Barker, Larry L. (1990). Communication, Fifth Edition, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.

Beebe, Steven A., Beebe, Susan J., Redmond., Mark V. (2005). Interpersonal Communication Relating to Others, Fourth Edition, Pearson Education Inc.

Bommelje, Rick, Houston, John M., Smither, Robert. (1984). "Personality Characteristics of Effective Listeners: A Five Factor Perspective", International Journal of Listening, 17.

Borandağ, Cemal. (2004). Kendini Yönetme ve İletişim, Senfoni Yayınları, İstanbul

Boyd, Stephen D. () "The Human Side of Teaching: Effective Listening", Connecting Education&Careers, Vol. 76, Issue 7

Caputo, John, Hazel, Harry, McMahon, Colleen. (1994). Interpersonal Communication, Library of Congress Cataloging − in − Publication Data, USA.

Devito, Joseph A. (1994). Human Communication, Harper Collins College Publishers, NY.

Devito, Joseph A. (2004). The Interpersonal Communication Book, Tenth Edition, Pearson Education, USA.

Golen, Steven. (1990). "A Factor Analysis of Barriers to Effective Listening", The Journal of Business Communication, Winter 27: 1.

Grandgenett, Thompson Donald J., Grandgenett, Neal F. (1999). "Helping Disadvantaged Leaners Build Effective Listening Skills", Education, Vol. 120, No. 1.

Gürgen, Haluk. (1997). Örgütlerde İletişim Kalitesi, Der Yayınları, İstanbul.

Hale, Richard, Whitlam, Peter. (1998). İnsanları Etkileme Gücü, Çev: Tarkan Topuzluoğlu, Yöneticinin Kitaplığı, Epsilon Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.

Hopper, Robert. (1984). Between You and Me, The Professional's Guide to Interpersonal Communication, Scott, Foresman and Company, USA.

Yates, JoAnne. "Active Listening and Reflective Responsees"MIT Sloan Communication Program http: //cdio.org/irms/downloadmaterials/activelistening3_1_1. docResponses

Johns, Gary. (1996). Organizational Behavior, Harper Collins Publishers, New York.

Kasatura, İlkay. (1998). Kişilik ve Özgüven, Evrim Yayınevi, 1. Basım, İstanbul.

Keltner, John W. (1973). Elements of Interpersonal Communication, Wadsworth Publishing Company, USA.

Kline, John A. (1996) Listening Effectively, Air University Pres, Maxwell Air Force Base, Alabama.

Robertson, Arthur K. (2002). Etkili Dinleme, Çev: E. Sabri Yarmalı, Hayat Yayınları, İstanbul.

Thompson, Kathy, Leintz, Pamela, Nevers, Barbara, Witkowski, Susan. (2004). "The Integrative Listening Model: An Approach To Teaching And Learning Listening", The Journal of General Education, Vol. 53, No: 3 − 4.

Tubbs, Stewart L., Moss, Sylivia. (1991). Human Communication, Sixth Edition, McGraw − Hill Inc, USA.

Güncellenmiş 4. Basım

İLK YARDIM VE TEMEL UYGULAMALAR

Yrd. Doç. Dr. Sevda Yüksel
Öğr. Gör. Zübeyde Cücen

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 31
Meslek Yüksekokulu No.: 03
ISBN : 978-605-5426-30-9
© Güncellenmiş 4. Basım, Mart 2016

İLK YARDIM VE TEMEL UYGULAMALAR

Yrd. Doç. Dr. Sevda Yüksel
Öğr. Gör. Zübeyde Cücen

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yüksel, Sevda., Cücen, Zübeyde
İlk Yardım ve Temel Uygulamalar / *Sevda Yüksel, Zübeyde Cücen*
Güncellenmiş 4. Basım, XII + 212 s., 135 x 195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-5426-30-9
1. İlk Yardım 2. Temel Yaşam Desteği (KPR - CPR) 3. Yaralanma 4. Kanama 5. Boğulma 6. Zehirlenme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Kaza, beklenmedik bir zamanda ve beklenmedik şekilde, yaralanmalara, can ve mal kayıplarına neden olan olaylara denir. Doğal afetler de yine kazalar gibi beklenmedik zamanlarda meydana gelen, önüne geçilemeyen ve insan gücünü aşan olaylardır. Kaza denilince akla en fazla trafik kazaları, ev kazaları ve iş kazaları gelmektedir. Gerek kazalarda gerekse doğal afetlerde, ilk yardım konusunda eğitim almış kişilerin yaralılara müdahale etmeleri kazaya uğrayan kişilerin en az zararla kurtulmalarını sağlamaktadır. Bu nedenle bilinçli bir ilk yardımcı; hangi uygulamasının hasta/yaralının durumunun daha kötüye gitmesini önleyeceğini ve onu rahatlatacağını, hangi yaklaşımının ona zarar verebileceğini bilir.

İlk yardım denilince çoğu insanın aklına ambulans ve sağlık görevlileri gelir. Aslında ilk yardım, sağlık görevlileri gelinceye kadar olay çevresindeki ilk yardım eğitimi almış kişilerin elde bulunan malzemelerle yapabildiği ilaçsız girişimlerdir. İlk yardım eğitimi almamış kişilerin bilinçsizce ilk yardım uygulamaları yapmaları sonucu birçok insanımız zarar görmekte iyileşme süreleri uzamakta ya da sakat kalmaktadır. Bilinçsiz kişilerin olaylara müdahale etmeleri sırasında yaşanan facialar zaman zaman medya aracılığı ile kamuoyuna yansıtılmaktadır.

İlk yardım eğitimi almış kişilerin sayısının artırılması bu nedenle çok önemlidir. Bu amaçla Sağlık Bakanlığı, 2002 yılından başlayarak konuya ilişkin bir çalışma yapmış ve ilk yardım yönetmeliği çıkarmıştır. 2004 yılında hayata geçirilen yönetmelik gereği çalışma yerlerinde belli sayıda ilk yardım eğitimi almış çalışanların bulunması zorunlu kılınmıştır. Bu çalışma toplumda ilk yardım bilincinin oluşturulması ve nitelikli ilk yardımcı yetiştirilmesi adına en önemli adımdır.

Diğer önemli bir adım da, Meslek Yüksekokullarında elli iki programa ortak ders olarak "İlk yardım" dersinin verilmesi kararıdır. Toplumda bilinçli ilk yardımcı sayısının artırılması adına çok önemli bir adım olan bu uygulama, diğer programlarda da uygulamaya geçirilmesi sağlanıp genişleyerek, devam edecektir. Bu konuda toplumsal bilincin oluşturulması, gençlerimize ve yeni nesillere, ilk yardım uygulama becerisi ve cesaretinin kazandırılması ile mümkün olacaktır.

Kitap hazırlanırken, 2010 yılı Amerikan Kalp Birliği, Avrupa Resüsitasyon ve Uluslararası Resüsitasyon Komitesi tarafından Temel Yaşam Desteği uygulamaları konusunda yaptığı değişiklikler "Kardiyo Pulmoner Resüsitasyon Kılavuzu" referans alınarak güncellenmiştir.

Kitabın hazırlanması aşamasında fotoğraf çekiminde emeği geçen İlk ve Acil Yardım, Tıbbi Laboratuvar Teknikleri ve Grafik Tasarım Programı öğrencilerine teşekkür ederiz.

Hazırladığımız "İlk Yardım ve Temel Uygulamaları" kitabının, toplumsal bir sorumluluk olan "İlk Yardım Uygulama Becerisinin" kazandırılmasına katkıda bulunması ve bu konuda bilinçli nesiller yetiştirilmesi dilek ve ümidiyle.

Yrd. Doç. Dr. Sevda Yüksel
Turgut Özal Üniversitesi
Sağlık Yüksekokulu

Öğr. Gör. Zübeyde Cücen
Turgut Özal Üniversitesi Sağlık
Bilimleri Meslek Yüksekokulu
İlk Yardım Eğitim Merkezi
Mesul Müdürü

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM: İLK YARDIMIN TEMEL İLKELERİ

I. İLK YARDIMIN TEMEL UYGULAMALARI 3
A. İLK YARDIM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 3
1. İlk Yardımın Tanımı 3
2. Acil Tedavinin Tanımı 3
3. İlk Yardım ve Acil Tedavi Arasındaki Farklar 3
4. İlk Yardımcının Tanımı 3
5. İlk Yardımcının Özellikleri 4
6. İlk Yardımın Öncelikli Amaçları 4
B. İLK YARDIM TEMEL UYGULAMALARI 5
1. Koruma 5
2. Bildirme 6
3. Kurtarma (Müdahale) 8
C. İLK YARDIMIN TEMEL İLKELERİ 9
1. Triyajın Tanımı 10
2. Hasta/Yaralıların Tıbbi Yardım Gereksinimlerine Göre Önceliklerinin Belirleme Sıraları ve Sorunları 10
II. HASTA VE YARALININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ 12
A. İNSAN VÜCUDU VE İŞLEYİŞİ 12
1. Hücre 12
2. Doku 18
3. Sistem 20
B. YAŞAM BULGULARI 32
1. Bilinç Durumunun Değerlendirilmesi 32
2. Solunumunun Değerlendirilmesi 32
3. Nabız Değerlendirilmesi 33
4. Vücut Isısının Değerlendirilmesi 34
5. Kan Basıncının Değerlendirilmesi 35
C. BİRİNCİ DEĞERLENDİRME 36
1. Hasta/Yaralının Değerlendirilmesinin Amacı 36
2. Hasta/Yaralının İlk (Birinci) Değerlendirilme Aşamaları 36
3. Koma Pozisyonu (Yarı Yüzükoyun-Yan Pozisyon) 40
D. İKİNCİ DEĞERLENDİRME 41
1. Görüşerek Bilgi Edinme 41
2. Baş ve Boyun Muayenesi 41
3. Göğüs ve Karın Muayenesi 43
4. Kol ve Bacak Muayenesi 43

İKİNCİ BÖLÜM: TEMEL YAŞAM DESTEĞİ

I. YETİŞKİNLERDE TEMEL YAŞAM DESTEĞİ 47
A. KARDİYO PULMONER RESÜSİTASYON İLE İLGİLİ TANIMLAR 47
B. YETİŞKİNLERDE TEMEL YAŞAM DESTEĞİ UYGULAMA TEKNİĞİ 47
1. Yetişkinlerde Hava Yolu Açıklığının Sağlanması 47
2. Yetişkinlerde Ağızdan Ağıza Suni Solunum 49
3. Yetişkinlerde Ağızdan-Buruna Suni Solunum 50
4. Yetişkinlerde Dış Kalp Masajı ve Yapay Solunumun Birlikte Uygulanması 51
C. TEMEL YAŞAM DESTEĞİ SONLANDIRMA KRİTERLERİ 55
D. TEMEL YAŞAM DESTEĞİNİN KOMPLİKASYONLARI 56
II. ÇOCUKLARDA TEMEL YAŞAM DESTEĞİ 56
A. SOLUNUM SİSTEMİ FARKLILIKLARI 56
B. DOLAŞIM SİSTEMİ FARKLILIKLARI 56
C. ÇOCUKLARDA KALP DURMASININ NEDENLERİ 56
D. ÇOCUKLARDA TEMEL YAŞAM DESTEĞİ UYGULAMA TEKNİĞİ 57
1. Çocuklarda Hava Yolu Açıklığının Sağlanması 57
2. Çocuklarda Ağızdan Ağıza Suni Solunum 58
3. Çocuklarda (1-8 Yaş) Dış Kalp Masajı ve Yapay Solunumun Birlikte Uygulanması 59
III. BEBEKLERDE TEMEL YAŞAM DESTEĞİ 61
A. BEBEKLERDE TEMEL YAŞAM DESTEĞİ UYGULAMA TEKNİĞİ 61
1. Bebeklerde Hava Yolu Açıklığının Sağlanması 61
2. Bebeklerde (0–12 Ay) Dış Kalp Masajı ve Yapay Solunumun Birlikte Uygulanması 62
IV. SOLUNUM YOLU TIKANIKLIĞINDA İLK YARDIM 65
A. SOLUNUM YOLU TIKANIKLIĞI 65
B. TIKANMA ÇEŞİTLERİ 65
1. Kısmi Tıkanma 65
2. Tam Tıkanma 66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YARALANMALARDA İLK YARDIM

I. KANAMALAR 75
A. KANAMA 75
B. KANAMA ÇEŞİTLERİ 75
1. Vücutta Kanın Aktığı Bölgeye Göre Kanamalar 75
2. Kanayan Damarın Özelliğine Göre Kanamalar 76
C. DIŞ KANAMALAR 77
1. Dış Kanamalarda İlk Yardım 78

2. Kanamayı Durdurmak İçin Yapılabilecek Yöntemler 79
3. Uzuv Kopması Durumunda İlk Yardım Uygulama 82
D. İÇ KANAMALAR 83
1. İç Kanaması Olan Hasta/Yaralıda Görülebilecek Genel Değişiklikler 84
2. İç Kanamalarda Bölgesel Değişiklikler ve Belirtiler 84
3. İç Kanamalarda İlk Yardım Uygulaması 85
E. ŞOK 85
1. Şok Nedenleri 86
2. Şok Çeşitleri 86
3. Şok Belirtileri 88
4. Şokta İlk Yardım 88
5. Şok Pozisyonu Verilmesi 89
F. DİĞER KANAMALARDA İLK YARDIM 90
1. Burun Kanamaları 90
2. Kulak Kanamaları 90
3. Dişeti Kanamaları 91
4. Varis Kanamaları 91
5. Saçlı Deri Kanamaları 91
II. YARA VE YARA ÇEŞİTLERİ 92
A. YARA ÇEŞİTLERİ 92
1. Sıyrık Yara 92
2. Kesik Yara 92
3. Ezik Yara 92
4. Delici Yara 93
5. Parçalı Yara 93
6. Enfekte Yara 93
B. CİDDİ YARALAR 94
C. YARALANMALARDA İLK YARDIM 95
1. Yaraların Ortak Belirtileri 95
2. Yaralanmalarda İlk Yardım Uygulaması 95
D. AÇIK YARALARDA KULLANILMAMASI GEREKEN MALZEMELER 95
III. BÖLGESEL YARALANMALARDA İLK YARDIM 95
A. KAFA VE OMURGA YARALANMALARI 95
1. Kafa ve Omurga Yaralanma Çeşitleri 96
2. Kafa ve Omurga Yaralanma Nedenleri 97
3. Kafa ve Omurga Yaralanmalarının Belirtileri 98
4. Kafa ve Omurga Yaralanmalarında İlk Yardım 98
B. DELİCİ YARALANMALAR 99
1. Delici Göğüs Yaralanmaları 99
2. Delici Karın Yaralanmaları 100

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KIRIK, ÇIKIK VE BURKULMALARDA İLK YARDIM

I. KIRIK 105
A. KIRIK ÇEŞİTLERİ 105
B. KIRIK BELİRTİLERİ 105
C. KIRIĞIN NEDEN OLABİLECEĞİ DURUMLAR 105
D. KIRIKLARDA İLK YARDIM 106
II. ÇIKIK 107
A. ÇIKIK BELİRTİLERİ 107
B. ÇIKIKLARDA İLK YARDIM 107
III. BURKULMA 108
A. BURKULMA BELİRTİLERİ 108
B. BURKULMALARDA İLK YARDIM 108
IV. KIRIK ÇIKIK VE BURKULMALARDA TESPİT İŞLEMİ 109
V. BAŞ VE OMURGA KIRIKLARI 110
A. BAŞA ÜÇGEN VE SİLİNDİR SARGI UYGULAMA 110
B. BOYUN VE OMURGAYA TESPİT UYGULAMA 112
VI. ÜST EKSTREMİTE KIRIK, ÇIKIK VE BURKULMALARINDA İLK YARDIM .. 114
A. ÜST EKSTREMİTELERE ÜÇGEN SARGI VE BANDAJ UYGULAMA 114
1. Omuza Üçgen Sargı Uygulama 114
2. Kola Üçgen Sargı Uygulama 115
3. Ele Üçgen Sargı Uygulama 116
4. Gövdeye Üçgen Sargı Uygulama 117
5. Dirseğe Bandaj Uygulama 118
6. Ele Bandaj Uygulama 118
B. ÜST EKSTREMİTE KIRIK, ÇIKIK VE BURKULMALARINDA TESPİTLER .. 119
1. Köprücük Kemiği Kırığında Tespit 119
2. Kol Kemiği Kırığında Tespit 119
3. Dirsek Kemiği Kırığında Tespit 119
4. Ön Kol ve El Bileği Kırığında Tespit 120
5. Tespit Uygulamasında Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 122
6. Üst Ekstremite Kırıklarında İlk Yardım 123
VII. KALÇA VE ALT EKSTREMİTE KIRIK, ÇIKIK VE BURKULMALARINDA İLK YARDIM 124
A. ALT EKSTREMİTELERE ÜÇGEN SARGI VE BANDAJ UYGULAMA 124
1. Dize Üçgen Sargı Uygulama 124
2. Ayağa Üçgen Sargı Uygulama 125
3. Dize Bandaj Uygulama 125
4. Ayağa Bandaj Uygulama 125

B. KALÇA VE ALT EKSTREMİTE KIRIK ÇIKIK VE BURKULMALARINDA TESPİTLER 126
1. Kalça Kemiği Kırığında Tespit 126
2. Uyluk Kemiği Kırığında Tespit 128
3. Diz Kapağı Kemiği Kırığında Tespit 129
4. Bacak Kemiği Kırığında Tespit 129
5. Ayak ve Ayak Bileği Kemiği Kırığında Tespit 130
6. Alt Ekstremite Kırıklarında İlk Yardım 130

BEŞİNCİ BÖLÜM: DİĞER ACİL DURUMLARDA İLK YARDIM

I. ACİL BAKIM GEREKTİREN HASTALIKLARDA İLK YARDIM 135
A. BİLİNÇ BOZUKLUĞU 135
1. Bayılma (Senkop) 135
2. Bayılma (Senkop) Belirtileri 135
3. Başı Dönen (Bayılacağını Hisseden) Kişiye İlk Yardım 136
4. Bayılma Nedenleri 136
5. Koma Belirtileri 136
6. Koma Nedenleri 136
B. BİLİNÇ BOZUKLUĞUNDA İLK YARDIM 137
C. KOMA POZİSYONU VERİLMESİ 137
D. BİLİNÇ BOZUKLUĞUNA NEDEN OLAN BAZI HASTALIKLAR 139
1. Havale (Konvülsiyon) 139
2. Diyabet (Şeker Hastalığı) 141
E. GÖĞÜS AĞRISI VE İLK YARDIM 143
1. Kalp Spazmı (Anjina Pektoris) Belirtileri 143
2. Kalp Krizi (Miyokart Enfaktüsü) Belirtileri 144
3. Göğüs Ağrısında İlk Yardım 144
II. ZEHİRLENMELER 144
A. ZEHİRLENME YOLLARI 145
1. Sindirim Sistemi Yoluyla Zehirlenme 145
2. Solunum Sistemi Yoluyla Zehirlenme 147
3. Deri Yoluyla Zehirlenme 149
III. SICAK ÇARPMASI, YANIK VE DONMALAR 154
A. SICAK ÇARPMASI 154
1. Sıcak Çarpmasında Risk Grupları 154
2. Sıcak Çarpmasında Belirtiler 155
3. Sıcak Çarpmasında İlk Yardım 155
4. Sıcak Yaz Günlerinde Sıcak Çarpmasından Korunmak İçin Alınması Gereken Önlemler 156

B. YANIKLAR 156
1. Yanığın Ciddiyetini Etkileyen Faktörler 157
2. Yanık Dereceleri 158
3. Yanık Çeşitleri 159
4. Yanığın Vücuttaki Olumsuz Etkileri 163
C. DONMALAR 163
1. Donuk Dereceleri ve Belirtiler 163
2. Donmalarda İlk Yardım 164
D. HİPOTERMİ (DÜŞÜK ISI) 164
1. Hipotermi Belirtileri 164
2. Hipotermide İlk Yardım 165
IV. VÜCUDA YABANCI CİSİM KAÇMALARINDA İLK YARDIM 165
A. GÖZE YABANCI CİSİM KAÇMALARINDA İLK YARDIM 165
B. KULAĞA YABANCI CİSİM KAÇMALARINDA İLK YARDIM 166
C. BURUNA YABANCI CİSİM KAÇMALARINDA İLK YARDIM 167
D. BOĞULMALARDA İLK YARDIM 167
1. Boğulma Nedenleri 167
2. Boğulma Belirtileri 168
3. Boğulmalarda İlk Yardım 168
4. Suda Boğulma 169

ALTINCI BÖLÜM: TAŞIMALAR

I. ACİL TAŞIMA TEKNİKLERİ 173
A. TAŞIMALARDA GENEL KURALLAR 173
B. HASTA VEYA YARALIYI SÜRÜKLEME YÖNTEMLERİ 174
1. Ayak Bileklerinden Sürükleme 175
2. Koltuk Altlarından Tutarak Sürükleme 175
3. Hasta veya Yaralıyı Tutarak Sürükleme 176
C. İTFAİYECİ YÖNTEMİ TAŞIMA 176
D. ARAÇ İÇİNDEKİ HASTA VEYA YARALIYI ÇIKARMA (RENTEK MANEVRASI) 177
II. KISA MESAFEDE HIZLI TAŞIMA TEKNİKLERİ 178
A. BİR KİŞİ İLE TAŞIMA YÖNTEMLERİ 178
1. Omuzdan Destek Vererek Taşıma 178
2. Kucakta Taşıma 179
3. İtfaiyeci Yöntemi ile Omuzda Taşıma 179
4. Sırtta Taşıma 180
B. İKİ KİŞİ İLE TAŞIMA YÖNTEMLERİ 181
1. İki Elle Altın Beşik Yöntemi 181

2. Üç Elle Altın Beşik Yöntemi 181
3. Dört Elle Altın Beşik Yöntemi 182
4. Teskereci Yöntemi 182
III. SEDYE OLUŞTURARAK HASTA VEYA YARALILARI TAŞIMA 183
A. SANDALYE İLE TAŞIMA 183
B. BATTANİYE İLE GEÇİCİ SEDYE OLUŞTURMA 184
C. KAŞIK TEKNİĞİ İLE SEDYEYE YERLEŞTİRME 184
D. KÖPRÜ TEKNİĞİ İLE SEDYEYE YERLEŞTİRME 186
E. SEDYEYİ İKİ VEYA DÖRT KİŞİ İLE TAŞIMA 187
1. Sedye ile Taşımada Genel Kurallar 187
2. Sedyenin İki Kişi Tarafınan Taşınması 187
3. Sedyenin Dört Kişi Tarafından Taşınması 188
4. Bir Battaniye ile Geçici Sedye Oluşturma 188
5. Bir Battaniye ve İki Sopa ile Geçici Sedye Oluşturma 189

YEDİNCİ BÖLÜM: TEMEL İLK YARDIM UYGULAMALARI BECERİ DEĞERLENDİRME REHBERLERİ

TEMEL İLK YARDIM UYGULAMALARI BECERİ REHBERİ KULLANIMI 193

KAYNAKÇA 207

KAYNAKÇA

Baskett, P., Nolan, J., Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Konseyi Kılavuzu (Çeviri S.B.), Logos Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Bilir, N., Özvarış, Ş.B., Yıldız, A.N., Temel İlk Yardım Bilgileri ve İlk Yardım Eğitimi Becerileri Rehberi, 2004

Çavuşoğlu, H., Çağlayan, Yeğen, B. (Çeviri Editörü), Guyton Tıbbi Fizyoloji, 11. Basım, Güneş Kitabevi, Ankara, 2007.

Demir, G., Bingöl, N., Karagöz, S., İlk Yardım Kaynak Kitabı, Hazar Reklam, Ankara, 2014.

Ertekin, C. ve ark. (Editör), Acil Hekimliği Sertifika Programı Temel Eğitim Kitabı, S.B. Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009.

Güler, Ç., Biliri N., İlk Yardım (B Düzeyi), S.B. Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi No:15, Ankara, 1994.

Hasta ve Yaralıların Acil Bakımı ve Nakledilmesi, Amerikan Ortopedik Cerrahlar Akademisi yayını, Nassetti Tıbbi Cihazlar, İstanbul, 2003.

İnan, F. H., Kurt, Z., Kubilay, İ., Temel İlk Yardım Uygulamaları Eğitim Kitabı, S.B. Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2007.

Kocatürk, C., İlk Yardım El Kitabı, Kurtaran Sağlık ve Eğitim Hizmetleri Yayınları, İstanbul, 2005.

Mary, Fran Hazinski, John, M. Field, Kardiyopulmoner Resüsitasyon ve Acil Kardiyak Bakım Bilimi İçin 2010 Amerikan Kalp Derneği (AHA) Kılavuzu (çeviri), Logos Yayıncılık, İstanbul, 2012

Rodoplu, Ü., Herkes İçin Resimli İlk Yardım Kitabı, Yakın Kitabevi, İzmir, 2010.

Somyürek, İ., Eğitimciler için İlk Yardım El Kitabı, Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Somyürek, İ., S.M.L için İlk Yardım Ders Kitabı, Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Süzen, B., Temel İlk Yardım, Bedray Basın Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Şelimen, D., Özşahin A., Gürkan, A., Taviloğlu, K. (Editör), Hemşire Tekniker ve Teknisyenlere Yönelik Travma ve Resüsitasyon Kurs Kitabı, Kuban Matbaacılık, Ankara, 2008.

Tiryaki, D., İlk Yardım El Kitabı, Artı Sağlık Çevre Kalite Yayınları, İstanbul, 2007.

Türkeş, C., İlk Yardım Eğitim Kitabı, Aktüel Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Uçar, M., Yanıklar ve İlk Yardım, İstanbul Medikal Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Yücel, N., Ertan, C., Trafik ve İlk Yardım, İnönü Üniversitesi UNİZEM yayınları, Malatya, 2009.

Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Basım

İMAR BİLGİSİ
PLANLAMA UYGULAMA MEVZUAT

Prof. Dr. Ferruh Yıldız

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 5
Mühendislik/Teknik No.: 1
ISBN: 978-605-5426-04-0
© Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Basım, Eylül 2016

İMAR BİLGİSİ Planlama Uygulama Mevzuat
Prof. Dr. Ferruh Yıldız

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Yıldız, Ferruh.
İMAR BİLGİSİ Planlama Uygulama Mevzuat / *Ferruh Yıldız*
Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Basım, XVI + 616 s., 160×235 mm
Kaynakça var dizin yok
ISBN 978-605-5426-04-0
1. İmar 2. Şehircilik 3. Arazi Yönetimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

1995 yılında ilk baskısı yapılan bu eserin onuncu baskısı 2016 yılında yapılmış olacaktır. Aradan geçen yirmi bir yıllık süreçte ülkemizde şehircilik ve imar faaliyetleri açısından önemli değişimler yaşanmıştır. Temel yasa olan "imar kanunu" bu süreçte kanun hükmünde kararnameler veya torba yasalarla bir kaç kez değişikliğe uğramıştır. 1985 tarihli imar kanununun mahalli idarelere verilen yetkileri bu süreçte kısmen denetim altına alınmış öte yandan bakanlık yetkileri de genişletilmiştir.

Aralık 2012 tarihli 6360 sayılı kanun ile ülkemizde 14 yeni büyükşehir kurulmuş ve ülkemizdeki büyükşehir sayısı 30'a yükselmiştir. Bu illerin mülki sınırları büyükşehir sınırları olmuştur. Bu illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı bulundukları ilçenin belediyesine katılmıştır. Dolayısıyla büyükşehir kapsamında olan illerimizde köy tüzel kişiliği kavramı ortadan kalkmıştır. Tüm köyler bağlı oldukları ilçenin mahallesi olmuşlardır. Bu nedenle Türkiye İstatistik Kurumu 31.12.2014 verilerinde ülke nüfusunun %91.8'i il ve ilçe merkezlerinde %8.2'i ise köylerde yaşamaktadır.

1950'li yıllardan itibaren başlayan hızlı kentleşme sürecinde, Türkiye Kentleri fiziki bir büyümenin yanı sıra, beraberinde getirdiği sosyal, ekonomik, çevresel ve kültürel boyutlarda önemli gündem maddeleri ile karşı karşıyadır. Bunların temel sorunlarından birisi ülkemizde mekânsal planlama alanında bütüncül bir bakış açısı geliştirilmemiş olmasıdır. Bu nedenle mevcut durumdaki çok parçalı olan kurumsal yapının ve dağınık planlama yetkilerinin birlikte ele alınması ve çerçeve bir kanun ile yeni bir planlama yaklaşımı ve planlama sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. Halen ülkemizde yürürlükteki kırktan fazla mevzuatla değişik kurumlara imar ve şehircilik faaliyetleri ile ilgili olarak planlama yetkisi tanınmıştır. Dünyada böyle ikinci bir örnek ülke bulmak mümkün olmasa gerek.

Yüksek nüfus artışının sürdüğü kentlerde konut sorunu halen güncelliğini korumaktadır. Talep ile ruhsatlı konut arzı arasında yerleşmelere göre önemli

farklılıklar bulunmaktadır. Düşük ve orta gelir gruplarının konut edinmede karşı karşıya bulunduğu ekonomik zorlukların aşılması konusunda, arsa arzından başlayarak konut ve dönüşüm stratejilerinde bütüncül bir yaklaşım geliştirilmesi gerekmektedir.

Halen arsa ve arazi düzenlemesi yoluyla gerçekleştirilen imar planı uygulamalarında kadastral mülklerin imar parsellerine dönüştürülmesinde değer esasına geçilmemiş olması ülkemiz için halen büyük bir eksikliktir. Öte yandan Belediyelerce gerçekleştirilen mevcut kentsel dönüşüm uygulamalarının ekonomik, sosyal ve fiziksel boyutlarının da göz önüne alındığı "sürdürülebilir kentsel dönüşüm" politikası geliştirerek yapılması gerekmektedir.

Planlama ve kentleşme bir kültür olgusudur. Ülkemizde doğal ve kültürel varlıkların/alanların korunmasında, yetki, sorumluluk, koordinasyon ve yaptırımların açıkça tariflendiği tek bir mevzuat yoktur. Bu nedenle ilgili diğer mevzuatlarla da uyum içerisinde olan temel bir "Koruma" yasal çerçevesinin de oluşturulması gerekmektedir. Bunun yanında bir diğer eksikliğimiz de koruma projeleri ile sosyal kalkınma projeleri bütünleştirilerek uygulanmamaktadır. Özellikle mekânın, yaşayanları ile birlikte korunmasını sağlayacak politikalar ve projeler geliştirilmesi gerekmektedir.

Bugün Dünyada yoksulluk halen yaşanabilir kentlerin önündeki en önemli engel ve tehdittir. Yoksulluk, göç ve kentsel yığılma sorunu ile başa çıkabilmenin en önemli yolu "istihdam odaklı yerel kalkınma modelleri" nin geliştirilmesi ve uygulanabilmesidir. Son yıllarda ülkemizde bu amaca hizmet etmek üzere önemli adımlar atılmaktadır. Yaygın örgütlenme, sektörel ve yerel kümelenme, kapasite geliştirme, kamu-üniversite-özel sektör işbirliği, yerel halkın ve üreticinin refahını hedefleyen yatırım politikaları ve yerel kaynakların korunarak değerlendirilmesi önemli unsurlar olarak görülmektedir.

Ülkemizin sosyal ve iktisadi sorunlarının temel sebeplerinden birini bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları oluşturmaktadır. Bu farklılıkları giderecek bölgesel kalkınma politikalarının oluşturulması gerekmektedir.

Planlama süreci; "katılımcı, müzakereci, dinamik ve disiplinler arası gerçekleştirilen ve planı yalnızca fiziksel müdahaleye odaklanan nihai bir belge olarak değil, doğal ve kültürel değerlerin korunması ile sosyo-ekonomik gelişme için araçları ortaya koyan, birleştirici ve devamlılığı olan, stratejik amaç ve hedefleri içeren,

izleme ve değerlendirme sistemi olan ve geri beslemeyi öngören, esnek bir süreç olarak tanımlanmalıdır". Öte yandan planlama sürecinin ve sisteminin, salt kentleri değil, aynı zamanda kırsal yerleşmeleri ve kır-kent sürekliliğini de kapsayacak şekilde oluşturulması gerekmektedir.

Onuncu baskısı hazırlanan bu eser; gerek eğitim, gerekse de uygulamacı olarak imar ve planlama faaliyetleri ile ilgili çalışmalar yapan tüm kullanıcılara yararlı olabilmesi tekrar gözden geçirilmiştir. Ancak bazı hususlar harita sektörü çalışanlarının uygulamada karşılaşabileceği özel durumlar dikkate alınarak özellikle detaylı açıklanmış ve konular örneklerle zenginleştirilmiştir.

Eserin hazırlanmasında büyük özveri ve sabırla bana destek olan eşim Sevil, kızım Elçin ve oğlum Altay'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Konya, 2016 **Prof. Dr. Ferruh Yıldız**

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
ŞEHİRLEŞME

1.1- ŞEHİR NEDİR? 1
1.1.1- Yönetsel Tanım 1
1.1.2- Fonksiyonel Tanım 2
1.1.3- Planlama Açısından Tanım 4
1.2- ŞEHİRCİLİK 5
1.3- TÜRKİYE'DE ŞEHİRLEŞME VE SORUNLARI 6
1.3.1- Ekonomik Sorunlar 7
1.3.2- Sosyal Sorunlar 8
1.3.3- Fiziksel Sorunlar 8
1.3.4- Altyapı Sorunları 8
1.3.5- Mali Sorunlar 8

Bölüm 2
KRONOLOJİ

2.1- GİRİŞ 9

Bölüm 3
TÜRKİYE'NİN YÖNETİM YAPISI VE PLANLAMA AÇISINDAN İNCELENMESİ

3.1- YÖNETİM 13
3.1.1- Merkezden Yönetim İlkesi 15
3.1.2- Yetki Genişliği İlkesi 15
3.1.3- Yerinden Yönetim İlkesi 16
3.2- TÜRKİYE'DE MAHALLİ İDARELER 17
3.2.1- İl Özel İdareleri 17
3.2.1.1- Özel İdarelerin Görevleri 18
3.2.1.2- İl Özel İdare Organları 18
3.2.2- Belediyeler 24
3.2.2.1- Belediye Teşkilatının Kurulması 24
3.2.2.2- Belediyenin Görevleri 25
3.2.2.3- Belediyenin Organları 27
3.2.3. Büyükşehir Belediyesi 35
3.2.3.1- Büyükşehir Belediyesinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları 35
3.2.3.2- İlçe Belediyelerinin Görev ve Yetkileri 38
3.2.3.3- Büyükşehir Belediyesinin İmar Denetim Yetkisi 39
3.2.3.4- Büyükşehir Belediyesinin Organları 39

3.2.4- Köy Yönetimi....41
3.2.4.1- Köy Yerleşim Haritalarının Yapım Esasları....43
3.2.4.2- Köy Yerleşim Haritalarının Kontrol Esasları....46

Bölüm 4
İMAR YÖNETMELİĞİ

4.1- TANIMI VE AMACI....49
4.2- YÖNETMELİĞİN KAPSAMI....50
4.3- YÖNETMELİĞİN HAZIRLANMASI VE YÜRÜRLÜĞE KONULMASI....50

Bölüm 5
İMAR PROGRAMI

5.1- TANIM....53
5.2- PROGRAMIN YARARLARI....53
5.3- İMAR PROGRAMLARININ HAZIRLANMASI VE YÜRÜRLÜĞE KONULMASI....54
5.4- İMAR PROGRAMI VE GEÇİCİ YAPI İZNİ....55

Bölüm 6
HALİHAZIR HARİTALAR

6.1- HALİHAZIR HARİTANIN TANIMI VE AMACI....57
6.2- "1/2500 VE DAHA BÜYÜK ÖLÇEKLİ HARİTA VE PLANLARIN YAPILMASINA AİT TEKNİK YÖNETMELİK (R.G:10.4.1974)" HÜKÜMLERİNE GÖRE HALİHAZIR HARİTA YAPIMININ TEKNİK ESASLARI....59
6.3- "BÜYÜK ÖLÇEKLİ HARİTALARIN YAPIM YÖNETMELİĞİ (R.G: 31.1.1988)" HÜKÜMLERİNE GÖRE HALİHAZIR HARİTA YAPIMININ TEKNİK ESASLARI....63
6.4- "BÜYÜK ÖLÇEKLİ HARİTA VE HARİTA BİLGİLERİ ÜRETİM YÖNETMELİĞİ (BÖHHBUY, R.G:15.07.2005)" HÜKÜMLERİNE GÖRE HALİHAZIR HARİTA YAPIMININ TEKNİK ESASLARI....70
6.5- HALİHAZIR HARİTALARIN YAPIM YÖNTEMLERİ....79
6.5.1- Halihazır Haritaların Emanet Yoluyla Yapılması....79
6.5.2- Halihazır Haritaların İller Bankası Aracılığı ile Yapılması....79
6.5.3- Halihazır Haritaların İhale Yoluyla Yapılması (2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu Hükümlerine Göre)....80
6.5.4- Halihazır Haritaların İhale Yoluyla Yapılması (4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu Hükümlerine Göre)....87
6.6- HALİHAZIR HARİTALARIN ONAY VE YÜRÜRLÜLÜK İŞLEMLERİ....91

Bölüm 7
ANAKLATİK İNCELEME

7.1- TANIM 93
7.2- ARAŞTIRMA VE İNCELEME ÇALIŞMALARI 94
7.3- DEĞERLENDİRME 97
7.4- FİZİKİ PLANLAMA 98
7.4.1- Plan Çizim Yöntemleri 98
7.4.1.1- Aktif Plan Çizim Yöntemi 98
7.4.1.2- Pasif Plan Çizim Yöntemi 98

Bölüm 8
PLAN BASAMAKLARI

8.1- PLANLAMADA BAKANLIĞIN YETKİSİ 103
8.2- PLAN TÜRLERİ 107
8.3- SOSYO – EKONOMİK PLANLAR 108
8.3.1- Ülke Kalkınma Planı 108
8.3.2- Bölge Planı 108
8.3.3- Mekânsal Strateji Planı 108
8.4- ÜST DÜZEY FİZİKİ PLANLAR 109
8.4.1- Metropoliten Alan Planı 109
8.4.2- Çevre Düzeni Planları 110
8.5- YEREL FİZİKİ PLANLAR 116
8.5.1- Nazım İmar Planı 119
8.5.2- Uygulama İmar Planı 123
8.6- ÖZEL AMAÇLI PLANLAR 127
8.6.1- Koruma Amaçlı İmar Planları 127
8.6.2- Turizm Amaçlı İmar Planı 129
8.6.3- Özel Çevre Koruma (ÖÇK) Bölgesi Planları 130
8.6.4- Dolgu Kıyı İmar Planı 131
8.6.5- Islah İmar Planı 131
8.7- TAMAMLAYICI PLANLAR 132
8.7.1- İlave İmar Planı 132
8.7.2- Revizyon İmar Planı 132
8.7.3- Mevzi (Küçük Alan) İmar Planları 132
8.8- İMAR PLANLARININ YAPIM YOLLARI 133
8.8.1- İmar Planı Yapımında Yeterlilik Grupları 134

8.8.2- Plan Yapım Bedelinin Karşılanması 136
8.8.3- İmar Planlarının Onayı ve Kesinleşmesi 138
8.8.4- Onaylanmış Planlarda Değişiklik Yapılması 141

Bölüm 9
PLAN DEYİMLERİ

9- PLAN DEYİMLERİ 147

Bölüm 10
MÜLKİYET İMAR İLİŞKİLERİ

10.1- MÜLKİYET İMAR İLİŞKİLERİ 157
10.2- TAŞINMAZ MAL (GAYRİMENKUL) 159
10.3- İRTİFAK HAKLARI 160
10.4- ARZİ İRTİFAK HAKLARINDA ÖZEL DURUMLAR 162

Bölüm 11
İMAR PLANI UYGULAMA YÖNTEMLERİ

11.1- GİRİŞ 165
11.2- KAMULAŞTIRMA YÖNTEMİ 165
11.3- MAL SAHİBİNİN İSTEĞİ ÜZERİNE YAPILAN UYGULAMALAR 167
11.4- ARAZİ VE ARSA DÜZENLEMESİ YÖNTEMİ (18. MADDE) 168

Bölüm 12
KAMULAŞTIRMA

12.1- TANIM 171
12.2- KAMULAŞTIRMANIN ÖGELERİ 172
12.3- KAMULAŞTIRMANIN ÖZELLİĞİ 174
12.4- KAMULAŞTIRMA KANUNU'NUN İNCELENMESİ 176
12.4.1- Kamulaştırma Kanunundaki Eski (R.G: 04.11.1983 tarihli) Uygulama 176
12.4.2- Kamulaştırma Kanunundaki Yeni Uygulama (R.G: 05.05.2001) 177
12.4.3- Kamulaştırma Kanunundaki Eski ve Yeni Uygulamanın Değerlendirmesi 178
12.5- KAMULAŞTIRMA YAPMAYA YETKİLİ OLANLAR 179
12.6- KAMULAŞTIRMADA YAPILACAK İŞLEMLER 180
12.6.1- Kamu Yararı Kararının Alınması ve Onayı 181
12.6.2- Kamulaştırılacak Taşınmazın Saptanması 182
12.6.3- Taşınmaz Sahibinin Belirlenmesi 183
12.6.4- Tapu Kaydına Şerh Konulması 184
12.6.5- Satın Alma Usulünün Uygulanması 184

12.6.6- Kamulaştırma Bedelinin Mahkemece Tespiti ve Taşınmaz Malın İdare Adına Tescili ... 185
12.6.7- Kamulaştırma Bedelinin Tespiti Esasları ... 188
12.6.8- Kısmen Kamulaştırma ... 188
12.6.9- Dava Hakkı ... 189
12.6.10- Bilirkişiler ... 189
12.6.11- İhtilaflı Taşınmazların Kamulaştırılması ... 190
12.6.12- Tapuda Kayıtlı Olmayan Taşınmaz Malların Tescili ve Zilyedin Hakları ... 191
12.6.13- Taşınmaz Malın Boşaltılması ... 192
12.6.14- İdarenin Tek Taraflı Vazgeçmesi ... 193
12.6.15- Vazgeçme, İade ve Devir ... 193
12.6.16- Mal Sahibinin Geri Alma Hakkı ... 193
12.6.17- Trampa Yolu ile Kamulaştırma ... 194
12.6.18- Acele Kamulaştırma ... 194
12.6.19- Bir İdareye Ait Taşınmaz Malın Diğer İdareye Devri ... 195
12.6.20- İmar Mevzuatı Uygulanan veya Özel Parselasyon Yapılan Yerler ... 195

Bölüm 13
TARIMSAL VE BÖLÜŞME AMAÇLI UYGULAMALAR

13.1- GİRİŞ ... 197
13.2- TARIMSAL VE BÖLÜŞME AMAÇLI BİRLEŞTİRME VE AYIRMALAR ... 197
13.2.1- Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde ve Dışındaki Yerleşme Alanı Dışında Kalan (İskan Dışı) Alanlarda Uygulanacak Esaslar ... 200
13.2.2- Belediye ve Mücavir Alan Sınırları Dışında Planı Bulunmayan Köy ve Mezraların Yerleşik Alanlarında Uygulanacak Esaslar ... 202

Bölüm 14
MAL SAHİBİNİN İSTEĞİ ÜZERİNE YAPILAN UYGULAMALAR

14.1- GİRİŞ ... 203
14.2- AYIRMA HARİTALARI ... 203
14.2.1- Yapım Yöntemi ... 205
14.2.1.1- Kadastro Gören Yerlerde ... 205
14.2.1.2- Kadastro Görmeyen Yerlerde ... 207
14.3- YOLA TERK VE YOLDAN İHDAS İŞLEMLERİ ... 207
14.3.1- Yola Terk Haritaları ... 207
14.3.2- Yoldan İhdas Haritaları ... 208
14.4- KADASTRAL PARSELİN İMAR PLANI İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ ... 209
14.4.1- Arazi ve Arsa Kadastro Görmüşse (Mülkiyet Planı Varsa) ... 209
14.4.2- Arazi ve Arsa Kadastro Görmemişse ... 210

Bölüm 15
İMAR PARSELİNİ OLUŞTURMA AMAÇLI UYGULAMALAR
(PARSELASYON)

15.1- İMAR PARSELİNİ OLUŞTURMAK AMACIYLA YAPILAN İMAR UYGULAMALARI 213
15.2- TEKNİK İŞLEMLER 214
15.2.1- Uygulama Haritasının Düzenlenmesi 214
15.2.2- Nirengi ve Poligon Noktalarının Geliştirilmesi 216
15.2.3- Ada Uygulama Krokisinin Çıkarılması 219
15.2.4- Araziye Uygulama İşaretleme ve Röperleme 224
15.2.5- Yerde İşaretlenmiş İmar Adalarının Yeniden Ölçülmesi (Röleve Ölçüsü) ve Röleve Ölçü Krokisinin Düzenlenmesi 227
15.2.6- Pafta Açılması, Adaların Çizimi ve Mülk Sınırlarının Paftaya Geçirilmesi 228
15.2.7- Parselasyon Planının Düzenlenmesi 230
15.2.8- Parselleri Yere Uygulama ve Yerde İşaretleme 243
15.2.9- Parseller Röleve Ölçüsü ve Röleve Ölçü Krokisinin Düzenlenmesi 244
15.2.10- Parsellerin Çizimi (Parselasyon Haritasının Oluşturulması) 244
15.2.11- Yüzölçümü (Alan) Hesabı 245
15.2.12- Belgelerin Dosyalanması 247
15.3- HUKUKİ İŞLEMLER 249
15.3.1- Parselasyon Planının Onayı ve Duyurulması 250
15.4- TAPU VE KADASTRO TEŞKİLATINCA YAPILAN KONTROLLER 251
15.5- TAPU SİCİL MÜDÜRLÜĞÜNE DEVİR İŞLEMLERİ 253

Bölüm 16
ARAZİ VE ARSA DÜZENLEMESİ YOLUYLA YAPILAN
İMAR UYGULAMALARI (18. Madde)

16.1- GİRİŞ 255
16.2- TANIMLAR 257
16.3- GENEL İLKELER 258
16.3.1- Düzenleme Sahalarının Tespiti Esasları 258
16.3.2- Düzenleme Sınırının Geçirilmesi 259
16.3.3- Düzenleme Sırasında Korunacak Yapılar 259
16.3.4- Toplu İnşaatlarda İmar Düzeni 260
16.3.5- İmar Parsellerinin Oluşturulması ve Dağıtılmasındaki Esaslar 260
16.3.6- Düzenleme Ortaklık Payı Oranına Ait Esaslar 261
16.3.7- Kamu Tesisleri Arsalarına Tahsis 261
16.3.8- Uygulama Masraflarının Tahsili 261

16.3.9- Hisseli Arazi ve Arsa Satışının Yasaklanması 261
16.4- DÜZENLEMEDE HAZIRLIK ÇALIŞMALARI 262
16.4.1- İfraz ve Tevhit İşlemleri (Ayırma/Birleştirme) 262
16.4.2- Tapu Kayıtlarının ve Haritaların Elde Edilmesi 262
16.4.3- Haritaların Revizyonu ve Müktesep Hakların Tespiti 262
16.4.4- Korunması Gereken Yapılar 262
16.4.5- Uygulama Haritalarının Hazırlanması 262
16.4.6- İmar Adalarının Numaralandırılması 262
16.4.7- Adaların Araziye Aplikasyonu 263
16.4.8- Ada Köşelerinin Arazide Belirtilmesi 263
16.4.9- Yapı ve Tesislerin Korunması 263
16.4.10- Yapı Adalarının Kesin Boyutlarının Tespiti 263
16.4.11- Uzunluk Ölçülerinde Hata Sınırı 264
16.4.12- Parselasyon Planlarının Düzenlenmesi 264
16.4.13- Parsel Alanındaki Farkın Giderilmesi 265
16.5- DÜZENLEME İŞLERİ 266
16.5.1- Kadastro Ayırma Çapı 266
16.5.2- Tapu Kayıtlarına Belirtme Yapılması (Şerh Konulması) 266
16.5.3- Düzenlemede Umumi Hizmetlere Ayrılacak Payın Hesabı 266
16.5.4- Düzenleme Ortaklık Payı Oranı ve Kamulaştırılacak Alanın Hesabı 267
16.5.5- Düzenleme Ortaklık Payından Fazla Çıkan Miktarın Sağlanması 267
16.5.6- Düzenleme Ortaklık Payı Oranı (DOPO) 269
16.5.7- Özet Cetvelleri 269
16.5.8- İmar Parsellerinin Teşkili 269
16.5.9- İmar Adalarının Parsellenmesi 269
16.5.10- Parsel Numaralarının Verilmesi 271
16.5.11- Kadastro Yapılmayan Yerlerdeki Düzenleme İşleri 271
16.5.12- Parselasyon Planlarının Onayı 271
16.5.13- Parselasyon Planlarının Kontrolü 274
16.5.14- Tapu Siciline Beyan ve Tescil 274
16.5.15- Hisse Hesabı 274
16.5.16- İmar Parselasyon Planlarının Hukuki Geçerliliği 274
16.6- SAYISAL ÖRNEKLER 275
16.7- ARSA VE ARAZİ DÜZENLEME İŞLEMLERİNDE KONTROL İŞLEMLERİ 282
16.7.1- Yapım Yöntemi 283
16.7.2- İstenen Belgeler 284
16.7.3- İzlenecek Yol 286
16.7.4- Kontrol İşlemleri 287
16.7.5- Tapu Sicil Müdürlüğüne Devir İşlemleri 291

16.7.6- Tescilden Sonra Yapılacak İşlemler 291
16.8- ARSA VE ARAZİ DÜZENLEMESİNDE ANA UYGULAMA ESASLARININ BELİRLENMESİNDE "DEĞER EŞİTLİĞİNİ ESAS ALAN BİR MODEL" UYGULAMASI 294
16.8.1- Genel Bilgi 294
16.8.2- Taşınmaz Değerine Etki Eden Parametreler 295
16.8.3- Değer Eşitliğini Esas Alan Modele İlişkin Parametrelerin Seçimi 297
16.8.4- Pilot Uygulama Alanı 298
16.8.4.1- Ağırlıklı Ortalama İnşaat Alanı Oranına Göre Dağıtım Yöntemi 299
16.8.4.2- Parselin Cephe Aldığı Yol Genişliği ve Cephe Uzunluğundan Gelen Değer Farkının Borçlandırılması 303
16.8.4.3- Konumsal Parsel Puanından Gelen Değer Farklarının Borçlandırılması Yöntemi 305
16.8.4.4- İmar Uygulaması Yapılmış Bölgelerde, Plan Değişikliği, Tadilat vb. veya Dönüşüm Projeleri Sonucu Oluşan Değer Artışının Borçlandırılması Yöntemi 308
16.8.5- Değerlendirme 308
16.9- SONUÇ 311

Bölüm 17
YAPI İŞLERİ

17.1- GİRİŞ 315
17.2- TANIMLAR 316
17.3- YAPI İZNİ VE İZİN ALMA ZORUNLULUĞU 318
17.4- İMAR DURUMUNUN BELİRLENMESİ VE İMAR ÇAPININ DÜZENLENMESİ 320
17.4.1- İmar Durumunun Belirlenmesi 320
17.4.2- İmar Çapının Düzenlenmesi 321
17.5- YAPI İZNİ İSTEME, İSTENECEK VE DÜZENLENECEK BELGELER 324
17.5.1- Yapı İzni İsteme 324
17.6- YAPI İZNİ (RUHSATI) VERME ZORUNLULUĞU, İZİN BELGESİNİN DÜZENLENMESİ, İZNİN SÜRESİ VE GEÇİCİ YAPI İZNİ 328
17.6.1- Yapı İzni (Ruhsat) Verme Zorunluluğu 328
17.6.2- Yapı İzni (Ruhsat) Belgesinin Düzenlenmesi 329
17.6.3- Yapı İzninin Süresi 329
17.6.4- Geçici Yapı İzni 329
17.7- YAPI YERİNİN GÖSTERİLMESİ 334
17.8- YAPIYA KOT VERİLMESİ 334
17.9- TEMEL VİZESİ 338
17.10- YAPI KULLANMA İZNİ 339

17.11- YASA VE PLANA UYMAYAN YAPILAR 340
17.11.1- İzin Alınmadan Başlanan Yapılar 341
17.11.2- Yapı İzni ve Eklerine Aykırı Yapılar 343
17.11.3- Başkasının Arsasına Tecavüz Edilerek Yapılan Yapılar 344
17.11.4- Durumu Tehlikeli Yapılar 344
17.11.5- Türk Ceza Kanununda Ruhsatsız ve Ruhsata Aykırı Yapıların Durumu 345
17.12- YAPININ TEKNİK SORUMLUSU 346

Bölüm 18
FEN ADAMLARI

18.1- FEN ADAMLARININ TANIMI 351
18.2- FEN ADAMLARININ NİTELİKLERİ 352
18.3- MÜHENDİS UNVANI DIŞINDA KALAN HARİTA FEN ADAMLARININ GRUPLANDIRILMASI 352
18.4- FEN ADAMLARININ SORUMLULUKLARI 354
18.5- LİSANSLI HARİTA MÜHENDİSLERİ VE BÜROLARI 354

Bölüm 19
ANAYASA (İLGİLİ HÜKÜMLER), KANUNLAR, YÖNETMELİKLER, GENELGELER, DANIŞTAY KARARLARI

I- T.C. ANAYASASI (İLGİLİ HÜKÜMLER) 355
II– KANUNLAR 357
İMAR KANUNU 357
BELEDİYE KANUNU 386
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KANUNU 426
II– YÖNETMELİKLER 472
PLANLI ALANLAR TİP İMAR YÖNETMELİĞİ 472
PLANSIZ ALANLAR İMAR YÖNETMELİĞİ 520
IV–GENELGELER 538
KAYNAKLAR 611

KAYNAKLAR

Atalay Besim, **Divanu Lûgati't-Türk Tercümesi**, c.1, s. 379.

Bıyık Cemal, **3194/18. Madde Uygulamalarında Süre–Maliyet Analizlerinin Somut Bir Örnek Üzerinde İncelenmesi**, Harita Kadastro Mühendisliği Dergisi, Sayı: 76, Ankara, 1994.

Çelik Kemal, **Planlama ve İmar Kanunu Uygulaması Arazi ve Arsa Düzenlemesi**, Devran Matbaacılık, Ankara, 2006.

Çiftçi Ç., "**Konya Şehirsel Yerleşim Alanında Orta Dereceli Okulların Dağılım Analizi**", Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık ABD Yüksek lisans Tezi, 1992

Dörtgöz Gürsel Öcal, **Gayrimenkul Mevzuatı**, Tapu ve Kadastro Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.

Göçer Orhan, **Şehirciliğe Giriş**, Konya Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi Yayınları, Konya, 1979.

Gözübüyük Şeref, **Türkiye'nin İdari Yapısı**, Ankara, 1976.

Güler Atilla, **1/1000 Ölçekli Kent Haritalarındaki Düzeç Eğrilerinin Doğruluğu**, KTÜ Yer Bilimleri Fak. Yayını, Trabzon, 1980.

Gürler Mehmet, **İmar Planları ve Uygulama Tekniği**, Ongun Yayınevi, Ankara, 1983.

Kahveci Muzaffer, Yıldız Ferruh, **GPS (Global Konum Belirleme Sistemi),** Nobel Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2005.

Songu Celal, **Ölçme Bilgisi,** Cilt I–II, İstanbul, 1970.

Şakar Müjdat, **İmar Mevzuatı**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1992.

Toptop Nuri, **Mahalli İdareler**, Ankara, 1992.

Uzun Bayram, **İmar Uygulamaları ile İrtifak Hakları Arasındaki İlişkiler–Sorunlar**, Harita Mühendisliği Dergisi, Sayı: 76, Ankara, 1994.

Yalpır Ş., "**Bulanık Mantık Metodolojisi ile Taşınmaz Değerleme Modelinin Geliştirilmesi ve Uygulaması: Konya Örneği**", Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Harita Mühendisliği ABD Doktora Tezi, 2007

Yavuz Fehmi, **Kentsel Topraklar**, SBF Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi, Ankara, 1980.

Yıldız Ferruh, **3194 Sayılı İmar Yasası Çerçevesinde Arsa ve Arazi Düzenlemesi Yoluyla Yapılan Uygulamalar**, Planlı Dönemde Türkiye'de Şehirleşme ve Konya Örneği Sempozyumu, Konya, 1988.

Yıldız Ferruh, **İmar Planı Uygulamaları ve Karşılaşılan Sorunlar**, Harita Dergisi, Sayı: 108, Ankara, 1992.

Yıldız Ferruh, İnal Cevat, Erdi Ali, **Topoğrafya**, Atlas Kitabevi, Konya, 1995.

Yıldız Ferruh, "**İmar Bilgisi, Planlama-Uygulama-Mevzuat**", 4.Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006

Yıldız Ferruh, Özkan Gülgün, Yalpır Şükran, Yıldırım Hami, Gökmen Ali, Öztaş Mustafa, **"Ana Düzenleme Ana Uygulama Esaslarının Belirlenmesinde Değer Eşitliğini Esas Alan Modellerin Uygulaması Üzerine Bir Araştırma",** HKM Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi, Sayı: 99, Yıl: 2008, Ankara.

http://www.die.gov.tr

http://www.bayindirlik.gov.tr

http://www.danistay.gov.tr

http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr

http://tkgm.gov.tr

Yrd. Doç. Dr. Eren Şenol-Yrd. Doç. Dr. İbrahim Sezer

İNECE KÖYÜNÜN (GİRESUN-BULANCAK) EKOTURİZM POTANSİYELİ

Araştırma Proje No: SOS-BAP-A-250414-32

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 20
ISBN: 978-605-9663-19-9
© 1. Basım, Mayıs 2016

İNECE KÖYÜNÜN (GİRESUN-BULANCAK) EKOTURİZM POTANSİYELİ
Yrd. Doç Dr. Eren Şenol, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Sezer

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Recep Gelegen -regel_arts@hotmail.com-
Kapak Tasarım: Recep Gelegen -regel_arts@hotmail.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şenol, Eren; İbrahim, Sezer.
İnece Köyünün (Giresun-Bulancak) Ekoturizm Potansiyeli/ Eren Şenol, İbrahim Sezer
1.Basım, VI+196, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-19-9
1. İnece 2. Ekoturizm 3. Potansiyel

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.

Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Turizm, son yüzyılda yıldızı parlayan sektörlerden biri, çoğuna göre de birincisidir. Boş zaman ve gelir artışı, ulaşım alanındaki gelişmeler, küreselleşme ile birlikte sınır geçişlerini kolaylaştıran siyasi düzenlemeler, ziyaretçi sayısının ve sektörde dönen paranın hızlı bir şekilde artmasına, pastanın büyümesine neden olmaktadır. Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de, ekonomik anlamda katkısı inkâr edilemeyecek kadar belirgin olan bu sektörden, azami fayda sağlamak adına politikalar üretilmektedir. Kırsal alanları ekonomik açıdan güçlendirmek için, potansiyeli olan alanların turizme açılması da bunlardan biridir. Şehirleşme ve kıyılarda yığılma başta olmak üzere değişik nedenlerden ötürü kırlara doğru hareket etme niyetinde olan ziyaretçi varlığı, bu çabaları anlamlı kılmaktadır.

Ülkemizde, Akdeniz ve Ege kıyıları daha fazla turist çekmektedir. Hem doğal hem de beşeri çevre özellikleri ile onlardan ayrılan Karadeniz Bölgesi, turizm konusunda bu iki alanın gerisinde kalmıştır. Oysa ki bu farklılıkları ile Karadeniz Bölgesi, özellikle de kırsal alanları ile yüksek turizm potansiyeline sahiptir. Son dönemlerde bunu değerlendirmek adına hem kamu kurumları hem de özel sektör tarafından övgüye değer girişimler olmaktadır. İnece köyü sakinleri, DOKAP ve Giresun Valiliği'nin bölgede "Ekoturizm Köyleri" oluşturma çabasına ses vermiş, köylerinde ziyaretçi ağırlamak adına örgütlenmişlerdir. Giriş hariç beş bölümden oluşan eldeki çalışmada, yaklaşık olarak dört yıldır ziyaretçi ağırlanan köy ve yakın çevresinin coğrafi özellikleri ile ekoturizm potansiyeli araştırılmıştır.

Giriş kısmında İnece köyünün lokasyonu ile araştırmanın amacı, metodu ve önemi hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde turizm, sürdürülebilir turizm ve ekoturizm kavramları açıklanmıştır. İkinci bölümde İnece köyünün doğal, beşeri ve ekonomik çevre özelliklerine ve bunların, ekoturizm açısından taşıdıkları değere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde halihazırda düzenlenen aktiviteler tanıtılmıştır. Mevcut potansiyel de dikkate alınarak düzenlenebilecek aktiviteler önerilmiştir. Dördüncü bölümde köy halkının ekoturizm girişimi ile ilgili görüşlerini öğrenmek adına uygulanan anketin sonuçları değerlendirilmiştir. Beşinci bölümde SWOT analizi yapılmış, söz konusu ekoturizm olduğunda İnece'nin zayıf ve güçlü yanları vurgulanmış, buradaki

girişimi olumlu ve olumsuz etkileyecek gelişmeler, fırsatlar ve tehditler belirtilmiştir. Sonuç ve öneriler kısmında genel değerlendirme yapılarak, öneriler sunularak çalışma sonlandırılmıştır.

Giresun Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında (Proje Alanı ve Numarası: SOS-BAP-A-250414-32) hazırlanan eserin arazi çalışmaları esnasında, bizlere yardımcı olan GİRTAB Turizm Danışmanı Hatice KAYMAZ'a; başta Zafer AKKAYA (Kooperatif Başkanı), Reha Ümit GOLUOĞLU (Köy Muhtarı), Durmuş KARAKAYA (Alaşağu Ekip Başkanı), Yaşar SARIDOĞAN, Yılmaz KARAKAYA, Özgür Yüce ÖZGEN, Turgut ÖZKAYA, Ramazan ÖZGEN, İnci KARAKAYA, Kazım Taş YÜCEL, Adil ÖZTAŞ, Çağlayan DOĞAN olmak üzere burada adlarını yazmadığımız köy sakinlerine şükranlarımızı iletiriz. Yine arazi çalışmaları kısmında bizlere yol arkadaşlığı yapan, veri toplamada yardım eden, halihazırda mezun olmuş olan bölüm öğrencilerimize, eseri okuyup gerekli düzeltmeler konusunda bize desteklerini esirgemeyen bölüm başkanımız sayın Yrd. Doç. Dr. Hüseyin SARAÇOĞLU'na teşekkür ederiz.

Eser, turizmin emekleme aşamasında olduğu bir yeri konu aldığı, etki öncesi hali betimlediği ve saha ile ilgili olarak gelecekte yapılacak çalışmalara altlık oluşturabileceği için önem taşımaktadır. Ayrıca Ordu-Giresun Havalimanı'nın hizmete girmiş olması nedeniyle turizmde ivme kazanacağına dair güçlü işaretlerin olduğu Giresun ilinde, ekoturizm faaliyetlerinin yaygınlaşmasına katkı sağlayacak ve söz konusu köylerde ekoturizm faaliyetlerinin geliştirilmesinde yararlanılabilecek öncü, esin kaynağı bir eser niteliğindedir. Başta İnece köyünde olmak üzere, yörede turizmin gelişmesine katkı sağlaması amacıyla yaptığımız bu çalışmayı, hedef kitlelerin ilgi ve dikkatlerine sunuyor; faydalı olmasını ümit ediyoruz.

Yrd. Doç. Dr. Eren ŞENOL
Yrd. Doç. Dr. İbrahim SEZER
Giresun 2016

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ
İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1
1. Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları 4
2. Araştırmanın Amacı ve Metodu 8
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE 14
1.1. Turizm 14
1.2. Sürdürülebilir Turizm 18
1.3. Ekoturizm 21
1.3.1. Dünyada Ekoturizm 26
1.3.2. Türkiye'de Ekoturizm 28
1.3.3. Giresun'da Ekoturizm 32
İKİNCİ BÖLÜM: İNECE KÖYÜ VE YAKIN ÇEVRESİNİN DOĞAL VE BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ İLE EKOTURİZM ETKİLEŞİMİ 34
2.1. İnece Köyü ve Yakın Çevresinin Doğal Çevre Özellikleri ile Ekoturizm Etkileşimi 34
2.1.1. İnece Köyü ve Yakın Çevresinin Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikleri ile Ekoturizm Etkileşimi 34
2.1.2. İnece Köyü ve Yakın Çevresinin İklim Özellikleri ile Ekoturizm Etkileşimi 44
2.1.2.1. Sıcaklık 46
2.1.2.2. Yağış 49
2.1.2.3. Nem ve Bulutluluk 50
2.1.2.4. Rüzgâr 54
2.1.3. İnece Köyü ve Yakın Çevresinin Hidrografik Özellikleri ile Ekoturizm Etkileşimi 55
2.1.4. İnece Köyü ve Yakın Çevresinin Flora ve Fauna Özellikleri ile Ekoturizm Etkileşimi 61
2.1.5. İnece Köyü ve Yakın Çevresinin Toprak Özellikleri ile Ekoturizm Etkileşimi 70
2.2. İnece Köyü ve Yakın Çevresinin Beşeri Çevre Özellikleri ile Ekoturizm Etkileşimi 74
2.2.1. İnece Köyü ve Yakın Çevresinin Nüfus Özellikleri ile Ekoturizm Etkileşimi 74

2.2.2. İnece Köyü ve Yakın Çevresinin Yerleşme Özellikleri ile Ekoturizm Etkileşimi 82
2.3. İnece Köyü ve Yakın Çevresinin Ekonomik Çevre Özellikleri ile Ekoturizm Etkileşimi 106
2.3.1. Tarımsal Faaliyetler 107
2.3.2. Hayvancılık Faaliyetleri 118
2.3.3. Sanayi 122
2.3.4. Ulaşım 128
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İNECE KÖYÜ VE YAKIN ÇEVRESİNDE DÜZENLENEN VE DÜZENLENEBİLECEK EKOTURİZM AKTİVİTELERİ 133
3.1.Halihazırda Düzenlenen Aktiviteler 134
3.1.1.Yöre Mutfağından Lezzetler Sunulması 134
3.1.2. Kına Gecesi Gösterisi 136
3.1.3. Köy Turu 137
3.2.İnece Köyünde Düzenlenebilecek Aktiviteler 141
3.2.1. Doğa Yürüyüşü (Trekking) 142
3.2.2. Tarım Turizmi (Agro -Turizm) 145
3.2.3. Fotoğraf Çekme (Foto Safari) 147
3.2.4. Manzara İzleme 149
3.2.5. Bisiklet Turu 149
3.2.6. Botanik Turizmi (Botanik Turu) 151
3.2.7. Sportif Olta Balıkçılığı 152
3.2.8. Atlı Doğa Yürüyüşü 153
3.2.9. Yaban Hayatı (Fauna) Gözlemciliği 153
3.2.10. Kamp-Karavan Turizmi 154
3.2.11. Oryantiring (Orienteering) 156
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: İNECE KÖYÜ SAKİNLERİNİN EKOTURİZM ALGISI VE ZİYARETÇİLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 159
4.1. Yöre Halkının Ekotorizm ile İlgili Görüş, Düşünce ve Algıları 159
4.2. İnece Köyü Ziyaretçilerinin Genel Özellikleri 175
BEŞİNCİ BÖLÜM: İNECE KÖYÜ VE YAKIN ÇEVRESİNİN EKOTURİZM BAĞLAMINDA SWOT ANALİZİ 179
5.1. İnece Köyü'nün Güçlü (Strengths) Yönleri 179
5.2. İnece Köyü'nün Zayıf (Weaknesses) Yönleri 180
5.3.İnece Köyü İçin Fırsatlar (Opportunuties) 181
5.4. İnece Köyü İçin Tehditler (Threats) 182
SONUÇ VE ÖNERİLER 184
KAYNAKÇA 189

KAYNAKÇA

Açıksöz, S., Topay M., ve Aydın H., (2006), "Bartın – Arıt Beldesi Trekking Potansiyelinin Belirlenmesi", ZKE Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Cilt:8, Sayı:10, s. 80-89.

Ahipaşaoğlu, S., Arıkan, İ. ve Çeltek, E., (2006), Sürdürülebilir Kırsal Turizm, Gazi Kitabevi, Ankara.

Akoğlan Kozak, M. ve Bahçe, S., (2009), Özel İlgi Turizmi, Detay Yayıncılık, Ankara.

Akpınar Külekçi, E. ve Bulut, Y., (2010), "Ülkemizde Alternatif Turizmin Bir Dalı Olan Ekoturizm Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları", III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi (20-22 Mayıs 2010), Cilt: IV, s. 1575-1594, Artvin.

Akten, İ. ve Ertuğrul, M., (1988), Dünden Bugüne Keşap, Keşap Belediyesi Yayınları, Giresun.

Alaeddinoğlu, F., (2006), Van İli'nin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler, Ankara Üniv. Sos. Bil. Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Alaeddinoğlu, F., (2007), "Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli", Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, s. 1-16.

Alaedddinoğlu, F., (2008), "Sivas Kentinde Halkın Turizme ve Turiste Bakışı", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:5 Sayı:2, s. 2-23.

Anonim, (1985), Giresun İli Arazi Varlığı ve Arazilerin Tarımsal Kullanma Uygunluğu, Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Etüd ve Proje Dairesi Başkanlığı.

Anonim, (1987), Giresun İli Arazi Varlığı, Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İl Rapor No:28, Ankara.

Anonim, (2000a), Ecotourısm Statıstıcal Fact Sheet, (Erişim Adresi:http://www.active-tourism.com/ factsEcotourism1.pdf/ Erişim Tarihi: 25.04.2015).

Anonim, (2000b), Giresun Yemekleri, Giresun Valiliği Kültür Yayınları, No:6, Giresun.

Anonim, (2001), Giresun Tombul Fındığı Coğrafi İşaret Tescil Belgesi, Türk Patent Enst. (Erişim Adresi: http://www.tpe.gov.tr /TurkPatentEnstitusu/ resources/temp/449337E2-84E9-4164-9DA1-BD0DD41042FC. Pdf., Erişim Tarihi: 19.03.2016).

Anonim, (2005), TIES Global Ecotourism Fact Sheet, (Erişim Adresi: https://ibgeographyancaster.wikispaces.com/file/view/TIES+GLOBAL+ECOTOURISM+FACT+SHEET.Pdf., Erişim Tarihi: 25.04.2015).

Anonim, (2007), Türkiye Turizm 2023 Stratejisi Eylem Planı (2007-2023), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları No: 3085, Ankara.

Anonim, (2008), Giresun Kent Kültürü, Giresun Valiliği Yayınları, BRC Basım, Ankara.

Anonim, (2012a), 2011 Yılı Giresun İl Çevre Durum Raporu, Giresun Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2012b), Giresun İli Turizm Rehberi, Giresun Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2012c), Niçin Giresun, Giresun Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Giresun.

Anonim, (2012d), Ekoturizm Sektör Raporu, Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, (Erişim Adresi: ww.baka.org.tr/.../1349952547ekoturizm-sektor-raporu, Erişim Tarihi: 13.09.2013).

Anonim, (2012e), Sürdürülebilir Turizm, Yayın No: TÜSİAD-T/2012-09/531

Anonim, (2013), 2012 Yılı Giresun İl Çevre Durum Raporu, Giresun Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Giresun.

Anonim, (2014), Fındık El Kitabı, Erişim Adresi: http://www.kalitelifindik.org/index.php?sayfa=findik_el_kitabi.138&d=tr. (Erişim Tarihi: 30.03.2016).

Anonim, (2015), Coğrafi İşaretler, Türk Patent Enstitüsü, Ankara (Erişim Adresi: http://www.tpe.gov.tr/ TurkPatentEnstitusu/ getFile?fileId= D817B23C-9C00-44C4-A423-A375B882AA95, Erişim Tarihi: 03.09.2015).

Anonim, (2016a), Giresun Merkez Genel Avlağı Ön Etüd Raporu, Giresun ilinde Tescil Bekleyen Avlaklar, Erişim Adresi: http://giresun.ormansu.gov.tr /Giresun/avlaklar/avlaklar2.aspx?sflang=tr (Erişim Tarihi: 02.03.2016).

Anonim, (2016b), Bulancak Genel Avlağı Ön Etüd Raporu, Giresun ilinde Tescil Bekleyen Avlaklar, Erişim Adresi: http://giresun.ormansu.gov.tr/Giresun/avlaklar/avlaklar2.aspx?sflang=tr (Erişim Tarihi: 02.03.2016).

Anonim, (2016c), Genel Oryantiring Tanımı ve Ayrıntıları, Erişim Adresi: http://www.oryantiring.org.tr/upload/images/files/Oryantiring%20Bran%C5%9F%20Tan%C4%B1t%C4%B1m%C4%B1.pdf (Erişim Tarihi: 28.03.2016).

Ardel, A., (1963), "Samsun'la Hopa Arasındaki Kıyı Bölgesinde Coğrafi Müşahadeler", İ.Ü. Coğrafya Dergisi, Cilt:7, Sayı:13, s. 31-42.

Arı, Y., (2009), "Eko Turizm mi Ego Turizm mi? Kazdağı (Balıkesir) Örneği", Ankara Üniversitesi, DTCF Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu (16-17 Ekim 2008), s.1-10, Ankara.

Atalay, İ., (1994), Türkiye Vejetasyon Coğrafyası, Ege Üniversitesi, Basımevi Bornova, İzmir.

Atalay, İ. ve Mortan, K., (1995), Türkiye Bölgesel Coğrafyası (Resimli ve Haritalı), İnkılap Kitabevi, İzmir.

Atalay, İ., (1997), Türkiye Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Avcı, S., (2004), "Şehirsel Yerleşmelerin Belirlenmesinde Kullanılan Kriterler ve Türkiye Örneği", İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Dergisi, Dizi:3, Sayı:9, s. 9-28.

Aydın, Ö. ve Lakot Alemdağ, E., (2014), "Karadeniz Geleneksel Mimarisinde Sürdürülebilir Malzemeler; Ahşap ve Taş", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:7 Sayı:35, s. 394-405.

Başıbüyük, A., (2004) "Coğrafi Açıdan Türkiye'de Kırsal Kalkınma Sorunu", Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt:9, Sayı:12, s. 43-66.

Batur, A. ve Öymen, Ş. G., (2005), Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari, Mas Matbaacılık, İstanbul.

Bekdemir, Ü., (2000), Giresun Kent Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

Bekdemir, Ü. ve Özdemir, M., (2002), "İspir'de Seracılık", Atatürk Üniversitesi, Fen-Edeb. Fak. Sos. Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:28-29, s. 209- 225.

Bekdemir, Ü. ve Elmacı, S., (2011), Giresun İli Ekoturizm Potansiyeli ve Değerlendirme Olanakları Projesi, Giresun Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyon Başkanlığı, Giresun.

Bekdemir, Ü. ve Elmacı, S., (2014), "Giresun İli Ekoturizm Potansiyeli ve Değerlendirme Olanakları", Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Karadeniz Özel Sayısı, s. 1-30.

Bilim, Y. ve Özer, Ö. (2013). "Yerel Halk Gözüyle Konya'da Turizmin Önemi ve Ekonomik, Sosyal, Çevresel Etkileri". Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, Konya.

Bozok, D., (2004), "Ekoturizm ve Kaz Dağı'nda Bir Uygulama", 1. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi (15-16 Nisan 2004), s. 434-454, Balıkesir.

Civelek, M., (2013), Sürdürülebilirlik Kapsamında Agro-Turizm ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Muğla Çevresindeki TATUTA Çiftliklerinin Agro-Turizm Potansiyeli Yönünden Değerlendirilmesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

Çağatay, A., Yurdaer, M. ve Kırış, R., (2002), "Eko-Turizm için Mekân ve Yerel Toplulukların Katılımının Planlanması (Akseki-İbradı Havzası Örneği)", II. Turizm Şurası (12–14 Nisan 2002) Bildiriler Raporu Kitabı, Cilt:2, s. 203-217.

Çalışkan, U., (2003), Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Çeken, H., (2008), "Turizmin Bölgesel Kalkınma Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme", Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:10, Sayı:11, s. 293-306.

Çelik, D., Gökçe, A., Koca, V. ve Cengiz G., (2012), "Kırsal Turizmde Marka Kimliği: Yörük Köyü Örneği," 2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu (20-22 Eylül 2012), s. 59-79, Aksaray.

Çetiner, A., (1980), Kırsal Yerleşmeler ve Fiziki Düzenleme İlkeleri, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayını. İstanbul.

Çiftçi, G., Göynüşen, E. S. ve Küçükaltan, D., (2012), "Yerel Halkın Ekoturizme Bakış Açısı: Malkara-Elmalı Örneği", ," 2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu (20-22 Eylül 2012), s. 81-90, Aksaray.

Demir, N., (2005), Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Tarihi Alt Yapısı, Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları. Ankara.

Demir, C. ve Çevirgen, A., (2006), Ekoturizm Yönetimi, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara.

Doğanay, H., (2011), Türkiye Ekonomik Coğrafyası, Pegem Akademi, Ankara.

Doğanay H. ve Coşkun, O., (2012), Tarım Coğrafyası, Pegem Akademi, Ankara.

Doğanay H. ve Zaman, S., (2013), Türkiye Turizm Coğrafyası, Pegem Akademi, Ankara.

Doğanay, H., (2014), Türkiye Beşeri Coğrafyası, Pegem Akademi, Ankara.

Doğaner, S., (2001), Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Ege, Z. ve Özen, S., (2007), "Turizmde Değişen Tüketici Eğilimleri Açısından Türk Turizminin Potansiyeli ve Hedefleri", Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu (21-23 Kasım 2007), s. 216-225, İzmir.

Emecen, M. F., (2005), Doğu Karadeniz'de İki Kıyı Kasabasının Tarihi: Bulancak-Piraziz, Bayrak Matbaası, İstanbul.

Emekli, G., (1992), "Urla-Seferhisar Çevresinde Seracılık Etkinlikleri", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 6, s. 179-198.

Emekli, G., (1994), Foça'da Turizm ve Turistik Kentleşme, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Emekli, G., (2001), Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Mekansal Etkileri, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları, Bergama - İzmir.

Erden, E., (2012), "Ekoturizm Kavramı, Gelişimi; Dünya ve Türkiye'den Başarılı Ekoturizm Örnekleri", II. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı (20-22 Eylül 2012), s. 125-141, Aksaray.

Erdoğan, N., (2003), Çevre ve (Eko) Turizm, Erk Yayınevi, Ankara.

Erdoğan, N., (2004), "Ekoturizm ve Tur Operatörleri: İlkeler ve Faaliyetlerin Değerlendirilmesi", II. Uluslararası Turizm ve Çevre Sempozyumu (10-11 Mayıs 2004), s. 3-10, İzmir.

Eriman, T., (2006), "Ekolojik Köyler: İnsanın Doğal Yapısına Dönme Denemeleri", Karınca Kooperatif Postası Dergisi, 2006 yılı Mart Sayısı, s. 2-5, Erişim Adresi: http://xa.yimg.com/kq/groups/ 23401945/1946381873/name/Ekokoyler, Erişim Tarihi:28.02.2016).

Erinç, S., (1945), "Kuzey Anadolu Dağlarının Ordu-Giresun Kesiminde Landşaft Şeritleri", Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:7-8, s. 119-140.

Erinç, S., (1967), Vejetasyon Coğrafyası, İstanbul.

Erol, O., (1993), "Türkiye'nin Doğal Yöre ve Çevreleri", Ege Coğrafya Dergisi, Sayı:7, s. 13-41.

Erol, O., (2008), Genel Klimatoloji (5. Basım), Çantay Kitabevi, İstanbul.

Franklin, A., (2003), Tourism: An Introductıon, SAGE Publications.

Güçlü, Y., (2010), "Sinop-Ordu Kıyı Kuşağında İklim Konforu ve Deniz Turizmi Mevsiminin İklim Koşullarına Göre Belirlenmesi", Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:23, s. 119-144.

Günal, N., (2002), "Türkiye Doğal Bitki Örtüsünde Bir Çalı Türü: Taflan (Laurocerasus Officinalis)", Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:33, s. 1-18.

Haberal, H., (2015), Turizmde Alternatif Ekolojik Turizm-Doğa Turizmi-Kırsal Turizm-Yayla Turizmi, Detay Yayıncılık, Ankara.

Hammond, C. W., (1985), Elements of Human Geography, Bell - Hymann, London.

İçöz, O., Var T. ve İlhan İ., (2002), Turizm Planlaması, Turhan Kitabevi, Ankara.

İkiel, C., (2005), "Muğla Yöresinde İklim Koşullarının İnsan ve Çevre Üzerindeki Etkileri", Ulusal Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı (Prof Dr. İsmail Yalçınlar Anısına, 29-30 Eylül 2005), s. 234-241, İstanbul.

Kahraman, N. ve Türkay, O., (2014), Turizm ve Çevre, Detay Yayıncılık, Ankara.

Karakuzulu Z., (2008), "Ülke Kalkınması İçin Yapılan Planlamalarda Coğrafyanın Önemi", Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:1, s. 147-162.

Kaya, M., (2015), Ayancık ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyeli, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun.

Kayserili, A., (2010), "Carl Ortwin Sauer ve Kültürel Coğrafya", Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt:15, Sayı:24, s. 177-190.

Kaypak, Ş., (2012), Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt:14, Sayı:22, s. 11-29.

Ketin, İ., (1966), "Anadolu'nun Tektonik Birlikleri", MTA Dergisi, Sayı:66, s. 20-34.

Ketin, İ., (1968), "Türkiye'nin Genel Tektonik Durumu ile Başlıca Deprem Bölgeleri Arasındaki İlişkiler", MTA Dergisi, Sayı: 71, s. 129-134.

Kılıç, B. ve Kurnaz, A., (2010), "Alternatif Turizm ve Ürün Çeşitliliği Oluşturmada Ekolojik Çiftlikler: Pastoral Vadi Örneği", İşletme Araştırmaları Dergisi, Cilt:2, Sayı:4, s. 39-56.

Kocaman, S., (2012), Edirne İli'nin Turizm Coğrafyası, Dublicate Yayınevi.

Koçman, A., (1983), "Yenimuhacır Köyü (Keşan): Toplumsal Ekoloji Açısından Bir İnceleme", Ege Coğrafya Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, s. 128-130.

Koçman, A., (1993), Türkiye İklimi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları:72, İzmir.

Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. ve Kozak, M., (2015), Genel Turizm (İlkeler-Kavramlar), Detay Yayıncılık, Ankara.

Köksal, A., (1976), Güney Anadolu Bölgesi ve Kıbrıs'ın Turizm Coğrafyası, DTCF Yayın No: 264, Ankara.

Kuvan, Y., (2002), "Korunan Alan – Turizm İlişkilerine Yönelik Kavramsal İrdeleme", First Tourism Congress of Mediterranean Countries (17-21 Nisan 2002), s. 419-428, Antalya / Turkey.

Küçüktopuzlu, F., (1991), "Turistik Faaliyetlerin Turizm Alanındaki Ekolojik Yapıya Etkileri", Turizm Kalkınma Bankası, Turizm Yıllığı, s. 246-254.

Leiper, N., (1979), "The Framework of Tourism: Towards a Definition of Tourism", Tourist and the Tourist Industry, Annals of Tourism Research, Cilt:6, Sayı:4, s. 309-407.

Mater, B., (2004), Toprak Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Mc Intosh, R. ve Gupta, S., (1980), Tourism: Principles, Practices, Philosophies, Third Edition, Grid Publishing, USA.

Olalı, H., (1990), Turizm Politikası ve Planlaması, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, No:122, İstanbul.

Orhan T. ve Karahan, F., (2010), "Uzundere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi", Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:1, s. 27-42.

Orta, C. ve Baycan, S., (2012), "Karaman İlinin Eko-Turizm Potansiyeli", 2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı (20-22 Eylül 2012), s. 325-334, Aksaray.

Özçağlar, A., (2014), Coğrafyaya Giriş, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara.

Özdemir N. ve Dirican, S., (2006), "Muğla'da Kültür Balıkçılığı ve Sorunları", Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi, Cilt / Volume:23, s. 283-286.

Özey, R., (1986), "Bölgesel Coğrafya Açısından Köy Coğrafya Etüdü Hakkında", Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, Sayı:15, s. 65-72.

Özey, R., (2005), "Akseki Köyü'nün Coğrafyası", Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:11, s. 1-26.

Özgüç, N., (2013), Turizm Coğrafyası (Özellikler ve Bölgeler), Çantay Kitabevi İstanbul.

Özgürel, M. ve Koçman, A., (1996), "Sağlık ve Deniz Turizmi Açısından Ege Bölgesi Kıyı Kuşağı İklim Koşullarının İncelenmesi", Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı:4, s. 83-99.

Özmenli, M., Gürsoy A. ve Demir A. (2013), "Giresun'da Ağaç Kültürü, Giresun'un Geleneksel El Sanatlarında Ağacın Yeri ve Önemi", Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:8, s. 29-52.

Öztaş, K., (2002), "Dünya Ekoturizm Yılında Alternatif Ekoturizm Merkezi: Akşehir", III. Ulusal Türkiye Turizmi Sempozyumu (7-8 Kasım 2002), s. 326-341, İzmir.

Öztürk Tel, H. ve Erdoğan, E., (2014), "Ekolojik Yerleşmeler ve Ekolojik Yıpranma: Şanlıurfa Geleneksel Kent Dokusu ve Karaköprü İlçesi", KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi, Cilt:17, Sayı:1, s. 21-31.

Saraçoğlu, H., (2011), "Sarıkamış'ın Nüfus Özellikleri", Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:3 Sayı:9, s. 120-131, Ankara.

Sarı, C., (2013), Alanya İlçesinin Alternatif Turizm Kaynakları, Grafiker Yayınları, Yayın No:127, Ankara.

Sarıkaya, A., (2004), Dilek Yarımadası – Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın Ekoturizm Yaklaşımı Çerçevesinde İrdelenmesi, Ege Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Schultze-Westrum H., (1961), "Giresun Civarındaki Aksu Deresinin Jeolojik Profili", MTA Dergisi, Sayı:57, s. 63-71.

Sever, R. ve Koca, H., (2003), "Giresun Ormanları ve Başlıca Sorunlar", Yeşil Giresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun Sempozyum Bildirileri, 7 Haziran 2002, s. 117-128, Giresun.

Sever, R., (2015), "Fiziki Coğrafya", Geçmişten Günümüze Giresun (Editörler: Ü. Bekdemir ve M. Fatsa), Giresun İl Özel İdaresi Kültür Serisi, No:4, s. 92-139, Giresun.

Sezer, İ. ve Öztürk, B., (2014), "Boztekke Köyü'nün (Giresun Merkez İlçe) Kırsal Turizm Potansiyeli", Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:11, s. 37-68.

Sezer, İ. ve Başkaya, Z., (2014), "Coğrafi Koşullar ve Dağılışı Yönüyle Giresun İlinde Seracılık Faaliyetlerinin Uygulama ve Geliştirilebilme Potansiyeli", Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:29, s. 248-285.

Soykan, E., (2004), Kütahya İlinde Rekreatif Amaçlı Trekking (Doğa Yürüyüşü), Alanlarının Belirlenmesi ve Spor Turizminin Geliştirilmesi Açısından Değerlendirilmesi Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

Sümerkan, R., (1990a), "Doğu Karadeniz Geleneksel Yapı Sanatında İlginç Çözümler", OMÜ Eğitim Fakültesi, II. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri(1-3 Haziran 1988), s. 305-321,

Sümerkan, M. R., (1990b), Biçimlendiren Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon.

Şenol, E., (2015), "Ekonomik Yapı", Geçmişten Günümüze Giresun (Editörler: Ü. Bekdemir ve M. Fatsa), Giresun İl Özel İdaresi Kültür Serisi, No:4, s.192-223, Giresun.

Şerefoğlu, C., (2009), Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü, 2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan IPARD Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi ve Beklenen Gelişmeler, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara.

Şişman, B., (2009), "Karadeniz Yöresinde Mısır Kültürü: Ekolojik bir Yaklaşım", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:2, Sayı:7, s. 232-243.

Tanoğlu, A., (1954), "İskan Coğrafyası, Esas Fikirler, Problemler ve Metod", İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Mecmuası, Cilt:11, s. 1-32.

Taş, S., (2012), Trabzon ve Ekoturizm: Yerli Ziyaretçilerin Yöreyi Değerlendirmesine Yönelik Bir Araştırma, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.

Tunçdilek, N., (1967), Türkiye İskan Coğrafyası, Kır İskanı, Köy-Altı İskan Şekilleri, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 49, İstanbul.

Tümertekin E. ve Özgüç N., (2011), Ekonomik Coğrafya, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Ülker, İ., (1988), Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Kaplıca Planlaması, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını No: 1006, Ankara.

Yakar, M. ve Yazıcı H., (2009), "Emirdağ İlçesinde Göçlerin Tarım Alanlarına Etkisi", Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, s. 163-176.

Yalçın, G., (2007), Çiftlik İlçesi (Niğde) Doğal, Kültürel Coğrafya Araştırmaları ve Ekoturizm Potansiyeli, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

Yenipınar, U., Köşker, H. ve Karacaoğlu, S., (2014), "Turizmde Yerel Yiyeceklerin Önemi ve Coğrafi İşaretleme: Van Otlu Peyniri", Journal of Tourism and Gastronomy Studies, Cilt:2, Sayı:2, s. 13-23.

Yılmaz, H., (2008). Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında Ekoturizmin Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri: Türkiye'deki Tatil Çiftliklerine Yönelik SWOT Analizi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon.

Yılmaz, H., (2012), "Kırsal Turizmin Yaygınlaştırılmasında Doğa Dernekleri ve Dernek Kapsamında Yer Alan Kuruluşların Yeri ve Önemi: AFDOS (Afyon Doğa Sporları Kulübü)", II. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu (20-22 Eylül 2012), Aksaray.

Yücel, T., (1987), Türkiye Coğrafyası, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Yayın No:68, Ankara.

Yürik Özkan, E., (2003), "Turizmin Geleceği: Ekoturizm", Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı (3-4 Mayıs 2003), Çankırı.

Zaman, M., (2004), "Türkiye'de Fındık Bahçelerinin Dağılışı ve Üretimi", Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:11, s. 49-92.

Zaman, M., (2007), Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Yaylalar ve Yaylacılık, Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 960, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No:105, Araştırma Serisi No:75, Erzurum.

Zaman, M., (2012), Trabzon İlinin Turizm Coğrafyası, (Potansiyel, Alternatifler, Planlama), Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 999, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 137, Araştırma Serisi No:113, Erzurum.

Zaman, S., Özdemir, Ü. ve Sever, R., (2007). "Coğrafi Yönleriyle Antalya'da Örtüaltı Süs Bitkileri Yetiştiriciliği", Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:18, s. 301-326.

www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/korunanalan1.htm (Son Erişim Tarihi:25.04.2015).

www.euroasiavelo.com/ Son Erişim Tarihi : 23.03.2015).

www.tursab.org.tr/dosya/1023/02nieko_1023_1889046.pdf (Son Erişim Tarihi: 24.04.2015).

www.giresun.gov.tr/syf/haberiGoster.aspx?haber_ID=13096 (Son Erişim Tarihi:24.03.2015).

www.ecotourism.org (Son Erişim Tarihi:15.04.2016).

www.tdk.gov.tr (Son Erişim Tarihi:15.04.2016).

www. tuik.gov.tr (Son Erişim Tarihi: 16.05.2015).

Gözden Geçirilmiş 2. Basım

İNSAN ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1320
Fen Bilimler No.: 107
ISBN : 978-605-320-226-4
© Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Kasım 2016

İNSAN ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktümsek, Abdurrahman.
İnsan Anatomisi ve Fizyolojisi / *Abdurrahman Aktümsek*
Gözden Geçirilmiş 2. Basım, XVI + 232 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-226-4
1. Anatomi 2. Fizyoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsan Anatomisi ve Fizyolojisi kitabı sistemler halinde hazırlanmıştır. Her bir sistemin anatomisi ve fizyolojisi kısa, öz ve anlaşılır biçimde verilmiştir. Ayrıca her sistemde yaygın olarak görülen rahatsızlık ve hastalıkların, nedeni ve tedavi yöntemleri de açıklanmıştır. Bilgiler çok sayıda resim, şekil ve tablolarla desteklenmiştir.

Bu kitap, yıllardır süren isteklerin sonucunda ortaya çıkmıştır. İnsan anatomisi ve fizyolojisi dersini iki ders saati içerisinde vermek zorunda olan öğretim üyeleri, kullandıkları Anatomi ve Fizyoloji - İnsan Biyolojisi kitabının kendileri için fazla ayrıntılı olduğunu ve tüm kitabı anlatmak için mevcut sürelerinin yetersiz olduğunu belirterek daha kısa ve öz bir kitap hazırlanmasını istediler. Bu istekleri karşılayabilmek için dokuz baskı yapmış olan Anatomi ve Fizyoloji - İnsan Biyolojisi kitabınından yararlanarak bu kitap oluşturulmuştur.

İnsan anatomisi ve fizyolojisi hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olmak isteyenlerin Anatomi ve Fizyoloji - İnsan Biyolojisi kitabını edinmeleri yararlı olacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ V
BÖLÜM 1
ANATOMİ VE FİZYOLOJİYE GİRİŞ 1
Anatomi ve Fizyoloji 1

BÖLÜM 2
HAREKET SİSTEMİ (SYSTEMA LOCOMOTORIUM) 5
İSKELET SİSTEMİ (SYSTEMA SKELETALE) 5
Kemik Dokusu Tipleri 7
Kemiğin Yapısı ve Sertliği 8
Kemikleşme (Ossification) 8
Rikkets (Rickets) 8
Osteomalazi (Osteomalacia) 9
Osteoporöz (Osteoporosis) 9
İskeletin Yapısını Oluşturan Kemikler 10
1. Baş Kemikleri (Ossa cranii) 10
Neucranium (Kafatası kemikleri) 12
Splanchnocranium (Yüz kemikleri) 12
2. Omurga (Columna vertebralis) 15
Boyun Fıtığı ve Bel Fıtığı (İntervertebral disk hernisi) 17
3. Göğüs İskeleti (Thorax, Ossa thoracis) 17
4. Üyeler (Skeleton appendiculare) 18
Üst Taraf Kemikleri (Ossa membri superioris) 18
Alt Taraf Kemikleri (Ossa membri inforioris) 20
Eklemler (Articulatio, Juncturo ossium) 22
İnsan Boyunun Ortaya Çıkması 22
Romatizma (Rheumatism) 23
Artrit (Arthritis) 23
Romatoid Artrit (Rheumatoid arthritis, RA) 23
Osteoartrit (Osteoarthritis, OA veya dejeneratif artrit) 23
Çıkık (Dislocation, Luxation) 24
Kırıklar 24

BÖLÜM 3
KAS SİSTEMİ (SYSTEMA MUSCULARE) 25
Kas Tipleri 25
Miyofilamentler 27
Miyozin 27
Aktin 27
Kasın Kasılma Mekanizması 28
Kasılmanın Enerji Kaynakları 30
İskelet Kası Tipleri 30
Kasılma Tipleri 31
İskelet Kaslarının Hipertrofisi ve Body Building 31
İskelet Kaslarının Atrofisi 31
Rigor Mortis (Ölüm sertliği) 31
İskelet Kaslarının Adlandırılması 32
Vücut Kasları 34
Baş Kasları (Musculi capitis, Mm. capitis) 34
Deri Kasları 34
Çiğneme Kasları 34
Boyun Kasları (Mm. colli) 37
Sırt Kasları (Mm. dorsi) 37
Göğüs Kasları (Mm. thoracis) 37
Karın Kasları (Mm. abdominis) 38
Üst Taraf Kasları (Musculi membri superioris) 38
Omuz ve Kol Kasları 39
Ön Kol ve El Kasları 40
Alt Taraf Kasları (Musculi membri inferioris) 40
İntramuskular İnjeksiyon (i.m. injeksiyon) 42
Gluteus Maximusa İnjeksiyon 42
Tetanoz (Tetanus) 44
Fıtık (Herni, Hernia) 44

BÖLÜM 4
SİNİR SİSTEMİ (SYSTEMA NERVOSUM) 45
Sinir Sisteminin Organizasyonu 45
MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ (Systema Nervosum Centrale) 46

Beyin (Encephalon) 46
Beyinin Başlıca Kısımları....47
1. Serebrum (Cerebrum) 47
2. Diencephalon 49
3. Beyin Sapı 50
RetikülerFormasyon....50
4. Serebellum (Cerebellum, beyincik, küçük beyin)....51
Kranial Sinirler 51
Omurilik (Medulla spinalis) 51
Nervi Spinales....54
Serebrospinal Sıvı (Beyin-omurilik sıvısı, BOS)....55
Öğrenme ve Hafıza 55
OTONOM SİNİR SİSTEMİ....56
Sempatik Sinir Sistemi 57
Parasempatik Sinir Sistemi....57
Sempatik ve Parasempatik Etkiler 57
Menenjit 59
Kuduz (Hidrofobi)....59
Epilepsi (Sara)....60
Omurilik Yaralanmaları 60
Parkinson Hastalığı 61
Alzheimer Hastalığı....61
Havale....62

BÖLÜM 5
DUYULAR VE DUYU ORGANLARI (ORGANA SENSUUM) 63
Genel Duyular (Somatik, visseral)....63
DERİ (DERMA, DERMİS, CUTİS, CORİUM) 63
Deri Bezleri....64
Kıllar (Pili)....64
Tırnaklar....65
Yanıklar....65
Özel Duyular....67
KOKU ORGANI (ORGANUM OLFACTORIUM) 67

TAT ORGANI (ORGANUM GUSTATORIUM)....68
İŞİTME VE DENGE ORGANI....70
Kulağın Anatomisi....70
İşitme....72
Otitis Media....72
Barotravmatik Otit....72
Denge....73
GÖRME ORGANI (ORGANUM VISUALE)....73
Göz Küresi (Bulbus oculi)....74
Gözün Yardımcı Organları (Organa oculi accessoria)....75
Renk Körlüğü....77
Gözün Kırma Kusurları....78
Yaşlanmanın Göze ve Görüşe Etkisi....80
Katarakt (Cataract)....80

BÖLÜM 6
ENDOKRİN SİSTEM (GLANDULAE ENDOCRINAE)....81
PİTUİTER (HİPOFİZ)....83
Adenohipofiz....84
Nörohipofiz....86
TİROİD....87
Hipertiroidizm....88
Hipotiroidizm....88
Tiroidin Kalsitonin Hormonu....89
PARATİROİD....89
Hiperparatiroidizm....90
Hipoparatiroidizm....90
ADRENAL BEZLER....90
Adrenal Korteks....91
Adrenal Medulla....92
PANKREAS....93
Diabetes Mellitus....95
PİNEAL BEZ, EPİFİZ....96

BÖLÜM 7

DOLAŞIM SİSTEMİ (SYSTEMA CIRCULATORIUM)..... 97

KAN..... 97
Kanın Fonksiyonları..... 97
Kanın Yapısı..... 99
Plazma..... 99
Hücreler..... 99
Eritrositler (Alyuvarlar, Kırmızı kan hücreleri, RBC)..... 99
Lökositler (Akyuvarlar, Beyaz kan hücreleri, WBC)..... 100
Granulositler (Polimorflar ve polimorfonukleer lökositler)..... 101
Agranulositler (Mononukleer Lökositler)..... 101
Plateletler (Trombositler)..... 102
Kanın Pıhtılaşması (Koagulasyon)..... 102
Kan Tipleri..... 103
Kan Gruplarının Tayini..... 104
Kan Nakillerinde Uyuşmazlık..... 104
Polistemi..... 105
Anemi (Anemia)..... 106
Lökopeni..... 107
Trombositopeni..... 108
KALP..... 108
Kalp Duvarının Yapısı..... 109
Kalbin Boşlukları ve Kan Akışı..... 109
Kalbin Kan İhtiyacının Sağlanması..... 110
Kardiak Kateterizasyon..... 110
DAMARLAR VE KAN DOLAŞIMI..... 111
Arterler..... 112
Kapilerler..... 112
Venüller..... 112
Venler..... 112
Kan Dolaşımı..... 113
Pulmoner Dolaşım..... 114
Sistemik Dolaşım..... 115
Vücudun Başlıca Arterleri..... 115

Vücudun Başlıca Venleri 115
Nabız 121
Tansiyon (Kan Basıncı) ve Ölçülmesi 122
Hipertansiyon (Yüksek tansiyon) 123
Hipotansiyon 124
Koroner Arter Hastalıkları 124
Anjina Pektoris (Angina pectoris, göğüs ağrısı) 125
Koroner Hastalıklarda Risk Faktörleri 125
Varis (varix) 127
Senkop (Bayılma) 127
Koroner Bypass Operasyonu 128
Balon Anjioplasti (PTCA, Percutaneous transluminal coronary angioplasty) 128
LENFATİK SİSTEM (SYSTEMA LYMPHOIDEUM) 130
LENF 130
Lenf Düğümleri 132
Tonsiller (Bademcikler) 132
Dalak 133
Timus 133
İnflamasyon (İltihap) 133
Ateş 134
Bağışıklık 135
Bağışıklık Tipleri 135
Doku ve Organ Reddi 136
Allerjiler 136
Bağışıklık Yetersizliği (Immunodeficiency) Hastalıkları 137
AIDS (Acquired immune deficiency syndrome) 138

BÖLÜM 8
SOLUNUM SİSTEMİ (SYSTEMA RESPIRATORIUM) 139
Solunum Sisteminin Fonksiyonları 139
SOLUNUM SİSTEMİNİN ORGANİZASYONU 140
Burun (Nasus, rhinos) ve Burun Boşluğu 140
Yutak (Farinks) 140
Gırtlak (Larinks) 140

Soluk Borusu (Trake) 142
AKCİĞERLER (PULMO, PNEUMON) 142
Alveoller 143
GAZLARIN TAŞINMASI 145
Oksijen Taşınması 145
Karbondioksit Taşınması 145
Solunum Hızı 146
Karbonmonoksit (CO) Zehirlenmesi 146
Yüksek Rakımlarda Adaptasyon 147
Vurgun 147
Pnömoni (Pneumonia, akciğer iltihabı, zatürre) 148
Tüberküloz (tuberculosis, TB, verem) 148
Amfizem (Emphysema) 149
Astım (Astma) 149
Nezle (Rhinitis, rinit) 150
Bronşit (Bronchitis) 150

BÖLÜM 9
SİNDİRİM SİSTEMİ (SYSTEMA DIGESTORIUM) 151

Ağız (Oris) 151
Dil (Lingua, glossa) 152
Damak (Palatum) ve Küçük Dil (Uvula) 153
Tükürük Bezleri (Glandulae salivariae) 153
DİŞLER (DENTES, ODONTOS) 154
Diş Tipleri 154
Dişlerin Formül ile Gösterilmesi 155
Yutak (Pharynx) 157
Yemek Borusu (Oesophagus) 157
MİDE (GASTER) 158
İNCE BARSAK (INTESTINUM TENUE) 158
KALIN BARSAK (INTESTINUM CRASSUM) 160
Sindirim Sistemine Yardımcı Organlar ve Yapılar 162
KARACİĞER (HEPAR) 162
Karaciğerin Görevleri 163
1. Metabolik Görevler 163

2. Hematolojik Görevler 165
3. Safra Yapımı ve Sekresyonu 165
SAFRA KESESİ (VESICA BILIARIS, V. FELLAE) 166
PANKREAS 167
SİNDİRİM 168
Karbohidratların Sindirimi 169
Proteinlerin Sindirimi 170
Yağların Sindirimi 170
EMİLME 171
Karbohidratların Emilmesi 171
Proteinlerin Emilmesi 172
Yağların Emilmesi 172
Suyun Emilmesi 172
İyonların Emilmesi 172
Vitaminlerin Emilmesi 173
Alkolün Emilmesi 173
Feçesin (Dışkının) Oluşumu ve Defekasyon 174
Kabızlık (Constipation) 175
İshal (Diarrhea) 175
Mide ve Barsak Gazları (Flatus) 176
Gastrit (Gastritis) 176
Peptik ve Duodenal Ülser 177
Ülseratif Kolit 178
Basur (Hemorrhoid) 178
Hepatit 178
Siroz (Cirrhosis) 179
Safra Kesesi Taşları (Cholelithiasis) 180

BÖLÜM 10
BOŞALTIM SİSTEMİ (SYSTEMA RENALE) 181
Boşaltım Sisteminin Fonksiyonları 181
BÖBREKLER (REN, NEFROS) 182
Nefron 182
BÖBREKLERİN FİZYOLOJİSİ 184
İdrarın Konsantrasyonunun Ayarlanması 185

İdrarın Özellikleri 185
Üreterler 186
Mesane (Vesica urinaria) 186
Üretra (Urethra) 186
Miksiyon veya Ürinasyon 186
Akut ve Kronik Renal Yetmezlik 186
Glomerulonefrit 187
Pyelonefrit 187
Böbrek Taşları (Renal Calculi, Nephrolitiasis) 188
İdrar Yolları İltihapları 188
Diabetes İnsipitus 188
Dializ Tedavisi 189
Böbrek Nakli 189

BÖLÜM 11
ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA) 191
ERKEK ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA MASCULINA) 192
Testisler (Orchis, Didymis) 192
Yardımcı Kanallar 192
Yardımcı Bezler 193
Penis (Phallus) 194
Sperm 195
Meni (Semen, Ejakulat) 196
Erkekte Cinsel Aktivite 196
Erkekte Kısırlık (Sterilite, İnfertilite) 197
DİŞİ ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA FEMININA) 197
Ovaryum (Yumurtalık) 198
Uterin Tüpleri (Fallop Tüpleri, Tuba Uterina, Ovidükt) 199
Uterus (Hystera, Metra, Ana Rahmi) 200
Vajina (Colpos, Hazne) 200
Vulva (Dış Genital Organlar) 200
Meme Bezleri ve Memeler 201
Uterin Siklusu veya Menstrual Siklus 202
Ovulasyon (Yumurtlama) 203
Puberte 203

Kadında Cinsel Aktivite 204
Kadınlarda Kısırlık 204
Menstrual Bozukluklar 205
Meme (Göğüs) Kanseri 206
Cervix Kanseri 206
Menopoz 206
Cinsel Yolla Geçen (Venereal) Bazı Hastalıklar 207
Gonore (Gonorrhea) 207
Sifiliz (Syphilis) 207
DÖLLENME 208
Gebeliğin Belirlenmesi 209
EMBRİYONİK GELİŞME 209
Fetal Gelişim 209
Gebelik Döneminde Beslenme 210
Gebelikte Kilo Artışı 211
Gebelikte İlaç Kullanımı ve Radyasyon 211
Dış (Ektopik) Gebelik 211
Gebeliğin Önlenmesi (Contraception) 212
DOĞUM 214
Yenidoğanın Özellikleri 216
Sezaryan (Cesarean section) 217
Çoklu Doğum 217
Laktasyon (Emzirme) 218
Çocuğun Büyümesi ve Gelişmesi 219
KAYNAKLAR 221
DİZİN 225

KAYNAKLAR

Akçay, G., Akçay, M.N. Akarsu, E., Endokrin ve Metobolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Aktümsek, A., Nurullahoğlu, Z.Ü., Pratik Biyokimya, Mimoza Yayınları, Konya, 1996.

Aktümsek, A., İnsan Biyolojisi Ders Notları, S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Konya, 1998.

Aktümsek, A., Zayıf, Normal Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, Konya, 2000.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak matbaacılık, İstanbul, 1987.

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel ve Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980.

Andresli, T.E., Cargenter, C.C.J., Bennett, J.C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevleri A.Ş. Ltd. Şti. İstanbul, 2000.

Arıncı, K., Elhan, A., Anatomi Cilt 1 ve 2, Güneş Kitabevi Ltd. Şti, Ankara, 1997.

Aydın, S., Kara, H., Erektil İşlev Bozukluğu, Tanı ve Tedavisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları, Yayın No:1, Van, 1999.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A/13, 1983.

Bengisu, Ü., Göz Hastalıkları, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Carola, R., Harley, J. P., Nobacak, C.R., Human Anatomy & Physiology, Mc Graw Hill Inc., 1992.

Cahampe, P.C., Harvey, R.A., Lippincott's Illustrated Review Serisinden: Biyokimya, 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1997.

Collier, J.A.B., Longmore, J.M., Harvey,J.H., Oxford Klinik Dallar El Kitabı 1 ve 2. (Çev.: Tuzcu, M., Tuzcu, S.), Yüce Yayınları A.Ş. İstanbul 1992.

Dambro, M. R., Klinik Tanı ve Tedavi (Çev. Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Demirsoy, S., Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamaları, MN Nobel Kitabevi, Ankara, 2000.

Dere, F., Anatomi Atlası ve Ders Kitabı , Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevi, Adana, 1999.

Despopoulos, A., Silbernagl, S., Renkli Fizyoloji Atlası, (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, Şti.), Nobel & Yücel, İstanbul, 1997.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa,1993.

Erbengi, T., Histoloji 1., Güneş Kitabevi Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Erensayın, C., Genetik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Feneis, H. , Resimli Anatomi Sözlüğü (Dilbilim adlığı), (Çev.: Ülker, S.) İnkılap ve Aka, istanbul, 1983.

Ganong, W. F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice-Hall ınternational Inc., Appleton & Lange, 1993.

Gözükara, E.M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Guyton, A.C., Hall, J.E. Tıbbi Fizyoloji (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Gürbüz, R., Erkek İnfertilitesi (Yaklaşım ve Tedavi), Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Hatiboğlu, M. T., Anatomi ve Fizyoloji, 7. Baskı, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 1989.

İnci, O., Çocuk ve Erişkinlerde Ünogenital İnfeksiyonlar, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Irmak, S., Emiroğlu, F., Gökhan, N., Fizyoloji Kısa Ders kitabı, Ar Basın Yayım Dağıtım Aş., İstanbul, 1982.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

Karol, S., Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Üçüncü Baskı, Gözde Repro Ofset, Ankara, 1995.

Kayalı, H., Şatıroğlu, F., Taşyürekli, M., İnsan Embriyolojisi, 7. Basım, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı/Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul, 1995.

Kutlu, A., Kapıcıoğlu, İ. S., Kazalar ve Acil Tedaviler, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1997.

Kutluay Mersal, T. Başoğlu, S. Öner, N. Beslenme ve Diyetetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Ankara, 1999.

Lentner, C., Geigy Scientific Tables volume 1, Units of Measurement, Body Fluids, Composition of the Body Nutrition, Eighth Revised and Enlarged Edition, Ciba-Geigy Ltd., Basle, 1981.

Martini, F.H., Fundamentals of Anatomy and Physiology, Prentice Hall International Inc. 1998.

Maskar, Ü., Embiryoloji Ders Kitabı, 6. Baskı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

Menteş, N. K., Klinik Gestroenteroloji, Cilt I, Sanem Matbaası, İzmir, 1982.

Moffett, D.F., Moffeett, S. B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T.W., Spector, A. A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım (Çev. Ed.: Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000

Murray, R.K, Granner, D.K., Mayes , P.A., Rodwell, V.W. Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Noyan, A., Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, Düzeltilmiş Sekizinci Baskı, Meteksan, Ankara, 1993.

Odar, İ.V., Anatomi ders kitabı, 1. Cilt, Elif Matbaacılık A. Komandit Şirket, İstanbul, 1980.

Odar, İ.V., Anatomi Ders Kitabı, 2. Cilt, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1986.

Ödev, K., Radyolojide Teknik ve Endikasyonlar, Üriner Sistem Radyolojisi, Atlas Tıp Kitabevi, Konya, 1992.

Özden, M., Anatomi ve Fizyoloji Ders Kitabı, Özkan Matbaacılık. San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Öztürk, M.O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, 7. Basım, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Palen, Ş., Histoloji, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1990.

Polat, O., İnanıcı, M. A., Aksoy, M.E. , Adli Tıp Ders Kitabı, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul,1997.

Sağlam, M., Genel Histoloji (Genişletilmiş 3. Baskı), Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1987.

Sarsılmaz, M., Anatomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saygı, G., Temel Tıbbi Parazitoloji, Esnaf Ofset Matbaacılık, 1998.

Scratcherd, T., Gillespie, J. I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R. R., Stephens, T. D., Tate, P., Anatomy and Physilogy, Mosby Year Book, 1992.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Sodeman, W.A, Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solomon, E. P., İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş, (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Snell, R.S., Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Anatomi (Çev. Ed.: Yıldırım, M.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

Stone, N, J., Blum, C.B. Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Commumicatious Inc., 1997.

Sukkar, M.Y., El-Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Tan, Ü., Temel Fizyoloji Ders Kitabı, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1986.

Tekelioğlu-Uysal, M. Kılıçturgay, K. Kerse, İ., Hücre: İnce Yapı ve Görev, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A.Ş, Dördüncü Baskı, Ankara, 1987.

Tortora, G.J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tuğlacı, P., Tıp Sözlüğü, 3. Baskı, Pars Yayınları, İstanbul, 1978.

Uçak, D., Elektrokardiyografi, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2000.

Weineck, J., İşlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı , A.Ş.), Spa Kitabevi, Ankara, 1998.

Yaman, K., Fizyoloji, Veteriner Hekimler İçin, Denizcan Yayınevi, Ankara, 1987.

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yıldırım, M., İnsan Anatomisi, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti. İstanbul, 1997.

Yıldırım, M., Temel Anatomi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Zeren, Z., Kısa Sistematik İnsan Anatomisi, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971

Zuspan, F. P., Quilligan, E.J. Obstetrik ve Jinekoloji, (Çev. Ed.: Güner, H.), Atlas Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995.

YETKİNLİĞE DAYALI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Prof. Dr. Gönül Budak

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1472
İşletme No.: 059
ISBN : 978-605-320-378-0
© 3. Basım, Mart 2016

YETKİNLİĞE DAYALI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ
Prof. Dr. Gönül Budak

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.: 1 Kazımkarabekir /ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Budak, Gönül
Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi / *Gönül Budak*
3. Basım, XVI + 592 s., 170 x 240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-378-0
1. Strateji 2. Farklılıkların Yönetimi 3. Yetkinlik Yönetimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsan Kaynakları Yönetimi (İKY) kavramı; Toplam Kalite Yönetimi (TKY) felsefesinin dünyaya kazandırdığı işgörenleri maksimum verimlilik noktasına taşımaya yönelik önlemler ve uygulamaları içeren fonksiyonlar bütünüdür. Bu nedenle, kavramın geçmişi 1960'lı yıllara dayandırılabilir. İlk personel yönetimi uygulamalarının 18. yüzyıl sonlarında I. Kuşak Sanayi Devrimi'yle en ilkel düzeyde başladığı düşünülürse, çok önemli adımların atıldığı daha kolay anlaşılacaktır.

Rekabetin artması ve dünya globalinde giderek küçülen pazar paylarını arttırmanın her geçen gün zorlaşması İKY fonksiyonunun içerik olarak farklılaşmasına ve bazı uygulamalardan vazgeçerken başka yepyeni uygulamalara geçilmesine yol açmıştır. Geçmişte operasyonel olan İKY faaliyetleri, günümüzde aynı zamanda stratejiktir. Böyle olmaya da zorunludur. Çünkü alınan tüm stratejik kararları uygulayarak hayata geçirecek olan da bu stratejik kararları verecek olan da işletmede çalışan insandır. Bundan dolayı; tüm işletme fonksiyonlarının stratejik yönetilmesi, eğer insan stratejik yönetilmiyorsa anlamsızdır.

Taylorizmin en acımasız biçimde uygulandığı yıllarda dahi Robert Owen gibi hümanist işverenler; odak noktası insan olmayan işletmelerin başarıyı yakalayamayacağını fark etmişlerdi. **Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi** konusunda bir kitap yazmaya, hem ülkemizdeki bir boşluğu doldurmak hem de insan odaklı işletmeciliğe gönülden inandığımdan dolayı karar verdim.

Kitabın en önemli özelliği; ülkemizde bu alanda yazılmış ilklerden olmasıdır. Kuşkusuz her eserde bir iddia vardır. Bu kitabın en önemli iddiası; çalışanın da işletmenin de birlikte kazanabileceği bir ortaklık yaratmanın zannedildiği kadar zor olmadığını göstermek ve İKY birimine işletmede bu vizyon değişimini sağlamada ne tür görevler düştüğünü gözler önüne sermektir.

Her eserde olduğu gibi kitabımda da bazı eksikliklerin bulunabileceğini peşinen kabul ediyorum ve okuyucuların değerli eleştirileriyle kitabın içeriğinin giderek zenginleşeceğine inanıyorum.

Her eserin hazırlığı sancılı bir süreçtir. Bu süreci, yazar bire bir yaşarken etrafında ona destek verenler de bu sürece zenginlik kazandıracak katkılarda bulunurlar.

Başta ona ayırmam gereken zamanların önemli bir kısmını kitabıma ayırmamı hoşgörü ve sevgiyle karşılayan Sevgili Oğlum **Mert Budak** olmak üzere, Sevgili Annem **Emel Budak**, Babam **Fethi Budak**'a, tashihleri yaparken yardımlarından dolayı asistanlarım **Ali Bancar'**a, **Sedef Gülsüm Aksu**'ya ve **Ümit Yeşil**'e teşekkür ederim.

Prof. Dr. Gönül Budak
İzmir, 2016

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ İLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR 1

KISIM 1

PERSONEL YÖNETİMİNDEN YETKİNLİĞE DAYALI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNE GEÇİŞ SÜRECİ VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR 3

I. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ 5

A. Birinci Kuşak Sanayi Devrimi, Mekanizasyon ve Gelişmeler 5

B. İkinci Kuşak Sanayi Devrimi, Çok Uluslulaşma, Otomasyon ve Gelişmeler 9

C. Üçüncü Kuşak Sanayi Devrimi, Bilgi Teknolojileri ve Gelişmeler 13

BÖLÜM 2

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNE YENİ YAKLAŞIMLAR 17

KISIM 2

İNSAN KAYNAKLARININ STRATEJİK YÖNETİMİ 21

I. TEMEL KAVRAMLAR 21

A. Strateji 21

B. Stratejik Yönetim 22

C. Vizyon ve Misyon 22

II. İNSAN KAYNAKLARININ STRATEJİK YÖNETİMİ (İKSY) 22

A. Tanım 22

B. İKY'ne Stratejik Yaklaşım 23

C. Örgütsel Atiklik ile İKSY Arasındaki İlişki 26

D. Geleneksel İK ile İK'na Stratejik Yaklaşımın Karşılaştırılması 28

E. İKY'nde Stratejik Kararlar 30

EK 1. HERMAN MİLLER'DA İNSAN KAYNAKLARININ STRATEJİK YÖNETİMİ 32

KISIM 3

YETKİNLİĞE DAYALI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ 39

I. TARİHSEL GELİŞİM 42
II. İNGİLİZ VE AMERİKAN BAKIŞ AÇILARININ KARŞILAŞTIRILMASI 47
III. YETKİNLİĞİN TANIMI 49
A. Yetkinlikler ve Yeterlilikler Arasındaki Farklar.....49
B. Yetkinlik Kavramının İnsan Kaynakları Yönetimi Alanında Kullanılması 49
IV. YETKİNLİK GRUPLARI **54**
A. Başarı Yetkinlikleri.....56
B. Yardım Hizmet Yetkinlikleri.....56
C. Etki Yetkinlikleri 57
D. Yönetsel Yetkinlikler 57
E. Uygun Düşünme / Problem Çözme Yetkinlikleri 58
F. Kişisel Etkinlik Yetkinlikleri.....59
V. YETKİNLİK MODELİNİN OLUŞTURULMASI.....62
A. Yetkinlik Modeli Seçenekleri 62
B. Modelde Kullanılacak Performans Etkinlik Kriterlerinin Saptanması 64
VI. YETKİNLİK SİSTEMİNE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER.....65

BÖLÜM 3

İŞGÜCÜ PLANLAMASI 69

KISIM 4

İŞGÜCÜ PLANLAMASI 71

I. İŞGÜCÜ PLANLAMASININ TANIMI, ÖNEMİ VE KAPSAMI 73
A. İşgücü Planlamasının Tanımı 73
B. İşgücü Planlamasının Önemi 74
C. İşgücü Planlamasının Kapsamı 77
D. İşgücü Planlamasını Etkileyen Değişkenler 77
II. İŞGÜCÜ PLANLAMA SÜRECİ 80
A. Stratejik Planlama 80
B. İç Personel Arzının Analizi.....80
III. İŞGÜCÜ SAYISININ ÖNGÖRÜMLENMESİ (ARZ/TALEP) 85
A. Yargısal – Sezgisel Öngörümleme Teknikleri 85
B. Sayısal – İstatistiksel Öngörümleme Teknikleri.....86

IV. İŞGÜCÜ GEREKSİNİM TÜRLERİ 87
A. Gerçek Personel Gereksinimi....87
B. Yedek Personel Gereksinimi 88
C. Ek Personel Gereksinimi 89
D. Yeni Personel Gereksinimi 89
E. Personel Çıkarma Gereksinimi 89
V. SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE UYGULAMA 90
VI. İŞGÜCÜ PLANLAMASINDA KARİYER KAVRAMININ ÖNEMİ 90
EK 1. İŞTEN ÇIKIŞ GÖRÜŞMESİ FORMU 91
EK 2. İŞTEN ÇIKIŞ GÖRÜŞMESİ DEĞERLENDİRME FORMU....93

KISIM 5
İŞ ANALİZİ....95
I. TARİHSEL GELİŞİM 97
II. İŞ ANALİZİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ 98
A. İş Analizi Tanımları 98
B. İş Analizinde Kullanılan Kavramlar 101
III. İŞ ANALİZİNİN AMAÇLARI, SORUMLULARI VE ZAMANLAMASI 103
IV. İŞ ANALİZİNDE KULLANILAN TEKNİKLER 104
A. Yapılandırılmamış Teknikler....105
B. Yarı Yapılandırılmış Teknikler 108
C. Yapılandırılmış Teknikler 112
D. Diğer Teknikler 115
E. Tekniklerin Değerlendirilmesi....117
V. İŞ ANALİZİNİN ÇIKTILARI 118
A. İş Tanımı....118
B. İş Şartnamesi....121
C. İş Değerleme 122
D. İş Sınıflandırma 122
EK 1. FORM ÖRNEKLERİ....123
EK 2. İŞ ANALİZİ SORU FORMU 126

KISIM 6
YETKİNLİK ANALİZİ....133
I YETKİNLİK MODELİ İÇİN PERFORMANS ETKİNLİK KRİTERLERİNİN BELİRLENMESİ 136

II. ÖRNEKLEM OLUŞTURULMASI 136

III. VERİ TOPLAMA 136
A. Davranışsal Olay Görüşmesi 137
B. Uzman Panelleri 138
C. Yetkinlik Değerlendirme Anketleri 138
D. Geçmiş Araştırmalar 139
E. İş Analizlerinden Yararlanma 139
F. Doğrudan Gözlem 140

IV. VERİLERİN ANALİZİ 140

V. MODELİN TEST EDİLMESİ 141

VI. UYGULAMA 141
A. İnsan Kaynakları Planlaması 141
B. Personel Seçimi 142
C. Personelin Geliştirilmesi 145
D. Performans Değerleme ve Ücretleme 146

EK 1. ÖRNEK BİR FİRMANIN YETKİNLİK SİSTEMİ 147

BÖLÜM 4

PERSONELİN SEÇİM SÜRECİ VE İŞLEMLERİ 159

KISIM 7

ADAY HAVUZU OLUŞTURMA 161

I. ADAY HAVUZUNU OLUŞTURMA 163
A. Aday Kaynakları 163

II. BAŞVURUNUN KABULÜ VE ÖN ELEME 170
A. Başvuruların Kabulü 170
B. İş İstek Formu 171

III. ÖN ELEME VE KESİN ADAY HAVUZUNU OLUŞTURMA 172

EK 1. ÖZ GEÇMİŞ HAZIRLAMA ALIŞTIRMASI 173

EK 2. ÖZ GEÇMİŞ ÖRNEKLERİ 177

EK 3. ÖN YAZI (KAPAK YAZISI) 179

EK 4. İŞE BAŞVURU FORMU ÖRNEKLERİ 180

KISIM 8

PERSONEL SEÇME VE YERLEŞTİRME 189

I. SEÇİM SINAVI 193
A. Bilgi Sınavları (Yeterlilik Sınavları) 193
B. Psikoteknik Testler 194

II. GÖRÜŞME (MÜLAKAT) 196
A. Mülakat Yöntemleri 197
B. Mülakat Süreci 200

III. ADAYLAR HAKKINDA BİLGİ TOPLANMASI 204
A. Soru Kâğıdı Aracılığıyla Bilgi Toplanması 204
B. Telefon Görüşmesiyle Bilgi İstenmesi 204
C. Telefon Görüşmesini Destekleyici Nitelikte Bir Mektupla Bilgi Edinilmesi 204
D. Adayın Son Çalıştığı İş yerindeki Yöneticiyi Ziyaret Etme 205

IV. ADAYIN SAĞLIK KONTROLÜ 205

V. BÖLÜM YÖNETİCİLERİYLE GÖRÜŞME 205

VI. İŞE GİRİŞ İŞLEMLERİ 206
A. İşe Giriş Belgelerinin Tedariki 206
B. Hizmet Sözleşmesi 207
C. SSK İş Bildirgesinin Hazırlanması 208

EK 1. YETKİNLİK BAZLI İŞE ALIM SÜRECİ (TOFAŞ ÖRNEĞİ) 209
EK 2. YETKİNLİK BAZLI MÜLAKAT SORULARI 221
EK 3. BAZI POZİSYONLAR İÇİN YETKİNLİK TANIMLARI VE YETKİNLİK DEĞERLENDİRME ÖLÇEKLERİ 229
EK 4. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ BÖLÜMÜNÜN KULLANDIĞI BAZI BELGELERİN LİSTESİ 246

KISIM 9

PSİKOTEKNİK TESTLER 251

I. PSİKOTEKNİK ÖLÇÜMÜN ÖZELLİĞİ 253
A. Bireyi Öz Olarak Değerlendirme 253
B. Bireyi Gruba Göre Değerlendirme 254

II. PSİKOTEKNİK TESTLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ 254

III. PSİKOTEKNİK TEST TÜRLERİ 256
A. Kullanılacak Malzemeye Göre Testler 256
B. Uygulama Biçimine Göre Testler 257
C. Değerleme Biçimine Göre Testler 257
D. Uygulama Amacına Göre Testler 258
E. Değerlendirdiği Bireyin Özelliklerine Göre Testler 258
F. Kültürel Yapıya Göre Testler 260

IV. PSİKOTEKNİK TESTLERİN TAŞIMASI GEREKEN ÖZELLİKLER.....261

V. PSİKOTEKNİK TESTLERİN İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE KULLANIM ALANLARI.....262

BÖLÜM 5

PERSONELİN EĞİTİMİ VE GELİŞTİRİLMESİ.....265

KISIM 10

EĞİTİM YÖNETİMİ.....267

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....269

II. EĞİTİMİN TEMEL OLGUSU: ÖĞRENME.....271

A. Bireysel Öğrenme Süreci.....271

B. Örgütsel Öğrenme Süreci.....275

C. Öğrenme İlkeleri.....276

III. EĞİTİM SÜRECİ.....278

A. Eğitim İhtiyacının Saptanması.....279

B. Eğitimin Planlanması.....281

C. Eğitimin Uygulanması.....282

D. Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi.....290

EK 1 EĞİTİM GEREKSİNİMİNİ SAPTAMA, EĞİTİM PLANLAMASI VE EĞİTİM UYGULAMALARI İLE İLGİLİ FORMLAR.....292

KISIM 11

KARİYER YÖNETİMİ.....305

I. KARİYERLE İLGİLİ KONULARIN KAVRAMSAL TEMELLERİ.....308

A. Kariyer Kavramı, Önemi ve Kapsamı.....308

B. Yaşam Dönemleri ile Kariyer İlişkisi.....311

C. Kariyer Aşamaları.....313

D. Kariyer Yolları ve Kariyer Haritaları.....315

E. Kariyer Kalıpları.....317

II. KARİYER YÖNETİMİ.....319

A. Kariyer Planlaması.....320

a. Tanımı, Önemi ve Amaçları 320
b. Kariyer Planlaması Süreci 321
c. Kariyer Planlaması Türleri 322

B. Kariyer Geliştirme 327
a. Kariyer Geliştirmenin Tanım ve Kapsamı 327
b. Kariyerde Karşılaşılan Sorunlar ve Kariyer Geliştirme 327
c. Kariyer Geliştirme Faaliyetleri 332
d. Kariyer Geliştirme Programları 334

EK 1. BİREYSEL KARİYER PLANLAMA VE GELİŞTİRME UYGULAMASI 338

KISIM 12

PERSONELİ GÜÇLENDİRME (EMPOWERMENT) 349

I. TARİHSEL GELİŞİM 351

II. TANIM 352

III. GÜÇLENDİRMEYLE İLGİLİ KAVRAMLAR 354
A. Güçlendirme ve Yetkilendirme 354
B. Güçlendirme ve Katılmalı Yönetim 355
C. Güçlendirme ve Motivasyon 355
D. Güçlendirme ve İş Zenginleştirme 356

IV. ÖRGÜTTE GÜÇLENDİRME KOŞULLARI VE İZLENECEK YOL (GÜÇLENDİRME SÜRECİ) 357
A. Güçlendirme Sürecinde Değişkenler 358
B. Güçlendirme Sürecinin Yönetimi 360

V. GÜÇLENDİRME YAKLAŞIMLARI 362
A. Güçlendirmeye Psikolojik Yaklaşım 362
B. Güçlendirmeye İlişkisel (Davranışsal) Yaklaşım 363
C. Güçlendirmeye Ekonomik Yaklaşım 364
D. Güçlendirmede Katılım Yaklaşımı 364

KISIM 13

KOÇLUK, MENTORLUK 367

I. KOÇLUK 369
A. Koçluk ve Psikolojik Danışmanlık Arasındaki Farklar 370
B. Koçluk Yetkinlikleri 371
C. Koçluk Süreci 372
D. Koçluk Türleri 375

II. MENTORLUK KAVRAMI 378

EK 1 KOÇLUK İÇİN İZLEME FORMLARI 381

BÖLÜM 6

SAĞLIK VE GÜVENLİK YÖNETİMİ 389

KISIM 14

SAĞLIK VE GÜVENLİK YÖNETİMİ 391

I. İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ KAVRAMLARI 393

II. TARİHSEL GELİŞİM 395

III. SAĞLIK VE GÜVENLİK İLKELERİ 396

IV. İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİNİN SOSYAL, EKONOMİK VE HUKUKİ BOYUTLARI 398
A. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Sosyal Boyutu 398
B. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Ekonomik Boyutu 399
C. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Hukuki Boyutu 400

V. SAĞLIK VE GÜVENLİK SORUNLARI 403
A. Stres (Gerilim) 403
B. Alkol Bağımlılığı 412
C. Uyuşturucu Kullanımı 413
D. Sigara İçme 413
E. İş Ortamının Fiziksel Sorunları 414
F. Gürültü 415
G. Meslek Hastalıkları 416
H. İş Kazaları 421
I. İşe Devamsızlık 424
J. İşten Gönüllü Ayrılma 424

VI. SAĞLIK VE GÜVENLİK YÖNETİM SİSTEMİ 425
A. İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve Faydaları 425

B. İş Sağlığı ve Güvenliği Standartlarının Gelişimi....426
C. OHSAS 18001 ve 18002 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi....427
D. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Personeli....431
E. Sağlık ve Güvenlik Programları....434
F. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği ile Toplam Kalite Yönetimi....436

EK 1 ÖRNEK UYGULAMA....437

EK 2 İŞ YERİ KAZA VE MESLEK HASTALIĞI BİLDİRİM FORMU....440

EK 3 İŞ GÜVENLİĞİ UZMANLIĞI SÖZLEŞMESİ....441

KISIM 15
PSİKOLOJİK ŞİDDET VE FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ....445

I. TANIM....447

II. PSİKOLOJİK ŞİDDETİN ÖRGÜTSEL AÇIDAN ANLAMI....447

III. PSİKOLOJİK ŞİDDET SÜRECİ....448

A. Psikolojik Şiddetin Birey Üzerindeki Etkileri....450
B. Psikolojik Şiddetin Örgüt Üzerindeki Etkileri....452
C. Psikolojik Şiddetin Toplum Üzerindeki Etkileri....452

IV. PSİKOLOJİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ....453

A. Farklılıkların Yönetimi....453

V. PSİKOLOJİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNE DÜŞEN GÖREVLER....455

BÖLÜM 7

PERFORMANS YÖNETİMİ, ÜCRET VE ÖDÜL YÖNETİMİ....461

KISIM 16
PERFORMANS YÖNETİMİ....463

I. PERFORMANS YÖNETİMİNDE KAVRAMLAR....466

II. PERFORMANS DEĞERLEMESİ....467

A. Performans Değerlemesinin Amacı....468
B. Etkin Performans Değerlemesinin Koşulları....469
C. Performans Değerlendirme Zamanı....470
D. Performans Değerlemesinin Aşamaları....471
E. Değerlemecilerin Saptanması....474

F. İş ve Yetkinlik Bazlı Performans Değerleme Yöntemleri.....477
G. Hangi Performans Değerlendirme Yöntemi Kullanılmalı? 497
H. Performans Değerlemede Yapılan Hatalar.....497

III. PERFORMANS GELİŞTİRME.....499
A. Personel Danışmanlığı 499
B. Eğitim Faaliyetleri 500
C. Koçluk - Mentorluk 500
D. Performans Görüşmeleri.....501
E. Etkin İş Örgütlemesi.....501

KISIM 17

ÜCRET VE ÖDÜL YÖNETİMİ.....505

I. TANIM VE İLGİLİ KAVRAMLAR.....507

II. ÜCRET TASARIMI.....511
A. Ücret Düzeyini Etkileyen Etmenler 512
B. İş Değerlemesi.....513
C. İş Değerleme Yaklaşımları 514
D. İş Değerleme Süreci.....514
E. İş Değerleme Yöntemleri 517

III. ÜCRET SİSTEMİNİN (YAPISININ) KURULMASI.....535
A. Piyasa Ücret Araştırmaları 535
B. İşletmenin Yürürlükteki Ücretlerinin Araştırılması.....536
C. İşletmenin Ücretleriyle Piyasa Ücretlerinin Karşılaştırılması ve Yeni Ücret Yapısının Kurulması.....537
D. İşlerin Ücretlendirilmesi 538

IV. ÜCRET VE ÖDÜL SİSTEMLERİ.....543
A. Doğrudan Ücret Sistemleri.....545
1. Doğrudan Iş gücü Piyasasına Dayalı Ücret Sistemleri 545
2. İşe Dayalı Ücret Sistemleri.....545
3. Çalışana Dayalı Ücret Sistemleri.....574
B. Dolaylı Ücret Ödeme Sistemleri 585

BÖLÜM 1

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ İLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR

KISIM 1

PERSONEL YÖNETİMİNDEN YETKİNLİĞE DAYALI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNE GEÇİŞ SÜRECİ VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

KISIM 1

PERSONEL YÖNETİMİNDEN YETKİNLİĞE DAYALI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNE GEÇİŞ SÜRECİ VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

I. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

A. Birinci Kuşak Sanayi Devrimi, Mekanizasyon ve Gelişmeler
B. İkinci Kuşak Sanayi Devrimi, Çok Uluslulaşma Otomasyon ve Gelişmeler
C. Üçüncü Kuşak Sanayi Devrimi, Bilgi Teknolojileri ve Gelişmeler

KAYNAKLAR

Bensghir, T. Kaya (1996); **Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim**, TODAİE Yayını, Ankara.

Boyatzis, E. Richard (1982); **The Competent Manager**, John Wiley and Son Inc., New York.

Budak, Gönül (1984); "Çokuluslu Şirketlerde Yönetim ve Yönetici Kavramı", Dünya Gazetesi.

Budak, Gönül (1998); **Yenilikçi Yönetim; Yaratıcı Birey**, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Budak Gülay; Gönül Budak (2013); **İşletme Yönetimi**, Fakülteler Kitabevi, 7. Baskı, İzmir.

Ekin, Nusret (1976); **Endüstri İlişkileri**, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını, No: 376., İstanbul, 27-28.

Kavrakoğlu, İbrahim (1992); **Toplam Kalite Yönetimi**, Kalder Yayını, İstanbul.

Öğüt, Adem (2003); **Bilgi Çağında Yönetim**, Nobel Yayını, 2. Baskı, Ankara.

Özkul, A. Ekrem; Sermet Anagün, S. Benligiray (1997); **Büro Sistemleri Tasarımı**, Anadolu Üniv. Yayını, Eskişehir.

Tekin M.; M. Zerenler; A. Bilge; F. Bişkin (2003); "İnternet ve Bilişim Teknolojileri Etkisi Altındaki İşletmelerde Değişim ve Yeniden Yapılanma", **III. Üretim Araştırmaları Sempozyumu**, İstanbul.

Tekin Mahmut, H. Kürşat Gülen, Adem Öğüt (2003); **Teknoloji Yönetimi**, 2. Baskı Nobel Yayını, Ankara.

İNTERNET KAYNAĞI

https://turkerokay.files.wordpress.com/2013/05/insan-kaynaklarc4b1.jpg

BÖLÜM 2

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNE YENİ YAKLAŞIMLAR

KISIM 2
İNSAN KAYNAKLARININ STRATEJİK YÖNETİMİ

KISIM 3
YETKİNLİĞE DAYALI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

KISIM

2

İNSAN KAYNAKLARININ STRATEJİK YÖNETİMİ

I. TEMEL KAVRAMLAR

A. Strateji

B. Stratejik Yönetim

C. Vizyon ve Misyon

II. İNSAN KAYNAKLARININ STRATEJİK YÖNETİMİ (İKSY)

A. Tanım

B. İKY'ne Stratejik Yaklaşım

C. Örgütsel Atiklik ile İKSY Arasındaki İlişki

D. Geleneksel İK ile İK'na Stratejik Yaklaşımın Karşılaştırılması

E. İKY'nde Stratejik Kararlar

EK 1. HERMAN MILLER'DA İNSAN KAYNAKLARININ STRATEJİK YÖNETİMİ

son hareketi, bunları tanımlamaya yöneliktir ama bu soruların cevapları için de becerilere ihtiyaç vardır. İnsan kaynaklarının bu konudaki en önemli bağlantısı, çalışanları isteklendirmenin yollarını aramaktır.

Farklı Çalışanları Bir Arada Tutmak

İnsan kaynakları, verimli bir çevre ve güçlü bir kültür ile bunun başarılabileceğine inanmaktadır. Ek olarak, bu başarı iş başarısını da beraberinde getirir, ortak çalışmayı ve örgüt değerlerini geliştirir.

KAYNAKLAR

Akyüz, Ömer, Faruk (2001); **Değişim Rüzgarında Stratejik İnsan Kaynakları Planlaması,** Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Anthony, W.P., P.L. Perrewe, K.M. Kacmar (1998): **Strategic Human Resource Management,** The Oryden Pres, Orlando FL.

Barutçugil, İsmail (2004): **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi,** Kariyer Yayıncılık, İletişim, Eğitim Hizmetleri, İstanbul.

Bayraktaroğlu Serkan (2002): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Yayını No: 1227, İstanbul.

Breu K., C. Hemmingway, J. Strathern, M. Bridger (2001): "Work force agility: The New Employee Strategy for the Knowledge Economy", **Journal of Information Technology.**

Budak Gülay, Gönül Budak (2013): **İşletme Yönetimi,** Fakülteler Kitabevi, 7. Baskı, İzmir.

Dove F.D., R.P. Bagozzi, P.R. Warshaw (1989): "User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two Theoretical Models", **Management Science.**

Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi (2004): **Strateji ve Stratejik Yönetimi,** Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, Ankara.

Eren, Erol (1990): **İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim,** 3. Baskı, İstanbul Üniv., İşletme Fakültesi Yayını No: 234, İstanbul.

Evans P.A. (1986): "The Strategic Outcomes of Human Resource Management", **Human Resource Management,** Vol. 25, No: 1.

Greeley, Gordo E. (1989): **Strategic Management,** Prentice-Hall, Inc.

Huang C.Y.; S.Y. Nof (1999): "Enterprise Agilitly: A View from the PRISM Lab.", **International Journal of Agile Management Systems.**

Mabey C., G. Salaman (1995): **Strategic Human Resource Management,** Blackwell Publishers Ltd., Oxford UK.

McCharty J., C. Tsinopoulos (2003): **Strategies for Agility: An Evolutionary and Configurational Approach,** Integrated Manufacturing Systems.

Mische, M.A. (2001): **Strategic Renewal: Becoming a High Performance Organization,** Prentice Hall, New Jersey.

Öğüt Adem; Tahir Akgemci; M. Tahir Demirsel (2012): "Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi Bağlamında Örgütlerde İşgören Motivasyonu Süreci", http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Adem%20Ogut%20-%20Tahir%20Akgemci%20-%20M%20Tahir%20Demirsel/277-290.pdf.

Schuler R.S. (1992): "Strategic Human Resources Management: Linking the People with the Strategic Needs of the Business", **Organizational Dynamics,** Vol. 20.

Şenkal, Abdullah (2000): "Yeni Bin Yılda İnsan Kaynakları Yönetiminin Değişen Fonksiyonları", **İçgüç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi,** Cilt: 6, Sayı: 1, Erişim: http://www.isguc.org/arc_wiew.hhp?ex=2000hit=ny.

Taştan Seçil (2003): "İnsan Kaynakları Yönetiminin Değişen Yüzü: Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi", http://www.humanresourcesfokus.com.

Truss C., L. Gratton (1994): "Strategic Human Resources Management: A Conceptual Approach", **The International Journal of Human Resource Management,** Vol. 5, No: 3.

Wright Peter; Mail J. Kroll ve John Parnel (1996): **Stratejik Management Concepts and Cases,** Prentice Hall. Inc. New Jersy.

Zain M., R.C. Rose, I. Abdullah, M. Masrom (2005): "The Relationship Between Information Technology Acceptance and Organizational Agility in Malaysia", **Information and Management.**

İNTERNET KAYNAĞI

http://marmarasps.com.tr/files/Web%20resimler/Strateji/Strateji-21.jpg

KISIM

3

YETKİNLİĞE DAYALI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

I. TARİHSEL GELİŞİM

II. AMERİKAN VE İNGİLİZ BAKIŞ AÇILARININ KARŞILAŞTIRILMASI

III. YETKİNLİĞİN TANIMI

A. Başarı Yetkinlikleri
B. Yardım Hizmet Yetkinlikleri
C. Etki Yetkinlikleri
D. Yönetsel Yetkinlikler
E. Bilişsel Düşünme / Problem Çözme Yetkinlikleri

V. YETKİNLİK MODELİNİN OLUŞTURULMASI

A. Yetkinlik Modeli Seçenekleri
B. Modelde Kullanılacak Performans Etkinlik Kriterlerinin Saptanması

özellikler olabilir ki, işletmenin bunlara ihtiyacı vardır veya muhtemelen gelecekte de ihtiyacı olacaktır. İki grubu birbirinden ayıran öyle değişkenler olabilir ki; bunların performansa hiçbir etkisi olmayıp sadece örgüt kültürünün basmakalıp yargılarını ve varsayımlarını yansıtıyor olabilir.

Baştan Savma Bir İş: Yetkinlik çerçevelerinin bir çoğunda o kadar çok yetkinlik bulunabilir ki, sistem kendi ağırlığına dayanamayıp çökebilir.

Bir başka ciddi sorun da davranışsal göstergelerin kalitesidir. Kalitesizlik; ifadelerdeki tutarsızlık, anlam sapmaları, ölçülmesi mümkün olmayan veya tamamen ayrımcı tanımlamalar şeklinde ortaya çıkabilir.

Tek Tipleşme: En büyük tehlikelerden birisi de, işi iyi yapan birini belirleyip, bundan sonraki seçimleri hep bu tipi esas alarak gerçekleştirmektir. Şayet bu yöntemle işletmedeki farklılıklar azaltılır ya da onları artırmada başarısız olunursa, bu durumda muhtemelen yaratıcılık, icat kapasitesi, farklı yaklaşımları ve problem çözme becerileri gibi birçok yetenek de ortadan kaldırılmış olacaktır. Kısa süre sonra da örgüt bir durgunluğa girecek ve şayet mevcut yetkinlikler yenilenmez ise; dağılma kaçınılmaz olabilecektir.

Kalıcı Bir Model Oluşturmak Zordur: Yetkinlik modelleri, insan kaynakları yönetimi için güçlü araçlar olabilirler. Şayet tedarik, seçme, geliştirme ve ödüllendirme gibi bütün süreçlerde kullanılırlarsa, sonunda insanlar, verilmek istenen mesajı algılayacak ve istenilen biçimde davranışlar sergilemeye başlayacaklardır. Ancak burada yeni bir sorun ortaya çıkmaktadır. Zamanla piyasa şartları değişecek, dolayısıyla yöneticilerin sahip olmaları gereken yetkinlikler de farklılaşmış olacaktır. Bunun anlamı, asgari olarak yetkinlik modellerinin gözden geçirilmesi, en uç noktası ise; yeni bir yetkinlik seti oluşturmak için sil baştan bir proje yapılmasıdır. Her iki yılda bir böyle bir zorunluluğu kim yaşamak ister? Sonuç; birçok yetkinlik modelinin henüz bürokrasi labirentlerindeki dolaşımını tamamlamadan geçersiz hâle gelmesi olabilir.

KAYNAKLAR

Benligiray, Serap (2003): **Ücret Yönetimi,** Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 1462, Eskişehir.

Berktaş, Bülent (2001): **Yetkinlik Bazlı İnsan Kaynakları Yönetimi ve Uygulamaları,** DEÜ. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Boyatzis, E. Richard (1982): **The Competent Manager,** John Wiley and Sons Inc. New York.

Cook, Mark, Cori Farquharson (1998): **Business Economic Strategy and Applications,** Pitman Publishing, London.

Çakar, Ulaş (2002): **Duygusal Zekânın Dönüşümcü Liderlik Davranışı**

Üzerindeki Etkisi, D.E.Ü., Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Galon, Mark R.; Harold M. Stilman, David Coates (1999): "Putting Core Competency Thinking Into Practice" RTM Journal Home Page, http://www.irinc.org/hot1.htm.

Godbout, Alain J.(2012); "Managing Core Competiencies: The Impact of Knowledge Management on Human Resources Practices in Leading Edge Organizations", http://www.scoap.com/ki/articles/godboutos.htm

Hornby, A.S. (1974): **Oxford Advanced Learner's Dictonary of Current English,** Third Ed. London, Oxford University, Press.

Human Resources, İnsan Kaynakları ve Yönetim Dergisi (2005): "Farklılıkların Yönetimi Nedir, Neden Önemlidir, Nasıl Çalışır?" Yıl: 7, Sayı: 9, Temmuz, İstanbul.

Hussey E. David (1996): **Business Driven Human Resource Management,** Chichester, John Wiley and Sons.

Prahalad C.K.; Gary Hamel (1990): "The Core Competence of the Corporation", **Harvard Business review**, May-June.

Schoonover S.C., N.W. Weilker (2001): Your Soul At Work http://www.your-soulatwork.com/competencie

Shippman, Jeffery S., (2000): "The Practice of Competency Modeling" **Personel Pyschology,** V: 53.

Spencer Lyle M., Signe M. Spencer (1993): **Competence at fork: Models for Superior Performance",** New York, John Wiley and Sons Inc.

Toğrul, Gökhan (2002): "Şirketinizin Performansını Nasıl Arttırırsınız?", Hay Group Yayınları, İstanbul.

Türkçe Sözlük (1988): TDK Yayını, Ankara.

Wood Robert, Time Payne (1988): **Competency Based Recruitment and Selection,** John Willey and Sons Inc. New York.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://strategistgroup.files.wordpress.com/2011/08/tm-image1.jpg

http.//www.insankaynaklari.com/CN/EY/hrc.asp, erişim:2012

http://www.baltasbaltas.com/kaynakdergiyazi.csp?PRI=253&SAYI=4, erişim:2012

http://www.mcozden.com/ikf10_yiiao..htm, erişim:2012

BÖLÜM 3

İŞGÜCÜ PLANLAMASI

KISIM 4
İŞGÜCÜ PLANLAMASI

KISIM 5
İŞ ANALİZİ

KISIM 6
YETKİNLİK ANALİZİ

KISIM 4

İŞGÜCÜ PLANLAMASI

I. İŞGÜCÜ PLANLAMASININ TANIMI, ÖNEMİ VE KAPSAMI
A. İşgücü Planlamasının Tanımı
B. İşgücü Planlamasının Önemi
C. İşgücü Planlamasının Kapsamı
II. İŞGÜCÜ PLANLAMASINI ETKİLEYEN DEĞİŞKENLER
A. Örgüt İçi Değişkenler
B. Örgüt Dışı Değişkenler
III. İŞGÜCÜ PLANLAMA SÜRECİ
A. Stratejik Planlama
B. İç Personel Arzının Analizi
IV. İŞGÜCÜ SAYISININ TAHMİNLENMESİ (ARZ/TALEP)
A. Yargısal – Sezgisel Teknikler
B. Sayısal – İstatistiksel Teknikler
V. İŞGÜCÜ GEREKSİNİM TÜRLERİ
A. Gerçek Personel Gereksinimi
B. Yedek Personel Gereksinimi
C. Ek Personel Gereksinimi
D. Yeni Personel Gereksinimi
E. Personel Çıkarma Gereksinimi
VI. SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE UYGULAMA
VII. İŞGÜCÜ PLANLAMASINDA KARİYER KAVRAMININ ÖNEMİ
EK 1. İŞTEN ÇIKIŞ GÖRÜŞMESİ FORMU
EK 2. İŞTEN ÇIKIŞ GÖRÜŞMESİ DEĞERLENDİRME FORMU

KAYNAKLAR

Aldemir Ceyhan, Alpay Ataol, Gönül Budak (2004): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** 5. Baskı, Fakülteler Kitabevi, İzmir.

Aytaç, Serpil (1997): **Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi, Planlaması, Geliştirilmesi, Sorunları,** Epsilon Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.

Bingöl, Dursun (1990): **Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler,** Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.

Can, A. Akgün, S. Karanerbaşı (2001): **Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.

Gürbüz, Gülruh Özışık (2002): **Personel Araştırmaları ve İşgören Seçme Süreci,** Literatür Yayını No: 83, İstanbul.

Katz, Ralph (1982): **Career Issues in Human Resources Management,** Prentice Hall. Inc., Engewood Cliffs, New Jersey.

Kozak, A. Meryem (2001): **Konaklama İşletmelerinde Kariyer Planlaması;** Anadolu Üniv. Yayını, No: 1326, Eskişehir.

Palmer, Margaret J; Kenneth, I. Winters, (1993): **İnsan Kaynakları;** (Çev: D. Şahiner), Rota Yayını, 1. Baskı, İstanbul.

Sabuncuoğlu, Zeyyat (2000); **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Ezgi Kitabevi, 1. Baskı, Bursa.

Tütek, Hülya; Şevkinaz Gümüşoğlu, Aslı Özdemir (2016); **Sayısal Yöntemler: Yönetsel Yaklaşım,** Beta Yayınları, İstanbul.

Ünüsan Atak, Nagehan (2016); **X, Y, Z Kuşakları ve Kuşaklar Arası Farklılık Yönetimi,** 1. Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Yüksel, Öznur (2000): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitabevi, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://cdn.business2community.com/wp-content/uploads/2013/04/depositphotos_18131039_original.jpg

http://www.ıdea.com.tr/04iky/ısten_ayrılma_formu.htm, 23.09.2003

http://www.mcozden.com/bky_03.htm#3a, 2012.

http://www.sitetky.com/frameset/iky/ikydocs/iky12.doc, 2012.

KISIM 5

İŞ ANALİZİ

I. TARİHSEL GELİŞİM
II. İŞ ANALİZİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ
A. İş Analizi Tanımları
B. İş Analizinde Kullanılan Kavramlar

III. İŞ ANALİZİNİN AMAÇLARI, SORUMLULARI VE ZAMANLAMASI
IV. İŞ ANALİZİNDE KULLANILAN TEKNİKLER
A. Yapılandırılmamış Teknikler
B. Yarı Yapılandırılmış Teknikler
C. Yapılandırılmış Teknikler
D. Diğer Teknikler
E. Tekniklerin Değerlendirilmesi

V. İŞ ANALİZİNİN ÇIKTILARI
A. İş Tanımı
B. İş Şartnamesi
C. İş Değerleme
D. İş Sınıflandırma

EK 1. İŞ ANALİZİ SORU FORMU ÖRNEKLERİ

KAYNAKLAR

Aamodt, G. Michael (2009); **Industrıal/Organizatıonal Psychology**, Work Book, ed.6.

Aldemir, C., A. Ataol ve G. Budak, (2004): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Fakülteler Kitabevi, Barış Yayınları, İzmir.

Bingöl, D. (1998): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Basım: İstanbul.

Carrell, Michael, R. Frank, E. Kuzmits (1986): **Personel, Human Resource Management,** Meiril Publishing Company, Columbus, Ohio.

Çelikten, M. (2005): **Neden İş Analizi Yapılmalı?** Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 18, Yıl: 2005/1.

Erdoğan, İlhan (1991): **İşletmelerde Personel Seçimi ve Başarı Değerleme Teknikleri**. İşletme Fakültesi Yayın No: 248, İstanbul.

Fine, A. Sidney, Steven F. Cronshaw (1999); **Functional Job Analysis,** Mahwah, N.J.

Geylan, Ramazan (1995): **Personel Yönetimi.** Birlik Ofset: Eskişehir.

Geylan, Ramazan (2004): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Göktan Ayşe Banu (1999): **Performansa Dayalı Ücret Sisteminin Çalışanların Motivasyonuna Etkisi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Sos. Bil. Ens., İzmir.

Gürüz, D., Yaylacı, G.Ö. (2004): **İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi.** Kapital Medya, İstanbul.

Hurst, l. Carol, (2008);" Position Analysis Questionnaire", Arizona State University (ASU), Office of Human Resources/ Compensation & Salary Administration.

Kozak, M.A., Oya Yazıcılar, "İş Analizinin Yönetim Yaklaşımları İçindeki Önemi", İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, http://www.isguc.orgis_analizi.php.29.04.2007.

Özdemir, Ali (2013); **Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri,** Beta Yayıncılık, İstanbul

Pattrick,J., A. K. Moore (1985); " Development and Reliability of a Job Analysis Technique", Journalof Occupational Psychology, vol; 58 (2), jun.

Riggio E. Ronald (2003): I**ntroduction to Industrial, Organizational Psychology,** Prentice Hall.

Yüksel, Ö. (1998): **İnsan Kaynakları Yönetimi.** Gazi Kitabevi: Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.kepner-tregoe.com/default/assets/Image/Business%20Abstract.jpg

http://www.bgst.org/kiab/ttoe001204.asp. 29.04.2007.

http://www.geocities.com/vedat5_2000/insankaynaklari12.html. 29.04.2007.

http://www.insankaynaklari.com/ikdotnet/icerikdetay.aspx?KayitNo=235. 29.04.2007.

http://www.insankaynaklari.com/ikdotnet/icerikdetay.aspx?KayitNo=248. 29.04.2007.

http://www.iskur.gov.tr/mydocu/standart/240.html. 29.04.2007

KISIM 6

YETKİNLİK ANALİZİ

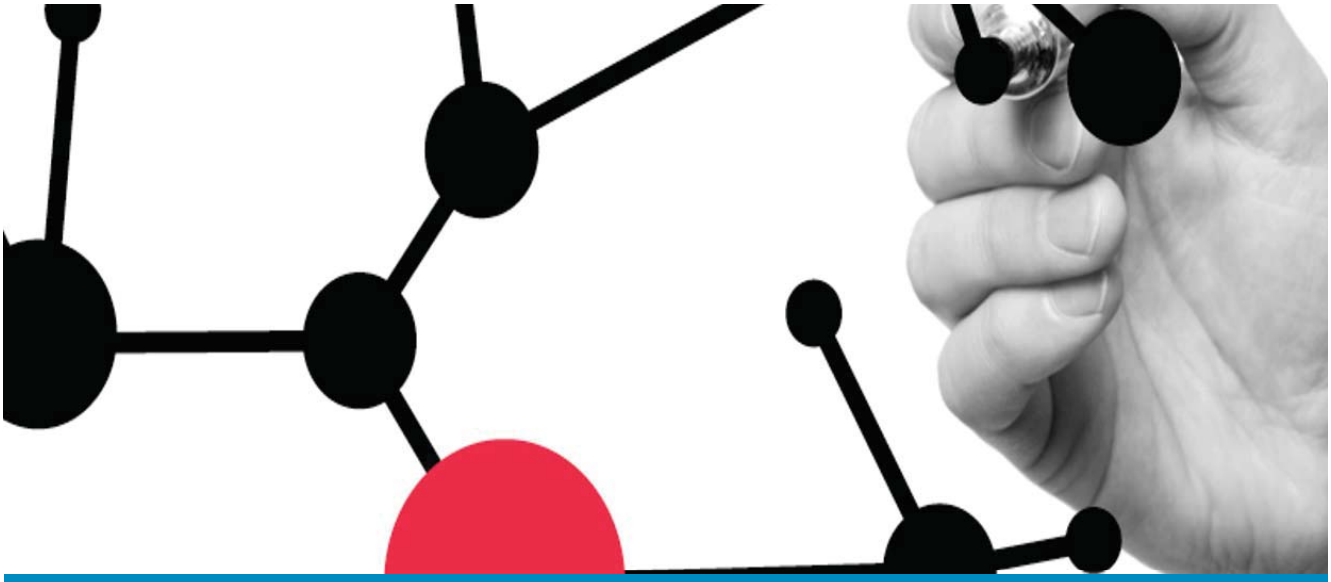

I. YETKİNLİK MODELİ İÇİN PERFORMANS ETKİNLİK KRİTERLERİNİN BELİRLENMESİ

II. ÖRNEKLEM OLUŞTURULMASI

III. VERİ TOPLAMA

A. Davranışsal Olay Görüşmesi

B. Uzman Panelleri

C. Yetkinlik Değerlendirme Anketleri

D. Geçmiş Araştırmalar

E. İş Analizlerinden Yararlanma

F. Doğrudan Gözlem

IV. VERİLERİN ANALİZİ

V. MODELİN TEST EDİLMESİ

VI. UYGULAMA

A. İnsan Kaynakları Planlaması

B. Personel Seçimi

C. Personelin Geliştirilmesi

D. Değerleme ve Ücretleme

EK 1. ÖRNEK BİR FİRMANIN YETKİNLİK SİSTEM

KAYNAKLAR

Çakmanus, Serkan (2011); İnsan Kaynaklarında Yetkinlik Sisteminin Kurulması; İlaç Sektöründe Bir Uygulama, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış, yüksek lisans projesi, İzmir.

Spencer Lyle M., Signe M. Spencer (1993): **Competence at Work,** John Wiley and Sons: New York.

Spencer Lyle M., David C. McClelland, Signe M. Spencer (1994): **Competency Assessment Methods,** Itay/McBer: Boston.

Parry Scott B. (1996): "The Quest for Competencies" Training, July.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.fundainkaya.com/wp-content/uploads/2015/03/yetkinlik.png

http://www.baltasbaltas.com/kaynakdergiyazi.csp?PRI=253&SAYI=4, erişim:2012.

http://www.insankaynaklari.com/CN/EY/hrc.asp, erişim:2012.

http://www.mcozden.com/forum1_12byiks.htm, erişim:2012.

BÖLÜM 4

PERSONELİN SEÇİM SÜRECİ VE İŞLEMLERİ

KISIM 7
ADAY HAVUZU OLUŞTURMA

KISIM 8
PERSONELİ SEÇME VE YERLEŞTİRME

KISIM 7

ADAY HAVUZU OLUŞTURMA

I. ADAY HAVUZUNU OLUŞTURMA

A. Aday Kaynakları

1. İç Kaynaklar
2. Dış Kaynaklar

II. BAŞVURUNUN KABULÜ VE ÖN ELEME

A. Başvuruların Kabulü

B. İş İstek Formu

III. ÖN ELEME VE KESİN ADAY HAVUZUNU OLUŞTURMA

EK 1. Öz Geçmiş Hazırlama Alıştırması

EK 2. Öz Geçmiş (CV)

EK 3. Ön Yazı (Kapak Yazısı)

EK 4. İşe Başvuru Formu Örnekleri

KAYNAKLAR

Açıkalın A. (2000): **İnsan Kaynağının Geliştirilmesi,** Pegema Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

Aldemir, C., A. Ataol, G. Budak, (2004): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Barış Yayınları: İzmir.

Boyatzis, Richard E. (1982): **The Competent Manager**, John Willey and Sons Inc., New York.

Caldwel D.F; C.A. O'reilly (1990): "Measuring Person-Jop Fit with a Profile Comparison Process", Journal of applied Psychology, 75 (6).

Can H.; A. Akgün; S. Kavuncubaşı (1995): **Kamu ve Özel Kesimde Personel Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

Carell, Michael R., F. Elbert, Norbekt ve D. Hatfield, Robert, (2000): **Human Resource Management: Strategies for Managing a Diverse and Global Workforce,** 6th Edition, The Dryden Pres: Philadelphia.

Erdoğan İlhan (1991): **İşletmelerde Personel Seçimi ve Başarı Değerleme Teknikleri,** İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, No: 248, İstanbul.

Kaynak, T., Z. Aral, İ. Atabay, C. Uyargil, Ö. Sadullah (1998): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını: İstanbul.

Leshner, Martin (1993): "Superstar Employee Selection, Training Critical" National Underwriter Property & Casualty – Risk & Benefits Management, No: XXXIX, Sept.

Martin, R.A. (1998): "Beceri Envanteri", Derleyen; A. Bintuğ, **İşletme Örgütlerinin Yönetimi;** Seçilmiş Yazılar içinde, AİTİA Yayını, Ankara.

Örücü, Edip, (2002): "Turizm İşletmelerinde Orta ve Üst Kademe Yöneticilerin İşgören Seçme ve Değerlendirme Sürecindeki Eğilimleri (Marmaris ve Çevresindeki Üç Yıldızlı İşletmeler Örneği)", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 17, Sayı: 2.

Öztürk, Zekâi (1994); **Personel Seçim Yöntemleri ve Psikoteknik (Karşılaştırmalı bir çalışma)** yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniv. Sos. Bil. Ens., Ankara

Paksoy M., (1990): "İşletmelerde Terfi Çalışmalarında Psikoteknik", Iş gücünün Seçimi ve İşe Yönlendirilmesinde Psikoteknik Yaklaşım Sempozyumu, **Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları: 403,** Ankara, 1990.

Palmer, Margareth; Kenneth T. Winters (1993): **İnsan Kaynakları,** (çev.; D. Şahiner), Rota Yayını, İstanbul.

Sabuncuoğlu Zeyyat (1997): **Personel Yönetimi,** 8. Baskı, Bursa.

Sabuncuoğlu, Zeyyat (2000): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Ezgi Yayınevi, 1. Baskı, Bursa.

Werther William B; Keith Davis (1993): **Human Resources and personel Management;** 4th Edition, Mc Graw-Hill.

Wood, R., Time Payre (1988): **Competency Based Recruitment and Selection,** John Willey and Sons Inc., New York.

İNTERNET KAYNAĞI

http://staffingstream.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2014/12/157010958.jpg

KISIM 8

PERSONEL SEÇME VE YERLEŞTİRME

I. SEÇİM SINAVI
A. Bilgi Sınavları (Yeterlilik Sınavları)
B. Psikoteknik Testler

II. MÜLAKAT (GÖRÜŞME)
A. Mülakat Yöntemleri
B. Mülakat Süreci

III. ADAYLAR HAKKINDA BİLGİ TOPLANMASI
A. Soru Kâğıdı Aracılığı ile Bilgi Toplanması
B. Telefon Görüşmesiyle Bilgi Toplanması
C. Telefon Görüşmesini Destekleyici Nitelikte Bir Mektupla Bilgi Edinilmesi
D. Adayın Son Çalıştığı İş Yerindeki Yöneticiyi Ziyaret Etme

IV. ADAYIN SAĞLIK KONTROLÜ

V. BÖLÜM YÖNETİCİLERİYLE GÖRÜŞME

VI. İŞE GİRİŞ İŞLEMLERİ
A. İşe Giriş Belgesinin Tedariki
B. Hizmet Sözleşmesi
C. SSK İş Bildirgesinin Hazırlanması

EK 1- YETKİNLİK BAZLI İŞE ALIMI SÜRECİ (TOFAŞ ÖRNEĞİ)

EK 2- YETKİNLİK BAZLI MÜLAKAT SORULARI

EK 3- BAZI POZİSYONLAR İÇİN YETKİNLİK TANIMLARI VE YETKİNLİK DEĞERLENDİRME ÖLÇEKLERİ

EK 4- İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ BÖLÜMÜNÜN KULLANDIĞI BAZI BELGELERİN LİSTESİ

KAYNAKLAR

Akıllı Kitap, İş Güvencesi (2003): MESS Yayını, İstanbul.

Aldemir, Ceyhan; Alpay Ataol; Gönül Budak (2004): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir.

Berryman-Fink, Cynthia, (1989): **The Manager's Desk Reference**. Amacom: USA.

Brody, E.W. (1987): **The Business of Public Relations**. Praeger Publishers: New York.

Cascio, Wayne F. (2003): **Managing Human Resources,** McGraw-Hill, Inc., 6th Edition, Amerika.

Centel, Tankut (2003): **İş Yasaları,** 4. Baskı, Beta Basım, Yayın Dağıtım, İstanbul.

Chruden, Werbert J., Arthur W., Sherman (1984); **Managing Human Resources,** 7th. Edition, South-Westren Publishing Co.

Demir, Fevzi (2003): **İş Güvencesi ve 4857 Sayılı İş Kanunun Başlıca Yenilikleri,** Türkiye Koop. ve Büro İşçileri Sendikası Yayını, İzmir.

Erdoğan, İlhan (1991): **Personel Seçimi ve Başarı Değerlendirme,** İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, No: 248, İstanbul.

Eren, Erol (2000): **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi,** 6. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

Fındıkçı, İsmail (1999): İnsan Kaynakları Yönetimi, Alfa Basın Yayın Ltd. Şti. İstanbul.

Gürbüz, Gülrüh Özışık (2002): **Personel Araştırmaları ve İşgören Seçme Süreci,** Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Hackett, Penny (1979): **Success in Management: Personel.** Fletcher &Son Ltd., Great Britain.

Hackner, Michael; Brian H. Kleiner (1994): "Conducting an Effective Selection Interview", **Work Study,** Vol: 43, No: 7, MCB University Press.

Osmay, Nüvit (1997): **İnsan Mühendisliği.** Fahrettin Telseren Yayınları, Ankara.

Sabuncuoğlu, Zeyyat (1997): **Personel Yönetimi,** 8. Baskı, Bursa.

Sabuncuoğlu, Zeyyat (2000): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Ezgi Kitabevi Yayınları, 1. Basım, Bursa.

Sessizoğlu Erhan (2007); "Yetkinlik Bazlı İşe alım Süreci" yayınlanmamış, sunuş metni, 15 Mart Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://i2.wp.com/jonmell.co.uk/wp-content/uploads/2008/12/find-people.jpg

http://www.insankaynaklari.com.03.03.2001

KISIM 9

PSİKOTEKNİK TESTLER

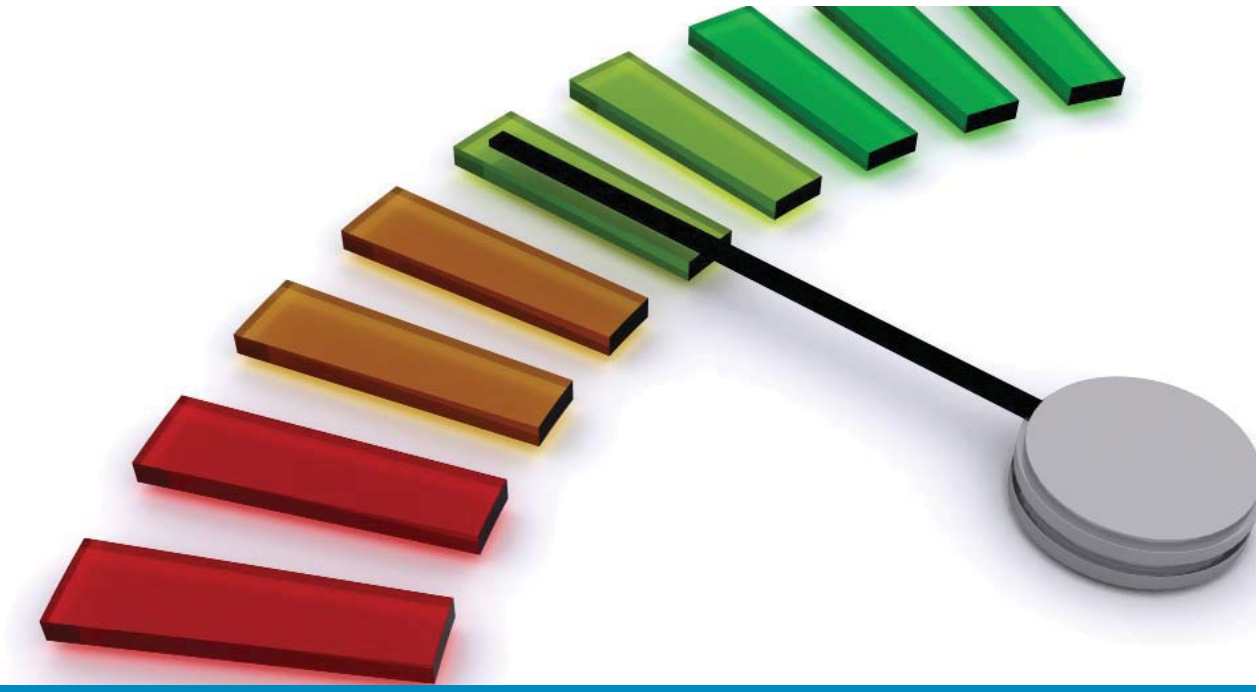

I. PSİKOTEKNİK ÖLÇÜM ÖZELLİKLERİ
A. Bireyi Öz Olarak Değerlendirme
B. Bireyi Gruba Göre Değerlendirme

II. PSİKOTEKNİK TESTLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

III. PSİKOTEKNİK TEST TÜRLERİ
A. Kullanılacak Malzemeye Göre Testler
B. Uygulama Biçimine Göre Testler
C. Değerleme Biçimine Göre Testler
D. Uygulama Amacına Göre Testler
E. Kültürel Yapıya Göre Testler
F. Değerlendirdiği Bireyin Özelliklerine Göre Testler

IV. PSİKOTEKNİK TESTLERİN TAŞIMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

V. PSİKOTEKNİK TESTLERİN İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE KULLANIM ALANLARI

♦ **Performans değerlendirmede**

Mevcut elemanların taranması, değişen ve gelişen şartlara elemanların yeterli ve yetersiz yönlerinin ne olduğu bulunmak ve gerekli önlemler alınmak isteniyorsa psikoteknik en tutarlı ve ekonomik uygulama aracı olacaktır.

♦ **Yöneticilerin ve profesyonellerin kişilik özelliklerinin tanımlanmasında**

İşletmede çalışacak elemanların, çalışacakları işler açısından kişilik özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu durumda kullanılan en tutarlı yöntem psikotekniktir.

♦ **Maaş ve ücret düzeyinin takdir edilmesinde**

İşletme içi maaş ve ücret düzeylerinin belirlenmesinde psikoteknik yöntemin sonuçları bir kıstas oluşturur. Bu değerlere göre maaş ve ücret belirlenebilir.

♦ **Kişiye özgü maaş ve ücret artış oranının takdir edilmesinde**

Bazı işletmelerde ve işlerde kişiye özgü maaş ve ücret artış oranının takdir edilmesinde de psikoteknik testler en sık kullanılan araçlardandır.

♦ **Prim ödemelerinde**

Prim sisteminin uygulanması sırasında yine kıstas olarak psikoteknik yöntemin sonuçları dikkate alınabilir (özellikle yetkinliğe göre dağıtılacak primlerde).

♦ **İş kazalarının önlenmesi için yetenek ve becerilerin ölçülmesinde**

Özellikle dikkatleri ve bilgileri eksik kişilerle, çabuk sinirlenen işgörenleri saptayarak, bunların uygun işe yerleştirilmesi, iş kazalarını engelleyebilir.

Sonuç olarak; psikoteknik testlerin kullanım alanının işletmelerde giderek yaygınlaştığı söylenebilir. Ülkemizde özellikle personel seçim sürecinde kullanıldığından biz de kitabımızın seçim bölümüne bir kısım olarak bu konuyu yerleştirmeyi uygun gördük. Fakat bu konuda çok geniş araştırmalar yapıldığı ve kullanım alanın çok geniş olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

Barclay, James, R. (1991): **Psikolojik Değerlendirme,** Krieger Publishing Company Florida.

Blasco, R.D. (1994): **Psychology and Road Safety,** Applied Psychology: An International Review.

Buyruk, Lütfi (1993): **Personel Seçiminde Psikoteknik Yöntem ve Nevşehir Yöresi Otel İşletmelerinde Bir Anket Uygulaması,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniv. Sos. Bil. Ens., Kayseri.

Çırpar, Ömer (1990): "TCDD Ankara Hastanesi Psikoteknik Laboratuarı", **Iş gücü Seçimi ve İşe Yönlendirilmesinde Psikoteknik Yaklaşım Sempozyumu,** MPM yayını No: 403, Ankara.

Erdoğan, İlhan (1980): **İşletmelerde Kişi Değerlemede Psikoteknik,** İ.Ü. İşletme Fak. Yayını, No. 141, İstanbul.

Gregory, Robert, J. (2004): **Psychological Testing**, Pearson Education Group, Inc. 4th. ed.

Güven, Kamil (1999): "Testler ve Kültür", **Türk Psikoloji Yazarları,** Cilt: 1, Sayı: 3, Türk Psikologlar Derneği Yayını, Haziran.

Kalem, Erkan (2005): Psikometrik Testlere Yeni Bir Bakış, Psikometrik Araştırma Enstitüsü, Erişim; 11.06.2005, http://www.yenibir.com/download/ yenibirbakis_konusma.doc

Melamed, Tuvia, David Jackson; (1995): **Psychometric Instruments Potential Benefits and Practical Use,** Industrial and Commercial Training.

Morgan Clifford, T. (2004): **Psikolojiye Giriş,** (Çev.: H. Arıcı, İ. Dinç, G. Uraz) 15. Baskı, Hacettepe Üniv. Psikoloji Bölümü Yayını, No. 1.

Öner, Necla (1994): **Türkiye'de Kulanılan Psikolojik Testler,** 3. Baskı, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul.

Özcan, Demet (2006): **Personel Seçim Sürecinin Etkinliğinde Psikoteknik Testlerin Rolü,** Dokuz Eylül Üniv. Sos. Bil. Ens., yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir.

Öztürk, Zekâi (1994): **Personel Seçim Yöntemleri ve Psikoteknik (Karşılaştırmalı Bir Çalışma),** Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniv. Sos. Bil. Ens., Ankara.

Paksoy, Mahmut (1990): "İşletmelerde Terfi Çalışmalarında Psikoteknik", **Iş gücü Seçimi ve Yönlendirilmesinde Psikoteknik Yaklaşım Sempozyumu,** MPM Yayını, Ankara.

Spor, Nazlı Yaşar (2001): "Psikoteknik ve Kullanım Alanları", **Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi**, Ocak.

Şencan, Hüner (2006): "İşletmelerde Kurulacak Bir Psikoteknik laboratuarın Organizasyon ve Donanımı", Erişim: 25.03.2006, http://www.hunersencan.com/ psikola.doc

"Türk İş Hayatında Psikoteknik Yöntem", http://www.psikoteknik.com, 2012

Yalçın, Selçuk (1994): **Personel Yönetimi,** 5. Baskı, Beta yayını, İstanbul.

Yasak, Yeşim (2002): "Trafik Psikolojisi ve Psikoteknik Değerlemenin Tarihine Genel Bir Bakış", **Türk Psikoloji Yazarları,** Cilt 5, Sayı 9-10, Haziran-Aralık.

İNTERNET KAYNAĞI

http://batteriesonline.co.za/wp-content/uploads/2016/01/test.jpg

BÖLÜM 5

PERSONELİN EĞİTİMİ VE GELİŞTİRİLMESİ

KISIM 10
EĞİTİM YÖNETİMİ

KISIM 11
KARİYER YÖNETİMİ

KISIM 12
PERSONELİ GÜÇLENDİRME (EMPOWERMENT)

KISIM 13
KOÇLUK, MENTORLUK

KISIM
10

EĞİTİM YÖNETİMİ

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

II. EĞİTİMİN TEMEL OLGUSU: ÖĞRENME
A. Bireysel Öğrenme Süreci
B. Örgütsel Öğrenme Süreci
C. Öğrenme İlkeleri

III. EĞİTİM SÜRECİ
A. Eğitim İhtiyacının Saptanması
B. Eğitimin Planlaması
C. Eğitimin Uygulanması
D. Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi

EK 1- EĞİTİM GEREKSİNİMİNİ SAPTAMA, EĞİTİM PLANLAMASI VE EĞİTİM UYGULAMALARI İLE İLGİLİ FORMLAR

KAYNAKLAR

Aldemir Ceyhan; Alpay Ataol; Gönül, Budak (2004): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Fakülteler Kitabevi, İzmir.

Armstrong, P.; C. Dawson (1989): **People in Organizations.**

Fındıkçı, İlhami (1999): **İnsan Kaynakları Yönetimi.** Alfa Basım Dağıtım, Ankara.

Güldaval, Tayfun (2016): "**Orta Gelir Tuzağı ve Kadın Girişimciliği,** Nobel Yayınları, Ankara.

Kim, Daniel, H. (1993): "The Link Between Individual and Organizational Learning", **Sloan Management Review,** Vol: 35, No. 1.

Kolb, David A.; Irvin M. Rubins; Jame M. McIntyre (1984): **Organizational Psychology: An Eqperientiel Approach to Organizational Behavior,** New Jersey: Prentice Hall. Inc.

Özden, Yüksel (2000); **Öğrenme ve Öğretme,** 4. baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Özden, Yüksel (2002): **Eğitimde Yeni Değerler,** 4. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Probst, Gilbert J.B.; Betina S.T. Büchel (1997): **Organizational Learning: The Compatitive Advantage of the Future,** London, Prentice Hall.

Quinn, James B.; Philhip Anderson, Sydney Filkelstein (1996): "Managing Professional Intellect: Making the Most of the Best", **Harvard Business Review,** March-April.

Sabuncuoğlu, Zeyyat (2000): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Ezgi Kitabevi, Bursa.

Salas, Eduardo, Janis A. Cannon-Bowers (2001): "The Science of Training: A Decade of Progress", **Annual Review of Bychology,** No: 52.

Seymen, Oya Aytemiz; Tamer Bolat (2000); **Örgütsel Öğrenme,** Ezgi Kitabevi, Bursa.

Shea, G.F. (1981): **The New Epoyee: Developing a Productive Human Resource,** Addison-Wesky; Massachosetts.

Süral Özer, Pınar (1999): **Benchmarking,** Vizyon Yayını, İzmir.

Tat, Merba (2007): **Zihin Dili Programlaması (NLP)'nin Kişisel Gelişim ve Kişilerarası İletişim Üzerindeki Etkileri,** E.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Tınaz, Pınar (2000): **Etkili Öğrenme,** MESS Yayını, No: 334, İstanbul.

Yazıcı, Selim (2004): **E-Öğrenme,** Alfa Yayını, No: 1491, İstanbul.

Yazıcı, Selim, (2001): **Öğrenen Organizasyonlar,** Alfa Yayını, No: 857, İstanbul.

İNTERNET KAYNAĞI

http://www.knownforarticles.info/wp-content/uploads/2015/07/classroom.jpg

KISIM 11

KARİYER YÖNETİMİ

I. KARİYERLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A) Kariyer Kavramı, Önemi ve Kapsamı
B) Yaşam Dönemleriyle Kariyer İlişkisi
C) Kariyer Aşamaları
D) Kariyer Yolları ve Kariyer Haritaları
E) Kariyer Kalıpları

II. KARİYER YÖNETİMİ

A) Kariyer Planlaması
  a) Tanımı, Önemi ve Amaçları
  b) Kariyer Planlama Süreci
  c) Kariyer Planlama Türleri
  d) Kariyer Planlamanın Yararları
B) Kariyer Geliştirme
  a) Kariyer Geliştirmenin Tanımı ve Kapsamı
  b) Kariyerde Karşılaşılan Sorunlar
  c) Kariyer Geliştirme Faaliyetleri
  d) Kariyer Geliştirme Programlarının Başarısı için Gereken Koşullar

EK 1- BİREYSEL KARİYER PLANLAMA VE GELİŞTİRME UYGULAMASI

3. .....
4. .....
5. .....

Hedeflere Ulaşma Ödülleri

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....

Hedefe Ulaştığınızın Göstergeleri

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....

Hedefe Ulaşma Aşamaları *Son Tarih*

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....

Kişi kendisini ve iş dünyasını değerledikten sonra bir kariyer planı geliştirmelidir. Bu plan uzun yıllar değişmeyecek bir plan olmak yerine, kişinin deneyimleri, nitelikleri ve çevredeki değişimlere uyumu kolaylaştıracak esneklikte bir plan olmalıdır. Özellikle mesleğin ilk yıllarında kariyer hedeflerinde revizyon gerekebilmektedir. Kişi kendisini iş hayatının içinde daha sağlıklı değerleyebilmekte, iş çevresi ve örgütler hakkında daha gerçekçi bilgilere sahip olabilmektedir.

KAYNAKLAR

Aldemir C., A. Ataol, G. Budak (2004); **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi. 5. Baskı, İzmir.

Aytaç, Serpil,(1997): **Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi, Planlaması, Geliştirilmesi, Sorunları.** Epsilon Yayıncılık Hiz. Tic. San. Ltd. Şti., 1. Baskı, İstanbul.

Aytaç, Serpil. **Kariyer Planlaması,** 2006. www.gencbilim.com/odevgoster.php?il=izmir_bonrova&id=11817, Erişim: 2012.

Beach, Dale S. (1995); Managing People at Work, McMillan Publ. Co.

Bakan, İsmail (2004): *Çağdaş* **Yönetim Yaklaşımları İlkeler, Kavramlar ve Yaklaşımlar,** Beta Yayınları, İstanbul.

Budak, Gülay, Gönül Budak (2013); **İşletme Yönetimi,** Fakülteler Kitapevi, 7. Baskı, İzmir.

Can Halil (1991): **Organizasyon ve Yönetim,** Adım Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Can H, A. Akgün, Ş. Kavuncubaşı, (2001); **Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.

Can, Halil (1999); **Organizasyon ve Yönetim,** Siyasal Kitabevi, 5. Baskı, Ankara.

Erdoğmuş, Nihat (2003): **Kariyer Geliştirme,** Nobel yayını, **Ankara.**

Güldaval, Tayfun (2016): **"Orta Gelir Tuzağı ve Kadın Girişimciliği,** Nobel Yayınları, Ankara."

Hall T. Douglas(1990); **'Career Development Theoriying Organizations'** Duane Brown, Linda Brooks, Career Choise and Development, Jossey, Bass.

Keser, Aşkın; Mustafa Aytaç; Serpil Aytaç; Zerrin Fırat; Nuran Bayram, (2001): **Akademisyenlerin Çalışma Yaşamı ve Kariyer Sorunları,** Uludağ Üniversitesi Araştırma Fonu İşletme Müdürlüğü Proje No: 39 /29. Bursa

Köktürk, Mehtap; Asuman Yalçın, "Kariyer Planlamasında İşletme Eğitiminin Rolü ve Bir Uygulama", **8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi,** Bildiriler, Nevşehir. 2000.

Köktürk Mehtap (2006); **Yaşanmış Hikayelerle Koçluk, Mentorluk,** Morpa yayını, İstanbul.

Mathis, Robert L.; John H. Jevkson (1994); **Personel/Human Resource Management,** Sixth ed., New York.

Morris, Betsy (1997); "Aileniz mi Kariyerinizi, Yoksa Kariyeriniz mi Ailenizi Mahvediyor?" **Lira (T.C. Merkez Bankası Bülteni).** Sayı: 3, Temmuz, Ankara.

Sümer, Canan, "İnsan Kaynakları Yönetimi Etkinliği Olarak Örgütsel Kariyer Planlama ve Geliştirme", **Türk Psikoloji Bülteni,** http:///www.psikolog.org.tr/ bulten/yazilar/09.kariyerp.htm, (14.03.2001).

Şimşek, M. Şerif (1998): **Yönetim ve Organizasyon**, Damla Ofset Matbaacılık, Konya.

Şimşek, M. Şerif; Çelik, Adnan (2004): **Kariyer Yönetimi,** Gazi Kitabevi, Ankara.

İNTERNET KAYNAĞI

http://www.talentguard.com/wp-content/uploads/2013/02/careerladderarrow1.jpg

KISIM

12

PERSONELİ GÜÇLENDİRME (EMPOWERMENT)

I. TARİHSEL GELİŞİM

II. TANIM

III. GÜÇLENDİRMEYLE İLGİLİ KAVRAMLAR

A. Güçlendirme ve Yetkilendirme

B. Güçlendirme ve Katılmalı Yönetim

C. Güçlendirme ve Motivasyon

D. Güçlendirme ve İş Zenginleştirmesi

IV. ÖRGÜTTE GÜÇLENDİRME KOŞULLARI VE İZLENECEK YOL (GÜÇLENDİRME SÜRECİ)

A. Güçlendirme Sürecinde Değişkenler

B. Güçlendirme Sürecinin Yönetimi

V. GÜÇLENDİRME YAKLAŞIMLARI

A. Güçlendirmeye Psikolojik Yaklaşım

B. Güçlendirmeye İlişkisel (Davranışsal) Yaklaşım

C. Güçlendirmeye Ekonomik Yaklaşım

D. Güçlendirmede Katılım Yaklaşımı

olmuştur. Birincisi; alt düzey çalışanların bilgi düzeyi üst düzey kararları algılamaya yetmemektedir, ikincisi; bilgisiz oldukları konulara çalışanların ilgisiz kalmalarının önüne geçilmesi zordur.

Bütün bu açıklamalardan görülüyor ki güçlendirme (empowerment); İKY biriminin yoğun desteği sayesinde mümkündür. Güçlendirme esnasında İKY birimi; eğitim, geliştirme ve kariyer planlaması ve yönetimi başta olmak üzere, performans değerleme teşvik ve ödül yönetimi, ücret sistemleri vb. fonksiyonların yardımıyla sisteme doğrudan katkı yapmaktan sorumludur.

KAYNAKLAR

Budak, Gönül (2005); "Performansı Artırmada Yeni Bir Yöntem: Personeli Güçlendirme"; MESS yayını, **Mercek Dergisi,** Yıl: 10, sayı: 37, Ocak.

Can, Halil (1997); **Organizasyon ve Yönetim,** Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.

Çınar, Fisun: http:iktisat.uludag.edu.tr/dergi/5/fusun.html. 26.9.2003.

Çöl, Güner (2005); Personel Güçlendirme (Empowerment) Kavramının Benzer Yönetim Kavramlarıyla ile Karşılaştırılması, Erişim: 05.01.2005 http://www.ısguç.org/arc_view.php?ex=228

Doğan, Selen (2003): **Personeli Güçlendirme**, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Efil, İsmail (2004); **İşletme Yönetimi, Yönetim Düşüncesi, Fonksiyonları ve Yönetim Teknikleri,** Alfa Akademi, İstanbul.

Erdağ, Abdil (2001); **Örgütlerde Çalışanları Güçlendirme (Empowerment) ve Bir Örgüt Ortamının Güçlendirme Açısından Değerlendirilmesi,** Eskişehir Osmangazi Üniv. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir.

Eren, Erol (2000); **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi,** Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. 6. Baskı İstanbul.

Güney, Salih (2004); **Açıklamalı Yönetim – Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimleri Sözlüğü,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

Harvey, Don-Bowin, B. Robert (1996): **Human Resource Management-An Experimential Approach,** Prentice Hall Inc., New Jersey.

Klagge, Jay (1998); "The Empowerment Squeezeviews From The Middle Management Position", **Journal of Management Development**, MCB University Pres. Volume: 17, No: 8.

Koçel, Tamer (2003); **İşletme Yöneticiliği,** Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. 9. Baskı, İstanbul.

Koçel, Tamer (1995): İşletme Yöneticiliği-Yönetici Geliştirme, Organizasyon ve Davranış, Beta Basım, Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul.

Kolarik, William (1995): Creating Quality, Concepts Systems, Strategies and Tools, Mc Graw Hill Inc.

Randolph, Case, Jean Singer (1997): "Re: Project Teams Empowerment Aboard The Starship Enterprise", **Resource Technology Management,** Vol: 40, May/June,.

Şimşek, Savaş (2006); "Örgütlerde Personel Güçlendirme ve Emniyet Örgütünde Personel Güçlendirme Yaklaşımının Belirlenmesine Yönelik Öneriler", Pok Dergisi.

Tazegül, Perihan (2001); **Çalışanların Güçlendirilmesi ve Hizmet Sektöründe Bir Vaka Çalışması Uygulaması,** Gebze Yüksek Teknoloji Ens. Sos. Bil. Ens. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gebze.

Tutar, Hasan (2000); **Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi**, Hayat Yayıncılık, İletişim Eğitim Hizmetleri ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul.

Yıldırım Halil (2004); **Personel Güçlendirme – Empowerment: Çağdaş Bir Yönetim Yaklaşımı,** Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://cdn.yourarticlelibrary.com/wp-content/uploads/2012/07/561.jpg

http://www. humanresourcesfocus.com/iky08.asp 31.03.2005

http://www.emnıyet.gov.tr.savas_SIMSEK, 02.11.2006

http://www.girisim.com.tr/bankatek/sayi14/banvezam.htm 30.03.2005

http://www.insankaynaklari.com/cn/contentBody.asp?BodyID=256, 06.03.2005.

KISIM

13

KOÇLUK, MENTORLUK

I. KOÇLUK

A. Koçluk ve Psikolojik Danışmanlık Arasındaki Farklar
B. Koçluk Yetkinlikleri
C. Koçluk Süreci
D. Koçluk Türleri

II. MENTORLUK

EK 1- KOÇLUK İÇİN İZLEME FORMLARI

KAYNAKLAR

Baltas, Acar (2012); "Yöneticilere Koçluk", http://www.baltas-baltas.com/ web/ makaleler/k_2.htm

Baltaş, Acar (2012); "Yönetim Becerisinin Temeli: Koçluk", http://www.baltas-baltas.com/web/makaleler/k_3.htm

Barutçugil, İsmet (2004); **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi,** Kariyer Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul

Bedük, Aykut (2007); **Kariyer Geliştirme Politikalarında Yeni Bir Kavram: Koçluk,** Gazi Kitapevi, 2. Baskı, Ankara

Ceylan, Canan (2012); "Mentorluk İlişkilerine Farklı Bir Yaklaşım: Kariyere Uyarlı Mentorluk"; http://www.isguc.org/?avc=arc_view.php&ex=218&pg=m

Çınar, Zehra (2012); "Coaching ve Mentoring", PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, http://www. paradoks.org, ISSN 1305-7979 - Yıl: 3 Sayı: 1.

"Değişen Dünyada Yönetici Koçları" (2012); http://www.insankaynaklari.com/CN/ ContentBody.asp?BodyID=24

Efeçınar, Nilda Ferhan (2009); **Kuantum Koçluk** Programı, Sistem yayıncılık, İstanbul

Ezerler, Demet Uyar (2012); "Bir Gelişme Modeli Olarak Koçluk", http://www.peryon.org.tr/ kocluk.doc

Ezeroğlu, Murat (2000); Seçim yapmak için HPI Hogan Kişilik Ölçümü, Kaynak Dergisi Sayı 3 Temmuz-Eylül 2000 http://www.baltas-baltas.com/ kaynakdergiyazi.asp?PRI=68&Sayı:3

Hündür, Bilgen (2012); Kurumlarda Koçluk ve Mentorluk Uygulamaları, İnsan kaynaklari.com içerik ekibi, http://www.ikademi.com/showthread.php?t=132

"İş Yaşamı ve Koçluk" (2012), Baltaş, (2012); http://www.baltas-baltas/ web/makaleler/k-2.htm

-"İş Yaşamında Koçluk ve Mentorluk"; http://www.insankaynaklari.com/ CN/ ContentBody.asp?BodyID=4786

Koçluk (2007); Pocket Mentor, (Çev.;Ahmet Kardan) ,Optimum yayınları, İzstanbul.

"Koçluk Kimin İçin?" (2012); http://www.dbe.com.tr/psikoloji_dunyasi/ default.asp?cntId= 03030288

Luecke, Richard (2007); **İş Dünyasında Koçlar ve Mentorlar**, (Çev.; Ümüt Şensoy), Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, no; 1320.

Laundsberg, Max (1999); **Koçluğun Taosu,** (Çev.; H. Betül Çelik), Sistem yayıncılık, İstanbul

Minibaş Poussard, Jale (2004); **Yönetimde Yeni Bir Stil Coaching**, Morpa yayını, İstanbul.

Uzman Bir Koçla Çalışma Sürecinin Aşamaları, Kaynak Dergisi, Sayı 8 Ekim-Aralık 2001 http://www.baltas-baltas.com/kaynakdergiyazi.asp?PRI=154&SAYI=8.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.naturalborncoaches.com/wp-content/uploads/2015/05/HelpingHand.jpg

http://www.mentor-tr.com/altsayfa.asp?b_ID=7&altb_AD_3, 2012.

http://www.navitas-tr.com/makale.php?mak_id=26, 2012.

BÖLÜM 6

SAĞLIK VE GÜVENLİK YÖNETİMİ

KISIM 14
SAĞLIK VE GÜVENLİK YÖNETİMİ

KISIM 15
PSİKOLOJİK ŞİDDET VE FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ

KISIM 14

SAĞLIK VE GÜVENLİK YÖNETİMİ

I. İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ KAVRAMLARI
II. TARİHSEL GELİŞİM
III. SAĞLIK VE GÜVENLİK İLKELERİ
IV. İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİNİN SOSYAL, EKONOMİK VE HUKUKİ BOYUTLARI
- A. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Sosyal Boyutu
- B. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Ekonomik Boyutu
- C. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Hukuki Boyutu

V. SAĞLIK VE GÜVENLİK SORUNLARI
- A. Stres (Gerilim)
- B. Alkol Bağımlılığı
- C. Uyuşturucu Kullanımı
- D. Sigara İçme
- E. İş Ortamının Fiziksel Sorunları
- F. Gürültü
- G. Meslek Hastalıkları
- H. İş Kazaları
- I. İşe Devamsızlık
- J. İşten Gönüllü Ayrılma

VI. SAĞLIK VE GÜVENLİK YÖNETİM SİSTEMİ
- A. İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve Faydaları
- B. İş Sağlığı ve Güvenliği Standartlarının Gelişimi
- C. OHSAS 18001 ve 18002 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi
- D. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Personeli
- E. Sağlık ve Güvenlik Programları
- F. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği ile Toplam Kalite Yönetimi

EK 1- ÖRNEK UYGULAMA
EK 2- İŞ YERİ KAZA VE MESLEK HASTALIĞI BİLDİRİM FORMU
EK 3- İŞ GÜVENLİĞİ UZMANLIĞI SÖZLEŞMESİ

KAYNAKLAR

10. Ulusal Y.O. Kongre Kitabı (2002).

Aksoy, Emine (2003): **Çalışma Yaşamı ve Sağlık,** Detay Kitap ve Yayıncılık, Ankara.

Aldemir, Ceyhan, Alpay Ataol ve Gönül Budak (2004): **İnsan Kaynakları yönetimi,** Barış Yayınları, 5. Baskı, İzmir.

Arıcı, Kadir (1999): **İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Dersleri**, Ankara.

Başkan, Burcu (2007): **İnsan Kaynakları Yönetiminin İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Açısından Etkileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ana Bilim Dalı İnsan Kaynakları ve Endüstri İlişkileri Programı Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, İzmir.

Bingöl, Dursun (1996): **Personel Yönetimi,** Beta Yayınları, İstanbul.

Bingöl, Dursun (1998): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Basım, İstanbul.

Bingöl, Dursun (2003): **"İnsan Kaynakları Yönetimi"**, 5. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

Budak, Gönül ve Gülay Budak (2004): **İşletme Yönetimi,** Barış Yayınları, 5. Baskı, İzmir.

Byards, L. Lloyd, Leslie W. Rue (1991): **"Human Resource Management",** Third Edition, Liwin, USA.

Byars, Llyod ve Leslie Rue (2004): **Human Resource Management,** Seventh Edition, Mc Graw Hill.

Can, Halil, Ahmet Akgün ve Şahin Kavuncubaşı (2001): **Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

Can, Hilal (2002): Organizasyon ve Yönetim, Siyasal Kitapevi, 6. Baskı, Ankara.

Çakıroğlu, Nurgül (2007): **İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Kapsamında Risk Analizi, Denetim ve Bir Firma Uygulaması,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Toplam Kalite Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Eren, Erol (2001): **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Basım Dağıtım A.Ş., 7.Bası, İstanbul.

Eser, Dilek (2009); **Sosyal Sigortalar Hukukunda Kadın 506 ve 5510 Sayılı Kanunlar Bakımından Değerlendirme,** DEÜ, SBE, yayınlanmamış doktora tezi.

Eser, Dilek (2011); "Geçmişten Günümüze Kıdem Tazminatı Uygulaması", **Kıdem Tazminatı Uygulamada Yaşanan Sorunlar** içinde bölüm, Vedat Kitabevi, Ankara.

Eser, Dilek (2011); "However Does The New Social Insurance and Universal Health Insurance Act Effect Women", **İş Güç Dergisi,** Cilt: 13, Sayı: 1.

Gümüştekin, Gülten ve Ali Bircan Öztemiz (2004): **Örgütsel Stres Yönetimi ve Uçucu Personel Üzerinde Bir Uygulama,** Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı: 23, Temmuz - Aralık 2004, sf. 61- 85

İş Sistemi ve Süreç Düzenleme (2005): REFA, MESS Yayını, No. 452, İstanbul.

İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri (2001); Türk Standartları Enstitüsü yayını, ICS 03.100.01.13.100

Kossen, S., (1994): **The Human Side of Organizations,** New York.

Kurtulmuş Sevgi (1998); Sağlık Ekonomisi ve Hastane Yönetimi, Değişim Dinamikleri Yayınevi, İstanbul."

Luthans, Fred (1992): Organizational Behavior, Sixth Edition, Mc Graw-Hill, Inc.
Özkılıç, Özlem (2005): **İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve Risk Değerlendirme Metodolojileri,** Tisk Yayınları.
Sabuncu, Hilmi (2004): **Ülkemiz Endüstrisinde Gürültüye Bağlı İşitme Kayıpları ile İlgili Eski ve Yeni Yasalar, Yapılması Gerekenler**, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Cilt 1, Sayı 3, Kitap Matbaacılık, İstanbul.
Sabuncu, Hilmi (2005): **İş Sağlığı ve Güvenliğine Evrensel Yaklaşım,** Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Cilt 2, Sayı 5, Kitap Matbaacılık, İstanbul.
Sabuncuoğlu, Zeyyat (1984): **Çalışma Psikoloji**, 2.Baskı, Uludağ Üniversitesi Basım Evi.
Sabuncuoğlu, Zeyyat (2000); **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Ezgi Kitabevi Yayınlan, Bursa.
Sabuncuoğlu, Zeyyat ve Melek Tüz (1998); **Örgütsel Psikoloji,** Alfa Yayımcılık, Bursa.
Sekio L. Brodin, (1986). **Gestion du Personel**, 3'e Editions Les êditions 4 L. Inc.
SGK Genelgesi 2013-5 (2013); **Sosyal Güvenlik Denetmenleri Denetim Standartları,** Ankara
Silah, Mehmet (2001); **Çalışma Psikoloji,** Ankara.
Sürgevil, Olca (2014); Çalışma Hayatında Tükenmişlik Sendromu: Tükenmişlikle Mücadele Teknikleri, Nobel Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.
Sürgevil, Olca, Evrim Mayatürk ve Gönül Budak (2009); "Expatların Etkili Çalışmasında İnsan Kaynakları Yönetiminin Rolü", Anadolu Univ. Meslek Y.O Dergisi, 13 (1).
Şenatalar, Ferhat, (1978); **Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler,** İstanbul Üniversitesi Kitabevi İstanbul.
Şimşek, Şerif (2002): **Yönetim ve Organizasyon**, Günay Ofset, Yenilenmiş 7. Baskı, Konya.
Torun, Alev (1997): **Endüstri ve Örgüt Psikolojisi**, Türk Psikologlar Der. KalDer Kalite Der., 2. Baskı.
Yalçın, Selçuk (1994): **Personel Yönetimi,** 5. Baskı, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://moodle.kngplism.catholic.edu.au/file.php/1/Staff_Teams.jpg
http://www.dasturkey.com/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=57.
http://www.fisek.com.tr
http://www.fisek.com.tr/isguvenligi/boyut.php.
http://www.fisek.org.tr/riskgruplari.php
http://www.humanresourcesfocus.com/stres01.asp
http://www.hunersencan.com/files/STRES.doc.
http://www.iktisat.uludag.edu.tr/dergi/5/gulay1/gulay.html
http://www.ilo.org.
http://www.mmo.org.tr/izmir/bulten/2001_05/p11.htm
http://www.ttb.org.tr/isak/iyh/iyh_4.html
http://www.ttb.org.tr/isak/iyh/iyh_6.html
http://www.un.org.tr/unic 20tr/turkey_ilo_tr.html
http://www.who.int/en/

KISIM

15

PSİKOLOJİK ŞİDDET (MOBBING) VE FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ

I. TANIM
II. PSİKOLOJİK ŞİDDETİN ÖRGÜTSEL AÇIDAN ANLAMI
III. PSİKOLOJİK ŞİDDET SÜRECİ
A. Psikolojik Şiddetin Birey Üzerindeki Etkileri
B. Psikolojik Şiddetin Örgüt Üzerindeki Etkileri
C. Psikolojik Şiddetin Toplum Üzerindeki Etkileri
IV. PSİKOLOJİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ
V. PSİKOLOJİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNE DÜŞEN GÖREVLER

KAYNAKLAR

Budak, Gönül, (2007): "Iş yerinde Psikolojik Şiddetle Mücadele Stratejileri", 6. Bursa İnsan Kaynakları Zirvesi, Örgütsel Davranış ve Algı Yönetimi, 22-23 Mart.

Davenport, Noa; Ruth Distler Schwarts; Gail Pursell Eliot (2003): **Mobbing Iş yerinde Duygusal Taciz,** (Çev.: D.C. Onertoy), Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Djurkovic Nikola; Darcy McCormack; Gian Casimir (2006): "Neuroticism and the Psychosomatic Model of Workplace Bullying", **Journal of Managerial Psychology,** 21(1).

Düren, A. Zeynep (1999): "Küreselleşen İşletmelerde Farklılıkların Yönetimi", **Yönetim**: Yıl: 10, Sayı: 33.

Eroğlu Feyzullah, (2004): **Davranış Bilimleri,** Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

Gücenmez, Sinem (2007): **Psikolojik Şiddet ve Psikolojik Şiddetle Mücadele Yöntemi Olarak Çalışan İlişkileri Yönetimi,** D.E.Ü. Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Hubert Adrienne B.; Marc Van Veldhoven (2001): "Risk Rectors for Undesirable Behaviour and Mobbing", **Europen Journal of Work Organizational Psychology,** 10(4).

Kingman Sharon (1994): "United Aganist Bullying", **Healt Education**, 2.

Leyman Heinz (1996): The Content and Development of Mobbing at Work", **European Journal of Work and Organizational Psychology**, 5 (2).

Luthans, Fred (2002): **Organizational Behavior**, The McGraw-Hill Companies Inc., Ninth Ed., New York.

Martino di Vittorio; Helge Hoel; Carry L. Cooper (2003): **Preventing Violence and Harrasment in the Workplace.** European Foondation for Improvement of Livin and Working Conditions, Ireland.

Matthiesen Stig Berge; Stale Einarsen (2001): "MMPI-2 Configurations Among Victims of Bullying at Work", **European Journal of Work and Organization Psychology,** 10(4).

McArdle, Geri G.H. (1999): **Farklılıkları Yönetme Sanatı** (Çev.: Y. Bülbül), Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 1. Baskı, İstanbul.

Peck M. Scott (2003): **Kötülüğün Psikolojisi,** (çev.: G. Talay), Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul.

Psikolojik Taciz (Mobbing) ile Mücadele İşletme Rehberi (2012); TİSK Yayını, No:321 / 5 Mart, Ankara

Solmuş Tarık (2005); "İş Yaşamında Travmalar; Cinsel Taciz ve Duygusal Zürbalık/Taciz (Mobbing), İş, Güç" **Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi,** Cilt 7, Sayı 2.

Sürgevil Olca, (2006): **Çalışma Hayatında Tükenmişlik Sendromu ve Tükenmişlikle Mücadele Teknikleri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sürgevil Olca, Ö. Okan Fettahlıoğlu, Sinem Gücenmez, Gülay Budak, Gönül Budak (2007): "Belediye Çalışanlarının Duygusal Saldırıya Uğrama ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma", **Balıkesir Üniv. Sos. Bil. Ens. Dergisi,** Cilt: 10, Sayı: 17, Haziran.

Sürgevil Olca (2010); Çalışma Yaşamında Farklılıkların Yönetimi, Nobel Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Thomas R. Roosevelt (1990): "From Affirmative Action to Affirming Diversity", **Harvard Business Review,** March-April.

TİSK, 321 / 5 Mart 2012.

Tutar, Hasan, (2004). **Iş yerinde Psikolojik Şiddet,** Platin, Barış Kitap Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Ankara.

XIII. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi (2005): Marmara Üniversitesi İİBF, İşletme Bölümü Yönetim Organizasyon ABD, İstanbul.

Zapf, Dieter (1999): "Organizational, Work Group Related and Personal Causes of Mobbing/Bullying at Work", **International Journal of Manpower,** 20 (1/2).

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.dorukaktoprak.com/wp-content/uploads/2015/09/ters-mobbing.jpg

http://www.alomaliye.com/sulesoyer_mobbing.htm.

BÖLÜM 7

PERFORMANS YÖNETİMİ, ÜCRET VE ÖDÜL YÖNETİMİ

KISIM 16
PERFORMANS YÖNETİMİ

KISIM 17
ÜCRET VE ÖDÜL YÖNETİMİ

KISIM
16

PERFORMANS YÖNETİMİ

I. PERFORMANS YÖNETİMİNDE KAVRAMLAR

II. PERFORMANS DEĞERLEMESİ

A. Performans Değerlemesinin Amacı
B. Etkin Performans Değerlemenin Koşulları
C. Performans Değerlendirme Zamanı
D. Performans Değerlemenin Aşamaları
E. Değerlemecilerin Saptanması
F. İş ve Yetkinlik Bazlı Performans Değerleme Yöntemleri
G. Hangi Performans Değerleme Yöntemi Kullanılmalı?
H. Performans Değerlemede Yapılan Hatalar

III. PERFORMANS GELİŞTİRME

A. Personel Danışmanlığı
B. Eğitim Faaliyetleri
C. Koçluk ve Mentorluk
D. Performans Görüşmeleri
E. Etkin İş Örgütlemesi

D. Performans Görüşmeleri

Performans gelişimine yönelik en önemli faaliyetlerden birisinin de, işgörenlerle yapılan görüşmeler olduğu söylenebilir. Performans görüşmeleri hem hedef belirleme aşamasında hem de performans değerleme aşamasında yapılmalıdır. Bu görüşmelerde işgörene; yeterli olduğu konular, güçlü ve zayıf yönleri hakkında geri bildirimde bulunulmalıdır.

E. Etkin İş Örgütlemesi

Etkin iş örgütlemesinin ilk şartı, grup ve onun sosyal yapısının işte verimli olmasını sağlayacak düzenlemeyi gerçekleştirmektir. İnsanların bireysel olduğu kadar grup olarak da çalıştıkları unutulmamalıdır. Aynı zamanda, grup olarak çalışanların birbirleriyle ilgili hareket bütünlüğü de bulunmalıdır (Gökaslan, 2000; 108).

KAYNAKLAR

Aldemir, Ceyhan; Alpay, Ataol; Gönül Budak (2004): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, 4. Baskı, İzmir.

Aracı Hakan (1988): **İşletmelerde Performans Değerlemesini Etkileyen Faktörler.** Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ataay, İsmail Durak (1990): **İş Değerleme ve Başarı Değerleme Yöntemleri,** İ.Ü., İşletme İktisadı Enstitüsü Yayın No; 128, İstanbul.

Aytaç, Aygül, (2004): **360 Derece Performans Değerlendirme**, Ankara.

Bartram, Dave (2004); 'Assessment in Organizations', **Applied Psychology,** v: 53, Issue 2, ss: 237-259, April.

Barutçugil, İsmet (2004); **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi,** Kariyer Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.

Bernard, H. John (2003: **Human Resource Management: An Experiential Approach.** McGraw-Hill: New York.

Bingöl, Dursun (1990): **Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler.** Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.

Bingöl, Dursun (2003): **İnsan Kaynakları Yönetimi**. Beta Basım: İstanbul.

Budak, Gönül (2004): "Performans Değerlemeden, Performans Yönetimine", **Mercek Dergisi,** MESS Yayını, Yıl 9, Sayı 36, Ekim.

Budak, Gönül (2005): "Performansı Arttırmada Yeni bir Yöntem: Personeli Güçlendirme", **Mercek dergisi,** MESS Yayını, Yıl 10, Sayı 37, Ocak.

Can, Halil ve Şahin Kavuncubaşı, (2005): **Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynaklan Yönetimi.** Siyasal Kitabevi: Ankara.

Can, Halil; Ahmet, Akgün; Şahin, Kavuncubaşı (1995): **Kamu ve Özel Kesimde Personel Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

Cascıo, Wayne F. (1992): **Managing Human Resources-Productivity, Quality of Work Life, Profits**. McGraw-Hill: New York.

Dessler, Gary; Alvin Turner, (1992): **Human Resource Management in Canada**. Prentice-Hall Canada: Ontario.

Dyer, Karen M. (2001): "The Power of 360-Degree Feedback", **PTC Institutes-Evaluationg Educators,** Vol.58-5, 35-38.

Eraslan Ergün; Onur Algün (2005): İdeal Performans Değerlendirme Formu Tasarımında Analitik Hiyerarşi Yöntemi Yaklaşımı, **Gazi Ünv. Müh. Mimarlık Fak. Dergisi** No: 1.

Erdoğan, İlhan(1991); **İşletmelerde Personel Seçimi ve Başarım Değerleme Teknikleri**, Küre Ajans, İstanbul.

Eser, Dilek (1999), '657. Devlet Memurları Kanunu Tasarısı ve Diğer Kamu Görevlilerinin Mali ve Sosyal Hak ve Yardımlarına İlişkin Kanun Tasarısı Açısından Performans Değerlendirme' **Sosyal Güvenlik Dünyası,** Yıl:2, Say:4, s: 107-116, Mayıs-Haziran.

Fındıkçı, İbrahim (1999): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

Foy, Nancy (1994). **Empowering People at Work. Gower Publishing:** England.

Fritscher-Porter, Karen (2003): "Positive Performance Appraisals", **Office Pro Magazine,** Oct. 2003, 7-12.

Furnham. Adrian (2004): "Performance Management Systems", **European Business Journal,** 83-94.

Gökaslan, Selim (2000): **Performans Değerlemesinin TKY'deki Rolü**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Göktan, Ayşe Banu (1999): **Performansa Dayalı Ücret Sisteminin Çalışanların Motivasyonuna Etkisi,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Hutt, Geoff (1994): "Incorporating Quality Performance Objectives into Performance Appraisal Systems", **The TQM Magazine,** Vol. 06, Iss. 1.

Kalkandelen, R (1976): **Norm Kadro ve Reorganizasyon**, TODAİE Yayını, Ankara.

Karadenizli, Konca (1993): **Türk İşçi Sendikalarının İş ve Performans Yoluyla Ücret Farklılaştırma Konusuna Yaklaşımları,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Karayormuk, Kemal (2001): "Toplam Kalite Yönetiminde Performans Değerlemenin Önemi Üzerine Bir Araştırma", **Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt; 3, Sayı; 2, Afyon.

Klasik Performans Değerlendirme Yöntemleri (2003); MEB, Tübitak Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü.

Marton, D. (2003); "a Guide to Developing a Competency-Based Performance Management System", **Employment Relations Today**, Autumn,23-32

Mayatürkürk, Akyol, Evrim (2011); **Yetkinliğe Dayalı Performans Yönetimi,** Nobel Yayını, Ankara.

Miller, Corey E.; Carl L. Thornton, (2006): "How Accurate Are Your Performance Appraisals"?, **Public Personnel Management**, Vol. 35-2, 153-162.

Önder Bülent, (2000): **Kamu Yayın Kurumlarında Personel Yönetimi,** TRT Genel Sekreterlik Basın ve Yayın Müdürlüğü Ofset, Ankara.

Palmer, J. Margaret (1993): **Performans Değerlendirmeleri,** Rota Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Reeves, Jenny; Christine Forde; Jim O'Brien; Pauline Smith; Harry Tomlinson, (2002): **Performance Management in Education-Improving Practice.** Paul Chapman Publishing: London.

Sabuncuoğlu, Zeyyat (2000). **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Ezgi Kitabevi: Bursa.

Trahant Burke; R. Koonce (1997): "Prenciples of Organizational Transforming", **Management Review,** Vol: 86, No. 8.

Uyargil, Cavide (1994): **İsletmelerde Performans Yönetimi Sistemi-Performansın Planlanması, Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesi.** Şahinkaya Matbaacılık: İstanbul.

Werther, William B; Keith Davis, (1989): **Human Resources and Personnel Management,** McGraw-Hill Book Company: U.S.A.

Yaralıoğlu, Kaan (2001): "Performans Değerlendirmede Analitik Hiyerarşi Proses", **Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt; 16, sayı 1, İzmir.

Yücel, Recep (1999): "İnsan Kaynakları Yönetiminde Başarı Değerlendirme." **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Cilt: 1, Sayı: 3, ISSN: 1320-3284.

Yüksel Öznur (2000): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitabevi, Ankara.

İNTERNET KAYNAĞI

http://www.halogensoftware.com/uploads/learn/how-to/5-performance-management-tasks-that-are-often-overlooked/5-performance-management-tasks-that-are-often-overlooked.jpg

KISIM 17

ÜCRET VE ÖDÜL YÖNETİMİ

I. TANIM VE İLGİLİ KAVRAMLAR
II. ÜCRET TASARIMI
A. Ücret Düzeyini Etkileyen Etmenler
B. İş Değerlemesi
C. İş Değerleme Yaklaşımları
D. İş Değerleme Süreci
E. İş Değerleme Yöntemleri

III. ÜCRET SİSTEMİNİN KURULMASI
A. Piyasa Ücret Araştırması
B. İşletmenin Yürürlükteki Ücretlerinin Araştırılması
C. İşletmenin Ücretleriyle Piyasa Ücretlerinin Karşılaştırılması ve Yeni Ücret Yapısının Kurulması
D. İşlerin Ücretlendirilmesi

IV. ÜCRET VE ÖDÜL SİSTEMLERİ
A. Zamana (Kıdeme) Dayalı Ücret Sistemi
B. İşe Dayalı Ücret Sistemi
C. Performansa Dayalı Ücret Sistemi
D. Yetkinliğe Dayalı Ücret Sistemi

cuklarına eğitim bursu, ücretsiz yeme, içme, giyinme, ulaşım yardımı, lojman gibi her türlü maddi yardım ve kolaylıkları kapsamaktadır (Dinçer vd., 1999; 277).

KAYNAKLAR

Acar Ahmet Cevat (2005); "Türkiye'de Ücret Yönetim Sistem ve Uygulamalarına İlişkin Bir Araştırma", **XIII. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi,** Marmara Üniv. İİBF. İstanbul.

Akal, Z. (1989); Özendirici Ücret Sistemleri ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Uygulama Durumu, MPM yayını: 235, Ankara.

Akalp, Gizem (2006);" İnsan Kaynakları Yönetiminde Ücret Sistemine Genel Bir Bakış", http://www.isguc.org/performans_deger.php. 6.3.2006

Aldemir, Ceyhan, Alpay Ataol, Gönül Budak (2004); **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Barış yayınları, Fakülteler Kitabevi,İzmir.

Artan, Sinan (1981); **Endüstri İşletmelerinde Ücret Yönetimi ve Türkiye'deki Uygulama**, Eskişehir İİA yayını, Eskişehir.

Atay, Mustafa, "Ücret Yönetimi", http://www.sitetky.com/frameset/ ikyma-in14html, 06.3.2006.

Aytek, Bintuğ (1983); **İşletme Yönetimi,** Turhan Kitabevi, Ankara

Bakan, İsmail, Tuba Büyükbeşe (2005); " Sağlık sektöründe Uygulanmakta Olna Performansa Göre Ücretlendirme Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **XIII. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi,** Marmara Üniv. İİBF. İstanbul.

Balkan ,Gündüz (1976); **Ücret Sistemleri**,Ege Üniversitesi, Mühendislik Bilimleri fakültesi, yayını, no;12, Bizim Büro, Ankara

Barutçugil, İsmet, (1988): **Üretim Sistemi ve Yönetim Teknikleri,** Uludağ Üniversitesi Yayınlan, Yayın No: 3-054-0163; Bursa.

Benligiray, Serap (2003): **Ücret Yönetimi,** Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No; 1462, Eskişehir.

Bingöl Dursun (1990): **Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler,** Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 676: Erzurum.

Bingöl, Dursun, (1997): **Personel Yönetimi,** Beta Yayınlan; İstanbul

Bingöl, Dursun (2003): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Basım Yayın, İstanbul.

Budak Gönül, Gülay Budak (2004); **İşletme Yönetimi,** Barış yayınları, Fakülteler Kitabevi, İzmir.

Can H., Akgün A, Kavuncubaşı S. (2001): **Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi.**

Çınar, Altınbaş, Füsun , "Strateji Geliştirme Süreci İçinde Stratejik Başarı Unsurlarının Değerlendirilmesi", http://isguc.org/arc_view.php?ex=156. 6.3.2006

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) http://ekutup.dpt.gov.tr/ucretler/oik558.pdf

Enginoğlu, Didem (2015); **İnovasyon Yönetimi ve Ar-Ge**, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Erdil Oya, Erol Eren, Cemal Zehir (2000); "Türkiye'de Küçük İşletmelerde Uygulanan Ücret ve Maaş Yönetimi Politika ve Stratejileri", **8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi**, Erciyes Üniv., Nevşehir.

Ergineri, Tuğçe; "Ücret Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım;Yetkinlik Bazlı Ücretlendirme", http://www.insankaynaklari.com/cn/ContentBody.asp? BodyID=13, 30.6.2006.

Eser, Dilek (1999); "657 Devlet Memurları Kanunu Tasarısı ve Diğer Kamu Görevlilerinin Mali ve Sosyal Haklar ve Yardımlarına İlişkin Kanun Tasarısı Açısından Performans Değerlendirme", **Sosyal Güvenlik Dünyası,** Yıl: 2, Sayı: 4, ss. 107-116, Mayıs-Haziran.

Fındıkçı, İlhami (2003); **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Alfa basım, Yayım Dağıtım,Yönetim dizisi, 5. baskı, İstanbul.

Fındıkçı, İlhami;"Ücret ve Terfi Yönetimi",http://www.insankaynaklari.com/cn/ contentBody.asp?BodyID=255.30.3.2006.

Geylan, Ramazan (2000): **Personel Yönetimi,** Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir.

Gürbüz, Gülruh Ö., (2002): **İşletmelerde Ücretlendirmenin İlkeleri,** Literatür Yayınları; İstanbul.

İnce, E., (1990): **Her Yönüyle Ücret,** Milliyet Yayınları, İstanbul.

"İşletmelerde Ücret ve Terfi Yönetimi", http://www.insankaynaklari.com/cn/ ContentBody.asp?BodyID=255. 30.3.2006.

Kestane, Doğan (2003): "Performansa Dayalı Ücret Sitemi ve Kamu Kesiminde Uygulanabilirliği", **Maliye Dergisi,** Sayı 142; Ocak-Nisan 2003.

Kobu, Bülent, (2003): **Üretim Yönetimi,** Avcıol Basım Yayın; İstanbul.

Kumbul, Burcu;" Ücrette Adaleti Sağlayan Performansa Dayalı Ücret Sistemleri", http://www.isguc.org/bkumbul1.htm.,6.3.2006.

Mitrani, Alain; Murray Danziel, Davit Fitt (1992); **Competency Based Human Resources Management,** les Editions d'Organizasyon, Paris.

Öztürk, Namık Kemal (2000): "Kamu Kesimi Ücret Sistemleri ve Türkiye'de Durum", **Türk İdare Dergisi;** Sayı 428, Eylül 2000.

Paksoy, Ali (2006): "**Performansa Dayalı Ücretleme: Bir Alan Araştırması,** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.

Palmer, Margeret, Kenneth T. Winters (1993): **İnsan Kaynakları,** Rota yayıncılık, İstanbul.

"Performansa Dayalı Ücret Sistemleri"; http://www.insankaynaklari.com/cn/ ContentBody.asp?BodyID=226. 30.3.2006.

"Performans Ölçülmesinde Kullanılan Teknikler", http://www.Danismend.com/., 10.3.2006

Sabuncuoğlu Zeyyat (2000): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Ezgi Kitabevi, Bursa.

Sabuncuoğlu, Zeyyat, (1997): **Personel Yönetimi: Politika ve Yönetsel Teknikler,** Furkan Ofset; Bursa.

Sekizinci Beş Yılık Kalkınma Planı, Verimliliğe Dayalı Ücret Sistemine Geçiş Özel İhtisas Komitesi Raporu, Ankara, 2000 http.//ekutup.dpt.gov.tr/ucretler/oik553.pdf

Şenatalar, Ferhat (1978); **Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler**, İstanbul Üniversitesi Kitabevi, İstanbul.

Telimen, Osman (1978): **Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler,** Sermet

Matbaası: İstanbul."

Ünal, Ayşe (2000): "İnsan Kaynakları Yönetimi Sisteminde Ödüllendirme: Ücret Performans İlişkisi", **Kamu-İş,** Cilt 5- Sayı 4 Temmuz 2000.

Ünsalan, Erdal ve Bülent Şimşekler, (2006): **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Detay Yayıncılık, Ankara.

Yürürdurmaz, Abdullah (2006): **Metal Sanayi İşletmelerinde Ücretlendirmede Karşılaşılan Sorunlar: Kahramanmaraş Çelik ve Alüminyum Mutfak Eşya Sektöründe Yapılan Bir Araştırma,** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.bursakultur.com/files/untitled%20folder/ucret%20yonetimi.jpg

http://www.insankaynakları.com/cn/ContentBody.asp?BodyID=226.

http://www.isguc.org/performansdeger.php.

http://www.meram-kadastro.tapu.gov.tr/yonetim.htm#6"

Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 2. Basım

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Editör
Prof. Dr. Azize Ergeneli

Yazarlar
Prof. Dr. Azize Ergeneli
Doç. Dr. Arzu İlsev
Doç. Dr. Selin Metin Camgöz
Doç. Dr. Burcu Kümbül Güler
Doç. Dr. Pınar Bayhan Karapınar
Yrd. Doç. Dr. Özge Tayfur Ekmekci
H. Meltem Ferendeci Özgödek
Av. Doğan Gözde Özgödek
Nurdan Atalay Odabaşı
Ç. Nehir Akşirin Borluk

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 917
İşletme No.: 11
ISBN : 978-605-133-818-7
© Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 2. Basım, Mart 2016

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Editör: Prof. Dr. Azize Ergeneli

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal-@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sok No.:18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ergeneli, Azize.

İnsan Kaynakları Yönetimi / *Editör: Azize Ergeneli*
Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 2. Basım, XII + 456, s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-818-7
1. İnsan Kaynakları Yönetimi 2. Personel Yönetimi 3. Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi 4. Endüstri İlişkileri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

ÖN SÖZ

Hacettepe Üniversitesi İşletme Bölümü'nde İnsan Kaynakları Yönetimi dersini çeşitli düzeylerde vermekte olan bizler, öğrencilere ders notlarımızı dağıtmak yerine, yıllar itibarıyla oluşturduğumuz bilgileri bir kitap olarak sunmak istedik. Konularla ilgili dağılımı yaparken bazı konularda uzmanlaşmış kişilerin aramıza katılmasının kitabımızı özgünleştireceğini düşündük. Konusunda uzman olan dostlarımızın katılımıyla bir ekip oluşturduk ve böylece kitabımıza hem akademik hem de uygulamaya yönelik bir bakış açısı kazandırmaya gayret ettik. Amacımız, sadece işletme öğrenimi gören ve gelecekte kaçınılmaz olarak varlıklarında biri insan olan örgütlerde yönetici olacaklarını umut ettiğimiz öğrencilere değil, insan kaynakları alanında çalışmakta olan ve çalışmak isteyenler için de yol gösterici bir kitap yazabilmekti. Bu nedenle kitabımızın elimizden geldiğince kolay anlaşılır, karmaşık olmayan, akıcı bir anlatıma sahip olmasına gayret ettik.

Kitabımızda öncelikle personel yönetiminin ortaya çıkışını sonra konunun insan kaynakları ve stratejik insan kaynakları yönetimine dönüşüm sürecini ele aldık. Ardından insan kaynakları fonksiyonlarını detaylı olarak inceledik. Son olarak bir insan kaynakları uzmanının bilmesi gerektiğini düşündüğümüz endüstriyel ilişkilere ve hukuksal açıdan insan kaynakları uygulamalarına yer verdik. Bu bakımdan kitabımızdaki ana konular şu şekilde sıralanmış oldu:

- İnsan Kaynakları Yönetiminin Ortaya Çıkışı
- Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi
- İnsan Kaynakları Yönetiminde İş Analizi ve İş Tasarımı
- İnsan Kaynakları Yönetiminde Başvuru Sağlama
- İnsan Kaynakları Yönetiminde İşgören Seçme
- İnsan Kaynakları Yönetiminde Performans Yönetimi ve Değerlendirmesi
- İnsan Kaynakları Yönetiminde Eğitim
- İnsan Kaynakları Yönetiminde Kariyer Geliştirme
- İnsan Kaynakları Yönetiminde İş Değerleme Sistemi ve Uygulama Örnekleri
- İnsan Kaynaklarında Ücretlendirme
- İş Güvenliği ve Çalışan Sağlığı
- Endüstri İlişkileri
- Hukuksal Açıdan İnsan Kaynakları Uygulamaları ve İşverenin İspat Yükümlülüğü

Kitabımızın ortaya çıkmasında emeği geçen pek çok kişi oldu. Hacettepe Üniversitesi Grafik Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. İncilay Yurdakul ve Sayın Araştırma Görevlisi Banu Bulduk'a çok teşekkür ederiz. Hocalarımız kitabımızdaki resimleri çizecek olan öğrencinin seçimi için konuyu bir ders projesi hâline getirdiler. Öğrencilerin çizimleri o kadar iyi olmuştu ki hepimiz içlerinden birini seçmekte çok zorlandık. Ancak bir karar vermemiz gerektiğinden, Grafik Bölümü öğrencisi Berkan Özkan'dan kitabımızın hem kapak hem de bölüm başlarındaki resimlerini çizmesini istedik. Kendisi ile çok uyumlu ve rahat çalıştık. Bunun için kendisine teşekkür ederiz.

Kitabımızın baskıya hazırlanma ve baskı aşamalarında da birçok kişi sabırla, güler yüzle, anlayışla elini esirgemeden emek harcadı. Bu nedenle, Nobel Akademik Yayınevi sahibi ve çalışanlarına çok teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI
Prof. Dr. Azize Ergeneli

1.1. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde İş Gücünün Geçmişi ve Personel Yönetimi Uygulamaları 4
1.2. Bilimsel Yönetim Yaklaşımının Çalışma Hayatı ve Personel Yönetimi Üzerindeki Etkisi 9
1.3. İnsan İlişkileri Yaklaşımının Çalışma Hayatı ve Personel Yönetimi Üzerindeki Etkisi 14
1.3.1. Hawthorne Çalışmaları 14
1.3.2. Hawthorne Çalışmalarının Sonuçlarının Değerlendirmesi 18
1.4. Personel Yönetiminden İnsan Kaynaklarına Geçiş 21
1.5. İnsan Kaynaklarının Yetkisi 23
1.6. İnsan Kaynakları Politikaları 27
1.7. İnsan Kaynakları Fonksiyonları 28
1.8. İnsan Kaynaklarından Stratejik İnsan Kaynaklarına Geçiş 31
BÖLÜM 1 KAYNAKÇA 35

2. BÖLÜM
STRATEJİK İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ
Yrd. Doç. Dr. Özge Tayfur Ekmekci

2.1. Strateji ile İlgili Genel Kavramlar 40
2.2. Stratejik Yönetim Süreci 41
2.2.1. Stratejik Yönetim Sürecinde İlk Aşamalar: Çevre Analizi ve Stratejik Yönlendirme 42
2.2.2. Stratejik Yönetim Süreci: Strateji Seçimi 45
2.2.2.1. Üst-Yönetim veya Kurumsal Stratejiler 47
2.2.2.2. Rekabetçi Stratejiler 47
2.3. Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi Genel Kavramlar 48
2.3.1. Stratejik Yönetim-Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi İlişkisi 49
2.3.1.1. Birinci Aşama: Stratejik Yönelimin Belirlenmesi 52
2.3.1.2. İkinci Aşama: Çevre Analizi 52
2.3.1.3. Üçüncü ve Dördüncü Aşama: Strateji Belirleme ve Uygulama 53
2.3.1.4. Beşinci Aşama: Stratejik Kontrol 55
2.4. Stratejik İnsan Kaynakları Yönetiminde Güncel Konular 57
2.4.1. Stratejik Harita 57
2.4.2. İnsan Kaynakları Performans Çizelgesi 59
2.4.3. Yüksek Performanslı İş Sistemleri 63
BÖLÜM 2 KAYNAKÇA 66

3. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE İŞ ANALİZİ VE İŞ TASARIMI
Doç. Dr. Pınar Bayhan Karapınar

3.1. İş Analizi ve Terminolojisi 71
3.1.2. İş Analizinin Aşamaları 72
3.1.3. İş Analizinin Kullanım Alanları 72
3.1.4. İş Analizi Kim Tarafından Yapılmalıdır? 74
3.2. İş Analizinde Bilgi Toplama Yöntemleri 74
3.3. Yapılandırılmış İş Analizi Teknikleri 82
3.3.1. İş-Odaklı İş Analizi Yöntemleri (Work-Oriented Methods) 82
3.3.2. Çalışan-Odaklı İş Analizi Yöntemleri (Worker-Oriented Methods) 85
3.4. Yönetim Aşamasındaki İşlerin Analizi 87
3.5. Yöntemlerin Karşılaştırılması ve Birlikte Kullanılması 89
3.6. İş Tasarımı (Job Design) 89
3.6.1. Mekanistik Yaklaşım ve Bilimsel Yönetim 90
3.6.2. Motivasyon Yaklaşımı ve İş Zenginleştirme 91
3.7. İş Analizine İlişkin Güncel Tartışmalar 93
3.7.1. İş Analizi Gerekli midir? 93
3.7.2. Çalışma Analizi 94
3.7.3. Gelecek Odaklı İş Analizi (Future-Oriented Job Analysis) 95
3.7.4. İş Analizi ve Yetkinlik Modeli 96
BÖLÜM 3 KAYNAKÇA 98

4. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE BAŞVURU SAĞLAMA
Doç. Dr. Selin Metin Camgöz

4.1. Başvuru Sağlama Sürecinin Önemi ve Amaçları 103
4.2. Başvuru Sağlamayı Etkileyen Faktörler 104
4.3. Başvuru Sağlama Kaynakları 104
4.3.1. İç Kaynaklardan Başvuru Sağlama 105
4.3.1.1 İç Kaynaklardan Başvuru Sağlamanın Yararları 108
4.3.1.2 İç Kaynaklardan Başvuru Sağlamanın Sakıncaları 109
4.3.2 Dış Kaynaklardan Başvuru Sağlama 109
4.3.3. Başvuru Sağlama Yöntemlerinin Değerlendirilmesi 118
4.4. Gerçekçi İş Sunumları 120
BÖLÜM 4 KAYNAKÇA 122

5. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE İŞGÖREN SEÇME
Doç. Dr. Selin Metin Camgöz

5.1. İşgören Seçme Süreci ve Seçme Sürecini Etkileyen İç ve Dış Faktörler 126
5.1.1. İç Çevre Faktörleri 127
5.1.2. Dış Çevre Faktörleri 127
5.2. Seçim Kriterleri 128

5.2.1. Eğitim 128
5.2.2. Deneyim ve Geçmiş İş Performansı 128
5.2.3. Fiziksel Özellikler 129
5.2.4. Kişisel Özellikler ve Kişilik 129
5.3. İşgören Seçme Süreci Aşamaları 129
5.4. İşgören Seçme Sürecinde Yararlanılan Araç ve Yöntemler 137
5.4.1. Testler (Sınavlar) 137
5.4.2. Görüşme (Mülakat) 150
5.4.2.1 Görüşme Süreci 154
5.4.2.2. Görüşme Sürecinde Yapılan Hata ve Yanlılıklar 155
5.4.2.3 Görüşme Yönteminin Başarısını Arttırmak 158
5.4.3. Değerlendirme Merkezleri 159
5.4.4. Ağırlıklandırılmış Başvuru Belgeleri 161
5.5. İşgören Seçme Sürecinde Yararlanılan Yöntemlere İlişkin Genel Değerlendirme 162
5.6. Seçim Yöntemleri ve Kriterlerinde Bulunması Gereken Özellikler 164
5.6.1. Güvenirlik ve Geçerlik 164
BÖLÜM 5 KAYNAKÇA 172

6. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE PERFORMANS YÖNETİMİ VE DEĞERLENDİRMESİ

Doç. Dr. Arzu İlsev

6.1. Performans Yönetimi Süreci ve Performans Değerlendirmesi 177
6.2. Performans Değerlendirme Sisteminin Oluşturulması 178
6.2.1. Performans Değerlendirmesinin Amaçları 179
6.2.1.1. İdari Amaçlar 179
6.2.1.2. Gelişim Amaçları 179
6.2.2. Performans Kriterleri ve Performans Standartları 179
6.2.2.1. Performans Kriterlerinin Türleri 180
6.2.2.2. Performans Standartları 182
6.2.3. Performans Değerlendirmesinin Sıklığı 183
6.2.4. Değerlendirici 183
6.2.4.1. Amirin Değerlendirmesi 183
6.2.4.2. Çalışma Arkadaşlarının Değerlendirmesi 184
6.2.4.3. Astların Değerlendirmesi 184
6.2.4.4. Kendi Kendini Değerlendirme 185
6.2.4.5. Müşterilerin Değerlendirmesi 185
6.2.4.6. 360-Derece Performans Değerlendirmesi 185
6.2.5. Değerlendiricilerin Eğitilmesi 186
6.2.6. Değerlendirme Hataları 186
6.2.6.1. Hale Etkisi 187
6.2.6.2. Öncelik Etkisi 187
6.2.6.3. Sonralık Etkisi 187
6.2.6.4. Kontrast Etkisi 187
6.2.6.5. Benzerlik Etkisi 188
6.2.6.6. Kalıpyargılar 188
6.2.6.7. Esneklik, Katılık ve Merkezi Eğilim 188

6.2.7. Performans Değerlendirme Yöntemleri 189
6.2.7.1. Karşılaştırmalı Yöntemler 189
6.2.7.2. Mutlak Standartlara Dayalı Yöntemler 191
6.2.7.3. Sonuç Odaklı Yöntemler 199
6.2.8. Performans Geribildirim Görüşmesi 200
6.2.8.1. Görüşmeye Hazırlanma 201
6.2.8.2. Görüşme Sırasında Dikkat Edilmesi Gerekenler 202
6.3. Performansın Sorunlarının Çözülmesi ve Performansın Geliştirilmesi 203
BÖLÜM 6 KAYNAKÇA 205

7. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE EĞİTİM
H. Meltem Ferendeci Özgödek

7.1. Eğitimde Öğrenme Süreci 209
7.1.1. Öğrenme Kuramları ve Algı 209
7.1.2. Farklı İnsan Kişiliklerine Göre Öğrenme ve Eğitim 214
7.2. Çalışan Eğitimi 215
7.2.1. Eğitim Yönetimi ve Gelişim 215
7.2.2. Eğitim Türleri 217
7.2.2.1. İş Üstü ve Çıraklık Eğitimleri 217
7.2.2.2. Sanal Eğitimler 221
7.2.2.3. Kurumsal Eğitimler 222
7.2.3. Kurumsal Eğitim Planlaması, Eğitim Süreçlerinin Yönetimi 232
7.2.3.1. Eğitim Öncesi, Esnası ve Sonrasında Yapılması Gerekenler 233
7.2.4. Eğitim Performansının Ölçülmesi 237
7.3. Eğitimde Çağdaş Bir Yaklaşım: Mentorluk 239
BÖLÜM 7 KAYNAKÇA 241

8. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE KARİYER GELİŞTİRME
H. Meltem Ferendeci Özgödek

8.1. Kariyer Tanımı 246
8.2. Birey ve Organizasyon Açısından Kariyer 250
8.3. Kariyer Evreleri 251
8.3.1. Keşif Evresi 254
8.3.2. Oluşum Evresi 255
8.3.3. Orta Kariyer Evresi 257
8.3.4. Geç Kariyer Evresi 258
8.3.5. Sonlandırma 259
8.4. Kurumsal Kariyer Yönetiminde Kariyer Planlama 259
8.4.1. Bireysel Değerlendirme ve Performans Ölçümleri 261
8.4.2. Kariyer Patikası 263
8.4.3. Kariyer Danışmanlığı 263

8.5. Kariyer Planlaması ve Gelişimindeki Engeller 264
8.5.1. Kariyer Platosu – Mesleki Durgunluk 264
8.5.1.1. Cam Tavan 265
8.5.1.2. Kariyerli Çiftler 265
8.6. Kariyer Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar: Yetenek Yönetimi 266
BÖLÜM 8 KAYNAKÇA 268

9. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE İŞ DEĞERLEME SİSTEMİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Nurdan Atalay Odabaşı - Ç. Nehir Akşirin Borluk

9.1. İş Değerleme: Tanımı ve İlkeleri 272
9.2. İş Değerleme Yöntemleri 272
9.2.1. Analitik Olmayan İş Değerleme Yöntemleri 273
9.2.1.1. Sıralama Yöntemi 273
9.2.1.2. Sınıflandırma Yöntemi 274
9.2.2. Analitik İş Değerleme Yöntemleri 275
9.2.2.1. Faktör Karşılaştırma Yöntemi 275
9.2.2.2. Puan Yöntemi 277
9.3. Uygulama Örnekleri 277
9.3.1. İmalat Sanayi Sektöründen Bir İşletme Örneği 278
9.3.1.1. X İşletmesi İş Değerleme Çalışmasında Uygulanan Faaliyet Adımları 279
9.3.1.2. X İşletmesindeki İş Değerleme Sonuçları 286
9.3.2. Hizmet Sektöründen Bir Kurum Örneği 288
9.3.2.1. Y Kurumu İş Değerleme Çalışmasında Uygulanan Faaliyet Adımları 288
9.3.2.2. Y Kurumundaki İş Değerleme Sonuçları 293
BÖLÜM 9 KAYNAKÇA 298

10. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARINDA ÜCRETLENDİRME

Prof. Dr. Azize Ergeneli - Doç. Dr. Arzu İlsev - Doç. Dr. Selin Metin Camgöz
Doç. Dr. Pınar Bayhan Karapınar - Yrd. Doç. Dr. Özge Tayfur Ekmekci

10.1. Ücret Sisteminin Oluşturulması 301
10.2. Ücret Sistemine Etki Eden Faktörler 303
10.2.1. Ücret Sistemine Etki Eden Dış Çevresel (Dışsal) Faktörler 304
10.2.1.1. İşgücü Piyasaları 304
10.2.1.2. Ekonomik Koşullar 306
10.2.1.3. Yaşam Standardı 307
10.2.1.4. Devlet Müdahaleleri ve Yasal Sınırlamalar 307
10.2.1.5. Sendikalar 309

10.2.2. Ücret Sistemine Etki Eden İç Çevresel (İçsel/Örgütsel) Faktörler 310
10.2.2.1. Örgütün Genel Amaçları ve Stratejileri 310
10.2.2.2. Üst Düzey Yöneticilerin Değerleri ve Örgüt Kültürü 311
10.2.2.3. İşletme Büyüklüğü 312
10.2.2.4. Ücretlendirme Bütçesi 312
10.2.3. Ücret Sistemine Etki Eden İşe İlişkin Faktörler 312
10.2.4. Ücret Sistemine Etki Eden Bireysel Faktörler 313
10.3. Ücret Düzeyine İlişkin Karar 314
10.4. Ücret Yapısına İlişkin Karar 320
10.4.1. İş Değerlemesi Yöntemine Göre Ücret Yapısının Oluşturulması 320
10.4.2. Ücretlendirme Yöntemleri 327
10.4.2.1. Tekli Ücretlendirme 328
10.4.2.2. Basamak Tipi Ücretlendirme 329
10.4.2.3. Bant Tipi Ücretlendirme 330
10.5. Bireysel Ücret Kararı 334
10.5.1. Bireysel Ücret Farklılıkları ve Artışı 337
10.5.1.1. Kıdeme Dayalı Ücret Farklılığı ve Artışı 337
10.5.1.2. Beceri ve Yetkinliğe Dayalı Ücret Farklılığı ve Artışı 337
10.5.1.3. Performansa Dayalı Ücret Farklılığı ve Artışı 338
10.6. Ücret-Motivasyon İlişkisi 345
10.6.1. İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı 346
10.6.2. Çift Faktör Kuramı 347
10.6.3. Üç İhtiyaç Kuramı 348
10.6.4. Denklik (Eşitlik) Kuramı 349
10.6.5. Beklenti Kuramı 350
BÖLÜM 10 KAYNAKÇA 351

11. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE İŞ GÜVENLİĞİ VE ÇALIŞAN SAĞLIĞI

Yrd. Doç. Dr. Özge Tayfur Ekmekci

11.1. İş Sağlığı ve İş Güvenliği Kavramlarının Önemi 355
11.2. Kavram Olarak İş Sağlığı ve Güvenliği 356
11.3. İş Sağlığıyla İlgili Temel Kavramlar 358
11.4. İş Güvenliği ile İlgili Temel Kavramlar 359
11.4.1. İş Kazası: Tanım 359
11.4.2. İş Kazasına Neden Olan Faktörler 361
11.4.3. İş Kazası İstatistikleri 363
11.4.4. İş Kazalarını Azaltmak İçin Alınması Gereken Önlemler 365
11.4.4.1. İşverenlerin İş Sağlığı ve Güvenliği Konusunda Alması Gereken Önlemler ve Yasal Düzenlemeler 366
11.4.4.2. İş Güvenliği Konusunda Çalışanların Sorumlulukları 368
11.5. İşçi Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Güncel Konular 370
11.5.1. Güvenlik Kültürü 370
11.5.2. İş Yerinde Şiddet 372
11.5.2.1. Psikolojik Şiddet (Mobbing) 374

11.5.2.2. İş Yerinde Psikolojik ve Fiziksel Şiddete Neden Olan Faktörler 377
11.5.2.3. İş Yerinde Şiddetin Önlenmesi 379
11.5.3. İş Yerinde Stres 380
11.5.4. Tükenmişlik 383
BÖLÜM 11 KAYNAKÇA 386

12. BÖLÜM ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ

Doç. Dr. Burcu Kümbül Güler

12.1. Endüstri İlişkilerinin Teorik Çerçevesi 392
12.1.1. Endüstri İlişkileri Kavramı ve Endüstri İlişkilerinin İlgi Alanı 393
12.1.2. Endüstri İlişkileri Sisteminde Aktörler 394
12.2. Endüstri İlişkileri ve Sendikacılık 396
12.2.1. İşçi Sendikaları 397
12.2.1.1. Tarihsel Gelişim 399
12.2.1.2. Örgütlenme 400
12.2.2. İşveren Sendikaları 404
12.2.2.1. Tarihsel Gelişimi 405
12.2.2.2. İşlevleri ve Örgütlenmeleri 406
12.3. Endüstri İlişkilerinde Süreç 407
12.3.1. Toplu İş Sözleşmesi 407
12.3.2. Toplu Görüşme 408
12.3.3. Toplu Pazarlık Kavramı 408
12.3.4. Toplu İş Uyuşmazlığı ve Çözüm Yolları 410
12.3.4.1. Toplu İş Uyuşmazlığı Kavramı 410
12.3.4.2. Toplu İş Uyuşmazlıklarında Çözüm Yolları 411
12.4. İş Yeri Düzeyinde Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları 419
12.4.1. İş Yeri Yönetimi ve Sendika 419
12.4.2. Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Farklılıkları 423
BÖLÜM 12 KAYNAKÇA 425

13. BÖLÜM
HUKUKSAL AÇIDAN İNSAN KAYNAKLARI UYGULAMALARI VE İŞVERENİN İSPAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Av. Doğan Gözde Özgödek

13.1. İspat Yükü Kavramı 430
13.2. İşçi Lehine Yorum İlkesi 432
13.3. İş İlişkisi Kurulurken 434
13.4. İş İlişkisi Devam Ederken 436
13.4.1. İşçi Özlük Dosyası 437
13.4.2. Ücreti Oluşturan Unsurlara Dair Kayıtların Düzenli Tutulması 437
13.4.3. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğine Dair Uygulamalar 438
13.4.4. İş Yerlerinde Verimlilik Uygulamalarının Hukuksal Boyutu 439
13.4.5. Esnek Çalışma Kuralları 440

13.5. İş İlişkisi Sona Ererken 442
13.5.1. İş İlişkisinin Sona Ermesine Bağlı Bazı Hukuksal Sonuçlar 442
13.5.2. Haklı Fesih Kavramı ile Geçerli Fesih Kavramı Arasındaki Farklar 449
13.5.3. İşten Çıkarmanın Son Çare Olması İlkesi (Ultima Ratio) 450
13.5.4. Ödeme Yöntemi ve İbralaşma Kavramı 451
BÖLÜM 13 KAYNAKÇA 453

YAZARLAR HAKKINDA 454

Prof. Dr. Azize Ergeneli

1. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

BÖLÜM 1 KAYNAKÇA

Allen, L.A. (1974). Beyond Theory Y. Management Review. 63(4), 31-33.

Aybay, R. (2005). Robert Owen. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları-2208.

Brannigan, A. ve Zwerman,W. (2001). The Real "Hawthorne Effect". Society, 38(2), 55-60.

Burns, J.E. (1978). A Biographical Memoir of Lillian Moller Gilbreth. Industrial Management, 20(5), 28-32.

Carey, A. (1967). The Hawthorne Studies: a Radical Criticism. American Sociological Review, 32(3), 403-416.

Cherrington, D.J. (1995). The Management of Human Resources. 4. Baskı. New Jersey, Prentice Hall.

Gotcher, J.M. (1992). Assisting the Handicapped: The Pioneering Efforts of Frank and Lillian Gilbreth. Journal of Management, 18(1), 5-13.

Jones, S.R.G. (1992). Was There a Hawthorne Effect? American Journal of Sociology, 98 (3), 451-468.

Lawrence, W.R. (2001). Child Labor and British Industrial Revolution. Mackinac Center, Yayım Tarihi: 7 Aralık

Locke, E.A. (1982). The Ideas of Frederick W. Taylor: An Evaluation. Academy of Management Review, 7(1), 14-24.

Miller, T.R. ve Vaughan B.J. (2001). Messages from the Management Past: Classic Writers and Contemporary Problems. SAM Advanced Management Journal, 66(1), 4-11.

Muhs, W.F. (1982). Worker Participation in the Progressive Era: An Assessment by Harrington Emerson. Academy of Management Review, 7(1), 99-102.

Nadworny, M.J. (pre-1986; Spring 1957). Frederick Taylor and Frank Gilbreth: Competition in Scientific Management. Business History Review, 31(1), 23-34.

Nayab, N. (2011). A Traditional Approach to Human Resource Management. Erişim: 18.05.2011. http//www.brighthub.com/office/project-management/articles/75466.aspx

Nayab, N. (2011). Walking Down the Timeline of HR Management: How Has It Evolved? Erişim:19.05.2011. http//www.brighthub.com/office/project-management/articles/77199.aspx

Nayab, N. (2011). A History of Human Resource Management. Erişim: 25.05.2011. http//www.brighthub.com/office/project-management/articles/77387.aspx

Nayab, N. (2010). Personnel Management vs. Human Resources Management: What's the Difference? Erişim: 29.06.2010. http//www.brighthub.com/office/project-management/ articles/ 75775.aspx

Parker, L.D. (1984). Control in Organizational Life: The Contribution of Mary Parker Follett. The Academy of Management Review, 9(4), 736-745.

Schroyer, H.Q. (1975). Contributions of the Gilbreths to the Development of Management Thought. Academy of Management Proceedings, 8(1), 7-9.

Sethi, N.K. (1962). Mary Parker Follett: Pioneer in Management Theory. Journal of the Academy of Management, 5(3), 214-221.

Schuller, R.S. ve Jackson, S.E. (1987). Linking Competitive Strategies with Human Resource Management Practices, The Academy of Management Executive, 1(3), 207-219.

Sonnenfeld, J.A. (1985). Shedding Light on the Hawthorne Studies. Journal of Occupational Behaviour, 6(2), 111-130.

Urwick L.F. (1970). Papers in the Science of Administration. The Academy of Management Journal. 13(4), 361-371.

Wrege, C.D. (1976). Solving Mayo's Mystery: The First Complete Account of the Origin of the Hawthorne Studies-The Forgotten Contributions of C. E. Snow and H. Hibarger. Academy of Management Conference Proceedings, Kansas City, Mo., August 1976, 12-16.

Yrd. Doç. Dr. Özge Tayfur Ekmekci

2. BÖLÜM

STRATEJİK İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

BÖLÜM 2 KAYNAKÇA

Armstrong, M. (2008). *Strategic human resource management: A Guide to action*. (4. Baskı). London:. Kogan Page Publishers.

Bamford, C.E. ve West, G.P. (2010). *Strategic Management: Value creation, sustainability and performance.* Mason Ohio: USA.

Beatty, R.W., Huselid, M.A. ve Schneier, C.E. (2003). New HR metrics: Scoring on the business scorecard. *Organizational Dynamics*, *32* (2), 107-121.

Becker, B.E. ve Huselid, M.A. ve Ulrich, D. (2001). *The HR scorecard: Linking people, strategy and performance*. USA: Harvard Business School Press.

Bernardin, H.J. (2007). *Human resource management: An experiential approach*. New York, USA: McGraw-Hill.

Bratton, J ve Gold, J (2003). *Human Resource Management: Theory and Practice* (3. Baskı). New York: Palgrave Macmillan.

Campbell, A. ve Yeung, S. (1991). Creating a sense of mission. *Long Range Planning*, *24* (4), 10–20.

Campbell, D., Stonehouse, G. ve Houston, B. (2002). *Business Strategy: An introduction*. 2. Baskı. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Chandler, A.D. (1962). *Strategy and Structure: Chapters in the history of the Industrial Enterprise*. Cambridge, Mass: MIT Press.

Chang, W. A. ve Huang, T.C. (2005). Relationship between strategic human resource management and firm performance: A contingency perspective. *International Journal of Manpower*, 26 (5), 434 – 449.

Dessler, G. (2011). *Human resource management* (12. Baskı). Essex: Pearson Education Limited.

De Wit, B. ve Meyer, R. (2010). *Strategy: Process, content, context, an international perspective* (4. Baskı). Hampshire, United Kingdom: Cengage Learning EMEA.

Doğan Yayın Holding (2013). Hakkımızda -Yönetim anlayışımız. 3 Şubat 2013 tarihinde http://www.dmg.com.tr/tr/Hakkimizda.aspx web sitesinden alınmıştır.

Garanti Bankası (2010). Vizyon, Misyon ve Değerler. 3 Şubat 2013 tarihinde http://www.garanti.com.tr/tr/garanti_hakkinda/garantiyi_taniyin/vizyon_misyon_degerler.page? web sitesinden alınmıştır.

Hamel, G. ve Prahalad, C. K. (2005). Strategic intent. *Harvard Business Review*, *83*(7), 148-161.

Ivancevich, J.M. (2007). *Human resource management* (10. Baskı). New York, USA: McGraw-Hill.

Kaplan, R.S. ve Norton, D.P. (2001). Strategy focused organization. Boston, MA, USA: Harvard Business School Press.

Patterson, M. G., West, M.A., Lawthom, R., & Nickell, S. (1997). Impact of people management practices on business performance (pp. vii-viii). London: Institute of Personnel and Development.

Piercy, N.F. ve Morgan. N.A (1994). Mission analysis: an operational approach. *Journal of General Management, 19* (3), 1–19.

Purcell, J. (2003). Understanding the people and performance link: unlocking the black box. CIPD Publishing.

Snell, S.A. ve Bohlander, G. W.(2012). *Managing human resources* (16. Baskı). USA: Cengage South Western.

Strateji. Türk Dil Kurumu (t.y). Büyük Türkçe Sözlük'ten, 3. Şubat 2013 tarihinde http://tdkterim.gov.tr/bts/ web sitesinden alınmıştır.

Ülgen, H. ve Mirze, S. K. (2007). İşletmelerde stratejik yönetim (4. Baskı). İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım.

Wright, P., Kroll, M.J., ve Parnell, J. (1996). *Strategic management: Concepts and cases* (3. Baskı). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, Inc.

Doç. Dr. Pınar Bayhan Karapınar

3. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE İŞ ANALİZİ VE İŞ TASARIMI

BÖLÜM 3 KAYNAKÇA

Aşan, Ö. (2001). Motivasyon. İçinde (Ed. S. Güney), *Yönetim ve Organizasyon* (pp. 225-249). Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım.

Bernardin, H.J. (2007).Human resource management: An experiential approach. New York: McGraw-Hill.

Brannick, M. T.,& Levine, E.D. (2002). *Job analysis*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Cronshaw,S. (1998). Job analysis: Changing nature of work. *Canadian Psychology, 39*(1/2), 5-13.

Dessler, G. (2011). *Human Resource Management.* 12. Baskı. Essex: Pearson Education Limited.

Ergeneli, A. (2006*). Örgüt ve İnsan*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Ergin, C. (2002). İnsan Kaynakları Yönetimi: Psikolojik Bir Yaklaşım. Ankara: Academy Plus Yayınevi.

Flanagan, J.C. (1954).The critical incident technique. *Psychological Bulletin,* 51, 327-358.

Herzberg, F. (1968). *One more time: How do you motivate employees*?. *Harvard Business Review*, 46, 53-62.

Hackman, J. R., & Oldham, G. R. (1976). Motivation through the design of work: Test of a theory. *Organizational Behavior and Human Performance, 16*, 250-279.

Ivancevich*, J. M. (*2007*).Human Resource Management*. 10. Baskı. New York: McGraw-Hill.

Kepir Sinangil, H. (1998). Tevrüz, Suna (Ed) (1998), Endüstri ve Örgüt Psikolojisi II, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No: 16, Ankara.

Koch,A.Strobel,A., Miller,R., Garten,A., Cimander,C.,&Westhoff, K. (2012).Never Use One When Two Will Do: The Effects of a Multi-Perspective Approachon the Outcome of Job Analyses Using the CriticalIncident Technique.*Journal of Personnel Psychology. 11*(2),95–102.

Landis, R. S., Fogli, L., & Goldberg, E. (1998). Future-oriented job analysis: A description of the process and its organizational implications. *International Journal of Selection and Assessment, 6,* 192–197.

Latham, G.P., & Wexley, K. N. (1993). *Increasing productivity through performance appraisal.* Reading, MA: Zddison-Wesley.

Meyer,R.D., Dalal, R.S.,& Hermida, R. (2010). A review and synthesis of situational strength in the organizationalsciences. *Journal of Management,* 36, 121–140.

Özkalp, E. (2003). Örgütlerde İşin Çalışanlar için Anlamı ve İş Dizaynı, Kamu- İş, 7 (2).

Reiter-Palmon, R., Brown, M., Sandall, D.L., Buboltz, C. B., & Nimps, T.(2006).Development of an O*NET web-based job analysis and its implementation in the U. S. Navy: Lessons learned. *Human Resource Management Review, 16,* 294-309.

Sanchez, J.I. & Levine, E.L. (2009). What is (or should be) the difference between competency modeling and traditional job analysis? *Human Resource Management Review, 19*, 53-63.

Sanchez, J.I. & Levine, E.L. (2012). The rise and fall of job analysis and the future of work analysis. *Annual Review of Psychology*, *63*, 397-425.

Sanchez, J.I. & Levine, E.L. (2000). Accuracy or consequential validity: Which is the better standard for job analysis data? *Journal of Organizational Behavior, 21*, 809–818.

Schneider, B., & Konz, A. M. (1989). Strategic job analysis. *Human Resource Management, 1,* 51–63.

Singh, P. (2008). Job analysis for changing workplace. *Human Resource Management Review, 18*, 87-99.

Doç. Dr. Selin Metin Camgöz

4. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE BAŞVURU SAĞLAMA

BÖLÜM 4 KAYNAKÇA

Acar, A.C. (2010) İnsan Kaynakları Planlaması ve İşgören Seçimi. C. Uyargil, Z. Adal, İ.D. Ataay, A.C. Acar, O. Özçelik, G. Dündar, Ö. Sadullah, L. Tüzüner (Ed), *İnsan Kaynakları Yönetimi içinde (s. 85-155). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.*

Bernardin, H.J. (2007). *Human Resource Management: An Experiential Approach*. New York, USA: McGraw-Hill.

Birchard, B. (1997) *How Cisco makes friends*. http://www.fastcompany.com/magazine/10/cisco. html. Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2012.

Bohlander, G. W., & Snell, S. A., (2007). *Managing Human Resources* (14. Baskı). Florence, KY: Thomson Learning Higher Education.

Bratton, J. and Gold, J. (2003). *Human Resource Management: Theory and Practice* (3. Baskı) London: Palgrave Macmillan.

Can, H., Akgün, A. ve Kavuncubaşı, Ş. (2001*). Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi (*4. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Dessler, G. (2008). *Human Resource Management.* Pearson Education LTD.

Ergin. C. (2002). İnsan Kaynakları Yönetimi: Psikolojik Bir Yaklaşım. Ankara: Academyplus.

Ivancevich, J.M. (2007). *Human Resource Management* (10. Baskı). New York, USA: McGraw-Hill.

Mathis, R.L. ve Jackson, J.H. (1991). *Personel Human Resources Management.* (6. Baskı). West Publishing Company. USA.

Noe, R., Hollenbeck, J.R., Gerhart, B., & Wright, P.M. *Fundamentals of Human Resource Management.* New York: McGraw-Hill.

Overman, S (2010). Hiring Candidates Who Will Stay, *Staffing Management Magazine*, 6(3).

Sozer, S. (2004). An Evaluation of Current Human Resource Management Practices in the Turkish Private Sector. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Ankara:Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

Yıldırım, H.M. (2011). İnsan Kaynakları Yönetimi. G. Yıldız ve B. Akın (Ed), İşletme Bilimine Giriş içinde (ss. 195-235). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

www.mevzuatbankası.com. Erisim tarihi: 10 Mayıs 2012.

www.dünya.com. Erişim Tarihi: 18 Nisan 2012.

Doç. Dr. Selin Metin Camgöz

5. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE İŞGÖREN SEÇME

BÖLÜM 5 KAYNAKÇA

Aamodt, M. G. (2009). *Industrial/Organizational Psychology: An Applied Approach* (6.Baskı) Belmont, CA: Wadsworth/Thomson Learning.

Acar, A.C. (2010) İnsan Kaynakları Planlaması ve İşgören Seçimi. C. Uyargil, Z. Adal, İ.D. Ataay, A.C. Acar, O. Özçelik, G. Dündar, Ö. Sadullah, L. Tüzüner (Ed), *İnsan Kaynakları Yönetimi içinde* (ss. 85-155). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Aldemir, C., Ataol, A., Budak, G. (2004). İnsan Kaynakları Yönetimi. İzmir: Barış Yayınevi.

Anastasi, A. (1988). *Psychological testing* (6. Baskı). New York: Macmillan

Barrick, M.R. ve Mount, M.K. (1991) The Big Five Personality Dimensions and Job Performance: A meta-analysis. *Personnel Psychology 44*, 1-26.

Bernardin, H.J. (2007). *Human Resource Management: An Experiential Approach*. New York, USA: McGraw-Hill.

Boyraz, A.M. (2002). *Personel Seçim Sürecinde Psikoteknik Yöntemin Kullanılması: Askeri Organizasyonlara Dönük Bir Uygulama.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.

Can, H., Akgün, A. ve Kavuncubaşı, Ş. (2001*). Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi (*4. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Cronbach, J.L. (1990) *Essentials of Psychological Testing* (5. Baskı). New York: Harper Collins Publishers.

Cook, M. (2009) *Personnel Selection: Adding Value Through People* (5.Baskı). Chichester: John Wiley & Sons Ltd.

Cüceloğlu, D. (2002). *İnsan ve davranışı* (11. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dessler, G. (2008). *Human resource management.* Pearson Education LTD.

Ergin. C. (2002). İnsan Kaynakları Yönetimi: Psikolojik Bir Yaklaşım. Ankara: Academyplus.

Fatt, J. P. T. (2000). Attractiveness And Outcomes Of Job Interviews. *Management Resource News, 23 (1)*, 11-18.

Gardner, H. (1993). *Multiple intelligences: The theory in practice.* New York, NY: Basic-Books.

Gülgöz, S. (2002). Five Factor Theory and NEO-PI-R in Turkey. In J. Allik & R. R. McCrae (Eds.), *The Five-Factor Model of Personality Across Cultures.*

Holland J L. **(**1973) *Making vocational choices: a theory of careers.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

http://www.baltas-eksen.com/hpi.html. Erisim tarihi:15 subat 2012.

http://www.dunya.com/dogru-is-tanimi,-dogru-calisan-alimi-142631h.htm. Erisim tarihi:13 Nisan 2012

http://www.kariyeryolu.com/mulakat.html. Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2012.

Huffcut, A.I., ConWay, J.M., Roth, P.L. and Stone, N.J. (2001) Identification and meta-analytic assessment of psychological constructs measured in employment interviews. *Journal of Applied Psychology,86,* 897-913.

Hunter, J. E., & Hunter, R. F. (1984). Validity and utility of alternative predictors of job performance. *Psychological Bulletin, 96*, 72-98.

Ivancevich, J.M. (2007). *Human Resource Management* (10. Baskı). New York, USA: McGraw-Hill.

Jones, J.W. & Terris, W. (1989). Selection alternatives to the preemployment polygraph *Recruitment Today*. May/June, 24-31.

Kepir-Sinangil, H. (2006) *Personel Seçiminin Önemi ve Türkiye'deki Uygulamalar*. Editör: Suna Tevruz. Endüstri ve Örgüt Psikolojisi. Ankara: Türk Psikologlar Derneği, ss. 121-130.

Klinvex, K., O'Connell, M., Klinvex, C.P. (1998). *Hiring Great People.* McGrawhill Professional Book Group.

Mathis, R.L. ve Jackson, J.H. (1991). *Personel Human Resources Management* (6. Baskı). West Publishing Company. USA.

McCormick, E.J. ve Ilgen, D. (1987). *Industrial and Organizational Psychology* (8.Baskı). London: Allen & Unwin.

McIntire, S.A., & Miller, L.A. (2000). *Foundations of psychological testing*. Boston: McGraw Hill.

Murphy, K.R ve Davidshofer, C.O (2001). *Psychological Testing. Principles and Applications*. 5th Ed. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.

Neuman, L.W. (2006) *Social Research Methods, Qualitative and Quantitative Approaches*. (6.Baskı). Ally Bacon USA: Pearson Education, Inc.

Nunnally, J.C. (1978). *Psychometric theory* (2. Baskı). New York: McGraw-Hill.

Ones, D.S., Viswesvaran, C., & Schmidt, F.L. (1993). Comprehensive meta-analysis of integrity test validities: Findings and implications for personnel selection and theories of job performance .*Journal of Applied Psychology*, *78*, 679-703.

Özkan, T. Ayvaşık, B., Sümer, N, & Er, N. (2002). *Kişilik özellikleri, koordinasyonbecerileri, sürücü davranışları ve trafik kazaları.* Uluslararası Trafik ve Yol Güvenliği Kongresi ve Fuarı. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Pfeffer, J. (1995*).Rekabette Üstünlüğün Sırrı: İnsan* (Çeviri: Sinem Gül) İstanbul: Sabah Kitapları.

Roehling, M.V. (1999). Weight-Based Discrimination in Employment: Psychological and Legal Aspects. *Personnel Psychology, 52*, 969-1016.

Robbins, S.P., DeCenzo, D.A., Coulter, M. (2011). Fundamentals of Management: Essential Concepts and Applications (7.Baskı). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

Schmidt, F. L., & Hunter, J. E. (1998). The validity and utility of selection methods in personnel psychology: Practical and theoretical implications of 85 years of research findings. *Psychological Bulletin, 124*, 262-274.

Smith, M. ve Smith, P. (2005). *Testing People at Work. Competencies in Psychometric Testing.* Oxford: BPS Blackwell Publishing.

Solmuş, T. (2004). İş yaşamı, denetim odağı ve beş faktör kişilik modeli, *Türk Psikoloji Bülteni, 10*, 196-205.

Solmuş, T. (2006). İş Yaşamında Kullanılan Kişilik Ölçüm Araçları:Hangisi "Doğru", Hangisi "Kötü" isguc.org.

Sümer, H.C., Çifci, O.S., Demiroğlu, K., & Sümer, N. (2000). Subay kişilik özelliklerinin ölçülmesi ve yapı geçerliği çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi, 15*, 15-36.

Tabachnick, B.G., and Fidell, L.S. (2007). *Using Multivariate Statistics (*5. Baskı). Boston: Allyn and Bacon.

Tevrüz, S. (2006). Endüstri-örgüt psikolojisinin tarihçesi. S. Tevrüz (Editor). *Endüstri ve örgüt psikolojisi* (ss. 1-14). Ankara: Türk Psikologlar Derneği ve Kalite Derneği.

Wexley, K., Yukl, G., Kovacs, S., & Sanders, R. (1972). Importance of contrast effects in employment interviews. *Journal of Applied Psychology, 56,* 45-48.

Wiesner, W.H., & Cronshaw, S.F. (1988**).** A meta-analytic investigation of the impact of interview format and degree of structure on the validity of the employment interview. *Journal of Occupational Psychology*, *61*, 275-290.

Yelboğa, A. (2008) Örgütlerde Personel Seçimi ve Psikolojik Testler, *Sosyal Bilimler Dergisi, 5(2)*, 11-26.

Yörükoğlu, Atalay (2004). Zekâ Nedir? *Çocuk Ruh Sağlığı.* İstanbul: Özgür Yayınları.

Doç. Dr. Arzu İlsev

6. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE PERFORMANS YÖNETİMİ VE DEĞERLENDİRMESİ

BÖLÜM 6 KAYNAKÇA

Bernardin, H. J. (2007). *Human Resource Management: An experimental approach,* New York: McGraw Hill.

Bohlander, G., Snell, S. & Sherman, A. (2001). *Managing Human Resources,* Mason, OH: Southwestern.

Can, H., Akgün, A. & Kavuncubaşı, Ş. (2001). *Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi,* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Fisher, C.D., Schoenfeldt, L.F. & Shaw, J.B. (1993). *Human Resources Management,* Boston, MA: Houghton Mifflin.

George, J.M. & Jones, G.R. (2012). *Understanding and Managing Organizational Behavior,* Essex: Pearson.

Ivancevich, J.M. (2007). *Human Resource Management,* New York: McGraw Hill.

Mathis, R.L. & Jackson, J.H. (1994). *Human Resources Management,* St. Paul, MN: West Publishing.

Noe, R.A., Hollenbeck, J.R., Gerhart, B., & Wright, P.M. (2004). *Fundamentals of Human Resource Management*, International Edition, New York: Mc Graw-Hill/ Irwin.

Sabuncuoğlu, Z. (2012). *Uygulama Örnekleriyle İnsan Kaynakları Yönetimi,* İstanbul: Beta.

Sadullah, Ö., Uyargil, C., Acar, A.C., Özçelik, O., Ataay, İ.D., Adal, Z. & Tüzüner, L. (2013). İnsan Kaynakları Yönetimi, İstanbul: Beta.

H. Meltem Ferendeci Özgödek

7. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE EĞİTİM

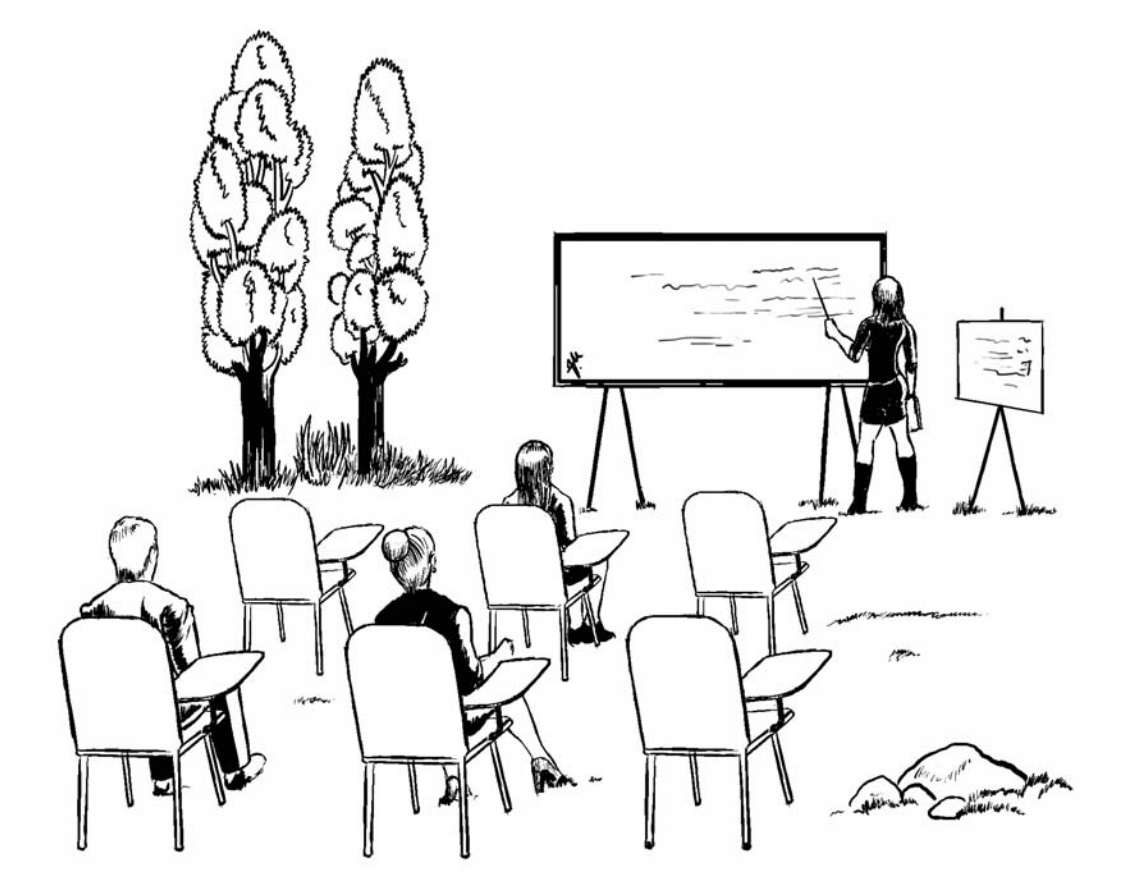

BÖLÜM 7 KAYNAKÇA

Ataol,A., Aldemir, C., Budak,G., (2004). İnsan Kaynakları Yönetimi. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.

Aydın, M.(2010) Eğitim Yönetimi, 9. Basım. Ankara: Hatipoğlu Basım Yayın.

Byars, L.L., Rue, L.W. (2000). Human Resource Mnagement, 6th Edition, USA: Mc Graw-Hill, Irwin.

Cömert, B. (2015) Kirkpatrick'in Eğitim Değerlendirme Modeline Göre Orta Düzey Liderlik Hizmet İçi Eğitiminin Etkinliğinin Değerlendirilmesi, T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Savunma Yönetimi Ana Bilim Dalı,I, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

De Cenzo, Robbins, (1996). Human Resource Management, 5th Edition. NewYork: Wiley.

De Nisi,A., Griffin, R. (2001). Human Resource Mangement. Boston, Newyork: Houghton Mifflin Company.

Dessler, G.(2011). Human Resource Management, Global Edition, 12th Edition. London: Pearson International Education.

Durna, Ufuk, "A ve B Tipi Kişilik Yapıları ve Bu Kişilik Yapılarını Etkileyen Değişkenler Üzerine Bir Araştırma", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.19, No.1, 2005, ss. 275-291.

Ergeneli, A (2006) Örgüt ve İnsan. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Eroğlu, U.(2006) İşletmelerde Eğitim Faaliyetlerinin Etkinliğinin Ölçümüne İlişkin Bir Model Önerisi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Yönetim Bilimleri Dergisi (4: 2) http://ybd.comu.edu.tr/sites/ybd.comu.edu.tr (23.02.2014).

Gürüz, D., Yaylacı, Ö.G.(2004). İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi. İstanbul: MediaCat.

Ivancevich, J. (2001). Human Resource Management, 8th Edition. USA: McGraw-Hill,Irwin.

Milkovich G, Boudreau J. (1997). Human Resorce Management, 8th Edition. USA: Irwin.

Mondy, W.R. (2008). Human Resource Management 10th Edition. New Jersey: Pearson International Edition.

Osmay, N. (1994)İnsan Mühendisliği, 5. Baskı, Ankara: Başkent Yayınevi.

Özgen, H., Yalçın, Azmi. (2010.) İnsan Kaynakları Yönetimi, Staratejik Bir Yaklaşım. Adana: Nobel Kitabevi.

Sabuncuoğlu, Z. (2012). Uygulama Örnekleriyle İnsan Kaynakları Yönetimi. İstanbul: Beta.

Sims, D. (2002). Creative New Employee Orientation Programs,USA: Mc-Graw Hill.

Yüksel, Ö. (2000). İnsan Kaynakları Yönetimi. Ankara: Gazi Kitabevi.

http://www.capital.com.tr/devlerin-mt-planlari-haberler/16429.aspx (Devlerin MT Planları Makale,1.09.2002)

http://www.psikoterapistim.org/sosyal_ogrenme_kurami_Albert_Bandura.htm

http://kisiselbasari.com/motivasyon-kavrami-ve-motivasyon-teorileri.html#ixzz2R5bFluhN

http://ogretimtasarimi.weebly.com/egitim-degerlendirme-modelleri.html 27.05.2013

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/grundtvig_en.htm

http://mevzuat.meb.gov.tr/html/3.html 22.02.2014

H. Meltem Ferendeci Özgödek

8. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE KARİYER GELİŞTİRME

BÖLÜM 8 KAYNAKÇA

Ataol, A., Aldemir, C. Budak, G., (2004). İnsan Kaynakları Yönetimi. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.

Aloğlu, N., (2001) İnsan Kaynakları Yönetiminde Yeni Dönem: Yetenek Yönetimi, Ticaret ve Turizm Eğitimi Dergisi, Sayı: 1 http://www.ttefdergi.gazi.edu.tr/makaleler/2010/Sayi1/68-97 / (24.02.2014).

Byars, L.L., Rue, L.W. (2000). Human Resource Mnagement, 6th Edition, USA: Mc Graw-Hill, Irwin.

Çalık, T.,Ereş, F. (2006). Kariyer Yönetimi, Ankara: Gazi Kitabevi.

De Cenzo, Robbins, (1996). Human Resource Management, 5th Edition. NewYork: Wiley.

Dessler, G. (2011). Human Resource Management, Global Edition, 12th Edition. London: Pearson International Education.

De Nisi, A., Griffin,R.(2001). Human Resource Mangement. Boston, Newyork: Houghton Mifflin Company.

Gürüz, D., Yaylacı, Ö.G. (2004). İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi. İstanbul: MediaCat.

Kale, E., Özer S. (2012). İşgörenlerin, Çok Yönlü ve Sınırsın Kairyer Tutumları: Hizmet Sektöründe bir Araştırma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 7(2), 173-196

Manzoni,J.F., Barsoux, J.L. (1998). "Başarısızlığa Koşullanma Sendromu", s. 191-217, İnsanları Yönetmek Harvard Business Review., İstanbul: Mess Yayınları

Milkovich G, Boudreau J. (1997). Human Resorce Management, 8th Edition. USA: Irwin.

Mondy, W. R.(2008). Human Resource Management 10th Edition. New Jersey: Pearson International Edition.

Ivancevich, J. (2001). Human Resource Management, 8th Edition. USA: McGraw-Hill,Irwin.

Otluoğlu, K.Ö.Ç. (2014). Bir Çalışma Alanı Olarak Kariyerin Sosyoloji ve Psikoloji Disiplinlerindeki Temelleri, Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt vıı, 87-109.

Özden, M. C., (2001). Bireysel Kariyer Yönetimi, Profesyonel'in El Kitabı. Ankara: McÖzden.

Özgen, H., Yalçın, Azmi. (2010.) İnsan Kaynakları Yönetimi, Staratejik Bir Yaklaşım. Adana: Nobel Kitabevi.

Sabuncuoğlu, Z. (2012).Uygulama Örnekleriyle İnsan Kaynakları Yönetimi. İstanbul: Beta.

Seymen, O. A. (2004). Geleneksel Kariyerden Sınırsız ve Dinamik/Değişken Kariyere Geçiş: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme, Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 1, 79-114.

Şimşek, Ş.M., Çelik, A., Akgemci T., Soysal, A., (2004). Kariyer Yönetimi. Ankara: Gazi Kitabevi.

Tunç, A., Uygur, A. (2001). Kariyer Planlaması ve Geliştirme. Ankara: Gazi Kitabevi.

Türkharman, M., Kamil, Şahin, (2010). Kadın ve Kariyer, Alanya İşletme Dergisi,2/1, 75- 88.

Yüksel, Ö. (2000). İnsan Kaynakları Yönetimi. Ankara: Gazi Kitabevi.

www.dcc-selbstaendig.de/WP/WP_02_2011.pdf (24.06.2013)

www.laser.uni-erlangen.de/papers/paper/98.pdf(26.06.2013)

www.isvemeslekdanismani.net/kariyer-yonetimi/#ixzz2XWRUvqzV(28.06.2013)

www.astd.org, 2011, www.iticu.edu.tr/uploads/yayin/fen20_dosyalar/33-38.pdf (28.06.2013)

Nurdan Atalay Odabaşı
Ç. Nehir Akşirin Borluk

9. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE İŞ DEĞERLEME SİSTEMİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

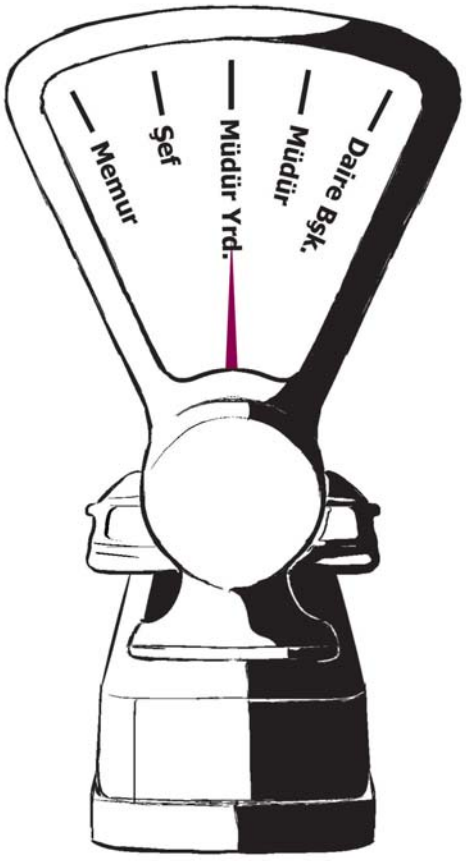

BÖLÜM 9 KAYNAKÇA

Acar, A.C. (2007). İşletmelerde Ücret Yapısının Oluşturulması ve Bir Uygulama. İstanbul: Literatür Yayınları.

Akal, Z. (1980). Özendirici Ücret Sistemleri ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Uygulama Durumu. Ankara:MPM Yayınları: 235.

Armstrong, M., Cummins, A., Hastings, S., Wood, W. (2007). *Job Evaluation: A Guide To Achieving Equal Pay*. London and Philadelphia: Kogan Page Publishers.

Aşkun, İ.C. (1969). İş Değerlemesi ve Türkiye'deki Uygulama. Ankara: MPM Yayınları: 25.

Ataay, İ.D. (1985). İş Değerleme ve Başarı Değerleme Yöntemleri. İstanbul: İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları: 166.

Aydın, A. (1983). İş Değerleme Tekniği ve Uygulamaları. Ankara: MPM Yayınları: 279.

Gemalmaz, O. (1995). *Analitik İş Değerlendirme Puan Yöntemi*. Ankara: MPM Yayınları: 318.

International Labour Office (ILO). (2008). *Promoting Equity Gender-Neutral Job Evaluation For Equal Pay: A Step By Step Guide.* Geneva: Marie-Thérèse Chicha.

Lorenz. F. R., Neumann P. (1970). İşin Doğru Değerlendirilmesi. Ankara: MPM Yayınları: 97.

Milkovich, G.T., Newman J.M. (2008). *Compensation,* Ninth Edition. New York: McGraw Hill.

Prokopenko, J. (2001). *Verimlilik Yönetimi,* 4. Baskı. Ankara: MPM Yayınları: 476.

Uyargil, C., Adal, Z., Ataay, İ.D., Acar, A.C., Özçelik, A.O., Dündar, G., Tüzüner, L.(2009). İnsan Kaynakları Yönetimi. 4. Baskı. İstanbul: İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları: 2211.

Prof. Dr. Azize Ergeneli
Doç. Dr. Arzu İlsev
Doç. Dr. Selin Metin Camgöz
Doç. Dr. Pınar Bayhan Karapınar
Yrd. Doç. Dr. Özge Tayfur Ekmekci

10. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARINDA ÜCRETLENDİRME

BÖLÜM 10 KAYNAKÇA

Ataay, İ.D. & Acar, A.C. (2010). Ücret Yönetimi, İnsan Kaynakları içinde, 347-440. İstanbul: Beta.

Benligiray, S. (2013). İş Değerlemesi ve Ücret Yönetimi. Ramazan Geylan, Zümrüt Tonus, Deiz Kağnıcıoğlu, Serap Benligiray, Barış Baraz, Derya Ergun Özler (Eds.), İnsan Kaynakları Yönetimi içinde (s. 156-184). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Bingöl, D. (2010). İnsan Kaynakları Yönetimi (7. Baskı). İstanbul: Beta.

Bohlander, G., Snell, S. & Sherman, A. (2001). *Managing Human Resources,* Mason, OH: Southwestern.

Cascio, W.F. (1994). *Managing Human Resources: Productivity, Quality of Work Life, Profits*. 3. Baskı. New York: McGraw Hill.

Cherrington, D.J. (1995). *The Management of Human Resources*. 4. Baskı. New Jersey: Prentice Hall.

Dessler, G. (2011). *Human Resource Management*. 12. Baskı. Essex: Pearson Education Limited.

Ergeneli, A. (2006). Örgüt ve İnsan. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Göksel, A. (2013). İşletmelerde Performans Değerleme Sistemi Tasarımı, Ankara: Nobel.

Gündoğan, Nadi (2001) İşgücünün Yaşlanması ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56 (4), 95-108.

http://www.isvesosyalguvenlik.com. Erişim tarihi: 5 Eylül 2013.

Ivancevich, J.M. (1995). *Human Resource Management* (7. Baskı). Boston, MA: Irwin/McGraw-Hill.

Metin Camgöz, S. (2011) İşletmenin Çevresi ve İşletme Türleri. Gültekin Yıldız ve Bahadır Akın (Ed), İşletme Bilimine Giriş içinde (s. 36-64). İstanbul: Lisans.

Mondy, R.W. (2012). *Human Resource Management*. Essex: Pearson Education Limited.

Mathis, R.L. & Jackson, J.H. (1994). *Human Resources Management,* St. Paul, MN: West Publishing.

Mondy, R.W. & Noe, R.M. (2005). *Human Resource Management*, Upper Saddle River, NJ: Pearson-Prentice Hall.

Robbins, S.P. and Judge, T.A., (2012). *Essentials of Organizational Behavior* (14. Baskı). Harlow: Pearson/Prentice Hall.

Sabuncuoğlu, Z. (2012). *Uygulama Örnekleriyle İnsan Kaynakları Yönetimi,* İstanbul: Beta.

Sadullah, Ö., Uyargil, C., Acar, A.C., Özçelik, O., Ataay, İ.D., Adal, Z. & Tüzüner, L. (2013). İnsan Kaynakları Yönetimi, İstanbul: Beta.

Timur, H. ve Kılıç, M. (2005). İş Değerlendirmesinde Puanlama Yöntemi (İki Örnek Uygulama). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Werther, W.B. ve Davis, K. (1996). *Human Resources and Personnel Management* (5. Baskı). Boston, Irwin/McGraw Hill.

Yrd. Doç. Dr. Özge Tayfur Ekmekci

11. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE İŞ GÜVENLİĞİ VE ÇALIŞAN SAĞLIĞI

BÖLÜM 11 KAYNAKÇA

Aldemir, C., Ataol, A. ve Budak, G. (2004). İnsan kaynakları yönetimi. İzmir, Türkiye: Fakülteler-Barış Kitabevi.

Ataç, S., Bozkurt, V., Bayram, N., Yıldız, S., Aytaç, M., Akıncı, F.S., ve Bilgel, N. (2011). Workplace violence: a study of Turkish workers. *International Journal of Occupational Safety and Ergonomics, 17* (4), 385-402.

Bakker, A.B., Demerouti, E., ve Schaufeli, W.B. (2002). Validation of the Maslach Burnout Inventory – General Survey: An Internet study across occupations. *Anxiety, Stress, and Coping, 15* (3), 245-260.

Balcazar, H., Denman, C., ve Lara, F. (1995). Factors associated with work-related accidents and sickness among maquiladora workers: The case of Nogales, Sonora, Mexico. *International Journal of Health Services*, 25, 489–502.

Baron, R.A., & Neuman, J.H. (1996). Workplace violence and workplace aggression: Evidence on their relative frequency and potential causes. *Aggressive Behavior*, *22*, 161-173.

Baron, R.A., Neuman, J.H., ve Geddes, D.(1999). Social and personal determinants of workplace aggression: Evidence for the impact of perceived injustice and the Type A behavior pattern. *Aggressive Behavior*, 25, 281-296.

Bingöl, D. (2010). İnsan kaynakları yönetimi (7. Baskı). İstanbul, Türkiye: Beta Yayıncılık.

Budak, G. (2008). *Yetkinliğe dayalı insan kaynakları yönetimi*. İzmir, Türkiye: Barış Yayınevi: Fakülteler Kitabevi.

Buss, A.H. (1961). *The Psychology of Aggression*. New York, USA: Wiley.

Canadian Centre for Occupational Health & Safety. (2012, Ocak 18). *Violence in the workplace: OSH Answers*. Haziran 28, 2012 tarihinde Canadian Centre for Occupational Health & Safety: http://www.ccohs.ca/oshanswers/psychosocial/violence.html adresinden alındı.

Chappell, D. ve Di Martino (2006). *Violence at work*, Geneva: International Labor Organization.

Cooper, M.D. (2000). Towards a model of safety culture. *Safety Science, 36(2),*111-136.

Cordes, C.L., ve Dougherty, T.W. (1993). A review and integration of research on job burnout. *Academy of Management Review, 18* (4), 621-656.

Cox, S. ve Cox, T. (1991). The structure of employee attitudes to safety - a European example. *Work and Stress*, 5, 93-106.

Coyle, I.R., Sleeman, S.D. ve Adams, N. (1995). Safety Climate. *Journal of Safety Research, 26 (4),* 247-254.

Cronin J.B. (1971). Cause and effect? Investigation into aspects of indu strial accidents in the United Kingdom. *International Labour Review*, Feb, 99-115.

Çalışanların İş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin usulleri ve esasları hakkındaki yönetmelik (2013), 24.01.2014 tarihinde http://www.alomaliye.com/2013/calisanlarin-is-sagligi-ve-guvenligi-egitimlerinin.htm adresinden alınmıştır.

Douglas, S.C., ve Martinko, M.J. (2001). Exploring the role of individual differences in the prediction of workplace aggression. *Journal of Applied Psychology*, *86* (4), 547-559.

Einarsen, S. (1999). The nature and causes of bullying at work. *International Journal of Manpower, 20 (1-2),* 16-28.

Fontana, D. (1991). *Managing stress*. Great Britain: John Wiley & Sons.

Freudenberger, H.J. (1974). Staff burnout. *Journal of Social Issues*, *30* (1), 159-165.

Gee, E.M.T. ve Veevers, J.E. (1983). Playing it safe: accident mortality and gender roles. American Sociological Association.

Greene, G. (1961). *A Burn-out case* (1 b.). USA: Viking Press.

Guldenmund F.W. (2000). The nature of safety culture: A review of theory and research. *Safety Science*, *34* (1-3), 215-257.

Güvenlik (2013) Güncel Türkçe Sözlük içinde. 06 Şubat 2013 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.50704388a4bfb7.75401414.

Hinze J. ve Raboud P. (1988).Safety on large building construction Project. *Construction Engineering Management*, *114*, 286-293.

Health and Safety Commision (HSC), 1993. *Third report: organizing for safety*. ACSNI Study Group on Human Factors. HMSO, London.

Işık, E. (2007). İşletmelerde mobbing uygulamaları ile iş stresi ilişkisine yönelik bir araştırma. Yayınlanmamış Tez Çalışması. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ivancevich, J.M. (2007). *Human Resource Management* (10. Baskı). New York, USA: McGraw-Hill.

Iverson, R.D. ve Erwin, P.J. (1997). Predicting occupational injury: the role of affectivity. *Journal of Occupational and Organizational Psychology,* 70, 113–128

İş Kanunu (2003). 06.10.2012 tarihinde http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4857.html adresinden alınmıştır..

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (2012). 24.01.2013 tarihinde http://www.iskanunu.com/images/dokuman/diger-kanunlar/6331-sayili-is-sagligi-guvenligi-kanunu.pdf adresinden alınmıştır.

Kaçmaz, N. (2005). Tükenmişlik (Burnout) Sendromu. İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi, *68* (1), 29-32.

Kay-Eccles, R. (2012). Meta-analysis of the relationship between coworker social support and burnout using a two-level hierarchical linear model. *Western Journal of Nursing Research, 34* (8),1062-1063.

Kaza (2013). Güncel Türkçe Sözlük içinde. 06 Şubat 2013 tarihinde http:// www.tdk. gov. tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5 07044641be6c5.62298851' dan alınmıştır.

Kaza (2013). Büyük Türkçe Sözlük içinde. 06 Şubat 2013 tarihinde http://tdkterim.gov.tr/bts/'dan alınmıştır.

Kelly, S.M., ve Miles, D.R. (1997). Social inequality and injuries: do morbidity patterns differ from mortality? *Social Science & Medicine*, *44*, 63–70.

Kirschenbaum, A., ve Oigenblick, L., Goldberg, A. (2000). Well being, work environment and work accidents. *Social Science & Medicine*, *50* (5), 631-639.

LeBlanc, M.M., ve Kelloway, E.K. (2002). Predictors and outcomes of workplace violance and aggression. *Journal of Applied Psychology, 87* (3), 444-453.

Lee, G., ve Wrench, J. (1980). Accident prone immigrants': an assumption challenged. *Sociology*, 14, 551–566.

Leymann, L. (1990). Mobbing and psychological terror at workplaces. *Violence and Victims, 5*(2)*,* 119-126.

Leymann, L. (1996) .The content and development of mobbing at work. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5 (2), 165-184. DOI: 10.1080/13594329608414853.

Leymann, L., ve Gustafsson, A. (1996). Mobbing at work and the development of post traumatic stress disorders, *European Journal of Work and Organizational Psychology, 5* (2), 251-275.

Lorenz, K. (1966). *On Aggression*. United Kingdom: Methuen & Co. Ltd.

Mack,D., Shannon,C., Quick,J., ve Quick,J. (1998). Stress and the preventive management of workplace violence. R.W.Griffin, A.O'Leary-Kelly,& J.M.Collins (Eds.), *Dysfunctional behavior in organizations: Violent and Deviant Behavior* içinde (pp.119-141).Stanford, CT:JAIPress

Maslach, C., ve Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior, 2* (2), 99-113. DOI: 0 142-2774/81/020099- 15$01.

Maslach, C., Schaufeli, W. B., ve Leiter, M.P. (2001). Job Burnout. *Annual Review of Psychology, 52*, 397-422.

Ménard, J., Brunet, L., ve Savoie, (2011). Interpersonal Workplace Deviance: Why Do Offenders Act Out? A Comparative Look on Personality and Organisational Variables. *Canadian Journal of Behavioural Science*, *43* (4), 309-317.

Mondy, R.W. (2012). *Human resource management*. Essex: Pearson Education Limited.

Mullen, J. (2004). Investigating factors that influence individual safety behavior at work. *Journal of Safety Research, 35* (3), 275-285.

Ocaktan, M.E. (2009). *Bir otomotiv fabrikasında güvenlik kültürünün değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Ostrom, L., Wilhelmsen, C. ve Kaplan, B. (1993). Assessing safety culture. *General safety considerations*, 34,163-173.

Pidgeon, N.F. (2001). Safety culture and risk management in organizations. *Journal of Cross Cultural Psychology*, *22*,129-140.

Richards, J. (2003). *Management of Workplace Violence Victims*. 06.10.2012 tarihinde http://cdrwww.who.int/violence_injury_prevention/violence/interpersonal/en/WVmanagementvictimspaper.pdf adresinden erişildi.

Sadullah, Ö. (2010). "İnsan Kaynakları Yönetiminde Koruma İşlevi-İş Güvenliği ve İşgören Sağlığı", İnsan Kaynakları Yönetimi Kitabı (5. Baskı) içinde 9. Bölüm, İ.Ü. İşletme Fakültesi, İKY ABD, İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Sağlık. (2013). Güncel Türkçe Sözlük içinde. 06. Şubat 2013 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.507042fb9d7ed4.98124139'dan alınmıştır.

Sargent, L. D., ve Terry, D.J. (2000). The moderating role of social support in Karasek's job strain model. *Work & Stress*, 14 (3), 245-261.

Schein, E.H. (1992). *Organizational Culture and Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Skarlicki, D.P.,ve Folger,R. (1997). Retaliation in the workplace : The roles of distributive, procedural,and interactional justice. *Journal of Applied Psychology*, *82*, 434-443.

Solmuş,T. (2005). İş yaşamında travmalar: cinsel taciz ve duygusal zorbalık/ taciz (mobbing*)", İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, *7(2)*, s. 6-7.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2006). 06.10.2012 tarihinde http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27054.html adresinden alınmıştır.

Suruda Al (1992). Work-related deaths in construction painting. *Scandinavian Journal of Work Environment & Health*, *18*, 30-33.

Tutar, H. (2004a). İşyerinde Psikolojik Şiddet, 3. Baskı, Ankara: Platin Yayınları.

Tutar, H. (2004b). İşyerinde psikolojik şiddet sarmalı: Nedenleri ve sonuçları. *Yönetim Bilimleri Dergisi, 2* (2), 101-128.

Ulson, A. (2004). Violence at work: Findings from the 2002/2003 British Crime Survey. Home Office Online Report 04/04. 06 Şubat 2013 tarihinde http://workboostwales.net/violence/bcsviolence0203.pdf adresinden alınmıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labor Organization). (2009). Health and life at work: A Basic human right. 24.01.2014 tarihinde http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_108686.pdf adresinden alınmıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labor Organization). (2013). Safety and health at work. 03.02. 2013 tarihinde http://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/lang--en/index.htm adresinden alınmıştır.

Weinstein, N.D., Sandman, P.M., ve Roberts. N.E. (1991). Perceived susceptibility and self-protective behavior. *Health Psychology*, *10*, 25–33.

Williams, S., ve Cooper, L. (2002). *Managing workplace stress*. Great Britain: John Wiley & Sons, Ltd.

Vaughn, E. (1993).Chronic exposure to an environmental hazard risk perceptions and self-protective behavior. *Health Psychology*, 12 (1), 74–85.

Yule, S. (2003). Safety culture and safety climate: A review of the literature. 06.10.2012 tarihinde http://www.efcog.org/wg/ism_pmi/docs/Safety_Culture/Feb08/safety_culture_and_safety_climate_a_review_of_the_literature.pdf adresinde erişildi.

Doç. Dr. Burcu Kümbül Güler

12. BÖLÜM

ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ

BÖLÜM 12 KAYNAKÇA

Bingöl, D. (2010). İnsan Kaynakları Yönetimi. (7. Baskı) İstanbul: Beta Yayıncılık.

Canbolat, T. (2013). 6356 Sayılı Kanunda Barışçıl Çözüm Yolu Olarak Arabuluculuk. Çalışma ve Toplum. 2013/4: 247-274.

Çelik, A. (2012). Grev Yasaklı Tek Sendika Rejimi. Radikal 2. 29.01.2012. Erişim: http://www.radikal.com.tr/radikal2/grev_yasakli_tek_sendika_rejimi-1077262.

Çetik, M. ve Akkaya, Y. (1999). Türkiye'de Endüstri İlişkileri. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını. İstanbul: Numune Matbaacılık.

Demirbilek, T. (1996). Toplu Pazarlığın Davranışsal Boyutu. İzmir: Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları: 28.

Demirbilek, T. (2009). Grevde Sendika Üyelerinin Öfke ve Kaygı Durumları. Finans Politik & Ekonomik Yorumlar. 46(535): 37-52.

Dibble, R.E. (1994). Labour-Management Relations. (İçinde) W.R. Tracey. (Edi). Human Resources Management and Development Handbook. (2. Baskı). New York: American Management Asssociation.

Ekin, N. (1989). Endüstri İlişkileri. (5. Baskı). İstanbul: Temel Matbaacılık.

Ekin, N. (1998). Endüstri İlişkileri. (İçinde) Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi. Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını. İstanbul: Numune Matbaacılık.

Erdut, T. (2002). İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkilerinde Değişim. İzmir: TÜHİS.

Fiorito, J. (2001). Human Resource Management Practices and Worker Desires for Union Representation. Journal of Labor Research. 22(2): 335-354.

Gill, C. (2007). A Review of the Critical Perspective on Human Resource Management. Melbourne Business School. http://works.bepress.com/carol_gill/11/PDF (Erişim tarihi: 12.07.2010).

Hyman, R. (1997). Küreselleşme Bağlamında Sendikalar ve Çıkarların Temsili. http://petrol-is.org.tr/sites/default/files/dsh_2.pdf (Erişim Tarihi: 03.12.2012)

Kağnıcıoğlu, D. (2012). Endüstri İlişkilerinin Teorik Çerçevesi. (İçinde). Endüstri İlişkileri (Edi.: B. Uçkan ve Ş. Çalış) T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2640. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi (s. 26-53).

Kağnıcıoğlu, D. (2013). Toplu İş Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları. (İçinde) Çalışma İlişkileri (Edi.: D. Kağnıcıoğlu). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2550. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi (s. 200-223).

Katz, H. C. ve Kochan, T. A. (2000). An Introduction to Collective Bargaining and Industrial Relations. Boston: McGraw-Hill Companies, Inc.

Kaufman, B. (2001). Human Resources and Industrial Relations: Commonalities and Differences. Human Resource Management Review. 11: 339-374.

Kocabaş, F. (2002). Küreselleşme Sürecinde İşveren Sendikalarında Yeniden Yapılanma Gereksinimi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2, 39-60.

Koray, M. (1992). Endüstri İlişkileri. İzmir: Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları.

Kutal, M. (1987). Türk Toplu İş Hukukunda Barışçı Çözüm Yolları. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası. 43, Prof. Dr. S. F. Olgener'e Armağan, s. 295-322.

Kutal, M. (2005). Türk Sendikacılığını Çevreleyen Olumsuz Koşullar, Özellikler ve Yeni Bir Yapılanma İhtiyacı. Çalışma ve Toplum. 2, 11-25.

Makal, A. (1987). Grev: Kuramlar ve Uluslararası Farklılıklar. Ankara: V Yayınları.

Muchinsky, P. M. (1999). Psychology Applied to Work. (6. Baskı). Belmont, CA: Wadsworth.

Özkiraz, A. ve Talu, N. (2008). Sendikaların Doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa Ülkeleri Karşılaştırması. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 108-126.

Selamoğlu, A. (2003). İşçi Sendikacılığında Yeniden Yapılanma ve Örgütlenme Modeli. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 6(2): 63-98.

Şenkal, A. (1999). Sendikasız Endüstri İlişkileri (Genel Olarak Dünyada ve Türkiye'de). Ankara: Kamu-İş Yayınları.

Tınar, M. Y. (2000). Sosyal Siyaset'ten Endüstri İlişkileri'ne / Endüstri İlişkileri'nden İnsan Kaynakları'na? "Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Öğretiminde Yeniden Yapılanma" Üzerine Düşünceler. (İçinde) Prof. Dr. Nusret Ekin'e Armağan. (s. 893-904). Ankara: Tühis Yayın No: 38.

Tokol, A. (1984). İngiltere'de Sendikacılık ve Toplu Pazarlık Sistemi. Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi. 5(1): 221-228.

Tokol, A. (2011). Endüstri İlişkileri ve Yeni Gelişmeler. Bursa: Dora Yayınları.

Tokol, A. ve Alper, Y. (2012). Sosyal Politika. (Edi.). Bursa: Dora Basın Yayın Dağıtım.

Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1998). Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını. İstanbul: Numune Matbaacılık.

Uçkan, B. (2012a). İşçi Sınıfı ve İşçi Sendikaları. (İçinde). B. Uçkan ve Ş. Çalış. (Edi.). Endüstri İlişkileri (s. 54-76). T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2640. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Uçkan, B. (2012b). Toplu İş Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları. (İçinde). B. Uçkan ve Ş. Çalış. (Edi.). Endüstri İlişkileri (s. 164-189). T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2640. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Uçkan, B. (2013). Türkiye'de Sendikacılık. (İçinde). B. Uçkan. (Edi.). Sendikacılık (s. 164-198). T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2640. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Uçkan, B. ve Kağnıcıoğlu, D. (2004). Endüstri İlişkileri. (1. Baskı). Eskişehir: TC Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1573.

Urhan, B. (2005a). Sendikal Örgütlenme Bunalımı ve Türkiye'deki Durum. İstanbul: Petrol-İş Yayınları: 97.

Urhan, B. (2005b). Türkiye'de Sendikal Örgütlenmede Yaşanan Güven ve Dayanışma Sorunları. Çalışma ve Toplum. 1: 57-88.

Yıldırım, E. (1997). Endüstri İlişkileri Teorileri: Sosyolojik Bir Değerlendirme. Sakarya: Değişim Yayınları.

Yıldırım, E. (1998). Güç Kavramı ve İstihdam İlişkisi. Amme İdaresi Dergisi. 31(4): 51-64.

Yıldırım, E. ve Demirkan, M. (2000). Endüstri İlişkileri Ders Notları. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Yıldırım, E. ve Uçkan, B. (2010). İşverenlerin Sendikasızlaştırma Modelleri Ve Türkiye Örneği. Çalışma ve Toplum. 2: 163-184.

Yorgun, S. (2005). Küreselleşme Sürecinde Türk Sendikacılığında Yeni Yönelişler ve Alternatif Öneriler. Çalışma ve Toplum. 3: 137-162.

Av. Doğan Gözde Özgödek

13. BÖLÜM

HUKUKSAL AÇIDAN İNSAN KAYNAKLARI UYGULAMALARI VE İŞVERENİN İSPAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ

BÖLÜM 13 KAYNAKÇA

Birben, E., Öktem, S.i, (Nisan, 2001), İş Yargılamasının Medeni Usul Hukukuna Hakim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan, 2. Cilt, 1076-1143.

Bozkurt, H. A.,(Nisan,2012), 4. Bası, İş Yargılaması Usul Hukuku, 331-336.

Geleri M. F., Son Çare Fesih, İnsan Kaynakları Platformu web sitesi, 2013, www.ikplatform.com.

Kurt, K., (Kasım, 2004), 14. Bası, İş Kanunları,

Süzek, S., (Ekim,1998), 1. Bası, İş Hukukunun Genel Esasları,171.

Kazancı Yayınları, Mevzuat Bilgi Bankası.

İNSAN VE TOPLUM

TAŞKÖPRÎZÂDE'NİN AHLÂK VE SİYASET DÜŞÜNCESİ

Mustakim Arıcı

ilem KİTAPLIĞI
nobel

YAYIN NO: 1493
İLEM Kitaplığı No: 18
İslam Ahlâk Düşüncesi No: 11
ISBN: 978-605-320-399-5
© 1. Basım, Nisan 2016

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

İnsan ve Toplum: Taşköprîzâde'nin Ahlâk ve Siyaset Düşüncesi
Mustakim Arıcı

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Ömer Türker

Yayıma Hazırlayan: Kübra Bilgin Tiryaki
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Kapak Görsel: © Gülseher Kahraman, "Beyazıt Camii ve Sahaflar"
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Arıcı, Mustakim.
İnsan ve Toplum: Taşköprîzâde'nin Ahlâk ve Siyaset Düşüncesi / *Mustakim Arıcı*
1. Basım, XII+164, s., 165x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-399-5
1. Taşköprîzâde 2. Ahlâk 3. Siyaset

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

TAKDİM ..... **ix**
ÖNSÖZ ..... **xi**

GİRİŞ

Onaltıncı Yüzyıl Osmanlı Ahlâk Literatürü Üzerine Bir Değerlendirme 1
Taşköprîzâde Külliyatı 11
İlimlere Dair Eserleri 12
Ahlâk ve Siyasetle İlgili Eserleri 15
Dinî İlimlerle İlgili Eserleri 17
Biyografik Eserleri 18
Diğer Eserleri 19

BİRİNCİ BÖLÜM
BİLGİ VE AHLÂK

İlim Ahlâkı 22
Pratik Felsefenin Bir Parçası Olarak Ahlâk 27
Fıkıh ve Ahlâk 28
Tasavvuf ve Ahlâk 30
Kelam ve Ahlâk 33
Edeb ve Ahlâk 34
Fizyonomi, Astroloji, Okült İlimler ve Ahlâk 37

İKİNCİ BÖLÜM
AHLÂK VE İNSAN

Ahlâkî Eylemin Kelamî Temeli Olarak İrade Özgürlüğü 45
Ahlâkî Eylemin Felsefî ve Psikolojik Kökeni Olarak Nefis 48
Psikolojik Durumlar ve Huyların Kaynağı 57
Psikolojik Durumlar ve Nitelikler 58
Huyların Kaynağı ve Değişebilirliği Problemi 63
Yetkinleşme ve Erdem Sorunu 69
Erdemli Olma Mücadelesi ve Riyâzet 83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TOPLUM VE SİYASET

Siyaset Araştırması Hakkında 91
Pratik Felsefe ve Siyaset 93
Siyaseti Tamamlayan İlimler 97
Toplum ve Siyaset Araştırmasının Kavramsal Alt Yapısı 101
Toplum, Meslekler ve Ekonomi 104
Siyaset ve Düzen Arayışı 111
Erdemli Ülke 115
Devlet Başkanı ve Hükümet Etme 120
Başkanlık Modelleri ve İdeal Başkan 121
Başkanın Yönetimi ve Siyasete Dair Hükümler 127
Düzeni Tehdit Eden Unsurlar ve Yaptırımlar 137

SONUÇ 143

KAYNAKÇA 149

İSİM DİZİNİ 161

KAVRAM DİZİNİ 164

Önsöz

Türkçe literatürde Osmanlı düşünce tarihi ve Osmanlı bilginleri üzerine yapılan neşir, çeviri, telif ve tez türü çalışmalar, sahayı bilen araştırmacıların vâkıf olduğu üzere gerek niceliksel ve gerek niteliksel olarak büyük bir ilim ve fikir mirasını anlama ve tahlil etme noktasında istenilen seviyede değildir. Buna karşın ümit verici bir merhaleye gelindiğini, Osmanlı ilim ve fikir hayatına, bu mirasın önemli temsilcilerine yönelik tecessüsün arttığını gözlemlemek mümkündür. 16. yüzyılı en iyi temsil eden âlimlerden biri olduğu gibi genel olarak Osmanlı ilim ve fikir mirasının önde gelen isimlerinden olan Taşköprîzâde Ahmed Efendi ve eserlerine yönelik ilgiyi de bu kapsama dâhil edebiliriz. Taşköprîzâde'nin çoğu yazma halinde olan eserlerinin önemli bir kısmının bir proje kapsamında yakın bir zaman içinde neşredilecek olması, ayrıca bu yıl içerisinde Taşköprîzâde hakkında uluslararası bir sempozyumun yapılacak olması bu ilginin çok güçlü tezahürleridir.

Osmanlı âlimlerinin biyografilerine dair kaleme aldığı alandaki eşsiz eseri, ilimlere dair metinleri, dinî ve felsefî ilimlerin birçok şubesindeki çalışmaları Taşköprîzâde'yi müstesna bir konuma oturtmaktadır. Taşköprîzâde'nin ahlâk ve siyasete dair görüşleri ayrıca merak konusu olan bir inceleme alanıdır. Onun ahlâk ve siyasetle ilgili müstakil olarak kaleme aldığı metinleri, ilimlere dair eserleri ve diğer sahalarda yazdığı eserleri ahlâk ve siyasetle alakalı düşüncelerini okuyacağımız kaynaklardır. Taşköprîzâde'nin pratik felsefe üzerine yazdığı bir şerhi çalışmakla başlayan ilgim onun diğer iki risalesinin tahkik ve çevirisi ile devam etti. Biri yayınlanan ve diğer ikisi yayına hazırlanan bu metinler ve müellifin diğer birçok eserinden hareketle hazırlanan bu çalışma Osmanlı düşünce tarihi literatürüne ve Taşköprîzâde araştırmalarına mütevazı bir katkı sunmaya taliptir.

Bu çalışmada Taşköprîzâde'nin bilhassa ahlâk ve siyasete dair metinlerini yaşadığı dönem içerisinde anlamlı bir yere oturtabilmek için 16. yüzyıl Osmanlı ahlâk literatürü hakkında bir tasvir sunmayı, müellifin çalışmada kullandığımız me-

tinlerini tanıtmayı gerekli gördük ve bunu bir literatür araştırması mahiyetindeki giriş bölümüyle somutlaştırdık. Çalışmanın omurgasını oluşturan üç bölümde ise Taşköprîzâde'nin ahlâk ve siyasete dair görüşlerini olabildiğince geniş bir zaviyeden ele almaya çalıştık. Zira onun çok yönlü ilgileri böyle bir perspektifi zorunlu kılmaktaydı. Böylelikle metnin ahlâkla ilgili ilk iki bölümünde felsefenin yanında fıkıh, kelam, tasavvuf ve hatta ahlâk çalışmalarında pek dikkate alınmayan ilimlerin problemleri de tartışmaya dâhil edildi. Bununla birlikte müellifin ahlâkta felsefî ve tasavvufî neşvesinin çok daha bariz olduğunu söylemeliyiz. Taşköprîzâde'nin birçok kaynaktan beslenmesi genel olarak siyaset sahasındaki görüşleri için de geçerlidir. Felsefe, siyasetnâme, kelam, siyasetü'ş-şer'iyye ve kısmen de olsa tasavvuf literatürünün bir hamulesi olan siyasetle ilgili görüşlerini üçüncü bölümde ele aldık. Her üç bölümde müellifin görüşlerinin kaynaklarına ulaşmayı, yer yer bunlara atıf yapmayı ve bu şekilde bir âlim üzerinden İslâm düşünce tarihindeki sürekliliği göstermeyi amaçladık. Öte yandan belli problemler çerçevesinde Taşköprîzâde'nin yaşadığı 16. yüzyıl Osmanlı ilim ve kültür hayatının başat isimlerine de temas etmeyi uygun gördük. Bu yaklaşımın okuyucuya mukayese yapma imkânı vereceğini ve müellifimizle bu isimlerin ortak bir terminolojiyi ve dili kullandıklarını görme fırsatı sunacağını düşündük.

Bu çalışmanın İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve İLKE (İlim Kültür Eğitim Derneği) tarafından 2013 yılı itibariyle başlatılan "İslâm Ahlâk Düşüncesi Projesi" kapsamına alınmasından editöryal okumaya kadarki süreçlerini yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Ömer Türker'e, bu süreci titiz bir şekilde takip ederek yoğun bir mesai harcayan ve metnin tümünü okuyan Kübra Bilgin Tiryaki'ye şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca bu projeye destek sağlayan İLEM ve İLKE'nin kıymetli yöneticilerine ve özellikle Doç. Dr. Lütfi Sunar beyefendiye teşekkür ediyorum. Taşköprîzâde araştırmalarına yönelmemde teşvikleri olan muhterem hocam Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'na, Taşköprîzâde'nin muhtelif metinlerini ve bazı ikincil kaynakları benimle paylaşan Yrd. Doç. Dr. Ahmet Süruri'ye, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Halil Üçer'e, Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman Atçıl'a ve doktora öğrencisi Ahmet Tahir Nur'a minnettarım. Hazırlamış olduğu minyatürü çalışmamızın kapağında kullanmak için izin veren Gülseher Kahraman'a ve yayında emeği geçen Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına da teşekkür ediyorum.

Mustakim Arıcı
10 Nisan 2016
Zeynep Kamil / Üsküdar

Kaynakça

Akhisarî, Hasan Kâfî, *Usûlü'l-hikem fî nizâmi'l-âlem*, çev. Ömer Mahir Alper, *Osmanlı Felsefesi: Seçme Metinler*, haz. Ömer Mahir Alper, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2015), s. 309-329.

Akhisarî, en-Nevâlî Nasûh, *Terceme-i Nesâih-i Aristûtâlîs*, S. K., Hafidefendi, nr. 253.

Aktepe, M. Münir, "Taşköprî-zâde", *İA*, MEB, XII/I, 41-46.

Akün, Ömer Faruk, "Alâeddin Ali Çelebi", *DİA*, II, 315-318.

Âl-i Yasin, Ca'fer, *el-Fârâbî fî hudûdihi ve rusûmihi*, (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1985/1405).

Alper, Ömer Mahir, *İbn Sînâ*, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2014).

Altaş, Altaş, "Hikemiyât Literatürü ve Ahlâk", *İslâm Ahlâk Literatürü: Ekoller ve Problemler*, ed. Ömer Türker, Kübra Bilgin, (Ankara: Nobel Yayınları, 2014), s. 103-138.

Altun, Hilmi Kemal, *Osmanlı Müelliflerince Yazılan Kazâ-Kader Risâleleri ve Taşköprîzâde'nin Risâle fi'l-Kazâ ve'l-Kader Adlı Eseri*, (Yüksek lisans tezi), M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

el-Amâsî, Alâüddin Çelebî Alî b. Hüseyin, *Tâcü'l-edeb*, S. K., Yazmabağışlar, nr. 2476.

el-Amâsî, Ahmed b. Hüsameddin, *Mir'âtü'l-mülûk*, S. K., Esad Efendi, nr. 1890.

Anay, Harun, *Celâleddin Devvânî: Hayatı, Eserleri Ahlâk ve Siyaset Düşüncesi*, (Doktora tezi), İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994.

Arıcı, Mustakim, "Adududdîn el-Îcî'nin Ahlâk Risalesi: Arapça Metni ve Tercümesi", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, 15 (Mart 2009), s. 135-172.

_____, "Ahlâk Neyi Bilmektir? Bir İlim Olarak Ahlâk", ed. Ömer Türker, Kübra Bilgin, *İslâm Ahlâk Literatürü: Ekoller ve Problemler*, (Ankara: Nobel Yayınları, 2015), s. 43-78.

_____, "Sühreverdî ve İlk Dönem Şarihlerinde Ahlâk Problemi", *Şeyhu'l-İşrâkın İzinde: İlk Dönem İşrâkî Şârihler*, ed. M. Nesim Doru, Ömer Bozkurt, Kamuran Gökdağ, (İstanbul: Divan Kitap, 2015), II, 265-293.

_____, "Erdemlerin Tasavvuru ve Tanımı: Taşköprizade'nin Erdem Şemaları", *Dîvân Disiplinlerarası Dergisi*, 38 (2015), s. 1-38.

_____, *Fahreddin Râzî Sonrası Metafizik Düşünce: Kâtibî Örneği*, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2015).

_____, "İlimler Tasnifi Literatüründe Ahlâk İlmi", *Mukaddime*, 7 (2016), s. 1-29.

_____, "Adududdin el-Îcî'de Huy ve Erdem Problemi", *Nazariyat İslâm Felsefe ve Bilim Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4 (2016), s. 31-56.

Aristoteles, *el-Ahlâk*, çev. İshak b. Huneyn, nşr. Abdurrahman Bedevî, (Kuveyt: Vekâletü'l-Matbû'ât, 1979).

_____, *Atinalıların Devleti*: *Athenaion Politeia*, çev. Furkan Akderin, yay. haz. Yiğit Değer Bengi, (İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2005).

_____, *Politika*, çev. Mete Tunçay, 14. basım, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011).

_____, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Saffet Babür, (Ankara: BilgeSu, 2012).

Arkan, Atilla, "Psikoloji: Nefis ve Akıl", *İslâm Felsefesi: Tarih ve Problemler*, ed. M. Cüneyt Kaya, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2013), s. 569-598.

Atâî, Nev'izâde, *eş-Şekâiku'n-nu'mâniyye ve Zeyilleri: Hadâikü'l-hakâik fî tekmileti'ş-Şekâik*, nşr. Abdülkadir Özcan, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989), II.

Atçıl, Abdurrahman, *The Formation of the Ottoman Learned Class and Legal Scholarship (1300-1600)*, (PhD. diss.), The University Of Chicago, Department of Near Eastern Languages and Civilizations, 2011.

_____, " "Osmanlı Devleti'nin Ulemâsı" / Osmanlı Âlim-Bürokratlar Sınıfı (1453-1600)", *Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası: İstanbul'un Fethinden Süleymaniye Medreselerinin Kuruluşuna Kadar*, ed. Ömer Mahir Alper, Mustakim Arıcı, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2015), s. 265-282.

Aykıt, Asiye, "Müneccimbaşı Ahmed Dede'nin 'Şerhu Ahlâkı Adud' Adlı Eseri Bağlamında Siyaset Düşüncesi", *CÜİFD*, XVIII/1 (2014), s. 155-197.

Aynî, Mehmet Ali, *Türk Ahlâkçıları*, haz. İsmail Kara, (İstanbul: Kitabevi, 1993).

Bayrak, Cemal, "Sehâbî", *DİA*, XXXVI, 309-310.

Beyazıt, Yasemin, *Osmanlı İlmiyye Mesleğinde İstihdam (XVI. Yüzyıl)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014).

el-Beyzâvî, Kadı, *Tavâli'u'l-Envâr: Kelam Metafiziği*, çev. İlyas Çelebi, Mahmut Çınar, (İstanbul: TYEKBY, 2014).

_____, *Tuhfetü'l-ebrâr Şerhu Mesâbîhi's-sünne li'l-İmâm el-Begâvî*, (Dımaşk, Beyrut: Dârü'n-Nevâdir, 2012), I.

Bircan, Hasan Hüseyin, "Ahlâk: Mutluluk ve Erdem", *İslâm Felsefesi: Tarih ve Meseleler*, ed. M. Cüneyt Kaya, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2013), s. 655-684.

Bistâmî, Abdurrahman, *el-Fevâihü'l-miskiyye fi'l-fevâtihi'l-mekkiyye*, S. K., Hamidiye, nr. 688.

el-Buhârî, Abdülazîz, *Keşfü'l-esrâr*, thk. Muhammed el-Mu'tasım-Billah el-Bağdâdî, 3. bs. (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1997/1417), I.

Bursalı Mehmed Tahir, *Ahlâk Kitaplarımız*, (İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1907).

el-Câbirî, Muhammed Âbid, *Arap Ahlaki Aklı: Arap Kültüründeki Değer Düzenlerine Yönelik Çözümleyici Eleştirel Bir Araştırma*, çev. Muhammed Çelik, (İstanbul: Mana Yayınları, 2015).

Câlînûs (Galen), "Muhtasar min Kitâbi'l-Ahlâk li-Câlînûs", *Dirâsât ve nusûs fi'l-felsefeti ve'l-ulûm inde'l-Arab*, nşr. Abdurrahman Bedevî (Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-dirâsâti ve'n-neşr, 1981).

_____, *Min makâleti li-Câlînûs fî enne kuva'n-nefs tevâbi'un li-mizâci'l-beden*, *Dirâsât ve nusûs fi'l-felsefeti ve'l-ulûm inde'l-Arab* içinde, nşr. Abdurrahman Bedevi, (Beyrut, el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsâti ve'n-Neşr, 1981).

Celalzâde Mustafa, *Mevâhibü'l-Hallâk fî merâtibi'l-ahlâk*, S. K., Hamidiye, nr. 706.

Celâlzâde Salih Çelebi, *Hadîkatü's-Selâtin: İnceleme ve Metin*, haz. İbrahim Yüksel, H. İbrahim Delice, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013).

Crone, Patricia, "Did Al-Ghazâli Write a Mirror For Princes", *Jarusalem Studies in Arabic and Islâm,*9 (1987), s. 167-191.

el-Cürcânî, Seyyid Şerîf, *et-Ta'rîfât*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983/1403).

_____, *Şerhu'l-Mevâkıf: Mevâkıf Şerhi*, çev. Ömer Türker, (İstanbul: TYEKBY, 2015), II-III.

el-Cüveynî, *Kitâbü'l-İrşad ilâ kavâtı'i'l-edilleti fi usûli'l-i'tikâd*, thk. Esad Temim, (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiye, 1985).

Çağrıcı, Mustafa Çağrıcı, "Edep", *DİA*, X, 412-414.

_____, "Edebü'd-Dünyâ ve'd-Dîn", *DİA*, X, 406-407.

_____, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2006).

Çankaya, Nurten, "Taşköprülüzade Ahmet İsameddin Efendi'nin Risaletü'ş-Şifa li-Edvâ'il-Vebâ Adlı Risalesi Üzerine Bir Değerlendirme", *VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi: Kongreye Sunulan Bildiriler(16-18 Haziran 2004, Sivas - Divriği)*, ed. Nil Sarı, Ayşegül D. Erdemir, (İstanbul: Türk Tıp Tarihi Kurumu, 2006), s. 313-322.

Çelebi, İlyas, "Fal: İslâm'da Fal", *DİA*, XII, 138-139.

Çolak, Orhan, "İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Siyasetnâmeler Bibliyografyası", *TALİD*, I/2 (2003), s. 339-378.

Çınar, Selime, *Fârâbî'den Taşköprîzâde'ye: İslâm Medeniyetinde İlimler Tasnifinin Gelişimi*, (Yüksek lisans tezi), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü, 2014.

De Boer, T. J., "Ethics and Morality (Muslim)", James Hastings (ed.), *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, (Edinburgh: T.&T. Clark, 1981), V, 501-513.

De Vaux, Carra, "Akhlāk", M. Th. Houtsma ve dğr. (ed.), *E. J. Brill's First Encyclopaedia of Islam1913-1936* (Leiden: Brill, 1987), I, 231-233.

Dede Cöngî, Kemâleddin İbrâhim b. Bahşi b. İbrâhim, *es-Siyâsetü'ş-şer'iyye*, nşr. Fuâd Abdülmün'im, (İskenderiye: Müessesetü Şebâbi'l-Câmia, [t.y.]).

Demir, Osman, "Kelâm Ahlâk Düşüncesi: Tartışma Alanları ve Kavramlar", ed. Ömer Türker, Kübra Bilgin, *İslâm Ahlâk Literatürü: Ekoller ve Problemler*, (Ankara: Nobel Yayınları, 2015), s. 179-198.

Durmuş, İsmail, "İbnü'l-Mukaffa'", *DİA*, XXI, 130-134.

_____, "Uyûnu'l-ahbâr", *DİA*, XLII, 247-248.

Durusoy, Ali, *İbn Sînâ Felsefesinde İnsan ve Âlemdeki Yeri*, (İstanbul: İFAV, 2008).

Emecen, Feridun, "Şehzâde Korkut", *DİA*, XXVI, 205-207.

Erdemir, Ayşegül Demirhan, "Ahlât-ı Erbaa", *DİA*, II, 24.

Erünsal, İsmail E., "Zındıklar ve Mülhidler: XV-XVI Asır Osmanlı Zendaka ve İlhâd Tarihine Bir Katkı", *Osmanlı Kültür Tarihinin Bilinmeyenleri*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2014), s. 329-372.

Essid, Yassine, *A Critique of the Origins of Islamic Economic Thought*, ed. Ulrich Haarmann, (Leiden: E.J. Brill, 1995).

Fahri, Macid, *İslam Ahlâk Teorileri*, çev. Muammer İskenderoğlu, Atilla Arkan (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004).

el-Fârâbî, Ebû Nasr, *Füsûlü'l-medenî*, nşr. D. M. Dunlop, (Cambridge: Cambridge University Press, 1961).

_____, *es-Siyasetü'l-medeniyye*, nşr. Fevzî Mitrî Neccâr, 2. bs., (Beyrut: Dârü'l-Meşrik, 1993).

_____, *Ârâu ehli'l-medîneti'l-fâzıla*, nşr. Hasan Mecîd el-Ubeydî, (Rabat: Dârü'l-Emân; Cezâir: Menşûrâtü'l-İhtilâf, 2014/1435).

Fazlıoğlu, İhsan, "Ahmed Efendi (Taşköprülüzâde)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, yay. Ekrem Çakıroğlu, (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 1999), I, 122-124.

Fehd, Tevfîk, "İlm-i Ahkâm-i nücûm", *DİA*, XXII, 124-126.

Fleischer, Cornell H., *Tarihçi Mustafa Ali: Bir Osmanlı Aydın ve Bürokratı*, yay. haz. Ekrem Çakıroğlu, çev. Ayla Ortaç, (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996).

Flemming, Barbara, "Glimpses of Turkish Saints: Another Look at Lāmi'ī and Ottoman Biographers", *Journal of Turkish Studies* 18, (1994), s. 59-74.

Gafarov, Anar, *Nasirüddin Tusi'nin Ahlâk Felsefesi*, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2011).

el-Gazzâlî, Ebû Hamîd, *Fâtihatü'l-ulûm*, (Kahire: el-Matbaatü'l-Hüseyniyye, 1322 h.k.).

_____, *Mîzânü'l-amel*, thk. Süleyman Dünya, (Kahire: Dârü'l-Maârif, 1964).

_____, *el-Munkiz mine'd-dalâl*, nşr. Ahmed Şemseddin, *Mecmû'atü resâili'l-İmâm Gazzâlî* içinde(Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988).

_____, *Nasîhatü'l-mülûk*, Celâleddin Humayî, 4. bs., (Tahran: Müessese-i Neşr-i Hümâ, 1988).

_____, *et-Tibrü'l-mesbûk fî Nasîhati'l-mülûk*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1409/1988).

_____, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, 2. bsk. (Haleb: Dârü'l-Va'y, 2004), III.

_____, *el-İktisâd fi'l-i'tikâd: İtikadda Orta Yol*, çev. Osman Demir, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2012).

Gelibolulu Mustafa Âlî, *Nushatü's-selâtîn*, nşr. Andreas Tietz, *Mustafa Âlî's Counsel for Sultans of 1581*, (Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1979, 1982), I-II.

Hourani, George, *Reason and Tradition in Islamic Ethics* (Cambridge: Cambridge University, 1985).

İbn Hüzeyl, *Aynü'l-edeb ve's-siyâse*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985/1405).

İbn Kemmûne, *Tenkîhü'l-ebhâs li'l-mileli's-selâs*, nşr. Muhammed Kerimî Zencâni Asl, (Tahran: Encümen-i Asâr ve Mefâhir-i Ferhengî, 2004/1383).

_____, *el-Kelîmâtü'l-vecîze*, çev. Mustakim Arıcı, "Ahlâk ve Siyaset Üzerine Düşünceler", *İÜİFD*, 25 (2011), s. 167-188.

İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, nşr. Emin Muhammed Abdülvehhâb, Muhammed es-Sâdık el-Ubeydî, (Beyrut: Dârü'l-İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1997/1417), IV, VI.

İbn Miskeveyh, *Tehzîbü'l-ahlâk ve tathîrü'l-a'râk*, thk. İbnü'l-Hatîb, (y.y.: el-Matbaatü'l-Asriyye, 1977).

İbn Rüşd, *ez-Zarûrî fi's*-siyâse*: Muhtasaru Kitâbi's-Siyâseli-Eflâtûn*, çev. Ahmed Şahlan; şerh Muhammed Âbid el-Câbirî, (Beyrut: Merkezu Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 1998).

İbn Sînâ, *eş-Şifâ et-Tabîiyyât: en-Nefs*, nşr. G. Anawati ve Saîd Zâyed (y.y., ts.).

_____, *Risâle fî Kelâm ale'n-nefsi'n-nâtıka, Ahvâlü'n-nefs*içinde, thk. Ahmed Fuâd el-Ehvânî, (Kahire: Îsâ el-Bâbî el-Halebî, 1952/1371).

_____, *eş-Şifâ: et-Tabî'iyyât*, thk. Saîd Zâyid, (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Âmme li'l-Kitâb, 1975), I.

_____, *en-Necat*, thk. Macid Fahri, (Beyrut: Dârü'l-Âfâki'l-Cedide, 1985).

_____, *el-Kânûn fi't-tıb*, thk. İdvâr el-Kâş, (Beyrut: Müessesetü İzzeddin, 1993), I.

_____, *Kitâbü'ş-Şifâ/Metafizik (el-İlâhiyyât)*, çev. Ekrem Demirli ve Ömer Türker, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005), II.

_____, *Dânişnâme-i Alâî*, çev. Murat Demirkol, (İstanbul: TYEKBY, 2013).

İbnü'l-Arabî, Muhyiddin, *Tedbirat-ı İlahiyye Tercüme ve Şerhi*, çev. Ahmed Avni Konuk, yay. haz. Mustafa Tahralı, (İstanbul: İz Yayıncılık, 1992).

İbnü'l-Ekfânî, "İkmâlu's-Siyâse fî İlmi'l-Firase [Ekfânî'nin Aynı Adlı Eseri Üzerine]", çev. Şükran Fazlıoğlu, *Dîvân: İlmî Araştırmalar*, 10 (2001), s. 313-327.

_____, *İrşâdü'l-kâsıd ilâ esne'l-makâsıd*, nşr. Jan Justus Witkam, (Leiden: Ter Lugt Pers, 1989).

el-Îcî, Adudüddin, *Kitâbü'l-Mevâkıf*, thk. Abdurrahman Umeyre, (Beyrut: Dârü'l-Cîl, 1997/1417), II.

İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, haz. Mehmet Karataş, Selim Kaya, Yaşar Baş, (Ankara: Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı, [t.y.]), I.

İhvân-ı Safâ, *Resâilu İhvâni's-safâ ve hullâni'l-vefâ*, nşr. Ârif Tâmir, (Beyrut: Dâru Uveydati'd-Devliyye, 1995), I.

İmamoğlu, Abdullah Taha, "Taşköprîzâde'ye Göre Hadis İlmi ve *Letâifü'n-nebî* Adlı Kırk Hadis Risâlesinin Tahlili", *Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası: İstanbul'un Fethinden Süleymaniye Medreselerinin Kuruluşuna Kadar*, ed. Ömer Mahir Alper, Mustakim Arıcı, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2015), s. 127-146.

İnalcık, Halil, *Şair ve Patron: Patrimonyal Devlet ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme*, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2003).

_____, *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar: Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, 33. bs., (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009), I.

İpşirli, Mehmet, "Âsafnâme", *DİA*, III, 456.

el-İsfahânî, Râgıb*ez-Zerîa ilâ mekârimi'ş-şerî'a*, thk. Ebü'l-Yezîd el-Acemî, (Kahire: Dârü's-Sahve, 1985/1405).

Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muğnî fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl*, thk. Mustafa es-Sekkâ, (Kahire: ed-Dârü'l-Mısriyye, 1963), XIV.

Kallek, Cengiz, "Hisbe: Fıkhî Hükmü /Tarihçe / Merkezî İslâm Toprakları", *DİA*, XVIII, 133-143.

Karaman, Hayreddin, "Fıkıh", *DİA*, XIII, 1-14.

Karataş, Hasan, *The City as a Historical Actor: The Urbanization and Ottomanization of the Halvetiye Sufi Order by the City of Amasya in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*, (PhD. diss.), University of California, Near Eastern Studies, 2011.

Kavak, Özgür, "İki Âlim, İki Halife Adayı: Cüveynî'nin Nizâmülmük'ü, Gazzâlî'nin Müstazhir'i", *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 31 (2011), s. 35-66.

_____, "Bir Osmanlı Kadısının Gözüyle Siyaset: Letâifü'l- Efkâr ve Kâşifü'l-Esrâr Yahut Osmanlı Saltanatını Fıkıh Diliyle Temellendirmek", *MÜİFD*, 42 (2012), s. 95-120.

Kaya, Bayram Ali, "Taşlıcalı Yahyâ", *DİA*, XL, 156-157.

Kaya, Mahmut, *İslâm Kaynakları Işığında Aristoteles ve Felsefesi*, (İstanbul: Ekin Yayınları, 1983).

Kazanç, Fethi Kerim, *Gazzali Öncesi Ehl-i Sünnet Kelamında Ahlak Düşüncesi*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2007).

Khismatulin, Alexey, "Two Mirrors for Princes Fabricated at the Seljuq Court: Nizām al-Mulk's Siyar al-muluk and al-Ghazālī's Nasihat al-muluk", *The Age of the Seljuqs The Idea of Iran*, vol. 6, eds. Edmund Herzig & Sarah Stewart, (London: I.B. Tauris, 2015), s. 94-130.

Kınalızâde, *Ahlâk-ı Alâî*, haz. Mustafa Koç, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2007).

Kirişçioğlu, Mehmet, "Câfer İyânî", *DİA*, VI, 551-552.

Koçi Bey, *Koçi Bey Risaleleri: Sultan IV. Murad'a Devlet Yönetimindeki Bozukluklar ile Alınması Gereken Tedbirler Hakkında Sunulan Risale ve Sultan I. İbrahim'e Osmanlı Devlet Teşkilatı Hakkında Sunulan Risale*, yay. haz. Seda Çakmacıoğlu, (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2008).

Korkut, Şenol, "Siyaset: Felsefe, Din ve Şehir", *İslâm Felsefesi: Tarih ve Meseleler*, ed. M. Cüneyt Kaya, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2013), s. 685-724.

_____, *Fârâbî'nin Siyaset Felsefesi: Kökenleri ve Özgünlüğü*, (Ankara: Atlas Yayınları, 2015).

Korlaelçi, Murtaza, "Taşköprülüzâde'nin Eğitim ve Felsefe Anlayışı", *Taşköprü'den İstanbul'a Osmanlı Bilim Tarihinde Taşköprülüzâdeler Sempozyumu*, ed. Celil Güngör, (Kastamonu-Taşköprü: Taşköprü Belediyesi Yayınları, 2006), s. 114-145.

_____, "Taşköprülüzâde'nin Ahlâk Anlayışı", *Felsefe Dünyası*, 53 (2011), s. 3-14.

Köksal, Asım Cüneyd, *Fıkıh ve Siyaset: Osmanlılarda Fıkıh ve Siyâset-i Şer'iyye*, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2016).

Kömbe, İlker, *Adalet Dairesinin Teşekkülü ve Temel Kavramları*, (Doktora tezi), M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Köse, Hızır Murat, "Siyaset", *DİA*, XXXVII, 294-299.

Kritovulos, *Târîh-i Sultân Muhammed Hân-ı Sânî*, çev. Karolidi, (İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaası, 1328).

Kut, Günay, "İbretnâme", *DİA*, XXI, 370-371.

_____, "Lâmiî Çelebi", *DİA*, XXVII, 96-97.

Kutluer, İlhan, *Yitirilmiş Hikmeti Ararken*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2011).

_____, "İbnü'l-Mukaffa': Düşüncesi", *DİA*, XXI, 134-137.

Levend, Agâh Sırrı, "Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız", *Belleten: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, 234 (1964), s. 89-115.

Lameer, Joep, *The Arabic Version of Tūsī's Nasirean Ethics: With an Introduction and Explanatory Notes*, (Leiden & Boston: Brill, 2015).

Lârî, Muslihuddin, *Mir'âtü'l-edvâr ve mirkātü'l-ahbâr*, S. K., Ayasofya, nr. 3085.

el-Mâverdî, Ebü'l-Hasan, *el-Ahkâmü's-sultaniyye ve'l-vilayatü'd-diniyye*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985/1405).

_____, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1987).

_____, *Nasîhatü'l-mülûk*, thk. Fuad Abdülmün'im Ahmed, (İskenderiye: Müessesetu Şebâbi'l-Câmi'a, 1988).

_____, *Edebü'l*-vezîr, çev. İbrahim Barca, *Bilge Yöneticinin Elkitabı*, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2014).

Molla Lütfi, *el-Metâlibü'l-ilâhiyye fî mevzû'âti'l-ulûmi'l-lügaviyye*, thk. Şükran Fazlıoğlu, *Dil Bilimlerinin Sınıflandırılması*, (İstanbul: Kitabevi, 2012).

Muhyi-i Gülşenî, Muhammed, *Ahlâk-ı Kirâm*, haz. Abdullah Tümsek (İstanbul: İnsan Yayınları, 2004).

Mûrâd, Yûsuf, *el-Firâse inde'l-Arab ve Kitâbü'l-firâse li Fahri'd-dîn er-Râzî*, (el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Ammetü li'l-Kitâb, 1982).

Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Şerhu'l-Ahlâki'l-Adudiyye*, S. K., Esad Efendi, nr. 1868.

_____, *Câmi'ü'd-düvel: Osmanlı Tarihi: (1299-1481)*, çev. Ahmed Ağırakça, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1995).

Nizâmülmülk, *Siyasetname*, çev. Mehmet Taha Ayar, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009).

Nur, Ahmet Tahir, *Politics in a Sixteenth-Century Ottoman Scholar's Worldview: Taşköprizade Ahmed's (d. 968/1561) Discourse on Rulership*, (Master of Arts), Boğaziçi University, 2015.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler: 15-17. Yüzyıllar*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998).

Öngören, Reşat, *Osmanlılar'da Tasavvuf: Anadolu'da Sûfiler, Devlet ve Ulemâ (XVI. yüzyıl)*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2000).

Özel, Ahmet, "Gayri Müslim", *DİA*, XIII, 418-427.

Özen, Şükrü, "Mâtürîdî ve Siyaset: Hilâfetin Kureyşîliği Meselesi", *Büyük Türk Bilgini İmam Mâtürîdî ve Mâtürîdîlik: Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı, 22-24 Mayıs 2009*, (İstanbul: İFAV, 2012), s. 524-548.

Özturan, Hümeyra, "İslâm Ahlâk Düşüncesi Çalışmalarının Dünü ve Bugününe Dair Bir İnceleme", *İslâm Ahlâk Literatürü: Ekoller ve Problemler*, ed. Ömer Türker, Kübra Bilgin, (Ankara: Nobel Yayınları, 2015), s. 1-41.

Öztürk, Özkan, *Siyaset ve Tasavvuf: Osmanlı Siyasi Düşüncesinde Tasavvufun Tezahürleri*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015).

Pala, İskender, "Nasihatnâme", *DİA*, XXXII, 409-410.

Platon, *Yasalar*, çev. Candan Şentuna, Saffet Babür, 2. bs., (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1998), II.

er-Râzî, Ebû Bekir, *et-Tıbbu'r-rûhânî, Resâil felsefiyye* içinde, nşr. Paul Kraus (Kahire: Matbatü Bâul Bâriye, 1939), ed. Fuat Sezgin, (Frankfurt am Main: Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften, 1999), XIX.

er-Râzî, Fahreddin, *el-Mülahhas*, S. K., Şehit Ali Paşa, nr. 1730.

_____, *Câmi'u'l-ulûm*, (Taşkent: Abdurrahman b. el-Hac Muhammed Sâdık ve Şürekâsı, t.y.).

_____, *en-Nefs ve'r-rûh ve şerhu kuvâhumâ*, yay. Muhammed Sagir Ma'sûmî, (Tahran: Ma'hadü'l-Ebhâsi'l-İslâmiyye, 1985).

_____, *el-Metâlibü'l-âliye mine'l-ilmi'l-ilâhî*, nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ, (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1987), VIII.

_____, *Muhassalu efkâri'l-mütekaddimîn ve'l-müteahhirîn mine'l-ulemâ ve'l-hukemâ ve'l-mütekellimîn*, thk. Hüseyin Atay, (Kum: İntişârâtü'ş-Şerîf er-Rızâ, 1999).

Rosenthal, Erwin I. J., *Political Thought in Medieval Islam: An Introductory Outline*, (Cambridge: Cambridge University, 1958).

Saçaklızâde Mehmed Efendi, *Tertîbü'l-ulûm*, thk. Muhammed b. İsmail es-Seyyid Ahmed, (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1988).

Sakallı, Talat, "Miftâhü's-saâde ile İhyâ-u Ulûmi'd-dîn Münasebeti", *Taşköprülüzâde Ahmet Efendi: 1495-1561*, ed. Ahmet Hulusi Köker, (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü, 1992), s. 65-80.

Sarıoğlu, Hüseyin, "Taşköprülüzâde'de İlim ve Felsefe", *Taşköprü'den İstanbul'a Osmanlı Bilim Tarihinde Taşköprülüzâdeler Sempozyumu*, ed. Celil Güngör, (Kastamonu-Taşköprü: Taşköprü Belediyesi Yayınları, 2006), s. 51-64.

es-Semerkandî, Nasırüddin Ebü'l-Kâsım, *Riyâzâtü'l-ahlâk*, thk., Semih İbrâhim Sâlih, (Dımaşk: Dârü'l-Beşâir, 2006/1427).

es-Sühreverdî, Şihâbüddin, *Risâle fî i'tikâdi'l-hükemâ, Mecmuâ-yi Musannefât-ı Şeyh-i İşrâk IV* içinde, ed. H. Corbin (Tahran: Pîjûhişgâh-ı Ulûm-i İnsânî ve Motaleât-i Ferhengî, 2002).

Süruri, Ahmet, *Taşköprîzâde'nin el-Me'âlim'i ve Kelamî Görüşleri,* (Doktora tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Sürûrî, *Tercüme-i Zehîratü'l-mülûk,* S. K., Hekimoğlu, nr. 554.

Şahin, Kaya, *Kanuni Devrinde İmparatorluk ve İktidar: Celalzade Mustafa ve 16. Yüzyıl Osmanlı Dünyası,* çev. Ahmet Tunç Şen (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014).

Şahinoğlu, M. Nazif, "Ahlâk-ı Muhsinî", *DİA,* II, 17.

Şenel, Cahid, "İbn Miskeveyh: Yeni Eflâtuncu Mefafizik ve Ahlâk", *İslâm Felsefesi: Tarih ve Problemler,* ed. M. Cüneyt Kaya, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2013), s. 221-250.

Şeşen, Ramazan, "Câhiz", *DİA,* VII,20-24.

eş-Şîrâzî, Alâî b. Muhibbî, *Netîcetü's-sülûk fî Terceme-i Nasîhati'l-mülûk,* S. K., Pertevniyal, nr. 1011.

_____, *Netîcetü's-sülûk fî Terceme-i Nasîhati'l-mülûk,* S. K., Nuruosmaniye, nr. 2256.

eş-Şîrâzî, Kutbüddin, *Dürretü't-tâc li Ğurreti'd-Dibâc,* S. K., Ragıp Paşa, nr. 838.

eş-Şirvânî, Sadreddinzâde, *el-Fevâidü'l-Hâkâniyye,* çev. Mustakim Arıcı, "Amelî Felsefe", *Osmanlı Felsefesi: Seçme Metinler* içinde, haz. Ömer Mahir Alper, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2015), s. 359-371.

Tabakoğlu, Ahmet, "İktisadî İnhitat Tarihimizin Ahlâk ve Zihniyet Meseleleri", *İktisat Tarihi-Toplu Makaleler-I,* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005).

et-Tabersî, Ebü'n-Nasr, *Mekârimü'l-Ahlâk,* (Kum: Müessese-i Ensariyân, 2011).

Taşköprîzâde Ahmed Efendi, *er-Risâletü'l-câmi'a li vasfi'l-ulûmi'n-nâfi'a,* S. K., Âşir Efendi, nr. 436.

_____, *es-Sa'âdetü'l-fâhire fî siyâdeti'l-âhire,* S. K., Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 936.

_____, *Letâifü'n-nebî me'a ashâbihî,* B. D. K., Veliyyüddin, nr. 3274.

_____, *Medînetü'l-ulûm,* B. D. K., Veliyyüddin, nr. 2637.

_____, *Münyetü'ş-şübbân fî mu'âşereti'n-nisvân,* K. K., Fazıl Ahmed Paşa, nr. 1402.

_____, *Nevâdiru'l-ahbâr,* B. D. K., Veliyyüddin, nr. 2458.

_____, *Risâle fî Beyâni esrâri'l-hilâfeti'l-insâniyye ve's-saltanati'l-ma'neviyye,* B. D. K., Veliyyüddin, nr. 3275.

_____, *Şerhu'l-Ahlâki'l-'Adudiyye,* B. D. K., Veliyüddin Efendi, nr. 1940.

_____, *Risâle fî Fadîleti mekârimi'l-ahlâk,* S. K., Şehit Ali Paşa, nr. 2767.

_____, *Mevzûâtü'l-ulûm,* çev. Kemaleddin Mehmed Efendi, (Dersaâdet: İkdam Matbaası, 1313), I-II.

_____, *Risâletü'ş-şifâ li edvâ'i'l-vebâ,* (Kâhire: Matbaatü'l-Vehbiyye, 1292 [1875]).

_____, *Miftâhü's-sa'âde ve misbâhü's-siyâde fî mevzû'âti'l-ulûm,* thk. Kâmil Kâmil Bekrî, Abdülvehhâb Ebü'n-Nûr, (Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-Hadîse, 1968), I-III.

_____, *eş-Şekâiku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye,* nşr. Ahmed Subhi Furat, (İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, 1985).

_____, *Risâletü'l-kazâ ve'l-kader*, haz. Muhammed Zâhid Kâmil Cûl, (Köln: Mensûrâtü'l-Cemel, 2008).

_____, *el-Me'âlim fî ilmi'l-kelâm*, thk. Ahmet Süruri, *Taşköprîzâde'nin e-Me'âlim'i ve Kelamî Görüşleri* (Doktora tezi), M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 114-424.

_____, *Şerhu'l-Ahlâki'l-Adudiyye: Ahlâk-ı Adudiyye Şerhi*, thk. Elzem İçöz, Mustakim Arıcı, çev. Mustakim Arıcı, (İstanbul: TYEKBY, 2014).

_____, "Zihinsel Varlığa Dair Tartışmalarda Özün ve Hakikatin İspatı", çev. Ömer Mahir Alper, *Osmanlı Felsefesi: Seçme Metinler* içinde, haz. Ömer Mahir Alper, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2015), s. 241-302.

Tavakkoli, Hasan, *İdrîs-i Bitlisî'nin Kanun-ı Şâhenşâhi'sinin Tenkidli Neşri ve Türkçeye Tercümesi*, (Doktora tezi), İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, 1974.

et-Teftazânî, Sa'deddin, *et-Telvîh ilâ keşfi hakâiki't-Tenkîh*, thk. Muhammed Adnân Derviş, (Beyrut: Dârü'l-Erkam b. Ebî'l-Erkam, 1998/1419), I.

et-Tehânevî, Muhammed b. A'lâ, *Keşşâfü ıstılâhâti'l-fünûn ve'l-ulûm*, nşr. Ahmed Hasan Besic, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418/1998), II.

Terzioğlu, Derin, "Bir Tercüme ve Bir İntihal Vakası: Ya da İbn Teymiyye'nin *Siyasetü'ş-şer'iyye*'sini Osmanlıcaya Kim(ler) Nasıl Aktardı?", *Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi*, 31/II (2007), s. 247-275.

Toktaş, Fatih, "Fârâbî'nin Kitâbü'l-Mille Adlı Eserinin Takdim ve Çevirisi", *Dîvân: İlmî Araştırmalar*, 12 (2002), s. 247-273.

Treiger, Alexander, "Al-Ghazali's Classifications of the Sciences and Descriptions of the Highest Theoretical Science",*Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 30 (2011), s. 1-32.

et-Tûsî, Nasîrüddin, *Ahlâk-ı Nâsırî*, nşr. Ali Rıza Haydarî, Mücteba Minovî, 5. bs., (Tahran: Şirket-i Sihâmî, 1373 h.ş.).

Türer, Celal, "Taşköprülüzâde'de Ahlakı Yeniden Okumak", *Taşköprü'den İstanbul'a Osmanlı Bilim Tarihinde Taşköprülüzâdeler Sempozyumu*, ed. Celil Güngör, (Kastamonu-Taşköprü: Taşköprü Belediyesi Yayınları, 2006), s. 81-97.

Türkdoğan, Melike Gökcan, "İlm-i Kıyafet ve Firaset Bağlamında Mustafa Bin Evrenos'un 'Haza Kitab-ı Firâsetnâme ve Kıyâfetnâme'si", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 34 (2014), s. 172-195.

Türker, Ömer, *Seyyid Şerif Cürcani'nin Tevil Anlayışı: Yorumun Metafizik, Mantıki ve Dilbilimsel Temelleri*, (Doktora tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

_____, "İslam Düşüncesinde İlimler Tasnifi", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 22 (2011), s. 533-556.

_____, "Nefis: İslâm Düşüncesi", *DİA*, XXXII, 529-531.

Uğur, Ahmet, *Osmanlı Siyasetnâmeleri*, (İstanbul: M.E.B., 2001).

Uludağ, Süleyman, "Firâset", *DİA*, XIII, 116-117.

Unat, Yavuz, "Kırânât", *DİA*, XXV, 437.

el-Urmevî, Sirâceddin, *Letâifü'l-Hikme*, nşr. Gulâm Hüseyin Yusûfî, (Tahran: İntişârât-ı Bünyâd ve Ferheng-i İran, 1340 h.ş.).

Ünver, İsmail, "Gencine-i Râz", *DİA*, XIV, 20.

_____, "Gülşen-i Envâr", *DİA*, XIV, 252-253.

Yahyâ ibn Adî, *Tehzîbü'l-ahlâk: Ahlak Eğitimi*, çev. Harun Kuşlu, (İstanbul: TYEKBY, 2013).

Yavuz, Yusuf Şevki, "Kesb", *DİA*, XXVII, 304-306.

Yazar, Sadık, "Gazzalî'nin XIII-XIX. Yüzyıllar Arasında Batı Türkçesinde Tercüme Edilen Eserleri", *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 31 (2011), s. 67-156.

_____, *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, (Doktora tezi), İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, I-II.

Yeniterzi, Emine, "Anadolu Türk Edebiyatında Ahlakî Mesnevîler", *TALİD*, V/10 (2007), s. 433-468.

Yılmaz, Mustafa Necip, *Taşköprülüzade ve es-Saadetü'l-Fâhire fî Siyâdeti'l-Âhire Adlı Eseri*, (Yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1991.

Yılmaz, Coşkun, "Osmanlı Siyaset Düşüncesi Kaynaklarıyla İlgili Yeni Bir Kavramsallaştırma", *TALİD*, I/2 (2003), s. 299-338.

Yılmaz, Hüseyin, *The Sultan and the Sultanate: Envisioning Rulership in the Age of Süleyman the Lawgiver (1520-1566)*, (PhD. diss.), Harvard University, 2005.

Yılmaz, Necdet, "Zahîratü'l-mülûk", Seyyid Ali Hemedânî, *Zahîretü'l-mülûk: Hadisler Işığında Yönetim İlkeleri Yönetici Nitelikleri*, içinde (İstanbul: Dârülhadis, 2003), s. 15-31.

Zihni Efendi, *Gencine-i sa'âdet*, S. K., Nuruosmaniye, nr. 3890.

Gözden Geçirilmiş 2. Basım

ISI YALITIMI

Kemal Altınışık

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1638
Mühendislik / Teknik No.: 144
ISBN: 978-605-320-545-6
© Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Kasım 2016

ISI YALITIMI
Kemal Altınışık

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Osmanlı Matbaacılık Sertifika No.: 29041
Plastikçiler Sitesi 1536 Sokak No.: 40 Yenimahalle / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Altınışık, Kemal.
Isı Yalıtımı / *Kemal Altınışık*
Gözden Geçirilmiş 2. Basım, xx + 338 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-545-6
1. Isı 2. Bina Yalıtımı 3. Su Buharı Yoğuşumu

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

20. yüz yılın son çeyreğinde art arda gelen enerji krizleri ve ülkeler arası siyasi uyumsuzluklar, enerji fiyatlarına yansımış ve enerji giderleri ülkelerin bütçelerine oldukça büyük yükler getirmiştir.

Enerji tüketiminin 1/3'ü ısınma amaçlı kullanıldığı düşünülürse, enerjinin bilinçsiz kullanımı ve bilimsel kurallara dayalı anlayıştan uzak uygulamaları; bina sabit yatırımlarını ve işletme masrafları ile birlikte, çevre ve gürültü kirliliğini de artırır. Bu etkiyi en aza indirmek için, binalarda enerji kullanımı ile ilgili olarak, toplumu bazı kurallara uymaya zorlayan bir kurallar dizini (Mecburi Standart), yönetenler tarafından uygulamaya koyulmuştur. Zorunlu standart ile binalarda ısı kayıp ve kazançlarını önlemek, ısıtma ve soğutmada enerji kullanımını azaltmak, binaların ömrünü uzatmak ve değerini korumak amaçlanmıştır. Ayrıca yalıtım, bir binada binanın kullanım amacına uygun olarak, sağlık ve konfor şartlarını sağlar ve inşaat sektörüne canlılık getirir.

Kitapta ısı ve su yalıtımı detaylı olarak incelendi. Isı yalıtımında ekonomik yalıtım kalınlığını bulmak için üç ayrı yöntem olan Geri Ödeme Yöntemi, Minimum Fiyat Yöntemi ve Maliyet Fiyat Yöntemi örneklerle birlikte detaylı olarak verildi. Binalarda su buharı yoğuşumunun incelenmesinde Çiğ Noktası Eğrisi Yöntemi, Üçgen Yöntemi ve Glaser Yöntemi verildi. Özellikle Alman DIN 4108 ile detaylandırılan yapı bileşeni içinde nem dengesini değerlendirmek için Glaser yöntemi örneklerle açıklandı.

Kitabın mühendis ve yalıtım sektöründe çalışanlara faydalı olması için, Binalarda Enerji Performansı (BEP) Yönetmeliği, BEP İle İlgili Türk ve Avrupa Standartları Listesi ile Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği ek olarak verildi.

Bu kitapta ses, tesisat ve yangın yalıtımına değinilmedi. Kitabın ses, tesisat ve yangın yalıtımını da içeren ve gereksiz bilgilerden arındırılmış bir **EL KİTABI** halinde çıkarılması, yalıtım sektörüne faydalı olacaktır. Gelecekte bu fırsatı yakalamak ümidiyle, **ISI YALITIMI** adıyla yayınlanan bu kitabın ısı yalı-

tımı konusunda bütün mühendislik branşları ile birlikte, yalıtım içinde bulunan tüm uygulayıcıların ihtiyaç duyduğu iyi bir kaynak olacaktır.

Prof. Dr. Kemal ALTINIŞIK

2016, KONYA

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: ISI TRANSFERİ VE TERMODİNAMİĞİN TEMEL KAVRAMLARI 1

1.1 GİRİŞ 1

1.2 İLETİM 2

1.2.1 Fourier Isı İletim Yasası 2

1.3 ISI TAŞINIMI 7

1.3.1 Newton'un Viskoz Gerilmeler Yasası 7

1.3.2 Newton'un Soğuma Yasası 7

1.4 ISI IŞINIMI 9

1.4.1 Stefan-Boltzmann Yasası 10

1.5 ISI YALITIM HESAPLARINDA KULLANILAN BAZI TANIMLAR 12

1.5.1 Isı İletim Katsayısı 12

1.5.2 Isı İletim Direnci 12

1.5.3 Taşınım Katsayısı 13

1.5.4 Taşınım Direnci 13

1.5.5 Toplam Isı Transfer Katsayısı 13

1.5.6 Isıl Geçirgenlik 13

1.5.7 Isıl Geçirgenlik Direnci veya Isı Yalıtımı 14

1.5.8 Şekil Faktörü 14

1.5.9 Özgül Isı 14

1.5.10 Işınım Sabiti 14

1.5.11 Buhar Basıncı 14

1.5.12 Bağıl (İzafi) Nem 15
1.5.13 Mutlak Nem 15
1.5.14 Özgül Nem 15
1.5.15 Çiğ Noktası 15
1.5.16 Buhar Kesiciler 15
1.5.17 Difüzyon Direnci 16
1.5.18 Kısmi Difüzyon Direnci 16
1.5.19 İzafi Difüzyon Direnci 16
1.5.20 Terleme 16
1.5.21 Yoğuşma 16

2. BÖLÜM: YALITIM MADDELERİNİN ÖZELLİKLERİ VE UYGULAMALARI 17
2.1 GİRİŞ 17
2.2 ISIL İLETKENLİK 17
2.3 MEKANİK HASARA KARŞI DİRENÇ 18
2.4 ABSORBSİYONA KARŞI DİRENÇ 18
2.5 YANMAYA KARŞI DİRENÇ 18
2.6 YALITIM MALZEMELERİNİN YENİDEN KULLANIMI 18
2.7 SAĞLIK TEHLİKESİ 18
2.8 YALITIM MALZEMELERİNİN YAPISI VE ÖZELLİKLERİ 19
2.8.1 Fiziksel Şekilleri 19
2.8.2 Yalıtım Malzemelerinin İç Yapısı 20
2.8.3 Yalıtım Malzemelerinin Genel Özellikleri 21
2.9 ÇEŞİTLİ YALITIM MADDELERİ 22
2.9.1 Styrapor ve Sert Poliüretan Köpük 22
2.9.2 Elyaf Selüloz Yalıtım 26
2.9.3 Fenol Köpüklü Yalıtım Malzemeler 27
2.9.4 Yalıtım Blokları 27
2.10 TÜRKİYE'DE ÜRETİLEN VE TS ALMIŞ BAZI YALITIM MALZEMELERİ 28
2.10.1 Cam Yünü (TS 901 EN 13162) 28
2.10.2 Taş Yünü (TS 901 EN 13162) 28

2.10.3 Expande Polistiren (EPS) (TS 7316 EN 13163) 28
2.10.4 Extrude Polistiren (XPS) (TS 11989 EN 13164) 29
2.10.5 Poliüretan Köpük (PUR) (TS EN 13165) 29
2.10.6 Cam Köpüğü (TS EN 13167).....29
2.10.7 Fenol Köpüğü (TS 2193 EN 13166) 29
2.10.8 Polietilen Köpük (TS 418 EN 12201).....30
2.10.9 Mantar Levhalar (TS 304).....30
2.10.10 Ahşap Lifli Levhalar(TS EN 13168) 30
2.10.11 Ahşap Yünlü Levhalar (TS EN 13171).....30
2.10.12 Genleştirilmiş Perlit (EPB) (TS EN 13169).....30
2.10.13 Genleştirilmiş Mantar (ICB) (TS EN 13170).....30
2.11 İTHAL EDİLEN BAZI YALITIM MALZEMELERİ 31
2.11.1 Seramik Yünü 31
2.11.2 Melamin Köpüğü 31
2.11.3 Poliizosiyonat Köpük.....31
2.11.4 PVC Köpük.....31
2.11.5 Vermikulit.....31
2.11.6 Elastomerik Kauçuk Köpüğü.....32
2.11.7 Knauf Vidipan.....32
2.11.8 Aquapanel Meşli Çimento Bazlı Yalıtım Malzemesi 32
2.12 YALITIM MALZEMELERİNİN KULLANIM YERLERİ.....33
2.12.1 Akustik Düzenlemede Kullanılan Malzemeler 33
2.12.2 Bina Isı Yalıtımında Kullanılan Malzemeler 33
2.13 YENİ NESİL YALITIM MALZEMELERİ.....35
2.13.1 Polyurea 35
2.13.2 Multipor 36
2.13.3 Styronit.....37
2.13.4 Taş Yünü (Wooler) Türevli Çeşitli Yalıtım Malzemeleri.....38
2.13.5 Aerogel.....41
2.13.6 Metal Aerojeller.....44
2.13.7 Cryogel@Z.....44
2.13.8 Pyrogel 2250 45

2.13.9 Pyrogel XTF....45
2.13.10 Pyrogel XT....46
2.13.11 Insuladd....46
2.13.12 Thermoshield....47
2.13.13 Vakum Yalıtım Paneli....47
2.13.14 Gaz Dolgulu Paneller....48
2.14 ÜZERİNDE ÇALIŞILAN YENİ MALZEMELER....49
2.14.1 Lityum-İyon Pillerin Ömrünü Uzatan Nano Tüpler....49
2.14.2 Kaygan Yüzeyler....49
2.14.3 Esnek Beton....49
2.14.4 Olağanüstü Sağlam, Olabildiğince Hafif Alaşımlar....50
2.14.5 Bitkilerden Yapılan Plastik....50
2.14.6 Yanmayan Asker Giysisi....50
2.14.7 Değişen Çevre Şartlarına Tepki Veren Akıllı Malzemeler....50
2.14.8 Pamuk Helvadan Esinlenerek Üretilen Nano Fiberler....51
2.14.9 Havadan Hafif Malzeme....51
2.14.10 Çevre Sorunlarına Çözüm Getiren Malzeme....51
2.14.11 Böcek Kanadından Esinlenerek Üretilen Malzeme....51

3. BÖLÜM: YALITIM HESAPLARI....53
3.1 GİRİŞ....53
3.2 SICAK YÜZEYLERDE ISI KAYBI HESABI....53
3.2.1 Düzlemsel Yüzeyler....53
3.2.2 Silindirik Yüzeyler....56
3.2.3 Küresel Yüzeyler....57
3.2.4 Işınımla Geçen Isı....61
3.2.5 Taşınımla Geçen Isı....63
3.3 SOĞUK YÜZEYLERDE ISI KAYBI HESABI....66
3.4 EKONOMİK YALITIM KALINLIĞININ HESABI....68
3.4.1 Geri Ödeme Periyodu Yöntemi....70
3.4.2 Minimum Fiyat Yöntemi....71
3.4.3 Maliyet Fiyat Yöntemi....71

3.5 ISI YALITIM HESAPLARINDA GRAFİK KULLANIMI 75
3.5.1 Çıplak Borularda Isı Kaybı 75
3.5.2 Çap Faktörünün Bulunması 77
3.5.3 Yalıtılmış Borularda Isı Kaybı 78
3.5.4 Boru Askıları Boru Destekleri Flanş ve Valflardan Isı Kayıpları 79
3.5.5 Ekonomik Yalıtım Kalınlığının Hesabı 80
3.6 BORULARDA DONMA, TERLEME VE YOĞUŞMA 81
3.6.1 Donmanın Önlenmesi 81
3.6.2 Terlemenin Önlenmesi 82
3.7 BORULARDA SICAKLIK DÜŞÜŞÜ 87
3.7.1 Sıcaklık Düşüşü Az Olan Borular 87
3.7.2 Sıcaklık Düşüşü Yüksek Olan Borular 89
3.8 İKLİMLENDİRME KANALLARINDA SICAKLIK DÜŞÜŞÜ 90
3.8.1 Kısa Kanallarda Sıcaklık Düşüşü 90
3.8.2 Uzun Kanallarda Sıcaklık Düşüşü 92
3.9 SABİT TANK VE TAŞITLARLA NAKLEDİLEN MADDELERDE SICAKLIK DÜŞÜŞÜ 93
3.9.1 Ulaşım Araçlarında Isı Kaybının Bulunması 94
3.9.2 Hareketsiz Tanklarda Sıcaklık Düşüşü 96

4. BÖLÜM: BİNALARDA ISI YALITIMI 99
4.1 GİRİŞ 99
4.2 DİZAYN ESASLARI 100
4.3 BİNALARDA ISI KAYIPLARI 100
4.4 DIŞ DUVARLARIN YALITIMI 102
4.4.1 Dıştan Yalıtım 102
4.4.2 İçten Yalıtım 104
4.4.3 Kolon Kiriş ve Perde Duvarların Yalıtımı 106
4.4.4 Sandviç Duvarların Yalıtımı 107
4.4.5 Havalandırmalı Duvarların Yalıtımı 108
4.4.6 Yalın Duvarların Yalıtımı 109
4.4.7 Toprak Temaslı Temel Duvarlarda Isı Yalıtımı 110

4.5 DÖŞEMELERİN YALITIMI 112
4.5.1 Zemine Oturan Döşemeler 112
4.5.2 Çıkma Döşemeler 113
4.5.3 Merkezi Isıtması Olmayan Ara Kat Döşemelerin Yalıtımı 114
4.5.4 Isıtılmayan Hacim Üstü Açık Geçit Üzeri Döşemelerin Yalıtımı 115
4.6 ÇATILARIN YALITIMI 116
4.6.1 Soğuk Çatılar 118
4.6.2 Ilık Çatılar 120
4.6.3 Korunmuş Çatılar 121
4.6.4 Buhar Kesiciler (Bariyer) 121
4.6.5 Soğuk Çatıların Yalıtımı 122
4.6.6 Ilık Çatıların Yalıtımı 127
4.6.7 Metal Çatılar 130
4.6.8 Çatı Arasına Koyulan Ekonomik Yalıtım Kalınlığının Hesabı 133
4.7 PENCERELERİN YALITIMI 134
4.7.1 Çerçeve Etkisi 136
4.7.2 Perde ve Güneşlikler 136
4.7.3 Katlı Cam Sistemi 137
4.7.4 Pencerelerin Yalıtımında Yeni Yöntemler 137
4.8 RADYATÖR ARKALARININ YALITIMI 140
4.9 SOĞUK DEPOLARIN YALITIMI 141
4.9.1 Isı Geçirgenlik Direncinin Hesabı 142
4.9.2 Yalıtım Kalınlığının Hesabı 143
4.9.3 Yalıtım Detayları 145
4.9.4 Çatılar 148

5. BÖLÜM: BİNALARDA SU BUHARI YOĞUŞUMU 151
5.1 GİRİŞ 151
5.2 SU BUHARI İLE İLGİLİ TANIMLAR 152
5.2.1 Bağıl Nem 152
5.2.2 Mutlak Nem 153

5.2.3 Özgül Nem 153
5.2.4 Yoğunluk 154
5.2.5 Çığ Noktası Sıcaklığı 154
5.2.6 Terleme 154
5.2.7 Yoğuşma 155
5.2.8 Buhar Kesiciler 155
5.2.9 Su Buharı Difüzyon Direnç Faktörü 155
5.2.10 Özgül Direnç 155
5.2.11 Kısmi Difüzyon Direnci 156
5.2.12 Su Buharı Geçirme Kararlılığı 156
5.2.13 Geçirgenlik 156
5.3 BUHAR DİFFÜSYONU 156
5.3.1 Tabakalar Arasında Su Buharı Difüzyonunun Miktarı 156
5.3.2 Tabakalar Arasında Basınç Düşümü 157
5.3.3 Su Buharı Yoğuşumunun İncelenmesi 158

6. BÖLÜM: TS 825 VE UYGULAMALARI 195
6.1 GİRİŞ 195
6.2 KONU, TARİF, KAPSAM, AMAÇ VE UYGULAMA ALANI 195
6.2.1 Konu 195
6.2.2 Tarifler, Semboller ve Birimler 196
6.3 KAPSAM 200
6.4 AMAÇ 201
6.5 UYGULAMA ALANI 201
6.6 GENEL AÇIKLAMALAR 202
6.6.1 Binanın Isıtma Enerji İhtiyacını Etkileyen Faktörler 203
6.6.2 Yıllık Isıtma Enerji İhtiyacı Sınır Değerleri 204
6.6.3 Özel Hükümler 205
6.7 HESAP METODU 206
6.7.1 Temel Bilgiler 206
6.7.2 Toplam Isıl Geçirgenlik Direncinin Hesaplanması (1/U) 206
6.7.3 Toplam Isıl Geçirgenlik Katsayısının Hesaplanması (U) 207

6.7.4 Yüzeysel Isı Taşınım Direnci.....207
6.7.5 Asmolen ve Benzeri Boşluklu Bitişik Yüzeyli Yapı Bileşenleri.....208
6.7.6 Yapı Bileşeninin Isı Kaybı Hesabı.....210
6.8 GENEL BİLGİLER.....211
6.8.1 Tek Hacimli Bina İçin Yıllık Isıtma Enerjisi İhtiyacının Hesabı.....211
6.8.2 Binanın Özgül Isı Kaybının Hesabı.....212
6.9 HESAP RAPORU.....220
6.9.1 Birimler.....220
6.10 HESAP ÖRNEKLERİ.....221

EK F.....253
F.1 Giriş.....253
F.2 Hesap metodu.....253
F.2.1 Malzeme ve mamul özellikleri.....254
F.2.2 İç ve dış ortam şartları.....254
F.2.3 Özel durumlar.....254
F.2.4 Tarifler.....255
F.2.4.1 Kabul edilebilir en düşük sıcaklık değeri.....255
F.2.4.2 Su buharı difüzyonu – eş değer hava tabakası kalınlığı.....255
F.2.4.3 Bağıl nem.....255
F.2.4.4 Yüzeyin kritik nemi.....256
F.2.4.5 Doymuş buhar basıncı ve sıcaklığı.....256
F.2.4.6 Yüzeysel ısıl iletim direnci.....256
F.2.5 Yapı elemanları içindeki yoğuşmanın hesaplanması.....258
F.2.5.1 Genel.....258
F.2.5.2 Prensip.....258
F.2.5.3 Hesaplamalar.....259
F.2.5.3.1 Malzeme özellikleri.....259
F.2.5.3.2 Isı akısı yoğunluğu, sıcaklık ve doymuş buhar basıncı dağılımı.....260

F.2.5.3.3 Başlangıç ayı 262
F.2.5.3.4 Buhar basıncı dağılımı....262
F.2.5.4 Yoğuşma hesabı 263
F.2.5.5 Buharlaşma 266
F.2.5.6 Buharlaşma ve yoğuşma 267
F.2.5.7 Yapıların değerlendirilmesinde kullanılan kriterler 268

Ek L BİNALARDA ENERJİ PERFORMANSI YÖNETMELİĞİ 282
L.1 Birinci Bölüm....282
L.1.1 Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar ve Kısaltmalar 282
L.1.1.1 Amaç....282
L.1.1.2 Kapsam 282
L.1.1.3 Dayanak 283
L.1.1.4 Tanımlar ve Kısaltmalar 283
L.2 İkinci Bölüm....286
L.2.1 İlkeler, Görevler, Yetkiler ve Sorumluluklar....286
L.2.1.1 İlkeler....286
L.2.1.2 Görev, yetki ve sorumluluk 286
L.3 Üçüncü Bölüm 287
L.3.1 Bina Enerji Performansı Açısından Mimari Proje Tasarımı veMimari Uygulamaları....287
L.3.1.1 Bina enerji performansı açısından mimari proje tasarımı 287
L.4 Dördüncü Bölüm....289
L.4.1 Isı Yalıtımı Esasları, Asgari Hava Sirkülasyonu ve Sızdırmazlık 289
L.4.1.2 Bina ısı yalıtımı esasları....289
L.4.1.3 Isı yalıtım projesi zorunluluğu....291
L.4.1.4 Mekanik tesisat yalıtımı esasları....292
L.4.1.5 Asgari hava sirkülasyonu ve sızdırmazlık 293
L.5 Beşinci Bölüm....293
L.5.1 Isıtma ve Soğutma Sistemleri Tasarım ve Uygulama Esasları 293

L.5.1.1 Isıtma sistemleri tasarım esasları 293
L.5.1.2 Isıtma sistemleri uygulama esasları 295
L.5.1.3 Soğutma sistemleri tasarım esasları 296
L.5.1.3 Soğutma sistemleri uygulama esasları 296
L.6 Altıncı Bölüm 297
L.6.1 Havalandırma ve İklimlendirme Sistemleri Tasarım ve Uygulama Esasları 297
L.6.1.1 Havalandırma ve iklimlendirme sistemleri tasarım esasları 297
L.6.1.2 Havalandırma ve iklimlendirme sistemleri uygulama esasları 298
L.7 Yedinci Bölüm 298
L.7.1 Sıhhi Sıcak Su Hazırlama ve Dağıtım Sistemleri 298
L.7.1.1 Sıhhi sıcak su hazırlama ve dağıtım sistemleri 298
L.8 Sekizinci Bölüm 299
L.8.1 Otomatik Kontrol 299
L.8.1.1 Otomatik kontrol 299
L.9 Dokuzuncu Bölüm 300
L.9.1 Elektrik Tesisatı ve Aydınlatma Sistemleri 300
L.9.1.1 Elektrik tesisatı ve aydınlatma sistemleri 300
L.10 Onuncu Bölüm 302
L.10.1 Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Kojenerasyon Sistemleri 302
L.10.1.1 Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı 302
L.10.1.2 Kojenerasyon sistemleri 302
L.11 On Birinci Bölüm 303
L.11.1 Periyodik Testler, Bakım, Denetim ve Raporlama 303
L.11.1.1 Periyodik testler, bakım, denetim ve raporlama 303
L.12 On İkinci Bölüm 303
L.12.1 Enerji Kimlik Belgesi, Enerji Kimlik Belgesinde Bulunması Gereken Bilgiler 303
L.12.1.1 Enerji kimlik belgesi 303

L.12.1.2 Enerji kimlik belgesinde bulunması gereken bilgiler 304
L.13 On Üçüncü Bölüm....305
L.13.1 Yıllık Enerji İhtiyacı....305
L.13.1.1 Yıllık Enerji İhtiyacı....305
L.14 On Dördüncü Bölüm....305
L.14.1 Geçici ve Son Hükümler....305
L.14.1.1 Yürürlükten kaldırılan yönetmelik....305
L.14.1.2 Standardların belirlenmesi....305
L.14.1.3 Tebliğlerin çıkarılması....306
L.14.1.4 Mevcut binaların uygun hale getirilmesi....306
L.14.1.5 Yürürlük....306
L.14.1.6 Yürütme....306
EK L İLE İLGİLİ TAMAMLAYICI BİLGİLER....306

Ek M BİNALARDA ISI YALITIMI YÖNETMELİĞİ....322
M.1 Birinci Bölüm....322
M.1.1 Amaç, Kapsam ve Dayanak....322
M.1.1.1 Amaç ve kapsam....322
M.1.1.2 Dayanak....322
M.2 İkinci Bölüm....322
M.2.1 Projelendirme Genel Esasları....322
M.2.1.1 Isı bölgeleri....322
M.2.1.2 Yıllık ısıtma enerjisi ihtiyacı....323
M.2.1.3 İç Sıcaklık Değerleri....323
M.2.1.4 Isı geçirgenlik katsayıları....323
M.2.1.5 Proje zorunluluğu....324
M.2.1.6 Özel durumlar....324
M.2.1.7 Projede bulunması istenilen belgeler....325
M.2.1.8 Isı yalıtımı detayları....326
M.2.1.9 Mimari uygulama projesi....326
M.2.1.10 Isı ihtiyacı kimlik belgesi....326

M.3 Üçüncü Bölüm 327
M.3.1 Kaloriferli Binalara Dair Uygulama Esasları 327
M.3.1.1 Kazan daireleri.....327
M.3.1.2 Bacalar.....328
M.3.1.3 Radyatörler 329
M.3.1.4 Otomatik kontrol.....329
M.4 Dördüncü Bölüm.....330
M.4.1 Çeşitli ve Son Hükümler 330
M.4.1.1 Yapı ve yalıtım malzemelerinin standarda uygunluğu.....330
M.4.1.2 Isı yalıtımı denetimi.....330
M.4.1.3 Yürürlükten kaldırılan yönetmelik.....330
M.4.1.4 Yapım işi ihalesi ilan edilmiş olan kamu binaları ve yapı ruhsatı alınmış özel binalar.....331
M.4.1.5 Yürürlük.....331
M.4.1.6 Yürütme 331

KAYNAKLAR.....333

DİZİN.....335

KAYNAKLAR

1. Rodwell, D.F.G., Water Vapour Diffusion Through Plasterboard Wall Linings and Damaged Vapour Barriers, Building Services Engineer, 45,69-74,1977.
2. Whiteley, P., Russman, H.D., and Bishop, J.D., The Porosity of Some Building Materials, Bulding Research Establishment Current Paper CP 21/77,1977.
3. Sonnenschein, U., FCKW'siz Yerinde köpürtme Poliüretan (PUR), Çeviren: Binyıldız, E., Yalıtım Dergisi, Sayı: 3, s.50-58-60, 1996.
4. Lufsky, K., Yapılarda Su İzolasyonu, İzolasyon Tekniğinde Bitüm ve Plastikler,Seyaş Yayınları, İstanbul, 1980.
5. Volkman, J., Billau, R.L., and Maley, F., Cellulose Insulation : A look Beyond The Newsprint,Report by the National Center For Appropriate Technology,Butte, Montana,USA. 1978.
6. Lowe, A.J., Barnatt,A., Chandley,E.F., and Dyke, R., Phenol Formaldehyde Foams European J.Cellular Plastics, 1,January, 42, 1978.
7. Glaser, H., Temperatur und Dampfdruckverlauf in Einer Homojenen Wand bie Feuchtigkeitsausscheidung, Kaltetechnik 10, 1958.
8. Glaser, H.,Graphisches Verfahren. Zur Untersuchung Von Diffusionsvor-gangen, Kaltetechnik 11, 1959.
9. Altınışık, K., Uygulamalrla Isı Transferi, Nobel Yayın No: 587, 2. Baskı, 2004.
10. Hub, D.R., and Probert, S.D., Thermal Insulation, Elsevier Publishing Co.Ltd. 1968.
11. Din, F., and Cockett, A.H., Low Temperature Techniques, G. Newnes, London, 1960.
12. Plastic Foam Insulation Conference of The Society of the Plastics Industries, New York, April, Heffi ner, 1962.
13. Loudon, A.G., J. Inst. Heating and Vantilating Engineers, Nov., 273, 1963.
14. Resmi Gazete, Binalarda Isı Yalıtım Yönetmeliği,sayı:24043, 8 mayıs, 2000.
15. Resmi Gazete, Mecburi Standart tebliği, TS 825 Binalarda Isı Yalıtım Kuralları, Sayı: 23725, 14 Haziran, 1999.
16. Hinginar:, F.F., Konutlarda Isı Yalıtımının Önemi, Yapı Dergisi Özel Ek 3, Sayı:191, s.8, 1997.
17. Derricott, R., and Chissick, S.S., Energy Consevation and Thermal Insulation, A Wiley-Interscience Publication, 1981.
18. Egan, M.D., Concepts in Thermal Comfort, Prentice-Hall,New Jersey,USA, 1975.
19. Liddel, H., Low Energy Housing Development , Hull College of Further Education,1978.
20. IZOCAM A.Ş., Isı + Ses + Teknik İzolasyon, 1981.
21. İZOCAM A.Ş., Isı, Ses, Su ve Yangın malzeme katalogları, 2005.
22. Arnold,P.J., Thermal Conductivity of Masonry Materials, J. Inst. Heating and Ventilation Engineers, 37, August, 1969.

23. Building Research Establishment, Standart U Values, BRE Digest, 108, HMSO, London, 1972.

24. İbrahimoğlu, M.G., Yapılarda Temel Yalıtımı Yapılmasının Essları, İzolasyon Dünyası Dergisi,Sayı:4,sayfa:25-30, 1997.

25. TS EN 832:2007 – Binaların ısıl performansı – Meskenlerde ısıtma amacıyla kullnılan enerjinin hesaplanması

26. TS EN ISO 10456:2002 – İnşaat malzeme ve mamulleri – Betan ve tasarım termal değerlerinin tayini için metodlar

27. TS EN ISO 10211-1:2000 – Bina inşaatlarında ısıl köprüler – Isı akışları ve yüzey sıcaklıkları – Bölüm 1: Genel hesaplama metodları

28. TS EN ISO 10211-2:2001 – Bina yapımında ısıl köprüler – Isı akışlarının ve yüzey sıcaklıklarının hesaplanması – Bölüm 2: Doğrusal ısıl köprüler

29. TS EN ISO 14683+AC:2000 – Bina inşaatı – Isıl köprüler – Lineer ısıl geçirgenlik – Basitleştirilmiş metod ve hatasız değerler

30. TS EN 12524:2000 – Bina malzemeleri ve mamulleri – Hidroısıl özellikler - Çizelgeleştirilmiş tasarım değerler

31. TS EN ISO 6946:2007 – Yapı bileşenleri ve yapı elemanları – Isıl direnç ve ısıl geçirgenlik hesaplama metodu

32. TS EN ISO 13788:2004 – Bina bileşenlerinin ve bina elemanlarının nemli ortamda ısıl performansı – Kritik yüzey nemini ve bina bileşenlerinin içindeki yoğuşmayıönlemek için iç yüzey sıcaklığı – Hesaplama metodları

33. TS EN ISO 7345:1996 – Isı yalıtım – Fiziksel büyüklükler ve tarifler

34. DIN 4108-2:2003 – Thermal protection and energy economy in buildings – Part 2: minimum requirements to thermal insulation

35. DIN V 4108-4:2007 - Thermal protection and energy economy in buildings – Part 4: Hygrothermal design values

36. DIN 4108-7:2001 - Thermal protection and energy economy in buildings – Part 7: Airtightness of building, requirements, reccomendations and examples for planning and performance

İSLÂM AHLÂK LİTERATÜRÜ
Ekoller ve Problemler

Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Basım

Editör
ÖMER TÜRKER & KÜBRA BİLGİN TİRYAKİ

ilem
KİTAPLIĞI
nobel

YAYIN NO: 1128
İLEM Kitaplığı No: 01
İslâm Ahlâk Düşüncesi No: 01
ISBN : 978-605-320-035-2
© Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Basım, Haziran 2016

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

İSLÂM AHLÂK LİTERATÜRÜ - Ekoller ve Problemler
Editör: Ömer Türker & Kübra Bilgin Tiryaki

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Editör: Ömer Türker & Kübra Bilgin Tiryaki
Yayına Hazırlayan: Kübra Bilgin Tiryaki
Redaksiyon: Mustafa Demiray
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Kapak Resmi: Osman Özçay, "Men Cedde Vecede" (Ciddiyetle çalışan isteğine nâil olur.) "Celî Sülüs Karalama"dan detay, 1432/2011
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Türker, Ömer., Bilgin Tiryaki, Kübra.
İSLÂM AHLÂK LİTERATÜRÜ - Ekoller ve Problemler / *Ömer Türker - Kübra Bilgin Tiryaki*
Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Basım, XII+246 s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça ve dizin var
ISBN 978-605-320-035-2
1. İslâm Ahlâk Ekolleri 2. Ahlâk Problemleri 3. Literatür Özellikleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

İslâm Ahlâk Düşüncesi Çalışmalarının Dünü ve Bugününe Dair Bir İnceleme 1
Hümeyra Özturan

Ahlâk Neyi Bilmektir? Bir İlim Olarak Ahlâk 43
Mustakim Arıcı

Modern Ahlâk Çalışmalarındaki Ahlâk Tasniflerine Eleştirel Bir Yaklaşım 79
İdris Cevahir

Hikemiyât Literatürü ve Ahlâk 103
Eşref Altaş

Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: *Kitâbü'z-Zühd'ler* *139*
Hacı Bayram Başer

İslâm Ahlâk Felsefesinde İbn Miskeveyh'in *Tehzîbü'l-Ahlâk*'ı ve Etkileri 163
Harun Kuşlu

Kelâm Ahlâk Düşüncesi: Tartışma Alanları ve Kavramlar 179
Osman Demir

İslâm Ahlâk Felsefesi Literatürü Açısından *Et-Tıbbü'r-Rûhânî* Geleneğinden Söz Edilebilir mi? 199
Cahid Şenel

Türkiye'deki İlâhiyat Fakültelerinde Ahlâk Felsefesi Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Bibliyografyası
İzzet Gülaçar 219

Dizin 243

Takdim

İslâm düşüncesinin en az çalışılan alanlarından biri de ahlâktır. Kuşkusuz bunun için birçok sebep sayılabilir. Her şeyden önce ahlâk, pratik felsefî disiplinler arasında kabul edildiğinden felsefe çatısı altında mütalaa edilse de, ahlâkın neredeyse bütün dinî ilimlere yayılan geniş bir sahası vardır. Felsefenin ahlâkı daha sistemli bir şekilde incelediği görülmekle birlikte hadis, kelâm, fıkıh, tefsir ve tasavvuf gibi dinî disiplinler, görmezden gelinemeyecek bir ahlâk düşüncesi barındırır. Bunlar arasında kelâm, ahlâkî önermelerin kaynağı sorununu derinlemesine ele alırken tasavvuf, aynı zamanda pratik bir disiplin olması bakımından kapsamlı bir ahlâk teorisine sahiptir. Bu durum, ahlâk hakkında araştırma yapmayı ve İslâm düşüncesinde ahlâk hakkında kaleme alınmış eserlerin tasnifini güçleştirmektedir.

Diğer yandan İslâm düşünce tarihinde ahlâk eserleri yoğun olarak 7/13. yüzyıl ve sonrasında kaleme alınmıştır. Müteahhirûn dönemine ilişkin çalışmalar ise sadece ahlâk söz konusu olduğunda değil, genel olarak yetersizdir. Bu durum, ahlâk alanının İslâm düşüncesinin diğer alanlarına nispetle daha zayıf olduğuna dair genel bir kanı oluşturmaktadır. Gerçi İbn Sînâ ve Fahreddîn er-Râzî gibi İslâm'ın büyük düşünürlerinin ahlâk alanında kapsamlı eserler telif etmemiş olması bu kanıyı destekleyici bir unsur olarak karşımızda durmaktadır. Fârâbî istisna edilirse teorik ahlâk, İbn Miskeveyh ve Nasîruddîn et-Tûsî gibi ikinci sırada zikredilebilecek düşünürler tarafından sistemleştirilmiştir. İslâm'ın büyük filozoflarından biri olan Fârâbî'nin ahlâka dair yazıları ise olanca derinliğine rağmen genel felsefe eserleri içindedir. Bununla birlikte bilhassa kelâm, felsefe ve tasavvuf arasındaki ilişkinin konu, mesele ve gaye bakımından yeniden tartışmaya

açıldığı ve disiplinlerarası çalışmaların arttığı 7/13. yüzyıl ve sonrasında ahlâk ve siyasete dair çalışmalarda kayda değer bir artışın olduğu gözlenmektedir. Gazzâlî, Fahreddîn er-Râzî ve İbnü'l-Arabî gibi düşünürlerce felsefî öğretilerin dinî düşünceye taşınması, ahlâk alanında da etkisini göstermiş, daha önceki dönemlerde sık görülmeyen kapsamlı eserler yazılmaya başlanmıştır. Önemli ölçüde Osmanlı döneminde kaleme alınan bu eserlerin henüz isim düzeyinde bile tam olarak bilinmediğini söyleyebiliriz. Ahlâk düşüncesinin 7/13. yüzyıl sonrasındaki sürecini takip etmek ve müteahhirûn dönemi İslâm düşüncesinin hususiyetlerini belirli bir literatür çerçevesinde incelemek için bu literatürün çalışılması gerektiği açıktır.

Bu amaçla İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği himayesinde "İslâm Ahlâk Düşüncesi Projesi"ni hazırladık. Proje kapsamında Ahlâk-ı Adudiyye geleneğinde yer alan ve şimdiye kadar tahkik ve tercümesi yapılmamış eserlerin tahkîkini, tercümesini ve İslâm ahlâk düşüncesi tarihi açısından değerlendirilmesini; 6/12. yüzyıldan sonra kaleme alınan ahlâk eserlerinin olabildiğince yetkin ve bilgilendirici bir katalogunun hazırlanmasını; ahlâkın teorik ve pratik sorunlarının hem genel ahlâk literatüründen hem de özel olarak Ahlâk-ı Adudiyye literatüründen hareketle tartışıldığı atölye çalışmalarının düzenlenmesini; İslâm ahlâk literatürünün temel hususiyetlerini ele alan sunumlar gerçekleştirilmesini; çağdaş ahlâk sorunlarının tartışıldığı konferanslar tertip edilmesini hedefledik ve on sekiz aylık süre zarfında sözü edilen hedeflere ulaştık. Elinizdeki kitap, sözü edilen hedefler arasında İslâm ahlâk literatürünün temel hususiyetlerini ele alan çalışmaların meyvesidir.

Bu kapsamda öncelikle İslâm ahlâk düşüncesi çalışmalarının bugünkü durumunu tespit ettik. Ardından İslâm ahlâk düşüncesinin nasıl tasnif edileceği sorununu ele alarak şimdiye dek yapılan tasniflerin sorunlarını tartıştık. Üçüncü olarak ahlâkın bir ilim olup olmadığı sorununu ele alarak klasik İslâm düşünürlerinin ahlâkın konu, ilke ve meselelerine yönelik değerlendirmelerini tartıştık. Sonra da zühd literatürü, kelâm kitapları, hikemiyât literatürü, Tehzîbü'l-ahlâk geleneği ve et-Tıbbu'r-ruhânî literatürü gibi İslâm ahlâk düşüncesini taşıyan literatür öbeklerinin temel hususiyetlerini içerik, temel tezler, süreklilik, birbirlerinden farklılıkları gibi çeşitli açılardan inceledik. Bu çalışmaların tamamı, zikredilen konu başlıklarıyla ilgili birer makale kaleme alınarak makalede ulaşılan bulguların atölye ça-

lışmalarında tartışılması şeklinde gerçekleştirildi. Nihayet projenin ilerleyen aşamalarında geliştirilmeye elverişli bir eser olarak elinizdeki bu kitap ortaya çıktı.

Bu bağlamda bir buçuk yıllık aşkın süre zarfında seminer, konferans ve atölye çalışmalarına katkılarının yanı sıra yazdığı makaleyle bu kitabın hazırlanmasına da katkıda bulunan Hümeyra Özturan'a, yine hem bilfiil tahkik ve tercüme yaparak projeye hem de yazdığı makaleyle bu kitabın hazırlanmasına katkıda bulunan Mustakim Arıcı'ya, proje kapsamında yapılan bir kısım tahkik ve tercümelere editörlük yapmalarının yanı sıra birer makaleyle bu kitaba katkıda bulunarak projeye destek veren Eşref Altaş, Osman Demir ve Hacı Bayram Başer'e, makaleleriyle kitaba katkıda bulunan Cahid Şenel, Harun Kuşlu ve İdris Cevahir'e minnettarım. Kitabın derlenmesi sürecine dâhil olarak editörlük çalışmalarını benimle paylaşan Kübra Bilgin Tiryaki'ye teşekkür ediyorum. Ayrıca atölye çalışmalarına iştirak ederek tartışmaların derinleşmesine katkıda bulunan bütün arkadaşlara şükran borçluyum. Başta Lütfi Sunar ve Süleyman Güder olmak üzere, "İslâm Ahlâk Düşüncesi Projesi"nin maddi finansmanını sağlayarak bütün bu çalışmaların yapılmasına zemin hazırlayan İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği yöneticilerine teşekkür ediyorum. Son olarak, bu çalışmanın hem İslâm ahlâk düşüncesi hem de Osmanlı dönemi İslâm düşüncesi çalışmalarına mütevazı bir katkı yapmasını diliyorum.

Ömer Türker
Ekim 2014

İkinci Baskıya Takdim

İslâm ahlâk düşüncesindeki hakim teorileri, bu teorilerin tartışıldığı literatürü ve İslâm ahlâk düşüncesine dair çağdaş bilimsel çalışmaları derlemeyi amaçlayan bu kitap, basımından kısa süre sonra tükendi. Bu kitabı, her baskıda yeni çalışmalarla geliştirilebilecek şekilde tasarlamıştık. Bu tasarıya uygun olarak ikinci baskıda İlahiyat fakültelerinde ahlâk felsefesi alanında hazırlanan tezlere dair bir makale ekledik. Makaleyi hazırlayan İzzet Gülaçar'a çok teşekkür ediyoruz. Sonraki baskılarda kitabı başka makalelerle de geliştirmeyi umuyoruz.

Editörler
Ömer Türker
Kübra Bilgin Tiryaki
Haziran 2016

Ahlâk Neyi Bilmektir? Bir İlim Olarak Ahlâk

Mustakim Arıcı

Temel Çerçeve

Ahlâk ya da etik kavramıyla evvelemirde zihnimizde oluşan imgenin eylemleriyle, hatta daha özel ve doğru bir kullanımla irade ve seçmeye konu olan eylemleriyle ilgisinin olduğu açıktır. "İradî fiillerin kaynağı nedir?", "İnsanın fiilleri ne ölçüde bilginin konusu olabilir?", "Eylemlerimizin amacı nedir?", "Davranışların herkesçe kabul edilebilen ölçüleri var mıdır?" gibi eylemin kökeni, mahiyeti ve amacıyla ilgili daha pek çok soruyu sorduğumuzda artık eylem hakkındaki bilgi alanına adım attığımıza şüphe yoktur. İnsanın iradî davranışıyla bir şekilde ilgilenen, bunu konu ya da mesele edinen, teorik, pratik, normatif, analitik ya da edebî bir form içinde ele alan bilgi alanlarının ne olduğuna baktığımızda İslâm kültür ve medeniyetinde oldukça kapsamlı bir sahayla ve bu sahanın mücessem hali olan devasa bir literatürle karşı karşıya olduğumuzu görürüz. İslâm düşünce geleneğinde ahlâka dair yargılar kökenleri itibariyle biri Kur'an-ı Kerim ve hadisler olmak üzere ilahî/nebevî; diğeri de felsefe, kelâm, tasavvuf, fıkıh, şiir, edebiyat, hikemiyyât ve daha pek çok dalda ortaya konulmuş ürünler olmak üzere beşerî şeklinde ikili bir tasnifle ele alınabilir. Bu itibarla İslâm medeniyetinde ve düşünce geleneğinde ilâhî kaynakların, yani nassın kurucu ve tayin edici karakteri sebebiyle özellikle ahlâk alanında Batı literatüründe gördüğümüz ve işlevsel bir kullanımı olan moral-etik ya da Türkiyedeki felsefe çevrelerinde yaygın bir kabul gören ahlâk-etik ayırımının "klasik dönem İslâm ahlâk literatürü" için yetersiz ve yanlış bir çerçeve sunacağına inanıyoruz. Ayrıca sanıldığı ve bazen iddia edildiği gibi ahlâk ile ilgili naslar sadece kural koyucu ya da iknaî ve vaaz edici bir dile sahip

atmışlardır. Bu bağlamda ahlâk ilmi, tarihsel olmayan aklın bulabileceği ilksel öncülleri olan ve neredeyse burhânî nazarî bir disiplindir ya bu disiplinlere yakın bir ilimdir. Ancak insan akıllarının bu gerçekliklere tek tek ulaşmasının güçlüğü dikkate alınınca ahlâkî değerleri Faal Akıl'dan alıp insanların anlayabileceği bir dille aktaran mürşid ve önderlere ihtiyaç olmuştur. Bu da din ve benzeri yapıların ahlâkî değerler alanında belirleyici olmasını sağlamıştır. Hâl böylece olunca da ahlâk, tarihsel olan bir alanda temellendirilmiş ve bu da ahlâkın fıkıhla yakın bir ilişki içinde ya da onunla paralel bir konumda bulunmasıyla neticelenmiştir. Konuya bu cihetten yaklaşan bazı İslâm âlimlerinin ahlâkı dinî bir ilim olarak görmesi bununla alakalıdır. Tartışma günümüzde de ahlâk felsefesinin neyi konu edindiği ve özellikle değerler alanının nasıl temellendirileceği soruları etrafında canlı bir şekilde devam etmektedir.

Kaynakça

Alper, Ömer Mahir, *İbn Sînâ,* İstanbul: İsam Yayınları, 2008.

Anay, Harun, *Celâleddin Devvânî: Hayatı, Eserleri Ahlâk ve Siyaset Düşüncesi*, (Doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.

Arıcı, Mustakim, "Adududdîn el-Îcî'nin Ahlâk Risalesi: Arapça Metni ve Tercümesi", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, 15 (2009), s. 135-172.

Arıcı, Mustakim, "İbn Kemmûne'nin Ahlâk ve Siyaset Düşüncesi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24 (2011), s. 41-78.

Arıcı, Mustakim, *Necmettin el-Kâtibî ve Metafizik Düşüncesi*, (Doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, İstanbul: Sosyal Yayınları, 2012.

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Saffet Babür, Ankara: BilgeSu, 2012.

Bircan, Hasan Hüseyin, "Ahlâk: Mutluluk ve Erdem", *İslâm Felsefesi: Tarih ve Meseleler*, ed. M. Cüneyt Kaya, İstanbul: İsam Yayınları, 2013, s. 655-684.

Demirli, Ekrem, "İbnü'l-Arabî ve Sadreddin Konevî: İlimlerin Tedâhül Devrinde Tasavvuf ve Felsefe", *İslâm Felsefesi: Tarih ve Problemler*, ed. M. Cüneyt Kaya, İstanbul: İsam Yayınları, 2013, s. 503-539.

Devereux, Daniel, "The Unity of the Virtues", *A Companion to Plato* ed. Hugh H. Benson, Blackwell Publishing, 2006, s. 325-339.

el-Fakihî, Abdülkadir b. Ahmed b. Ali, *Menâhicü'l-ahlâkı's-seniyye fî mebâhici'l-ahlâkı's-Sünniyye*, Reşid Efendi 481.

Ertuğrul, Ali, *Anadolu Selçukluları Devrinde Yazılan Bir Kaynak: Niğdeli Kâdı Ahmed'in el-Veledü'ş-Şefîk ve'l-Hafîdü'l-Halîk'i*, (Doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Fârâbî, *Kitâbu'l-burhân*, çev. Ömer Mahir Alper - Ömer Türker, İstanbul: Klasik, 2008.

Fârâbî, *Tenbîh alâ sebîli's-sa'âde*, nşr. Sahban Halifat, Amman: el-Câmiatü'l-Ürdüniyye, 1987.

Gazzâlî, *el-Munkiz mine'd-dalâl*, nşr. Ahmed Şemseddin, *Mecmûatü resâili'l-İmâm el-Gazzâlî*, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988.

Gazzâlî, *Fâtihatü'l-ulûm*, Kahire: el-Matbaatü'l-Hüseyniyye, 1322.

Gazzâlî, *Mîzânü'l-amel*, thk. Süleyman Dünya, Kahire: Dârü'l-Maarif, 1964.

Hâdimî, *el-Berîkatü'l-mahmûdiyye fî şerhi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, İstanbul: Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye, 1318, IV.

Haklı, Şaban,"İslâm Ahlâk Teorileri", *Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlâk*, ed. Recep Kaymakcan, Mevlüt Uyanık, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2007, s.119-159

İbn Miskeveyh, *Tehzîbü'l-ahlâk ve tathîrü'l-a'râk*, thk. İbn'l-Hatîb, y.y.: el-Matbaatü'l-Asriyye, 1977.

İbn Sînâ, *Arifler ve Olağanüstü Hadiselerin Sırları*, şerh: Fahreddin er-Râzî, çev. Ömer Türker, İstanbul: Hayy Kitap, 2010.

İbn Sînâ, *en-Necât fi'l-hikmeti'l-mantıkiyye ve't-tabiiyye ve'l-ilahiyye*, thk. Macid Fahri, Beyrut: Dârü'l-Âfâki'l-Cedide, 1985.

İbn Sînâ, *İşaretler ve Tembihler: el-İşârât ve't-tenbihât*, çev. Ali Durusoy, Muhittin Macit, Ekrem Demirli, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005.

İbn Sînâ, *Kitâbu'ş-Şifâ/Metafizik*, çev. Ekrem Demirli, Ömer Türker, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005, I.

İbn Sînâ, *Kitâbü'ş-Şifâ/Mantığa Giriş* (*el-Medhal*), çev. Ömer Türker, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006.

İbn Sînâ, *Mantıku'l-meşrikıyyîn*, thk. Ayetullah el-Uzma el-Mar'aşî, Kum: h. 1405.

İbnü'l-Ekfânî, *İrşâdü'l-kâsıd ilâ esne'l-makâsıd*, ed. Jan Justus Witkam, Leiden: Ter Lugt Pers, 1989.

Kadı Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003, I.

Kadı Beyzâvî, *Misbâhü'l-ervâh fî usûli'd-dîn*, thk. Said Fudih, Amman: Dârü'r-Râzî, y.y.

Kadı Beyzâvî, *Ta'rifâtu'l-ulûm*, nşr. Abbas Muhammed Hasan Süleyman, *Tasnîfu'l-ulûm beyne Nasıruddin et-Tûsî ve Nasıruddin el-Beyzâvî*, Beyrut: Dârü'n-Nehdati'l-Arabiyye, 1996.

Kadı Beyzâvî, *Tuhfetü'l-ebrâr Şerhu Mesâbîhi's-sünne li'l-İmâm el-Begâvî*, Dımaşk, Beyrut: Dârü'n-Nevâdir, 2012.

el-Kannevci Sıddik Hasan Han, *Ebcedü'l-ulûm*, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1978, II.

el-Kâtibî, Necmeddin, *er-Risaletü'ş-şemsiyye fi'l-kavâ'idi'l-mantıkıyye*, İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası, 1325.

Katip Çelebi, *Keşfü'z-zünûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, tsh. M. Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Rifat Bilge, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1941, I.

el-Konevî, Hafız İsmail, *Hâşiyetü'l-Konevî alâ Tefsîri'l-Beydâvî*, İstanbul: Dersaadet, y.y., I.

Kaya, M. Cüneyt, "In The Shadow of 'Prophetic Legislation': The Venture of Practical Philosophy After Avicenna", *Arabic Science and Philosophy*, 24 (2014) s. 269-296.

Kaya, M. Cüneyt, "Peygamberin Yasa Koyuculuğu: İbn Sînâ'nın Amelî Felsefe Tasavvuruna Bir Giriş Denemesi", *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 27 (2009/2), s. 57-91.

Kınalızâde Ali Çelebi, *Ahlâk-ı Alâî*, haz. Mustafa Koç, İstanbul: Klasik, 2007.

Kindî, *Felsefî Risâleler*, çev. Mahmut Kaya, İstanbul: Klasik, 2002.

Kozalı, Abdurrahim, "*Şerhu Usûli'l-Pezdevî* Üzerine Bazı Mülahazalar", *Uluslararası Molla Hüsrev Sempozyumu (18-20 Kasım 2011 Bursa) –Bildiriler–*, ed. T. Yücedoğru, O. Ş. Koloğu, U. M. Kılavuz, K. Gömbeyaz, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2013, s. 285-304.

Köksal, A. Cüneyd, *Fıkıh Usulünün Mahiyeti ve Gayesi*, İstanbul: İsam Yayınları, 2008.

Kutluer, İlhan, *İslâm Felsefesi Tarihinde Ahlâk İlminin Teşekkülü*, (doktora tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.

Long, A. A., "The Socratic Legacy", *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*, ed. Keimpe Algra, Jonathan Barnes, Jaap Mansfeld, Malcolm Schofield, Cambridge University Press, 2002, s. 617-641.

Tabersî, *Mekârimü'l-Ahlâk*, Kum: Müessese-i Ensariyan, 2011/1432/1390.

Molla Lütfi, *Dil Bilimlerinin Sınıflandırılması: el-Metalib el-İlahiyye fi Mevzuat el-Ulum el-Luğaviyye*, eleştirel metin ve inceleme Şükran Fazlıoğlu, İstanbul: Kitabevi, 2012.

Muhammed Rıza Muzaffer, *el-Mantık*, 2. bs. Kum: Darü'l-İlm, [t.y.].

Muhyi-i Gülşenî, *Ahlâk-ı kirâm*, nşr. Abdullah Tümsek, İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.

Mustafa b. Celal Koca Nişancı Celalzâde, *Mevâhibü'l-Hallâk fî merâtibi'l-ahlâk*, Nuruosmaniye 2629.

Müellifi meçhul, *el-Menhecü'l-ma'lûm fî enmûzeci'l-ulûm*, Kasidecizade 434.

Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Şerhu'l-Ahlâki'l-Adudiyye*, Esad Efendi 1868.

Özturan, Hümeyra, *Akıl ve Ahlâk: Aristoteles ve Farâbî'de Ahlâkın Kaynağı*, İstanbul: Klasik, 2014.

er-Râzî, Fahreddin, *en-Nefs ve'r-rûh ve şerhu kuvâhumâ*, yay. Muhammed Sagir Ma'sûmî, Tahran: Ma'hadü'l-Ebhâsi'l-İslâmiyye, 1985.

er-Râzî, Fahreddin, *Şerhu Uyûni'l-hikme*, Tahran: Müessesetü's-Sâdık, 1415, I.

Saçaklızâde, *Tertîbü'l-ulûm*, thk. Muhammed b. İsmail es-Seyyid Ahmed, Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1988.

Sadreddinzâde Şirvânî, *el-Fevâidü'l-Hâkâniyye el-Ahmedhâniyye*, Amcazâde Hüseyin 321.

Seyyid Şerif Cürcani, *Şerhu'l-Mevâkıf*, çev. Ömer Türker, İstanbul: Kırk Gece Yayınları, 2011, I.

es-Sühreverdî, Şihabüddin, *Kitâbü't-telvîhâti'l-levhiyye* (*el-ilmü's-sâlis*), *Mecmuâ-yi Musannefât-ı Şeyh-i İşrâk I* içinde, ed. Henry Corbin, Tahran: Pîjûhişgâh-ı Ulûm-i İnsânî Motaleât-i Ferhengî, 1993.

eş-Şehrezûrî, Şemsüddin, *Resâilü'ş-şecereti'l-ilâhiyye fi ulûmi'l-hakâiki'l-rabbâniyye*, nşr. M. Necip Görgün, İstanbul: Elif Yayınları, 2004, I.

eş-Şehrezûrî, Şemsüddin, *Şerhu Hikmeti'l-İşrâk*, nşr. Hüseyin Ziyâî, Tahran: Müessese-i Motaleât ve Tahkikât-ı Ferhengî, 1993.

eş-Şîrâzî, Kutbuddin, *Beyânü'l-hâce ile't-tıbbi ve'l-etıbbâ ve vesâyâhüm*, thk. Muhammed Fuâd ez-Zâkirî, Merkezü Zâyed li't-Türâs ve't-Târîh, 2001.

eş-Şîrâzî, Kutbuddin, *Dürretü't-tâc li gurreti'd-Dûbâc*, thk. S. M. Meşkeve, y.y., 1986.

eş-Şîrâzî, Kutbuddin, *Şerhu'l-Kânûn fi't-tıb*, Ayasofya 3649.

Sinan Paşa, *Ahlâknâme*, İbrahimefendi 408.

Siyalkûtî, *Hâşiyetü Siyalkûtî*, *Şurûhu'ş-Şemsiyye* içinde, Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, 2011, II.

Taşköprülüzâde, *Miftâhü's-saâde ve misbâhü's-siyâde fî mevzûâti'l-ulûm*, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985, I.

Taşköprülüzâde, *Şerhu'l-Ahlâkı'l-Adudiyye*, Veliyüddin Efendi 1940.

Teftâzânî, *Şerhü'l-İmâm es-Sa'd et-Teftâzânî ale'ş-Şemsiyye fi'l-mantık li'l-İmâm el-Kâtibî*, thk. Cadullah Besbam Salih, Amman: Dârü'n-Nûr, 2013/1434.

Treiger, Alexander, "Al-Ghazali's Classifications of the Sciences and Descriptions of the Highest Theoretical Science", *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 30 (2011), s. 1-32.

et-Tûsî, Nasîruddin *Ahlâk-ı Nâsırî*, çev. Anar Gafarov - Zaur Şükürov, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007.

Modern Ahlâk Çalışmalarındaki Ahlâk Tasniflerine Eleştirel Bir Yaklaşım

İdris Cevahir

Giriş

İslâm düşüncesinde "ahlâk" ve buna bağlı olarak "ahlâk ilmi" modern dönemde çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Tespit edebildiğimiz çalışmalarda, *ahlâk* kavramı etrafında oluşan literatürün, ahlâkın teorik olarak nasıl tasnif edileceği meselesine merkezi bir yer ayırmadığı görülmektedir. Hiçbir metafizik araştırmaya girmeksizin daha önce Batı'da yapılan ahlâk araştırmalarını ve tasniflerini temel alan çalışmaların[1] ve özelinde ahlâk üzerine yapılan çalışmaların azlığı ve keyfiyetleri[2] dikkate alındığında, tasnif meselesi üzerine yapılacak çalışmanın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Bu makalede, modern ahlâk çalışmalarında ortaya konulan ahlâk tasniflerinin tahlili ve tenkidi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda öncelikle "Müslüman düşünürler tarafından ortaya konulan 'ilmî miras' içerisinde bir ahlâk ilminden bahsetmek mümkün müdür?" sorusuna cevap aranacaktır. Bu soruya cevap aranırken "ilimler tasnifi" ve "ahlâk ilminin diğer ilimler ile olan irtibatı" ele alınacaktır. Akabinde, tespit edilebilen modern ahlâk çalışmalarında var olan tasniflerin tenkidi yapılacaktır. Son olarak yapılacak yeni bir ahlâk tasnifinde dikkat edilmesi gereken hususlara işaret edilecektir.

1 Batı merkezli yaklaşımları dikkate alan çalışmalar için bkz. Mustafa Çağrıcı, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, İstanbul, İFAV Yay, 1989; İlhan Kutluer, İslâm Felsefesi Tarihinde Ahlâk İlminin Teşekkülü (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989.

2 Akademik çalışmalar dikkate alındığında, hem ahlâk alanının bakirliğini hâlâ koruduğu hem de yapılan çalışmalarda tasnif meselesinin yeterince tartışılmadığı görülmektedir.

dukça zor görünmektedir. Ayrıca tasavvuftaki pratiklerin ahlâkı dönüştürmesinin nasıl yorumlanacağı da başlı başına bir meseledir.

Son olarak yapılacak yeni bir tasnifin, İslâm düşünce geleneklerinin varlık ve bilgi anlayışlarını dikkate alan ve buradan hareketle ahlâk ilminin diğer ilimlerle irtibatını ortaya koyan bir yaklaşım içerisinde olması gerekmektedir. Ayrıca yapılacak tasnifte kuşatıcılık özelliği bulunması ve literatür tasnifinin teorik olandan hareketle yapılması gerekmektedir. Ahlâka dair temel kavramlar hususunda farklılaşan teorilerin belirlenmesi yeni bir tasnife zemin oluşturacaktır.

Kaynakça

Abdülfettâh Ahmed, *Ahlâk*, Kahire: Dârü'l-ulûm, 1990.

Ahmed Mahmud Subhî, *Felsefetü'l-Ahlâk fi fikri'l-İslâm*, Kahire: Dârü'l-Maarif, 1983.

Ahmet Emin, *Ahlâk*, Kahire: 1957.

Atay, Hüseyin, "Bazı İslâm Filozof ve Düşünürlerine Göre İlimlerin Sayımı ve Tasnifi", *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 4 (1980).

Aydın, Mehmet, Ahlâk, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, 1989, II.

Aydınlı,Yaşar, *Farabi*, İstanbul: İsam Yayınları, 2008.

Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1985.

Çağrıcı, Mustafa, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, İstanbul: İFAV Yayınları. 1989.

Çağrıcı, Mustafa, Tıbb-ı Rûhânî, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, 2012, XLI.

Çağrıcı, Mustafa, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk,* İstanbul: Birleşik Yayınları, 2000.

Çağrıcı, Mustafa, *Gazzâlî'ye Göre İslâm Ahlâkı*, İstanbul: Ensar Yayınları, 1982.

Demirli, Ekrem, *İslâm Metafiziğinde Tanrı ve İnsan*, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2009.

Draz, M. Abdullah, *Kur'ân Ahlâkı*, trc. Emrullah Yüksel - Ünver Günay, İstanbul: İz Yayınları, 1993.

Erdem, Hüsameddin, *Son Devir Osmanlı Düşüncesinde Ahlâk*, İstanbul: DEM Yayınları, 2006

Fahri, Macid, *İslâm Ahlâk Teorileri*, trc. Muammer İskenderoğlu - Atilla Arkan, Litera Yayınları, 2004.

Farâbî, *İlimlerin Sayımı (İhsâu'l-ulûm)*, trc. Ahmet Ateş, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986.

George F. Hourani, *Reason and Tradition in Islamic Ethics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

İbn Miskeveyh, *"el-Hikmetü'l-hâlide: Câvidân-ı hıred"*, thk. Abdurrahman Bedevî, Beyrut: Dâru'l-Endelüs, 1983.

İbn Rüşd, *Metafizik Şerhi*, trc. Muhittin Macit, İstanbul, Litera Yayınları, 2004.

İbn Sînâ, *II. Analitikler*, trc. Ömer Türker, İstanbul: Litera Yayınları, 2006.

İbn Sînâ, *Mantığa Giriş*, trc. Ömer Türker, İstanbul: Litera Yayınları, 2006.

Karaman, Hüseyin, *Ebû Bekir Râzî'nin Ahlâk Felsefesi"*, İstanbul: İz Yayınları, 2004.

Kazanç, Fethi Kerim, *Gazzâlî Öncesi Ehl-i Sünnet Kelâmında Ahlâk Düşüncesi*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2007.

Kindî, Aristoteles'in Kitaplarının Sayımı Üzerine, *Felsefe Risaleleri,* trc. Mahmut Kaya, İstanbul: Klasik Yayınları, 2002.

Kutluer, İlhan, İslâm Felsefesi Tarihinde Ahlâk İlminin Teşekkülü, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989.

Muhammed Âbid Câbirî, *el-Aklü'l-ahlâkiyyi'l-Arabî,* Beyrut, Merkezü'd-Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 2001.

Nasîruddin Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsırî*, trc. Anar Gafarov - Zaur Şükürov, İstanbul: Litera Yayınları, 2007.

Sadreddin Konevî, *Tasavvuf Metafiziği*, trc. Ekrem Demirli, İstanbul: İz Yayınları, 2002.

Seyyid Ali, *Ahlâk-ı Dinî*, İstanbul: Kanaat Kitapçısı, h.1329.

Soyak, Zeki, *Nebevi Ahlâk*, Kayseri: İlkadım Yayınları, 2006.

Toshihiko Izutsu, *Kur'ân'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, trc. Selahattin Ayaz, İstanbul: Pınar Yayınları, 1991.

Türker, Ömer, "İslâm Düşüncesinde İlimler Tasnifi", *İstanbul Sosyoloji Dergisi*, 22 (2011), s. 533-556.

Yalçın, Miktat, *İlmu'l-Ahlâki'l-İslâmiyye*, Riyad: Dâru'l-Âlemi'l-Kütüb,1996.

Hikemiyât Literatürü ve Ahlâk

Eşref Altaş

Giriş

İslâm dünyasında farklı dinî, entelektüel ve meslekî gruplar tarafından hikemiyât türü eserler yazılmıştır. Hint, İran, Keldanî, Babil, Asur, Mısır, Grek, Pers ve Arap medeniyetlerine ait oldukça yaygın bir bilgelik edebiyatının örneklerini ve etkilerini taşıyan bu eserlerin bir kısmı yazmalar halinde olup çalışılmayı beklemektedir.

Hikmet kavramı, hemen her tür edebî ve fikrî gelenekte oldukça sık kullanılmakla birlikte anlamı oldukça katmanlıdır. Zira bu kavram Yunanî, Hermetik, Doğu kadim medeniyetleri ve dinî kökenleri sebebiyle oldukça karmaşık bir kavramlar ağının merkezinde yer almaktadır. Kavramın en sık olarak atfedildiği Eski Yunan'da geniş anlamıyla zihnî faaliyetleri ifade etmek üzere kullanılan hikmet *(sophia)*, zamanla farklı ekler ve anlamlarla değişime uğramıştır. Laertios'a göre önce bir tür magic uygulamalar halinde doğuda başlayan bilgelik yolculuğu daha sonra "hikmet (*sophia*)" adını almıştır. Hikmet, Antik Yunan'da Thales'in de dâhil olduğu bir gruba göre insanın sahip olabileceği bilgi iken Pisagor'a göre ise ancak Tanrı'nın sahip olduğu bilgidir ve bu nedenle insanın talebi ancak "hikmet aşkı (*philosophia*)" olabilir.[1] Yine hikmet, Delphoi tapınağında yazılı olan Sokratçı düstur "Kendini bil"in (*ma'rifetü'n-nefs*) gösterdiği üzere konusu "insanın kendi" olandır. Platon'a göre hikmet bedene ait hazların terki, elden geldiği ölçüde Tanrı'ya benzemek *(teşebbüh billah)* ya da elden geldiğince iyi in-

1 Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, trc. Candan Şentuna, 3. bs. (İstanbul: YKY, 2007), s.16-17.

ayırmayan dinî perspektifler için de uyumlu özellikler taşımaktadır. Böylece hikemiyât metinlerinin perspektifinde amel, ilmi var kılar; kişi, ahlâkî varoluşa amelleriyle katılır ve hayatın her alanını kuşatan ahlâkî bir yaşam sürer. Bu yaşamın temel unsuru ise Kinik bir tavır olan bütün yönleriyle dünyadan el-etek çekme şeklindeki zühd düşüncesidir. Bütün filozoflar, zühd düşüncesinin de dâhil olduğu her türlü ahlâkî yetkinliğe, edebî tavra sahip olsalar da, hikemiyâtın bilge idealinin canlı örneği, münzevi, Kinik, zahit ve müteellih bir çerçeveye uyarlanmış Sokrat'tan başkası değildir. Bilge Sokrat'la örneklendirilen bu Kinik ve Stoik fikirler, Galen'in ruhânî tıbbıyla birlikte İslâm ahlâk düşüncesinin başlangıcında özellikle Kindî'nin *el-Hîle* ve Ebû Bekir er-Râzî'nin *et-Tıbbu'r-ruhânî* adlı eserlerinde popüler ahlâk geleneği olarak etkili olmuşlardır. Hikemiyât, İbn Miskeveyh'in ahlâkın tikel meselelerini içeren *Câvidân-ı Hıred* kitabını *Tehzibü'l-ahlâk*'a eklemesinden sonra da ahlâk kitaplarında tatbîkî olanın örnekleri olarak var olmaya devam etmiştir. Son olarak hikemiyâtın toplumsal ve meslekî âdâb ile siyasetin önemli tikel meselelerini de barındırdığını ifade etmek gerekir.

Kaynakça

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, 4. Bs. trc. Saffet Babür, Ankara: BilgeSu, 2012.

Bedevi, Abdurrahman, İbn Miskeveyh, *el-Hikmetü'l-hâlide (Câvidân-ı Hıred)*, nşr. Abdurrahman Bedevî, 3. bs., Beyrut: Dârü'l-Endelüs, 1983'ün girişi.

Bircan, Hasan Hüseyin, "Ahlâk: Mutluluk ve Erdem", *İslâm Felsefesi Tarih ve Problemler*, ed. M. Cüneyt Kaya, İstanbul: İSAM Yayınları, 2013 içinde, s. 655-685.

Budge, Sir Ernest Alfred Wallis, *The History of Alexander the Great Being the Syriac Version of the Pseudo-Callisthenes*, Cambridge: The University Press, 1889, s. lii-cxi.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahîh-i Buhârî*, [İstanbul]: Dârü't-tıbâati'l-âmire, 1315.

Çağrıcı, Mustafa, "Edep", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: TDV, 1994, X, 412-414.

Çağrıcı, Mustafa, "İnceleme: Def'ü'l-ahzân'ın Kaynakları", Kindî, *Üzüntüden Kurtulma Yolları*, nşr. Mustafa Çağrıcı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1998; içinde, s. 15.

Çağrıcı, Mustafa, "İnceleme: Def'ü'l-ahzân'ın Tesirleri", Kindî, *Üzüntüden Kurtulma Yolları*, nşr. Mustafa Çağrıcı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1998 içinde, s. 23-38.

Druart, Theresa Anne, "İslâm Ahlâk Felsefesi ve Geç Antik Yunan", trc. Hasan Hüseyin Bircan, *Bilge Adamlar*, 23-24 (2009), s. 82-86.

Fârâbî, *İhsâu'l-ulûm*, nşr. Ali Bu-Mulhim, Beyrut: Dâru ve Mektebetü'l-Hilâl, 1996.

Fârâbî, *Kitâbu Tahsîli's-saâde*, nşr. Ali Bu-Mulhim, Beyrut: Dâru ve Mektebetü'l-Hilâl, 1995.

Fârâbî, *Kitâbu'l-Mille ve nusus uhra*, nşr. Muhsin Mehdi, 2. bs., Beyrut: Dâru'l-Meşrık, 1991.

Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, 8. bs., İstanbul: Remzi Kitabevi, 1996.

Griffith, Sidney, *Hunayn ibn Ishaq and the Kitab Adab al-falasifah: The Pursuit of Wisdom and a Humane Polity in Early Abbasid Baghdad*, Piscataway, NJ: Gorgias Press, 2009.

Gutas, Dimitri, "Arapçaya Tercüme Edilen Yunanca Felsefî Eserler", trc. H. İbrahim Üçer, *İslâm Felsefesi Tarih ve Problemler*, ed. M. Cüneyt Kaya, İstanbul: İSAM Yayınları, 2013 içinde, s. 777-797.

Gutas, Dimitri, "Classical Arabic Wisdom Literature Nature and Scope", *Journal of the American Oriental Society*, 101/1 (1981), s. 49-86.

Gutas, Dimitri, "Plato's "Symposion" in the Arabic Tradition", *Oriens*, 31 (1988), s. 36-60.

Gutas, Dimitri, "The Greek and Persian Background of Early Arabic Encyclopedism", *Organizing Knowledge Encyclopædic Activities in the Pre-Eighteenth Century Islamic World*, ed. Gerhard Endress, Leiden-Boston: Brill, 2006.

Gutas, Dimitri, *Greek Wisdom Literature in Arabic Translation*, New Heaven: American Oriental Series, 1975.

Gutas, Dimitri, *Yunanca Düşünce Arapça Kültür: Bağdat'ta Yunanca-Arapça Çeviri Hareketi ve Erken Abbasi Toplumu*, çev. Lütfü Şimşek, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.

Hermes veya Eflatun, *Muazaletü'n-nefs*, Abdurrahman Bedevi, *el-Eflatuniyye el-Muhdese inde'l-Arab*, Kuveyt: Vekâletü'l-Matbuat, 1977 içinde, s. 53-116.

Hocaoğlu, Durmuş, "Felsefe ve Hikmet Üzerine", *Günlüğü*, 76 (2004), s. 61-94.

Huneyn b. İshak, *Âdâbu'l-felâsife*, ihtisar: Muhammed el-Ensârî, nşr. Abdurrahman Bedevî, Kuveyt: Ma'hadü'l-Mahtutâti'l-Arabiyye, 1985.

İbn Hindû, *el-Kelimu'r-rûhâniyye fi'l-hikemi'l-Yûnâniyye,* nşr. Mustafa el-Kabbânî ed-Dımeşkî, Kahire: Matbaatü't-Terakki, 1900.

İbn Hişam, *Siretü'n-Nebi*, nşr. Mecdî, Fethî es-Seyyid, Tanta: Dâru's-Sahabati li't-Turas, 1995, pr. 249, II.

İbn Kuteybe, *Kitâbu'l-Ma'ârif*, 4. bs., Kahire: Dâru'l-Maarif, ty.

İbn Miskeveyh, *el-Hikmetü'l-hâlide (Câvidân-ı Hıred)*, nşr. Abdurrahman Bedevî, 3. bs., Beyrut: Dârü'l-Endelüs, 1983.

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1978/1398.

İbnü'n-Nedîm, *Kitâbu'l-Fihrist li'n-Nedîm*, nşr. Rıza Teceddüd, y.y (Tahran): y.y., 1971.

Karagözoğlu, Hümeyra, "Ahlâk Düşüncesinde Siyaseti Aramak, İbn Miskeveyh'te Adalet Kavramının Siyasi Yansımaları", *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 27 (2009), s. 93-118.

Kaya, Mahmut, "Muhtaru'l-hikem ve mahasinu'l-kelim'de Aristoteles'e İsnad Edilen Hikmetli Sözler ve Bunların Kaynakları", *Felsefe Arkivi*, 26 (1987), s. 247-296.

Kaya, Mahmut, "Yakup b. İshak el-Kindî (Hayatı ve Şahsiyeti)", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: TDV, Ankara, 2002, XXVI, 41-58.

Kaya, Mahmut, *İslâm Kaynakları Işığında Aristoteles ve Felsefesi*, İstanbul: Ekin Yayınları, 1983.

Kılıç, Mahmut Erol, "Ebu'l-Hukema: Hikmetin Atası Hermetik Düşüncenin İslâm Düşünce Tarihinden Görünümü", *Dîvân*, (1998/2), 1-32.

Kılıç, Serap, "Philosophia Perennis Kavramı Açısından İbn Miskeveyh'in el-Hikmetü'l-hâlide'si", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Kindî, "el-Kavlu fi'n-nefs el-muhtasar min kitâbı Aristo ve Eflatun ve sâiri'l-felâsife", *Resailü'l-Kindi el-felsefiyye,* thk. M. Abdülhâdî Ebû Rîde, Kahire: Dârü'l-Fikri'l-Arabi, 1950/1369 içinde, s. 272-273.

Kindî, "Kemmiyyetü kütübi Aristotales ve mâ yehtâcu ileyhi fî tahsîli'l-felsefe", *Resailü'l-Kindi el-felsefiyye,* thk. M. Abdülhâdî Ebû Rîde, Kahire: Dârü'l-Fikri'l-Arabî, 1950/1369 içinde, 362-384.

Kindî, *Risâle fî elfâz-ı Sokrat*, Köprülü Kütüphanesi, nr. 1608, içinde, vr. 48b-49a.

Kindi, *Üzüntüden Kurtulma Yolları*, nşr ve trc. Mustafa Çağrıcı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1998.

Korkut, Şenol, "Siyaset: Felsefe, Din ve Şehir", *İslâm Felsefesi Tarih ve Problemler*, ed. M. Cüneyt Kaya, İstanbul: İsam Yayınları, 2013 içinde, s. 685-725.

Kur'an-ı Kerim, Lokman Suresi, 31/12-19. ayetler.

Laertios, Diogenes, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, trc. Candan Şentuna, 3. bs. İstanbul: YKY, 2007.

MacIntyre, Alasdair, *Erdem Peşinde: Ahlâk Teorisi Üzerine Bir Çalışma*, çev. Muttalip Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.

Macit Fahri, *İslâm Ahlâk Teorileri*, trc. Muammer İskenderoğlu - Atilla Arkan, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004.

Muhtârun min kelâmi'l-hukemâi'l-erbaati'l-ekâbir, Gutas, *Greek Wisdom Literature in Arabic Translation* içinde, s. 62-212.

Mübeşşir b. Fâtik, *Muhtâru'l-hikem ve mehâsinü'l-kelim*, nşr. Abdurrahman Bedevî, 2. bs. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye, 1980.

Olguner, Fahrettin, "Eflâtun", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: TDV, 1994, X, s. 469-476.

Özlem, Doğan, *Etik-Ahlâk Felsefesi*, 2. bs., İstanbul: Say Yayınları, 2010.

Sicistânî, Ebû Süleyman, *[Müntehabu] Sıvanü'l-hikme: ve hüve târîhun li'l-hükema kable zuhuri'l-İslâm ve ba'dehu; Selase resail fi'l-ecram ve'l-muharreki'l-evvel ve'l-kemal*, nşr. Abdurrahman Bedevî, Paris: Bibliyon Yayınları, 2004.

Şehrezûrî, *Nüzhetü'l-ervâh ve ravdatü'l-efrâh fi târihi'l-hükemâ ve'l-felâsife*, nşr. Hurşid Ahmed, Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifi'l-Osmâniyye, 1976, I.

Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal*, nşr. Emir Ali Mehna, Ali Hasan Faur, Beyrut: Dâru'l-Marife, 1993, II.

Taberî, *Tefsirü't-Taberi: Câmiü'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'an*, nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Kahire: Dâru Hicr, 2001, XVIII.

Tehânevî, *Mevsuatu keşşâfi ıstılahati'l-fünûn ve'l-ulûm*, ed. Refîk el-Acem; thk. Ali Dahruc, çev Corc Zeynati - Abdullah Halidî, Beyrut: Mektebetu Lübnan, 1996, I.

Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsırî*, çev. Anar Gafarov - Zaur Şükürov, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007.

Wilson, Walter T., *The Mysteries of Rightheousness: The Literary Composition and Genre of The Sentence of Pseudo-Phocylides*, Tübingen: Mohr, 1994.

Wolohojian, "Introduction", *The Romance of Alexander The Great By Pseudo Callisthenes, Translated From Armenian Version*, New York-London: Colombia Universty Press, 1969 içinde, s. 1-23.

Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: *Kitâbü'z-zühd'ler*[*]

Hacı Bayram Başer

Giriş

Kitâbü'z-zühd'ler, zahit-muhaddisler tarafından kaleme alınan ve önceleri fıkıh konularına göre tasnif edilen *cami* türü hadis eserleri içerisinde yer alırken -günümüze ulaşmış ilk müstakil *Kitâbü'z-zühd*'ün yazarı Abdullah b. Mübârek (ö. 181/797) esas alındığında- hicrî 2. yüzyılın ortalarından itibaren müstakil olarak da telif edilen eserlerdir. Günümüze ulaşmayan metinler de dikkate alındığında, zühd ile ilgili hicrî 10. yüzyıl sonlarına kadar 90'a yakın müstakil telif bulunduğu tespit edilmektedir. Bu eserlerde dikkati çeken ilk husus, hicrî ilk iki asırda İslâm dindarlığı ve ahlâkı ile ilgili rivayetleri içermesinin yanında; hicrî 3. asırdan sonra, tasavvufun konularının ve kavramlarının teşekkülünde belirleyici bir rol oynamalarıdır. Bu anlamda zühd literatürü, tasavvuf literatürünün öncüsü sayılabilir. Bu çalışmada özellikle hicrî V. yüzyıla kadar yazılan bazı *Kitâbü'z-zühd*lerin karakteristik özelliklerini ele alarak tasavvuf eserlerine etki eden yönleri üzerinde duracak ve İslâm ahlâkıyla ilgili farklı literatürler arasında bir devamlılık ilişkisi olduğu iddiasını ortaya koymaya çalışacağız.

İslâm Dindarlığının Temel Karakteri Olarak Zühd

Kitâbü'z-zühd denildiği zaman akla gelen en önemli örnek hiç kuşkusuz Abdullah b. Mübârek'in *Kitâbü'z-zühd ve'r-rekâik* isimli eseridir. Bu yönüy-

* Bu çalışmanın son şeklini almasında çok değerli katkılarını sunan Doç. Dr. Ömer Türker'e teşekkür ederim.

tasavvuf tarihinin değil. Oryantalistler ise Hıristiyanlık için üretilmiş asketizm-mistisizm ayrımını İslâm'a taşıyarak, Müslümanlar arasında görece hukuktan bağımsız ve toplumsal hayata karşı pasif bir dindarlık anlayışının meşru kabul edildiğini dolaylı olarak ifade etme imkânı bulmuşlardı. Oysa hem erken dönem Müslümanlarının anladığı şekliyle *zühd* kavramının kapsamı, hem de bu kapsama istinaden teşekkül edebilmiş geniş bir ahlâk literatürü ve bu literatürü nazarî olarak işleyen sonraki dönem mutasavvıf yazarlarının düşünceleri, İslâm'da "denenmiş ancak netice alınamamış bir yöntem olarak zühd ve ondan sonra ortaya çıkan tasavvuf" biçiminde bir yaklaşımı geçersiz kılmaktadır.

Kaynakça

Bağdâdî, Ebû'l-Kasım Cüneyd, *Risâleler*, nşr. Süleyman Ateş, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, (t.y.).

Çakan, İsmail Lütfi, *Hadîs Edebiyâtı*, 4. bs., İstanbul: İFAV Yay., 1997.

Ebû Dâvûd Sicistânî, *Kitâbü'z-zühd*, nşr. Ebû Temîm Yâsir b. İbrahim, Ganim Ebû Bilal, Kahire: Dârü'l-mişkat, 1993.

Görmez, Mehmet, "Ahlâk ve Hadis", *İslâm'ın Anlaşılmasında Sünnet'in Yeri ve Değeri: Kutlu Doğum Sempozyumu*, Ankara: TDV Yay., 2003, s. 577-586.

Harrâz, Ebû Saîd, *Kitâbu's-sıdk*, nşr. Abdülhalim Mahmud, Kahire: Dâru'l-meârif, (t.y.), 5. bs., (Türkçesi: *Doğruluk Kitabı*, trc. Hacı Bayram Başer, İstanbul: Hayy Kitap Yay., 2013).

Hucvîrî, Ali b. Osman, *Hakikat Bilgisi: Keşfu'l-mahcûb*, trc. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yay., 1996.

İbn Cerrâh, Vekî', *Kitâbü'z-zühd*, nşr. Abdurrahman Feryevâî, (y.y.), I-II, 1994.

İbn Ebû Âsım, *Kitâbü'z-zühd*, nşr. Abdulalî Abdulhamid A'zamî, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1985.

İbn Hanbel, Ahmed, *Kitâbü'z-zühd*, nşr. Muhammed Said Besyûnî Zağlûl, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-arabî, 2002.

İbn İmrân, Ebû Mes'ûd Muâfâ, *Kitâbü'z-zühd: Müsnedü'l-Muafa b. İmran el-Mevsılî*, nşr. Amir Hasan Sabri, Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1999.

İbn Mersed, Alkame, *Zühdü's-semâniye mine't-tâbiîn*, nşr. Abdurrahman b. Abdülcebbâr Feryevâî, Medine: Mektebetü'd-dâr, 1984.

İbn Musa, Esed, *Kitâbü'z-zühd*, nşr. Ebû İshak el-Huveynî Eserî, Riyad: Mektebetü'l-vai'l-İslâmî, 1993.

İbn Mübârek, Abdullah, *Kitâbü'z-Zühd*, nşr. Habîburrahmân A'zamî, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 2004.

İbn Serî, Hennâd, *Kitâbü'z-zühd*, nşr. Abdurrahman Feryevâî, I-II, Kuveyt: Dâru'l-hulefâ li'l-kitâbi'l-İslâmiyye, 1985.

İsfehânî, Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, I-X, Beyrut: Dâru'l-fikr, 1996.

İzmirli, İsmail Hakkı, *Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati*, nşr. İbrahim Hatiboğlu, İstanbul: Dârulhadis, 2001.

Kelâbâzî, Ebû Bekir İshak, *Taarruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf*, nşr. Ahmed Şemseddin, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1993.

Kettânî, Ebû Abdullah Cafer b. İdris, *er-Risâletü'l-Mustatrefe li-beyâni meşhûri kütübi's-sünne*, Kahire: Mektebetü'l-külliyyâti'l-ezheriyye, trs.

Kinberg, Leah, "What is Meant by Zuhd", *Studia Islamica*, 1985, Paris, C. 61, s. 27-44.

Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, Ankara: TDV Yay., 1998.

Küçük, Raşit, "Abdullah İbnü'l-Mübârek ve Hadîs İlmindeki Yeri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1985, sayı: 3, s. 277-293.

Kuşeyrî, Abdülkerim, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, nşr. Abdülhalim Mahmud, Mahmud b. Şerif, Kahire: (y.y.), 1989.

Mekkî, Ebû Tâlib, *Kûtü'l-kulûb*, nşr. Bâsil Uyûn es-Sûd, I-II, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1997.

Muhâsibî, Hâris, *Mesâil fi'z-zühd*, nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Kahire: Mektebetü't-türâsi'l-İslâmî, 1969.

Sabri, Amir Hasan, "Ebû Mes'ûd Muâfâ b. İmran'ın Hayatı, İlmî Kişiliği ve Eserleri", *Kitâbü'z-zühd: Müsnedü'l-Muafa b. İmran el-Mevsılî* içinde Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1999, s. 9-142.

Serahsî, Şemsü'l-eimme Muhammed, *Mebsût*, Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1986, C. XXX.

Serrâc, Ebû Nasr, *Lüma'*, nşr. Abdülhalim Mahmud, Taha Abdülbâki Surûr, Kahire: Dârü'l-kütübi'l-hadîse bi-Mısr, 1960.

Sezgin, Fuat, *Buhârî'nin Kaynakları*, İstanbul: (y.y.), 1956.

Sezgin, Fuat, *Geschichte des Arabischen Schrifttums (GAS)*, Frankfurt, Main: (y.y.), I-IX, 1995.

Sülemî, Ebû Abdurrahman, *Tasavvufun Ana İlkeleri: Sülemî'nin Risâleleri*, nşr. Süleyman Ateş, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1981.

Şeybânî, Muhammed b. Hasan, *el-İktisâb fi'r-rızki'l-müstetâb*, nşr. Mahmud Arnûs, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1986.

Tirmizî, Hakîm, *Riyâzetü'n-nefs*, nşr. Ahmed Abdurrahim es-Sayih vd., Kahire: Mektebetü's-sekafeti'd-diniyye, 2002.

Tirmizî, Hakîm, *Edebü'n-nefs*, nşr. Ahmed Abdurrahim es-Sayih, Kahire: (y.y.), 1993.

Tuğlu, Nuri, Yıldırım, Ahmet, "Vekî' b. Cerrah ve Kitâbü'z-zühd Adlı Eseri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2010/2, S. 25, s. 127-144.

Türker, Ömer, "Kelâm İlminin Metafizikleşme Süreci", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, XII/23 (2007), s. 75-92.

Uysal, Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis: Tasavvuf Kaynaklarındaki Tartışmalı Rivayetler*, Konya: Yediveren Kitap, 2001.

Ürkmez, Ahmed, "Hadis-Ahlâk İlişkisinin Literatürdeki Yansımaları", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bahar 2008, S. 25, s. 137-168.

Yıldırım, Ahmet, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Ankara: TDV Yay., 2000.

Yıldırım, Ahmet, "Hadis Edebiyatında Zühd Literatürü ve Zühdle İlgili Rivayetlerin İncelenmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008/1, S. 20, s. 119-138.

Yılmaz, Hasan Kamil, *Tasavvufî Hadis Şerhleri ve Konevî'nin Kırk Hadis Şerhi*, İstanbul: İFAV Yay., 1990.

İslâm Ahlâk Felsefesinde İbn Miskeveyh'in *Tehzîbü'l-Ahlâk*'ı ve Etkileri

Harun Kuşlu

Giriş

İslâm felsefesi tarihinde, ilk İslâm filozofu Kindî'den (ö. 866) itibaren pek çok filozof, ahlâk hakkında oldukça önemli eserler kaleme almıştır. Felsefî ahlâk metinlerinin ilk örnekleri arasında Kindî'nin *Def'ü'l-ahzân* isimli eseri ile Ebû Bekir er-Râzînin (ö. 925) *et-Tıbbu'r-rûhânî*'si özellikle dikkat çekmektedir. Ahlâk filozofu olarak ismi zikredilmesi gereken başka bir isim de hiç kuşkusuz Fârâbî'dir (ö. 950). Fârâbî'nin mutluluk ahlâkını vurgulayan *Tahsîlü's-saâde* ve *et-Tenbîh alâ sebîli's-saâde* adlı eserlerinin yanında başka pek çok eseri ahlâka dair konuları içermektedir. Ancak felsefî ahlâk literatürü içerisinde, yukarıda sayılan çalışmalardan başka bir yazım geleneği daha karşımıza çıkmaktadır ki, bu gelenek, şekil ve içerik bakımından İbn Miskeveyh'in *Tehzîbü'l-ahlâk*'ı çizgisinde kaleme alınmış eserlerden oluşmaktadır. Söz konusu eserler, hem genel ahlâk öğretileri hem de muhtevasının zenginliği ve sistematik olması bakımından İslâm ahlâk felsefesinin yetkin hâlini temsil etmektedirler.

Mevcut akademik verilere göre, *Tehzîbü'l-ahlâk* isimli ilk eseri İbn Miskeveyh'ten önce yaşamış olan Yahya b. Adî (ö. 974) kaleme almıştır. Yahya b. Adî'yi, aynı ismi taşıyan eseriyle İbn Miskeveyh izlemiş ve onun çalışması daha sonraki felsefî ahlâk eserlerine model olmuştur. Örneğin Nasîruddin et-Tûsî, ev idaresi ve siyaset felsefesini de ekleyip pratik felsefenin bütün cüzlerini bir araya getirdiği *Ahlâk-ı Nâsırî* adlı eserinin ilgili bölümünde İbn Miskeveyh'i izlemiştir.[1] Tûsî'nin, Celaleddin Devvânî ve Kınalızâde Ali Çe-

1 Nasîruddin Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsırî*, çev. Anar Gafurov-Zaur Şükürov (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007), s.13.

doğasını, gayesi olarak erdemi ve erdeme dayalı mutluluğu işaret ettiğini belirttik. Ayrıca bu doktrinde insanın ahlâkî eğitime yatkın bir varlık olarak değerlendirildiğini ve ahlâkî kemâle ancak toplum içinde erişileceğinin vurgulandığını ortaya koyduk. Bu konularla ilgili olarak hazcılığın ve zühd ahlâkının da eleştirildiğini göstermiş olduk.

Kaynakça

Anay, Harun, *Celaleddin Devvânî: Hayatı, Eserleri, Ahlâk ve Siyaset Düşüncesi*, (Doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.

Fahri, Macit, *İslâm Ahlâk Teorileri,* çev. Atilla Arkan-Muammer İskenderoğlu, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004.

Gafarov, Anar, *Nasîruddîn Tûsî'nin Ahlâk Felsefesi*, İstanbul: İsam Yayınları, 2011.

Gazzâlî, Ebû Hamid, *İhyâu ulûmi'd-dîn,* nşr. Muhammed Ali Beydavî, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.

İbn Miskeveyh, *Tehzîbü'l-ahlâk*, thk. Constantine K. Zurayk, Beyrut: American University of Beirut, 1966.

Kınalızâde, Ali Çelebi, *Ahlâk-ı Alâî,* haz. Mustafa Koç, İstanbul: Klasik Yayınları, 2007.

Kindî, *el-Hîle li-def'il-ahzân,* nşr. Mustafa Çağrıcı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İFAV. Yayınları, 1998.

Kutluer, İlhan, *İslâm Felsefesi Tarihinde Ahlâk İlminin Teşekkülü*, (Doktora tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.

Kuşlu, Harun, "Giriş", Yahya ibn Adî, *Tehzîbü'l-ahlâk-Ahlâk Eğitimi* içinde, İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013, s. XIII-LI.

Oktay, Ayşe Sıdıka, *Kınalızâde Ali Efendi ve Ahlâk-ı Alâî,* İstanbul: İz Yayıncılık, 2005.

Râzî, Ebû Bekir, "Kitâbu't-tıbbı'r-rûhânî", *Resâilü Felsefîye* içinde, Beyrut: Dârul'-Âfâki'l-Cedîde, 1982.

Râzî, Ebû Bekir, *Ruh Sağlığı*, çev. Hüseyin Karaman, İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.

Tûsî, Nasiruddin, *Ahlâk-ı Nâsırî*, çev. Anar Gafarov - Zaur Şükürov, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007.

Yahya ibn Adî, *Tehzîbü'l-ahlâk-Ahlâk Eğitimi*, (metin ve çeviri), çev. Harun Kuşlu, İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013.

Walzer, Richard, "Some Aspects of Miskawaih's Tahdhīb al-Akhlāk", *Greek into Arabic*, Cambridge, Massachusets: Harvard University Press, 1962, s. 220-235.

Kelâm Ahlâk Düşüncesi: Tartışma Alanları ve Kavramlar

Osman Demir

Giriş

Kelâm ilminde ahlâk meselesi, genellikle, insan davranışının değerini ifade eden *hüsün* ve *kubuh* kavramları ile bunların kaynağı ve nasıl bilineceği tartışmaları bağlamında ele alınır. Bu, isabetli olmakla birlikte yeterli değildir. Zira hüsün-kubuh problemi insan fiilleri yani kader ve irade hürriyeti konusunun bir uzantısı olup daha üst boyutta yer alan bir dizi ontolojik ve epistemolojik tartışmayla ilintilidir. Bu sebeple kelâmda ahlâk meselesini araştırmak, kelâmın bütününü yani varlık, bilgi ve değer ilişkisini dikkate almakla gerçekleşir. Aksi halde iyilik ve kötülüğün aklîliği-naklîliği, değerlerin evrenselliği-göreceliliği tartışmaları konuyu belirli bir çerçeveye sokup özetlemesi bakımından önemli olsa da tek başına belirgin bir sonuç vermeyebilir. Meseleyi bu boyutta incelediğimizde ise ihata edilmesi güç bir alanla ve cevap bekleyen sorularla karşılaşılır. Zira bu doğrultuda; ilâhî fiilin niteliği, yaratılmışlarla ilişkisi, teklîf, akıl-vahiy irtibatı ve bunların hükümleri bilmeye etkisi, iman, bilgi ve fiil ilişkisi, kader ve irade hürriyeti, insanın mahiyeti ve özellikleri, peygamberin örnekliği ve âhiret inancının değerlere etkisi gibi konuları ele almak gerekir. Bu yazıda meseleyi bu çapta incelemek zor olduğundan, bahsi geçen meseleler dikkate alınarak ilk dönem kelâmında ahlâk düşüncesinin teorik ve pratik boyutlarına, tartışma alanlarına, kaynaklarına ve kavramlarına belli başlı ekoller çerçevesinde değinilecektir.

ve bu meselelerin bilhassa mütekaddimûn döneminde fıkıh ve tasavvufa havale edilmesi sayılabilir. Bununla birlikte baştan beri çeşitli bağlamlarda vurguladığımız üzere kelâmcılar, fiillere ve şeylere yüklem yapılan iyi ve kötünün kaynağını ve ne anlama geldiğini tartıştıkları ve bu meselelerde teoriler geliştirdikleri gibi insanın ihtiyârî fiillerinin de nasıl bir ilişkiler silsilesinin neticesi olduğuna ilişkin dikkate değer teoriler geliştirmişlerdir. Kelâmda eksik olan şey, kelâmcıların tamamıyla kendi alanlarının dışında gördükleri erdemler tablosu ve erdemlere ilişkin açıklamalardır. Kelâmın tarihî süreçte Kur'ân'da açıkça ortaya konan iman-ahlâk ilişkisini gereği gibi kuramadığı iddialarını da bu bağlamda yeniden değerlendirmek gerekir.[49]

Kaynakça

Aslan, İbrahim, *Kadı Abdülcebbâr'ın Kelâm Yöntemi,* (Doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Bağdâdî, Abdülkâhir, *el-Fark beyne'l-fırak*, thk. M. Zâhid el-Kevserî, yy: yy, 1948.

Bâkıllânî, Ebu Bekr Muhammed, *Temhîdü'l-evâil ve telhîsü'd-delâil,* thk. İmâdüddin Ahmed Haydar, Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiye, 1986.

Cüveynî, İmâmü'l-haremeyn Ebu'l-Meâlî, *Kitâbü'l-*İrşâd ilâ kavâtıı'l-edilleti fi usûli'l-i'tikad, thk. Esad Temîm, Beyrut : Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiye, 1985.

Dalkılıç, Mehmet, *İslâm Mezheplerinde Ruh*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.

Ebû Hanife, *Fıkh-ı Ekber,* trc. Mustafa Öz, (*İmamı Azam'ın Beş Eseri* içinde) İFAV Yayınları: İstanbul 1992.

Eş'arî, Ebu'l-Hasen, *el-Lüma*'fi'r-red ala ehli'z-zeyg ve'l-bida', thk. Hamude Gurâbe, Kahire: el-Hey'etü'l-Âmme li-Şuûni'l-Matâbii'l-Emîriyye, 1975.

Eş'arî, Ebu'l-Hasen, *el-İbâne an usûli'd-diyâne,* th. Abbas Sabbâğ, Beyrut: Dârü'n-Nefâis, 1994.

Eş'arî, Ebu'l-Hasen, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn,* tsh. Helmuth Ritter, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1963.

Evkuran, Mehmet, *Ahlâk-Hakikat ve Kimlik; İslâm Kelâmında Ahlâk Problemi,* Ankara: Araştırma Yayınları, 2013.

49 Bu türden iddialar için bk. İlhami Güler, *İman-Ahlâk İlişkisi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000), s. 20-22; Erkan Yar, *Ruh Beden İlişkisi Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu,* s. 15; Mehmet Evkuran, *Ahlâk-Hakikat ve Kimlik; İslâm Kelâmında Ahlâk Problemi* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2013), s. 238.

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *Mîzânu'l-amel,* Dımaşk: Dârü'l-Hikme, 1986.

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *el-İktisâd fi'l-İ'tikâd: İtikadda Orta Yol*, nşr. ve trc. Osman Demir, İstanbul: Klasik Yayınları, 2012.

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *el-Maksadü'l-esnâ fî şerhi esmâi'llâhi'l-hüsnâ,* Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ty.

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *İhyâü ulûmi'd-dîn,* Kahire: yy., 1939.

Görgün, Tahsin, "Hüsün Kubuh Meselesi", *İslâm Araştırmaları Dergisi,* 5 (2001), s. 59-108.

Güler, İlhami, *İman-Ahlâk İlişkisi,* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000.

Hasan-ı Basrî, *Risâle fi'l-kader*, (*Resâilü'l-adl ve't-tevhîd* içinde) thk. Muhammed Ammâra, Kahire : Dâru'l-Hilâl, 1971.

Hourani, Albert, *Islamic Rationalism, The Ethic of Abd al-Jabbar,* London: Oxford University, 1971.

İbn Fûrek, Ebû Bekr Muhammed, *Mücerredü makâlâti'ş-şeyh Ebi'l-Hasen el-Eş'arî*, thk. Daniel Gimaret, Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1987.

İbn Hazm, Ebû Muhammed, *el-Ahlâk ve siyeru müdâvâti'n-nüfus*, thk. Tâhir Ahmed Mekkî, Kahire: Dâru'l-Meârif, 1992.

Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muğnî fî ebvâbi'l-adli ve't-tevhîd,* thk. İbrahim Medkûr ve dğr., Kâhire: ed-Dâru'l-Mısriyye, 1962-1965.

Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muhît bi't-teklîf,* thk. Ömer Azmi, Kahire: yy., ty.

Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muhtasar fî Usûli'd-dîn*, (*Resâilu'l-adl ve't-tevhîd* içinde) nşr. Muhammed Amâra, Kahire: Dâru'l-Hilâl 1971.

Kâdî Abdülcebbâr, *Şerhü'l-Usûli'l-hamse,* çev. İlyas Çelebi, İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013.

Kazanç, Fethi Kerim, *Gazzâlî Öncesi Ehl-i Sünnet Kelâmında Ahlâk Düşüncesi,* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2007.

Kirmânî, *Şerh-i Ahlâkı Adudiyye*, Süleymaniye Ktp. H. Hüsnü Paşa, [y.y.]:Yazma [t.y.].

Macid Fahri, *İslâm Ahlâk Teorileri,* İstanbul: Litera Yayınları, 2004.

Mâturîdî, Ebû Mansûr, *Kitâbü't-Tevhîd*, trc. Bekir Topaloğlu, İstanbul: İsam Yayınları, 2014.

Nesefî, Ebu'l-Muîn, *Temhîdü'l-evâil li kavâidi't-Tevhîd,* thk. Muhammed Cevherî, Kahire: Dâru't-Tıbâa, 1986.

Râgıb el-İsfehânî, *ez-Zerîa ilâ mekârimi'ş-şerîa,* Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1980.

Râzî, Fahreddin, *en-Nefs ve'r-rûh ve şerhü kuvâhumâ,* yay. Muhammed Sagîr Hasan Ma'sûmî, İslâmâbâd: Ma'hadü'l-Ebhasi'l-İslâmiyye, 1968.

Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal,* th. Muhammed Seyyid Kîlânî, Kahire: Dâru'l-Marife, 1961.

Türker, Ömer "Nefis", *DİA,* XXXII, 529-531.

Yar, Erkan, *Ruh Beden İlişkisi Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu,* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000.

İslâm Ahlâk Felsefesi Literatürü Açısından *Et-Tıbbü'r-Rûhânî* Geleneğinden Söz Edilebilir mi?

Cahid Şenel

İslâm felsefesinin ilk filozofu Kindî (ö. 252/866 [?]) ile birlikte ahlâk felsefesinin temel meseleleri "felsefî" düzlemde tartışılmaya ve bunun sonucu olarak da bu konuda eserler telif edilmeye başlanmıştır. Her ne kadar İslâm felsefesinin klasik döneminde yazıya aktarılan felsefe birikimi içinde ahlâk düşüncesinin önemli bir yere sahip olmadığı gözlense de bilhassa Kindî ve Ebû Bekir er-Râzî (ö. 313/925), ahlâkın bireysel tarafıyla ilgili olan "üzüntü" ve insanı yoran "boş hevesler (*hevâ*)" üzerinde çokça durmuşlar; davranış psikolojisinin yaklaşımlarının aksine "insan ruhunun" ahvâlini araştırmışlar, beden ile ruh arasındaki ilişki üzerinden insanı bir bütün olarak değerlendirerek, onun yetkinleşebilmesi için her ikisinin de sağlıklı olması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Meşşâî çizgi söz konusu olduğunda, ahlâk alanında kaleme alınan İbn Miskeveyh'in (ö. 421/1030) *Tehzîbü'l-ahlâk*'ının, kendisinden sonra yazılan eserler göz önünde bulundurulduğunda, özellikle de Nasîrüddin Tûsî'nin (ö. 672/1274) *Ahlâk-ı Nâsırî*'si, Celâleddin ed-Devvânî'nin (ö. 908/1502) *Ahlâk-ı Celâlî*'si, Kınalızâde Ali Efendi'nin (ö. 979/1572) *Ahlâk-ı Alâî*'si üzerinde belirleyici bir rol oynadığı görülür ve bu anlamda bir "*Tehzîb geleneği*"nin oluşmasından bahsedilebilir. Ancak biz burada Ebû Bekir er-Râzî'nin hacim ve muhteva açısından İslâm ahlâk felsefesinin ilk eseri kabul edebileceğimiz *et-Tıbbü'r-rûhânî* adlı eserinin, *Tehzîbü'l-ahlâk* benzeri bir etkiyi meydana getirip getirmediğini sorgulamayı amaçlıyoruz. Bu amacı gerçekleştirebilmek için önce, *et-tıbbü'r-rûhânî*nin bir terim olarak nasıl tanımlanıp kullanıldığı üzerinde duracağız; arkasından da aynı başlığı taşıyan eserin muhtevâsı, yazım tarzı olarak takipçileri ve tenkitçi-

Kaynakça

Âmilî, Mustafa Murtazâ, *Bülgatü'l-âmil ile'ş-şifâi'l-âcil bi't-tıbbi'r-rûhânî,* Beyrut: Dârü'l-mehacceti'l-beyzâ, 1996.

Belhî, Ebû Zeyd, *Mesâlihu'l-ebdân ve'l-enfüs*, nşr. Mahmûd Mısrî, Kahire: Ma'hedü'l-mahtûtâti'l-Arabiyye, 2005.

Cürcânî, Seyyid Şerîf, *et-Ta'rîfât*, nşr. M. Abdurrahman el-Mar'aşlî, Beyrut: Dârü'n-nefâis, 2003.

Dâvûd- i Antâkî, *Nüzhetü'l-ezhân fî ıslâhi'l-ebdân*, nşr. M. Yâsir Zekkûr, Dımaşk: el-Hey'etü'l-âmmetü's-Sûriyye li'l-kitâb, 2007.

Demirhan Erdemir, Ayşegül, "Dâvûd-i Antâkî", *DİA* (1994), IX, 26-27.

Druart, Thérèse-Anne, "Al-Razi (Rhazes) and Normative Ethics", *Tradition and Renewal*, ed.David Boileau - John A. Dick Louvain: Leuven University Press, 1993, II, 167-181.

Druart, Thérèse-Anne, "Al-Razi's Ethics", *Medieval Philosophy and Theology*, VI (1997), s. 47-71.

Fahri, Macit, İslâm Ahlâk Teorileri, çev. Muammer İskenderoğlu-Atilla Arkan, İstanbul: Litera Yayınları, 2004. Fakhry, Majid, *Ethical Theories in Islam,* Leiden: E.J. Brill, 1991.

Fazlur Rahman, *İslâm Geleneğinde Sağlık ve Tıp*, çev. Adil Çiftçi-Adnan Bülent Baloğlu, Ankara: Ankara Okulu, 1997.

Hourani, Albert, *Reason and Tradition in Islamic Ethics,* Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

İbn Hazm, *Müdâvâtü'n-nüfûs ve tehzîbü'l-ahlâk ve'z-zühd fi'r-rezâil*, nşr. Ebû Huzeyfe İbrahim b. Muhammed, Tanta: Mektebetü's-sehâb, 1987.

İbn Sînâ, *el-Kânûn fi't-tıbb*, çev. Esin Kahya, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2010.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec, *et-Tıbbü'r-rûhânî*, nşr. Ebû Hâcer M. Sâîd b. Besyûnî Zağlûl, Kahire: Mekebetü's-sekâfeti'd-dîniyye, 1986.

Karaman, Hüseyin, *Ebû Bekir Râzî'nin Ahlâk Felsefesi,* İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.

Kirmânî, Hamîdüddin, *el-Akvâlü'z-zehebiyye*, nşr. Salâh es-Sâvî, Tahran: Iranian Academy of Philosophy, 1977.

Kutluer, İlhan, "Müdâvâtü'n-nüfûs", *DİA* (2006), XXXI, 461-463.

Muhammed Reşid, *Hıfz-ı Sıhhat-i Ahlâk yâhut Fezleke-i Tıbb-ı Rûhânî,* İstanbul: Dersaâdet Matbaası, 1311/ 1893-94.

Râzî, Ebû Bekir, *et-Tıbbü'r-rûhânî*, *Resâil felsefiyye* içinde, nşr. Paul Kraus, Kahire: Câmiatü Fuâd el-Evvel, 1939.

Râzî, Ebû Bekir, *et-Tıbbü'r-rûhânî*, nşr. Mehdî Muhakkık, Tahran: Müessese-i Mütâlaât-i İslâmî, 1999.

Râzî, Ebû Bekir, *Ruh Sağlığı: et-Tıbbü'r-rûhânî*, çev. Hüseyin Karaman, İstanbul: İz Yayıncılık, 2008.

Râzî, Ebû Bekir, es-*Sîretü'l-felsefîyye*, çev. Mahmut Kaya, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri* içinde, İstanbul: Klasik Yayınları, 2003, s. 73-82.

Uysal, Enver,"İbn Hazm'ın Müdâvât'ında Ahlâka İlişkin Görüşler", *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, XVI/2 (2007), s. 59-78.

Walker, Paul, *Hamîd al-Dîn al-Kirmânî: Ismaili Thought in the Age of al-Hakîm,* London : I. B. Tauris, 1999.

Türkiye'deki İlâhiyat Fakültelerinde Ahlâk Felsefesi Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Bibliyografyası*

İzzet Gülaçar

Bu çalışmada Türkiye'deki İlâhiyat fakültelerinde ahlâk felsefesi alanında yapılan yüksek lisans ve doktora düzeyindeki tezlerin tespiti yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar kendi içinde yüksek lisans ve doktora çalışmaları şeklinde tasnif edildikten sonra alfabetik sıraya uygun bir şekilde dizilmiştir. Çalışmanın hazırlanması aşamasında takip edilen yöntem, tespit ve öneriler de sunulmuştur.

İlgili alanın bir yekününü sunan bibliyografik çalışmalar ilmî araştırmalar açısından büyük bir önem ve değer taşımakta, her zaman için ilk başvuru kaynakları arasında yer almaktadır. Milâdi X. yüzyılda İbn Nedim tarafından yazılan *el-Fihrist*[1], XII. yüzyılda bir Osmanlı âlimi olan Kâtip Çelebi tarafından kaleme alınan *Keşfu'z-Zünun an Esâmi'l-Kutubi ve'l-Fünun* adlı eser de İslâm düşünce geleneğimizde önemli bir yere sahiptir. *Keşfu'z-Zünun*'dan sonra da devam eden bu tür eser yazma geleneği Riyâzîzâde'nin *Esmaü'l-Kütübi'l-Mütemmim li Keşfi'z-Zünun* (thk. Muhammed Altuncu, Kahire 1975), Bağdatlı İsmail Paşa'nın İzahu'l-Meknûn fi'z-Zeyli ala Keşfi'z-Zünun (thk. Kilisli Rıfat Bilge, I-II, İstanbul 1972) ve

* Bu çalışma "Türkiye'de İslâm Ahlâk Felsefesi Alanında Yapılan Türkçe Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Bibliyografyası," *ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/2 (2015), s. 85-107. başlıklı makalenin yeniden düzenlenmiş şeklidir.

1 İbn Nedim ve *el-Fihrist* hakkında bkz. İbrahim Halil Üçer, "el-Fihrist'te Felsefe Tarihi: Kadim'in Muhdes'e Yolculuğu," ed. Mustakim Arıcı, *Felsefe, Tıp ve Tarih: Tabakât Literatürü Üzerine Bir İnceleme* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2014) içinde, s. 57-93.; İslâm dünyasında ansiklopedi ve tabakât türü eserler için ayrıca bkz. Ayhan Aykut, "Ansiklopedi," *DİA*, III, s. 219-222.

Türer, Celal. *William James (1842-1910)'in Ahlak (Etik) Anlayışı*, Danışman: Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi, Ankara Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe Tarihi Bilim Dalı, 1997, 169 y.

Türkeri, Mehmet. *Seçilmiş Eserlerine Göre Fahrettin Razi'nin Ahlak Felsefesi,* Danışman: Prof. Dr. Mehmet S. Aydın, Dokuz Eylül Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İslâm Felsefesi Bilim Dalı, 1999, 161 y.

Uğurlu, Ahmet. *Schopenhauer'de İrade Ahlâk İlişkisi*, Danışman: Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya, İstanbul Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İslâm Felsefesi Bilim Dalı, 2013, 228 y.

Ünverdi, Veysi. *Kâdî Abdulcebbâr'da İrâde,* Danışman: Prof. Dr. İlhami Güler, Ankara Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Kelâm Bilim Dalı 2012, 224 s.

Yel, Hasan Basri. *Bir Felsefe Problemi Olarak İman ve İrade İlişkisi,* Danışman: Prof. Dr. Mehmet S. Aydın, Dokuz Eylül Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Felsefesi Bilim Dalı, 1996, 152 y.

Yıldız, Ahmet. *Meta-Etik Bir Teori Olarak Ahlâkî Sezgiciliğin Savunulabilirliği.* Danışman: Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi, Ankara Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe Tarihi Bilim Dalı, 2012, 208 y.

Kaynakça

Altaş, Eşref, "Hikemiyât Literatürü ve Ahlâk" ed. Ömer Türker-Kübra Bilgin, İslâm Ahlâk Literatürü: Ekoller ve Problemler, Ankara: Nobel Kitap, 2015, s. 103-138.

Anay, Harun, "Felsefe," *DİA*, XII, s. 319-330.

_____, "İslam Düşüncesi Alanında Türkiye'de Yapılan Tezler," *Dîvân İlmî Araştırmalar,* 4 (1998/1), s. 73-170.

_____, "İslâm Düşüncesi ve Batı Felsefesi ile İlgili Olarak Arapça Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri," *Dîvân İlmî Araştırmalar,* 10 (2001/1), s. 197-307.

_____, "İslâm Düşüncesi ve Batı Felsefesi ile İlgili Olarak Farsça Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri," Dîvân İlmî Araştırmalar, 11 (2001/2), s. 201-241.

_____, "İslâm Düşüncesi ve Batı Felsefesi ile İlgili Olarak İngilizce Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri," *Dîvân İlmî Araştırmalar,* 8 (2000/1), s. 197-307.

Arıcı, Mustakim (ed.), *Felsefe, Tıp ve Tarih: Tabakât Literatürü Üzerine Bir İnceleme,* İstanbul: Klasik Yayınları, 2014.

Arkan, Atilla,"Cumhuriyet Dönemi Türkçe İslam Felsefesi Tarihi Çalışmalarına Dair Literatür Denemesi," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 9, (2011/17),* s. 105-154.

Aykut, Ayhan, "Ansiklopedi," *DİA,* III, s. 219-222.
Karaman, Hüseyin, "İslâm Ahlâkının Kaynakları," ed. Müfit Selim Saruhan, İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesi, Ankara: Grafiker Yayınları, 2013, s. 50-53.
Kaya, M. Cüneyt, "İslâm Filozoflarının Türkiye'deki Neşir ve Tercüme Edilen Eserleri Bibliyografyası," ed. M. Cüneyt Kaya, İslâm Felsefesi: Tarih ve Problemler, İstanbul: İSAM Yayınları, 2013, s. 799-846.
Özturan, Hümeyra, "Etik ile Ahlâk Arasında: Türkçe Ahlâk Felsefesi Literatürüne Dair Etik Kavramı Kullanımı Üzerinden Bir Değerlendirme (EK-1)," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,* 9, (2011/17), s. 192-201.
_____, "İslâm Ahlâk Düşüncesi Çalışmalarının Dünü ve Bugününe Dair Bir İnceleme," ed. Ömer Türker-Kübra Bilgin, İslâm Ahlâk Literatürü: Ekoller ve Problemler, Ankara: Nobel Kitap, 2015, ss. 1-41.
Üçer, İbrahim Halil, "el-Fihrist'te Felsefe Tarihi: Kadim'in Muhdes'e Yolculuğu," ed. Mustakim Arıcı, *Felsefe, Tıp ve Tarih: Tabakât Literatürü Üzerine Bir İnceleme,* İstanbul: Klasik Yayınları, 2014 içinde, s. 57-93.

İslam Düşüncesinde
AHLÂKÎ ÖNERMELERİN KAYNAĞI

Editör
EŞREF ALTAŞ – MERVENUR YILMAZ

ilem KİTAPLIĞI
nobel

YAYIN NO: 1548
İLEM Kitaplığı No: 8
İslâm Ahlâk Düşüncesi No: 4
ISBN : 978-605-320-454-1
© 1. Basım, Ağustos 2016

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

İSLAM DÜŞÜNCESİNDE AHLÂKÎ ÖNERMELERİN KAYNAĞI
Editör: Eşref Altaş – Mervenur Yılmaz

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Editör: Eşref Altaş - Mervenur Yılmaz
Yayına Hazırlayan: Kübra Bilgin Tiryaki
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Kapak Görseli: fotolia.com / jozefklopacka
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Altaş, Eşref., Yılmaz, Mervenur.
İslam Düşüncesinde Ahlâkî Önermelerin Kaynağı / *Eşref Altaş – Mervenur Yılmaz*
1. Basım, XVI+236 s., 13,5x19,5 cm
Kaynakça ve dizin var
ISBN 978-605-320-454-1
1. Ahlâkın Kaynağı 2. Pratik Akıl 3. Ahlâkî Önerme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Kâdî Abdülcebbâr'da Ahlâkî Önermelerin Kaynağı 1
Yunus Cengiz

İlk Dönem Eş'arî Kelâm Ekolünde Ahlâkî Önermelerin Kaynağı Sorunu 43
Fethi Kerim Kazanç

Mâturîdî'nin Düşüncesinde Ahlâkın Temellendirilmesi 105
Mehmet Evkuran

Fârâbî'nin Felsefesinde Ahlâkın Kaynağı 137
Hümeyra Özturan

İbn Sînâ'da Ahlâkî Önermelerin Kaynağı 151
Mehmet Zahit Tiryaki

Gazzâlî'de Ahlâkî Önermelerin Kaynağı ve Tutarlılığı Meselesi 169
Aygün Akyol

Fahreddin er-Râzî'nin Ahlâk Görüşü Bağlamında Dört Mesele: Hüsün-Kubuh, Ahlâkî Önermelerin Kaynağı ve Kesinliği, Amelî Felsefenin İlkeleri ve Ahlâkî Eylemlere Etkisi Bakımından İnsanî Nefsin Türleri 187
Eşref Altaş

Nasîruddîn et-Tûsî'ye Göre Ahlâkî Önermelerin Kaynağı 215
Anar Gafarov

Dizin 233

Önsöz

Ahlâk söz konusu olduğunda felsefî olarak tartışılması gereken iyi ve kötünün neliği, iyi ve kötü yargılarının yerel mi, evrensel mi, öznel mi, nesnel mi olduğu gibi zor meseleler karşısındayızdır. İnsanın özgürlüğü, ahlâkî eylemlerin amacı, ahlâkın değişmesinin imkânı diğer önemli meselelerdir. Vicdan, niyet, erdem, sorumluluk, mutluluk, haz, buyruk, ödev vb. ahlâkla ilgili kavramların ne anlama geldiği bu meselelere ilave edilebilir. Bu tartışmalar genel olarak ahlâkın kaynağı, özel olarak da ahlâkî önermelerin kaynağı problemiyle doğrudan ilgilidir.

Ahlâk, varlığa getirilmesinde insanın bilfiil tesirine ve iradesine dayanan eylemlerle ilişkilidir. Bu tür eylemler hakkında "Adalet iyidir" ve "Zulüm kötüdür" gibi çeşitli ahlâkî yargılarda bulunuruz. Ahlâkî yargıları emir, nehiy, gereklilik yahut soru kiplerinde de ifade etmek mümkündür: "Adil olunuz, zulmetmeyiniz!", "Dedikodu yapmamalı", "Hırsızlıktan uzak durmak gerekmez mi?" Şu halde ahlâkî yargılar mantıkî yargılar gibi ihbarî formda ifade edildikleri gibi inşaî formda da ifade edilebilirler.

Ahlâkî yargıları, bir başka ifadeyle ahlâkî önermeleri iyi veya kötü şeklinde değerlendirmemizi sağlayan ilke yahut kaynak nedir? Düşünce tarihinde bu kaynağın haz, doğa, duygu, akıl, sezgi, toplum, ilahî irade olduğu gibi farklı cevapları bulmak mümkündür. Fakat "Adaletin iyi, zulmün kötü olduğunu nereden elde ediyorum?" sorusuna verdiğimiz cevap, bizi yeniden farklı sorularla karşı karşıya getirir. Örneğin cevabımız akıl ise bu aklın özelliği nedir yahut hangi akıldır? İnsanın doğasının, duygularının, sezgisinin, içinde yaşadığı toplumun eylemlere ilişkin iyi ve kötü yargısını vermede bir rolü var mıdır? İlahî vahyin ahlâk alanını belirlemedeki rolü

nedir? Bu tür soruları çoğaltmak mümkündür; ancak bu sorular, bu kitapta temel olarak "ahlâkî önermelerin kaynağı" sorusuna irca edilmiştir.

İslam düşünce geleneğinde ahlâkî önermelerin kaynağı ahlâkî önermelerin kesinlik değerleri bağlamında epistemolojik bir problem olarak da ele alınmıştır. Özellikle ahlâkî önermelerin zorunlu-mümkün, zorunlu-müktesep şeklindeki ayrımları, diğer yandan yakîn ifade edip etmediği, burhanî yahut cedelî önermelere dayanıp dayanmadığı bu epistemolojik problemler bağlamında dile getirilebilir. Bu tür problemler makalelerde çoğunlukla ahlâkî önermelerin kesinliği yahut bilgisel temellerinin ne olduğu sorununa irca edilmiştir. Ahlâkî önermelerin epistemolojik temellerinin tartışılması tikel ahlâkî yargıların tespiti, bu yargılara kaynaklığı ya da bu yargıların idrâki bağlamında nefsin kendisi ve farklı güçlerinin de tartışılmasını gerektirmiştir. Dolayısıyla bazı makaleler bizzat nefsi, nefsin duyusal, hayalî/tahayyülî/vehmî, nazarî ve amelî gibi farklı epistemik ayrım ve güçlerini ahlâkî yargılar bakımından ele almıştır.

Tümel ahlâkî ilkelerin/yargıların tikel birer ahlâkî yargıya dönüştürülmesi ahlâkî önermelerle ilgili bir başka problemdir. Tümel ilkeleri tikel ahlâkî yargı ve tutumlarımıza nasıl transfer ederiz? Adaletin iyi olduğuna inandığımızı, bunu bildiğimizi düşünelim; ancak belirli bir kişinin adil olup olmadığına, belirli bir eylemin iyi ya da kötü olup olmadığına nasıl, hangi güçle karar veririz? Makalelerin bir kısmında bu problem ahlâkî tutarlılık, tikel ahlâkî yargılar, tikellerle ilgili amelî aklın işlevi gibi bağlamlarda ele alınmıştır.

Ahlâkî önermelerin kaynağı sistematik kelam okulları ve onların müntesipleri tarafından husün, kubuh, şerî ve aklî teklif bağlamında tartışılmıştır. Emredilen şeyin iyi olduğu ittifakla kabul edilse de bu iyiliğin şeriatle mi yoksa aklen mi olduğu sistematik kelam okullarının ahlâkî önermelere dair bakış açılarını belirler. Özellikle kelamî okulların ahlâkî önermelerle ilişkisini anlatan makalelerde bu tartışmaları sıklıkla görmek mümkündür.

Kitapta yer alan makalelerin bir kısmı, ahlâkî önermelere kaynaklık teşkil eden unsurların incelenmesini amaçlayan Ahlâkî Önermelerin Kaynağı adlı toplantılar serisinde sunuldu ve katılımcılar tarafından tartışıldı. Yunus Cengiz'in "Kâdî Abdülcebbâr'da Ahlâkî Önermelerin Kaynağı" adlı makalesi genel olarak Mu'tezile, özel olarak Kâdî Abdülcebbâr tarafından

ilahî adalet teorisi bağlamında insan eylemlerinin nasıl ele alındığını yetkin bir şekilde ortaya koymaktadır. Fethi Kerim Kazanç'ın "İlk Dönem Eş'arî Kelâm Ekolünde Ahlâkî Önermelerin Kaynağı Sorunu" başlıklı makalesi ilahî irade, öznellik, görecelik, sorumluluk, adalet ve zulüm gibi noktalardan hareketle erken dönem Eş'arî geleneğin ahlâkı temellendirmesini tartışmaktadır. Mehmet Evkuran'ın "Mâtürîdî'nin Düşüncesinde Ahlâkın Temellendirilmesi" başlığını taşıyan makalesi ise aklın yetkisi, insan doğası, sorumluluk ve teklif gibi başlıklar çerçevesinde Mâtürîdîlik açısından ahlâkî önermeleri ele almaktadır. Sonraki iki makale felsefî geleneğin konuya bakış açısını yansıtmayı amaçlamaktadır. Hümeyra Özturan "Fârâbî'nin Felsefesinde Ahlâkın Kaynağı" başlıklı makalesinde nazarî ve amelî akıl kaynaklı ahlâkî önermeleri Fârâbî'nin bakış açısıyla ortaya koyarken M. Zahit Tiryaki, "İbn Sînâ'da Ahlâkî Önermelerin Kaynağı" adlı makalesiyle İbn Sînâ düşüncesinde ahlâkî bilgiye yer açmanın imkânı ve meşhur önermeler olarak ahlâkî önermelerin kesinliği üzerine odaklanmaktadır. Sonraki üç makale müteahhirin dönemin önemli simaları Gazzâlî, Râzî ve Tûsî'nin konuyla ilgili görüşlerine ayrılmıştır. Aygün Akyol "Gazzâlî'de Ahlâkî Önermelerin Kaynağı ve Tutarlılığı Meselesi" başlığıyla kaleme aldığı makalesinde Gazzâlî düşüncesinde ahlâkî önermelerin kaynağı, tutarlılık ve fıtratın değişmesi meselelerine odaklanmaktadır. Eşref Altaş, "Fahreddin er-Râzî'nin Ahlâk Görüşü Bağlamında Dört Mesele: Hüsün-Kubuh, Ahlâkî Önermelerin Kaynağı ve Kesinliği, Amelî Felsefenin İlkeleri ve Ahlâkî Eylemlere Etkisi Bakımından İnsanî Nefsin Türleri" başlığıyla Râzî'nin konuya ilişkin yaklaşımını ele almaktadır. Kitabın son makalesi ise Anar Gafarov'un "Nasîruddîn Tûsî'ye Göre Ahlâkî Önermelerin Kaynağı" adlı makalesi olup Tûsî'nin ahlâkî önermelerin kaynağı konusuyla ilgili görüşlerini İslam ahlâk felsefesi geleneği içerisindeki yerini de dikkate alarak tartışmaktadır.

Bu eserin vücuda gelmesinde farklı aşamalarda emeği olan ve bu nedenle teşekkür edilmeyi hak eden birçok insan var. İlgili serinin toplantılarına ev sahipliği yapan İLEM yönetici ve çalışanlarına, toplantılara katılan, soru ve görüşleriyle tartışmaları yönlendiren ve meselelere derinlik kazandıran bütün arkadaşlara müteşekkiriz. Sunumları ve bilahare makaleleriyle kitabın muhtevasına katkıda bulunan hocalarımıza teşekkür ederiz. Toplantıların tertibinden kitabın meydana çıkmasına kadar birçok aşamada

büyük emek ve teşvikleri nedeniyle Ömer Türker'e şükran borçluyuz, hassaten teşekkür ederiz.

Bu eserin Türkiye'de ahlâk alanındaki çalışmalara ve İslam düşüncesine bir katkı olması ve bir boşluğu doldurması umuduyla …

Eşref Altaş – Mervenur Yılmaz
Üsküdar 2016

Kâdî Abdülcebbâr'da Ahlâkî Önermelerin Kaynağı*

Yunus Cengiz

Giriş

VIII. yüzyılın başlarında ortaya çıkan Mu'tezile ekolünün kurucu düşünürlerinden Vâsıl b. 'Atâ (ö.131/748) Tanrı'nın hikmet sahibi ve âdil olduğunu dolayısıyla zülüm ve kötülüğün ona nispet edilemeyeceğini söylemiştir. İyilik ve kötülüğün, iman ve inkârın, itaât ve günahın fâilinin insan olması gerektiğini savunmuştur.[1] Böylece ilahî adalet ve insan eylemleri, diğer ifadeyle kulların filleri konusu Mu'tezile'nin yoğunluklu olarak tartıştığı meseleler haline gelmiştir. Mu'tezile'nin ahlâk ile ilgili genel ilkelerini ifade eden Vâsıl b. 'Atâ'nın çizmiş olduğu bu çerçevenin oluşmasında Emevî Hanedanı'nın kaderci düşüncesine karşı oluşan muhalif kitlelerin görüşleri etkili olmuştur. Nitekim Kaderiyye ekolünün önde gelenlerinden Ma'bed el-Cühenî (ö. 83/702 [?]) ve Gaylân ed-Dimeşkî (ö.120/738 civarı) insanın eylemlerinde özgür olduğunu ve yapıp-ettiklerinin herhangi bir şekilde belirlenmiş olmadığını yüksek sesle dile getirmişler ve bunun bedelini canlarıyla ödemişlerdir.[2] Bu nedenle Kaderiyye ekolünü Mu'tezilî ahlâk düşüncesinin selefleri olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır.

İlahî adalet ve insan eylemleri hakkında Vâsıl b. Atâ tarafından saptanan görüşlere uygun daha derinlikli izahlar, Yunan felsefe birikiminin

* Bu yazıda, "Kâdı Abdülcebbâr'ın Eylem Teorisi" başlıklı doktora çalışmamda elde ettiğim bazı veriler tekrar ele alınmış ve yeniden yorumlanmıştır. Bu çalışmayı okuyan ve eleştirileriyle katkıda bulunan Yrd. Doç. Dr. Mahsum Aytepe ve Yrd. Doç. Dr. Veysi Ünverdi'ye teşekkür ederim.

1 Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal*, I, 36-39.

2 Neşşâr, *İslam'da Felsefi Düşüncenin Doğuşu*, I, 63-87; Arslan, *Mu'tezile'ye göre İyilik ve Kötülük Problemi*, s. 13-17.

kötü yapmadığını düşünmektedir. Kâdî Abdülcebbâr'ın ahlâkî değerlere ilişkin neden arayışı onun ontolojisiyle uyum içindedir. Ona göre bir eylemin ahlâkî değer edinmesi için var olması, farklı değersel olanaklara sahip olması gerekir. Bu durumdaki bir eylem gerçekleştiği şekilden dolayı yani adalet ve zulüm olması veya yarar ve zarar edindirmesinden dolayı iyi ve kötü niteliklerini kazanmaktadır.

Akıl ve vahiy, Kâdî Abdülcebbâr'ın düşüncesinde bir şeyi iyi ve kötü kılan birer neden değil, birer bilgi kaynaklarıdır. Akıl onun nazarında bir kâşiftir. Vahiy yoluyla gelen Tanrı'nın emir ve yasakları ise akıldaki ilkelere işaret eden birer gösterendir. Dolayısıyla vahyin tüm emir ve yasakları akılla uyumludur. Emredilen ve yasaklanan şeylerin mutlaka akılda bir karşılığı vardır. Ona göre her ne kadar akıl ile vahiy arasında görünürde bir uyumsuzluk varsa bile gerçek fark edildiğinde arada bir uyumsuzluğun olmadığı anlaşılmış olacaktır. Onun düşüncesinde insanın Tanrı'nın lütuf ve ihsanıyla yükümlü kılınmış olmasının anlamı, bu yükümlülüğün kendisine akıl sayesinde bildirilmiş olmasıdır.

Kaynakça

Arslan, Hulusî, *Mu'tezile'ye göre İyilik ve Kötülük (Husn ve Kubh) Problemi* (doktora tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2000.

Aytepe, Mahsum, *Kadı Abdülcebbâr'da Lütuf Teorisi* (doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.

Bağdâdî, Abdulkâhir, *Usûlü'd-dîn,* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1981).

Bâkıllânî, Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib, *et-Takrîb ve'l-irşâd(u's-sağîr), thk. Abdülhamid b. 'Alî Ebû Zenîd* (Beyrût: Müessetu'r-Risâle, 1998).

Câhiz, Amr b. Bahr, "el-Ma'âş ve'l-ma'âd", *Resâilü'l-Câhiz,* nşr. Abdusselam Muhammed Hârûn (Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 1964), I, s. 91-134.

Cengiz, Yunus, *Mu'tezile'de Eylem Teorisi,* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012).

Çelebi, İlyas, "Klasik Bir Kelâm Problemi: Hüsün-Kubuh", *MÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16-17(1998-1999), s. 55-121.

Duğeym, Semih, *Felsefetü'l-kuder fi fikri'l-Mu'tezile*, (Beyrut: Daru'l-Fikri'l-Lübnânî, 1992).

Ebû Rîde, Abdulhâdi, İbrahim b. Seyyâr *en-Nazzâm ve ârauhu'l-kelâmiyyetu'l-felsefiyye,* (Kahire: Matbatu Lecnetu't-Te'lîf ve't-Tercüme ve'n-Neşr, 1946).

Eş'arî, Ebü'l-Hasen, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn,* nşr. Nevâf el-Cerrâh (Beyrût: Dâru Sâdir, 2008).

_____, *Usûlu ehli Ebi'l-Hasen el-Eş'arî, Risâle ilâ ehli's-Seğr*, nşr. Muhammed Seyyid el-Cenidî (Medine: Mektebetu'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 2002).

Görgün, Tahsin, "Hüsün-Kubuh Meselesi Kadı Abdülcebbâr'ın Yaklaşım Şeklinin Tahlilî Bir Tasviri veya Toplumsal Varlığı Sürdürmenin Ma'kul Yollarını Arama Üzerine Bir Araştırma", *İslam Araştırmaları Dergisi*, 5 (2001), 59-108.

Hayyât, Ebû'l-Huseyn Abdurrahmân b. Osmân, *Kitâbu'l-intisâr ve'r-redu alâ İbni'r-Râvendî,* nşr. Niberg (Mısır: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1925).

Houranî, George F., "Cüveyni'nin Mu'tezilî Ahlâkı Eleştirisi" çev. Burhanettin Tatar *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (1991), 213-225.

İbn Fürek, Muhammed b. Hasan, *Makâlâtu'ş-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*, nşr. Ahmed Abdurrahim es-Sâyib (Kahire: Mektebetu's-Sekâfeti'd-Dîniyye, 2005).

İbn Metteveyh, Hasan en-Necrânî el-Mu'tezilî, *et-Tezkiretu fi ahkâmi'l-cevheri ve'l-a'râd,* nşr. Sâmî Nasr Lütf ve Faysal Bedir (Kahire: Dâru's-Sekâfeti li't-Tibâeti ve'Neşr, 1975).

İsfahânî, Ebü'l-Kâsım el-Hüseyin b. Muhammed er-Râğıb, *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'ân,* nşr. Muhammed Seyyid Keylânî (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, t.y.).

Kâdî Ebû'l-Hasan 'Abdu'l-Cebbâr, *el-Muğnî fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl: Rü'yetü'l-Bârî (IV)*, nşr. Mahmûd Muhammed Kâsim, ed. İbrahim Medkûr ve Tâhâ Hüseyin (Kâhire: [y.y.], [t.y.]).

_____, *el-Muğnî fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl: el-Firaku ğayru'l-İslâmiyyeti (V), nşr.* Mahmûd Muhammed Kâsim, ed. İbrahim Medkûr ve Tâhâ Hüseyin (Kâhire: [y.y.], [t.y.]).

_____, *el-Muğnî fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl: et-Ta'dîl ve't-tecvîr (VI/I),* nşr. Mahmûd Muhammed Kâsim, ed. İbrahim Medkûr ve Tâhâ Hüseyin (Kâhire: [y.y.], [t.y.]).

_____, *el-Muğnî fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl: et-Tevlîd (IX),* nşr. Tevfîk et-Tavîl ve Saîd Zâd, ed. İbrahim Medkûr ve Tâhâ Hüseyin (Kâhire: [y.y.], [t.y.]).

_____, *el-Muğnî fi Ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl: et-Teklîf (XI)*, nşr. Muhammed Alî en-Neccâr ve Abdulhalîm en-Neccâr, ed. İbrahim Medkûr ve Tâhâ Hüseyin (Kâhire: [y.y.], [t.y.]).

_____, *el-Muğnî fi Ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl: en-Nazar ve'l-ma'rife (XII),* nşr. İbrahim Medkûr, ed. Tâhâ Hüseyin, (Kâhire: [y.y.], [t.y.]).

_____, *el-Muğnî fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl: el-Lutf (XIII)*, nşr. Abu'l-Alâ Afifî, ed. İbrahim Medkûr ve Tâhâ Hüseyin (Kâhire: [y.y.], [t.y.]).

_____, *el-Muğnî fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl: el-İslâh, istikkâku'z-zemm, et-tevbe (XIV),* nşr. Mustafâ es-Sakâ, ed. İbrahim Medkûr ve Tâhâ Hüseyin, (Kâhire: [y.y.], [t.y.]).

_____, *el-Muğnî fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl: et-Tenebüvvât ve'l-Mu'cizât (XV),* nşr. Mahmûd Muhammed Kâsim, ed. İbrahim Medkûr ve Tâhâ Hüseyin, (Kâhire: [y.y.], [t.y.]).

_____, *el-Muğnî fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl: İ'câzü'l-Kur'an (XVI),* nşr. Emîn el-Hul'î (Kâhire: [y.y.], [t.y.]).

_____, *el-Muhît bi't-Teklîf,* ed. 'Umer es-Seyyid 'Azmî, nşr. Ahmed Fuâd el-Ehvânî (Kahire: Dâru'l-Mısrıyye, [t.y]), I.

_____, *Kitâbu'l-Mecmu' fi'l-Muhît bi't-Teklîf,* nşr. J.J. Houben, Daniel Gimaret (Beyrût: Şeriketu'l-Mısriyye, 1981), II.

_____, *Şerhu Usûli'l-Hamse,* Kâhire Mektebetü Vehve, 1965.

Kazanç, Fethi Kerim, *Gazâlî Öncesi Ehl-i Sünnet Kelâmında Ahlâk Düşüncesi,* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2007.

Leaman, Oliver "'Abd al-Jabbar and the Concept of Uselesness," *Journal of History of Ideas,* 41/1 (1980), 129-131.

en-Neşşâr, Ali Sâmî, *İslam'da Felsefi Düşüncenin Doğuşu*, çev. Osman Tunç (İstanbul: İnsan Yayınları, 1999).

Nisâbûrî, Ebû Reşîd Sa'id b. Muhammed, *fi't-Tevhîd divânu'l-usûl,* nşr. Muhammed Abdulhadi Ebû Rîde) (Mısır: Matbaatu Dâru'l-Kütüb, 1969).

_____, Ebû Reşîd Sa'id b. Muhammed, *el-Mesâil fi'l-hilâf beyne'l-Basriyyîn ve'l-Bağdâdiyyîn,* nşr. Ma'n Ziyâde ve Rıdvân es-Seyyid (Beyrût: Mahdu'l-İnmâi'l-'Arabi, 1979).

Osman, Abdülkerim, *Nazariyetü't-teklîf ârâu'l-Kâdî Abdilcebâr el-kelâmiyye,* (Beyrut: Müessetü'r- Risâle, 1981.

Şehristânî, Ebû'l-Feth Muhammed b. Abdilkerim, *el-Milel ve'n-nihal*, Beyrût: Müessetü'l- Kütübi'l-Sekâfiyye, 1994.

İlk Dönem Eş'arî Kelâm Ekolünde Ahlâkî Önermelerin Kaynağı Sorunu

Fethi Kerim Kazanç

Giriş

Felsefî düşüncenin kalbinde yer alan ve "ahlâk sorunu" diye isimlendirilen konularda kelâmcılar, özellikle Mu'tezile, Eş'arîler ve Mâturîdîler teolojik sistemleri dâhilinde ayrıntılı ve derinlemesine kelâm edip yükümlülük, adalet, özgürlük, seçim *(ihtiyâr)*, sorumluluk, amellerin karşılığı, ceza ve mükâfat, fiillere dair hükümlerin yönleri gibi konuları ele almışlardır. Ayrıca gerek mükellefiyetin şartı olması sebebiyle, gerekse güzeli-çirkini, iyiyi-kötüyü birbirinden ayırt edebilme gücüne sahip bir meleke/güç olması sebebiyle aklın rolünün öneminde fikir birliği etmişlerdir. Fakat yine de kelâmcılar ahlâk ve değerleri başlı başına bir ilim haline getirmek üzere "nazar ve istidlâle" ya da bugünkü deyişle araştırmaya has kılmamışlardır. Dolayısıyla ahlâk ve değerler konusunda söylenenler, "üzerine düşünülen konular" alanının dışında kalmaya devam etmiştir. Erken dönem İslâm kelâmında belli bir sistematik içinde müstakil bir ahlâk ilmi tesis edilmemiştir. Böylece kelâmcıların, teolojik ahlâkî düşünce alanında, felsefî etik alanında üretilen seviyeye ulaşabilecek denli herhangi bir şey üretmedikleri sonucuna varmak mümkündür.[1] Çünkü bu bağlamda İslâm kelâmında müstakil başlık altında ahlâk mevzusunun ya da probleminin ele alınıp incelenmediğine tanık olmaktayız. Fakat husün-kubuh (et-tahsîn ve't-takbîh), adâlet ve zulüm (et-ta'dîl ve't-tecvîr), salah-aslah, kaza ve kader, kulların fiilleri, hidâyet ve dalâlet, ilâhî sıfatlar problemi gibi kimi

1 Câbirî, *Arap Ahlâki Aklı: Arap Kültüründeki Değer Düzenlerine Yönelik Çözümleyici Eleştirel Bir Araştırma*, s. 152, 155.

ölçütlerin ve aklî yargıların rolünün söz konusu edilemeyeceği hususunun altını çizmektedirler. Aynı şekilde ilk dönem Eş'ârîler dinî ve ahlâkî değerlerin dinî bildirimlerle aydınlanmayan akıl tarafından kavranamayacağını ileri sürmüşlerdir. Çünkü onlara göre, iyi ve kötü gibi değerler öznel ya da izâfî bir nitelik taşır; bu değerler özünde iyi ya da kötü vasfına haiz değildir. Aklî teklife de karşı çıkarlar ve bunun yerine sem'î teklif anlayışını benimserler. Sem'î teklif, yalnızca ilâhî hükümlerden elde edilebilir; aklın bunun saptanmasında bir rolü ve payı yoktur. Akıl, böylesi bir teklifi ancak dinin gelişine bağlı olarak anlayabilir. Onun için Eş'ârîler, iyilik ve kötülüğün tayininin, kesinlikle Allah'ın hükmüne bağlılığını vurgularlar. Aynı şekilde değerlere yaklaşımı izah ederken, doğru sözlülük, yalan, nimet verene şükretme, nankörlük, adalet, zulüm, fayda, zarar, amaç kavramlarını; mutlaklık, görecelik ve öznellik anlayışları çerçevesinde ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Çünkü değerler sistemini, bu anlayışlara bağlı olarak açıklamak, beşerî düzlemde ortaya çıkan eylemleri değerlendirmede bir esneklik ve kolaylık sağlar; insanoğlunu gerekli koşullarda ve istisnâî hallerde katı formel ahlâk çerçevesi dahilinde kalmaktan kurtarır.

Kaynakça

Abdülcebbâr, el-Kâdî, *el-Muğnî fî Ebvâbi't-Tevhîd ve'l-Adl*, thk. Ahmed Fu'âd el-Ehvânî ve İbrâhîm Medkûr, I/1. Kısım (et-Ta'dîl ve't-Tecvîr), (Kahire: el-Mü'essesetü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li't-Te'lîf ve't-Terceme ve't-Tıbâ'a ve'n-Neşr, 1382/1962).

_____, *el-Muğnî fî Ebvâbi't-Tevhîd ve'l-Adl*, thk. Ebû'l-Alâ el-Afifî, c. XIII (el-Lutf), (Kahire: Vizâratü's-Sekâfe ve'l-İrşâdi'l-Kavmî, Matba'atü Dâri'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1382/1962).

_____, *Şerhu'l-usûli'l-hamse*, thk. Abdülkerîm Osmân (Kahire: Mektebetü Vehbe, 1408/1988).

Âmidî, Seyfuddîn, *el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm*, thk. eş-Şeyh Abdürrezzâk Afîfî (Riyâd: Dâru's-Samî'î li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1424/2003), I-IV.

Aristoteles, *Fizik*, Yunanca aslından çev. Saffet Babür (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997).

Aydın, Mehmet, *Din Felsefesi*, (İzmir: D.E.Ü. Yayınları, 1987).

Bağdâdî, Ebû Mansûr Abdülkâhir, *el-Fark beyne'l-fırak*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1413/1993).

_____, *Usûlü'd-dîn*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1401/1981).

Bâkıllânî, el-Kâdî Ebû Bekir, *el-İnsâf fî mâ yecibu i'tikâduhû ve lâ yecûzü'l-cehlü bih*, thk. Muhammed Zâhid el-Hasan el-Kevserî (Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, 1369/1949).

_____, *Temhîdü'l-evâ'il ve telhîsu'd-delâ'il*, thk. Imâdüddîn Ahmed Haydar (Beyrut: Mü'essesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1414/1993).

Batuhan, Hüseyin, "Etik Önermelerin Çözümü", *Felsefe Arkivi*, V, 1 (1960), s. 56-73.

Câbirî, Muhammed Âbid, *Arap Ahlâki Aklı: Arap Kültüründeki Değer Düzenlerine Yönelik Çözümleyici Eleştirel Bir Araştırma*, çev. Muhammet Çelik (İstanbul: Mana Yayınları, 2015).

_____, *İslâm'da Siyasal Akıl*, çev. Vecdi Akyüz (İstanbul: Kitabevi, 1997).

Cevizci, Ahmet, *Etik-Ahlâk Felsefesi*, (İstanbul: Say Yayınları, 2014).

Comte-Sponville, André, *Felsefeyi Takdimimdir*, çev. S. Seza Yılancıoğlu (İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 2006).

Cürcânî, Seyyid Şerîf, *Şerhu'l-Mevâkıf*, (es-Siyâlkûtî ve'l-Çelebî'nin *Hâşiyeleri* ile birlikte), thk. Bedrüddîn en-Na'sân el-Halebî (Kahire: Matba'atü's-Sa'âde, 1325/1907), I-VIII.

Cüveynî, İmâmü'l-Harameyn, *Kitâbü'l-İrşâd ilâ kavâtı'i'l-edille fî usûli'l-i'tikâd*, thk. Es'ad Temîm (Beyrut: Mü'essesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1405/1985).

_____, *el-Akîdetü'n-Nizâmiyye fi'l-erkâni'l-İslâmiyye*, thk. Muhammed Zâhid el-Kevserî (Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, 1412/1992).

Ensârî, Ebû'l-Kâsım, *el-ğunye fî'l-kelâm*, thk. Mustafâ Haseneyn Abdülhâdî (Kahire: Dârü's-Selâm li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzî' ve't-Terceme, 1431/2010).

Eş'ârî, Ebû'l-Hasan, "Kitâbü'l-Luma' fî'r-Redd alâ Ehli'z-Zeyğ ve'l-Bida'", *The Theology of al-Ash'arî* içinde, neşr. ve İng. çev. R. J. McCarthy (Beyrut: el-Matba'atü'l-Katolikiyye, 1952).

_____, *Usûlü Ehli's-sünne ve'l-cemâ'a (Risâletü's-Seğr)*, thk. Muhammed es-Seyyid el-Cüleynd (Riyâd: Dâru'l-Livâ' li'n-Neşr ve't-Tevzî',1410/1989).

_____, *İbane an usûli'd-diyâne*, (el-Medînetü'l-Münevvere: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, 1975).

_____, *Makâlâtu'l-İslâmiyyîn ve'htilâfu'l-musallîn*, thk. Hellmut Ritter (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag Gmbh, 1980).

Fahri, Mâcit, *İslâm Ahlâk Teorileri*, çev. Muammer İskenderoğlu ve Atilla Arkan (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004).

_____, "Ahlâkî Gönüllülük İlk Cebrîler ve Eş'ârîler", *O.M.Ü.İ.F.D.*, çev. Fethi Kerim Kazanç, 9, (Samsun 1997), ss. 315-329.

_____, *İslâm Felsefesi Kelâmı ve Tasavvufuna Giriş*, çev. Şahin Filiz (İstanbul: İnsan Yayınları, 1988).

_____, *İslâm Felsefesi Tarihi*, çev. Kasım Turhan (İstanbul: İklim Yayınları, 1987).

_____, *Ethical Theories in Islam*, (Leiden: E.J Brill, 1991).

_____, *Islamic Occasionalism*, (London: George Allen and Unwin Ltd., 1958).

Ferrâ', Ebû Ya'lâ el-Hanbelî, *el-Mu'temed fî usûli'd-dîn*, thk. Vedî' Zeydân Haddâd (Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1986).

Frankena, William, *Etik*, çev. Azmi Aydın, (Ankara: İmge Kitabevi, 2007).

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *el-İktisâd fi'l-i'tikâd*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983).

_____, *el-Maksadu'l-esnâ fî şerhi me'ânî esmâ'illâhi'l-husnâ*, nşr. Fadlu Ahmed Şehâdi (Beyrut: Dâru'l-Meşrik, 1971).

_____, *İhyâ'u ulûmi'd-dîn*, I-IV, çev. Ahmed Serdaroğlu (İstanbul: Bedir Yayınevi, 1395/1975).

_____, *İslâm Hukukunda Deliller ve Yorum Metodolojisi*, çev. Yunus Apaydın, (Kayseri: Rey Yayıncılık, 1994) I-II.

_____, Ebû Hâmid, *İtikad'da Orta Yol (al-İktisâd fi'l-İ'tikâd)*, Önsöz ve notlarla çev. Kemal Işık (Ankara: A.Ü.İ.F. Yayınları, A.Ü. Basımevi, 1971).

Heimsoeth, Heinz, *Kant'ın Felsefesi*, çev. Takiyettin Mengüşoğlu (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007).

Hourani, George F., "Ethical Presuppositions of The Qur'an", *Muslim World*, LXX, I (1980), ss. 1-28.

_____, "Two Theories of Value in Early Islam", *Reason and Tradition in Islamic Ethics*, Cambridge University Press, Cambridge 1985, ss. 57-66; "İslâm'ın İlk Dönemlerinde İki Değer Kuramı", çev. Fethi Kerim Kazanç, *O.M.Ü.İ.F.D.*, sy. 8 (1996), s. 271-281.

_____*Islamic Rationalism: The Ethics of 'Abd al-Jabbâr*, (Oxford: Clarendon Press, 1971).

Idziak, Janine Marie, "İlahi Emirler Ahlâkın Temelidir", çev. Ferhat Akdemir, *Din Felsefesinde Çağdaş Tartışmalar*, ed. Michale L. Peterson ve Raymond J. Vanarragon, (Ankara: Elis Yayınları, 2014), ss. 349-359.

İbn Fûrek, Ebû Bekir, *Mücerradu makâlâti'ş-Şeyh Ebî'l-Hasan el-Eş'ârî*, thk. Daniel Gımaret (Beyrut: Dâru'l-Meşrık, 1987).

İbn Sînâ, *Ahvâlü'n-nefs*, ed. A. F. el-Ehvânî (Kahire, 1952).

İbnü'l-Emîr, *el-Kâmil fî Usûli'd-Dîn (fi'htisâri'ş-Şâmil fî usûli'd-dîn)*, thk. Cemâl Abdinnâsır Abdülmün'im, (Kahire: Dâru's-Selâm li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzî' ve't-Terceme, Kahire 1431/2010), I-II.

Kazanç, Fethi Kerim, *Gazzâlî Öncesi Ehl-i Sünnet Kelâmında Ahlâk Düşüncesi*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2007).

Kılıç, Recep, "Bunalım Dönemlerinde Ahlâkın Dini Temeli", *Çağımızın Ahlâk Bunalımı ve Çözüm Arayışları -Milletlerarası tartışmalı İlmî Toplantı-*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2009), s. 39-57.

_____, "İslam Kelam Düşüncesinde Ahlâk Anlayışı", *Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlâk*, ed. Recep Kaymakcan ve Mevlüt Uyanık, s. 187, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi (DEM) Yayınları, 2007), (ss. 161-188).

Kılıçer, Esad, *İslâm Fıkhında Re'y Taraftarları*, (Ankara: D.İ.B. Yayınları, 1994).

Leaman, Oliver, *An Introduction to Medieval Islamic Philosophy*, Cambridge: Cambridge University Press, 1985).

_____, *Ortaçağ İslam Felsefesine Giriş*, çev. Turan Koç (Kayseri: Rey Yayıncılık, 1992).

Mebrûk, Ali, *Teolojiden Tarih Felsefesine Nübüvvet*, çev. Muhammed Coşkun (İstanbul: Mana Yayınları, 2014).

Muhâsibî, Hâris b. Esed, *el-Akl ve Fehmü'l-Kur'ân: Akıl ve Kur'ân'ın Anlaşılması*, çev. Veysel Akdoğan (İstanbul: İşaret Yayınları, 2003).

Mustafa Sabri Efendi, Şeyhu'l-İslâm, *İnsan ve Kader*, çev. İsa Doğan (İstanbul: Bayrak Yayıncılık Matbaacılık Koll. Şti., 1989).

Nesefî, Ebû'l-Mu'în, *Tabsıratü'l-edille fî usûli'd-dîn*, nşr. Claude Salamé, (Dımeşk: el-Ma'hedü'l-İlmiyyü'l-Feransî li'd-Dir'asâti'l-Arabiyye, 1993), I-II.

_____, *Tabsıratü'l-edille fî usûli'd-dîn*, nşr. Hüseyin Atay ve Şaban Ali Düzgün (Ankara: D.İ.B. Yayınları, 2003), II.

Ormsby, Eric Lee, *İslam Düşüncesinde 'İlahi Adalet' Sorunu [Teodise]*, çev. Metin Özdemir (Ankara: Kitâbiyât, 2001).

Özlem, Doğan, *Etik: Ahlâk Felsefesi*, (İstanbul: Say Yayınları, 2010).

Pazarlı, Osman, *İslâmda Ahlâk*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1972).

Platon, *Devlet*, çev. Selahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992).

_____, *Euthyphron*, çev. Pertev Naili Boratov (İstanbul: Maarif Matbaası, 1958).

_____, *Timaios*, çev. Erol Güney ve Lütfi Ay (İstanbul: M.E.B. Yayınları, 1989).

_____, *Yasalar (I. - XII. Kitaplar)*, Yunanca aslından çev. Candan Şentuna ve Saffet Babür (İstanbul: Kabalcı Kitabevi, 1994).

Râzî, Fahreddîn, *Muhassalu efkâri'l-mütekaddimîn minel-ulemâ' ve hukemâ ve'l-mütekellimîn* (Nâsıruddîn et-Tûsî, Telhîsu'l-Muhassal ile birlikte), thk. Tâhâ Abdurrâ'ûf (Kahire: Mektebetü'l-Küllliyyâti'l-Ezheriyye, ts.).

_____, Fahreddîn, *el-Erba'în fî usûli'd-dîn*, (Kahire: Mektebetü'l-Külliyyâti'l-Ezheriyye, 1986), I-II.

Serahsî, Muhammed, *Usûlü's-Serahsî*, thk. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984), I-II.

Şâfi'î, Muhammed b. İdrîs, *er-Risâle*, thk. Muhammed Seyyid Geylânî (İstanbul: Kültür Yayınları, 1388/1969).

Şehristânî, Muhammed, *el-Milel ve'n-Nihal*, nşr. Muhammed Keylânî (Beyrut: Dâru Sa'b, 1406/1986), I-II.

_____, Muhammed, *Nihâyetü'l-ikdâm fî ilmi'l-kelâm*, nşr. Alfred Guillaume (Kahire: Mektebetü'l-Mütebennâ, ts.).

Şener, Abdülkadir, *Kıyas İstihsan İstislah*, (Ankara: D.İ.B. Yayınları, 1971).

Taftâzânî, Sa'düddîn, *Şerhu'l-Makâsıd*, thk. Abdurrahmân Umeyra (Kum: Matba'atü Emîr, 1409/1989), I-VIII.

Ülken, Hilmi Ziya, *Ahlâk*, (İstanbul: Ülken Yayınları, 2001).

Versenyi, Lazslo, *Sokratik Hümanizm*, çev. Ahmet Cevizci (Bursa: Sentez Yayıncılık, 2007).

Warburton, Nigel, *Felsefeye Giriş*, çev. Ahmet Cevizci (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2008).

Wolfson, H. Austryn, *Kelâm Felsefeleri: Müslüman-Hıristiyan-Yahudi Kelamı*, çev. Kasım Turhan (İstanbul: Kitabevi, 2001).

Mâturîdî'nin Düşüncesinde Ahlâkın Temellendirilmesi

Mehmet Evkuran

Giriş

Herhangi bir felsefî-teolojik sorunun geçmişteki izlerini sürmek, metinlerin ve kavramların ötesine geçerek bunların arkasındaki kaygıları ve tasavvurları ele geçirmeyi gerektirir. Bu bağlamda günümüzde tartışılan bir konunun, sanıldığı kadar "güncel" olmayabileceği, aksine geçmişte başka kavramlar ve başlıklar altında ele alınmış olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Günümüz bağlamında bir konuyu tartışmak, geçmişin bilgisine sahip olmayı mümkün kılması bakımından avantajları yüksek bir çabadır. Ancak zamanları ve özellikle de düşünsel paradigmaları birbirine karıştırmaksızın tartışma bağlamlarını tespit etmek önemlidir. Böylece o konudaki düşüncenin gelişimini ortaya koyma imkânı elde edilebilir.

Çağdaş felsefede ahlâk konusu etik başlığı altında alınmaktadır. Aydınlanma ile birlikte ahlâk konusu teolojik metafizikten ayrılarak insan merkezli düşünce ekseninde ve insan-toplum ilişkileri bakımından ele alınmaya başlandı. Ahlâkın teolojiden soyutlanarak bir toplumsal kurum olarak görülmesi sürecinde, teolojik tartışmaların da etkisi vardır. Ahlâkın teolojiden kopması anî bir kırılmanın sonucu değildir. Vahiy teolojisi ekseninden doğal teolojiye doğru genişleyen tartışma zemini, Tanrı hakkındaki düşüncelerin de dönüşmesine yol açmıştır. Bu çerçevede dönüşümün yaşandığı temel konulardan biri Tanrı tasavvurudur. Aydınlanma döneminin Tanrı'sı, deistlerin çizdiği bir tasavvura sahiptir. Aydınlanmanın eşiğine gelindiğinde, kendisini ve iradesini vahiyle değil de doğa ile ifade eden bir Tanrı tasavvuru egemen olmuştur. Bu nedenle Tanrı'yı anlamanın yolu,

Kaynakça

Aclunî, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Muhammed b. Abdulhâdî, *Keşfü'l-hafâ ve muzîlü'l-ilbâs amme'ştehere mine'l-ehâdîs alâ elsineti'n-nâs,* I-II, (Halep: Mektebetü't-Türâsi'l-İslâmî, tsh. Ahmet Kalaş,[t.y.]).

Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* (Beyrut: Dâru Sadır, [t.y.]) I-V.

Bağdadî, *Usûlü'd-dîn,* (Beyrut: Dâru'l-Medine, 1968).

Bâkıllânî, *el-İnsâf fî mâ yecibu i'tikâduhu ve lâ yecûzu'c-cehlu bihi*, thk. Muhammed Zâhid el-Kevserî (Mısır: [y.y.], 1993).

_____, *Temhîdu'l-evâil ve telhîsu'd-delâil*, thk. İmâduddîn Ahmet (Beyrut: Müessetü'l-kütüb'i-sekâfiyye, 1987).

Carullah, Zühdi, *el-Mu'tezile,* (Beyrut: Müessesetü'l-Arabiyyeti'd-Dirasiyye, 1990).

Cengiz, Yunus, Mu'tezile*'de Eylem Teorisi-Kadı Abdulcebbâr Örneği*, (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012).

Cürcânî, Seyyid Şerif, *Kitâbü't-Ta'rifât*, (Beyrut: Dâr'ul-Kütübi'l-İlmiyye, 1995).

Cüveynî, İmâmul Haremeyn, *eş-Şâmil fî usûli'd-dîn* , thk. Abdullah Muhammed, (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1999).

_____, *Kitâbü'l-İrşâd*, thk. Esad Temîm (Beyrut: Müessetü'l-Kütüb'i-Sekâfiyye, 1985).

_____, *Lüma'u'l-edille fî kavâidi akâidi Ehli's-Sünne ve'l-Cemâa,* thk. Abdulaziz İzzeddin Sirvân (Lübnan: Dâru'l-Lübnân li't-Tıbâa ve'n-Neşr, 1987).

Çelebi, İlyas, *İslam İnanç Sisteminde Akılcılık ve Kâdi Abdulcebbar*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2002).

Erkızan, H. Nur Beyaz, *Aristoteles Yazıları-Metafizik ya da 'İlk Felsefe' Üzerine*, (Bursa: Sentez Yayınları, 2012).

Eş'ârî, *Kitâbü'l-Lüma' fîr-reddi ala ehli'z-zeyg ve'l-bid''*, thk. Abdulaziz İzzeddin Sirvân, (Lübnan: Dâru'l-Lübnân li't-Tıbâa ve'n-Neşr, 1987).

Evkuran, Mehmet *Ahlâk Hakikat ve Kimlik-İslam Kelamında Ahlâk Problemi* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2015).

_____, *Sünnî Paradigmayı Anlamak-Bir Ekolün Politik ve Teolojik Yapılanması,* (Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2003).

_____, "Bir Kriz Teolojisi ve Toplumsal Hareket Olarak Selefîlik-Selefî İdeoloji ve İslam Dünyasındaki Etkileri Üzerine Bir Analiz", *Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Dergisi Selefîlik Özel Sayısı*, (Gaziantep: 1-2 (2015) s. 71-90.

_____, "İslâm'da Eşitlik ve İtibâr Talebinin Teolojik Dili-Mukallidin İmânı ve İmânda İstisna Tartışmalarının Sosyo-Politik-Kültürel Bağlamı", *Uluğ Bir Çınar İmâm Mâtüridî Uluslararası Sempozyum Tebliğler Kitabı (28-30 Nisan Eskişehir)* editör: (Şehir: Yayınevi, Tarih), s. 395-403.

Fahri, Macid, *İslam Ahlâk Teorileri*, çev. Muammer İskenderoğlu, Atilla Arkan (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2014).

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *el-İktisâd fi'l-i'tikâd,* [t.y.], (Lübnan: [y.y.], 1998).

Gilson, Etienne, *Tanrı ve Felsefe*, çev. Mehmet Aydın (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1986).

Güler, İlhami, *Allah'ın Ahlâkîliği Sorunu-Ehl-i Sünnet'in Allah Tasavvuruna Ahlâkî* Açıdan Eleştirel Bir Yaklaşım, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1998).

Hansu, Hüseyin, *Mu'tezile ve Hadis*, 2. Baskı (Ankara: Otto Yayınları, 2012).

İbnü'l-Murtezâ, Ahmed bin Yahya, *Tabakâtü'l-Mu'tezile*, nşr. Susanna Diwald Wilzer, (Beyrut: 1961).

İmâm Maturidî ve Mâtüridîlik, haz. Sönmez Kutlu, 4. Baskı, (Ankara: Otto Yayınları, 2012).

Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muhtasaru Usûli'd-dîn,* [t.y.] (Kahire: [y.y.], 1971).

_____, *el-Muğnî fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl,* nşr. İbrahim Medkûr, Tâhâ Hüseyin, (Kâhire: [y.y.], 1962-1965) I-XVI.

_____, *Şerhu'l-Usûli'l-hamse-Mu'tezile'nin Beş İlkesi*, çev. İlyas Çelebi (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2000) I-II.

Madelung, Wilferd, "11. ve 13. Asırlarda Hanefî Âlimlerin Orta Asya'dan Batı'ya Göçü", *İmâm Mâtüridî ve Mâtüridîlik*, çev. Sönmez Kutlu, s. 369-383, (Ankara: Kitabiyat Yayınları, 2003).

Mâturîdî, Ebû Mansûr, *Kitâbü'-Tevhîd Tercümesi*, çev. Bekir Topaloğlu (İstanbul: İSAM Yayınları, 2002).

_____, *Te'vilâtü'l-Kur'ân,* İlmi kontrol: Bekir Topaloğlu (İstanbul: Mizan Yayınevi, 2005-2007) I-X.

_____, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, thk. Fatıma Yusuf el-Haymî, (Beyrut: Müesesetü'r-Risâleti Nâşirîn, 2004) I-VI.

Mâturidî'nin Düşünce Dünyası, haz. Şaban Ali Düzgün (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2011).

Nesefî, Ebü'l-Muîn Meymûn b. Muhammed, *Bahru'l-kelâm*, thk. Yusuf Ahmed (Beyrut: Dâr'ul-Kütübi'l-İlmiyye, 2005).

_____, *Tabsıratü'l-edille*, haz. Hüseyin Atay, Şaban Ali Düzgün (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003-2004).

Nesefî, Ömer; *İslam İnancının Temelleri: Akaid,* haz. M. Seyyid Ahsen, (İstanbul: Bayrak Yayınları, 1993).

Özen, Şükrü, "İmam Ebû Mansûr el-Mâtüridî'nin Fıkıh Usûlünün İnşâsı", *İmâm Maturidî ve Mâtüridîlik*, s. 203-242, (Ankara: Kitabiyat Yayınları, 2003).

Pezdevî, Ebü'l-Yusr, *Ehl-i Sünnet Akâidi,* çev. Şerafettin Gölcük, (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1980).

Plantinga, Alvin, *Tanrı'nın Bir Tabiatı Var mı?,* çev. Mehmet Sait Reçber, (Ankara: Elis Yayınları, 2014).

Semerkandî, Şemsuddîn, *İslam İnanç İlkeleri,* thk., trc. ve değ. İsmail Yörük, İsmail Şık, (Ankara: Araştırma Yayınları, 2011).

Stead, Christopher, *Philosophy in Christian Antiquity*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1998).

Şehristânî, *Nihâyetu'l-ikdâm fî İlmi'l-Kelâm,* (Kahire: [y.y], [t.y]).

Topaloğlu, Aydın, *Filozofların Tanrısı-Teistik Perspektif*, (İstanbul: Ufuk Yayınları, 2014).

Türkben, Yaşar, *İbn Sinâ ve Thomas Aquinas'ta Kötülük Problemi,* (Ankara: Yayınevi, 2012).

Türker, Ömer, "Üç Mesele-1-Âlemin Ezelîliği", *Gazzâlî Konuşmaları,* haz. Cüneyt Kaya, (İstanbul: Küre Yayıncılık, 2013).

Fârâbî'nin Felsefesinde Ahlâkın Kaynağı

Hümeyra Özturan

Fârâbî'nin felsefesinde ahlâk, insanı diğer bütün canlılardan ayıran temel özelliği olan "akıl sahibi olmak" niteliğine bağlı olarak temellendirilmiştir. Fârâbî, insanı insan yapan temel şeyin, kendi ifadesiyle insanın "tecevhür" ettiği şeyin akıl olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla ahlâkî yargıları insana sağlayan temel şey de bu akıldır.[1] Fakat aklın ahlâkî yargıları sağlama süreci nasıldır? Bu süreçte akıl tek başına mı işlevde bulunmaktadır? Akıl sahibi her insan ahlâkî doğrulara rahatlıkla erişebilir mi? gibi sorular da, Fârâbî'nin felsefesinde ahlâkın kaynağı söz konusu olduğunda sorulması gereken sorulardır. Bu sorular muvâcehesinde Fârâbî'nin felsefesinde ahlâkın kaynağı meselesini adım adım izah etmek mümkündür. Öncelikle filozofun âlem tasavvurunu belirtmek gereklidir.

Fârâbî'nin Âlem Tasavvuru

Fârâbî'nin genel felsefî sistemi, filozofa göre aklın konumu ve mahiyeti ile aklın ahlâkî yargıları verme sürecini ortaya koymak için göz önünde tutulması gereken ilk şeydir. Çünkü filozof, sudûrcu bir âlem anlayışına sahip olup, aklı da bu sistem içerisinde konumlandırmaktadır. Kısaca ana hatlarını ortaya koymaya çalışırsak Fârâbî'nin varlık şemasında âlem, ay üstü ve ay altı âlem olmak üzere ikili yapıdadır. Ay üstü âlemin zirvesinde Allah, yani *İlk Sebep* (es-*Sebebü'l-evvel)* yer almaktadır. O sebeptir, çünkü kendisinden başka her varlığın, varlığının sebebidir. Sebep oluş, İlk Sebep'in kendisini akletmesi ile gerçekleşmiş, bu akletme neticesinde maddî olmayan bir

1 Fârâbî, *Kitâbu Tahsîli's-saâde*, s. 61.

Kaynakça

Aydınlı, Yaşar, *Fârâbî'de Tanrı-İnsan İlişkisi*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2000).

Black, Deborah L., "Practical Wisdom, Moral Virtue and Theoretical Knowledge: The Problem of the Autonomy of the Practical Realm in Arabic Philosophy", (yayın bilgileri yok).

Fârâbî, *Fusûl müntezea*, thk. Fevzi Mitri Neccâr (Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1986).

_____, *İhsâu'l-ulûm*, haz. Ali Bu Mülhim (Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hilâl, 1996).

_____, *Kitâbu Ârâi ehli'l-medîneti'l-fâzıla*, thk. Albert Nâsri Nâder (Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1985).

_____, *Kitâbu Tahsîli's-saâde*, thk. Cafer Âl Yâsîn (Beyrut: Dâru'l-Endelüs, 1983).

_____, *Kitâbu'l-Burhân*, *el-Mantık ında'l-Fârâbî* içinde, thk. Macid Fahri (Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1987).

_____, *Kitâbu'l-Cedel*, *el-Mantık ında'l-Fârâbî* içinde, thk. Refik Acem (Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1986).

_____, *Kitâbu'l-Hurûf*, çev. Ömer Türker (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2008).

_____, *Kitabu'l-Kıyas*, *el-Mantık ında'l-Fârâbî* içinde, thk. Refik el-Acem (Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1985).

_____, *Kitâbu'l-Mille*, thk. Muhsin Mehdi (Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1968).

_____, *Şerhu'l-İbâre*, ed. Wilhelm Kutsch, Stanley Marrow (Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1971).

_____, *Kitâbu's-Siyaseti'l-medeniyye*, thk. Fevzi Mıtrî Neccâr (Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1993).

_____, *et-Tenbîh alâ sebîli's-saade*, thk. Sahban Halifat (Amman: el-Câmiatu ürdüniyye, 1987).

Druart, Thérese-Anne, "Metafizik", *İslâm Felsefesine Giriş*, ed. Peter Adamson, Richard C. Taylor, çev. M. Cüneyt Kaya (İstanbul: Küre Yayınları, 2007).

_____, "Al-Farabi on the Practical and Speculative Aspects of Ethics", *Moral and Political Philosophies in the Middle Ages*, ed. B. Carlos Bazan v.dğr., (Ottowa: University of Ottowa, 1995), 476-485.

_____, "Al-Farabi, Ethics and First Intelligibles", *Documents Etudi Sulla Tradizione Filozofica Medieval*, VIII, (1997): 403-423.

Özturan, Mehmet, «Fârâbî'nin Epistemolojisinde Kesinlik Problemi», (yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007).

İbn Sînâ'da Ahlâkî Önermelerin Kaynağı

Mehmet Zahit Tiryaki

"Tek bir ilke bir kişinin eylemde bulunmasına yararken, bir diğer kişinin ise eylemden kaçınmasına yarar; bu kişinin şu şekilde, diğerinin karşıt şekilde eylemde bulunmasını sağlar. Gerçek şu ki öğretilerimiz genellikle davranışlarımızın a posteriori gerekçeye dayandırılmasından ibarettir veya bu davranışımızı kendimize açıklamamızın bir yoludur."

Miquel de Unamuno

Giriş

İbn Sînâ'nın teorik alanda akla yaptığı vurgu, pratik alan söz konusu olduğunda bir parça azalmaktadır. İbn Sînâ semavî cisimlerin ve insanların hareketlerinin ilkesinin tabiat ya da akıl değil de, nefis ve nefsin mütehayyile ve vehim gibi tikellerle ilişkili güçleri olduğunu iddia etmektedir. Bu bağlamda özellikle esas itibarıyla insanî nefsin bedeni hareket ettirmesiyle ilgili olan amelî aklın mütehayyile ve vehim gibi tikellerle ilişkili güçlerle irtibatı önem kazanmaktadır. İbn Sînâ'nın bu bağlamda genel bir kural olarak savunduğu temel görüş, tümelden tikelin sâdır olmayacağı, aklın tikel hareketlere kaynaklık edemeyeceğidir. İbn Sînâ'nın bu iddiası, ahlâkın teorik bir disiplin olup olamayacağına ilişkin hem klasik hem de çağdaş dönemde yürütülen tartışmalar bağlamında yorumlanabilir bir nitelik göstermektedir. Bu yazıda öncelikle İbn Sînâ sisteminde teorik akıl ile pratik aklın çalışma alanları netleştirilmeye çalışılacaktır. Sonrasında amelî aklın insan hareketlerinin gerçekleşmesi bağlamında vehim gücü ile ilişkisi üzerinden İbn Sînâ'nın ahlâkî önermeleri meşhur önermeler olarak kabul eden yaklaşımı değerlendirilecektir.

toplumsal çerçevedeki pratiklerin iyi ve kötünün içeriklerine dair teorik ve burhânî temellendirmeyi önceleyebileceği şeklinde bir yaklaşım benimsemiş gözükmektedir. Ahlâk alanının rasyonelliği bağlamında çağdaş dönemde de tartışılan konulardan birisi olan problem, en özelde ahlâkın en genelde ise pratik alanın teoriyle ya da deneyimle olan irtibatının boyutunun ne olacağı meselesinde düğümlenmektedir. İbn Sînâ'nın tutumu söz konusu tartışma bağlamında dikkate alınması gereken ve bu bağlamda çağdaş tartışma için de verimli olabilecek vurgular içermektedir.

Kaynakça

Black, Deborah L., "Estimation (Wahm) in Avicenna: The Logical and Psychological Dimesions", *Dialogue*, XXXII (1993), 219-58.

_____, "Practical Wisdom, Moral Virtue, and Theoretical Knowledge", *Moral and Political Philosophies in the Middle Ages Proceedings of the Ninth International Congress of Medieval Philosophy Ottawa 17-22 August 1992* içinde, ed. B. Carlos Bazan vd. (New York: Legas, 1995), s. 451-464.

_____, "Certitude, Justification, and the Principles of Knowledge in Avicenna›s Epistemology", *Interpreting Avicenna-Critical Essays*, ed. P. Adamson (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), s. 91-108.

Davidson, Herbert A., *Al-Fârâbî, Avicenna, & Averroes, on Intellect, Their Cosmologies, Theories of the Active Intellect, & Theories of Human Intellect*, (New York: Oxford University, 1992).

İbn Sînâ, *el-Mebde' ve'l-meâd*, thk. Abdullah Nurani (Tahran: Müessese-i Mütalaat-ı İslami Danişgah-ı McGill Şube-i Tahran, 1984).

_____, *Uyûnu'l-Hikme*, nşr. Muvaffak Fevzî el-Cebr (Dımaşk: Daru'l-Yenabi, 1996).

_____, *Kitâbü'ş-Şifâ: en-Nefs* (Avicenna's De Anima), nşr. Fazlur Rahman (London: University of Durham, 1959)

_____, *Kitâbü'ş-Şifâ: İkinci Analitikler*, çev. Ömer Türker (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006).

_____, *Kitâbü'n-Necât fi'l-hikmeti'l-mantîkıyye ve't-tabîiyye ve'l-ilâhiyye*, nşr. Macit Fahri (Beyrut: Dârü'l-Âfâki'l-Cedide, 1985).

_____, *İşaretler ve Tembihler (el-İşârât ve't-tenbihât)*, nşr.-çev. Ali Durusoy, Muhittin Macit, Ekrem Demirli (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005).

_____, *el-Mübâhesât*, thk. Muhsin Bidarfer (Kum: İntişarat-ı Baydar, 1413/1992).

_____, *et-Ta'likât*, thk. Seyyid Hüseyin Museviyan (Tahran: Müessese-i Pijuheş-i Hikmet ve Felsefe-i İran, 1391).

_____, *Kitâbü'l-Hudûd, Tis'u Resâil fi'l-Hikme ve't-Tabî'iyyât*, (Kostantiniyye: Matbaatü'l-Cevaib, 1298), s. 50-69.

Kaya, M. Cüneyt, "Peygamberin Yasa Koyuculuğu": İbn Sînâ'nın Amelî Felsefe Tasavvuruna Bir Giriş Denemesi", *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 27 (2009/2), s. 57-91.

Morewedge, Perviz, "Epistemology: The Internal Sense of Prehension (Wahm) in Islamic Philosophy", *Essays in Islamic Philosophy Theology and Mysticism*, (New York: Global Scholarly Publications, 2003), s. 139-179.

Portelli John P., *The Concept of Imagination in Aristotle and Avicenna*, (Montreal: MC Gill University, 1979).

Gazzâlî'de Ahlâkî Önermelerin Kaynağı ve Tutarlılığı Meselesi

Aygün Akyol

Bu çalışmada, Gazzâlî'nin ahlâkın teorik ve pratik yönleriyle ilgili yaptığı değerlendirmeler merkeze alınarak, ahlâkî önermelerin kaynağı ve tutarlılığı meselesi müzakere edilecektir. Bu çerçevede öncelikle Gazzâlî'de ahlâk kavramı ve mahiyeti netleştirildikten sonra, çalışmanın temel sorunu olan ahlâk ile ilgili değer hükümlerinin kime ve neye göre belirlendiği hususu müzakereye açılacaktır. İnsan, eylemlerini gerçekleştirirken akıl ve irade melekelerini kullanarak iyi ve güzel olana yönelik bir tercihte bulunmaktadır. Bu tercihini yaparken iyi ve güzel olanın kim tarafından ve nasıl belirlendiği sorusunun yanıtını aradığımız gibi, bunun devamında bireyin bunu gerçekleştirme noktasında nasıl bir süreç yaşadığı da müzakere edeceğimiz önemli bir husustur. Çalışmamızda ahlâkla ilgili ortaya konulan değer hükümlerinin, bizatihi nesnelerin kendisinden mi kaynaklandığı; yoksa bir başka belirleyici tarafından mı ortaya konulduğu ile ilgili Gazzâlî'nin tutumu netleştirilecek, bu bağlamda aklın bir şeyin güzelliğine veya çirkinliğine hüküm veremeyeceği şeklindeki iddia çeşitli açılardan incelenecektir.

Giriş

Ebû Hâmid Mumammed el-Gazzâlî (ö. 555/1111), İslam'ın felsefî, kelamî, tasavvufî ve ahlâkî açıdan yorumlanmasında belki de en büyük emeği geçen düşünürdür.[1] Gazzâlî'nin ahlâk ile ilgili değerlendirmelerine hem ahlâk konusuna hasrettiği müstakil eserlerinde hem de diğer çalışmaların-

1 Gazzâlî, *el-Munkızu mine'd-dalâl*, s. 70; Fahri, *İslam Felsefesi Tarihi*, s. 224; Said Şeyh, "Gazzâlî I", s. 156, 157; Uyanık, Akyol, *İslam Ahlâk Felsefesi*, s. 153, 154.

Kaynakça

Aclûnî, İsmail b. Muhammede, *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, (Beyrut, 1988).

Ağaoğulları, Mehmet Ali, *Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi*, (Ankara: Vteori Yayınları, 1989).

Akarsu, Bedia, *Ahlâk Öğretileri I-Mululuk Ahlâkı,* (İstanbul: İÜEF Yayınları, 1970).

Akyol, Aygün, *Kutadgu Bilig'de Ahlâk ve Siyaset,* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2013).

_____, "Şehrezûrî ve Adalet Anlayışı", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 7/13 (2008/1).

_____, "İslam Ahlâk Felsefesinde Değerler Eğitimi –İbn Miskeveyh Merkezli Bir Okuma", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi –Değerler Özel Sayısı-,* 9/36, (2013).

_____, "Ahlâk-ı Nâsırî'de Ahlâk ve Siyaset İlişkisi: Sevgi Erdemi Merkezli Bir Okuma", *Değerler Eğitimi Dergisi,* 10/24, (2012).

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, çev.: Saffet Babür, (Ankara: Bilgesu Yayınları, 2007).

_____, *Eudemos'a Etik*, çev.: Saffet Babür, (Ankara: Dost Kitabevi, 1999).

Fahri, Macit, *İslam Felsefesi Tarihi*, çev.: Kasım Turhan, (İstanbul: Ayışığı Kitapları Yayınları, 1998).

_____, *İslam Ahlâk Teorileri*, çev.: M. İskenderoğlu, A. Arkan, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004).

Gazzâlî, *el-Munkız min ed-dalâl*, çev.: Hilmi Güngör, (İstanbul: MEB. Yayınları, 1990).

_____, *el-Mustasfa*, çev.: Yunus Apaydın, c. 1, 2, (Kayseri: Rey Yayınları, 1994)

_____, *İlahi Saadet/Mizânu'l-amel*, çev.: Ömer Dönmez, (İstanbul: Hisar Yayınları, ty.)

_____, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, çev.: Ahmed Serdaroğlu, c. 1, 2, 3, 4, (İstanbul: Bedir Yayınları, trs.)

_____, "Hulasatu't-tasanif fi't-tasavvuf", *Mecmuatu'r-Resail içinde*, (Beyrut: 1996)

_____, *İtikatta Orta Yol,* met. ve çev.: Osman Demir, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2012).

_____, *Ravzatu't-talibin ve umdetu's-salikin/Ahlâk Kitabı*, çev.: Seray Yıldız, (İstanbul: İlke Yayınları, 2014).

_____, *Maksadu'l-esna şerhu esmâi'l-husna*, çev.: Y. Arıkan, (İstanbul: Uyanış Yayınları, 2007).

Kılıç, Recep, "İslam Kelam Düşüncesinde Ahlâk Anlayışı", *Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlâk*, ed.: Recep Kaymakcan, Mevlüt Uyanık, (İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2007).

Kindi, "Risale fi'l-hudud ve'rusum", met. ve çev.: Mahmut Kaya, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2014).

Platon, *Devlet,* çev.: Selahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012).

Razi, Ebu Bekir, *Ruh Sağlığı,* çev.: Hüseyin Karaman, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2008).

Şeref, Abdurrahman, *Ahlâk İlmi,* Günümüz Türkçesine Akt.: Mevlüt Uyanık, Aygün Akyol, Ankara: Elis Yayınları, 2012).

Şeyh, M. Said, "Gazzâlî I", *Klasik İslâm Filozofları ve Düşünceleri*, çev.: Mustafa Armağan, İnsan Yay., İstanbul 1997.

Uyanık, Mevlüt, *İslam Bilgi Felsefesinde Kalbin Anlaması -Gazzâlî Örneği-*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2005).

_____, *Felsefi Düşünceye Çağrı,*(Ankara: Elis Yayınları, 2012).

_____, "İfade Özgürlüğü İslam Felsefe Tarihi Açısından Bir Sunum", *Teorik ve Pratik Boyutlarıyla İfade Hürriyeti,* edit.: B. B. Özipek, (Ankara: Ldt Yayıncılık, 2003).

Uyanık, Mevlüt - Akyol, Aygün, *İslam Ahlâk Felsefesi,* (Ankara: Elis Yay., 2014).

Fahreddin er-Râzî'nin Ahlâk Görüşü Bağlamında Dört Mesele:

Hüsün-Kubuh, Ahlâkî Önermelerin Kaynağı ve Kesinliği, Amelî Felsefenin İlkeleri ve Ahlâkî Eylemlere Etkisi Bakımından İnsanî Nefsin Türleri

Eşref Altaş

Fahreddîn er-Râzî *en-Nefs ve'r-rûh ve şerhu kuvâhumâ* ve *Risâletü Zemmi lezzâti'd-dünyâ* adlı eserleri dışarda tutulursa ahlâk alanında müstakil bir kitap yazmamıştır. Bu eserlerden ilki olan *en-Nefs*, temelde İbn Sînâcı şemayı dikkate alsa da birkaç bakımdan İbn Sînâ'nın nefis teorisinden kesin olarak ayrılır. Nefsin mücerretliğini, İbn Sînâcı "uçan adam" alegorisi yerine tikel eylemlerin "Ben anladım" gibi dilsel ifadesinde ortaya çıkan "ben/benlik" söylemi üzerinden ispat etmesi bunlardan biridir. İdrak ve düşünmenin farklı güçlerle temellendirildiği İbn Sînâcı nefsin güçleri teorisine karşı bütün idraklerin nefsin cevheri tarafından yapıldığına dair Râzî'nin diğer kitaplarında da dile getirdiği görüş bunlardan bir diğeridir. Konumuz açısından önemli olan ise kitabın nefislerin tek bir tür olup olmadığına dair soruşturmasıdır. Nihayet bunlara kitabın, ahlâkın amele aktarılması yönünde tekil huylar hakkındaki soruşturması da eklenebilir. *Risâletü Zemmi lezzâti'd-dünyâ* ise insanî hazları temel olarak hissî, hayâlî ve aklî hazlar olarak tasnif edip bunların değeri üzerinde durmaktadır. Sonuç olarak bu iki eserden Râzî'nin özellikle ahlâkî önermelerin kaynağına dair düşüncesini çıkarmak mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle bu makalede ele alacağımız dört meselede, bu eserlere ilaveten Râzî'nin diğer eserlerinde bulunan dağınık haldeki malzemeye müracaat etmek zorunluluğu doğurmuştur.

Bu makalede tartışmayı amaçladığımız ve başlıkta ifadesini bulan dört mesele şöyledir: Birincisi ahlâkî önermelerin kelâmî bir mesele olarak ele

lın işlevini ise bir tür fronesis olarak genel ilkelerin tikellere uygulanması olarak görmesi, onun hüsün ve kubuh konusundaki bu tavrı ile oldukça uyumludur.

Râzî, İbn Sînâ'nın mizaç teorisine dair oldukça fazla açıklama yapar, ancak bir görüş olarak -Râzî birçok yerde tersi görüş de dile getirmekle beraber- insanlardaki idrak ve ahlâkî farklılıkların mizaçtan değil nefisten kaynaklandığını dile getirir. Bunun naklî ve aklî delillerini detaylarıyla veren Râzî, bununla birlikte nefislerin bir cins altında çok sayıda türe sahip oldukları düşüncesinin ahlâk felsefesi bakımından ne anlama geldiği konusunda yorum yapmamıza imkân verecek ifadelerde bulunmaz.

Kaynakça

Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh*.

Bâkıllânî, *Kitâbu Temhîdi'l-evâil ve telhîsi'd-delâil*, thk. İmâdüddin Ahmed Haydar (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1987).

Cengiz, Yunus, "Nefs Çözümlemesi Açısından Fahreddin er-Râzî'nin İbn Sînâ ile İlişkisi", *Uluslararası İmam Eş'ârî ve Eş'ârîlik Sempozyumu Bildirileri (21-23 Eylül 2014)*, ed. Cemalettin Erdemci, Fadıl Ayğan (İstanbul: Beyan Yayınları, 2015), II, 429-453.

Cüveynî, *el-Burhân fî usûli'l-fıkh*, thk. Abdülazim ed-Dib (Devha [Doha]: Câmiatu Katar, 1978), I.

_____, *el-İrşâd ila kavâtıı'l-edilleti fî usûli'l-i'tikad*, thk. Muhammed Yusuf Musa (Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1950).

Bağdâdî, Ebü'l-Berekât, *el-Mu'teber fi'l-hikme* (Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifi'l-Osmaniyye, 1358), II.

Ebû Dâvud, *Sünen-i Ebî Dâvûd*.

Ensârî, *el-Gunye fi'l-kelâm*, nşr. Mustafa Hasaneyn Abdülhadi (Kahire: Darü's-Selam, 2010/1431), II.

_____, *Şerhu'l-İrşâd*, Süleymaniye Ktp, Laleli, nr. 2247.

Eş'ârî, *Makâlatü'l-İslâmiyyin ve ihtilafü'l-musallin*, tsh. Hellmut Ritter, 2. bs. (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1963).

_____, *Risâletün ilâ ehli's-Seğr*, thk. Muhammed Seyyid el-Cenidî (Medine: Mektebetu'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 2002).

Gazzâlî, *el-Müstasfa: İslam hukukunda deliller ve yorum metodolojisi*, trc. Yunus Apaydın (Kayseri: Rey Yayıncılık, 1994), I.

İbn Fûrek, *Makâlâtü'ş-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'ârî* thk. Ahmed Abdurrahim es-Sâyib, (Kahire: Mektebetu's-Sekâfeti'd-Diniyye, 2005).

İbn Sînâ, *'Uyûnü'l-hikme*, thk. Abdurrahman Bedevi, 2. bs. (Kuveyt: Vekâletü'l-Matbuat, 1980).

_____, *el-İşârât ve't-tenbîhât İşaretler ve Tembihler*, çev. Muhittin Macit, Ali Durusoy, Ekrem Demirli, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2013).

İbn Teymiyye, *er-Redd 'ale'l-mantıkiyyîn,* (Lahor: İdâretü Tercümâni's-Sünne, 1976).

Kâdî Abdülcebbâr, *Şerhu'l-usûli'l-hamse*, thk Abdülkerim Osman, Ahmed Ebû Haşim, 3. bs. (Kahire: Mektebetu Vehbe, 1996).

Müslim, *el-Câmiu's-sahîh*.

Râzî, *el-Erbaîn fî usûli'd-dîn,* thk. Ahmed Hicâzî es-Sekā (Kahire: Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, 1982), I.

_____, *el-İşâre fî ilmi'l-kelâm*, thk. Hani Muhammed Hamid Muhammed (Kahire: Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türas; el-Cezire, 2009).

_____, *el-Mahsûl fî ilmi usûli'l-fıkh*, thk. Taha Câbir el-Alvâni (Riyad: Câmiatü'l-İmam Muhammed b. Suud el-İslâmiyye, 1979), I.

_____, *el-Mebâhisü'l-meşrikiyye fî 'ilmi'l-ilâhiyyât ve't-tabîiyyât*, thk. Muhammed el-Mu'tasım el-Bağdâdî (Beyrut: Dârü'l-Kitâb''l-Arabî, 1990), II.

_____, *el-Meâlimu usûliddîn*, nşr. Taha Abdurrauf Sa 'd (Kahire: [y.y.], [t.y.]).

_____, *el-Metâlibü'l-âliye mine'l-ilmi'l-ilâhî*, thk. Ahmed Hicâzî es-Sekā (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, 1987), III.

_____, *en-Nefs ve'r-ruh ve şerhu kuvahumâ*, nşr. Muhammed Sagir Han Ma'sumi (İslamabad: Ma'hadü'l-Ebhasi'l-İslâmiyye, 1968).

_____, *Muhassalu efkâri'l-mütekaddimîn ve'l-müteehhırîn mine'l-ulemâ*, nşr. Taha Abdürrauf Sa'd (Kahire: Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, [t.y.])

_____, *Nihâyetü'l-ukûl* fî dirâyeti'l-usûl, thk. Sa'îd Fûde (Beyrut: Dârü'z-Zehâir, 2015), III.

_____, *Şerhu Uyûni'l-hikme*, Ahmed Hicâzî es-Sekā (Tahran: Müessesetü's-Sadık, 1373hş.) II, 4 vd.

_____, *Şerhu'l-İşârât ve't-tenbîhât*, thk. Ali Rıza Necefzâde (Tahran: Encümeni Asâr ve Mefâhîr-i Ferhengi, 1384), I.

Şehristânî, *Nihâyetü>l-ikdâm fî 'ilmi>l-kelâm / Nihayatu'l-iqdam fi ilmi>l-kalam*, trc. Alfred Guillaume (London: Oxford University, 1934).

Tûsî, *Ahlâk-ı Nasırî*, trc. Anar Gafarov, Zaur Şükürov (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007).

Nasîruddîn et-Tûsî'ye Göre Ahlâkî Önermelerin Kaynağı

Anar Gafarov

Bu çalışmada ahlâkî önermelerin kaynağı meselesi, Nasîrüddîn et-Tûsî'nin (ö.1274) ahlâk eserlerine dayanılarak, ahlâkî davranışın iyi ya da kötü olarak nitelendirilmesinin temel belirleyeni ve kıstası, ahlâkî önermelerin ve değerlerin kaynağı, aklın ve vahyin bu anlamdaki yeri ve birbirine nispetleri gibi konular tartışılmakta ve filozofun ahlâk düşüncesi metafizik ve epistemolojik açıdan temellendirilmeye çalışılmaktadır. Araştırma sonucunda Tûsî'nin ahlâk felsefesinde ahlâkî olgunlaşmanın temelinde yer alan insan aklının, pek çok tümel bilgi ve ilkeler edinen ve aynı zamanda bunları tikel durumlarla eşleştirerek olaylara ve şartlara ilişkin yeni hükümler sunan bir kuvve olduğu görülmüştür. Binâenaleyh ahlâk aklın semeresidir. Fakat varlığa dair belli ölçüde tümellerin bilgisine sahip olan teorik akıl ahlâka ilişkin tümel ilke ve önermelerin bilgisine sahip olmakta dinden de beslenir. Tûsî'nin felsefesinde din, aklın ahlâkî muhakeme kabiliyetinin teşekkül ve gelişmesini sağlayan önemli bir unsurdur. Öte yandan filozofun kozmolojisinde aklın ontolojik olarak Tanrı'ya dayanması, ahlâkî düşünce ve muhakemenin kendisinin tanrısal bir özellik taşıdığı ve ahlâkî önermelerin kaynağının epistemolojik açıdan bile ilâhî bir veçheden yoksun olmadığını da ortaya koymaktadır.

Giriş

İnsanın fiillerini ve bu fiilleri meydana getiren psikolojik süreci, istidatları ve iradî fiillere ilişkin nazarî ve amelî alanı kuşatan ahlâk, tarih boyunca felsefî, dinî ve siyasî tartışmaların temel konularından biri olmuştur. Ah-

Kaynakça

Aristoteles, *De Anima* (*Ruh Üzerine*), Fransızcadan çev. Zeki Özcan (Bursa: Alfa Yayınları, 2001).

_____, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Saffet Babür (Ankara: Ayraç Yayınları, 1998).

Çağrıcı, Mustafa, "Saadet", *DİA*, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2008), XXXV, 320-321.

_____, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, (İstanbul: Bileşik Yayınları, 2000).

Durusoy, Ali, *İbn Sînâ Felsefesinde İnsan ve Âlemdeki Yeri*, (İstanbul: MÜİF Yayınları, 1993).

Fârâbî, *Fusûlü'l-medenî*, çev. Hanifi Özcan (İzmir: İstiklâl Matbaası, 1987).

_____, *Fusûlü'l-müntezea*, thk, Fevzî Neccâr (Beyrut: Dârü'l-Maşrık, 1971).

_____, *Kitâbü's-Siyâseti'l-medeniyye*, thk. Fevzi Mitri Neccâr, 2. Baskı (Beyrut: Dârü'l-Meşrik, 1993).

_____, *Risâletü't-Tenbîh alâ sebîli's-saâde*, thk. Sahban Halifât (Ammân: el-Câmiatü'l-Ürdüniyye, 1987).

Fazlurrahmân, *Avicenna's De Anima*, (London: University of Durham, 1959).

Gafarov, Anar, *Nasîruddîn Tûsî'nin Ahlâk Felsefesi*, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2011).

Galen, *Kitâbu'l-Ahlâk*, (*Dirâsât ve nusûs fi'l-felsefe ve'l-ulûm inde'l-Arab* içinde), haz. Abdurrahman Bedevî (Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye, 1981).

Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, (İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1980).

Kur'an-ı Kerîm, Hadîd Suresi, 57/25.

İbn Miskeveyh, *el-Fevzu'l-asgâr*, thk. Sâlih Azîme (Tunus: el-Müessesetü'l-Vataniyye li't-Terceme ve't-Tahkik ve'd-Dirasat Beytü'l-Hikme, 1987).

_____, *Tehzîbu'l-ahlâk ve tathîru'l-a'râk*, thk. İbnu'l-Hatîb ([y.y.]: Matbaatü'l-Asriyye, 1398/1978).

İbn Rüşd, *Telhîsu Kitâbi'n-nefs* [*Psikoloji Şerhi*], çev. Atilla Arkan (İstanbul: Litera Yayınları, 2001).

İbn Sînâ, *eş-Şifâ* [*et-Tabiiyyât; en-Nefs*], thk. George Ganawati, Saîd Zâyid (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Amme li'l-Kitâb, 1975).

Kutluer, İlhan, "İslâm Felsefesi Tarihinde Ahlâk İlminin Teşekkülü", (Basılmamış Doktora Tezi) (İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989).

Meydan, Hasan, "Dinin Öngördüğü Ahlâkı Yaşamada Ahlâkî Tefekkür ya da Hikmet Arayışının Önemi: Külli Kaidelerin Ayaklarını Yere Bastırmak", *Akademide Felsefe, Hikmet ve Din*, Editör: Bayram Ali Çetinkaya (Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi, 2014), s. 307-312.

Sıdıka, Ayşe Oktay, *Kınalızâde Ali Efendi ve Ahlâk-ı Alâî*, (İstanbul: İz Yayınları, 2005).

Toktaş, Fatih, *İslâm Düşüncesinde Felsefe Eleştirileri*, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2004).

Tûsî, Nasîruddîn, *Ahlâk-ı Nâsırî*, 4.baskı (Tahran: Şirket-i Sihami, 1369 h.).

_____, *Bekâu'n-nefs ba'de bevâri'l-beden*, (*Telhîsu'l-Muhassal* içinde), (Beyrût: Yayın yeri yok, 1405/1985), s. 486-489.

_____, *en-Nufûsu'l-ardiyye*, (*Telhîsu'l-Muhassal* içinde), (Beyrût: Yayın yeri yok, 1405/1985), s. 497-500.

_____, *er-Risâletü'n-Nasîriyye*, (*Telhîsu'l-Muhassal* içinde), (Beyrût: Yayın yeri yok, 1405/1985), s. 505-506.

_____, *Evsâfu'l-eşrâf*, thk. Seyyid Muhammed Rızâ Giyâsî Kirmânî (Tahran: Müessese-i Ferhengî İntişârâtî Huzûr, 1379).

_____, *Fusûl*, (*el-Edilletu'l-celiyye fî şerhi'l-Fusûli'n-Nasîriyye* içinde), haz. Abdullah Nimet (Beyrut: Dârü'l-Fikri'l-Lübnani, 1986).

İslam Düşüncesinde
MİZAÇ TEORİLERİ

Editör
M. ZAHİT TİRYAKİ-KÜBRA BİLGİN TİRYAKİ

ilem
KİTAPLIĞI
nobel

YAYIN NO: 1573
İLEM Kitaplığı No: 9
İslâm Ahlâk Düşüncesi No: 5
ISBN : 978-605-320-480-0
© 1. Basım, Ağustos 2016

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

İSLAM DÜŞÜNCESİNDE MİZAÇ TEORİLERİ
Editör: M. Zahit Tiryaki-Kübra Bilgin Tiryaki

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Editör: M. Zahit Tiryaki-Kübra Bilgin Tiryaki
Yayına Hazırlayan: Kübra Bilgin Tiryaki
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Kapak Görseli: fotolia.com/Terriana
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tiryaki, M. Zahit., Bilgin Tiryaki, Kübra.
İslam Düşüncesinde Mizaç Teorileri */ M. Zahit Tiryaki-Kübra Bilgin Tiryaki*
1. Basım, XIV+182 s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça ve dizin var
ISBN 978-605-320-480-0
1. İslam Düşüncesi 2. Mizaç Teorileri 3. İnsan doğası

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Giriş: Mizaç Tartışmalarının Dünü Bugünü 1
M. Zahit Tiryaki-Kübra Bilgin Tiryaki

Galen Düşüncesinde Mizacın Ahlâka Tesiri 9
Harun Kuşlu-Metin Aydın

Câhiz'in Mizaç Düşüncesi: Yeni Bir Ahlâk Edinmenin İmkânı Üzerine 31
Yunus Cengiz

Ebu Bekir er-Râzî Düşüncesinde Mizaç Teorisi 57
Kübra Bilgin Tiryaki

Fârâbî Felsefesinde Mizaç Teorisi 79
Sümeyye Parıldar

İbn Sînâ'nın Mizaç Tanımı Üzerine: eş-Şifâ/el-Kevn ve'l-Fesâd, VI'nın Karşılaştırmalı Bir Analizi 97
İbrahim Halil Üçer

İbn Sînâ Felsefesinde Mizaç-Ahlâk İlişkisi 125
İbrahim Aksu

Fahreddin er-Râzî'nin Mizaç Teorisi 155
M. Zahit Tiryaki

Dizin 179

Önsöz

İnsan karakterinin oluşum ve farklılaşmasında tevarüs edilen biyolojik ve kalıtsal özelliklerin mi yoksa yaşanılan deneyimler çeşitliliğinin mi esas öneme sahip olduğu tartışması, felsefe tarihinin erken dönemlerine kadar geri götürülebilecek ve bugün de aynı canlılıkta varlığını devam ettiren bir probleme işaret etmektedir. İnsan tabiatını açıklama biçimi olarak mizaç teorileri ise bir aynıyla fizik ve tıp ile ilgiliyken sonuçları itibariyle insanın eylemleri ve bu dünyada bulunuşu ile doğrudan ilişkilidir. Mizacın böylesine kadim ve her daim bizi ilgilendiren bir problem olması sebebiyle onun İslam düşüncesi içerisinde ortaya çıkan tezahürlerine odaklanmak istedik. Elinizdeki kitap, İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği'nin himayesinde yürütülen İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi kapsamında mizaç teorilerine dair yapılan sunumların genişletilmiş makalelerinden oluşmaktadır.

Bu çalışmanın vücut bulmasında birçok kişinin emek ve katkıları oldu. Öncelikle hem sunumlarıyla hem de makaleleriyle bu çalışmaya katkı sağlayan yazarlara şükranlarımızı sunuyoruz. Toplantılarda katılarak soru ve görüşleriyle tartışmaları derinleştiren tüm katılımcılarımıza teşekkür ediyoruz. Lütfi Sunar'ın şahsında İslam Ahlâk Düşüncesi projesine ev sahipliği yapan İLEM ve İLKE yöneticilerine çalışmaya sağladıkları destekten ötürü şükran borçluyuz. Bu çalışmanın vücuda gelmesindeki en önemli saik ise proje koordinatörü Ömer Türker'dir. Kendisine kıymetli emek ve teşviklerinden ötürü ne kadar teşekkür etsek azdır.

Bu kitabın mizaç tartışmalarına dair yapılacak çalışmalara katkı sağlaması dileğiyle...

M. Zahit Tiryaki-Kübra Bilgin Tiryaki
Üsküdar 2016

Galen Düşüncesinde Mizacın Ahlâka Tesiri

Harun Kuşlu-Metin Aydın

Giriş

Tıp, psikoloji ve ahlâkla ilişkili bir mesele olarak mizaç teorisinin teşekkülünde Galen'in önemli katkıları olmuştur. Bu nedenle Galen, mizaçla ilgili konularda sonraki düşünürlerin ilgi odağında yer almıştır. Galen'in İslam dünyasında Ebû Bekir er-Râzî, Fârâbî ve İbn Sînâ gibi filozofları da çeşitli açılardan meşgul etmiş olması bunu göstermektedir. Galenci mizaç teorisinin akademik ilgiyi hak eden başka yönleri olmakla birlikte bizim dikkatimizi çeken tarafı mizacın nefs/psikoloji ve ahlâkla olan ilişkisidir. Bu nedenle yazımız mizacın nefs, huylar ve huyların eğitimine etkisi gibi hususlara odaklanmaktadır.

Mizaç Teorisi ve Nefsle Münâsebeti

Galen'in savunduğu mizaç teorisinin kökleri Hipokrat'a (m.ö. 460-370) hatta daha da geriye gider. Aslında bu teorinin temelini Empedokles'in (m.ö. 492-432) "dört unsur" teorisi oluşturur ki bilinegeldiği üzere bu teoriye göre bütün fiziksel varlıklar toprak, hava, su ve ateş olmak üzere dört unsurdan oluşmaktadır. Varlıklar arasındaki farklılıklar bu unsurların karışım oranlarıyla yakından ilgilidir.[1] Hipokrat'ın zamanına gelindiğinde bu teori, "nitelikler (*quality*) teorisi" olarak anılan paralel bir teoriyle ilişkilendirilmiştir. Buna göre; kuru, yaş, sıcak ve soğuk olmak üzere dört

1 Bu düşünce aynıyla Galen tarafından da savunulmaya devam etmiştir bkz. İbn Rüşd, "Telhîsu Ustukussâti Câlînûs", s. 25.

zanları ve adabı elde eder. Bu durum, iyi ve fazîletli bir toplumun adabıyla eğitildiğimizde düşünen nefslerimizin doğru düşünce ve güzel adabı elde etmesine, bunun yanında düşünme gücü olmayan nefslerimizin de övülen huyları ve adetleri elde etmesine benzemektedir. Düşünen kısımda mizâca tâbi olan şeyler kolay anlama (*sür'atü'l-fehm*), zor anlama ve bu durumların az ve çok olmasıdır. Düşünme gücü olmayan kısımda (mizâca bağlı olan şeyler) ise hareketlerin mutedil veya ifrat derecede olmasıyla bu durumların az ve çok olmalarıdır.

Mizaçlar ise birinci oluşa (*el-kevnü'l-evvel*) ve kimüsün iyi yapısına bağlıdır. Bunların bir kısmı diğer bazılarını artırır. Buna göre sıcak mizaç yönünden öfkenin şiddeti ortaya çıkar ve öfkenin şiddeti de garîzî sıcaklığı yakar ve tutuşturur. Bunun aksi durumda ise mizâcı mutedil olan kişinin nefsinin hareketleri kimüsün iyi durumundan faydalanacak şekilde mutedil olur.

Burada söylediğimiz şeyler duyularca açık olan şeylere uygundur. Bu durum ilaçlar, içecekler, iyi ve kötü yapılardan bize ârız olan infiallerin sebeplerini ve çocuklardaki tabiî farklılıkların nedenini açıklamaktadır.

Nefsin, bedenin mizacından fayda ve zarar görmediğini zannedenlerin "küçük çocukların huylarının/ahlâkının birbirinden farklı olması, ilaçlar ve tedbirlerde yer alan fayda ve zararlar ve insanların yaşadıkları yerlere göre farklı farklı olmasının" nedenleri hususunda söyleyecek bir şeyleri yoktur. Hâlbuki insanlar bundan dolayı bazısı öfkeli bazısı öfkesiz; bazısı anlama gücü yerinde bazısı anlama gücü zayıf olabilmektedirler. Nitekim Slavların bölgesinde yalnızca bir filozof bulunurken Atina'da birçok filozof bulunmaktadır. Yine Amedos'ta (?) anlayış gücü zayıf insan çok olduğu halde Atina'da oldukça azdır.

Her daim şükür ve hamd olsun.

Kaynakça

Galen, *On The Natural Faculties*, çev. Arthur John Brock, (London:Harvard University Press, 1952.)

_____, "Kitâbü'l-ahlâk", nşr. Paul Kraus, Mecelletü Külliyeti'l-Âdâb bi'l-Câmiati'l-Mısriyye, c. 5, sy. 1, (Kahire: 1937), s. 1-51.

_____, "Kuva'n-Nefsi Tevâbiu' li Mizâci'l-Beden", nşr. Abdurrahman Bedevî, *el-Felsefe ve'l-Ulûm inde'l-Arab*, (Beyrut: 1981).

_____, *On The Passions and Errors of the Soul*, çev. P.W. Harkins, (Ohio: Ohio State University Press: 1963).

Hankinson, R. James, "Actions and Passions: Affection, Emotion and Moral Self-Management in Galen's Philosophical Psychology", *Passion and Perception Studies in Hellenistic Philosophy of Mind*, ed. J. Brunschwig-M.C. Nussbaum, (Cambridge: Cambridge University Press, 1993).

_____, "Galen's Anatomy of the Soul", *Phronesis*, Vol. 36, no.2, (1991).

_____, "The man and His Work", *The Cambridge Companion to Galen*, (Cambridge: Cambridge University Press., 2008).

_____, "Galen and the Best of All Possible Worlds", *The Classical Quarterly*, Vol. 39, No.1, (1989).

İbn Ebî Useybia, *Uyunü'l-enba' fî tabakati'l-etıbba*, (Matbaatü'l-vehbiyye, 1882).

İbn Rüşd, "Telhîsü Ustukussât-ı Câlînûs", Telhîsâtü İbn Rüşd ilâ Câlînus, (Madrid: Concepcion Vazquez de Binito, 1984).

Jouanna, Jacques, "Does Galen Have a Medical Programme for Intellectuals and the Faculties of Intelect?" *Galen and the World of Knowledge*, ed. C. Gill-T. Whitmarsh-J. Wilkins, (Cambridge: Cambridge University Press, 2009).

Riese, Walther, "Interpretation", *On The Passions and Errors of the Soul*, (Ohiao: Ohio State University Press, 1963).

Sarton, George, *Galen of Pergamon*, (Kansas: University of Kansas Press, 1954).

Teileman, Teun, "Methodology", *The Cambridge Companion to Galen*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).

_____, "Plotinus on the Seat of the Soul:Reverbrations of Galen and Alexander in 'Enn.", *Phronesis*, vol. 43, (1998).

Walzer, Richard, New Light on Galen's Moral Philosophy (From a Recently Discovered Arabic Source), *The Classical Quarterly*, Vol. 43, No. 1/2 (Jan. - Apr.), (1949).

Wasserman, Emma, "The Death of the Soul in Romans", *Journal of Biblical Literature*, Vol. 126, No.4, (2007).

Câhiz'in Mizaç Düşüncesi: Yeni Bir Ahlâk Edinmenin İmkânı Üzerine

Yunus Cengiz

Giriş

Macit Fahri'nin kanaatlerine hak verecek olursak Mu'tezilî kelâmcılar Müslümanların ilk ahlâkçılarıdır.[1] Bu ekolün mensuplarının ahlâk konusuna ilgisi; Tanrı'nın adaleti, kötülük problemi, insanın özgürlüğü, hukukun ahlâkî temelleri, iyi ve kötünün ne'liği gibi konulara yoğunlaşmıştır. Fakat insanın mutluluğu, ahlâkın inşası ve erdemlerin izahı gibi konular bu ekolün ilgisinde olmamıştır. Bu tür konularda düşünce üretmek ve eser vermek açısından, bize kadar ulaşan bilgileri göz önünde bulundurduğumuzda, bu ekolün tek istisnası 'Amr b. Bahr el-Câhiz'dir.[2] Câhiz, kendine has edebî üslubuyla benliğin inşası üzerine, bunun önündeki engellere, insanın farklı arzu ve tutkularının birbirleriyle ve akılla olan ilişkisine yoğunlaşmış; dünyada ve öte dünyada insanın mutlu olabilmesinin koşullarını saptama çabasına girmiştir.[3] Bunu yaparken bir taraftan hocası Nazzâm'dan tevarüs eden, kümûn teo-

1 Fahri, İslam Ahlâk Teorileri, s. 61.

2 Gözleri çıkık olması sebebiyle kendisine el-Câhiz denilen Ebû Osman 'Amr b. Bahr 150-160 (767-777) yılları arasında Basra'da doğdu. Çocukluğunu ve gençliğini Basra'da geçiren ve bu dönemde Arap dilinin önde gelenlerinden biri olan Ahfeş'ten (ö. 215/830 [?]) dil, Mu'tezile kelamının seçkin simalarından olan Nazzâm'dan (ö. 231/845) ise kelâm dersleri aldı. Abbasi halifesi Me'mun'un davetiyle Bağdat'a giden Câhiz, Grekçeden yapılan felsefe eserlerinin tercüme edilmesine yakından tanıklık etti. Esprileriyle, edebiyatıyla, kelâmıyla ve felsefesiyle İslâm'ın altın çağının renkli bir siması olan Câhiz, arkasında 200'ün üzerinde eser bırakarak 255/869 yılında Basra'da hayata veda etti (Câhiz, *el-Hayevân,* II, s. 5; Hamevî, *Mu'cemu'l-Udebâ*, V, s. 871-872; Pellât, el-Câhiz, s. 90-109, 385-405; Cebrî, *el-Câhiz, Muallimu'l-'Akli ve'l-Edeb,* s. 35-55; Şeşen, "Câhiz", DİA, s. 20-21).

3 Bunun sebebiyle ilgili açık ya da muhtemel çok şey söylenebilir. Ancak şu kadarını söyleyeyim ki bu sebeplerin başında, Mu'tezile'nin ana damarının atomcu olması ve cisimlerin kendilerinden kaynaklı bir doğasının bu ekolün müntesiplerince kabul edilmemiş olmasıdır. Câhiz, tabiatçı olan bir kaç Mu'tezilî düşünürden biri olarak, nerdeyse tüm felsefesini/kelâmını cisimlerin var olan doğası üzerine kurmuştur.

Kaynakça

Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l- ârifîn esmâü'l-müellifîn ve âsâru'l-musanniffîn*, nşr. Mahmud Kemal İnal-Avni Aktuç, (İstanbul: Maarif Basımevi, 1955).

Bû Melhim, Ali, *el-Münâhî'l-felsefî 'inde'l-Câhiz,* (Beyrut: Daru'-Talî'e li't-Tibâ'e ve'n-Neşr, 1988).

Câhiz, Amr b. Bahr, *el-Hayevân,* nşr. Abdusselâm Harûn, (Mısır: Cemiyyetu'r-Riayeti'l-Mütekâmile, 2004).

_____, "Yaratma ve Nizam Üzerine Deliller ve Düşünceler" çev. Yunus Cengiz *Din Felsefesi Açısından Mutezile Gelen-Ek-I,* ed. Recep Alpyağıl, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2014), s. 775-793.

_____, "Kitâbu'l-mes'âil ve'l-cevâbât fi'l-ma'rife", *er-Resâilu'l-kelâmiyye*, nşr. Ali Bû Melhim, (Beyrut: Dâr ve Mektebetu'l-Hilâl, 2004), s. 107-120.

_____, "İstihkâku'l-imâme", *er-Resâilu'l-kelâmiyye*, nşr. Ali Bû Melhim, (Beyrut: Dâr ve Mektebetu'l-Hilâl, 2004), s. 177-198.

_____, "Kitâbu'l-kiyân", *er-Resâilu'l-kelâmiyye*, nşr. Ali Bû Melhim, (Beyrut: Dâr ve Mektebetu'l-Hilâl, 2004), s. 61-86.

_____, "Kitâbu't-terbi' ve't-tedvîr", *er-Resâ'ilu'l-edebiyye,* nşr. Ali Bû Melhim, (Beyrut: Dâr ve Mektebetu'l-Hilâl, 2004), s. 429-490.

_____, "Makalatu'l-'osmaniyyeti" *er-Resâ'ilu'l-edebiyye,* nşr. Ali Bû Melhim, (Beyrut: Dâr ve Mektebetu'l-Hilâl, 2004), s. 127-337.

_____, "el-Ma'âş ve'l-ma'âd" *Resâilu'l-Câhiz,* nşr. Abdusselam Muhammed Hârûn, (Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 1964), I, 91-134.

_____, "Kitmânu's-sır ve hifzu'l-Lisân" *Resâilu'l-Câhiz,* nşr. Abdusselam Muhammed Hârûn, (Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 1964), I, 139-172.

_____, "fi'l-ciddi ve'l-hezl", *Resâilu'l-Câhiz,* nşr. Abdusselam Muhammed Hârûn, (Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 1964), I, 231-281.

_____, "Nefyu't-teşbîh", *Resâilu'l-Câhiz,* nşr. Abdusselam Muhammed Hârûn, (Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1991), I, 282-308.

_____, "Hücecü'n-nübüvve" *Resâilu'l-Câhiz,* nşr. Abdusselam Muhammed Hârûn, (Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1991), III, 221-281.

_____, "Tabâkâtu'l-muğanniyyîn" *Resâilu'l-Câhiz*, nşr. Abdusselam Muhammed Hârûn, (Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1991), IV, 121-126.

_____, "el-Cevâbât ve'l-istihkaku'l-imâme" *Resâilu'l-Câhiz*, nşr. Abdusselam Muhammed Hârûn, (Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1991), IV, 286-305.

_____, "Genç Cariyeler (el-Kıyan) Üzerine", Giysiler, Kitaplar, Öğretmenler ve Şarkıcı Kızlar, çev. Muharrem Hilmi Özev, (İstanbul: BS Yayın, 2012), s. 81-101.

_____, "Yaşam Tarzı ve Ahiret Üzerine", Giysiler, Kitaplar, Öğretmenler ve Şarkıcı Kızlar, çev. Muharrem Hilmi Özev, (İstanbul: BS Yayın, 2012), s. 101-134.

Cebrî, Şefik, *el-Câhiz muallimu'l-'akl ve'l-edeb,* (Dımeşk, Dâru'l-Beşâir, 2001).

Cengiz, Yunus, "Nazzâm'ın Doğa Felsefesinde İ'timâd Hareketi: Ne'liği ve İşlevi", *Milel ve Nihal Dergisi,* 11/1 (2014), s.143-168.

Eş'ârî, Ebu'l-Hasan, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn,* nşr. Nevâf el-Cerrâh, (Beyrut: Dâru Sâdir, 2008).

Fahri, Macit, İslam Ahlâk Teorileri, çev. Muammer İskenderoğlu-Atilla Arkan, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2014).

Galen, *Kitâbu Câlinus fi'l-üstüksât 'alâ re'yi Ubokrât* (Nakleden Ebu Zeyd Huneyn b. İshâk el-'Abbâdî el-Mütetayyib) nşr. Muhammed Selim Sâlim, (el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-'Amme li'l-Kitâb, 1986).

_____, "İnne kuve'n-nefsi tevabiu' li mizaci'l-beden" *Dirâsât ve nusûsu'l-felsefe ve'l-'ulûm 'inde'l-'Arab,* nşr. Abdurrahman Bedevi, (Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiye li'd-dirâsât ve'n-neşr, 1981), s.183-186.

_____, "Muhtasar min kitâbi'l-ahlâk li Câlînûs", *Dirâsât ve nusûsu'l-felsefe ve'l-'ulûm 'inde'l-'Arab,* nşr. Abdurrahman Bedevi, (Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiye li'd-dirâsât ve'n-neşr, 1981), s.194-211.

_____, "Kitâbu'l-Ahlâk li Câlînûs", nşr. P. Kravs, *Külliyetu'l-âdâb bi'l-câmi'âti'l-Mısriyye,* 5/1 (1937), s.1-51.

_____, "fi'l-'Anâsir", *Cevâmi'u'l-İskenderâniyyîn*, çev. ve nakleden Huneyn b. İshak, nşr. Fuad Sezgin, (Frankfurt, Ma'hedu Tarihi'l-Ulûmi'l-İlammiyye, 2001), I, s. 295-330.

_____, "Kitâbu Câlinus fi'l-Mîzâc" *Cevâmi'u'l-İskenderâniyyîn,* çev. ve nakleden Huneyn b. İshak, nşr. Fuad Sezgin, (Frankfurt, Ma'hedu Tarihi'l-Ulûmi'l-İlammiyye, 2001), I, s. 383-435.

_____, *Kitâbu Câlînus fi Sûi'l-Mîzâc*, Monastery El Escorial, (İspanya: Manuscritos Arabes), Codigo no: 879.

el-Hamevî, Yakut, *Mu'cemu'l-Udebâ,* neşr. İhsan Abbas, (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1993).

Hayyât, Ebû'l-Huseyn Abdurrahmân b. Osmân, *Kitâbu'l-intisâr ve'r-redu alâ İbni'r-Râvendî,* (Mısır: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1925).

İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab,* I-XVIII, nşr. Emin Muhammed Abdulvahab, (Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabi, 1999).

Kâdî Ebû'l-Hasan 'Abdu'l-Cebbâr, *el-Muğnî fi Ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl: en-Nazar ve'l-ma'rife (XII),* nşr. İbrahim Medkûr, ed. Tâhâ Hüseyin, (Kâhire: y.y., t.y.).

Mısrî, Mahmud, "ed-Dirâse", *Mesâlihu'l-ebdân ve'l-enfüs li Ebi Zeyd Ahmed b. Sehl el-Belhî,* (Kahire: Ma'hdü'l-Mahtûtâti'l-Arabî, 2005), s. 17-325.

Pellât, Ch. el-Câhiz, trc. İbrahim el-Kilânî, (Dımeşk: Dâru'l-Yakaza, 1961).

Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyyüboğlu-M. Ali Cimcoz, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014).

Platon, *Phaidon*, çev. Nazile Kalaycı, (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012).

Râzî, Fahreddin, *Kitâbu'n-Nefs ve'Ruh ve Şerhu Kuvâha,* nşr. Muhammed Sağîr Hasan Ma'sûmî, (İslamabad: The Islamic Research Institute, 1968).

Râzî, Fahreddin, *Metâlibu'l-'Âliye min 'İlmi'l-İlâhî,* nşr. Ahmed Hicâzî, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1987).

Şehristânî, Ebû'l-Feth Muhammed b. Abdilkerim, *el-Milel ve'n-Nihal,* (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi'l-Sekâfiyye, 1994).

Şeşen, Ramazan, "Câhiz", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* (Ankara: TDV Yayınları, 1993).

et-Taberî, Alî b. Rabben, *Firdevsü'l-Hikme fi't-Tıbb,* nşr. Muhammed Zübeyr es-Sıddıkî, (Frankfurt: Ma'hedu Târihi'l-Ulûmi'l-Arabiyye ve'l-İslâmiyye, 1996).

Ebu Bekir er-Râzî Düşüncesinde Mizaç Teorisi

Kübra Bilgin Tiryaki

Giriş

Mizaç teorisi, esasında doğa felsefesinin meselesi olmakla beraber açıklama gücüne nispetle felsefenin birçok alt dalını ilgilendirmektedir. Bu teori, alemin oluş süreçlerinin açıklanmasında karışımların yapısı ve mahiyetiyle alakalı olarak doğa felsefesinin merkezi konularından birini teşkil etmesinin yanı sıra; insanın maddi varlığını hastalık ve sağlığa konu olarak inceleyen tıp alanında da hem maddi yapının teşekkülü hem de bu yapıda ortaya çıkan değişimleri açıklamada rol oynar. Bedenin madde tarafından belirleniminin ahlâkî eylemlerde ne derece etkin olduğu meselesi de mizaç teorisiyle bağlantılı olan alt sorunlardan biridir.

Antik Yunan'dan itibaren takip edebildiğimiz, Aristoteles ve Galen'de en etkili yaklaşımlarıyla karşımıza çıkan bu teori, felsefe tarihi boyunca bir çok filozof tarafından farklı problemlere konu olan cihetleri açısından incelenmiştir. Bu çalışmada, mizacın alemin ve insanın oluşunu açıklamak, tıbbi olarak insan bedenini ve bununla bağlantılı olarak ortaya çıkan karakter özelliklerini incelemek maksadını taşıyan Ebu Bekir er-Râzî (313/925)'nin ortaya koyduğu mizaç yaklaşımını ele alacağız. Öncelikle Râzî'nin alemin nasıl meydana geldiğini açıklamak üzere tercih ettiği iki yaklaşım biçimini anlatacak ve bununla bileşik cisimlerden biri olan insan bedeninin mizacının nasıl ele alındığını inceleyeceğiz. Râzî'nin bedenin mizacıyla bağlantılandırdığı insan eylemlerinin bedene ait özelliklere göre belirlenimi meselesini ise mizacın karaktere etkisi başlığında inceleyeceğiz. Böylelikle Ebu Bekir er-Râzî'nin alemin ve insan bedeninin oluşumu arasında kurduğu irtibatın, ahlâkî eylemler üzerinde nasıl bir etki gösterdiğini tespit edeceğiz.

fizik yaklaşımını da gösteren beş ezelî ilke çerçevesinde varlığı izah etmek ve maddesel varlıkları açıklamaktır. Diğeri ise, filozofun daha muhtasar bir biçimde anlattığı, Tanrı'dan sudur eden ilk şey olan "aydınlatıcı nurlar (*el-envâru'l-muzîe*)"dan bir çeşit hiyerarşik süreçle varlıkların meydana gelmesidir. Râzî'nin alemin oluşunu bileşik cevherler bağlamında dört unsurun da kendileri arasındaki terkipten meydana geldiği sıcaklık, soğukluk, yaşlık ve kuruluk tabiatları ve yine bunlara bağlı olarak ortaya çıkan karışımlar kan, balgam, sarı safra ve kara safra üzerinden ele alması, ikinci açıklama tarzı ile daha açık bir biçimde takip edilebilmektedir. Filozofun bileşik varlıkların oluşumuna dair açıklamasını insanın bedeni üzerinde detaylandırması ise, meseleyi bedenin mizacı ve bu mizaca bağlı olarak ortaya çıkan karakter özelliklerine bağlamasına matuftur. Böylece filozof insan vücudunda tabiatların ve bunlara bağlı olarak meydana gelen karışımların etki ve edilgi durumlarının doğrudan tesiri altında belirlenen bir eylem alanı vazetmektedir. İnsanın karışımların itidal üzere olması üzerinden belirlenmiş bir eylem dairesine sahip olması, iradenin mahiyetini sorgulatmakta ve ahlâkî değişimi "neredeyse imkansız" hale getirmektedir. Öte yandan Râzî'nin *et-Tıbbu'r-rûhânî*'deki bedenin mizacı sonucunda ortaya çıkan meyiller ve iradenin kullanımı sonucunda hevaya karşı durulacağı ve böylece erdem sahibi olunacağı fikri, onun bu belirlenim karşısında iradi eylem alanını gözardı etmediğini göstermektedir. Ancak Râzî'nin mizaç sonucunda ortaya çıkan tabiî yatkınlıklara yaptığı güçlü vurgu ile irade aracılığıyla gerçekleşecek değişimin vasatı yeterince irtibatlandırılmadığı için mesele muğlaklığını korumaya devam etmektedir.

Kaynakça

Aksu, İbrahim, "İbn Sînâ Felsefesinde Mizaç-Ahlâk İlişkisi", *bu kitap içinde*, s.125-155.

Akyüz, Turgut, *Ebûbekir Zekeriya Râzî'nin Metafiziği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011).

er-Râzî, Ebu Bekir, "el-Medhâlü's-sağîr ilâ ilmi't-tıb", *Sittu Resail mine't-türasi'l-Arabi'l-İslâmî* içinde, thk. Abdüllatif Muhammed Abd, (Kahire : Mektebetü'n-Nehdati'l-Mısriyye, 1981), s.106-118.

_____, *el-Mansur fi't-tıb*, thk. Hazım el-Bekri Sıddikî, (Kuveyt : Câmiatü'd-Düveli'l-Arabiyye, 1987).

_____, *Kitabu'ş-Şükuk ala Câlinus*, thk. Mehdî Muhakkık, (Tahran: International Institute of Islamic Thought and Civilization (ISTAC), 1993).

_____, "Makale fî mâbadettabia", *Resâilü Felsefiyye li Ebûbekir Muhammed b.Zekeriyya er-Râzî* içinde, thk. Paulus Kraus, (Kâhire: Câmiatü Fuad el-Evvel, 1939).

_____, *et-Tıbbu'r-Rûhânî (Ruh Sağlığı)*, çev. Hüseyin Kahraman, (İstanbul: İz Yayınları, 2004).

Karaman, Hüseyin, "Ebû Bekir er-Râzî'nin Beş Ezelî İlke Anlayışının Kaynağı Problemi", *M.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (2005/1), s.75-91.

_____, "Ebu Bekir er-Râzî'ye Göre Yaratma", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23 (2005), s.111-128.

Üçer, İbrahim Halil, "İbn Sînâ'nın Mizaç Tanımı Üzerine: *eş-Şifâ/el-Kevn ve'l-Fesâd*, *VI*'nın Karşılaştırmalı Bir Analizi", *bu kitap içinde* s. 97-123.

Fârâbî Felsefesinde Mizaç Teorisi

Sümeyye Parıldar

Giriş

Mizaç, klasik gelenekte nitelik ve unsurların, ayrıca bunların taşıyıcısı olan vücut sıvılarının belirli bir oranda karışımı anlamında kullanılır.[1] Empedokles, Hipokrat ve Galen'e dayandırılan mizaç teorisi İslam düşüncesinde de etkili olmuştur. Teorinin temelinde maddesel hazırlığın, dört unsur, dört nitelik ve vücut sıvılarının karışmaları düşüncesi yatmaktadır. Yeni Eflatuncu ögelerle, özellikle sudur anlayışı ile Aristoteles'in hilomorfik anlayışının da birleştirilmesi ve İslam düşünürlerinin kendi dünya görüşlerinin buna eklenmesi ile kaynağını Galen çizgisinde bulan mizaç kavramı farklılaşmalara da uğramış olabilir. Mizacın, özel bir karışım anlamı ile maddenin kendisine has suretini kabul etmesinde hazırlık aşamasını belirleyici olması bunlardan biridir. Bu bağlamda, Fârâbî'de madde kavramının oynadığı rol ve maddenin en alt ve kurucu yapıları olarak ustukus ve heyula da önem sahibi olmaktadır.

Diğer taraftan unsur, sıvı ve niteliklerin farklı karışımlar olarak ortaya çıkmasının nedeni ve nasıllığının açıklanması gerekir. Belirli karışımlarının şekillenmesinde gök cisimlerinin etkisi de Yeni Eflatuncu bir unsur olarak Fârâbî'de ortaya çıkar. Mizacı, karışımların oluşması mekanizması ile maddenin sureti kabule hazırlanması ile ilgili bir kavram olarak ele aldığımızda gök cisimlerinin etkisini dikkate almak gerekir. Bu durumda

1 İbrahim Aksu, *İbn Sina Felsefesinde Mizaç Kavramı ve Nefs ile Olan İlişkisi,* s. 9; Damien Janos, *Method, Structure, and Development in al-Fârâbî's Cosmology*, s. 203-325.

Sonuç

Mizaç, önce insanın suretini kabul edip insan olması açısından hazırlık anlamındaki madde anlamında karşımıza çıkar. Daha sonra insanın ilk kemâlinde mutedil maddeye sahip insanların ortak oldukları, ilk mâkulleri kabul sureci ortaya çıkar. Burada üç grup insandan bahsedilebilirken aralarındaki tek bir sınıf sağlıklı olarak kabul edilir. Ahlâki eylemlerde bulunabilecek sağlıklı bireyler de bunlardır. Fakat, bu bireyler arasında, ortak bir tabiata sahip oldukları için bir farklılık yoktur. İnsanın kemâl yolculuğunda ona yön veren olarak ise Faal akıl etkilidir. Zira Faal akıl insana, mutluluğun onun nihai gayesi olduğu bilgisini verir. Böylece, maddesel yönünde, sağlıklı insanlar arasında fark yoktur ve kemâle olan yönelişte ise Faal akıl öncelikli etkin görünmektedir. İnsanın kemâl yolculuğu ikinci yetkinliklerle devam eder. Nazarî kuvve sayesinde saadeti tanıyan insan, mutluluğu gaye edinir. Muhayyile ve duyma yetilerinin yardımı ve akletme ile kararlarını vererek; isteme yetisi ile de karar verdiği eylemlerde bulunarak iyiliğe ulaşabilir. İşte bu şekilde tanımlanan yolculuğunda her ne kadar insanların bir takım üstün yaratılışları ve güzel/kötüye olan istidâdlarından bahsedilebilirse de bu istidâdlar, onların ahlâkî durumlarını belirleyici olarak konumlandırılmazlar. Zira bu istidâdlar, eylemlerin tekrarı ile kuvvetlenebilir ya da zayıflayıp yok edilebilir.

Kaynakça

Aksu, İbrahim, İbn Sina Felsefesinde Mizaç kavramı ve Nefs İle Olan İlişkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012).

Fârâbî, *Fusul münteze'a*, haz. Fevzî Mitrî Neccâr, (Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1971).

_____, *Fusulü'l-medeni: Siyaset Felsefesine Dair Görüşler*, çev. Hanifi Özcan, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 1987).

_____, *Arau ehli'l-Medîneti'l-fazıla*, haz. Albert Nasri Nadir, (Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1985).

_____, *Arau ehli'l-Medîneti'l-fazıla*, çev . Nafiz Danışman, (Ankara: Maarif Vekaleti, 1956).

_____, es-Siyasetü'l-medeniyye, haz. Fevzî Mitrî Neccâr, (Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1993).

_____, es-Siyasetü'l-medeniyye, çev. Mehmet Aydın-Abdulkadir Şener-M. Rami Ayas, (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1980).

_____, *Felsefetu Aristotalis*; haz. Muhsin Mehdi, (Beyrut: Lecnetü'l-İhyai't-Türasi'l-Felsefi el-Arabî, 1961).

_____, *Farabi'nin Üç Eseri*, çev. Hüseyin Atay, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1974).

Janos, Damien, *Method, Structure, and Development in al-Farabi's Cosmology*, (Leiden, Boston: Brill, 2012).

İbn Sînâ'nın Mizaç Tanımı Üzerine: eş-Şifâ/el-Kevn ve'l-Fesâd, VI'nın Karşılaştırmalı Bir Analizi

İbrahim Halil Üçer

Mizaç İbn Sînâcı doğa felsefesi ve tıp teorisinin en temel unsurlarından birini teşkil eder. İbn Sînâ'ya göre duyulur evrendeki mevcutların çoğu bileşenlerden oluşur ve mizaç teorisi ay-altı âlemdeki bileşimlerin daha alt bileşenlerinin karışımıyla nasıl meydana geldiğini açıklamaya çalışır. Bu çalışmada ele alacağımız İbn Sînâcı mizaç teorisi, Antik dönemin en etkili iki mizaç teorisiyle, yani Aristotelesçi ve Galenci yaklaşımla önemli farklılıklar barındırır ve mizaç teorileri açısından istisnâi bir yöne sahiptir. Aşağıdaki satırlarda, mizaç teorisinin genel olarak İbn Sînâcı doğa felsefesi içerisinde nereye oturduğunu ve neyi açıklamak için geliştirildiğini gösteren bir girişten sonra, İbn Sînâ'nın Antik-Helenistik felsefeden tevarüs ettiği terminolojik-problematik arka planı dikkate alarak mizaç teorisinin İbn Sînâcı yeni kavramsal ayrımlar ışığında nasıl dönüştürüldüğünü, *Eş-Şifâ/el-Kevn ve'l-fesâd* VI'yı merkeze alan bir okumayla göstermeye çalışacağız.

Mizaç Teorisine Genel Bir Giriş: Mizaç Neyi Açıklar?

İbn Sînâcı doğa felsefesine göre, ay-altı âlemdeki tüm cisimler dört temel unsurdan (ateş, hava, su, toprak) oluşur ve başta bu unsurlar olmak üzere cisimsel cevherlerin her birinden zâtî ya da arazî çeşitli fiiller sadır olur. Bir taş yukarı doğru fırlatıldığında yükselir ve sonra aşağı doğru düşer. Taşın hareketlerini gözlemleyen biri için onun yukarıya yükselmesi, nasıl açıklanacağı karmaşık teoriler gerektirse de ilk bakışta kolayca anlaşılabilir. Taşın yukarıya hareket etmesine, onu fırlatan kişi neden olmuştur. Peki bir süre sonra aşağı doğru düşmesini sağlayan şey nedir? İbn Sînâ, buna şöyle

sındaki aklî ilkeyi gerçekten idrâk edebilir mi? Psikoloji ve biyolojiyle ilgili soru maddi unsurlar, nitelikler ve sıvıların karışımıyla ortaya çıkan mizaç ile bu mizaç neticesinde husule gelen doğal-psikolojik güçler arasında nasıl bir ilişki olduğuyla ilgilidir: Karışımlar söz konusu güçlere nasıl neden olur ve insânî nefs özelinde bakacak olursak, insânî nefs mizaçla kaim bedenden ayrı bir şekilde varlığını sürdürebilir mi? Nihayet ahlâkla ilgili soru ise ahlâkî determinizmle ilgilidir: Doğal tüm anlamların kaynağında bulunan güçler mizaç aracılığıyla belirlendiğine göre, bu güçler ve istidatlara dayalı olarak ortaya çıkan insânî fiiller daima doğal bir belirlenime tâbi olarak mı ortaya çıkar?

Bu çalışmada İbn Sînâcı mizaç teorisinin kendisinden önceki teorilere nispetle istisnâî bir karakter taşıdığı iddiasını, İbn Sînâ'nın suret-nitelik, cevher-araz ayrımı bağlamında mizaç teorisini Yunanca yazan seleflerinden farklı bir şekilde nasıl inşa ettiğini göstererek ispatlamaya çabaladım. İbn Sînâcı mizaç teorisinin felsefe tarihi içerisindeki bu istisnâî yönünün önemine muvafık bir şekilde göz önünde bulundurulmasının, aynı teorinin yukarıda sıraladığım soru/n/larla ilgili yeni çözüm önerileri barındırıp barındırmadığı sorusunun cevaplarıyla ilgili yeni ihtimaller gündeme getireceğinde kuşku yoktur.

Kaynakça

Aristûtâlîs, *Kevnu'l-hayevân*, ed. ve İng. trc., J. Brugman-H. J. Drossaart Lulofs, (Leiden: 1971).

Câlinûs, *Kitâbu'l-ustukussât,* nşr. Muhammed Selîm Sâlim, (Kahire: 1986).

_____, *Makâle fî enne kuvâ'n-nefs tâbi'atün li-mizâci'l-beden*, ed. Biesterfeldt, Hans Hinrich, *Galens Traktat "Daß die Kräfte der Seele den Mischungen des Körpers folgen" in arabischer Übersetzung*, (Wiesbaden, 1973).

De Haas, Frans A. J., "Mixture in Philoponus, An Encounter with a Third Kind of Potentiality", ed. Thikssen ve Braakhuis, *The Commentary Tradition on Aristotle's De Generatione et Corruptione, Ancient, Medieval and Early Modern*, (Brepols: 1999), s. 21-46.

Hippocrates, *Kitâbu Bukrât fî tabî'ati'l-insân*, ed. ve İng. trc., J. N. Mattock and M. C. Lyons, (Cambridge: 1968).

İbn Sînâ, *el-Kevn ve'l-fesâd*, nşr. Mahmud Kâsım, (Kahire: 1965).

_____, *es-Semâu't-tabî'î*, nşr. S. Zâyed, (Kahire: 1983).

Kruk, Remke, *The Arabic version of Aristotle's Parts of Animals. Book XI-XIV of the Kitāb al-Ḥayawān*, (Amsterdam: Oxford University Press, 1979).

Philoponus, *On Aristotle On Coming-to-Be and Perishing 2.5-11*, İng. trc. I. Kupreeva, (London: Duckworth, 2005).

_____, *On Aristotle On Coming-to-Be and Perishing 1.6-2.4*, İng. trc. C. J. F. Williams, (London:Bloomsbury, 2013).

Scaltsas, Theodore, "Mixing the Elements", ed. G. Anagnostopoulos, *A Companion to Aristotle*, (Oxford: Wiley-Blackwell, 2009), s. 242-260.

Simplicius, *On Aristotle on the Heavens 3.7-4.6*, İng. trc. I. Mueller, (London: Bloomsbury, 2014).

Stone, Abraham D., "Avicenna's Theory of Primary Mixture", *Arabic Science and Philosophy* 18/1 (2008), s. 99-119.

Themistius, *Tefsîru Kitâbu Aristûtâlîs Fi'n-Nefs*, ed. Malcolm Cameron Lyons, *An Arabic translation of Themistius' Commentary on Aristoteles' De anima*, (Oxford: 1973).

Todd, R. B., *Alexander of Aphrodisias on Stoic Physics: A Study of the De mixtione with Preliminary Essays, Text, Translation and Commentary*, (Leiden: 1976).

İbn Sînâ Felsefesinde Mizaç-Ahlâk İlişkisi

İbrahim Aksu

İnsanoğlunun merakını bedenine yöneltip onu bir inceleme nesnesi kılmasının tarihi oldukça gerilere gitmektedir. Tam olarak ne zaman, hangi coğrafyalarda ve kimler tarafından başlatıldığını bilemesek de bedene dair bu incelemelerin zaman içerisinde insana, hastalık-sağlık, duygular ve huylar gibi yaşamın en temel yönlerine ilişkin açıklamalar sağladığını ve bugün de sağlamaya devam ettiğini söyleyebiliriz. Mizaç fikri de bu açıklamalardan biridir. Eski Mısırlıların çalışmalarıyla temelleri atılan, sonrasında Antik Yunan'ın ve Roma'nın iki önemli ismi Hipokrat ve Galen tarafından geliştirilen mizaç fikri, Müslüman ilim adamlarının elinde ortaçağdaki nihaî şeklini almıştır. Bu hususta en büyük katkıyı sağlayan İslam filozofları arasında İbn Sînâ'nın ismini rahatlıkla zikredebiliriz. Kendisi tabip-filozof olması hasebiyle mizaç fikrini hem tıp hem de felsefe eserlerinde ele almıştır. Filozofun tıp eserlerinde mizaç fikrinin temelini oluşturan unsur ağırlıklı olarak, hılt, terkip vb. kavramlar iken, felsefe eserlerinde daha çok bu fikrin metafizik, bilgi felsefesi, ahlâk alanlarına yansımalarını konu edinmektedir. Bu dallar arasında ahlâk, İbn Sînâ açısından bakıldığında, mizaç fikri ile irtibatı en sıkı ve en dikkat çekici olandır. İşte bu makale de bahsi geçen irtibatın detaylarını ortaya koymaya çalışacaktır.

Makale giriş, gelişme ve sonuç olmak üzere üç ana başlıktan oluşmaktadır. Giriş başlığı altında mizaç ve mizacı oluşturan yapı taşlarını yani onunla ilgili kavramları İbn Sînâ'nın nasıl tanımlamış olduğunu, kendisine göre mizacın nelerden etkilenip neleri etkilediğini ortaya koyacak ve bunun neticesinde de filozofumuzun sahip olduğu mizaç fikrini -genel olarak- belirleyeceğiz. Gelişme başlığı altında, öncelikle İbn Sînâ'nın

Kaynakça

Altıntaş, Hayrani, *İslam Ahlakı*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1999).

Anay, Harun, *Celaleddin Devvani: Hayatı, Eserleri, Ahlak ve Siyaset Düşüncesi,* (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994).

Çağrıcı, Mustafa, *İslam Düşüncesinde Ahlak,* (İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 2000).

Erdemir, Ayşegül Demirhan, "Ahlât-ı Erbaa", *DİA,* c. II, s. 24.

Doğan, Mutlu, *İbn Sînâ'nın Ahlak Risaleleri ve Ahlak Felsefesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009).

Durusoy, Ali, *İbn Sînâ Felsefesinde İnsan ve Alemdeki Yeri*, (İstanbul: İFAV Yayınları, 2008).

Gutas, Dimitri, *İbn Sînâ'nın Mirası*, derl. ve terc: M. Cüneyt Kaya, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2004).

Gihamy, Gerard, *Mevsuatu Mustalahati İbn Sînâ, (*Beyrut: Mektebetu Lübnan Nâşirûn, 2004).

Güncel Türkçe Sözlük, "Mizaç" md., *Türk Dil Kurumu,* erişim zamanı: 07.04.2015, 21:47. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55242a9fae3f79.90225126

İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, (Beyrut: Dâru's-Sadr, Tarih Yok).

İbn Sînâ, *Ahvâlü'n-nefs,* thk: Ahmed Fuâd el-Ehvânî-Îsâ el-Babi el-Halebi, *Ahvâlü'n-nefs* içinde, (Kahire: Yayın yeri yok, 1952), s. 45-142.

_____, "el-Edviyetü'l-kalbiyye", terc. ve neşr: Kilisli Rifat Bilge, *Büyük Türk Filozof ve Tıb Üstadı İbn Sina: Şahsiyeti ve Eserleri Hakkında Tetkikler (İbn Sînâ'dan Tercemeler Bölümü)* içinde, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1937), Tercüme s. 1-64; Neşr s. 1-56.

_____, *el-Ef'âl ve'l-infi'âlât,* neşr: İbrahim Medkur, (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Arabi, Tarih yok).

_____, *Hay bin Yakzan,* terc: Babanzade Reşid-M. Şerefeddin Yaltkaya, hazr: N. Ahmet Özalp, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996). s. 32.

_____, *el-Hidâye,* thk: Muhammed Abduh, (Kahire: Mektebetü'l-Kâhirati'l-Hâdise, 1974).

_____, "İlmu'l-ahlâk", *Mecmuatu'r-resâil* içinde, (Kahire: Matbaatü'l-Kürdistâni'l-İlmiyye, 1328).

_____, *el-Kanun fi't-tıb,* terc: Esin Kahyâ, (Ankara: Yayın yeri yok, 1995).

_____, *Kitâbu'l-hayevân,* thk: Mahmud Kasım, Gz. Geç: İbrahim Medkur, (Kahire: Yayın yeri yok, 1975).

_____, *Kitâbu'n-necât,* thk: Abdurrahman Ümeyre, (Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992).

_____, *Kitâbu'n-nefs,* Ed: Fazlurrahman, (London: University of Durham, 1970).

_____, *Risâle fi'l-ecrâmi'l-'ulviyye,* Ed: Fuat Sezgin, Frankfurt am Main: Institute for the History of Arabic-Islamic Science at the Johann Wolfgang Goethe University, 1999, s. 49-69.

_____, "Risâle fi'l-had", Ed: Fuat Sezgin, *Resâil fi'l-Felsefe* içinde, Frankfurt am Main: Institute for the History of Arabic-Islamic Science at the Johann Wolfgang Goethe University, 1999, s. 82-112.

_____, "Risâle fi'l-kelâmi 'alâ en-nefsi'n-nâtıka", thk: Ahmed Fuâd el-Ehvânî-Îsâ el-Babi el-Halebi, *Ahvâlü'n-Nefs* içinde, (Kahire: Yayın yeri yok, 1952), s. 195-203.

_____, "Risâle fî ma'rifeti'n-nefsi'n-nâtıkati ve ahvâlihâ", thk: Ahmed Fuâd el-Ehvânî, Îsâ el-Babi el-Halebi, *Ahvâlü'n-nefs* içinde, (Kahire: Yayın yeri yok, 1952), s. 179-192.

_____, *eş-Şifâ: Metafizik*, terc: Ekrem Demirli-Ömer Türker, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005).

_____, *eş-Şifâ: Fizik*, terc: Muhittin Macit-Ferruh Özpilavcı, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004).

_____, *Uyûnu'l-hikme,* thk: Muvaffık Fevzi Cebr, (Dımaşk: Dâru'l-Yenâbi', 1996).

Karlığa, Bekir-Kazancıgil, Aykut, "Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi ve İbn Sînâ'nın Yeni Bir Ahlak Risalesi", *Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sy. VI, (1997), s. 121-142.

Kaya, M. Cüneyt, "Peygamber'in Yasa Koyuculuğu: İbn Sînâ'nın Amelî Felsefe Tasavvuruna Bir Giriş Denemesi", *Divan,* (2009/2), s. 57-91.

Kaya, Umut, *Ebû Zeyd el-Belhî'nin Ahlâk Felsefesi, (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006).

Kınalızade Ali Çelebi, *Ahlâk-ı Alâî,* Hazr: Mustafa Koç, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2007).

Nasr, Seyyid Hüseyin, *İslam Kozmoloji Öğretilerine Giriş*, terc: Nazife Şişman, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1985).

Şahinoğlu, M. Nazif, "Unsur", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. XIII, s. 40-41.

Tûsî, Nasîruddin, *Ahlâk-ı Nâsırî,* Terc: Anar Gafarov-Zaur Şükürov, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007).

Fahreddin er-Râzî'nin Mizaç Teorisi

M. Zahit Tiryaki

Özü itibarıyla fiziksel bir teori olmakla birlikte klasik psikoloji ve ahlâk teorileri ile de önemli irtibatları olan mizaç teorisi özellikle erken dönem felsefe tarihinin önemli tartışma konularından birini teşkil etmektedir. Elinizdeki kitabın buraya kadarki kısmı üzerinden de takip edilebileceği gibi Aristoteles ile Galen'in mizaçla ilgili temel yaklaşımları, Fârâbî ve İbn Sînâ gibi İslam filozoflarınca çeşitli dönüşümler eşliğinde devam ettirilmiştir. Genel felsefi kronolojiyle de paralel bir şekilde mizaç tartışmaları için uğrak noktalarından birisi de Fahreddin er-Râzî'dir. Fahreddin er-Râzî mizaç meselesini İbn Sînâ'nın *el-Kanun fi't-Tıbb*'ına yazdığı şerh ile *el-Mebahisü'l-Meşrıkıyye, el-Mülahhas fi'l-hikme ve'l-mantık, Şerhu'l-İşarat, el-Muhassal* gibi eserlerinde incelemektedir. Onun *el-Mebahis*'te yer verdiği ve hikmete uygun olduğunu ifade ettiği mizaç tartışmalarıyla ilgili temel meseleler, mizaçla ilgili temel görüşler, mizacın hakikati ve mizacın kısımları gibi konulardır. Râzî bunun dışındaki detaylar için ise *el-Kanun*'a yazdığı şerhe gönderme yapar. Fahreddin er-Râzî'nin bu temel mizaç anlatısı yanında İbn Sînâ'nın da içinde olduğu felsefi gelenekteki mizaç tartışmalarına kendisini eklemlememizi mümkün kılacak önemli bir tartışma konusu da zıt niteliklerin birbirleriyle etkileşimi neticesinde suret ve niteliklerde gerçekleşen dönüşümdür. Bu çalışmada öncelikle Fahreddin er-Râzî'nin mizaç anlayışının İbn Sînâcı arka planı çok kısaca ifade edilecek, sonrasında Fahreddin er-Râzî'nin mizaçla ilgili temel tartışmalar, mizacın hakikati ve kısımları gibi konulardaki kendi yaklaşımı tasvir edilecektir. Son olarak ise kendisinin zıt niteliklerin etkileşimi durumunda suret ve niteliklerin geçirdiği dönüşüme ilişkin görüşü netleştirilmeye çalışılacaktır.

ği doğrultusundadır. Râzî'nin mizacın tanımıyla ilgili üçüncü eleştirisi ise mizaç tanımının dokunulur niteliklere özgü kılınması gerektiğine dairdir. Netice itibarıyla Râzî'nin İbn Sînâ'nın mizaç tanımıyla ilgili eleştirilerinin ilk eleştiri hariç ciddi bir farklılığa yol açmayan ve meseleyi biraz daha açıklayıp detaylandırmaya yarayan eleştiriler olduğu görülmektedir. Râzî, mizacın hakikati bağlamında değerlendirilebilecek son noktada ise İbn Sînâ'yla paralel bir şekilde nefs ile mizacın birbirinden farklı olduklarına işaret etmektedir.

Râzî son olarak İbn Sînâ'nın mizaç kısımlarıyla ilgili görüşlerinde mizacın itidal üzere olma durumunun imkanını soruşturmaktadır. İbn Sînâ'nın bu konuyla ilgili üç farklı yaklaşımını değerlendiren Râzî, etkileşim esnasında zıt niteliklerin eşit miktarda bulunup mutedil bir mizacın ortaya çıkma durumunun, bütünüyle imkansız olmayan bir şey olmakla birlikte nadir bulunan bir şey olduğunu ve bu itidalin kalıcı olmadığını kabul etmenin makul olduğunu ifade etmektedir.

Kaynaklar

Aksu, İbrahim, "İbn Sînâ Felsefesinde Mizaç-Ahlak İlişkisi", bu kitap içinde, s. 125-155.

İbn Sînâ, *el-Kanun fi't-Tıb*, thk. İdvar el-Kaş, tkd. Ali Zey'ur (Beyrut: Müessesetü İzzeddin, 1993/1413).

_____, *el-Hidaye*, thk. Muhammed Abduh (Kahire: Mektebetü'l-Kahireti'l-Hadise, 1974).

_____, *eş-Şifa: et-Tabiiyyat: en-Nefs*, thk. George Kanawati (Kahire: el-Heyetü'l-Mısrıyyetü'l-Amme li'l-Kitab, 1975).

_____, *eş-Şifa: et-Tabiiyyat: el-Hayavan*, thk. Abdülhalim Muntasır (Kahire: el-Heyetü'l-Mısrıyyetü'l-Amme li'l-Kitab, 1970).

_____, *Kitabü'ş-Şifa: Fizik 1-II,* çev. Muhittin Macit-Ferruh Özpilavcı (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004).

_____*en-Necat fi'l-hikmeti'l-mantıkiyye ve't-tabiiyye ve'l-ilahiyye,* thk. Macid Fahri (Beyrut: Daru'l-Afaki'l-Cedide, 1985).

_____, *el-İşarat ve't-tenbihat* [*İşaretler ve Tenbihler*], çev. Ali Durusoy-Muhittin Macit-Ekrem Demirli (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005).

er-Râzî, Fahreddin, *el-Mebahisü'l-Meşrıkıyye,* thk. Muhammed el-Mutasım Billah el-Bağdadi (Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabi, 1990).

_____, *el-Mülahhas fi'l-hikme ve'l-mantık,* (Şehid Ali Paşa, No: 1730).

_____, *Şerhu'l-İşarat* (İstanbul: Matbaa-i Amire, t.y.)

_____, *Muhassalu efkari'l-mütekaddimin ve'l-müteehhırin mine'l-ulema ve'l-hukema ve'l-mütekaddimin,* tkd. Taha Abdürrauf Sa'd (Kahire: Mektebetü'l-Küllliyati'l-Ezheriyye, t.y.)

_____, *Şerhu'l-Kanun,* (Tahran: Kitabhane-i Meclis-i Şura-yı İslâmî, No: 6739)

et-Tûsî, Nasîruddin, *Telhisu'l-Muhassal* (Beyrut: 1985).

_____, *Şerhu'l-İşarat*, nşr. Süleyman Dünya (Kahire: Daru'l-Maarif, t.y.).

Üçer, İbrahim Halil, "İbn Sînâcı Doğa Felsefesinde Mizaç", *bu kitap içinde*, s. 97-123.

Gözden Geçirilmiş 5. Basım

İSLAM TARİHİ
Başlangıcından Emevîlerin Sonuna Kadar

Prof. Dr. Ali Aktan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 199
Sosyal Çalışmalar No.: 13
ISBN : 978-605-133-101-0
© Gözden Geçirilmiş 5. Basım, Mart 2016

İSLAM TARİHİ - Başlangıcından Emevîlerin Sonuna Kadar
Prof. Dr. Ali Aktan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan-taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan-taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.:1 Kazımkarabekir /ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktan, Ali.
İSLAM TARİHİ - Başlangıcından Emevîlerin Sonuna Kadar / *Prof. Dr. Ali Aktan*
Gözden Geçirilmiş 5. Basım, XIV + 322 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-101-0
1. Siyer 2. Dört Halife 3. Emeviler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

İslâmiyet, Hz. Muhammed'in Allah katından bütün insanlığa getirmiş olduğu ilâhî bir dindir. İslâm tarihi ise öncelikle bu dinin doğuş ve yayılış tarihidir. Hz. Peygamber, önce yakın akrabasını, sonra kendi kabilesi olan Kureyşlileri İslâma davet ederek elçilik görevini yerine getirmeye başlamıştır. Ancak Mekkelilerin büyük çoğunluğu bu çağrıyı reddetmekle kalmayıp, aynı zamanda ona ve ilk Müslümanlara karşı amansız bir düşman kesilmişlerdir. Buna rağmen Hz. Peygamber ümidini yitirmemiş ve diğer Arap kabileleriyle temas kurarak aynı çağrıyı onlara da yapmıştır. Bu bağlamda, hac mevsiminde Medineli altı kişiyle yaptığı bir görüşme çok verimli geçmiş ve iki yıl içerisinde birçok Medineli İslâmiyeti kabul etmiştir. Nihayet 622 yılında Medine'ye göç etmek zorunda kalan Hz. Peygamber, burada İslâm devletinin temellerini atmış ve sağlığında iken İslâmiyetin bütün Arap Yarımadası'na yayıldığını görme mutluluğuna erişmiştir. Yine bu dönemde, komşu hükümdarlara mektuplar gönderip onları da İslâma çağırmak suretiyle görevini tamamlamıştır. Hz. Peygamber'in vefatından sonraki yüz yıl içerisinde ise İslâm devleti, tek merkezden idare edilen en büyük siyasî sınırlarına ulaşmıştır. Nitekim 730'lara doğru, doğuda Fergana'dan batıda Atlas Okyanusu'na, kuzeyde Kafkaslar'dan güneyde Umman Denizi'ne kadar bütün ülkeler Şam'da oturan Emevî Halifesi'nin atadığı valilerce yönetiliyordu.

İslâm tarihini, başlangıcından Emevîlerin sonuna kadar içeren bu kitaptaki bilgilerin hiçbiri ilk defa burada ortaya konmuş bilgiler değildir. Temel kaynakların yanı sıra bu konularda yerli ve yabancı birçok araştırmacının yazdıkları eserlerde daha fazlasını bulmak mümkündür. Bununla birlikte elinizdeki eserin derlenmesi de sanıldığı gibi kolay olmamıştır. Çünkü çok geniş bir zaman ve mekânı ilgilendiren bilgileri belli bir hacim içinde sunarken, nelere yer verilip verilmeyeceği konusu bizi çok uğraştırmıştır. Nitekim, ancak biz Müslümanların inanmaya hazır oldukları bazı tartışmalı olaylardan bu kitapta ya hiç söz edilmemiş ya da bunlar, bir tarihçi gözüyle değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu yapılırken de, ayet ve hadislerin dışındaki bilgi kaynaklarına fazla itibar edilmemiştir.

Kitabın Giriş bölümünde, İslâm tarihinin temel kaynakları tanıtıldıktan sonra İslâmiyetten önceki devirlerde Araplar ve Arap devletleri hakkında özlü bilgiler verilmiştir. Yine burada, İslâmın doğduğu ortamı tanımaya yetecek kadar Mekke'nin yönetimi ve dinî durumu üzerinde özel olarak durmamız gerekmiştir. Birinci ve İkinci bölümler Hz. Peygamber'in hayatına ayrılmıştır. Bu bölümlerdeki ana başlıklar belirlenirken, klasik siyer kitaplarında olduğu gibi kronoloji değil konu bütünlüğü esas alınmıştır. Dört halife dönemi ve Emevîler ise ayrı birer bölüm olarak düşünülmüştür. Türklerin kitleler haline İslâma girdikleri Abbasîler dönemine bu çalışmada yer verilmemiştir. Esasen Tarih Bölümü öğrencilerine bir öğretim yılı boyunca ve haftada iki saat olmak üzere okutulan İslâm Tarihi dersi için hazırlanmış böyle bir eserde buna gerek görülmemiştir. Zaten İlk Müslüman Türk Devletleri Tarihi dersi ve diğer bazı derslerde, Türk tarihiyle ilgili olduğu ölçüde Abbasîlerden de söz edilmektedir.

Kitabın hazırlanması sırasında kullandığımız eserlerin çok büyük bir kısmı, konuya ilgi duyan herkesin ulaşabileceği türden eserlerdir. Bilgilerin kaynakları ilgili dipnotlarda gösterildiği gibi, gerektiğinde verilen bilgiler arasındaki farklılıklara işaret edilmiş ve tarafımızdan bazı açıklamalar eklenmiştir. Belli bir sayfa hacmi içinde vermeye özen gösterdiğimiz bilgilerle yetinmek istemeyenler, bibliyografyada isimleri verilen eserlerden başlayarak diğer kaynaklara da başvurabilirler. Bir ders kitabı olarak tasarlanıp hazırlanmış olmasına karşın bu kitap, ele aldığı konu itibarıyla her kesimden okuyucuya hitap edecek mahiyettedir. Bunun için bütün okuyuculara yararlı olması hazırlayanının samimî dileğidir.

Prof. Dr. Ali AKTAN

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

A . GENEL BİLGİLER 1
1. Güneş ve Ay Takvimleri 2
2. Tarihin Faydası ve Önemi 5
3. Kur'an ve Tarih 6
4. Hadis ve Tarih 7
5. Siyer ve Meğâzî 7
6. İslâm Tarihçiliğinin Doğuşu ve Gelişmesi 8

B. İSLÂM TARİHİNİN KAYNAKLARI 9
1. Muhammed İbn İshak (Hayatı: M 705-767) 9
2. Vakıdî (Hayatı: M 747-823) 11
3. Belâzurî (ö.M 892) 12
4. İbn Kuteybe (Hayatı: M 828-889) 13
5. Dîneverî (ö.M 895) 14
6. Yakubî (ö.M 897) 14
7. Taberî (Hayatı: M 839-923) 15
8. Mes'udî (ö.M 957) 18
9. Makdisî (Hayatı: X. Yüzyılın İkinci Yarısı) 19
10. İbn Miskeveyh (ö.M 1030) 20
11. İbnü'l-Esîr (Hayatı: M 1160-1233) 21
12. İbn Kesîr (Hayatı: M 1301-1372) 23

C. İSLÂMİYETTEN ÖNCEKİ ARAPLAR VE ARAP DEVLETLERİ 24
1. Arap Yarımadası ve Bölgede İnsan Unsuru 24
2. Güney Arabistan'daki Arap Devletleri 27
   a. Maîn Devleti (MÖ 1400-700) 27
   b. Sebeliler Devleti (MÖ 700-115) 27
   c. Himyerliler Devleti (MÖ 115 - MS 525) 28
      d.[1] Habeş İstilâsı 28
      d.[2] Sasanî İstilâsı 29
3. Kuzey Arabistan'daki Arap Devletleri 30
   a. Nabatîler (MÖ IV. Yüzyıl - MS 105) 30
   b. Tedmürlüler (MÖ II. Binyıl - MS 272) 31
   c. Gassanîler (MS V. Yüzyıl - 613) 32
   d. Hîreliler (MS III. yüzyıl ortaları - 602) 33
   e. Kindeliler (MS V. yüzyılın İlk yarısı - 529) 34
4. Hicaz Bölgesi 35

a. Mekke 36
a[1]. Mekke ve Kâbe'nin Yönetimi ile İlgili Görevler 38
a[2]. Abdülmuttalib Zamanında Mekke 40
b. Yesrib (Medine) 42
c. Kabileler Arası Savaşlar 43
c[1]. Eyyâmü'l-Arap 43
c[2]. Ficar Savaşları ve Hılfu'l-Fudûl 44
d. Ticarî Hayat 46
e. Dinî Durum 48
e[1]. Mekke ve Kâbe'de Bulunan Putlar 51
e[2]. Mekke Dışında Bulunan Ünlü Putlar 52
e[3]. Tapınaklar 54
f. Sosyal Durum 54
g. Cahiliye Döneminde Kadının Durumu 54
h. Şiir Sanatı 56
i. Kehânet ve Arâfet 58

BİRİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBER OLUNCAYA KADAR HZ. MUHAMMED'İN HAYATI VE İSLÂM'IN MEKKE DÖNEMİ

A. PEYGAMBER OLUNCAYA KADAR HZ. MUHAMMED 59
1. Hz. Muhammed'in Ataları 59
2. Hz. Muhammed'in Doğumu ve Çocukluk Yılları 62
3. Hz. Muhammed'in Gençlik Yılları 66
4. Hz. Hatice ile Evlenmesi ve Peygamber Oluncaya Kadarki Hayatı 68
B. HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİ VE İSLÂM'IN MEKKE DÖNEMİ 75
1. Hz. Muhammed'in Peygamberliği 75
a. Kitap Ehli Arasında ve Hicaz Toplumunda Peygamber Beklentisi 75
b. Dinî Bilincin Uyanışı ve Hıra Günleri 78
c. İlk Vahiy 79
2. Peygamberlik Görevi ve İslâma Davetin Başlaması 82
a. İslâma Yapılan Ferdî Çağrı ve İlk Müslümanlar 83
b. İslâma Açıktan Yapılan Çağrı 87
b[1]. Abdülmuttalib Oğullarına Yapılan Çağrı 87
b[2]. Umuma Yapılan Çağrı 90
3. Müslümanlara Yönelik Baskı ve İşkenceler 91

a. Hz Peygamber'e Yönelik Baskılar ... 91
b. Kimsesiz Müslümanlara Yönelik Baskı ve İşkenceler ... 97
c. Habeşistan'a Hicret ... 100
4. Diğer Önemli Olaylar ... 105
a. Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in Müslüman Olmaları ... 105
b. Hâşimoğulları ve Müslümanların Toplum Dışı Bırakılmaları ... 108
c. Ebu Talib ve Hz. Hatice'nin Vefatı ... 110
d. Tâif Yolculuğu ... 112
e. İsrâ ve Miraç ... 114
f. Akabe Biatleri ... 117
g. Mekke'den Medine'ye Göç ... 119

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN VEFATINA KADAR İSLÂM'IN MEDİNE DÖNEMİ

A. İSKÂN ÇALIŞMALARI VE BAZI DİNÎ DURUMLAR ... 125
1. Hz. Peygamber'in Misafirlik Günleri ... 125
2. Mescid-i Nebî ve Suffe'nin İnşa Edilmesi ... 126
3. Ezanın Tespit Edilmesi ... 130
4. Kıble'nin Değiştirilmesi ... 131
5. Muhacirler ile Ensâr Arasında Kardeşlik Kurulması ... 133

B. MEDİNE'DE SOSYAL VE SİYASÎ DURUM ... 137
1. Medine Ahalisi ... 137
2. Medine'de Siyasî Hayat ve İlk Anayasa ... 139

C. Hz. PEYGAMBER'İN MEKKELİ MÜŞRİKLERLE İLİŞKİLERİ ... 143
1. Bedir Savaşına Kadar Gazve ve Seriyyeler ... 143
2. Bedir Savaşı ... 146
3. Uhud Savaşı ... 148
4. Hendek Savaşı ... 154
5. Hudeybiye Barışı ... 157
6. Mekke'nin Fethi ... 161

D. Hz. PEYGAMBER'İN YAHUDİLERLE İLİŞKİLERİ ... 165
1. Kaynuka Oğulları ... 166
2. Nadîr Oğulları ... 167
3. Kureyza Oğulları ... 168
4. Hayber'in Fethi ... 170

E. Hz. PEYGAMBER'İN HİCAZ'DAKİ DİĞER ARAP KABİLELERİYLE İLİŞKİLERİ ... 172

1. Recî' Olayı 173
2. Maûne Kuyusu (Bi'ru Maûne) Olayı 173
3. Mustalik Oğulları Gazvesi 175
4. Huneyn Savaşı 177
5. Tâif Kuşatması 179

F. İSLÂMA YAPILAN EVRENSEL ÇAĞRI VE İSLÂM HRİSTİYAN İLİŞKİLERİ 180
1. Mûte Savaşı 182
2. Tebük Seferi 183

G. Hz. PEYGAMBER'İN SON İKİ YILINDA MEYDANA GELEN ÖNEMLİ OLAYLAR 187
1. Dırar Mescidi'nin Yakılması 187
2. Elçiler Yılı 188
3. Abdullah b. Übey'in Ölümü 190
4. Hz. Ebu Bekir'in Hac Emirliği ve Putperestliğin Sona Ermesi 191
5. Veda Haccı 192
6. Yalancı Peygamberlerin Ortaya Çıkması 193
7. Son Seriyye 198
8. Hz. Peygamber'in Hastalığı, Ölümü ve Defni 199
9. Hz. Peygamber'in Geride Bıraktıkları 202

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÖRT HALİFE DÖNEMİ

A. Hz. EBU BEKİR DÖNEMİ 205
1. Halife Seçilinceye Kadar Hz. Ebu Bekir 205
2. Ebu Bekir'in Halife Seçilmesi 207
3. Tarihî Süreç İçerisinde Halifelik Kurumu 211
4. Üsâme Ordusunun Suriye'ye Gönderilmesi 215
5. Hz. Ebu Bekir Devrinde İrtidat Hareketleri ve İç İsyanlar 216
6. Fetih Hareketleri 220
a. Irak'ta Fetih Hareketleri 221
b. Suriye'de Fetih Hareketleri 223
b[1]. Ecnadeyn ve Yermük Savaşları 225
7. Kur'an-ı Kerîm'in Kitap Haline Getirilmesi ve Çoğaltılması 228
8. Hz. Ebu Bekir'in Ölümü 229

B. HZ. ÖMER DÖNEMİ 230
1. Halife Oluncaya Kadar Hz. Ömer 230
2. Hz. Ömer Döneminde Fetih Hareketleri 232

a. Irak ve İran'da Fetih Hareketleri 233
a[1]. Kadisiye Savaşından Önceki Gelişmeler 233
a[2]. Kadisiye Savaşı 234
a[3]. Kûfe ve Basra Şehirlerinin Kuruluşu (M 638) 236
a[4]. Nihavend Savaşı ve Sonrası 236
b. Suriye'de Fetih Hareketleri 238
b[1]. Şam'ın Fethi 238
b[2]. Kudüs'ün Fethi (Nisan 637) 239
c. Mısır'da Fetih Hareketleri 240
c[1]. Babilon'un Fethi 241
c[2]. İskenderiye'nin Fethi 242
3. Hz. Ömer'in Devlet Yönetimi 243
4. Hz. Ömer'in Şehit Edilmesi 246

C. Hz. OSMAN DÖNEMİ 247
1. Halife Seçilinceye Kadar Hz. Osman 247
2. Hz. Osman'ın Halife Seçilmesi 248
3. Hz. Osman'ın Halife Olarak İlk İcraatı 250
4. Hz. Osman Zamanında Askerî Hareketler 251
a. İfrikıyye Seferi 252
b. İlk Deniz Seferleri 252
b[1]. Kıbrıs'ın Fethi 253
b[2]. Sevâri Deniz Savaşı 254
c. İslâm Ordularıyla Türklerin İlk Karşılaşmaları 255
5. Hz. Osman Zamanında Yönetimin Bozulması 256
6. Hz. Osman'ın Şehit Edilmesi 259

D. Hz. ALİ DÖNEMİ 260
1. Halife Seçilinceye Kadar Hz. Ali 260
2. Hz. Ali'nin Halife Seçilmesi ve İlk İcraatları 261
3. Cemel Savaşı 264
4. Sıffin Savaşı 266
5. Hakem Olayı ve Haricîlerin Ortaya Çıkışı 268
6. Hz. Ali'nin Haricîlerle Mücadelesi 269
7. Hz. Ali'nin Şehit Edilmesi 271

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EMEVÎLER DÖNEMİ

A. EMEVÎLER DEVLETİ'NİN KURULUŞU 273
1. Halife Oluncaya Kadar Muaviye ve Ailesi 273
2. Merkezî İdarenin ve Devlet Otoritesinin Sağlanması 274
3. Yezid'in Valiaht Tayin Edilmesi 277
4. Yezid'in Halifeliği 279
a. Kerbelâ Faciası 280
b. Hicaz Halkının İsyanı ve Mekke Kuşatması 281

B. YEZİD'DEN SONRAKİ EMEVÎ HALİFELERİ VE İÇ SİYASÎ DURUM 283
1. Halifeliğin Mervanîler Koluna Geçişi ve İlk Mervanî Halifeleri 283
2. Ömer b. Abdülaziz ve Son Mervanî Halifeleri 286

C. EMEVÎLER DÖNEMİNDEKİ FETİH HAREKETLERİ 288
1. Doğu Cephesinde Yapılan Fetih Hareketleri 288
2. Anadolu'da İslâm Bizans Mücadelesi 291
3. Kuzey Afrika ve İspanya'daki Fetih Hareketleri 292

D. ABBASÎ İHTİLÂLİ VE EMEVÎ DEVLETİNİN SONU 295

BİBLİYOGRAFYA 303

DİZİN 311

BİBLİYOGRAFYA*

Abdulahad Davud, **Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed**, çev.: Nusret Çam, Nil A.Ş. Yayını, İzmir 1988.

Ağırman, Mustafa, **Hz. Muhammed Devrinde Mescid ve Fonksiyonları**, Ravza Yayınevi, İstanbul 1977.

Ahmed Cevdet Paşa, **Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ**, Bedir Yayınevi, C. I, İstanbul 1981; C. II, İstanbul 1977.

Ahmed Hilmi, **İslâm Tarihi**, Sadeleştiren: Ziya Nur, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1974.

el-Akkad (Abbas Mahmud), **Hz. Ebu Bekir, Şahsiyeti ve Dehası**, çev.: Ali Özek, Fatih Matbaası, İstanbul 1968.

Akgündüz, Ahmed, **Osmanlı Kanunnameleri,** Fey Vakfı Yayını, C. II, İstanbul 1990.

Aktan, Ali, "Mısır'da Abbasî Halifeleri", **Belleten,** Türk Tarihi Kurumu Yayını, Ankara 1991, C. LV, Sayı 214, s. 613-652.

Algül, Hüseyin, **İslâm Tarihi**, C. I-III, Gonca Yayınevi, İstanbul 1997.

Arafat W. N., "Medine Yahudileri ve Benî Kureyza Hikayesi Üzerine Yeni Bakışlar", Çeviren: Şaban Öz, **İslâmî Araştırmalar**, Ankara 2004, C. 17, Sayı 2, s. 139-144.

Arı, M. Salih, **Hz. Ebu Bekir ve Ridde Savaşları**, Beyan Yayınları, İstanbul 1996.

Atay, Hüseyin, "Kur'an ve Temizlik", **Erciyes Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Kayseri 1985, Sayı 2, s. 13-62.

* Ansiklopedi maddeleri dipnotlarda gösterilmiş olup bibliyografyaya dâhil edilmemiştir.

Ateş, Süleyman, **Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Yayını, C. I, 5, İstanbul 1989.

Aycan, İrfan, **Saltanata Giden Yolda Muaviye bin Ebî Süfyan**, Fecr Yayınevi, Ankara 1990.

Azimli, Mehmet, "Benu Kureyza Kuşatması ve Sonucu Hakkında Bazı Düşünceler", **Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** Diyarbakır 2008, C.X, Sayı 2, s. 23-32.

---------, **Halîfeliğin Kurumsallaşması**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1999.

---------, "İsrâ ve Miraç Olayları Üzerine Bazı Mülahazalar, **Bilimnâme**, Kayseri 2009, C. XVI/1, s. 43-58.

Bakır, Abdulhalik, **Ali b. Ebî Talib**, Elazığ 1998.

Baktır, Mustafa, **İslâmda İlk Eğitim Müessesesi Ashab-ı Suffa**, Timaş Yayını, İstanbul 1990.

Bayram, Mikâil, **Fil Olayı'nın Mahiyeti ve Fil Suresi**, Konya 1998.

el-Belâzürî, **Fütûhu'l-Büldân**, çev: Mustafa Fayda, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 1987.

Berki, Ali Himmet - Osman Keskioğlu, **Hâtemü'l-Enbiya Hazret-i Muhammed ve Hayatı**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, 12. Baskı, Ankara 1988.

Bir, Atilla, "İslâm'da ve Türklerde Zaman ve Takvim", **Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, Ed.: Öcal Oğuz, Ankara 2004.

Cerrahoğlu, İsmail, **Tefsir Usûlü**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1971.

Corci Zeydan, **Medeniyet-i İslâmiyye Tarihi**, çev.: Zeki Meğâmiz, İkdam Matbaası, C. I, İstanbul 1328.

Çağatay, Neşet, "Hz. Muhammed'in Soyu, Çocukluğu ve Gençliği", **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, 1960 Ankara, Sayı VIII, s. 19-37.

---------, **Başlangıçtan Abbasîlere Kadar İslâm Tarihi**, Türk Tarihi Kurumu Yayını, Ankara 1993.

---------, **İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, III. Baskı, Ankara, 1971.

---------, **100 Soruda İslâm Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1972.

Çelik, Mehmet, **Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi**, Akademi Kitabevi, İzmir 1988.

Dağlı, Yücel - Cumhure Üçer, **Tarih Çevirme Kılavuzu**, Türk Tarih Kurumu Yayını, C. I-V, Ankara 1997.

Duman, M. Zeki, **Vahiy Gerçeği**, Fecr Yayınevi, Ankara 1997.

Doğrul, Ömer Rıza, **Asr-ı Saadet (Hz. Osman ve Hz. Ali, İlk İhtilâf ve İhtilâller),** Eser Neşriyat, C. V, İstanbul 1978.

Ecer, A. Vehbi, "Mekke'nin Fethi ve Sonuçları", **İslâm'da İnsan Modeli ve Hz. Peygamber Örneği**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1995, s. 61-71.

---------, **İslâm Tarihi Dersleri (Metod, Kaynak, İlk Devir)**, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri 1991.

---------, **İslâm Tarihi Dersleri (Dört Halife Dönemi)**, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri 2000.

Fayda, Mustafa, **Hz. Ömer Zamanında Gayr-ı Müslimler**, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1989.

Fığlalı, Ethem Ruhi, **İmam Ali**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1996.

Günaltay, M. Şemseddin, **İslâm Tarihi**, Evkaf-i İslâmiye Matbaası, C. I, İstanbul 1338-1341.

---------, **İslâm Tarihinin Kaynakları, Tarih ve Müverrihler**, Endülüs Yayınları, İstanbul 1991.

Gündüz, Şinasi, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Ankara 1998.

Hamidullah, Muhammed, **Hz. Peygamber'in Savaşları**, çev.: Salih Tuğ, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1962.

---------, **İslâm Peygamberi**, çev.: Salih Tuğ, İrfan Yayımcılık, C. I, İstanbul 1991.

Hasan İbrahim Hasan, **Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi,** çev.: İsmail Yiğit, Sadreddin Gümüş, Kayıhan Yayınları, C. I-II, İstanbul 1985.

Hatipoğlu, M. Said, "Hilâfetin Kureyşliliği", **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara 1978, Sayı 23, s. 121-213.

Hitti, Philip K., **Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi,** çev.: Salih Tuğ, Boğaziçi Yayınları, C. I-II, İstanbul 1980.

Hizmetli, Sabri, **İslâm Tarihi**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1991.

---------- "Tarihî Rivayetlere Göre Hz. Osman'ın Öldürülmesi", **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara 1985, Sayı 27, s. 149-176.

İbn al-Kalbî, **Putlar Kitabı**, çev.: Beyza Düşüngen, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1969.

İbn Haldun, **Mukaddime**, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, C. I, İstanbul 1982.

İbn Hişam, **İslâm Tarihi, Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi**, Çev.: Hasan Ege, Kahraman Yayınları, C. I-IV, İstanbul 1985.

İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil fi't-Tarih**, Bahar Yayınları, C. I, çev.: Ahmet Ağırakça ve arkadaşları, İstanbul 1985; C. II, çev.: Beşir Eryarsoy, İstanbul 1985; C. III, çev.: Ahmet Ağırakça, İstanbul 1986; C. IV, çev.: Beşir Eryarsoy, İstanbul 1986.

İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-Nihâye Büyük İslâm Tarihi**, çev.: Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, C. I-VII, İstanbul 1994; C. VIII, İstanbul 1995.

---------, **es-Sîretü'n-Nebeviyye,** C. I-IV, Beyrut, Basım tarihi yok.

İbn Kuteybe, **el-Maarif**, çev.: Hasan Ege, Şelâle Yayınları, Basım tarihi yok.

İbn Miskeveyh, **Ahlâkı Olgunlaştırma**, çev.: Abdulkadir Şener, Cihat Tunç, İsmet Kayaoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 1983.

İslâm Ansiklopedisi **(İ.A.)**, İlgili Maddeler, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, C. I-XII.

Kara, Seyfullah, "İfk Olayının Etkileri ve Olayla İlgili Ortaya Konan Tavırlar", **Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Erzurum 2001, Sayı 15, s. 343-382.

Kâşif (Seyyide İsmail), **İslâm Tarihinin Kaynakları ve Araştırma Metodları**, Çev.: Mehmet Şeker, Rıza Savaş, Ramazan Şimşek, İzmir İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayını, İzmir 1997.

Kayaoğlu, İsmet, **İslâm Kurumları Tarihi**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1985.

Keskin, Mustafa, **Hindistan Müslümanlarının Millî Mücadele'de Türkiye'ye Yardımları**, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri 1991.

Kitabı Mukaddes, Kitabı Mukaddes Şirketi Yayını, İstanbul 1997.

Kitapçı, Zekeriya, **Hz. Peygamberin Hadislerinde Türk Varlığı**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, 2. Baskı, İstanbul, Basım tarihi yok.

---------, **Yeni İslâm Tarihi ve Türkler**, IV. Baskı, Konya 1995.

---------, **Orta Asya'da İslâmiyetin Yayılışı ve Türkler**, 4. Baskı, Konya 1998.

Komisyon, **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi (Hz. Muhammed Devri)**, Çağ Yayınları, C. I-III, İstanbul 1986, C. IV, İstanbul 1987.

Komisyon, **İslâm Tarihi ve Medeniyeti** (The Cambridge History of İslam'dan çeviri), C. I, Hikmet Yayınevi, İstanbul 1988.

Köksal, M. Asım, **İslâm Tarihi (Mekke Devri)**, Şamil Yayınevi, İstanbul 1981.

Mahmud Esad, **İslâm Tarihi (Tarih-i Din-i İslâm)**, Sadeleştiren: A. Lütfi Kazancı, Osman Kazancı, Marifet Yayınları, İstanbul 1983.

Muhammed Ali (Mevlâna), **Peygamberimiz Aleyhisselâm**, çev.: Ömer Rıza (Doğrul), Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1341-1342.

Muhammed b. Abdulvahab, **Hz. Muhammed'in Hayatı**, Güven Matbaası, Ankara 1977.

Nedvî, Seyyid Süleyman, **Asrı Saadet (Peygamberimizin Tebliğat ve Talimatı)**, Çev.; Ali Genceli, Hazırlayan: Eşref Edib, Şamil Yayınevi, C. VI, İstanbul 1984.

Nedvî (Şah Muînüddin Ahmed) - Said Sahib Ansarî, **Asrı Saadet (Peygamberimizin Ashabı)**, çev.: Ali Genceli, Şamil Yayınevi, C. I-III, İstanbul 1985.

Nomer, Kemâleddin, **Şeriat - Hilâfet, Cumhuriyet - Laiklik**, Boğaziçi Yayını, İstanbul 1996.

Okiç, M. Tayyip, "İslâmiyette İlk Nüfus Sayımı", **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara 1960, Sayı 7, s. 11-20.

Ostrogorsky, Georg, **Bizans Devleti Tarihi**, çev.: Fikret Işıltan,Türk Tarihi Kurumu Yayını, Ankara 1981.

Öskan, Ali Rafet, **Eski Araplarda Putperestlik, Doğuşu ve Ortaya Çıkış Sebepleri**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1991.

Özkuyumcu, Nadir, **Fethinden Emevîlerin Sonuna Kadar Mısır ve Kuzey Afrika**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1993.

Sarıçam, İbrahim - İrfan Aycan, **Emevîler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1993.

Savaş, Hamdi, **İslâm Tarihi I (Hazreti Muhammed ve Dört Halife Devri)**, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri 1993.

Sezikli, Ahmet, **Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1994.

es-Süyûtî (Şeyh Celâleddin), **Târîhu'l-Hulefâ**, Kahire 1371/1952.

Şener, Abdülkadir, **Kıyas İstihsan Istıslah**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ankara 1974.

Şeşen, Ramazan, **İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1985.

---------, **Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı**, İSAR Vakfı Yayını, İstanbul 1998.

Şiblî (Mevlânâ), **Asr-ı Saadet (İslâm Tarihi)**, çev.: Ömer Rıza Doğrul, Eser Yayınevi, C. I, İstanbul 1977, C. II, İstanbul 1978, C. IV, İstanbul 1974.

Taberî, **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi**, çev.: Zâkir Kadirî Ugan, Ahmet Temir, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, C. I, İstanbul 1991; C. IV-V, İstanbul 1992.

Togan, A. Zeki Velidî, **Tarihte Usûl**, Enderun Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul 1981.

Turan, Osman, **Selçuklular ve İslâmiyet**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993.

Uçar, Şahin, **Anadolu'da İslâm-Bizans Mücadelesi**, İşaret Yayınları, İstanbul 1990.

Uğur, Ahmet, **İslâm Tarihi (Hz. Peygamber ve Dört Halife Dönemi)**, Türkiye Diyanet Vakfı Kayseri Şubesi Yayını, Kayseri 1995.

Üçok, Bahriye, **İslâmdan Dönenler ve Yalancı Peygamberler**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1967.

Watt, W. Montgomery, **Hz. Muhammed Mekke'de**, çev.: M. Rami Ayas, Azmi Yüksel, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1986.

Wellhausen, Julius, **Arap Devleti ve Sukutu**, çev. Fikret Işıltan, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1963.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, Sadeleştiren: İsmail Karaçam ve arkadaşları, Zaman Gazetesi Yayını, C. I-X, İstanbul, Basım tarihi yok.

Yıldız, Hakkı Dursun, **İslâmiyet ve Türkler**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1980.

Yurdaydın, Hüseyin G., **İslâm Tarihi Dersleri**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1971.

---------, "Devlet ve Din, Halifelik ve Laiklik", **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara 1983, Sayı 26, s. 173-181.

Zebîdî (Zeynüddin Ahmed b. Ahmed b. Abdüllatif), **Sahîh-i Buharî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi**, çev: Ahmed Naim, Kâmil Miras, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, C. I-XII, Ankara 1972-1976.

İŞLETME YÖNETİMİ

Prof. Dr. Gülay Budak **Prof. Dr. Gönül Budak**

Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 8. Basım

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1414
İşletme No.: 053
ISBN : 978-605-320-320-9
© Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 8. Basım, Şubat 2016

İŞLETME YÖNETİMİ
Prof. Dr. Gülay Budak, Prof. Dr. Gönül Budak

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cadde Elif Sokak No.: 7/236-237 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Budak, Gülay., Budak, Gönül.

İşletme Yönetimi / *Gülay Budak, Gönül Budak*
Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 8. Basım, XVI + 424 s., 17 x24 cm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-320-9
1. İşletme Yönetimi 2. Yönetim ve Organizasyon 3. Yönetim Düşünce Sistemi 4. İşletmecilikte Güncel Konular

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞLETMECİLİK ve YÖNETİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1. EKONOMİK UĞRAŞILAR, FAYDA, EKONOMİK MAL VE HİZMET 3
2. İŞLETME 3
3. YÖNETİM 4
Yönetim Sürecinin Temel Özellikleri 5
4. YÖNETİCİ 6
5. İŞLETME VE ÇEVRE ARASINDAKİ İLİŞKİLER 8

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNETİM DÜŞÜNCE SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

KISIM 1

BİLİMSEL YÖNETİM ÖNCESİ DÖNEM

1. SÜMER UYGARLIĞINDA YÖNETİM 16
2. AKAD UYGARLIĞINDA YÖNETİM 17
3. BABİL UYGARLIĞINDA YÖNETİM 18
4. ESKİ MISIR UYGARLIĞINDA YÖNETİM 19
5. DİNLERDE YÖNETİM ANLAYIŞI 20
Musevi Dininde Yönetim 20
Hristiyan Dininde Yönetim 21
İslam Dininde Yönetim 21

6. ANTİK/ESKİ YUNAN UYGARLIĞINDA YÖNETİM 21
7. ROMA UYGARLIĞINDA YÖNETİM 22
8. ORTA ÇAĞLARDA YÖNETİM 22
9. SANAYİ DEVRİMİ 23

KISIM 2

BİLİMSEL YÖNETİM DÖNEMİ

1. KLASİK YÖNETİM DÜŞÜNCE SİSTEMİ 25
Bilimsel Yönetim Yaklaşımı 26
Yönetim Süreci Yaklaşımı 31
Bürokrasi Yaklaşımı 39
2. NEO-KLASİK YÖNETİM DÜŞÜNCE SİSTEMİ 45
İnsan İlişkileri Yaklaşımı 45
Neo-Klasik Yaklaşımla İlgili Geliştirilen Bazı Modeller 50
Douglas McGregor'un X ve Y Kuramları 50
Rensis Likert'in Sistem 1 - Sistem 4 Modeli 51
Chris Argyris'in Olgunlaşma Kuramı 53
Kurt Lewin'in Güç Alanı Analizi 53
George C. Homans'ın İnsan Grubu Yaklaşımı 54
Neo-Klasik Yönetim Düşüncesine Katkı Sağlayan Diğer Araştırmacılar 55
3. MODERN YÖNETİM DÜŞÜNCE SİSTEMİ 57
Sistem Yaklaşımı 58
Sistem Yaklaşımı ile İlgili Temel Kavramlar ve Sisteme İlişkin Özellikler 60
Durumsallık Yaklaşımı 65
Teknoloji-Örgüt Yapısı İlişkisi 66
Çevre-Örgüt Yapısı İlişkisi 72
4. POST-MODERN YÖNETİM DÜŞÜNCE SİSTEMİ 75
Toplam Kalite Yönetimi (TKY) 75
Kalite Kavramı ve Kalite Boyutları 75
Kalite Yönetimine Geçiş Sürecinde Rekabette Boyutlar 77

TKY'nin Tanımı ve TKY Felsefesinin Özü 78
TKY'nin Tarihçesi 82
TKY'nin Ögeleri 87
Müşteri Odaklı Olmak 87
Sürekli Gelişme ve İyileştirme (KAIZEN) 87
Tam Katılım 88
"Önce İnsan" Anlayışı 89
Yönetimin Liderliği ve Sorumluluğu 89
TKY ile Klasik Yönetim Yaklaşımlarının Karşılaştırılması 90
Kalite Kültürü 92
TKY Programını Uygulama Aşamaları 92
TKY'nin Başarısını Engelleyen Etmenler 96
Benchmarking 99
Tanım ve Özellikler 100
Benchmarking'in Nedenleri 102
Benchmarkingin Amaçları ve Yararları 102
Benchmarking Türleri 103
Benchmarking Uygulama Süreci 105
Benchmarking'in Başarısı 106
Türkiye'de Benchmarking 107
Örgütsel Öğrenme ve Öğrenen Örgütler 112
Öğrenme Kavramı ve Düzeyleri 112
Öğrenen Örgüt Kavramı 114
Öğrenen Örgüt Olmanın Gerekliliği 117
Öğrenen Örgütün Özellikleri 118
Öğrenen Örgüt Disiplinleri 120
Örgüt Modelleri ve Yeni Arayışlar 123
Bir Örnek: "Apple Japan" 126
Öz/Temel Yetenek (Core Competence) 127
Öz Yetenek Kavramının Tanımı ve Özellikleri 127
Öz Yeteneklerin Değerlendirilmesi 129
Öz Yetenek Özellikleri 130

Dış Kaynaklardan Yararlanma (Outsourcing) 131
Dış Kaynaklardan Yararlanma Kavramının Tanımı ve Önemi 131
Dış Kaynaklardan Yararlanma Hizmetleri 133
Dış Kaynaklardan Yararlanma İhtiyacının Nedenleri 133
Stratejik Nedenler 133
Taktik Nedenler 135
Dış Kaynaklardan Yararlanmayı Başarılı Kılan Faktörler 135
Dış Kaynaklardan Yararlanmanın Avantajları 136
Dış Kaynaklardan Yararlanmanın Dezavantajları 137
Dış Kaynaklardan Yararlanmanın Türleri 138
İkincil Hizmetler ve Muhtemel Çalışanlar Şeklinde Dış Kaynaktan Yararlanma 138
Yardımcı Network Olarak Dış Kaynak Kullanımı 139
Tedarikçi Firmalar ile Stratejik İttifakların Oluşturulması 139
Rakipler ile İttifakların Oluşturulması 139
Dış Kaynak Kullanma Uygulamaları ile İlgili Örnekler 140
Küçülme (Downsizing) 141
Küçülme Kavramının Tanımı 141
Küçülmenin Nedenleri ve Amaçları 143
Küçülme Stratejileri ve Küçülme Stratejilerinde Yararlanılan Uygulamalar 144
Küçülme Stratejisi Uygulanırken Yapılması Gerekenler 145
Küçülmenin Olumlu Sonuçları 147
Küçülmenin Olumsuz Sonuçları 147
Küçülmenin Örgüt Kültürüne Etkisi 148
Değişim Mühendisliği (Reengineering) 152
Değişim Mühendisliği Kavramı ve Temel Prensipleri 153
Değişim Mühendisliği ve Toplam Kalite Yönetimi 155
Değişim Mühendisliğinin Dayandığı Temeller 156
Değişim Mühendisliği Süreci 158
Değişime Gösterilen Direnç 160

Değişime Gösterilen Dirençle Başa Çıkma İlkeleri 160
Değişim Mühendisliğinde Başarıya Ulaşma 161
Değişim Mühendisliği Uygulamalarına Örnekler 163

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YÖNETİM İŞLEVLERİ

1. PLANLAMA İŞLEVİ 172
Planlamanın Amacı, İlkeleri, Temel Özellikleri ve Ögeleri 172
Planlama Süreci 175
Planlamada İki Temel Kavram: Strateji ve Taktik 180
Strateji 180
Taktik 183
Plan Türleri 184
Tek Kullanımlı Planlar 184
Sürekli Planlar 185
Stratejik Planlar 187
Taktik (Yönetsel) Planlar 188
Operasyonel Planlar 188
Koşulsal Planlar 189
Sistematik Planlamanın Yararları 189
2. ÖRGÜTLEME İŞLEVİ 189
Örgütlemenin Tanımı ve Temel Boyutları 190
Temel Örgütleme İlkeleri 192
Örgütleme ile İlgili Temel Kavramlar 193
Örgüt Yapısı ve Örgüt Şemaları 196
Bölümlere Ayırma (Departmanlaşma) ve Bölümlere Ayırmada Kullanılan Temel Ölçütler 198
İşlevlere Göre Bölümlere Ayırma 199
Ürün Temeline Göre Bölümlere Ayırma 200
Müşteri Temeline Göre Bölümlere Ayırma 200
Bölge Temeline Göre Bölümlere Ayırma 201
Süreç veya Araca Göre Bölümlere Ayırma 202
Sayı Temeline Göre Bölümlere Ayırma 202
Zaman Temeline Göre Bölümlere Ayırma 202

Matriks Temele Göre Örgütlenme 202
Şebeke (Network) Organizasyonlar 203
Sanal Organizasyonlar 206
Biçimsel Olmayan (Doğal) Örgüt Tipi 207
3. YÖNELTME İŞLEVİ VE TEMEL SÜREÇLERİ 208
Güdüleme 209
Güdüleme Kavramının Tanımı ve Süreci 209
Başlıca Güdüleme Kuramları 210
Maslow'un Gereksinmeler Hiyerarşisi Kuramı 210
Herzberg'in Çift Etmen (İki Etmen) Kuramı 214
Alderfer'in ERG Kuramı 214
Vroom'un Beklenti Kuramı 215
McClelland'ın Başarı Güdüsü (Gereksinimi) Kuramı 216
Adams'ın Ödül Eşitliği Kuramı 217
Güdülemede Başlıca Özendirici Araçlar 218
Liderlik 219
Liderlik Kavramının Tanımı, Önemi ve Liderlerin Temel Özellikleri ve Fonksiyonları/Rolleri 219
Liderlikte Güç ve Etkileme 223
Liderlik Kuramları 225
Özellikler Kuramı 225
Davranışsal Liderlik Kuramı 226
Ohio State Üniversitesi Çalışması 226
Michigan Üniversitesi Çalışması 227
Blake'in ve Mouton'un Yönetim Diyagramı Modeli 228
Güç Kullanma Biçimlerine Göre Liderlik 229
Otoriter Liderlik 229
Demokratik Liderlik 231
Tam Serbesti Tanıyan Liderlik 232
Durumsal Liderlik Kuramı 233
Fiedler'in Durumsallık (Etkin Liderlik) Yaklaşımı 234
Hersey ve Blanchard'ın Durumsallık Yaklaşımı 235
Amaç-Yol Yaklaşımı 237

Karizmatik Liderlik 238
Edimsel Liderlik (Transactional Leadership) ve Dönüşümcü Liderlik (Transformational Leadership) 241
Edimsel (Transactional) Liderlik 241
Dönüşümcü (Transformational) Liderlik 243
Disiplin 247
Disiplin Kavramının Tanımı ve Türleri 247
Disiplin Sistemleri 248
Cezaya Dayalı Disiplin Sistemi 248
Cezasız Disiplin Sistemi 250
Cezasız Disiplin Sistemi ile Cezaya Dayalı Disiplin Sistemlerinin Karşılaştırılması 256
Disiplin Sistemi ile İyi Alışkanlıkları Kazandırma ve Kötü Alışkanlıklardan Arındırma 257
4. EŞGÜDÜMLEME (KOORDİNASYON) İŞLEVİ 258
Eşgüdümleme İlkeleri ve Yararları 259
Eşgüdümleme Türleri 260
5. KONTROL İŞLEVİ 262
Kontrol Sürecinin Temel Evreleri 262
Etkin Bir Kontrol Sistemi İçin Gerekli Koşullar 263
Kontrol Türleri 264
Belli Başlı Kontrol Araçları 264
6. YARATICILIK İŞLEVİ 265
Yaratıcılık Kavramının Tanımı 265
Yaratıcılık Süreci ve Yenilik (İnovasyon) Olgusu 267
Yenilik (İnovasyon) Türleri 271
Ürün İnovasyonu 272
Süreç İnovasyonu 272
Pazarlama İnovasyonu 272
Organizasyonel İnovasyon 273
Diğer İnovasyon Türleri 273
Yaratıcı Bireyin Özellikleri 275
Yaratıcı Örgütün Özellikleri 277
Yaratıcılığı Teşvik Etmede Yöneticilere Düşen Görevler 278
Başlıca Yaratıcı Sorun Çözme Teknikleri 279

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNETİM İŞLEVLERİ ARASINDA BAĞLANTI SAĞLAYAN SÜREÇLER

1. KARAR VERME 285

Karar Verme Sürecinin Temel Evreleri 286

Karar Türleri 287

Karar Verme Ortamı 290

Kararsızlık Nedenleri ve Sonuçları 292

İyi Bir Kararda Aranan Başlıca Nitelikler 292

2. ÖRGÜTSEL İLETİŞİM 293

İletişim Kavramı ve Süreci 293

Gönderici 294

Algı (Filtre) 296

Mesaj 296

İletişim Kanalı 297

Alıcı 297

Geri Bildirim (Geri Besleme) 298

İletişim Engelleri (Gürültü) 298

İletişim Örüntüleri (Modelleri) 299

Salkım (Merkezi) Modeli 299

Y Modeli 299

Zincir Modeli 300

Çember Modeli 300

Serbest Model 301

İletişim Ağlarının Merkezcil Yapısı ve Hesaplanışı 301

Örgütsel İletişim Kanalları 303

Örgüt İçi İletişim Kanalları 304

Dikey İletişim Kanalları 304

Yatay İletişim Kanalları 305

Çapraz İletişim Kanalları 306

Örgüt Dışı İletişim Kanalları 306

Örgütsel İletişim Araçları 307

BEŞİNCİ BÖLÜM
İŞLETME YÖNETİMİNDE BAŞLICA GÜNCEL KONULAR

1. ÖRGÜTLERDE ÇATIŞMA VE ÇATIŞMA YÖNETİMİ 311
Çatışma Kavramının Tanımı ve Yönetim Açısından Anlam ve Önemi 311
Örgütlerde Çatışma Yaratan Başlıca Nedenler 313
Çatışma Türleri 314
Örgütlerde Çatışmanın Yönetiminde Kullanılan Temel Yaklaşımlar 314
2. KRİZ VE KRİZ YÖNETİMİ 315
Krizin Kavramının Tanımı ve Özellikleri 315
Kriz Yaratan Belli Başlı Etmenler 316
Çevresel Etmenler 316
Örgütsel Etmenler 318
Kriz Süreci 319
Kriz Yönetimi Süreci 321
Kriz Türleri 322
3. STRES VE STRES YÖNETİMİ 322
Kavramsal Çerçeve 322
Stres Kaynakları (Etmenleri) 324
Strese Yol Açan Örgütsel Etmenler 324
Strese Yol Açan Bireysel Etmenler 326
Stresin Yarattığı Sonuçlar 329
Stres Yönetimi ve Kontrolü 329
Stres Yönetiminde Bireysel Mücadele Yöntemleri 329
Stres Yönetiminde Örgütsel Mücadele Yöntemleri 331
4. KARİYER YÖNETİMİ 331
Kariyer Kavramının Tanımı, Önemi ve Kapsamı 332
Yaşam Dönemleri ile Kariyer İlişkisi 335
Kariyer Aşamaları 337
Kariyer Yolları ve Kariyer Haritaları 339
Kariyer Kalıpları 340
Kariyer Yönetimi 342

Kariyer Planlaması ... 343
Tanımı, Önemi ve Amaçları ... 343
Kariyer Planlaması Süreci ... 344
Kariyer Planlaması Türleri ... 344
Örgütsel Kariyer Planlaması ... 345
Bireysel Kariyer Planlaması ... 345
Kariyer Geliştirme ... 348
Kariyer Geliştirmenin Tanımı ve Kapsamı ... 348
Kariyerde Karşılaşılan Sorunlar ve Kariyer Geliştirme ... 349
Kariyerde Karşılaşılan Dönemsel Sorunlar ... 349
Kariyerde Karşılaşılan Durumsal (Atipik) Sorunlar ... 351
Kariyer Geliştirme Faaliyetleri ... 353
Kariyer Geliştirme Programları ... 354
Kariyer Geliştirme Programlarının Bileşenleri ve İzlenecek Yol ... 355
Kariyer Geliştirme Programlarının Başarısı İçin Gerekli Koşullar ... 357
5. ZAMAN YÖNETİMİ ... 365
Zaman Kavramı ... 365
Yönetimde Zaman Kullanımını Etkileyen Etmenler ... 366
Yöneticinin Bulunduğu Yönetim Düzeyi ... 366
İletişim Araçlarının Etkili Kullanılması ... 369
Çalışma Ortamının Zaman Yönetimine Etkisi ... 371
Yöneticinin Yetenekleriyle İlgili Zaman Tuzakları ... 371
Zamanın Etkili Yönetilmesi İçin Alınması Gereken Önlemler ... 371
6. TOPLANTI YÖNETİMİ ... 374
Toplantı Türleri ve İşleyişi ... 374
Toplantının Maliyeti ... 375
Etkili Toplantı Nasıl Olmalıdır? ... 376
Toplantının Zaman Açısından Denetimi ... 379
7. PERSONEL GÜÇLENDİRME ... 381
Tarihsel Gelişim ... 381
Tanım ... 382
Güçlendirmeyle İlgili Kavramlar ... 383

Güçlendirme ve Yetkilendirme 384
Güçlendirme ve Katılmalı Yönetim 384
Güçlendirme ve Motivasyon 385
Güçlendirme ve İş Zenginleştirme 385
Örgütte Güçlendirme Koşulları ve İzlenecek Yol (Güçlendirme Süreci) 386
Güçlendirme Sürecinde Değişkenler 387
Güçlendirme Sürecinin Yönetimi 389
Güçlendirme Yaklaşımları 390
8. PSİKOLOJİK ŞİDDET (MOBBING) VE FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ 393
Psikolojik Şiddet 393
Psikolojik Şiddetin Örgütsel Açıdan Anlamı 393
Psikolojik Şiddet Süreci 394
Psikolojik Şiddetin Birey Üzerindeki Etkileri 396
Psikolojik Şiddetin Örgüt Üzerindeki Etkileri 397
Psikolojik Şiddetin Toplum Üzerindeki Etkileri 398
Psikolojik Şiddetle Mücadelede Farklılıkların Yönetimi 398
Farklılıkların Yönetimi 398
Psikolojik Şiddetle Mücadelede İnsan Kaynakları Yönetimine Düşen Görevler 400

KAYNAKLAR 403

ÖN SÖZ

Yirmi birinci yüzyıla damgasını vuran en önemli gerçeklerden biri küreselleşme ve bir diğeri de bilişim teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü gelişmelerdir.

Küreselleşme, uluslararası ticaretin yaygınlaşması, emek ve sermaye hareketlerinin artması, ülkeler arasındaki ideolojik kutuplaşmaların bir ölçüde sona ermesi, teknolojideki hızlı değişim sonucunda ülkelerin gerek ekonomik, gerekse siyasal ve sosyokültürel açıdan birbirlerine yakınlaşmaları olarak tanımlanabilir. Bilindiği gibi, küreselleşme özellikle 1980'li yıllardan itibaren varlığını çok daha fazla hissettirmeye başlamıştır. Bu yıllardan itibaren dünyanın her yerindeki işletmeler; hızlı pazar değişikliklerinden, ürün ve üretim teknolojisi değişikliklerinden ve giderek hergün biraz daha zorlaşan rekabet koşullarından etkilenmeye başlamıştır. İşletmeler, tüm bu gelişmeler karşısında hayatta kalabilmek ve sürekli olarak değişen koşulları kendileri için fırsata dönüştürmek veya bu değişimlerin yarattığı tehditlere karşı koyabilmek için etkin yönetim uygulamalarıyla, küresel stratejilerini geliştirmeye başlamışlardır.

Ayrıca, bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, dünyamızın "İletişim Çağı"na girmesini sağlamıştır. Bugün bilgi, anonimdir. Dünyanın neresinde olursanız olun, bilgiye ulaşmak mümkündür ve kolaydır. Bilginin artması, karmaşık olan insan doğasını daha karmaşık bir hâle getirmiştir. Bu nedenle, günümüz insanını başarılı bir biçimde yönetmek, geçmişe göre daha zor ve karmaşık yönetim uygulamalarını gerektirmektedir. Üretimin birçok alanı, bilgisayarlar ve robotların kullanımına açılmış ve bu gelişme sayesinde insan için daha sağlıklı ve hümanist çalışma alanlarının doğması mümkün olmuştur.

Faaliyet alanı ve ölçek (büyüklük) farkı gözetmeksizin tüm örgütler için **yönetim** olgusu, evrensel bir özellik taşımaktadır. Yönetim olgusunun önemi; örgütlerin amaçlarına ulaşmalarını sağlayacak konuları kapsamasından gelmektedir. Kuşkusuz, bilimsel bir içeriğe sahip konularda bilimsel bilgi ve tecrübeye sahip olmaya devam ettikçe yöneticinin etkinliği artmaktadır. Böylece, yöneticiler, örgütün kıt kaynaklarını, etkili ve verimli bir biçimde kullanarak, örgütü hedeflerine ulaştırmaktadır.

Yöneticilik mesleğinin en zor yanı, "İnsanı Yönetmek"tir. Beklentileri ve gereksinmeleri sürekli olarak değişen insan, giderek daha da karmaşıklaşan bir kaynak olarak, yöneticileri daha farklı yönetim arayışlarına yöneltmektedir.

Farklı bilimsel alanlardan anolojiler yaparak interdisipliner bir çalışma zenginliği yaratma çabasında olan yönetim bilimciler, örgütsel etkinliğe ulaşmak için yöneticilerin, çalıştırdığı insanlarla uzlaşmacı bir tavır içinde olma ve hedeflediği sonuçları bu şekilde elde etme arayışları çerçevesinde araştırmalarını sürdürmektedir.

Yönetim, oldukça hızlı değişen ve gelişen bir bilim alanıdır. Bir yandan yeni kavramlar ve kuramlar yönetim alanına kazandırılırken diğer yandan bir dönem doğruluğu ve geçerliliği savunulan birçok kuram eleştirilere uğrayarak devre dışı kalabilmekte ya da dönüşüme uğrayabilmektedir.

Kitabımızın ilk basımının yapıldığı 1994 yılında yazar ekibinde yer alan Prof. Dr. İlter AKAT Hoca'mıza, ayrıca, çalışmalarımız esnasında bize sabırla destek veren ailemize, kitabımızın basılmasında bize her zaman güven ve destekle yaklaşan Nobel Akademik Yayıncılığa teşekkürü bir borç bilmekteyiz.

Eserimizin 8. basımını güncel konularla genişleterek, yalnızca işletmecilik dalında eğitim gören öğrencilerimize değil, aynı zamanda, iş dünyasının değişik kademelerinde görev yapan yöneticilerin de yararlanmasını hedefledik. Yeni ve güncel bilgileri içeren kitapların çoğalması temennisi ile kitabımızın tüm ilgilenenlere yararlı olmasını diliyoruz.

Prof. Dr. Gülay BUDAK

Prof. Dr. Gönül BUDAK

KAYNAKLAR

ACKHOFF, Rusell L. (1999); "Transformational Leadership", **Strategy & Leadership**, Vol. 27, January-February.

AKADLAR, M.Ö. 4000 – M.Ö. 2100, http://tr.wikipedia.org/wiki/Akadlar, 05.06.2013.

AKAL, Zühal (1995); "Toplam Kalite Yönetimi ve Performans Ölçme ve Değerlendirme Sistemleri", **Verimlilik Dergisi TKY Özel Sayısı**, MPM Yay. ISSN. 1013-1388.

AKAT, İlter, Gönül BUDAK ve Gülay BUDAK (2002); **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir.

AKAT, İlter ve Nurel ÜNER (1993); **İşletme Yönetimi**, Doğruluk Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., İzmir.

AKIN, Besim, Canan ÇETİN ve Vedat EROL (1998); **Toplam Kalite Yönetimi ve ISO 9000 Katile Güvence Sistemi**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

AKSU, Akın (2000); "Değişim Mühendisliği Uygulamalarında Karşılaşılan Dirençler ve Yapılan Hatalar", D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 2, İzmir.

AKTAN, Coşkun Can (2004a); **"**Mikro Düzeyde Rekabet Gücünü Arttıracak Tedbirler", http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-rekabet/mikrooneriler.htm, (08.06.2004).

AKTAN, Coşkun Can (2004b); "2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri: Değişim Mühendisliği", http//www.elegans.com.tr/45/html/coskunaktan. html, (08.06.2004).

AKTAN, Coşkun Can (2003); "Değişim Mühendisliği, (Reengineering) ve Benchmarking", http://canaktan.org/yonetim/değisim-yonetim/benchmarking. htm, 27.06.2003.

AKTAN, Coşkun Can (1997); **Değişme ve Yeni Global Yönetim**, Mess Yayınları.

AKTAŞ, Mert ve İrge ŞENER (2012); "Koşul Bağımlılık Kuramı", **Örgüt Kuramları**, (Derleyen: H. Cenk Sözen ve H. Nejat Basım), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş, İstanbul.

ALDEMİR, (1985); **Örgütler ve Yönetimi Makro Bir Yaklaşım**, Bilgehan Basımevi, İzmir.

ALDEMİR Ceyhan, Alpay ATAOL, Gönül BUDAK (2004); **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, 5. Baskı, İzmir.

ALKAN, Mustafa (2004); "Temel Yenetekler", http://www.bilgiyonetimi.org/ cm/pages/mkl_gos.php?nt=468, (08.06.2004).

AMABILE, T. (2000), "**Yaratıcılık Nasıl Yok Edilir?**", Çığır Açıcı Düşünce, Harvard Business Review, Mess Yay. No: 326.

APPELBAUM Steven H., David NADEAU and Michael CYR (2008); "Performance evaluation in a matrix organization: a case study (Part One)", **Industrıal And Commercial Training**, Vol. 40 NO. 5 2008, pp. 236-241, ***Q*** Emerald Group Publishing Limited.

APPLEBY, Robert C. (1994), **Modern Business Administration**, Financial Times Pitman Publishing, London, 6. baskı.

ARDIÇ, K. ve T. BAŞ (2003); "Verimlilik İçin İş Disiplini ve Etkin Disiplin Kurulması", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 36/3, Eylül.

ARIKBOĞA, Şebnem (2003); **Entelektüel Sermaye**, Derin Yayınları, İstanbul.

ARNOLD, G. (1967); **Organisation de Betriebsstruktur**, Berlin. (Akt. Edip TEKER, **Örgütlerde Yönetim ve Karar Verme**, Mesa Yayıncılık Ltd. Şti., 1989, İzmir).

AŞAN, Öznur (2007); "Motivasyon", **Yönetim ve Organizasyon**, (Edit. Salih Güney), Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara.

AŞKUN, İnal Cem (1977); "Yönetimde Haberleşme", **Eskişehir İTİA Dergisi**, Eskişehir İTİA Yayını No: 183/114, Cilt: XIII, Sayı: 2, Eskişehir.

ATAMAN, Göksel (2001); **İşletme Yönetimi**, Türkmen Kitapevi, İstanbul.

ATILGAN, Turan (2007); **İşletme Yönetimi**, Meta Yayıncılık, İzmir.

ATKINSON, J. W. (1974); **An Introduction to Motivation**, D. Von Nostrand Co. Prinketon, New Jersey.

AUGUSTINE, Norman R. (2000); "**Önlemeye Çalıştığınız Krizi Yönetmek**", **Kriz Yönetimi,** (Çev. Salim Atay), Harvard Business Review, MESS Yay. No: 328.

AYDIN, Ahmet Hamdi (2007); "Yönetimin Fonksiyonları", **Yönetim ve Organizasyon**, (Edit. Salih Güney), Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara.

AYGEN, S. (2006); **İşletmelerde Yenilik Yönetimi Sürecinde Örgüt Yapılarında ve Hizmet Tasarımlarında Yaşanan Dönüşümler: Antalya İli Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Ampirik Bir Araştırma ve Hizmet Tasarımı Önerisi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniv. SBE, Konya.

AYKUT, İhsan (1997); "Yeni Yaklaşımlar: Verimlilik ve Motivasyonu Arttırmanın Yeni Bir Yolu Var: Outsourcing", **Human Resources Dergisi** (Ocak), http://www.hrdergi.com/search2.asp?titleID=90, (08.06.2004).

AYTAÇ, Serpil,(1997): **Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi, Planlaması, Geliştirilmesi, Sorunları**. Epsilon Yayıncılık Hiz. Tic. San. Ltd. Şti., 1. Baskı, İstanbul.

AYTAÇ, Serpil (2006); "Kariyer Planlaması", www.gencbilim. com/odevgoster. php?il=izmir_ bonrova&id=11817, (22.04.2006).

AYTÜRK, Nihat (1990); **Yönetim Sanatı**, Emel Yayınevi, Ankara.

BAKAN, İsmail ve Tuba BÜYÜKMEŞE (2004); "Yaratıcılık ve Yaratıcılık Yönetimi", **Çağdaş Yönetim Yaklaşımları: İlkeler, Kavramlar ve Yaklaşımlar**, (Edit. İsmail Bakan), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

BAKAN, İsmail ve Abdulvahap BAYDAŞ (2004); "Sanal Organizasyonlar", **Çağdaş Yönetim Yaklaşımları: İlkeler, Kavramlar ve Yaklaşımlar**, (Edit. İsmail Bakan), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

BALÇIK, Bahaettin (1997), **İşletme Yönetimi**, Atlas Kitabevi, Konya.

BALTAŞ, Acar ve Zuhal BALTAŞ (2002), **Stres ve Başa Çıkma Yolları**, Remzi Kitabevi, 21.b., İstanbul.

BARANSEL, Atilla (1993); **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi, Klasik ve Neo-Klasik Yönetim ve Örgüt Teorileri**, C. 1, İstanbul Üniv., İşletme Fakültesi Yayını, No: 257, İstanbul.

BARBUTO Jr, John E. ve Lance L. BROWN (2003); "Full range Leadership", (http://www.fanr.unl.edu/pubs/consumered/91406.htm, 11.08.2003).

BARUTÇUGİL, S. İsmet (1981); **Teknolojik Yenilik ve Araştırma-Geliştirme Yönetimi**, Bursa Üniv. İİBF Yayını, Bursa.

BARUTÇUGİL, S. İsmet (1983); **Üretim Sistemi ve Yönetim Teknikleri**, Uludağ Üniv. Basımevi, Bursa.

BASS, Bernard M. ve Paul STEIDLMEIER (1999); "Ethics, Character and Authentic Transformational Leadership Behavior", **Leadership Quarterly**, 10(2).

BASS, Bernard M. (1990); **Bass & Stogdill's Hanbook of Leadership, Theory, Research and Managerial Applications**, The Free Pres A MacMillan, Inc., New York.

BAYAR, Yılmaz (1997); **Yönetici Açısından Zaman Kullanımı** (İzmir Bölgesi Büyük Ölçekli Seramik İşletmeleri Yöneticilerine Yönelik Bir Araştırma), D.E.Ü, S.B.E. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

BAYDAŞ, Abdulvahap, İsmail BAKAN ve Adnan ÖZYILMAZ (2004); "Kriz ve Kriz Yönetimi", **Çağdaş Yönetim Yaklaşımları: İlkeler, Kavramlar ve Yaklaşımlar**, (Edit. İsmail Bakan), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul

BEACH, S. Dale (1975); **Personnel: The Management of People at Work**, 3. Baskı, McMillan Publishing Comp. Inc. New York.

BELOHLAV, A. James ve Paul O. POPP (1978); "Making Employee Discipline Work", **Personnel Administration**, Mart.

BESSIS, P. ve JAQUI H. (1971); **Yaratıcılık Nedir?**, (çev. S. Gürbaşkan), Reklam Yayını, No: 23. İstanbul.

BLACK, Janice A. ve Sandra EDWARDS (2000); "Emergence of Virtual or Network Organizational: Fad or Feature", Journal of Organizational Change Management, Vol. 13, No: 6; 567-576, http://angelina.anbar.com/vl=8040800/cl=18/nw=1/rpsv/cv/mcb/09534814/v13n6/3567.html.,164.2001

BOLAT, Tamer, Oya AYTEMİZ SEYMEN, Oya İnci BOLAT ve Barış ERDEM (2009); **Yönetim ve Organizasyon**, Detay yayıncılık, Ankara.

BOONE, Louis E. ve David L. KURTZ (1996); **Contemporarary Business**, The Dryden Pres, Orlando.

BOONE, Louis E. ve David L. KURTZ (2013); **Çağdaş İşletme,** (14. Basımdan çeviri, Edit. Azmi Yalçın) Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim ve Danışmanlık Tic. Ltd.Şti, Ankara.

BOUNDS, Greg vd., (1994); **Beyond Total Quality Management Toward The Emerging Paradigm**, USA: Mc Graw Hill Int. Editions.

BOVEE, Courtland L., John V. THILL, Marrian Burk VOOD ve George P. DOVEL (1993); **Management**, McGraw-Hill Inc., New York.

BOZKURT, Özlem Çetinkaya (2012); 'Temel Kavramlar ve Tarihçe', **İlkeler ve İşlevlerle İşletme**, Detay Yayıncılık, Ankara.

BOZKURT, Özlem Çetinkaya ve Muazzez BABACAN (2012); 'İşletme Kavramı', **İlkeler ve İşlevlerle İşletme**, Detay Yayıncılık, Ankara.

BRINCIOTTI, Hector (1983); "Dépression et Création", **Le Nouvel Observateur**, Samedi 8 Janvier.

BROWN, William, Elizabeth A. BIRNSTIL ve Daniel W. WHEELER (1996); "Leading Without Authority: An Examination of The Impact of Transformational Leadership Cooperative Extension Work Groups and Teams", **Journal of Extension**, October, Vol:34, No:5. (http://www.joe.org/joe/1996october/ a3.html,(11.08.2003).

BUDAK, Gülay (1986); **Örgütsel ve Yönetsel Etkinlikte İletişimin Rolü**, Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

BUDAK, Gülay (1987); "İletişim Sistemin Önemi ve Sağladığı Avantajlar", **Dünya Gazetesi**, 18 Mart.

BUDAK, Gülay (1990); "Küçük Sanayi İşletmelerinin Yapısal Özellikleri (İzmir Deri Konfeksiyon Sanayii Küçük İşletmelerinde Bir İnceleme", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Sayı: 25, Ocak.

BUDAK, Gülay (1991); "İşletme Yöneticilerinin Bilgi Gereksinimi", **MPM Anahtar Dergisi**, Sayı: 25, Ocak.

BUDAK, Gülay (2000); "Öğrenen Örgütlerde Stratejik Planlama", **İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, D.E.Ü. Yayınları, 09.1600.0000.000/BY. 01.042.258, Cilt: 15, Sayı: 1.

BUDAK, Gülay (2003); **Liderlik ve Liderlik Kuramlarına Bütünleşik Bir Yaklaşım**, D.E.Ü. Yay., No: 09.1600.0000.000/BY.03.050.322, İzmir.

BUDAK, Gönül (1986); **İşletmelerde Yenileşme Olgusu, Yenileşme Yoluyla Yönetimsel Etkinliğe Varma**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bil. Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

BUDAK, Gönül (1998); **Yenilikçi Yönetim, Yaratıcı Birey,** Sistem Yayıncılık, İstanbul.

BUDAK, Gönül (2005); "Performansı Artırmada Yeni Bir Yöntem: Personeli Güçlendirme"; MESS yayını, **Mercek Dergisi**, Yıl: 10, sayı: 37, Ocak.

BUDAK, Gönül, (2007); "İşyerinde Psikolojik Şiddetle Mücadele Stratejileri", 6. Bursa İnsan Kaynakları Zirvesi, **Örgütsel Davranış ve Algı Yönetimi**, 22-23 Mart, 2007.

BUDAK, Gönül (2013); **Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi**, Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, İzmir.

BURNERS, Bernard, Cary COOPER ve Penny WEST (2003); "Organizational Learning: The New Management Paradigm", **Management Decision**, 41/5.

BÜYÜK LAROUSSE, 16.CİLT, 1986 .

BÜYÜKBEŞE, Tuba (2004); **"Stres ve Yönetimi", Çağdaş Yönetim Yaklaşımları: İlkeler, Kavramlar ve Yaklaşımlar**, (edit. İsmail Bakan), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

CACIOPPE, Ron (1997); "Leadership Moment by Moment!", **Leadership&Organization Development Journal**, 18/7.

CAMP, Robert (1989); **Benchmarking: The Search for Industry Best Practice That Lead to Superior Performance**, ASQC Quality Press, Milwaukee.

CAMP, Robert (1994); "A Bible for Benchmarking by Xerox", **Financial Executive**, Vol. 49, August.

CAN, Halil (1991); **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yayıncılık, Ankara.

CAN, Halil (1992); **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yayıncılık, Ankara.

CAN, Halil (1997); **Organizasyon ve Yönetim**, Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.

CAN, Halil (1999); **Organizasyon ve Yönetim,** Siyasal Kitabevi, 5. Baskı, Ankara.

CAN, Halil, Doğan TUNCER, Doğan Yaşar AYHAN (1990); **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Adım Yayıncılık, Ankara.

CAN H. A. Akgün, Ş. KAVUNCUBAŞI, (2001); **Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.

CAN, Halil, Öznur AŞAN, E. AYDIN (2006); **Örgütsel Davranış,** Arıkan Yayınevi, İstanbul.

CAPİTAL DERGİSİ (1995); "Geleceğin Lideri Nasıl Olacak", 1/95.

CARSON, Paula ve R. CARSON (1993); "Deming Versus Traditional Management Theorists On Goal Seting: Can Both Be Right", **Business Horizons**, September-October.

CASE, Agnes (2003); "Transformational Leadership, A Brief Review of Literature", (http://wings.buffalo.edu/academic/department/edoap/case. html, (1.8.2003).

CEMALCILAR, İlhan, Doğan BAYAR, İnal C. AŞKUN, Şan ÖZ-ALP (1976); **İşletmecilik Bilgisi**, Eskişehir İTİA Yayını, No: 122, Ankara.

CHANDLER, Alfred (1962); **Strategy and Structure: Chapters in The History of The American Industrial Enterprise**, The M.I.T. Press., 3. Baskı, London.

CHOY, Derrek G. (2002). "Corporate Downsizing and Its Effect on The Organization", www.depress.com/jmb/page22.html, (16.09.2002).

CHURCH, Allan H. (2003); "From Both Sides Now Organizational Downsizing: What Is the Role of the Practitioner?", http://siop.org/TIP/backissues/ Tipjuly95/church.html, (07.04.2003).

CODLING, Silvia (1998); **Benchmarking**, Gower, Verment, USA.

CONGER, Jay A. (1999); "Charismatic and Transformational Leadership in Organizations: An Insider's Perspective on These Developing Streams of Research", **Leadership Quarterly**, 10(2).

COŞKUN, R. ve S. Bayraktaroğlu (2002); "Kriz Döneminde İnsan Kaynakları Uygulamaları", **Sendikalı ve Büyük İşletmelerin Tepkilerine İlişkin Ön Bulgular Bildiri Kitabı**, 10. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi.

COYNE, Kevin P., Stephen J. D. HALL ve Patricia Gorman CLIFFORD (1997); "Is Your Core Competence a Mirage", **The McKinsey Quarterly**, No:1.

CROSBY; Philip B. (1984); **Quality Without Tears**, Mc Graw Hill Book Co., New York.

CROSBY; Phillip B. (1998); **The Eternally Successful Organization**, The Art of Corporate Wellness, Mc Graw Hill Co., New York.

ÇAKAR, Ulaş (2002); **Duygusal Zekanın Dönüşümcü Liderlik Davranışı Üzerindeki Etkisi**, DEÜ Sosyal Bilimler Enst. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

ÇEKMECELİOĞLU, H. (2002); "Yaratıcı Birey Teorisi ve Örgütsel Yaratıcılığı Etkileyen Genel Özellikler", **I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, İlke Yayınları, İzmit.

ÇELİK ÖRÜCÜ, Müge (2005); "Stres ve Stresle Başa Çıkabilme", http://www.mc.metu.edu.tr/~pdrm/Pdfs/brochure2.pdf, 25.12.2005

ÇETİN, Fatih ve Harun ŞEŞEN (2012), **"Genel Sistem Kuramı ve Örgüt Araştırmaları"**, **Örgüt Kuramları**, (Derleyen: H. Cenk Sözen ve H. Nejat Basım), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

ÇINAR, Fisun: http:iktisat.uludag.edu.tr/dergi/5/fusun.html. 26.9.2003.

ÇOLAK, Metin (1996); "Kıyaslama (Benchmarking)", **TÜSİAD-KALDER 5. Ulusal Kalite Kongresi Tebliğleri Kitabı**, İstanbul, Kasım.

ÇÖL, Güner (2005); **"Personel Güçlendirme (Empowerment) Kavramının Benzer Yönetim Kavramlarıyla ile Karşılaştırılması",** http://www.ısguç.org/arc_view.php?ex=228, 05.01.2005.

DAFT, L. Richard (1991); **Management**, Dryden Press,Chicago.

DAFT, L. Richard, Martyn KENDRICK ve Natalia VERSHININA (2010); **Management**, South-Western Cengage Learning, United Kingdom.

DALE, Ernest (1965); **Management: Theory and Practice,** McGarw-Hii, Kagukusha, International Students Edition.

DAVIS, Keith (1982); **İşletmede İnsan Davranışı-Örgütsel Davranış**, (Çev: Kemal Tosun vd.), İstanbul Üniv. Yayın No: 3028, İstanbul.

DE BONO, Edward (1997); **Altı Şapkalı Düşünme Tekniği**, (Çev. Ercan Tuzcular), Remzi Kitabevi.

"Değişim Mühendisliği Uygulamalarına Dünyadan Örnekler" (2004); http//www.sanayitesisleri.com/, (26.04.2004).

DEMİR, Hulusi (1984); **Üretim Yönetimi**, C: 1, 2. Baskı, İzmir.

DEMİRKAN, Mahmut (1997); "TKY ve Türkiye'de Politika Aracı Olarak Uygulanabilirliği Üzerine Bir İnceleme", **3. Verimlilik Kongresi, MPM** Yay. No: 599, Ankara.

DENİZ, Mehmet (2005); "İşletme Yönetiminde Motivasyon", **Örgütsel Davranış Boyutlarından Seçmeler** (Edit. Mehmet Tikici), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

DE WOOT, Phillippe (1971); **Strategie et Management DUNOD,** Paris.

DİNÇER, Ömer ve Yahya FİDAN (1995); **İşletme Yönetimine Giriş**, İz Yayıncılık San. Ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul.

DİNÇER, Ömer (1987); "Bir Örgütsel Davranış Tarzı Olarak Kararlara Katılma: Kavramsal Bir Model", **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: IV, Sayı: 1-2.

DİNÇER, Ömer (1998); **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 5. Baskı.

DİNÇER, Ömer (1999); **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Beta Basım Yayın Dağıtım, 5. Baskı, İstanbul.

DİNÇER, Ömer (2004); **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası,** İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Dinçer, Ömer (2013); **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası.** İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

DJURKOVIC Nikola; Darcy McCormack; Gian Casimir (2006): "Neuroticism and the Psychosomatic Model of Workplace Bullying", **Journal of Managerial Psychology**, 21(1).

DOĞAN, Selen (2003); **Personeli Güçlendirme**, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

DOĞRU, M. (2012); **"İlk Çağ İncelemleri I Sümerler"** Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Eskişehir, http://www.belgeler.com/blg/2sbw/ sumerler, 05. 06. 2013.

DRAFKE, Michael ve Stan KOSSEN (1998); **The Human Side of Organizations**, Addison-Wesley, USA.

DRUCKER, Peter F. (1998); **Gelecek İçin Yönetim**, (Çev. Fikret Üçcan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 327.

DRUCKER, Peter F. (1996); **Yönetim Uygulaması**, (Çev. E. Sabri Yarmalı), İnkilap Kitabevi, Ankara.

DRUCKER, Peter F. (2001); "Etkin Karar", **Karar Alma, Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler**, MESS Yay. No: 365 (Çev: Ahmet Kardan).

DUNSING, Richard, J. (1989); **Toplantı Sanatı**, (Çev; F. Dilber), İlgi Yayıncılık, Modern Yönetim Dizisi, İstanbul.

DURĞUN, Serpil, **"Örgüt Kültürü ve Örgütsel İletişim"**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Aralık 2006, http: //efdergi.yyu.edu.tr/makaleler/cilt_III/aralik/s_culha_03.doc, (01. 12. 2007).

DURNA, U. (2002); **Yenilik Yönetimi,** Nobel Yayın, Ankara.

DÜREN, A. Zeynep (1999): "Küreselleşen İşletmelerde Farklılıkların Yönetimi", **Yönetim**: Yıl: 10, Sayı: 33.

DÜREN, Zeynep (2000); **2000'li Yıllarda Yönetim**, Alfa Yayınları, İstanbul.

EARLE, Victoria (1997); "Liderin Motivasyonu", **Executive Excellence**, Nisan, Sayı: 1.

EFİL, İsmail (1989); **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Sidre Yayıncılık, Bursa.

EFİL, İsmail (2004); **İşletme Yönetimi, Yönetim Düşüncesi, Fonksiyonları ve Yönetim Teknikleri**, Alfa Akademi, İstanbul.

EKREN, Nazım ve Aydın ARGIN; "Bankacılıkta Değişim Mühendisliği/Değişim Yönetimi" (2003); http://www.activefinans.com/active/arsiv/sayi14 /değisim. html, (27.06.2003)

ELENKOV, Detelin S. (2002); "Effects of Leadership on Organizational Performance in Russian Companies", **Journal of Business Research**, 55, Elsevier Science Inc.

ELİBOL, Halil (2005); "Bilişim Teknolojileri Kullanımının İşletmelerin Organizasyon Yapıları Üzerindeki Etkileri", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (13).

ERASLAN, Elçi, İ. Hakkı ve Melih BULU (2004); **"Şebeke Organizasyonlar"** , **Çağdaş Yönetim Yaklaşımları: İlkeler, Kavramlar ve Yaklaşımlar**, (Edit: İsmail Bakan), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

ERDAĞ, Abdil (2001); **Örgütlerde Çalışanları Güçlendirme (Empowerment) ve Bir Örgüt Ortamının Güçlendirme Açısından Değerlendirilmesi,** Eskişehir Osmangazi Üniv. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

ERDEM, Ferda, **İşletme Kültürü** (1996); Frederich Naumann Vakfı ve Akdeniz Üniv., Ankara.

ERDOĞAN, İlhan (1987); **İşletmelerde Davranış**, İşletme Fakültesi.

ERDOĞAN, İlhan (1991); **İşletmelerde Davranış**, İşletme Fakültesi.

ERDOĞAN, İlhan (1996); **İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış**, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.

ERDOĞMUŞ, Nihat (2003): **Kariyer Geliştirme,** Nobel Yayını, Ankara.

EREN, Erol (1993); **Yönetim Psikolojisi**, Beta Basım Yayın A.Ş., 4. Baskı, İstanbul.

EREN, Erol (2000a); **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Genişletilmiş 6. Bası.

EREN, Erol (2000b); **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

EREN, Erol (2001), **Yönetim ve Organizasyon (Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar)**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 5. Baskı.

EREN, Erol (2005); **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

EREN, Erol (2008), **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 10. Baskı.

Eren, Eren (2013); **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, İstanbul: Beta Basım A.Ş.

EREN, Erol ve H. GÜNDÜZ (2002); **İş Çevresinin Yaratıcılık Üzerindeki Etkileri ve Bir Araştırma**, Doğuş Üniversitesi Dergisi.

EROĞLU, Feyzullah, (2004): **Davranış Bilimleri**, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

ERTURGUT, Ramazan ve Serhat SOYŞEKERCİ (2010); "Bilimsel Yönetim Yaklaşımına Psikanalitik Bakış: Bir Taylor Okuması", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 43, Sayı: 2.

FAYOL, Henri (2012); **Genel ve Endüstriyel Yönetim**, (Çev. M. Asım Çalıkoğlu), Adres Yayınları, Ankara.

FEIGENBAUM, Armand V (1983); **Total Quality Control**, McGraw-Hill Co., New York.

FENLEY, Anthony (1988), "Models, Styles and Metaphors: Understanding The Management of Discipline", **Employee Relations**, Vol. 20, No: 4.

FETTAHLIOĞLU, Ö. Okan ve Adnan ÇELİK (1997); " Kariyer Yönetiminde Güncel Bir Kavram Olarak Cam Tavan Sendromu ve Kadın Yöneticiler Boyutu", **Kariyer Yönetimi ve İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları**, (Edit. Şerif ŞİMŞEK vd.), Gazi Kitabevi, Ankara.

FRIEDMAN, H. S, L. M. Prince, R. E. Riggio ve M. R. DiMatteo (1980); "Understanding and Assessing Nonverbal Expressiveness: The Affective Communication Test", **Journal of Personality and Social Psychology**, 39.

GALIE, J. Peter ve Christopher BOPST (2006); **"**Mavhiavelli&Modern Business: Realist Thought in Contemporary Corporate Leadership Manuals", **Journal of Business Ethics**, 65.

GARVIN, A. David (1993); **Building a Learning Organization**, Harvard Business Review.

GARVIN, A. David (1999); "Öğreten Örgüt Yaratmak", **Bilgi Yönetimi**, Mess Yayını, İstanbul.

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitim Topluluğu, (2010), "**Mezopotamya Kültürü ve Medeniyeti Yönetim Şekilleri**", http://akifkanadasi.blogcu.com/mezepotamya-uygarliginda-kultur-ve-medeniyet/7296287, (05.06.2013).

GEL, Oğuz C. (2004); "Outsourcing Çelişkisi", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt =376, (08.06.2004).

GENÇ, Nurullah (1995); **Zirveye Götüren Yol: Yönetim**, Timaş Yayınları: 226, İstanbul.

GENÇYILMAZ, Güneş ve Selim ZAİM, (2000); "Şirketlerin Stratejik Üretim Planlamasında Dış Kaynak Kullanımının (Outsourcing) Rolü", **İ. Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt: 29, Sayı: 1, İstanbul.

GEYLAN, Ramazan (1993); **İşletmelerde Personel Disiplini,** Met Yayıncılık Ltd., Şti., Eskişehir.

GIBSON, Rowan (1997); "İşi Yeniden Düşünmek", **Geleceği Yeniden Düşünmek** (Derleyen Rowan Gibson), (Çev. Sinem Gül), Sabah Kitapları, İstanbul.

GOWAN, Marry A. ve Robert D. Gatewood (1997); "A Modal of Respose to the Stres of Involutary Job Loss", **Human Resource Management Review**, Vol. 7, No: 3.

GÖDELEK, Ertuğrul (1988); **Üç Farklı İş Kolunun (Tekstil-Tekstil Boya-Çimento) Psiko-Sosyal Stres Faktörleri Yönünden Karşılaştırılması**, Yayımlanmamış Doktora Tezi (A. Ü. S. B. E.), Ankara.

GÖKDERE, Halis (2001); "Bilgi Sistemlerinde Dış Kaynaklardan Yararlanırken Nasıl Tedarikçi Seçilir?", Kalder Forum, Nisan-Mayıs-Haziran, http://www.kalder.org.tr/preview_content.asp?contID=681&tempID=1&regID=2, (08.06.2004).

GÖKER, Metin (1996); **2000'li Yıllarda Kamu ve Özel Sektörde Yeniden Yapılanma**, Tügiad Yayını, İstanbul.

GRECO, J. (1997); "Outsourcing:The New Partnership", **Journal of Business Strategy**, 18.

GROTE, Dick (2006); **Discipline Without Punisment: The Proven Strategy That Turns Problem Employees Into Superior Performers**, Amacom, Second Edition.

GÜCENMEZ, Sinem (2007): **Psikolojik Şiddet ve Psikolojik Şiddetle Mücadele Yöntemi Olarak Çalışan İlişkileri Yönetimi**, D. E. Ü. Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

GÜLOVA, Altın Asena ve Sevinç Köse (2006); "Zaman Yönetimi", **Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler**, (Edit. Şerif Şimşek ve Said Kıngır), Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara.

GÜNEY, Salih (1999); **Davranış Bilimleri Açısından Atatürk'ün Liderliği**, Ocak Yayınları.

GÜNEY, Salih (2004); **Açıklamalı Yönetim–Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimleri Sözlüğü,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

GÜNEY, Salih (2000); **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara.

GÜNEY, Salih (2007); "Bireyler Arası İletişim", **Yönetim ve Organizasyon**, (Edit. Salih Güney), Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara.

GÜNEY, Salih (2007); **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara, 2. Baskı.

GÜNEY, Erdinç (2004); "Outsourcing Ne Zaman Maliyet Tasarrufu Sağlar?", http://www.yeni-teknolojiler.org/yeni%20yazilar/yeni_yazilar_ 2htm, (08.06.2004).

GÜRGEN, Haluk (1997); **Örgütlerde İletişim Kalitesi**, Der Yayınları: 221, İstanbul.

GÜRÜZ, Demet ve Emet GÜREL (2006); **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

GÜVEN, Mehmet ve Salih YEŞİL (2004); **"İşletmelerde Zaman Yönetimi", Çağdaş Yönetim Yaklaşımları: İlkeler, Kavramlar ve Yaklaşımlar**, (Edit. İsmail Bakan), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

HALL, Gene, Jim ROSENTHAL and July WADE (1993); "How to Make Reengineering Really Work", **Harvard Business Review**, Volume 71, Number 6, November-December, s. 128. (akt: Nazım EKREN ve Aydın ARGIN, **"Bankacılıkta Değişim Mühendisliği/Değişim Yönetimi"**, http//www.activefinans.com/active/arsiv/sayi14/degisim.html, (27.06.2003).

HAMILTON, Karen E. (2003); "Is Management The Same As Leadership? Can Anyone Be A Leader? What Role Do Followers have In Understanding Leadership", (http://webhome.indirect.com?~~kehamilt/ ob10.html, (11.08.2003).

HAMEL, G. ve B. BREN (2007); **The Future of Management**, Harvard Business School Press.

HAMMER Michael ve James CHAMPY (1993); **Reenginering the Corporation**, USA: Harper Collins Publisher.

HAMMER, Michael ve James CHAMPY (1997); **Değişim Mühendisliği**, (Çev. Sinem Gül), Sabah Kitapları, İstanbul.

HAMMER, Michael ve Steven STANTON (1995); **Değişim Mühendisliği Devrimi**, (Çev. Sinem Gül), Sabah Kitapları, İstanbul.

HARDWICK, C. T. and B. F. LANVGT (1966); **Administrative Strategy and Decision Making**, South-Western Publishing Company Cincinati.

HARVEY, Don-Bowin, B. Robert (1996): **Human Resource Management-An Experimential Approach**, Prentice Hall Inc., New Jersey.

HATİBOĞLU, Zeyyat (1986); **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Met/Er Matbaası, Temel Araştırma A.Ş. Yayınları, No: 4, İstanbul.

HAYRAN, Osman (2001); "Sağlık Hizmetlerinin Yönetimi", Marmara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi, (www. Sabem.saglik.gov.tr/directory)

HEIM, Pat ve Elwood N. CHAPMAN (1997), **Geleceği Kazanmak**, Rota Yayınları, İstanbul.

HEYVAERT, Hubert (1973); **Strategie et Innovation dans L'Entreprise**, Universite Cathalique de Louvain.

HICKOK, Thomas A. (2003), "Downsizing And Organizational Culture", **Public Administration and Management an Interactive Journal,** http://www.pamij. com/ hickok.html, 15.05.2003).

HICKS, Herbert, G. (1979); **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından** (Çev: O. TEKOK vd.) Turhan Kitabevi, Ankara.

HODGETTS, Richard M. (1999); **Yönetim; Teori, Süreç ve Uygulama,** (Çev. Canan Çetin ve Esin Can Mutlu), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2. Baskı.

HOFER C. W. ve D. SCHENDEL (1979), **Strategy Formulation: Analytical Concepts,** West Publishing Company, Minnesota, 2nd Ed.

HOWELL, Jane M. ve Bruce J. Avolio (1995); "Charismatic Leadership: Submission or Liberation?", **Business Quarterly**, Vol: 60, No: 1, Autumn.

HUBERMAN, John (1965); "Discipline Without Punistment", **Harvard Business Review** C: 42.

HULT, G Thomas M., O. C. FERREL, Robert F. HURLEY ve Larry C. GIUNIPERO (2000); "Leadership and Relationship Commitment, A Focus on Supplier-Buyer-User Linkage", **Industrial Marketing Management**, 29.

Human Resources (2001); Mart-Nisan.

HUMMER, V. (1978); "Fikir Araştırması ve Yaratıcı Düşünce Alanında Yeni Yönetim Teknikleri", **Yeni İşletme Yönetimi Teknikleri**, (Çev. V. S. Sağbi) Aydın Matbaası, Ankara.

İNCİR, Gülten (1990); **Çalışanların İş Doyumu Üzerine Bir İnceleme**, MPM Yayını, No: 401, Ankara.

JURAN, Joseph M., (1962); **Quality Control Handbook**, McGraw-Hill Book Company, New York.

JURAN, Joseph M., (1989); **Juran on Leadership for Quality**, The Free Press, New York.

KATZENBACH, Jon R. and The RCL Team (1995); **Real Change Leaders - How You Can Create Growth And High Performance At Your Company**, Mc Kinsey & Company, ınc., Toronto, Times Business.

KAVRAKOĞLU, İbrahim (1992); **Toplam Kalite Yönetimi**, Kalder Yayınları, İstanbul.

KAVRAKOĞLU, İbrahim (1994); **Değişim ve Yaratıcılık**, Kalder Yayınları, Rekabetçi Yönetim Dizisi No: 4, İstanbul.

KAVRAKOĞLU, İbrahim (1998); **Değişim ve Yaratıcılık**, Kalder Yayınları, Rekabetçi Yönetim Dizisi No: 4, İstanbul.

KEÇECİOĞLU, Tamer (1998); **Liderlik ve Liderler**, Kalder Yayınları No: 4.

KEÇECİOĞLU, Tamer (2001); **Bir Değişimin Anatomisi ya da Değişimin Bir Parçası Olmak**, ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul.

KESER, Aşkın; Mustafa Aytaç; Serpil Aytaç; Zerrin Fırat; Nuran Bayram, (2001): **Akademisyenlerin Çalışma Yaşamı ve Kariyer Sorunları**, Uludağ Üniversitesi Araştırma Fonu İşletme Müdürlüğü Proje No: 39 /29. Bursa

KINGMAN, Sharon (1994): **"United Aganist Bullying"**, **Healt Education**, 2.

KLAGGE, Jay (1998); "The Empowerment Squeezeviews From The Middle Management Position", **Journal of Management Development**, MCB University Pres. Volume: 17, No: 8.

KLEIN, Daniel ve Aaron ORSBORN (2009); "Concatenate Coordination and Mutual Coordination", **Journal of Economic Behavior & Organization**, 72

KOÇEL, Tamer (1989); **İşletme Yöneticiliği**, İstanbul Üniv., İşletme Fak. Yayını No: 205, İstanbul.

KOÇEL, Tamer (1995): **İşletme Yöneticiliği**, Beta Basım, Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul.

KOÇEL, Tamer (1998); **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınları, İstanbul, 5. baskı.

KOÇEL, Tamer (1999); **İşletme Yöneticiliği**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

KOÇEL, Tamer (2001); **İşletme Yöneticiliği**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 8. Bası.

KOÇEL, Tamer (2003); **İşletme Yöneticiliği**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 9. Bası.

KOÇEL, Tamer (2008); **İşletme Yöneticiliği**, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd, Şti., İstanbul, 11. Bası.

KOÇEL, Tamer (2010); **İşletme Yöneticiliği**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 12. Baskı.

KOLARIK, William (1995): **Creating Quality, Concepts Systems, Strategies and Tools**, Mc Graw Hill Inc.

KONDO, Yoshio, (1999); **İşletmede Bütünsel Kalite**, (Çev. Ayşe Bilge Dicleli), MESS Yay. No: 300, İstanbul.

KONTZ, Harold (1976); "Yönetim Teorisindeki Okullar" (Çev. İnal Cem AŞKUN), **Eskişehir İTİA Dergisi**, Cilt: XII, Sayı: 1, Eskişehir.

KOPARAL, Celil, (2000); **Yönetim ve Organizasyon**, Anadolu Üniv. Yay. Eskişehir.

KOZAK, Meryem Akoğlan (2004); "Turizm İşletmelerinde Değişim Yönetimi Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=29, (08.06.2004).

KÖKTÜRK, Mehtap ve Asuman Yalçın, "Kariyer Planlamasında İşletme Eğitiminin Rolü ve Bir Uygulama", **8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi**, Bildiriler, Nevşehir, 2000.

KÖKTÜRK, Mehtap (2006); **Yaşanmış Hikayelerle Koçluk, Mentorluk,** Morpa Yayını, İstanbul.

KÜÇÜK, O. (2007); **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**, Seçkin, Ankara.

KRASS, Peter (2000); **The Book of Management Wisdom**, John Wiley&Sons, Inc. New York.

KRECH, David, Richard S. CRUTCHFIELD ve Norman LIVSON (1969); **Elements of Psychology**, Knopfi: New York.

KURT, Mustafa (2004); "Geleneksel Organizasyonların Bilgi Toplumunda Dönüşümü: Post-Bürokrasi", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/ mkl_gos.php?nt=206, (08.06.2004)

LAHTI, Ryan K. ve Michael M. BEYERLEIN (2000); "Knowledge Transfer and Management Consulting: A Look at The Firm", **Business Horizons**, January-February.

LAKHE R. ve R. MOHANTY (1994); "Understanding TQM", **Production Planning & Control,** Vol. 5, No: 5.

LANKFORD, William W., ve Faramarz PARSA (1999); "Outsourcing: a Premier", **Management Decision**, 37/4.

LAWRENCE Jauch, R. ve William F. GLUECK (1988); **Business Policy and Strategic Management**, Mc-Graw-Hill International Editions, New York.

LEACH, L. P (1996), "TQM, Re-engineering and The Edge of Chaos", **Quality Progress**, Vol. 29 No: 2.

"LEADERSHIP, TRANSACTIONAL OR TRANSFORMATIONAL" (2003); (http://www.aja4hr.com/leadership/leadership.shtml, (11.08.2003).

"LEADERSHIP", (2003); (http://www.ryerson.ca/~mhr405am/405lecs/ leadership. html, (11.08.2003).

LEWIS, M. A. Gregory, M. J. (1996) **Developing and Applying a Process Approach to Competence Analysis**, Pergamon: USA.

LEYMAN, Heinz (1996); "The Content and Development of Mobbing at Work", **European Journal of Work and Organizational Psychology,** 5 (2).

LONGENECKER, Justin G. ve Charles D. PRINGLE (1981); **Management,** Charlese, Merrill Publishing Co., USA.

LUKE, Jeffrey S. (1998); **Catalytic Leadership: Strategies for an Interconnected World**, Jossey Bass Inc., California.

LUTHANS, Fred (1992); **Organizational Behaviour**, McGraw Hill Inc., 6. Edition.

LUTHANS, Fred (1995); **Organizational Behavior**, McGraw Hill, New York.

LUTHANS, Fred (1998); **Organizational Behaviour**, Irwin McGraw Hill, International Edition.

LUTHANS, Fred (2002): **Organizational Behavior,** The McGraw Hill Companies Inc., Ninth Ed., New York.

MACKENZIE, Alec, R. (1989); **Zaman Tuzağı**, (Çev; Y. Güneri), İlgi Yayıncılık, Modern Yönetim Dizisi, İstanbul.

MACMILLIAN, Hugh ve Tampoe, Mahen (2000); **Strategic Management**, Oxford University Press: USA.

Macro Economy (1999); "**Türkiye'de Benchmarking Uygulamaları**", Şubat, No: 52.

MADU, Christian ve Chu-Hua KUEİ (1994); "Introducing Strategic Quality Management", **Long-Range Planning**, Vol. 26, No: 6.

MATHIS, Robert L. ve John H. JEVKSON (1994); **Personel/Human Resource Management,** Sixth ed., New York.

MARTINO Di Vittorio; Helge HOEL ve Carry L. COOPER (2003); **Preventing Violence and Harrasment in the Workplace**, European Foondation for Improvement of Livin and Working Conditions, Ireland.

MATTHIESEN, Stig Berg ve Stale EİNARSEN (2001): "MMPI-2 Configurations Among Victims of Bullying at Work", **European Journal of Work and Organization Psychology**, 10(4).

MCAFEE, Bruce R. ve Mark L. CHADWIN (1981); "Evaluating An Organization's Disciplinary System", **Human Resoruce Management**, 20(3), Sonbahar.

MCARDLE, G. H. (1999): **Farklılıkları Yönetme Sanatı** (Çev. Y. Bülbül), Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 1. Baskı, İstanbul.

MCWILLIAMS, Brian, "What's Wrong With Benchmarking", **CFO: The Magazine For Senior Financial Executives**, Vol. 11, Iss. 5, May.

MERCHANT, Kenneth A. (1982); "The Control Function of Management", **Sloan Management Review**, Summer.

MILER, Jeffrey, Amoud de MEYER, Jinichiro, NAKANE (1992); **Benchmarking Global Manufacturing, Business One Irwin**, Homewood Illinois.

MILLS, Daniel Quinn, Bruce FRIESEN (1992); "The Learning Organization", **European Management Journal**, Vol. 10, No: 2, June.

MINTZBERG, Henry (1994);"The Fall and Rise of Strategic Planning", **Harvard Business Review,** Ocak-Şubat.

MINTZBERG, Henry (1999); "Yöneticinin İşi: İnançlar ve Olgular", **Harvard Business Review, Liderlik**, (Çev. Meral Tüzer), MESS Yay. No: 292, İstanbul.

MISIRLI, Kamuran (2007); **Yönetsel ve Örgütsel Açıdan İnsan Kaynakları**, Beta Yayınları, İstanbul.

MIYAUCHI, Ichiro (1999); **Japonya'da Kalite Yönetimi**, (Çev. Selim Atay), MESS Yay. No: 301, İstanbul.

MİRZE, Kadri (2014); **İşletmelerde Stratejik Planlama El Kitabı**, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara.

MOLES, A. ve R. CAUDE (1970); **Créativité et Méthodes d'Innovation**, Fayard-Mame.

MORRIS, Betsy (1997); "Aileniz mi Kariyerinizi Yoksa Kariyeriniz mi Ailenizi Mahvediyor?", **Lira (T. C. Merkez Bankası Bülteni)**, Sayı: 3, Temmuz, Ankara.

MUCUK, İsmet (1989); **Modern İşletmecilik**, Der Yayınları, No: 1, İstanbul.

MULLANE, John V. (2002); "The Mission Statement is a Strategic Tool: When Used Properly", **Management Decision**, 40/5.

NADLER, David A., TUSHMAN, Michael L. (1997); **Competing By Design**, Oxford University Pres, (Akt.: Güneş GENÇYILMAZ ve Selim Zaim, "Şirketlerin Stratejik Üretim Planlamasında Dış Kaynak Kullanımının (Outsourcing) Rolü", İ. Ü. İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 29, Sayı: 1, 2000.

NEWSTORM, John W. ve Keith DAVIS (1993), **Organizational Behavior**, McGraw-Hill Inc., New York.

NUR, Yusuf Ahmed (1998); "Charisma and Managerial Leadership: The Gift That Newer Was", **Business Horizons**, July-August.

ODABAŞI, Yavuz (1995); "Pazarlama Yönetiminde Kıyaslama Uygulamaları", Dünya Gazetesi.

O'DELL, Carla (1994) ; 'Out of the Box Benchmarking', **Management Review**, Vol. 83.

OKYAY, Engin (1975); **Yeni Mamul Kararları ve Türkiye'deki Uygulama**, İstanbul Üniv. Yayını, No: 2037, Sermet Matbaası, İstanbul.

OLGUN, Onur (2004); "Outsourcing (Dış Kaynaklardan Yararlanma)", http://www.cvtr.net/makale/is_trend/outsourcing.htm, (08.06.2004).

OLUÇ, Mehmet (1978); **İşletme Organizasyonu ve Yönetimi**, Cilt: I, 3. Baskı, İstanbul Üniv. Yayını, No: 2430, İstanbul.

ONAL, Güngör (1979); **İşletmelerde Biçimsel Olmayan Örgüt Yapısı**, Kalite Matbaası, Bursa.

ONAL, Güngör (1983); **İşletme Organizasyonu ve Yönetimi**, Akademi Kitabevi Yayını, No: 4, Bursa.

ONARAN, Oğuz (1971); **Örgütlerde Karar Verme**, Ankara Üniv. S. B. F. Yayını, No: 321, Ankara.

OSLO KILAVUZU (Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması İçin İlkeler), OECD ve Eurostat Ortak Yayını, ISBN 975-403-362-5-1, 1.OECD/AVRUPA BİRLİĞİ, 2005.

ÖZALP, İnan (1995); **Yönetim ve Organizasyon**, Metin Ofset Matbaacılık., Eskişehir, Cilt I.

ÖZDEŞ, Umut (2000), **Değişim Mühendisliği ile İşletme Etkinliği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma**, DEÜ. SBE. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

ÖZDİLLER, İlhan (2002); "İnsan Kaynakları Yönetiminde Dış Kaynak Kullanımı", **Human Resources**, Mayıs, (Akt. M. Cemil ÖZDEN, Dış kaynaklardan Yararlanma (DKY) ve Sözleşme Yönetimi, http://www.mcozden.com/ ikf10_dkysy. htm, s: 2, (08.06.2004).

ÖZER, Süral Pınar (1999); **Benchmarking**, Vizyon Yayınları, İzmir.

ÖZGEN, Hüseyin ve Ferit ÖLÇER (1998); "Toplam Kalite Yönetiminde Benchmarking Uygulaması", **Standart Dergisi**, Ağustos, Sayı: 144.

ÖZKALP, Enver ve Çiğdem KIREL (1996); **Örgütsel Davranış**, T. C. Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yay. No: 111 Eskişehir.

ÖZLÜ, Murat (2001); **Toplam Kalite Yönetiminde Değişim Sürecinin Analizi**, D. E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

ÖZTABAĞ, Lütfü (1970); **Psikolojide İlk Adım**, Remzi Kitabevi, İstanbul (Akt. Z. Sabuncuoğlu, Çalışma Psikolojisi, Uludağ Üniv. Yayını, No: 23-042-0116, 1984, Bursa).

ÖZTÜRK, Azim ve Konuralp SEZGİLİ, (2002); "Dış Kaynaklardan Yararlanmanın Yeni Bir Rekabet Stratejisi Olarak Kullanılması ve Uygulama Süreci", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXI, Sayı: 2, s: 131, http://hutuphane.uludag.edu.tr/Univder/ PDF/iibf/htmpdf/2002-21(2)/Mak-6.pdf, (08.06.2004).

ÖZUTKU, Hatice (2002); "İnsan Kaynakları Yönetiminde Yeni Eğilimler: Dış Kaynaklardan Yararlanma", **Verimlilik Dergisi**, Milli Prodüktivite Merkezi Yayını, No: 2.

PALMER, Benjamin, Melisa WALLS, Zena BURGESS ve Con STOUGH (2001); "Emotional Intelligence and Effective Leadership", **Leadership&Organization Development Journal**, 22/1.

PECK, M. Scott (2003): **Kötülüğün Psikolojisi,** (Çev. G. Talay), Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul.

PEKER, Ömer (2000); **Müşteri Hizmet Kalitesinin Arttırılmasında Yeni Bir Anlayış Toplam Kalite Yönetimi**, T. C. Ziraat Bankası Eğitim Yay. No: 4, Ankara.

PEKER, Ö. ve N. AYTÜRK (2000); **Yönetim Becerileri**, Yargı Yayınevi, Ankara.

PETTIGREW, Andrew ve Richard WHIPP (1991); **Managing Change for Competitive Success**, Blackwell Business, Oxford.

PRITCHETT, Price (2002); **Süreçlerle Yönetim**, FED TRAINING, Mü-Ka Matbaacılık, İstanbul.

PSİKOLOJİK TACİZ (Mobbing) ile Mücadele İşletme Rehberi (2012); TİSK Yayını, No: 321 / 5 Mart, Ankara.

QUINN, J. B.; H. MINTZBERG and R.M. JAMES (1988); **The Strategy Process: Concepts Contexs and Cases Prentice Hall**, International Inc., New Jersey.

RANDOLPH, Case, Jean Singer (1997): "Re: Project Teams Empowerment Aboard The Starship Enterprise", **Resource Technology Management**, Vol. 40, May/June.

REDHOUSE SÖZLÜĞÜ (1992); Redhouse Yayınevi, İstanbul.

REDEKER, Jams (1985); "Discipline Part 2: The Nonpunishtive Approach Works By Desing", **Personnel**, C: 62, S: 11, October.

RISPOLI, Maurizio (1996) **Competitive Analysis and Competence-Based Strategies in the Hotel Industry**, Pergamon: USA.

ROBBINS, Stephan P. (1977); **Örgütsel Çatışmanın Yönetimi (Geleneksel Olmayan Bir Yaklaşım)**, (Çev. Bülent A. Himmetoğlu ve Alev Ergenç), Ege Üniv. İTBF. Yayını, İzmir.

ROBBINS, Stephen P. ve M. COULTER (2002); **Management**, Prentice Hall International Editions, New Jersey.

ROBBINS, Stephen P. ve David A. DECENZO (1998), **Fundamentals of Management**, Prentice-Hall International Editions, New Jersey.

ROBBINS, Stephen P. ve David A. DECENZO (2001), **Fundamentals of Management**, Prentice-Hall International Editions, New Jersey.

ROOSEVELT, Thomas R. (1990): **"From Affirmative Action to Affirming Diversity"**, Harvard Business Review, March-April.

ROUSSEAU, D. (1995), **Psychological Contrats in Organizations: Understanding Written and Unwritten Agreements**, Thousand Oaks, CA; Sage, 1995.

ROWE, A. L. and B. W. BOISE (1973); **Organizational and Managerial Innovation**, Goodyear Publishing Company California.

ROETHLISBERGER, Fritz J. and W. J. DICKSON (1950); **Management and the Worker**, Harvard University Press, Boston.

ROUSSEAU, D. (1995), **Psychological Contrats in Organizations: Understanding Written and Unwritten Agreements**, Thousand Oaks, CA; Sage, 1995, (Akt: HICKOK, Thomas A. (2003), "Downsizing And Organizational Culture"; Public Administration and Management an Interactive Journal, http://www.pamij.com/ hickok.html, 15.05.2003).

ROWE, Frantz ve Detlet STRUCK (1999); "Cultures Values, Media Richness and Telecommunication Use in An Organization", **Accounting Management and Information Technologies**, 9.

SABUNCUOĞLU, Zeyyat (1984); **Çalışma Psikolojisi**, Uludağ Üniv. Basımevi, Bursa.

SABUNCUOĞLU, Zeyyat ve Melek TÜZ (1996); **Örgütsel Psikoloji**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

SAĞMANLIGİL, Sıdıka (2003); "Küçülme", www.sitetky.com/frameset/ot/ topot. html, (15.05.2003).

SAN, Coşkun (1971); **Max Weber'de Hukukun ve Meşru Otoritenin Sosyolojik Analizi**, Ankara Üniv., İTİA Yayını, No: 47, Ankara.

SAYIN, Erol (2003); "Kurumsal Yeniden Yapılanma Seminer Notları", http://medisat.eng.emu.tr/reengineering1.htm, (27.06.2003).

SEÇER, H. Şebnem (2000), **Benchmarking Uygulamasının Örgüt Kültürü Açısından Değerlendirilmesi**, DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

SELCEN, İris (1969); "Araştırma-Geliştirmenin Ekonomik Hayattaki Önemi", Endüstride **Prodüktivite Semineri 1968**, MPM Yayını, Ankara.

SENGE, Peter (1998); **Beşinci Disiplin**, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

SELYE, H. (1974); **Stres Without Distress**, J. B. Lippincott, New York.

SIMPSON, Mike ve Dimitra KONPOULJI (2000); "A Practical Approach to Benchmarking in Three Service Industries", **Total Quality Management**, Sayı: 11.

SİDİ, Victor (1995); **Benchmarking**, Kogem Yayınları.

SOLMUŞ, Tarık; "İş Yaşamında Travmalar; Cinsel Taciz ve Duygusal Zürbalık/Taciz (Mobbing), İş, Güç**" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2.

SOLOMON, Robert C. ve Fernando FRORES (2001), **Güven Yaratmak**, (Çev. Ahmet Kardam ve Zülfü Dicleli), MESS Yay. No: 369, İstanbul.

SOYSAL, Muhan (1970); **Türkiye'de İşletmecilik Eğitiminin Durumu**, ODTÜ, İdari Bilimler Fakültesi, İşletmecilik Eğitimi Semineri, 25 Haziran.

SOYŞEKERCİ, Serhat ve Ramazan ERTURGUT (2011); **Genel İşletme**, Kriter Yayınları, İstanbul.

SOYŞEKERCİ, Serhat ve Ramazan ERTURGUT (2012); **İşletme Becerileri Grup Çalışması**, Kriter Yayınları, İstanbul.

SÖKMEN, Alptekin (2010); **Yönetim ve Organizasyon**, Detay Yayıncılık, Ankara.

SPENDOLINI, Micheal (1993); **The Benchmarking Book**, Amacou Books, New York.

STONEER, James E. ve R. Edward FREEMAN (1989); **Management**, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.

Stratejik Outsourcing (2004); http://www.e-cozumevi.com/Stratejik_ Outsourcing. htm, (08.06.2004).

SÜERDEM, Arzu (2003); "Değişim Mühendisliği", http://www.sitetky.com/ot, (27.06.2003).

SÜMER, Canan, "İnsan Kaynakları Yönetimi Etkinliği Olarak Örgütsel Kariyer Planlama ve Geliştirme", **Türk Psikoloji Bülteni**, http:///www.psikolog.org.tr/ bulten/yazilar/09.kariyerp.htm, (14.03.2001).

SÜRGEVİL Olca, (2006): **Çalışma Hayatında Tükenmişlik Sendromu ve Tükenmişlikle Mücadele Teknikleri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

SÜRGEVİL, Olca, Ö. Okan FETTAHLIOĞLU, Sinem GÜCENMEZ, Gülay BUDAK, Gönül BUDAK (2007): "Belediye Çalışanlarının Duygusal Saldırıya Uğrama ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma", Balıkesir.

ŞİMŞEK, Şerif (1995); **Yönetim ve Organizasyon**, Damla Ofset Matbaacılık, Konya.

ŞİMŞEK, Şerif (1996); **Yönetim ve Organizasyon**, Damla Ofset Matbaacılık ve Ticaret A.Ş., Konya.

ŞİMŞEK, Şerif (1998); **İşletme Bilimlerine Giriş**, Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

ŞİMŞEK, Şerif (2001); **Yönetim ve Organizasyon**, Günay Ofset, Konya.

ŞİMŞEK, Şerif, Tahir AKGEMCİ ve Adnan ÇELİK (2003); **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Adım Matbaacılık, İstanbul, 3. Baskı.

ŞIMŞEK, Savaş (2006); "**Örgütlerde Personel Güçlendirme ve Emniyet Örgütünde Personel Güçlendirme Yaklaşımının Belirlenmesine Yönelik Öneriler**", **Pok Dergisi**.

ŞİMŞEK, Şerif ve Adnan, ÇELİK (2004): **Kariyer Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara.

ŞİRVANCI, Mete (1993); "Toplam Kalite Yönetiminin Temel Öğeleri"; **Önce Kalite, Kalder Yayını**, Sayı: 5, İstanbul.

TABATABAI, Manouchehr (1998); "Investigation of Decision Making Process: A Hypermeia Approach", **Elsevier Science** B. V., 9.

TAN, Serdar ve Nurettin PEŞKİRCİOĞLU (1995); **Kalitesizliğin Maliyeti**, MPM Yay. No: 316, Ankara.

TAŞLIYAN, Mustafa ve Mehmet GÜVEN (2006); **Stres ve Yönetimi**, Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler, (Edit. Şerif Şimşek ve Said Kıngır), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

TAYLOR, Frederick W. (2012); **Bilimsel Yönetimin İlkeleri**, (Çev. H. Bahadır Akın) Adres Yayınları, Ankara.

TAZEGÜL, Perihan; **Çalışanların Güçlendirilmesi ve Hizmet Sektöründe Bir Vaka Çalışması Uygulaması**, Gebze Yüksek Teknoloji Ens. Sos. Bil. Ens. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gebze.

TEKARSLAN, Erdal, A. Can BAYSAL ve Hüner ŞENCAN (1989), **Sosyal Psikoloji**, Filiz Kitabevi, İstanbul.

TEK, Ö. ve E. ÖZGÜL (2006); **Modern Pazarlama İlkeleri: Uygulamalı Yönetimsel Yaklaşım,** İzmir.

"Temel Yetenek Kavramı" (2004); http://www.ozyazilim.com/ozgur/marmara/ organizasyon/outsourcing.htm, (08.06.2004).

THE OXFORD DICTIONARY (1961).

THEMA LAROUSSE, 1. CİLT, Milliyet Yayınları, 1993.

TİKİCİ, Mehmet ve Mehmet DENİZ (1993); **Örgütsel Davranış**, Özmert Opet Malaya.

TORTOP, Nuri (1978); **Yönetim Bilimi**, Ankara, İTİA Yayını, No: 112, Ankara.

TOSUN, Kemal (1974); **İşletme Yönetimi**, Cilt: 1, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

TOSUN, Kemal (1990a); **Yönetim ve İşletme Politikası**, İstanbul Üniv., İşletme Fak. Yayını No: 232, İstanbul.

TOSUN, Kemal (1990b); **İşletme Yönetimi : Genel Esaslar**, İstanbul Ünv. İşletme Fakültesi Yay. No: 226, İstanbul.

TOSUN, Kemal (1992); **İşletme Yönetimi Genel Esaslar,**Cilt: 1, Savaş Yayınları, İstanbul.

TRACY, William R. (1990); **Leadership Skills**, American Management Association, New York.

TSANG, E. W. K (1997); "Organizational Learning and the Learning Organization: A Dichotomy between Descriptive and Perspective Research", **Human Relations,** Vol. 50, No: 1, (Akt. BURNES, Bernard, Cary Cooper, Penny West (2003); "Organizational Learning?", Management Decision, 41/5.

TUTAR, Hasan, (2004); **İşyerinde Psikolojik Şiddet,** Platin, Barış Kitap Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Ankara.

TUTAR, Hasan (2000); **Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi**, Hayat Yayıncılık, İletişim Eğitim Hizmetleri ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul.

TUTUM, Cavit (1979); **Personel Yönetimi**, TODAİE Yayını, No: 179, Ankara.

TÜLÜCE, Perihan (2001); "HR Araştırma: Türkiye'de İnsan Kaynakları Yönetiminde Dış Kaynaklardan Yararlanma (Outsourcing) Uygulaması", **Human Resources Dergisi** (Temmuz).

TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜĞÜ (1981).

TÜRKMEN, İsmail (1995); "Toplam Kalite Yönetimine Geçiş ve Uygulamada Başarıyı Engelleyen Faktörler", **Verimlilik Dergisi TKY Özel Sayısı**, MPM Yay. No: 1013-1388, Ankara.

Türkiye Kalite Kıyaslama Komitesi (2000); "Kıyaslama (Benchmarking) Başkalarından Öğrenmek", Kalder Yayınları, İstanbul.

TÜZÜN, İpek Kalemci (2012); **Örgüt Kuramları**, (Derleyen: H. Cenk Sözen ve H. Nejat Basım), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

ULRICH, Dave Todd JICK, Mary Ann Von GLINOW (1992); **"High Impact Learning: Building and Difussing Learning Capability"**, Organizational Dynmics, Summer.

USAL, Alparslan ve Zeynep KUŞLUVAN (2000); **Davranış Bilimleri**, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir.

ÜLGEN, Hayri ve Kadri MİRZE (2004); **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yay. No: 113, İstanbul.

ÜLGEN, Hayri ve Kadri Mirze (2007); **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Arıkan, İstanbul.

ÜSDİKEN, Behlül (2002); "Tarihsel Bir Bakışla Bilim-Yönetim Birlikteliği", Yönetim **Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2.

VAN BUREN III, H. J. (1996); "Layoff Lingo: Corparations Sugar Coat Mass Firing", **Business and Society Review**, 95, 1996 (Akt: CHOY, Derrek G. "Corporate Downsizing and Its Effect on The Organization", www.depress. com/ jmb/page22.html, 16.09.2002).

VANTY, J. et I. HALBERTAL (1971); **La Stategie de L'Entreprise a Long Terme**, Collection Gestion et Economie Appliquee, DUNOD, Paris.

VERITY, Julie (2003); "Scenario planning as a strategy technique", **European Business Journal.**

WEBER, Max (2012); **Bürokrasi ve Otorite**, (Çev. H. Bahadır Akın), Adres Yayınları, Ankara.

Webster's New Collegiate Dictionacy (1979).

WEISS, H. Donald (1993); **Başarılı Ekip Oluşturma**, Rota Yayını, Kişisel Gelişme ve Yönetim Dizisi, (Çev. E. Tuskan), İstanbul.

WELLS, G. R. RONALD (1993); **Yetki Devri** (Çev. V. Üner), Kişisel Gelişim ve Yönetim Dizisi, Rota Yayını, İstanbul.

WERNER, Isabel (1997); **Liderlik ve Yönetim**, Rota Yayınları, İstanbul.

WERTHER, William and Keith DAVİS (1979); **Personnel Management and Human Researches**, Mc Graw-Hill Book Com. Inc. New York.

WILLIAMS, John W. ve Steven A. EGGLAND (1991); **Örgütlerde İletişim** (Çev. Yılmaz BÜYÜKERŞEN, Şan ÖZ-ALP, Hikmet SEÇİM ve Ali ATIF BİR), Anadolu Üniv. Yayını, No: 628, Eskişehir.

WOMACK, James P. ve Daniel T. JONES (1998); **Yalın Düşünce**, (Çev. Nesime ARAS), Sistem Yayıncılık, İstanbul.

WREN, A. Daniel, Arthur G. BEDEIAN ve Jhonn D. BREEZE (2002); "The Foundations of Fayol's Administrative Theory", **Management Decision**, 40/96.

WRIGHT, P., C. D. Pringle ve M. J. KROLL (1992), **Strategic Management**, Allyn Bacon, Massacussets.

WRIGHT, Peter, Mark J. KROLL ve John PARNELL (1996), **Strategic Management Concepts and Cases**, Prentice Hall Inc., New Jersey.

YAMMARINO, Francis Y. ve Alan J. DUBINSKY (1994); "Transformational Leadership Theory: Using Levels of Analysis to Determine Boundary Conditions", **Personel Psychology**, Vol. 47, No: 4, Winter.

YAVUZ, Ç. (2010); "İşletmelerde İnovasyon-Performans İlişkisinin İncelenmesine Dönük Bir Çalışma", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi** 5(2).

YAZICI, Taner (2003); **İşletmelerde Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing) ve Örnek Uygulamalar**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi, İzmir.

YILDIRIM, M. Cemal (2001); **Yaratıcılık, Yenilikçilik ve Toplam Kalite**, Kalder Forum.

YILDIRIM, Halil (2004); **Personel Güçlendirme – Empowerment: Çağdaş Bir Yönetim Yaklaşımı,** Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

"Yeni Kimliği ile Toplam Kalite" (1994); Toplam Kalite Yönetiminde Türkiye Perspektifi, Toplam Kalite Yönetimi Araştırma Komitesi, Üniform Matbaacılık Tic. ve San. A.Ş., İstanbul.

YOZGAT, Osman (1980); **İşletme Yönetimi**, İ.İ.T.İ.A. Nihad Sayar-Yayın Yardım Vakfı İşletmesi Yayınları, No: 341-574, İstanbul, 3. Baskı.

Zeytinoğlu, G. Nazire (2008). **Yönetim Organizasyon**, Anadolu Üniv. Yay. No: 1457, Eskişehir.

İnternet Kaynakları

http:// www.t-bim.org/?q=tr/node/16 (31.07.2013).

http://www.guvencetin.com./inovasyon/indeks.htm, (31.07.2013)

http://www.alomaliye.com/sulesoyer_mobbing.htm, (02.06.2009)

http://www.emnıyet.gov.tr.savas_SIMSEK, (02.11.2006)

http://www.girisim.com.tr/bankatek/sayi14/banvezam.htm (30.03.2005)

http://www.insankaynaklari.com/cn/contentBody.asp?BodyID=256, (06.03.2005).

http://www. humanresourcesfocus.com/iky08.asp (31.03.2005)

http://home.nycap.rr.com/klarsen/learnarg/, (01.03.2004).

http://www.onlinerehber.com/finansal_kiralama. asp, (17.04.2004).

http://www.hrdergi.com/search2.asp?titleID=803, (17.04.2004).

httP://www.accenture.com/xd/xd.asp?it=tuweb, (06.08.2004).

http://www.e-cozumevi.com/Stratejik_Dışkaynaklardan yararlanma.htm, "Bankalarda Maliyetleri Azaltmanın Yolu" (2004); http:///www.btvizyon.com.tr/viz_dergi_konu.phtml?konu_nox=184&kulakcik_nox=55, (08.06.2004).

http://www.ozyazilim.com/ozgur/mannara/organizasyon/dışkaynaklardan yararlanma.htm, (05.01.2004).

http://www.vergiturk.com.kriz.htm, (12.06.2003).

http://humanresources.about.com/library/weekly/aa012201a.htm?terms=downsizing, (15.05.2003).

http://www.insankaynaklari.com/CN/ContentBody.asp?BodyID=266, (27.06.2003).

http://www.ozyazilim.com/ozgur/marmara/organizasyon/degisim_kuculme.htm, (27.06.2003).

http://www.csaf.org/downsize.htm, "Making Sense of Corporate Downsizing" (2002); (16.09.2002).

http://www.geocities.com/WallSteet/Exchange/4280/ch2.htm, http://members.nbci.com/_XMCM/mylmzl/orgrenorg.htm (20.03.2001) (16.09.2002).

http://www.erciyes.edu, (11.05.2001).

http://www.cgwa.com/2011/11/29/strategic-planning-to-implementation-whats-your-plan/

http://s1.dmcdn.net/LfTaT.jpg

http://i0.wp.com/www.iienstitu.com/wp-content/uploads/2014/10/kaliteli-finansal-y%C3%B6netimin-gereklilikleri.jpg?resize=1600%2C1200

http://opportunity.giff2win.com/wp-content/uploads/2015/09/17420151234135 47Business-People.jpg

http://parallaxbusinessandmanagementconsultantsinc.com/wp-content/uploads/2013/07/vector.jpg

http://hdaissues.com/?page_id=311

Herkes İçin
TEMEL İSTATİSTİK YÖNTEMLERİ VE UYGULAMALARI I

Sosyal Bilimler Dalında İstatistiksel Analiz Yazılım Programı
SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) İle
Uygulama ve Yorumlamalar

Prof. Dr. Adnan Mazmanoğlu

Temel Bilimler, Fen, Sosyal, Mühendislik, Sağlık ve
Eğitim Bilimleri konuları için çözülmüş 400 örnek
problemler ve yorumlar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1620
Matematik/İstatistik No.: 073
ISBN: 978-605-320-527-2
© 1. Basım, Ekim 2016

HERKES İÇİN TEMEL İSTATİSTİK YÖNTEMLERİ VE UYGULAMALARI I
Prof. Dr. Adnan Mazmanoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Mazmanoğlu, Adnan.
Herkes İçin Temel İstatistik Yöntemleri ve Uygulamaları/ *Adnan Mazmanoğlu*
1 Basım, XVI+622 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin var.
ISBN: 978-605-320-527-2
1. Temel İstatistik 2. İstatistik Analiz Yöntemleri 3. SPSS Uygulamalı İstatistik Yöntemleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Çağdaş anlamda istatistik, doğal olaylara dayanan ve gözlemle bulunan verilerin bilimsel yöntemlerle incelenmesi ve doğru sonuç çıkarılmasıdır. Bunun için kullanılan teknikler konusunda 1. Bölümde birçok tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlarla, genel olarak; gözlemle elde edilen bilgileri düzenleme, analiz etme ve bunlardan sonuç çıkarma sanatı ve bilimi olarak istatistik ortaya çıkar. Ayrıca yine 1. Bölümde sayısal bilgiden anlam çıkarma, belirsizliğin ele alınması, örneklemenin önemi, tahmin yapma ve karar verme bağlantılarını (mekanizmalarını) geliştirmek için özellikle rastgele deney ve gözlemlere dayalı bilimsel ve işlevsel bağlantılar, geniş bir şekilde verilmiştir. 2. Bölümde ise, veri gruplarının düzenlemesi, tanımlanması, sunulması ve grafiklerle ifadesi başlığı altında, bu konulara ilişkin geniş bir istatistik temel kavram ve örnekler verilmiştir. Bununla her bilim kolunda eğitim-öğretim alan ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrencilerine istatistik becerilerinin kazandırılması hedeflenmiştir. Bu beceriler, çağdaş istatistikçinin yeni istatistik mesleklerinden "***veri bilimcisi***" donanımını elde etmek için olmazsa olmaz becerilerdir. İstatistiğin çalışma alanlarını, sınırlamalarını ve istatistiksel araştırmanın rolünü öğrenmek ve Tanımlayıcı İstatistik (Descriptive Statistics ~ Betimsel istatistik) ve istatistiksel sonuç çıkarmak (Inferential Statistics) temel kavramlarının önemi üzerinde ilk kez bilimsel anlamda durulmuştur. Bunun yanında, bilimsel bir konuyu istatistiksel bir problem veya soru durumuna getirme tekniklerine bol örnekler verilmiştir. 2. ve 3. Bölümde büyük veri (**big data**) kümelerine erişme, sorgulama ve bilgi kaşifliği becerisine katkı sağlama hedeflenmiştir. Daha ötesinde mantıksal çözümleri derinliğine anlamak, 4. , 5. ve 6. Bölümlerde veri odaklı uygulamalarla gerekli olan veri analizi tekniklerini iyi kavramak için bol bol örneklerle veri analizinin nasıl yapıldığı, nasıl yorumlandığı anlatılmıştır. Ayrıca gerçek yaşamdaki problemleri tanımak, bunların verilerini toplamak, gözlem yapmak, verilerin çapraz sorgulanması için teşhis koyarak sonuç çıkarmak için hipotez testi, tahmin etme (veya aralık tahmini) ve karar verme problemlerinin istatistiksel uygulanışı anlatılmıştır.

7. Bölümdeki aralık tahmini, 8. ve 9. Bölümlerde ise en önemli konu olan veri analizi için belirli soruları yanıtlama, bir araştırmanın yeni aşamaları için bilgi hazırlama temel kavramları yanında bu yeni aşamalardan regresyon ve korelasyon analizi konuları gerçek yaşamdan gözlenen veriler üzerinde uygulanmıştır.

Bunlardan bir istatistik sistemi olarak "istatistik mühendisliği" kavramının ortaya çıkması sağlanmıştır. İstatistiksel düşünme yoluyla bilim ve istatistik teorisi kullanılarak oluşturulan bu yeni istatistik disiplini sayesinde, internetteki bilgi ve veri yoğunluğunun ve bunları depolayan makinelerin de eklendiği veri okyanuslarının doğru analiz yapabilme güçlüğü ancak aşılabilecektir. '***Büyük Veri'*** nin çok büyük miktarda bilgiyi öğütmek, onu anlık olarak analiz etmek ve kimi zaman ondan enteresan sonuçlar çıkarmak için yeni bulunmuş yeni ortaya çıkan bir yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz. Bu da istatistik analiz tekniklerinin ciddi olarak eğitiminin alınmasını gerekli kılmıştır. Kita-

bımızın, bu açığı en iyi şekilde bir anlatımla üstesinden geldiğine inanıyoruz. Çünkü bu kitap, istatistik temel kavramları, istatistik analiz yöntemleri ile veri biliminden haberdar olmak için bir pencere açmak için yazılmıştır.

İstatistiğin, matematik, ileri programlama, görselleştirme, bilimsel yöntem, veri mühendisliği, alan (yazılım) uzmanlığı ile etkileşiminin olduğunu bir kez daha hatırlatırız. 10. ve son bölümde kitabımızda SPSS uygulamalarına yer verilmiştir.

Unutmayalım ki veri devrimi daha yeni başlıyor. Artan bir hızla veri, eğitimden sağlığa, pazarlamadan iletişime hemen her alanda hayatımızda merkezi bir konuma oturuyor. Veri arttıkça veri, bilim, yazılım gibi sözcüklerin anlamları değişiyor. İnsanların enformasyona ulaşmalarının ve karar vermelerinin biçimleri değişiyor. Yukarıda da söz ettiğimiz gibi, şimdi inanılmaz bir "veri seli" ile karşı karşıyayız. Bugünlerde enformasyon teknolojisi ile ilgili birçok kişi ve şirket, sürekli ***Büyük Veri***' yi konuşuyor. Terabyte'lar ve petabyte'larla ölçülebilen, hep kullandığımız bilgisayar ve yöntemlerle analiz edemeyeceğimiz veriler, "***Büyük Veri***" olarak adlandırılıyor. Hatta Büyük Verinin "yeni petrol" olduğunu söyleyenlerin çokluğunu unutmayalım. Onun içindir ki istatistik, herkes için vazgeçilmez bilimler üstü bir bilim dalıdır.

Son olarak, ders vermeye ilişkin uzun deneyimlerimden oluşan, öğretme tekniği ile hem öğrenciler konuları yerine oturtabiliyor, hem de formül yığınına boğulup şaşkına dönmüyor. Bu öğretme ve kendi kendine "istatistik öğrenme "tekniğini kitabımda aynen uyguladım. Bundan sonra yazmakta olduğum II. kitabımın konuları içinde, regresyon eğrilerine ile eğrisel korelasyonuna, ikiden çok değişkenle ilgili betimsel istatistiğin yeni boyutlarına yine betimsel istatistiğin çerçevesinde yer vereceğimi hatırlatmak isterim.

Adnan Mazmanoğlu

30.09.2016

"İstatistik biliminin başlıca amacı, gözlemlerde (verilerde) kendini gösteren rastgeleliğin modellenmesinde ve sonuç çıkarımında gerekli olan bir dil oluşturmaktır."

Ata, M.Y.

(2011)

"İstatistiksel düşünme, gün gelecek tıpkı okuryazar olmak gibi, iyi bir yurttaş olmanın en gerekli unsurlarından biri olacaktır."

Herbert George Wells

(1866 – 1946)

"Üzerinde yazacak büyük bir konum var: İstatistik; ancak, anlatımının titizlikten ödün vermeden, hiçbir yönünü eksik bırakmadan, kolayca anlaşılacak biçimde sunmakta yetersiz kalacağını hissediyorum."

Sir Francis Galton

(1822 – 1911)

"Rastgelelik içeren olgulardaki gerçekliğe istatistik ile ulaşılabilir."

Rao, C.D.

(1989)

"Sayıları toplayabilir, özetleyebilir ve yorumlayabilirsiniz, ancak sayıları konuşturmak için ise istatistik bilmek gerekir."

Adnan Mazmanoğlu

(2012)

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**
GİRİŞ **1**
1. İSTATİSTİK'İN TARİHÇESİ 1
2. İSTATİSTİK NEDİR? 3
3. SAYISAL BİLGİDEN ANLAM ÇIKARILMASI 4
4. BELİRSİZLİĞİN ELE ALINMASI 4
5. ÖRNEKLEME 5
6. İLİŞKİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ 6
7. KESTİRİM (TAHMİN) 7
8. BELİRSİZLİK ORTAMINDA KARAR VERİLMESİ 8

1. BÖLÜM: İSTATİSTİK, VERİ VE İSTATİSTİKSEL KAVRAMLAR **9**
1.1. İstatistik Bilimi 9
1.2. İstatistikte Rastlantı Nedir? 11
1.2.1. İstatistik Uygulama Türleri 12
1.3. Temel İstatistik Kavramları 15

2. BÖLÜM: VERİ GRUPLARININ DÜZENLENMESİ, TANIMLANMASI, SUNULMASI VE GRAFİKLER **27**
2.1. Nitel Verilerin Tanımlanması ve Sunulması 27
2.2. Nicel Verilerin Tanımlanması ve Sunulması 31
2.2.1. Gruplandırılmış Seri 40
2.2.2. Birikimli Seriler 45
2.2.3. Bileşik Seriler ve Serpilme Diyagramı 49
2.2.4. Bileşik Serilerde Üç Değişkenli Tablolar 55
2.3. Grafikler 55
2.3.1. Daire (Pasta) Grafiği 56
2.3.2. Çizgi (veya çubuk) Diyagramı 60

2.3.3. Histogram ve Gruplandırılmış Serilerin Grafikle Gösterimi...60
2.3.4. Histogram Çiziminde Ayarlanmış Frekansların Kullanımı 70
2.3.5. Frekans Poligonu 71
2.3.6. Frekans Eğrisi (Frekans Çokgeninin Limit Durumu).....72
2.3.7. Eğik Eğri.....73
2.3.8. Simetrik Eğri.....74
2.3.9. Normal Eğri.....74
2.3.10. J ve J ters Eğrileri.....75
2.3.11. U Eğrisi.....76
2.4. Birikimli Seri Dağılımlarının "den az", "den çok" Grafikleri 76
2.4.1. Birikimli Eğri (Ojiv) 77
2.5. Alıştırmalar 78

3. BÖLÜM: MERKEZİ EĞİLİMLERİN SAYISAL ÖLÇÜMLERİ: ORTALAMALAR VE DEĞİŞKENLİK ÖLÇÜLERİ VARYANS VE STANDART SAPMA.....83
3.1. Parametre ve İstatistik 84
3.2. Toplam İşareti ve Özellikleri.....84
3.2.1. İndis (Index) 85
3.2.2. Uygulama Problemleri: Bu Problemlerde Yerine Kullanılmıştır.....86
3.3. Konuyla İlgili Örnekler.....87
3.4. Merkezi Eğilimin Sayısal Ölçümleri (Ortalamalar) 93
3.4.1. Değerlerin Tümüne Bağlı Ortalamalar 94
3.4.2. Basit Veri Gruplarında Ortalama Hesabı 94
3.4.3. Frekanslı Serilerde veya Sınıflanmamış Frekans Dağılımında Aritmetik Ortalama.....96
3.4.4. Gruplandırılmış (Sınıflanmış) Frekans Serilerinde Ortalama Hesabı.....99
3.4.5. Tartılı (Ağırlıklı) Aritmetik Ortalama 101

3.4.6. Frekans Serilerinde Gözlem Değerleri Tartılı ise A.O. nın Hesabı 103
3.4.7. Gruplandırılmış Serilerde Gözlem Değerleri Tartılı ise Aritmetik Ortalamanın Hesabı....104
3.4.8. Aritmetik Ortalamanın Bazı Özellikleri 105
3.5. Ortalamalar Konusunun Genel ve Özlü Açıklanması 120
3.5.1. Geometrik Ortalama....123
3.5.2. Kareli Ortalama....130
3.5.3. Harmonik Ortalama 133
3.6. Duyarsız (Hassas Olmayan) Ortalamalar 139
3.6.1. Medyan....140
3.6.1.1. Frekans Serilerinde Medyan Hesaplama 141
3.6.1.2. Gruplandırılmış Seriler için Medyan Hesabı 142

4. BÖLÜM: DAĞILMA (DEĞİŞKENLİK), STANDART SAPMA VE VARYANS....145
4.1. Dağılım Nedir? 145
4.1.1. Değişim Aralığı....146
4.1.2. Olası Fark, Ortalama Fark ve Standart Fark 148
4.1.3. Olası (Muhtemel) Sapma, Olası ve Ortalama Sapmalar 151
4.1.4. Varyans ve Standart Sapma 152
4.1.5. Varyans ve Standart Sapmanın Bazı Özellikleri 156
4.1.6. Değişim (Varyasyon) Katsayısı (DK)....160
4.1.7. Gruplandırılmış Veri....167
4.1.7.1. Gruplandırılmış Serilerde Varyans ve Standart Sapma Hesabı 167

5. BÖLÜM: TEK BİR KÜTLE-PARAMETRESİNE DAYANAN HİPOTEZ TESTLERİ 175
5.1. Bir Hipotez Testinin Elemanları....175
5.2. Bir Olayda Hipotezlerin Kullanılması....176

5.3. Hipotez Testlerinin Kurulması 177
5.4. Kütle Parametresi μ İçin Hipotez Testleri 180
5.4.1. Kütle Varyansının Bilinmesi Durumu 180
5.4.1.1. Hipotezlerin Ret veya Kabul Edilmeleri İçin İşlemler 181
5.4.1.2. Test İşleminin Hipotezlere Bağlı Olarak Yapılması: Hipotezlerde Karşıt Hipotezin "$>$" Eşitsizlik Durumunun Olması 182
5.4.1.3. Hipotezlerde karşıt hipotezin "$<$" (Küçüktür) Eşitsizlik Durumunun Olması Halinde Küçük Bazı Değişiklikler Olacaktır. İşlem Adımları Yine Aynı Olacaktır 192
5.4.1.4. Hipotezlerde Karşıt Hipotezin "$\neq$" (Eşit Değildir) Eşitsizlik Durumunun Olması: Bazı Küçük Değişiklikleri Beraberinde Getirecektir. İşlem Adımları Yine Aynı Olacaktır. 196
5.4.2. Kütle Varyansının Bilinmemesi Durumu 200
5.4.3. Kütle Ortalaması μ'nün Tahmini ve Hipotez Testleriyle İlgili Terimler ve Formüller 223
5.4.4. Alıştırmalar 226
5.5. Oran Parametresine İlişkin Hipotez Testleri 228
5.5.1. Alıştırmalar 237
5.6. Varyans İçin Tek Örnekli Hipotez Testleri 239
5.6.1. Alıştırmalar 250
5.6.2. Gözlemlenmiş Anlamlılık Düzeyleri: p-Olasılık Değeri 253
5.6.3. Hipotez Testleri İçin p-Olasılık Değerinin Hesaplanması İçin İşlem Adımları 254

6. BÖLÜM: İSTATİSTİKTE KARAR ALMA VE HİPOTEZ TESTLERİ 259

6.1. Bağımsız Gruplarda İki Örnek Ortalamasının Karşılaştırılması 259
6.1.1. Kütle Varyansları σ_1^2 ve σ_2^2 nin Bilinmesi Durumu 261

6.1.2. Kütle Varyansları Bilinmiyor Ve Birbirlerinden Farklı İken İki Kütle Ortalaması Farkına İlişkin Hipotez Testi 271
6.2. Kütle Varyansları σ_1^2 ve σ_2^2 Bilinmiyor Olması Durumu 284
6.2.1. Testte Kullanılacak Dağılım ve Serbestlik Derecesinin Belirlenmesi 285
6.2.2. Karşıt Hipotezinde "≠" Eşitsizliğinin Olması Durumu: 293
6.2.3. Karşıt Hipotezinde "<" Eşitsizliği Olması Durumu:.....296
6.2.4. n1 ve n2 Örnek Birim Sayılarının 30'dan Büyük Olması Durumu ve Örnekler 298
6.2.5. İki Kütle Oran Farkına İlişkin Hipotez Testleri 325
6.3. İkili (Eşli) Gözlemlere Dayanarak İki Kütle Ortalamaları Farkına İlişkin Hipotez Testi.....329
6.3.1. Çözümlü Genel Alıştırmalar.....335
6.3.2. Bazı Özel Dağılımların Olasılık Yoğunluk Fonksiyonları 365
6.4. Hipotez Testleri ile İlgili Genel Problemler ve SPSS ile Çözüm 368
6.4.1. Tek ve İki Parametreli Örnekler 368
6.4.2. Taraflı – Yanlı – (Sistematik Hata) 378

7. BÖLÜM: ARALIK TAHMİNİ.....411
7.1. Hedef Parametresi ve Tanımı 411
7.2. Tümevarımsal Amaçlı İstatistik Yöntemi: İstatistik, Örnekleme ve Teorisi Nedir? 413
7.2.1. Örneklem İçin Bazı Semboller.....414
7.2.2. Sistematik Hata 416
7.2.3. Çerçeve Örneklemedeki Birim Sayısının Saptanması 416
7.2.4. Örnek Birim Sayısının Saptanması.....417
7.2.5. μ İçin Bir Güven Aralığının Tanımlanması İçin n Birim Sayısının Saptanması 422
7.2.6. Kütle ortalaması μ için güven aralığı.....424
7.2.6.1. Kütle Varyansının Bilinmiyor Olması Durumu 424

7.2.6.2. Kütle Ortalamasının Aralık Tahminleri İçin İşlem Adımları 426
7.3. Büyük Örneklemlerle μ`nün Aralık Tahmini 428
7.4. Alıştırmalar 431
7.5. Kütle Örneklemlerinde μ`nün Aralık Tahmini 432
7.5.1. Kütle Varyansı Bilinmiyor Olması Durumunda μ`nün Aralık Tahmini: 435
7.5.2. Kütle Oran Parametresi ıı için Güven Aralığı: 446
7.5.3. Büyük Örneklem İçin P'nin Güven Aralığı: 448
7.5.4. Varyans Parametresi İçin Güven Aralığı: 452
7.5.5. İki Kütle Parametresi için Aralık Tahmini 460
7.5.5.1. İki Kütle Ortalamasının Karşılaştırılması ve Aralık Tahmini 461
7.5.5.1.1. Büyük Hacimli Örneklemlerden $\mu_1 - \mu_2$ İçin Aralık Tahmini 461
7.5.5.1.2. Kütle Varyansları σ_1^2 ve σ_2^2'nin Bilinmesi: 461
7.5.6. (X1-X2) Fark İstatistiğinin Örnekleme Dağılımının Özellikleri 468
7.5.7. Küçük Örneklerde Aralık Tahmini 471
7.5.7.1. Küçük Örneklerle ($\mu_1 - \mu_2$) İçin Güven Aralığı Tahmini ...472
7.5.7.2. Küçük Örneklerle ($\mu_1 - \mu_2$) İçin Oluşturulacak Hipotez Testleri: 472
7.5.8. İki Oran Parametresi İçin Güven Aralığı: 478
7.5.9. İki Varyans Oranının Karşılaştırılması ve Aralık Tahmini: ...483
7.5.10. Genel Alıştırmalar 491
7.5.10.1. Tek Parametre için Hipotez Testleri (μ) 503
7.5.10.1.1. Kütle Varyansları Biliniyor 503
7.5.10.2.Küçük Örneklerde Normal Kütle Ortalaması için Hipotez testleri 515
7.5.10.3. Nokta Tahmini ve Tahminciler 523
7.5.10.4. Tahminciler ve İlgili Tanımlar 523

7.6. p Değeri: Gözlenen Anlamlılık Düzeyleri (p-values).....525
7.6.1. Alıştırmalar (p - Değerinin Hesaplanması).....531
7.6.2. Alıştırmaların Çözümleri (p – Değerleriyle İlgili).....532

8. BÖLÜM: REGRESYON VE KORELASYON 537
8.1. Regresyon ve Korelasyon Analizi.....537
8.2. Doğrusal Regresyon.....539
8.3. Varyansın Tahmini ve Kareler Toplamının Parçalanması 547
8.4. Güven Aralıkları ve Hipotez Testi.....551
8.5. X Rastgele Değişkeninin Verilmiş Bir x Değeri İçin y'nin Beklenen Değerini Tahmin Etme 556
8.5.1. Konunun Özeti ve Uyarılar 561
8.6. x'in Verilmiş Bir Değeri İçin y'nin Özel Bir Değerini Tahmin Etme ...563
8.7. Korelasyon Analizi.....565
8.8. Korelasyon Katsayısının Önemliliği.....567

9. BÖLÜM: REGRESYON VE KORELASYONLA İLGİLİ PROBLEM VE ÇÖZÜMLERİ 569
9.1. Çözümlü Problemler.....569
9.2. Regresyonda Matrislerle İşlemler 578
9.3. Kareler Analizi (Ayrıştırılması).....581

10. BÖLÜM: SPSS YAZILIM PROGRAMININ KULLANIMI 587
10.1. SPSS Uygulamaları.....587
EKLER.....587
KAYNAKÇA.....587
DİZİN.....587

KAYNAKÇA

Adnan Mazmanoğlu, "İstatistik (Ders Notları)" , Marmara Üni. , İstanbul, 1990

Adnan Mazmanoğlu, "Deney Tasarımı ve Genelleştirilmiş Ters Matrislerle İstatistik Analiz Yöntemleri", Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2014

Alaatin Kutsal, Zehra Muluk, "Uygulamalı Temel İstatistik", H.Ü. Yayınları, Ankara, 1972

Alexander M. Mood, F. G . Graybill (Çeviri: Süeda Moralı), İ.T.Ü: Temel Bil. Fakültesi yayını, İstanbul, 1973

Alim Işık, İstatistik-I-II, Beta Yayın, İstanbul, 2006

Anadolu Üniversitesi Yayını, "Matematik Olasılık ve İstatistik", Yayın no:406, Eskişehir, 1991

Barbara G. Tabachnick, L. S. Fidell, "Using Multivariate Statistics", Pearson, USA, 2007

Bernard Rosner, "Fundamentals of Biostatistics", Brooks/Cole, USA, 2010

Bilge Aloba Köksal, "İstatistik Analiz Metodları", Boğaziçin Üni. Yayınları, 1976

Birdal Şenoğlu, Şükrü Acıtaş, "İstatistiksel Deney Tasarımı", Nobel Yayınları, Ankara, 2011

Dursun Aydın, "Uygulamalı Regresyon Analizi" Nobel Yayın, Ankara, 2014

Elmer B. Mode, "Elements of Probability and Statistics" Prentice-Hall, INC. USA, 1966

Enis Sınıksaran, "İstatistiksel Yöntemler" Sigma Yayınları, İstanbul, 2000

Ernest F. Haeussler, R. S. Paul, R. J. Wood, "Introductory Mathematical Analysis", Pearson, USA, 2011

F. Öztürk, Y. Akdi, H. Aydoğdu, İ. Karabulut, "Parametre Tahmini ve Hipotez testleri", Bıçakçılar, Kitabevi, 2006

Fazıl Güler, "Temel İstatistik", Beta Yayınları, İstanbul, 2006

Fikri Akdeniz, "Olasılık ve İstatistik" Ankara Üni. Fen Fak. Yayınları, Ankara, 1984

Hayriye Özden, "İstatistik Kuramı ve Uygulamaları", H. Ü. Fen Fak. Basımevi, Beytepe, 1981

Hüsnü Arıcı, "İstatistik" Meteksan A.Ş. , Ankara, 1991

Irwin Miller, Maryless Miller, "Mathematical Statistics", New Jersey, 1999,

James T.Mc Clave, P. G. Benson, T.Sincich, "Statistics", Peason, U.S.A. ,2011

John E. Freund, Gary A. Simon, "Modern Elementary Statistics", Prentice Hall, USA, 1992

John Neter, W.Wasserman, M.H.Kutner, "Applied Linear Statistical Models" , IRWIN, U.S.A., 1985

Kazım Özdamar, "Biyoistatistik", Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir, 1985

Kenan Ural, "İstatistik Yöntemleri ve Uygulamaları", İst. Üni. Yayınları No:2648, İstanbul, 1979

Mario F. Triola, "Elementary Statistics", Addison-Wesley, USA, 1997

McClave, Sincich, "Statistics", International Edition, USA, 2011

Mehmetçik Bayazıt, Beyhan Oğuz, "Mühendisler için İstatistik", Birsen Yayınevi, İstanbul,1985

Meriç Öztürkcan, İstatistik (Ders Notları), Kocaeli, 2002

Merih İpek, "İstatistiğe Giriş II", Betayayın, İstanbul, 2006

Merih İpek, "İstatistiğe Giriş-I Betimsel İstatistik" Beta Yayın, İstanbul, 1988

Mosteller, Rourke, Thomas, "Probability with Statistical Applications", Addison-Wesley P.C. , U.S.A. ,1972

Murray R.Spiegel, "Statistics" McGraw-Hill Book Company, USA, 1961

Murray R.Spiegel, L. J. Stephens (Çeviri: A. Esin, S. Çelebioğlu), Nobel Yayın, Ankara, 1999

Mustafa Aytaç, "Matematiksel İstatistik", Uludağ Üni. Yayını, Bursa, 1994

Mustafa Cebe, "Kimyada Veri Analizi-Uygulamalı İstatistik", Uludağ Üni., Bursa, 1996

Münevver Turanlı, Selahattin Güriş, Der Yayınları, İstanbul, 2005

Necla Çömlekçi, "İstatistik", Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir, 1984

Necmi Gürsakal, "Betimsel İstatistik" , Dora Yayınları, Bursa, 2012

Neyran Orhunbilge, "İstatistik", Yayın No:1448,Eskişehir, 2003

Ö.Ünver, H.Gangam, "Uygulamalı İstatistik Yöntemler", Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996

Ö.Ünver, H.Gangam, B. Altunkaya, "Temel İstatistik Yöntemler", Seçkin, Ankara, 2011

Semra Oral Erbaş, "Olasılıklar ve İstatistik", Gazi Kitabevi, Ankara, 2013

Sheldon M. Ross, "Olasılık ve İstatistiğe Giriş (Çeviri: S. Çelebioğlu, R. Kasap)", Nobel yayın, Ankara, 2012

Tara Yamane(Çeviri:A.Esin, M.A.Bakır,C.Aydın,E.Gürbüzsel), Literatür Yayınları, İstanbul, 2001

Taro Yamane, "Statistics", Harper Int.Edition, Singapore, 1973

Turgut Gündüz, "Kimyacılar için istatistik", Gazi Kitabevi, Ankara, 1998

Uğur Korum, "İstatistiğe Giriş", Savaş Yayınları, Ankara , 1986

Uğur Korum, "Matematiksel İstatistiğe Giriş", T. Ve Orta Doğu, A.E Yayınları, No:160, Ankara, 1971

Ya-Lun Chou, "Probability and Statistics for Decision Making", Holt, Rinchart and Winston, USA, 1972

Yalçın Karagöz, "SPSS UYGULAMALI, Biyoistatistik", Nobel Akademik Yayıncılık , ANKARA, 2015

4. Basım

İŞ AHLAKININ TEMELLERİ: YÖNETSEL BİR YAKLAŞIM

Prof. Dr. Şevki Özgener

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1070
İşletme No.: 57
ISBN: 978-605-133-974-0
© 4. Basım, Mart 2016

İŞ AHLAKININ TEMELLERİ: YÖNETSEL BİR YAKLAŞIM
Prof. Dr. Şevki Özgener

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özgener, Şevki.
İş Ahlakının Temelleri: Yönetsel Bir Yaklaşım / *Şevki Özgener*
4. Basım, XII + 422 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-974-0
1. Ahlak 2. İş Ahlakı 3. Sosyal Sorumluluk 4. Farklılıkların Yönetimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsanlararası ilişkilerde neyin doğru neyin yanlış, neyin iyi neyin kötü olduğunun ölçüsü olarak kullanılan, toplumsal düzen ve güvenin sağlanmasında yol gösterici olarak işlev gören ahlak, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Toplumsal yaşamın bir parçası olan ahlaki değerler, her işde ve her yerde insanın karşısına çıkan önemli bir konudur. Ahlaki değerlere sahip çıkmayan toplumların gelecekte başarılı olma şansı yoktur.

Toplumlarda ahlak sisteminin yüceltilmesi ve korunması kolay bir süreç değildir. Temel amaç, toplumsal sorunlara yol açmadan ahlak sisteminin geliştirilmesi koşullarını yaratmaktır. Bunun yaratılmasında toplumu oluşturan bütün birey ve kurumların destek ve katılımına gereksinim duyulmaktadır. Birey ve kurumlardaki samimiyetsizlik ve ilgisizlik bu amacın gerçekleşmesinin önündeki en önemli engeldir. Bu engel bilinçli bir eğitim ve tüm topluma hizmet eden ilkeli bir yönetim biçimiyle aşılabilir. Öte yandan, ahlaki değerler konusuyla uğraşmak, istikrarlı bir toplumsal ve ekonomik yapı, sorumlu yönetim anlayışı ve yaşam kalitesinin arttırılması gibi stratejik hedeflerle ilişkili olduğundan bir uzmanlık işidir.

İş dünyasında ahlaki bir iklimin yerleşmesi için ahlaki olmayan davranışları sorgulayan ve haksız kazanç elde edilmesini engelleyen bir anlayışı hakim kılan, evrensel bir yaklaşımla sosyal sorunlar üzerine düşünen ve bütün çıkar grupları ile bir araya gelerek bütünleştirici rolü oynayan örgütlere gereksinim duyulmaktadır. Gerçek anlamda hayata geçirilmiş bir ahlaki altyapı, özel ve kamu sektöründe yüksek ahlaki standartlara sahip davranışları destekleyerek, güven ortamı oluşturabilir ve verimliliği arttırabilir. Ahlaki altyapının temel öğeleri, etkin bir hukuki altyapı, etkin şeffaflık mekanizmaları, işleyebilir davranış kuralları, profesyonel sosyalleştirme

mekanizmaları, uygun çalışma koşulları, bir ahlak koordinasyon organının varlığı, farklılıkların etkin yönetimi, aktif bir sivil toplum ve siyasi istikrar şeklinde ifade edilebilir.

Toplumun tüm kesimlerini yakından ilgilendiren iş ilişkilerinin yazılı hukuk kuralları kadar çoğu kez yazılı olmayan iş ahlakı normlarına göre yürütülmesi çağdaş toplumlarda yaygın bir görünüm arz etmektedir. Bu yaygınlık, örgüt toplumları haline gelen modern toplumlar açısından iş ahlakının ve bunun örgütlere ve yöneticilerine yüklediği sorumluluğun ne denli önem kazandığını gözler önüne sermektedir. İş ahlakına bağlılık ve sosyal sorumluluk bilincine sahip olma, günümüz işletme yönetimleri açısından hem bir toplumsal görev, hem de toplumun gözünde meşruiyet kazanmak için uyulması gereken bir amaç haline gelmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla işletmeler temel ekonomik amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırken, insani, ahlaki ve yasal boyutları düşünmeden karar vermemelidirler.

Bu hususları hareket noktası yapan Prof. Dr. Şevki Özgener'in kaleme aldığı "İş Ahlakının Temelleri: Yönetsel Bir Yaklaşım" başlıklı çalışması, iş ahlakı, sosyal sorumluluk ve farklılıkların yönetimi olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, sırasıyla; "bir bilim dalı olarak ahlak, ahlak teorileri, iş ahlakı kavramı ve tarihsel gelişimi, işletmelerde ahlak yönetimi ve kurumsallaşma" konuları incelenmektdir. Çalışmanın ikinci kısmında; "sosyal sorumluluk kavramının kapsamı ve tarihsel gelişimi ile sosyal sorumluluğun yönetimi" ele alınmaktadır. Son kısımda ise, farklılıkların yönetimi düşüncesi ve temel ilkeleri tartışılmaktadır.

Prof. Dr. Şevki Özgener'in titiz bir çalışma sonucu ve alanındaki neredeyse bütün yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanarak hazırlamış olduğu bu eserin, yönetim ve örgütsel davranış sahasında bu konuda varolan boşluğu fazlasıyla doldurabilecek nitelik ve içeriğe sahip olduğunu belirtmek benim için bir görev olduğu kadar aynı zamanda bir zevktir. Gelecekte de başarılı çalışmalara imza atacağına inandığım Prof. Şevki Özgener'i kutluyor ve bu kitabının akademik ve iş çevreleriyle, öğrencilere fazlasıyla faydalı olacağına içtenlikle inanıyorum.

Prof. Dr. M. Şerif Şimşek

Gediz Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü Başkanı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ..... 1

Birinci Bölüm
BİR BİLİM DALI OLARAK AHLAK

1.1. Ahlak Kavramı 5
1.2. Ahlak-Birey ve Ahlak-Toplum İlişkisi 6
1.2.1. Birey Açısından Ahlak 6
1.2.2. Toplum Açısından Ahlak 9
1.3. Ahlakın Önemi 10
1.4. Ahlakın Diğer Sosyal Bilimlerle Etkileşimi 12
1.4.1. Ahlak ve Psikoloji 12
1.4.2. Ahlak ve Sosyoloji 13
1.4.3. Ahlak ve Mantık 14
1.4.4. Ahlak ve Hukuk 15
1.4.5. Ahlak ve Din 17
1.4.6. Ahlak ve Ekonomi 19
1.4.6.1. Ahlak ve Kapitalist Ekonomik Sistem 20
1.4.6.2. Ahlak ve Sosyalist Ekonomik Sistem 24
1.4.6.3. Ahlak ve Liberal Ekonomik Sistem 28

İkinci Bölüm
AHLAK TEORİLERİ

2.1. Teleolojik (Gayeci) Teoriler 33
2.1.1. Egoizm Teorileri 33
2.1.1.1. Hazcılık (Hedonizm) 34
2.1.1.2. Ahlaki Egoizm 34
2.1.2. Erdem Ahlakı 35
2.1.3. Faydacılık Teorisi 39
2.1.3.1. Eylem Faydacılığı 41
2.1.3.2. Kural Faydacılığı 41
2.2. Deontolojik Teoriler 42
2.2.1. Kant Ahlakı 43
2.2.2. Haklar Teorisi 45
2.2.3. Adalet Teorisi 47
2.2.4. Relativist Teoriler 49
2.2.4.1. Saf Relativizm 49
2.2.4.2. Rol Relativizmi 49
2.2.4.3. Sosyal Grup Relativizmi 50
2.2.4.4. Kültürel Relativizm 50

Üçüncü Bölüm
İŞ AHLAKI KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. İş Ahlakının Tanımı ve Niteliği 51
3.2. İş Ahlakı ile İlgili Mit'ler 53
3.3. İş Ahlakının Tarihsel Gelişimi 56
3.3.1. Dünyada İş Ahlakının Tarihsel Gelişimi 56
3.3.1.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde İş Ahlakının Gelişimi 61
3.3.1.2. Avrupa'da İş Ahlakının Tarihsel Gelişimi 65
3.3.1.3. Dünyada İş Ahlakı ile İlgili Kuruluşların Örgütlenmesi 70
3.3.2. Türkiye'de İş Ahlakının Tarihsel Gelişimi 75
3.3.2.1. İslamiyetten Önceki Eski Türk Devletlerinde İş Ahlakı 75
3.3.2.2. İslamiyet Sonrası Türk Toplumunda İş Ahlakı 77
3.3.2.3. Cumhuriyet Döneminde İş Ahlakı 83

Dördüncü Bölüm
İŞLETMELERDE AHLAK YÖNETİMİ VE KURUMSALLAŞMA

4.1. Yönetsel Ahlak 95
4.2. Yönetsel Ahlakı Etkileyen Faktörler 96
4.2.1. Çıkar Çatışmaları 97
4.2.2. Mevcut Eğilimler 98
4.2.3. Yapılan İşe İlişkin Baskılar 99
4.3. Yönetsel Ahlak Tipleri 99
4.3.1. Ahlaka Aykırı Yönetim 100
4.3.2. Ahlaka Önem Vermeyen ve İlgisiz Kalan Yönetim 100
4.3.3. Ahlaka Uygun Yönetim 101
4.4. İşletmelerde Ahlaki Yönetim 101
4.4.1. İşletmelerdeki Ahlaki Sorunlar ve Özellikleri 102
4.4.1.1. Ücretleme ve İş Atamaları ile İlgili Sorunlar 104
4.4.1.2. Performans Değerleme ile İlgili Sorunlar 105
4.4.1.3. Disiplin ile İlgili Sorunlar 105
4.4.1.4. Farklılıklarla İlgili Sorunlar 106
4.4.1.5. Cinsel Taciz ile İlgili Sorunlar 106
4.4.1.6. Ailevi ve Kişisel Sorunlar 107
4.4.1.7. İşgörenin Güvenliği ile İlgili Sorunlar 107
4.4.1.8. İşgören Azaltma ile İlgili Sorunlar 107
4.4.1.9. İletişim ile İlgili Sorunlar 108
4.4.1.10. Çıkar Çatışması ile İlgili Sorunlar 108
4.4.1.11. Ürün Güvenliği ile İlgili Sorunlar 109
4.4.1.12. Reklam ile İlgili Sorunlar 109
4.4.2. Ahlaki Yönetim İlkeleri 111
4.4.3. Ahlaki Standartlar 112
4.4.3.1. Ahlaki Standartların Yükselmesine Temel Teşkil Eden Faktörler 114
4.4.3.2. Ahlaki Standartların Düşük Olmasına Neden Olan Faktörler 115
4.4.4. Ahlaki İklim 116
4.4.5. Ahlaki Karar Verme 118
4.4.5.1. Ahlaki Karar Vermenin Önemi 118
4.4.5.2. Ahlaki Karar Vermeye İlişkin Bir Model 119
4.4.6. Ahlaki İkilemler 121

4.4.6.1. Ahlaki Olmayan Davranışlara Yol Açan Baskıların Saptanması 121
4.4.6.2. Ahlaki İkilemlerin Çözümü 123
4.5. İş Ahlakının Kurumsallaşması 125
4.5.1. İş Ahlakının Kurumsallaşmasında Değerlerin Rolü ve Önemi 128
4.5.1.1. Değer Kavramı ve Özellikleri 129
4.5.1.2. Değerlerin Önemi 129
4.5.1.3. Değer Türleri 131
4.5.1.4. Değer Yönetimi 133
4.5.1.5. Geleceğin İş Değerleri 135
4.5.2. İş Ahlakının Kurumsallaşmasında Örgüt Kültürünün İşlevi 136
4.5.3. Tepe Yönetiminin Tutumu 140
4.5.4. İş Ahlakını Destekleyici Yapılar ve Faaliyetler 142
4.5.4.1. Hareket Kodu 142
4.5.4.2. Politikalar ve Prosedürler 143
4.5.4.3. Ahlak Kodu 144
4.5.4.4. Ahlak Komitesi 147
4.5.4.5. Ahlak Eğitimi 148
4.5.4.6. Ahlaki Denetim 149
4.5.4.7. Sorun Bildirme Sistemi (Whistleblowing System) 150
4.5.4.8. Ahlak Görevlileri 152
4.5.4.9. Ombudsman 152
4.5.4.10. Ahlak Odaklı Ödül Sistemleri 153
4.5.4.11. Açık Bilgi Sistemleri 154
4.5.4.12. Hükümet Düzenlemeleri 155
4.6. Türkiye'de İş Ahlakının Kurumsallaşmasına Yönelik Genel Bir Değerlendirme 156

Beşinci Bölüm
SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMI, KAPSAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

5.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı 161
5.2. Sosyal Sorumluluğun Kapsamı ve Sınırları 162
5.3. Sosyal Sorumluluğun Amacı ve Önemi 164
5.4. Sosyal Sorumluluğun Tarihsel Gelişimi 168
5.5. Sosyal Sorumluluğa İlişkin Kavramsal ve Yönetsel Görüşler 172
5.5.1. Klasik Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı 174
5.5.2. Modern Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı 176
5.6. Sosyal Sorumluluk Piramidi 178
5.6.1. Ekonomik Boyut 179
5.6.1.1. Ekonomi 180
5.6.1.2. Rekabet 180
5.6.1.3. Teknolojik Kaygılar 181
5.6.2. Hukuki Boyut 181
5.6.2.1. Rekabeti Düzenleyen Yasalar 182
5.6.2.2. Tüketiciyi Koruyan Yasalar 183
5.6.2.3. Çevreyi Koruyan Yasalar 186
5.6.2.4. Eşitlik ve Güvenliği Sağlayan Yasalar 189
5.6.3. Ahlaki Boyut 192
5.6.3.1. Bireysel Haklara Saygı İlkesi 193
5.6.3.2. Sorumlu Tavsiye İlkesi 193

5.6.3.3. Ahlaki Düşünme İlkesi 193
5.6.3.4. Ahlak ve Sosyal Sorumluluk Eğilimi 194
5.6.3.5. Gelecekteki Sorunlar 194
5.6.4. Gönüllü Sorumluluklar (Philanthropic) Boyutu 194
5.7. İşletmenin Sosyal Yönden Sorumlu Olduğu Örgütsel Çıkar Grupları 195
5.8. Sosyal Sorumluluğun Spesifik Alanları 198
5.8.1. Ekolojik ve Çevresel Kalite 198
5.8.2. Tüketim ve Tüketicilerle İlişkiler 202
5.8.3. Topluluk Gereksinimleri 202
5.8.4. İşgörenlerle İlişkiler 203
5.8.5. Hissedarlarla İlişkiler 204
5.8.6. Eğitim 205
5.8.7. Kültür 205
5.8.8. Sağlık ve Refah 206
5.9. Sosyal Sorumluluğu Yerine Getirmenin İşletmelere Sağladığı Avantajlar ve Dezavantajlar . 206

Altıncı Bölüm
SOSYAL SORUMLULUĞUN YÖNETİMİ

6.1. Ahlak, Sosyal Sorumluluk ve Yönetimdeki Değişim 211
6.2. Sosyal Sorumluluğun Yönetimi 216
6.2.1. Çevre Analizi 217
6.2.1.1. Sosyal Tahminleme 217
6.2.1.2. Fikir Anketleri 218
6.2.1.3. Sorunlar Yönetimi 218
6.2.1.4. Sosyal Tarama veya Gözlem 219
6.2.2. Stratejilerin Belirlenmesi 219
6.2.3. Stratejilerin Uygulanması 220
6.2.3.1. Bireysel Olarak Yönetici Atama 220
6.2.3.2. Geçici Komiteler Kurma ve İşbirliği Yapma 220
6.2.3.3. Daimi Komiteler Kurma 220
6.2.4. Stratejik Kontrol 221
6.3. İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Modelleri 222
6.3.1. Davis'in Sosyal Sorumluluk Modeli 222
6.3.2. Ackerman'ın Sosyal Sorumluluk Modeli 223
6.3.3. Preston ve Post'un Bütünleşik Sosyal Sorumluluk Modeli 225
6.4. Sosyal Sorumluluğa İlişkin Örgütsel Yaklaşımlar 225
6.4.1. Sosyal Sorumluluk Doğrusu 226
6.4.2. Sosyal Sorumluluk Ölçeği ve Bütünleşik Tepki Gösterme Stratejileri 228
6.4.3. Sosyal Sorumluluğa İlişkin 10 Emir 230
6.4.4. Kurumsallaşmış Sosyal Sorumluluk Yöntemleri 231
6.4.4.1. Halkla İlişkiler Departmanı 231
6.4.4.2. Sosyal Sorunları Önlemede Destekleyici Mekanizmalar Kurma 233
6.4.4.3. Ortaklık Kurma 233
6.4.4.4. İşletmelerin Yöneticilerini Geçici Olarak Kâr Amacı Gütmeyen Örgütlerde İstihdam Etmesi 233
6.4.4.5. Hayır İşleri, Yardım ve Bağış Kampanyaları 234
6.4.4.6. Hedefle İlişkili Pazarlama 234

6.5. Sosyal Denetim 234
6.5.1. Sosyal Denetimin Tanımı ve Niteliği 234
6.5.2. Sosyal Denetimin Amaçları 236
6.5.3. Sosyal Denetimin Kapsamı ve Karşılaşılan Güçlükler 237
6.5.4. Sosyal Denetim Döngüsü 238
6.5.5. Sosyal Denetim Türleri 241

Yedinci Bölüm
FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ

7.1. Genel Düşünceler 243
7.2. Farklılık Kavramı 244
7.3. İşgücü Farklılığının Ortaya Çıkış Nedenleri 246
7.3.1. Demografik Farklılıklar 247
7.3.1.1. Yaş 248
7.3.1.2. Cinsiyet 250
7.3.1.3. Irk ve Etnik Köken 252
7.3.1.4. Eğitim 254
7.3.1.5. Sosyal Normlar ve Değerler 255
7.3.1.6. Farklılığın Diğer Karakteristikleri 256
7.3.2. Kültürel Farklılıklar 257
7.3.3. Yasalar ve Davalar 259
7.3.4. Rekabetçi Baskılar 262
7.3.5. Uluslararası Alanda Faaliyet Gösteren Şirketlerin Sayısındaki Artış 262
7.4. Farklılıkların Yönetimi Kavramı ve Önemi 264
7.5. Farklılıkların Yönetiminin Temel İlkeleri 270
7.6. İşgücü Farklılığından Kaynaklanan Temel Sorunlar 275
7.6.1. Cinsel Taciz 275
7.6.2. Ücret ve Terfi Ayrımcılığı 276
7.6.3. İşgörenin Gizlilik Sorunları 279
7.6.4. Kültürel Farklılığın Boyutları ile İlişkili Sorunlar 280
7.7. Farklılıkların Yönetimi Düşüncesinin Gelişimi 286
7.7.1. Eşit İstihdam Fırsatı 287
7.7.2. Pozitif Ayrımcılık 287
7.7.3. Farklılıkların Yönetilmesi 288
7.8. Farklılıkların Yönetiminin Temel Amaçları 291
7.9. Farklılıkların Yönetiminin Uygulanması Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar 292
7.10. Örgütlerin Farklılıkları Değerlendirmeye Yönelik Yaklaşımları 294
7.11. Farklılıkların Yönetiminin Uygulanması 297
7.11.1. Misyon ve Amaçların Belirlenmesi ve Kavranması 297
7.11.2. Organizasyonun Yeniden Yapılandırılması 298
7.11.3. Değişime Yönelik Bir Stratejik Planın Tasarlanması ve Geliştirilmesi 299
7.11.4. Çok Kültürlü Bir Organizasyon Oluşturulması 301
7.11.5. Yasal Düzenlemelerin Çıkarılması 305
7.11.6. Bilinçli Bir Örgütsel Kültürün Yaratılması 306
7.12. Farklılığı Yönetmede Kullanılan Bireysel Yöntemler 310
7.12.1. Öğrenme 310
7.12.2. Empati 313
7.12.3. Dinleme Becerisi 316

7.13. Farklılığı Yönetmeye İlişkin Örgütsel Yöntemler 318
7.13.1. Eğitim 318
7.13.2. Ayrımcı Olmayan İşe Alma ve Terfi Politikaları 323
7.13.3. Ödüllendirme Sistemleri 325
7.13.4. Rehberlik (Mentoring) ve Koçluk (Coaching) 326
7.13.5. Personel Güçlendirme 329
7.13.6. Farklılık Liderliği 333
7.13.7. Esnek Çalışma Programları 335
7.13.7.1. Çalışma Hayatında Esneklik Gereksinimini Doğuran Temel Olgular 336
7.13.7.2. Esnek İşgücü Oluşturma Düşüncesi 337
7.13.7.3. Çalışma Hayatında Esnek Çalışmanın Değişik Görünümleri 339
7.13.7.3.1. Tam-Zamanlı Esnek İş Seçenekleri 339
7.13.7.3.2. Kısmi Süreli Esnek İş Seçenekleri 344
7.13.7.4. Esnek Çalışma Uygulamalarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi 348
7.14. Farklılıkların Yönetiminde Devlete Düşen Görevler 351
7.14.1. Yasal Stratejiler 352
7.14.2. Eğitim ile İlgili Stratejiler 353
7.14.3. Yapısal Stratejiler 353
7.14.4. Toplumsal Stratejiler 355
7.15. Farklılık Yönetimi Uygulamalarında Başarı Faktörleri 356
7.16. Ekonomik Değer Yaratmada Bir Araç Olarak Farklılıkların Yönetimi 361
7.17. Farklılıkların Yönetiminin Avantajları ve Dezavantajları 366

KAYNAKLAR 373
Kitaplar 373
Makaleler 386
Diğer Kaynaklar 397
İş Ahlakı ile İlgili Kuruluşlar ve Linkleri 405

EKLER 407
EK-1: TÜRMOB'UN MESLEK AHLAK KURALLARI İLE İLGİLİ MECBURİ MESLEK KARARI 407
EK-2: TÜSİAD İŞ AHLAKI İLKELERİ 414
EK-3: ODTÜ MESLEK VE İŞ ETİĞİ TOPLULUĞU TÜZÜĞÜ 417

DİZİN 419

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

Achenbaum, W. Andrew. **Social Security,** London: Cambridge University Press, 1986.

Ackerman, R., R. Bauer. **Corporate Social Responsiveness: The Modern Dilemma,** Virginia: Reston Publishing Company Inc., 1976.

Adcock, Dennis., Ray Braedfield, Al Halborg and Caroline Ross. **Marketing and Practice,** London: Pitman Publishing, A Division of Longman Group UK Limited, 1993.

Adler, Nancy. J. **International Dimensions of Organizational Behavior,** 4th Edition, Cincinnati: South-Western Publication, 2001.

Aguilar, Francis J. **Managing Corporate Ethics,** Oxford University Press, 1994.

Ahmet, Esin. **İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu ve Denetim Raporları,** İstanbul: Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İ. Ü. İktisat Fakültesi, 1989.

Akarsu, Bedia. **Mutluluk Ahlakı,** İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1998.

Akın, Besim., Canan Çetin ve Vedat Erol. **Toplam Kalite Yönetimi ve ISO 9000 Kalite Güvence Sistemi,** İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım. A.Ş, 1998.

Aktan, Coşkun Can. **Ahlak ve Ahlak Felsefesi,** İstanbul: ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayını, 1999, www.canaktan.org (29.05.2003).

Akyiğit, Ercan. **İş Kanunları,** Ankara: Seçkin Yayınevi, 1998.

Aldemir, M. Ceyhan. Alpay Ataol ve Gönül Budak. **Personel Yönetimi,** İkinci Baskı, İzmir: Barış Yayınları, 1996.

Aldemir, M. Ceyhan., Alpay Ataol. **Personel Yönetimi,** İzmir: Kardeşler Kitabevi, 1991.

Alper, Yusuf., Pir Ali Kaya. **Uluslararası Çalışma Örgütü ve Uluslararası Çalışma Standartları,** Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 1995.

Altuğ, Fevzi. **Çevre Sorunları,** Bursa: Uludağ Üniversitesi, 1990.

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi. 15.Baskı, İstanbul: Cilt.1, Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünleri Pazarlama A.Ş., 1986.

Arslan, Mahmut, **İş ve Meslek Ahlakı,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim, 2001.

Asna, Alaeddin. **Halkla İlişkiler,** İstanbul: İ. Ü. İ.İ.T.İ.A. Nihat Sayar Vakfı Yayınları, 1979.

Aytaç, Fethi. **Belediyeler Kanunu**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1998.

Barger, Ken. **Ethnocentrism,** Anthropology IUPUI January 1, 2003.

Baron, David P. **Business and Its Environment,** Second Edition: New Jersey: Prentice Hall Upper Saddle River, 1996.

Barry, Norman. **Komünizm Sonrası Dönemde Klasik Liberalizm,** (Çeviren: Mustafa Erdoğan), 1. Baskı, Ankara: LTD Yayınları, Ekim 1997, ss.8-12.

Bartol, Kathryn., David C. Martin. **Management,** New York: McGraw Hill Inc., 1994.

Başaran, İbrahim Ethem. **Örgütsel Davranış,** Ankara: Kadıoğlu Matbaası, 1991.

Bayramoğlu Alada, Adalet. **Yerel Yönetimde Ahlak,** İstanbul: Toplu Konut İdaresi Yayınları, Kent Basımevi, 1993.

Baysal, Birkan. **Siyaset-Yönetim-Halkla İlişkiler,** Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını No: 287, Aralık 1998.

Beauchamp, Tom L., Norman E. Bowie. **Ethical Theory and Business,** New Jersey: Prentice-Hall Inc., A Division of Simon&Shuster, Englewood Cliffs, 1988.

Beneton, Philippe. **Toplumsal Sınıflar,** (Çeviren: Hüsnü Dilli), İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.

Berchert, Donald M., David Stewart. **Exploring Ethics,** New York: Macmillian Pub.Co., 1986.

Berkowitz, Eric N., Roger A. Kerin, Steven W. Hartley and William Rudelius. **Marketing,** Third Edition, Boston: Richard D. Irwın Inc., 1992.

Bertone, Santina., Mary Leahy ve Genevieve Sinclair. **Business Benefits of Productive Diversity–Case Studies,** Workplace Studies Centre Victoria University, October, 2000, pp.1-59.

Bertone, Santina., Mary Leahy. **Report to Department of Immigration and Multicultural Affairs,** Workplace Studies Centre, Victoria University, October, 2000.

Bıçakçı, Ulaş. **Başarının Olmayan Rotası,** 1.Baskı, İstanbul: Rota Yayın Ltd. Şti., 1996.

Bingöl, Dursun. **Personel Yönetimi,** 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1996.

Boone, Louis E., David L. Kurtiz. **Contemporary Business,** Sixth Edition, Chicago: The Dryden Press, A Division of Holt Richart and Winston Inc., 1990.

Boone, Louis E., David L. Kurtiz. **Management,** Fourth Edition, New York: McGraw-Hill Inc., 1992.

Boveé, Courtland L., John V. Thill, Marian Burk Wood and George P. Pavel. **Management,** New York: McGraw-Hill Inc., 1993.

Bowen, Howard R. **Social Responsibilities of The Businessman,** New York: Harper&Brothers Publishers, 1953.

Bozer, Ali. **Bankacılar İçin Ticaret Hukuku,** Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü yayın No: 166, 1985.

Bremer, Otto A. John E. Logan and Richard E. Wokutch. **"Ethics and Values in Management Thought" at Business Environment and Business Ethics: The Social, Moral and Political Dimensions of Management,** Massachusetts: Ballinger Publishing Co., A Subsidiary of Harper&Row Pub., Inc., 1987.

Brenner, Steven N., Earl A. Molander. **"Is the Ethics of Business Changing?" Ethics in Practice Manging the Moral Corporation** kitabi içinde, *Harvard Business Review Book Series*, Boston, 1989.

Brown, Bettina Lankard. **Part-Time Work and Other Flexible Options,** ERIC Digest No. 192, 1998.

Caiden, Naomi J., Gerald E. Caiden. **Strategies for Meeting the Challenges of Diversity Management in the Civil Service.** Department of Political Science, California State University, Los Angeles, 2001.

Can Baysal, Ayşe. **Çalışma Yaşamında İnsan,** İstanbul: İ.Ü. Fakültesi, Yayın No.225, 1993.

Can, Halil., Doğan Tuncer ve Yaşar Ayhan, **Genel İşletmecilik Bilgileri**, 3. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, Eylül 1994.

Carrel, Alexis. **Yarınlara Doğru,** (Yayına Hazırlayan: Özcan Ünlü), Birinci Baskı, Hayat Yayınları No: 4, Ekim 1997.

Cassirer, Ernst. **Devlet Efsanesi,** (Çeviren: Necla Arat), 1. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984.

Cavanagh, Gerald F., Arthur F. McGovern. **Ethical in The Modern Corporation**, New Jersey: Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 1998.

Cavanagh, Gerald. F. **American Business Values,** Third Edition, New Jersey: Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, 1990.

Certo, Samuel C. **Modern Management: Diversity, Quality, Ethics and Global Environment,** Seventh Edition, New Jersey: Prentice Hall Inc., Upper Saddle River, A Simon&Schuster Co., 1997.

Certo, Samuel C., J. Paul Peter. **Strategic Management: Concepts and Applications,** Second Edition, New York: McGraw-Hill Inc., 1991.

Ceylan, Canan. **Yönetsel ve Organizasyonel Açıdan Koçluk Yaklaşımı,** Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Bursa, 2002.

Clark, Janet. **Beyond Empathy: An Ethnographic Approach to Cross-Cultural Social Work Practice**, Faculty of Social Work, University of Toronto, Canada, 2000, pp.1-15.

Clayton, Susan. **Stratejiyi Geliştirme, (**Çeviren: Onur Yıldırım), İstanbul: Hayat Yayınları, 1999.

Connock, Stephen., Ted Johns. **Developing Strategies: "Ethical Leadership" Institute of Personnel and Development,** New York: Stephen Connok and Ted Johns by 1995.

Coşkun, Recai. **"Stratejik Bir Karar Olarak Küçülme (Downsizing)", (Editörler: İsmail Dalay, Recai Coşkun ve Remzi Altunışık). Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları** kitabının içinde, (ss.143-161) İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2002.

Cox, Taylor H. **Managing Cultural Diversity: Implication for Organization Competitiveness.** San Francisco: Barrett-Koehler Publishers Inc, 1991.

Çağatay, Neşet. **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik,** Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 1989.

Çağrıcı, Mustafa. **İslam Ahlakı,** 2. Baskı, İstanbul: Temel Kültür Dizisi No: 6, Ensar Neşriyat, 1991.

D'netto, Brain., Duncan Smith ve Clarence Da Gama Pinto. **Diversity Management: Benefits, Challenges and Strategies,** Department of Immigration and Multicultural Affairs, October 16, 2000.

Davis, Ralph Currier. **The Fundamentals of Top Management,** New York: Harper&Brothers Publishers, 1951.

DeGeorge, Richard T. **Business Ethics,** 3th Edition, New York: Macmillan Publishing Co., 1992.

Demir Yaşamış, Firuz. **Çevre Yönetiminin Temel Araçları,** 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları No: 123, 1995.

Desjardings, Joseph R., John J. McCall. **Contemporary Issues in Business Ethics,** Belmont: Wadworth Inc., 1990.

Devlet İstatistik Enstitüsü. **2001 Hane Halkı İşgücü Anketi,** 2001.

Devlet İstatistik Enstitüsü. **2004 Yılı I. Dönem Hanehalkı İşgücü Anketi**, 2004.

Devlet Planlama Teşkilatı. **İşgücü Piyasası,** Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yayın No: DPT: 2548-ÖİK: 564, Ankara, 2001.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Türkiye Cumhuriyeti'nin Ekonomik ve Sosyal Gelişmesinin 50.Yılı,** İkinci Baskı, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları No: 257, 1971.

Dinçer, Ömer. **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası,** 3. Baskı, İstanbul: İz Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti., 1994.

Dinçer, Ömer. **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası,** İstanbul: İz Yayıncılık, 1992.

Doğan, Selen. **Personel Güçlendirme (Empowerment),** İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2003 (a).

Donahue, Lynne. **Diversity Management Guidance,** U.S. Department of Transportation, July 1998.

Donaldson, Thomas. **"Constructing A Social Contact for Business" at Corporations and Morality,** New Jersey: Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, 1982.

Drucker, Peter F. **Management,** Oxford: Butter-Ford-Heinemann Ltd., 1994.

Drucker, Peter F. **Mangement,** New York: N.Y.Harper&Row Inc., 1973.

Durkheim, Emile. **Meslek Ahlakı,** (Çeviren: M. Karasan), İstanbul: M.E.B. Yayını, 1986.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu. **Ortak Geleceğimiz,** (Çeviren: Belkıs Çorakçı), Üçüncü Baskı, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ekim 1991.

Dyck, Arthur J. **On Human Carex: An Introduction to Ethics,** Second Printing, Tenesse: Abingdon Nashville, 1978.

Edel, Abraham., Elizabeth Flower and Finbarr W. O'connor. **Morality, Philosophy and Practice Historical and Contemporary Readings and Studies,** New York: Random House, 1989.

Efil, İsmail. **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon,** Genişletilmiş 6. Baskı, istanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1999.

Ekin, Nusret. **Endüstriyel İlişkiler**, Birinci Baskı, İstanbul: Yön Ajans, 1989.

Ekinci, Yusuf. **Ahilik,** 4. Baskı, Ankara: Sistem Ofset, 1983.

Ekonomi, Münir. **İş Hukuku: Ferdi İş Hukuku,** Cilt: 1, İstanbul: İ. TÜV. Yayınları No: 18, 1987.

Elashmawi, Farid. Philip R. Harris. **Multicultural Management, New Skills for Global Success,** Gulf Publishing Company, Houston, Texas, United States of America, 1993.

Emrullah, Alî bin., Muhammed Hâdimî. **İslam Ahlakı,** İstanbul: Hakikat Ltd.Şti. Yayını, 1992.

Engin, Feridun. **İktisat,** 4. Baskı, İstanbul: İ.Ü. Yayın No: 1093, İktisat Fakültesi Yayın No.156, Hamle Matbaası, 1964.

Eren, Erol. **İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim,** İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, Küre Ajans, 1991.

Eren, Erol. **Yönetim Psikolojisi,** 3. Baskı, İstanbul: Yön Ajans, 1988.

Eren, Erol. **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul: Beta Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 1993.

Eroğlu, Feyzullah. **Davranış Bilimleri,** 2. Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım A.Ş., 1995.

Ersoy, Arif. **İktisadi Teoriler ve Düşüncelerin Gelişme Tarihi,** 2. Baskı, İzmir: Abam Akevler Bilimsel Araştırma Merkezi Yayınları No: 6, 1990.

Ertekin, Cumhur vd., **Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları,** Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Sıra No: 1, Tübitak Matbaası, Ankara, 2002.

EUROSTAT. **Statistics in Focus, Population and Social Conditions: Labor Force Survey-Principal Results 2001,** No.101/2002, 29 August 2002.

Evans, Joel R., Barry Berman. **Marketing,** 7th Edition, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1997.

Farmer, Richard N., W. Dickerson Hogue. **Corporate Social Responsibility,** Second Edition, Massachusetts: Lexington Books, D. C. Heath an Company/Lexington, 1985.

Felkins, Patricia K., B.J. Chakiris. **Change Management: A Model for Effective Organizational Performance, Quality Resources,** New York: A Division of the Kraus Organization Limited, 1993.

Ferrel, O. C., John Fraedrich. **Business Ethics: Ethical Decision Making and Cases**, Second Edition, Boston: Houghton Mifflin Company, 1994.

Foerster, F.W. **İyi İnsan İyi İş Adamı,** (Çeviren: İsmail Hüsrev Törkin), İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1995.

Frankena, William K. Ethics, **Foundations of Philosophy Series,** New Jersey: Elizabeth and Monroe Beardsley, Editions, Prentice-Hall Inc., 1963.

Frederick, William C., Keith Davis and James E. **Post. Business and Society: Corporate Strategy, Publicity, Ethics**, Sixth Edition, New York: McGraw-Hill Pub. Com, 1998.

Genç, Nurullah. **Yönetim ve Organizasyon- Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar,** Seçkin Kitabevi, Ankara, 2004.

Genel Kurmay Başkanlığı, **Atatürkçülük-I,** İstanbul: Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, 1988.

Glueck, William F. **Business Policy and Strategic Management,** New York: McGraw-Hill Co., 1980.

Goldman, Alan. **"Ethical Issues in Advertising" at Just Business, New Introductory Essays in Bussiness Ethics,** (Edited by Tom Regan), New York: Random House, 1984.

Gordon, Cecelia (CeCe). **Strategies to Leverage Diversity,** Xerox Professional Services Group, 2001.

Gordon, Robert E. **"Business Environmental Ethics" at Business Ethics&Common Sense,** Connecticutt: Quorum Books Westport, 1992.

Gökberk, Macit. **Felsefe Tarihi,** Dokuzuncu Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, Nisan 1998.

Gökberk, Macit. **Kant ile Herder'in Tarih Anlayışları,** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.

Grcic, Josep. **Moral Choices Ethical Theories and Problemler,** St. Paul: West Publishing, 1986.

Griffin, Rıcky W. **Management,** 5th Edition, Boston: Houghton Mifflin Company, 1996.

Grosenick, Leigh E. **"Governmental Ethics and Organizational Culture" at Handbook Administrative Ethics,** (Editör: Terry L. Cooper), New York: Marcel Dekker, Inc., 1994.

Gülerman, Adnan., Sevda Taştekil. **Ahi Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri,** Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Ar-Ge Müdürlüğü Yayınları, 1993.

Güney, Salih. **Davranış Bilimleri,** Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000.

Güngör, Erol. **Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak,** 1. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş, 1995.

Hacırüstemoğlu, Rüstem., Recep Pekdemir, Masun Türker ve Erdoğan Arslan, **Tekdüzen Hesap Planı Açıklamaları ve Mali Tablolar,** Ankara: TÜRMOB Yayınları-24, 1996.

Hallowell, John H. **Demokrasinin Ahlaki Temelleri,** (Çevirenler: Tevfik Bigat ve Sami Denker), Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları No: 118, Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1994.

Hamıdullah, Muhammed. **İslam'a Giriş,** (Çeviren: Cemal Aydın), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları No: 196, İlmi Eserler Dizisi No: 41.

Harman, Gilbert. **The Nature of Morality: An Introduction to Ethics,** New York: Oxford University Press, 1977.

Harrison, E. Frank. **The Managerial Decision-Making Process,** Third Edition, Boston: Houghton Mifflin Company, 1987.

Hartley, Robert F. **Business Ethics-Violations of the Public Trust,** New York: John&Willey Inc., 1993.

Hatiboğlu, Zeyyat. **İşletme Yönetimine Giriş,** 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım A.Ş., 1994.

Hay, Robert D., Edmund D. Gray and Paul H. Smith. **Business&Society: Perspectives on Ethics&Social Responsibility,** Third Edition, Ohio, Cincinnatti: South-Western Publishing Co., 1989.

Hay, Robert D., Edmund R. Gray and James E. Gates. **Bussiness and Society,** Ohio: South Western Publishing Company, Cincinatti, 1976.

Heimsoethy, Heinz. **Imanuel Kant'ın Felsefesi: Kant'ı Anlamak İçin Anahtar Kitap,** (Çeviren: Takiyettin Mengüşoğlu), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1967.

Hellriegel, Don, Susan E. Jackson ve John W. Slocum, Jr. **Management,** Cincinnati: South-Westhern College Publishing, 1999.

Hellrigel, Don., John W. Slocum, Jr. **Management,** Fourth Edition, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1986.

Hickman, Craig R., Michael A. Silva. **Gelecek 500: Yarının Organizasyonlarını Bugünden Yaratmak,** (Çeviren: Hüseyin Kanbur), İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1990.

Hill, Charles W.L., Gareth R. Jones. **Strategic Management,** Boston: Houghton Mifflin Co., 1989.

Hitt, Michael A., R.Dennis Middlemist and Robert L. Mathis. **Management: Concepts and Effective Practice,** Second Edition, New York: West Publishing Company, 1986.

Hodapp, Paul F. **Business, Ethics and the Law,** Lanham Maryland: University Press of America, 1991.

Hodgetts, Richard M., Donald F. Kuratko, **Management,** Third Edition, San Diego: HBJ Inc., 1991.

Hoecklin, Lisa. **Managing Cultural Differences–Strategies for Competitive Advantage.** Addison-Wesley Publishers Ltd, E.I.U., Great Britain 1995.

Hoffman, W. Micheal., Jennifer Mills Moore. **Business Ethics: Readings and Cases in Corporate Morality,** Second Edition, New York: McGraw-Hill Publication Co., 1990.

Hoffman, W. Micheal., Judith Brown Comon, Robert E. Frederick and Edward S. Petry Jr. **Emerging Global Ethics,** Wesstport, Connecctcut: Quorum Books, 1994.

Hourani, George F. **Reason and Tradition In Islamic Ethics,** London: Cambridge University Press, 1985.

Hunger, J. David., Thomas L. Wheelen. **Strategic Mangement,** Fourth Edition, Reading, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1993.

Huws, Ursula. **Millennium Brings Dramatic Increase in Teleworking,** Labour Force Survey-Spring, Institute for Employment Studies, UK, July 2000.

İSTANBUL TİCARET ODASI. **4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Mevzuat ve İstanbul Ticaret Odasının Bu Konudaki Uygulamaları,** 2. Baskı, İstanbul: İTO Yayın No: 2000/46.

Jarzabkowski, Paula. Rosalind Searle. **Top Management Team Strategic Capacity: Diversity, Collectivity & Trust,** Aston Business School Research Institute, February 2003.

Johnston, William B. ve Arnold H. Packer. **Workforce 2000: Work and Workers for the 21st Century,** Indianapolis: Hudson Institute, 1987.

Kant, Immanuel. **Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi** (Çeviren: İoanna Kuçuradi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Felsefe Dizisi No.3, Hacettepe Üniversitesi Yayınları No: 324, 1982.

Kant, Immanuel. **Seçilmiş Yazılar**, Birinci Basım, (Çeviren: Nejat Bozkurt), İstanbul: Büyük Fikir Kitapları Dizisi No: 60, Remzi Kitabevi Yayınları, 1984.

Karaçay, Timur., Doğan Çoker, Semiha Akıncı ve Hüseyin Azcan, **Mantık**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 942, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 512, 1996.

Karluk, S. Rıdvan. **Türkiye Ekonomisi,** Genişletilmiş 6. Baskı, İstanbul, 1999.

Kaynak, Tuğray., Zeki Adal, İsmail Ataay, Cavide Uyargil, Ömer Sadullah, Ahmet Cevat Acar, Oya Özçelik ve Reha Uluhan. **İnsan Kaynakları Yönetimi,** İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Yayın No: 1125, 1998.

Keleş, Ruşen vd., **İnsan-Çevre-Toplum,** Ankara: İmge Kitabevi, 1992.

Kılıç, Recep. **Ahlakın Dini Temeli,** Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları No: 85, 1996.

Kidder, Rushworth M. **How Good People Make Tough Choices,** New York: William Morrow and Company Inc., 1995.

Kidder, Rushworth M. **How Good People Make Tough Choices,** Random House, Inc., New York, 1994.

Kochan, Thomas., Katerine Bezrukova, Robin Ely, Susan Jackson, Aparna Joshi, Karen Jehn, Jonathan Leonard, David Levıne ve David Thomas. **The Effects of Diversity on Business Performance: Report of the Diversity Research Network 1,** MIT Sloan School of Management, November 2002.

Koçel, Tamer. **İşletme Yöneticiliği,** 9.Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım A.Ş, 2003.

Koçel, Tamer. **İşletme Yöneticiliği: Yönetici Geliştirme, Organizasyon ve Davranış,** 5. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1995.

Koontz, Harold., Heinz Weichrich. **Management,** Ninth Edition, New York: McGraw-Hill Book Company, 1988.

Kopraman, Kâzım Yaşar vd., **Tarih-I,** İstanbul: M.E.B Yayınları No: 2586, Hürriyet Ofset, 1994.

Korff, Wilhem et al., **Handbuch der Wirtschaftsethik. *(*Hrsg.)** 4 Bände. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus. 1999.

Kotler, Philip., Gary Armstrong. **Principles of Marketing,** Seventh Edition, New Jersey: Prentice-Hall International, 1996.

Kotter, John P., James L. Heskett. **Corporate Culture and Performance,** New York: The Free Press: A Division of Simon&Shuster Inc., 1992.

Kozlu, Cem. **Türkiye Mucizesi İçin Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri,** 3. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, No: 3035, 1995.

Kreitner, Robert; Angelo Kinicki. **Organizational Behavior**. Fifth Edition, Boston: McGraw-Hill Companies, Inc., 2001, pp. 310-331.

Kurtuluş, Kemal. **Reklam Harcamaları,** Üçüncü Baskı, İstanbul: Yön Ajans, 1989.

Laudon, Keneth C., Jane Price Laudon. **Management Information Systems: Organization and Technology,** New York: Macmilllan Publishing Company, 1994.

Longenecker, Justin G., Charles D. Pringle. **Management,** Columbus: Charles E. Merrill Publishing Co., A Bell&Howell Company, 1981.

Lukes, Steven. **Marksizm ve Ahlak,** (Çeviren: Osman Akinhay), Birinci Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.

Luthans, Fred. **Organizational Behavior,** Ninth Edition, Boston: McGraw-Hill Companies, 2002.

Luthans, Fred. **Organizational Behaviour,** Seveth Edition, New York: McGraw-Hill Inc., 1995.

Luthans, Fred., Richard M. Hodgetts and Kenneth R. Thompson. **Social Issues in Business Strategic and Public Policy Perpectives,** New York: Macmillian Publishing Company, 1987.

Makdisi, George. **"Ethics in Islamic Traditionalist Doctrine", Ethics in Islam** (Editor: Richard G. Hovannısıan), Undena Publications, Malibu, California, 1985.

McGee, Robert W. **Business Ethics&Common Sense,** Connecticutt: Quorom Books Westport, 1992.

McGuire, Joseph W. **Bussiness and Society,** New York: McGraw-Hill Book Co., Inc., 1963.

McHugh, Francis P. **İş Ahlakı,** (Çeviren: TÜSİAD), İstanbul: TÜSİAD Yayınları, Yayın No.TÜSİAD-T/92, 8-54, Detay Basım Ltd., 1992.

Megginson, Leon C. **Personnel and Human Resources Administration,** Third Edition, Homewood: Richard D. Irwin Inc., 1997.

Mercan, Birol. **Türkiye'de Liberal İktisat Politikalarının Tarihi Kökenleri: 1839-1980,** Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Messerly, John G. **An Introduction to Ethical Theories,** Lanham: University Press of America, 1995.

Mıllard, Jeremy. **European Telework,** European Telework Report 1999.

Miller, Fred D. Jr., John Ahrens. **"The Social Responsibility of Corporations" at Commerce and Morality, (**Edited by Tibor R. Marchan), New Jersey: Rowman&Littlefield Co., 1998.

Miner, John B., Timothy M. Singleton and Vincent P. Luchsinger. **The Practice of Management,** Columbus: Charles E. Merril Publishing, 1985.

Mishra, Jitendra N. **Cross-Cultural Study of Maslow's Need Theory of Motivation, Organizational and Social Sciences,** New Jersey: The New Jersey Institute of Technology, 1995.

Miskeveyh, İbn. **Ahlaki Olgunlaştırma,** (Çevirenler: Abdulkadir Şener, Cihad Tunç ve İsmet Kayaoğlu), Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1983.

Morrison, Ann M. **The New Leaders: Guidelines on Leadership Diversity in America,** San Francisco: Jossey Bass Publisher Inc, 1992.

Mucuk, İsmet. **Pazarlama İlkeleri,** 6. Basım, İstanbul: Der Yayınları 1994.

Narmanlıoğlu, Ünal. **İş Hukuku: Ferdi İş İlişkileri,** Cilt-1, Ankara: D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayın No: 3, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1988.

Nash, Laura L. **Good Intention Aside: A Manager's Guide to Resolving Ethical Problems,** Boston: Harvard Business School Press, 1990.

Nedvî, Seyyid Süleyman. **İslam Ahlak Nizamı,** (Çeviren: Ali Genceli), İstanbul: Erkam Yayınları No: 51, 1990.

Nerad, Hasan LL. M. **Hukuka Giriş,** İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1988.

Nicholas, Stephen. **Corporate Awareness of Diversity in The Australian Workplace: The Mind of the CEO.** the Australian Centre for International Business, Melbourne, 2004.

Nicholas, Stephen., Andre Sammartino, Janine O'Flynn, Aurora Ricciotti, Karen Lau ve Nicole Fisher, **The Business Case for Diversity Management,** Department of Immigration and Multicultural Affairs in cooperation with the Australian Centre for International Business, March 2001.

Nkomo, Stella. M. **"Identities and the Complexity of Diversity". In S.E. Jackson and M.N. Ruderman (Eds.), Diversity in Work Terms** (pp. 247-253). Washington, DC: American Psychological Association, 1996.

Noe, Raymond A. **İnsan Kaynaklarının Eğitim ve Gelişimi,** 1.Baskı, (Çeviren: Canan Çetin), Beta Basım Yayım A.Ş, 1999.

Nuttall, Jon. **Ahlak Üzerine Tarışmalar: Etiğe Giriş,** (Çeviren: Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları No.175, Ocak 1997.

O'Brien, James A. **Management Information Systems: A Managerial User Perspective,** International Students Edition, Homewood: Richard D. Irwin Inc., 1993.

OECD. **The Definition of Part-time Work for the Purpose of International Comparisons,** Labour Market and Social Policy Occasional Paper No.22, 2002.

OECD. **Unemployment Rates (1988-2000),** 2001.

Oktay, Mahmut. **Kitle İletişim Araçlarının Uluslararası Sorumluluğu ve İletişim Ahlak Kuralları,** İ.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1990.

Oruka, H. Odera. **Ethics**, Nairobi: Nairobi University Press, 1990.

Osland, Joyce S., David A. Kolb ve Irwin M. Rubin. (2001). **Organizational Behavior: An Expertiental Approach,** Seventh Edition, New Jersey: Prentice-Hall Inc.

Ökçün, Gündüz. **Türkiye İktisat Kongresi 1923 İzmir,** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 262, Sevinç Matbaası, 1968.

Özdemir, İbrahim. **The Ethical Dimension of Human Attitude Towards Nature,** Ankara: First Published by the Ministry of Environment The Rebuplic of Turkey, Gökçe Ofset, 1997.

Özgener, Şevki. **Gelişmekte Olan Ülkelerde İşgörenin Güdülenmesi ve Toplam Kalite Yönetiminin İşgörenin Güdülenmesine Katkıları,** İzmir: D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Özgener, Şevki. **İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk: İmalat Sanayiinde Bir Uygulama,** Konya: Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2000.

Paul, Karen. **Contemporary Isuess in Business Ethics and Politics,** Lewiston: The Edwin Mellen Press, Lewiston, 1991.

Pazarlı, Osman. **İslâmda Ahlak,** Birinci Basım, İstanbul: Büyük Fikir Kitapları Dizisi No: 6, Remzi Kitabevi, Ağustos 1972.

Pearson, Gordon. **Integrity in Organizations: An Alternative Business Ethics,** London: McGraw-Hill, International U.K. Ltd., 1995.

Pekin, Tevfik. **Ekonomiye Giriş,** İzmir: Bilgehan Basımevi, 1987.

Petit, Thomas A. **The Moral Crisis in Management**, New York: McGraw-Hill Book Co., 1967.

Petit, Thomas, A. **The Moral Crisis in Management,** New York: McGraw-Hill Book Co., 1977.

Plunkett, Warren R., Raymond F. Attner. **Management,** Ohio: South-Westhern College Publishing, 1997.

Poole, Ross. **Ahlak ve Modernlik,** Birinci Basım, (Çeviren: Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları No: 81, İstanbul, 1993.

Poroy, Reha. **Ticari İşletme Hukuku,** 5. Bası, İstanbul: Yayın No: 107, Hukuk Dizisi: 45, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1987.

Primeaux, Patrick., John Stieber. **Profit Maximization: The Ethical of Business,** San Francisco: Austin&Winfield Publishers, 1995.

Rawlins, Claudia. **Introduction to Management,** New York: A Division of Harper Perennial, Harper Collins Publishers Inc., 1993.

Robbins, Stephen. P. **Organizational Behavior,** New Jersey: Pearson Education, Inc., Upper Saddle River, 2003.

Roberts, Karlene H., David Marshall Hunt. **Organizational Behaviour,** Boton: PWS-Kant Publishing Company, 1990.

Sabuncuoğlu, Zeyyat., Tuncer Tokol. **İşletme I-II,** Bursa: Örnek Kitabevi, 1987.

Savaş, Vural. **Piyasa Ekonomisi,** İstanbul: Beta Basım Yayım A.Ş., 1.Baskı, 1978.

Schermerhorn, John R. Jr., **Management for Productivity,** Third Edition, Carbondale: Southern Illionis John wiley&Sons Inc., 1989.

Schulties, Robert., Mary Sumner. **Management Information Systems: The Manager's View,** Chicago: Third Edition, Richard D. Irwin Inc., 1995.

Senge, Peter. M. **The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization,** New York: Random House, 1990.

Serter, Nur. **Dinde Siyasal İslam Tekeli,** İstanbul: Sarmal Yayınevi, Haziran 1997.

Shaw, William H. **Business Ethics,** California: Wadsworth Publishing Company, 1991.

Shea, Gordon F. **Practical Ethics,** AMA Membership Publications, A Division American Management Association, 1988.

Sinclair, Amanda., Valerie Britton Wilson. **Diversity Leadership,** Department of Immigration and Multicultural Affairs, Melbourne Business School The University of Melbourne, October 2000, pp.1-63.

Smith, Duncan. **Implementing and Teaching Diversity: An Australian Toolkit,** Department of Immigration and Multicultural Affairs, Canberra, 2000.

Solomon, Robert C. **Ethics and Excellence, Corporation and Integrity in Business,** Oxford: University Press, 1993.

Solomon, Robert C., Kristine R. Hanson. **Above the Bottom Line: An Introduction to Business Ethics,** New York: Harcourt Brace Jovanovich Inc., 1990.

Sora, Sebastian A. D. S. P. **"A Framework for Establishment of Applied Ethics in the Exercise of Management Activities", at Ethical Contexts for Business Conflicts, (**General Editors: Samuel M. Natale and John B. Wilson), Lanham: University Press of America, 1989.

Stackhouse, Max L., Bennis P. McCann, Shirly J. Roels and Preston N. Williams. **On Moral Business-Classical and Contemporary Resources for Ethics in Economic Life,** Michigan: William B. Eerdmands Publishing Company, 1995.

Steinberg, Sheldon S. ve Austern, David T. **Hükümet, Ahlak ve Yöneticiler,** (Çev. Turgay Ergun) Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Todaie Yayınları, Aralık 1995.

Steiner, George A., John F. Steiner. **Business, Government and Society,** 6th Edition, New York: McGraw-Hill Inc., 1991.

Steiner, George A., John F. Steiner. **Business, Government and Society: A Managerial Perspective Text and Cases,** International Edition, New York: McGraw-Hill Inc., 1994.

Stewart, David. **Business Ethics,** New York: McGraw-Hill Inc., 1996.

Stoner, James A.F., R. Edward Freeman. **Management,** Fourth Edition, New Jersey: Prentice-Hall Inc., A Division of Simon&Schuster, Englewood Cliffs, 1989.

Stroh, Linda K., Gregory B. Northcraft ve Margaret A. Neale. **Organizational Behavior,** New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. 2002.

Sturdivant, Frederick D., Heidi Vernon-Wortel, **Business&Society: A Managerial Approach,** Fourth Edition, Boston: Richard D. Irwın Inc., Homewood, 1990.

Şahin, Esin. **İşletme-Çevre Etkileşimi ve İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu,** S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1996.

Şener, Esat. **Türk Medeni Kanunu.** Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2000.

Şimşek, M. Şerif. **İşletme Bilimlerine Giriş,** 2. Baskı, Konya: Damla Ofset A.Ş., 1995.

Şimşek, M. Şerif., Tahir Akgemci ve Adnan Çelik. **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış,** 3.Baskı, Adım Matbaacılık&Ofset, Konya, 2003.

Taneri, Aydın. **Türk Devlet Geleneği,** İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 2435, Bilim ve Kültür Eserler Dizisi: 619, Eğitim dizisi: 30, 1997.

Tepe, Harun. **Etik ve Metaetik: 20. Yüzyıl Eşiğinde Normatiflik Tartışması,** Türkiye Felsefe Kurumu, Türk Felsefesi: 2, Meteksan A.Ş., Ankara 1992.

Thiraux, Jasques P. **Ethics Theory and Practice,** Third Edition, New York: MacMillian Publishing Co., 1986.

Thomas, Geoffrey. **An Introduction to Ethics,** London: Gerald Duckworth&Co.Ltd., 1993.

Thompson, Arthur A., William E. Fulmer and A. J. Strickland. **Strategic Management,** Fourth Edition, Boston: Irwin Homewood, 1992.

Thurow, Lester C. **Kapitalizmin Geleceği,** 1. Baskı, (Çevirenler: Serpil Demirtaş ve Nebil İlseven), İstanbul: Çağdaş Bakışlar Dizisi: 14, Sabah Yayınları, Eylül 1996.

Tierney, Elizabeth P. **İş Ahlakı, (**Çeviren: Günhan Günay), 1. Basım, İstanbul: Rota Yayınları, Temmuz 1997.

Timsid, Gérard. **Diversity Management in European Countries,** University of Paris, Pantheon-Sorbone, 2000.

Tone Hosmer, Laure. **The Ethics of Management,** Second Edition, Boston: Richard D.Irwin Inc., 1991.

Tooffler, Barbara Ley. **Tough Choices, Managers Talk Ethics,** New York: John-Wiley&Sons, Inc., 1986.

Topçuoğlu, Metin. **Çevre Hakkı ve Yargı,** Ankara: Türkiye Çevre Vakfı, 1998.

Torrington, Derek., Jane Weightman. **The Business of Management,** London: Prentice-Hall International UK. Ltd. 1985.

Tosun, Kemal. **Yönetim ve İşletme Politikası,** İstanbul: İşletme Fakültesi Yayın No: 232, İşletme İkitsadi Enstitüsü Yayın No: 125, Yön Ajans, 1990.

Tödtling, Franz. **Firm Strategies and Restructuring in a Globalising Economy,** IIR Discussion Paper 53, 2000.

Trevino, Linda K., Katrine A. Nelson. **Managing Business Ethics: Straight Talk About How to Do It Right,** New York: John-Wiley&Sons, Inc., 1995.

Trusted, Jennifer. **Moral Principles and Social Values,** London: Routledge&Kegan Paul, 1987.

Tsui, Anne S., Terri D. Egan, ve Katherine R. Xin. **"Diversity in Organizations: Lessons from Demography Research".** In M.M. Chemers, S. Oskamp and M.A. Costanzo (Eds.), *Diversity in Organizations: New Perspectives for a Changing Workplace* (pp. 191-219), Thousand Oaks: SAGE Publications. 1995.

Turan, Refik., Nevin Ergezer. **Genel Türk Tarihi,** Ankara: Ocak Yayınları, 1996.

Turner, Bryan S. **Oryantalizm, Kapitalizm ve İslam,** (Çeviren: Ahmet Demirhan), İstanbul: İnsan Yayınları, 1991.

TÜGİAD. **İş Ahlakı ve Türkiye'de İş Ahlakına Yönelik Tutumlar,** İstanbul: TÜGİAD Yayınları, Simge Ofis Matbaacılık, 1992.

Tümer, Günay., Abdurrahman Küçük. **Dinler Tarihi,** İstanbul: Milli eğitim Basımevi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 431, 1996.

Türkdoğan, Orhan. **Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme,** İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları No: 44, 1988.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü, Ankara: TBMM Basımevi, 2001.

U.S. Bureau of Labor Statistics. Employment Situation Summary, July, Washington, DC. 2002a.

U.S. Bureau of Labor Statistics. Workers on Flexible and Shift Schedules in 2001 Summary, April, Washington, DC. 2002b.

Ülgen, Hayri., S. Kadri Mirze. **İşletmelerde Stratejik Yönetim,** İstanbul: Literatür Yayınları No: 113, Literatür Yayıncılık Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve ticaret Ltd. Şti, 2004.

Üstünel, Besim. **Ekonominin Temelleri,** Altıncı Bası Ankara: Ofset Yayıncılık, 1994.

Valesques, Manuel G. **Business and Ethics: Concepts and Cases,** New Jersey: Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 1988.

Vardy, Peter., Paul Grosch. **The Puzzle of Ethics,** New York: M. E. Sharpe Armonk, 1997.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet. **Borçlar Kanunu.** İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş., 1998.

Walton, Clarence. **Corporate Social Responsibilities,** California: Wadsworth Pub. Co. Inc., 1967.

Wambua, Paul M. **The Role of Civic Education in Achieving Cultural Synergy,** A Concept Paper Prepared for The Constitution of Kenya Review Commission (CKRC), Kenya, 2001.

Weber, Max. **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu,** (Çeviren: Zeynep Gürata), Ankara: Ayraç Yayınevi, 1997.

Weiss, Joseph W. **Business Ethics: A Managerial, Stakeholders Approach,** Belmont: Wadsworth Publishing Company, 1994.

Werner, Isabel. **Liderlik ve Yönetim,** (Çeviren: Vedat ÜNER), İstanbul: Rota Yayınları, 1993.

White, Thomas I. **Business Ethics,** New York: Macmillan Publications, Maxwell Macmill, 1993.

White, Thomas I. **Right and Wrong: A Brief Guide to Understanding Ethics**, New Jersey: Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, 1998.

Wong, Herbert Z. **Best Practices in Diversity Strategies and Initiatives,** Massachusetts: National Diversity Conference and Herbert Z. Wong & Associates Cambridge, 2001.

Yalçın, Aydın. **İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi,** Ankara: Aydoğdu Ofset, 1991.

Yener, Serhat. **Türk Ticaret Kanunu,** Ankara: Seçkin Yayınevi, 1998.

Yozgat, Osman. **İşletme Yönetimi,** 5. Baskı, İstanbul: Met-er Matbaası, 1983.

Yörükan, Yusuf Ziya. **Müslümanlık,** Ankara: Ankara üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları No: XV, 1978.

Zubitski, Y. D. Mtropolski, V. Kerov, vd. **Kapitalist Toplum,** Sekizinci Baskı, (Çeviren: Sevim Belli), Ankara: Sol Yayınları, 1995.

MAKALELER

Adler, Nancy J. "Global Leadership: Women Leaders", In Bill Mobley (ed.) Advances in Global Leadership, Volume 1. Greenwich, Conn.: JAI Press, 1999, pp.49-73.

Akgemci, Tahir, Adnan Çelik ve Şevki Özgener. "Sosyal Denetim Kavramına Genel Bir Yaklaşım (Değerlendirme)", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* Sayı: 23-24, Ekim 2000-Mart 2001, ss.9-21.

Akın, Adnan. "İşletmelerde İnsan Kaynakları Performansını Değerleme Sürecinde Coaching", *Cumhuriyet Üniversitesi IIBF Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2002, ss. 97-113.

Akman, Ayşe. "15 Mart Dünya Tüketiciler Günü" *Standart Dergisi,* Sayı: 375, Mart 1993, s.49.

Aksulu, İkbal. "İşletmeler Açısından Halkla İlişkilerin Önemi", *Pazarlama Dünyası,* Sayı: 27, 1991, ss.22-23.

Aldemir, Ceyhan., Ömür Neczan Timurcanday Özmen ve Yasemin Arbak. "Pandoranın Kutusu: Bir Örgüt Kültürü Öyküsü", *11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi,* 22-24 Mayıs, Afyon, 2003, ss.443-444.

Anderson, Stella E., Betty S. Coffey ve Robin T. Byerly. "Formal Organizational Initiatives and Informal Workplace Practices: Links to Work–Family Conflict and Job-Related Outcomes", *Journal of Management,* (6), 2002, pp.787–810.

Andrews, Kennetth R. "Ethics in Ethics" at Ethics At Work, *Harward Business Review Paperback,* President and Fellows of Harvard College, 1991.

Arat, Melih. "Şirketin Mıknatısı: Vizyon", *Power Aylık Ekonomi Dergisi,* Ocak 1998, ss.121-123.

Argyris, Chris. "Teaching Smart People How to Learn", *Harvard Business Review* 69 (3), 1991, pp.99-109.

Ataç, Deniz. "İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları", *E.İİBF Dergisi,* Cilt: 18, 1982, Sayı: 1, ss.101-107.

Atkinson, John. The Changing Corporation, D. Clutterbuck (Ed.), "New Patterns of Work", Aldershot, Hants: Gower Publishing Co., Ltd., 1985, pp.13-34.

Austen-Smith, Jerry. "People Empowerment", *Logitics Information Management,* Vol.8, No.6, 1994, pp.28-31.

Aydemir, Muzaffer., Orhan Adıgüzel. "İş Ahlakının Kurumsallaşmasında Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü", *I. Türkiye Uluslararası İş ve Meslek Ahlakı Kongresi,* 17-19 Eylül 2003, ss.165-173.

Aytuğ, Semra. "Türkiye'de ve Batılı Ülkelerde Tüketicinin Korunması" *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Getirdikleri Paneli,* EBSO, İzmir, 21 Ekim 1995, ss.1-6.

Bağdadioğlu, Necmiddin. "Türkiye'deki Ahlaki Çürümenin İktisadi Kaynakları", *I. Türkiye Uluslararası İş ve Meslek Ahlakı Kongresi,* 17-19 Eylül 2003, ss.521-531.

Ballantyne, David. "Internal Relationship Marketing: A Strategy for Knowledge Renewal", *International Journal of Bank Marketing,* 18 (6), 2000, pp.274-286.

Baltaş, Acar. "Başarılı İnsanlara Koçluk", *Activeline*, Temmuz, Sayı: 40, 2003, s.1.

Bantel, Karen A., Susan E. Jackson. "Top Management and Innovations in Banking: Does the Composition of The Top Team Make a Difference?", *Strategic Management Journal, 10*, 1989, pp.107-124.

Barney, Jay. "Firm Resources and Sustained Competitive Advantage". J*ournal of Management,* 17, 1991, pp.99-120.

Barry, Norman. "Piyasa, Ahlak, Din ve Devlet"*, Liberal Düşünce Dergisi,* Sayı: 4, Güz 1996, ss.22-35.

Başaran, M. Şakir. "Yönetimde Etik Eğitimi", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu,* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı 1998, ss.60-65.

Beers, Thomas M. "Flexible Schedules and Shift Work: Replacing The '9-to-5' Workday?", *Monthly Labor Review,* June 2000, pp.33-40.

Benest, Frank. "Marketing Multi-ethnic Communities" in *Public Management*, December 1991, pp.1-14.

Benli, Abdurrahman., Gümüş, Mahir. "Bilgi Eksenli Bir Toplumsal Formasyona Geçişin İşgücünün Homojenliği Üzerindeki Etkileri", *I.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi,* 10-11 Mayıs, Hereke-Kocaeli, 2002, ss.579-598.

Bilgin, Mehmet Hüseyin. "Politik Yozlaşmaya Ekonomik Bir Bakış ve Türkiye İçin Alternatif Öneriler", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu,* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı 1998, ss.189-203.

Blackman-Sheppard, Gabrielle. (2004). "Executive Coaching", *Industrial and Commercial Training, Volume,* 36, Number 1, pp.5-8.

Blomeyer, Wolfgang. "Almanya'da İstihdam İlişkilerinin Esnekleştirilmesi Yönünde Denemeler", (Çeviren: Tankut Centel), *Çalışma Hayatında Esneklik,* Çeşme Altın Yunus, İzmir, 27-31 Ekim, 1993, ss.193-214.

Bouillon, Hardy. "Piyasa Ekonomisi, Özgürlük ve İnsan Hakları", *Liberal Düşünce Dergisi,* Sayı: 4, Güz 1996, ss.46-53.

Bowie, Norman. "New Directions in Corporate Social Responsibility", *Business Harizons,* July-August 1991, pp.57-60.

Bowman, Clif., Andrew Kakabadse. "Top Management Ownership of Strategy Problems", *Long Range Planning,* 30 (2), 1997, pp.197–208.

Bryan, John. H. (2001). "Diversity: a Strategic Business Imperative", *Executive Speeches,* January 2001: pp.41-46.

Brytting, Thomas. "Moral Support Structure in Private Industry: The Swedish Case", *Journal of Business Ethics* 16 (1997 Kluwer Academic Publishers, Printed in the Netherlands), 1997, pp.63-97.

Büken, Nüket Örnek., Erhan Büken. "Nedir Şu Tıp Etiği Dedikleri*?", sted*, Cilt: 11 Sayı 17, 2002.

Cadbury, Sir Adrian. "Ethical Managers Make Their Own Rules" at Ethics At Work, *Harvard Business Review Paperback,* President and Fellows of Harvard College, 1991, pp.3-7.

Carlson, Dawn S., Pamela L. Perrewe. "Instititutionalization of Organizational Ethics Though Transformational Leadership", *Journal of Business Ethics,* 14, 1995, pp.29-38.

Carroll, Archie B. "The Pyramid of Corporate Social Responsibility" *Business Harizons,* July-August 1991, pp.37-44.

Carson, Thomas L. "Bribery and Implicit Arguments: A Reply to Philips" *Journal of Businesss Ethics,* February 1987, pp.124-134.

Carter, C. Michael. "America's 50 Best Companies for Minorities", *Fortune,* July 9, 2001, pp.122-127.

Centel, Tankut. "Türkiye'de Yeni İstihdam Türleri ile İş İlişkilerinin Esnekleştirilmesi", *Çalışma Hayatında Esneklik,* Çeşme Altın Yunus, İzmir, 27-31 Ekim 1993, ss.239-253.

Ceylan, Canan. "Koçluk Davranışının Farklı Liderlik Tipleriyle İlişkisine Yönelik Bir Araştırma", *11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 22*-24 Mayıs, Afyon, 2003, ss.903-922.

Ceylan, Cengiz. "İktisadi Liberalizm'de Ahlak", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu,* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.297-307.

Childress, Michael T., Michal Smith-Mello ve Peter Schirmer. "Demographic Diversity", *Entrepreneurs and Small Business—Kentucky's Neglected Natural Resource,* 1998, pp.41-43.

Coff, Russell W. "Human Assets and Management Dilemmas: Coping With Hazards on The Road to Resource-Based Theory". *Academy of Management Review*, 22 (2), 1997, pp.374-402.

Çelik, Adnan., İsmail Göktürk, Dündar Kök ve Mehmet Yılmaz. "Bürokrasi ve Etik: Kahramanmaraş Kamu Kurumları ve Özel İşletmelerinde Karşılaştırmalı Bir Uygulama", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu,* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.23-41.

Çelik, Sebahattin. "Emevi Devlet Otoritesinin Tesisinde Haccac B. Yusuf Es-Sakafi'nin Foksiyoner Rolü", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2003, Cilt: 1, Sayı: 1, ss.

Çoban, Orhan. "Organize Olmayan Sosyo-Ekonomik Sistemin Organize Bir kurumu: Rüşvet", *Amme İdaresi Dergisi,* 32/2 1999, ss.3-13.

Çolak, Aytül., Ayhan Gençler. "Bilgi Çağında Çalışma İlişkileri", *I.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi,* 10-11 Mayıs. Hereke-Kocaeli, 2002, ss.655-664.

Dean, Peter J. "Examining the Profession and the Practice of Business Ethics", *Journal of Business Ethics,* 16, 1997, pp.137-149.

Deck, Micheal C. "Stakeholder Theory", University of Colorado, *Corporate Codes and Ethics Programs Conference* at Denver 8-10 December 1994, pp.1-3.

Dewettinck, Koen., Jagdi Singh ve Dirk Buyens, "Psycholgical Empowerment in the Workplace: Revieving the Empowerment Effects on Critical Work Outcomes", *Vlerick Leuven Gent Working Paper Series* 29, 2003, pp.1-26.

Diken, Ahmet. "İşletmelerde İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk İlişkisi", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.469-480.

Dinah Payne, Cecily Raiborn and Jorn Askvik. "A Global Code of Bussiness Ethics", *Journal of Business Ethics,* 16, 1997, pp.127-130.

Dinger, Sandi L. "Creating a Sustainable Competitive Advantage: The Strategic Role of Diversity Management", State University of New York at Binghamton, 2005, pp.1-16.

Doğan, Selen. "İşletmelerde Personel Güçlendirmenin Önemi", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* Sayı: 29, 2003b, ss.177-203.

Doğan, Selen. "İşletmeleri Sürekliliğe Götüren Yol: Kurumsallaşma ve Önemi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1998, Sayı: 13, ss.143-168.

Dönek, Ekrem. "Türk Toplumunun İş Ahlakı ve Ekonomik Gelişmesinde Ahilik Kültürünün Yeri ve Önemi", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu,* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.434-444.

Dreachslin, Janice. L., Robert Weech-Maldonadob ve Kathryn H. Danskyb, (2004). "Racial and Ethnic Diversity and Organizational Behavior: A Focused Research Agenda for Health Services Management", *Social Science & Medicine,* Vol. 59, No. 5, 2004: pp.961-971.

Drucker, Peter. F. "The Next Society", *The Economist,* Nov. 1st, 2001.

Dunfee, Thomas W., Patricia Werhane. "Report on Business Ethics in North America", *Journal of Business Ethics,* 16, 1997, ss.189-195.

Edmondson, Vickie. C. ve Munchus, George. "Managing the Unwanted Truth: A Framework for Dissent Strategy", Journal of Organizational Change Management Vol. 20 No. 6, 2007; pp. 747-760.

Ege, İlhan., Ahmet Tanç, Onur Gözbaşı ve Şevki Özgener. "Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebecilik Meslek Ahlakına İlişkin Tutumları", *1. Uluslararası Türkiye İş ve Meslek Ahlakı Kongresi,* Hacettepe Üniversitesi İş ve Meslek Etiği Araştırma Merkezi (HÜEM), Ankara, Eylül-2003, pp.17-29.

Ehtiyar, Rüya. "Kültürel Sinerji: Uluslararası İşletmelere Yönelik Kavramsal Bir İrdeleme", *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (5), 2003, ss.66-78.

Eken, Musa. "Hükümet Programlarında Etik", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.485-490.

Ekonomi, Münir. "Türk İş Hukuku'nda Esnekleşme Gereği", *Çalışma Hayatında Esneklik,* Çeşme Altın Yunus, İzmir, 27-31 Ekim, 1993, ss.55.79.

El-Namaki, M. S. S. (1997). "Şirket Vizyonunun Yaratılması", (Çeviren: Turan Atılgan), *D.E.Ü.İİBF Dergisi,* Sayı: 1, 1997, ss.83-97.

Ely, Robin. J., David A. Thomas. "Cultural Diversity at Work: The Effects of Diversity Perspectives on Work Group Process and Outcomes", *Administrative Science Quarterly,* 46, 2001. pp.229-273.

Enderle, G. "A Worldwide Survey of Business Ethics in the 1990s", *Journal of Business Ethics,* Volume 16, Number 14, 1997, pp. 1475-1483

England, George W. "Personal Value Systems of American Managers", *Academy of Management Journal,* No: 1, March 1967, pp.33-68.

Erdem, Ferda., Janset Özen. "Akademik Örgütlerde Rehbere Duyulan Güvenin Bir Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Boyutu Olarak Sivil Erdem Davranışını Geliştirmeye Etkisi", *10. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi,* 23-25 Mayıs, Antalya, 2002, ss.608-616.

Erdil, Oya., Halit Keskin. "Güçlendirmeyle, İş Tatmini, İş Stresi ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkiler: Bir Alan Çalışması", *İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi,* Cilt: 32, Sayı: 1, 2003, ss.7-24.

Erdoğan, Mustafa. "İslam ve Liberalizm", *Liberal Düşünce Dergisi,* Sayı: 4, 1996, ss.10-19.

Eyrenci, Öner. "Türkiye'de Çalışma Sürelerinin Esnekleştirilmesi", *Çalışma Hayatında Esneklik,* Çeşme Altın Yunus, İzmir, 27-31 Ekim 1993, ss.161-173.

Friedman, Milton. The Responsibility of Bussiness Is To Increase Its Profits", *New York Times,* September 1970.

Gareis, Karsten., Tobias Hüsing ve Sonja Müller. "Multi-locational Work and the Region", *eChallenges,* Bologna, 22-24 October 2003, pp.1-15.

Garvin, David A. "Building a Learning Organization*", Harvard Business Review* July-August 1993, pp.81-88.

Gilbert, Larry. "International Business Ethics in Western Europe", *Intrnational Conference, Academy of Business Administrative Science,* Barcelona, July 12-14 1999, pp.1-11.

Goldsmith, Marshall. "Değişimin Koçu Olun", *Excellence Executive*, Nisan, Sayı: 49, 2001, p.3.

Goleman, Daniel. "What Makes a Leader*?", Harvard Business Review,* November-December, 1998, pp.93-102.

Gottlieb, Jonathan Z., Jyotsna Sanzgiri. "Towards an Ethical Dimension of Decision Making in Organizations", *Journal of Business Ethics,* 15, 1996, pp.75-85.

Gökdayı, İsmail. "Yozlaşan Kamu Yönetimi'nde Etik İkilemler, İlkeler ve Etik Kültür", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.43-57

Göktürk, İsmail., Mehmet Yılmaz ve Dündar Kök. "Temel Kaynaklardan Hareketle Türk Devlet Geleneğinde Meşruluğun Dayanakları", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu*, 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.99-113.

Guth, William D., Renato Tagiuri. "Personal Values and Corporate Strategy", *Harvard Business Review,* No.5, September-October, 1965, pp.123-132.

Güloğlu, Tuncay. "Sosyal Güvenlik ve Popülist Hükümet Politikaları", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.405-416.

Güloğlu, Tuncay. "Yeni Teknolojilerin Çalışma İlişkilerine Etkileri", *I.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 10*-11 Mayıs. Hereke-Kocaeli, 2002, ss.599-605.

Harris, James R., Charlotte D. Sutton. "Unraveling the Ethical Decision-Making Process. Clues from an Empirical Study Comparing *Fortune* 1000 Executives and MBA Students" *Journal of Business Ethics,* 14, 1995, pp.5-17.

Haşlak, İrfan., Burhanettin Duran. "Liberal Demokrasinin Etiğini Tartışmak: Toplulukçu Eleştiriler", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.85-97.

Heijltjes, Marielle., Rene Olie ve Ursula Glunk. "Internationalization of Top Management Teams in Europe", 21 (1), 2003: pp. 89-97.

Herndon, Neil C. Jr. "New Context for Ethics Education Objectives in a College of Business: Ethical Decision-Making Models", *Journal of Business Ethics,* 15, 1996, pp.101-110.

Ho, Christine D. "How Does Diversity Affect Performance: A Mediatin Process Model", Working Paper Human Reource Management, Employee Relations and Organisation Studies, Number 16, The University of Melbourne, 2000, pp.1-39.

Hueck, Götz. "Almanya'da Çalışma Sürelerinin Esnekleştirilmesine Yönelik Çalışmalar", (Çeviren: Öner Eyrenci), *Çalışma Hayatında Esneklik,* Çeşme Altın Yunus, İzmir, 27-31 Ekim 1993, ss.103-128.

Ivancevich, John. M., Jacqueline A. Gilbert. (2000). "Diversity Management: Time for A New Approach", *Public Personnel Management,* Vol. 29, No.1, Spring: pp.75-92.

Jackson, Susan. E., Joan F. Brett, Valerie I. Sessa, Dawn M. Cooper, Joan A. Julin ve Karl Peyronnin. "Some Differences Make a Difference: Individual Dissimilarity and Group Heterogeneity as Correlates of Recruitment, Promotions, and Turnover", *Journal of Applied Psychology,* 76, 1991, pp.675-689.

Johnson, Brent. "Business Ethics in China: First Steps", *ISBEE Newsletter* June 2002 p.4.

Jun, Jong. S., Hiromi Muto. "The Hidden Dimensions of Japanese Administration: Culture and Its Impact, " *Public Administration Review,* 65, 1995, pp.125-134.

Jung, Dong j., Bruce J. Avolio. "Effects of Leadership Style and Followers' Cultural Orientation on Performance in Group and Individual Task Conditions", *Academy of Management Journal,* 42 (2), 1999, pp.208-218.

Kamp, Annette. "Diversity Management in a Danish Context – towards a Multicultural or Segregated Working Life", *Dansk Sociologkongres,* Danish National Institute for Social Research Copenhagen, Denmark. 2003, pp.1-12.

Karp, H. B., Sammour, Heal Y. "Workforce Diversity: Choices In Diversity Training Programs & Dealing With Resistance to Diversity", *College Student Journal,* Vol.34, Issue 3, 2000, pp.451-459.

Kelly, Erin., Frank Dobin. "How Affirmative Became Diversity Management", *American Behavioral Scientist,* Vol. 41, No.7, 1998, pp.960-984.

Keyton, Joann., Steven C. Rhodes. "Sexual Harassment: A Matter of Individual Ethics, Legal Definitions, or Organizational Policy?" *Journal of Business Ethics,* Vol. 16, 1997, pp.129-146.

Kirby, Susan L., Orlando C. Richard. "Impact of Marketing Work-Place Diversity On Employee Job Involvement and Organizational Commitment", *The Journal of Psychology,* 140 (3), 2000, pp.367-377.

Knight, Don., Craig L. Pearce, Ken G. Smith, Judy D. Olian, Henry P. Sims, Ken A. Smith, ve Patrick Flood. "Top Management Team Diversity, Group Process, and Strategic Consensus", *Strategic Management Journal,* 20, 1999, pp.445–465.

Konrad, A. R. "Business Managers and Moral Sanctuaries", *Journal Bussiness of Ethics,* 1, 1982, pp.195-200.

Köktaş, M. Emin. "Toplumsal ve Siyasal Hayatımızda İhmal Edilen Bir Değer: Ahlak", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.3-9.

Kumar, Rajesh., Andersen, Poul Houman. "Inter Firm Diversity and The Management of Meaning in International Strategic Alliances*", International Business Review,* 9, 2000: pp.237–252.

L' Etang, Jacquie. "Ethical Corporate Social Responsibility: A Framework for Managers", *Journal of Business Ethics,* 14, 1995, pp.125-132.

Lado, Augustine A., Mary C. Wilson. "Human Resource Systems and Sustained Competitive Advantage: A Competency-Based Perspective", *Academy Of Management Review*, 19 (4), 1994, pp.699-727.

Laufer, William S., Diana C. Robertson. "Corporate Ethics Initiatives: As Social Control", *Journal of Business Ethics,* 16, 1997, pp.29-48.

Leininger, Carol., Rue Yuan. "Aligning International Editing Efforts with Global Business Strategies", *IEEE Transactions on Professional Communication,* Vol. 41, No. 1, March 1998, pp.16-23.

Linowes, Richard G., Tomasz Mroczkowski, Keiko Uchida ve Akira Komatsu. "Using Mental Maps to Highlight Cultural Differences: Visual Portraits of American and Japanese Patterns of Thinking", *Journal of International Management,* 6, 2000: pp.71–100.

Lipton, Mark. "Vizyonun Somutlaştırılması", *Executive Excellence,* Yıl: 1 Sayı: 1, Ekim 1997, ss.15-16.

Litvin, Deborah R. "The Discourse of Diversity: from Biology to Management", Organization 4 (2), 1997, pp.187–210.

Litz, Reginald A. "A. Resource-based-view of the Socially Responsible Firm: Stakeholder Interdependence, Ethical Awareness, and Issue Responsiveness as Strategic Assets", *Journal of Business Ethics* 15, 1996, pp.155-163.

Louks, Vernon R. Jr. "A CEO Looks at Ethics", *Business Harizons,* March-April 1987, pp.2-6.

Lu, Xiaohe. "Business Ethics in China: First Steps", *ISBEE Newsletter* June 2002 p.3.

MacDonald, Heather. The *Diversity Industry,* New Republic, Vol. 209, Issue 1, 1993, pp.22-26.

March, James G. "Continuity and Change in Theories of Organizational Action", *Administrative Science Quarterly,* Volume 41, Number 2, 1996, pp. 278–287.

McGrath, Joseph E., Jennifer L. Berdahl ve Holly Arrow. "Traits, Expectations, Culture And Clout: The Dynamics of Diversity in Work Groups". In Diversity in Work Teams, S.

Jackson and M. Ruderman (Eds.), pp. 17–45. American Psychological Association, Washington DC, 1995.

McKenna, Richard J. "Explaning Amoral Decision Making: An External View of a Human Disaster", *Journal of Business Ethics,* 15, 1996, pp.181-194.

McLeod, Poppy L., Sharon A. Lobel. "The Effects of Ethnic Diversity on Idea Generation in Small groups". *Academy of Management Best Paper Proceedings,* 1992, pp. 227-231.

McNeely, Madeline., André Thomas ve Tanya Cruz Teller. Cultural Bridges: Diffusing the Diversity, Youthbuild USA Diversity Working Group Staff, HUD Youthbuild Management Institute, July 2001, pp.1-25.

Mengüç, Bülent. "Organizational Consequences, Marketing Ethics and Salesforce Supervision: Further Empirical Evidence", *Journal of Business Ethics,* 14, 1998, pp.133-152.

Mercan, Birol. "Liberalizmin Temel İlkeleri"*, S.Ü.Karaman İİBF Dergisi*, Sayı 3, 2002, ss.186-194.

Mesquita, Batja., Robert Walker. "Cultural Differences in Emotions: A Context for Interpreting Emotional Experiences", *Behaviour Research and Therapy,* 41, 2003: pp.777–793.

Milton-Smith, John. "Business Ethics in Australia and New Zealand", *Journal of Business Ethics* 16, 1997, pp.185-197.

Mor Barak, Michal E. "The Inclusive Workplace: An Ecosystems Approach to Diversity Management", *Social Work,* Volume. 45, Number 4, 2000, pp.339-346.

Moynihan, Lisa M., Randall S. Peterson. "A Contingent Configuration Approach to Understanding The Role of Personality in Organisational Groups". *Research in Organisational Research,* 23, 2001, pp.327–378.

Mueller Price, Karin. "Diversity and the Bottom Line", *Harvard Management Update*, April 1998, pp.41-46.

Murphy, Patrick E. "Corporate Ethics Statements: Current Status and Future Prospects", *Journal of Business Ethics,* Volume 14, 1995, pp.127-140.

Near, Janet. P. ve Miceli, Marcia. P. "Organizational Dissidence: The Case of Whistleblowing", Journal of Business Ethics, Vol. 4, No. 1, 1985, pp.1-16.

Nwachukwu, Saviour L. S., Scott J.Vitell, Jr. "The Influence of Corporate Culture on Managerial Ethical Judgements" *Journal of Business Ethics,* Volume 16, 1997, pp.157-176

Oliver, Paul., Francine N. Silverstein, Alison Jacobs Wice ve Robert Hahn. "Basic Strategies in Dealing with Workplace Diversity Issues", *European Management Journal,* 21 (1), 2003, pp.89-97.

Ostapski, S.Andrew., John Oliver and Gaston T. Gonzalez. "The Legal and Ethical Components of Executive Decision-making: A Course for Business Mangers", *Journal of Business Ethics,* 15, 1996, pp.171-179.

Örücü, Edip., Recep Kılıç ve Taşkın Kılıç. "Cam Tavan Sendromu ve Kadınların Üst Düzey Yönetici Pozisyonuna Yükselmelerindeki Engeller: Balıkesir İli Örneği", *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi,* Cilt: 4, Sayı: 2, 2007, ss.117-135.

Özalp, İnan., H. Zümrüt Tonus. "Paydaş Teorisi (Stakeholder Theory) ve Freeman, Donaldson-Preston, Mitchell-Angle-Wood ve Carroll'un Paydaş Teorisine Yaklaşımlarının İncelenmesi", *11 Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 22*-24 Mayıs 2003, Afyon, ss.161-176.

Özcan, A. Şahin. "Tüketicinin Korunması", *Standart Dergisi,* Sayı: 414, Haziran 1996, ss.125-128.

Özel, Hüseyin. "Piyasa Ekonomisi ve Ahlaki Değerler" *Asomedya,* Ankara Sanayi Odası Aylık Yayın Organı, Mart 2002, ss.61-80.

Özgen, Hüseyin., A. Kadir Varoğlu ve Tamer Kılıç, "Lider Eğitim ve Gelişim Programı: Kara Harp Okulu Uygulama Modeli", *11.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi,* 22-24 Mayıs, Afyon, 2003, ss.895-902.

Özilhan, Tuncay, "TÜSİAD İş Ahlakı İlkeleri", *Görüş Dergisi,* Ocak 2001, ss.14-16.

Öztürk, Namık Kemal. "Kamu Yöneticilerinin Kararlarında Etik Değerler", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu,* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi, İ.İ.B. F., Adapazarı, 1998, ss.11-21.

Pava, Moses L. "Criteria for Evaluating the Legitimacy of Corporate Social Responsibility", *Journal of Business Ethics,* 16, 1997, pp.137-147.

Pava, Moses L., Joshua Krausz. "The Association Between Corporate Social Responsibility and Financial Performance: The Paradox of Social Cost", *Journal of Business,* Volume 15, 1996, pp.121-157.

Pelled, Lisa Hope, Kathleen. M. Eisenhardt, And Kathrine R. Xin, "Exploring The Black Box: An Analysis of Work Group Diversity, Conflict, and Performance", Administrative Science Quarterly, 44 (1), 1999, pp.1-28

Pinkston, Tammie S., Archie B. Carroll, "A Retrospective Examination of CSR Orientations: Have They Changed?", *Journal of Business Ethics,* Volume 15, 1995, pp.199-206.

Pointa, Se´bastien., Val Singh. "Defining and Dimensionalising Diversity: Evidence from Corporate Websites across Europe", European Management Journal, Vol. 21, No. 6, 2003, pp. 750–761.

Prewitt, Edward. "Personality Tests in Hiring: How to Do It Right", *Harvard Management Update Newsletter*, October 1998, pp.8-9.

Pringle, Judith., Jeniffer Scowcroft. "Managing Diversity: Meaning and Practice in New Zealand Organisations", *Asia Pacific Journal of Human Resources,* 34 (2), 1996, pp.28-43.

Queneau, Herve., Baniyelme Zoogah. "Preference Discrimination and Faculty Diversity", *The Social Science Journal,* 39, 2002, pp.483–488.

Randolph, Alan W. "Why is it so Hard to Achieve?", *Organizational Dynamics,* Volume 29, Issue 2, November 2000, pp.94-107.

Richard, Orlando C. "Racial Diversity, Business Strategy and Firm Performance: A Resource-Based View", *Academy of Management Journal,* 43, 2000, pp.64-77.

Robertson, Diana C., Nigel Nicholson. "Expressions of Corporate Social Responsibility in U.K.Firms", *Journal of Business Ethics,* 15, 1996, pp.195-106.

Rozin, Paul. "Five Potential Principles for Understanding Cultural Differences in Relation to Individual Differences", *Journal of Research in Personality,* 37, 2003: pp.273-283.

Sacconi, Lorenzo., Simone de Colle ve Emma Baldin, "The Q-RES Project: The Quality of the Social and Ethical Responsibility of Corporations: Guidelines for Management", Universita Cattaneo Castellanza, *CELE- Centre for Ethics, Law&Economics,* January 2002, pp.1-48

Sarıtaş, İlyas. "İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu 24-26 Aralık 1997,* Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.447-454.

Saruhan, Şadi Can., Özdemirci, Ata. "Kurum, Ürün ve Marka İmajının Oluşmasında Poüler Kültürün Yeri ve Önemi: Çok Partili Dönemin yükselen Sektörleri Üzerine Geçmişe Yönelik Bir İnceleme", *11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi,* 22-24 Mayıs, Afyon, 2003, ss.471-488.

Scahill, Patricia L., Jonathan Barry Forman."Allowing Phased Retirement Helps Both Employees and Employers", *The Newsletter of the Society of Actuaries,* 13, March 2002.

Selznick, Phillip. "Institutionalism "Old" and "New"", Administrative Science Quarterly, Volume 41 Number 2, June 1996, pp. 270–277.

Sinclair, Amanda. "The Tyranny of a Team Ideology", *Organization Studies* 13 (4), 1992, pp.611-626.

Singh, Jang B., Emily F. Carasco. "Business Ethics, Economic Development and Protection of Environment in the New World Order", *Journal of Business Ethics,* Volume 15, 1996, ss.97-107.

Soni, Vidu. "A Twenty-First-Century Reception for Diversity in the public sector: A Case Study", *Public Administration Review,* September/October, Vol. 60, No.5, 2000, pp.395-408.

Stauffer, David. "Cultural Fit: Why Hiring Good People is No Longer Good Enough", *Harvard Management Update,* March 1998a, pp.28-37.

Stauffer, David. "You, Listen Up: A Brief Hearing on the Most Neglected Communication Skill", *Harvard Management Update,* July, Vol. 3, Issue 7, 1998b, pp.10-11.

Şahim, Zeki. "Baskı Grupları ve Etik", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.495-517.

Şahin, Mehmet. "İşletme Yönetimi ve Sosyal Sorumluluk Kavramı", *A.Ü.İİBFDergisi*, Cilt.2, Sayı: 1, 1984, ss.55-66.

Şen, Mustafa Lütfi. "Yönetimde Yozlaşmanın Önlenmesinde Yönetsel Etik Yaklaşımı", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu,* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.165-173.

Şencan, Hüner. "İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları ve Sosyal Sorumluluk Biriminin Örgütlenmesi", *İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi,* Cilt: 6, Sayı: 2, 1987, ss.15-24.

Taka, Iwao. "Business Ethics in Japan", *Journal of Business Ethics* 16, 1997, pp.99-108.

Tenekecioğlu, Birol. "İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları", Eskişehir: *Eskişehir Ticari İlimler Akademisi Dergisi,* Cilt: 13, Sayı No: 2, 1977, ss.42-47.

Thomas, R. Roosevelt, Jr. "From Affirmative Action to Affirming Diversity", *Harvard Business Review,* 90 (2), 1990, pp.107-117.

Thomas, R. Roosevelt, Jr., "The Concept of Managing Diversity" in The Bureaucrat, *The Journal for Public Managers,* Winter, 1991-2, pp.41-44.

Tınar, Mustafa Yaşar. (2002). "İşsizlik ve Esneklik Ekseninde İş Güvencesi", *İşveren Dergisi,* Mart, ss.40-45.

Timur, Hikmet., Mustafa Kılıç, Mahmut Arslan ve M. D. Aydın. "Kamuda Norm Kadro ve Reorganizasyon Çalışmalarında Temel Sorunlar", *11 Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 22*-24 Mayıs, Afyon, 2003, ss.300-308.

Tone Hosmer, Laure. "Trust: The Connecting Link Between Organizational Theory and Philosophicial Ethics", *Academy of Management Rewiev,* 1995, pp.394-396.

Toprak Karaman, Zerrin. "Kamu Politikalarının Yarattığı Politik Yabancılaşma ve Çevre Ahlakı", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu,* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.135-136.

Tosun, Kemal. "Çevre Bozulması ve Biz", *İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi,* Yıl: 2, Sayı: 8, İstanbul, 1978, ss.1-8

Tsalikis, John., Michael S. LaTour. "Bribery and Extortion in International Business: Ethical Perceptions of Greeks Compared to Americans", *Journal of Business Ethics 14, 1995,* pp.49-64.

Turan, Güngör. "Türk Endüstri İşletmelerinde Sosyal Sorumluluk Anlayışı ve Çalışanlarına Karşı Sorumlulukları Üzerine Bir Araştırma", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu,* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.273-283.

Upchurch, Randall S., Sheila K. Ruhland, "The Organizational Bases of Ethical Work Climates in Lodging Operations as Perceived by General Managers" *Journal of Business Ethics,* 15, 1996, pp.83-93.

Uslu, Salim. "İş Etiğinde Geleneği ve Yeniliği Harmanlayabilmek." *Görüş*, Sayı: 46 (Ocak-Şubat 2001), ss.84-86.

Ünsür, Ahmet. "Geleneksel Türk Kültüründe İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.544-554.

Üsdiken, Behlül., Sibel Yamak. "Türkiye'de Yönetici Seçkinler: Kimdirler ve Değişirler mi?", *10. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi,* 23-25 Mayıs, Antalya, 2002, ss.821-823.

Van Birgelen, Marce., Ko De Ruyter ve Martin Wetzels. "Conceptualizing and Isolating Cultural Differences in Performance Data in International High-Tech Industrial Markets", *Industrial Marketing Management,* 30, 2001: pp.23–35.

Vyakarnam, S. A., A. Myers Bailey and D. Burnett. "Towards an Understanding of Ethical Behaviour in Small Firms", *Journal of Business Ethics* 16, 1997, pp.125-136.

Webley, Simon. "Values Inherent in The Interfaith Declaraction of International Business Ethics", *British North American Research Association*, 1998, pp.1-3.

Welch, Edward J. "Business Ethics in Theory and Practice: Diagnostic Notes" *Journal of Business Ethics* Volume 16, 1997, pp.9-13.

Wentz, Laurel. "Diverse Best", *Advertising Age,* Vol. 73, Issue 3, 2002, pp.17-18.

Wiersema, Margarethe F., Karen A. Bantel. "Top Management Team Demography and Corporate Strategic Change", *Academy of Management Journal,* 35, (1), 1992, pp.91-121.

Wilkinson, Adrian. "Empowerment: Theory and Practice", *Personnel Review,* Vol.27, No.1, 1998, pp.40-56.

Winstanley, Diana., Woodall, Jean. ve Heery, Edmund. "Business Ethics and Human Resource Management: Themes and Issues", Personnel Review, Vol. 25 No. 6, 1996, pp. 5-12.

Wise, Lois Recascino., Mary Tschirhart. "Examining Empirical Evidence on Diversity Effects: How Useful Is Diversity Research for Public-Sector Managers?", *Public Administration Review,* September/October, Vol. 60, No.5, 2000, pp.386-394.

Yaşar, Selçuk. "Ahlak Çöküntüsü", *Mesaj-7,* İzmir, Kasım 1993.

Yeh, Ryh-song. "Downward Influence Styles in Cultural Diversity Settings", *International Journal of Human Resource Management*, 6 (3), 1995, pp.626-640.

Yıldırım, Engin., Mehmet Duman. "Kapitalizm, Piyasa ve Ahlak", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu,* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı 1998, ss.285-295.

Yurtsever, Gülçimen. "Rüşvet ve Türkiye", *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu,* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998, ss.305-310.

Yüksel, Öznur. Murat, Güven. "Sanal Örgütlenmeler: Enformasyon Teknolojilerinin İşletmelerin Örgüt Yapısına ve Rekabet Gücüne Yansıması", *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi,* Cilt: 3, Sayı: 3, 2001, ss.111-124.

Yüksel, Öznur., Erkutlu, Hakan. "Personel Güçlendirme-Empowerment", *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi,* Cilt: 5, Sayı: 1, 2003, ss.131-141.

Zel, Uğur., "İş Arenasında Kadın Yöneticilerin Algılanması ve Kraliçe Arı. Sendromu" *Amme İdaresi Dergisi,* 35/2, 2002, ss. 39-48.

DİĞER KAYNAKLAR

Altıntaş, Ramazan. "İbn Miskeveyh'in Adalet Anlayışı", http: //www.cumhuriyet.edu.tr/ akademik/fak_ilahiyat/der2/1RAltintas.htm (12.12.2003).

Association for Practical and Professional Ethics (APPE), "History of the Association", http: //www.indiana.edu/~appe/index.html (03.10.2003).

Atzmon, Ariella. "Sympathy and Empathy in the Conceptualization of the Other: The Case of Israel", York, 1997, http: //www.ariela.org/sym.html.

Auxillium West. "Corporate Culture", Waterford Drive, 1996, http: //www.auxillium.com/ culture.htm, pp.1-5. (10.10.1998).

Avşar, Zakir. "Reklamların Tüketici Politikası Yönünden Değerlendirilmesi Denetimi ve Türkiye", http: //www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/zakiravsarreklam/reklamlarin tuketicipolitikasi.htm (20.02.2003).

Barutçugil, İsmet. "Farklılıkların Etkin Yönetiminin Yararları ve Temel İlkeleri", http: //www.yenibir.com/v2/kariyerdestek/articledisplay/yenibiryasam/1,, lmt~0@lc~1@viewid~455048, 00.html. 2004 (16.08.2004).

Beckers, Theo. "Human Capital in Leisure: Promoting Empowerment and Managing Cultural Diversity", 2004, http: //www.worldleisure.org/ (04.04.2004).

Beyaz Nokta Vakfı (BNV), "Yüksek İş Ahlakı Projesi", http: //www.beyaznokta.org.tr (25.06.2003).

Blackstone, H. "When The Line is Crossed", *Shearman & Sterling International Law Firm,* 2004*,* http: //www.shearman.com/publications/oped/ft_harrasment.html (23.03. 2004).

BSR (Business for Social Responsibility), "BSR History", http: //www.bsr.org/Meta/ about/BSRHistory.cfm. (28.10.2003).

Bush, Kim. "Flexible Work Options", Context Institute, 2001, http: //www.context.org/ICLIB/IC37/Bush1.htm (20.10.2002).

CANADIAN POLICY RESEARCH NETWORK. "Compressed Workweek", 2001, www.jobquality.ca/indicator_esch002.shtm (27.10.2002).

Centre for Research Ethics (CRE), "About CRE", Göteborg University, http: //www.cre.gu.se/ (29.09.2003).

Colero, Larry. "A Frame for Universal Principles of Ethics", Crossroads Programs Inc., http: //www.ethicc.ubc.ca/papers/invited/colero.htm., 1998. (05.06.1998).

Coşkun, Vahap. "Liberalizm Ve Türkiye", Liberal Düşünce Topluluğu & Association For Liberal Thinking, 1999. http: //www.liberal-dt.org.tr/guncel/VahapCoskun/ vc_liberalizm ve turkiye.htm (09.10.2003).

CSRwire. "Pitney Bowes Celebrates 'Diversity Around The World", 2004, http: //www.csrwire.com/article.cgi/52.html (24.03.2004).

DeLasmutt, Gary. "An Approach To Christian Ethics", http: //www.xenos.org/essays/ethapp. htm,. (02.03.1998).

Denhardt, Katryn G. "Responding to Ethical Challenges: Opportunities and Solutions", *Symposium on Ethics in the Public Sector Challenges an Opportunities for OECD Countries,* 20 November 1997, http: //www.oecd.org/puma/gvrnance/ ethics/symposium/denhert.htm. (05.03.1999).

Dibben, Mark R., Niki Panteli. "A Journey Towards the Processual Understanding of Virtual Organisations", 2000, www.alfred.north.whitehead.com/ajpt_papers/ vol01/ 01mrdnp. pdf. (10.11.2002).

ESGM (Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü). (2004). İstekle Emeklilik, http: //www.emekli.gov.tr/ emeklilik_2.html, (20.03.2004).

Etheredge, John M., Carolyn B. Erdener. "Ethical Decision Patterns in Four Countries: Contrasting Theoretical Perspectives", *International Society of Business,* Economics and Ethics, Tokyo 1996, http: //www.nd.edu/~ısbee/p-ether.htm., pp.1-10. (12.01.1998).

Ethics Resource Center (ERC), "ERC History", http: //www.ethics.org/history.html (27.09.2003).

Funeral Ethics Association, "Non-consequentalism", http: //www.fea.org/ethics/ sense1.htm. (09.09.1997).

Funeral Ethics Association. "Consequentalism" http: //www.fea.org/ethics/sense1.htm. (12.01.1998a).

Funeral Ethics Association. "Ethics", http: //www.fea.org/ethics/sense1.htm. (12.08.1998b).

Gayeski, Diane. M. "How to Create Learning Systems that Sustain Strong Organizational Cultures", OmniCom Associates, New York, April 11, 1998, http: //www.omnicomassociates.com/ culture.htm. pp.1-5, (18.03.2001).

Gilman, Stuart Ph.D. "Realigment and Public Sector Ethics: The Neglected Management Problem in the New Public Administration", *Sypmposium on Ethics in the Public Sector: Challenges and Opportunities for OECD Countries,* 20 November 1997 http: //www.oecd.org/puma/gvrnance/ ethics/Syposium/gilman.htm. (10.12.1998).

Gupta, J. L., Mohamed Sulaiman. "Managerial Perceptions of Ethical Issues in Bankıng in Malaysia: An Empirical Study", International Society of Bussines, Economics and Ethics, http: //www.nd.edu/~ısbee/p-gupta.htm., Tokyo, 1996, pp.1-7. (12.12.1998).

Hacettepe Üniversitesi İşletmecilik Meslek Etiği Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜEM), "Avrupa İş Ahlakı Ağı Türkiye Branşı (EBEN-TR)", http: //www.huem.hacettepe.edu.tr/sayfa3.html (25.09.2003).

Hagberg, Richard., Julie Heifetz, "Corporate Culture /Organizational Culture: Understanding and Assessment", Hagberg Consulting Group, 2000, http: //www.hcynet.com/html/ articles/ understanding.culture.htm. (04.03.2001).

Hall, Brain. "Company Information", ALCOA http: //www.values/vti.htm., Santa Cruz 1998, pp.1-5 (12.12.1998).

Harrison, Lars G. "Code of Business Ethics", http: //www.altika.com/leadership/ archives/ ıssues96/ethics.htm. (28.06.1998).

Hızlıalp, Fikret. "Tao ve Konfüçyüs Felsefeleri (Taoculuk ve Konfüçyüsçülük) Taoizm (Taoısme) - Konfüçyanizm (Confucıanısme)", http: //historicalsense.com/Archive/ tao-confuc_2.htm, (15.06.2003).

IABS (International Association for Business and Society), "History", http: //www.pitt.edu/~ethics/General/esocial.html (27.10.2003).

IEP, "Rule Utilitarianism", The Internet Encylopedia of Philosophy, The University of Tennessee at Martin, http: //www.utm.edu/research/iep/r/ruleutil.htm., (09.09.1997).

IFAC (International Federation of Accountants), "Ethics Committe", http: //www.ifac.org/ Ethics/, 2003 (25.09.2003).

IMA (Institute of Management Accountants), "Ethics Center", http: //www.imanet.org/ ima/sec.asp, 2003 (25.09.2003).

Jowett, Benjamin. "Plato", The Concise Columbia Encyclopedia, New York: The Macmillan Company, 1992, http: //www.deamon.ilt.colombia.edu/ academic/digitext/bio-plato.htm., (07.08.1998).

Jubb P. B., MA ACA. "On the Definition of Whistleblowing and Its Applicability to the Accountants'Audit Function", *International Society of Business,* Economics and Ethics, Tokyo 1996, http: //www.nd.edu/~ısbee/p-jubb.htm., pp.1-10. (07.05.1998).

Kay, Charles D. "Justice as Fairness" 20 January 1997, http: //truth.wofford.edu/ ~kayed/justice.htm. (10.07.1999).

Kay, Charles D. "Notes on Utilitarianism", 1997, http: //www.wofford.edu/~kaycd/ util.htm., (09.09.1998).

Kihule, Arnold. "Institutionalization of Business Ethics in A Liberalized Economy: A Challenge for Tanzania", Ardhi Institute, Dar-es-salam, Tanzania, http: //www.nd.edu/~ısbee/p-kihual.htm. (18.08.1998).

Kirschner, Bruce A. Wingspread Conference: Funding Strategies for Restoration of the Areas of Concern in the Great Lakes Basin Summary Report, International Joint Commission, 1996, http: //www.ijc.org/rel/boards/annex2/wingrap.html (20.04.2004).

Korean Business Ethics Institute (KBEI), http: //www.ethics.org/i_korea.html, (29.09.2003).

Korten, David. "Limits to Social Responsibility of Business", *The people Centered Development Forum (PCD),* June 1 1996, http: //iisd1.iisd.ca/pcdf/ 1996/19korten.htm. (02.01.1999).

Korten, David. "The Responsibility of Business to the Whole", *The people Centered Development Forum (PCD),* May 20 1997, http: //iisd1.iisd.ca/pcdf/ 1997/responsibility.htm. (02.01.1999).

Koskinen, Marja-Kaarina., Ada Schreiner and Beverly Fiorella. "Work of The Subcommittee Defining The Code of Ethics as Part of The Education Committee's Work", IAMLT Assembly of Delegates 1992, http: //www.iamit.se/publications/ethics.htm. (10.10.1998).

LABAT-Anderson. "Final Social Audit Report", 1997, http: //www.fex.com/fex/la15.htm., (11.10.1998).

LaFollette, Hugh. "Truth in Ethical Relativism", Journal of Social Philosophy, http: //www.etsu-th.edu/philos/faculty/hugh/relative.htm., 1991, pp.146-154. (13.07.1998).

Lane, Micheal R. "Improving American Business Ethics in Three Steps", at The CPA Journal Online http: //www.luca.com/cpajournal/old/10428236.htm, February 1997, (03.10.1998).

Lee, Heejin. "Virtual Organizations, Teams and Office", 2001, www.brunel.ac.uk/ ~cssthhl/DistanceLearning/CS5084A (26.03.2002).

Lee, Jagoo., Hun-Joon Park. "Ethical Contexts of Korean Chaebols: An Exploratory Study with an Emphasis on Members", International Society of Business, Economic and Ethics, Tokyo 1998, http: //www.nd.edu/~ısbee/p-lee.htm. (10.10.1998).

Lee, Keneth., H. Nissenbaum and J.Dierkers. "A Discussional of Deontolojical and Consequentalist Frameworks" http: //www.princeton.edu/~kenlee/pub/cs29/ week5.htm. (17.04.1999)

Mascia, Matteo. "The New Europe: Transformation and Environmental Issues", *Report on the Third International Conference on Ethics and Environmental Policies,* 1998, http: //www.cep.unt.edu/news/Lanza.htm., (12.05.1998).

McClain, James. E. "Diversity in Business", Santa Barbara, California, http: //www.novatrain.com/articles.html, 1998 (08.05.2004).

McMullen, Brian. "Cultivate Right Culture to Retain Employees", American City Business Journals Inc. 1998, http: //seatle.bcental.com/seattle/stories/editorial3.htm, pp.2-5, (04.04.2001).

McNamara, Carter. "Complete Guide to Ethics Management: An Ethics Toolkit of Managers", http: //www.mapnp.org/library/ethics/ethxgde.htm, April 1998, pp.1-18. (06.06.1998).

Metivier, Francis. "Method and Propositions for An Ethical Understanding of International Business: A Empirical-Inductive Conception-A Theoretical-Deductive Conception", *International Society of Business,* Economics and Ethics, Tokyo 1996, http: //www.nd.edu/~ısbee/p-metivier.htm., (11.11.1998).

Microsoft, "Diversity at Microsoft", 2004, http: //www.microsoft.com/diversity/ events.htm (04.04.2004).

Mullin, Jef., Mike Meeks. "Non-threatening Evangelism Through Bridge Events", 2003, http: //www.pastors.com/article.asp?ArtID=4104 (20.04.2004).

Navran, Frank J. "Ethical Dilemmas in The Everyday Workplace", http: //www.navran.com/Newsletter/93-01/01-93c.htm., Atlanta 1998b, (06.06.1998).

Navran, Frank J. "Ethics Audits You Get What You Pay For", at http//www.navran.com/ Newsletter/96-04/04-96b.htm., Atlanta 1996b, pp.1-4. (06.06.1998).

Navran, Frank J. "Getting The Word Out Communicating Ethical Commitment", at http: //www.navran.com/Newsletter/96-04/04-96.htm. Atlanta 1996a, pp.1-3. (06.06.1998).

Navran, Frank J. "The Ethics Committee: Role and Responsibilities", at http: //www.navran.com/ Newsletter/96-07/07-96a.htm., Atlanta 1998, pp.1-4. (06.06.1998).

Navran, Frank J. "The Individual's Role in Shaping Organizational Ethics", at http: //www.navran.com/Articles/Eth-Ind-Role.htm., Atlanta 1998a, pp.1-8. (06.12.1998).

Navran, Frank J. "The Role of The Ombudsman" at http: //www.navran.com/Newsletter/92-01/01-92.htm., Atlanta 1992, pp.1-2. (06.06.1998).

ODTÜ Meslek ve İş Etiği Topluluğu, http: //www.metu.edu.tr/home/ wwwmiet/hakkimizda.php (30.09.2003).

OECD, Kamu Hizmetinde Etik: Güncel Konular ve Uygulama, (Çeviren: TÜSİAD), Yayın No TÜSİAD-T-9-63, 2003 www.tusiad.org.tr (22.09.2003).

Özbek, Mehmet Ferhat. "Toplumsal Yaşamda Empati", *Akademik Bakış,* Cilt: 1, Sayı: 1, 2004, s10. http: //www.tdcif.org/e-dergi/arc_view.php?ex=5 (20.05.2004).

Öztürk, Hazife. "Etik Alanında Temel Yaklaşımlar", http: //www.ato.org.tr/etik/ yaklaşımlar.htm. (08.12.1998).

Parsa, Faramarz., William M. Lankford. "Business Students'views of Ethics: A Situational Analysis", University of West Georgia, http: //www.westga.edu/~busn/b-quest/1998/ethics.htm. (16.06.1999).

Pinto, Caroline. B. "Diversity in Action Evaluating: the *Personal Effectiveness in Diversity",* ICDR Australia Pty Ltd Intercultural & Community Development Resources October 2000, www.icdr.com.au (06.06.2004).

Pitney Bowes, Diversity Strategic Plan 2001: Meeting Business Challenges in the Next Century. 2001, www.pitneybowes.com (20.03.2004).

Preston, Alyson. "Job Sharing: A New Trend in Alternative Work Arrangements", Monster Work-from-Home Advisor, 2002, http: //www.monster.com/jobsharing.htm (25.10.2002).

Reeve, Diane. "Business Ethics&Culture", University of Lincolnshire and Humberside, 1997/1998, http: //seit.humber.ac.uk/staff/dreeve/Teaching/BUS082/Resources. htm. (17.04.1998).

Reklam Özdenetim Kurulu (RÖK), "Uluslararası Reklam Uygulama Esasları" http: //www.rok.org.tr/urue.html (26.09.2003).

Sanal Terapi. Empati, 2004, http: //www.geocities.com/sanalterapi/empati.html, (04.05.2004).

SBE (The Society for Business Ethics), History http: //www.pitt.edu/~ethics/ General/esocial.html (27.10.2003).

Scully, Gerald W. "Multiculturalism and Economic Growth", National Center for Policy Analysis Report No: 196, August 1995, at http: //condor.depaul.edu/ethics/ ncpa.htm. (02.02.1998).

Seygang, Gill. "Examing Local Currency Systems: A Social Audit Approach" Leeds Metropolitan University, *International Journal of Community Currency Research,* Volume 1, 1997, http: //www.geog.le.ac.uk., pp.1-10. (12.10.1998).

SHRM (SOCIETY FOR HUMAN RESOURCE MANAGEMENT). "Diversity Training", http: //www.shrm.org/diversity/training1.asp, 2004c, (27.03.2004).

SHRM (SOCIETY FOR HUMAN RESOURCE MANAGEMENT). "How is a Diversity Initiative Different from My Organization's Affirmative Action Plan?", http: //www.shrm.org/diversity/diversityvsaffirmaction.asp, March 27, 2004b, (27.03.2004).

SHRM (SOCIETY FOR HUMAN RESOURCE MANAGEMENT). "What are The Components of A Successful Diversity Initiative?", 2004e, http: //www.shrm.org/diversity/ initiative.asp (27.03.2004).

SHRM (SOCIETY FOR HUMAN RESOURCE MANAGEMENT). "What is The "Business Case" for Diversity?", 2004d, http: //www.shrm.org/diversity/ businesscase.asp (27.03.2004).

SHRM (SOCIETY FOR HUMAN RESOURCE MANAGEMENT)."How Should My Organization Define Diversity?", http: //www.shrm.org/diversity/ definingdiversity.asp March 27, 2004a, (27.03.2004).

Sims, Ronald R. "The Challenge of Ethical Behavior in Organizations", *Journal of Business Ethics,* Dordrecht July 1992, http: //www.construct.haifa.ac.il/ ~danielp/soc/sims.htm. pp.1-12. (08.01.1998).

Smith, John W. "What Is Ethics?", *Information's Ethics,* http: //poe.virginia.edu/ ~jws3g/cs110Ethics.htm. (11.08.1998).

Spear, Roger. "Social Audit and the Social Economy: Approaches and Issues", *CRU, Open University* Keynes, UK, 1997, http: //www.ny.airnet.nejp/ccij/ spear-ze.htm. s.3, (18.11.1997).

Spretnak, Charlene. "Ten Key Values", California 1997, http: //www.greens.org/ California/p1-10k.v.htm. (19.01.1998).

St. Petersburg Center for Business Ethics and Corporate Governance, "About the St. Petersburg Center for Business Ethics", Russia, http: //www.ethicsrussia.org/aboutus.html (30.09.2003).

Sugarman, Barry. "The Manager's Role in Building An Ethics-Friedndly Organization", *Lesley College School of Management,* 1996, http: //www.lesley.edu/faculty/sugarman/ unit5.htm., pp.1-7 (12.07.1998).

Süzer Demirel, Hande. "Yasa Zoruyla Kadın Yönetici!" http: //www.capital.com.tr/ c/0207/kadin.asp, 2002, (24.03.2004).

Şenver, Bülent "Etik Değerler", http: //www.elegans.com.tr/52/haber040.html (25.09.2003).

Texas Instruments, "Diversity at TI", www.ti.com/corp/docs/diversity/ worldwd.shtm. 2004 (03.04.2004).

The Australian Association for Professional and Applied Ethics (AAPAE), "Why An Association?" http: //www.arts.unsw.edu.au (11.10.2003).

The Center for Business Ethics (CBE), "History", http: //ecampus.bentley.edu/dept/cbe/ aboutcbe/history.html (11.10.2003).

The Department of Human Resource Education of Illinois University, "Organizational Culture", http: //hre.ed.uiuc.edu/class/votec38911/sld019.htm. (11.11.1998).

The Department of Philosophy of Texas A&M University, "TeleologicalTheories", 1996, http: //www.phil.tamu.edu/~sdantel/Noter/96class7.htm. (17.11.1998).

The Ethics Officer Association (EOA), "About the EOA", http: //www.eoa.org/AboutEOA.asp, (26.09.2003).

The Institute for Business & Professional Ethics (IBPE), "About DePaul The Institute for Business & Professional Ethics", DePaul University, Chicago, 2001, http: //commerce.depaul.edu/ethics/html/about/about.shtml (29.09.2003)

The Institute for Global Ethics (IGE), "About the Institute", http: //www.globalethics.org/about/default.html, (04.10.2003).

The International Business Ethics Institute (IBEI), "About IBEI", http: //www.business-ethics.org/about.asp (08.10.2003)

The International Society of Business, Economics, and Ethics (ISBEE), "About ISBEE", http: //www.isbee.org/ (08.10.2003)

The Markkula Center for Applied Ethics, "About the Center", http: //www.scu.edu/ethics/ about/about.html (29.09.2003).

Todorov, Valery. Managing Cultural Differences in Organizations, 2004, http: //home.skif.net/~todorov/034.htm#top (01.07.2004).

Toplumsal Saydamlık Hareketi Derneği (TSHD), http: //www.saydamlik.org/turkce.html (23.09.2003).

Transparency International (TI), "TI History", http: //www.transparency.org/about_ti/ history.html, (10.09.2003).

Transparency International (TI). "Transparency International Corruption Perceptions Index 2002", Berlin, 28 August 2002, http: //www.transparency.org/cpi/index.html#cpi (23.02.2002).

Tüketici Koruma Derneği (TÜKODER), "TÜKODER Kimdir?" http: //www.tuketicikoruma.org/tukoderkimdir/hier.php (24.09.2003).

Türkiye Etik Değerler Merkezi Vakfı (TEDMER), "TEDMER Hakkında", http: //www.tedmer.org/hakkinda.htm. (23.09.2003)

Umezu, Mitsuhiro. "Ethics and The Japanese Miracle: Characteristics and Ethics Japanese Business Practice", *International Society of Business,* Economics and Ethics, Tokyo 1996, http: //www.nd.edu/~ısbee/p-umezu.htm. (17.07.1998).

Vanberg, Viktor J. "Anayasal İktisat, Ahlak ve Ekonomik Düzen Politikasi", (Çeviren: Melek Seferoğlu), http: //www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/vanberg-melek-anayasal_iktisat.htm#_ftnref8 (10.06.2003).

Velasques, Manuel., Claire Andre, Thomas Shanks, S.J., and Michel J. Meyer. "Thinking Ethically: A Framework for Moral Decision Making", Issues in Ethics V.1, N.1, http: //www.scu.edu/ethics/practing/decision/approach.htm., (10.11.1998).

Vendley, William F. "Values and The Commercial Sexual Exploitation of Children", http: //www.acapa.org.ca/p/socual.htm. (17.10.1998).

Walker, Robert., Susan Flanagan. "Ethical Imperative", http: //www.webnet/~sio/TSE300.htm. (22.11.1998).

Wharton, J. G. "What is Empathy?", 2001, http: //www.axiomatic.net/ragnar/ empathy.html. (12.12.2003)

Wokutch, Richard E., Jon M. Shepard. "Corporate Social Responsibility, Morality, and The Maturing the Japanese Economy", *International Society of Business,* Economics and Ethics, Tokyo, 1996, http: //www.nd.edu/~ısbee/p-wokut.htm. (02.01.1999).

Xiaoue, Lu. "On Economic and Ethical Value" Shanghai Academy of Social Sciencies, http: //www.depaul.edu/ethics/evalue.html. pp.1-8. (17.04.1998).

Yaşar, Ahmet. "İGİAD'a Dair", www.igiad.com (26.12.2003)

Yazıcı, Naci (2003). "Nietzsche ve Liberalizm", http: //www.filozof.tripod.com/ nyazici1.html (03.05.2003).

Yıldız, Sema., Derya Özyılmaz, D. ve Onur Ayan. "Uluslararası İşletmelerde Eğitim ve Geliştirme", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Uluslararası Kalite Yönetimi Yüksek Lisans Programı, Mayıs 2002, http: //www.insankaynaklari.gokceada.com/iky09.html#_ftn3 (11.05.2004). ss.1-10.

Hıfzıssıha Kanunu. http: //www.mc.metu.edu.tr/yonetmelik/hifzissihha.html.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. Birinci Basım, İstanbul: Say Yayınları, 1996.

_____, Ethics, *Videomaker Magazine,* http: //www.videomaker.com/~bigrace/kirkweb/AFC/ AFC17.htm. (10.10.1997a).

_____, "Tüketici Dosyası: Türkiye'de Tüketicinin Korunması Konusunun Gelişimi", *Standart Dergisi,* Sayı: 427, Temmuz 1997, s.92.

_____, "What is Ethics?", *Videomaker Magazine,* http: //www.wideomaker.com/~bigrace/kirkweb/ AFC/AFC97.html. (10.10.1997b).

İş Ahlakı ile İlgili Kuruluşlar ve Linkleri

Association for Practical and Professional Ethics (APPE), http: //www.indiana.edu/~appe/

Association for Practical and Professional Ethics http: //www.appe.org/

Beyaz Nokta Vakfı (BNV), http: //www.beyaznokta.org.tr/

Business Ethics Teaching Society, http: //www.usi.edu/bets/index.htm

Business for Social Responsibility (BSR), http: //www.bsr.org/

Centre for Innovation in Corporate Responsibility, http: //www.cicr.net/

Centre for Research Ethics (CRE), Göteborg University, http: //ww.cre.gu.se/

Corporate Social Responsibility Europe, www.csreurope.org/

Corporate Social Responsibility News, www.csrnews.com/

E-Center for Business Ethics, http: //e-businessethics.com/

ECS2000: Ethics Compliance Management System, http: //ecs2000.reitaku-u.ac.jp/

EIBE Institute for Responsible Business, www.nyenrode.nl/

Electronic Privacy Information Center, http: //www.epic.org/

Ethics Resource Center (ERC), http: //www.ethics.org/

European Business Ethics Network (EBEN), http: //www.eben.org/

Funeral Ethics Association. http: //www.fea.org/

GoodCorporation, www.goodcorporation.com/

Hacettepe Üniversitesi İşletmecilik Meslek Etiği Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜEM), http: //www.huem.hacettepe.edu.tr/

ICIE International Center for Information Ethics, http: //www.capurro.de/icie-index.html

İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği, www.igiad.com/

Institute of Business Ethics, http: //www.ibe.org.uk/

International Association for Business and Society (IABS), http: //www.pitt.edu/~ethics/General/esocial.html

International Business Ethics Institute, www.business-ethics.org/

International Center for Information Ethics: http: //www.infoethics.net/

International Compliance Association, http: //www.int-comp.org/

Korean Business Ethics Institute (KBEI), http: //www.ethics.org/i_korea.html.

Latin American Business Ethics Network-ALENE Latin American Business Ethics Network-ALENE http: //www.geocities.com/ WallStreet/Exchange/7860/

ODTÜ Meslek ve İş Etiği Topluluğu, http: //www.metu.edu.tr/home/wwwmiet/

Social Accountability International, www.cepaa.org/

St. Petersburg Center for Business Ethics and Corporate Governance, http: //www.ethicsrussia.org/

The Australian Association for Professional and Applied Ethics (AAPAE), http: //www.arts.unsw.edu.au/

The Australian Business Ethics Network, http: //www.bf.rmit.edu.au/Aben/

The Business Ethics Network of Africa (BEN-Africa) http: //www.benafrica.org/

The Center for Business Ethics (CBE), http: //ecampus.bentley.edu/dept/cbe/ aboutcbe/

The Center for Ethics and Business, http: //www.ethicsandbusiness.org/

The Ethics Officer Association (EOA), http: //www.eoa.org/AboutEOA.asp/

The Institute for Business & Professional Ethics, http: //commerce.depaul.edu/ ethics/

The Institute for Global Ethics, http: //www.globalethics.org/

The Institute of Social and Ethical Accountability www.accountability.org.uk/

The International Business Ethics Institute (IBEI), http: //www.business-ethics.org/

The International Society of Business, Economics, and Ethics, http: //www.isbee.org/

The Markkula Center for Applied Ethics, http: //www.scu.edu/ethics/

The Society for Business Ethics (SBE), http: //www.pitt.edu/~ethics/ General/esocial.html.

Toplumsal Saydamlık Hareketi Derneği (TSHD), http: //www.saydamlik.org/

Transparency International (TI), www.transparency.de/

Tüketici Koruma Derneği (TÜKODER), http: //www.tuketicikoruma. org/

Türkiye Etik Değerler Merkezi Vakfı (TEDMER), http: //www.tedmer.org/

United States Office of Government Ethics: , http: //www.usoge.gov/

World Business Council for Sustainable Development, www.wbcsd.ch/

Zicklin Center for Business Ethics Research: http: //rider.wharton.upenn.edu/~ethics/zicklin

2. Basım

İŞ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ
UYGULAMALI EL KİTABI

Hüseyin Erol

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1319
İletişim No.: 15
ISBN: 978-605-320-225-7
© 2. Basım, Aralık 2016

İŞ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ UYGULAMALI EL KİTABI
Hüseyin Erol

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: İlker Öngel -igrafik@hotmail.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erol, Hüseyin.
İŞ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ UYGULAMALI EL KİTABI / *Hüseyin Erol*
2. Basım, X + 274 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-320-225-7
1. İş sağlığı ve güvenliği uygulamaları 2. İşveren ve çalışanların görev, yetki ve sorumlulukları
3. Çalışanların görev tanımları ve talimatları nelerdir?

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ..... **ix**

1. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNİN İŞLETME YÖNETİMİ AÇISINDAN ÖNEMİ **1**

1.1. Sağlık Programları 5
1.2. Güvenlik Programları 5
1.3. Eğitim Programları 6

2. GENEL DEĞERLENDİRME **9**

2.1 İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülük Başlangıç Tarihleri 9
2.2. Tanımlar 9
2.3. Yükümlülükler 11
2.3.1. İşverenin Yükümlülükleri 11
2.3.1. İşverenin Yükümlülükleri 11
2.3.1.1. Genel Yükümlülükleri 11
2.3.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yükümlülüğü 12
2.3.2. Çalışanların Yükümlülükleri 13
2.4. Yaptırımlar 14
2.4.1. İşverene Yaptırımlar 14
2.4.2. Çalışana Yaptırımlar 20

3. PLANLAMA 21

3.1. Organizasyon Şeması 22
3.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Personel Listesi 23
3.3. Çalışan Temsilcisi Seçimi ve Atanması 24
3.3.1. Çalışan Temsilcisi Adaylarının Belirlenmesi 24
3.3.2. Çalışan Temsilcisinin Nitelikleri 24
3.3.3. Çalışan Temsilcisi Sayısının Belirlenmesi 24
3.3.4. Çalışan Temsilcilerinin Seçilme veya Atanma Şartları 25
3.4. İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu 27
3.4.1. Kurulun Kurulacağı İş Yerleri 27
3.4.2. Kurulun Kurulacağı Diğer İş Yerleri 27
3.4.3. Kurul Oluşumu 28
3.4.4. Kurulun Eğitimi 29
3.4.5. İSG Kurulunun Görev ve Yetkileri 29
3.4.6. İSG Kurulun Çalışma Usulleri 30
3.5. İş Güvenliği Uzmanı ve İş Yeri Hekimi Ataması 33
3.6. Yıllık Çalışma Planı 34
3.7. İş Yeri Dosyalama Sistemi 37
3.7.1. Özlük Dosyaları 37
3.7.1.1. Özlük Dosyasında Bulunması Gerekli Belgeler 38
3.7.1.2. Özlük Dosyasında Bulunması Gerekli Örnek Formlar 39
3.7.2. İş Yeri Dosyalama Prosedürü 53
3.7.2.1. Sosyal Güvenlik Kurumu 53
3.7.2.2. Türkiye İş Kurumu 53
3.7.2.3. İş Sağlığı ve Güvenliği 53
3.7.2.4. İş Yeri Ortamında Asılması Zorunlu Belgeler 56
3.8. Eğitim Çalışmaları 59
3.8.1. İşverenin Yükümlülükleri 59
3.8.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimleri 59
3.8.3. Özel Politika Gerektiren Grupların Eğitimi 60
3.8.4. Eğitimin Maliyeti ve Eğitimde Geçen Süreler 60
3.8.5. Çalışanların Yükümlülükleri 60
3.8.6. Eğitim Süreleri ve Konuları 61
3.9. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Yürütülmesi 69
3.9.1. İşverenin, İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri ile İlgili Yükümlülükleri 69
3.9.2. İş Yeri Sağlık ve Güvenlik Birimi 70
3.9.3. İş Sağlığı Hizmetlerinin Yürütülmesi 71

3.10. Kişisel Koruyucu Malzemeler 72
3.10.1. Genel Hükümler 72
3.10.2. Kişisel Koruyucu Donanımların Değerlendirilmesi ve Seçimi 73
3.10.3. Kişisel Koruyucu Malzemelerin Kullanım Kuralları 73
3.11. İş Güvenliği Uzmanlarının Görev Yetki ve Sorumlulukları 75
3.11.1. İş Güvenliği Uzmanlarının Nitelikleri ve Görevlendirilmeleri 75
3.11.2. İş Güvenliği Uzmanlarının Görevleri 75
3.11.3. İş Güvenliği Uzmanlarının Yetkileri 77
3.11.4. İş Güvenliği Uzmanlarının Yükümlülükleri 77
3.11.5. İş Güvenliği Uzmanlarının Çalışma Süreleri 78
3.12. İş Yeri Hekiminin Görev Yetki ve Sorumlulukları 79
3.12.1. İş Yeri Hekimlerinin Nitelikleri ve Görevlendirilmeleri 79
3.12.2. İş Yeri Hekimlerinin Görevleri 79
3.12.3. İş Yeri Hekiminin Yetkileri 83
3.12.4. İş Yeri Hekiminin Yükümlülükleri 84
3.12.5. İş Yeri Hekimlerinin Çalışma Süreleri 85
3.13. Risk Analizi 86
3.13.1. İşveren Yükümlülüğü 86
3.13.2. Risk Değerlendirmesi Ekibi 86
3.13.3. Risk Değerlendirmesi 87
3.13.4. Tehlikelerin Tanımlanması 87
3.13.5. Risklerin Belirlenmesi ve Analizi 89
3.13.6. Risk Kontrol Adımları 90
3.13.7. Dokümantasyon 90
3.13.8. Risk Değerlendirmesinin Yenilenmesi 91
3.14. Acil Durum Eylem Planı 97
3.14.1. İşverenin Yükümlülükleri 97
3.14.2. Çalışanların Yükümlülük ve Sorumlulukları 97
3.14.3. Acil Durum Planı 98
3.14.4. Acil Durumların Belirlenmesi 98
3.14.5. Önleyici ve Sınırlandırıcı Tedbirler 98
3.14.6. Acil Durum Müdahale ve Tahliye Yöntemleri 99
3.14.7. Görevlendirilecek Çalışanların Belirlenmesi 99
3.14.8. Dokümantasyon 100
3.14.9. Acil Durum Tatbikatı 100
3.14.10. Acil Durum Planının Yenilenmesi 101
3.14.11. Çalışanların Bilgilendirilmesi ve Eğitim 101
3.15. Disiplin Yönetmeliği 137

3.16. İş Sağlığı ve Güvenliği İç Yönetmeliği 148
3.17. Patlamadan Korunma Dokümanı 155
3.17.1. Patlayıcı Madde Korunma Dokümanı Hazırlanacak Yerler 155
3.17.2. Patlayıcı Madde Korunma Dokümanı Dışında Olan Yerler 156
3.17.3. Patlayıcı Madde Korunma Dokümanında Neler Olmalı? 156
3.17.4. Patlayıcı Madde Korunma Dokümanı Ne Zaman Hazırlanır? 156
3.18. Mesleki Yeterlilik Belgesi 164
3.18.1. Mesleki Yeterlilik Belgesi Nedir? 164
3.18.2. Mesleki Yeterlilik Belgesinin Kanuni Dayanağı ve Para Cezası 164
3.18.3. Mesleki Yeterlilik Belgeleri Nelerdir? 165
3.18.4. Mesleki Yeterlilik Belgesi Hangi İş Kolları İçin Gereklidir? 165
3.18.5. Mesleki Yeterlilik Kurumu Mesleki Yeterlilik Belgesi Zorunluluğu Getirilen Mesleklere İlişkin Tebliğ 172
3.19. İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları 174
3.19.1. İş Kazaları 174
3.19.1.1. İş Kazası Nedir? 174
3.19.1.2. Hangi Kazalar İş Kazası Sayılır? 174
3.19.2. Meslek Hastalıkları 176
3.19.2.1. Meslek Hastalığı Nedir? 176
3.19.2.2. Meslek Hastalığı Tespit Edilmesindeki Şartlar Nelerdir? 177
3.19.2.3. Meslek Hastalığı Çeşitleri Nelerdir? 177
3.19.3. İş Kazası ve Meslek Hastalıklarının Kayıt ve Bildirimi 178
3.19.4. İş Kazası ve Meslek Hastalıklarının Hukuki ve Cezai Sorumlulukları 178
3.19.4.1. Cezai Yaptırımlar 178
3.19.4.2. Tazminat Davaları 180
3.19.4.2.1. Maddi Tazminat 180
3.19.4.2.2. Manevi Tazminat 182
3.19.4.2.3. Rücu (Geri Alma) Tazminatı 182
3.20. Çalışma Süreleri ve İzinler 186
3.20.1. Çalışma Süreleri 186
3.20.1.1. Normal Çalışma Süresi Nedir? 186
3.20.1.2. Kısmi Süreli Çalışma Nedir? : 186
3.20.1.3. Telafi Çalışması Nedir? : 186
3.20.2. Fazla Çalışma Süreleri 187
3.20.2.1. Fazla Çalışma Nedir? 187
3.20.2.2. Fazla Çalışma Yapılamayacak İşler 187
3.20.2.3. Fazla Çalışma Yaptırılmayacak İşçiler 187

3.20.2.4. Fazla Çalışma Yaptırılacak İşçinin Onayı 188
3.20.3. Günde 7.5 Saat ve Altı Çalışma Yapılacak İşler 188
3.20.3.1. Günde Azami 7.5 Saat Çalışılabilecek İşler 188
3.20.3.2. Kimler 7.5 Saatten Fazla Çalıştırılamaz 189
3.20.3.3. Günde 7.5 Saatten Daha Az Çalışılması Gereken İşler 189
3.20.4. Vardiyalı Çalışma Süreleri 189
3.20.4.1. İşçi Postaları Nasıl Düzenlenmelidir? 189
3.20.4.2. Kimler Gece Çalıştırılmaz? 190
3.20.4.3. Gece Çalışmalarında Kimlerin Ücretinden İndirim Yapılamaz? 190
3.20.4.4. Gece Çalışma Süresi Nasıl olmalı? 190
3.20.4.5. İşçi Postalarının Değişme Süresi Nasıl Olmalıdır? 190
3.20.4.6. Posta Değişiminde Dinlenme Süresi Nedir? 190
3.20.4.7. Ara Dinlenmesi 191
3.20.4.8. Hafta Tatili 191
3.20.4.9. İsim Listelerinin İşkur'a Bildirimi 191
3.20.5. İşçinin İzin Hakları 191
3.20.5.1. Ücretsiz İzin 191
3.20.5.2. Yol İzni 192
3.20.5.3. Evlenme İzni 192
3.20.5.4. Hamilelik İzni 192
3.20.5.5. Doğum İzni 192
3.20.5.6. Süt İzni 192
3.20.5.7. Yeni İş Arama İzni 193
3.20.5.8. Hafta Tatili İzni 193
3.20.5.9. Hastalık İzni 193
3.20.5.10. Ölüm İzinleri 193
3.20.5.11. Ulusal Bayram ve Genel Tatillerde İzin 193
3.20.5.12. Yıllık Ücretli İzin Süreleri 193
3.20.5.13. Yıllık İzinde Çalışma Yasağı 194
3.20.5.14. Toplu İzin Nasıl Verilir? 194
3.20.5.15. Kimler Toplu İzin Uygulaması Dışında Tutulabilir? 194
3.20.5.16. Mevsimlik veya Kampanya İşlerinde Yıllık Ücretli İzin Nasıldır? 194
3.20.5.17. Geçici İş İlişkisiyle Çalışan İşçilerin Yıllık Ücretli İzinleri Nasıldır? 194
3.20.5.18. Yıllık İzin Kurulu Nerelerde olmalı? 194

4. ÖLÇME–KONTROL 195

4.1. İkaz ve Uyarı Levhaları 195
4.1.1. Tanımlar 195
4.1.2. İşverenin Yükümlülükleri 196
4.1.3. Çalışanların Bilgilendirilmesi ve Eğitimi 196
4.2. Görev Tanımları 197
4.2.1. Görev Tanımı Nedir? 197
4.2.1. Görev Tanımının Faydaları Nelerdir? 197
4.2.3. Görev Tanımında Bulunması Gereken Temel Bilgiler Nelerdir? 197
4.2.4. Çalışan Açısından Yararları Nelerdir? 197
4.3. Görev Talimatları 215
4.3.1. Görev Talimatı Nedir? 215
4.3.2. Talimatların Sebepleri Nelerdir? 215
4.4. Periyodik Kontroller 238
4.4.1. Mekanik Ekipmanların Periyodik Kontrolleri 240
4.4.2. Elektrik Tesisatı ve Sistemleri Periyodik Kontrolleri 244
4.4.3. Çevresel Periyodik Ölçümler 245
4.4.4. Makine ve Taşıt Periyodik Kontroller 246
4.4.5. Yangın ve Yangın Ekipmanlarının Periyodik Kontrolleri 249
4.4.5.1. Yangın Çeşitleri, Yangın Türleri ve Kullanılacak Yöntemler 249
4.4.5.2. Yangın Ekipmanları Periyodik Kontroller 250

5. İNCELEME-DENETİM 253

5.1. İş Sağlığı ve Güvenliği Denetlemeleri 253
5.2. İSG Operasyon Kontrol Formu 254
5.3. Aylık Mutfak-Yemekhane Denetleme Formu 258
5.4. Aylık Tuvalet-Lavabo Denetleme Formu 262

6. SONUÇLAR 263

6.1. Genel Denetleme Kontrol Konuları 263
6.2. Mermer & Maden Ocakları İlave Denetim Kontrol Konuları 266
6.3. Elliden Fazla İşçi Çalıştıran İş Yerleri İçin İlave Kontrol Konuları 267

YARARLANILAN KAYNAKLAR 269

SUNUŞ

İş sağlığı ve güvenliği alanında ülkemiz, geçmişten gelen 100 yılı aşkın bir mevzuat ve uygulamaya sahiptir. Çok sayıda kanun, tüzük, yönetmelik vb. den oluşan bu karmaşık mevzuat; özellikle 4857 ve 6331 sayılı İş Kanunu hazırlık çalışmaları ve Avrupa Birliği'ne sunduğumuz Ulusal Program'da yer verilen mevzuat uyum taahhütleri çerçevesinde yeniden ele alınmış, hatta AB normlarına birebir uygun hâle getirilerek pek çoğu yürürlüğe konulmuştur.

4857 İş Kanunumuzun Beşinci Bölümü; 1475 sayılı İş Kanunu'nun "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği" kavramını daha geniş kapsamlı ve AB Mevzuatının da benimsediği evrensel bir kavram olan "İş Sağlığı ve Güvenliği" olarak değiştirmiş ve düzenlemiştir. Bu kapsamda, çıkartılan tüm yönetmeliklerde de aynı kavrama sadık kalınmıştır.

Bu değişimin temel felsefesi; sadece tehlikelerin önlenmesi değil, risklerin değerlendirilmesi, risklerle kaynağında mücadele edilmesi suretiyle çalışanların yanı sıra işletmelerimizi ve üretimin güvenliğini birlikte sağlamaktır. Bu üçlü sacayağı gerçekleştiği takdirde İş Sağlığı ve Güvenliğinin temel felsefesi olan; Çalışanın, İşletmenin ve Üretimin güvenliği sağlanmış olacaktır.

4857 ve 6331 sayılı İş Kanunu ve ilgili yönetmelikler çerçevesinde getirilen ve ülkemiz için çok yeni olan bu yükümlülüğün en önemli ayağını oluşturan "Yönetim Planlaması, Kontrol Sistemleri, Ölçüm Planlamaları, İnceleme ve Denetim metodolojileri" konusunu ele alınıp incelenmiştir. İş sağlığı ve güvenliği kapsamına giren işletmelere kılavuz niteliğinde kullanabileceğine inandığımız bu kitabı kazandırmış olmaktan mutluluk duymaktayım.

Bu kitabın hazırlanmasında emeğini esirgemeyen Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Yardımcı Doçent Ali Rıza İNCE Bey'e de saygılarımı sunarım

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Kanunlar

1. 4857 Sayılı İŞ Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
2. 6331 Sayılı İŞ Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
3. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu
4. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
5. 3146 Sayılı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
6. 6645 Sayılı İş Sağlığı Güvenliği Kanunu İle Bazı KHK'lerde Değişiklik Yapan Kanun

Yönetmelikler

1. Alt İşverenlik Yönetmeliği
2. Asansör Yönetmeliği
3. Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
4. Asgari Ücret Yönetmeliği
5. Askeri İş Yerleri ile Yurt Güvenliği İçin Gerekli Maddeler Üretilen İş Yerlerinin Denetimi, Teftişi ve Bu İş Yerlerinde İşin Durdurulması Hakkında Yönetmelik
6. Balıkçı Gemilerinde Yapılan Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmeli

7. Basınçlı Ekipmanlar Yönetmeliği
8. Basit Basınçlı Kaplar Yönetmeliği
9. Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik
10. Biyolojik Etkenlere Maruziyet Risklerinin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik
11. Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik
12. Çalışanların Gürültü ile İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik
13. Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
14. Çalışanların Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Korunması Hakkında Yönetmelik
15. Çalışanların Titreşimle İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik
16. Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği
17. Çalışma Hayatına İlişkin Üçlü Danışma Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
18. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Yönetmeliği
19. Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
20. Denetim Görevlilerinin Uyacakları Mesleki Etik Davranış İlkeleri Hakkında Yönetmelik
21. Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkında Yönetmelik
22. Ekranlı Araçlarla Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
23. Elektrik İç Tesisleri Yönetmeliği
24. Elektrik ile İlgili Fen Adamlarının Yetki Görev ve Sorumlulukları Hakkında Yönetmelik
25. Elektrik Kuvvetli Akım Tesisleri Yönetmeliği
26. Elektrik Tesislerinde Topraklamalar Yönetmeliği
27. Elektronik Tebligat Yönetmeliği
28. Elle Taşıma İşleri Yönetmeliği
29. Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyona Dair Yönetmelik
30. Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik
31. Geçici veya Belirli Süreli İşlerde İş Sağlığı ve Güvenliği Hakkında Yönetmelik
32. Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği

33. Haftalık İş Günlerine Bölünemeyen Çalışma Süreleri Yönetmeliği
34. Hazırlama, Tamamlama ve Temizleme İşleri Yönetmeliği
35. Hijyen Eğitimi Yönetmeliği
36. İlkyardım Yönetmeliği
37. İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği
38. İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik
39. İş Hijyeni Ölçüm, Test ve Analizi Yapan Laboratuvarlar Hakkında Yönetmelik
40. İş Kanununa İlişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliği
41. İş Kanununa İlişkin Fazla Çalışma ve Fazla Sürelerle Çalışma Yönetmeliği
42. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği
43. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik
44. İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik
45. İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği
46. İşçi Ücretlerinden Ceza Olarak Kesilen Paraları Kullanmaya Yetkili Kurulun Teşekkülü ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik
47. İşkolları Yönetmeliği
48. İş Yeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik
49. İş Yeri Bina ve Eklentilerinde Alınacak Sağlık ve Güvenlik Önlemlerine İlişkin Yönetmelik
50. İş Yeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik
51. İş yerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmeli
52. İş yerlerinde İşin Durdurulmasına Dair Yönetmelik
53. Kadın Çalışanların Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik
54. Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
55. Kanserojen veya Mutajen Maddelerle Çalışmalarda Sağlık Ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
56. Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik
57. Kimyagerlik ve Kimya Mühendisleri Hakkındaki 6269 Sayılı Kanunun 6 ncı Maddesinin Uygulanması İle İlgili Yönetmelik
58. Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
59. Kişisel Koruyucu Donanımların İş Yerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmelik

60. Kişisel Koruyucu Donanım Yönetmeliği
61. Konut Kapıcıları Yönetmeliği
62. Korumalı İş Yerleri Hakkında Yönetmelik
63. Maden İş Yerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği
64. Makine Emniyeti Yönetmeliği (2006/42/AT)
65. Mal Bildiriminde Bulunulması Hakkında Yönetmelik
66. Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği
67. Mesleki Yeterlilik Sınav ve Belgelendirme Yönetmeliği
68. Muhtemel Patlayıcı Ortamlarda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemler İle İlgili Yönetmelik
69. Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
70. Postalar Hâlinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Özel Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
71. Resmi Mühür Yönetmeliği
72. Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik
73. Sağlık Kuralları Bakımından Günde Azami Yedi Buçuk Saat veya Daha Az Çalışılması Gereken İşler Hakkında Yönetmelik
74. Sağlık ve Güvenlik İşaretleri Yönetmeliği
75. Sanayi, Ticaret, Tarım ve Orman İşlerinden Sayılan İşlere İlişkin Yönetmelik
76. Sendika ve Konfederasyonların Denetim Esasları ve Tutacakları Defterler ile Toplu İş Sözleşmesi Sicili Hakkında Yönetmelik
77. Sosyal Güvenlik Kurumuna Yapılan Sigortalı ve İş Yeri Bildirimlerinin Bazı Kurumlara Yapılması Gereken Bildirimler Yerine Geçmesine Dair Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
78. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği
79. Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği
80. Taşınabilir Basınçlı Ekipmanlar Yönetmeliği,
81. Tebligat Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik
82. Tehlikeli ve Çok Tehlikeli Sınıfta Yer Alan İşlerde Çalıştırılacakların Mesleki Eğitimlerine Dair Yönetmelik
83. Toplu İş Sözleşmesi Yetki Tespiti İle Grev Oylaması Hakkında Yönetmelik
84. Toplu İş Sözleşmesinde Arabulucuya ve Hakeme Başvurma Yönetmeliği
85. Tozla Mücadele Yönetmeliği
86. Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi Yönetmeliği
87. Ücret, Prim, İkramiye ve Bu Nitelikteki Her Türlü İstihkakın Bankalar Aracılığıyla Ödenmesine Dair Yönetmelik

88. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği
89. Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği
90. Yapı Müteahhitlerinin Kayıtları İle Şantiye Şefleri ve Yetki Belgeli Ustalar Hakkında Yönetmelik
91. Yıllık Ücretli İzin Yönetmeliği
92. Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik
93. Yüzdelerden Toplanan Paraların İşçilere Dağıtılması Hakkında Yönetmelik

Tebliğler

1. Kişisel Koruyucu Donanımlarla İlgili Uyumlaştırılmış Ulusal Standartlara Dair Tebliğ
2. Mesleki Yeterlilik Kurumu Mesleki Yeterlilik Belgesi Zorunluluğu Getirilen Mesleklere İlişkin Tebliğ
3. Basınçlı Gazlı Tüplerin Dolum ve Periyodik Muayenesi Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğ
4. Harcırah Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 39)29188
5. Tozla Mücadele ile İlgili Uygulamalara İlişkin Tebliğ, 29137
6. Ahşap ve Ön Yapımlı Çelik ile Alüminyum Alaşımlı Bileşenlerden Oluşan Dış Cephe İş İskelelerine Dair Tebliğ,29124
7. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ 28989
8. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İş Yeri Tehlike Sınıfları Tebliği
9. İşveren Uygulama Tebliği 28398, Değ.28913
10. İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Çalışan Temsilcisinin Nitelikleri ve Seçilme Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğ,28750
11. Kişisel Koruyucu Donanımlar Teknik Komitesinin Oluşumu ve Görevlerine Dair Tebliğ,28736
12. Asbest Sökümü İle İlgili Eğitim Programlarına İlişkin Tebliğ28692
13. Kişisel Koruyucu Donanımların Kategorizasyon Rehberine Dair Tebliğ,28230
14. Kısa Vadeli Sigorta Kolları Uygulama Tebliği,27011
15. Yapı İşleri İnşaat, Makine ve Elektrik Tesisatı Genel Teknik Şartnamelerine Dair Tebliğ
16. Kişisel Koruyucu Donanımlarla İlgili Uyumlaştırılmış Ulusal Standartlara Dair Tebliğ

10. Basım

İŞLETME EKONOMİSİ VE YÖNETİMİ

Prof. Dr. Muammer Doğan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 173
İktisadi-İdari Bilimler No.: 31
ISBN: 978-605-133-075-4
© 10. Basım, Kasım 2016

İŞLETME EKONOMİSİ VE YÖNETİMİ

Prof. Dr. Muammer Doğan

© Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -Setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Doğan, Muammer.
İşletme Ekonomisi ve Yönetimi
Muammer Doğan
10. Basım, XVI+448 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-075-4
1. Girişimcilik 2. İşletme 3. Yönetim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu eser işletme ekonomisi ve yönetimi konusunda, özellikle, 2000'li yıllarda gerek literatürdeki gelişmeler gerekse iş dünyasındaki yeni uygulamalar dikkatle değerlendirilerek hazırlanmıştır. Eserde çağdaş işletmecilik alanında uluslararası nitelik kazanmış en son bilgiler, ilkeler, teknikler ve stratejiler sistematik bir şekilde incelenmiştir. İşletme konularının uluslararası niteliğinin her geçen gün arttığı dikkate alındığında; değerli okuyucuların bu eserde rasyonel işletmeciliğin temel ilke ve sorunları bakımından orijinal bir sentezini bulabileceklerini umut ediyorum.

Bunun yanı sıra, eserin 25 yılı aşkın bir süreden beri üniversitelerin değişik ünitelerinde ve farklı kademelerinde işletmecilikle ilgili dersleri okutmuş ve bu konularda çeşitli eserleri olan bir öğretim üyesinin bilimsel çerçevede mesleki bilgi ve deneyim birikimini de yansıtan yönü ile yaygın bir okuyucu grubunun ilgisini çekeceği kanısını taşıyorum.

Bu nedenlerle, değerli öğretim üyesi meslektaşlarımız ve öğretim görevlilerimiz öğrencilerini yeni bir disiplin doğrultusunda yönlendirmek hususunda bilimsel bir kaynağı tavsiye etmek olanağına sahip olacaklardır.

Programlarında işletme, işletme ekonomisi, işletme yönetimi, yönetim ve organizasyon, üretim, pazarlama ve finansman gibi derslerin yer aldığı İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri, 4 yıllık Meslek Yüksekokulları, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulları, 2 yıllık Meslek Yüksekokulları ve diğer eğitim ve öğretim kurumlarının öğrencileri gelecekte ayrı disiplinler hâlinde okuyacakları derslerin temel konularına basit, anlaşılır ancak bilimsel niteliğini koruyan bir dille yaklaşım yapma fırsatını bulacaklardır ve öngörü kazanacaklardır.

Ayrıca, son yıllarda işletmeciliğin ağırlığını ve önemini hisseden Mühendislik Fakülteleri öğrencileri de bu eserden bir referans kitabı olarak yararlanabileceklerdir.

Bundan başka işletme yönetimi konusunda da çok hızlı gelişmelerin oluşumu dikkate alındığında; işletmelerin değişik kademelerinde çalışanlar bu eserde yeni gelişme ve deneyimleri gözden geçirme fırsatını bulacaklardır.

Eser 6 bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölüm'de; işletmeciliğin temel konuları ve kavramları üzerinde durulmuş ve işletmelere ilişkin genel ve güncel bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

İkinci Bölüm; işletmelerin kurulması faaliyetleri ile ilgili kuruluş yeri seçimi, talep öngörümlemeleri ve pazar araştırması, kapasite planlaması ve kuruluş kararının verilmesi konularını içermektedir.

Üçüncü Bölüm'de; yönetim işlevi kavramı, yönetimin önemi ve çağdaş yönetim anlayışının gelişimi, yönetim süreci aşamalarından planlama, örgütleme, personel yönetimi, yöneltme-yürütme ve kontrol konuları araştırılmıştır.

Dördüncü Bölüm'de; üretim fonksiyonunun ayrıntılı bir incelemesi yapılmıştır. Ekonomik ve sosyal refahın en önemli ve en etkin yolunun ileri teknolojinin gerektirdiği şekilde planlı, kaliteli, verimli ve rekabet edebilir üretimi gerçekleştirmek olduğu dikkate alındığında, üretim fonksiyonunun ağırlıklı bir şekilde incelenmesi doğaldır.

Beşinci Bölüm'de; pazarlama fonksiyonu, sistem yaklaşımı çerçevesinde pazar, çevre, pazarlama bilgi sistemi ve araştırması, pazar bölümleme, hedef pazar ve bu pazara uygun ürün, fiyat, dağıtım ve satış çabaları stratejileri yönleri ile ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Altıncı Bölüm'de; finansman fonksiyonu ele alınmıştır. Bu bölümde finansman fonksiyonu en son tekniklerin ışığında incelenmiş, bu fonksiyon ile ilgili kurumsal bilgiler ve uygulamalar güncel mevzuat dikkate alınarak verilmiştir.

Değerli meslektaşlarımızın ve öğrencilerimizin eleştirileri kitabın bundan sonraki baskıları için bize rehber olacak ve çalışmalarımızda bize ışık tutacaktır.

Prof. Dr. Muammer Doğan

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
GİRİŞ VE GENEL BİLGİLER

I. TEMEL KAVRAMLAR 1
A. İhtiyaçlar 1
B. Mal ve Hizmetler 2
C. Üretim ve Üretim Faktörleri 3
D. İşletme 5
E. Girişim (Teşebbüs) 6
F. Girişimci (Müteşebbis) 6
G. Yönetici 7
II. İŞLETME EKONOMİSİ VE YÖNETİMİ 7
III. İŞLETME EKONOMİSİ VE YÖNETİMİNİN DİĞER BİLİM DALLARI İLE İLİŞKİSİ 9
IV. İŞLETMENİN ÇEVRESİ 10
A. Ekonomik Sistem ve Yapı 11
B. Sosyal ve Kültürel Koşullar - Toplumsal Yapı 12
C. Yasal ve Politik Koşullar 13
D. Teknolojik Koşullar 13
E. Doğal Çevre Koşulları 14
F. Uluslararası Çevre Koşulları 14
V. İŞLETMENİN KURULUŞ AMAÇLARI 15
VI. İŞLETMELERİN EKONOMİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ 16
A. İşletmelerin Ekonomik Açıdan Yeri ve Önemi 16
B. İşletmelerin Sosyal Açıdan Yeri ve Önemi 20
VII. İŞLETMELERİN SINIFLANDIRILMASI 21
A. Faaliyet Alanlarına Göre İşletmeler 22
B. Tüketicilerin Türüne Göre İşletmeler 22
C. Üretilen Mal ve Hizmet Türüne Göre İşletmeler 23
D. Üretim Faktörlerinin Mülkiyetine Göre İşletmeler 23

1. Özel İşletmeler ... 23
2. Kamu İşletmeleri (KİT'ler) ... 24
a. Genel Bütçeli İdarelere Bağlı İşletmeler ... 26
b. Katma Bütçeli İdarelere Bağlı İşletmeler ... 27
c. Özerk Bütçeli Devlet İşletmeleri (Kuruluşları) ... 27
d. Mahallî İdarelere Ait (Özel Bütçeli) İşletmeler ... 28
e. Müessese, Bağlı Ortaklık ve İştirakler Müessese ... 28
3. Karma İşletmeler ... 29
4. Yabancı Sermayeli İşletmeler - ÇUŞ'lar ... 29
a. ÇUŞ'ların Tanımı ve Özellikleri ... 29
b. ÇUŞ'ların Ülke Ekonomisine Etkileri ... 30
E. Büyüklüklerine Göre İşletmeler ... 33
1. İşletme Büyüklüğü Ölçütleri ... 34
2. Büyüklüğüne Göre Sınıflandırma ... 35
3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ'ler) ... 36
a. KOBİ'lerin Ortak Özellikleri ... 37
b. Türkiye'de KOBİ'lerin Ekonomik ve Sosyal Kalkınmadaki Yeri ve Önemi ... 38
c. KOBİ'lerin Büyük İşletmelerle Karşılaştırılması ... 40
4. Büyük İşletmeler ... 41
F. Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler ... 42
1. Tek Kişi İşletmeler ... 43
2. Ortaklıklar ... 43
a. Adi Ortaklıklar ... 44
b. Ticaret Ortaklıkları ... 44
(1) – Kolektif Ortaklıklar ... 44
(2) – Komandit (Adi Komandit) Ortaklık ... 46
(3) – Anonim Ortaklıklar ... 47
(4) – Limitet Ortaklık ... 49
(5) – Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Ortaklık ... 50
3. Kooperatifler ... 51
G. Birlikler (İşletmelerin Birleşmeleri) ... 52
VIII. ÖZELLEŞTİRME ... 55
A. Özelleştirmenin Nedenleri ... 55
B. Özelleştirmenin Amaçları ... 57
C. Özelleştirmeye Karşıt Görüşler ... 59
IX. İŞLETME FONKSİYONLARI ... 61
KAYNAKLAR ... 62

BÖLÜM 2
İŞLETMENİN KURULMASI

I. KURULUŞ SORUNLARI ... 65
II. KURULUŞLA İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR ... 66
III. KURULUŞ AŞAMALARI VE PLANLAMA ÇALIŞMALARI ... 69
A. İşletme Tipinin (Yatırım Türünün) Seçimi ... 72
1. Olanak Etüdü ... 72

2. Ön Yapılabilirlik (Ön Fizibilite) Etütleri 73
B. İşletme Yatırım Projelerinin Hazırlanması (Yapılabilirlik Etütleri) 74
1. Fizibilite Etütlerinin Önemi ve Amaçları 74
2. Yapılabilirlik Etüdü Ekibinin Oluşumu ve Çalışması 75
3. Yapılabilirlik Raporunun Kapsamı 76
IV. TALEP ÖNGÖRÜMLEMESİ VE PAZAR ARAŞTIRMASI 88
A. Öngörümleme ve Önemi 89
B. Öngörümleme Yöntemleri 91
1. Kalitatif Öngörümleme Yöntemleri 93
a. Delphi Tekniği 93
b. Pazar Araştırması 94
c. Yaşam Eğrilerinin Benzeşimi 94
d. Uzmanların Görüşü 94
2. Kantitatif Öngörümleme Yöntemleri 94
a. Zaman Serisi Yöntemleri 94
(1) – Hareketli Ortalamalar Yöntemi 95
(2) – Ağırlıklı Hareketli Ortalamalar Yöntemi 98
(3) – Üssel Düzeltim Yöntemi 99
(4) – Matematiksel Modeller 100
(5) – Çeşitli Zaman Serisi Doğrularının Karşılaştırılması Öngörümün Standart Hatası 105
b. Nedensel Öngörümleme Yöntemleri: Regresyon Modellerini Kullanarak Öngörümleme 108
c. Ekonometrik Modeller 110
V. İŞLETME KURULUŞ YERİNİN SEÇİMİ 113
A. Kuruluş Yeri Seçiminde Aşamalar ve İlkeler 114
B. Kuruluş Yeri Seçimini Etkileyen Faktörler 116
1. Bölge Seçimini Etkileyen Faktörler 116
2. Yöre (Aday Kuruluş Yerleri) ve Konum Seçimini Etkileyen Faktörler 119
C. Optimum (En İyi) Kuruluş Yeri Seçiminde Kullanılan Yöntemler 120
1. Geleneksel Kuruluş Yeri Seçimi Yöntemleri 120
2. Çağdaş Kuruluş Yeri Seçimi Yöntemleri 121
VI. KAPASİTE PLANLAMASI: İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ SEÇİMİ 126
A. Kapasite Planlaması ve Önemi 126
B. Kapasite ve Kapasite Büyüklüğü (İşletme Büyüklüğü) Kavramları 129
1. Kapasite 129
2. İşletme Kapasitesi 130
C. Kapasite - Maliyet İlişkisi 132
D. Kapasite Büyüklüğü - Maliyet İlişkisi 133
E. Optimum Kapasite 135
1. Kurulu Bir İşletmede Optimum Kapasite (Üretim Miktarı) 135
2. Optimum Kapasite Büyüklüğü (Optimum İşletme Büyüklüğü) 136
F. Kapasite Büyüklüğü Seçimini Etkileyen Faktörler 136
G. Optimum Kapasite Büyüklüğünü Saptama Modelleri ve Yöntemleri 138
VII. İŞLETME KURULUŞ KARARI (YATIRIM KARARI) 139

A. İşletmenin Toplam Yatırım Tutarının Hesaplanması 140
1. Sabit Yatırım Tutarı (Sabit Sermaye Giderleri)..... 140
2. İşletme (Çalışma) Sermayesi Tutarı..... 140
3. İşletme Sermayesinin Hesaplanması 142
B. İşletme Kuruluş Kararının Alınması 144
KAYNAKLAR..... 144

BÖLÜM 3
YÖNETİM

I. YÖNETİM KAVRAMI VE YÖNETİMİN ÖNEMİ..... 147
II. YÖNETİM KADEMELERİ VE YÖNETİCİ BECERİLERİ..... 149
A. Yönetim Kademeleri (Düzeyleri)..... 149
B. Yönetici Becerileri 150
III. YÖNETİM ANLAYIŞININ GELİŞİMİ 152
A. Bilimsel Çalışmalar Öncesi Dönem 152
B. Klasik (Geleneksel) Yönetim Anlayışı..... 153
1. Bilimsel Yönetim Yaklaşımı 153
2. Genel (Fonksiyonel) Yönetim Yaklaşımı 154
3. Bürokratik Yönetim Yaklaşımı 155
C. Davranışsal Yönetim Anlayışı..... 156
1. İnsan İlişkileri Yaklaşımı 157
2. Örgütsel Davranış Yaklaşımı..... 158
D. Çağdaş Yönetim Anlayışı 159
1. Sistem Kuramı Yaklaşımı 159
2. Durumsallık Yaklaşımı..... 161
3. Kantitatif Yönetim Yaklaşımı..... 162
4. Japon Yönetim Yaklaşımı (Z Kuramı) 163
IV. YÖNETİM FONKSİYONLARI 164
A. Planlama..... 165
1. Planlamanın Anlamı, Kapsamı ve Önemi..... 165
2. Planlama Süreci Aşamaları 166
3. Planlamanın Yarar ve Sakıncaları..... 167
4. İyi Bir Planın Nitelikleri..... 168
B. Örgütleme 169
1. Örgütlemenin Anlamı, Kapsamı ve Önemi..... 169
2. Örgütleme Süreci Aşamaları 169
a. Temel İşlerin Belirlenmesi ve Gruplara Ayrılması 170
b. Bölümleşme (Departmanlaşma)..... 171
c. İş görenler Arasında Yetki - Sorumluluk İlişkilerinin Kurulması 175
(1) – Yetki ve Sorumluluk Kavramları 175
(2) – Yetki İlişkileri..... 176
d. Yönetim İşlerinin Bölünmesi (Dağıtımı)..... 178
(1) – Yönetim Alanı 178
(2) – Yönetsel Yetkinin Dağıtımı (Merkezîleşmemesi) 179
e. Yetki Devri (Yetki Göçerilmesi)..... 181

f. Örgüt Yapısı 182
(1) – Komuta Örgütü 182
(2) – Komuta - Uzman (Kurmay) Örgütü 184
(3) – Matriks Örgüt (Organizasyon) 185
3. Örgüt Etkinliğinin Geliştirilmesi 186
a. Örgüt Etkinliği Ölçütleri 187
b. Örgütleme İlkeleri 187
4. Örgüt İklimi 188
5. Biçimsel Olmayan (Informel) Örgüt 189
C. Personel (İnsan Kaynakları) Yönetimi 189
1. Personel Yönetiminin Anlamı, Kapsamı ve Önemi 189
2. Personel Yönetimi Süreci 190
a. Personel Planlaması 191
(1) – İş Analizleri 191
(2) – İş Tanımlamaları ve İş Gerekleri 192
b. Personel Tedariki 193
(1) – Personel Adayı Bulma 194
(2) – Personelin Seçimi 195
(3) – Personeli İşe Yerleştirme ve Alıştırma 197
c. Geliştirme ve Değerlendirme 197
(1) – Eğitim 197
(2) – Personel Performansının Değerlendirilmesi 198
d. Ücretlendirme 200
(1) – İş Değerleme 201
(2) – Ücret Sistemleri 201
e. Sağlık ve Güvenlik 202
f. Çalışma İlişkilerinin Düzenlenmesi 203
D. Yöneltme 204
1. Güdüleme 204
a. Güdüleme Kuram ve Yaklaşımları 204
(1) – Güdülemeye İlişkin İlk Yaklaşımlar 204
(2) – Kuram X ve Kuram Y 205
(3) – İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı 206
(4) – Davranış Değiştirme Kuramı 208
b. Güdülemeyi Arttırıcı Yöntem ve Araçlar 209
(1) – Amaçlara Göre Yönetim 209
(2) – İş Zenginleştirme 210
(3) – Kalite Çemberleri 211
2. Önderlik 211
a. Önderlik Kavramı 212
b. Önderlik Gücü Kaynakları 212
c. Önderin Kişisel - Doğal Nitelikleri 213
d. Önderlik Davranış ve Tipleri 213
(1) – Iowa Çalışmalarına Göre 214
(2) – Tannenbaum ve Schmidt'in Önderlik Doğrusu Yaklaşımı (Kuramı) 214

(3) – Michigan Çalışmalarına Göre ... 216
(4) – Mc Gregor'un X ve Y Kuramları ... 216
(5) – Fiedler'in Durumsallık Kuramı ... 216
3. İletişim ... 219
a. İletişim Süreci ... 219
b. İletişimin Etkinliğini Engelleyen Faktörler ... 220
c. İşletmelerde İletişim Biçimleri ... 223
E. Kontrol ... 224
1. Kontrolün Anlamı, Kapsamı ve Önemi ... 224
2. Kontrol Sürecinin Aşamaları ... 225
3. Kontrol Türleri ... 226
4. Etkin Bir Kontrol Sisteminin Koşulları ... 227
KAYNAKLAR ... 228

BÖLÜM 4
ÜRETİM

I. ÜRETİM VE ÜRETİM / İŞLEMLER YÖNETİMİ KAVRAMLARI ... 231
II. ÜRETİM / İŞLEMLER YÖNETİMİNDE SİSTEM YAKLAŞIMI ... 232
III. ÜRETİM SİSTEMLERİ ... 234
A. İmalat Sistemleri Tipleri ... 235
1. Müşteri İsteklerine Göre ... 235
2. Üretim Teknolojisine (Yöntemine) Göre ... 235
3. Üretim Süreçlerine Göre ... 236
B. Hizmet Sistemleri Tipleri ... 238
IV. ÜRETİM / İŞLEMLER YÖNETİMİ FONKSİYONLARI ... 238
A. Üretim Sisteminin Tasarımına İlişkin Fonksiyonlar ... 239
B. Üretim Sisteminin Uygulanmasına ve Kontrolüne İlişkin Fonksiyonlar ... 239
V. ÜRÜN TASARIMI VE GELİŞTİRİLMESİ ... 239
A. Ürün Tasarımı ve Geliştirilmesi Kavramları ve Önemi ... 239
B. Ürün Geliştirme Süreci ... 240
1. Ürün Seçimi (Fikir Üretimi) ... 240
2. Fizibilite (Yapılabilirlik) Çalışması ... 243
3. Ön Tasarım ... 244
4. Ayrıntılı Tasarım ... 244
VI. SÜREÇ TASARIMI VE SÜREÇ TEKNOLOJİLERİ ... 245
A. Süreç Tasarımı ... 245
B. Süreç Teknolojileri ... 246
VII. İŞ YERİ DÜZENİ ... 247
A. İş Yeri Düzeninin Kapsamı, Amaçları ve Önemi ... 247
B. İş Yeri Tasarımını Etkileyen Faktörler ... 248
C. İş Yeri Düzeni Türleri ... 249
1. Sürece Göre İş Yeri Düzenleme ... 249
2. Ürüne Göre Düzenleme ... 250
3. Sabit Konumlu Mamule Göre Düzenleme ... 251

4. Grup Yerleşim Düzeni (Hücresel Üretim - Grup Teknolojisi) 251
D. İş Yeri Düzeni Yöntemleri 252
VIII. GÖREV - İŞ TASARIMI VE İŞ ÖLÇÜMÜ 253
A. Görev Tasarımının Kapsamı ve Önemi 253
B. Görev Tasarımı Süreci 255
1. Görev Kapsamının Tasarımı 255
2. Hareket Etüdü (Yöntem Geliştirme) 255
3. Ergonomi 256
C. İş Ölçümü 257
1. İş Ölçümünün Tanımı ve Önemi 257
2. İş Ölçümü Yöntemleri 257
IX. ÜRETİM PLANLAMASI VE PROGRAMLAMASI 259
A. Üretim Planlaması - Programlamasının Kapsamı ve Önemi 259
B. Üretim Planlama ve Programlama Süreci 260
1. Talep Öngörümlemesi 261
2. Toplam Üretim Planlaması (TÜP) 261
3. Ana Üretim Programlaması (AÜP) 266
4. Genel Kapasite Planlaması (GKP) 266
5. Malzeme İhtiyaç Planlaması (MİP) 266
6. Detaylı Kapasite Planlaması (DKP) 267
7. Kısa Dönem Programlama ve Kapasite Kontrolü 267
X. ÜRETİM KONTROLÜ 268
XI. MATERYAL VE STOK YÖNETİMİ 269
A. Materyal Yönetimi 269
B. Stok Yönetimi 271
1. Stok Türleri ve Stok Bulundurmanın Amacı 271
2. Stok Maliyetleri 272
3. Stok Yönetimi Sistemleri 273
a. Stokların Sınıflandırılmasında ABC Yöntemi 273
b. Bağımsız Talep İçin Kontrol Sistemi 274
4. Stok Yönetimi Modelleri (EMS Modeli) 276
XII. TAM ZAMANINDA ÜRETİM (JIT) VE YALIN ÜRETİM SİSTEMLERİ 280
A. Tam Zamanında Üretim (JIT) Sistemi 280
1. TZÜ Sisteminin Kapsamı ve Özellikleri 281
2. TZÜ Sisteminin Gerekli Koşulları 283
3. Kanban Sistemi 285
4. TZÜ Sistemi Uygulamaları 285
B. Yalın Üretim (Lean Production) Sistemi 287
XIII. KALİTE YÖNETİMİ VE KONTROLÜ 288
A. Kalite Kavramı ve Kapsamı 289
B. Kalite Kontrol Maliyetleri - Optimum Kalite 290
C. Kalite Kontrolü 292
1. Kalite Kontrolü Fonksiyonunun Amaç ve Aşamaları 293
2. İstatistiksel Kalite Kontrolü 294
a. Örnekleme ile Muayene: Kabul Örneklemesi 295
b. Kontrol Şemaları 296

c. Toplam Kalite Kontrolü: Japon Yaklaşımı 296
XIV. VERİMLİLİK ANALİZLERİ 299
A. Verimlilik Kavramı 299
B. Verimlilik ile İlgili Diğer Kavramlar 299
1. Etkinlik (Yeterlilik Derecesi - Efficiency) 300
2. Ekonomiklik 300
3. Rantabilite 301
C. Verimlilik Türleri 302
D. Verimliliğin İşletmeler Açısından Önemi 302
E. Verimliliğin Ölçümü 303
XV. İŞ GÜVENLİĞİ 304
KAYNAKLAR 305

BÖLÜM 5
PAZARLAMA

I. PAZARLAMA KAVRAMI VE PAZARLAMANIN ÖNEMİ 309
II. PAZAR KAVRAMI VE PAZAR TÜRLERİ 311
III. PAZARLAMA YÖNETİMİ 312
A. Pazarlama Yönetiminde Sistem Yaklaşımı 312
B. Stratejik Pazarlama Planlaması 314
IV. PAZARLAMANIN ÇEVRESİ 315
A. Genel (Makro) Çevre 316
B. Mikro Çevre 317
V. PAZARLAMA BİLGİ SİSTEMİ VE PAZARLAMA ARAŞTIRMASI 317
A. Pazarlama Bilgi Sistemi (PBS) 317
B. Pazarlama Araştırması 318
VI. TÜKETİCİLERİN SATIN ALMA DAVRANIŞLARI 322
A. Tüketicinin Satın Alma Karar Süreci 322
B. Tüketicinin Satın Alma Davranışlarını Etkileyen Faktörler 323
1. Sosyal Faktörler ve Gruplar 323
2. Psikolojik Faktörler 324
3. Durumsal Faktörler 326
VII. PAZAR BÖLÜMLEME: HEDEF PAZAR SEÇİMİ 326
A. Pazara Ulaşma Seçenekleri 326
B. Hedef Pazarlaması Süreci 326
1. Pazar Bölümleme 327
2. Hedef Pazar Seçimi 328
3. Pazar Konumlaması 328
VIII. ÜRÜN STRATEJİSİ 329
A. Ürün Kavramı 329
B. Ürünlerin Sınıflandırılması 330
1. Dayanıklılıklarına / Dokunabilirliklerine Göre 331
2. Pazar Türlerine Benzetime Göre 331

C. Bireysel Ürün Kararları ... 332
1. Ürünün Nitelikleri ... 332
2. Markalama (Branding) ... 333
3. Ambalajlama ... 334
4. Etiketleme ... 334
5. Ürünü Destekleme Hizmetleri ... 335
D. Ürün Dizisi Kararları ... 335
E. Ürün Karması Kararları ... 335
F. Ürünün Yaşam Süreci Stratejisi ... 336
G. Ürün Tasarımı: Yeni Ürün Geliştirme Stratejisi ... 339
IX. FİYATLAMA STRATEJİSİ ... 339
A. Fiyatın İşletme Faaliyetleri İçindeki Yeri ve Önemi ... 339
B. Fiyatlama Kararlarını Etkileyen Faktörler ... 340
1. İşletme İçi Faktörler ... 340
2. İşletme Dışı Faktörler ... 342
C. Fiyatlama Yöntemleri ... 343
1. Maliyete Dayalı Fiyatlama ... 343
2. Satın Alıcıya (Talebe) Dayalı Fiyatlama ... 346
3. Rekabete Dayalı Fiyatlama ... 346
D. Fiyat Ayarlaması Stratejileri ... 347
1. Pazarın Kaymağını Alma / Pazarı Ele Geçirme Fiyatlaması ... 347
2. Ürün Dizisi Fiyatlaması ... 347
3. Seçenekli - Ürün Fiyatlaması ... 347
4. Tutsak - Ürün Fiyatlaması ... 347
5. İndirimli Fiyatlama ... 348
6. Fiyat Farklılaştırılması ... 348
7. Reklam Amaçlı Fiyatlama ... 348
8. Prestij Fiyatlaması ... 348
X. DAĞITIM STRATEJİSİ ... 348
A. Dağıtım Kanalları ... 349
1. Dağıtım Kanallarının Tanımı ve Fonksiyonları ... 349
2. Dağıtım Kanalları Türleri ... 350
a. Aracı Düzeyi Sayısına Göre ... 350
b. Örgütlenme Biçimine Göre Kanallar ... 353
3. Etkin Bir Dağıtım Kanalı Sisteminin Tasarımı ... 354
a. Tüketicinin İhtiyaç Duyduğu Hizmetlerin Belirlenmesi ... 354
b. Dağıtım Kanalı Amaçları ve Kısıtlamalarının Belirlenmesi ... 355
c. Başlıca Kanal Alternatiflerinin Belirlenmesi ... 356
d. Alternatiflerin Değerlendirilmesi ve Optimum Kanalın Seçimi ... 357
4. Pazarlama Aracıları ... 359
a. Toptancılar ... 359
b. Perakendeciler ... 361
B. Fiziksel Dağıtım ... 361
1. Fiziksel Dağıtımın Anlamı ve Önemi ... 361
2. Fiziksel Dağıtım Sisteminin Fonksiyonları ... 362
a. Sipariş İşleme ... 362

b. Depolama 362
c. Stok Yönetimi 363
d. Taşıma 363
XI. SATIŞ ÇABALARI STRATEJİSİ 363
A. Satış Çabalarının Amacı ve Rolü 364
B. Satış Çabaları Karması (Araçları) ve Karmanın Oluşturulması 364
C. Reklam 366
1. Reklamın Amacı ve Türleri 366
2. Reklam Kampanyasının (Programının) Geliştirilmesi 367
D. Satış Geliştirme 370
E. Halkla İlişkiler 371
F. Kişisel Satış ve Satış Yönetim 371
1. Kişisel Satışın Kapsamı ve Önemi 371
2. Kişisel Satış Süreci 372
3. Satış Yönetimi (Satış Gücü Yönetimi) 374
a. Kişisel Satış Çabalarının Tasarımlanması 375
b. Satış Gücünün Örgütlenmesi 375
c. Satış Gücünün Geliştirilmesi 376
KAYNAKLAR 377

BÖLÜM 6
FİNANSMAN FONKSİYONU

I. FİNANSMAN FONKSİYONUNUN ANLAMI - KAPSAMI VE ÖNEMİ 379
II. İŞLETMENİN FİNANSAL YAPISI: FİNANSAL TABLOLAR 383
A. Bilanço 384
B. Gelir Tablosu 391
III. FİNANSMAN KAYNAKLARI 393
A. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 393
1. Ticari Krediler (Borçlar) 393
2. Ticari Banka Kredileri 394
3. Finansman Bonoları 394
4. Factoring 395
B. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 397
1. Banka Kredileri 397
2. Tahvil (Borç Senedi) İhracı 398
3. Finansal Kiralama (Leasing) 400
4. Forfaiting 402
5. Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgesi (KZOB) 403
6. Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Değerlendirilmesi 403
C. Öz Kaynaklar 404
1. Pay (Hisse) Senetleri 405
a. Pay Senetleri Türleri 405
b. Pay Senedi Fiyat Tanımlamaları 406
2. Oto Finansman 407
3. Öz Kaynaklarla Finansmanın Değerlendirilmesi 408

IV. FİNANSAL (MALİ) PİYASALAR 409
A. Para Piyasaları 409
B. Sermaye Piyasaları 410
V. FİNANSMAN KAYNAKLARININ MALİYETİ 412
A. Yabancı Kaynakların Maliyeti 412
1. Kredi (Borç) Maliyeti 412
2. Tahvil Maliyeti 413
B. Öz Kaynakların Maliyeti 415
1. Dağıtılmayan Kârların Maliyeti 416
2. Yeni Çıkarılacak Pay Senetleri Maliyeti 416
3. İmtiyazlı Pay Senedi Maliyeti 417
C. Tüm Kaynakların Ağırlıklı Ortalama Maliyeti 417
VI. FİNANSAL ANALİZ 418
A. Finansal Analizin Tanımı ve Amaçları 418
B. Finansal Analiz Araçları 419
1. Oranlar (Rasyolar) 419
a. Finansal Yapı Oranları 420
b. Likidite Oranları 421
c. Faaliyet Oranları 423
d. Kârlılık (Rantabilite) Oranları 425
2. Kâra Geçiş Analizi 426
3. Karşılaştırmalı Analiz 426
4. Fon Akışı (Akımı) Analizi 427
VII. YATIRIM (SERMAYE) BÜTÇELEMESİ VE YATIRIM KARARLARI 428
A. Dönen ve Duran Varlıklara Yatırım 428
B. Yatırım Kararının Alınması İçin Gerekli Veriler 429
C. Proje Değerlendirme Yöntemleri 430
1. Net Bugünkü Değer 430
2. İç Kârlılık Oranı (Gerçek Verim) 433
3. Geri Ödeme Süresi 437
4. Ortalama Kârlılık Oranı 438
5. Başabaş Noktası 440
6. Fayda / Maliyet Oranı 440
VIII. FİNANSAL PLANLAMA VE DENETİM 440
A. Finansal Planlama 440
B. Finansal Denetim 441
KAYNAKLAR 441

EKLER 445

Yukarıdaki işlevlerin kendiliğinden yerine gelmesi beklenemez. Birilerinin bu işlevleri başlatması, işletme amaçlarına uygun biçimde yönlendirmesi ve yürütmesi yani yönetmesi gerekir. İşte yönetim konusu ve dolayısıyla yönetim fonksiyonu, bazı eserlerde iddia edildiği gibi başlı başına bir işletme fonksiyonu olma yerine tüm işletme faaliyetlerinin gerçekleşmesini temin eden ve bunların düzenli biçimde yürütülmesini sağlayan bir işlevdir.

Temel işletme fonksiyonları, kendi içinde ikinci, üçüncü, dördüncü düzeylerde alt fonksiyonlara ayrılır. Örneğin, işletme büyüdükçe üretim fonksiyonu, satın alma veya tedarik (üretim faktörlerinin temini), personel (çalışanların işe yerleştirilmesi ve eğitimi), araştırma-geliştirme (yeni üretim teknolojisi geliştirme çalışmaları) gibi alt fonksiyonlara ayrılır. Bunlara işletmenin **alt** veya **destekleyici** fonksiyonları denir. İşletmenin önemli sayılabilecek başlıca **alt** veya **destekleyici** fonksiyonları şunlardır:

1. Personel (İş Görenler-Çalışanlar)
2. Muhasebe
3. Araştırma-Geliştirme
4. Halkla İlişkiler

İşletmelerde personelin (iş görenlerin) tedariki ve personel ile ilgili sorunlar personel fonksiyonu kapsamına girer. Genellikle personel fonksiyonu, genel fonksiyon olan yönetim konusu içinde ele alınır. Muhasebe fonksiyonu, işletmelerdeki parasal bilgileri kaydedip işleyerek işletmeyle ilgili iç ve dış çevrelerin mali bilgi ihtiyacını karşılar. Sağlıklı kararlar almaya yardımcı olur. Araştırma ve geliştirme fonksiyonu, işletmenin dış çevresindeki değişmeleri izleyerek işletmenin fırsatlardan yararlanmasını ve risklerden sakınmasını sağlar. Halkla ilişkiler fonksiyonu ise işletmenin dış çevresi ile olumlu ilişkiler kurulmasına hizmet ederek işletmeye dışarıdan gelebilecek her türlü olumsuz etkileri en aza indirmeye çalışır.

İşletme fonksiyonlarının tümünün incelenmesi işletme biliminin konusunu oluşturur. Bu kitapta sadece, tipik bir endüstriyel işletmenin temel fonksiyonları üzerinde ayrıntılı biçimde durulacaktır. Bazı fonksiyonlar tüm işletmeler için geçerlidir. Bazıları da yalnız belirli tür işletmelerde söz konusudur. Nitekim bazı işletmeler, ürün ve hizmet üretimi yerine sadece pazarlama işlevini, bazıları da sadece, finansman işlevini yürütürler. Örneğin, pazarlama işletmelerinde (toptancı ve perakendeci kuruluşlar gibi) üretim faaliyeti yerine sadece üretilen mal ve hizmetlerin dağıtımı veya pazarlaması, temel fonksiyon niteliğindedir. Bir banka veya banker gibi kuruluşta finansman fonksiyonu bu tür işletmelerin asıl faaliyetlerini oluşturur.

KAYNAKLAR

Aktan, Can Coşkun: **Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme**, Ankara, 1993.

Alpar, Cem: **Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma**, Ankara, 1989.

Alpugan, Oktay v.d. **İşletme Ekonomisi ve Yönetim**i, 3.Bası, BETA A.Ş. İstanbul, 1993.

Arunova, Çelik - Cem Alpar: **Türkiye Ekonomisi: Sektörel Gelişmeler**, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, 1992.

Boone, Louis E., David L.Kurtz: **Contemporary Business**, Second ed., The Dryden Press, 1979.

Brigham, Eugene F., James L.Pappas: **Managerial Economics,** Second ed., The Pryden Press, Hindsdale, 1976.

Can, Halil - Doğan Tuncer, Doğan Yaşar Ayhan: **İşletme ve Yönetim**, Aslımlar Matbaası, Ankara, 1984.

Coşkun, Gülay: **Devlet Bütçesi: Türk Bütçe Sistemi,** Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, Turhan Kitabevi, 1989.

Cunningham, William H., Ramon J. Aldag, Christopher M. Swift: **Introduction to Business**, Southwestern pub. Co., 1984.

Don Ball, Wendell McCuloch, **International Business: The Challenge of Global Competition**, Irwin McGraw – Hill, 1996

DPT, Yabancı Sermaye Müdürlüğü, 1**992 Aralık Yabancı Sermaye Raporu.**

DPT, 1**995 Yılı Geçiş Programı,** Ankara, 1995.

Erlaçin, F. Şükrü: **İşletme Ekonomisi,** Cilt: I - II, İzmir, 1970.

Imregün, Oğuz: **Kara Ticaret Hukuku Dersleri**, 13 Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2005

Giautzi M.,P.Mijkamp, D.j. Storey: **Small and Medium-Size Enterprises and Regional Development** (eds.), London: Dout-ledge, 1990.

Goldberg, R.M., Forbush R.D.: **Business Economics; Principles and Cases**, Irwin, Inc., 1975.

Karataş, Cevat: **Privatization in Britain and Turkey,** ISO Yayını, İstanbul, 1990.

Keskinoğlu, Suat: **İşletme Ekonomisi**, Cilt: 1, istanbul, 1961.

KOI: **Türkiye'de Özelleştirme**, Ankara, 1992.

Kutal, Gülten: **Endüstri İlişkileri Açısından Çok Uluslu Şirketler**, İstanbul, 1982.

Mandell, Steyen L, Scott S. Cowen, Roger L. Miller, **Introduction to Business: Concepts and Applications**, West Publishing Co., 1981.

Megginson L, C.R. Scott, W. Megginson: **Successful Small Business Management**, Irwin, 1990.

Mutlu Esin Can, **Uluslar arası İşletmecilik**, Beta A.Ş., İstanbul, 1999

Müftüoğlu, Tamer: **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri: Sorunlar ve Öneriler**, Konrad Adenauer Vakfı, Ankara, 1989.

Olalı, Hasan - Muammer Doğan, Üzeyme Doğan: **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli işletmeler ve Uygulanan Ekonomik, Mali ve Sosyal Politikaların Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Açısından Değerlendirilmesi:** Sorunlar, Çözüm Önerileri, İZSİAD (İzmir Sanayi ve İş Adamları Derneği) Yayını, İzmir, 1993.

Özmen, Selahattin: **Türkiye'de ve Dünyada KİT'lerin Özelleştirilmesi, İstanbul**, 1987.

Poroy, Reha - Ünal Tekinalp, Ersin Çamoğlu: **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, 10. Tıpkı Basım, Arıkan, İstanbul, 2005

Reisoğlu, Salih: **"Nasıl Bir Özelleştirme"**, Finans Dünyası Dergisi, Şubat 1992, Yıl:3, Sayı:26.

Robock, Stefan H., Kenneth Simmonds: **International Business and Multinational Enterprises**, Fourth ed., Irwin Inc., 1989.

Root, Franklin R. **International Trade and Investment**, Sixth ed., South - Westem Publishing Co., 1990.

Sarıaslan, Halil: **Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansman Sorunları: Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi**, TOBB Yayınları No: Genel 22, BÖM: 25, 1994.

Sezin, Temel: **"Dünya Ekonomisinde Çok Uluslu Şirketlerin Kalkınma, İstihdam ve Sosyo - Kültürel Yapı Üzerine Etkileri"**, Hazine ve Diş Ticaret Müsteşarlığı Dergisi, Ankara, Haziran 1990.

Sönmez, Nezihe: **Kamu Bütçesi ve Bütçe Politikası**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1994.

Steade, Richard D., James R. Lowry, Raymond E. Glos, **Business: Its Nature and Envivonment, An Introduction**, Tenth ed.,1984.

Şatıroğlu, Kadir: **Çok Uluslu Şirketler,** A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:536, Ankara, 1984.

Tekil, Fahiman: **Anonim Şirketler Hukuku**, İstanbul, 1993.

TOBB: **Özelleştirme,** Ankara, Ağustos 1993.

TOBB - KOSGEB: Küçük **ve Orta Ölçekli İşletmeler Konferansı Kitapçığı**, 27 Aralık 1993.

TUGİAD: **Özelleştirme**, İstanbul, Şubat 1994.

TUGİAD: **Gelişmekte Olan Ülkelerde Özelleştirme Uygulamaları Sempozyumu,** yayın No: T / 93–11163, İstanbul, Ekim 1993.

Uludağ, İlhan ve Vildan Serin: T**ürkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1991–25, İstanbul, 1991.

leştirmesi için elde bulundurulması gereken ortalama stok tutarı 6.000 TL olduğuna göre, gereksinim duyulan işletme sermayesi tutarını hesaplayınız.

Eşitliğin uygulanması için önce brüt kâr oranının bilinmesi gerekir.

$$\frac{12.000}{40.000}\times 100=\%30$$

$$S_i=60.000+\left(1-\frac{30}{100}\right)\times\left(40.000\frac{(6-3)}{12}\right)+16.000\frac{6}{12}$$

$$S_i=20.000 \quad TL$$

B. İşletme Kuruluş Kararının Alınması

İşletmenin kesin kuruluş kararının alınabilmesi için her bir alternatif projeye ilişkin toplam yatırım tutarları yanında her projenin nakit girişleri, ekonomik ömrü ve hurda değeri gibi verilere de ihtiyaç vardır. Bu veriler çerçevesinde her bir alternatif yatırım projesi **proje değerlendirme yöntemleri** ile değerlendirilerek ileride en fazla kâr sağlayabilecek proje gerçekleştirilecek kesin yatırım projesi olarak seçilmiş olacaktır.

Yatırım kararının alınmasında yardımcı olan proje değerlendirme yöntemleri, literatürde finansman disiplininin **yatırım (sermaye) bütçelemesi** konusu kapsamında ele alınmaktadır. Bu nedenle biz de sözü edilen konuya, bu kitabın Finansman bölümünde yer vermeyi uygun gördük.

KAYNAKLAR

Birleşmiş Milletler Sınaî Kalkınma Teşkilatı: **Endüstriyel Yapılabilirlik Etüdlerinin Hazırlanması El Kitabı,** UNİDO, Ankara, 1976.

Birleşmiş Milletler Sınaî Kalkınma Teşkilatı: **Endüstri Yapılabilirlik Etütlerini Değerlendirme El Kitabı,** UNDP / UNİDO, Ankara, 1977.

Brigham, Eugene F.-James L. Pappas: **Managerial Economics,** Second ed., The Pryden Press, Hindsdale, 1976.

Devlet Yatırım Bankası: **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi,** Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara, 1970.

Devlet Yatırım Bankası: **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi II**, Ankara, Ekim 1985.

Doğan, Muammer: **Büyük Ölçekli Endüstriyel İşletmelerde Kapasite Planlaması: Ege Bölgesi Çimento Endüstrisine Uygulanması,** Doçentlik Tezi, Ege Ü., İşletme Fakültesi, Mart 1980.

Doğan, Muammer: **İşletme Düzeyinde Teknoloji Transferi ve Ölçümü: Kimya ve Gübre Endüstrisine Uygulanması,** İzmir, 1980.

Dominick, Salvatore: **Managerial Economics In a Global Economy,** Second ed., Mc Graw-HİII, Inc., 1993.

Georgoff, David M., Robert Murdick: "Manager's Guide to Forecasting", Har-vard Business Review, January - February 1986.

Griffin, M. J.: **Capacity Measurement In Petroleum Rafinery,** Heath Lexington Books, 1971.

Huetterner D.: **Plant Size, Technological Change and Investment Requirements,** Praeger Publishers, 1974.

İstanbul Ticaret Odası: Dış Ticaret Bülteni, Ocak 1994.

Makridakis, Spyros: "The Art and Science of Forecasting; An Assessment and Future Directions", **International Journal of Forecasting 2,** 1988.

Makridakis, Seyros., S. C. Wheeiwright: **Forecasting: Methods and Applications,** John Wiley and sons, 1978.

Mirza, Suat: **Satış Tahmin Metodları,** Sevinç Matbaası, Ankara, 1971.

Öney, Erden: **İktisadi Planlama,** A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:406, Ankara, 1977.

Pınar, Cengiz: **Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi ve Finansmanı,** Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1977.

Render, B., Stair, R. M.: **Ouantative Analysis for Management,** Fourth ed., Allyn and Bacon, 1991.

Russel, Thomas D., Everett E.Adam: "An Empirical Evaluation of Alternative Forecasting Combinations", **Management Science 33,** 1987.

Şahin, Mehmet - Semih Büker: **Yatırım Projeleri Değerlendirilmesi,** And.Üniv.Yay., Eskişehir, 1987.

Tatar, Tevfik: **Yatırım Seçimi ve Değerlendirme Teknikleri,** Gazi Üniversitesi Yayın No:75, 1985.

Yılmaz, Zekai: **Yatırım Projeleri Analizi ve Yönetimi,** Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1990.

Wheelwright, Steven C, Spyros Makridakis: **Forecasting Methods for Management,** Third ed., Wİley, 1980.

nin kontrol edilmesi gereken faaliyeti belirlemesi ve etkin bir kontrol sistemi kurabilmesi için örgütteki işleri, bunların nasıl gruplandırıldığını, işlevi üstlenen kişilerin yetki ve sorumluluklarını, kimlerin neyi kontrol edeceğini ve düzeltme işlevini kimlerin üstlendiğini açıkça gösteren örgüt planı ya da şemasına ihtiyaç vardır.

3. **Geleceğe Dönük Olma:** Etkin bir sistem, geçmişteki olaylardan daha çok gelecek olaylar ve gelişmeler üzerinde yoğunlaşmalıdır. Çünkü iyi tasarımlanmış bir sistem düzeltici önlemlerin zamanında alınabilmesi için yöneticilerin ilerideki gelişmeler hakkında önceden bilgilendirilmesini gerektirir.
4. **Maliyet Etkinliği (Ekonomiklik):** Kontrol sisteminin maliyeti, sistemin getirişi ya da sağlayacağı yararları geçmemelidir.
5. **Gerçekçilik:** Amaç, plan ve programların belirlenmesinde, diğer bir deyişle işlerin başarılabileceği konusunda iyimserlik yerine gerçekçi olmalıdır. Aksi takdirde çalışanlar kontrol sistemini mantıksız görüp hafife alacakları için sistemi ya görmemezlikten gelirler ya da ciddi hedeflere ulaşmak konusunda ciddi çaba içine girmezler.
6. **Fark Edilebilirlik:** Sistem sapmaları gecikmeden kolayca görebilecek ya da fark edebilecek bir yapıda olmalıdır. Aksi takdirde düzeltici önlemlerin zamanında alınması gecikmiş olacaktır.
7. **Esneklik:** Kontrol sistemleri de örgütler gibi hızlı değişen, çevresel koşullara uyum gösterebilecek esneklikte olmalıdır. Çünkü gelecekteki gelişmeleri planlama aşamasında tahmin edebilmek dinamik bir çevrede oldukça zordur.
8. **Örgüt Üyelerince Kabul Edilebilirlik:** Kontrol sisteminin başarısı, büyük ölçüde sistemden etkilenenler tarafından kabul görmesine ve benimsenmesine bağlıdır. Aksi takdirde sistemden etkilenen örgüt üyeleri, sisteme karşı direnç gösterir, hatta onu sabote etmeye çalışırlar.

KAYNAKLAR

Akat, İlter - Nurel Üner: **İşletme Yönetimi**, Doğruluk Matbaacılık, İzmir, 1993.

Aldemir, M.Ceyhan - Alpay Ataol, Gönül Budak: **Personel Yönetimi,** I.Baskı, Barış Yayınları, 1993.

Baransel, Atilla: **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi,** I.Ü. işletme Fakültesi Yayını, No:101,İstanbul, 1979.

Bartol, Kathryn M., David C. Martin: **Management,** McGraw-HİII, Inc., 1991.

Bateman Thomas S.: **Management**, McGraw – Hill, Inc., 2004

Bess Gregory G., Lumpkin G.T. (Tom): **Strategic Management: Creating Competitive Advantage**, McGraw – Hill, Inc., 2003

Bingöl, Dursun: **Personel Yönetimi ve Beşeri ilişkiler,** Atatürk Ü. Basımevi, Erzurum, 1990.

Bingöl, Şener: **Türkiye'de İş Değerlendirme Çalışmalarının incelenmesi,** MPM Yayınları: 516, Ankara, 1993.

Boone, Louis E., David L.Kurtz: **Management,** Fourth ed., McGraw-HİII, Inc., 1992.

Bovee, Courtland L, John V. Thill, Marian Burk Wood, George D.Dovel: **Management,** International ed., McGraw-HiII, Inc., 1993.

Can, Halil: **Organizasyon ve Yönetim,** Adım Yayıncılık, No:19 Ankara, 1991.

Doğan, Üzeyme - Hüseyin Avunduk: "Kalite Kontrol Çemberleri, Endüstriyel Gelişmeye Etkisi ve Türkiye'de Uygulama Olanakları", **DEÜ, İİBF Dergisi,** Cilt:6, Sayı:1, 1992.

Dorel, George P.: **Management,** International Edition, Mc Graw – HiII , Inc., 1993.

Durak, İsmail Atalay: **İş değerleme ve Başarı Değerleme Yöntemleri,** Birinci Cilt, İstanbul, 1990.

Ernest, Dale: **Management: Theory and Practice**, McGraw-Hill, Inc. 1975.

Eren, Erol: **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Basım Yayın, 2003

Hodgetts, Richard M: **Management: Theory, Process and Practice**, Fifth ed., HBJ, 1990.

Hodgetts Richard M: **International Management: Culture, Strategy and Behaviour**, 5 th Edition, McGraw – Hill, Inc., 2003

Ivancevich John M.: **Human Resource Management**, McGraw – Hill, Inc., 2003

Jack, Duncan W: **Great Ideas In Management: Lessons from the Founders and Foundations of Managerial Practice,** Jossey Bass Publichers, 1990.

Kinicki Angelo: **Management**, McGraw – Hill, Inc., 2003

Kirkeby Ole Fogh: **Management Philosophy**, Springer, 2000

Koçel, Tamer: **İşletme Yöneticiliği: Yönetim, Organizasyon ve Davranış,** 4.Baskı, İstanbul, 1993.

Koontz, Harold - Heinz Weihrich: **Essentials of Management,** Fifth ed., McGraw – HiII , Inc., 1990.

Kreitner, Robert: **Management: A Problem – Solving Process,** Houghton Mifflin Company, 1980.

Mandell, Steven L, Scott S. Covven, Roger L. Miller: **Introduction to Business: Concepts and Applications,** West Publishing Co., 1981.

Newman, William H., Warren E.Kirby, Andrew R.McGill: **The Process of Management,** Prentice-Hall, Inc., 1987.

Steade, Richard D., James R. Lowry, Raymond E. Glos, **Business: Its Nature and Environment, An Introduction,** Tenth ed., 1984.

Stephen, Robbins P.: **Organization Theory: Structure, Design and Applications,** Prentice Hail, Third ed, 1988.

Tosun, Kemal: **İşletme Yönetimi:** Genel Esaslar, Birinci Cilt, Altıncı Baskı, İstanbul 1992.

Trewatha, Robert L- Gene M.Newport, **Management: Functions and Behavior,** Bus. Pub. Inc., 1979.

Weihrich, Heinz - Harold Koontz, **Management: A Global Perspective,**

Mc Graw-HiII, Inc., 1993.

3. İş kazaları, makine ve donatıma da zarar verebilir. Kazanın boyutu, makine ve donatımın bir süre faaliyetlerini durdurmasına neden olabileceği gibi, büyük onarım giderlerinin yapılmasını da gerektirebilir.
4. İş kazaları, işçiler ve fiziksel üretim faktörlerinde bir zarara neden olmasa bile, en azından zaman kaybına yol açabilirler.

İş kazalarının yukarıdaki sonuçları, üretim sürecinde kesilmelere, tıkanıklıklara, dar boğazlara, kurulu kapasiteden yararlanma oranının ve nihayet üretimin düşmesine, ek harcamalara yol açarlar.

İş kazalarını önleyebilecek veya minimum düzeye indirebilecek fiziksel ortamın sağlanması için önce iş kazaları nedenlerinin bilinmesine gerek vardır. Yapılan araştırmalar, iş kazalarının iki önemli nedenden ileri geldiğini ortaya koymuştur.

Birincisi, çalışmalar ile ilgili hareketlerin güvenlik gösteren durumudur. Bunlar, güvensiz malzeme kullanmak, güvenlik önlemleri almadan makinelerle uğraşmak, dikkati dağıtan davranışlar, güvenlik malzemesini kullanmamak, iş başında şaka, yüksek sesle konuşmak, yöneticilerin, nezaretçilerin güvenlik konularında işçileri eğitmemiş olmaları ve gerekli uyarıları önceden yapmamış bulunmalarıdır.

İş kazalarının ikinci önemli nedeni, fiziksel faktörlerle ilgili faaliyetlerin güvensizlik gösteren durumudur. Bunlar, makinelerde ve donatımda gerekli güvenlik önlemlerinin alınmamış olması, işletmede iş güvenliği ile ilgili malzemenin bulunmaması, iş yeri fiziksel ortamının düzen, havalandırma, ışık, ısı, toz açısından uygun olmamasıdır.

İş güvenliği önlemlerini almak veya kazaları azaltmak için işletmelerin konuyu teknik ve insancıl açıdan değerlendirmesi gerekir. Çalışılan yerin temiz tutulması, yeterli koridorlar, uygun depolama yerleri, iyi aydınlatma, makine dizaynının ve koruyucu kısımların uygunluğu, zehirli maddelerin iyi havalandırılan ve güvenli yerlerde tutulması, yangın ve elektriğin neden olduğu tehlikelere karşı önlemler bunlar arasında sayılabilir.

KAYNAKLAR

Acar, Nesime: **Üretim Planlaması, Yöntem ve Uygulamaları,** MPM Yayını, Ankara, 1989.

Adam, Everett E.- Ronald J. Ebert: **Production and Operations Management,** Fourth ed., Prentice - Hail Inc., 1989.

Aydemir, Nilgün: "Rekabet Stratejileri ve Yalın Üretimin Zaferi", **İstanbul Sanayi Odası Dergisi,** Ocak 1995, sayı:346.

Bank, Jerry: **Principles of Ouality Control,** Wiley, 1989.

Barutçugil, İsmet Sabit: **Üretim Sistemi ve Yönetim Teknikleri,** Uludağ Ü. Basımevi, 1983.

Buffa, Elwood S .- Rakesh K. Sarin: **Modern Production / Operations Management,** Eight ed., John Wiley and Sons, 1987.

Bozkurt, Rıdvan: "İstatistiksel Kalite Kontrolü", **Kalite Güvenliği ve Yönetimi Semineri,** MPM, İstanbul, 1991.

Chase, Richard B., Nicholas J.Aguilano: **Production and Operations Management,** Third ed., Irwin, 1981.

Çelikçapa, Feray Odman: **Endüstri işletmelerinde Üretim Yönetimi ve Teknikleri,** Bursa, 1994.

Cowton C.J.-Vail R.L.: "Making Sense of Just-in Time Production: A Re-source-Based Perspective", **International Journal of Management Science,** Vol.22, No:5, 1994.

Demir, M.Hulusi, Şevkinaz Gümüşoğlu: **Üretim / İşlemler Yönetimi,** Gözden Geçirilmiş-Genişletilmiş 4.Bası, BETA A.Ş.,İstanbul, 1994., 2003

Dilworth, James B.: **Production and Operations Management: Manufacturing and Services,** Fifth ed., Mc Graw HiII, Inc.1993.

Doğan, Muammer: **İşletmelerde Karar Verme Teknikleri,** Bilgehan Basımevi, İzmir, 1985.

Doğan, Üzeyme: **Verimlilik Analizleri ve Verimlilik - Ergonomi İlişkileri,** İzmir Ticaret Borsası Yayınları, No:31, İzmir, 1987.

Doğan, Üzeyme: **Kalite Yönetimi ve Kontrolü,** İstiklal Matbaası, İzmir, 1991.

Doğan, Üzeyme - Avunduk Hüseyin: "Kalite Kontrol Çemberleri, Endüstriyel Gelişmeye Etkisi ve Türkiye'de Uygulama Olanakları, **D.E.Ü. I.İ.B.F. Dergisi,** Cilt:7, Sayı:1, 1992.

Durmuşoğlu, Semra - Halefsen Sumen, Zeki Yenen: "Türkiye'de MRP / MRP II Uygulamalarının Şimdiki Durumu", **Otomasyon ve Bilgisayar Sempozyumu,** İstanbul, 8 - 9 Nisan 1993.

Erkan, Necmettin: **İşletmelerde İnsan Gücü Verimliliği İçin İşçi Sağlığı, iş Güvenliği, Kazalardan Korunma, Acil Yardım ve ilgili Mevzuat,** MPM Yayınları, 384, Ankara, 1989.

Evans, James R., David R. Anderson, Dennis J.Sweeney, Thomas A.Williams: **Applied Production and Operations Management,** Second ed., West Publishing Company, 1987.

Evans James R.: **Production / Operations Management: Quality, Performance and Value**, Fifth Ed. West Publishing Company, 1997

Imai Masaki: **Kaizen: The Key to Japan's Competitive Success,** McGraw-HiII, Inc., 1986.

Gaither, Norman: **Production and Operations Management,** Second ed., The Dryden Press, 1984.

Gaither Norman, Greg Fraizer, **Production and Operations Management,** Thomson Learning, 1996

Kavrakoğlu, İbrahim: **Kalite ve Verimlilik,** Verimlilik Dergisi, MPM Özel Sayı, Ankara, 1991.

Kendrick, John **W.: Improving Company Productivity,** John Hopkins University Press, 1984.

Kobu, Bülent: **Üretim Yönetimi,** Sekizinci Baskı, Avcıol Basımyayın, İstanbul, 1994., 2005

Martinick Joseph S.: **Production and Operations Management: An Applied Modern Approach**, Wiley, John – Sons, 1997

Meredith Jack R., Scott M. Shafer: Operations Management fot MBAs, John Wiley and Sons, Inc., 2002

MPM, (Çeviren: Zühal Akal), **İş Etüdü:** Genişletilmiş ve Düzeltilmiş Dördüncü Basım, MPM Yayınları / ILO:29 Ankara, 1991.

Oral, Saime: **Otel İşletmeciliği ve Verimlilik Analizleri,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2005

Oral, Saime – Yüksel Hilmi: **Hizmet İşlemleri Yönetimi,** Kanyılmaz Matbası, İzmir, 2006

Özgen, Hüseyin: **Üretim Yönetimi,** Bizim Büro Basımevi, Adana, 1987.

Özkan, Tütüncü – Doğan İpekgil, Özlem: **Hizmet İşletmelerinde Toplam Kalite Yönetimi Kapsamında ISO 9001: 2000 ve Bilgisayar Destekli Bir Uygulama**, İzmir, 2003

Riggs, James L: **Production Systems: Planning, Analysis and Con-trol,** Fourth ed., John Wiley and Sons, Inc., 1987.

Russell Roberta S. / Bernard W. Taylor III, **Production and Operations Management: Focusing on Quality and Competitiveness**, Prentice – Hall, Inc, 1995

Schroeder, Roger G.: **Operations Management: Decision Making in The Operations Function,** Mc Graw - Hill, Inc., 1993.

Stevenson William J.J.: **Production Operations Management,** Mc Graw Hill, Inc, 1998

Tekin, Mahmut: **Üretim Yönetimi,** 2.baskı, Konya, 1983, 2004

Tersine, Richard J.: **Production and Operations Management: Concepts, Structure and Analysis,** Second ed., North-Holland 1985.

Timur, Hikmet: **İş Ölçümü, İş Planlaması ve Verimlilik,** TODAİE Yayını, No:207, Ankara, 1984.

Üreten, Sevinç: **Üretim Sistemlerinin Tasarımı,** Ankara, 1991.

Üreten, Sevinç: **Üretim Programlaması ve Denetiminde Uygulanan Modern Sistemler: Analiz, Değerlendirme ve Birleştirme Yaklaşımları,** Ankara, 1991.

Üreten, Sevinç: **Üretim / İşlemler Yön. Stratejik Karar ve Kar. Mod**., Gazi Kitabevi, Ankara, 2005

Wild, Ray: **Production and Operations Management,** Fourth ed., Casell Educational LTD., London, 1989.

Womack, J.P., D.T. Jones, D.Roos: **The Machines That Changed The World,** Rawson Asso., 1990.

yetenek testi uygulamasından yararlanılır. Önemli olan bilgili, becerili, deneyimli, istekli, kişilikli, inandırma ve konuşma yeteneği olan, fiziksel yapı, yaş, görünüm açılarından uygun düşen kişilerin seçilmesidir.

Satış Elemanlarının Eğitimi: İstihdam edilen satış personeli çalıştığı firma, satacağı ürün, ulaşacağı pazar ve endüstri, rakipler, satış ve pazarlama araştırma yöntemleri vb. konularda bilgilendirilmeli ve gerekli eğitimden geçirilmelidir.

Satış Elemanlarının Güdülenmesi: Kişileri sadece tatmin edici bir ücretle güdüleme olanaklı değildir. Bunların duygusal, sosyal ve psikolojik açılardan da doyurulması ve güdülenmesi gerekir. Başlıca güdüleme yöntemlerinin neler olduğuna bu kitabın Personel Yönetimi Bölümü'nde değinilmiştir.

Satış Elemanlarının Ücretlendirilmesi: Kalifiye satış elemanlarını çekebilmek ve bunların çalışma sırasında etkinliğini arttırabilmek için satış personeline özendirici bir ücret sistemi uygulanmalıdır.

Ücretlendirme; (1) maaş ya da ücret biçiminde sabit ödeme (kök ücret), (2) satışlardan ya da brüt kârdan belli bir oranda pay verme anlamına gelen komisyon verme ya da (3) sabit ödeme artı komisyonu içeren karma ödeme biçimlerinde olabilir. Özendirme açısından en uygun olanı, karma ücret sistemi uygulamasıdır.

Elemanların Performanslarının Değerlendirilmesi: Satış elemanları niceliksel (kantitatif) ve niteliksel (kalitatif) ölçütlere göre değerlendirilir ve dolayısıyla denetlenebilir. Niceliksel değerleme, belirlenen satış hedefleri ile gerçekleştirilen durum karşılaştırılarak satış elemanlarının hedeflere ne ölçüde ulaşabildiğinin belirlenmesi işlemidir. Başlıca kantitatif ölçütler; satış hacmi, günlük ortalama müşteri ziyaretleri, kazanılan yeni müşteri sayısı, sağlanan brüt kâr, müşteri ve sipariş hacmi, satışların satış maliyetlerine oranı, sipariş sayısı gibi elemanları içerir.

Ölçümü oldukça zor olan kalitatif ölçütler arasında elemanın firma, ürünler, rakipler, bölge ve görevleri konusunda bilgi düzeyi; güdülenme derecesi, takım ruhu, davranışları, görünüşü ve konuşma yeteneği vb. sayılabilir.

KAYNAKLAR

Aaker, David A.: **Strategic Market Management,** Third ed., John Wiley and Sons, Inc., 1992.

Armstrong Gary, Philip Kotler: **Principles of Marketing**, Printice Hall, Inc, 2005

Bovee Courtland L., John V.Thill: **Marketing,** Mc Graw Hill, Inc. 1992.

Cemalcılar, İlhan: **Pazarlama,** Sermet Matbaası, İstanbul, 1988.

Dalrymple, Douglas J: **Sales Management: Concepts and Cases,** John Wiley and sons, 1985.

Day, George S.: **Market Driven Strategy: Processes For Creating Value,** The Free Press, 1990.

Doğan, Muammer: **Fiyatlandırma Yöntemleri,** E.Ü., İşletme Fakültesi, İzmir, 1980.

Ecer, Ferhat – Canıtez Murat: **Pazarlama İlkeleri, Teori ve Yaklaşımları,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2005

Guber, Selina S. - Jon Berry: **Marketing To And Through,** McGraw-Hill, Inc., 1993.

Gürdal, Sehavet: **Satış Gücü Yönetimi,** Yeni Asya Yayınları, İstanbul,1980.

Hutt Michael O., Thomas W.Speni, **Business Marketing Management**, Thomson Learning, 2003

İslamoğlu, Hamdi: **Pazarlama İlkeleri**, Beta Basım Yayın, 2002

Keller Kevin Laue, Philip Kotler: **Marketing Management**, Addison – Wesley, 2005

Kinnear, Thomas C, James R. Taylor : **Marketing Research: An Applied Approach,** Third ed., McGraw-Hill., 1987.

Kotler, Philip : **Marketing Management,** Third ed., Prentice-Hall, Inc., 1986.

Kotler Philip-Garry Armstrong :**Principles of Marketing,** Sixth ed., Prentice-Hall, Inc., 1994.

Kurtz, David L- Loois E. Boone : **Marketing,** Second ed., The Dryden Press, 1984.

Lamb Charles W., Joseoh F. Hir, Carl McDaniel: **Marketing**, Printice – Hall, Inc., 2005

McCarty, Jerome E.- WIliam D. Perreault Jr.: **Essentials of Marketing,** Fifth ed., Irwin, 1991.

Mucuk, İsmet: **Pazarlama İlkeleri,** Genişletilmiş Beşinci Basım, DER Yayınları, İstanbul, 1991.

Mucuk, İsmet: **Temel Pazarlama Bilgileri**, Türkmen Kitapevi, 2005

Oktav, Mete - Rezzan Tatlıdil: **Pazarlama Yönetimi,** DEÜ Yayınları, No:0906.DK.92.016.095, İzmir, 1992.

Önce, Günal: **Pazarlama Yönetimi: Mamul Planlaması ve Stratejileri,** Serdar Ofset, İzmir, 1991.

Peter J. Paul, James H Donnelly, Jr.: **Marketing Management: Knowlodge and Skills**, Mc Graw – Hill, Inc., 2004

Stanton, Wiliam J.-Michael J. Etzel, Bruce J. VValker: **Fundamentals of Marketing,** Ninth ed., McGraw-Hill, Inc., 1994.

Stanton, William J. ve diğerleri: **Fundamentals of Marketing,** McGraw-Hill, Inc., 1991.

Steade, Richard D.- James R. Lowry, Raymond E. Glos: **Business: Its Nature and Environment, An Introduction,** Tenth ed. 1984.

Taşkın, Erdoğan: **Satışcıların Yönetimi,** 2. Basım, DER Yayınları İstanbul, 1990.

Tek, Ömer Baybars: **Pazarlama İlkeler ve Uygulamalar,** İzmir, 1995.

Tokol, Tuncer: **Pazarlama Araştırması,** Uludağ Ü. Basımevi, Bursa 1984.

Winer Russel S.: **Marketing Management**, Second ed., Printice – Hall, Inc., 2003

Yükselen, Cemal: **Pazarlama - İlkeler – Yönetim**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006

lar. Nakit bütçeleri, işletmenin nakit girişlerinin kaynaklarıyla, söz konusu kaynakların nerelerde kullanılacağını gösterirler. Bu nedenle nakit bütçesi, finansman yöneticisi için bir kısa süreli planlama aracıdır.

Uzun süreli finansal planlama, 1 yıldan daha uzun sürede işletmenin ihtiyaç duyacağı fon miktarının önceden belirlenmesi amacıyla yapılır. Uzun süreli finansal fon ya da finansman ihtiyaçlarının tahminlenmesinde proforma (tahmini) bilanço ve proforma fon akımı tablosu araçlarından yararlanılır. **Proforma bilanço**, işletmenin uzun dönemdeki fon ya da kaynak ihtiyacını belirlemeye yardımcı olurken; **proforma fon akımı** tablosu, işletmenin gelecek hesap dönemlerinde sağlaması tahmin edilen kaynaklarla (fonlarla) bunların olası kullanım yerlerinin saptanması işlevini görür. Gelecekteki fon ihtiyacını belirlemede bu iki araç birlikte kullanılmaktadır. Zira proforma bilanço olmadan proforma fon akım tablosunun hazırlanması düşünülemez.

Gerek kâr planlamasında gerekse kısa ve uzun süreli finansal planlamada işletmenin satışlarının önceden sağlıklı bir biçimde öngörümlenmesi son derece önemlidir. Çünkü gelecek ay ve yıllarda ne kadar fona ihtiyaç duyulacağı, işletmenin söz konusu ay ve yıllarda faaliyet hacmine ve bunu belirleyen olası satış miktarlarına bağlıdır.

Diğer bir deyişle fon ihtiyaçlarını belirleyen en önemli faktör satışlardır. Satış öngörümlemesi yapılmadan aktif varlıkların gelecekteki değerlerini belirlemek ve dolayısıyla bunlara bağlanacak fon kaynak ihtiyacını saptamak olanaklı değildir.

B. Finansal Denetim

Finansal denetim, finansal planlarda saptanan hedeflerle uygulamada karşılaşılan sonuçların karşılaştırılması ve eğer arada olumsuz bir fark ya da sapmalar varsa bunun gerekli önlemler alınarak düzeltilmesini ifade eder. Finansal denetim, plan dönemi sonunda yapılabileceği gibi herhangi bir anda da yapılabilir.

Finansman yöneticisi, denetim görevini yaparken genel olarak ekonomi ve özel olarak da işletmenin ait olduğu sektördeki değişmeleri de dikkate alarak finansal plan ve programlarda değişen koşullara göre gerekli değişikliği yapmalı ve gerekirse amaçları yeniden saptamalıdır.

Denetim araçları arasında; daha önce sözünü ettiğimiz, finansal oranlar, gelir tabloları, fon akım (akış) tabloları, proforma bilanço ve nakit bütçeleri başta gelir.

KAYNAKLAR

Akgüç, Öztin: **Finansal Yönetim: Genişletilmiş 6. Bası,** Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 63, Avcıol Basım Yayın, 1994.

Aktif Finans A.Ş.: **Factoring Tanıtımı Broşürü,** İstanbul, 1992.

Berk, Niyazi: **Finansal Yönetim**, Türkmen Kitabevi, 2002

Birleşmiş Milletler Sınaî Kalkınma Teşkilatı: **Endüstri Projelerini Değerlendirme El Kitabı,** UNDP / UNİDO, Ankara, 1977.

Block Satanley B., Geoffrey A. Hirt: **Foundations of Financial Management**, McGraw – Hill, Inc., 2005

Breaiey, Richard A. - Stewart C. Myers: **Principles of Corporate Finance,** Fourth ed., McGravv - Hill, Inc., 1991.

Brigham, Eugene F.: **Fundamentals of Financial Management,** Sixth ed., The Dryden Press, 1992.

Brigham Eugene F., Michael C Ehrhardt**: Financial Management: Theory and Practice**, Thomson Learning, 2004

Ceylan, Ali: **İşletmelerde Finansal Yönetim,** Gözden Geçirilimiş Üçüncü Basım, 1993.

Corroda Charles J., Bradford D. Jordan: **Fundamentals of Investments**, Printece – Hall, Inc., 2005

Devlet Yatırım Bankası: **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi,** Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara, 1970.

Ecan, Metin Kamil – Ban, Ünsal: **Finansal Yönetim**, Gazi Kitapevi, 2002

Erdemol, Haluk: **Factoring ve Forfaiting,** Akbank Ekonomi Yayınları, İstanbul, 1992.

Eun Cheol, Bruce G. Resnich, **International Financial Management**, McGraw – Hill, Inc., 2004

Grinblatt Mark, Sheridan Titman, **Financial Markets and Corporate Strategy**, 2nd edition, Mc Graw – Hill., 2002

Higgins, Robert C. **Analysis for Financial Management,** Second **ed.,** Dow Jones - Irwın, 1988.

Home James Van: **Fundamentals of Financial Management,** Seventh ed., Prentice Hail, 1989.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, **Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Klavuzu,** IMKB Yayınları, No: 1, İstanbul, Ekim 1994.

Gönenli, Atilla: **İşletmelerde Finansal Yönetim,** 3. Baskı, Finans Enstitüsü Yayınları: 3, İstanbul, 1979.

Karslı, Muharrem: **Sermaye Piyasası Analizi - Borsa, Menkul Kıymetler,** İstanbul, 1991.

Mükellefin Dergisi, Yıl: 1993, Sayı: 1 Lebib Yalkın Yayınları, Ocak 1993.

Olalı, Hasan - Öcal Usta: **İşletme Finansmanı ve Finansal Yönetim,** İzmir, 1985.

Öney, Erden: **İktisadi Planlama,** A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 406, Ankara, 1977.

Parasız, İlker: **Para, Banka ve Finansal Piyasalar,** 4. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, 1992.

Pınar, Cengiz: **Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi ve Finansmanı,** Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1977.

Pinches, George E.: **Essentials of Financial Management,** Third ed., Harper - Raw Publishers, 1990.

Schall,Lawrence D., Charles W. Haley: **Introduction to Financial Management,** McGraw - Hill, Inc., 1991.

Seyhan, Ümit - M. Aydın Erol: **Finansal Kiralama ve Kalkınma Leasing,** Türkiye Kalkınma Bankası Yayınları, Sayı: 36, Mart 1991.

Tanay, Ferruh: **Factoring ve Türkiye'deki Uygulaması:** Seminer, Tebliğler, Panel, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul 1990.

Taner, Berna - Lale Polat: **Sermaye Piyasası: Faaliyet Alan ve Menkul Kıymetler,** İzmir, 1992.

Terry, Manes S.: **Introduction to Corparate Finance,** McGraw- Hill **Inc.,** 1988.

Türko, Metin: **Finansal Yönetim**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002

Usta, Öcal: **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2004

Varlık, Levent: **Leasing, Factoring, Forfating,** İş Bankası Araştırmalar Müdürlüğü, 1988.

Yılmaz, Zekai: **Yatırım Projeleri Analizi ve Yönetimi,** Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1990.

Weston, Fred J., Eugene F. Brigham: **Essentials of Managerial Finance,** Eight ed., The Dryden Press, 1987.

Dr. Tolga Özşen

JAPON MODERNLEŞMESİNE KIRSALDAN BAKIŞ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 15
ISBN: 978-605-9663-14-4
©1. Basım, Nisan 2016

JAPON MODERNLEŞMESİNE KIRSALDAN BAKIŞ
Dr. Tolga Özşen

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Kapak İllüstrasyon: Tolga Sertkaya
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özşen, Tolga.
Japon Modernleşmesine Kırsaldan Bakış/ *Tolga Özşen*
1. Basım, XX+192., 13,5x19,5 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-9663-14-4
1. Japon Kırsalı 2. Japon Modernleşmesi 3. Japon Toplumu

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.

Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Japonya özellikle son yarım asırdır uluslararası arenada ekonomik ve siyasal açıdan önemli bir figür halini aldı ve bu durum Japonya araştırmalarına da yansıdı. Japon modernleşmesi çerçevesinde Japon toplumunun son asırda gerçekleştirdiği sosyoekonomik kalkınma hamlesi Japonya araştırmacılarının ilgisini çekmeye başladı. Modern kavramının ele alınışı çalışmalara göre farklılık gösterse de 1950 sonrası sanayileşme-kentleşme sürecine bağlı ortaya çıkan sosyoekonomik değişimi ve sorunları vurgulayan çalışmaların ağırlıklı olduğu söylenebilir. Ronald Dore, Robert J. Smith ve John Embree gibi araştırmacıların yaptığı çalışmalar[1] savaş öncesi ve sonrasındaki Japonya'nın sosyoekonomik açıdan geçirdiği dönüşümü bizlere aktarma noktasında somut örnekler olarak karşımıza çıkar.

Ülkemizde yürütülen Japonya çalışmalarının geçmişi Avrupa ve Kuzey Amerika kadar eski ve köklü olmasa da özellikle 1970-80'lerden itibaren akademik disiplin içerisinde bir ivme kazandığı söylenebilir. Bugün üniversitelerdeki Japon dili ve edebiyatı, Japon dili eğitimi anabilim dalları artış göstermekte, buna bağlı olarak da araştırmacı sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Japon dili çalışmalarında dil eğitimi ve dilbilim alanlarına

[1] Ronald Dore tarafından yapılmış birkaç çalışma için, bk. *City Life in Japan* 1958; *Shinohata: Portrait of a Japanese Village*, 1978; *Social Evolution, Economic Development and Culture: What it means to take Japan seriously*, 2001. Diğer yandan, Robert J. Smith'in Japonya çalışmalarından en bilineni için, bkz: *Kurusu: The Price of Progress in a Japanese Village: 1951-1975*, 1978. Savaş öncesi Japon kırsalına ilişkin saha çalışması olarak John Embree'nin *Japanese Nation a Social Survey*, 1975 ve *Suye Mura*, 1939.

ilişkin çalışmalar ağırlıktadır.[2] Diğer yandan, Japonya'ya ilişkin çalışmalarda[3] ise tarih, edebiyat, kültür alanları bakış açılarıyla ortaya çıkmış eserlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu kitabın temel duruşu ise Japon kırsalından Japon toplumunun son asırdaki değişimini ele almak ve çözümlemek olarak özetlenebilir.

Bugün Japonya genel olarak robotlar, gökdelenler, hızlı trenler gibi teknolojik yüzü ve anime-manga gibi ürünleştirilmiş popüler kültürü ile öne çıkmaktadır. Yaptığımız bir çalışmada da bunun izleri görülmektedir. Bugün, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Japon Dili Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinin yarısına yakını dil ve kültüre ilgileri sebebiyle Japonca bölümünü seçmektedir (Özşen, 2014). Yine seçmeli ders olarak Japon dilini öğrenenlerin anlamlı bir bölümü de özellikle po-

---

[2] Bu çalışmalarla ilgili olarak, Ayşe Nur Tekmen'in 2010 ve 2011 çalışmaları, Aydın Özbek'in 2010 ve 2011 çalışmaları, Kahraman ve Akkuş'un 2010 ve 2007 çalışmaları örnek olarak verilebilir. Yine Türkiye'de bir ilk olarak Türkiye'deki Japon dili araştırmacılarının katkıda bulunduğu *Japon Dili İncelemeleri* ortak kitabı da Japon diline ilişkin ülkemizdeki son gelişmeleri görebilmek açısından anlamlı bir çalışmadır.

[3] Bu çalışmalarla ile ilgili olarak, A. Mete Tuncoku'nun *Türk ve Japon Modernleşmesi –Yabancıların Rolü*, Selçuk Esenbel'in *Japonya'da Toprak Düzeni ve Kapitülasyonlar*, 1984 ve *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı: Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları*, 2015 (ii. baskı), 1996; H. Can Erkin'in *Geçmişten günümüze Japonya'dan Türkiye'ye Bakış*, 2004; A. Merthan Dündar'ın *Panislâmizm'den Büyük Asyacılığa: Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*, 2006 eserleri incelenebilir. Ayrıca, eğitim, kültür ve edebiyat boyutları ile Japonya tartışmaları için, Bozkurt Güvenç'in *Japon Kültürü*, 1980; S. Esenbel & B. Güvenç & P. Otkan'ın *Japon Eğitimi*, 1990; Ahmet Cihan'ın *Japonya'da Eğitim, Kültür ve Modernleşme*, A. Volkan Erdemir'in *Japonya'da Türk İmgesinin Oluşumu 1890-1914, 2014* eserleri örnek verilebilir.

püler Japon kültürüne olan ilgi dolayısıyla Japon dili öğrenmeye başlamaktadır. Yani, Japonya ve Japon dilini uzmanlık seviyesinde öğrenenler için bile bugün çizilen Japonya imajının teknoloji, anime-manga ve ürünleştirilmiş geleneksel kültür kurumları üçgeninin dışına pek çıkmadığını söylemek mümkündür.

Japonya bir *robot krallığı*dır. Teknoloji ve ekonomi alanlarında dünyada söz sahibi bir ülkedir. Anime-manga gibi alt kültür araçlarını dünya tüketim kültürüne ihraç etme noktasında da "gelişmiş ülke" konumundadır. Diğer yandan, bahsi geçen Japonya henüz yaklaşık 70-80 yıl öncesine kadar, her 10 kişiden 8'inin kırsal kesimde yaşadığı, yine her 10 kişiden 6'sının tarım ve ormancılık üzerinden geçimini sağladığı bir toplumdur. Bu yapı, 20. yüzyılın başından bu yana yaşadığı çok yönlü ve köklü dönüşümle bugünün kent Japonya'sını ortaya çıkarmıştır. Yine de Japonya'nın halen geleneksel toplum yapısının izlerini güçlü bir şekilde kent yaşantısına yansıttığı da gözden kaçırılmamalıdır. En basit örnekle, mahalle içerisindeki sosyal örgütlerin[4] ya da kentte düzenlenen geleneksel festivallerdeki (*Matsuri*) organizasyonların yapısı, organizasyonlar içerisindeki bireylerin sorumluluk ve yetki yapıları incelendiğinde, geleneksel köy toplumunun kentteki izdüşümü çok net şekilde görülebilmektedir.

---

[4] Japon geleneksel köy toplumunda yaş, cinsiyet, din, ekonomi temelli birçok sosyal grup bulunmaktadır. Bu gruplar, köyün gündelik yaşantısı içerisinde birçok işleve sahiptirler ve bazıları şu şekildedir: Yaşlı grubu, genç grubu, kadın grubu, bağlı bulunulan tapınağa gore ayrılan dinî cemaatler, itfaiye grubu, genç kızlar grubu, tarım ürünlerine göre ayrılmış üretim grupları, çocuk grubu vb.

Japon toplumunu tartışırken geleneksel yapının da göz önünde bulundurulması bütünü anlayabilmek adına sağlıklı bir yaklaşım olacaktır. Japon geleneksel toplum (*kyôdôtai*) yapısını ve onun içerisinde şekillenen sosyal organizasyon/örgüt yapılarını, toplumsal hiyerarşiyi, biat mekanizmasını, grup-birey ilişkisini, grup içi uyumu, yetki-sorumluluk mekanizmasını irdelemeden, mesela 27 sene içerisinde nasıl savaş kaybetmiş bir ülkedendünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline geldiklerini anlayabilmek oldukça zor olacaktır. Yine, "kök-aile" (*İe*) ile "köy" (*Mura*) kavramlarını irdelemeden, "köyün ruhu"[5] (*Mura no Seishin*) olgusunu tartışmadan, Japonların en zor durumlarda bile grup içi uyumu, hiyerarşik yapıyı bozmamalarının arkasındaki mekanizmayı çözmek ve hatta Japonların İkinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgiyi kabullenmesinin arkasındaki mekanizmayı anlamak çok zor olacaktır.

Diğer yandan, *neet*, *freeter*, *working poor* terimleri[6] ile sıklıkla karşımıza çıkan ve bireyin sosyal ve üretim yaşantısından

---

[5] Bu terim, Japon Sosyolog Eitarô Suzuki (1883-1966) tarafından, köyde yaşayanların toplumsal davranış kalıplarını ve bu davranışların köyün kültürel-tarihî birikimi ile olan ilişkisini açıklamak amaçlı ortaya konulmuştur. Çalışmanın ilerleyen aşamasında daha ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

[6] *NEET* terimi, İngilizcedeki ***N**ot in **E**mployment, **E**ducation or **T**raining* tanımının kısaltması olup, Japonya'da herhangi bir üretim sürecinde bulunmayan 15-34 yaş arası kişileri tanımlama amaçlı kullanılmaktadır. *Freeter* terimi kadrolu çalışmayan, yarım zamanlı ve/veya mevsimlik işler ile geçimini sağlayan bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır. 1991 yılındaki Japon Çalışma Bakanlığı araştırmasına kadar tam olarak bir başlık altında tanımlanmayan ve sadece çalışma şekline bağlı olarak sınıflandırılan *freeter*lar, 1991 yılındaki araştırma sonucunda 15-34 yaş arasında öğrenci olmayan bireylere indirgenmiştir. Özellikle 2000'li yıllara

kopmaya başladığını gösteren olguların çoğalmasını; toplumsal çözülmenin, sosyal ve ekonomik ayrışmaların çok şiddetli yaşandığı günümüz modern Japon toplumunu, sadece küresel ekonomi boyutuyla çözümleyeme çalışmak yeterli bir sonuç vermeyebilir. Ekonomik boyutunun yanı sıra dünden bugüne toplumsal yapının da irdelenmesi, geçmişteki geleneksel yapıyı, bu yapıya bağlı oluşan Japonların toplumsal davranış kalıplarını ve de günümüz Japonya'sındaki sosyal sorunları anlamaya yardımcı olacaktır. Diğer bir deyişle, Japon toplumunun bugününü ve yarınını tartışabilmek için neyin nasıl değiştiğini sorgulamanın uygun bir yöntem olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda, bu çalışmanın akademik açıdan yerini, amacını ve beklentilerini tespit etmekte fayda görüyoruz. Bu çalışma tasarlanırken temel olarak üç çıktıya odaklanılmıştır. Bunlardan birincisi, Türkiye'deki Japonya çalışmalarına katkı boyutu olarak ifade edilebilir. Çalışmanın literatür tartışmaları haricindeki bölümlerinde Japonya'nın dağ köylerinde 2004 yılından bu yana tarafımca edinilen saha verileriyle, Japon toplumunun sosyoekonomik dönüşüm süreci köyler üzerinden tartışılmaya çalışılmıştır. Bu yönüyle, ülkemizdeki Japonya çalışmalarına farklı bir perspektiften katkıda bulunması bu çalışmanın öncelikli hedefleri ve beklentileri arasında sayılabilir.

---

gelindiğinde, Japon toplumunda sosyoekonomik ayrışmanın çok büyük boyutlara ulaşması sonucu, medya tarafından sıklıkla kullanılmaya başlayan *working poor* tanımı, objektif verilere dayanan bilimsel bir tanım değildir. Daha çok yazılı ve görsel basın tarafından, maaşlı çalışan olduğu halde gündelik yaşantısını ekonomik anlamda sürdürmekte zorlanan sosyoekonomik sınıfı anlatmak için kullanılmakta olan bir medya terimidir. Ancak, sosyal bilimler alanında sınıfsal ayrışma, ekonomik sorunlar üzerine çalışan bilim insanlarınınçalışmalarında da zaman zaman söz konusu terime rastlanmaktadır.

Bu araştırma yoluyla beklenilen diğer bir katkı ise kırsal kalkınma ve sürdürülebilirliğe ilişkin literatüre Japonya örneğini tanıtmak olacaktır. Bugüne kadar, Meiji reformlarından eğitim sistemine kadar Japon kalkınmasının (modernleşmesinin) birçok aktörü ülkemizdeki Japonologlar ve diğer ilgili akademisyenler tarafından tartışılagelmiştir. Bu birikim içerisinde Japonya zaman zaman bir model olarak da konumlandırılmıştır. Türkiye hâlen/hâlihazırda 1980'lerde başladığı sosyoekonomik dönüşüm sürecini hızla sürdürürken, madalyonun diğer yüzünde kırsal toplum sosyal, demografik ve de ekonomik sorunlarla içiçe durumdadır. Bu sorunların çözümlenmesine ilişkin farklı sosyal politikalar geliştirilmeye çalışılmaktadır. Böyle bir ortamda bu süreci 1970'lerden bu yana on yıllarca deneyimleyegelmiş Japonya örneğinin bilimsel analizlerle Türkçe literatüre kazandırılması da çalışmadan beklediğimiz çıktılar arasında sayılabilir.

Çalışmadan beklenilebilecek bir çıktı daha bulunmaktadır. Akademi dünyası dışında, bugüne kadar *çan-çin-çon* etiketiyle tek tipleştirilmiş, "mucize" kavramıyla özdeşleştirilmiş Japon toplumun ve insanını farklı bir pencereden -kırsaldan- genel okuyucuya sunmak da çalışmanın diğer hedef çıktılarından bir tanesi olarak görülebilir.

Ana tartışmalara geçmeden önce, uzun soluklu bir hazırlık sonucunda ortaya çıkan bu çalışmanın tamamlanmasına bazen manevi, bazen akademik, bazen ise fikirsel ilham açısından değerli katkıları bulunan özellikle bir kaç kişiye bu fırsattan istifade ederek şükranlarımı sunmak istiyorum.

Tam 12 yıl önce beni Kumamoto iline bağlı Minamata'daki bir köye götürerek bu alana ilgi duymama vesile olan, gece

yarılarına kadar süren seminerler ve saha çalışmaları ile Japon toplumuna çok farklı açılardan yaklaşma alışkanlığını kazanmama yardımcı olan hocam Prof. Dr. Sadao Tokuno'ya saygı ve şükranlarımı sunarım. Lisans öğrenimim sürecinde ve sonrasında kıymetli fikirlerini her zaman biz öğrencileriyle paylaşan, özellikle kitabın tamamlanması ve adı noktasında çok değerli görüşlerini eksik etmeyen, kitabın isim babası, Japonya çalışmaları alanındaki öncümüz Prof. Dr. A. Mete Tuncoku hocama da buradan bir kez daha teşekkürü bir borç bilirim. Akademiye ilk adım attığım günlerden Japonya'daki yıllarıma, sonrasında Türkiye'ye geri döndüğüm ilk zamanlardan bugüne kadar Japonya'ya ve yaşama dair fikirleriyle hep yanımda olduğunu hissettiren, çalışma ahlakı ve disiplini ile örnek aldığım, Japonca'yı bana öğreten hocam Yukiko Kondo'ya teşekkür ederim. Manevi desteklerini hiç esirgemeyen annem Nevriye Özşen ve babam Şahin Özşen başta olmak üzere tüm aileme, Dr. Aydın Özbek ve Dr. Derya Akkuş Sakaue başta olmak üzere tüm dostlarıma, düzeltileriyle metnin kitap haline gelmesinde büyük emeği olan Burçak Başpınar'a, kapak tasarımı için sevgili öğrencim Tolga Sertkaya'ya, çalışmanın kitap haline gelmesindeki katkılarından dolayı Nippon Foundation NF-JLEP Fonuna da teşekkür etmeden geçemeyeceğim. Son olarak, çıkmaza girdiğimi ya da tıkandığımı düşündüğüm anlarda anlayışlı ve cesaretlendirici tavrı ile beni tekrardan masa başına döndüren bu uzun yoldaki kader arkadaşım, sevgili eşim Aslı Yüksel Özşen'e borcum daha da katlandı. Nasıl ödeyeceğimi de bilemiyorum.

Yazım aşamasının anlamlı bir bölümünü son 4 yıldır her hafta git-gel yaptığım Çanakkale-İzmir yollarında, otobüslerin

45 numaralı koltuklarında tamamladığım bu çalışmanın akademik anlamda Türkiye'deki Japonya çalışmalarına ve Türkiye'de Japonya'nın anlaşılmasına katkıda bulunması dileğiyle.

Dr. Tolga Özşen

Mart 2016, İzmir-Çanakkale yolu

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ..... **ix**
ÖN SÖZ ..... **xiii**

Birinci Bölüm

JAPON TOPLUMUNUN SOSYOKÜLTÜREL KODLARI

Sosyal İlişkiler ve Üretim Yapısı Açısından Japon Köyü 5
Davranış Kalıplarının Arkaplanına Bir Bakış 10
Aruga'nın "Kök Aileler Birliği" (İe Rengō) Yaklaşımı Üzerinden Japon Köyü 14
Uyum, Ahenk ve Grup Bilinci 17
Japon(um)suluk, "Japon Gibi"lik 19

İkinci Bölüm

DÜNDEN BUGÜNE JAPON KIRSALI

İkinci Dünya Savaşı Öncesi Japon Toplumu **21**
Ekonomik Kalkınma Süreci ve Japon Kırsalı **28**
Demografik Yapıda "Küçülme" 28
Tarım İstihdamında "Düşüş" 32

Kente Göç Sürecinde Japon Rasyonelliği 34
Karmaşıklaşan Köy: Konjûka 37
Gündelik Yaşamda Değişimin İzleri 39
Zenginleşmiş Japonya'da Kırsal ve Sorunları **42**
Köyü "Kurtarmak": Yöre Ekonomisini Canlandırma Çalışmaları 43
Sürdürülebilirlik Tartışmalarından Hayatta Kalma Mücadelesine 1990'larda Japon Kırsalı 51
Yaşlı Japonya **58**
Sportif ve Kültürel Yaşam: "Yaşlı Olimpiyatları" 64
Ekonomik ve Sosyal Yaşam: Silver Jinzai Center Programları 65
Kişisel Gelişim: "Yaşam Boyu Öğrenme" 66
Yaşlı Kulüpleri (Rôjin Kurabu): 67
Tek Kavram, İki Yaşam: Japonya'da Yaşlı Olmak 69

Üçüncü Bölüm

YENİLENMİŞ PARAMETRELER VE YENİ AKTÖRLER İLE JAPON KIRSALININ YARINI

"Japon Mucizesi" Parametrelerinin Yeniden Okunması **71**
Nüfus Yapısı *74*
Gelir-Üretim Yapısı *76*
Sosyal (Kültürel) Yapı *77*
Değişen Koşullar ve Farklı Aktörler Üzerinden Japon Kırsalı *79*
"Dede ve Nine"lerin Ayakta Tuttuğu Japon Köyleri 82
Gündelik Yaşam İçerisinde Yaşlı 85

Ekonomik Canlanma ve Kırsalda Yaşlı 92
"Dilsiz Gelin'den 'Girişimci Kadın"a Japon Kadını 97
Dünün Japon Kırsalında Kadının Sosyokültürel Yeri *97*
Köyde Kadın ve Karar Mekanizmasındaki Yeri *100*
Sosyal Faaliyetler Üzerinden Kırsalda Kadına Bakış *103*
Girişimci Yüzüyle Köy Kadını *106*
Kadın Girişimi Örneği: Fukuoka More House Şirketi *107*
"*Çift Kılıçlı*" Kentteki Köylüler **113**
Köydeki Kentliler **124**
Küreselleşen Japon Kırsalı **136**
Dışarıya Açılma ve Japon Köyleri *136*
Japon Kırsalında Kavram Kargaşası: Küreselleşme, Uluslararasılaşma, Çok Kültürlülük *140*
Yabancı Gelinler 145
Yabancı Tarım Stajyerleri ve Japon Kırsalının Geleceği **152**
KAYNAKÇA **163**
DİZİN **187**

KAYNAKÇA

Abe Ryogo, Komaki Nobuhiko, Kondo Akio, Kubo Tomoko, Hayashi Takuya, Tanaka Kensaku. (2015). "A geographical study for Social and Economic Atlas of the Nagoya metropolitan area using GIS". *Arazi-Altyapı-Ulaştırma ve Turizm Bakanlığı Projesi Rapor*u, http://www.mlit.go.jp/common/001085812.pdf

Adachi İkutsune & Kondo Yasuo. (1985). *Sonzoku Kouzouron* (Kırsalın Yapısı). Tokyo: Nobunkyo Yayınları

Adachi İkutsune. (1981). *Kasochi Saisei no Michi* (Kırsal Bölgenin Yeniden Yapılandırılması). Tokyo: Nihon Keizai Hyoronsha Yayınları

Aiden Hardeep Singh. (2011). "Creating the 'Multicultural Coexistence' Society: Central and local Goverment Policies towards Foregin Residents in Japan". *Social Science Japan Journal*, 14 (2), 213-231

Akagi Minae, Omi Takashi. (2003). "Network Kyojū ni okeru Kotashutsu setai no Jūseikatsu kankeihi" (expenses for housing of network residence: Parent households and their

child living apart from home). *Nihon Kenchiku Gakkai Keikakukei Ronbunshū* (Journal of Architecture, Planning and Environmental Engineering), (564), 271-278

Akkemik M. Ali. (2011). "Japonya (1991) ve ABD (2007-2009) Finans Krizlerinin Politik İktisat Perspektifinden Bir Değerlendirmesi". *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 12(2), 171-186

Amano Hiroko. (2001). *Sengo Nihon no Josei Nougyousha no Chii (Savaş Sonrası Japonya'sının Kadın Çiftçilerinin Yeri)*: Tokyo, Domesu Yayınları

Amano Hiroko. (2009). "Yūshikisha ni Kiku Josei Nōgyosha to Danjo Kyōdo Sankaku Jidai (Bilgili İnsanların Gözüyle Kadın Çiftçiler ve Kadın-Erkek İşbirliği Planı)", *Kyodo-Sankaku Ocak Ayı Raporu http://www.gender.go.jp/public/kyodosankaku/2008/200901/200901_04.html*

Andō Mitsuyoshi. (2010). "Kibokakudai no Uragawa: Gaikokujin Rōdōsha nashi de Nihon no Nōgyō wa Naritatanai", *Economist*. 88(39), 98-99

Andō Mitsuyoshi. (2011). "Gaikokujin Kenshūsei Dōnyū Nōka no Genjō", *Japanese Journal of Farm Management*. 49, 75-80

Aoi K. (1992). "*Chōju Shakairon*", Ryutsu Ekonomi Üniversitesi Yayınları

Arahi Yutaka. (2008a). *Rural Tourism in Japan: The Regeneration of Rural Communities*. Http://www.agnet.org/htmlarea_file/library/20110726130209/eb457.pdf (10 Ocak 2015 tarihinde tarandı).

Arahi Yutaka. (2008b). "Nihon Nôson ni okeru Green Tourism no Tenkai (Japon Kırsalında Kır Turizminin Gelişimi)". *Green Tourism no Shintenkai* (Kır Turizminin Yeni yönü)

içinde s. 8-43, Tokyo: Japon Köy Araştırmaları Derneği Yayınları

Araki Hitoshi. (1992). "Kōreika Nōson-Hiroshimaken Takamiyachō ni okeru Nōgyō iji no mekanizumu". *Chirigaku Hyōron*, 65, 460-475

Araki Hitoshi. (1994). "Shūmatsu Nōmin no Jittai to Tenbō: Hiroshima Kenchō Shokuin ni taisuru Ankēto Kekka kara". *Chirikagaku*, 49 (2), 85-94

Aruga Kizaemon. (1969). *Aruga Kizaemonchosakushū, Minzokugaku-Shakaigaku Hōhōron* (Aruga Kizaemon Eserleri Derlemesi, Halkbilim-Sosyoloji Yöntemleri). Vol. 8, Tokyo: Miraisha Yayınları

Aruga Kizaemon. (1972). *Gendai Nihon Shakairon* (Bugünün Japon Toplumu). Tokyo Üniversitesi Yayınları

Ashida Toshifumi. (2006). "One case of how people come to their rural home village and assist farming there: A case study of Kitakanto Rural Village" *Journal of Rural Planning Association*, 25, 473-478

Befu Harumi. (1983). "Internationalization of Japan and Nihon Bunkaron" içinde (ed. Mannari H., Befu H.) The Challenge of Japan`s Internationalization: *Organization and Culture*, 232-265, Tokyo: Kodansha International

Chakraborty Abhik & Asamizu Munehiko. (2014). "Revitalizing Japan`s Mountanious Areas through Green Tourism: A Human Geographical Perspective." *Issues in Social Science* 2.1: 58-77

Chapman David. (2006). "Discourses of multicultural coexistence (Tabunka Kyosei) and the 'old-comer' Korean residents of Japan". *Asian Ethnicity*, 7 (1), 89-102

Charles F. Longino Jr. & Carry, S. K. (1982). "Explicating Activity Theory: A Formal Replication". *Journal of Gerontology*, 37(6), 713-722.

Chen Guo-Ming. (2012). 'Impact of new media on intercultural communication'. *China Media Research*, 8 (2 Nisan 2015 tarihinde tarandı).

Cihan Ahmet. (2006). *Japonya'da Eğitim, Kültür ve Modernleşme*. Ark Kitapları

Davies, R. J., & Ikeno, O. (2002). *The Japanese Mind: Understanding Contemporary Japanese Culture*, Tuttle Publishing,

Dore Ronald P. (1958). *City Life in Japan: A Study of a Tokyo Ward*. University of California Press

Dore Ronald P. (1978). *'Shinohata: Portrait of a Japanese Village'*, New York: Pantheon Books.

Dündar Merthan A. (2006). *Panislâmizm'den Büyük Asyacılığa: Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*, Ötüken Yayınevi: İstanbul

Ekonomi Konseyi Yerel Komisyonu. (1967). "Kōmitsu Keizai Shakai he no Chiiki Kadai". *Keizai Shingikai Chiikibukai Keizai Kikakukai*

Embree John. (1939). *Suye Mura, A Japanese Village*. Chicago: University of Chicago Press

Embree John. (1945). *The Japanese Nation: A Social Survey*. New York: Farrar and Rinehart

Endo Sumie. (2002). "Nōson Chiiki de no Ibunka Haikei ni yoru Kaigo no Jōtai", *Tōyōdaigaku Hattatsu Rinshō Kenkyū Kiyō*. Vol.2: 15-30

Erdemir Volkan A. (2014). *Japonya'da Türk İmgesinin Oluşumu 1890-1914*, Ankara: Kurgu Kültür Merkezi Yayınları

Erkin H. Can. (2004). *Geçmişten Günümüze Japonya'dan Türkiye'ye Bakış*. Ankara: Vadi Yayınları

Esenbel (Tözeren) Selçuk, Güvenç Bozkurt, Otkan Pulat. (1990). *Japon Eğitimi*. Milli Eğitim Bakanlığı, No: 1185

Esenbel (Tözeren) Selçuk. (1984). "*Japonya'da Toprak Düzeni ve Kapitülasyonlar"*. Toplum ve Bilim, 25-26, 39-58

Esenbel Selçuk. (2015). *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı: Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları*, İstanbul, İletişim Yayıncılık

Esguerra Lawrence A., ed. (1994). *Philchime Career Manual for Overseas Performing Artists*. Manila: Philchime.

Faier Lieba. (2007). "Filipina Migrants in rural Japan and their profession of love". *American Ethnologist*, 34 (1), 148-162

Faier Lieba. (2008). "Runaway Stories: The Underground Micromovements of Filipina Oyomesan in Rural Japan". *Cultural Anthropology*, 23 (4), 630-659

Fujisaki H. (1995). "Kōreisha no Jiritsu to Shakai Sanka". *Kokumin Seiketu*, 95(9), 8-16.

Fukutake Tadashi. (1964). *Nōson Shakai* (Japon Kırsalı). Tokyo: Tokyo Üniversitesi Yayınları

Fukutake Tadashi. (1972). *Nōson Shakai to Shakai Mondai* (Japon Kırsalı ve Toplumsal Sorunlar). Tokyo: Tokyo Üniversitesi Yayınları

Funatsu Mamoru. (2003). "Kōreisha no Jiga" (Yaşlıların Benliği). İçinde (ed. Tsuji M., Funatsu M.) *Eijingu no Shakaishinrigaku* (Yaşlanmanın Sosyal Psikolojisi), 41-55. Hokuju Yayınları

Giddens Anthony. (1990). *The Consequences of Modernity*. Polity Press. Cambridge.

Güvenç Bozkurt. (1980). *Japon Kültürü*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Hasegawa Akihiko. (1986) Nōson no Kazoku to Chiiki Shakai (Köy Ailesi ve Yöre Toplumu). Tokyo: Ochanomizu Shobo Yayınları

Hasumi Otohiko. (1991). *Chiiki Shakaigaku* (Yöre Sosyolojisi). Saiensu Yayınları

Hayamizu Seiko. (2008). "Konjūka to Chiiki Shakai", (Ed. Yamamoto, T., Tsutsumi, M., Tokuno, S.), *Chihō kara no Shakaigaku*, Tokyo: Gakubunsha

Hayashi Shigeru. (1959). "Nōson Jinkō no Chii to Kōzō (Kır Nüfusunun Yeri ve Yapısı)". Shigeru Nojiri (Ed.), *Nōson no Jinkō* (Kır Nüfusu) içinde s. 15-53, Tokyo: Chuo Keizai Yayınevi, s.15-53

Hendry Joy. (1995). *Understanding Japanese Society*, Routledge, Second edition

Hirano Yuko. (2000). "The Social Adaptation of Filipino Migrants in Japan". *Memoris Kyushu University School of Health Sciences*, Vol. 27, 83-87

Hogan Jackie. (2004). "Constructing the Global in Two Rural Communities in Australia and Japan". Journal of Sociology, 40 (1), 21-40

Honda Tatsuo. (1983). "Nōson Jinkō Mondai no Shitsuteki Bunseki (Kır Nüfus Sorunlarının Nitel Analizi)". Sadako Nakayasu (Ed.), *Shōwa Kōki Nōgyō Mondaironshū* (Geç Showa Dönemi Tarım Tartışmaları) içinde s. 5-52, Tokyo: Köy Kültürü Kurumu Yayınları

Hosoya Noboru. (1995). "Nōchi Kaikakugo no Tōhoku ni okeru İe to Josei (Toprak Reformu Sonrası Kuzeydoğu Kırsalında Kökaile ve Kadın)". *Japon Köy Araştırmaları Yıllığı,* Vol. 31: Tokyo, Japon Köy Araştırmaları Derneği Yayınları

Hunter Janet E. (2002). *Modern Japonya'nın Doğuşu: 1853'ten günümüze*, Çev. Müfit Günay, İstanbul: İmge Kitapevi

Ichida Tomoko. (1955). "Seikatsu Kaizen Fukyū Jigyō no Rinen to Tenkai (Yaşam İyileştirme ve Geliştirme Faaliyetlerinin Amacı ve Gelişimi)". *Nōson Sōgō Kenkyū*, 49(2), 1-63

İkegami Akira. (1975). *Nihon no Kaso Mondai* (Japonya'nın Azalan Nüfus Sorunu). Toyo Keizai Shimbun Yayınları

İkuta Takafumi, Yukawa Kou and Hamasaki Hiroshi. (2007). "Regional branding measures in Japan: Efforts in 12 major

prefectural and city governments." *Place Branding and Public Diplomacy* 3 (2), 131–143.

İnamura Hiroshi. (1979). "Jinkakuryokudō-SeishinByōri no Ibunka Kenkyū: Nihonjin ga katamaru koto no Kōsatsu". Shinrigaku Hyōron, 22 (3)

İnamura Hiroshi. (1980). *Nihonjin no Kaigai Futekiō*. Tokyo: NHK Yayınları

İnoue Kazue, Nakamura Osamu ve Yamazaki Mitsuhiro. (1998). *Nihon gata Guriin Tsuurizumu* (Japon Tarzı Kır Turizmi), Tokyo: Toshibunkasha

İnoue M. (1994). "Rōnenki to İkigai", *Kōreisha no Keā to Kōdōkagaku*, 1, 3-11.

İshikawa Kazuo. (2013). "Jizoku Kanōna Chiiki Shakai Sōzō no Torikumi: Tokushima-ken Kamikatsu-Chō ni `Irodori` Jigyō wo Chūshin to shite". *Senshūdaigaku Shakaikagaku Kenkyūsho Nenpō*, 601-602, 128-143

İshizaka Tokunori & Midorikawa Nana. (2005). "The Aged and `Living-Apart Children` in Underpopulated Area". *Mie University Bulletin of the Faculty of Humanities and Social Sciences,* 22, 111-128

İshizaka Tokunori. (2002a). "Setonai Kaso Chiiki no Kōreisha Seikatu to Tashutsu Kazoku". *Mie Daigaku Jinbungakubu Bunkakagaku Kenkyū Kiyō*, 19, 31-44

İshizaka Tokunori. (2002b). "Kaso Chiiki no Kōreisha to Tashutsu Kazoku". *Shakaibunka Ronshū*,7, 153-168

İtō Mayumi. (1994). "Kome Kaikoku and Japanese Internationalization". *Asian Surbey*. 34 (11), 991-1001

İyori Naoko. (1987). "The traffic in Japayuki-san". *Japan Quarterly*, 34 (1), 84-8.

Japonya Köy Araştırmaları Derneği. (2005). *Shôhi Sareru Nôson: Posuto Seisanshugika no `Aratana Nôson Mondai`*. Tokyo: Japon Köy Araştırmaları Derneği Yayınları

Jiang Hua. (2014). "New Controversies over the Dutiful Wife and Devoted Mother Philosophy in Taisho Period -Issues Centred with Articles of Magazine 'Education Contemporary Opinion'-", *Waseda Review Education*, 28, 103-115

Jimbo Tetsuo, Miyadai Shinji. (2006). *Tennō to Nihon no Nashonarizumu* (İmparator ve Japonya'nın Milliyetçiliği). Tokyo: Shunjusha

Jones, R. L. (2006). "`Older People` talking as if they are not older people: Positioning Theory as an explanation". *Journal of Aging Studies, 20*, 79-91

Kahraman Barış & Özbek Aydın. (2013). "Reflexive interpretations in Turkish". *IEICE Technical Report* T2013-20 pp(33-38)ISSN 0913-5685

Kahraman Barış, Akkuş Derya. (2007). "The Use of Request Expressions by Turkish Learners of Japanese". *Journal of Theory and Practice in Education*, 3 (1), 122-138

Kahraman Barış. (2010). "Incremental processing of gap-filler dependencies in Turkish: Focusing on the processing asymmetry between subject and object relative clauses". *Bulletin of the Graduate School of Education, Hiroshima University, Part 2 (Arts and Science Education)*, vol. 59, 239-248

Kajii İsoshi. (1983). "Nōson no Jinkō (Kırsal Nüfus)". Sadako Nakayasu (Ed.), *Shōwa Kōki Nōgyō Mondaironshū* (Geç Showa Dönemi Tarım Tartışmaları) içinde s.69-124, Tokyo: Köy Kültürü Kurumu Yayınları

Kaneko Isamu. (1993). *Toshi Kōreisha to Chiiki Fukushi*, Tokyo: Minelva Yayınları

Katō K. (2000). *Necktie-Alcholics: Cultural Forces and Japanese Alcoholism*. Unpublished MA Dissertation, Washington State University. Alıntı tarihi 12 Ocak 2015 https://research.libraries.wsu.edu:8443/xmlui/bitstream/handle/2376/38/k_kato_050200.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kimura Akiko. (2008). *Gendai Nousonshakai wo Kaeru Josei Nougyousha: Fukuokaken Ookimachi no Joseinougyousha wo jirei ni (Günümüz Kırsalını Değiştiren Kadın Çiftçiler: Fukuoka İli Ooki İlçesi Kadın Çiftçileri Örneği)*. Kumamoto: Kumamoto Üniversitesi Sosyal ve Kültürel Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kitakura Tadahiko, Kong Li, Shirasaki Hiroyasu. (2011). "Gaikokujin Ginō Jisshū ni okeru Kōkateki Ginō Jisshū Hōshiki no Teian", *Kaihatsu Ronshū*. Vol. 88, 77-111

Kitano Seiichi. (1976). *İe to Dōzoku no Kihon Riron*. Tokyo: Miraisha

Knight John. (1994a). "Rural Revitalization in Japan: Spirit of the Village and Taste of the Country". *Asian Survey*, 34(7), 634-46

Knight John. (1994b). "Town-making in rural Japan: An example from Wakayama." *Journal of Rural Studies* 10(3), 249-261

Knight John. (1995). "Municipal Matchmaking in Rural Japan". *Anthropology Today* 11 (2), 9-17

Kobayashi Yoko. (2013). "Europe versus Asia: Foreign Language Education other than English in Japan`s Higher Education". Higher Education, 66, 269-281

Kondo Hiroshi. (1981). *Karuchā Shokku no Shinri: Ibunka to Tsukiau tame ni*. Tokyo: Sōgensha.

Koyama Shizuko. (1991). *RyōSaiKenBo to Iu Kihan*. Tokyo: Keisō Shobō

Kubo Takeo & Itohara Yoshito. (2013b). "Tashutsushi no Shusshinchiku to no Kakawari to Nōchi Katsuyō no Kadai". *Nōringyō Mondai Kenkyū*, 49 (2), 342-346

Kubo Takeo, Yamamoto Shoji, Sunakawa Chinami, Itohara Yoshito. (2013a). "Tashutsushi no Shusshin Shūraku to no Tsunagari to Fuzaichi Shumondai no Kaishō ni muketa Nōchi Kanrijō no Yakuwari". Nōgyō Keiei Kenkyū, 51 (1), 15-27

Kumagai Yoshitaka. (2008). "Green Tourim teki katsudô no Tenkai to Chiiki Jûmin Kishitsu no Henyô (Kır Turizmi Tarzı Etkinliklerin Gelişimi ve Yöre Sakinlerinin Bakışında Değişim)". *Green Tourism no Shintenkai* (Kır Turizminin Yeni yönü) içinde s. 128-161, Tokyo: Japon Köy Araştırmaları Derneği Yayınları

Lebra Sugiyama Takie. (2013). *Japonlar ve Davranış Biçimleri*. (Çev. Oğuz Baykara), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları

Lee Soo im. (2013). "Nihon no Gaikokujin Seisaku to Tabunka Kyōsei no Jittai" (Japan's policy towards foreigners and a reality of Tabunka-Kyōsei). *Shakaikagaku Kenkyū Nenpō*, 43, 197-208

Lemon W. B., Bengston L. V., Peterson A.J. (1972). "An Exploration of the Activity Theory on Aging: Activity Types and Life Satisfaction among to in-movers to a Retirement Community", *Journal of Gerontology*, 27(4), 511-523

Maddox G., Eisdorfer C. (1962). "Some Correlates of Activity and Morale Among the Elderly", *Social Forces*, University of North California Press, 40, 254-260

Matanle Peter & Satō Yasuyuki. (2010). "Coming soon to a city near you! Learning to live 'beyond growth' in Japan's shrinking regions". *Social Science Japan Journal,* 13(2), 187-210

Mihara İkuko. (2005). "Nōson ni okeru Josei Kigyō no Keieiteki-seikaku to Kadai (Kırsaldaki Kadın Girişimlerinin İşletme Açısından Karakterleri ve Sorunları)". *Journal of the National Women's Education Center of Japan*, Vol. 9, 73-83

Minakawa Yuichi. (1973). "Nōkasetaikōzō no Saikin no Henka'. *Bulletin of the Faculty of Education*, Chiba University. Part 1 (22), 137-156

Mizuochi Shigeki. (2000). "Josei to Wakamono no Katsuyō ga Ima no Nōson wo Kaeru (Kadın ve Gençlerin Etkinliği

Bugünün Kırsalını Değiştiriyor). *Journal of the Rural Life Society of Japan*, Vol. 45 (1), 21-25

Mori Shunta. (2000). "The Social Construction of Life Worth Living for Older Persons; A Comparative Study". *Research Bulletin of Iwaki Meisei University*, 13, 161-170

Mozumi Kazuyo. (2004). "Ibunka Kankyō ni Tekiō suru Jinzai ni Motomerareru mono: Nicchū Gappei Kigyō ni okeru Shain Kenkyū kara" (A Study of Emproyees Adaptable to an Intercultural Environment: Examined Through a Case Study of Staff Training in a Chinese-Japanese Joint Venture). *Journal of Tokyo University of Information Sciences*, 7 (2), 93-104

Mukherjee Nisha ve Krieckhaus Jonathan. (2011). Globalization and human well-being. International Political Science Review, 33 (2), 150-170

Mukherjee Nisha ve Krieckhaus Jonathan. (2011). Globalization and human well-being. International Political Science Review, 33 (2), 150-170

Murashita Hiroshi. (1999). *Gaikokujin Rōdōsha Mondai no Seisaku to Hō (Yabancı İşçiler Sorununun Politikaları ve Hukuku*. Osaka Ekonomi ve Hukuk Bilimleri Üniversitesi Yayınları

Nagano Yukiko. (2007). "Nōgyōseisansoshiki to Kengyōka 4: Kazoku Kōsei no henka to Kengyōka (Tarımsal Üretim Organizasyonları ve Tarım Dışı İşe Yönelme 4: Aile Yapısındaki Değişim ve Tarım Dışı İşe Yönelme)". Ikegami Koichi (Ed.), *Mura no Shigen wo Kenkyuu Suru* (Köyün

Kaynaklarını Araştırıyoruz) içinde s. 161-170, Tokyo: Japon Köy Araştırmaları Derneği Yayınları

Nakane Chie. (1967). *Kinship and economic organization in rural Japan*. London: Athlone Press.

Nakane Chie. (1970). *Japanese Society*, Berkeley and Los Angales: University of California Press

Nakane Chie. (1972). *Human relations in Japan: Summary translation of "Tateshakai no Ningen Kankei"*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs, Japan

Nakashima A. (2002). "Taishoku Kōreisha no Shakai Sanka" (Emekli Yaşlıların Sosyal Katılımları). *Tohokugakuin Dergisi*, 133, 139-167.

Nakashima Masaya. (2000). "Murabitotachi no Kōdo Seichō: Mazushisa karano Dasshutsu (Köylülerin Yüksek Hızlı Kalkınması: Yoksulluktan Kaçış)". Masahito Suzuki (Ed.), *Koudoseicho no Shakaigaku* (Yüksek Hızlı Ekonomik Kalkınmanın Sosyolojisi) içinde s. 134-152: Tokyo, Sekai Shisosha Yayınları

Nakatsuka Masaya. (2008). "Zokusei to Keiken ni yoru Chiiki Komittomento no Sōi ni kansuru Jisshō Bunseki". *Nōgyō Mondai Kenkyū*, 44(1), 135-139

Namiki Masayoshi. (1959). "Nōson Jinkō no İdō (Kırsal Nüfusun Göçü). Shigeo Nojiri (Ed.), *Nōson no Jinkō* (Kır Nüfusu) içinde s. 53-90, Tokyo: Chuo Keizai Yayınevi

Nan Hongyu. (2010). "Gaikokujin Hanayome no Teijū to Shakai Sanka", *Tōhoku Daigaku Kyōikugaku Kenkyū Nenpō*, 59 (1): 187-207

Nan Hongyu. (2014). "Kokusai Kekkon Josei no Kigyō wo Toshita Shakai Sanka". *Tohoku Daigaku Daigakuin Kyoikugakukenkyuka Kenkyu Nenpo*, 63 (1), 53-70

Nguyen Thi Hoang Sa. (2013). "Nihon no Gaikokujin Kenshū Seido: Ginō Jisshūseido to Betonamujin Kenshūsei", *Bukkyo University Bullettin*. Vol. 41, 19-34

Ninomiya Tetsuo, Nakato Yasutoshi, Hashimoto Kazuyuki. (1985). *Konjûka to komyuniti* (Rurban village and Community), Tokyo: Ochanomizu Shobô

Nishimura Mitsugu. (1995). "Kokusaika Jidai no Chiiki Keizai to Chiiki Shakai" (Uluslararasılaşma çağında Yöre Ekonomisi ve Toplumu). Shōkei Rongyō, 44, 71-78

Nōsanson Iji-Sonzoku ni okeru Tashutsushi no Kanōsei: Kumamoto Toshiken Zaijū no Yamatochō Shusshin Tashutsushi wo Jirei ni". *Kumamoto University Studies in Social and Cultural Sciences, 7, 139-153*

Nukaga Misako. (2003). "Japanese Education in an Era of Internationalization: A Case Study of an Emerging Multicultural Coexistence Model". *International Journal of Japanese Sociology*, 12, 79-94

Ohbuchi H. (1997). *Shōshika Jidai no Keizai*, Japon Ulusal Yayın Kurumu Yayınları -797

Ohno Akira. (2005). *Sanson Kankyō Shakaigaku Josetsu* (Köy Çevre Sosyolojisi'ne Giriş). Tokyo: Nobunkyo Yayınları

Omura Ryo. (1958). *Mono wo İwanai Noumin (Dilsiz Köylüler).* Tokyo: İwanami Shinsho

Otomo Yukiko. (2010). "Career Formation of Farming Women and Agricultural Policy in postwar Japan: A case of Katsunuma Town". Tsutsumi Masae (Ed.), *A Turning Point of Women Families and Agriculture in Rural Japan* içinde, s.163-182, Tokyo: Gakubunsha Yayınları

Özbek Aydın. (2011). "Aspect and Modality in Negative Constructions; A contrastive analysis of Turkish and Japanese". *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8 (2), 1-17

Özbek Aydin. (2010) "On Çek- as a Light Verb -A Contrastive View from Japanese-" *Journal of Language and Linguistic Studies*, 6 (1), 1-13

Özhan Günhan. (2014). *Japon Zihniyeti*, Ankara: Hitabevi Yayınları

Özşen Tolga, Kimura Akiko. (2008). "Nōson ni okeru Tashutushi no İgi (Gurbetteki Köylülerin Anlamı), *66. Batı Japonya Sosyoloji Konferansı* Özet Metinli Bildiri, Mayıs, Nagasaki-Japonya.

Özşen Tolga, Tokuno Sadao. (2008). "The Social Role And Position Of Elderly In Order To Sustain The Rural Life In Japan", *XII World Congress of Rural Sociology*, Goyang, GUNEY KORE, 6-11 Ağustos 2008, pp.1-15 http://www.irsa-world.org/XII/papers/16,17-4.pdf

Özşen Tolga. (2008). "Nōson shakai ni okeru Kōreisha no Shakaiteki İchizuke: Kumamotoken Yamatochō no 60-70dai wo Taishou ni (Reconsideration of 'Older People' in Super-Aged Rural Society in Japan)". *Kumamoto University Studies in Social and Cultural Sciences*, 6, 135-149

Özşen Tolga. (2009). "Nōsanson Iji-Sonzoku ni okeru Tashutsushi no Kanōsei: Kumamoto Toshiken Zaijū no Yamatochō

Shusshin Tashutsushi wo Jirei ni". *Kumamoto University Studies in Social and Cultural Sciences, 7, 139-153*

Özşen Tolga. (2010). *Jinkou Genshou Jidai ni okeru Nihon Nouson Shakai no İji-Sonzoku Mondai ni Kansuru Kenkyuu: Shukushourontekina Shiten kara* (A Study on Sustainability Problem of Japanese Rural Society in Decreasing Population Era: From the Aspect of "Compactization") Tokyo: Yushodo Press

Özşen Tolga. (2014). "Lisans Düzeyindeki Japon Dili Öğrencilerinin Japon Toplumu ve Diline İlişkin Tutumları Üzerinden Değerlendirilmesi". *International Journal of Social Science*, 28, 293-314.

Rausch Anthony. (2008a). "Japanese Rural Revitalization: The Reality and Potential of Cultural Commodities as Local Brands." *Japanstudien* 20, 223-245.

Rausch Anthony. (2008b). "Place Branding in Rural Japan: Cultural Commodities as Local Brands." *Place Branding and Public Diplomacy* 4 (2), 136-146.

Rausch Anthony. (2009). "Capitalizing on Creativity in Rural Areas: National and Local Branding in Japan." *Journal of Rural and Community Development* 4 (2), 65-79.

Raymond A. Jussaume. (1990). "Quality-of-life perceptions of Japanese part-time farmers". *Journal of Rural Studies*, 6 (3), 259-268

Sakuma Masahiro. (2007). "Mura no Henka 2: Nougyou no Kindaika to Mura no Henka (Köyün Değişimi 2: Tarımın Modernleşmesi ve Köy Değişimi)". Hiroyuki Torigoe (Ed.), *Mura no Shakai wo Kenkyuu Suru* (Japon Kırsalını

Araştırıyoruz) içinde s. 47-54, Tokyo: Japon Köy Araştırmaları Derneği Yayınları

Satō Shinobu. (2012). "Nihon no Engei Nōgyō to Gaikokujin Rōdōsha", *Journal of the Ohara Institute for Social Research*, Hosei University. Vol. 645, 14-29

Shirakashi Hisashi. (1982). "Nōson Shakai no Hensen to Nōson Mondai (Köy Toplumunun Başkalaşımı ve Kırsal Sorunlar)". Fuse, T.; Iwaki, S.; Kamada, T (Ed.), *Nihon Shakai no Shakaigakuteki Bunseki* (Japon Toplumunun Sosyolojik Analizi) içinde, s. 106-119, Tokyo: Akademia Yayınları

Smith J. Robert. (1978). '*Kurusu:The Price of Progress in a Japanese Village: 1951-1975'*. Standford University Press.

Sugimoto Yoshiyuki, Komiyaji Masahiro, Iwasaki Naoto. (2010). "Nōgyō bijinesu no Kyōsōryokukyōka to bijinesu moderu no kōchiku" (Building Competitive Advantage and Business-model in Agricultural Business), *Seijo University Economic Papers*, 187, 179-215

Sun Youzhong. (2011). "Intercultural Communication and Global Democracy: A Deweyan Perspective", *Intercultural Communication Studies*, 20:1 (21)

Suzuki Eitaro. (1940). *Nihon Nōson Shakaigaku no Genri* (Japon Köy Sosyolojisi Temel Prensipleri). Tokyo: Miraisha Yayınları

Suzuki Eitaro. (1953). *Nihon Nōson Shakaigaku Yōron* (Japon Köy Sosyolojisi'ne Giriş). Tokyo: Jichosha Yayınları

Suzuki Masahito. (1997). *Kōdoseichō no Shakaigaku* (Hızlı Kalkınmanın Sosyolojisi), Sekai Shiso Yayınevi

Tachigawa Masashi & Abe Kenichi & Doi Yohei & Taniguchi Yoshimitsu & Ichida Tomoko. (2005). "Shōhi sareru Nōson -Posuto Seisanshugika no Aratana Nōson Mondai- (Tüketilen Kırsal: Post Üretim Anlayışı İçerisinde Yeni Kırsal Sorunları)". *Japon Köy Araştırmaları Yıllığı*, Vol. 41.

Takano K. (2002). "Kōreisha to Shakaisanka". *Social Work*, 28(1), 32-37

Takeda Satoko. (2006). "Niigata-ken Uonuma Chiiki ni okeru `Gaikokujin Hanayome` no Sonzai no Rekishiteki Shakaiteki Imi no Tankyū", *Nihon Daigaku Sōgō Shakai Jōhō Kenkyūka Kiyō*, Vol. 7: 587-598

Takeuchi Kazuhiko, Namiki Yutaka and Tanaka Hiroyasu. (1998). "Designing Eco-Villages for Revitalizing Japanese Rural Areas." *Ecological Engineering* 11, 177-197.

Tekmen Ayşe Nur. (2010). "Japon Şiiei Haiku ve Türk Edebiyatındaki Yansıması". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 149-157

Tekmen Ayşe Nur. (2011). "Torukogo no Meru Hyōgen-Meru Dōshi to Nihongo to no Sōi: Meru Hyōgen no Shosō wo meguru NinchigengogakutekiKenkyū". *Nihon Ninchi Gengogakkai Ronbunshū*, 11, 564-567.

Tekmen Ayşe Nur. (2015). "Toplum Hayatından İş Hayatına Kata". (Ed. Esenbel S., Küçükyalçın E.), Türkiye'de Japonya Çalışmaları II. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Tokuno Sadao, Kashio Tamaki. (2014). *Tgata Shūrakutenken to Raifu Hisutorii de mieru Kazoku-Shūraku-Josei no Teiryo-*

ku" (Tokuno tipi Köy Analiz Metodu ve Life History üzeriden gözüken Aile-Köy-Kadının Gücü), Tokyo: Nōbunkyō.

Tokuno Sadao. (1999). *Shōshikajidai No Nōson ni okeru Chiikishakai No Ninaite Kenkyū*. Kumamoto Üniversitesi Araştırma Fonu.

Tokuno Sadao. (2002). "Gendai Nōsanson no naibu kōzō to Kanjūkashakai", (Ed. Suzuki H. ve Kimura S.), *Chiiki Shakaigaku no Genzai*, Tokyo: Minerva Shobô, p. 217-237

Tokuno Sadao. (2004). "Hendō suru Gendai Nōson no Nōgyō Soshiki to Seikatsu Kōzō: Fukuoka-Ken Oki-Machi 'Kinoko no Sato' Gruupu no Jissenjirei yori (Değişen Günümüz Kırsalında Tarım Organizasyonları ve Yaşam Yapısı: Fukuoka İli Ooki İlçesi 'Kinoko no Sato' Grubu Örneği)". *Japon Köy Araştırmaları Yıllığı*, Vol. 39: Tokyo, Japon Köy Araştırmaları Derneği Yayınları

Tokuno Sadao. (2007). "*Mura no Shiawase, Toshi no Shiawase: Kazoku-Shoku-Kurashi*" (Köyde Mutluluk, Kentte Mutluluk: Aile-Besin-Yaşam), Tokyo: NHK Seikatsu Shinsho Yayınları.

Tokuno Sadao. (2008). "Urban-Rural Interchanges on Rural Promotion: Feasibilities and Limitations of Green Tourism within Social Policies and Actual Circumstances". *Annual Bulletin of Rural Studies*, 43, 44-79

Tokuno Sadao. (2011). *Seikatu Nôgyôron: Gendai Nihon no "Hito" to "Shoku to Nô"* (Bir Yaşam Biçimi Olaran Ta-

rım: Günümüz Japonya'sının 'insanı' ve 'Besin ile Tarım'. Tokyo: Gakubunsha

Torigoe Hiroyuki. (2000). *İe to Mura no Shakaigaku* (Kökaile ve Köy Sosyolojisi). Tokyo: Sekaishiso Publishing.

Torigoe Hiroyuki. (2008). *Sazae-san teki Kominiti no Hōsoku (*Sazae-san Topluluğunun Kuralları*)* Tokyo: NHK Books, No: 246

Tsukiyama Hideo. (2007). "Mura no Henka 3: "Kasoka to Mura no Henka (Köyün Değişimi 3: Köyde Nüfus Azalması ve Köyün Değişimi)". Hiroyuki Torigoe (Ed.), *Mura no Shakai wo Kenkyuu Suru* (Japon Kırsalını Araştırıyoruz) içinde s. 54-63, Tokyo: Japon Köy Araştırmaları Derneği Yayınları

Tsuneyoshi Ryoko. (2004). "The 'new' foreigners and the social reconstruction of difference: the cultural diversification of Japanese education", *Comparative Education*, 40 (1), 55-81

Tsuru Rieko. (2007). *Nouka Josei no Shakaigaku (Çiftçi Hanedeki Kadınların Sosyolojisi)*: Tokyo, Comons Yayınları

Tuncoku A. Mete. (1996). *Toruko to Nihon no Kindaika: Gaikokujin no Yakuwari* (Türk-Japon Modernleşmesi: Yabancıların Rolü). Tokyo: The Simul Press Inc.

Uchida Yukiko, Norasakkunkit Vinai ve Kitayama Shinobu. (2004). "Cultural Constructions of Happines; Theory and Emprical Evidence". *Journal of Happiness Studies,* 5, 223-239.

Watanabe Hiroyuki. (1967). *Kaso to Shomondai: Sanson Chiiki Jinkō Ryūdō no Shomondai* (Kaso`nun Farklı sorunları:

Dağ Köylerindeki Nüfus Hareketliliği ve Çeşitli Sorunlar). Sanson Sinko Chosakai Yayınları, s. 25-29

Watanabe Masako. (2002). *Nyūkamā no Gaikokujin no Sōdai to Nihon Shakai no Henyō: Nōson no Gaikokujin Hitozuma to Chiiki Shakai no Henyō wo chūshin ni*, Tokyo Daigaku Shuppankai: Tokyo

Waters Malcolm. (1995). *Globalization* (Key Ideas). Londra: Routledge

Willis David Blake. (2002) "Citizenship Challenges for Japanese Education for the 21st Century: `Pure` or `Multicultural`? Multicultural Citizenship Education in Japan". *International Education Journal*, 3 (5), 16-33

Yamamoto Tsutomu. (1998). "Kaso Nōsanson Kenkyū no Atarashi Kadai to Seikatsu Kōzō Bunseki" (Düşük Nüfuslu Dağ Köylerinin Yeni Başlıkları ve Yaşam Yapısının Çözümlenmesi). içinde (ed. Yamamoto T., Tokuno S., Kaku K., Takano K.), *Gendai Nōsanson no Shakai Bunseki* (Bugünün Dağ Köylerinin Sosyal Çözümlemesi), s. 2-28. Tokyo: Gakubunsha

Yamashita Yusuke. (2010). "The Succession of family and subsistances of rural community: from the study of the depopulated area in Aomori District". *Annual Bulletin of Rural Studies*, 45, 164-200

Yu Yon-suk. (2005). "Gaikokujin Hitozuma no Setainai Jendā Kankei no Saihen to Kōshō". *Ningen Bunka Rongyō*, 8, 231-240

Yu Yon-Suk. (2006). "Gaikokujin no Shutaisei Kōchiku ni kansuru iichi kōsatsu: Yamagata-ken Zaijū no Kankokujintsuma no jirei kara". *Obirinronshū*, 33, 119-134

Zhang Rixin, Tashiro Shoichi. (2009). "Nōgyō bunya ni okeru Gaikokujin Kenshū-Ginō Jisshūseido no Jittai to Kaizen no Hōkō", *Shoku Nō Shigen Keizai Ronshū*. 59 (2), 25-33

Zheng Tan. (2006). "Migration of Rural Over Population and Formation of Urban Labor Force in Modern Japan". *The Journal of the Study of Modern Society and Culture*, 39, 157-172

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Bilge Afşar
Burcu Doğanalp

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1502
İşletme No.: 066
ISBN : 978-605-320-408-4
© 1. Basım, Nisan 2016

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ
Editörler: Bilge Afşar, Burcu Doğanalp

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.: 1 Kazımkarabekir /ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Afşar, Bilge., Doğanalp, Burcu.
Kadın Girişimciliği / *Editörler: Bilge Afşar, Burcu Doğanalp*
1. Basım, XIV + 374 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-408-4
1. Girişimcilik, 2. Kadın 3. Kadın Girişimciliği

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Türkiye'de Bütçeleme Süreci

Doç. Dr. Serpil Ağcakaya
Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü

Giriş 1
1. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Kavramı Üzerine 2
2. TCDB'ye Yönelik Girişimler 5
3. TCDB'nin Amacı ve Faydaları 10
4. TCDB Anlayışının Bütçe Süreçlerinde Uygulanması 13
4.1. Hazırlık Süreci 13
4.1.1. Orta Vadeli Program 13
4.1.2. Orta Vadeli Mali Plan 14
4.2. Bütçenin Kanunlaşması Süreci 16
4.3. Bütçenin Uygulanması Süreci 17
4.4. Bütçenin Denetim Süreci 18
Sonuç 19
Kaynakça 20

BÖLÜM 2
Kadın ve İletişim: Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Kadın Girişimciler Derneğinin (KAGİDER) Yazılı Basında Sunumu

Yrd. Doç. Dr. Birol Büyükdoğan
KTO Karatay Üniversitesi, SBBF, Sosyal Hizmet Bölümü

Giriş 23
1. Kuramsal Çerçeve 25

1.1. Bir Demokrasi Gereği Olarak Sivil Toplum Kuruluşları 25
1.2. Türkiye'de Kadın Girişimciliği ve KAGİDER 26
1.2.1. Girişimcilik 26
1.2.2. Türkiye'de Girişimcilik ve Kadın Girişimciliği 27
1.2.3. Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) 28
1.2.4. KAGİDER Konusunda Yapılmış Lisansüstü Çalışmalar 31
1.3. Medya Etki Kuramları ve Gündem Belirleme Kuramı 33
1.4. Araştırmanın Amaç ve Yöntemi 34
1.4.1. Araştırmanın Amacı 34
1.4.2. Araştırmanın Yöntemi 35
1.4.2.1. Araştırmanın Modeli 35
1.4.2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi 35
1.4.2.3. Araştırma Formu Oluşturulması ve Bilgilerin Analizi 36
1.5. Bulgular ve Yorum 38
Sonuç 60
Kaynakça 64

BÖLÜM 3

20. Yüzyılın Kadınsızlaştırılan Siyaseti ve Tarihi

Arş. Gör. Yusuf Çınar ve Arş. Gör. Yasin Avcı
Selçuk Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş 67
1. 20. Yüzyıl Kadın Hareketlerinin Devinimini Arttıran Ekonomik Gelişmeler ve Kısıtlılıklar 70
2. 20. Yüzyılda Kadın Hareketlerini Siyasi Ayağını İvmelendiren Feminizmin Teorik Zemini 80
Sonuç 89
Kaynakça 92

BÖLÜM 4

Kadın Girişimcilerin Profil Analizi: Konya İli Örneği

Yrd. Doç. Dr. Burcu Doğanalp
Selçuk Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Bilge Afşar
KTO Karatay Üniversitesi, İYBF, Uluslararası Ticaret Bölümü

Giriş 97
1. Kadın Girişimci Kavramı ve Özellikleri 98
2. Kadın Girişimciliğinin Önemi ve Yeterince Gelişmemesinin Nedenleri 101
3. Türkiye ve Konya'da Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğinin Geliştirilmesi İçin Yapılması Gerekenler 102
4. Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profilini Belirlemeye Yönelik Araştırma 104
4.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi 104
4.2. Literatür 105
4.3. Araştırmanın Bulguları 108
Sonuç 127
Kaynakça 128

BÖLÜM 5

Kadın Girişimcilerde İş Yaşam Dengesi

Yrd. Doç. Dr. Ebru Ertürk
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu,
Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

Giriş 131
1. Kadınların İş Hayatına Girişi ve Yaşanan Değişimler 132
1.1. Kadın Girişimciliği 134
1.2. Kadınları Girişimci Olmaya İten Nedenler 137
1.3. Kadın Girişimciliğin Önündeki Engeller 140
2. İş-Yaşam Dengesi ve İlişkili Kavramlar 143
2.1. İş-Yaşam Dengesi Kavramı 143
2.2. İş-Yaşam Dengesi ile İlişkili Kavramlar 145
2.2.1. Yaşam Memnuniyeti 145

2.2.2. Yaşam Kalitesi....147
2.2.3. İş-Aile Çatışması....147
3. Kadın Girişimcilerde İş-Yaşam Dengesi İkilemi ve Çözüm Önerileri....151
3.1. Kadın Girişimcilerde İş-Yaşam Dengesi....151
3.2. Rol Çatışmasına Yönelik Çözüm Stratejileri....153
Sonuç....156
Kaynakça....159

BÖLÜM 6

Türkiye'de Sekiz Yıllık Zorunlu ve Kesintisiz Eğitimin Kadın İşsizliğine Etkisi: Müdahale Analizi

Yrd. Doç. Dr. Burcu Güvenek
Selçuk Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

Giriş....163
1. Kadın İstihdamı....165
2. Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim Süreci....168
3. Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitime Geçiş ve Kadın İşsizliğine Etkisi: Müdahale Analizi Yöntemiyle Bir Sınama....170
3.1. Literatür....170
3.2. Veri ve Metodoloji....173
3.3. Türkiye'de Sekiz Yıllık Eğitime Geçişin Kadın İşsizler Üzerine Etkisinin Müdahale Yöntemiyle Analiz Sonuçları....177
Sonuç....186
Kaynakça....188

BÖLÜM 7

Uluslararası Kadın Hakları ve Kadın Girişimciliğin Uluslararası Toplumdaki Yeri

Yrd. Doç. Dr. Demet Şefika Mangır
Selçuk Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş....191
1. Uluslararası Hukuki Metinlerde Kadınların

Çalışma Hayatı ve Kadın Girişimciliğinin
Tarihsel Serüveni....193
2. Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde ve Türkiye'de
Kadın Girişimcinin Desteklenmesi....199
Sonuç....209
Kaynakça....210

BÖLÜM 8
Kadın Erkek Ayrımında Toplumsal Yapı: Sosyopolitik Bir İnceleme

Öğr. Gör. Süleyman Öğrekçi
Süleyman Demirel Üniversitesi, Yalvaç Meslek Yüksekokulu

Giriş....213
1. Ekonomi ve Sosyal Yapı İçinde Kadın Erkek
Ayrımının Tarihsel Dönemlerde
Edindiği Konum....218
2. Kentleşmeyle Birlikte Değişen Ekonomik
ve Sosyal Yapı İçinde Kadınların Konumu....222
3. Modern Öncesi Toplumlarda
Kadınların Sosyalitesi Üstüne
Kısa Bir Geri Dönüş....227
4. Bir Örnek Olarak Evlilik Kurumu ve
Modern Öncesi Kadınların
Toplumsal Karşılığı....233
5. Modern Dünyanın Tasviri....236
6. Modern Dünyada Kadın ve
Sosyalleşme Üstüne....242
7. Modern Dünyanın Sosyal ve Siyasal
Faili Olarak İdeoloji Nesnesinin
Tasviri ve Bir İdeoloji Nesnesi
Olarak Kadınlar....243
8. Endüstriyel Toplumda Sosyalleşme Süreçleri
Açısından Sosyalizm ve Liberalizm Ayrımında
Kadınlar ve Feminist İdeoloji....245
9. Feminist İdeoloji ve Kadın....252

10. Endüstriyel Toplumun Karakteristik Bir Örneği Olarak Sendikacılık ve Kadınların Sosyalleşme Aşaması 255
11. Küreselleşme Sürecinde Ortaya Çıkan Değişimler ve Kadınların İsyanı; Zapatista Örneği 258
Sonuç 265
Kaynakça 268

BÖLÜM 9
Tarihin Akışında Kadınların Rolü

Yrd. Doç. Dr. Arif Behiç Özcan
Selçuk Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş 277
1. Sosyal Örgütlenme ve Kadın: Tarihte Aile 279
2. Ekonomik Süreçler İçerisinde Kadın: Bacıyân-ı Rûm 281
3. Siyasal Açıdan Kadın: Lider, Diplomat ve Savaşçı 283
Sonuç 289
Kaynakça 290

BÖLÜM 10
Küresel Sözleşmelerden Yerel Uygulamalara Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları

Yrd. Doç. Dr. Hayriye Sağır
Selçuk Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü
Doç. Dr. H. Tuğba Eroğlu
Selçuk Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü

Giriş 294
1. Toplumsal Cinsiyet 295
1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Kentsel Mekân 300
1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği 303

1.3. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Hizmet Sunumu...305
2. Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ile
Mücadelede Uluslararası Girişimler 306
2.1. Birlemiş Milletlerin Toplumsal
Cinsiyetle Mücadele Girişimleri 307
2.2. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın
Önlenmesine Dair Sözleşme
(CEDAW – 1979) 308
2.3. Birleşmiş Milletler Dünya Kadın
Konferansları 310
2.3.1. Toplumsal Cinsiyetin
Anaakımlaştırılması 312
2.4. Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet
Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi 317
2.5. Viyana Dünya İnsan Hakları
Konferansı – 1993..... 319
3. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Politikalar 320
3.1. Avrupa Birliği Toplumsal Cinsiyet
Politikası.....323
4. Yerel Alanda Toplumsal Cinsiyet Odaklı
Uygulamalar 325
Sonuç.....328
Kaynakça 332

ÖNSÖZ

Bir sakıncadır bir tehlikedir bu
Hâlâ erkeklerin olan bu dünyada
Yürümek yalnız başına.
Her dönemeçte bekler seni
Pususu saçma rastlantıların.
Sokaklar yaralar seni
Meraklı bakışlarla.
Yoldaki yalnız kadın.
Tek savunman senin
Savunmasız olman.
Düşünmedin erkeği
Dayanılacak bir destek gibi,
Yaslanılacak bir ağaç gövdesi,
Sığınılacak bir duvar gibi
Düşünmedin erkeği.
Düşünmedin erkeği
Bir köprü, bir tramplen gibi.
Yapayalnız çıktın yola
Eşit koşullarda tanımak istedin…
Uzaklara gidebilecek misin,
Yoksa düşecek misin çamurlara?

Bilmiyorsun, direngensin ama.
Devirseler de seni yarı yolda
Gene de bir yerlere varmış olacaksın
Mutlaka.
Yoldaki yalnız kadın her şeye rağmen yürüyorsun
Her şeye rağmen durmuyorsun.

***Blaga Dimitrova'nın "Yoldaki Yalnız Kadın" şiirinden alıntıdır…**

Kadın emektir, hem evde sorumluluk yüklenir hem iş yerinde. Eştir, annedir, ailedir; çalışandır, üretime katkı sağlar; girişimcidir; aş verir, ekmek verir. Kadın olmak zordur… İş yaşamındaki ve özel hayattaki sorumlulukların eş zamanlı yerine getirilmesi ağır bir yük getirir omuzlarına…

Kadının iş yaşamında hâlâ istenilen düzeyde temsil edilebildiğini söylemek mümkün değildir. Nüfusun yaklaşık yarısını oluşturmasına rağmen, ülkemiz açısından kadının iş gücüne katılım oranının erkeğinki ile karşılaştırıldığında oldukça düşük olduğunu ifade edebiliriz. Aslında belli bir dönem çeşitli nedenlerle sadece evde oturan, çocuk yapan ve hizmet eden Türk kadını, şu anda örnek alınan Avrupalı kadından çok daha önce seçme seçilme hakkı başta olmak üzere daha birçok hakka sahip olmuştur. Fakat uygulamada sahip olduğu hakların çoğunu etkin biçimde kullanamadığı görülmektedir. Bu durumun temelinde toplumda yerleşmiş basmakalıp yargılar vardır.

Kadın, şartlar ve imkânlar oluşturulduğunda son derece başarılı olmaktadır. Lastik tamirciliğinden, atölyede tornacılığa, dikiş makinesi başından, savaş pilotluğuna kadar her işi dört dörtlük yapabilmektedir. Kadın gerek girişimciliğe gerekse çalışma hayatına yeterli seviyede dâhil olduğunda toplum daha sağlam ve başarılı olacaktır. Buna olan inancımız ve isteğimiz bu çalışmanın yapılmasında etken olmuştur.

Birçok konu disiplinler arası bakış açısını gerektirmektedir. Bu çok yönlü görüş; konuyu derinlemesine irdeleme, anlama ve daha nitelikli çözümler bulabilme açı-

sından oldukça yararlı olmaktadır. Bu kitapla amaçlanan, "kadın girişimciliği" konusuna farklı pencerelerden bakabilmektir. Bu bağlamda da işletme, iktisat, felsefe, halkla ilişkiler, kamu yönetimi, maliye, uluslararası ilişkiler disiplinlerinden değerli akademisyenlerin kendi uzmanlık alanlarına dayanarak hazırladıkları çalışmalarla literatüre bir nebze de olsa katkı yapmaktır. Disiplinler arası bakış açılarının kadın girişimciliğe uyarlanması ile oluşturulan bu kitap konuyu farklı açılardan ele almaya imkân tanımaktadır. Bu kapsamda öncelikle bütçeleme ve maliye öngörüleri Türkiye uygulaması açısından cinsiyete duyarlı bir şekilde incelenmiş, ardından sivil toplum kuruluşları örneğinde kadın girişimcilerin iletişim boyutu ele alınmıştır. Devamında 20. yy.ın siyaset ve tarih sahnesinde kadın ve kadın girişimci tartışılmış ve kadınsızlaştırılan siyasete atıfta bulunulmuştur. Ayrıca tarihin akışında kadına ve toplumsal yapı içindeki kadına sosyolojik bir bakış açısıyla yer verilmiştir. Kadın girişimciler gerek ülkemizde gerekse ilimizde çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Söz konusu bu sorunlar ve durum analizi Konya ili ölçeğinde ve iş yaşam dengesi bağlamında kitabımızda yer almaktadır. Kadın girişimcilikte şüphe yok ki kadının eğitimi son derece önemlidir. Diğer bir bölümde bu öneme dikkat çekilmiş ve zorunlu eğitimin kadın işsizliğine etkisi tartışılmıştır. Kitabımızın diğer bir bölümünde uluslararası platformda kadın hakları irdelenmiştir. Kitabımızın son bölümünde ise küresel sözleşmeler ve yerel uygulamalar bağlamında cinsiyet eşitliği politikaları ele alınmıştır.

Böyle uzun ve özveri gerektiren bir çalışmada bize cesaret veren, hep yanımızda olduğunu hissettiren, bizleri sevgisi, ilgisi ve desteğiyle yalnız bırakmayan ailelerimize ve çalışma arkadaşlarımıza şükran borçluyuz. Çalışmamızın iş dünyası ve öğrenciler başta olmak üzere konuya ilgi duyan herkese yararlı olması dileklerimizle...

Bilge Afşar
Burcu Doğanalp
Nisan 2016

1

TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME: TÜRKİYE'DE BÜTÇELEME SÜRECİ

GİRİŞ

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB), toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların güçlendirilmesine yönelik politikaların, politika belirleme faaliyetinin özünü oluşturan bütçeleme ve planlama alanlarının merkezine taşınmasını amaçlayan bir stratejidir.

TCDB, kadınlar ve erkekler arasında ayrımcılığa yol açan hususların ortadan kaldırılması için önemli bir mali güç oluşturur.

Bu çalışmada toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamalarından yararlanarak Türkiye'de bütçe sürecine toplumsal cinsiyet perspektifi nasıl dâhil edilebilir sorusuna cevap aranmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, bütçe sürecine, toplumsal cinsiyet perspektifinin dâhil edilebilirliğine yönelik değerlendirmeler ve bazı somut öneriler ortaya konulmuştur. Özellikle bütçe sürecinin hazırlık, kanunlaşma, uygulanma ve denetim aşamalarına toplumsal cinsiyet duyarlılığının kazandırılmasına yönelik öneriler hakkında açıklamalar önem taşımaktadır.

[*] Bu çalışmada; Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fevzi Devrim'e Armağan**,** Serpil Ağcakaya, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve **Türkiye Özelinde Bir Tartışma,** 329-340 adlı makaleden faydalanılmıştır.

Doç. Dr. Serpil Ağcakaya
Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü.

- Kadınların toplumdaki dezavantajlı durumunu ortadan kaldırmanın tek yolu bütçelerin ve dolayısıyla kamu hizmetlerinin cinsiyet farklılıkları gözetilerek düzenlenmesidir.
- Toplumun kolektif ihtiyaçlarını karşılamak için merkezi bütçe, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik sistemi, istihdam, ulaşım başta olmak üzere tüm alanlarda cinsiyetler arası eşitsizliği ortadan kaldıracak biçimde planlanmadığı takdirde kadına yönelik ayrımcılığın önüne geçmek mümkün olmayacaktır.
- Kadınların güçlendirilmesi ve cinsiyetler arası eşitsizliğin giderilmesi için toplum kaynaklarının adil olarak ve cinsiyet eşitliği finansmanı ve kadının güçlendirilmesi perspektifi ile dağıtılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu. *http://www.mevzuat.gov.tr/ MevzuatMetin/ 1.5.5018.pdf*, Erişim Tarihi: 02.03.2014.

Akdoğan, A. (2003). *Kamu Maliyesi* (9. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.

Bacchi, C. and Eveline, J. (2003). Mainstreaming and Neoliberalism: A Contested Relationship. *Policy and Society: Journal of Public, Foreign and Global Policy*, *22* (2), 98-118. http://dx.doi.org/10.1016/S1449-4035(03)70021-6.

Barnet, K. and Grovn, C. (2004). Gender Impacts of Government Revenue Collection: The Case of Taxation. *Commonwealth Economic Paper Series*. London: Commonwealth Secretariat.

Benschop, Y. and Verloo, M. (2006). Sisyphus' Sisters: Can Gender Mainstreaming Escape the Genderedness of, Organizations?. *Journal of Gender Studies*, *15* (1), 19-33. http://dx.doi.org/10.1080/09589230500486884.

Beveridge, F., Nott, S. and Stephen, K. (2000). Mainstreaming and the Engendering of Policy-Making: A Means to an End?". *Journal of European Public Policy*, *7* (3), 385-405. http://dx.doi.org/10.1080/13501760050086099.

Blöndal, J.R. (2003). Budget Reform in OECD Member Countries: Common Trends. *OECD Journal on Budgeting*, *2* (4), 7-25.

Cansız, H. (2009). Cinsiyet Duyarlı Bütçeleme Yaklaşımı ve Türkiye'ye İlişkin Öneriler. Ankara: Gazi Kitabevi.

Çelik, Ö. ve Ertürk Atabey, S. (2013). Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımlaştırılması ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, http://www.anadolu.edu.tr /sites/ default/files/files/2013-04-10.pdf, Erişim Tarihi: 24.03.2014.

Elson, D. (2002). International Financial Architecture: A View from the Kitchen. *Fema Politica*, http://www.havenscenter.org/files/Diane_Elson%20View%20Kitchen.pdf, Erişim Tarihi: 12.03.2014.

European Women's Lobby (2004). *Gender Budgeting: An Overview by the European Women's Lobby*. http://www.womenlobby.org/SiteResources/data/ MediaArchive/ policies/gender %20equality/Gender_en.pdf, Erişim Tarihi: 13.11.2013.

http://www.haklikadinplatformu.org/uploads/dosya/cinsiyete-duyarli-butce.pdf, Erişim Tarihi: 22.03.2014.

http://www.ilo.org/dyn/g(http:ender/docs/RES/498/F1229023063/Overview of GRB Initiatives.doc, Erişim Tarihi: 22.03.2014.

http://www.ilo.org/dyn/gender/docs/RES/498/F1229023063/Overview of GRB Initiatives.doc, Erişim Tarihi: 20.03.2014.

http://www.unifem.org/materials/item_detail.php?ProductID=48, Erişim Tarihi: 24.03.2014.

Işık, A. ve Işık, H. (2009). Sosyal Eşitsizliklerin Giderilmesinde Bir Çözüm Önerisi: Cinsiyet Esaslı Bütçeleme. İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları, 57, 168-211, http://journals. istanbul. edu.tr/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/view/41/43, Erişim Tarihi: 10.01.2014.

Klatzer, E. (2012). Yerel Yönetimlerde Cinsiyet Eşitliği ve Bütçeleme Kılavuzu: Duyarlı Bütçeleme Kılavuzu. İstanbul: TESEV Yayınları.

Leadbetter, H. (2012). *Gender Budgeting*. http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/, http:// www.dfid.gov.uk/aboutdfid/organisation/pfma/pfma-gender-budget.pdf, Erişim Tarihi: 12.03.2014.

Meriç, Metin (2007). Feminizme Mali Bakış, Cinsiyete Duyarlı Bütçeler. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, *44* (509), http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/ dergiler/ makaleler/509/Sayi_509_Makale_05.pdf, Erişim Tarihi: 14.03.2103.

Moser, C. and Moser, A. (2005). Gender Mainstreaming since Beijing: A Review of Success and Limitations in International Institutions. *Gender and Development*, *13* (2), 11-22, http://dx.doi.org/10.1080/13552070512331332283.

Örücü, A.İ ve Bakırtaş, D. (2012). 6111 Sayılı Kanunun Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, Sayı 162, Ocak –Haziran, 467-477.

Sharp, R. (2003). *Budgeting for Equity: Gender Budget* İnitiatives *within a Framework of Performance Oriented Budgeting.* United Nations Development Fund for Women (UNIFEM), http:// www.unifem.org/attachments/products/BudgetingForEquity_1stHalf.pdf, Erişim: Tarihi: 23.12.2013.

Sharp, R. and Broomhill, R. (2002). Budgeting for Equality: The Australian Experience. *Feminist Economic*, *8* (1), 25-47, http:// dx.doi. org/10.1080/1354500110110029.

Sodani, P. R. and Sharma, S. (2008). Gender Responsive Budgeting. *Journal of Health Management*, *10* (2), 227-240, http://dx.doi. org/10.1177/097206340801000205.

Stotsky, J. G. (1997). Gender Bias in Tax Systems. *Tax Notes,* June 9, 1913-1923.

Şahin, M. (2011). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB) Yazınına Kuşbakışı. *Fe Dergi* 3, Sayı 2, 85-100.

Şahin, M. (2012). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Türkiye: Kavram ve Yöntem Sorunları*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şenesen, G. G. (2008). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Türkiye İçin Bir Değerlendirme. *Bütçe Sürecinde Parlamentonun Değişen Rolü Sempozyumu*, 8-9 Ekim, Afyonkarahisar.

T.C. Sayıştay Başkanlığı (2013). 2012 Yılı Dış Denetim Genel Değerlendirme Raporu. http://www.sayistay.gov.tr/rapor/genel/2012_D%C4%B1%C5%9F%20Denetim%20Genel%20De%C4%9Ferlendirme%20Raporu.pdf*, Erişim Tarihi: 15.02.2014.*

Tüğen, K. (2012). *Devlet Bütçesi* (10. Baskı). İzmir: Bassaray Matbaası.

Tüğen, K. ve Özen, A. (2008). Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Anlayışı. *Maliye Dergisi,* 154, Ocak-Haziran, 1-11.

Walby, S. (2005). Comparative Gender Mainstreaming in a Global Era. *International Feminist Journal of Politics, 7* (4), 453-470, http://dx.doi.org/10.1080/14616740500284383.

2

KADIN VE İLETİŞİM: BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK KADIN GİRİŞİMCİLER DERNEĞİNİN (KAGİDER) YAZILI BASINDA SUNUMU

GİRİŞ

Günümüzde medya, gündemi belirleyen en önemli güçlerden biri hâline gelmiş, gündemi belirlemekle kalmamış kimi zaman olayları kimi zaman da kitleleri yönlendirmeye çalışmıştır. Medya bu özelliğiyle yasama, yürütme ve yargıdan sonra günümüzün dördüncü gücüdür. Günümüzde haberin basın ve televizyondan sonra cep telefonlarına da hızlı bir şekilde ulaşabilmesi kitleleri bir şekilde medyaya bağlamakta, haber bir tüketim malzemesi gibi kullanılmaktadır. Bu da medyayı haber üreticisi olarak yeni bir güç yapmıştır.

Sivil toplum örgütleri, demokratik hak ve özgürlüklerin artmasıyla birlikte toplumsal sorunlarda kitlelerin taşın altına elini koymasını sağlamış, kamu ve özel sektörden sonra üçüncü bir sektör durumuna gelmiştir. Çev-

Yrd. Doç. Dr. Birol Büyükdoğan
KTO Karatay Üniversitesi, SBBF, Sosyal Hizmet Bölümü.

Sonuç olarak, KAGİDER'in bir STK olarak Türk kadınının ekonomik anlamda hak ettiği seviyeye gelmesi için yoğun bir çaba içerisinde olduğu ve gün geçtikçe bu konudaki etkinliğini artırdığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Akın, B. (2010). Girişimcilik ve İş Fikrinin Doğuşu. (Editör: H. Bahadır Akın). *Temel İşletme: Girişimcilik, İş Kurma ve Yönetim.* Ankara: Adres Yayınları, 77-88.

Arıkan, S. (2002). *Girişimcilik. Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

BİK (2013). *Ağustos 2013 Tiraj Raporu.* http://www.bik.gov.tr/istanbul/agustos-2013-tiraj-raporu/, Erişim Tarihi: 28.12.2014.

BİK. (2014, 11 30). *Kasım 2014 Tiraj Raporu.* http://www.bik.gov.tr/istanbul/kasim-2014-tiraj-raporu/, Erişim Tarihi: 28.12.2014.

Engin, Y. (2010). *Sendikacılık, Sivil Toplum ve Yeni Duruşlar.* Ankara: Mina Ajans.

Ergeç, N. E. (2005). Amerika'nın Irak'a Müdahalesine İlişkin Televizyon Haberlerinin İçerik Analizi Yöntemi İle İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 5,* 51-74.

Ersöz, H. Y. (2007). *Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişiminde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşları.* İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gökçe, O. (2005). *İletişim Bilimine Giriş.* Ankara: Turhan Kitabevi.

Işık, M. (2002). *Kitle İletişim Teorilerine Giriş.* Konya: Eğitim Kitabevi.

İlter, B. (2008). *Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: KAGİDER Örneği.* Doktora Tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

KAGİDER. *Hakkımızda.* http://www.kagider.org/default.asp?Dil=0&SID=325, Erişim Tarihi: 24.12.2014.

Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Keane, J. (1994). *Demokrasi ve Sivil Toplum: Avrupa'da Sosyalizmin Açmazları, Toplumsal ve Siyasal İktidarın Denetlenmesi Sorunu ve Demokrasi Beklentileri Üzerine.* (Çeviren: N. Aydoğan). İstanbul: Aynü Yayınları.

KSSGM. (2000). *Türkiye'de Kadınlara Ait Girişimlerin Desteklenmesi.* Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

Kuzu, Ş. L. (2010). *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Değişen İşlevi ve Kadın STK'lar: KAGİDER ve KAMER Örnekleri.* Doktora

Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
Küçük, O. (2005). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Mutlu, E. (1995). *İletişim Sözlüğü.* Ankara: Ark Yayınevi.
Tekin, M. (2006). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği.* Konya: Güney Ofset.
TUİK. (2013, 12). *İstatistik Göstergeler.* http://tuikapp.tuik.gov.tr/Gosterge/?locale=tr,, Erişim Tarihi: 23.12.2014.
Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Yüksel, E. (2001). *Medyanın Gündem Belirleme Gücü.* Konya: Çizgi Kitabevi.

3

20. YÜZYILIN KADINSIZLAŞTIRILAN SİYASETİ VE TARİHİ

GİRİŞ

Birçok düşünür nezdinde 20. yüzyıl biricik bir asır niteliğini taşımaktadır (Hobsbawn, 2010: 1-3). Şüphesiz, tarihsel süreçte tek bir referans noktası seçerek öncesi-sonrası ayrımını yapmak mümkün değildir. Bir başka deyişle, 20. yüzyılı biricik kılan gelişmeler bu yüzyıla değin yaşananların bir sonucu veya devamıdır. Ancak, dünyayı sarsan ve bu sarsıntıya paralel ölçüde değişimin devinimini arttıran büyük çaplı, global ve devrimsel gelişmeler 20. yüzyıl içerisinde yaşanmıştır. Öyle ki dünya bu yüzyılda; iki büyük dünya savaşına (Macmillan, 2014; Parker, 2005), toptan yok oluşa sebebiyet verecek kadar dehşetleşen nükleer dengeye[1], de-kolonizasyon süreci ve akabinde yeni emperyalizmin tesisi iddialarına (Harvey, 2008; Lenin, 2009), tek kutuplu dünya tartışmalarına (Kantarcı, 2012: 47-85), liberal-kapitalist sistemin ebed-müddetliği-

[1]Bu denge MAD dengesi (Mutually Assured Destruction) olarak da bilinmektedir. Daha ilginç bir şekilde MAD kelimesinin Türkçe karşılığı ''deli''dir. Herhalde dünyanın sonuna sebebiyet verebilecek bir denge için bundan daha iyi bir kelime bulunamazdı. Bkz. John Lewis Gaddis, *Soğuk Savaş: Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar,* Gerçek, Çev. Dilek Berilgen Cenkçiler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.

Arş. Gör. Yusuf Çınar
Selçuk Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Arş. Gör. Yasin Avcı
Selçuk Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

den okumak yerine gerektiğinde ağlayabilen kadın siyasetçiler üzerinden okumalıdır. Bu hususta "kadın elini" daha çok hissettirebilen normatif feminist teorinin uluslararası ilişkilerde daha başarılı uygulama ve kavramsallaştırmalar yapabileceği söylenebilir. Burada bir başka ironi ise erkek egemen sistemin bir dayatması neticesinde kadın siyasetçilerin halkla ilişkilerinde ağlamayı onur kırıcı bir eylem olarak görmeleri buna mukabil erkek siyasetçilerin daha rahat ağlayabilmeleri ve halkın sempatisini kazanabilmeleridir. Bu örnekten anlaşılacağı üzere feministler kadının bazı temel özelliklerini redderek uluslararası siyasette başarılı olmaya çalışırken kadınlara ait bir özellik erkekler tarafından çok daha rahat kullanılabilmektedir. Kadınlar uluslararası siyasette "kadın elini" hissettirilebilirse daha başarılı olabilirler. Buradan hareketle kadınların dünya siyasetine kazandıracağı kadınsı kavramlar günümüz uluslararası siyasetine yön verebilir. Örnek vermek gerekirse "anne" gibi yönetmek kavramı bütünleştirici olmakla birlikte kadın kimliğini öne çıkarmaktadır. Feminist uluslararası siyaset çalışanları kadın kimliğini vurgulayan kavramsallaştırmalar üzerine yoğunlaşmalıdır. Hakların genişletilmesi hususu bakımından ILO'nun kadınların haklarını savunma konusunda çok başarılı olduğu iddia edilemez. Kadın hareketleri sivil toplum konusunda da kendilerini sorgulamalıdırlar (Tickner, 1992: 147).

KAYNAKÇA

"Women's Work'', The First World War, Hampshire Record Office, Archive Education Service. http://www.hants.gov.uk/rh/archives/ww1.pdf, Erişim Tarihi: 02.06.2015.

Abrams, Kathyrn (2007). Women and Antiwar Protest: Rearticulating Gender and Citizenship. *Boston University Law Review*, 87: 849, 849-882.

Akgül, Çiğdem (2013). Milliyetçi Söylemin Her Dem ‹Poine' si: Savaş Tecavüzleri. *Alternatif Politika*, *5* (1), Nisan 2013, 91-113.

Baloğlu, Adnan Bülent (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Belkemiği "Ademin Kaburgası" Mı?. *Muhafazakar Düşünce*, Sayı: 41-42, Temmuz Aralık.

Banerjee, Sıkata (2003). Gender and Nationalism: The Masculiniza-

tion of Hinduism and Female Political Participation in India. *Women's Studies International Forum*, *26* (2), 167-179.

Bartky, Sandra Lee (1990). *Feminity and Domination, Studies in the Phenomenology of Oppression*. Londra: Routledge.

Brown, Heather A. (2013). Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni. (Yay.Yön. Hayri Erdoğan,). *Marksist Klasikleri Okuma Kılavuzu*. İstanbul: Yordam Kitap, 341-361.

Connell, Raewyn (2009). *Gender in World Perspective*. UK: Polity Press.

Eken, Mehmet Evren (2014). Feminizm Maskülinite ve Uluslararası İlişkiler Teorisi: Uluslararası Siyasetin Toplumsal Cinsiyeti. (Editör: Ramazan Gözen). *Uluslararası* İlişkiler *Teorileri*. İstanbul: İletişim, 443-493.

Engels, Friedrich (2000). *Ailenin,* Özel *Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. (Çeviren: Kenan Somer). Ankara: Sol Yayınları.

Erdem, Tevfik (2009). *Feodaliteden Küreselleşmeye: Temel Kavramlar ve Süreçler*. Ankara: Lotus Yayınevi.

Ergüneş, Nuray (2008). Marksizm ve Kadın. (Editörler: Yüksel Akkaya ve İrfan Kaygısız). *Manifesto'nun 160. Yılında Marksizmin Güncelliği*. Ankara: Epos Yayınları, 106-135.

Evans, Richard J. (1976). German Women and the Triumph of Hitler. *The Journal of Modern History*, *48* (1), 123-175.

Fukuyama, Francis (1998). Women and the Evolution of World Politics. *Foreign Affairs*, *77* (5). Sept-Oct 1998, 24-40.

Fukuyama, Francis (2011). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*. (Çeviren: Zülfü Dicleli). İstanbul: Profil Yayınları.

Gaddis, John Lewis (2008). *Soğuk Savaş: Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçek*. (Çeviren: Dilek Berilgen Cenkçiler). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

German Weapons Delivery Heads to Iraqi Kurdistan. www.dw.de/german-weapons-delivery-heads-to-iraqi-kurdistan/a-17954068, Erişim Tarihi: 30.05.2015.

Grayzel, Susan. *Women at Home in a World at War.* http://www.bl.uk/world-war-one/articles/women-at-home, Erişim Tarihi: 06.01.2015.

Hartmann, Heidi (2006). *Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği*. İstanbul: Agora Kitaplığı.

Harvey, David (2008). *Yeni Emperyalizm*. (Çeviren: Hür Güldü). İstanbul: Everest Yayınları.

Heywood, Andrew (2007). *Siyasi* İdeolojler. Ankara: Adres Yayınları.

Heywood, Andrew (2013). *Küresel Siyaset*. (Çeviren: Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir). Ankara: Adres Yayınları.

Himmelweit, Susan (2005). Ev Emeği. (Çeviren: Metin Çulhaoğlu). *Marksist Düşünce Sözlüğü*. (YayınYönetmeni: Tom Bottomore, Çeviriyi Derleyen: Mete Tunçay). İstanbul: İletişim Yayınları, 218-221.

Hobsbawn, Eric (2010). *Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991 Aşırılıklar Çağı*. (Çeviren: Yavuz Olagan). İstanbul: Everest Yayınları.

Holman, Bob (2015). *Whey We Should Remember the First World War's Female Munitions Workers.* http://www.theguardian.com/society/2015/jan/06/girls-stirred-devils-porridge-first-world-war-remember-munitions-workers, Erişim Tarihi: 01.06.2015.

How Margaret Thatcher Built the Myth of the Iron Lady. www.independent.co.uk/news/uk/politics/how-margaret-thatcher-built-the-myth-of-the-iron-lady-8565103.html, Erişim Tarihi: 30.05.2015.

Kadın Askerler. http://www.internethaber.com/hangi-ulkenin-kadin-asker-ordusu-var-foto-galerisi-29113.htm, Erişim Tarihi: 30.05.2015.

Kantarcı, Şenol (2012). Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı Koalisyonlar Dönemi mi?. *Güvenlik Stratejileri*, Yıl: 8, Sayı: 16, 47-85.

Kürkçügil, Masis (2002). *Sahibini Arayan Barış*. İstanbul: Everest Yayınları.

Lenin, Vladimir İ. (2009). *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*. (Çeviren: Ferit Burak Aydar). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Macmillan, Margaret (2014). *Barışa Son Veren Savaş*. (Çeviren: Belkıs Çorakçı Dişbudak). İstanbul: Alfa Tarih.

Mann, Michael (2012). İktidarın *Tarihi: Sınıfların ve Ulus-Devletlerin Yükselişi 1760-1914.* (Çeviren: Bilgesu Savcı). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Marx, Karl (2011). *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*. (Çeviren: Sevim Belli). Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl (2011). *Kapital I. Cilt*. (Çeviren: Alaattin Bilgi). Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl ve Engels, Friedrich (2013). *Siyasi Yazılar*. (Çeviren: Ahmet Fethi). İstanbul: Hil Yayın.

Mckay, Susan (2004). Women, Human Security, and Peace-Building: A Feminist Analysis. *IPSHU English Research Report Series*, No.19 *Conflict and Human Security: A Search for New Approaches of Peace-Building*. http://ir.lib.hiroshima-u.ac.jp/files/public/15522/20141016123403771852/ipshu_en_19.pdf, Erişim Tarihi: 10.11.2015.

Özberk, Ebru (2003). *Nüfus Politikaları ve Kadın Bedeni* Üzerindeki *Denetim*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özdemir, Haluk (2012). *Avrupa Mantığı, Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Özlük, Erdem (2012). *Uluslararası İlişkilerde Devlet, Tanım Teori ve Devlet* İstisnacılığı. Konya: Çizgi Yayınevi.

Öztimur, Neşe (2004). Küreselleşme Sürecinde Kapitalizmin Stratejik Failleri: Kadınlar. *Birikim Dergisi*, Sayı 178, Şubat 2004, 59-66.

Parker, R. A. C. (2005). *II. Dünya Savaşı*. (Çeviren: Müfit Günay). Ankara: Dost Kitabevi.

Pyle, Jean L. ve Ward, Kathyrn B. (2003). Reacsting Our Understanding of Gender and Work During Global Restructuring. *International Sociology*, *18* (3), September 2003, 461-489.

Silvey, Rachel (2004). Power, Difference and Mobility: Feminist Advances in Migration Studies. *Progress in Human Geography*, *28* (4), 490-506.

Taylan, Gönül (1975). Toplumdaki Kadının Rolü Üzerine. *Birikim*, 3/71, 70-75.

The British Constitution, Law Reform and the Parliamentary Legislative Process. cw.routledge.com/textbooks/9780415458528/ChapterOne.pdf, Erişim Tarihi: 30.05.2015.

The First World War in Numbers. http://paxchristi.org.uk/wp/wp-content/uploads/2013/11/The-First-World-War-in-Numbers.pdf, Erişim Tarihi: 02.06.2015.

Tickner, J. Ann (1992). *Gender in International Relations Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press.

Tickner, J. Ann (1999). Why Women Can't Rule the World: International Politics According to Francis Fukuyama. *International Studies Review*, *1* (3), 380-388.

True, Jacqui (2012). Feminizm. (Çevirenler: Muhammed A. Ağcan ve Ali Aslan). *Uluslararası* İlişkiler *Teorileri*. İstanbul: Küre Yayınları, 315-347.

Tür, Özlem ve Koyuncu, Çiğdem Aydın (2014). Uluslararası İlişkilerde Toplumsal Cinsiyet. (Editör: Evren Balta). *Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 221-239.

Women and Work: World War I 1914-1918. http://www.striking-women.org/module/women-and-work/world-war-i-1914-1918, Erişim Tarihi: 01.06.2015.

Women Gain Influence in Israeli Politics after Many Years. http://www.voanews.com/content/women-gain-influence-israeli-politics/2677798.html, Erişim tarihi: 30.05.2015.

Youngs, Gillings (2004). Feminist Interrelations: a Controductions in Terms? Or: Why Women and Gender Are Essential to Understanding the World 'We' Live in. *International Affairs*, *80* (1), 75-87.

Zaar, Birgitta Bader (2015). Controversy: War-Related Changes in Gender Relations: The Issue of Women's Citizenship. (Section Editor: Christa Hammerle). *International Encyclopedia of The First World War 1914-1918-Online.* http://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/controversy_war-related_changes_in_gender_relations_the_issue_of_womens_citizenship, Erişim Tarihi: 02.06.2015.

4

KADIN GİRİŞİMCİLERİN PROFİL ANALİZİ: KONYA İLİ ÖRNEĞİ

GİRİŞ

Orta Çağ'dan itibaren kullanılmaya başlanan girişimci ve girişimcilik kavramları 18. yy.da ekonomide yerini almış, günümüzde de kadın boyutu ile daha çok irdelenmeye başlamıştır. Yapılan çalışma ve araştırmalar göstermiştir ki girişimciliğin desteklenmediği ülkelerde ekonomik gelişmişlik düzeyi desteklenen ülkelere göre daha düşük seyretmektedir. Diğer dünya ülkeleriyle karşılaştırıldığında Türkiye'de girişimcilik oranı oldukça düşüktür; her 100 yetişkin içinde şirket kuran kişi sayısı 4,6 iken bu oran Meksika'da 18,7, İrlanda'da 12 ve Amerika'da 11,7'dir (Üstün ve Dede, 2008: 3).

Kadın girişimciliği özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınması için anahtar kabul edilmiştir. Artan rekabet ortamında kadın girişimcilere istihdam alanları boyutunda daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Dünya genelinde 1980'li yıllardan itibaren kadın girişimciliği farklı di-

Yrd. Doç. Dr. Burcu Doğanalp
Selçuk Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü.

Yrd. Doç. Dr. Bilge Afşar
KTO Karatay Üniversitesi, İYBF, Uluslararası Ticaret Bölümü.

Makro boyutta ifade edilen bu gelişim ve çeşitlilik Konya için de geçerlidir. Konya ili kadın girişimci profilini ortaya koymayı hedeflemiş olduğumuz çalışmamızda, Konya Ticaret Odası KAGİK üyesi kadın girişimcilerine ilişkin şu tespitlerde bulunulmuştur. Kadın girişimcilerin;

1. %17,8'i orta yaş grubunda yer almaktadır.
2. %78,1'i hayatını büyük ölçüde il merkezinde geçirmiştir.
3. %60,2'si lisans ve lisansüstü mezunudur.
4. %49,3'ü evlidir.
5. %61,6'sı çocuk sahibidir.
6. %95,9'u kardeş sahibidir. Bunlardan da %52,1'i ailede ilk çocuktur.
7. %19,2'sinin babası da girişimcidir.
8. %32,9'u imalat, %27,4'ü hizmet, %26'sı ticaret sektöründe faaliyet göstermektedir.
9. %62,9'u mikro ölçekli işletmelere sahiptir.

Bu bulgulara ek olarak kadın girişimcilerin girişimci olma nedenleri önem sırasına göre; aile ihtiyaçlarını karşılamak, mesleğini yapmak, sosyal prestij ve ekonomik bağımsızlıktır. Ayrıca Konya'nın girişimci kadınlarının işlerini kurarken ve yürütürken herhangi bir önemli sorunla karşılaşmadıkları ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Afrin, Sharmina, Islam, Nazrul and Ahmed, Shahid Uddin (2008). A Multivariate Model of Micro Credit and Rural Women Entrepreneurship Development in Bangladesh. *International Journal of Business and Management, 3* (8), 169-185.

Afşar, Bilge, Gedik, Hasan ve Karadağ, Melahat (2014). The Past, Present, and Future of Entrepreneurship: Women Entrepreneurship Sample of the Province Konya. *V. European Conference On Social And Behavioral Sciences*. 11-14 September, St Petersburg.

Alpay, Alaaddin (2012). Girişimci Ekosistemi. (Derleyenler Taylan Demirkaya ve Ertuğrul Belen). *Girişimciliğin Altın Kuralları-Türkiye için Uzman Önerileri.* İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım.

Baltaş, Acar (2003). Girişimciliğin Ardındaki İnsan Profili. *Activeline Dergisi*, 1-3.

Başol, Oğuz (2010). *Girişimci Kadın ve Erkeklerin Başarı Algısındaki Farklılıklar: Küçük Ölçekli İşletmelerde Bursa İli Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Bekele, Eshetu and Worku, Zeleke (2008). Women Entrepreneurship in Micro, Small and Medium Enterprises: The Case of Ethiopia. *Journal of International Women's Studies*, *10* (2), 3-19.

Botha, M., Nieman, G. H. and Vuuren J. J. Van (2006). Evaluating the Women Entrepreneurship Training Programme: A South African Study. *International Indigenous Journal of Entrepreneur, Advancement, Strategy and Education*, http://www.indigenousjournal.com/IIJEASVolIIIss1Botha.pdf, Erişim Tarihi: 10.08.2015.

Bozkurt Çetinkaya, Özlem ve Alparslan, Ali Murat (2013). Girişimcilerde Bulunması Gereken Özellikler ile Girişimcilik Eğitimi: Girişimci ve Öğrenci Görüşleri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 8* (1), 7-28.

Can, Yeşim ve Karataş, Aslı (2007). Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü ve Mikro Finansman: Muğla İli Örneği. *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 251-261.

Çakıcı, Özlem (2004). Kadın Girişimcilerin İşletme Fonksiyonlarındaki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi,* (1:3).

Demircioğlu, Zübeyde (2010). Eskişehirde Kadın Girişimciliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Erdoğan Morçin, Sine (2013). Türk Kültüründe Kadın Girişimciliği: Kavramsal Bir Değerlendirme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,* (8: 2), 167-190.

Goyal, Meenu and Parkash, Jai (2011). Women Entrepreneurship in India-Problems And Prospects. International Journal of Multidisciplinary Research, *1* (5), 195-207.

Hosseini, Seyed Jamal F., Mirdamadi, Seyed Mehdi, Nejad and Gholam Reza Haji Hosseini (2009). Extension and Education Factors Influencing the Success of Entrepreneurship among Rural Women in Northern Iran. *Research Journal of Biological Sciences 4* (9), 967-973.

Karabat, Burçin Çetin ve Sönmez, Özge Alev (2012). Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğin Rolü. *Balkan Journal of Social Sciences. 1* (2).

Keskin, Sevtap (2014). Türkiye' de Kadın Girişimcilerin Durumu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 9* (1), 71-94.

Koh, Khoon Y. and Hatten, Timothy S. (2002). The Tourism Entrepreneur. *International Journal of Hospitality and Tourism Administration*. *3* (1), 21-48.

Müftüoğlu, Tamer (1996). *Girişimcilik.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Narin, Müslüme, Marşap, Akın, Gürol, Mehmet Ali (2006). Global Kadın Girişimciliğinin Maksimizasyonu Hedefleme: Uluslararası Arenada Örgütlenme ve Ağ Oluşturma. *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 8* (1), 65-78.

Okafor, Chinonye and Amalu, Roy (2010). Entrepreneurial Motivations as Determinants of Women Entrepreneurship Challenges, *Petroleum-Gas University of Ploiesti Bulletin*, 2/2010, 67-77.

Sayın, Esin (2011). Kadın Girişimcilerin Sorunlarının Betimleyici Analizi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 3* (1), 23-32.

Soysal, Abdullah (2010). Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Karşılaştıkları Sorunlar ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler: Kahramanmaraş İlinde Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 5* (1), 71-95.

Soysal, Abdullah (2010). Türkiye'de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65-1, 84-114.

Şahin, Esen (2006). Kadın Girişimcilik ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Tambunan, Tunus (2009). Women Entrepreneurship in Asian Developing Countries: Their Development and Main Constraints. *Journal of Development and Agricultural Economics,* Vol: 1(2), 27-40.

Tekin, Mahmut (2014). *Hayallerin Gerçeğe Dönüşümü Girişimcilik.* Konya: Günay Ofset.

Üstün, Nazlı ve Dede, Ayşegül (2008). Konya' da Girişimciliğin Geleceği. *KTO Raporları.*

Yetim, Nalan (2002). Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, *2* (1), 79-92.

Zeidan, Susan and Bahrami Shahin (2011). Women Entrepreneurship in GCC: A Framework to Address Challenges and Promote Participation in a Regional Context. *International Journal of Business and Social Science, 2* (14), 100-107.

Zimmerer, Thomas W. and Scarborough, Norman M. (1999). *Essentials of Entrepreneurship and Small Business Management.* NJ: Prentice-Hall.

5

KADIN GİRİŞİMCİLERDE İŞ-YAŞAM DENGESİ

GİRİŞ

Yaşamak için üretmek zorunda olunduğu gerçeği insanoğlunun varoluşundan bugüne değişmeyen önemli bir olgudur. Üretim, tarıma dayalı toplumlarda aileler tarafından kendi tüketimleri amacıyla başlayıp, endüstrileşme ile birlikte iş bölümünde uzmanlaşma neticesinde evde üretilen ürünlerin fabrikalarda yığın hâlinde üretilmesine geçilmiş; bu da iş ve aile yaşamını hem gerektirdiği sorumluluklar hem de mekânsal olarak birbirinden ayırmıştır (Özmete ve Eker, 2013: 20). Ataerkil toplum düzeninde, toplumsal cinsiyet nedeniyle kadınlara ve erkeklere farklı toplumsal roller yüklenmektedir. Bu sebeple erkek ile kadın arasında toplumsal yaşama katılma düzeyi açısından farklılıklar oluşmaktadır. Kadınlar, ya bütün gün ev işlerini yapmak üzere eve kapatılmakta ya da bir yandan çalışırken akşam eve geldiğinde de ev işleri yükünü üstlenmek zorunda kalmaktadır. Bu durumda da kadın, bir işte çalışmanın yanı sıra ev işleri ve çocuk bakımıyla uğraşmak zorunda olduğundan iki yükün altında kalmaktadır (Çulcu, 2009: i).

İnsanoğlunun yaşam kurgusu günümüzde yoğun olarak ev ve iş ikilemine odaklanmıştır. Daima korunmaya

Yrd. Doç. Dr. Ebru Ertürk
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü.

kıda bulunacaktır. Bu nedenle aile desteğinin kazanılması ve diğer fertlerin fedakâr olabilmesi için aile içi eğitim ve destek eğitici programlarının hayata geçirilmesi, bu konuyla ilgili kurumların oluşturulması gerekmektedir (Arıkan, 2013: 149-150). Devlet bütçesi yapılırken toplumsal cinsiyete dayalı bütçeleme yapılarak, kadın-erkek eşitliğini sağlayacak şekilde bütçeleme süreci yeniden yapılandırılmalı, kadın iş gücünün eğitimi ve istihdamı desteklenmeli, kadınların iş gücüne katılımını engelleyen okul öncesi eğitim kurumları ile bakımevlerinin arttırılması için gerekli yatırımlar yapılmalıdır. Günümüzde hamilelik ve doğum dışında sorumluluğun eşit paylaşımına özellikle çocukların bakımı ile ilgili olarak ebeveyn sorumluluğu kavramının gereklerine ilişkin düzenlemeler yapılmaktadır. Bu konularda yapılan çalışmalar ve atılan adımlar sadece kadının değil toplumun refahını arttıracaktır (Önder, 2013: 58-59).

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Banu (2014). *Çalışan Annelerde Başa Çıkma Stratejilerinin İş-Aile Çatışması Üzerindeki Etkileri: Zonguldak Örneği.* Doktora Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Adak, Nurşen (2007). *Kadınların İkilemi: İş ve Aile Yaşamı. Sosyoloji Dergisi Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı (Hakemsiz),* 137-152.

Alpşahin, Ufuk (2011). *Kadın Girişimcilerin Başarı Faktörleri: Farklılık Yaratan Stratejilerin Çözümlenmesi.* Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Aras, Mustafa ve Karakiraz, Ahmet (2013). *Zaman Temelli İş-Aile Çatışması, Düşük Başarı Hissi ve İş Tatmini İlişkisi: Doktora Yapan Araştırma Görevlileri Üzerinde Bir Araştırma. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,* 1 (4), 1-14.

Arıkan, Canan (2013). *Kadın Girişimcilikte Başarı ve Başarıyı Etkileyen Faktörler: Bursa Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Arslan, Mustafa (2012). *İş-Aile ve Aile-İş Çatışmalarının Kadın Çalışanların İş Doyumları Üzerindeki Etkisi. Birey ve Toplum, 2* (3), 99-113.

Ballıca, Sabahat (2010). *İşgörenlerin İş Yaşam Dengesi Algılamaları ile Cinsiyet Rolleri ve Bireysel Özelliklerinin İlişkisi: Büyük Ölçekli Bir*

İşletmede İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Başol, Oğuz (2010). *Girişimci Kadın ve Erkeklerin Başarı Algısındaki Farklılıklar: Küçük Ölçekli İşletmelerde Bursa İli Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Bayer, Ali (2013). *Değişen Toplumsal Yapıda Aile. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *4* (8), 101-129.

Biner, Hayriye (2011). *Ekonomide Kadın Girişimciliğinin Yeri: Türkiye'de Az Gelişmiş Bölgeler Üzerinde Bir İnceleme.* Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

Bülbül, Şahamet ve Giray, Selay (2012). İş ve Özel Yaşam (İş Dışı Yaşam) Memnuniyeti Arasındaki İlişki Yapısının Doğrusal Olmayan Kanonik Korelasyon Analizi ile İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (4), 101-114.

Çarıkçı, İlker H. ve Çelikkol, Özlem (2009). İş-Aile Çatışmasının Örgütsel Bağlılık ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2009/1, Sayı:9, 153-170.

Çulcu, Ayşe Gülüm (2009). *Türkiye'de Girişimci Kadınlar: Birikim, Değişim ve Kadınlık Halleri.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demirbilek, Sevda ve Türkan, Umut Özay (2008). Çalışma Yaşamı Kalitesinin Artırılmasında Personel Güçlendirmenin Rolü. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, *10* (1), 47-67.

Doğrul, Burcu Şefika ve Tekeli, Seda (2010). İş Yaşam Dengesinin Sağlanmasında Esnek Çalışma. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2 (2), 11-18.

Dursun, Salih ve İştar, Emel (2014). Kadın Çalışanların Yaşamış Oldukları İş Aile Yaşamı Çatışmasının İş ve Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28 (3), 127-137.

Erben, Gül Selin ve Ötken, Ayşe Begüm (2014). Paternalist Liderlik ve İşe İlişkin İyilik İlişkisinde İş-Yaşam Dengesinin Rolü. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:22, 103-121.

Erdun, Şerife (2011). *Kadın Girişimcilerin Risk Alma Eğilimi ve Kendine Güven Özellikleri Üzerine Bir Çalışma: Zonguldak Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Fidan, Fatma ve Yılmaz, Tuncay (2006). *Kadın Girişimciliğine Alternatif Bakış. Second International Conference on Woman's Studies "Breaking The Glass-Ceiling".* 26-28 Nisan, Gazimagusa.

Hancı, Ayşegül (2004). *Girişimcilikte Cinsiyet Faktörü ve Kadın Girişimciler Üzerine Bir Araştırma.* Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

İplik, Esengül (2012). *Osmaniye İli Kırsalında Kadın Girişimciliği.* Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Kanbur, Aysun (2015). İş-Aile/Aile-İş Çatışması ile Mücadele Etmenin Bir Yolu Olarak Sosyal Zekânın Keşfedilmesi Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 7* (1), 145-167.

Kapız Özen, Serap (2002). İş-Aile Yaşamı Dengesi ve Dengeye Yönelik Yeni Bir Yaklaşım: Sınır Teorisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 4 (3), 139-153.

Keskin, Sevtap (2014). Türkiye'de Kadın Girişimcilerin Durumu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,* (9:1), 71-94.

Kümbül Güler, Burcu ve Emeç, Hamdi (2006). Yaşam Memnuniyeti ve Akademik Başarıda İyimserlik Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi,* 21 (2), 129-149.

Morkoç Pala, Tuğba (2014). *Otel Çalışanlarında Duygusal Emek ve İş-Aile Çatışması İlişkisi: İzmir Şehir Otelleri Örneği.* Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Önder, Nurcan (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, 1* (1), 35-61.

Özaydın, Mehmet Merve (2013). Cinsiyete Dayalı Refah Sınıflandırmaları Temelinde İş ve Aile Yaşamının Uyumlaştırılması Sorunu. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 15 (3), 47-72.

Özdevecioğlu, Mahmut ve Çakmak Doruk, Nihal (2009). Organizasyonlarda İş-Aile, Aile-İş Çatışmalarının Çalışanların İş ve Yaşam Tatminleri Üzerindeki Etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:33, Temmuz-Aralık 2009, 69-99.

Özkaya Onay, Meltem (2009). Kadın Girişimcilere Yönelik "Strateji Geliştirmede" Yerel Yönetimlerle İşbirliği İçinde Olmak, Mümkün Mü?. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* Sayı:11, 56-72.

Özmete, Emine ve Eker, Işıl (2013). İş Aile Yaşamı Çatışması ile Başa Çıkmada Kullanılan Bireysel ve Kurumsal Stratejilerin Değerlendirilmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi,* 3 (1), 19-49.

Pekdemir, Işıl ve Koçoğlu, Merve (2013). İşkolikle İle İş Yaşam Dengesi Arasındaki İlişkide Kişilik Özelliklerinin Aracılık Rolü Üzerine Bir Araştırma. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 14 (1), 309-337.

Sarı, Mediha, Ötünç, Eyyüp ve Erceylan, Halil (2007). *Liselerde Okul Yaşam Kalitesi: Adana İli Örneği. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* Bahar 2007, Sayı 50, 297-320.

Sinanoğlu Koç, Elif (2005). *Kadın Girişimciler Kavramı ve Serbest Meslek Mensubu Kadın Girişimcilere İlişkin Konya İlinde Uygulamalı Bir Araştırma.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Soysal, Abdullah (2010). *Türkiye'de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme.* Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65-1, 83-114.

Soyyiğit, Rahime (2002). *Sanayileşmenin Türk Ailesi Üzerine Sosyal Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sos-

yal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Şenol, Dolunay ve Mazman, İbrahim (2013). Tarihi Bir Bakışla Çalışma Hayatında Kadın. *Kırıkkale Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Aile ve Kadın Sempozyumu Bildiri Kitabı.* 16 Mayıs. Kırıkkale, 151-162.

Şişman, Yener ve Topgül, Seda (2013). Polislerin İş ve Aile Yaşamı Arasında Dengenin Sağlanmasına İlişkin Görüşleri: Eskişehir İl Merkezinde Görevli Polisler Üzerine Bir Araştırma. *Tunceli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 1 (2), 93-133.

Tabuk, Mustafa Ertan (2009). *Elit Sporcularda İş-Aile Çatışması ve Yaşam Tatmini İlişkilerinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Tamer, Gülay (2013). *Dünya'ya Kıyasla Türkiye'de Kadın Girişimciliği. International Conference on Eurasian Economies 2013.* 17-18 September. St. Petersburg, 649-656.

Tarsuslu-Şimşek, Tülay, Tütün-Yümin, Eylem, Sertel, Meral, Öztürk, Asuman ve Yümin, Murat (2011). Mental, Mobilite ve Fonksiyonel Özürlülüğün Yaşlılarda Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi ve Yaşam Memnuniyeti Üzerine Etkisi: Karşılaştırmalı Çalışma. *Geriatri Dergisi*, *14* (4), 321-330.

Tayfur, Özge ve Arslan, Mahmut (2012). Algılanan İş Yükünün Tükenmişlik Üzerine Etkisi: İş-Aile Çatışmasının Aracılık Rolü. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30* (1), 147-172.

Tekin, Mahmut (2005). *Girişimcilik.* Konya: Günay Yayıncılık,

Turunç, Ömer ve Erkuş, Ahmet (2010). İş-Aile Yaşam Çatışmasının İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkileri: İş Stresinin Aracılık Rolü. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 13* (19), 415-440.

Türkkahraman, Mimar ve Şahin, Kamil (2010). Kadın ve Kariyer. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, *2* (1), 75-88.

Zamantılı Nayır, Dilek (2008). İşi ve Ailesi Arasındaki Kadın: Tekstil ve Bilgi İşlem Girişimcilerinin Rol Çatışmasına Getirdikleri Çözüm Stratejileri. *Ege Akademik Bakış*, *8* (2), 631-650.

6

TÜRKİYE'DE SEKİZ YILLIK ZORUNLU VE KESİNTİSİZ EĞİTİMİN KADIN İŞSİZLİĞİNE ETKİSİ: MÜDAHALE ANALİZİ

GİRİŞ

Temel amacı, kıt kaynaklarla sınırsız ihtiyaçların karşılanması olan iktisat teorileri üretim faaliyetinin üretim faktörlerine bağlı olarak gerçekleştirildiğini kabul etmektedir. Temel üretim faktörlerinden biri olarak sayılan iş gücünün cinsiyet bakımından dağılımı incelendiğinde ise erkeklerin lehine bir ayrımcılık olduğu dikkati çekmektedir (Özer ve Biçerli, 2003-2004: 56). Kadınların ekonomik ve toplumsal alandaki konumu ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle paralellik gösterse de toplumların genelinde erkeklerin gerisinde kalmaktadır. Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde ise toplum yapısı da kadınların göreli olarak geri olan bu konumunda etkili olmaktadır. Atalarımızdan bu yana erkek egemen bir kültür anlayışının süregelmesi kadınların erkeklere nazaran daha geride kalmasına neden olmaktadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005: 195).

Türkiye'de yasalarla korunan kadın-erkek eşitliği uygulamaya bakıldığında pek çok konuda hayata geçirilememektedir. İş gücü piyasası da kadın-erkek eşitliğinin sağlanamadığı alanlara örnek teşkil etmektedir. Kadınla-

Yrd. Doç. Dr. Burcu Güvenek
Selçuk Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü.

Eğitimin işsizlik sorunsalına çözüm getirip getirmeyeceği konusunda araştırmacılar arasında hâlâ bir fikir birliği sağlanamasa da bireylerin aldıkları eğitimin bir taraftan iş gücünün niteliğini ve verimliliğini arttırarak ekonomik faaliyetin kalitesini arttırdığı diğer taraftan iş gücüne katılım oranlarını arttırdığı kabul edilmektedir (Kavak, 1997: 23). Ancak işsizler arasında eğitim almış kişilerin oranının da göz ardı edilemeyecek oranlarda olması tek başına eğitimin bu problemi çözmede yeterli olup olamayacağı tartışmalarını da gündemde tutmaktadır.

KAYNAKÇA

Akyüz, Yahya (2011). Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler. *Pegem* Eğitim ve Öğretim Dergisi, *1* (2), 9-22.

Berber, Metin ve Eser, Burçin Y. (2008). Türkiye'de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz. İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, *10* (2), 1-16.

Cauley, Jon and Im, Eric Iksoon (1988). Intervention Policy Analysis of Skyjackings and Other Terrorist Incidents. *The American Economic Review*, *78* (2), 27- 31.

Chatfıeld, Chris (2000). *Time-Series Forecasting.* London: CRC Press.

Çatalbaş, Gaye K. (2015). Kadınların İşgücüne Katılımlarını Belirleyen Faktörlerin Belirlenmesi: Panel Veri Yaklaşımı. *Kafkas Üniversitesi* İİBF Dergisi, *6* (10), 249-280.

Çiftçi, Murat (2010). AB-15 Ülkelerinde Kadın Emeğinin Gelir Elastikiyeti ve Türkiye: Değerlendirmeler- Ekonometrik Yorumlar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *7* (1), 1351-1365.

Dayıoğlu, Meltem ve Kasnakoğlu, Zehra (1997). Kentsel Kesimde Kadın ve Erkeklerin İşgücüne Katılımları ve Kazanç Farklılıkları. *METU Studies in Development*, *24* (3), 329-361.

Dayıoğlu, Meltem ve Kırdar, Murat G. (2011). A Cohort Analysis of Women's Labor Market Participation in Turkey. *ERF 17th Conference: Politics and Economic Development*. 20-22 March. Antalya.

Dickey, David A. and Fuller, Wayne A. (1979). Distribution of the Estimators of Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Journal of the American Statistical Association*, *74*, 427-431.

Ermiş, Aslı (2009). The Incompability of Turkish Women's Educational Attainment and Occupational Participation. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Araştırmalar E-Dergisi*, http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/a-ermis.pdf, Erişim Tarihi: 10.09.2015.

Granger, C.W.J. and Newbold, P. (1974). Spurious Regressions in Econometrics. *Journal of Econometrics*, *2* (2), 111-120.

Gujarati, Damodar N. (2001). *Temel Ekonometri.* (Çevirenler: Ümit Şenesen ve Gülay G. Şenesen). İstanbul:.Literatür Yayıncılık.

Gündüz, Mustafa (2011). Kesintisiz Eğitimin Kısa Tarihi. *Eğitime Bakış, Eğitim- Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi,* Yıl: 7, Sayı: 21, 3-11.

Günsoy, Güler ve Özsoy, Ceyda (2012). Türkiye'de Kadın İşgücü, Eğitim ve Büyüme İlişkisinin VAR Analizi. *Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar, 49* (568), 21-40.

Jaumotte, Florence (2003). Female Labour Force Participation: Past Trends and Main Determinants in OECD Countries. *OECD Economics Department Working Papers,* No: 376, 1-66.

Kavak, Yüksel (1997). Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13,* 21-26.

Kılıç, Dilek ve Öztürk, Selcen (2014). Türkiye'de Kadınların işgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama. *Amme İdaresi Dergisi, 47* (1), 107-130.

Kızılgöl, Özlem A. (2012). Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri: Ekonometrik Bir Analiz. *Doğuş Üniversitesi Dergisi, 13* (1), 88-101.

Kocacık, Faruk ve Gökkaya, Veda (2005). Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6* (1), 195-219.

Kwiatkowski, Denis, Phillips, Peter C. B., Schmidt, Peter and Shin, Yongcheol (1992). Testing the Null Hypothesis of Stationarity against the Alternative of a Unit Root. *Journal of Econometrics*, *54,* 159-178.

Özar, Şemsa ve Günlük-Şenesen, Gülay (1998). Determinants of Female (Non) Participation in the Urban Labour Force in Turkey. *METU Studies in Development*, Cilt: 25 (2), 311-328.

Özbay, Ferhunde (1982). Türkiye'de Kırsal/ Kentsel Kesimde Epitimin Kadınlar Üzerindeki Etkisi. (Derleyen: Nermin Abadan Unat). *Türk Toplumunda Kadın.* Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 171-197.

Özer, Mustafa ve Biçerli, Kemal (2003-2004). Türkiye'de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi. *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 3* (1), 55-86.

Özsoy, Ceyda ve Atlama, Sevilay (2009). An Analysis of Trends in Female Labor Force Participation in Turkey. *Proceedings of the Challenges for Analysis of the Economy, the Businesses, and Social Progress International Scientific Conference.* 19-21 November, Szeged, 807-830.

Phillips, Peter C. B. and Perron, Pierre (1988). Testing for Unit Roots in Time Series Regression. *Biometrika, 75,* 335-346.

Psacharopoulos, George and Tzannatos, Zafiris (1991). Female Labor Force Participation and Education. (Edited by: George Psacharopoulos). *Essays on Poverty, Equity and Growth.* Oxford: Pergamon Press for the World Bank, 187-201.

Tansel, Aysıt (1994). Wage Employment, Earnings and Returns to Schooling for Men and Women in Turkey. *Economics of Education Review, 13* (4), 305-320.

Tansel, Aysıt (2001). Self-employment, Wage-employment, and Returns to Schooling by Gender in Turkey. (Edited by: D. Salehi-Isfahani). *Labor and Human Capital in the Middle East*. UK: Ithaca Press, 337-367.

Tansel, Aysıt (2002). Economic Development and Female Labor Force Participation in Turkey: Time Series Evidence and Cross-Province Estimates. *ERF Working Paper*, No: 0124.

Taşçı, Mehmet ve Darıcı, Bülent (2009). Türkiye'de İşgücüne Katılımın Cinsiyet Ayrımına Göre İncelenmesi: Bir Mikro Veri Analizi. Çanakkale Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi, *7* (1), 209- 233.

Üçdoğruk, Şenay, Özcan, Kıvılcım Metin ve Özcan, Yusuf Ziya (2000). Türkiye'de Gelişmiş İndeksine Göre Seçilmiş İllerde Gelir Farklılıklarını Belirleyen Etmenler. *Ekonomik Yaklaşım, 11* (23), 29-57.

Yaffee, Robert and McGee, Monnie (2000). *Time Series Analysis and Forecasting*. California: Academic Press.

7

ULUSLARARASI KADIN HAKLARI VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİN ULUSLARARASI TOPLUMDAKİ YERİ

GİRİŞ

Günümüzde genel kabul gören tanımıyla insan hakları, kişilerin doğuştan kazanmış oldukları, devredilemez, dokunulamaz ve vazgeçilemez hakları olarak tanımlanmaktadır. İngiltere'de 1215 Magna Carta ile sistematik ve hukuki açıdan insan haklarının düşünsel zemini insan hakları belgeleri kılıfına bürünerek, Kıta Avrupa'sından ABD'ye, özgürlük, hürriyet ve eşitlik temel argümanlarıyla yayılmış ve anayasal kurallar haline gelmiştir. Bu bağlamda, İngiltere'de ortaya çıkan, ABD ve Fransa'da anayasal bir nitelik kazanan insan hakları, Birleşmiş Milletler Şartnamesi ile uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

BM Genel Kurulunun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararı'yla ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni (İHEB), *ikiz sözleşmeler* olarak bilinen Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (KSHS) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS) takip etmiştir. İHEB'nin Başlangıç bölümünde eşitlik ilkesi göz önünde bulundurularak kadınla-

Yrd. Doç. Dr. Demet Şefika Mangır
Selçuk Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu noktada AB'nin kadın girişimci için oluşturduğu başarılı kadınların kadın girişimcilere danışmanlık hizmeti verdiği mentor ağı projeleri önemli bir açığı kapatmaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, Feride ve Arıner, Hakkı Onur (2009). *Kadınların İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.* İçişleri Bakanlığı Yayını, No: 656, http://www.mulkiyeteftis.gov.tr/ortak_icerik/mulkiyeteftis/kadin.pdf, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

Avrupa'da Girişimcilik Yeşil Kitap. Avrupa Komisyonu, http://kisi.deu.edu.tr/userweb/ethem.duygulu/yesilkitap.pdf, Erişim Tarihi: 01.09.2015.

Aydın, Fazıl (2014). *Avrupa Sosyal Şartı.* T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayını, Yayın No: 06.

Bedük, Aykut (2005). Türkiye'de Çalışan Kadın Ve Kadın Girişimciliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *3* (12), 106-117.

Beijing Platform for Action. http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/index, Erişim Tarihi: 04.11.2015.

Berktay, Fatmagül (2004). *Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye*. Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No: 7.

Çakır. Özlem (2008). Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Sayı: 31, 25-47.

ÇSGB. *Avrupa Birliği Sosyal İçerme Ve Sosyal Koruma Stratejisi Bilgi Notu.* http://www.ikg.gov.tr/Portals/0/ESRP%20Bilgi%20Notu.doc, Erişim Tarihi: 04.11.2015.

Dinç, Meryem (2002). Çalışma Hayatında Kadın İle İlgili Hukuki Düzenlemeler. *Kamu-İş, 6* (3).

Doğan, İlyas (2015). İnsan Hakları Hukuku. Ankara: Astana Yayınları.

Dünya Bankası Grubu – Türkiye İşbirliği: Ülke Programının Görünümü. (Nisan 2015), http://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/011.pdf, Erişim Tarihi: 04.11.2015.

Erdoğan, Mustafa (2012). İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku. Ankara: Orion Kitabevi.

Erken, Baki (2013). Anayasal Çerçevede Türkiye'de Çalışma Hakkı. ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, 1* (2), 66-84.

European Central Bank (2012). Euro Area Labour Markets and the Crisis. *Occasional Paper Series,* No: 138, October 2012, https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecbocp138.pdf, Erişim Tarihi: 04.10.2015.

First Word Conference on Women. http://www.choike.org/nuevo_eng/informes/1453.html, Erişim Tarihi: 03.11.2015.

Fourth Word Conference on Women. http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/, Erişim Tarihi: 03.11.2015.

Göztepe, Ece (1996). Kadının ve Kadın Yurttaşın Hakları Bildirgesi: Olympe de Gouges (7 Eylül 1791), *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *45,* 185-193.

Güngör, Ayşegül (Editör) (2012). *Kadın Haklarına İlişkin Uluslararası Hukuk Düzenlemeleri.* Ankara: Koza Matbaacılık.

Günsoy, Güler ve Özsoy, Ceyda (2012). Türkiye'de Kadın İşgücü, Eğitim ve Büyüme İlişkisinin VAR Analizi. *Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar, 49* (568), 21-40.

http://avrupa.info.tr/tr/bilgikaynaklari/haberarsivi/newssingleview/article/abkadingirisimciler-is-hayati-icin-finansman-ve-danismanlik-destegi-sunuyor.html, Erişim Tarihi: 10.10.2015.

http://www.choike.org/nuevo_eng/informes/1453.html, Erişim Tarihi: 08.10.2015.

http://www.ikg.gov.tr/Portals/0/ESRP%20Bilgi%20Notu.doc, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

International Women's Day. http://www.un.org/events/women/iwd/2008/history.shtml, Erişim Tarihi: 02.11.2015.

Kaymaz, İhsan Şerif (2010). Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye'de Kadının Toplumsal Konumu. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* 46, 333-366.

Kılıçoğlu, Mustafa, İş Hukukunda Ayrımcılık. http://yargitay.gov.tr/abproje/belge/sunum/rt4/Kilicoglu_Ayrimcilik.pdf, Erişim Tarihi: 05.11.2015.

Özkaya, Meltem Onay (2009). Kadın Girişimcilere Yönelik "Strateji Geliştirmede" Yerel Yönetimlerle İşbirliği İçinde Olmak, Mümkün Mü?, *Balıkesir Üniversitesi Bandırma İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik Fener Dergisi,* 11, 56-72.

Pendik Belediye Başkanlığı (2011). Türkiye'de Kadın Girişimciliği ve Girişimcilik. *Kadın Girişimciliği Alanında Çalışan Eğitmen ve Çalıştırıcılar için Destek Kılavuzu,* http://www.adam-europe.eu/prj/9146/prj/T%C3%BCrkiyede%20Kad%C4%B1n%20Giri%C5%9Fimcili%C4%9Fi%20ve%20%C4%B0stihdam%C4%B1.pdf, Erişim Tarihi: 10.10.2015.

Sayın, Esin (2011). Kadın Girişimcilerin Sorunlarının Betimleyici Analizi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 3* (1), 23-32.

Second Word Conference on Women. http://www.choike.org/2009/eng/ informes/1454.html, Erişim Tarihi: 03.11.2015.

Soysal, Abdullah (2010). Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Karşılaştıkları Sorunlar Ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler: Kahramanmaraş İlinde Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi* İİBF Dergisi*, 5* (1), 71-95.

TÜİK (2015). Devlet İstatistik Yıllıkları. *Haber Bülteni.* Sayı: 18619, Mart 2015, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18619, Erişim Tarihi: 07.11.2015.

Türkkahraman, Mimar ve Şahin, Kamil (2010). Kadın ve Kariyer. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 2* (1), 75-88.

United Nations Global Compact (2011). *Kadınların Güçlenmesi Prensipleri.* http://weprinciples.org/files/attachments/TR_WEPs_2.pdf, Erişim Tarihi: 02.11.2015.

Uslu, Ateş (2014). Avrupa'da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri (1830-1840). *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries), 9* (1).

http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/, Erişim Tarihi: 02.11.2015.

Avrupa Birliği'nden Türk Kadın Girişimcilerine Destek (03.01.2012). *Basın Bülteni.* Erişim Tarihi: 20.09.2015.
Heper, Altan (2014). Feminizm ve Hukuk. *Hukuk Kuramı, 1* (5), 11-27.
Sallan, Songül (1993). *8 Mart Dünya Kadınlar Günü Ve Kamu Hayatında Türk Kadınının Konumu.* http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1255/14416.pdf, Erişim Tarihi: 05.11.2015.
http://www.worldbank.org/, Erişim Tarihi: 08.10.2015.
http://www.gew.org.tr, Erişim Tarihi: 09.10.2015.
http://www.ilo.org/, Erişim Tarihi: 10.10.2015.
http://www.inovaconsult.com, Erişim Tarihi: 10.10.2015.
http://www.un.org/en/documents/udhr/, Erişim Tarihi: 10.10.2015.
http://www.unglobalcompact.org, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

8

KADIN ERKEK AYRIMINDA TOPLUMSAL YAPI: SOSYOPOLİTİK BİR İNCELEME

GİRİŞ

Yaşamın öznesi olarak kabul edilen erkekler (ya da erillik), sosyalite içinde kendi özgün yapılanmalarının ardalanında tasarımsal bir aklın ürünü olarak pratikten uzak kadınsız bir yaşamı benimsemiş durumdadırlar. Diğer anlamda yüklemsiz bir özne olan eril "tema-tasarım" tarihsel bir üretimden fazlasını içermemektedir. Sorun tarih tasarımıyla ilişkili olsa da diğer sorun eril yaşamın merkezinde kadınların ikincil kalmasında mutlak bir meşruiyet alanının ön-kabulünden kaynaklanmaktadır. Erillik bir ön kabulden ötesi değildir. Uygarlaşma sürecinde inşa olunan "erillik" modern dönemlerin etkin ve itici gücü hâline gelmiştir. Tarihselliğin üretim sistematiğinde (eş deyişle, tarih yazımının yaratıcı etkinliğinde) temalaştırma önemlidir ve erillik bir "tema-tasarım" olarak da anlaşılabilir. Bölümde geçen anlatımlar bu tema tasarımlaştırma süreçlerini gözlemlemeyi amaç edinmiştir. Kadınların toplumsal ayrımcılıkla anlaşılması bir yana ayrıca, "kadın olma" kimliğinin bizatihi kendisinin ürettiği ikincillikten de söz etmek gerekir. Kadının tarihi bizlere kendi başına bir olumlama süreci vermez, o ayrıca eril hafızanın bir yan ürünü olarak kendilik payandasına da sahiptir. Yani kadın kimliği, statüsü, rolü ya da formu eril üretimin çıkış noktasını temsil etmektedir. Böy-

Öğr. Gör. Süleyman Öğrekçi
Süleyman Demirel Üniversitesi, Yalvaç Meslek Yüksekokulu.

gücünün dışında olarak, '*toplumsal bir ilişki içinde bulunan bir kişinin başkalarından buyruklarına uymalarını talep etme hakkına sahip olduğu durumu yansıtır*' (Duverger, 2007:129). Doğrusu, modern dönemlerin iktidar anlayışında yaygınlık kazanan söylemsel bir etkinlik, sürekliliği (her-yerdeliği) olan bir güç ilişkisidir (Veyne, 2014: 119-20). Gelinen nokta itibariyle yerelleşme ve kamusal alanda meydana gelen karşılıklı ilişkiler ağında iktidar, merkezi olmaktan çıkmış ama daha yaygın ve denetimci bir noktaya yerleşmiştir. Burada kapitalist ekonominin geçirdiği değişimlerle birlikte politik anlamda daha etkileşimci bir sosyosiyasal tez gelişmiştir. Modern anlamda kamusallık siyasallaşmış bir topluma işaret ediyor, bu toplumun ekonomik, ulaşım, ideolojik ve benzeri birçok başlıkta değişimlere sahne olduğu bir vakıadır (Eriksen ve Nielsen, 2010: 31-32).

Kadınlar kamusal ve özel ayrımında iki sorunla sürekli yüzgöz olmuşlardır: İlki, kadın benliğinin ideoloji eşliğinde nesnelleşmesi ve diğeri, kadınların modern aklın eril-iktidarında maruz kaldığı ikincilleştirme sürecidir. İlk sorunun temel konusu kadınların kendilik bilinçlerinin farkındalık ile ilgili öznelleşme aşamalarında ortaya çıkan sosyalleşme krizidir. Cinsellik, cinsiyetçilik ve "benlik" üstünde yapılandırılan "kadın" sorunu, sosyalleşmeyi sürekli bir kriz hâlinde tutmaktadır. İkinci sorunda modern dönemler özgürlük ve demokrasi havasında gelişen bir dizi yenilenmelere sahne olsa da bu süreç, tarihsel olarak temellenmiş, siyasal iktidarı sürekli besleyen eril-iktidarı aşmayı başaramamıştır. Kadın haklarında gelişmeler olsa da "kadın" sorunu aşılamamıştır.

KAYNAKÇA

Aktan, C. Can ve Vural, İstiklal Y. (2006). Çok Uluslu Şirketler Global Sermaye ve Global Yatırımlar. Konya: Çizgi Kitabevi.

Althusser, Louis (2003). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. (Çeviren: Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.

Arnhart, Larry (2005). *Platon'dan Rawls'a Siyasi Düşünce Tarihi.* (Çeviren: Ahmet Kemal Bayram). Ankara: Adres Yayınları.

Aron, Raymond (2007). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri.* (Çeviren: Korkmaz Alemdar). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
Aydemir, Cahit (2005). E-Ticaret. (Editör: Ahmet Tercan). İnternet ve Toplum. Ankara: Anı Yayıncılık, 146-160.
Badeli, Nahsen (2012). *Türkiye'nin Son Yüzyılı ve Sosyal Demokrasi.* Ankara: Alter Yayıncılık.
Bakunin, Mihail (2006). *Devlet ve Anarşi.* (Çeviren: Murat Uyurkulak). İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınevi.
Barber, Benjamin R. (1995). *Güçlü Demokrasi.* (Çeviren: Mehmet Beşikçi). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Barret, William (2003). İrrasyonel İnsan. (Çeviren: Salih Özer). Ankara: Hece Yayınları.
Barry, Norman P. (2012). *Modern Siyaset Teorisi.* (Çevirenler: Mustafa Erdoğan ve Yusuf Şahin). Ankara: Liberte Yayınları.
Bauman, Zygmunt (2012). *Küreselleşme (Toplumsal Sonuçları).* (Çeviren: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Beer, Max (2012). *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelenin Genel Tarihi.* (Çeviren: Galip Üstün). İstanbul: Kaynak Yayınları.
Benevole, Leonardo (2006). *Avrupa Tarihinde Kentler.* (Çeviren: Nur Nirven). İstanbul: Literatür Yayınları.
Berger, Peter L. and Luckmann, Thomas (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası (Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi).* (Çeviren: Vefa Saygın Öğütle). İstanbul: Paradigma Yayınları.
Berktay, Fatmagül (2006). *Tarihin Cinsiyeti.* İstanbul: Metis Yayınları.
Bernstein, Eduard (2011). *Sosyalizmin Ön koşulları ve Sosyal Demokrasinin Görevleri.* (Çeviren: Levent Bakaç). İstanbul: Yazılama Yayınevi.
Bloch, Marc (2014). *Feodal Toplum.* (Çeviren: Melek Fırat). İstanbul: Islık Yayınları.
Bock, Gisela (2004). *Avrupa Tarihinde Kadınlar.* (Çeviren: Zehra Aksu Yılmazer). İstanbul: Literatür Yayınları.
Braudel, Fernand (2013). *Kapitalizmin Kısa Tarihi.* (Çeviren: İsmail Yerguz). İstanbul: Say Yayınları.
Braudel, Fernand (2013). Şafak. (Çeviren: Necati Erkurt). İstanbul: Metis Yayınları.
Braudel, Fernand. (2014). *Uygarlıkların Grameri.* (Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi.
Brizon, Pierre (1977). *Emeğin ve Emekçinin Tarihi.* (Çeviren: Cemal Süreyya). İstanbul: Onur Yayınları.
Callinicos, Alex (2011). *Toplum Kuramı –Tarihsel Bir Bakış.* (Çeviren: Yasemin Tazgiden). İstanbul: İletişim Yayınları.
Can, İslam (2013). Sistematik Aile Sosyolojisi. (Editör: Mustafa Aydın). *Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü ve Yarını.* Konya: Çizgi Kitabevi, 65-86.
Canatan, Bilal (2001). *Yerellik İlkesi.* Ankara: Galeri Kültür Yayınları.
Canfora, Luciano (2003). *Demokratik Retoriğin Eleştirisi.* (Çeviren: Durdu Kundakçı). Ankara: Dost Yayınevi.
Cassier, Ernst (1984). *Devlet Efsanesi.* (Çeviren: Necla Arat). İstanbul:

Remzi Kitabevi.
Castells, Manuel (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, 2. Cilt: Kimliğin Gücü.* (Çeviren: Ebru Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Castells, Manuel (2013). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, 1. Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi.*(Çeviren: Ebru Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Cavanagh, John ve Barnet, Richard J. (1995). *Küresel Düşler: İmparator Şirketler Ve Yenidünya Düzeni.* (Çeviri: Gülden Şen). İstanbul: Sabah Kitapları.
Cem, İsmail (2010). *Sosyal Demokrasi ya da Demokratik Sosyalizm Nedir Ne Değildir.* İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
Cohen, Ira J. (2013). Yapılaşma Teorisi ve Toplumsal Praxis. (Edit: Giddens Anthony and Turner Jonathan). *Günümüzde Sosyal Teori.* (Çeviren: Ümit Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları, 307-347.
Collingwood, R. G. (2013). *Tarih Tasarımı.* (Çeviren: Kurtuluş Dinçer). Ankara: Doğubatı Yayınları.
Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar (Toplum, Kişi ve Cinsel Politika).* (Çeviren: Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Conner, Clifford D. (2013). *Halkın Bilim Tarihi (Madenciler, Ebeler ve Basit Tamirciler).* (Çeviri: Zeynep Çitçi Kanburoğlu). Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
Çelik, Aziz (2010). *Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık.* İstanbul: İletişim Yayınları.
Dahl, Robert A. (2001). *Demokrasi Üzerine.* (Çeviren: Betül Kadıoğlu). Ankara: Phoenix Yayın.
Delmar, Rosalind (1998). Engels'in "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni"ne Yeniden Bakış. **(**Edited by: J. Mitchel and A. Oakley). *Kadın ve Eşitlik*. (Çeviren: Fatmagül Berktay). İstanbul: Pencere Yayınları, 115-134.
Donovan, Josephine (2005). *Feminist Teori.*(Çevirenler: Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek ve Fevziye Sayılan). İstanbul: İletişim Yayınları.
Durant, Will (2007). *Medeniyetin Temelleri.* (Çeviren: Nejat Muallimoğlu). İstanbul: Erguvan Yayınevi.
Durkheim, Emile (1962). *Meslek Ahlakı.* (Çeviren: Mehmet Karasan). MEB Yayınları.
Duverger, Maurice (2007). *Siyaset Sosyolojisi.* (Çeviren: Şirin Tekeli). İstanbul: Varlık Yayınları.
Dworkin, Ronald (2006). Liberalizm. (Derleyen: Andre Berten and Paplo De Slveira). *Liberaller ve Cemaatçiler.* (Bölüm Çevirmeni: Eylem Özkaya). Ankara: Dost Yayınevi, 49-77.
Ebenstein, William (2005). *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri.* (Çeviren: İsmet Özel). İstanbul: Şule Yayınları.
Ellul, JacQues (2003). *Teknoloji Toplumu.* (Çeviren: Musa Ceylan). İstanbul: Bakış Yayınları.

Emre, Yunus (2013). *CHP, Sosyal Demokrasi ve Sol.* İstanbul: İletişim Yayınları.
Engels, Freidrich (1990). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.* (Çeviren: Kenan Somer). Ankara: Sol Yayınları.
Engels, Freidrich (1998). Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm. (Çeviren: Sol Yayınları Yayın Kurulu). Ankara: Sol Yayınları.
Eriksen, Thomas H.and Nielsen, Finn S. (2010). *Antropoloji Tarihi.* (Çeviren: Aksu Bora). İstanbul: İletişim Yayınları.
Faulkner, Neil (2012). *Marksist Dünya Tarihi – Neandertallerden Neoliberallere.* (Çeviren: Tuncel Öncel). İstanbul: Yordam Kitap.
Featherstone, Mike (2014). Kültürel Üretim, Tüketim ve Kültürel Alanın Gelişmesi. (Edited by: Münch Richard ve Neil J. Smelser). *Kültür Kuramı.* (Çeviren: Cumhur Atay). Ankara: Pales Yayıncılık, 313-345.
Felew, Anthony (2005). *Felsefe Sözlüğü.* (Çeviren: Nurşen Özsoy). Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
Feuerbach, Ludwig (2012). *Tanrıların Doğuşu (Klasik, İbrani ve Hristiyan Antikçağ Kaynaklarına Göre).* (Çeviren: Oğuz Özügül). İstanbul: Say Yayınları.
Foucault, Michel (2011). *Toplumu Savunmak Gerek.* (Çeviren: Şehsuvar Aktaş). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Foucault, Michel (2013).*Güvenlik, Toprak, Nüfus.* **(**Çeviren: Ferhat Taylan). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Freeman, Charles (2013). *Mısır, Yunan ve Roma – Antik Akdeniz Uygarlıkları.* (Çeviren: Suat Kemal Angı). Ankara: Dost Yayınevi.
Fromm, Erich. (2012). Özgürleşme Olgusu. (Çeviren: Sedat Erdemli). Ankara: Altınpost Yayınları.
Geertz, Clifford (2010). *Kültürlerin Yorumlanması.* (Çeviren: Hakan Gür). Ankara: Dost Yayınevi.
Genç, Özlem (2011). Ortaçağ Avrupa'sında Kadın. (Editör: Çetin Altan). *Ortaçağ'da Kadın.* Ankara: Lotus Yayınevi, 241-296.
Giddens, Anthony (2001). Üçüncü Yol ve Eleştirileri.(Çeviren: Nihat Şad). Ankara: Phoenix Yayın.
Giddens, Anthony (2002). *Sağın ve Solun Ötesinde (Radikal Politikaların Geleceği).*(Çevirenler: Müge Sözen ve Sabir Yücesoy). İstanbul: Metis Yayınları.
Giddens, Anthony (2005). *Sosyal Teorinin Temel Problemleri(Sosyal Analizde Eylem, Yapı ve Çelişki).* (Çeviren: Ümit Tatlıcan). İstanbul: Paradigma Yayınları.
Giddens, Anthony (2005). *Ulus-Devlet ve Şiddet.* (Çeviren: Cumhur Atay). İstanbul: Devin Yayınları.
Giddens, Anthony (2012). *Sosyoloji – Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş.* (Çeviren: Ülgen Yıldız Battal). Ankara: Siyasal Kitabevi.
Giddens, Anthony (2013). *Sosyoloji.* (Yayına Hazırlayan: Cemal Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
Goody, Jack (2004). *Avrupa'da Aile.* (Çeviren: Serpil Arısoy). İstanbul: Literatür Yayınları.

Gülmez, Mesut (1988). *Sendikal Hakların Uluslar Arası Kuralları ve Türkiye.* Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Yayınları.
Habermas, Jürgen (1993). *'İdeoloji' Olarak Teknik ve Bilim.* (Çeviren: Mustafa Tüzel). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Habermas, Jürgen (2001). İletişimsel Eylem Kuramı.(Çeviren: Mustafa Tüzel). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
Habermas, Jürgen (2007). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü.* (Çevirenler: Tanıl Bora ve Mithat Sencer). İstanbul: İletişim Yayınları.
Habermas, Jürgen (2013). *"Öteki" Olmak,* "Öteki"yle *Yaşamak.* (Çeviren: İlknur Aka). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Harvey, David (2012). *Sermaye Muamması, Kapitalizmin Krizleri.* (Çeviren: Sungur Savran). İstanbul: Sel Yayınları.
Haviland, William, Prins, Harald, Walrath, Dana, and Mcbride, Bunny (2008). *Kültürel Antropoloji.* (Çevirenler: İnan Deniz ve Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: KaktüsYayınları.
Hayek, Friedrich A. Von. (2004). *Kölelik Yolu.*(Çevirenler: Turhan Feyzioğlu ve Yıldıray Arsan). Ankara: Liberte Yayın.
Heywood, Andrew (2011). *Siyasetin Temel Kavramları.* (Çeviren: Hayrettin Özler). Ankara: Adres Yayınları.
Heywood, Andrew (2012). *Siyaset Teorisine Giriş.* (Çeviren: Hızır Murat Köse). İstanbul: Küre Yayınları.
Hitchcock, Louise A. (2013). *Kuramlar ve Kuramcılar –Çağdaş Düşüncede Antik Edebiyat.* (Çeviren: Seda Pekşen). İstanbul: İletişim Yayınları.
Horkheimer, Max (2008). *Akıl Tutulması.* (Çeviren: Orhan Koçak). İstanbul: Metis Yayınları.
Huberman, Leo (1991). *Sosyalizmin Alfabesi.* (Çeviren: Alaattin Bilgi). Ankara: Sol Yayınları.
Ilin, M. and Segal, E. (2009). İnsan Nasıl İnsan Oldu. (Çeviren: Ahmet Zekerya). İstanbul: Say Yayınları.
Kağıtçıbaşı, Çiğdem (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi (Kültürel Psikoloji).* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
Kampwirth, Karen (2014). *Kadınlar ve Gerilla Hareketleri (Nikaragua, El Salvador, Chıapas, Küba).* (Çeviren: Esra Eren). İstanbul: Sümer Yayıncılık.
Kaya, Ayhan (2013). *21. Yüzyıl Başında Yenidünya Düzeni ve Sosyal Demokrasi.* İstanbul: Kalkedon Yayınları.
Keleş, Ruşen ve Mengi, Ayşegül (2013). *Avrupa Birliğinin Bölge Politikaları.* İstanbul: Cem Yayınevi.
Kerman, Uysal (2009). Avrupa Birliği: Yerel ve Bölgesel Yönetimler. Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, *14* (1), 273-286.
Kettler, David (1981). Herbert Marcuse (Yabancılaşma ve Olumsuzluk). (Edited by: Anttnony de Crespigny and Kenneth R. Minogue). Çağdaş Siyaset Felsefecileri.(Bölüm Çevirmeni: Aytaç Oksal-Buldam). İstanbul: Remzi Kitabevi, 17-59.
Koray, Meryem (2008). *Sosyal Politika.* Ankara: İmge Kitabevi.

Kottak, Conrad Phillip (2008). *Antropoloji.* (Kolektif Çeviri). Ankara: Ütopya Yayın.
Köker, Levent (2008). *Demokrasi, Eleştiri ve Türkiye.* Ankara: Dipnot Yayın.
Larmore, Charles (2006). Siyasi Liberalizm Üzerine.(Edited by: Andre Berten and Pablo Da Silveira). *Liberaller ve Cemaatçiler*. (Bölüm Çevirmeni: Çağa Tanyer). Ankara: Dost Yayınevi, 121-145.
Lefebvre, Henri (1995). *Marx'ın Sosyolojisi.* (Çeviren: Selahattin Hilav). İstanbul: Gökkuşağı Yayınları.
Lefebvre, Henri. (2014). *Mekanın Üretimi.* (Çeviren: Işık Ergüden). İstanbul: Sel Yayınları.
Leibowitz, Lila (2014). Cinsiyet Farklılıklarının Gelişimi Üzerine Perspektifler. (Edited by: Rayna R. Reiter). *Kadın Antropolojisi.* (Çeviren: Bürge Abiral). Ankara: Dipnot Yayın, 19-37.
Levi –Strauss, Claude (2013). *Mit ve Anlam.* (Çeviren: Gökhan Yavuz Demir). İstanbul: İthaki Yayınları.
Macpherson, C. B.(1981). Demokrasi ve Liberalizmin Kökleri, (Edit: Crespigny, Anthony de ve Minogue, Kenneth R. Çağdaş Siyaset Felsefecileri), (Bölüm Çevirmeni: Aydın Uğur), İstanbul: Remzi Kitabevi, 247-267.
Malinowski, Bronislav (1992). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi.* (Çeviren: Saadet Özkal). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
Marx, Karl and Engels, Friedrich (2011). *Alman İdeolojisi.* (Çeviren: Emir Aktan). Ankara: Alter Yayıncılık.
Mattelart, Armand (2012). *Bilgi Toplumunun Tarihi.* (Çeviren: Halime Yücel Altınel). İstanbul: İletişim Yayınları.
Mcneill, William H. (1989). *Dünya Tarihi.* (Çeviren: Alaeddin Şenel). Ankara: İmge Kitabevi.
Melton, James Van Horn (2011). *Aydınlanma Avrupası'nda Kamunun Yükselişi.* (Çeviren: Ferit Burak Aydar). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
Mendras, Henri (2008). *Sosyolojinin İlkeleri.*(Çeviren: Buket Yılmaz). İstanbul: İletişim Yayınları.
Merkel, Wolfgang ve Petring, Alexander ve diğerleri (2012). *Almanya.* (Çevirenler: Kıvanç Özcan ve Özcan Baltacı). Ankara: Phoenix Yayın.
Minsky, Hyman P.(2013). İstikrarsız bir Ekonominin İstikrarı. (Çeviren: Oğuz Esen). Ankara: Elif Yayınları.
Monaghan, John and Just, Peter (2007). *Sosyal ve Kültürel Antropoloji.* (Çeviren: Hakan Gür). Ankara: Dost Yayınevi.
Notz, Gisela (2012). *Feminizm.* (Çeviren: Sinem Derya Çetinkaya). Ankara: Phoenix Yayın.
Oppenheimer, Franz (1984). *Devlet.* (Çeviri: Alaeddin Şenel). İstanbul: Kaynak Yayınları.
Özlem, Doğan (2002). *Felsefe Yazıları.* İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Pelizzon, Sheila Margaret (2009). *Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme.* (Çevirenler: İhsan Ercan Sadi ve Cem Somel). Ankara: İmge Kitabevi.

Phillips, Anne (2012). *Demokrasinin Cinsiyeti.* (Çeviren: Alev Türker). İstanbul: Metis Yayınları.

Pilcher, Jane (2013). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Eşitsizlikleri Üzerine Açıklamalar. (Edited by: Anthony Giddens). *Sosyoloji –Başlangıç Okumaları.* (Çeviren: Günseli Altaylar). İstanbul: Say Yayınları, 109-119.

Plumwood, Val (2004**).** *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek.* (Çeviren: Başak Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.

Polat, Emre (2004). *Osmanlı'nın İlk Yahudi Sosyalisti.* İstanbul: Truva Yayın.

Rawls, John (2007). *Siyasal Liberalizm.* (Çeviren: F. Bilgin). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Ritzer, George (2011). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek.* (Çeviren: Şen Süer Kaya). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ritzer, George and Stepnisky, Jeffrey (2012). Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri. (Çeviren: Irmak Ertuna Howison). Ankara: De Ki Yayın.

Roberts, J. M. (2010). *Avrupa Tarihi.* (Çeviren: Fethi Aytuna). İstanbul: İnkılap Yayınları.

Roberts, J.M. (2014). *Kısa Dünya Tarihi.* **(**Çeviren: Mehmet Tanju Akad). İstanbul: İnkılap Yayınları.

Robertson, Roland (1999). Glokalleşme: Zaman-Mekan ve Homojenlik- Heterojenlik. (Derleyenler: Abdullah Topçuoğlu ve Yasin Aktay). *Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm.* Ankara: Vadi Yayınları, 115-143.

Rowbotham, Sheila (2011). *Kadının Gizlenmiş Tarihi.* (Çeviren: Nilgün Şarman). İstanbul: Payel Yayınevi.

Rubin, Gayle (2012). Kadın Ticareti: Cinsiyetin "Ekonomi Politiği". (Edited by: Rayna R. Reiter). *Kadın Antropolojisi.* (Çeviren: Bürge Abiral). Ankara: Dipnot Yayın.

Russ, JacQueline (2011). *Avrupa Düşüncesinin Serüveni (Antik Çağlardan Günümüze Batı Düşüncesi).* (Çeviren: Özcan Doğan). Ankara: Doğubatı Yayın.

Russell, Bertrand.(2000). *Aylaklığa Övgü,* (Çeviren: Mete Ergin). İstanbul: Cem Yayınevi.

Saner, Hans (2013). Demokrasilerde Direnme Sorumluluğu Üzerine. (Edited by: H. Arendt and R. Dwoekin vd.). *Kamu Vicdanına Çağrı (Sivil İtaatsizlik).*(Çeviren: Yakup Coşar). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 165-179.

Schumpeter, Joseph A. (2010). *Kapitalizm Sosyalizm ve Demokrasi.* Ankara: Alter Yayıncılık.

Seel, Gerhard (2000). Karl Marx'ın Felsefesinin Özeti. (Edited by: Gerhard Seel). *Marx ve Beşeri Bilimler –Neuchatel Kolokyumu Tutanakları.* (Çeviren: Mehmet Şahin). Ankara: Ütopya Yayın, 15-39.

Sennet, Richard (2011). *Ten ve Taş, Batı Uygarlığında Beden ve Şehir.* (Çeviren: Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.

Serdar, A. Bozkır (2011). *Sosyal Politika Kuramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye***.** (Editörler: Aysen Tokyol ve Yusuf Alper). İstanbul: Dora Yayın.

Slocum, Sally (2014). Toplayıcı Kadın: Antropolojide Erkek Önyargısı. **(**Edited by: Rayna R. Reiter). *Kadın Antropolojisi.* (Çeviren: Bürge Abiral). Ankara: Dipnot Yayın.

Sowerby, Robin (2012). *Yunan Kültür Tarihi – Homerik Çağ, Tarih, Din, Sosyal Yaşam, Spor, Edebiyat, Mitoloji, Felsefe ve Sanat.* (Çeviren: Özgür Umut Hoşafçı). İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Tannenbaum, Donald ve Schultz, David (2008). *Siyasi Düşünce Tarihi, Filozoflar ve Fikirleri.*(Çeviren: Fatih Demirci). Ankara: Adres Yayınları.

Taylor, Charles (2014). *Seküler Çağ.* (Çeviren: Dost Körpe). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Thilly, Frank (2007). *Yunan ve Ortaçağ Felsefesi.* (Çeviren: İbrahim Şener). İstanbul: İzdüşüm Yayınları.

Thompson, Dorothy (1998). Kadınlar ve 19. Yüzyıl Radikal Politikası: Yitirilmiş Bir Boyut. (Edited by: J. Mitchel and A. Oakley). *Kadın ve Eşitlik.* (Çeviren: Fatmagül Berktay). İstanbul: Pencere Yayınları, 47-78.

Thompson, John B. (2013). İdeoloji ve Modern Kültür. (Çeviren: İdil Çetin). İstanbul: Dipnot Yayın.

Thomson, George (1991). *Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler – Tarih Öncesi Ege.Cilt: 2.* (Çeviren: Celal Üster). İstanbul: Payel Yayınları.

Timuçin, Afşar (2004). *Demokrasi Bilinci.* İstanbul: Bulut Yayınları.

Tocqueville, De Alexis (1994). *Amerika'da Demokrasi.* (Çevirenler: İhsan Sezel ve Fatoş Dilber). Ankara: Yetkin Yayınları.

Touraine, Alain (2007). *Kadınların Dünyası.* (Çeviren: Mehmet Moralı). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Touraine, Alain (2011). *Demokrasi Nedir?*. (Çeviren: Olcay Kunal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Touraine, Alain (2014). *Modernliğin Eleştirisi.* (Çeviren: Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

True, Jacqui (2013). Feminizm. **(**Edited by: Scott Burchill, vd.). *Uluslar Arası İlişkiler Teorileri.* (Çevirenler: Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan). İstanbul: Küre Yayınları.

Ülken, Hilmi Ziya (2009). *Felsefeye Giriş -2.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Veyne, Paul (2014). *Foucault (Düşüncesi, Kişiliği).* (Çeviren: Işık Ergüden). İstanbul: Alfa Yayınları.
Vincent, Andrew (2006). *Modern Politik İdeolojiler.* (Çeviren: Arzu Tüfekçi). İstanbul: Paradigma Yayınları.
Wallerstein, Immanuel (2012). *Tarihsel Kapitalizm ve Kapitalist Uygarlık.*(Çeviren: Necmiye Alpay). İstanbul: Metis Yayınları.
Warburton, Nigel (2008). *Felsefeye Giriş.* (Çeviren: Ahmet Cevizci). İstanbul: Paradigma Yayınları.
Weber, Max (1995). *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı.* (Çeviren: Özer Ozankaya). Ankara: İmge Kitabevi.
Weber, Max (2008). *Sosyoloji Yazıları.* (Çeviren: Taha Parla). İstanbul: Deniz Yayınları.
Winckelmann, Johann Joachim (2012). *Antikçağ Sanat Tarihi.*(Çeviren: Oğuz Özügül). İstanbul: Say Yayınları.
Wollstonecraft, Mary (2007**).** *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi.* (Çeviren: Deniz Hakyemez). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
Wood, Ellen Meiksins (2014). *Sermaye İmparatorluğu.* (Çeviren: Oya Köymen). İstanbul: Yordam Kitap.
Wood, Ellen Meiksins (2013). *Yurttaşlardan Lortlara – Eski Çağdan Ortaçağa Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi.* (Çeviren: Oya Köymen). İstanbul: Yordam Kitap.
Yalom, Marilyn (2002). *Antik Çağlardan Günümüze Evli Kadının Tarihi.* (Çevirenler: Zeynep Yelçe ve Neşenur Domaniç). İstanbul: Çitlembik Yayınları.
Yayla, Atilla (1998). *Siyaset Teorisine Giriş.* Ankara: Siyasal Kitabevi.
Yeşil, Ahmet (2010). *E-Ticaret: İnternet Ortamında Ticaret*. İstanbul: Kumsaati Yayınları.
Yuval-Davis, Nira (2007). *Cinsiyet ve Millet.* (Çeviren: Ayşin Bektaş). İstanbul: İletişim Yayınları.

9

TARİHİN AKIŞINDA KADINLARIN ROLÜ

GİRİŞ

Ünlü Fransız düşünür Jean-François Champollion kadının toplum ve medeniyet açısından önemini şu cümlesiyle dile getirir: "Kadının toplumsal örgütlenme içindeki konumuna ne kadar katlanılabildiğine bakarak insanlığın medeniyet derecesini değerlendirebiliriz." (http://www.goodreads.com). Tarih, insanlığın medeniyeti inşa etmesi sürecinin oluşturduğu hafızadır. Özetle söylemek gerekirse tarih, insanlığın hafızasıdır. Bu hafıza kadın-erkek işbirliğinin ve/veya ilişkisinin ortaya çıktığı andan itibaren oluşmuş ve gelişmiştir. Hiçbir zaman erkekler kadınlardan ya da kadınlar erkeklerden izole edilmiş bir dünyada yaşamamışlardır. Kadınlar ve erkekler tarihi ve medeniyeti hep birlikte inşa ede gelmişlerdir.

Kadınlar ve erkekler tarihin akışı içerisinde hem sosyal örgütlenme açısından, hem ekonomik yaşam açısından hem de siyasal açıdan birbirlerini her zaman etkilemişlerdir. Bu etkileşimin bir sonucu olarak tarihin erken dönemlerinden itibaren kadınlar da erkekler gibi bu akışta

Yrd. Doç. Dr. Arif Behiç Özcan
Selçuk Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

başlarında çoğu zaman kadınlar var olmuştur. Yine hangi toplumun tarihini incelersek inceleyelim bir "Nene Hatun" görürüz. Cephelerde savaşmış, savaşan erleri tedavi etmiş, onlara erzak taşımış, lojistik görevler ifa etmiştir kadın.

Modern dünya kadını tarihin ışığında incelemedikçe, "önemi gittikçe artan" bir olgu olarak değerlendirmeye devam edecektir. Oysa tarih bize farklı bir şey söylemektedir. Kadın dün de en az bugünkü kadar önemliydi ve yine bizler, insanlık olarak, medeniyet derecemizi ancak kadınların toplumda sahip oldukları konumun katlanılabilirlik derecesine göre değerlendirmeye devam edeceğiz.

KAYNAKÇA

Breen, William J. (1978). Black Women and the Great War: Mobilization and Reform in the South. *The Journal of Southern History*, *44* (3), 421-440.

Brewster, Claire (2005). Women and the Spanish-American Wars of Independence: An Overview. *Feminist Review*, *79* (1), 20-35.

Bureau of Labor Statistics (1917). Employment Of Women and Juveniles in Great Britain During The War", *Monthly Review of the U.S. Bureau of Labor Statistics*, *4* (6), June, 878-879.

Cooke, Miriam (1994). Arab Women Arab Wars. *Cultural Critique*, 29, 5-29.

Çelik, A. Hüsrev (30 Aralık 2014). *Arap Baharı'nda Beşinci Yıla Girerken: Buazizi'den Rabia'ya.* http://akademikperspektif.com/2014/12/30/arap-baharinda-besinci-yila-girerken-buaziziden-rabiaya/, Erişim Tarihi: 17.04.2015.

Dumenil, Lynn (2002). American Women and the Great War. *OAH Magazine of History, 17* (1), 35-39.

Gilbert, Sandra M. (1983). Soldier's Heart: Literary Men, Literary Women, and the Great War. *Signs, 8* (3), 422-450.

http://silkrainmedia.com/kingdomofwomen/, Erişim Tarihi: 27.06.2015.

http://www.goodreads.com/quotes/tag?utf8=%E2%9C%93&id=history-woman, Erişim Tarihi: 12.04.2015.

http://www.sultanbeylieso.org.tr/ahilik/baciyan-i-rum, Erişim Tarihi: 21.05.2015.

Laurence, Anne, Maltby, Josephine and Rutterford, Janette (2009). Introduction. (Edited by: Anne Laurence, Josephine Maltby and Janette Rutterford). *Women and Their Money: 1700-1950,* London: Routledge Studies, 1-30.

Leslie, Agnes Ngoma (2006). *Social Movements and Democracy in Africa: The Impact of Women's Struggle for Equal Rights in Botswana.* London: Routledge Series.

Lind, Amy (2005). *Gendered Paradoxes: Women's Movements, State Restructuring and Global Development in Ecuador*. The Pennsylvania State University Press.

Miller, Marc (1980). Working Women and World War II. *The New England Quarterly*, *53* (1), 42-61.

Schultz, Jane E. (2004). *Women at the Front: Hospital Workers at Civil War America*. The University of North Carolina Press.

Stockdale, Melissa K. (2004). My Death for the Motherland Is Happiness: Women, Patriotism, and Soldiering in Russia's Great War, 1914-1917. *The American Historical Review*, *109* (1), 78-116.

Tickner, Ann (1997). You Just Don't Understand: Troubled Engagements Between Feminists and IR Theorists. *International Studies Quarterly*, *41* (4), 611-632.

Tripp, Aili Mari, Casimiro, Isabel, Kwesiga, Joy and Mungwa, Alice (2009). *African Women's Movements: Changing Political Landscape*. NewYork: Cambridge.

10

KÜRESEL SÖZLEŞMELERDEN YEREL UYGULAMALARA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ POLİTİKALARI

Kadınlarımız için asıl mücadele alanı,

Asıl zafer kazanılması gereken alan,

Biçim ve kılıkta başarıdan çok;

Işıkla, bilgi ve kültürle gerçek faziletle süslenip donanmaktır.

Ben, Değerli kadınlarımızın Avrupa kadınlarının aşağısında kalmayacağını,

Aksine pek çok yönden onların üstüne çıkacak Işıkla, bilgi ve kültürle donanacaklarından

Asla şüphe etmeyen ve bundan kesinlikle emin olanlardanım.

KEMAL ATATÜRK

Yrd. Doç. Dr. Hayriye Sağır
Selçuk Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü.

Doç. Dr. H. Tuğba Eroğlu
Selçuk Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü.

uygulamalara dikkat çekmektir. Toplumsal güç ilişkilerinde güçsüz konumda bulunan tarafa vurgu yapan bir kavram olan toplumsal cinsiyet eşitliği düzenlemeleri, toplumsal yaşamda cinsler arasında daha hakkaniyetli bir yapı oluşturmayı amaçlamaktadır. Bunun yanında cinsiyet eşitliği tek başına temel bir kalkınma hedefidir ve farklılıkların ortadan kaldırılması ekonomik açıdan akılcı bir uygulama olacaktır, çünkü verimliliği artırma potansiyeli oldukça yüksektir. Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesine destek sağlayabilecektir. Sonuç olarak cinsiyet eşitliği politikaları gerek evrensel gerekse ulusal olarak hakkaniyetli bir gelecek açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, Feride ve Arıner, Hakkı Onur (2009). *Kadınların İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. Ankara: İç İşleri Bakanlığı Yayınları.

Alkan, Ayten (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Kent Planlaması. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54-4, 1-29.

Allroggen, Ulrike (2007). Almanya'da Toplumsal Cinsiyet. (Editörler: Ulrike Dufner ve Semahat Sevim). *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. (Çevirenler: Metin Susam, Mesut Önen ve Metin Yeğenoğlu). İstanbul: Sena Ofset, 9-17.

Anıl, Ela, İlkkaracan, Pınar, Kılıç, Zülal, Ronge, Karin, Seral, Gülşah ve Ülgen, Tuluğ (2001). *Pekin+5: Birleşmiş Milletler'de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri.* (Yayın Koordinatörü: Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu). İstanbul: Stampa.

Berktay, Fatmagül (2004). *Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye.* http://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/berktay_std_7.pdf, Erişim Tarihi: 05.08.2015.

Birleşmiş Milletler (2015). *Ekonomik ve Sosyal Kalkınma.* http://www.unicankara.org.tr/today/3.html, Erişim Tarihi: 30.07.2015.

Bookchin, Murray (2014). *Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*. (Çeviren: Burak Özyalçın). İstanbul: Sümer Yayıncılık.

Brandt, Galina A. (1999). Women's Nature as a Problem (Conceptions of Feminism). *Social Research, 38* (2), 73-94.

Çayır, Kübra (2014). *UNWOMEN CEDW Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme İnceleme Raporu.* Bursa: Aile Akademisi Derneği Yayınları.

Çukurçayır, M. Akif (2006). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi.* Konya: Çizgi Kitabevi.

Deveaux, Kevin (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mevzuatının Uygulanmasının İzlenmesi.* https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/TCE%20Mevzuat%C4%B1n%C4%B1n%20Uygulanmas%C4%B1n%C4%B1n%20%C4%B0zlenmesi.pdf, Erişim Tarihi: 30.08.2015.

Dünya Bankası (2012). *Dünya Kalkınma Raporu 2012 Genel Bakış Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma.* http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2013/02/20/000425962_20130220124424/Rendered/PDF/646650V10WDR0B0URKISH0Overview02012.pdf, Erişim Tarihi: 05.08.2015.

G2012 (2012). G20 *Leaders Declaration, Mexico.* http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/131069.pdf, Erişim Tarihi: 02.08.2015.

Heywood, Andrew (2007). *Siyasi İdeolojiler.* (Çevirenler: Buğra Kalkan, Şeyma Akın, Hüsamettin İnaç, Özgür Tüfekçi ve Ahmet Kemal Bayram). İstanbul: Adres Yayınları.

Hodoğlugil, Nalan Şahin ve Akın, Ayşe (2015). *Cinsiyet Eşitliği, Barış ve Gelişme Yolunda Pekin+5 Sonuçları ve Türkiye'de Durum.* http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/cinsiyet_esitligi.pdf, Erişim Tarihi: 05.08.2015.

İnsan Hakları Ortak Platformu (2015). *BM: Bilgi Kitapçıkları Kadınlara Karşı Ayrımcılık: Sözleşme ve Komite.* http://insanhaklarisavunuculari.org/dokumantasyon/files/original/d5193dfebb8dc1755d1f982c5d23258d.pdf, Erişim Tarihi: 02.08.2015.

Jarvis, Helen, Kantor, Paula and Cloke, Jonathan (2012). *Kent ve Toplumsal Cinsiyet.* (Çeviren: Yıldız Temurtürkan). Ankara: Dipnot Yayınları.

Kabeer, Naila, Assaad, Ragui, Darkwah, Akosua, Mahmud, Simeen, Sholkamy, Hania, Tasneem, Sakiba, Tsikata, Dzodzi and Sulaiman, Munshi (2013). *Paid Work, Women's Empowerment and Inclusive Growth: Transforming the Structures of Constraint.* http://www.lse.ac.uk/genderInstitute/about/resourcesNailaKabeer/kabeerEtAlPaidWorkWomensEmpowermentAndInclusiveGrowth.pdf, Erişim Tarihi: 02.08.2015.

Kalkınma Bakanlığı (2014). *Onuncu Kalkınma Planı.* http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/content.aspx?List=8661bcf7-9da5-4ecb-a190-fd4aadbacc02&ID=12&Source=http%3A%2F%2Fwww%2Ekalkinma%2Egov%2Etr%2FPages%2FKalkinmaPlanlari%2Easpx&ContentTypeId=0x0100B6043AD55C311E41A48571E65B9E1AD1, Erişim Tarihi: 30.07.2015.

Kaypak, Şafak (2014). Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 7* (1), 344-357.

Koray, Meryem (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Cinsiyet Eşitliği Politikaları. *Çalışma ve Toplum,* 2011/2, 13-54.

Kurdoğlu, Ayça (2011). Kent Kavramlaştırmaları ve Toplumsal Cinsiyet. (Editörler: Yıldız Ecevit ve Nadide Karkıner). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 106-130.

NTV (2012). *BM'den Küresel Kadın Konferansı Önerisi.* http://www.ntv.com.tr/dunya/bmden-kuresel-kadin-konferansi-onerisi,OjzKFg75aE-URBo6--CkYQ, Erişim Tarihi: 12.07.2015.

OXFAM (2014). *The G20 And Gender Equality.* https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/the_g20_and_gender_equality_en.pdf, Erişim Tarihi: 30.08.2015.

Öz, Yasemin (2015). *Pekin+20'de Küresel Düzeyde Kadın Hakları.* http://tr.boell.org/tr/2015/05/08/pekin-20de-kuresel-duzeyde-kadin-haklari, Erişim Tarihi: 30.08.2015.

Öztan, Ece (2004). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Olumlu Ayrımcılık. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59-1, 203-235.

Sargın, Ayşe (2013). *Yerelde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Araçlar ve Mekanizmaları.* Ankara: Mattek Matbaacılık.

Taşkın, Lale (2004). Uluslararası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 8* (2), 16-22.

United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UNWOMEN) (2015). *About UN Women.* http://www.unwomen.org/en/about-us/about-un-women#sthash.Dw9suNZb.dpuf, Erişim Tarihi: 01.08.2015.

United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UNWOMEN) (2015). *Gender Equality: It's Time.* http://www.unwomen.org/~/media/headquarters/attachments/sections/what%20we%20do/un_women_brochure_english_us_web-singlepages.pdf , Erişim Tarihi: 01.08.2015.

KALABALIK SINIFLAR KALABALIK OKULLAR
Teori - Uygulama

Editör
Ayşen Bakioğlu

Yazarlar*
Ayşen Bakioğlu
Gamze Alçekiç Yaman
Süleyman Avcı
Akif Avcu
R.Şamil Tatık
Selçuk Doğan
Münevver Başman
Murad Karasoy

* Bölüm sıralamasına göre

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1581
Eğitim No.: 308
ISBN: 978-605-320-488-6
© 1. Basım, Eylül 2016

KALABALIK SINIFLAR KALABALIK OKULLAR Teori - Uygulama
Editör: Prof. Dr. Ayşen Bakioğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen.
Kalabalık Sınıflar Kalabalık Okullar Teori - Uygulama / *Ayşen Bakioğlu*
1. Basım, VIII + 172 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-488-6
1. Kalabalık Sınıflar 2. Kalabalık Okullar 3. Sınıf Büyüklüğü 4. Okul Büyüklüğü
5. Etkili Öğretim 6. Etkili Okul Yönetimi 7. Eğitim Politikası

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Ülkemiz okullarının ve sınıflarının genel olarak kalabalık oluşu, pek az araştırmacının 'problem' olarak dikkatini çekmiştir. Kendileri de aynı sistemden geçip, aynı yaşantıyı paylaşmış olmaları belkide problemin tanımlanmasını güçleştirmiş olabilir. Hepimiz kalabalık sınıflarda eğitim gördük ve bunun doğal olduğunu düşündük. Gelişmiş ülke standartlarının böyle olmadığını, sadece sınıf ve okul mevcudunu düşürmenin yanında öğretmenlerin hizmet öncesinde ve içinde sürekli olarak öğrenmesinin esas alındığı sistemleri ve ülkeleri fark etmek imkânım oldu. Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi kitabımızda kalabalık sınıflarda eğitim gördükleri halde PISA (Programme for International Student Assesment; Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) sınavında başarılı olan Çin ve Japon okulları örnekleri bizi bu konuyu yakından incelemeye yönlendirdi. Projenin başında ana amacım; kalabalık sınıflarda etkili öğretim yapılabilir mi? Bunu başaran öğretmenlerin, bu konuda dikkat ettikleri noktalar, bilgi, beceri ve deneyimler nelerdir? sorularına cevap bulmaktı.

20 seneye yakın süreden beri dikkatimi çeken bu problemi aydınlatmaya yönelik incelediğim kaynaklar, yaptığım araştırmalar, gelişmiş ülkelerin literatüründe kalabalık sınıf mevcudunun ülkemiz ile kıyaslanamayacak rakamlarda olduğunu görmek imkanı verdi. Eldeki projemizde soruna bir parça daha ışık tutup 'çözüm' oluşturmayı hedefledim. Eğitim politikası sorunu olan ve değiştirilmesi bilim insanınca mümkün olmayan problemlerde 'mevcut şartlarda neler yapılabilir' sorusunu aydınlatmak istedim.

Bu kitap, literatüre dayalı hazırlanan ve öğretmen tecrübelerinin paylaşıldığı iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda öncelikle kalabalık sınıf tanımlanarak, kalabalık sınıfların öğrenciler ve öğretmenler üzerine etkileri üzerinde durulmuştur. Ardından kalabalık sınıflarda hangi öğretim yöntemlerinin kullanılacağı ve nasıl ölçme ve değerlendirme yapılması gerektiği incelenmiştir. İkinci kısımda ise yukarıda da açıklanan ve kendileriyle görüşülen 40 öğretmenin kalabalık sınıflarda öğretimin nasıl yapılması gerektiği üzerinde detaylı olarak durulmuştur. Bu kapsamda, kullanılan yöntemler ve ölçme araçları, sınıf yönetiminin nasıl sağlanacağı, velilerle iletişim, öğrencilerin derse nasıl motive edileceği konuları detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Sınıfın ve okulun kalabalık oluşunun getirdiği pek çok problem bulunmaktadır. Bunlar, kısaca, öğrenci için kullanılacak fiziksel mekanın sıkışıklığı, bireysel bir alana sahip olamama, bireysel farkını derslerde fark ettirememe, arkadaşlık ilişkilerinde sıkıntı yaşama, hava ve ortamın çabuk kirlenmesi, kendini yeterince ifade edememe, derse odaklanamama, gürültünün odaklanmayı engellemesi vb. olarak ifade edilebilir. Öğretmen için kalabalık ise; her öğrenciye gereken zamanı verememe, öğrencileri yeterince tanıyamama, bireysel farklılıklara hitap edecek donanımının olmayışının sıkıntılarında artış, çok sayıda sınav ve ödev değerlendirme, geri bildirim verme, gürültü ve hava kirlenmesi, sesin yüksek kullanılmasının ayakta sürekli kalmanın getirdiği meslek hastalıklarına neden olmaktadır.

Öğretimin kalitesinin büyük oranda öğretmenin niteliği, yetişmesi ile ilgili olduğu bilinmektedir. Okulda meslek içinde sürekli olarak mesleki bilgi ve becerilerin öğrenilmesi kültürünün yerleşmemiş olması, öğretimin, rutin tekdüze, tekrardan ibaret, düşünme, yapılandırma ve üretme içermeyen bir halde algılanmasına yol açmaktadır.

M.Ü. Eğitim Bilimleri Bölümü olarak bir süre önce yaz projesi olarak başladığımız çalışma, ülkemizin en önemli sorunlarından biri olduğunu düşündüğümüz Kalabalık Sınıflar ve Kalabalık Okullara projeksiyon tutmaya ve güncel çeşitli katkılarla eldeki kitaba dönüşmüştür.

Ekip olmanın zorluklarını, zevkli yanlarını, bilim insanı olmaya aday olurken, ortak ürün vücuda getirmekteki iyi niyeti araştırmacılarımla yaşadığımız bu çalışma, çeşitli açılardan kendi bölümlerini oluşturmuş, teorik altyapı yanında kalabalık sınıflarıyla iyi başeden, ve iyi öğretim yapan öğretmenlerle yapılan bir ampirik çalışmayla; uygulamanın çözümlerinin gündeme gelişiyle teori-pratik dengesini kurmaya çalışmıştır. Araştırma her zaman bireysel çabayla yapılan bir çalışma olmamakta, ekip olabilmek önce bilime olan sevgiyi, sonra fedakarca çalışmayı gerektirmektedir. Ödül ise; ‘’ülkemiz eğitiminde yaşanan sorunlara araştırma bulguları doğrultusunda çözüm ve öneri oluşturmak ve bunların hayata geçmesiyle çocuk ve gençlerimizin eğitim hayatındaki iyileşme ve gelişmeleri görmek’’ olmalıdır. Böyle bir ödüle önem vermenin, bilim insanı özelliklerinden biri ve belki de en önemlisi olarak görülmesi doğru olacaktır.

Bu çalışmanın eğitim fakültesi öğrencilerine, öğretmenlere, öğretim elemanlarına, eğitim ve okul yöneticilerine, müfettişlere ve politika yapıcılara ve nihayet ülkemize yararlı olmasını dilerim. Çalışmanın okuyucuya ulaşmasında başta Nobel Yayıncılığın değerli yöneticisi Nevzat Argun olmak üzere, bütün çalışanlarına, düzenlemelerde yardımcı olan Süleyman Avcı’ya ve emeği geçen bütün araştırma görevlilerime teşekkür ederim. Geleceği (istikbali) eğitim yoluyla ve bunun en önemli unsuru olan ‘’iyi yetişmiş öğretmenler’’ ile birlikte kurmak dileğiyle.

Ayşen Bakioğlu
Temmuz 2016

İÇİNDEKİLER

1.
KALABALIK SINIFLAR, KALABALIK OKULLAR: Teori-Uygulama
Ayşen Bakioğlu

Giriş....1
Batı'daki çalışmalarda durum....3
Pisa sınavı bağlamında kalabalık okul ve sınıflar....6
Ülkemizdeki problemler....7
Fiziksel problemler....8
Eğitim ve öğretim ile ilgili problemler....9
Sağlık ve temizlikle ilgili problemler....10
Öneriler....15
Kaynaklar....18

2.
KALABALIK SINIFLARIN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİLERE ETKİLERİ
K. Gamze Alçekiç Yaman, Süleyman Avcı

Giriş....19
Kalabalık sınıf kavramı....20
Kalabalık sınıfların etkileri....22
Kalabalık sınıfların akademik başarıya etkisi....22
Kalabalık sınıfların öğrenci üzerine etkileri....22
Kendini ifade etme....22
Dersten sıkılma - katılımın zorluğu....23
Düşük akademik beklenti....23
Sağlık-stres....24
Öğretmen ile iletişim....24
Arkadaş ilişkileri....25
Kalabalık sınıfların dezavantajlı gruplar üzerine etkisi....26
Kalabalık sınıfların öğretmene etkileri....27
Öğretme motivasyonu....28
Şiddete yönelim....29
Bireysel farkların gözden kaçırılması....31
Sağlık-stres....33
Kaynaklar....36

3.
ÖĞRENCİ BAŞARILARINI KARŞILAŞTIRAN ÇOK ULUSLU SINAVLAR BAĞLAMINDA KALABALIK SINIFLAR SORUNU
Akif Avcu, Ayşen Bakioğlu

Giriş....39
Genel bakış....41
Uluslararası öğrenci başarısı karşılaştırma sınavları....43
TIMMS nedir?....43
PISA nedir?....43
SAIP nedir?....44
Uluslararası sınavların verileri ışığında kalabalık sınıfların eğitsel çıktılar üzerinde etkisi....44
TIMSS verileri ışığında kalabalık sınıfların eğitsel çıktılar üzerinde etkisi....44
PISA verileri ışığında kalabalık sınıfların eğitsel çıktılar üzerinde etkisi....53
SAIP verileri ışığında kalabalık sınıfların eğitsel çıktılar üzerinde etkisi....56
Sonuç....59
Kaynaklar....61

4.
TÜRKİYE'DE SINIF MEVCUDUNA İLİŞKİN MEVCUT DURUM
Süleyman Avcı, R.Şamil Tatık

Giriş....63
Türkiye'de sınıf mevcuduna ilişkin mevcut durum....64
Gazete Haberlerinde Kalabalık Sınıflar....66
Türkiye'de tarihsel süreçte sınıf mevcudu değişimleri....67
Sınıf mevcutları ile ilgili yasal düzenleme....69
Sınıf mevcudu açısından Türkiye'nin Dünyadaki yeri....71
Kaynaklar....72

5.
KALABALIK SINIFLARDA KULLANILAN ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ
Selçuk Doğan, Süleyman Avcı

Giriş....75
Kalabalık sınıflarda kullanılabilecek etkili ve yenilikçi yöntemler....76
Aktif öğrenme....78
Grup çalışması (gruplara ayırarak öğretme)....80
Tartışma....82
Teknoloji tabanlı yaklaşımlar....84
Eşzamansız (asenkron) forum....85
Yaşayarak öğrenme (experiental learning)....87
Destekleyici öğretim....87
Zenginleştirilmiş düz anlatım....88
İzci tekniği....91
Kaynaklar....92

6.
KALABALIK SINIFLARDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME
Münevver Başman, Ayşen Bakioğlu

Giriş....97
Sınıftaki öğrenci sayısı ve performans....98
Kalabalık sınıflarda ölçme sorunları....100
Kalabalık sınıflardaki ölçme sorunları için çözüm önerileri....101
Yüzeysel öğrenmeyi destekleyen ölçmeden kaçınma....102
Öğrenci öğrenmesine rehberlik eden yüksek nitelikli bireysel geri bildirim sağlama....102
Bireysel farklılıkları olan öğrencileri adilce ölçme ve değerlendirme....103
Not vermeyi yönetme ve not verecekleri koordine etme....104
Kopyadan kaçınma....104
Ön görüşlü değerlendirme....105
Yönerge/kontrol listesi için işe başlamadan önce ayrıntılı bilgi verme....105
Ölçütleri açıklama....105
Ders anında değerlendirme....106
Bireysel yerine genel geri bildirim verme....106
Sınıfta not verilebilecek görevler oluşturma....106
Sınıfta yapılabilecek görevler oluşturma....106
Öz ve akran değerlendirmesi....107
Öz değerlendirme....107
Akran değerlendirmesi....107
Grup değerlendirmesi....107
Ölçmeyi makineleştirmek....108
İfade bankaları....108
Geri bildirim kâğıtları....108
Objektif testler....108
Stratejik azaltma....109
Diğer çözüm önerileri....109
Kalabalık sınıflarda uygulanabilecek ölçme araçları ve yöntemleri....109
Çoktan seçmeli testler....110
Grup çalışması....110
Sunum....111
ConcepTest....111
Rubrik....112
Ölçme için teknoloji kullanımı....113
Dinleyici cevap sistemleri....114
ExamGen....114
Kaynaklar....117

7.

KALABALIK SINIFLARDA GÖREV YAPAN SINIF ÖĞRETMENLERİNİN DENEYİMLERİ

Süleyman Avcı, Selçuk Doğan, Akif Avcu, Gamze Alçekiç Yaman, Münevver Başman, R.Şamil Tatık, Murad Karasoy

Araştırma yöntemi 120
Araştırma soruları 122
Bulgular 123
- Öğretmenlerin tercih ettikleri yöntem ve teknikler 123
- Öğretmen merkezli öğretim yöntem ve teknikleri 123
- Birey odaklı öğretim yöntem ve teknikleri 126
- Etkileşimli öğretim yöntem ve teknikleri 128
- Öğretmenlerin sınıf içi derse destek uygulamaları 131
- Kalabalık sınıflarda ölçme ve değerlendirme teknikleri 137
- Geleneksel ölçme ve değerlendirme tekniklerine yönelik öğretmenlerin görüşleri 137
- Alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerine yönelik öğretmenlerin görüşleri 139
- Diğer ölçme ve değerlendirme tekniklerine yönelik öğretmenlerin görüşleri 142
- Öğretmenlerin sınıf yönetimi uygulamaları 143
- Öğretmenlerin öğrencilerinin dikkatini çekme yöntemleri 146
- Öğretmenlerin iletişim stratejileri 149
- Öğretmenlerin öğrencilerine davranış kazandırmaya yönelik uygulamaları 153
- Kalabalık sınıfın öğretmenlere etkisi ve öğretmenlerin bu durumla başa çıkma stratejileri 155

Kalabalık sınıflarda etkili eğitim öğretim için öğretmenlerin önerileri 157

8.

ÖNERİLER

Süleyman Avcı

Kalabalık sınıflarda görev yapan öğretmenlere yönelik öneriler 163
- Kalabalık sınıfların öğrenci üzerindeki olumsuz etkisini azaltılması 163
- Kalabalık sınıfların öğretmen üzerindeki olumsuz etkisinin azaltılması 165
- Velilerle iletişim 166
- Ölçme ve değerlendirme 166
- Öğretim uygulamaları 168
- Sınıf yönetimi 169

Yöneticilere yönelik öneriler 170

1 KALABALIK SINIFLAR, KALABALIK OKULLAR: Teori-Uygulama*

Ayşen Bakioğlu

Özet

Etkili okul tanımı ve ülkemizde yapılan ampirik araştırmalara dayalı sonuçlar yanında gelişmiş ülkelerde son yıllarda yapılan araştırma sonuçlarının vurgulandığı giriş bölümünde kalabalık sınıf ve okulların teori ve uygulamada ne şekilde incelendiği, ne gibi problemlere yol açtığı ve çözümü için genel olarak ne gibi yolların önerildiği konusunun üzerinde durulmaktadır. Ülkeler için farklı sonuçların elde edilebildiği, uluslararası sınavlarda kalabalıklığın başarıya etkisi, öğretmenin profesyonel gelişmesi ve eğitime ayrılan kaynakların etkisinin ne denli önemli olduğu, doğru bilinen pek çok klişenin aslında birçok araştırma ile kanıtlanmış hatalı kabuller olduğu üzerinde durularak, konuya genel bir giriş yapılmaktadır. Bu bölümü inceleyen okuyucunun kalabalık okul ve sınıf kavramını anlaması, ülkemiz ve batıdaki incelenme şekli hakkında bilgi sahibi olması, öğrenci öğretmen ve yönetim açısından ne gibi uygulama ve sonuçlara yol açtığını kavraması beklenmektedir.

Giriş

Etkili okul, bir bakış açısına göre; her bireyin değerli ve biricik olduğunun hissettirildiği okuldur. Öğrenci sayısının yoğunluğu, her öğrencinin biricik olarak kendisini algılamasını engelleyen ana faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Başarının tek tanımının akademik başarı olmadığı ve bireydeki farklılıklar oranında başarı tanımlaması yapılabileceği bilinmektedir. Kalabalık sınıflar, gerek öğretmen gerekse öğrenci açısından pek çok olumsuzlu-

* Bu bölüm kısmen yazarın daha önce yayınlanmış çalışmalarından elde edilen alıntılardan, kısmen ise güncel literatürden faydalanılarak hazırlanmıştır.

geniş bir sayıda tartışmaları yararlı olacaktır. Bu sitelerde olumlu örnekler, videolar, problem ve çözüm paylaşımları yapılması, siteleri etkin kullanan öğretmenleri, kalabalık sınıf ve okullardaki öğrenmeye ilişkin veya davranış sorunlarına ilişkin konularda çaresiz kalmaktan uzaklaştıracak önlemler olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

Aydın, M. (1991). Eğitim Yönetimi, Ankara: Hatiboğlu Yayınları .

Bakioğlu, A. (1994). Üniversitelerde Öğrenci Sayısının Artmasının Yol Açacağı Sorunlar. *Yaşadıkça Eğitim*. Sayı 33. Cilt 1 sf 1

Bakioğlu, A. (1998). Lider Öğretmen. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. Sayı 10. Cilt 1 sf 11-19

Bakioğlu, A. (1999). Öğrenci Sayısının Okul Yönetimine Etkisi ve Okul Kalitesi. *M.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi*. Sayı 11. Cilt 1 sf 23-38

Bakioğlu, A. & Polat, N. (2002). Kalabalık Sınıfların Etkileri. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. Sayı 7. Cilt 1 sf 147-156

Bakioğlu, A., & Hesapçıoğlu, M. (1997). Düşünmeyi Öğretmekte Öğretmen ve Okul Yöneticisinin Rolü: Düşünmek. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi(9), 49-78.

Day, C. (1996) Class Size Research and the Quality of Education National Association of Head Teachers, Haywards Heath.

Harfitt, G. J. (2012). An examination of teachers' perceptions and practice when teaching large and reduced-size classes: Do teachers really teach them in the same way? *Teaching and Teacher Education*, 28(1), 132.

http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/berj.3165/abstract

Harfitt, G. (2015). *Class size reduction: Key insights from secondary school classrooms*. Singapur: Springer.

Staples, D. (2013). Excerpts from the PISA report on class sizes, Strong Performers and Successful Reformers in Education, a 2010 report from the Organization of Economic Co-operation and Development's Programme for International Student Assessment (PISA), Edmonton Journal

http://blogs.edmontonjournal.com/2013/12/10/excerpts-from-the-pisa-report-on-class-sizes/

2 KALABALIK SINIFLARIN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİLERE ETKİLERİ

K. Gamze Alçekiç Yaman, Süleyman Avcı

Özet

Bu bölümde, öncelikle kalabalık sınıf kavramı üzerinde durulmuş, sonrasında ise kalabalık sınıfların öğrenciler ve öğretmenler üzerine etkileri detaylı olarak ele alınmıştır. Kalabalık sınıfların öğrenciler üzerine etkileri; kendini ifade etme, dersten sıkılma, düşük akademik beklenti, sağlık, arkadaş, öğretmenle ilişki ve dezavantajlı gruplar başlıkları altında ele alınmıştır. Öğretmenlere etkisi başlığı altında ise öğretme motivasyonu, şiddete yönelim, bireysel farkların gözden kaçırılması ve sağlık-stres alt başlıkları yer almaktadır.

Bu bölümü tamamlayan okuyucunun; kalabalık sınıf kavramını tanımlayabilmesi, kalabalık sınıfların öğrencilere ne gibi etkilerinin olduğunu açıklayabilmesi ve yine kalabalık sınıfların öğretmenlerde ne gibi olumsuzlukları ortaya çıkardığını açıklayabilmesi beklenmektedir.

Giriş

Milli Eğitim Bakanlığı'nın istatistikleri incelendiğinde Türkiye'de sınıf başına düşen öğrenci sayısı 26 olarak görülmesine rağmen, gerek göç, gerekse alan yetersizliği nedeniyle İstanbul'un Fatih, Sultanbeyli, Ümraniye gibi semtleriyle yoğun göç alan bazı illerde yer yer 50'yi aşan sınıf mevcutları halen varlığını korumakta ve korumaya devam edeceğe benzemektedir. Bu durumda ülkemizin bir gerçeği olan kalabalık sınıflarla yaşamayı bilmemiz ve bu sınıflardan iyi sonuçlar elde edecek öğretmenler yetiştirmemiz veya mevcut öğ-

KAYNAKLAR

Acat, B. ve Uzunkol, E. (2010). İlköğretim Programlarındaki Alternatif Değerlendirme Yöntemlerinin Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 29, 337-356. doi:

Akbaba, S. (2008). Eğitimde Motivasyon. Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (13), 343-361.

Algur, H. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmen-Öğrenci İletişimi (Bayrampaşa Örneği). Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi. Marmara Üniversitesi.

Ardıç, A. (2009). Öğrencilerde Strese Neden Olan Etkenler ve Başa Çıkma Davranışları. MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Argon, T. ve Ateş, H. (2007). İlköğretim okulu birinci kademe öğretmenlerini etkileyen stres faktörleri. AİBÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi, 7, (2), 53-63.

Bakioğlu, A. (1996). Ders değerlendirme: yönetim için göstergeler (MÜAEF öğrencileri ve eğitim bilimleri öğretim elemanları üzerinde yapılan bir araştırma). İstanbul: 2. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri, 171-183.

Balay, R. ve Sağlam,M. (2008). Sınıf İçi Olumsuz Davranışlara İlişkin Öğretmen Görüşleri. Yüzüncüyıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. 5 (11), 1-24.

Büyükışık, G. (2009). Alabayır İlköğretim Okulu Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Gelişimlerinde Sınıf Rehberliğinin Etkisi: Van-Alabayır Köyü Örneği. Yükseklisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Cemaloğlu, N. ve Şahin, D. (2007). Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Farklı Değişkenlere İncelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 15 (2), 465-484.

Çelenk, S. (2003). Okul Başarısının Ön Koşulu: Okul Aile Dayanışması. İlköğretim online e-dergi.

Çınar, A. (2004). Kalabalık Sınıfların Öğretmen ve Öğrenciye Etkisi. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Demir,S. (2010). İlköğretim Birinci Kademede Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Sınıfın Fiziksel Düzenlemesine İlişkin Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Engin, O. ve Aydın, S. (2007). Sınıf İçi İletişimde Öğretmenin Rolü. Atatürk Üniversitesi e-dergi.

Girmen, P.ve Anılan, H.ve Şentürk, İ. veÖztürk, A. (2006). Sınıf Öğretmenlerin İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Gösterdikleri Tepkiler. Sosyal Bilimler Dergisi, 15, 235-244.

Graham, E. (2009). Public school education-The case for reducaed class size. Why the present class size is not working and what can we do about it? Online Submission: 1-13. ERIC

Güzel,H. ve Özdöl, F. ve Oral, İ. (2010). Öğretmen Profillerinin Öğrenci Motivasyonuna Etkisi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (24), 241-153.

Hesapçıoğlu, M. (1994). Okul binalarının tasarımı, Türkiye ve istanbul ili\'nde eğitim tesisleri-nüfus ilişkisi. eğitim plânlaması ve ekonomisi açısından bir ön çözümleme. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi.* 6, 127-152.

Kalem, S. ve Fer, S. (2003). Aktif Öğrenme Modeliyle Oluşturulan Öğrenme Ortamının Öğrenme, Öğretme ve İletişim Sürecine Etkisi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 3 (2), 433-461.

Karakelle, S. ve Canpolat, S. (2008). Tükenmişlik Düzeyi Yüksek İlköğretim Öğretmenlerinin Öğrencilere Yaklaşım Biçimlerinin İncelenmesi. Eğitim ve Bilim, 33,147, (106-120).

Künkül, T. (2008). Öğrencilerin Sınıf İçi Etkinliklere Katılma Düzeyleri İle Algıladıkları Sınıf Atmosferi Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Öncül, R. (2000). Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü, İstanbul: MEB Yayınları

Polat, S. ve Kırıkkaya, E. (2004). Gürültünün Eğitim ve Öğretim Ortamına Etkileri. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.

Sekin, S. (2008). Türkiye'de Ezberci Öğretim ve Nedenleri. Marmara Coğrafya Dergisi, 18, 211-221.

Seyfullahoğulları, A. (2010). İlköğretim okullarında büyük sınıfların yönetiminde karşılaşılan sınıf içi sorunlara öğretmen yaklaşımı üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14).

Soysal, A. (2009). İş Yaşamında Stres. Çimento İşveren,17-40.

Thaher, M. (2005). The Effects of large class on EFL Students at An- Najah National University.An Najah Univ. J. Res. (H. Sc.), Vol. 19 (3),1047-1092.

Voelkl, K. E. (1995). School warmth, student participation, and achievement. Journal of Experimental Education, 63(2), 127–38.

Yaman, E. (2010). Kalabalık Sınıfların Etkileri: Öğrenciler Ne Düşünüyor? Kastamonu Eğitim Dergisi,16 (2), 403-414.

Yazıcı, H. (2009). Öğretmenlik Mesleği, Motivasyon Kaynakları ve Temel Tutumlar: Kuramsal Bir Bakış. Kastamonu Eğitim Dergisi, 17,(1), 33-46.

Word, E., J.John, Bain, H.P., Fulton, B.D., Achilles, C.M., Lintz, M.N., Folger, J. and Breda C. (1990). The state of tennesseeís student/teacher achievement ratio (STAR) project: Technical report 1985-1990. Tennessee State Department of Education.

3 ÖĞRENCİ BAŞARILARINI KARŞILAŞTIRAN ÇOK ULUSLU SINAVLAR BAĞLAMINDA KALABALIK SINIFLAR SORUNU

Akif Avcu, Ayşen Bakioğlu

Özet

Bu bölümde, kalabalık sınıflar sorununu nicel paradigma çerçevesinde ele alınması için en uygun ve hatta tek kaynak olması bakımından PISA, TIMSS, SAIP gibi uluslararası karşılaştırma sınavları verilerinden hareket edilerek kalabalık sınıfların öğrenme üzerine etkisi irdelenmiştir. Bunun için öncelikle PISA, TIMSS, SAIP sınavlarının ne olduğu ele alınmıştır. Daha sonrasında ise bu sınavlar bağlamında tek tek sınıfların kalabalık olmasının eğitim çıktılarına nasıl etkilerinin olduğu tartışılmıştır. Bu tartışma yapılırken Türkiye'nin mevcut durumu çoğunluğu OECD üyesi ülkelerin bu sınavlardaki başarıları bağlamında karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Bu bölümü tamamlayan bir okuyucunun; PISA, TIMSS, SAIP hakkında kısaca bilgi sahibi olması, sınıfın kalabalık olmasının eğitsel çıktılar üzerine etkilerini açıklaması, yine sınıfın kalabalık olmasının akademik başarıya etkilerini belirleyen diğer değişkenlerin neler olduğunu bilmesi beklenmektedir.

Giriş

Bazı eleştirilere uğramasına rağmen öğrencilerin yaşları ölçüt alınarak yapılan uluslararası sınavlar öğrencilerin, okuma yazma, soyut düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, eleştirel düşünme, üretme, bilgi ve becerilerini ölçmek ve detaylı raporlar hazırlayarak öğrencileri sınava giren ülkelerin bakanlıklarının kullanımına-düşünmesine sunma gibi işlevleri yerine

KAYNAKLAR

Addonizio, Michael F., and James L. P. (2000). "*Class Size and Student Performance: A Framework for Policy Analysis*," Journal of Education Finance 26: 135-156.

Angrist, Joshua D., and Victor Lavy, (1999). "Using Maimonides' Rule to Estimate the Effect of Class Size on Scholastic Achievement," *Quarterly Journal of Economics* 114.533-575. the effects of class size and school size." ss. 99-135 in T. Loveless and F. Hess (eds.), Brookings Papers on Education Policy: 2006/2007. Washington DC:Brookings Institute.

Bakioğlu, A. (2014) *Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi*, 3. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Breton, T.R. (2014). Evidence that class size matters in 4th grade mathematics: An analysis of TIMSS 2007 data for Colombia. *International Journal of Educational Development* 34 (2014) 51–57

Cohen, L. ve Maldonado, A. (2007). "Research Methods In Education". *British Journal of Educational Studies*. Routledge.

Feniger, Y. ve Yossi, S. (2010). "*Fertılıty And Educatıonal Achıevement: Israel In Comparatıve Perspectıve*" Tel Aviv University.

Finn, J.D., Pannozzo, G.M., and Achiles, C.M. (2003) The 'why's' of class size: student behaviour in small classes. *Review of Educational Research*, 73,3,321-368

Glass, Gene V., and Smith, M. L. (1978). *Meta-Analysis of Research on the Relationship of Class Size and Achievement*. San Francisco: Far West Laboratory for Educational Research and Development.

Harfitt, G. J. and Tsui, A. B. M. (2015), An examination of class size reduction on teaching and learning processes: a theoretical perspective. *British Educational Research Journal*. doi: 10.1002/berj.3165

Krueger, Alan B., (1999). "Experimental Estimates of Education Production Functions," *Quarterly Journal of Economics* 114: 497-532.

Krueger, Alan B., and Diane M. Whitmore, (2001) "The Effect of Attending a Small Class in the Early Grades on College-Test Taking and Midd-

le School Test Results: Evidence from Project STAR," *Economic Journa*l 111, 1-28.

Lavy, V. (1995). "*Endogenous school resources and cognitive achievement in primary schools in Israel*." Hebrew University, Falk Institute, Discussion Paper No.5.03.

Lee, Jong-Wha, and Barro, Robert J. (2001) "*Schooling Quality in a Cross-Section of Countries*," Economica 68: 465-488.

Murphy, S. (2010). The Pull of PISA: Uncertainty, Influence, and Ignorance. *Interamerican Journal of Education for Democracy*. 3(1):28-44.

Pong, S. L. and Pallas, A. (2001). "*Class size and eighth-grade math achievement in the United States and abroad*." Educational Evaluation and Policy Analysis 23: 251-273.

Ready, D. D. and Lee, V. E. (2007). "*Optimal context size in elementary schoo*ls: Robinson, Glen E. and James H. Wittebols. 1986. *Class size research: A related cluster analysis for decision-making*. Arlington, VA: Education Research Service.

Robinson, G. (1990) "*Synthesis of Research on the Effects of Class Size*," 47 Educational Leadership.

Smith, P., Molnar, A. and Zahorik, J. (2003). *Class-size reduction:A fresh look at the data*. Educational Leadership 61: 72-74.

West, Martin R., and Wößmann L. (2002). "*Regressive and Compensatory Education Systems: Sorting Between and Within Schools Around the World*," Mimeo, Harvard University and Kiel Institute for World Economics.

Yvan G. (2005), "*School Class Size: Smaller Isn't Better*", C.D. Howe Institute Commentary, Education Papers, No:215

Finn, J. (1998). Class Size and Students at Risk. What Is Known? What IsNext?. *National Inst. on the Education of At-Risk Students (ED/OERI)*, Washington, DC.

Ehrenberg, R.G., Brewer, D.J., Gamoran, A. Willms, J.D. (2001). Class size and student achievement. *American Psychological Society*. 2(1): 1-30.

4 TÜRKİYE'DE SINIF MEVCUDUNA İLİŞKİN MEVCUT DURUM

Süleyman Avcı, R.Şamil Tatık

Özet

Bu bölümde, Türkiye'de sınıf mevcudu hakkında detaylı bir tablo ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda; sınıf mevcudu açısından son durum, farklı eğitim kademeleri, iller ve bölgeler açısından tartışılmış ve iç göçün sınıf mevcuduna etkisi üzerinde durulmuştur. Bunun yanında sınıf mevcudunun son 20 yıldaki gelişimi incelenmiştir. Çoğunlukla Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre tanımlanan mevcut duruma farklı bir çerçeveden bakmak adına, gazetelerde kalabalık sınıflarla ilgili son üç yılda çıkan gazete haberleri incelenmiştir. Son olarak, Türkiye'nin sınıf mevcudu açısından OECD ülkeleri içerisindeki yeri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Bu bölümü tamamlayan okuyucunun; Türkiye'de örgün eğitimdeki sınıf mevcutları ve iç göçün sınıf mevcutları üzerindeki etkisi hakkında bilgi sahibi olacağı, Türkiye'de sınıf mevcutlarının yıllar içerisinde nasıl değiştiğini açıklayacağı ve Türkiye'nin sınıf mevcudu açısından OECD ülkeleri içerisindeki yerinin ne olduğunu açıklayabileceği söylenebilir.

Giriş

Türkiye'deki sınıf mevcutlarının oldukça yüksek olduğu bilinmektedir. Sınıf mevcutlarının yüksek olması ise beraberinde kalabalık sınıf sorununa sebep olmakta ve eğitim-öğretim kalitesini oldukça düşürebilmektedir. Türkiye'de sınıfların kalabalıklığı, ülkemizi uzun süredir meşgul eden bir sorundur. Ancak; tam anlamıyla hala bu soruna köklü bir çözüm yolu bulunamamıştır. Bu bağlamda; Türkiye'de kalabalık sınıflar, öğretim hayatının bir parçası olarak kabul edilmekte, 50-60 kişilik sınıflar bile çoğu zaman normal

Kore, Lüksemburg, Meksika ve Polonya'da, sınıf mevcutlarındaki ortalama artış dört öğrenciyi geçmektedir. Bu arada, İngiltere'de ve daha az bir ölçüde Estonya'da ilkokuldaki öğrenci sayısı ortaokuldan daha fazladır.

OECD ülkelerinde temel eğitimde kamu kurumları ile özel kurumlar arasında sınıf mevcutları açısından farklılıklar söz konusudur. Hakkında veri bulunan 33 ülkeden 14'ünde özel kurumların sınıf mevcutları kamu kurumlarındakilerden fazla, bir tanesinde eşit, kalan 19'unda ise kamu kurumlarında sınıf mevcutları özel kurumlardan fazladır. Çin, Japonya, Kore ve Lüksemburg'ta özel kurumlarının sınıf mevcutları kamu kurumlarınınkilerden üç-yedi kişi fazla iken, İngiltere, Türkiye, Brezilya ve Rusya gibi ülkelerde ise kamu kurumlarının sınıf mevcutları özel kurumlarınkilerden beş oniki arasında daha fazladır. İtalya'da her iki kurumda da sayı birbirinin aynısıdır.

Ortaöğretim seviyesinde, temel eğitim seviyesinden farklı olarak, özel ve kamu kurumlarının sınıf mevcutlarında çok fazla farklılığın olmadığı görülmektedir. Slovakya, Portekiz, Japonya gibi ülkelerde sınıf mevcutları açısından özel kurumlar devlet kurumlarından; Rusya, İsrail, Amerika, Meksika, Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde ise kamu kurumları özel kurumlardan daha fazladır.

KAYNAKLAR

Arat, Ş. (2013, Nisan 18). Okulun rengini öğrenci seçsin. *Hürriyet Gazetesi.* http://www.hurriyet.com.tr/egitim/23073203.asp adresinden 13.02.2015'te elde edilmiştir.

En Önemlisi Anaokulu Seçimi (2014, Nisan 1). *Sözcü Gazetesi*. http://www.sozcu.com.tr/kadin/en-onemlisi-anaokulu-secimi.html adresinden 13.02.2015'te elde edilmiştir.

İki Şehrin Nüfusu Kadar Öğrenci Taşınıyor (2013, Mart 10). *Hürriyet Gazetesi.* http://www.hurriyet.com.tr/egitim/22779774.asp adresinden 13.02.2015'te elde edilmiştir.

Karnelerdeki Kırık Notlar MEB'e Verilmiş Notlar (2014, Ocak 24). *Sözcü Gazetesi*. http://www.sozcu.com.tr/egitim/demir-karnelerdeki-kirik-notlar-mebe-verilmis-notlar.html adresinden 13.02.2015'te elde edilmiştir. MEB (2014).

Milli Eğitim istatistikleri örgün eğitim 2013-2014. http://sgb. meb. gov.tr/www/milli-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2013- 2014/icerik/95 adresinden 07.02.2015'te elde edilmiştir.

OECD (2013). *Education at a Glance 2013: OECD Indicators*, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/eag-2013-en.

Okul Türleri Azaltılacak, Üniversiteler Çeşitlendirilecek (2013, Haziran 20). *Hürriyet Gazetesi.* http://www.hurriyet.com.tr/egitim/23548272.asp adresinden 13.02.2015'te elde edilmiştir.

Resmi Gazete (1999). *Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumların Yönetici ve Öğretmenlerinin Norm Kadrolarına İlişkin Yönetmelik.* 10.08.1999. Sayı: 23782.

Resmi Gazete (2013). *Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği.* 07.09.2013. Sayı: 28758.

Resmi Gazete (2014a). *Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği.* 26.07.2014. Sayı: 29072.

Resmi Gazete (2014b). *Millî Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Eğitim Kurumları Yönetici ve Öğretmenlerinin Norm Kadrolarına İlişkin Yönetmelik.* 18.06.2014. Sayı: 29034.

Resmi Gazete (2014c). *Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik.* 13.08.2014. Sayı: 29118.

Şanlıurfa'da 130 Okulun Temeli Aynı Anda Atılacak (2013, Haziran 20). *Hürriyet Gazetesi.* http://www.hurriyet.com.tr/egitim/23548924.asp adresinden 13.02.2015'te elde edilmiştir.

Takviye Kursları Sınava Hazırlamayacak (2014, Ekim 20). *Milliyet Gazetesi.* http://www.milliyet.com.tr/takviye-kurslari-sinava-egitimdunyasi-1957196/ adresinden 13.02.2015'te elde edilmiştir.

TÜİK (2015). http://www.tuik.gov.tr/Start.do adresinden 14.02.2015'te elde edilmiştir.

Vizyon Koleji Teknoloji Konseptli İlk Kampüsünü Esenyurt'ta Açıyor (2014, Nisan 2). *Milliyet Gazetesi.* http://www.milliyet.com.tr/vizyon-koleji-teknoloji-konseptli-egitimdunyasi-1861095/ adresinden 13.02.2015'te elde edilmiştir.

Yönetmelik Bu Okula Uğramamış (2014, Eylül 18). *Sözcü Gazetesi.* http://www.sozcu.com.tr/egitim/yonetmelik-bu-okula-ugramamis.html adresinden 13.02.2015'te elde edilmiştir.

31 Yıllık Kışla, Okul Oldu (2013, Mayıs 10). *Hürriyet Gazetesi.* http://www.hurriyet.com.tr/egitim/23248212.asp adresinden 13.02.2015'te elde edilmiştir.

5 KALABALIK SINIFLARDA KULLANILAN ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Selçuk Doğan, Süleyman Avcı

Özet

Bu bölümde, literatürde kullanılan ve çeşitli araştırmalar sonucunda kalabalık sınıflarda kullanmak üzere etkililiği kanıtlanmış, öğretim/öğrenme yöntem ve tekniklerinden bahsedilmiştir. Bu kapsamda, aktif öğrenme içerisinde yer alan grup çalışması ve tartışma, teknoloji tabanlı yaklaşımlar içerisinde eşzamansız (asenkron) forum, yaşayarak öğrenme içerisinde destekleyici öğretim ve zenginleştirilmiş düz anlatım uygulamalarından bahsedilmiştir. Ayrıca, yapılan tümevarım analizinde yer almamasına rağmen, izci tekniğinin kalabalık sınıflarda yararlı ve destekleyici olduğu düşünüldüğünden, bu bölüme dâhil edilmiştir. Açıklamaları yapılan tekniklerin uygulama yolları ile ilgili kısıtlı açıklamalar yapılmış olup çoğunlukla kalabalık sınıflarda kullanımını destekleyen araştırma sonuçlarına ve kalabalık sınıflara sunduğu yararlara değinilmiştir. Bu bölümü okuyan kişi kalabalık sınıflarda etkili öğretim için uygulanması gereken yöntemleri anlaması beklenmektedir.

Giriş

Genel olarak sınıf ve okul mevcudu siyasi, ekonomik, sosyal, demografik ve benzeri bazı etkenlerin sonucu oluşan bir eğitim politikası ve planlaması sorunudur. Sınıf ve okul kalabalıklığı, öğrenci sayısı üzerine odaklandığı için nicel planlamayı, amaçlara ulaşma, öğretmen yetiştirme, kaliteyi direkt etkileme durumunda olduğu için ise niteliksel planlama ile yakından ilgilidir. Sınıf mevcudunun yüksek oluşunun öğrencinin öğrenmesine etkisini incelemeye çalışırken, nicel kaynaklı bir sorunun nasıl nitel sonuçlar doğurduğuna dikkat çekmek gerekmektedir (Bakioğlu, 2014: 227).

Teknik sayesinde, kalabalık sınıflarda öğretmenlerin en çok zorlandığı durum olan sınıf yönetimi, oldukça kolaylaşmaktadır. Grup liderleri kendi grubunun başarısından sorumlu olduğundan, sınıf içerisinde de onların öğrenmeyi engelleyen etkinlikler içerisinde bulunmalarına engel olmaktadır. İzci tekniğinde grup liderleri birer öğretmen yardımcısı gibi hareket ettiklerinden kalabalık sınıflarda öğretmenlerin en çok zorlandıkları durumlardan olan ödev kontrolü, öğrencilerin derse katılmaları, ders materyallerinin düzenli getirilmesi ve projelerin takibi kolaylaşmaktadır. Grup liderlerinin yardımıyla, kolaylaşan bu işlemler sayesinde ödev ve proje gibi öğrenmeyi destekleyen etkinliklerin kalabalık sınıflarda görev yapan öğretmenler tarafından daha fazla kullanılacağı bir gerçektir. İzci tekniğinde kalabalık içerisinde kaybolan, kendisini gösteremeyen, yeteneklerini ortaya koymaya fırsat bulamayan öğrencilere, ön plana çıkma, kendilerini gösterme imkânı sunulmaktadır (Avcı, Yüksel ve Yaprak, 2013).

KAYNAKLAR

Açıkgöz, K.Ü. (2002). *Aktif öğrenme.* İzmir: Eğitim Dünyası.

Althaus, S. (1996). Computer-mediated communication in the university classroom: An experiment with on-line discussions. *The Annual Meeting of the American Political Science Association.* San Francisco, CA.

Avcı, S., Yüksel ve Yaprak (2013). İşbirliğine dayalı öğrenmede yeni bir uygulama. İzci tekniği. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *37*, 5-27.

Bakioğlu, A. (2014) Çağdaş Sınıf Yönetimi, 2. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Benjamin, L. T. Jr. (1991). Personalization and active learning in the large introductory psychology. Class *Teaching of Psychology*, *18*(2), 68-74.

Bilen, M. (1999). *Plandan uygulamaya öğretim* (5. Baskı). Ankara: Anı.

Bonwell, C. C., ve Eison, J. A. (1991). *Active learning: creating excitement in the classroom. ASHE-ERIC higher education reports.*

Borich, G. D. (2000). *Effective teaching methods* (4th Edition). New Jersey: Prentice-Hall

Bronstein, S. B. (2008). Supplemental instruction: supporting persistence in barrier courses. *TLAR*, *13*(1), 31-45.

Brooke, C. P. (1999). Feelings from the back row: Negotiating sensitive issues in large classes. *New Directions for Teaching and Learning, 77*(1), 23-33.

Butler, A. Philmann, K., ve Smart, L. (2003). Methods and techniques: Active learning within a lecture: Assessing the impact of short, in-class writing exercise. *Teaching of Psychology, 28(4),* 257-262.

Büyükkaragöz, S. Ş. (1994). *Genel öğretim metotları* (5. Baskı). Konya: Atlas.

Carbone, E. (1999). Students behaving badly in large classes. *New Directions for Teaching and Learning, 77*(1), 35-43.

Chin, W. W., Sum, C. W., ve Foon, H. K. (2008). Exploring Singapore primary school students' perceptions of Chinese asynchronous online discussions. *New Horizons in Education*, *56*(1), 1-13.

Cooper, J. L., ve Robinson, P. (2000a). The argument for making large classes seem small. *New Directions for Teaching and Learning, 81*(1), 5-16.

Cooper, J. L., ve Robinson, P. (2000b). Getting started: Informal small-group strategies in large classes. *New Directions for Teaching and Learning, 81*(1), 17-27.

Denis, S. (2009). *Strategies of coping with effective teaching and learning in large classes in secondary schools in Kampala district*. April.

Duke, D. L., DeRoberto, T., ve Trautvetter, S. (2009). Reducing the negative effects of large schools. *National Clearinghouse for Educational Facilities,* 1-15.

Ebert-May, D., Brewer, C., ve Allred, S. (1997). Innovation in Large lectures — teaching for active learning. *Bioscience*, *47*(9), 601-607.

Elmendorf, H. G. (2006). Learning through teaching. *Change.* November-December.

Finn, J. D., Pannozzo, G. M., ve Achilles, C. M. (2003). The "why's" of class size: student behavior in small classes. *Review of Educational Research*, *73*(3), 321-368.

Gilbert, S. (1995). Quality education: Does class size matter? *Canadian Society for the Study of Higher Education, 14*(2), 2-7.

Kolb, D. A., Boyatzis, R. E., ve Mainemelis, C. (2000). Experiential learning theory: Previous research and new Directions. R. J. Sternberg ve L. F. Zhang (Ed.), *Perspectives on Cognitive, Learning and Thinking Styles* içinde (s. 193-211). New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Lemlech, J. K. (2002). *Teaching in elementary and secondary classrooms: Building a learning community* (1st Edition). Pearson.

Leufer, T. (2007).Students' perceptions. *Nursing Education Perspectives, 28*(6), 322-328.

Litke, R. A. (1995). Learning lessons from large classes: Student attitudes toward effective and ineffective methods in large classes. *Annual Meeting of the Western States Communication Association*. Portland.

Lockie, N. M., ve Lanen R. J. (2008). Impact of supplemental instruction experience on science SI leaders. *Journal of Developmental Education*, *31*(3), 2-11.

Mbuva, J. (2003). *Implementation of the multiple intelligences theory in the 21st century teaching and learning environments: A new tool for effective teaching and learning in all levels*. Washington DC: U.S. Department of Education, Office of Educational Research and Improvement.

Mulryan-Kyne, C. (2010). Teaching large classes at college and university level. *Teaching in Higher Education, 15*(2), 175-185.

Muir, G. M., ve Linden, G. J. (2009). Students teaching students: An experiential learning opportunity for large introductory psychology classes in collaboration with local elementary schools. *Teaching of Psychology*, *36*(3), 169–173.

Murray, K., ve Macdonald, R. (1997). The disjunction between lecturers' conceptions of teaching and their claimed educational practice. *Higher Education*, *33*, 331-349.

Nicol, D. J., ve Boyle, J. T. (2003). Peer instruction versus class-wide discussion in large classes: A comparison of two interaction methods in the wired classroom. *Studies in Higher Education, 28*(4), 457-476.

Nortcliffe, A. (2005). Student-driven module: Promoting independent Learning. *International Journal of Electrical Engineering Education*, *42*(3), 247-266.

Oliver, R. (2006). Exploring a technology-facilitated solution to cater for advanced students in large undergraduate classes. *Journal of Computer Assisted Learning, 22*(4), 1–12.

Ormrod, J. E. (2003). *Educational Psychology: Developing Learners (5th Edition)*. Pearson.

Papo, W. (2001). Integration of educational media in higher education large classes. *Icem-Cime Geneva Conference,* 95-99.

Pezdek, K. (2002). Teaching psychology in the context of a university–community partnership. *Teaching of Psychology, 29(2),* 157-159.

Rosenkoetter, J. S. (1984). Teaching psychology to large classes: videotapes, psi and lecturing. *Teaching of Psychology, 11*(2), 85-87.

Schunk, D. H. (2009). Learning theories: An educational perspective (6th Edition). Prentice Hall.

Skiba, D. J. (2006). Got large lecture hall classes? use clickers. *Nursing Education Perspectives*, *27*(5), 278-280.

Sokolove, P. G. (1998). The challenge of teaching biology 100: Can I really promote active learning in a large lecture. *National Science Foundation*, *1,* 121-131.

Stevenson, K. R. (2006). School size and its relationship to student outcomes and school climate: a review and analysis of eight South Carolina statewide studies. *National Clearinghouse for Educational Facilities*, April.

Straits, W. (2007). "She's Teaching Me" teaching with care in a large lecture course. *College Teaching*, *55*(84), 170-177.

Tekinarslan, E. (2010). Reflections on effects of blogging on students' achievement and knowledge acquisition in issues of instructional technology. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning, 7* (11) 33-45.

Usherwood, T., ve Primhak, R. (1996). Problem-based learning and student participation in a large class. *Medical Teacher*, *18*(4), 199-201.

Yaman, H. (2009). Teachers' views on the applicability of the Turkish course curriculum in crowded primary classrooms. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *9*(1): 349-359.

Yazedjian, A., ve Kolkhorst, B. B. (2007). Implementing small-group activities in large lecture classes. *College Teaching, 55*(4), 164-171.

Yeh, H., ve Lahman, M. (2007). Pre-services' perceptions on asynchronous online forum, *The Qualitative Report, 12*(4), 680-704.

Yoder, J. D., ve Hochevar, C. M. (2005). Encouraging active learning. *Teaching Psychology, 32*(2), 92-98.

Zorn, J., ve Kumler, M. (2003). Incorporating active learning in large lecture classes. *The California Geographer*, *43*, 50-56.

6 KALABALIK SINIFLARDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Münevver Başman, Ayşen Bakioğlu

Özet

Bu bölümde üzerinde odaklanılan kalabalık sınıflarda ölçme ve değerlendirme kapsamında ilk olarak kalabalık sınıflarda ölçme ve değerlendirme açısından yaşanan problemlerden bahsedilmiş, ardından ise kalabalık sınıflarda öğretmenin faydalanabileceği ölçme araç ve yöntemleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Bu bölümü tamamlayan okuyucular; öğrenci sayısının öğrenci performansını nasıl etkilediğini ifade eder, kalabalık sınıflarda ölçme ve değerlendirme sorunlarını açıklar, öğrencilerin durumlarını belirlemede dikkatli olmaları gereken noktaları açıklar, kalabalık sınıflarda yaşanan ölçme ve değerlendirme sorunlarına yönelik çözüm önerilerini belirtir ve ölçme araçlarının ve yöntemlerinin avantajlarını ve dezavantajlarını belirtir.

Giriş

Okul ve sınıf mevcutlarının artması öğrencilerin davranışları üzerinde olumsuz etkide bulunmaktadır, bu durum; öğrencinin öğrenmesindeki kaliteyi arttırmayı hedefleyerek öğretim yapmayı engellemektedir. Okulların standartlarını yükseltmeleri ve etkili oluşlarını arttırmaları, sınıfta öğrenci davranışlarının ve disiplinin düzelmesine gayret edildiğinde, sınıf mevcutlarını yükseltmek hatalı olmaktadır (Bakioğlu, 2000). Ülkemizin içinde bulunduğu şartlarda; sınıf mevcutlarını özellikle göç alan bölgelerde, şehirlerde ve ilçelerde azaltmak mümkün olamayınca, kalabalık sınıflarda etkili olabilecek öğretim yöntem ve tekniklerinden sonra öğrencilerin istenilen davranı-

yerine bir yerde tekrar düzeltilip kullanılması olasılığına karşı askıya alınır. Böylece bu tarz soruları tekrardan yazmak ya da girişini yapmak yerine var olanın üzerinde oynamalar yapılabilir (Rhodes ve diğerleri, 2004).

Görüldüğü gibi kalabalık sınıflarda öğrencilerin başarılarının ölçülmesi ve bireysel tanınmalarının sağlanması için çeşitli yöntemler keşfedilmekte özellikle bilgisayar programlarını ve e ortamları işe koşarak öğretmenlerin işi kolaylaştırılmaya çalışılmaktadır. Ancak gerek bu yöntemlerin yapılandırılmasında gerekse uygulanmasında öğretmenlere deneyimli uygulayıcılar tarafından eğitim verilmesi ve donanım sağlanması gerekmekte dolayısıyla okul ve eğitim yöneticilerinin sözkonusu yöntemler ve yararları konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Assessment Resource Center. (2005). A*ssessment for large classes.* http://www.polyu.edu.hk/assessment/arc/issues/class.htm adresinden 10.08.2011'de alınmıştır.

Australian Universities Teaching Committee. (2001). *Student performance in large classes. Teaching large classes*. Teaching And Educational Development Institute. The University of QueenslandAustralia. http://www.cadad.edu.au/largeclasses/pdfs/LitReview_2_StudPerf.pdf adresinden 15.08.2011'de alınmıştır.

Bakioğlu A. (2000) Eğitim Denetmenleri ve Mentorluk,, M.Ü. Eğitim Fakültsi Dergisi, Sayı:12, s.39-52

Brown, G. T. L. & Harris, L. R. (2014). The future of self-assessment in classroom practice: Reframing self-assessment as a core competency. *Frontline Learning Research,* 2 (1).

Ellis, A. B., Landis, C. R., & Meeker, K. (2005). *Classroom assessment techniques:ConcepTests.* http://www.flaguide.org/cat/contests/contests1. php adresinden 12.08.2011'de alınmıştır.

Hancock, T. M. (2010). Use of audience response systems for summative assessment in large classes. *Australasian Journal of Educational Technology*, 26 (2), 226-237.

Harris, K-L., Krause, K., Gleeson, D., Peat, M., Taylor, C., & Garnett, R. (2007). *Enhancing assessment in the biological sciences: Ideas and resources for university educators*.www.bioassess.edu.au adresinden 08.08. 2011'de alınmıştır.

James, R., McInnis, C., & Devlin, M. (2002). *Assessing learning in australian universities.* Victoria: Centre for the Study of Higher Education, University of Melbourne.http://www.cshe.unimelb.edu.au/assessinglearning/docs/ AssessingLearning.pdf adresinden 08.08.2011'de alınmıştır.

Klůfa, J. (2015) Multiple Choice Question Tests – Advantages and Disadvantages. *Recent Advances in Educational Technologies*. Greece: Zakynthos Island.

Lui, A. & Andrade, H. (2014). Student peer assessment. *Encyclopedia of Science Education.* New York.

Mora-Aguilar, M.C., Sancho-Bru, J.L., & Iserte-Vilar, J.L. (2009). Applying new educational methodologies in overcrowded groups: Experiences in basic mechanics. In Wim Kouwenhoven (Ed.) *Advances in technology, education and development* (pp.147-164). New York: InTech.

On the Cutting Edge. (2010). *Assessment tools*. http://serc.carleton.edu/ NAGTWorkshops/assess/types.html adresinden 12.09.2011'de alınmıştır.

Pedagogy in Action: The SERC Portal for Educators. (2010). *How to use Concep Tests.* http://serc.carleton.edu/sp/library/conceptests/how. html adresinden 22.08.2011'de alınmıştır.

Rhodes, A., Bower, K. ., & Bancroft, P. (2004). Managing large class assessment. In R. Lister and A. Young (Eds), *Proceedings of the sixth conference on Australian computing education* (pp.285-289). Darlinghurst, Australia: Australian Computer Society.

Rubrics in Authentic Assessment. (2007). *Advantages and disadvantages of the rubric.* http://epsyrubrics.wetpaint.com/page/Advantages+and+Disadvan tages+ of+the+Rubric adresinden 05.09.2011'de alınmıştır.

Rust, C. (2001). *A briefing on assessment of large groups: LTSN Generic Centre Assessment Series No. 12.* York: Learning & Teaching Support Network.

Scheck, C. L., Kinicki, A.J., & Webster, J.L. (1994). The effect of class size on student performance: Development and assessment of a process model. *Journal of Education for Business,*70(2), 104-111.

Smaill, C. R. (2005). The Implementation and Evaluation of OASIS:A Web-Based Learning and Assessment Tool for Large Classes. *IEEE Transaction on Education*, 48 (4), 1–6.

Starkings, S. (1999), How to Asses Large Groups with the Minimal Amount of Resources but Preserving Quality, *Proc. International Statistical Institute - ISI 52nd session*, Helsinki, Finland.

KALKINMA ETİĞİ VE KAPSAYICI BÜYÜME

Yrd. Doç. Dr. Fahri Seker

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1367
İşletme No.: 133
ISBN: 978-605-320-273-8
© 1. Basım, Ekim 2015

KALKINMA ETİĞİ VE KAPSAYICI BÜYÜME
Yrd. Doç. Dr. Fahri Seker

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü -sinem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Erdal Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pınar@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Seker, Fahri.
Kalkınma Etiği ve Kapsayıcı Büyüme/ *Fahri Seker*
1. Basım, XVI+200 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-273-8
1. Kalkınma Etiği 2. Kapsayıcı Büyüme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Bu kitap Russel Kirk'in genel olarak sosyal bilimlerde özel de ise siyaset biliminde kullandığı araştırma programı çerçevesinde yazılmıştır. Kirk (2008)'e göre "…. modern siyaset biliminde çizilmesi gerekli sınır çizgisi, Eric Voegelin'in de işaret ettiği gibi, 'bir tarafta liberaller, diğer taraftaysa totaliteryenler' şeklindeki bir ayırım değildir. Kanaatimize göre şöyle bir ayırım vardır: Sınırın bir tarafındaki maddi düzenin var olan tek düzen olduğuna, maddi ihtiyaçların tek ihtiyaçlar olduğuna ve geçmişten bugüne uzanan insanlık mirasını istedikleri gibi kullanabileceklerine inanan insanlar var. Sınırın diğer tarafındaysa, evrende süreklilik arz eden ahlaki bir düzenin var olduğuna; insan doğasının değişmezliğine ve maddi ve manevi düzenlere karşı büyük ödevlerimizin olduğuna inanan insanlar var". Bu bağlamda kitabın temel amacı kalkınma kavramını etik temellere dayalı olarak yeniden tanımlama ve geliştirme çabalarını ve ekonomik büyümeyi en geniş anlamda insanla buluşturma girişimi olarak kapsayıcı büyümenin temel bileşenlerini incelemektir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında dolaylı ve dolaysız birçok kişinin emeği ve katkısı vardır. Öncelikle doktora çalışmalarım esnasında ve sonrasında bu tür zor konular üzerinde düşünmem için beni teşvik eden değerli hocam Prof. Dr. Faik Bilgili'ye teşekkür ederim. Diğer taraftan bu kitabın fiziki ve zihinsel alt yapısının oluşumunda ve geliştirilmesinde katkısı bulunan bütün hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürü bir borç biliyorum. Ne yapsam onların haklarını ödeyemem. Yine bu kitabın zorlu yazım sürecinde bana desteklerini hiç esirgemeyen başta eşim Azime Seker olmak üzere oğlum Secan'a ve kızım Yasemin'e çok teşekkür ederim. Tabi ki anneme ve babama... Onlar olmasaydı bu kitap hiç olmazdı. Son olarak kitabın yayın aşamasında özverili desteklerinden dolayı Nobel Yayıncılık çalışanlarına şükranlarımı sunuyorum.

Bu eserin ekonomik büyüme ve kalkınma konularında çalışan ve bu alanlara ilgi duyan tüm araştırmacılara faydalı olması dileğiyle...

Yrd. Doç. Dr. Fahri SEKER

Yozgat, 2015.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **iii**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **v**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xi**
KUTULAR LİSTESİ ..... **xiii**
EKLER LİSTESİ ..... **xv**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM

KALKINMA ETİĞİ

1.1. Kavramlar: Etik, iktisat ve kalkınma etiği 8
1.2. Temel ihtiyaçlar yaklaşımı ve kalkınma etiği 17
1.3. Adalet ve Kalkınma Etiği 23
1.4. Haklar, kalkınma ve etik 26
1.5. Piyasa mekanizması ve Etik 34
1.6. Uluslararası Yardımlar ve Etik 40
1.7. Kapasite yaklaşımı ve kalkınma etiği 42
1.8. Fayda, mutluluk ve kalkınma etiği 48
1.9. Çevre Etiği 52
1.10. Eşitsizlik ve Etik 60
1.11. Özgürlük ve Kalkınma 64

2. BÖLÜM

KAPSAYICI BÜYÜME

2.1. Kapsayıcı Büyüme: Kavram ve Boyutlar 74
2.2. İstihdam ve Kapsayıcılık 88
2.3. Sağlık ve Kapsayıcılık 93
2.4. Cinsiyet Eşitsizliği ve Kapsayıcılık 100

2.5. Yoksulluk ve Kapsayıcılık 109
2.6. Kapasiteler ve Kapsayıcılık 115
2.7. Çocuk ve kalkınma 118
2.8. Finansal İçerme, İnançlar ve Kapsayıcılık 122
2.9. Gelir dağılımı ve Kapsayıcılık 123
2.10. Demokrasi ve Kapsayıcı Büyüme 129
2.11. Sürdürülebilir Kalkınma ve Kapsayıcılık 142
SONUÇ 151
KAYNAKÇA 153
EKLER 167
EK 1: Kapsayıcı büyüme ve kalkınma: Zaman Çizelgesi 167
EK 2: UNDP Milenyum Kalkınma Hedefleri 169
EK 3: Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporlarının Tarihsel İçerikleri 171
EK 4: 1972-2015 İklim Değişikliği Müzakere Kronolojisi 173
EK 5: Freedom House Özgürlük Endeksi ve Alt Bileşenleri (2015) 175
EK 6: Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Rio Deklarasyonu (1992) 182
EK 7: Eğitimde Seçilmiş Göstergeler, 2014. 185
EK 8: Kalkınma Göstergeleri 186
EK 9: İnsani Gelişme Endeksi ve Eşitsizlik Ayarlı İnsani Gelişme 189
EK 10: Dünya Ülkeleri Çocuk Ölüm Oranları 195

KAYNAKÇA

Acar, M. ve Bilir, H. (2014). *Ekonomik Özgürlükler ve Türk Dünyası*. Ankara: Ahmed Yesevi Üniversitesi.

Acemoglu, D., Robinson, J.A. (2000). Inequality, Growth and Development: Democratization or repression? *European Economic Review. 44,* 683-693

Acemoglu, D., Robinson, J.A. (2015). *Ulusların Düşüşü*, Faruk Rasim Velioğlu (Çev.), İstanbul: Doğan Kitap.

Acemoğlu, D., Robinson, J.A. (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty.* New York: Crown.

ADB (2011). *Framework of Inclusive Growth Indicators*. Philippines: Asian Development Bank.

Adelman, I., Yeldan, E. (2000). Is this the end of economic development? *Structural Change and Economic Dynamics, 11,* 95–109.

Alauddin, M. (2004). Environmentalizing economic development: a South Asian perspective. *Ecological Economics, 51,* 251– 270.

Alkire, S. (2010). Human Development: Definitions, Critiques, and Related Concepts. *Oxford Poverty & Human Development Initiative Working Paper No. 36.*

Allen D.W., Anzalone, S. (1981). Basic Needs: New Approach to Development-But New Approach To Education? *International Review of Education - Internationate Zeitschrift für Erziehungswissenschaft - Revue Internationale de Pedagogie,* XXVII, 209-226.

Altman, M., Lamontagne, L. (2004). Gender, human capabilities and culture within the household economy: Different paths to socio-economic well-being? *International Journal of Social Economics, 31 (4),* 325 – 364.

Anand, R., Mishra, S., Peiris, S.J. (2013). Inclusive Growth: Measurement and Determinants. *International Monetary Fund Working Paper, WP/13/135*.

Anderson, S., Dubinsky, W., Fenley, B., Kedlaya, K., Mboob, S., Smith, C., Thurow, J., Whitaker, J., (Tarihsiz). *Inclusive Growth Diagnostic for Indonesia*, USAID. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00JNRB.pdf.

Ang, J. B. (2007). CO2 emissions, energy consumption, and output in France. *Energy Policy, 35(10),* 4772-4778.

Aoyagi, C., Ganelli, G. (2015). Asia's questforinclusivegrowthrevisited. *Journal of Asian Economics*, 40, 29–46.

Astroulakis, N. (2011). The development ethics approach to international development. *International Journal of Development Issues, 10 (3)*, 214-232.

Baek, J. (2015). Environmental Kuznets curve for CO2 emissions: The case of Arctic countries. *Energy Economics, 50,* 13-17.

Ballet, J., Koffı, J., Pelenc, J. (2013). Environment, justice and the capability approach. *Ecological Economics, 85*, 28–34.

Barry, N.P. (2003). *Modern Siyaset Teorisi*. Ankara: Liberte.

Bauman, Z. (2015). *Özgürlük*. Kübra Eren (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Beach, W.W., Miles, M.A. (2005). Explaining the Factors of the Index of Economic Freedom" in Marc A. Miles, Edwin J. Feulner, and Mary A. O'Grady (Eds.), Index of Economic Freedom: Washington. 57–78:

BEETHAM, D. (2014). *Demokrasi ve İnsan Hakları,* Bilal Canatan (Çev.). Ankara: Liberte.

Berg, A., Ostry, J.D., Tsangarides, C.G. (2014). IMF Staff Discussion Notes No: 14/2. In Redistribution, Inequality,andGrowth.

Berg,A., Ostry, J.D. (2011). Inequality and Unsustainable Growth: Two Sides of the Same Coin? *IMF Working Paper 11/08* Washington: International Monetary Fund.

Bilen, M., Yumuşak, İ.G. (2006). Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Sorunu. *Stratejik Öngörü, 8,* 47-63.

BOOTH, Douglas E. (1998). *The Environmental Consequences of Growth*. USA: Routledge Press.

Bordo, M.D., Meissner, C.M. (2012). Does Inequality Lead to A Financial Crisis? *National Bureau of Economic Research NBER Working Paper Series Working Paper 17896.*

Brenkert, G.G. (1998). *Marx'ın Özgürlük Etiği, (Çev. Yavuz Alogan).* İstanbul: Ayrıntı.

Brunetti, A. (1997). *Politics and Economic Growth: A Cross-Country Data Perspective*. Paris: OECD Publications.

Campbell, T. (2010). Justice, humanity, and prudence. *Public Policy Why ethics matters*, (Ed. J. Boston, A. Bradstock,and D. Eng). Australia: ANU. 21-36.

Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Paradigma.

Chang, C. (2014). *What is "inclusive growth"? Cafod Discussion Paper*, August 2014.

Chen, S., Ravallion, M. (2008). The Developing World Is Poorer Than We Thought, But No Less Successful in the Fight against Poverty, *Policy Research Working Paper 4703.*

Clark, D.A. (2002).Development Ethics: a research agenda, *International Journal of Social Economics, 29 (11),* 830 – 848.

Cortina, A. (2007). Development Ethics: A Road to Peace. *The Hellen Kellogg Enstitute for International Studies, Working Paper, No: 339.*

Crocker, D. (2005). *Development ethics, globalization, and Stiglitz. In Globalization, Development, and Democracy: Philosophical Perspectives*, Edited by: Krausz, M. and Chatterjee, D. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

Crocker, D.A. (2001). *Functioning and Capability: The Foundations of Sen's and Nussbaum's Development Ethic. Women, Culture, and Development: A Study of Human Capabilities.* M.C. Nussbaum and J. Glover (Ed.), UK: Oxford.153-199.

CSI Civil Service India (2015). Inclusive growth and issues arising from it. http://www.civilserviceindia.com/subject/General-Studies/notes/inclusive-growth-and-issues-arising-from-it.html.

Çakmak, H.K. (2006). Kalkınma İktisadında Temel İhtiyaçlar Etiği. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 34,* 123-135.

Çırakman, E. (1998). Levinas'ta öteki ve adalet: Eleştirel bir not. *Doğu Batı Dergisi, Sayı: 8,* 179-1999.

Dağdemir, Ö. (1998). Ekonomik Kalkınma Sürecinde Gelir Eşitsizliği Sorunu ve Makroekonomik Göstergeler. *Ekonomik Yaklaşım, 9 (30),* 41-58.

Dağdemir, Ö. (2010). The effects of globalization on child labor in developing countries. *Business and Economic Horizons, 2 (2),* 37-47.

Dasgupta, P. (2007). Measuring Sustainable Development: Theory and Application. *Asian Development Review, 24(1),* 1-10.

Dawson, J.W. (1998). Institutions, investment and growth: New cross-country and panel data evidence", *Economic Inquiry, 36*, 603-619.

Deaton, A. (2013). Big Escape: Health, Wealth and the Origins of Inequality, USA: Princeton University.

Demir, Ö. (2003). *İktisat ve Ahlak*. Ankara: Liberte.

Des Jardins, J.R. (2006). Çevre Etiği: Çevre Felsefesine Giriş. Ruşen Keleş (Çev.). İstanbul: İmge.

De-shalit, A. (1995). Is Liberalism Environment-Friendly? *Social Theory and Practise, 21 (2)*, 386-406.

Dube, S.C. (1988). *Modernization and Development*: The search for alternative paradigms. London: Zed Books.

Ercan, F. (1996). *Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik*, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

Erdal, F. (2004). Economic freedom and economic growth: a time series evidence from the Italian economy. European Trade Study Group. http://www.etsg.org /ETSG2004/Papers/erdal.pdf.

Erdoğan, M. (2008). Adalet ve Eşitlik. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Sayı: 15*, 9-22.

Ergün, T., Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 97-123.

Erikson, R. (2005). On the ethics of environmental economics as seen from textbooks. *Ecological Economics*, 52, 421– 435.

EU Commission (2014). Promoting inclusive growth. European Social Fund thematic paper. Luxembourg: European Union. http://ec.europa.eu/esf/BlobServlet?docId=445&langId=en

Farhani, S., Chaibi, A., Rault, C. (2014). CO2 emissions, output, energy consumption, and trade in Tunisia. *Economic Modelling, 38*, 426-434.

Fasih, F. (2012). Inclusive Growth in India through Islamic Banking, *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 37,* 97-110.

Fotopoulos, T. (1997). Towards an Inclusive Democracy: The Crisis of Growth and the Need for a New Liberatory Project, USA: Cassel Press.

Freedom House (2015). Freedom House Özgürlük Endeksi ve Alt Bileşenleri. https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015

Friedman, B.M. (2006). The Moral Consequences of Economic Growth. *Society, January-February,* 15-22.

Friedman, M. (1962). *Capitalism and Freedom*, London: University of Chicago.

Fukuyama (2005). *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. A. Buğdaycı (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Fukuyama, F. (1999a). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*. Z. Dicleli (Çev.), İstanbul: Gün.

Fukuyama, F. (1999b). *Kapitalizm ve Demokrasi: Gözden Kaçırılan İlişki*. D. N. Leblebici (Çev.). Sosyal ve Siyasal Teori Atilla Yayla (Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi, 105-113.

Gasper, D. (2005). *The Ethics of Development*. Edinburg University Press Ltd., Edinburg.

Gasper, D. (2007), *The Ethics of Development*. UK: Edinburgh University.

Gasper, D. (2009). Development Ethics and Human Development, HDR Network, Issue 24, http://hdr.undp.org/en/nhdr/

Gasper, D., (1992). *Development Ethics: An Emergent Field,* Ed. Frances Steward, David Marsden and Renee Prendergast, Market Forces and World Development. London: Macmillan.

Giri, A. K., Ufford, P.Q.V. (2004). A Moral Critique of Development: Ethics, Aesthetics and Responsibility. *Development Research Series Research Center On Development and International Relations. Working Paper No. 128*.

Goulet, D. (1971). T*he Cruel Choice: A new Concept in the Theory of Development.* University Press of America, USA.

Goulet, D. (1995). Development Ethics: A Guide to Theory and Practice. USA: Zed Books.

Goulet, D. (1996), *A New Discipline: Development Ethics,* The Helen Kellongg Institute for International Studies Working Paper No. 231.

Gönel, D.F. (2010). *Kalkınma Ekonomisi*. Ankara: Efil.

Grossman, G.M., Krueger, A. B., 1994. Environmental impact of a North American Free Trade Agreement. Working Paper 3914. *National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA.*

Gudorf, E. C., Huchingson, J.E. (2010). *Boundaries: A casebook in environmental ethics. Washington*, D.C: Georgetown University.

Guo, J., Zou, L. and Wei, Y. 2010. Impact of inter-sectoral trade on national and global CO2 emissions: An empirical analysis of China and US. *Energy Policy*, 38, 1389–1397.

Gündüz, C. (2004). Human Rights and Development: The World Bank's Need for a Consistent Approach. *World Destin Study Institute Working Paper Series No. 04-49.*

Gür, N. (2015). Türkiye'de Kapsayıcı Büyüme. *SETA Perspektif, 2*, 1-5.

Gwartney, J., Lawson, R., Hall, J. (2013). Economic Freedom of the World: 2013 Annual Report, Fraser Institute, http://www.freetheworld.com/2013/EFW2013-complete.pdf

Harris, J.M. (2000). *Basic Principles of Sustainable Development. Global Development and Environment Institute*, Working Paper 00-04. USA: Tufts University.

Harris, S. (1994). Development Bulletin Interview: The right to development. *Development Bulletin, 30,* 49-51.

Hausman, D. M., Mcpherson, M. S. (1993). Taking Ethics Seriously: Economics and Contemporary Moral Philosophy. *Journal of Economic Literature, 31 (2),* 671-731.

Hausman, D.M., Mcpherson M.S., (2000), Economic Analysis and Moral Philosophy, UK: Cambridge University Press.

Holden, B. (2007). *Liberal Demokrasiyi Anlamak*. H. Bal (Çev.), Ankara: Liberte.

Hugon, P. (1999). Amartya Sen, théoricien, expert et philosophe du développement. Revue d'économie politique, 109 (4).

IDRC (2013). The Human Rights Approach to Sustainable Development: Environmental Rights, Public Participation and Human Security. UN.

http://unac.org/wp-content
/uploads/2013/07/HRandSD-EN-PDF.pdf.

Ingwe, R., Ebegbulem, J.C., Ikeji, C.C.C. (2010). Ecocentric and anthropocentric policies and crises in climate/environment, finance and economy: Implications of the emerging green policy of the Obama administration for Africa's sustainable development. *African Journal of Political Science and International Relations, 4(1),* 001-012.

IPCC, (2007). *Climate Change 2007:* Synthesis Report.

IPCC, (2014). Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability Part A: Global and Sectoral Aspects.

İnsel, Ahmet (2000). Özgürlük etiği karşısında iktisat kuramı: Amartya Sen'in etik iktisat önerisi. *Toplum ve Bilim Dergisi, 86,* 7-21.

Jalil, A., Feridun, M. (2011). The impact of growth, energy and financial development on the environment in China: A cointegration analysis. *Energy Economics, 33(2),* 284-291.

Jalil, A., Mahmud, S. F. (2009). Environment Kuznets curve for CO2 emissions: a cointegration analysis for China. *Energy Policy, 37(12),* 5167-5172.

Javid, M., Sharif, F. (2016). Environmental Kuznets curve and financial development in Pakistan. *Renewable and Sustainable Energy Reviews, 54,* 406-414.

Jayanthakumaran, K., Verma, R., Liu, Y. (2012). CO2 emissions, energy consumption, trade and income: a comparative analysis of China and India. *Energy Policy, 42,* 450-460.

Jonsson, U. (2003). *Human Rights Approach to Development Programming.* UNICEF, Nairobi.

Katircioglu, S. T. (2014). Testing the tourism-induced EKC hypothesis: The case of Singapore. *Economic Modelling, 41,* 383-391.

Kayaer, M. (2013). Çevre ve Etik Yaklaşımlar. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 1 (2),* 63-76.

Keleş, R., Hamamcı, C. (2005). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Yayınevi.

Kılıçbay, M.A. (1998). Economica'nın Dublörü Ethica. *Doğu Batı Dergisi, 8,* 75-77.

Kıvılcım, İ. (2013). *2020'ye Doğru Kyoto-Tipi İklim Değişikliği Müzakereleri: Avrupa Birliği'nin Yeterliliği ve Türkiye'nin Konumu.* İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.

Kirk, R. (2008). Muhafazakârlığın On Prensibi. O. Aslan ve C. Fedayi (Çev.) *Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 4(16-17),* 243-250.

Kirkpatrick, C., Scrieciu, S.S., 2008. Is trade liberalization bad for the environment? A review of the economic evidence. *Journal of Environmental Planning and Management, 51,* 497–510.

Kuik, O., Gerlgh, R., (2003). Trade liberalization and carbon leakage. *The Energy Journal, 24,* 97-120.

Kukla-Gryz, A., (2009). Economic growth, international trade and air pollution: A decomposition analysis. *Ecological Economics, 68,* 1329–1339.

Kuznets, S. (1955). Economic Growth and Income Inequality. *American Economic Review, 45 (1),* 1-28.

Küçük, A. (2008). Adalet kavramı ve adalete ilişkin bazı teoriler. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 15,* 91-121.

Laçiner, Ö. (2007). Bir süreç ve durum olarak yoksullaşmayı sorgulamak, Ed. Necmi Erdoğan, *Yoksulluk Halleri: Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*, İstanbul: İletişim, 313-325.

Lagarde, C. (2013). A New Global Economy for a NewGeneration. Speech at Davos Available at: https://www.imf.org/external/np/speeches/2013/012313.htm.

Lekvall, A. (2013). *Development First, Democracy Later?* Sweden: International IDEA.

Lipset, S.M. (1959). Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy, *The American Political Science Review, 53 (1),* 69-105.

Lundstorm, S. (2009). Inclusive Growth Framework: Applied Inclusive Growth Analytics Course. World Bank. www.worldbank.org.

MacIntyre, A. (2001). *Ethik'in Kısa Tarihi: Homerik Çağdan Yirminci Yüzyıla*. Hakkı Hünler ve Solmaz Zelyüt Hünler (Çev.). İstanbul: Paradigma.

McInerney-Lankford, S. (2009). Human Rights and Development: a Comment on Challenges and Opportunities, from a Legal Perspective. *Journal of Human Rights Practice, 1(1)*, 51–82. DOI:10.1093/jhuman/hun005.

McInerney-Lankford, S., Sano, H. (2010). Human Rights Indicators in Development: An Introduction. The International Bank for Reconstruction and Development, Washington D.C.: World Bank. http://siteresources.worldbank.org/EXTLAWJUSTICE/Resources/HumanRightsWP10_Final.pdf.

Melnik, S. (2006). *Özgürlük, Refah ve Demokrasi Mücadelesi*. Ankara: Liberte.

Mitchell, S. (1994). The ethics of development for women. *Development Bulletin, 30*, 38-41.

Nasir, M., & Rehman, F. U. (2011). Environmental Kuznets curve for carbon emissions in Pakistan: an empirical investigation. *Energy Policy, 39(3),* 1857-1864.

Nelson, J.A. (2013). Ethics And The Economist: What Climate Change Demands of Us. *Ecological Economics, 85,* 145–154.

Newman, M.D. (2013). *Sosyoloji: Günlük Yaşamın Mimarisini Keşfetmek*, Ankara: Nobel.

Norman, R. (1998). *The Moral Philosophers*, Oxford: Oxford University.

O'Neil, J. (2001). Piyasa: Etik, bilgi ve politika, Şen Süer Kaya (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

OECD (2012a). *Promoting Inclusive Growth: Challenges and Policies.* L. Mello and M.A. Dutz (Ed.). OECD.

OECD (2012b). Inclusive Green Growth: For The Future We Want. UN Conference on Sustainable Development: RIO+20.

OECD (2013). OECD Workshop on Inclusive Growth, OECD Conference Centre Session Notes. http://www.oecd.org/inclusive-growth/meetings/Session%20Notes%20-%20Workshop%20Inclusive%20Growth,%2003.04.2013.pdf

Oxfam (2015). Wealth: Having It All And Wanting More. Report. January 2015. https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/ib-wealth-having-all-wanting-more-190115-en.pdf

Oxoby, R. (2009). Understanding social inclusion, social cohesion, and social capital. *International Journal of Social Economics. 36 (12),* 1133 – 1152.

Öztürk, I., Acaravci, A. (2013). The long-run and causal analysis of energy, growth, openness and financial development on carbon emissions in Turkey. *Energy Economics, 36,* 262-267.

Öztürk, N. (2010). Klasik ve Neo Klasik İktisatta Gelir Bölüşümü. *Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 24*, 59-89.

Öztürk, N. (2015). *Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Bir Yaklaşım*. Bursa: Ekin.

Pieper, A. (1999). *Etiğe Giriş*, (Çev. Veysel Atayman-Gönül Sezer), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Poole, R. (1993). *Ahlak ve Modernlik*. (Çev. M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı.

Porter, P.W., Eric S. Sheppard, E.S. (1998). Views form the Periphery: Encountering Development. in Porter and Sheppard, A World of Difference: Society, Nature, Development. New York: Guilford.

Prendergast, R. (2004). Development and freedom. *Journal of Economic Studies, 31(1)*, 39 -56.

Preston, N. (1994). Justice and development: An outline of ethical justifcations. *Development Bulletin, 30,* 24-27.

Przeworksi, A., de Paul, M., Cheibub, J. A. (2002). *Democracy and Development: Political Institutions and Well-Being in the World, 1950-1990*. UK: Cambridge University.

Qizilbash, M. (2007). On Ethics and the Economics of Development. *The Journal of Philosophical Economics, I:1* , 54-73.

Rand, A. (1999). *İnsan Hakları Nelerdir?* (Çev. Atilla Yayla), Atilla Yayla (Ed.), Sosyal ve Siyasal Teori, Siyasal Kitabevi, Ankara, 317-324.

Rawls, J. (2003). *Halkların Yasası ve Kamusal Düşüncenin Yeniden Ele Alınması*. Gül Evrin (Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Remenyi, J. (1994). Ethics and development: The cutting edge of tomorrow's agenda? *Development Bulletin, 30,* 51-55.

Rollason, R. (1994). Ethics of Development. *Development Bulletin, 30,* 4-6.

Rostow, W.W. (1984). *Development: The political economy of the Marshallian Long Period.* G.M. Meier ve D. Seers (Ed.) Pioneers in Development. New York: World Bank.

Sam, N. (2008). Yoksulluğa Bir Yaklaşım Biçimi: Kapasite Yaklaşımı. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XXVII (1),* 59-70.

Sandip, S., Kumar, G.S., Mollika, P. (2015). Role of Banking-Sector to Inclusive Growth Through Inclusive Finance in Bangladesh. *Studies in Business and Economics,10(2),* 145-159.

Sarıbay, A.Y. (1998). Politik Teori, Modernite ve Etik. *Doğu Batı Dergisi, 8,* 51-56.

Schumacher, E.F. (1974). *Small is beautiful — a study of economics as if people mattered,* Abacus, second edition [1973]. London: Sphere Books Limited.

Schumaher, E.F. (1995). *Küçük Güzeldir*. İstanbul: Cep.

Seker, F., Ertugrul, H. M., Cetin, M. (2015). The impact of foreign direct investment on environmental quality: A bounds testing and causality analysis for Turkey. *Renewable and Sustainable Energy Reviews, 52,* 347-356.

Sen, A. (1985). *Commodities and Capabilities*. Amsterdam: North-Holland.

Sen, A. (1987). *On Ethics and Economics.* New York: Basil Blackwell.

Sen, A. (1999). The Possibility of Social Choice. *American Economic Review, 89(3), 349-378.*

Sen, A. (2001). *Women, Culture, and Development: A Study of Human Capabilities. Gender Inequality and Theories of Justice.* (Ed.) M. Nussbaum and J. Glover. Oxford: Clarendon, 259-274.

Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. Y. Alogan (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sen, A.K. (1993). *Capability and Well-being*. Martha C. Nussbaum and Amartya K. Sen (Eds), *The Quality of Life*, Oxford: Clarendon Press, 30-53.

Shahbaz, M., Khraief, N., Uddin, G. S., Ozturk, I. (2014). Environmental Kuznets curve in an open economy: A bounds testing and causality analysis for Tunisia. *Renewable and Sustainable Energy Reviews, 34*, 325-336.

Shrader-Frechette, K. (2002). *Environmental Justice: Creating Equality, Reclaiming Democracy*, UK: Oxford University.

Smith, A. (2007). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. Metalibri, http://www.ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_WealthNations_p.pdf (İlk Basım: 1776).

Stiglitz, J.E. (2002). *Globalization and Its Discontents*. New York: Norton.

Streeten, P.P. (1979). Basic Needs: Premises and Promises. *Journal of Policy Modelinig,* 1, 136-146.

Stuart, E. (2011). Making Growth Inclusive: Some lessons from countries and the literatüre, *Oxfam Research Reports*. April 2011. www.oxfam.org

Suryanarayana, M. H. (2013), Inclusive Growth: A Sustainable Perspective, UNDP Report, Shubhangi Singh/UNDP, India.

Şahin, B. (2008). Liberal Demokrasinin Temelleri, Bican Şahin (Ed.), *Demokrasi Teorisinde Güncel Tartışmalar*, Ankara: Orion, 1-34.

Şenses, F. (1996). Gelişme İktisadı ve İktisadi Gelişme: Nereden Nereye. Ed. Fikret Şenses, *Kalkınma İktisadı: Yükselişi ve Gerilemesi*. İstanbul: İletişim.

Şenses, F. (2003). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, 3. Baskı. İstanbul: İletişim.

Tang, C. F., Tan, B. W. (2015). The impact of energy consumption, income and foreign direct investment on carbon dioxide emissions in Vietnam. *Energy,79,* 447-454.

Tang, J.P., 2015. Pollution havens and the trade in toxic chemicals: Evidence from U.S. trade flows. *Ecological Economics. 112,* 150–160.

Taşçı, F. (2009). Yoksulluğa Ve Yoksullara Dönük Ahlak Yaklaşımları, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 57,* 481-514.

Tavares, J., Wacziarg, R. (2001). How Democracy Affects Growth. *European Economic Review,* 45, 1341-1378.

Tepe, H. (1998). Bir Felsefe Dalı Olarak Etik. *Doğu Batı Dergisi, 8,* 9-24.

Tiwari, A. K., Shahbaz, M., Hye, Q. M. A. (2013). The environmental Kuznets curve and the role of coal consumption in India: Cointegration and causality analysis in an open economy. *Renewable and Sustainable Energy Reviews, 18,* 519-527.

Topakkaya, A. (2008). Adalet Kavramı Bağlamında Aristoteles - Platon Karşılaştırması. *Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi, 6,* 27-36.

Topuzkanamış, E. (2012). Yeniden Paylaşım, Vergilendirme ve Adalet. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 14 (1),103-131.

UCSD, 2015. Ethics. http://ctri.ucsd.edu/clinical/Pages/ethics.aspx.

UN (2006). Building Inclusive Financial Sectors for Development. New York: United Nations.

UNCDF (2013). Inclusive Future: Inequality, Inclusive Growth and The Post-2015 Framework. UNCDF Policy Notes. New York: UN Capital Development Fund.

UNCTAD (2014b). Social inclusion programs and inclusive growth in developing countries. TD/B/C.I/EM.7/2, Geneva: UN

UNCTAD (2015). *The Least Developed Countries Report 2015*: Transforming Rural Economies. Geneva: UN.

UNDP (1990). *Human Development Report 1999.* New York: Oxford University.

UNDP (1996). *Human Development Report 1996*. New York: Oxford University.

UNDP (2003). *Human Development Report 2003: Millennium Development Goals: A compact among nations to end human poverty.* New York: Oxford University.

UNDP (2011b). *Poverty in Focus.* International Policy Centre for Inclusive Growth Poverty Practice (IPCIG), Bureau for Development Policy, Number: 23. UNDP.

UNDP (2012). *The Millennium Development Goals Report*. New York: UN.

UNDP (2014). *National Human Development Report 2014: Ethiopia. Accelerating Inclusive Growth for Sustainable Human Development in Ethiopia.*

UNDP (2015). *Human Development Report 2015; Work for Human Development.* New York: UN

UNESCAP (2013). Asia-Pacific Trade and Investment Report 2013: Turning The Tide: Towards İnclusive Trade And İnvestment. Thailand: United Nations Publication

UNESCO (2003). *Ethics of Economic Development*. M.S. Swaminathan Research Foundation for The Regional Meeting on Ethics Of Science And Technology. Bangkok: RUSHSAP.

UNESCO (2015). *2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri*. UNESCO. http://unesco.
org.tr/dokumanlar/duyurular/skh.pdf

WB, (2015). *Word Bank World Development Indicators*, http://databank.
worldbank.org

WB, World Bank (2009). *What is Inclusive Growth?* http://sitere
sources.worldbank.org/INTDEBTDEPT/Resources.

WEF (2015). *The Inclusive Growthand Development Report 2015.* Geneva: World Economic Forum.

Weil, D.N. (2015), Review of Angus Deaton's The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality. *Journal of Economic Literature, 53(1),* 102–114.http://dx.doi.org/10.1257/jel.53.1.102

West, D. (2005). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş: Rousseau, Kant, Hegel ve Nietzsche'den Heidegger, Foucault ve Derrida'ya.* Ahmet Cevizci (Çev.). İstanbul: Paradigma.

Yang, T. (2006). *Towards an egalitarian global environmental ethics.* In UNESCO, Environmental ethics and international policy. USA.

Yavuz, N. C. (2014). CO2 emission, energy consumption, and economic growth for turkey: evidence from a cointegration test with a structural break. *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, 9(3), 229-235.

Yayla, A. (2000). *Liberalizm*. 3. Baskı. Ankara: Liberte.

Yeldan, E. (2011). *İktisadi Büyüme ve Bölüşüm Teorileri*, 2. Baskı. Ankara: Efil.

Yumuşak, İ.G., Bilen, M. (2000). Gelir Dağılımı - Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *K. Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (1),* 77-96.

Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut
KAMU DİPLOMASİSİ

Haluk Karadağ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1552
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 052
ISBN: 978-605-320-458-9
© 1. Basım, Eylül 2016

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE YENİ BİR BOYUT KAMU DİPLOMASİSİ
Haluk Karadağ

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karadağ, Haluk.
Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi/ *Haluk Karadağ*
1. Basım, VIII+282 s., 135x215 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-458-9
1. Kamu Diplomasisi, 2. Yumuşak Güç 3. İstimâlet Politikası

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **vii**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİSİ GERÇEĞİ

Niçin Kamu Diplomasisi? 10
Kamu Diplomasisi Kavramının Öz Geçmişi ve Temelleri 21
Kamu Diplomasisinin Oluşum ve Uygulama Basamakları 42
Diğer İlgili Kavramlar 47
Geleneksel Diplomasi 48
Yumuşak Güç 51
Psikolojik Savaş 57
Propaganda 59
Ulusal Çıkar Bağlamında Kamu Diplomasisi 63

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİSİ TEKNİĞİ

Kamu Diplomasisinin Uluslararası İlişkiler Teorileri İçerisindeki Yeri 76
Kamu Diplomasisinin Safhaları 81
Kamu Diplomasisinin Uygulama Vasıtaları 87
Kültürel Vasıtalar 88
Eğitim ile İlgili Vasıtalar 96
Ekonomik ve Sosyal Vasıtalar 99
Teknolojik Vasıtalar 104
Askerî Vasıtalar 106
Dinî Vasıtalar 109
Uluslararası Örgütler ve Kuruluşlar 112

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİSİ VE KARAR VERİCİLER

Dış Politikada Karar Vericiyi Etkileyen Dâhilî Faktörler 117
Dış İşleri Bakanlığı 117
Bakanlar Kurulu, Meclis veya Senato Üyeleri 118
Siyasi Parti Liderleri 120
Üst Düzey Kamu Görevlileri 120
Danışmanlık Şirketleri/Düşünce Kuruluşları 122
Ülke İçi Kurum, Kuruluş ve Ticari Şirketler 125
Ülke İçi Yazılı ve Görsel Basın 126
Ülke Kamuoyu (Vatandaşları) 127
Haricî Faktörler 130
Uluslararası Örgütler ve Teşkilatlar 130
Lobiler ve Etnik Gruplar 132
Önemli Şahsiyetler 134
Diğer Ülkelerin Dış Politika Uygulamaları 136
Diğer Faktörler 138
Karar Vericinin Bireysel Özellikleri 138
Zaman Faktörü 141

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİSİ UYGULAMALARINA TARİHSEL BAKIŞ

Dünyadaki Kamu Diplomasisi Uygulama Örnekleri 144
İngiltere'nin ABD'yi I. Dünya Savaşı'na Sokma Çabaları 144
Marshall Yardımları ve ABD Kamu Diplomasisi 148
Küba'daki Füze Krizi'nin Çözümünde Kamu Diplomasisinin Rolü 152
Reagan Hükûmetinin Batı Avrupa'ya Nükleer Füze Yerleştirme Çabaları 154
Soğuk Savaş Döneminin Sona Erdirilmesinde Kamu Diplomasisinin Rolü 155
Doğu ve Batı Almanya'nın Birleşmesi ve Kamu Diplomasisi 161
Norveç Kamu Diplomasisi 165
Çin Kamu Diplomasisi 169

Doğal Afetler, İnsani Yardım Faaliyetleri ve
ABD Kamu Diplomasisi 180
Vietnam Savaşı ve ABD Kamu Diplomasisinin Başarısızlığı 188
Türkiye'deki Kamu Diplomasisi Uygulama Örnekleri 191
Tarihin Hatırlattığı Husus: İstimâlet Politikası 192
Kırım Savaşı (1853-1856) ve Kamu Diplomasisi 194
Kurtuluş Savaşı Sürecinde Dış Destek: Afganistan,
Hint Müslümanları ve Kamu Diplomasisi 199
Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Haklılığının
Dünyaya Anlatılması ve Kamu Diplomasisi 203

BEŞİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE TÜRKİYE'NİN KAMU DİPLOMASİSİ UYGULAMALARI

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü 209
Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı 211
Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
Başkanlığı (TİKA) 213
Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) 220
Türk Silahlı Kuvvetleri 223
Kızılay 225
Yunus Emre Enstitüsü 227
Diyanet İşleri Başkanlığı 233
Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı (TÜRKSOY) 237

SONUÇ 239

EKLER 243

EK-1: Office Of War Information (OWI)
Teşkilat Şeması 243
EK-2: Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı'nın
(USIA) 1999 Yılındaki Organizasyon Şeması 244
EK-3: VOA Yayın Kapsama Alanları 245
EK-4: Radio Free Europe-Radio Liberty Yayın
Kapsama Alanları 246
EK-5: Radio Free Asia Yayın Kapsama Alanları 247
EK-6: Radio-TV Marti Yayın Kapsama Alanları 248
EK-7: Middle East Broadcasting Yayın
Kapsama Alanları 249
EK-8: ABD Dış İşleri Bakanlığı Teşkilat Şeması 250
EK-9: Zimmermann Telgrafı Orijinal Nüsha 251

EK-10: Zimmermann Telgrafı'nın New York Times Gazetesindeki Yankıları 252
EK-11: Soğuk Savaş Döneminde Polonyalı Kadınların Okudukları AMERİKA Dergisi 253
EK-12: İngiltere'de Görevli Osmanlı Sefiri Kostaki (Musurus) Bey'e Verilen Talimat..... 254
EK-13: İngiliz Millî Arşivleri Gizli Belgesinde Türkiye 255
KAYNAKÇA.....257
DİZİN.....279

ÖN SÖZ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan ve 1990 yılında resmen nihayet bulan Soğuk Savaş'ın sona erdirilmesinde belki de en büyük pay sahibi başta ABD tarafından uygulanan kamu diplomasisi faaliyetleri olmuştur. Doğu Bloku'nun dağılmasından sonra tek kutuplu olarak algılanan uluslararası sistemde misyonunu tamamlamış gibi görünen kamu diplomasisi faaliyetleri, sessiz sedasız politik alanda uygulamadan kaldırılmış, yerini tekrar geleneksel diplomasi yöntemlerine bırakmıştı. Ancak 11 Eylül 2001 tarihinden itibaren özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde sorulmaya başlanan "neden ve niçin" gibi soruların cevabı yine kamu diplomasisi uygulamalarının yetersizliği sonucuna bağlanarak ABD'nin kendisini uluslararası ortamda yeterince anlatamadığı kanaati ön plana çıkmıştır. Aynı dönemde Avrupa ülkelerinde de kamu diplomasisi uygulamaları ağırlık kazanmaya başlamış ve dış politika uygulama süreçlerinde geleneksel diplomasinin kamu diplomasisi uygulamalarıyla takviye edilmesi sonucunu doğurmuştur.

Çalışmamızın başlıca amacı ABD de dâhil olmak üzere tüm dünyada yeterince kavramsallaştırılamayan ve tafsilatlı biçimde tanımlanamayan kamu diplomasisi kavramına açıklık getirmek, dış politika alanında uygulanan bir teknik olarak kamu diplomasisi kavramını örneklerle izah ederek Türk kamuoyunun bilgisine sunmaktır. Kamu diplomasisi hususunda yapmış olduğum bu çalışmayı Türk uluslararası ilişkiler yazın hayatına arz etmeyi kendim için çok zevkli ve şerefli bir vazife saymaktayım. Bu vesileyle başta kamu diplomasisini kavramsallaştırma ve "yumuşak güç" kavramından ayrıştırabilmemde çok değerli yorum ve kritikleriyle katkıda bulunan Sayın Joseph S. Nye'a, çalışmamda bana büyük destek

sağlayan Mehmet Emin Çağıran'a, eserin farklı boyutlarında yapmış oldukları katkılarından dolayı Emrah Şahin'e, Hande Karadağ'a, Hüsrev Tabak'a, Mustafa Kayıhan'a, Volkan Yılmaz'a, İsmail Karagöz'e, anneme, babama ve en son olarak da sabırlarından dolayı eşim Füsun ve çocuklarım Doğukan ile İpeksu'ya en derin şükranlarımı sunarım.

KAYNAKÇA

ALTUNIŞIK, Remzi. COŞKUN, Recai., BAYRAKTAROĞLU, Serkan ve YILDIRIM, Engin. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, 4. Baskı, İstanbul, Sakarya Kitabevi, 2005.

AKARCALI, Sezer. 2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda, Ankara, İmaj Yayınevi, 2003.

ALMOND, Gabriel A. ve POWELL, G. Bingham (ed.), Comparative Politics Today: A World View, 4. baskı, Londra, Scott, Foresman and Company, 1988.

ARI, Tayyar. Amerika'da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politika, 4. Bs., Bursa, MKM Yayınları, 2009.

ARI, Tayyar. Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, 3.Bs., İstanbul, Alfa Yayınları, 1999.

ARMAOĞLU, Fahir. 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914), Alkım Yayınevi, İstanbul, 4. Baskı, 2007.

ARMAOĞLU, Fahir. 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), 7. Bs., Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1991.

ARON, Raymond. Peace and War: A Theory of International Relations, New Brunswick, Transaction Publishers, 2003.

AZİZ, Aysel. Siyasal İletişim, 3. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2011.

BADEM, Candan. The Ottoman Crimean War (1853-1856), Brill Yayınevi, Leiden/Hollanda, 2010.

BAĞCI, Hüseyin. Türk Dış Politikası'nda 1950'li Yıllar, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara, 2. Baskı, 2001.

BALCIOĞLU, Mustafa. İki İsyan Bir Paşa, 2. baskı, Ankara, Babil Yayıncılık, 2003.

BERKES, Niyazi. Propaganda Nedir?, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara, 1942.

BERRIDGE, G.R. Diplomacy: Theory and Practice, 4. baskı, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2010.

BON, Gustave Le. Kitleler Psikolojisi, İstanbul, Hayat Yayınları, 2009.

BOSTANOĞLU, Burcu. Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası, 2.baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008.

BULL, Hedley. The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics, 2. Baskı, London, Mac Millan Press, 1995.

CANBOLAT, İbrahim S. Değişen Dünya ve Alman Dış Politikası: Ulusal Birlik, Ulusal Çıkar ve Kamuoyu Tercihi Açısından bir İnceleme, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1995.

CARR, Edward Hallett. The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to The Study of International Relations, New York, Harper Torchbooks, 1964.

CORM, Georges. 21. Yüzyılda Din Sorunu, çev. Şule Sönmez, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008.

DAUGHERTY, William. A Psychological Warfare Case Book, Baltimore, John Hopkins Press, 1968.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları Nu:84, Ankara, 2006.

DIZARD, Wilson P. Inventing Public Diplomacy: The Story of The US Information Agency, Boulder/Colorado, Lynne Rienner Publishers, 2004.

DOMENACH, J.M., Siyasi Propaganda, çev.Cevdet Perin, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1961.

ERGİN, Feridun. Uluslararası Politika Stratejileri, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları (Güryay Matbaası), 1974.

FİGES, Orlando. Kırım: Son Haçlı Seferi, Çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.

GADDIS, John Lewis. Soğuk Savaş, çev.Dilek Cenkçiler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.

GENELKURMAY Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Geçmişten Günümüze Türk-Afgan İlişkileri, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009.

GRAAFF, Johann. Introduction to Sociology: What is Sociology?, 1.Baskı, Cape Town-Güney Afrika, Oxford Üniversity Press, 2001.

GROSE, Peter (ed.), The Marshall Plan and It's Legacy, Foreign Affairs, New York, 1997.

GÜNER, Zekâi ve KABATAŞ, Orhan. Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1990.

HACKER, Andrew. Siyaset Biliminin Temelleri: Amerikan Sistemi, çev. Ahmet Ulvi Türkbağ, İstanbul, Der Yayınları, 2000.

HARRISON, Shirley. Public Relations: An Introduction, Londra, Routledge, 1995.

HARVARD BUSINESS REVIEW Dergisinden Seçmeler, çev. Ahmet Kardam, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası Yayınları, İstanbul, 2001.

HEYWOOD, Andrew. Siyaset, 6. Bs., çev. B.Özipek, B.Şahin, M.Yıldız, Z.Kopuzlu, B.Seçilmişoğlu, A.Yayla, Ankara, Adres Yayınları, 2012.

İNALCIK, Halil ve RENDA, Günsel. Osmanlı Uygarlığı, 1. Cilt, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, 2002.

İNALCIK, Halil. Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi:1300-1600, I.Cilt, çev. Halil Berktay, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2000.

İNALCIK, Halil. Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ: 1300-1600, çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

JAHODA, Gustav. Sosyal Psikoloji Tarihi, çev. Şeyda Başlı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

KENNEDY, Paul. Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, 3.Bs., Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991.

KILLICK, John. The United States and European Reconstruction, 1945-1960, Keele University Press, Edinburgh, 1997.

KISSINGER, Henry. Diplomasi, 5. Baskı, çev.İbrahim H.Kurt, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006.

KOTLER, Philip., ARMSTRONG, Gary., SAUNDERS, John ve WONG, Veronica. Pirinciples of Marketing, 8. Baskı, New Jersey, Prentice Hall Europe, 1999.

KÖPRÜLÜ, M.Fuad ve BARTHOLD, W. İslam Medeniyeti Tarihi, 6. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1984.

KURLANTZICK, Joshua. "Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming the World", Yale University Press, New York, 2007.

LASWELL, Harold D. "Propaganda", Propaganda, ed.Robert Jackall, Londra, MacMillan Yayınları, 1995.

LEONARD, Mark., SMALL, Andrew and ROSE, Martin. British Public Diplomacy in the 'Age of Schisms', Londra, Foreign Policy Centre, 2005.

LEONARD, Mark. STEAD, Catherine ve SMEWING, Conrad. Public Diplomacy, The Foreign Policy Centre, London, 2002

LESLY, Philip (ed.), Lesly's Handbook of Public Relations and Communications, 5. Baskı, Illinois, McGraw-Hill-NTC Contemporary Books, 1998.

MAGALHAES, Jose Calvet De. The Pure Concept of Diplomacy, çev. Bernardo Futscher Pereira, Connecticut, Greenwood Press, 1988.

MAYER, Herbert C. German Recovery and The Marshall Plan 1948-1952, Edition Atlantic Forum, Bonn-Brussels-New York, 1969.

MCCONNELL, David L. Importing Diversity: Inside Japan's JET Program, 1. Baskı, Kaliforniya, University of California Press, 2000.

MÉGRET, Maurice. Psikolojik Savaş, çev.Samih Tiryakioğlu, İstanbul, Varlık Yayınları, 1972.

MELISSEN, Jan (ed.), The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations, 2. Baskı, Hampshire, Palgrave Macmillan Yayınları, 2007.

MINTZ, Alex ve DERUEN, Karl. Understanding Foreign Policy: Decision Making, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.

MORGENTHAU, Hans J. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, 5. Baskı, New York, Alfred A. Knopf Inc., 1973.

MUTLU, Mustafa. Vietnam'dan Körfez'e Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu,Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2003.

NICOLSON, Harold. The Evolution of Diplomatic Method, Londra, Cassel Publication, 1954.

NEVINS, Allan ve COMMAGER, Henry Steele. ABD Tarihi, çev. Halil İnalcık, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2005.

NYE, Joseph S. Amerikan Gücünün Paradoksu, çev. Gürol Koca, İstanbul, Literatür Yayınları, 2003.

NYE, Joseph S. The Future of Power, New York, Public Affairs, 2011.

NYE, Joseph S. Yumuşak Güç, çev.Reyhan İnan Aydın, Ankara, Elips Yayıncılık, 2005.

ORTAYLI, İlber. Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu, 10. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.

PIRENNE, Jacques. Büyük Dünya Tarihi, (çev.) Nihal Önol, Beslan Cankat, II. Cilt, İstanbul, Meydan Gazetecilik A.Ş.

RAYNAUD, Philippe ve RIALS, Stephane (ed.), Siyaset Felsefesi Sözlüğü 2.Bs., çev. Necmettin Kamil Sevil, Emel Ergun, Hüsnü Dili ve İsmail Yerguz, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.

RICHMOND, Yale. Practicing Public Diplomacy: A Cold War Odyssey, New York, Berghahn Books, 2008.

ROBERTS, J.M. Yirminci Yüzyıl Tarihi, çev. Sinem Gül, Dost Kitabevi, Ankara, 2003.

SANDER, Oral. Siyasi Tarih 1918-1994, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1994.

SARIHAN, Zeki. Kurtuluş Savaşımız'da Türk-Afgan İlişkileri, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2002.

SARISAMAN, Sadık. Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Cephelerinde Beyannamelerle Psikolojik Harp, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1999.

SATLOFF, Robert. The Battle of Ideas in The War on Terror, The Washington Institute For Near East Policy, Washington, 2004.

SEZER, Duygu. Kamuoyu ve Dış Politika, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.

SNOW, Nancy and TAYLOR, Philip M. (ed.), Routledge Handbook of Public Diplomacy, New York, Routledge, 2009.

SNOW, Nancy. Persuader-In-Chief: Global Opinion and Public Diplomacy in The Age of Obama, Nimble Books, 2009.

SONYEL, Salâhi R. Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika-I.cilt, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.

SOYSAL, İsmail (ed.), Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1999.

STAAR, Richard F. (ed.), Public Diplomacy: USA Versus USSR, Hoover Institution Press, Stanford/California, 1986.

TAYLOR, Shelley E., PEPLAU, Letitia Anne ve SEARS, David O. Social Psychology, 10.Baskı, New Jersey, Prentice Hall, 2000.

THUCYDİDES, Peloponnesos'lularla Atina'lıların Savaşı, 1. Kitap, çev. Halil Demircioğlu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayımları, Ankara, 1972.

TODD, Emmanuel. İmparatorluktan Sonra: Amerikan Sisteminin Çöküşü, çev. Gülser Çetin, 1. Baskı, Ankara, Dost Yayınevi, 2004.

TOFFLER, Alvin. Üçüncü Dalga, çev. Selim Yeniçeri, İstanbul, Koridor Yayınları, 2008.

TUCH, Hans N. Communicating With The World: U.S. Public Diplomacy Overseas, 2. Baskı, New York, St. Martin's Press, 1993.

TUNAYA, Tarık Zafer. Türkiye'de Siyasal Partiler, Cilt:II, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1986.

VALANTIN, Jean Michel. Küresel Stratejinin Üç Aktörü: Hollywood, Pentagon ve Washington, çev. Ömer Faruk Turan, İstanbul, Babıali Kültür Yayınları, 2006.

WALLER, J. Michael. The Public Diplomacy Reader, Washington, The Institute of World Politics Press, 2007.

WALTZ, Kenneth N. İnsan, Devlet ve Savaş: Teorik Bir Analiz, çev. Enver Bozkurt, Selim Kanat ve Serhan Yalçıner, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2009.

YASUSHI, Watanabe ve MCCONNELL, David L. (ed.), Soft Power Superpowers: Cultural and National Assets of Japan and the United States, New York, East Gate Book, 2008.

SÜRELİ YAYINLAR

BARNES, Joseph. "Fighting with Information: OWI Overseas", The Public Opinion Quarterly, Vol. 7, No. 1, Spring, 1943, s.37.

BAYAR, Celal. "Türkiye, NATO ve Amerikan Yardımı", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı 27, Mayıs, 1987, ss.28-29.

CHALIAND, Gérard. "Psikolojik Savaş ve Kitlelerin İnandırılması: Konunun Çağdaş Kökenleri", çev.Can Kapyalı, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, sayı 12, 1998, s.99.

DAVIS, Elmer. "OWI Has a Job", The Public Opinion Quarterly, Vol. 7, No. 1, Spring, 1943, ss.11-12.

ETZIONI, Amitai. "Humble Decision Making", Harvard Business Review, No. 4, July-August, 1989, s.124.

HAWKINS, Lester G. Jr. ve PETTEE, George S. "OWI-Organization and Problems", The Public Opinion Quarterly, Vol. 7, No. 1, Spring, 1943, s.33.

JEON, Hyung-Kwon and YOON, Seong-Suk. "From International Linkages to Internal Divisions in China: The Political Response to Climate Change Negotiations", Asian Survey, Vol. 46, No. 6, November/December 2006, s. 847.

KOPPES Clayton R. ve BLACK, Gregory D. "What to Show the World: The Office of War Information and Hollywood, 1942-1945", The Journal of American History, Vol. 64, No. 1, Jun., 1977, s.87.

KORNWEIBEL, Theodore Jr., "Humphrey Bogart's Sahara: Propaganda, Cinema and The American Character in World War II", American Studies, Vol. 22, No. 1, Spring, 1981, s.7.

LETUKAS, Lynn ve BARNSHAW, John. "A World-System Approach to Post-Catastrophe International Relief", Social Forces, Vol. 87, No. 2, Dec. 2008, ss.1065-1066.

LUNCH, William L. and SPERLCH, Peter W. "American Public Opinion and the War in Vietnam", The Western Political Quarterly, Vol. 32, No. 1, March, 1979, ss.21-44.

KRAUSE, Peter. EVERA, Stephen Van. "Public Diplomacy: Ideas For The War of Ideas", Middle East Policy, Vol. XVI, No.3, Fall, 2009, ss.109-110.

NYE, Joseph S. "Soft Power and American Foreign Policy", Political Science Quarterly, Vol. 119, No. 2, Summer, 2004, s.256.

NYE, Joseph S. "The Information Revolution and American Soft Power", Asia-Pacific Review, Vol. 9, No.1, May, 2002, s.70.

ÖZDEMİR, Haluk. "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 63, Sayı 3, 2008, s.138.

REDD, Steven B. "The Influence of Advisers on Foreign Policy Decision Making: An Experimental Study", The Journal of Conflict Resolution, Vol. 46, No. 3, June, 2002, ss.335-364.

SHAMBAUGH, David. "China Engages Asia: Reshaping the Regional Order", The MIT Press, International Security, Vol. 29, No. 3, Winter 2004-2005, s.64.

SNELL, John L. "Wilson on Germany and the Fourteen Points", The Journal of Modern History, Vol. 26, No. 4, December, 1954, ss.364-369.

TUCKER, Nancy Bernkopf. "Taiwan Expendable? Nixon and Kissinger Go to China", The Journal of American History, Vol. 92, No. 1, June, 2005, s.120.

İNTERNET KAYNAKLARI

22 numaralı ABD Kanunu'nun, "Dış İşleri Bakanlığı" konulu 38'inci maddesinin, "Dış İşleri Bakanlığının Kamu Diplomasisi Sorumlulukları" konulu 2732 numaralı kısmı, (Erişim) http://codes.lp.findlaw.com/uscode/22/38/2732, 16 Ocak 2012.

A&B Halkla İlişkiler Firması İnternet Sitesi, "Benetton: Renklerimizden Vazgeçiyoruz Kampanyası", (Erişim), http://ab-pr.com/tr/calismalarimizdan-ornekler/8/benetton-renklerimizden-vazgeciyoruz-kampanyasi.aspx , 19 Eylül 2012.

ABD Dış İşleri Bakanlığı Eğitsel ve Kültürel İlişkiler Bürosu resmî internet sitesi (Bureau of Educational and Cultural Affairs), (Erişim) http://exchanges.state.
gov/ivlp/alumni.html, 27 Mart 2010.

ABD Dış İşleri Bakanlığı Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkiler Müsteşarlığı Resmî İnternet sitesi, (Erişim), www.state.gov/r/, 14 Mart 2011.

ABD Dış İşleri Bakanlığı resmî internet sitesi, Dışişleri Bakanlığı Organizasyon Şeması, (Erişim) http://www.state.gov/documents/organization/99588.pdf, 22 Ocak 2010.

ABD Dış İşleri Bakanlığının Aralık 2009 tarihli ve Stratejik İletişimler Konulu Raporu, (İletişim),http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/dod/dod_report_strategic_
communication_11feb10.pdf, 01 Şubat 2012.

ABD Savunma Bakanlığı Resmî İnternet Sitesi, (Erişim), http://www.defense.gov/about/#mission, 18 Ocak 2012.

ABD Savunma Bakanlığı Resmî İnternet Sitesi, (Erişim), http://www.defense.gov/orgchart/#27, 18 Ocak 2012.

Amerikalar Arası Savunma Koleji Vakfı Resmî İnternet Sitesi, "Distinguished Graduates", (Erişim), https://iadcf.wildapricot.org/distinguishgraduates , 13 Haziran 2012.

AOYAMA, Rumi; "Chinese Diplomacy in the Multimedia Age: Public Diplomacy and Civil Diplomacy", Waseda University papers, (Erişim),http://dspace.wul.waseda.ac.jp/dspace/bitstream/2065/800/1/20050307_aoyama_eng1.pdf , 16 Nisan 2012.

Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı resmî internet sitesi, (Erişim) http://www.ytb.gov.tr/index.php/en/component/content/article/54-turkiye-burslari/287-turkiye-burslari, 06 Mayıs 2012.

BBC Türkçe resmî internet sitesi, "İran, Türkiye ve Brezilya ile Nükleer Anlaşmayı İmzaladı", (Erişim), http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/05/100517_turkey_iran.shtml , 25 Eylül 2012.

BBC Türkçe Servisi, "Ülke Rehberi: Amerika Birleşik Devletleri", (Erişim) http://www.bbc.co.uk/turkce/ozeldosyalar/2011/01/110110_abd_rehber.shtml, 11 Nisan 2011.

BEST, Richard A. Jr.; "The National Security Council: An Organizational Assessment", (Erişim), http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL30840.pdf, 02 Şubat 2012.

Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) Resmî İnternet Sitesi, (Erişim), http://www.usaid.gov/about_usaid/, 26 Aralık 2011.

Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) Resmî İnternet Sitesi, (Erişim), http://www.usaid.gov/about_usaid/usaidhist.html, 26 Aralık 2011.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Resmî İnternet sitesi, "International Human Development Indicators", http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/CHN.html , (Erişim) 22 Temmuz 2012.

Bloomberg Haber İnternet Sitesi, "Dünya Bankası Verilerine göre 2010 yılında Çin'in ekonomik büyüme hızı %10, 2011 yılında ise %8,7'dir" (Erişim), http://www.bloomberg.com/news/2011-01-13/china-economy-may-grow-8-7-this-year-slowing-from-10-world-bank-says.html , 16 Nisan 2012.

BM İnsani Yardım İlişkileri Resmî Web Sitesi, "Humanitarian Affairs" (Erişim) http://www.un.org/en/humanitarian/ , 17 Nisan 2011.

BM Kalkınma Ajansı İnsani Kalkınmışlık Raporları, "UNDP Human Development Reports: Human Development Index (HDI) - 2011 Rankings", (Erişim), http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/TUR.html , 19 Temmuz 2012.

China Daily, "Canada Trade Links Tightened", (Erişim), http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2012-02/09/content_14564640.htm , 16 Nisan 2012.

China Daily, "China Offers Aid Package to Pasific Islands", (Erişim), http://www.chinadaily.com.cn/china/2006-4/05/content_560910.htm , 16 Nisan 2012.

CNN Turk Web Sitesi, "Alman Sosyal Demokratlar İle CHP El Ele" , (Erişim) http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/10/21/alman.sosyal.demokratlar.ile.chp.el.ele/593770.0/index.html , 17 Nisan 2011.

CULL, Nicholas J.; "Public Diplomacy: Lessons From The Past", USC Center on Public Diplomacy, (Erişim), http://uscpublicdiplomacy.org/publications/perspectives/CPDPerspectivesLessons.pdf , 5 Kasım 2011.

Deutsche Welle, Brend Graessler "Almanya'nın Birleşmesi 15. Yılında" (Erişim), http://www.dw.de/dw/article/0,,2523641,00.html , 11 Nisan 2012.

Dışişleri Bakanlığı resmî internet sitesi, "Dışişleri Bakanlığı Üstün Hizmet Ödülü ile Devlet Nişan ve Madalyaları", (Erişim) http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakanligi-ustun-hizmet-plaketi-ile-devlet-nisan-ve-madalyalarinin-verilmesi-.tr.mfa , 23 Ağustos 2012.

Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sitesi, "Yurtdışında Son Zamanlarda Düzenlenen Türk Yılları ve Mevsimleri", (Erişim) http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-son-zamanlarda-duzenlenen-turk-yillari-ve-mevsimleri.tr.mfa , 26 Ekim 2012.

DJERAJIAN, Edward P.; "Changing Minds Winning Peace: A New Strategic Direction For U.S. Public Diplomacy In The Arab & Muslim World", (Erişim) http://www.state.gov/documents/organization/24882.pdf , 13 Nisan 2011.

Eisenhower Bursu Resmî İnternet Sitesi, "Applying For an International Fellowship", (Erişim), http://www.efworld.org/programs/eisenhower_fellowships_prospective_international_fellowships.php , 12 Haziran 2012.

Eisenhower Bursu Resmî İnternet Sitesi, "Eisenhower Day of Fellowship", (Erişim), http://www.efworld.org/events/ef_day.php , 12 Haziran 2012.

Eisenhower Bursu Resmî İnternet Sitesi, "International Programs and Alumni Activities", (Erişim), http://www.efworld.org/about/eisenhower_fellowships_whatwedo.php, 12 Haziran 2012.

Eisenhower Bursu Resmî İnternet Sitesi, "The Eisenhower Medal For Leadership and Service", (Erişim), http://www.efworld.org/about/eisenhower_medal.php , 12 Haziran 2012.

Federal Foreign Office, "About Us", (Erişim), http://www.auswaertiges-amt.de/EN/AAmt/AuswDienst/Aufgaben_node.html, 19 Aralık 2011.

Federal Foreign Office, "The Staff", (Erişim) http://www.auswaertiges-amt.de/EN/AAmt/AuswDienst/Mitarbeiter_node.html, 19 Aralık 2011.

FISHER, Ali, Public Diplomacy in The United Kingdom, (Erişim) http://www.wandrenpd.com/wp-content/uploads/2010/01/PD-in-the-UK.pdf, 18 Kasım 2011.

FITZPATRICK, Kathy R.; "The Collapse of American Public Diplomacy", USIA Alumni Association Survey, Quinnipiac University, (Erişim) http://www.publicdiplomacy.org/Fitzpatrick2008.pdf, 03 Ocak 2012.

FORSTER, Cliff; "The First USIS Decade in Japan", The United States Information Agency, Commemoration: Public Diplomacy, Looking Back, Looking Forward, Washington D.C., USIA Office of Public Information, 1999, (Erişim) http://dosfan.lib.uic.edu/usia/abtusia/commins.pdf, 28 Aralık 2011.

Fulbright Burs Program Broşürü, (Erişim), http://fulbright.state.gov/alumni.html, 10 Nisan 2011.

Fransızca Konuşan Ülklere Topluluğu resmî internet sitesi, "International Organisation of La Francophonie's Official Website", (Erişim), http://www.francophonie.
org/English.html , 12 Mayıs 2012.

Fulbright Program Broşürü, (Erişim) http://fulbright.state.gov/uploads/80/52/8052426b30e4a3b1e628bfccfd8bbaab/2010-Fulbright-fact-sheet.pdf , 10 Nisan 2011.

Fulbright Programı, (Erişim), http://www.fulbright.org.tr/tr/fulbright-programi, 24 Şubat 2012.

GLASSGOLD, Stacy Michelle, Public Diplomacy: The Evolution of Literature, (Erişim) http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/Stacy_Literature.pdf , 16 Şubat 2010.

GUNNING, Kathryn; "Five Decades of USIA's Book Translation Program", The United States Information Agency, Commemoration: Public Diplomacy, Looking Back, Looking Forward, Washington D.C., USIA Office of Public Information, 1999, (Erişim) http://dosfan.lib.uic.edu/usia/abtusia/commins.pdf, 28 Aralık 2011, s.24.

GÜNAY, Meltem; "Ortadoğu, 'bize en iyi model Türkiye' dedi", Vatan Gazetesi,(Erişim),http://haber.gazetevatan.com/ortadogu-bize-en-iyi-model-turkiye-dedi/428552/1/Haber#.UF-TH7KTva4 , 05 Şubat 2012.

Habertürk Gazetesi, "Başbakan Erdoğan'dan Suriye'ye Müdahale Açıklaması", (Erişim), http://www.haberturk.com/dunya/haber/689473-basbakan-erdogandan-suriyeye-mudahale-aciklamasi , 06 Temmuz 2012.

Halkla İlişkiler Bürosu, (Erişim), http://www.state.gov/r/pa/index.htm, 24 Şubat 2012.

House of Commons Foreign Affairs Committee, "FCO Publiz Diplomacy: The Olympic and Paralympic Games 2012", (Erişim) http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmselect/cmfaff/581/581.pdf , 22 Haziran 2012.

Hürriyet Gazetesi Ekonomi Bölümü, "İtalyan Mallarına Boykot Çağrısı", (Erişim), http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-48108 , 18 Eylül 2012.

IMF Resmî İnternet Sitesi, 15 Mart 2012 Tarihli Basın Açıklaması No: 12/85, "IMF Executive Board Approves €28 Billion Arrangement Under Extended Fund Facility for Greece", (Erişim), http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2012/pr1285.htm , 18 Eylül 2012.

Institut Français Basın Bülteni, Un Nouvel Acteur Pour Mettre En Oeuvre La Diplomatie, Culturelle De La France, (Erişim) http://institutfrancais.com/fr/faites-notre-connaissance , 19 Kasım 2011.

İngiliz Millî Arşivleri Gizli Belgesi, "Turkey", (Erişim), http://www.nationalarchives.gov.uk/documentsonline/detailsresult.asp?queryType=1&resultcount=1&Edoc_Id=8054299, 14 Ağustos 2012.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Resmî İnternet Sitesi, "İstanbul'un Kardeş Şehir, İşbirliği ve İyi Niyet Protokolleri İmzaladığı Şehirler", (Erişim)http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/Pages/Kardes_Sehirler.aspx , 26 Ekim 2012.

Jean Monnet Burs Programı, (Erişim) http://www.jeanmonnet.org.tr/sayfa.php?op=sayfayap&sid=1 , 09 Nisan 2011.

JENKINS, Karen; MEYERS John; "U.S. Public Diplomacy Depends on Citizens Learning Other Languages", International Educator, May/Jun 2010 (Erişim) http://www.nafsa.org/_/File/_/mayjun10_frontlines.pdf , 11 Nisan 2011.

KALIN, İbrahim; "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", (Erişim) http://kdk.gov.tr/sag/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/20 , 10 Eylül 2012.

Kamu Diplomasisi Enstitüsü, Amaç ve Hedefler, (Erişim) http://www.kamudiplomasisi.org/amac-hedefler.html, 09 Eylül 2011.

MCGANN, James G.; University of Pennsylvania Think Tanks and Civil Societies Program International Relations Program, The Global Go To Think Tank Report 2011, (Erişim), http://www.foreignpolicy.com/files/fp_uploaded_documents/120118_EMBARGOED%20Diplomatic%20Courier%20Global%20Go-To%20Think%20Tanks%20Report%20with%20Dr%20%20James%20G%20%20McGann.pdf , 08 Eylül 2012.

MCHALE, Judith; Future of U.S. Public Diplomacy, (Erişim), http://www.state.gov/r/remarks/2010/138283.htm, 29 Aralık 2011.

MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, (Erişim) http://digm.meb.gov.tr/burslar/Burs_Fulbright.html , 10 Nisan 2011.

MEB Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğü, (Erişim) http://yeogm.meb.gov.tr/istatistik/aogrenci. html , 09 Nisan 2011.

Milliyet Gazetesi Dış Haberler Servisi, "Diğer Ülkeler Nasıl Özür Diledi?", (Erişim) http://siyaset.milliyet.com.tr/diger-ulkeler-nasil-ozur-diledi-/siyaset/siyasetdetay/25.11.2011/1467067/default.htm 25 Kasım 2011.

Milliyet Gazetesi, "Renault: Fransız Hükûmetiyle Temastayız", (Erişim), http://ekonomi.milliyet.com.tr/renault-fransiz-hukumetiyle-temastayiz/ekonomi/ekonomidetay/23.12.2011/1479555/default.htm?ref=bigpara , 19 Eylül 2012.

NAKAMURA, Kennon H. ve WEED, Matthew C.; "U.S. Public Diplomacy: Background and Current Issues", (Erişim) http://www.fas.org/sgp/crs/row/R40989.pdf, 13 Aralık 2011.

Norveç resmî internet sitesi, "Norway and the UN", http://www.norway.org.tr/aboutnorway/government-and-policy/peace/un/, (Erişim), 19 Temmuz 2012.

Norveç resmî internet sitesi, "The Nobel Peace Prize", http://www.norway.org.tr/aboutnorway/government-and-policy/peace/prize/ , (Erişim), 19 Temmuz 2012.

NTVMSNBC, "Hillary Clinton 'Haydi Gel Bizimle Ol'da", (Erişim), http://www.ntvmsnbc.com/id/24942899/ , 09 Nisan 2011.

Office of Academic Exchange Programs, (Erişim) http://exchanges.state.gov/academicexchanges/index.html, 24 Şubat 2012.

NYE, Joseph S.; "Public Diplomacy and Soft Power", The Annals of The American Academy of Political and Social Science (Erişim) http://ann.sagepub.com/cgi/content/abstract/616/1/94, 27 Mart 2010

NYE, Joseph S.; "Soft Power, Hard Power and Leadership", (Erişim) http://www.hks.harvard.edu/netgov/files/talks/docs/11_06_06_seminar_Nye_HP_SP_Leadership.pdf, 27 Mart 2010.

NYE, Joseph S.; "Public Diplomacy and Soft Power", The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 2008, 616: 94 (Erişim) http://courses.essex.ac.uk/gv/gv905/W07%20Readings/nye_soft_power_08.pdf , 16 Nisan 2010.

Office of Citizen Exchanges, (Erişim), http://exchanges.state.gov/citizens/index.html, 24 Şubat 2012

Office of International Visitors, (Erişim), http://exchanges.state.gov/ivlp/index.html, 24 Şubat 2012.

ONISHI, Norimitsu; "Obama and China Play Rival Suitors to Indonesia", The New York Times, 09 Kasım 2010, s.A6, (Erişim), http://www.nytimes.com/2010/11/10/world/asia/10indo.html?scp=1&sq=Obama+and+China+Play+Rival+Suitors+to+Indonesia&st=nyt, 20 Aralık 2011.

Özgür Avrupa Radyosu ve Radyo Özgürlük, (Erişim), http://www.bbg.gov/broadcasters/rferl/, 11 Ocak 2011.

PERLEZ, Jane; "Indonesia Welcomes U.S. Plan to Resume Training in Military", The New York Times, 01 Mart 2005, (Erişim) http://www.nytimes.com/2005/03/01/international/asia/01indo.html?_r=1&scp=2&sq=Indonesia+U.S.+relations&st=nyt, 20 Aralık 2011.

PETERSEN, Jan; "Norwegian Public Diplomacy", http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/ud/Taler-og-artikler-arkivert-individuelt/2004/norwegian_public_diplomacy.html?id=268421, (Erişim), 20 Temmuz 2012.

PETERSON, Peter G.; BLOOMGARDEN, Kathy; GRUNWALD, Henry; MOREY, David E. ve TELHAMI, Shibley; "Finding America's Vo-

ice: A Strategy for Reinvigorating U.S. Public Diplomacy", Report of an Independent Task Force Sponsored by the Council on Foreign Relations,(Erişim)http://www.cfr.org/us-strategy-and-politics/finding-americas-voice/p6261 , 12 Ocak 2012.

GREENSPAN, Rachel; Public Diplomacy in Uniform: The Role of the U.S. Department of Defense in Supporting Modern Day Public Diplomacy,(Erişim),http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2011/0104/comm/greensapn_pduniform.html, 19 Ocak 2012.

Radikal Gazetesi, "ABD Temsilciler Meclisi 'Ermeni Tasarısı'nı' Tartışıyor", (Erişim)http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1033050&CategoryID=81, 26 Şubat 2012.

Radikal Gazetesi, "Arap Dünyasında Türk Dizileri Ses Getirdi", (Erişim) http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=974525&CategoryID=79 , 09 Nisan 2011.

Resmî Gazete, "Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Kurulması Hakkında Kanun", (Erişim), http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060704-1.htm , 26 Ağustos 2012.

Sabah Gazetesi, "Ortadoğu'da 'Türk Taşı' Furyası", (Erişim), http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/06/15/ortadoguda-turk-tasi-furyasi, 14 Temmuz 2012.

Sabah Gazetesi, "TOKİ'den Pakistan'a Dev Proje", (Erişim), http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2011/02/18/tokiden_pakistana_dev_proje , 16 Nisan 2011.

Sabah Gazetesi, "TSK, ISAF'ı Devrediyor", (Erişim), http://arsiv.sabah.com.tr/2005/08/03/siy100.html , 19 Nisan 2011.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı, (Erişim) http://www.ua.gov.tr/index.cfm?action=detay&yayinid=60870F880F0C4815FEEBBB6D8AC016C496F15&CFID=4847965&CFTOKEN=79827977 , 07 Nisan 2011.

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü resmî internet sayfası, "Koordinatörlük Yapısı", (Erişim), http://kdk.gov.tr/kurumsal/koordinatorluk-yapisi/18 , 21 Ağustos 2012.

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü resmî internet sayfası, "Akil Adamlar Konferans Serisi", (Erişim), http://kdk.gov.tr /faaliyetler/akil-adamlar-konferanslari/10 , 11 Eylül 2012.

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü resmî internet sayfası, "Gazeteci Heyetleri Programları", (Erişim), http://kdk. gov.tr/faaliyetler/gazeteci-heyetleri-programi/16 , 11 Eylül 2012.

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü resmî internet sayfası, "Ülke Programları", (Erişim), http://kdk.gov.tr/faaliyetler/ulke-programlari/14 , 11 Eylül 2012.

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü resmî internet sayfası, "Yabancı Basını Bilgilendirme Faaliyetleri", (Erişim), http://kdk. gov.tr/faaliyetler/yabanci-basini-bilgilendirme/17 , 11 Eylül 2012.

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü resmî internet sayfası, "Dış Politika Çalıştayları", (Erişim), http://kdk.gov.tr /faaliyetler/dis-politika-calistaylari/25, 11 Eylül 2012.

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü resmî internet sayfası, "Avrupa Toplantıları", (Erişim), http://kdk.gov.tr/faaliyetler/avrupa-toplantilari/27, 11 Eylül 2012.

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Genelgesi, http://kdk.gov.tr/kurumsal/kdk-genelgesi/ 5, (Erişim), 09 Eylül 2011.

T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı resmî internet sitesi, "TİKA Tarihçesi", (Erişim), http://www.tika. gov.tr/tika-hakkinda/tarihce/1 07 Mayıs 2012.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmî İnternet Sitesi, "Cumhurbaşkanı'nın Türkiye İnovasyon Konferansı'nın Açılış Oturumunda Yaptıkları Konuşma",(Erişim),http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/81473/ turkiye-inovasyon-konferansinin-acilis-oturumunda-yaptiklari-konusma.html, 10 Aralık 2011.

Telefunken, (Erişim), http://telefunken.com.tr/?gclid=CM-gwba8j6gCFd Uy3wodrhJvCQ , 05 Nisan 2011.

The United States Information Agency, Commemoration: Public Diplomacy, Looking Back, Looking Forward, Washington D.C., USIA Office of

Public Information, 1999, (Erişim), http://dosfan.lib.uic.edu/usia/abtusia/commins.pdf, 28 Aralık 2011, s.17.

TİKA 2010 Yılı Faaliyet Raporu, (Erişim), http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu-2010.pdf , 28 Ağustos 2012.

TİKA 2010 Yılı Faaliyet Raporu, (Erişim), http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu-2010.pdf,28 ğustos 2012,

TİKA Resmî İnternet Sitesi, "TİKA Tarihçesi", (Erişim), http://www.tika.gov.tr/tika-hakkinda/tarihce/1 , 24 Kasım 2012.

TİKA'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (mülga), (Erişim), http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1141.html , 01 Aralık 2012.

TRT Haber, "Sihirli Flüt'e Devlet Nişanı", (Erişim), http://www.trt.net.tr/haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=c537b2f0-b677-4988-b808-a556c7eb2943 , 13 Nisan 2011.

TRT Resmî İnternet Sitesi, Tarihçe, (Erişim), http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx, 26 Aralık 2011.

TRT Resmî İnternet Sitesi, Televizyon, (Erişim), http://www.trt.net.tr/Kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx, 26 Aralık 2011.

Tufts University Fletcher School The Edward R.Murrow Center of Public Diplomacy, "What is Public Diplomacy?", (Erişim), http://fletcher.tufts.edu/Murrow/Diplomacy, 23 Ocak 2011

Türk Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sitesi, Dış Politika: Genel Görünüm, (Erişim), http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa , 06 Temmuz 2012.

Türk Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sitesi, Dış Politika: Genel Görünüm, (Erişim), http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa , 06 Temmuz 2012.

Türk Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sitesi, Güncel Açıklamalar: No: 181, 05 Temmuz 2012, İsrail'in İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Yürüttüğü Yerleşim Faaliyetleri Hk., (Erişim), http://www.mfa.gov.tr/no_-181_-05-temmuz-2012_-israil_in-isgal-altindaki-filistin-topraklarinda-yuruttugu-yerlesim-faaliyetleri-hk_.tr.mfa , 06 Temmuz 2012.

Türk Dil Kurumu, "Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü",(Erişim), http://tdkterim.gov.tr/?kelime=kamuoyu &kategori=terim&hng=md, 25 Mart 2010.

Türkçe Olimpiyatları Resmî İnternet Sitesi, "Amacımız", (Erişim), http://www.turkceolimpiyatlari.org/Kurumsal/Yazilar.aspx?Yazi=1 , 17 Kasım 2012.

Türkçe Olimpiyatları Resmî İnternet Sitesi, "Hakkımızda", (Erişim), http://www.turkceolimpiyatlari.org/Kurumsal/Yazilar.aspx?Yazi=2, 17 Kasım 2012.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık resmî internet sitesi, "Tanıtma Fonu Kurulu Sekreterliği", (Erişim), http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms /pOrganizationDetail.aspx?Id=23 , 25 Ağustos 2012.

U.S. Government Accountability Office Report, "U.S. Public Diplomacy: State Department Efforts to Engage Muslim Audiances Lack Certain Communication Elements and Face Significant Challenges", Mayıs 2006, (Erişim)http://www.gao.gov/new.items/d06535.pdf, 08 Ekim 2011.

Uluslararası Enformasyon Programları Bürosu, (Erişim), http://www.state.gov/r/iip/index.htm, 24 Şubat 2012.

United States Information Agency, "Fact Sheet",(Erişim), http://dosfan.lib.uic.edu/usia/usiahome/factshe.htm, 26 Aralık 2011

Vatan Gazetesi, "Halkın Darbesi: Wikileaks Tunus'ta Hükümet Düşürdü", (Erişim), http://haber.gazetevatan.com/Haber/352853/1/Gundem , 14 Nisan 2011.

SOLAK, Veli; 08 Haziran 2011 tarihli Türkiye Gazetesi, "TiKA Hizmette Gurur Tablosu", (Erişim), http://www.turkiyegazetesi.com/haber/493452/kunye.aspx#.UE_
cWrKTva4 , 29 Ağustos 2012.

WIKE, Richard; "Does Humanitarian Aid Improve America's Image?", PEW Araştırma Merkezi, (Erişim), http://www.pewglobal.org/2012/03/06/does-humanitarian-aid-improve-americas-image/, 08 Mart 2012.

Wikileaks Türkçe, "Wikileaks Nedir?", (Erişim), http://www.trt.net.tr/haber/Haber

Detay.aspx?HaberKodu=a6222353-8588-485a-af47-ec075d7b27de , 13 Nisan 2011.

WILSON, Donald M.; "USIA And The Cuban Missile Crisis", The United States Information Agency, Commemoration: Public Diplomacy, Looking Back, Looking Forward, Washington D.C., USIA Office of Public Information, 1999, (Erişim) http://dosfan.lib.uic.edu/usia/abtusia/commins.pdf, 28 Aralık 2011.

Yayıncılık Yönetim Kurulu Organizasyon Şeması, (Erişim), http://www.bbg.gov/about-the-agency/organizational-chart/, 11 Ocak 2012.

Yayıncılık Yönetim Kurulu resmî web sayfası, (Erişim), http://www.bbg.gov/about-the-agency/history/, 11 Ocak 2012.

Yayıncılık Yönetim Kurulu Stratejik Planı (2012 – 2016), (Erişim), http://www.bbg.gov/wp-content/media/2012/02/BBGStrategicPlan_2012-2016_OMB_Final.pdf, 11 Ocak 2012

Yayıncılık Yönetim Kurulu Yıllık Raporu (2010), (Erişim), http://www.bbg.gov/wp-content/media/2011/12/BBG2010AnnualReport.pdf, 11 Ocak 2012

Yeniçağ Gazetesi, "Afgan Askerlerini Mehmetçik Eğitiyor", (Erişim), http://www.yenicaggazetesi.com.tr/yg/habergoster.php?haber=31545 19 Nisan 2011.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, (Erişim), http://www.ytb.gov.tr/Files/Document/5978-Sayili-Yurtdisi-Turkler-ve-Akraba-Topluluklar-Baskanligi-Teskilat- ve-Gorevleri-Hakkinda-Kanun.pdf , 06 Mayıs 2012.

Zaman Gazetesi, "Dünya'nın En Büyük Pompası Fukuşima'ya Yola Çıkıyor" (Erişim), http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=111925 15 Nisan 2011.

Zaman Gazetesi, "Oya Eczacıbaşı ve Görgün Taner'e d'Honneur nişanı", (Erişim),http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1116175&title=oya-eczacibasi-ve-gorgun-tanere-dhonneur-nisani ,13 Nisan 2011.

GAZETELER

Milliyet Gazetesi, "Yunan Subayları Kıbrıs'ı Boşaltmalıdır", 18 Temmuz 1974.

Milliyet Gazetesi, "Harekâta Dış Tepkiler", 21 Temmuz 1974.

Milliyet Gazetesi, "Dış Basında Tepkiler", 22 Temmuz 1974.

Milliyet Gazetesi, "Dış Basında Tepkiler", 26 Temmuz 1974.

Milliyet Gazetesi, "Türkler Gücünü Gösterdi, Artık Diplomasiye Dönmek Gerek", 16 Ağustos 1974.

Resmî Gazete, 12/5/2001 tarihli ve 4668 sayılı "Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun".

Resmî Gazete, "Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü" konulu, 2010/3 No'lu Genelge,

Resmî Gazete Sayısı: 27478, tarihi: 30 Ocak 2010.

Sabah Gazetesi, Pınar Çelik, "Ortadoğu'nun En Büyükleri: Arçelik, Vestel, Efes", 27 Nisan 2011.

Sabah Gazetesi, "Davutoğlu: Libya'da Operasyona Devam", 19 Nisan 2011.

Ulus Gazetesi, Ahmet Şükrü Esmer, 19 Nisan 1948.

Ulus Gazetesi, 5 Temmuz 1948.

ANSİKLOPEDİLER

AnaBritannica, 15. Baskı, XVIII. Cilt, İstanbul, Ana Yayıncılık, 2004.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, XVIII. Cilt, İstanbul, Milliyet Gazetecilik A.Ş., 1986.

Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Doğuş Matbaası, Ankara, 1970

Meydan Larousse, XVI. Cilt, Sabah Gazetecilik A.Ş.

Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, VI. Cilt, İstanbul, Meydan Yayınevi., 1979

Temel Britannica, XIV. Cilt, İstanbul, Ana Yayıncılık A.Ş., 1993.

YEĞİN, Abdullah, BADILLI, Abdülkadir, İSMAİL, Hekimoğlu ve ÇALIM, İlham. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat, Türdav Yayınları, İstanbul, 1993.

KAMU POLİTİKALARI ANSİKLOPEDİSİ

Editörler
Hatice Altunok
Fatma Gül Gedikkaya

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1471
Kamu Yönetimi ve Siyaset: 47
ISBN: 978-605-320-377-3
© 1. Basım, Nisan 2016

KAMU POLİTİKALARI ANSİKLOPEDİSİ
Editörler: Hatice Altunok - Fatma Gül Gedikkaya

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779 *Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.*

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaası Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Altunok, Hatice., Gedikkaya, Gül Fatma.
Kamu Politikaları Ansiklopedisi / *Hatice Altunok - Fatma Gül Gedikkaya*
1. Basım, 400 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-377-3
1. Kamu Politikaları 2. Yönetim 3. Siyaset

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

MADDE BAŞLIKLARI

Afet Yönetim Politikası
(Süleyman Çelik)

Amitai Etzioni
(Süleyman Çelik)

At Nalı Çivisi Problemi
(Alican Kaptı)

Aşağıdan Yukarıya Yaklaşım
(Fatih Demir)

Bakanlar Kurulu
(Aziz Belli)

Bölgesel Kalkınma Politikası
(Yakup Bulut)

Bölgesel Karar Verme Süreci
(H. Hüseyin Çevik)

Brain Hogwood-Lewis Gunn
(F. Zeynep Özkurt)

Bürokrasi
(Şenol Durgun)

Bürokratik Siyaset
(Fatih Demir)

C. Wright Mills
(Sebahattin Gültekin)

Charles Edward Lindblom
(Süleyman Çelik)

Çevre Politikası
(Sevcan Güleç Solmaz)

Çoğulculuk
(Hamza Bahadır Eser)

Çoklu Akım Teorisi
(D. Alper Çamlıbel)

Çöp Kutusu Modeli
(Fatma Gül Gedikkaya)

Cumhurbaşkanı
(Aziz Belli)

David Easton
(Süleyman Tülüceoğlu)

Devlet
(Aziz Belli)

Dış Politika
(Ecehan Somuncuoğlu)

Donald Van Meter-Carl Van Horn
(F. Zeynep Özkurt)

Düşünce Kuruluşları
(Fatma Gül Gedikkaya)

Eğitim Politikası
(Bülent Akbaba)

Elit Teori
(Emine Erden Kaya)

Enerji Politikası
(Sevcan Güleç Solmaz)

Fayda Maliyet Analizi
(Rahime Süleymanoğlu Kürüm)

Gareth Morgan
(Süleyman Çelik)

Göç Politikası
(Turgut Göksu)

Graham Allison
(Süleyman Çelik)

Grup Modeli
(Selman Kesgin)

Güvenlik Politikası
(Kutay Karaca)

Harold D. Lasswell
(Eylem Şentürk Kara)

Herbert Simon
(Süleyman Çelik)

Hükûmet
(Aziz Belli)

İlaç Politikası
(Elif Emmioğlu)

İstihdam Politikası
(Muhammed T. Gedikkaya)

Jeffrey Pressman-Aoron Wildavsky
(F. Zeynep Özkurt)

John W. Kingdon
(Fatma Gül Gedikkaya)

Jürgen Habermas
(Eylem Şentürk Kara)

Kamu Diplomasisi
(Selma Karatepe)

Kamu Düzeni
(Begüm İsbir)

Kamu Gücü
(Begüm İsbir)

Kamu Hizmeti
(Begüm İsbir)

Kamu Kuruluşu
(Begüm İsbir)

Kamu Kurumu
(Begüm İsbir)

Kamu Özel İş Birliği
(Selman Kesgin)

Kamu Politikası
(H. Hüseyin Çevik)

Kamu Politikası Aktörleri
(Fatma Gül Gedikkaya)

Kamu Politikası Analizi
(Fatih Demir)

Kamu Politikası Başarısızlığı
(Fatma Gül Gedikkaya)

Kamu Politikası Süreci
(Alican Kaptı)

Kamu Tercihi Teorisi
(Tuncay Durna)

Kamu Yararı
(Begüm İsbir)

Kamuoyu
(Begüm İsbir)

Karar Verme Süreci
(H. Hüseyin Çevik)

Karar Verme Sürecinde Değerler
(H. Hüseyin Çevik)

Karl Popper
(Sebahattin Gültekin)

Karmaşıklık Kuramı
(Fatih Tombul)

Karşılaştırmalı Kamu Politikası
(Mustafa Altunok)

Kentleşme Politikası
(Yakup Bulut)

Kesintiye Uğratılmış Denge Teorisi
(D. Alper Çamlıbel)

Komisyonlar
(Fahri Bakırcı)

Konut Politikası
(Hakan Olgun)

Koruyucu ve Temel Sağlık Hizmetleri Politikası
(Elif Emmioğlu)

Kriz Yönetim Politikası
(Turgut Göksu)

Kurumsal Model
(Selman Kesgin)

Kültür Politikası
(İlhan Aksoy)

Lobicilik
(Ayça Çekiç Akyol)

Maliye Politikası
(Fatih Sarıoğlu)

Marksist Yaklaşım
(Emine Erden Kaya)

Medya
(Mehmet Barış Yılmaz)

Melez Yaklaşım
(Fatih Demir)

Meso Analiz
(Ayça Çekiç Akyol)

Meta Analiz
(Ayça Çekiç Akyol)

Michael Lipsky
(Fatma Gül Gedikkaya)

Minnowbrook Konferansları
(Gülçin Eroksal Ülger)

Orman Politikası
(Ömer Özkaya)

Oyun Teorisi
(Selman Kesgin)

Özel Sektör
(Sezai Öztop)

Para-statal Organizasyonlar
(F. Burak Yerlikaya)

Parlamento
(Fahri Bakırcı)

Paydaş
(Nazlı Nalcı Arıbaş)

Personel Politikası
(Hatice Altunok)

Politika Ağları
(Hülya Ağcasulu)

Politika Ağları Tipolojileri
(Uysal Kerman)

Politika
(H. Hüseyin Çevik)

Politika Araçları
(Veysel Eren)

Politika Çıktıları
(Hatice Altunok)

Politika Değerlendirme
(Fatih Demir)

Politika Değerlendirme Araçları
(Alican Kaptı)

Politika Etkileri
(Hatice Altunok)

Politika Sonuçları
(Hatice Altunok)

Politika Tekelleri
(F. Zeynep Özkurt)

Politika Tercihleri
(F. Zeynep Özkurt)

Politika Tipolojileri
(Tuncay Durna)

Politika Toplulukları
(Hülya Ağcasulu)

Politika Transferi
(Sevcan Güleç Solak)

Politika Yayılım ve Yenilik Modeli
(F. Zeynep Özkurt)

Politika Uygulama Aşaması
(Alican Kaptı)

Pozitivizm/Postpozitivizm
(Eylem Şentürk Kara)

Pragmatizm
(Merve Suna Özel)

Rawls-Nozick (İki Adalet Kuramı)
(Sedat Karakaya)

Robert Dahl
(Ömer Güler)

Sağlık Politikası
(Elif Emmioğlu)

Sanayi Politikası
(Ali Somel)

Savunma Politikası
(Mehmet Güneş)

Sistem Modeli
(Yakup Altun)

Sivil Toplum Örgütleri
(Nazlı Nalcı Arıbaş)

Siyasal Davranış
(Sedat Karakaya)

Siyasi İstikrar
(Abdullah Aydın)

Siyasi İstikrarsızlık
(Abdullah Aydın)

Siyasal Katılım
(Abdullah Aydın)

Siyasal Kültür
(Ender Akyol**)**

Siyasal Partiler
(Ender Akyol)

Siyasal Sistem
(Murat Duran)

Siyaset-Yönetim İkiliği
(Fatih Demir)

Sokak Düzeyinde Bürokrat
(Fatih Demir)

Sosyal Güvenlik Politikası
(Gülçin Eroksal Ülger)

Spor Politikası
(Cenk Temel)

Su Politikası
(Aslı Yönten)

Tarafgirlik/Savunuculuk Modeli
(F. Zeynep Özkurt)

Tarihsel Kurumsalcılık
(Tuncay Durna)

Teknokrasi
(Ender Akyol)

Toplulukçuluk
(Mehmet Barış Yılmaz)

Toplumsal Cinsiyet Politikası
(Belma Tokuroğlu)

Türkiye Büyük Millet Meclisi
(Fahri Bakırcı)

Ulusal Karar Verme Süreci
(H. Hüseyin Çevik)

Uluslararası Örgütler
(Rahime Süleymanoğlu Kürüm)

Vatandaşlık
(Süleyman Sıdal)

Vekalet Kuramı
(Fatma Gül Gedikkaya)

Vergi Politikası
(Fatih Sarıoğlu)

Yararcılık/Faydacılık
(Merve Suna Özel)

Yargı
(Jülide Gül Erdem)

Yasama
(İrfan Neziroğlu)

Yerel Karar Verme Süreci
(H. Hüseyin Çevik)

Yerel Politika
(Hikmet Kavruk)

Yönetişim
(Mustafa Lamba)

Yönetsel Sistem
(H. Hüseyin Çevik)

Yönetsel Kültür
(H. Hüseyin Çevik)

Yukarıdan Aşağıya Yaklaşım
(Fatih Demir)

Yürütme
(Aziz Belli)

ÖN SÖZ

Kamu Politikaları Ansiklopedisi adını taşıyan bu eserin oluşturulması fikri, alana ilişkin kavramsal düzeyde yardımcı bir kaynağa ihtiyaç duyulmasıyla birlikte doğmuştur. Bu doğrultuda kamu politikası üzerine önemli çalışmaları olan akademisyenlerle görüş alışverişinde bulunulmuş ve böyle bir eserin Türkçe literatür için yararlı bir yayın olacağı yönünde görüş birliği ortaya çıkmıştır. Bu eser ile son yıllarda çeşitli politika alanlarında çalışmaların çoğalması ve çeşitlenmesi doğrultusunda, kuramsal bilgileri, sistematik ve betimleyici bir şekilde, politika örnekleriyle alanı zenginleştirmek amaçlanmıştır. Ansiklopedinin kapsamını; kamu politikasına ilişkin temel kavramlar, çeşitli politika alanı örnekleri, modeller ve teorisyenlerin katkıları oluşturmaktadır. Siyaset bilimi, yönetim bilimi, hukuk, yerel yönetimler, kentleşme, maliye, spor, sosyal politika, iletişim, sosyoloji gibi farklı boyutlara yer verilerek kamu politikasının interdisipliner özelliğine dikkat çekilmiştir.

Çalışmanın kavram havuzu; uluslararası ve ulusal literatürdeki kamu politikası ansiklopedi, sözlük, kitap ve makalelerin incelenmesi sonucu büyük ölçüde öne çıkan kavramlar esas alınarak oluşturulmuştur. Kuramsal kavramların yanında, politika alanlarını açıklayan örnekler belirlenmiştir. Kavram listesi, madde yazarı olarak katkı sağlayabileceğini belirten akademisyen ve uzmanlara gönderilerek madde yazarları belirlenmiştir. Şekli esasların yer aldığı formata uygun olarak yazım süreci tamamlanan kavramlar Ansiklopedi Danışmanları tarafından Kör Hakem sistemine göre maddelerde yazar ismi olmaksızın incelenmiş geri dönüşler madde yazarlarına iletilerek nihai şekilleri tamamlanmıştır.

Eserde yer alan madde yazarları; *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Aksaray Üniversitesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Artvin Çoruh Üniversitesi*, *Bozok Üniversitesi, Celal Bayar Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Gelişim Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Karabük Üniversitesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Mustafa Kemal Üniversitesi,Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Polis Akademisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Şeyh Edebali Üniversitesi, Süleyman Şah Üniversitesi, Ufuk Üniversitesinden öğretim elemanları; TBMM, İçişleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığından bürokratların katkılarıyla oluşturulmuştur.* Maddelerin yazımında 28 farklı kurumdan 61 yazar katkı sunmuştur. Ansiklopedinin kapsamını 27'si alan politikası olmak üzere toplam 139 kavram oluşturmaktadır. Eserde bulunan politika alanları şunlardır: afet yönetim politikası, bölgesel kalkınma politikası, çevre politikası, dış politika, eğitim politikası, enerji politikası, göç politikası, güvenlik politikası, ilaç politikası, istihdam politikası, kentleşme politikası, konut politikası, koruyucu ve temel sağlık hizmetleri politikası, kriz yönetim politikası, kültür

politikası, maliye politikası, orman politikası, personel politikası, sağlık politikası, sanayi politikası, savunma politikası, sosyal güvenlik politikası, spor politikası, su politikası, toplumsal cinsiyet politikası, vergi politikası, yerel politika.

Kavramlar ve politika alanları açıklanırken yazarlar belirlenen sayfa aralığına bağlı kalmıştır. Bu nedenle elbette ki her maddeye ilişkin eklenebilecek detaylı hususlar bulunmakla birlikte interdisipliner nitelik dikkate alınarak genel çerçeveleri resmedilmiş ve Ansiklopedi maddelerinin kapsamı sınırlandırılmıştır. Politika çalışmaları için belirli sayıda kavram ve örnek alan açıklanarak, eserin teorisyen ve uygulayıcılar için katkı sağlayacak bir kaynak niteliğine haiz olmasına özen gösterilmiştir. Bu eserin ortaya çıkmasına katkı sunan tüm hocalarımıza ve arkadaşlarımıza gösterdikleri ilgi ve akademik nezaket için gönülden teşekkür ederiz.

Kamu Politikaları Ansiklopdesi'nin basımını üstlenen Nobel Yayınevi yayın kurulu üyelerine, Nevzat Argun, Sadık Küçükakman, Setenay Sever, Emel Yıldız, Mehtap Yürümez ve Taliha Aslan'a özenli çalışmaları için teşekkür ederiz.

Hatice Altunok - Fatma Gül Gedikkaya
Ankara, 2016

KAMU POLİTİKALARININ KURAMSAL GELİŞİMİ

Hatice Altunok - Fatma Gül Gedikkaya

Sosyal bilimler kuruluşu itibarıyla içinde bulunduğu sisteme bağlılık düzeyine göre şekillenmiş; bazen sistem için, bazen de sistem destekli bir gelişim göstermiştir (Altunok, 2012: 13-14). Kamu politikası çalışmaları da genel olarak sosyal bilimlerin bu gelişim koşulları bağlamı içinde değerlendirilmelidir. Newtoncu bakış açısının diğer alanlar gibi kamu politikasını da etkilediği ve yirminci yüyıl kamu politikasında -çeşitli ders kitapları aracılığıyla incelendiğinde- modernist gelişimin hâkim olduğu görülebilir (Geyer, Rihani, 2010: 21). Kamu politikası araştırmacıları alanın başlangıç noktasını Harold Lasswell ile başlatmıştır. Lasswell yirminci yüzyılın ortalarında *"Politika Bilimleri"* olarak adlandırdığı büyük bir vizyon belirlemiş ve siyaset bilimine, politika bilimleri içinde merkezî bir yer vermiştir. Ancak Smith-Larimer bu vizyonun dar görüşlü bir niteliğe sahip olduğunu, politika bilimlerinin hukuk ve diğer disiplinler dâhil tüm sosyal bilimlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Smith, Larimer, 2009: 8).

Yirminci yüzyıl başlarında toplumsal ve ekonomik gelişmelerle birlikte devlet bilimi, kameral bilimler, polis bilimleri gibi çeşitli adlandırmaların kullanıldığı disiplinlere olan eğilim kamu politikası bilimlerine yönelmiştir (Akdoğan, 2012: 5). Kamu politikası ve politika analizinin toplumsal, entelektüel ve metodolojik kökleri Amerika Birleşik Devletleri (ABD) eksenli bir niteliğe sahiptir. ABD'de kamu meseleleri ve politika çalışmalarına ilişkin daha bütüncül yaklaşımlara doğru girişimler başlamış ve bu girişimler Harold Lasswell'in *Psychopathology and Politics* (1930) ve *The Analysis of Political Behavior* (1948) eserleri Daniel Lerner ile editörlüğünü yaptığı *The Policy Sciences* adlı eserdeki *The Policy Orientation* başlıklı yazısının basımı ile sonuçlanmıştır (Sapru, 2010: 20'den akt: Chakrabarty, Chand, 2012: 182; May, 1998: 1091; deLeon, Vogenbeck, 2007: 504). Politika yaklaşımı kavramı ilk olarak bu çalışmada şekillendirilmiştir. Eserde Lasswell politika bilimlerinin hedefleri, yöntemleri ve amaçlarını ortaya koymaya çalışmış ve öncelikle kamu politikası kavramını açıklamıştır. Politika bilimleri Lasswell tarafından (1951) toplumla ilgili bilgi üreten ve uygulayan bir disiplin olarak tanımlanmıştır (Chakrabarty, Chand, 2012: 182; Smith, Larimer, 2009: 9; deLeon, Vogenbeck, 2007: 505). Lasswell'in *The Policy Sciences'da* 1920'lerin başından itibaren üzerinde çalıştığı fikrin genel bir ifadesi olan politika yönelimiyle şekillendirilmiş sosyal bilimleri önermiştir (Torgerson, 2007: 15). Kamu politikası araştırmaları 1930'larda ABD'de kamu meşruiyetine sahip otoritelerin çalışmasını ele almıştır. Alanın kurucuları; dünyayı tanımayı ve dünyanın değişimine katkıda bulunmayı amaçlamışlardır (Thoenig, 2011: 383).

ları Analizi Çalışmaları Üzerine Türkiye Açısından Bir Değerlendirme" adlı makale ile kamu politikasına giriş yapılmıştır (Altunok, 2012: 257). 2003 yılında Göksu, Çevik, Baharçiçek ve Şen'in editörlüğünü üstlendiği "1980-2003 Türkiye'de Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikalar" adlı kitap, Çevik'in 2004 yılındaki "*Türkiye'de Kamu Yönetimi Başarısızlığına Teorik Bir Yaklaşım"* adlı makalesiyle, 2005 yılındaki "*Modern Devlette Kamu Politikası Oluşturma: Kavramlar, Devlet, Bürokrasi, Aktörler, Karar Verme, Kamu Politikası Süreci ve Türkiye Analizi"* başlıklı kitap bölümü yeni araştırmalar için referans teşkil etmiştir. 2007 yılında Gökhan Orhan'ın *"Kamu Politikalarıyla İlgili Sorunlar Nasıl Çözülür? Disiplinler Arası Bir Yaklaşım Olarak Kamu Politikaları Analizi ve Getirdiği Açılımlar*", 2008 yılında Fatma Eda Çelik'in *"Bir Çalışma Alanı Olarak Kamu Politikası: Tarihsel ve Düşünsel Kökler"*, 2009 yılında Sıtkı Çorbacıoğlu'nun *"Kamu Politikası Analizinde Görünmez Üniversite: Altı Bilim Adamı Arasındaki Bilişsel ve Sosyal Ağlar",* 2010 yılında Süleyman Çelik'in *"Kamu Politikasının Analizinde Doğrusal Modelin Yetersizliği: Karmaşık Bir Model Önerisi"*, 2011 yılında Fatih Demir'in *"Kamu Politikası ve Politika Analizi Çalışmalarının Teorik Çerçevesi",* yine 2011 yılında Argun Akdoğan'ın "*Türkiye'de Kamu Politikası Disiplininin Tarihsel İzleri"* ve 2012 yılındaki *"Aydınlanmadan Neoliberalizme Kamu Politikasının Sarsıl(a)mayan Egemenliği"*, 2013 yılında Aydın Usta'nın *"Kamu Politikaları Analizine Kuramsal Bir Bakış",*yine 2013 yılında Özer Köseoğlu'nun *"Meslek, Sanat ve Disiplin Olarak Kamu Politikası: Türkiye'ye İzdüşümleri"*, 2014 yılında Veysel Erat'ın *"Türkiye'de Kamu Politikası Alan Yazını Üzerine Bir İnceleme"*adlı makaleleri ile kamu politikasına ilişkin çalışmalar artmış ve çeşitlenmiştir.

Çeşitli dergilerdeki makale ve kitap bölümlerinde yer alan politika çalışmaları dışında Türkiye'de kamu politikası kitapları arasında; yazarları H. Hüseyin Çevik ve Süleyman Demirci olan 2008 tarihli "*Kamu Politikası: Kavramlar, Aktörler, Süreç, Modeller, Analiz, Karar Verme*" (2012'de genişletilmiş ikinci baskısı yapılmıştır), editörü Alican Kaptı olan 2011 tarihli *"Kamu Politikası Süreci*", derleyenleri Mete Yıldız ve Mehmet Zahid Sobacı olan 2013 tarihli "*Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama*" adlı eserler yer almaktadır.

Farklı disiplinler altında farklı politika alanlarına ilişkin çalışmalardaki çeşitlilik artmaktadır. Nüfus politikası, eğitim politikası, enerji politikası, aile politikası, toplumsal cinsiyet politikası gibi konuların politika sistematiği içerisinde incelenmesine yönelik bir eğilim göze çarpmaktadır. Mevcut hâliyle kamu politikası Türkiye'de lisans ve lisansüstü programların dersleri arasında yer almakla birlikte, lisans ve lisansüstü programı olarak ayrıca bir bilim dalı şeklinde bulunmadığı (Köseoğlu, 2013: 22) dile getirilmiş ise de 2013 sonrası bazı fakültelerde kamu politikaları yüksek lisans programları açılmıştır.[1]

KAYNAKÇA

ALTUNOK, M. (2012). *Türkiye'de Kamu Yönetimi Düşüncesi Tarihsellik ve Disipliner Bağımlılık,* Gazi Kitabevi, Ankara.

AKDOĞAN, A. (2012). "Aydınlanmadan Neoliberalizme Kamu Politikasının Sarsıl(a)mayan Egemenliği", *Amme İdaresi Dergisi*, 45/4, (s. 1-24).

[1] Gazi Üniversitesinde 2013-2014 eğitim-öğretim yılından itibaren kamu politikaları tezsiz yüksek lisans programı (sbe.gazi.edu.tr/posts/view/title/yuksek-lisans-programi-2595), Sabancı Üniversitesinde tezli kamu politikaları yüksek lisans programı (mpp.sabanciuniv.edu/tr) mevcuttur. 2014-2015 öğretim yılından itibaren Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinde, "Kamu Politikası ve İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı" adıyla (www.nevsehir.edu.tr/tr/7567) tezli ve tezsiz yüksek lisans seçeneği sunulmuştur.

BECK, U. (2005). *Siyasallığın İcadı,* (Çev. Nihat Ülner), İletişim Yayınları, İstanbul.

CHAKRABARTY, B., CHAND, P. (2012). *Public Administration in a Globalizing World*, SAGE Publications, New Delhi.

ÇEVİK, H. H., DEMİRCİ, S. (2008). *Kamu Politikası*, Seçkin Kitabevi, Ankara.

ÇEVİK, H. H. (2004). "Türkiye'de Kamu Yönetimi Başarısızlığına Teorik Bir Yaklaşım", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59/3.

ÇEVİK, H. H. (2005). "Modern Devlette Kamu Politikası Oluşturma: Kavramlar, Devlet, Bürokrasi, Aktörler, Karar Verme, Kamu Politikası Süreci ve Türkiye Analizi", *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar,* (Ed: Asım Balcı), Seçkin Kitabevi, Ankara.

DELEON, P., VOGENBECK, D. M. (2007). "Back to Square One: The Histroy and Promise of the Policy Sciences", *Handbook of Public Administration,* (Ed: Jack Rabin, W. Bartley Hildreth, Gerald J. Miller), Taylor&Francis Group,.

DEMİR, F. (2011). "Kamu Politikası ve Politika Analizi Çalışmalarının Teorik Çerçevesi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı: 30, (s. 107-120).

DUNN, W. N. (1994). *Public Policy Analysis: An Introduction*, Prentice Hall, New Jersey.

FREDERICKSON, H.G. (1989). "Minnowbrook II: Changing Ephocs of Public Administration", *Public Administrative Review,* March- April, (s. 95-100).

GEYER, R., RIHANI, S. (2010). Complexity And Public Policy: A New Approach to 21st Century Politics, *Policy and Society,* Routledge, Taylor&Francis Group, London-New York.

HOGWOOD, B. W. (1995). "Public Policy", *Public Administration*, Vol. 73, (pp. 59-73).

KHODR, H. (2005). Public Administration and Political Science: An Historical Analysis of the Relation Between The Two Academic Disciplines, The Florida State University.

KÖSEOĞLU, Ö. (2013). "Meslek, Sanat ve Disiplin Olarak Kamu Politikası: Türkiye'ye İzdüşümleri", *Bilgi,* (26), (s. 4-36).

MAY, P. J. (1998). "Policy Analysis: past, present, and future", *International Journal of Public Adminisitration,* 21/6-8, (pp. 1089-1114).

NAGEL, S. (1994). "Introduction to the First Edition", *Encyclopedia of Policy Studies*, Marcel Dekker, New York.

NAGEL, S. (1986). "PSO And Policy Studies Developments", *Policy Studies Review,* Vol. 5, No. 3, May. (pp. 505-509).

NAGEL, S. (1983). "PSO And Policy Studies Developments", *Policy Studies Review,* Vol. 2, No. 4, May. (pp. 591-596).

NAGEL, S. (1981). "The Policy Studies Field Within The Public Administration/Political Science Profession", *Southern Review of Public Administration*, Vol. 5, No. 3, (pp. 339-352).

ROSENBLOOM, D. H., KRAVCHUK, R. S., CLERKIN, R. M. (2008). *Public Administration Understanding Management, Politics, and Law in the Public Sector,* McGraw Hill, United States.

SCHULTZ, D. (2004). *Encyclopedia of Public Administration And Public Policy*, Facts On File, INC., New York.

SHAFRITZ, J.M., LAYNE, K. S., BORICK, C. P. (2005). *Classics of Public Policy*, Pearson Longman.

SMITH, K. B., LARIMER, C. (2009). *The Public Policy Theory Primer,* Westview Press, United States of America.

THOENIG, J.C. (2011). "Kamu Siyasetleri", *Sosyolojik Düşünce Sözlüğü*, (Hazırlayanlar: Massimo Borlandi, Raymond Boutdon, Mohamed Cherkaoui, Bernard Valade), (Çev: Bülent Arıbaş), İletişim Yayınları, İstanbul.

TORGERSON, D. (2007). "Promoting the Policy Orientation: Laswell in Cohtext", *Handbook of Public Policy Analysis,* (Ed: Frank Fischer, Gerald J. Miller, Mara S. Sidney), CRS Press, Taylor&Francis Group.

KAPİTALİZM VE KURUMLAR
J.K.Galbraith'de Tekno-Strüktür Analizi

Adem Levent

Matbu Kitap – 7
Sosyal Teori – 6

KAPİTALİZM VE KURUMLAR
J.K.Galbraith'de Tekno-Strüktür Analizi

Editör: Lütfi Sunar
Yazar: Adem Levent

Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
İç Tasarım: Tarkan Kara

Baskı: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

1. Baskı: İstanbul, Temmuz 2016
ISBN: 978-605-9253-08-6

© Matbu Kitap, 2016
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Matbu Kitap
Rasim Paşa Mah. Söğütlü Çeşme Cad.
Söğütlü Çayır Sok. Kat: 5 & No: 16/21
Kadıköy / İstanbul
Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
www.matbukitap.com

Matbu Kitap Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

İçindekiler

Kısaltmalar Listesi vii
Takdim ix
Önsöz xiii

Giriş **1**

1. John Kenneth Galbraith'in Entelektüel Biyografisi **5**
John Kenneth Galbraith'in Yaşamı 6
John Kenneth Galbraith'in İktisadi Düşünce Kaynakları 12

2. John Kenneth Galbraith'in Düşüncesinde Güç,Piyasa ve Şirket **59**
İktisadi Yaşamı Biçimlendiren Çağdaş Kurum: Dev Şirketler 59
Yönetimsel Kapitalizmin Anahtar Kavramı: Tekno-strüktür/ Teknik Yapı 66
Güç/İktidar Teorisi 76
Modern Ekonominin İkili Görünümü: Planlı Sistem ve Piyasa Sistemi 83

3. Bolluk Toplumu, Tüketim Kültürü, Yoksulluk ve Enflasyon **99**
Bolluk Toplumu ve Tüketim Kültürü 99
John Kenneth Galbraith ve Milton Friedman 118
John Kenneth Galbraith'in İktisadi Düşüncedeki Yeri 121

Sonuç **131**

Kaynakça **135**

Takdim

Türkiye'deki düşünce dünyasının Batı düşüncesi ile teması iki açıdan sorunlu olagelmiştir. İlki, Batı düşüncesinin belirli bir dönemdeki hakim bir yöneliminin, çoğunlukla vülgarize de edilerek, düşüncenin kendisi gibi sunulma yoluna gidilmesidir. Bu durum kendisini yalnızca düşünce dünyasında bir yönelim olarak göstermemiş, aynı zamanda politik bir pratik olarak hayatın topyekün tanzimine de girişmiştir. Düşünce faaliyeti, büyük ölçüde bu tanzimin meşruiyet zemini işlevi görmekten ibaret sayılmıştır. Bu meşruiyet temeli ülkenin modernleşme pratiğinde buyurgan bir tavra dönüşmüş ve gündelik hayatın hemen her veçhesinde görülebilir hale gelmiştir. İkincisi, Batı düşüncesinin hakim yönelimine dair, yine aynı dünyada yurtlansa da, zengin bir yelpaze oluşturan eleştirel eğilimlerin Türkiye'de karşılık bulması pek mümkün olmamıştır. Karşılık bulduğu zannedilen yerde de bu eğilimler, ülkenin Batı dışılığının doğurduğu sorunların analizi için işlevsel araçlar olarak yorumlanmıştır. Hal böyle olunca Batı düşüncesinin doğasına ilişkin daha derinlikli bir düşünce öbeğinin Türkiye'de yeşermesi de mümkün olmamıştır.

Kapitalizm belirli bir tarihsel evrede ve belirli bir coğrafyada doğmuş ve fakat dünya ölçeğinde egemen olmuş bir tarihsel düzendir. Giderek bütün insanlığı etkisi altına alan bu yazgı, etkisini, yalnızca onunla sonra tanışanlar üzerinde değil, ilkin doğduğu yerdeki insanlar üzerinde göstermiştir. Bu etkiye maruz kalanların düşünsel tepkisi

ilkin iktisat ve sosyoloji olmak üzere, sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinin de doğmasına vesile olmuştur. Sosyal bilimler öncelikle bu yeni ve bütün bir varoluşu kuşatan hali açıklamaya çalışmış, ama bu gayret kısa sürede kapitalizmin mantığına uyarak tipik bir endüstriyel faaliyete dönmüştür. Disiplinler giderek uzmanlaşmaya ve bir tür teknisyenliğe doğru evrilmişlerdir. Bugün iktisat ve sosyoloji gibi kapitalizmi açıklamak üzere yola çıkan gelenekler, bizzat düzenin etkin işleyişinin düşünsel meşruiyetinin teminine doğru yönelmişlerdir.

Öte yandan kapitalizmin bütün bir varoluşu kuşatan ve insan tekleri üzerindeki fenalıklarının doğurduğu kaygıyla durumu kavramaya çalışan eğilimler de ortaya çıkmıştır. Bu bazen ilgili disiplin içerisinden heterodoksi karakterinde kendini göstermiş olsa da, daha etkili ve derinlikli düşüncelerin, disiplinler arası uzmanlaşmaya kurban olmaksızın varoluşsal kaygıyı dillendiren eğilimler olarak ortaya çıktıkları görülmektedir. Bu aynı zamanda Batı düşüncesinin doğasına ilişkin çabanın kendini gösterdiği eğilimdir. Bu eğilim Türkiye'de neredeyse hiç karşılık bulmamış bir alandır. Sosyal bilim sınırları içerisindeki çalışmalar ağırlıklı olarak disiplin içi hakim paradigmanın yeniden üretiminin ötesine gidememektedir. Bizzat disiplinin doğasına ilişkin çalışmalar ise iyice nadirattandır.

İktisat bilimi, sanıldığının aksine sosyal bilimler içerisinde kapitalizme yönelik eleştirel analizin en az görüldüğü disiplinlerdendir. Eleştirel düşünceye daha çok heterodoks karakterli iktisatçılar ve akımlarda rastlanır. Adem Levent'in bu çalışmasına konu olan John Kenneth Galbraith, yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortodoks iktisadi paradigmanın çeperlerinde düşünmeye çalışan ve içinde yaşadığı yüzyılın kapitalizmini daha gerçekçi bir şekilde resmetmeye çalışan sıradışı bir iktisatçıdır. Şirketlerin artan gücünden hareketle hem üretimin hem de özellikle tüketimin doğasındaki değişimi fark edip, bunun yol açtığı sonuçları sosyolojik imalara taşıyabilecek zenginlikte analizler yapmıştır. Ama onun analizi Amerikan düşüncesinin ve iktisat disiplininin sınırlarının elverdiği ölçüde eleştireldir.

Adem Levent'in bu çalışması, bir yandan iktisat disiplininin Galbraith üzerinden iç sorgulamasını yapmakta, diğer yandan da Galbraith'in kapitalizm kavramlaştırmasının sunduğu zenginlikleri,

onun düşünsel sınırlarıyla birlikte ele almaktadır. Kapitalizmi hep ortodoks bir sömürü analizi üzerinden kavramlaştırmaya alışkın olan bir havzada, Türkiye'de, bu düzenin yalnızca bir bölüşüm geriliminin adını değil, çok daha derinden yaralar açan bir düzeni ifade ettiğini görmenin yolu, onun hakkında düşünenlerle birlikte düşünmektir. Onun hakkında düşünenleri de kuşatanı düşünmektir.

Feridun Yılmaz

Kaynakça

Acemoğlu, D.-Robinson A. J. (2014). **Ulusların Düşüşü**, Çev. F. R. Velioğlu, İstanbul, Doğan Yayıncılık.

Adaman, F.-Devine P. (1996). "The Economic Calculation Debate: Lessons for Socialists", **Cambridge Journal of Economics**, no. 20, pp. 523-537.

Adams, J. (1984). "Galbraith on Economic Development", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 7, no. 1, 1984, pp. 91-102.

Alada, A. D. (2000). **İktisat Felsefesi ve Belirsizlik**, İstanbul, Bağlam Yayınları.

Alkan, H. I. (2014). "John Kenneth Galbraıth'ın İktisadı: Kurumsalcı Mı, Post-Keynesyen Mi?", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı. 39, ss. 35-44.

Arrighi, G. (2000). **Uzun Yirminci Yüzyıl**, Çev. R. Boztemur, Ankara, İmge Kitabevi.

Arrighi, G. (2009). **Adam Smith Pekin'de**, Çev. İ. Yıldız, İstanbul, Yordam Kitap.

Audretsch, D. B. (2015). "Joseph Schumpeter and John Kenneth Galbraith: Two Sides of the Same Coin?", **J Evol Econ**, vol. 25, pp. 197–214.

Barber, W. (1995). **İktisadi Düşünce Tarihi**, Çev. İhsan Durdu, İstanbul, Şule Yayınları.

Başaran, A. (2012). **John Kenneth Galbraith'in İktisadi Düşüncesi**, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Baudrillard, J. (2009). **Gösterge Ekonomi Politiği Hakkında Bir Eleştiri**, Çev. O. Adanır ve A. Bilbin, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Baudrillard, J. (2012). **Tüketim Toplumu**, Çev. H. Deliceçaylı ve F. Keskin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Baudrillard, J. (2013). **Üretimin Aynası ya da Tarihi Materyalist Eleştiri Yanılsaması**, Çev. O. Adanır, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Beishuizen, J. (1989). "Octogenarian John Kenneth Galbraith: Sunday Scientist or Superstar?", **De Economist**, vol. 137, no. 2, pp. 131-154.

Bell, D. (2013). **İdeolojinin Sonu Ellilerdeki Siyasi Fikirlerin Tükenişine Dair**, Çev. V. Hacıoğlu, Ankara, Sentez Yayıncılık.

Berle, A. A.-Gardiner, C. M. (1962). **The Modern Corporation and Private Property**, New York, The Macmillan Company.

Blaug, M. (1972). "Was There a Marginal Revolution", **History of Political Economy**, vol. 4, pp. 269-280.

Blaug, M. (1999). **Economic Theory in Retrospect**, Cambridge, Cambridge University Press.

Blaug, M. (2003). "The Formalist Revolution Of the 1950s", **Journal of the History of Economic Thought**, vol. 25, no. 2, pp. 145-156.

Boutillier, S. (2006). "The End of Capitalism: J.K. Galbraith versus K. Marx and J.A. Schumpeter", B. Laperche, J. K. Galbraith and D. Uzunidis (Ed.), **Innovation, Evolution and Economic Change: New Ideas in the Tradition of Galbraith**, England, Edward Elgar Publishing Limited, pp. 53-71.

Bowles, S.-Edwards, R. C.- Shepherd, W. G. (1989). **Unconventional Wisdom: Essays on Economics in Honor of John Kenneth Galbraith**, Boston, Houhton Mifflin Company.

Bowles, S.-Gintis, H. (1994) "Power in Economic Theory", P. Arestis and M. Sawyer (Ed.), **The Elgar Companion to Radical Political Economy**, England, Edward Elgar Publishing Limited, pp. 300-305.

Braudel, F. (1991). **Maddi Medeniyet ve Kapitalizm**, Çev. Mustafa Özel, İstanbul, Ağaç Yayınları.

Breit, W.-Ransom, R.L. (1998). **The Academic Scribblers**, Princeton, Princeton University Press.

Breit, W. (1984). "Galbraith and Friedman: Two Versions of Economic Reality", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 7, no. 1, pp. 18-29.

Brown, D. (1985). "Institutionalism, Critical Theory, and the Administered Society", **Journal of Economic Issues**, vol. 19, no. 2, pp. 559-566.

Bruce, K. (2000). "Conflict and Conversion: Henry S. Dennison and the Shaping of J.K. Galbraith's Economic Thought", **Journal of Economic Issues**, vol. 34, no. 4, pp. 949-967.

Bruce, K. (2001). "The Making of a Heterodox Economist: The Impact of Henry S. Dennison on The Economic Thought of John Kenneth Galbraith", M. Keaney (Ed.), **Economist with a Public Purpose: Essay in Honour of John Kenneth Galbraith**, London, Routledge, pp. 25-50.

Buğra, A. (2011). **İktisatçılar ve İnsanlar**, İstanbul, İletişim Yayınları.

Caire, G. (2006). "Is Capitalism still Galbraithian?", B. Laperche, J. K. Galbraith and D. Uzunidis (Ed.), **Innovation, Evolution and Economic Change: New Ideas in the Tradition of Galbraith**, England, Edward Elgar Publishing Limited, pp. 86-107.

Caldwell, B. J. (1988) "Post-Keynesian Methodology: An Assessment", **Review of Political Economy**, pp. 43-64.

Canterbery, E. R. (1984) "Galbraith, Sraffa, Kalecki and Supra-surplus Capitalism", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 7, no. 1, pp. 77-90.

Chandler, Jr. A. (1999) **The Visible Hand: The Managerial Revolution in American Business**, Massachusetts, Harvard University Press.

Chavance, B. (2009) **Institutional Economics**, New York, Routledge.

Ciscel, D. H. (1984) "Galbraith's Planning System as a Substitute for Market Theory", **Journal of Economic Issues**, vol. 18, no. 2, pp. 411-418.

Coase, R. (1998) "The New Institutional Economics", **The American Economic Review**, vol. 88, no. 2, pp. 72-74.

Colander, D.- Holt, R.P.F.-Rosser, J.B. (2004) "The Changing Face of Mainstream Economics", **Review of Political Economy**, vol. 16, no. 4, pp. 485-499.

Colander, D. (1984) "Galbraith and the Theory of Price Control", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 7, no. 1, pp. 30-42.

Colander, D. (2000) "The Death of Neoclasical Economics", **Journal of the History of Economic Thought**, vol. 22, no. 2, pp. 127-143.

Commons, J. R. (1931). "Institutional Economics", **American Economic Review**, vol. 21, pp. 684-657.

Cottrell, A.-Cockshott, W.A. (1993) "Calculation, Complexity and Planning: The Socialist Calculation Debate once again", **Review of Political Economy**, vol. 5, no. 1, pp. 73-112.

Courvisanos, J. (2005) "Technological Innovation: Galbaraith, the Post Keynesians and a Heterodox Future", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 28, no. 1, pp. 83-102.

Çetin, T. (2012) "Yeni Kurumsal İktisat", **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları**, vol. 45, no. 1, ss. 43-73.

Davidson, P.- Dunn, S.P. (2008) "J.K. Galbraith and the Nature of Modern Money", **Review of Political Economy**, vol. 20, no. 4, pp. 501-526.

Davidson, P. (2005)"Galbraith and Post Keynesians", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 28, no. 1, pp. 103-113.

Davis, J. B. (2006) "The Nature of Heterodox Economics", **Post-autistic Economics Review**, issue no: 40, pp. 23-30.

Demir, Ö. ve Acar, M. (1993) **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Ankara, Vadi Yayınları.

Demir, Ö. (1996). **Kurumcu İktisat**, Ankara, Vadi Yayınları.

Dequech, D. (2007/2008) "Neoclassical, Mainstream, Ortodox and Heterodox Economics", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 30, no. 2, pp. 279-303.

Dequech, D. (2012). "Post Keynesianism, Heterodoxy and Mainstream Economics", **Review of Political Economy**, vol. 24, no. 2, pp. 353-368.

Dimand, R.W.-Koehn, R.H. (2008) "Galbraith's Heterodox Teacher: Leo Rogin's Historical Approach to the Meaning and Validity of Economic Theory", **Journal of Economic Issues**, vol. 42, no. 2, pp. 561-568.

Dinar, G. B. (2011) "Bir Bilim Felsefesi Olarak Pragmatizmin Veblen'in Bilimsel Bilgi Anlayışındaki Yeri", O. İşler ve F. Yılmaz (Der), **İktisadı Felsefeyle Düşünmek**, İstanbul, İletişim Yayınları, ss. 171-189.

Dow, S. C. (1990) "Post-Keynesianism as Political Economy: A Methodological Discussion", **Review of Political Economy**, vol. 2, no. 3, pp. 345-358.

Dow, S. C. (2003) "Post Keynesian Economics", W. J. Samuels, J. E. Biddle and J.B. Davis (Ed.), **A Companion to the History of Economic Thought**, Oxford, Blackwell, pp. 471-479.

Dow, S. C. (2008) "Plurality in Ortodox and Heterodox Economic", **The Journal of Philosophical Economics**, no. 1/2, pp. 73-96.

Dow, S. C. (2011) "Heterodox Economics: History and Prospects", **Cambridge Journal of Economics**, no. 35, pp. 1151-1165.

Dowd, D. F. (2001) "The Virtues of Their Defects and the Defects of Their Virtues: Reflections on John Kenneth Galbraith and Thorstein Veblen", M. Keaney (Ed.), **Economist with a Public Purpose: Essay in Honour of John Kenneth Galbraith**, London, Routledge, pp. 115-141.

Dunn, S.P- Mearman, A. (2006) "The Realist Approach of John Kenneth Galbraith", **Challenge**, vol. 49, no. 4, pp. 7-30.

Dunn, S.P.-Pressman S. (2005) "The Economic Contributions of John Kenneth Galbraith", **Review of Political Economy**, vol. 17, no. 2, pp. 161-209.

Dunn, S. P. (2001) "Galbraith, Uncertanity and the Modern Corporation", M. Keaney (Ed.), **Economist with a Public Purpose: Essay in Honour of John Kenneth Galbraith**, London, Routledge, pp. 157-183.

Dunn, S. P. (2002) "The Origins of the Galbraithian System: Stephen P. Dunn in Conversation with J. K. Galbraith", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 24, no. 3, pp. 347-365.

Dunn, S. P. (2005) "John Kenneth Galbraith and the Multinational Corporation", **Challenge**, vol. 48, no. 2, pp. 90-112.

Dunn, S. P. (2006/2007) "The Lasting Economic Contributions of John Kenneth Galbraith, 1908-2006", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 20, no. 2, pp. 179-190.

Dunn, S. P. (2011) **The Economics of John Kenneth Galbraith**, Cambridge, Cambridge University Press.

Dutt, A. K. (2008) "The Depence Effect, Consumption and Happiness: Galbraith Revised", **Review of Political Economy**, vol. 20, no. 4, pp. 527-550.

Eichner, A.S.-Kregel, J.A. (1975) "An Essay on Post-Keynesian Theory: A New Paradigm in Economics", **Journal of Economic Literature**, vol. 13, no. 4, pp. 1293 – 1314.

Ekelund, R.B.- Hebert, R.F. (1975) **A History of Economic Theory and Method**, New York, McGraw-Hill Book Company.

Friedman, M. (1977) **From Galbraith to Economic Freedom**, London, The Institute of Economic Affairs.

Friedman, M. (2008) **Kapitalizm ve Özgürlük**, Çev. D. Erberk ve N. Himmetoğlu, İstanbul, Plato Film Yayınları.

Gafgen, G. (1974) "On the Methodology and Political Economy of Galbraithian Economics", **Kyklos**, vol. 27, no. 4, pp. 705 – 731.

Galbraith, J.K.- Salinger N. (2002) **Ekonomi Üzerine Hemen Her şey**, Çev. Ö. Ozankaya, İstanbul, Cem Yayınevi.

Galbraith, J.K.-Stanislav, M. (1990) **Kapitalizm, Komünizm ve Bir Arada Yaşamak**, Çev. Ö. Yüksek, İstanbul, Afa Yayınları.

Galbraith, James K. (1984) "Galbraith and the Theory of the Corporation", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 1, no. 1, pp. 43-60.

Galbraith, James K. (2008) "The Abiding Economics of John Kenneth Galbraith", **Review of Political Economy**, vol. 20, no. 4, pp. 491-499.

Galbraith, J. K. (1963) **Amerikan Kapitalizmi**, Çev. Y. Tavşanlı ve N. Ergüven, İstanbul, Nebioğlu Yayınevi.

Galbraith, J. K. (1970) **The Affuent Society**, Middlesex, Penguin Books.

Galbraith, J. K. (1972) **The New Industrial State**, New York, New American Library.

Galbraith, J. K. (1973) "Power and the Useful Economist", **The American Economic Review**, vol. 63, no. 1, pp. 1-11.

Galbraith, J. K. (1974) "Corporations in the Eighties", **Tenth Congress on Public and Co-operative Economy**, pp. 267-274.

Galbraith, J. K. (1977) "The Veblen-Commons Award", **Journal of Economic Issues**, vol. 11, no. 2, pp. 185-200.

Galbraith, J. K. (1978) "On Post Keynesian Economics", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 7, no. 1, pp. 8-11.

Galbraith, J. K. (1980) **The Nature of Mass Poverty**, New York, Penguin Books.

Galbraith, J. K. (1981) **A Life in Our Times-Memories**, Boston, Houghton Mifflin Company.

Galbraith, J. K. (1988) **Ekonomi Kimden Yana**, Çev. B. Çorakçı ve N. Himmetoğlu, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.

Galbraith, J. K. (1989) **Kuşku Çağı**, Çev. R. Aşçıoğlu ve N. Himmetoğlu, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.

Galbraith, J. K. (1990) **Para Nereden Gelir Nereye Gider**, Çev. N. Himmetoğlu ve B. Çorakçı, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.

Galbraith, J. K. (2001) **The Essential Galbraith**, Boston, Houghton Mifflin Company.

Galbraith, J. K. (2004a) **İktisat Tarihi**, Çev. M. Günay, Ankara, Dost Yayınları.

Galbraith, J. K. (2004b) **İktidarın Anatomisi**, Çev. R. Dikmen, Ankara, Hece Yayınları.

Gintis, H. (1972) "Consumer Behavior and the Concept of Sovereignty: Explanation of Social Decay", **The American Economic Review**, vol. 62, no. 1/2, pp. 267-278.

Gordon, S. (1968) "The Close of the Galbraithian System", **Journal of Political Economy**, vol. 76, no. 4, pp. 635-644.

Gruchy, A. G. (1968) "Neoinstitutionalism and the Economics of Dissent", **Association for Evolutionary Economics's Convention**, pp. 3-17.

Hamilton, W. H. (1919) "The Institutional Approach to Economic Theory", **The American Economic Review**, vol. 9, no. 1, pp. 309-318.

Hayek, F. A. (1961) "The Non Sequitur of the "Dependence Effect", **Southern Economic Journal**, vol. 27, no. 4, pp. 346-348.

Heilbroner, R. (1989) "Rereading The Affluent Society", **Journal of Economic Issues**, vol. 23, no. 2, pp. 367-377.

Helfand, M. (2015) "The Friedman-Galbraith Debate Political Economy and American Myth", **https://www.academia.edu/3619500/Friedman_and_Galbraith_Political_Economy_and_American_Myth**, 31.Ağustos.2015.

Hession, C. H. (1972) **John Kenneth Galbraith and His Critics**, New York, The New American Library.

Hill, L. E. (1997) "Clarence Edwin Ayres and John Kenneth Galbraith: from Instrumental Institutionalism to the New Industrial State", **International Journal of Economics**, vol. 24, no. 10, pp. 1094-1102.

Hirschman, A. O. (1989) "How the Keynesian Revolulution Was Exported from America", S. Bowles, R.C.Edwards and W.G.Shepherd (Ed.), **Unconventional Wisdom: Essays on Economics in Honor of John Kenneth Galbraith**, Boston, Houhton Mifflin Company, pp. 21-29.

Hirschman, A. O. (2008) **Tutkular ve Çıkarlar**, Çev. B. Cezar, İstanbul, Metis Yayınları.

Hobsbawm, E. (2008) **Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı**, Çev. Yavuz Alagon, İstanbul, Everest Yayınları.

Hodgson, G. M. (1998) "The Approach of Institutional Economics", **Journal of Economic Literature**, vol. 36, no. 1, pp. 166-192.

Hodgson, G. M. (2001) "From Veblen to Galbraith, What is the Essence of Institutional Economics?", M. Keaney (Ed.), **Economist with a Public Purpose: Essay in Honour of John Kenneth Galbraith**, London, Routledge, pp. 95-114.

Hodgson, G. M. (2003) "The Hidden Persuaders: Institutions and Individuals in Economic Theory", **Cambridge Journal of Economics**, no. 27, pp. 159-175.

Hodgson, G. M. (2004) **The Evolution of Institutional Economics**, London, Routledge.

Hodgson, G. M. (2006) "What are Institutions?", **Journal of Economic Issues**, vol. 40, no. 1, pp. 1-25.

Humbert, M. (2005) "With John Kenneth Galbraith: A "Political and Moral Philosophy" Conception to Study Economic Activities", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 28, no. 1, pp. 47-64.

Hunt, E. K. (2005) **İktisadi Düşünce Tarihi**, Çev. M. Günay, Ankara, Dost Yayınları.

Iwand, T.-Thomassen, H. (1979) "Galbraith's Theory of the Mature Corporation", **Theory and Decision**, vol. 10, pp. 331-351.

İnsel, A. (2000) **İktisat İdeolojisinin Eleştirisi**, İstanbul, Birikim Yayınları.

James, J.-Lister, S. (1980) "Galbraith Revisited: Advertising in Non-Affluent Societies", **World Development**, vol. 8, pp. 87-96.

Kazgan, G. (2002) **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Keaney, M. (2001) **Economist with a Public Purpose Essay in Honour of John Kenneth Galbraith**, London, Routledge.

Kesting, S. (2005) "Countervaling, Conditioned and Contingent- the Power Theory of John Kenneth Galbraith", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 28, no. 1, pp. 3-23.

Kesting, S. (2010) "John Kenneth Galbraith: A Radical Economist?", **International Journal of Social Economics**, vol. 37, no. 3, pp. 179-196.

Laguerodie, S.-Vergara F. (2008) "The Theory of Price Controls: John Kenneth Galbraith's Contribution", **Review of Political Economy**, vol. 20, no. 4, pp. 569-593.

Laperche, B. (2006) "Large Corporation and Teknostructures in Competition", B. Laperche, J. K. Galbraith and D. Uzunidis (Ed.), **Innovation, Evolution and Economic Change: New Ideas in the Tradition of Galbraith**, England, Edward Elgar Publishing Limited, pp. 142-162.

Lasch, C. (1993) "The Culture of Consumerism", **Encyclopedia of American Social History**, M. K. Cayton, E. J. Gorn and P.W. Williams (Ed.), pp. 1381-1390.

Lavoie, M. (2006) **Introduction to Post-Keynesian Economics**, London, Palgrave Macmillan.

Lawson, T. (1994) "The Nature of Post Keynesianism and its Links to Other Traditions: A Realist Perspective", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 16, no. 4, pp. 503-538.

Lawson, T. (2006) "The Nature of Heterodox Economics", **Cambridge Journal of Economics**, no. 30, pp. 483-505.

Lawson, T. (2013) "What is this 'school' called Neoclassical Economics?", **Cambridge Journal of Economics**, no. 37, pp. 947-983.

Leathers, C.G.-Raines, J. P. (2008) "John Kenneth Galbraith's Contributions to the Theory and Analysis of Speculative Financial Markets", **Review of Political Economy**, vol. 20, no. 4, pp. 551-568.

Lee, F. S. (2011) "The Pluralism Debate in Heterodox Economics", **Review of Radical Political Economy**, vol. 43, no. 4, pp. 540-551.

Lindbeck, A. (1985) **Piyasa Ekonomisi ve Demokrasi**, Çev. Ş. Alpay, Ankara, Birey ve Toplum Yayınları.

Lloyd, G. (1980) "The Intellectual Socialism of John Kenneth Galbraith", **Political Science Reviewer**, vol. 10, no. 1, pp. 367-386.

Madeuf, B. (2006) "Galbraith's Views on Firma and Market: Between Neo-Institutionalism and Evolutionism", B. Laperche, J. K. Galbraith and D. Uzunidis (Ed.), **Innovation, Evolution and Economic Change: New Ideas in the Tradition of Galbraith**, England, Edward Elgar Publishing Limited, pp. 107-121.

Meade, J. E. (1968) "Is 'The New Industrial State' Inevitable?", **The Economic Journal**, vol.78, no. 310, pp. 372-392.

Mestrovic, S. G. (2004) **Uygar Barbarlık**, Çev. M. Özay, İstanbul, Açılım Kitap.

Mills, W. (1974) **İktidar Seçkinleri**, Çev. Ü. Oskay, İstanbul, Bilgi Yayınevi.

Mirowski, P. (1987) "The Philosophical Bases of Instituonalist Economics", **Journal of Economic Issues**, vol. 21, no. 3, pp. 1001-1038.

Mirowski, P. (1991) "The When, the How and the Why of Mathematical Expression in the History of Economics Analysis", **The Journal of Economic Perspectives**, vol. 5, no. 1, pp. 145-157.

Mises, L. V. (2008) **İnsan Eylemi**, Çev. İ. Aktar, Ankara, Liberte Yayınları.

Morgan, M. S.-Rutherford, M. (1997) "American Economics: The Character of the Transformation", **HOPE Conference**, pp. 1-26.

Munier, F.-Wang, Z. (2005) "Consumer Sovereign and Consumption Rutine: A Reexamanition of the Galbraithian Concept of Dependence Effect", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 28, no. 1, pp. 65-82.

Myrdal, G. (1978) "Institutional Economics", **Journal of Econmic Issues**, vol. 12, no. 4, pp. 771-783.

Nee, V. (2013) "İktisat ve Sosyolojide Yeni Kurumsalcılık", N. J. Smelser ve R. Swedberg (Der), **İktisat Sosyolojisi**, Ankara, Sentez Yayıncılık, ss. 57-102.

North, C. D. (2002) **Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans**, Çev. G. Ç. Güven, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Yayınları.

O'Neill, J. (2001) **Piyasa, Etik, Bilgi ve Politika**, Çev. Ş. S. Kaya, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Özveren, E. (2007) "Kurumsal İktisat: Aralanan Karakutu", E. Özveren (Der), **Kurumsal İktisat**, Ankara, İmge Kitabevi, ss. 15-45.

Parker, R. (2004) "The Legacy of John Kenneth Galbraith", **Challenge**, vol. 47, no. 2, pp. 81-89.

Parker, R. (2005) **John Kenneth Galbraith: His Life, His Politics, His Economics**, New York, Farrar, Straus and Giroux.

Peach, J. (2008) "Galbraith and the Problem of Uneven Development", **Journal of Economic Issues**, vol. 42, no. 1, pp. 25-35.

Peltzman, S. (2013) "Why Is There No Milton Friedman Today?", **Econ Journal Watch**, vol. 10, no. 2, pp. 205-209.

Petit, P. (2005) "Managerial Capitalism by any Other Name", **Challenge**, vol.48, no. 5, pp. 62-78.

Piketty, T. (2014) **Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital**, Çev. H. Koçak, İstanbul, Türkiye İş Bnaksı Kültür Yayınları.

Polanyi, K. (2000). **Büyük Dönüşüm Çağımızın Sosyal ve Ekonomik Kökenleri**, Çev. A. Buğra, İstanbul, İletişim Yayınları.

Polanyi, K. (2014) "Kurumsallaşmış Süreç Olarak Ekonomi", **www.yahyatezel.com/indir.php?no=68, 07.Ekim.2014.**

Pouchol, M. (2006) "The Power of Large Companies", B. Laperche, J. K. Galbraith and D. Uzunidis (Ed.), **Innovation, Evolution and Economic Change: New Ideas in the Tradition of Galbraith**, England, Edward Elgar Publishing Limited, pp. 71-85.

Pressman, S. (2008) "John Kenneth Galbraith and the Post Keynesian Tradition in Economics", **Review of Political Economy**, vol. 20, no. 4, pp. 475-489.

Ramadan, U.-Samuels, W.J. (1996) "The Treatment of Post Keynesian Economics in the History of Economic Thought Texts", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 18, no. 4, pp. 547-565.

Ramrattan, L.- Szenberg, M. (2010) "Memorializing John K. Galbraith: A Review of His Major Works, 1908-2006", **The American Economist**, vol. 55, no. 1, 31-45.

Reisman, D. A. (1980) **Galbraith and Market Capitalism**, New York, New York University Press.

Reisman, D. A. (1990) "Galbraith on Ideas and Events", **Journal of Economic Issues**, vol. 24, no. 3, pp. 733-760.

Reisman, D. A. (2001) "Sosyal Capital and Political Economy: Galbraith on States and Groups", M. Keaney (Ed.), **Economist with a Public Purpose: Essay in Honour of John Kenneth Galbraith**, London, Routledge, pp. 51-66.

Reynolds, L. G. (1989) "Dissent a Century Ago: The Veblen Era", S. Bowles, R.C.Edwards and W.G.Shepherd (Ed.), **Unconventional Wisdom: Essays on Economics in Honor of John Kenneth Galbraith**, Boston, Houhton Mifflin Company, pp. 89-111.

Robbins, L. (1932) **An Essay On The Nature And Significance Of Economic Science**, London, Macmillan And Co.

Rutherford, M. (2001) "Institutional Economics: Then and Now", **The Journal of Economic Perspectives**, vol. 15, no. 3, pp. 173-194.

Samuels, W. J. (1984a) "Galbraith on Economics as A System of Professional Belief", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 7, no. 1, pp. 61-76.

Samuels, W. J. (1984b) "Institutional Economics", **Journal of Economic Education**, vol.15, no.3, pp. 211-216.

Samuels, W. J. (1995) "The Making of a Relativist and Social Constructivist", **Journal of Economic Issues**, vol. 29, no. 2, pp. 343-358.

Samuelson, P. (1989) "Galbraith as Artist and Scientist", S. Bowles, R.C.Edwards and W.G.Shepherd (Ed.), **Unconventional Wisdom: Essays on Economics in Honor of John Kenneth Galbraith**, Boston, Houhton Mifflin Company, pp. 123-128.

Sandilands, R. J. (2001) "The New Deal and 'Domesticated Keynesianism' in America", M. Keaney (Ed.), **Economist with a Public Purpose: Essay in Honour of John Kenneth Galbraith**, London, Routledge, pp. 219-247.

Savaş, V. (2000) **İktisatın Tarihi**, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Sayar, A. G. (1976) **Veblen ve Göstermelik Tüketim**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Schlesinger, A. Jr. (1984) "The Political Galbraith", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 7, no. 1, pp. 7-17.

Schumpeter, J. A. (1966) **Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi I**, Çev. T. Akoğlu, İstanbul, Varlık Yayınları.

Searle, J. (2005) "What is an Institution?", **Journal of Institutional Economics**, vol. 1, no. 1, pp. 1-22.

Sen, A. (2004) **Özgürlükle Kalkınma**, Çev. Y. Alagon, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Sharpe, M. E. (1973) **John Kenneth Galbraith and Lower Economics**, New York, Macmillan Press.

Shleifer, A. "The Age of Milton Friedman", **Journal of Economic Literature**, vol. 47, no. 1, pp. 123-135.

Skousen, M. (2003) **Modern İktisadın İnşası**, Çev. M. Acar, E. Erdem, M. Toprak, Ankara, Liberte Yayınları..

Skousen, M. (2007) **The Big Three in Economics Adam Smith Karl Marx and John Maynard Keynes**, New York, M.E. Sharpe.

Snowdon, B.-Vane, H.R. (2012) **Modern Makroekonomi Temelleri, Gelişimi ve Bugünü**, Çev. B. Kaplamacı, Ankara, Efil Yayınevi.

Solow, R. M. (1967) "The New Industrial State or Son of Affluence", **The Public Interest**, no. 19, pp. 100-108.

Sraffa, P. (2010) **Malların Mallarla Üretimi: İktisat Kuramını Eleştiriye Açış**, Çev. Ü. Şenesen, İstanbul, Yordam Kitap.

Stanfield, J.R. (1983) "The Affluent Society after Twenty-five Years", **Journal of Economic Issues**, vol. 17, no. 3, pp. 589-607.

Stanfield, J.R. (2001) "The Useful Economist", M. Keaney (Ed.), **Economist with a Public Purpose: Essay in Honour of John Kenneth Galbraith**, London, Routledge, pp. 7-24.

Stanfield, J.R.-Carroll, M. (1997) "The Monopoly Capital School and Original Institutionalist Economics", **Journal of Economic Issues**, vol. 31, no. 2, pp. 481-489.

Stanfield, J.R.-Wrenn, M. (2005) "John Kenneth Galbraith and Original Institutional Economics", **Journal of Post Keynesian Economics**, vol. 28, no. 1, pp. 25-45.

Swedberg, R. (2000) "Economic Sociology", E. F. Borgatta and R.J.V. Montgomery (Ed.), **Encyclopedia of Sociology**, New York, vol. 2, Macmillan Reference, pp. 731-741.

Swedberg, R. (2003) **Principles Of Economic Sociology**, Princeton and Oxford, Princeton University Press.

Sweezy, P.-Baran, P. (2007) **Tekelci Sermaye**, Çev. G. Akalın, İstanbul, Kalkedon Yayınları.

Teichgraeber, R. (1981) "Rethinking Das Adam Smith Problem", **Journal of British Studies**, vol. 20, no. 2, pp. 106-123.

Thompson, N. (2010) "Sosyalist Political Economy in an Age of Affluence: The Reception of J.K. Galbraith by the British Social-democratic Left in the 1950s and 1960s", **Twentieth Century British Histor**y, vol. 21, no. 1, pp. 50-79.

Ulusoy, R. (2010) "Kurumcu İktisat ve J.K. Galbraith", **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, cilt. 47, sayı. 542, ss. 63-80.

Veblen, T. (1898) "Why is Economics Not an Evolutionary Science", **The Quarterly Journal of Economics**, vol. 12, no. 4, pp. 373-397.

Veblen, T. (1900) "The Preconceptions of Economic Science III", **The Quarterly Journal of Economics**, vol. 14, no. 2, pp. 240-269.

Veblen, T. (2005) **Aylak Sınıfın Teorisi**, Çev. Z. Gültekin ve C. Atay, İstanbul, Babil Yayınları.

Veblen, T. (2006) **Conspicuous Consumption**, New York, Penguin Books.

Veblen, T. (2011) **Mühendisler ve Fiyat Sistemi**, Çev. B. Özçorlu, Ankara, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Yayınları.

Waller, W. (2008) "John Kenneth Galbraith: Culturel Theorist of Consumption and Power", **Journal of Economic Issues**, Vol. XLII, no. 1, pp. 13-24.

Williamson, O. E. (2000) "The New Institutional Economics: Taking Stock, Looking Ahead", **Journal of Economic Literature**, vol. 38, pp. 595-613.

Wilson, D.-William, D. (2006) "Das Adam Smith Problem: A Critical Realist Perspective", **JCR**, vol. 5, no. 2, pp. 251-272.

Yılmaz, F. (2002/2003) "İktisat ve Sosyoloji: Rakip Kardeşlerin Hâkimiyet Kavgası", **Toplum ve Bilim**, Kış 95, ss. 61-84.

Yılmaz, F. (2007) "Avrupa'da Kurumsal İktisat: G.M. Hodgson Örneği", E. Özveren (Der), **Kurumsal İktisat**, Ankara, İmge Kitabevi, ss. 93-142.

Yılmaz, F. (2009a) **Rasyonalite İktisat Özelinde Bir Tartışma**, İstanbul, Paradigma Yayıncılık.

Yılmaz, F. (2012) "İktisat, Kurumsal İktisat ve İktisat Sosyolojisi", **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları**, vol. 45, no. 1, ss. 1-17.

Yılmaz, S. (2009b) **John Kenneth Galbraith**, İstanbul, Kalkedon Yayınları.

Yonay, Y. P. (1998) **The Struggle over The Soul of Economics: Institutionalist and Neoclassical Economists In America Between The Wars**, Princeton, Princeton University Press.

Gözden Geçirilmiş 2. Basım

KARİYER PSİKOLOJİK DANIŞMANLIĞI KURAMLARI

Çocuk ve Ergenler İçin Kariyer Rehberliği Uygulamaları

Ragıp Özyürek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 707
Psikolojik Danışma No.: 36
ISBN: 978-605-133-608-4
© Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Eylül 2016

KARİYER PSİKOLOJİK DANIŞMANLIĞI KURAMLARI
Çocuk ve Ergenler için Kariyer Rehberliği Uygulamaları
Ragıp Özyürek

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özyürek, Ragıp.
KARİYER PSİKOLOJİK DANIŞMANLIĞI KURAMLARI - Çocuk ve Ergenler için Kariyer Rehberliği Uygulamaları / *Ragıp Özyürek*
Gözden Geçirilmiş 2. Basım, VIII + 276 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-608-4
1. Kariyer Psikolojik Danışmanlığı 2. Mesleki Rehberlik 3. Kariyer Rehberliği

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Bu kitap, ülkemizde çocuk ve ergenlerle çalışan psikolojik danışmanların kariyer psikolojik danışmanlığı uygulamalarını kolaylaştırmak amacıyla yazılmıştır. Kitap sayesinde, kariyer psikolojik danışmanlığı alanındaki temel kavramlar ile Holland ve Super'ın kuramlarını ayrıntılı ve uygulamaya dönük olarak inceleme fırsatı bulabilirsiniz. Bu iki kuramla ilgili kitapta tanıtılan grup ya da sınıf rehberliği programlarının birçoğunun okullardaki uygulaması, hem uygulama öğrencileri ve psikolojik danışmanlar hem de yazar tarafından yapılmıştır. Ayrıca, kitap okurlara, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kariyer psikolojik danışmanlığı alanyazınında bulunan önemli noktalar hakkında bilgilenme olanağı sunmaktadır.

Kitabın gelişim öyküsü uzundur. Yaklaşık olarak 2000 yılından itibaren, bu kitap önce ders notları şeklinde yazılmaya başlanmıştır. Ders notlarının gelişimi, ilk çalıştığım üniversite olan Çukurova Üniversitesi'nde 2009 yılına değin sürmüştür. Bu yıllardaki öğrencilerimin verdiği geribildirimler sayesinde kitabın gelişimi tamamlanmıştı. Son yıllarda da, ikinci çalıştığım üniversite olan Ege Üniversitesi öğrencilerinin geribildirimleri yönlendirici oldu. Okurlar, bu öğrencilerimin yıllar içerisinde vermiş oldukları geribildirimlerin etkilerini kitap içerisinde kolayca görebilirler. Örneğin, dersler sırasında ya da sınav sorularına verilen yanıtlarda anlaşılmayan noktalar olduğunu gördüğüm zamanlarda, bir sonraki yıl için geliştirmiş olduğum ders notlarında yeni açıklama, tablo ve şekiller oluşturmayı denedim. Gelen geribildirimleri sonrasında, yazılan konular daha kolay anlaşılır hale geldi ve yıllar içerisinde ülke çapında okunabilecek bir kitaba dönüştü. Bu katkılarından dolayı özellikle Çukurova Üniversitesi'ndeki ve sonra Ege Üniversitesi'ndeki tüm öğrencilerime teşekkürlerimi sunuyorum.

Ülkemizde kariyer psikolojik danışmanlığı alanında uzmanlaşmış kişilere duyulan gereksinimi birçok kişi kabul etmektedir. Ancak bu alanda yeterince eğitim almış kişileri bulmak zordur. Dolayısıyla, kitabın psikolojik danışma ve rehberlik eğitiminde hangi sınıf düzeyinde okutulacağı konusu

üzerinde de durulması yararlı olabilir. Bu amaçla şöyle bir soru sorulabilir: Lisans eğitimindeki kariyer psikolojik danışmanlığı alanındaki dersler ve uygulamalar hangi dönemlerde olmalı ve bunların sayısı ne kadar olmalıdır? Önerim, 6. ve 7. dönemlerde iki ayrı kuramsal, 7. ve 8. dönemlerde iki ayrı uygulama dersi olması şeklindedir. Kitapta tanıtılan *Kariyer Farkındalığı Geliştirme Programı* ve *Karakteristik Özelliklerle Mesleki Seçeneklerin Eşleştirilmesi Programıyla* ilgili uygulamalar okullarda yapılmalı ve bu uygulamalar diğer kişisel-sosyal gelişim uygulamaları (örneğin, duyguları tanıma, iletişim becerileri gibi psiko-eğitim programlarını uygulama) ve eğitsel gelişim uygulamaları (örneğin, verimli ders çalışma becerileri gibi psiko-eğitim programını uygulama) ile birlikte olmalıdır. Kariyer gelişimi uygulamaları, diğer iki gelişim alanındaki uygulamalardan ayrı tutulmamalıdır. Bu uygulamalar sırasında, kitapta tanıtılan kariyer psikolojik danışmanlığı alanındaki psikolojik testler de uygulanabilir.

Psikolojik danışma ve rehberlik bölümlerinden mezun olan psikolojik danışmanlar, iki kuramsal ders sayesinde ülkemizdeki bu uzman gereksiniminin hafifletilmesine hizmet edebilirler. Bu kitap ise özellikle birinci kuramsal derste okutulabilir ve her iki uygulama dersinde de yardımcı kaynak olarak kullanılabilir. Böylece, öğrencilerimizin geniş kuramsal bilgiler edinmiş olacaklarını ve okul psikolojik danışmanlığı çalışmalarında kariyer rehberlik uygulamalarını –kişisel-sosyal ve eğitsel gelişim uygulamalarıyla birlikte - daha yetkin biçimde yürütebileceklerini umuyorum.

Bu kitaba yalnızca öğrencilerimiz katkıda bulunmadılar. Kitabın sondan önceki nüshasını okuyarak, en kısıtlı zamanlarında geribildirimlerini benimle paylaşan değerli akademisyenler O. Y. Güneri, Y. Kağnıcı, D. Siyez ve T. Totan'a çok teşekkür etmek istiyorum. Onların geribildirimleri sayesinde bu kitabın geliştiğini belirtmek istiyorum. Ayrıca, geçen yıllar içerisinde kitapla ilgili okumalarımı yaparken, bölümleri yazarken ve sürekli yenilikler eklerken kendilerini ihmal ettiğim kızlarım Cansu ve Bilgesu ile değerli eşim Dilek için teşekkür etmenin de yeterli olmayacağını biliyorum.

Ragıp ÖZYÜREK
Ege Üniversitesi
Bornova Yerleşkesi İZMİR/2013

İÇİNDEKİLER

1. ANA BÖLÜM
KARİYER PSİKOLOJİK DANIŞMANLIĞI TEMEL KAVRAMLARI VE MESLEKİ YÖNELİM SORUNLARI İLE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. Bölüm
Kariyer Gelişimiyle İlgili Temel Kavramlar 3
Meslek Seçimi Süreciyle İlgili Kavramlar 3
Çalışma Ortamı İle İlgili Kavramlar 5

2. Bölüm
Bireysel Farklılıklarla İlgili Temel Kavramlar 9
Kişisel-Psikolojik Faktörler 10
Sosyo-Ekonomik Yapı ve Cinsiyet Faktörleri 35

3. Bölüm
Kariyer Müdahaleleri ve Uygulamaları ile İlgili Temel Kavramlar 49
Kariyer Müdahaleleri ve Uygulamaları 49

4. Bölüm
Türkiye'deki Mesleki Yönelim Sorunları ve Çözüm Önerileri 57
Kariyer Psikolojik Danışmanlığının Önemi 57
Ülkemizdeki Önemli Mesleki Yönelim Sorunları 61
Ülkemizdeki Önemli Mesleki Yönelim Sorunlarıyla İlgili Alanyazından Örnekler 67

2. ANA BÖLÜM
KARİYER PSİKOLOJİK DANIŞMANLIĞI KURAMLARI, TÜRKÇE PSİKOLOJİK TESTLER VE KARİYER REHBERLİĞİ UYGULAMALARI

5. Bölüm
Karakteristik Özellik ve Etmen Yaklaşımı ile John L. Holland'ın Tipoloji Kuramı 85
Karakteristik Özellik ve Etmen Yaklaşımı 86
John L. Holland'ın Tipoloji Kuramı 88
Kuramdaki Dört Sayıltı 92
Kuramın Temelindeki Önemli İlkeler 94
Tiplerin ve Çevrelerin Gelişimi ve Karakteristik Özellikleri 96
Diğer İkincil Sayıltılar ve Bunlardan Kariyer Psikolojik Danışması Sürecinde Nasıl Yararlanılacağı 103
Holland'ın Organizasyon Şemasının Mesleki Çevrelere Uygulanması 110
Holland'ın Kuramından Kariyer Psikolojik Danışması Sürecinde Nasıl Yararlanılabilir? 112
Holland'ın Kuramıyla İlgili Değerlendirmeler 112

6. Bölüm
Karakteristik Özellik-Etmen Yaklaşımı ve Holland'ın Kuramı ile İlgili Türkçe Psikolojik Testler ve Kariyer Rehberliği Uygulamaları 115
Karakteristik Özellik-Etmen Yaklaşımı ve Holland'ın Kuramıyla İlgili Türkçe Psikolojik Testler 116
Özellik-Etmen Yaklaşımı ve Holland'ın Kuramıyla İlgili Kariyer Rehberliği Uygulamaları 149

7. Bölüm
Donald Super'ın Yaşam Boyu Yaşam Alanı Kuramı 207
Kuramsal Önermeler 208
Üç Ana Parça: Yaşam Alanı, Yaşam Boyu ve Benlik Tasarımları 210
Yaşam Boyu ve Yaşam Alanı 212
Benlik Tasarımları 230
Kariyer Psikolojik Danışması Sürecindeki Uygulamalar 232
Yaşam Boyu Yaşam Alanı Kuramıyla İlgili Değerlendirmeler 236

8. Bölüm
Super'ın Yaşam Boyu Yaşam Alanı Kuramı ile İlgili Türkçe Psikolojik Testler ve Kariyer Rehberliği Uygulamaları..... 239
Super'ın Yaşam Döngüsü, Yaşam Alanı Kuramı ile İlgili Türkçe Psikolojik Testler 239
Super'ın Yaşam Döngüsü, Yaşam Alanı Kuramıyla İlgili Kariyer Rehberliği Uygulamaları 242

KAYNAKÇA 265

KAYNAKÇA

Acar, T. ve Öğretmen, T. (2012). Çok düzeyli istatistiksel yöntemler ile 2006 PISA fen bilimleri performansının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 37,* 178-189.

Arslan, M. ve Öztürk, A. (2001). Özel dershanelerin üniversite sınavını ilk girişte kazanamayan öğrencilere ÖSS'deki puan getirisi. *Eğitim Araştırmaları, 5,* 15-20.

Aşık, T. (2008). İlköğretimde yöneltme öneri formu uygulamasının öğrencilerin okul ve alan seçimlerine etkilerinin belirlenmesi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

American School Counselor Association. (2003). *The ASCA national model: A framework for school counseling programs.* Alexandria, VA: Yazar.

Atalay, F. (2010). Gençlik ve eğitim. *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Aralık 2010, s. 7.

Aydın, A., Erdağ, C. ve Taş, N. (2011). 2003-2006 PISA okuma becerileri sonuçlarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi: En başarılı beş ülke ve Türkiye. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11*, 651-673.

Bacanlı, F. ve Sürücü, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ebeveyne bağlanmaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 9,* 679-700.

Bacanlı, F., Özer, A. ve Sürücü, M. (2007, Ekim). Çocuklar için Kariyer Gelişim Ölçeği'nin faktör yapısı ve güvenirliği, IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Çeşme, İzmir.

Bahar, M. (2011). Anadolu meslek liselerinde 2002 OKS ve 2006 ÖSS-1 puanları arasındaki fark ve ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11*, 675-690.

Balkış, M. (2004a). Üniversite öğrencilerinin kişilik tipleri ile öğrenim gördükleri alanlar arasındaki ilişki. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16*, 26-38.

Balkış, M. (2004b). Adaptation of Self-Directed Search in Turkish culture. *Eurasian Journal of Educational Research. 17*, 54-63.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change**.** *Psychological Review*, *84*, 191-215.

Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bandura, A. (1997). Self-efficacy. The Exercise of Control. New York: W. H. Freeman and Company.

Başkent Üniversitesi (2003). *Adana'ya İlkleri Kazandıran Kadınlarımız*. "Gülseren Çayır. Adana'da İlk Kadın Otobüs Şoförü" s. 65-67. Başkent Üniversitesi Basın Yayın Birimi.

Baysal, B. (2011). PISA-2009 sınav sonuçları: Türkiye: Sondan üçüncülük. *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, *1243*, 7.

Bem, S. L. (1976) Yes: Probing the Promise of Androgyny. M. R. Walsh (Ed.), *The Psychology of Women: Ongoing Debates.* New Haven, CT.: Yale University Press.

Betz, N. E. (1989). Implications of the null environment hypothesis for women's career development and for counseling psychology. *The Counseling Psychologist, 17*, 136-144.

Betz, N. E. (1994). Self-concept theory in career development and counseling. *The Career Development Quarterly, 43*, 32-42.

Betz, N. E. ve Hackett, G. (1981).The relationship of career-related self-efficacy expectation to perceived career option in college women and men. *Journal of Counseling Psychology, 28*, 399-410.

Bogenç, A ve Kuzgun, Y. (1994). Kendine saygısı düşük ve yüksek olan bireylerin akademik benlik kavramı puanlarının karşılaştırılması. 1. Eğitim Bilimleri Kongresinde sunulmuş bildiri. 28-30 Nisan. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Bolles, R. N. (2005). *Paraşütünüz ne renk. İş arayanlar ve meslek değiştirenler için pratik el kitabı.* Ankara: Elma.

Brown, D. (2003). *Career information, career counseling, and career development* (8. baskı). Boston, MA: Allyn and Bacon.

Brown, D. ve Srebalus, D. J. (1988). *An introduction to the counseling profession.* NJ: Prentice Hall.

Brown, S. D. ve McPartland, E. B. (2005). Career interventions: Current status and future directions. W. B. Walsh ve M. L. Savickas (Editörler), *Handbook of Vocational Psychology. Theory, Research, and Practice* (s. 195-226). NJ: Lawrence Erlbaum Asso.

Brown, S. D., Ryan Krane, N. E., Brecheisen, J., Castelino, P., Budisin, I., Miller, M., ve Edens, L. (2003). Critical ingredients of career choice interventions: More analyses and new hypotheses. *Journal of Vocational Behavior,* 62,411-428.

Brown, S. T. ve Lent, R. W. (1996). A social cognitive framework for career choice counseling. *The Career Development Quarterly, 44*, 354-366.

Campbell, D. P. (1974). *Handbook for the Strong Vocational Interest Blank*. CA: Stanford University Press.

Canel, A. N. (2004). İlköğretim 5. ve 6. sınıflara yönelik mesleki grup rehberlik programı. Kulaksızoğlu, A. (Editör), *Örnek grup rehberlik programları* (s., 17-38). Ankara: Nobel.

Costa, P. T. ve McCrae, R. R. (1998). Six approaches to the explication of facet-level traits: examples from conscientiousness. *European Journal of Personality, 12,* 117-134.

Costa, P. T., McCrae, T. T. ve Holland, J. L. (1984). Personality and vocational interest in an adult sample. *Journal of Applied Psychology, 69,* 390-400.

Crites, J. O. (1999). Operational definitions of vocational interests. M. L. Savickas ve A. R. Spokane (Editörler), *Vocational Interests* (s. 163-170). California: Davies-Black.

Çakmakçı, N. (2012). Adaylar lise son sınıfta üniversite tercihi konusunda karar veriyor. *Hürriyet İK Eleman*, 03.06.2012, s.5.

Çalışkan Maya, İ. (2004). Sınavsız geçiş projesi'nin uygulanması ile birlikte meslek yüksekokul müdürlerinin karşılaştığı sorunlar. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Bildirileri, 6-9 Temmuz. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Çam, S. ve Aşık, T. (2010). İlköğretim yöneltme öneri formu uygulamasının öğrencilerin okul ve alan seçimlerine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19*, 71-84.

Çolakkadıoğlu, O. (2003). Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin Uyarlama Çalışması. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çolakkadıoğlu, O. (2010). Çatışma kuramına dayalı olarak geliştirilen karar verme beceri eğitimi grup uygulamalarının ergenlerin karar verme stillerine etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dahir, C. A. (2004). Supporting a nation of learners: The role of school counseling in educational reform. *Journal of Counseling and Development*, *82*, 344-353.

Dökmen, Z. Y. (1999). Bem Cinsiyet Rolü Envanteri Kadınsılık ve Erkeksilik Ölçekleri Türkçe formunun psikometrik özellikleri. *Kriz Dergisi, 7*, 27-40.

Dölek, N. (1996). Mesleki Rehberlik Semineri. Yayımlanmamış "Mesleki Karar Verme" Programı: Yazar.

Erdoğmuş, N. (2001). Üniversitelerdeki kariyer merkezlerinin faaliyetleri hakkında bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 1,* 131-142.

Erkan, S. (2001). *Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması*. Ankara: Nobel.

Erkan, S. (2006). *Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri* (8. baskı). Ankara: Pegem A Akademi.

Esen, Y. ve Bağlı, M. T. (2002). İlköğretim ders kitaplarındaki kadın ve erkek resimlerine ilişkin bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 35*, 143-154.

Eylen Özyurt, B. (2004). Cinsiyet. Y. Kuzgun & D. Deryakulu (Editörler), *Eğitimde Bireysel Farklılıklar,* (315-344). Ankara: Nobel Yayınevi.

Gottfredson, G. D. (1999). John Holland's contributions to vocational psychology: A review and evaluation. *Journal of Vocational Behavior, 55*, 15-40.

Gottfredson, G. D., ve Holland, J. L. (1989). Dictionary of Holland occupational codes (2. baskı). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Gökçe, S., Şeyhun, H. ve Şen, H. (2005). *Temel Yetenekler Testi 9-11 çalışma kitabı*. Ankara: MEB ÖERDHGM.

Güven, İ. (1998). Ahmet Rıza'nın kadın eğitimine ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 31*, 147-161.

Gysbers, N. C. ve Henderson, P. (2001). Comprehensive guidance and counseling programs: A rich history and a bright future. *Professional School Counseling, 4*, 246-256.

Habertürk Gazetesi (2009). İmam-hatip ve meslek liseliler. HT Üniversiteli eki, s. 7. 19 Mayıs 2009.

Hackett, G. and Betz, N. E. (1981). A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior, 18*, 326-339.

Hamamcı, Z. ve Hamurlu, K. (2005). Anne babaların meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik tutumları ve bilgi düzeylerinin çocuklarının mesleki karasızlıkları ile ilişkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10*, 55–69.

Hansen, J. C. (1984). The measurement of vocational interests: Issues and future directions. S. D. Brown ve R. W. Lent (Editörler), *Handbook of counseling psychology* (s. 99-136). New York: Wiley.

Hansen, J. C. (2005). Assessment of Interests. In S. D. Brown ve R. W. Lent (Editörler), *career development and counseling. Putting theory and research to work* (s. 281–304). NJ: John Wiley and Sons.

Hatipoğlu, H. (2010). Okullarda Yürütülen Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamalarının Belirlenmesi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Herr ve Cramer, 1996). Career Guidance and Counseling through the Life Span. Systematic Approaches (5. baskı(. NY: Harper Collins.

Herr, E. L., Cramer, S. H. & Niles, S. G. (2004). *Career guidance and counseling. Through the lifespan, systematic approaches* (6. baskı). Boston: Pearson Education.

Herring, R. D. (1998). Career Counseling in Schools. Multicultural and Developmental Perspectives. VA: American Counseling Association.

Holland, J. L. (1973). *Making Vocational Choices: A theory of careers.* Englewood Cliffs, NJ: Prenctice Hall.

Holland, J. L. (1987a). Current status of Holland's theory of careers: Another perspective. *Career Development Quarterly, 36*, 24-30.

Holland, J. L. (1987b). Some speculation about the investigation of person-environment transactions. *Journal of Vocational Behavior, 31*, 337-340.

Holland, J. L. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments* (3. baskı). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Holland, J. L., Johnston, J. A., ve Asama, N. F. (1993). The Vocational Identity scale: A diagnostic and treatment tool. *Journal of Career Assessment, 1*, 1–12.

Holland, J. L., Magoon, T. M. & Spokane, A. R. (1981). Counseling psychology: Career interventions, research and theory. *Annual Review Psychology, 32*, 279-305.

Hughes, C. ve Thomas, T. (2006). Adapting the Career Development Inventory-Australia for cross-cultural research. *Journal of Vocational Behavior, 69*, 276-288.

Işık, E. (2010). Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi Temelli Bir Grup Müdahalesinin Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Kararı Yetkinlik ve Mesleki Sonuç Beklenti Düzeylerine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnan, Ş. (2006). Kariyer Eğilim Envanterinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, A. (2011). Kariyer danışmanlığında değerlendirme. B. Yeşilyaprak. (Ed.). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı. Kuramdan uygulamaya* (405-457). Ankara: Pegem Akademi.

Kepçeoğlu, M. (1990). Mesleğe Yönelme ve Mesleki Yönelim Envanteri. Samsun: Sönmez Matbaası.

Kırdök, O. (2010). Bilişsel Bilgiyi İşleme Yaklaşımına Göre Geliştirilen Mesleki Karar Verme Programının Sınanması. Yayımlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koca, G. (2011). *Hürriyet Gazetesi, İK Eki, 30.10.2011,* s.8. İstanbul.

Koç, N. (1978). Liselerde öğrencilerin akademik başarılarının değerlendirilmesi uygulamalarının etkinliğine ilişkin bir araştırma. *Eğitim ve Bilim,* 14, 28-36. Bu makale, http://www.egitim.aku.edu.tr/nkoc.htm. adresinden 09.08.2011 tarihinde indirildi.

Koç, N. (1994). Kuder Tercih Envanteri – Kişisel Form'un teknik niteliklerine ilişkin bir araştırma. *Eğitim ve Bilim, 93,* 59-71.

Korkut, F. (2007). Psikolojik danışmanların mesleki rehberlik ve psikolojik danışmanlık ile ilgili düşünceleri ve uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32*, 187-197.

Korkut, F. Acar, T., Demir, Y., Haskan, Ö. Kabalcı, T., Karakuş, G., Kılınç, F., Kutsal, D., Pekin, İ. M. ve Turhan, E. (2007). Mesleki Rehberlik/Kariyer Danışmanlığında Kart Sıralama Tekniği: Mesleki Değerler İle İlgili Bir Çalışma. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10*, 53-70.

Köksal, A. (2011). TBD'nin 40. yılında ÖSYM, Ünal Yarımağan ve arkadaşları. *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, 1242, 19.

Krumboltz, J. D. (1996). A learning theory of career counseling. Mark L. Savickas ve W. Bruce Walsh (Editörler), *Handbook of career counseling theory and practice* (s. 55-80) Palo Alto, CA: Davies-Black.

Kulaksızoğlu, A. (2003). *Kişisel gelişim uygulamaları.* Ankara: Nobel.

Kulaksızoğlu, A. (2004). Mesleğe ve okula yöneltme amaçlı bir grup rehberlik programı. A. Kulaksızoğlu (Ed.), *Örnek Grup Rehberlik Programları* (51-83). Ankara: Nobel.

Kutlu, Ö. ve Karakaya, İ. (2003). Ortaöğretim kurumları öğrenci seçme ve yerleştirme sınavının faktör yapısına ve yordama gücüne ilişkin bir araştırma. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 4*, 209-223.

Kuzgun, Y. (1989). *Kendini Değerlendirme Envanteri*. Ankara: ÖSYM.

Kuzgun, Y. (1996). *Akademik Benlik Kavramı Ölçeği*. İstanbul: MEB Yayınları.

Kuzgun, Y. (1997). *Grup Rehberliği El Kitabı*. Ankara: T. C. MEB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı. Kuramlar, Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuzgun, Y. (2003). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş*. Ankara: Nobel.

Kuzgun, Y. (2006). *Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı* (2. Baskı). Ankara: Nobel.

Kuzgun, Y. (2009). *Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı* (3. Baskı). Ankara: Nobel.

Kuzgun, Y. ve Bacanlı, F. (1996). *Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı*. Ankara: MEB. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayını.

Kuzgun, Y., Bozgeyikli, H. ve Timur, B. (2010). *BİLDEMER Ortaöğretim. Bilgisayar Destekli Meslek Rehberliği.* Ankara: Nodel.

Kuzgun, Y. ve Sevim, S. A. (2004). Kadınların çalışmasına karşı tutum ve dini yönelim arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37,* 14-27.

Lauver, P. J. ve Jones, R. M. (1991). Factors associated with perceived career options in American Indian, White, and Hispanic rural high school students. *Journal of Counseling Psychology*, *38*, 159-166.

Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior, 45*, 79-122.

Lent, W. L., Brown, S. D. ve Hackett, G. (1996). Career development from a social cognitive perspective. Duane Brown, Linda Brooks ve Arkadaşları (Editörler), *Career choice and development*. (Üçüncü baskı, s. 373-512) San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Lent, R. W., Brown, S. D. ve Larkin, K. C. (1984). Relation of self-efficacy expectations to academic achievement and persistence. *Journal of Counseling Psychology, 31*, 356-362.

Matsui, T., Ikeda, H. ve Ohnishi, R. (1989). Relations of sex-typed socialization to career self-efficacy expectations of college students. *Journal of Vocational Behavior, 35*, 1-16.

Matsui, T., Matsui, K. ve Ohnishi, R. (1990). Mechanism underlying math self-efficacy learning of college students. *Journal of Vocational Behavior, 37*, 225-238.

Matsui, T. ve Tsukamoto, S. (1991). Relation between career self-efficacy measures based on occupational titles and Holland codes and model enviroments: A methodological contribution. *Journal of Vocational Behavior, 38*, 78-91.

MEB (2002a). *Rehberlik etkinlikleri. Orta öğretim kurumları sınıf öğretmenleri için dokuzuncu sınıf rehberlik programı öğretmen el kitabı.* Ankara: MEB, ÖERDHGM.

MEB (2002b). *Rehberlik etkinlikleri. Orta öğretim kurumları sınıf öğretmenleri için onuncu sınıf rehberlik programı öğretmen el kitabı.* Ankara: MEB, ÖERDHGM.

MEB (2002c). *Rehberlik etkinlikleri. Orta öğretim kurumları sınıf öğretmenleri için onbirinci sınıf rehberlik programı öğretmen el kitabı.* Ankara: MEB, ÖERDHGM.

MEB ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (1998). *Mesleki ve teknik öğretim kurumları ve meslekler rehberi*. Istanbul: MEB Basımevi.

Miser, R. (1997). Halk Eğitim Merkezlerinin kadınlara yönelik kurslarında program önceliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 30*, 101-113.

Myrick, R. D. (1997). *Developmental guidance and counseling: A practical approach* (3. baskı). Minneapolis, MN: Educational Media Corporation.

National Career Development Association (2009). Career Development Competencies. http://associationdatabase.com/aws/NCDA/pt/sp/ Home_Page adresinden 09.10.2009 tarihinde indirildi.

Nazlı, S. (2005). Kapsamlı gelişimsel rehberlik ve psikolojik danışma programları. Ankara: Anı.

Neukrug, E. (2003). E*xperiencing the world of the counselor. A workbook for counselor educators and students* (2 baskı). Australia: Thomson and Brooks/Cole.

Nevill, D. D. ve Calvert, P. D. (1996). Career assessment and the salience inventory. *Journal of Career Assessment, 4*, 399-412.

Nevill, D. D. ve Kruse, S. J. (1996). Career assessment and the values scale. *Journal of Career Assessment, 4*, 383-397.

Niles, S.G. (2003). Career counselors confront a critical crossroad: A vision of the future *The Career Development Quarterly*. *52*, 70-77.

Osipow, S. H., & Fitzgerald, L. (1996). *Theories of career development* (4. baskı). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (1999). *Öğrenci seçme sınavı kılavuzu* Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi.

Özoğlu, S. Ç. (1983). *Kuder İlgi Alanları Tercihi Envanteri Mesleki Form CH El Kitabı*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Özütürk, E. (2005). Küresel İlgi Envanterinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özyürek, R. (1995). Fen Bilimleri Alanını Seçen Öğrencilerin Kariyer Yetkinlik Beklentisi ile Kariyer Seçenekleri Zenginliği ve Üniversiteye Giriş Sınavlarındaki Performansları Arasındaki İlişkiler. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özyürek, R. (2001). Global kariyer yetkinlik beklentisi ölçümü ve meslek danışmanlığı uygulamalarında kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *28*, 557-571.

Özyürek, R. (2002a). Kız ve erkek on birinci sınıf öğrencilerinin kariyer yetkinlik beklentisi, kariyer seçenekleri zenginliği, akademik performans ve yetenekleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *17*, 19-32.

Özyürek, R. (2008). Türkiye'deki Eğitim ve Sınavla Yerleştirme Sistemine Göre Yönlendirme. R. Özyürek (Editör), *Kariyer yolculuğu,* (161-185). Ankara: Ses Reklam.

Özyürek, R. (2009a). Kariyer psikolojik danışması süreci ve ilgi envanterlerinin profillerini yorumlama becerileri. F. Korkut-Owen, R. Özyürek, & D. Owen (Editörler), *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: Meslekleşme sürecinde ilerlemeler, Cilt 2,* (51-81). Ankara: Nobel Yayınevi.

Özyürek, R. (2009b). Türkiye'deki eğitim ve sınavla yerleştirme sistemine göre yönlendirme. R. Özyürek (Ed.), *Kariyer yolculuğu,* (161-185). Ankara: Ses Reklam.

Özyürek, R. ve Kılıç-Atıcı, M. (2002). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi kararlarında kendilerine yardım eden kaynakların belirlenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 17*, 33-42.

Pişkin, M. (2012). Kariyer Gelişim Sürecini Etkileyen Faktörler. Binnur Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı. Kuramdan Uygulamaya*. (Üçüncü baskı, s. 43-78) Ankara: Pegem Akademi.

Prediger, D. J. (1982). Dimensions underlying Holland's hexagon: Missing link between interest and occupations. *Journal of Vocational Behavior, 21*, 259-287.

Prediger, D. J. (1998). Is the profile level relevant to career counseling? *Journal of Counseling Psychology, 45,* 204-211.

Prediger, D. J. (1999a). Integrating interests and abilities for career exploration. M. L. Savickas ve A. R. Spokane (Editörler), *Vocational interests. Meaning, measurement, and counseling use* (s. 257-276). Palo Alto CA: Davies-Black.

Prediger, D. J. (1999b). Basic structure of work-relevant abilities. *Journal of Counseling Psychology, 46*, 173-184.

Radikal Gazetesi (2009). Türkiye Kadınsız Gelişiyor. 6 Ekim 2009, s. 3. (Behzat Miser ve Umay Aktaş Salman tarafından yazılan haber).

Radikal Gazetesi (2010). Türkler'in % 59'u azami ilkokul mezunu. 13 Ekim 2010, s. 13.

Rounds, J., ve Armstrong, P. I. (2005). Assessment of needs and values. S. D. Brown ve R. W. Lent (Editörler), *Career development and counseling: Putting theory and research to work* (s. 305-329). Hoboken, NJ: Wiley.

Rounds, J. B., Jr. ve Tinsley, H. E. A. (1984). Diagnosis and treatment of vocational problems. S. D. Brown ve R. W. Lent (Editörler), *Handbook of counseling psychology* (s., 137-177). New York: Wiley.

Ryan Krane, N. E. ve Tirre, W. C. (2005). Ability Assessment in Career Counseling. S. D. Brown ve R. W. Lent (Editörler), *Career development and counseling. Putting theory and research to work* (s. 330–352). NJ: John Wiley and Sons.

Salomone, P. (1996). Tracing Super's theory of vocational development: a 40-Year retrospective. *Journal of Career Development, 22,* 167-184.

Savickas, M. L. (1994a). Donald Edwin Super: The career of a planful Explorer. *The Career Development Quarterly, 43*, 4-24.

Savickas, M. L. (1994b). Measuring career development: Current status and future directions. *The Career Development Quarterly, 43*, 54-62.

Schulheiss, G. B. ve Stead, D. E. P. (2004). Childhood career development scale: Scale construction and psychometric properties. *Journal of Career Assessment, 12*, 113-134.

Selçuk, Z. ve Güner, N. (2003). *Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Sharf, R. S. (2002). *Applying career development theory to counseling* (3. baskı). California: Brooks/Cole.

Sharf, R. S. (2014). *Psikoterapi ve psikolojik danışma kuramları. Kavramlar ve örnek olaylar.* (Çev. Ed. N. Voltan Acar). Ankara: Nobel.

Shaukat, N., Hussain, M. A. ve Baig, T. (1990). A study of the validity of Holland's theory in a non-Western culture. *Journal of Vocational Behavior, 36,* 132-146.

Sevinç, B. (2001). Meslek yüksek okullarının eğitim sistemimizdeki yeri ve sayısal gelişmeler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 34,* 139-148.

Smart, J. C. (1985). Holland environments as reinforcements systems. *Research in Higher Education, 23,* 279-292.

Sönmez, A. (1998). *İlköğretim Öğrencileri için İlköğretim Sonrası Eğitim Seçenekleri.* Istanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Sönmez, M. (2008). Türkiye'de mesleki ve teknik örgün eğitimin sorunları ve yeniden yapılandırılma zorunluluğu. *Eğitim ve Bilim, 33*, 71-84.

Sönmez, V. (2000). Üniversite giriş sınavları üzerine bir deneme. *Eğitim Araştırmaları, Ekim,* 70-74.

Spokane, A. R. (1991). *Career Intervention*. New Jersey: Prentice-Hall.

Spokane, A. R. (1996). Holland's Theory. D. Brown, L. Brooks ve arkadaşları (Editörler), *Career choice and development* (3. baskı, sf. 33-73). California: Jossey-Bass.

Spokane, A. R. ve Cruza-Guet, M. C. (2005). Holland's Theory of Vocational Personalities in Work Environments. S. D. Brown ve R. W. Lent (Editörler), *Career development and counseling. Putting theory and research to work* (s. 24–41). NJ: John Wiley ve Sons.

Spokane, A. R., Luchetta, E. J. ve Richwine, M. H. (2002). Holland's Theory of Personalities Work Environments. D. Brown, L. Brooks ve arkadaşları (Editörler), *Career choice and development* (Dördüncü baskı, sf. 373-426). California: Jossey-Bass.

Sürücü, M. (2005). Liseli öğrencilerin mesleki olgunluk ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.

Super, D. E. (1995). Values: Their nature, assessment, and practical use. In D. E. Super & B. Sverko (Editörler), *Life roles, values, and careers: International findings of the work importance study* (s. 54–61). San Francisco: Jossey-Bass.

Super, D. E., Osborn, W. L., Walsh, D. J., Brown, D. B. ve Niles, S. G. (1992). Developmental career assessment and counseling: The C-DAC Model. *Journal of Counseling and Development*, *71*, 74-80.

Super, D. E., Savickas, M. L. ve Super, C. M. (1996). The life-span, life-space approach to careers. D. Brown, L. Brooks ve arkadaşları (Editörler), *Career choice and development* (Üçüncü baskı, s. 121-178). California: Jossey-Bass.

Sverko, B. (1995). The structure and hierarchy of values viewed cross-nationally. D. E. Super ve B. Sverko (Editörler), *Life roles, values, and careers: International Findings Of The Work Importance Study* (s. 225–240). San Francisco: Jossey-Bass.

Swanson, J. L. (1995). The process and outcome of career counseling. W. B. Walsh ve S. H. Osipow (Editörler), *Handbook of vocational psychology, Theory, Research, and Practice* (s., 217-259). İkinci baskı. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Şahin,S., Uz Baş, A., Şahin Fırat, N. ve Sucuoğlu, H. (2012). İlköğretim okulu öğrencileri ile öğretmenlerinin ortaöğretime geçiş sistemine ilişkin görüşleri. *International Journal of Human Sciences [Online]. 2*, 847-878.

Şen, H., Şeyhun, H., Gökçe, S. ve Doğru, Y. (2001). *Temel Kabiliyetler Testi 7-11 uyarlama çalışması el kitabı.* Ankara: MEB ÖERDHGM.

Şeyhun, H., Gökçe, S. ve Şen, H. (2003). *Temel Yetenekler Testi 6-8 el kitabı.* Ankara: MEB ÖERDHGM.

Tan, H. (1972). Gazete Haberleri Testi. Geliştirilmesi ve Standardizasyonu. Ankara: TUBİTAK.

Tezbaşaran, A. A. (1991). Yükseköğretime öğrenci seçme ve yerleştirme sisteminde 1987 yılında yapılan değişiklikler üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tezbaşaran, A. A. (1993). ÖYS'ye katılan adayların tercihlerindeki değişmeler: 1987 öncesi ve sonrası. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9,* 203-224.

Tracey, T. J. G. (2002). Personal Globe Inventory: Measurement of the spherical model of interests and competence beliefs. [*Monograph*]. *Journal of Vocational Behavior, 60*, 113-172.

Tracey, T. J. G. ve Ward, C. C. (1998). The structure of children's interests and competence perceptions. *Journal of Counseling Psychology*, *45*, 290-303.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (Tarihsiz). İş Danışmanı El Kitabı. Yazar.

Usluer, E. (1998). *Grup Rehberliği Programı. Meslek İnceleme Kılavuzu*. Ankara: MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Uzun, N. B., Gelbal, S. ve Öğretmen, T. (2010). TIMSS-R fen başarısı ve duyuşsal özellikler arasındaki ilişkinin modellenmesi ve modelin cinsiyetler bakımından karşılaştırılması. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi, 18,* 531-544.

Ültanır, E. (2005). Kariyer rehberliği ve kariyer danışmanlığı açısından Federal Almanya ve Türkiye'deki hizmetler. *Millî Eğitim*, 167, (http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/167/index3-ultanir.htm; 29.10.2010 tarihinde erişim).

Weinrach, S. G. (1996). The psychological and vocational interest patterns of Donald Super and John Holland. *Journal of Counseling and Development, 75*, 5-16.

Yayla, A. ve Bacanlı, F. (2011). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *İlköğretim Online, 10,* 1148-1159.

Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde rehberlik hizmetleri.* Ankara: Nobel.

Yeşilyaprak, B. (2008). Özellik-faktör ve Holland'ın kuramları. R. Özyürek (Ed.), *Kariyer yolculuğu* (s. 71-97). Ankara: Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı.

Yıldırım, E. (2001). Akademik liselerdeki alan türlerine uygun olan ABKÖ altölçeklerinin Holland'ın altıgen modelinden yararlanılarak belirlenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, S. ve Yıldırım, H. H. (2013). TIMSS ve TIMSS matematik testlerine genel bir bakış. *Eğitimci Dergisi, 19,* 17-20.

Yılmaz, M. T. (2004). Okullardaki mesleki rehberlik uygulamalarında iki temel sorun: Öğrencilerin alan/bölümlere yönelik "Mesleki Benlik Tasarımları"nın oluşumuna okul ortamının etkisi üzerine bir inceleme. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda sunulmuş bildiri. 6-9 Temmuz. İnönü Üniversitesi, Malatya.

Zunker, V. G. (2006). *Career counseling. A holistic approach* (7. baskı). Australia. Thomson.

Zytowski, D. G. (1994). A Super contribution to vocational theory: Work values. *The Career Development Quarterly, 43*, 25-32.

4. Basım

KARŞILAŞTIRMALI EĞİTİM YÖNETİMİ

PISA'da Başarılı Ülkelerin Eğitim Sistemleri

Editör
Prof. Dr. Ayşen Bakioğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 631
Eğitim No.: 130
ISBN : 978-605-133-533-9
© 4. Basım, Aralık 2016

KARŞILAŞTIRMALI EĞİTİM YÖNETİMİ / PISA'da Başarılı Ülkelerin Eğtim Sistemleri

Editör: Prof. Dr. Ayşen Bakioğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Osmanlı Mücellit Matbaacılık Sertifika No.: 29041
Plastikçiler Sitesi 1536 Sokak No.: 40 Yenimahalle / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen.
KARŞILAŞTIRMALI EĞİTİM YÖNETİMİ / PISA'da Başarılı Ülkelerin Eğitim Sistemleri */ Ayşen Bakioğlu*
1. Basım, X + 326 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-533-9
1. Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi (Comparative Educational Management) 2. PISA Sınavları (PISA Exam)
3. Uluslararası Sınavlar (International Exams) 4. Eğitim Yönetimi (Educational Management)
5.PISA'da Başarılı Ülkeler (High Achieving Countries in PISA)

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Kısa zamanda dördüncü baskısını yapan bu çalışma Ülkemizde önemli bir boşluğu doldurduğu düşüncesine yol açmaktadır. Eğitim Yönetimi konusunda birçok çalışma yapılmasına rağmen, uluslararası sınavlar bağlamında başarılı olan ülkelerin sistemlerini inceleyen çalışmalara pek rastlayamamaktayız. Çeşitli eleştirilere uğrasa da yaş ölçüt alınarak yapılan uluslararası sınavlar öğrencilerin okuma, yazma, soyut düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, eleştirel düşünme, üretme bilgi ve becerilerini ölçmek ve detaylı raporlar hazırlayarak yine ülkelerin Eğitim Bakanlıklarının kullanımınadüşünmesine sunma gibi işlevleri yerine getirmektedir. Örneğin, PISA projesi, OECD'ye üye ülkelerdeki 15 yaş grubu öğrencilerin zorunlu eğitim sonunda, katılacakları bilgi toplumunda karşılaşabilecekleri durumlara ne ölçüde hazırlıklı olarak yetiştirildiklerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir (Yee, Lange ve Schmidt, 2006)[1]. Ölçülmeye çalışılan nitelik; öğrencilerin okulda sunulan müfredattaki konuları ne derecede öğrendikleri değil, sahip oldukları bilgi ve becerileri gerçek hayatta karşılaşabilecekleri durumlarda kullanabilme yetenekleri, düşüncelerini analiz etme, akıl yürütme ve okulda öğrendikleri fen ve matematik kavramlarını kullanarak etkin bir iletişim kurma becerisine sahip olup olmadıklarıdır (EARGED, 2005).[2] Çin (Şanghay), Güney Kore, Finlandiya, Singapur, Kanada, Yeni Zelanda, Japonya, İngiltere PISA sınavlarında en üst puanlar alan ülkeler olmaktadır (OECD, 2010).[3] Sınavların geçerlik güvenirliği, kültürel farklılıklar, çeviri sorunları vb. gerekçelerle eleştirilse bile bu tür sınavlarda başarı elde etmenin tesadüfe bağlı olmadığı açıktır. Uluslararası değerlendirmeler, ülkelere diğer ülkelerle karşılaştırıldıklarında nerede olduklarını göstermeleri bakımından önemli araçlardır. Artık herhangi bir ülkenin, vatandaşlarına resmî eğitim imkânı sunmadan ve bu sunulan eğitimin kalitesini ulusal değerlendirmelerle ya da uluslararası sınavlarla test etmeden kendini iyi bir toplum yetiş-

---

1 Yee, P.L., Lange, J.D., Schmidt, W. (2006, August). *What are PISA and TIMMS? What do they tell us?* Panel presented at International Congress of Mathematicians, Madrid, Spain. http://www.icm 2006.org/ proceedings/Vol_III/contents/ICM_Vol_3_80.pdf, adresinden edinilmiştir.

2 EARGED (2005) PISA 2003 projesi ulusal nihai rapor. Millî Eğitim Basımevi, Ankara

3 OECD. (2010). PISA 2009 Results: Executive Summary.

tiren bir devlet olarak tanımlamayabilmesi imkânsızdır (Kamens ve McNeely, 2010).[4] Son yapılan PISA uygulamasına da OECD üyesi olmayan birçok ülkenin katılması ve kendi eğitim sistemlerini diğer ülkelerle karşılaştırmak istemeleri bunu göstermektedir. Örneğin, 2000, 2003, 2006 ve 2009 yıllarında yapılan PISA sınavlarında Finli öğrenciler her alanda tutarlılık göstererek yüksek başarı elde etmişlerdir. Bu kitap, ortak sınavlarda başarı gösteren ve sıralamada en üstlerde yer alan ülkelerin Eğitim Yönetimi sistemlerini, çeşitli ortak başlıklar altında incelemeyi ve ülkemiz için öneriler sunmayı amaçlamıştır. Kitabın ortaya çıkmasında ortak yazarlarımızın katkıları olmuştur. Önerilerimi, yorumlarımı ve yönlendirmelerimi yerine getirmek için hayli çaba sarf ettiklerinden dolayı kendilerine teşekkür eder, ileride eğitim sistemine hem teori hem uygulamada pek çok yararları olacağı inancımdan duyduğum sevinci paylaşmak isterim. Kitabın ortaya çıkmasında büyük emekleri geçen, Mehmet Özcan, Resul Baltacı, Gültekin Göçmen, Sibel Elverici, İlknur Altay Gökmen, Nilüfer Ülker'e, Dilek Pekince'ye ve kaynaklarda yardımcı olan Ar. Gör. Mustafa Dervişoğulları'na teşekkür ederim. Ayrıca çeşitli olumlu görüşlerini göndererek, kitabı öğrencilerine önerdiklerini ve çok yararlandıklarını bildiren akademisyen meslektaşlarıma katkı ve eleştirilerini beklediğimi ifade ederek teşekkürlerimi sunarım. Nobel Akademik yayıncılığın emeği geçen bütün çalışanlarına başta Sayın Nevzat ARGUN olmak üzere teşekkürü zevkli bir görev sayıyorum. Eğitim camiamıza, Bakanlık, YÖK'ten en ücra köşedeki ana sınıfına kadar eğitimde kaliteye ilişkin yararlı önerilerle dolu olduğuna inandığımız bu çalışmanın ülkemiz eğitim sistemine katkılar getirmesi en büyük dileğimizdir.

Kasım 2016
Prof. Dr. Ayşen Bakioğlu

[4] Kamens, D.H., McNeely (2010) Globalization and the growth of international testing and national assessment. *Comparative Education Review*, 54(1), s.5-25.

İÇİNDEKİLER

ÇİN (ŞANGHAY) EĞİTİM SİSTEMİ
Ayşen Bakioğlu & Mehmet Özcan 1
Genel Durum 1
Çin Eğitim Sistemine Giriş 4
Eğitim Yönetimi 5
Eğitim Sistemine Yön Veren Temel İlkeler 6
Öğretim Programı 9
Eğitim Denetimi Sistemi 11
Eğitimin Finansmanı 11
Eğitim Sisteminin Yapısı/Kademelendirilmesi 12
Okul Öncesi Eğitim 15
Zorunlu Eğitim 16
Ortaöğretim 19
Liselerle İlgili Bazı Özellikler 21
Yükseköğretim 22
Özel/Yetişkin Eğitimi 25
Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimi 26
Hizmet Öncesi Eğitim 26
Hizmet İçi Eğitim 27
Ülkenin Eğitim Vizyonu 29
Sonuç ve Öneriler 30
Kaynaklar 40

GÜNEY KORE EĞİTİM SİSTEMİ
Ayşen Bakioğlu & Resul Baltacı 43
Genel Durum 43
Güney Kore Eğitim Sistemine Giriş 46
Eğitim Yönetimi 46
Eğitime Yön Veren Temel İlkeler 48
Öğretim Programı 54
Eğitimin Finansmanı 57
Eğitim Sisteminin Yapısı/Kademelendirilmesi 61
Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimi 71
Hizmet Öncesi Eğitim 72
Hizmet İçi Eğitim 74
Öğretmen Örgütleri 74

Öğretmen Performans Değerlendirme....75
Ülkenin Eğitim Vizyonu....75
Sonuç ve Öneriler....78
Kaynaklar....84

FİNLANDİYA EĞİTİM SİSTEMİ
Ayşen Bakioğlu & Sibel Elverici....89
Genel Durum....89
Finlandiya Eğitim Sistemine Giriş....91
Eğitim Yönetimi....94
Eğitime Yön Veren Temel İlkeler....98
Öğretim Programı....99
Eğitim Denetim Sistemi....100
Eğitimin Finansmanı....101
Eğitim Sisteminin Yapısı/Kademelendirilmesi....103
Okul Öncesi Eğitim....103
Zorunlu Tam Zamanlı Öğretim Safhaları....104
İkinci Kademe Eğitimi ve Ortaöğretim İkinci Kademe Sonrası Eğitim....105
Yükseköğretim....106
Yetişkin Eğitim Ve Öğretimi....107
Özel Eğitim....108
Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimi....113
Ülkenin Eğitim Vizyonu....119
Sonuç ve Öneriler....120
Kaynaklar....124

SİNGAPUR EĞİTİM SİSTEMİ
Ayşen Bakioğlu & Gültekin Göçmen....127
Genel Durum....127
Singapur Eğitim Sistemine Giriş....129
PISA ve Singapur....132
Eğitim Yönetimi....135
Eğitime Yön Veren Temel İlkeler....136
Öğretim Programı....137
Kalite Sistemi....140
Okul Mükemmellik Modeli....140
Eğitimin Finansmanı....141
Eğitim Sisteminin Yapısı/Kademelendirilmesi....143
Okul Öncesi Eğitim....144
İlköğretim....144
Ortaöğretim....146
Üniversite Öncesi Programlar....147
Teknik Eğitim....147
Politeknik Okullar....147
Üniversiteler....147
Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimi....149

Ülkenin Eğitim Vizyonu 151
Sonuç ve Öneriler 152
Kaynaklar 155

KANADA EĞİTİM SİSTEMİ
Ayşen Bakioğlu & Dilek Pekince 157
Genel Durum....157
Kanada Eğitim Sistemine Giriş 158
Eğitim Yönetimi....159
Eğitime Yön Veren Temel İlkeler....161
Bütün Eğitim Sistemi Reformu....161
Neoliberal Eğitim Politikaları 163
Hesap Verebilirlik....164
Göçmen Politikası ve Çok Kültürlü Eğitim 166
Kalite Temin/Denetim Sistemi 168
Eğitimin Finansmanı....172
Eğitim Sisteminin Yapısı/Kademelendirilmesi....173
Okul Öncesi (Erken Çocukluk) Eğitimi....174
İlköğretim ve Ortaöğretim 175
Yükseköğretim 176
Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimi 177
Hizmet Öncesi Eğitim....180
Göreve Başlama ve Hizmet İçi Eğitim 182
Sisteme Yönelik Eleştiriler....185
Ülkenin Eğitim Vizyonu 186
Sonuç ve Öneriler 187
Kaynaklar 189

YENİ ZELANDA EĞİTİM SİSTEMİ
Ayşen Bakioğlu & Dilek Pekince 197
Genel Durum....197
Yeni Zelanda Eğitim Sistemine Giriş....199
Eğitim Yönetimi....200
Eğitime Yön Veren Temel İlkeler....202
Neoliberalizm-Vatanseverlik-Bilgi Ekonomisi 203
Okula Dayalı Yönetim 205
Kalite Temin/Denetim Sistemi 209
Müfredat ve İçerik Kontrolü 210
Değerlendirme....212
Eğitimin Finansmanı....213
Eğitim Sisteminin Yapısı/Kademelendirilmesi....216
Okul Öncesi (Erken Çocukluk Eğitimi)....216
İlköğretim ve Ortaöğretim 217
Yükseköğretim 218
Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimi 221
Hizmet Öncesi Eğitim....224

Öğretmenlerin Göreve Başlamaları 226
Sisteme Yönelik Eleştiriler....230
Ülkenin Eğitim Vizyonu....232
Sonuç ve Öneriler 234
Kaynaklar 238

JAPONYA EĞİTİM SİSTEMİ
Ayşen Bakioğlu & İlknur Altay Gökmen....243
Japonya Eğitim Sistemine Giriş 245
Eğitim Yönetimi....247
Ulusal Eğitim Yönetimi: Millî Eğitim Bakanlığı (Mext)....248
İl Eğitim Yönetimi....248
İlçe Eğitim Yönetimi 248
Eğitim Politikaları ve Reformlar 250
Eğitime Yön Veren Temel İlkeler....253
Öğretim Programı 253
Kalite Temin/Denetim Sistemi 255
Eğitimin Finansmanı....258
Eğitim Sisteminin Yapısı/Kademelendirilmesi....262
Okul Öncesi Eğitim....264
İlköğretim ve Ortaöğretim....264
Özel Eğitim....272
Yükseköğretim 273
Üniversiteler ve Enstitüler 274
Yüksekokullar (Kolejler) 275
Teknoloji Yüksekokulları (Teknoloji Kolejleri) 275
Yaşam Boyu Öğrenme 277
Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimi 278
Ülkenin Eğitim Vizyonu....282
Sonuç ve Öneriler 283
Kaynaklar 286

İNGİLTERE EĞİTİM SİSTEMİ
Ayşen Bakioğlu & Nilüfer Ülker....289
Genel Durum....289
İngiltere Eğitim Sistemine Giriş....290
Eğitim Yönetimi....292
Eğitime Yön Veren Temel İlkeler....295
Öğretim Programı 296
Eğitim Denetim Sistemi....297
Eğitimin Finansmanı....298
Eğitim Sisteminin Yapısı/Kademelendirilmesi....300
Okul Öncesi Eğitim....301
Zorunlu Eğitim 302
Yükseköğretim....309
Özel Öğretim....310

Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimi 311
Hizmet Öncesi Eğitim 311
Hizmet İçi Eğitim 313
Ülkede Eğitim Alanında Devam Eden Reform ve Politika Girişimleri 316
Ülkenin Eğitim Vizyonu 317
Sonuç ve Öneriler 319
Kaynaklar 322

2009 PISA sınavında okuma, matematik ve fen alanlarının tamamında 1. sıradaydı.

ÇİN (ŞANGHAY) EĞİTİM SİSTEMİ

Ayşen BAKİOĞLU & Mehmet ÖZCAN

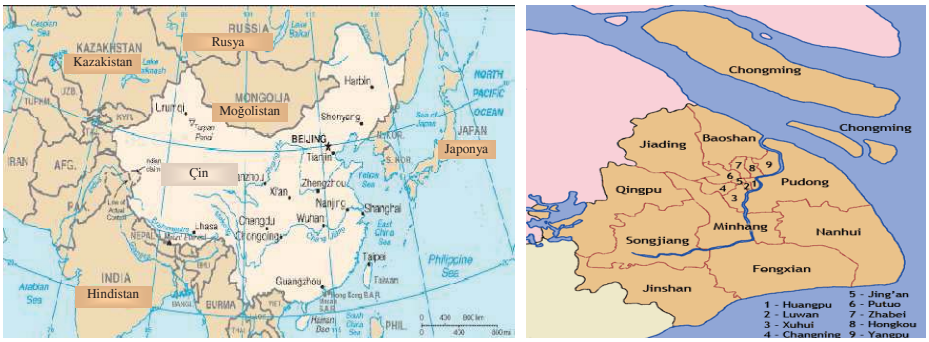

Şekil 1. Çin Halk Cumhuriyeti ve Çin-Şanghay Belediyesi Haritası

Kaynak: www.map.of.china

GENEL DURUM

Çin Halk Cumhuriyeti coğrafi konumu itibariyle Doğu Asya, Doğu Çin Denizi, Kore Körfezi, Sarı Deniz ve Güney Çin Denizi kıyısında, Kuzey Kore ve Vietnam arasında yer almaktadır. Ülkenin başkenti Pekin'dir. Başlıca kentleri Pekin, Chongqing, Şanghay (Shanghai), Tianjin, Guangzhou'dur. Bağımsızlık günü 1 Ekim 1949 tarihi olarak kabul edilir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin para birimi Çin Yuanı (CNY), yüzölçümü ise 9.561.000 km²'dir. Nüfus artış oranı % 0,59'dur. Etnik yapı Çinli olan çoğunluk Budizm, Taoizm ve Hristiyanlık arasında bölünmüş olup, Müslümanlık daha çok Uygur, Hui, Kazak, Kırgız, Tatar ve Özbek azınlıklar arasında yayılmıştır. Çin'de konuşulan diller çoğunlukta Putonghua Kuzey Çincesi, Mandarin'dir ancak pek çok yerel dil de kullanılmaktadır.

KAYNAKLAR

Asianinfo. (2011). *Korea's geography*. http://www.asianinfo.org/asianinfo/korea/geography.htm#LAND, Adresinden 15 Haziran 2011tarihinde erişilmiştir.

Campbell, T. (2007, February 3). Suicide in South Korea case of too little, too late. *OhmyNews International*. http://english.ohmynews.com, Adresinden erişilmiştir.

Choi, E. (2006). *Korean educational policies and current issues.* http://english.mest.go.kr/web/1708/en/board/enview.do?bbsId=259&currentPage=4&b oard Seq=1449&mode=view, Adresinden 15 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

Chon-sun, I. (2007). *Recent trends and issues facing South Korean education.* http://therealsouthkorea.wordpress.com/2007/12/17/his-article-presents-recent-trends-and-issues-facing-south-korean-education, Adresinden 25 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

CIA Factbook. (2008). *Life expectancy at birth*. https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2102.html, Adresinden 15 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

CIA Factbook. (2011). *South Korea*. https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html, Adresinden 30 Mayıs 2011 tarihinde erişilmiştir.

Education at a Glance. (2010). *OECD indicators*. http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2010_eag-2010-en, Adresinden 10 Nisan 2011 tarihinde erişilmiştir.

Exams in South Korea: The one-shot society (2011, December, 17).*The Economist.* http://www.economist.com, adresinden 25 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir

Hae-young, K. (2008). *Education problems in Korea*. http://english.ohmynews.com/articleview/article_view.asp?menu=c10400&no=38307 8&rel_no=1, Adresinden 25 Haziran 2011tarihinde erişilmiştir.

Han, Z., Baik, E., Chae, S., Choi, E., Gahng, T. & Oh, S. (2000). *The EFA assessment: country reports: Republic of Korea*, http://www.unesco.org/education/wef/countryreports/korea/rappport_1.html, Adresinden 10 Nisan 2011 tarihinde erişilmiştir.

International Qualifications Assessment Service. (2009). *International education guide for the assessment of education from south Korea*. http://employment.alberta.ca/documents/WIA/WIA-IM_iqas_korea_profile.pdf, Adresinden 30 Mayıs 2011 tarihinde erişilmiştir.

Kang, S. (2002). Democracy and human rights education in south korea. *Comparative Education*, *38*(3), 315 – 325. doi: 10.1080/0305006022000014179

Kim, E. ve Han, Y. (2002). *Attracting, developing and retaining effective teachers: Background report for Korea*. Seoul, Korean Educational Development Institute. http://www.oecd.org/dataoecd/18/23/2713221.pdf, Adresinden erişilmiştir.

Kim, W. (2005). *Cultivating and securing qualified teachers*. http://english.mest.go.kr/web/1708/en/board/enview.do?bbsId=259&currentPage=5&boardSeq= 1599 &mode=view, Adresinden 10 Nisan 2011 tarihinde erişilmiştir.

Koreabrand. (2011a). *What's Korea's education system like?* http://www.koreabrand.net/en/know/know_view.do?CATE_CD=0011&SEQ=185&pageIndex=3#, Adresinden 10 Nisan 2011 tarihinde erişilmiştir.

Korea Education and Research Information Service. (2011). *Future prospects of Korean education*. http://english.keris.or.kr/ICSFiles/afieldfile/2005/12/12/part52003.pdf,

Adresinden 15 Mayıs 2011 tarihinde erişilmiştir.

Korean Council for University Education. (2011). *Korean accreditation system.* http://english.kcue.or.kr/resources/resources_01_01.php, Adresinden 15 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

Korean Ministry of Education, Science, and Technology. (2011). *Major Policies and plans for 2011*. http://english.mest.go.kr/web/40724/en/board/enview.do?bbsId=276&board Seq=20684&mode=view adresinden8 Haziran 2011 tarihinde edinilmiştir.

Korean Ministry of Education, Science and Technology (2005). *PISA 2003 results and assessment*. http://english.mest.go.kr/web/1709/en/board/enview.do?bbsId =259& currentPage =5&b oardSeq=1597&mode=view, Adresinden 16 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Korean Ministry of Education, Science and Technology. (2006). *Policy development on teacher evaluation system*. http://english.mest.go.kr/web/1708/ en/board/ enview.do? bbsId=259&currentPage=4&boardSeq=1337&mode=view, Adresinden 15 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

Korean Ministry of Education, Science and Technology. (2011a). *Educational administration and finance*. http://english.mest.go.kr/web/1700/site/contents/en/en_0212.jsp, Adresinden 20 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Korean Ministry of Education, Science and Technology. (2011b). *An invitation to the tomorrow of Korea*. http://www.mest.go.kr/upload/mest_eng_100524.PDF, Adresinden 20 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Korean Ministry of Education, Science and Technology. (2011c). *Overview of MEST.* http://english.mest.go.kr/web/1692/site/contents/en/en_0203.jsp, Adresinden 20 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Korean Ministry of Education, Science and Technology. (2011d). *Pre-primary education.* http://english.mest.go.kr/web/1694/site/contents/en/en_0204.jsp, Adresinden 20 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Korean Ministry of Education, Science and Technology. (2011e). *Primary education.* http://english.mest.go.kr/web/1695/site/contents/en/en_0205.jsp, Adresinden 20 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Korean Ministry of Education, Science and Technology. (2011f). *Teacher education and qualifications*. http://english.mest.go.kr/web/1701/site/contents/en/en_0213.jsp, Adresinden 20 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Kwon, Y. (2003). A comparative analysis of preschool education in Korea and England, *Comparative Education, 39*(4), 479 – 491. doi:10.1080/0305006032000162048

Lee, K. (2000). Main reform on higher education systems in Korea. *Revista Electronica de Investigacion Educativa*, *2*(2), pp.61-76, http://redalyc.uaemex.mx/pdf/155/15502204.pdf, Adresinden erişilmiştir.

Library of Congress. (2011). *Education in Korea.* http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+kr0072), Adresinden 10 Nisan 2011 tarihinde erişilmiştir.

Min-sang, K. ve Kim, C. (2011, May 21). The widening educational divide. *Korea Joongang Daily*. http://koreajoongangdaily.joinsmsn.com/, Adresinden 15 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

Mo-ran, C. (2010, August 7). Corporal punishment ban to begin. *Korea Joongang Daily*. http://koreajoongangdaily.joinsmsn.com/, Adresinden 25 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

Organization for Economic Co-operation and Development. (2010). *Comparing countries' and economies' performance*. http://www.oecd.org/dataoecd/54/12/46643496.pdf, Adresinden 20 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Organization for Economic Co-operation and Development. (2009). http://www.oecd.org/document/61/0,3343,en_2649_35845621_46567613_1_1_1_1,00.html, Adresinden 25 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

School Curriculum of Korea. (2007). http://english.mest.go.kr/web/1708/en/ board/enview.do?bbsId=259&currentPage=2&boardSeq=1935&mode=view, Adresinden 25 Mart 2011tarihinde erişilmiştir.

Suicide in South Korea (2010, July 8). *The Economist*. http://www.economist.com, adresinden 25 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

The Korean Education System: Survey by the National Autonomous University of Mexico. (2011). *Introduction to the education system of Republic of Korea*. http://english.mest.go.kr/web/1708/en/board/enview.do?bbsId=259&currentPage=3&boardSeq=1452&mode=view, Adresinden 15 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

Turnbull, J. (2007). *The Korean education system and its consequences for adults*. http://thegrandnarrative.com/2007/07/03/the-korean-education-system-and-its-consequences-for-adults-intro-part-1/, Adresinden 25 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

US Department of Education. (2010). *Secretary Arne Duncan's remarks at OECD's release of the program for international student assessment (PISA) 2009 results*. http://www.ed.gov/news/speeches/secretary-arne-duncans-remarks-oecds-release-program-international-student-assessment-, Adresinden 15 Nisan 2011 tarihinde erişilmiştir.

Won-jean, L. (2010, May 28). Are Koreans too educated? *Korea Joongang Daily*. http://joongangdaily.joins.com/article/view.asp?aid=2921040, Adresinden 25 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

Vegas, E. (2007). *Questions about quality assurance in Korean primary and secondaryeducation*,http://english.mest.go.kr/web/1708/en/board/enview.do?bbsId=259&currentPage=3&boardSeq=1575&mode=view, Adresinden 15 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

PISA sınavlarında okuma ve fen alanlarında iki kez birinci; sınavların tamamında ilk üç ülkeden biri oldu.

FİNLANDİYA EĞİTİM SİSTEMİ

Ayşen BAKİOĞLU & Sibel ELVERİCİ

Şekil 1. Finlandiya

Kaynak: http://www.worldmapfinder.com

GENEL DURUM

Avrupa'nın kuzeyinde, Baltık Denizi kıyısında yer alan Finlandiya, 5.34 milyon nüfusa (2009 tahmini) sahip bir İskandinav ülkesidir (Population Register Centre [PRC], 2009). Yüzölçümü 337.030 km^2 olan ülkenin başkenti Helsinki ve para birimi euro'dur. Finlandiyada nüfusun % 93.4'ü Fince, % 5.9'u İsveççe konuşmaktadır ve bu dillerin ikisi de resmî dildirler. Ayrıca ülkenin % 89'u Evanjelik Luteran, % 1'i Rum Ortodoks'tur.

KAYNAKLAR

Barber, M. & Mourshed M. (2007). *How the world's best-performing school systems come out on top.* McKinsey & Company. http://mckinseyonsociety.com/ downloads/reports/ Education/Worlds_School_Systems_Final.pdf adresinden alınmıştır. Adresinden 8 Ekim 2011 tarihinde erişilmiştir.

Cobb,V. (1999). *An international comparison of teacher education*. (ED436486). http://www.eric.ed.gov/, Adresinden 17 Mayıs 2011 tarihinde erişilmiştir.

Department of Statistics Singapore. (2010). *Yearbook of statistics Singapore*. http://www.singstat.gov.sg, Adresinden 15 Mayıs 2011 tarihinde erişilmiştir.

Earged (2005). *PISA 2003 projesi ulusal nihai rapor*. Millî Eğitim Basımevi, Ankara.

Hodge, W. (2010). *Basic education curriculum revisited: A look at the current content and reform.* www.moe.gov.sg, Adresinden 8 Ekim 2011 tarihinde erişilmiştir.

Ingerson, R. (2007). *A comparative study of teacher preparation and qualifications in six nations.* Consortium for Policy Research in Education. http://www.cpre.org/ images/stories cpre_pdfs/sixnations_final.pdf, Adresinden erişilmiştir.

Kamens, D.H., McNeely (2010). Globalization and the growth of international testing and national assessment. *Comparative Education Review, 54*(1), s.5-25.

Lan,Wai S., Leng, Koh L. (2003). The quality journey of Singapore schools. www.worldedreform.com/intercon2/f14.pdf, Adresinden 10 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Ministry of Education Singapore. (2011). *Education in Singapore.*www.moe.gov.sg, Adresinden 7 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Ministry of Education Singapore. (2010a). *Press Release: International OECD Study Affirms The High Quailty of Singapore Education System*. www.moe.gov.sg, Adresinden 7 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Ministry of Education Singapore. (2010b). *Education Statistics Digest, 2010.* www.moe.gov.sg, Adresinden 7 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Mourshed, M, Chijioke, C, Barber, M. (2010). *How the world's most improved school systems keep getting better?* McKinsey &Company. www.mckinsey.com, Adresinden 9 Ekim 2011 tarihinde erişilmiştir.

Newsasia (2010). *Singapore today*. www.newsasia-singapore.com, Adresinden 9 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Ng, Pak T. (2007). Educational reform in Singapore: From quantity to quality. *Educational Research for Policy and Practice, 7*(1). doi:10.1007/s10671-007-9042-x

Organization for Economic Co-operation and Development. (2011a). *Strong performers and succesful reformers in Education: Lessons from PISA for the USA*. www.oecd.org, Adresinden 11 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Organization for Economic Co-operation and Development. (2011b). *PISA 2009 Results.* http://www.oecd.org, Adresinden 10 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Ontario Ministry of Education. (2010). *Building blocks for education: Whole system reform. Education system overviews*. http://www.edu.gov.on.ca/bb4e/Executive _Summaries_EN.pdf, Adresinden erişilmiştir.

Sedb (2010). *Why Singapore, facts and figures*. www.sedb.com, Adresinden 10 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Sidhu, R., Ho, K. & Yeoh, B. (2010). Emerging educational hubs: The Case of Singapore. *Higher Education*, *61*(1), 23-40. doi:10.1007/s10734-010-9323-9

Sim, W. K. (1990). Factors associated with job satisfaction and work centrality among Singapore teachers. *Comparative Education*, *26*(2), 259-276.

Tan, E. (2002). Career guidance in Singapore schools. *The Career Development Quarterly, 50*(3), 257-263. doi:10.1002/j.2161-0045.2002.tb00901.x

Tan, J. (1998). The marketisation of education in Singapore: Policies and Implications. *International Review of Education*, *44*(1), 47-63.

Tan, J. & Gopinathan, S. (2000). *Education reform in Singapore: Towards greater creativity and innovation.*www.nie.edu.sg, Adresinden 3 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Tan, O. (2007). Quality assurance in education: Some approaches and lessons across the Asia Pacific. *Education Research for Policy and Practise.6*(3). doi:10.1007/ s10671-007-9043-9

Ting, T.C. (2007). Policy developments in pre-school education in Singapore: A focus on the key reforms of kindergarten education. *International Journal of Child Care and Education Policy.1*(1), 35-43.

UNESCO-IBE (2010). *World Data on Education.* VII Ed.2010/2011. www.ibe. unesco.org, Adresinden 10 Ekim 2011 tarihinde erişilmiştir.

Wong, T.H & Apple, M. (2002). Re-thinking the education /state formation connection: pedagogic reform in Singapore. *Comperative Education Review*, *46*(2), 182-210.

Yee, P.L. & Lange, J.D., Schmidt, W. (2006, August). *What are PISA and TIMMS? What do they tell us?* Panel presented at International Congress of Mathematicians, Madrid, Spain. http://www.icm2006.org/proceedings/ Vol_III/contents/ ICM_Vol_ 3_80.pdf, Adresinden edinilmiştir.

Okuma alanında 2., 3., 4. ve son olarak 6. olan ülke, bütün PISA sınavlarında tüm alanlarda ilk 8 ülkeden birisi olmuştur.

KANADA EĞİTİM SİSTEMİ

Ayşen BAKİOĞLU & Dilek PEKİNCE

Şekil 1. Kanada'nın Dünya Üzerindeki Konumu

Kaynak: http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/namerica/province/nfz.htm

GENEL DURUM

Bir ulusun başarısını ölçmede içindeki insanların hayatlarının kalitesi referans alındığında, Kanada'nın uzun yıllar boyunca içinde yaşanılacak en iyi ülke sıralamalarında üst basamaklarda yer alması, ülkeyi incelemeye

KAYNAKLAR

Alberta Ministry of Education. (2010). *Accountability pillar.* http://www.education.alberta.ca media/1216767/factsheet-accountabilitypillar.pdfadresinden 5 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Bacon, A. (1995). The teachers' perspective on accountability. *Canadian Journal of Education,* 20 (1), s. 65-91.

Bakioğlu, A. & Baltacı, R. (2010). Akreditasyon: eğitimde kalite. Ankara: Nobel Yayınevi.

Bassani, C. (2006). A test of social capital theory outside of the American context: Family and school social capital and youths' math scores in Canada, Japan, and the United States. *International Journal of Educational Research*, 45, s. 380-403.

BC Confederation of Parent Advisory Councils (2004). *The accounatbility framework: How it works in BC's public schools.* http://www.bccpac.bc.ca/sites/default/files/resources/lmtab3_accountability_framewk_0.pdfadresinden 6 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

BC Ministry of Education (2008). *Strong start BC early education programs*. http://www.bced.gov.bc.ca/early_learning/pdfs/ss_operation_guide.pdfadresinden 6 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Berthelot, J. (2009). Education for the world, education for all: Quebec education in the context of globalization. *Professional Development Perspectives,*, 8(3), s.29-30.

Bascia, N. & Fredua- Kwarteng, E. (2009). Reducing class size: Promises and perils. *Professional Development Perspectives,* 8(3), s. 14-17.

Blaikie, F., Schönau, D. & Steers, J. (2004). Preparing for portfolio assessment in art and design: A study of the opinions and experiences of exiting secondary school students in Canada, England and the Netherlands. *International Journal of Art and Design Education,* 23(3), s. 302-315.

British Columbia Ministry of Education. (2012). *Application information for recent graduates of a BC teacher education program.*http://www.bcteacherregulation.ca/documents/FormsandPublications/BecomeTeacher/AppPackages/app_pkg_bc.pdfadresinden 12 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Brockington, R. (2011). *Culture, tourism and the centre for education statistics summary public school ındicators for canada, the provinces and territories, 2005/2006 to 2009/2010*. (Statics Canada81-595-MWE). http://www5.statcan.gc.ca/bsolc/olc-cel/olc-cel?catno=81-595-m&lang=engadresinden 10 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Canadian Education Association. (2007). *Public education in Canada: Facts, trends and attitudes*.http://www.cea-ace.ca/sites/cea-ace.ca/files/cea-2007-public-education-in-canada.pdfadresinden 9 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CASA (2012). *Canadian Association of School Administrators: Mission, beliefs and goals.*http://www.casa-acas.ca/pages/mission.htmladresinden 9 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CCL (2009). *Annual report 2008-2009*. http://www.ccl-cca.ca/pdfs/Corporate Reports/CCL-Annual-Report-2008-09-E.PDFadresinden 9 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CEA (2012). *About us*. http://www.cea-ace.ca/about-usadresinden 19 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CESC (2012). *Education indicators in Canada: An international perspective*. http://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/212/education-indicators-canada-international-perspective-2009.pdfadresinden 16 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CMEC(2008a). *Learn Canada 2020: Joint Declaration provincial and territorial ministers of education*.http://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/187/CMEC-2020-DECLARATION.en.pdfadresinden 18 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CMEC (2008b). *The development of education reports for Canada.* http://www.ibe.unesco.org/National_Reports/ICE_2008/canada_NR08_en.pdfadresinden 7 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CMEC (2010). *Teacher education and development study in Mathemetics 2008*. http://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/277/WEB%20TEDS-M_Report_Eng.pdfadresinden 10 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CMEC (2011a). *Second Report from the 2009 Programme for International Student Assessment*. http://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/273/PISA-second-report.pdfadresinden 11 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CMEC (2011b). *The international summit on the teaching profession*. http://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/275/international-summit-march2011.pdfadresinden 11 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CMEC (2012a). *Adult learning and education: Canada progress report for the UNESCO global report on adult learning and education (GRALE) and the end of the United Nations literacy decade.* http://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/283/GRALE_EN.pdfadresinden 8 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CMEC (2012b). *Education indicators in Canada: Economic downturn and educational attainment.*http://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/280/Economic_Downturn_and_Educational_Attainment_EN.pdfadresinden 12 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CMEC (2012c). *Pan- Canadian Assesment Program-2010: Contextual report on student achievement in mathematics.* http://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications /Attachments / 287/PCAP- Context-Report-EN.pdf adresinden 17 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CMEC (2012d). *Education in Canada: An overview*. http://www.cmec.ca/299/Education-in-Canada-An-Overview/index.html#03adresinden 14 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CMEC (2012e). *About*. http://www.cmec.ca/11/About/index.htmladresinden 23 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Cole, A. L. (2000). Toward a preliminary understanding of teacher education reform in anglophone Canada. *McGill Journal of Education*, 35 (2), s. 139- 1554.

Couture, J-C. (2009). Put real learning first: It's time to hold accountability to account. *Professional Development Perspectives,* 8(3), s. 5-9.

CSBA (2012). *Who we are?* http://cdnsba.org/about-us/who-we-areadresinden 22 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CSSE (2012). *About the Canadian society for the study of education*. http://www.csse-scee.ca/about/adresinden 10 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

CTF (2012). *About Canadian teachers federation: speaking for teachers nationally*.http://www.ctf-fce.ca/AboutUS/Default.aspx?ID=626005& lang=EN adresinden 17 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Davies, S. (2004). School choice by default? Understanding the demand for private tutoring in Canada. *American Journal of Education,* 110(3), s. 233-255.

Davies, S., Hammack, F. M. (2005). The channeling of student cpmpetititon in higher education: Comparing Canada and U.S. *The Journal of Higher Education*, 76(1), s. 89-106.

Davies, I.& Issitt, J. (2005). Reflections on citizenship education in Australia, Canada and England. *Comparative Education*, 41(4), s. 389- 410. DOI: 10.1080/03050060500300915

Department of Justice. *Constitution Act, 1982*. http://laws-lois.justice. gc.ca/eng/Const/page-15.htmladresinden 19 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Drolet, M. (2005). *Participation in post- secondary education in Canada: Has the role of parental income and education changed over the 1990s?*(Canada Minister of Industry. Analytcial Studies Branch Research Paper Series11F0019MIE — No. 243)http://publications.gc.ca/Collection/Statcan/11F0019MIE/11F0019MIE20 05243.pdf adresinden 19 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

EQAO (2010). *Programme for International Student Assessment (PISA), 2009 Highlights of Ontario Student Results*. http://www.eqao.com/pdf_e/10/2009_PISA_Highlights_en.pdfadresinden 12 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Elliott, B.& Maclennan, D. (1994). Education, modernity and neoconservative school reform in Canada, Britain and US. *British Journal of Sociology of Education*, 15(2), s. 165- 185.

Fullan, M. (1993). Why teachers must become change agents. *Educational Leadership,* 50(6), s. 12- 17.

Fullan, M. (2010). The big ideas behind whole system reform. *Education Canada*, 50(3), s. 24-27.

Fullan, M. &Barber, M. (2010). *Final report of the building blocks for education summit*, September 13-14. Toronto Ontario. http://www.edu.gov.on.ca/bb4e/report Fullan_Barber.pdf adresinden 8 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Ghosh, R. (2004). Public education and multicultural policy in Canada: The special case of Quebec. *International Review of Education*, 50(5-6), s. 543-566.

Goverment of Canada (2005). *A canada for all: Canada's action plan against racism*. http://publications.gc.ca/collections/Collection/CH34-7-2005E.pdf adresinden 18 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Goverment of Canada (2012). *Canada's system of goverment*. http://www.canada.gc.ca/aboutgov-ausujetgouv/menu-eng.htmladresinden 18 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Jaafar, S. B. & Anderson, S. (2007). Policy trends and tensions in accountability for educational management and services in Canada. *The Alberta Journal of Educational Research*, 53(2), s. 207- 227.

Hall, C.& Schulz, R. (2003). Tensions in teaching and teacher education: professionalism and profesionalization in England and Canada. *Tensions in Teaching and Teacher Education* DOI: s. s. 369- 383, 10.1080/03057920320001 07821

Harris, A.& Young, J. (2000). Comparing school improvement programmes in England and Canada. *School Leadership & Management*, 20(1), s. 31-42. http://dx.doi.org/10.1080/13632430068860

Human Development Report (2011). *Human developmet index and its components*. http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Table1.pdfadresinden 8 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Klassen, R. M. &Chong, W. H., Huan, V. S., Wong, I., Kates, A. & Hannok, W. (2008). Motivation beliefs of secondary school teachers in Canada abd Singapore: A mixed methods study. *Teaching and Teacher Education*, s. 24, s. 1919-1934.

McEven, N. (1995). Introduction accountability in education in Canada. *Canadian Journal of Education*, 20(1), s. 1-17.

MEQ (2001). *Teacher training: Orientations and professional competencies*. http://www.mels.gouv.qc.ca/dftps/interieur/pdf/formation_ens_a.pdfadresinden 9 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Norton, B. & Stewart, G. (1999). Accountability in language assesment of adult immigrantss in Canada. *The Canadian Modern Language Review*, 56(2), s. 223-244.

OECD/UNESCO (2003). *Programme for International Student Assessment and non-OECD countries*. http://www.oecd.org/edu/preschoolandschool/ program meforinternationalstudentassessmentpisa/33690591.pdfadresinden 3 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2004). *Learning for Tomorrow's World: First Results from PISA 2003* http://www.oecd.org/education/preschoolandschool/programmeforinternat ionalstudentassessmentpisa/34002216.pdf adresinden 3 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2007). *PISA 2006: Science Competencies for Tomorrow's World Executive Summary*. http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/pisa2006/39725224.pdf adresinden 3 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2010). *PISA 2009 Results: What Students Know and Can Do student performance ın readıng, mathematics and scıence*. http://www.oecd. org/pisa/pisaproducts/48852548.pdf adresinden 3 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2011). *Lessons from PISA for the United States:Strong performers and successful reformers in education, OECD Publishing* http://dx.doi.org/ 10.1787/9789264096660-enadresinden 3 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Ontario College of Teachers (2012). *The Ethical standards for the teaching profession; The standards of practice for the teaching profession*. http://www.oct.ca/~/ media/PDF/Standards%20Poster/standards_flyer_e.ashx adresinden 8 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

O'Sullivan, B. (1999). Global change and education reform in Ontario and Canada. *Canadian Journal of Education*, 24(3), s. 311-325.

Pereyra, M.A., Kotthoff, H. & Cowen, R. (2011). *PISA under examination: Changing knowledge, changing tests and changing schools.* https://www.sensepublishers.com/media/759-pisa-under-examination.pdf adresinden 2 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.

PEI Task Force on Student Achievement. (2005). *Excellece in education a challange for Prince Edward Island*. chttp://www.gov.pe.ca/photos/originaltask_ force_edu.pdfadresinden 24 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Schneller, L. M., Butler, D.L.& Higginson, S.K. (2008). Co-constructors of data, co-constructors of meaning: Teacher professional development in an age of accountability. *Teaching and Teacher Education*, 24, s. 725-750.

Scoppio, G. (2002). Common trends of standardization, accountability, devolution and choice in the educational policies of England, U.K., California, USA and Ontario, Canada. *Current Issues in Comparative Education, 2(2), s. 130-141.*

Senge, P. (2011). *Beşinci disiplin.*(Çev. A. İldeniz- A. Doğukan). (15. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Swain, M. &Lapkin, S. (2005). The evolving sociopolitical context of immersion education in Canada: some implications for program development. *International Journal of Applied Linguistics,* 15(2), s. 169-186.

The Council of Federation (2011). *Bringing education in Canada to the world, bringing the world to Canada: An international education marketing action plan for provinces and territories.* http://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/264/COF_Bringing_Ed_to_Canada_Eng_final.pdfadresinden 15 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Thomas, E. M. (2006*). Children and youth research paper series: Readiness to learn at school among five year old children in Canada.* (Statics Canada89-599-MIE — No. 004.) http://everykid.on.ca/member-area/RESEARCH%20AND%20 DOCUMENTS/Sum-greater-parts-2008/readiness%20to%20learn%202006.pdf

Walers, J. L. (2006). Geographics of cultural capital: Education, international migration and family strategies between Hong Kong and Canada. *Transactions of the Instıtute of British Geographers, New Series*, 31 (2), s. 179-192.

Worswick, C. (2001). *School performance of the children of immigrants in Canada, 1994-1998.* (Statics Canada, 11F0019MIE2001178)http://www.statcan.gc.ca/pub/11f0019m/11f0019m2001178-eng.pdf

Okuma ve fen alanlarında bütün PISA sınavlarında ilk 7 ülkeden birisi olmuştur.

YENİ ZELANDA EĞİTİM SİSTEMİ

Ayşen BAKİOĞLU & Dilek PEKİNCE

Şekil 1. Yeni Zelanda'nın Dünya Üzerindeki Konumu

Kaynak: http://www.mkiwi.com/maps/New_Zealand_map.html

GENEL DURUM

İçerisindeki yerli halk Maori'lerin dilindeki karşılığıyla *Aotearoa*, Güney Pasifik Okyanusu'nda, Avustralya'nın güney doğusunda, iki ana ada ve pek çok küçük adadan oluşup; yüzölçümü bakımından Japonya kadardır. Başkenti Wellington ve en büyük şehri Auckland olan ülke, yaklaşık olarak 4.2 milyonluk nüfusa sahiptir.

KAYNAKLAR

Abbott, M. (2006). Competition and reform of the New Zelanad tertiary education sector. *Journal of Education Policy.* 21(3), 367-387. doi: 10.1080/ 026809306 00600663

Bakioğlu, A. (1998). Lider öğretmen. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 11-19.

Bakioğlu, A. (1999). Öğrenci sayısının okul yönetimine etkisi ve okul kalitesi (Araştırma, öneriler). *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,11, 23-38.*

Bakioğlu, A. (2011). *Eğitimde mentorluk.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bakioğlu, A. & Baltacı, R. (2009). *Akreditasyon eğitimde kalite*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Beaver, B. & Tuck, B. (1994). The adjustment of overseas at a tertiary institution in New Zealand. *HERDSA Annual International Conference*, Melbourne, 12-15 July.

Beeby, C. E. (1941). *Educating New Zealand*. Wellington: University of Wellington.

Bishop, J.H. (1997). *The effect of national standards and curriculum- based exams on achievement*. Center for Advenced Human Resources Studies Working Paper Series.

Bolstadt, R. (2004b). *School-based currıculum development: redefining the term for New Zealand schools today and tomorrow*. Paper presented at the The New Zealand Association of Research in Education (NZARE)Conference. 24-26 November Wellington

Bolstadt, R. (2004a).*School-based curriculum development: principles, processes, and practices A background paper on school-based curriculum development for the New Zealand Curriculum Project.*Wellington: New Zealand Council ForEducational Research.

Broadbent, J., Jacobs, K. & Laughlin, R. (1999). Comparing schools in the UK and New Zealand: individualizing and socializing accountabilities and some implications for management control. *Management Accounting Research,* 10, 339-361.

Campbell, A.E. (1941). *Educating New Zealand*. University of Wellington: NZ Deaprtment of Internal Affairs.

Caldwell, R.J. (2005). *School based management.* UNESCO Education Policy Services. http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001410/141025e.pdf adresinden 20 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Careers New Zealand (2012). *Primary school teacher: Pay and progession*. http://www.careers.govt.nz/default.aspx?id0=60103&id1=j35430 adresinden 1 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Codd, J. (2005). Teachers as 'managed professionals' in the global education industry: the New Zealand experience. *Educational Review,* 57(2), 193-206. doi:10.1080/0013191042000308369.

Crooks, T.J. (2002). Educational assessment in New Zealand schools. *Assesment in Education,* 9(2), 237-253. doi: 10.1080/0969594022000001959.

Dobric, K. (1999). *The [Millenium] bug in the New Zealand senior secondary school curriculum*. Paper presented at the ARE / NZARE Conference 29 November- 2 December, Melbourne.

Donnelly, K. (2002). "Outcomes-based curriculum" fails international comparisons. *Opinions on Education,* 33. http://www.educationforum.org.nz/upload/pdf/Issue33.pdf adresinden 2 Şubat 2012 tarihinde edinilmiştir.

Eames, C., Cowie, B. & Bolstad, R. (2008). An evaluation of characteristics of environmental education practice in New Zealand schools. *Environmental Educaton Research*, 14(1), 35-51. doi: 10.1080/13504620701843343.

Education Review Office (2010). *Promoting school success for Maori Students*: School progress. http://www.ero.govt.nz/National-Reports/Promoting-Success-for-Maori-Students-Schools-Progress-June-2010adresinden 10 Şubat 2012 tarihinde edinilmiştir.

Fitzgerald, T., Youngs, H. & Grootenboer, P. (2003): Bureaucratic control or professional Autonomy?: Performance management in New Zealand schools, *School Leadership & Management,* 23(1), 91-105. doi:10.1080/1363243032000080050.

Giardiello, P. & McNulty, J. (2009). Back to the future of early childhood: Same but different. Bignold, W., Gayton, L. (Ed) *Global Issues and comparative education*. Great Britain: Learning Matters.

Gordon, K.J. (2010). *The Policy behind the problem: How education reform impacts the teaching environmen*t. (Unpublished doctoral dissertation), Emory University.

Human development Reports. (2010). *United Nations development programme*. http://hdr.undp.org/en/statistics/adresinden 3 Şubat 2012 tarihinde edinilmiştir.

Locke, T., Vulliamy, G., Webb, R. & Hill, M. (2005). Being a 'professional' primary school teacher at the beginning of the 21st century: a comparative analysis of primary teacher professionalism in New Zealand and England. *Journal of Education Policy,* 20(5), 555-581. doi: 10.1080/02680930500221784.

Martens, K.&Starke,P. (2008). Small country, big business? New Zealand as education exporter. *Comparative Education*, 44(1), 3-19. doi: 10.1080/03050060701809367

Ministry of Education (2003). *The complexity of community and family influences on children's achievement in New Zealand: Best evidence synthesis*. http://www.educationcounts.govt.nz/publications/series/2515/5947adresinden 1 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Ministry of Education (2006) *Tertiary education strategy*, 2007/12. http://www.educationcounts.govt.nz/__data/assets/pdf_file/0010/20341/Monitoring_the_Tertiary_Education_Strategy.pdf adresinden 3 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

Ministry of Education New Zealand.(2007) *The New Zealand education system- An overview*.http://www.minedu.govt.nz/~/media/MinEdu/Files/EducationSectors/InternationalEducation/ForInternationalStudentsAndParents/NZEdSysOverview.pdfadresinden 3 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

Ministry of Education. (2010). *How does New Zeland's education system compare? OECD's education at a glance 2010*. http://www.educationcounts.govt.nz/__data/assets/pdf_file/0004/81634/EAG-2010-NZ-report-09092010e.pdf adresinden 10 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir

Ministry of Education (2010). *About the ministry.* http://www.minedu.govt.nz/theMinistry/PublicationsAndResources/AnnualReport/AnnualReportArchive/AnnualReport10/PartOne/AboutTheMinistry.aspx adresinden 10 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

Ministry of Education (2011). *Chapter 1: Operational funding.*http://www.minedu.govt.nz/~/media/MinEdu/Files/EducationSectors/PrimarySecondary/SchoolOpsResourcing/H.andbook/Chapter1Nov2011.pdfadresinden 10 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir

Ministry of Education (2011). *Chapter 2: School staffing*. http://www.minedu.govt.nz/~/media/MinEdu/Files/EducationSectors/PrimarySecondary/SchoolOpsResourcing/Handbook/Chapter2Nov2011.pdfadresinden 10 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

Ministry of Education (2012a). *Early childhood teacher education qualifications*. http://www.teachnz.govt.nz/assets/Uploads/Qualifications/TeachNZ-ECE-Qualification-Booklet-2012WEB.pdfadresinden 10 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

Ministry of Education (2012b). *Primary teacher education qualifications.* http://www.teachnz.govt.nz/assets/Uploads/Qualifications/MI0820-Qual-Booklet-2012-PrimaryFA-WEB-revised-Dec-2011.pdf adresinden 11 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir

Ministry of Justice (2011). *Directory of official information 2011 listings D to F.*http://www.justice.govt.nz/publications/global-publications/d/copy_of_directory- of-official-information-december-2011/documents /D-F.pdf adresinden 5 Şubat 2012 tarihinde edinilmiştir.

Fullan, M. (2010). Foreword. In. M., Mourshed, C. Chijioke, & M. Barber (Eds). *How the world's most improved school systems keep getting better.* McKinsey&Company http://www.mckinsey.com/client_service/social_sector/latest_thinking/worlds_most_improved_schools adresinden 6 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.

New Zealand Education Institute.(2007). Quality public ECE: A vision for 2020. http://www.nzei.org.nz/site/nzeite/files/lobby%20network/QPECE.pdfadresinden 13 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

New Zealand Graduate School of Education. (2011). *Information pack.* http://nzgse.ac.nz/system/files/Info_Pack_Jan_12.pdf adresinden 2 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

New Zealand Office of the Minister for Tertiary Education. (2010). *Tertiary education strategy 2010-15*. http://www.minedu.govt.nz/NZEducation/EducationPolicies/TertiaryEducation/PolicyAndStrategy/~/media/MinEdu/Files/TheMinistry/TertiaryEducationStrategy2010/TES2010to2015.pdfadresinden 12 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

New Zealand Techers Council. (2007). *Graduating teacher standards: Aoteoroa New Zealand.* www.teacherscouncil.govt.nz/te/gts/gts-introduction.pdf

New Zealand Teachers Council. (2010a). http://www.teacherscouncil.govt.nz/rtc/rtc.stm

New Zealand Teachers Council (2010b). *Registered teachers criteria Handbook 2010*. http://www.teacherscouncil.govt.nz/rtc/rtchandbook-english.pdf adresinden 12 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

Nolan, M. (2001). Putting the state in its place: the domestic education debate in New Zealand. *History of Education*, 30(1), 13-33.

NZTC (2009). *Regitered teacher criteria.* http://www.teacherscouncil.govt.nz/rtc/rtc.pdf. adresinden 20 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2003). *Literacy skills for the world of tomorrow - Further results from PISA 2000*.www.oecd.org/dataoecd/43/9/33690591.pdfadresinden 2 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2004). *First results form PISA 2003*. http://www.oecd.org/dataoecd/1/63/34002454.pdf. adresinden 2 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2007). *PISA 2006: Science competencies for tomorrow's world executive summary*. www.oecd.org/dataoecd/16/28/39722597.pdfadresinden 2 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2010).*PISA 2009 at a Glance*, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264095298-en adresinden 2 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

Olssen, M., Peters, M.A. (2005). Neoliberalism, higher education and the knowledge economy: from the free market to knowledge capitalism. *Journal of Education Policy*, 20(3), 313-345. doi: 10.1080/02680930500108718

Pereyra, M.A., Kotthoff, H. & Cowen, R. (2011). *PISA under examination: Changing knowledge, changing tests and changing schools*. https://www.Sense publishers.com/media/759-pisa-under-examination.pdf adresinden 2 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.

Philips, D. (2000). Curriculum and assessment policy in New Zealand: ten years of reforms. *Educational Review*, 52(2), 143- 153.

Phillips, D., Schweisfurth, M. (2010). *Comparative and international education. An introduction to theory, method and practice*. London: Continuum.

Poskitt, J. (2005). Towards a model of New Zealand school based teacher professional development. *New Zealand Journal of Teacher's Work*, 2(2), 136-151.

Ready, D. D &Lee, V.E. (2007). Optimal context size in elementary schools: disentangling the effects of class size and school size *Brookings Papers on Education Policy, 99- 135.*

Reid, M.S. (2000). Towards effective technology education in New Zealand. *Journal of Technology Education,* 11(2), 33-47.

Roberts, P. (2009). A new patriotism? Neoliberalism, citizenship and tertiary education in New Zealand. *Educational Phylosophy and Theory*, 41(4), 410-423. doi: 10.1111/j.1469-5812.2008.00437.x

Roberts, M. (2010). *Improving student achievement through Professional learning communities. (*Unpublished doctoral dissertation), University of Nebraska.

Scott, T. J. (2005). *The Concise Handboook of Management- A Practitioner's Approach.* United States of America: Haworth Press.

Scott, D.,&Gini, P. (2010). *How does New Zeland's education system compare? OECD's education at a glance 2010*. (Ministry of Education) http://www. educationcounts.govt.nz/__data/assets/pdf_file/0004/81634/EAG-2010-NZ-report-09092010e.pdfadresinden 8 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

Stewart,L. (2009).Achievement differences between large and small schools in Texas. *The Rural Educator, 30(2), 20-28.*

Sumintono, B. (2009). School-based management policy and its practices at district Level in the post new order Indonesia. *Journal of Indonesian Social Sciences and Humanities, 2, 41-67.*http://www.kitlv-journals.nl/index.php/ jissh/index adresinden 2 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

The World Bank (2008). *What is school-based managment*. Washington. http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/278200-1099079877269/547664-1099079934475/547667-1145313948551/what_is_SBM.pdf 2 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

The Social Report. (2010). http://www.socialreport.msd.govt.nz/ documents/ people-social-report-2010.pdfadresinden 10 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

Wylie, C. (1994). *Self-managing schools in New Zealand: The fifth year.* Wellington: New Zealand Council for Educational Research.

2003 PISA sınavında fen alanında 1. olan ülke, 2009 PISA sınavında okuma alanında 8., fen alanında 5. sırada yer almıştır.

JAPONYA EĞİTİM SİSTEMİ

Ayşen BAKİOĞLU & İlknur ALTAY GÖKMEN

Şekil 1. Japonya'nın Dünya'daki konumu.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Sea_of_Japan_Map.png

GENEL DURUM

Eğitim olgusu toplumu sosyal politik, kültürel ve ekonomik alanlar başta olmak üzere birçok yönden etkilemekte ve toplumdaki diğer gelişmelerden de etkilenmektedir. Japonya eğitim sistemini incelemeden önce Japonya'ya dair bazı temel bilgilerin edinilmesi gereklidir.

KAYNAKLAR

Cummings, W. K. (2007). The American perception of japanese education. In M. Crossley, P. Broadfoot and M. Schweisfurth (Eds.). *Changing Educational Contexts, Issues and Identities: 40 years od comparative education.* New York: Routledge.

Gordon, J. A. (2005). The crumbling pedestal: Changing images of japanese teachers. *Journal of Teacher Education*, *56*(5), 459-470.

Ichikawa, S. (1991). *Distinctive features of Japanese education*. NIER Occasional Paper, National Institute for Educational Research.

Ingersoll, R. M. (2007). A comparative study of teacher preparation and qualifications in six nations, *Consortium for Policy Research in Education Policy Briefs, 47*(2), 1-15.

Japonya (2011). http://www.turkcebilgi.com/japonya/ansiklopedi, Adresinden 14 Mayıs 2011 tarihinde erişilmiştir.

Kripprath, H. & Arimoto, M. (2007). The impact of education reform on the quality assurance system in Japan, *Educational Research for Policy and Practice*, *6*(3), 205-217.

Leestma, R., Bennett, W. J. ve diğerleri. (1987). *Study of education in Japan.* Washington, DC: OERİ.

Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology.(2002).*Japanese Government Policies in Education, Culture, Sports, Science and Technology 2002*.

Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (2006). *Special Feature1 Part2 Basic Act on Education Benefitting of the New Era.* http://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/html/hpac200601/001/002.htm, Adresinden 11 Nisan 2011 tarihinde erişilmiştir.

Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (2008). *The development of educatıon in Japan: 2005-2008 National Report of Japan*.

Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (2008b). *International Comparison of Education Statistical Indicators FY 2008 Edition*.

Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (*2008c).Basic Plan for the promotion of education.*http://www.mext.go.jp/english/reform/1260292.htm, Adresinden 11 Nisan 2011 tarihinde erişilmiştir.

Higher Education Bureau Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (2009). *Quality assurance framework of higher education in Japan*.

Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (2011). *Japan's modern educational system: a history of the first hundred years.* http://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/html/hpbz198103/index.html, Adresinden 18 Şubat 2011 tarihinde erişilmiştir.

Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (2011b). *Statistics*. http://www.mext.go.jp/english/statistics/index.htm, Adresinden 11 Temmuz 2011 tarihinde erişilmiştir.

Numano, T., Nagata, Y. & Abumiya, M.İ. (2002). Educational research for policy and practice in Japan: with particular reference to youth education, *Educational Research for Policy and Practice*, *1*(1), 35–50.

Numano, T. (2010). Teacher training and certificate system. In Y. Saito, M. İ. Abumiya, T. Numano and H. Maruyama, *Education in Japan*, National Institute for Educational Policy Research (NIER).

Organization for Economic Co-operation and Development. (2001). *New school management approaches*. Paris: OECD.

Organization for Economic Co-operation and Development. (2004). *First results from PISA 2003: Executive summary*.

Organization for Economic Co-operation and Development. (2007). *PISA 2006: Science competencies for tomorrow's world Executive summary.*

Organization for Economic Co-operation and Development. (2009). *PISA 2009 Results: Executive Summary.*

Organization for Economic Co-operation and Development. (2009b). *Viewing the Japanese system through the prism of PISA.*

Organization for Economic Co-operation and Development. (2010). *Education at a Glance 2010: OECD Indicators.*

Organization for Economic Co-operation and Development. (2010). *PISA 2009 results: Learning trends: Changes in student performance since 2000* (Vol.5).

Saito, Y. (2010). *Distinctive features of the Japanese education system*. National Institute for Educational Policy Research (NIER).

Takakura, S. & Ono, Y. (2001, August). *Restructuring teacher evaluation in Japan: Recent developments in personnel management system*. Paper presented at the Annual Meeting of the Japan - U.S. Teacher Evaluation Consortium, Tacoma, WA.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2011). *Türkiye-Japonya Siyasi İlişkileri*. http://www.mfa.gov.tr/turkiye-japonya-siyasi-iliskileri.tr.mfa, Adresinden 11 Nisan 2011 tarihinde erişilmiştir.

The Basic Education Act. (2006). http://www.mext.go.jp/b_menu/kihon/about/06122123.htm, Adresinden 2 Nisan 2011 tarihinde erişilmiştir.

The Constitution of Japan. (1946). http://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c01.html, Adresinden 2 Nisan 2011 tarihinde erişilmiştir.

The Statistical Handbook of Japan. (2010). http://www.stat.go.jp/english/data/handbook/index.htm, Adresinden 14 Mayıs 2011tarihinde erişilmiştir.

The Statistical Handbook of Japan. (2011). http://www.stat.go.jp/ english/ data/handbook/index.htm, Adresinden 11 Haziran 2011 tarihinde erişilmiştir.

Walko, G.J. (1995). Japanese lower secondary school education: An Overview, *The Clearing House*, *68*(6), 363-366.

Yoran, M. T. (1999). Handbook of educational statistics. Ministry of Education, Science, Sports and Culture, Government of Japan.

Elektronik Kaynaklar

www.mext.go.jp

http://en.wikipedia.org

Okuma ve fen alanlarında OECD ortalamasının üzerinde yer alan ülke, 2000 PISA sınavında matematik alanında 7. sırada yer almıştır.

İNGİLTERE EĞİTİM SİSTEMİ

Ayşen BAKİOĞLU & Nilüfer ÜLKER

Şekil 1: Birleşik Krallık Haritası

Kaynak: http://www.michellehenry.fr/georu.htm

GENEL DURUM

İngiltere, Birleşik Krallık'ta bulunan dört ülkeden (İskoçya, İrlanda, Galler, İngiltere) biridir. İskoçya ve Galler'le birlikte Büyük Britanya Adası'nda yer alır. Birleşik Krallık nüfusunun % 84'ü İngiltere'de bulunmaktadır. Başkenti Londra'dır (England, 2011).

KAYNAKLAR

Berry, J. (2009). Can there be an alternative to the centralised curriculum in England? *Improving Schools*, *12*(1), 33-41.

Bradshaw, J., Ager, R., Burge, B. & Wheater, R. (2010). *PISA 2009: Achievement of 15 year-olds in England*. Slough: NFER.

Chikoko, V., Gilmour, J.D., Harber, C. & Serf, J. (2011). Teaching controversial issues and teacher education in England and South Africa. *Journal of Education for Teaching*, *37*(1), 5-19.

Cole, A. & John, P. (2001). Governing education in England and France. *Public Policy and Administration*, *16*(4), 106-125.

Coombs, S. & Sorensen, N. (2010). Whither postgraduate professional development? Towards a theoretical framework to guide long term teacher development in England. *Professional Development in Education*, *36*(4), 683-689.

Department for Children, Schools and Families. (2010). *Guide to the law for school governors.*http://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/ GTTL_FINAL.pdf, Adresinden 13 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Department for Education. (2011). *Education and tTraining statistics for the United Kingdom: 2010.* http://www.education.gov.uk/rsgateway/DB/VOL/v000992/ v01-2011v2.pdf, Adresinden 13 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Department for Education. (2010). *School teachers pay and conditions document 2010 and Guidance on school teachers pay and conditions.* http://publications. education. gov.uk, Adresinden 25 Şubat 2011 tarihinde erişilmiştir.

Doyle, A. (2008). Educational performance or educational inequality: What can we Learn from PISA about England and France, *Compare*, *38*(2), 205-217.

Döbert, H. & Sroka, W. (Eds).(2004). *Features of successful school systems: a comparison of schooling in six countries.* Münster: Waxmann.

EURYBASE (2010). *Organisation of the education system in the United Kingdom-England, Wales and Northern Ireland*. http://eacea.ec.europa.eu/education/ EURYDICE/ documents/ eurybase/ eurybase_full_reports/un_en.pdf, Adresinden 15 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

EURYDICE (2010). *National system overviews in education systems and ongoing reforms: United Kingdom-England*. http://eacea.ec.europa.eu/education/ eurydıce/documents/eurybase/national_summary_sheets/047_uk_eng_en. pdf, Adresinden 27 Şubat 2011 tarihinde erişilmiştir.

Furlong, J., McNamara, O., Campbell, A., Howson, J. & Lewis, S. (2008). Partnership, policy and politics: initial teacher education in England under New Labour, *Teacher and Teaching: Theory and Practice*, *14*(4), 307-318.

Gür, H. (2006). Influences and controls: national curriculum in England and Turkey. *Journal of Turkish Science Education*, *3*(2), 39-53.

Levacic, R. & Hardman, J. (2010). The Performance of grant-maintained schools in England: An Experiment in Autonomy. *Journal of Education Policy*, *14*(2), 185-212.

Menter, I., Brisard, E. & Smith, I. (2006). Making teachers in Britain: Professional knowledge for initial teacher education in England and Scotland. *EducationalPhilosophy and Theory*, *38*(3), 269-286.

Organization for Economic Co-operation and Development. (2010). *Education at a Glance (EAG) 2010 OECD Indicators*. http://www.oecd.org/dataoecd/45/39/45926093.pdf, Adresinden 2 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Organization for Economic Co-operation and Development. (2010). *Education at a Glance (EAG) OECD Indicators 2010 Annex 3: Sources, Methods and Technical Notes.* http://www.oecd.org/dataoecd/44/25/45932045.pdf, Adresinden 2 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Qualifications and Curriculum Authority. (2009). *Improving assessment: An Overview*. http://curriculum.qcda.gov.uk/uploads/Improving%20assessment%20%20an%20overview_tcm8-14651.pdf, Adresinden 21 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

Scott, P. (2009). On the margins or moving into the mainstream? Higher education in further education in England, *Higher Education Quarterly*, *63*(4), 402-418.

Stephens, P. & Tonnessen, F.E. & Kyriacou, C. (2004). Teacher training and teacher education in England and Norway: A Comparative Study of Policy Goals, *Comparative Education*, *40*(1), 109-130.

Training and Development Agency. (2010). http://www.tda.gov.uk/, Adresinden 22 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir.

United Kingdom Department for International Development. (2010). *Learning for all: DFID's education strategy 2010-2015.*http://consultation.dfid.gov.uk/ education 2010/files/2010/04/learning-for-all-strategy.pdf adresinden 20 Mart 2011 tarhinde edinilmiştir.

West, A. & Pennell, H. & Hind, A. (2009). Quasi-regulation and principal-agent relationships: secondary school admissions in London, England, *Educational Management, Administration & Leadership*, *37*(6), 784-805

Whetton, C. (2009). A brief history of a testing time: national curriculum assessment in England 1989-2008, *Educational Research*, *51*(2), 137-159.

Wyse, D. & Torrance, H. (2009). The development and consequences of national curriculum assessment for primary education in England, *Educational Research*, *51*(2), 213-228.

Elektronik Kaynaklar

http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/1038758.stm

http://www.education.gov.uk/

www.england.org.za

http://www.michellehenry.fr/georu.htm

http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/europe/ukefacts.htm

KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASI

İç Yapı, Söylem, Dış Politika ve Lider Etkeni

Dr. Serdar Yılmaz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1574
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 056
ISBN: 978-605-320-481-7
© 1. Basım, Eylül 2016

KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASI İÇ YAPI, SÖYLEM, DIŞ POLİTİKA VE LİDER ETKENİ
Dr. Serdar Yılmaz

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yılmaz, Serdar.
Kazakistan'ın Türkiye Politikası İç Yapı, Söylem, Dış Politika ve Lider Etkeni/ *Serdar Yılmaz*
1. Basım, XVIII+256 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-481-7
1. İç Yapı 2. Dış Politika 3. Kazakistan'ın Türkiye Politikası

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Jeopolitik konumu, yeni ve geniş bir pazar oluşu, çok zengin ham madde kaynaklarına sahip olması ve Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan yol üzerinde bulunmasıyla Kazakistan, son dönem uluslararası ilişkiler çalışmalarında ve uluslararası sistemin işleyişine dair öngörülerde üzerinde en fazla durulan ülkelerden biri hâline gelmiştir.

Türkiye, Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması hasebiyle Kazak toplumu ve yöneticileri tarafından çok önemsenmektedir. Ancak Türkiye bu durumu yıllar içinde bir avantaja çevirememiş ve Kazakistan zamanla uygulamaya koyduğu Kazak modeli neticesinde Türkiye'ye yönelik duygusal kalıpların dışına çıkmıştır. Devlet Başkanı Nazarbayev, Türkiye'ye karşı kardeşlikten ve duygusallıktan ziyade ekonomi, yatırım ve diplomasi odaklı pragmatik bir yaklaşım benimsediğini göstermiştir. Yıllar içinde ikili ilişkilere her zaman Türkiye'den Kazakistan'a doğru bir bakış açısıyla bakılmıştır. Hep Türkiye'nin önceliklerine bakılmış ve hep Türkçe kaynaklar kullanılmıştır. Orta Asya bölgesini bilmek ve bölgenin dillerini konuşan uzmanlar yetiştirmek ve bölge hakkında bilimsel çalışmalar yaparak orada yaşayan ve toplumsal yapıyı özümseyen araştırmacıları desteklemek, Türkiye'nin önceliği olmamıştır. Bu kitabın yazarının Kazakistan'da yaklaşık olarak 5 ay kalarak Kazakçayı iyi düzeyde öğrenip saha çalışması yürütmesi, 32 mülakat ve arşiv taraması yapması ve toplum içinde yaşayarak toplumsal yapıyı özümsemesi bu kitabı farklı kılan en önemli özelliklerdir.

Bilindiği gibi Türkiye'de Türk dünyasına yönelik muazzam bir ilgi ve merak mevcuttur ancak halkın bu merakını giderecek dili anlaşılır, yerel kaynakları kullanan ve güncel bilgileri içeren kitapların sayısı çok azdır. *Kazakistan'ın Türkiye Politikası* adlı kitabın ana hedef kitlesi; Türkiye'de özellikle Türk dünyasına ilgi duyan on binlerce öğrenci, vatandaş, yüzlerce akademisyen, Türkiye'de yaşayan 25 bin civarında Kazak kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, Türkiye'de sayıları 50 civarında olan Türk dünyası araştırma toplulukları, dergileri ve Türk dünyası öğrenci kulüpleridir. Bunun dışında, Azerbaycan ve Orta Asya Türk devletleri içinde yer alan üniversitelerin ilgili fakülte, öğrenci ve akademisyenleri ile birlikte tüm Türk dilli halklar bu kitabın temel hedef kitlesini oluşturmaktadır.

Bu çalışmayı hazırlamamda büyük katkıları olan doktora tez danışmanım ve hocam sayın Doç. Dr. Fahri Türk'e beni cesaretlendirerek Kazakistan'da saha çalışması yapmama ve hiçbir zaman unutamayacağım bu deneyimi yaşamama vesile olmasından dolayı bütün içtenliğimle teşekkür ederim. Görüşleri ile çalışmama katkıda bulunan hocam Doç. Dr. Burak Gümüş ve bana her zaman inanan, güvenen, destek veren ve yardımını hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Nergiz Özkural Köroğlu'na teşekkürü bir borç bilirim. Bununla birlikte Kazakistan'da 2014 ve 2015 yıllarında gerçekleştirdiğim iki saha çalışması sırasında bana her zaman destek olan Prof. Dr. Mehmet Arslan, Doç. Dr. Oraz Sapashev, Prof. Dr. Murat Çemrek'e ve beni misafir araştırmacı olarak kabul eden KİMEP Üniversitesine, Alessandro Frigerio'ya teşekkürlerimi sunarım. Kazakistan'da yaptığım her iki alan çalışmasında da bana evinin kapılarını açan ve sofrasındaki ekmeği paylaşan Sona ve Halis Nabiyev'e, ayrıca çok teşekkür ederim. Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov nezdinde Almatı ve Çimkent bölgesinde yaşayan tüm Ahıska Türklerine, saha çalışmam süresince bana samimiyetle yaklaşan ve dostluklarıyla yol gösteren Kazak dostlara, ayrıca benimle mülakat yaparak bilgi, tecrübe ve görüşlerini aktaran bütün katılımcılara müteşekkirim.

Son sözüm de benim için çok değerli olan aileme. Başta annem (Hanım) ve ağabeyim (İsmail) olmak üzere kitabımın basımında emeği olan babam (İbrahim) ve diğer aile bireylerine desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim. Ancak teşekkürlerin en büyüğü, bana her daim inanan, destek veren ve varlığı ile beni her zaman mutlu ve motive eden sevgili eşim Şükran Kurucu Yılmaz içindir. Lisans yıllarımızdan itibaren süregelen mutlu beraberliğimizde bana hep daha iyiyi göstermesi, doktora ve öncesi süreçte ve akademik çalışmalarımda kendisine ayıramadığım zamanı hoşgörü ile karşılaması, yurt dışında aldığım eğitim ve yaptığım saha çalışmalarında beni sabırla beklemesi bakımından bu naçizane teşekkürü sonuna kadar hak etmiştir. Ayrıca bir teşekkür de beklenen süreden daha erken dünyaya gelerek kalp atışlarıyla bana büyük heyecan veren minik kızıma (Asya) aittir. İyi ki varsınız.

Dr. Serdar Yılmaz

İstanbul, 2016

KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASI

İÇİNDEKİLER

KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASI (ÖZET) iii
ÖN SÖZ..... v
TABLOLAR xi
KISALTMALAR LİSTESİ xiii
KAZAKİSTAN ÜLKE PROFİLİ xvii

1. BÖLÜM
KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASI

1.1. Çalışmanın Analitik Yapısı 3
1.2. Yazında Kazakistan'ın Türkiye Politikası..... 12
1.3. Yöntem..... 23
1.4. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler 28
1.5. Kuramsal Çerçeve 29

2. BÖLÜM
İÇ YAPI VE DIŞ POLİTİKA ANALİZİ YAKLAŞIMI

2.1. Dış Politika 33
2.2. Uluslararası İlişkiler Disiplini ve Dış Politika Analizi 34
2.3. Uluslararası İlişkiler Disiplini ve İç Yapı Yaklaşımı..... 37
2.4. İç Yapı Yaklaşımının Gelişimi 39
2.5. İç Yapı (Domestic Structure)..... 41

3. BÖLÜM

KAZAKİSTAN'DA DIŞ POLİTİKA SÖYLEMLERİ

3.1. Avrasyacılık 50
3.1.1. Rusya 55
3.1.2. Bağımsız Devletler Topluluğu 60
3.2. Atlantikçilik 64
3.2.1. Amerika Birleşik Devletleri 64
3.2.2. Avrupa Birliği 69
3.2.3. Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü 74

4. BÖLÜM

KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASINI BELİRLEYEN İÇ YAPI FAKTÖRLERİ

4.1. Başkanlık 84
4.1.1. Nursultan Nazarbayev 89
4.2. Dış İşleri Bakanlığı 99
4.3. Siyasal Partiler 102
4.4. Parlamento 111
4.5. Sivil Toplum Kurumları 114
4.5.1. Kazak-Türk İşadamları Derneği 116
4.5.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'nın Kazakistan Şubesi 118
4.5.3. Yunus Emre Türk Kültür Merkezi 121
4.5.4. Ahıska Türk Millî Merkezi 124
4.6. Bürokratik Kurumlar 126
4.6.1. Kazakistan'ın Ankara Büyükelçiliği 127
4.6.2. Uluslararası Türk Akademisi 130
4.6.3. Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi 132
4.6.4. Kazakistan Girişimciliği Geliştirme Fonu 134

4.7. Çıkar Grupları 136
4.7.1. Yabancı Yatırımcılar Konseyi 137
4.7.2. Kazakistan Ulusal Ekonomi Birliği 139
4.7.3. Kazakistan Halklar Asamblesi 142
4.8. Ulusal Faktörler 145
4.8.1. Kamuoyu 146
4.8.2. Medya 150

5. BÖLÜM

KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASININ SOMUT ÇIKTILARI

5.1. Diplomatik Tanınma 157
5.2. Ekonomi ve Yatırımlar 172
5.3. Eğitim ve Kültür 186
5.4. Türk Konseyi 195
SONUÇ 207
KAYNAKLAR 217
EKLER 251
ÖZ GEÇMİŞ 255

KAYNAKLAR

Kitaplar

Aitken, Jonathan, *Kazakistan'ın Efsanevi Lideri NAZARBAYEV*, (Çev) Ali C. Akkoyunlu, Hayat Yayınları, İstanbul 2010.

Aitken, Jonathan, *Kazakhstan: Surprises and Stereotypes After 20 Years of Independence*, Continuum, London 2012.

Aydıngün, Ayşegül–Aydıngün, İsmail, *Ahıska Türkleri, Ulusötesi Bir Topluluk ve Ulusötesi Aileler*, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara 2014.

Engin Akçay, *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları,* Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Ankara 2012.

Akiner, Shirin, *The Formation of Kazakh Identity From Tribe to Nation-State*, Royal Institute of International Affairs, London 1995.

Akpınar, Yavuz, *İsmail Gaspıralı, Seçilmiş Eserleri 2*, Ötüken Neşriyat, Ankara 2005.

Alexandrov, Mikhail, *Uneasy Alliance: Relations Between Russia and Kazakhstan in the Post-Soviet Era*, 1992-1997, Greenwood Publishing Group, Westport 1999.

Alkan, Haluk, *Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Hayat ve Kurumlar: Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan*, USAK Yayınları, Ankara 2011.

Allison, T. Graham – Zelikow, Philip, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Misilse Crisis*, 2nd Edt, New York, Longman 1999.

Althusser, Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (Çev, M. Özışık, Y Alp), İstanbul, İletişim Yayınları 1989.

Amreyev, Bagdad, *Dönemimizde Kazakistan Türkiye İlişkileri ve Türk Dünyası*, Hayat Yayınları, İstanbul 2010.

Amreyev, Bagdad, *Doğu ve Batı Küreselleşme Çağrısı*, Hayat Yayınları, İstanbul 2011.

Arıkan, Metin, *Kazak Destanları I*, TDK Yayını, Ankara 2007.

Arıkan, Metin, *Kazak destanları II*. TDK Yayını, Ankara 2007.

Avespayeva, Pakizat - Sakenov, Seyilbeğ, *Kazak Destanları VI*, Haz. Oktay Selim Karaca TDK, Ankara 2009.

Avşar, B. Zakir - Tunçalp, S. Zafer. *Sürgünde 50. Yıl Alıska Türkleri*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, Ankara 1994.

Ayata, Ali, "Türkiye`nin Orta Asya Politikası", *Türkiye`nin Değişen Dış Politikası,* (Der) Cüneyt Yenigün, Ertan Efegil, Nobel Yayınları, Ankara 2010.

Aydın, Mustafa, "Kafkasya ve Orta Asya ile İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,* (Der) Baskın Oran, Vol. II. İletisim Yay, İstanbul 2001.

Aydın, Mustafa, "Global Değişim ve Genişleyen Türk Dünyası: Türkler ve Türkiler", *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi Kimlik, Demokrasi, Güvenlik,* (Der) Şaban, H.Çalış, 1.Basım, Ankara, Liberte Yayınları 2001.

Aydıngün, Ayşegül – Tüfekçioğlu, Hayati, "Avrasya'nın Merkezinden Dünyaya Açılan Ülke: Kazakistan", *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Orta Asya Cumhuriyetleri Türk Dilli Halklar-Türkiye ile İlişkileri* (Der) Ayşegül Aydıngün-Çiğdem Balım, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2012.

Bal, İdris, *Turkey's Relations with The West and Turkic Republic*, Aldershot, Ashgate 2000.

Behar, E. Büşra, *Bağımsızlığının İlk Yılları (Azerbaycan, Kazakistan Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan)*, T.C. Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları, Ankara 1994.

Behar, E. Büşra, *Türk Cumhuriyetleri Kültür Profili Araştırması: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan,* T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1995.

Bluth, Christoph, *Kafkasya, Orta Asya, Güney ve Doğu Asya'daki Kriz Kaynakları ve Bölgelerin NATO'nun Güvenliğine Etkileri,* SAREM Yayınları, Anakara 2004.

Bozdağ, İsmet, *Atatürk'ün Avrasya Devleti*, Truva Yayınları, İstanbul, 2011.

Braterskii, B. Maxim, *ABD ve Asya'nın Problemli Ülkeleri* (SŞA i Problemnie Stranı Aziya), İsk Ran Yay. Moskova 2005.

Brigs, Asa - Burke Peter, *Medyanın Toplumsal Tarihi* (Çev) İ. Şener, İstanbul, İzdüşüm Yayınları 2004.

Brzezinski, Zbigniev, *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri*, (Çev) Yelda Türedi, İnkilap Kitabevi, İstanbul 2005.

Budak, Feyzullah, *Kazakistan Dünü, Bugünü ve Yarını*, Ocak Yayınları, Ankara 1999.

Clark, Michael - Brian White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy System Approach*, Aldershot, Edward Algar Publishing 1989.

Corwin, S. Edward, *The President: Office and Powers*, New York University Press, New York 1957.

Cummings, N. Sally, *Kazakhstan Power and the Elite*, I. B. Tauris & Co Ltd, New York 2005.

Çaman, Efe, "Kafkasya ve Orta Asya'da Alternatif ile Uyum Arası Türk Bölgesel Politikası: Kafkasya ve Orta Asya'da Türkiye", *Küresel güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği. Yeni Büyük Oyun,* (Der) Mehmet Seyfettin Erol, Barış Kitap Basım Yayın, Ankara 2009.

Çomak, İhsan, "Rusya, Putin ve Avrasyacılık", *Rusya Stratejik Araştırmaları –1*, (Der) İhsan Çomak Tasam Yayınları, İstanbul 2006.

Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul 2001.

Demirtepe, M. Turgut, *Orta Asya ve Kafkasya'da Güç Politikası*, USAK Yayınları, Ankara 2008.

Dugin, Aleksandr, *Moskova-Ankara Ekseni: Avrasya Hareketi'nin Genel Görüşleri*, (Çev) Leonid Bahrevski, Birinci Basım, Analiz Basım Yayın, İstanbul 2007.

Eleukenov, Dastan, "Perspectives on Security in Kazakhstan", *Crossroads and Conflict: Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia*, (Der) Gary K.Bertsch ve diğerleri, Routledge, London 2000.

Erol, M. Seyfettin, *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği: Yeni Büyük Oyun*, Barış Kitap Basım Yayın, Ankara 2009.

Griffith, S. Ernest, *Congress, Its Contemporary Role*, New York University Press, New York 1967.

Gümüş, Burak, "İki Düzeyli Oyunlar ve Dış Politika", *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt 1,* (Der) Ertan Efegil - Rıdvan Kalaycı, Nobel Yayınevi, Ankara 2012.

Hermann, G. Margeret, "Assessing Leadership Style: A Trait Analysis", *The Psychological Assessment of Political Leaders: With Profile of Saddam Hussein and Bill Clinton*, (Der) Jarold M. Post, The University of Michigan Press, Michigan 2003.

Hill, Christopher, *The Changing Policy of Foreign Policy*, Palgrave MacMillan, New York 2003.

Hoen, W. Herman - Irnazarov Farrukh, "Market Reform and Istitutional Change in Kazakhstan and Uzbekhstan: paradoxes and prospecs", *Institutional Reform in*

Central Asia: Politico-economic Challenges, (Der) Joachim Ahrens - Herman W. Hoen, Routledge, Oxon 2013.

Holsti, R. Ole, "Theories of International Relations and Foreign Policy: Realism and Its Challengers", *Controversies in International Relations Theory, Realism and the Neoliberal Challenge*, (Der) Charles W. Kegley, Jr., St. Martin's Press, New York 1995.

Hudson, M. Valeria, *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland 2007.

Hunter, Shireen, *Central Asia Since Independence*, Praeger, Westport 1996.

İsina, Almagül, *Asya'da Güvenliğin İnşası ve CICA,* TASAM Yayınları, İstanbul 2012.

Kalataev, Darhan, *Ulusal Lider Etkeni: Kazakistan Geleceğe Yol Alan Ülke*, Kazakistan Ankara Büyükelçiliği, Ankara 2009.

Kalkan, İbrahim, *Kazakistan'da Siyasi Modernleşmenin Kökenleri (1822-1920),* Arayış Yayın Ajansı, İstanbul 2013.

Kamalov, İlyas, *Putin'in Rusyası*, Kaknüs Yayınları, Birinci Basım, İstanbul 2004.

Kara, Abdulvahap, *Kazakistan'ın Yeniden Doğuşu: 1986 Aralık Olayları*, Ufukötesi Yayınları, İstanbul 2006.

Kara, Abdulvahap, *Turgut Özal ve Türk Dünyası,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012.

Kara, Abdulvahap - Yeşilot, Okan, *Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan*, İTO Yayınları, İstanbul 2011.

Karpat, H. Kemal, *Türkiye ve Orta Asya*, (Çev) Hakan Gür, İmge Kitabevi Yayıncılık 2003.

Kasımbekov, Mahmud, *Halkını Seven Halkın Sevdiği Önder, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Anıları*, İmak Ofset, İstanbul 2012.

Kesici, A. Kayyum, *Dün Bugün ve Hedefteki KAZAKİSTAN*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003.

Kılıçbeyli, H. Elif - Emrahov, Mahal, *Büyük Oyundan Yeni Büyük Oyuna (1920-2002 yılları), Yakın Dönem Güç Mücadeleleri Işığında Orta Asya Gerçeğ*i, Birinci Baskı, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2002.

Kışlalı, A. Taner, *Siyaset Bilimi (Giriş)* 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1990.

Kut, Gün, "Yeni Türk Cumhuriyetleri ve Uluslararası Ortam", *Bağımsızlığın İlk Yılları*, (Der) Büşra Ersanlı ve diğerleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

Landau, M. Jacob, *Pantürkizm*, (Çev) Mesut Akın, Sarmal Yayınları, İstanbul 1999.

Linklater, Andrew, *Men and the Citizens in the Theory of International Relations*, Macmillan, London 1990.

Jonson, Lena - Allision, Roy,"Central Asian Security: Internal and Extarnal Dynamics", *Central Asian Security: The New International Context,* (Der) Lena Jonson - Roy Allision, Brookings Institution Press, Washington 2001.

Mandelbaum, Michael, *Central Asia: Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kygryzstan, Turkmenistan and the World*, The Council of Foreign Relations, New York 1994.

Morgenthau, J. Hans, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* Alfred A. Knopf, New York 1978.

Nazarbayev, Nursultan, Özgürlük ve Demokrasi Yolunda, Hotama Kültür Yayınları, İstanbul 1992.

Nazarbayev, Nursultan, *Yüzyıllar Kavşağında*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazarbayev, Nursultan, *Tarihin Akışında*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazarbayev, Nursultan, *Avrasya Yüreğinde*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazarbayev, Nursultan, *Kazakistan Yolu*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazarbayev, Nursultan, *Kritik On Yıl,* SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazparay, Joma, *Sovyet Sonrası Karmaşa: Kazakistan'da Şiddet ve Mülksüzleştirme,* (Çev) S. Somuncuoğlu, İletişim Yayıncılık, İstanbul 2003.

Nogayeva, Ainur, *Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin: Stratejik Denge Arayışları*, Usak Yayınları, Ankara 2011.

Nye, S. Joseph, *Amerikan Gücünün Paradoks,* Literatür Yayıncılık, İstanbul 2003.

Olcott, M. Brill, *Kazakhstan: Unfulfilled Promise,* Carnegie Endowment for International Peace, Washington 2002.

Özer, Atilla, *Anayasa Hukuku Genel İlkeler*, Genişletilmiş 2. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara 2005.

Pearson, S. Frederic - Rochester J. Martin, *International Relations: The Global Condition In the Late Twentieth Century*, 2. Baskı, Random House, New York 1988.

Purtaş, Fırat, *Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu*, Platin Yayınları, Ankara 2005.

Raşid, Ahmet, *Orta Asya'nın Dirilişi*, (Çev), Osman Deniztekin, Cep Kitapları, İstanbul 1996.

Risse-Kappen, Thomas, "Bringing Transnational Relations Back In: Introduction," *Bringing Transnational Relations Back In*, (Der) Thomas Risse-Kappen, Cambridge University Press, England 1995.

Rosenau, James, *The Scientific Study of Foreign Policy*, Second Edition, Nichols Publishers, New York 1980.

Sagadayev, Arthur, "Great Power Ideology and the Muslim Nations of CIS", *Central Asia and the Caucasus after the Soviet Union: Domestic and International Dynamics,* (Der) Mohiaddin Mesbahi, University Press of Florida, Florida 1994.

Saray, Mehmet, *Kazakların Uyanışı: Kazakistan Tarihi*, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ankara 2004.

Somuncuoğlu, Anar, *Kazakistan ve Özbekistan Ekonomileri Geçiş ve Büyüme Stratejileri*, ASAM Yayınları, Ankara 2001.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995.

Tanrısever, F. Oktay, "Rusya Federasyonu'nun Orta Asya-Kafkasya Politikası: Yakın Çevre Doktrini'nin İflası", *Küresel Politikada Orta Asya,* (Der) Mustafa Aydın, Birinci Basım, Nobel Yayınları, Ankara 2005.

Tokayev, J. Kasım, *Bağımsızlık Yolunda: Kazakistan Dış Politikası Röportajları*, (Pod Styagom Nezavisimosti: Oçerki o Vneşney Politike Kazahstana), Bilim Yay, Almatı 1997.

Turhan, Kaan, *Dilde, Fikirde ve İşte Birlik (Akçura-Galiyev-Gaspıralı-Gökalp),* Doğu Kitabevi, İstanbul 2013.

Türk, Fahri, T*ürk Dış Politikasında Orta Asya ve Orta Doğu: 1990'lardan Günümüze*, Paradigma Akademi Yayınları, Edirne 2013.

Türk, Fahri, *Türk Kültür Dış Politikası*, Paradigma Akademi Yayınları, Edirne 2014.

TÜRKPA, *Türk Cumhuriyetleri Anayasaları: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye, Türkmenistan*, TÜRKPA Yayınları: 4, Ankara 2012.

Tüfekçioğlu, Hayati, "Küreselleşme Önünde Türk Dünyası", *I. Türk Dünyası Sosyologlar Kurultayı,* 25-27 Kasım 2005, (Der) Ebulfez Suleymanov, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli 2005.

Tüymabayev, Canseyit, *Dünya Çapındaki Lider Nursultan Nazarbayev, Kazakistan'ın Kurucu Devlet Başkanı*, MRK Baskı, Ankara 2013.

T.C., M.E.B Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları Arasında Yapılan Anlaşmalar, İlişkiler ve Faaliyetler, 1990-1992*, Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları Daire başkanlığı Dairesi Yayınları, Yayın No.I/1, Birinci Kitap, Ankara 1993.

Valerie, M. Hudson, "The History and Evolution of Foreign Policy Analysis", *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases,* (Der) Steve Smith, Amelia Hadfield - Tim Dunne, Oxford University Press, London 2008.

Voss, F. James - Dorsey, Ellen, "Perception and International Relations", *Political Psychology and Foreign Policy*, (Der) Eric Singer and Valerie Hudson, Westview Press, Boulder 1992.

Waltz, N. Kenneth, *Theory of International Politics*, McGraw-Hill, New York 1979.

Yalçınkaya, Fatih, "Türkiye ve Orta Asya Devletleri Arasındaki Siyasi ve Diplomatik İlişkiler–Hükümetlerüstü Kuruluşlar (1992-2012)", *Türk Dış Politikasında Orta Asya ve Ortadoğu, 1990'lardan Günümüze,* (Der) Fahri Türk, Paradigma Akademi Yayınları, Edirne 2013.

Yavuz, Celalettin, *Avrasya'da Türk Jeopolitiği: Türklere Açılan Ufuklar*, Berikan Yayınevi, Ankara 2010.

YÖK, *Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarından Türkiye'de Öğrenim Görmek İsteyen Burslu Öğrenciler için Klavuz,* YÖK, Ankara 2000.

Dergiler

Akarcalı, Sezer, "Basının görevleri ve Basın Özgürlüğü", *A.U.S.B.F. Dergisi*, Cilt. 44, No. 1-2, Ocak-Haziran 1989.

Akiner, Shirin, "Evolution of Kazakhstan Foreign Policy: 1991- 2011", *OAKA*, Cilt. 6, Sayı. 12, 2011.

Aypbayeva, Ardak, "Kazakistan-Türkiye Bilim Alanındaki İlişkiler" (Kazakhstan-Turkiya Bilim Salasındağı Baylanıstar), *Akikat (Hakikat) Dergisi*, No. 2, 2002.

Aydın, Mustafa, "Uluslararası ilişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt. 51 Sayı. 1, 1996.

Aydın, Mustafa, "Determinants of Turkish Foreign Policy: Historical Framework and Traditional Inputs" *Middle Eastern Studies*, Vol. 35, Issue. 4, 1999.

Barak, Osman, "Structure of the Turkish Firms in Kazakhstan: Projections and Recommendations", *Internatıonal Conference on Eurasıan Economies*, 2011.

Brodie Bernard, "The Devlepoment of Nukleer Strategy", *International Security*, Vol. 2, No. 4, Spring 1978.

Brown, Chris. "International Political Theory A British Social Science", *British Journal of Politics and International Relations,* Vol. 2, No. 1, 2000.

Çayhan, Esra, "The European Union's Central Asia Strategy" *Bilig*, Sayı 26, 2003.

Demir, F. Ali, "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Sonrası Türkiye ile Orta Asya Arasındaki İlişkiler ve Bu Konuda Etkili Olan Faktörler", *Stratejik Araştırmalar Dergisi,* Yıl. 1, Sayı. 2, Eylül 2003.

Diachenko, Sergey, "The Government and NGO's in Kazakhstan: Strategy, Forms and Mechanisms of Cooperation", *Central Asia and the Caucasus*, No. 1 (43), 2007.

Doctor, Makrukh, "Lula's development council: neo-corporatism and policy reform in Brazil", *Latin American perspectives*, Vol. 34 (6), 2007.

Dugis, Vinsensio, "Domestic Political Structure and Public Influence on Foreign Policy, A Basic Model", *Global & Strategis,* 3(2), 2009.

Dursun, Hasan, "Süper Başkanlık ya da Başkancı Parlamenter Sistem: Weimar Almanya'sı ile Rusya Federasyonu Örnekleri ve Çıkartılacak Dersler", *TBB Dergisi,* Sayı. 67, 2006.

Duverger, Maurice, "A New Political System Model: Semi-Presidential Government", *European Journal of Political Research*, (8)2, 1980.

Erdoğan, M. Murat, "Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikaları", *Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi (Rapor),* Ankara, Eylül 2011.

Erol, M. Seyfettin, "EU's New Central Asian Policy and its Energy Dimension", *The Journal of Turkish Weekly*, 1 April 2007.

Evangelista, Matthew, "The Paradox of State Strength: Transnational Relations, Domestic Structures, and Security Policy in Russia and the Soviet Union", *International Organization*, Vol. 49, No. 1, 1995.

Gençler, Ayhan - Akbaş, Arif, "Bağımsızlık Sonrası Kazakistan ve Türkiye Arasındaki Sosyo-Ekonomik İlişkiler (1990–2011), *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt.1, Sayı. 2, Temmuz 2011.

Gönlübol, Mehmet, "Kamuoyu ve Dış Politika", *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, Cilt. 23, Sayı. 4, 1968.

Gövdere, Bekir - Kaleli, Hüseyin, "Kazakistan'daki Doğrudan Yabancı Yatırımlar", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı. 20, 2008.

Reuel R. Hanks, "Multi-vector politics and Kazakhstan's emerging role as a geostrategic player in Central Asia", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies,* Vol. 11, No. 3, 2009.

Hudson, M. Valeria, "Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 1, No. 1, 2005.

Hunter, Shireen, "Turkey, Central Asia, and the Caucasus: Ten Years After Independence", *Journsal of Southeast European & Black Sea Studies*, Vol. 1, No. 2, 2001.

International Crisis Group "Central Asia: What Role forthe European Union?", *Asia Report,* 113, 10 April 2006.

Isaacs, Rico, "Charisma and Nation-Building in Kazakhstan: The Post-Soviet Leadership of Nursultan Nazarbayev", *ASEN 2010 Conference Special Issue: Nation & Charisma,* Vol. 10, Issue 3, 2010.

İsayev, Batırhan, "Kazakistan Cumhuriyeti İdari Yapı Reformlarının Temel Yönleri", *Ekonomist Dergisi*, No: 11, 2003.

Juliet Kaarbo, "Foreign Policy Analaysis in the Twent-First Century: Back to Comparison, Forward to Identity and Ideas", *International Studies Review*, Vol. 5, 2003.

Kara, Füsun, "Almaatada 1986 Aralık Olayları: Jeltoksan", *Turkish Studies*, Vol. 7/4, Fal 2012.

Katzenstein, Peter, "International Relations and Domestic Structures: Foreign Economic Policies of Advanced Industrial States", *International Organization*, Vol. 30, No. 1, Winter 1976.

KATİAD, "Kazakistan'da Özel Ekonomik Bölgeler", *KATİAD Birlik Dergisi*, Eylül-Aralık 2014.

Kireçci, M. Akif, "Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlıklarının 20. Yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya Politikaları", *Ahmet Yesevi Üniversitesi (Rapor)*, Yayın No: 3, Ankara, 2011.

Kissinger, A. Henry, "Domestic Structure and Foreign Policy", *Deadalus,* Vol. 95, No. 2, Spring 1966.

Kjaernet, Heidi, Satpaev, Dosym - Torjesen Stina, "Big Business and High-Level Politicsin Kazakhstan: An Everlasting Symbiosis?", *China and Eurasia Forum Querterly,* Vol. 6, No. 1, 2008.

Lapid, Joseph, "The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era", *International Studies Quarterly,* Vol. 33, No. 3, September 1989.

Michnic, Adam, "Sparring With the Kazakh President", *Transition*, Vol. 4, No. 1, June 1997.

Momınkulov, Canat, "Kazakistan Siyasi Sisteminin Gelişimi: 2012 Parlamento Seçimleri", *Orsam Rapor* No: 120*, The Black Sea International Rapor* No: 21, Mayıs 2012.

Naribayev, M. Kupjasar, "Entegrasyon Sürecinde Kazakistan-Türkiye İlişkileri" (Kazahsko -Tureckiye otnosheniya v processe integraciyi), *KSÜ Bülteni, Ekonomi Serisi*, Almatı, No:1, 1999.

NATO, "Public Diplomacy Division", *NATO Handbook*, Brussels, Belgium, NATO Headquarters, 2006.

Nazarbayev, Nursultan, "Türkiye ile İlişkilerimiz Parayla Ölçülemeyecek Düzeyde", *Atayurt (Eğitim, Kültür ve Ekonomi Dergisi)*, Sayı. 3, Kış 2010.

Nuskabayev, Orazbek – Budak, Feyzullah, "Kazakistan-Türkiye İlişkileri" (Kazakhstan-Turkiya Intımaktastığı), *Akikat (Hakikat) Dergisi*, No. 4, Haziran 2003.

Joseph S. Nye, "Soft Power and American Foreign Policy", *Political Science Quarterly*, Vol. 119, No. 2, 2004.

Orazalıkızı, Akjelen, "Türkiye ve Kazakistan Arasındaki Ekonomik İlişkiler" (Turkiya Jane Kazakhstan Arasındağı Ekonomikalık Katınastar), *Geographiya jane Tabiğat (Coğrafya ve Tabiat) Dergisi,* No: 4 (16), Temmuz-Ağustos 2005.

Ovsepyan, Levon, "Siyasi ve Askeri Açıdan Türkiye ile Orta Asya Ülkeleri Arasındaki İlişkiler" (Otnosheniya Turciyi so stranami Centralnoy Azii s politicheskoy i voennoy tochki zreniya) , *Orta Asya ve Kafkasya*, No. 2, Cilt. 13, 2010.

Özal, Turgut, "Türkiye'nin Önünde Hacet Kapıları Açılmıştır", *Türkiye Günlüğü*, Sayı. 19, Yaz 1992.

Özkan, Gökhan, "Soğuk Savaş Sonrası Orta Asya ve Kafkasya Ekseninde Türkiye-NATO-Rusya İlişkileri ve Türk Dış Politikası'na Yansımaları", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12/1, 2010.

Poiters, Jon – Winden, V. Frans, "Lobbying and Asymetric Information", *Public Choice,* No. 74, 1992.

Purtaş, Fırat, "Kazakistan'da Sivil Toplum Kuruluşları: İç ve Dış Politikaya Etkileri", *OAKA*, Cilt. 1, No. 1, 2006.

Putnam, D. Robert, "Diplomacy and Domestic Policy: the logic of two-level games", *International Organisation*, Vol. 42, No. 3, Summer 1988.

Rice, A. David, "An overview of the field of international relations". *International Law and Organizations*, Spring 2006.

Risse-Kappen, Thomas, "Public Opinion, Domestic Structure, and Foreign Policy in Liberal Democracies", *World Politics*, Vol. 43, No. 4, July 1991.

Satpaev, Dosım, "Kazakistan-Türkiye İlişkilerinin Dinamiği", *Avrasya Dosyası Kazakistan-Kırgızistan Özel*, Cilt. 7, Sayı. 4, Kış 2001-2002.

Sever, Ayşegül, "Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkilerinde Çatışma, Rekabet ve İşbirliği", *Avrasya Dosyası*, Cilt. 7, Sayı. 3, Sonbahar, 2001.

Shugart, S. Matthew, "Of Presidents and Parliaments," *East European Constitutional Review,* 2, 1, Winter 1993.

Somuncuoğlu, Anar, "Bağımsızlık Sonrasında Kazakistan Cumhuriyeti'nde Türkiye ve Türk Algısının Geçirdiği Değişim", *OAKA*, Cilt. 2, Sayı. 3, 2007.

Steven, M. Fish, "The Pitfalls of Russian Superpresidantalizm", *Current History*, October 1997.

Şimşek, Sefa, "Transformation of Sivil Society in Turkey: From Quantity to Quality", *Turkish Studies*, Cilt. 5, No. 3, Güz 2004.

Tarnoff, Curt, "U.S. Assistance to the Former Soviet Union", *CRS Report for Congress,* 14 July 2005.

Tayfur, M. Fatih, "Main Approaches to the Study of Foreign Policy: A Review", *METU Studies in Development*, Cilt. 21 (1), 1994.

Tüymebayev, Canseyit, "Kazakistan Türkiye İşbirliğinin 20. Yılı", *EkoAvrasya Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Sayı. 18, Bahar 2012.

Tugjanov, L. Yerali, "Kazakistan Cumhuriyeti'nin Milli Politikasının Temel Özellikleri Hakkında", *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 2. Sayı, 2011.

Türk, Fahri, "Kazakistan'da Değişim Sürecinde Ortaya Çıkan Siyasal Partiler ve Hareketler", *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 4, No. 2, 2012.

Weitz, Richard, "Kazakhstan Investment, Part 1: Europeans Dominate Inward Foreign Direct Investment", *Eurasia Daily Monitor,* Vol. 10 Issue. 10, 2013.

Valerie, M. Hudson - Christopher S. Vore, "Foreign Policy Analysis: Yesterday, Today and Tomorrow", *Mershan International Studies Review*, (39), 1995.

Veliyev, Dünyamalı, "Küreselleşme Sürecinde Türk Dünyası", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı. 19, Mayıs 2009.

Yaş, Zeyrekli Sedef "Türkiye'nin Orta Asya Politikasında Süleyman Demirel'in Rolü", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 4 Sayı: 2, Haziran 2013

Yıldız, Nurçin, "18 Ağustos 2007 Kazakistan Parlamento Seçimleri ve Nazarbayev'i Anlamak", *OAKA*, Cilt. 2, Sayı. 4, 2007.

Yılmaz, Hakan, "Turkey and Central Asia: challenges and change", *Central Asian Survey*, Cilt. 15, No. 12, Haziran 1996.

Yılmaz, Serdar, "Economy Comes First" Initiating Turkish-Kazakh Relations, Who Undertook the Responsibility?, *International Journal Turkic Studies Review*, Vol. 1, No. 1, 2014.

Yılmaz, Serdar, "Kazakistan'da Siyasal Denge Unsuru: Nazarbayev", *EkoAvrasya Sosyal Bilimler Dergisi,* Yıl. 8, Sayı. 31, Temmuz 2015.

Yılmaz, Serdar, "Nazarbayev as the Unifying Figure" What Role Turkish Investors Played to Ensure the Development of Kazakh-Turkish Relations, *The V International Academic Conference for Young Scientists, Faculty of History of Al–Farabi University*, May 20, Almaty 2014.

Zeybek, K. Namık, "Önce Bilgi ve Bilinç", *Yeni Türkiye,* Yıl. 3, Sayı. 15, Cilt. 1, 1997.

Mülakatlar

Abdulvahap Kara, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 30.09.2015, İstanbul, Türkiye.

Ahmet Taşağıl, Yeditepe Üniversitesi, 28.09.2015, İstanbul, Türkiye.

Ahmet Alyaz, Kazakistan-Türkiye İşadamları Derneği Genel Sekreteri, "KATİAD ve Kazakistan'ın Türkiye Politikası", *Akademik Perspektif*, 22.11.2014, http://akademikperspektif.com/2014/11/22/katiad-ve-kazakistanin-turkiye-politikasi/ (25.02.2015).

Ahmet Dağduran, Türk Halkları Medeniyet Vakfı Başkanı, "Kazakistan'ın Türkiye Politikası", *Akademik Perspektif*, 18.09.2014, http://akademikperspektif.com/2014/09/18/kazakistanin-turkiye-politikasi-ozel-roportaj/(01.08.2015).

Ak Jol Partisi, Almatı Genel Merkez ile E-Mektup Soruşturması, 28 Nisan 2015, Almatı, Kazakistan.

Anar Somuncuoğlu, Hacettepe Üniversitesi, 01.10.2015, Ankara, Türkiye.

Askar Turgunbayev, TÜRKSOY Kazakistan Temsizlcisi, Al-Farabi Üniversitesi, 22.04.2015, Almatı-Kazakistan.

Aslan Bakenovich, Kazakistan Milli Eğitim Bakanı, 21.05.2014. Astana, Kazakistan.

Ayet Madibek, Beybitşilik Alemi (Barış Dünyası) Genel Koordinatörü, 07.04.2014, Almatı, Kazakistan.

Aygerim Şilibekova, Avrasya Lev N. Gumilyov Milli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, 22-23.05.2015, Astana, Kazakistan.

Botagöz Rakisheva, Kazakistan Kamuoyu Araştırmaları Enstitüsü Kurucusu, 29.09.2015, Astana, Kazakistan.

Canat Momınkulov, Uluslararası Türk Akademisi, 12.07.2014, Almatı-Kazakistan.

Fazulbek Absattaruli, Muhtar Şahanov'un Danışmanı, 27.04.2014, Astana, Kazakistan.

Güljanat Ercilasun, Gazi Üniversitesi, 01.10.2015, Ankara, Türkiye.

Hayati Tüfekçioğlu, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 18.09.2015, İstanbul, Türkiye.

İbrahim Yıldırım, Astana Yunus Emre Türk Kültür Merkezi Müdürü, "Bir Diplomatın Gözünden Kazakistan-Türkiye İlişkileri, *Akademik Perspektif*, 29.03.2015, http://akademikperspektif.com/2015/03/29/bir-diplomatin-gozunden-kazakistan-turkiye-iliskileri/ (29.03.2015).

İbrahim Kalkan, Kırklareli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, 19.06.2015, Kırklareli, Türkiye.

Kamilla Sheryazdanova, Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi Dış İlişkiler Müdürü, 27.04.2015. Astana-Kazakistan.

Kayım Munar Tabei, Nur Otan partisinin Almatı Dış İlişkiler ve Basın Sorumlusu, 28.04.2015, Almatı, Kazakistan.

Kazakistan CHA ve turkkazak.com adlı Sitenin Sorumlusu ile Mülakat, 15.05.2014. Astana, Kazakistan.

Kürşad Zorlu, Ahi Evren Üniversitesi, Kırşehir, 29.09.2015, Türkiye.

Mehmet Arslan, Al Farabi Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, 26.04.2015, Almatı, Kazakistan.

Murat Çemrek, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Avrasya Araştırma Enstitüsü Eski Müdürü, 24.04.2014–18.06.2014. Almatı, Kazakistan.

Nargis Kassenova, KIMEP Üniversitesi, Sisyaset Bilimi, "View From Kazakhstan to Kazakh-Turkish Relations", *Akademik Perspektif,* 11.02.2015, http://en.akademikperspektif.com/2015/02/11/view-kazakhstan-kazakh-turkish-relations/ (11.02.2015).

Oraz Sapashev, Al Farabi Üniversitesi, Türk Dilleri Bölümü, Almatı, 22.05.2014, Kazakistan.

Omer Said, Otanım Elim (Vatanım Benim) Sivil Toplum Kurumunun Başkanı, 16.06.2014, Almatı, Kazakistan.

Rövşen Memmedoğlu, Ahıska Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni, Kazakistan'daki Türk Diasporası: "Ahıska Türkleri" *Akademik Perspektif*, 11.10.2014, http://akademikperspektif.com/2014/10/11/kazakistandaki-turk-diasporasi-ahiska-turkleri-ozel-roportaj/ (10.11.201).

Sabri Hizmetli, Kariyer Üniversitesi Rektörü, Almatı, "Kazakistan-Türkiye İlişkilerinin Eğitim, Kültür ve Diplomatik Açıdan Gelişimi: 1991-2014", *Akademik Perspektif*, 23.12.2014,http://akademikperspektif.com/2014/12/23/kazakistan-turkiye-iliskilerinin-egitim-kultur-ve-diplomatik-acidan-gelisimi-1991-2014/ ((07.01.2015).

Suphi Atan, Türkiye'nin Almatı Başkonsolosu, 24 Nisan 2014, Almatı, Kazakistan.

Yerzhan Kuanışbayev, Uluslararası Türk Akademisi Uzmanı, Uluslararası Türk Akademisi, Astana, 08.07.2014.

Zhar Zardykhan, KIMEP Üniversitesi, Siyaset Bilimi, 14.07.2014, Almatı, Kazakistan

Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov, Kazakistan Halklar Asablesi Eski Başkan Yardımcısı, Ahıska Türk Millî Merkezi Başkanı ve Dünya Ahıska Türkleri Birliği Başkanı ile Mülakat, 20.07.2014, Almatı, Kazakistan.

Gazeteler

"Abdullah Gül Siyaseti ile Bizi Ne Bekliyor "(Abdullah Gul Sayasatınan Ne Kütige Boladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 51 (166), 14 Eylül 2007.

"Ankara Anlaşması" (Ankara Kelisimi), *Dala Men Kala Gazetesi*, No: 13, 29 Ekim 2009.

"Asıl Amacımız Bütünleşme" (Asıl Muratımız Tutastık), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 45(732), 28 Nisan 2001.

"Avrasya Şekilleniyor" (Evrasia Nısanıp Jatır), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 23 (378), 7 Haziran 2002.

"Bakü'deki Karşılama", (Bakudegi Baskosu), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 85 (22355), 11 Nisan 2000.

"Başeskioğlu: Somut Anlaşmalar Yapmak İstiyoruz" (Naktı Kelisimder Jasauğa Keledi), *Kazakhstan Zaman Gazatesi*, No: 10(522), 11 Mart 2005.

"Beşinci Türk Zirvesinde Somut Adım" (Besinşi Türik Sammitinde Naktı Kadamdar), *Zaman Kazakhstan Gazatesi*, No: 25 (248), 12 Haziran 1998.

"Birliği Güçlü Olanın Bileği de Güçlü Olur" (Birligi Mıktının Bilegi Mıktı), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No:110 (28334), 6 Haziran 2014.

"Birlik Olun, Aynı Dilli Kardeşler" (Tugel bol, Turki Tildes Tuıstar), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 284 (24537), 18 Kasım 2006.

"Eski Tarihin Yeni Yolu" (Köne Tarıhtın Janarğan Xolı), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 118 (24076), 28 Mayıs 2005.

"Gül: Herkesi Şaşırtıyoruz" (Gul: Er Adamdı Sınıktaramız), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 3 (566), 13 Ocak 2006.

"Hoş Geldiniz Değerli Kardeşimiz Turgut Özal" (Koş Keldiniz Kımbattı Tuısımız Turgut Özal), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No:31, 9 Nisan 1993.

"Intımaktastıstın Jana Belesi" (İşbirliğinde Yeni Ufuklar), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 123-124 (23334), s. 1.

"İkinci Türk Zirvesi Sona Erdi" (İkinşi Türik Samiti Uyattı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 23(67), 29 Ekim 1994.

"İstanbul'da Abay'ın Okulu Var" (Istanbulda Mektebi Bar Abaydın), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 123-124 (23334), 29 Haziran 2004.

"İstanbul Deklerasyonu, Gelecekten Gelen Işık" (Istanbul Dekleratsiyası, Bolaşakka Bastar Bağdarşam), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 38 (809), 23 Eylül 2010.

"İstikrar Başarının Yoludur" (Turaktılık Tabıska Jol Bolıp Tabıladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 4 (279), 22 Ocak 1999.

"Kaliteli hizmet alma isteği geldi" (Kızmet körsetu sapası jaksarıp keledi), *Egemen Kazakhstan Gazetesi,* No:180 (21645), 13 Eylül 1997.

"Kardeşler İstanbul'da Buluştu" (Bavırlar Istanbulda Kezdesti), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 6 (311), 27 Nisan 2001.

"Kazakistan, Türkiye'den çok şey bekliyor" (Kazakhstan Turkiyadan Köp Kütedi), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 17 (141), 9 Nisan 1996.

"Kazakistan Türkiye'nin Stratejik Ortağı" (Kazakhstan-Turkiyanın Strategiyalık Ariptesi), *Egemen Kazakhstan Gazetesi,* No: 42 (762), 22 Ekim 2009.

"Kazak-Türk Liselerinin 20. Yıl Kutlamaları" (Kazak-Türik Litseilerinin 20 Jıldık Mereitoyı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 23 (427), 20 Haziran 2012.

"Kazakistan ve Türkiye Cumhurbaşkanları Türkistan Topraklarında" (Kazakhstan Jane Turkıya Basşıları Turkistan Törinde), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 15 (48), 19 Ekim 2000.

"Kazakistan ve Türkiye Dostluk ve İşbirliği Anşalmasını İmzaladı" (Kazakhstan Men Turkiya Dostık Jane Intımaktastık Turalı Şartka Kol Koydı), *Egemen Kazakhstan Gazetesi,* No: 181 (20818), 19 Ekim 1994.

"Kazakistan Halklar Asamblesi" (Asambleya Naroda Kazakhstana) *Kazahstanskaya Pravda Gazetesi*, No: 229, 21 Ekim 2008.

"Kökleri Sağlam Kardeşlik" (Tamırı Teren Tuvıstık), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 97(22), 16 Haziran 1995.

"Nazarbayev Türkiye'de Türk Okullarını Övdü" (Nazarbaev Turkiyada Türik Mekteplerini Joğaro Bağaladı), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 21 (428), 23 Mayıs 2003.

"Nursultan Nazarbayev, Yönümüzü Belirleyen Program" (Nursultan Nazarbaev, Bağıtımızdı Bağamdağan Bağdarlama), *Egemen Kazakstan Gazetesi*, No: 17 (345) 12 Eylül 2005.

"Orta Asya Hizmet Bekliyor" (Ortalık Aziya Kızmet Kütüp Jatır), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 11 (35), 4 Haziran 1993.

"Ortak Açıklamalar" (Birlesken Mazmundama), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 1034 (20178), 5 Mayıs 1992.

"Özal Hâlâ Gönüllerde" (Özal Aeli Jürekterde), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 16(92), 28 Nisan 1995.

"Petrolde İlk Adım" (Munayda Alğaşkı Kadam), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 4 (279), 7 Mayıs 1999.

"Sembol İnşaat: Hızlı ve Kaliteli İnşaat Bizim Sembolümüzdür" (Symbol Kurılıs: Jıldam Jane Saparlı Kurılıs Bizdin Simbolımız Bolıp Tabıladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 17 (529), 9 Nisan 2005.

"Sembol Astana'yı Dünyaya Tanıtma Çabasında" (Sybol Kurılıs Astanağı Dünniyge Jarnama Tabıladı), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 6 (566), 13 Ocak 2006.

"TİKA ve Kazakistan: İlişkilerin En İyi Örneği" (TİKA jane Kazakhstan: Intımaktastın Üzdik Ülgisi), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 21 (533), 19 Aralık 2013. s. 8.

"Cumhurbaşkanı Turgut Özal" (Törletiniz, Prezident Turgut Özal), *Egemen Kazakhstan Gazetesi,* No: 82-83 (20458), 10 Nisan 1993.

"TSE'de Kazakistan Damgası" (TSE'den Kazakhstan Markası), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 5-6 (228-229), 30 Ocak 1998.

"Ümitleri Boşa Çıkarmayalım" (Könilip Kalmaymız), *Kazakhstan Zaman Gazetesi,* No: 33 (492), 13 Ağustos 2004.

"Üniversite Giriş Sınavına Kazak-Türk Liseleri Damga Vurdu" (Kazak Türik Liseilerdi Unibersite Emtehanına Markalardın Tizdi), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 26 (538), 1 Temmuz 2005.

"TSK'dan Kazak Ordusuna Eğitim Desteği" (TSK'dan Kazakh Armiyasına Bilim Kaldau), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 30 (542), 29 Temmuz 2005.

"TSK'dan Kazakistan'a Askeri Araç Yardımı" (TSK'dan Kazakhstana Askeri Kömek), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 8 (520), 25 Şubat 2005.

"21. yy İşbirliği Asrı Olacak" (21-ğasır Intımaktastık Ğasırı Boladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi,* No: 31 (2014), 1 Ağustos 1997.

"2733 sayılı Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Hakkında Kanun", 26.12.1995. http://adilet.zan.kz/eng/docs/Z950002733_/info (12.10.2014).

"344-2 sayılı Kazakistan Cumhuriyeti Siyasi Partiler Kanunu", RG: 15.08.2002.

Tezler

Amangaliyeva, Mensulu, *Kazakistan'da Kamu Yönetimi Reformları (1991-2010),* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, 2010.

Davutkızı, Nursulu I., *Kazakistan ile Türkiye Arasındaki Kültürel ve Bilimsel İlişkiler (1991-2000),* (Al Farabi Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi), Almatı, 2002.

Djambulatovna, A. Ardak, *Kazakistan ve Türkiye Arasındaki İlişkilerin Tarihnamesi: 20.yüzyılın ikinci yarısı – 21.yüzyılın başı*, (Al Farabi Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi), Almatı, 2006.

Ereker, Fulya, *Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2010.

İmanov, Vügar, *Rusya'nın Medeniyetsel Kimlik İnşası Olarak Avrasyacılık,* (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2007.

Özsağlam, T. Muhittin, *Bölgecilik ve Federalizm Arasında: Bağımsız Devletler Topluluğunun Orta Asya'daki İşlevi* (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2006.

Somuncuoğlu, Anar, *ABD'nin Demokrasi Özendirme Politikası: Kazakistan Örneği,* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2009, s. 129.

Şamgunova, Manar, *Kazakistan'ın Tehdit Algılamaları ve Bölgesel Güvenlik Politikası,* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

Togayev, Bahtiyar, *Kazakistan'daki Yasama ve Yürütme Erki*, (Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2004.

Zhylkyshyboyeva, Meruyert, *Bölgesel Güç Dengesi Işığında Kazakistan'ın Güvenliği,* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2008.

İnternet Kaynakları

Ak Jol Partisi, *Parti Programı*, http://akzhol.kz/kz/programma/show/32/50/53, (08.01.2015).

Ak Jol Partisi, *Uluslararası İlişkiler*, http://akzhol.kz/en/listarticle/index/3/9, (08.01.2015).

Ak Jol Demokratik Partisi (Ak Jol Demokratiyalık Partiyası), www.akzhol.kz/kz/article/index/23/29, (05.02.2015).

Akyürek Salih - Bilgiç M. Sadi, "Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı", *BİLGESAM*, Rapor No: 44, Mart 2012, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-91-2014040836rapor44.pdf, (02.05.2014).

Asker, Ali, "Bir Kurumsallaşma Örneği: Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesi", *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü,* 09.10.2009, http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-asya-arastirmalari-merkezi/2009/10/03/3034/bir-kurumsallasma-ornegi-turk-dili-konusan-ulkeler-parlamenter-asamblesi (04.06.2015).

Astana Bildirisi, Kazakistan, (1998), http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/07_AstanaBildirisi1998_5.DevletBaskanlariZirveBildirisi_20140418_103743.pdf (04.06.2015).

Atameken Birliği (Atameken Odağı), http://www.akimvko.gov.kz/kz/promyishlennost-i-biznes/osprk-atameken.html (11.03.2015).

Avrasya Araştırma Enstitüsü, *Yeni Sinerji Ortak Ekonomi Planına Kısa bir Bakış,* Online Bülten, 21-27.04.2015, No 17, http://www.rapor.edu.tr/static/aae_haftalik/aae_bulten_tr_17.pdf (02.06.2015).

Bahçeşehir Üniversitesi, *Bahçeşehir Üniversitesi'nde Kazakistan Günü*, 13 Nisan 2013, http://www.bahcesehir.edu.tr/icerik/2246-bauda-kazakistan-gunu, (01.03.2015).

Bakü Bildirisi, Azerbaycan, (2000), http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/06_BakuBildirisi2000_6.DevletBaskanlariZirveBildirisi_20140418_103714.pdf (04.06.2015).

Başbakan Erdoğan - Nazarbayev Ortak Basın Toplantısı, 11 Ekim 2012, https://www.youtube.com/watch?v=dO_XmwRNRD4 (15.09.2015).

Bozdemir, İsmail, "Avrupa Birliği – Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Ekonomik İlişkileri", *http://www..dtm.gov.tr/dtmtdcg/* (11.05.2015).

Bozkır Kurdu, Okan Holding, *Ekonomi Gazetesi*, 25.07.2007, http://www.ekonomigazete.com/haberdetay/4822-bozk%FDr-kurdu?-okan-holding.html, (16.07.2015).

Bowyer, A. Clive, "Parliament and Political Parties in Kazakhstan", *Silk Road Paper,* May 2008, http://www.isdp.eu/images/stories/isdp-main-pdf/2008_bowyer_parliament-and-political-parties-in-kazakhstan.pdf, (07.06.2014).

Büyük Öğrenci Projesi, 6. Geleneksel Mezuniyet Töreni, 24.04.2009, http://www.meb.gov.tr/buyuk-ogrenci-projesi/haber/3504, (04.01.2015).

"Bu sorun çözülmeli!", *Sabah Gazetesi,* 29.07.2010, http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2010/07/29/istanbul_askina_yasa_degistirtiyor, (17.08.2010).

Central Asia: EU Commissioner Seeks Closer European Ties, January 16, 2007, http://www.rferl.org/content/article/1074059.html, (12.05.2015).

Council on Foreign Relations, *Budapest Memorandums on Security Assurances, 1994,* 5 Aralık 1994, http://www.cfr.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484 (03.05.2015).

Council of the EU, EU and Central Asia*, Strategy for a New Partnership*, http://eeas.europa.eu/central_asia/docs/2007_eu_strategy_new_partnership_central asia_en.pdf, (18.04.2015).

Commonwealth of Independent States (CIS), *Territory, Population, Brief Natural and Geographic Characteristics of the CIS*, http://www.cisstat.com/eng/frame_about.htm (01.05.2015).

Cumhurbaşkanı Kazakistan Halklar Asamblesi'nin 22. Oturumuna Katıldı (El Bası KHA'nın 22 şi Sessiyasınga Katıstı), 23.04.2015, www.akorda.kz/kz/page_219858_ (08.03.2015).

Cumhurbaşkanı Gül, "TRT Avaz, Avaz Avaz Bütün Türk Dünyasına Seslenecek" 21.03.2009,http://www.abdullahgul.gen.tr/haberler/170/47824/cumhurbaskani-gul-trt-avaz-avaz-avaz-butun-turk-dunyasina-seslenecek.html (08.01.2015).

Daalder, H. İvo - Steinberg B. James, "The Bush National Security Strategy: An Evolution", October 2002, *www.brookings.edu.com/policybriefs/pb109.html* (01.05. 2015).

DATÜB, *DATÜB Genel Başkanı Kazakistan Halk Asamblesi Başkan Yardımcısı Görevine Atandı*, (27.04.2012), http://www.datub.eu/datub_genel_baskani_kazakistan_halk_asamblesi_baskan_yardimcisi_gorevine_atandi.htm, (08.03.2015).

David, A. Lake, "Domestic Structures Revisited: Public and Private Authority in a Globalizing Economy", *Prepared for PK-Fest,* Cornell University, Ithaca, NY, October 14-15, 2011, http://pacs.einaudi.cornell.edu/system/files/Lake-PKFest.pdf, 05.06.2014).

DEİK, *Kazakistan Ülke Bülteni 2012*, www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2597 (14.06.2015).

Dikbaş, Kadir, "Kazakistan'ın Avrupa Yolu", *Zaman Gazetesi*, 17 Kasım 2009, http://www.zaman.com.tr/kadir-dikbas/kazakistanin-avrupa-

Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Kazakistan Dışişleri Bakanı Sayın Erlan İdrissov İle Ortak Basın Toplantısı, Ankara, 29 Aralık 2014, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-kazakistan-disisleri-bakani-sayin-erlan-idrissov-ile-ortak-basin-toplantisi_-29-aral.tr.mfa, (05.03.2015).

Dizman, A. Osman - Dündar Ç. Hasan, "Kazakistan Neden Türkiye'deki Oda Sistemini Örnek Alıyor?", *Tepav*, No: 201322, Mayıs 2013, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1367571984-2.Kazakistan_neden_Turkiye_deki_oda_sistemini_ornek_aliyor.pdf (11.03.2015).

Doing Business 2015, *Economy Profile of Kazakhstan*, 12th Edition, http://www.doingbusiness.org/~/media/giawb/doing%20business/documents/profiles/country/KAZ.pdf (02.03.2015).

Dünya Bülteni, *Nazarbayev, CICA başkanlığına Türkiye'yi teklif etti*, (25 Ağustos 2008), http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=51130 (01.02.2015).

Düsenbekova, K. Janart, "Kazak-Türk İlişkilerinin Dinamikleri" (Dinamika Kazahsko - Tureckih otnosheniy), *Hazine Dergisi*, Almatı, 2013, http://articlekz.com/article/7196, (20.11.2014).

Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, http://www.egeweb.ege.edu.tr/tdid/ (15.12.2014).

"Alaş Partiyası", (Alaş Partisi), *Egemen Kazakhstan Gazetesi,* 09.07.2014, http://egemen.kz/2014/07/09/31861 (07.01.2015).

Ertem, Cemil - Dedeoğlu, Beril, "Türkiye artık hem doğusuna bakıyor hem batısına bakıyor", *Rusya'nın Sesi Radyosu,* Haziran 2014, http://tr.sputniknews.com/rsfmradio.com/2014_06_06/Turkiye-artik-dogusuna-da-batisina-da-bakiyor/ (10.04.2015).

Eurasian Research Institute, "Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliğin Kazakistan'a Getirileri", *Weekly e-bulletin,* 30.06.2015-06.07.2015, No: 27, http://www.ayu.edu.tr/static/aae_haftalik/aae_bulten_tr_27.pdf (11.08.2015).

European Commission, "European Energy Security Strategy", *COM* (330), Brussels,2014,http://ec.europa.eu/energy/doc/20140528_energy_security_communication.pdf, (12.07.2015).

European Commission, *European Union, Trade in goods with Kazakhstan*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113406.pdf (15.05.2015).

Evcimen, Günsev, "Başkanlık Hükümeti Sistemi: Ratio Politica'sı ve Türkiye", (1992), *http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/454/5166.pdf,* (10.10.2014).

Foreign Investors' Council, http://www.fic.kz/eng/, (03.03.2015).

Foreign İnvestors' Council, *History,* http://www.fic.kz/eng/o_sii/history/, (03.03. 2015).

Foreign Policy Concept for 2014 – 2020 Republic of Kazakhstan, http://www.kazakhembus.com/page/foreign-policy-concept (20.07.2014).

Foreign Policy, http://www.britannica.com/EBchecked/topic/213380/foreign-policy, (01.08.2014).

Foreign Policy, http://www.merriam-webster.com/dictionary/foreign%20policy, (01.08.2014).

Foreign Policy, http://www.oxforddictionaries.com/definition/american_english/foreign-policy, 01.08.2014).

GAÜ'de KKTC'nin İlk Astrofizik Uzay Bilimleri Araştırma Merkezi Kuruluyor, 01.04.2013,http://www.gundemkibris.com/gaude-kktcnin-ilk-astrofizik-uzay-bilimleri-arastirma-merkezi-kuruluyor-54508h.htm (22.08.2015).

Gümrük Politikasının Kazakistan Cumhuriyeti Uygulanmasında Bazı Kilit Konular (Kazakhstan Rispubliksında Keden Sayasatın İske Keibir Özekti), http://nblib.library.kz/elib/library.kz/journal/Taigamirov0513.pdf (01.05.2015).

Günay, Bekir, "Yeni güç alanı Avrasya Birliği ve Türkiye", *Aljazeere Turk,* 15 Haziran 2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/yeni-guc-alani-avrasya-birligi-ve-turkiye (15.09.2015).

Has, Kerim - Özdal, Habibe, "İdeolojiden Pratiğe Putin'in "Megola İdea"sı Avrasya Birliği", *Analist*, Ağustos 2014/42, s. 21, http://www.usakanalist.com///images_upload/files/sayi42yazi/18.pdf (20.09.2015).

Hazır, N. Ümit, Türkiye'nin Avrasya Ekonomik Birliği'ne Üyeliği Mümkün mü?, *Akademik Perspektif*, 7 Mayıs 2015, http://akademikperspektif.com/2015/05/07/turkiyenin-avrasya-ekonomik-birligine-uyeligi-mumkun-mu-2/ (15.09.2015).

Hüseynov, Fuat, "Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları", C. 52. Say. 4, 2003, *http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/280/2544.pdf* (01.05.2015).

INOGATE, *Interstate Oil and Gas Transport to Europe,* http://www.inogate.org/en/participating/signatory/document_view, (18.04.2012).

International Crisis Group, *Central Asia: What Role for the European Union?*, Asia Report, Sayı 113, April 2006, http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4065&1=1. (12.11.2014).

İdari ve Sivil Altyapılar, TİKA 2012 Faaliyet Raporu, http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2012.pdf (06.03.2015).

İdrissov, A. Erlan, *Dışişleri Bakanı, Biyografi*, http://www.mfa.kz/index.php/en/minister-s-blog/biography, (05.03.2015).

İsina, Almagül, "Kazakistan'da Yeni Anayasal Reform Paketi: Başkanlık Parlamenter Rejim?", *TASAM,* 26.06.2007, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/595/kazakistanda_yeni_anayasal_reform_paketi_baskanli_parlamenter_rejim (10.11.2014).

İsina, Almagül, "Kazakistan ve ABD Arasındaki Stratejik Diyalog", *TASAM*, 18.10.2006,http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/437/kazakistan_ve_abd_arasindaki_stratejik_diyalog (22.12.2014).

İstanbul Bildirisi, Türkiye, (1994), http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/10_IstanbulBildirisi1994_2.DevletBaskanlariZirveBildirisi_20140418_103924.pdf (04.06.2015).

İstanbul Bildirisi, Türkiye, (2001), http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/05_Istanbul2001_7.Devle_BaskanlariZirvesiBildirisi_20140418_103624.pdf (04.06.2015).

"İşte mütekabiliyetin şifresi", *Sabah Gazetesi*, 27.07.2012, http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/07/27/iste-mutekabiliyetin-sifresi (17.08.2015).

Kalkınma Bakanı Cevdet Yılmaz, Kazakistan'ın Ankara Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev'i makamında kabul etti, http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/content.aspx?l=aef6c539-6ca3-484c-aea6-ea4551a35a71&i=689, (01.03.2015).

Kanbolat, Hasan, "Bir elmanın iki yarısı: Türkiye ve Kazakistan", *Türkiye Gazetesi*, 13.12.2012,http://www.turkiyegazetesi.com.tr/hasan-kanbolat/558239.aspx (18.08.2015).

Kara, Adem, "Türkiye, Geçmişte Uyguladığı Politikaları Gözden Geçirmeli", *Haber Türk Dünyası*, 09.07.2015,http://www.haberturkdunyasi.com/ozel-haber/kara-turkiye-gecmiste-uyguladigi-politikalari-gozden-gecirmeli/1921/#Scene_1 (08.09.2015).

Karluk, S. Rıdvan, "Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği'nin Orta Asya Ülkeleri ile olan İlişkileri ve Bölgeye Yönelik Stratejisi", 2009, *http://bildiri.anadolu.edu.tr/papers/bildirimakale/1073_b220p82.doc* (11.05.2015).

KASİAD, *Kazak heyeti ilimizde sanayi kuruluşlarını gezdi,* http://www.kasiad.com/?Haber=KAZAK_HEYETI_ILIMIZDE_SANAYI_KURULUSLARINI_GEZDI_1, (01.03.2015).

KATİAD Aylık Bülteni, http://www.katiad.kz/index.php/tr/yay-nlar/katiad-b-ltenleri (22.12.2015).

KATİAD Birlik Dergisi, http://www.katiad.kz/index.php/tr/yay-nlar/katiad-birlik-dergisi (22.12.2015).

KATİAD, *Kazakistan-Türkiye İşadamları Derneği hakkında*, http://www.katiad.kz/index.php/tr/katiad-hakkinda/katiad-hakk-nda, (25.02.2015).

KATİAD, *Türk İşadamları DAMU'yu Keşfetti*, www.katiad.kz/index.php/tr/damu, (02.04.2015).

"Kazak-Türk Liselerinden Kazakça şöleni" (Kazak-Türik Mektepterinden Kazakşa Merekesi), *Cihan Haber Ajansı,* 19.04.2014, http://www.cihan.com.tr/tr/kazak-turk-liselerinden-kazakca-soleni-1410316.htm (27.02.2015).

Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, *Devlet Başkanı, Recep Tayyip Erdoğan'ın yemin törenine katıldı,* http://www.kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=242 (03.05.2015).

Kazakhstan's Campaign for UN Security Council: A focus on real issues, 23 Aralık 2014, http://www.mfa.kz/index.php/en/minister-s-blog/interviews-and-speeches/2819-kazakhstan-s-campaign-for-un-security-council-a-focus-on-real-issues, (05.03.2015).

Kazakistan İstatistik Ajansı (*Kazakhstan Statistika Agenttigi),* http://www.stat.gov.kz/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/home.jspx?_afrLoop=6589650841778763#%40%3F_afrLoop%3D6589650841778763%26_adf.ctrl-state%3Dkatssiuty_4 (15.06.2015).

"Kazakistan lideri Nazarbayev TBMM'de: Doğu'ya da dönün", *Dünya Bülteni/ Haber Merkezi,* Ekim 2009, http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haberArchive&ArticleID=93169. (04.02.2013).

Kazakistan Milli Bankı (Kazakhstan Ulttık Bankı), http://www.nationalbank.kz/?docid=522&switch=kazakh, (15.06.2015).

Kazakistan, kış olimpiyatları için daha çok Türk şirketi bekliyor, http://emlak.kanald.com.tr/t/kazakistan_yatirim_firsatlari/Kazakistan_kis_olimpiyatlari_icin_daha_cok_Turk_sirketi_bekliyor/6477.aspx, (07.02.2013).

"*Kazakistan'da NATO'nun aracısı Türkiye*", *Sol Haber Günlük Siyasi Gazete*, Sayı, 205, 12 Aralık 2006, http://arsiv.sol.org.tr/?yazino=6114, (01.02.2015).

Kazakistan ASELSAN Engineering yeni fabrikasını açtı (Kazakhstan ASELSAN Injınıring Jana Zavotın Aştı), 10.12.2013, http://today.kz/kz/news/kazakhstan-news/2013-12-10/47560-2/ (16.05.2015).

Kazakistan Cumhurbaşkanlığı sitesi, http://akorda.kz/kz/category/konstituciya (12.02.2015).

Kazakistan Cumhuriyeti, *2014-2020 Dış Politika Konsepti,* http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stan-respublikasy-syrt-y-sayasatyny-2014-2020-zhyldar-a-arnal-an-t-zhyrymdamasy (20.07.2014).

Kazakistan Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı Nursultan Abuşuli Nazarbayev, http://www.akorda.kz/kz/category/prezident (02.03.2015).

Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu (Kazakhstan Rispublikasının Parlamenti), http://www.parlam.kz/kk, (02.03.2015).

Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Majilis (Kazakhstan Rispublikası Parlamentı Majlisı)),http://www.parlam.kz/kk/mazhilis/news-details/id394/2/1, (02.03.2015).

Kazakistan Cumhuriyeti Türkiye Başkonsolosluğu, http://www.kazistconsulate.org/default.aspx?gr=2&imId=1&/KazakistanBasKonsoloslugu/Anasayfa.html (24.12.2014).

Kazakistan'ın Dış Ticareti Bilgi Notu, astana.be.mfa.gov.tr/.../1/fb7a99d9-9b45-49b3-8571-63f3f284a11e.doc, (07.02.2015).

Kazakistan Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçiliği, http://www.kazakhstan.org.tr/ (24.12.2014).

Kazakistan'da yatırım yapana Eximbank kredisi, 23 Mayıs 2012, http://www.dunya.com/kazakistanda-yatirim-yapana-eximbank-kredisi-155182h.htm,(10.02.2015).

"Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile görüştü" (Kazakhstan Prezidenti Nursultan Nazarbaev Turkiya Sırtkı İster Ministiri Ahmet Davutoğlumen Kezdesti), *Akorda*, http://www.akorda.kz/kz/page/page_213688_ (16.08.2015).

Kazakistan Cumhuriyetinin 2014-2020 Yılları Dış Politika Stratejisi (Kazakhstan Rispublikası Sırtkı Sayasatının 2014-2020 Jıldarğa Arnalğan Tujırımdaması), http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stan-respublikasy-syrt-y-sayasatyny-2014-2020-zhyldar-a-arnal-an-t-zhyrymdamasy, (24.05.2014).

Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev, *TOBB Başkanı Hisarcıklıoğlu'nu kabul etti*,18.01.2013,http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=2054&lst=MansetListesi, (11.03.2015).

Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi Savcılık Enstitüsü Öğrencilerine Eğitim, 03.11.03.2014.http://www.milliyet.com.tr/kazakistan-kamu-yonetimi-akademisi-savcilik-ankara-yerelhaber-453965/ (05.03.2015).

Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi, *Tarih (Tarıhk),* http://pa-academy.kz/index.php/kz/ob-akademii-2/tarikh, (05.03.2015).

Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi, *Uluslararası Partnerler*, http://pa-academy.kz/index.php/kz/mezhdunarodnoe-sotrudnichestvo-2/akademi yany-sheteldik-riptesteri, (05.03.2015).

Kazakistan Komünist Halk Partisi, *Program,* http://knpk.kz/wp/kz/programny-e-dokumenty/, (09.01.2015).

Kazakistan, TOBB ile VOB'u model alacak, 01.05.2008, http://www.dunya.com/ekonomi/ekonomi-diger/kazakistan-tobb-ile-vobu-model-alacak-7970h.htm

Kazakistan'da yılın dizisi seçilen Muhteşem Yüzyıl tartışıldı, (2013), http://yee.org.tr/polonya-varsova/tr/haberler/bizden-haberler/kazakistanda-yilin-dizisi-secilen-muhtesem-yuzyil-tartisildi-1242 (12.03.2015).

Kazakistan'dan gelen danışman incelemelerde bulundu, (06.11.20129, http://aosb.org.tr/AnaSayfa/Icerik/387 (11.03.2015).

Kazakistan–ABD İlişkileri (Kazakhstan Rispublikası men AKŞ Arasındağı Katınastar), 22.02.2015,http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stanny-yntyma-tasty-y/amerika-memleketterimen-atynastar/8-material-aza/86-aza-stan-respublikasy-men-amerika-ramy-shtattary-arasynda-y-atynastar (05.15.2015).

"Kazakların Rotası İzmir", *EBSO (Ege Bölgesi Sanayi Odası),* 16.07.2014, http://www.ebso.org.tr/tr/haberler/ebso-haberler/kazaklarin-rotasi-i%CC%87zmir-(10.10.2015).

"Kazakistan'a yapılan yatırım 180 milyar dolar", *Dünya Gazetesi,* 20.05.2014, http://www.dunya.com/dunya/ulkeler/kazakistana-yapilan-yatirim-180-milyar-dolar-228423h.htm (18.08.2015).

Kazakistan Ankara Büyükelçiliği, *Kazakistan-Türkiye Siyasi İlişkileri*, www.kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=36 (02.06.2015).

Kıdırali, Darhan, *Türk Akademisi'nin Başkanı* (Darkhan Kırdırali, Turik Akademiyasının Prezidenti), 11.07.2014, http://archive.turkystan.kz/kz/articles/view/53251 (11.03.2015).

Kılıç, Gülay, "Türk Dünyası'nda Örnek İşbirliği: Kazakistan-Türkiye İlişkileri", *Analist Dergisi,* Eylül 2011. s. 50, http://www.usakanalist.com///images_upload/files/sayi7/files/Analist%207_%20say%C4%B1_001(13).pdf (20.09.2015).

Konuk Kalem, *Canseyit TÜYMEBAYEV*, 15.04.2015, http://www.yenicaggazetesi .com.tr/konuk-kalem-canseyit-tuymebayev-112898h.htm, (16.04.2015).

KOSGEP, *Kazakistan Girişimciliği Geliştirme Fonu (DAMU) ile İşbirliği*, 16.03.2012, http://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Haberler.aspx?ref=475, (02.04.2015).

Kudaibergen, Almas, "Bölgesel Yatırım Meseleleri ve Kazakistan'da Yatırım", 24.05.2007, *http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3367/bolgesel_yatirim_meseleleri_ve_ kazakistanda_yatirim,* (03.03.2015).

Kurmetulı, Amangeldi, "Erdoğan, Kazak-Türk Liselerinin Kapatılmasını Savundu" (Erdogan, Kazak Turik Liseilerin Jabuını Usınıpt), 22 Nisan 2015, *http ://qamshy.kz/?p=22967* (27.02.2015).

Kurubaş, Erol, "SSCB Sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Yeni Uluslaşma Süreçleri Üzerine Bir Değerlendirme", *http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/VCA3gDIq3Jd EpTiUgEpHMKls85vHlL.pdf,* (20.10.2014).

"Kuzeydeki Okan Holding Şirketi" (Kızılljardağı Okan Holding Kampanyası), *Zaman Kazakstan Gazetesi*, 08.11.2012, http://www.kazakzaman.kz/kz/news Detail_getNewsById.action?newsId=55843 (16.07.2015).

Laçiner, Sedat, "Kazakistan Türkiye İlişkileri", *USAK*, 18 Mayıs 2007. http:// www.usak.org.tr/makale.asp?id=592, (03.03.2015).

Lillis, Joanna, "Democracy, Kazakh Style", 05.07.2011, *www.eurasianet.org/node /63797*, (05.02.2015).

MEB, *Bakan Avcı, Kazakistan`ın Ankara Büyükelçisi Tüymebayev`i Kabul Etti,* 13.11.2013,http://www.meb.gov.tr/bakan-avci-kazakistanin-ankara-buyuk elcisi-tuymebayevi-kabul-etti/haber/6494, (03.01.2015).

Meneshashvili, Albert, "Security and Foreign Policy in the Central Asian and Caucasian-Republics",*http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/menteshashvili.pdf,*(14.10.2003).

Momınkulov, Canat, "Avrasya Birliği Fikrine Orta Asya'dan Tarihi Bir Bakış", 23 Nisan 2012, *http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3425* (11.02.2015).

Momınkulov, Canat, "Türkiye hakkında Almatı'da yapılan Sosyolojik Araştırmanın Sonuçları", *ORSAM,* (07 Şubat 2013), http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster .aspx?ID=4277, (02.05.2014).

Members of the Foreign Investors' Council, http://www.fic.kz/eng/o_sii/chleny_ sii/?cid=2&page=1, (03.03.2015).

Milliyet, *TSK'dan Kazakistan'a askeri yardım*, 28 Kasım 2005, http://www.milliyet. com.tr/2005/11/28/son/sondun36.html (16.05.2025).

Nahçıvan Anlaşması, Azerbaycan, http://www.turkkon.org/tr-TR/nahcivan-bildirisi-%282009%29/4/911/911/290 (04.06.2015).

NATO ve Türkiye'nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri, http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa (16.05.2015).

NATO's relations with Kazakhstan, 22.02.2013, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49598.htm (15.05.2015).

Nazarbayev'den Kazakistan'a Yatırım Yapan Türk İşadamlarına Destek Sözü, 12.10.2012, http://www.haber3.com/nazarbayevden-kazakistana-yatirim-yapan-turk-isadamlarina-destek-sozu-1555131h.htm#ixzz2MYtyMRCm, (10.02.2015).

Nazarbayev, Hisarcıklıoğlu'nu neden davet etmiş?, 23.03.2013, http://www.patronlardunyasi.com/haber/Nazarbayev-Hisarciklioglu-nu-neden-davet-etmis/141782, (11.03.2015).

"Nazarbayev: Türkiye ile her zaman birlikteyiz", *Ahıska Gazetesi*, 08.06.2012, http://www.ahiska-gazeta.com/tr/news/451/ (21.09.2015).

Nazarbayev, ziyaret ettiği Kazak-Türk Liselerine övgüler yağdırdı, 01.09.2011, http://www.haberler.com/kazak-turk-lisesi-ne-ovguler-yagdirdi-2966281-haberi/, (27.02.2015).

Nazarbayev'den Rusya'ya: "Birbirimiz için yaratıldık", 4 Mayıs 2015, http://turkkazak.com/site/?p=39911 (15.05.2015).

Nazarbayev'den Türkiye'ye Avrasya daveti, 09 Haziran 2014, http://turkkazak.

Nichol, Jim, "Central Asia: Regional Developments and Implications for U.S. Interests", *Congressional Research Service, The Library of Congress,* 2006, ss. 12-13, http://fpc.state.gov/documents/organization/76879.pdf (17.09.2015).

Nur Otan Partisi, *Doctrine*, www.nurotan.kz/kz/doctrine, (07.06.2014).

Nursultan Nazarbayev, Avrasya'nın entegrasyonunu savunuyorum, 26 Ekim 2011,http://avrupa.hurriyet.com.tr/haberler/dunya/1037463/avrasyanin-entegrasyonunu-savunuyorum (11.04.2015).

Nursultan Nazarbayev, Bölgesel Entegrasyon ve Avrasyacılık (Regionalnaya integratsia i Evrazistvo), 3 Nisan 2004, http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1080983880 (11.04.2015).

Okan İnşaat'tan Kazakistan'a 268 yataklı hastane, *Emlak Kulisi*, 08.07.2009, http://emlakkulisi.com/okan-insaattan-kazakistana-268-yatakli-hastane/18370 (16.07.2015).

Önemli İstatistikler (Manızdı sıtatistika), http://pa-academy.kz/index.php/kz/ob-akademii-2/klyuchevye-fakty-i-statistika, (05.03.2015).

Özbay, Fatih – Özdal, Habibe, Avrasya Ekonomik Birliği: Bir Medeniyet Projesi, 08 Ocak 2015, *http://www.abhaber.com/avrasya-ekonomik-birligi-bir-medeniyet-projesi/* (15.09.2015).

Özdamar, Ramazan, "Türkiye'nin Orta Asya Politikası: Eksiklikler ve Öneriler", *Caspian Weekly*, 25 Mayıs 2011, http://tr.caspianweekly.org/ana-kategoriler/orta-asya/1555-tuerkyenn-orta-asya-poltkasi-eksklkler-ve-oenerler.html (04.06.2015).

Özilhan, Kazakistan Yabancı Yatırımcılar Konseyi'nde, 13 Haziran 2014, http://www.haberler.com/ozilhan-kazakistan-yabanci-yatirimcilar-konseyi-6151141-haberi/, (03.03.2015).

Panin, Alexander, "For Russia, Eurasian Union is About Politics, Not Economy", The Moscow Times, 29 Mayıs 2014, http://russialist.org/for-russia-eurasian-union-is-about-politics-not-economy/ (11.05.2015).

Pannier, Bruce, "Kazakhstan: Nazarbaev Warns Foreign NGOs Ahead Of Presidential Election", (March 26, 2015), Radio Free Europe/Radio Liberty, http://www.rferl.org/content/article/1061367.html (24.02.2015).

Rahmi Koç, Kazakistan Yabancı Yatırımcılar Konseyi'nde, 05.12.1999, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=-117288, (03.03.2015).

Referans Gazetesi, *Kazakistan'da faaliyet gösteren Türk İnşaat Şirketleri*, (09.09.06), http://www.yapirehberi.net/Haberler36.htm, (07.02.2013).

Republic of Kazakhstan State Programme, "Path to Europe 2009-2011", Astana 2008,http://www.kazakhstanlive.com/Documents/Path%20to%20Europe.pdf, (12.07.2015).

RFE/RL, *Russia, Kazakhstan, Belarus Sign Treaty Creating Economic Union*, 9 Haziran 2014, http://www.rferl.org/content/putin-in-astana-to-ink-eurasia-economic-union/25402319.html (15.05.2015).

"Rus gider, Kazak alıma devam eder", *Hürriyet Bigpara*, 16.07.2007, http://www.bigpara.com/haberler/genel-haberler/rus-gider-kazak-alima-devam-eder_ID612423/ (10.10.2015).

Rusya Orta Asya İşbirliği Örgütüne Tam Üye Oldu, *RusyaOfisi,* 19.10.2004, http://www.rusyaofisi.com/ekimasya.htm (16.09.2015).

Russia, Belarus, Kazakhstan sign 'epoch' Eurasian Economic Union, *RT,* 29 Mayıs 2014,http://rt.com/business/162200-russia-bealrus-kazakhstan-union/ (15.05.2015).

Sadıkova, Reyhan, "Kazakistan'ın Türkiye Politikasında Denge Unsuru", *EkoAvrasya, 09.04.2015, http://ekoavrasya.net/duyuru.aspx?did=182&Lang=TR* (20.08.2015).

Shanghai Cooperation Organisation, *Brief introduction to the Shanghai Cooperation Organisation,* http://www.sectsco.org/EN123/brief.asp (14.08.2015).

Satpaev, Dosym, "An Analysis of the Internal Structure of Kazakhstan's Political Elite and an Assessment of Political Risk Levels" (2007), https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no14_ses/11_satpaev.pdf, (17.05.2014).

Sieff, Martin – Witte, Michelle, "KazAID to Invest in Eurasia's Peaceful Future",

Simmons, Jr F. Robert, "Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin On Yılı: Kişisel Düşünceler", (2007), http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art5.html (16.05.2015).

Şafak, Erdal, *Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'den Türkiye ziyareti öncesi çağrı var,* 19.10.2009, http://www.sabah.com.tr/gundem/2009/10/19/atalarinizin_yurduna_gelin (14.04.2015).

Şafak, Erdal, *Nazarbayev ile Söyleşi*, *Doğuya Açılmak, Bir Vizyonerin Eseri*, (Ekim/Aralık 2009), http://www.sabah.com.tr/yazarlar/safak/2009/10/23/doguya_acilmak http://www.sabah.com.tr/yazarlar/safak/2009/12/25/bir_vizyonerin_eseri, (02.10.2014).

Şilibekova, Aygerim, *Görevimiz Güvenlik: Kazakistan-Türkiye İlişkilerinde Yeni Dönem,* http://www.21yuzyildergisi.com/assets/uploads/files/163.pdf (11.08.2015).

Şilibekova, Aygerim "Ortaklık Yoluyla Güvenlik, Kazakistan'dan NATO'ya Bakışlar", *21. Yüzyıl Dergisi,* Ekim 2009, s. 68. http://www.21yuzyildergisi.com/dergi/sayi-10-ekim-2009-kurt-acilimindan-kafkaslardaki-ic-savasa-ankara/149/ortaklik-yoluyla-guvenlik-kazakistandan-natoya-bakislar/ (16.05.2015).

"Tarih ve Önemli Kilometre Taşları" (Kor Damunın Negizgi Kezenderi), www.damu.kz/307, (06.03.2015).

Taşkent Bildirisi, Özbekistan, (1996), http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/08_TaskentBildirisi1996_4.DevletBaskanlariZirveBildirisi_20140418_103822.pdf (04.06.2015).

TBMM, *Yabancı Devlet Adamlarının Genel Kurul Konuşmaları*, (Şubat 2012), http://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/YDB_konusmalari_web.pdf, (03.03.2015).

T.C. Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Kazakistan Cumhuriyeti 2014 Yılı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri Ülke Notu,* http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-159402;jsessionid=l7ULDoG1dKm19mMOZLLUq_BFvcJd9c8fVWnCSCYoKw8Wp76hUs52!-532753600 (17.06.2015).

Tellal, Erel, "Nazarbayev Avrasyacılığı", 05 Haziran 2014, *http://turkkazak.com/site/?p=24276* (11.04.2015).

Text of the Silk Road Strategy Act of 1999, *Back to H.R. 1152* (10th Congress, 1999–2000), http://www.govtrack.us/congress/billtext.xpd?bill=h106-1152(11.05.2015).

The EU-Kazakhstan Cooperation, http://www.inco-eeca.net/media/Annex_8_-_EU_relations_with_Kazakhstan.pdf (21.04.2015).

The European Commission's Tacis Programme, *1991 – 2006 - A SuccessStory*, http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-east/documents/annual_programmes/tacis_success_story_final_en.pdf. (17.04.2015).

TİKA, "Cumhurbaşkanlığı Kamu Yönetimi Akademisi Öğrencilerine Eğitim Programı", *TİKA 2013 Faaliyet Raporu,* Kazakistan, http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2013.pdf (06.03.2015).

TİKA, *2012 Faaliyet Raporu,* http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, (01.03.2015).

TİKA, *TİKA Tarafından Kazakistan`da, Uzaktan Eğitim Merkezi Açıldı*, 28 Aralık 2014, http://euturkhaber.com/tika-tarafindan-kazakistanda-uzaktan-egitim-merkezi-acildi/ (06.03.2015).

TİKA, *2008 Faaliyet Raporu,* http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, (01.03.2015).

TİKA, *Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi'ne Malzeme Desteği*, 03.11.2014, http://www.tika.gov.tr/tr/haber/kazakistan_kamu_yonetimi_akademisine_malzeme_destegi-5478, (06.03.2015).

TİKA, *2010 Faaliyet Raporu,* http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, (01.03.2015).

TİKA, *2013 Faaliyet Raporu*, www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2013.pdf, (01.03.2015).

TİKA, *Tarihçemiz,* www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihcemiz-22, (01.03.2015).

Toker, Mustafa, "İsmail Gaspıralı ve "Dilde Birlik" Fikri Üzerine", *İsmail Gaspıralı ve Türk Fikir Hayatındaki Yeri Paneli,* Konya, 2001. *http://www.türkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s16/toker.pdf,* (12.11.2013).

TRACECA, *Türkiye Ulusal Sekreterliği*, http://www.traceca.org.tr/(13.04.2015).

TRT, *2013 Faaliyet Raporu,* http://medya.trt.net.tr/medya7/dosya/2014/09/11/d6e3f1c9-8432-44cf-9b2d-fc3881c369d5.pdf, (08.01.2015).

TURKKON, *Türk Konseyinin Temel Amaç ve Görevleri*, http://www.turkkon.org/tr-TR/genel_bilgi/1/10 (04.06.2015).

Türk, Fahri, "Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi,* Haziran 2015 Cilt:6,Sayı:2.http://www.esbadergisi.com/images/sayi11/turk_dunyasinda_turizmin_gelismesinde_devlet_disi_aktorler_fahri_turk.pdf (19.08.2015).

Türk, Fahri, "Undurchsichtige Besitzverhältnisse bei der Privatisierung der petrochemischen Gesellschaft „Petkim" wühlen das Land auf" (Petrokimya şirketi 'Petkim'in özelleştirilmesindeki belirsiz sahiplenme ülkeyi karıştırdı), *Eurasisches Magazin*, 31.07.2007,

Türk, Fahri – Yılmaz, Serdar, "Dünya Ahıska Türkleri Birliği Başkanı Ziyaettin İsmihanoğlu Kassanov ile Söyleşi", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Ocak 2014 Cilt:5 Sayı:1, http://esbadergisi.com/images/sayi8/datub_baskani_ziyaettin_ismihanoglu_kassanov_ile_soylesi.pdf (14.08.2015).

Türk, Fahri – Yılmaz, Serdar, "Çimkent Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Latif Şen ve Ahıska Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ruşen Mehmetoğlu ile Söyleşi", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Ocak 2014 Cilt:5 Sayı:1, ss. 66-79. http://esbadergisi.com/images/sayi8/latif_sen_rusen_mehmetoglu_gorusme_almati.pdf (14.08.2015).

"Türk Dünyasının Büyük Şahsiyeti Nazarbayev belgeseli tanıtıldı", *Zaman Gazetesi*, 11.12.2013,http://www.zaman.com.tr/dunya_turk-dunyasinin-buyuk-sahsiyeti-nazarbayev-belgeseli-tanitildi_2181421.html (07.08.2015).

"Türk Dünyasının Büyük Şahsiyeti Nursultan Nazarbayev", *TİKA Dünyası*, Sayı 4, 2014,http://www.tika.gov.tr/upload/publication/Tika-Dunyasi-4.pdf (06.07.2015).

Türkiye Cumhuriyeti Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Kazakistan Cumhuriyeti 2014 Yılı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri Ülke Notu* http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-159402;jsessionid=l7ULDoG1dKm19mMOZLLUq_BFvcJd9c8fVWnCSCYoKw8Wp76hUs52!-532753600 (17.06.2015).

Türk firmalarının yurtdışındaki yatırımları, 17,3 milyar dolar, Temmuz 2010. http://www.emlaktasondakika.com/haber/Yurtdisi/Turk_firmalarinin_yurtdisindaki_yatirimlari_173_milyar_dolar/3160.aspx, (04.02.2013).

"Türkiye-Kazakistan Ticaret ve Yatırım Forumu", *TUSKON*, 12.10.2012, http://www.tuskon.org/?p=content&gl=faaliyetler&cl=faaliyet&i=399 (18.06.2015).

Türkiye Kazakistan İş Konseyi, https://www.deik.org.tr/Konsey/57/T%C3%BCrkiye_Kazakistan.html (14.06.2015).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, *Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in, Genel Kurula hitaben konuşması,* 22 Ekim 2009. http://tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=20475&P5=B&PAGE1=30&PAGE2=32 (01.06.2015).

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), *Milliyetlerine Göre Gelen Yabancı Ziyaretçiler,* https://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/milliyetlerine-gore-gelen-yabanci-ziyaretciler (17.06.2015).

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), *Turist Sayısı ve Turizm Geliri*, https://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri/2003-gelirsayi-ve-ortalama-harcama_68.html (17.06.2015).

TÜRKPA, *Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi*, http://www.turk-pa.org/news.php?id=1113&lang=tr (04.06.2015).

TÜRKSOY, http://www.turksoy.org.tr/en/turksoy/about_us (01.03.2015).

Türk Akademisi, *Türk Akademisi Arşiv Etiketi* (Turik Akademiyası Muğaratı Tegi), 18.11.2014,http://www.astana-akshamy.kz/?tag=turki-akademiyasy (11.04.2015).

Türk Akademisi, *Türk Akademisi Kuruluşunun Onaylanması Hakkında* (Turik Akademiyası Kurılıı Ratifikası Turalı), 14 Haziran 2014, No: 657, http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1400000657 (11.04.2015).

Türk Akademisi, http://www.turkacadem.kz/tr/ab.php?set=2 (11.04.2015).

Türk Akademisi, *Türk Medeniyet Havzasındaki Kültürel Canlanmaya İvme Kazandıracak*, 25.05.2010,http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/49341/turk-akademisi-turk-medeniyet-havzasindaki-kulturel-canlanmaya-ivme-kazandiracak.html (11.04.2015).

Türk Akademisi'nin kurulması (Turki Akademiyasının Kurılıı), 28.05.2010, http://www.inform.kz/kaz/article/2272856 (11.04.2015).

Türk Milli Kültür Merkezi (Turik Ulttık Medeni Ortalığı),http://bostandyk.almaty.gba.kz/page.php?page_id=409&lang=2, (01.03.2015).

Türkiye Bursları, *Burs Olanakları,* http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/burs-olanaklari, (05.01.2015).

Türkiye Bursları, *Türkiye Mezunları İletişim Formu*, http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/mezunlar-form (20.08.2015).

Türkiye CICA Dönem Başkanlığını ÇHC'ye devretti, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cica-donem-baskanligini-chc_ye-devretti.tr.mfa (01.02.2015).

Türkiye İstatistik Kurumu, *Türkiye Kazakistan dış Ticaret Hacmi 1996-2014),* http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, (12.06.2015).

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, *Zirveler Tarihçesi*, http://www.turkkon.org/tr-TR/zirveler_sureci_bilgi_notu/4/52 (04.06.2015).

TÜRSAB, *Türkiye'nin Sessiz Büyüyen Pazarı: Kazakistan,* https://www.tursab.org.tr/dosya/981/kazak_981_4909543.pdf (12.03.2015).

Tüymebayev, Canseyit, "Her Alanda İşbirliği", (2011), http://www.diplomat.com.tr/atlas/sayilar/sayi14/sayfalar.asp?link=s14-5.htm, (01.03.2015).

Tüymebayev, Canseyit, "Kazakhstan-Turkey Strategic Partnership Can Serve as Example", *THEASTANANTIMES,* 16 April 2015, http://astanatimes.com/2015/04/kazakhstan-turkey-strategic-partnership-can-serve-as-example/ (30.09.2015).

Tüymebayev, Canseyit, "Büyükelçi", *http://kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=42,*

Tüymebayev, Canseyit, "Kazakistan ve Türkiye Güvenilir Stratejik Ortaktırlar" (Kazakhstan men Turkiya Cenimdi Strategiyalık Ariptester), *Kazainform,* (15 Aralık 2011), http://www.inform.kz/kaz/article/2426728 (15.06.2015).

Tüysüzoğlu, Göktürk, "Bölgesel bir hegemonya girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği", *Aljazeere Turk*, 12 Temmuz 2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi (15.09.2015).

"Uluslararası "Global Türk" Dergisi İlk Kez Yayınlandı", *Edebiyat Portalı,* http://adebiportal.kz/news/uluslararasi-global-t-rk-derg-s-lk-kez-yayinlandi/?lang=tr (16.08.2015).

USAID, *HGO Sustainability Index, Kazakhstan*, (2010), http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2009/kazakhstan, (25.02.2015).

Weitz, Richard, "Kazakhstan and the Commonwealth of Independent States", *SLD,* 13.02.2012, http://www.sldinfo.com/kazakhstan-and-the-commonwealth-of-independent-states/ (01.09.2015).

Yabancı Doğrudan Yatırım Miktarı (Tikelei Şeteldik İnvestiyalardın Kölemdiligi), Invest in Kazakhstan, http://www.invest.gov.kz/?option=content&section=4&itemid=75 (15.06.2015).

Yıldız, Doğan, "Türk Konseyi Lider Zirvesi'ne Erdoğan katılmadı", *Zaman Gazetesi,* 11 Eylül 2005, http://www.zaman.com.tr/dunya_turk-konseyi-lider-zirvesine-erdogan-katilmadi_2315985.html (30.09.2015).

Yılmaz, Serdar, "Dış Politikada Uzmanlık: Sıradışı Bir Diplomat Örneği", *AB Haber (Brüksel),* 09 Mayıs 2015, http://www.abhaber.com/dis-politikada-uzmanlik-siradisi-bir-diplomat-ornegi/ (5.06.2015).

Yılmaz, Serdar, "Kazakistan'da Devlet Başkanlığı Seçimleri: Sonucu Belli Bir Yarış", *Akademik Perspektif*, 21 Nisan 2015, http://akademikperspektif.com/2015/04/21/kazakistanda-devlet-baskanligi-secimleri-sonucu-belli-bir-yaris/ (22.04.2015).

Yunus Emre Vakfı Kanunu, (5/5/2007), http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26526_0.html (08.01.2015).

Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği *Konseyi* (Joğarı Dengeili Strategiyalık Intımaktastık Keneci),23Mayıs2012,http://www.inform.kz/kaz/article/2466312(01.06.2015).

2 Aralık 2010 tarihinde, Astana'daki üst düzey AGİT Zirvesi çalışmalarını tamamladı (2010 Jılğı ' Jeltoksanda Astanada Joğarı dengeidegi AGIT'ın Jumısın Ayaktadı),02.12.2010,http://www.akorda.kz/kz/page/page_2010-zhylhy-2-zheltoksanda-astanada-zhohary-dengeidegi-ekyu-nyn-sammiti-zhumysyn_1348722976?print=1 (01.06.2015).

KEÇİBOYNUZU

Çidem Ayözger Ergüvenç

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
YAYIN NO.: 1526
Sosyal Bilimler: 061
ISBN: 978-605-320-432-9
© 1. Basım, Mayıs 2016

KEÇİBOYNUZU
Çidem Ayözger Ergüvenç

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Pınar Karadağlı
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ayözger Ergüvenç, Çidem.
Keçiboynuzu/ *Çidem Ayözger Ergüvenç*
1.Basım, VIII+376 s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça ve dizin yok.
ISBN: 978-605-320-432-9
1. M.R. 2. Otizm 3. Aile

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİYE HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Merak eğer varsayımlar üretirsem beni sürükleyebilir. Hiç bilinmeze, fikir yürütemeyeceğim alanlara uzanıyorsa, o zaman merak gücünü yitirir. Şöyle bir gölge gibi, kısa bir süre aklıma takılır, sonra uçup gider. O nedenle merakı sevmem. Bilinmeze yolculuk etmek beni sarmaz. Özetle merak benim yaşamımda önemsediğim bir şey değildir. Onunla vakit geçirmek abesle uğraşmak gibi gelir bana. Merak etmem için bir ipucuna gereksinim vardır.

İzleyen sayfalarda size anlatacağım öyküyü ender olarak bende merak uyandıran bir durumdan yola çıkarak yazdım. Bu kitap gözlemleme olanağını bulduğum bir ailenin düşsel olarak kurguladığım olası yaşamlarını, varsayımlarımı sözcüklere dönüştürmemle oluştu. Olaylar ve kişiler düş gücümüm birer uzantısıdır ve gerçek değildirler. Beni yönlendiren kişilerin şimdi nerede ve ne yapmakta oldukları ile ilgili hiçbir fikrim yok.

Otizm benim gibi yazmayı seven bir insan için bir hazine; deşeledikçe neler çıkıyor. İşte yine buluştuk…

KENDİMİZİ KEŞFETME DUYGULARIMIZLA YÜZLEŞME

İçimizdeki Dünyaya Yolculuk

Uzm. Psk. Tarık Solmuş

NOBEL YAŞAM

KENDİMİZİ KEŞFETME DUYGULARIMIZLA YÜZLEŞME
İçimizdeki Dünyaya Yolculuk

Yazarı: Uzm. Psk. Tarık Solmuş

1. Basım - Nisan 2016
ISBN: 978-605-9746-06-9

© 2016, Bu baskının bütün hakları NOBEL YAŞAM'a aittir.
'NOBEL YAŞAM' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun
Yayın Koordinatörü: Alper Tok
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara

Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 32284
Sugüzeli Sokak No.:18/3 İskitler/Ankara

Nobel Yaşam
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5 Kadıköy / İSTANBUL
Tel/Faks: +90 (216) 449 20 01 info@nobelyasam.com - www.nobelyasam.com
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20

Yayınlarımızı;

Ana Basın, Alfa Basın, Arasta, Atlas Kitap Dağıtım, D&R Mağazaları, Prefix, Final Pazarlama, Remzi Kitabevi, Kida Dağıtım Adreslerinde Bulabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

KADINLAR VE ERKEKLER: KİM, KİMDEN, NEDEN, NASIL FARKLI? ——— 1

Temel Biyolojik Özellikler / Farklılıklar ——— 2
Benlik Algısı ——— 7
Algı Farklılıkları ——— 8
Uzamsal ve Matematiksel Yetenek Farklılıkları ——— 9
Bellek Farklılıkları ——— 10
Dil Gelişimi / Konuşma Farklılıkları ——— 11
İletişim ——— 11
Kişilik / Tutum / Duygu Farklılıkları ——— 12
Ahlak Gelişimi / Adalet Duygusu ——— 15
Romantik / Sosyal İlişkiler ——— 15
Cinsel Yaşam Farklılıkları ——— 16
Psikolojik Sorunlar - Anormal Davranışlar ——— 18
Dini İnanç ——— 20
Politik Tutumlar / Dünya Görüşleri ——— 20
İş Yaşamı ——— 21

DANS EDEN BENLİKLERİMİZ ——— 23

İçimizdeki Farklı Ben'ler; Gerçeğimiz, İdealimiz, "Olmamız Gereken"imiz ——— 23

Kendini Sunma; "Balolardaki Maskelerimiz" ——— 24
Kendini Kurgulama; "Hayat Sahnesindeki Rollerimiz" ——— 27
Kendini Abartma ——— 30
Kendine "Tarafsızlık" ——— 31
Kendini Engelleme, Sabote Etme ——— 32
Kendini Karşılaştırma; Başkasına Haset ya da Takdir ——— 34
Kendini Gerçekleştirme Arayışı ——— 35
Kendine Saygı ——— 38
Kendine İnanma, Yeterlilik Duygusu ——— 43
Kendini Açma; Gerçekten İletişiyor muyuz? ——— 46

KİŞİLİĞİMİZ ——— 51
Beş Parçalı Bir Bütün Olarak Kişiliğimiz ——— 51
Hayatımızın Kontrolü Kimin Elinde? ——— 64
Güç ve Baskın Olma Tutkusu ——— 67
Başarı ve Başarıdan Kaçış: Bir Kadın Başarılı Olmaktan Neden Korkar? ——— 69
Dayanıklılık, Güçlülük ——— 75
Yaratıcı Kişi Kimdir? ——— 76
Kişilik Bozuklukları ve "Para"psikolojiler: Jüpiterden Torpilliler, Kuantumu Titretenler, Melek Enerjisiyle Çakra Gevşetenler ——— 79

DUYGULARIMIZ ——— 85
Nedenleri, Sonuçları, Anlamlarıyla Duygularımız ——— 87
Duygularımız Nasıl Gelişir? ——— 90
Duygularımızdan Nasıl "Kaçarız?" ——— 94
Duygularla Başa Çıkma, Duygusal Yetkinlik ve Duyguların Yönetimi ——— 99

DÜŞÜNCELERİMİZ, DÜŞÜNME BİÇİMLERİMİZ ——— 103
Kalıpyargısal, Şematik Düşünme ——— 103
Bilişsel (Düşünsel) Yanlılıklar, Hatalar, Çarpıtmalar ——— 104
Olumsuz Otomatik Düşünceler ——— 106

CİNSELLİĞİMİZ, CİNSEL HAYATIMIZ ——— 109
Kadın ve Erkeğin Cinsel Anatomisi ——— 112
Cinsel Yanıt Döngüsü / Cinsel Fizyoloji ——— 115
Cinsel Sorunlar, Cinsel İşlev Bozuklukları ——— 117

BAĞLANMALARIMIZ, İLİŞKİLERİMİZ——————————129
Neden Bağlanıyoruz? ——————————130
Bir İlişki Nasıl Başlar ve "İlk Görüşte Aşk" Yanılgısı ——————137
En Sağlıklısından En Anormaline İlişkilerimiz ——————141
En Tehlikeli, Acı Veren İlişki Hangisidir? ——————147
Bir Bağlanma Korkusu: "Fakat Müzeyyen Bu Derin Bir Tutku, 2014"——————154
Neden Hep Zor / En Olmadık Erkek "Tercihi" ve Baba-Kız Bağlılığı, Bağlanması, Bağımlılığı ——————157
Anormal Bağlanma: Eyfel Kulesiyle Evlilik, Özgürlük Heykeliyle Aşk ve "Lars and the Real Girl, 2007"———161
Bağlanma "Kazaları": Ayrılık, Boşanma, Eş Kaybı——————165
Bir Kadın Ne Zaman Gider? ——————————169

TRAVMALARIMIZ ——————————————————175
Çocukluk Travmaları Yetişkinliği Nasıl Etkiler?——————175

PSİKOLOJİK SORUNLARIMIZ, ANORMAL DAVRANIŞLARIMIZ ——————————————183
Agorafobi ve Panik Bozukluk——————————183
Alkol ve Madde Kötüye Kullanımı / Bağımlılığı——————184
Alzheimer ve Demans——————————————186
Anoreksiya ve Bulimiya ——————————————186
Antisosyal Kişilik Bozukluğu ——————————189
Bağımlı Kişilik Bozukluğu——————————————189
Depresyon——————————————————191
Dissosiyatif Kimlik Bozukluğu (Çoğul Kişilik) ——————195
Mani ve Manik - Depresif Dönem (Bipolar Bozukluk) ———196
Narsisistik Kişilik Bozukluğu——————————197
Obsesif-Kompülsif (Saplantı-Zorlantı) Bozukluğu ——————197
Öğrenilmiş Çaresizlik ——————————————199
Paranoid Kişilik Bozukluğu——————————199
Seks Bağımlılığı——————————————202
Sınırda Kişilik Bozukluğu ——————————203
Sosyal Kaygı Bozukluğu——————————203
Şiddet, İstismar, Taciz ve Tecavüz——————————205
Şizofreni ve Sanrısal Bozukluk——————————208

Şizoid Kişilik Bozukluğu ——————————————211
Şizotipal Kişilik Bozukluğu ——————————————212
Travma Sonrası Stres Bozukluğu ——————————————212

KAYNAKLAR——————————————————————217

ÖN SÖZ

İnsanlar genellikle kendilerine dönüp yaşamlarını, kim ya da ne olduklarını sorgulamazlar. Ancak bazen öyle anlar olur ki örneğin bir toplantıda sunum yaparken, yıllar önce çekilmiş olup bizim de göründüğümüz bir videoyu izlerken ya da aynada kendimize bakarken doğal olarak kendimize döner ve kendimizi, davranışlarımızı sorgularız. O anki halimizi kafamızda var olan bazı standartlarla; normlarla, ahlaki ilkelerle, değerlerle, beklentilerle, ideallerle, "doğru"larla, başarılarla karşılaştırırız. Bu standartlara, önemli özelliklere ulaşmamış olduğumuzu fark ettiğimizde de hüzünleniriz, kendimize duyduğumuz saygı düşer, hayal kırıklığı yaşayabiliriz, belki kendimize ya da başkalarına kızarız, onları suçlarız. Bu durumla başa çıkmak için önümüzde iki seçenek olur. Bazen çözüm odaklı olup yapıcı bir biçimde kendimizi daha da geliştirecek adımlar atarız (örneğin fazla kilolu olduğumuz sonucuna varırsak eğer diyet yapmaya başlarız). Yaşadığımız sorunun üstesinden gelmeye çabalar, daha iyi, kaliteli, başarılı, iyimser, sağlıklı, sevilen, saygı duyulan bir insan olmaya çalışırız. Bazen de böyle davranmak daha kolay olduğu için örneğin kendimizi karşılaştırdığımız standartlarımızı değiştiririz, bir değişime gerek görmeyip herkes bizi böyle kabul etsin isteriz, yaşadığımız duyguyu görmezden gelmeye çabalayıp bastırırız ya da bir daha kendimizle yüzleşmemize yol açacak olası durumlardan kaçınırız (örneğin başka bir topluluğun karşısına çıkmaz, nikah şahidi olmayız). Özcesi, farkındalık ve yüzleşme daima iki sonuç üretir; değişim / gelişim ya da kendinden kaçış; tabi sonuçsuzca, umarsızca…

Bu kitap bir kendini fark etme, keşfetme, yüzleşme, içgörü kazanma yolculuğu, arayışı, çabasıdır. Kimiz, neyiz, kendimizden ve hayattan ne bekliyoruz, ne istiyoruz? Neden üzülür, korkar, öfkelenir ya da mutlu oluruz? Gerçekten güçlü ya da yaratıcı bir insan mıyızdır? Kendimizi korumak için bile olsa arkasına sığındığımız duvarlar, çektiğimiz setler; içimizde bizim bile bilmediğimiz, farkında olmadığımız başka kişilikler de mi var? Hayat bir tiyatro sahnesi ve biz de oyuncuları mıyız? Neden maskeler takarız, kendimizi saklarız? Neden başarılı olmaktan korkarız? Nasıl bir kişiliğimiz var? Duygularımızdan nasıl kaçarız? Duygularımızı nasıl yönetebiliriz? Neden bağlanmaktan, sevmekten, aşık olmaktan korkarız? Çocukken yaşadığımız travmalar hayatımızı nasıl etkiler? Önyargılarımızdan kurtulabilir miyiz? En sağlıklı ve en anormal romantik ilişkiler hangileridir? Peki en tehlikeli, en acı veren ilişki, evlilik hangisidir? İşte kişiliğimiz, duygularımız, ilişkilerimiz, cinselliğimiz, düşüncelerimiz, travmalarımız ya da psikolojik sorunlarımızla kendimiz ve hayatımız…

Sevgilerimle,

Uzm. Psk. Tarık Solmuş

Yazar – Çift ve Evlilik Danışmanı

KAYNAKLAR

Baron, R. A, Branscombe, N. R. & Byrne, D. R. (2008). Social Psychology, USA: Allyn & Bacon

Baumeister, R. F. & Bushman, B. J. (2011). Social Psychology and Human Nature, USA: Wadsworth

Baumeister, R. F. & Finkel, E. J. (2010). Advanced Social Psychology, USA: Oxford University Press, Inc.

Bee, H. & Boyd, D. (2006). The Developing Child, USA: Pearson

Beevers, C. G., Strong, D. R., Meyer, B., Pilkonis, P. A. & Miller, I. W. (2007). Efficiently assessing negative cognition in depression: An item response theory analysis of the Dysfunctional Attitude Scale, Psychological Assessment, 19 (2), 199-209.

Bendelow, G. & Williams, S. J. (1998). Emotions in Social Life, UK: Routledge

Berzonsky, M. D. (2003). Blackwell Handbooks of Developmental Psychology, USA: Blackwell

Bjorklund, D. F. & Blasi, C. H. (2012). Child and Adolescent Development: An Integrated Approach, USA: Wadsworth

Bordens, K. & Horowitz, I. A. (2008). Social Psychology, USA: Freeload Press.

Brehm, S. S. & Kassin, S. M. (1993). Social Psychology, USA: Houghton Mifflin

Bremner, G. & Fogel, A. (2001). Blackwell Handbook of Infant Development, UK: Blackwell

Bridges, K. R. & Harnish, R. J. (2010). Role of irrational beliefs in depression and anxiety: A review, Health, 2 (8), 862-877.

Burger, J. M. (2011). Personality, USA: Wadsworth.

Burke, P. M. (2014). Mood: The Key to Understanding Ourselves and Others, USA: Prometheus Books

Carver, C. S. & Scheier, M. F. (2012). Perspectives on Personality, USA: Pearson.

Cervone, D. & Pervin, L. A. (2013). Personality: Theory and Research, USA: John Wiley & Sons, Inc.

Chamorro-Premuzic, T. & Furnham, A. (2005). Personality and Intellectual Competence, Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Cloninger, S. C. (2000). Theories of personality: Understanding persons (Third Edition). USA: Prentice Hall.

Corr, P. J. & Matthews, G. (2009). The Cambridge Handbook of Personality Psychology, UK: Cambridge

Damon, W. & Lerner, R. M. (2006). Handbook of Child Psychology, USA: John Wiley & Sons, Inc.

DeLamater, J. D. & Myers, D. J. (2011). Social Psychology, USA: Wadsworth.

Dowson, J. H. & Grounds, A. T. (1995). Personality Disorders: Recognition and Clinical Management, UK: Cambridge University Press.

Ekman, P. & Davidson, R. J. (1995). The Nature of Emotions, UK: Oxford

Ewen, R. B. (2010). An Introduction to Theories of Personality, USA: Taylor and Francis Group, LLC.

Fingerman, K.L., Berg, C. A., Smith, J. & Antonucci, T. C. (2011). Handbook of

Fletcher, G. & Clark, M. (2003). Blackwell Handbook of Social Psychology: Interpersonal Processes, UK: Blackwell

Frick, P. J., Barry, C. T. & Kamphaus, R. W. (2005). Clinical Assessment of Child and Adolescent Personality and Behavior, USA: Springer.

Funder, D. C. (2013). The Personality Puzzle, USA: W. W. Norton & Company, Inc.

Garber, B. D. (2010). Developmental Psychology for Family Law Professionals, USA: Springer Publishing Company, LLC

Gilovich, T., Keltner, D. & Nisbett, R. E. (2011). Social Psychology, USA: W. W. Norton & Company, Inc.

Graaf, L. E, Jeffrey, R. & Huibers, M. J. H. (2009). Measuring dysfunctional attitudes in the general population: The Dysfunctional Attitude Scale (form A) Revised, Cognitive Therapy and Research, 33, 345–355.

Greenspan, S. I. & Wieder, S. (2006). Infant and Early Childhood Mental Health, USA: APA.

Gross, J. J. (2007). Handbook of Emotion Regulation, USA: The Guilford Press

Hersen, M. & Thomas, J. C. (2006). Comprehensive Handbook of Personality and Psychopathology, USA: John Wiley & Sons, Inc.

Higgins, E. T. (1987). Self-discrepancy: A theory relating self and affect, Psychological Review, 94 (3), 319-340.

Hogg, M. A. & Vaughan, G. M. (2010). Essentials of Social Psychology, USA: Pearson

Holodynski, M. & Friedlmeier, W. (2006). Development of Emotions and Emotion Regulation, USA: Springer

Houwer, J. D. & Hermans, D. (2010). Cognition and Emotion: Reviews of Current Research and Theories, USA: Psychology Press

Hoyle, R. C. (2010). Handbook of Personality and Self-Regulation, USA: Blackwell

http://faculty.washington.edu/jdb/452/452_chapter_07.pdf

http://www.mindfulness-extended.nl/content3/wp-content/uploads/2013/07/Measures-Package.pdf

http://m.haberturk.com/yasam/haber/791066-onu-gorenler-hayrete-dusuyor

Huprich, S. K., Margrett, J., Barthelemy, K. J. & Fine, M. A. (1996). The Depressive Personality Disorder Inventory: An initial examination of its psychometric properties, Journal of Clinical Psychology, 52 (2), 153-159.

Izard, C. E. (1977). Human Emotions, USA: Springer Science

Janda, L. (2001). The Psychologist's Book of Personality Tests, USA: John Wiley & Sons, Inc.

John, O. P., Robins, R. W. & Pervin, L. W. (2008). Handbook of Personality: Theory and Research, USA: The Guilford Press.

Kail, R. & Cavanaugh, J. C. (2010). Human Development: A Life-Span View, USA: Wadsworth

Karagöz, Y. (2011). Olumlu düşünme eğitim programının ergenlerin geleceğe yönelik iyimserlik, depresyon ve bilişsel çarpıtma düzeylerine etkisinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Kassin, S., Fein, S. & Markus, H. R. (2011). USA: Wadsworth

Krueger, R. F. & Tackett, J. L. (2006). Personality and Psychopathology, USA: The Guilford Press.

Lamb, M. E. & Bornstein, M. H. (2011). Social and Personality Development, USA: Psychology Press

Lerner, R. M. (2010). The Handbook of Life-Span Development, USA: John Wiley & Sons, Inc.

Lewis, M., Haviland-Jones, J. M. & Barrett, L. F. (2008). Handbook of Emotions, USA: The Guilford Press.

Luby, J. L. (2006). Handbook of Preschool Mental Health: Development, Disorders, and Treatment, USA: The Guilford Press.

Maddux, J. E. & Tangney, J. P. (2010). Social Psychological Foundations of Clinical Psychology, USA: The Guilford Press.

Magnavita, J. J. (2004). Handbook of Personality Disorders, USA: John Wiley & Sons, Inc.

McCartney, K. & Phillips, D. (2006). Blackwell Handbook of Early Childhood Development, UK: Blackwell

McKay, M., Fanning, P., Ona, P. Z. (2011). Mind and emotions: A Universal Treatment for Emotional Disorders, CA: Raincoast Books.

Myers, D. G. & Twenge, J. (2013). Social Psychology, USA: McGraw-Hill

Nyklíček, I., Vingerhoets, A. & Zeelenberg, M. (2011). Emotion Regulation and Well-Being, USA: Springer Publishing Company, LLC

Oatley, K. (2004). Emotions: A Brief History, USA: Blackwell

Philippot, P. & Feldman, R. S. (2004). The Regulation of Emotion, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Reevy, G. M. (2010). Encyclopedia of Emotion, USA: Greenwood

Rhodewalt, F. (2008). Personality and Social Behavior, USA: Taylor & Francis Group, LLC

Rottenberg, J. & Johnson, S. L. (2007). Emotion and Psychopathology, USA: APA.

Shaffer, D. R. & Kipp, K. (2010). Developmental Psychology: Childhood and Adolescence, USA: Wadsworth.

Shiota, M. N.& Kalat, J. W. (2012). Emotion, USA: Wadsworth.

Smith, P. K. & Hart, C. H. (2002). Blackwell Handbook of Childhood Social Development, UK: Blackwell

Snyder, D. K., Simpson, J. A. & Hughes, J. N. (2006). Emotion Regulation in Couples and Families, USA: APA

Solmuş, T. (2014). Kadınlar, Erkekler, Farklılıklar, İlişkiler, İstanbul: Doruk Yayınları.

Solmuş, T. (2012). Kadınlık ve Annelik Psikolojisi, Ankara: Nobel Yayıncılık

Solmuş, T. (2011). Çift, Evlilik ve Aile Terapisi, İstanbul: Doruk Yayınları.

Solmuş, T. (2010). İşyeri Terapisi, İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Solmuş, T. (2009). Bebeğim Senden; Ama Senden Değil, İstanbul: Dharma

Solmuş, T. (2008). Bağlanma ve Aşkın İki Yüzü, İstanbul: Epsilon

Steinberg, L., Vandell, D. L. & Bornstein, M. H. (2011). Development: Infancy Through Adolescence, USA: Wadsworth.

Stets, J. E., Turner, J. H. (2006). Handbook of the Sociology of Emotions, USA: Springer Publishing Company, LLC

Strongman, K. T. (2003). The Psychology of Emotion: From Everyday Life to Theory, USA: John Wiley & Sons, Inc.

Taylor, S. E., Peplau, L. A. & Sears, D. O. (2006). Social Psychology, USA: Pearson.

Tesser, A. & Schwarz, N. (2001). Blackwell Handbook of Social Psychology: Intraindividual Processes, UK: Blackwell

Tracy, J. L., Robins, R. W. & Tangney, J. P. (2007). The Self-conscious Emotions : Theory and Research, USA: The Guilford Press.

Verhaeghen, P. & Hertzog, C. (2014). The Oxford Handbook of Emotion, Social Cognition, and Problem Solving in Adulthood, USA: Oxford

Vingerhoets, J.J.M., Nyklíˇcek, I. & Denollet, J. (2008). Emotion Regulation, USA: Springer Publishing Company, LLC

Yıldırım, F. & İlhan, İ. Ö. (2010). Genel Özyeterlilik Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması, Türk Psikiyatri Dergisi, 21 (4), 301-308.

Yiend, J. (2004). Cognition, Emotion, and Psychopathology, UK: Cambridge University Press.

Zautra, A. J. (2003). Emotions, Stress, and Health, UK: Oxford

KİŞİSEL MARKA YÖNETİMİ

Dr. İlkay Karaduman

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1498
İşletme No.: 65
ISBN 978-605-320-404-6
© 1. Basım, Nisan 2016

KİŞİSEL MARKA YÖNETİMİ
Dr. İlkay Karaduman

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha-@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karaduman, İlkay.
Kişisel Marka Yönetimi / *İlkay Karaduman*
1. Basım, XX + 188 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-404-6
1. Pazarlama 2. Marka Yönetimi 3. Kişisel Markalaşma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Sunuş xiii
Ön Söz xvii

1. BÖLÜM
İNSAN MARKASI

Ben Bir Marka mıyım? 1
Ünlüler 1
Profesyoneller 2
Diğerleri 2
Marka Kavramı 5
Kişisel Marka Kavramı 8
İnsan ve Kişisel Markalaşma 11

2. BÖLÜM
KİŞİSEL MARKA YÖNETİMİNİN TEMELLERİ

Kişisel Markayı Oluşturan Kavramlar 16
Kişisel Marka Kimliği ve İmajı 16

Marka Kişiliği 18
Marka Arketipi (Personal Brand Archetype) *19*
Kişisel Marka Çağrışımları 24
Kişisel Markanın 4N'si 24
Kişisel Markanın Özü (Personal Brand Essence) 25
Kişisel Markanın Ögeleri 27
Kişisel Marka Adı 27
Kişisel Marka Bağlantıları 29
Kişisel Marka Logosu 33
Kişisel Marka Sloganı 35
Kişisel Marka Melodisi 36
Kişisel Marka Görünümü 28

3. BÖLÜM
KİŞİSEL MARKA STRATEJİK PLANI

Kişisel Marka DNA'sı 41
Kişisel Marka Stratejisi 42
Kişisel Marka Durum Analizi 42
Kişisel Marka Hikâyesi *43*
Kişisel Markanın Gelişimi *46*
Kariyer Portföyü *48*
Durum Analizinde İç ve Dış Çevre Koşulları 50
İç Çevre Koşulları *51*
Dış Çevre Koşulları *52*
Hedef Kitlenin Belirlenmesi 53
Coğrafi Bölümlendirme *53*
Demografik Bölümlendirme *54*

Psikografik Bölümlendirme *54*
Davranışsal Bölümlendirme *55*
Kişisel Marka Geleceğinin Tasarımı 55
Kişisel Marka Misyonu *56*
Kişisel Marka Vizyonu *59*
Kişisel Marka İlkeleri *60*
Kişisel Marka Hedefleri *61*
Kişisel Markalaşma Çalışması 64
Kişisel Marka Strateji Seçimi 64
Porter'ın Beş Rekabet Gücü *65*

4. BÖLÜM
BÜTÜNLEŞİK KİŞİSEL MARKA İLETİŞİMİ

Reklam 70
Geleneksel Medya Reklamları 71
Yeni Medya 71
Reklam Çekicilikleri 73
Satış Geliştirme 74
Bir Satış Geliştirme Aracı Olarak Kişisel Marka 76
Halkla İlişkiler 77
Sponsorluk 79
Ağızdan Ağıza ve Viral Pazarlama 80
Kişisel Satış 83
Doğrudan Pazarlama 85

5. BÖLÜM
KİŞİSEL MARKA ETKİNLİĞİ

Kişisel Markalaşmada Görünür Olma 92
Kişisel Marka Tarzının Geliştirilmesi 96
Kişisel Markalaşmada Farklılaşma 100
Kişisel Ağ Kavramı ve Kişisel Ağ Oluşturma 103
Kişisel Ağ Kuvvet Çarpanı 104
Kuvvet Çarpanı Yüksek İnsanları Kendine Çekme 105
Zamanın Etkin Kullanımı 111
Kişisel Markalaşmada Risk Yönetimi 114
Kişisel Markalaşmada Akıllı Kopyalama 118

6. BÖLÜM
KİŞİSEL MARKA BAŞARI YÖNETİMİ

İş Seçimi 124
Kişisel Markaya Yatırım Yapma 127
Kariyer Esnekliği 133
Kişisel Marka Performans Değerleme 137
En İyi Olma Gereksinimi 141
Kişisel Markalaşmada Başarısızlık 144
Kişisel Markalaşmada Danışmanlık 148

7. BÖLÜM
SÜRDÜRÜLEBİLİR KİŞİSEL MARKALAŞMA

Olumlu Düşünmenin Önemi 151
Talih Faktörü 156

Kişisel Markalaşmada Mizah Duygusu 159
Yalın Kişisel Marka Yönetimi 162
Kişisel Markayı Yaşama 166
Kişisel Markanın Devamlılığı 169
Yeniden Kişisel Markalaşma 174

BİTİRİRKEN 177

KAYNAKÇA 181

YAZAR HAKKINDA 187

SUNUŞ

Markalaşmak çeşitli şekillerde tanımlanabilir. Bir tanım, bir ürün veya hizmetin (bu ürün hizmet kişi de olabilir) başka ürün ve hizmetlerle karşılaştırıldığında, onlardan çok daha fazla, farklı (Points of Difference) ve sürekli olarak ve de uzun yılar aranır, sorulur, başvurulur, takdir edilir, talep edilir, sevilir, sayılır olması demektir. Elbette bir ürünün markalaşmasının arkasında itibar, güvenilirlik, performans, sürekli çalışma, inovasyon, yenilik ve hizmet, açık ve açık olmayan beklentileri karşılama ve tatmin gibi faktörler vardır. Kişi de bir anlamda "ürün ve hizmet" demektir. Kişinin pazarlanması da son derece doğaldır.

Kişisel Marka Yönetimi, Türkiye'de bugüne kadar yeterince üzerinde durulmamış konulardan biridir. Konu, çoğu kez de kişilerin kendilerini reklam etmesi olarak anlaşılmış ve Türkiye'de insan odaklı çağdaş pazarlama anlayışının gelişme göstermesine kadar, kişilerin kendilerini reklam etmeleri veya ettirmeleri, belki de kültürel bir şartlanmayla uzun yıllar yanlış algılanmıştır. Kişilerin markalaşması; sadece şarkıcı, müzisyen, futbolcu ve artistlere özgü bir şey diye bilinegelmiştir. Oysa her insan bir "Değer Önerisi"dir. Değerli şeylerin de açığa çıkarılması, vurgulanması ve pekiştirilmesi hem kişilerin hizmetlerinin, varoluşlarının hem de topluma hizmetlerinin takdiri anlamına gelir. Bu da kişinin pazarlanması anlamındadır. Ne yazık ki pazarlama sözcüğü ve hatta satış sözcüğünün negatif yan anlam ya da çağrışımları (connotations) yanlış algılama, kıskançlık veya bazen de kötü niyetle hemen kişi pazarlaması ve markalaşması kötü bir şey olarak yorum-

lanmaktadır. Eskiden birçok iş adamı "Benim reklama ihtiyacım yok." derdi. Pazarlama'da klasikleşmiş "fare kapanı" anekdotu vardır. "Dünyanın en iyi fare kapanını yapsanız bile, insanlar (müşteriler) koşarak sizin ayağınıza gelmez." Bunun için öncelikle o ürünün özelliklerini ve yararlarını, erişmek istediğiniz insanlara (hedef kitleye) anlatmalı (reklam etmeli) hem de gerektiğinde o ürün veya hizmeti potansiyel müşterilerin ayağına kadar teslim etmeli ya da teslime hazır etmelisiniz.

Bu, aynı zamanda marka olmuş kişileri örnek almak isteyenler için de son derece yararlıdır. Burada önemli olan doğru değerlerin tanıtılması, yüceltilmesi ve takdiridir. Ara sıra yanlış değerlerin de markalaştığı görülebilir ama onların kalıcı olmaları zordur.

Bir ürün olarak "insan"ın markalaşması, yaptığı işin hakkını vermesi ve bunu sürdürmesi anlamına gelmektedir. Kişisel markalaşma; karakter, azim, bıkmadan ve durmadan çalışma, insanlara ve topluma hizmet, insanlarla iyi geçinme, insanlara ve topluma saygı, dürüstlük, etik davranma, özveri, duygusal sağlamlık, yüksek duygusal zekâ, güler yüz, kendini işine ve insanlara adama, bilgi ve bilgi tazeleme, tevazu, insanlara karşı duyarlılık, olumsuz da olsa mutlaka geri dönme, cevap verme, her insanla kalıcı ilişki kurma niyeti taşıma, başkalarını takdir etme, teşekkür etme yetisi, başkalarını iyi dinleme, sürekli olarak kendi kişisel gelişimine yatırım, ilişkilere yatırım, sosyal ağlardan çekinmeme ve iyi kullanma, her insana değer verme, nezaket, öğrenme ve proaktif harekete geçme kabiliyeti gibi nitelikleri gerektirir.

Marka açık ya da gizli bir vaat ya da söz vermektir. Dolayısıyla marka olmanın önemli ve belki de koşullarından biri, yapabileceğin sözü vermek ve pazarlamanın verdiği sözü her zaman, sürekli ve tutarlı olarak yerine getirmektir. Sözünü yerine getirmek de lojistik duyarlılık ve planlamayla ilgilidir. Aslında bütün bunlar "iyi insan olma"nın da gerek ve yeter şartlarındandır. Onun için ben "Pazarlama iyi insan olmanın bilimidir." derim. İyi insanlar aklını iyi kullanır, hizmet eder ve markalaşırlar. Marka olmak isteyen kişiler, bu özelliklerini geliştirmeli ve hepsinden önemlisi gösteriş için değil, bir kerelik değil, sürekli olarak ve ön bir karşılık beklemeksizin insanlara hizmet etmeye odaklanmalıdırlar.

VW'nin tepe yöneticisi Jose Lopez "Kafayı mutlu olmaya takmışsanız ona hiçbir zaman erişemezsiniz. Ama başkalarına hizmet etme hu-

susunda yoğunlaşırsanız mutluluk derhâl gelecektir. Aynı şey endüstri için de geçerlidir. Kâr aramaya takmışsanız kârları asla bulamayacaksınız. Ama müşterileri tatmin etme üzerine odaklaşırsanız her şeyi kazanacaksınız." demiştir. Dolayısıyla marka olmak isteyen kişi, hangi meslekten olursa olsun özellikle hizmete dayalı markalaşmanın temellerini ve sütunlarını iyi öğrenmelidir.

Kişisel Markalaşma ya da kişi markalaşması Türkiye'de literatürde çok az işlenmiş konulardan biridir. Doktora danışanı olduğum ve *Lojistik* Yönetim kitabımızın ortak yazarı ve kendisiyle gurur duyduğum değerli kardeşim ve meslektaşım Yrd. Doç. Dr. İlkay Karaduman, kişi markalaşması konusunda çok önemli ve değerli bir kitaba imza atmış bulunmaktadır. Kitap kişi markalaşmasının bütün yönlerini eksiksiz, kapsamlı ve doyurucu bir şekilde ele almıştır. Kitapta, marka /pazarlama iletişiminin bütünleşik yani her açıdan, doğru ve yeterli olmasını, bir kerelik değil sürekliliği, sponsorluklarla iyi bir halkla ilişkiler faaliyeti sürdürülmesini yani faydalı olmayı, markalaşmak için işi oluruna şansa bırakmayıp stratejik planlar geliştirmeyi ve başarı yöntemlerini ayrıntılı olarak incelemiştir. Bunlar içinden özelikle "mizah"ın markalaşmadaki önemini vurgulamış olması çok önemlidir. Çünkü kişinin kendine ve başkalarına karşı sevgili ve saygılı bir mizah duygusu olmaksızın insanlardan pozitif tepkiler alması zordur. Ünlü Çin özdeyişinde olduğu gibi "Gülümsemesini bilmeyen dükkân açmamalıdır." Gülümseyemeyen, kendisiyle dalga geçemeyen katı insanların sevilmesi, sayılması ve markalaşması zordur. Böyleleri olsa olsa en kötülerin ödüllendirildiği Altın Ahududu Ödülü'ne layık insanlar olabilir.

İlkay Karaduman, konunun bütün inceliklerini bilimsel ama herkesin anlayacağı bir dille başarıyla anlatmıştır. İnanıyorum ki bu eser, kişi markalaşması konusunda çok kişiye ışık tutacak ve bu alandaki boşluğa önemli katkılarda bulunacaktır.

Marka ve müşteri sermayesi yaratmak isteyenlerin, bu kitabı okumalarında büyük yararlar vardır. İlkay Karaduman'ı içtenlikle tebrik ediyor ve başarılı çalışmalarını devamını diliyorum.

Prof. Dr. Ömer Baybars TEK
Yaşar Üniversitesi
Uluslararası Lojistik Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

ÖN SÖZ

Bu kitabı yazma fikrine kapıldığım andan itibaren kişisel markalaşmayla ilgili olarak piyasaya çıkan onlarca yabancı kitabı, sayamadığım kadar çok yabancı blog sitesini, akademik ve akademik olmayan çok sayıda makaleyi ve sınırlı da olsa konu ile ilgili yazılmış yerli kitap ve yazıları gözden geçirdim ve okudum. Bununla yetinmeyerek sosyal medyada konuyla ilgili paylaşımları inceledim ve videoları izledim.

Dikkatimi en çok çeken konu, "Kişisel Markalaşma" ve "Kişisel Marka Yönetimi" kavramlarının bilimsel altyapısının tam olarak gelişmemiş olduğuydu. Her yazar kendi kişisel bilgi ve tecrübeleriyle birleştirdiği düşüncelerini yazılı hâle getirmiş ve bunu okuyucularına kişisel marka olmanın yolu olarak sunmuştu. Bu yazarlardan kendisi başarılı kişisel markalar hâline gelmiş olanlar olduğu kadar okuyucusuna çok da dolu olmayan bir içerik sunarken onları markalaştırma adına büyük vaatler verenleri de vardı. Ne yazık ki konuyla profesyonelce ilgilendiği iddiasında olanların büyük bölümü akademik bir altyapıya sahip olmaktan oldukça uzaktı.

Bu kitabı yazmaya başlarken pazarlama ve onun bir alt disiplini olan marka alanında okuyucuya değer katacak akademik bilgileri günlük uygulamalarla birleştirerek özellikle sağlam bir bilimsel altyapıya sahip, kolay okunabilir ve kolay uygulanabilir bir süreç oluşturmayı amaçladım. Okuyucuya gerçekleşmesi neredeyse olanaksız, mucizevi bir formül

sunmak yerine uyguladıkça hayatında fark yaratacak, bu farkı gördükçe daha fazlası için cesaretlendirecek bir kitap sunma gayretiyle çalıştım.

Siz de bu kitabın okuru olarak kendi alanınızda bir kişisel marka hâline gelmeyi hedefliyor olmalısınız ve bilmelisiniz ki bu yolda yalnız değilsiniz. Her yerde sizden daha güçlü, sizden daha başarılı, sizden daha güzel veya daha yakışıklı, sizden daha şık, sizden daha yaratıcı, sizden daha üstün rakiplerle karşı karşıya gelme olasılığınız var.

Kişisel markanızı bilimsel kurallara uygun olarak yönetebilmek size rakiplerinizin arasından sıyrılma olanağı sağlayacak bir araç olarak yol gösterecektir. Eşsiz ve kendine özgü bir kişisel marka yaratarak ya da başka bir deyişle kendinizi markalaştırarak hedef kitlenizdekilerin markanızla ilgili deneyimlerini unutulmaz kılabilir ve onların zihninde güçlü bir marka olarak konumlanabilirsiniz. Asla geç kalmadınız ve harekete geçebilmek için önünüzde hâlâ fırsatınız ve zamanınız var. Bu fırsatı kaçırmayın bir marka hâline gelmenin getirilerinden hemen faydalanmaya başlayın.

Kişisel markalaşma yeni ortaya çıkmış bir kavram değildir ve tarihin her döneminde özellikle siyaset ve sanat dünyasında markalaşmayı başaran insanlar olmuştur. Julius Ceasar'ın ya da Napoleon Bonaparte'ın yaşadıkları dönemde inşa ettikleri markalar günümüze kadar hayatta kalmayı başarmıştır. Leonardo Da Vinci, Pablo Picasso ve daha yüzlercesi, bilinirliği bugüne taşınan markalar inşa etmişler ve markaları için ölümsüzlüğün kapılarını aralamışlardır. Öyle ki bu isimlerin geride bıraktıkları eserler her geçen gün değer kazanmaya devam etmektedir. Daha yakın tarihte de durum değişik değildir. Michael Jackson'un ölümünden bu yana geçen her en çok kazananlar listesinde yer alabilmesi de kişisel marka değerinin en belirgin göstergelerinden olmakla beraber, kişisel markanın ömrünün markalaşan insanın ömründen daha uzun olduğunun da en basit göstergesidir.

Yüzyıllar önce Atina sokaklarında bakımsız kıyafetlerle dolaşan, dünyadaki varlığının tek amacının insanlara felsefi düşünme yeteneği kazandırmak olduğunu düşünen ve hayatını da bu uğurda kaybeden Sokrates'in bugün hâlâ hatırlanabiliyor olmasının nedeni, elbette ki sadece düşünceleri değildir. Yaşam tarzı, görünümü ve kişiliğiyle birleşen düşünceleri onu bir marka hâline getirmiştir. Bu markalaşma o dönem-

de pahalıya patlayarak yaşamına mal olmuş olsa bile, markası bugüne kadar taşınmayı başarmıştır.

Ürün markalarının ortaya çıkmasından çok daha öncesinde, insanlığın başlangıcından bu yana kişisel markalaşmanın var olması tesadüfi bir durum değildir. Tarih boyunca markalaşmayı başarmış her insan bunun için zaman harcamış ve çaba göstermiştir. Bugün ulaştığımız durumda ise insanların kişisel marka hâline gelmeye duyduğu gereksinim, sadece sanat ve siyaset dünyasındakilerle sınırlı değildir. İş ve özel hayatındaki konumu ne olursa olsun ve hangi sektörde yer alıyorsa alsın, insanlar benzerleriyle rekabet edebilmek ve üstünlük sağlayarak daha rahat koşullar elde edebilmek için her zamankinden daha fazla çalışmak zorundadır. Kişisel markalaşmanın bilimselleşmesine duyulan gereksinim de işte burada devreye girmektedir. Bilimsel olarak gerçekliği ispatlanmış yöntemleri planlı bir şekilde kullanan insan daha kolay kişisel marka hâline gelebilmekte ve rakiplerinden daha üstün bir konuma erişebilmektedir.

Kişisel marka olmanın temelinde insanın daha aktif ve sosyal bir varlık hâline gelerek diğerleri üzerindeki etkisini artırması, bu etkiyi bilimsel prensiplerle destekleyerek başarılı olması ve nihayetinde de daha mutlu olabilmesi vardır.

Kişisel markalaşma sıradan bir insanı alıp bir dokunuşta başarılı, etkili ve mutlu bambaşka biri hâline getiren bir sihirli değnek değildir. Markalaşırken kendiniz olmaktan kurtulup bir başkası hâline geleceğiniz yanılgısını yaşıyorsanız bunu başaramayacaksınız. Kendiniz olacaksınız, hatalarından arınmış, daha güçlü, daha başarılı, daha azimli ve daha tanınmış bir siz.

Binlerce kişiyle aynı özelliklere sahip olarak aynı işi yapıyor ve aynı ücreti alıyor olabilirsiniz. Yaptığınız çok basit ve sıradan bir iş dahi olsa, bu sizin rakipleriniz arasından sıyrılarak eşsiz bir marka yaratamayacağınız anlamına gelmemektedir. Unutmayın ki dünyada sizden sadece bir tane var. Bir eşiniz ne sizden önce yaşadı, ne yaşıyor ne de sizden sonra yaşayacak. Eşsizsiniz. Buna inanıp bunun tadını çıkarmaya başladığınız zaman marka hâline gelebilmeniz de daha kolay olacaktır.

Bir marka hâline gelmek beraberinde umduğunuzdan çok daha fazla insanın sizi tanımasını ve hakkınızda bilgi ve daha önemlisi fikir sahibi olmasını, yani markanıza zihninde bir yer ayırmasını sağlayacaktır.

Ancak marka hâline gelmenin size sağlayacağı tek ayrıcalık bu değildir. Markanızı konumlandırırken hedef kitlenizin zihninde kaplayacağınız yeri siz şekillendirecek ve yöneteceksiniz. Bir marka hâline gelmeden de şöhret sahibi olan milyonlarca insan görebilirsiniz. O insanlar kendi markalarını yönetmekten aciz bir şekilde sahip oldukları şöhret tarafından yönetilir hâle gelmektedir. Sizin onların büyük bir farkınız olacak. Güç sizin elinizde olacak ve insanlar hakkınızda ne düşünüyor diye düşünmeyecek, onların düşüncelerini yönlendireceksiniz.

Kaç insanın sizi tanıdığıyla birlikte sizi tanıyanların kim olduğunu biliyor olmak da oldukça önemlidir. İşte markalaşma sizin için bunu çok kolay hâle getirecek bir araçtır. Markanızın ünü hangi kanallardan nasıl yayılmalı, kimler sizi nasıl tanımalı bunun kararını verecek ve uygulayacak olan tamamen sizsiniz. Kitabı okudukça bunun aslında çok zor olmadığını, ancak bu işe gönül verip markalaşmayı yaşamınızın bir parçası hâline getirmedikçe mümkün olmayacağını anlayacaksınız.

Daha başarılı, daha etkili, daha güçlü insanları çevrenize toplayın. Kitabı okudukça kuvvet çarpanı yüksek bir kişisel ağın ne olduğunu ve böyle bir ağa sahip olmanın ne kadar önemli olduğunu göreceksiniz. Unutmayın ki bu kitabı okuyorsanız, bu kitabın yazarı olarak ben de kişisel ağınızın bir üyesiyim ve markalaşma yolunuzda her zaman yanınızda olacağım. Lütfen bu kitapta okuyacaklarınızı adım adım ve planlı bir şekilde uygulayın. Uygulanamaz bulduğunuz ya da uygulamada zorlandığınız kısımlarla ilgili bize ulaşmaktan çekinmeyin.

"BENDEN MARKA OLMAZ" diyerek başaramayacağınız yanılgısına asla kapılmayın ve kişisel ataletinize yenilmeyin. Zaman kaybetmeyin ve bu işe hemen başlayın. Hayatınızda meydana gelecek olan olumlu değişimi kısa süre sonra fark edeceksiniz. Yeter ki kararlı ve istekli olun.

Bilin ki **SİZDEN MARKA OLUR**, hayalini kurduğunuzdan çok daha fazlasını hak ediyorsunuz.

Unutmayın; her insan bir markadır ve bu markanın ne kadar başarılı, ne kadar etkili olacağı, sizi ve çevrenizdekileri ne kadar mutlu edeceği tamamen markanızı ne kadar iyi yönetebildiğinizle ilgilidir.

Dr. İlkay Karaduman
Nisan 2016

KAYNAKÇA

AAKER, J.D. 1997. Dimensions of Brand Personality. Journal of Marketing Research XXXIV (3):347-356.

ALTON, Larry, Entrepreneur Magazine, http://www.entrepreneur.com/article/243348

BEYATLI, Yahya Kemal, Kendi Gök Kubbemiz 27. Baskı, (İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları, 1961)

BOLAT, Özgür, Sevdiğin işi yapmak mı işini sevmek mi, Hürriyet Gazetesi, 11 Nisan 2013.

BUSCHE, Laura, Lean Branding Creating Dynamic Brands to Generate Conversion, (USA: O'Reilly Media, 2014)

BYRNE, Rhonda Byrne, The Secret, (USA: Atria, 2006)

CARSON, Rick, Taming Your Gremlin, (USA, William Morrow Paperbacks, 2013)

CHRITTON, Susan, Personal Branding for Dummies, (USA: For Dummies, 2014)

CLARK, Dorie, Reinventing You, (USA: Harvard Business Review Press, 2013)

COELHO, Paulo, Zahir, Can Yayınları, 2005.

CONNELL, Steve Personal Brand Essence, (USA: Management Books 2000 Ltd., 2009)

COOPER, Steven, http://www.forbes.com/sites/stevecooper

FERENCE, T.P., Stoner, J.A.F. ve Warren E.K. (1977), Managing the career plateau. Academy of management review,2,602-612.

GABAY, Jonathan, Brand Psychology: Consumer Perceptions, Corporate Reputations, (USA: Kogan Page, 2015)

GARDNER, Jeremiah, Entrepreneur's Guide To The Lean Brand: How Brand Innovation Transforms Organizations, Discovers New Value and Creates Passionate Customers, (USA: Market By Numbers Press, 2014)

GODIN, Seth, Mor İnek, (İstanbul: Mediacat Kitapları, 2014)

GOOD, Sharon, Living the Creative Life, http://www.goodlifecoaching.com/CreativeLife41.html

HANDY, Charles, The Age of Unreason, (USA: Harvard Business Review Publications, 1991)

HOFFMAN, Reid, The Start-up of You: Adapt to the Future, Invest in Yourself, and Transform Your Career,(USA, Crwon Business, 2012)

http://www.entrepreneur.com/author/jacqueline-whitmore

https://www.google.com.tr/intl/tr/about/

https://www.youtube.com/watch?v=m1fKvP5XkKk

JEFFERSON, Thomas, State of the Union Adresses (October 27, 1807)

JIWA, Bernardette, Difference: The one-page method for reimagining your business and reinventing your marketing, (USA: The Story Of Telling Press, 2014)

JOHANSSON, Anna, Entrepreneur Magazine, http://www.entrepreneur.com/author/anna-johansson

JUNG, C. G., The Archetypes and The Collective Unconscious, Collected Works 9 (1) (2 ed.), USA:Princeton, NJ: Bollingen, 1981)

KAHNEMAN, Daniel, Thinking Fast and Slow, (USA: Farrar, Straus and Giroux; Reprint edition, 2013)

KAPUTA, Catherine, Sen Bir Markasın, (İstanbul: Mediacat Kitapları, 2010)

KELLER, Kevin Lane, Strategic Brand Management: Building, Measuring and Managing Brand Equity, (USA: Pearson, 2013)

KIRIŞ, Talat, Hayatınızın Kararı, TedX İstanbul Konuşması, 2015, https://www.youtube.com/watch?v=okup-d5rmOM

KLEAON, Austin, Steal Like an Artist, (USA: 2015)

KOTLER, Philip, Kevin Lane Keller, Marketing Management 14 e, (USA: Pearson, 2014)

LANGLEY, Josh, Follow your heart: Everyday wisdom for an extraordinary life, (USA: Big Sky Publishing, 2013)

LEIGH, Andrew, Charisma: The Secrets of Making A Lasting Impression (2nd Edition), (USA: FT Press, 2011)

LOPEZ, S. J. & C. R. Snyder (Eds.), Handbook of Positive Psychological Assessment içinde Sense of Humor, 1994.

MASLOW, Abraham H, (1943). "Psychological Review 50 (4) 370–96 - A theory of human motivation". psychclassics.yorku.ca.

MAURUS, Terentianus, De litteris, De syllabis, De Metri, 1286.

McCARTHY, Jerome E., Basic Marketing: A Managerial Approach. (USA: Richard D. Irwin, 1960)

MILLER, Douglas, Brilliant Personal Effectiveness: What to know and say to make an impact at work, (USA: Pearson, 2015)

MONTOYA, Peter, The Brand Called You: Make Your Business Stand Out in a Crowded Marketplace, (USA: McGrawHill, 2008)

NESSMAN, Karl, "Personal Branding and the Role of Public Relations", Advances in Advertising Research (Vol.1), Gabler Publishing, 2010.

OK, Serhan, İlk Marka Hz. Adem mi?, (Ankara: Elma Yayınevi, 2013)

PAPROCKI, Shirley Beck ve Ray Paprocki, The Complete Idiot's Guide to Branding Yourself, (USA:Alpha, 2009)

PEARSON, Carol S. and Hugh K. Marr, What Story are You Living, (USA: Center for Applications of Psychological Type, 2007)

PETERS, Steve, The Chimp Paradox: The Mind Management Program to Help You Achieve Success, Confidence, and Happiness, (USA: Tarcher, 2013)

PETERS, Tom, The Brand You: Fifty Ways to Transform Yourself from an 'Employee' into a Brand That Shouts Distinction, Commitment, and Passion!, (USA: Knoph, 1999)

POORE, Carol A., Creating Your Career Portfolio, (USA: Delmar Cengage Learning, 2001)

PORTER, Michael E., Competitive Advantage- Creating and Sustaining Competitive Advantage, (USA: Free Press, 1998) Pricewaterhousecoopers, Your Personal Brand Workbook

PURKISS, John and David Royston-Lee, Brand You: Turn Your Unique Talents into a Winning Formula, (USA: Pearson, 2012)

RAMPERSAD, Hubert K., Authentic Personal Branding: A New Blueprint for Building and Aligning a Powerful Leadership Brand, (USA: Information Age Publishing, 2009)

SEKMAN, Mümin, Kişisel Ataleti Yenmek, (İstanbul: Alfa Yayınları,

SMITH, Daniel Smith, Steve Jobs Gibi Düşünmek, (İstanbul: NTV Yayınları, 2015)

TEK, Ömer Baybars, Engin Özgül, Modern Pazarlama İlkeleri: Uygulamalı Yönetimsel Yaklaşım, (İzmir: Birleşik Matbaacılık, 2013)

TEK, Ömer Baybars, İlkay Karaduman, Lojistik Yönetimi: Tedarik Zinciri Bakış Açısıyla Küresel Yönetimsel Yaklaşım, (İstanbul: Ekonomi Yayınları, 2010)

The Chic Fashionista, http://www.thechicfashionista.com/

THOMPSON, Austin E. Jr., A Brand New You: Taking Ownership of your Personal Brand, (USA: Xlibris Corporation, 2010)

TRACY, Brian, 7 Factors of Luck, Brian Tracy International.

ULGEN, Hayri, S.Kadri Mirze, İşletmelerde Stratejik Yönetim, (İstanbul: Beta, 2010)

VANAUKEN, Brad, Brand Aid: An Easy Reference Guide to Solving Your Toughest Branding Problems and Strengthening Your Market Position, (USA: AMACOM, 2003)

WHEELER, Michael, "The Luck Factor in Great Decisions", Harvard Business Review, 11, 2013.

WHITMORE, Jacqueline, Entrepreneur Magazine,

WILSON, Jerry S., Ira Blumenthal, Managing Brand You: 7 Steps to Creating Your Most Successful Self, (USA: AMACOM, 2008)

WISEMAN, Richard, The Luck Factor: The Scientific Study of the Lucky Mind, (UK: Arrow, 2004)

WRZENIEWSKI, Amy, Justin M. Berg, Jane E.Dutton, Managing Yourself: Turn the Job You Have into the Job You Want, Harvard Business Review, Issue: June 2010.

YAZAR HAKKINDA

Dr. İlkay Karaduman, İzmir'in farklı kültürlerin renkli bir mozaik oluşturduğu Karataş semtinde dünyaya gelmiştir. Lise yıllarını Bursa'da, üniversite yıllarını Ankara'da geçirmiş; doktorasını Dokuz Eylül Üniversitesinde işletme alanında tamamlamıştır. İş gereği birçok ülke ve şehirde yaşamıştır. ABD Savunma Bakanlığı tarafından Seçkin Öğrenci, Afganistan İçişleri Bakanlığı tarafından Şükran Ödülü'ne layık görülmüş ve ayrıca iki kez NATO madalyasıyla onurlandırılmıştır. Pazarlama biliminin duayenlerinden Prof. Dr. Ömer Baybars Tek ile birlikte yazdığı bin sayfalık "Lojistik Yönetimi" adında bir kitabı ve yayınlanmış çok sayıda yazı ve makalesi vardır.

İstanbul Aydın Üniversitesinde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Havacılık Yönetimi Bölüm Başkanı olarak profesyonel hayatına devam etmekte; markalaşma, pazarlama, sivil havacılık ve lojistik alanlarında ders ve eğitimler vermektedir.

Yazara ulaşmak için: www.ilkayk.net

KOOPERATİFÇİLİK

Doç. Dr. Gülen Özdemir

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1484
İşletme No.: 062
ISBN: 978-605-320-390-2
© 1. Basım, Nisan 2016

KOOPERATİFÇİLİK
Doç. Dr. Gülen Özdemir

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Onur Ertürk -onur.erturk@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sok No.:18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özdemir, Gülen.
Kooperatifçilik / *Gülen Özdemir*
1. Basım, XVI+126 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-390-2
1. Kooperatif 2. Tarımsal Kooperatifler 3. Kooperatiflerde İnsan Kaynakları Yönetimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Günümüzde küreselleşen ve küreselleştikçe küçülen dünyamızda gelirin bölüşümü giderek dengesizleşmektedir. Bu durum ülkeler, kişiler ve hatta sektörler arasında uçurum yaratmakta ve ekonomik yönden zayıf olanın aleyhine işlemektedir. İşte burada ***Kooperatifler*** önemli bir çözüm aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bugün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kooperatifçilik önemli bir sosyal ve ekonomik hareket olarak kabul edilmekte; dünyada barışın, çevrenin korunmasına ve istihdam yaratma, kaynakları harekete geçirme, yatırım oluşturma ve ekonomiye, sürdürülebilir kalkınmaya ve yoksullukla mücadeleye katkıda bulunmaktadır.

Dünyanın ve ülkemizin günümüzdeki en önemli sorunları dünya nüfusunu besleyebilecek düzeyde üretim, işsizlik, yoksulluk, gelir dağılımı adaletsizliği iken, bu sorunların çözümünde kooperatifler önem kazanmaktadır. Dünyada ***2,6 milyon kooperatif, 1(bir) milyarı aşan ortak sayısı, 250 milyon çalışanı, 3 000 milyar US doları aşan (300 büyük kooperatif) iş hacmi kooperatifçiliği hiç duymamış kişilere bile sanırım bir şeyler ifade edebilir.*** Bugün dünyada refah içinde yaşayan ve sorunsuz ülkeler (İsveç, Norveç vb.) kooperatifçilikten en çok yararlanan ülkelerdir.

Zaten **Büyük önder Atatürk "Kanaatim odur ki, muhakkak surette birleşmede kuvvet vardır. Kooperatif yapmak maddi ve manevi kuvvetleri, zekâ ve maharetleri birleştirmektir. Yoksa bir zayıf ile kuvvetlinin birleşmesinden bahsetmiyorum. Birleşmenin böylesi zayıf olanın kuvvetliye esir olması demektir "demiştir.**

İşte hem ekonomik birer işletme, hem de insani değerleri içinde barındıran kooperatiflerle benim tanışmam ise, ilk kez ortaokul yıllarımda olmuştur. Okul kooperatifimizin başkanlığını yürütmüş ve ilk kez risturn kavramıyla karşılaşmıştım. Daha sonra Ankara Üniversitesinde Prof. Dr. Ziya Gökalp MÜLAYİM hocamızdan, Kooperatifçilik dersi almış ve ilk diploma çalışmamı kooperatifçilik alanında hazırlamıştım. Sonra Yüksek Lisans ve Doktoramı yine hocamızla beraber tamamladım. Beni kooperatifçi olmaya götüren bu sürecin tesadüf olmadığını düşünmekteyim. İçinde insani unsurları barındırması ve kooperatifçiliğe olan inancım, yaklaşık 25 yıllık akademik hayatımda verdiğim dersler ve akademik çalışmalarımda da kendini göstermektedir.

Bu nedenlerle kitabımda, okuyucuların hem Kooperatifçilikle ilgili temel kavramları bulmasını hem de ülkemizde daha önce diğer kooperatifçilik kitaplarında ele alınmayan konuları ele alarak bu konudaki boşluğu doldurmak istedim. Kitapta öncelikle örgütlenme kavramı, kooperatifçilikle ilgili temel kavramlar ve ilkeler açıklanmıştır. Dünyada ve Türkiye'de kooperatifçilik, kooperatif işletmeciliği, tarım kooperatifleri incelenen diğer başlıklardır. Bunların yanında dünyada önemi giderek artan insan kaynakları ve örgütsel bağlılık konuları kooperatifçilik açısından irdelenmiştir Burada bizzat araştırmalarımdan ve dünyadaki bu konudaki kaynaklardan yararlanılarak değişik yaklaşım getirmek istedim. Kitabımın içeriğini oluşturan değişik araştırmalarımda benimle birlikte çalışmalarıma katılan ***değerli arkadaşlarıma***, ***yüksek lisans ve doktora öğrencilerime*** ve en başta konunun üstadı ***Prof. Dr. Ziya Gökalp MÜLAYİM*** olmak üzere, kooperatifçilik alanında yetişmeme katkı sağlayan değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Kooperatifçilik dersi Ziraat Fakülteleri Tarım Ekonomisi Bölümlerinde zorunlu olarak okutulmakta, ayrıca İktisat Fakültelerinin İşletme Bölümlerinde de anabilim dalı olarak yer almakta ve seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Ayrıca Yüksek Lisans ve Doktorada da bu ders seçilmektedir. Bunların yanında ülkemizdeki yedi adet Kooperatifçilik Meslek Yüksek Okulları da kooperatiflere ara eleman yetiştirmekte ve kooperatifçilik dersleri almaktadır.

Kooperatifçilik ülkemizde ekonomik alanda son derece önemli olup, çok değişik kesimlerde uygulama olanağı bulan bir alandır. Özellikle ***tarımda aracılık sorunlarının çözümü,*** üreticilerin ürünlerine değerine satamayıp, tüketicilerin yüksek fiyatlarla bu ürünleri satın alması ve ***fiyat dengesizliğinin giderilmesinde kooperatifçilik*** önemli hale gelmektedir.

Tüm bu nedenlerle Kooperatifçilik kitabı hem öğrencilere hem de uygulamada bu konuya ilgi duyanlara rehber ve kaynak kitap olacaktır. Güzel ülkemin değerli kooperatifçilerine selamlarımla, eleştiri ve önerileriniz bana yardımcı ve yol gösterici olacaktır.

Tekirdağ 2016

Doç. Dr. Gülen ÖZDEMİR

gozdemir@nku.edu.tr

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ v

ŞEKİLLER LİSTESİ xiii

ÇİZELGELER xv

1. BÖLÜM

ÖRGÜT KAVRAMI VE ÖRGÜTLENME

1.1. Örgüt Kültürü 2

1.1.1. Güçlü ve Zayıf Kültür 3

1.1.2. Örgüt Kültürünün Unsurları 3

1.1.2.1. Değerler 3

1.1.2.2. Normlar 4

1.1.2.3. Varsayımlar 4

1.1.3. Örgüt Kültürünün Diğer Örgütsel Süreçlerle İlişkisi 5

1.1.3.1. Örgüt Kültürü ve Örgüt İklimi 5

1.1.3.2. Örgüt Kültürü ve İletişim 5

1.1.3.3. Örgüt Kültürü ve Sosyalleşme 6

1.2. Örgütlenmede Dikkat Edilecek Noktalar 6

2. BÖLÜM

KOOPERATİFÇİLİKLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE KOOPERATİFÇİLİĞİN TANIMI

2.1. Kooperatifçilik ile İlgili Kavramlar 7

2.2. Kooperatiflerde Üst Örgütlenme 9

2.3. Kooperatiflerin Ekonomik ve Toplumsal Hayata Katkıları 10

2.4. Kooperatif Devlet İlişkileri 12

3. BÖLÜM

KOOPERATİFÇİLİĞİN ÖNEMİ VE İLKELERİ

3.1. Kooperatifçiliğin Önemi 15

3.2. Kooperatifçilik İlkeleri 17

3.2.1. Gönüllü ve Serbest Giriş İlkesi 18

3.2.2. Ortağın Demokratik Yönetimi İlkesi 19

3.2.3. Ortağın Ekonomik Katılımı İlkesi 19

3.2.4. Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi 19

3.2.5. Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi 20

3.2.6. Kooperatifler Arası İş Birliği İlkesi 20

3.2.7. Toplumsal Sorumluluk İlkesi 20

4. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KOOPERATİFÇİLİK

4.1. Kooperatifçilik Alanında Yaşanan Gelişmeler 22

4.1.1. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 193 Numaralı Kooperatiflerin Desteklenmesi Tavsiye Kararı 22

4.1.2. Avrupa Kooperatif Statüsü 23

4.1.3. Uluslararası Kooperatifler Alyansı (ICA) 24

4.2. Türkiye'de Kooperatifçiliğin Gelişimi 27

4.2.1. Türkiye'de Son Yıllarda Kooperatifçilikteki Gelişmeler 27

4.2.1.1. Kooperatifçilik Strateji Belgesi Eylem Planı ve Hükûmet Kararları 27

4.2.1.2. Türkiye'de Son Yıllarda Gelişme Gösteren Kadın Kooperatifleri 32

4.3. AB Ülkelerinde Tarımsal Kooperatif Örgütleri 38

4.3.1. COPA ve COGECA 38

4.3.2. AB Tarımında Tarım Kooperatiflerinin Rolü 40

4.3.3. AB ve Türkiye'de Tarım Kooperatiflerinin Karşılaştırılması 40

5. BÖLÜM

TARIM KOOPERATİFLERİ VE KIRSAL ALANDA ÖRGÜTLENME

5.1. Tarımda ve Kırsal Alanda Örgütlenmenin Önemi 43

5.2. Tarımda ve Kırsal Alanda Neden Örgütlenme 49

5.3. Üretici Örgütlenmesinde Temel Amaçlar 51

5.4. Tarımda / Kırsal Alanda Örgütlenme Biçimleri 51

5.4.1. Mesleki Örgütler 54

5.4.1.1. Ziraat Odaları 54

5.4.1.2. Çiftçi Dernekleri 55

5.4.2. Ekonomik Örgütler 55

5.4.2.1. Tarım Kredi Kooperatifleri 55

5.4.2.2. Tarım Satış Kooperatifleri 55

5.4.2.3. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri 56

5.4.2.4. Sulama Kooperatifleri 56

5.5. Kooperatif Benzeri Örgütlenmeler 56

5.5.1. Sulama Birlikleri 56

5.5.2. Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri 57

5.5.3. Üretici Birlikleri 59

5.6. Kırsal Alanda / Tarımda Örgütlenmeyi Etkileyen Faktörler 64

6. BÖLÜM

KOOPERATİF İŞLETMECİLİĞİ

6.1. Kooperatiflerde Yönetim 65

6.1.1. Kooperatif Organları 66

6.1.2. Genel Kurul İşlemleri 66

6.1.3. Yönetim Kurulu 67

6.2. Kooperatiflerde Denetim 68
6.2.1. Denetime Neden İhtiyaç Vardır? 68
6.2.2. Denetim Kurulu Üyelerine Neden İhtiyaç Duyulur? 68
6.2.3. Kooperatiflerde Denetim Türleri 69
6.2.4. Kooperatiflerde Denetim Alanları 69
6.2.5. Kooperatiflerde Denetim Şekilleri 70
6.2.6. Yasalar Açısından Denetim 71
6.2.7. İşleyiş Açısından Denetim 71
6.3. Kooperatifçilik Mevzuatı 75
6.3.1. Ülkemizde Kooperatifçilik Yasa, Yönetmelik ve Ana Sözleşmeleri 75
6.3.2. Vergi ve Muhasebe Açısından Kooperatiflerin İncelenmesi 75
6.3.2.1. Kurumlar Vergisinde Kooperatiflerle İlgili Düzenlemeler 76
6.3.2.2. Kooperatiflerin Katma Değer Vergisi Açısından İrdelenmesi 79
6.3.2.3. Kooperatiflerin Gelir Vergisi Açısından İrdelenmesi 80
6.3.2.4. Kooperatiflere Tanınan Diğer İstisnalar ve Muafiyetler 82
6.4. Kooperatiflerin Finansmanı 84
6.4.1. Öz Kaynaklar 85
6.4.1.1. Ortakların Katılım Payları 85
6.4.1.2. Yedek Akçeler ve Dağıtılmamış Fazlalar 85
6.4.1.3. Diğer Fonlar 86
6.4.1.4. Alacaklara Karşı Sorumluluk 86
6.4.2. Dış Kaynaklar 86
6.4.3. Kooperatifler Bankası 87

7. BÖLÜM

KOOPERATİFLERDE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

7.1. İki Bakış Açısı: Personel Yönetimi ve İnsan Kaynakları Yönetimi 92

7.1.1. İnsan Kaynakları Yönetimi Yaklaşımı 92

7.1.2. Kooperatiflerde İnsan Kaynakları Uygulamaları 93

7.1.3. Kooperatiflerde İnsan Kaynakları Yönetimi İşlevinin Oluşturulması..... 94

7.2. İnsan Kaynakları Yönetimi Süreci: Anahtar Faaliyetler 94

7.2.1. Örgütte Karşılaşılmayan Görevleri Tanımlamak 94

7.2.2. İş ve Kişisel Özellikleri Tanımlamak 95

7.2.3. İş Sözleşmesi Hazırlamak 95

7.2.4. İşe Alma ve Seçme Programını Belirleyerek Başlatmak 96

7.2.5. Göreve Başlatma (Atama) 96

7.2.6. İzleme ve Değerlendirme 97

7.2.7. Ödüllendirme ve Motive Etme..... 97

7.2.8. Kariyer Planlama, Eğitim ve Gelişim 98

7.2.9. Yedek Kaynaklar, Süreçler ve Görevler 98

7.2.10. Transferleri ve İşten Çıkarmaları (Fesih) Yönetme 99

7.3. Stratejik ve Kültürel Bağlamda İnsan Kaynakları Yönetimi 99

7.4. Kooperatiflerde Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmini 101

İş Tatmininin Kooperatif İşletmeler Açısından Önemi 102

7.5. Kooperatiflerde Örgütsel Gelişim ve Başarı Ölçütleri 104

7.5.1. Kooperatif Ortak İlişkileri 104

7.5.2. Kooperatiflerin Gelişmesini Engelleyen Nedenler ve Kooperatiflerde Başarı Ölçütleri 105

8. BÖLÜM

KOOPERATİFÇİLİKTE SORUNLAR VE YAPILMASI GEREKENLER

8.1. Kooperatifçilik eğitimi geliştirilmelidir. Bunun için yapılması gerekenler..... 112

8.2. Kooperatifler bankası kurulmalıdır. Bunun için yapılması gerekenler 112

8.3. Toplumsal ve ekonomik yapıya uygun kooperatifçilik mevzuatı hazırlanmalıdır. Bunun için yapılması gerekenler 112

8.4. Özellikle tarım için tercihli bir kooperatifçilik politikası oluşturulmalıdır. Bunun için yapılması gerekenler..... 114

8.5. Profesyonel kooperatif yöneticisi yetiştirme ve istihdamı üzerinde önemle durulmalıdır. Bunun için yapılması gerekenler..... 114

8.6. Kooperatifler arası iş birliğini geliştirme teşvik edilmelidir. Bunun için yapılması gerekenler..... 115

KAYNAKLAR 119

KAYNAKLAR

Akıncı, B.Z. Kurum Kültürü ve Örgütsel İletişim. İstanbul: İletişim

Altaş S.S., Çekmecelioğlu H.G., İş Tatmini, Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel

Anonim, GTHB, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Ankara, 2015.

Anonim, http://www.turkiyemillikoop.org.tr/ konusmametni_osmansimsek.htm; erişim 02.06.2010, 2006.

Anonim, Kooperatifçilik Strateji Belgesi (Taslak), www.turkiyemillikoop.org.tr, erişim 02.06.2010, 2010b.

Anonim, Kooperatifçilik Strateji Belgesi ve Eylem Planı Taslağı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ankara, 2010a.

Anonim, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü Hizmetleri 2009, s. 5, Ankara, 2009.

Anonim, Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme, II Tarım Şurası, X. Komisyon, Ankara (www. http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/orta.htm, erişim, 02.06.2010).

Anonim, www.ica.org.tr, Uluslar Arası Kooperatifler Alyansı İnternet Sitesi, 2014b.

Anonim, www.ilo.org, Uluslar Arası Çalışma Örgütü İnternet Sitesi, 2014a.

Anonim,http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/tur/2001/tbmm/PBKsunu.html, erişim 10.06.2010. (2010c).

Araştırma. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 20(1): 291

Arman, Ş. Tarımsal Kooperatifçilik Hareketinin Gelişmesinde Tamamlanmanın (Bütünleşme) Önemi. Karınca Dergisi, 832: 25-27, 2006.

Atay, K. "Okul kültürü", Kuramdan Uygulamaya Eğitim Yönetimi, 23, 179-191, 2001.

Aydın, M. Eğitim Yönetimi (6. baskı). Ankara: Hatiboğlu Yayınevi, 2000.

Barnard, C. The Functions of Executive. Cambridge: Harvard University Press, 1994.

Başaran, İ. Ethem Örgütsel davranış. (İkinci baskı). Ankara: Gül Yayınevi, 1991.

Berber. M., Eser B.Y. "Türkiye'de Kadın İstihdamı: Ülke Ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz ", İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi", Cilt: 10, Sayı: 2, Nisan 2008, ISSN 1303-2860, 2008.

BMC Health Services Research, http://www.biomedcentral.com/1472-6963/9/8

Bodur, İ. Denetimin Bağımsızlığı. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Boles J., Madupalli R., Rutherford B., Wood J. A.,The Relationship of Facets of Salesperson Job Satisfaction with Affective Organizational Commitment. Journal of Business & Industrial Marketing, 22(5): 311-321, 2007.

Bozkurt Ö., Bozkurt İ., İş Tatminini Etkileyen İşletme İçi Faktörlerin Eğitim Sektörü Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Alan Araştırması. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 9(1): 1-18, 2008.

Cemalcılar, İ., Bayar, D., Aşkun, İ.C., Öz-Alp, Ş. "İşletmecilik Bilgisi", İşitme Özürlü Çocuklar Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayını No: 3, Eskişehir, 1991.

Çelik, V. "Eğitim yönetiminde örgütsel kültür ve önemi", Verimlilik Dergisi, 1, 15-27, 1993.

Çelik, V. Okul kültürü ve yönetimi. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2000.

Çıkın, A. Kooperatifçilik Ders Notları, İzmir, 2011.

Çıkın, A. Tarımsal Kooperatif İşletmeciliği, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi. Yayınları Ders Notları No:21, İzmir 1991.

Çıkın, A., Karacan, A. R. Genel Kooperatifçilik. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 120s, İzmir, 1994.

Çıtak M .A., Koldere Y., Ünsar S., Ergin G., İstanbul İlinde Görev Yapan Kamu ve Özel İlköğretim Öğretmenlerinin İş Tatmin Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2): 173-189, 2008.

Davis, P. Human Resource Management in Cooperatives, ISBN 92-2-114329-5, Design cover by MAGMA Cooperative, Italy, Cooperative Branch International Labour Organization Publications. Geneva Switzerland, 2004.

Değerlendirilmesi: Adana'da Bir Uygulama. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler

Departmanlarında Görev Yapan İşgörenlerin İş Tatmin Düzeylerinin

Dinçer, O. İşletme Yönetimi. İstanbul: Beta Yayım ve Dağıtım A.Ş., 1996.

Dinçer, O. Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, sf.271, İstanbul:1992.

DSYMB, Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, www.dsymb.org.tr, 2006.

Duymaz, İ. Kooperatif İşletme Ekonomisi ve Yönetimi, Bilgehan Basımevi, İzmir/1986.

Enstitüsü Dergisi, 18: 73 – 95, 2007.

Eraktan, G. Küresel Gıda Krizi ve Türkiye, ASAM Bakış No: 5, s. 2-24, (www.asam.org.tr, erişim 4.6.2008).

Erdoğan, O. Üretici Birlikleri, A.Ü. ATAUM OTP Uzmanlık Ödevi (Yayımlanmamış), Ankara, 2000.

Eren, E. " Yönetim ve Organizasyon", İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No: 401, İşletme Ekonomisi D2:33, İstanbul, 1993.

Ertekin, Y. Örgüt İklimi. Ankara: TODAİ, 1978.

Etzioni, A. Modern Organizations. New York: Printice-Hall, 1964.

FAO Smita Premchander and V.Prameela in collaboration withWim Polman "Promoting rural women's cooperative businesses in Thailand" A training kit, RAP Publication 2004/1, FAO and UN Regional Office for Asia and Pacific, Bangkok, 2003.

Fer, Muhlis, "Kooperatiflerde Muafiyetler, Kooperatiflerin Durumu Ve Sorunları", Türk Kooperatifçilik Kongresi Tebliğleri, Ankara, 1970.

George, J. M. *Organizational Behavior* (3. Edition). New Jersey: Prentice Hall, 2002.

Gerçekleştirmede Başarı Sağlamalarında Etkili Olan Faktörler ve Bu Faktörlerin

GTB (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı). Kooperatif İstatistikleri Bülteni T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Ankara, 2016.

GTB (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı). Kooperatifçilik ve Kadın Kooperatifleri Kitapçık,. T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 18.12.2012, Ankara, 2012.

Gudykunst, W. B. Cultural Variability in Communication. Communication Research, 24(4), 327-348, 1997.

Gül H., Oktay E., Ücret, Kariyer, İş Tatmini ve Performans Arasındaki İlişkiler: Karaman Valiliğinde Bir Uygulama. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21: 223-238, 2009.

Gülmez M, Dörtyol İ. T., Perakendecilik Sektöründe İşgören (Çalışan) Tatminini Etkileyen Faktörler ve Bir Araştırma. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2): 27-44), 2009.

Helm, F.C., Kooperatif İşletme Ekonomisi, Çev.İlhan CEMALCILAR. Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No: 150/92, Eskişehir/1976.

Ho W., Chang C.S., Shih Y., Liang R., Effects of Job Rotation and Role (erişim tarihi 22.02.2011), 2009.

ICA (International Cooperative Alliance), www.ıca.org.tr, Uluslar arası Kooperatifler Alyansı İnternet Sitesi, 2014b.

ICA "Equal rights, equal opportunities: Progress for all" Dünya Kadınlar günü için International Co-operative Alliance (ICA) Gender Equality Committee tarafından yayınlanan mesaj. http:www.ica.coop, 2010.

ICA International Cooperative Alliance Başkanı Paulline Green'in Namık Kemal Üniversitesinde 8 Mayıs 2013 de yaptığı konuşma metninden alınmıştır, 2013.

ICA., The International Co-operative Alliance Statement on the Co-operative Identity, Manchester, United Kingdom, 23 September 1995,s.1.

İnan, H. Tarım Kooperatiflerinin Önemi ve Türkiye'de Tarım Kooperatifleri, Hasad Dergisi, Sayı 29, İstanbul, s.93-94, 2004.

İnan, İ. H. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği. Avcı Ofset, 319s, İstanbul, 2001.

İpek. C. Resmî ve liseler ve özel liselerde örgütsel kültür ve öğretmen öğrenci ilişkisi., Ankara. (Yayımlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 1999.

Karaorman, F., Özdemir, G. "Kooperatiflerde Denetim ve Tekirdağ ili Saray ilçesi Örneği", XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 3-5 Eylül 2014, Samsun, sf.1227-1231, 2014.

KB (Kalkınma Bakanlığı) İstihdam ve Çalışma Hayatı Özel İhtisas Komisyonu Raporu(2014-2018),http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20htisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/235/%C4%B0stihdam%20ve%20%C3%87al%C4%B1%C5%9Fma%20Hayat%C4%B1%20%C3%96%C4%B0K%20Raporu.pdf, erişim 31.10.2014

KB (Kalkınma Bakanlığı) Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf, erişim 31.10.2014.

KB (Kalkınma Bakanlığı) Sekizinci Kalkınma Planı (2001-2005) http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Sekizinci%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf, erişim 31.10.2014.

Keskin, G., Özüdoğru, T., Nazlı, C., van Berkum, S., Sectoral Analysis: Dairy, Tomato, Cereal Poultry (Editors İlkay Dellal and Siemen van Berkum), Turkish Tomato Sector Analysis, TEAE Publication Number: 171, s. 59/91, 2009.

Kıymaz, T., Saçlı, Y. Tarım ve Gıda Ürünleri Fiyatlarında Yaşanan Sorunlar ve Öneriler, DPT Yayın No: 2767, Ankara, (2008).

Kızılot, Ş. "Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması", Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2000.

Kiper, T., Özdemir, G., Başaran, B., "Applicability Of Agricultural Tourism In The Case Of Mürefte Şarköy And Women's Role", International Conference On:"Pollution Management And Environmental Protection"in Tirana, Albania, BENA, Page:119, September, 16-20, 2009.

Kitapevleri, 1998.

Koç, H. 2005 Yılı Sonu İtibariyle Türkiye'de Kooperatifçilik ve Yaşanan

Kök, S.B., İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılığın İncelenmesine Yönelik Bir

Köroğlu, S. Avrupa Birliğinde ve Türkiye'de Tarımsal Örgütlenme, AT Uzmanlık Tezi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Daire Başkanlığı, Ankara, 2003.

Kreps, G.F. Organizational Communication. New York: Longman Inc, 1986.

Kurtulan, A. Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması, Gözlem Yayıncılık,sf.615, Ankara, 2003.

Lambert E. G., Hogan N. L., Griffin M.L., The Impact of Distributive and

March, J.G. & Simon, H.A. Organizations. New York: John Wiley, 1958.

Morley, D. D. ve Shockley-Zalabak, P. Organizational Communication and Culture: A Study of 10 Italian High-Technology Companies. *The Journal of Business Communication*, 34(3), 253-268, 1997.

Mülayim, Z.G. Kooperatifçilik (Genişletilmiş 5. Baskı), Yetkin Yayınları, Ankara, 2006.

Mülayim, Z.G. Kooperatifçilik (Güncellenmiş ve Yenilenmiş 7.Baskı), Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.

Mülayim, Z.G. Kooperatifçilik, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.

Nelson, D.L. & Campbell, J.Q. Organizational Behavior. West Publishing Company, 1997.

Ooi K.B., Bakar N.A., Arumugam V., Vellapan L., Yin Loke A. K., Does TQM Influence Employees'Job Satisfaction? An Empirical Case Analysis. International Journal Of Quality & Reliability Management, 24(1): 62-77, 2005.

Organizational Commitment. Journal of Criminal Justice, 35:644–656, 2007.

Ott, J. S. *The Organizational Culture Perspective*. Chicago: Dorsey Press. (Chapter 3. Organizational Culture: Concepts, Definitions, and a Typology), pages 52, 1989.

Owens, R.G. & Steinhoff, C.R."Towards a Theory of Organizational Culture", Journal of Organizational Administration, 27(3), 1989.

Öneri Dergisi, 7(28): 47-57, 2007.

Özalp, E. Ve Kırel. C. Örgütsel davranış (Beşinci baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Ders Kitapları Yayın No: 11, 2000.

Özbalcı, Y. Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum Ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık, Ankara, 1997.

Özdemir, G. "Türk Kooperatifçiliğinin Yeni Yüzü: Kadın Kooperatifleri" (Sunulu), Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 13-15 Eylül 2006, Antalya, sf.433-441, 2006.

Özdemir, G. "Yoksullukla Mücadelede Kadın Kooperatifleri Deneyimi" (Tam metin), T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen "Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler" Sempozyumu, 13-15 Ekim 2010, İstanbul, Cilt 2 sf.363-370, 2010.

Özdemir, G. Günümüz Kooperatiflerinde Dönüşümün Örneği: Kadın Kooperatifleri, Türk Kooperatifçilik Kurumu tarafından 9-10 Ekim 2008 tarihinde düzenlenen XIX. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresinde sunulu bildiri, 2008.

Özdemir, G., Cooperative- Shareholder Relations in Agricultural Cooperatives in Turkey, Journal of Asian Economics, Volume 16, Issue 2, April 2005, Pages 315-325, 2005.

Özdemir, G., Mülayim, Z.G., Tekirdağ İlinde Tarımsal Kooperatiflerde Kooperatif Ortak İlişkileri. Kooperatif Dünyası Dergisi. Sayı:314 Ankara, 1997.

Özdemir, G., Sağlam, C., Sustainable Use Of Medicinal Aromatic Plants And Employment Of Women In Its Production: Case Of Kumbağ Uçmakdere Area, International Conference on: "Sustainable Development In Southeast Europe", BENA, Page:38, 16-18 June 2009, Tekirdag and 19-20 June 2009, Istanbul, 2009.

Özdemir, G., Türkiye'de Kadın Kooperatifleri, Büyüme ve Gelişme Perspektifleri, Friedrich Ebert Vakfı Tarafından desteklenen I. Kadın Kooperatifleri Buluşması toplantısında sunulan bildiri, İstanbul, 2005b.

Özdemir, G., Ülker, F. "Kooperatif İşletmelerde İşgörenlerin İş Tatmininin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma: Tarım Kredi Kooperatifleri Örneği" 20. Türk Kooperatifçilik Kongresi, 6-7 Ekim 2011, sf. 263-280, 2011.

Özdemir, G., Yılmaz, E. Kadın Girişimciliği ve Kooperatifler, *Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma-Girişimcilik Sempozyumu,* 1-2 Ekim, 2010, Kırklareli, 2010.

Özdemir, G."Women's Cooperatives in Turkey" (Original Research Article) Procedia-Social and Behavioral Sciences, Volume:81, Pages 300-305, 2013.

Poroy, R., Tekinalp, Ü., Çamoglu, E. Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 1995.

Procedural Justice on Correctional Staff Job Stress, Job Satisfaction, and

Sabuncuoğlu Z, Tüz M., Örgütsel Psikoloji. Alfa Aktüel Basım Yayım, sf. 371-424, Bursa, 2008.

Sabuncuoğlu, Z. ve Tuz, M. Örgütsel psikoloji. Bursa: Alfa/Aktüel

Schein, E.H. Organizational Culture and Leadership. San Francisco: Jossey-Bass, 1985.

Schein, E.H. Organizational Psychology. New Jersey: Prentice Hall Inc, 1970.

Scholl, R. W. Organizational Culture-the Inducement System. http://www.Cba.uri.edu/school/Notes/Culture.html, 2003.

Sorunlar. Karınca Dergisi, 832: 2-8, 2006.

Sönmez, E., Ayaz, G. "Kooperatiflerde Özellik Arz eden Ortak Dışı İşlemlerin Vergisel Boyutu", Vergi Dünyası, Sayı: 189, sf. 104, Mayıs 1997.

Stress Among Nurses on Job Satisfaction and Organizational Commitment.

Şahin, A., Cankurt, M., Günden, C. Miran, B., Meral, Y. "Türkiye'de Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde; Ortak-Kooperatif İlişkileri" KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi, 16(2), 2013.

Şişman, B. "Kurumlar Vergisi Beyannamesi Üzerinden yapılacak İstisna ve İndirimler", Vergi Dünyası, Yıl: 25, Sayı: 296, Nisan 2006, Ankara, 2006.

Şişman, M. Örgüt kültürü, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi,1994.

Toker B., Demografik Değişkenlerin İş Tatminine Etkileri: İzmir'deki Beş ve Dört Yıldızlı Otellere Yönelik Bir Uygulama. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 8(1): 92-107, 2007.

Toksöz, G. (2007). "İşgücü Piyasasının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Analizi ve Bölgeler Arası Dengesizlikler", *Çalışma ve Toplum*, 4.

Turan, N. Avrupa'da Kooperatifçilik Hareketi ve Avrupa Birliği Kooperatif İlişkileri, Kooperatifçilik Dergisi, Sayı: 117,1997.

Turan, N. Kooperatif İşletmelerin Ekonomik ve Toplumsal Kalkınmayı

Türk Kooperatif İşletmeciliği Açısından Ele Alınması. Afyon Kocatepe

Türk M.S., Örgüt Kültürü ve İş Tatmini. Gazi Kitapevi, sf.96-127, Ankara, 2007.

Üniversitesi İİBF Dergisi, 4(2): 83-101, 2002.

Vatandaşlık Davranışının İş Performansı Üzerindeki Etkileri: Bir Araştırma.

Wen-Hsien Ho, Ching Sheng Chang, Ying-Ling Shih and RongDa Liang. Effects of job rotation and role stress among nurses on job satisfaction and organizational commitment. BMC Health Services Research 2009; 9:8,1-10. http://www.biomedcentral. com/1472-6963/9/8 (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2011).

Yazgan, H. Avrupa Birliği ve Türkiye'de Üretici Birlikleri, A.Ü. ATAUM 24. Dönem Temel Eğitim Ödevi (Yayımlanmamış), Ankara, 1999.

Yazıcıoğlu İ, Sökmen, A., Otel İşletmelerinin Yiyecek İçecek

Yüksel, Ö. İnsan Kaynakları Yönetimi. Gazi Kitapevi, 286s, Ankara, 2007.

Yüksel, Ö., İnsan Kaynakları Yönetimi. GÜ İİBF Yayını. Volkan Matbaacılık. Ankara, 1997.

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu, Yayım Tarihi: 10.05.1969, Ankara.

1610/1 (Ek md) Emlak Vergisi Kanunu, Yayım tarihi: 11.08.1970, Ankara.

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, Yayım Tarihi: 06.01.1961, Ankara.

2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, Yayım Tarihi: 26.05.1981, Ankara.

3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, Yayım tarihi: 02.11.1984, Ankara.

317, 2006.

488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu, Yayım Tarihi: 11.07.1964.1964, Ankara.

5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, Yayım Tarihi: 10.06.1949, Ankara.

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Yayım Tarihi: 13.01.2011, Ankara.

Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Açısından

KÖPRÜBAŞI (MANİSA)

Doç. Dr. Yahya KADIOĞLU

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 26
ISBN: 978-605-9663-25-0
© 1. Basım, Nisan 2016

BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYA AÇISINDAN KÖPRÜBAŞI (MANİSA)
Doç. Dr. Yahya KADIOĞLU

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kadıoğlu, Yahya.
Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Açısından Köprübaşı (Manisa)/ Yahya Kadıoğlu
1. Basım, VIII+190, s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-9663-25-0
1.İklim 2. Nüfus 3. Yerleşme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Coğrafya ilminde alan çalışmaları, araştırmacılara seçilen sahayı yakından tanıma olanağı sunar. Araştırmacılar arazide gözlem yaptıklarından beşeri ve doğal çevre faktörlerini yerinde inceleme imkanı bulurlar. Böylece insan ve doğal ortam arasındaki karşılıklı etkileşimi yöresel ölçekte analiz ederler. Manisa iline bağlı Köprübaşı İlçesi Ege bölgesi sınırları içerisinde yer almasına rağmen ekonomik açıdan geri kalmış bir yerleşmedir. Yöredeki ekonomik faaliyetler Kıyı Ege bölümünün aksine gelişmemiştir. Doğal faktörler ekonomik gelişmeyi sınırlandırmış, geçim kaynaklarının yetersizliği yöre halkını göçe zorlamıştır. Göçlerin etkisiyle nüfus artış hızı yavaşlamış ve tarım dışı istihdam olanakları sınırlı kalmıştır. Temel geçim kaynağı durumunda olan tarımsal faaliyetler yöre halkının refah düzeyini yükseltememiştir.

Bu kitapta Köprübaşı İlçesi'ndeki Beşeri ve Ekonomik Coğrafya özellikleri ile mevcut doğal çevre faktörleri incelenmiştir. Yörenin gelişmesini engelleyen doğal faktörlere dikkat çekilmiş ve bunlar için çözüm önerileri geliştirilmiştir. Kitabın hazırlanmasında fikir ve tavsiyelerinden yararlandığım hocalarıma teşekkür ediyorum. Ayrıca akademik hayatımda büyük emeği olan hocam Prof. Dr. Hayati DOĞANAY'a şükranlarımı sunuyorum. Saha ile ilgili dokümanter verilerin temininde Köprübaşı'ndaki mülki idare amirleri ve kamu çalışanları her türlü kolaylığı sağlayarak yardımcı olmuşlardır. Arazi gözlemlerimiz ve anket çalışmalarımız süresince Köprübaşı halkının samimi yardım ve desteğini gördüğümüzü belirtmek isterim. Yardımlarında dolayı Köprübaşı Kaymakamı Abdulkadir ÇELİK'e, Belediye Başkanı Zafer MERGEN'e, İlçe Tarım Müdürü Ali DEMİR'e, Tapu Kadastro Müdürü Ali Rıza TEKİN'e, adını zikredemediğimiz tüm kamu çalışanlarına, Uşak Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü öğrencilerinden Fatih GÜLER'e, Semih KAYA'ya, Mustafa Murat AK'a ve Ahmet AYDOĞMUŞ'a teşekkür ediyorum.

DOÇ. DR. YAHYA KADIOĞLU

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

ŞEKİLLER LİSTESİ……IV
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ…….. IV
HARİTALAR LİSTESİ…… VI
TABLOLAR LİSTESİ……...……... VI
Giriş…… 1
1Amaç ve Yöntem…… 3
BİRİNCİ BÖLÜM : DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ…….....5
1.1. Jeolojik Özellikler…….5
1.2. Jeomorfolojik Özellikler……..8
1.3. İklim Özellikleri……. 13
1.3.1. Sıcaklık…… 15
1.3.2. Basınç ve rüzgarlar……... 21
1.3.3. Bulutluluk ve Sisli Günler……25
1.3.4. Nem ve Yağış……..... 27
1.3.5. İklim Tipi……..31
1.4. Hidrografik Özellikleri……..... 34
1.4.1 Termal Kaynaklar…… 40
1.5. Toprak Özellikleri……. 42
1.5. Bitki Örtüsü Özellikleri……. 45
İKİNCİ BÖLÜM : BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ ……..…49
2.1.Nüfus……..... .49
2.1.1. Nüfus Değişimi…….49
2.1.2. Nüfus Hareketleri……. 54
2.1.2.1. Doğumlar ve Ölümler…….54
2.1.2.2. Göçler……58
2.1.3. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı…….. 63
2.1.4. Hanehalkı Büyüklüğü……... 70
2.1.5. Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri…… 72
2.1.5. Nüfusun Eğitim Durumu……... 72
2.1.6. Nüfusun Dağılışı ve Nüfus Yoğunlukları…… 76
2.2.Yerleşme……. 82
2.2.1. Yerleşme Tarihi……82
2.2.2.Yerleşme Şekilleri……. 84
2.2.2.1. Köy Yerleşmeleri……84
2.2.2.1.a Köy Meskenleri ve Eklentileri……...92
2.2.2.2. Mahalle Yerleşmeleri……. 97

2.2.2.3. Yer Değiştiren Yerleşmeler……..100
2.2.2.4. Fonksiyonel Özelliğini Kaybetmiş Geçici Yerleşmeler….. 103
2.2.2.5. Kasaba Yerleşmeleri…….107
2.2.2.5.a.Köprübaşı Kasabası…….107
2.2.2.5.b.Borlu Kasabası…….114
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ.....118
3.1. Tarım…… 118
3.1.1. Tahıl Tarımı……... 120
3.1.2. Zeytin Tarımı……. 126
3.1.3. Tütün Tarımı…….. 130
3.1.4. Haşhaş Tarımı ……134
3.1.5. Susam Tarımı……..136
3.1.6. Çilek Tarımı……138
3.1.7. Yetiştirilen Diğer Ürünler……...145
3.2. Hayvancılık…….. 149
3.2.1. Büyükbaş Hayvancılık…….. 149
3.2.2. Küçükbaş Hayvancılık…….. 151
3.2.3. Kümes Hayvancılığı…… 155
3.2.4. Arıcılık……..158
3.3. Su Ürünleri…….. 159
3.3.1. Balıkçılık……... 159
3.4. Ormancılık……... 162
3.5. Sanayi…….. 164
3.6. Ulaşım……..167
3.7. Ticaret……..168
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM : SONUÇ ve ÖNERİLER…… 171
KAYNAKLAR……176
DİZİN……..187
ÖZGEÇMİŞ…….191

KAYNAKLAR

AKALAN, İ., 1968, Toprak, Oluşumu, Yapısı ve Özellikleri. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları :356, Ders Kitabı: 120, Ankara

AKGÜR, Z. G., 1997, Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970-93). T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi No: 201, Ankara

ARINÇ, K., 2006, Türkiye'nin Kıyı Bölgeleri. I. Cilt. Mega Ofset Matbaacılık, Erzurum

ARINÇ, K., 2011, Türkiye'nin Kıyı Bölgeleri. Biyosfer Araştırmaları Merkezi, Coğrafya Araştırmaları Serisi 102, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum

ATALAY, İ., 1989, Toprak Coğrafyası. Ege Üniv. Edebiyat Fakültesi Yayınları No:8, Genişletilmiş İkinci Baskı, İzmir

ATALAY, İ., 1991, Türkiye Coğrafyası. Yeniçağ Basım-Yayın, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara

ATALAY, İ., 1994, Türkiye Vejetasyon Coğrafyası. Ege Üniv. Basımevi, İzmir

ATALAY, İ.-SEZER L. İ-TEMUÇİN, E-IŞIK, Ş.-MUTLUER, M., 1990, Ege Bölümü'nde Toprak Oluşumunu Etkileyen Faktörler. Ege Coğrafya Dergisi, Sayı 5, İzmir

AYDIN, M. ve KILIÇ, **Ş**., 2010, Toprak Bilimi. Nobel Yayınları No: 1568, Ankara

AYDINALP, C. ve BAŞAR, H., 2003, Ege Havzasındaki Büyük Toprak Gruplarının Farklı Toprak Taksonomisi Sistemine Göre Karşılaştırılması. Tarım Bilimleri Dergisi, Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yayını, Cilt :6, Sayı:3, Ankara

BABUÇOĞLU, M. ve EROĞLU C., 2011, Osmanlı Arşiv Belgelerinde Salihli. Salihli Belediyesi Kültür Yayınları No:30, Ankara

BANETT, R. J., 1931, Strawberry Growing in Kansas, Agricultural Experiment Station, Kansas State College of Agriculture and Applied Science, Department of Horticulture, Manhattan, Kansas

BAYKAL, F., 1954, *Alaşehir-Uşak Mıntıkasının Jeolojisi Hakkında Rapor (Yayımlanmamış)*. No: 2296, Maden Tetkik Arama Enstitüsü, Ankara

BAYKAL, F., 1989, Salihli Kent Coğrafyası. Salihli Belediyesi Kültür Yayınları No: 2, Karınca Matbaacılık, İzmir

BAYKAL, F., 1990, *Gökeyüp Köyü (Salihli/Manisa) ve İlkel Çömlekçiliğin Köy Ekonomisindeki Yeri*. Ege Coğrafya Dergisi, Sayı 5, İzmir

BAYRAM, F., 2008, Geçmişten Geleceğe Gördes. Gördesliler Derneği Yay. No:1, İzmir

BİRİCİK, A.S., 1995, *Gediz Havzası'nın Su Potansiyeli*. Türk Coğrafya Dergisi, Sayı :30, İstanbul

BOYER, J.D., 1998, Geographic Analysis of Viticulture Potential in Virginia, Masters of Science in Geography, Faculty of the Virginia Polytechnic Institue and State University, Blacksburg-Virginia (48, 96-97)

CEYLAN, M.A, 2003, *Dibek-Çomaklı Dağı (Manisa) Çevresinin Doğal Ortam Özellikleri ve Dam Yerleşmelerine Etkileri*. Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 8, Sayı 10, Erzurum

CEYLAN, M.A., 2011, *Gediz Havzası'nda Tarihi Köprüler ve Fonksiyonel Özellikleri.* Doğu Coğrafya Dergisi Cilt 16, Sayı :25, Erzurum

CEYLAN, M.A., 2011**,** Manisa İlinde Yer Değiştiren Yerleşmeler. Çantay Kitabevi, İstanbul

CEYLAN, M.A., 2013, *Manisa'da Tarihi Köprüler ve Fonksiyonel Özellikleri*. Celal Bayar Üniv. Sosyal Bilimler Derg., Cilt II, Sayı :3, Manisa

ÇİÇEK, İ., 1999**,** Borlu. Tarih, Coğrafya ve Kültür Hayatı. Ay Ajans Yayıncılık ve Matbaa Hizmetleri. İzmir

DARKOT, B. ve TUNCEL, M., 1988, Ege Bölgesi Coğrafyası. İstanbul Üniv. Yay. No: 2365, Enst. Yay. No: 99, İstanbul

DARKOT, B., 1963, Türkiye İktisadi Coğrafyası. İstanbul Üniv. Yay. NO: 139, İstanbul

DARKOT, B.,1967, *Şehir Ayırımında Nüfus Sayımı ve Fonksiyon Kriterleri*. İstanbul Üniv. Coğ. Derg. Sayı:16, İstanbul

DENKER, B.T, 1966, Yerleşme Coğrafyası (Kır Yerleşmeleri). İstanbul Üniv. Yay. No: 2275, Coğrafya Enst. Yay. No:93, İstanbul

DOĞANAY, H., 1991, *Türkiye'de İç Göçler ve Başlıca Sonuçları*. Atatürk Üniv. Kâzım Karabekir Eğt. Fak. Derg. Sayı 2, Cilt 2, Erzurum

DOĞANAY, H., 1992, Türkiye Ekonomik Coğrafyası 1, Atatürk Üniv. Yay. No:737, Kazım Karabekir Eğt. Fak. Yay. No:26, Erzurum

DOĞANAY, H., 1994**,** Türkiye Beşeri Coğrafyası, Gazi Büro Kitabevi, Birinci Baskı, Ankara

DOĞANAY, H., 2007, Ziraat Coğrafyası, Ekonomik Coğrafya 3, Aktif Yayınevi, Ankara

DOĞANAY, H., 2011, Türkiye Ekonomik Coğrafyası, Güncellenmiş ve Geliştirilmiş 5. Baskı, Pegem Yayınları, Ankara.

DOĞANAY, H., 2014**,** Türkiye Beşeri Coğrafyası. Pegem Yayınları Ankara

DÖNMEZ, Y., 1979, Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları. İstanbul Üniv. Yayını No: 2506, Coğrafya Enst. Yay. No:102, İstanbul

EFE, R., 1998**,** *Yukarı Gediz Havzası'nda İklimin Doğal Bitki Örtüsü Dağılışına Etkisi*. Türk Coğrafya Derg. Sayı:33; İstanbul

EMECEN, F.M., 1989, XVI. Asırda Manisa Kazası. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XIV Dizi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

ERAVCI, M., 2004, *Saruhanoğullarının Demirci Kolunun Siyasi ve Kültürel Faaliyetleri Hakkında Bir Tetkik*. AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt VI, Sayı :1, Afyon

ERDURMUŞ, A. ve ÖNEŞ, Y., 1990, Haşhaş. Toprak Mahsulleri Ofisi Alkasan Yayınları, Ankara

ERGÜL, T., 2013**,** Salihli, Bir Kentin Özgün Tarihi. Salihli Belediyesi Kültür Yayınları No:42, Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara

ERİNÇ, S., 1996, Klimatoloji ve Metodları. Genişletilmiş 4. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, yayın No:276, İstanbul

ERİNÇ, S.,1960, *Türkiye'de Zemine Yakın Hava Tabakalarında Hakim Rüzgâr İstikametleri ve Frekansları*. İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Derg. Sayı 11, İstanbul

EROL, O., 1993, Genel Klimatoloji. Gazi Büro Kitabevi Yayını, 5. Baskı, Ankara

FLETCHER, S.- SHAW, I. - CURREY, N. 2007, Australian Wine Grape Production Projections to 2008-09, ABARE Research Report 07.10 prepared for the Grape and Wine Research and Development Corporation, Canberra

FOSS, C., 1976, Byzantine and Turkish Sardis, Archaeological Exploration of Sardis Monographs. Harvard University Press,

GARİPAĞAOĞLU, N., 2001, *Türkiye'de Göç Alan İllere Yönelen Nüfusun Eğitim Durumu*. Marmara Coğrafya Derg. Sayı: 3, Cilt:2, İstanbul

GARİPAĞAOĞLU, N., 2011**,** Türkiye Ortam Sorunları Coğrafyası (Hava-Su-Toprak Ekosistemleri Açısından). Yeditepe Yayınevi, İstanbul

GİRGİN, M. ve GÜNER, İ., 2002, *Salihli-Gördes Arasındaki Dam Yerleşmelerinde Fonksiyon Değişmeleri*. Doğu Coğrafya Dergisi Cilt 7, Sayı 7, Erzurum

GİRGİN, M., 1995, *Kütle Hareketleri Nedeniyle Yeri Değiştirilen Yerleşmelere Bir Örnek: Gördes (Manisa)*. Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 1, sayı 1, Erzurum.

GÖNEY, S., 1975, Büyük Menderes Bölgesi. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1895, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:79, İstanbul

GÖNEY. S., 1978, *Türkiye'de Bir Eğreti Kır Yerleşme Şekli Hakkında Bazı Yeni Müşahedeler*. İstanbul . Üniv. Coğ. Enst. Derg., İstanbul.

GÜLPINAR, Y.H., 2006, Bitkilerimiz. Manisa İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Türev Yayıncılık ve Matbaacılık, Manisa

GÜN, H., 1971, *Kula-Eşme Bölgesinde Mevcut Radyoaktif Seviyelerin Etüdüne Ait Rapor*. MTA Rapor No:4670, Ankara

GÜNAL, N., 2003, *Yukarı Gediz Havzası'nın Bitki Coğrafyası*. Çantay Yayınları, Melisa Matbaacılık, İstanbul

GÜVEN. C., 2008, Geçmişten Geleceğe Gördes. Gördesliler Derneği Yayınları No:1, İzmir

IŞIK, Ş., 2005, *Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri.* Ege Coğrafya Dergisi Sayı: 14, İzmir

İLKER, S.-TUNCAY, H.-AKER, H. ve YURDOĞLU, Z., 1999, Bir Zamanlar Gördes. Tunahan Matbaacılık ve Gazetecilik Limited Şirketi 1. Baskı, Manisa

İZBIRAK, R., 1990**,** *Sular Coğrafyası.* Öğretmen Kitaplar Dizisi, MEB Yay. No:159, İstanbul

KAÇMAZ, H. 2007. Manisa Salihli-Köprübaşı Uranyum Zuhurunun incelenmesi. DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir.

KADIOĞLU, Y, 2013, *Germencik'te Bahçe Tarımına Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Bir Geçici Yerleşme Türü: İncir Damları*, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı.27, İstanbul

KADIOĞLU, Y., 2003, Akçaabat İlçesi'nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum

KADIOĞLU, Y., 2007, *Sivaslı'da (Uşak) Alternatif Ürün Denemelerine Bir Örnek : Çilek Yetiştiriciliği,* Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:16, İstanbul

KADIOĞLU, Y., 2007, *Uşak'ta Haşhaş Tarımının Coğrafi Özellikleri*. Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 18, Konya

KADIOĞLU, Y., 2008, *Çal'da Bağcılığın Coğrafi Analizi*. Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 20, Konya

KADIOĞLU, Y., 2010, Şehir Coğrafyası Açısından Çivril, II. Baskı, Aktif Yayınları, İstanbul

KADIOĞLU, Y., 2010, *Türkiye'de Fonksiyonel Özelliğini Kaybetmiş Geçici Yerleşmelere Bir Örnek: Tavas Bağ Evleri*, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:21, İstanbul

KARABORAN, H.H., 1984, *Türkiye'de Mevki Adları Üzerinde Bir Araştırma. Türkiye Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Kültür ve Turizm

Bakanlığı Kültür Araştırma Dairesi, Yay. No: 60, Seminer Kongre Bildirileri No:17, Ankara

KAYAN, İ.,1992, *Demirköprü Baraj Gölü Kıyısında Çakallar Volkanizması ve Fosil İnsan Ayak İzleri.* Ege Coğrafya Dergisi Sayı 6, İzmir

KİNG, J.W.-TAUCID, M. - FREY, D. - BASSET, M. - ÇETİNTÜRK, İ.-AYDINÖZ, F. ve KEÇELİ, B., 1976. Exploration for Uranium in Southwestern Anatolia. Exploration for Uranium Deposits, Proc. IAEA, Vienna

KOCA, H., 2001, *Türkiye Mısır Ekim Alanları ve Üretiminin Coğrafi Dağılışı*. Doğu Coğrafya Dergisi Cilt 7, Sayı :5, Erzurum

KORKUT, C., 2003, Osmanlı Arşivindeki Belgelerle İzmir ve Gediz. Bilge Karınca Yayınları, İzmir

KORUYUCU, M., 1996, Köprübaşı (Manisa) Batısı Menderes Masifi Metamorfitlerinin Mineralojik-Petrografik İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeoloji Anabilim Dalı Yüksek Mühendislik Tezi, Ankara

MANİSA VALİLİĞİ, 2012, Manisa İl Çevre Durum Raporu. Manisa

MARİNİ, R. P. and BOYCE, B. R., 1979, Influence of Low Temperatures During Dormancy on Growth and Devekopment of Catskill Strawberry Plants. J. Amer. Soc. Hort. Sci., 104:159-162

MENGÜÇ, H.-ÖLEZ, H.-POYRAZ, H., 1968, Çilek ve Çilek Yetiştiriciliği, Yalova Bölge Bağ-Bahçe Araştırma Enstitüsü Yay. No: 1, İstanbul

MUTLUER, M., 2003, Uluslararası Göçler ve Türkiye. Çantay Kitabevi, İstanbul

OZANER, F.S., 1988, Kula ve Selendi Yörelerinin Jeomorfolojisi. İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, Ankara

ÖNGÖR, S., 1960, "*İmroz Adasında Tipik Bir Yerleşme Şekli Hakkında*". Türk Coğrafya Derg., İstanbul.

ÖZAV, L. 1996**,** Simav depresyonu ve Çevresinin Coğrafi Etüdü. Atatürk Üniv. Yay. No: .813, Kazım Karabekir Eğitim Fak Yay. :64, Araştırma Serisi No:10, Erzurum

ÖZBİLGİN, N.-ALATAŞ, İ.-BALKAN, C.-ÖZTÜRK A.İ-KARACA, Ü.,2009, *Ege Bölgesi Arıcılık Faaliyetlerinin Teknik ve Ekonomik Karakteristiklerinin Belirlenmesi*. Anadolu Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi, Sayı 1; İzmir

ÖZÇAĞLAR, A., 1996, *Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramaları Üzerine Düşünceler*. Ankara Üniv. Dil ve Tarih Coğrafya Fak., Coğrafya Araştırmaları Derg. Sayı:12, Ankara

ÖZÇAĞLAR, A., 1997, Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler). Ekol Yayınevi, Ankara

ÖZEL, N.-AKKAŞ, M.E- ÖNER, H.H.-AKBİN, G-ALTUN, N.-AKBİN, N.A, 2008, Batı Anadolu'da Defne Yayılış Alanlarının Yetişme Ortamı Özelliklerinin Belirlenmesi. T.C Çevre ve Orman Bakanlığı Ege ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Bakanlık Yay. No: 329 Müdürlük Yay. No:52, İzmir

ÖZEY, R., 1991, *Bozdoğan ve Çevresinde Bahçe Evleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 71, İstanbul

ÖZGÜR, E. M., 1995, *Türkiye'de İç Göçlerde Ankara İlinin Yeri.* Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Ankara Üniv. Basımevi, Sayı:4, Ankara

ÖZGÜR, E. M., 1995, *Türkiye'de İç Göçlerde Ankara İlinin Yeri*. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Ankara Üniv. Basımevi, Sayı:4, Ankara

ÖZGÜR, E.M., 2001**,** Türkiye Coğrafyası. Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara

PABUÇCUOĞLU, M., 2006, Cumhuriyetten Bu Yana Zeytinciliğimiz. Burhaniye Ticaret Odası Yayını, İz Ofset, Balıkesir

PASLI, E.-BAL, S.-ÖZGÜLER, M.E.-ÖNDER, İ., 1992, *Manisa - Köprübaşı-Saraycık Sahası Jeotermal Enerji Aramaları Jeofizik Gravite-Manyetik-Jeoelektrik Etütleri Raporu*. MTA Genel Müdürlüğü, Ankara

SERGÜN, Ü., 1975**,** *Beşeri Coğrafya Açısından Bir Araştırma-Uluova,* İstanbul Üniv. Ed. Fak. Yay. No: 3370, İstanbul

ŞAHİN, C. ve SİPAHİOĞLU, Ş., 2003, Doğal Afetler ve Türkiye, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık , Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara

ŞAHİN, C.-DOĞANAY, H.-ÖZCAN, N.A, 2005, Türkiye Coğrafyası. Gündüz Yayıncılık, Ankara

ŞENOL, M. ve KARABIYIKOĞLU, **M**., 1977, *Kula ve Köprübaşı Yöresinde Uranyum İçeren Neojen Dolgularının Sedimantolojisi*. MTA Rapor No: 5863, Ankara

TAN, A.Ş, 2015, Susam Tarımı. Gıda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ege Tarımsal Araştırmalar Enstitüsü, Çiftçi Broşürü No:135, İzmir

TANOĞLU, A., 1968, Ziraat Hayatı, Ziraat Tarihine Bir Bakış ve Orta İklim Memleketlerinde Ziraat, Genişletilmiş II. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 8, İstanbul

TANOĞLU, A., 1969, Nüfus ve Yerleşme. İstanbul Üniv. Ed. Fak, Coğrafya Enstitüsü, İstanbul

TAŞDEMİR, A., 1977, *Demirci-Salihli - Gördes Üçgeni İçindeki Sektörde Bulunan Uranyum Sahaları.* Prospektör Dergisi Sayı :3, Ankara

TAŞLIGİL, N., 1992, *Türkiye'de Tütün Ziraatı*. Türk Coğrafya Dergisi Sayı:27, İstanbul

TEMUÇİN, E., 1993, *Türkiye'de Zeytin Yetişen Alanların Sıcaklık Değişkenine Göre İncelenmesi*. Ege Coğrafya Dergisi sayı 7, İzmir.

TOPRAKSU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 1974, Gediz Havzası Toprakları. Köyişleri ve Kooperatifler Bakanlığı Yay. No: 220, Raporlar Serisi No: 86, Ankara

TUNA, O., 1963-1964, *Türkiye'den Federal Almanya'ya İşgücü Akımı*. İstanbul Üniv. İktisat Fak. Mecmuası, 24. Cilt, No: 1-2, İstanbul

TUNCEL, M., 1977, *Türkiye'de Yer Değiştiren Şehirler Hakkında Bir İlk Not*. İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Derg., Sayı: 20-21, İstanbul

TUNÇDİLEK, N., 1967**,** *Türkiye'de İskân Coğrafyası (Kır İskânı),* İstanbul Üniv. Ed. Fak. Yay. No.:1283, Coğ. Enst. Yay. No:49, İstanbul

TÜİK, 2012, İstatistiklerle Türkiye. Yayın No: 3942**,** Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara

TÜİK, 2012, Seçilmiş Göstergelerle Manisa. Yayın No: 4041**,** Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara

TÜİK, 2013, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. Yayın No 4144, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara

TÜMERTEKİN, E., 1968, Türkiye'de İç Göçler. İstanbul Üniv. Yay. No: 1371, Coğ. Enst. Yay. No: 54, İstanbul

TÜMERTEKİN, E., 1973,Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar. İstanbul Üniv. Yay. 1840, Coğ. Enst. No:72, İstanbul

TÜMERTEKİN, E., 1984, Beşeri Coğrafyaya Giriş. Okan Yayıncılık, İstanbul

TÜMERTEKİN, E.,-ÖZGÜÇ, N.,1997, Beşeri Coğrafya, İnsan-Kültür-Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul

TÜRE, A., 2011, Altın Ülke Lydia. Tarih, Kültür, Altın Madenciliği, Kuyumculuk. Salihli Belediyesi Kültür Yayınları No: 27, İzmir

TÜREMİŞ, N.-ÖZGÜVEN A. I.-PAYDAŞ, **S**., 2000, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Çilek Yetiştiriciliği, Tübitak Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Türkiye Tarımsal Araştırma Projesi Yayınları, Adana.

TÜRKDOĞAN, O., 1975-1976, *Türkiye'deki Göçler, Sorunları ve Çözüm Yolları.* İstanbul Üniv. İktisat Fak. Mecmuası, Cilt:35, Sayı: 1-4, İstanbul

UMAR, B., 1993, Türkiye'deki Tarihsel Adlar. İnkılap Kitabevi, İstanbul

ÜNLÜ, M., 1998, Demirci Çayı Havzası ve Yakın çevresinin Hidrojeomorfolojik Etüdü, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul

WORMUND, M. R., 1993, Ice Distrubition in "Earliglow" Strawberry Crowns and Tissue Recovery Following Extracellular Freezing. J. Amer. Soc. Hort.Sci.

YALÇINLAR, İ., 1976, Türkiye Jeolojisine Giriş (Paleozoik Açısından), İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:87, İstanbul.

YAREN, H.İ.-YAREN, S.-BARIŞ, R.-AVCI, H., 1998, Köprübaşı (Manisa). Köprübaşı Kaymakamlığı Köy Kalkınma Birliği Yayınları No:1, Ankara

YAVUZ, O ve KEMAL, E, 1955, *Demirköprü Barajı ve Hidroelektrik Tesisleri İnşaatı.* Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi, Yıl. 1, Sayı: 6, Ağustos 1955, Ankara

YAZICI, H., 1995, *Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Bayburt*. Türk Coğrafya Dergisi Sayı: 30, İstanbul

YENER, S., 1977, 1965–1970 Döneminde İller Arası Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri. DPT Yay. No: 1528, Ankara

YILMAZ, H. - OĞUZ, H.İ. - YILDIZ, K. - GEÇER, M.K., 2007**,** Soğuk *Bölgelerde Çilek Yetiştiriciliğinde Karşılaşılan Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri*. II. Ulusal Üzümsü Meyveler Sempozyumu (14-16 Eylül 2006), Tokat

YILMAZ, H., 1982, *Köprübaşı Alüvyal Yelpaze Çökelleri Üzerinde Gözlenen Kil Mineralleri*. Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, Sayı 25/1, TMMOB, Jeoloji Mühendisleri Odası, Ankara

YILMAZ, H., 1982, *Neojen Çökelleri (Köprübaşı-Gördes) İçindeki Uranyum Yataklarının Oluşumu*. Jeoloji Mühendisliği Dergisi Sayı 15, Ankara

YURDOĞLU, Z., 1993, Gördes Tarihi, Gördes Belediyesi Kültür Yayınları No: 1, İzmir

YÜCEL, T., 1961, *Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri ve Şehirler*. Türk. Coğrafya Derg., Sayı:20, Ankara

ZENGİN, M. ve ÖZBAHÇE, **A**., Bitkilerin İklim ve Toprak İstekleri, Atlas Akademi Yayın No:4, Konya

İnternet Adresleri

https://earth.google.com
http://rasatlar.dsi.gov.tr/
http://www.manisakoprubasi.gov.tr/
http://manisa.tarim.gov.tr/koprubasi/
http://www.tuik.gov.tr/
http://www.koprubasi.bel.tr/
http://manisagordeslilerdernegi.org.tr/
http://koprubasimyo.cbu.edu.tr/koprubasi-myo/okulumuz.1703.tr.html
http://koprubasi45.meb.gov.tr/www/kurumlarimiz/icerik/2
http://www.mta.gov.tr/v2.0/turkiye_maden/il_maden/pdf_2010/manisa.pdf
http://www2.dsi.gov.tr/baraj/detay.cfm?BarajID=10

KRİMİNOLOJİ

Editörler
Doç. Dr. M. Alper Sözer - Yrd. Doç. Dr. Ercan Balcıoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1519
Beşeri Bilimler No.: 101
ISBN: 978-605-320-425-1
© 1. Basım, 2016

KRİMİNOLOJİ

Editörler: Doç. Dr. M. Alper Sözer - Yrd. Doç. Dr. Ercan Balcıoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sözer, M. Alper., Balcıoğlu, Ercan.
Kriminoloji */ M. Alper Sözer - Ercan Balcıoğlu*
1. Basım, XX + 532 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-425-1
1. Kriminoloji 2. Suç 3. Ceza Adaleti 4. Suç Teorileri 5. Suçlu ve Mağdur 6. Hukuk 7. Suç Sosyolojisi 8. Hukuk Sosyolojisi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: wwww.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

İnsanlık tarihi kadar eski olan suç ve sapma olgusunu inceleyen kriminoloji 19'uncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren bağımsız bir bilim dalı olarak dünya bilim camiasındaki yerini almıştır. Suç olgusunu farklı disiplinlerden faydalanarak anlamaya, açıklamaya ve analiz etmeye çalışan kriminoloji, Türkiye'de bu alanda çalışan akademisyen ve uzmanların önemli akademik çalışmaları olmasına rağmen gelişimini henüz tamamlayamamış, gelişmiş toplumlarda olduğu gibi bağımsız bir bilim dalı hâline gelememiştir.

Ord. Prof. Sulhi Dönmezer'in 1953 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurmuş olduğu "Kriminoloji Enstitüsü" maalesef bugünlere kadar gelememiştir. Türkiye'de hukuk fakülteleri ve sosyoloji bölümlerinde çoğunlukla seçmeli ders olarak okutulan kriminoloji, sosyolog ve hukukçular tarafından bugünlere taşınmıştır.

Başta Ord. Prof. Sulhi Dönmezer olmak üzere kriminoloji konusunda eser vererek bu disipline katkı sunan; Prof. Dr. Timur Demirbaş, Prof. Dr. Tülin Günşen İçli, Prof. Dr. Füsun Sokullu Akıncı, Prof. Dr. Oğuz Polat, Prof. Dr. Doğan Soyaslan, Prof. Dr. Halil İbrahim Bahar, kitabımıza takdim bölümü yazan Prof. Dr. Zahir Kızmaz ve kitap arkasına destek parçası kaleme alan Prof. Dr. Birsen Gökçe, Prof. Dr. Ali Çağlar ve Doç. Dr. Osman Dolu'ya kriminoloji alan yazınına yaptıkları katkılardan dolayı teşekkürü bir borç biliriz.

Kaleme almış olduğumuz kitap alan yazında mevcut olan kriminoloji kitaplarından farklı birkaç husus barındırmaktadır. Öncelikle bölüm yazarlarının birçoğu doktoralarını kriminoloji disiplininde tamamlamış kriminologlardan oluşmaktadır. İkincisi, kitap içeriği alan yazında mevcut olan kriminoloji kitaplarından daha geniş bir içeriğe sahiptir. Siber suçlar, mağdur hakları, Türk Ceza Adalet Sistemi ve onarıcı adalet gibi güncel konular ele alınmaktadır. Yine her bir bölüm, alan yazındaki kriminoloji kitaplarında yüzeysel olarak ele alınmışken bu kitapta detaylıca incelenmiştir. Kitabın, "Suç Türleri" kısmı hem önceki kitaplardan daha detaylı hem de güncel verilerle desteklenerek yazılmış, böylece teorik bakışlar istatistiklerle daha analitik bir seviyede betimlenmeye çalışılmıştır. Elinizdeki kitabın barındırdığı bu farklılıklarla Türkiye'de kriminolojiye ilgi duyanlar için önemli bir başvuru kaynağı olacağına düşünmekteyiz. Bununla birlikte hata ve eksikliklerin olabileceğini peşinen kabul ediyor ve tüm eleştirilere açık olduğumuzu belirtmek istiyoruz. Her türlü eleştiri ve önerilerinizi her bölümün başında verdiğimiz elektronik posta adreslerine iletebilirsiniz.

Son olarak bu uzun süren çalışmaya katkı sunan tüm bölüm yazarlarımıza, Nobel Yayınevi çalışanlarına, özellikle kitabımızı okuyarak düzeltmeler yapan Yıldız Çağlayan, sayfa tasarımını yapan Erdal Tarkan Kara ve kapak tasarımını hazırlayan Mehtap Yürümez'e şükranlarımızı sunarız.

Ankara, 2016
Doç. Dr. M. Alper Sözer
Yrd. Doç. Dr. Ercan Balcıoğlu

İÇİNDEKİLER

Önsöz ve Teşekkür iii
Takdim v

I. KISIM
SUÇ VE KRİMİNOLOJİ

1. BÖLÜM: KRİMİNOLOJİNİN TANIMI, TARİHÎ GELİŞİMİ VE TEMEL KAVRAMLAR 3
Doç. Dr. M. Alper Sözer

Giriş 4
1. Tarihsel Perspektiften Kriminoloji 5
2. Suç ve Sapma 7
2.1. Uzlaşma 8
2.2. Kanunun Verdiği Tepkinin Şiddeti 9
2.3. Meydana Gelen Zararın Çokluğu 9
3. İdeoloji 10
4. Paradigma 10
5. Teori 11
Sonuç 12
Kaynakça 13

2. BÖLÜM: SUÇUN ÖLÇÜMÜ 15
Doç. Dr. Hüseyin Akdoğan - Dr. Fatih Tombul

Giriş 16
1. Suç Ölçümünün Kısa Tarihi 17
2. Resmî İstatistikler 19
2.1. Kolluk İstatistikleri 20
2.2. Adli İstatistikler 21
3. Mağdur Anketleri 26
4. Fail Beyan Anketleri 31
Sonuç 31
Kaynakça 32

II. KISIM
SUÇ TEORİLERİ

3. BÖLÜM: KLASİK OKUL TEORİLERİ 37
Yrd. Doç. Dr. Kazım Seyhan

Giriş 38
1. Klasik Öncesi Dönem Suç ve Suçluluk Yaklaşımı 38

2. Klasik Okul Döneminde Suç ve Suçluluğun Yeniden Tanımlanması 39
2.1. Cesare Beccaria: Suçlar ve Cezalar Üzerine 40
2.1.1. Ceza Adalet Sisteminin Özellikleri 41
2.1.2. Hâkimlerin Yetkileri 41
2.1.3. Cezalandırmanın Amaçları 42
2.1.4. Cezaların Özellikleri 42
2.2. Jeremy Bentham: İnsan Doğası 43
2.2.1. En Fazla İnsan İçin En Fazla Mutluluk 44
2.2.2. Cezalandırmanın Amaçları 45
Sonuç 46
Kaynakça 46

4. BÖLÜM: NEOKLASİK TEORİLER 49
Dr. Murat Özkan

Giriş 50
1. Rasyonel Tercih Teorisi 50
2. Rutin Aktiviteler Teorisi 51
3. Durumsal Suç Önleme 53
4. Çevresel Kriminoloji 55
5. Kamu Politikaları Açısından Suç Fırsat Teorileri 56
Sonuç 56
Kaynakça 57

5. BÖLÜM: ERKEN DÖNEM POZİTİVİST BİYOLOJİK VE PSİKOLOJİK YAKLAŞIMLAR 59
Dr. Mehmet Kul

Giriş 60
1. Modernitenin Bilim Felsefesi Pozitivizm ve Kriminoloji 60
2. Suçludan Suça Yol Açan Faktörlere Geçiş: Pozitivist Kriminoloji 62
2.1. Lombroso ve Doğuştan Suçluluk 62
2.2. Diğer Öncüler 64
3. Suçluluğu Açıklamada Erken Dönem Psikolojik Yaklaşımlar 67
3.1. Freud ve Suçluluk Duygusu Yüzünden Suçlular 67
3.2. Aichorn ve Doğuştan Asosyallik 68
Sonuç 70
Kaynakça 71

6. BÖLÜM: SOSYAL YAPI TEORİLERİ 73
Doç. Dr. Arif Akgül - Dr. Fatih Irmak

Giriş 74
1. Sosyal Düzensizlik Teorisi 75
2. Gerilim Teorileri 79
3. Kültürel Çatışma Teorileri 82
3.1. Şiddet Alt Kültürü 83
3.2. Alt-Kültür Kuramı 83
3.3. Suçlu Ergenler 84
3.4. İlgi Odakları Teorisi (Focal Concerns) 84
3.5. Farklılaşmış Fırsat Teorisi (Differential Opportunity Theory) 85
Sonuç 86
Kaynakça 87

7. BÖLÜM: SOSYAL SÜREÇ TEORİLERİ 89
Yrd. Doç. Dr. Ercan Balcıoğlu

Giriş 90
1. Öğrenme Teorileri: Öğrenilen Bir Davranış Olarak Suç 91
1.1. Tarde'nin Taklit Kavramı ve Suç 91
1.2. Ayırıcı Birliktelikler Teorisi 93
1.3. Nötrleştirme Teorisi 96
1.4. Nötrleştirme Teknikleri 97
1.5. Ayrıştırıcı Özdeşleştirme Teorisi 99
1.6. Ayırıcı Pekiştirme Teorisi 99
1.7. Ayırıcı Birliktelikler-Ayırıcı Pekiştirme Teorisi 100
1.8. Sosyal Öğrenme Teorisi 102
2. Kontrol Teorileri 103
2.1. Sınırlama Teorisi 104
2.2. Sosyal Bağ Teorisi 105
2.2.1. Bağlılık (Attachment) 106
2.2.2. Adanmışlık (Commitment) 106
2.2.3. Sürekli Meşguliyet (Involvement) 107
2.2.4. İnanç (Belief) 107
2.3. Öz-Kontrol Teorisi 107
2.4. Kontrol-Denge Teorisi 108
2.5. Damgalama Teorileri 109
2.6. Ayrıştırıcı Utandırma Yaklaşımı 109
2.6.1. Baskın Statü (Master Status) 110
2.6.2. Geçmişe Dönük Yorum Yapma (Retrospective Interpretation) 110
2.6.3. Kendini Gerçekleştiren Kehanet (Self-fulfilling Prophecy) 111
2.7. Birleştirici Utandırma Teorisi 111
Sonuç 112
Kaynakça 112

8. BÖLÜM: ELEŞTİREL KRİMİNOLOJİ 115
Doç. Dr. Kübra Gültekin

Giriş 116
1. Feminist Kriminoloji 117
1.1. Feminizm 117
1.2. Feminist Yaklaşımlar 118
1.2.1. Geleneksel Feminizm 118
1.2.2. Liberal Feminizm 118
1.2.3. Marksist Feminizm 119
1.2.4. Radikal Feminizm 119
1.2.5. Postmodern Feminizm 119
1.3. Toplumsal Cinsiyet 120
1.4. Feminist Kriminoloji 121
2. Eleştirel Kriminoloji Tanımı ve Tarihi 123
3. Marksist Kriminolojik Teori 126
4. Sol Realizm 128
5. Barıştırıcı Perspektif 130
6. Postmodern Yaklaşım 130
7. Suçlu Perspektifi 132
Sonuç 133
Kaynakça 134

9. BÖLÜM: GELİŞİMSEL KRİMİNOLOJİ: HAYAT BOYU SUÇLULUK TEORİLERİ 139
Doç. Dr. Ekrem Muş - Dr. Ahmet Eker

Giriş 140
1. Yaş Dereceleri Teorisi 140
2. Çift Yol Gelişimsel Teorisi (Dual Pathway Developmental Theory) 142
3. Entegre Bilişsel Antisosyal Potansiyel Suç Teorileri 144
Sonuç 149
Kaynakça 150

10. BÖLÜM: GENEL SUÇ TEORİLERİ 153
Dr. Ahmet Eker

Giriş 154
1. Suçlu Davranışlarını Anlamak İçin Genel Bir Paradigma 154
1.1. Paradigmanın Genel Unsurları 157
1.2. Ekolojik, Makro ve Mikro Faktörler ve Karşılıklı Etkileşim 157
1.3. Suçun Nedenleri 159
1.4. Teoriye Getirilen Eleştiriler 160
1.5. Vila'nın Teorisinin Değerlendirilmesi 161
2. Öz-Kontrol Teorisi 162
2.1. Öz-Kontrolün Unsurları 162
2.2. Düşük Öz-Kontrolün Nedenleri 163
2.3. Öz-Kontrol Teorisine Getirilen Eleştiriler 164
2.4. Öz-Kontrol Teorisinin Değerlendirilmesi 164
3. Kontrol-Denge Teorisi 165
3.1. Kontrol-Denge Teorisinin Temel Unsurları 166
3.2. Kontrol Oranının Sapma Davranışlarına Etkisi 167
3.3. Kontrol-Denge Teorisine Getirilen Eleştiriler 168
3.4. Kontrol-Denge Teorisinin Değerlendirilmesi 169
4. Genel Gerilim Teorisi 170
4.1. Suça Etki Eden Faktörler: 5 Yaşam Alanı ve Harici (Biyolojik ve Çevresel) Faktörler 171
4.1.1. Bireyin Kendi Kişilik Özelliği (Süper Kişilik: Asabilik ve Düşük Öz-Kontrol) 171
4.1.2. Aile (Anne-Baba ve Evlilik) 171
4.1.3. Okul 172
4.1.4. Arkadaş 172
4.1.5. İş 172
4.2. Teorinin Temel Unsurları ve Karşılıklı Etkileşim 174
4.3. Genel Gerilim Teorisine Yapılan Eleştiriler 177
4.4. Genel Gerilim Teorisinin Değerlendirilmesi 177
Sonuç 178
Kaynakça 178

III. KISIM
SUÇ TÜRLERİ

11. BÖLÜM: ŞİDDET SUÇLARI 183
Doç. Dr. M. Alper Sözer

Giriş 184
1. Cinayet 184
1.1. İstatistiklerle Cinayet 185
1.2. Cinsiyet ve Cinayet 186
1.3. Cinayet Eğilimleri 188

1.4. Cinayet Suçunun Nedenleri 190
1.5. Zoraki Cinayetler 191
2. Cinsel Saldırı 192
2.1. Cinsel Saldırı ve Teorik Yaklaşımlar 193
2.2. İstatistiklerle Cinsel Saldırı 195
2.3. Türkiye'de Cinsel Saldırı 196
2.4. Türkiye'de Cinsel Saldırı Profili 197
3. Yaralama (Darp) 197
3.1. Teorik Yaklaşımlarla Şiddet 198
3.2. İstatistiklerle Yaralama 199
4. Medya ve Şiddet 200
Sonuç 203
Kaynakça 203

12. BÖLÜM: MAL VARLIĞINA KARŞI İŞLENEN SUÇLAR 205
Dr. Vedat Kargın - Yrd. Doç. Dr. Kazım Seyhan

Giriş 206
1. Hırsızlığın Tarihi 207
2. Modern Hırsızlar 209
2.1. Tesadüfi Suçlular 209
2.2. Profesyonel Suçlular 210
3. Mal Varlığına Karşı Suçlar 211
3.1. Dükkândan Mal Aşırma 213
3.1.1. Dükkândan Mal Aşırma Suçu ile Mücadele 215
3.2. Kredi Kartı Hırsızlığı (Sahtekârlığı) 215
3.3. Motorlu Taşıt Hırsızlığı 216
3.3.1. Oto Gaspı 219
3.3.2. Oto Hırsızlığı ile Mücadele 220
3.4. Ev ve İş Yeri Hırsızlığı 221
3.4.1. Binadan Hırsızlığın Boyutları 221
3.4.2. Evden Hırsızlık 222
3.4.3. İş Yerinden Hırsızlık 222
3.5. Binadan Hırsızlık Mesleği 223
3.5.1. Binadan Hırsızlıkta Tekerrür 224
3.6. Yankesicilik 225
3.7. Kapkaç (Kapkaççılık) 226
3.8. Diğer Hırsızlık Tür ve Yöntemleri 226
3.8.1. Tırnakçılık 226
3.8.2. Muslukçuluk 227
3.8.3. Pislikçilik 227
3.8.4. Bankamatik Kartı Hırsızlığı 227
3.8.5. Kaldırımcılık 227
3.8.6. Zarfçılık 227
3.8.7. Oyalamak 228
3.8.8. Kavga Süsü Vermek 228
3.9. Dolandırıcılık 228
3.9.1. Tavcılık 229
3.9.2. Falcılık 229
Sonuç 230
Kaynakça 230

13. BÖLÜM: ORGANİZE SUÇLAR 233
Doç. Dr. Oğuzhan Ömer Demir

Giriş 234
1. Organize Suçun Tanımı ve Karakteristikleri 234
2. Organize Suçun Ortaya Çıkışı, Tarihsel Gelişimi ve Boyutları 235
3. Organize Suçun Nedenleri ve Teorik Yaklaşımlar 236
4. Organize Suç Örgütlerinde Yapılanmalar 238
5. Organize Suçluluğun Çeşitleri 238
6. Organize Suçların Diğer Suçlarla İlişkisi: Yolsuzluk, Kara Para Aklama ve Terörizm 239
   6.1. Yolsuzluk 239
   6.2. Kara Para Aklama 240
   6.3. Terörizm 241
7. Organize Suçla Mücadele 242
8. Türkiye'de Organize Suç 243
   8.1. Türkiye'de Mafya Tipi Organize Suç Örgütleri 243
   8.2. Türkiye'de Kaçakçılık Örgütleri 244
Sonuç 244
Kaynakça 245

14. BÖLÜM: BEYAZ YAKA SUÇLARI 247
Prof. Dr. Yaşar Erjem

Giriş 248
1. Beyaz Yaka Suçu Kavramı 249
2. Beyaz Yaka Suç Türleri ve Özelikleri 251
3. Beyaz Yaka Suçları Faillerinin Profilleri ve Suç Motivasyonu 253
4. Beyaz Yaka Suçlarının Şirket, Bilişim, Meslek ve Mafya Suçlarıyla Karşılaştırılması 254
5. Beyaz Yaka Suçlarının Sınıfsal, Ekonomik, Kültürel ve Politik Boyutları 256
6. Beyaz Yaka Suçlarının Tespiti ve Önlenmesi 257
Sonuç 259
Kaynakça 260

15. BÖLÜM: SİBER SUÇLAR 261
Doç. Dr. M. Hakan Hekim

Giriş 262
1. Siber Suç Kavramı 262
2. Siber Suçların Sınıflandırılması 265
3. Elektronik Ağlar Aracılığıyla İşlenen Klasik Suçlar 265
   3.1. Dolandırıcılık 265
   3.2. Sahtecilik 268
   3.3. Siber Taciz, Şantaj, Zorbalık ve Nefret Suçları 270
   3.4. Yasa Dışı Mal ve Hizmetlerin Ticareti 271
4. Elektronik Medya Üzerinde Yayınlanan Yasa Dışı İçerik 272
5. Elektronik Ağlara Özgü Suçlar 274
   5.1. Bilgisayar Korsanlığı 274
   5.2. Hizmeti Engelleme 275
   5.3. Zararlı Yazılımlar 275
   5.4. Sosyal Mühendislik Saldırıları 276
Sonuç 276
Kaynakça 277

16. BÖLÜM: TERÖR SUÇLARI 279
Doç. Dr. Nurullah Altun

Giriş 280
1. Terörün Nedenleri 283
2. Terör Eylemlerinin Sınıflandırılması 285
2.1. Siber Terör 286
2.2. Nükleer, Biyolojik ve Kimyasal Saldırılar 286
2.3. Propaganda 286
2.4. Gösteri 287
2.5. Kundaklama 287
2.6. Öldürme 287
2.7. Bombalı Saldırı 287
2.8. İntihar Saldırıları 288
2.9. Uçak/Gemi Kaçırma ve Rehine Alma 288
Sonuç 288
Kaynakça 288

17. BÖLÜM: AİLE İÇİ ŞİDDET 291
Doç. Dr. Hasan Büker - Yrd. Doç. Dr. Ercan Balcıoğlu

Giriş 292
Aile, Şiddet ve Suç Kavramları 292
1. Aile Kavramı ve Bu Kavramın Şiddet Olgusuyla Birleşiminin Getirdikleri 292
2. Aile İçi Şiddet Kavramı ve Türleri 297
2.1. Fiziksel Şiddet 299
2.2. Cinsel Şiddet 300
2.3. Psikolojik Şiddet 301
2.4. Ekonomik Şiddet 301
3. Aile İçi Şiddet-Suç İlişkisi 302
4. Aile İçi Şiddete İlişkin Risk Faktörleri 303
4.1. Toplumsal Yapı ve İşleyişi 303
4.2. Devlet Yapısı ve Politik Yaklaşımlar 303
4.3. Sosyoekonomik Faktörler 304
4.4. İlişkiye Ait Faktörler 304
4.5. Bireysel Faktörler 304
5. Aile İçi Şiddet Vakalarında Mağdurların Yardım İsteme ve Şikâyetçi Olma Durumları 304
6. Aile İçi Şiddetle Mücadelede Görevli Kişi ve Kurumlar 306
7. Türkiye'nin Aile İçi Şiddeti Önleme Politikası 308
Sonuç 311
Kaynakça 312

18. BÖLÜM: MAĞDURSUZ SUÇLAR 315
Doç. Dr. İsmail Dinçer Güneş

Giriş 316
1. Mağdurlu ve Mağdursuz Suç Ayrımı 316
2. Türk Ceza Hukukunda Mağdur Kavramı 317
3. Başlıca Mağdursuz Suç Çeşitleri 318
3.1. Fuhuş 318
3.2. Kumar 320
4. Mağdursuz Suçlarda Delil Toplama 323
Sonuç 324
Kaynakça 325

19. BÖLÜM: UYUŞTURUCU MADDELER, ALKOL VE SUÇ 327
Dr. Nadir Koçak

Giriş 328
1. Uyuşturucu Maddeler ve Madde Bağımlılığının Tanımı ve Tasnifi 329
1.1. Türkiye'de En Sık Kullanılan Uyuşturucu Maddeler 330
1.1.1. Esrar 330
1.1.2. Eroin 330
1.1.3. Kokain 331
1.1.4. Ecstasy 331
1.1.5. Captagon 331
1.1.6. Metamfetamin 331
1.1.7. Sentetik Kannabinoid (Sentetik Esrar, Bonzai vb.) 332
2. Uyuşturucu Maddeler ve Suç 334
2.1. Uyuşturucu Kullanma Suçu ve Yaklaşımlar 335
2.2. Uyuşturucu Ticareti Suçu 337
3. Alkol ve Suç 339
3.1. Alkol Bağımlılığı Nedir? 341
4. Uyuşturucu Madde ve Alkol Kullanımını Önleme Faaliyetleri 342
Sonuç 342
Kaynakça 343

IV. KISIM
TÜRKİYE'DE CEZA ADALET SİSTEMİ

20. BÖLÜM: TÜRK CEZA ADALET SİSTEMİ 349
Dr. İbrahim Meşe - Doç. Dr. Mehmet Arıcan

Giriş 350
1. Kolluğun Ceza Adalet Sistemi İçerisindeki Yeri 350
2. Savcılık Makamı ve Soruşturma Evresi 352
3. Ceza Mahkemeleri 354
4. Savunma/Müdafilik Makamı 357
5. Cezaların İnfazı ve Denetimli Serbestlik 358
Sonuç 360
Kaynakça 363

21. BÖLÜM: YAPISAL VE FONKSİYONEL YÖNLERİYLE TÜRKİYE'DE KOLLUK 365
Dr. Ercan Sünger

Giriş 366
1. Türkiye'de Genel Kolluk 368
1.1. Emniyet Genel Müdürlüğü 370
1.2. Jandarma Genel Komutanlığı 372
1.3. Sahil Güvenlik Komutanlığı 374
2. Türkiye'de Özel Kolluk 375
2.1. Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü 376
2.2. Orman Muhafaza Memurları 376
2.3. Belediye Zabıtası 377
2.4. Özel Güvenlik Teşkilatları 378
3. Genel Kolluğa Yardımcı Kolluk Görevlileri 379
3.1. Köy Korucuları 380
3.2. Geçici Köy Korucuları 381

3.3. Çarşı ve Mahalle Bekçileri....381
3.4. Çiftçi Mallarını Koruma Bekçileri....381
3.5. Gemi Kaptanları....382
Sonuç....382
Kaynakça....383

22. BÖLÜM: TÜRK CEZA ADALET SİSTEMİNDE İNFAZ KURUMU....385
Yrd. Doç. Dr. Ercan Balcıoğlu

Giriş....386
1. Hapishanelerin Tarihsel Gelişimi....388
2. Cezaevlerini ve Tutukevlerini Özelleştirme Politikası....393
3. Gelişmiş Toplumlarda Cezalandırma....393
4. Ceza ve Cezalandırmanın Amaçları....394
5. Türkiye'de Ceza İnfaz Kurumlarında Modernizasyon Çalışmaları....396
6. Türkiye'de Tutuklu ve Hükümlüler....400
7. Türkiye'de Ceza İnfaz Kurumları....404
7.1. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları....405
7.2. Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları....406
7.3. Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları....407
7.4. Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları....407
7.5. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri....408
7.6. Açık Ceza İnfaz Kurumları....408
7.6.1. Çocuk Eğitimevleri....409
7.7. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları....409
8. İyileştirme....410
9. Bireyselleştirme....411
10. Cezanın İnfazı Sonrası Yapılan Uygulamalar....412
10.1. Cezanın İnfazı Sonrası Denetim ve Yardımlar....412
10.2. Koşullu Salıverilme....412
11. Hapsetmenin Dışında Diğer Cezalandırma Yolları....414
11.1. Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma (Sosyal Cezalar)....414
11.2. Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezanın İnfazı....415
11.3. Adli Para Cezası....418
Sonuç....418
Kaynakça....419

23. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE SUÇ İSTATİSTİKLERİ....423
Doç. Dr. Ekrem Muş

Giriş....424
1. Suçla İlgili Değişkenler....425
1.1. Sosyal Değişkenler....425
1.2. Ekonomik Değişkenler....425
1.3. Demografik Değişkenler....426
1.4. Adalet Mekanizması ile İlgili Değişkenler....426
1.5. Ekolojik (Çevresel) Değişkenler....427
2. Suç Verilerinin Toplanması....427
3. Tutuklu ve Hükümlü Sayıları....428
3.1. Tutuklu ve Hükümlülerin Bazı Suç Gruplarına Göre Dağılımı....430
3.2. Tutuklu ve Hükümlülerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı....430
3.3. Tutuklu ve Hükümlülerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı....431
4. Suç İstatistikleri....433

5. Cumhuriyet Savcılığı İstatistikleri 435
Sonuç....435
Kaynakça....437

V. KISIM
VİKTİMOLOJİ

24. BÖLÜM: SUÇ MAĞDURLARI....443
Prof. Dr. Halil İbrahim Bahar

Giriş....444
1. Mağdur ve Mağdur Bilimi (Victimology)....444
2. Mağdurun Tanınması....446
3. Mağdur Hareketleri ve Mağdura Yönelik Hizmetler....446
4. Mağdurun ve Sanığın Haklarına Saygı....447
5. Mağduriyetin Etkileri....448
6. Mağduriyet Korkusu....449
7. Mağdurun Gereksinimleri....450
8. Mağdur Politikaları....450
9. Mağdur ve Ceza Adalet Sistemi....451
10. Mağdur ve Polis....452
11. Mağdur Profili....454
Sonuç....455
Kaynakça....456

25. BÖLÜM: ONARICI ADALET....459
Dr. Mustafa Bülent Halıcıoğlu

Giriş....460
1. Onarıcı Adalet Sisteminin Tarihsel Gelişimi....460
2. Onarıcı Adaletin Teorik Altyapısı....463
3. Onarıcı Adalet Nedir?....464
   3.1. Onarıcı Adaletin Tanımı....465
   3.2. Onarıcı Adaletin Amacı....466
   3.3. Onarıcı Adaletin İlkeleri ve Özellikleri....466
4. Onarıcı Adalet Sistemindeki Roller ve İhtiyaçları....468
5. Geleneksel Adalet ile Onarıcı Adalet Arasındaki Farklar....469
6. Onarıcı Adalet ile ilgili Bilimsel Çalışmalar....470
7. Onarıcı Adaletin Uygulanması....471
   7.1. Onarıcı Adalet Uygulamalarına Genel Bakış....471
      7.1.1. Arabuluculuk....472
      7.1.2. Konferans....473
      7.1.3. Halka....473
   7.2. Onarıcı Adaletin Türkiye'de Uygulanması....473
      7.2.1. Türk Hukuk Sistemine Göre Uzlaşma Kapsamına Giren Suçlar....474
      7.2.2. Uzlaştırma Yapmaya Yetkili Merciler....475
      7.2.3. Uzlaşmanın Esas ve Usulleri....475
      7.2.4. Uzlaşma Uygulamasına Yönelik Eleştiriler....477
Sonuç....477
Kaynakça....478

26. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE MAĞDUR HAKLARI 481
Yrd. Doç. Dr. Ercan Balcıoğlu - Uzm. Psk. Sevgi Güney

Giriş 482
1. "Mağdur" ve "Suçtan Zarar Gören" Kavramları 484
2. Dünyada Mağdur Haklarının Gelişimi 487
3. Türk Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Gelişimi 490
4. Türk Ceza Hukukunda Mağdur Hakları 492
5. Soruşturma ve Kovuşturma Süreçlerinde Mağdur Hakları 493
6. Suç Mağdurlarının Sosyal Hakları 494
7. Mağdur Haklarının Korunmasına Yönelik Çalışmalar 495
8. Özel Kurumların Mağdur Haklarının Korunmasına Yönelik Uygulamaları 496
9. Sivil Toplum Kurumlarının Mağdur Haklarının Korunmasına Yönelik Uygulamaları 496
Sonuç 497
Kaynakça 500

VI. KISIM
KRİMİNOLOJİK BAKIŞ

27. BÖLÜM: MODERN DÜNYADA GÜVEN(SİZ)LİĞİN ÜRETİLMESİ VE BİR MODERNLİK ELEŞTİRİSİ OLARAK RİSK TOPLUMU 507
Dr. M. Salih Elmas

Giriş 508
1. Risk: Kavramsal Bir Değerlendirme 509
2. Risk Teorileri ve Riske Sosyolojik Bakış 510
3. Risk Toplumu 513
   3.1. Modernizmin İlk Büyük Kazası ve Çernobil Nükleer Faciası 514
   3.2. Modernliğin Yan Etkileri ve Beklenmeyen Sonuçları 516
   3.3. Modernliğin İhtiyaç Duyduğu Dönüşüm ve İkinci Modernlik 518
Sonuç 520
Kaynakça 521

DİZİN 525

1. Bölüm

KRİMİNOLOJİNİN TANIMI, TARİHÎ GELİŞİMİ VE TEMEL KAVRAMLAR

Doç. Dr. M. Alper Sözer
masozer@yahoo.com

Özet

Bu bölüm kriminolojiyi ve çalışma alanını tanımlamaktadır. Kriminoloji biliminin doğuşu anlatıldıktan sonra kriminolojideki güncel ve hâkim bilimsel paradigmalara değinilmiştir. Sonrasında, Türkiye'de tarihsel olarak kriminoloji kısaca tartışılmıştır. Kriminolojinin ana çalışma kavramları olan suç ve sapma açıklandıktan sonra; kriminolojide ideoloji, paradigma ve teorinin yeri anlatılarak bölüm sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kriminoloji, suç, sapma, ideoloji, paradigma, teori.

KAYNAKÇA

Beccaria, C. (1963). On crimes and punishments. (H. Paolucci, Trans.) (1st ed.). Indianapolis: Bobbs-Merrill. (Orijinal eser, 1764)

Bentham, J. (1970). An Introduction to theprinciples of morals and legislation. (J. H. Bums& L. A. Herbert,Trans) London: TheAthlonePress. (Original)

Cullen, F. T.,&Agnew, R. (2004). Criminological theory: Past to present (2. ed.). Los Angeles:Roxbury Publishing.

Curran, D. &Renzetti, C. (2001). *Theories of crime*. Boston:Allyn& Bacon.

Demirbaş, T. (2001). *Kriminoloji*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Dolu, O. (2010). Suç Teorileri: Teori, araştırma ve uygulamada kriminoloji. Ankara: Seçkin

Dostyoveski, F. M. (2010), Suç ve Ceza, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Eroğlu, S. (1979). Eski Osmanlı hukukunda kanun ve şeriat. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26, 633-652.

Hagan, F. E. (2008). Introduction to criminology,Thousand Oak, CA: Sage Publication.

Jacoby, J. (1979). *Classics of criminology*. Oak Park, IL: Moore.

İçli, T. G. (2010). Kriminoloji, Ankara, Martı Yayınevi.

Kuhn, T. S. (2012). *The structure of scientific revolutions*. University of Chicago press.

Lab, S. P. (2004). Crime prevention; Approaches,practices, and evaluations (5. ed.). Dayton, OH: Lexis Nexis.

Lilly, J. B. , Cullen, F. T., Ball, R. A. (2007). Criminological Theory. Thousands Oak, CA: Sage Publishing

Locke, J. (1690). Treatise of çivil government and a letter concerning toleration. New York: D . Aplleton -Century (Reprinted 1937).

Lombroso, C. (1972). *Criminal man*. (H. Horton, Trans.) Montclair. NJ: Paterson Smith. (Orijinal eser, 1876)

Lombroso, C. (1968). *Crime: Its causes and remedies*. (H. Horton, Trans.) Montclair. NJ:Paterson Smith. (Orijinal eser, 1911)

Uriel H. (1973). *Studies in Old Ottaman Criminal Law.* UK: Oxford University Press.

Walsh, A.&Ellis, L. (2004). Ideology: Criminology's Achilles' heel? *Quarterly Journal of Ideology*, 27, 1-25.

Walsh, A.&Ellis, L. (2007). Criminology. An interdisciplinary approach, ThousandOak, CA: Sage Publication.

Walsh, A.&Hemmens, C. (2007). An Introduction to criminology, ThousandOak, CA: Sage Publication.

Vold, G. & Bernard, T. (2002). *Theoretical criminology.* New York. Oxford University Press.

2. Bölüm

SUÇUN ÖLÇÜMÜ

Doç. Dr. Hüseyin Akdoğan - Dr. Fatih Tombul
hdakdogan@gmail.com - ftombul@yahoo.com

Özet

Suçla ilgili çalışmaların temel üç amacı vardır. Bunlardan birincisi, insanların neden suç işlediğini anlamaktır. İnsanın neden suç işlediği anlaşılırsa bu durumda genelde insan davranışları ve özelde suçlu davranışları tahmin edilip suçun önü alınabilir. Dolayısıyla davranış tahmini, ikinci amaçtır. Son amaç ise bu bilgileri ve tahminleri karar vericiler ve uygulamacılara sunarak ceza adalet sisteminde rasyonel karar vermeyi kolaylaştırmaktır. Suçun ölçülmesi de bu amaçlara ulaşmak bakımından önem taşımaktadır. İnsanların neden suç işledikleri anlaşılırsa suçlu davranışları anlaşılabilir ve suçun oluşmadan önce önlenmesi sağlanabilir. Bu çalışmada suçun ölçümünün tarihçesi hakkında kısa bir açıklamadan sonra, suçun ölçümünde kullanılan resmî, kolluk ve adli istatistikler hakkında bilgi verilecektir. Kullanılan bu istatistiklerin sınırlılıkları ve mevcut uygulamadaki durumu anlatılacaktır. Ayrıca resmî istatistiklerle ölçülmeyen ve siyah sayılar olarak da tabir edilen suçun görünmeyen yüzünün ölçümünde kullanılan mağdur anketlerinin öneminden de bahsedilecektir. Diğer yandan, bu çalışmada suç analistlerinin resmî verilere dayanmadan, kendilerinin topladıkları fail beyan anketleri ile ilgili de bilgi verilecektir. Çalışmanın sonunda da suç trendleri ile ilgili yorumlamada bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suçun ölçülmesi, adli istatistikler, kolluk suç istatistikleri, suçun karanlık yüzü.

KAYNAKÇA

Asayiş (2015). Suç Analiz Merkezi (SAM). http://www.asayis.pol.tr/Sayfalar/sam.aspx alıntı tarihi 04.11.2015.

Bureau of Justice, (2014). http://www.bjs.gov/index.cfm?ty=dcdetail&iid=245, Alıntı tarihi; 02.01.2014.

Çardak, B. (2012). Kadınların Suç Korkuları Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Güvenlik Bilimleri Dergisi, 1*(1). 23-45.

Demirbaş, T. (2005). Kriminoloji. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Dijk, J. V., Kesteren, J. V. & Smit, P. (2007). Criminal Victimisation in International Perspective: Key findings from the 2004-2005 ICVS and EU ICS. Bibliotheek WODC, Den Haag.

Dolu, O., Uludağ, Ş. ve Doğutaş, C. (2009) Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65(1), 57-81.

Dolu, O. (2010). Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada kriminoloji. Seçkin Yayınları: Ankara.

Dönmezer, S. ve Yenisey, F. (1998). Ceza Adalet Sisteminde Jandarma ve Polisin Rolü ve Etkinliği. Polis Bilimleri Dergisi, 1(1). Ss. 1-33.

EGM (2014). Koordinasyon ve Harekat Daire Başkanlığı http://www.akkm.pol.tr/Sayfalar/Gorevimiz.aspx Alıntı tarihi: 06.01.2014.

Eken, M. (2004). Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı. Amme İdaresi Dergisi, 27(2).

FBI, (2014). www2.fbi.gov/ucr/faqs, alıntı tarihi 02.01.2014.

Greenberg, M. S. ve Beach, S. R. (2004). Property crime victim's decision tp notify the police: Social cognitive and affective determinants. *Law and Human Behaviour*, 28. Ss. 177-186.

Hagan, E. F. (2008). Introduction to Criminology: Theories, Methods and Criminal Behavior. (6th Ed.). Sage Publications. Thousand Oaks, CA.

ICPSR, (2014). www.icpsr.umich.edu/icpsrweb, Alıntı tarihi: 02.01.2014.

İçli, T. (2004). Kriminoloji. Ankara: Martı Yayınevi.

Jahic, G. & Akdaş, A. (2007). Uluslararası Suç Mağdurları Araştırması 2005: İstanbul Halkında Suç Mağduriyeti. TÜBİTAK Proje Raporu.

Jandarma (2014). 175. Yılında Jandarma Genel Komutanlığı. Jandarma Dergisi, 139. Ss. 43-59.

Jandarma (2015). http://www.jandarma.gov.tr/genel/gorevi.htm Alıntı tarihi 06.10.2015.

Karakuş, Ö. ve Başıbüyük, O. (2013). Suçun Karanlık Yüzü. Karınca Yayınevi: Ankara.

North Eastern University (2014). The International Self-Report Delinquency Study (ISRD). http://www.northeastern.edu/sccj/research/the-international-self-report-delinquency- project-isrd/ Alıntı tarihi: 13.01.2014.

Polat, A., Gül, S. K. (2009), "Kentlerde Güvensizlik Kaygısı: Erzincan Alan Araştırması," BİLGİÇ,Veysel (ed.), Değişik Yönleriyle Yerelleşme. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Polat, A. ve Gül. S. K. (2010). Suçun Ölçümü. Adalet Yayınevi: Ankara.

Temurçin, K & Yakar, M. (1997). Türkiye Kırsalında Suçlar ve Suçların Türlerine Göre Dağılışı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6*(28). 403-431.

TÜİK (2014). Adalet İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1070 Alıntı tarihi 06.01.2014.

UNODC (2015). UNODC crime and criminal justice statistics. www.unodc.org. Alıntı tarihi: 19.11.2015.

ULUDAĞ, Şener, ÖZDEMIR, Selim, DOĞUTAŞ, Cemil (2009), Vatandaşların Suç Korku (Güvenlik Endişesi) Seviyesine Etki Eden Faktörler ve Alınabilecek Önlemler: Malatya Örneği (Polis Akademisi Başkanlığı Önleyici Hizmetler ve Çocuk Suçluluğu Araştırma Merkezi tarafından yayımlanan Ocak 2009 tarihli araştırma raporu).

Walsh, A. & Ellis, L. (2007). Criminology; An Interdisciplinary Approach. Sage Publications. Thousand Oaks, CA.

Zhang, L., Messner, S. F. ve Liu, J. (2007). An Exploration of the determinants of reporting crime to the police in the city of Tianjin, China. *Criminology, 45* (4). Ss. 959-984.

3. Bölüm

KLASİK OKUL TEORİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Kazım Seyhan
kazimseyhan@yahoo.com

Özet

Sosyal bir varlık olan insanların yerleşik hayata geçtikleri ilk dönemden itibaren suç ve suçlu kavramları toplumun ve bireylerin ilgisini çeken en önemli kavramlardan olmuştur. En genel anlamıyla toplumun belirlediği sınırların ihlal edilmesi anlamına gelen suç; oluşumuna etki eden faktörler, önleme stratejileri ve cezalandırma boyutlarıyla tarih boyunca farklı disiplinlerin konusu olmuştur. Bu çalışmada bilhassa Orta Çağ Avrupası'nda suç ve suçlulara geleneksel bakış açısından yola çıkılarak günümüzdeki modern kriminolojinin oluşmasına imkân sağlayan bilimsel bakış açısına kadar geçen süre içerisinde kavramın geçirdiği değişim ele alınmıştır. Bu anlamda makalede öncellikle klasik öncesi dönemde suç kavramının nasıl yorumlandığı açıklanmakta daha sonra da başta Beccaria ve Bentham olmak üzere klasik *okul temsilcilerinin yaklaşımları incelenmektedir.*

Anahtar Kelimeler: Suç, cadı avları, Bentham, Beccaria, masumiyet karinesi, ceza adalet sisteminin özellikleri, hâkimlerin yetkileri, insan doğası, cezalandırmanın amaçları.

profillerinin vb. bilgilerin toplanması ve bu bilgilerin "yetkili" veya "yetkisiz" kurum ve kişiler tarafından izlenmesi, Orwell'ın 1984 kurgu hikâyesinde tasarladığı toplumun gözetlenmesi fikrini modern bir şekilde gerçekleştirdiği tartışmalarına yol açmaktadır.

SONUÇ

Beccaria ve Betham'ın dile getirdiği işlenen her suçun toplum yapısında bir yara açtığı ve "kolektif mutluluğa" zarar verdiği yaklaşımı, günümüz hukuk sistemlerinde işlenen her suçun topluma karşı işlenmiş olduğu dolayısıyla suç ne olursa olsun (mağdursuz suçlar bile olsa) birincil mağdurun toplum olduğu anlayışına dönüşmüştür. Klasik okul yaklaşımının öne sürdüğü en önemli varsayım, cezalandırmanın toplumda oluşan bu zararın giderilmesine veya tekrar suç işlenmesinin önlenmesi böylece topluma yeni zararların verilmesini engellenmesine yönelik olması gerektiğidir. Bu amaçla hazırlanan kanunların ve öngörülen cezaların hazları peşinde koşan insanları haz/acı dengesini gözeterek suç işlemekten vazgeçirecek diğer bir ifadeyle caydırıcı olacak şekilde planlanması savunulmuştur. Bu ilkeler başta olmak üzere Beccaria ve Bentham tarafından ileri sürülen fikirler günümüz ceza ve adalet sistemlerini derinden etkilemiş ve etkileri günümüze kadar varlığını hissettirmiştir (Sözer, 2012).

KAYNAKÇA

Akers, R.L. (2000). *Criminological Theories: Introduction, Evaluation, and Application* (3rd. Edition). Los Angeles: Roxbury Publishing Company.

Allhoff, F. (2005). A Defense of Torture: Separation of Cases, Ticking Time-bombs, and Moral Justification. International Journal of Applied Philosophy. Vol: 19 (2): 243-264.

Beccaria, C. (1995). On Crimes ad Punishment, and OtherWritings. Richard Bellamy (Ed.). UK: Cambrigde University Press.

Bentham, J. (1781). An Introduction to the Principles of Morals and Legislation. Ontario: Batoche Books, (2000).

Bentham, J. (1995). The Panopticon Writings. Miran Bozovic (Ed.), Verso, London. http://cartome.org/panopticon2.htm erişim tarihi 08.07.2014.

Dershowitz, A. (2002). Why Terrorism Works: Understanding The Threat, Responding To The Challenge. New Haven and London: Yale University Press.

Dolu, O. (2010). *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Durkheim, E. (1997). The Division of Labor in Society. New York: The Free Press.

Fleming, R. (2000). Scanty Goatees and Palmar Tattoos: Cesare Lomroso's Influence on Science and Popular Opinion. The Concord Review. http://www.tcr.org/tcr/essays/EPrize_Lombroso.pdf erişim tarihi 09.07.2014.

Foucault, M. (1995). Discipline and Punish: The Birth of the Prison. Vintage Books, New York.

Hobbes, T. (1998). USA: Leviathan. Oxford University Press.

Roshier, B. (1989). *Controlling Crime: The Classical Perspective in Criminology*. Philadelphia: Open University Press.

Schulz, W. F. (2007). The Phenomenon of Torture: Readings and Commentary. Philedelphia: University of Pennsylvania Press.

Sözer, M.A. (2012). "Kriminolojinin Temelleri: Klasik Okul ve Pozitivizmin Doğuşu" içerisinde *Kriminoloji* Osman Dolu (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Sung, C. (2003). Torturing the Ticking Bomb Terrorist: An Analysis of Judicially Sanctioned Torture in the Context of Terrorism. Boston College Third World Law Journal, Vol. 23 (1): 193-212.

Thomas, J. (2005). "Bentham, Jeremy (1748-1832)." Encyclopedia of Prisons & Correctional Facilities. Mary Bosworth (Ed.). ss. 71-73. Thousand Oaks, CA: SAGE.

Twining, W.L. ve Twining, P.E. (1973). Bentham on Torture. Northern Ireland Legal Quarterly. Vol: 24 (3): 305-356.

Vold, G. B., Bernard, T.J. ve Snipers, J.B. (1998). *Theoretical Criminology*. New York: Oxford.

Weijers, D. (2014). Hedonism. Internet Encyclopedia of Philosophy. http://www.iep.utm.edu/hedonism/ erişim tarihi 08.07.2014.

4. Bölüm

NEOKLASİK TEORİLER

Dr. Murat Özkan
mailmurat@gmail.com

Özet

1970'lerden itibaren ortaya çıkan ve daha sonra neoklasik okul olarak adlandırılmış kriminolojik yaklaşım; klasik okulun "Kişiler suç işlemeyi tercih ederler." savından hareketle, suçluluktan ziyade suçun oluşumuna odaklanılması gerektiğini ileri sürmüştür. Dahası, eğer suçun gerçekleşmesi için gerekli olan suç fırsat ve imkânları ortadan kaldırılırsa suçun hiç meydana gelmeyeceğini ileri sürerek, suçun nedenlerini ikinci plana atmış ve bir sonuç olarak suçun meydana gelme şartlarına odaklanmıştır.

Bu bölümde, neoklasik teoriler olarak adlandırılan suç teorilerinden; rasyonel tercih, rutin aktiviteler teorileri anlatılmış, bu teorilerle aynı temel varsayıma dayanan durumsal suç önleme ve çevresel kriminolojiyi de değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rasyonel Tercih Teorisi, Rutin Aktiviteler Teorisi, Durumsal Suç Önleme, Çevresel Kriminoloji.

sel, çevresel faktörlere odaklanırlar. Duvar yazılamaları (grafiti) ve vandalizmi önleyecek çevre tasarımları, konut ve taşıtlarda giderek artan teknolojiye dayalı hırsızlık tedbirleri, kapalı devre kamera sistemleri ve şehir aydınlatmaları gibi bugün yaygın olarak alınan güvenlik önlemlerinin arka planında, suç işlemeyi suçlu açısından zorlaştırma düşüncesi vardır.

Fazlasıyla basit olduğu, sosyal sorunlar hakkında bir şey söylemediği, sadece mal varlığına karşı işlenen suçlar için etkili olabileceği gibi eleştiriler alsa da neoklasik teoriler bilhassa önleyici kolluk çalışmalarında ilgi çekmeye devam etmektedir. Çevresel kriminoloji;gelişimini tamamlamamış, hızlı şehirleşmenin yaşandığı coğrafyalarda oluşabilecek komplikasyonların baştan önüne geçilebilmesi için uygun bir teorik altyapı ve yeterli alan yazım oluşturmuştur. Teknolojik gelişmelerin göz kamaştıran hızıyla sürekli değişen hayat rutinlerinde suçu, sadece suçlunun düşünmesi gereken bir konu olmaktan çıkarıp sorumluluğu herkese yükleyen, basit görünse de suç üçgeni ile suçun oluşumunda asgari şartları formüle etmiş olan bu teorik altyapı değer ifade etmeyi sürdürecektir.

KAYNAKÇA

Brantingham, Patricia and Paul (1993). Environment, Routine, and Situation: Toward a Pattern Theory of Crime. *Routine Activity and Rational Choice*, Advances in Criminological Theory, volume 5, edited by Ronald Clarke and Marcus Felson. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

Clarke, Ronald V. and Mayhew, P. (1988). "The British Gas Suicide Story and its Implications for Prevention". In Michael Tonry and Norval Morris (eds.), 1988. Crime and Justice: A Review of Research, Vol. 10. Chicago: University of Chicago Press.

Clarke, Ronald V., (1995), "Situational Crime Prevention", Crime and Justice, Vol. 19, Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention, ss. 91–150.

Clarke, Ronald V., (1997), Situational Crime Prevention: Successful Case Studies, 2nd Edition. Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Cohen, L. E. & Felson, M. (1979). "Social change and crime rate trends: a routine activity approach". American Sociological Review, Vol 44, ss. 588-608.

Cornish, Derek & Clarke, Ronald V. (1986). "Introduction" in The Reasoning Criminal. Cornish, Derek and Ronald Clarke (eds.). New York: Springer-Verlag. ss 1-16. ISBN 3-540-96272-7.

Cornish, D., & Clarke, R. (2003) *Opportunities, Precipitators and Criminal Decisions. Crime Prevention Studies. 16th edition. Criminal Justice Press, Monsey, NY*

Curran, D. J., & Renzetti, C. M. (2001). Theories of crime (2/e). Boston: Allyn & Bacon, Inc.

Dolu, O. (2010). Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Felson, M. & Clarke, R. V. (1998). Opportunity Makes the Thief. Police Research Series, Paper 98. Policing and Reducing Crime Unit, Research, Development and Statistics Directorate. London: Home Office. (www.homeoffice.gov.uk/rds/prgpdfs/fprs98.pdf).

Felson, M. (1986). "Routine Activities, Social Controls, Rational Decisions, and Criminal Outcomes." In: D. Cornish and R.V.G. Clarke (eds.), The Reasoning Criminal. New York, NY: Springer-Verlag.

Felson, Marcus, (1995), "Those Who Discourage Crime." in John E. Eck and David Weisburd (eds), Crime and Place, Crime Prevention Studies, Volume 4. Criminal Justice Press, Monsey, New York, U.S.A. and The Police Executive Research Forum, Washington, D.C.. Willow Tree Press.

Felson, Marcus, (1996), "Situational Crime Prevention", in Cordella Peter and Siegel Larry, Readings in Contemporary Criminological Theory, Boston: Northeastern University Press, ss. 23-25.

Jacobs, J (1961) The Death and Life of Great American Cities . New York: Vintage.

Mayhew, P. M., Clarke, R. V., Sturman, A. and Hough, J. M. (1976) Crime as Opportunity. Home Office Research Study No. 34. London: HMSO.

Newman, Oscar, (1972), Defensible Space, Crime Prevention Through Urban Design, New York: Macmillan Press.

Walsh, A. & Hemmens, C.T. (2014) Introduction to Criminology, Thousand Oaks, CA: SAGE Publications

Wortley, R. (2010). Critiques of situational crime prevention. In B. Fisher & S. Lab (eds) Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention. Thousand Oaks, CA: Sage

5. Bölüm

ERKEN DÖNEM POZİTİVİST BİYOLOJİK VE PSİKOLOJİK YAKLAŞIMLAR

Dr. Mehmet Kul
mehmetkul97@gmail.com

Özet

Pozitivist epistemoloji temelinde, suç olgusunun biyolojik ve psikolojik yaklaşımlar çerçevesinde izah edilmeye çalışılması, kriminolojiye çok büyük ve önemli katkılar sağlamıştır. Kriminolojinin kurucusu olarak bilinen Lombroso, suç işleyen ve işlemeyen insanların bedensel, ruhsal özelliklerinde farklılık olduğunu söyleyerek suç araştırmaları için büyük bir çığır açmış ve böylece "doğuştan suçluluk" kavramını ortaya atmıştır. Gerek erken dönem gerekse daha sonraki süreçlerde suçun fiziksel yapı, biyolojik yapı, beden ve gen ile ilişkisi araştırılmış ve kimi araştırmalar bunun doğruluğu üzerinde, kimi araştırmalar ise bunun yanlışlığı üzerinde durmuştur. Benzer şekilde psikanalizin kurucusu Freud da suçluluk hissinin suçun en önemli başlatıcısı olduğu üzerinde durmuş ve takipçileri; kişilik yapısı, psikopati, ani ve tepkisel hareket etme, negatif duygusallık, zekâ, ahlaki gelişim gibi psikolojinin konu alanına giren temel başlıklar ile suç arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymaya çalışmışlardır. Gerek biyolojik gerekse psikolojik yaklaşımlar, suç eyleminin nedeni, suçluların bedensel ve ruhsal özelliklerinden kaynaklandığı tezine dayanmaktadır. Öyleyse bu özellikler tespit edildiğinde suç kontrol de edilebilecektir. Bu tez, beraberinden binlerce antitezi veya çalışmanın da yapılmasına vesile olmuştur. Gelinen noktada, suçun salt biyolojik ve psikolojik faktörler tarafından belirlendiği tezinden öte, bütüncül bir yaklaşım ile biyolojik, psikolojik etkenlerle birlikte çevresel/sosyal faktörleri de suçun nedeni olduğu görülmektedir. Şayet erken dönem kriminoloji çalışmaları olmasaydı bu noktaya gelinemezdi. Yine bu dönemde yapılan araştırmalar, kriminolojinin anlaşılması açısından bilinmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Pozitivist kriminoloji, beden ve suç, doğuştan suçluluk, psikoloji ve suç, doğuştan asosyallik.

KAYNAKÇA

Book, A. S., Starzyk, K. B., & Quinsey, V. L. (2001). "The Relationship Between Testosterone and Aggression: A Meta-Analysis", *Aggression And Violent Behavior*, *6*(6), 579-599.

Burt, C. H., Simons, R. L., & Simons, L. G. (2006). "A Longitudinal Test Of The Effects Of Parenting And The Stability Of Self-Control: Negative Evidence For The General Theory Of Crime",*Criminology*, 44(2), 353-396.

Carpendale, J. I. (2000). "Kohlberg And Piaget On Stages And Moral Reasoning", *Developmental Review*, *20*(2), 181-205.

Cohen, A. K. (1990). "Review: Thecriminology of EdwinSutherland",*Contemporary Sociology*, 19(1), 98-99.

Comte, A. (1964), "Pozitif Felsefe Dersleri", çev. Ü. Meriç, *Sosyoloji Dergisi*, (19-20): 213-258.

Çağla, C. (2006), "Türkiye'de Siyaset ve Ölüm Üzerine Bir Deneme", Şiddet, Terör ve Toplum içinde (der.) F. Gümüşoğlu, İstanbul: Bağlam, ss. 35-42

Dolu, O. (2010), *Suç Teorileri*, Ankara: Seçkin.

Dolu, O. (2012), "Suçun Nedenlerine İlişkin Birey Temelli Görüşler", *Kriminoloji içinde*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 33-47.

Erem, F. (2015), "Psikanalizm Açısından Ceza Hukuku" http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/298/2750.pdf, ulaşım tarihi 28 Mart 2015.

Eysenck, S. B.,&Eysenck, H. J. (1970), "CrimeAndPersonality: An Empirical study Of The three-Factortheory", *The British Journal of Criminology*, 225-239.

Farrington, D. P., Jolliffe, D., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., & Kalb, L. M. (2001), "The Concentration Of Offenders İn Families, And Family Criminality In The Prediction Of Boys' Delinquency", *Journal of adolescence*, *24*(5), 579-596.

Feldman, M. P. (1977), *Criminal Behaviour: A Psychological Analysis,* New York: Wiley.

Ferdinand, T. N. (1987), "The Methods Of Delınquency Theory", *Criminology*, *25*(4), 841-862.

Fishbein, D. H. (1990), Biological Perspectives In Criminology", *Criminology*, *28*(1), 27-72.

Foucault, M. (2003), İktidarın Gözü, çev. I. Ergüden, İstanbul: Ayrıntı.

Freud, S. (2014),*Psikanaliz Giriş (Hatalı Eylemler)*, çev. A. C. İdemen, İstanbul: Cem Yayınevi.

Furedi, F. (2001), *Korku Kültürü*, çev. B. Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı.

Giddens, A. (2003*), Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları*, Çev. Ü. Tatlıcan-B. Balkız, İstanbul: Paradigma.

Gillis, A.R. (1989), "Crime and State Surveillance in Ninteenth Centry France", *The American Journal of Sociology*, 95: 307-341.

Goldstein, R. L. (1983), "Sigmund Freud: Forensic Psychiatrist", *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online*, 11(3), 273-277.

Gordon, R. A. (1987), "SES versus IQ in the Race – IQ Delinquency Model", *International Journal of Socioloy and Social Policy*, 7:29-96.

Halleck, S. L. (1971), *Psychiatry and Dillemas of Crime*, Berkley: University of California

Hare RD (1999), "Psychopathy As A Risk Factor For Violence", *Psychiatric Quartely* 70: 181-97.

Kandel, E., Mednick, S. A., Kirkegaard-Sorensen, L., Hutchings, B., Knop, J., Rosenberg, R., & Schulsinger, F. (1988), "IQ As A Protective Factor For Subjects At High Risk For Antisocial Behavior", *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, *56*(2), 224.

Kaner, S. (1992), "Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *25*(2), 473-496.

Keane, J. (1996), Şiddetin En Uzun Yılı, çev.B.Peker, Ankara: Dost.

Korkmaz, A. ve Kocadaş, B. (2006), *Toplumsal Sapma*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Kul, M. ve Demir, F. (2011), *Q Metodu*, Ankara: Adalet.

Lilly, J. R.,Cullen, F. T., &Ball, R. A. (2014), *Criminological Theory: Context And Consequences*, Sage Publications.

Luengo, M. A., Carrillo-De-La-Pena, M. T., Otero, J. M., & Romero, E. (1994), "A Short-Term Longitudinal Study Of İmpulsivity And Antisocial Behavior", *Journal of Personality and Social Psychology*, *66*(3), 542.

Maddan, S.,Walker, J. T., & Miller, J. M. (2008). "Does Size ReallyMatter?: A Reexamination Of Sheldon's Somato Types and Criminal Behavior", The Social Science Journal, ,45(2), 330-344.

Marx, K. (2007), *Kapital: Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili*, çev.A.Bilgili, İstanbul: Sol Yayınları.

McCaghy, C. H., Capron, T. A., & Jamieson, J. D. (1976), *Deviant Behavior: Crime, Conflict, And Interest Groups,* New York: Macmillan.

Mills, R. B. (1977). BookReview: New Perceptions of Old PatternsThe Criminal Personality: Volume I, A Profile For Change. By Samuel Yochelson and Stanton Samenow. New York: Jason Aronson, 1976. Pp. 538. *Criminal Justice and Behavior*, 4(3), 301-303.

Neocleous, M. (2006), *Toplumsal Düzenin İnşası, Polis Erkinin Eleştirel Teorisi*, çev.A. Berkmen, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Rafter, N. (2004), "Earnest a Hooton and TheBiological Tradition in American Criminology", *Criminology*, 42(3), 735-772.

Raine, A., & Liu, J. H. (1998), "Biological Predispositions To Violence And Their Implications For Biosocial Treatment And Prevention", *Psychology, Crime and Law*, *4*(2), 107-125.

Rock, P. (2007). "Caesare Lombroso As A Signal Criminologist", *Criminology and Criminal Justice*, 7(2), 117-133.

Strauss, L. (1963), *StructuralAntropology*, New York: Basic Books.

Torrente, D. (2008), Crime and Social Cohesion in Europe: Social Cahange and The New Problems of Western European Security, *www.ub.es/epp/seg/securo.pdf.* ulaşım tarihi 05 Mayıs 2008, s. 1-26.

Uzun, E. (2003), *Doğuştan Suçlular*, Günışığı - Aylık Hukuk Dergisi, (19-21):1-4.

Virkkunen, M., & Linnoila, M. (1993), "Brain Serotonin, Type II Alcoholism And Impulsive Violence", *Journal of Studies on Alcohol, Supplement*, (11), 163-169.

Vold, G.B., Bernard, J.T ve Snipes, J.B. (1998), *Theoretical Criminology*, Oxford University Press: NY.

Walters, G. D. (1992), "A Meta-Analysis Of The Gene-Crime Relationship", *Criminology*, *30*(4), 595-614.

Warr, M. (1990), "Dengerous Situations: Social Context and Fear of Victimization", *Social Foces*, 68:891-907.

Weber, M. (2005), *Bürokrasi ve Otorite*, çev. H.B. Akın, İstanbul: Adres.

6. Bölüm

SOSYAL YAPI TEORİLERİ

Doç. Dr. Arif Akgül - Dr. Fatih Irmak
arifakgul@mu.edu.tr - irmax09@hotmail.com

Özet

Sosyal yapı teorileri, sosyolojik bir bakış açışıyla sosyal yapı içinde yer alan makro düzeydeki faktörlerle suç olgusu arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışır. Suç davranışının sosyal bağlamının anlaşılması açısından önemli teorik yaklaşımlardır. Bireysel özelliklerden çok, bireylerin içinde var olduğu sosyal sistemin, sosyal kurumların ve kültürel ortamın bireyler üzerindeki etkilerine, sapma ve suç davranışının nasıl ortaya çıktığına odaklanır. Bu teorilerin temel varsayımı, bireylerin sosyoekonomik koşulları ve ait oldukları alt kültürün etkileri neticesinde suç davranışının ortaya çıkmasıdır. Bununla birlikte, sosyal kurumların (aile, eğitim, dinî, siyasal ve ekonomik kurumlar) düzenleyici işlevini yitirmesi veya işlemez hâle gelmesi sonucunda suç ve suçluluğun toplum içinde görülmesi de diğer bir önemli varsayımdır. Bu teorik çerçevede, toplumsal sınıflar arasında düşük gelirli grupların suç işlemeye daha meyilli olduğu ileri sürülmektedir.

Sosyal yapı teorileri arasında sosyal düzensizlik, gerilim ve alt kültür ve kültürel çatışma teorileri yer almaktadır. Bu çalışmada, bu teorilerin suç olgusunun açıklanmasına ilişkin temel varsayımları ele alınmış, suç ve sapma davranışına uzanan süreçlere dair tartışmaları genel hatları ile gözden geçirilmiştir. Mevcut literatürde, bu teorik yaklaşımlar, sosyal yapının bireyler üzerindeki etkilerine yoğunlaşması ve bireysel özellikleri göz ardı etmesi nedeniyle suç olgusunu açıklamakta kısmen başarılı bulunmakla birlikte, diğer yandan teorilerin üzerinde durduğu makro faktörlerin değerlendirilmesi neticesinde bu yaklaşımların suçla mücadele politikaları oluşturma konusunda faydalı olacağı ileri sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal yapı, sosyal düzensizlik, anomi, kültürel çatışma, alt kültür, suç ve sapma davranışı.

ların (aile, okul, sosyal çevre, devlet kurumları gibi) üzerlerine düşen görevi tam olarak yerine getirememesinden de suç olgusu ortaya çıkabilmektedir.

Ne var ki bu yaklaşımlar suçu istenilen düzeyde açıklayamamakta ve bu hususta araştırmacılar tarafından birtakım eleştiriler de getirilmektedir. Örneğin yoksulluğun ya da sosyal adaletsizliğin suçu doğurduğundan ziyade, suçun ve korkunun olduğu bölgelerin aslında yoksulluğa ve adaletsizliğe sebebiyet verdiği iddia edilmektedir. Ayrıca, ekolojik yaklaşım ve sosyal düzensizlik teorisi günümüzdeki her suçu açıklamada yetersiz kalmaktadır. Cinsel suçlar, internet suçları, çevre suçları gibi suçlar tek bir alt kültür ve toplumsal sınıfta görülmemekle birlikte, farklı sosyal yapı ve çevrelerde işlenebilmektedir (Darcan, 2015).

Söz konusu teoriler incelendiğinde; insanların hayallerine ulaşamayınca düştüğü hayal kırıklığının tek başına suça sebep olan bir durum olmadığı, aksine, eğitimsizlik, cinsel istismar, alt kültürel ortamlar, yoksulluk gibi birçok faktörün ve başka etmenlerin bir veya birkaçının birleşmesi neticesinde sapma ve suç davranışlarının ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle tek bir sosyal sebepten ziyade, birden fazla faktörün kişileri suça itebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bazı bireyler söz konusu faktörlerle karşılaştıkları hâlde birtakım değerler (aile, sosyal kontrol, karakter gibi) sayesinde kurallara uymakta ve suça yönelmemektedirler. Ayrıca dezavantajlı sosyal sınıflara yönelik geliştirilen ve desteklenen birtakım projeler de birçok kişiyi suçtan alıkoymaktadır. İşte bu noktada, sosyal yapı teorilerinin, söz konusu bireysel farklılık ve varyasyonları açıklayamadığı da ortaya çıkmaktadır.

Son olarak suç ve sapma davranışlarını sosyal yapının bir eseri olarak gören bu teoriler, suçun önlenmesi için de sosyal projeleri ve destekleri de önemli görmekte, sosyal çalışmaların ve faaliyetlerin (ABD İllinois eyaleti, Şikago Şehri Projesi -Chicago Area Project- gibi) gerçekleştirilmesini önermektedir. Günümüzde, toplum destekli projeler ile sosyal hizmet belediyeciliği de (eğitim, spor ve sosyal yardımlar vb.) bu teorilerin uygulamaya yansıyan en görünür çıktılarıdır. Dolayısıyla sosyal yapı teorileri, toplumsal yapının güçlendirilmesi üzerine oluşturulacak politikalar için de politika yapıcılara önemli fikirler sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology, 30*(1), ss. 47−87.

Agnew, R. ve White, H. R. (1992). An Empirical Test of General Strain Theory, *Criminology 30*(4), ss. 475-499.

Agnew, R. (2006). "General Strain Theory: Current Status and Directions for Further Research." ss. 101–123, in Francis T. Cullen, John Paul Wright, and Kristie R. Blevins, Taking Stock: The Status of Criminological Theory, Advances in criminological theory, Vol.15, New Brunswick, N.J: Transaction.

Burgess, E. (1925). "Growth of the city: An introduction of a research project" in The City, University of Chicago Press, Chicago.

Bursik, R. J. & Grasmick, H.G. (1993). Neighborhoods and Crime: The Dimensions of Effective Community Control. New York: Lexington Books.

Calhoun et al. (2007). Classical Sociological Theory. Blackwell: USA.

Cloward, R. A. ve Ohlin, L. E. (1960). Delinquency and Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs, Free Press, Glencoe, IL.

Cohen, A. K. (1955). Delinquent Boys: The Culture of the Gang, New York: Free Press.

Darcan, E. (2015). Ahlak Suçları Ve Diğer Suçlar Arasındaki İlişki. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (46). 44-55.

Durkheim, É. (1951). Suicide: A study in Sociology. Glencoe, IL: The Free Press.

Kubrin, C. E. (2009). "Social Disorganization Theory: Then, Now and in the Future". ss. 225–235, in M.D. Krohn, A.J. Lizotee and G.P. Hall, eds, Handbook on Crime and Deviance, Handbooks of Sociolog y and Social Research, New York: Springer.

Kubrin, C. E. and Weitzer, R. (2003). New Directions in Social Disorganization Theory Journal of Research in Crime and Delinquency, 40 (4), pp. 374-402.

Messner, F. S. ve Rosenfeld, R. (1994). Crime and the American Dream, Belmont, CA, Wadsworth

Messner, S. F. ve Rosenfeld, R. (2009). "Institutional Anomie Theory: A Macro-Sociological Explanation of Crime", ss. 209–224, in M.D. Krohn, A.J. Lizotee and G.P. Hall, eds, Handbook on Crime and Deviance, Handbooks of Sociology and Social Research, New York: Springer.

Merton, R. K. (1938). Social Structure and Anomie. *American Sociological Review 3*(5),ss. 672-682.

Miller, W. (1958). Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency. *Journal of Social Issues 14* (3): 5–20.

Park, R. E. ve Burgess, E.W. (1925)(1967). The City. Heritage of Sociology Series. Chicago: The University of Chicago Press.

Park, R. E., Burgess, E. W. ve McKenzie, R. D. (Eds.). (1925). The City: Suggestions for the investigation of human behavior in the urban environment. Chicago: TheUniversity of Chicago Press.

Rhineberger, G. M. (2003). Social Disorganization, Disorder, Social Cohesion, Informal Controlsand Crime: A Reformulation and Test of Systemic Social Disorganization Theory. Un published dissertation thesis. Western Michigan University.

Rubington E. ve Weinberg M. S. (2010). Thestudy of social problems: Seven perspectives. Oxford University Press, USA.

Sampson R. J. ve Groves W. B. (1989). Community Structure and Crime: Testing Social Disorganization Theory. *The American Journal of Sociology, Vol. 94*(4), ss. 774-802.

Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. Science, 277, pp. 918–924.

Sellin, T. (1938). Culture Conflict and Crime, New York: Social Science Research Council

Shaw, C. R. ve McKay, H. D. (1942). Juvenile Delinquency and Urban Areas. Chicago: University of Chicago Press.

Siegel, (2011). Criminology, The Core, 4th Ed. Belmont: Wadsworth.

Sykes, G. ve Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency,*American Sociological Review*, Vol. 22, ss. 664-670.

Thrasher, F. (1927). The Gang: A Study of Gangs in Chicago, University of Chicago Press.

Whyte, W. F. (1943). Street Corner Society: The Social Structure of an Italian Slum, Chicago: University of Chicago Press.

Wolfgang, M. E. ve Ferracuti, F. (1967) The Subculture of Violence, London: Social Science Paperbacks.

7. Bölüm

SOSYAL SÜREÇ TEORİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Ercan Balcıoğlu
ercanbalcioglu@gazi.edu.tr

Özet

Sosyal süreç teorileri, sosyolojik bir bakış açısıyla toplumsal süreçleri içinde makro faktörlerle suç olgusu arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışır. Suç davranışının toplumsal boyutunun açıklanmasında kriminoloji yazınında önemli kuramsal yaklaşımlardır. G. Tarde'nin "Taklit" (imitation) kavramsallaştırmasına değinildikten sonra, kriminoloji alan yazınında sosyal süreç teorilerinin ilki olarak kabul edilen Studherland'in Ayırıcı Birliktelikler Teorisi'nin (Differential Association Theory) zaman içinde nasıl Ronald L. Aker'in Ayırıcı birliktelikler teorisine (Differential Reinforcement Theory) evrildiğine ve nötrleştirme teknikleri gibi sosyal öğrenme teorilerine yer verilecektir. Bu çalışmada, kriminoloji yazınında "öğrenme teorileri" olarak da bilinen sosyal süreç teorileri, sosyal düzene uyum davranışı gibi geleneksel ve toplumda daha yaygın olan davranışları normal birey ve toplumsal gruplardan öğrenmek yerine, neden suç işleme davranışının önem ve değer verilen suçlulardan öğrenildiğini açıklamaya çalışmaktadır. Daha sonra bencillik, anti-sosyal davranış, suç ve sapma gibi davranışları sosyalleşme veya kişisel özellikler gibi pozitif faktörlerin engellediğini öne süren; sınırlama, öz-kontrol, sosyal bağ gibi sosyal kontrol teorilerine değinilecektir. Son olarak da suç ve suçlu davranışının açıklanmasından daha çok şüpheli ve hükümlülere toplumun verdiği tepki ve bu tepkinin olumsuz etkilerine odaklanan etiketleme teorisi anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Taklit, ayırıcı birliktelikler, sosyal öğrenme, sosyal kontrol, sosyal bağ, öz kontrol, sınırlama, etiketleme.

Kişiye yaptığı suç ve sapma davranışı yüzünden ceza verilir. Ancak ceza süresince ve cezadan sonra bireyin suç veya hatasını kabul ederek yaşadığı toplumdan özür dilemesine, verdiği zararları telafi etmesine fırsat verilmesidir. Birleştirici utandırmayla suçluların cezasız kalacağı sonucunun çıkarılması yanlıştır.

Birkişiye yaptığı yanlış davranıştan veya suçtan ötürü 'kötü/suçlu'ilan edilmemesinin altı çizilir (Braithwaite, 1995: 193). Birleştirici utandırma yaklaşımını ayrıştırıcı utandırmadan ayıran fark da bu bakış açısıdır.

SONUÇ

Braithwaite'in teorisi, sosyal düzensizlik teorisinin, kontrol teorilerinin ve diğer damgalama teorilerinin bileşenlerini bir araya getiren sosyolojik bir teoridir. Batıda damgalama teorilerinin 1970'ler ve 1980'lerde ceza adalet sistemi üzerinde büyük etkileri olmuştur. Özellikle çocuk adalet sisteminde sosyal çalışmacılar, ceza adalet sisteminin iş ve işlemlerinin sapkın davranışta bulunan çocukların, özellikle ergenlerin adli sicil ile damgalanmaları/etiketlenmelerinin önlenmesi için yoğun çaba göstermişlerdir. Mümkün olan her koşulda sosyal çalışmacılar, suça itilen ve/veya sürüklenen çocukların gözaltına alınma, soruşturma ve kovuşturma süreçlerinden korunduğundan emin olmaya çabalamıştır. Bunun sağlanması için "diversion" adı verilen, çocukların çok gerekli olmadıkça ceza adalet sisteminin geleneksel süreçlerinden uzak tutularak damgalanmasını önleyen alternatif bir sistem kurulmuştur.

KAYNAKÇA

Akers, R. L. (1985). Deviant Behavior: *A Social Learning Approach.* 3rd. Ed., Belmont, CA:Wadsworth.

Akers, R. L.&Sellers C. S. (2009). *Criminological Theories: Introduction, Evaluation, and Application*. (5th. Edition), New York: Oxford University Press.

Bandura A. and Walter R. H. (1959). Adolescent *Aggression.* New York: Ronald Press.

Bandura A.; Ross, D., and Ross, S. A. (1963). "Imitation of Film-Mediated Aggressive Models.". *Journal of Abnormal and Social Pycology,* 66 (1): 3-11.

Bandura, A. (1973). *Aggression: A Social Learning Analysis.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Becker, H. S. (1991). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press.

Beşe, E. & Geleri, A. (2013). *Suç Önleme Modelleri*, (Ed. Filiz Tepecik), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Braithwaite, J. (1995). "Reintegrative Shaming, Republicanism, and Policy." In Huges Barlow, Putting Theory to Work, Boulder, CO: Westview Press, Inc., pp.191-205.

Braithwaite, J. (2005). *Crime, Shame and Reintegration*. (15th Edition). New York, NY: Cambridge UniversityPress.

Brauer, Jonathan R. and Tittle, Charles R. (2012). "Social Learning Theory and Human Reinforcement", Sociological Spectrum: Mid-South Sociological Association, 32(2): 157-177.

Brown, Stephen; Finn-Aage, Esbensen and Geis, Gilbert. (2010). *Criminology: Explaining Crime and ItsContext*. Seventh Edition, New Providence, NJ: Anderson Publishing.

Burges R. L. & Akers, R. L. (1966). "A Differantial Association-Reinforcement Theory of Criminal Behavior". Social Problems, 14 (2): 128-142.

Cloward, Richard. (1959). "Illegitimate Means, Anomie, and Deviant Behavior". *American Sociological Review*, 24 (2): 164-176.

Cooley, C. H. (1902). *Human Nature and the Social Order*. New York: Scribners

Currie, E. (1985). *Confronting Crime: An American Challenge,* New Yok: Pantheon.

Daniel Glaser, (1956). "Criminality Theories and Behavioral Images". *American Journal of Sociology*, 61: 433-444.

Demirbaş, T. (2014). *Kriminoloji.* 5. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Dolu, O. (2012a). *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*. (4. Baskı) , Ankara: Seçkin Yayınevi.

Dolu, O. (edit.) (2012b). *Kriminoloji.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Geleri, A. (edit.) (2013). *Suç Sosyolojisi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Gottredson, M. R. and Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford: Stanford University Press.

Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Los Angeles: University of California Press.

Hugh D. Barlow, David Kauzlarich (2010). Explaining Crime: A Primer in Criminological Theory Rowman&Littlefield Publishers.

İçli T. G. (2007). *Kriminoloji.* (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

Jeffery, C. R. (1965). "Criminal Behavior and Learning Theory". The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science, 56(3): 294-300.

Lemert, E. (1951). *Social Pathology: A Systematic Approachtothe Theory of Sociopathic Behavior*. McGraw-Hill Book Company.

Mark Cowling. (2008). Marxism and Criminological Theory: A Critique and a Toolkit [First Edition ed.] Palgrave Macmillan

Mathieu Deflem (2006). Sociological Theory and Criminological Research, Volume 7 (Sociology of Crime Law and Deviance) [1 ed.] Elsevier/JAI Press

Matsueda R. L. and Heimer, K. (1987). "Race, Family Structure, and Delinquency: A Test of Differential Association and Social Control Theories". *American Sociological Review*, 47: 489-504.

Matza, D. (1964). *Delinquency and Drift.* New York: John Wiley.

Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, and Society.* Chicago: University of Chicago Press.

Mead, George H. (1934). *Mind, Self, and Society*. Chicago: University of Chicago Press.

NealShover Andrew Hochstetler 2005 Choosing White-Collar Crime (Cambridge Studies in Criminology)

Newburn, T. (2008). *Criminology*. (2nd. Edition), Portland, OR, USA: Willan Publising.

Park, R.;Burgess E. W., and McKenzie, R. D. (eds), (1925). *The City.* Chicago: University of Chicago Press.

Phillip J. Decker, (1986) "Social Learning Theory and Leadership", Journal of Management Development, Vol. 5 Iss: 3, pp.46 - 58.

Piquero, Tibbets ve Blankenship, (2005). "Examiningthe Role of Differantial Association and Techniques of Neutralization in Explaining Corparate Crime". *Deviant Behavior,* 26 (): 159-188.

Reckless, W. C. (1961). "A New Theory of Delinquency and Crime". *Federal Probation,* 25 (2): 42-46.

Reckless, W. C.; Dinitz S., and Murray E. (1956). "Self Concept as an Insulator Against Delinquency ". *American Sosyological Review,* 21 (6): 744-746.

Reckless, W. C.; Dinitz S., and Murray E. (1957). "The 'Good' Boy in a High Delinquency Area". *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science,* 48 (1): 18-25.

Reed, G.E., and Yeager, P.C. (1996). "Organizational Offending and Neoclassical Criminology: Challenging the reach of a General Theory of Crime". *Criminology,* 34(3): 357-382.

Reis, A. J. (1951). "Delinquency as the Failure of Personal and Social Control". *American Sosyological Review,* 16 (2): 196-207.

Ritzer. G. &Goodman, D. G. (2004). *Classical Sociological Theory*. (4th. Edition), New York: McGrawHill.

Roger Hopkins Burke. 2009 An Introductionto Criminological Theory, 3rd Edition [3 ed.] Willan

Sampson, R. and Laub, J. (1990). "Crime and Devianceover Life Course: Saliance of Adult Social Bond". *American Sosyological Review,*55 : 609-627.

Sampson, R. and Laub, J. (2003). "Life-Course Desister? Trajectories of Crime among Delinquent Boys followed to Age 70". *Criminology,* 41: 555-592.

Sampson, R. and Laub, J. (2005). "A Life-Course view of the Development of Crime". *The Annuals,* 602: 12-15.

Shaw, Clifford R. and McKay, Henry D. (1942). Juvenile Delinquency and Urban Areas. Chicago: The University of Chicago Press.

Shoemaker, Donald J. (2000). Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior. Fourth Edition. New York, NY: Oxford UniversityPress.

Smith, D.; Visher, C., and Jarjoura G. R. (1991). "Demensions of Delinquency: Exploringthe Correlates of Participation, Frequency, and Persistence of Delinquent Behavior", *Journal of Research in Crime and Delinquency,* 28: 6-32.

Sokullu-Akıncı, F. (2014). *Kriminoloji.* 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

Sutherland E. H. & Cressey, D. R. (1974). *Criminology*. (9th. Edition), Philadelphia, PA: J. B. LippincottCompany.

Sutherland E. H. (1939). *Prensiples of Criminology*. (3rd. Edition), Philadelphia, PA: J. B. Lippincott Company.

Sutherland, Edwin H. and Cressey, Donald R., 1978 Criminology

Sykes, G. M., and Matza, D. (1957). "Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency." *American Sociological Review,* 22 (): 664–670.

Sykes, G., and Matza, D. (1957). "Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency". American Journal of Sociology, 22: 664-670.

Shane,J. (2013). Learning from Error in Policing: A Case Study in Organizational Accident Theory Springer International Publishing.

Tannenbaum, F. (1938). *Crime and Community*, New York: Colombia University Press.

Tarde, G. (1886). *La criminalitécomparée,* Alcan, Paris. Comparative Criminality

Tarde, G. (1903). *The Laws of Imitation*, translated by E. C. Parsons, New York: Henry, Holt and Co.

Tarde, G. (1912). *Penal Philosophy*, translated by R. Howell, Boston: Little, Brown.

Thornberry, T. (1987). Toward an Interactional Theory of Delinquency, Criminology, 25: 863-887.

Tibbetts, S.G. ve Hemmens, C. (2010). *Criminological Theory*. London: Sage Publications.

Title, C.R.,Burke, M.J. & Jacson, E.F. (1986). "Modelling Sutherland's Theory of Differential Association: Toward an Emprical Clarification" . *Social Forces*, 65: 405-432.

Tittle, C. R. (1995). Control Balance: Toward A General Theory of Deviance. Boulder, CO: Westview.

Tittle,R. C. ; Burke, M. J., and Jackson, E. F. (1986). "Modelling Sutherland's Theory of Differential Association: Toward an Empirical Clarification", *Social Forces*, 65: 405-432.

Tunnel, K. (1993). "Inside the Drug Trade: Trafficking from the Dealer's Perspective", *Qualitative Sociology,* 16: 361-381.

8. Bölüm

ELEŞTİREL KRİMİNOLOJİ

Doç. Dr. Kübra Gültekin
kubra.gultekin@beun.edu.tr

Özet

Toplumda yaşanan ve ülke genelinde büyük infiale neden olan olaylar sonrasında özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Kanada gibi endüstriyel devletlerde 1960'ların sonu ve 70'li yıllarda karşımıza çıkan eleştirel kriminolojinin kökleri Marksizm'in ortaya koyduğu sınıfsal fark ve ekonomik şartlar sonucu toplumsal çatışmanın meydana geldiği tezine dayanır. Bu çatışmanın da suça neden olduğunu savunan eleştirel teorisyenlere göre suçla mücadele, kanun yapıcıların çıkardıkları kanunlar ve kanun uygulayıcılar vasıtasıyla toplumdaki sınıf farkını korumak için uyguladıkları zalimce muamelelerdir.

Tarihsel literatür içerisinde tek bir eleştirel kriminoloji kavramı karşımıza çıkmaz. Marks'ın politik iktisat teorisini benimseyerek suç, suçluluk ve suçla mücadele kavramlarına değinen, Marksist kriminoloji olarak da adlandırılan, eleştirel perspektif yanında, özellikle güçsüzlerin işlediği suçlara dikkat çeken ve var olan ceza adalet sistemini eleştiren sol realizm, suçun ancak barışçıl yollarla çözülebileceğini öngören barıştırıcı perspektif, pozitivistlerin ele aldığı gerçeklik kavramına farklı bir bakış açısı getiren postmodern yaklaşım ve hüküm giymiş akademisyenlerin katkılarıyla ortaya çıkan suçlu perspektifi de eleştirel perspektif içerisinde yer alan diğer alanlardır.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel kriminoloji, feminizm, feminist kriminoloji, Marksist kriminolojik teori, sol realizm, barıştırıcı perspektif, postmodern yaklaşım, suçlu perspektifi, damgalama.

beraber, birey suçlu damgasını yediyse damgalanan karakteri benimseyecek ve daha sonraki bütün davranışlarınıda bu yeni etiketine uyarlayacaktır.

Eleştirel perspektifi benimseyen bazı kriminologlar kriminoloji disiplininin sadece alt sınıfın işlediği suçlar üzerinde yoğunlaşmasını da bir problem olarak görürler. Eğer kriminoloji sadece sokak suçlarına yoğunlaşmış olursa beyaz yaka suçları gibi üst gelir sınıfına mensup bireylerin işlediği suçlar göz ardı edilmiş olur. Bu açıdan bakıldığında klasik kriminoloji;dikkatleri, düşük sınıfın işlediği suçlar üzerine çekerek yönetici sınıfa hizmet eder. Bu nedenle eleştirel kriminologlar, ceza adalet sisteminin sınıf ve ırk farklılığına karşı önyargılı ve ayrımcı tutumunu eleştirmiş ve çalışmalarında sosyal adalet anlayışını benimsemiştir (Miller vd., 2008: 189-190). Toplumdaki suçun nedeninin de toplumu kontrol eden sınıf eşitsizliği, etnik nedenler ve toplumun cinsiyet algısı ve pratikleri gibi konular olduğunu savunmuştur (Young, 2001: 262-263).

1970'lerden bu yana hayatımızda olmasına rağmen çoğu kriminolog hâlâ eleştirel kriminolojinin tam olarak ne manaya geldiği konusunda mutabık kalmış değildir. Bununla birlikte eleştirel kriminoloji için birçok tarif ve açıklama yapılmış fakat geniş bir kesimce kabul gören tam bir açıklama olmamıştır. Bunun nedeni ise tek bir eleştirel kriminoloji alanı olmamasıdır. Eleştirel kriminologlar farklı başlangıç noktalarına, farklı metotlara ve çok çeşitli politik inanışlara sahiptir (DeKeseredy, 2011: 7; Carrington ve Hogg, 2002: 3). Farklı bakış açılarındaki zenginliğe rağmen eleştirel kriminologların üzerinde birleştikleri konular ise klasik zorlayıcı cezalandırma yöntemlerini reddetmeleri, bunların yerine toplumda meydana gelecek yapısal ve kültürel değişiklikleri suç oranlarını düşürmede ve sosyal adaletin artırılmasında önemli bir yol olarak görmeleridir.

KAYNAKÇA

Adler, Freda (1975). *Sisters in Crime: The rise of the New Female Criminal*. New York: McGraw-Hill.

Adler, Freda, (2003), "Sisters in Crime", Francis T. Cullen ve Robert Agnew (Der.), *Criminological Theory: Past to Prsesent – Essential Readings*, (2. Baskı), Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company, ss. 405-412.

Akers, Ronald. L. ve Sellers, Christine. S, (2004), *Criminological Theories: Introduction, Evaluation, and Application.* (4. Baskı), Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.

Antonaccio, O. ve Tittle, C. R., (2007), "A Cross-National Test of Bonger's Theory of Criminality and Economic Conditions", *Criminology,*C.45, S.4, ss. 925-958.

Arat, Necla (2010). *Feminizmin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları

Arrigo, Bruce A., (1995), "The Peripheral Core of Law and Criminology on Postmodern Social Theory and Conceptual Integration", *Justice Quarterly,* C.12, S.3, ss.447-472.

Arrigo, Bruce A.veBersot, Heather Y., (2010), "Postmodern Theory", Francis T. CullenvePamelaWilcox (Der.), *Encyclopedia of CriminologicalTheory*, (İkinci Cilt),ThousandOaks, CA: SAGE Publications, Inc., ss.728-732

Becker, Howard S., (1963),*Outsiders: Studies in theSociology of Deviance*. New York: FreePress.

Bonger, William Adrian, (1916),*Criminality and EconomicConditions*, Boston, MA: Little, Brown and Company, (Orijinal basım 1905) [ebookaşağıdaki web adresinde mevcuttur https://archive.org/stream/criminalityande00hortgoog#page/n10/mode/2up]

Briggs, Steven, (2009),*Criminolgy for Dummies*,Indianapolis, IN: Wiley Publishing, Inc.

Carrington, Kerry ve Hogg, Russell, (2002), "Critical Criminologies: An introduction",Kerry Carrington

ve RussellHogg (Der.), *Critical Criminology: Issues, Debates, Challenges,*Portland, OR: Willan Publishing, ss.1-12.

Cohen, Albert Kircidel, (1955),*Delinquent Boys: The Culture of Gangs*,Glencoe, IL: Free Press.

Cohen, Stanley, (2009), *Against Criminology* (4. Baskı), New Jersey, NY: Transaction Publishers.

Cullen, Francis T. ve Agnew, Robert, (2003),*Criminological Theory: Past to Present –Essential Readings* (2. Baskı), Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.

Currie, Elliot, (2004),*The Road to Whatever: Middle-Class Culture and the Crises of Adolescence*, New York, NY: Metropolitan Books.

Daly, Kathleen (1998). *Women's Pathways to Felony Court: Feminst Theories of Lawbreaking and Problems of Representation*. Kathlen Daly ve Lisa Maher editörlüğünde "Criminology at the Crossroads: Feminist Readings in Crime an dJustice" kitabından, s.135-154. Oxford: Oxford University Press

Daly, Kathleen, & Chesney-Lind, Meda (2002). Feminism and Criminology. In S. Cote (Ed.), Criminological theories: Bridging the past to the future (pp. 267-284). Thousand Oaks, CA: Sage.

DeKeseredy, Walter S.,Schwartz, Martin D., Fagen, D. ve Hall, M., (2006), "Seperation/DivorceSexual Assault: The Contribution of Male Peer Support", *Feminist Criminology,* C.1, S.3, ss.228-250.

DeKeseredy,Walter S.,Donnermeyer, Joseph F., Schwartz, Martin D., Tunnell, K. D. ve Hall, M., (2007), "Thinking Critically about Rural Gender Relations: Toward a Rural Masculinity Crisis/Male Peer Support Model of Seperation/Divorce Sexual Assault",*Critical Criminology,* C.15, S.4, ss.295-311.

DeKeseredy, Walter S., (2010), "Left Realism Criminology",Francis T. Cullen ve Pamela Wilcox (Der.), *Encyclopedia of Criminological Theory* (Birinci Cilt), ThousandOaks, CA: SAGE Publications, Inc., ss.546-550.

DeKeseredy, Walter S., (2011),*Contemporary Critical Criminology,* New York, NY: Routledge, Taylor & Francis Group.

Dolu, Osman (2015). *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji* (5. Baskı). Ankara: Global Politika ve Strateji

Donnermeyer, Joseph F. ve DeKeseredy, Walter S., (2008), "Toward a Rural Critical Criminology", *Southern Rural Sociology,*C.23, S.2,ss. 4-28.

Engels, Friedrich (2010). *The Origins of the Family, Private Property and the State* (1884). Tristram Hunt tarafından tanıtıldı. England: Penguin Books

Falcone, David, N., (2005),*Dictionary of American Criminal Justice, Criminology and Criminal Law*,Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc.

Ferrel, J. (1998). "Stumbling toward a Critical Criminology and into the Anarchy and Imagery of Postmodernism", J. I. Rose (Der.), *Cutting the Edge*, Westport, CT: Praeger, ss.63-76.

Firestone, Schulasmith (1970). *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution*. New York: William Morrow and Company, Inc.

Gillespie, Wayne, (2010), "Peacemaking Criminology", Francis T. Cullen ve PamelaWilcox (Der.), *Encyclopedia of Criminological Theory*, (İkinci Cilt), Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc., ss.690-694.

Gordella, Peterve Siegel, Larry, (1996),*Readings in Contemporary Criminological Theory*, Boston, MA: Northeastern University Press

Gökdağ, Rüçhan (2013). *Toplumsal Cinsiyet*. "Sosyal Psikoloji-II" kitabından, s.130-145. Ankara: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını

Hagan, John; Gillis, A.R.;Simpson, John (1985). The classstructure of gender and delinquency: Toward a power-controltheort of common delinquent behavior. *American Journal of Sociology, 90*(6), s. 1151-1178.

Hagan, John (2003). *A Power-Control Theory of Gender and Delinquency*. Francais T. Cullen ve Robert Agnew

editörlüğünde "Criminological Theory: Past to Present – Essential Readings" kitabından, s.253-261.

Irwin, John, (1970),*The Felon,* Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc.

Lemert, Edwin McCarthy, (1951), *Social Pathology*, New York: McGraw-Hill.

Lemert, Edwin McCarthy, (1967), *Human Deviance, Social Problems, and Social Control,*Upper Saddle Riverr, NJ: Prentice Hall.

Lemert, Edwin McCarthy, (2003), "Primay and Secondary Deviance", Francis T. Cullen ve Robert Agnew (Der.), *Criminological Theory: Past to Present–Essential Readings*, (2. Baskı), Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company, ss.304-307.

Lombroso, Cesare&Ferrero, Guglielmo (1893/2004). *Criminal Woman, the Prostitute and the Normal Woman*. Rafter, N.H. and Gibson, M. tarafından tercüme edildi ve tanıtıldı. Durham: Duke University Press

Lynch, Michael J. ve Michalowski, Raymond J., (2006),*Primer in Radical Criminology: Critical Perspectives on Crime, Power& Identity* (4. Baskı), Albany, NY: Lynne Rienner Publishers, Inc.

Marx, Karl. ve Engels, Friedrich, (2003), *Komünist Parti Manifestosu*, Eriş Yayınları.

McCleary, Richard, (1978),*Dangerous Men: The Sociology of Parole*, New York, NY: Harrow and Heston.

Merton, Robert K., (1938), "Social Structureand Anomie", *American Sociological Review,* C.3, S.5, ss.672-682.

Miller, Mitchell J.; Schreck, Christopher J.ve Tewksbury, Richard, (2008), *Criminological Theory: A Brief Introduction* (2. Baskı), Boston, MA: Pearson Education, Inc.

Newbold, Greg;Ross, Jeffrey Ian ve Richards, Stephen C., (2010), "Convict Criminology", Francis T. Cullen ve Pamela Wilcox (Der.), *Encyclopedia of Criminological Theory*, (Birinci Cilt), Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc., ss.207-212.

Newburn, Tim (2009). *Criminology*. Devon, UK: Willan Publishing

Notz, Gisela (2012). *Feminizm*. Orijinal künye "Feminiskus, Papy Rossa, 2011"den çeviren Sinem Derya Çetinkaya. Ankara: Phoenix Yayınevi

Pepinsky, Harold E. ve Quinney, Richard (Der.), (1991),*Criminology as Peacemakin,*Bloomington, IN: Indiana University Press.

Pollak, Otto (1961). *The Criminality of Women*. New York, NY: A.S. Barnes

Quinney, Richard, (1970),*The Social Reality of Crime*, Boston, MA: Little, Brown.

Quinney, Richard, (1979), "The Production of Criminology", *Criminology,* C. 16, S.4, ss.445-457.

Quinney, Richard, (1991), "The Way of Peace: On Crime, Sufferingand Service", Harold Pepinsky ve Richard Quinney (Der.), *Criminology as Peacemaking,* Bloomington, IN: Indiana University Press, ss.3-13.

Ross, Jeffrey Ian ve Richards, Sephen C., (2003), *Convict Criminology*, Belmont, CA: Wadsworth.

Schmalleger, Frank, (1999),*Criminal Justice Today: An Introductory Text for the 21st Century* (5. Baskı), Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, Inc

Schwartz, Martin ve Friedrichs, David, O. (1994). Postmodern thought and criminological discontent: newmetaphors for understanding violence. *Criminology, 32*, ss.221-246.

Sellin, Thorsten Johan, (1938), *Culture Conflictand Crime*, New York, NY: Social Science Research Council.

Simon, Rita J. (1975). *Women in Crime*. Lexington, MA: Lexington Books.

Simpson, Sally S., (1989), "Feminist Theory, Crimeand Justice",*Criminology,*C.27, S.4, ss.605-632.

Slattery, Martin (2008). *Sosyolojide Temel Fikirler*. Orijinal Künye "Key Ideas in Sociology, 2003" Ümit Tatlıcan, Ed. İstanbul: Sentez Yayıncılık

Stichman, Amy, (2010), "Bonger, Willem: CapitalismandCrime", Francis T. Cullen ve Pamela Wilcox (Der.), *Encyclopedia of Criminological Theory* (Birinci Cilt), Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc., ss.98-100.

Sykes, Gresham M., (1974), "Criminology: Therice of Critical Criminology", *The Journal of Criminal Law&Criminology,* C.65, S.2, ss.206-213.

Tannenbaum, Frank, (1938),*Crime and the Community*, Boston, MA: Ginn.

Taylor, Ian; Watson, Paul ve Young, Jock, (1973),*The New Criminology: For a Social Theory of Deviance*, London: Routledge&Kegan Paul Ltd.

Thomas, William I. (1923). *The Unadjusted Girl. With Cases and Standpoint for Behavior Analysis.* Boston, MA: Little Brown

Vold, George Bryan, (1958), *Theoretical Criminology*, New York, NY: Oxford University Press.

Young Jock, (2001), "Critical Criminology in the Twenty-First Century: Critique, Irony and the Always Unfinished", Kerry Carrington and Russell Hogg (Der.), *Critical Criminology: Issues, Debates, Challenges,*Portland, OR: Willan Publishing, ss. 251-274.

9. Bölüm

GELİŞİMSEL KRİMİNOLOJİ: HAYAT BOYU SUÇLULUK TEORİLERİ

Doç. Dr. Ekrem Muş - Dr. Ahmet Eker
ekremmus@gmail.com - ahmet.eker.1973@gmail.com

Özet

Suçun nedenlerini açıklamaya çalışan suç teorileri farklı önermeler sunmaktadırlar. İleri sürdükleri argümanlar farklı olsa da çoğunluğu bireyin suç işlediği zamandaki faktörlere odaklanmaktadır. Gelişimsel suç teorisyenleri bu yaklaşımın eksik olduğunu ve suça iten faktörleri veya bireylerin suç işlemeyi terk etmelerine neden olan faktörleri bütün yönleri ile kavrayamayacağını iddia etmektedirler. Bu teorisyenlere göre insan dimağı, kavrama kapasitesi, fiziki özellikleri, yaşam alanları, iş ve evlilik durumları ve sosyal çevreleri; statik değil, dinamiktir ve bireyler yaşlandıkça bu faktörler de değişiklik göstermektedir. Bu nedenle, bireylerin farklı yaşlarda farklı etkenlere maruz kalacaklarını ve farklı dönemlerde işleyecekleri suçların yoğunluk ve türünün de farklı olacağını iddia etmektedirler. Gençlik döneminde suç işleme yoğunluğunun fazla olacağını ancak yirmili yaşların sonunda gençler arasındaki suç işleme oranın çok büyük oranda düşeceğini ve sadece küçük bir grubun yaşam boyu suçlu olacağını ileri sürmektedirler. Hayat boyu suçluluk teorileri temel olarak suça başlamaya, devam etmeye ve suçtan vazgeçmeye neden olan faktörleri anlamaya odaklanmaktadırlar. Bu bölümde, Samspon ve Laub'un yaş dereceleri teorisi, Terrie Moffitt'in çift yol gelişimsel teorisi ve David Farington'ın entegre bilişsel antisosyal potansiyel suç teorisi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Hayat boyu suçluluk, suç, bireylerin gelişimi, suça başlangıç, suç işlemeye devam etme, suçtan vazgeçme, risk faktörleri, antisosyal potansiyel, ergenlik, doğal eğilim, gerilim.

suç dışında kalmalarının sağlanabileceğini iddia etmektedirler. Erken müdahale stratejilerinin yanı sıra, bazı akademisyenler yüksek oranda suç işleyenler için uzun süreli hapis cezası verme politikaları önermektedirler. Ancak Laub ve Sampson (2003) uzun süreli hapis cezaları verme yaklaşımının sosyal bağları zayıflatarak suçtan vazgeçenlerin yeniden başlamasına neden olacağını iddia etmektedirler. Bu durumda, özel olarak suçluların hayata yeniden başlamasına fırsat verecek gelişmiş tedavi programı ile önemli sosyal bağları kaybetmemeleri sağlanmalıdır.

Sonuç olarak, birçok kriminoloji teorisi bir kişinin yaşamının ilk bölümü olan "çocukluk dönemine" odaklanmaktadır. Bazıları çocuk suçluluğunun sebepleri arasında zayıf aile bağları, erken hayal kırıklığı ve hedeflerin tıkanması ve çete kültürü gibi faktörler olduğunu belirtmektedir. Son yapılan araştırmalar, yetişkin suçluluğunun en iyi belirleyicisinin çocukluk çağında işlenen suç olduğunu göstermektedir. Alternatif olarak gelişimsel yaşam boyu suçluluk teorileri çocukluktan ergenliğe ve ergenlikten yetişkinliğe kadar yaşamın sosyal ve yapısal bileşenleri kapsamında suç ve suçlu olgusunu irdelemek gerektirdiğini belirterek yeni bir yaklaşım getirmektedir.

KAYNAKÇA

Akers, R.L. (2000). *Criminological Theories: Introduction, Evaluation, and Application.* (3rd ed.). Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Co.

Blokland, A.,A. J., Nagin, D., &Nieuwbeerta, P. (2005). Life Span Offending Trajectories of a Dutch Conviction Cohort, *Criminology*, V.43, pp.919-954.

Blumstein, Alfred, (1987). Characterizing Criminal Careers, *Science*, V.237, pp.985-91.

Blumstein, Alfred.,Cohen, J., Roth, J. A., and Visher, C. A., (1986). *Criminal careers and "career criminals.* (Vol.1).Washington, DC: National Academy Press.

Caspi, Avshalom.,and Moffitt, Terrie, E., (1995). "The continuity of mal adaptive behavior: From description to understanding in the study of antisocial behavior" in D. Cicchettiand D. Cohen (Eds.). *Manual of developmental psychology.* New York: John Wiley, pp.472-511.

Cullen, F. T. and Agnew, R. (2003). *Criminological Theory: Past to Present: Essential Readings.* Second Edition. Los Angeles, California: Roxbury Publishing.

Farrington, D. P. (2003). "Developmental and life-course criminology: Key theoretical and empirical issues- The 2002 Sutherland award address", *Criminology*, V.41, No.2, pp.221-256.

Farrington, D. P. ve Ttofi, M. M. (2015). 2 Developmental and Life-Course Theories of Offending. In *The Development of Criminal and Antisocial Behavior* (pp. 19-38). Springer International Publishing.

Farrington, David P., (1998), "Early developmental prevention of juvenile delinquency", Criminal Behavior and Mental Health, V.4, pp.209-227.

Farrington, David, P., (2003), "Developmental and life-course criminology: Key theoretical and empirical-issues- The 2002 Sutherland award address", Criminology, V.41, No.2, pp.221-256.

Gottfredson, Michael, R.,and Hirschi, Travis, (1990), A general Theory of Crime, Stanford, CA: Stanford University Press.

Gul, Serdar Kenan ve Gunes, Ismail Dincer, (2009), "Ergenlik Donemi Sorunları ve Siddet" (Problems of adoloscenceandviolance), Afyon Kocatepe Universitesi Sosyal Bilimler Enstitusu Sosyal Bilimler Dergisi, V.11, N.1, pp.79-101.

Hirschi, Travis and Gottfredson, Michael R., (1995), "Control theory and the life-course perspective", Studies on Crime and Crime Prevention, V.4, pp.131-142.

Laub, John H. andSampson, Robert J., (2003), Shared Beginnings, Divergent Lives: Delinquent Boysto Age 70, Cambridge: Harvard University Press.

Laub, John H. and ampson, Robert J., (2004), "Strategies for bridging the quantitative and qualitativedivide: Studying crime over the life course", Research in Human Development, V.1, N.1-2, pp.81-99.

Le Blanc, Marc, andLoeber, Rolf, (1998), "Developmental criminology updated" in Michael Tonry (Ed.), Crime and justice: A review of research V. 23, Chicago: University of Chicago Press, pp.115-198.

Moffitt, T. E. (2003). Pathways in the Life Course to Crime. In Cullen, F. T. and Agnew, R. (Ed.). Criminological Theory: Past to Present: Essential Readings. Los Angeles: Roxbury Publishing.

Moffitt, Terrie E. and Caspi, Avshalom, (2001), "Childhood predictors differentiate life-course persistent and adolescence-limited antisocial pathways among males and females", Development and Psychopathology, V.13, pp.355-375.

Moffitt, Terrie E., (1993), "Adolescent-limitedand life-course-persistentant social behavior: A developmental taxonomy", Psychological Review, V.100, pp.674-701.

Moffitt, Terrie E., (1993), "Adolescent-limitedand life-course-persistentant socialbehavior: A developmental taxonomy", *Psychological Review,*V.100, pp.674-701.

Olds, David; Hill, PeggyandRumsey, Elissa, (1998), Prenatal and early childhood nurse home visitation. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

Piquero, Alex R.;Farrington, David P. and Blumstein, Alfred, (2003), "The criminal career paradigm", Crime and Justice- A Review of Research, V.30, pp.359-506.

Sampson, Robert J. and Laub, John H., (1990), "Crime and deviance overthe life course: The salience of adult social bonds", American Sociological Review, V.44, pp.609-627.

Sampson, Robert J. and Laub, John H., (1992), "Crime and deviance in the life course", Annual Review of Sociology, V.18, pp.63-84.

Sampson, Robert J. and Laub, John H., (1994), "Urban poverty and the family context of delinquency: A newlook at structure and process in a classic study', Child Development, V.65, pp.523-540.

Sampson, Robert J. and Laub, John H., (1995), "Understanding variability in lives through time: Contributions of life-course criminology", Studies on Crime and Crime Prevention, V.4, pp.143-158.

Sampson, Robert J. andLaub, John H., (2003), "Life-course desisters? Trajectories of crime among delinquent boys followed to age 70", Criminology, V.41, pp.319-339.

Sampson, Robert J. and Laub, John H., (2005), "A life-courseview of the development of crime", Annals of the American Academy of Political and SocialScience, V.602, pp.12-45.

Sampson, Robert J.,and Laub, John H., (1993), Crime in the making: Pathways and turning points through life. Cambridge, MA: Harvard UniversityPress.

Sampson, Robert J.;Laub, John H. and Wimer, Cristopher, (2006), "Does marriage reduce crime? A counter factual approach to within individual causal effects", Criminology, V. 44, N. 3, pp.465-508.

Siegel, J. Larry. (2011). *Criminology: The Core*. 4th Ed. Wadsworth, Cengage Learning Press.Belmont, CA, USA.

Thornberry, Terence P., (1987), "Toward an interactional theory of delinquency", Criminology, V.25, pp.863-891.

Vold, G. B., Bernard, T. J., and Snipes, J. B. (2002). *Theoretical Criminology.* New York: Oxford University Press.

Warr, Mark., (1998), "Life-course transitions and desistance from crime", Criminology, V.36, pp.183-216.

Wright, John Paul and Cullen, Francis T., (2004), "Employment, peers, and life-course transitions", Justice Quarterly, V. 21, pp. 183-205.

10. Bölüm

GENEL SUÇ TEORİLERİ

Dr. Ahmet Eker
ahmet.eker.1973@gmail.com

Özet

Genel suç teorileri tüm suçların nedenlerini ve suç türlerine etki eden faktörleri açıklamak üzere inşa edilmiştir. Bu teoriler genellikle diğer teorilerin ve bilimsel araştırmaların sonuçlarını bir teoride entegre ederek bireylerin neden ve nasıl suç işlemeye motive olduklarını açıklamaya çalışmaktadır. Bu bölümde anlatılan Vila'nın genel paradigması, Tittle'ın kontrol-denge teorisi ve Agnew'in suç ve çocuk suçluluğu genel teorisi bu yaklaşımı benimseyen teorilerdir. Ancak genel bir teori olarak sınıflandırılan Gottfredson ve Hirschi farklı bir yaklaşım sergilemiş ve tüm suçları "düşük öz-kontrol" ile izah etmeye çalışmışlardır. Aşağıda bu dört genel teorinin detayları incelenecek, suça iten sürece getirdikleri açıklamalar irdelenecek, bu teorilerin savunduğu suç önleme politika önerileri sıralanacak ve bu teorilere karşı yapılan eleştiriler belirtilecektir.

Anahtar Kelimeler: Suç, çocuk suçluluğu, paradigma, genel suç teorisi, öz-kontrol, motivasyon, gerilim, kontrol, denge, rehabilitasyon.

Son olarak, Agnew'e göre cezaevinden çıkan bireylerin toplum ve yakın çevreleri tarafından reddedilmeleri bu kişilere suçtan başka alternatif bırakmamaktadır. Bu nedenle özellikle "aileler ve arkadaşlar" bu kişileri dışlamamalı ve bu kişilere "iş imkânları" sağlanarak topluma tutunmaları kolaylaştırılmalıdır (2005: 195).

SONUÇ

Yukarıda ayrıntıları ile izah edilen dört genel suç teorisinde açıkça görüleceği üzere bu yaklaşımı benimseyen suç teorisyenleri suça etkisi olan birçok faktörü kendi teorilerinde birleştirerek daha kapsamlı teoriler geliştirmişlerdir. Bu metot ile bireyin tüm yaşamı boyunca karşılaşabileceği faktörleri kapsamayı ve çocukluk döneminden başlayarak tüm yaşam boyunca işleyecekleri suçların nedenlerini tespit etmeye ve çözüm önerileri getirmeye çalışmışlardır. Örneğin, Agnew yazmış olduğu teorisinde beş farklı yaşam alanının bireyin tüm yaşamını kapsadığını ve suça iten veya suçtan koruyan tüm faktörlerin bu beş alan içerisinde olduğunu iddia etmektedir.

Bazı akademisyenler ortaya konulan bu genel suç teorilerini fazla iddialı veya hırslı bulabilmektedirler ancak bu yaklaşımın çok karmaşık olan ve her dönemde farklı etkenler tarafından farklı derecelerde etkilenen insan davranışlarını (Agnew, 2005) ancak bu şekildeki kapsamlı yaklaşımlar açıklayabilecektir. Bu yaklaşımın aksine, Şikago ekolünde olduğu gibi klasik suç teorileri genel olarak suça etki eden en güçlü birkaç faktöre odaklanarak suçlu davranışı izah etmeye çalışmakta ancak bu yaklaşım ile sadece belli bölgelerde işlenen belli suç davranışlarını açıklayabilmektedirler (Shaw ve McKay, 2003).

Bu nedenle, doğrulukları bilimsel olarak ispatlanmış diğer teorileri ve onlarca faktörü birleştiren genel suç teorileri suçlu davranışları anlamada ve önleyici tedbirler geliştirmede çok önemlidir ve kriminologlar ve özellikle uygulayıcılar tarafından çok iyi anlaşılmalı ve sunmuş oldukları öneriler hayata geçirilmelidir.

Son olarak, karmaşık insan davranışını basit yaklaşımlar ile anlamak mümkün olmadığından klasik teori geliştirmek yerine kriminologlar bu yaklaşım şeklini benimsemeli, daha kapsamlı genel suç teorileri geliştirmeli, şuan mevcut olan genel suç teorilerine getirilen eleştirileri giderici çalışmalar yapmalı ve suçlu davranışları tüm yönleri ile açıklayabilen teoriler geliştirmelidirler.

KAYNAKÇA

Agnew, R. (2005). Why Do Criminals Offend? A General Theory of Crime. Los Angeles: Roxbury Publishing.

Braithwaite, J. (1997). Charles Tittle's Control Balance and criminological theory. Theoretical Criminology. Vol.1 (1): 77-97.

Cullen, F. T. ve Agnew, R. (2003). (Ed.). Criminological Theory: Past to Present: Essential Readings. Los Angeles: Roxbury Publishing.

DeLisi, M. (2011). How general is general strain theory? Journal of Criminal Justice. Vol:39.

Garland, D. (2001). The Culture of Control: Crime and Social Control in Contemporary Society. The University of Chicago Press.

Gottfredson, M. R. ve Hirschi, T. (2003). A General Theory of Crime. Cullen, F. T. ve Agnew, R. (Ed.) içerisinde. Criminological Theory: Past to Present: Essential Readings. Los Angeles: Roxbury Publishing.

Greenwood, P.W. ve Abrahamse, A. (1982) Selective Incapacitation. Rand Report R-2815-NIJ. Santa Monica: Rand Corporation.

Hollist, D. R.,Hughes, L. A., & Schaible, L. M. (2009). Adolescent maltreatment, negative emotion, and-delinquency: An assessment of general strain theory and family based strain. Journal of Criminal Justice, 37, 379−387.

Jensen, G. F. (1999). A Critique of Control Balance Theory Digging into Details. Theoretical Criminology. Vol.3 (3).

Moffitt, Terrie E., (1993), "Adolescent-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy". Psychological Review. Vol:100, pp. 674-701.

Moon, B., Hays, K. ve Blurton, D. (2009). General strain theory, key strains, and deviance. Journal of Criminal Justice, 37, 98−106.

National Research Council. (2004). Fairness and Effectiveness in Policing: The Evidence. Washington DC: The National Academies Press.

Piquero, A. R. ve Hickman, M. (1999). An empirical test of Tittle's control balance theory. Criminology, Vol. 37, 319-341.

Piquero, A. R. ve Hickman, M. (2003). Extending Tittle's Control Balance Theory to Account for Victimization. Criminal Justice and Behavior, Vol. 30 No. 3: 282-301.

Pratt, T. C. ve Cullen, F. T. (2000). Empirical Status of Gottfredson and Hirschi's General Theory of Crime: A Meta-Analysis. Criminology. Vol:38 No:3: 931-964.

Shaw, C. R ve McKay, H. D. (2003). Juvenile Delinquency and Urban Areas. Cullen, F. T. ve Agnew, R. (Ed.) içerisinde. Criminological Theory: Past to Present: Essential Readings. Los Angeles: Roxbury Publishing.

Sampson, R. J. ve Laub, J. H. (2003). Crimeand Life Course. Cullen, F. T. ve Agnew, R. (Ed.) içerisinde. CriminologicalTheory: Past to Present: Essential Readings. Los Angeles: Roxbury Publishing.

Sullivan, C. J. (2006). Early Adolescent Delinquency: Assessing the Role of Childhood Problems, Family Environment, and Peer Pressure. Youth Violence and Juvenile Justice, Vol. 4 No. 4, October: 291-313.

Swatt, M. L.,Gibson, C. L., &Piquero, N. L. (2007). Exploring the utility of general strain theory in explaining problematic alcohol consumption by police officers. Journal of Criminal Justice, 35, 596−611.

Savelsberg, J. J. (1999) Human Nature and Social Control in Complex Society: A Critique of Charles Tittle's Control Balance. Theoretical Criminology. Vol.3 (3): 331-338.

Tittle, C.R. (2001). Control Balance. Paternoster, R .ve Bachman, R. (Ed.) içerisinde. Explaining Criminals and Crime: Essays in Contemporary Criminological Theory. Los Angeles, California: Roxbury Publishing.

Tonry, M. (1996). Sentencing Matters. New York: Oxford University Press.

Vila, B. (1994). A General Paradigm for Understanding Criminal Behavior: Extending Evolutionary Ecological Theory. Criminology. Vol: 32. No: 3.

Visher, C. A. (1987). Incapacitation and crime control: Does a "Lock 'em up" strategy reduce crime? Justice Quarterly. Vol: 4 (4) 513 543).

Vold, G. B., Bernard, T. J. ve Snipes, J. B. (2002). Theoretical Criminology. New York: Oxford University Press.

Walker, S. (1998). Popular Justice: A History of American Criminal Justice. New York: Oxford UniversityPress.

Wikström, P-O. H. (1991). Urban Crime, Criminals, and Victims: The Swedish Experience in an Anglo-American comparative prespective. Springer-Verlag New York.

Zhang, Y.,Day, G. ve Cao, L. (2012). A Partial Test of Agnew's General Theory of Crime and Delinquency. Crime&Delinquency. Vol: 58: 856.

11. Bölüm

ŞİDDET SUÇLARI

Doç. Dr. M. Alper Sözer
masozer@gantep.edu.tr

Özet

Bu bölümde şiddet suçları başlığı altında yabancı alan yazınla paralel olarak öldürme, yaralama ve cinsel saldırı suçları incelenmiştir. Evrensel olarak her bağımsız devletin mevcut yasalarında yer verdiği bu suçlar, Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kısmında "Kişilere Karşı Suçlar" başlığı altında düzenlenmiştir. Bu başlık altında, okumakta olduğunuz bu bölümde ele alınan suçlar haricinde; insan üzerinde deneyden, cebir, tehdit ve eğitim öğrenimin engellenmesine kadar geniş bir yelpazede gerçek kişilerin konu olduğu suçlar zikredilmektedir. Kriminoloji alan yazını açısından özel olarak ele alınabilecek cebir, tehdit ve eğitim öğrenimin engellenmesi gibi suç türlerine bu bölümde yer verilmemiştir.

Cinayet, cinsel saldırı ve yaralama suçlarının dünyanın çeşitli devletlerindeki durumu Türkiye ile mukayese edilebilmesi için grafiklerle gösterilmiş, daha sonra bu suçların Türkiye'deki durumları elde edilebilen en son ve güncel verilerle sunulmuştur. Son olarak medya ve şiddet arasındaki ilişkiler alan yazındaki meta analizler üzerinden incelenerek bölüm sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öldürme, yaralama, cinsel saldırı, medya, şiddet.

SONUÇ

Şiddet suçları insanlar arasında dizginlenemeyen arzu ve isteklerin aşırılığı sonucunda meydana gelen ürkütücü eylemlerdir. Sonuçları ve mağdurları açısından ceza adalet sisteminin tepkisi çoğu zaman mağdurları tatmin etmemektedir. Bu suçların mağduru olanlar için faillere verilecek cezalar ne olursa olsun, hiçbir şey eskisi gibi olmamaktadır. Şiddet suçlarının Türkiye genelindeki boyutunun ve öneminin anlatılmaya çalışıldığı bu bölümde daha önce alan yazında bulunmayan sınıflandırmalara gidilmiştir. Bu sınıflandırmalar subjektiftir ve bilim insanlarının eleştiri ve geliştirmelerine açıktır.

İnsan; korunma, arzularını gerçekleştirme, problemlerini çözme, zevk ve güç tatmini gibi itkilere bağlı olarak şiddet kullanan bir varlıktır. İletişim çağının getirdiği fırsatlar şiddetin boyutlarını da siber platforma doğru kaydırmaktadır; değişen iletişim, iktisadi ve sosyal hayat şiddet suçlarının özünü olmasa da şeklini ve vasıflarını kaçınılmaz biçimde değiştirecektir. Suçla ilgilenen bilim insanları, uygulayıcılar ve politika yapıcılar yeni bir perspektifle şiddetin azaltılması yönünde durmaksızın çalışmalıdırlar.

KAYNAKÇA

Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Beyaztaş, F. Y., Yenicesu, G. İ., Bütün, C., & Yılmaz, R. (2009). Sivas Ağır Ceza Mahkemelerinde karara bağlanan 18 yaş üstü mağdurlara yönelik cinsel saldırı olgularının değerlendirilmesi. Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine, 6(2), 53-59.

Brownmiller, S. (1975). Against our will: Men, women and rape. New York: Simon & Schuster.

Bushman, B. J., & The Subcommittee on Youth Violence of the Advisory Committee to the Social, Behavioral and Economic Sciences Directorate of the National Science Foundation (2013). Youth violence: What we need to know. Arlington, VA: National Science Foundation.

Buss, D. (1995). Evolutionary psychology: The scince of the mind. Boston: Allyn & Bacon.

Calvert, S. L. & Huston, A. C. (1987). Television and children's gender schemata. In L. Liben and M. Signorella (Eds.). Children's gender schemata. Origins and implications. San Francisco, CA: Jossey Bass.

Cordner, G. W. & Biebel, E. P. (2005). Problem-oriented policing in practice. Criminology & Public Policy, 4, 155-180.

Çakır, R., Yavuz, M. F., & Demircan, Y. T. (2004). Türkiye'de Namus Saikiyle İşlenen Adam Öldürme Suçlarının Değerlendirilmesi. Adli Tıp Dergisi, 18(3-4), 27-33.

Eck, J. E., & Maguire, E. R. (2000). Have changes in policing reduced violent crime? An assessment of the evidence. In A. Blumstein& J. Wallman (Eds), The crime drop in America (pp 207-265). New York: Cambridge University Press

Ellis, L., & Walsh, A. (1997). Gene-based evolutionary theories in criminology. Criminology, 35, 229-276.

Gilmartin, P. (1994). Rape, incest, and child sexual abuse: Consequences and recovery. New York:Garland.

Gölge, Z. B., Yavuz, M. F., & Yüksel, Ş. (2006). Cinsel saldırgan profili. Adli Tıp Dergisi, 20(1), 1-17.

Hagan, F. E. (2008). Introduction to criminology: Theories, methods and criminal behavior. Los Angeles, Sage Publishing.

İçli, T. (1987). "Adam Öldürme Olaylarında Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Faktörlerin Önemi." Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi4(2): 21-45.

Joy, L. A., Kimball,M., & Zabrack, M. L. (1986). Television exposure and children's aggressive behavior. In T. M. Williams (Ed.),The impact of television: A natural experiment involving three towns. NewYork: Academic Press.

Karbeyaz, K., Gündüz, T., Balcı, Y., & Akkaya, H. (2009). Yeni Türk Ceza Kanunu sonrası değerlendirilen cinsel suç olguları; Eskişehir deneyimi. Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine, 6(1), 1-8.

Lee, L. A. (1987). Rape prevention: Experiential training for men. Journal of Counseling and Development, 66, 100-101.

Markey, P. M., French, J. E., & Markey, C. N. (2015). Violent movies and severe acts of violence: Sensationalism versus science. Human Communication Research, 41(2), 155-173. Alisic, E., Groot, A., Snetselaar, H., Stroeken, T., & van de Putte, E. (2015). Parental intimate partner homicide and its consequences for children: protocol for a population-based study. BMC psychiatry, 15(1), 1.

Singer, J. L., & Singer, D. G. (1981). Television, imagination, and aggression: A study of preschoolers' play. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Smuts, B. (1992). Male aggression against women: An evolutionary perspective. Human Natures, 3, 1-44.

Walker, S. (2005). Sense and nonsense about crime and drugs. Belmont, CA: Wadsworth.

Walsh, A. & Ellis, L., (2007). Criminology: An interdisciplinary approach. Los Angeles, Sage Publishing.

Walsh. A, & Walsh, G. (1993). Viva la difference: A celebration of the sexes. Buffolo, New York. Prometheus.

Zillmann, D. (1982). television viewing and arousal. In D. Pearl, L. Bouthiley, and J. Lazar (Eds.), Televison and behavior: Ten years of scientific proggress and implications for the eighties. Vol. 2 Technical reviews (pp.53-67). (DHHS Publication No. ADM 82-1196). Washington,DC: U.S. Government Printing Office.

12. Bölüm

MAL VARLIĞINA KARŞI İŞLENEN SUÇLAR

Dr. Vedat Kargın - Yrd. Doç. Dr. Kazım Seyhan
vedatkargin@yahoo.com - kazimseyhan@yahoo.com

Özet

Mal varlığı suçlarından hırsızlık, bina hırsızlığı, dolandırıcılık, yağma (gasp) ve zimmet suçları yaygın olarak işlenen suçlardır. Bu bölümde bu suçlardan ilk üçü istatistiklerle detaylı olarak incelenmiştir.

Hırsızlık, başkasına ait menkul bir malı, kendisine veya başkasına bir menfaat sağlamak maksadıyla bulunduğu yerden almaktır. Hırsızlık en yaygın işlenen mal varlığı suçu olup hırsızlığın dükkândan mal aşırma, bina hırsızlığı ve kredi kartı sahtekârlığı (başkasına ait kredi kartını çalma ve kullanma) gibi alt türleri mevcuttur.

Dükkândan mal aşıranların bazıları, ani bir kontrol kaybı sebebiyle çalan amatörlerdir. Diğerleri ise yakayı ele vermemek için karmaşık teknikler kullanan profesyonellerdir.

Oto hırsızlığı suçunu işleyen iki büyük fail kategorisi vardır. Birincisi, arabaları kısa süreli ulaşım ihtiyacı için çalan amatör eğlence hırsızları; diğeri de arabaları parçalamak ve mali değeri yüksek olan parçalarını satmak için çalan profesyonel oto hırsızlarıdır.

Binadan hırsızlık, kriminolojide adi hırsızlığa göre daha ciddi bir suç olarak görülmekle beraber Türk Ceza Kanunu hırsızlığın nitelikli hâli olarak düzenlemeyerek adi hırsızlıkla aynı hükümlere tabi tutmuştur. Fakat fail, ayrıca konut dokunulmazlığını ihlal suçundan da ceza almaktadır. Bina hırsızlığı planlama yapmayı ve risk almayı gerektirdiği için profesyonel hırsızları cezbeder. Profesyonel bina hırsızı, teknik kabiliyetlere sahip olup bina hırsızlığında uzmanlaşmıştır. Mali bakımdan başarılıdır. Yakalanmaktan ve hapis cezasından kurtulmayı başarır. Profesyonel bina hırsızları; belli bir suçun değerini tartma, yani mali getirisini hesaplama kabiliyetine sahiptirler ve onu algıladıkları riskler ile dengeleyerek rasyonel bir karar verebilirler. Pek çoğu yaşça büyük daha tecrübeli bina hırsızlarının ustalığı altında eğitim görmüşlerdir. İyi bir bina hırsızı olabilmek için gerekli teknikleri öğrenmişlerdir.

Hırsızlığın bunlar dışında kredi kartı hırsızlığı, bankamatik kartı hırsızlığı, yankesicilik, kapkaççılık, tırnakçılık, muslukçuluk, pislikçilik, kaldırımcılık, zarfçılık, oyalamak ve kavga süsü vermek olarak bilinen alt türleri de mevcuttur.

Dolandırıcılık suçu, mağdurun para veya eşyasının çalınmasını ihtiva ettiği için hırsızlığa benzer fakat mağdur, suçlu tarafından sahibi olduğu malı teslim etmeye hile ile razı edildiği için hırsızlıktan farklıdır. Hırsızlığa benzer şekilde dolandırıcılığın da tavcılık ve falcılık gibi alt türleri vardır.

Anahtar Kelimeler: Mal varlığı suçları, hırsızlık, kapkaç, dolandırıcılık, yankesicilik.

SONUÇ

Mal varlığı suçları, insanlık tarihi boyunca işlenegelen yaygın ve en sık işlenen bir suç türü olagelmiştir. Mal varlığı suçları değişik motif ve maksatlarla işlenebilir. Ekonomik kazanç ve menfaat temin etmek için işlendiği gibi, fakirlik ve yokluk gibi nedenlerle temel ihtiyaçlarını karşılayamayanlar da değişik mal varlığı suçlarını işleyebilirler. Ayrıca uyuşturucu madde bağımlısı kişiler uyuşturucu madde temin edebilmek için hırsızlığa bulaşabilirler.

Yine değişik suçlu profilindeki kişilerin mal varlığı suçunu işledikleri belirlenmiştir. Mal varlığı suçlarının çoğunu fırsatçı amatörler işlerler. Amatörler esas itibarıyla konumsal fırsatlar sebebiyle hırsızlık yaparlar. Mal varlığı suçları, profesyonel suçluları da cezbetmiştir. Profesyoneller gelirlerinin çoğunu hırsızlık suçu vasıtasıyla kazanırlar, kendilerini suçlu olarak algılarlar, yani öz kimlikleri suçludur ve hukuku ihlal etmek için gerekli becerilere sahiptirler.

Bu bölümde mal varlığına karşı işlenen suç çeşitleri ve Türkiye'deki güncel durum veriler ışığında incelenerek betimsel bir analiz olarak sunulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Akalın, Adnan (2006). İslam Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu Ve Çalınan Mal İle İlgili İhtilaflar. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri İslam Hukuku Ana Bilim Dalı. http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1392/

Arslan, Feyzullah (2002) Gül Güldür Düşündür, http://www.elaziz.net/kitap/bolum2/hirsizlik–cesitleri.htm (ET: 16.01.2013)

Ayres, Ian and Steven D. Levitt (1998) "Measuring Positive Externalities from Unobservable Victim Precaution: An Empirical Analysis of Lojack," Quarterly Journal of Economics, No. 113, pp. 43–78.

Beccaria, Cesara. (1774), "Suçlar ve Cezalar yahut Beşeriyetin Mecellesi," Mütercim: Muhittin Göklü, Çeviri Tarihi: 2004. İmge Yayınevi. İstanbul

Blankenburg, Erhard (1976) "The Selectivity of Legal Sanctions: An EmpiricalInvestigation of Shoplifting," Law and Society Review, No. 11, pp. 109–129.

Cameron, Mary Owen (1964). The Booster and the Snitch, New York: FreePress.

Centel, Nur (2003), "Mala Karşı Suçlarda Artışın Nedenleri", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Ergun Önen Armağanı, 563-576.

Clarke, Ronald and Patricia Harris (1992) "Auto Theft and Its Prevention," in Crime and Justice: An Annual Review, eds. N. Morris and M. Tonry, Chicago: Chicago University Press.

Clarke, Ronald, Elizabeth Perkins and Donald Smith (2001) "Explaining Repeat Residential Burglaries: An Analysis of Property Stolen," in Repeat Victimization, Crime Prevention Studies, Vol. 12, eds.,Graham Farrell and Ken Pease, Monsey, NY: Criminal JusticePress, pp. 119–132.

Cooley, C. H. (1902). Human Nature and the Social Order. New York, NY: Charles Scribner's Sons.

Copes, Heith (2003) "Street life and the Rewards of Auto Theft," Deviant Behavior, No. 24, pp. 309–333.

Dönmezer, Sulhi (1994). "Kriminoloji," Beta Yayınları, İstanbul.

Elibol, Kamil (2013) "90 Bin Eve Hırsız Girdi," Bugün, 12 Ocak 2013, http://gundem.bugun.com.tr/90–bin–eve–hirsiz–girdi–haberi/218773/ (ET: 12 Ocak 2013).

Erem, Faruk ve Toroslu, Nevzat (1994). "Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler," Savaş Yayınevi, Ankaraç

Farrell, Graham, CorettaPhillips and KenPease (1995) "Like Taking Candy, Why Does Repeat Victimization Occur?" British Journal of Criminology, No. 35, pp. 384–399, at 391.

Farrington, David (1999) "Measuring, Explaining and Preventing Shoplifting: A Review of British Research," Security Journal, No. 12, pp. 9–27.

Hakim, Simon and Yochanan Shachmurove (1996) "Spatial and Temporal Patterns of Commercial Burglaries," American Journal of Economics and Sociology, No. 55, pp. 443—457.

Hafızoğulları, Z. ve Özen, M. (2008). Hırsızlık. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12 (2), s.773-796.

Hepburn, John (1984) "Occasional Criminals," in Major Forms of Crime, Robert Meier, ed., Beverly Hills: Sage, pp. 73–94.

Hindelang, Michael (1974) "Decisions of Shoplifting Victimsto Invoke the Criminal Justice Process," Social Problems, No. 21, pp. 580–595.

Hoheimer, Frank (1975) The Home Invaders: Confessions of a CatBurglar, Chicago: Chicago Review.

Inciardi, James (1984) "Professional Crime," in Major Forms of Crime, Robert Meier, ed., Beverly Hills: Sage, p. 223.

Jacobs, Bruce, Volkan Topalli and Richard Wright (2003) "Carjacking, Streetlife and OffenderMotivation," British Journal of Criminology, No. 43, pp. 673–688.

King, Harry and William Chambliss (1972) Box Man: A Professional Thief's Journal, New York: Harper and Row.

Klaus, Patsy (2004) Carjacking: 1993–2002, Washington, DC: Bureau of Justice Statistics.

Klemke, Lloyd (1978) "Does Apprehensionfor Shoplifting Amplifyor Terminate Shoplifting Activity?" Law and Society Review, No. 12, pp. 390–403.

Litton, Roger (1997) "Crime Prevention and the Insurance Industry," in Marcus Felson and Ronald Clarke, eds.,Business and Crime Prevention, Monsey, NY: Criminaljustice Press, p. 162.

McCaghy, Charles, Peggy Giordano and Trudy Knicely Henson, (1977) "Auto Theft," Criminology, No. 15, pp. 367–381.

McCall, Andrew (1979) The Medieval Underworld, London: Hamish Hamilton.

Mead, G. H. (1934). Mind, Self, and Society. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Menekşe, Ömer (1998). XVII. ve XVII. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Hırsızlık Suçu ve Cezası, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Polat, Cevdet; Eren, Hakan ve Erbakici, Ferdi (2013). Hırsızlık Suçunu Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi ve Geleceğe Yönelik Yaklaşımlar, Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2(1),1-33.

Robinson, Matthew (1998) "Accessible Targets, but Not Advisable Ones: The Role of 'Accessibility' in Student Apartment Burglary," Journal of Security Administration, No. 21, pp. 28–44.

Shover, Neal (1972) "Structures and Careers in Burglary," Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, No. 63, pp. 540–549.

Shover, N. (1996). Great pretenders: Pursuits and careers of persistentthieves. Boulder, Colo: Westview Press.

Siedfer, Jill Jordan (1996) "To Catch a Thief, Try This: Peddling High–Tech Solutions to Shoplifting," U.S. News World Report (23 September), p. 71.

Siegel, Larry J. (2010) "Criminology: Theories, Patterns, and Typologies," 10th ed.,Australia: Wadsworth.

Snook, Brent (2004) "Individual Differences in Distance Travelledby Serial Burglars". Journal of Investigative Psychology&Offender Profiling, No. 1, pp. 53—66.

Steffensmeier, Darrell J. (1986) "The Fence: In the Shadow of 2 Worlds," Totowa, NJ: Rowman&Littlefield, Print.

Stevenson, Richard, Lubica Forsythe and Don Weatherbum (2001) "The Stolen Goods Market in New South Wales, Australia: An Analysis of Disposal Avenues and Tactics," British Journal of Criminology, No. 41 (Winter), pp. 101–118.

Sutherland, E. H. (1947). Principles of Criminology (4th ed.). Philadelphia: J.B. Lippincott.

Şen, Ersan (2012), "Hırsızlık Suçları," Ankara Barosu Dergisi 3, 321-357.

Tannenbaum, F. (1938). Crime and the Community. Boston: Ginn.

Tobias, J.J. (1979) Crime and Police in England, 1700–1900, London: Gill and Macmillan.

Tolunay, Sıdıka Feyza (2010). Mersin'de Evlerden Hırsızlık Olaylarında Mağdurların Durumunun Sosyal Antropolojik Olarak İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Antropoloji (Sosyal Antropoloji) Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/23614/

Townsley, Michael, Ross Homel and Janet Chaseling, (2003) "Infectious Burglaries," British Journal of Criminology, No. 43, pp. 615–634.

Ülkü, Muhammet Murat (2005). "5237 Sayılı TCK. 141-147. Maddelerinde Yer Alan Hırsızlık Suçları," 10.10. 2015 tarihinde http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/151.pdf sitesinden alınmıştır.

Vold, G. B., Bernard, T. J., &Snipes, J. B. (2002). Theoretical criminology. New York: Oxford University Press.

Walsh, Marilyn (1977) The Fence, Westport, CT: Greenwood Press, pp. 18–25.

Wayner, Peter (1997) "Bogus Web Sites Trollfor Credit Card Numbers," New York Times, 12 February 1997, p. A18.

Weiser, Benjamin (1998) "4–Year Sentence for Mastermind of Schemeto Cheat on Graduate School Tests," New York Times, 3 October 1998, p. 8.

www.fbi.gov (2006) www.fbi.gov/ucr/cius2006/data/table_01.html (ET: 02.04.2008).

13. Bölüm

ORGANİZE SUÇLAR

Doç. Dr. Oğuzhan Ömer Demir
oodemir@gmail.com

Özet

Organize suçlar, üç veya daha fazla kişinin maddi menfaat amacıyla bir araya gelerek işledikleri suçlardır. Tarihin çeşitli dönemlerinde farklı şekil ve yapılar içinde karşılaşılan bu olgu, günümüz dünyasını en önemli güvenlik sorunlarından biri hâline gelmiştir. Organize suçluluk farklı psikolojik, sosyal ve kültürel nedenlerle açıklanmaktadır. Özellikle dezavantajlı toplum katmanlarından gelen bireylerin sosyal öğrenme ile elde ettikleri organize suç deneyimlerinin rolü bunda büyüktür. Organize suç örgütlerinin faaliyet alanları her türlü yasa dışı mal ve hizmetin şeklinde özetlenebilir. Başlıca kaçakçılık suçlarının yanı sıra organize suç, yolsuzluk, kara para aklama ve terörizm ile de yakından ilişkilidir. Organize suçlarla mücadelede; sosyoekonomik, yasal ve uluslararası boyutları olan çok yönlü yaklaşımlar sergilenmektedir. Etkin bir mücadele ile organize suç örgütlerinin kontrol altına alınması, kişilere ve devletlere zararlarının azaltılması sağlanabilir. Ancak organize suçun tamamen ortadan kalkması, ortaya çıktığı sosyoekonomik faktörlerin devamı hâlinde mümkün değildir. Türkiye'de Osmanlı Devleti Dönemi'nde var olan külhanbeyliği ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında gözlemlenen kabadayılık müessesesi organize suçun önceki dönemlerde görülen şekillerindendir. 1970'li yıllarda güçlenen mafya tipi suç örgütleri günümüzde varlıklarını elli ölçüde sürdürseler de son yıllarda uluslararası bağlantılı kaçakçılık suçları daha cazip bir yasa dışı sektör hâline gelmiştir. Organize suç, sosyal nedenler, sunduğu hizmetler, sahip olduğu ilişki ağları, küreselleşme, risk toplumu, mücadele yöntemleri gibi pek çok konuda kriminolojinin inceleme alanı olmaya devam edecektir.

Anahtar Sözcükler: Organize suç, mafya, örgüt, çete, şebeke, mafya tipi organize suç, sınıraşan suçlar.

etmeye devam etmektedir. Her ne kadar dönüşen dünya sistemi örgütlerin yapı ve tekniklerini değiştirmeye zorlasa da insanın kolay, hızlı ve çok kazanma arzusu hiç bitmemektedir. Diğer taraftan, yasa dışı mal ve hizmetlere olan talep artarken bu talebi arz edecek sınıraşan suç ağları da artmakta ve gelişmektedir.

Bir suç çeşidi olarak organize suç, gerek kökenleri ve onu ortaya çıkaran sosyoekonomik, politik ve kültürel etkenler gerekse yapısı, elemanları, kuralları, eylem biçimleri ve elde ettiği kazanç bakımından bugüne kadar başta kriminologlar olmak üzere, sosyologlar, hukukçular, siyaset bilimciler için ilginç bulunan bir araştırma alanı olmuştur. Bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da organize suç, hitap ettiği uluslararası alan, sağladıkları mallar ve hizmetler, sahip olduğu ilişki ağları, küreselleşme, değişen pazarlar ve pazar şartları, risk toplumu ve mücadele yöntemleri gibi pek çok konuda kriminolojinin inceleme alanı olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Abadinsky, H. (2010). *Organized Crime*. California: Wadsworth

Akgül, A. ve Akyay, İ. (2013). Uyuşturucu Maddeler ve Sınıraşan Uyuşturucu Kaçakçılığı, içinde Demir, O.Ö. & Küçükuysal, B. (Der.), *Sınıraşan Organize Suçlar: Kavramlar, Yöntemler, Eğilimler*. Ankara: Adalet Yayınevi (3. Baskı)

Aydın, S. & Küçükuysal, B. (2013). Küreselleşme Sürecinde Bir Sınıraşan Suç Olarak Kara Paranın Aklanması, içinde Demir, O.Ö. & Küçükuysal, B. (Der.), *Sınıraşan Organize Suçlar: Kavramlar, Yöntemler, Eğilimler*. Ankara: Adalet Yayınevi (3. Baskı)

BBC. (2 July 2015). Fifa corruption crisis: Key questions answered. http://www.bbc.com/news/world-europe-32897066

Birleşmiş Milletler. (2000). Sınıraşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi. https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=ind&mtdsg_no=xviii-12&chapter=18&lang=en

Cengiz M. (2014). *Küreselleşmenin Karanlık Noktası Organize Suçlar*. Ankara: Adalet Yayınevi

Cengiz, M. & Şen, B. (2013). Sınıraşan Suçlar: tanımı, Oraya Çıkışı ve Gelişmesi, içinde Demir, O.Ö. & Küçükuysal, B. (Der.), *Sınıraşan Organize Suçlar: Kavramlar, Yöntemler, Eğilimler.* Ankara: Adalet Yayınevi (3. Baskı)

Demir, O.Ö. & Küçükuysal, B. (2013), *Sınıraşan Organize Suçlar: Kavramlar, Yöntemler, Eğilimler.* Ankara: Adalet Yayınevi (3. Baskı)

Demir, O.Ö. (2014). The Victims, the Traffickers, and the Processes: The Vicious Cycle of Sex Trafficking in Turkey, in Karaçay, A.B. & Üstüibici, A. (Eds.), *Migration to and from Turkey: Changing Patterns and Shifting Policies*, Istanbul: ISIS Press.

Dolu, O. (2012). *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji.* Ankara: Seçkin Yayınları (4. Baskı)

Euronews. (2015). *FİFA rüşvet skandalı hakkında bilinmesi gereken her şey*. http://tr.euronews.com/2015/05/28/fifa-rusvet-skandali-hakkinda-bilinmesi-gereken-her-sey/

Europol. (2013). EU Serious and Organised CrimeThreat Assessment Report. https://www.europol.europa.eu/content/eu-serious-and-organised-crime-threat-assessment-socta

Europol. (2014). The Internet Organised Crime Threat Assessment Report (iOCTA) 2014. https://www.europol.europa.eu/content/internet-organised-crime-threat-assesment-iocta

Fijnaut, C. & Paoli, L. (2004). *Organised Crime in Europe Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond.* Dordrecht: Springer

Finckenauer, J. (2007). *Organize Crime: A Beginner's Guide.* Oxford: Oneworld.

Gökpınar, M. (2005). Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Organize Suç. *TTB Dergisi, 60*, ss.214-234

Haber Türk (18 Ağustos 2015). *Uyuşturucu Baronunun Tarihi Surlardaki Lüks Mafya Evi*http://www.haberturk.com/gundem/haber/1117115-uyusturucu-baronunun-tarihi-surlardaki-luks-mafya-evi

Kahya, Y. & Sever, M. (2013). *Türkiye'de Göçmen Kaçakçıları*. Ankara: Karınca Yayınları

Kahya, Y., & Özerkmen, N. (2007). *Bir Gulyabani: Organize Suç Örgütleri "Mafya"*. Ankara: Adalet Yayınevi.

KOM. (2013). *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporu*. Ankara. http://www.kom.pol.tr/SiteAssets/Sayfalar/Raporlar/2013%20KOM%20Raporu-T%C3%BCrk%C3%A7e.pdf

KOM. (2014). *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporu*. Ankara. http://www.kom.pol.tr/Documents/Raporlar/2014tur.pdf

Özeren, S., Sözer, M.A.& Demir, O.Ö. (2010). *Yerelden Küresele Sınıraşan Suçlar*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Southwell, D. (2009). *Organize Suç Tarihi*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları

The Guardian. (14 September, 2015a). Fresh arrests likely in Fifa corruption scandal, says US attorney general. http://www.theguardian.com/football/2015/sep/14/fresh-arrests-fifa-loretta-lynch-us-attorney-general

The Guardian. (11February, 2015b). The HSBC files: what we know so far. http://www.theguardian.com/news/2015/feb/11/the-hsbc-files-what-we-know-so-far

The Independent. (18February, 2015b). HSBC tax avoidance scandal: Timeline of Britain's biggest banking leak. http://www.independent.co.uk/news/business/comment/hsbc-tax-avoidance-scandal-timeline-of-britains-biggest-banking-leak-10054442.html

UNODC. (2015). Transnational organized crime: the globalized illegal economy. https://www.unodc.org/toc/en/crimes/organized-crime.html

UTSAM. (2013a). *Kaçakçılık- Terör Sarmalı: Organize Suç-Terör İlişkisi*. Utsam Raporlar Serisi, No:27. Ankara.

UTSAM. (2013b). *Organize Suç Örgütleriyle Eylem ve Eleman Odaklı Mücadele*. Utsam Raporlar Serisi, No:23. Ankara.

14. Bölüm

BEYAZ YAKA SUÇLARI

Prof. Dr. Yaşar Erjem
yerjem@yahoo.com

Özet

Bu çalışmanın konusunu "beyaz yaka suçları" oluşturmaktadır. Kriminoloji alan yazınına Amerikalı Sosyolog Sutherland tarafından kazandırılan bu kavram suçun sınıfsal ve mesleki boyutunu özellikle orta ve üst sınıf ile toplumdaki saygın ve profesyonel meslekler bağlamında ortaya koymuştur. Ancak konu oldukça zengin ve güncelliğini koruyan bir tartışma ve araştırma alanı olma özelliğine de sahiptir. Konuyla ilgili alan yazın analizine dayalı bu araştırmada beyaz yaka suçu kavramı, beyaz yaka suçları ve özellikleri, beyaz yaka suçlarını işleyenlerin profilleri, beyaz yaka suçlarının diğer suçlarla ilişkileri, beyaz yaka suçlarının sınıfsal, ekonomik, kültürel ve politik boyutları ile beyaz yaka suçlarıyla mücadele konuları üzerinde durulmuştur. Araştırmada beyaz yaka suçları, genellikle saygın, itibarlı, orta ve üst sınıfa üye, kanunları ve kuralları çok iyi bilen, eğitimli, profesyonel meslek sahibi, iş adamı, bürokrat, siyasetçi, yönetici gibi nüfuzlu ve etkili kişilerin, para ve güç elde etmek amacıyla işledikleri suçlar olarak tanımlanmıştır. Araştırma sonucunda beyaz yaka suçlarının kendine özgü kalıpları olduğu, bu çerçevede sınıfsal, ekonomik ve mesleki boyutlarının dikkat çekici olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kavramlar: Suç, beyaz yaka suçu, mesleki suç, organize suç, şirket suçu, suçla mücadele.

tüm ayrıntılarıyla, dramatize ederek sunduğu günümüz toplumlarında, suç ve suçlularla ilgili algımızın topluma maliyeti çok yüksek olan beyaz yaka suçlarına yönelmesi oldukça önemlidir. Ayrıca, bu suçla etkin bir mücadele daha adil ve huzurlu bir toplum için vazgeçilmez bir gerekliliktir.

KAYNAKÇA

Balcıoğlu, E, 2013, "Beyaz Yaka Suçları." içinde geçtiği eser: Hüseyin Cinoğlu ve Kübra Gültekin (Editörler), *Kriminoloji*, Erzurum: Erzurum Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Beşe, E, 2006, " Beyaz Yaka Suçları: kavramsal ve Kriminolojik Yaklaşım", (iç), Yolsuzluk: Nedenleri, Etkileri ve Çözüm Yolları, Ed. Süleyman Aydın,Turhan.

Bologna, J, 1993, Handbook on Corporate Fraud, USA: Butterworth-Heinemann Puplishing Inc.

Braithwaite, J. 1985, " White Collar Collar Crime", Annual Reiews Social, 11, pp.1-25

Browne, K, 2014, Sosyolojiye Giriş, Say.

Burkay, S, 2009, "Sosyal Problem Görünümüyle Suç ve Sapma", (iç), Sosyal Problemler Sosyolojisi, Ed. Nurşen Adak, ss.287-314, Siyasal.

Canter, D, 2011, Suç Psikolojisi, İmge.

Cerrah, İ, 2015, Beyaz Yaka Suçları: Siyasetçi-Bürokrat-İş Adamı Üçgeninde Büyük Rüşvet ve Yolsuzluklar, HESA.

Cumhuriyet Gazetesi, 2015, "Blatter de Rüşvet Aldı", 5 Haziran 2015.

Demirbaş, T, 2001, Kriminoloji, Ankara: Seçkin.

Dennis, E.P, 1978, Social Problems, Fuserman Comp.

Dolu, O, 2010, Suç Teorileri, Ankara: Seçkin.

Dönmezer, S, 1994, Kriminoloji, İstanbul: Beta.

Giddens, A, 2008, Sosyoloji, Kırmızı.

Green, Stuart P. Ve Bacaksız, P, 2009, " Hukukta ve Hukuk Teorisinde Beyaz Yaka Suçu Kavramı", *Ceza Hukuku Dergisi*, 4(9), ss.259-273.

İçli, T, 2004, Kriminoloji, Martı.

Macionis, John J. 2012, Sosyoloji, Çeviri Editörü: Vildan Akan, Nobel.

Mutlu, M. Kayhan, 2011, "Adli Suçlar ve Beyaz Yakalı Mafya Suçlarının Sosyolojik Analizi", Suç Önleme Sempozyumu, 7-8 Ekim, 2011, Ankara.

Ozankaya, Ö, 1984, Toplumbilim Terimler Sözlüğü, Savaş.

Picca, G, 1992, Kriminoloji, Çev. Ebru Erbaş, İletişim.

Schaffer, R.T,2013, Sosyoloji, Palme.

Sutherland, E.H, 1983, White Collar Criminality, The Uncut Version, New Haven, CT, Yale University.

Şentürk, F ve Kasap, M, 2013, "Beyaz Yaka Suçları ve Finansal Yolsuzluklar", Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.3, Sayı.2, ss.143-167.

Ünal, H, 2008, "Neden Çocuklar ve Gençler Suç İşliyor? Ayırıcı Birleşimler ve Kontrol Teorileri", Toplumbilim, Sayı:23.

15. Bölüm

SİBER SUÇLAR

Doç. Dr. M. Hakan Hekim
hakanhekim@yahoo.com

Özet

Günümüz insanının internete olan bağımlılığıyla beraber bilişim suçu kurbanı olma riski de her geçen gün artmaktadır. Bilişim teknolojileri bazı klasik suçların daha kolay işlenmesine imkân vermesinin yanı sıra, yeni tip suçların da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu yüzden etkin tedbirler alınmaması hâlinde siber suçların önümüzdeki yıllarda daha ciddi boyutlara tırmanacağını söylemek hatalı olmayacaktır. Günümüzde internetin sağladığı imkânlar sayesinde siber suç işlemek için eskisi kadar teknik bilgi ve beceriye sahip olmaya da gerek yoktur. İyi seviyede bilgisayar okuryazarlığı olan bir kişinin internet üzerinde kolayca bulunabilecek programları kullanarak belli ölçüde bilgisayar korsanlığı yapması mümkündür. Bilişim teknolojilerine olan bağımlılığın giderek artması, bireylerin suç mağduru olma riskini artırmasının yanı sıra siber alanı, ulusal güvenliğin önemli bir parçası konumuna da getirmiştir. Bu sebeple siber güvenlik artık ulusal güvenlik kapsamında ele alınmaya başlanmış ve ulusal güvenlik politikalarının önemli bir parçası hâline gelmiştir. Bu durum siber suçların ve siber güvenliğe ilişkin meselelerin son yıllarda merak duyulan ve sıklıkla tartışılan konuların başında yer almasına yol açmıştır. Bu alandaki bilgi birikimine katkıda bulunmak amacıyla siber suç kavramı ve siber suç türleri ele alınarak tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siber suç, siber güvenlik, bilgi güvenliği, bilgisayar korsanlığı.

* Bu çalışma "Hekim, H. ve Başıbüyük, O. (2013). Siber Suçlar ve Türkiye'nin Siber Güvenlik Politikaları" isimli makalenin "Siber Suç" alt başlıklı kısmının genişletilmiş hâlidir.

Siber suçların önlenmesi, temelde kullanıcıların bilinçlendirilmesiyle yakın ilişki içindedir. Bir sistemin teknik altyapısı saldırılara karşı çok dayanıklı olabilir ve sistemin saldırganlarca kırılması çok zor olabilir. Ancak kolay tahmin edilebilir bir şifre kullanan tek bir kullanıcı, bütün bu teknik önlemleri bir anda boşa çıkartır ve sistemin kırılmasına sebebiyet verir. Bu yüzden kullanıcıların en temel seviyede de olsa güvenli bilgisayar kullanımı konusunda eğitilmeleri gereklidir.

KAYNAKÇA

Akdoğan, H. (2005). Çocuğun cinsel istismarı ve Türkiye'de çocuk cinsel istismarını önlemeye yönelik çalışmalar. *Polis Bilimleri Dergisi, 7*(1), ss. 1-15.

Chen, T. ve Walsh, P. J. (2009). Guarding against network intrusions. Vacca, J. R. (Ed.) *Computer and Information Security Handbook* (ss. 53-66). Morgan Kaufmann Publishers.

CTV News (2014). Who is the Dutch man arrested in connection with the death of Amanda Todd, http://www.ctvnews.ca/canada/who-is-the-dutch-man-arrested-in-connection-with-the-death-of-amanda-todd-1.1781755.

Dimensional Research, (2011). *The risk of social engineering on information security: A survey of IT professionals*. 16.04.2013, http://www.checkpoint.com/press/downloads/social-engineering-survey.pdf.

Easttom, C. ve Taylor, J. (2011). *Computer crime investigation and the law*. Course Technology.

Goodrich, M. ve Tamassio, R. (2010). *Introduction to computer security*. Addison-Wesley.

Griffin, A. (2015). Hunter Moore: 'internet's most hated man' faces seven years in jail, http://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/hunter-moore-internets-most-hated-man-faces-seven-years-in-jail-10056898.html.

Inernational Centre for Missing and Exploited Children (2008). Çocuk pornografisi: Mevzuat modeli ve *global inceleme*. 15.02.2013, http://polis.osce.org/library/f/3648/2806/GOV-USA-RPT-3648-TR-2806.

Internet Crime Complaint Service (2011). *2011 internet crime complaint report*. 17.03.2013, https://www.ic3.gov/media/annualreport/2011_IC3Report.pdf.

Internet Crime Complaint Center (2014). 2013 internet crime report, http://www.ic3.gov/media/annualreport/2013_IC3Report.pdf.

ITU (2014), Measuring the information society report 2014, http://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-ICTOI-2014-SUM-PDF-E.pdf

Jordan, T., & Taylor, P. (2004). *Hacktivism and Cyberwars: Rebels with a Cause?*. Routledge.

Karagülmez, A. (2011). *Bilişim suçları ve soruşturma-kovuşturma evreleri*, Seçkin.

Klimburg, A. (2012). *National cyber security framework manua*l. NATO CCD COE Publication,Tallinn. 03.04.2013, http://www.ccdcoe.org/369.html.

Kshetri, N. (2006). The simple economics of cybercrime. *IEEE Security & Privacy*, January/February, 33-39.

Langton, L. (2011). *Identity theft reported by households, 2005-2010*. Crime Data Brief. Bureu of Justice Programs, U.S. Department of Justice.

Library of Congress (2009). Cybercrime: An annotated bibliography of select foreign language academic literature, https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/231832.pdf.

McGuire, M. ve Dowling, S. (2013). Cyber crime: A review of evidence, Research Report 75, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/246751/horr75-chap1.pdf.

Mobbs, B. (2003). *Computer crime the law on the misuse of computers and networks*. http://www.internetrights.org.uk/briefings/irtb08-rev1-draft.pdf.

Seigfried-Spellar, K.C., Lovely, R. W. ve Rogers, M. K. (2011). Self-Reported internet child pornography consumers: A personality assessment using Bandura's theory of reciprocal determinism. Jaishankar, K. (Ed.) *Cyber criminology exploring* ınternet *crimes and criminal behavior* (ss. 65-78), CRC Press.

Sen, B. K. (2004). Cybermetrics – Meaning, definition, scope and constituents. *Annals of Library and Information Studies, 51*(3), ss. 116-120.

Techspot, (2013). One minute on the internet: 640 TB data transferred, 100k tweets, 204 million e-mails sent, http://www.techspot.com/news/52011-one-minute-on-the-internet-640tb-data-transferred-100k-tweets-204-million-e-mails-sent.html

UN, (2000). Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders Vienna, 10-17 April 2000, http://www.uncjin.org/Documents/congr10/10e.pdf

Wilson, C. (2008). *Botnets, cybercrime, and cyber terrorism: Vulnerabilities and policy* issues *for congress.* CRS Report for Congress.

Wright, A. (2009). Exploring a 'deep web' that Google can't grasp, http://www.nytimes.com/2009/02/23/technology/internet/23search.html?th&emc=th&_r=0

16. Bölüm

TERÖR SUÇLARI

Doç. Dr. Nurullah Altun
nurullahaltun@gmail.com

Özet

Bu bölümde terör suçları ele alınmaktadır. Bu kapsamda terör kavramının kökeni, tarihte ilk terör eylemi olarak nitelenebilecek eylemler, terör örgütlerine katılımın temel nedenleri ve terör örgütlerinin eylem biçimleri ana hatlarıyla ele alınmaktadır.

Terör kimileri tarafından çok eski tarihlere dayandırılsa da günümüzdeki anlam ve yöntemleriyle terör modern dönemlerin ürettiği bir kavram ve sorundur. Terörün temelinde belirli bir grubun şiddet ve vahşet yoluyla toplumda korku oluşturarak siyasal bir amacı gerçekleştirme hedefi bulunmaktadır. Terör örgütleri varlıklarını sürdürmek için yeni teröristlere sürekli ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle üslenmek ve eleman temini için kolay eleman kazanabilecekleri bölgeleri tercih etmektedir. Terör örgütlerinin propagandası ile karşılaşan bireyler psikolojik, sosyolojik, ekonomik vb. çeşitli nedenlerle örgütlere katılmaktadır.

Terör örgütleri klasik olarak propaganda, gösteri, kundaklama, öldürme, kaçırma, bombalı saldırı, intihar saldırısı, rehine alma gibi çeşitli türlerde eylemler gerçekleştirmektedir. Teknolojinin gelişmesine paralel olarak terör örgütlerinin kimyasal, biyolojik ve siber saldırı yapabilme kapasiteleri de artmaktadır. Her ne kadar uygulamada görülmese de nükleer silahlar da terör örgütlerinin ilgisini çekebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Korku, şiddet, terör, terör örgütü.

2.8. İntihar Saldırıları

İntihar saldırıları Ariel Merari tarafından "kişinin siyasi ya da ideolojik hedefleri doğrultusunda bilinçli olarak kendini de öldürerek başkalarını öldürmesi eylemi" olarak tanımlanmaktadır (Hronick, 2006). İntihar saldırıları, bireyin kendini örgütsel amaçlar açısından feda etmesi bakımından önemlidir. Çoğu zaman intihar saldırılarının gerçekleştiği yerlerin sivil insanların yaşam alanları olması intihar saldırılarına olan tepkiyi artırmaktadır. İntihar saldırıları sivil yaşamı olumsuz etkilemektedir. İntihar saldırılarında teröristin geri dönmemek üzere eylemi gerçekleştirmesi saldırıyı daha da ölümcül hâle getirmektedir.

2.9. Uçak/Gemi Kaçırma ve Rehine Alma

Uçak ve gemi gibi taşıtların kaçırılması terör örgütlerinin çoğunun tercih ettiği yöntemler değildir. Bu eyleme girişen örgütler, güvenlik zafiyetinden yararlanmak suretiyle söz konusu vasıtaların kontrolünü ele geçirmektedir (Caşın, 2008: 430). Bu tür kaçırmalarda terörist grup, yolcu ve personeli rehin alarak çoğu zaman hükûmetlerle pazarlık kapasitesini artırmayı hedeflemektedir. Terörist gruplar aynı zamanda rehinelerin çaresizliği üzerinden genelde kamuoyunda propaganda yapmaktadır. 2004 yılında Kuzey Osetya'da Beslan'da gerçekleştirilen eylemde yüzlerce kişi rehin alınması ve eylemcilere karşı yapılan operasyonlarda 300'den fazla rehinenin ölmesi bu tür eylemlerin acı sonuçlarına işaret etmektedir (The Washington Post, 4 Eylül 2006).

SONUÇ

Terör suçları günümüzde dünya kamuoyunu meşgul eden en önemli sorunlardan biridir. Daha çok modern dönemlere ait bir kavram olan terör ile çeşitli birey ve grupların belirli disiplinler çerçevesinde siyasi, dinî, ideolojik vb. amaçlarını gerçekleştirme doğrultusunda kanunlara aykırı olarak şiddet içeren belirli eylemler kastedilmektedir. Genel olarak terör eylemleri ile kamuoyunda dehşet, korku ve panik uyandırılarak gündelik yaşam olumsuz etkilenmektedir. Bireyin terörist olmayı tercih etmesinde bireysel faktörlerin yanında sosyoekonomik faktörler de etkilidir.

Günümüzde küresel bir sorun olan terörle etkin bir şekilde mücadele edebilmek için samimi bir uluslararası iş birliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile iletişim ve ulaşım imkânları devletlere olduğu kadar terör örgütlerine de avantajlar sağlamaktadır. Etkin bir iş birliğinin olmadığı durumda örgütler daha kolay eylem gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca etkin bir şekilde kamuoyunun bilinçlendirilmesi, demokratik değerlerin genişletilmesi, temel hak ve hürriyetler konusunda gerekli özgürlük alanlarının açılması, her türlü ayrımcılığın ve eşitsizliğin önlenmesi gibi istismar alanlarının kapatılması terörle mücadelenin en temel şartları arasındadır.

KAYNAKÇA

Alkan, Necati, (2002). *Gençlik ve Terörizm*, Ankara: TEMUH Dairesi Başkanlığı Yayınları.

Alkan, Necati (2007). *Söz Bitmeden*, Ankara: USAK Yayınları.

Alkan, Necati (2011). Özgürlükten Araçsallığa PKK'da Kadınlar, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Bal, İhsan (2006a). *Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri*, Ankara: USAK Yayınları.

Bal, İhsan (2006b). "Terör nedir? Neden terörist olunur?", *Terörizm* (Ed. İhsan Bal) Ankara: USAK Yayınları.

Bal, İhsan (2010). "Türkiye'de Terörle Mücadele: PKK Örneği", *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele*, (Ed. İhsan Bal ve Süleyman Özeren), ss.17-79, Ankara: USAK Yayınları.

Bal, İhsan ve Özkan, Emre (2006). "Dünyada Önemli Olaylar Kronolojisi PKK (PartiyaKarkeren Kürdistan-Kürdistan İşçi Partisi) Terör Örgütü Kronolojisi (1976 – 2006)", *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 2(8), ss. 146-156. http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/z6UFq2LoFkdiuzBbZSt9qHMi7u4Ke2.pdf (26.11.2015)

Bilgiç, M. Sadi (2009). Terör ve Terörle Mücadele, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-167-2014040827rapor17.pdf (26.11.2015).

Borum, Randy (2004). Psychology of Terrorism, Tampa: University of South Florida, http://worlddefensereview.com/docs/PsychologyofTerrorism0707.pdf.

BÜSAM, (2009). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Yapı Araştırması: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri*, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.http://busam.bahcesehir.edu.tr/rapordosya/Guneydogu-Raporu.pdf (Erişim Tarihi: 04.08.2012).

Caşın, Mesut Hakkı (2008). *Uluslararası Terörizm*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Crenshaw, Marta (1981). "The Causes of Terrorism", *ComparativePolitics*, 13(4), pp. 379-399.

Çitlioğlu, Ercan (2001). *Tahran-Ankara Hattında Hizbullah*, Ankara: Ümit Yayıncılık.

Doğan, Mehmet D. (1996). *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Demir, Nilüfer Özcan; Baran, Aylin Görgün ve Ulusoy, Demet (2005). "Ergenlerin Arkadaş ve Akran Grupları ile İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örneklemi", *Bilig*, S.32, ss.83-108.

Ekici, Niyazi; Sözer, M. Alper ve Atak, Selçuk (2010). "İdeoloji ve Örgütsel Yapının Örgüte Eleman Kazanma Üzerindeki Etkisi: Türkiye'de DHKP/C ve Hizbullah Örneği", *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, C. 1, S. 1, ss. 37-57.

Hagan, Frank E. (2008). *IntroductiontoCriminology: Theories, Methods, and CriminalBehavior*, 6. Edition, California: SagePublication.

Hronick, Michael S. (2006). "AnalyzingTerror: ResearchersStudy the Perpetrators and the Effects of SuicideTerrorism", *NationalInstitute of Justice*, http://www.nij.gov/journals/254/suicide_terrorism.html (Erişim 29.10.2013).

İçli, Tülin Günşen (2004). *Kriminoloji*, Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.

Juergensmeyer, Mark (2003). *Terror in the Mind of God: The Global Rise of ReligiousViolence*. Berkeley: University of California Press.

Kahya, Yavuz ve Özerkmen, Necmettin (2007). *Bir Gulyabani: Organize Suç Örgütleri (Mafya)*, Ankara: Adalet Yayınevi.

Laquer, Walter (1996). "PostmodernTerrorism: New Rules for an Old Game", *ForeignAffairs*, Vol. 75 (5). pp. 24-36.

Laqueur, Walter (1999). *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, New York: Oxford UniversityPress.

Muro, Diego (2004). "ETA after Madrid: the Beginning of the End?", *Open Democracy*, http://www.opendemocracy.net/democracy-europe_security/article_1791.jsp, 27.06.2011.

National Advisory Committee (1976). *The Report of the Task Force on Disorder and Terrorism*, https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/39469NCJRS.pdf (E.T. 28.10.2013).

National Intelligence Council (2000). *Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Non-government Experts,* http://www.dni.gov/nic/NIC_globaltrend2015.html#link4 (Erişim Tarihi: 18.08.2011).

Ozer, Murat, (2007). "The Impact of Group Dynamics on Terrorist Decision Making", *Understanding Terrorism: Analysis of Sociological and Psychological Aspects* (Eds. Suleyman Ozeren, Ismail Dincer Gunes and Diab M. Al-Badayneh, Amsterdam: IOS Press, pp.63-75.

Özeren, Süleyman (2009). *Cyberterrorism and Cybercrime: Vulnerabilities and International Cooperation*, VDM Verlag Dr. Müller.

Özeren, Süleyman; Sözer, M. Alper ve Demirci, Süleyman (2010). "Terör Örgütlerinde Militan Kimlik Profili: Türkiye'de Hizbullah Örneği" *Terörün Sosyal Psikolojisi* (Ed. Murat Sever, Hüseyin Cinoğlu, Oğuzhan Başıbüyük), Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Özüyılmaz, Ömer ve Demir, Adem, (2011). "İstanbul İli Örneğinde Terör Suçuna Karışan Şahısların Profili", Oğuzhan Başıbüyük, M. Alper Sözer ve Nurullah Altun (Ed.) *Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, ss.105-134.

Pollitt, Mark M. (1998). A Cyberterrorism: Fact on Fancy? *Computer Fraud& Security, http://ac.els-cdn.com/S1361372300870098/1-s2.0-S1361372300870098-main.pdf?_tid=116e87a0-945a-11e5-adc7-00000aab0f02&acdnat=1448555206_a2e2c37b22cdf00db058c7d6c9403887*

Primoratz, Igor (2013). "Terrorism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (ed.), http://plato.stanford.edu/archives/sum2013/entries/terrorism (E.T. 27.10.2013).

Sever, Murat ve Özeren, Süleyman (2011). "Neden Hakkari" *Terörizm Paradoksu ve Türkiye* (Ed. Süleyman Özeren ve Murat Sever) ss. 127-160. Ankara: Karınca Yayınları.

Shaw, Eric D. (1986). "Political Terrorists: Dangers of Diagnosis and an Alternativeto the Psychopathology Model*", International Journal of Law and Psychiatry*, Vol. 8 (3), 359-368.

Siegel, Larry J. (1997). *Criminology*, 6. Edition, London: West/Wadsworth Publishing Company (International Thomson Publishing).

Sözer, M. Alper ve Elmas, M. Salih (2009). "Terörle Mücadelede Farklı Bir Yaklaşım: Japonya Örneği", *Uzakdoğudan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele* (Ed. İhsan Bal ve Süleyman Özeren), Ankara: USAK Yayınları, ss. 125-157.

Sözer, M. Alper ve Eski, Uğur (2011). "Dünden Bugüne Hizbullah", *Terörizm Paradoksu ve Türkiye,* (Ed. Süleyman Özeren ve Murat Sever), Ankara: Karınca Yayınları, ss. 161-200.

Terörle Mücadele Kanunu (1991), http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf (E.T. 04.11.2013)

The Washington Post (4 Eylül 2006). "After Beslan, the Media in Shackles", http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/09/03/AR2006090300743.html (E.T. 29.10.2013).

Töreli, Türkmen (2002). *PKK Terör Örgütü Tarihsel ve Siyasal Gelişim Süreci Bakımından İncelenmesi 1978-1998*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

UTSAM (2010). İspanya'nın Terörle Mücadelesi (Rapor 15), www.utsam.org (Erişim 21.08.2011).

Wilkinson, Paul (2002). "Terörizmin Kökleri", *Silinen yüzler Karşısında Terör*, Haz. Cemal Güzel, ss. 176-179.

Yenen, Osman Şadi ve Doğanay, Mehmet (2008). "Biyoterörizm" *Ankem Dergisi*, S. 22(2), ss. 95-116.

17. Bölüm

AİLE İÇİ ŞİDDET

Doç. Dr. Hasan Büker - Yrd. Doç. Dr. Ercan Balcıoğlu
hasan.buker@minotstateu.edu - ercanbalcioglu@gazi.edu.tr

Özet

Aile içi şiddet her toplumda görülen birçok değişkenin karşılıklı etkileşimi ile ortaya çıkan karmaşık bir toplumsal olgudur. Aile içi şiddet, tüm dünyada 21. yüzyılda tartışılan en önemli sorunlar arasında yer almaktadır. İnsanların içinde doğup geliştiği, her türlü temel ihtiyacını karşıladığı toplumu oluşturan en temel birim olan aile, aynı zamanda bir insanın kendini yeryüzünde en güvende hissedebileceği yerdir. Son yıllarda aile içi şiddet ulusal gündemi yoğun bir şekilde işgal etmektedir. Aile içi şiddetin de etkisiyle aile kurumunun, artık en temel fonksiyonlarından biri olan güvenliği sağlayamaz duruma geldiğini görmekteyiz. Ülkemizde 1980'lerin sonundan itibaren kurumsallaşmaya başlayan aile içi ve kadına yönelik şiddetle mücadele çalışmaları, günümüzde ilgili tüm tarafların sahiplendiği bir alan olmuştur. Bütün toplumsal kesim ve kurumların bu olumsuz durumu önleme ve mücadelede kendi paylarına düşeni yapmaları gereklidir. Aile içi şiddetin önlenmesi ve aile içi şiddetle etkin bir mücadeleden sonuç alınabilmesi için bu sorunu çözmekle görevli polis, savcı, hâkim, infaz ve tüm resmî aktör ve kurumlar, sivil toplum kuruluşları, birey ve tüm toplum arasında bütüncül bir yaklaşımla her türlü iş birliği ve eş güdüm sağlanmalıdır.

Bu çalışmada; aile içi şiddet kavramı ve türleri, aile içi şiddet- suç ilişkisi, aile içi şiddete ilişkin risk faktörlerine değinilmiştir. Sonrasında, aile içi şiddet vakalarında mağdurların yardım isteme ve şikâyetçi olma durumları, Türkiye'de aile içi şiddetle mücadelede yer alan kurumlar ve aile içi şiddeti önleme politikası ve etkililiği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile içi şiddet, ev içi şiddet, şiddet mağduru, mağdur hakları, risk toplumu.

Bu planda 5 temel alanda iyileştirme hedeflenmiştir. Söz konusu alanlar; yasal düzenlemeler, farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşümünün sağlanması, kadının güçlendirilmesi ve koruyucu hizmet sunumu, sağlık hizmetlerinin sunumu, kurum/kuruluşlar arası iş birliğidir. 2016-2019 yıllarını kapsayan yeni III. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 6 ana düzenlemeden oluşmaktadır. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde Başbakan Davutoğlu bu düzenlemelerin (1) yasal düzenlemeler, (2) farkındalık oluşturma ve zihniyet dönüşümünün sağlanması, (3) koruyucu hizmet sunumu ve şiddet mağdurlarının güçlendirilmesi, (4) sağlık hizmetlerinin sunumu, (5) kurum ve kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyon ve sonuncusunun da şiddet uygulayana yönelik çalışmalar olduğunu kamuoyuna duyurmuştur (NTV, 2015). Ayrıca bu eylem planı kapsamında, Aile ve Sosyal Politikalar ile Sağlık, İçişleri ve Adalet Bakanlıklarının ortak bir protokolle söz konusu bakanlıklar arasında iş birliği ve eş güdümü artırılacaktır. Aynı zamanda bu bakanlıklarla ortak bir bilgi sistemi oluşturulması da planlanan çalışmalardandır.

Yeni eylem planında, denetimli serbestlik birimlerinde yoğun bir şekilde uygulanan, suçluları elektronik destek sistemi ile izleme ve denetleme artık aile içi şiddette ve kadına yönelik şiddette Ankara ve İzmir'de başlatılan pilot uygulamanın sonuçlarına göre yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Böylece gelişmiş toplumlarda uygulanmakta olan elektronik kelepçe ve mağdur takip ünitesi kullanılarak merkezî bir sistemden hem failin hem de şiddet mağdurunun elektronik bir sistemle anında izlenebilmesi sağlanmaktadır. Yeni eylem planında ayrıca aile içi şiddet ve kadına, çocuğa yönelik şiddet konularında özel yetiştirilmiş hâkimlerden oluşan ihtisas hâkimliğinin oluşturulması ve İstanbul Sözleşmesinin yasal uygulamaları konusunda da birtakım düzenlemelerin yapılması planlanmaktadır.

Aile içi iletişim, aile içi eğitim, aile danışmanlığı ve onarıcı adalet uygulamaları aile içi şiddetin erken aşamalarında sorunun büyümemesi ve çözüme ulaşılmasını kolaylaştırabilir. Aile içi şiddeti önleme strateji ve politikaları sorunun çözümü için reaktif ve hukuki mücadele politikalarından daha önemlidir. Bu kötünün iyisi sorun çözme tekniği asla temel sorun çözme stratejisi olmamalıdır. Zira parçalanan ve dağılan bir ailede kazanan hiçbir aile üyesi yoktur. Çok faktörlü karmaşık bir sorun olan aile içi şiddet olgusu bu tarz önleyici çabalarla hafifletilmeye ve çözülmeye çalışılmadığı takdirde aileyi dolayısıyla toplumsal yapıyı hızla kemiren bir problem olarak her geçen gün daha da karmaşıklaşarak içinden çıkılmaz bir hâl alabilecektir.

KAYNAKÇA

Adak, N. (2005). Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile. S. Güçlü içinde, Kurumlara Sosyolojik Bakış (s. 49-91). İstanbul: Birey Yayıncılık.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, (2008). 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunun ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma, Ankara: Font Ltd. Şti.

Altınay, A. G.ve Arat, Y. (2007). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırma Raporu, TÜBİTAK, Ankara.

Arın, M. C. (1996). Kadına Yönelik Şiddet. Cogito, 6, 305-312.

Asayiş Daire Başkanlığı, (2014). Aile İçi Şiddetle Mücadele Şube Müdürlüğü Bilgilendirme Kitapçığı. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü.

Balcıoğlu, Ercan ve Dolu, Osman. (2013). "Aile İçi Şiddet". Osman Dolu ve Hasan Büker (Ed.), Viktimoloji: Mağdur Bilimi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. (http://politam.com/9.-konu-8.html)

Büker, H. (2012). Kadın Mağdurlar. O. Dolu, & H. Büker içinde, *Mağdur Bilimi.* Erzurum: Atatürk Üniversitesi .

Center forAmerican Progress. (ND). LGBT Domestic Violence Fact Sheet. Temmuz 05, 2014 tarihinde http://cdn.americanprogress.org/wp-content/uploads/2012/12/domestic_violence.pdf adresinden alındı

Çavlin-Bozbeyoğlu, A. (2009). Türkiye›de Ensest Sorununu Anlamak. Ankara: Nüfusbilim Derneği ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.

Çocuğa Karşı Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Projesi, (2012). Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması, İstanbul: Genç Hayat Yayınları

Dünya Sağlık Örgütü. (2002). World report on ViolenceandHealth. 8 30, 2014 tarihinde http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/9241545615.pdf adresinden alındı

Ebby, K. (1995). Health effects of experiences of sexual violence for women with abusive partners. *Health Care for Women International, 16:*, 563–576.

Felson, R. B.,Messner, S. F., Hoskin, A. W. ve Deane, G. (2002). ReasonsforReportingand not ReportingDomesticViolencetothePolice. *Criminology*, 40(3), 617–649.

Foshee, V.,McNaughtonReyes, H., Gottfredson, N., Chang, L., &Ennett, S. (2013). A longitudinalExamination of Psychological, Behavioral, Academic, andRelationshipConsequences of DatingAbuseVictimizationAmong a PrimarilyRuralSample of Adolescents. Journal of AdolescentHealth , 53, 723-729.

Gelles, R. J. (1985). FamilyViolence. AnnualReviewof Sociology, 11, 347-367.

Gottfredson, M. R.,&Hirschi, T. (1990). A General Theory of Crime. Stanford UniversityPress.

Gökçe, B. (1996). Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar. Ankara: Savaş Yayınevi.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2015). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Henrica A. F. M. (Henriette) Jansen; Üner, S. ve Kardam, F. (2009). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

İlkkaracan, P.,Gülçür, L. ve Arın, C. (1996). Sıcak yuva masalı. İstanbul: Metis Yayınları.

Jewkes, R. (2002). Intimate partnerviolence: Causesandprevention. TheLancet, 359 (9315) 1423-1429.

JURISTAT. (1998). *Homicide in Canada.* Ottawa: Statistics Canada

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2015). Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı, Ankara: Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Projesi.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2009). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet.

Kurtz, D. (1998). Women, Welfare, andDomesticViolence. SocialJustice, 25 (1), 105–123.

Krug, E. G., Dahlberg , L. l., Mercy , J. A., Zwi , A. B., & Lozano, R. (2002). *World Report On Violence and Health.* Geneva: World Health Organization.

Moralıoğlu, A. (2012). 80'Lİ Yıllarda Kadın Hareketi ve Kampanyalar. Türkiye Barolar Birliği Dergisi (99), 291-296.

Mouzos, J. *(1999). Femicide: The Killing Of Women in Australia 1989–1998.* . Canberra: Australian Institute of Criminology.

Nevala, S. (2005). *International Violence Against Women Survey.* Ağustos 26, 2014 tarihinde UN: http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-stat-2005/docs/expert-papers/Nevala.pdf adresinden alındı

NTV, (2015). "Kadına yönelik şiddetle mücadelede yeni dönem" (erişim tarihi. 05.Nisan.2016: http://www.ntv.com.tr/turkiye/kadina-yonelik-siddetle-mucadelede-yeni-donem,QZRjXczryE23Mi8IlXtAlg?_ref=infinite)

Rahte, E. Ç. (2010). Aile İçi Şiddet ve Medya: Gündüz Kuşağı Televizyonunda Şiddetin Görünürlüğü ve Yeniden Üretimi. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 30, 181–208.

TBMM. (2010). *589 Sayılı Araştırma Komisyonu Raporu.* Ankara : TBMM .

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2013). 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, İstanbul Sözleşmesi (11.05.2011), 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği, Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik. Ankara: KSGM

T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2009). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları.

Tatlılıoğlu, Kasım (2014). "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012-2015'in Genel Bir Değerlendirilmesi", KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,16 (Özel Sayı I): 115-122.

Türk Dil Kurumu. (2014). Haziran 02, 2014 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53956b5ef3ede2.74303827 adresinden alındı

Özer, Y. Y. (2012). Türkiye'de Evlilik İçi Tecavüz Suçu Tartışmaları. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1-20.

Ulus, S. (2005). Türkiye'de Cinsiyet Eşitsizliğinin Feodal Örneği Olarak Güldünya Tören ve Kadriye Demirel Töre Cinayetleri Haberlerine Eleştirel Bir Bakış. İstanbul: Beta Yayınları.

Walker, L. E. A. (2009). The Battered Women Syndrome. Third Edition. New York: Springer Publishing Company.

Yıldırım, A. (1998). Sıradan Şiddet: Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları. İstanbul: Boyut Kitapları.

18. Bölüm

MAĞDURSUZ SUÇLAR

Doç. Dr. İsmail Dinçer Güneş
ismaildincer@yahoo.com

Özet

Herhangi bir suçun işlenmesiyle birlikte ortaya bireysel ya da toplumsal seviyede birtakım zararlar çıkar. Suçtan zarar gören tarafların arasında en öne çıkan grup ise mağdurlardır. Muhtemel maddi veya manevi zararlardan dolayı insanlar bir suçta mağdur konumunda olmak istemezler. Bazı suçlar da vardır ki bunların mağdurları bireyler değil, toplumun kendisidir. Suçun mağdurunun somut bir fert şeklinde ortaya konulamadığı durumlarda ise karşımıza "mağdursuz suç" kavramı çıkmaktadır. Türk Ceza Kanunu'nun 225-229. maddeleri arasında tanımlanmış olan ve kabahat nevinden sayılan bu suçlar fuhuş (TCK md. 227) ve kumardır (TCK md. 228). Mağdursuz suç kavramına ilişkin farklı yaklaşımlara dayanan tanımlamaların yapılmasıyla başlayan bu bölümde, temelde fuhuş ve kumar suçları üzerinde durulmuş ve bu suçları etkileyen faktörler ile birlikte bu suçlara ilişkin yasal düzenlemeler ele alınmıştır. Bölüm sonunda ise haklarında şikâyetçi bulmanın neredeyse imkânsız olduğu bu suçlara yönelik delil toplama faaliyetlerinin nasıl olması gerektiği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mağdur, mağdursuz suç, fuhuş, kumar.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı (2014). "Suçların İçtimaı", www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/121.doc, (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

AG Hukuk Bürosu (2014). "Yasama Organını Ortadan Kaldırmaya Teşebbüs Suçuna (Darbeye Teşebbüs Suçu) Genel Bir Bakış", http://www.aghukuk.org/onemli-detay.php?id=654, (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

Akçadağ, Bülent (2010). "Kabahatler Kanunu Madde 34 ile İlgili Bilgi", http://www.turkhukuksitesi.com/serh.php?did=3438, (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

Aksoy, Alper (2014). "Kumar Bağımlılığı",http://www.kumarbagimliligi.com/ kumar_bagimliligi.html, (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

Ankara Ticaret Odası - ATO- (2004). *Hayatsız Kadınlar*, ATO: Ankara, http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=201, (Erişim Tarihi: 25 Haziran 2014).

Bıçak, Vahit (2001). "Hileli delil toplanır mı?", http://www.vahitbicak.com/moduller/koseyazisi/yazardetay.php?yazarid=8, (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2014).

Biber, Nizamettin (2013). "Fuhuş olgusu ve Türkiye", *Radikal Gazetesi*, 26.07.2013, http://blog.radikal.com.tr/turkiye-gundemi/fuhus-olgusu-ve-turkiye-28579, (Erişim Tarihi: 25 Haziran 2014).

Boyacı, Akın (2013). "Ceza Muhakemesinde Davaya Katılma", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 71(1), 157-176.

Brown, Sophie (2014). "Macau busts $645 million World Cup betting ring", *CNN*, http://edition.cnn.com/2014/06/23/world/asia/macau-illegal-betting-world-cup/, (Erişim Tarihi: 9 Haziran 2014).

Cornell Üniversitesi (2014). *Legal Terms and Definitions*, http://dictionary.law.com/Default.aspx?letter=M, (Erişim Tarihi: 9 Haziran 2014).

Çalı, Hasan Hüseyin (2012). "Türkiye'de Kentsel Mekânda Mağdursuz Suç Örneği Olarak Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Kullanma", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 37-56.

Değirmenci, Olgun (2008). "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları",*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 77, 33-86.

Dumlupınar, Pınar (2011). "Diyanet Muta Nikâhını Açıkladı",*Habertürk Gazetesi*, 11.10.2011, http://www.haberturk.com/polemik/haber/678184-muta-nikahi-nedir, (Erişim Tarihi: 25 Haziran 2014).

Gerçek, Leyla Çakıcı (2006). "Şüpheli ve Mağdur Üzerine Bir Araştırma", *Polis Bilimleri Dergisi*, 8(3-4), 79-98.

Geleri, Aytekin (2004). "Suç Mağduriyeti ve Polis: Olaylara Müdahale Eden Polisin Suç Mağdurlarıyla İlişkisi", *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(1-2), 53-82.

Global Betting and Gaming Consultancy -GBGC- (2012). "2011 Global Gambling Revenues Passed $US 400 Billion", http://www.gbgc.com/2012/02/2011-global-gambling-revenues-passed-us-400-billion/, (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

Gültekin, Özkan (2012). "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 3(11), 119-148.

Hepoğlu, Emir (2010). "Beş Yıldızlı Otellerden Sosyete Gettolarına Kumarhaneler", http://turizmguncel.com/makale/bes-yildizli-otellerden-sosyete-gettolarina-kumarhaneler-m298.html, (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

Hughes, Rob (2012). "Fighting to Keep World Sports a Fair Game", *The New York Times*, 24 Nisan, 2012, http://www.nytimes.com/2012/04/25/sports/25iht-srboshughes25.html?_r=2&pagewanted=all&, (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

Kafes, Veli (2011). "Ceza Hukukunda Mağdurun Zararının Giderilmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60(1), 83-156

Katoğlu, Tuğrul (2012). "Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(2), 657-693.

Milli Eğitim Bakanlığı (2013). "Diğer Bağımlıklar", http://www.ogelk.net/Dosyadepo/ diger_bagimliliklar.pdf, (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

NPGRUP (2014). "Kumar Bağımlılığı - Patolojik Kumar", http://www.e-psikiyatri.com/category/bagimlilik-tedavileri/kumar-bagimliligi-bagimlilik-tedavileri, (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

O'Keeffe, Kate (2014). "Gain Helps Chinese Territory Broaden Lead as Global Casino Capital", *The Wall Street Journal*, 2 Ocak 2014, http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702303640604579295884261629874, (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

Pinde, Per (2005). "Gambling Across Cultures: Mapping Worldwide Occurrence and Learning from Ethnographic Comparison", *International Gambling Studies*, 5(1), 1–27,http://www.informaworld.com/smpp/content~content=a714023594~db=all~order=page, (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

Stutz, Howard (2014). "Singapore casinos produce $6 billion in gaming revenue in 2013; market still trails Las Vegas Strip", *Las Vegas Review Journal*, 21 Şubat 2014, http://www.reviewjournal.com/business/singapore-casinos-produce-6-billion-gaming-revenue-2013-market-still-trails-las-vegas-strip, (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

Walsh, Anthony ve Ellis, Lee (2007). *Criminology: An Interdisciplinary Approach*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

19. Bölüm

UYUŞTURUCU MADDELER, ALKOL VE SUÇ

Dr. Nadir Koçak
nadirkocak@hotmail.com

Özet

Şehirleşme, nüfus artışı, sosyal bağların ve aile bağlarının zayıflaması gibi faktörlerin bir yansıması olarak suç olgusunda da artışlar görülebilmektedir. Suç artışına karşın, başta kolluk kuvvetleri olmak üzere suçla mücadele eden kurumlarda, suçun önlenmesi ve suçla mücadele edilebilmesi amacıyla bilimsel temelli, rasyonel, uygulanabilir ve ölçülebilir politika, program ve stratejilerin planlanması ve uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Uyuşturucu maddeler ve alkolün suç olgusu ile olan ilişkisi uzun zamandır tartışılan bir konudur. Her uyuşturucu madde ve alkol kullanan kişinin suç işleyeceği yargısı yanlış olduğu gibi bu kavramlar arasındaki bağı da tamamen inkâr etmek yanlış olacaktır. Çünkü bazen birey istese de istemese de bu maddelerin içeriğindeki bileşimlerin insan beyni üzerindeki etkileri nedeniyle bireyin istem dışı hareketlerde bulunması, bu hareketlerin bazılarının da kanunun suç saydığı davranışlar olarak ortaya çıkması olasıdır.

Uyuşturucu madde ve alkol kullanımına eşlik eden sapma davranışları arasında şiddete meyil, kanunlara ve otoriteye karşı gelme dürtüsü, bireysel özgürlük alanının dışına çıkma gibi davranışlar sayılabilir. Bu bölümde yasa dışı bağımlılık yapan uyuşturucu ve uyarıcı maddelerle, yasal bağımlılık maddesi kabul edilen alkol kriminolojik açıdan ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uyuşturucu maddeler, alkol, suç, madde bağımlılığı, önleme.

böyle gelişmesine, uyuşturucu maddelerle alkolün, içeriği itibarıyla beynin yapısını veya haz alma mekanizmalarını bozan ve bireyin davranışları üzerindeki kontrolünü zayıflatan özellikleri neden olmaktadır. Dolayısıyla, bazen uyuşturucu ve alkolü temin etmek amacıyla, bazen de bu maddelerin etkisiyle birey suça sürüklenebilmektedir.

Aslında alkol ve uyuşturucu kullanımı bir çeşit intihar girişimidir. Özellikle uyuşturucu kullanan bireyler, içerisinde ne tür kimyasal maddelerin bulunduğunu kesin olarak bilmeden bu maddeleri vücutlarına almaktadırlar. Nasıl ki intihar girişiminde bulunanlara müdahale edilir, koruma ve tedavi için seferber olunur, bu maddeleri kullananlara yönelik DE müdahale edilmelidir. Örneğin yasa dışı bağımlılık maddelerinin ticaretini yapanlara, insanları zehirlemekten dolayı adli işlem yapılabilir. Uyuşturucu maddelerle ilgili olarak kolluk mücadelesinin yanı sıra koruma ve önleme faaliyetlerine/eğitimlerine ağırlık verilmelidir. Alkol ile ilgili olarak da düzenleyici mevzuat sıkı bir şekilde uygulanırken bir yandan da bilinçlendirme faaliyetlerine ağırlık verilmelidir. Bilinçlendirme faaliyetlerinden kastedilen;afiş ve broşür bastırıp dağıtmak değil, içeriği uzmanlarca belirlenmiş, yaş grubuna göre sınıflandırılmış ve devamlılık arz eden önleme ve bilinçlendirme faaliyetleridir. Alınması gereken bir diğer tedbir de rehabilitasyon desteğidir. Türkiye genelini kapsayan rehabilitasyon programlarıyla, hem tedavi süresince ve tedavi sonrasında hem de cezaevi sürecinde alkol ve uyuşturucu mağdurlarına ve ailelerine rehabilitasyon, meslek edindirme vb. destekler verilmelidir. Özellikle uyuşturucu kullanmaktan dolayı cezaevine girmiş bireylere, cezaevi sonrasında gerekli sosyal destek sağlanmalı ve aileler bu konuda bilinçlendirilmelidir. Böylece bir yandan uyuşturucu ve alkol kaynaklı suçlar azaltılırken diğer yandan sosyal sermaye güçlenecek ve ihtiyaçlar hiyerarşisinde önemli bir yeri olan güvenlik ihtiyacının sağlanmasına büyük katkıda bulunulmuş olacaktır.

KAYNAKÇA

Akvardar, Yıldız; Arkar, Haluk; Akdede, Berna B.; Gül, Selami; Sarı, Özden; Tunca, Zeliha, (2005), Alkol Kullanım Bozukluklarında Kişilik Özellikleri, *Bağımlılık Dergisi*, 6:53-59.

Altınbaş, Kürşat; Saatçioğlu, Ömer ve Çakmak, Duran; (2007), Madde Bağımlılığı ve Psikoz, *Nöropsikiyatri Arşivi,* 44: 34-40.

Altuner, Durdu; Engin, Nalan; Gürer, Cüneyt; Akyay, İlkay; Arif, Akgül, Madde Kullanımı ve Suç İlişkisi: Kesitsel Bir Araştırma, *Tıp Araştırmaları Dergisi* 7 (2) :87-94.

Arıkan, Zehra, (2010), Madde Kullanımı ile Mücadele Temel Eğitimi Ders Notları, Ankara: TUBİM.

Aytaç, Mustafa; Aytaç, Serpil, Bayram, Nuran; (2007), *Suç Türlerini Etkileyen Faktörlerin İstatistiksel Analizi*, İnönü Üniversitesi: Malatya.

Chein, Isidor, (1980),Psychological, Social, and Epidemiological Factors in Juvenile Drug Use, Lettieri, Dan. J., Mollie Sayers, Helen Wallenstein Pearson (Eds), *Theories On Drug Abuse Selected Contemporary Perspectives*. NIDA Research Monograph 30. USA: Maryland.

Costello, Barbara J.; Anderson, Bradley J.; Stein, Michael D., (2014), Self-Control and Adverse "Drinking" Consequences, *Deviant Behavior,*

http://www.tandfonline.com/loi/udbh20 Published online: 26 Aug 2014.

Dolu, Osman, (2010), *Suç Teorileri*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.

Duman, Nurdan, (2009), *Madde Bağlantılı Suçlar, Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadele 2009 Türkiye Raporu,* Ankara: TUBİM.

Evren, Cüneyt, (2004) Alkol-Madde Kullanım Bozukluğunda Kişilik Bozukluğu Ek Tanısı: Bir Gözden Geçirme, *Klinik Psikiyatri* 2004;7:111-119.

Gorman, D.M., (2003), The Failure of Drug Education, Larry K. Gaines, Peter B. Kraska (Der), *Drugs Crime and Justice*, Waveland Press, Illionis, USA.

Güleç, Gülcan, (2012), Alkol Madde Kullanım Bozuklukları Epidemiyolojisi, Editörler: Cüneyt Evren, Kültekin Ögel, Berna D. Uluğ, *Alkol ve Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi El Kitabı,* Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği.

Harriot A., (2002) *Crime Trends in the Carribean and Response*s, Report the UNODC.

Hesapçıoğlu, Selma Tural; Bilginer, Çilem; Kandil, Sema, (2013), *Ergenlikte Tekrarlayıcı Suç İşleme, Alprazolam ve Diğer Madde Bağımlılıkları Birlikteliği*, S.D.Ü. Tıp Fak. Derg. 2013:20(2)/66-71.

Hughes, Caitlin Elizabeth, (2006), *Overcoming obstacles to reform? Making and shapingdrug policy in contemporary Portugal and Australia*, Department of Criminology,The University of Melbourne.

İlhan, Mustafa N., (2013), Uyuşturucu Madde Kullanım Yaygınlığı: Risk Etmenleri ve Algılar*,Türkiye Uyuşturucu Raporu 2012*, Ankara: İçişleri Bakanlığı, TUBİM.

Kartal, Pelin; Tiyekli, Utkan; Yılmaz, Taner; Ünal, Feyza ve Karadağ, Figen, (2013), Sentetik Kannabinoid (Bonzai) Kullanımı Sonrası Psikiyatrik Semptomlarla Karakterize Dört Olgu, *8. Ulusal Alkol ve Madde Bağımlılığı Kongresi Poster Sunumu,* 28 Kasım – 1 Aralık 2013 Altınyunus Oteli, Çeşme – İzmir.

Kızmaz, Zahir, (2007), Mükerrer Suçlulukla İlintili Değişkenler, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt:17, Sayı:2, Elazığ: 2007, ss. 227-249.

Koçak, Nadir (2014), *Türkiye'de Uyuşturucu Madde Kullanımını Etkileyen Faktörler,* Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Polis Akademisi.

KOM (Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlığı), (2012), *2011 Raporu,* Ankara: EGM KOM Dai. Bşk.lığı Yayınları.

Köknel, Özcan, (2001), *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*, İstanbul: Altın Kitaplar.

Mowen, Thomas J., Visher,Christy A, (2013), Drug Use and Crime After Incarceration: The Role of Family Support and Family Conflict, *Justice Quarterly***,** Published online: 27 Feb.2013http://www.tandfonline.com/loi/rjqy20

Ögel, Kültegin; Tamar, Defne; Evren, Cüneyt, Sır, Aytekin; Madde Kullanımı ve Suç**,** *3P Dergisi*, Aralık 1999.

Ögel, Kültegin, (2009), *99 Sayfada Uyuşturucu ve Gençlik*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay.

Özcan, Yavuz; Dolu, Osman; Gül, Serdar Kenan, (2011*),* Ceza Algısının Uyuşturucu Kullanımı Üzerindeki Caydırıcı Etkisi: Bursa İli Ortaöğretim Kurumlarında Yapılan Bir Alan Araştırması, *Polis Bilimleri Dergisi,* Cilt:13 (4) , ss.1-26.

Özden, Salih Yaşar, (2004), *Uyuşturucu Madde Bağımlılığı*, İstanbul.

Öztaş, Baria, (1990), Alkolün Merkezi Sinir Sistemine Etki Mekanizmaları, *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni,*1:1 (2-9).

Öztürk, M. Orhan, (2002), *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları,* Ankara: Feryal Matbaası.

Pınarcı, Mustafa, (2011), Uyuşturucu ile Mücadelede İzlemenin Önemi ve Türkiye Uyuşturucu Raporu, *SD (Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi),* sayı 17, İstanbul.

Pınarcı, Mustafa, (2014), *Uyuşturucu Sorunu ve Mücadele Politikası,* Ankara: Adalet Yayınları.

Seyhan, Kazım, (2002), Polislik ve Suçun Önlenmesi, Editörler: Hasan Hüseyin Çevik ve Turgut Göksu,Türkiye'de Devlet, Toplum ve Polis, Ankara: Seçkin Yayınları

Scottish Consortium on Crime and Criminal Justice, (2003), *Making Sense of Drugs and Crime,* 23.01.2003, Edinburgh.

Stahl A., Finnegan T., Kang W., (2003) *Easy Access to Juvanile Court Statistics* 1985 – 2000 Washington DC., Depertment of Justice.

Sutherland, Edwin H.,*Principles of Criminology,* New York – 1947.

Şengül, Cem (2012), Alkol İntoksikasyonu ve Yoksunluğu Tedavisi*,* Editörler: Cüneyt Evren, Kültekin Ögel, Berna D. Uluğ, *Alkol ve Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi El Kitabı,* Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği.

Toprak, Sadık; Doğru, Ahmet Özgür; Gümüş, Burak, (2010), Türkiye'de Uyuşturucu Madde Suçları ve Sosyodemografik Özellikleri, *Cumhuriyet Tıp Dergisi,* 32: 19-25.

TUBİM (Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi), (2012), *Türkiye Uyuşturucu Raporu- 2012,* Ankara.

TUBİM (Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi), (2013), Türkiye Uyuşturucu Raporu- 2013, Ankara.

Ulibarrı,Monica D., Ulloa Emılıo C., Salazar, Marissa, (2015), *Associations between Mental Health, Substance Use, and Sexual Abuse Experiences among Latinas*, Journal of Child Sexual Abuse, 24:35–54, 2015Copyright © Taylor & Francis Group, LLC ISSN: 1053-8712 print/1547-0679 online DOI: 10.1080/10538712.2015.976303.

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), (2009), *Get The Facts About Drugs,* May, Austria.

UTSAM (Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar Araştırma Merkezi), (2013), *Kaçakçılık ve Terör Sarmalı,* Ankara: Polis Akademisi Yayını.

WHO (World Health Organization), (2004), *Neuroscience of Psychoactive Substance Use and Dependece: Summary,* p.19, Cenevre.

www.iha.com.tr, 25.12.2012. http://www.iha.com.tr/haber-18-kilo-eroinle-yakalandi-serbest-kaldi-255772.

Zafer, Hamide, (2013), Sağlık Mesleği Mensuplarının Suçu Bildirmemesi Suçu (TCK M.280*), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,*C.LXXI, S.1,s:1327-1352, http://journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/hukukmecmua/article/viewFile/21531/ 20310.

Ziyalar, Adnan, (1991), *Alkol Bağımlılığı,* Psikofarmakolojide Yenilikler Sempozyumu 1991

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi.

20. Bölüm

TÜRK CEZA ADALET SİSTEMİ

Dr. İbrahim Meşe - Doç. Dr. Mehmet Arıcan
ibrahim.mese@gmail.com - mehmetarican@hotmail.com

Özet

Türk ceza adalet sistemi (TCAS), soruşturma, kovuşturma, infaz ve denetimli serbestlik olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. Her aşamanın ise kendine özgü organ ve aktörleri bulunmaktadır. Kolluk ve cumhuriyet savcıları soruşturma aşamasının ana aktörleri olup adli kolluk yasa gereği cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda vazifesini ifa eder.

Soruşturma evresinin patronu cumhuriyet savcısıdır. Cumhuriyet savcıları yürüttükleri soruşturma sonunda yeterli delillere ve şüpheye ulaşmışlarsa dava açmak üzere bir iddianame hazırlarlar. Yeterli delil ve şüphe sebepleri yoksa kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilir. Cumhuriyet savcısının bu kararlarına karşı itiraz mercisi ağır ceza mahkemeleri iken yapılan yeni düzenleme ile itiraz mercisi sulh ceza hâkimlikleri olmuştur.

18 Haziran 2014 tarihinde kabul edilen Kanun ile sulh ceza mahkemeleri kaldırılmıştır. Sulh ceza mahkemeleri yerine kurulan sulh ceza hâkimlikleri ise yürütülen soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları (arama, yakalama, tutuklama) almak ve bu işlemlere karşı yapılan itirazları incelemekle görevlendirilmişlerdir.

Kovuşturma aşaması savcı tarafından hazırlanan iddianamenin ceza mahkemesi tarafından kabul edilmesiyle başlar. Türk Ceza Kanunu'nda cezalar hapis ve adli para cezasından oluşmaktadır. Hapis cezasına mahkûm edilen kişiler uygun ceza infaz kurumlarında cezalarını çekerler. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'a göre, hükümlü bir kimse cezasının üçte ikisini infaz kurumunda çektiği takdirde şartla salıverilmeden yararlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Türk ceza adalet sistemi, kolluk, savcı, soruşturma, kovuşturma, sulh ceza hâkimlikleri, 6638 sayılı Kanun.

KAYNAKÇA

Arıcan, Mehmet, (2009), *Ceza Adaleti: Sistemi, Etkinliği ve İşleyişi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Arıcan, Mehmet, (2009b) Adli Kolluğun Geleceği, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi - Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi,* Sayı: 61-62, Eylül–Ekim, ss. 55-92.

Centel, Nur & Zafer, Hamide, (2010), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Bası, İstanbul: Beta.

Centel, Nur & Zafer, Hamide, (2015), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 12. Bası, İstanbul: Beta.

Cerrah, Ibrahim (2006), Thepolice. In *Almanac Turkey 2005: Security Sectorand Democratic Qversight*, editedby U. Cizre. Ankara: Turkish Economicand Social Studies Foundation.

Demirbaş, Timur (2015), İnfaz Hukuku, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Dolu, Osman (2010), *Suç Teorileri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Erol, Haydar (2006), *Adli Yargı İlk Derece Mahkemelerinde Ceza Yargılaması ve Uygulaması*, Ankara.

Hakeri, Hakan (2015), *Ceza Hukuku: Genel Hükümler*, 14. Bası, Ankara: Adalet Yayınevi.

Kunter, Nurullah / Yenisey, Feridun / Nuhoğlu, Ayşe (2009) *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku,* Onbeşinci Bası, İstanbul: Beta.

Kurt, Mehmet (2007) *Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları*, Ankara: Adalet Yayınevi.

Kürk; Erkin (2012), Ceza Muhakemesi ve Kolluk Uygulamaları, İstanbul: Kitap Pazarı.

Mahmutoğlu, Fatih S. / Dursun, Selman (2004) *Türk Hukuku'nda Müdafiin Yasaklılık Halleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.

Meşe, İbrahim (2005), *The Social Construction of Terrorism Through PoliticalDiscourse in the United States.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Richmond, KY: Eastern Kentucky University,

Meşe, İbrahim (2009), *Doessexmake a difference? Thestudy of genderdifferences in crime in Turkey.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Omaha, NE: University of Nebraska at Omaha

Özbek, Veli; Kanbur, Nihat; Doğan, Koray; Bacaksız, Pınar; Tepe, İlker (2011), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2. Bası, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Özbek, Veli; Kanbur, Nihat; Doğan, Koray; Bacaksız, Pınar; Tepe, İlker (2015), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Bası, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Özbek, Veli Özer (2015), İnfaz Hukuku, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Özen, Muharrem (2004),*Hakimin Cezai Sorumluluğu*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Özgenç, İzzet (2015), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 11. Bası, Ankara; Seçkin Yayınevi.

Öztürk, Bahri (2006) "Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumunda Sunulan Tebliğ" (Başlıksız), İçinde: *Bir Adli Organ Olarak Savcılık*, Sempozyum, 7-9 Temmuz 2006, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan (2008) *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 12. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.

Öztürk, Bahri; Tezcan, Durmuş; Erdem, Mustafa Ruhan; Sırma, Özge; Kırıt, Yasemin; Özaydın, Özlem; Akcan, Esra; Erden, Efser, (2015) *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. Bası, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Sariibrahimoglu, Lale (2006), Gendarmerie. In *Almanac Turkey 2005 Security Sectorand Democratic Oversight*e dited, by U. Cizre. Ankara: Turkish Economicand Social Studies Foundation.

Shelden, Randall G ve Brown, William B. (2003),*CriminalJustice in America: A Critical Review.* Bostan, New York, San Fransisco: Allyand Bacon

Soyaslan, Doğan (2007) *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.

Sutherland, Edwin H ve Cressey, Donald R. (1978),*Criminology*. Tenth Edition. Philadelphia, New York, San Jose, Toronto: J.B. LippincottCompany.

Şahin, Cumhur (2007) *Ceza Muhakemesi Hukuku I,* Ankara: Seçkin Yayınları.

Şen; Ersan (2011), *Yorumluyorum: Ceza Hukuku Perspektifinden Güncel Olaylara Bakış*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Tezcan, Durmuş (2006) "Fransa'da ve Belçika'da Savcılık", İçinde: *Bir Adli Organ Olarak Savcılık*, Sempozyum, 7-9 Temmuz 2006, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

Toroslu, Nevzat / Feyzioğlu, Metin (2008) *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Savaş Yayınevi.

Yenisey, Feridun (ed.)(2005), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma*, İstanbul: Arıkan Yayınları.

Yenisey, Feridun (2009), *Kolluk Hukuku*, İstanbul; Beta Yayınevi.

21. Bölüm

YAPISAL VE FONKSİYONEL YÖNLERİYLE TÜRKİYE'DE KOLLUK

Dr. Ercan Sünger
esunger@ankara.edu.tr

Özet

Devlet olarak nitelenen siyasal kurumun en öncelikli görevi, vatandaşların güvenliğini sağlamaktır. Devletin bürokratik yapılanması içerisinde güvenliği sağlama görevi, kolluk kuvvetleri tarafından yürütülmektedir. Türkçe literatürde "iç güvenlik", "polislik" ve "zabıta" kavramlarıyla da karşılanan "kolluk", bir taraftan kamu düzenini sağlamaya ve kamu düzeninin bozulması durumunda normalleşmeyi olanaklı kılacak önlemleri almaya yönelik idari etkinlikler, diğer taraftan da bu etkinliklerin yerine getirilmesinde görev alan profesyoneller için kullanılmaktadır. Türkiye'de kolluk hizmetleri, üstlenilen görevler ve bu görevleri yerine getirirken sahip olunan yetkiler bakımından "genel kolluk", "özel kolluk" ve "yardımcı kolluk" başlıkları altında incelenmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı genel kolluk görev ve yetkileri ile donatılmıştır. Gümrük muhafaza görevlileri, orman muhafaza görevlileri, belediyeler bünyesinde teşkilatlanan zabıta örgütleri ve özel güvenlik teşkilatları özel kolluk kapsamında değerlendirilmektedir. Genel ve özel kolluk yetkileri ile donatılan kurumsal yapılanmaların dışında kalan köy koruculuğu, çarşı ve mahalle bekçileri, çiftçi mallarını koruma bekçileri ve gemi kaptanları yardımcı kolluk statüsünde görev yapmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Kolluk, adli kolluk, idari kolluk, iç güvenlik, polis, jandarma, sahil güvenlik.

gereçlere ilişkin sayısal büyüklükler güvenlik hizmetlerinin asıl amacı olan insanların güvenli bir toplumda yaşamalarını sağlama hedefinin ne düzeyde gerçekleştiğini ölçme konusunda yeterli değildir. Vatandaşlarla ilişkilerin daha nitelikli bir hâle getirilmesi, iç güvenlik bağlamında yerine getirilen görevlerde insan hak ve özgürlüklerine gereken hassasiyetin gösterilmesi, halka verilen güven, suçun önlenmesi ve suçu önleme sorumluluğuna toplumun da katılımını sağlama ve suç korkusunun azaltılması iç güvenlik kurumlarının başarması gereken görevlerdendir.

Günümüzde kolluk hizmetlerinin önemli bir boyutunu oluşturan suç önleme ekseninde yürütülen faaliyetlerde kolluk dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra toplumsal kurumlar ve vatandaşlarla güçlü bir iş birliğinin son derece önemli olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmak gerekir (Kula, 2015: 25). Yalnızca suça ve suç işleyenlere odaklı geliştirilen güvenlik strateji ve politikaları, toplumsal bir sorun olan suç ve ona bağlı olarak gün yüzüne çıkan problemlerin üstesinden gelmede yeterli değildir. Kolluk hizmetlerinde başarılı olmanın yolu, suç oluşturan eylemlerin işlenmesine yol açan toplumsal, ekonomik ve çevresel etmenlerin belirlenmesi ve bu etmenlerin ürettiği problemlerin çözümüne yönelik toplumun tüm kesimlerinin katılım ve desteği ile strateji ve politikalar geliştirilmesinden geçmektedir.

KAYNAKÇA

Akgüner, Tayfun, (2003), "Kolluk Kavramına Genel Bir Bakış", *Polis Dergisi*, 36.

Akman, Nurettin, (1991), *Yönetimde İç Güvenlik ve Jandarma*, Ankara: Genelkurmay Basım Evi.

Cerrah, İbrahim, (2011), *Demokratik Toplumlarda İçgüvenlik*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Cerrah, İbrahim, (2012), *Polisliğe Giriş*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Çağlar, Ali, (1999), "Polis ve Polisliğin Ortaya Çıkışı: Sosyolojik Bir İnceleme", *Polis Bilimleri Dergisi*, l (4), ss. 121-132.

Çağlar, Ali, (2000), "Türk Polisi'nde Sosyalleşme ve Polis Kültürü", *Polis Bilimleri Dergisi*, 2(7-8), ss.87-110.

Çevik, Hasan Hüseyin ve Göksu, Turgut, (2007), *Güvenlik Personeli için Polis-Halk İlişkileri: Güvenlikte İletişim*, Ankara: Seçkin Yayınları.

Çevik, Hasan Hüseyin; Göksu, Turgut; Filiz, Orhan ve Gül, Serdar Kenan, (2010), *Güvenlik Yönetimi*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Derdiman, Ramazan Cengiz, (1997), *Polis Yönetimi ve Hukuku: Görev ve Yetkiler*, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Basımevi.

Derdiman, Ramazan Cengiz, (2010), *Özel Güvenlik Hukuku ve Kişi Hakları*, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

Erat, Veysel, (2013), "Kamu Görevlisi Kavramı Açısından Geçici Köy Koruculari", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), ss.169-196.

Gözübüyük, A. Şeref, (2003), *Yönetim Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi.

Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, (2014), *Sessiz Devrim: Türkiye'nin Demokratik Değişim ve Dönüşüm Envanteri 2002-2014*, Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara: Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları.

Kula, Sedat, (2015), "Polislik, Modern Polislik Yaklaşımları ve Polis Davranışı", *Polis Davranışı: Bekçileri Kim Bekleyecek*, İsmail Şahin, Hidayet Taşdöven ve Sedat Kula (Editörler), Ankara: Orion Babil Kitabevi, ss.19-42.

Kuyaksil, Ali ve Tiyek, Musa, (2003), "Türkiye'de Güvenlik Hizmeti Olarak Özel ve Gönüllü Güvenlik", *Polis Bilimleri Dergisi*, 5(2), ss.65-93.

Mutlu, Önder, (2006), Kamu Düzeninin Sağlanmasında Jandarma-Polis İlişkileri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özbudun, Ergun, (1993), *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları.

Sahil Güvenlik Komutanlığı, (2013), *Dünya Sahil Güvenlik Teşkilatları*, İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü.

Sahil Güvenlik Komutanlığı, (2016), *2015 Yılı İdare Faaliyet Raporu*.

Sözmez, Nevzat, (2009), *Emniyet Teşkilatı ve Polis Meslek Hukuku*, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

TDK, (2009), *Türkçe Sözlük*, 10. Baskıdan Yapılan Tıpkıbasım, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yaşar, Yılmaz, (2007), *Açıklamalı Polis Meslek Hukuku*, 26. Baskı, Ankara: Mustafa Kitabevi.

Yenisey, Feridun, (1991), *Hazırlık Soruşturması ve Polis*, İstanbul: Beta Yayınları.

https://www.egm.gov.tr / Erişim Tarihi: 23 Haziran 2016.

http://muhafaza.gtb.gov.tr / Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2016.

http://www.jandarma.gov.tr / Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2016.

http://www.kiyiemniyeti.gov.tr / Erişim Tarihi: 8 Haziran 2016.

http://www.ogm.gov.tr / Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2016.

http://www.sgk.tsk.tr / Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2016.

22. Bölüm

TÜRK CEZA ADALET SİSTEMİNDE İNFAZ KURUMU

Yrd. Doç. Dr. Ercan Balcıoğlu
ercanbalcioglu@gazi.edu.tr

Özet

Ceza infaz kurumları, ceza adalet sisteminin tutarlığı ve etkililiğinin sağlanması, cezanın infazından beklenen bireysel ve toplumsal faydanın sağlanabilmesi için son derece önemli kurumlardır. Cezalandırma bir bilim dalı olarak son yüzyılda oldukça gelişme kaydetmiş olmasına rağmen, Türkiye'de bu alanda bilimsel çalışmaların yetersiz olduğu bir realitedir. Bu çalışma ile Türk ceza infaz sisteminin mevcut durumunun bir fotoğrafı çekilmeye çalışılmıştır. Ayrıca modern cezaevlerinin doğuşu ve gelişimi, ceza türleri ve cezalandırmanın toplumsal işlevi, Türk ceza adalet sisteminde (TCAS) güncel ıslah sistemi, ceza politikaları, ceza infaz kurumlarının yapısı, işleyişi ile infaz personeli, tutuklu ve hükümlülerin güncel durumu gibi konular ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk ceza adalet sistemi, ceza infaz kurumları, hapishane, denetimli serbestlik, koşullu salıverme, tutuklu ve hükümlüler.

bağlamda başta ABD, İngiltere, Kanada ve Japonya olmak üzere günümüz gelişmiş toplumlarının cezalandırıcı klasik ceza adalet felsefesinin özgürlüğü kısıtlayıcı hapis cezası dışında, fail-mağdur arasında, pişmanlık duyma yüzleşme ve hesaplaşarak uzlaşmaya dayalı onarıcı adalet paradigmasına yönelmekte olduğu görülmektedir.

F tipi cezaevleri gündeme geldiğinden beri kamuoyunda bu cezaevlerinin hücre tipi mi oda tipi mi olduğu tartışması devam etmektedir. Bakanlık yetkilileri baştan beri bu cezaevlerinin kalabalık koğuş sisteminde kötü yaşam şartlarına sahip mahkûmların yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla planlandığını ve bunların Avrupa standartlarında oda tipi cezaevleri olduğunu savunmaktadır (İşlegen, 2000). Türkiye'de de cezaevleri birçok kritik dönemden geçmiştir. Cezaevleri devletin baskı politikalarının en şiddetli ve en seri biçimde hissedildiği ve politik muhalefetin sindirilmesi ve etkisizleştirildiği konusunda tartışmaların yaşandığı kurumlar olmuştur (Arslan, 2003; Erdal ve Günal, 2000).

Türkiye'de ceza adalet sistemi dikkate alındığında bu alanda yapılan tüm reform, yatırım ve çalışmalara rağmen, toplumda hukuk ve adalete güveni sağlayan, hukuki iş ve işlemlere saygıyı geliştiren hızlı ve etkili bir hukuk düzeninin tesis edilemediği söylenebilir (Taşkın, 2004: 214; HEGEM Vakfı, 2014; Dolu, Büker ve Uludağ, 2012c). Aynı durumun ceza adalet sisteminin önemli bir parçası olan "düzeltme-ıslah" (correction) için de geçerli olduğu söylenebilir (Moore, 2003). Zira bir sistem veya zincir en zayıf halkası kadar güçlüdür. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yeni çağdaş bir anlayışla hızlı, etkili ve sağlıklı işleyen; iş, işlem ve süreçleri tutarlı, uzmanlaşma ve iş bölümü gelişmiş, personeli profesyonellerden oluşan, cezalandırmanın değil onarmanın esas alındığı "düzeltme-ıslah" sistemine ihtiyaç duyulmaktadır (Özbek, 2015: 27). Hapis cezalarının infazında ve mahpusların iyileştirilmesinde, emniyet, güvenlik ve disiplin ihtiyaçları dikkate alınarak insanlık onuruna saygılı ve mahpusların ıslahına katkı sunan faaliyetler ile iyileştirme programlarına ihtiyaç vardır. Böylece hükümlüleri toplumla yeniden bütünleşmeye hazırlayan cezaevi koşullarının sağlanması için cezaevi reformlarına devam etmek gereklidir.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı, (2013a). Türkiye'de Adaletin Verimli ve Etkin Biçimde İşlemesi İçin Yargı Reformu Sürecinin Etki Değerlendirmesi. Ankara: T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

Adalet Bakanlığı, (2015a). Adalet Bakanlığı Stratejik Plan 2015-2019. Ankara: T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

Adalet Bakanlığı, (2015b). *Yargı Reformu Stratejisi.* Ankara: T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

Adalet Bakanlığı, (2015c). *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri*, Ankara: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü.

Akduman, İrem ve Oral, Gökhan, (2005a). "Cezaevlerinde Cinsel Taciz ve Tecavüz Olayları". içinde Gürsoy-Naskali, Emine ve Oytun Altun, Hilal (Ed.) (2005). *Hapishane Kitabı*, İstanbul: Kitabevi, ss. 287-303.

Akduman, İrem ve Oral, Gökhan, (2005b). "Islahevleri ve Sübyan Koğuşlarında Pedofili". içinde Gürsoy-Naskali, Emine ve Oytun Altun, Hilal (Ed.) (2005). *Hapishane Kitabı*, İstanbul: Kitabevi, ss. 303-311.

Algıer, Lale; Ökdem, Şeyda; Çobanoğlu, Nesrin ve Beder, Alper, (2005). "Cezaevi İzleme Kurullarının Yapısı ve İşlevi". içinde Gürsoy-Naskali, Emine ve Oytun Altun, Hilal (Ed.) (2005). *Hapishane Kitabı*, İstanbul: Kitabevi, ss. 244-248.

Arıcan, Mehmet, (2009). Ceza Adaleti Sistemi, Etkinliği ve İşleyişi, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Arslan, N. Talat, (2003). "Kamu Örgütlerinde Hukuksal Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar (İnfaz Kurumları Örneği)". *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 4 (1): 31-47.

Arslan, N. Talat, (2003). Kamu Örgütlerinde Hukuksal Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar (İnfaz Kurumları Örneği), C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4 (1): 31-47.

Atamer, Aslı ve Oral, Gökhan, (2005). "Cezaevlerinde Rehabilitasyon Programları". içinde Gürsoy-Naskali, Emine ve Oytun Altun, Hilal (Ed.) (2005). *Hapishane Kitabı*, İstanbul: Kitabevi, ss. 3321-335.

Aydoğan, Ramazan ve Şahin, Rabia, (2015). "Cezaevi, Damga ve İşsizlik Bağlamında Hükümlüyü İncelemek". Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Yaklaşımlar Sempozyumu (08-10 Aralık 2015), İstanbul: Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü.

Bahar, Halil İbrahim, (2005). "Hapishaneler, Sorunlar ve Çözüm Arayışları". içinde Gürsoy-Naskali, Emine ve Oytun Altun, Hilal (Ed.) (2005). *Hapishane Kitabı*, İstanbul: Kitabevi, ss.41-59.

Banks, Cyndi, (2004). Criminal Justice Ethics, Thousand Oaks, CA: Sage.

Battal, Ahmet. (2015) Hukukun Temel Kavramları, 9.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.

Beccaria, C. (1995). On Crimes ad Punishment, and Other Writings. Richard Bellamy (Ed.). Cambrigde University Press, UK.

Bentham, J. (1995). The Panopticon Writings. Miran Bozovic (Ed.), Verso, London.

Bentham, Jeremy (1995). *The Panopticon Writings.* Miran Bozovic (Ed.), London: Verso

Birleşmiş Milletler, (2013). Cezaevi Müdürleri ve Politika Yapıcıları için Kadınlar ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı.Aloğlu, Binnur (çev.), 2. Baskı, İstanbul: Ceza İnfaz Sisteminde sivil Toplum Derneği.

Bröckling, Ulrich, (1997). Disiplin; Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi, 2. Baskı, (çev. Veysel Atayman) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Burk, Foster, (2006). *Corrections: The Fundamentals.* Upper Sadle River, NJ: Pearson- Prentice Hall.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, (2011). Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol, (erişim tarihi, 10.03. 2016: http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/mevzuat/protokol/adalet-saglik-icisleri.pdf)

CGTİHK, (2004). Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 5275, Kabul Tarihi: 13/12/2004Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 29.12.2004 Sayı:25685

CGTİHT, (2006). Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Bakanlar Kurulu Karar Tarihi - No: 20.03.2006 - 2006/10218, Resmî Gazete Tarihi: 06.04.2006, Resmî Gazete Sayısı: 26131

Clear, Todd R.; Cole, George F., and Reisig, Michael D. (2011). *American Corrections,* Ninth Edition,Belmont, CA: USA: Wadsworth Cengage Learning.

Cohen, Stanley (1985). *Visions of Social Control: Crime, Punishment and Classification*. Cambridge: Polity Press.

Demir, Gülçin, (2005). "Cezaevi Personeli". içinde Gürsoy-Naskali, Emine ve Oytun Altun, Hilal (Ed.) (2005). *Hapishane Kitabı*, İstanbul: Kitabevi, ss.393-401.

Demirbaş, Timur, (2005). "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi". içinde Gürsoy-Naskali, Emine ve Oytun Altun, Hilal (Ed.) (2005). *Hapishane Kitabı*, İstanbul: Kitabevi, ss.3-41.

Demirbaş, Timur, (2015). İnfaz Hukuku, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Dolu, O. (2012a). *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*. (4. Baskı) , Ankara: Seçkin Yayınevi.

Dolu, Osman; Büker, Hasan ve Uludağ Şener. (2012c). "Türk Ceza Adalet Sisteminin Caydırıcılık Kapasitesine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme", AUHFD, 61 (1) 2012: 69-106.

Dönmezer, Sulhi, (1982). Sosyoloji, 8 Baskı, Ankara: Savaş Yayınları.

Erdal, Meryem ve Günal, Asena, (2000). "Devletin Cezaevi Politikası", Birikim Dergisi, 136: 57-62.

Ergüden, Işık, (2001). "Örnek Bir Şiddet Mekânı: Hapishaneler", 4. Baskı, Cogito, 6-7: 110.

Erjem, Yaşar, (2012). *Hukuk ve Toplumsal Düzen: Modern Toplumlarda Hukukun Toplumsal Düzeni Gerçekleştirmedeki Rolü*, İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Foucault, Michel, (2006). *Hapishanenin Doğuşu, 3. Baskı, (*çev. *Mehmet Ali Kılıçbay),* Ankara: İmge Kitabevi.

Geleri, A. (edit.) (2013). *Suç Sosyolojisi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Gezgin, M. Fikret. (2003). *Hukukun Temel Kavramları,* İstanbul: Yerküre Kitaplığı.

Gölbaşı, Şükran, (2011). "Kronik: Mahpus Toplum: Panoptikon'dan Biyolojik Gözetime", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66(2): 235-446.

Gölbaşı, Şükran, (2012). "Mahpus Toplum II: Yeni Liberalizmin Son Avlağı Olarak Hapishaneler", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66(3): 423-429.

Gürsoy-Naskali, Emine ve Oytun Altun, Hilal (Ed.) (2005). Hapishane Kitabı, İstanbul: Kitabevi.

Gürsoy-Naskali, Emine ve Oytun Altun, Hilal (Ed.) (2006) . Zindanlar ve Mahkûmlar, İstanbul: Babil yayınları.

HEGEM Vakfı, (2014). Türkiye'nin Şiddet Haritası Paneli, 24 Kasım 2014, Trabzon: Trabzon Gazeteciler Cemiyeti.

Hoebel, E. Adamson, (1979). The Law of Primitive Man: A Study in Comparative Legal Dynamics. New York: Atheneum.

http://www.cte.adalet.gov.tr/, erişim tarihi:12.08.2007

Hürriyet, (2016). "Cezaevleri Doldu", (erişim tarihi: http://www.hurriyet.com.tr/cezaevleri-doldu-28587338).

İçli, Tülin, (1992). Türkiye'de Suçlular: Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Özellikleri, 2. Baskı, Ankara: Bizim Büro Basımevi.

İşlegen, Yeşim, (1997). "Hücre tipi cezaevi uygulaması ve karşı çıkış noktaları". *Toplum ve Hekim*, cilt 12, sayı: 81,Eylül-Ekim 1997, 45-47.

İşlegen, Yeşim, (2000). "F Tipi Cezaevleri, İnsan Hakları, Sağlık", Birikim Dergisi, 136: 40-43.

Karakuş Doğan, Fatma, (2010). *Cezanın Amacı ve Hapis Cezası,* İstanbul: Legal Yayınları.

Kızmaz, Zahir, (2005). "Ceza veya Kriminal Yaptırımın Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi", Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2): 210-231.

Kızmaz, Zakir, (2006). Cezaevi Müdavimleri: İnatçı Suçlular, Ankara: Orion Yayınevi.

Lynch, Michael J., (2007). Big Prisons, Big Dreams: Crime and the Failure of America's Penal System. Rutgers University Press.

MacKinnon, Barabara, (2004). Ethics: Theory and Contemporary Issues,4th Edition, Wadsworth/Thomson Learning Inc.

Maden, Mehmet, (2012). *Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar,* Ankara: Adalet Yayınları.Matbaası.

Mcmanus, J. J. (2008). Polis ve İnfaz Kurumları Hakkında Rapor, Scotland: Glasgow Caledonian Unıversıty.

Moore, Teddy. (2003). *Victimization by Justice*, 1st Books Library.

Moris Norval and Rothman,David J. (Eds.) (1998). The Oxford History of the Prison: The Practice of Punishment in Western Society. Oxford: Oxford University Press.

Özbek, Veli Özer, (2015). İnfaz Hukuku, 7. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Özbek, Veli Özer; Kanbur, M. Nihat; Doğan, Koray; Bacaksız, Pınar ve Tepe İlker, (2014). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Özdek, Yasemin, (2000). "Küreselleşme Sürecinde Ceza Politikalarındaki Dönüşümler", *Amme İdaresi Dergisi*, 33(4): 21-48.

Özkavalcı, Nimet, (2015). İnfaz *Hâkimliği,*Ankara: Seçkin Yayınları.

Schur, Edwin M. (1968). Crime Without Victim. NJ, Cliffs: Englewood.

Sellers, M. P. (1993) *The History and Politics of Private Prisons*: A Comparative Analysis. London: Associated University Presses.

Selman, Donna and Leighton, Paul, (2010). *Punishment for Sale: Private Prisons, Big Business, and the Incarceration Binge*. New York: Rowman & Littlefield Publishers.

Sözer, M.Alper. (2012). "Kriminolojinin Temelleri: Klasik Okul ve Pozitivizmin Doğuşu" içerisinde Kriminoloji Osman Dolu (Ed.). Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Süslü, Güven, (2016). Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlülük, Ankara: Seçkin Yayınları.

Şengül, Necla, (Der.), (2015). *Cezaevlerinde Sağlık Hakkı,* Ankara: İnsan Hakları Derneği.

Taşkın, Ahmet, (2002). "Ceza İnfaz Kurumlarında Açlık Grevleri", *Adalet Dergisi,* 11:1-30.

Taşkın, Ahmet, (2004). *Türkiye'nin Cezaevi Gerçeği,*Ankara: Eda Matbaası.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, (2015). Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlü ve Tutuklulara Sunulan Sağlık Hizmetleri Hakkında İnceleme Raporu, TBMM: Ankara.

tbmm.gov.tr. (2016). Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (erişim tarihi, 21.03.2016: https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss616.pdf)

TCK, (2004). Türk Ceza Kanunu, Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26.9.2004, Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 12.10.2004, Sayı: 25611

Thomas, J. (2005). "Bentham, Jeremy (1748–1832)." Encyclopedia of Prisons & Correctional Facilities. Mary Bosworth (Ed.). ss.71-73. SAGE, Thousand Oaks, CA.

Topçuoğlu, Tuba, (2015). "Türkiye'de Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin Etkinliğinin Bilimsel Olarak Değerlendirilmesi". Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Yaklaşımlar Sempozyumu (08-10 Aralık 2015), İstanbul: Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü.

TÜRK CEZA KANUNU, Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26.9.2004, Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 12.10.2004, Sayı: 25611)

Varol, Nezih, (2005). "Cezaevi İşyurtları". içinde Gürsoy-Naskali, Emine ve Oytun Altun, Hilal (Ed.) (2005). *Hapishane Kitabı*, İstanbul: Kitabevi, ss.225-244.

Yaman, Ö. M. ve Acar, B. (2015). "Akademik Alanda Üretilen Denetimli Serbestlik Çalışmaları (2005-2015)". Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Sempozyumu, 8-10 Aralık 2015, İstanbul: Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü.

23. Bölüm

TÜRKİYE'DE SUÇ İSTATİSTİKLERİ

Doç. Dr. Ekrem Muş
ekremmus@gmail.com

Özet

Suç, her sosyal davranış gibi bireyin içinde ve dışında gelişen çok yönlü mikro ve makro seviyede oluşan davranışlar bütünüdür. Suçun nedenlerini açıklamaya yönelik yapılan karşılaştırmalı bir kısım ampirik çalışma bazı mahalle, ilçe, il, bölge ve ülkelerin diğerlerine oranla neden daha fazla suç ürettiğini analiz etmeye çalışmıştır. Buna bağlı olarak, işlenen suç sayıları ve suç çeşitleri mahalle, ilçe ve şehirler bazında değişkenlik ve farklılıklar göstermektedir. Yapılan çalışmalarda nüfus, gelir, eğitim, göç, kentleşme oranı ve gelir dağılımı gibi bazı sosyal, ekonomik ve demografik özelliklerin bu farklılıkta etkili olduğu gözlenmiştir. Ancak ülkemizde suç verilerinin kamuoyu ve akademisyenlerle paylaşılmaması, suç ve suçlu ile mücadelenin sadece kolluk kuvvetlerinin sorumluluğu altında kurumsal bir mesele olarak görülmesinden dolayı ceza adalet sistemi suçun önemli sebepleri arasında olan sosyal, ekonomik, demografik ve çevresel değişkenleri göz ardı etmiştir.

Bu çalışmada, açık kaynaklardan elde edilen cezaevi istatistikleri, uluslararası istatistikler, mağduriyet istatistikleri ve cumhuriyet savcılıkları istatistikleri kullanılmıştır ve bu istatistiklere uygun çıkarımlar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suç, suç istatistikleri, suç analizi, suçun ölçümü, TÜİK.

Cezaevlerinden çıkan suçluların tekrar suç işleyip işlemedikleriyle, cezaların caydırıcı olup olmadığıyla ve cezaevlerinden çıkan suçlular tekrar suç işliyorlarsa bunların nedenleriyle ilgili kapsamlı herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Bu nedenle, bu alandaki bilimsel eksikliğin giderilerek suçluların profesyonelleşme ve tekrar suç işleme eğilimlerinin araştırılması gerekmektedir.

Koordinasyon ve Harekât Dairesi Başkanlığının suç verilerini kamuoyundan saklamak yerine vatandaş ile paylaşması, istatistikleri toplayan/analiz eden personeline eğitim vermesi, suç istatistikleri analiz ederek anlamlı hâle getirip kamuoyuna duyurması ve internet sayfasının daha dinamik hâle getirmesi gerekmektedir.

İl/ilçe emniyet müdürlüklerinin suç verilerini polis merkezi ve mahalle bazında halk ile paylaşması da üzerinde önemle durulması gereken hususlardan biridir. Halkın yaşadığı mahallede ve il/ilçede işlenen suçları öğrenmesi ve güvenlik seviyesini bilmesi en doğal hakkıdır. Unutulmamalıdır ki polis, üniformalı bir vatandaştır ve vatandaş ile bütünleşip vatandaşa hesap verebildiği ölçüde kendisini yenileyip suçla başarılı bir şekilde mücadele edebilecektir.

KAYNAKÇA

Akers, R. L.,& Lee, G. (1999). Age, social learning, and socialbonding in adolescentsubstanceuse. *Devianbehavior*, *20*(1), 1-25.

Bahar, H., I. & Fert, I. (2008). The debate The Debate over Recent Recorded Crime in Turkey. *International Journal of Social Inquiry, 1*(1), 89-104.

Blumstein, A.&Wallman, J. (2000). *The Crime Drop in America*: Cambridge University Press.

Bolak, H., C. (1997). When wives are major providers: Culture, gender, and family work. *Gender&Society*, *11*(4), 409-433.

Braga, A. A., Kennedy, D. M., Waring, E. J., &Piehl, A. M. (2001). Problem-oriented policing, deterrence, and youth violence: An evaluation of Boston's Operation Ceasefire. *Journal of Research in Crimeand Delinquency, 38*(3), 195.

Britt, C. L. (1997). Reconsidering the unemployment and crime relationship: variation by age group and historical period. *Journal of Quantitative Criminology, 13*(4), 405-428.

Bryant, K. M. (1997). Motivated Offenders and Criminal Opportunities as Determinants of Violent and Property Crime Rates in the United States, 1980-1990. University of Tennessee, Knoxville.

Bouffard, J. A., Mackenzie, D. L.&Hickman, L. J. (2000). Effectiveness of vocational education and employment programs for adult offenders: A methodology-based analysis of the literature. *Journal of Offender Rehabilitation*, *31*(1/2), 1-42.

Cantor, D.,& Land, K. C. (1985). Unemployment and crimerates in the post-World War II United States: A theoretical and empirical analysis. *American Sociological Review*, 317-332.

Carr, A. (1998). The inclusion of fathers in family therapy: A research based perspective. Contemporary Family Therapy, 20(3), 371-383.

Caspi, A.&Moffitt, T. E. (1995). The continuity of maladaptive behavior: From description tounder standing in the study of antisocial behavior. In D. Cicchetti&D. Cohen (Eds.). *Manual of developmental psychology* (pp. 472–511). New York: John Wiley.

Chamlin, M. B.&Cochran, J. K. (1995). Assessing Messner and Rosenfeld's Institutional Anomie Theory: A Partial Test. *Criminology, 33*(3), 411-429.

Clear, T. R. (2007). The Impacts of Incarceration on Public Safety. *Social Research: An International Quarterly of Social Sciences, 74*(2), 613-630.

Cullen, J. B.,&Levitt, S. D. (1999). Crime, Urban Flight, and the Consequences for Cities. *Review of Economics and Statistics, 81*(2), 159-169.

Dembo, R.,Shemwell, M., Pacheco, K., Seeberger, W., Rollie, M., Schmeidler, J., et al. (2000). A longitudinal study of the impact of a Family Empowerment Intervention on juvenile offender psychosocial-functioning: An expanded assessment. *Journal of Child and Adolescent Substance Abuse, 10*(2), 1-8.

Durna, T.,&Hancerli, S. (2007). Implementing Democratic Policing in the PKK Terrorism Torn Areas of Turkey. *Understanding and Responding to the Terrorism Phenomenon: A Multi-dimensional Perspective*, 326-345.

Eck, J.,&Maguire, E. (2000). Have changes in policing reduced violent crime? An assessment of the evidence. *The Crime Drop in America*, 207-265.

Farrington, D. P. (2003). Developmental and life-course criminology: Key theoretical and empiricalissues- The 2002 Sutherland award address. *Criminology, 41*(2),221- 256.

Federal Bureau of Investigation (2013). Uniform Crime Reports. Retrieved on 02.04.2015 from http://www.fbi.gov/ucr/ucr.htm

Federal Bureau of Investigation (2014). Crimes in the United States 2004. Retrieved on 03.09.2015 fromhttp://www.fbi.gov/ucr/cius_04/

Fields, C. B.,&Moore, R. H. (1996). Comparative Criminal Justice: Traditional and Non traditional Systems of Law and Control. *Journal of Criminal Justice, 24*(6), 571-572.

Foshee, V. A.,Bauman, K. E., &Linder, G. F. (1999). Family violence and the perpetration of adolescent-dating violence: Examining social learning and social control processes. *Journal of Marriage and the Family*, 331-342.

Glaeser, E. L.,&Sacerdote, B. (1999). Why is the remore crime in cities? *Journal of Political Economy, 107* (S6), 225-258.

Glaeser, E. L.,Sacerdote, B., &Scheinkman, J. A. (1996). Crime and social interactions. *The Quarterly-Journal of Economics*, 507-548.

Harer, M. D. (1995). Recidivism among federal prisoners released in 1987. *Journal of correctional education, 46* (3), 98-128.

Huang, C. C.,Laing, D., &Wang, P. (2004). Crime and poverty: A search-theoretic approach. *International Economic Review, 45*(3), 909-938.

Hsieh, C. C.,&Pugh, M. D. (1993). Poverty, income inequality, and violent crime: a meta-analysis of recent aggregate data studies. *Criminal Justice Review, 18*(2), 182.

Kapuscinski, C. A.,Braithwaite, J., &Chapman, B. (1998). Unemployment and Crime: Toward Resolvingthe Paradox. *Journal of Quantitative Criminology, 14*(3), 215-243.

Konty, M. (2005). Microanomie: The Cognitive Foundations of The Relationship Between Anomie And-Deviance. *Criminology, 43*(1), 107-132.

Laub, J. H.,Sampson, R. J., &Allen, L. C. (2001). Explaining crime over the life course: Toward a theory of age-graded informal social control. Explaining criminals and crime: *Essays in contemporary criminological theory*, 97-112.

Marvell, T. B.,&Moody, C. E. (1996). Specification Problems, Police Levels, and Crime Rates. *Criminology, 34*(4), 609-646.

Messner, S.F. and R. Rosenfeld. (1994, 2007). *Crime and the American Dream*. Belmont, CA: Wadsworth.

Ministry of Justice (2016). Ceza ve Tevkif Evleri Genel Mudurlugu Istatistigi. Retrieved on 01.03.2016 fromhttp://www.cte.adalet.gov.tr/

Montoya, M. D. (2003). The Methodological Risk of Relying on Official Statistics to Construct Crime and Other Deviancy Rates. University of Oregon.

Mosher, C. J.,Miethe, T. D., &Phillips, D. M. (2002). *The mismeasure of crime*. Thousand Oaks, Calif.:Sage Publications.

Murphy, D. S.,&Robinson, M. B. (2008). TheMaximizer: ClarifyingMerton'stheories of anomieandstrain. *TheoreticalCriminology, 12*(4), 501.

Mus, E. (2010). ExaminingViolentandPropertyCrimes in theProvinces of TurkeyfortheYears of 2000 and 2007, (Doctoraldissertation, Virginia CommonwealthUniversity).

Muş, E. (2011). Türkiye'de Suç Verilerinin Toplanması ve Kamuoyuna Sunulma(ma)sı, (Editörler: M. Karakaya & S. Gültekin), *Suçla Mücadelede Çağdaş Yaklaşımlar. Toplum Destekli Polislik Teori ve Uygulamaları* (ss.209-220). Polis Akademisi Yayınları, Ankara.

Pepper, J.,&Petrie, C. (2003). MeasurementProblems in CriminalJusticeResearch: Workshop Summary: NationalAcademiesPress.

Raphael, S.,&Winter-Ebmer, R. (2001). IdentifyingtheEffect of Unemployment on Crime. *TheJournal of LawandEconomics, 44*(1), 259-283.

Rosenfeld, R.,Messner, S. F., &Baumer, E. P. (2001). Socialcapitalandhomicide. *SocialForces, 80*(1), 283-310.

Sampson, R. J.,&Laub, J. H. (1994). Urban povertyandthefamilycontext of delinquency: A newlook at structureandprocess in a classicstudy. *Child Development*, 65, 523–540.

Sherman, L. W. (2004). Researchandpolicing: Theinfrastructureandpoliticaleconomy of federal funding. *TheAnnals of theAmerican Academy of PoliticalandSocialScience, 593*(1), 156.

Shihadeh, E. S.,&Ousey, G. C. (1996). Metropolitanexpansionandblacksocialdislocation: The link betweensuburbanizationandcenter-citycrime. *SocialForces*, 649-666.

Swanson, C. B. (2004). Sketching a portrait of publichighschoolgraduation: Whograduates? Whodoesn't. *Dropouts in America: Confrontingthegraduation rate crisis*, 13-40.

Smith, M. D.,&Parker, R. N. (1980). Type of homicideandvariation in regionalrates. *SocialForces*, 136-147.

Sweeten, G.,Bushway, S. D., &Paternoster, R. (2009). DoesDroppingOut Of School Mean DroppingIntoDelinquency? *Criminology, 47*(1), 47-91.

Tonry, M. (1997). Ethnicity, Crimeand Immigration: Comparative and Cross-National Perspectives. *No.: ISBN 0-226-80827-0*, 553.

Tonry, M. (2006). Thinking about Crime: Sense and Sensibility in American Penal Culture: Oxford University Press, USA.

Waldfogel, J.,&Garfinkel, I. Kelly, B. (2005). Publicassistanceprograms: How muchcould be savedwithimprovededucation.

Weisburd, D.,&Eck, J. E. (2004). What can police do toreducecrime, disorder, andfear? *TheAnnals of theAmerican Academy of Politicaland Social Science, 593*(1), 42.

Yoon, O. K.,&Joo, H. J. (2005). A contextualanalysis of crimerates: TheKoreancase? Crime, LawandSocialChange, 43(1), 31-55.

24. Bölüm

SUÇ MAĞDURLARI

Prof. Dr. Halil İbrahim Bahar
hibahar@aksaray.edu.tr

Özet

Suç mağdurları, hukuksal olarak tanımlanmış ya da hukukun dışında kalmış tüm fiziksel, psikolojik, ekonomik ve diğer alanlardaki suç eylemlerinden doğrudan ve dolaylı olarak etkilenenleri kapsamaktadır. Çok geniş bir alanı olan suç mağdurları konusunda Türk Ceza Kanunu'nda yapılan sınıflandırmalar, mağduriyetin kapsamı hakkında fikir vermektedir. Bu sınıflandırmalar; başta soykırım ve insanlığa karşı suçlar, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti, hayata karşı suçlar, vücut dokunulmazlığına kaşı suçlar, hürriyete kaşı suçlar, şerefe karşı suçlar, mal varlığına karşı suçlar olmak üzere bireysel ve toplumsal hayata ilişkin suçları kapsayacak şekilde devam etmektedir. Mağduriyetin gizli kaldığı ve yeterince aydınlatılamadığı türleri de vardır. Mağduriyetin açığa çıkarılması ve mağduriyetin giderilmesi için en etkin işlemlerin yapılması için profesyonel bakış açısına, daha fazla duyarlılığa ve çabaya ihtiyaç vardır. Bu da suç mağdurlarına yönelik bilimsel bir bakış açısını gerekli kılmaktadır. Suç mağdurlarına yönelik bilimsel bakış açısı, temel olarak şu soruları yanıtlamalıdır: Hangi toplumsal kategorideki insanlar, hangi suçların mağduriyetiyle karşı karşıyadır? Kadınların ve çocukların mağduriyetleri konusundaki toplumun ve ceza adaleti sistemi aktörlerinin duyarlılığı tam mı? Mağduriyet ile toplumsal cinsiyet arasında nasıl bir ilişki vardır? Diğer ülkelerde ve Türkiye'de mağdur tartışmaları neden gecikti? Ceza adaleti sisteminin ilk aşamasında olan polisin mağdur politikaları nasıl olmalıdır?

Anahtar Kelimeler: Suç mağdurları, mağdur hakları, mağdurun gereksinimleri, polis.

Bu nedenle "çatışma çözme" mekanizmasına ihtiyaç vardır. Cezalandırma sistemi, burada dile getirilenlerin tersini yapmaktadır. Cezalandırma;bağları ortadan kaldırmakta, düşmanlığı artırmaktadır. Bu da taraflar arasındaki anlaşma ve uzlaşmayı daha da zorlaştırmakta, hatta olanaksız hâle getirmektedir (Fattah, 1997: 265).

Mağdur ne istiyor? Almanya, Amerika ve Kanada'da yapılan çalışmalarda mağdurlar zararın telafi edilmesini istemektedirler. Eğer mağduriyet hırsızlık ise çalınan malın geri getirilmesi, kırılan pencerenin tamir edilmesi, çalınan arabanın tamir edilmesi gibi örnekler verilebilir. Fattah'a göre mağdurların beklentisi ahlaki değil, gerçekçidir (Fattah, 1997: 265). Yeni politikaların temel felsefesi;adil, insancıl, mağdur ve sanığın yararını göz önüne alan etkili bir adalet sisteminin oluşturulması olmalıdır.

Sanığın insani olmayan bir yaklaşıma maruz kalması mağdura bir yarar getirmeyecektir. Mağdurun çilesi, sanığın çile çekmesiyle azalmayacaktır (Fattah, 1997: 268). Polis, mağdura yardım ederek daha çok bilgi ve halk desteğini sağlayabilir. Polisin mağdura olduğu kadar, mağdurun da polise ihtiyacı vardır. İlgili yasalarda mağdura yönelik yapılması gereken çalışmalar net olarak yazılmalıdır. Polis eğitiminde mağdurlara yönelik yapılacak çalışmaların öğretilmesi son derece önemlidir. Mağdurlara sosyal destek nasıl sağlanmalıdır?

Polis hizmetlerinde "mağdur destek ünitesi" kurulmalıdır. Destek ünitesi mağdurlara yönelik hizmetler veren kurumlar arasında eş güdümün sağlanmasından sorumludur. Mağdura karşı polis duyarlı olmalı, yapması gerekenler konusunda mağduru bilgilendirmeli ve yönlendirmelidir.

Günümüzün mağduru, yarının suçlusu; günümüzün suçlusu ise yarının mağduru olabilir. Özellikle aile içi şiddet olaylarında, cinsel taciz mağduriyetlerinde bu durum daha belirgin bir şekilde görülmektedir.

Misilleme, şiddetin ifade edilmesinde en önemli unsurlardan biridir (Fattah, 1997: 265). Bu nedenle mağduriyetin önlenebilmesi için mağdurlara gerekli olan her türlü desteğin mutlaka sağlanması gerekmektedir.

Mağduriyet denildiğinde daha çok hırsızlık, tecavüz, şiddet suçlarına odaklanılmaktadır. Savaş, doğal afetler, ihmal çevre kirliliği, hatalı ulaşım araçları ve yolların neden olduğu kazalar ve her türlü ayrımcılık sonucu oluşan mağduriyetler de ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Bahar, H. İ. (1998) Poliste Demokrasi ve İnsan Hakları, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.

Bahar, H. İ. (2002a) *Okul ve Ailede Şiddet,* Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Bahar, H. İ. (2002b) "Toplum Destekli Polislik ve Türkiye'de Uygulanılabilirliği", içinde H.H. Çevik ve T. Göksu, (editörler) *Türkiye'de Devlet, Toplum ve Polis,*Ankara: Seçkin.

Boles, A.B. (1997) *Improving Community Response to Crime Victims. An Eight-step model for developing protocol,* London: Sage.

Bahar, H.İ. ve Elmas, M.S. (2012) "İstanbul'da Polis-Halk İlişkileri: Eminönü, Şişli ve Kadıköy'den Yansımalar", *Kriminoloji Dergisi,* 4(1): 25-46.

Elias, R. (1990) "Which Victims Movement? The Politics of Victim Policy", içinde C. D. Robert, J. L. Arthur ve G. S. Wesley (editörler), *Victims of Crime,* ikinci baskı, London: Sage.

Fattah, E.A. (1997) "Toward a Victim Policy Aimed at Healing, not Suffering", içinde, C. D. Robert, J. L. Arthur ve G. S. Wesley (editörler), *Victimsof Crime,* ikinci baskı, London: Sage.

Karakaş, F. (2004) "Evlilik İçi Cinsel Tecavüz Bağlamında; Kadına Yönelik Cinsel Şiddet ve AİHM'nin Yaklaşımı", *Humanite,* sayı, 6. sayfa: 115-32.

Kelly, D.P. (1990) "VictimParticipation in theCriminalJusticeSystem", içinde C. D.Robert, J. L. Arthur ve G. S. Wesley (editörler), *Victims of Crime,* ikincibaskı, London: Sage.

Lurigio, A.J., Resick, P.A. (1990) "Healingthe Psychological Wounds of Criminal Victimization: Predicting Postcrime Distressand Recovery", içinde C. D.

Robert, J. L. Arthur & G. S. Wesley (editörler), *Victims of Crime,* ikincibaskı, London: Sage.

Maguire, M. &Shaplandd, J. (1990) "The "VictimMovement" in Europe', içindeC. D. Robert, J. L. Arthur & G. S. Wesley (editörler), *Victims of Crime,*ikinci baskı, London: Sage.

Mawby, R.I. &Walklate, S. (1994) *Critical Victimology,* London: Sage.

Resick, P.A. (1990) "Victims of Sexual Assault", içinde C. D. Robert, J. L. Arthur ve G. S. Wesley (editörler), *Victims of Crime,* ikinci baskı, London: Sage.

Riggs, D.S. & Kilpatric, D. G. (1990) "Familiesand Friends: Indirect Victimization by Crime", içinde C. D. Robert, J. L. Arthur & G. S. Wesley (editörler),*Victims of Crime,* ikinci baskı, London: Sage.

Skogan, W.G.,Lurigio, A.J., Avis, R.C. (1990) "Crmininal Victimization", içinde C.D. Robert, J. L. Arthur ve G. S. Wesley (editörler), *Victims of Crime,* ikinci baskı, London: Sage.

Smith, B.E. (1990) "TheAdjudication of Child SexualAbuseCases", içinde C. D. Robert, J. L. Arthur ve G. S. Wesley (editörler), *Victims of Crime,* ikincibaskı, London: Sage.

Turvey, B.E. (2002) "Victimology", içinde B. E. Turvey (editor) *Criminal Profiling,*San Diego: AcademicPress.

Van Dijk, J. (2000) "Implications of the International Crime Victims Survey for a Victim Perspective", içinde A. Crawfordand J. Goodey (eds.), *Integrating a Victim Perspective withinthe Criminal Justice,* Aldershot: Ashgate Dartmouth.

Waller, I. (1990) "The Police: First in Aid?", içinde A.J. Lurigio, W.G. Skogan, R.C.Davis, *Victims of Crime,* London: Sage.

Zedner, L. (2002) "Victims", içinde M. Maguire, R. Morgan, and R. Reiner (eds.) *The Oxford Handbook of Criminology,* Oxford: Oxford University Press.

25. Bölüm

ONARICI ADALET

Dr. Mustafa Bülent Halıcıoğlu
mbhalicioglu@gmail.com

Özet

Uzun yıllardan beri, dünya üzerinde birçok ülkede, cezalandırma merkezli, mevcut ceza adalet sisteminin yenilenmesine yönelik düşünceler ortaya atılmaktadır. Özellikle 1950'li yıllarda başlayan ve ceza adalet sistemlerinin mağdur merkezli bir yapıya bürünmesini ileri süren araştırmalar ile yine o yıllarda bazı ülkelerde görülen toplumsal hareketlenmelerin neticesinde onarıcı adalet kavramı ortaya çıkmıştır. Bu bölümde günümüz itibarıyla dünya üzerinde birçok ülkede uygulanan ve ülkemizde de "uzlaşma" adı altında CMK ve TCK'de kendisine yer bulmuş olan onarıcı adalet kavramı, bu kavramın felsefesi, tanımı, tarihsel gelişimi, teorik altyapısı ve uygulama şekilleri üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, bölüm sonunda onarıcı adaletin ülkemizde nasıl uygulandığı da incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Onarıcı adalet, uzlaşma, arabulucu, uzlaştırmacı.

Onarıcı adaletin esas amacı işlerin yoluna konulmasıdır. Bu amaç ise kapsamlı bir iş birliği süreci içerisine suçun tüm taraflarının dâhil edilip zarar ve ihtiyaçlara odaklanarak, yükümlülüklerin belirlenmesi ile gerçekleştirilebilecektir. Onarıcı adalet sisteminin en önemli aktörü mağdurdur. Sistemin en önemli amacı, mağduru sürece dâhil ederek iyileştirmeye ondan başlamaktır. Ancak onarıcı adalet, yaptığı fiilin sonuçlarını anlayabilmesi, bu fiilin sorumluluğunu alabilmesi, toplumdan dışlanmasının ya da uzaklaşmasının en aza indirgenmesi veya engellenmesi için, failin de adaletin sağlanması sürecinde göz önünde tutulması gereken ihtiyaçları olduğuna işaret etmektedir. Onarıcı adaletin başarısı ile ilgi birçok çalışma bulunmaktadır. Bu bölümde incelenen akademik çalışmaların çoğunda onarıcı adaleti cesaretlendirecek sonuçların ortaya konduğu gözlemlenmiştir.

Onarıcı adalet anlayışının uygulamaya dönüştürülmesiyle ilgili dünya üzerinde üç pratik uygulama öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, uzman bir arabulucunun mağdur ve faili, işlenen suçu, zararlarını ve bu zararları düzeltmek adına ne yapılabileceğini tartışmak için bir araya getirip, ortamı yönettiği *arabuluculuk* uygulamasıdır. İkincisi, birbiriyle ilişkili ve geçmiş bazı olaylardan etkilenmiş herhangi bir insan topluluğunun ya da grubunun, ortaya çıkan konuları görüşmek/tartışmak üzere bir araya geldiği *konferans* yöntemidir. Üçüncü uygulama ise sadece aile üyelerinin değil, dava ile ilgili toplumun her üyesinin davet edildiği, katılımcıların halka şeklinde oturduğu ve her bir bireyin söz hakkının olduğu halka tekniğidir. Türkiye'de onarıcı adalet, CMK ve TCK'de kendisine "Uzlaşma" adı altında yer bulmuştur. Türk hukuk sistemine göre uzlaşma, "uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin, mevzuattaki usul ve hükümlere uygun olarak uzlaştırmacı aracılığıyla ya da hâkim veya cumhuriyet savcısı tarafından anlaştırılmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi sürecini" ifade etmektedir.[11] 2005 yılından beri ülkemiz de uygulanan uzlaştırma, gerek onarıcı adalet felsefesini tam anlamıyla yansıtmadığından dolayı gerekse de uygulamada yaşanan bir takım sıkıntılardan dolayı birçok eleştiriye maruz kalmıştır.

KAYNAKÇA

Albayrak, M. (2008). Şikayete Tabi Suçların Özellikleri ve Bu Suçlara Bağlanan Hukuki Sonuçlar. *TBB Dergisi, 77*, 281-306.

Barnett, R. E. (1977). Restitution: A new paradigm of criminal justice. *Ethics*, 279-301.

Bazemore, G., & Walgrave, L. (1999). *Restorative juvenile justice: Repairing the harm of youth crime*: Criminal Justice Press Monsey, NY.

Bergseth, K. J., & Bouffard, J. A. (2007). The long-term impact of restorative justice programming for juvenile offenders. *Journal of Criminal Justice, 35*(4), 433-451.

Bergseth, K. J., & Bouffard, J. A. (2012). Examining the effectiveness of a restorative justice program for various types of juvenile offenders. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 0306624X12453551.

Bıçak, V. (2015). Onarıcı Adalet, *Vahdet Gazetesi*. Retrieved from http://www.gazetevahdet.com/onarici-adalet-498yy.htm (erişim tarihi: 26.04.2015)

Bradshaw, W., & Roseborough, D. (2005). Restorative justice dialogue: The impact of mediation and conferencing on juvenile recidivism. *Fed. Probation, 69*, 15.

11 Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre Uzlaştırma Uygulamasına İlişkin Yönetmeliğin 4. Maddesinin "c" bendi.

Braithwaite, J. (1989). *Crime, shame and reintegration*: Cambridge University Press.

Brooks, J. (2014). *The Utility of Restorative Justice in Urban Communities For Afro Americans Males 12-17.* (Doktora Tezi), Walden University. Sociological Abstracts database.

Burnside, J. (2007). Retribution and restoration in biblical texts. In G. Johnstone & D. Van Ness (Eds.), *Handbook of restorative justice* (ss. 132-148). New York, NY: Rotledge.

Calhoun, A., & Pelech, W. (2010). Responding to young people responsible for harm: A comparative study of restorative and conventional approaches. *Contemporary Justice Review, 13*(3), 287-306.

Chassang, S., & Zehnder, C. (2013). A theory of informal justice: Working paper.

Daly, K., & Immarigeon, R. (2007). Past, present, and future of restorative justice: Some critical reflections.

Eglash, A. (1977). Beyond restitution: Creative restitution. *Restitution in criminal justice*, 91-129.

İnceoğlu, A. A., & Karan, U. (2008). Türkiye'de Ceza Davalarında Uzlaşlma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi. In G. Jahic & B. Yeşiladalı (Eds.), *Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa* (ss. 45-82). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Jahic, G., & Yeşiladalı, B. (2008). Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım. In G. Jahic & B. Yeşiladalı (Eds.), *Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa* (ss. 15-20). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Latimer, J., Dowden, C., & Muise, D. (2005). The effectiveness of restorative justice practices: A meta-analysis. *The prison journal, 85*(2), 127-144.

McCold, P. (2001). Primary restorative justice practices. In A. Morris & G. Maxwell (Eds.), *Restorative justice for juveniles* (ss. 41-58). Oxford-Portland, Oregon, USA: Hart Publishing.

McKibben, D. (2014). *Does Restorative Justice Serve Justice?* (Master Tezi), Claremont Graduate University.

Mirzali, H. T. (2014). Kısas'taki Rahmete Farklı Bir Bakış Açısı... Retrieved 29 Nisan, 2015, from http://www.diniyazilar.com/2014/07/kisastaki-rahmete-farkli-bir-bakis-acisi/(erişim tarihi: 29.05.2015)

ÖZ-GEDER. (2009). Onarıcı Adalet. from http://www.ozgeder.org.tr/foto/files/onariciadale.pdf (erişim tarihi: 21.05.2015)

Pepinsky, H. E., & Quinney, R. (1991). *Criminology as peacemaking*: Indiana University Press Bloomington.

Siegel, L. J., & Worrall, J. L. (2012). *Introduction to Criminal Justice,* (13 ed.). Belmont, CA: Cengage Learning.

Stahlkopf, C. (2009). Restorative justice, rhetoric, or reality? Conferencing with young offenders. *Contemporary Justice Review, 12*(3), 231-251.

Tarhanlı, T. (2008). Onarıcı Adalet. In G. Jahic & B. Yeşiladalı (Eds.), *Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa* (ss. 9-14). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Tekin, E. (2010). Türk ceza adalet sisteminde mağdur fail arabuluculuğu: Uzlaşma kurumunun yasal analizi. (Yüksek LisansTezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Uludağ, Ş. (2011). Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar. Polis Bilimleri Dergisi, 13(4), 127-151.

Üstün, U., & Eryılmaz, A. (2012). *Meta-Analiz Nedir? Nasıl Yapılır? Fen ve Matematik Eğitimine Ne Tür Katkılar Sağlayabilir?* Paper presented at the 10. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, Niğde. http://www.pegem.net/Akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=136034(erişim tarihi: 10.06.2015)

Van Ness, D. (2005). *An overview of restorative justice around the world.* Paper presented at the Workshop 2: Enhancing Criminal Justice Reform, Including Restorative Justice, United Nations 11th Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok, Thailand.

Van Ness, D., Morris, A., & Maxwell, G. (2001). Introducing restorative justice. In A. Morris & G. Maxwell (Eds.), *Restorative justice for juveniles: Conferencing, mediation and circles* (ss. 3-16). Oxford-Portland, Oregon, USA: Hart Publishing.

Zehr, H., & Gohar, A. (2003). *The Little Book of Restorative Justice* Retrieved from http://www.unicef.org/tdad/littlebookrjpakaf.pdf (erişim tarihi: 09.05.2015)

26. Bölüm

TÜRKİYE'DE MAĞDUR HAKLARI

Yrd. Doç. Dr. Ercan Balcıoğlu - Uzm. Psk. Sevgi Güney
ercanbalcioglu@gazi.edu.tr - sevgiguney@gmail.com

Özet

Mağdur hareketi, klasik okul felsefesinin etkisiyle oluşan ceza hukukunda, sanık hakları karşısında suç mağdurunun ikinci plana atılmasına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Mağdur hakları hareketi 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başta ABD ve İngiltere gibi gelişmiş toplumlarda olmak üzere tüm dünyada bir yandan mağdurun ceza yargılamasına daha fazla katılmasını, diğer taraftan da suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesi için ceza adalet sisteminde var olan konumunun güçlendirilmesini savunmaktadır. Türkiye'de 1 Haziran 2005 tarihinden sonra yapılan reformlarla mağdur haklarında uluslararası standartlara yakın düzenlemelerle Türk hukuk sisteminde de yürürlüğe girmiştir. Söz konusu düzenlemelerle ceza hukukunda mağdur açısından önemli gelişmeler yaşanmakla birlikte, suç mağdurları hâlâ çeşitli olumsuzluklar yaşayabilmektedir. Nitekim ceza adalet sisteminde mağdur haklarıyla ilgili hâlâ var olan mevzuatta ve uygulamadaki aksaklıklar mağdurların ceza yargılaması süresinde problemler yaşamasına yol açabilmektedir. Bu olumsuzlukların giderilmesi ve hukukun en temel prensiplerinden olan hakların eşitliği ilkesi çerçevesinde sanık hakları ile mağdur hakları arasındaki dengenin kurulması gerekmektedir. Bu çerçevede suç mağdurlarının hukuksal, sosyal ve psikolojik bakımdan desteklenebilmesi için Mağdur Hakları Kanunu'nun bir an önce yürürlüğe girmesi, Adalet Bakanlığı bünyesinde mağdur hizmetlerini düzenleyecek ve denetleyecek mağdur hakları biriminin oluşturulması ve bu birimde ilgili profesyonellerin istihdamı zorunluluk düzeyinde bir gerekliliktir.

Anahtar Kelimeler: Mağdur hakları, suç mağduru, mağdur bilim, onarıcı adalet, suçtan zarar gören, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi, suç mağdurlarına yardım.

KAYNAKÇA

Aertsen, Ivo, (2014). Türkiye'de Mağdur Haklarının ve Mağdurlara Verilen Hizmetlerin Güçlendirilmesi: Etkin Uygulamaya Doğru, UNDP Türkiye,

Albayrak, Mustafa (2007). "Son Yasal Düzenlemeler Işığında Uzlaşma Kurumu Üzerine Düşünceler", THD Terazi Hukuk Dergisi, 2 (10) :131.

Avrupa Birliği Bakanlığı, (2013). Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Yargı ve Temel Haklar Faslı, Ankara: Avrupa Birliği Bakanlığı.

Bahar, Halil İbrahim. (2006). Mağdur Bilimi Mağduriyetin Etkisi ve Mağduriyete Yönelik Çalışmalar, Suç Mağdurları, Ankara: Adalet Yayınevi.

Balcıoğlu, E. (2015) Türkiye'de Polis Suçluluğu, Adalet Yayınevi, Ankara.

Bal, İ. ve Eryılmaz, M.B. (2002). Polis Meslek Etiği. Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Balcıoğlu, E., Sünger, E., Çağlar, A. (2015). Eğitim düzeyi suç ilişkisi: Türk emniyet teşkilatı örneği, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 33, sayı 4, 113-134

Balcıoğlu, E. (2012). Disiplin suçları işleyen polisleri diğerlerinden ayıran faktörler: Türk polis teşkilatı örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Balcıoğlu, Ercan ve Dolu, Osman. (2013). Aile İçi Şiddet. Dolu O. ve Büker H. (Ed.), Viktimoloji: Mağdur Bilimi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. (http://politam.com/9.-konu-8.html)

Balcıoğlu, E. ve Dolu, O. (2014). "Police Deviance" in H. Copes and C.J. Forsyth (Eds). Encyclopedia of Social Deviance, SAGE, London.

Beck, Ulrich, (1999). World Risk Society, Malden: Polity Press.

Cerrah, İ. (2011). Polis Etiği. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Değirmenci, Olgun, (2008). "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları", TBB Dergisi, 77: 33-86.

Demirbaş, Timur, (2006). Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Dolu, O., Buker, H. ve Uludağ, S. (Baskıda). Caydırmak ya da Caydırmamak, İşte Bütün Mesele Bu: Türk Ceza Adalet Sisteminin Caydırıcılık Kapasitesine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara.

Dolu O. ve Büker H. (2013). Viktimoloji: Mağdur Bilimi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. (http://politam.com/9.-konu-8.html)

Dolu, Osman. (2012). Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji. (4. Baskı) , Ankara: Seçkin Yayınevi.

Dönmezer, Sulhi (1977). "Devlet ve Suç Mağduru İlişkisi", Onar Armağanı, İstanbul, Fakülteler Matbaası, s. 184 ve 185.

Dönmezer, Sulhi (2009). Adalet Bakanlığı, İç Denetim Birim Başkanlığı. Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları, Haz. İsmail Tamer ve Erdinç Yılmaz, 10 Temmuz 2013 Tarihli Rapor, Rapor No: 2013/3. Adalet Bakanlığı, Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları İçin Ceza Arabuluculuğu Eğitim Kitabı, Ankara.

Elmas, M. Salih, (2013). Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı: Tehdit, Risk ve Risk Toplumu Perspektifinden Güvenlik. Ankara: Usak Yayınları.

Erbay, Ayhan; Südütemiz, Oben ve Güldiker, Orhan, (2015). "Denetimli Serbestlikte Mağdurun Konumu", Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Yaklaşımlar Sempozyumu, Aralık, İstanbul: Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü.

Erbaş, Rahime, (2015). "Mağdur Katılımlı Bir Ceza Muhakemesi Anlayışına Doğru: ABD Hukukunda Mağdur Haklarının Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", CHKD, 3(1): 75-118.

Erdoğan, Ramazan, (2013). "Suç Mağdurlarının Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarinin Rolü: Avrupa Birliği - Türkiye Karşılaştırması", Polis Bilimleri Dergisi, 15(2): 39-83.

Eryılmaz, M. Bedri. (1998). "Bir İnsan Hakkı Olarak Türkiye ve Diğer Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerinde Mağdurun Bilgilendirilme Hakkı", Polis Dergisi, Y. 4, S. 15,

Erzurumluoğlu, Bayram, (2013). Türkiye ve Avrupa Birliğinde Suç Mağdurlarının Haklarının Korunması: Türkıye 'Sanık Merkezli' Adalet Sisteminden 'Mağdur Merkezli' Adalet Sistemine Geçiş Sürecinin Neresinde Bulunmaktadır?", Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (13): 77-98.

Erzurumluoğlu, B. ve Filiz, O. (2008). "Türkiye de suç mağdurlarının haklarının korunması alanında yeni düzenleme ve yapılanma ihtiyaçları" V. Aile Şurası, Aile Destek Hizmetleri Bildirileri, 5 – 7 Kasım 2008, sayfa 353 – 373 ANKARA: ASAGEM.

Erzurumluoğlu, B. (2009). "Avrupa Birliği Normlarında Mağdur Haklarının Korunması", Polis Bilimleri Dergisi, 11: (4): 67-88.

Füsun Sokullu-Akıncı, (2000). "Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları", Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, 5-8 Nisan 2000, İzmir, İzmir Barosu Yayınları.

Geleri, A. (2004). "Suç Mağdurları ve polis: Olaylara müdahale eden polisin

mağdurlarıyla ilişkisi", Polis Bilimleri Dergisi, cilt: 6, sayı: 1-2, s. 53 – 83.

Geleri, A. (2006). Türkiye' deki suç mağdurlarına yardım ve destek mekanizmaları, İçinde Ed: Bahar, H.İ. Suç Mağdurları, 189 – 213, Adalet Yayınevi, Ankara.

Geleri, Aytekin, (2013b). "Mağdur Odaklı Suç Önleme Yaklaşımları", içinde Aytekin Geleri (Ed.) Suç Sosyolojisi 82-103, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Gültekin, Özkan, (2012). "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları", TAAD, 3(11): 119-149.

Hardaway, Robert M. (2003). No Price Too High: Victimless Crimes and the Ninth

Amendment. London: Praeger Publishers.

Cartwright, Heather L. (2000) "Including Victims in the American Criminal Justice Process", UNAFEI Resource Material Series No:56, s. 190.

Edwards, Ian (2001). "Victim Participation in Sentencing: The Problems of Incoherence", The Howard Journal, Vol.:40, No.:1, 623.

İçli, T.G. (2004) Kriminoloji, Martı Yayınları, Ankara.

Jaishankar, K. and Natti, Ronel. (Eds.) (2013). Global Criminology: Crime andVictimization

in a Globalized Era, Boca Raton, FL: CRC Press.

Kafes, Veli, (2011). "Ceza Hukukunda Mağdurun Zararinin Giderilmesi", AÜHFD, 60 (1):83-156.

Karakaş Doğan, Fatma, (2011). "Suçtan Doğan Mağduriyetin Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı", TBB Dergisi, 95: 197-234.

Karmen, A. (2007). Crime Victims: An Introduction to Victimology, 6th Ed. California:

Thompson/Wadsworth.

Kıran, Burcu, (2010). "Mağdur Haklarının Gelişimi", içinde: Uluslararası Ceza Mahkemesi Mağdur Hakları El Kitabı, http://www.amnesty.org.tr/ai/ system/files/magdurlaricinevrenseladalet.pdf , Aralık, 31- 32.

Koca, Mahmut ve İlhan Üzülmez (2006). "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar", HPD, S.7, Temmuz.

Koca, M. ve Üzülmez, İ. (2004). "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar", Hukuki Perspektifler Dergisi, S. 2, Sonbahar, s. 141.

Kızmaz, Zahir, (2015). Mağdurlar ve Suçlular, Ankara: Hegem Yayınları.

Meliá, Manuel Cancio (2003). "Victim Behavior and Offender Liability: A European Perspective", Buffalo Criminal Law Review, Vol.:7, No.:2, s. 513.

Moriarty, J. Laura and Jerin, Robet A., (2007). Curreent Issues in Victimology Research, (2nd ed.), Durham, NC: Carolina Academic Press.

Lucas, Nancy. (2001). Restitution, Rehabilitation, Prevention, and Transformation: Victim Offener Mediation for First-Time Non-Violent Youthful Offenders, Hofstra Law Review Vol.29, s. 1365-1400.

Özbek, Mustafa, (2009). "Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması", içinde Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları İçin Ceza Arabuluculuğu Eğitim Kitabı, T.C. Adalet Bakanlığı/UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) Ortak Yayını, Ankara, s. 80. (Kıs. Arabuluculuk)

Özbek, Veli Özer, (2005). Yeni Ceza Muhakemesi Kanunun Anlamı, CMK İzmir Şerhi, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özbek, Veli Özer, (1999). Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Özgenç, İzzet, (2006). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Özbek, M. Serdar (2007). Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usûl Ve Esasları, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_797.htm

Özbek, Ö.V. (2004). "Mağduru Koruma ve Mağduriyetin Giderilmesi", Hukuki Perspektifler Dergisi, no: 2, Sonbahar, 116 – 130.

Özek, Çetin (1984). "Suç Mağdurunun Korunması İle İlgili Bazı Sorunlar", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, S. 1-4, İstanbul.

Polat, Ahmet ve Gül, Serdar Kenan (2010). "Kriminoloji Araştırmalarında Mağdur Anketlerinin Yeri ve Önemi", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, ss.1290-1310.

Polat, Ahmet, (2014). Viktimoloji (MağdurBilim), İstanbul: Legal Yayıncılık.

Roach, K. (1999). "Four Models of the Ciminal Process", Journal of Criminal Law and Criminology, Sayı: 89, 2/5.

Roberg, R., S. Bonn (2004). "Higher Education and Policing: Where Are We Now?", Policing, 27(4), 469-486.

Shapland, J. and Sloan J. (2014). Twenty volumes of victimology: The special issue, International Review of Victimology, vol:20, (1), 3 – 5.

Siegel, L. J., Brown, G. P. ve Hoffman, R. (2006). Chapter 3: Victims and Victimization.

Criminology: The Core. First Canadian Edition. Nelson Education Ltd. Online tam metin:

http://www.crimthecore.nelson.com/instructor/03Ch03Sample.pdf.

Sokullu-Akıncı, F. (2000). "Mağdurun Korunması Ve Mağdur Hakları", Yargı Reformu Sempozyumu, 5-8 Nisan, İzmir, İzmir Barosu Yayınları, s. 693.

Sokullu-Akıncı, R. Füsun (2008). Viktimoloji (Mağdurbilim), 2. Baskı, İstanbul: Beta

Basım Yayım, Ankara.

Strong, H. (2002). Repair or revenge: Victims and restorative justice. Oxford: Oxford University Press.

Tamer, İsmail ve Yılmaz, Erdinç, (Haz.) (2013). Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklari İnceleme Raporu, Ankara: Adalet Bakanlığıİç Denetim Birimi Başkanlığı.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2014). Mağdur Hakları İnceleme Raporu, TBMM:Ankara.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Mağdur Hakları Çalışma Grubu (2010). Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Mağdur Hakları El Kitabı, Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Çalışma Grubu, Ece Matbaası, (erişim tarihi: 27 Aralık 2010, http:// www.amnesty.org.tr/ai/system/files/magdurlaricinevrenseladalet. pdf).

United Nations "Office on drugs and crime" (2006). Handbook on Restorative justice Programmes, Criminal justice Handbook Series, New York, USA.

Uslu, Ferhat, (2013). "Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur", Ankara Barosu Dergisi, 4: 242-260.

Ünver, Yener ve Hakeri, Hakan, (2010). Ceza Muhakemesi Hukuku,3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.

Yılmaz, Zekeriya, (2007). Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları – Davaya Katılma – Yargılama Giderleri, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yücedal, B. (2010). Victimization in Cyberspace: An Application of Routine Activity and Lifestyle Exposure Theories. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kent State University, Kent, OH.

Waller, Irvin. (2011). Rights for Victims of Crime : Rebalancing Justice. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.

Victim Support Europe (1999). The Social Rights of Victims of Crime. London: Victim Support Europe.

Victim Support (2010). Victim's justice? What victims and witnesses really want from sentencing. London: Victim Support.

Victim Support (2011a). Left in dark: Why victimss of crime need to be kept informed? London: Victim Support.

27. Bölüm

MODERN DÜNYADA GÜVEN(SİZ)LİĞİN ÜRETİLMESİ VE BİR MODERNLİK ELEŞTİRİSİ OLARAK RİSK TOPLUMU*

Dr. M. Salih Elmas**
masozer@yahoo.com

Özet

Ulrich Beck tarafından ilk olarak kavramsallaştırılan "risk toplumu", modern toplumun içinden geçmekte olduğu dönüşüm sürecini analiz eden teorik bir yaklaşımdır ve özünde bir modernlik eleştirisidir. Modernliği ve modernliğin beraberinde getirdiği çevresel, ekonomik ve güvenliğe ilişkin riskleri konu alan risk toplumu tezi, Batı toplumlarının modernleşme sürecinin bazı "beklenmeyen yan etkilere" (unintended side effects) sebep olduğunu iddia etmekte ve modern sanayi toplumunun rasyonel mantığının modern insanı gerek ekonomik gerek siyasi gerekse çevresel alandaki farklı riskler üzerinde daha fazla düşünmeye ittiğini öne sürmektedir. Modernliğin en önemli amaçları arasında yer alan kontrol ve denetimin bir anlamda iflas etmesine neden olan bu riskler; çevresel, ekonomik ve siyasi alanda, bir anda ortaya çıkan risklerin doğru yönetilememesi nedeniyle güvensizliğin, kontrolsüzlüğün ve denetimsizliğin modern toplum için bir norm hâline gelmesini ve âdeta üretilmesini de beraberinde getirmiştir. Bu normun ötesine geçebilmek ve "modernliğin modernleşmesini" sağlamak için ilk adım ise modern sistemin kontrol ve denetimiyle ilgili bireysel, toplumsal, ulusal ve uluslararası seviyedeki tüm aktör ve kurumların gerçek bir özeleştiri yapması ve modern gelişim dinamiklerinin "sorun" üreten yapısıyla ilgili farkındalığın arttırılmasıyla atılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Güvensizlik, ikinci modernlik, kontrol, modernleşme, risk, risk toplumu, yan etki.

* Bu bölüm, yazarın "Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı: Tehdit, Risk ve Risk Toplumu Perspektifinden Güvenlik" başlıklı kitabının ilgili bölümlerinin ve "Güvenliğimiz Risklere mi Emanet?" başlıklı makalesinin yazar tarafından güncellenmesiyle oluşturulmuştur.

** mselmas@ibu.edu.tr

ortaya çıktığı anlatılmak istenmektedir. Nitekim neyin gerçekten riskli neyin tehlikeli ya da güvenli olduğu günümüz modern toplumlarında içiçe geçmiş ve birbirinden ayırt edilemez hâle gelmiştir (Latour, 2008). Dolayısıyla riskler ve risklerin gerçek olmasıyla tecrübe edilen/edilebilecek felaketler karşısında modernliğin "suskun ve çaresiz kalmasının" kritik edilmesi gerektiği düşüncesi, risk toplumu tezinin modernlikle ilgili eleştirilerinin yoğunlaştığı en önemli noktalardan biridir. Bhopal'de, Çernobil'de, Fukuşima'da yaşanan facialar, her geçen gün yeni bir türüyle karşılaştığımız salgın hastalıklar modern insanın çaresizliğinin ve modern sistemin "yan etkilerinin" ekolojik ve sağlık alanındaki yansımalarından sadece birkaçıyken 11 Eylül saldırıları, ekonomik krizler, radikalleşme, yabancılaşma, ötekileştirme siyasal ve ekonomik alandaki örnekler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bugün modern insanın ekolojik, ekonomik ya da siyasal alanda karşısına çıkan nükleer facialar, ekonomik krizler ve terörizm gibi riskler moderliğin bir sistem olarak yanlış "gelişiminin" ve "ilerlemesinin" bir sonucudur ve bugünün bireylerinin bu sorunlarla tek başına bırakılarak bu sorunlarla yine tek başına mücadele etmesinin beklenmesi ne doğru ne de adilce bir yaklaşımdır. Bu açıdan modern toplumun siyasi temsilcileri olarak devletlerin, bireylerin sağlık, çevre, ekonomi gibi alanlarda karşı karşıya kaldığı sorunların çözümünde aktif rol almaları, bireyi bütün bir sistemin "örgütsel sorumsuzluğunun" sonucu olan sorunlarla tek başına mücadele etmesi için yalnız bırakmamaları gerekmektedir.

Risk toplumu teorisyenlerine göre risk, modernlik projesinin toplumda düzeni sağlamak için "kontrol edebilme duygusuna" karşı olan fetişist derecedeki bağımlılık ile ortaya çıkan negatif bir durumdur. Dolayısıyla "risk gerçeği" ve "risk algısı" arasındaki orantısızlığın modern bireyi ya da modern siyaseti histeri ve paranoya düzeyinde bir güvenlik arayışına yönlendirmesi öngörülebilir. Ancak riski önleme düşüncesinin ürettiği kısır döngü içerisine girmeden karşı karşıya olduğumuz sorunları dengeli şekilde yönetebilmek, günümüzde güvenliğin ve toplumsal düzenin gerçek anlamda sağlanabilmesinin yegâne çıkışı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan, gerek birey olarak modern insan gerek devlet olarak modern devlet;kurgular, korkular ve senaryolar üzerinden değil, "gerçekliği kanıtlanabilir eylemler" üzerinden güvenlik koşullarını değerlendirmelidir. Risk toplumunun ötesine geçebilecek alternatif bir modernliğin inşasına da ancak modern sistemin ideolojik, ekonomik ve siyasi alandaki ilerleme ve gelişim dinamiklerinin ürettiği belirsizlik ve güvensizlik ortamını giderecek gerçek çözümler arayışında olunmasıyla başlanabilecektir.

KAYNAKÇA

Abbott, Pamela; Wallace, Claire; Beck, Mathias, 2006, "Chernobyl: Living with Risk and Uncertainty", *Health, Risk and Society*, Vol.8, No.2, pp.105-121.

Adam, Barbara; van Loon, Joost, 2005, "Introduction: Repositioning Risk: The Challenge for Social Theory", Barbara Adam, Ulrich Beck, Joost Van Loon (eds.), *The Risk Society and Beyond: Critical Issues for Social Theory*, London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

Aradau, Claudia; van Munster, Rens, 2007, "Governing Terrorism through Risk: Taking Precautions, (Un) Knowing the Future", *European Journal of International Relations,* Vol.13, pp.89-115.

Aven, Terje; Renn, Ortwin, 2009, "On Risk Defined as an Event Where the Outcome is Uncertain", *Journal of Risk Research*, Vol.12, No.1, pp.1-11.

Bahar, Halil İbrahim, 2008, *Sosyoloji*, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları.

Beck, Ulrich, 1992, *Risk Society: Towards a New Modernity*, London, Thousand Oaks ve New Delhi: SAGE Publications.

Beck, Ulrich; Giddens, Anthony; Lash, Scott, 1994, *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*, Stanford: Stanford University Press.

Beck, Ulrich, 1997, *The Reinvention of Politics: Rethinking Modernity in the Global Social Order,* Cambridge: Blackwell Publishers.

Beck, Ulrich, 1998, "Politics of Risk Society", Jane Franklin (ed.), *The Politics of Risk Society,* Malden: Polity Press.

Beck, Ulrich, 1999, *World Risk Society*, Malden: Polity Press.

Beck, Ulrich, 2002a, "The Silence of Words and Political Dynamics in the World Risk Society", *Logos*, Vol.1, No.4, pp.1-18.

Beck, Ulrich, 2003, "The Silence of Words: On War and Terror", *Security Dialogue*, Vol.34, pp.255-267.

Beck, Ulrich; Bonss, Wolfgang; Lau, Christoph, 2003, "The Theory of Reflexive Modernization: Problematic, Hypotheses and Research Programme", *Theory, Culture and Society,* Vol.20, No.1, pp.1-33.

Beck, Ulrich, 2005, *Siyasallığın İcadı,* Nihat Ülner (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Beck, Ulrich, 2009, *World at Risk*, Cambridge ve Malden: Polity Press.

Berger, Eva M., 2010, "The Chernobyl Disaster, Concern about the Environment and Life Satisfaction", *KYKLOS*, Vol.63, No.1, pp. 1–8.

Ceyhan, Ayşe, 1998, "Analyser la Sécurité: Dillon, Waever, Williams et Les Autres", *Cultures & Conflicts,* No. 31-32, pp.39-62.

Çelebi, Aykut, 2000, "Risk ve Olumsallık Sosyal Teori-Sosyal Felsefe İlişkisini Anlamaya Yönelik iki Anahtar Kavram", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Vol.56, No.1.

Dedeoğlu, Beril, 2008, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: Yeniyüzyıl Yayınları.

Dietz, T. M.; Scott Frey, R.; Rosa, E., 1996, 'Risk, Technology, and Society', R. E. Dunlap, W. Michelson (eds.), *Handbook of Environmental Sociology,* Westport: Greenwood Press.

Dillon, Michael, 1996, *Politics of Security: Towards a Political Philosophy Continental Thought*, London, New York: Routledge.

Douglas, Mary; Wildawsky, Aaron, 1983, *Risk and Culture: An Essay on the Selection of Technical and Environmental Dangers*, Berkeley, Los Angeles: University of California Press.

Elliot, Anthony, 2002, "Beck's Sociology of Risk: A Critical Assessment", *Sociology*, Vol.36, No.2.

Fox, Nick, 1999, "Postmodern Reflections on 'Risk', 'Hazards' and Life Choices", Deborah Lupton (ed.), *Risk and Sociocultural Theory: New Directions and Perspectives,* New York: Cambridge University Press.

Fukuyama, Francis, 1992, *The End of History and The Last Man*, New York: The Free Press.

Giddens, Anthony, 1998, "Risk Society: The Context of British Politics", Jane Franklin (ed.), *The Politics of Risk Society*, Malden: Polity Press.

Kasperson, Roger E., 2005, "Introduction and Overview", Jeanne X. Kasperson, Roger E. Kasperson (eds.), *The Social Contours of Risk: Volume 1: Publics, Risk Communication and the Social Amplification of Risk*, London, Sterling: Earthscan.

Kasperson, Jeanne X.; Kasperson, Roger, E., 2005, "Considerations and Principles for Risk Communication for Industrial Accidents", Jeanne X. Kasperson, Roger E. Kasperson (eds.), *The Social Contours of Risk: Volume 1: Publics, Risk Communication and the Social Amplification of Risk*, London, Sterling: Earthscan.

Lash, Scott, 1999, "Reflexive Modernization: The Aesthetic Dimension", Malcolm Waters (ed.), *Modernity: Critical Concepts, Volume IV after Modernity*, London: Routledge.

Lash, Scott, 2003, "Reflexivity as Non-Linearity", *Theory Culture & Society*, Vol.20, No.2, pp.49-57.

Latour, Bruno, 25 Eylül 2008, *« It's development, stupid! » or How to Modernize Modernization?,*http://www.bruno-latour.fr/sites/default/files/107-NORDHAUS&SHELLENBERGER.pdf, Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2016.

Luhmann, Niklas, 1993, *Risk: A Sociological Theory*, Berlin, New York: de Gruyter.

Lupton, Deborah, 1999a, *Risk*, London, New York: Routledge.

Lupton, Deborah, 1999b, "Introduction: Risk and Socio-cultural Theory", Deborah Lupton (ed.), *Risk and Sociocultural Theory: New Directions and Perspectives,* New York: Cambridge University Press.

Mythen, Gabe, 2005, 'From 'Goods' to 'Bads'? Revisiting the Political Economy of Risk', *Sociological Research Online*, Vol.10, No.3.

Pidgeon, Nick; Kasperson, Roger E.; Slovic, Paul, 2003, "Introduction", Nick Pidgeon, Roger E. Kasperson, Paul Slovic (eds.), *The Social Amplification of Risk*, Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge.

Renn, Ortwin, 1992, "Concepts of Risk: A Classification", Sheldon Krimsky, Dominic Golding (eds.), *Social Theories of Risk*, Westport, Connecticut, London: Praeger.

Renn, Ortwin; Burns, William J.; Kasperson, Jeanne X.; Kasperson, Roger E.; Slovic, Paul, 1992, "The Social Amplification of Risk: Theoretical Foundations and Empirical Applications", *Journal of Social Issues*, Vol.48. No.4, pp.137-160.

Renn, Ortwin, 1998, "Three Decades of Risk Research: Accomplishments and New Challenges", *Journal of Risk Research,* Vol.1, No.1, pp.49-71.

Renn, Ortwin, 2008a, *Risk Governance: Coping with Uncertainty in a Complex World*, London: Earthscan.

Renn, Ortwin, 2008b, "Concepts of Risk: An Interdisciplinary Review", Paper prepared for the *International Studies Association Conference*, September 2008, Barcelona.

Renn, Ortwin, 2008c, "Concepts of Risk: An Interdisciplinary Review - Part 1: Disciplinary Risk Concepts", *GAIA: Ecological Perspectives for Science and Society,* Vol.17, No.1, pp.50-66.

Rosa, Eugene A., 2003, "The Logical Structure of the Social Amplification of Risk Framework (SARF): Aferatheoretical Foundations and Policy Implications", Nick Pidgeon, Roger E. Kasperson, Paul Slovic (eds.), *The Social Amplification of Risk*, Cambridge: Cambridge University Press.

Spence, Keith, 2005, "World Risk Society and War against Terror", *Political Studies*, Vol.53, pp.284-302.

Stevenson, Nick, 2001, "Ulrich Beck", Anthony Elliott, Bryan S. Turner (eds.), *Profiles in Contemporary Social Theory*, London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

Taylor-Gooby, Peter; Zinn, Jens O., 2006, "Current Significance of Risk", Peter Taylor-Gooby, Jens O. Zinn (eds.), *Risk in Social Science*, New York: Oxford University Press.

Tierney, Kathleen J., 1999, "Toward a Critical Sociology of Risk", *Sociological Forum*, Vol.14, No.2, pp.215-242.

World Health Organization (WHO), 2005, *Chernobyl: The True Scale of the Accident*, http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2005/pr38/en/, Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2016.

World Nuclear Association (WNA), 2012a, *Nuclear Power in the World Today,* http://www.world-nuclear.org/info/inf01.html, Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2016.

World Nuclear Association (WNA), 2012b, *Health Impacts: Chernobyl Accident Appendix 2,* http://www.world-nuclear.org/info/chernobyl/health_impacts.html, Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2016.

Zinn, Jens O., 2008a, "Risk Society and Reflexive Modernization", Jens O. Zinn (ed.), *Social Theories of Risk and Uncertainty: An Introduction*, Malden, Oxford, Victoria: Blackwell Publishing.

Zinn, Jens O., 2008b, "Introduction: The Contribution of Sociology to the Discourse on Risk and Uncertainty", Jens O. Zinn (ed.), *Social Theories of Risk and Uncertainty: An Introduction,* Malden, Oxford, Victoria: Blackwell Publishing.

Kurumsal Başarıya Giden Yolda

KURUM KÜLTÜRÜ

Editörler

Burcu Öksüz

Z. Beril Akıncı Vural

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1464
İletişim No.: 57
ISBN : 978-605-320-370-4
© 1. Basım, Mart 2016

Kurumsal Başarıya Giden Yolda KURUM KÜLTÜRÜ
Editörler: Burcu Öksüz - Z. Beril Akıncı Vural

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sok No.:18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Öksüz, Burcu., Akıncı Vural, Z. Beril.
Kurumsal Başarıya Giden Yolda Kurum Kültürü */ Burcu Öksüz - Z. Beril Akıncı Vural*
1. Basım, XII+408, s., 13,5x21,5 cm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-370-4
1. Kurum Kültürü 2. Halkla İlişkiler 3. İletişim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: KURUM KÜLTÜRÜ VE KURUMSAL PERFORMANS

Z. Beril Akıncı Vural - Burcu Öksüz

Giriş....1
Kurum Kültürü ve Kurumsal Performans İlişkisi....2
Cameron ve Quinn'in Rekabetçi Değerler Modeli....5
Kurum Kültürü ve Örgütsel Amaçlara Uyum....10
Kurum Kültürü ve Bağlılık....12
Kurum Kültürü ve İş Tatmini....14
Kurum Kültürü, Müşteri Memnuniyeti ve Sadakati....15
Sonuç....17
Kaynakça....19

2. Bölüm: KURUM KÜLTÜRÜ VE İNSAN

Evrim Mayatürk Akyol

Giriş....25
Kültür....26
Kurum Kültürü....28
Kurum Kültürü ve İnsan....32
Sonuç....49
Kaynakça....51

3. Bölüm: KURUMSAL HESAP VEREBİLİRLİK VE KURUM KÜLTÜRÜ İLİŞKİSİ

Özlem A. Alikılıç

Giriş....57
Kavram Olarak Hesap Verebilirlik....60
Kurumsal Hesap Verebilirlik....68
Kurum Kültüründe Hesap Verebilirlik....74
Sonuç....88
Kaynakça....90

4. Bölüm: KURUMSAL ÖYKÜLER

Ferah Onat

Giriş....95
Kurumsal Öykülerin Amacı ve Doğası....96
Kurumsal Öykülerin Oluşturulması....98
Kurumsal Öykülerin Türleri....102
Örnekler....103
Sonuç....128
Kaynakça....129

5. Bölüm: KURUM KÜLTÜRÜ VE ÇALIŞAN İLİŞKİLERİ

Cudi Kaan Okmeydan

Giriş 131
Kurum Kültürü ve Çalışan İlişkileri 133
Çalışan Davranışları ve Kurum Kültürü 135
Çalışan İlişkileri ve Kurum Kültürü 138
Çalışan Gereksinimlerinin Belirlenmesi ve Motivasyon Teorileri 145
Çalışan gereksinİmlerinin Karşılanmasında Kurum Kültürünün Rolü 152
Kurum Kültürünün Kurum İçi İletişim Sürecine Etkileri 157
Kurum Kültürü Kapsamında Düzenlenen Çalışan İlişkileri ve
İş Verimliliğine Katkısı 159
Sonuç 162
Kaynakça 164

6. Bölüm: TURİZM İŞLETMELERİNDE KURUM KÜLTÜRÜ

Volkan Altıntaş - Burcu Öksüz

Giriş 169
Kurum Kültürü 171
Turizm İşletmelerinde Kurum Kültürü 175
Turizm İşletmelerinde Kurum Kültürü Ögeleri 180
Sonuç 189
Kaynakça 191

7. Bölüm: KURUM KÜLTÜRÜ VE MÜŞTERİ ŞİKÂYETLERİ: KARGO ŞİRKETLERİNİN HİZMETLERİNE YÖNELİK ŞİKÂYET ANALİZİ

Mikail Bat

Giriş 197
Genel Çerçevede Kültür ve Kurum Kültürü 198
Müşteri Şikâyetleri 206
Kurum Kültürü ve Müşteri Şikâyetleri 211
Kargo Şirketlerinin Hizmetlerine Yönelik Şikâyet Analizi 212
Sonuç ve Öneriler 230
Kaynakça 233

8. Bölüm: REKLAM AJANSLARINDA YARATICI KODLAR VE KURUM KÜLTÜRÜ: WEB SİTELERİ ÜZERİNDEN BİR ANALİZ

Sema Misci Kip

Giriş 237
Reklam Ajanslarında Yaratıcı Kodlar ve Kurum Kültürü 240
Reklam Ajanslarının Yaratıcı Kodları ve Kurum Kültürü Üzerine
Bir Analiz 247
Değerlendirme ve Sonuç 255
Kaynakça 259

9. Bölüm: OKURUN BEYNİNE GİDEN YOL: YAZILI BASINDA OKUR ODAKLI KURUM KÜLTÜRÜ

Elif Korap Özel

Giriş 263
Kurum Kültürü Kavramı 264
Yazılı Basında Değişen Okur ve Müşteri (Okur) Odaklı Kurum Kültürü 275
Sonuç 286
Kaynakça 289

10. Bölüm: ÇOK ULUSLU İŞLETMELERDE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ VE KURUM KÜLTÜRÜ

Z. Beril Akıncı Vural - Mustafa Yalçın

Giriş 293
Çok Uluslu İşletmeler Kavramı ve Dünya Pazarındaki Önemi 294
Çok Uluslu İşletmelerin Ortaya Çıkışındaki Aşamalar 300
Çok Uluslu İşletmelerin Tarihsel Gelişimi 301
Çok Uluslu İşletmelerin Organizasyon Yapısı 304
Çok Uluslu İşletmelerin Olumlu ve Olumsuz Etkileri 306
Çok Uluslu İşletmelerde Kültürel Farklılıkların Yönetimi 308
Çok Uluslu İşletmelerde İnsan Kaynakları Yönetimi 310
Çok Uluslu İşletmeler ve Kurum Kültürü 315
Sonuç 321
Kaynakça 322

11. Bölüm: KURUM KÜLTÜRÜ VE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

Selin Türkel

Giriş 327
Kurum Kültürü ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk İlişkisi 330
KSS Kültürünün Üç Boyutu 333
Dijital Ortamda Kurumsal İletişim ve KSS Kültürü 336
Metodoloji 338
Bulgular ve Tartışma 339
Sonuç 345
Kaynakça 347

12. Bölüm: KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNİN BAŞARISINDA SOSYAL MEDYANIN ROLÜ

Beril Akıncı Vural - Sevilay Ulaş

Giriş 359
Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Kapsamı 360
Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışı ve Gelişimi 362
Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları 372

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projelerinin Özellikleri ve Ölçümlenmesi 382
KSS Uygulamalarında İletişim Kanallarının Belirlenmesi & Seçimi 389
KSS Projeleri ve Sosyal Medya 390
Sonuç 399
Kaynakça 400

SUNUŞ

Kurum kültürünün farklı perspektiflerden tartışıldığı on iki bölümden oluşan bu kitap, uzun bir süreçte yoğun bir çaba ile hazırlanmıştır. Bölümlerin yalnızca akademiye değil, aynı zamanda uygulamaya da fayda sağlaması amacıyla hareket edilmiştir. Çoğu iletişim alanında akademisyen olan bölüm yazarlarının yanında, Turizm Fakültesi ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinden iki meslektaşımız da bölümleriyle kitaba katkı sağlamıştır.

"Kurum Kültürü ve Kurumsal Performans" başlığını taşıyan Birinci Bölüm'de Z. Beril Akıncı Vural ve Burcu Öksüz, Cameron ve Quinn'in "Rekabetçi Değerler Modeli"ne yer vermiş, kurum kültürünün kurumsal performans üzerindeki etkilerini örgütsel amaçlara uyum, çalışanların birbirine ve örgütlerine bağlılığı, iş tatmini ile müşteri memnuniyeti ve sadakati olmak üzere dört başlık altında tartışmıştır.

"Kurum Kültürü ve İnsan" başlıklı İkinci Bölüm'de Evrim Mayatürk Akyol, kurum kültürünün oluşumu ve unsurlarını "insan" ile ilişkisi doğrultusunda ele almış, kurum kültürünün yerleşmesinde insan kaynakları yönetiminin rolünü açıklamış ve kurum kültürü ile bağlantılı örgütsel davranış konularından söz etmiştir.

"Kurumsal Hesap Verebilirlik ve Kurum Kültürü İlişkisi" başlığını taşıyan Üçüncü Bölüm'de Özlem A. Alikılıç, hesap verebilirliğin kurumsal sosyal sorumluluk bağlamında ortaya çıkışı, kurumsal hesap verebilirlik, dünyada ve Türkiye'de hesap verebilirlik konularını incelemiş ve kurum kültürü perspektifinden kurumsal hesap verilebilirliği tartışmışlardır.

"Kurumsal Öyküler" başlığını taşıyan Dördüncü Bölüm'de Ferah Onat, kurumsal öykülerin amacını, doğasını ve oluşturulmasını anlatarak, başarılı kurumsal öykü örnekleri sunmuştur.

"Kurum Kültürü ve Çalışan İlişkileri" başlıklı Beşinci Bölüm'de Cudi Kaan Okmeydan, kurum kültürü ve çalışan ilişkileri arasındaki ilişkiyi çalışan davranışları, motivasyon teorileri, kurum içi iletişim ve iş verimliliği açısından tartışmıştır.

"Turizm İşletmelerinde Kurum Kültürü" başlığını taşıyan Altıncı Bölüm'de Volkan Altıntaş ve Burcu Öksüz, turizm işletmelerinde kurum kültürü kavramını, yerini ve önemi tartışarak, turizm işletmelerinden örnekler sunmuşlardır.

"Kurum Kültürü ve Müşteri Şikâyetleri: Kargo Şirketlerinin Hizmetlerine Yönelik Şikâyet Analizi" başlıklı Yedinci Bölüm'de Mikail Bat, kurum kültürünü temel alarak müşteri şikâyetlerini irdelemiş ve kargo şirketlerinin hizmetlerine yönelik bir içerik analizi yapmıştır.

"Reklam Ajanslarında Yaratıcı Kodlar ve Kurum Kültürü: Web Siteleri Üzerinden Bir Analiz" başlığını taşıyan Sekizinci Bölüm'de Sema Misci Kip, reklam ajanslarının web sitelerinin ajansın kurum kültürünün bir göstergesi olarak kabul edilebileceğinden yola çıkmış, reklam ajanslarında yaratıcı kodları ortaya koyabilmek için web sitelerini analiz etmiştir.

"Okurun Beynine Giden Yol: Yazılı Basında Okur Odaklı Kurum Kültürü" başlıklı Dokuzuncu Bölüm'de Elif Korap Özel, müşteri odaklılık ile kurum kültürü arasındaki ilişki ile basın işletmelerinde okur odaklı kurum kültürünü tartışmış ve Hürriyet gazetesi örneğini incelemiştir.

"Çok Uluslu İşletmelerde İnsan Kaynakları Yönetimi ve Kurum Kültürü" başlığını taşıyan Onuncu Bölüm'de Z. Beril Akıncı Vural ve Mustafa Yalçın, çok uluslu işletmelerde insan kaynakları yönetimi, kurum kültürü ve ilişkili hususları ele almışlardır.

"Kurum Kültürü ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk" başlıklı On Birinci Bölüm'de Selin Türkel, on akaryakıt istasyonu marketinin web sitesinde paylaştığı içeriği kurum kültürü ve kurumsal sosyal sorumluluk açısından analiz etmiştir.

"Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projelerinin Başarısında Sosyal Medyanın Rolü" başlığını taşıyan On İkinci Bölüm'de Z. Beril Akıncı Vural ve Sevilay Ulaş, kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin hazırlanma ve uygulanma aşamalarını, projelerin başarısında sosyal medyanın önemini irdelemişlerdir.

Kitaba bölümleriyle değerli katkılar sağlayan, bilgi ve deneyimlerini bizlerle paylaşan tüm yazarlara teşekkür ederiz. Ayrıca kitabı büyük bir titizlikle basıma hazırlayan Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına özverili çalışmaları için ne kadar teşekkür etsek azdır.

Kurumsal Başarıya Giden Yolda KURUM KÜLTÜRÜ kitabının yararlı olması ve keyifle okunması dileğiyle…

Burcu Öksüz – Z. Beril Akıncı Vural
İzmir 2016

1. Bölüm

KURUM KÜLTÜRÜ VE KURUMSAL PERFORMANS

Z. Beril Akıncı Vural [*]
Burcu Öksüz [**]

GİRİŞ

Örgütler, yalnızca makinelerden veya ürün ve hizmetlerden oluşan varlıklar değildir. Kültürel boyut, örgütsel hayatın tüm yönlerinin merkezinde yer alır (Alvesson, 2012). Dolayısıyla kültür, örgütlerin tüm fonksiyonlarını yönlendirir ve stratejilerin uygulanmasında rehberlik eder. İlgili yazında kurum kültürünün ögeleri, örgütler açısından önemi, liderlik gibi kavramlarla ilişkisi gibi pek çok soruya yanıt aranmış, farklı ülkelerde araştırmalar yürütülmüştür. Bu anlamda kurum kültürünün örgütsel araştırmaların temel konularından birini oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kültürün anlaşılması ve itinalı bir şekilde kullanılması önemli, karmaşık ve zordur (Alvesson, 2012). Her kurumun kendine özgü kültürü; tarihi, kurucusu ve lideri, değerleri, inançları gibi pek çok unsurun etkisiyle şekillenmekte ve kurumun diğerlerinden farklı olmasını sağlamaktadır. Kültür, yalnızca derin değil, aynı zamanda geniştir (Dwivedi, 1995, s. 15). Toplumların uzun yıllar sonucunda kültürlerinin biçimlenmesine benzer şekilde, kurumların da kültürleri

[*] Prof. Dr., Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.
[**] Yrd. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Medya ve İletişim Bölümü.

bunları gerçekleştirmek için hareket etmesi beklenemez. Bir çalışanın kurumsal amaçlar ve performans yönünde çaba göstermesi için öncelikle kendi yaptığı iş, beklentilerini karşılamalıdır.

Kurum kültürünün müşteri memnuniyeti ve sadakati üzerindeki etkileri, kurumsal performans açısından önemli görülen bir diğer konudur. Müşteri odaklı olarak şekillenen kurum kültürü, müşterilerin ürün ve hizmetlerden memnun kalmasının ve kurumun sadık bir müşterisi olmasının temelini oluşturur. Müşterilerin memnun olması, bir anlamda çalışanların memnun olmasına bağlıdır. Kurum kültürü güçlü olduğunda çalışanlar, kurumsal değerleri benimsemekte, bunları hem iç hem de dış ilişkilerine yansıtmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da müşteri memnuniyeti ve sadakati oluşmaktadır.

Kısaca kurum kültürünün kurumsal performansı etkileyen önemli bir değer olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kendine özgü kültürleri güçlü olan kurumlar, diğer kurumlardan farklılaşmakta ve daha iyi bir performans göstermektedirler.

KAYNAKÇA

Acar, Z. (2013). Farklı Örgüt Kültürü Tipleri ve Liderlik Tarzları ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Lojistik İşletmelerinde Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 5–31.

Alvesson, M. (2012). *Understanding Organizational Culture*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

Barney, J. B. (1986). Organizational Culture: Can It Be a Source of Sustained Competitive Advantage?, *The Academy of Management Review*,11 (3), 656–665.

Bass, B.M. & Avolio, B.J. (1993). Transformational Leadership and Organizational Culture. *Public Administration Quarterly*, 17 (1), 112–121.

Boyce, A. S. , Nieminen, L.R.G., Gillespie, M. A., Ryan, A. M. & Denison, D. R. (2015). Which Comes First, Organizational Culture Or Performance? A Longitudinal Study Of Causal Priority With Automobile Dealerships. *Journal of Organizational Behavior*, 36 (3), 339–359.

Brown, A. (1998). *Organisational Culture*. London: Financial Times, Pearson Education.

Buttle, F. & Maklan, S. (2015). *Customer Relationship Management: Concepts and Technologies.* New York: Routledge.

Calori, R. & Sarnin, P. (1991). Corporate Culture and Economic Performance: A French Study. *Organization Studies*, 12 (1), 49–74.

Cameron, K. S. & Quinn, R. E. (1999). *Diagnosing and Changing Organizational Culture Based on the Competing Values Framework*. New York: Addison Wesley Longman, Inc.

Çakır, S. Y. & Eğinli, A. T. (2010). *Memnun Çalışanlar Memnun Müşteriler*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Çatı, K. & Koçoğlu, C. M. (2008). Müşteri Sadakati İle Müşteri Tatmini Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 167–188.

De Brentani, U. & Kleinschmidt, E. J. (2004). Corporate Culture and Commitment: Impact on Performance of International New Product Development Programs. *Journal of Product Innovation Management*, 21(5), 309–333.

De Long, D. W. & Fahey, L. (2000). Diagnosing Cultural Barriers to Knowledge Management. *Academy of Management Perspectives*, 14(4), 113–127.

Denison, D. R. & Mishra, A. K. (1995). Toward a Theory of Organizational Culture and Effectiveness, *Organization Science,* 6 (2), 204 – 223.

Denison, D. R. (1990). *Corporate Culture and Organizational Effectiveness.* Oxford: John Wiley & Sons.

Denison, D.R., Haaland, S. & Goelzer, P. (2004). Corporate Culture and Organizational Effectiveness: Is Asia Different From the Rest of the World?, *Organizational Dynamics*, 33 (1), 98–109.

Dick, A. S. & Basu, K. (1994). Customer Loyalty: Toward an Integrated Conceptual Framework. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 22 (2), 99–113.

Duygulu, E. & Eroğluer, K. (2006). Örgüt Kültürünün Çalışanların İş Doyumuna Etkisi: Bir Firma Uygulaması, *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi,* 21(2), 1–21.

Dwivedi, R.K. (1995). *Organizational Culture and Performance*, New Delhi: M D Publications.

Egan, T. M., Yang, B. & Bartlett, K. R. (2004). The Effects of Organizational Learning Culture and Job Satisfaction on Motivation to Transfer Learning and Turnover Intention. *Human Resource Development Quarterly*, 15 (3), 279–301.

Eren, E. (2010). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta Yayınları.

Erkmen, T. & Bozkurt, S. (2011). Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık İlişkisinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, XXXI (II), 197–228.

Fine, G. A. (1984). Negotiated Orders and Organizational Cultures, *Annual Review of Sociology*. 10, 239–262.

Flamholtz, E. & Randle, Y. (2011). *Corporate Culture: The Ultimate Strategic Asset*. Stanford, California: Stanford University Press.

Gillespie, M. A., Denison, D. R., Haaland, S. , Smerek, R. & Neale, W.S. (2008). Linking Organizational Culture and Customer Satisfaction: Results from Two Companies in Different Industries. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 17 (1), 112–132.

Gordon, G. G. & DiTomaso, N. (1992). Predicting Corporate Performance from Organizational Culture, *Journal of Management Studies*, 29 (6), 783–798.

Grieves, J. (2003). *Strategic Human Resource Development*. London: Sage Publications.

Gull, S. & Azam, F. (2012). Organizational Culture Type on Job Satisfaction Level of Employees' in Different Organizations of Lahore, Pakistan. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 2 (12), 6990–6997.

Gülova, A. A. & Demirsoy, Ö. (2012). Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Hizmet Sektörü Çalışanları Üzerinde Ampirik Bir Araştırma. *Business and Economics Research Journal*, 3(3), 49–76.

Gümüştekin, G. E. & Emet, C. (2007). Güçlendirme Algılarında Değişimin Örgütsel Kültür ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkileri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 90–116.

Hartnell, C. A., Ou, A. Y. & Kinicki, A. (2011). Organizational Culture and Organizational Effectiveness: A Meta–Analytic Investigation of the Competing Values Framework's Theoretical Suppositions. *Journal of Applied Psychology*, 96 (4), 677–694.

Hasanoğlu, M. (2004). Türk Kamu Yönetiminde Örgüt Kültürü ve Önemi. *Sayıştay Dergisi*, 52, 43–60.

Hill, C. & Jones, G. (2013). *Strategic Management: An Integrated Approach*. Mason, OH: South–Western, Cengage Learning.

Hoffman, R.C. (2007). The Strategic Planning Process and Performance Relationship: Does Culture Matter?, *Journal of Business Strategies*, 24 (1), 27–48.

İra, N. (2004). Örgütsel Kültür (Dokuz Eylül Üniversitesi Örneği), XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6–9 Temmuz 2004, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya. http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/62.pdf.

İşcan, Ö. F. & Timuroğlu, M. K. (2007). Örgüt Kültürünün İş Tatmini Üzerindeki Etkisi ve Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21 (1), 119–135.

Johnson, J.J. & Mcintye, C. L. (1998). Organizational Culture and Climate Correlates of Job Satisfaction. *Psychological Reports*, 82 (3), 843–850.

Kaya, H. (2008). Kamu ve Özel Sektör Kuruluşlarının Örgütsel Kültürünün Analizi ve Kurum Kültürünün Çalışanların Örgütsel Bağlılığına Etkisi: Görgül Bir Araştırma. *Maliye Dergisi*, 155, 119–143.

Kotter, J. P. & Heskett J. L. (1992). *Corporate Culture and Performance*. New York: The Free Press.

Kök, S. B. & Özcan, B. (2012). Örgüt Kültürünün Oluşumunda Etkili Olan Faktörler ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 7(2), 113–131.

Köse, S. , Tetik, S. & Ercan, C. (2001). Örgüt Kültürünü Oluşturan Faktörler. *Yönetim ve Ekonomi*, 7(1), 219–242.

Locke, E. A. (1976). The Nature and Causes of Job Satisfaction. M. D. Dunnette(Ed.). *Handbook of Industrial and Organizational Psychology* (1297–1349). Chicago: Rand McNally.

Lund, D. B. (2003). Organizational Culture and Job Satisfaction. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 18 (3), 219 – 236

Murat, G. & Açıkgöz, B. (2007). Yöneticilerin Örgüt Kültürü Algılamalarına İlişkin Bir Analiz: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Örneği. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 1–20.

Nongo, E. S. & Ikyanyon, D. N. (2012). The Influence of Corporate Culture on Employee Commitment to the Organization. *International Journal of Business and Management*, 7(22), http://www.saylor.org/site/wp–content/uploads/2013/02/BUS209–6.1.1–InfluenceofCorporateCulture.pdf.

Ogbonna, E. & Harris, L. C. (2002). Managing Organisational Culture: Insights from the Hospitality Industry, *Human Resource Management Journal,* 12 (1), 33–53.

Onaran, B., Bulut, Z. A. & Özmen, A. (2013). Müşteri Değerinin, Müşteri Tatmini, Marka Sadakati ve Müşteri İlişkileri Yönetimi Performansı Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Business and Economics Research Journal,* 4 (2), 37–53.

Ören, K., Erdem, B. & Kaplan, M. (2005). Örgütsel Kültürün İşgücü Verimliliğine Etkisi*, Kamu–İş*, 8(2), 1–21.

Porter, L.W. & Steers, R.M. (1973). Organizational Work and Personal Factors in Employee Turnover and Absenteeism. *Psychological Bulletin*, 80(2), 151–176.

Sezgin, M. & Bulut, B. (2013). Örgüt Kültürü ve Halkla İlişkiler. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (2), 182–194.

Shahzad, F., Luqman, R. A., Khan, A. R. & Shabbir, L. (2012). Impact of Organizational Culture on Organizational Performance: An Overview. Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, 3 (9), 975–985.

Sheridan, J. E. (1992). Organizational Culture and Employee Retention. *Academy of Management Journal*, 35(5), 1036–1056.

Silverthorne, C. (2004). The Impact of Organizational Culture and Person-Organization Fit on Organizational Commitment and Job Satisfaction in Taiwan. *Leadership & Organization Development Journal*, 25(7), 592–599.

Sørensen, J. B. (2002). The Strength of Corporate Culture and the Reliability of Firm Performance, *Administrative Science Quarterly*, 47 (1), 70–91.

Stanley, T.L. (2007). Generate A Positive Corporate Culture*. Supervision*, http://www.highbeam.com/doc/1G1–168215414.html.

Stock, G. N., McFadden, K. L. & Gowen III, C. R. (2007). Organizational Culture, Critical Success Factors, And The Reduction of Hospital Errors. *Int. J. Production Economics,* 106, 368–392.

Şahin, A. (2010). Örgüt Kültürü–Yönetim İlişkisi ve Yönetsel Etkinlik. *Maliye Dergisi*, 159, 21–35.

Şener, H. Y. & Behdioğlu, S. (2013). Müşteri Sadakati Oluşturmada Müşterinin Algıladığı Değer, Memnuniyet ve Rakip İşletmeye Geçme Maliyeti: Bir Spor Merkezinde İstatiksel Uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30, 165–180.

Tutar, H. (2009). *Örgütsel İletişim*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Uçkun, G., Uçkun, S. , Demir, B, & Gültekin, A. (2013). Örgüt Kültürünün Yapısı ve İnsani İlişkiler İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Kocaeli Üniversitesi İdari Personel Örneği, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 69–91.

Xiaoming, C. & Junchen, H. (2012). A Literature Review on Organization Culture and Corporate Performance, *International Journal of Business Administration,* 3(2), 28–37.

Yücel, İ. & Koçak, D. (2014). Örgüt Kültürü İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDER)*, VII (II), 45 –64.

2. Bölüm

KURUM KÜLTÜRÜ VE İNSAN

Evrim Mayatürk Akyol *

GİRİŞ

Sosyal bir sistem olan organizasyonları meydana getiren önemli unsurların başında "insan" gelmektedir (Çırpan ve Koyuncu, 1998, s. 223). Küreselleşen dünyada ve dolayısıyla çalışma yaşamında rekabet gücünün artırılması, büyük ölçüde, insanların (çalışanların) kendilerini içinde yer aldıkları organizasyonla bütünleştirmelerine ve bu organizasyon için kolaylıkla özveride bulunabilmelerine bağlıdır. Söz konusu bütünleşmenin sağlanması ise organizasyonlarda ortak bir gücün varlığını gerektirir. Faaliyet alanları ve büyüklükleri fark etmeksizin tüm organizasyonlarda var olan bu ortak güç "kültür" olarak adlandırılır (Köse, Tetik ve Ercan, 2001, s. 219).

Diğer bir deyişle insanlar; yaşadıkları çevreden edindikleri bilgi, görgü, tecrübe, düşünce ve inançlarıyla ya da kısaca "kültürleri" ile organizasyona katılmaktadır. Örgüt içinde bir araya gelen bu bireyler, diğer organizasyonlardan farklı fakat kendi içlerinde nispeten ortak inanç ve değerler sistemi oluştururlar. Bu değerler sistemi, "kurum kültürü" olarak adlandırılmaktadır (Çırpan ve Koyuncu, 1998, s. 223). Böylece bir taraftan kültür, insanı şekillendirirken; diğer taraftan insan, kurumun şekillenmesine katkı yapar ve kurum, kültüründe toplumu hissettirir (Nişancı, 2012, s. 1281). Daha genel bir ifadeyle

* Yrd. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü.

başarı yönünde motive olmaktadırlar (Aydoğan, 2004, s. 208). Dolayısıyla güçlü bir kültür davranışsal tutarlılığı arttırmakta, insanların bir şeye bireysel çıkarlarından daha fazla bağlanmasını kolaylaştırmaktadır (Aydınlı, 2003, s. 96-97). Güçlü bir kültürün şekillenmesini olanaklı kılmak için ise belirli bir insan grubunun yeterli sürekliliğe ve ortak geçmişe sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda bazı kurumların ortak bir geçmişi olmadığı ve üyelerinde çok sık değişim olduğu için, birleştirici bir kültürleri olmadığı görülmektedir (Schein, 2002, s. 6). Kısaca güçlü kültürlerde; değerler geniş ölçüde paylaşılmakta, neyin önemli olduğuna ilişkin tutarlı mesajlar söz konusu olmakta, çalışanların çoğu kurumun tarihi ya da kahramanlar hakkında hikâyeler anlatmakta, paylaşılan değerler ve davranışlar arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Zayıf kültürlerde ise değerler genellikle tepe yönetimde yer alan birkaç kişi ile sınırlı kalmakta, neyin önemli olduğu hakkında çelişkili mesajlar iletilmekte ve çalışanların kurum kültürünün unsurlarına yönelik bilgileri yetersiz kalmaktadır (Robbins ve Coulter, 2012, s. 81).

Güçlü ve zayıf kültürler karşılaştırılıp, güçlü kültürlerin avantajları ortaya konduğunda ve kurum kültürünün kritik rolü vurgulandığında; uzun yıllardır incelenen bu konunun, halen üzerinde konuşulması gereken pek çok yönünün bulunma gerekçesi daha iyi anlaşılabilmektedir. Bu bağlamda söz konusu kitap bölümünde de kurum kültürü ve insan bağlantısı perspektifinden hareket edilmekte; kurum kültürünün oluşumu ve aktarılmasında dikkate alınması önerilen insana dair yönler ele alınıp, güçlü bir kurum kültürünün yine insan unsuruna sosyo-psikolojik katkıları incelenmektedir.

KAYNAKÇA

Arslan, A. (2012). Örgüt Kültürü Düzeylerinin Demografik Açıdan Farklılaşması Üzerine PTT Kocaeli Başmüdürlüğü'nde Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Vol: 17, No: 1, 143-160.

Aydınlı, H. İ. (2003). Örgüt Kültürünün Yönetim Açısından Önemi. *Bilgi*, Vol: 7, No: 2, 79-99.

Aydoğan, Z. F. (2004). Örgüt Kültürü ve İklimi. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 203-215.

Barney, J. B. (1986). Organizational Culture: Can it be a Source of Sustained Competitive Advantage?. *Academy of Management Review*, Vol: 11, No: 3, 656-665.

Boone, L. E. & Kurtz, D. L. (2013). *Çağdaş İşletme.* Yalçın, Azmi (çev. ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Cameron, K. S. & Freeman, S. J. (1991). Cultural Congruence, Strength, and Type: Relationships to Effectiveness. *Research in Organizational Change and Development,* 5, 23-58.

Cameron, K. S. & Quinn, R. E. (2011). *Diagnosing and Changing Organizational Culture.* USA: Jossey-Bass A Wiley Imprint.

Canöz, K. (2010). Kurum Kültürünün Oluşumunda Kurum İçi Motivasyonun Rolü Üzerine Teorik Bir Çalışma. *E-Journal of New World Sciences Academy*, Vol: 5, No: 2, 341-353.

Ceylan, C. & Pakdil, F. (2013). Örgüt Kültürünün Takım Odaklı İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları ve Bilgi Paylaşım Davranışı ile İlişkisi. *1. Örgütsel Davranış Kongresi*, Sakarya, 15-16 Kasım, 369-374.

Chatman, J. A. & Jehn, K. A. (1994). Assessing the Relationship Between Industry Characteristics and Organizational Culture: How Different Can You Be?. *Academy of Management Journal*, Vol: 37, No: 3, 522-553.

Çırpan, H. & Koyuncu, M. (1998). İşletme Kültürünün Alt Kademe Yöneticileri Üzerindeki Etkisi: Bir Örnek Olay Çalışması. *Öneri*, Vol: 2, No: 9, 223-230.

Denison, D. R. (1984). Bringing Corporate Culture to the Bottom Line. *Organizational Dynamics,* Vol: 13, No: 2, 5-22.

Denison, D. R. & Spreitzer, G. M. (1991). Organizational Culture and Organizational Development: A Competing Values Approach. *Research in Organizational Change and Development,* 5, 1-21.

Deniz, N. & Özalp, B. (2014). Örgüt Kültürünün İş-Aile Yaşamı Çatışmasına Etkisi. *Research Journal of Business and Management*, Vol: 1, No: 1, 1- 13.

Durğun, S. (2006). Örgüt Kültürü ve Örgütsel İletişim. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Vol: 3, No: 2, 112-132.

Erdem, R., Adıgüzel, O. & Kaya, A. (2010). Akademik Personelin Kurumlarına İlişkin Algıladıkları ve Tercih Ettikleri Örgüt Kültürü Tipleri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36, 73-88.

Erkmen, T. & Bozkurt, S. (2011). Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık İlişkisinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Vol: 31, No: 2, 197-228.

Gizir, S. (2003). Örgüt Kültürü Çalışmalarında Yöntemsel Yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 35, 374-397.

Gordon, G. G. (1991). Industry Determinants of Organizational Culture. *Academy of Management Review*, Vol: 16, No: 2, 396-415.

Güçlü, N. (2003). Örgüt Kültürü. *Kırgızistan Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 147-159.

Gülova, A. A. & Demirsoy, Ö. (2012). Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Hizmet Sektörü Çalışanları Üzerinde Ampirik Bir Araştırma. *Business and Economics Research Journal*, Vol: 3, No: 3, 49-76.

Hatch, M. J. (1993). The Dynamics of Organizational Culture. *Academy of Management Review*, Vol: 18, No: 4, 657-693.

Hofstede, G. (1998). Identifying Organizational Subcultures: An Empirical Approach. *Journal of Management Studies*, Vol: 35, No: 1, 1-12.

Işık, A. N. & Gürsel, M. (2009). Örgüt Kültürünün Bazı Değişkenlere Göre Analizi (Eğitim Fakültesi Örneği). *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 187-205.

İşcan, Ö. F. & Timuroğlu, M. K. (2007). Örgüt Kültürünün İş Tatmini Üzerindeki Etkisi ve Bir Uygulama. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Vol: 21, No: 1, 119-135.

Kağıtçıbaşı, Ç. & Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar.* İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kaya, H. (2008). Kamu ve Özel Sektör Kuruluşlarının Örgütsel Kültürünün Analizi ve Kurum Kültürünün Çalışanların Örgütsel Bağlılığına Etkisi: Görgül Bir Araştırma. *Maliye Dergisi*, 155, 119-143.

Kayalar, M. & Özmutaf, N. M. (2007). Gelişme Yönelimli Kurum Kültürü ile Yöneticinin Yönetsel Tutumları Arasındaki İlişkisellik: 100 Büyük Sanayi Kuruluşunda Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Vol: 12, No: 3, 163-176.

Köse, S. , Tetik, S. & Ercan, C. (2001). Örgüt Kültürünü Oluşturan Faktörler. *Yönetim ve Ekonomi*, Vol: 7, No: 1, 219-242.

Köse, S. & Ünal, A. (2003). *Farklı Toplumsal Kültürler Örgüt Yapıları Liderlik Davranışları.* İzmir: Güven Kitabevi.

Lim, B. (1995). Examining the Organizational Culture and Organizational Performance Link. *Leadership & Organization Development Journal*, Vol: 16, No: 5, 16-21.

Lok, P. & Crawford, J. (1999). The Relationship Between Commitment and Organizational Culture, Subculture, Leadership Style and Job Satisfaction in Organizational Change and Development. *Leadership & Organization Development Journal*, Vol: 20, No: 7, 365-373.

Lund, D. B. (2003). Organizational Culture and Job Satisfaction. *The Journal of Business and Industrial Marketing*, Vol: 18, No: 2/3, 219-236.

Nişancı, Z. N. (2012). Toplumsal Kültür-Örgüt Kültürü İlişkisi ve Yönetim Üzerine Yansımaları. *Batman University Journal of Life Sciences*, Vol: 1, No: 1, 1279-1293.

Olkun, S. (1996). Örgütsel Değişimin Yönetimi: Örgüt Kültürü ve Liderlik Faktörü. *Eğitim Yönetimi*, Vol: 2, No: 4, 565-574.

Ordun, G. & Demirbaş, H. T. (2012). İş Tatmini, Örgüt Kültürü ve Kuruma Bağlılık Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Yönelik Tekstil Sektöründe Bir Araştırma. *Yönetim*, 71, 100-117.

O'Reilly, C. A., Chatman, J. & Caldwell, D. F. (1991). People and Organizational Culture: A Profile Comparison Approach to Assessing Person-Organization Fit. *The Academy of Management Journal*, Vol: 34, No: 3, 487-516.

Örücü, E. & Ayhan, N. (2001). Örgüt Kültürü (Muğla Üniversitesi Örneği). *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 87-105.

Peters, T. (2009). *Küçük Ama Önemli Şeyler: Mükemmele Ulaşmanın 163 Yolu.* Büyükdevrim Özçelik, İclal (çev.). İstanbul: Boyner Yayınları.

Peters, T. J. & Waterman, R. M. (1996). In Search of Excellence: Lessons from America Best-Run Companies Kitap Tanıtımı. *Yönetim*, 24, 53-56.

Pettigrew, A. M. (1979). On Studying Organizational Cultures. *Administrative Science Quarterly*, Vol: 24, No: 4, 570-581.

Robbins, S. P. & Judge, T. A. (2012). *Örgütsel Davranış.* Erdem, İnci (çev. ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Robbins, S. P. & Coulter; M. (2012). *Management.* England: Pearson.

Sabuncuoğlu, Z. & Tüz, M. (2013). *Örgütsel Davranış*. Bursa: Aktüel Yayınları.

Sargut, A. S. (2001). *Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim*. Ankara: İmge Kitabevi.

Schein, E. H. (1984). Coming to a New Awareness of Organizational Culture. *Sloan Management Review*, Vol: 25, No: 2, 3-17.

Schein, E. H. (2002). Örgütsel Kültür. Akbaba, Atilla (çev.). *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Vol: 4, No: 3, 1-32.

Schein, E. H. (2009). *The Corporate Culture Survival Guide.* USA: Jossey-Bass A Wiley Imprint.

Smircich, L. (1983). Concepts of Culture and Organizational Analysis. *Administrative Science Quarterly,* 28, 339-358.

Şahin, A. (2010). Örgüt Kültürü-Yönetim İlişkisi ve Yönetsel Etkinlik. *Maliye Dergisi*, 159, 21-35.

Şenturan, Ş. (2014). *Örnek Olaylarla Örgütsel Davranış*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Triandis, H. C. (2000). Culture and Conflict. *International Journal of Psychology*, Vol: 35, No: 2, 145-152.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.547e44c91e4a33.97937528, Erişim T: 2014.

Uçkun, G., Uçkun, S. , Demir, B. & Gültekin, A. (2013). Örgüt Kültürünün Yapısı ve İnsani İlişkiler ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Kocaeli Üniversitesi İdari Personel Örneği. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, Aralık, 69-91.

Varol, M. (1989). Örgüt Kültürü ve Örgüt İklimi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Vol: XLIV, No: 1-2, 195-222.

Wilkins, A. L. & Ouchi, W. G. (1983). Efficient Cultures: Exploring the Relationship Between Culture and Organizational Performance. *Administrative Science Quarterly*, Vol: 28, No: 3, 468-481.

Yağmurlu, A. (1997). Örgüt Kültürü: Tanımlar ve Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Vol: 52, No: 1, 717-724.

Yahyagil, M. Y. (2004). Denison Örgüt Kültürü Aracının Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması: Ampirik Bir Uygulama. *İ. Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 47, 53-76.

3. Bölüm

KURUMSAL HESAP VEREBİLİRLİK VE KURUM KÜLTÜRÜ İLİŞKİSİ

Özlem A. Alikılıç *

GİRİŞ

Kurumların sosyal sorumluluk konusunda daha hayırsever ve daha altruistik davranmaları hakkında artış gösteren sosyal talep; kurum ve kuruluşların da bu talebe uygun davranış modelleri geliştirmelerine sebep olmaktadır. Hızla globalleşen iş modelleri, gelişmiş internet ve medya teknolojileri, derinleşen kamuoyu algısı gibi parametreler; tüketici ve yatırımcılarda da farklı amaçlar doğrultusunda satın alma ve yatırım yapma kararı vermelerine imkân tanımıştır. Bugün işletmeler toplumsal sorunlarla daha çok ilgili, etik iş operasyonları konusunda daha tutarlı, daha sürdürebilir iş modelleri tasarlayan, daha şeffaf, daha bonkör, toplumla iyi geçinmeyi hedeflemiş, yaptıkları her şey hakkında daha hesap verebilir, daha iyi niyetli kurumlar olmaya çalışmaktadırlar.

Bu bölümde kurumsal hesap verebilirlik kavramının ışığında kurum kültürü ve hesap verebilirliğin ilişkisi irdelenecektir. Çoğu zaman mali hesap verebilirlik ile karıştırılan hesap verebilirlik; mali ve yasal standartlar karşısında kurumun idari ve siyasi kurum ve kuruluşlara vereceği hesap ve yükümlülüklerin çok ötesindedir. Bu yükümlülük

* Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü.

rumların baskın olduğu ortamların olmasıdır. Bir diğer deyişle, erki elinde bulunduran tepe yöneticilerin, kontrol ve yönetim alanlarına dair yetkileri genişlediği anda, hesap verilebilirlik ve şeffaflık ilkelerinden söz edilmesi de pek mümkün değildir. Ayrıca, etkin hesap verme düzenlemelerinin noksan oluşu; bu gibi olumsuz eylemlerin saptanmasını ve oluşabilecek diğer riskleri de artırmaktadır.

Genel olarak, kurumların temel görevlerinin, üst yönetim ve kilit yöneticilerinin yetki ve sorumluluklarının iyi tanımlanması, kamuoyuna açık politikalar geliştirmelerinin desteklenmesi, kurumların aksiyonları ile işletme girdi - çıktılarına ilişkin bilgiye kolay ulaşılması ve şeffaflık uygulamalarının bir sonucu olarak hesap verebilirlik raporlarının paydaşlarına ve dolayısıyla kamuoyuna periyodik olarak duyurulması, kurum kültürünün geliştirilmesinde ve kalıcı kurumsal politikalar oluşturulmasında etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

Aktan, C. C. (2007). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: İGİAD.

Aras, G. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Muhasebe e Denetim Uygulamalarına Yansımaları. *İç Denetim Dergisi*, 20, 1-7. http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/Akademik%20Makaleler/ARAS-Tide%20Article4%20csrauditing.pdf, Erişim T: 2015

Arcagök, M. S. ve Erüz, E. (2006). *Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Sistemi*, Ankara: Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları.

Baş, H. (2007). Hesap Verme Sorumluluğu ve Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, http://maliyesempozyumu.pamukkale.edu.tr/hasanbas. pdf , Erişim T: 2015

Bovens, M. (2006). Analysing and Assesing Public Accountability A Conceptual Framework. *European Governance Papers*, No.C-06-01, 15-22.

Boyle, R. (1998). Governance and Accountability in the Irish Civil Service, *Committee for Public Management Research*, Discussion Paper 6, Aktaran: YÖRÜKER, Sacit, "İrlanda Kamu İdaresinde Yönetişim ve Hesap Verme Sorumluluğu" *Sayıştay Dergisi*, 40, Ocak-Mart 2001, 1–30.

Cacciattolo, K. (2014). Understanding Organisational Cultures. European Scientific Journal, November, Special ed.Vol.2, 1-7.

Çeçen A. (1985). Kültür Yönetimi, *Amme Dairesi Dergisi*, *TODAİE Yayını*, C: 18, Sa: 1, Haziran, 113-140.

Deegan, C. (2002). Introduction: The Legitimising Effect of Social and Environmental Disclosures –A Theoretical Foundation. *Accountability, Auditing & Accountability Journal,* Vol. 15, 282–311.

Demirkıran, Ö., Eser, H.B., & Keklik, B. (2011). Demokrasinin Tabana Yayılması, Yönetimde Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Bağlamında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu. *Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, C.3, S. 2, 169-192.

Erdem, O., & Dikici, M. (2009*).* Liderlik ve Kurum Kültürü Etkileşimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 29, 198-213.

Erengül, B. (1997). *Kültür Sihirbazları*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Goffee, R. & Jones, G. (2002). *Kurum Kültürü: Kuruluşunuzun Kurumsal Kültürünün İşiniz Üzerindeki Yıkıcı ve Yapıcı Etkileri*. Ankara: Mediacat Kitapları.

Graafland, J.J. & Eijffinger, S. C. W. (2004). Corporate Social Responsibility of Dutch Companies: Benchmarking, Transparency and Robustness. *De Economist*, Vol. 152, No. 3, 403-426.

Gray, R. (2001). Thirty Years of Social Accounting, Reporting and Auditing: What (if anything) Have We Learned?, *Business Ethics: A European Review,* Vol. 10, 9–15.

Gül, S. K. (2008). Kamu Yönetiminde ve Güvenlik Hizmetlerinde Hesap Verebilirlik. *Polis Bilimleri Dergisi*, *PBD,* C.10, S. 4, 71-94.

Güvenç, B. (1996). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Güvenç, B. (2003). *Kültürün Abc'si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hamzaoğlu, M. (2004). Türk Kamu Yönetiminde Örgüt Kültürü ve Önemi. *Sayıştay Dergisi,* S. 52, Ocak – Mart, 43-60.

Handy, C. (1993). *Understanding Organizations*, 4th Edition. London-UK: Penguin Books Ltd.

Hunt, J. (1999). *Yönetici İçin Örgüt içindeki Davranışlar Kılavuzu*, Çev. Mesut Odman, Öteki Yayınevi: Ankara.

İra, N. (2004). Örgütsel Kültür: Dokuz Eylül Üniversitesi Örneği, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9. (http://pegem.net/ dosyalar/dokuman/62.pdf , Erişim T: 2015

Kesim, E. (2015). Bir Etik Davranış İlkesi Olarak Hesap Verebilirlik (Hesap Verme Sorumluluğu), s. 269-281. http://www.etikturkiye.com/etik/kamu/4ErdoganKesim.pdf, Erişim T: 2015

Kırım, A. (1999). *Yeni Dünyada Strateji ve Yönetim*. İstanbul: Sistem Yayınları.

Koçdemir, M. (2013). Kamusal Hesap Verebilirlik: Kavramsal Çerçeve. *Mali Kılavuz Dergisi,* S. 59, 7-18.

Kongar, E. (1972). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. Remzi Kitabevi: İstanbul.

Laufer, W.S. (2003). Social Accountability and Corporate Greenwashing. *Journal of Business Ethics*, Vol. 43, 253-261.

Liozu, S. (2014). A Culture of Accountability, *Smart Business*, Vol. 21, No. 5, 1-9.

Lydenberg, S. D. (2002). Envisioning Socially Responsible Investing: A Model for 2006. *Journal of Corporate Citizenship,* Vol.7, 57–77.

Macdonald, K. & Marshall, M.S. (Eds.). (2013). *Fair Trade, Corporate Accountability and Beyond: Experiments in Globalizing Justice*. Ashgate Publishing.

MacWilliams, A., Siegel, D.S. & Wright, P.M. (2006). Corporate Social Responsibility: Strategic Implications. *Journal of Management Studies*, Vol. 43, No. 1, 1-18.

Mitchell, A., Puxty, T., Sikka, P. & Willmott, H. (1994). Ethical Statements as Smokescreens for Sectional Interests: The Case of the U.K. Accountancy Profession. *Journal of Business Ethics,* Vol. 13, 39–51.

Norman, W., & MacDonald, C. (2004). Getting to the Bottom of Triple Bottom Line. *Business Ethics Quarterly*, Vol. 14, No. 2, 243–262.

Owen, D. & Swift, T. (2001). Introduction: Social Accounting, Reporting and Auditing: Beyond the Rhetoric, *Business Ethics: A European Review,* 10, 4–8.

Özkalp, E., Kırel, Ç. (2001). *Örgütsel Davranış*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Romzek, B.S. & Dubnick, M. J. (1987). Accountability in the Public Sector: Lessons from the Challenger Tragedy. *Public Administration Review,* Vol. 47, No. 3, 227-238.

Samsun, N. (2003). Hesap Verebilirlik ve İyi Yönetişim: İyi Yönetişimin Temel Unsurları, 18-33.

Samsun, N. (2015). Hesap Verebilirlik ve İyi Yönetişim. http://www.deu.edu.tr/userweb/hilmi.coban/hesap%20verebilirlik.pdf, Erişim T: 2015

Schacter, M., (2005). A Framework for Evaluating Institutions of Accountability. *Fiscal Management,* Ed.: A, Shah, World Bank, Washington DC.

Seymen, A. O. (2008). *Örgütsel Bağlılığı Etkileyen Örgüt Kültürü Tipleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Şimşek, Ş., Akgemci, T., & Çelik, A. (2001). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.

Stittle, J. (2002). U.K. Corporate Ethical Reporting-A Failure To Inform: Some Evidence From Company Annual Reports, *Business and Society Review,* Vol. 107, 349–370.

Treasury Board of Canada Secretariat (2001). "Modernizing Accountability Practices in the Public Sector" (Çeviri) Özbaran, M. Hakan. (2001), "Kamu Kesiminde Hesap Verme Sorumluluğu Uygulamalarının Modernizasyonu", *Sayıstay Dergisi*, Sayı 39.

Uzoğlu, S. (2001). Kurumsal Kimlik, Kurumsal Kültür ve Kurumsal İmaj. *Kurgu Dergisi*, S. 18, 337-353.

Valor, C. (2005). Corporate Social Responsibility and Corporate Citizenship: Towards Corporate Accountability. *Business and Society Review*, Vol. 110, No. 2, 191-212.

Visser, W. (2011). *The Age of Responsibility: CSR 2.0 and the New DNA of Business.* Sussex, UK: Wiley & Sons.

Vural, Z. B. (2012). *Kurum Kültürü.* Cep Üniversitesi Dizisi, 4. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

4. Bölüm

KURUMSAL ÖYKÜLER

Ferah Onat *

GİRİŞ

Kurumsal öyküler bir kurumun temel değerlerini, etik ilkelerini, yeteneklerini, güçlü yönlerini, geçmişten gelen mirasını, başarılarını ve geleceğe dönük umutlarını kurgusal bir şekilde anlatan kurumsal içerik türüdür. Kurumsal öyküler, kurumsal iletişim kapsamında pek çok kuruluş tarafından farkında olmadan kullanılır. Bir yöneticinin ödül konuşmasındaki başarı öyküsünden, tesis açılışlarına, dikkat çekici öykü haberlerden kurumsal iş birliklerine, tanıtım filmlerinden yıllık faaliyet raporları giriş yazılarına, kitaplardan CEO röportajlarına kadar kurumsal öykülerin günlük hayatta pek çok örneğini görmek mümkündür.

Örgütler kültürlerini, yönetim felsefelerini ve politikalarındaki mantığı çalışanlara iletmede, daha sembolik bir yaklaşım içinde olan, örgüte ilişkin hikâye ve efsaneleri (mitleri) kullanırlar. Bu hikâye ve mitler, doğru olsun veya olmasın, çalışanların kıssadan hisse çıkarmalarını, motive olmalarını ve örgütle özdeşleşmelerini sağlamaktadır (Akıncı, 2003, s. 164)

Öyküler, uzun yıllar boyunca öğrenme amacıyla kullanılmıştır ve öyküleme dünyanın en eski öğretme yöntemidir. Öyküler hem pencere hem de ayna gibidir; insanların dünyaya bakmalarını sağlarken gördüklerini yansıtmalarını da sağlar. Öyküler, yaşamımızın kumaşıdır… Kültü-

* Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü.

değildir. Kurumsal öyküler tıpkı bir masal gibi serim, düğüm, çözüm gibi bölümlerden oluşan, girişi, gelişmesi, sonucu olan, heyecanla anlatılan ve bu yüzden yüzlerce sayfalık kitaptan, onlarca yıllık tecrübeden daha akıl kalıcı olan içeriklerdir. Kurumsal öykü yazacak yazarlar mevcut ve başarılı örneklerden feyz alarak, sürekli kendilerini geliştirerek birbirinden keyifli ve akılda kalıcı öyküler yazabilirler.

KAYNAKÇA

Akıncı, V. B. (2003). *Kurum Kültürü ve Örgütsel İletişim*. İstanbul: İletişim.

A True Success Story/Gerçek Bir Başarı Hikâyesi. https://www.youtube.com/watch? v=w5eGwaalbVs, Erişim T. 2015.

Alper, A. (2011). *Steve Jobs Stanford Üniversitesi Mezuniyet Konuşması*. http://www.ahmetalper.com/2011/10/steve-jobs-stanford-universitesi.html, Erişim T. 2015

Asghar, R., *One Company's Success Story: Who Needs A CEO Anyway?* http://www.forbes. com/sites/robasghar/2014/03/14/one-companys-success-story-who-needs-a-ceo-anyway/, Erişim T. 2015

Barker, R. T. & Gower, K., (2010). Strategic Application of Storytelling in Organizations. *Journal of Business Communication*, No:47, 295-312.

Bhatia, V. & Bremner, S. (2014). *The Routledge Handbook of Language and Professional Communication*, İngiltere: Routledge.

Denning, S. (2009). What is a springboard story?, http://www.stevedenning.com/Business-Narrative/springboard-story.aspx.

Denning, S. (2006). Effective Storytelling: Strategic Business Narrative Techniques. *Strategy & Leadership*, Vol: 34, Iss: 1, 42-48.

Emilee Kraus Design and Illustration, *Nike's Success Story*. http://cargocollective.com/emileekrausdesign/Infographics, Erişim T: 2015.

Guber, P., Harvard Business Review. *The Four Truths of the Storyteller*, 2007. https://hbr.org/2007/12/the-four-truths-of-the-storyteller/es. Erişim T. 2015

Hansen, C.D. , Kahnweiler, W. M. (1993). Storytelling: An Instrument for Understanding the Dynamics of Corporate Relationships. *Human Relations*, Vol: 46, No: 12.

İzgi, H. İ., *Storytelling ile 7 maddede marka iletişimi*, 10/11/14. http://blog.turkcell.com.tr/storytelling-ile-7-maddede-marka-iletisimi.

King. S. (2014). *Yazma Sanatı.* İstanbul: Altın Kitaplar.

Koç Holding'in İlkleri. http://www.koc.com.tr/tr-tr/koc-gundem/info grafikler/Sayfalar/ilklerimiz.aspx, Erişim T: 2015.

Martin, J. (1982). Stories and Scripts in Organizational Settings. , H. Hasdorf and A. Isen (Eds). *Cognitive Social Psychology* (235-305). New York: Elsevier North Holland.

Onat, F. (2014). Dijital Çağda Halkla İlişkiler Yazarlığı, Ankara: Nobel.

Ratcliff, C. (2013). *Telling stories: five successful marketing examples.* https://econsultancy.com/blog/63710-telling-stories-five-successful-marketing-examples#i.127nu4p1bfrfsa. Erişim T. 2015

Schultz, H. (2012). *Starbucks - Gönlünü İşe Vermek*. Ömer Faruk Birpınar (çev.). İstanbul: BKY Yönetim Dizisi.

Schultz, H. & Gordon, J. (2011). *Onward*. Pınar Şengözer (çev.). İstanbul: Optimist Yayınları.

Soin, K. & Scheytt, T. (2006). Making the Case for Narrative Methods in Cross-cultural Organizational Research. *Organizational Research Methods*, 9, 55-55. Erişim T. 2015

Yaşar Üniversitesi Haber Portalı, *Polat'ın matematik azmi*, (2014). http://haber.yasar.edu.tr/bursuyla-okudugu-vakfa-yonetici-oldu/nggallery/page/2. Erişim T. 2015

Yeniliğe Giden Yolda Başarı Öyküleri, *Anadolu Hayat Emeklilik yazılım geliştirme yaşam döngüsünün tüm aşamaları için IBM Rational kullanıyor*. http://www-05.ibm.com/tr/basarioykuleri/pdf/IBM___Anadolu_Hayat_oykusu. pdf, Erişim T: 2015.

5. Bölüm

KURUM KÜLTÜRÜ VE ÇALIŞAN İLİŞKİLERİ

Cudi Kaan Okmeydan *

GİRİŞ

Günümüzde birçok modern kurum ve kuruluş müşteri ilişkileri yönetimine büyük önem vermektedir. Devasa müşteri ilişkileri departmanları, 24 saat kesintisiz hizmet veren çağrı merkezleri, çevrim içi müşteri hizmetleri birimleri ve sosyal medya ortamları üzerinden tüketicilerle iletişim kurma çabaları bunun en büyük göstergesidir. Artık kurumlar tüketicilerin istek ve beklentileri doğrultusunda şekillenmekte, onların beklenti ve ihtiyaçlarına yönelik çözümler üretmekte ve bu süreçte onlarla sürekli iletişim içinde kalmaya çabalamaktadır. Tüketicilerle, özellikle sosyal medya ortamları üzerinden hiçbir zaman ve mekân sınırlaması olmadan çift yönlü iletişim kuran modern kurumlar, böylece hızlı bir biçimde geri bildirim alabilmekte ve edinilen bu geri bildirimler doğrultusunda iş süreçlerini gözden geçirebilmektedirler.

Ağırlaşan rekabet koşulları altında kurumların hedef kitleleri ile kurdukları iletişim varlıklarını sürdürebilmeleri açısından hayati önem taşımaktadır. Ancak kurumların bu süreçte kendi iç müşterileri yani çalışanlarını da göz ardı etmemeleri gerekmektedir. Günümüzde bir-

* Arş. Gör.,Yaşar Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü.

KAYNAKÇA

Akıncı, Z. B. (1998). *Kurum Kültürü ve Örgütsel İletişim*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Arklan, Ü. ve Taşdemir, E. (2010). *Kurum İçi Halkla İlişkiler*. Konya: Litera Türk Yayınları.

Baah, D. & Amoako, G. F. (2011). Application of Frederick Herzberg's Two-Factor theory in Assessing and Understanding Employee Motivation At Work: A Ghanaian Perspective. *European Journal of Business and Management*, Vol 3, No.9, 1-7.

Bakar, A.H., Mohamad, B. & Mustafa, C.S. (2007). Superior-Subordinate Communication Dimensions and Working Relationship: Gender Preferences in Malaysian Organization, *Journal of Intercultural Communication Research*, Vol.36, No.1, 51-69, 51-69.

Barney, J.B. (1986). Organization Culture Can It Be a Source of Sustained Competitive Advantage?, *The Academy of Management Review*, Vol.11, No.3, 656-665.

Belasen, A.T. (2008). *The Theory and Practice of Corporate Communication*. London: Sage Publication.

Bozkurt, Veysel (2006). *Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kurumlar*. Bursa: Ekin Kitapevi.

Caulton, J. R. (2012). The Development and Use of the Theory of ERG: A Literature Review. *Emerging Leadership Journeys*, Vol. 5, No.1, 1-11.

CBS News, Inside Google workplaces, from perks to nap pods, (2013 January 23). http://www.cbsnews. com/news/inside-google-workplaces-from-perks-to-nap-pods/

Değirmenci, M. (2007). *Amaçlı Canlılar: Yönetimde Üçüncü Nesil Sistem Düşüncesi*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Dinçer, Ö. & Fidan Y. (1999). *İşletme Yönetimi*. İstanbul: Beta Yayınları.

Doğan, Ş. (2013). *Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Erdoğan, İ. (2002). *İletişimi Anlamak*. İstanbul: Erk Yayınları.

Eren, E. (2000). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta Yayınları.

Erkmen, T. (2010). *Örgüt Kültürü*. İstanbul: Beta Yayınları.

Ertürk, Y. D. (2007). *Halkla İlişkiler Alanında Örgütsel Davranış Yansımaları*. İstanbul: Nobel Yayın.

Fortune, Best Companies 2014 (2014). http://fortune.com/best-companies/baptist-health-south-florida-19/ E.T: 2014

Gonos, J. & Gallo, P. (2013). Model For Leadership Style Evaluation, *Management*, Vol. 18, No. 2, 157-167.

Gökçegöz, F. (2000). Etkili Takım Çalışması. *Polis Bilimleri Dergisi*, S. 2, 7-8.

Gruning, J.E (2005). *Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*. Elif Özsayar (çev.), İstanbul: Rota Yayınları.

Güngör, N.(2011). *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar*. İstanbul: Siyasal Kitabevi.

Gürüz, D. ve Gürel, E. (2009). *Yönetim ve Organizasyon*. 2. Basım, İstanbul: Nobel Yayınları.

Karavardar, G.(2012). Çalışan İlişkileri ve Bilgi Paylaşımı: Bankacılık Sektöründe Bir Ugygulama, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, 145-146.

Kaya, Ş., Yıldız, B. ve Yıldız, H. (2013). Herzberg'in Çifft Faktör Kuramı Açısından İlköğretim I. Kademe Öğretmenlerinin Motivasyon Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, S. 39, 1-15.

Kim, Y.T., Rosen, B. & Lee, R.D (2009). South Korean Managerial Reactions to Voicing Discontent: The Effects of Employee Attitude and Employee Communication Styles. *Journal of Organizational Behavior*, 30, 1001-1018

Koçel T. (2010). *İşletme Yöneticiliği*, 12. Basım, İstanbul: Beta Yayınları.

Koçel, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği*, İstanbul: Beta Yayınları.

Kopelman, R. E., Prottas, D. J. & Davis, A. L. (2008). Douglas McGregor's Theory X and Y: Toward a Construct-valid Measure, *Journal of Managerial Issues*, Vol. 20, N. 2, 255-271.

Köse, S. , Tetik, S. ve Ercan, C. (2011). Örgüt Kültürünü Oluşturan Faktörler. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi İİBF Celal Bayar Üniversitesi,* Cilt: 7 Sayı 1, 219 – 242.

Küçük, F. (2007). Çalışanlarının İşe Güdülenmesinde Herzberg'in Motivasyon – Hijyen Faktörlerinin Önemi: Belediye Çalışanlarına Yönelik Bir Uygulama. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt: 44 Sayı: 511, 75-94.

Maslow, A. (1970). *Motivation and Personality*. 2. Edition, New York: Harper & Row Publishers.

Mazzei, A., Kim, J.N. & Oro, C.D. (2012). Strategic Value of Employee Relationships and Communicative Actions: Overcoming Corporate Crisis with Quality Internal Communication. *International Journal of Strategic Communication*, Vol. 6, No. 1, 31-44.

Memiş, Ü. M. (2006). İç Denetimin Yönetim Fonksiyonlarının Yerine Getirilmesindeki Rolü: Türkiye'deki Büyük İşletmeler Üzerinde Bir Saha Araştırması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

Mengü, S. (2013). *Kurumsal İletişim Yönetimi ve Kurumsal Markalar*. İstanbul: Derin Yayınları.

Milliyet Ekonomi, Türkiye'de Şirketler Çalışanlara Özel İlgi Göstermeye Başladı,(22.02.2011) http://www.milliyet.com.tr/turkiye-de-de-sirketler- calisanlarina-ozel-ilgi-gostermeye-basladi/ekonomi/ekonomidetay/22.02.2011/1355605/default.htm

Moorhead, G., & Ricky W. Griffin (1989). *Organizational Behavior*. 2. Edition, Boston: Houghton Mifflin Company.

Nelson, D. L., & Quick, J. C. (2009). *Principles of Organizational Behavior*, 6. Edition, New Jersey: Pearson Press.

Newstrom, J. W. (2011). *Organizational Behavior: Human Behavior At Work*. 13. Edition, Ohio: McGraw-Hill Press.

Ni, L. (2009). Strategic Role of Relationship Building: Perceived Links Between Employee-Organization Ralationships and Globalization Strategies, *Journal of Public Relations Research*, Vol. 21, No. 1, 100-120.

Okay, A. (2013). Kurum Kimliği, İstanbul: Derin Yayınları.

Özdevecioğlu, M. (1995). *Organizasyon Kültürü, Stratejik Yönetim ve Liderlik*. 2. Baskı, İstanbul: İz Yayınları.

Pekel, H. N. (2001). İşletmelerde Motivasyon Verimlilik İlişkisi, Devlet Hava Meydanları İşletmesi Antalya Havalimanı Çalışanlara Arasında Bir Örnek Olay Araştırması, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstütisi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta

Robbins, S. & Judge, A (2013). *Örgütsel Davranış*. İnci Erdem (çev.), İstanbul: Nobel Yayınları.

Sabuncuoğlu, Z. (1992). *İşletmelerde Halkla İlişkiler*. Bursa: Rota Ofset Yayıncılık.

Sabuncuoğlu, Z. (2013). *İşletmelerde Halkla İlişkiler*. İstanbul: Alfa Aktüel Yayıncılık.

Sabuncuoğlu, Z. & Tüz, M. (1998). *Örgütsel Psikoloji*. Bursa: Rota Ofset Yayıncılık.

Sayımer, İ. (2008). *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*. İstanbul: Beta Yayınları.

Schein, E. H. (1980). Organizational Socialization and The Profession of Management, Massachusetts, Massachusetts Institute of Technology Press.

Sığrı, Ü. ve Gürbüz, S. (2014). *Örgütsel Davranış*. 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

Sias, P.M. (2005). Work Placa Relationship Quality and Employee Information Experinces. *Communication Studies*, Vol 56, No.4, 375- 395.

Stanford, N. (2014). *Organizasyon Kültürü*. Ümit Şensoy (çev.), İstanbul: İşbankası Kültür Yayınları.

Steward, M. (2010). Theories X and Y, Revisited. *Oxford Leadership Journal*, Vol. 1, No. 3, 1-5.

Sun, H. Ö., (2002). İş Doyumu Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi.

Şahin, A. (2010). Örgüt Kültürü – Yönetim İlişkisi ve Yönetsel Etkinlik. *Maliye Dergisi*, S. 159, 21-35.

Şili, G. ve Köse, S. (2013). Kurum Kültürü ve Kurumsal İmaj İlişkisi, Devlet ve Vakıf Üniversiteleri Üzerine Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, S. 41, 165-193.

Türk Dil Kurumu İnternet Sözlüğü, http://www.tdk.gov.tr/ , E.T: .2014

Uygur, A. ve Koç, H. (2010). Örgütsel Sadakat ve Örgütsel Bağlılık: Siyasi Partiler Açısından Bir Analiz, İşletme Araştırmaları Dergisi, 2/4, 79-94.

Ülgen, H. ve Mirze, K. (2014). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

Wilson, J. H. (2010). Authority in the 21st Century: Likert's System 5 Theory, *Emerging Leadership Journeys*, Vol. 3, No. 1, 31-41.

Yang, C. L., Hwang, M. & Chen, C. (2011). An Empirical Study of the Existence, Relatedness, and Growth (ERG) Theory in Consumer's Selection of Mobile Value-Added Services, *African Journal of Business Management,* Vol. 5. No. 19, 7885-7898.

Yusoff, F. W., Kain, T. S. & İdris, T. M. (2013), Herzberg's Two Factors Theory On Work Motıvatıon: Does Its Work For Todays Envıronment?, *G.J.C.M.P.*,Vol. 2(5), 18-22.

Zıllıoğlu, M. (1993). *İletişim Nedir*. İstanbul: Cem Yayınları.

6. Bölüm

TURİZM İŞLETMELERİNDE KURUM KÜLTÜRÜ

Volkan Altıntaş [*]
Burcu Öksüz [**]

GİRİŞ

Kurumları birbirinden ayıran değerlerden biri de sahip oldukları kültürdür. Kurum kültürü görülemeyen, dokunulamayan, koklanamayan veya duyulamayan ancak örgütsel hayatın tüm yönlerini saran ve örgütsel başarı ve başarısızlıkta derin etkisi olan bir varlıktır (Flamholtz ve Randle, 2011, s. xi). Güçlü kültüre sahip kurumlar, diğerlerinden farklılaşmanın yanı sıra müşteri ilişkileri, insan kaynakları yönetimi, pazarlama, örgüt içi iletişim gibi alanlarda daha etkili olabilmektedir. Dolayısıyla kurum kültürünün çalışan verimliliğinin yanı sıra örgütsel performansı da arttıran bir değer olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kurumun tüm bölümleri ve tüm faaliyetleri, kültürün izlerini taşımaktadır. Flamholtz ve Randle (2011, s. 6), kahve fincanlarından sanat eserlerine kadar bir örgütteki her şeyin açıkça planlanmış olsun olmasın kültürel mesajlar içerdiğini vurgularlar. İlgili yazında ritüeller, hikâyeler, değerler gibi pek çok ögenin kurum kültürünün

[*] Yrd. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü.
[**] Yrd. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Medya ve İletişim Bölümü.

Kurum kültürü açısından önemli olan bir konu, bir örgüt sahip olduğu değerlerini dış çevreyle paylaşsa da, o değerlerin gerçekten yaygın şekilde benimsenip benimsenmediği konusunda temkinli olunması gerektiğidir. Bir kurum, çalışanlarına çok değer verdiğini çeşitli iletişim faaliyetleri aracılığıyla duyursa da, bunun kültürel bir öge hâline gelip gelmediğini detaylı şekilde değerlendirmek gerekir. Zira bunun bir kültürel öge olması, yaygın şekilde paylaşılmasını, davranışlara ve alınan tüm kararlara yansımasını gerekli kılar.

Bu çalışmada, turizm işletmelerinde kurum kültürünün önemi ve etkileri tartışılmış ve örneklere yer verilmiştir. Özellikle ülkemizde turizm sektöründe yer alan işletmelerde kurum kültürüne ilişkin çalışmalar sınırlı sayıdadır ve yanıt aranması gereken pek çok soru bulunmaktadır. İleride yapılacak çalışmalarda, kurum kültürünün müşteri tatmini ve sadakati, iş tatmini, liderlik, örgütsel bağlılık gibi konularla ilişkisi bu sektörde farklı işletmelerde yapılacak araştırmalarla sorgulanabilir. Toplumsal kültürün, kurum kültürleri üzerindeki etkileri uluslararası işletmeler açısından incelenebilir. Bunun yanında nicel ve nitel yöntemler kullanılarak Türkiye ölçeğinde turizm işletmelerinde kurum kültürünün yapısı ortaya konulabilir.

KAYNAKÇA

Acaray, A., Çekmecelioğlu, H. G., & Akturan, A. (2015). Örgüt Kültürü İle Örgütsel Sessizlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 32, 139–157.

Bavik, A., & Duncan, T. (2014). Organizational Culture and Scale Development: Methodological Challenges and Future Directions. *Nang Yan Business Journal*, 3(1), 55–66.

Cerović, Z., Kvasić, S. G., & Cerović, M. (2011). The Impact of National Culture on the Hotel Organizational Culture. Proceedings of the 12th Management International Conference, Portorož–Slovenia, 23–26 Kasım 2011.

Davis, S. M. (1990). *Managing Corporate Culture*. Harper & Row.

Dawson, M. E., & Abbott, J. (2009). Hospitality Culture and Climate: Keys to Retaining Hospitality Employees and Creating Competitive Advantage, International CHRIE Conference–Refereed Track Paper 3, 1 Ağustos 2009, http://scholarworks. umass. edu/ refereed/Sessions/ Saturday/3.

Deery, M. A., & Shaw, R. N. (1999). An Investigation of the Relationship Between Employee Turnover and Organizational Culture. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 23(4), 387–400.

Dursun, İ. T. (2013). Örgüt Kültürü ve Strateji İlişkisi: Hofstede'nin Boyutları Açısından Bir Değerlendirme. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 43–56.

Eren, E. (2010). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi.* İstanbul: Beta Yayınları.

Erkmen, T., & Bozkurt, S. (2011). Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık İlişkisinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, XXXI (II), 197–228.

Fiş, A. M., & Wasti, S. A. (2009). Örgüt Kültürü ve Girişimcilik Yönelimi İlişkisi. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 35 (Özel Sayı), 127–164.

Flamholtz, E., & Randle, Y. (2011). *Corporate Culture: The Ultimate Strategic Asset*. California: Stanford University Press.

Gill, T. G. (2013). Culture, Complexity, and Informing: How Shared Beliefs Can Enhance Our Search for Fitness. *Informing Science: The International Journal of an Emerging Transdiscipline*, 16, 71–98.

Giriz, S. (2003). Örgüt Kültürü Çalışmalarında Yöntemsel Yaklaşımlar. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 35, 374–397.

Gordon, G. G. (1991). Industry Determinants of Organizational Culture. *The Academy of Management Review*,16(2), 396–415.

Gülova, A. A., & Demirsoy, Ö. (2012). Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Hizmet Sektörü Çalışanları Üzerinde Ampirik Bir Araştırma. *Business and Economics Research Journal*, 3(3), 49–76.

Gürdoğan, A., & Yavuz, E. (2013). Turizm İşletmelerinde Örgüt Kültürü ve Liderlik Davranışı Etkileşimi: Muğla İli'nde Bir Araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 57– 69.

Hasanoğlu, M. (2004). Türk Kamu Yönetiminde Örgüt Kültürü ve Önemi. *Sayıştay Dergisi*, 52, 43–60.

Kaya, H. (2008). Kamu ve Özel Sektör Kuruluşlarının Örgütsel Kültürünün Analizi ve Kurum Kültürünün Çalışanların Örgütsel Bağlılığına Etkisi: Görgül Bir Araştırma. *Maliye Dergisi*, 155, 119–143.

Kemp, S. , & Dwyer, L. (2001). An Examination of Organisational Culture– the Regent Hotel, Sydney. *Hospitality Management,* 20, 77–93.

Kocaman, S. , Kocaman, S. , & Çakır, N. (2012). Konaklama İşletmelerinde Örgüt Kültürünün Örgütsel Çatışma Üzerine Etkileri: Alanya Bölgesinde Bir Araştırma. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 167–183.

Korte, R. F., & Chermack, T. J. (2007). Changing Organizational Culture With Scenario Planning. *Futures*, 39, 645–656.

Köse, S. , Tetik, S. , & Ercan, C. (2001). Örgüt Kültürünü Oluşturan Faktörler. *Yönetim ve Ekonomi*, 7(1), 219–242.

Kriemadis, T., Koniordos, M., Leivadi, S., Mavromatis, C., Kartakoullis, N., Karlis, G., Oncescu, J. (2008). Organizational Culture in Middle and Upper Level Hotel Units in Greece, *International Journal of Sport Management, Recreation & Tourism,*1, 32–45.

Kuşluvan, S. (2003). Characteristics of Employment and Human Resource Management in The Tourism and Hospitality Industry. S. Kuşluvan (Ed.). *Managing Employee Attitudes and Behaviors in the Tourism and Hospitality Industry* (3–24), New York: Nova Science Publishers.

Kuşluvan, Z., & Karamustafa, K. (2003). Organizational Culture and Its Impacts on Employee Attitudes and Behaviors in Tourism and Hospitality Organizations. S. Kuşluvan (Ed.). *Managing Employee Attitudes and Behaviors in the Tourism and Hospitality Industry* (453–486), New York: Nova Science Publishers.

Kyriakidou, O., & Gore, J. (2005). Learning by Example: Benchmarking Organizational Culture in Hospitality, Tourism and Leisure SMEs. *Benchmarking: An International Journal,* 12(3), 192–206.

Laws, E. (2004). *Improving Tourism and Hospitality Services.* Oxon: CABI Publishing.

Lee–Ross, D. (2001). Understanding The Role of the Service Encounter in Tourism, Hospitality and Leisure Services. J. Kandampully, C. Mok ve B. Sparks (Eds). *Service Quality Management in Hospitality, Tourism and Leisure* (85–96). Binghamton, New York: The Haworth Hospitality Press.

Linnenluecke, M. K., & Griffiths, A. (2010). Corporate Sustainability and Organizational Culture. *Journal of World Business*, 45, 357–366.

Murat, G., & Açıkgöz, B. (2007). Yöneticilerin Örgüt Kültürü Algılamalarına İlişkin Bir Analiz: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Örneği. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 1–20.

Nickson, D. (2007). *Human Resource Management for the Hospitality and Tourism Industries.* New York: Butterworth Heinemann.

O'Reilly, C.A., & Chatman, J.A. (1996). Culture as Social Control: Corporations, Cults, and Commitment. *Research in Organizational Behavior*, 18, 157– 200.

Ogaard, T., Larsen, S. , Marnburg, E., (2005). Organizational Culture and Performance Evidence from the Fast Food Restaurant Industry. *Food Service Technology*, 5, 23–34.

Okay, A. (2005). *Kurum Kimliği*. İstanbul: Medicat Kitapları.

Ören, K., Erdem, B., & Kaplan, M. (2005). Örgütsel Kültürün İşgücü Verimliliğine Etkisi. *Kamu–İş*, 8(2), 1–21.

Özdevecioğlu, M., & Akın, M. (2013). Yöneticilerin, Örgüt Kültürü ve Örgütlerarası Vatandaşlık Davranışları Algılamaları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 112–131.

Özkan, Ç., & Gümüş, M. (2013). Ege Bölgesindeki 4–5 Yıldızlı Otel İşletmelerinde Örgüt Kültürünün İş Değerlerinin Dönüşümüne Etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15 (25), 1–14.

Pettigrew, A. M. (1979). On Studying Organizational Cultures. *Administrative Science Quarterly*, 24(4), 570–581.

Robbins, S. P. & Coulter, M. (2007). *Management*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Sadri, G., & Lees, B. (2001). Developing Corporate Culture As A Competitive Advantage. Developing Corporate Culture. *Journal of Management Development*, 20(10), 853–859.

Schein, E. (2004). *Organizational Culture and Leadership*. San Francisco: Jossey–Bass.

Schneider, B., Brief, A. P. & Guzzo, R. A. (1996). Creating a Climate and Culture for Sustainable Organizational Change. *Organizational Dynamics*, 24(4), 7–19.

Schneider, B., Ehrhart, M. G. & Macey, W. H. (2013). Organizational Climate and Culture *Annual Review of Psychology*, 64, 361–388.

Smircich, L. (1983). Concepts of Culture and Organizational Analysis. *Administrative Science Quarterly*, 28(3), 339–358.

Tajeddini, K. & Trueman, M. (2012). Managing Swiss Hospitality: How Cultural Antecedents of Innovation and Customer–Oriented Value Systems Can Influence Performance in the Hotel Industry. *International Journal of Hospitality Management*, 31, 1119–1129.

Tandaçgüneş, N. (2005). Örgüt Kültürü ve Yönetsel Paradigmadaki Değişimle Gelişen Halkla İlişkilerin Yönetsel İşlevi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 21, 279–286.

Tepeci, M., & Bartlett, A. L. B. (2002). The Hospitality Industry Culture Profile: A Measure of Individual Values, Organizational Culture, and Person–Organization Fit As Predictors of Job Satisfaction and Behavioral Intentions. *Hospitality Management*, 21, 151–170.

Varol, M. (1993). *Halkla İlişkiler Açısından Örgüt Sosyolojisine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları No: 2.

Vural, B. A. (2005). *Kurum Kültürü*. İstanbul: İletişim Yayınları.

www.atlasglb.com, Erişim Tarihi: 10.07.2015.

www.borajet.com.tr, Erişim Tarihi: 10.07.2015.

www.flypgs. com, Erişim Tarihi: 10.07.2015.

www.onurair.com, Erişim Tarihi: 10.07.2015.

www.thy.com.tr, Erişim Tarihi: 10.07.2015.

7. Bölüm

KURUM KÜLTÜRÜ VE MÜŞTERİ ŞİKÂYETLERİ: KARGO ŞİRKETLERİNİN HİZMETLERİNE YÖNELİK ŞİKÂYET ANALİZİ

Mikail Bat *

GİRİŞ

İlk insanın var olduğu günden beri, kültür farklı içerik ve uygulanış şekilleriyle oluşturulmuş ve zaman içerisinde çeşitli sosyal, beşerî ve ekonomik durumlardan etkilenerek toplumsal bir içerik kazanmıştır. Günümüzde toplumları diğerinden ayıran kültürel değerler bulunmakla birlikte, ortak özellikleri olan değerlerin var olduğu da görülmektedir. Dolayısıyla kültürün, yaşayan, değişen, dönüşen benzeşen ve çelişen taraflarının olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle 21. yüzyıldan sonra toplumsal kültürel değerler sanayi alanındaki gelişmelere paralel olarak kültürün, kurumsal alanda tartışılmasına neden olmuş ve çalışanların kurumda ne kadar mutlu olduğu, kurumun değerlerini ne kadar benimsedikleri, kurumun yaptırım gücü gibi konular üzerinde durulmuştur. Üzerinde tartışılan bu konular kurumların değerlerini ele almalarını ve standardizasyon çalışmalarının temelini de oluşturmuştur.

* Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.

me/kolileme oluşturmaktadır. Bu sonuçlardan hareketle kargo şirketleri ile ilgili aşağıdakileri söylemek mümkündür:

- Hizmet anlayışlarını yeniden gözden geçirebilirler.
- Kurumsal iletişime yönelik çeşitli eğitimler düzenleyebilirler.
- Müşterilerin sorunlarına yönelik şikâyet mekanizması kurup, kurum kültürleri çerçevesinde profesyonel şikâyet yönetimine ilişkin yeni bir sitem kurabilirler.
- Dijital ortama yönelik profesyonel çalışan bulundurup bu çalışanı halkla ilişkiler veya kurumsal iletişim departmanları ile ortak çalıştırabilirler.
- Şikâyete konu olacak konuları saptayıp, reaktif değil, proaktif çalışmalar yapabilirler.
- Var olabilecek ve var olan şikâyetleri ulusal değil, uluslararası çapta düşünüp bu doğrultuda çözüm üretebilirler.
- Şikâyetin büyüğü veya küçüğüne bakılmadan genel bir "sorun" kavramı üzerinde durmayı, kurum stratejisi hâline getirebilirler,
- Kurumun tüm çalışanlarını birer sorun çözücü olarak düşünüp genel bir sorun çözme eğitimi verilmesini sağlayabilirler.

Yukarıdakiler kurumların dikkate alması gereken genel başlıkları oluşturmaktadır. Yukarıdaki maddelere ek olarak her kurumun, kendi çalışma sistemi doğrultusunda yeni başlıklar üretmesi mümkündür. Bu noktada olması gereken, her kurumun kendi değerleri ve kültürü doğrultusunda kendine özgü profesyonel şikâyet yönetimi sistemini kurması ve bunun sürdürülebilir olmasıdır.

KAYNAKÇA

Akan, Y.,& Kaynak, S. (2008). Tüketicilerin Şikâyet Düşüncesini Etkileyen Faktörler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 63, Sayı: 2, 1-19.

Alabay, M. N. (2012). Müşteri Şikâyetleri Yönetimi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi,* Cilt: 8, Sayı: 16, 137-157.

Altunışık, R. Coşkun, R. Bayraktaroğlu, S. Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 7. Baskı, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Balıksırtı, Ş.*Maymunların Hikayesi*, Sabah Gazetesi, 30 Nisan 2013. http://www.sabah.com.tr/Gunaydin/Yazarlar/baliksirti/2013/04/30/maymunlarin-hikayesi, Erişim T: 15.08.2014.

Barbarosoğlu, K. F. (2002). *Moda ve Zihniyet*, 2. Baskı. İstanbul: İz Yayıncılık.

Bat, Z. (Uzman Diyetisyen), (16.08.2014) Beslenme ve Kültür üzerine yapılan Görüşme.

Carney, S. (1996). Westminster City Council: ImprovingQuality Through Complaint Management,*Managing Service Quality,*Vol: 6, No: 4, 20–22.

Cheng, R.,Hines, T., Grime, I. (2008). DesiredandPerceivedIdentities Of FashionRetailers, *EuropeanJournal of Marketing*, Cilt: 42, Sayı: 5/6.

Desphande, R. &Frederick W. (1989). OrganisationalCultureand Marketing, *Journal of Mar-keting*, Sayı: 53, 3-15.

Dilin Düşünceye Etkisi, http://www.biltek.tubitak.gov.tr/gelisim/psikoloji/ dusunce.htm, Erişim T: 14.08.2014.

Doğan, Ş. (2010). Dini Tutumların Oluşmasında Etki Eden Sosyo-Kültürel Faktörler. *Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 8, 107-126.

Düz, N. (2010). Çevrenin Sanatçı Yaratıcılığına Etkileri ve Sanat Eğitimi, *Akademik Bakış Dergisi,* Sayı: 19.

Freemantle D. (1999). *WhatCustomersLikeAboutYouAddingEmotional Value for Service ExcellenceandCompetitiveAvantage*, London: NicholasBrealey Publishing.

Gökdeniz, İ. (2011). İbrahim Bozacı, Ertuğrul Karakaya, Şikayet Yönetim Süreci Sonrası Memnuniyeti Etkileyen Faktörler Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 26.

Gruber, T. (2011). I WanttoBelieveTheyReallyCare How ComplainingCustomersWantto be TreatedbyFrontlineEmployees, *Journal of Service Management*, Vol: 22, No: 1, 85-110.

Irani, Z., sharp, J. M. &Kagioglou, M. (1997). Improving Business Performance Through Developing a CorporateCulture,*The TQM Magazine,*Vol: 9, No: 3, 206–216.

Kartarı, A. (2001). *Farklılıklarla Yaşamak Kültürlerarası İletişim*, Ankara: Ürün Yayınları.

Kılıç, B., Ok, S. (2012). Otel İşletmelerinde Müşteri Şikâyetleri ve Şikâyetlerin Değerlendirilmesi, *Journal of YasarUniversity*, Cilt: 25, Sayı: 7, 4189-4202.

Kitchell, S. ,&Mayer, C., S. (1994). ServingYourCustomers' CorporateCulture A Sustainable Market Advantage forComputerizedManufacturingEquipmentVendors, *Journal of Business &Industrial Marketing*, Vol. 9 No. 2, 5-15.

Köse, S. , Tetik, S. , & Ercan, C. (2001). Kurum Kültürünü Oluşturan Faktörler. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1.

Kültür, http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/k%C3%BClt%C3%BCr, Erişim T: 16.08.2014.

Lapidus, R., S. &Schibrowsky, J. A. (1994). AggregateComplaint Analysis A ProcedureforDevelopingCustomer Service Satisfaction, *Journal of Services Marketing*, Vol: 8, No: 4, 50-60.

Özgüven, N. (2008). Hizmet Pazarlamasında Müşteri Memnuniyeti ve Ulaştırma Sektörü Üzerinden Bir Uygulama, *Ege Akademik Bakış* Cilt: 8, Sayı: 2.

Robbins, P. S. (2004). *OrganizationalBehaviour*, 10. Baskı, Delhi: PearsonEducationIndia. Schneider, B. (1988), 'Notes on climateandculture' in Lovelock, C. (Ed.), *Managing Services*, Prentice-Hall, EnglewoodCliffs, NJ.

Sığrı, Ü. (2006). Japonların Kültürel Özellikleri Bağlamında; Yönetsel, Ekonomik ve SosyalSüreçlerin Analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 5, 29-47.

Usta, E., E. (2013). Kültürün Ekonomik Kalkınmaya Etkisi ve Türkiye Rusya Ekonomik İşbirliği. *International Conference on EurasianEconomies,* Session 5B: Uluslararası Ticaret I.

Wilson, M. A. (1997).The Nature of CorporateCulturewithin a Service Delivery Environment,*International Journal of Service Industry Management*, Vol. 8 No. 1, 87-102.

Yıldırım, A. Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

___ ___, http://www.araskargo.com.tr/web_18712_1/neuralnetwork.aspx?type=1488

___ ___, http://www.fillo.com.tr/hakkimizda-s12.html, Erişim T: 14.08.2014.

___ ___, http://www.mngkargo.com.tr/tr/hakkimizda-menu, Erişim T: 14.08.2014.

___ ___, http://www.suratkargo.com.tr/?p=content&cl=kurumsal&i=154&l=tarihce, Erişim T: 14.08.2014.

___ ___, http://www.ups. com.tr/page.aspx?pid=13, Erişim T: 14.08.2014.

___ ___, http://www.yurticikargo.com/Sayfalar/default.aspx, Erişim T: 14.08.2014.

8. Bölüm

REKLAM AJANSLARINDA YARATICI KODLAR VE KURUM KÜLTÜRÜ: WEB SİTELERİ ÜZERİNDEN BİR ANALİZ

Sema Misci Kip *

GİRİŞ

Kurum kültürü, bir grup tarafından kurum içindeki ve dışındaki paydaşlarla ilişki kurarken, kurumun uyumlanması sürecinde yaşanan tüm problemlerin çözüm aşamalarında öğrenilen ve paylaşılan temel kuralları, davranışları, değerleri, inançları, alışkanlıkları ve varsayımları kapsayan geniş bir kavramdır (Schein, 1992; Dinçer, 1992). Kurum çalışanlarının davranışlarını yönlendiren kurum kültürü, çalışanların iş yapış şekillerini belirleyen hâkim düşünceler, semboller ve eylemlerin bütünü şeklinde ifade edilmektedir (Güçlü, 2003). Kurum kültürünün oluşmasında kurumun değerleri, kuruluş amacı, çalışanları, kurucuları ve yöneticileri (Başaran, 1991; Güçlü, 2003) büyük önem taşır. Kurumları kuran kişilerin bakış açıları ve değerleri kurumun alt yapısına (ofis mimarisi, binası, planı, dekorasyonu vb.) yansıyabileceği gibi üst yapısına da (çalışan kişilerin entelektüel birikimleri, eğitimleri, kültürel değerleri vb.) yansıyabilir. Daha geniş tanımıyla kurum

* Yrd. Doç. Dr., İzmir Ekonomi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü.

siteleri bazında inceleyerek, reklamcılık sektörünün kültürüne ilişkin yaratıcılıkla ilgili çıkarımlar sunması açısından kurum kültürü literatürüne yeni bir bakış açısı getirmektedir. Türkiye'deki reklamcılık sektörüne yeni girecek kurum kültürünü yapılandırmak üzere olan bir ajans, sektör içerisinde farklılaşarak yeni müşteriler elde edebilmek için, yaratıcılığı burada belirtilen tanımlamalardan daha farklı bir şekilde tanımlarken, Türkiye'deki reklamcılık sektöründe yaratıcılığın satışları ve kârlılığı artıran, markalaşma sürecine katkıda bulunan, etkili fikir üretmek olarak tanımlandığını unutmamalıdır. Önceden de belirtildiği gibi, Türkiye'de 2010 yılında Ergüven (2011) tarafından yapılmış araştırmada, reklamcılık sektöründe yaratıcı fikir; orijinallik, esneklik ve detaycılık üzerinden ifade edilmektedir. Reklam ajanslarının web sitelerinde belirtilen yaratıcı kodlarını ön plana çıkaran bu araştırmada, yaratıcı fikir, orijinallik ve esneklik kavramları üzerinden ifade edilse de, ajansların yaratıcılıkla ilgili ortak fikir birliğine vardığı nokta, etkili fikir üretmektir. Reklamcılık sektöründeki yaratıcılığın farklı ifadelerine yer veren bu çalışmanın bulguları reklamcılık sektörüne yeni girecek gençler ya da bu sektörde iş değiştirmek isteyen kişiler için de yaratıcı fikir ile ilgili sektör kültürünü ortaya koyması açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

Akıncı Vural, B. ve Bat, M. (2013). *Kurumsal İletişim Teoriden Pratiğe*. İstanbul: İletişim.

Amabile, T.M., Conti, R., Coon, H., Lazenby, J. & Herron, M. (1996). Assessing the Work Environment for Creativity. *Academy of Management Journal, 39*(5), 1154-1184.

Aurelio, J. M. (1995). Using Jungian Archetypes to Explore Deeper Levels of Organizational Culture: Facing Your Organization's Psyche. *Journal of Management Inquiry,* December *4*: 347-368.

Başaran, İ. E. (1991). *Örgütsel Davranış*. Ankara: Gül Yayınevi.

Bernardin, T., Kemp-Robertson, P., Stewart, D., Cheng, Y., Wan, H., Rossiter, J., & Fukawa, N. (2008). Envisioning the Future of Advertising Creativity Research Alternative Perspectives. *Journal of Advertising, 37*(4), 131-149.

Caldwell, D. F. & O'Reilly III, C. A. (2003). The Determinants of Team-Based İnnovation in Organizations: The Role of Social Influence. *Small Group Research, 34* 497-517.

Dewett, T. (2004). Creativity and Strategic Management: Individual and Group Considerations Concerning Decision Alternatives in the Top Management Teams. *Journal of Managerial Psychology, 19* (2), 156-169.

Dinçer, Ö. (1992). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Ergüven, M. S. (2011). Reklam Yaratıcılığını Değerlendirmede Kullanılan Farklılık Faktörleri: Türk Reklam Sektörüne Yönelik Bir İnceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Mart (1), 1-22.

Ewing, M. T., Napoli, J. & West, D. C. (2001). Creative Personalities, Processes, and Agency Philosophies: Implications for Global Advertisers. *Creativity Research Journal*, *13*:2, 161-170.

Gregory, B. T., Harris, S. G., Armenakis, A. A. & Shook, C. L. (2009). Organizational Culture and Effectiveness: A Study of Values, Attitudes, and Organizational Outcomes. *Journal of Business Research, 62,* 673-679.

Güçlü, N. (2003). Örgüt Kültürü. *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *6*/2003, 1-13.

Hackley, C. & Kover, A. (2007). The Trouble with Creatives: Negotiating Creative İdentity in Advertising Agencies. *International Journal of Advertising, 26*(1), 63-78.

Hatch, M. J. (1993). The Dynamics of Organizational Culture. *Academy of Management Review*, *18* (4), 657-693

Hogan, S. J. & Coote L.V. (2014). Organizational Culture, Innovation, and Performance: A Test of Schein's Model, *Journal of Business Research 67*(2014) 1609-1621.

Homburg, C. & Pflesser, C. (2000). A Multiple-Layer Model of Market-Oriented Organizational Culture: Measurement Issues and Performance Outcomes. *Journal of Marketing Research, 37* (4), 449-462.

Lannon, J. (1986). New Techniques for Understanding Consumer Reactions to Advertising, *Journal of Advertising Research*, *26* (4). RC6-RC9.

Mengü, S. Ç. (2013). *Kurumsal İletişim Yönetimi ve Profesyonel Markalar*. İstanbul: Derin.

Nixon, S. (2006). The Pursuit of Newness: Advertising, Creativity, and the Narcissism of Minor Differences. *Cultural Studies*, *20*(1), 89-106.

O'Reilly III, C. A. (1989). Corporations, Culture, and Commitment: Motivation and Social Control in Organizations. *California Management Review, 31* (4), 9-25.

O'Reilly III, C. A., Chatman, J. & Caldwell, D. F. (1991). People and Organizational Culture: A Profile Comparison Approach to Assessing Person-Organization Fit. *Academy of Management Journal, 34* (3), 487-516.

Özkan, P. (2014). *İlk Altı Ayın En Büyük 100 Reklam Ajansı*. http://www.mediacatonline.com/makale/2014-ilk-alti-ayin-en-buyuk-100-reklam-ajansi/, Erişim T: 2014.

Patti, C. H. & Moriarty, S. E. (1990). *The Making of Effective Advertising Englewood Cliffs.* NJ: Prentice Hall.

Pratt, A. C. (2006) Advertising and Creativity, a Governance Approach: A Case Study of Creative Agencies in London. *Environment and Planning*, *38*, 1883-1899.

Schein, E. H. (1984). Coming to a New Awareness of Organizational Culture, *Sloan Management Review, 25*(2), Winter, 3-16.

Schein, E. H. (1992*). Organizational Culture and Leadership.* San Francisco: Jossey-Bass Inc.

Schein, E. H. (2004). Classics of Organization Theory, Jay Shafritz, J. Ott, Yong Jang içinde *The Concept of Organizational Culture: Why Bother?* USA: Cengage Learning, 301-314.

Smith, R. E., MacKenzie, S. B., Yang, X., Buchholz, L. M. & Darley, W. K. (2007). Modeling the Determinants and Effects of Creativity in Advertising. *Marketing Science, 26*(6), 819-833.

Stuhlfaut, M. (2011a) The Creative Code: An Organizational Influence on the Creative Process in Advertising. *International Journal of Advertising*, *30*(2), 1-22.

Stuhlfaut, M. (2011b) Language at a Different Level: The Creative Code of Ethnically Oriented Advertising Agencies. *International Journal of Integrated Marketing Communications*, *3*(2), 77-89.

Stuhlfaut, M. (2015). *Shaping Creative Values: Communication Strategies for Actively İnfluencing the Creative Code in Advertising Agencies.* https://www.researchgate.net/publication/277140751_Shaping_Creative_Values_Communication_strategies_for_actively_influencing_the_creative_code_in_advertising_agencies, Erişim T: 2015.

Stuhlfaut, M. W. ve Windels, K. (2012) Measuring the Organisational Impact on Creativity. *International Journal of Advertising: The Review of Marketing Communications, 31*:4, 795-818.

Verbeke, W., Franses, P. H., le Blanc, A. & van Ruiten, N. (2008). Finding the Keys to Creativity in Ad Agencies: Using Climate, Dispersion, and Size to Examine Award Performance, *Journal of Advertising, 37*:4, 121-130.

Vogel, T., Villegas, J., & Maiorescu, R. (2014). *Philosophy of Creativity in Advertising Agencies.* http://search.proquest.com/docview/1621400374?accountid=11657, Erişim T: 2015.

West, D. & Ford, J. (2001). Advertising Agency Philosophies and Employee Risk Taking. *Journal of Advertising, 30*(1), 77-91.

Zheng, W., Yang, B. & McLean, G. (2010). Linking Organizational Culture, Structure, Strategy, and Organizational Effectiveness: Mediating Role of Knowledge Management. *Journal of Business Research, 63*, 763-771.

9. Bölüm

OKURUN BEYNİNE GİDEN YOL: YAZILI BASINDA OKUR ODAKLI KURUM KÜLTÜRÜ

Elif Korap Özel *

GİRİŞ

Günümüzde iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler, birer yazılı basın işletmesi olan gazetelerin daha zorlu rekabet koşullarıyla mücadele etmesini, kendini sürekli yenilemesini ve müşterilerinin beklentilerini odak noktaya almasını zorunlu kılmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte haber almanın kolaylaşması, okurların da birer içerik üreticisine dönüşmesi, gazeteler için rekabetin sınırlarının uluslararası boyuta taşınması, bu gelişmeler doğrultusunda okur beklenti ve taleplerinin daha da yükselmesi sonucunu doğurmuştur. Ayakta kalmak isteyen basın işletmelerinin hem okurlarını ellerinde tutabilmek hem de reklam pastasından pay alabilmek için okur beklentilerini karşılaması bir zorunluluk hâline gelmiştir.

Okur beklentilerine odaklanabilmek ise ancak basın işletmesi çalışanlarının okur (müşteri) odaklı bir kurum kültürüne sahip olabilmesi ile mümkündür. Çünkü basın işletmelerinin sunduğu habercilik hizmetini, okurların her an değişen beklentilerine yönelik olarak sürekli yenileyecek, geliştirecek, yeni fikirler bulacak ve uygulayacak olan

* Yrd. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Medya ve İletişim Bölümü.

lamaları ile değil, aynı zamanda çalışanların da okur odaklılığı bir değer olarak benimsemesine yönelik faaliyetleri ile dikkat çekmektedir. Kurumun stratejik hedeflerinden misyonuna, liderlerin açıklamalarından çalışanların ödüllendirilmesine, kurum kültürüne yönelik eğitimlerden gazetenin reklam filmlerine kadar tüm yazılı, görsel materyaller ve uygulamalarda okur odaklı anlayışa dikkat çekilmekte ve bu anlamda diğer basın işletmeleri açısından da örnek teşkil etmektedir.

Unutulmamalıdır ki okur odaklılık anlayışı, basın işletmelerinde tek bir birimi ilgilendiren bir kavram değil, aksine tüm çalışanlarca içselleştirilmesi ve iş yapma biçimine yansıması gereken bir anlayıştır. Bir kurumda işlerin nasıl yürütüldüğünü ifade eden kurum kültürünün okur odaklı bir anlayışla şekillenmesi, basın işletmesinin sözde değil, gerçekten tüm süreçlerinde ve tüm çalışanlarca okur odaklı bir habercilik hizmeti sunmasının yolunu açacaktır. Bu nedenle okur odaklı kurum kültürü, yazılı basın işletmeleri için okur memnuniyetine giden yolda en önemli yapı taşlarından biri olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

Alemdar Yeniçeri, M. & Köker, N. E. (2013). Öğrencilerin Okul Kültürü Algısı Üzerine Amprik Bir Araştırma: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Örneği. *Global Media Journal,* Turkish Edition 3.6, 230-261.

Aquilani, B., Serpico, E., Silvestri, C. & Ruggieri, A. (2014). Managing and Influencing Consumer Behavior, Kaufmann, H. R. (Editor). *Offline and Online Customer Satisfaction in B2C Markets: Towards an Overall Customer Satisfaction Framework* (311-365). USA: IGI Global.

Arık, E. (2013). Yurttaş Gazeteciliğinin Günümüzdeki Görünümü: Twitter Gazeteciliği Örneği. *Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* - Sayı 36, 273-287.

Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü, Kavramlar, Yaklaşımlar.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Buttle, F. (2009). *Customer Relationship Management: Concepts and Technologies.* Second Edition. USA: Butterworth Heinemann- Elsevier.

Cameron, K. S. & Quinn, R. E. (2006). *Diagnosing and Changing Organizational Culture: Based on the Competing Values Framework.* USA: Jossey Bass.

Çakır, H. (2007). Geleneksel Gazetecilik Karşısında İnternet Gazeteciliği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı : 22 Yıl : 2007/1, 123-149.

Denison, D. & Mishra, A. K. (1995). Toward a Theory of Organizational Culture and Effectivesness. *Organization Science*, 6(2), 204-223.

Doğan, S. , Kılıç, S. (2008). İlişki Yönetiminde İç ve Dış Müşteri Memnuniyetinin Sağlanması, *KMU İİBF Dergisi,* Yıl: 10, Sayı:14, Haziran, s. 60-87.

Eren E. (2010). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi.* 12. Basım, İstanbul: Beta Yayınları.

Eroğlu, E. (2011). *İletişimci Liderlik: Yöneticilerin İletişimci Biçimleri Üzerine Bir Araştırma*. Konya: Literatürk Yayınları.

Flint, N. (2000). *Culture Club. An Investigation of Organisational Culture*. Paper peresented at the AARE Annual Conference Sydney 2000. http://files. eric.ed.gov/fulltext/ED450381.pdf Erişim: 13.022015

Griffin, R. W. & Moorhead, G. (2011). *Organizational Behavior: Managing People and Organizations.* 10th Edition. USA: South-Western Cengage Learning Co.

Hermida, A., Domingo, D, Heinonen, A. A., Paulussen, S. , Quandt, T., Reich, Z., Singer, J. B. & Vujnovic, M. (2011). *The Active Recipient: Participatory Journalism Through the Lens of the Dewey-Lippmann Debate.* Paper presented at the International Symposium on Online Journalism 2011, University of Texas, Austin, https://online.journalism. utexas. edu/2011/papers/Hermida2011.pdf

İnuğur, N. (1993). *Basın ve Yayın Tarihi.* İstanbul: Der Yayınları.

Kağnıcıoğlu, H. (2002). Günümüz İşletmelerinin Yaşam Anahtarı: Müşteri Odaklılık. *Ege Akademik Bakış Dergisi,* 2, 79-90.

Karyağdı, N. (2001). *Toplam Kalite Yönetimi ve Türk Vergi İdaresi*. Ankara: Ankara Sanayi Odası Yayınları.

Kotler, P., (2011). *Kotler ve Pazarlama: Pazar Yaratmak, Para Kazanmak ve Pazara Egemen Olmak.* Özyağcılar, A. (Çev.) İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Kotter, J. P. & Heskett J. (1992). *Corporate Culture And Performance*. USA: The Free Press.

Kök, S. B. & Özcan, B. (2012). Örgüt Kültürünün Oluşumunda Etkili Olan Faktörler ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,* (7:2), 113-131.

Owens, R. G. & Steinhoff, C. R. (1989). Towards a Theory of Organisational Culture. *TheJournal of Educational Administration*, Vol. 27, No. 3, 6-16.

Öksüz, B. (2014). Halkla İlişkilerde Yeni Yaklaşımlar. Bozkurt, H. (Editör). *Kurum Kültürü ve Halkla İlişkiler* (67-84). İstanbul: Paradigma Akademi.

Özden, K. & Najimudinova, S. (2013). Örgüt Kültürü Görsel Öğelerinin Örgüt Çalışanları Tarafından Algılanması: Bişkek Örneği. *Journal of Yasar University,* 29(8), 4813-4834.

Özel Korap, E. (2012). *Yazılı Basın İşletmelerinin İçsel Pazarlama Sürecinde Çalışan Memnuniyeti.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Doç. Dr. Pelin Dündar. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik ABD, İzmir.

Parasuraman, A. (1987). Customer-Oriented Corporate Cultures are Crucial to Services Marketing Success. *Journal of Services Marketing*, Vol. 1 Iss: 1, 39-46.

Reiny, I. & Buttle, F. (2008). *Does Organizational Culture Influence CRM Outcomes?.* ANZMAC Conference, http://www.anzmac.org/ conference_archive/2008/_Proceedings/PDF/S03_/Iriana%20%26%20Buttle%20S7%20JS%20P4%20.pdf

Roland C. P. S. (1991). Corporate Culture & Economic Performance: A French Study. *Organization Studies*, V. 12, 49-74.

Sabuncuoğlu, Z. & Tüz, M. (2008). *Örgütsel Psikoloji.* 4. Baskı, Bursa: Alfa Aktüel Basım Yayın.

Schein, E. H. (1984). Coming to a New Awareness of Organizational Culture. *Sloan Management Review*, 25:2 (Winter), 3-16.

Schein, E. H. (2010). *Organizational Culture and Leadership*. 4th Edition, USA: Jossey Bass.

Steensen, S. (2011). Online Journalism and the Promises of New Technology: A Critical Review and Look Ahead. *Journalism Studies*, Vol. 12, No 3, 2011, 311-327.

Şahin, A. (2010). Örgüt Kültürü-Yönetim İlişkisi ve Yönetsel Etkinlik. *Maliye Dergisi, Sayı:* 159, Temmuz-Aralık, 21-35

Tutar, H. (2009). *Örgütsel İletişim.* 2. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ward, S. R. & Osho, G. S. (2006). Organizational Culture and Customer Satisfaction: A Public and Business Administration Perspective. *Business Research Yearbook*, Volume XIII, Adams, M. G. & Abbass A. F. (Editors). USA: Publication Of The International Academy Of Business Disciplines, 518-523.

Westlund, O. (2013). Mobile News: A Review and Model of Journalism in an Age of Mobile Media. *Digital Journalism,* Vol. 1, No. 1, 6–26.

Xiaoming, C. & Junchen, H. (2012). A Literature Review on Organization Culture and Corporate Performance. *International Journal of Business Administration,* Vol. 3, No. 2; March, 28-37.

Yılmaz R. A. (2012). Müşteri Odaklı Örgüt Kültürü. Odabaşı, Y. (2012). *Perakendecilikte Müşteri İlişkileri Yönetim*i. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

www.hurriyet.com.tr/yazarlar/20429729.asp (Erişim: 07.06.2015).

www.doganholding.com.tr/_files/faaliyet-raporlari/2011.pdf (Erişim: 07.06. 2015).

www.doganholding.com.tr/_files/userfiles/20140626_06_20131231_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim: 09.06.2015).

www.hurriyet.com.tr/yazarlar/20383350.asp (Erişim: 06.06.2015).

www.youtube.com/watch?v=QVHUxakIEMg (Erişim: 06.06.2015)

www.youtube.com/watch?v=WXFy20Pv2k4 (Erişim: 06.06.2015).

https://www.youtube.com/watch?v=M37pBjOcLH4 (Erişim: (06.06.2015).

www.hurriyetkurumsal.com/Default.aspx?pageid=iLVFgZzm46A=&kutuid=La7zhIAxjuQ= (Erişim: 06.06.2015).

10. Bölüm

ÇOK ULUSLU İŞLETMELERDE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ VE KURUM KÜLTÜRÜ

Z. Beril Akıncı Vural [*]
Mustafa Yalçın [**]

"Birine göre adalet olan şey, öbürüne göre haksızlıktır;
Birine göre güzel olan, öbürüne göre çirkinliktir;
Birine göre bilgelik olan, öbürüne göre çılgınlıktır".

Ralph Waldo Emerson

GİRİŞ

Son yıllarda doruk noktalara ulaşan küreselleşme ile birlikte yeni iş fırsatlarından, farklı bölgelerdeki ticaret merkezlerinden, farklı kültürleri içinde barındıran büyük işletmelerden ve çetin rekabet ortamından çok fazla söz edilmektedir. Küreselleşme ve yeni teknolojilere bağlı olarak haberleşme sistemlerinin gelişimi, seyahat etme imkânlarının artması, ülkeler arasında mesafeleri yok ederek farklı kültürel yapılardaki insanların birlikte çalışmalar yapmasına yol açmıştır. Bu gelişmelerle birlikte küresel ekonominin baş aktörleri olan çok uluslu işletmelerin sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır. Farklı coğrafyalarda faaliyetlerini yürüten çok uluslu işletmelerin farklı kültürlere ait yetenekli çalışanları işletmede istihdam etme-

[*] Prof. Dr., Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.
[**] Öğr. Elm. Celal Bayar Üniversitesi Kula Meslek Yüksekokulu.

rine bağlı olmaktadır. Özellikle bu süreçte çalışanlarla iyi diyalog kurmak onlara değerli olduklarını hissettirmek, işletmenin amaç ve stratejilerini onlara benimsetmek, çalışanların kariyer planlamaları ile işletme hedeflerinin uyumlaştırılması çok uluslu işletmenin başarısı açısından çok önemlidir. Ayrıca entegre ve kapsamlı bir süreç olan insan kaynakları yönetimi ile diğer departmanların iş birliği içinde hareket etmesi elbette güçlü iletişim stratejileri ile yani paylaşımın yüksek olduğu güçlü kurum kültürü ile mümkündür.

Çetin rekabet ve globalleşme ile birlikte çok uluslu yapıya sahip işletmelerin dünya pazarında daha fazla coğrafi bölgelerde yer almaları, çalıştırdıkları bireylerin farklı kültürlerden gelmeleri ve ulusal kültür etkileri kurum kültürünü karmaşık fakat daha önemli bir boyuta getirmiştir. Bu sebeple çok uluslu işletmeler, insan kaynakları yönetimi aracılığıyla ve diğer yöntemlerle işletme değerlerinin çalışanlarına benimsetmesi ile güçlü kurum kültürü yaratılır. Bu aşamada dinamik ve karizmatik yöneticilerin, farklılıkların güç ve zenginlik olarak algılandığı, çevresel değişime hızlı cevap verilebildiği, işletme vizyonu ve değerlerinin tüm seviyelere yayılabildiği bir ortam ve modeli yaratması etkili olacaktır. Farklı değerleri içinde barındıran bu işletmeler, farklı çalışanların benimseyebileceği ve içselleştirebileceği bir kurum kültürü oluşturmalıdır. Sonuç olarak; girişimciliği desteklemesi, farklılıklara karşı esnek olması, işletmeye olan bağlılığın artırması, çalışanların potansiyel yeteneklerini onlara fark ettirmesi, yaratıcılığı desteklemesi, çok uluslu işletmelerin uzun zamanlar başarılı bir şekilde yaşamlarını devam ettirmelerini sağlayacaktır

KAYNAKÇA

Akbaş, K. (2007). *Küreselleşme ve Küresel Şirketlerde İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. İşletme Yüksek Lisans Programı. İstanbul.

Akat, Ö. (2004). *Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi.* Ankara: Ekin Yayıncılık.

Aldemir, C., Budak, G., & Ataol, A. (2001). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. İzmir: Barış Yayınları.

Aksakal, A. T. (2008). Çok Uluslu Şirketler!. http://www.capital.com.tr/cok-uluslu-sirketler-haberler/20507.aspx Erişim Tarihi: 22.07. 2014.

Alptürer, O. (2008). *Çok Uluslu Şirketler!* http://www.capital.com.tr/cok-uluslu-sirketler-haberler/20507.aspx. Erişim Tarihi: 02. 08. 2014.

Aslan, N. (2005). *Dünya Ekonomisinde Gelişmeler: Küreselleşme, Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım*. Editör: Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe ve Şevket Tüylüoğlu, Bursa: Ekin Kitabevi.

Atlı, D. (2012). *Yetenek Yönetimi: İnsan Kaynakları Yönetiminin Yeni Vizyonu.* İstanbul: Crea Yayınları.

Barutçugil, İ. (2011). *Kültürler Arası Farklılıkların Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Berksoy, T. Doğruel, F. & Doğruel, S. (1989). *Türkiye'de Yabancı Sermaye*. İstanbul: TÜSES Çalışma Raporu.

Bayram, B., *Vodafone / Bülent Bayram: Çalışanlarımıza Faaliyet Gösterdiğimiz Ülkelerde Kariyer İmkanı Sağlıyoruz*. http://www.secretcv.com/kariyer-rehberi/roportajlar/vodafone-bulent-bayram-calisanla rimiza-faaliyet-gosterdigimiz-ulkelerde-kariyer-imkani-sagliyoruz. Erişim Tarihi: 01. 08. 2014.

Büyüktortop, M. (2007). *Çokuluslu İşletmelerde Sermaye Yapısı ve İMKB'de Bir Uygulama.* Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Caves, R. E. (2007). *Multinational Enterprise and Economic Analysis.* Newyork: Cambridge University Press.

Cooke, W. N. (2003). *Multinational Companies and Global Human Resource Strategies.* USA: Quorum Books Publication.

Coskun, G. (2011). *Uluslararası İşletmelerde Kurum Kültürü ve İnsan Kaynağı*. Saran, M. (Ed.). Küreselleşme Bağlamında Uluslararası İşletmeler: İletişim Perspektifinden İncelemeler. (111-137). Ankara: Detay Yayıncılık.

Daft, R. L. (1991). *Management*, Second Edition. USA: The Dry Press International Edition.

Dereli, B. (2005). Çokuluslu İşletmelerde İnsan Kaynakları Yönetimi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:4 Sayı:7, 59-81.

Dunning, J. H. & Lundan, S. M. (2008). *Multinational Enterprises and the Global Economy.* Second Edition. Massachusetts: Edward Elgar Publishing Inc.

Durak, İ. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Şebeke Organizasyonlar ve Denizli Tekstil İşletmeleri Uygulaması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi. Ankara.

Düren, Z. (2007). Kültürlerarası Yönetimde Koalisyon Gereği ve Sinerjik Yaklasımlar. *Istanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* No:36, 85-107.

Ecevit, C., (2008). *Küreselleşen Dünyada Çok Uluslu Şirketler ve Politik Risk*. Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Erdoğdu, A. (2006). *Çokuluslu Şirketlerde Bilgi Yönetimi*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı Bilgi ve Belge Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Filizöz, B. (2003). İnsan Kaynakları Yönetiminde Uluslararası Yaklaşım Gerekliliği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 161-180.

Friday, E. & Friday, S. (2003). Managing Diversity Using A Strategic Planned Change Approach, *Journal of Management Development*, Vol:22, No:10, 863-880.

Fortune Global 500. (2013). *http://fortune.com/global500/2013/e-on-ag-15/*. Erişim Tarihi: 14. 07. 2014.

Fu, S. & Lui, H. (2006). *Corporate Culture vs. National Culture- The Role of Human Resources in Managing Cultural Differences*, School of Business, Economics and Law, Göteburg University. Göteburg.

Gerşil, G. S. (2004). Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmelerin Çalışma İlişkilerine Etkileri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:6. Sayı:1, 147-157.

Goffe, R. & Gareth J. (2002). *Kurum Kültürü: Kuruluşunuzun Kurumsal Kültürünün İşiniz ve Üzerindeki Yıkıcı ve Yapıcı Etkileri.* Ankara, MediaCat Yayınları.

Gürsan, E. (2008). *Çokuluslu İşletmelerin Örgüt Kültürü ve Örgütsel İletişime Etkisi.* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi. İzmir.

Ilıcak, E. (2008). *Çok Uluslu Şirketler!.* http://www.capital.com.tr/cokuluslu-sirketler-haberler/20507.aspx Erişim Tarihi: 22.07. 2014.

Kaymakçı, O. (2011). Küresel Ekonomide Çok Uluslu Şirketler ve Türkiye'deki Yansımaları. *CBÜ. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:11, Sayı:1, 224-249.

Mutlu, E. C. (1999). *Uluslararası İşletmecilik,* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Keser, A. (2004). Çokuluslu Şirketler ve Çokuluslu Şirketlerde İnsan Kaynakları Yönetimi Yaklaşımı. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi,* Sayı: 1, 1-7.

Özcan, T. E. (2011). Çok Uluslu Şirketlerde Stratejik Planlama. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme MBA. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Parker, B. (1998). *Globalizaton and Business Pratice*. London: Sage Publications.

Şatıroğlu K., (1984). *Çok Uluslu Şirketler***.** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. Yayın No: 536.

Scheffknecht, S. (2013). Multinational Enterprises – Organizational Culture vs. National Culture. *International Journal of Management Cases*, No:11, 73-78.

Serinkan, C. & Bağcı Z. (2012). Çok Uluslu İşletmelerin Faaliyet Şekilleri ve Organizasyon Yapıları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. Cilt:1 / Sayı:2, 91-117.

Seymen, O. A., (2005). Örgütlerde Kültürel Çeşitlilik Olgusu, Boyutları ve Etkin Yönetimi Konusunda Farklı Yaklaşımlar: Yazınsal Bir Derleme. İstanbul Üniversitesi *İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, 2005, 16 (50), 10-15.

Soydaş, A. U. (2001). *Çokuluslu İşletmelerde Kurumu Kültürü ve Halkla İlişkiler Uygulamaları (Marmara Bölge Sanayi Sektöründe Çokuluslu İşletmelerde Kültürel Birliğin Oluşturulmasındaki Halkla İlişkiler Uygulamalarını Saptamaya Yönelik Bir Araştırma).* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı. Doktora Tezi. İstanbul.

Sundaram, A. K. & Stewart Black, J. S. (1995). *The International Business Enviroment*, New Jersey: Prentice Hall Inc.

Tağraf H. (2008). Küresel Stratejilerden Çokuluslu Stratejilere Geçiş: Küresel Düşün Yerel Davran. *KMU ĠĞBF Dergisi,* Yıl:10 Sayı:14, 1-19.

Tekin, Ali. G. (2003). Kapitalizmin İpini Çok Uluslu Şirketler Mi Çekecek?. *Ekonomistler Bülteni. http://www.angelfire.com/ok4/aligunertekin/200301KapitalizminIpi.pdf,* Erişim Tarihi: 11. 07. 2014.

Ulas, D., (2004). Çokuluslu Şirketlerin Ortak Girişim Stratejisini Kullanma ve Sonlandırma Nedenleri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Sayı: 2,cilt: 59, s. 151-178

Vural, Z. B. A. (2005). *Kurum Kültürü*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Vural, Z. B. A. & Gürsan, E. (2009). Kurum Kültürü Analizi: Otomotiv Sektörüne Yönelik Bir Araştırma. *İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 36, 93-121.

Yalım, F. (2010). *Çokuluslu İşletmelerde Kültürlerarası Yönetim ve Örgütsel Verimlilik ilişkisi*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı. Doktora Tezi. İzmir.

Yeşilbaş, M. (1998). *Çokuluslu İşletmeleri Organizasyon Yapısı ve Sorunları,* Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmit.

11. Bölüm

KURUM KÜLTÜRÜ VE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

Selin Türkel *

GİRİŞ

"*Kâr, soluduğumuz hava kadar gereklidir ancak sadece kâr elde etmek için çalışmak, nefes almayı tek amaç edinen bir yaşam gibi korkutucu bir şeydir".* Deutsche Bank'ın eski İcra Kurulu Başkanı'nın bu sözleri (Abs'den akt., Rang, 2010, s. v), iş dünyasının var olma nedeninin yalnızca ekonomik temelli olamayacağını göstermektedir. İşletmelerin, faaliyetlerinin ekonomik olduğu kadar çevresel ve toplumsal etkilerini de göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Bu noktadan hareketle kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) bir işletmenin ekonomik, çevresel ve sosyal olmak üzere üç boyutunun denge içinde uzlaştırabilmesi (üçlü raporlama veya sorumluluk) ve aynı zamanda paydaş beklentilerinin karşılanabilmesi olarak tanımlanabilir (http://www.unido.org/en/what-we-do/trade/csr/what-is-csr. html).

Şirketler, KSS faaliyetlerini toplumsal fayda ortak payda olmak üzere pek çok konuda gerçekleştirebilmektedirler. KSS alanları olarak adlandırılan bu konuları, "KSS araştırmalarında altın standart olarak

* Öğr. Gör. Dr., İzmir Ekonomi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü.

KAYNAKÇA

Akyıldız, F. (2012). Comparative Corporate Social Responsibility in the United Kingdom and Turkey. *Business Strategy and Sustainability,* 3, 115-153.

Angel, R. (2006). Putting an Innovation Culture into Practice. *Ivey Business Journal,* Vol:70, No: 3, 1-5.

Aras, G., Crowther, D. (2009). Corporate Governance and Corporate Social Responsibility in Context., G. Aras & D. Crowther (Eds). *Global Perspectives on Corporate Governance and CSR* (1-41). Surrey: Gower Publishing Limited.

Argenti, P. A. (2006). How Technology has Influenced the Field of Corporate Communication. *Journal of Business and Technical Communication,* Vol: 20, No: 3, 357-370.

Argenti, P. A. & Barnes, C. M. (2009). *Digital Strategies for Powerful Corporate Communications.* New York: McGraw-Hill.

Arvidsson, S. (2010). Communication of Corporate Social Responsibility: A Study of the Views of Management Teams in Large Companies. *Journal of Business Ethics,* Vol: 96, No:3, 339-354.

Attig, N., & Cleary, S. (2014). Managerial Practices and Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics,* 1-16.

Bakan, Ö., & Kalender, A., 2007. Sponsorship Messages in Industrial Organizations' Web Pages in Turkey. 5th International Symposium Communication in the Millennium, ABD, http://cim.anadolu.edu.tr/pdf/2007/Bakan_Kalender.pdf

Barney, J. B. (1986). Organizational Culture: Can It Be a Source of Sustained Competitive Advantage?. *Academy of Management Review,* Vol: 11, No: 3, 656-665.

Bender, J. & Joos-Vandewalle, P. (2013). Global Occupational Health, T. L. Guidotti, M. S. Arnold, D. G. Lukcso, J. Green-McKenzie, J. Bender, M. A. Rothstein, F. H. Leone, K. O'Hara, M. Stecklow (Eds.). *Occupational Health Services: A Practical Approach* (89-100). Oxon: Routledge.

Bennet, A. & Bennet, D. (2004). *Organizational Survival in the New World: The Intelligent Complex Adaptive System.* Boston, MA: Elsevier.

Berg, K. T., & Sheehan, K. B. (2014). Social Media as a CSR Communication Channel: The Current State of Practice. M. W. DiStaso & D. S. Bortree (Eds). *Ethical Practice of Social Media in Public Relations* (99-110). New York: Routledge.

Birth, G., Illia, L., Lurati, F., & Zamparini, A. (2008). Communicating CSR: Practices among Switzerland's Top 300 Companies. *Corporate Communications: An International Journal,* Vol: 13, No: 2, 182-196.

Boesso, G., Favotto, F., & Michelon, G. (2014). Stakeholder Prioritization, Strategic Corporate Social Responsibility and Company Performance: Further Evidence. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management,* Vol:21, No:3, 1-14.

Bondy, K., Matten, D., & Moon, J. (2004). The Adoption of Voluntary Codes of Conduct in MNCs: A Three Country Comparative Study. *Business and Society Review,* Vol: 109, No: 4, 449-477.

Burnham, P., Grant, W., Lutz, K. G., & Layton-Henry, Z. (2008). *Research Methods in Politics.* New York: Palgrave Macmillan.

Calabrese, A., Costa, R., Menichini, T., Rosati, F., & Sanfelice, G. (2013). Turning Corporate Social Responsibility driven Opportunities in Competitive Advantages: a Two Dimensional Model. *Knowledge and Process Management,* Vol:20, No:1, 50-58.

Cameron, K. S. , & Quinn, R. E. (2006). *Diagnosing and Changing Organizational Culture: Based on The Competing Values Framework.* San Francisco: Jossey-Bass.

Can, A. (2008). Örgüt Kültürünün Hastanelerde Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarına Uygunluğunun Testine Yönelik Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Vol:13, No:3, 293-307.

Carroll, A. B., & Buchholtz, A. (2014). *Business and Society: Ethics, Sustainability, and Stakeholder Management.* Stamford: Cengage Learning.

Carroll, A. B., & Shabana, K. M. (2010). The Business Case for Corporate Social Responsibility: a Review of Concepts, Research and Practice. *International Journal of Management Reviews,* Vol:12, No:1, 85-105.

Chang, S. E., & Lin, C. S. (2007). Exploring Organizational Culture for Information Security Management. *Industrial Management & Data Systems,* Vol:107, No: 3, 438- 458.

Chapple, W., & Moon, J. (2005). Corporate Social Responsibility (CSR) in Asia: A Seven-Country Study of CSR Web Site Reporting. *Business & Society,* Vol: 44, No: 4, 415-441.

Collier, J., & Esteban, R. (2007). Corporate Social Responsibility and Employee Commitment. *Business Ethics: A European Review,* Vol:16, No:1, 19-33.

Daft, R. L. & Marcic, D. (2013). *Understanding Management*. 8. Basım. Mason: South-Western, Cengage Learning.

Davies, A. (2006). *Best Practice in Corporate Governance: Building Reputation and Sustainable Success.* Aldershot: Gower Publishing, Ltd.

Demetrious, K. (2013). *Public Relations, Activism, and Social Change: Speaking up.* New York: Routledge.

De Neve, G. (2014). Fordism, Flexible specialization and CSR: How Indian Garment Workers Critique Neoliberal Labour Regimes. *Ethnography,* Vol:15, No:2, 184-207.

Deshpandé, R., Farley, J. U., & Webster, F. E. (1993). Corporate Culture, Customer Orientation, and Innovativeness in Japanese Firms: A Quadrad Analysis. *Journal of Marketing,* Vol:57, No:1, 23-37.

DeWinter-Schmitt, R. M. (2007). *Business as Usual? The Mobilization of the AntiSweatshop Movement and the Social Construction of Corporate Identity.* Washington D.C.: American University.

Di Giuli, A., & Kostovetsky, L. (2014). Are Red or Blue Companies More Likely to Go Green? Politics and Corporate Social Responsibility. *Journal of Financial Economics*, Vol:111, No:1, 158-180.

Dobni, C. B. (2008), Measuring Innovation Culture in Organizations, *European Journal of Innovation Management,* Vol:11, No: 4, 539 – 559.

Driskill, G. W. & Brenton, A. L. (2011). *Organizational Culture in Action: A Cultural Analysis Workbook.* Thousand Oaks, California: Sage.

Duarte, F. (2010). What Does a Culture of Corporate Social Responsibility "Look" Like? A Glimpse into a Brazilian Mining Company. *International Journal Of Business Anthropology,* Vol:2, No:1, 106-122.

Eberle, D., Berens, G., & Li, T. (2013). The Impact of Interactive Corporate Social Responsibility Communication on Corporate Reputation. *Journal of Business Ethics,* Vol:118, No:4, 731-746.

Edoho, F. M. (2008). Oil Transnational Corporations: Corporate Social Responsibility and Environmental Sustainability. *Corp. Soc. Responsib. Environ. Mgmt*, 15, 210–222.

Fallender, S. , 2009, New Social Media Channels for CSR Communications, http://blogs. intel.com/csr/2009/05/new_social_ media_channels_for.php.

Finberg, L. (1989). Infant Feeding: Anatomy of a Controversy 1973-1984. *The Journal of American Medical Association,* Vol: 261, No:11, 1649-1649.

Flamholtz, E. & Randle, Y. (2011). *Corporate Culture: The Ultimate Strategic Asset.* Stanford, California: Stanford University Press.

Francis, R. D. & Mishra, M. (2009). Business Ethics: An Indian Perspective. New Delhi: McGraw-Hill.

Frynas, J. G. (2005). The False Developmental Promise of Corporate Social Responsibility: Evidence From Multinational Oil Companies. *International Affairs,* Vol:81, No:3, 581-598.

Frynas, J. G. (2009). Corporate Social Responsibility in the Oil and Gas Sector. *The Journal of World Energy Law & Business,* Vol:2, No:3, 178-195.

Galbreath, J. (2010). Drivers of Corporate Social Responsibility: The Role of Formal Strategic Planning and Firm Culture. *British Journal of Management,* Vol:21, No:2, 511-525.

García-Rodríguez, F. J., García-Rodríguez, J. L., Castilla-Gutiérrez, C. and Major, S. A. (2013), Corporate Social Responsibility of Oil Companies in Developing Countries: From Altruism to Business Strategy. *Corp. Soc. Responsib. Environ. Mgmt,* 20, 371–384.

Ghosh, S. (2012). Leading Information Technology Companies in India: Communication of Corporate Social Responsibility on the Internet. *International Journal of Management and Transformation,* Vol:6, No:1, 3-18.

Glazer, H. (2012). High Performance Operations: Leverage Compliance to Lower Costs, Increase Profits, and Gain Competitive Advantage. New Jersey: FT Press.

Gond, J., Igalens, J., Swaen, V., & Akremi, A. (2011). The Human Resource Contribution to Responsible Leadership: An Exploration of The CSR-HR Interface. *Journal of Business Ethics,* Vol:98, No:1, 115-132.

Graves, L. M. & Sarkis, J. (2012). Fostering Employee Pro-Environmental Behavior., D. R. Gallagher, (Ed.). *Environmental Leadership: A Reference Handbook* (161-171). Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Griffith, A., & Howarth, T. (2014). *Construction Health and Safety Management.* Routledge. New York.

Gupta, A.K. & Singhal, A. (1993). Managing Human Resources for Innovation and Creativity, *Research- Technology Management,* Vol: 36, No:3, 41-48.

Halachmi, A. (1997). Communication, Productivity, and Administrative Reforms. *Public Administration and Public Policy,* 63, 471-496.

Hancock, K. (2005). Employee Engagement Partnerships: Can They Contribute To the Development of an Integrated CSR Culture? *Partnership Matters: Current Issues in Cross-sector Collaboration.* 3, 17–20.

Heikkurinen, P. (2011). Environmental Strategy and Sustainability., S. O. Idowu & C. Louche (Eds). *Theory and Practice of Corporate Social Responsibility* (123-140). Berlin Heidelberg: Springer-Verlag.

Hernandez, E., Ochoa, A., & Castillo, N. (2013). Organizational Culture And Transculturality. A. Ochoa, N. C. Viveros, L. Margain, B. Garcia-Zapirain, & A. Mendez (Eds.). *Blurring Organizational Issues and Social Phenomena In The Age of Technology: A Multidisciplinary Perspective* (246-259). Mexico: Universidad de Deusto.

Hill, C. W. L. & Jones G. R. (2007). *Strategic Management: An Integrated Approach.* Boston: Houghton Mifflin.

H&M, *Sustainability Reports*

http://sustainability.hm.com/en/sustainability/downloads-resources/reports/sustainability-reports. html. Erişim T: 2015.

Hofstede, G. (1983). The Cultural Relativity of Organizational Practices and Theories, Special Issue on Cross- Cultural Management. *Journal of International Business Studies,* Vol: 14, No: 2, 75-89.

Høivik, D., Moen, B. E., Mearns, K., & Haukelid, K. (2009). An Explorative Study of Health, Safety and Environment Culture in a Norwegian Petroleum Company. *Safety Science,* Vol: 47, No:7, 992-1001.

Holbeche, L. (2005). The High Performance Organization: Creating Dynamic Stability and Sustainable Success. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.

Ihator, A. (2001). Corporate Communication: Challenges and Opportunities in a Digital World. *Public Relations Quarterly,* Vol: 46, No:4, 15-18.

Kaya, E. Ü. (2009). İşletmelerde Toplam Kalite Yönetim Uygulamalarının Başarısında Örgüt Kültürü ve İkliminin Önemi: Kuramsal bir Çerçeve. *The Journal of Industrial Relations & Human Resources.* Vol: 11, No: 1, 89-112.

Keinert, C. (2008). *Corporate Social Responsibility as an International Strategy.* Heidelberg: Physica-Verlag.

Kelgökmen, D. İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Literatür Taraması. *Ege Akademik Bakış,* Vol: 10, No:1, 303-318.

Ketola, T. (2008). A Holistic Corporate Responsibility Model: Integrating Values, Discourses and Actions. *Journal of Business Ethics,* 80, 419-435.

Kirsch, S. (2010). Guest Editorial: Sustainability and the BP Oil Spill. *Dialectical Anthropology,* Vol: 34, No: 3, 295-300.

Klat, K., & Matejun, M. (2010). Identifying and Evaluating Organizational Culture by Young Managers. M. Matejun. (Ed.). *Managing the Potential of Small and Medium-Sized Enterprises in Business Practice* (27-53). Lodz: Technical University of Lodz Press.

Klenke, K. (2008). *Qualitative Research in the Study of Leadership.* Bingley: Emerald Group Publishing.

Krüger, P. (2009). Stakeholder Information and Shareholder Value. Working paper. *Toulouse School of Economics,* 1-45.

Kümbül, G. B. (2011). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Girişimcilik: Ashoka Üyelerinden Sosyal Yenilikçi Örnek Uygulamalar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Vol:13, No: 3, 79-111.

Livesey, S. , & Graham, J. (2007). Greening of Corporations? Eco-Talk and the Emerging Social Imaginary of Sustainable Development. S. May, G. Cheney, and J. Roper (Eds.). *The Debate over Corporate Social Responsibility* (336-350). New York: Oxford University Press.

Lueza, J. M. (2009). *Corporate Image on the Web: How Big Companies Project Their Corporate İdentity Online A Content Analysis and A Qualitative Research on Publics' Perceptions of Web Sites.* Saarbrucken: LAP Lambert Academic Publishing.

Madsen, P. (2009). Dynamic Transparency, Prudential Justice, and Corporate Transformation: Becoming Socially Responsible in the Internet Age. *Journal of Business Ethics,* Vol: 90, No: 4, 639-648.

Maguire, S. (1999). The Discourse of Control. *Journal of Business Ethics,* Vol: 19, No: 1, 109-114.

Matten, D., & Moon, J. (2008). "Implicit" and "Explicit" CSR: A Conceptual Framework for a Comparative Understanding of Corporate Social Responsibility. *Academy of Management Review,* Vol:33, No: 2, 404-424.

Meenaghan, T. (2001). Understanding Sponsorship Effects. *Psychology & Marketing,* Vol:18, No:2, 95-122.

Mezzadri, A. (2014). Indian Garment Clusters and CSR Norms: Incompatible Agendas at the Bottom of the Garment Commodity Chain, *Oxford Development Studies,* Vol: 42, No:2, 238-258.

Mohamed Adnan, S. , 2012. Culture and Corporate Social Responsibility (CSR) Reporting: Evidence From China, India, Malaysia And United Kingdom, https://researchspace.auckland.ac.nz/bitstream/handle/2292/19208/whole.pdf?sequence=2

Mohammed, I., Guillet, B. D., & Law, R. (2015). Corporate Identity Communication on Corporate Websites: Evidence from the Hong Kong Hotel Industry. L. Tussyadiah & A. Inversini (Eds.). *Information and Communication Technologies in Tourism* (635-649). Heidelberg: Springer International Publishing.

Oden, H. W. (1999). *Transforming the Organization: A Social-technical Approach.* Westport: Greenwood Publishing Group.

Oruç, I., & Sarıkaya, M. (2010). Non-Governmental Organizations as Outsourcing in Corporate Philanthropy. *NGOs and Social Responsibility,* 1, 81-99.

Overbeeke, M., & Snizek, W. E. (2005). Web Sites and Corporate Culture: A Research Note. *Business & Society,* Vol: 44, No:3, 346-356.

Petrenko, O. V., Aime, F., Ridge, J., & Hill, A. (2015). Corporate social responsibility or CEO narcissism? CSR motivations and organizational performance. *Strategic Management Journal.*

Pohl, M. (2006). Corporate Culture and CSR-How They Interrelate and Consequences for Successful Implementation. J. Hennigfeld, M. Pohl, & N. Tolhurst. (Eds.). *The ICCA Handbook on Corporate Social Responsibility* (47-60). Chichester: Wiley,

Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2006). The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility. *Harvard Business Review,* Vol:84, No:12, 78-92.

Rang, T. W. (2010). *The Strategic Importance of Corporate Social Responsibility.* 1. Basım. Norderstedt: GRIN Verlag.

Reilly, A., & Weirup, A. (2012). Sustainability Initiatives, Social Media Activity, and Organizational Culture: An Exploratory Study. *Journal of Sustainability & Green Business,* Vol:1, No:1, 1-15.

Sachs, S. , & Maurer, M. (2009). Toward Dynamic Corporate Stakeholder Responsibility. *Journal of Business Ethics,* Vol: 85, No:3, 535-544.

Sadri, G., & Lees, B. (2001). Developing Corporate Culture as a Competitive Advantage. *Journal of Management Development,* Vol: 20, No:10, 853-859.

Saeed, M. M., & Arshad, F. (2012). Corporate Social Responsibility as a Source of Competitive Advantage: The Mediating Role of Social Capital and Reputational Capital. *Journal of Database Marketing & Customer Strategy Management,* Vol:19, No:4, 219-232.

Schein, E. H. (1984). Coming to a New Awareness of Organizational Culture. *Sloan Management Review,* Vol: 25, No: 2, 3-16.

Schlegelmilch, B. B., & Pollach, I. (2005). The Perils and Opportunities of Communicating Corporate Ethics. *Journal of Marketing Management,* Vol: 21, No: 3-4, 267-290.

Shin, K. Y. (2014). *Corporate Social Responsibility Reporting in China.* Berlin Heidelberg: Springer.

Sum, V. (2009). Strategic Integration of Training and Innovation: Significantly Connected. *Journal of Global Information Technology*, Vol: 7, No:1-2, 7-20.

Swanson, D. L. (2014). *Embedding CSR Into Corporate Culture: Challenging the Executive Mind.* New York: Palgrave Macmillan.

Sweeney, L. & Coughan, J. (2008). Do Different Industries Report Corporate Social Responsibility Differently? An Investigation Through the Lens of Stakeholder Theory, *Journal of Marketing Communications,* Vol:14, No:2, 113–124.

Tench, R., Sun, W., & Jones, B. (2012). The Challenging Concept of Corporate Social Irresponsibility: An Introduction. R. Tench, W. Sun, & B. Jones (Eds.). *Corporate Social Irresponsibility: A Challenging Concept* (3-20). Bingley: Emerald Group Publishing.

The Corporate Social Responsibility Newswire, *Nike Names New VP of Corporate Responsibility Maria Eitel Becomes President of the Nike Foundation* http://www.csrwire.com/press_releases/24945-Nike-Names-New-VP-of-Corporate-Responsibility-Maria-Eitel-Becomes-President-of-the-Nike-Foundation. Erişim T: 2015.

Thomas, T. & Eyers, B. (1998). Why an Ethical Business is not an Altruistic Business. *Visions of Ethical Business,* 1, 10-13.

Trevino, L. K., & Nelson, K. A. (2011). *Managing Business Ethics: Straight Talk About How To Do It Right*. United States: John Wiley & Sons.

Truss, C., Mankin, D., & Kelliher, C. (2012). *Strategic Human Resource Management.* Oxford: Oxford University Press.

Tsui, A. S. , Song, L. J., & Yan, J. Y. (2007). Organizational Culture and Employee Responses in Hong Kong Schools: Comparing Dimensional and Configuration Approaches. L. L. Neider & C. A. Schriesheim (Eds.). *Research in Management: International Perspectives* (25-55). Charlotte, NC: Information Age.

Udomkit, N. (2013). CSR Analysis: A Reflection from Businesses and the Public in Thailand. *Journal of Management and Sustainability,* Vol: 3, No:2, p155-164.

United Nations Industrial Development Organization, *What is CSR?* http://www.unido.org/en/what-we-do/trade/csr/what-is-csr.html. Erişim T: 2015.

Übius, Ü., & Alas, R. (2009). Organizational Culture Types as Predictors of Corporate Social Responsibility. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics,*Vol: 1, No:61, 90-99.

Van de Ven, B., Nijhof, A., & Jeurissen, R. (2009). Sticking to Core Values: The Case of The Body Shop. C. A. Mallin (Ed.). *Corporate Social Responsibility: A Case Study Approach* (59-78). Cheltenham: Edward Elgar,

Wanderley, L. S. O., Lucian, R., Farache, F., & de Sousa Filho, J. M. (2008). CSR Information Disclosure on The Web: A Context-Based Approach Analysing the Influence of Country of Origin and Industry Sector. *Journal of Business Ethics,* Vol: 82, No:2, 369-378.

Watson, T., & Sthapitanonda, P. (2015). 'Pid Thong Pang Phra'-The Impact of Culture upon Thai CSR Concepts and Practice: A Study of Relationships between NGOs and Corporations. *Asia Pacific Public Relations Journal*, 16.

Weiner, S. P. (2013). Corporate Philanthropy and the Role of Industrial-organizational Psychology. J. Olson-Buchanan, L. L. Koppes Bryan & L. F. Thompson (Eds.). *Using Industrial Organizational Psychology for the Greater Good: Helping Those Who Help Others* (148-175), New York: Routledge.

Werther, W. B. & Chandler, D. (2011). *Strategic Corporate Social Responsibility: Stakeholders in a Global Environment.* Thousand Oaks, California: Sage.

Williams, D. E., & Treadaway, G. (1992). Exxon and the Valdez accident: A Failure in Crisis Communication. *Communication Studies,* Vol: 43, No:1, 56-64.

Wood, E. & Somerville, I. (2008). Business Ethics, Public Relations and Corporate Social Responsibility. A. Theaker (Ed.). *The Public Relations Handbook* (143-160), 3.Basım, Abingdon: Routledge.

Wu, M. (2014). The Trend of CSR as Corporate Governance in Taiwan. G. Eweje (Ed.). *Corporate Social Responsibility and Sustainability: Emerging Trends in Developing Economies* (347-369). Bingley: Emerald Group Publishing Limited.

Yeygel, S. & Temel, A., 2006. İşletmelerin Kurumsal İmajlarının Hedef Kitlelere İletilmesinde Bir Araç Olarak Kurum Web Siteleri, 2. Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu, 27-28 Nisan 2006, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, http://if.kocaeli.edu.tr/hitsempozyum2006/kitap/18-Sinem_Yeygel_Aysen_Temel.pdf

Yunus, M. (2007). *Creating a World Without Poverty: Social Business and the Future of Capitalism.* New York: PublicAffairs.

12. Bölüm

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNİN BAŞARISINDA SOSYAL MEDYANIN ROLÜ

Beril Akıncı Vural [*]
Sevilay Ulaş [**]

GİRİŞ

Dünyada yaşanan değişme ve gelişmelerle birlikte kurumlar da kendi yapılarında değişikliğe gitmişler ve gelişme göstermişlerdir. Yoğun yaşanan rekabet ortamı ile birlikte küreselleşmenin coğrafi sınırları zorlaması, özellikle ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda coğrafi sınırların aşılması ile kurumların ve bireylerin çok kültürlü olma durumları kendini göstermiştir. Kurumların var oldukları ve yaşamlarını sürdürdükleri sosyal çevreleri ile iletişim kurmaları ve geliştirmelerini ihtiyaç kılan bir sistem gerçekleşmiştir. Dolayısıyla kurumlar özellikle sahip oldukları paydaşları ile de daha sağlam iletişim köprüleri kurmaya başlamışlardır. Kurumların hem kendilerine hem de iletişimde bulundukları tüm paydaşlarına karşı sorumlulukları artmış ve hatta şekil değiştirmiştir. Bu bağlamda sosyal sorumluluk kavramı ve uygulamaları önem kazanmaya başlamıştır. Bireysel anlamda olduğu gibi

[*] Prof. Dr., Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.
[**] Öğr. Gör., Harran Üniversitesi Şanlıurfa Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu.

KAYNAKÇA

Aktan, C.C. (2007). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk.* İstanbul: İgiad.

Alakavuklar, O.N., Kılıçaslan, S. , & Öztürk, E.B. (2009). Türkiye'de Hayırseverlikten Kurumsal Sosyal Sorumluluğa Geçiş: Bir Kurumsal Değişim Öyküsü. *Yönetim Araştırmaları Dergisi,* 9, 103-143.

Aydede, C. (2007). *Yükselen Trend Kurumsal Sosyal Sorumluluk.* İstanbul: Mediacat.

Aydınalp, G.I. (2013). *Halkla İlişkiler Ekseninde Kurumsal Sosyal Sorumluluk.* Ankara: Nobel.

Azim, M., Ahmed, S. & Islam, S. (2009). Corporate Social Reporting Practice: Evidence From Listed Companies in Bangladesh. *Journal of Asia-Pacific Business,* 10, 130-145.

Bayraktaroğlu G., İlter B., & Tanyeri M. (2009). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Pazarlamada Yeni Bir Paradigmaya Doğru.* İstanbul. Literatür.

Berker, B. (2008). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri Üzerine Kuramsal ve Uygulamalı Bir Çalışma.* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İletişim Bilimleri Anabilim Dalı / Halkla İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul.

Berkman, Ü. (2004). *Social Responsibility, Business Ethics and its Near Future.* http://www.kho.edu.tr/yayinlar/bilimdergisi/bilimder/doc/1999-2/bilder5.doc. ("Sosyal Sorumluluk, İş Ahlaki Gelişimi ve Yakın Geleceği").

Bonsón, E., Torres, L., Royo, S. , & Flores, F. (2012). Local e-government 2.0: Social Media and Corporate Transparency in Municipalities. *Government Information Quarterly,* 29, 123-132.

Boran, T.G. (2011). *Türkiye'den Uygulama Örnekleriyle Kurumsal Sosyal Sorumluluk.* İstanbul: Beta.

Budak, G. & Budak, G. (2014). *İmaj Mühendisliği Vizyonundan Halkla İlişkiler.* Ankara: Nobel.

Carroll, A.B. (1979). A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Social Performance. *Academy of Management Review*, *4*, 497-505.

Carroll, A.B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons,* 34, 39-48.

Castells, M. (2007). Communication, Power and Counter-power in the Network Society. *International Journal of Communication,* 1, 238-266.

Coşkun, G. (2010). *Kurumsal Pazarlama ve Sosyal Sorumluluk.* Ankara: Nobel.

Çalı, H. H. & Altunbaş, F. (2012). Güvenlik Hizmetlerinde Yönetişim Aracı Olarak Sosyal Medya Platformları. *EKEV Akademi Dergisi,* 16, 1-10.

Davey, N. (2010). *More Than Just Marketing: Using YouTube for Customer Engagement.* http://www.mycustomer.com/topic/customer-experience/more-just-marketing-using-youtube-customer-engagement/104489 [07/10/2011].

Michael, B. & Öhlund, E. (2005). *The Role of Social Responsibility in Turkey's EU Accession*, Insight Turkey, (March), s. 1-10.

Davis, K. (1960). Can Business Afford to Ignore Social Responsibilities. *California Management Review,* 2, 70-76.

Dinçer C. & Dinçer, B. (2012). Sosyal Medya Kullanım, Algı ve Çıkarımları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 14, 137-146.

Demirkan, M. (1998). Türk Endüstri İlişkileri Sisteminde Etik Tavır ve Sorumluluk Bilinci. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu.* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı.

Diken, A. (1998). İşletmelerde İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk İlişkisi. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu.* 24-26 Aralık 1997, Sakarya Ünversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı.

Eren, E. (1989). *Yönetim Psikolojisi.* İstanbul: İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın No: 105.

Eröz, S. S. & Doğdubay, M. (2012). Turistik Ürün Tercihinde Sosyal Medyanın Rolü ve Etik İlişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 27, 133-157.

Ersöz, H.Y. (2009). İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişiminde Meslek Kuruluşlarının Rolü. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,* 57, 87-123.

Geçikli, F. (2010). *Halkla İlişkiler ve İletişim.* İstanbul: Beta.

Gomez, L.M. & Chalmeta, R. (2011). Corporate Responsibility in U.S. Corporate Websites: a Pilot Study. *Public Relations Review,* 37, 93-95.

Gorpe, S. , Yalın, D. & Ulusoy, E. (2003). Corporate Social Responsibility Concept And Turkish CEO Views. *Proceedings of the 1st International Symposium Communication in the Millennium: a dialogue between Turkish and American Scholars.* Eskisehir, Turkey. 435-454.

Greening, D.W. & Turban, D.B. (2000). Corporate Social Performance As a Competitive Advantage in Attracting a Quality Workforce. *Business & Society,* 39, 254-280.

Güçdemir, Y. (2012). *Sanal Ortamda İletişim. Bir Halkla İlişkiler Perspektifi.* İstanbul: Derin.

Gültekin, B. (2006). *Halkla İlişkilerde Etkinlik Yoluyla İmaj Oluşturulması.* Ankara: Nobel.

Gürel, T. (2010). Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Yeni Yaklaşımlar ve Tartışılan Konular. *Selçuk İletişim Dergisi,* 6, 111-122.

Hearn, G., Foth, M., & Gray, H. (2009). Applications and Implementations of New Media in Corporate Communications. An Action Research Approach. *Corporate Communications: An International Journal,* 14, 49-61.

Işık, M. & Akdağ, M. (2011). *Dünden Bugüne Halkla İlişkiler.* Konya. Eğitim Kitabevi.

Işık, M. (2007). *Tüm Yönleriyle Halkla İlişkiler ve Tanıtım*. Konya. Eğitim Kitabevi.

İşveren Örgütleri İçin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Rehberi. (2014). Herkes İçin Kurumsal Sosyal Sorumluluk.

Jeong, H.J, Paek, H., & Lee, M. (2013). Corporate Social Responsibility Effects on Social Network Sites. *Journal of Business Research*, 66, 1889-1895.

Kahreha, M.S. , Babaniab, A., Tivec, M., & Mirmehdid, S. M. (2014). 2nd World Conference On Business, Economics And Management-WCBEM2013. An Examination to Effects of Gender Differences on the Corporate Social Responsibility (CSR). *Procedia - Social and Behavioral Sciences,* 109, 664-668.

Kang, K.H, Lee, S. , & Huh, C. (2010). Impacts of Positive and Negative Corporate Social Responsibility Activities on Company Performance in the Hospitality Industry. *International Journal of Hospitaly Management,* 29, 72-82.

Kansal, M., Joshi, M., & Batra, G.S. (2014). Determinants of Corporate Social Responsibility Disclosures: Evidence From India. *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*, 30, 217-229.

Kaplan, A. M. & Haenlein, M. (2010). Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53, 59-68.

Kara, T. (2012). Sosyal Medya Üzerinde Yeni Nesil Pazarlama ve Türkiye Bilgi & İletişim Hizmetleri Endüstrisinde Sosyal Ağların Kullanımına Yönelik Bir Araştırma. *Global Media Journal Turkish Edition,* 2, 102-117.

Karabulut, N. (2009). *Yeni Medya Teknolojileri ve Halkla İlişkiler.* İstanbul: Beykoz Lojistik Meslek Yüksekokulu.

Karcıoğlu, F. & Kurt, E. (2009). Örgütsel İletişimin Etkinliği Açısından Kurumsal Bloglar ve Birkaç Kurumsal Blogun İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.* 23, 1-17.

Kavoğlu, S. (2013). Güncel Bir Olgu Olarak Yeni Medya ve Kriz İletişimi: Örnek Vaka Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi,* 2, 49-63.

Kırık, A.M. (2012). Arap Baharı Bağlamı'nda Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum,* 1, 87-98.

Kızılarslan, A. (2012). *Sosyal Medyanın Toplum Üzerindeki Etkilerine Eleştirel Bir Yaklaşım.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Genel Gazetecilik Bilim Dalı, İstanbul.

Knox, S. & Maklan, S. (2004). Corporate Social Responsibility: Moving Beyond Investment Towards Measuring Outcomes. *European Management Journal,* 22, 508-516.

Kocabay, H. (2007). Bir Dedikodu İletim Mekânı Olarak İnternet Sitelerinin Forumları. *Milli Folklor Dergisi,* 19, 121-125.

Kotler, P. & Lee, N. (2013). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk.* Çev: S. Kaçamak. İstanbul: MediaCat.

Kuratko, D. F. & Hodgetts, R. M. (2001). *Entrepreneurship.* Fifth Edition. Florida: Harcourt College Publishers.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri. (2011). MediaCat.

Liu, X., Jia, S. , & Li, F. (2011). Corporate Social Responsibility as a Legitimate Concern for Chinese Enterprises: An Analysis of Media Depictions. *Public Relations Review,* 37, 207-216.

Maignan, I. & Ferrell, O. C. (2000). Measuring Corporate Citizenship in Two Countries: The Case of the United States and France. *Journal of Business Ethics,* 23: 283-297.

Malita, L. (2011). Social Media Time Management Tools and Tips. *Procedia Computer Science,* 3, 747-753.

McWilliams, A. & Siegel, D. (2000). Corporate Social Responsibility and Financial Performance: Correlation or Misspecification? *Strategic Management Journal,* 21, 603-609.

Mohr, L.A., Webb, D.J., & Harris, K.E. (2001). Do Consumers Expect Companies to be socially Responsible? The Impact of Corporate Social Responsibility on Buying Behavior. *The Journal of Consumer Affairs,* 35, 45-72.

Morimoto, R., Ash, J., & Hope, C. (2005). Corporate Social Responsibility Audit: From Theory to Practice. *Journal of Business Ethics,* 62, 315-325.

Murphy, P.E. & Schlegelmilch, B.B. (2013). Corporate Social Responsibility and Corporate Social Irresponsibility: Introduction to a Special Topic Section. *Journal of Business Research,* 66, 1807-1813.
Okay, A. & Okay, A. (2011). *Halkla İlişkiler: Kavram, Strateji ve Uygulamaları.* İstanbul: Der.

Onaran, B., Uyar, A., & Avan, A. (2013). Eğitim Destekli Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kampanyalarına Yönelik Tüketici Algılamaları. *Business and Economics Research Journal,* 4, 131-157.

Özüpek, M. N. (2005). *Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk.* Konya: Tablet.

Perry, P. & Towers, N. (2009). Determining the Antecedents for a Strategy of Corporate Social Responsibility by Small-and Medium-Sized Enterprises in the UK Fashion Apparel Industry. *Journal of Retailing and Consumer Services,* 16, 377-385.

Phillips, D. & Young, P. (2009). *Online Public Relations: A Practical Guide to Developing an Online Strategy in the World of Social Media.* London: Kegan Paul.

Pira, A. (2004). *Küresel Köyde Halkla İlişkiler Adına Neler Tartışılıyor.* İzmir. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Pira, A. (2005). *Halkla İlişkiler İçin Okumalar.* İstanbul. Dönence.

Pringle, H & Thompson, M. (2000). *Marka Ruhu. Sosyal Sorumluluk Kampanyaları ile Marka Yaratmak.* Çev. Zeynep Yelçe & Canan Feyyat. 1. Baskı. İstanbul: Scala.

Quazi, A.M. & O'Brien, D. (2000). An Empirical Test of a Cross-National Model of Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics,* 25, 33–51.

Rekker, S. A.C., Benson, K.L., & Faff, R.W. (2014). Corporate Social Responsibility and CEO Compensation Revisited: Do Disaggregation, Market Stress, Gender Matter? *Journal of Economics and Business,* 72, 84-103.

Sayımer, I. (2008). *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler.* İstanbul: Beta.

Sert, N.Y. (2012). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Aktivizm İlişkisinin Araştırılması: Türkiye'de Özel Sektör, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Aktivizm İlintisi.* (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, İstanbul.

Sönmez, F. & Bircan, K. (2004). İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu ve Çevre Sorunlarında Ekonomik Yaklaşımlar. *Yaklaşım Dergisi,* 12.

Steiner, G.A. & Steiner, J.F. (1994). *Business Government and Society: A Managerial Perspective Text and Cases.* International Edition, New York: McGraw-Hill Inc.

Sun, W. & Cui, K. (2014). Linking Corporate Social Responsibility to Firm Default Risk. *European Management Journal,* 32, 275-287.

Şimşek, N. (2013). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması İle Finansal Performans Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul'da İşlem Gören Çimento Şirketleri Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksel Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Anabilim Dalı, Eskişehir.

Uzunoğlu, E., Onat, F., Alikılıç, Ö.A., & Çakır, S. Y. (2009). *İnternet Çağında Kurumsal İletişim.* Ankara: Say.

Vural, Z. B. A. (2014). *Dijital Panorama: Bilgi İletişim Teknolojilerinde Son Gündem*. Ankara: Ütopya.

Vural, Z.B.A., Coşkun, G. (2011). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi,* 1, 61-87.

Yağmurlu, A. (2011). Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler ve Sosyal Medya. *Selçuk İletişim*, 7, 5-15.

Yamak, S. (2007). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Gelişimi.* İstanbul: Beta.

Yurdakul, I. (2012). Creative Strategies and Their Contribution to Social Consciousness in Social Responsibility Campaigns: a Course Model Proposal. *Procedia-Social and Behavioral Sciences,* 46, 5573-5580.

Zerfassa, A. & Schrammca, D.M. (2014). Social Media Newsrooms in Public Relations: A Conceptual Framework and Corporate Practices in Three Countries. *Public Relations Review,* 40, 79-91.

Zyglidopoulos, S. , Georgiadis, A., Carroll, C.E. & Siegel, D.S. (2012). Does Media Attention Drive Corporate Social Responsibility? *Journal of Business Research,* 65, 1622-1627.

http://aileicisiddeteson.com/category/kampanya-hakkinda/- Erişim T: 31.07. 2014

http://bumhaber.hurriyet.com.tr/2011/07/sosyal-medyanin-gucu/-, Erişim T: 25. 07.2014).

http://kssd.org/wpcontent/uploads/2013/03/CSR_Report_in_Turkish.pdf - Erişim T: 25.07.2014

http://tr.wikipedia.org/wiki/Sosyal_medya., Erişim T: 09.01.2014

http://www.altinpusula.org/altin-pusulalar-sahipleriyle-bulustu-1pbydg.html-, Erişim T: 31.07.2014

http://www.brj.com.tr/kurumsal/alj-sosyal-sorumluluk/turkiyede-aljss. html-, Erişim T: 31.07.2014

http://www.canaktan.org/yonetim/kurumsal-sosyalsorum/kurumsal-sosyal/faydasi.htm -, Erişim T: 25.07.2014

http://www.csharpnedir.com/articles/read/?id=570- Erişim T: 03.08.2014

http://www.halklailiskiler.com.tr/Sosyal_Sorumluluk_Derken..php-, Erişim T: 30.07.2014

http://www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/kurumsal-sosyal-sorumluluk/cevre/Sayfalar/cevre.aspx, Erişim T: 2014

http://www.kurumsalsosyal.com//tr-TR/soylesiler/1214_sudaki-ayak-izini-azaltmak.aspx?- erişim tarihi: 31.07.2014

http://www.pazarlamasyon.com/2013/04/capital-dergisi-kurumsal-sosyal-sorumluluk-arastirmasini-yayimladi/- Erişim T: 30.07.2014

http://www.pewglobal.org/files/pdf/251.pdf-, Erişim T: 03.08.2014

http://www.profilo.com.tr/profilo-d%C3%BCnyas%C4%B1/kurumsal-sosyal-sorumluluk-projeleri.html-erişim tarihi: 31.07.2014

http://www.sinirsizmavi.com/icerik.aspx?id=2&u=Sinirsiz-Mavi-Nedir-, Erişim T: 31.07.2014

http://www.sirkethaberleri.com/basin-bultenleri/turkiyenin-en-buyuk-kadin-akademisi-avon-akademiden-10000-mezun-76997-http://www.haberler.com/turkiye-nin-en-buyuk-kadin-akademisi-avon-5852479-haberi/-, Erişim T: 31.07.2014

http://www.sosyalsorumluluk.org/10000-kadin-girisimci, Erişim T: 31.07.2014

http://www.sosyalsorumluluk.org/isitme-engelli-cocuklara-ucretsiz-tedavi/- Erişim T: 31.07.2014

http://www.sucsr.com/kss_hakkinda.aspx- Erişim T: 07.08.2014

http://www.terracycle.com.tr/tr/pages/hakkimizda.html, Erişim T: 31.07.2014

http://www.turkcell.com.tr/tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/turkcell-gonulluleri-, Erişim T: 31.07.2014

http://www.unileverfoodsolutions. com.tr/hizmetlerimiz/siz-ve-mutfaginiz/ gida-atigini-onleyelim?gclid=CIui_tO-778CFRHHtAod2SkAxw, Erişim T:

www.alexa.com/topsites, Erişim T: 2014

www.alexa.com/topsites/countries/TR, Erişim T: 2014

www.sosyalmedyacci.com/2012/02/sosyal-medya-ve-sosyal-sorumluluk-umuda-paylasin.html, - Erişim T: 09.08.2014

www.turuncudamla.com – Erişim T: 31.07.2014

KURUMLAR SOSYOLOJİSİ

Doç. Dr. Mehmet Devrim Topses

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1523
Beşerî Bilimler/sosyoloji No.: 102
ISBN: 978-605-320-429-9
© 1. Basım, Mayıs 2016

KURUMLAR SOSYOLOJİSİ

Doç. Dr. Mehmet Devrim Topses

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Onur Ertürk -onurer@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Topses, Mehmet Devrim.
Kurumlar Sosyolojisi / *Mehmet Devrim Topses*
1. Basım, XIV + 180 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-429-9
1.Toplumsal Yapı 2. Toplumsal Kurumlar 3. Kültür

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm
TOPLUM VE TOPLUMSAL YAPI KAVRAMLARI

1.1. Toplumsal Yapı ve Coğrafya 2
1.2. Toplumsal Yapı ve Nüfus 4
1.3. Toplumsal Yapının Parçaları Arasındaki Kopmaz Bağlar 6
1.4. Toplumun Ürünü Olarak İnsan 7
1.5. Toplumsal Yapının Maddi Temelleri 7
1.5.1. Kurumsal İlişkilerin Maddi Temellere Etkisi 8
Özet 11
Okuma Parçası: "Canımızı Çırılçıplak Bırakanlar" 12
Bölüm Soruları 14

2. Bölüm
TOPLUMSAL YAPININ TEMEL ÖĞELERİ OLARAK KURUMLAR

2.1. Kurumlar, Toplumsal-Ekonomik-Sınıfsal Gerçekliğin Ürünüdürler 16
2.2. Toplumsal Kurumlar Birbirine Bağlıdır 18
2.3. Kurumlar Toplumsal Değişmeye Karşı Direnç Gösterirler 19
2.4. Üst Yapı Kurumları Yavaş Değişirler 21
2.5. Kurumlar ve Birlikler 22
2.6. Kurumların Toplumsal İşlevleri 22
2.6.1. Kurumların Olumlu İşlevleri 23
2.6.1.1. Kişilerin Toplumsal Davranışlarını Kolaylaştırması 23
2.6.1.2. Kültürün Sürekliliğini Sağlaması 24
2.6.1.3.Toplumsal Denetimi Sağlaması 24
2.6.2. Kurumların Olumsuz İşlevleri 25
Özet 28
Okuma Parçası: "Ereğli, Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası-1964" 29
Bölüm Soruları 31

3. Bölüm
EKONOMİ KURUMU

3.1. Ekonomi Kurumunu Oluşturan Temel Kavramlar 34
3.1.1. Üretim 34
3.1.2. Üretim İlişkileri 35
3.1.3. Üretim Güçleri 36
3.1.4. Bölüşüm 36
3.1.5. Toprak 37
3.1.6. Sermaye 38
3.1.7. Emek 38
3.2. Ekonomi Kurumunu Toplumsal Yapının Genel Belirleyicisi Görenler 39
3.2.1. İbn Haldun'da Ekonomi Kurumu ve Toplumsal Yapı İlişkisi 40
3.2.2. Karl Marks ve Friedrich Engels'in Tarihsel Materyalizm Kuramı 41
3.2.3. Abraham Maslow ve İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı 42
3.3. Ekonomi Kurumunun Diğer Kurumlarla İlişkisi 43
3.3.1. Ekonomi ve Gelenekler 44
3.3.2. Ekonomi ve Din 47
3.3.3. Ekonomi ve Eğitim 48
3.3.4. Ekonomi ve Siyaset 49
3.3.5. Ekonomi ve İnsan Düşüncesi 51
Özet 53
Okuma Parçası: Siyaset ve Ekonomi 54
Bölüm Soruları 57

4. Bölüm
SİYASET KURUMU

4.1. İktidar ve Otoritenin Kaynakları 60
4.2. Siyaset Kurumunun Sınıfsal Temelleri 61
4.2.1. Sınıfsız Toplumda Siyaset 61
4.2.2. Köleci Toplum Yapısında Siyaset 62
4.2.3. Ortaçağ Toplum Yapısında Siyaset 64
4.2.4. 18. Yüzyıl Sonrası Toplum Yapısında Siyaset 67
4.3. Siyaset Kurumunun Diğer Kurumlarla İlişkisi 69
4.3.1. Siyaset ve Ekonomi İlişkisi 69
4.3.2. Siyaset ve Din İlişkisi 71
4.3.3. Siyaset ve Eğitim İlişkisi 72
4.3.4. Siyaset ve Aile İlişkisi 73
4.3.5. Siyaset ve Hukuk İlişkisi 74
4.3.6. Siyaset ve Coğrafya İlişkisi 75

Özet 76
Okuma Parçası: Siyaset-Eğitim İlişkisi 77
Bölüm Soruları 79

5. Bölüm
EĞİTİM KURUMU

5.1. Eğitim Kurumunun Toplumsal Temelleri 82
5.2. Yapısal-İşlevselci Kuramlar Açısından Eğitim Kurumunun Temel İşlevleri 84
5.2.1.Toplumsallaştırma (Sosyalleştirme)İşlevi 85
5.2.2. Yenilikçi Bireyler Yetiştirmek 85
5.2.3. Ekonomik Gereksinimleri Karşılamak 86
5.2.4. Toplumsal Hareketliliğe Olanak Sağlamak 87
5.2.5. Uygarlık Birikimini Aktarmak 88
5.2.6. Siyasal Biçimlendirme 88
5.3. Yapısal-İşlevselci Kuramlar Açısından Eğitim Kurumunun Özel İşlevleri 89
5.3.1. Eş Seçimi 90
5.3.2. Çocuk Bakıcılığı 90
5.3.3. Suçtan Uzaklaştırması 91
5.3.4. Bireysel Gelişime Katkı Sağlaması 92
5.3.5. Toplumsal Ağları Güçlendirmesi 93
5.4. Çatışma Kuramları Açısından Eğitim Kurumunun İşlevleri 93
5.5. Eğitim Kurumunun Diğer Kurumlarla İlişkisi 94
5.5.1. Eğitim ve Ekonomi İlişkisi 94
5.5.2. Eğitim ve Aile İlişkisi 97
5.5.3. Eğitim ve Siyaset İlişkisi 98
5.5.4. Eğitim ve Din İlişkisi 99
5.5.5. Eğitim ve Gelenek İlişkisi 100
Özet 102
Okuma Parçası: Din ve Eğitim 103
Bölüm Soruları 105

6. Bölüm
AİLE KURUMU

6.1. Aile Kurumu ve Evlilik İlişkisi 108
6.2. Aile Kurumunun Oluşumu ve Değişimi 108
6.2.1. Aile Kurumunun Tarihsel Değişimini Hazırlayan Maddi Temeller 109

6.3. Aile Kurumuna İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar 111
6.3.1. Yapısal-İşlevselci Kuramlar 111
6.3.1.1. Biyolojik İşlev 112
6.3.1.2.Toplumsallaştırma İşlevi 112
6.3.1.3. Duygusal Destek İşlevi 113
6.3.1.4. Boş Zamanları Değerlendirme İşlevi 114
6.3.1.5. Ekonomik İşlevi 115
6.3.2. Çatışmacı Kuramlar 115
6.3.2.1. Feminist Bakış Açısı 116
6.3.2.2. Marksist Bakış Açısı 117
6.4. Aile Kurumunun Diğer Kurumlarla İlişkisi 118
6.4.1.Aile ve Ekonomi İlişkisi 119
6.4.2. Aile ve Eğitim İlişkisi 120
6.4.3. Aile ve Siyaset İlişkisi 121
6.4.4. Aile ve Din İlişkisi 122
Özet 123
Okuma Parçası: Töre 124
Bölüm Soruları 125

7. Bölüm
DİN KURUMU

7.1. Kutsiyet Düşüncesinin Toplumsal Nedenleri 128
7.2. Eşitlikçi Toplumdan Sınıflı Topluma Doğru Din Düşüncesinin İlk Örnekleri 129
7.3. Din Kurumunun Toplumsal İşlevleri 133
7.3.1. Yapısal-İşlevselci Açıdan Din Kurumunun Toplumsal İşlevleri 133
7.3.2. Çatışma Kuramları Açısından Din Kurumunun İşlevleri 135
7.4. Değişen Toplumda Din ve Laiklik 137
7.5. Din Kurumunun Diğer Kurumlarla İlişkisi 141
7.5.1. Din ve Ekonomi İlişkisi 142
7.5.2. Din ve Aile İlişkisi 144
7.5.3. Din ve Siyaset İlişkisi 146
Özet 148
Okuma Parçası: Sosyo-Ekonomik Yapıların Sosyal Olaylara ve Sosyokültürel Yapılara Etkisi 149
Bölüm Soruları 152

8. Bölüm
HUKUK KURUMU

8.1. Hukuk Kurumunun Dayandığı İlkeler 154
8.1.1. Doğal Haklar 155
8.1.2. Adalet 156
8.2. Toplumsal Değişme Sürecinde Hukuk Kurumu 157
8.3. Hukuk Kurumunun Toplumsal İşlevleri 159
8.4. Hukuk Kurumunun Diğer Kurumlarla İlişkisi 160
8.4.1. Hukuk ve Ekonomi İlişkisi 161
8.4.2. Hukuk ve Siyaset İlişkisi 162
8.4.3. Hukuk ve Eğitim İlişkisi 163
8.4.4. Hukuk ve Aile İlişkisi 163
Özet 165
Okuma Parçası: Hukuk Güçlünün Silahıdır 166
Bölüm Soruları 168

KAYNAKÇA 169

KAYNAKÇA

ABUZAR, Celil. "Şanlıurfa'da Değişen Toplumsal Yapıda Taziye Geleneği", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, 2010.

ACAR, Nilüfer Voltan; İ. YILDIRIM, T. ERGENE. "Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:12, 1996.

AFŞAR, Muharrem. "Türkiye'de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:9, Sayı: 1, 2009.

AKALIN, Cüneyt. *Taş Devrinden Ortaçağa Uygarlık Tarihi*, Derin Yayınları, İstanbul, 2011.

AKDAĞ, Mustafa. *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlilik Kavgası, Celâli İsyanları*, Barış Yayınları, Ankara, 1999.

AKTAŞ, Gül. "Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak", *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:30, Sayı:1, 2013.

AKIL, Abdülkadir. "Hukukun Genel İlkeleri ve Hukukun Gelişimine Etkisi", A.Ü.E.H.F.D, Cit:8, Sayı: 3-4, 2003.

ALTAN, Cemal. "Eğitim-Siyasal Eğilim İlişkisi: Mersin Örneği", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:12, Sayı:1, 2011.

ALTHUSSER, Louis. *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, (Çev.: Alp Tümertekin), İthaki Yayınları, İstanbul, 2014.

ALTINKURT, Yahya. "Öğrenci Devamsızlıklarının Nedenleri ve Devamsızlığın Akademik Başarıya Olan Etkisi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:2, 2008.

ALTUN, Rıza. "Dindarlık ve Depresyon İlişkisi", *International Journal of Humanities and Education*, Cilt:1, Sayı:1, 2015.

ALTUNAN, Sema. "Yeniçağda Avrupa ve Osmanlı", *Uygarlık Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2011.

ALTUNTOP, Halit. "Dindarlık-İntihar İlişkisi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,(Danışman: Doç. Dr. Hüseyin Certel) SDÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Isparta, 2005.

APAYDIN, Halil. "Ruh Sağlığı-Din İlişkisi Araştırmalarına Bir Bakış", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, 2010.

ARSLAN, Hakan. "Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Tercihleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Örneği", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:40, 2014.

ARSLANARGUN, Engin; F. Tapan. "Okul Öncesi Eğitim ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri", Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, 2012.

ARSLANTAŞ, Halis Adnan. "Sosyal Değişme, Kentleşme ve Kentleşmenin Din Üzerine Etkileri", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, 2008.

ASLAN, Battal ve TOPÇU, İhsan. "Politeknik Eğitimin Ortaya Çıkışı ve Uygulamaları", *International Journal Of Educational Research*, Sayı: 2, 2010.

ATATANIR, Hicran. "Sosyal Güvenlik ve Aile Yardımı Uygulamaları", *Çalışma İlişkileri Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, 2011.

AYDIN, Mustafa. *Kurumlar Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, Ankara, 2000.

AYDIN, İbrahim. "Üniversitenin Ekonomik Faaliyetlere Etkisi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:5, 2002.

AYDIN, Kenan ve ÖZBEK, Volkan. "Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:2, 2004.

AYDIN, Özlem. "Yaşamı Sürdürmede Dinî İnancın Rolü", Yayımlanmamış Doktora Tezi, (Danışman: Doç. Dr. Öznur Özdoğan), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, 2011.

AYDINALP, Halil. "Sosyal Çatışma ve Din", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:19, Sayı:2, 2010.

BAĞLI, Mazhar; E. ÖZENSEL. *Türkiye'de Töre ve Namus Cinayetleri*, Destek Yayınları, İstanbul, 2011.

BAYKAL, Murat. "Hukuk-Ekonomi İlişkisi ve Ekonomi Hukuku Üzerine", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl:66, Sayı:4, 2008.

BEER, Max. *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi*, Kitaş Yayınları, İstanbul, 1969.

BERGER, Peter. "Dinî Kurumlar", (Çeviren: Adil Çiftçi), *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:9, 1995.

BERKES, Niyazi. "Grek Şehir Devletlerinin Yıkılışı ve Bunun Sosyal Düşünüş Üzerine Tepkilerine Dair", AÜ. DTCF Dergisi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1947.

BERKES, Niyazi. *Teokrasi ve Laiklik*, Adam Yayınları, İstanbul, 1997.

BERKES, Niyazi. *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1973.

BERKES, Niyazi. *Asya Mektupları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

BORAN, Behice. *Toplumsal Yapı Araştırmaları*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.

BOZGEYİKLİ, Hasan ve E. TOPRAK. "Üniversiteli Gençlerin Eş Seçim Kriterlerinin Sıralama Yargılarıyla Ölçeklenmesi", *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2013, ss:68-87.

BOZKURT, Gülnihal. "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:38, Sayı: 1-4, 1981.

CANATAN, Kadir; E. YILDIRIM. *Aile Sosyolojisi*, Açılım Yayınları, İstanbul, 2009.

CEM, İsmail. *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2008.

CEVİZCİ, Ahmet. *Felsefe Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul, 2009.

CHİLDE, Gordon. *Kendini Yaratan İnsan, İnsanın Çağlar Boyu Gelişimi*, (Çeviren: Filiz Ofluoğlu), İstanbul, 2004.

CUMALIOĞLU, Emre. "Hukuk ve Etik", *Journal of Yasar University*, Ekim, 2013.

ÇAHA, Ömer. *Siyasi Düşüncelere Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul, 2010.

ÇAKMAK, Özlem. Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi, *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:11, 2008.

ÇARKOĞLU, Ali; B. TOPRAK. *Değişen Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset*, TESEV Yayınları, Kasım, 2006.

ÇEÇEN, Anıl. "İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk", Journal of Yasar University, Ekim, 2013.

ÇELEBİ, Binnur. "Eskiçağ Dininde Kadın, Ana Tanrıçadan Günahkâr Kadına", *Bilim ve Ütopya*, Sayı:239, Yıl, 20, 2014.

ÇELİK, Celal Kadir."Eğitim Yöneticilerinin Mesleki Tükenmişlikleri İle Evlilik Doyumları Arasındaki İlişki", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Tokat, 2006.

ÇETİN, Halis. "Egemenlik ve Hukuk İlişkisi Üzerine", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:3, Sayı: 2, 2002.

ÇIĞ, Muazzez İlmiye. *Kuran, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni,* Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999.

BERKES, Niyazi. *Teokrasi ve Laiklik*, Adam Yayınları, İstanbul, 1997.

ÇOBAN, Aysel Esen. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerini Yordayıcı Bazı Değişkenler, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:10, 2005.

ÇUBUKÇUOĞLU, Mehmet Emre; S.B. HAŞILOĞLU. "Dindarlık Olgusunun Satın Alma Davranışı Faktörleri Üzerindeki Etkisi", *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, 2012.

DEMİRCİ, Mustafa. "Abbasiler Devrinde Yukarı Mezopotamya'da Köylü Hareketleri", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 29, 2006.

DEMİRELLİ, Cemalettin. "Üniversite Öğrencilerinin Bulunduğu Şehre Ekonomik Katkıları: Kütahya İl Merkezi Örneği", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 37, 2013.

DİLBER, Fadime. "Siyasal Toplumsallaşmada Seçmenlerin Siyasal Tercihlerine Sosyal Unsurların Etkisi", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:32, 2012.

DOĞAN, Şahin. "Dinî Tutumların Oluşmasına Etki Eden Sosyo-Kültürel Faktörler", *Toplumbilimleri Dergisi*, 4(8), 2010.

DOLU, Osman. *Suç Teorileri*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012.

DURKHEİM, Emile. *İntihar*, (Çeviren: Özer Ozankaya), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986.

DURSUN, Turan. *Tabu Can Çekişiyor, Din Bu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1990.

DUVERGER, Maurice. *Siyaset Sosyolojisi*, (Çeviren: Şirin Tekeli), Varlık Yayınları, İstanbul, 1975.

ENGELS, Friedrich. *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, (Çeviren: Kenan Somer), Sol Yayınları, Ankara, 2010.

ERİÇOK, Recep Emre ve V. YILANCI. Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı, Bilim Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt:8, Sayı: 1, 2008.

ERSOY, Ersan. "Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği: Malatya Örneği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, 2009.

ESER, Hamza Bahadır. "Dinin Siyasal Davranışlar Üzerindeki Etkisi: Antalya Örnek Olay Araştırması", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(3), 2012.

ESKİCUMALI, Ahmet. "Eğitim ve Toplumsal Değişme: Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü:1923-1946", *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 19(2), 2003.

FİTCHER, Joseph. *Sosyoloji Nedir*, (Çev.: Nilgün Çelebi), Anı Yayıncılık, Ankara, 2006.

FREYER, Hans. *Sanayi Çağı*, (Çev: Bedia Akarsu, Hüseyin Batuhan), Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2014.

GÖKÇE, Birsen. *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Savaş Yayınevi, Ankara, 1996.

GÜÇLÜ, Sevinç. *Kurumlara Sosyolojik Bakış*, Birey Yayınları, İstanbul, 2005.

GÜNAY, Ünver. *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat*, Erzurum Kitaplığı, İstanbul, 1999.

GÜNGÖR, Özcan. "Türk Gençlerinin Ailede Dini Sosyalleşmeleri: New Jersey USA Örneği", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 53(2), 2012.

GÜNGÖR, Gonca; GÖKSU, Alper. "Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:20, sayı:1, 2013.

GÜMÜŞ, Burak. "Eğitim Düzeyinin Seçmen Davranışındaki Rolü ve Antalya Örnek Olayı", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, (Danışman: Şaban Sitembölükbaşı), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2006.

GÜMÜŞELİ, Ali İlker. "Ailenin Katılım ve Desteğinin Öğrenci Başarısına Etkisi", *Özel Okullar Birliği Bülteni*, 2/6, 2004.

GÜVENDİ, Tarık. "Geleneksel Yapının Kırılma Sürecinde Dindarlık", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, (Danışman: Doç. Dr. Kemaleddin Daş), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Isparta, 2008.

HANÇERLİOĞLU, Orhan. *Düşünce Tarihi,* Remzi Kitabevi, İstanbul, 1977.

HOBSBAWM, E.J. *Sanayi ve İmparatorluk*, (Çeviren: Abdullah Ersoy), Dost Yayınları, Ankara, 2013.

HOŞGÖRÜR, Vural; M.POLAT. "Ortaokul Öğrencilerinin Okula Devamsızlık Nedenleri: Söke İlçesi Örneği", *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:1, 2015.

İbn Haldun, *Mukkaddime, 1. Cilt,* (Çevire: Turan Dursun), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2013.

İÇLİ, Gönül. *Sosyolojiye Giriş*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2008.

KAHRAMAN, Burak. *Siyasal Katılıma Etki Eden Sosyolojik Faktörler, Yayımlanmamış* Yüksek Lisans Tezi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, 2002.

KAPLAN, Yılmaz. "Hukuk Kurumu", *Kurumlara Sosyolojik Bakış*, (Editör: Sevinç Güçlü), Birey Yayınları, İstanbul, 2005.

KARAHÖYÜK, Mustafa. "Din ve Ekonomi İlişkisi", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16, 2013.

KAYPAK, Şafak. "Çevre Hukukunun Ulusal ve Uluslararası Boyutları", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:5, Sayı:10, 2012.

KAYSILI, Bahar Keçeli. "Akademik Başarının Arttırılmasında Aile Katılımı", *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9(1), 2008.

KIRAY, Mübeccel Belik. *Ereğli, Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2000.

KIVILCIMLI, Hikmet. *Metafizik Sosyoloji Eleştirileri*, Ararat Yayınevi, İstanbul, 1970.

KIŞLALI, Ahmet Taner. *Siyaset Bilimi*, İmge Yayınları, İstanbul, 2008.

KIZILÇELİK, Sezgin. *Zalimler ve Mazlumlar*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.

KIZILOLUK, Hakkı. "Ekonominin Eğitimin Amaçları ve İçeriği Üzerindeki Etkileri", *C.U. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, 2007.

KIZMAZ, Zahir. "Öğrenim Düzeyi ve Suç: Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:14, Sayı:2, 2004.

KIZMAZ, Zahir. "Cezaevine Girme Sıklıklarına Göre Suçlular: Karşılaştırmalı Bir Araştırma", *E-Journal Of New World Sciences Academy*, Cilt:5, Sayı: 4, 2010.

KİMTER, Nurten. "Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi", Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

KONDA. *Biz Kimiz?*, Toplumsal Yapı Araştırması, 2006.

KONGAR, Emre. *Kültür Üzerine*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1984.

KÖSEMİHAL, Nurettin Şazi. *Sosyoloji Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982.

KÖSEMİHAL, Nurettin Şazi. *Durkheim Sosyolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1971.

KURT, Abdurrahman. "Dindarlığı Etkileyen Faktörler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:18, Sayı:2, 2009.

KURT, Abdurrahman. "Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış Sorunu", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:17, Sayı:2, 2008.

KÜKEN, Gülnihal. *Ortaçağda Eğitim Felsefesi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001.

KÖKTAŞ, Emin. *Türkiye'de Dinî Hayat*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1993.

LOCKE, John. *Sivil Toplumda Devlet*, (Çeviren: Serdar Taşçı, Hale Akman), Metropol Yayınevi, İstanbul, 2002.

MACİONİS, John. *Sosyoloji*, (Çeviri Editörü: Vildan Akan), Nobel Yayınları, Ankara, 2012.

MALİNİN, V.A. *Tarihsel Maddecilik*, (Çev: Caner Ertuna), Konuk Yayınları, İstanbul, 1979.

MARSHALL, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü),Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.

MENTEŞE, Sabit. "Siyasette Kadının Yeri ve Önemine İlişkin Bir Araştırma: Tunceli İli Örneği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:16, Sayı, 1, 2014.

MORRİS, Brian. *Din Üzerine Antropolojik İncelemeler*, (Çeviren: Tayfun Atay), İmge Kitabevi, İstanbul, 2004.

NAZLIDERE, Nurcihan. "Kadınların Oy Verme Davranışlarını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Hüseyin Bal), Isparta, 2002.

NEWMAN, David. *Sosyoloji, Günlük Yaşamın Mimarisini Keşfetmek*, (Çev: Ali Arslan), Nobel Yayınları, Ankara, 2013.

ONAY, Ahmet. *Dindarlık Etkileşim ve Değişim*, Dem Yayınları, İstanbul, 2004.

OZANKAYA, Özer. *Toplumbilim*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2006.

ÖNÜR, Hıdır. "Gelir Düzeyinin Eğitim İmkânlarından Yararlanma Düzeyine Etkisi: Süleyman Demirel Fen Lisesi ve Atatürk Lisesi Örneği", S.D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18 (2), 2013.

ÖZBAŞ, Mehmet. "İlköğretim Okullarında Öğrenci Devamsızlığının Nedenleri", *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Cilt:35, Sayı:156, 2010.

ÖZBAŞ, Mehmet. "Kız Çocuklarının Orta Öğretimde Okullaşma Oranlarına Etki Eden Nedenlere İlişkin Algıları", *İnternational Journal of New Trends in Arts, Sports, Science Education*, Cilt:1, Sayı: 4, 2012.

ÖZBEK, Metin. *Dünden Bugüne İnsan*, İmge Yayınları, Ankara, 2000.

ÖZKAN, Meral Sungurtekin. "Erken Yaşta Evliliklerin Önlenmesi Konusunda Yargının Üstlenebileceği Rol", *Journal of Yasar University*, Cilt:3, Volume:3, 2013.

ROSENFELD, Michael. "Hukukun Üstünlüğü ve Anayasal Demokrasinin Meşruiyeti", (Çeviren: Volkan Aslan), *Hukuk Kuramı*, Cilt:1, Sayı: 2, 2014.

ROSTOW, Whitman. *İktisadi Gelişmenin Merhaleleri"*, (Çeviren: Erol Güngör), Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999.

ROUSSEAU, Jean-Jacques. "Toplum Sözleşmesi", (Çeviren: Vedat Günyol), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006.

RUSSEL, Bertrand. *İnsanlığın Geleceği*, (Çev: Memduh Balaban), Ataç Kitabevi, İstanbul, 1964.

SARIHAN, Zeki. *Çocuk ve Vatan, Beyceli Köyünde Son 100 yıllık Değişim*, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara, 2008.

SARIHAN, Zeki. *Ulusal Eğitime Çağrı*, Bağımsızlıkçı, Aydınlanmacı, Halkçı Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 2005.

SEÇER, Şebnem. "İklim Değişiminin Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi", *TİSK Akademi Dergisi,* Cilt:1, 2012.

SELSAM, Howard. *Din, Bilim ve Felsefe*, (Çeviren: A. And), Bilim Yayınları, İstanbul, 1962.

SENCER, Muzaffer. *Dinin Türk Toplumuna Etkileri*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999.

SERİN, Nergüz Bulut ve S. ÖZTÜRK. "Anne-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyleri", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:8, Sayı, 2, 2007.

SEZER, Baykan. *Asya Tarihinde Su Boyu Ovaları ve Bozkır Uygarlıkları*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1979.

SJOBERG, Gideon. "Folk and Feudal Societies", *The American Journal of Sociology*, 58(3), 1952.

SHERKAT, Daren. "Dinî Sosyalleşme: Etki Kaynakları ve Araçların Etkileri", (Çeviren: Özcan Güngör), *Turkish Studies, International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(3), 2013.

SLATTERY, Martin. *Sosyolojide Temel Fikirler*, (Yayına Hazırlayan: Ümit Tatlıcan-Gülhan Demiriz), Sentez Yayınları, İstanbul, 2008.

SÖZER, M.Akif. "Islahevlerinde Kalan Çocukların Suç İşlemelerinde Aile Ortamının Etkisi", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Ağustos, 2004.

ŞENEL, Alâeddin. *Siyasal Düşünceler Tarihi, Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Siyasal Düşünüş"*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2008.

ŞENEL, Alâeddin. *İlkel Toplumdan Uygar Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik, Toplumsal, Düşünsel Yapıların Etkileşimi*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1995.

ŞİMŞEK, Zeynep Ceren ve A. İvrendi. "Ebeveynlerin Okul Öncesi Eğitim Kurumlarından Beklentileri", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2), 2014.

TANİLLİ, Server. *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası: 18. Yüzyıl, Aydınlanma ve Devrim*, Adam Yayıncılık, 1999.

TAŞDELEN, Musa. *Siyaset Sosyolojisi*, Kocav Yayınları, İstanbul, 1997.

TEZCAN, Mahmut. *Kan Davaları, Sosyal Antropolojik Yaklaşım*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981.

TEZCAN, Mahmut. *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara, 1997.

TİMUÇİN, Afşar. *Düşünce Tarihi*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 1997.

TÜRKKAHRAMAN, Mimar. *Toplum ve Temel Toplumsal Kurumlar, Kurumlar Sosyolojisine Giriş*, Alp Yayınevi, Ankara, 2006.

TOPSES, Gürsen; SERİN, N.B. *Psikolojik Danışma ve Kişilik Kuramları*, Nobel Yayınları, Ankara, 2012.

TOPSES, Mehmet Devrim. *Eğitim Sosyolojisi*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2011.

TOPSES, Mehmet Devrim. "Eğitim Düzeyi ve Kardeş Sayısının Suç Davranışıyla İlişkisi: Çanakkale E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği", *Journal of Academic Social Science Studies*, Cilt: 6, Sayı: 3, 2013.

Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010.

ULAŞ, Özlem; İ. YILDIRIM. "Lise Öğrencilerinde Mesleki Olgunluğun Yordayıcıları", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 2015.

ULUSOY, Demet; N.Ö. DEMİR ve A.G. BARAN. "Parçalanmış Aile ve Sapmış Davranışlar", H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:22, Sayı: 2, 2005.

UYGUR, Gülriz. "Adalet ve Hukuk Devleti", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2004.

ÜLGENER, Sabri. *Zihniyet ve Din; İslam, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı*, Derin Yayınları, İstanbul, 2006.

ÜNSAL, Artun. *Anadolu'da Kan Davası*, Yapı Kredi Yayınları, Ankara, 2013.

ÜNAL, Fulya Topçuoğlu; A.Yiğit. "Çocuklarda Okuma Kültürünün Oluşmasında Ailenin Etkisi", *International Journal of Language Academy*, Volume 2/4, Winter, 2014.

WEBER, Max. *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, (Çev: Özer Ozankaya), İmge Yayınları, Ankara, 1995.

WEBER, Max. *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, (Çeviren: Zeynep Aruoba), Hil Yayınları, İstanbul, 1985.

YANMIŞ, Mehmet; B.KAHRAMAN. "Gençlerin Dinî ve Etnik Kimlik Algısı: Diyarbakır Örneği", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2013.

YAPICI, Asım; M.YILDIRIM. "Küreselleşme Sürecinin Dinî Kimliklere Etkisi: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme", Dinî Araştırmalar Dergisi, Cilt:6, Sayı: 17, 2003.

YASA, İbrahim. *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1970.

YASA, İbrahim. *Hasanoğlan Köyü*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1955.

YAYAR, Rüştü; D.DEMİR. "Gaziosmanpaşa Üniversitesinin Tokat İli Ekonomisine Etkisi", *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı:8, 2013.

YILMAZ, Durali. *Şeyh Bedrettin, İsyancı Bir Sufinin Darağacı Yolculuğu"*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2005.

YÜCEKÖK, N. Ahmet. *Siyasetin Toplumsal Tabanı*, A.Ü. S.B.F. Yayınları, Ankara, 1987.

YÜKSEL, Hasan. "Küreselleşme Sürecinin Sosyal Politika Dinamikleri Üzerinde Neden Olduğu Değişimin Analizi", SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:19, Cilt:1, 2014.

YÜKSEL, Mehmet. "Modern Toplumda Hukuk Kültürü", Journal of Yasar University, Ekim, 2013.

ZUBRİTSKİ, KEROV, MİTROPOLSKİ. *İlkel Toplum, Köleci Toplum, Feodal Toplum*, Sol Yayınları, Ankara, 1968.

İnternet Kaynakları

http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/1127/tuketim-baglaminda-dindarligin-donusumu#.VlMYt3bhDIV (23.11.2015).

2. Basım

KURUMSAL PAZARLAMA VE SOSYAL SORUMLULUK

Yrd. Doç. Dr. Gül Coşkun Değirmen

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1442
İletişim ve Halkla İlişkiler No.: 56
ISBN: 978-605-320-348-3
© 2. Basım, Şubat 2016

KURUMSAL PAZARLAMA VE SOSYAL SORUMLULUK

Yrd. Doç. Dr. Gül Coşkun Değirmen

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Coşkun Değirmen, Gül.

Kurumsal Pazarlama ve Sosyal Sorumluluk / *Gül Coşkun Değirmen*
2. Basım, X + 122 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-348-3
1. Sosyal Sorumluluk 2. Kurumsal Pazarlama 3. Sosyal Sorumluluk Kampanyaları 4. İletişim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

21. Yüzyıl… Değişim, hız ve bilginin anahtar kelime olduğu bu döneme birçok şey damgasını vurmuştur. Şüphesiz ki bunların başında bilgi iletişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmeler ve küreselleşen ekonomik süreç gelmektedir. Bunları takiben, dijital platformda yaşanan teknolojik yöndeşme, teknolojik yöndeşmenin doğal bir sonucu olarak kurumsal yöndeşmeler, toplumsal pratiklerimizin değişmesi, bilginin bir tık uzağımızda olmasıyla her an her yerde olabilen, öğrenen birey ve hatta öğrenen kurumlar, ülke coğrafyalarının ve kurumsal sınırların bulanıklaşması… Artan kurumlar arası rekabet, artan eğitim/kültür seviyesi ve de ister birey deyin, ister tüketici deyin, isterseniz de müşteri deyin artan bilinç, farkındalık ve beklenti düzeyimiz…

Aslında bu listeyi uzatmak çok mümkün… Peki, azalan ne? İşte değişim, hız ve bilginin her daim rekabetle yoğrulduğu bu baş döndürücü dönemde birçok kurum ve kuruluş açısından rekabet avantajları azalmaktadır. Bir zamanlar yapı, süreç, teknoloji ve maliyetle rekabet edebilen birçok kurum, artık kendisine rekabette üstünlük sağlayacak başka kaynaklar bulmak durumundadır. Yani 21. yüzyıl, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren çoğu kurum ve kuruluş açısından üstünlük sağlama, yani farklılaşma dönemidir. Bu farklılaşma sürecinde süratli adımlarla ilerleyen rekabetçi bir çevrede geleceği görebilmek, vizyoner olmak önem kazanırken yaratıcılık, yenilikçilik, inovasyon, tasarım, stratejik iletişim, kurumsal yönetişim, kurumsal sosyal sorumluluk ve de kurumsal pazarlama gibi birçok kavram öne çıkmaktadır.

Rekabette üstünlük sağlama yarışında olan birçok şirket ve yönetimi, artık bir şeyin çok net farkında olmak durumundadır: Kurumsal başarı, içte ve dışta beklenti düzeyi yüksek hedef kitlelerle ve hatta içinde faaliyette bulunduğunuz tüm toplumla stratejik iletişim kurabilme yeteneğinize bağlıdır. Şüphesiz ki bu sürecin en önemli yapı taşı, kurum kültürü, kurum kim-

liği, kurumsal iletişim, kurumsal itibar, pazarlama ve paydaş yönetimi, kurumsal marka olmak üzere altı bileşenden oluşan kurumsal pazarlama anlayışınızdır. Çok sayıdaki kurumsal seviyedeki perspektifleri ve bakış açılarını sentezleyen bir yaklaşım olan kurumsal pazarlama anlayışında, tüm bu birbiriyle ilişkili bileşenlerin ahenkli ve tam bir orkestrasyon içerisinde yönetilmesi esastır.

Öte yandan, artık ekonomik kalkınmanın refahı getirmediğinin bilincinde olan birçok kurum ve kuruluş iş dünyası olarak toplumsal sorunları ve ihtiyaçları görmezden gelme lüksüne sahip değildir. Yaşadığımız son kriz de göstermektedir ki sadece ekonomik katma değer üretilmesi refahı getirmemektedir. Dolayısıyla artık birçok şirket, vakıf ve derneğin sürdürülebilir kalkınma modelleri için bir arada koordineli çalışması ve sosyal sorumluluk anlayışının da kurumsallaştırılması gerekmektedir. Her ne kadar sosyal sorumluluk konusunun algılanmasında kültürler, ülkeler ve değişik kalkınma seviyesindeki toplumlar arasında farklılıklar olsa da, Birleşmiş Milletler öncülüğünde oluşturulan Küresel İlkeler Sözleşmesi (Global Compact) tüm insanlık adına muazzam bir referans niteliğindedir. Kurumsal sosyal sorumluluk bilincine sahip bir şirket, sadece devlette toplum arasında bir katalizör işlevi görmemekte, aynı zamanda toplumsal gelişme adına önemli bir itici güç olmaktadır.

İşte elinizde tuttuğunuz bu kitap, paydaşların şimdiki ve gelecekteki ihtiyaç, istek ve davranışlarını anlayarak koordineli kurumsal aktiviteler ile kurumsal değer yaratılması ve bunu yaparken de toplum ihtiyaçlarını göz önünde tutan kurumsal pazarlama anlayışına açıklık getirmektedir. Kurum kültürü, kurum kimliği, kurumsal iletişim, kurumsal itibar, pazarlama ve paydaş yönetimi, kurumsal marka altıgeninde kurumsal pazarlamanın bileşenlerini detaylı bir şekilde irdeleyen bu eser, aynı zamanda bu süreçte kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının kurumsal pazarlamaya olan etkisini de açığa çıkarmaktadır.

Yoğun bir uğraş, titizlik ve emek ile bu kitabı hazırlayan, her zaman çalışkanlığı, akademik kimliği ve duruşu ile takdirimizi kazanmış olan öğrencim, asistanım, kızım sevgili GÜL COŞKUN'u canı gönülden tebrik ediyor, iletişim ve halkla ilişkiler alanında literatüre daha birçok eser kazandırmasını diliyorum.

Prof. Dr. Z. Beril Akıncı Vural

İzmir, 2010

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 1

KURUMSAL PAZARLAMA

Pazarlama Kavramı ve Tanımı 5
Kurumsal Pazarlama Kavramı ve Tarihsel Gelişimi 7
Pazarlamada Güç İlişkilerinin Dört Modeli ve Kurumsal Pazarlamanın Temel Bileşenleri 8
Kurumsal Pazarlama Karması 13
Kurumsal Pazarlamanın Bileşenleri 17
1) Kurumsal Kimlik 17
2) Kurum Kültürü 19
3) Kurumsal İletişim 24
4) Kurumsal İtibar 28
5) Pazarlama ve Paydaş Yönetimi 34
6) Kurumsal Marka Yönetimi 36

SOSYAL SORUMLULUK

Sosyal Sorumluluk Yaklaşımları 48
Günümüzde Sosyal Sorumluluk Alanında Yaşanan Gelişmeler 53
Uluslararası Organizasyonlar Tarafından Başlatılan ve Sürdürülen Başlıca Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri ve Yayınlanan Bildirgeler 55
Sivil Toplum Örgütleri / Hükümet Dışı Organizasyonlar Tarafından Başlatılan ve Sürdürülen Başlıca Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri 57
Sosyal Sorumluluk Alanları ve Sosyal Sorumluluk Kampanyaları 59
1. Çalışanlar-İşgörenler 63
Çalışanlara Yönelik Sosyal Sorumluluk İçeren Kampanya Örnekleri 64
Turkcell Akademi 64
BP Türkiye/ Atam Ataş Çalışanları İçin Yeni Bir Gelecek Rotam Projesi 65
2. Müşterilere Yönelik Sosyal Sorumluluk İçeren Kampanya Örnekleri: 66
McDonalds Sağlıklı ve Dengeli Yaşam Çalışmaları 66
3. Toplum 67
a. Çevre 68
Çevreye Yönelik Sosyal Sorumluluk İçeren Kampanya Örnekleri: 69

Soyak "Geleceğe Bir Damla Sakla" 69
DHL- Gönüllüler Meyve Çekirdeklerini Toprakla Buluşturuyor... 69
b. Eğitim 70
Eğitime Yönelik Sosyal Sorumluluk İçeren Kampanya Örnekleri: 70
Eczacıbaşı – Genç Mucitler 70
Mercedes-Benz Türk A. Ş. - "Her Kızımız Bir Yıldız" 71
Aygaz – "Dikkatli Çocuk" Kampanyası 72
c. Sağlık 72
Sağlığa Yönelik Sosyal Sorumluluk İçeren Kampanya Örnekleri: 72
OFF- Kanınızı Sivri Sineklere Değil, Kızılay'a Bağışlayın 72
Avon- Avon'la Sağlığa Yolculuk Kampanyası 73
d. Kültür Sanat 74
Kültür, Sanat, Spor ve Tarihe Yönelik Sosyal Sorumluluk İçeren Kampanya Örnekleri: 74
Pınar-Pınar Kido Çocuk Tiyatrosu 74
Kilitbahir Çalışmaları 75
Omo-Spor OMO Çocuk Şenliği 78
4. Bölgesel Kalkınma 78
Bölgesel Kalkınmaya Yönelik Sosyal Sorumluluk İçeren Kampanya Örnekleri: 79
İstanbul Halk ekmek A. Ş. – Sözleşmeli Organik Tarım ve Organik Ekmek 79
DHL – Kadından Kadına Köprü Kampanyası 79
5. Uluslararası Toplum 80
Uluslararası Topluma Yönelik Sosyal Sorumluluk İçeren Kampanya Örnekleri: 81
Volvo-Volvo Adventure Çevre Projesi Yarışması 81
DHL-Türkiye Tanıtım Kampanyası 82
6. Yatırımcılar 82
7. Tedarikçiler 83
Tedarikçi ve Bayilere Yönelik Sosyal Sorumluluk İçeren Kampanya Örnekleri: 84
Tofaş- Tedarikçi ve Bayiler 84
8. Rakipler: 84
9. Meslek Odaları ve Diğer Sivil Toplum Örgütleri: 85
Meslek Örgütleri ve Sivil Toplum Örgütleri İle Ortak Gerçekleştirilen Sosyal Sorumluluk Kampanya Örnekleri: 88
Nokia- Düşler Atölyesi 88
10. Devlet ve Yerel Yönetimler 89

SOSYAL SORUMLULUK VE KURUMSAL PAZARLAMA KARMASI

Sosyal Sorumluluk ve Kurum Kimliği 92
Sosyal Sorumluluk ve Kurum Kültürü 94
Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal İletişim 97
Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal İtibar 99
Sosyal Sorumluluk, Pazarlama ve Paydaş Yönetimi 101
Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal Marka Yönetimi 103

SONUÇ 105

KAYNAKÇA 111

ŞEKİLLER

Şekil 1 : Pazarlama Kavramındaki Değişim 9
Şekil 2: Kurumsal Pazarlamanın 6 C'si 15
Şekil 3: Kurumsal Kimlik 18
Şekil 4 : Kurumsal İletişim ve Pazarlama İletişimi: Bütünleşik Yaklaşım. 26
Şekil 5: Kurumsal İtibar Yönetimi Modeli 32
Şekil 6: Kurumsal Marka ve Kurumsal Şemsiyenin Altında Toplanmak.... 38
Şekil 7: Freidman'ın İşletme ve Sorumlulukları Kavramı 48
Şekil 8: İş Döngüsü Yaklaşımına Göre İşletme ve Sorumlulukları 49
Şekil 9: Sosyal Tepkiler Karşısında İşletmelerin Dört Temel Stratejisi 50
Şekil 10: 3P, İşletme Sürdürülebilirliği ve İşletmenin Sosyal Sorumluluğu İlişkisi 60

TABLOLAR

Tablo 1: Pazarlamadaki Güç İlişkilerinin Dört Modelini Karşılaştırma 11
Tablo 2: Pazarlama ve Kurumsal Pazarlamanın Temel Bileşenleri.....12
Tablo 3: Kurumsal Pazarlamanın 6 C'sini Kıyaslama 17
Tablo 4: Kurumsal İtibar Tanımları Envanteri 31
Tablo 5: Kurumsal İtibar Kriterleri 34

Tablo 6: Uluslararası Organizasyonlar Tarafından Başlatılan ve Sürdürülen Başlıca Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri ve Yayınlanan Bildirgeler 57
Tablo 7: Sivil Toplum Örgütleri / Hükümet Dışı Organizasyonlar Tarafından Başlatılan ve Sürdürülen Başlıca Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri 59

KAYNAKÇA

TÜRKÇE KAYNAKLAR

Akat, İlker, Gönül Budak, Gülay Budak, **İşletme Yönetimi,** Beta Yayınları, İstanbul, 1994.

Akıncı Vural, Z. Beril, "Kurumsal Marka Değeri Yaratılması: Halkla İlişkilerin Katma Değeri", **TMMOB Makine Mühendisleri Odası Marka Yönetimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı,,** Yayın no: E/2005/367, 2005.

Akıncı Vural, Z. Beril, Gül Coşkun, **Örgüt Kültürü: İletişim, Liderlik, Motivasyon, Bağlılık, Performans Açısından Bir Değerlendirme**, Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Sti, Ankara, 2007.

Akıncı Vural, Z. Beril, **Kurum Kültürü**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Aktan, Coşkun Can Deniz Börü, "Önemli Bir Tanımlama Öğesi Paydaşlar", http://www. canaktan. org/yonetim/kurumsal-sosyalsorum/kurumsal-sosyal/paydaslar. htm#_ftn, Erişim: Mayıs 2008.

Aktan, Coşkun Can, Deniz Börü, "Kurumsal Sosyal Sorumluk Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi", http://www. canaktan. org/yonetim/kurumsal-sosyalsorum/kurumsal-sosyal/ortayacikis. htm, Erişim Eylül 2007.

Aktan, Coşkun Can, İstiklal Y. Vural, "Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Uluslararası Kuruluşlar ve Hükümet Dışı Organizasyonlar Tarafından Yürütülen Başlıca Girişimler)", http://dergi. ceis. org. tr/dergiDocs/makale125. pdf, Erişim: Haziran 2008.

Alpay, Güven, Kazım Develioğlu, İdil Evcimen, "İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları: Belirleyici Etken Olarak Kurumsal Değerler", **10.**

Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiri Kitabı, 23-25 Mayıs 2002.

Altunışık, Remzi, Şuayıp Özdemir, Ömer Torlak, **Modern Pazarlama**, Değişim Yayınları, Adapazarı, 2001.

Arpacı, Tamer, D. Yaşar Ayhan, Erinç Bölge, Doğan Tuncer, M. Mithat Üner, **Pazarlama,** Gazi Yayınları, Ankara, 1992.

Artan, İnci, Jülide Çetinkaya, "Bürokratik Yönetim Geleneğinden Rekabetçi Stratejilere Örgütler", **2. Yönetim Kongresi Kitapçığı,** İzmir, 1994.

Ataç, Deniz, "İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları", Eskişehir, **İ. T. İ. A. Dergisi**, C:18, Sayı: 1, Ocak 1982.

Atığ, Nevzat Sinan, **İş Etiği, Sosyal Sorumluluk ve İlaç Sektöründen Uygulamalar**, Yıldız Teknik Üniversitesi, S. B. E., İşletme Anabilim Dalı, İşletme Yönetimi Programı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Aydede, Ceyda, **Yükselen Trend Kurumsal Sosyal Sorumluluk**, Mediacat Yayınları, İstanbul, 2007.

Aygaz Dikkati Çocuk, http://www. kurumsalsosyal. com/?pid=1455, Erişim: Ocak 2008

Bakırtaş, Hülya, **İşletmelerde Sosyal Sorumluluk: Konaklama Sektöründe Bir Uygulama**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Pazarlama Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2005.

Başok Yurdakul, Nilay, "İnteraktif Çağda, Bütünleşik İletişim Yaklaşımı: Kurumsal İletişim ve Pazarlama İletişiminin Sinerjisi" Edt. Nilay Başok Yurdakul, **Farklılaşma Çağında Kurumsal Başarıyı Yakalamak: Pazarlama- İletişim-Halkla İlişkiler**, Nobel Yayınları, Ankara, 2008.

Başok Yurdakul, Nilay, **Bütünleşik Pazarlama İletişimi Ölçümleme Süreci (ROI)**, Nobel Yayınları Ankara, 2006.

Bayrak, Sabahat, **İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk**, Beta Basın Yayım Dağıtım A. Ş. İstanbul, 2001.

Biber, Ayhan, **Halkla İlişkilerde Sosyal Sorumluluğu Oluşumu ve Türkiye'de Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü,** Gazi Üniversitesi, Sos-

yal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2001.

Ciğerdelen, Tümay, "STK, Özel Sektör, Halkla İlişkiler ve Sosyal Sorumluluk Kampanyaları", http://www. usakgundem. com/makale. php?id=238, Erişim Ocak 2008.

Çakır, Birgül, Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Tarihsel Gelişimi, http://www. eurocons. com. tr/sosyalsaaa. php, Erişim: Aralık 2007.

Çelebi Holding, Kurum Kültürü, http://www. celebi. com. tr/hh_kultur. html, Erişim: Aralık 2006.

Demirkan, Mahmut, "Türk Endüstri İlişkileri Sisteminde Etik Tavır ve Sorumluluk Bilinci" **Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu,** 24-26 Aralık 1997 Sakarya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998.

DHL Gönüllüler Meyve Çekirdeklerini Toprakla Buluşturuyor, http://www. kurumsalsosyal. com/?pid=1750, Erişim: Ocak 2008.

DHL Kadından Kadına Köprü Kampanyası, http://www. kurumsalsosyal. com/?pid=1880, Erişim: Ocak 2008.

Diken, Ahmet, "İşletmelerde İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk İlişkisi", **Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu**, 24-26 Aralık 1997, Sakarya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı, 1998.

Dinçer, Ömer, **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1998.

Dörtok, Arın, **Kurumsal itibarınızdan Kaç Sıfır Atabilirsiniz?**, Rota Yayın Yapım Tanıtım Tic. Ltd. Sti., İstanbul, 2004.

Dubbof Robert, Jim Spaeth, **Geleceği Görmek Pazarlama Araştırmasının Gücü**, Çev: Haluk Değirmenci, MediaCat Kitapları, İstanbul, 2002.

Elden, Müge, Sinem Yeygel, **Kurumsal Reklamın Anlattıkları**, Beta Basım A. Ş., İstanbul, 2006, s. 206

Eren, Erol, **İşletmelerde Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2000, s. 99.

Erengül, Bilge, **Kültür Sihirbazları**, Evrim Yayınevi, No:55, İstanbul, 1997.

Ersöz, Halis Yunus, **Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişiminde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2007-36, İstanbul, 2007.

Evrim Gülsünler, Makbule, "Kurum Kimliği ve İşleyişi Üzerine Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma", www. sosyalbil. selcuk. edu. tr/sos_mak/makaleler%5CMakbule%20Evrim%20 GÜLSÜNLER%5CGÜLSÜNLER, %20MAKBULE. pdf, Erişim: Haziran 2008.

Fidan, Mehmet, Makbule Evrim Gülsünler, "Kurum Kimliğinde Kriz Yönetiminin Yeri ve Önemi", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** http://www. sosyalbil. selcuk. edu. tr/sos_mak/makaleler. pdf, Erişim: Mayıs 2008.

Göksel, Ahmet Bülent, Füsun Kocabaş, Müge Elden, **Pazarlama İletişimi Açısından Halkla İlişkiler ve Reklam,** Yayınevi Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Güncel Sözlük, http://www. tdk. gov. tr, Erişim: Temmuz 2007.

Güzelcik, Ebru, **Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı,** Sistem Yayıncılık, 1999.

Hepkon, Zeliha, "Kurumsal Kimlik İnşasını Belirleyen Faktörler: Bir Literatür Taraması", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**, Yıl:2, Sayı: 2, 2003.

İslamoğlu, Hamdi, **Pazarlama İlkeleri**, Beta Yayım Dağıtım A. Ş., İstanbul, 2002.

Kadıbeşegil, Salim, **İtibar Yönetimi**, Mediacat Yayınları, İstanbul, 2006.

Kapp, Duane E., **Marka Aklı**, Çeviren:Azra Tuna Akartuna MediaCat Kitapları, Ankara, 2002.

Karpat Aktuğlu, Işıl, **Marka Yönetimi Güçlü ve Başarılı Markalar İçin Temel İlkeler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Kaya, Bayram, **Bütünleşik Kurumsal İletişim**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2003.

Keskinoğlu, Kurum Kültürü, http://www. keskinoglu. com. tr/index. asp?PgID=K_KK, Erişim: Aralık 2006.

Koçel, Tamer, **Yönetim ve Organizasyon, Organizasyonlarda Davranış, Klasik-Modern-Çağdaş Yaklaşımlar,** Beta Basım, İstanbul, 1998.

Kolukısa, Leyla, "Kurum Kültürünün Dört Boyutu", **Kaynak Dergisi**, Baltaş Yönetim, Eğitim ve Danışmanlık Merkezi Yayını, Sayı:18, Nisan-Haziran 2005, www. baltas-baltas. com, Erişim: Aralık 2006.

Kotler, Philip, **Kotler ve Pazarlama,** Çev. Ayşe Özyağcılar, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Kotler, Philip, Nancy Lee, **Kurumsal Sosyal Sorumluluk**, Çev: Sibel Kaçamak, Mediacat Yayınları, İstanbul, 2006.

Kotler, Philip, **Pazarlama Yönetimi,** Çev. Nejat Muallimoğlu, Millenium Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.

Mercedes Benz Her Kızımız Bir Yıldız, http://www. kurumsalsosyal. com/?pid=1962, Erişim: 2007

Metin, Hasan, **Halkla İlişkilerde Sosyal Sorumluluk**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006.

Mucuk, İsmet, **Pazarlama İlkeleri**, Der Yayınları, İstanbul, 1998.

Nokia Düşler Atölyesi, http://www. kurumsalsosyal. com/?pid=1434, Erişim: Ocak 2008.

Off Kanınızı Sivri Sineklere Değil Kızılay'a Bağışlayın, http://www. kurumsalsosyal. com/?pid=1830, Erişim: Ocak 2008

Okay, Ayla, Aydemir Okay, **Halkla İlişkiler Kavram, Strateji ve Uygulamaları**, Der Yayınları, İstanbul, 2001.

Okay, Ayla, **Kurum Kimliği**, MediaCat Yayınları, Ankara, 2000.

Onal, Güngör, **Halkla İlişkiler,** Türkmen Kitapevi, İstanbul, 1997.

Opet Tarihe Saygı Kampanyası, http://www. kurumsalsosyal. com/?pid=631, Erişim: Ocak 2008

Oskay, Ünsal, **İletişimin ABC'si**, Der Yayınları, İstanbul, 2001.

Özdevecioğlu, Mahmut, **Ahilik Teşkilatından Günümüz İşletmelerine İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk Anlayışı**, Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri, 1998.

Özgener, Şevki, **Ahlâk ve Sosyal Sorumluluk, İmalat Sanayinde Bir Uygulama**, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2000.

Özgören, Ebru, **Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri**, Mavi Ağaç Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Özgür, Yaşar, **Sosyal Sorumluluk Kampanyaları ve Marka Yönetimi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Pazarlama Programı, Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, İzmir, 2007.

Özüpek, M. Nejat, **Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk**, Tablet Kitapevi, Konya, 2005.

Pehlivan, Nida, **İşletmelerin Çalışanlarına Karşı Sosyal Sorumluluklarının İş Tatmini Üzerine Etkisi: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama**, Dumlupınar Üniversitesi, S. B. E., İşletme Anabilim Dalı, Kütahya, 2004.

Peltekoğlu, Filiz Balta, **Halkla İlişkiler Nedir?**, Beta Basım A. Ş., İstanbul, 2007.

Pınar Kido Çocuk Tiyatrosu, http://www. kurumsalsosyal. com/?pid=555, Erişim: Ocak 2008

Sabuncuoğlu, Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, İ. T. İ. A. İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Sabuncuoğlu, Zeyyat, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloji,** 3. Baskı, Bursa: Ezgi Kitapevi, 2001.

Sabuncuoğlu, Zeyyat, Tuncer Tokol, **İşletme I-II**, Aktüel Yayınları, Bursa, 1997.

Soyak Geleceğe Bir Damla Sakla, http://www. kurumsalsosyal. com/?pid=2073, Erişim: Ocak 2008.

Soytekin, Yılmaz, **İşletmelerde Sosyal Sorumluluğun Yeni Boyutları ve Afyon Bölgesindeki İşletmelerde Bir Uygulama**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, S. B. E., İşletme Anabilim Dalı, Afyon, 2001.

Spor Omo Çocuk Şenliği, http://www. kurumsalsosyal. com/?pid=226, Erişim: Ocak 2008.

Stewart, Thomas A., **Entelektüel Sermaye**, Çev:Nurettin Elhüseyni, Mess yayın No:258, İstanbul, 1997.

Şener, Mustafa, **İşletmelerde Sosyal Sorumluluk**, İstanbul Teknik Üniversitesi, F. B. E., Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Temel Eğinli, Ayşen, "Kurumların En Önemli Değeri: İtibar", Editör: Nilay Başok Yurdakul, **Farklılaşma Çağında Kurumsal Başarıyı Yakalamak: Pazarlama- İletişim-Halkla İlişkiler**, Nobel Yayınları, Ankara, 2008.

Theaker, Alison, **Halkla İlişkilerin Elkitabı**, Çev. Murat Yaz, MediaCat Yayınları, İstanbul, 2006.

Tokat, Bülent, Derya Şerbetçi, **İşletmecilik Bilgisi**, Avcı Ofset İstanbul 2001.

Torlak, Ömer, **Pazarlama Ahlakı Sosyal Sorumluluklar Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışlarının Analizi**, Beta Basım, İstanbul, 2001.

Turkcell Akademi, http://www. turkcell. com. tr/turkcellhakkinda/insankaynaklari/ tukcellakademi/turkcellakademi, Erişim: Ocak 2008.

Tutar, Hasan, M. Kemal Yılmaz, **Genel İletişim**, Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara, 2003.

Tutar, Hasan, **Örgütsel İletişim**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.

Türk Dil Kurumu, http://www. tdk. gov. tr/TR/SozBul. aspx? F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF05A79F75456518CA& Kelime=itibar, Erişim: Mart 2008.

Türk Dil Kurumu, http://www. tdk. gov. tr/TR/SozBul. aspx? F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE& Kelime=sorumlulk, Erişim: 25. 02. 2007

Türkan Saylan, "Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Gönüllülük Uygulamaları", http://insankaynaklari. com, 2004

Türkiye Halkla İlişkiler Derneği, **6. Altın Pusula Yarışması Başvuru ve Ödüller Kitapçığı**, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çevre Kategorisi Projeleri, İstanbul, 2007.

Türkiye Halkla İlişkiler Derneği, **6. Altın Pusula Yarışması Başvuru ve Ödüller Kitapçığı**, Kurumsal İletişim Projesi Kategorisi, İstanbul, 2007.

Türkiye Halkla İlişkiler Derneği, **6. Altın Pusula Yarışması Başvuru ve Ödüller Kitapçığı**, Kategori Dışı Projeler, İstanbul, 2007.

Türkiye Halkla İlişkiler Derneği, **6. Altın Pusula Yarışması Başvuru ve Ödüller Kitapçığı**, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Eğitim Kategorisi Projeleri, İstanbul, 2007.

Türkiye Halkla İlişkiler Derneği, **6. Altın Pusula Yarışması Başvuru ve Ödüller Kitapçığı**, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Sağlık Kategorisi Projeleri, İstanbul, 2007.

Türkiye Halkla İlişkiler Derneği, **6. Altın Pusula Yarışması, Başvuru ve Ödüller Kitapçığı**, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Diğer Kategorisi Projeleri, İstanbul, 2007.

Usta, Murat, **Örgüt Kültüründe Halkla İlişkiler ve İtibar Yönetimi: Ege, Akdeniz Bölgelerindeki Turizm İşletmeleri Örneği**, T. C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşltemeciliği Anabilim Dalı Turizm İşletmeciliği Programı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

Ülkem Var Oldukça Varım, http://www. kentgazetesi. com/yukle. php?name=yazici_dostu&file =yazici&k=ky&no=5525, Erişim: Ocak 2008.

Volvo Adventure Çevre Projesi Yarışması, http://www. kurumsalsosyal. com/?pid=2053, Erişim: Ocak 2008.

Yapraklı, Şükrü, Sevtap Özer, "Çağdaş Pazarlamada Yeni Bir Yaklaşım: İçsel Pazarlama, **Pazarlama Dünyası**, Y:15, S:6, İstanbul, 2001.

Yetkin Cılızoğlu, Gamze, **Sivil Toplum Örgütlerinin İletişim Süreci**, Yayıncı Yayınları, Araştırma Dizisi:4, İzmit, 2005.

Yönet, Ender, "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışında Son Dönemeç: Stratejik Sorumluluk", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Sosyal Bilimler Dergisi**, http://sbe. balikesir. edu.tr/dergi /edergi/c8s13/makale/c8s13m7. pdf, Erişim:Temmuz 2008.

…., http://www. koc. com. tr/trTR/SocialResponsibility/SocialProjects/, Erişim:2007

YABANCI KAYNAKLAR

Balmer, J. M. T., S. A. Greyser, **Revealing the Corporation Perspectives on Identity, Image, Reputation, Corporate Branding and Corporate-level Marketing**, Routledge, London, 2003.

Balmer, John M. T., "Corporate Identity, Corporate Branding and Corporate Marketing", **European Journal of Marketing**, Vol. 35, 3/4, 2001.

Balmer, John M. T., Edmund R. Gray, "Corporate Barnds: What are They? What of Them", **Europen Journal of Marketing**, Vol. 37, No. 7/8, 2003, s.

Balmer, John M. T., Stephen A. Greyser, "Corporate Marketing: Integrating Corporate Identitiy, Corporate Branding, Corporate Communications, Corporate Image and Corporate Reputation", **European Journal of Marketing**, Vol. 40, No. 7/8, 2006.

Balmer, John M. T., "Comprehending Corporate Marketing and The Corporate Marketing Mix", **Bradford School of Management**, Workingpaper, Bradford, 2006.

Barnett, Micheal. L., John Jermier, Barbara A. Lafferty, "Corporate Reputation: The Definitional Landscape", **Corporate Reputation Review**, Vol. 9, No. 1, 2006.

Baron, David P., **Business and Its Environment**, Third Edition, Prentice-Hall, Inc., NewJersey, 2000.

Bartol, Kathryn M., David C. Martin, **Management**, 2'nd Edition, Mc Garw-Hill, London, 1994, s. 103

Bell, Martin L., **Marketing Concepts and Strategy**, 3. Ed. Boston, 1979.

Budd, John F., "How to Manage Corporate Reputations", **Public Relations Quarterly**, Volume:39, Number:4, Newyork, 1994.

Carroll, Archie B., **Business and Society: Ethics and Stakeholder Management**, Cincinnati: South-Western Publishing,, 1989.

Cramer, Joyce, **Learning about Corporate Social Responsibility**, IOS Press, Amsterdam, 2003.

Davis, Keith, Robert L. Blomstorm, **Business Society and Environment**, Mc Grawhill, NewYork, 1971

Drobis, David R., "Integrated Marketing Communications Redefined", **Journal of Integrated Communications**, Vol:8, NorthWestern University Medill Schoolof Journalism, 1998.

Fombrun, Charles J., Christopher B. Foss, "The Reputation Quotient, Part 1: Developing A Reputation Quotient", **The Gauge: Fombrun and Foss on Measuring Corporate Reputation**, Vol. 14, No. 3, May 14th, 2001, www. reputationinstitute. com/press/01_15_14_ GUAGE. pdf, 08. 26. 2005.

Gallagher, Kevin, et al., **People in Organizations**, Blackwell Business, Cambridge, 1997.

Garbett, Thomas, **How to Build a Corporations Identity and Project its Image**, Lexington Book, USA, 1988.

Greyser, S. A., "Janus and Marketing", **Reflections on the Future of Marketing**, Marketing Sience Institute, Bostan, M. A., 1997.

Grigsby, David W., Michael J. Stahl, **Strategic Management: Total Quality and Global Competition**, Blacwell Pub, 1997.

Hardjono, Teun W., Marchel Van Marrewıjk " The Social Dimensions of Business Excellence" **Coprorate Environmental Strategy**, 8, 2001.

Hitt, Micheal A., Dennis Middlemist, Robert L. Mathis, **Management: Concepts and Effective Practice**, Second Edition West Publishing Company, Newyork, 1986.

Hoffman, W. Micheal, Jennifer Mills Moore, **Business Ethics: Readings and Cases in Corporate Morality**, McGraw Hill, Newyork, 1990.

Keller, Kevin Lane, "Building and Managing Corporate Brand Equity" **The Expressive Organizations: Linking Identitiy, Reputation and teh Corporate Brand**, Edt: Majken Schultz, Mary Jo Hatch, Mogens Holten Larsen, Oxford University Press, NewYork, 2000.

Kiessling, Waldemar F., Peter Spanagli, **Corporate Identity Uthernehmens Leitbild Organizations Culture**, Sandmann, Alling, 1996.

Kitchen, Philip J., Don E. Schultz, **Raising the Corporate Umbrella: Corporate Communication in the 21 st century**, Published Palgrave, Great Britain, 2001.

Kotter, John P., James L. Heskett, **Corporate Culture and Performance**, Free Press, Newyork, 1992.

Martin, David C., Kathryn M. Bartol, **Management,** McGraw Hill Inc., New York, 1991.

Mc Gee, Lynn W., Rosanna K, Spiro, "The Marketing Concept In Perspective", **Business Horizons**, Vol. 31, No. 3, 1990.

Post, James E., William, C Frederick, Keith Davis, **Business And Society Corporate Strategy, Public Policy, Ethics**, McGraw Hill, New York, 1992.

Post, James E., William C. Frederick, Anne T. Lawrence, James Weber, **Business and Society-Coparate Strategy, Public Policy, Ethics**, Eight Edition, McGraw Hill. Inc., Newyork, 1996.

Schein, Edgar, **Organizational Culture and Leadership,** San Francisco, Josey Bass, 1992.

Schneider, B., "Notes on Climate and Culture", in lovelock, **C. Managing Services**, Prentice Hall, Engle wood Cliffs NJ, 1988.

Trucker, Laura, T. C. Melewar, "Corporate Reputation and Crisis Management: Then Threat and Manageability of Anti-Corporatism", **Corporate Reputation Rewiev**, Volume 7, Number 4, 2005.

Vries de Kets, Manfred, Denny Miller, **Unstable at the Top- Inside the Troubled Organization**, Nal Books, 1988.

Warwich Business School, Univeristy of Warwich, "Determinants of the Corporate Identity Construct: A Rewiev of the Literatüre", Journal of Marketing Communications, Sayı:9, 1993.

Wempe, Johan, Muel Kaptein, **The Balanced Company: A Theory of Corporate Integrity**, Oxford University Press, Oxford, 2002.

What CSR?, CSR Network, www. csrnetwork. com, 06. 10. 2005.

Wiedmann, Klaus Peter, Holger Buxel, "Corporate Reputation Management in Germany: Results of an Emprical Study", **Corporate Reputation Review**, Vol. 8, No. 2, 2005, s. 148'den uyarlanmıştır.

Wilson, Allan M., "Understanding Organisational Culture and Implications for Corporate Marketing", **European Journal of Marketing**, Vol. 35, No. 3/4, 2001

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUKTA GÜNCEL YÖNELİM VE YAKLAŞIMLAR

Editörler:
Sibel Hoştut
Seçil Deren van het Hof

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1557
İletişim Bilimleri No.: 060
ISBN: 978-605-320-463-3
© 1. Basım, Eylül 2016

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUKTA GÜNCEL YÖNELİM VE YAKLAŞIMLAR
Editörler: Sibel Hoştut, Seçil Deren van het Hof

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Onur Ertürk -onurer@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Editörler: Hoştut, Sibel; van het Hof Deren, Seçil.
Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Güncel Yönelim ve Yaklaşımlar/ *Sibel Hoştut, Seçil Deren van het Hof*
1. Basım, VIII+232 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-463-3
1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk, 2. Sürdürülebilirlik, 3. İletişim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Önsöz

Ekonomik, siyasi, sosyokültürel ve teknolojik boyutlarıyla hayatımızı etkileyen küreselleşme, dünyadaki pek çok insanın hayatında olumlu gelişmelerin yaşanmasının yanı sıra çevrenin ve doğanın tahribatı, kötü çalışma koşulları (sweatshops), şirket skandalları ve milyonlarca kişinin fakirlik ve açlıkları hakkında alarm veren sonuçları da beraberinde getirmiştir. 1987 yılında Brundtland Komisyonu olarak da bilinen *Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu*'nun (World Commission on Environment and Development, 1987[1]) yayınladığı *"Ortak Geleceğimiz"* (Our Common Future) isimli rapor sürdürülebilir kalkınmayı "Bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kapasitesini riske atmadan karşılamaktır" şeklinde tanımlarken aslında küreselleşmeyle gelişen sorunlara bundan kırk yıl önce dikkati çekmiştir.

Sürdürülebilirlik, şirketlerin gündemine *sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk* kavramlarıyla girmiş ve kurumsal sosyal sorumluluk inisiyatifleriyle şirketlerin hayırsever faaliyetlerinin ötesinde kurum politikalarına dahil edilmeye başlamıştır. Burada baskı grupları, çevreciler, sendikalar, meslek odaları gibi çeşitli sivil toplum kuruluşları ile medya, şirketleri çevre, hukuk, sağlık ve insan hakları gibi alanlarda sorumlu olmaya zorlamıştır. Şirketlerin ekonomik, sosyal ve çevreye karşı sorumlulukları olarak tanımlanan kurumsal sosyal sorumluluk kavramının şirket düzeyinde uygulanması için ekonomik, sosyal ve çevresel hedefler ile değerler arasındaki dengenin sağlanmasına yönelik planlı ve stratejik yönetim süreçlerinin benimsenmesi elzemdir. Burada üst yönetimin desteğinin yanında yasa, araştırma ve geliştirme, kalite yönetimi, insan kaynakları ve iletişim yönetimi gibi birçok kurumsal ağ sistemlerinden girdi ve bilgi akışı da sağlanmalıdır (Signitzer ve Prexl, 2008)[2].

Bu kitapta kurumsal iletişimin önemli bir unsuru hâline gelmiş ve kurum felsefesi ya da yönetim fonksiyonu olarak anlaşılması gerektiğini düşündüğümüz KSS'ye ilişkin birçok konu bir arada sunulmaya çalışılmıştır. On iki bölümden oluşan kitaptaki çalışmalar şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk konusunda STK'larla ilişkileri ve işbirlikleri, hayırseverlik olgusu, halkla ilişkiler, sosyal girişimcilik, kültür, sosyal ve finansal performans, dijital iletişim, reklam ve sosyal medya gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Uzun bir süre ve yoğun bir çabayla hazırlanan bu kitap salt akademinin ilgisi doğrultusunda değil, aynı zamanda sektöre yönelikte önemli yönelimlere ve stratejik uygulamalara da ışık tutmaktadır. Elinizdeki kitap akademik kurumlarda kurumsal sosyal sorumluluk dersini veren, alanda çok sayıda çalışma yapmış seçkin yazarlar ile alanda çalışan uzmanların bilgi ve deneyimlerinin bir derlemesidir.

---

1 World Commission on Environment and Development. (1987). Our common future. Online, *www.un-documents.net/our-common-future*.pdf;

2 Signitzer, B. ve Prexl, A. (2008). Corporate sustainability. *Journal of Public Relations Research*, 20, 1-19.

Seçil Deren van het Hof, *Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Başarı ve Ödüller* başlıklı bölümde hükûmetler, sivil oluşumlar ya da iş dünyasına ilişkin çeşitli saygın yayınlar tarafından şirketlere verilen kurumsal sosyal sorumluluk ödüllerini ele almaktadır. Ayrıca kurumsal sosyal sorumluluğu desteklemek amacıyla ABD'de, Avrupa'da ve Türkiye'de verilen ödüller tartışılmaktadır.

İlker Yılmaz, *Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Sosyal Performans ve Finansal Performans* başlıklı bölümde kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde sosyal performans ile finansal performans kavramlarını tanımlamış, sosyal performansın ölçümünde kullanılan çeşitli yöntemleri açıklamış ve sosyal performans ile finansal performans arasında bir ilişkinin olup olmadığını irdelemiştir.

A. Banu Bıçakçı, *Halkla İlişkilerin Kurumsal Sosyal Sorumluluktaki Rolleri* başlıklı bölümde kurumsal sosyal sorumluluk ve halkla ilişkiler arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi için kurumların sorumluluk kavramına ilişkin perspektifleri ile kurumsal yapı içerisindeki halkla ilişkiler işlevinin nasıl konumlandığını irdelemiştir.

Yeşim Çelik, *Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişiminde Reklamın Kullanımı* başlıklı bölümde kurumsal sosyal sorumluluk iletişiminde reklamın kullanımına odaklanmış kurumsal sosyal sorumluluk reklamlarının tercih edilme nedenlerini, bu tarz reklamları hazırlarken dikkat edilmesi gereken unsurları ve kurumsal sosyal sorumluluk reklam araştırmalarındaki temel yönelimleri irdelemiştir.

Sibel Hoştut, *Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişiminde İnternet ve Sosyal Medya* başlıklı bölümde kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının görünür kılınması ve duyurulmasında resmî web sitelerinin ve sosyal medya araçlarının özellikle paydaşlarla etkileşim, diyalog, iki yönlü iletişim ve iletişimin iyileştirilmesi konusundaki önemini tartışmıştır.

Fırat Coşkun, *Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Dijital İletişim* başlıklı bölümde dijital iletişim mecralarına duyulan ilgiyi ve yapılan yatırımın büyüklüğünü dijital mecraların kurumsal sosyal sorumluluk projelerindeki kullanım şekillerini örnek uygulamalarla açıklamıştır. Yazar ayrıca mobil teknolojinin KSS kampanyalarının hayata geçirilmesindeki önemini yine yapılmış uygulamalarla açıklamıştır.

Stefan Jarolimek, *Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişiminde Ölçme Sorunları* başlıklı bölümde KSS iletişimini şirketin yükümlülüklerine ilişkin kamusal söylem biçimleri ve şirketin kendini savunma aracı olarak tanımlamıştır. Çalışma akademik araştırma için KSS iletişimine analitik bir tanım önermekte ve KSS iletişimini örtük bir kurgu olarak varsaymaktadır. Yazar, bu varsayımın uygulanabilirliğini KSS raporlarında ve gazete haberlerinde test etmiş ve uluslararası ve kültürlerarası karşılaştırmalı çalışmalar için değerini ve sınırlılıklarını tartışmıştır.

Anne Linke ve Stefan Jarolimek, *Karşılıklı Bağımlı Ahlaklar. Gönderici ve Alıcı olarak Birey, Örgüt ve Toplum Arasındaki Sorumluluk İlişkileri* başlıklı bölümde şirketlerin sorumluluklarının iletişimine yönelik uygulamaları bugüne kadarki mevcut, tek boyutlu kavramlardan daha gerçeğe yakın ve analizini sağlayacak medya etiğine dayalı bir referans çerçevesi tanımlanmıştır. Yazarlar ahlak ve etik kavramlarını sorumluluk

anahtar kategorisine göre ele almış ve farklı analiz düzeylerine ayrıştırmışlardır. Bu durum, karmaşık yapının kavranmasına ve somut örneklerin detaylı analizinin yapılmasına katkı sağlamıştır.

Duygu Türker ve Ceren Altuntaş Vural, *Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Hayırseverlik* başlıklı bölümde KSS ve hayırseverlik kavramlarını karşılaştırmalı olarak tartışmış ve KSS'nin hayırseverlik boyutu ile Osmanlı Devleti döneminden kalan vakıf geleneğini irdelemiştir. Seçilen bazı büyük şirket topluluklarının vakıflar aracılığı ile KSS kapsamında gerçekleştirdikleri hayırseverlik uygulamaları Türkiye'ye özgü bağlam ve koşullar ile birlikte açıklanmıştır.

Huriye Toker, *Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sivil Toplum Kuruluşları* başlıklı bölümde kavramsal anlamda sivil toplum kuruluşları ve kurumsal sosyal sorumluluk tanımlamalarının ardından sivil toplum kuruluşları ile işletmelerarası ilişkileri tarihsel süreçten günümüzdeki yansımalarına kadar ele almış, güçlü ve zayıf yönlerini irdeleyerek gelecek perspektifi çizmiştir.

Emrah Koparan, *Kültür ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk* başlıklı bölümde farklı kültürler üzerinde yapılan ve en çok ses getiren çalışmaları açıklamış, kültür ve kurumsal sosyal sorumluluk ilişkisini incelemiş ve kültürün KSS üzerindeki etkisini tartışmıştır.

Seçil Deren van het Hof, *Sosyal Girişimcilik ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk* başlıklı bölümde sosyal fayda, kârlılık ve sürdürülebilirlik ile birlikte anılan ancak içerik olarak birbirinden farklı anlamlar taşıyan kurumsal sosyal sorumluluk ile sosyal girişimcilik kavramlarını irdelemiş, karşılaştırmış ve bu karşılaştırmayı somut örneklerle tartışmıştır.

Kitabın tamamlanmasında emeği geçen değerli yazarlara, şekillendirmekle uğraşılan dönemdeki katkılarından dolayı Yeşim Çelik'e, soruları ve fikirleriyle bizleri aktif tutan öğrencilere ve bu kitabı özenerek yayınlayan Nobel Akademi Yayıncılık'a çok teşekkür ederim. *Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Güncel Yönelimler ve Yaklaşımlar* kitabını yazarken bizlerin yaşadığı heyecan ve keyfin okurlara da geçmesi ve herkese faydalı olması dileklerimle.

Sibel Hoştut

Antalya, Haziran 2016

İçindekiler

Önsöz ..... **III**

Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Başarı ve Ödüller

Seçil Deren van het Hof *1*

Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Sosyal Performans ve Finansal Performans

İlker Yılmaz *17*

Halkla İlişkilerin Kurumsal Sosyal Sorumluluktaki Rolleri

A. Banu Bıçakçı *39*

Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişiminde Reklamın Kullanımı

Yeşim Çelik *59*

Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişiminde İnternet ve Sosyal Medya

Sibel Hoştut *85*

Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Dijital Iletişim

Fırat Coşkun *105*

Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişiminde Ölçme Sorunları

Stefan Jarolimek *117*

Karşılıklı Bağımlı Ahlaklar. Gönderici ve Alıcı Olarak Birey, Örgüt ve Toplum Arasındaki Sorumluluk İlişkileri

Anne Linke ve Stefan Jarolimek *137*

Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Hayırseverlik

Duygu Türker ve Ceren Altuntaş Vural *149*

Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sivil Toplum Kuruluşları

Huriye Toker *171*

Kültür ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Emrah Koparan *193*

Sosyal Girişimcilik ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Seçil Deren van het Hof *215*

YAZARLAR 227

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUKTA BAŞARI VE ÖDÜLLER

Seçil Deren van het Hof[*]

Nişanlar, madalyalar, payeler ve armağanlar Ortaçağ'dan beri pek çok farklı ortamda değişik amaçlarla verilmiştir. Bu geleneğin devamı olarak algılanması gereken çağdaş ödüller maddi ya da manevi mükâfatlardan daha farklı bir anlam taşır. Ödüller serbest mallardır. Küçük bir rekabet bedeli haricinde bir karşılık gerektirmezler. Ancak ödül kazanmanın kamusal mal boyutu vardır. Bir alanda verilen ödüllerin sayısı arttıkça marjinal toplumsal değerleri de düşer (Hansen ve Weisbrot, 1972: 423). Bu nedenle bir alanda ödül olması kıymetli bir şeydir ama çok fazla ödül söz konusu olduğunda ödülün değeri düşer ve anlamsızlaşır. Üç tip ödülden söz edilebilir: yaşam boyu ödüller, güncel ödüller ve özel ödüller. Yaşam boyu ödüller tüm bir kariyer süresince başarıya verilirken güncel ödüller son dönemde yapılan işlere ve özel ödüller de beklenmedik başarılara verilen ödüllerdir. Ödüllerin ilgili alana en önemli katkısı yapılan işin yetkili bir merci, bir dernek, bir uzmanlar grubu, bir jüri ya da kamuoyu tarafından onaylanması ve bunun duyurulmasıdır. Ödül, başarının toplum tarafından tanınmasıdır. Ödüller şöhret ve tanınmışlık sağlar (Bruno ve Neckerman, 2008). Hangi alanda olursa olsun ödüller hem başarıyı tescil eder hem de tanınırlık sağlar. Bugün dünyanın en bilinen ödülleri olan Nobel Ödülleri, ödül sahiplerinin dünya kamuoyu üstündeki etkilerini de güçlendiren bir işleve sahiptir.

Şirketler, KSS girişimlerini ve etkinliklerini duyurduklarında yapılan iletişim çalışması genellikle reklam ve halkla ilişkiler olarak algılanmakta ve bu algı

* *Doç.Dr., Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi.*

ödüllerle kurumsallaşmıştır. Türkiye'de KSS 2000'li yıllarda konuşulur ve tartışılır olmaya başlamıştır. Ayrıca Türkiye'de bu alandaki çalışmaların doğrudan olumlayıcı bir söylemle girdiğini ve eleştirel yönünün çok zayıf kaldığını da eklemek gerekir.

KSS alanında dünyada verilen ödüllerde dikkati çeken tedarik zinciri yönetimi perspektifi Türkiye'de hiç görülmemektedir. Oysa şirketlerin en çarpıcı çevresel ve toplumsal etkileri tedarik zinciri operasyonlarında ortaya çıkmaktadır. Kamuoyunun, STK'ların ve iş çevrelerinin KSS denildiğinde öncelikli olarak eğitim ve bağış algılıyor olmaları, KSS algısındaki sığlığı göstermektedir. Algıdaki bu sığlık, uygulamalar ve projelere de kaçınılmaz olarak yansımaktadır. Pek çok ödül sahibi proje bir toplumsal sorunla ilgili farkındalık yaratmaya yönelik iletişim ve halkla ilişkiler çalışmasından öteye geçememektedir. Bu çalışmaların vatandaş/tüketici tarafından bilinirliği de ayrıca sorgulanabilir.

Diğer ülkelerdeki ödül programlarının bir diğer özelliği olan sürdürülebilir kârlılık, KSS'nin iş stratejileriyle bütünleştirilmesini, şirketin de daha kârlı ve verimli olmasını sağlamasını öngörmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında Türkiye'de ödül almış projeler arasından uzun vadede Koç Holding'in "Meslek Lisesi Memleket Meselesi" programını değerlendirmek mümkündür. Çalışan gönüllülüğüne verdiği destekle ÖSGD'nin katkısı da son derece özgündür. Gelecek yıllarda Türkiye'deki ödül programlarının da eleştirel bir perspektif benimseyerek üçlü bütçelemeyi temel başarı ölçütü hâline getirmeleri, şirketlerin iş süreçlerinde hayata geçirdikleri yaratıcı ve yenilikçi çözümleri daha görünür kılacaktır.

Kaynakça

Albareda, L.; Lozano, J.M. ve Tamyko, Y. (2007). Public Policies on Corporate Social Responsibility: The Role of Governments in Europe. *Journal of Business Ethics*, 74, 391–407.

Aydın, A. (21.07.2001). Ödül Avcısı. *Hürriyet,* http://www.hurriyet.com.tr/odul-avcisi-5537

Deren van het Hof, S. (2009). *Türkiye'de Kurumsal sosyal Sorumluluk Üçgeni, Şirketler, Toplum ve Sivil Toplu Kuruluşları*. TÜBİTAK Proje No: 107K182.

Erdoğan, E. (2012). Dünya Değerler Araştırması Sonuçları. TEGV Gönüllülük Araştırmaları. *Toplum Gönüllüleri Vakfı Yayını,* www.worldvaluessurvey.org

Frey, B.S. (2006). Giving and Receiving Awards. *Perspectives on Psychological Science*, Vol 1, No 4, 377-388.

Frey, B.S. ve Galua, J. (2016). Honors: A Rational Choice Analysis of Awards Bestowals. *Rationality and Society,* 1–15.

Frey, B.S. ve Neckermann, S. (2008). Awards: A View from Psychological Economics. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology,* 216, 198-208.

Golden Book for First European CSR Awards Projects (2013). http://www.unglobal compact.bg/wp-content/uploads/2014/05/Goldenbook.pdf, sayfa 6

Görpe, S. ve Saran, M. (11-13 May 2005). *How public relations measurement and evaluation are done?: An analysis of entries of the public relations awards organized by public relations association of Turkey*. 3th International Symposium "Communication in the Millennium", Chapel Hill, USA. (http://195.130.87.21: 8080/dspace/handle/123456789/196?mode=full&submit_simple=Show+full+item +record)

Hansen, W.L. ve Weisbrod, B. (March - April 1972). Toward a General Theory of Awards, or, Do Economists Need a Hall of Fame? *The Journal of Political Economy*, Vol. 80, No. 2, 422-431.

http://fortune.com/change-the-world/

http://fortune.com/change-the-world/vodafone-and-safaricom-1/

http://tisk.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/KSS-%C3%96d%C3%BClleri.pdf

http://tisk.org.tr/wp-content/uploads/2016/02/tr-rehber.pdf

http://worldsmostethicalcompanies.ethisphere.com/honorees/

http://www.awardsintelligence.co.uk/blog/queens-awards-enterprise-2016-entry-deadline-fast-approaching

http://www.borusan.com.tr/tr/kurumsal-sorumluluk/okyanus-gonullu-borusanlilar-platformu

http://www.capital.com.tr/capital-dergi/sosyal-sorumlulukta-turkiyenin-liderleri-haberdetay-4523

http://www.capital.com.tr/arastirmalar/yeni-nesil-kss-donemi-haberdetay-12272

http://www.capital.com.tr/arastirmalar/yeni-nesil-kss-donemi-haberdetay-12272?sayfa=5

http://www.cargill.com.vn/en/index.jsp

http://www.corporateknights.com/magazines/2016-global-100-issue/top-company-profile-bmw-14533332/

http://www.corporateknights.com/magazines/2016-global-100-issue/2016-global-100-results-14533333/

http://www.csreurope.org/csr-turkey; http://kssd.org/

http://www.csr-in-deutschland.de/DE/CSR-Preis/CSR-Preis-2016/Kategorien/kategorien.html

http://www.csr-in-deutschland.de/DE/CSR-Preis/Ueber-den-Wettbewerb/Wettbewerb-2014/Preistraeger-und-Nominierte/otto-group.html

http://www.forbes.com/sites/karstenstrauss/2016/03/09/the-worlds-most-ethical-companies-2016/#2a01301f73dc

http://www.mesleklisesimemleketmeselesi.com/tr-TR/?LANGUAGE=tr-TR

http://www.polisan.com.tr/tr/BizdenHaberler

http://www.radikal.com.tr/otomotiv/ford-otosan-engelli-dostu-bir-fabrika-1486615/

http://www.theguardian.com/sustainable-business/2015/nov/11/guardian-sustainable-business-awards-2016-six-reasons-to-enter

http://www.theguardian.com/sustainable-business/gsb-awards-2011-winners-announced

http://www.theguardian.com/sustainable-business/2015/apr/30/guardian-sustainable-business-awards-2015-the-winners

http://www.state.gov/e/eb/eppd/csr/

http://www.state.gov/e/eb/ace/index.htm

http://www.wates.co.uk/news/week-accolades-culminates-wates-honoured-prestigious-queen-s-award-enterprise-sustainable-devel

http://www.wates.co.uk/sustainability/communities/social-enterprise

http://www.weyerhaeuser.com/timberlands/forestry/about-our-forests/uruguay/

https://en.wikipedia.org/wiki/Corporate_Knights

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Global_100

https://en.wikipedia.org/wiki/Queen%27s_Awards_for_Enterprise

https://vimeo.com/163659740

https://www.gov.uk/queens-awards-for-enterprise/eligibility

Joseph, A.V. (2009). Successful Examples of Corporate Social Responsibility. *Indian Journal of Industrial Relations,* Vol. 44, No. 3, 402-409.

Koonmee, B.V.K.; ve McLean, G.N. (2009). CSR activities in award-winning Thai companies. *Social Responsibility Journal,* Vol. 5, Iss 2, 178–199.

Steurer, R. (2010). The role of governments in corporate social responsibility: characterising public policies on CSR in Europe. *Policy Science*, 43, 49–72.

Uyan-Atay, B. (2013). *Corporate community Involvement: A Visible Face of CSR in Practice*. Gower Pbl. Burlington.

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK, SOSYAL PERFORMANS VE FİNANSAL PERFORMANS

İlker Yılmaz[*]

Kaynakça

Allouche, J. ve Laroche, P. (2005). A Meta-Analytical Investigation of the Relationship Between Corporate Social and Financial Performance. *Revue Des Gestion Des Ressources Humaines*, 57, 8-41.

Andersen, M.L. ve Dejoy, J.S. (2011). Corporate Social and Financial Performance: The Role of Size, Industry, Risk, R&D and Advertising Expenses as Control Variables. *Business and Society Review*, 116:2, 237-256.

Becchetti, L. ve Ciciretti, R. (2009). Corporate Social Responsibility and Stock Market Performance. *Applied Financial Economics*, 19, 1283-1293.

Bowen, H.R. (1953). *Social Responsibility of the Businessman*. New York: Harper and Row.

Brammer, S. ve Millington, A. (2008). Does it Pay to be Different an Analysis of the Relationship Between Corporate Social and Financial Performance. *Strategic Management Journal*, 29, 1325–1343.

Brundtland, G.H. (1987). "*Report of the World Commission on Environment and Development–"Our Common Future"*. From A/42/427. http://www.are.admin.ch/themen/nachhaltig/00266/00540/00542/index.html?lang=en&download=NHzLpZeg7t,lnp6I0NTU042l2Z6ln1ad1IZn4Z2qZpnO2Yuq2Z6gpJCDdnx6gmym162epYbg2c_JjKbNoKSn6A--

Carroll, A. B., ve Buchholtz, A. K. (2003). *Business and Society: Ethics and Stakeholder Management*. Mason, OH: South-Western Educational Publishing.

Carroll, A.B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 34(4), 39-48.

Clarkson,M. E. (1995). A Stakeholder Framework for Analyzing and Evaluating Corporate Social Performance. *Academy of Management Review*, 20 (1), 92–118.

Dam, L. ve Scholtens, B. (2015). Toward a Theory of Responsible Investing: On the Economic Foundations of Corporate Social Responsibility. *Resource and Energy Economics*, 41, 113.

Freeman, R.E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman/Ballinger.

Friedman, M. (1970, Sept 13). The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *The New York Times Magazine*.

Geva, A. (2008). Three Models of Corporate Social Responsibility: Interrelationships between Theory, Research, and Practice. *Business and Society Review*, 113(1), 1–41.

Gray, R., Owen, D. ve Maunders, K. (1987). *Corporate Social Reporting: Accounting and Accountability*. UK: Prentice-Hall International.

Heal, G. (2004). *Corporate Social Responsibility: An Economic and Financial Framework*. Annual Conference of the Monte Paschi Vita.

Heath, J. (2006). Business Ethics without Stakeholders. *Business Ethics Quarterly*, 16(4), 533-557.

Lawrence, A.T. ve Weber, J. (2008*). Business and Society: Stakeholders, Ethics, Public Policy*, 12th edt.

Lu, W.; Chau, K.W.; Wang, H. ve Pan, W. (2014). A Decade's Debate on the Nexus Between Corporate Social and Corporate Financial Performance: A Critical Review of Empirical Studies 2002-2011. *Journal of Cleaner Production*, 79, 195-206.

Meadows, D.; Meadows, D.L. ve Randers, J. (1992). *Beyond the Limits*. Post Mills. VT: Chelsea Green Publishing.

Mermod, Y. (2009). *A Revolution in Financial Markets: Using Social Responsible Investing (SRI) Funds as a New Instrument in a Competitive Financial Environments*. 1st International Conference on Governance, Fraud, Ethics & Social Responsibility.

Oikonomou, I; Brooks, C. ve Pavelin S. (2014). The Effects of Corporate Social Performance on the Cost of Corporate Debt and Credit Ratings. *The Financial Review* 49, 72–74.

Pettenella, D. (2010). *CSR: What it is, what Issues it Incorporates? What Costs/Benefits of Implementation?* United Nations Economic Commission for Europe, UNECE Workshop on Corporate Social Responsibility. Belgrade, Serbia, 13-14 April, Belgrad: UNECE.

Preston, L. E. ve O'Bannon, D. P. (1997). The Corporate Social-Financial Performance Relationship: A Typology and Analysis. *Business and Society*, 36, 419–429.

Weber, K.(2009, Jan 17). *Social Business Goes From the Drawing Board to the Real World*. Harvard Business Publishing, 13-14.

HALKLA İLİŞKİLERİN KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUKTAKİ ROLLERİ

A. Banu Bıçakçı[*]

Kaynakça

Amalados, M.X. ve Manohar, H.L. (2013). Communicating Corporate Social Responsibility- A Case of CSR Communication in Emerging Economies. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Vol. 20, 65-80.

Aydede, C. (2007). *Yükselen Trend: Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: MediaCat.

Bıçakçı, A.B. (2015). Communicating Social Responsibility: A look at Turkish Corporate Websites. Akdenizli, B. (ed), *Digital Transformations in Turkey*. Maryland: Lexington, 161-177.

Bıçakçı, İ. (2008). Capitalistic Function of Education Directed Social Responsibility Projects in Turkey within the Context of Relationship between the Private Sector and NGO's. *International Journal of Education Policy- JCEPS*, Vol 6, No 1, http://www.jceps.com/?pageID=article&articleID=119; 8 Ağustos 2015

Bilawol, J. ve Doan, M.A. (2015). Multinational corporations' role in developing Vietnam's public relations industry through Corporate social responsibility. *Public Relations Review*, Vol 41, 825-832.

Bivins, T. H. (1992). A Systems Model for Ethical Decision-Making in Public Relations. *Public Relations Review,* Vol 18, No 4, 365-383.

Burke E. M. (1999). *Corporate Community Relations: The Principles of the Neighbor of Choice*. London: Greenwood Publishing.

Carroll, A. B. (1979). A Three Dimensional Conceptual Model of Corporate Social Performance. *Academy of Management Review*, Vol 4, No 4, 497–505.

Carroll, A. B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, Vol 34, No 4, 39–48.

Carroll, A.B., ve Buchholtz, A.K. (2006). *Business & Society – Ethics and Stakeholder Management.* USA: Thomson Corporation South-Western.

Certo, S.C. (1989). *Principles of Modern Management.* Massachusets: Allyn & Bacon Inc.

Choi, H. (2005). *An alternative view of public relations ethics: Taking a critical perspective*. Paper presented at the meeting of the International Communication Association. New York.

Clark, C.E. (2000). Differences between Public Relations and Corporate Social Responsibility: An Analysis. *Public Relations Review*, Vol 26, No 3, 363-380.

Cramer, J. (2005). Experiences with Structuring Corporate Social Responsibility in Dutch Industry. *Journal of Cleaner Production*, Vol 13, 583-592.

David, P., Kline, S. ve Dai, Y. (2005). Corporate Social Responsibility Practices, Corporate Identity and Purchase Intention: A Dual-Process Model. *Journal of Public Relations Research*, Vol 17, No 3, 291-313.

Esrock, S.E. ve Leichty, G.B. (1998). Social Responsibility and Corporate Web Pages: Self Presentation or Agenda-Setting? *Public Relations Review*, Vol 24, No 3, 305-319.

Fitzpatrick, K. R. (2002). Evolving Standards in Public Relations: A Historical Examination of PRSA's Codes of Ethics. *Journal of Mass Media Ethics*, Vol 17, No 2, 89-110.

Frankental P. (2001). Corporate Social Responsibility - A PR Invention. *Corporate Communications: An International Journal*, Vol 6, No1, 20.

Fuller, T. ve Tilley, F. (2005). Corporate Ethical Futures: Responsibility for the Shadow on th Future of Today's Ethical Corporations. *Futures*, Vol 37, 183-197.

Garriga, E. ve Melé, D. (2004). Corporate Social Responsibility Theories: Mapping the Territory. *Journal of Business Ethics*, Vol 53, 51-71.

Grunig, J.E. ve Hunt T. (1984). *Managing Public Relations*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Haleem, F.; Farooq, S.; Boer, H. ve Gimenez, C. (2015). The moderating role of stakeholder pressure in the relationship between CSR practices and financial performance in a globalizing world. *Proceedings of the 22nd International EurOMA Conference on Operations Management for Sustainable Competitiveness*, Vol. 22. Neuchâtel, Switzerland: The European Operations Management Association.

Hancock, J. (2004). *Investigating in Corporate Social Responsibility: A Guide to Best Practice, Business Planning and the UK's Leading Companies*. London: Kogan Page.

Harrison, S. (1999). Corporate Social Responsibility: Linking behaviour with reputation. Kitchen, P.J.(Ed.), *PublicRelations: Principles and Practices*. Cakovec: International Thomson Business Press, 128-147.

Heath, R. L. ve Ryan, M. (1989). Public Relations' Role in Defining Corporate Social Responsibility. *Journal of Mass Media Ethics*, Vol 4, No 1, 21-38.

Heslin, P.A. ve Ochoa, J.D. (2008). Understanding and Developing Strategic Corporate Social Responsibility. *Organizational Dynamics*, Vol 37, No 2, 125-144.

Hoyos, A. P. (2013). The role of ublicrelations in Corporate social responsibility programs in the Colombian electricity sector. *Public Relations Review*, Vol. 39, 591-593.

Husted, B.W. (2003). Governance Choices for Corporate Social Responsibility: To Contribute, Collaborate or Internalize? *Long Range Planning*, Vol 36, 481-498.

Kadıbeşegil, S. (2001). *Halkla İlişkilere Nereden Başlamalı*? İstanbul: Capital Medya.

Kim, S.Y. ve Reber, B.H. (2007). How Public Relations Professionalism Influence Corporate Social Responsibility. Bildiri kitabı, *International Communication Association* 2007 Annual Meeting, 1-29.

Kim, S.Y. ve Reber, B.H. (2008). Public Relations' Place in Corporate Social Responsibility: Practitioners define their role. *Public Relations Review*, Vol. 34, No. 4, 337-342.

Klein, J. ve Dawar, N. (2004). Corporate Social Responsibility and Consumers' Attributions and Brand Evaluations in a Product-Harm Crisis. *International Journal of Research in Marketing*, Vol 21, 203-217.

Knox, S. ve Maklan, S. (2004). Corporate Social Responsibility: Moving Beyond Investment Towards Measuring Outcomes. *European Management Journal*, Vol 22, No 5, 508-516.

Kotler, P. ve Lee, N. (2006). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: MediaCat.

Kruckeberg, D., Starck, K. (1988). *Public Relations and Community: A Reconstructed Theory*. New York: Praeger.

Lee, S. Y. ve Carroll, C.E. (2011). The Emergence, Variation, and Evolution of Corporate Social Responsibility in the Public Sphere, 1980-2004: The Exposure of Firms to Public Debate. *Journal of Business Ethics,* Vol.104, No. 1, 115-131.

L'Etang, J. (2002). Kurumsal Sorumluluk ve Halkla İlişkiler Etiği. L'Etang,J. ve Pieczka M. (der), *Halkla İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*. Ankara: Vadi Yayınları, 153-189.

L'Etang, J. (2012). Corporate Responsibility and Public Relations Ethics. L'Etang,J. ve Pieczka M. (eds), Public Relations, *Critical Debates and Contemporary Parctice*. London: Routledge, 405-423.

Malovics, G.; Csigene, N.N. ve Kraus, S. (2008). The role of corporate social responsibility in strong sustainability. *The Journal of Socio-Economics*, Vol. 37, No 3, 907-918.

Nakamura, E. (2015). The Bidirectional CSR Investment – Economic Performance Relationship. *Journal of Global Responsibility*, Vol. 6, No 1, 128 – 144.

Porter, M.E. ve Kramer, M.R. (2006). Strategy and Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility. *Harvard Business Review*, December.

Sen, S. ve C.B. Bhattacharya (2001). Does Doing Good Always Lead to Doing Better? Consumer Reactions to Corporate Social Responsibility. *Journal of Marketing Research*, Vol. 38, No. 2, 225-243.

Somerville, I. ve Wood, E. (2012). Public Relations and Corporate Social Responsibility. Theaker, A. (Ed.), *The Public Relations Handbook*. London: Routledge, 175-194.

Stone, J. D. (2005). Public Relations and Public Responsibility. *Public Relations Quarterly*, Vol 50, No 1, 31-34.

Warhurst, A. ve Mitchell, P. (2000). *Corporate Social Responsibility and the Case of Summitville Mine*. Resources Policy, Vol 26, 91-102.

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK İLETİŞİMİNDE REKLAMIN KULLANIMI

Yeşim Çelik[*]

Kaynakça

Aggarwal, P. ve Kadyan, A. (2014). Greenwashing: The darker side of CSR. *Indian Journal of Applied Research*, 4 (3), 61-66.

AMA-American Marketing Association (1995). *https://www.ama.org/resources/Pages/Dictionary.aspx*. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2015.

Ashforth, B.E. ve Gibbs, B.W. (1990). The double edge of organizational legitimation. *Organization Science*, 1 (2), 177-194.

Beckmann, S., Morsing, M. ve Reisch, L. (2006). Strategic CSR communication: An emerging field. M. Morsing ve S. Beckmann (Ed.). *Strategic CSR communication*. Copenhagen, DJOF Publishing, 11-32.

Birth, G., Illia, L., Lurati, F. ve Zamparini, A. (2008). Communicating CSR: Practices among Switzerland's top 300 companies. *Corporate Communications: An International Journal*, 13 (2), 182-196.

Body Shop Kurumsal Sosyal Sorumluluk Reklamı. *https://www.flickr.com/photos/kat_etherington/5104807650/in/photostream/*. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2015.

Branco, M.C. ve Rodrigues, L. L. (2006). Communication of corporate social responsibility by Portuguese banks: A legitimacy theory perspective. *Corporate Communications: An International Journal*, 11 (3), 232-248.

Coca Cola Kurumsal Sosyal Sorumluluk Reklamı. Kaynak: *https://www.marketingweek.com/2012/07/26/coke-launches-sustainability-ad-series/*. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2015.

Dawkins, J. (2004). Corporate responsibility: The communication challenge. *Journal of Communication Management*, 9 (2), 108-119.

Doyle, J. (2011). "Where has all the oil gone? BP branding and the discursive elimination of climate change risk. D. Wragg ve N. Hefernan (Ed.), *Culture, environment and ecopolitics*. UK: Cambridge Scholars Publishing, 200-225.

Drumwright, M. E. (1996). Company advertising with a social dimension: The role of non-economic criteria. *Journal of Marketing*, 60 (4), 71-86.

Farache, F. (2013). Scepticism in CSR advertisement. *Journal of Language and Communication in Business*. 49: 9-18.

Farache, F. (2011). *Corporate social responsibility communication presentation through print advertisements*. Brighton, İngiltere: University of Brighton Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Farache, F. ve Perks, K. J. (2010). CSR advertisements: A legitimacy tool. *Corporate Communications: An International Journal*, 15 (3), 235-248.

Jahdi, K. ve Acikdilli, G. (2009). Marketing communications and CSR: Marriage of convenience or shotgun wedding. *Journal of Business Ethics*, 88 (1), 103-113.

Karunamoorthy, S., Mutharasu, A. ve Filipe, A. (2013). Marketing strategies to add economic value reactions on corporate social responsibility advertising in print media: An Indian company case. *International Journal of Latest Trends in Finance & Economic Sciences IJLTFES*, 3 (1), 372-388.

Lindblom, C.K. (1994). *The implications of organizational legitimacy for corporate social performance and disclosure*. Critical perspectives on accounting conference, New York, NY.

Maignan, I.M. ve Ferrell, O.C. (2001). Antecedents and benefits of corporate citizenship: an investigation of French businesses. *Journal of Business Research*, 51 (1), 37-51.

McDonald, M., Chernatony, L. ve Harris, F. (2001). Corporate marketing and services brands: Moving beyond the fastmoving consumer goods model. *European Journal of Marketing*, 35 (3/4), 335-352.

McWilliams, A., Siegel, D. S. ve Wright, P. M. (2006). Corporate social responsibility: Strategic implications. *Journal of Management Studies*, 43 (1), 1-18.

Menon, S. ve Kahn, B.E. (2003). Corporate sponsorships of philanthropic activities: when do they impact perception of sponsor brand? *Journal of Consumer Psychology*, 13 (3), 316-327.

Morsing, M. (2005). Message in a bottle: communicating responsibility. *Business Strategy Review*, 6 (2), 84-88.

Mögele, B. ve Tropp, J. (2010). The emergence of CSR as an advertising topic: A longitudinal study of German CSR advertisements. *Journal of Marketing Communications*, 16 (3), 163-181.

Obermiller, C. ve Spangenberg, E.R. (1998). Development of a scale to measure consumer skepticism toward advertising. *Journal of Consumer Psychology*, 7 (2), 159-186.

Orlitzky, M., Schmidt, F.L. ve Rynes, S.L. (2003). Corporate social and financial performance: A meta-analysis. *Organization Studies*, 24 (3), 403-441.

Pirsch, J., Gupta, S. ve Landreth Gray, S. (2007). A framework for understanding CSR programs as a continuum: An exploratory study. *Journal of Business Ethics,* 70 (2), 125-140.

Polonsky, M.J. ve Hyman, M.R. (2007). A multiple stakeholder perspective on responsibility in advertising. *Journal of Advertising*, 36 (2), 5-13.

Pomering, A., Johnson, L. W. ve Noble, G. (2013). Advertising corporate social responsibility: Results from an experimental manipulation of key message variables. *Corporate Communications: An International Journal*, 18 (2), 249-263.

Pomering, A. ve Johnson, L. W. (2009). Advertising corporate social responsibility initiatives to communicate corporate image. *Corporate Communications: An International Journal*, 14 (4), 420-439.

Pomering, Alan (2009). *The impact of claim diagnosticity on consumer scepticism to corporate social responsibility advertising claims*. Wollongong. Avustralya: University of Wollongong Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Pracejus, J.W., Olsen, G.D. ve Brown, N.R. (2003). On the prevalence and impact of vague quantifiers in the advertising of cause-related marketing (CRM). *Journal of Advertising*, 32 (4), 19-28.

Schlegelmilch, B.B. ve Pollach, I. (2005). The perils and opportunities of communicating corporate ethics. *Journal of Marketing Management*, 21 (3-4), 267-290.

Schroder, K.C. (1997). Cynicism and ambiguity: British corporate responsibility advertisements and their readers in the 1990s. M. Nava, A. Blake, I. MacRury ve

B. Richards (Ed.), *Buy This Book Studies in Advertising and Consumption*. Routledge, London, 276-290.

Servaes, H. ve Tamayo, A. (2013). The Impact of Corporate Social Responsibility on Firm Value: The Role of Customer Awareness. *Managemet Science*, 59 (5), 1045-1061.

Sinclair, L. ve Kunda, Z. (1999). Reactions to a black professional: motivated inhibition and activation of conflicting stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77 (5), 885-904.

Stewart, D.W. ve Martin, I.M. (1994). Intended and unintended consequences of warning messages: a review and synthesis of empirical research. *Journal of Public Policy and Marketing*, 13 (1), 1-35.

Tang, L., ve Li, H. (2009). Corporate social responsibility communication of Chinese and 50 global corporations in China. *Public Relations Review*, 35 (3), 199-212.

Ternès, A. ve Jeske, D. (2013). The Impact of CSR (Corporate Social Responsibility) Advertisement on Costumer Awareness. *Cultural and Religious Studies*, 1 (1), 1-7.

Tilling, M.V. (2004). Communication at the Edge: Voluntary social and environmental reporting in the annual report of a legitimacy threatened corporation. *4th Asia Pacific Interdisciplinary Research in Accounting (APIRA) Conference*. http://researchonline.nd.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=bus_conference. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2015.

Tixier, M. (2003). Soft vs. hard approach in communicating on corporate social responsibility. *Thunderbird International Business Review*, 45 (1), 71-91.

Van Rekon, J. (1997). Deriving an operational measure of corporate identity. *European Journal of Marketing*, 31(5/6), 410-422.

Wang, A. (2011). The effects of firms' advertising disclosures as a reflection of CSR practices on consumer responses. *Social Responsibility Journal*, 7 (4), 592-603.

Wells, W., Spence-Stone, R., Moriarty, S. ve Burnett, J. (2008). *Advertising, principles and practice*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall Publishing.

Willard, B. (2005). *The next sustainability wave*. Gabriola Island, BC: New Society Publishers.

Wood, D.J. (1991). Corporate social performance revisited. *Academy of Management Review*, 16 (4), 691-718.

www.stopgreenwash.org. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2015.

Yoon, D. (2015). *Corporate social responsibility (CSR) advertising and consumer responses in the lodging industry: Functions of green marketing motive and appeal type*. Tennessee, Amerika: University of Tennessee Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Yoon, Y., Gürhan-Canli, Z. ve Schwarz, N. (2006). The effect of corporate social responsibility (CSR) activities on companies with bad reputations. *Journal of Consumer Psychology*, 16 (4), 377-390.

Young, S.L. ve Wogalter, M.S. (1990). Comprehensions and memory of instruction manual warnings: conspicuous print and pictorial icons. *Human Factors*, 32 (6), 637-649.

Zeghal, D. ve Ahmed, S.A. (1990). Comparison of social responsibility information disclosure media used by Canadian firms. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 3(1), 38-53.

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK İLETİŞİMİNDE İNTERNET VE SOSYAL MEDYA

Sibel Hoştut[*]

Kaynakça

Acar, E. (2015). *Türkiye sosyal medyada dünya lideri*. http://www.radikal.com.tr /yazarlar/ertan-acar/turkiye-sosyal-medyada-dunya-lideri-1354432/; 18.01.2016

Akar, E. (2010). *Sosyal Medya Pazarlaması Sosyal Web'de Pazarlama Stratejileri*. Ankara: Efil Yayınevi.

Ararat M. ve Göcenoglu, C. (2005). Drivers for Sustainable Corporate Responsibility: Case of Turkey. *http://info.worldbank.org/etools/mdfdb/docs/WP_UJRC5.pdf*

Arnone, L.; Ferauge, P.; Geerts, A. ve Pozniak, L. (2011). Corporate Social Responsibility: Internet as Communication Tool Towards Stakeholders. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, July, Vol. 7, No. 7, 697-708.

Avrupa Komisyonu, (2011). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*, Brussels, 25.10.2011, COM (2011) 681 final.

Birth, G., Illia, L., Lurati, F. ve Zamparini, A. (2008). Communicating CSR: Practices Among Switzerland's Top 300 Companies. *Corporate Communications: An International Journal,* Vol. 13 No. 2, 182-196.

Branco, M.C. ve Rodrigues, L.L. (2006). Communication of Corporate Social Responsibility by Portuguese Banks a Legitimacy Theory Perspective. *Corporate Communications: An International Journal*, Vol. 11, No. 3, 2006, 232-248.

Burton, S. ve Soboleva, A. (2011). Interactive or Reactive? Marketing with Twitter. *Journal of Consumer Marketing*, Vol. 28 No. 7, 491-499.

Capriotti, P. ve Moreno, A. (2007). Corporate Citizenship and Public Relations: The İmportance and İnteractivity of Social Responsibility Issues on Corporate Websites. *Public Relations Review*, 33 (2007) 84–91.

Clark, A. (2000). They're Talking About You: Some Thoughts About Managing Online Commentary Affecting Corporate Reputation. *Journal of Communication Management*, Vol. 5 No. 3, 262-76.

Coombs, W.T. ve Holladay, S.J. (2012). *Managing Corporate Social Responsibility: A Communication Approach*. UK: Wiley-Blackwell.

CSR Europe. (2009). *Trends and Best Practice in Online CSR/Sustainability Reporting*. www.csreurope.org

Deren Van Het Hof, S. (2015). "Şirketler ve Topluma Karşı Sorumlulukları", *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Kavramlar, Uygulama ve Örnekler*, içinde. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 19-80.

Dudovskiy, J. (23.June 2015). *Google Corporate Social Responsibility (CSR).*http:// research-methodology.net/google-corporate-social-responsibility-csr/; 23.02.2016

Emarketer. (2010). http://www.emarketer.com/Article.aspx?R=1007476&AspxAuto DetectCookieSupport=1.

Esrock, S. ve Leichty, G. (2000). Organization of Corporate Web Pages: Publics and Functions. *Public Relations Review*, 26(3), 327–344.

Etter, M. (2014). Broadcasting, Reacting, Engaging – Three Strategies for CSR Communication in Twitter. *Journal of Communication Management*, Vol. 18 No. 4, 322-342.

Eurobarometer. (January 2012). *Journalists and Social Media. Aggregate Report.* http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/quali/journsm_en.pdf; 07.03.2016

European Communication Monitor. (2012). *Challenges and Competencies for Strategic Communication*. http://www.communicationmonitor.eu/

Fieseler, C.; Fleck, M. ve Meckel, M. (2010). Corporate Social Responsibility in the Blogosphere. *Journal of Business Ethics,* 91, 599–614. DOI 10.1007/s10551-009-0135-8

Global Reporting Initiative. (2013). *About Sustainability Reporting*. www.global reporting.org; 22.03.2013

Gray, R., Owen, D. ve Adams, C. (1996). *Accounting and Accountability: Changes and Challenges in Corporate Social and Environmental Reporting*. London: Prentice-Hall.

Greenberg, P. (2010). *CRM at the Speed of Light*. New York: McGraw-Hill.

Grunig, J.E. (2005). *Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*. İstanbul:Rota Yayın Dağıtım Tanıtım.

Grunig, J.E. ve Hunt, T. (1984).*Managing Public Relations*. New York: CBS College Publishing.

Gümüş, M. ve Öksüz, B. (2009). İtibar Yönetiminde Kilit Rol: Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişimi. *Journal of YasarUniversity*, Cilt 4, Sayı:14, 2129-2150.

Güçdemir, Y. (2006). Bankaların Web Sitelerinin Sosyal Sorumluluk Açısından İncelenmesi. İletişim Fakültesi Dergisi, 26, 61-73.

Haigh, M.M. (2014). Comparing How Organisations use Websites and Social Media to Maintain Organisation–Public Relationships. *PRism 11*(2), http://www.prism journal.org/homepage.html

https://www.google.com/green/

https://www.youtube.com/watch?v=OVnRcIXEqaU

https://www.youtube.com/watch?v=2Vq6XnxHjBs

https://www.youtube.com/watch?v=tmmPlISETJg

https://www.youtube.com/watch?v=LXPuuwAhtQo

İhlas Haber Ajansı (06.11.2015). İşte Facebook'un Günlük Kullanıcı Sayısı! *http://www.iha.com.tr/haber-iste-facebookun-gunluk-kullanici-sayisi-509716/*; 04.01.2016

Jablonkai, R. (2013). Communicating Corporate Social Responsibility. Duygu Turker, Huriye Toker ve Ceren Altuntas (edt.), *Contemporary Issues in Corporate Social Responsibility*. Maryland: Lexington Books, 143-162.

Koparan, E.; Kahraman, N.; Sağlam, A. ve Karaçar, O. (2015). *Amasya'daki STK'ların Sosyal Medya Kullanma Düzeyleri*. 20. Türkiye'de İnternet Konferansı, 1-3 Aralık 2015, İstanbul Üniversitesi.

Kent, M. L. ve Taylor, M. (2002). Toward a Dialogic Theory of Public Relations. *Public Relations Review, 28*(1), 21–37. DOI: 10.1016/S0363–8111(02)00108–X.

Kent, M. ve Taylor, M. (1998). Building Dialogic Relationships through the Worldwide Web. *Public Relations Review,* Vol. 24 No. 3, 321-34.

Kim, S., Kim, S. Y. ve Sung, K.H. (2014). How Fortune 100 Companies Use Facebook: Corporate Ability Versus Social Responsibility. *Journal of Communication Management,* 18(4), 343-362. doi: 10.1108/JCOM-01-2012-0006.

Kim, S. ve Rader, C. S. (2010). What They Can Do Versus How Much They Care: Assessing Corporate Communication Strategies on Fortune 500 Websites. *Journal of Communication Management,* 14(1), 59-80.

Ledingham, J.A. (2003). Explicating Relationship Management as a General Theory of Public Relations. *Journal of Public Relations Research*, Vol. 15 No. 2, 181-198.

Mayfield, A. (2008). What is Social Media**.** *http://www.repromax.com/docs /113/854427515.pdf*; 06.01.2016

Moreno, A. ve Capriotti, P. (2009). Communicating CSR, Citizenship and Sustainability on the Web. *Journal of Communication Management*, Vol. 13 No. 2, 157-175.

Morsing, M. ve Schultz, M. (2006). Corporate Social Responsibility Communication: Stakeholder Information, Response and Involvement Strategies. *Business Ethics: A European Review*, Vol. 15 No. 4, 323-338.

Porter, J. (2010). *Facebook for Public Relations*. http://blog.journalistics.com/ 2010/facebook-for-public-relations/; 06.03.2016

Reddy, K. ve Gordon, L.W. (2010). The effect of Sustainability Reporting on Financial Performance: An Empirical Study Using Listed Companies. *Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability*, VI (2), 19-42.

Roberts, C.B. (1991). Environmental Disclosures: A Note on Reporting Practices in Mainland Europe. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 4 No. 3, 62-71.

Sakallıoğlu (2015). *2015'in Güncel Sosyal Medya ve İnternet İstatistikleri*. https://www.teleperformance.com.tr/2015-guncel-sosyal-medya-istatistikleri-Blog-72; Erişim Tarihi: 13.03.2016

Shively, K. (Sep 30, 2014). *New Study: 80 % of Fortune 500 Companies Active on Facebook and Twitter.* http://simplymeasured.com/blog/new-study-80-of-fortune-500-companies-active-on-facebook-and-twitter/#sm.00019sa4xa6ead6cz641t1dnr0zlh

Suher Karademirlidağ, İ. (2010). Zirvedeki Türk İşletmelerinin Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişimi: Web Sitelerine Yönelik Bir İnceleme. *Selçuk İletişim*, 6, 2, 2010, 33-48.

Statista. (2015). Number of Monthly Active Facebook Users Worldwide as of 3rd Quarter 2015 (in millions). *http://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/; 05.01.2016*

Tench, R. ve Jones, B. (2015). Social media: the Wild West of CSR communications. *Social Responsibility Journal*, Vol. 11, Iss 2, 290-305.

UNGC – United Nations Global Compact. (2013). *What is the UN Global Compact?* https://www.unglobalcompact.org/. Erişim Tarihi: 02.02.2013

Waters, R.D. ve Jamal, J.Y. (2011). Tweet, Tweet, Tweet: A Content Analysis of Nonprofit Organizations' Twitter Updates. *Public Relations Review*, Vol. 37 No. 3, 321-324.

Waters, R. D.; Burnett, E.; Lamm, A., ve Luce, J. (2009). Engaging Stakeholders through Social Networking: How Nonprofit Organizations are using Facebook. *Public Relations Review*, 35, 102-106.

Webrazzi. (2015). *Facebook'un Türkiye'deki Aylık Kullanıcı Sayısı 40 Milyona Dayandı.* http://webrazzi.com/2015/09/03/facebook-turkiye-aylik-kullanici-sayisi/

Webtrends. (2011). http://blogs.webtrends.com/

Wright, D.K. (2001). *The Magic Communication Machine: Examining the Internet's Impact on Public Relations, Journalism, and the Public*. Gainesville, FL: The Institute for Public Relations.

Yeomans, M. (2014). *Social Sustainability Index 2013*. http://www.syntao.com /Uploads/file/The%20Social%20Media%20Sustainability%20Index%202013.pdf; 23.11.2015

Zeghal, D. ve Ahmed, S.A. (1990). Comparison of Social Responsibility İnformation Disclosure Media used by Canadian firms. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 3, No. 1, 38-53.

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE DİJİTAL İLETİŞİM

Fırat Coşkun[*]

2

Kaynakça

https://vimeo.com/123159112

http://wearesocial.com/uk/special-reports/digital-in-2016

http://www.btk.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Pazar-Verileri

http://www.cgap.org/blog/haiti-could-mobile-banking-be-legacy-earthquake

http://www.convinceandconvert.com/social-media-case-studies/elizabeth-arden-brings-back-successful-pin-it-to-give-it-campaign/

http://www.fastcompany.com/3046890/the-inside-story-of-starbuckss-race-together-campaign-no-foam

http://www.htc.com/tr/go/power-to-give/

http://www.iabturkiye.org/icerik/dijital-reklam-pazari-2015-yilinin-ilk-6-ayinda-7893-milyon-tlye-ulasti

http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2015/05/20/tbmmnin-engelsiz-meclisinde-samsung-duyan-ellerin-sessiz-kahramani-muharrem

http://www.samsungvillage.com/blog/2015/03/26/hearing-hands-samsung-opens-a-video-call-center-for-the-hearing-impaired-in-turkey/

http://www.teknokulis.com/haberler/guncel/2015/02/11/isitme-engellilere-ozel-cagri-merkezi-samsung-duyan-eller

http://www.vodafone.com.tr/VodafoneHakkinda/Once-Kadin.php

https://www.youtube.com/watch?v=v6caG0TPBfE

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK İLETİŞİMİNDE ÖLÇME SORUNLARI[1]

Stefan Jarolimek[*]

Çeviren: Seçil Deren van het Hof

Kaynakça

Bentele, G. ve Nothhaft, H. (2011). Trust and Credibility as the Basis of Corporate Social Responsibility: (Mass) Mediated Reconstruction of Responsibility and Accountability. In Ø. Ihlen, J. Bartlett, ve S. May (eds.), *The Handbook of Communication and Corporate Social Responsibility*. Chichester: WileyBlackwell, 208-230.

Bowen, H. R. (1953). *Social Responsibilities of the Businessmen*. New York: Harper.

Byrne, B. M. (1998*). Structural equation modeling with LISREL, PRELIS. and SIMPLIS*. Mahhaw, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Capriotti, P. (2011). Communicating Corporate Social Responsibility through the Internet and Social Media. In Ø. Ihlen, J. Bartlett, ve S. May (eds.), *The Handbook of Communication and Corporate Social Responsibility*. Chichester: Wiley Blackwell, 358-378.

Carroll, Craig E. (2011). Media Relations and Corporate Social Responsibility. In: Ihlen, Ø., Bartlett, J., May, S.(eds.), *The Handbook of Communication and Corporate Social Responsibility*. Chichester: Blackwell, 423-444.

Carroll, A. B. (2008) A History of Corporate Social Responsibility. Concepts and Practices. In: A. Crane, A. McWilliams, D. Matten, J. Moon, ve D. S. Siegel (eds.), *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility.* Oxford: Oxford University Press, 19-46.

Carroll, A. B. (1999). Corporate Social Responsibility. Evolution of a Definitional Construct. *Business &Society* ,38(3), 268–295.

Carroll, A. B. (1991) The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons,* 34, 39-48.

Carroll, A. B. (1979). A Three-dimensional Conceptual Model of Corporate Performance. *Academy of Management Review*, 4(4), 497-565.

Chaple, W. ve Moon, J. (2005). Corporate Social Responsibility (CSR) in Asia. A Seven-Country Study of CSR Web Site Reporting. *Business & Society*, 44(4), 415-441.

Chen, S. ve Bouvain, P. (2009). Is Corporate Responsibility Converging ? A Comparison of Corporate Responsibility Reporting in the USA, UK, Australia, and Germany. *Journal of Business Ethics,* 87, 299-317.

Curbach, J. (2008). Zwischen Boykott und CSR. Eine Beziehungsanalyse zu Unternehmen und NGOs. *Zwfu* 9(3), 368-391.

DenHond, F. ve DeBakker, F.G.A. (2007). Ideologically Motivated Activism: How Activist Groups Influence Corporate Social Change Activities. *Academy of Management Review,* 32(3), 901-924.

DiMaggio, P.J. ve Powell, W.W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 48, 147-160.

Elkington, J. (1999). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. London: NewSociety.

Eisenegger, M. ve Schranz, M. (2011). Reputation Management and Corporate Social Responsibility. In: Ø. Ihlen, J. Bartlett, ve S. May (eds.), *The Handbook of Communication and Corporate Social Responsibility.* Chichester: Wiley Blackwell, 128-146.

European Commission (2006). *Communication from the Commission to the European Parliament, The Counciland the European Economic and Social Committee. Implementing the Partnership for Growth and Jobs: Making Europe a Pole of Excellence on Corporate Social Responsibility*. Brussels.

European Commission (2011). *Communication from the Commission to the European Parliament, The Counciland the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility*. Brussels.

Farache, F. ve Perks, K.J. (2010). CSR Advertisements: A Legitimacy Tool? Corporate Communications. *An International Journal,* 15(3), 235-248.

Frederick, W.C. (1986). Toward CSR3: Why ethical Analysis is Indispensable and Unavoidable in CorporateAffairs. *California Management Review*, 28(2), 126-141.

Frederick, W.C. (1994). From CSR1 to CSR2: The Maturing of Business-and-Society Thought. *Business & Society*, 33(2), 150-164.

Frederick, W.C. (1998). Moving to CSR4. What to Pack for the Trip. *Business & Society*, 37(1), 40-59.

Frederick, W.C. (2006). *Corporation, be Good! The Story of Corporate Social Responsibility*. Indianapolis: Dog Ear.

Gerring, J. (2004). What Is a Case Study and What Is It Good for? *American Political Science Review*, 98, 341-354.

Golob, U. ve Bartlett, J.L. (2007). Communicating about Corporate Social Responsibility: A Comparative Study of CSR Reporting in Australia and Slovenia. *Public Relations Review*, 33, 1-9.

GRI – Global Reporting Initiative (2011). *Sustainability Reporting Guidelines*. Amsterdam.

Hiß, S. (2005). Durch Reden zum Handeln?! Zur Rolle freiwilliger Unternehmensinitiativen bei der Verbreitung von Sozialstandards. *Zwfu* 6(2), 215-230.

Hiß, S. (2006). *Warum übernehmen Unternehmen gesellschaftliche Verantwortung: Ein soziologischer Erklärungsversuch*. Frankfurt/Main: Campus.

Ihlen, Ø., Bartlett, J. ve May, S. (2011a) (eds.). *The Handbook of Communication and Corporate Social Responsibility.* Chichester: Wiley-Blackwell.

Ihlen, Ø., Bartlett, J. ve May, S. (2011b). Conclusions and Take Away Points. In Ø. Ihlen, J. Bartlett, ve S. May(eds.). *The Handbook of Communication and Corporate Social Responsibility.* Chichester: Wiley Blackwell, 550-571.

Jamali, D. ve Keshishian, T. (2008). Uneasy Alliances: Lessons Learned from Partnerships between Businesses and NGOs in the context of CSR. *Journal of Business Ethics,* 84, 277-295.

Jarolimek, S. ve Raupp, J. (2011). Zur Inhaltsanalyse von CSR-Kommunikation. Materialobjekte, methodische Herausforderungen und Perspektiven. In Raupp, J.; Jarolimek, S. ve Schultz, F. (eds.). *Handbuch CSR.* Wiesbaden: VS Verlag, 499-518.

Kang, Y.C. ve Wood, D.J. (1995). Before-Profit Social Responsibility: Turning the Economic Paradigm Upside Down. In D. Nigh, ve D. Collins (eds.), *Proceedings of the 6th Annual Meeting of the International Association for Business and Society* (IABS). Wien, 408-418.

Lammers, J.C. ve Barbour, J.B. (2006). An institutional theory of organizational communication. *Communication Theory*, 16(3), 356–377.

Lock, I. ve Seele, P. (2010). Analyzing industry-specific CSR reporting to investors. Communicating Social Responsibility. In Elving, W; Golob, U; Schultz, F.; Ellerup Nielsen, A.; Thomsen, C. ve Podnar, K. (eds.). *Proceedings, CSR Communication Conference*, October 26-28, 2011. Amsterdam: University ofAmsterdam.

Maignan, I.ve Ralston, D.A. (2002). Corporate social responsibility in Europe and the U.S. Insights from Businesses' Self-Presentations. *Journal of International Business Studies,* 33, 497–515.

Matten, D. ve Moon, J. (2008). 'Implicit' and 'Explicit' CSR: A Conceptual Framework for a Comparative Understanding of Corporate Social Responsibility. *Academy of Management Review,* 33(2), 404-424.

Meyer, J. ve Rowan, B. (1977). Institutionalized Organizations: Formal Structures as Myth and Ceremony. *American Journal of Sociology*, 83, 340-363.

Oliver, C. (1991). Strategic Responses to Institutional Processes. *The Academy of Management Review,* 16 (1),145-179.

Oousterhout, J. (H.) ve van ve Heugens, P.P.M.A.R. (2008). Much Ado about Nothing: A Conceptual Critique of Corporate Social Responsibility. In A. Crane; A. McWilliams; D. Matten; J. Moon ve D. S. Siegel (eds.), *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 197-226.

Raupp, J. (2011). Die Legitimation von Unternehmen in öffentlichen Diskursen. In J. Raupp; S. Jarolimek ve F. Schultz (eds.), *Handbuch CSR.* Wiesbaden: VS Verlag, 97-114.

Raupp, J., Jarolimek, S. ve Schultz, F. (2011b) (eds.). *Handbuch CSR*. Wiesbaden: VS Verlag.

Schäfer, M.S. (2012). Taking Stock: A Meta-Analysis of Studies on the Media's Coverage in Science. *Public Understanding of Science*. (DOI: 10.1177/096366 2510387559).

Scherer, A. G. ve Palazzo, G. (2011). Globalization and Corporate Social Responsibility. In A. Crane; A. McWilliams; D. Matten; J. Moon ve D. S. Siegel (eds.), *The Oxford Handbook of Corporate SocialResponsibility*. Oxford: Oxford University Press, 413-431.

Scott, W.R. (1995). *Institutions and Organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Signitzer, B. ve Prexl, A. (2008). Corporate Sustainability Communications: Aspects of Theory and Professionalization. *Journal of Public Relations Research*, 20(1), 1-19.

Stiff, J. B. (1994). *Persuasive Communication*. New York: Guilford.

Suchman, Mark C. (1995) Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. *Academy of Management Review,* 20 (3), 571-610.

Thomaß, B. (2007). Mediensysteme vergleichen. In: B. Thomaß (ed.*), Mediensysteme im internationalen Vergleich.* Konstanz: UVK, 12-41.

United Nations (1987). *Our Common Future*. http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf (14.9.12)

Wartick, S. L. ve Cochran, P.L. (1985). The Evolution of the Corporate Social Performance Model. *Academy of Management Review*, 10(4), 758-769.

Weder, F. (2012a). Verantwortung als trendige Referenz der Wirtschafts berichterstattung oder: Der fehlende öffentliche Diskurs über Corporate Social Responsibility. *UmweltWirtschaftsForum* 19 (3-4), 185-192.

Weder, F. (2012b). *Die CSR-Debatte in den Printmedien: Anlässe, Themen, Deutungen*. Wien: facultas.wuv.

Wood, D. J. (1991). Corporate Social Performance Revisited. *Academy of Management Review*, 16, 691–718.

KARŞILIKLI BAĞIMLI AHLAKLAR. GÖNDERİCİ VE ALICI OLARAK BİREY, ÖRGÜT VE TOPLUM ARASINDAKİ SORUMLULUK İLİŞKİLERİ[1]

Anne Linke[*] *ve Stefan Jarolimek*[**]

Çeviren: Sibel Hoştut

Kaynakça

Aguilera, R. V.; Rupp, D. E.; Williams, C. A. ve Ganapathi, J. (2007). Putting the S back in Corporate Social Responsibility: A multi-level theory of social change in organizations. *Academy of Management Review*, 32(3), 836-863.

Altmeppen, K.-D. Ve Arnold, K. (2010). Ethik und Profit. In: Schicha, C. ve Brosda, C. (Hrsg.): *Handbuch Medienethik*. Wiesbaden: VS, 331-347.

Avenarius, H. ve Bentele, G. (Hrsg.) (2009). *Selbstkontrolle im Berufsfeld Public Relations. Reflexionen und Dokumentationen*. Wiesbaden: VS.

Blasco, M. ve Zølner, M. (2010). Corporate Social Responsibility in Mexico and France. Exploring the Role of Normative Institutions. *Business & Society*, 49(2), 216-251.

Debatin, B. (Hrsg.) (2007). *Der Karikaturenstreit und die Pressefreiheit. Wert- und Normenkonflikte in der globalen Medienkultur*. Berlin: LIT.

Förg, B. (2004). *Moral und Ethik der PR: Grundlagen – theoretische und empirische Analysen – Perspektiven.* Wiesbaden: VS.

Frederick, W. C. (2006). *Corporation, be Good! The Story of Corporate Social Responsibility*. Indianapolis: Dog Ear Publisher.

Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management. A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman.

Funiok, R. (2005). Medienethik. In: Hüther, J. Ve Schorb, B. (Hrsg.): *Grundbegriffe Medienpädagogik*. München: kopaed, 243-251.

Funiok, R. (2007). *Medienethik. Verantwortung in der Mediengesellschaft*. Stuttgart: Kohlhammer.

Giddens, A. (1995): Konsequenzen der Moderne. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Haigh, M. ve Jones, M. T. (2007). A Critical Review of Relations between Corporate Responsibility Research and Practice. *Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies*, 12(1), 16-28.

Hoffjann, O. (2009). Public Relations als Differenzmanagement von externer Kontextsteuerung und unternehmerischer Selbststeuerung. *Medien & Kommunikationswissenschaft*, 57, 299-315.

Ihlen, Ø.; Bartlett, J. ve May, S. (Hrsg.) (2011). *The Handbook of Communication and Corporate Social Responsibility.* Chichester: Wiley-Blackwell.

Jarolimek, S. (2014). CSR-Kommunikation: Zielsetzungen und Erscheinungsformen. In: Zerfaß, A. ve Piwinger, M. (Hrsg.): *Handbuch Unternehmenskommunikation.*

Strategie – Management – Wertschöpfung. 2., völlig überarb. u. aktual. Aufl., Wiesbaden: Springer Gabler, 1269-1283.

Jarolimek, S. ve Linke, A. (2015). Putting the „R" back in CSR communication: Towards an ethical framework of responsibility. In: Catellani, A.; Tench, R. Ve Zerfaß, A. (Hrsg.): *Communication Ethics in a Connected World.* Brussels: Peter Lang.

Nothhaft, H. (2011). *Kommunikationsmanagement als professionelle Organisations praxis. Theoretische Annäherung auf Grundlage einer teilnehmenden Beobachtungsstudie*. Wiesbaden: VS.

Raupp, J.; Jarolimek, S. ve Schultz, F. (Hrsg.) (2011*). Handbuch Corporate Social Responsibility. Kommunikationswissenschaftliche Grundlagen, disziplinäre Zugänge und methodische Herausforderungen.* Mit Glossar. Wiesbaden: VS.

Röttger, U.; Preusse, J. ve Schmitt, J. (2014). *Grundlagen der Public Relations. Eine kommunikationswissenschaftliche Einführung*. Wiesbaden: Springer VS.

Rühl, M. ve Saxer, U. (1981). 25 Jahre Deutscher Presserat. Ein Anlaß für Überlegungen zu einer kommunikationswissenschaftlich fundierten Ethik des Journalismus und der Massenkommunikation. *Publizistik,* 16, 471-507.

Schicha, C. (2011). Ethische Grundlagen der Verantwortungskommunikation. In: Raupp, J.; Jarolimek, S. ve Schultz, F. (Hrsg.): *Handbuch Corporate Social Responsibility. Kommunikationswissenschaftliche Grundlagen, disziplinäre Zugänge und methodische Herausforderungen*. Mit Glossar. Wiesbaden: VS, 327-343.

Schultz, F. (2011). *Moral – Kommunikation – Organisation. Funktionen und Implikationen normativer Konzepte und Theorien des 20. und 21. Jahrhunderts*. Wiesbaden: VS.

Thomaß, B. (2008). Das Ende der Eindeutigkeiten. Aporien und Dilemmata journalistischer Ethik in einer global vernetzten Mediengesellschaft. In: Pörksen, B.; Loosen, W. ve Scholl, A. (Hrsg.) (2008): *Paradoxien des Journalismus. Theorie – Empirie – Praxis*. Wiesbaden: VS, 297-312.

Links

Adnan, S. M.; van Staden, C. J. ve Hay, D. (2011). *Does the Interaction of National Culture with Governance Structure Influence Quality and Quantity of CSR Disclosure?* Paper presented at the NZ Sustainability Accounting Research Symposium on Monday 29 August 2011. http://docs.business.auckland.ac.nz/Doc/Shayuti-Mohamed.pdf [29.09.2015]

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE HAYIRSEVERLİK

Duygu Türker[*] *ve Ceren Altuntaş Vural*[**]

Kaynakça

Açıkoturum (Mehmet Genç, Ekrem Işın, Cornell Fleischer, Mete Tunçay, Hilmi Yavuz, Nuray Mert / Yöneten: İlber Ortaylı). (1999). İdeal Osmanlı Yok. *Cogito*, 19, 232-258.

Adıgüzel, A. (2014). İnsanlık onurunu koruma ve kırma arasında hayırseverlik anlayışı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, I, 69-92.

Akdağ, M. (1971). *Türkiye'nin Iktisadi ve İçtimai Tarihi*. Ankara. (Aktaran Şimşek, 1985).

Akyıldız, F. (2010). *Kriz, kapitalizm ve hayırseverlik*. Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi–I, 15-16.

Aydın Doğan Vakfı (2016). http://www.aydindoganvakfi.org.tr/TR/Default.aspx Erişim Tarihi: 11.04.2016.

Bakan, J. (2004). *The Corporation: The Pathological Pursuit of Profit and Power*. New York: Free Press.

Balıkçıoğlu, B., ve Karacaoğlu, K. (2007). Sosyal bir ürün olarak topluma pazarlanan hayırseverlik: stratejik hayırseverlik. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 121-141.

Barkan, Ö.L. (1942). Osmanlı İmparatorluğunda bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak vakıflar ve temlikler I: İstilâ devirlerinin kolonizatör Türk Dervişleri ve zâviyeler. *Vakıflar Dergisi*, 2, 279-386.

Bayartan, M. (2008). Osmanlı şehirlerinde vakıflar ve vakıf sisteminin şehre kattığı değerler. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, X-1: 157-175.

Beldiceanu, M.N. (1965). Reclierehes sur la reforme fonciere de Mehmed II. *Acta Historica, Monachii*, IV. (Aktaran Şimşek, 1985).

Berki, A. H. (1962). Vakıf kuran ilk Osmanlı padişahı. *Vakıflar Dergisi*, 5, 127-128.

Beurden, P.V. ve Gössling, T. (2008). The worth of values: A literature review on the relation between corporate social and financial performance. *Journal of Business Ethics*, 82(2), 407-424.

Borusan Kocabıyık Vakfı (2016). http://www.bkv.org.tr/default.aspx; Erişim Tarihi: 11.04.2016.

Buğra, A. (1994). *State and Business in Modern Turkey: A Comparative Study*. USA: Sate University of New York Press.

Buğra, A. (2006). Yoksullukla Mücadele Hayırseverlik Değil. *Radikal Gazetesi*, 10.12.2006. http://www.spf.boun.edu.tr/docs/radikal2-2006.12.10.pdf (Erişim tarihi: 11.04.2016)

Burke, L. ve Logsdon, J. M. (1996). How corporate social responsibility pays off. *Longe Range Planning*, 29(4), 495–502.

Carroll, A.B. (1979). A three dimensional conceptual model of corporate social performance. *Academy of Management Review*, 4(4), 497–505.

Carroll, A.B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34(4), 39–48.

Carroll, A.B. ve Shabana, K.M. (2010). The business case for corporate social responsibility: A review of concepts, research and practice. *International Journal of Management Reviews,* 12(1), 85-105.

CNN Money (2016). How They Give Back. http://money.cnn.com/galleries/2007/fortune/0702/gallery.biggest_donations.fortune/ Erişim tarihi: 11.04.2016.

Çelik, A. (2010). Muhafazakâr sosyal politika yönelimi: Hak yerine yardım-yükümlülük yerine hayırseverlik. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (42), 63-81.

Çizakça, M. (2006). *Osmanlı dönemi vakıflarının tarihsel ve ekonomik boyutları. Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet Araştırması*. İstanbul: Tüsev.

Dahlsrud, A. (2008). How corporate social responsibility is defined: An analysis of 37 definitions. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 15(1), 1-13.

De Waal, A.A. ve Escalante, G.O. (2011). Does the application of corporate social responsibility support a high performance organisation in achieving better results? The case of mining multinationals in Peru. *International Journal of Sustainable Strategic Management*, 3(1), 33-49.

DiMaggio, P.J. ve Powell, W.W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147-160.

Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı (2016). http://www.nejateczacibasivakfi.org/ Erişim Tarihi: 11.04.2016.

Eren-Erdoğmus, I., Cobanoğlu, E., ve Öğüt, B. (2014). Success in philanthropic corporate social responsibility: The case of Turkey. A. Yuksel Mermod & S. O. Idowu (Ed.), *Corporate Social Responsibility in the Global Business World*. Heidelberg: Springer, 271–286.

Faroqhi, S. (2002). *Osmanlı Kültür ve Gündelik Yaşam: Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Friedman, M. (1970). The social responsibility of business is to increase its profits. *The New York Times Magazine.* 13.09.1970.

Gibb, H.A.R. & Bowen, H. (1957). *Islamic Society and the West*. Oxford University Press. (Aktaran Ocak, 1998).

Husted, B.W. (2003). Governance choices for corporate social responsibility: To contibute, collaborate or internalize? *Long Range Planning*, 36, 481-498.

İnalcık, H. (1960). Bursa and the Commerce of the Levant. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 3(2), 131-147.

Jamali, D. ve Sidani, Y. (2012). *CSR in the Middle East: Fresh Perspectives*. UK, Palgrave Macmillan.

Kafadar, C. (2009). *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken* (Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun). İstanbul: Metis.

Kongar, E. (1999). *21.Yüzyılda Türkiye: 2000'li yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Lewis, B. (1996). *Ortadoğu. İstanbul: Sabah Kit*. (Aktaran Ocak, 1998).

Lewis, S. (2003). Reputation and corporate responsibility. *Journal of Communication Management*, 7(4), 356-366.

Mandaville, J. E. (1979). Usurious piety: The cash waqf controversy in the Ottoman Empire. *International Journal of Middle East Studies*, 10(3), 289-308.

Ocak, A.Y. (1998). *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler (15.-17. Yüzyıllar).*Tarih İstanbul: Vakfı Yurt Yayınları.

Ortaylı, İ. (2006). *Son İmparatorluk Osmanlı*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Ortaylı, İ. (2007). *Osmanlı Düşünce Dünyası ve Tarihyazımı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Parsons, T. (1956). Suggestions for a sociological approach to the theory of organizations. *Administrative Science Quarterly*, 1, 63-85.

Perrow, C. (1991). A society of organisations. *Theory and Society*, 20(6), 725-762.

Sabancı Vakfı (Hacı Ömer Sabancı Vakfı) (2016). http://www.sabancivakfi.org/anasayfa/ Erişim Tarihi: 11.04.2016.

Schreck, P. (2011). Reviewing the business case for corporate social responsibility: New evidence and analysis. *Journal of Business Ethics*, 103(2), 167-188.

Sen, S. ve Bhattacharya, C.B. (2001). Does doing good always lead to doing better? Consumer reactions to corporate social responsibility. *Journal of Marketing Research*, 38(2), 225-243.

Şimşek, M. (1985). Osmanlı cemiyetinde para vakıfları üzerinde münakaşalar. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 207-220.

TDK (2016). *Hayırseverlik*. http://www.tdk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 01.03.2016.

Topal, R.S. ve Gurdag, H. (2009). Turkey: Civil society practices. S.O. Idowu, W.L. Filho (Ed.) *Global Practices of Corporate Social Responsibilit.* Heidelberg: Springer-Verlag, 343-372.

Turker, D. (2009). How corporate social responsibility influences organizational commitment. *Journal of Business Ethics,* 89, 189–204.

Turker, D. (2013). Philanthropic CSR. S.O. Idowu, N. Capaldi, L. Zu & A. Das Gupta, A. (Ed), *Encyclopaedia of Corporate Social Responsibility*. Germany: Springer, 1834-1839.

Turker, D. (2015). Analysis of social responsibility in Turkish business context. S.O. Idowu, R. Schmidpeter, M.S. Fifka, (Ed.), *Corporate Social Responsibility in European Nations*. Germany: Springer, 483-499.

TÜSEV (2016). http://www.tusev.org.tr/tr/sosyal-yatirim/degisim-icin-bagis-projesi/yayin-turkiyede-hayirseverlik-vatandaslar-vakiflar-ve-sosyal-adalet-arastirmasi-sonuc-raporlari Erişim Tarihi: 01.03.2016.

UNDP (2016). *Yoksullukla mücadele: Hayırseverlik değil, yükümlülük* http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/news-from-new-horizons/2007/01/obligation-not-charity-marks-poverty-practitioners-meeting.html Erişim Tarihi: 01.03.2016.

Ülgener, S. (1951). *İktisadi İnhitat Tarihimizin Ahlak ve Zihniyet Meseleleri: Başlangıcından 18inci Asır Sonlarına Kadar Fikir ve Sanat Tarihi Boyunca Akislerile Umumi Bir Tahlil Denemesi*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.

Vehbi Koç Vakfı (2016). http://www.vkv.org.tr/ Erişim Tarihi: 11.04.2016.

Weber, M. (2008). The business case for corporate social responsibility: A company-level measurement approach for CSR. *European Management Journal*, 26(4), 247-261.

Wulfson, M. (2001). The ethics of corporate social responsibility and philanthropic ventures. *Journal of Business Ethics,* 29: 135–145.

Yasar Eğitim ve Kültür Vakfı (2016). http://www.yasar.com.tr/vakif/ Erişim Tarihi: 11.04.2016.

Yediyıldız, B. (1982). Türk vakıf kurucularının sosyal tabakalaşmadaki yeri 1700-1800. *Osmanlı Araştırmaları*, 3(3): 143-164.

Yediyıldız, B. (1984). XVII. Asır Türk Vakıflarının İktisadi Boyutu. *Vakıflar Dergisi*, 18, 5-41.

Yediyıldız, B. (1988). Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri. *Vakıflar Dergisi*, 20, 403-408.

Zaim, S. (1987). Vakıfların Milli Ekonomiye Etkileri. *Vakıf Haftası Dergisi*, 5, 209-213.

Zucker, L.G. (1987). Institutional theories of organization. *Annual Review of Sociology*, 13, 443-464.

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Huriye Toker[*]

Kaynakça

Arenas, D., Lozano, M., J. ve Albereda, L. (2009). The role of NGOs in CSR: Mutual perceptions among stakeholders. *Journal of Business Ethics*, 88,175–197.doi:10.1007/s10551-009-0109-x

Asaf, S. (2004). *Executive Corporate finance: The business of enhancing shareholdervalue*. Harlow: Financial Times/PrenticeHall.

Commission Green Paper (2001). *Promoting an European framework for Corporate social responsibility*. http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-01-9_en.pdf

Barnard, C.I. (1938). *The functions of the executive*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Bayraktaroğlu, G., İlter, B. ve Tanyeri, M. (2009). *Kurumsal sosyal sorumluluk: Pazarlamada yeni bir paradigmaya doğru*. İstanbul: Literatür Yayınları.

Bowen, H. R. (1953). *Social responsibilities of the businessman*. NewYork: Harper & Row.

Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct. *Business and Society*, Vol:38, No:3, 268-295.

Carroll, A. B. (1991). The pyramid of Corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34(4), 39-48. doi: 10.1016/0007-6813(91)90005

Carter, C. R. ve Rogers, D. S. (2008). A framework of sustainable supply chainmanagement: Moving toward new theory. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 38 (5), 360-387.doi.10.1108/09600030810882816

Chen, S., Choi, C. J. ve Millar, C.J.M. (2004). Global Strategic Partnerships between MNEs and NGOs: Drivers of Change and Ethical Issues. *Business and Society Review*,109 (4), 395-414.doi:10.1111/j.0045-3609.2004.00203.x

Damlamian, C. (2006). Corporate-NGO Partnerships for Sustainable Development**.** *College Undergraduate Research Electronic Journal*. http://repository.upenn.edu/curej/12/

Davis, K. ve Blomstrom, R. L. (1975). *Business and society: Environment and responsibility*. New York: McGraw-Hill Companies.

Davis, K. (1960). Can business afford to ignore Corporate social responsibilities? *California Management Review*, 2, 70-76.

Edelman Trust Barometer (2012). *Executive Summary.* http://tr.scribd.com/doc/79026497/2012-Edelman-Trust-Barometer-Executive-Summary. Erişim Tarihi: 10. 06.2014

Elkington, J. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Oxford, UK: Capstone.

Falck, O. ve Heblich, S. (2007). Corporate social responsibility: Doing well by doing good. *Business Horizons*, 50, 247–254. doi:10.1016/j.bushor.2006.12.002

Friedman, M. (1970). *The social responsibility of business is to increase its profits*. The New York Times Magazine, September 13, The New York Times Company.

Greenpeace (2015). http://www.greenpeace.org/international/en/news/Blogs/making waves/peoplevsshell-protests-against-arcticdrilling/blog/53487/http://www.greenpeace.org/turkey/tr/about/history/basarilar/

Erişim Tarihi: 10.12.2015

Hart, L. S. (2005). *Capitalism at crossroads*. Upper Saddle River: NJ. Wharton School Publishing.

Heap, S. (1999). NGOs and the private sector: Potential for partnerships? *Occasional Paper Series* no:27. INTRAC:1999.

Hollender, J. (2004). What matters most: Corporate values and social responsibility. *California Management Review*, 46(4), 111-119.doi: 10.2307/41166277

IBFAN. International Baby Food Action Network. http://ibfan.org/the-issue. Erşim Tarihi:16.02.2016

International Institute for Sustainable Development (2007). *Corporate social responsibility: An implementation guide for business*. Author, Paul Hohnen, Editor, Jason Potts. http://strategis.ic.gc.ca/epic/site/csrrse.nsf/vwapj/stakeholder.txt/$FILE/stakeholder.txt Erişim Tarihi:05.10.2012

IPSOS MORI Reputation Center, Thinking Reputation, *Newsletter,* August 2012.

http://www.ipsos-mori.com. Erişim Tarihi. 08.08.2012.

Kanji, G. K. ve Chopra, P.K. (2010). Corporate social responsibility in a global economy. *Total Quality Management & Business Excellence*, 21(2), 119-143.doi:10.1080/14783360903549808

Keane, J. (2003). *Global Civil Society.* Cambridge, Cambridge University Press.

Keyman, F. (2008). Avrupa'da ve Türkiye'de sivil toplum, panel.stgm.org.tr/vera/app/var/.../avrupadaveturkiyedesiviltoplum.doc. ErişimTarihi: 12.01.2016.

Kilgour, D. (2001). Globalization: for whose benefit? The first Canadian open business forum on building Corporate social/environmental responsibility. Calgary, Alberta. http://www.david-kilgour.com/secstate/corp.htm. Erişim Tarihi: 08.10.2011.

Kourula, A. ve Laasonen, S. (2009). Nongovernmental organizations in business and society, management, and international business research review and implications from 1998 to 2007. *Business & Society*, 49(1), 35-67. doi:10.1177/0007650309345282

Lewis, D. (1998). Nongovernmental organizations, business, and the management of ambiguity. *Nonprofit Management & Leadership,* 9(2), 135 -151.doi:10.1002/nml.9202

Linton, A. (2005). Partnering for sustainability: business–NGO alliances in the coffee industry. *Development in Practice*, 15(3&4), 600-615.

Martin, G. ve Hetrick, S. (2006). Corporate reputations, branding and people management: A strategic approachto HR. Oxford, UK: Butterworth-Heinemann.

Matten, D. ve Moon, J. (2005). Implicit and explicit CSR: A conceptual framework for understanding CSR in Europe, Paper Presented in *Research Seminar of University of London*, 16 Şubat.

MORI (2003). Corporate Social Responsibility Research: Ethical Companies, November 2003.

http://www.ipsosmori.com/researchpublications/researcharchive/849/EthicalCompanies.aspx.Erişim Tarihi: 08.08.2012.

Nielsen, A. E. ve Thomsen, C.(2007). Reporting CSR – Whatand how to say it?,*Corporate Communications: An International Journal*, 12 (1), 25-40.

Parker, B. (2008). Corporate social responsibility: Renegotiating Corporate citizenship. Benton E. Gup (Ed.), *Handbookfor Directors of Financial Institutions.* UK and USA: Edward Elgar Publishing.

Peloza, J. ve Falkenberg, L. (2009). The role of collaboration in achieving Corporate social responsibility objectives. *California Management Review*, 51(3), 95-113.doi:10.2307/41166495

Pendleton, A. (2004). Therealface of Corporate social responsibility. *Consumer Policy Review*, 14(3),77-82.

Purkayastha, D. ve Fernando, R. (2007). The Body Shop: Social responsibility or sustained greenwashing? Oikos sustainability case collection, *ICFAI Centerfor Management Research (ICMR),*

http://www.oikosinternational.org/fileadmin/oikosinternational/international/Case_competition/Inspection_copy_ICFAI2007.pdf. Erişim Tarihi: 12.06.2014

Tat, M. ve Toker, H. (2013). Sosyal sorumluluk: Kamu ve vakıf üniversiteleri öğrencilerinin sosyal sorumluluğa ilişkin bilgi düzeyleri ve algılarının ölçülmesi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 8(1), 34-56.

Toker, H., Türker, D. ve Altuntaş, C. (2015). Social responsibility education in Turkey. D. Turker, C. Altuntaş Vural ve S. O. Idowu (Eds.), *Social responsibility education across Europe: A comparative approach* (Eds.). Berlin, New York: Springer Publishing, 1-28.

Van Huijstee, M. ve Glasbergen, P. (2010). NGOs moving business: An analysis of contrasting strategies. *Business & Society*, 49(4), 591-618. doi: 10.1177/0007650310365516

World Business Council for Sustainable Development (2008). http://www.wbcsd.org/home.aspx. Erişim Tarihi:14.04.2016

KÜLTÜR VE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

Emrah Koparan[*]

Kaynaklar

Adler, N. J. (1983). Cross-cultural Management Research. The Ostrich and The Trend. *The Academy of Management Review*, 8 (2), 226–232.

Aguilera, R. V.; Rupp, D. E.; Williams, C. A. ve Ganapathi, J. (2007). Putting the S back in corporate social responsibility: A multilevel theory of social change in organizations. *Academy Of Management Review,* 32(3), 836-863.

Albinger, H. S. ve Freeman, S. J. (2000). Corporate Social Performance and Attractiveness as an Employer to Different Job Seeking Populations. *Journal of Business Ethics*, 28(3), 243-253.

Aldama, L.R.P. ve diğerleri (2009). Embedding corporate responsibility through effective organizational structure. *Corporate Governance*, 9 (4), 506-516.

Allaire, Y. ve Firsirotu, M. E. (1984). Theories of Organizational Culture. *Organization Studies*, 5, 193-226.

Antal, A.B. ve Sobczak, A. (2007). Corporate Social Responsibility in France: A Mix of National Traditions and International Influences. *Business& Society*, 46(1), 9-32.

Blasco, M ve Zolner, M. (2008). Corporate Social Responsibility in Mexico France: Exploring The Role of Normative Institutions. *Business & Society*, 49(2), 216-251.

Basil, D.Z. ve Erlandson, J. (2008). Corporate social responsibility website representations: a longitudinal study of internal and external self-presentations. *Journal of Marketing Communications,* 14(2), 125-137.

Berry, J.W. (1969). On cross-cultural comparability. *International Journal of Psychology*, 4, 119–128.

Berry, J.W. (1984). Towards a Univesal Psychology of Cognitive Competence. *International Journal of Psychology,* 19(1), 335-361.

Berry, J.W. (1999). Emics and Etics: A Symbiotic Conception. *Culture & Psychology*, 2, 165-171.

Bond, R. ve Smith, P. B. (1996). Culture and conformity: A meta-analysis of studies using Asch's (1952b, 1956) line judgment task. *Psychological Bulletin*, 119(1), 111-137.

Campbell, J. L. (2007). Why Would Corporations Behave in Socially Responsible Ways? An Institutional Theory of Corporate Social Responsibility. *Academy of Management Review*, 32(3), 946–967.

Carl, D.; Gupta, V. ve Javidan, M. (2004). Power Distance. R.J. House, P.J. Hanges, M. Javidan, P.W. Dorfman and V. Gupta (eds.), *Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies*. Thousand Oaks: Sage, 513–563.

Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility. *Business and Society*, 38(3), 268-295.

Carroll, A. B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 34, 39-48.

Carroll, A. B. (1979). A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Social Performance. *Academy of Management Review*, 4, 497-505.

Chapple, W. ve Moon, J. (2005). Corporate social responsibility (CSR) in Asia: A Seven-Country Study of CSR Web-Site Reporting. *Business & Society*, 44(4), 415-441.

Cohen, J.; Pant, L.V. ve Sharp, D.J. (1996). Measuring the Ethical Awareness and Ethical Orientation of Canadian Auditors. *Behavioral Research inAccounting*, 8, 98–119.

Cowton, C. (1987). Corporate Philanthropy in the United Kingdom. *Journal of Business Ethics*, 6, 553-558.

David P. ve Kline, S. ve Dai, Y. (2005). Corporate Social Responsibility Practices, Corporate Identity, and Purchase Intention: A Dual-Process Model. *Journal of Public Relations Research*, 17(3), 291-313.

Davidson, A.R; Jaccard, J.J.; Triandis, H.C.; Morales. M.L. ve Diaz-Guerrero, R. (1976). Crosscultural model testing: Toward a solution of the etic-emic, dilemma. *International Journal of Psychology*, 11, 1-13.

Davis, K. (1973). The Case for and Against Business Assumption of Social Responsibilities. *Academy of Management Journal*, 16, 312-322.

De Bakker, F.G.A.; Groenewegen, P. ve Den Hond, F. (2005). A Bibliometric Analysis of 30 Years of Research and Theory on Corporate Social Responsibility and Corporate Social Performance. *Business & Society*, 44(3), 283-317.

De Luque, M.S. ve Javidan, M. (2004). Uncertainty Avoidance. R. House; P. Hanges; M. Javidan; P. W. Dorfman ve V. Gupta (Eds.), *Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies*. California: Sage Publications, 602-653.

Den Hartog, D.N. (2004). Assertiveness. R. J. House; P. J. Hanges; M. Javidan; P. W. Dorfman ve V. Gupta (Eds.), *Culture, leadership, and organizations: The GLOBES study of 62 societies*. California: Sage Publications, 395-436.

Dickson, M.W.; Den Hartog, D.N. ve Mitchelson, J.K. (2003). Research on Leadership in a Cross-cultural Contex: Making Progress and Raising New Questions. *Leadership Quarterly*, 14, 729-768.

Ertuna, B. ve Tükel, A. (2010). Traditional Cersus International Influences: CSR Disclosures in Turkey. *European Journal of International Management*, 4(3), 273-288.

Fifka, M. (2009). Towards a More Business-oriented Definition of Corporate Social Responsibility: Discussing the Core Controversies of a Well-established Concept. *Journal of Service Science and Management,* 2(4), 312-321.

Goddard, T. (2005). Corporate Citizenship and Community Relations: Contributing to the Challenges of Aid Discourse. *Business and Society Review*, 110(3), 269–296.

Gelfand, M. J.; Bhawuk, D. P.; Nishii, L. H. ve Bechtold, D.J. (2004). Individualism and Collectivism. R.J. House; P.J. Hanges; M. Javidan; P.W. Dorfman ve V. Gupta (Eds.), *Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies*. CA: Sage, 437-512.

Gelfand, M.J.; Erez, M. ve Aycan, Z. (2007). Cross Cultural Organizational Behavior. *Annual Review of Psychology,* 58, 479-514.

Gray, R.; Kouhy, R. ve Lavers, S. (1995). Constructing a Research Database of Social and Environmental Reporting by UK Companies. *Account Audit Account Journal*, 8(2), 78-101.

Gray, R. (2006). Social, Environmental and Sustainability Reporting and Organisational Value Creation? Whose value? Whose creation? *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 19(6), 793-819.

Grunig, J.E. ve Dozier, D.M. (2003). *Excellent public relations and effective organizations: A study of communication management in three countries*. Routledge.

Gudykunst, W. ve Lee, C. (2003). Cross-cultural communication theories. In W. Gudykunst (ed.), *Cross-cultural and intercultural communicatio.* London: Sage Publications, 7-34.

Helfrich, H. (1999). Beyond the dilemma of cross-cultural psychology: Resolving the tension between etic and emic approaches. *Culture and Psychology*, 5, 131-153.

Ho, F.N.; Wang, H.M.D. ve Vitell, S.J. (2011). A Global Analysis of Corporate Social Performance: The Effects of Cultural and Geographic Environments. *Journal of Business Ethics*, 107(4), 423-433.

Hofstede, G. (1976). Nationality and Espoused Values of Managers. *Journal of Applied Psychology*, 61(2), 148-155.

Hofstede, G. (1980). *Culture's Consequences, International Differences in Work-Related Values*. London: Sage Publication.

Hofstede, G. (1991). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. London: Mc Graw-Hill.

Hofstede, G. (1983). National Cultures in Four Dimensions: A Research Based Theory of Cultural Differences among Nations. *Int. Studies of Man. & Org*., XIII(1-2), 46-74.

Hofstede, G. (1984). *Culture Consequences*. London: SAGE Publications Ltd.

Hofstede, G. (2001). Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations. Thousand Oaks: SAGE.

Hofstede, G.; Neuijen, B.; Ohayv, D. D. ve Sanders, G. (1990). Measuring organizational cultures: a qualitative and quantitative study across twenty cases. *Administrative Science Quarterly*, 35, 286-316.

Holmes, S.L.(1976). Executive perceptions of corporate social responsibility. *Business Horizons*, 19, 34-40.

Hoppe, M.H. (1990). *Culture and organizations*. California: SAGE.

House, R.J.; Hanges, P.J.; Javidan, M.; Dorfman, P.W. ve Gupta, V. (2004). *Leadership, Culture and Organizastions: The GLOBE study of 62 societies*. CA: Sage.

Ishida, T.; Murakami, Y.; Lin, D.; Tanaka M. ve Inaba, R. (2007). *Intercultural Collaboration. Lecture Notes in Computer Science.* Verlag: Springer, 4568.

Jackson, G. ve Apostolako, A. (2010). Corporate Social Responsibility in Western Europe: An Institutional Mirror or Substitute? *Journal of Business Ethics*, 94(3), 371-394.

Jamali D. ve Mirshak R. (2007). Corporate Social Responsibility (CSR): Theory and Practice in a Developing Country Context. *Journal of Business Ethics*, 72(3), 243-262.

Johnson, H.L. (1971). *Business in Contemporary Society: Framework and Issues*. CA: Wadsworth.

Kabasakal, H. ve Bodur, M. (2002). Arabic Cluster: A Bridge Between East and West. *Journal of World Business*, 37, 40 -54.

Kabasakal, H. ve Bodur, M. (2004). Humane orientation in societies, organizations, and leader attributes. R. House; P. Hanges; M. Javidan; P. Dorfman ve V. Gupta (Eds.), *Culture, leadership, and organizations: The GLOBE study of 62 societies.* CA: Sage, 564 601.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kim, U. E.; Triandis, H. C.; Kâğıtçıbaşı, Ç. E.; Choi, S. C. E. ve Yoon, G.E. (1994). *Introduction. Individualism and Collectivism: Theory, Method, and Applications.* London: Sage Publication.

Kluckhohn, F.R. ve Strodtbeck, F.L. (1961). *Variations in Value Orientations*. New York: Harper Collins.

Koparan, E. ve İlhan, N.T. (2012). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Ulusal Kültürün Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları Üzerindeki Etkisi*. 20. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 24-26 Mayıs 2012 Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi, İzmir.

Kovacs, R. (2006). Interdisciplinary Bar for the Public Interest: What CSR and NGO frameworks contribute to the public relations of British and European activists. *Public Relations Review*, 32, 429-431.

Kroeber, A.L. ve Kluckhohn, C. (1952). *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions.* New York: Vintage Books.

Küskü, F. ve Zarkada-Fraser, A. (2004). An Emprical Investication of Corporate Citizenship in Australia and Turkey. *British Journal of Management*, 15, 57-72.

Lindgreen, A.; Swaen, V. ve Campbell, T.T. (2009). Corporate Social Responsibility Practices in Developing and Transitional Countries: Botswana and Malawi. *Journal of Business Ethics*, 90, 429-440.

Linstead, S. (1997). The Social Anthropology of Management. *British Journal of Management*, 8, 85-98.

Ma, Z. ve Jaeger A.M. (2010). A comparative study of te influence of assertiveness on negotiation outcomes in Canada and China. *Cross Cultural Management: an International Journal*, 4, 333-346.

Mahoney, L.S. ve Thorne L. (2005). Corporate Social Responsibility and Long-term Compensation: Evidence from Canada. *Journal of Business Ethics*, 57(3), 241-253.

Matten, D ve J. Moon (2008). "Implicit" and "explicit" CSR: A Conceptual Framework for A Comparative Understanding of Corporate Social Responsibility. *Academy of Management Review*, 33 (2), 404-424.

Mijatovic, I.S. ve Stokic, D. (2010). The Influence of Internal and External Codes on CSR Practice: The Case of Companies Operating in Serbia. *Journal of Business Ethics*, 94(4), 533-552.

Mio, J.S. (1999). "olocultural Method. J.S. Mio; J.T. Trimble; P. Arredondo; H.E. Cheatham ve D. Sue (Eds.), *Key words in multicultural interventions: A Dictionary*. Westport, CT: Greenwood. 141-142.

Mullen, J. (1997). Performance-based corporate philanthropy: How giving smart can further corporate goals. Public Relations Quarterly, 42(2), 42-48.

Okoye, A. (2009). Theorising Corporate Social Responsibility as an Essentially Contested Concept: Is a Definition Necessary? *Journal of Business Ethics*, 89(4), 613-627.

Orpen, C. (1987). The Attitudes of United States and South African Managers to Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics*, 6, 89–96.

Owen, D. (2007). Chronicles of Wasted Time? A Personal Reflection on the Current State of, and Future Prospects for, Social and Environmental Accounting Research. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 21(2), 240-267.

Özen, Ş. ve Küskü, F. (2009). Corporate Environmental Citizenship Variation in Developing Countries: An Institutional Framework. *Journal of Business Ethics*, 89, 297-313.

Padgett, R.C. ve Galan, J. I. (2010). The Effect of R&D Intensity on Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics*, 93(3), 407-418.

Parboteeah, K. P.; Bronson, J. W. ve Cullen, J. B. (2005). Does National Culture Affect Willingness to Justify Ethically Suspect Behaviors? A Focus on the GLOBE National Culture Scheme. *International Journal of Cross Cultural Management*, 5 (2), 123-138.

Peng, Y. S.; Dashdeleg, A. U. ve Chih, H.L. (2013). Does National Culture Influence Firm's CSR Engagement: A Cross-Country Study. *International Proceedings of Economics Development & Research,* 58, 40-44.

Pinkston, T.S. ve Carroll, A.B. (1996). A retrospective examination of CSR orientations: have they changed? *Journal of Business Ethics*, 15, 199–206.

Porter, M.E. ve Kramer, M.R. (2006). Strategy ve society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility. *Harvard Business Review*, 84(12), 78-92.

Preuss, L. (2010). Barriers to Innovative CSR: The Impacts of Organisational Learning, Organisational Structure and the Social Embeddedness of the Firm. C. Louche; S.O. Idowu ve W.L. Filho (Eds.), *Innovative CSR: From Risk Management to Value Creation*. UK: Greenleaf Publishing, 331-351.

Ringov, D. ve Zolo, M. (2007). Corporate Responsibility From A Socio-institutional Perspective: The Impact of National Culture on Corporate Social Performance. *Corporate Governance*, 7(4), 476-485.

Robertson, D.C. (2009). Corporate Social Responsibility and Different Stages of Economic Development: Singapore, Turkey, and Ethiopia. *Journal of Business Ethics*, 88(4), 617-633.

Rogers, E. M.; Hart, W.B. ve Miike, Y. (2002). Edward T. Hall and History of Intercultural Communication: The United States and Japan. *Keio Communication Review*, 24, 1-24.

Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: Free Press.

Ronen, S. ve Shenker, O. (1985). Clustering Countries on Attitudinal Dimensions: A Review and Synthesis. *Academy of Management Review*, 10(3), 435-454.

Russo, A. ve Pirrini, F. (2010). Investigating Stakeholder Theory and Social Capital: CSR in Large Firms and SMEs. *Journal of Business Ethics*, 91(3), 207-221.

Sargut, A.S. (2001). *Kültürlerarası Farklılaşma ve Yönetim.*Ankara: İmge Yayıncılık.

Schwartz, S.H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, 25, New York: Academic Press, 1-65.

Schwartz, S.H. (1999). A Theory of Cultural Values and Some Implications for Work. *Applied Psychology: An International Review,* 48, 23-47.

Sellnow, T. L. ve Brand, J. D. (2001). Establishing The Structure of Reality for An Industry: Model and Anti-model Arguments As Advocacy in Nike's Crisis Communication. *Journal of Applied Communication Research*, 29, 278-295.

Sethi, S.P. (1975). Dimensions of corporate social performance: An analytical Framework. *California Management Review*, 17(3), 58-64.

Shane, S.; Venkataraman, S. ve MacMillan, I. (1995). Cultural Differences in Innovation Championship Strategies. *Journal of Management*, 21 (5), 931 - 952.

Smircich, L. (1983). Concepts of Culture and Organizational Analysis. *Administrative Science Quarterly,* 28, 339-358.

Suchman, M.C. (1995). Managing legitimacy: strategic and institutional approache. *Academy of Management Review,* 20, 571-610.

Tice, D.M. ve Baumeister, R.F. (2004). Masculinity Inhibits Helping in Emergencies: Personality Does Predict the Bystander Effect. *Journal of Personality and Social Psyhology*, 49(2), 420-428.

Triandis, H. C. (1973). Work and Non-work: Intercultural Perspectives. M.D. Dunnette (Ed.), *Work and non-work in the year 2001*. CA: Books/Cole, 29-52.

Triandis, H. C. (1982). Dimensions of Cultural Variation as Parameters of Organizational Theories. *International Studies of Management & Organization*, 12(1), 139-170.

Triandis, H. C. (1985). Measurement in Cross Cultural Psychology. *Journal of Cross-Cultural Psychology,* 16(2), 131-152.

Triandis, H. C. (1994). *Theoretical and Methodological Approaches to The Study of Collectivism and Individualism. Individualism and Collectivism: Theory, Method, and Applications*. London: Sage Publication.

Triandis, H. C. (1995). *Individualism and Collectivism*. Boulder, CO:Westview Press.

Triandis, H.C. ve Gelfand, M.J. (1998). Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(1), 118-128.

Van der Laan Smith, J., Adhikari, A. ve Tondkar, R. H. (2005). Exploring differences in Social Disclosures Internally: A Stakeholder Perspective. *Journal of Accounting and Public Policy*, 24, 123-151.

Waldman, D. A.; de Luque, M. S.; Washburn, N.; House, R. J.; Adetoun, B.,;Barrasa, A. ve Dorfman, P. (2006). Cultural and Leadership Predictors of Corporate Social Responsibility Values of Top Management: A GLOBE Study of 15 countries. *Journal of International Business Studies*, 37, 823-37.

Wanderley, L. S. O.; Lucian, R.; Farache, F. ve de Sousa Filho, J. M. (2008). CSR Information Disclosure on The Web: A Context-based Approach Analyzing The Influence of Country of Origin and Industry Sector. *Journal of Business Ethics*, 82(2), 369-378.

Wasti, A.S. ve Erdil S.E. (2007). Bireycilik Ve Toplulukçuluk Değerlerinin Ölçülmesi: Benlik Kurgusu ve INDCOL Ölçeklerinin Türkçe Geçerlemesi. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7, 39-66.

Wheelen, T.L. ve Hunger, J.D. (2004). *Strategic Management and Business Polic.* 9th. Edn, Australia: Pearson International.

Williams, S. M. (1999). Voluntary Environmental and Social Accounting Disclosure Practices in The Asia-Pacific Region: An International Empirical Test of Political Economy Theory. *The International Journal of Accounting*, 34 (2), 209-238.

Yamak, S. (2007). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Gelişimi.*İstanbul: Beta, 1.Basım.

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK VE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

Seçil Deren van het Hof[*]

Kaynaklar

Austin, J., Stevenson, H., ve Wei-Skillern, J. (2006). Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different, or Both? *Entre preneurship: Theory & Practice*, 30(1), 1-22.

Cornelius, N.; Todres, M.; Janjuha-Jivraj, S.; Woods, A. ve Wallace, J. (Aug. 2008). Corporate Social Responsibility and the Social Enterprise. *Journal of Business Ethics*, Vol. 81, No. 2, 355-370.

Dees, J.G. (December 2012). A Tale of Two Cultures: Charity, Problem Solving, and the Future of Social Entrepreneurship. *Journal of Business Ethics*, Vol.111, No. 3, Social Entrepreneurship in Theory and Practice, 321-334.

den Hond, F. ve de Bakker G.A. (July, 2007). Ideologically Motivated Activism: How Activist Groups Influence Corporate Social Change Activities. *Academy of Management*Review, Vol. 32, Issue 3, 901.

Elkington, J., ve Hartigan, P. (2008). *The Power of Unreasonable People: How Social Entrepreneurs Create Markets that Change the World*. Boston, MA: Harvard Business Press.

Elkington, J. (1997). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of Twenty-First Century Business.* Capstone, Oxford.

Haugh, H. (2007). New Strategies for a Sustainable Society: The Growing Contribution of Social Entrepreneurship. *Business Ethics Quarterly*, 17(A), 743-749.

http://www.copmadam.com/about-us/

http://www.schwabfound.org/content/david-green

https://tarimsalpazarlama.com/Sayfa/28/Hakkimizda.aspx

Kiviat, B. (Aug. 23, 2010). "Danone's Cheap Trick". *Time*. http://content.time.com/time /magazine/article/0,9171,2010077,00.html

Macintyre, J. (11 September 2007). Anita Roddick, capitalist with a conscience, dies at 64. *The Independent.*

Matten, D. ve Crane, A. (2005). Corporate Citizenship: Toward an Extended Theoretical Conceptualization. *Academy of Management Review*, 30: 166 –179.

Santos, F.M. (Dec. 2012). A Positive Theory of Social Entrepreneurship. *Journal of Business Ethics*, 111:3, 335-351.

Steyn, B. ve Niemann, L. (2014). Strategic role of public relations in enterprise strategy, governance and sustainability — A normative framework. *Public Relations Review*, 40, 171–183.

Swanson, D.L. (1995). Addressing a Theoretical Problemby Reorienting the Corporate Social Performance Model. *Academy of Management Review*, 20(1) 195, 43-64.

Tüzüner, Ö. (2013). Derneğin Ticarî İşletme İşletmesi ve Türk Medenî Kanunu'nda Bilinçli Boşluk Bırakılması, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan. *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi*, C. 8, Özel Sayı, C. III, 2811-2844.

Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş
3. Basım

Dr. İbrahim Yalçın

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE YENİDEN YAPILANMA STRATEJİLERİ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 7
ISBN: 978-605-9663-06-9
©3. Basım, Mart 2016
Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE YENİDEN YAPILANMA STRATEJİLERİ
Dr. İbrahim Yalçın

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Yalçın, İbrahim.
Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yeniden Yapılanma Stratejileri / *İbrahim Yalçın*
Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım, VIIII+162., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-06-9
1. KOBİ 2. Yeniden Yapılanma 3. Strateji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

İnsanlık günümüze birçok zorlu evrelerden geçerek gelmiştir. Bu evrelerde toplumlar, yapılar ve insanlar sürekli bir gelişim göstermiştir. Bir takım yenilikler çağlar açmış, ondan sonra gelen yenileri ise bu çağlara son vererek yenilerin zemin hazırlamış ve bu döngü günümüze kadar devam etmiştir. Kimi yapılar bu değişimlere ayak uydurabilmiş kimileride ayak uyduramayıp yok olup gitmişlerdir.

Alvin Toffler, insanlığın başlangıcından sanayi devrimine kadar olan dönemi "**tarım**" çağı veya "**birinci değişiklik dalgası**", 18.yy'da başlayan ve etkileri son derece yüksek olan sanayi çağını "**ikinci değişim dalgası**" ve yoğun bilgi üretim ve tüketiminin yaşandığı, insan aklının bile bazen anlamakta zorlandığı gelişmelerin olduğu günümüzü ise, sanayi çağının aşıldığı "**bilgi çağı**" olarak belirlemiş ve bunu da "üçüncü dalga" olarak beyan etmiştir(Tonus, 2009: 3).

Özellikle görkemli gelişmelerin yaşandığı ve küreselleşmenin etkin bir şekilde yaşandığı yüzyılımız, akıllara durgunluk veren teknolojik yenilikler, benzeri görülmemiş ekonomik, sosyal, kültürel, yapısal, ahlaki, psikolojik, yasal ve politik değişmelere şahit olmaktadır(Çağlar, 2013: 2). Gelecek çağların üzerinde düşünen bilim adamlarına göre "bilgi çağı" da olarak adlandırılan günümüzde işletmeler, yoğun rekabet ortamında ayakta kalabilmek için tüm süreçlerini, ekonomisini ve örgüt yapılarını yeniden gözden geçirmek ve yeniden yapılandırmak zorundadırlar. Özellikle bilişim ve iletişim teknolojilerindeki devasa değişme ve gelişmeler işletmelerdeki bu yeniden yapılanma zorunluluğunu daha da artırmaktadır.

Değişimin hem nedeni hem de sonucu olarak kabul edilebilecek olan küreselleşme olgusunu ve etkilerinin eler olabileceğini analiz etmeden piyasalara açılmak isteyen işletmeleri büyük risklerin beklediği aşikardır. Çünkü değişimi anlamayan, değişime uymayan ve

direniş gösteren işletmelerin ayakta kalma şansları yoktur. Çünkü değişmeyen tek şey değişimin kendisidir. Einstein' in dediği gibi değişime ayak uyduramayan toplumlar ancak ilkel toplumlardır.

Küresel rekabet her yönden, her ülkeden ve her yoldan işletmeleri derinden etkisi altına almaktadır. Stratejik düşüncenin ve yönetimin hakim olmadığı bir işletmenin rüzgarda savrulan bir yaprak veya akıntıya kapılmış bir kayıktan pek farkı yoktur. Yoğun rekabet ortamında ulusal ve uluslararası çevresel faktörleri iyi analiz edebilen ve sonuçları iyi yorumlayabilen işletmeler ancak ayakta kalabilirler. Çünkü küreselleşme bütün dünya ekonomilerini olduğu gibi ülkemiz ekonomisini de derinde etkilemektedir (Çalışkan, 2011: IX).

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunlarını çözmeye yönelik olarak, bugün gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin büyük bir çoğunluğu önemli adımlar atmakta ve araştırmalar yapmaktadırlar. Türkiye'nin ancak, 1990'lı yıllarda farkına vardığı KOBİ'ler, 1996 yılında KOBİ yılı ilan edilerek özellikle desteklenmiş ve bu destek günümüze kadar ulaşmıştır. Artan bir şekilde de devam etmektedir.

Bu çalışma; KOBİ'lerin stratejik bir bakış açısıyla, geleceğe dönük girişimlerde bulunma yollarını bulmalarında yardımcı olabilecek bir takım çağdaş yönetim tekniklerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Umudumuz odur ki, bunları tam olarak uygulayabilen KOBİ' lerimiz ülke ve dünya pazarlarında daha etkin bir konuma geleceklerdir.

Günümüz şartlarına göre yeniden yapılandırılması çerçevesinde modern tekniklerin, anlayışların ve uygulamaların Kobi'lerimiz tarafından benimsenmesinin ve uygulanmasının onlar açısından çok iyi sonuçlar vereceğine olan inancımızla çalışmanın yenilenmiş ve gözden geçirilmiş 3. Baskısının ilgilenenlere yararlı olmasını dileriz.

Son olarak bu çalışma sırasında benden manevi desteklerini esirgemeyen eşim N.Ü.Niğde Meslek Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi Deniz Yıldız YALÇIN' a ve oğlum Atilla' ya sevgilerimi sunmak isterim.

Yine kitabın hazırlanmasında emeği geçen Nobel Yayınevi çalışanlarına teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ iii

1. BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER: TANIMI, ÖNEMİ, ÜSTÜN VE ZAYIF YÖNLERİ

1.1. TÜRKİYE' DE KOBİ TANIMI 1

1.2. TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN ÖNEMİ 2

1.3. TÜRKİYE'DE KOBİ'LERİN STRATEJİK ÜSTÜNLÜK VE ZAYIFLIKLARI 4

2. BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE YÖNETİM VE YENİDEN YAPILANMA STRATEJİLERİ

2.1. KOBİ 'lerin Yeniden Yapılandırılması ve Nedenleri. 13

2.2. YALIN YÖNETİM. 18

2.2.1. Yalın Yönetim Felsefesinin Doğuşu. 21

2.2.1.1. Takımlar Halinde Oluşum. 22

2.2.1.2. Sorumlulukların Yeniden Belirlenmesi. 23

2.2.1.3. Çok Yönlü ve Eğitimli İşçi. 23

2.2.1.4. Örgütün Yalınlaştırılması. 23

2.2.1.5. Eğitim Planlaması. 24

2.2.1.6. Görsel Yönetim. 24

2.3. TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ. 28

2.3.1. Toplam Kalite Yönetiminin Tanımı ve Esasları 28

2.3.1.1. Üst Yönetimin Sorumluluğu ve Liderliği 31

2.3.1.2. Müşteri Tatmini (Müşteri Odaklılık) 32

2.3.1.3. Değişim ve İnsan. 34
2.3.1.4. Süreç Yönetimi 35
2.3.1.5. Sürekli Geliştirme.(Kaizen) 36
2.3.1.6. Bilgi. 38
2.3.1.7. Eğitim. 38
2.3.1.8. İletişim. 39
2.3.1.9. Tam Katılım. 40
2.3.1.10. Kıyaslama.(Benchmarking) 40
2.3.1.11. Sıfır Hata 42
2.3.1.12. Çalışanların Güçlendirilmesi 43
2.3.1.13. Ölçüm ve İstatistik 43
2.3.1.14. Kurumsallaşma 43
2.3.1.15. Amaçlara Göre Yönetim 44
2.3.2. Toplam Kalite Yönetiminin KOBİ'lere Yararları 45
2.4. YARATICI YÖNETİM 48
2.5. DEĞİŞİM MÜHENDİSLİĞİ. (RE-ENGINEERİNG) 57
2.5.1. Değişim Mühendisliği'nin KOBİ'lere Sağlayacağı Faydalar. 63
2.6. ÖRGÜT KÜLTÜRÜ. 65
2.6.1. Örgüt Kültürü' ne Sahip Olmanın KOBİ' lere Sağlayacağı Yararlar 68
2.7. ÖĞRENEN ORGANİZASYON (LEARNING ORGANIZATION) 70
2.7.1. Öğrenen Örgütün Dayandığı Felsefi Temeller. 73
2.7.1.1. Sistem Düşüncesi. 74

2.7.1.2. Bireysel Ustalık. 75
2.7.1.3. Zihinsel Modeller. 76
2.7.1.4. Ortak Vizyon. 77
2.7.1.5. Ekip Halinde Öğrenme. 79
2.7.2. Öğrenen Bir Organizasyon Oluşturmanın KOBİ' lere Sağlayacağı Faydalar: 80
2.8. KRİZ YÖNETİMİ 82
2.8.1. Krizin Tanımı 85
2.8.2. KRİZ YÖNETİMİ SÜRECİ 86
2.8.2.1. Krizden Kaçma Yaklaşımı 86
2.8.2.2. Kriz Sinyalinin Alınması. 87
2.8.2.3. Krize Hazırlık ve Korunma. 89
2.8.2.4. Krizin Denetim Altına Alınması. 89
2.8.2.5. Normale Dönüş. 90
2.8.2.6. Kriz Tecrübesi Edinme ve Durum Değerlendirmesi Yapma. 90
2.8.2.7. Dinamik Planlama 91
2.8.2.8. Yapıcı Eleştirilerde Bulunmak 91
2.8.2.9. Krizin Çözümünde İletişim ve Halkla İlişkiler 92
2.9. DIŞ KAYNAKLARDAN YARARLANMA (OUTSOURCING) 94
2.10. VİZYON OLUŞTURMA 99
2.10.1. Vizyon Oluşturmanın KOBİ' lere Sağlayacağı Faydalar 103
2.11.STRATEJİK İŞBİRLİKLERİ OLUŞTURMA VE ORTAK YATIRIM STRATEJİLERİ GELİŞTİRME. 105
2.12. BENCHMARKING-KIYASLAMA 108

2.12.1. BENCHMARKING'İN AMAÇLARI 112
2.12.2. Başarılı Benchmarking Uygulamalarının KOBİ'lere Faydaları 118
2.13. SWOT-FÜTZ ANALİZİ. 119
2.14. ELEKTRONİK TİCARET (E- TİCARET) VE KOBİ' LER 125
SONUÇ 137
KAYNAKÇA 141

KAYNAKÇA

- ACAR, Ahmet, Cevat, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İ.Ü.İ.F. Yayın No. 276, İstanbul 1998
- AKAT, İlter, BUDAK, Gönül, BUDAK, Gülay, **İşletme Yönetimi**, İzmir, 1997
- AKAT, İlter, BUDAK, Gülay, BUDAK, Gönül, **İşletme Yönetimi**, Beta Basım Yayım No: 496, İstanbul 1994
- AKAT, Ömer, **Uygulamaya Yönelik İşletme Politikası ve Stratejik Pazarlama,** Dora Yayınları, Yenilenmiş 4. Baskı, Bursa 2009
- AKAT, Ömer, **Uygulamaya Yönelik İşletme Politikası ve Stratejik Pazarlama,** Ekin Kitabevi, Bursa 1998
- AKGEMCİ, Tahir, Elibol, Halik, ERŞAHAN, Bursu, "Aile İşletmelerine Genel Bakış", **Yöneticinin El Kitabı**, Editörler: Tahir AKGEMCİ, Şebnem ASLAN, Muhammet DÜŞÜKCAN, Eğitim Kitabevi, Yayın NO. 61, Konya 2008
- AKGEMCİ, Tahir, ÖZGENER, Şevki, "Öğrenen Organizasyon Anlayışı İle Toplam Kalite Yönetimi Anlayışı Eşdeğer mi?" Standard Dergisi, Sayı 442, Ankara Ekim 1998
- AKIN, Bahadır, "Küçük Ölçekli İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim", MPM Verimlilik Dergisi, 1996/1, Ankara 1996

- AKIN, Besim, ÇETİN, Canan, EROL, Vedat, Editör: Canan ÇETİN, **Toplam Kalite Yönetimi ve İSO 9000 Kalite Güvence Sistemi, Uygulamadan Örnekler,** Beta Yayınları No: 805, İstanbul 1998
- AKTAN, Coşkun Can, "Organizasyonel Performansta Atılım (Breakthrough) için Yeni Bir Yönetim Tekniği: Benchmarking", MESS Mercek Dergisi, Yıl:3, Sayı:11, İstanbul Temmuz 1998
- ALPAY, Canan, "Krizler ve Risk Yönetimi", Asomedya, Haziran 2001
- ALTAN, Mikail, BEZİRCİ, Muhammet, "Ekonomik Krizlerin Kobi' ler Üzerine Etkisi" I.Orta Anadolu Kongresi, Kobi'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, E.Ü.-Kosgeb İşbirliği, Nevşehir 18-21 Ekim-2001
- APAK, Sudi, "Kobi'lerin Desteklenmesi ve Finasman Yöntemlerinin Kriz Ortamında Değerlendirilmesi", I.Orta Anadolu Kongresi, Kobi'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, E.Ü.-Kosgeb İşbirliği, Nevşehir 18-21 Ekim-2001
- ARIKAN, Semra, Öğrenen Örgütlerde Liderliğin Rolü ve Önemi, Yönetim ve Organizasyon, Editör: Salih GÜNEY, Nobel Yayın No: 265, Ankara 2001
- ARSLAN, İ,. Kahraman, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Başarısında Franchising Sisteminin Katkıları", MPM Verimlilik Dergisi, 1997/2, Ankara 1997
- ASLAN A. Esra, Yaratıcı Problem Çözme, Örgütte Kişisel Gelişim, Editör: A. Esra ASLAN, Nobel Yayın No: 371-110, Ankara 2002
- ASOMEDYA, Kasım 1996
- ATAL, Nevzat, "İlginç Olmayı Başaran Kazanır", Paramatik, 299, Ağustos: 38, 1999
- ATAMAN, Göksel, **İşletme Yönetimi, Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar,** Erdiz Masaüstü Yayıncılık Yayın No: 181, İstanbul 2001
- AYDINTAN, Belgin, "Değişim ve Yeniden Yapılanmada Başarılı Bir Örnek: Arçelik", Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 3, Ankara 2005, ss: 71-89

- AYKAÇ, Burhan, **Halkla İlişkiler, Girişimciler İçin İşletme Yönetimi**, Editör: Tülin DURUKAN, Gazi Kitabevi, Ankara 2003
- AYKAÇ, Burhan, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynaklarının Stratejik Planlaması**, Nobel Yayın No: 61, Ankara 1999
- BARCA, Mehmet, "Stratejik Açı: Stratejik Düşünme Düzeyi, Tarzı ve Gerekliliği, **Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları**, Beta Yayınları No: 1202-137, İstanbul 2002
- BARKER, Alan, **Yenilikçiliğin Simyası**, Mess Yayınları, No: 391, Çev: Ahmet KARDAM, Zülfü DİCLELİ, İstanbul 2002
- BASIM, Nejat, ŞEŞEN, Harun, "Örgütsel Öğrenme ve Öğrenen Örgütler", **Çağdaş Yönetim ve Örgütsel Başarım**, Editörler: M. Şerif ŞİMŞEK, Adnan ÇELİK, Eğitim Kitabevi, Konya 2008
- BAŞAR, Haşmet, "İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim" **Yönetim ve Organizasyon,** KTO Yönetici Eğitim Merkezi, Yayın No: 10, Konya 1998
- BAŞAR, Mehmet, "Girişimcilik ve Girişimcilerin Özellikleri", **Girişimcilik**, Editör: Yavuz ODABAŞI, A.Ü.AÖF. Yayınları No: 1567-824, Eskişehir 2010
- BAYRAKTAROĞLU, Serkan, "İnsan Kaynakları Yönetimine Stratejik Bakış", **Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları**, Beta Yayınları No: 1202-137, İstanbul 2002
- BENTLEY, Trevor, **Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Yaratıcılık (Creativity)**, Hayat Yayınları No: 34-2, Çev: Onur YILDIRIM, İstanbul 1999
- BERBEROĞLU, Güneş, BESLER, Senem, TONUS, Zümrüt, "Örgüt Kültürü: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Örgüt Kültürü Araştırması", A.Ü.İ.İ.B.F Dergisi, Cilt. XIV, Sayı: 1-2, Eskişehir 1998
- BİÇER, İ., Hakkı., SUNGUR, Hakan, "Yönetimde Davranışsal Düşünce: Business Process Reengineering", Tüsiad-Kalder 4. Ulusal Kalite Kongresi, İstanbul 8-9 Kasım 1995

- BOONE, E. Louis, KURTZ, L. David, **Çağdaş İşletme**, 14. Basımdan Çeviri, Çev. Editörü: Azmi YALÇIN, Nobel Yayın No: 567-108, Ankara 2013
- BRAHAM, Barbara J**., Öğrenen Bir Organizasyon Yaratmak**, Çev: Ali TEKCAN, Rota Yayınları, Etkin Yöneticilik Dizisi, No: 18, İstanbul 1998
- BUDAK, Gülay, "Öğrenen Örgütlerde Stratejik Planlama", D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, İzmir 2000
- BUZCUGİL, Murat, "Kriz Ortamı Ekonominin Hemen Tüm Aktörlerini Cendereye Soktu", ASOMEDYA, Eylül 2001
- CAN, Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yayıncılığı, Ankara, 1992.
- CAN, Halil, TUNCER Doğan, AYHAN Doğan Yaşar, **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, 10. Baskı, Ankara, 1999.
- CATY, Hill, "Benchmarking: Shared Learnings for Excellenge", 7. Ulusal Kalite Kongresi, Tebliğler ve Özgeçmişler 4, İstanbul 1998
- CİVAN, Mehmet, EKŞİ, Halil, "Kobi' lerde Yeniden Yapılanma ve Bu Bağlamda Şirket Birleşmeleri İle İlgili Bir Uygulama", I.Orta Anadolu Kongresi, Kobi'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, E.Ü.-Kosgeb İşbirliği, Nevşehir 18-21 Ekim-2001
- COLLINS, James, PORLAS, Jary, "Dayanmak Üzere Kurulmuş Vizyon Sahibi Şirketlerin Başarılı Alışkanlıkları", Çev: Macit AKMAN, Bizden Haberler Dergisi, İstanbul Nisan 1997
- COOPER, Brant, VLASKOVITS, Patrick, **Yalın Girişimci**, Çev. Editörü: Gamze SART; Nobel Yayın No: 1306-42, Ankara 2015
- COŞKUN, Recai, "Öz Yeteneklere Odaklanma Stratejisi Olarak Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing)", **Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları**, Beta Yayınları No: 1202-137, İstanbul 2002
- COŞKUN, Recai, "Stratejik Bir Karar Olarak Küçülme(Downsizing), **Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları**, Beta Yayınları No: 1202-137, İstanbul 2002

- ÇAĞLAR, İrfan, **Örgüt Geliştirme**, Nobel Yayın No: 654-130, Ankara 2013
- ÇALIŞKAN, Nemli Esra, **Uluslararası Yönetim Stratejik Bir Yaklaşım**, Beta Yayınları No: 2417-468, İstanbul 2011
- ÇELIK, Adnan ve Diğerleri, **Yeni Stratejiler Karşısında KOBİ'ler,** Kahramanmaraş 1997.
- ÇELİK, Adnan ve Tahir AKGEMCİ, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**, Konya 1998.
- ÇETİN, Canan, "Organizasyonel Proseslerin Yeniden Dizaynı", M.Ü.S.B.E. Dergisi, Haziran 1996
- ÇETİN, Canan, "Toplam Kalite Yönetiminin Kişisel Gelişime Etkileri", **Örgütte Kişisel Gelişim**, Editör: A. Esra ASLAN, Nobel Yayın No: 371-110, Ankara 2002
- ÇETİN, Canan, **Toplam Kalite Yönetimi**, 3. Baskı, Beta Yayınları No: 2289-367, İstanbul 2010
- ÇETİN, Canan, **Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi**, Der Yayınları, İstanbul 1996
- ÇETİN, Sefa, "Stratejik Yönetim", **Çağdaş Yönetim ve Örgütsel Başarım**, Editörler: M. Şerif ŞİMŞEK, Adnan ÇELİK, Eğitim Kitabevi, Konya 2008
- ÇEVİK, Vehbi, "Eğitim Yönetiminde Örgütsel Kültür ve Önemi", MPM Verimlilik Dergisi, MPM Yayın No:1993/1, Ankara 1993
- ÇİVİ, Emin, "Yeni Ekonomil Düzende Kobi'ler", I.Orta Anadolu Kongresi, Kobi'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, E.Ü.-Kosgeb İşbirliği, Nevşehir 18-21 Ekim-2001
- DAFT, L. Richard, **Örgüt Kuramları ve Tasarımını Anlamak**, 10. Basımdan Çeviri, Çev: Sait GÜRBÜZ, Çev. Editörü: Ömür N. Timurcanday Özmen, Nobel Yayınları No: 1239-93, Ankara 2015
- DANON, Moris, "Stratejik Planlama Sürecinin Şirket Göstergeleri ve Kıyaslama Çalışmaları ile Entegrasyonu", 7. Ulusal Kalite Kongresi, Tebliğler ve Özgeçmişler, İstanbul, 1998.

- DEMİR, Hulusi, Ayşe ŞAHİN, "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) Pazarlama Problemleri İçin Bir Çözüm Önerisi: Niş Pazarlama", Pazarlama Dünyası, Yıl: 14, Sayı: 5, Eylül-Ekim 2001
- DEMİR, Musa, "Kobi' ler -İhracat-Pazar Araştırması", Uzman Der, Yıl: 3, Sayı: 11-12, Temmuz Aralık 2000
- DEMİRCİ, Emre Ahmet, "Örnek Edinme (Benchmarking)", **Yönetim ve Organizasyon**, 7. Baskı, A.Ü.AÖF Yayınları No: 1457-774, Editör: Celil KOPARAL, Eskişehir 2009
- DEMİRKAN, Makbule, **İşletme Yönetiminde Yeni Eğilimler Dizisi. Sorularla Kıyaslama (Benchmarking) İşletmelerarası Karşılaştırma, Başkasından Öğrenme**, İTO Yayın No: 2004-27, İstanbul 2004
- DEMİRKOL, Şehnaz, "Süreç Tasarımı-Business Process Re-Engineering (Değişim Mühendisliği)", **Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları**, Editörler: İsmail DALAY, Recai, COŞKUN, Remzi ALTUNIŞIK, Beta Yayınları No: 1202-137, İstanbul 2002
- DERELİ, Türkay, BAYKASOĞLU, **Adil, Kalite ve Hayata İzdüşümleri**, Nobel yayın No: 561-115, Ankara 2003
- DEVRANİ, Tülay Korkmaz, ALABAY, M. Nurettin, ÖZDOĞAN, IŞIN, Feride Bahar, GÖKSEL, Aykut, **İşletmecilikte Çağdaş Yaklaşımlar**, Editör: Birol BUMİN, Gazi Kitabevi, Ankara Ekim 2003
- DİNÇER, Ömer, Örgüt Geliştirme, Teori, Uygulama ve Teknikler, İstanbul 1992
- DİNÇER, Ömer**, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, 5.Baskı. Beta Basım Yayım No: 659, İstanbul 1998
- DİNÇER, Ömer**, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Alfa Yayınları No: 1426-70, 8. Baskı, İstanbul 2007
- DİNÇER, Ömer**, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Alfa Yayınları No: 1426-70, 9. Baskı, İstanbul 2013
- DİNÇER, Ömer, **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, İstanbul 1994

- EFİL, İsmail, **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Dora Yayınları, 12. Baskı, Bursa 2013
- EFİL, İsmail, **Toplam Kalite Yönetimi ve Toplam Kalite ve Ulaşmada Önemli Bir Araç ISO 9000 Kalite Güvencesi Sistemi**, U.Ü. Güçlendirme Vakfı Yayın No: 110, Bursa, 1996.
- EFİL, İsmail, **Toplam Kalite Yönetimi**, Dora Yayınları, Yenilenmiş 7. Baskı, Bursa 2010
- ENSARİ, Hoşcan, **21.Yüzyıl Okulları İçin Toplam Kalite Yönetimi, Sistem Yayıncılık**, No:217, İstanbul 1999
- ERDEM, Ferda, **İşletme Kültürü**, Friedrich Neuman Vakfı ve Akdeniz Üniversitesi, Ankara 1996
- ERDOĞAN, İlhan, **İşletmelerde Davranış**, Beta Basım Yayım Yay, No: 498, İstanbul 1994
- EREN, Erol, **İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim**, Cilt 1, Yenilenmiş 3. Baskı, İ.Ü.İ.Fak.Yay, No: 234, İstanbul 1990
- EREN, Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi,** 5. Baskı, Beta Yayın No: 402, İstanbul 1998
- EREN, Erol, **Stratejik Yönetim**, AÜ AÖF Yayınları Yayın No: 1491-801, 7. Baskı, Eskişehir 2010
- ERSOY, Zeynep, **Elektronik Ticaret ve Ticaret Noktalar**", İGEME Yayınları, Ankara 1999
- ERTUĞRUL, İrfan, **Toplam Kalite Kontrol**, Ekin Kitabevi, Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Bursa 2006
- ERTÜRK, Mümin**, İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, Beta Basım Yayım, No: 597, İstanbul 2000.
- ERTÜRK, Mümin**, İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Beta Basım Yayım No: 596, İstanbul 1998
- ERTÜRK, Mümin**, İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Beta Basım Yayım No: 2731-575, İstanbul 2012

- ERTÜRK, Mümin, **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Beta Yayınları Yayın No: 2118-319, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, İstanbul 2009
- FINDIKÇI, İlhami, **Bilgi Toplumunda Yöneticilerde Kendini Geliştirme**, İstanbul 1996
- FIOL, C., Mariene, LYLES, A., Mrjorie, "Organizational Learning", Academy of Management Review, Oct.1985
- FISHER, G. John, **Kıyaslama (Benchmarking) Yoluyla Performans Nasıl Artırılır**, 1. Basım, Rota Yayınları Etkin Yönetim Dizisi, Yayın No: 17, Çev: Ahmet ÜNVER, İstanbul 1998
- FİDAN, Yahya, "İşletme Vizyonu ve Stratejisi" **Yönetim ve Organizasyon,** KTO Yönetici Eğitim Merkezi, Yayın No: 10, Konya 1998
- GARVIN, A., David, "Building a Learning Organization" Harvard Business Review, July-Agust,1993
- GENÇ, Nurullah, Yönetim ve Organizasyon, 3. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2007
- GERSON F. Richard, **Müşteri Tatmininde Süreklilik**, 1. Basım, Rota Yayınları Etkin Yönetim Dizisi, Yayın No: 05, Çev: Tülay SAVAŞER, İstanbul 1997
- GÜLEŞ, Hasan Kürşat, "Bilişim Sistemlerinin Toplam Kalite Yönetimindeki Yeri ve Önemi", D.E.Ü. İ.İ.B.F Dergisi, Cilt:15, Sayı:1, İzmir 2000
- GÜNLÜ, Ebru, OKUMUŞ, Fevzi, "Stratejilerin Uygulanması ve Değişim Yönetimi", **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, 2. Baskı, Editörler: Fevzi OKUMUŞ, Mustafa KOYUNCU, Ebru GÜNLÜ; Seçkin Yayınları No: 35, Ankara 2014
- HALİS, Muhlis, "Benchmarking Süreci", STANDARD, Yıl:40, Sayı: 473, Mayıs 2001
- HALİS, Muhsin, **Paradigmadan Uygulamaya Toplam Kalite Yönetimi**, Beta Yayınları No: 1010, 110, İstanbul 2000

- HAMMER, Michael, CHAMPY, James, **Reengineering The Corporation A Manifesto For Business Revolution**, New York,1993
- HAMMER, Michael, STANTON, A., Steven, **Değişim Mühendisliği Devrimi, Ne Yapmalı, Ne Yapmamalı?**, Çev. Sinem Gül, Sabah Kitapları, İstanbul 1995
- HAMMER, Michael, STANTON, A., Steven, **The Reengineering Revolution A Handbook,** New York,1995
- HEIL, Gary, PARKER, Tom, TATE, Rick, **Liderlik ve Müşteri Devrimi**, Çev: Mustafa KÜPOŞOĞLU, Koç Unisys Yayınları-2, İstanbul 1995
- HODGETTS, Richard, M., **Yönetim Teori, Süreç ve Uygulama** Çev. Canan ÇETİN, Esin (Can) MUTLU, 2. Baskı, Beta Basın Yayım Yayın No: 926-97, İstanbul 1999
- HUSSEY D. E, **Kurumsal Değişlimi Başarmak**, 1. Basım, Rota Yayınları Etkin Yönetim Dizisi, Yayın No: 04, Çev: Tülay SAVAŞER, İstanbul 1997
- IŞIK, Metin, **Halkla İlişkilere Giriş**, Eğitim Yayınevi, Konya 2012
- İSLAMOĞLU, A. Hamdi, "Global Pazarlama" Pazarlama Dünyası, Yıl: 6, Sayı: 34, İstanbul 1992
- KABASAKAL, Hayat, ASUĞMAN, Gülden, ALPAN, Gülden, DEVELİOĞLU, Kazım, "E-İletişim Tutumları: Belirleyici Etkenler Olarak Değerler ve Öz-Yeterlilik", 9. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler, İstanbul 24-26 Mayıs 2001
- KALAYCI, Cemalettin, "Elektronik Ticaret ve Muhtemel Ekonomik Etkileri" U.Ü İİBF Dergisi, Cilt: XXIII, Sayı: 1, Bursa Haziran 2004 ss: 1-18
- Kalder Uzmanlık Grubu: **Kıyaslama (Benchmarking) Başkalarından Öğrenm**e, Kalder Yayınları, İstanbul 1997.
- KAPLAN, Robert S., NORTON, David P., **Balanced Scorecard, Şirket Stratejisini Eyleme Dönüştürme**, Çev: Serra EGELİ, Sistem Yayıncılık: 207, İstanbul 1999

- KARAKAŞ, Ayfer, "Batma Çıkma Oyunu", Power Dergisi, Mart 1997
- KARALAR, Rıdvan, SINMAZ, Sezin, "Toplam Kalite Yönetimi Açısından Örnek Edinme(Benchmarking) Yaklaşımı", A.Ü İ.İ.B.F Dergisi, Cilt: XIV, Sayı: 1-2, Eskişehir 1998
- KASAP, Gülay Coşkun, "Türkiye'deki Kobi'ler ve Gümrük Birliği Bariyerleri"(http://www.iktisat.uludag.edu.tr/dergi3/gulay2/gulay2.htm)
- KATAYAMA, Osamu, **21.Yüzyıla Hazırlanan Japon Şirketleri Başarıya Götüren Stratejiler,** Çev: Gülden ŞEN, Sabah Kitapları, İstanbul 1998
- KAVRAKOĞLU, İbrahim, Kalite Cep Kitabı, Kalder Yayınları No: 3, İstanbul 1996
- KAYA, Ali, Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve KOBİ Yönetimi, Genişletilmiş 2. Baskı, Eğitim Kitabevi, Konya 2007
- KAYA, Esma Ülkü, KINGIR, Said, TÜRK, Mevlüt, SUCUBAŞI, Bilal, **Toplam Kalite Yönetim Tekniği Olarak Kıyaslama**, Editör: Mehmet TİKİCİ, Nobel Yayınları No: 692, Ankara 2004
- KAYAKUTLU, Gülgün, "Yönetim-Teknoloji", Power, Mayıs 1999
- KEELEY, Larry, PIKKEL, Ryan, QUINN, Brian, WALTERS, Helen, **İnovasyonun On Tipi, Çığır Açma Disiplini,** Çev: Gamze SART, Nobel Yayın No: 1321-43, Ankara 2015
- KIRIM, Arman, **Yeni Dünyada Strateji ve Yönetim**, 2. Baskı, Sistem Yayıncılık, 1999
- KOÇEL, Tamer**, İşletme Yöneticiliği**, 6. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 1998
- KOÇEL, Tamer**, İşletme Yöneticiliği**, 7. Baskı, Beta Basım Yayım No: 405, İstanbul 1999
- KOÇEL, Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınları, 13. Baskı, Yayın No: 2551, İşletme-Ekonomi Dizisi: 521, İstanbul 2011
- KOÇEL, Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınları, Genişletilmiş 12. Baskı, Yayın No: 2323, İşletme-Ekonomi Dizisi: 380, İstanbul 2010

- KOPARAL; Celil, "Ülke Dışı Faaliyetler", **Uluslararası İşletmecilik**, 4. Baskı, Editör: İnan ÖZALP, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F Yayınları No: 1576-832, Eskişehir 2009
- KÖKSAL, Hayal (ÖZIŞIKLIOĞLU), **Kalite Okullarına Geçişte Toplam Kalite Yönetimi**, Dünya Yayınları Başvuru Kitapları Dizisi: 7, İstanbul 1998
- KUTANİŞ, Rana Özen, "Öğrenen Organizasyonlar", **Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları**, Editörler: İsmail DALAY, Recai, COŞKUN, Remzi ALTUNIŞIK, Beta Yayınları No: 1202-137, İstanbul 2002
- KUTLU, Erol, "Küreselleşme ve Etkileri", E.A.Ü.A.Ö.F. Dergisi, Cilt: XIV, Sayı: 1-2, Eskişehir, 1993.
- KÜÇÜK, Orhan, **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Seçkin Yayınları No: 18, Ankara 2014
- KÜÇÜK, Orhan, **Standardizasyon ve Kalite**, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2004
- MARTİN William B., **Müşteri Hizmetlerinde Kalite**, Çev: Ahmet ÜNVER, Rota Yayınları, Etkin Yönetim Dizisi, 1. Baskı, Yayın No: 09, İstanbul 1997
- MİRZE, Kadri, **İşletme**, Literatür Yayınları No: 599, İstanbul 2010
- MORGAN, Gareth, **Yönetimde ve Örgüt Teorilerinde Metafor**, Çev: Gündüz BULUT, Zülfü DİCLELİ, Mess Yayınları, , İstanbul 1998
- MUTLU, Esin (Can), **Uluslararası İşletmecilik**, Beta Yayınları No: 855-87, İstanbul 1999
- NAMAKİ, M.S.S El, "Şirket Vizyonunun Yaratılması", Çev. Turan ATILGAN, D.S.Ü İ.İ.B.F Dergisi, Cilt 12, Sayı: 1, İzmir 1997
- NELSON, Rob**, Çalışanlarımıza Dinamizm Kazandırmanın 1001 Yolu**, Çev: Serra EGELİLER, Tugiad-Rota Yay No: İstanbul 1999
- OFLUOĞLU, Gökhan, DOĞAN, Seyda, "İşletmelerde Dış Kaynaklardan Yararlanma Yönteminin Organizasyon Yapısı ile Çalışma İlişkilerine Etkileri", **Kamu-İş; C:11, S: 1/2009**

- ONNIAS, Arturo, **The Language Of Total Qality**, Castellamonte, 1993
- OYMAK, Hüseyin, AÇIKGÖZ, Ahmet, POLAT, İsmail, KARACA, Berrin, ÇELEBİ, **İsmail, Toplam Kalite Yönetimi**, SGK Yayınları No: 6, Ankara 2009
- ÖNCER, Mustafa, "Kobi' lerde Verimliliği Etkileyen Yönetimle İlgili Temel Sorunlar", MPM Verimlilik Dergisi, 2000/1, Ankara 2000
- ÖNCÜ, H. Fikret, **Yönetimde Eğitim**, Değişim Dinamikleri Yayınları, İstanbul, 1998.
- ÖZALP, İnan, "Yeniden Yapılanma", **Yönetim ve Organizasyon**, 7. Baskı, A.Ü.AÖF Yayınları No: 1457-774, Editör: Celil KOPARAL, Eskişehir 2009
- ÖZALP, İnan, UZUN, Özlem, YELKİKALAN, Nazan, "Öğrenen Organizasyonlar ve İşletmeler Açısından Öğrenen Organizasyon Olmanın Önemi" A.Ü.İ.İ.B.F Dergisi, A.Ü İ.İ.B.F Yay, No: 1068, Cilt: XIV, Sayı: 1-2, Eskişehir 1998
- ÖZGEN, Hüseyin, ÖLÇER, Ferit "Toplam Kalite Yönetiminde Benchmarking Uygulaması", Standart Dergisi, Sayı: 440, Ankara, Ağustos 1998 ,ss.60-76
- ÖZGEN, Hüseyin, YALÇIN, Azmi, **Temel İşletmecilik Bilgisi**, Nobel Kitabevi, 4. Baskı, Ankara 2009
- ÖZKALP, Enver, "Örgüt Kültürü ve Kurumsal Gelişmeler", A.Ü Açıköğretim Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Eskişehir Kış 1995
- ÖZKALP, Enver, KIREL, Çiğdem, **Örgütsel Davranış**, 4. Baskı, Ekin Basım, Bursa 2010
- ÖZKAN, Yılmaz, "İşletmelerde TKY ve Kalite Sorunları" KTO Yönetici Eğitim Merkezi, Yayın No: 10, Konya 1998
- ÖZTÜRK, Ahmet, **Kalite Yönetimi ve Planlaması**, Ekin Basım Yayım Dağıtım, Bursa 2009
- PAKSOY, Mahmut, "Toplam Kalite Yönetimi", **Yönetim ve Organizasyon**, Editör: Salih GÜNEY, Nobel Yayın No: 265, Ankara 2001

- PEARCE II, A. John, ROBİNSON, Jr. B. Richard, **Stratejik Yönetim, Geliştirme, Uygulama ve Kontrol**, 12. Basımdan Çeviri, Çeviri Editörü: Mehmet BARCA, Bölüm Çev: Şeyda Nur SEÇKİN, Mehmet DENİZ, Nobel Yayın No: 922-12, Ankara 2015
- PROKOPENKO, Joseph, **Verimlilik Yönetimi Uygulamalı El Kitabı**, Çev. Olcay BAYKAL, Nevda ATALAY, Erdemir FİDAN, ILO-MPM Yayını, Ankara 1992
- PRYOR, S. LAWRENCEWS, Benchmarking, The Journal of Bussiness Strategy, Vol:10, November, December, 1989
- QUIGLEY, Joseph V., **Vizyon Oluşturulması, Geliştirilmesi ve Korunması**, Çev: Berat ÇELİK, Epsilon Yöneticinin Kitaplığı: 4, İstanbul 1998
- RIDDERSTRALE, Jonas, WILCOX, Mark, **Şirketi Yeniden Güçlendirmek**, Çev: Mutlu DİNÇER, Zülfü DİCLELİ, Mess Yayınları, İstanbul 2008
- ROOS, Daniel, "Beyond The Toyota Production and Organization Systems", Manufacturing Strategy, 1992
- ROSEN, Robert, H., **İnsan Yönetimi**, Çev: Gündüz BULUT, Zülfü DİCLELİ, MESS Yayınları, İstanbul 1998
- SABUNCUOĞLU, Zeyyat**, İşletmelerde Hakla İlişkiler**, 5.Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa 2001
- SABUNCUOĞLU, Zeyyat, **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, 10. Baskı, Alfa Aktüel, Bursa 2010
- SARIHAN, Halime İ, **Rekabette Başarının Yolu Teknoloji Yönetimi,** Desnet Yayınları, Gebze**,** 1998.
- SAVAŞ, Halil, "Değişim Mühendisliği ve İşletmeler Açısından Önemi", MPM Verimlilik Dergisi, 1997/4, Ankara 1997
- SAYGIN, Oğuz, "Benchmarking ve NLP", Çağrışım Eğitim Merkezi, http://193.140.189.54/quality/hnp/klasor/yazılar/13ins.htm, 1998.
- SCARBOROUGH, M. Norman, **Girişimciliğin ve Küçük İşletme Yönetiminin Temelleri**, 7. Basımdan Çeviri, Çeviri Editörü: Gamze SART, Nobel Yayınları No: 945-0013, Ankara 2014

- SENGE, M., Peter, **Beşinci Disiplin**, Çev. Ayşegül İLDENİZ, Ahmet DOĞUKAN, 6. Baskı, YKY İstanbul Kasım 1998
- SENGE, M., Peter, **The Fifth Discipline**, New-York,1990
- SENGE, Peter, "İğnenin Gözünden", **Geleceği Yeniden Düşünmek: İş Yönetimi, Rekabet, Kontrol, Liderlik, Pazarlar ve Dünya**, Çev. Sinem GÜL, Sabah Kitapları No:46, İstanbul 1997
- SÖKMEN, Alptekin, **Yönetim ve Organizasyon**, Detay Yayıncılık Yayın No: 368, Ankara 2010
- STİMSON, Nancy, **Eğitici Önderlik**, 1. Basım, Rota Yayınları Etkin Yönetim Dizisi, Yayın No: 14, Çev: Ahmet ÜNVER, İstanbul 1997
- SULLIVAN, R., Gordon, HARPER, V., Michael, **Umut Bir Yöntem Olamaz**, Çev. Ayşe Bilge DİCLELİ, Boyner Holding Yayınları, İstanbul Haziran 1997
- ŞAHİN, Ayşe, DEMİR M. Hulusi, "Kobi' lerin Pazarlama Sorunlarının Çözümünde Elektronik Ticaret ve Elektronik Pazarlamanın Önemi: Adana ve Kayseri İllerinde Tekstil Sektöründe Faaliyet Gösteren Kobi' lerin Bu Konuya Yaklaşımları", I.Orta Anadolu Kongresi, Kobi'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, E.Ü.-Kosgeb İşbirliği, Nevşehir 18-21 Ekim-2001
- ŞAHİN, Meltem "Dil, Stratejik Yönetime Giriş", **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, 2. Baskı, Editörler: Fevzi OKUMUŞ, Mustafa KOYUNCU, Ebru GÜNLÜ; Seçkin Yayınları No: 35, Ankara 2014
- ŞAHİN, Servet, "İşletmelerde Yeni Yönetim Felsefesi: Öğrenen Organizasyonlar", Finansal Forum Dergisi, 27 Aralık 1996
- ŞİMŞEK, Şerif, AKGEMCİ, Tahir, ÇELİK, Adnan, **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Gazi Kitabevi, 7. Baskı, Ankara 2011
- ŞİMŞEK, Şerif, ÇELİK, Adnan, **İşletme Bilimine Giriş**, Eğitim Yayınevi, 23. Baskı, Konya 2015
- ŞİMŞEK, Şerif, ÇELİK, Adnan, **İşletme Yönetimi**, Eğitim Yayınevi, Konya 2013

- ŞİMŞEK, Şerif, İRAZ, Rıfat, "Bilişim Teknolojilerinin Örgütsel Dönüşüm Üzerindeki Etkileri", S.Ü.S.B.E Dergisi, Yıl: 1999, Sayı: 5, Konya 1999
- ŞİMŞEK, Şerif, **Yönetim ve Organizasyon (MYO İçin)**, Eğitim Kitabevi 2. Baskı, Konya 2010
- ŞİMŞEK, Şerif, **Yönetim ve Organizasyon**, Damla Yayınevi, Konya 1998
- ŞİŞMAN, Mehmet, **Örgüt Kültürü**, A.Ü. Yayınları No: 732, Eskişehir, Mart-1994.
- TACK, Philip, B., **Kriz Zamanı Yönetim**, Çev: Yakut GÜNERİ, Rota Yayınları, İstanbul, 1994.
- TAŞKIN, Ercan, EKİCİ, M. Kenan, **Kalite Güvence Standartları**, Savaş Yayınevi, Ankara 2011
- TEK, Ömer Baybars, **Pazarlama İlkeleri, Global Yönetimsel Yaklaşım Türkiye Uygulamaları,** Geliştirilmiş 7. Baskı, İzmir, Şubat-1997
- TEKİN, Mahmut, GÜLEŞ, Hasan K., BURGESS, Tom, **Değişen Dünyada Teknoloji Yönetimi, Bilişim Teknolojileri**, Mikro Dizgi, Konya, Mart 2000
- TENGİLİMOĞLU, Dilaver, ÖZTÜRK, Yüksel, **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Seçkin Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2011
- TOBB Kriz Raporu, **Kriz, Yarattığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri,** Rapor, Temmuz 2001
- TOFFLER, Alvin, **Gelecek Korkusu ŞOK**, Çev. Selami SARGUT, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul Ekim 1983
- TONUS, Hatice Zümrüt, "Bilgi Çağı, Veri, Enformasyon, ve Bilgi Yönetimi", Yönetim Bilgi Sistemi, Editör. Mehmet ŞAHİN, A.Ü.AÖF Yayın No: 1913-998, Eskişehir 2009
- TOP, Seyfi, **Girişimcilik, Keşif Süreci**, 2. Basım, Beta Yayınları No: 1625-176, İstanbul 2012
- TOP, Seyfi, **İşletmelerde Yenilik ve Yaratıcılık Yönetimi**, Beta Yayınları No: 1995-269, İstanbul 2008

- TORTOP, Nuri, İSBİR G. Eyüp, AYKAÇ, Burhan, YAYMAN, Hüseyin, ÖZER, M. Akif, **Yönetim Bilimi**, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Nobel Yayın No: 1221-202, Ankara 2010
- TÜRKMEN, İsmail, "Değişim Sürecinde Bilgiye Dayalı Pazarlama Anlayışı ve Karar Destek Sistemleri", MPM Verimlilik Dergisi, 1996/1, Ankara 1996
- UZAY, Nısfet, "2001 Krizinin Kayseri'deki Kobi'ler Üzerindeki Etkileri, I.Orta Anadolu Kongresi, Kobi'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, E.Ü.-Kosgeb İşbirliği, Nevşehir 18-21 Ekim-2001
- UZAY, Şaban, KÜÇÜK, Ergün, "Leasing, Factoring ve Barter Finansman Tekniklerinden Kobi'lerin Yararlanma Düzeylerinin Araştırılması: Kayseri Uygulaması", I.Orta Anadolu Kongresi, Kobi'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, E.Ü.-Kosgeb İşbirliği, Nevşehir 18-21 Ekim-2001
- UZUNÇARŞILI, Ü., TOPRAK, M., ERSUN, O., **Şirket Kültürü ve İş Prensipleri**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2000-4, İstanbul 2000
- ÜLGEN, Hayri, MİRZE, Kadri, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Arıkan Yayınları, 4. Bası No: 206-27, İstanbul 2007
- ÜLGEN, Hayri, MİRZE, Kadri, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayınları No: 113, İstanbul 2004
- ÜRETEN, Sevinç, **Üretim/İşlemler Yönetimi, Stratejik Kararlar ve Karar Modelleri**, 2. Baskı. Ankara 1999
- WOLFF, Ayşe, "Yeniden Yapılanmada Stratejik İşbirlikleri", Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları, Editörler: İsmail DALAY, Recai, COŞKUN, Remzi ALTUNIŞIK, Beta Yayınları No: 1202-137, İstanbul 2002
- WOMACK, James, JONES, Daniel, ROOS, Daniel: **The Machine That Change The World**, Newyork,1990
- YALÇIN, Azmi, GÜLEÇ, A.Selami, "E-İşletme Kavramının Türkiye'de İşletmelerin Organizasyon Yapılarına ve Yönetim Uygulamalarına Etkileri", 9. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildirileri, İstanbul 24-26 Mayıs 2001

- YATKIN, Ahmet, **Toplam Kalite Yönetimi**, Nobel Yayınları No: 491-104, Ankara 2003
- YAZICI, Kamil, TAN, Kader, "Kobi'lerde TKY'nin Uygulanabilirliğine İlişkin Bir Altyapı Araştırması", 9. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler, 24-26 Mayıs 2001.
- YELKİKALAN, Nazan, KALMIŞ, Halis, "Kobi' lerde Verimlilik Yönelimli Yeniden Yapılandırma Stratejileri", I.Orta Anadolu Kongresi, Kobi'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, E.Ü.-Kosgeb İşbirliği, Nevşehir 18-21 Ekim-2001
- YENİÇERİ, Özcan**, İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Ankara 2000
- YILDIRIM, Ramazan, **Yaratıcılık ve Yenilik**, Sistem Yayıncılık, Yayın No: 157, İstanbul 1998
- YILDIZ, Gültekin, "Bencmarking (Kıyaslama)" **Yönetim ve Organizasyon**, KTO Yönetici Eğitim Merkezi, Yayın No: 10, Konya 1998
- YILDIZ, Gültekin, "Kıyaslama (Bnechmarking)", Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları, Editörler: İsmail DALAY, Recai, COŞKUN, Remzi ALTUNIŞIK, Beta Yayınları No: 1202-137, İstanbul 2002
- YILDIZ, Gültekin, ARDIÇ, Kadir, "Benchmarkingte Bilgiye Ulaşmada Ahlak Sorunu" Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, SA.Ü.İ.İ.B.F ve Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Yay, Adapazarı 1998
- YILMAZ, Cengiz, ÖZDİL, Tuncer, AKDOĞAN, Güray, "Kobi'ler İçin Elektronik Ticaret Ne İfade Ediyor", I.Orta Anadolu Kongresi, Kobi'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, E.Ü.-Kosgeb İşbirliği, Nevşehir 18-21 Ekim-2001
- YÜKSEL, İlke, "Kültür", **Davranış Bilimleri**, Editörler: Ali ŞİMŞEK, Ömer Eroğlu, Eğitim Akademi Yayınevi, Konya 2013

İNTERNET KAYNAKLARI

- AKSOY, U. Alpşahin, ÇABUK, Adem, Kobi' lerdeki Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarının Kurumsallaşma Üzerindeki Etkileri,

Balıkesir Ünv. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 16, Aralık 2006, ss: 39-57, http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c9s16/makale/c9s16m3.pdf, 16.01.2016, 00:28

- BARAN, Hitay İşletmelerde Kriz Yönetimi (II) http://www.izto.org.tr/portals/0/iztogenel/dokumanlar/isletmelerde_kriz_yonetimi_ii_h_baran_26.04.2012%2023-09-02.pdf, 06.01.2016, 11:07
- CENGİZ, Ekrem, ACUNER, Taner, BAKİ, Birdoğan, **Örgütsel Yaratıcılığı Belirleyen Faktörler Arası Yapısal İlişkiler,** DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 9, Sayı: 1, 2007, www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt9.../9.1%20cengiz%20acuner%20baki.pdf, 15.01.2016, 21:51, ss: 98-121
- http//:www.5Mworld.com./mkarsiv/mk67.htm, 2005
- http//:www.5Mworld.com./mkarsiv/mk72.htm, 2005
- http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/29/87-100.pdf, 19.01.2016, 18:53, Toplam kalite yönetiminin unsurları ile işletme performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi: Eskişehir örneği Sevda SEVİMLER, Cengiz DURAN, Aysel ÇETİNDERE
- http://eticaretmag.com/turkiyede-e-ticaret-hacmi-189-milyar-tl/, 10.01.2016, 13:42
- http://ismaildalay.blogspot.com.tr/2013/11/amaclara-gore-yonetim.html, 08.01.2016, 11:25
- http://ismaildalay.blogspot.com.tr/2013/11/benchmarking-kyaslama.html:05.01.2016, 00:14
- http://swotanalizi.nedir.com/#ixzz3xhj8G3Tx, 19.01.2016, 17:28
- http://www.bjmer.net/Makaleler/2006063542_157-184%20hasan.PDF, 07.01.2016:13:57
- http://www.daha.net/blog/e-ticaret-nedir-faydalari-nelerdir.html 10.01.2016, 02:18
- http://www.dbe.com.tr/tr-TR/Content/Default.aspx?SectionID=220, 13.01.2016, 02:22

- http://www.ekodialog.com/isletme_ekonomisi/kobiler_ve_ozellikleri.html10.01.2016, 14:44
- http://www.elektronikticaretrehberi.com/e-ticaretin_etkileri_faydalari.php, 10.01.2016, 01:57
- http://www.e-ticaret.gov.tr./genel.Htm, 2005
- http://www.foreıgntrade.gov.tr/İHR/ihrstr/genel.htm.tanım, 2005
- http://www.foreıgntrade.gov.tr/İHR/ihrstr/genel.htm.yararları, 2005
- http://www.foreigntrade.gov.tr/ead.DTDERGI/nisan2000/kresel.htm, 2005
- http://www.foreigntrade.gov.tr/ead.DTDERGI/nisan2001/kresel.htm, 2005
- http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/ekim2000/yeni%20yonetim.htm, 2005
- http://www.foreigntrade.gov.tr/TİCARET/ihrstr/kuvan.htm, 2005
- http://www.gorusdanismanlik.com/default.asp?syfgez=yalin, 06.01.2016, 12:59
- http://www.inovasyon.com.tr/pages.asp?type=single&id=298&own=34&own1=60, 07.01.2016
- http://www.inovasyon.com.tr/pages.asp?type=single&id=298&own=34&own1=60., 10.01.2016, 20:40
- http://www.inovasyonel.com/?Bid=958776, 09.01.2016, 13: 56
- http://www.isgfrm.com/threads/toplam-kalite-yonetiminin-yararlari.2192/, 19.01.2016, 13:32
- http://www.kobi.org.tr/index.php/tanimi/layout, 08.01.2016, 15:42
- http://www.kosgebabm-992.Htm, 2005
- http://www.lean.org.tr/yalin-uretim-felsefesi/, 13.01.2016, 17:11
- http://www.mevzuatdergisi.com/2002/07a/02.htm, 05.01.2016:22:45
- http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/11/20121104-11.htm, 08.01.2016, :15:52

- http://www.slideshare.net/GOKHANC/yaln-ynetim-merkezinin-yaln-ynetimyaln-retim-eitim-katalou, 14.01.2016, 19:53
- http://www.slideshare.net/ismetsabit/deiim-neden-ve-nasl, 18.01.2016, 20:40
- http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=833&lst=Duyurular Listesi, 08.01.2016, 15:45
- http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18521, 19.01.2016, 14:56
- http://yalindanisman.com/2012/06/28/gorsel-yonetim/, 14.01.2016, 19:54
- https//ilknurkirbas.wordpress.co/2012/12/20/2138/, 13.01.2016,17:21
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Deming%27in_14_%C4%B0lkesi, 04.01.2016:21:43
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Strateji, 06.01.2016, 16:16
- https://tr.wikipedia.org/wiki/SWOT_analizi, 08.1.2016, 08:48
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Toplam_kalite_y%C3%B6netimi; 04.01.2016, 18:30
- https://www.linkedin.com/pulse/20152%C3%A7-e-ticaret-hacmi-30-art%C4%B1%C5%9F-ile-258-milyar-tl-oldu-koray-odaba%C5%9F%C4%B110.01.2016, 13:43
- **kisi**.**deu**.edu.tr/userweb/feyza.**tekinbas**/**BENCHMARKING**.ppt, 19.01.2016, 15:18
- MASAAKİ, İmai, Kaizen, Japonya'nın Rekabetteki Başarısının Anahtarı, www.erasys.com.tr/doc_22.pdf, 21.01.2016, 18:34
- **Onurgul**.**blog**.com/files/2011/04/**TKY_MAKALE_ONURGUL**. doc, 19.01.2016, 13:29
- PAPATYA, Gürcan, Vizyon: Hayal ve Gerçek arasındaki Gerilim – Eleştirel Bir Yaklaşım Denemesi-, Süleyman Demirel Üvn. NİİBF Dergisi, Y:1998, S:3(Güz), Isparta 1998; dergipark.ulakbim. gov.tr/sduiibfd/article/viewFile/.../5000113333, 06.01.2016, 21:08

- **Selda SAMEN, İşletmelerde Yaratıcılığın Önemi,** Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 17, Sayı 2, 2008, dergipark.ulakbim.gov.tr/cusosbil/article/download/.../5000001979, ss.363-378
- TİKİCİ, Mehmet, DERİN Ali, DERİN, Neslihan, **Toplam Kalite Yönetiminin Radikal Unsurlarından Birisi Olarak Yalın Yönetim,** dergipark.ulakbim.gov.tr, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2006, ISSN:1304-0278 Kıs-2006 C.5 S.15(20-33)
- TURAN, Aygül Temel Yetenek ve Dış Kaynaklardan Yararlanma Tekniklerine Felsefik Bir Bakış: Dinamik Beceriler ve İş Modeli Yaklaşımlarıyla İlişkilendirme, Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt 5, Sayı 7, 2014, www.kamu-is.org.tr/pdf/1116.pdf, 10.01.2016, 21:14
- TÜRKAN, Umut, Özay, Üretimde Yalın Dönüşümün Temel Performans Kriterleri, BAÜ Fen Bil. Dergisi, Cilt 12(2), Balıkesir 2010; fbe.balikesir.edu.tr/dergi/20102/BAUFBE2010-2-4.pdf, 18.01.2016, 20:27
- www.kamu-is.org.tr/pdf/1116.pdf, 10.01.2016, 20:55

2. Basım

KÜLTÜRLERARASI DİN EĞİTİMİ

Prof. Dr. Muhammet Şevki Aydın
Yrd. Doç. Dr. Cemil Osmanoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1164
Eğitim No.: 250
ISBN: 978-605-320-068-0
© 2. Basım, Mart 2016

KÜLTÜRLERARASI DİN EĞİTİMİ
Prof. Dr. Muhammet Şevki Aydın - Yrd. Doç. Dr. Cemil Osmanoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Tic. Ltd. Şti Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aydın, Muhammet Şevki., Osmanoğlu, Cemil.
Kültürlerarası Din Eğitimi / *Muhammet Şevki Aydın - Cemil Osmanoğlu*
2. Basım, VI + 196 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-068-0
1. Din 2. Eğitim 3. Çoğulculuk 4. Çoğulcu Din Eğitimi 5. Kültürlerarası Din Eğitimi.

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Önsöz

Küreselleşmenin tetikleyip hızlandırdığı çoğulluk olgusu, çok yeni ve karmaşık toplumsal sorunlara yol açtı. Bu sorunlara çözüm arayan insanlık, elbette öncelikle eğitimden, özelde de din eğitiminden yararlanmaya çalışmaktadır. İnsanları derinden etkileyen dini öğretime konu edinen din eğitimi, bu anlamda oldukça önemsenmektedir.

Din eğitiminden yararlanma düşüncesi, ister istemez, "Nasıl din eğitimi?" sorusunu gündeme taşımaktadır. Bu nedenle günümüz dünyasında din eğitiminden en iyi ve etkin biçimde yararlanma amacıyla bir takım yeni modeller üretilip uygulamaya konulmaktadır. Bu modellerden biri de, "Kültürler/Dinler Arası Model"dir. Kültürler/dinler arası din eğitimi oldukça yeni bir alandır. Halen gelişmekte ve yeni araştırmalara konu edilmektedir. Ülkemiz açısından ise oldukça bakir bir alandır, denebilir.

Ülkemizde Din Kültür ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümlerinde "Kültürlerarası Din ve Ahlak Öğretimi" adı altında ders olarak okutulmakta olan bu modele ilişkin özel olarak hazırlanmış bir ders kitabı bulunmamaktadır. Bu eksikliği gidermek için hazırladığımız ders notunu gözden geçirerek kitap olarak yayınlamayı uygun gördük.

Kültürler ve dinler arası model, Batı'da üretilmiş olduğundan kavramsal içeriği Batı'daki dinsel, kültürel, sosyolojik ve epistemik ortamdan hareketle üretilmiştir. Bu bakımdan, ülkemizdeki ortamın farklılıklarını göz önünde bulundurmadan söz konusu kavramsal içeriğin olduğu gibi ülkemize aktarılması ve bizim için de aynen geçerli olduğunun iddia edilmesi ciddi bir zihinsel karmaşa oluşturabilir. Mesela, radikal bir liberalin dinsel dışlayıcılık algısından yola çıkarak değerlendirmeler yapmaya kalkışmak çok ciddi yanlışlara yol açmaktadır. Bu nedenle bu kitapta biz, dinsel çoğulculuk, dinsel dışlayıcılık gibi kavramların içeriğine dair Batı kaynaklı söylenenleri sorgulama ihtiyacı duyduk ve olması gerekene ilişkin görüşlerimizi ortaya koyduk. Hemen hemen her konuya dair İslâm'ın ne dediğini özellikle belirtme ihtiyacı duyduk. Nüfusunun %99'unun Müslüman olduğu ülkemizde, okuyucunun eserden daha iyi yararlanabilmesi açısından bunun gerekli olduğunu düşündük.

Ders kitabında konuyla ilgili söylenmesi gereken bütün bilgilerin yer alması gerekmemektedir. Özellikle de ülkemizdeki ezberci eğitim sisteminin öğren-

cilerimizin zihnine kazıdığı yanlış ders kitabı algısını tashih etmek için, biz bu kitapta dile getirilmesi gereken bütün bilgilere yer vermedik. Zaman zaman tartışma soruları sorarak, yer yer çeşitli bilgi notları yerleştirerek öğrencilerin merak edip araştırmalarının, konuları tartışıp analiz ederek öğrenmelerinin önünü açmaya, onları bu yönde yüreklendirmeye çalıştık. Ders hocaları, gerektiğinde tüm bu tartışmaları daha da zenginleştirebilirler.

Bu çalışma on bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kültür ve onunla ilişkili olan kavramlar kısaca ele alınmıştır. İkinci bölümde küreselleşme olgusuna değinildikten sonra onun din, İslam ve genel eğitim ile ilişkisi ele alınmıştır. Bu iki başlık kültürler arası din eğitiminin temel kavramsal çerçevesi olarak da okunabilir. Üçüncü bölümde kültürler arası karşılaştırmalı çalışmaların önemi, esasları/ilkeleri ve önündeki bazı engellere yer verilmiştir. "Kültürler arası karşılaşmalarda dışlayıcı, kapsayıcı ve çoğulcu yaklaşımlar" başlığını taşıyan bir sonraki bölümde ise dinler arası ilişkilerde karşılaşılan üç ana yaklaşım ele alınmıştır. Sonraki iki bölümde sırasıyla kültürler arası eğitim, dinler arası eğitim ve dinler arası eğitimin imkân ve sınırlıklarına değinilmiştir. Bu iki bölümde genel olarak dinler arası eğitimin, doğuşu, gelişimi, temel ilkeleri, önemi gibi konular tartışılmıştır. Din, kültür ve medeniyetler arası diyalog konularını ele alan yedinci bölümden sonra dinler arası öğretimin barış ve uzlaşı kültürüne sunduğu katkılar incelenmiştir. Çalışmanın geri kalan bölümlerinde demokratik, çoğulcu, çok kültürlü ülkelerdeki din eğitimi uygulamaları ile dinler arası eğitimde son zamanlarda ortaya çıkan yeni yaklaşımlar ana hatlarıyla ele alınmıştır.

Türkiye'de üzerinde ders kitabı formatında her hangi bir çalışma yapılmamış olan bu disiplin hakkında ilk olma özelliği taşıyan bu çalışmanın, okuyuculardan gelecek eleştirel katkılarla geliştirilerek müteakip baskılarının daha nitelikli biçimde yayınlanması ümit edilmektedir. Yazarlar, bu katkıları sadece minnet ve şükranla karşılayacaklardır.

Ocak-2015/Kayseri

Prof. Dr. Muhammet Şevki AYDIN
Dr. Cemil OSMANOĞLU

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: KÜLTÜR VE İLGİLİ KAVRAMLAR 1
1.1. Kültür 1
1.2. Kültürün Unsurları 3
1.3. Kültürün Özellikleri 4
1.4. Kültürün İşlevleri 5
1.5. Kültürün Kazanılması: Kültürle(n)me /Sosyalleşme 6
1.6. Kültürle İlgili Temel Kavramlar 7

2. Bölüm: KÜRESELLEŞME VE DİN 17
2.1. Küreselleşme Nedir? 17
2.2. Küreselleşmenin İtici Güçleri 20
2.2.1. Sermaye 20
2.2.2. Bilgi ve İletişim Teknolojileri 21
2.2.3. Nüfus Hareketleri 22
2.2.4. Küresel Siyaset ve Aktörleri 22
2.3. Küreselleşmenin Söylemleri 23
2.4. Küreselleşmenin Olumlu ve Olumsuz Sonuçları 23
2.5. Küreselleşme ve Din 25
2.5.1. Geleneksel Dinî İlgilerin Azalması 26
2.5.2. Dinî Sembol ve Mesleklerin İtibar Kaybına Uğraması 27
2.5.3. Dünyevileşme 27
2.5.4. Dini Kimliğin Canlanması ve Yeni Dini Hareketler 29
2.6. Küreselleşme Bağlamında Dini Hareketlilikler 30
3.6.1. Muhafazakâr Tepkiler 31
2.6.2. Liberal Tepkiler 31
2.6.3. Orta Yolcu Tepkiler 31
2.7. Küreselleşme ve Müslümanlar 32

3. BÖLÜM: KÜLTÜRLERARASI KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMALARIN ÖNEMİ 37
3.1. Kültürlerin Karşılaşmasından Kültürleri Karşılaştırarak Tanımaya 37
3.2. Ötekileştirme Engeli 42
3.2.1. Öteki 42
3.2.2. Ötekileştirme 46
3.2.3. İslâm ve Öteki/leştirme 49
3.2.4. Benmerkezcilik ve Irkçılık 61
3.2.5. Batıda Ayrımcılık ve Nefret Söylemi 64
3.2.6. Ayrımcılık Karşıtı Eğitim 68

4. BÖLÜM: KÜLTÜRLERARASI KARŞILAŞMALARDA DIŞLAYICI, KAPSAYICI VE ÇOĞULCU YAKLAŞIMLAR 73
4.1. Dışlayıcı Yaklaşım 74
4.2. Kapsayıcı Yaklaşım 79
4.3. Çoğulcu Yaklaşım 82

5. BÖLÜM: KÜLTÜRLERARASI DİN EĞİTİMİ 91
5.1. Kültürlerarası Eğitim 91
5.2. Kültürlerarası Eğitimle İlgili Temel Kavramlar 95
5.2.1. Çoğulluk ve Çoğulculuk 95
5.2.2. Kültürler Arası Öğrenme 98
5.3. Kültürlerarası Din Eğitimi 99
5.4. Din Eğitiminin Küreselleşmesi 103
5.5. Kültürlerarası Din Eğitiminin Temel İlkeleri 105
5.5.1. Çoğulculuk 105
5.5.2. Temel İnsan Haklarıyla Uyumluluk 106
5.5.3. Tolerans 108
5.5.4. Karşılıklılık 109
5.5.6. Sivil Görüşlülük 109
5.5.7. Nesnellik-Tarafsızlık 110
5.5.8. Eleştirel Açıklık 111
5.6. Kültürlerarası Din Eğitiminin Amaç ve Muhtevası 111

6. BÖLÜM: KÜLTÜRLERARASI DİN EĞİTİMİNİN İMKÂN VE SINIRLIKLARI 119

7. BÖLÜM: KÜLTÜRLER, DİNLER VE MEDENİYETLER ARASI DİYALOG 129

8 BÖLÜM: KÜLTÜRLERARASI DİN EĞİTİMİNİN BARIŞ VE UZLAŞI KÜLTÜRÜNÜN GELİŞMESİNE KATKILARI 139
8.1. Uzlaşmanın Boyutları 140
8.2. Barış/Uzlaşı Kültürü ve Din Eğitimi 143

9. BÖLÜM: ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE DİN VE AHLAK ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI 151

10. BÖLÜM: ÇOKKÜLTÜRLÜ ORTAMLARDA DİN EĞİTİMİ YAKLAŞIM VE UYGULAMALARI 161
10.1. Fenomenolojik Yaklaşım 161
10.2. Yorumlayıcı Yaklaşım 167
10.3. Diyalojik Yaklaşım 176
10.4. Bağlamsal Yaklaşım 177

KAYNAKÇA 181

KAYNAKÇA

ACAR, R. (2007), Dini Çoğulculuk İdealler ve Gerçekler. Ankara: Elis Yayınları.

ADAMS, J. F. (1995), Ergenliği Anlamak, Yayına haz. Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi,

AKDENİZ, S. (1982), Toplumumuz ve Eğitimimiz, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

AKYOL, M. (2013), Özgürlüğün İslami Yolu, Çev. Ömer Baldık, İstanbul: Doğan Kitap.

ALBAYRAK, İ. (2005), "*İçimizdeki Öteki: Tefsirde Hâricî (İbâdî) Algılamasına Dair Genel Bir Değerlendirme*", Usûl: İslâm Araştırmaları, S: 4, ss. 7-38.

ALTAŞ, N. (2009), "*Küreselleşmenin Dönüştürdüğü Din Eğitimi*", Uluslararası Eğitim Felsefesi Kongresi Bildiriler ve Tartışmalar, Ankara: Eğitim-Bir Sen Yayınları içinde, ss. 196-212.

ARICAN, M. K. (2011), "*Felsefî ve Teolojik Bir Problem Olarak Dinî Çeşitlilik*", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: XV, S: 1, ss. 71-98.

ASLAN, A. (1998) "*Batı Perspektifinde Dini Çoğulculuk Meselesi*", İslami Araştırmalar Dergisi, S: 2 ss. 143-163.

ASLAN, A. (2002a), "*Din ve Küreselleşme*", Küreselleşme ve İslam Dünyası ve Türkiye, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İstanbul: İSAV Yayınları içinde, ss. 163-201

ASLAN, K. (2004), "*Küreselleşmenin Eğitim Boyutu*", Ege Eğitim Dergisi, S: 5, ss. 1-5.

ATALAY, O. (2003) "*Dini Çoğulculuk: Tarihsel Gelişimi ve Kutsal Metinlerdeki Sınırları*", Ekev Akademi Dergisi, C/S: 7/17, ss. 15-28.

ATAMAN, H. & O. K. CENGİZ (2009), Türkiye'de Nefret Suçları, Ankara: İnsan Hakları Gündemi Dermeği yayını.

AVRUPA KONSEYİ (AK) (2008), Kültürlerarası Diyalog İçin Beyaz Kitap-Eşit Bireyler Olarak Onurlu Biçimde Bir Arada Yaşamak, Strazburg: Avrupa Konseyi, (Link: http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/Source/Pub_White_ Paper/WhitePaper_ID_Turkish.pdf .). (Erişim: 10.10.2013).

AYDIN M. S. (1981), "*Eğitim Açısından Din ve Ahlak İlişkisi*", Türkiye I. Din Eğitimi Semineri, 23-25 Nisan 1981, Ankara: İlahiyat Vakfı Yayınları içinde.

AYDIN, M. (2000), "*Bir Hıristiyan Kurtuluş Teolojisinden Dinlerin Bir Kurtuluş Teolojisine Doğru*", Divan Dergisi, C: 2, ss. 133-150.

AYDIN, M. (2005), Hıristiyan, Yahudi ve Müslüman Perspektifinden Dinsel Çoğulculuk ve Mutlaklık İddiaları, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

AYDIN, M. (2005a), "*Paradigmanın Yeni Adı: Dinsel Çoğulculuk*", Hıristiyan, Yahudi ve Müslüman Perspektifinden Dinsel Çoğulculuk ve Mutlaklık İddiaları, Der: M. Aydın, Ankara Okulu Yayınları içinde, ss. 15-50.

AYDIN, M. (2005b), "*Dinsel Çoğulculuk Üzerine Bir Müslüman Mülahazası*", Hıristiyan, Yahudi Ve Müslüman Perspektifinden Dinsel Çoğulculuk ve Mutlaklık İddiaları, Der: M. Aydın, Ankara: Ankara Okulu Yayınları içinde, ss. 87-128.

AYDIN, M. (2008), Dini Çoğulculuk Üzerine Bir Mülahaza, (Link: http://www.hanifdostlar.net/forum_posts.asp?TID=5236&KW=kabe). (Erişim: 17.1.2015).

AYDIN, M. Ş. (2002), "*Barış/Uzlaşma Kültürü ve Din Eğitimi*", Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye´de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu (Sakarya 26-27 Mayıs 2001), Adapazarı: Değişim Yayınları içinde, ss. 114-125.

AYDIN, M. Ş. (2009), *Dindaşını Ötekileştirme*, Diyanet Aylık Dergi.

AYDIN, M. Ş. (2011), Açık Toplumda Din Eğitimi/Yeni Paradigma İhtiyacı, Ankara: Nobel Yayınları.

AYDIN, M. Ş. (2013), "*Peygamber Efendimizin Örnekliğinde İnsan Onuruna Saygı Bilincini Kazan(dır)mak*", Hz. Peygamber ve İnsan Onuru, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları içinde.

AYDIN, M. Z. (2012), "*Ahlak Eğitimi ve Öğretimi*", Din Eğitimi El Kitabı, Ed: Recai Doğan & Remziye Ege, Ankara: Grafiker Yayınları içinde, ss. 139-175.

AYDIN, M. Zeki (2015), Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Öğretimi ve Türkiye İle Karşılaştırılması, (Link: http://www.cie.ugent.be/mzaydin5.htm). (Erişim: 18.01.2015).

AYDÜZ, D. (2006), "*Dinler arası Diyalogun Gerekliliği*", Polemik Değil Diyalog, Haz: H. Karaman, Ö. F. Harman, F. Tuncer, İstanbul: Ufuk Yayınları içinde, ss. 145-154.

AYHAN, H. (2002), "*Küreselleşme ve Türkiye'de Din Eğitimi*", Küreselleşme, İslam Dünyası ve Türkiye Milletlerarası Tartışmalı ilmi Toplantı, İstanbul: Ensar Neşriyat içinde, ss. 247-269.

AYUSO M. & A. GAMBRA and J. M. SANCHEZ (2009), "*İspanya'da Din Eğitimi*", Çev: İ. Başkurt, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S: 19, ss. 114-138.

BAHÇEKAPILI, M. (2013), "Finlandiya'da Din Eğitimi", International Journal of Social Science, V: 6, I: 5, pp. 889-922.

BARIN, H. (2014), Runnymede Trust raporları bağlamında İslamofobi, (Link: http://www.lacivertdergi.com/gundem/2014/06/04/runnymede-trust-raporlari-baglaminda-islamofobi). (Erişim: 18.1.2015).

BARNES, L. P. (2012). "*Diversity*", in Debates in Religious Education, Ed. P. Barnes, Great Britian: Routledge, pp. 65-76.

BARUTÇUGİL, İ. (2011), Kültürler Arası Farklılıkların Yönetimi, İstanbul: Kariyer yayıncılık.

BERLING, J. (2004), Understanding Other Religious Worlds: A Guide for Interreligious Education. New York: Orbis Books.

BİLGİN, B. (2001), "İslam'da Ötekine Bakış", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 42, S: 1, ss. 11-40.

BİLGİN, B. (2003), "*Küreselleşme, Din ve Eğitim*", Dini Araştırmalar, C: 6, S: 17, ss. 203-214.

BİLGİN, B. (2005), "*Küreselleşme ve Din Eğitimi*", Kültürel Çeşitlilik ve Din, Ed: Remziye Yılmaz, Ankara: Sinemis Yayınları içinde, ss. 51-59; Ayrıca şurada yayımlanmıştır: Dini Araştırmalar, C: 6, S: 17 Yıl: 2003, ss.203-214.

BİLGİN, B. (2005a), "*İslam ve Hıristiyan Din Pedagojisi: Birbirimizden Neler Öğrenebiliriz?*" Kültürel Çeşitlilik ve Din, Ed: Remziye Yılmaz, Ankara: Sinemis Yayınları içinde, ss. 119-129.

BİLGİN, B. (2005x), "*Kültürlerarası Din Eğitimin İmkânı*", Kültürel Çeşitlilik ve Din, Ed: Remziye Yılmaz, Ankara: Sinemis Yayınları içinde, ss. 101-118.

BİLGİN, Beyza (2014), "*Mezhepler ve Dinler Arası İşbirliği*", Milliyet Gazetesi Web Sayfası, (Link: http://www.milliyet.com.tr/content/dosya/ramazan/yorum/8.html). (Erişim: 10.02.2014).

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (2006), Medeniyetler İttifakı Yüksek Düzeyli Grup Raporu, 13 Kasım 2006, New York: Birleşmiş Milletler, (Link:http://www. medeniyetleritt-ifaki.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=6). (Erişim: 10.11.2014).

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM) (2010), Altmış beşinci oturum (Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin Durumu) genel sekreterin raporu, 2 Ağustos 2010, (Link: http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/455687-1290587570663/UNICEF_CocukHaklariSozlesmesininDurumu.pdf). (Erişim: 15.1.2015).

BODUR, H. E. (2003), "Küreselleşmenin Dini Boyutu ve Türk Toplumu Üzerindeki Yansımalarının Bir Değerlendirmesi", Dini Araştırmalar Dergisi, C: 6, S: 17, ss.47-57.

BORATAV, K. (2001), "2000-2001 Krizinde Sermaye Hareketleri", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, C: 16, S: 186, ss.7-17

BOZKUŞ, M. (2002), "*İslâm Mezhepleri Tarihi Açısından Dini Düşüncenin Geçirdiği Evreler*", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: VI, S: 1, ss. 195-208.

BRÖMSSEN, K. V. (2011), "*İsveç'te Öğrencilerin Din Üzerinde Konuşmaları Hakkında Düşünceler*", Çokkültürlü Toplumlarda Eğitim Türkiye ve İsveç'ten Örnekler, Ed: M. Carlson, A. Rabo ve F. Gök, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları içinde, ss. 157-179.

BULAÇ, A. (1993), İslâm ve Fanatizm, İstanbul: Beyan Yayınları.

BULUT, H. İ. (2009), "*Dini Şiddetin Fikri Arka Planı Olarak Haricilik ve Günümüze Yansımaları*", Usûl: İslam Araştırmaları, S: 11, ss. 41-54.

CARROLL, D. (2000), Çocuğunuzun Ruhsal Eğitimi, Çev: Semra Tuna, İzmir: Ege Meta Yayınları.

CHAPPER, D. (2005) Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki, Çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

COOLING, T. (2002). "*Commitment and Indoctrination: A Dilemma for Religious Education?*", in Issues in Religious Education, Eds: L. Broadbent and A. Brown, London: Routledge, pp. 42-53,

COUNCIL OF EUROPE (2006), Religious Diversity and Intercultural Education: A Reference Book for Schools, Ed: John Keast, Strasburg: Council of Europa.

CUSH D. & D. FRANCİS (2001), "'*Positive Pluralism' to Awareness, Mystery and Value: A Case Study in Religious Education Curriculum Development"*, British Journal of Religious Education, V/N: 24: 1, pp. 52 – 67.

ÇAPÇIOĞLU, İ. (2008), "*Küreselleşme, Kültür ve Din*", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: XLIX, S: II, ss. 153-183.

ÇEKİN, A. (2014), "*Youth's Attıtudes Towards Other Religions in Turkey (A Research On The Unıversıty Students)*", Beder Journal of Educatıonal Sciences, V: 5, N: 1, ss. 7-18.

ÇELİK M. Y. (2012), "Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme", DPUJSS, N: 32, V: II, S: 60, ss. 57-74.

DEMİR, A. & S. DEMİR (2009), "Erasmus Programının Kültürlerarası Diyalog ve Etkileşim Açısından Değerlendirilmesi (Öğretmen Adaylarıyla Nitel Bir Çalışma)", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C: 2, S: 9, ss. 95-105.

DEMİR, M. & T. TURAN (2007), "*Türkiye Selçuklu ve Osmanlı Tecrübesinde Gayr-i Müslim Kimliği*", Akademik İncelemeler, S: 1, ss. 189-213.

DES (1985), Education for All: Report of the Committee of Inquiry into the Education of Children from Ethnic Minority Group (The Swann Report), London: Department of Education and Science.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT) (1995), Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı yayınları.

DİYANET İSLAM ANSİKLOPEDİSİ (DİA) (1998), "Hıristiyanlık" maddesi (Hz. Baki Adam), C: 17, ss. 358-364.

DOĞAN, R. (2008), "*Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli*", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: XLIX, S: II, ss.1-43.

DÖKMEN, Ü. (2000), Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Var Olmak Gelişmek Uzlaşmak, İstanbul: Remzi Kitabevi.

DÖKMEN, Ü. (2011), Ötekileştirme, (Link: http://www.psikolojidunyasi.com.tr /index.php/main/yazilar/id/14-otekilestirme). (Erişim: 13.12.2014).

DÖKMEN, Ü. (2013), İletişim Çatışmaları ve Empati, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ECRI (1996), Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu 1 Nolu Genel Politika Tavsiye Kararı, Strasburg: Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı, Antisemitizm, ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele of.

EERSEL, S. & C. HERMANS and P. Sleegers (2008), "*Expressing Otherness in Interreligious Classroom Communication. Empirical Research into Dialogical Communication in Religiously Pluriform Learning Situations in Catholic Primary Schools*", Journal of Empirical Theology, V: 21, I: 1, pp. 1 – 31.

EERSEL, S. (2011), Towards Dialogue Teacher/Student Interaction in Interreligious Communication, Münster: Waxmann.

EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ (ERG) (2011), Türkiye'de Din ve Eğitim Son Dönemdeki Gelişmeler ve Değişim Süreci, Haz: A. Şaşmaz, B. Aydagül, I. Tüzün, İ. Aktaşlı, İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

ERDEM, H. (2002), Ahlak Felsefesi, Konya: Hü-Er Yayınları.

ERDEM, M. (2003), "*Küreselleşme ve İslâm Dünyası*", Dini Araştırmalar, C: 6, S: 7, ss. 5-9.

ERDEN, M. &Y. AKMAN (1995), Eğitim Psikolojisi, Gelişim-Öğrenme-Öğretme, Ankara: Arkadaş Yayınevi.

EROĞLU, E. (2006), Yenileme Bilinci, İstanbul: Sufi Kitap.

ERTÜRK, S. (1994), Eğitimde Program Geliştirme, Ankara: Metetksan Yayınevi.

ESED, M. (1996), Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir, Çev: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul: İşaret Yayınları.

FABIAN, J. (1999). Zaman ve Öteki, Çev. Selçuk Budak, Ankara: Bilim ve Sanat.

FALK, R. (2003), Küreselleşme ve Din, İnsani Küresel Yönetişim, Çev: Hasan Tuncay Başoğlu, İstanbul: Küre Yayınları.

FLORNES, K. (2003), "*Religious Education as a Compulsory School Subject in a Pluralistic Society*", Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar, Haz: Komisyon, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı içinde, ss. 130-142.

GEZGİN, U. B. (2013), Çokkültürlü Toplum İçin Kültürlerarası Psikoloji, (Link: http://bianet.org/bianet/siyaset/146979-cokkulturlu-toplum-icin-kulturlerarasi-psikoloji). (Erişim: 10.10.2014).

GÖKALP, Z. (1976), Türkçülüğün Esasları, Hazırlayan: Mehmet Kaplan, İstanbul: Kültür Bakanlığı yayınları.

GÖRMEZ, M. (2004), "*Çoğulcu Bir Toplumda Farklı Din Mensupları Arasındaki İlişkiler ve İslâm Orta Asya'da İslâm*", Oş Devlet Üniversitesi İlâhiyat Fakültesinin 11. Kuruluş Yıldönümü Münasebetiyle düzenlenen Uluslararası Sempozyumumda sunulmuştur, 20-22 Mayıs 2004, Kırgızistan.

GRİMMİTT, M. (Ed) (2000), Pedagogies of Religious Education, Essex: McCrimmons.

GÜNDÜZ, Ş. (2005), Küresel Sorunlar ve Din, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

GÜNDÜZ, Ş. (2007) "Giriş", Yaşayan Dünya Dinleri, Ed: Şinasi Gündüz, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları içinde, ss. 18-30.

GÜNGÖR, E. (1986), Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, İstanbul: Ötüken Yayınevi.

GÜNGÖR, E. (1995), Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

GÜRER, B. (2013), "*Din Eğitimi Politikaları Açısından Batı'da Yaşayan Türklerin Dini Çoğulculuk Algısı*", Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, C-S: 45, ss. 191-216.

GÜVENDİ, T. (2008), Geleneksel Yapının Kırılma Sürecinde Dindarlık (Oğuzeli Örneği), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

HAVİLAND, W. A. vd. (2008), Kültürel Antropoloji, Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

HELD, D. & A. McGREW (2008), Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması, Ankara: Phoenix Yayınevi.

HICK, J. (2002), İnançların Gökkuşağı, Çev: Mahmut Aydın, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

HICK, J. (2006), "*Teolojide Kopernik Devrimi*", Çokkültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi içinde, Düzenleyen: R. Kaymakcan, Çev. Y. Meral, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları içinde, ss. 119-134.

İLHAN, A. (2001) Hangi Batı, İstanbul: Bilgi Yayınevi.

JACKSON, R. (2004), Intercultural education and Religious Diversity: Interpretive and Dialogical Approeaches from England, in Council of Europe, The Religious Dimension of Intercultural Education, Strasbourg: Council of Europe Bublishing.

JACKSON, R. (2005), Din Eğitimi Yorumlayıcı Bir Yaklaşım, Çev. Ü. Ok, M. A. Özkan, İstanbul: Dem Yayınları

JACKSON, R. (2007), "Avrupa'da Kurumlar ve Din Öğretimi-Öğreniminin Kamusal Alandaki Genel Eğitime Katkısı", Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi, Haz: Komisyon, Çev: Seyfi Kenan, İstanbul: Ensar Neşriyat içinde, ss. 119-158.

JACKSON, R. (2007a), "*Devlet Okullarında Dini Eğitim ve Değerler Eğitimine Yorumcu Yaklaşımın Katkısı*", Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, Haz: Komisyon, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları içinde, ss. 467-488.

JACKSON, R. (2009). "*Understanding Religious Diversity in a Plural World: The Interpretive Approach*", International Handbook of the Religious, Moral and Spiritual Dimensions in Education, Eds: M. d. Souza, G. Durka, K. Engebretson, R. Jackson and A. McGrady, The Netherlands: Springer içinde, pp. 399-414.

JACKSON, R. (2009a). "*The Interpretive Approach to Religious Education and The Development of A Community of Practice*", *Religious Education Research Through A Community of Practice: Action Research and the Interpretive Approach*, Eds: J. Ipgrave, R. Jackson and K. O'Grady, Münster: Waxmann. İçinde, pp. 21-31.

JACKSON, R. (2010), "*Din Eğitiminde Uluslararası Eğilim ve Yerel Uygulamalar: İngiltere ve Hamburg'taki Gelişmeler*", Çev: H. Kader Zengin, Hitit Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi, C: 9, S: 18, ss. 213-228.

KARACA, M. (2012), "*Farklılaşma, Bütünleşme ve Birlikte Yaşama Üzerine*", Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, C: 18, ss. 226-238.

KARAMAN, H. (2014), Diyalog Ya da Birlikte Yaşama Sanatı, (Link: http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/turkiyeveislam/0062.htm). (Erişim: 10.02.2014).

KARATAŞ, A. İ. (2006), "*Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlere Tanınan Din ve Vicdan Hürriyeti*", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 15, S: 1, ss. 267-284.

KARTARI, A. (2001), Farklılıklarla Yasamak, Ankara: Ürün Yayınları.

KAY, W. (1997), "*Phenomenology*", Religious Education and Piaget", Religion, No: 27, pp. 275-283.

KEATEN, J. A. & C. Soukup (2009), "*Dialogue and Religious Otherness: Toward a Model of Pluralistic Interfaith Dialogue*", Journal of International and Intercultural Communication, V: 2, I: 2, pp. 168-187.

KEMALOĞLU, M. (2012), "*Türkiye Selçuklularında Gayr-ı Müslim Tebaa ile Kurulan Sosyal İlişkiler*", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S: 7, ss. 168-185.

KILAVUZ, U. M. (2002), "*Küreselleşen Dünyada Din*", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 11, S: 2, ss. 191-212.

KILIÇ, R. (2004), '*Dinî Çoğulculuk Mu Dinde Çoğulculuk Mu?*', Dinî Araştırmalar Dergisi, S: 19, ss. 13-17.

KIRTUNÇ, A. L. (2014), "Popüler Kültür Araştırmaları", (Link: http://www.kulturad.org/images/goc_kirtunc_konusma.html). (Erişim: 12.12. 2014).

KİRAZ, S. (2011), Yabancılaşmanın Kökeni Üstüne, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), S: 12, ss. 147-169.

KÖKER, H. (1992), "*Selçuklular Devrinde Hekimler*", Selçuklular Devrinde Kültür ve Medeniyet, Kayseri.

KÖSE, A. (Ed.) (2002), Sekülerizm Sorgulanıyor, İstanbul: Ufuk Kitapları.

KÖYLÜ M. & İ. TURAN (2014), Karşılaştırmalı Din Eğitimi, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

KÖYLÜ, M. (2005), "*Dinsel Dışlayıcılık (Ekslusivizm*)" İslam ve Öteki: Dinlerin Doğruluk/Kurtarıcılık ve Birarada Yaşama Sorunu, Ed: C. S.Yaran, İstanbul: Kaknüs Yayınları içinde, ss. 29-65.

KUÇURADİ İ. (1988), Uludağ Konuşmaları, Özgürlük, Ahlak, Kültür Kavramları, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

KULA, O. B. (2012), Almanya'da Türk Kültürü: Çok-kültürlülük ve Kültürlerarası Eğitim, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

KUTLU, S. (2003), Din Anlayışında Farklılaşmalar Türkiye'de Alevilik- Bektaşilik, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

KUTUP, S. (1980), Fî Zilal'il-Kurân, Çev: Vahdettin İnce, Salih Uçan, İstanbul: Dünya Yayıncılık.

KÜÇÜK, S. (2011), "*Kültürler Arası Öğrenme Üzerine Bir Kavram Model Denemesi ve Türkçe Ders Kitapları"*, TÜBAR, C: XXIX, ss. 227-260.

KYMLİCKA, W. (1998), Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı yayınları.

LEE, J. M. (1988), "*The Blessing of Religious Pluralism*", in Religious Pluralism and Religious Education, Ed: Norma H. Thompson, Birmingham-Alabama: Religious Education Press.

MARTINELLI, S. & M. Taylor (Ed.) (2000), Kültürler arası Öğrenme, Çev. Alper Akyüz, Strasburg: Avrupa Konseyi Yayınları.

MEHDİYEV, N. (2009), Plantinga'nın Dini Dışlayıcılık Savunusunun Eleştirisi, İslam Araştırmaları Dergisi, S: 22, ss. 95-108.

MIEDEMA, S. (2003), "*The Need for Interreligious Education*", Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar, Haz: Komisyon, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları içinde, ss. 223-235.

MILOT, M. (2006), "The Religious Dimension in Intercultural Education", Religious Diversity and Intercultural Education: a Reference Book for Schools, Ed: John Keast Strasburg: Council of Europe içinde, pp. 13 – 20.

MIRANDA, E. O. (2010), "Religious Pluralism and the Paradigm", International Handbook of Inter-Religious Education, Eds: K. Engebretson at all, New York: Springer Science+Business Media içerisinde, pp. 5-24.

MİNARLI, A. (2014), "'Çokkültürlülük'ten 'çokkültürcülük'e", Star Gazetesi, Açık Görüş, 24 Mayıs 2014 Cumartesi.

MOORE, B. & N. HABEL (1982), When Religion Goes to School: Typology of Religion for the Classroom. Adelaide: South Australian College of Advanced Education.

MORIN, E. (2003), Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi, Çev: Hüsnü Dilli, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

MUHAMMED, O.N. (2005) "Çok Kültürcülük ve Din Eğitimi" Çev. İ. Çapcıoğlu, Kültürel Çeşitlilik ve Din. Ed. R. Yılmaz, Ankara.

MURRAY, T. R. (2006), "Religion in Schools: Controversies Around the World", Westport CT: Praeger Publishers.

NIPKOV, K. E. (2003), "*Religious Education in the Federal Republic of Germany-Comparative Perspectives in the European Context*", Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar, Haz: Komisyon, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları içinde, ss. 52-62.

NOHL, A.-M. (2009), "*Ders Kitaplarında Kültürlerarası Eğitim İmkânları*", Eğitim Bilim Toplum Dergisi, C: 7, S: 28, ss. 59 -73.

NOHL, A.-M. (2009a), Kültürlerarası Pedagoji, Çev: Nazlı Somel, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

NURSİ, S. (2000), Mektubat, İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.

OĞUZ, E. S. (2010), Türkiye'de Kültür Politikaları ve Kütüphaneler 1923-1980, H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı yayımlanmamış doktora tezi, Ankara.

OĞUZKAN, A. F. (1993), Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara: Emel Matbaacılık.

OKUMUŞLAR M. & F. GENÇ (2012*), "Din Eğitiminin Bilimselleşmesi/Neliği"*, Din Eğitimi El Kitabı, Ed: R. Doğan, R. Ege, Ankara: Grafiker Yayınları içinde, ss. 53 – 78.

OKUMUŞLAR, M. (2007), "*Çok Kültürlü Toplumlarda Din Hakkında Öğrenme ve Dinden Öğrenme Modeli*", Marife Dergisi, S: 2, ss. 251-264.

ONAT, H. (2003), "*Küreselleşme ve İslâm'ı Yeniden Düşünmek*", Dini Araştırmaları, C: 6, S: 17, ss. 29-46.

ONAT, H. (2005), "*Din Öğretiminde Mezhepler Üstü Yaklaşım*", Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, Haz: Komisyon, Ankara: Yarınlar İçin Düşünce Platformu içinde, ss. 149-150.

OSMANOĞLU, C. (2014), Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (ODKAB) Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Çoğulculuk, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış doktora tezi, Kayseri.

ÖNDER, M. (2007), "*Kültürlerarası Eğitim*", Somuncu baba, S: 76, ss. 60-63.

ÖNERGİL, H. D. (2010), "*İnterkültürel (Kültürlerarası) Yetkinlik*", Die Gaste S: 10.

ÖSTBERG, S. (2000), "*Islamic Nurture and Identity Management: The Lifeworld of Pakistani Children in Norway*", British Journal of Religious Education, I: 22, No: 2, pp. 91-103.

ÖZCAN, H. (1999), Maturidi'de Dini Çoğulculuk. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

ÖZENÇ, B. (2008), "*AİHM ve Danıştay Kararlarının Ardından Zorunlu Din Dersleri Sorunu*", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C: LXVI, No: 2, ss. 191-226.

PEKASİL, T. (2013), "*Dini Statü Tiplerinde Farklılaşma: Cizre Örneğinde Seyh, Molla ve Seyyidler*", Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, V: 2, No. 4, ss. 24-54.

RAMAZANOĞLU, Y. (2015), "*Batı Bizim Öğretmenimiz Değil*" Serbestiyet, 14 Ocak 2015.

REBOUL, O. (1991), Eğitim Felsefesi, Çev. Işın Gürbüz, İstanbul: İletişim Yayınları.

RUDGE, J. (1997), "*İngiliz Din Eğitiminde Kişilik Gelişimi ve Dinî Topluluklar*", Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, Ankara: MEB-Tömer Yayınları içinde, ss. 89-102.

SAMBUR, B. (2003), "*Küresel Köyde İslam*", İslamiyat, C: VI, S: 2, ss. 77-86.

SEARS, D. O. & L. A. PEPLAU and S. E. TAYLOR (2007), Sosyal Psikoloji, Çev. Ali Dönmez, İstanbul: İmge Kitabevi.

SELÇUK, M. (2005), "*Birlikte Yaşamaya Kur'ani Bir Yaklaşım: Teâruf*", Kültürel Çeşitlilik ve Din, Ed: Remziye Yılmaz, Ankara: Sinemis Yayınları içinde, ss. 229-242.

SELÇUK, M. (2009), "*Developing an Interfaith Dimension in RE: Theological Foundations and Educational Framework with Special Reference to Turkish Experience*", in Religious Education in a World of Religious Diversity, Eds: Wilna A.J. Meijer, Siebren Miedema ve Alma Lanser-van der Velde, Münster: Waxmann, pp. 131-147.

SENEMOĞLU, N. (1997), Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya, Ankara: Spot Matbaacılık.

SHEPHERD, J. (2003), "*Fenomenolojik Bakış Açısı: Eleştirel Anlamda Sorgulayıcı Din Eğitimi*", Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar, Haz: Komisyon, Çev: Didem Nasman, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları içinde, ss. 323-335.

SÖYLEMEZ, M. M. (2012), "*İlk Dönem İslam Toplumunda Gayrimüslimlerin Yeri: Haklar ve Hoşgörü*", İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S: 22, ss. 99-124.

STREIB, H. (2007), "*Dinler Arası Müzakereler: Yeni Bir Gelişim Perpektifi*", Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, Haz: Komisyon, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları içinde, ss. 489-514.

ŞEVKİ, O. (1991), Türk Tababet Tarihi, Sad: İlter Uzel, Ankara: Kültür Bakanlığı yay.

TALAS, M. &Y. KAYA (2007), "*Küreselleşmenin Kültür Sonuçları*", TÜBAR, C: XXII, ss. 149-162.

TANRIVERDİ, B. (2014), İslamofobi, (Link: http://vivahiba.com/article/show/ islamofobi/). (Erişim: 22.12.2014).

TEZCAN, M. (1985), Eğitim Sosyolojisi, AÜEBF Yay., Ankara.

TORRON, J. M. (2008), "*İspanya*", Avrupa Birliği Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi, Ed: A. Köse, T. Küçükcan, İstanbul: İSAM Yayınları içinde.

TOSUN, C. (2004), "*Küreselleşme, Din ve (İslamcı!) Terör*", Dini Araştırmalar Dergisi; C: 7, S: 20, ss. 13-18.

TOSUN, C. (2011), Din Eğitimi Bilimine Giriş, Ankara: Pegema yayınları.

TOSUN, C. (2013), "*Küreselleşme ve Din Öğretimi: Neler Değişti*", Küreselleşme Sürecinde Din Eğitimi Uluslararası Sempozyumunda sunulan tebliğ, 28-30 Kasım 2013, Eskişehir, ss. 50-53.

TUNÇ, H. (2008), "Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, S. 1-2, ss. 1113-1132.

TURAN, O. (2003), Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

TURHAN, M. (1994), Kültür Değişmeleri (Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Teknik), İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

TÜRKDOĞAN, O. (1988), Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

TÜRNÜKLÜ, A. (2006). Onarıcı Disiplin: Okullarda Yaşanan Kişiler Arası Çatışmaları Yapıcı ve Barışçıl Olarak Yönetmek İçin Çağdaş Bir Yaklaşım. Ankara: Ekinoks Yayınları.

UNESCO (2006), UNESCO Guidelines on Intercultural Education, Paris/France: Unesco, (Link: http://unesdoc.unesco.org/images /0014/001478/147878e.pdf). (Erişim: 9.10.2014).

ÜLKEN, H. Z. (1948), Millet ve Tarih Şuuru, İstanbul: Pulhan Matbaası.

YAVUZER Y. & Z. KARATAŞ ve R. GÜNDOĞDU (2013), "*Ergenlerin Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi: Nicel ve Nitel Bir Çalışma*", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S/C: 28(1), ss. 428-440.

YILDIZ, N. (2008), "*Kültürlerarası Eğitim*", Eğitim Bilim Toplum Dergisi, C: 6 S: 22, ss. 52-89.

YILMAZ, M. K. (2014), "*İslam Devletinin İlk Anayasası: Medine Vesikası*", Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi, S: 105. (Link: http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum= EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=977). (Erişim: 16.04.2014).

YURTGEZEN, A. (2009), "*Farklılıklarımızın Farkında mıyız*", Semerkand dergisi.

ZEPETNEK, S. T. (2002), "*Comparative Cultural Studies and the Study of Central Europan Culture*", Comparative Central European Culture, Ed: S. T. Zepetnek, West Lafayette: Purdue Books.

ZIEGLER, H. (2003), "*Din Psikolojisi ve Din Eğitimi*", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C/S: VII/1, ss. 417-429.

"İngiliz Çocuklara Ateizm Dersi", 15 Şubat 2004 tarihli Hürriyet Gazetesi, (Link: http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=202815). (Erişim: 14.01.2015).

KÜRESELLEŞME VE EĞİTİME YANSIMALARI

Editör: Doç. Dr. Nurhayat Çelebi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1637
Eğitim Bilimleri No.: 317
ISBN: 978-605-320-544-9
© 1. Basım, Kasım 2016

KÜRESELLEŞME VE EĞİTİME YANSIMALARI
Editör Doç. Dr. Nurhayat Çelebi

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Ltd. Şti. - 0312.341 62 36 - Ankara Sertifika Nu:19478

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çelebi, Nurhayat.
Küreselleşme ve Eğitime Yansımaları / *Nurhayat Çelebi*
1. Basım, XVI+404 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-544-9
1. Eğitim 2. Küreselleşme 3. Değişim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve BOSKINA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Küreselleşme olgusu ekonomiden politikaya, sosyal yaşamdan teknolojiye, kültürden eğitime kadar birçok alanı etkileyen çok yönlü bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme kapsam itibariyle gerek bir karmaşayı ve gerekse bir dinamizmi içermektedir. Kavramın dinamizm yönü, değişimlerin hızlı gerçekleşmesi ve yayılması açısından değerlendirilebilir. Kavramın karmaşası ise, topluma etkileri bakımından olumlu ve olumsuz doğurgularının olmasından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki ülkeler arasındaki rekabet, siyasi ve ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması, bilgi ve teknoloji alışverişinin hızlanması, küreselleşmenin olumlu yönlerini göstermektedir. Öte yandan gelişmiş ülkelerin siyasi, ekonomik ve teknolojik gücünü, gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler üzerinde hegemonya aracı olarak kullanmaları ve ve kendi kültürlerini bu ülkelere empoze etmeleri bu kavramın olumsuz yönlerini oluşturmaktadır.

Küreselleşmenin eğitim alanına etkileri, sosyal, siyasal ve ekonomik alana olan etkileri kadar önemli ve dikkat çekicidir. Zira küreselleşme ile birlikte bilgi toplumu kavramı ön plana çıkmıştır. Bilgi toplumunda üretimin hammaddesi bilgidir ve bilginin uygulamaya olan katkısıdır. Öyleyse bilginin üretildiği ve üretime kazandırıldığı eğitim kurumlarının küreselleşmeden bağımsız düşünülmesi beklenemez. Nitekim teknolojinin eğitime entegrasyonu, eğitimin bir piyasa aracı olarak görülmesi, yaşam boyu öğrenme, küreselleşmenin eğitim üzerindeki gözle görülür örnekleridir. Değişimin öncüsü olarak gösterilen yükseköğretim özelinde düşünüldüğünde ise, üniversiteler arasındaki akademisyen ve öğrenci hareketliliği, uluslararasılaşma, üniversitelerin ticarileşmesi, üniversite-sanayi işbirliği küreselleşme eğilimlerinin göstergeleri olarak görülmektedir.

Bu kitapta, genel olarak küreselleşme olgusunun eğitim üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Dokuz bölümden oluşan bu kitabın bölümlerini; " (1) Küreselleşmeye Genel Bir Bakış", "(2) Küreselleşme ve Çok Kültürlülük", "(3) Küreselleşmenin Eğitim Finansmanı Üzerindeki Etkileri", "(4) Avrupa Birliği ve Eğitim", "(5) Küreselleşme ve Yükseköğretim: Paradigma Değişimi, Eğilimler ve Türkiye Yükseköğretimi",

"(6) Küreselleşme ve Mesleki Eğitim", "(7) Yaşam Boyu Öğrenme ve Küreselleşme", "(8) Küreselleşme ve Eğitimde Yerelleşme", "(9) Küreselleşme Bağlamında Sosyal Paylaşım Ağları ve Eğitime Etkileri" oluşturmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde, küreselleşme kavramı, kavramın boyutları, küreselleşmenin etkileri ve sonuçları ele alınmıştır. *İkinci bölümünde*, küreselleşmenin farklı etnik unsurlar üzerindeki etkileri, toplumların homojenleşmesi, farklılıklara saygı, demokrasi ve bir kültür aracı olarak eğitimde çok kültürlülük üzerinde durulmuştur. *Üçüncü bölümde*, küreselleşmenin eğitim harcamaları üzerindeki etkileri, eğitimin bir piyasa aracı hâline gelmesi, eğitim kurumlarının finans kaynaklarındaki daralmalar ve eğitim kurumlarının kaynak bulma çabalarından bahsedilmiştir. *Dördüncü bölümde,* uzun ve köklü bir eğitim nosyonuna sahip Avrupa Birliği ülkelerinde küreselleşmeye bağlı olarak meydana gelen değişimler, Erasmus, Leonardo De Vinci, Sokrates, Comenius ve Gençlik Programları'nın amaç ve kapsamları üzerinde durulmuştur. *Beşinci bölümde*, eğitim kurumlarının en üst basamağını oluşturan yükseköğretimdeki paradigma değişimleri, küreselleşme bağlamında üniversiteler arası işbirlikleri, üniversitelerin yapısı, finansmanı, özerkliği konularına değinilmiş ve Türk yükseköğretimi açısından doğurguları ele alınmıştır.

Kitabın altıncı bölümünde ise, insanlığın gelişiminde yer alan üç ana kırılma noktası olan tarım, sanayi, bilgi toplumunda meydana gelen değişimlere yer verilmiş ve bilgi toplumunda bireyin istihdamında ortaya çıkan sorunlar vurgulanmıştır. Buna bağlı olarak işsizlik sorunu ve nitelikli iş gücünün yetiştirilmesinde önderlik eden mesleki eğitim kurumlarının durumları bu bölümün konularını oluşturmakladır. Yaşam boyu öğrenme süreci içinde devam eden iş başında yetiştirme eğitimleri, küreselleşmenin ortaya çıkardığı olumlu gelişmelerden biridir. *Yedinci bölümde* yaşam boyu öğrenme ele alınmış, bu konunun kapsamında, yaşam boyu öğrenmenin tarihsel gelişimi, hedef ve ilkeleri bağlamında öğrenme yaklaşımları irdelenmiştir. Küreselleşmenin olumlu etkilerinden biri de eğitimde özgürlük alanın genişletilmesidir. *Bu bağlamda sekizinci bölümde;* eğitimde yerelleşmenin olumlu ve olumsuz sonuçlarına değinilmiştir. *Son olarak dokuzuncu bölümde ise*, bireyin yaşamının bir parçası hâline gelen kitle iletişim araçları, internet, sosyal medyanın küreselleşme açısından doğurguları üzerinde durulmuştur.

Küreselleşme olgusunun kuramsal olarak ele alındığı bu eser, alanında doktora yapan ve yapmış uzmanlar tarafından kaleme alınmıştır. Genel olarak bu kitabın, küreselleşme kavramına ilgi duyan araştırmacılara faydalı olacağı düşünülmektedir. Özel olarak ise, kitap içeriğinden etkilenen kavramının eğitim olması nedeniyle, eğitim bilimleri alanındaki akademisyen, lisansüstü ve lisans öğrencilerine yol gösterici bir nitelik taşıyacağı umulmaktadır. Uzun ve yorucu bir süreç sonucunda vücut bulan bu esere bölümleriyle katkı sunan öğrencilerim ve meslektaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu kitabın siz değerli okuyuculara ulaşmasını sağlayan ve işini titizlikle yapan Nobel Yayınıevinin yönetici ve çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Editör:

Doç. Dr. Nurhayat ÇELEBİ

İÇİNDEKİLER

ÖZ GEÇMİŞ ..... **İİİ**
ÖN SÖZ ..... **V**

1. BÖLÜM
KÜRESELLEŞMEYE GENEL BİR BAKIŞ

Özet 1
Giriş 1
Küreselleşme Süreci 3
Küreselleşmenin Boyutları 6
Ekonomik Küreselleşme 6
Siyasal Küreselleşme 8
Kültürel Küreselleşme 9
Coğrafi ve Ekolojik Küreselleşme 10
Neoliberal Politikalar ve Eğitim 10
Türk Eğitim Sistemi ve Bazı Kıyaslamalar 17
Uluslararası Sınavlar 17
PISA 2012 Sonuçlarında Eşitsizlik Analizleri 19
Küreselleşme ve Değişim 21
Toplumsal Değişim 22
Örgütsel Değişim 23
Eğitimdeki Değişimler 26
Teknolojideki Değişimler 28
Bilgi Toplumu 31
Uzaktan Eğitim 36
Küreselleşmenin Getirdiği Sorunlar 39
Sonuç 43
Kaynakça 45

2. BÖLÜM
KÜRESELLEŞME VE ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK

Özet 55
Küreselleşme Kavramı 56
Küreselleşme Sürecinde Eğitim 58

Çok Kültürlü Eğitim 65
Çok Kültürlü Eğitimin Amaçları 70
Çok Kültürlü Eğitimin İlkeleri 73
Çok Kültürlü Eğitim Boyutları ve Yaklaşımları 74
Eğitim Programlarında Çok Kültürlü Eğitim 76
Kültür Aktarımında Okulun Rolü 77
Çok Kültürlü Eğitim Ortamları 78
Öğretmen Yetiştirmede Çok Kültürlü Eğitimin Önemi 79
Çok Kültürlü Eğitime Yönelik Eleştiriler 81
Çok Kültürlü Eğitim Kapsamında Avrupa Birliği Eğitim Politikaları ve Yasal Düzenlemeler 84
Sonuç 88
Kaynakça 90

3. BÖLÜM
KÜRESELLEŞMENİN EĞİTİM FİNANSMANI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Özet 95
Giriş 96
Küreselleşme ve Eğitim 96
Eğitim Finansmanına Yönelik Reformlar 97
Küreselleşmenin Ortaya Çıkardığı Sorunlar 109
Küreselleşmenin Eğitim Yönünden Gelişim Süreci 112
Küreselleşme ve Eğitimin Özelleştirilmesi 113
Küreselleşme, Yoksulluk ve Eğitimsel Yoksunluk 116
Küreselleşme ve Eğitimin Piyasalaştırılması 120
Küreselleşmenin Eğitim Üzerindeki Tahribatları 123
Sonuç 124
Kaynakça 126

4. BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ VE EĞİTİM

Özet 129
Giriş 130
SOKRATES (Avrupa Birliği Genel Eğitim Programı) 134
ERASMUS Programı 135

COMENIUS Programı ... 136
LEONARDO DA VİNCİ Programı ... 137
Grundtvig Programı ... 137
Jean Monet Programı ... 138
Lingua Programı ... 138
Minerva Programı ... 138
Gözlem ve Yenilikçilik ... 138
Ortak Konulu Faaliyetler ... 139
Yaşam Boyu Öğrenme ... 139
Türkiye'nin AB Projelerine Katılımı ... 144
Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi (OÖEG) ... 146
Temel Eğitime Destek Projesi (TEDP) ... 146
Orta Öğretim Projesi (OÖP) ... 147
Özel Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi (ÖEGP) ... 148
Sorbon Ortak Deklarasyonu ... 151
Yükseköğretim ve Bologna Süreci ... 152
Lizbon Stratejisi ... 154
Bergen Toplantısı ve Katılımcıları ... 157
AB Dil Projesi ... 157
Kalite Güvencesi ve Akreditasyon ... 158
Avrupa Birliği Ülkelerinde Öğretmenlik ve Öğretmen Eğitimi ... 163
İngiltere'de Öğretmen Eğitimi ... 167
Fransa'da Öğretmen Eğitimi ... 169
Almanya'da Öğretmen Eğitimi ... 170
Sonuç ... 174
Kaynakça ... 176

5. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE YÜKSEKÖĞRETİM: PARADİGMA DEĞİŞİMİ, EĞİLİMLER VE TÜRKİYE YÜKSEKÖĞRETİMİ

Özet ... 183
Giriş ... 184
Dünyada ve Türkiye'de Yükseköğretimin Tarihsel Gelişimi ... 187
Yükseköğretimi Paradigma Değişimine Zorlayan Faktörler ... 191
Bilgi ve İletişim Teknolojilerindeki Gelişmeler ... 198

Neo-Liberal Politikalar ve Finansmanın Azalması 199
Yükseköğretimde Uluslararasılaşma 201
Yükseköğretimde Kitleselleşme 203
Yükseköğretim Özerkliği (Otonomi) 205
Hesap Verilebilirlik 206
Kalite ve Akreditasyon 207
Finansal (Mali) Özerklik 209
Akademik Özerklik 210
Avrupa Yükseköğretiminde Küreselleşme Eğilimleri 211
Avrupa Yükseköğretim Alanı (AYA) 212
Bologna Süreci 213
Sonuç 221
Kaynakça 223

6. BÖLÜM
KÜRESELLEŞME VE MESLEKİ EĞİTİM

Özet 231
Giriş 232
Toplumsal Dönüşüm Dönemlerinde Eğitim 232
Küreselleşme 238
Küreselleşme ve İstihdam 241
Küreselleşme ve Eğitim 245
Küreselleşme Sürecinde Yaşam Boyu Eğitim 252
Küreselleşme ve Mesleki Eğitim 257
Sonuç 264
Kaynakça 267

7. BÖLÜM
YAŞAM BOYU ÖĞRENME, KÜRESELLEŞME VE TÜRKİYE

Özet 273
Giriş 274
Yaşam Boyu Öğrenme 275
Yaşam Boyu Öğrenmenin Amacı 278
Yaşam Boyu Öğrenmenin Tarihsel Gelişimi 279
Yaşam Boyu Öğrenmenin Hedef ve İlkeleri 285

Yaşam Boyu Öğrenme Yeterlikleri 289
Yaşam Boyu Öğrenme ve Geleneksel Eğitim 292
Yaşam Boyu Öğrenme Programı 294
YBÖ ve Küreselleşme 298
Türkiye'de Yaşam Boyu Öğrenme 303
Sonuç 311
Kaynakça 313

8. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE EĞİTİMDE YERELLEŞME

Özet 321
Giriş 322
Yönetişim 324
Yerelleşme İhtiyacı ve Türkiye'de Karşılaşılan Yapısal Problemler 327
Eğitimde Yerelleşme 331
Okula Dayalı Yönetim 338
Yerelleşmede Öğretmenin İnisiyatifi 342
Yerelleşmede Yönetici İnisiyatifi 348
Okul Modelleri ve Yerelleşme İlişkisi/ Fırsat Eşitsizliğinin Giderilmesine Yönelik Bir Alternatif 351
Sonuç 354
Kaynakça 357

9. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA SOSYAL PAYLAŞIM AĞLARI VE EĞİTİMDE KULLANILMASI

Özet 363
Giriş 364
Küreselleşme ve Kitle İletişim Araçları 365
İnternetin Gelişimi 365
İnternetin Tarihi 368
Web 1.0'dan Web 2.0'a Geçiş 371
Sosyal Medya 374
Sosyal Paylaşım Ağları 376
Sanal Topluluklar 380
Sosyal Paylaşım Ağı Örnekleri 382

Medya ve Eğitim 386
Sanal İletişimin Kişilerarası İletişime Etkisi 391
Sonuç 396
Kaynakça 398

1. BÖLÜM

KÜRESELLEŞMEYE GENEL BİR BAKIŞ

Doç. Dr. Nurhayat ÇELEBİ

Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Kaynakça

Açıkalın, A. (1995). 2020 Yılında benim okulum. *Eğitim Yönetimi, 1*(1), 1-5.

Akçay, R. Cengiz (2003). Küreselleşme, eğitimsel yoksunluk ve yetişkin eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı: 159 dhgm.meb.gov.tr/ yayimlar/dergiler/Milli_ Egitim_Dergisi/.../can.htm.Erişim: 02.04.2014.

Akkoyunlu, B.(1995). Bilgi teknolojilerinin okulda kullanımı ve öğretmenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11, 105 – 109.

Akkoyunlu, B. (1998). Eğitimde teknolojik gelişmeler. *Çağdaş eğitimde yeni teknolojiler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları. No. 564, 1998, 3-9.

Aktan. C. C. (2005). *Değişim çağında yönetim.* 2.Baskı. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 14-16.

Alıç, M. (1990). *Genel liselerde örgütsel değişme ihtiyacı.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 43-44.

Arat, T. ve Bakan, Ö. (2011). Uzaktan eğitim uygulamaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksek Okulu Dergisi, 14* (1-2), 363-374.

Arslanoğlu, R. A. (2002). Küreselleşme ve üniversite. *Uludağ Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(*1), 1-12.

Aslan, K. (2004). Küreselleşmenin eğitim boyutu. *Ege Eğitim Dergisi,* 5, 1-5.

Atik, İ. (2009). Bilgi çağı ve bilgi toplumu perspektifinde eğitim ve ekonomi arasındaki ilişki. *Proceedings 4th Interrnational Educational Technology Conference. IETC. May 6-7-8*.Hacettepe University. Ankara, 592-599.

Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *37(*2), 61-82.

Barnett, R. (2000). University knowledge in an age of super complexity. *Higer Education*, 40, 409-422.

Barutçugil, İ. (2002). *Bilgi yönetimi.* İstanbul: Kariyer Yayıncılık İletişim.

Başaran, İ. E.(1982). *Örgütsel davranışın yönetimi*, Ankara: Sevinç Matbaası, 25.

Berberoğlu, G. ve Kalender, İ. (2005). Öğrenci başarısının yıllara, okul türlerine, bölgelere göre incelenmesi: ÖSS ve PISA. *Educational Sciences and Practice, 4*(7), 21-35. www.ebuline.com/turkce/pdfs/7_2. pdf-Erişim: 20. 06.2011.

Boh, B. (1994). *Interactive educational technologies in higher education*. ESP Discussion Paper Series, 2-3.

Burgaz, B. ve Şentürk, İ. (2008). Küreselleşmenin eğitim boyutundaki etkileri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 269-280.

Bursalıoğlu, Z. (1995). Bilgi toplumunun doğuşu ve yönetimi. *Eğitim Yönetimi*, *1*(1), 43-46.

Cambazoğlu, T. (2001). *İntranet'lerin işletmelerde kullanım alanları. bilişim zirvesi,* 1-28. www.bilisimzirvesi.com.tr/01/dosyalar/ intranet.pdf. Erişim: 07.07.2014.

Can, N. (2002). Değişim sürecinde eğitim yönetimi. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı.155-156. Yaz, Güz, dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_ Egitim_Dergisi/.../can.htm.Erişim:07.07.2014.

Car, A. (2004). Küreselleşme ve eğitim. *Eğitimde çağdaş yaklaşımlar.* İstanbul: Özel Okullar Derneği Yayınları, 104-109.

CEDEFOP (2011). *Developing lifelong learning*. http://www.Cedefop. europa.eu/EN/developinglifelonglearning/index.aspx. Erişim tarihi:10.07.2014.

Celep, C. ve Çetin, B. (2003). *Bilgi yönetimi.* Ankara: Anı Yayıncılık, s. 26.

Chapman, J. & Aspin, D. (2001). Schools and the learning community laying the basis for learning across the lifespan. Chapter 1. (M.Hotton and Y.Sawano.(Eds.).*International handbook of lifelong learning*. Kluwer Academic Publisher. Great Britain, 405-446.

Çalık, T. ve Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. Mart 2005, *Kastamonu Eğitim Dergisi*. *Mart 2005, 13*(1), 55-66.

Çam, T. (2006). *Küreselleşme ve eğitim.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelebi, N.; Güner, H; Taşçıkaya,G. ve Korumaz, M. (2014). Neoliberal eğitim politikaları ve eğitimde fırsat eşitliği bağlamında uluslararası sınavların (PISA, TIMSS ve PIRLS) analizi. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi (ISSN: 2147-0626). 3*(3), September, 33-75.

Çelik, V.(1995). Küreselleşme sürecinde Avrupa'da eğitim yönetimi. *Eğitim Yönetimi.* 1(4), 557-568.

Çelik, V. (2000). *Okul kültürü ve yönetimi,* Ankara: Pegem A., 132-133.

Çetiner, M. H; Gencel, Ç. ve Erten, Y.M. (1999). *Internete dayalı uzaktan eğitim ve çoklu ortam uygulamaları*. 1999. net-tr.org.tr/inetconf5/ tammetin/gencel-egit.doc. Erişim tarihi:10.07.2014.

Çoban, S. *Uzaktan ve teknoloji destekli eğitimin gelişimi*. inet-tr.org.tr/ inetconf17/ bildiri/26.pdf. Erişim tarihi:15.11.2015.

Çolak, F. Ü.(2013). *İletişim türleri. Medya ve iletişim.* Halil İbrahim Gürcan (Edit). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını. No. 1518, 16-32.

Davenport, T. H. & Prusak, L. (2001). *İş dünyasında bilgi yönetimi*. İstanbul: Rota Yayınları.

Davies, B. & Bansel, P. (2007). Neoliberalism and education. *International Journal of Qualitative Studies in Education. 2007, 20* (3), 247- 259.

Demiralay, R. ve Karadeniz, Ş. (2008). İlköğretim öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerisinin kazandırılması: B6 modeli, poster sunumu, In S. Gülseçen ve Z. Ayvaz, Reis (Eds.), *Proceedings of 2nd International Future-Learning Conference on Innovations in Learning for the Future 28*: E-learning (pp. 21-29), 27-29 Mart. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Demiralay, R. ve Karadeniz, Ş. (2009). *İlköğretimde yaşam boyu öğrenme için bilgi okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesi*, 89-119. www.world-education center.org/index.php/cjes/article/viewFile/33/29. Erişim tarihi: 07-07-2014.

Dikkaya, M. ve Özyakışır, D. (2007). Küreselleşme ve çok uluslu şirketler (çuş) bağlamında yoksulluk sorununun eleştirel bir değerlendirmesi. *"Küresel Yoksulluk Bildiriler Kitabı. Biga İİBF, 4. Uluslararası STK'lar Kongresi,* 19-21 Ekim, 2007.Çanakkale. 999-1011.

Dinçer, S. (2006). *Bilgisayar destekli eğitim ve uzaktan eğitime genel bir bakış*. ab.org.tr/ab06/bildiri/90.doc. Erişim tarihi: 15.07.2014.

Doğan, E. (2002). Eğitimde küreselleşme, *Eğitim Araştırmaları Dergisi.* Sayı: 6, 87-98.

Doyle, C.S.(1992). *Outcome measures for information literacy within the national forum on ınformation literacy*. Summary of findins. ERIC DIGEST ED 351033, eric.ed.gov/?id=ED351033. Erişim tarihi: 07.04.2014.

DPT (2000). Küreselleşme özel ihtisas komisyonu raporu. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (2009). *AB hayatboyu öğrenme programı*. Ankara: Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı. www.ua.gov.tr. Erişim tarihi: 02.04.2012.

Drucker, P. F. (1995). *Gelecek için yönetim.1990'lar ve sonrası*.(Çev.Fikret Üçcan), 3.Baskı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ankara: Genel Yayın No: 327,6.

EARGED.(2003). *Üçüncü uluslararası matematik ve fen bilgisi çalışması.(TIMSS,1999). Ulusal rapor*. Ankara. MEB. Eğitim Araştırma, Geliştirme Dairesi.

EĞİTİMSEN (2003).Kapitalizmin yenilenmesi ve eğitim politikaları (Eğitimsen Tebliği). *Değişim Sürecinde Kamu Hizmetleri ve Sendikal Politikalar Sempozyumu, KESK,1-2 Şubat 2003*.Ankara.

Ekin, N. (1997). *Küresel bilgi çağında eğitim-verimlilik-istihdam,* 1997. İstanbul, İTO Yay. No:97-43, s.82.

Eroğul, C. (1997). "Ulus-devlet ve küreselleşme", *Emperyalizmin yeni masalı: Küreselleşme*, (Yay. Haz. Işık Kansu),3.Baskı. Ankara: İmge Kitabevi, s. 56.

Erol, N. (2010). Küreselleşme sürecinde örgütleri yeniden düşünmek. *Gazi Akademik Bakış, 4*(7), 79-89.

EUROSTAT. (2008). *Statistical portrait of the European Union* epp.eurostat.**ec**. europa.**eu**/cache/ITY.../KS./KS-EP-07-001-EN.PDF. Erişim tarihi: 15.07.2014.

EUROSTAT (2012). *Lifelong learning statistic*. http://epp.Eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/ Erişim tarihi:12.10.2013.

Georgantzas, N. C.; Katsamakas, E. & Solowiej, D. (2009). Giddens' Globalization: Exploring dynamic implications, *27th International Conference of the System Dynamics Society,* USA, 2-22. www.systemdynamics.org/.../2009/.../P1072. Erişim tarihi: 07.06.2014.

Güçlü, N. (2003). Küreselleşme ve eğitim. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-12

Hancock, V. E.(1993). *Information literacy for lifelong learning*. Fulltext. Syracuse, New York: ERIC Digest ED358870. ERIC Clearinghouse on Information Resources Syracuse NY. 1993, 4-8. www.ericdigests.org/1993/lifelong.htm. Erişim tarihi: 07.06.2014.

Hasanoğlu, M. (2001). Küreselleşmenin devlet yönetimine etkileri. *Sayıştay Dergisi*, 68-82.

Hesapçıoğlu, M. (2003). Okul, " New public management" ve toplam kalite yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. *3*(1). Mayıs, 145-146.

İnal, K.(2005). "Yeni ilkögretim müfredatının felsefesi, *Zil ve Teneffüs,* Ekim 2005, 1, 37-40.

İncekara, A. ve Savrul, M. (2011). Küreselleşme, büyüme ve ekonomik entegrasyonlar: Türkiye açısından bir değerlendirme. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, *61(*2), 3-22.

İşman, Aytekin (1998). *Uzaktan eğitim.* Sakarya: Değişim Yayınları.

Kaçmazoğlu, H. B.(2002). Doğu-batı çatışması açısından globalleşme. *Eğitim Araştırmaları.* Ocak, 6, 44-55.

Karaman, K.(2010). Küreselleşme ve eğitim. Zeitschrift Für Die Welt Der Türken, *Journal of World of Turks,* 2(3), 131-144.

Kalkınma Bakanlığı.(2015). *Yükseköğretimin uluslararasılaşması çerçevesinde türk üniversitelerinin uluslararası öğrenciler için çekim hizmeti hâline getirilmesi.* Araştırma Proje Raporu, Ankara: Kalkınma Araştırmaları Merkezi, 1-150.

Karakaya, T. (2011). Küreselleşen eğitim sürecinde çağdaş deneticinin özellikleri ve yeni arayışlar üzerine felsefi bir paradigma. *111.Uluslararası Katılımlı Eğitim Denetimi Kongresi.22-24 Haziran 2011.TEMSEN. Bildiri Kitabı*. Mersin Üniversitesi. 334-345.

Karip, E. (1996). Etkili eğitim sistemlerinin geliştirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2, 245-247.

Kazgan, G. (1995). *Yeni ekonomik düzende Türkiye'nin yeri*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Keegan, D. (1998). *Distance education: The World's first choice for lifelong.* www.world-education center.org/index.php/cjes/article/viewFile/33/*29.* Erişim tarihi: 07.07.2014.

Keskin, N. (2003).Eğitimde reform. *Kamu Yönetimi 1. Ulusal Kurultayı.* Malatya. İnönü Üniversitesi, 18-19 Aralık 2003.

Klarner, P.; Todmen, R. B. & Diefenbach, T. (2011). Employee emotions during organizational change- towards a new research agenda, *Scandinavian Journal of Management.* 27, 332-340.

Kraidy, M.M. (2002). Hybridity in cultural globalization. *Communication Theory, 12*(3), 316-339.

Kutluer, İ. (2006). Küreselleşme mahiyeti ve boyutları. *Küreselleşme, ahlak ve boyutları*. Y.Mehmedoğlu, M. Mehmedoğlu (Edit.). İstanbul: Litera, 15-50.

Kwiek, Marek (2001).Globalization and higher education. *Higher Education in Europe*, *26*(1), 27-38.

Mahiroğulları, A. (2005). *Küreselleşmenin kültürel değerler üzerine etkisi*. 1276-1288. www.journals.istanbul.edu.tr/iusskd/article/download/.../1023000274. Erişim tarihi: 14.04.2016.

MEB. *Medya okuryazarlığı*. http://www.msxlabs.org/forum/soru-cevap/213057-medya-okur-yazarligi-nedir.html#ixzz37MJjaI9l. Erişim tarihi: 08.07.2014.

MEGEP/SVET.(2007). Mesleki eğitim ve öğretim sisteminin güçlendirilmesi projesi. *Mesleki ve teknik eğitimde yeni yaklaşım*. *Hayat boyu öğrenme stratejisi belgesi*. *Taslak*. Ağustos 2007. megep.meb.gov.tr/. Erişim tarihi:07.04.2012.

Mittelstedt, P. A.(2001). *Distance learning receives high marks*. Usawc Strategy Research Project. 23 March 2001. Pennsylvanıa.

Nicholas, C. G., Katsamakas, E.& Solowiej, D.(2009). Giddens' globalization: Exploring dynamic implications, *27th International Conference of the System Dynamics Society,* USA, 2-22. www.systemdynamics.org/.../2009/.../P1072. Erişim tarihi:12.07.2013.

OECD (2012). *Education at a glance. OECD indicators.* OECD Publishing. Erişim tarihi: 07.01.2016.

OECD.(2012). *PISA 2009 Technical report*. Erişim tarihi:17.1.2013.

OECD.(2013). *PISA 2012 Results Review*. Erişim tarihi:10.03.2014.

OECD. (2013). *Eğitim politikası genel görünümü*: *Türkiye*. http://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/025.pdf. Erişim tarihi: 07.01.2016.

Olssen, M. ve Codd, J. A. (2004). *Education policy: Globalization, citizenship and democracy*. London: Sage Publication, s.5.

Öğüt, A. (2003). *Bilgi çağında yönetim.* 2. Baskı. Ankara: Nobel.

Önal, İ. (2010). Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık: Türkiye deneyimi. *Bilgi Dünyası*, 11(1), 101-121.

Öymen, O. (2000). *Geleceği yakalamak. Türkiye'de ve dünyada küreselleşme ve devlet reformu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Özalp. S.S. (2011). Peter Ferdinand Drucker'ın yönetsel açıdan değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi. 3*(2), ISSN: 1309-8012 (Online).

Özdemir, A. ve Eser, M. (2009). *Küreselleşme*. Bursa: Ezgi Kitabevi,

Özdemir, S. (1997). *Eğitimde örgütsel yenileşme*, Ankara: Pegem A.

Özden, Y. (2002). *Eğitimde dönüşüm: Eğitimde yeni değerler.*(4.Baskı). Ankara: PegemA

Özenç, B. ve ve Arslanhan, S. (2010). *PISA 2009 sonuçlarına ilişkin bir değerlendirme.* TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı). Ankara: TEPAV Değerlendirme Notu.

Özkan,Y. (2002) . *İşletmelerde örgütsel değişime direnme ve bu sorunun çözümlenmesi üzerine bir uygulama.* Onsekiz Mart Üniversitesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Çanakkale. 2002.

Özkan, A. (2006). *Küreselleşme sürecinin medya ve kültür üzerindeki etkileri*. *Stratejik rapor*. No:15, Türkiye Stratejik Araştırmalar Merkezi. Ankara: TASAM Yayınları, 3-32.

Özmen, F. (2013). Virtual communities of practices (vcops) for ensuring ınnovation at universities - Fırat university sample. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research,* 131-150.

Özpınar, Ö. ve Şimşek, E. (2003). Küreselleşmenin getirdiği sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri. *Uludağ Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 22*(2), 1-11.

Pekdemir, I., Semercioöz, F.; Baran, M. ve Karabulut, E. (2001). Organizasyonlarda değişim: 1995-1999 itibariyle karşılaştırmalı bir araştırma*, 9.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler. 24-26 Mayıs*, s:593.

Polat, M. ve Arabacı, İ. B. (2015). Enformasyon kuramı bağlamında sosyal ağlar, örgütsel belirsizlk ve eğitim: kavramsal bir analiz. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. *8*(37). Nisan 1015, 797-809.

Sağlam, M. (1979). *Örgütsel değişme*. Ankara: TODAİ Yayınları. No:185, 9.

Sayılan, F. (2006). Küresel aktörler (DB ve GATS).Eğitimde neo-liberal dönüşüm. *Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni*, 44-51.

Saylı, H. ve Tüfekçi, A. (2008), Başarılı bir örgütsel değişimin gerçekleştirilmesinde dönüştürücü liderliğin rolü, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ocak-Haziran 2008,3, 193-210.

Senge, P. M. (1993). *Beşinci disiplin.*(Çev. Ayşegül İldeniz, Ahmet Doğukan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Súilleabháin, G. Ó.& Mscecon, M.A. (2003).*Principles, structure and framework of e-learning DEIS*. Department for Education Development. Cork Institute of Technology. April, 1-11.

Şenses, F.(2004). Neoliberal küreselleşme kalkınma için bir fırsat mı? Engel mi? *ERC Working Paper in Economic 04/09*, August 2004, 1-27.

Şişman, M.(1994). *Okul kültürü.(Eskişehir il merkezindeki ilkokullarda bir araştırma),* Anadolu Üniversitesi Yayınları No:732, 52-53.

Talas, M. ve Yaşar Kaya, Y.(2007).*Küreselleşmenin kültürel sonuçları.* TÜBAR-XXII-/2007-Güz/149-160. www.tubar.com.tr/.../09.talas.mustafa-kaya.yaar. kreselleşmenin%20kltrel.Erişim tarihi:12.04.2016.

Tejada, G. (2007). *The four dimensions of globalisation according to Anthony Giddens. Glopp*, 2007, 1-2. www.glopp.ch/A3/en/multimedia/giddens.pdf. Erişim tarihi: 07.06.2014.

Tezcan, M. (2002). *Postmodern ve küresel toplumda eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Thorpe, M. (2005).The impact of ICT on life long learning.(Chapter3).*In Perspectives on distance Education life long learning & Distance higher education.* Christopher McIntosh (edit.). Commonwealt of learning/UNESCO Publishing. Canada. Paris.

TIMSS & PIRLS.(2011). In the Lynch school of education, is dedicated to conducting comparative studies in **...**timss.bc.edu/2011. *International Study Center at Boston College*, Erişim tarihi: 02.02.2014.

Tokat, B.; Kara, H. ve Kara, M.Y. (2013). A-B Kişilik özelliklerine sahip işgörenlerin olası bir örgütsel değişime yatkınlıklarının araştırılması. *Turkish Studies - International periodical for the languages, literature and history of Turkish or Turkic 8*(8). Summer,2013, 1973-1988.

Tokat, B. (2012).*Örgütlerde değişim ve değişim yönetimi*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Yayınları. Yayın No:6.

Toprak, M. ve Erdoğan, A. (2012). Yaşamboyu öğrenme: Kavram, politika, araçlar ve uygulama. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi.2(2).* DOI: 10. 5961/jhes. Ağustos, 69-91.

Töremen, F. (2002). Eğitim örgütlerinde değişimin engel ve nedenleri. Elazığ: *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12 (1), 185-202.

Tsai, S.& Machado, P. (2002).*E-learning, online learning, web-based learning, or distance learning* InkiTiki Corporation, Island of Kauai, Hawaii, 2002, InkiTiki.com fsweb.bainbridge.edu/qep/Files/.../Elearn/ Erişim tarihi: 20.07.2014.

Tural, N. K. (2004). *Küreselleşme ve üniversiteler*. Ankara: Kök Yayıncılık, 62-63.

Turan, Ş. (2011).*Küreselleşme sürecinde örgütsel değişimi etkileyen bir unsur olarak örgütsel sinizm ve Karaman ili kamu kurumlarında bir çalışma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karaman. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uşun, S. (2006). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Vural, Z. B. Akıncı ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yasar University*, *20* (5), 3348-3382.

Westover, J. H. (2010). Managing organizational change: Change agent strategies and techniques to successfully managing the dynamics of stability and change in organizations. *International Journal of Management and Innovation (ONLİNE*), 2010, *2* (1), 45-50.

Wolkenhorst, H. (2007). Marketisation and Europanisation in higher education in Europe: What is the empirical evidence? – Outline of a research framework. *Reforming education policy, Internationalisation – Privatisation – Governance Ecpr Joint Sessions* Helsinki, May 2007, 7-12.

Yanar, R. ve Şahbaz, A. (2013). Gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi,* Aralık, *8*(3), 55- 74.

Yang, R. (2003). Globalisation and higher education development: A citical analysis. *International Review of Education,* Netherlands: Kluwer Academic Publisher, *49* (3-4), 269-291.

Yeniçeri, Ö. (2002). *Örgütsel değişmenin yönetimi*. Ankara: Nobel, s.26.

Yılmaz, K. ve Horzum, M. B. (2005). Küreselleşme, bilgi toplumu ve üniversite. *Eğitim Fakültesi Dergisi. 6*(10), 103-121.

YÖK (Yükseköğretim Kurulu).(2007). *Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi (Taslak Raporu*.www.yok.gov.tr/duyuru/2006/turkiyeninyuksekogretimstratejisi.pdf/Erişim tarihi: 02.04.2013.

Yörük, G. (2004). *Küreselleşme- ulus devlet gerilimindeki Türkiye*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK

Öğretmen Özer ATASAYAR

MEB Eravutmuş Ortaokulu

Kaynakça

AB Bakanlığı (2012). Eğitim ve kültür (Fasıl 26), *http://www.abgs.gov.tr/index .php?l=1&p=91*, Erişim tarihi: 14 Ocak 2014.

Akman, E., Argun, Ç. ve Akçay, E. Y. (2011). Avrupa Birliği'nin değişen nüfus yapısında gençler ve AB'nin gençlik politikaları. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 21*, 41-70.

Aldridge, J., Calhoun, C.& Aman, R. (2000). *15 Misconceptions about multicultural education. Focus on Elementary*, 12 (3), http://billhowe.org/MCE/15-mis conceptions-about-multicultural-education/, Erişim tarihi: 14 Haziran 2014.

Altınova Milli Eğitim Müdürlüğü (2015). *Çok kültürlülük ve paylaşım*, http:// altinova.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/ 2015_02/09102713_okkltrllkvepaylam. pdf, Erişim tarihi: 28 Mart 2015.

APA (2002). *Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists- American psychological association.* http:// www.apa.org/pi/oema/resources/policy/multicultural-guidelines.aspx?, Erişim tarihi: 11 Aralık 2013.

Aslan, K. (2004). Küreselleşmenin eğitim boyutu. *Ege Eğitim Dergisi*, *5*(1), 1-5.

Aydın, H. (2006). Eleştirel aklın ışığında postmodernizm, temel dayanakları ve eğitim felsefesi. *Eğitimde Politika Analizleri ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 1*(1), 15-50.

Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37* (2), 61-82.

Banks, James A., Peter Cookson, Geneva Gay, Willis D. Havley at all. (2001). Diversity within unity: Essential principles for teaching and learning in a multicultural society. *Phi Delta Kappan,* 196-203.

Banks, J. A. & Banks, C. A. M. (2010). *Multicultural education issues and perspectives.* USA: John Wiley & Sons, Inc.

Banting K. & Kymlicka, W. (2003). Do multiculturalism policies erode the welfare state? Paper to be presented to the conference on new challenges for welfare state research. *RC 19 of the International Sociological Association, Toronto, Ontario,* 1-47.

Başarır, F., Sarı, M. ve Çetin, A. (2014). Öğretmenlerin çok kültürlü eğitim algılarının incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 4* (2), 91-110.

Başbay, A., Kağnıcı, D.Y. ve Sarsar, F. (2013). Eğitim fakültelerinde görev yapmakta olan öğretim elemanlarının çokkültürlü yeterlik algılarının incelenmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 47-60.

Başbay, A. ve Kağnıcı, D.Y. (2011). Çokkültürlü yeterlik algıları ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Bilim Dergisi,* 36 (161), 199-212.

Bryane, M. (2003). Theorising the politics of globalisation: A critique of held et al.'s "Transformationalism". *Journal of Economic and Social Research,* 4 (2), 3-17.

Bohn, A. P. & Sleeter, C. E. (2000). Multicultural education and the standards movement: A report from the field. *Phi Delta Kappan,* 156-159.

Bolat, Y. ve Çelik, A. (2004). Küreselleşmenin Türk eğitim sistemine etkileri ve sınıf öğretmenliği alanına yansımaları. *Route Educational and Social Science Journal,* 1(3), 158-175.

Cebeci, İ. (2011). Küreselleşme yaklaşımları kapsamında küreselleşme sürecinin tarihsel değerlendirmesi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi, 43*, 359-385.

Cırık, İ. (2008). Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35*, 27-40.

Coşkun, H. (2006). *Türkiye'de kültürlerarası eğitim.* Hesapçıoğlu, M. ve Durmuş, A. (Ed.), Muhsin Hesapçıoğlu ve Alpaslan Durmuş (ed.), *Türkiye'de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi* içinde. Nobel; Ankara, 2006, s.276.

Çakır, Mustafa (2002). Almanya'daki çok kültürlü ortamlarda Türkçenin anadili olarak kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 2(1), 37-50.

Çınar, İ. (2009). Küreselleşme, eğitim ve gelecek. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi,* 2(1), 14-30.

Çoban, A. E., Karaman, N. G. ve Doğan, T. (2010). Öğretmen adaylarının kültürel farklılıklara yönelik bakış açılarının çeşitli demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi, 10* (1), 125-131.

Dağlı, A. (2007). Küreselleşme karşısında Türk eğitim sistemi, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*, 1-13.

Demir, İ. (2006). Sosyal ve ekonomik bir olgu olarak küreselleşme: Eğitimde yeni açmazlar-yeni olanaklar. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 23*, 85-97.

Demir, S. (2012). Çokkültürlü eğitimin Erciyes Üniversitesi öğretim elemanları için önem derecesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 7 (4), 1453-1475.

Doytcheva, M. (2013). *Çokkültürlülük,* İstanbul: İletişim Yayınları.

Duman, M. Z. (2009). Küreselleşme, kimlik ve çokkültürlülük. *Uluslararası Eğitim Felsefesi Kongresi,* Ankara, 6-8 Mart 2009 içinde, 585-598.

Durugönül, E. (2012). Çokkültürlülüğü yeniden tanımlamak: Almanya örneği. *Contemporary Online Language Education Journal, 2* (2), 17-28.

Edgar, E., Patton, J. M.& Day-Vines, N. (2002). Democratic dispositions and cultural competency: Ingredients for school renewal. *Remedial and Special Education, 23* (4), 231-241.

Ergin, D. Y. ve Ermeğan, B. (2011). Çokkültürlülük ve sosyal uyum. *2nd International Conference on New Trends in Education and their Implications, Antalya,* 27-29 Nisan 2011 içinde 1754-1761.

Gay, G. (2013., *A synthesis of scholarship in multicultural education*. http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/educatrs/leadrshp/le0gay.htm, Erişim tarihi: 18 Ekim 2013.

Gedikoğlu, T. (2005). Avrupa Birliği sürecinde Türk eğitim sistemi: Sorunlar ve çözümleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*(1), 66-80.

Gök, F. (2009). Eğitim hakkı bağlamında anadilde eğitim. *Anadilde Eğitim Sempozyumu,* Ankara Başkent Öğretmenevi, 30-31 Mayıs 2009, 73-83.

Gökalp, M., Şahenk, S. S., ve Türkmen, M. (2010). Beden eğitimi derslerinde uygulanabilecek çokkültürlü oyun örnekleri. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi,* 2(1), 23-31.

Gömleksiz, M. N. ve Kılınç, H. H. (2012). Küreselleşmenin eğitim programları üzerindeki etkisine ilişkin akademisyen görüşleri: Nitel bir çalışma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9* (17), 397-413.

Güven, İ. (1999). Küreselleşme ve eğitim dizgesine yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 32*(1), 145-159.

Güven, İ. (2013). Öğretmen yetiştirmenin uluslararası boyutu. Milli Eğitim Dergisi, *http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/150/guven.htm*. Erişim tarihi 14 Ekim 2013.

Herring, R. D. ve White, L. M. (1995). School counselors, teachers and the culturally compatible classroom: Partnerships in multicultural education. *Journal of Humanistic Education & Development, 34* (2), 52-65.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). *Sonsöz kültürleşme ve aile ilişkileri*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 26, 25-30.

Kostova, S. Ç. (2009). Çok kültürlü eğitim: Bulgaristan örneği. *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi, 12*, 241-254.

Kürkçü, D. D. (2013). Küreselleşme kavramı ve küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC, 3*(2), 1-11.

Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü yurttaşlık.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Lafromboise, T., Coleman, H. L. K. & Gerton, J. (1993). Psychological impact of biculturalism: Evidence and theory. *Psychological Bulletin, 114* (3), 395-412.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2013). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri.* http://otmg.meb.gov.tr/YetGenel.html, Erişim tarihi: 17 Ekim 2013.

Ocak, G. (2004). Eğitim programlarına felsefi ve kültürel temelin etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimler Dergisi,* 1(1), 1-19.

Özkazanç, A. (2000). Eğitim ve çokkültürlülük: Amerikan üniversitelerinde ırk ve kültür savaşları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* 55 (3), 111-141.

Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü yeniden düşünmek.* Ankara: Phoenix Yayınevi.

Perry, L. B. (2009). Conceptualizing education policy in democratic socities. *Educational Policy*, *23* (3), 423-450.

Perşembe, E. (2005). Küreselleşme kültürü ve eğitimin işlevi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 103-114.

Polat, S. (2009). Öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime yönelik kişilik özellikleri. *International Online Journal of Educational Sciences, 1* (1), 154-164.

Polat, S. (2012). Okul müdürlerinin çokkültürlülüğe ilişkin tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 42*, 334-343.

Polat, M. ve Ceylan, Y. (2012). Alman eğitim sisteminde çokkültürlülüğün izleri: Osnabrück Üniversitesi örneği, *E-Journal of New World Sciences Academy,* 7(4), 1032-1044.

Sağlam, M., Özüdoğru, F. ve Çıray, F. (2011). Avrupa Birliği eğitim politikaları ve Türk eğitim sistemine etkileri, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 8(1), 87-109.

Şan, M. K. (2006). Farklılık ve çokkültürlülük siyasetleri üstüne bir deneme, *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, 1-2*, 69-117.

Şen, B. (2008). Küreselleşme: Anlamlar ve söylemler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 18, 147-162.

Sultana, Q. (1994). *Evaluation of multicultural education's understanding and knowledge in freshman level preservice teachers, annual meeting of the mid-south educational research association.* ERIC Digest ED 1174138131262, 1-11.

Şişman, M., Güleş, H. ve Dönmez, A. (2010). Demokratik bir okul kültürü için yeterlilikler çerçevesi, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3*(1), 167-182.

Tomul, E. (2009). İlköğretim okullarındaki sosyal adalet uygulamalarına ilişkin yönetici görüşleri, *Eğitim ve Bilim Dergisi, 34* (42), 126-137.

Uysal, A. ve Tezci, E. (2004). Küreselleşen dünyada eğitimin yeni önceliği: Düşünmeyi öğrenme, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları,* 167-173.

Ünlü, İ. ve Örten H. (2013). Öğretmen adaylarının çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yönelik algılarının incelenmesi, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, *21*, 287-302.

Yazıcı, S., Başol, G. ve Toprak, G. (2009). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları: Bir güvenirlik ve geçerlik çalışması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 37, 229-242.

Yılmaz, F. ve Yılmaz, S. A. (2012). Çok kültürlülük projesi: E-twinning uygulamalarına ilişkin öğrenci görüşleri, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*, 120-132.

3. BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN EĞİTİM FİNANSMANI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Berrak GÖKMEN

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi

Kaynakça

Akçay R. Cengiz (2003).Küreselleşme, eğitimsel yoksunluk ve yetişkin eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi,* sayı:159, Yaz 2003, http://dhgm.meb.gov.tr/ yayimlar/ dergiler/ Milli_Egitim_Dergisi/159/akcay.htm. Erişim tarihi: 22.11.2015,

Aktan, Coşkun C. ve Vural, İ. Yaşar (2002). Gelir dağılımında adalet(siz)lik ve gelir eşit(siz)liği: terminoloji, temel kavramlar ve ölçüm yöntemleri*, Yoksullukla mücadele stratejileri* içinde, Coşkun Can Aktan (ed.), Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.

Belek, İ. (1999). *Post-kapitalist paradigmalar,* İstanbul: Sarun Yayınları.

Cornay, Martin. (1995). Structural adjustment and the changing face of education, *International Labour Review*, 134 (6), 653-673.

Devidal, P. (2004). "*Trading away human rights? The GATS and the right to education: a legal perspective.* September 2004, *2*(2), 29- 72. http://www.jceps.com/wp-content/uploads/ PDFs/02-2-02.pdf. Erişim tarihi: 22.11.2015.

Dinçer, A. (2007). Neoliberalizm eğitim sistemini sermaye lehine yeniden yapılandırıyor. İçinde: Ebru Oğuz ve Ayfer Yakar (Yayına Hazırlayanlar). *Küreselleşme ve Eğitim*. (321- 331). Ankara: Dipnot Yayınları.

Doğan, E. (2002). Eğitimde küreselleşme, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, No:6, Ocak 2002.

Ercan, F. (2005). *Neo-liberal eğitim politikalarının anatomisi için alternatif bir çerçeve.* http://www.metu.edu.tr/home/wwwoes/yaz4.html. Erişim tarihi 10.11. 2015.

Ertürk, E. (2006). (Post) Fordizm ve Yeni ilköğretim müfredatı. *Zil ve Teneffüs*, Yıl:1, Sayı: 4-5, Temmuz-Ekim 2006, 10-12.

Eser, E. (2014). Küreselleşme süreci ve eğitime etkisi, *Anemon, Muş Alpaslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), Aralık 214, 222.

EUROSTAT (2006). Statistical portrait of the European Union. *,http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps01&lang=en*. Erişim tarihi: 23.11.2015.

Fredriksson, U. (2008). *Teachers' salaries in comparison with other occupational groups*. Ispra: European Commission Joint Research Center.

Hız, G. (2010). 1980 sonrasında Türkiye'de yükseköğretimde piyasalaştırma ve özelleştirmedeki gelişmeler, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz 2010, sayı: 25, 70-71.

ILO (1994). Defending values, promoting change social justice in global economy. *An ILO Agenda*. Geneva.

ILO (2015), Global wage report 2014-2015, Wages and income inequality, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_324678.pdf. Erişim tarihi: 17.02.2016.

Illich, Ivan D. (2005). *Okulsuz toplum*. Çev: Mehmet Özay, İstanbul: Şule Yayınları.

IMF (2014). *World economic outlook database*, Ekim 2014.

İnal, K. (2005). "Yeni İlk öğretim müfredatının felsefesi", *Zil ve Teneffüs*, sayı:1, Ekim 2005, 37-40.

Keskin, N. E. ve Demirci, A. G. (2003). "Eğitimde çürüyüş", *KİGEM Özelleştirme Değerlendirmeleri*, No:1, Ankara: KİGEM.

OECD, Education at a glance 2007: *OECD Indicators,* Paris: OECD Publishing.

OECD (2008). "D*ivided we stand why ınequality keeps rising*", Paris: OECD Publishing.

OECD (2012). Education at a glance 2012 : *OECD indicators,* Paris: OECD Publishing.

OECD (2013a). Education at a glance 2013: *OECD indicators,* Paris: OECD Publishing.

Oktik, N. (2002). " Globalleşme ve yükseköğrenim", *Doğu-Batı Dergisi*, sayı:18, Ankara.

Özyakışır, D. ve Kabukçu, O. (2005). Üniversitede piyasa endeksli eğitim. *Radikal,* 18 Eylül 2005, s. 10.

Ravallion, M. (2003). *The Debate on globalization, poverty and ınequality: why measurement matters.* World Bank Policy Research Working Paper 3038, http:// elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-3038. Erişim tarihi: 21.12. 2015.

Soydan, T. (2007). Küreselleşme sürecinin eğitim alanına etkileri, İçinde: Ebru Oğuz ve Ayfer Yakar, *Küreselleşme ve eğitim*, Ankara: Dipnot Yayınları.

Şensever, F. L. (2003). *Dünya sosyal forumu*, İstanbul: Metis Yayınları.

TÜİK, Çocuk İşgücü anketi sonuçları, *TÜİK Haber Bülteni*, Sayı: 13659, 2 Nisan 2013.

UNDP, http://hdr.undp.org/en/content/expenditure-education-public-gdp. Erişim tarihi: 21.12.2015

UNICEF. *Statistical data,* www.unicef.org/statis/index.htm.l. Erişim tarihi: 22 .11 .2015,

World Bank *(2012). Annual report 2012,* http://siteresources.worldbank.org/ EX TANNREP2012/Resources/8784408-1346247445238/AnnualReport2012_ En.pdf. Erişim tarihi 27.12.2015,

WTO. (1998), *GATS Overview Document, ,* http://www.wto.org/english/tratop_e/ serv_e /gats_factfiction_e.htm. Erişim tarihi*:* 19.11.2015.

Yentürk, N. (2008). *Türkiye'de genç işsizliği, bianet (19 Mayıs 2008),* http://www. bianet.org/bianet/ekonomi/107048-turkiye-de-genc-issizligi. Erişim tarihi: 16. 11.2015,

Yılmaz, H. H. (2006). İlköğretim ve ortaöğretimde eşitlik: Türkiye'de eğitim harcamalarına bu çerçevede bakış. *Türkiye Eğitim Sektörü Çalışması Konferansı.* Ankara.

http://www1.worldbank.org/publicsector/decentralization/service.htm.Erişim tarihi: 9.11.2015.

BÖLÜM 4

AVRUPA BİRLİĞİ VE EĞİTİM

Doç. Dr. Nurhayat ÇELEBİ

Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Kaynakça

AB.(2009). *Eğitim programları. AB eğitim ve gençlik programları*. www.btsonline.de/modules.php?op=modload...file..ab. Erişim tarihi:.23.04.2011.

AB.(2010). *Bologna süreci.* http://projeler.meb.gov.tr/pkm1/dokumanlar...it %20 katibi.pdf. Erişim tarihi:23.04.2011.

Avrupa Birliği Bakanlığı (2010-2018). *Avrupa Birliği'nin gençlik politikaları. Youth policies* http://ec.europa.eu/youth/policy/youth_strategy/eat_en.htm. Erişim tarihi:12.05.2012.

AB. *Avrupa Birliği Türkiye delegasyonu.* gençlik programları www.avrupa.info.tr/index.php?id=475. Erişim tarihi:12.04.2016.

AB.(2015). *Katılım sürecinde müzakere fasılları.No:07.* Avrupa Birliği Bakanlığı www.ab.gov.tr/files/rehber/07_rehber.pdf- Erişim tarihi.12.04.2014.

Aslan, B.(2009). Çeşitli ülkelerde yüksek öğretimde akreditasyon ve Türk yükseköğretimindeki gelişmeler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 42(1), 287-309.

Aktan, C, C. ve Gencel, U. (2007).Yüksek öğretimde akreditasyon. "İçinde: Coşkun Can Aktan". *Değişim çağında yüksek öğretim.* İzmir Yaşar Üniversitesi Yayını.

Atabarut, T. (2014). ab.*2020 stratejisi ve Türk eğitim politikasına yansımaları.* docplayer.biz.tr/5533965-Ab-2020-stratejisi-ve-turk-egitim-politikasina-Erişim tarihi:20.04.2016.

Ataünal, A. (1997). *Türk milli eğitim sisteminde düzenleme teşkilatı*. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.

Avrupa Birliği Bakanlığı. *Geçmişten günümüze eğitim ve gençlik programları*. Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı. http://www.ua.gov.tr/kurumsal/kurumsal-ilgili-link-ve-dok%C3%BCmanlar/eski-programlar. Erişim tarihi: 12.05.2012.

Avrupa Birliği Bakanlığı.(2014). *Eğitim ve öğretim 2020 Bilgi notu*. Sosyal, Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı. (Şubat 2014). Ankara. www.ab.gov.tr/.../ Egitim%20ve%20Kultur/web_egitim_ve_ogretim_202.. Erişim:12.05.2015.

Avrupa Birliği Bakanlığı. *2020 stratejisi ve Türk eğitim politikasına yansımaları* docplayer.biz.tr/5533965-Ab-2020-stratejisi-ve-turk-egitim-politikasina- Erişim tarihi: 02.03.2016.

Avrupa Komisyonu (2013). *Avrupa'da öğretmenler ve okul liderlerine ilişkin temel veriler. 2013.*Eurydice report. Eğitim, Görsel, İşitsel Ve Kültür İdari Ajansı. (EACEA, Eurydice ve politika desteği).Brussels. 2013.

Bakioğlu, A. ve Baltacı, R.(2010). *Akreditasyon, eğitimde kalite*. Ankara: Nobel

Bergen Bildirisi (2005). *Avrupa Yüksek öğrenim alanı.* Bergen. 19-20 Mayıs 2005, http://www.bologna.gov.tr. Erişim tarihi: 20.07.2013.

Beukel, E. (2001). Educational policy.Institualization and multi-level govemance. Andersen, S.S. ve Kjell, A.E. (Ed.).In: *Making policy in Europe*. (s.127-135), London: Sage Publication.

Cedefop.(2011). *Developing lifelong learning*. 2011. http://www.Cedefop.europa.eu/EN/developing-lifelonglearning/index.aspx. Erişim tarihi:02.04.2016.

Chapman, C. & Aspin, D. (2001).Schools and the learning community laying the basis for learning acrossthe lifespan. Chapter 1. M.Hotton and Y.Sawano. (Eds.).*International handbook of lifelong learning*. Kluwer Academic Publisher. Great Britain, 405-446.

Comenius programı. (2007). *Lizbon hedefleri* www.genclikpostasi.org/v1.5/ condocs//Genclik%20Politikalari/Turkiye/comeniusprogrami.Erişimtarihi: 28.04.2007.

Çelebi, N. (2007). Avrupa Birliği eğitim programlarının tarihçesi ve Türkiye'nin uyum süreci. *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma Enstitüsü Dergisi, 5*(2). 59–91.

Çelebi. N. (2014). Bir meslek olarak öğretmenlik. A. Bakioğlu(Edit). *Eğitim bilimlerine giriş* içinde 5. Bölüm. Ankara: Nobel, 115-146.

Çimer, A. (2010). Öğretmen eğitiminde gelişmeler ve uygulamalar. N. Saylan (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde, 4. Baskı, Ankara: Anı Yayınları, 333-369.

Demirel, Ö. (2005). Avrupa konseyi dil projesi ve Türkiye uygulaması. *Milli Eğitim. 167* (33), 71–83.

Dinçer, M.A. (2014). *Okullarda mesleki gelişimi destekleyen model yaşama geçirilmeli*. erg.sabanciuniv.edu/tr/node/1261.Erişim tarihi: 12.04.2016.

DPT. (2009). *AB hayatboyu öğrenme programı*. Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı. www.ua.gov.tr. Erişim tarihi: 29.04.2011.

Duman, T. (2001). Avrupa Birliği eğitim programları. Sokrates Programı. *Milli Eğitim Dergisi*. s.149. Ocak-Şubat-Mart. dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/ dergiler/ Milli_Egitim_Dergisi/.../duman.htm.Erişim tarihi:10.01.2016.

Ertl, H. (2002). *European Union initiatives in education and vocational*.wiwi.uni-paderborn.de/www/fb5/wiwi-web.nsf/id/.../$file/wpb_h5.pdf. Erişim tarihi: 07.05.2015.

EU. (2015). *Education & Training 2020 – School policy.* Shaping career-long perspectives on teaching. a guide on policies to improve. ınitial *teacher education.* Europe Commission.Brussels.ec.europa.eu/education/.../initial-teacher-educat. Erişim tarihi:25.04.2016.

European Council (EC). *Lizbon European council 23 and 24 March 2000*. Presidency Conclusions.

Eurostat (2010). *Statistic. Eurostat yearbook 2010. Education.* European Union. ISSN: 1681-4789.epp.eurostat.ec.europa.eu › Eurostat. Erişim tarihi:29.05.2011

Eurostat (2012). *Avrupa'da eğitime ilişkin önemli veriler. 2012-EACEA.* Edits:Andreulla Vassilia ve Algirdas Semeta. European Commission. Brussels eacea.ec. europa.eu/Education/eurydice/documents/key_data.../134TR.pdf. Erişim tarihi: 22.04.2016.

Eurostat.(2013). *Education and training. Eurostat yearbook 2012.* ec.europa.eu/ eurostat/.../yearbook/previous-edi. Erişim tarihi: 20.04.2016.

Eurydice. (2010a). *Organization of the education system in Germany 2009/2010.* http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/DE_EN.pdf. Erişim tarihi: 15.04.2011.

Eurydice (2010b). *National system over views on education systems in Europe and on going Reforms 2010 Edition,* http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/

documents/eurybase/national_summary_sheets/047_DE_EN.pdf. Erişim tarihi: 15.04.2011.

Fontaine, P. (2007). *AB nedir? Türkiye*: Avrupa Birliği Bilgi ve İletişim Destek Programı.

Genç, A. (1999). Türkiye'de ilk ve ortaöğretim okullarında yabancı dil öğretimi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı. 10,* 299-307.

GTC. (2011). *What the GTC does?* http://www.gtce.org.uk/gtc/what_the_gtc_does, Erişim tarihi:15.05.2011

Gülcan, M. G. (2005). *AB ve eğitim süreci*. Ankara: Anı yayıncılık.

Günuğur, H. (2007). *Avrupa Birliği ilişkileri. anlaşmalar, kararlar, belgeler-uyum*. Ankara: EKO. Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi.

Ilgaz, D.(2002). Avrupa Birliğine uyum sürecinde Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitim. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi.10(2),* 197–233.

İKV. (2001). *Avrupa Birliği program ve ajanslarına aday ülke statüsüyle Türkiye'nin katılımı*. İstanbul: İKV Yayınları, No: 164.

İKV. (2014). *Avrupa 2020 stratejisi*. İstanbul. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları. Yayın No:269.

Karaca, E. (2008). Eğitimde kalite arayışları ve eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 61-80.

Karaman, A. (2002).16 Maastricht sonrası. AB eğitim *ve gençlik* programları. *Çimento İşveren Dergisi. s.16-27*.www.ceis.org.tr/dergiDocs/2mak2002.pdf. Erişim tarihi:20.02.2015.

Kelly, A. (2009). Globalisation and education:a review of conflicting perspectives and their effect on policy and professional practice in the UK. *Globalisition, Societies and Education*, 7 (1), March 2009, 51-68.

Kısakürek, M. A. (3 Mart 2003). *Avrupa Birliği ve eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.Yayın no:192, 9-32.

Leonardo da Vinci.(2013). *Hayatboyu öğrenme programı (haraketlilik projeleri başvuru rehberi*. Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı: Ankara

Marginson, S. (1999). After globalisation: emerging politics of education. *Journal of Education Policy*, 14(1), 19- 31.

McLoughlin, M.(2004). *European mobility. boarding pass to opportunity. 2004* .www. leargas.ie/.../European mobility a boarding pass to opportunity.2004.pdf-.Erişim tarihi: 10.04.2011.

MEB. (2007). *17. Milli eğitim şurası. küreselleşme ve AB sürecinde Türk eğitim sistemi. Raporlar, Görüşmeler ve kararlar.* Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara, 287-295.

MEB. (2008). *Temel eğitime destek projesi (TEDP).* meb.gov.tr. Erişim tarihi:12.05.2011.

MEB. (19.08.2008).*Orta öğretim projesi*.oop.meb.gov.tr. Erişim tarihi:20.05.2011.

MEB, DİGM. (23–24 Mart 2009).*Yeni Lizbon stratejisi*, MEB - Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, digm.meb.gov.tr/belge/AB_LizbonSureciYeni.html. Erişim tarihi:12.04.2013.

MEB. (6.05.2010).*Özel eğitimin güçlendirilmesi*. meb.gov.tr. Erişim tarihi:20.05.2011.

MEB. (9.05.2011). *Okul öncesi eğitimin güçlendirilmesi*. okuloncesi.meb.gov.tr. Erişim tarihi: 12.04.2012

MEB. (2012). *Örgün eğitim. Milli eğitim istatistikleri. 2012 – 2013* - Strateji Geliştirme Başkanlığı. sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pd-Erişim tarihi: 12.04.2014.

MEB. (2014). *MEB istatistikleri 2013 – 2014* - Strateji Geliştirme Başkanlığı.sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2013_2014.pdf/ Erişim tarihi:10.01.2016.

MEB. (25 Kasım 2015). *Avrupa Birliği ve projeler.* Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Koordinasyon Daire Başkanlığı. abdigm.meb.gov.tr/www/ avrupa-birligi-ve-projeler...daire.../116. Erişim tarihi: 22.03.2016.

MEB. (2015). *Fatih projesi bir tablet projesi değil, ulusal bir eğitim ..* 09.03.2015. www.meb.gov.tr/fatih-projesi-bir-tablet-projesi-degil...bir...projesidir/.../t. Erişim tarihi: 27.04.2016.

MEB. (2016).*Fatih projesi. İşte Fatih projesi'ne harcanan para - gerçek gündem. 25.04.2016*. www.gercekgundem.com/siyaset/.../iste-fatih-projesine-harcanan-para. Erişim tarihi: 27.04.2016.

MEGEP/SVET. (2007). *Mesleki ve teknik eğitimde yeni yaklaşım*. *Yaşam boyu öğrenme stratejisi belgesi.* Taslak. Ağustos, 2007. megep.meb.gov.tr/.Erişim tarihi: 12.04. 2011.

OECD. (2012). *PISA 2009, Technical report.*

OECD. (2013). *PISA 2012, Results review*.

Özenç, B.ve Arslanhan, S. (2010). *PISA 2009 sonuçlarına ilişkin bir değerlendirme*. TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) TEPAV değerlendirme Notu.

Özmusul, M. (2010). Öğretmenlerin mesleki gelişimi: İrlanda, Litvanya ve Türkiye incelemesi. Bildiri. *16-18 Eylül 2010. Uluslararası 19 Eğitim Bilimleri Kurulta-*

yı.Lefkoşe..*www.newwsa.com/download/gecici_makale.../NWSA-3410-1-1.doc.* Erişim tarihi: 13.04.2016.

Sağlam, M. (2003). Avrupa Birliği ülkelerinde ortaöğretimin yapısı. *2000'li Yıllarda Lise Eğitimine Çağdaş Yaklaşımlar Sempozyumu. 8-9 Haziran 2003,* İstanbul: TC.İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları. No: 25. 313-345.

Sağlam, M.; Özüdoğru, F. ve Çıray, F.(2011). Avrupa Birliği eğitim politikaları ve Türk eğitim sistemi'ne etkileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* Aralık 2011, 8(1), 87-109.

Stephens, P.; Tønnessen, F.E. & Kyriacou, C. (2004). Teacher training and teacher education in England and Norway: a comparative study of policy goals. *Comparative Education,* 40:1, s.109- 130. Routledge, Taylor& Francis Group, Erişim tarihi:15. 4. 2011.

Sokrates Programı. (2011).*Sokrates.* http://omu.edu.tr/uib/Sokrates.html.Erişim tarihi:15. 04. 2011.

TALIS-OECD *Uluslararası öğrenme ve öğretme anketi sonuçları*. 2013.egitimplatformu. aydin.edu.tr/gundem/haber_detay.asp?haberID=11.Erişim tarihi:12.02.2016.

TDA. (2010). *Accreditation for initial teacher training* (ITT). http://www.tda.gov. uk/training-provider/itt/accreditation.aspx. Erişim tarihi: 15.4.2014

Thorpe, M.(2005).The impact of ICT on life long learning. Chapter 3. *Perspectives on distance education life long learning & Distance higher education*. Christopher McIntosh (edit.). Commonwealt of learning/UNESCO Publishing.Canada. Paris.2005.

Thune, C. (2005).*The Bologna process-standarts and Guidelines for quality assurance in the European higher education Area* 4. November 2005. http://www. bologna.gov.tr.Erişim tarihi:20.04.2016.

Toprak, M. ve Erdoğan, A.(2012). Yaşamboyu öğrenme: Kavram, politika, araçlar ve uygulama. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi.2* (2). DOI: 10.5961/jhes. Ağustos 2012. 69-91.

TUİK. (2010). *Türkiye istatistik yıllığı. Turkey's statistical yearbook 2010.* Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Uygun, S., Gürkan Ergen,G. ve Öztürk, İ. H . (2011). A Comparision between practical training programs in teach education in Turkey. Germany on France. *Elemantary Education Online.* 10 (2). 389-405.

Yang, R.(2003). Globalisition and higher education development: A Critical analysis. *International Review of Education*. Kluwer Academic Publishers, Netherlands, 49(3-4), 269-291

Yayan, M. (2003). AB eğitim programları ve Türkiye'nin yararlanma kabiliyeti. *Milli Eğitim Dergisi, Sayı:158,* Milli Eğitim Arşiv.

Yılmaz, L.(2010). *Avrupa Birliğinin sosyo- ekonomik geleceği. Lizbon stratejisi ve küreselleşme.* Maliye Bakanlığı. AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Serisi:4. Ankara.

Yılmaz, S. (2009). Avrupa Birliği'nin Türkiye ve diğer Avrupa ülkelerinin ders kitaplarında uygulamaya çalıştığı "kimlik, insan hakları ile tarihte 'öteki' kavramı ve sırbistan örneği." *I. Uluslararası Avrupa Birliği, demokrasi, vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi sempozyumu* (s. 363-372). Ankara: Pegem Akademi.

YÖK.(1998). *Sorbon bildirgesi. Uluslararası ilişkiler birimi. avrupa yüksek öğretim sistemi'nin uyumlu hâle getirilmesi için ortak bildirge.* www.yok.gov.tr/web/ uluslararasi-iliskiler/sorbonne-bildirgesi-1998- Erişim tarihi:20.03.2011.

YÖK/Dünya Bankası (1999).*Türkiye'de öğretmen eğitiminde standartlar ve akreditasyon*. *Öğretmen Eğitim Dizisi.* Milli Eğitim Geliştirme Projesi.Ankara.1999. www.yok.gov.tr/.../turkiyede_ogretmen_egitiminde_standartlarla_ve_akred..Erişim tarihi:19.04.2016.

YÖK.(2005). *Yükseköğretim kurumlarında akademik değerlendirme ve kalite geliştirme yönetmeliği. 20 Eylül 2005*.www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/09/20050920-9.htm. Erişim tarihi:19.04.2016.

YÖK. (Şubat, 2007). *Yükseköğretim stratejisi*.www.yyu.edu.tr/.../1.YÖK_Erişim tarihi:19.04.2016.

YÖK (2007). *Öğretmen yetiştirme ve eğitim fakülteleri (1982–2007). Öğretmenin üniversitede yetiştirilmesinin değerlendirilmesi.* Yayına hazırlayanlar: Y. Kavak; A. Aydın; S. Akbaba Akgün. Ankara. YÖK Yayın No: 2007-5.

YÖK. (2009-2011). *Bologna süreci nedir.* bologna.yok.gov.tr/?page=yazi&i=3. Erişim tarihi:19.04.2016.

YÖK.(2014). *Mevlana değişim programı* ...https://www. yok.gov.tr/...mevlana.../c66fc65f-eb84-428a-a6ed-de496d7.Erişim tarihi:27.04.2016.

5. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE YÜKSEKÖĞRETİM: PARADİGMA DEĞİŞİMİ, EĞİLİMLER VE TÜRKİYE YÜKSEKÖĞRETİMİ

Mahmut POLATCAN[1]

Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Kaynakça

Acar, A. (2012). Yükseköğretimin yeniden yapılandırılmasında temel bir karar: çeşitlilik. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2, 32-34.

Akça, H. (2012). Yükseköğretimin finansmanı ve Türkiye için yükseköğretim finansman modeli önerisi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *19*(1), 91-104.

Aktan, C., C. (2007). Yükseköğretimde değişim: Global trendler ve yeni paradigmalar. *Değişim Çağında Yükseköğretim*, 1-43.

Altbach, P., Reizberg, L. ve Laura E. R. (2009). *Trends İn Global Higher Education: Tracking An Academic Revolution.* A report prepared for the UNESCO World Conference on Higher Education, http://www.oecd.org/ dataoecd/41/59/ 32503573.pdf/Erişim tarihi:10.01.2016.

Altbach, P. G., & Knight, J. (2007). The internationalization of higher education: Motivations and realities. *Journal of Studies in İnternational Education*, *11*(3-4), 290-305.

Altbach, P., G. (2002). Research and training in higher education: the state of the art. *International Higher Education*, 27, 153-168.

Altbach, P.G. (2001). Academic freedom: International realities and challenges, *Higher Education, 41*(12), 205-219.

Altbach, P. G. (1999). The logic of mass higher education. *Tertiary Education & Management*, *5*(2), 107-124.

Altınsoy, S. (2011). Yeni devlet üniversitelerinin gelişimi: Sorunlar ve politika önerileri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *1*(2), 98-104.

Arap, K., S. (2010). Türkiye yeni üniversitelerine kavuşurken: Türkiye'de yeni üniversiteler ve kuruluş gerekçeleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, *65*(01), 1-29.

Arslan, B. (2005). Avrupa Birliği yükseköğretim alanı ve yükseköğretimde kalite çerçevesinin belirlenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, *33*, 167.

Arslanoğlu, R. A. (2002). Küreselleşme ve üniversite. *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, *21*(1), 1-12.

Ataünal, A. (1994). 21. yüzyıla girerken eğitim. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(10), 111-116.

Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *37*(2), 61-82.

Balyer, A. (2011) Akademik özgürlük: Türkiye'deki akademisyenlerin algıları, *Eğitim ve Bilim*, 36 (162), 138-148.

Barblan, A. (2002). Academic cooperation and mobility in Europe: How ıt was and how ıt will be? *Higher Education in Europe*, 27(2), 31-58.

Baskan, G., A. (2001). Türkiye'de yükseköğretimin gelişimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *21*(1), 21-36.

Beck, K.. (2012). Globalizations: Reproduction and resistance in the Internationalization of higher education. *Canadian Journal of Education*, *35*(3), 133–148.

Bassett, R. M. (2006). *The WTO and the university: Globalization, GATS, and American higher education*. Routledge.

Bircan, İ. (2010). Geleceğin üniversiteleri nasıl olacak? atılım.edu.tr. Erişim tarihi: 16.01.2016.

Çelik, Z., ve Bekir, S. (2014). Yükseköğretim sistemlerinin yönetimi ve üniversite özerkliği: Küresel eğilimler ve Türkiye örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *4*(1), 18-27.

Çetin, A. (2007). Küreselleşme sürecinde üniversiteler ve geleceğin üniversitesi üzerine kavramsal bir çalışma. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 181-194

Çetinsaya, G. (2014*). Büyüme, kalite, uluslararasılaşma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası*. YÖK Yayını.

Daniel, J., & Uvalić-Trumbić, S. (2002, October). Globalization and higher education. *In First Global Forum on International Quality Assurance, Accreditation and The Recognition of Qualifications in Higher Education Organized by UNESCO,* 17-18.

Dağ, N., Demirbüken, S., ve Atatekin, E. (2011). Neoliberal eğitim politikalarının üniversitelerin itibarı açısından doğurabileceği riskler. *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelimler ve Sorunlar,* 1, 303-308.

De Wit, H. (2005). *Higher education in Latin America: The international dimension*. World Bank Publications.

Dodds, A.. (2008). How does globalisation ınteract with higher education? the continuing lack of consensus. *Comparative Education*, *44*(4), 505–517.

Doğramacı, İ. (2007). *Türkiye'de ve dünyada yükseköğretim yönetimi*. Ankara: Meteksan Yayını.

Ekinci, C., E. (2009). Türkiye'de yükseköğretimde öğrenci harcama ve maliyetleri. *Eğitim ve Bilim*, *34* (154).

Elmas, M. (2012). Bologna Süreci: uygulama veya uygulayamama. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *2*(3).

Erçetin, Ş. (2001). Biz akademisyenler geleceğin yükseköğretim kurumlarını yaratmaya hazır mıyız? *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, *7*(1), 75-86.

Erdem, A.R. (2013). Üniversite özerkliği: mali, akademik ve yönetsel açıdan yaklaşım. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(2), 97-107.

Erdem, A. R. (2006). Dünyadaki yükseköğretimin değişimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *15*, 299-314.

Erdem, A. R. (2005). Üniversitenin var oluş nedeni (üniversitenin misyonu). *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *17*(17), 75-86.

Erdoğan, A. (2014). Türkiye'de yükseköğretimin gündemi için politika önerisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 4(1), 1-17

Etzkowitz, H., Webster, A., Gebhardt, C., ve Terra, B. R. C. (2000). The future of the university and the university of the future: evolution of ivory tower to entrepreneurial paradigm. *Research Policy*, *29*(2), 313-330.

Eurydice (2012). *Yükseköğretimde personel hareketliliği.* http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice. Erişim tarihi: 15.01.2016.

Estermann, T., Nokkola, T.,& Steinel, M. (2011). *University autonomy in Europe II: The scorecard*. Brussels: European University Association.

Foskett, N., ve Maringe, F. (2010). *Globalization and internationalization in higher education: Theoretical, strategic and management perspectives*. Bloomsbury Publishing.

Gedikoğlu, T. (2013). Yükseköğretimde akademik özgürlük. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *3*(3), 179-183.

Güçlü, N. (2003). Küreselleşme ve eğitim. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4(2), 1–12.

Günay, D. (2011). Türk yükseköğretiminin yeniden yapılandırılması bağlamında sorunlar, eğilimler, ilkeler ve öneriler-I. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *1*(3), 113-121.

Günay, D. (2007). Yirmi birinci yüzyılda üniversite. *Değişim çağında yükseköğretim. İzmir: Yaşar Üniversitesi* Yayını, 77-88.

Günay, D. (2004). Üniversitenin niteliği, akademik özgürlük ve üniversite özerkliği. *I. Uluslararası Üniversite Eğitimi Kongresi*.

Güneş, F. (2012). Bologna süreci ile yükseköğretimde öngörülen beceri ve yetkinlikler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *2*(1), 1-9.

Gür, B. S. (2011). Türkiye'de yükseköğretimin ve Yükseköğretim Kurulu'nun tarihi üzerine. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *1*(1), 47-53.

Gürüz, K. (2003). *Dünyada ve Türkiye'de yükseköğretim tarihçe ve bugünkü sevk ve idare sistemleri* (2. Baskı). Ankara: YÖK Yayını.

Gürüz, K. (1994). *Türkiye'de ve dünyada yükseköğretim, bilim ve teknoloji*. TÜSİAD Yayını.

Hayton, A. & Paczuska, A. (Eds.). (2003). *Access, participation and higher education: Policy and practice*. Routledge.

İnan Ü. ve Aydın, M. (2016). Gerçek uluslararası bir üniversite nasıl mümkün? EDU SUMMIT III. Eğitim Zirvesi, http://www.vub.org.tr/wp-content/ uploads/2016/04/haluk_unal.pdf/ Erişim tarihi: 10.05.2016.

Kavak, Y. (2011). Türkiye'de yükseköğretimin görünümü ve geleceğe bakış. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *1*(2), 55-58.

Keeling, R. (2006). The Bologna process and the Lisbon research agenda: the european commission's expanding role in higher education discourse. *European Journal of Education*, *41*(2), 203-223.

Kılıç, R. (2015). Türkiye'de yükseköğretimin kapsamı ve tarihsel gelişimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *3*(3), 289-301.

Knight, J.,& De Wit, H. (1995). Strategies for internationalisation of higher education: Historical and conceptual perspectives. *Strategies for internationalisation of higher education: A comparative study of Australia, Canada, Europe and the United States of America*, 5-32.

Küçükcan, T., ve Gür, B. S. (2009). *Türkiye'de yükseköğretim: karşılaştırmalı bir analiz*. Ankara: SETA, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Kurtoğlu, M. (2008). Avrupa yükseköğrenim alanına doğru: Bologna Süreci ve sosyal boyut. Değerlendirme, tartışma ve cevap yazıları, *Toplum ve Demokrasi*, *2*(3), 178-188.

Kwiek, M. (2002). Yükseköğretimi yeniden düşünürken yeni bir paradigma olarak küreselleşme: gelecek için göstergeler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *2*(1), 132-154.

Kwiek, M. (2001). Globalization and higher education. *Higher Education in Europe*, *26*(1), 27-38.

Lee, M., N. (2002). Eğitimde küresel eğilimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *2* (1) , 155-168.

Levin, M., & Greenwood, D. J. (2008). The future of universities: Action research and the transformation of higher education. *The SAGE Handbook of Action Research: Participative İnquiry and Practice*, 211-226.

Maringe, F. (2010). *The meanings of globalization and internationalization in HE: Findings from a world survey. Globalization and internationalization in higher education: Theoretical, strategic and management perspectives*, Routledge, 17-34.

Maassen, P.& Cloete, N. (2006). Global reform trends in higher education. *Transformation in higher education*, *Springer*, 7-33.

McBurnie, G. (2002). Küreselleşme, GATS ve ulus-aşırı eğitim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. *2*(1), 171–190.

Mok, K., H. (2005). Globalization and educational restructuring: University merging and changing governance in China. *Higher Education*, *50*(1), 57-88.

Mutluer, M., K. (2008). *Türkiye'de yükseköğretimin başlıca sorunları ve sorunlara çözüm önerileri*. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı: Ankara.

Neave, G. (1988). On the cultivation of quality, efficiency and enterprise: an overview of recent trends in higher education in Western Europe, 1986-1988. *European Journal of Education*, 7-23.

Namal, Y. (2012). Türkiye'de 1933–1950 yılları arasında yükseköğretime yabancı bilim adamlarının katkıları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *2*(1), 14-19.

Nohutçu, A. (2006). Bilgi toplumunda yükseköğretim kurumlarının yeniden yapılandırılması ve yönetimi: Başlıca eğilimler, gelişmeler ve Bologna süreci. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, *1*(12), 50-66.

Orbey, G. (2010). *Türk yükseköğretimi ve küreselleşme*. acikarsiv.atilim.edu.tr- Erişim tarihi: 02.09.2015.

Özer, M. (2012).*Türkiye'de yükseköğretimin yeniden yapılandırılması ve kalite güvence sistemi*, Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayını, Ankara.

Özer, M., Gür, B. S. ve Küçükcan, T. (2010). *Yükseköğretimde kalite güvencesi.* SETA Yayınları. Ankara.

Özerdem F. ve Demirkıran, S. (2011). Uluslararasılaşma ve Türkiye'deki üniversitelerin uluslararasılaşma anlayışları. *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi, 682-689.*

Öztürk, S. (2008). Üniversitelerin yapısal ve işlevsel değişiminde üniversite özerkliğinin yeniden tanımlanması veya özerklik kavramı ve üniversite özerkliği. *Üniversite ve Toplum,* 6(4). http://www.universite-toplum.org/text. php3?id=287 *isi*. Erişim tarihi: 07.01.2016.

OECD. (2009). *Higher education to 2030, globalisation*. http://www.oecd.org/ dataoecd/41/59/32503573.pdf /Erişim tarihi: 01.10.2016.

Olsen, F. (2000). MIT's open window: putting course materials online, the university faces high expectations. *The Chronicle of Higher Education Conferences*, 6 December 2002.

Payzın, E. (2015). *Akreditasyon ve kalite sistemi nasıl kurulmalı? EDU SUMMIT II. Eğitim Zirvesi.* http://www.vub.org.tr/wp-content/uploads/2015/04/erbil_payzin_edusummit2015.pdf/ Erişim tarihi: 10.05.2016

Sağlam, M., Özüdoğru, O. F., ve Çıray, F. (2011). Avrupa Birliği eğitim politikaları ve Türk Eğitim Sistemi'ne etkileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *8*(1), 87-109.

Saraç, Y. (2016). *Açılış konuşması. III. Eğitim Zirvesi EDU SUMMİT*, http://www.vub.org.tr/?p=977 Erişim tarihi: 10.05. 2016.

Scott, P. (2002). Küreselleşme ve üniversite: 21. yüzyılın önündeki meydan okumalar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *2*(1), 193-208.

Scott, P. (2000). Globalisation and higher education: Challenges for the 21st century. *Journal of Studies in International Education*, *4*(1), 3-10.

Slaughter, S.,& Leslie, L., L. (1997). *Academic capitalism: Politics, policies, and the entrepreneurial university*. The Johns Hopkins University Press.

Şenses, F. (2007). Uluslararası gelişmeler ışığında Türkiye yükseköğretim sistemi: temel eğilimler, sorunlar, çelişkiler ve öneriler. *Economic Research Center Working Papers in Economics*. http://www.erc.metu.edu.tr/menu/series07/0705.pdf/ Erişim tarihi: 10.01.2016.

Şimşek, H., ve Adıgüzel, T. (2012). Yükseköğretimde yeni bir üniversite paradigmasına doğru. *Eğitim ve Bilim*, *37*(166).

Tekeli, İ. (2010). *Tarihsel bağlamı içinde Türkiye'de yükseköğretim ve YÖK'ün tarihi*. Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2007). Cumhuriyet öncesinde üniversite kavramının ortaya çıkışı ve gerçekleştirilmesinde alınan yol. Aras N. K., Dölen E., ve Bahadır O. (Ed.), *Türkiye'de üniversite anlayışının gelişimi (1861-1961)* (19-51). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Tekeli, İ. (2003). Dünya'da ve Türkiye'de üniversite üzerinde konuşmanın değişik yolları. *Toplum ve Bilim Dergisi*, *97*, 123-143.

Tezsürücü, D., ve Bursalıoğlu, S., A. (2013). Yükseköğretimde değişim: kalite arayışları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(2), 97-108.

Tilak, J. B. (2012). Financing of higher education: Traditional versus modern approaches. *Yükseköğretim Dergisi*, *2*, 28-37.

Toku, N. (2011). Avrupa Birliği sürecinde Türkiye'de yükseköğretim. Uluslararası Yükseköğretim Kongresi, 332-337.

Tural, N. (2002). Küreselleşmenin yükseköğretim üzerindeki etkileri: çeşitli ülkelerden örnekler. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2, 99-120.

Türel, O. (2004). Türkiye'de yükseköğretimin (yeniden) kurumsallaşması üzerine düşünceler. *Mülkiye Dergisi*, *28*(242), 151-180.

UNESCO (2003). *Report on trends and developments in higher education in Europe*. http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001303/130336e.pdf / Erişim tarihi: 15.01.2016 tarihinde alınmıştır.

Ülker, H. İ. (2009). *Küreselleşme ve yükseköğretim.* Atilim.edu.tr. Erişim tarihi: 10.01.2016.

Ünal, M. ve Özdemir, Ç. (2013). Avrupa birliği öğrenci öğrenim hareketliliği programının bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *2013*(13), 153-182.

Vaira, M. (2004). Globalization and higher education organizational change: A framework for analysis. *Higher Education*, *48*(4), 483-510.

Van Vught, F. A. (1989). Governmental strategies and ınnovation in higher education. *Higher Education Policies Series, 7*. Taylor and Francis Group.

Wissema, J., G. (2009). *Towards the third generation university: managing the university in transition*. Edward Elgar Publishing.

Wolff, R. (2016). *Üniversiteler ve global akreditasyon. III. Eğitim Zirvesi EDU SUM MİT*.http://www.vub.org.tr/wp-ontent/uploads/2016/04/ralph_wolff.pdf/ Erişim tarihi: 10.05.2016.

Yavuz, M. (2012). Neden yükseköğretim reformu. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *2*, 1-5.

Yılmaz, K., ve Horzum, M., B. (2005). Küreselleşme, bilgi teknolojileri ve üniversite. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *6*(10), 103-121.

YÖK (2015). *Yükseköğretimde kalite için raporu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü.

YÖK (2007). *Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi*. YÖK Yayını.

6. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE MESLEKİ EĞİTİM

Turan Tolga Vuranok

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi

Kaynakça

Akkutay, Ü. (1999). 21. yüzyılda sosyal yapının eğitime etkileri nasıl olacaktır? *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu.* Ankara: Tekışık yayıncılık.

Aksoy, N. (2011). Türkiye kamu eğitiminde gizli ticarileşme: Kurumsal sosyal sorumluluğun işleyiş biçimleri ve eğitimi ticarileştirme işlevleri. *Eğitim Bilim Toplum, 9*(35), 8-27.

Aslan, K. (2004). Küreselleşmenin eğitim boyutu. *Ege Eğitim Dergisi* (5), 1-5.

Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37* (2), 61- 82.

Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme: Toplumsal sonuçları.* (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bayar, F. (2010). Küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar* sayı: 32, 25-35.

Bursalıoğlu, Z. (2008). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış.* Ankara: Pegem Akademi.

Castells, M. (2007). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür.* (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CEDEFOP. *Themes*. CEDEFOP: http://www.cedefop.europa.eu/en/themes.Erişim tarihi:25.01.2016.

Council of Europe. (1996). *European social charter (revised): Strasbourg, 3.V.1996.* Council of Europe. http://conventions.coe.int/Treaty/ en/Treaties/Html/ 163. htm. Erişim tarihi:30.03.2014.

Çelebi, N., Güner, H., Taşçı Kaya, G., ve Korumaz, M. (2014). Neoliberal eğitim politikaları ve eğitimde fırsat eşitliği bağlamında uluslararası sınavların (PISA, TIMSS ve PIRLS) analizi. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 33- 75.

Çötok, N. A. (2006). *Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde eğitim olgusu*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇSGB. *Ulusal istihdam stratejisi ihtiyacının ortaya çıkış süreci*. Ulusal istihdam stratejisi: http://www.uis.gov.tr/uis/Uis. Erişim: 21.12.2015.

Dikkaya, M., ve Deniz, Ö. (2006). Küreselleşme ve bilgi toplumu: Eğitimin küreselleşmesi ve neo-liberal politikaların etkileri. *Uluslararası İlişkiler, 3* (9), 151-172.

Drucker, P. F. (1993). *Kapitalist ötesi toplum.* (B. Çorakçı, Çev.) İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Durmuş, A. (2002). *Küreselleşmenin eğitime yansımaları.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

EQUAVET. *European quality assurance in vocational education and training*. EQUAVET: http://www.eqavet.eu/gns/home.aspx. Erişim tarihi: 30.03.2016.

Erdoğan, İ. (2000). *Okul yönetimi ve öğretim liderliği.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Erdoğan, İ. (2011). *Milli eğitime dair mülahazalar.* Ankara: Nobel.

Eser, E. (2014). Küreselleşme süreci ve eğitime etkisi. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.2(2), 212-224.

ETF. *ETF*. ETF: http://www.etf.europa.eu/web.nsf. Erişim tarihi.03.04.2016.

EUROPASS. *Europass hakkında*. EUROPASS:.Ehttps://europass.cedefop.europa. eu /tr/about Erişim tarihi:30.03.2016.

European Commission. (2010). *Euprope 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth* . Brussels: European Commission.

European Commission. *The European credit system for vocational education and training (ECVET)*. Education and training: Supporting education and training in Europe and beyond. http://ec.europa.eu/education/policy/vocational-policy /ecvet_en.htm. Erişim tarihi:30.04.2015 .

European Commission. (2016, 01 03). *Find information on the EQF, NQF's*. Learning opportunities and qualifications: https://ec.europa.eu/ploteus/search/ site?f%5B0%5D=im_field_entity_type%3A97. Erişim tarihi: 03.01.2016.

European Communities. (2009). *ECTS users' guide.* Luxembourg: Office for official publications of the european communities.

Eurostat. (2013, 04 04). *Employment rates by age, sex, educational attainment level and number of years after leaving formal education.* Eurostat: Your key to European statistic: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/edat_lfso_ 09t3.Erişim tarihi: 04.04.2013.

Garner, L. H. (2002). Education for the twenty-first century: Leadership for globalization. *Second Korea-U.S. Forum.* Iowa.

Gaur, A. (2015). Impact of globalization on trade and employment. *International Journal of Multidisciplinary Approach and Studies, 2*(5), 110-113.

Geray, H. (1995). Globalleşme ve ulus devlet. *Mürekkep Dergisi*(33).

Giddens, A. (2008). *Sosyoloji.* (C. Güzel & H. Özel, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Gordon, J., Jarvis, P., & Morganti, L. V. (2001). *Lifelong learning: Which ways forward?* (D. Colardyn, Dü.) Brussells.

Gömleksiz, M. N., ve Kılınç, H. H. (2012). Küreselleşmenin eğitim programları üzerindeki etkisine ilişkin akademisyen görüşleri: Nitel bir çalışma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9* (17), 397-413.

Green, A. (2006). Education, globalization, and the nation state. H. Lauder, P. Brown, J.-A. Dillabough, & A. H. Halsey (Dü) içinde, *Education, globalization & social change* (s. 192-197). Oxford, Great Britain: Oxford University Press.

Gültan, S. (2003). *Bilgi toplumu sürecinde Avrupa topluluğu ve Türkiye.* Ankara.

Gürsu, S. (2006). Eğitim penceresinden küreselleşme. *Eğitişim Dergisi*(12).

Hesapçıoğlu, M. (2008). *Öğretim ilke ve yöntemleri: Eğitim programları ve öğretim.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Hesapçıoğlu, M. (2010). Postmodern/küresel toplumda eğitim, okul ve insan hakları. O. Oğuz, A. Oktay, & H. Ayhan (Dü) içinde, *21. yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi* (s. 24). İstanbul: Pegem Akademi.

Hesapçıoğlu,M. ve Dündar, S. (2011). *Türkiye'de Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Postmodernizm.* Konya: Eğitim Kitabevi, s. 31-44.

ILO. (2015, 12 21). *Dünyada istihdam ve sosyal görünüm 2015 raporu yayınlandı*. Uluslararası Çalışma Örgütü: http://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_374816/lang--tr/index.htm. Erişim tarihi:21.12.2015.

Kaçmazoğlu, H. B. (2002). Doğu batı çatışması açısından globalleşme. *Eğitim Araştırmaları Dergisi* (6), 44-55.

Karip, E. (2005). Küreselleşme ve Lizbon eğitim 2010 hedefleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*(42), 195-209.

Kepenek, Y., ve Yentürk, N. (2007). *Türkiye ekonomisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kılıçoğlu, O. (2007). *Hizmet içi eğitimde kullanımı artan web tabanlı eğitim yöntemi ve bir uygulama.* İstanbul: (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kızıloluk, H. (2007). Ekonominin eğitim amaçları ve içeriği üzerine etkileri. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8*(1), 21-30.

Kovancı, A. (2007). *Toplam kalite yönetimi: Fakat nasıl?* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Köleoğlu, D. D. (2012). Sosyal güvenlik sistemi açısından güvenceli esneklik. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14*(1), 73-110.

Kurt, İ. (2008). *Yetişkin eğitimi.* Ankara: Nobel.

Küçükali, R. (2002). Küreselleşme sürecinde yabancılaşmanın boyutları. *Sosyal Bilimler Dergisi, 2*(28-29), 327-339.

Küçüker, E.,ve Gürbüz, A. (2012). Türkiye'de uygulanan dış kaynaklı eğitim projeleri nasıl bir toplumsal dönüşümü hedefliyor? *Milli Eğitim Dergisi*, sayı:194), 51-71.

Man, F. (2013). Akışkan zamanlarda eğretileşme: Ulusal istihdam stratejisi üzerine bir değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*, 229-251.

MEB. *Mesleki eğitim ve öğretim sisteminin güçlendirilmesi projesi (MEGEP)*. T. C. Milli Eğitim Bakanlığı: Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü: http://mtegm.meb.gov.tr/www/mesleki-egitim-ve-ogretim-sisteminin-guclendirilmesi-projesi-megep/icerik/112. Erişim tarihi:11.06.2012.

MEB. (2013). *Mesleki ve teknik eğitim strateji belgesi ve eylem planı (taslak) 2013-2017.* Ankara: Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü.

Mert, A. (2004). *Kavram karmaşası.* İstanbul: Dünya.

Moore, M., & Kearsley, G. (2005). *Distance education.* Canada: Thomson Wadsworth Publishing.

MTEGM. (2016, 01 04). *Proje ve protokol teknik destek*. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü: http://mtegm.meb.gov.tr/Erişim tarihi:04.01.2016.

MYK. (2016, 01 25). *Mesleki yeterlilik kurumu*. Mesleki Yeterlilik Kurumu: http://www.myk.gov.tr/ Erişim tarihi: 25.01.2016.

OECD. (2013). *Education at a glance: OECD indicators.* http://dx.doi.org/ 10.1787/eag- OECD Publishing.

OECD. (2015). *Education at a galance: OECD indicators.* doi: 10.1787/eag- OECD Publishing.

OECDStat. (2016, 02 11). *Scoreboard for youth aged 15-24, 2001 and 2011.* OECD: http://www.oecd.org/employment/onlineoecdemploymentdatabase.htm. Erişim: 11.02.2016.

Okçabol, R. (2006). *Halk eğitimi (yetişkin eğitimi).* Ankara: Ütopya Yayınevi.

Oktay, A. (2010). 21. yüzyılda yeni eğilimler ve eğitim. *21. yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi* (s. 1-55). içinde Ankara: Pegem Akademi.

Özden, Y. (2006). 21. yüzyılda eğitimi yeniden canlandırma çabaları. M. Hesapçıoğlu, & A. Durmuş içinde, *Türkiye'de eğitim bilimleri: Bir bilanço denemesi* (s. 503-522). Ankara: Nobel.

Sağ, V. (2003). Toplumsal değişim ve eğitim üzerine. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 27* (1), 11-25.

Sayılan, F. (2007). Küreselleşme ve eğitimdeki değişim. E. Oğuz, & A. Yakar içinde, *Küreselleşme ve eğitim* (s. 59-82). Ankara: Dipnot Yayınları.

Selçuk, G. (2011). Fordist birikim rejimi ve kitle kültürü. *Journal of Yaşar University, 24*(6), 4130-4152.

Soydan, T. (2007). Küreselleşme sürecinin eğitim alanına etkileri. E. Oğuz, & A. Yakar içinde, *Küreselleşme ve eğitim* (s. 181- 212). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Spring, J. (1998). *Education and the rise of the global economy.* London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Stiglitz, J. E. (2004). *90'ların yükselişi.* (A. Özer, ve B. Güven, Çev.) İstanbul: Global Yayın Ajans.

T.C. Resmi Gazete. (1973). *Milli eğitim temel kanunu.* 24.06.1973: 1739.

T.C. Resmi Gazete. (2013, 09 07). 2013-2014 Eğitim ve Öğretim yılında organize sanayi bölgelerindeki özel mesleki ve teknik eğitim okullarında öğrenim gören öğrenciler için eğitim ve öğretim desteği verilmesine ilişkin tebliğ. Ankara.

Taymaz, H. (2009). *Okul yönetimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Tezcan, M. (2002). Küreselleşmenin eğitim boyutu. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*(6).

Toffler, A. (1981). *Üçüncü dalga.* (A. Seden, Çev.) İstanbul: Altın Kitaplar.

Toulmin, S. (1999). The ambiguities of globalization. *Futures, 31*(9), 905-912.

UA. (2015, 12 21). *Basın odası*. Ulusal Ajans: http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/halkla-ili%C5%9Fkiler/_erasmus_genel_flyer_bask%C4%B1.pdf?sfvrsn. Erişim tarihi: 21.12.2015.

UIS. (2014). *ISCED fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013).* Quebec: UNESCO institute for statistics.

Unesco Türkiye Milli Komisyonu. (2016, 01 04). *Herkes için eğitim*. Unesco Türkiye Milli Komisyonu: http://www.unesco.org.tr/?page=3:68:2. Erişim tarihi: 04.01.2016.

Uysal, M., ve Yıldız, A. (2007). *Macluhan'ın "Küresel Köyü"nde eğitim- yeni teknolojiler, küreselleşme ve eğitim üzerine düşünceler.* E. Oğuz, ve A. Yakar içinde, Küreselleşme ve eğitim (s. 165-180). Ankara: Dipnot Yayınları.

Ünal, I., Tural, N. K., ve Aksoy, H. H. (2005). *Mesleki eğitim ve yaşam boyu eğitim: Ekonomi politik bir değerlendirme*. F. Sayılan, ve A. Yıldız içinde, "Yaşam boyu öğrenme" (s. 136- 151). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Vuranok, T. T., ve Özcan, M. (2014). Öğrenci ve işgücü hareketliliğinin kolaylaştırılmasında Avrupa mesleki eğitimde kredi transferi sistemi: Bir vak'a analizi araştırması. *EJER CONGRESS 2014 bildiri kitabı* (s. 44-52). İstanbul: Anı.

Yıldırım, S. (2004). Bilgi ekonomisi ve bilgi ekonomisinin Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 12.

Yirci, R., ve Kocabaş, İ. (2013). Eğitimde özelleştirme tartışmaları: Kavramsal bir analiz. *Turkish Studies - International periodical for the languages, literature and history of Turkish or Turkic, 8*(8), 1523-1539.

Yurdabakan, İ. (2002). Küreselleşme konusundaki yaklaşımlar ve eğitim. *European Journal of Educational Research Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 61-64.

7. BÖLÜM

YAŞAM BOYU ÖĞRENME, KÜRESELLEŞME VE TÜRKİYE[1]

Öğr. Gör.Dr. Gülenaz SELÇUK
Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. Hüseyin UZUNBOYLU
Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Kaynakça

AB Bakanlığı (2011). Hayatboyu öğrenme programı (LLP). Avrupa Birliği Bakanlığı. http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46033&l=1 Erişim: 30 Haziran 2014.

Acar, M. (2002). Ekonomik, siyasal ve sosyal kültürel boyutlarıyla küreselleşme: Tehdit mi fırsat mı?. *Liberal Düşünce,* 7, 25-26.

Adams, D.N. (2007). Lifelong learning skills and attributes: The perceptions of Australian secondary school *t*eachers. *Issues in Educational Research*, 17, 1-12.

Akbaş, O., ve Özdemir, S. M. (2002). Avrupa Birliğinde YBÖ. *Milli Eğitim Dergisi*, 155-156.

Aksoy, M. (2008). *Hayat boyu öğrenme ve kariyer rehberliği ilkelerinin istihdam edilebilirliğe etkileri: otel işletmeleri üzerine bir uygulama*.(Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Andresen, L., Boud, D. & Cohen, R. (1995). *Experience-based learning: Contemporary issues.* (Ed. G. Foley), Understanding Adult Education and Training, Sydney.

Avrupa Komisyonu, (2007). *Key competences for lifelong learnıng european reference framework.* ec.europa.eu/...learning/keycomp_en.pdf/ Erişim tarihi: 23 .02.2014.

Ayhan, S. (2005). Dünden bugüne YBÖ. *YBÖ Sempozyumu (Sempozyum bildirileri ve tartışmalar)*. Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 9-10 Aralık 2004. Ankara: Pegem A.

Bagnall, R. G. (2005). Dealing with difference by creating dependency? A critique of the dependency thesis in lifelong learning and adult education. *Paper Presented at the 35th Annual SCUTREA Conference.* University of Sussex. England. http://brs.leeds.ac.uk/~beiwww/el.htm (Erişim tarihi: 2007, 20 Nisan).

Ballantine, J. (2012). The Sociology of Education. A Systematik analysis. USA: Pearson.

Beycioğlu K. & Konan, N. (2008). YBÖ ve Avrupa eğitim politikaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7, 24, 369-382.*

Bilir, M. (2005). Mesleki gelişmenin gereği olarak YBÖ. *F. Saylan ve A. Yıldız (Ed.), YBÖ sempozyum kitabı içinde* (s.152-162). Ankara, Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Pegem A.

Binbaşioğlu, C. (1994). *Genel öğretim bilgisi*. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Borat, O. (2010). Hayat boyu öğrenme kapsamında eğitim sektöründe beklenen gelişmeler. Millî Eğitim Bakanlığı Projeler Koordinasyon Merkezi, *Projeler Dergisi,* (2), 32-44.

Bostan, S. ve Tabak, R. S. (2013). Dumlupınar Üniversitesi hemşirelik bölümü son sınıf öğrencilerinin YBÖ davranışlarının belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 21(2), 459-468.

Candy, P. C. (2003). *Lifelong learning and information literacy*. Report for U.S. National Commission on Libraries and Information Science and National Forum on Information Literacy.

Coats, M. (1999). Lifelong learning policy and practice: the impact of accreditation on education and training provision for adult women in the UK. P. Alheit, J. Beck, E. Kammler, R. Taylor, H. S. Olesen (Eds) in *Lifelong learning inside and outside schools* (p.586 – 609). Bremen: Leeds University Press.

COM (Commission of the European Communities), (2004 a). *Delivering Lisbon reforms for the enlarged Union*, *A Report from the Commission to the spring Council***.** Brussels.

COM (Communication from the Commission Directorate-General for education and culture/directorate- General for employment and social affairs), (2001 b). *Making a European area of lifelong learning A reality*. Brussels.

Coşkun Diker, Y. ve Demirel, M. (2012). Üniversite öğrencilerinin YBÖ eğilimleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H.U. Journal of Education), 42, 108-120.*

Dehmel, A. (2006). Making a European area of lifelong learning a reality? Some critical reflections on The European Union's lifelong learning policies. *Comparative Education*. 42(1), 49-62.

Demirel, M. (2009). YBÖ ve teknoloji. *9th International Educational Technology Conference (IETC)*, Ankara, Turkey.

Demirel, Ö. (Ed.) (2005). *Eğitimde yeni yönelimler*. Ankara: Pegem A.

DPT. (2000). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı*. Hayat boyu eğitim veya örgün olmayan eğitim özel ihtisas komisyonu raporu. Ankara.

DPT, (2001). *Hayat boyu eğitim ve örgün olmayan eğitim, Özel ihtisas komisyon raporu*. Ankara.

Duman, A. (2005). *Türkiye'de YBÖ siyasalarını oluştur(a)mamanın dayanılmaz hafifliği*. F. Saylan ve A. Yıldız (Ed.), YBÖ sempozyum kitabı içinde (s. 31-44). Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Pegem A.

Dünya Bankası, (2003). *Lifelong learning in the global knowledge economy: challenges for developing countries*. Washington, DC: World Bank.

Erdamar, G. (2011). *Eğitimde yeni yönelimler*. (Ed. Özcan Demirel), Ankara: Pegem Akademi.

Ersoy, A. (2009). *YBÖ ve Türkiye'de halk kütüphaneleri.(*Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EUROSTAT (2013). *Yıllara göre Türkiye ve AB (27 ülke) Hayat boyu öğrenmeye katılım oranları.* URL: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab= table&init= 1&language=en&pcode=tsdsc440&plugin=1 Erişim tarihi:25.04.2016

Figel, J. (2007). *Key competences for lifelong learning-european reference framework*. Luxembourg: Office for Official Publicatios of the European Communities. from:http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/ll-learning/ key-comp_en.pdf/ Erişim 25 Aralık 2013,

Gencel, E. İ. (2013). Öğretmen adaylarının YBÖ yeterliklerine yönelik algıları. *Eğitim ve Bilim Dergisi,* 38 (170), 237-252.

Göksan, T. S., Uzundurukan, S., ve Keskin, N. (2009). *YBÖ ve Avrupa Birliği'nin YBÖ Programları*. 1. İnşaat Mühendisliği Eğitim Sempozyumu, Antalya.

Gülbahar, Y. (2009). *E-öğrenme*. Ankara: Pegem A.

Güleç, İ., Çelik, S. ve Demirhan B. (2012). YBÖ nedir? Kavram ve kapsamı üzerine bir değerlendirme. *Sakarya University Journal of Education, 2*(3)*, 34-48.*

Güler, B. (2004). *Avrupa Birliği'nin yetişkin eğitim programı grundtvig çerçevesinde halk kütüphanelerinin yeri ve önemi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gündoğan, N. (2003). Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde bir istihdam politikası aracı olarak "YBÖ" ve bazı örnek program ve uygulamalar. *Kamuiş*, 7(2)., from: http://www.kamu-is.org.tr/pdf/7223.pdf. Erişim tarihi: 03.09 2015.

Güngör, H., F. (2007). *Avrupa Birliği için yaşam boyu öğrenim temel yeterlikleri ve bu yeterliklerden "yabancı dillerde iletişim" bağlamında türkiye'nin durumu*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hake, B. (1999). Lifelong learning policies in the European Union: Developments and issues. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*. 29 (1), 53-69.

Hake, B. (2005). *AB politikaları ve bilgi ekonomisi: YBÖ için stratejik bir rol*. YBÖ Sempozyumu (Sempozyum Bildirileri ve Tartışmalar). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 9-10 Aralık 2004. Ankara: Pegem A. 15-30.

Hytten, K. (2008). Globalization and education. *Encyclopedia of the social and cultural foundations of education*. Web: http://www.sagereference.com/foundations/Article_n177.html/ Erişim tarihi: 20.05.2010.

HÖP. (2006). *Hayatboyu öğrenme programı başvuru kılavuzu*. http://www.ua.gov.tr/docs/hayatboyu%C3%B6%C4%9Frenme/llp_basvuru_kilavuzu1.pdf?sfvrsn=0 /Erişim tarihi: 31 Mart 2014.

Hughes,C., Blaxtera, L., & Jackson, S. (2006). Gender, class and 'race' in lifelong learning: Policy and practice in The UK And EU. *British Educational Research Journal*, 32 (5), 643–648.

Hürsen, Ç. (2011). *Öğretmenlerin YBÖ yaklaşımına yönelik görüş-tutum ve yeterlik algılarının değerlendirilmesi*.(Yayımlanmamış doktora tezi). Yakın Doğu Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.

Hürsen, C. ve Birinci, C.M. (2013). Art teacher's educational needs under five dimensions during teaching process. *Cypriot Journal of Educational Sciences*. 8(2), 179-191.

Ireland Ministry of Education and Science, (2000). *Learning for life: White paper on Adulteducation,* july. http://www.irishtimes.com/newspaper/special/2000/whitepaper/adult_educ.pdf/ Erişim tarihi: 09.02.2014.

Karakuş, C. (2013). Meslek y üksekokulu öğrencilerinin YBÖ yeterlikleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi,* 2 (3), 26-35.

Karlsen, G.E. (2002). Eğitim yönetişimi, küreselleşme ve demokrasi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 99.

Kaya, H.E. (2010). Avrupa Birliği YBÖ ve yetişkin eğitimi politikaları. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kaya, H. E. ve E. Hajkova. (2012). Lifelong leraning in the lenses of international organizations. *Scientific Bulletin-Education Sciences Series (SBESS) Journal,* 2012 (2), 179- 197.

Kaynakhan, S. (2007). *Bazı Avrupa ülkelerinde yaygın eğitim uygulamalarına ilişkin halk eğitim merkezi yönetici görüşleri***.** Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kırıkkale.

Kenar,N. (2005).*YBÖ. Makaleler.* Mess Eğitim Vakfı http://www.messegitim.com.tr /ti/587/0/Erişim tarihi: 07.03.2015.

Kıvrak, E. (2007). *Avrupa Birliği ve türkiye'de yaşamboyu öğrenme politikaları ve istihdam ilişkisinin değerlendirilmesi.*(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Knapper, C. (2006). Lifelong learning means effective and sustainable learning reasons, ıdeas, concrete measures ,*CIEA 2006 25. İnternatıonal Course on Vocatıonal Training and Educatıon in Agriculture.*

Knapper, C. K., & Cropley, A. (2000). *Lifelong learning in higher education* (3rd ed.). London: Kogan Page.

Kocabaş, S. (2008). *AB'de mesleki eğitimin geleceği (yakın gelecek için hedefler, politikalar ve stratejiler)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Koç, G. (2005). *Eğitimde yeni yönelimler.* (Ed. Özcan Demirel), Ankara: Pegem A.

Lee, Molly N. N. (2002). Eğitimde küresel eğilimler**.** *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 2(1),157.

MEB. (2006). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri.* Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü. Ankara: MEB. Web: http://otmg.meb.gov.tr/ Erişim tarihi. 05.02.2012'de alınmıştır.

MEB. (2014). *IKG OP öncelik ekseni 2 ve IKG öncelik ekseni 3: Tematik değerlendirme raporu.* Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. . http://hbogm.meb.gov.tr/ fikrimvar/fikrim_var.html#Turkiye2011. Erişim tarihi : 25.04.2016.

Nicoll, K. (2002). *"Lifelong learning": The altering state of policy*. Web:http://brs. leeds.ac. uk/beiwww/el.htm /Erişim tarihi: 14.03.2009.

Odabaş, H & Polat, C. (2008). Bilgi toplumunda yaşam boyu öğrenmenin anahtarı: bilgi okuryazarlığı. *Küreselleşme, demokratikleşme ve türkiye uluslararası sempozyumu bildiri kitabı:International Symposium on Globalization, Democratization and Turkey Proceedings içinde sunuldu (596-606)*, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Okçabol, R. (2007). *Küreselleşme ve eğitim.* Ankara: Dipnot.

Özcan, A. (2008). *Avrupa Birliği'nin YBÖ stratejileri avrupa birliği resmi belgelerindeki YBÖ yaklaşımının incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özcan, D. (2011). Evaluation of 4th and 5th classes teachers' competence perceptions towards lifelong learning. *International Journal of Learning and Teaching*. 3(1), 1-9.

Özcan, D. ve Uzunboylu, H. (2012). Perceptions of principals towards lifelong learning. *Cypriot Journal of Educational Sciences*. 7(3) , 148-157.

Özdemir, S. T. (2003). Tıp eğitimi ve yetişkin öğrenmesi. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 29(2), 25-28.

Sayılan, F. (2009). Küreselleşme ve yetişkin eğitimi. A. Yıldız ve M. Uysal (Der.), *Yetişkin eğitimi* (s. 255-272). İstanbul: Kalkedon.

Sayılan, F., ve Yıldız, A. (Ed.) (2005). *Yaşam boyu öğrenme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Şahin, M., Akbaşlı, S.ve Yanpar Yelken, T. (2010). Key competences for lifelong learning: the case of prospective teachers. *Educational Research and Review*, 5(10), 545-556.

Şenyuva, E. (2013). Hemşirelikte yaşam boyu öğrenme: Algılar ve gerçekler. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi,* 21(1), 69-75.

Şişman, M. (2012). *Eğitim bilimine giriş.* Ankara: Pegem Akademi.

Tabak, R. S. (2005). Sağlık hizmetlerinde sürekli eğitim ve sürekli mesleki gelişim. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi,* 62 (1, 2, 3), 59-66

Toprak, M. ve Erdoğan, A. (2012). Yaşamboyu öğrenme: kavram, politika, araçlar ve uygulama. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2, 2, 69-91.*

Toygür, İ. (2012). *Türkiye'nin katıldığı Avrupa Birliği programları: Hayatboyu öğrenme programı.* İktisadi Kalkınma Vakfı, Yayın No:253, Ocak 2012, İstanbul.

TÜİK (2012) *ADNKS. URL*: http://www.tuik.gov.tr/jsp/duyuru/adnks/ adnksIndex.html Erişim tarihi:25.04.2016

TÜİK (2010). Özürlülerin sorun ve beklentileri araştırması. URL: http:// www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=244 Erişim tarihi:25.04.2016

TÜİK (2010). Türkiye istatistik yıllığı.

TÜİK (2013). T*ürkiye istatistik yıllığı.* URL: http://www.turkstat.gov.tr/ IcerikGetir.do?istab_id=1 Erişim tarihi:25.04.2016

UA (2014). *Erasmus+ Program rehberi*. Türkiye Ulusal Ajansı. http://www .ua.gov.tr/docs/default-source/di%C4%9Fer/erasmus-program rehberi.pdf? sfv rsn=0 Erişim: 30 Haziran 2014.

Uzunboylu, H. ve Hursen, C. (2011). Lifelong learnıng competence scale: the study of valıdty and reliabılıty , *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi dergisi* 41, 449-460.

Ünal L. I. (2007). "*Yaşamboyu öğrenme": Bir müebbet mahkumiyet mi?, halkın hakları forumu çalışma grubu,* Ankara. Web:http://www. halkevleri.org.tr/halkin haklariforumu/index.php?eylem=oku&no=2763, Erişim tarihi: 05.02.2008.

Vural, H.(2003).*Sürekli eğitim ve süreksizlikler*. Sürekli Eğitim Merkezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

8. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE EĞİTİMDE YERELLEŞME

Gülşah TAŞÇI-KAYA

Halim GÜNER

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Doktora Programı

Kaynakça

Aktan ,C.C. ve Şen, H. (1999).*Globalleşme ekonomik kriz ve Türkiye.* Ankara: Tosyöv Yayınları, 11-15.

Al, H. (2014). Eğitim hizmetlerinin sunumunda yönetişim arayışları: Charter yöntemi, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 9(1), 130.

Altunoğlu, M. (2005). Küresel-yerel eksenli kimlik tartışmalarının Türkiye'deki izdüşümleri. Kemal Görmez (Gen. Yay. Yön.), *Küreselleşme ve yerelleşme,* Ankara: Gazi Kitabevi.

Arslan, B. (2006). *Ailenin Sosyo-demografik özelliklerinin çocuğun okuldaki sosyal etkinliklere katılımına etkisi (Türkiye ve Hollanda'daki ilköğretim 5. Sınıf öğrencileri üzerinde karşılaştırmalı bir çalışma).* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Atay, D. Y. (2003). *Öğretmen eğitiminin değişen yüzü*. Ankara: Nobel Yayınları.

Aytaç, T. (2000). *Eğitim yönetiminde yeni paradigmalar: Okul merkezli yönetim*. Ankara: Nobel, 18-27.

Bakioğlu, A.ve Taşçı-Kaya, G. (2014). Implications of educational decentralization in the world: What does success/ failure depend on? *Accountability and transparency in education: Global challenges & local realities*" 5 - 8 June, 2014 Hacettepe University , Full Text Book, Ankara, 126-148.

Balcı, A. (2005). *Eğitim yönetimi terimleri sözlüğü*, Anakara: Tekağaç.

Balcı, A. (2001).*Etkili okul ve okul geliştirme.* Ankara: Pegem A yayıncılık, 74.

Barrera-Osorio, F., Fasih, T., A. Patrinos, H. & Santibáñez, L. (2009). *Decentralized decision-making in schools: The theory and evidence on school-based management*. Washington DC: The World Bank, 23.

Başaran, İ. E. (1991). *Örgütsel davranış.* Ankara: Gül yayınevi.

Blase, J. & Blase, J. (2000). *Empowering teachers: What successful principals do* (2nd Edition), Corwin Press, 127.

Bucak, B. E. (2001). İl ve İlçe eğitim örgütlerinin durumu ve bunun yönetimsel doğurguları. Eğitimde yansımalar. *VI-2000 Yılında Türk Milli Eğitim Örgütü ve Yönetimi Ulusal Sempozyumu,* 11-13 Ocak 2001, Başkent Öğretmen Evi, Ankara.

Bursalıoğlu, Z. (1999), *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*, Ankara: PEGEM Yayınları.

Caldwell, B. (1990). *School-based decision-making and management*. *School-based decision-making and management: International developments*. London- Newyork-Philadelphia: The Falmer Press, 3-26.

Castells, M. (2006). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür kimliğin gücü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 409.

Cheng, Y. C. (1996). *School-based decision-making and management. School effectiveness and school-based management: A Mechanism for development*. London-Newyork-Philadelphia: The Falmer Press, 42-64.

Cotton, K. (1992). *School based management. School improvement research series*. http://educationnorthwest.org/webfm_send/547. Erişim tarihi 16.04.2013.

Çınkır, S. (2002). Eğitim yönetiminde yerelleşmenin üstünlükleri ve sakıncaları. *Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 100–110.

Demircan, E.S. (2007).Yeni ekonomik düzende küreselleşme-yerelleşme bağlamında belediyelerde yeni mali yönetim anlayışı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29, 135-159.

Dyer, C.and Rose, P. (2005). Decentralisation for educational development? An Editorial introduction*, Compare*, 35(2), 109.

Doğan, İ. (2012). Küreselleşme ve eğitim. *Eğitim Sosyolojisi* içinde, Ankara: Nobel Yayınları, 427-428.

Dönmez, M. (1999). Belediye yönetimi. *Belediye Dergisi Yayını*, Ankara, 3, 721.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı, *Dokuzuncu Kalkınma Planı.* Haziran 2011, http:// ekutup.dpt. gov.tr/plan/plan9.pdf/ Erişim tarihi; 03.02.2013.

Dubin, G. F. (2001). *The Role of the principal under mandated decentralized governance in four models of whole school reform in New Jersey.* Unpublished Dissertation. Seton Hall University Dissertations and Theses (ETDs). Paper 1715.

Ekiz, D.(2006). *Öğretmen eğitimi ve öğretimde yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Erden, M. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.

Erdoğan, İ. (1996). Eğitim sisteminin yerelleşmesi. *Yeni Türkiye,* 7, 120-125.

Florestal, K. & Cooper, R. (1997). *Decentralization of education. Legal issues. Directions in development. Decentralization: Differences in form, degree, and context*. Washington, D.C.: The World Bank.

Gamage, D. T.& Sooksomchıtra, P. (2004). Decentralısatıon and school-based management in Thaıland. *International Review of Education.* 50, 289–305.

Gelekçi, C. (2005). *Küreselleşme-yerelleşme ilişkisi*. Sosyoloji konferansları, 32, 270.

Gershberg, A. I. & Winkler, D. R. (2003). *Education decentralization in Africa: A Review of recent policy and practice.* Washington, DC: World Bank.

Gershberg, A. I. (2005). *Towards and education decentralization strategy for Turkey: Guide posts from international experience policy note for the Turkey education sector study.* (HDNED), The World Bank.

Giddens, A. (2013). Küreselleşme ve değişen dünya, "*Sosyoloji*" içinde, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2013, 83-84.

Güler, B.A. (2000). Resutructuring the state. *Turkish Public Administration Annual*, TODAIE, 24(26), 3-16.

Gür, B. S., & Wiley, D. (2007). Instructional technology and objectification. *Canadian Journal of Learning and Technology*. 33 (3), 113-136.

Hanson, M. E. (1997). *Educational decentralization: Issues and challenges.* Occasional Paper Series PREAL, 9, 9.

Heywood, A. (2013). *Küresel Siyaset*. Çev: N. Uslu ve H. Özdemir. Ankara: Adres Yayınları.

Hesapçıoğlu, M. (2004). Eğitim ve okul alanındaki çağdaş gelişmeler ve bu gelişmelerin eğitim yönetimine yansımaları. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi,* 82, 7-14.

Hindle, D. (2005). *Conceptual and operational guıdelınes for the implementatıon of inclusıve educatıon: full-servıce schools,* Directorate: Inclusive education: Department of education. Retrived April, 3, 2012 from www.eenet.org.uk/.../ full_service_schools.

Hirst, P. (2000). Democracy and governance. John Pierre (Ed.), *Debating governance authority, steering and democracy.* New York: Oxford University, 13.

İnce, M. (2009). Küreselleşme ve yerelleşme: Bir çelişki mi? *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, *İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 11(1), 259-275.

İpek, C. (2008). *Yönetim teorileri, Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Edit: H. Basri Memduhoğlu ve Kürşat Yılmaz, Ankara: PegemA.

Karacan, M.K., Aydın, C, ve Tan, M. (2007). Eğitim sistemine yönelik bir reform çalışması: Kamu yönetimi temel kanunu çerçevesinde eğitim yönetimi. *Mevzuat Dergisi*. 10(112). Nisan, http://www.mevzuatdergisi.com/2007/04a/03. htm.Erişim tarihi: 03.02.2013.

Karakurt- Abass, S. (2012). *Okul modeli olarak 'De Brede School': Hollanda örneği.*(Yayınlanmış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Keskin, N. (2007). *Devletin toprak üzerine örgütlenmesi: Türkiye'deki illerin yönetimi*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Yönetim Bilimleri) Anabilim Dalı, 375-376.

Keskin, N. (2003). Eğitimde reform. *Kamu Yönetimi I. Ulusal Kurultayı, 18-19 Aralık 2003*. Malatya: İnönü Üniversitesi. http://www.antimai.org/gr/ nurayegit-ref.htm. Erişim tarihi:15.10.2015.

Kloos, P. (2000). The Dialectics of globalization and localization, D. Kalb, M. Land, R. Staring, B. Steenbergen, and N. V/İlterdink (Ed.), *The Ends of gGlobalization: Bringing society* b*ack in*, New York: Rowman and Littlefield Publishers, 281-297.

Kızılçelik, S.(2001). *Küreselleşme ve sosyal bilimler,* Ankara: Anı Yayınları.

Kubal, M. R. (2003). The Politics of education decentralization in Latin America: Rhetoric and reality in Chile, Meksika, Arjantin and Nicaragua. *Latin American Studies Association*, Dallas, 27-29 March 2003, 9-11

Leftwich, A. (1994). Governance, the state and the politics of development. *Development and Change*, 25(2), 363-386.

Mohajeran, B. & Ghaleei, A. (2008). Principal role and school structure. *International Scholarly and Scientific Research & Innovation* 2(4), 358-361.

Munshi, S. (2004). Concern for good governance in comparative perspective. Surendra Munshi ve Biju Paul Abraham (Ed.), *Good Governance, Democratic Societies and Globalization*. New Delhi: Sage, 33-53.

Murphy, J. (1994). *Principles of School Based Management.* Comissioned by The North Carolina Educational Policy Research Center University of North Carolina at Chapel Hill.

Narodowski, M. & Nores,M. (2002). *Searching for neoliberal education policies: A comparative analysis of Argentina and Chile*, http://www.fgys.org/pdf/ Erişim Tarihi 17.03.2013.

OECD (2011). *PISA in focus.Education policy*. 2011/9 (Octobers). https:// www. oecd.org/pisa/pisaproducts/pisainfocus/48910490.pdf/ Erişim tarihi: 03.04.2013.

Özden, Y. (2005). *Eğitimde yeni değerler, eğitimde dönüşüm*. Ankara: PegemA yayıncılık.

Özer, M. A. (2006). Yönetişim üzerine notlar. *Sayıştay Dergisi*, Ekim-Aralık, 63, 59-89.

Öztürk, N. K. *Bürokratik devletten etkin yönetime geçiş: iyi yönetişim.*

www.deu.edu.tr/userweb/hilmi.coban/bürokratik%20devletten.doc. Erişim: 21.04.2015.

Palabıyık, H. (2004). Yönetimden yönetişime geçiş ve ötesi üzerine kavramsal açıklamalar. *Amme İdaresi Dergisi*, *TODAİE,* 37 (1), Mart 2004, 63-85

Robertson, R. (1999).*Küreselleşme*. Çev: Ümit Hüsrev Yolsal, İstanbul: Bilim ve Sanat Yayımları.

Sağlam, M. (1999). *Avrupa ülkelerinin eğitim sistemleri.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sönmez, V. (2005). Eğitim ve toplum, 21. yüzyılda sosyoloji ve eğitim. Adem Solak (Ed.), *Küreselleşme ve Toplum.* İstanbul: Hegem Yayınları.

Shannon, P. (1987). Commercial Reading Materials, a Technological Ideology, and the Deskilling of Teachers. Special issue: The Basal Reader in American Reading Instruction. *The Elementary School Journal*, 87(3), 307,329.

Soydan, T. (2007). Küreselleşme sürecinin eğitim alanına etkileri. E. Oğuz, & A. Yakar (Ed.), *Küreselleşme ve eğitim* içinde (181- 212). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Sünbül, A.M. (2003). Öğretmenlik mesleğine giriş. Ö. Demirel ve Z. Kaya (Ed.), *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara: PegemA yayıncılık.

Şirin, H. (2008). *Eğitimin siyasal işlevleri ve Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinin bu işlevlere ilişkin görüşlerinin analizi*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.

Tatık, R. Ş. (2013). *Okul merkezli yönetime ilişkin öğretmen görüşleri üzerine nitel bir araştırma.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 16.

Turan, S., Yücel, C., Karataş, E. ve Demirhan, G. (2010). Okul müdürlerinin yerinden yönetim hakkındaki görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-18.

Uysal, M., Ünal, L. I., Günlü, R., Sayılan, F., Özsoy, S. ve Güngör, S. (2003). *Eğitim yönetiminde demokratikleşme, eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma.* Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim Sen). Ankara: Başkent Öğretmenevi, 15-55.

Yalçınkaya, M. (2004). Okul merkezli yönetim (school based management). *Ege Eğitim Dergisi, 5(2), 21-34.*

Weil, D. (2000). *Charter schools: A reference handbook, ABC-CLIO*, Inc, United States, 2.

World Bank. (1989). *Sub saharan Africa: from crisis to sustainable development*. Washington D. C. : The World Bank, 60

World Bank. (1994). *Governance: the World Bank's experience.* Washington DC: World Bank, 45.

Zajda, J. (2004). *Decentralisation and privatisation in education: The role of State.* AARE University of Melbourne, 29 Session 2 (2pm-4pm). ZAJ04756.

http://www.aare.edu.au/data/publications/2004/zaj04756.pdf. Erişim tarihi: 1 Mayıs 2013.

9. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA SOSYAL PAYLAŞIM AĞLARI VE EĞİTİMDE KULLANILMASI[1]

Ebru Özdayı Demirel

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi

Kaynakça

Arklan, Ü. ve Akgül, M. (2013). Sosyal medya ortamında içerik üretim süreci ve etki eden faktörler: sivas örneğinde uygulamalı bir çalışma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (6), 53-82.

Amichai -Hamburger, Y. (2005). Personality and the internet. Yair Amichai-Hamburger (Ed), *The social net: Human behavior in cyberspace* içinde (s. 27-57). New York: Oxford University Press Inc.

Bakker, P.& Sadaba, C. (2008). The ımpact of the ınternet on users. Lucy Küng (Ed), *The Internet and the mass media* içinde, Londra: Sage Publications.

Bargh, John.A.& Mckenna, K.Y.A. (2004). The Internet and social life. *Annual Review of Psychology*, Vol 55(1), 573-590. doi: 10.1146/annurev. psych.55. 090902. 141922

Başlar, G. (2013). *Yeni medyanın gelişimi ve dijitalleşen kapitalizm.* ab.org.tr/ ab13/ bildiri/247.pdf Erişim tarihi:15.02.2015.

Bermejo, F. (2007). *The Internet audience: Constitution and measurement*, New York: Peter Lang Publishing.

Boyd, D.M.& Ellison, N.B. (2007). Social network sites: Definition, history and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-231. doi: 10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x .

Briggs, A.& Burke, P. (2002). *A Social history of the media, From Gutenberg to the internet,* Madlen: Blackwell Publishers Inc.

Brown, R. (2009). *Public relations and the social Web: How to use social media and web 2.0 in communications*. Londra: Kogan Page.

Burton, G. (2005). *Media and society: Critical perspectives.* Berkshire: Open University Pres.

Türker Cambazoğlu, T.(2002). İntranet'lerin işletmelerde kullanım alanları. *Bilişim zirvesi.* 1-28. www.bilisimzirvesi.com.tr/01/dosyalar/intranet.pdf. Erişim tarihi: 02.04.2014.

Cambie,S.& Yang-May Ooi, *International communications strategy: Developments in cross-cultural communications, PR and social media*, Londra, Kogan Page, 2009, p. 103.

Castells, M. (2001). *The Internet galaxy*. New York: Oxford University.

Capogna, S.(2010). Learning and social networks new forms of sociability, *ESA Research Network Sociology of Culture Midterm Conference: Culture and The Making of worlds,* 1-15, October 2010.

Cantoni, L.& Tardini, S.(2006). *Internet,* New York, Routledge.

Cantoni,L. & Tardini, S.(2008). The Impact of the Internet on Users", *The Internet and the Mass Media*, Lucy Küng (edit.), Londra, Sage Publications,

Correa, T., Hinsley, A.W.& Zuniga, H.G. (2010). Who interacts on the Web?: The intersection of users' personality and social media use. *Computers in Human Behavior*, 26 (2), 247-253.

Craidy, Marwan M. (2002). *Globalization of culture through the media.* Annenberg School for Communacation Departmental Papers (ASC).University of Pennsylvania, 1-6.

Çolak, F.Ü. (2013). İletişim türleri. *Medya ve iletişim.* Halil İbrahim Gürcan (Edit). Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını. No. 1518. 2013, 16-32.

Davenport, T.H. & Prusak, L. Working knowledge: How organizations manage what they know.*Ubiquity and Forum. An ACM IT Magazine.*2000.http://www.acm.org/ubiquity/book/t_davenport_1.html. Erişim tarihi: 12.07.2014.

Dawley, L. (2009). Social network knowledge construction: Emerging virtual world pedagogy. *On the Horizon*, 17 (2), 109 – 121. Doi: 10.1108/10748120910965494.

Demiralay, R. ve Karadeniz, Ş.(2008). İlköğretim öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerisinin kazandırılması: B6 Modeli, Poster Sunumu, In S. Gülseçen ve Z. Ayvaz Reis (Eds.), *Proceedings of 2nd International Future-Learning Conference on Innovations in Learning for the Future 2008*: E-learning (ss. 21-29), 27-29 Mart 2008. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Deveci, H. ve Çengelci, T. (2008). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarından medya okuryazarlığına bir bakış. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (11), 25-43.

Dikmen, G.Ö. (2011). Tüketen üreticiden üreten tüketiciye dönüşümde sosyal medyanın rolü, Zeliha Hepkon (Ed.), İletişim ve teknoloji, olanaklar, uygulamalar, sınırlar içinde (s.156-175). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi

Dimaggio, P., Hargittai, E., Nueman, W.R.& Robinson, J.P. (2001). Social implications of the internet. *Annual Review of Sociology*, 27, 307-336.

Ekici, M ve Kıyıcı, M. (2012). Sosyal ağların kullanımı. *Uşak Sosyal Bilgiler Dergisi*. 5(2), 156-167.

Flew, T. (2008). *New Media: an introduction*, Victoria: Oxford University Pres.

Fuchs, C. (2008). *Internet and society: Social theory in the Information age*. Oxon: Routledge.

Gackenbach, J.& Stackelberg, H. (2007). Self online: personality and demographic implications. Jayne Gackenbach (Ed.), *Psychology and the internet: Intrapersonal, interpersonal and transpersonal implications* içinde (s. 55-71).California: Academic Press

Gane, N.& Beer, D. (2008). *New media, The Key Concepts*. Oxford:Berg.

Gattiker, U.E. (2001). *The internet as a diverse community: Cultural, organizational and political issues*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.

Gauntlett, D. (2004). Web Studies: What's new. David Gauntlett, Ross Horsley (Ed.), *Web. studies* in (ss. 3-23). New York: Arnold Publishers.

Gonzales, L.&,Vodicka, D.(2010).Top ten ınternet resources for educators'. *Leadership*. 39 (3), 8-37,

Güçdemir, Y. (2010). *Sanal ortamda iletişim: bir halkla ilişkiler perspektifi*. İstanbul: Derin Yayınları.

Gülbahar, Y., Kalelioğlu, F. ve Madran,O. (2010). *Sosyal ağların eğitim amaçlı kullanımı.* inet-tr.org.tr/inetconf15/kitap/Y_Gulbahar_inet10.doc. Erişim tarihi: 05. 02.2015.

Gürsoy, H. (2007). *Çağın sihirli anahtarı: İnternet*, Kocaeli: Kocaeli Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları.

Hampton, K.N.& Wellman, B. (1999). Netville online and offline: Observing and surveying a wired suburb. *American Behavioral Scientist*, 43(3), 475-492. doi: 10.1177/00027649921955290.

Hancock, V.E.(1993). *Information literacy for lifelong learning*.Fulltext. Syracuse, New York: ERIC Digest ED358870. ERIC Clearinghouse on Information Resources, Syracuse NY. 1993, 4-8. www.ericdigests.org/1993/lifelong.htm. Erişim tarihi: 12.03.2009.

İnceoğlu, Y.(2005). Medya okuryazarlığı: Neden gerekli? N. Türkoğlu ve M.Cilman Şimşek, (Eds.), *Medya Okuryazarlığı* içinde (ss.27-39), İstanbul: Kalemus Yayıncılık.

Karaman, S., Yıldırım, S. ve Kaban, A.(2008). Öğrenme 2.0 yaygınlaşıyor: Web 2.0 uygulamalarının eğitimde kullanımına ilişkin araştırmalar ve sonuçları. *X111. Türkiye'de "İnternet" Konferansı.Bildiriler*.Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ankara. 35-41.

Kaplan, A.M.& Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and the challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53 (1), 59-68. Doi: 10.1016/j.bushor.2009.09.003

Katz, J.E.& Rice, R.E. (2002). *Social consequences of ınternet Use: Access, Involment and ınteraction*. Massachusetts: The MIT Press.

Kaya, Z. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme,* 1. Basım, Ankara: Pegem A. 321-322.

Kaye, B.& Medoff, N. (1998). *The world wide web: A mass communication perspective,* California: Mayfield Publishing Company.

Küng, L. (2009).*The ınternet and mass media*, Londra, Sage Publications, 3.

Kurt, A. A. ve Kürüm., D. (2010). Medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme arasındaki ilişki. kavramsal bir bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2 (2) Bahar, 20-34.

Kwon, O.& Wen, Y. (2010). An empirical study of the factors affecting social network service use. *Computers in Human Behavior,* 26(2), 254-263. doi: 10.1016/j.chb.2009.04.011.

Lenhart, A. (2009). *Adults and social network websites.* Washington, DC: Pew Internet and American Life Project. http://www.pewinternet.org/2009/01/14/adults-and-social-network-websites/

Nie, N.H., Hillygus, D.S. & Erbring, L. (2002). Internet use, ınterpersonal relations, and sociability: a time diary study. Barry Wellman, Caroline Haythornthwaite (Ed.), *The internet in everyday life* içinde (s. 215-244), Madlen: Blackwell Publishing.

Özmen, F.; Aküzüm,C; Meltem Sünkür, M ve Baysal, N. (2011).Sosyal ağ sitelerinin eğitsel ortamdaki işlevselliği. *6 th International Advanced Technologies Symposium(IATS'11). 16-18 May 2011, Elazığ, Turkey, 42-47.*

Özmen, F. (2013). Virtual Communities of practices (VCoPs) for ensuring ınnovation at Universities-Fırat University Sample". *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 131-150.

Phillips, D. (2008). The psychology of social media. *Journal of New Communications Research*, 3 (1), 79-85.

Polat, M. ve Arabacı, İ. B. (2015). Enformasyon kuramı bağlamında sosyal ağlar, örgütsel belirsizlik ve eğitim: *Kavramsal Bir Analiz Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (37), 797-809.

Rafaeli, S., Raban, D.& Kalman, Y. (2005). Social cognition online. Yair Amichai-Hamburger (Ed), *The social net: Human behavior in cyberspace* içinde (ss. 57-91). New York:Oxford University Press Inc.

Slevin, J. (2000). *The Internet and society*. Malden: Blackwell Publishers.

Solmaz, B. ve Yılmaz, R.A. (2012). Medya okuyazarlığı araştırması ve Selçuk üniversitesinde bir uygulama. *Selçuk İletişim Dergisi,* 7(3), 55-61.

Súilleabháin, G. Ó.& Mscecon, M.A. (2003). *Principles, structure and framework of e-learning DEIS*. Department for Education Development. Cork Institute of Technology. April, 1-11.

Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri: Sosyal teori ve kitle iletişimi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Taylan, H.H. ve Arklan, Ü. (2008). Medya ve kültür: Kültürün medya aracılığıyla küreselleşmesi (Media and culture: Globalisation of Culture By Means of Media). *Sosyal Bilimler Dergisi. 10*(1), 86-97.

Timisi, N. (2003). *Yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi*, Ankara:Dost Kitabevi.

Togay, A., Akdur, T. E., Yetişen, İ.C. ve Bilici, A.(2013). Eğitim süreçlerinde sosyal ağların kullanımı. Bir MYO Deneyimi. 2013. ab.org.tr/Erişim tarihi: 02.04.2016.

Tomlinson, J. (2004). *Küreselleşme ve kültür*, Eker, A. (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Toprak, A., Yıldırım, A., Aygül, E., Binark, M., Börekçi, S.ve Çomu, T. (2009). *Toplumsal paylaşım ağı facebook: Görülüyorum öyleyse varım*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Tyler, T.R. (2002). Is the ınternet changing social life? It seems the more things change, the more they stay the same. *Journal of Social Issues, 58* (1), 195-205. doi: 10.1111/1540-4560.00256.

Uslaner, E.M. (2004). Social capital and the net. Verna V. Gehring (Ed.), *The ınternet in public life* içinde (s. 101-112), Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.

Valenzuela, S., Park, N.& Kee, K.F. (2009). Is there social capital in a social network site?: Facebook use and college students's life satisfaction, trust and participation. *Journal of Computer-Mediated Communication,* 14 (4), 875-901.

Vural, Akıncı, Z.B. ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi iletişim fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yasar University*. 20(5), 3348-3382.

Wessels, B. (2010). *Understanding the Internet: A Socio-Cultural Perspective*. Hampshire:Palgrave Macmillan.

Wilkins, D.(2009). Learning 2.0 and workplace communities. ASTD Publications url:http://www.astd.org/Publications/Newsletters/LearningCircuits/Learning-Circuits-Archives/2009/08/Learning-20-and-WorkplaceCommunities

İNTERNET KAYNAKLARI

Internetworldstats, http://www.internetworldstats.com/stats.htm, Erişim tarihi: 23.07.2014

http://www.sabah.com.tr/Teknoloji/Haber/2012/10/10/tuvaletten-once-internet-geliyor, Erişim tarihi:23.07.2014.

http://singularityhub.com/2014/02/18/there-are-7-billion-mobile-devices-on-earth-almost-one-for-each-person/, 25.07.2014

http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html, Erişim tarihi:21.11.2009.

https://newsroom.fb.com/company-info/, Erişim tarihi: 27.07.2014

https://about.twitter.com/company,Erişim tarihi: 27.07.2014, 21:00

http://www.webrazzi.com/2010/03/03/twitter-10-milyarinci-tweete-kosarken-turkiyeden-ayda-2-1-milyon-kisiye-ulasiyor/, Erişim tarihi: 30.05.2010, 21:35

http://webrazzi.com/2013/02/12/twitter-turkiye-istatistikleri-2013/, Erişim tarihi: 27.07.2014

http://www.msxlabs.org/forum/soru-cevap/213057-medya-okur-yazarligi-nedir.html#ixzz37MJjaI9l, Erişim tarihi: 27.07.2014

http://www.digitalbuzzblog.com/facebook-statistics-facts-figures-for-2010/). Erişim: 02.04.2015.

http://www.nickburcher.com/2010/07/facebook-usage-statistics-by-country.html

Facebook: Facts&Figures for 2010.Erişim tarihi: 02.04.2015.

KÜRESELLEŞME VE KIRSAL DÖNÜŞÜM

Komşu Mahalleden "Butik Site"ye
Sandalye Marketten "Slow Food"a

Doç. Dr. Dilek Çiftçi Yeşiltuna

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1583
Beşeri Bilimler No.: 107
ISBN: 978-605-320-490-9
© 1. Basım, Ağustos 2016

KÜRESELLEŞME VE KIRSAL DÖNÜŞÜM: Komşu Mahalleden "Butik Site"ye Sandalye Marketten "Slow Food"a
Doç. Dr. Dilek Çiftçi Yeşiltuna

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Onur Ertürk -onurer@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çiftçi Yeşiltuna, Dilek
KÜRESELLEŞME VE KIRSAL DÖNÜŞÜM: Komşu Mahalleden "Butik Site"ye Sandalye Marketten "Slow Food"a/ *Dilek Çiftçi Yeşiltuna*
1. Basım, XII+244 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-490-9
1. Küreselleşme 2. Sürdürülebilirlik 3. Kırsal Dönüşüm

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Günümüz dünyası, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ilişki ve etkileşimin küresel boyutta yaşandığı bir dünya olmaktadır. Buna bağlı olarak, giderek ulus devletin görev ve sorumluluk alanı daralmakta, yaşamın her alanında küresel ve yerel ilişkiler etkileşimler, hızlanmakta ve yoğunlaşmaktadır. Süreç giderek kırsal yerleşim yerlerinde küreselleşmenin etkilerinin derinleşmesine yol açmaktadır.

Küresel dinamikler, yerel coğrafyalarda ekonomik, sosyal, politik ve kültürel bir dizi değişimleri zorunlu hâle getirmektedir. Süreç hem devletin işlevlerini hem de yerel toplulukların sosyal ilişkilerini değiştirmekte, buna bağlı olarak küreselleşme sürecine uyumlaşmadan kaynaklanan yeni yapısal dönüşümler, mekânsal hareketlilikleri hızlandırmaktadır. Bölgesel ve yerel neo-liberal politikalar temelinde reformist pratikler olarak da değerlendirilebilen küresel ekonomilere eklemlenme süreci, söz konusu değişimlerle önceki yapının insan ilişkileri arasında yeni uzlaşımlar kadar yeni gerilimler ve çatışmalar yaratabilmektedir. Böylesi geniş etkilere sahip bir süreç olarak, küreselleşmenin getirdiği ekonomik baskılar ve değişen pazar ilişkilerine dayanan ulus devletin de desteklediği uyum politikaları, insanların sosyal ve fizik mekân ilişkilerinde köklü değişimlere ve dönüşümlere yol açmaktadır. Bu bağlamda yeniden şekillenen kırsal mekânlar, farklılaşan topluluk yapıları arasında gerginliklere ve problemli ilişkilere de temel olabilen birliktelikleri, teması kaçınılmaz kılmaktadır.

Ulusal ekonominin işleyişi, küresel kapitalizmin sermaye birikim dinamiklerine giderek bağımlı hâle gelirken, bir taraftan kırsal yerleşimleri de kapsayan uluslararası göç hareketini hızlandırmış, diğer taraftan işgücü piyasasını da küresel dinamiklerin işleyişine bağımlı kılmıştır. Bu çerçevede işgücünün mekân ile ilişkisine bakıldığında, gerek nitelikli gerekse niteliksiz işgücünün farklı yapılarda göçe katıldığı görülmektedir. Dolayısıyla toplumların mevcut olanakları ve sınırlılıkları temelinde, tüm ekonomik ve sosyal faaliyet alanlarındaki örgütlenmeler, ilişkiler ve normlar değişmektedir. Küreselleşme hareketinin sürece dahil ettiği toplumsal kesimlerin ve yerel toplulukların, geçmişe dayalı rolleri ve sürece uyumları da kendi iç dinamikleri temelinde farklılaşmaktadır.

Küreselleşmenin yarattığı tüm fiziksel-sosyal hareketler, toplumsal olaylar ve olgular, yerelin zaman ve mekân örgütlenmelerindeki değişimlerin,

dönüşümlerin somutlaşan göstergeleri olmaktadır. Ulaşım, iletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin kırsal alanlara getirdiği olanaklar, küresel-yerel ilişkiler kadar yerellikler arasındaki ilişkileri de bu değişim dönüşüm sürecine katmaktadır.

Yerelin, devletin desteklediği neo-liberal politikalara uyumu ve bilgi-iletişim teknolojileri alt yapısına eklemlenmesi küresel pazar ilişkilerinin yerel pratiklerle etkileşimini artırmaktadır. Böylece, yerel yapılar yeni üretim, dağıtım, paylaşım ilişkilerine doğru kaymaktadır. Bu süreçte, 'sürdürülebilirlik' anlayışı temelinde, küresel düzeyde artan ve çeşitlenen gereksinimleri, kaynakları azaltmaksızın giderme hedeflenirken, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda eşgüdümlü değişim ve dönüşüm de hedeflenmiştir. Söz konusu anlayışın somutlaştığı alanlardan biri olan sürdürülebilir tarım politikaları, yerel-küresel, yerel-yerel arasında yeni sorunlar ve dengesizlikler yaratmıştır.

Bu araştırmada, küreselleşme sürecinin yerelde yarattığı değişim, dönüşüm eğiliminin dinamiklerinin saptanması ve analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bunun için İzmir'in Çeşme ve Urla ilçelerinde yer alan, yerel ve küresel göç hareketine maruz kalan iki köy seçilmiştir. Araştırma alanını oluşturan Germiyan ve Uzunkuyu Köylerinin sosyal ve fizik mekân ilişkilerindeki ve örgütlenmelerindeki değişim ve dönüşümler incelenmiştir. Sonuçta, küresel-yerel ilişkisinin, gerek sosyal mekânın gerekse fizik mekânın düzenlenmesi ve örgütlenmesinde çeşitlenen yeni uzlaşım ve gerilim alanları içerdiği görülmektedir. Bu temelde köylüler, kendi ekonomik, sosyal, kültürel koşullarının içerdiği yoksulluk ve dengesizliklere bağlı olarak, yeni yaşam alanları ve stratejileri yaratma eğilimine girmektedirler. Tüm sosyal ve fizik mekâna yönelik ilişkilerini de bu yönde düzenlemektedirler.

Bu çalışmada, araştırma alanını oluşturan köyler, hem göç veren hem de göç alan, çok yönlü bir göç hareketiyle karşı karşıya kalmaları nedeniyle, farklı toplumsal kesimleri ve kimlikleri bünyesinde barındıran yerleşim yerleri olmaktadır. Bu çalışmanın amacı da, küreselleşmenin dayattığı sürdürülebilir yerel politikaların özellikle tarım politikalarının kırsal alanlarda yarattığı sosyal-mekânsal dönüşümleri ve değişen insan ilişkilerini saptamak, söz konusu değişim ve dönüşümlerin dinamiklerini ortaya çıkarmaktır.

Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Şube Müdürlüğü'ne, öncelikle bir proje olarak gerçekleştirilen bu çalışmaya, yapılan destek ve çalışmanın gerektirdiği zamanı sağlama konusunda gösterilen hoşgörü için, öncelikle Fon Başkanlığı'na olmak üzere, Edebiyat Fakültesi ve Ege Üniversitesi yönetimine bilimsel çalışmaları destekleyici tavırları nedeniyle çok teşekkür ederim.

Projenin içerdiği alan araştırmasında köylerle ilgili bilgi veren, köylülere ulaşmamda yol gösterici olan köy muhtarlarını ve uzun süreli sohbetimiz sırasında tüm sorulara içtenlikle cevap veren, tüm Uzunkuyu ve Germiyan köy sakinlerini her zaman sevgiyle anacağım.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında akademik dostluğuyla her zaman yanımda olduğu için, Prof.Dr. Nimet Önür'e ve fotoğraf çekimlerindeki yardımlarından dolayı da Dr. Nilgün Kök'e çok teşekkür ederim.

Eşim Hasan Yeşiltuna ve kızım Cansu M. Yeşiltuna'ya 2007 ve 2008 yaz dönemini kapsayan alan çalışmam ve sonraki yıllarda köyleri ziyaretlerim sırasında gösterdikleri destekleyici tutum ve davranışları için minnettarım. İyi ki hayatımda varlar.

Dilek Ç. Yeşiltuna

İzmir - 2015

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE ZAMAN-MEKÂN İLİŞKİSİ

A. Küreselleşme ve Boyutları 5

A.1. Küreselleşme 5

A.2. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu 8

A.3.Küreselleşmenin Politik Boyutu 12

A.4.Küreselleşmenin Sosyo-Kültürel Boyutu 17

B. Değişen Zaman-Mekân 19

B.1.Zaman Mekân İlişkisi 20

B.2.Küresel- Yerel İlişkisi 27

B.3. Küresel- Yerel Etkileşiminde Göç 32

B.4.Türkiye'de Göç 35

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TÜRKİYE

A. Sürdürülebilir Kalkınma 41

A.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Genel Görünümü 43

A.2.Sürdürülebilir Yerleşimler 43

A.3. Sürdürülebilir Kalkınmada Yeni Eğilimler 58

B. Türkiye'de Tarım Politikaları 75

B.1. 1980 Öncesi Tarım Politikaları 76

B.2. 1980 Sonrası Tarım Politikaları 83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE VERİLERİN ANALİZİ

A. Araştırmanın Metodolojisi 91
A.1.Soruna Kuramsal Yaklaşım 91
A.2. Araştırmanın Amacı 94
A.3. Araştırmanın Sorunsalı 94
B. Araştırma Alanı ve Tekniği 96
B.1. Alana İlişkin Genel Bilgiler 96
B.1.1. Konum ve Ulaşım 96
B.1.2. Tarihçe 97
B.1.3. Konut Özellikleri 99
B.1.4. Nüfus Yapısı 102
B.1.5. Köyün Ortak Malları 105
B.1.6. Ekonomik Faaliyet Türü 106
B.1.7. Siyasî Yapı 112
B.2. Araştırma Örneklemi ve Tekniği 115
C. Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi 117
C.1. Demografik Özellikleri 117
C.1.1. Doğum Yeri, Yaş ve Eğitim 117
C.1.2. Çocuk Sayısı 120
C.2. Fizik Mekân Düzenlenişi 121
C.2.1. Konut Tipi ve Yerleşim Düzeni 121
C.2.2. Arazi Yapısı 129
C.2.3. Köye Yerleşim Şekli ve Süresi 132
C.2.4. Mülk Edinme Biçimleri 138
C.3. Çalışma Yaşamı 141
C.3.1. Yapılan İş Tipleri 141
C.3.2. Ürün Çeşidi ve Tasarruf Biçimi 147
C.3.3. İşgücü Kaynağı ve Potansiyeli 157
C.3.4. Maddi Destek Kaynağı 162

C.3.5. Birikim Yapısı 165
C.3.6. Zamanı Düzenleme Yapısı 168
C.4. Tüketim Yapısı 169
C.4.1. Tüketim Biçimleri ve Mekânları 170
C.4.2. Tüketilen Ürün Yapısı 172
C.5. İletişim ve Etkileşim Süreçleri 175
C.5.1. İletişim Araçları Kullanımı 175
C.5.2. Köy İçi İletişim Yapısı 179
C.6. Geleneksel Törenler 184
C.6.1. Düzenlenme Biçimleri 185
C.6.2. Kullanılan Tören Mekânları 189
C.7. Köy ve Köylü Algısı 192
C.7.1. Köye İlişkin Değerlendirmeler 192
C.7.2. Köylü Algıları ve Tanımları 197
SONUÇ 201
KAYNAKÇA 219
EKLER 231
Ek 1: Uzunkuyu Fotoğrafları 231
Ek 2: Germiyan Fotoğrafları 237

KAYNAKÇA

Akşit B., (1999), "Cumhuriyet Döneminde Türkiye Köylerindeki Dönüşümleri",Edit. Oya Baydar,**75.Yılda Köylerden Şehirlere**, Tarih Vakfi Yayını,İstanbul,(173-186)

Akyıldız H., Eroğlu Ö., (2004), "Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yay., Cilt: 9, Sayı: 1, (43-62)

Alipaşaoğlu S., Çeltek E., (2006), **Sürdürülebilir Kırsal Turizm**, Ankara, Gezi Kitabevi.

Altay, A. İ., (2005), "Avrupa Mekansal Perspektifinde (ESDP) Kırsal Alan Politikaları", **Planlama**, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Sayı 32, (82-89)

Altay, A.İ., (2007), "Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman Yaklaşımı", **Finans Politik-Ekonomik Yorumlar,** C.44, S:510. (57-67)

Arı K., (1999), "Türkiye Mübadele Dönemi Toprak Mülkiyeti ve Tarımda Değişim", Edit: Oya Baydar,, **75. Yılda Köylerden Şehirlere,**Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, (97-114)

Aslanoğlu, R.A., (1998), **Kent, Kimlik ve Küreselleşme,** Asa Yayınları, Bursa.

Aysu A., (2009), "Piyasa ve Küçük Köylülük", **Mülkiye**, Cilt: XXIII, Sayı: 262, (223-235)

Balamir A., (2003), "Mimari Kimlik Terimleri-I:Türkiye'de Modern Yapı Kültürünün Bir Profili", **Mimarlık**, Sayı:313, (11/2003), TMMOB Yayını, Ankara

Baudrillard, (1997), **Tüketim Toplumu,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bauman, Z. (1999), **Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Baumann, Z. (2001), **Bireyselleşmiş Toplum,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Baykan B.G., "Türkiye'nin Çevrecileri Kimler?", **Perspectives**, Sayı: 4.13, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Yayınları,İstanbul (8-11)

Berg L.,Lune H., (2015), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Eğitim Yayınları, Konya

Berner, E., (2005), "Metropol İkilemi: Küresel Toplum, Yerellikler ve Manila'da Kent Arazisi İçin Yürütülen Mücadele", Dr. A. Öncü, P. Weeyland, **Mekan, Kültür, İktidar,** İletişim Yayınları, İstanbul.

Bernstein H., (2014), **Tarımsal Değişimin Sınıfsal Dinamikleri**, Yordam Kitap, İstanbul,

Best, S. D. Kellner, (1998), **Postmodern Teori,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Beton, D. Eric A. L.,"Testing for Rationality in Turkish Migration", **Review of Social Economic on Business Studies,** vol. 9/10, (57 -72)

Bilgihan G., (2004), "Sermayenin Kentlerin Çılgın Dönüşümü, Rasyonel Birikimi", **Perspectives**, Sayı: 7, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Yayınları,İstanbul,(24-27)

Bilgiseven A.K.,(1988), **Köy Sosyolojisi**, Filiz Kitabevi, İstanbul

Birsdall, N, (2002), "Asymmetric Globalization:Global Markets Require Good Global Politics " Center for Global Development *Center for Global Development Working Paper No. 12* (1-20)

Bleltt, J., (2008), **Sustainable Development,** Earthscan Publications.

Bookchin, M., (1999), **Kentsiz Kentleşme,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Boratav K., (2009), "Köylülüğün Tarımsal Fiyatlar, İstihdam ve Kaderi", **Mülkiye**, Cilt: XXXIII, Sayı: 262, (9-23)

Brettell C.B., Hollified J.F., (2015)," Migration Theory", Ed: Brettell C.B., Hollified J.F., **Migration Theory: Talking Across Disciplines**, (Third Edition), Routledge, New York.

Brundtland Report,(1987), **Our Common Future**:The World Commission on Environment and Development, Oxford University Press, New York

BSB, (2011), **Ücretli Emek ve Sermaye**, Bağımsız Sosyal Bilimciler, Yordam Yayınları, İstanbul

Candan E., Günal S.Ö., (2013), "Tarımda Kadın Emeği", **Tarım Ekonomisi Dergisi**, 19(1), (93-101)

Castler S., Miller M.J., (2009), **The Age of Migration: International Population Movements in The Modern World**, (4th editör), Palgrave Macmillan, Hampshire UK.

Chambers, I., (2005), **Göç, Kültür, Kimlik,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Christopher, G.A., Bryant, D.,J.,Giddens A., (1991) **Theory of Structuration: A Critical Appreciation,** Routledge, New York.

Cirazoğlu A., (2008), "Sürdürülebilir Mimarlik: Eskimiş Kavrayışlarla Yeni Söylemler Arasında", **Mimarlık Dergisi**, Mart-Nisan, Sayı:340, TMMOB Yayını, Ankara

Creswell J.W., (2013), **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Siyasal Kitabevi, Ankara

Çaşkurlu S., (2013)," Toprak Gaspları", **Perspective**, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliğ Yayını, Sayı:6.13, (26-30)

Çelik N., (2006), "Türkiye Tarımının Mevcut Durumu", **Türkiye Avrupa Birliği Tarım Politikaları**, Sena Yayınları, , İstanbul, (21-29).

Çetin T., (1999), "Cumhuriyet Döneminde Köycülük Politikaları: Köye Doğru Hareketi", Edit:O. Baydar, **75. Yılda Köylerden Şehirlere,** Tarih Vakfı Yayını, İstanbul,(213-219)

Çetiner S., (2011) (b), "Organik Tarım Dünyayı Besleyebilir mi?", **Tarla Sera Dergisi**.

Çetiner S., (2011), "Organik Tarım Nedir? Ne Değildir?", **Yemek ve Kültür**, Vol 25, (110-115)

Çiner S., (2002),"Gen Teknolojileri ve Tarımın Geleceği", **Avrasya Dosyası, Moleküler Biyoloji ve Gen Teknolojileri Özel**, Cilt: 8, Sayı:3, (90-103)

Çoban A.N., (2012),"Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası**",Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi**, Cilt: 67, Sayı: 3, (75-108)

Dawson J., (2012), **Ekoköyler: Sürdürülebilirliğin Yeni Ufukları**, Sinek Sekiz Yayınları,İstanbul

Dayıoğlu M., Kırdar M.G., (2010), **Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımında Belirleyici Etkenler ve Eğilimler**, T.C. Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı Çalışma Raporu, Sayı:5, Ankara

Demir, S., (2006), **Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye Açısından Değerlendirme,** DPT Yayınları, Ankara.

Demiryürek K., (2011), "Organik Tarım Kavramı ve Organik Tarımın Dünya ve Türkiye'deki Durumu", GOÜ**, Ziraat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 28 (1), (27-36)

Deniz E., (2009), **Organik Tarım Sektör Raporu**, Avrupa İşletmeler Ağı.

Doğan, A.E.,(2007), "Mekan Üretimi ve Gündelik Hayatın Birikim ve Emek Süreçleriyle İlişkisine Kayseri'den Bakmak", **Praksis**, S:16, (91-122)

Doğanay F., (1997), "Türkiye'ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi**, Toplum ve Göç**, D.İ.E. Yayını, Ankara,(194-205).

Driessen, P., (2005), **Eco-Imperialism: Green Power Black Death,** Liberty Institute, New Delhi.

Dulupçu, M.A, (2001), "**Sürdürülebilir Kalkınma Politikalarına Yönelik Gelişmeler**", http://www.dtm.gov.tr/ead/dtdergi/ocak2001/politika

Duru B., (Nisan 2013), "Türkiye'de Yeşiller Hareketinin 'Sürdürülebilirliği'", **Perspectives,** Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Yayınları,Sayı: 3, İstanbul,(4-7)

Ecevit M.C., (1999**), Kırsal Türkiye'nin Değişim Dinamikleri**, T.C.Kültür Bakanlığı Yay.:2310, Ankara.

Ecevit M.C., Karkıner N., Büke A., (2009), "Köy Sosyolojisinin Daraltılmış kapsamından Tarım-Gıda Köylülük İlişkilerine Yönelik Bazı Değerlendirmeleri", **Mülkiye**, Cilt: XXXIII, Sayı: 262, (41-61)

Elias, N., (2000), **Zaman Üzerine,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Ememark, S.(2001), "Land Administration Infrastructures for Sustainable Development", **Peoperty Management**, Vol:19,Num:5,(366-383)

Erbaş, H., (2002), "Küresel Kriz ve Marjinalleşme Sürecinde Göç ve Göçmenler", **Doğu-Batı Dergisi,** Yıl 5, Sayı 18, Nisan 2002, Doğu-Batı Yayınları, (175-194)

Eroğlu N., (2007), "Atatürk Dönemi İktisat Politikaları (1923-1938)", **İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXIII, Sayı: 2,(63-73)

Ersoy, M.,(2001), "Sanayisizleşme Süreci ve Kentler", **Praksis(2),** (32-52)

European Commission ESDP European Spatial Development Perspective, (1989)May, ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/…pdf/sum_en.pdf-.

FAO, (1994), **New Directions for Agriculture, Forestry ana Fisheries: Food and Agriculture Organization of United Nations,** Rome, 1994.

Faucault, M., (2000), **Özne ve İktidar,** Seçme Yazılar 2, Ayrıntı Yayınları İstanbul.

Featherstone, M, (1996), **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü,** Ayrıntı, Ankara.

Fichter J., (Tarihsiz), **Sosyoloji Nedir**, Toplum Yayınları, , Konya

Fox, J., Gregory R.C., (2004), **The Dollarization Discipline,** John Wiley&Sons Inc, New Jersey.

French D.A., (2002). "The Role of the State and International Organizations in Reconciling Sustainable Development and Globalization", **International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics 2,** Kluwer Academic Publishers, Netherland, (135-150)

Gannom, F., (2005), "Küreseli Yeniden Tahayyül Etmek", Der: A. Öncü, P. Weyland, **Mekan, Kültür, İktidar,** İletişim Yayınları, İstanbul.

Garzillo C., Kuhn S.,(2007), **The Aalborg Commitments Implementation Guide** (A-5 step apprpach),ICLE,Germany (www.iclei.europe.org)

Geray C., (1982), "Kırsal Alanda Ekonomik Yapı ve Toplumsal Değişmenin Boyutları", A.Ü. **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:37, Sayı:3, Ankara

Giddens A., (1994), **Modernliğin Sonuçları,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Giddens, A., (2008), "Modernliğin Küreselleşmesi", Der: D. Held, A. Mc Grew, **Küresel Dönüşümler,** Phoenix Yayınları, Ankara, (81-87)

Günaydın G., (2009), "Türkiye Tarım Politikalarında Yapısal Uyum: 2000'li Yıllar", **Mülkiye**, Cilt: XXIII, Sayı: 262, (175-221)

Gürsoy G. "İnsani Gelişme Kavramı ve Sağlıklı Yaşam Hakkı", **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Cil:1, S.2,(35-52)

Güven S., (Eylül 1985), "Yurda Dönen Türk İşçilerinin Mesleki Yeniden Uyumları Sorunu", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 3, (103-126)

Güvenç B., (1997), "Güç Olgusu ve Türk Toplumu", II.Ulusal Sosyoloji Kongresi**, Toplum ve Göç**, D.İ.E. Yayını, Ankara,(21-25)

Hall, S., (1995), "Yeni Zamanların Anlamı", Der: S. Hall, M. Jacgues, **Yeni Zamanlar,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1995, (105 – 125)

Hall, S., (1998), "Yerel ve Küresel: Küresel ve Etkinlik", Der: A. D. King, **Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi,** Bilim Sanat Yayınları, Ankara.

Harris M.J.,(2000),"**Basic Principles of Sustainable Development**" Global Development and Environment Institute Working Paper:00-04, Tufts University,(1-25)(http://ase.tufts.edu//gdae)

Harvey D., (2010), **Sermayenin Muamması**, Sel Yayıncılık, İstanbul

Harvey, D., (1999), **Postmodernliğin Durumu,** Metis Yayınları, İstanbul.

Hatunoğlu E., Eldeniz F., (Temmuz-Eylül 2012), "2000 Yılı Sonrası Türk Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm Politikaları", **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 86, (27-56)

Held, D, McGrew, A, (1999), **Global Transformation, Politic Economics and Culture,** Polity Press, Cambridge.

Held, D., A. Mc Grew, (2008)(a), "Büyük Küreselleşme Tartışmaları", Der: D. Held, Mc Grew A., **Küresel Dönüşümler,** Phoenix, Ankara. (7-69)

Held, D., A. Mc Grew, (2008)(b),"Ekonomik Küreselleşmenin Sınırları, Der: D. Held, A. Mc Grew, **Küresel Dönüşümler,** Phoenix Yayınları, Ankara, (396 – 411)

Heller, A., Feher F., (1993), **Postmodern Politik Durum,** Öteki Yayınları, Ankara.

Hirst, P., Thompson G., (1988), **Küreselleşme Sorgulanıyor,** Dost Kitabevi, Ankara.

HKMO, (2006), **Yabancılara Toprak Satışı: Neo-Liberalizm Kıskacında Türkiye Toprakları**, HKMO Yayınları, Ankara

Hobsbawn E., (2005), "Geleneğin İcadı", Der:E. Hobsbawn, T.Ranger, **Geleneğin İcadı**, Agora Yayınları, İstanbul

http://cittaslowtürkiye.org/#türkiye

http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/strateji/kırsal.pdf., Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013), s. 16.

http: //www.neotasarım.com/tr/indexsosp.

http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon 2023/cs/EK.16 pdf.

Innis. H. A. (1995), **The Bias of Communication,** University of Toronto Press, Toronto.

İçduygu A., (2014)(a), "1950'lerden 2000'lere Türkiye'den Yurtdışına Yönelen İşgücü Göçü;" Der: A.İçduygu , S.Erder ,F.Gençkaya, **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları: 1923-2023**, MireKoç Araştırma Raporları, 1/2014 (a), İstanbul,(173-221).

İçduygu A., (2014)(b), Türkiye'ye Yönelen Uluslararası Göç Hareketleri",Der: A. İçduygu ,S. Erder , F. Gençkaya , **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları: 1923-2023**, MireKoç Araştırma Raporları, 1/2014 (b),İstanbul, (222-264).

İçduygu A., Sirkeci İ., (1999), *Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri,* Editör: Oya Baydar , **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul,(249-260).

İlbaş M.Hadi, "Türkiye'de Kooperatifçilik ve Köy-Koop Deneyimi", Edit: O. Baydar,**75. Yılda Köylerden Şehirlere**, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul , (241-247)

İlkkaracan İ., İlkkaracan P., (1999), "1990'lar Türkiye'sinde Kadın ve Göç", Editör: O. Baydar , **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, (305-322).

Jameson, F., (1992), **Postmodernizm**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Jhonston H., Larana E., Gusfield J. R.,(1999), "Kimlikler, Şikayetler ve Yeni Sosyal Hareketler", Yayına Hazırlayan: K.Çayır, **Yeni Sosyal Hareketler**-Teorik Açılımlar, Kaktüs Yayınları, İstanbul

Jones, M. ,Jones E., (1999), **Mass Media,** Mac Lillan Pres, London.

Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 1, S: 2, (35 – 52)

Kasapoğlu A., Erbaş M., (1993), "Önce İnsan: Kaba Çevreci İdeolojiye Karşı Yazı", Der: E.Yakın , **Toplum ve Çevre**, Sosyoloji Derneği, Ankara,(51-66)

Kazgan G., (1983), **Tarım ve Gelişme**, Der Yayınları, İstanbul

Kazgan G.,(1999), "1980'lerde Türk Tarımında Yapısal Değişme, arım ve Gelişme", Edit: O. Baydar**, 75. Yılda Köylerden Şehirlere**, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul,(31-36)

Kazgan, G., (2005), **Küreselleşme ve Ulus-Devlet,** Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Keleş R., (1992), "Çevre ve Siyaset", Der.: R. Keleş , **İnsan, Çevre, Toplum**, İmge Yayınları, Ankara

Keohone, R. O., Nye Jr.J.S., (2008), "Küreselleşme: Yeni Olan Ne? Olmayan Ne?",Der: D. Held, A. Mc Grew, **Küresel Dönüşüm,** Phoenix, Ankara.,(97-107)

Keyder Ç., (1999), "Türkiye'de Tarımda Küçük Meta Üretiminin Oluşumu", Edit: O. Baydar, **75. Yılda Köylerden Şehirlere**, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.

Keyder Ç.,Yenal Z., (2015), **Bildiğimiz Tarımın Sonu**, İletişim Yayınları, İstanbul

Kişman Z.A., Kıraç Z.K., (2014), "Dünya Bankası Tarım Kredileri ve Türk Tarım Sektörü", **Turkish Studies**, Vol: 9/5, Ankara,(1397-1410)

Koca E., Koç F., Çotuk S., (2009), " Geleneksel Giyim Ögelerinin Esin Kaynağı Olarak Gisi Tasarımına Katkıları", **e-Journal of New World Sciences Academy**, Vol: 4, Num: 3, (88-103) (www.newwsa.com)

Köymen O.,(1999), Cumhuriyet Döneminde Tarımsal Yapı ve Tarım Politikaları, Edit: O. Baydar, **75. Yılda Köylerden Şehirlere**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, (1-30)

Köymen O.,(2008), **Kapitalizm ve Köylülük**, Yordam Kitap Yayınları, İstanbul

Lackova A., Rogovska V., (2015**), From Slow Food to Slow Tourism**, (https://www.researchgate.net/publication/277131464)

Lane B., (2005), "Sustainable Rural Tourism Strategies: A Tool for Development and Conservation**", Interamerican Journal of Environment and Tourism**,Vol: 1, No: 1, (12-18)

Lefebvre H., (2014), **Mekanın Üretimi**, Sel Yayıncılık (2.Baskı), İstanbul

Marciano F., "**Slow Food: Tat Alma Hakkının Savunucusu**", (http://webnatural .com/urunbilgi/id/1280)

Mawhinney, M. (2002) **Sustainable Development,** Blackwell Science Ltd, Oxford.

Mili V., (2012), "Rural Tourism Development: An Overview of Tourism in the Tipam Phakey Village of Naharkatia in Dibrugarh District" , Assam (India**), International Journal of Scientific and Research Publications**, Vol.: 2, Issue:12, (1-3)

Minibaş, T, 2001, **Çok Taraflı Yatırım Antlaşması (MAI) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO), İktisadın Dama Taşları,** IÜ Mezunlar Cemiyeti Yay., İstanbul.

Modelski, G.,(2008), "Küreselleşme", Der: D. Held, A. Mc Grew, **Küresel Dönüşümler,** Phoenix, Ankara,(75-80)

Mollison B., (2012**), Permakültüre Giriş**, Sinek Sekiz Yayınları, İstanbul

Monypenny, R.,(2014), **Regional Scale Development Issues**, James Cook University Pres, Australia,(1-6)(http://www.researchgate.net/publication/2290013)

Morley, D., K. Robins, (1997), **Kimlik Mekanları,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Murray, R. (1995), "Fordizm ve Post Fordizm", Der: S. Hall, M. Jacgues, **Yeni Zamanlar,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul, (46- 74)

OECD Environmental Performance Reviews: Turkey 2008, Ministry of Environment and Forestry fort his Turkish Edition Published by arrangement with the OECD, Paris.

OECD, **Çevresel Performans İncelemeleri: Türkiye 2008,** Tarım ve Orman Bakanlığı (www.OECD.org/dataoecd/54/17/42198785.pdf.)

Oktar S., Varlı A., (2010), "Türkiye 1950-54 Döneminde Demokrat Parti'nin Tarım Politikası", **Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXVII, Sayı: 1, (1-22)

Öncü, A., (2005), "Küreselleşen Kentlerde Yaşam Alanları ve Kimlik Mücadeleleri", Der: A. Öncü, P. Weyland, **Mekan, Kültür, İktidar,** İletişim Yayınları, İstanbul, (9-39)

Önen, E., (1987), **Germiyan Köylüleri ile Bu Köyden İzmir'e Göçenlerin Yaşama Biçimlerinin Aile Boyutunda Karşılaştırılması,** İzmir, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

Özer İ., (2004), **Kentleşme, Kentlileşme ve Sosyal Değişme**, Ekin Kitabevi, Bursa

Özertan G., (2013), **Tükiye Tarım Sektörü'nde Yapısal Dönüşüm ve Teknoloji Kullanımının** Rolü, (http://www.econ.boun.edu.tr/public_html/RePEc/pdf)

Özhan T., Ete H.,(2008), "Kürt Meselesi: Problemler ve Çözüm Önerileri",**SETA ANALİZ**, Kasım,Sayı:1, Sets Vakfı Yayınları, Ankara

Özkaya T., (2007), "Tohumda Tekelleşme ve Etkileri", **Tarım Ekonomisi Dergisi**, 13 (2), (39-48)

Öztürk M., (Ekim 2013)," 1980 Sonrası Tarımda ve Kırsalda Dönüşüm Dinamikleri", **Perspectives**, S:6-13, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Yayınları, İstanbul

Peker M., (2015), **Sahil Kasabasından Büyükşehire Evrimleşme Sürecinde İzmir'e Göç**,İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir

Petrini C., Padovani G., (2012**), Slow Food Devrimi,** Sinek Sekiz Yayınları, Ankara

Ploeg J.D.V.D., (2001),**The Peasant Mode of Production Revisited** (www.jandou vexanderploeg.com/EN/publications)

Ploeg J.D.V.D., (2012),"The Drivers of Change: The Role of Peasants in The Creation of an Agro-Ecological Agriculture", **Agroecolia**, 6, (47-54).

Ploeg J.D.V.D.,(2008), **The New Peasantries**, Earthscan, London

Porritt J., (1988), **Yeşil Politika**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Resmi Gazete, (17.03.1984), Tertip: 5, Cilt: 23, Sayfa: 53.

Rigel, N., Batus,G., vd., (2005), **Kadife Karanlık,** Su Yayınları, İstanbul.

Ritzer G., (2011), **Toplumun McDonaldlaştırılması**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Robertson, R., (1998), "Toplum Kuramı, Kültürel Görecelik ve Küresellik Sorunu", Der: A.D. King, **Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi,** Bilim Sanat Yayınları, Ankara,(97-120)

Robertson, R., (1999), **Küreselleşme,** Bilim Sanat Yayınları, Ankara.

Sarıbay, A. Y., (2004), **Modernizmin İronisi Olarak Globalleşme,** Everest Yayınları, İstanbul.

Sennett, R. (2008), **Karakter Aşınması,** Çev: Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sennett, R., (1999), **Gözün Vicdanı, Kentin Tasarım ve Toplumsal Yaşamı,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sennett, R., (2009), **Yeni Kapitalizmin Kültürü,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sert, E., Karpuz H., Akgün, G., (2005), "Küreselleşme Sürecinde Değişen Kent Kavramının Mekan ve Politikleşme Üzerine Bir Okuma Çalışması", **Planlama**, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Sayı: 32, (101-112)

Sinemillioğlu M. O.,(2009), "Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma Türkiye Süreci", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,** Kış 2009, C: 8, S: 27, (245-268). (www.esosder.org, info@esosder.org)

Soykan F., (Mart-Haziran 1999), "Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 10, (67-75)

Stedile J.P., (2009), "Çok Uluslu Şirketlerin Tarıma Karşı Saldırısı", Çev: E. Kurtiç, **Mülkiye**, Cilt: XXIII, Sayı: 262, (99-105)

Suğur N., (Ocak 2014), "Yerelin Zayıflaması, Merkezin Tahkimi", **Perspectives**, Sayı: 7, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Yayınları, İstanbul,(24-27)

Şahinkaya S., "Bir Yerel Kalkınma Modeli: Cittaslow ve Seferihisar Üzerine Değerlendirmeler", **CittaSlow.** (www.bagimsizsosyalbilimciler.org/yazilar)

Şaylan, G., (1994), **Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi,** İmge Yayınları, Ankara.

Şaylan, G., (1997), "Küreselleşmenin Gelişimi", Der:I. Kansu, **Küreselleşme,** İmge Yayınları, Ankara.

Şenses, F., (2006), **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk,** İletişim Yayınları, İstanbul.

Şenuyar C., Demirbaş N., Saygın Ö., (2014), " Türk Şarap Sektörünün Mevcut Durumu ve Sektörün Gelişimini Sınırlayan Faktörlerin Değerlendirilmesi", Uludağ Üniversitesi, **Ziraat Fakültesi Dergisi**, Cilt:28, Sayı:2, (1-12), Bursa

Şenyapılı, T., (2006), "Gecekondu Olgusuna Dönemsel Yaklaşımlar", Der: A. Eraydın, **Değişen Mekan,** Dost Yayınları, Ankara.

Taylor, C., (1995), **Modernliğin Sıkıntıları,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Tekeli İ., İlkin S., (1999), "Devletçilik Dönemi Tarım Politikaları (Modernleşme Çabaları)", Edit: O. Baydar, **75. Yılda Köylerden Şehirlere**, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, (43-56)

Tezcan M., (1989), "Kentten Köye Göç", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 1, (37-42)

Thompson, J.B. ,(1992), **Idelogy and Modern Culture,** Polity Press, Chambridge

Thompson, J.B., (2008), "İletişimin Küreselleşmesi", Der: D. Held, A. McGrew, **Küresel Dönüşümler,** Phoenix, Ankara,(295-310)

Tılıç Rittersberger H.,(1997), "Almanya'dan Geriye Göç ve Kadın", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, **Toplum ve Göç**, D.İ.E. Yayını, Ankara, (564-572)

Todaro M., Smith S., (2012),**Economic Development**,11th edition,Addison-Wesley, Boston

Todoro, M. P.,(2000), **Economic Development,** E. Addisioon Wesley, Longman İnc.

TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı) **2011 Yılı Raporu**.

Tomlinson, J., (2004), **Küreselleşme ve Kültür,**Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Torunoğlu, E., "Sürdürülebilir Kalkınma Paradigması Üzerine Ön Notlar", **TÜBİTAK 2023 Panel İçin Notlar,** (http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon 2023/cs/EK.16 pdf.

TUİK "Yerleşim yerlerine göre göç eden nüfus 2011", (www.tuik.gov.tr/prel statistiktablo.do?istab_id=159)

Türkiye Organik Tarım Stratejik Planı, (2012-2016), T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü**, Neden Organik Tarım?.**

Uçar, A., Civcir E., (2008), "Küreselleşen ve Sınırsızlaşan Dünyada Yeni Sınır, Kültür Bağlamında Enstalasyon Çalışmaları" ,**Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı,** 27-30 Mart 2008, Antalya.

Unat N.A., (1972), "Yurtdışına Göçen Türk İşgücü ve Dönüş Eğilimler", Ankara Üniversitesi **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 27 (2), (183-206).

Urry, J., (1999), **Mekanları Türetmek,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Uygun, O, (2001)(a), "Ulusüstü Siyasal Birlikler ve Küreselleşme", **Küreselleşme Ulus Devlet,** Yıldız Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, İstanbul.

Uygun,O.,(2010)(b), "Küreselleşme ve Değişen Egemenlik Anlayışının Sosyal Haklara Olan Etkisi", http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg20/uygun (12.2.2010)

Uzun, A. M., "Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası", Cumhuriyet Üniversitesi **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, S:2, (55-173)

Wagner, P., (2005), **Modernliğin Sosyolojisi,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Wallerstein, I, 2005, **World System Analysis: An Introduction**, Duke University Press.

Willer H., Lernoud J., (2015), "The World of Organic Agriculture 2015: Summery", **FIBL-IFOAM (2015): The World of Organic Agriculture**, Frick and Bonn.

Wolf E.R., (2000), **Köylüler**, İmge Kitabevi, Ankara

WSSD-WHO,"World Summit on sustainable development"(http://www.who.int/trade/glossary/story097/en/)

www.nadirkitap.com/sanayisizleşme-sürecinin-kentsel-yaşama-etkileri-zonguldakörneği-odtu-kentsel politika-planlaması-ve-yerel-yönet

www.planlama.org/nev/makaleler/sanayisizleşme süreci-sosyal ve makansal etkisi2html.

Yaman, A., (2007), "Sürdürülebilir Kalkınmanın Yerel Ulusal ve Uluslararası Kuruluşlar üzerine Yüklendiği Görevler", **Sürdürülebilir Kalkınma Küresel Isınmaya Çare Olabilir mi Kongresi Bildirileri.** http://www.kongreikt.ege.edu.tr/cd/pdf/3.pdf,

Yavuz F., (2005), "Tarım Politikası", Ed: F.Yavuz , **Türkiye'de Tarım**, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara

Yeşiltuna D.Ç., (2015), "Televizyon ve Kadın İnfazı",Der: D. Ç.Yeşiltuna**, İletişim ve Medya**, Nobel Yayınları, Ankara

Yılmaz N., (2009), "Ekonomik Krizin Etkisiyle İstanbul'dan 'Tersine Göç' Eden Ailelerin Toplumsal Özellikleri ve Beklentileri Üzerine Bir İnceleme", **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: XI, Sayı: 1, (27-62)

Yırtıcı, H. (2005), **Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi,** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yüceşahin M.M., Özgür E.M, (2006)," Türkiye'nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntü", **Coğrafi Bilimler Dergisi**, Sayı:4(2), (15-35)

LABORATORY TECHNIQUES IN MICROBIOLOGY

Prof. Dr. Osman Erkmen

nobel

NOBEL ACADEMIC PUBLISHING EDUCATION CONSULTANCY trade.co.ltd.

Edition Number: 1454
Science and Technology Number: 115
ISBN: 978-605-320-360-5
© 1. Copy, February 2016

LABORATORY TECHNIQUES IN MICROBIOLOGY
Prof. Dr. Osman Erkmen

Copyright 2016, Nobel Academic Publishing Education Consultancy trade.co.ltd. Certificate Number: 20779
All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage retrieval system, without permission from Nobel Academic Publishing Education Consultancy trade.co.ltd.

Editor-in-Chief: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Redaction: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Page Design: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Cover Design: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Printing and Bind: Özgem Matbaacılık Sertifika No: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1.Cad. Alibey İşhanı No: 99/11 ANKARA

LIBRARY OF CONGRESS CATALOGGING-IN-PUBLICATION DATA
Erkmen, Osman.
Laboratory Techniques in Microbiology / *Osman Erkmen*
1. Copy, XII + 226, p., 170x240 mm
Bibliography, no index.
ISBN 978-605-320-360-5
1. Microbiology 2. Laboratory Techniques 3. Microbial Techniques

General Distribution: ATLAS ACADEMIC PUBLISHING EDUCATION CONSULTANCY trade.co.ltd.
Order: -siparis@nobelyayin.com-
Telephone: +90 312 278 50 77 - Fax: 0 312 278 21 65
e-shopping: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Info: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Distribution: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL ACADEMIC PUBLISHING EDUCATION CONSULTANCY trade.co.ltd.
Ankara Office: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Fax:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Fax:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

PREFACE

The development of good, safe microbiology techniques is essential and expected in the microbiology course. This book has been designed for students and teachers teaching in general microbiology. Various microbiological methods are described in this book. The methods of isolation and cultivation of bacteria, fungi and the determination of the biochemical activities of microorganisms are used in microbiology laboratory experiments and researches. Microbiological techniques are important in identifying the microorganisms from a food, clinical and environmental samples. In this book, each experiment was started with a brief introduction revealing the theoretical basis of the experiment, so that there will be a strong conjunction between the practical and theoretical sessions. Time allocation is an important aspect of any microbiological experiments. Comprehensive introduction and procedures are given in the experiments. Each exercise has been designed to be modular and short. The exercises have also been designed to use commonly available equipment, with the least expense involved, and to be completed in the shortest possible time period. It is hoped that the book will serve varied departments dealing with microbiology such as Food Engineering, Faculty of Health Science, Agricultural Engineering, Food Technology, Biology, Environmental Engineering, Nutrition and Dietetic Department, Food Hygiene and Technology, as well as anyone interested in different branches of food and food production. The book is divided into five parts: Part I, basic microbiological techniques with 4 exercises; Part II, morphology of bacteria with 7 exercises; Part III, biochemical characteristics of microorganisms with 3 exercise; Part IV, chemical and physical effects on microorganisms with 7 exercises and Part V, fungi with 1 exercise. The illustrations are given through experiments and in Appendix A to clearly practice the exercises. The Appendix B is of great value, including directions for the preparation of special media, stains and solutions.

Corrections, technique questions and interests could be send to:

osmerkmen@gmail.com

Prof. Dr. Osman Erkmen

Gaziantep, 2016

CONTENTS

PREFACE ..... **iii**
INTRODUCTION TO THE STUDENT ..... **v**

PART I

MICROBIAL SOURCES AND PURE CULTURE TECHNIQUES

Experiment 1: PREPARATION OF MEDIA AND STERILIZATION 3
1.1 INTRODUCTION 3
1.2 MEDIA FOR MICROORGANISMS 3
1.2.1 Nutritional Needs of Microorganisms 4
1.2.2 Types of Media 5
1.2.3 Preparation of Media 7
1.3 STERILIZATION OF MEDIA AND EQUIPMENT 8
1.3.1 Physical Methods of Sterilization 8
1.3.2 Chemicals for Sterilization and Disinfection 10
1.4 MATERIALS AND METHODS 11
Experiment 2: MICROORGANISMS IN ENVIRONMENT 15
2.1 INTRODUCTION 15
2.2 MATERIALS AND METHODS 15
2.2.1 Exposure of Petri Plate to Air 16
2.2.2 Contamination of Microorganisms from Fingers 16
2.2.3 Air Sampling by Impingement 16
Experiment 3: ASEPTIC TECHNIQUES 19
3.1 INTRODUCTION 19
3.2 TYPES OF CULTURE MEDIA 21
3.3 ASEPTIC TRANSFER OF CULTURES 22
3.3.1 Aseptic Transfer from Liquid Culture to Broth 22
3.3.2 Transfer from Liquid Culture to Agar Slant 24
3.3.3 Transfer from Plate Culture (by Colony Selection) to Agar Slant 25
3.3.4 Transfer from Plate Culture (by Colony Selection) to Broth 26
3.3.5 Transfer from Slant Culture to Broth 26
3.3.6 Transfer from Broth Culture to Agar Deep 27
Experiment 4: PURE CULTURE TECHNIQUES 29
4.1 INTRODUCTION 29
4.2 PLATING TECHNIQUES 30
4.2.1 Pour-Plate Technique 31
4.2.2 Spread-Plate Technique 32

4.2.3 Streak-Plate Technique 33
Experiment 5: PRESERVATION OF CULTURES 35
5.1 INTRODUCTION 35
5.2 PURE CULTURE PRESERVATION TECHNIQUES 36
5.2.1 Testing for Purity of Culture 36
5.2.2 Serial Transfer Technique 37
5.2.3 Storage at Freezing 38
5.2.4 Freeze-Drying 38
5.2.5 Ultra-Freezing 39
5.2.6 Immersing in Paraffin (or mineral oil) 39
PART II
MORPHOLOGY OF BACTERIA
Experiment 6: MICROSCOPE FOR STUDY OF MICROORGANISMS 43
6.1 INTRODUCTION 43
6.2 COMPONENTS OF MICROSCOPE 43
6.3 USES OF MICROSCOPE 47
6.3.1 Examination with Low-Power Objective 47
6.3.2 Examination with High-Power Objective 48
6.3.3 Examination with Oil-Immersion Objective 48
Experiment 7: WET-MOUNT AND HANGING-DROP TECHNIQUES 51
7.1 INTRODUCTION 51
7.2 DIRECT MICROSCOPIC TECHNIQUES 51
7.2.1 Hanging-Drop Technique 51
7.2.2 Wet-Mount Technique 53
Experiment 8: SMEAR PREPARATION AND SIMPLE STAINING 55
8.1 INTRODUCTION 55
8.2.2 Bacterial Smear Preparation and Simple Staining 56
8.2.2.1 Smear preparation 57
8.2.2.2 Simple Staining 59
Experiment 9: GRAM STAIN 61
9.1 INTRODUCTION 61
9.2 GRAM STAINING PROCEDURE 63
Experiment 10: BACTERIAL ENDOSPORE STAINING 65
10.1 INTRODUCTION 65
10.2 STAINING METHODS 65
10.2.1 Schaeffer-Fulton Spore Staining Method 65
10.2.2 Dorner Spore Staining Method 67

Experiment 11: BACTERIAL CAPSULE STAINING 71
11.1 INTRODUCTION 71
11.2 CAPSULE STAINING METHODS 71
Experiment 12: FLAGELLA STAINING AND MOTILITY OF BACTERIA 75
12.1 INTRODUCTION 75
12.2 FLAGELLA IDENTIFICATION 75
12.2.1 Liefson's Fagella Staining 75
12.2.2 Agar Motality Test 77
PART III
BIOCHEMICAL CHARACTERISTICS OF MICROORGANISMS
Experiment 13: CULTURAL CHARACTERISTICS OF BACTERIA 81
13.1 INTRODUCTION 81
13.2 INOCULATION OF MEDIA 81
13.3 EVALUATION OF CULTURES 82
Experiment 14: OXIDATION AND FERMENTATION 87
14.1 INTRODUCTION 87
14.2 METABOLIC REACTIONS 87
14.2.1 Oxidation and Fermentation Tests 90
Experiment 15: HYDROLYTIC REACTIONS 97
15.1 INTRODUCTION 97
15.2 HYDROLYTIC REACTIONS 97
15.2.1 Litmus Milk Reactions 97
15.2.2 Starch Hydrolysis 98
15.2.3 Fat Hydrolysis 99
15.2.4 Tryptophan Hydrolysis (Indole Production) 99
15.2.5 Urea Hydrolysis 99
15.2.6 Gelatin Hydrolysis 100
15.2.7 Hydrolytic Tests 100
PART IV
CHEMICAL AND PHYSICAL EFFECTS ON MICROORGANISMS
Experiment 16: ANTISEPTICS AND DISINFECTANTS EFFECTS ON MICROORGANISMS 105
16.1 INTRODUCTION 105
16.2 ANTISEPTIC AND DISINFECTANT TESTS 106
16.2.1 Evaluation of Alcohol as Skin Disinfectant 106
16.2.2 Antimicrobial Susceptibility Test by Disc Diffusion Method 106
16.2.3 Minimum Inhibitory Concentration (MIC) of Antimicrobial Agent. 109

Experiment 17: ANTIBIOTIC SENSITIVITY 113
17.1 INTRODUCTION 113
17.2 KIRBY-BAUER METHOD 114
Experiment 18: EFFECT OF HAND SCRUBBING ON REMOVAL OF MICROORGANISMS 117
18.1 INTRODUCTION 117
18.2 HAND SCRUBING 117
Experiment 19: TEMPERATURE EFFECTS ON MICROORGANISMS 121
19.1 INTRODUCTION 121
19.2 TEMPERATURE EFFECT 122
Experiment 20: OSMOTIC PRESSURE AND pH EFFECTS ON MICROORGANISMS 125
20.1 INTRODUCTION 125
20.2 EFFECT OF OSMOTIC PRESSURE 126
20.3 EFFECTS OF pH ON MICROBIAL GROWTH 127
Experiment 21: ULTRAVIOLET LIGHT EFFECT ON MICROORGANISMS 129
21.1 INTRODUCTION 129
21.2 ULTRAVIOLET LIGHT LETHAL EFFECT ON MICROORGANISMS 130
Experiment 22: OXYGEN EFFECT ON MICROORGANISMS 133
22.1 INTRODUCTION 133
22.2 OXYGEN REQUIREMENT TESTS 134

PART V

FUNGI

Experiment 23: MORPHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF YEASTS AND MOLDS 139
23.1 INTRODUCTION 139
23.2 MORPHOLOGICAL CHARACTERISTICS 143
23.2.1 Yeast Morphological Characteristics 143
23.2.2 Mold Morphological Characteristics 144
APPENDIX A 149
APPENDIX B 193
APPENDIX C 209
I. PREPARATION OF CULTURE MEDIA 209
II. PREPARATIONS OF STAIN 217
III. PREPARATION OF SOLUTIONS 220
REFERENCES 223

REFERENCES

1. Alaeddinoglu, G. and Kocabiyik, S. General Microbiology Laboratory Manual. METU, Ankara, 1986.
2. Anonymous. Basic Practical Microbiology: A Manuel. Society for General Microbiology, UK, 2006. http://www.microbiologyonline.org.uk/media/transfer/doc/sgm_basic_practical_microbiology_2.pdf
3. Anonymous. Leica Microscope Manual. Leica Microsystems (Schweiz), Heerbrugg, 2015.
4. Anonymous. Microbiology: Practical Guide (A). 2010. file:///C:/Users/erkmen/Downloads/PRACTICAL%20GUIDE-2012-A.pdf
5. Anonymous. Online Microbiology Lab Manuel. Department of Microbiology, Toronto, Canada, 2009.
6. Behringer, M. P. Techniques and Materials in Biology. New York, McGraw-Hill Publishing Company Ldt., 1973.
7. Beishir, L. Microbiology in Practice. New York, 1974.
8. Benson, H.J. Microbiological Applications: Laboratory Manuel in General Microbiology. The McGraw-Hill Companies, 8th Edn., Boston, MA, 478 pages, 2002.
9. Bilgehan, H. Klinik Microbioloji (Uygulama Konuları ile): Özel Bakteriyoloji ve Bakteri Enfeksiyonları. 8. Baskı, İzmir, Bang Yayinları Fakülte Kitabevi, 1994.
10. Brock, T.D., Madigan, M.T., Martinko J.M. and Parker, J. Biology of Microorganisms. 7th Edn., London, Prentice-Hall International, Inc., 1994.
11. Cappuccino, J.G. and Sherman, N. Microbiology: A Laboratory Manuel. 5th Edn., Addison Wesley Longman, Inc., California, 471 pages, 1999.
12. Cullimore, S. Practical Microbiology. McGraw-Hill Publishing Company, Ldt., London, 1969.
13. Difco Manual: Dehydrated Culture Media and Reagents for Microbiology. Detroit Michigan, Difco Laboratories Inc., 1984.

14. Erkmen, O. (Editör). Gıda Mikrobiyolojisi. Eflatun Yayınevi, Ankara, 552 sayfa, 2010.

15. Erkmen, O. A Laboratory Manual in General Microbiology. University of Gaziantep Press, Gaziantep, 120 pages, 1996.

16. Erkmen, O. and Bozoglu, T.F. Food Safety. İlke Publishing Company, Ankara, 282 pages, 2008.

17. Erkmen, O. and Bozoglu, T.F. Food Microbiology I: Microorganisms in Foods, Microbial Growth, Foodborne Diseases and Detection of Microorganisms and their Toxins. İlke Publishing Company, Ankara, 336 pages, 2008.

18. Erkmen, O. and Bozoglu, T.F. Food Microbiology II: Food Spoilage. İlke Publishing Company, Ankara, 178 pages, 2008.

19. Erkmen, O. and Bozoglu, T.F. Food Microbiology III: Food Preservation. İlke Publishing Company, Ankara, 236 pages, 2008.

20. Erkmen, O. and Bozoglu, T.F. Food Microbiology IV: Beneficial Uses of Microorganisms for Food Preservation and Health. İlke Publishing Company, Ankara, 274 pages, 2008.

21. Erkmen, O. and Bozoglu, T.F. Food Microbiology Principles into Practice. Volume 1: Microorganisms Related to Foods, Foodborne Diseases and Food Spoilage. John Wiley and Sons, Ltd., Oxford, 2016 (In press)

22. Erkmen, O. and Bozoglu, T.F. Food Microbiology Principles into Practice. Volume 2: Microorganisms in Food Preservation and Processing. John Wiley and Sons, Ltd., Oxford, 2016. (In press)

23. Erkmen, O. Basic Methods for the Microbiological Analysis of Foods. Nobel Publishing Company, ISBN: 9944-77-055-8, 564 pages, 2007.

24. Erkmen, O. Basic Methods for the Microbiological Analysis of Foods. University of Gaziantep Press, Gaziantep, ISBN: 975-7375-26-8, 322 pages, 2000.

25. Erkmen, O. Nozokomiyal Stafilokok Enfeksiyonları ve Bunların Kontrolü Üzerinde Araştirma. Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstititüsü, 1994.

26. Fankhauser, D.B. Microbiology. University of Cincinnati Clermont College, Batavia OH, 2009. http://biology.clc.uc.edu/fankhauser/Labs/

27. Garrity, G.M. Bergey's Manual of Systematic Bacteriology. 2nd edition. Springer, New York. 2005.

28. Garrity, G.M. Bergey's Manual of Systematic Bacteriology. Volume Two: The Proteobacteria, Part A Introductory Essays. 2nd edition. Springer, New York. 2005.

29. Garrity, G.M., Boone, D.R. and Castenholz, R.W. Bergey's Manual of Systematic Bacteriology. Volume 2: The Proteobacteria. 2nd edition. Springer, New York. 2001.

30. Garrity, G.M., Brenner, D.J., Krieg, N.R. and Staley, J.R.. Bergey's Manual of Systematic Bacteriology. Volume One: The Archaea and the Deeply Branching and Phototrophic Bacteria. 2nd edition.Springer, New York. 2005.

31. Garrity, G.M., Brenner, D.J., Krieg, N.R. and Staley, J.T.. Bergey's Manual of Systematic Bacteriology. Volume 2: The Proteobacteria, Part B: The Gamma proteobacteria. 2nd edition. Springer, New York. 2005.

32. Glick, B.R., Pasternak, J.J. and Patten, C.L. Bergey's Manual of Systematic Bacteriology. Volume Two: The Proteobacteria (Part C). 2nd edition. Springer, New York. 2010.

33. Goldman, E. and Green, L.H . Practical Handbook of Microbiology. Edited, 2nd Edn, CRC Press, New York, 853 pages, 2009.

34. Harley, J.P. and Prescott, L.M. Laboratory Exercises in Microbiology, 7th ed.; McGraw-Hill, New York, 466 pages, 2007.

35. Harrigan, W.F. Laboratory Methods in Food and Dairy Microbiology. London, Academic Press Inc., 1976.

36. Kaiser, G.E. BIOL 230 Laboratory manual. 309 pages, 2009.

37. Kaiser, G.E. Biol 230 Microbiology Lab Manuel. 2004. http://student.ccbcmd.edu/courses/bio141/labmanua/toc.html

38. Krieg, N.R., Ludwig, W., Whitman, W.B., Hedlund, B.P., Paster, B.J., Staley, J.T., Ward, N., Brown, D. and Parte, A. Laboratory Exercises in Microbiology. 6th edition. McGraw-Hill, New York, 2010.

39. Lalitha, M.K. Manual on Antimicrobial Susceptibility Testing. Vellore, Tamil Nadu, 47 pages, 2004.

40. Longree, K. and Armbruster, G. Quantity Food Sanitation. 4th Edn., John Wiley and Sons, Inc., New York, 1987.

41. McKane, L. and Kandel, J. Microbiology: Essentials and Applications. International edition. McGraw-Hill Book, Inc., New York, 1986.

42. Pelczar, M.J., Chan, E.C.S. and Krieg, N.R. Microbiology: Concepts and Applications. International edition. McGraw-Hill Book, Inc., New York, 1993.

43. Pepper, I.L. and Gerba, C.P. Environmental Microbiology: A Laboratory Manual. 2nd Edn., Academic Press, Amsterdam, 209 pages, 2005.

44. Salle, A.J. Laboratory Manual on Fundamental Principles of Bacteriology. 7th. Edn, McGraw-Hill Book, Inc., New York, 1973.

45. Sirockin, G. and Cullimore, S. Practical Microbiology. McGraw-Hill Publication Company Ltd., London, 1969.

46. Talaro, K.P. Foundations in Microbiology. Basic Principles. 5th Edn., Central Texas College, Killeen, 2003.

47. Willey, J.M., Sherwood, L.M. and Woolverton, C.J. Bergey's Manual of Systematic Bacteriology. Volume 5: The Actinobacteria. 2nd edition. Springer, New York. 2011.

48. Wrighton, M.S. General Microbiology. 2nd edn., Houghton Mifflin Company, Massachusetts, 1987.

6. Basım

LİNEER CEBİR

Arif Sabuncuoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 162
Matematik/İstatistik No.: 5
ISBN: 978-605-133-064-8
© 6. Basım, Aralık 2016

LİNEER CEBİR
Arif Sabuncuoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sabuncuoğlu, Arif.
Lineer Cebir */ Arif Sabuncuoğlu*
6. Basım, vi + 664 s., 195x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-064-8
1. Lineer Denklem Sistemi 2. Matris 3. Vektör Uzayı 4. Dual Uzay

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ'YE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, üniversitelerimizin birinci veya ikinci sınıflarında matematik ve mühendislik dallarında okutulan "Lineer Cebir" derslerine yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. Lise matematik derslerini almış olan bir öğrencinin buradaki bilgileri kolayca anlayabileceğini düşünüyorum. Konuların birbirine bağlı olarak işlenmesine, kavramlarda boşluk kalmamasına özen gösterdim. Konuların sırası, hem matematik bölümü öğrencilerine hem de mühendislik bölümü öğrencilerine uyacak biçimde düzenlenmiştir. Her alt bölümün sonuna konulan alıştırmalar da kolaydan zora doğru sıralanmıştır. İlk alıştırmalar, her öğrencinin yapması gereken alıştırmalardır. Sona doğru konulan alıştırmalar, daha çok matematik bölümü öğrencilerinin ve matematikte ilerlemek isteyen öğrencilerin yapması gereken alıştırmalardır. Bu kitabın, lineer cebir derslerinde öğrencilerimize yardımcı olmasını diliyorum.

Kitabın güzel bir baskı ile çıkması için gereken maddi ve manevi çabayı esirgemeyen Nobel Yayınevi yöneticilerine ve çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Arif Sabuncuoğlu

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm
LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİ VE MATRİSLER

1-1. Lineer Denklem Sistemleri 1
1-2. Matrisler 33
1-3. Elementer Matrisler 69
1-4. Matriste Elementer Sütun İşlemleri 89
1-5. Üçgen Ayrışımı 98
1-6. Permütasyon Kavramı 102
1-7. Determinant Fonksiyonu 123
1-8. Determinantların Açılımı 149
1-9. Cramer Yöntemi 160

İkinci Bölüm
VEKTÖR UZAYLARI

2-1. Vektör Uzayı Kavramı 163
2-2. Düzlemde Vektörler 172
2-3. Uzayda Vektörler 188
2-4. Alt Vektör Uzayı 197
2-5. Lineer Bileşim Kavramı 205
2-6. Lineer Bağımsızlık 232
2-7. Vektör Uzayının Boyutu 258
2-8. Alt Vektör Uzaylarının Toplamı 282

Üçüncü Bölüm
MATRİSLER VE LİNEER DÖNÜŞÜMLER

3-1. Matrisin Rankı 292
3-2. Matrisin Sıfır Uzayı 308
3-3. Lineer Dönüşümler 318
3-4. Lineer Dönüşümün Rankı ve Sıfırlığı 348
3-5. Lineer Dönüşümün Matrisi 371
3-6. Lineer Dönüşümün Determinantı 410

Dördüncü Bölüm
İÇ ÇARPIM UZAYI

4-1. İç Çarpım 415
4-2. Dik Tümleyen 436
4-3. En Küçük Kareler Çözümü 457
4-4. Lineer İzometri 465
4-5. Vektörel Çarpım 467
4-6. Polinomlar Cebiri 476

Beşinci Bölüm
ÖZ VEKTÖRLER

5-1. Lineer Dönüşümün Öz Vektörleri 486
5-2. Köşegenleştirilebilir Dönüşümler 512
5-3. Reel Kuadratik Formlar 538
5-4. Doğrudan Toplam 570
5-5. Minimal Polinom 584

Altıncı Bölüm
DUAL UZAYLAR

6-1. İkilineer Dönüşümler 592
6-2. Vektör Uzayının Duali 608
6-3. İç Çarpım Uzayının Duali 613
6-4. Hermitiyen Dönüşümler 622
6-5. Üniter Dönüşümler 625
6-6. Normal Dönüşümler 631
6-7. Simetrik Dönüşümler 634
6-8. Ortogonal Dönüşümler 636
6-9. Bölüm Uzayı 642
6-10. Modül Kavramı 649

KAYNAKÇA 656
SİMGELER 657
DİZİN 658

KAYNAKÇA

Anton, Howard and Rorres, Chris. *Elementary Linear Algebra,* John Wiley & Sons, New York, Chicherter, Brisbane, Toronto, Singapore, 2005.

Bradley, Gerald L. *A Primer of Linear Algebra,* Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey, l975.

Fischer, Gerd. *Lineare Algebra,* Friedr. Vieweg & Sohn. Verlagsgesellschaft mbH, Braunschweig./ Wiesbaden, 1997.

Hoffman, K. and Kunze R. *Linear Algebra,* Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey, l961.

Kolman, Bernard and Hill, R, David. *Elementary Linear Algebra,* Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey, 2000.

Nomizu, Katsumi. *Fundamentals of Linear Algebra,* Chelsea Pub. Co, New York, 1979.

Walenza, J. Robert. *Linear Algebra,* Springer-Verlag, 1993.

Wilcox, Howard, J. *Elementary Linear Algebra,* Bogden&Quigley, inc.Publishers, Croton-on-Hudson, New York ant Belmont, California, 1970.

LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ

Doç. Dr. Ramazan Erturgut

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1470
İktisat/Ekonomi/Maliye No.: 139
ISBN : 978-605-320-376-6
© 1. Basım, Nisan 2016

LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ
Doç. Dr. Ramazan Erturgut

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erturgut, Ramazan
Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi / *Ramazan Erturgut*
1. Basım, XXX + 442 s., 160 x 235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-376-6
1. Lojistik, 2. Tedarik Zinciri, 3. Lojistik Yönetimi, 4. Tedarik Zinciri Yönetimi, 5. TZY

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Geçtiğimiz yüzyıldan bu yüzyıla taşınan gelişmeler, işletmelerin sadece çekirdek yeteneklerini kullanarak veya en iyi tedarikçilerle çalışarak ya da en iyi özkaynaklara sahip olarak uzun süre rekabet etmesinin zorluğunu ortaya çıkarmıştır. Neredeyse hergün global pazarlara giren ve farklı rekabet enstrümanlarına sahip dinamik firmaların kazandığı başarılar, artık marka ya da mağaza bazlı rekabetin de uzun süre geçerli olmayacağını göstermektedir. Yeni rekabet ortamı, farklı ve karmaşık süreçlerle ilişkileri, uzun süre etkili bir şekilde yönetebilen sistemlerin başarılı olacağına işaret etmektedir. Tarif edilen bu sistemlerin; karmaşık ilişki ve süreçleri en iyi koordine ederek değer yaratmayı amaçlayan, Tedarik Zinciri Yönetimi Sistemleri olduğu değerlendirilmektedir. Bütün bu değişim ve gelişim süreci içerisinde, gün geçtikçe her birimiz, farklı bir, ya da birkaç tedarik zincirinin parçası olmaya başladığımızı daha fazla hissetmekteyiz.

Günlük yaşantımız içerisinde, herhangi bir Tedarik Zinciri sürecinin mensubu olduğumuzda veya onu yönetmeye başladığımızda, farklı operasyonel uğraşlar ile boğuşmaya başlıyoruz. Yazışmalardan, siparişlerden, toplantılardan ve bilgisayar ekranlarından başımızı kaldıramıyoruz. Çoğu zaman yöneticilerin makamından, çalışanların da odalarından ya da atölyesinden dışarı çıkıp, kendilerine kendi gözüyle bakma şansı pek olmuyor. Bu kitap, öncelikle her konumdaki okuyucunun başlarını kaldırıp kendi tedarik zincirlerine bakmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Bu eser, yazarın Lojistik alanda yaklaşık 21 yıllık çalışma deneyimi yanında, yurtdışında bulunduğu süre zarfında yaptığı araştırmalar sonucu ortaya çıkan kıvamlı bir bilgi birikimini ortaya koymayı amaçlamıştır. Kitapta Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi ile ilgili kavram, ilke ve karakteristikler, "Yönetim ve Strateji" bakış açısıyla ve sistematik bir akışla sunulmuştur. Bununla birlikte, Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetiminin yol alımını etkileyen güncel konular ile, araştırmalara yön veren yeni eğilimlerin sınıflandırılmasına ilgi duyulmuştur. Bu kitap ayrıca, bilimsel bir disiplin olarak Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetiminin diğer disiplinler ile ilişkilerini, çoğunluğu bu alanda önde gelen bilimsel dergilerden yapılan atıflar

ile destekleyerek sınıflandırmakta, bu suretle ulusal yazında eksikliği hissedilen bir boşluğu doldurmaya katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Kitap muhteviyatında, işletme ve kurum ölçeğindeki lojistik faaliyetler, kapsamlı bir içerik ile sunulmuş, ayrıca; global normlu lojistik yönetimi, lojistik strateji, lojistik performans yönetimi, lojistik eğitimi, lojistik ve tedarik zincirinin yapısal problemleri ile, Türkiye'de Lojistik Yönetimi konuları ayrı birer bölüm olarak ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca, konu ile ilgilenenlerin istifadesine sunulmak üzere, "Açıklamalı Lojistik ve Uluslararası Ticaret Terimleri Sözlüğü" ile "Incoterms 2010" eklentilerine yer verilmiştir. Bu yönüyle eserin, Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi ile ilişkili, eğiten ve eğitilenler ile, alandaki bilimci ve uygulamacılar için de kaynak bir eser olabileceği değerlendirilmektedir.

Doç.Dr. Ramazan ERTURGUT

Ocak, 2016

University of South Florida

Tampa, Florida ABD

.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNE GİRİŞ: KAVRAMSAL TEMELLER

1.1. LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ KAVRAMLARI 1

1.1.1. Lojistik Kavramı 2
1.1.2. Lojistiğin Önemi 3
1.1.3. Lojistik Prensipleri 4
1.1.4. Tedarik Zinciri Kavramı 5
1.1.5. Tedarik Zincirinin Üyeleri 7
1.1.6. Tedarik Zincirinin Yapısı 9

1.2. LOJİSTİK YÖNETİMİ VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ KAVRAMLARI 11

1.2.1. Lojistik Yönetimi Kavramı 11
1.2.2. Lojistik Yönetimi Faaliyetlerinin Bileşenleri 11
1.2.3. Tedarik Zinciri Yönetimi Kavramı 14
1.2.4. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Değer Zinciri Yönetimi 19

1.3. LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNİN GELİŞİMİ 19

1.3.1. Bilimsel Öncesi Dönem 20
1.3.2. Bilimsel Dönem 21

1.4. LOJİSTİK YÖNETİMİ VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ ARASINDAKİ FARK 26

BÖLÜM 2
LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNİN DİĞER DİSİPLİNLER İLE İLİŞKİSİ

2.1. DİĞER DİSİPLİNLER İLE İLİŞKİLERİN BİLİMSEL TEMELLERİ 31

2.2. TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNİN YÖNETİM VE STRATEJİ BİLİMLERİ İLE İLİŞKİLERİ 35

2.2.1. Örgüt Teorisi ile İlişkisi 36
2.2.2. Stratejik Yönetim ile İlişkisi 38
2.2.3. Örgütsel Davranış İle İlişkisi 41
2.2.4. İnsan Kaynakları Yönetimi ile İlişkisi 45

2.3. TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNİN POSTMODERN YÖNETİM YAKLAŞIMLARI İLE İLİŞKİSİ 49

2.3.1. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Dış Kaynaklarla Yönetim (Outsourcing) 50
2.3.2. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Çekirdek Yetenek (Core Competence) 51
2.3.3. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Kıyaslama (Benchmarking) 52
2.3.4. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Toplam Kalite Yönetimi 54
2.3.5. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Şebeke Organizasyon (Networks) 58
2.3.6. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Yığışım Organizasyonu (Cluster) 59
2.3.7. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Değişim Mühendisliği (Reengineering) 60
2.3.8. Tedarik Zinciri Yönetimi ve İttifaklar (Alliances) 62
2.3.9. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Küçülme (Downsizing) 63
2.3.10. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Yalın Yönetim 64
2.3.11. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Sanal Organizasyonlar (Virtuality) 65
2.3.12. Tedarik Zinciri Yönetimi-Tam Zamanında Üretim (JIT) ve Seri Uyarlama 66
2.3.13. Tedarik Zinciri Yönetimi-Yeni Ekonomi ve E-Ticaret 69

2.4. TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNİN EKONOMİ İLE İLİŞKİSİ 71

2.5. TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNİN DİĞER İŞLETME FONKSİYONLARI İLE İLİŞKİSİ ... 73
2.5.1. Pazarlama İle İlişkisi ... 73
2.5.2. Üretim Yönetimi ile İlişkisi ... 76
2.5.3. Finansman ve Muhasebe ile İlişkisi ... 79
2.6. TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNİN MÜHENDİSLİK BİLİMLERİ İLE İLİŞKİSİ ... 79

BÖLÜM 3
STRATEJİK TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ

3.1. STRATEJİK TEDARİK ZİNCİRİ KAVRAMI VE GELİŞİMİ ... 83
3.2. STRATEJİK TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNİN AMACI ... 84
3.3. TEDARİK ZİNCİRİ STRATEJİSİNİN BİLEŞENLERİ ... 84
3.3.1. Operasyonel Strateji ... 85
3.3.2. Dış kaynaklardan Faydalanma (Outsourcing) Stratejisi ... 85
3.3.3. Kanal Stratejisi ... 86
3.3.4. Müşteri Hizmetleri Stratejisi ... 86
3.3.5. Değer Ağı Stratejisi ... 86
3.4. TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ STRATEJİLERİ ... 87
3.4.1. Lojistik Servis Sağlayıcılar ve Üçüncü Parti Lojistik Uygulamaları ... 87
3.4.2. Çevik Tedarik Zinciri Yönetimi ... 90
3.4.3. Sürdürülebilir Tedarik Zinciri Yönetimi ... 91
3.5. TEDARİK ZİNCİRİNDE YENİLİK VE YARATICILIK ... 99
3.6. STRATEJİK ORGANİZASYONLARDA TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ ... 101
3.6.1. Askeri Organizasyonlarda Lojistik Yönetimi ... 101
3.6.2. Emniyet Teşkilatlarında Lojistik Yönetimi ... 106

BÖLÜM 4
İŞLETME VE KURUM ÖLÇEĞİNDE
TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ FAALİYETLERİ

4.1. İŞLETMELERDE LOJİSTİK FAALİYETLER İÇİN İHTİYAÇ DUYULAN KAYNAKLAR ... 111

4.2. LOJİSTİK FAALİYETLERİN SINIFLANDIRILMASI İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR 112

4.3. ULAŞTIRMA YÖNETİMİ 114

4.3.1. Ulaştırma-Taşıma ve Taşımacılık Kavramları 115
4.3.2. Ulaştırma Sistemleri ve Taşımacılık Modları 115
4.3.4. Ulaştırma Faaliyetlerinin Performansını Etkileyen Unsurlar 121
4.3.5. Ulaştırma Sistemlerinin Entegrasyonu 121
4.3.6. Tehlikeli Madde Taşımacılığı 125

4.4. DEPOLAMA YÖNETİMİ 126

4.4.1. Depo ve Depolama Kavramı 126
4.4.2. Depolama Faaliyetleri 126
4.4.3. Depolamanın İşletme İçindeki Yeri ve Fonksiyonel İlişkileri 128
4.4.4. Depo Türleri 129
4.4.5. Antrepo ve Antrepo Türleri 130
4.4.6. Depolama Operasyonları 132
4.4.7. Depo Yönetiminde Maliyet ve Performans 133
4.4.8. Depo Emniyeti 133

4.5. DAĞITIM YÖNETİMİ 134

4.5.1. Dağıtım ve Dağıtım Merkezi Kavramları 134
4.5.2. Depolar ve Dağıtım Merkezleri Arasındaki Farklar 135
4.5.3. Dağıtım Merkezi Yönetimi 135

4.6. STOK (ENVANTER) YÖNETİMİ 136

4.6.1. Stok ve Stok Yönetimi Kavramları 136
4.6.2. Stok Yönetiminin Önemi 136
4.6.3. Stok Yatırımları ve Stok Devir Hızı 137
4.6.4. Ürün Temelli Stok Yönetimi Sınıflandırması 138
4.6.5. İşlevine Göre Stok Yönetimi Sınıflandırması 139
4.6.6. Üretim Kararlarına Göre Stok Yönetimi Sınıflandırması 139

4.7. SATINALMA YÖNETİMİ 140

4.7.1. Satınalma ve Tedarik Kavramları 140
4.7.2. Organizasyonlarda Satınalmaya Konu Mal ve Hizmetler 141
4.7.3. Kontrat Yönetimi 142
4.7.4. Muayene ve Kabul İşlemleri 143

4.8. ÜRETİM YÖNETİMİ 143

4.9. ELLEÇLEME AMBALAJLAMA VE PAKETLEME 144
4.9.1. Elleçleme 144
4.9.2. Ambalajlama 144
4.9.3. Paketleme 145
4.10. PLANLAMA VE TASARLAMA 146
4.11. TERSİNE LOJİSTİK 147
4.12. YER SEÇİMİ 147
4.13. SİPARİŞ VE TALEP YÖNETİMİ 148
4.13.1. Sipariş Yönetimi 148
4.13.2. Talep Yönetimi 150
4.14. SİGORTA VE GÜMRÜK İŞLEMLERİ YÖNETİMİ 151
4.14.1. Sigorta İşlemleri 151
4.14.2. Gümrükleme İşlemleri 151
4.15. MÜŞTERİ HİZMETLERİ YÖNETİMİ 152
4.16. BİLGİ VE ENFORMASYON YÖNETİMİ 153

BÖLÜM 5
LOJİSTİK PERFORMANS VE MALİYET YÖNETİMİ

5.1. LOJİSTİK PERFORMANS KAVRAMI 155
5.2. LOJİSTİK ETKİNLİK- ETKİLİLİK-VERİMLİLİK VE ÇEVİKLİK KAVRAMLARI 155
5.2.1. Lojistik Etkinlik 155
5.2.2. Lojistik Etkililik 156
5.2.3. Lojistik Verimlilik 157
5.2.4. Lojistik Çeviklik 157
5.2.5. Kavramların Karşılaştırılması 158
5.3. LOJİSTİK PERFORMANS GÖSTERGELERİ 159
5.3.1. Lojistik Performans Göstergelerinin Gelişimi 159
5.3.2. Güvenilirlik-Esneklik ve Maliyet Tabanlı Lojistik Performans Göstergeleri 160
5.3.3. Faaliyet Tabanlı Lojistik Performans Göstergeleri 161
5.4. LOJİSTİK PERFORMANSI ARTIRMA YÖNTEMLERİ 165

5.5. LOJİSTİK PERFORMANS ÖLÇÜMÜNDE SCOR MODELİ 167
5.6. PERFORMANSA DAYALI LOJİSTİK 168
5.6.1. Performansa Dayalı Lojistik ve Lojistik Performans Kavramları 168
5.6.2. Performansa Dayalı Lojistiğin Özellikleri 169
5.6.3. Performansa Dayalı Lojistiğin Gelişimi 169
5.6.4. Performansa Dayalı Lojistik Uygulamalarının Örnekleri 170
5.7. İŞLETMELERDE LOJİSTİK MALİYETLER 173

BÖLÜM 6
GLOBAL NORMLU LOJİSTİK YÖNETİMİ

6.1. ULUSLARARASI LOJİSTİK KAVRAMI 177
6.2. DÜNYA STANDARTLARINDA LOJİSTİK REKABET MODELİ 178
6.3. ULUSLARARASI LOJİSTİK VE DIŞ TİCARET 179
6.3.1. Uluslararası Ticarette Lojistiğin Önemi 179
6.3.2. İhracat ve İthalat 181
6.4. ULUSLARARASI TAŞIMACILIK 182
6.4.1. Uluslararası Taşımacılıkta Temel Konular ve Problem Sahaları 182
6.4.2. Uluslararası Yük Taşıyıcıları (Freight Forwarders) 183
6.4.3. Küresel Ulaştırma Koridorları 185
6.4.4. Uluslararası Transit Taşımacılık 187
6.5. ULUSLARARASI LOJİSTİK MERKEZLER 188
6.5.1. Amerika'daki Lojistik Merkezler 189
6.5.2. Avrupa'daki Lojistik Merkezler 190
6.5.3. Uzakdoğu'daki Lojistik Merkezler 191
6.6. ULUSLARARASI ORGANİZASYONLARDA LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ 192
6.6.1. NATO Lojistiği 192
6.6.2. Birleşmiş Milletler Lojistiği 193
6.6.3. Avrupa Birliği Lojistiği 194
6.6.4. Dünya Bankası Lojistik Performans İndeksi 196

BÖLÜM 7
LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNDE PROBLEM SAHASI OLAN KONULAR

7.1. TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNDE BELİRSİZLİK 199
7.1.1. Belirsizliği Azaltma Stratejileri 201
7.1.2. Belirsizlikle Mücadele Stratejileri 201
7.2. TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNİN YAPISAL PROBLEMLERİ 202
7.2.1. Aracı Gücü Etkisi (Mediated Power) 202
7.2.2. Tedarik Zincirinde Kamçı Etkisi (Bullwhip Effect) 203
7.2.3. Tedarik Zincirinde Kartopu Etkisi (Snawball Effect) 204

BÖLÜM 8
LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ EĞİTİMİ

8.1. YÜKSEKÖĞRETİMDE GÜNCEL DURUM 207
8.1.1. Üniversitelerde Verilen Lojistik ve Tedarik Zinciri Eğitimlerindeki Farklılıklar 208
8.1.2. Yükseköğretimde Lojistik ve TZY Eğitimlerine Tesir Eden Konular 209
8.2. LOJİSTİK VE TZY PROFESYONELLERİNİN EĞİTİMİ 210
8.2.1. Lojistik Profesyonelleri Eğitiminin Amacı ve Önemi 211
8.2.2. Lojistik Profesyonellerinin Eğiminde Temel ve Arzu Edilen Nitelikler 212
8.3. LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ EĞİTİMİ İLE İLGİLİ SORUNSAL ALANLAR 214
8.4. TÜRKİYE'DE LOJİSTİK EĞİTİMİ 215
8.4.1. Türkiye'de Lojistik Eğitiminden Beklentiler 215

BÖLÜM 9
LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ ARAŞTIRMALARINA YÖN VEREN YENİ EĞİLİMLER VE GÜNCEL KONULAR

9.1. LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ ARAŞTIRMALARININ MEVCUT SEYRİ 223
9.2. TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİN ENTEGRASYONU 224

9.3. LOJİSTİKTE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK 226
9.4. LOJİSTİKTE DIŞ KAYNAK KULLANIMI (LOJİSTİK OUTSOURCING) 229
9.5. TERSİNE LOJİSTİK VE YEŞİL LOJİSTİK 231
9.5.1. Tersine Lojistik 231
9.5.2. Yeşil Lojistik 233
9.6. LOJİSTİK KÖYLER VE LOJİSTİK MERKEZLER 235
9.6.1. Lojistik Merkezlerin Karakteristikleri ve Ortak Özellikleri 237
9.6.2. Lojistik Merkezlerde Yer Alan Tesisler ve Yürütülen Faaliyetler 238
9.6.3. Lojistik Köy ve Merkezlerin Yararları 239
9.7. LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNDE BİLGİ SİSTEMLERİ 239
9.7.1. Lojistik Yönetiminde Bilgi Sistemlerinin İşlevleri 240
9.7.2. Lojistik Bilişim Sistemleri 241
9.7.3. Lojistik Bilgi Sistemi Tasarımında Önemli Hususlar 242
9.7.4. RFID Sistemleri 243
9.8. KAMU-ÖZEL İŞBİRLİĞİ 245
9.8.1. Lojistik Faaliyetler Bakımından Kamu ve Özel Sektör Farklılığı 245
9.8.2. Lojistik Faaliyetlerde Kamu ve Özel Sektör İşbirliği 246
9.8.3. Kamu ve Özel Sektör İşbirliğinde Başlıca Lojistik Çalışma Sahaları 247
9.9. E-TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ (E-TZY) 251
9.10. PERAKENDE LOJİSTİĞİ 254
9.11. SÜT TAŞIMA YAKLAŞIMI 254
9.12. HAVA LOJİSTİĞİ 255
9.12.1. Hava Ulaştırmasının Destek Unsurları 256
9.12.2. Hava Ulaştırması ve Stratejik Boyutu 257
9.12.3. Hava Ulaştırma Prensipleri 258
9.13. LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNİN GELECEĞİ 258

BÖLÜM 10
TÜRKİYE'DE LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ

10.1. GENEL DURUM ... 273

10.2. TÜRKİYENİN LOJİSTİK COĞRAFYASI ... 275

10.3. TÜRKİYE'DE ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ ... 278

10.3.1. Ulaştırma İstatistikleri ile İlgili Değerlendirmeler ... 279

10.4. TÜRKİYEDE ULAŞTIRMA SEKTÖRÜNDE MEVCUT PROJELER VE SEKTÖRÜN GELECEĞİNDEN BEKLENTİLER ... 282

10.4.1. Kara Yolu Ulaşım Projeleri ve Beklentiler ... 283
10.4.2. Demir Yolu Ulaşımı Projeleri ve Beklentiler ... 285
10.4.3. Deniz Yolu Ulaşımı Projeleri ve Beklentiler ... 286
10.4.4. Hava Yolu Ulaşımı Projeleri ve Beklentiler ... 287
10.4.5. Boru Hattı Projeleri ve Beklentiler ... 288
10.4.6. Karma Ulaştırma Sistemlerine İlişkin Projeler ... 290

10.6. TÜRKİYE'DE LOJİSTİK VE DIŞ TİCARET ... 290

10.6.1. Dış Ticaret İstatistikleri ... 291
10.6.2. Ulaştırma Modlarına Göre Türkiye'nin Dış Ticareti ... 291
10.6.3. Bölgesel ve Küresel İkili İlişkiler ile Yeni İhracat Koridorları ... 293
10.6.4. Türkiye'nin Dış Ticaret Açısından Lojistik Hedefleri ... 295

10.7. TÜRKİYE'DE GÜMRÜKLEME İŞLEMLERİ ... 295

10.7.1. Tek Pencere Sistemi ... 298
10.7.2. Yetkilendirilmiş Yükümlü Uygulaması ... 298

10.8. TÜRKİYE'DE LOJİSTİK KÖYLER VE MERKEZLER ... 299

10.8.1. Hizmete Açılan Lojistik Merkezler ... 300
10.8.2. İnşaası Devam Eden Lojistik Merkezler ... 300
10.8.3. Proje ve Kamulaştırma İşlemleri Devam Eden Lojistik Merkezler ... 300
10.8.4. Türkiye'de Lojistik Köy ve Merkezlerle İlgili Yükümlülükler ve Beklentiler ... 301

10.9. TÜRKİYE'DE LOJİSTİK KÜMELENMELER ... 301

10.10. TÜRKİYE'DE LOJİSTİK BİLGİ SİSTEMLERİ ... 303

10.11. TÜRKİYE'NİN LOJİSTİK PERFORMANS İNDEKSLERİ ... 305

10.12. TÜRKİYE'DE LOJİSTİK SEKTÖRÜNÜN SWOT ANALİZİ 307

INCOTERMS 2010

1. KAVRAMI VE GELİŞİMİ 313
2. INCOTERMS 2010'UN SİSTEMATİK YAPISI 315
3. INCOTERMS 2010 TESLİM ŞEKİLLERİ VE AÇIKLAMALARI 317
4. INCOTERMS 2010 TESLİM ŞEKİLLERİ'NİN YORUMLANMASI 318
4.1. EXW-İş Yerinde Teslim (EX WORK) 318
4.2. FCA- Taşıyıcıya Masrafsız (FREE CARRIER) 319
4.3. CPT- Taşıma Ödenmiş Olarak (CARRIAGE PAID TO) 320
4.4. CIP-Taşıma ve Sigorta Ödenmiş Olarak (CARRIAGE AND INSURANCE PAID TO) 320
4.5. DAT-Terminalde Teslim (DELIVERED AT TERMINAL) 321
4.6. DAP-Belirlenen Yerde Teslim (DELIVERED AT PLACE) 322
4.7. DDP-Gümrük Vergileri Ödenmiş Olarak (DELIVERED DUTY PAID) 323
4.8. FAS-Gemi Doğrultusunda Masrafsız (FREE ALONGSIDE) 324
4.9. FOB-Gemide Masrafsız (FREE ON BOARD) 324
4.10. CFR-Masraflar ve Navlun (COST AND FREIGHT) 325
4.11. CIF-Masraflar Sigorta ve Navlun (COST INSURANCE AND FREIGHT) 326

LOJİSTİK VE ULUSLARARASI TİCARET TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ 329

KAYNAKLAR 405

KAVRAMLAR DİZİNİ 437

KISALTMALAR LİSTESİ

AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AST&L	:	American Society of Transportation and Logistics
AYGM	:	Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü
BAKA	:	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
BLM	:	Business Logistics, Management
BSK	:	Bitümlü Sıcak Karışım
BTY	:	Bilgi Teknolojileri Yönetimi
BWE	:	Bullwhip Effect
CLM	:	Council of Logistics Management
CSCMP	:	Council of Supply Chain Management Professionals
DEA	:	Data Envelopment Analysis
DHMİ	:	Devlet Hava Meydanları İşletmesi
DoD	:	Department of Logistics
DOĞAKA	:	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
DSJ	:	Decision Sciences Journals
ESO	:	Eskişehir Sanayi Odası
E-TZY	:	Elektronik Tedarik Zinciri Yönetimi
FASBAT	:	Fabrika Seviyesi Bakım ve Tamir
FMS	:	Yabancı Askeri Satışlar
GTİP	:	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon Numarası
HAVELSAN	:	Hava Elektronik Sanayi
HDPE	:	High Density Polyethylene
ICC	:	International Chamber of Commerce
IJLM	:	International Journal of Logistics Management
IJPDLM	:	International Journal of Physical Distribution & Logistics Management
IMM	:	Industrial Marketing Management
INCOTERMS	:	International Commercial Terms

İDS	:	İhtiyaçlar Dağıtım Sistemi
JAMS	:	Journal of The Academy Marketing Science
JBL	:	Journal of Business Logistics
JIT	:	Just in Time
JM	:	Journal of Marketing
JMC	:	Journal of Marketing Communications
JOM	:	Journal of Operation Management
JPSM	:	Journal of Purchasing and Supply Chain Management
JSCM	:	Journal of Supply Chain Management
KKP	:	Kurumsal Kaynak Planlama
LLHS	:	Lider Lojistik Hizmet Sağlayıcısı
LOBİS	:	Lojistik Bilgi İletişim Sistemleri
LODER	:	Lojistik Derneği
LSS	:	Lojistik Sosyal Sorumluluk
MIT	:	Massachusetts Institute of Technology
NAMSA	:	NATO Maintenance and Supply Agency
NATO	:	North Atlantic Treaty Organization
OSTİM	:	Ortadoğu Sanayi ve Ticaret Merkezi
OEM	:	Original Equipment Manufacturer
PBS	:	Performance Based Supportability
PwC	:	Price Waterhouse Coopers
REMO	:	Reorganization Modernization
RFID	:	Radio Freguency Identification
SCC	:	Supply Chain Council
SCOR	:	Supply Chain Operations Reference
SDL	:	Service Dominant Logic
SOLE	:	International Society of Logistics
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşu
STZU	:	Sürdürülebilir Tedarik Zinciri Uygulamaları
SSCF	:	Sustainable Supply Chain Foundation
TEM	:	Trans European North-South Motorway Project
TİM	:	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TKY	:	Toplam Kalite Yönetimi
TJ	:	Transportation Journal
TRE	:	Transportation Research
TUSAŞ	:	Türk Havacılık ve Uzay Sanayii Anonim Şirketi
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
TZY	:	Tedarik Zinciri Yönetimi
TZKY	:	Tedarik Zinciri Kalite Yönetimi
UND	:	Uluslararası Nakliyeciler Derneği
WCED	:	World Commission on Environment and Development
YHT	:	Yüksek Hızlı Tren
YİD	:	Yap İşlet Devret

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Tedarik Zinciri Yönetimi Felsefesini Karakterize Eden Faaliyetler.....14

Tablo 2: Tedarik Zinciri Yönetimini Karakterize Eden Faaliyetler.....15

Tablo 3: Tedarik Zinciri Yönetimini Temsil Eden Tanımlamalar.....16

Tablo 4: Modern Bakış Açısıyla Lojistiğin Gelişim Aşamaları.....23

Tablo 5: Lojistik Yönetimi ve Tedarik Zinciri Yönetimi Arasındaki Farklar.....27

Tablo 6: Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetiminin Profesyonel Karakteristikleri.....28

Tablo 7: Stratejik Yönetimin TZY Araştırmaları ile İlişkili Alanlarının Tanımlanmasına Yönelik Sorular.....41

Tablo 8: TZY ve Örgütsel Davranış Konusunda Alandaki Dergilerde Yapılan Bazı Araştırmalar.....44

Tablo 9: Toplam Kalite Yönetimi Fonksiyonları ile Tedarik Zinciri Yönetiminin Kritik Bileşenleri.....55

Tablo 10: Ürün Sürecinde Değişim Mühendisliği ile TZY Performansının Artırılmasına İlişkin Öneriler.....62

Tablo 11: Pazarlama Lojistik İlişkisinin Anahtar Rolleri.....75

Tablo 12: Neden Sürdürülebilir Tedarik Zinciri?.....93

Tablo 13: Sürdürülebilir Tedarik Zinciri Uygulamalarında Yönetici Öz Değerlendirme Çeklisti.....95

Tablo 14: Mikro ve Makro Perspektiften Emisyon ile Doğrudan veya Dolaylı İlgili Alanlar.....98

Tablo 15: Taşımacılık Modlarının Özelliklerine Göre Karşılaştırılması.....120

Tablo 16: Depolar ve Dağıtım Merkezleri Arasındaki Farklar.....135

Tablo 17: Lojistik Faaliyetlere Göre Performans Kriterleri.....162

Tablo 18: Lojistik Maliyetleri 175
Tablo 19: Dünya Standartlarında Rekabet İçin Lojistik Yetenekler 179
Tablo 20: Türkiye'deki Lojistik Lisans Programları 220
Tablo 21: Türkiye'deki Lojistik Lisans Bölümlerinde Ders Dağılımları 221
Tablo 22: Hava Lojistiğinin Destek Unsurları 257
Tablo 23: Gelecekteki Değişim Form ve Trendleri Karşısında Muhtemel TZY ve Firma Tepkileri 262
Tablo 24: Satınalma Uygulamalarında Yapılacak Fonksiyonel Benchmarking İçin Örnek Model 266
Tablo 25: Tersine Lojistik Uygulamalarında Yapılacak Fonksiyonel Benchmarking İçin Örnek Model 267
Tablo 26: Tersine Lojistik Uygulamalarında Yapılacak Stratejik Benchmarking İçin Örnek Model 267
Tablo 27: Alan Araştırması Yapılması Planlanan Taslak Örgütler 268
Tablo 28: Kıyaslama Sonuçlarına Göre Yeniden Kıyaslama Yapılabilecek Taslak Örgütler 269
Tablo 29: Seçilmiş Ülkelerde ve Türkiye'de Ulaşım Modlarına Göre Dünya Eşya ve Ticari Hizmetler İhracatı 292
Tablo 30: Seçilmiş Ülkelerde ve Türkiye'de Ulaşım Modlarına Göre Dünya Eşya ve Ticari Hizmetler İthalatı 292
Tablo 31: 2010-2014 Lojistik Performans İndeksinde İlk 10 Ülke 306
Tablo 32: 2010-2014 Lojistik Performans İndeksinde En İyi 10 Üst-Orta Gelirli Ülke 306
Tablo 33: Incoterms 2010'un Sistematik Yapısı 315
Tablo 34: Incoterms 2010'da Taşıma Türlerine Göre Kurallar 316
Tablo 35: Incoterms 2010'da Belirtilen Kavramlar ile Açıklamaları 316
Tablo 36: Incoterms 2010 Teslim Şekilleri 317

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Tedarik Zincirinin Yapısı 10
Şekil 2: Lojistik Yönetiminin Bileşenleri 12
Şekil 3: Lojistik Yönetimi ile Yakın İlişki İçerisindeki Fonksiyonlar 13
Şekil 4: Lojistikten Tedarik Zinciri Yönetimine Doğru Gelişim 24
Şekil 5: Eski Tedarik Zincirinden Yeni Tedarik Zincirine 25
Şekil 6: Tedarik Zinciri Yönetimi Alanlarının Kavramsal Haritası-Klasik Görüşler 33
Şekil 7: Disiplinlerarası TZY Araştırmalarının Geliştirilmesine Yönelik Model 34
Şekil 8: Tedarik Zinciri Yönetiminin Örgüt Teorisi ile İlişkisi 38
Şekil 9: İşletme İçi Örgütsel Çevre Bakımından Formal ve İnformal Lojistik Davranışları Arasındaki İlişkiler 42
Şekil 10: İnsan Kaynakları Politikası, Örgütsel Kültür ve Tedarik Zinciri Uyumu Arasındaki İlişkiler 47
Şekil 11: Tedarik Zinciri ve Kalite Yönetiminin Arayüzü 56
Şekil 12: Geleneksel Operasyon ve Süreç Yönetimi ile Tedarik Zinciri Kalite Yönetimi Teorisi Arasındaki Bağlantılar 58
Şekil 13: Tedarik Zinciri Yönetimi ve JIT İlişkisi 69
Şekil 14: İşletmelerde Alınan Kararlar Bakımından Üretim Lojistik ve Pazarlama İlişkisi 78
Şekil 15: Sürdürülebilir Tedarik Zinciri Yönetimini Harekete Geçiren Faktörler 96
Şekil 16: Ulaştırma Faaliyetinin Performansını Etkileyen Unsurlar 121

Şekil 17: Kombine Taşımacılık Uygulaması 124
Şekil 18: Depolama Tesisindeki Temel Faaliyetlerin Akışı 127
Şekil 19: Lojistik Performans Göstergelerinin Gelişimi 160
Şekil 20: Sorumluluğun Kaynağına Göre Performansa Dayalı Lojistikte Destek Şekilleri 172
Şekil 21: Toplam Lojistik Maliyet 174
Şekil 22: Dünya Standartlarında Lojistik Rekabet Modeli 178
Şekil 23: Hava Yolu Taşımacılığında Freight Forward İş Akışı 184
Şekil 24: TRACECA Rotaları ve Katılımcı Ülkelerin Durumu 187
Şekil 25: Gündemdeki Lojistik Merkezler (Asya-Avrupa-Afrika) 188
Şekil 26: Gündemdeki Lojistik Merkezler (Amerika) 189
Şekil 27: Avrupa Birliği Atık Yönetimi Hiyerarşisi 195
Şekil 28: Tedarik Zinciri Yönetiminin Belirsizliğini Açıklayan Modeller 200
Şekil 29: Tedarik Zincirinin Belirsizliğinde Durumsallık Teorisi 202
Şekil 30: Lojistik Dış Kaynak Kullanımında Aracı Gücü (Mediated Power) Etkisi 203
Şekil 31: Tedarik Zincirinde Kartopu Etkisi: Tekstil Sektörü Örneği 205
Şekil 32: Lojistikte Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Çerçevesi 228
Şekil 33: Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi ve Tersine Lojistik Arasındaki Etkileşimler 234
Şekil 34: Lojistik Köyler ve Lojistik Merkezlerde Yürütülen Faaliyetler 239
Şekil 35: RFID Sisteminin Temel Bileşenleri 243
Şekil 36: Araştırmada Planlanan Benchmarking Uygulama Süreci 266
Şekil 37: Araştırma Modeli İçin Çift Taraflı Yapısal Eşitlik Yol Diyagramı 270
Şekil 38: Türkiye'nin Lojistik Coğrafyası 276
Şekil 39: Türkiye'nin Orta Asya'ya Uzanan Bağlantısı 277
Şekil 40: Türkiye'nin Batı Avrupa'ya Uzanan Bağlantısı 277
Şekil 41: Akdeniz'de RO-RO Hatları 294
Şekil 42: Karadeniz'de RO-RO Hatları 294

GİRİŞ

Yakın geçmişimize kadar, lojistik ve tedarik zinciri ile ilgili stratejik ve uzun dönemli planlamalar, büyük şirketlerin bile gündeminde değil iken, bugün bu faaliyetlerin, işletmelerde stratejik bir rol oynadığının artık tartışılmaz bir hale geldiğini görmekteyiz. Lojistik ve Tedarik Zinciri görüş ve uygulamalarının bu denli itibar kazanmasının; günlük, ekonomik ve sosyal yaşantıya ilişkin birçok farklı dinamikten ve teknolojik çevreden etkilendiği anlaşılmaktadır. Bunlar;

- Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki kayda değer gelişmeler ve bunların yarattığı fırsatlar,
- Dünya ticaretinin hacimsel olarak artış göstermesi,
- Yeni pazarların gelişmesi ve yeni hammadde kaynaklarının bulunması,
- Büyük ölçekli işletmelerin tedarikçi ağ ve portföyünü ulus aşırı arayışlar ile genişletmeleri,
- Zamana ve kaliteye endeksli global düzeydeki rekabetin ön plana çıkması,
- Tüketici hakları konusundaki bilinçlilik düzeyinin ve bu konudaki yasal düzenlemelerin artması,
- Bölgesel çatışmaların ve uluslararası bir problem haline gelen terörün ticaret üzerindeki etkisinin artması,
- Tedarikçiler ve müşteriler ile iş birliğinin ve bu akıştaki unsurların önem kazanması,
- STK'lar ve sürdürülebilir çevre konusundaki bilinçliliklerin artmasıdır.

Özellikle zamana endeksli rekabetin stratejik bir üstünlük olarak ön plana çıkması, işletmelerin lojistik fonksiyonlarına, eskisine oranla çok daha fazla önem atfetmesine zemin hazırlamıştır. Benzer bir şekilde, Lojistik faaliyetlerin eskisinden daha fazla zamana duyarlı hale gelmesi ve tüketicilerin eskisinden daha fazla; hızlı, kaliteli ve hasarsız ürüne ulaşmak istemesi, tedarikçiler ile dağıtıcıları birbirine daha fazla yaklaştırmış, bunun sonucunda çift taraflı faydayı en yüksek düzeyde sağlamayı amaçlayan performansa dayalı bir rekabet anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu rekabet anlayışı aynı zamanda, performansa dayalı lojistik uygulamaları ve ileri

derecede uzmanlaşmış kontratçılarla çalışma yönelimini de kapsayacak şekilde, dış kaynak kullanımlarının içeriğini ve derinliğini de farklılaştırmaya devam etmektedir. Son yıllarda Tedarik Zinciri ve Lojistik Yönetimi konusunda, ulusal ve uluslararası düzeyde yaşanan gelişmeler dış kaynak kullanımı uygulamalarının geleceği ile ilgili önemli ipuçları vermektedir. Bu işaretler, küresel rekabet yönelimli işletmeler, devletlerin kara hava ve deniz yolu işletmeleri, stratejik tarımsal ve endüstriyel üretim merkezleri, enerji üretim ve dağıtım işletmeleri yanında; silahlı kuvvetler, sağlık ve emniyet teşkilatları gibi stratejik kamusal organizasyonların da yakın gelecekte ileri derecede profesyonelleşmiş Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing) uygulamalarına gideceklerini göstermektedir. Diğer taraftan artan çevresel duyarlıklar ve tüketicilerin bilinçlilik düzeyinin yükselmesi paralelinde, sürdürülebilirlik temelli yaklaşımlar, çevresel değişimlere karşı elastikiyeti ve cevap verme düzeyi yüksek, çoklu ilişkilerin etkililikle yönetilmesini gerektiren bir tedarik zinciri yapılanmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Bütün dünyada terör olgusunun, korsanlığın ve bölgesel iç savaşların yarattığı güvenlik problemleri, Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetiminin bilinen önceliklerinin sorgulanır hale gelmesine yol açmaktadır. Savaş ve savaş tehdidi kaynaklı sorunlar, dış ticaret ile birlikte eş zamanlı olarak lojistik akışa doğrudan etki etmektedir. Diğer taraftan, Globalleşme ile birlikte, müşteri tabanı dramatik bir şekilde değişirken, tedarikçi şirketlerin ölçek ve yapıları da farklılaşmaktadır. Bunun gibi ani ve yapısal ve değişiklikler; Tedarik zincirinin değişikliklere uyarlanabilme ya da tedarik zincirnin çevikliği konusunu başlı başına bir rekabet unsuru haline getirmektedir. O kadar ki, bazı tedarik zinciri stratejileri daha açıklandığı anda geçerliliğini kaybetmektedir. Lojistik ve TZY bir taraftan bu değişikliklere hızlı bir şekilde tepki verirken, diğer taraftan bazılarının gerçekleşmesinde de başat bir rol oynamaktadır. E-TZY ve E-Lojistik uygulamaları, lojistik bilgi sistemleri, RFID ve hücresel depolama sistemleri gibi yenilik ve yaratıcılık temelli girişimler, bunlardan sadece birkaçıdır. Bütün bu değişimler, Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetiminin fonksiyonel olarak, işletmeler içerisinde geleneksel görüntüsünü farklılaştırarak ileriye taşıdığı gibi, disiplinler anlamda da başlı başına bir alan olarak evrilmesine zemin hazırlamaktadır.

Hızlı değişim ve gelişim süreci Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi (TZY) konularının kavramsallaştırılması ile ilgili birçok farklı görüş ve yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Kuşkusuz bunda, bu kavramların disiplinler arası bir zemine dayanmasının etkisi büyüktür. Bugün lojistik ve tedarik zinciri yönetimi; sosyal bilimler ve fen bilimleri yanında, eğitim bilimleri ve sağlık bilimleri kökenli birbirinden çok farklı alanlardan gelen akademisyen ve uygulayıcıların birlikte çalıştığı bir uğraş alanı haline gelmiştir. Bu disiplinler arası zemin, Lojistik ve TZY yaklaşım ve uygulamalarının gelişmesi açısından bir zenginlik yaratmaktadır. Bu alanların disiplinler arası bir zeminde, hızlı bir şekilde evrimleşmesi ve son zamanlarda kayda değer bir derecede popüler olması, kuşkusuz belirli bir itibar da kazandırmaktadır. Bununla birlikte, bu durum ulusal ve uluslararası düzeyde lojistik eğitim-

lerinin birbirinden oldukça farklı olmasının yanı sıra, akademik anlamda ortak bir tanım ve yaklaşım geliştirmeyi de oldukça zorlaştırmaktadır.

Şirketler arasında süregelen klasik rekabet anlayışın gün geçtikçe tedarik zincirleri arasındaki rekabete dönüştüğü günümüzde, lojistik uygulamalarına atfedilen ağır yükün, salt taşıma, depolama veya üretim veya dış ticaret operasyonlarındaki iyileştirmeler ya da stratejik ittifaklar ile altından kalkılması mümkün görünmemektedir. İşletme fonksiyonlarının birçoğunda olduğu gibi, Tedarik Zincirinin Lojistiğe bakan yüzü, lojistik pratiklerinde "sürdürülebilir başarının" sağlanmasını gerektirmektedir. Diğer taraftan, Bugünün profesyonellerinin ilişkide bulunduğu süreçlerin sayısı ve karmaşıklık düzeyi, geleneksel lojistik profesyonellerinden çok daha fazladır. Örneğin klasik anlamda lojistik profesyonellerinin becerileri, taşıma, depolama, dağıtım ve lojistik bilgi akışı gibi faaliyetleri yönetme yeterliği üzerinde yoğunlaşmakta iken, günümüzdeki TZY profesyonelleri bu faaliyetleri de içerisine alan; üretim, pazarlama, müşteri ilişkileri ve bilgi sistemlerinin koordine edilmesi gibi başlı başına bir ağ ve değer zincirinin yönetimi ile ilgili bilgi ve yetenekler ile donatılmak durumundadır. Bu durumda elde edilen kazanımların uzun soluklu kurumsal bir yapıya bürünerek yeni nesillere aktarılması, Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi eğitimlerinin stratejik bir bakış açısıyla ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Zira lojistik başarının sürdürülebilir kılınması ve tedarik zincirinin entegrasyonu bu konuda yetişmiş ve kalifiye insan kaynakları ile mümkün olabilecektir.

Türkiye de, hem jeopolitik konumu, hem son yıllarda kayda değer düzeyde büyüme gösteren dış ticareti, hem de genç nüfusu ve girişimcilik kültürüne sahip dinamik pazar yapısı ile tam bir lojistik üssü görüntüsü vermekte, ancak sektörde ve insan kaynakları profilinde bazı iyileştirmeye açık alanların ve bir takım yapısal problemlerin giderilmesine ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü lojistik üstünlüğü elde etme, coğrafi avantaj yanında, bu hizmeti işletme dışından sağlayan tedarikçilerin insan kaynaklarının niteliği, bunun dayandığı lojistik ve tedarik zincir eğitimlerinin boyutu ile bütün bunların çevreye ve teknolojiye uyum derecesi ile yakından ilgilidir.

Bu kitap içerisinde, yukarıda özet bir çerçevesi sunulan konular, genel olarak yönetim ve strateji bakış açısıyla ele alınmış, ayrıca; Lojistik ve TZY ile ilgili kavram ve ilkeler, uygulamalar, diğer disiplinlerle ilişkiler ile güncel konu ve yaklaşımlar, yukarıda bahsedilen sorunsalları aydınlatmaya yönelik olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

Acar, Zafer (2010). **Depolama ve Depo Yönetimi**, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Adams, Frank G; Robert Glenn Richey; Chad W. Autry; Tyler R. Morgan; Colin B. Gabler (2014). "Supply Chain Collaboration, Integration, and Relational Technology: How Complex Operant Resources Increase Performance Outcomes", **Journal of Business Logistics**, 35(4), 299–317.

Adıgüzel, Uğur (2014). "Türkiye'de Kamu Harcamaları Dış Ticaret Açıkları Üzerinde Etkili mi?", **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, 6(10), 39-55.

Ahern, David (2007). "**Testimony of David G. Ahern, Portfolio Systems Acquisition, Office of Secretary of Defense,"** in Randal at al. 2010, Committee on Armed Services, Air and Land Forces Subcommittee, , DC: Department of Defense, Washington.

Ahi, Peyman and Cory Searcy (2013). "A comparative literature analysis of definitions for green and sustainable supply chain management"**, Journal of Cleaner Production**, 52, 329-341.

Ahuja, MK. and KM. Carley (1999). "Network structure in virtual organizations", **Organization Science**, 10 (6), 741–757.

Ailawadi, Satish C. and Singh, Rakesh. (2005). **Logistics Management**, Eastern Economy Edition, Prentice Hall, India.

Akdede, Hadi. S. ve A. Hamit Turan (2008). "Bilişim Sistemlerinin KOBİ'lerin Performansına Etkileri: Kaynak Temelli Yaklaşım ile Denizli İlinde Ampirik Bir Uygulama", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 63(4), 1-28.

Akdoğan, Asuman ve Selen Oflazer (2002). "Bilgi Çağında Fark Yaratacak Yeni Örgütsel Araç: Sanal Ekipler", **1. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı**, Kocaeli.

Akdemir, Ali (1998). **Vizyon Yönetimi,** Bayrak Matbaacılık, İstanbul.

Akgüngör, Ali ve Abdulmuttalip Demirel (2004). "Türkiye'deki Ulaştırma Sistemlerinin Analizi ve Ulaştırma Politikaları" **Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi**, 10(3), 423-430.

Aktaş, Rafet; Aydın Koçak; Vedat Acar (2010). **Kurumsal Kaynak Planlaması**, Gazi Kitabevi, Ankara.

Alfonso, Edgar H; Lizarazo, Jairo R; Montoya-Torres; Edgar Gutiérrez F. (2013). "Modeling reverse logistics process in the agro-industrial sector: The case of the palm oil supply chain**", Applied Mathematical Modelling,** 37, 9652–9664.

Allen, MK. and Helferich, OK. (1990). **Putting Expert Systems to Work in Logistics**, Council of Logistics Management, Oak Brook, IL.

Allen, GS; Mugge, P. And Wolff, MF (2006). "Services science to be taught At NC State", **Research Technology Management**, 49(6), 6-8.

Alhyari Salah; Moutaz Alazab; Sitalakshmi Venkatraman; Mamoun Alazab; Ammar Alazab (2013). "Performance evaluation of e-government services using balanced scorecard", **Benchmarking: An International Journal**, 20 (4). 512 – 536.

Almossawi, Mohammed M. (2014)."Impact of religion on the effectiveness of the promotional aspect of product packages in Muslim countries", **Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics**, 26(5), 687 – 706.

Alüftekin, N; Yüksel, Ö; Taş, A; Çakar, G; Bayraktar, F. (2012). "Küresel Krizden Çıkışta Kümelenme Modeli: Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü Örneği", **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, *5*(10), 1-19.

Andersen, Mette and Tage Skjoett-Larsen (2009). "Corporate social responsibility in global supply chains", **Supply Chain Management: An International Journal**, 14(2), 75 – 86.

Anderson, Ronald (1997). "The impact of downsizing on logistics performance and employees in shipper firms", **Journal of Transportation Management**, Spring, 1 -10.

Angeles, Rebecca (2005). "RFID Technologies: Supply-Chain Applications and Implementation Issues,"**Information Systems Management**, 22(1), 51-65.

Antai, Imoh and Hans, Olson (2013). "Interaction: a new focus for supply chain vs supply chain competition", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 43(7), 511-512.

APICS (2015). Distribution and Logistics Managers Competency Model, **APICS Distribution and Logistics Managers Career Pack**, 1-22. http://www.apics.org. Erişim, 06.06.2015.

Arca, Jesús García; J. Carlos Prado; Prado A. Trinidad Gonzalez; Portela Garrido (2014). ""Packaging logistics": promoting sustainable efficiency in supply chains", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 44(4), 325 – 346.

Aronsson, Hakan and Maria Huge Brodin (2006). "The Envirionmental Impact of Changing Logistics Structures" **The International Journal of Logistics Management**, 17(3), 394-415.

Arvis, JF; Y. Duval; B. Shepherd; C. Utoktham (2013). "Trade Costs in the Developing World: 1995–2010", **World Bank Policy Research Working Paper**. No. 6309.: World Bank, Washington DC.

Ashayeri J. and Ma, R. Sotirov (2014). "Supply chain downsizing under bankruptcy: A robust optimization approach" **Int. J. Production Economics,** 154, 1-15.

Ashby, A; Leat, M; Hudson-Smith, M. (2012). "Making connections: a review of supply chain management and sustainability literatüre", **Supply Chain Management: An International Journal,** 17 (5).

Baatz, E. (1999). "Rapid growth changes rules for purchasing"' **Purchasing**, 126, 33–36.

Bae, Hee-sung and Myung-shin Ha (2014). "The Moderating Effects of Internal Orientation and Market Orientation on the Relationships Between Commitment and Transportation Service: An Approach to International Freight Forwarders", **The Journal of Asian Shipping and Logistics**, 30(2), 121-153.

Ballou, R.H. (1992). **Business Logistics Management**, Prentice-Hall International, Englewood Cliffs, NJ.

Baki, B. ve Şimşek, B. (2004). "Lojistik Faaliyetlere Göre Performans Ölçütlerinin Belirlenmesi", KTÜ İşletme Bölümü, Trabzon. http://yaem2004.endustri.cu.edu.tr/bildiriler/151%20-%20CD.pdf, Erişim, 21.11.2015.

Bartels, R. (1962), **The Development of Marketing Thought**, Irwin, Homewood, IL.

Bartlett, CA. and Ghoshal, S. (1995). "Changing the role of top management: beyond systems to people", **Harvard Business Review**, 73(3), 132-42.

Barney, JB. (1991). "Firm resources and sustained competitive advantage", **Journal of Management**, 17(1), 99–120.

Bartels. Robert (1983). "Is Marketing Defaulting Its' Responsibilities?" **Journal of Marketing**, 47(4), 32-35.

Bayraktutan, Y. ve Özbilgin, M. (2015). "Lojistik Maliyetler ve Lojistik Performans Ölçütleri", **Maliye Araştırmaları Dergisi,** 1(2), 95-112.

Bell John E; Randy V. Bradley; Brian S. Fugate; Benjamin T. Hazen (2014). "Logistics Information System Evaluation: Assessing External Technology Integration and Supporting Organizational Learning", **Journal of Business Logistics,** 35 (4). 338-358.

Benton, WC. (2010). **Purchasing and Supply Chain Management**, 2nd ed., McGraw-Hill, New York.

Berkson, Bradley (2005). "Management Initiative Decision (Mid) 917 'Performance Based Logistics'-Interim Review," Department of Defense (Ed.), Office of the Secretary of Defense, Washington DC:

Black, JA. and S. Edwards (2000). "Emergence of virtual or network organizations: fad or feature", **Journal of Organizational Change**, 13(6), 567–576.

Hult, GT; Craighead CW; Ketchen, DJ. (2010). "Risk uncertainty and supply chain decisions: a real options perspective", **Decision Sciences**, 41(3), 435–458.

Bhatnagar, R. and Sohal, AS. (2005). "Supply chain competitiveness: measuring the impact of location factors, uncertainty and manufacturing practices", **Technovation**, 25(5), 443–456.

Bidgoli, H. (2010). **The Handbook of Technology Management: Supply Chain Management, Marketing and Advertising**, Wiley, New York.

Bilginer, N; Kayabaşı, A; Sezici, E. (2015). "Lojistik Faaliyetlerin Süreçsel Etkinliğine Etki Eden Faktörlerin Değerlendirilmesi Üzerine Ampirik Bir Çalısma", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 22(22).

Birkinshaw, J; Hamel, G; Mol, MJ. (2008). "Management Innovation." **Academy of Management Review,** 33(4), 825–45.

Björklund, Maria (2010). "Benchmarking tool for improved corporate social responsibility in purchasing", **Benchmarking: An International Journal**, 17 (3), 340 – 362.

Blazenko, G.W. ve Vandezande, K. (2003). "Corporate Holding of Finished Goods Inventories", **Journal of Economics and Business,** 55(4).

Boltic, Z; Ruzic, N; Jovanovic, M; Savic, M; Jovanovic, J; Petrovic, S. (2013). "Cleaner production aspects of tablet coating process in pharmaceutical industry: problem of VOCs emission", **J. Clean. Production,** 44, 123–132.

Bottani, Eleonora; Antonio Rizzi; Giuseppe Vignali (2015). "Improving logistics efficiency of industrial districts: a framework and case study in the food sector", **International Journal of Logistics Research and Applications,** 18(5), 402-423.

Bowen, FE; Cousins, PD; Lamming, RC; Faruk, AC. (2001). "Horses for courses: explaining the gap between the theory and practice of green supply", **GMI**, 35, 41-60.

Bowersox, Donald J; Philip L; Robert M. Monczka (1985). "Material Logistics Management," **Internal Journal of Physical Distribution and Logistical Management,** 15(5), 27-35.

Bowersox, DJ; JT. Mentzer; TW. Speh (1995). "Logistics Leverage." **Journal of Business Strategies,** 12 (2), 36–49.

Bowersox, DJ. (1998). "Introducing the strategic visioning series", **Journal of Business Logistics**, 19(1), 1-4.

Bowersox, Donald J; David J. Closs; Theodore P. Stank (2000). "Ten Mega-Trends that Will Revolutionize Supply Chain Logisics", **Journal of Business Logistics,** 21(2), 1-16.

Bowersox, Donald J; Class, David J; Cooper, Bixby (2002). **Supply Chain Logistics Management**, International Edition, McGraw – Hill, Boston.

Böhme, Tillmann; Sharon J. Williams; Paul Childerhouse; Eric Deakins; Denis Towill (2013). "Methodology challenges associated with benchmarking healthcare supply chains", **Production Planning & Control**: The Management of Operations, 24(10-11), 1002-1014.

Bradley, P.(1989). "Global Sourcing Takes Split-Second Timing", **Purchasing**, 107(2), 8-52.

Braunscheidel, MJ. and Suresh, NC (2009). "The organizational antecedents of a firm's supply chain agility for risk mitigation and response", **Journal of Operations Management**, 27 (2), 119–140.

Brewer, Barry. J; Bryan, Ashebaum; Joseph R. Carter (2013). "Understanding The Supply Chain Outsourcing Cascade: When Does Procurement Follow Manufacturing Out The Door?", **Journal of Supply Chain Management**, 49(3), 90-110.

Brewer, SH. (1963). "The dynamic nature of transportation education", **Transportation Journal**, 2(4), 10-15.

Brewer A. ve Hensher D.(2001) "Identifying the overarching logistics strategy of business processes: an exploratory analysis", **International Journal of Logistics: Research and Applications**, 4(1).

Burmalıoğlu, Serhat (2012). "Ulusal İnovasyon Göstergeleri ile Ulusal Lojistik Performansı Arasındaki İlişki: AB Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma", **Ege Akademik Bakış**, 12(2), 193-208.

Business for Social Responsibility Education Fund (2004). "Suppliers Perspectives on Greening the Supply Chain, Business for Social Responsibility", San Francisco, CA. **California Management Review** 46 (2).

Büyük Türkçe Sözlük (2014). Türk Dil Kurumu.

Byrd, TA. and Davidson, NW. (2003). "Examining possible antecedents of IT impact on the supply chain and its effect on firm performance", **Information and Management**, 41(2), 243–255.

Caner, Oğuz (2012). INCOTERMS 2010: ICC Rules For The Use of Domestic And International Trade Terms, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11 (22), 223- 262.

Carbone, J. (2000). "What buyers look for in contract manufacturers", **Purchasing**, 128, 32–38.

Carmignani, G. (2009). "Supply chain and quality management: the definition of a standard to implement a process management system in a supply chain", **Business Process Management**, 15(3), 395-407.

Carter, C. and Rogers, D. (2008) "A framework of sustainable supply chain management: moving toward new theory", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 38(5), 360-387.

Carter, P. and Carter, JR. (2007) . The future of supply management – part III: organization talent. **Supply Chain Management Review**, 11 (8), 37–43.

Carter. R. Craig and Marianne Jennings (2002). "Logistics Social Responsibility: An Integrative Framework", **Journal of Business Logistics**, 23(1), 145-180.

Casson, Mark (2013). "Economic Analysis of International Supply Chains: An Internalization Perspective", **Journal of Supply Chain Management**, 49 (2), 8-13.

Cantor, David E; Paula C. Morrow; James C. McElroy; Frank Montabon (2013). "The role of individual and organizational factorsin promoting firm environmental practices", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,** 43 (5/6), 407-427.

Ceran, Yunus ve Metehan Ortakarpuz (2014). "İhracat Hasılatının Vergi Uygulamaları ve Türkiye Muhasebe Standartları", **KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(1), 1-16.

Chadha, SC. and Gagandeep (2013). "Empowering Quality Management Systems Through Supply Chain Management Integration: A Survey of Select Hospitals in Chandigarh, Mohali and Panchkula"**, IUP Journal of Supply Chain Management**, 10 (2), 44-53.

Chan, FT. and Qi, HJ. (2003). "An innovative performance measurement method for supply chain management**", Supply Chain Management: An International Journal**, 8(3), 209-223.

Charmaz, Kathy (2006). **Constructing Grounded Theory: A Practical Guide through Qualitative Analysis**, Thousand Oaks, Sage Publications, Inc., CA.

Chauan, Rajiv (2015). **Military Supply Chain Management and Peoples Liberation Army Logistics**, Vij Books, New Delhi, India.

Chen, Yenming J; Yenchun Jim Wu; Tienhua Wu (2015). "Moderating effect of environmental supply chain collaboration", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 45(9/10), 959 – 978.

Cheng, Chieh Liang; David E. Cantor; Curtis M. Grimm And Martin E. Dresner (2014). "Supply Chain Drivers of Organizational Flexibility—A Study of U.S. Manufacturing Industries"**, Journal of Supply Chain Management**, 50(4), 62-76.

Cheng, J; C. Yeh; C. Tu (2008). "Trust and knowledge sharing in green supply Chains", **Supply Chain Management: An International Journal**, 13(4), 283–95.

Chikan, Attilla (1996). "Consequences Of Economic Transition On Logistics: The Case Of Hungary", **International Journal of Physical Distribution And Logistics Management**, 26(1), 40-49.

Chin, Thoo A and Huam Hon Tat (2015). "Does gender diversity moderate the relationship between supply chain management practice and performance in the electronic manufacturing services industry?", **International Journal of Logistics: Research and Applications**, 18,(1), 35–45.

Chhetri, Prem; Tim Butcher; Brian Corbitt (2014)."Characterising spatial logistics employment clusters", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 44(3), 221 – 241.

Chopra, Sunil and Peter Meindl (2001). **Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation**, Upper Saddle River, Prentice Hall, New Jersey.

Chow, Clement SF, Erdener Kaynak; Winnie Mak (2015)."The effect of plain packaging format in cigarette labeling on smoking intent and brand likability among young non-smokers in Macau", **Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics**, 27(1), 23-39.

Christian, Busse (2014). "Supply Chain Theorizing in a Fast-Changing World: Response to Scott Saunders", **Journal of Business Logistics**, 2014, 35(4), 359–360.

Christopher, Martin (2005). **Logistics and supply Chain Management: Creating Value-Adding Networks**, Prentice Hall Press, London.

Cicioğlu, Badriye (2009). "Performansa Dayalı Lojistik: İlkeler ve Uygulamalar" **Savunma Sanayii Gündemi**, Aralık, 29-34.

Cherie Blanchard; Clare L. Comm; Dennis FX. Mathaisel (2008)."Adding value to service providers: Benchmarking Wal-Mart", **Benchmarking: An International Journal**, 15(2), 166 – 177.

Ciesielski M. (2009). "Instrumenty zarzadzania łancuchami dostaw" in **Instruments of management of supply chains**, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warsaw.

Clarke, Robert; Diana Twede; Jeffrey Tazelaar and Kenneth K. Boyer (2005). "Radio Frequency Identification (RFID) Performance: The Effect of Tag Orientation and Package Contents", **Packaging Technology and Science**, 19, 45-54.

Closs, DJ. (2000). "Preface", **Journal of Business Logistics**, 21(1), 1–2.

Coase, RH. (1937). **The Nature of The Firm**, Economi- ca, New Series.

Cohen, Shoshanah and Joseph Roussel (2005). **Strategic Supply Chain Management: Five Disciplines for Top Performance**, Mc Graw Hill, New York.

Cooper, Martha C. and Lisa M. Ellram (1993). "Characteristics of Supply Chain Management and the Implication for Purchasing and Logistics Strategy", **The International Journal of Logistics Management**, 4(2), 13-24.

Cooper, Martha C. and John T. Gardner (1993). "Good Business Relationships: More Than Just Partnerships or Strategic Alliances?", **International Journal of Physical Distribution and Logistics Management**, 23(6), 14-26.

Council of Logistics Management (1993). "Future Logistics Directions Questionnaire" Oak Brook, IL, Used with the permission of Professor Bernard J. LaLonde, Ohio State University.

Coyle, JJ; Bardi, EJ; Langley, CJ. (1996). **The Management of Business Logistics,** 6th ed. West Publishing Co. St Paul, MN.

Coyle, JJ; Langley, CJ; Gibson, BJ; Novack, RA; Bardi, EJ. (2008). **Supply Chain Management: A Logistics Perspective**, South-Western Cengage Learning, Mason, OH.

Crook, Russell and Esper, Tery L. (2014). "Do Resources Aid in Supply Chain Functioning and Management?: Yes, But More (And More Precise) Research is Needed", **Journal of Supply Chain Management**, 50(3), 94-98.

Curtis, Grimm; Michael Knemeyer; Mikaella Polyviou; Xinyi Ren (2015). "Supply chain management research in management journals", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 45(5), 404 – 458.

Çağlar, Berna (2014). "Lojistik İşletmelerinde Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı, Müşteri Memnuniyeti ve İşletme Performansı İlişkisi: Bir Araştırma", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 32, 41-55.

Çancı, M. ve Erdal, M. (2003). **Lojistik Yönetimi**, Erler Matbaası, İstanbul.

Çekerol, Gulşen S. (2013). **Lojistik Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No: 2823, Eskisehir.

Çelik, Murat (2009). "Lojistik Sektör Planlaması: Organize Lojistik Bölgeleri ve Mersin Kenti Lojistik Planı", **Planlama Dergisi**, 13-19.

Chauhan, Rajiv (2015). **Military Supply Chain and Peoples' Liberation Army Logistics,** United Service Institution of India, Vij Books India Pvt Ltd. Delhi, India.

Çemberci, Murat; Güçlü E. Sozer; Mustafa E.Civelek (2015). "Firmalar Arası Bilgi Paylaşımı İle Tedarik Zinciri Yönetimi Performansı İlişkisinde Bilgi Kalitesinin Moderatör Etkisi", **Yönetim Bilimleri Dergisi** 13(25), 141-159.

Dapiran, P; Lieb, RC; Millen, RA; Wassenhove, LH. (1996). "Third party logistics services: usage by large Australian firms", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 26(10), 36 -45.

Daughterty, Payricia J; Hauzhe Chen; Daniel D. Mattioda (2009). "Marketing and Logistics Relationships: Influence On Capabilities And Performance", **Journal of Business Logistics**, 30(1), 2-18.

Davis, T. (1993)."Effective supply chain management**"**, **Sloan Management Review**, Summer, 35-46.

Davis, Donna and Wesley Friske (2013). "The Role of Public–Private Partnerships in Facilitating Cross-Border Logistics: A Case Study at the U.S./Canadian Border", **Journal of Business Logistics**, 34(4), 347–359.

Day, George S. (2006). "Achieving Advantage with a Service Dominant Logic," in **The Service Dominant Logic of Marketing**: Dialogue, Debate, and Directions, Robert F. Lusch and Steven L. Vargo, eds. Armonk, NY: M. E. Sharpe, 85-90.

Deighton, John and Das Narayandas (2004)."Stories and Theories," **Journal of Marketing**, 68(1), 19- 20.

Dellana, Scott A. and John F. Kros (2014). "An exploration of quality management practices, perceptions and program maturity in the supply chain**", International Journal of Operations & Production Management**, 34(6), 786 – 806.

Demiroğlu, Ş. ve Eleren, A. (2014). "Küresel Lojistik Köyler ve Türkiye'de Kurulması Planlanan Lojistik Köy Bölgelerinin ÇKKV Yöntemleriyle Belirlenmesi", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 42, 189-202.

Dereli, T; Baykasoğlu, A; Daş, GS; Göçken, T. (2004). "Üç Boyutlu Paketleme Problemlerine Analitik Yaklaşımlar" **Yöneylem Araştırması/Endüstri Mühendisliği - XXIV Ulusal Kongresi**, 15-18 Haziran 2004, Gaziantep.

DeSanctis, G. and P. Monge (1999). "Introduction to the special issue: communication processes for virtual organizations", **Organization Science**, 10 (6), 693–703.

Deveci, Durmuş A. (2013). "Çoklu Taşıma Sistemi Açısından Türkiye'de Ulaştırma Alanındaki Güncel Gelişimlerin Değerlendirilmesi", **Lojistikte Güncel Konular**, Beykoz Lojistik MYO, İstanbul.

Dış Ticaret Belge ve Terimleri Dökümanı (2014) AB Gümrük Müşavirliği ve Danışmanlık A.Ş. Uzmanları, (AB Customs Agency Academy) CD Formatı.

Diederichs, R. and Leopoldseder, M. (2008). It's still a big world, in McKinsey & Co. Ebrill, L. Keen; M. Bodin, JB; Summers, V. (Eds), The Modern VAT, IMF, Washington, DC.

Dietrich, B; Paleologo, GA; Wynter, L. (2008). "Revenue management in business services", **Production and Operations Management**, 17(4), 475-480.

Dikmenli, Onur (2008). "Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türk Lojistik Sektörünü Etrkileyen Faktörler ve Bir Araştırma", İstanbul Üniversitesi SBE**, Doktora Tezi**, İstanbul.

Dobrzykowski, D; Saboori Deilami, V; Hong, P; Kim, SC. (2014). "Astructured analysis operations and supply chain management research in health care (1982–2011)", **International Journal of Production Economics**, 147, 514–530.

Dhooma, Jose and Peter Baker (2012). "An exploratory framework for energy conservation in existing warehouses", **International Journal of Logistics Research and Applications**: A Leading Journal of Supply Chain.

Doerner, KF. and Reiman, M. (2007). "Logistics of health care management", **Computes & Operations Research,** 34 (3), 621–623.

Doğan, İbrahim (2002). "Tedarik Zincirinde Kamçı Etkisi ve Envanter Yönetimi", İstanbul Teknik Üniversitesi, FBE, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul.

Doğar, Ayşegül (2006). "Tedarik Zincirinde Stok Yönetimi", , İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul.

Dowlatshahi, S. (2010). "A cost-benefit analysis for the design and implementation of reverse emanufacturing operations in reverse logistics", **International Journal of Production Research**, 43(16), 3455-3480.

Dubey, Rameshwar; Angappa Gunasekaran; Sadia Samar Ali (2015). "Exploring the relationship between leadership, operational practices, institutional pressures and environmental performance: A framework for green supply chain", **Int. J. Production Economics**,160, 120–132.

Dragomirov, Nikolay (2013). "Is ECO-tuning a real solution for fuel economy?", **The International Journal of Transport & Logistics**, 1-8.

Durmuş, Savaş ve Seçil Öztürk (2014). "Hava yolu Taşımacılığında Lojistik Maliyetler", **KTÜ SBE Sosyal Bilimler Dergisi,** 8, 205-220.

Dwyer, F. Robert; Paul H. Schurr; Sejo Oh (1987). "Developing Buyer-Seller Relationships," **Journal of Marketing,** 51, 11-27.

Dyllick, T. and Hockerts, K. (2002). "Beyond the business case for corporate sustainability", **Business Strategy and the Environment**, 11, 130-41.

Elder, R. and Tsoukalas, J. (2006). "Investing in Inventories", Bank of England. **Quarterly Bulletin**, 2.

Elgun Mahmut N. (2011). "Ulusal ve Uluslararası Taşıma ve Ticarette Lojistik Köylerin Yapılanma Esasları ve Uygun Kuruluş Yeri Seçimi", **Afyon KocatepeÜnv. İİBF Dergisi**, 8(2), 203-226.

Ellinger, Alexander; Andrea D. Ellinger; Scott B. Keller, (2005)."Supervisory coaching in a logistics context", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 35(9), 620 – 636.

Eker, Özge (2006). "Lojistik Yönetimi ve Tedarik Lojistiği Sürecinde Performansın Artırılması", , İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi,** İstanbul.

Ellinger, Alexander E; Patricia J. Daugherty; Scott B. Keller (2000). "The Relationships between Marketing/Logistics Interdepartmental Integration and Performance in U.S. Manufacturing Firms: An Empirical Study**", Journal of Business Logistics**, 21(1), 1-22.

Eng, TY. (2005). "The influence of a firm's cross-functional orientation on supply chain performance", **Journal of Supply Chain Management,** 41(4), 4-16.

Erdal, Murat; Ö. Faruk Görçün; Özhan, Görçün; M. Sıtkı Saygılı (2010). **Entegre Lojistik Yönetimi**, Beta Basım, 2. Baskı, İstanbul.

Erdal, Murat ve Metin Çancı (2003). **Lojistik Yönetimi**, UTİKAD Yayınları, İstanbul.

Erdal Murat (2011). **Satınalma ve Tedarik Zinciri Yönetimi**, Beta Basım, İstanbul.

Erdal, Murat (2013). "Asya'nın Lojistik Kaplanı: Singapur", www.meslekiyeterlilik.com, Erişim, 22.11. 2013.

Erdal, Murat "Hong-Kong: Uzakdoğu'nun Lojistik Başkenti ", www.meslekiyeterlilik.com, Erişim, 22.11. 2013.

Erdem, H. İbrahim (2001). Lojistik Yönetimi Ders Notları, Y.T.Ü. Endüstri Mühendisliği Bölümü, İstanbul.

Erdumlu, R. Mert (2015). "Kentsel Lojistik ve Lojistik Köy Uygulaması", İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul.

Eren, Erol (2001). **Yönetim ve Organizasyon**, 5 Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

Eriksson, Per Erik (2015). "Partnering in engineering projects: Four dimensions of supply chain integration", **Journal of Purchasing & Supply Management**, 21, 38–50.

Erturgut, R. (2011). "Increasing demand for logistics technician in business world and rising trend of logistics programs in higher vocational schools: Turkey case", **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 15, 2776-2780.

Erturgut, R. (2015). **Kalite Uygulamaları ve Dönüşümcü Yönetim**, Sistem Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

European Parliament and Council (2003). Directive 2008/9/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 2008 on Waste Electrical and Electronic Equipment (WEEE).

Eurostat (2003). Panorama of Transport, Statistical Overview of Transport in the European Union, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Evren, G. ve Öğüt, S. (1997). "Türkiye Ulaştırma Politikası Bağlamında Demiryollarımız" **2. Ulusal Demir yolu Kongresi,** İstanbul.

Fan, Xueqian (2014). "An Approach to the Problems and Tactics to International Forwarding Based on International Logistics and SCM", **Contemporary Logistics**, 16, 61-64.

Fandel, G. and M. Stammen (2004). "A general model for extended strategic supply chain management with emphasis on product life cycles including development and recycling", **International Journal of Production Economics**, 89, 293–308.

Faroque, Anisur R. and Yoshi Takahashi (2015)."Export marketing assistance and born global performance: does export commitment matter?", **Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics**, 27(3), 1-33.

Fawcett, Stanley E; Matthew A. Waller; Jason W. Miller; Matthew A. Schwieterman; Benjamin T. Hazen; Robert E. Overstreet (2014). "A Trail Guide to Publishing Success: Tips on Writing Influential Conceptual, Qualitative, and Survey Research", **Journal of Business Logistics**, 35(1), 1–16.

Fawcett, Stanley and Birou, Laura (1992). "Exploring the Logistics Interface Between Global and JIT Sourcing**", International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,** 22(1), 3-12.

Feldmann, M. and S. Müller (2003). "An incentive scheme for true information providing in supply chains", **Omega**, 31(2), 63–73.

Fernie, J; L. Sparks; AC. McKinnon (2010). "Retail Logistics in the UK: Past, Present and Future." **International Journal of Retail & Distribution Management,** 38 (11/12), 894–914.

Fığlalı, Nilgün; Alpaslan Fığlalı; Elçin Uzundurugan (2002). "Kansei Mühendisliği ve Uygulamaları", **Doğuş Üniversitesi Dergisi,** 5, 85-96.

Filik, F. (2011). "Lojistik Merkezlerin Rolü ve Önemi", M. Tanyaş, ve K. Hazır (Ed.), **Lojistik: Temel Kavramlar**. Cağ Üniversitesi Yayınları, Mersin.

Fine, CH. (1998). **The Winning Industry Control in the Age of Temporary Advantage**. Perseus Books, Reading, MA.

Fliedner, G. (2003). "CPFR: an emerging supply chain tool", Industrial Management & Data Systems, 103(1), 14-21.

Flint, DJ; Larsson E; Gammelgaard, B. (2008). "Exploring Processes for Customer Value Insights, Supply Chain Learning and Innovation: An International Study." **Journal of Business Logistics,** 29(1), 257–81.

Flint, Daniel J.;Everth Larsson; Britta Gammelgaard, and John T. Mentzer (2005). "Logistics Innovation: A Customer Value-Oriented Social Process," **Journal of Business Logistics**, 26(1), 113-147.

Flynn, BB. and Flynn, EJ. (2005). "Synergies between supply chain management and quality management: emerging implications", **International Journal of Production Research**, 43(15), 3421-3436.

Fluri, Philip; Gustav Gustaneu; Plamen Pantev (2005). **The Evalution of Civil-Military Relations in South East Europe**, Springer, Heidelberg, Germany.

Foote, P. and Krishnamurthi, M. (2001). "Forecasting using data warehousing model: Wal-Mart's experience", **The Journal of Business Forecasting Methods & Systems**, 20(3), p. 13.

Forrester, Jay W. (1958). "Industrial Dynamics: A Major Breakthrough for Decision Makers," **Harvard Business Review,** 38, July-August, 37-66.

Fowler, Randy (2008). "Performance Based Life Cycle Product Support—The New PBL," **North American Defense Logistics Conference**, Crystal City, VA.

Frazelle, EH. (2001). **World-Class Warehousing and Material Handling**. McGraw-Hill, New Jersey.

Fredriksson, Anna and Kristina Liljestrand (2015). "Capturing food logistics: a literature review and research agenda", **International Journal of Logistics Research and Applications**, 18(1), 16-34.

Fuscaldo, Donna (2006). "RFID Tags Sneak into New Markets," **Wall Street Journal** (September 21).

Gafurova, Ilshat; Michael Panasyuka; Elena Pudovika (2014). "Interregional logistic center as the growth point of regional economics", **Procedia Economics and Finance**, 15, 474 – 480.

Gaither, N. (1992). **Production and Operation Manegement**, Fifth Edition, The Dryden Pres, New York.

Gallouj, F. and Weinstein, O. (1997). "Innovation in Services", **Research Policy**, 26(4–5), 537–56.

Geary, Steve and Kate Vitasek (2008), **Performance-Based Logistics: A Contractor's Guide to Life Cycle Product Support Management**, Bellevue, WA: Supply Chain Visions.

Gebeş, Fikret ve Battal, Ünal (2014). "Türkiye'de Havacılık Kümelenmeleri ve Finansman Sorunları", **Niğde Üniversitesi, İİBF Dergisi** 7(1), 273-288.

Giard, Vincent and Mustapha Sali (2013). "The bullwhip effect in supply chains: a study of contingent and incomplete literatüre", **International Journal of Production Research**, 51(13), 3880–3893.

Gilgeous and Kaussar Parveen (2001). "Core Competency Requirements for Manufacturing Effectiveness" , **Integrated Manufacturing Systems**, 12(3), 217.

Gilmour, Peter; Helen Driva; Robert Hunt (1995). "Future directions for logistics in Australia", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 25(3), 24 – 32.

Giunipero CL. and Brand RR. (1996). "Purchasing's Role in Supply Chain Management", **The International Journal of Logistics Management**, 7(1), 29-38.

Gligor, David M; Mary C. Holcomb; Theodore P. Stank (2013). "A Multidisciplinary Approach to Supply Chain Agility: Conceptualization and Scale Development**", Journal of Business Logistics**, 34(2), 94–108.

Gligor, DM. and Holcomb, MC. (2012). "Understanding the Role of Logistics Capabilities in Achieving Supply Chain Agility: A Systematic Literature Review", **Supply Chain Management: An International Journal,** 17(4), 438–53.

Goldsby, Thomas and Thedore Stank (2000). "World Class Logistics Performance and Environ-

mentally Responsible Practices", **Journal of Business Logistics**, 21(2), 187-208.

Golicic, Susan L. And Carlo D. Smith (2013). "A Meta-Analysis of Environmentally Sustainable Supply Chain Management Practices and Firm Performance", **Journal of Supply Chain Management**, 49(2), 78-95.

Gooley, TB. (2000)."Growth Spurt," **Logistics Management and Distribution Report**, November, 77-84.

Grawe, SJ. (2009). "Logistics Innovation: A Literature-Based Conceptual Framework." **International Journal of Logistics Management** 20(3), 360–77.

Gök, Veli; Ali Batu; Raziye Telli (2006). "Akıllı Paketleme Teknolojisi", **Türkiye 9. Gıda Kongresi**; 24-26 Mayıs 2006, Bolu.

Görçün, Özhan (2009). "Karadeniz Limanlarında İntermodal Taşımacılık ve Kısa Mesafe Deniz Taşımacılığı", Bahçeşehir Üniversitesi Yayımlanmamış **Yüksek Lisans Tezi,** İstanbul.

Görçün Ö. Faruk (2013). Ö**rnek Olay ve Uygulamalarla Tedarik Zinciri Yonetimi**, Beta Basım, İstanbul.

Gravier, Michael J and M. Theodore Farris (2008). "An analysis of logistics pedagogical literature Past and future trends in curriculum, content, and pedagogy", **The International Journal of Logistics Management**, 19 (2), 233-253.

Green Jr, KW. and Inman, RA,(2005). "Using a just-in-time selling strategy to strengthen supply chain linkages", **International Journal of Production Research,** 43 (16), 3437–3453.

Green, Kenneth W; R.Anthony Inman; Laura, M. Birou; Dwayne, Whitten (2014). "Total JIT and its impact on supply chain competency and organizational performance", **Int. J. Production Economics,** 147, 125–135.

Giunipero, LC. and Eltantawy, RA. (2004). "Securing the upstream supply chain: a risk management approach**", International Journal of Physical Distribution & Logistics, Management**, 34(9), 698-713.

Gu, Jianping and Sufang Huang (2014). "Countermeasures of Coping With Lacking of Credibility in E-commerce Under the Background of the International Crisis", **Contemporary Logistics**, 16, 49-52.

Gunasekaran A; Patel C; Mcgaughey ER. (2004). "A Framework for Supply Chain Performance Measurement**", Int. J. Production Economics**, 87, 333-347.

Gunasekaran, A. and Spalanzani, A. (2012). "Sustainable of manufacturing services: investigation for research and applications**", International Journal of Production Economics,** 140 (1), 35–47.

Güleş, H. Kürşat; Turan Paksoy; Hasan Bülbül; Eren Özceylan (2009). **Tedarik Zinciri Yönetimi: Stratejik Planlama, Modelleme ve Optimizasyon**, Gazi Kitabevi, Ankara.

Gülsen T; Aydın, Kemal; Selçuk Öğüt (2008). "Avrupa ve Türkiye'de Lojistik Köyleri", **2. Uluslararası Demir yolu Sempozyumu**, İstanbul, 2. Cilt, 1471-1481.

Gümüş, S. (2014). "Lojistik Sektörünün Türk Ekonomisine Katkıları ve Bir Araştırma" **Business & Management Studies: An Internatıonal Journal,** 1(3), 302-324.

Gümüş, Y. (2009). "Lojistik Faaliyetlerin Rekabet Stratejileri ve İşletme Kârı İle Olan İlişkisi", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 41, 97-113.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, (2014). RYKGM - Ekonomik Analiz ve Değerlendirme Dairesi, Yayın No, 424, Ankara.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (2013). **Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın Lojistik Sektörüne Yönelik Uygulamaları,** Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Yayın No: 8. Ankara.

Gün, D. (2007). "Hava kargo pazarının lojistik açıdan değerlendirilmesi ve Türkiye için durum analizi", Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, SBE, **Yayınlanmamış Doktora Tezi,** Eskişehir.

Halabi, AX; JR. Montoya-Torres; DC. Pirachicán; D. Mejía (2013). "A modelling framework of reverse logistics practices in the Colombian plastic sector", **International Journal of System Engineering,** 13(3), 364–387.

Handfield, R; Sroufe, S; Walton, S. (2005). "Integrating environmental management and supply chain strategies", **Business Strategy and the Environment**, 14(1), 1-19.

Handley, Sean and WC. Benton (2012). "Mediated power and Outsourcing relationship", **Journal of Operations Management,** 30, 253–267.

Hava Kuvvetleri Komutanlığı, (2008). Lojistik Eğitim Kitabı, Hava Teknik Okullar K.lığı, İzmir.

Hawkins, Thomas (2013). "Cross-border oil pollution: pacific focus", **Journal of Transportation Law: Logistics & Policy**, 80(4), 201-229.

Hayward, J. and Omurtag, Y. (2003). "Perspectives on Educating Future Logistics Leaders, **1st. International Logistics Congress**, İstanbul.

Hazen, BT. (2011). "Strategic reverse logistics disposition decisions: from theory to practice", **International Journal of Logistics Systems and Management**, 10(3), 275-292.

Heizer J. and Render B. (1996). **Production and Operations Management**, Prentice Hall, New Jersey.

Heskett, James L. (1977) "Logistics: Essential to Strategy," **Harvard Business Review**, 55(6), 85-95.

Heikkilä, J. (2002). "From Supply to Demand Chain Management: Efficiency and Customer Satisfaction." **Journal of Operations Management,** 20 (6), 747–767.

Hitt, A. Michael (2011). Relevance Of Strategic Management Theory And Research For Supply Chain Management, **Journal of Supply Chain Management**, 47 (1), 9-13.

Hobikoğlu, EH ve Deniz, MH. (2011). "Kümelenme Modeli ve Politikaları Çerçevesinde Bilgi Yapılanması ve Rekabet İlişkisi", **International Conference on Eurasian Economies**, 232-237.

Hodge, GA. and Greve, C. (2007). "Public-Private Partnerships: An International Performance Review." **Public Administration Review,** 67(3), 545–58.

Hoekmann B. and A. Nicita (2011). "Trade Policy, Trade Costs, and Developing Country Trade", **World Development,** 39 (12), 69–79.

Hokey Min and Hyesung Min (2015)."Benchmarking the service quality of airlines in the United States: an exploratory analysis", **Benchmarking: An International Journal**, 22(5), 1-32.

Holmqvist, Magnus, and Gunnar Stefansson (2006). "Smart Goods and Mobile RFID: A Case with Innovation from Volvo," **Journal of Business Logistics**, 27,(2), 251-272.

Hosseinpour Arash; Qingjin Peng; Peihua Gu (2015). "A benchmark-based method for sustainable product design", **Benchmarking: An International Journal**, 22(4), 643 - 664

Hout, TM. and Carter, JC. (1995). "Getting it done: new roles for senior executives**", Harvard Business Review**, 73(6), 133-45.

Hsu, CC; KC. Tan; VR. Kannan; GK. Leong (2009). "Supply chain management practices as a mediator of the relationship between operations capability and firm performance", **International Journal of Production Research**, 47(3), 835–855.

Hu, Qiaohai and Leroy B. (2011). "Schwarz Controversial Role of GPO's in Healthcare-Product Supply Chains", **Production and Operations Management**, 20(1), 1–15.

Huang, Sheng T. (2012). "Customer Satisfaction Assessment of Fourth Party Logistics Service Providers by Using Quality Function Deployment", **The International Journal of Transport & Logistics**, 1-9.

Hugos, Michael (2003). **Essentials of Supply Chain Management**, John Wiley, New Jersey.

Iannetta, Massimo; Giorgio Matranga; Claudia Zoani; Stefano Canese; Lorenza Daroda; Fabio Vitali; Giovanna Zappa (2014). "Innovatıon In Logıstıcs And In The Supply Chaın Integrated Approach", **Mediterra**, 28, 463-475.

Innis, Daniel E. and Bernard J. La Londe (1994). "Customer Service: The Key to Customer Satisfaction, Customer Loyalty and Market Share," **Journal of Business Logistics**, 15(1), 1-27.

Jain, V; Wadhwa, S; Deshmukh, SG. (2009). "Select supplier-related issues in modeling a dynamic supply chain: potential, challenges and direction for future research", **International Journal of Production Research**, 47 (11), p.313.

Jamehshooran, B. Ganji; Awaluddin. M. Shaharoun, Habibah N. Haron (2015). "Assessing Supply Chain Performance through Applying the SCOR Model" **International Journal of Supply Chain Management,** 4(1), 1-11.

Jayaram, J; Xu, K; Nicolae, M. (2011). "The Direct and Contingency Effects of Supplier Coordination and Customer Coordination on Quality and Flexibility Performance.", **International Journal of Production Research,** 49(1):59–85.

Jin, Yao; Brent D. Williams; Matthew A. Waller; Adriana R. Hofer (2015)."Masking the bullwhip effect in retail: the influence of data aggregation**", International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 45(8), 814 – 830.

Johnson, E. and Pyke, D. (2000). **Supply Chain Management: Innovations for Education, Production and Operations Management Society**, Miami, Florida, USA.

Johnston, R. (2005). "Service operations management: from the roots up", **International Journal of Operations and Production Management,** 25(12), 1298-1308.

Jose Dhooma and Peter Baker (2012). "An exploratory framework for energy conservation in existing warehouses", **International Journal of Logistics Research and Applications**: A Leading Journal of Supply Chain Management, 15(1), 37-51.

Jüttner, Uta and Martin Christopher (2013). "The role of marketing in creating a supply chain orientation within the firm"**, International Journal of Logistics: Research and Applications**, 16(2), 99–113.

Jüttner, U; M. Christopher; J. Godsell (2010). "A Strategic Framework for Integrating Marketing and Supply Chain Strategies**", International Journal of Logistics Management,** 21 (1), 104–126.

Kağnıcıoğlu, CH. (2013).''Tedarik Zinciri Yönetiminin Geleceği ve Türkiye'', **Lojistikte Güncel Konular Kavramlar ve Uygulamalar**, Beykoz Lojistik Meslek Yüksekokulu Yayınları, İstanbul.

Karagöz, Fırat ve Selami Yıldız (2015). "Hastane İşletmelerinde Stok Yönetimi İçin ABC ve VED Analizlerinin Uygulanması", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 13 (2), 375-396.

Keller, SB. and Ozment, J. (1999). "Managing driver retention: effects of the dispatcher", **Journal of Business Logistics**, 20(2), 97-119.

Keolanui, GL. and Wood, DF. (1998) "A note on the 'need' for graduate education intransportation in the United States**", International Journal of Physical Distribution &Logistics Management**, 28(4), 251-4.

Ketchen, David J. and Larry C. Giunipero (2004)."The intersection of strategic management and supply chain management", **Industrial Marketing Management**, 33, 51–56.

Kent, JL. and Flint, DJ. (1997). "Perspectives on the evolution of logistics thought", **Journal of Business Logistics**, 18 (2), 15-29.

Keskin, Hakan (2012). **Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Yayın No: 36, 5. Baskı, Ankara.

Kim, D; Cavusgil, ST; Calantone, RJ. (2006). "Information system innovations and supply chain management: channel relationships and firm performance", **Journal of the Academy of Marketing Science,** 34 (1), 40–54.

Kinra, A. and Kotzab, H. (2008). "A macro-institutional perspective on supply chain environmental complexity", **International Journal of Production Economics**, 115, 283-295.

Kleindorfer PR; Singhal K; Van Wassenhove LN. (2005). "Sustainable operations management", **Production and Operations Management**, 14(4), 482–92.

Knemeyer, A. Michael and Paul R. Murphy (2004). "Evaluating the Performance of Third-Party Logistics Arrangements: A Relationship Marketing Perspective," **Journal of Supply Chain Management**, 40 (1), 35-51.

Koban, Emine ve Hilal Y. Keser (2013). **DışTicarette Lojistik**, Ekin Yayınlari, 5. Baskı, Bursa.

Koban, Emine ve Hilal Y. Keser (2013). "Rekabet Edebilirlikte Türk Lojistik Sektörünün İstihdam Yapısının Analizi ve İstihdama Yönelik Devlet Destekleri", **Çalışma İlişkileri Dergisi**, 4(2), 32-43.

Kocatepe, D. ve Turan, H. (2011). "Su Ürünlerinin Muhafazasında Modifiye Atmosfer Paketleme Teknolojisinin Kullanımı", **Gıda Dergisi**, 36(4), 233-240.

Koçel, Tamer (2014). **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınları, 15. Baski, İstanbul.

Kohn, Jonathan W. and Michael A. McGinnis (1997). "Logistics Strategy: A Longitudinal Study," **Journal of Business Logistics**, 18(2), 1-14.

Kopczak, LR. (1997). "Logistics partnerships and supply chain restructuring: survey results from the US computer industry", **Production and Operations Management**, 6(3), 26-47.

Kotler, P. (2003). **Marketing Management**, 11th ed. Pearson Education Ltd, New Jersey.

Kotzab, H; Skjoldager, N; Vinum, T. (2003). "The development and empirical validation of an e-based supply chain strategy optimization model", **Industrial Management & Data Systems**, 103(5), 347-360.

Kratz, L. (2001). "Achieving logistics excellence through performance-based logistics", **Logistics Spectrum,** 35(3), 12–15.

Kratz, Lou (2007). "Achieving Actionable Logistics," in **23rd Annual National Logistics Conference and Exhibition**, Department of Defense, Defense Technical Information Center. (Ed.), Miami, FL.

Krause, Daniel and Lisa M. Ellram (2014). "The Effects of the Economic Downturn on Interdependent Buyer–Supplier Relationships", **Journal of Business Logistics**, 35(3), 191–212.

Kroes, J. and Ghosh, S. (2010). "Outsourcing congruence with competitive priorities: Impact on supply chain and firm performance". **Journal of Operations Management**, 28, 124–143.

Kuei, C; Madu, CN; Lin, C. (2008). "Implementing supply chain quality management", **Total Quality Management**, 19 (11/12), 1127–1141.

Kuei, Chu-hua; Christian N. Madua; Chinho Linb (2011). "Developing global supply chain quality management systems", **International Journal of Production Research**, 49(15), 4457–4481.

Kuei, CH; Madu, CN; Lin, C; Chow, WS. (2002). "Developing supply chain strategies based on the survey of supply chain quality and technology management", **International Journal of Quality and Reliability Management**, 19(7), 889-901.

Kurt, Cihan (2010). "Türkiye'de Ulaştırma Sektörü İçerisinde Lojistiğin Yeri ve Önemi", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul.

Kuşat, N. (2015). "Gümrük Birliği Antlaşmasını Takip Eden Süreçte Türkiye-BRICS Dış Ticareti Yoğunlaşma Analizi". **Yönetim ve Ekonomi**: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(1), 219-238.

La Londe, Bernard J. and James M. Masters (1994). "Emerging Logistics Strategies: Blueprints for the Next Century," **International Journal of Physical Distribution and Logistics Management**, 24(7),35-47.

Lambert, Douglas M; Sabastian J. Garcia-Dastugue; Keely L. Croxton (2005). "An Evaluation of Process- Oriented Supply Chain Management Frameworks," **Journal of Business Logistics**, 26 (1), 25-51.

Lambert, Douglas and L. Pohlen (2001). "Supply Chain Metrics", **The International Journal of Logistics Management**, 12(1), 1-19.

Lambert, DM; Cooper, MC; Pagh, JD. (1998). "Supply chain management: implementation issues and research opportunities". **International Journal of Logistics Management,** 9 (2), 1-19.

Lambert, Douglas M; James R. Stock; Lisa M. Ellram (1998). **Fundamentals of Logistics Management**,: Irwin/McGraw-Hill, Chapter 14, Boston, MA

Lancioni, R; Forman, H; Smith, M. (2001). "Logistics Programs in Universities: stovepipe vs cross disciplinary", **International Journal of Physical Distribution and Logistics Management**, 31, (1), 53-64.

Landers, Thomas L; Alejandro Mendoza; John R. English (2008). **Logistics Metrics: Introduction to Logistics Engineering**, Ed. Don Taylor, CRC Press, USA.

Larson, PD. And Rogers, D. (1998). "Supply chain management: definition growth and approaches"**, Journal of Marketing Theory and Practice,** 6 (3), 1-5.

Lee, HL. and Billington, C. (1993). "Material management in decentralized supply chains", **Operations Research**, 41(5), 835-47.

Lee, I. and Lee, B. (2010). "An investment evaluation of supply chain RFID technologies: A normative modeling approach", **International Journal of Production Economics**, 125(2), 313–323.

Lee, HL.; Padmanabhan V; Whang, S. (1997). "The bullwhip effect in supply chains", **Sloan Management Review**, 38(3), 93–102.

Lee, HL; V. Padmanabhan; W. Seungjin (1997). "Information Distortion in a Supply Chain: the Bullwhip Effect." **Management Science,** 43 (4), 546–558.

Lee, JY; Gen, M; Rhee, KG. (2009). "Network model and optimization of reverse logistics by hybrid genetic algorithm", **Computers & Industrial Engineering**, 56(3), 951-964.

Li, X. Chung; Goldsby, TJ; Holsapple, CW. (2008). "A Unified Model of Supply Chain Agility: The Work-Design Perspective", **International Journal of Logistics Management,** 19(3), 408–35.

Linton, JD; Klassen, R; Jayaraman, V. (2007). "Sustainable supply chains: an introduction", **Journal of Operations Management**, 25(6), 1075-1082.

Lega, Federico; Marta Marsilio; Stefano Villa (2013). "An evaluation framework for measuring supply chain performance in the public healthcare sector: evidence from the Italian NHS", **Production Planning and Control: The Management of Operations**, 24(10-11), 931-947.

Li, S. and B. Lin (2006). "Accessing information sharing and information quality in supply chain management", **Decision Support Systems**, 42(3), 1641–656.

Li, Na (2013). "Empirical Analysis on the Effects of Modern Logistics on Economic Growth of Six Provinces in Central China", **Journal of Contemporary Logistics**, 10(1).

Li, HF Wang; Yu, HL; Yang, DL. (2007). "Services science, management, and engineering: a literature review in the perspective of management science", **Proceedings of the 2007 IEEE IEEM,** 1438-1441.

Liang, L. (2006). "DEA models for supply chain efficiency evaluation", **Operation Research,** 145(1), 35-49.

Lin, C; Chow, WS; Madu, CN; Kuei, CH; Yu, PP. (2005). "A structural equation model of supply chain quality management and organizational performance", **International Journal of Production Economics**, 96(3), 355-365.

Lin, C. and Tseng, H. (2006). "Identifying the pivotal role of participation strategies and information technology application for supply chain excellence", **Industrial Management & Data Systems**, 106(5), 739-756.

Lin, Yichen; Yichuan Wang; Chiahui Yu (2010). "Investigating the drivers of the innovation in channel integration and supply chain performance: A strategy orientated perspective", **Int. J. Production Economics,** 127, 320–332.

Linder, SH. (1999). "Coming to Terms With the Public-Private Partnership." **American Behavioral Scientist,** 43(1), 35–51.

Linderman, K. And Chandrasekaran, A. (2010). "The scholarly exchange of knowledge in operations management", **Journal of Operations Management**, 28(4), 357–366.

Linton, JD; Klassen, R;. Jayaraman, V. (2007). "Sustainable Supply Chains: An Introduction", **Journal of Operations Management**, 25 (6), 1175–1082.

Liukkonen, Mika (2015). "RFID technology in manufacturing and supply chain"**, International Journal of Computer Integrated Manufacturing**, 28(8), 861–880.

Liukkonen, M; E. Havia; Y. Hiltunen (2012). "Computational Intelligence in Mass Soldering of Electronics: A Survey", **Expert Systems with Applications**, 39, 9928–9937.

Lummus, R; Krumwiede, D; Vokurka, R. (2001). "The relationship of logistics to supply chain management: developing a common industry definition", **Industrial Management & Data Systems,** 101 (8), 426-432.

Luque Rafaela Alfalla; Juan AM. Garcia; Carmen Medina-Lopez (2015). "An Analysis of the Direct and Mediated Effects of Employee Commitment and Supply Chain Integration on Organizational Performance", **International Journal of Production Economics**, 162, 242–257.

Mabert, AV. and Venkataramanan, MA. (1998). "Special Research Focus on Supply Chain Linkages: Challenges for Design and Management in the 21st Century", **Decisions Sciences**, 29, 537-552.

McAfee, R. Bruce; Myron Glassman; Earl D; Honeycutt, Jr. (2002) "The effects of culture and human resource management policies on supply chain management strategy", **Journal of Business Logistics**, 23 (1), 1-18.

Mackelprang Alan W; Jessica L. Robinson; Ednilson Bernardes; G. Scott Webb (2014). "The Relationship Between Strategic Supply Chain Integration and Performance: A Meta-Analytic Evaluation and Implications for Supply Chain Management Research", **Journal of Business Logistics,** 35 (1), 71-96.

Magee, JF; Copacino, WC; Rosenfield, DB. (1985). **Modern Logistics Management: Integrating Marketing, Manufacturing, and Physical Distribution**, John Wiley&Sons, New York.

Maloni, M. and Brown, M. (2006). "Corporate social responsibility in the supply chain: an application in the food industry", **Journal of Business Ethics,** 68(1), 35-62.

Mangiaracina, Riccardo; Guang Song; Alessandro Perego (2015)."Distribution network design: a literature review and a research agenda", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 45(5), 506 - 531

Matthew W. McCarter and Darcy Fudge Kamal (2013). "Recognizing and Resolving Social Dilemmas in Supply Chain Public–Private Partnerships", **Journal of Business Logistics**, 34(4), 360–372.

Matthews, Charles (2006). "Linking The Supply Chain to TQM", **Qality Progress**, Nov, 29-36.

McMullan, A. (1996). "Supply chain management practices in Asia Pacific today", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 26(5), 79-95.

Meixell, Mary J. and Patrice Luoma (2015). "Stakeholder pressure in sustainable supply chain Management", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 45(1/2), 69- 89.

Meyer, AD. (1991). "What is strategy's distinctive competence", **Journal of Management**, 17, 821–833.

McClenahen, JS. (1990). "Sources of Frustration: Combining Global Sourcing with Just-in-Time Management is a Tough Task", **Industry Week**, 239(19), 74-81.

Mcginnis Michael A. and Jonathan W. Kohn (2010). "A Longitudinal Study Of Logistics Strategy: 1990-2008", **Journal of Business Logistics**, 31(1), 217-233.

Meidute, Ieva (2005). "Comparative analysis of the definitions of logistics centres", **Transport**, 20(3), 106-110.

Meindl, Peter and Sunil Chopra (2003). **Supply Chain**, 2th Edition, Prentice Hall Press, New Jersey

Mentzer, JT. and Kahn, KB. (1995). "A framework of logistics research", **Journal of Business Logistics**, 16(1), p. 232.

Mentzer, JT. and G. Gundlach (2010). "Exploring the Relationship Between Marketing and Supply Chain Management: Introduction to the Special Issue", **Journal of the Academy of Marketing Science** 38 (1), 1–4.

Mentzer, JT; DeWitt, W; Keebler, JS; Min, S; Nix, NW; Smith, CD; Zacharia, ZG. (2001). "Defining Supply Chain Management.", **Journal of Business Logistics**, 22(2), 1–25.

MESS, (2007). **Tedarik Zinciri Yönetimi**, Harvard Business Review, Çev. Oygur Yamak, Mess Yayın No 520, İstanbul.

Michiel R Leenders; Jean Nollet; Lisa M Ellram (1994). "Adapting Purchasing Supply Chain Management", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 24(1), 40-42.

Michigan State University Global Logistics Research Team (1995). "World Class Logistics: The Challenge of Managing Continuous Change", **The Council of Logistics Management**, Oak Brook, IL.

Millberg, William (2004). "The Changing Structure of Trade Linked to Global Production Systems: What Are The Policy Implications", **International Labour Review**, 13(1/2), 5-18.

Milli Eğitim Bakanlığı-Megep (2011). **Ulaştırma Hizmetleri: Lojistik Yönetimi**, MEB, Mesleki ve Teknik Eğitim Çerceve Programı, Bireysel Eğitim Materyali, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı-Megep (2011). **Ulaştırma Hizmetleri: Depo İşlemleri**, MEB, Mesleki ve Teknik Eğitim Çerceve Programı, Bireysel Eğitim Materyali, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı-Megep (2011). **Ulaştırma Hizmetleri: Tehlikeli Madde Taşımacılığı**, MEB, Mesleki ve Teknik Eğitim Çerceve Programı, Bireysel Eğitim Materyali, Ankara.

Min, Hokey and Chan-Young Jun (2014). "Public–private partnerships for the development of port hinterlands and their ramifications for global supply chain management", **Maritime Economics & Logistics** 16(3), 250–275.

Min, Hokey; Sherrie DeMond; Seong-Jong Joo (2013). "Evaluating the comparative managerial efficiency of leading third party logistics providers in North America", **Benchmarking: An International Journal,** 20(1) 62-78.

Moberg, Christopher R. and Thomas W. Speh (2003). "Evaluating The Relationship Between Questionable Business Practices and The Strength Of Supply Chain Relationships", **Journal of Business Logistics**, 24(2), 1-18.

Mohan, CP. (2003). "Wal-Mart's Supply Chain Management Practices", **ICFAI Center for Management Research**, Hyderabad, p. 8.

Monczka, MR; Handfield, RB; Guinipero, LC; Patterson JM. (2009). **Purchasing and Supply Chain Management**, South-Western, U.S.

Monczka, MR; Markham, WJ; Carter, JR; Blascovich, JD; Slaight, TH. (2005). "Outsourcing strategically for sustainable competitive advantage, F**unded research for CAPS research**.

Morgan, Gareth (1998). **Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metafor**, Mess Yayın No: 280, İstanbul.

Muller-Seitz, G; Dautzenberg, K; Creusen, U. and Stromereder, C. (2009). Customer acceptance of RFID technology: Evidence from the German electronic retail sector, **Journal of Retailing and Consumer Services**, 16(1), 31–39.

Mu-Chen; Chen Kuo-Chien; Chang Chia-Lin; Hsu Jia-Hau Xiao (2015),"Applying a Kansei engineering-based logistics service design approach to developing international express services", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,** 45(6), 618 – 646.

Muller M. (2003). **Essentials of Inventory Management**, AMACOM, New York.

Murphy, PR. and Poist, RF. (1991). "Skill requirements of senior-level logistics executive: an empirical assessment", **Journal of Business Logistics**, 12 (2), 73–94.

Murphy, PR. And Poist, RF. (1998). "Skill requirements of senior level logisticians Practitioner perspectives", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 28(4), 284-301.

Murphy, PR. and Poist, RF. (2006). "Skill requirements of contemporary senior- and entry-level logistics managers: a comparative analysis", **Transportation Journal**, 45(3), 46–60.

Murphy, PR. and Poist, RF. (2007). "Skill requirements of skill requirements of senior-level logisticians: a longitudinal assessment", **Supply Chain Management**, 12(6), 423–432.

Myers, MB; Griffith, DA; Daugherty, PJ; Lusch, RF. (2004). "Maximizing the human capital equation in logistics: education, experience, and skills", **Journal of Business Logistics**, 25(1), 211-32.

Narasimhan, R; Kim, SW; Tan, KC. (2006). "An empirical investigation of supply chain strategy typologies and relationships to performance", **International Journal of Production Research** 46(18), 5231–5259.

Narrod, Clare; Devesh Roy; Julius Okello; Belem Avendaño; Karl Rich; Amit Thorat (2009)."Public–private partnerships and collective action in high value fruit and vegetable supply chains", **Food Policy,** 34, 8–15.

Nebol, Erdal; Tanyeri Uslu; Ezgi Uzel (2014). **Tedarik Zinciri ve Lojistik Yönetimi**, Beta Basım, 3. Baskı, İstanbul.

Neely, A. (2007). "The servitization of manufacturing: an analysis of global trends". in **14th European Operations Management Association Conference**, Ankara, Turkey.

Niemi, Petri and Janne Huiskonen, (2008.)."An approach to improving logistical performance with cross-unit benchmarking**", Benchmarking: An International Journal**, 15(5), 618 – 629.

Norrman, Andreas and Oskar Henkow (2014)."Logistics principles vs. legal principles: frictions and challenges", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 44(10), 744 – 767.

Oğultürk, MC. (2015). "Lojistik Hizmetlerin Özelleştirilmesi Kapsamında Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Dış Kaynak Kullanımı ve Özel Askeri Şirketler", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 11(22). 167-195.

Olavarrieta, Sergio and Alexander E. Ellinger (1997)."Resource-based theory and strategic logistics research," **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 27 (9/10), 559-872.

Olhager, Jan; Sebastian Pashaei; Henrik Sternberg (2015). "Design of global production and distribution networks", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 45(1/2) 138-158.

Overstreet, Robert E; Benjamin T. Hazen; Joseph B. Skipper; Joe B. Hanna (2014). "Bridging The Gap Between Strategy And Performance: Using leadership Style to Enable Structural Elements", **Journal of Business Logistics,** 35 (2). 136-149.

Ovalı, Serap (2008). "Trececa Projesi ve Türkiye", **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, 1(1), 151-170.

Öğüt, Adem ve İsmail Sevinç (2002). "Küreselleşme ve Bilgi Toplumu Bağlamında Şebeke ve Sanal Organizasyon Yapıları ve Elektronik Ticaret", **1. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı,** Kocaeli.

Özalp, Abdurrahman (2007). **Dış Ticaret'te Yeni Kurallar UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif**, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Özden, Ö. ve Bayger, T. (2003). "Farklı Paketleme Yöntemlerinin Marine Edilmiş Balıkların Bazı Kalite Kriterleri Üzerine Etkisi", **Turk J Vet Anim Sci**, 27, 899-906.

Özdemir, Şenel (2012). "Fahri Erenel İle Roportajı", Askeri Lojistik Nedir?, **Transport**, Şubat, 26-29.

Özmen Engin (2013). **Lojistikte Güncel Konular**, (Editör P.Seden Meral), Beykoz Meslek Yüksekokulu Yayınları, İstanbul, (Sunuştan).

Özpolat, Koray; Ribbink, Dina; Hales, Douglas N; Windle, Robert J. (2015). "Food Aid Procurement and Transportation Decision-making in Governmental Agencies", **Transportation Journal**, 54(2), 159-185

Paksoy, Turan ve Esra Keskin (2006) . "Tedarik Zincirinde Bilgi Çarpıtmasının Etkisi: Kirbaç Etkisi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 15, 483-496.

Poniman, Delma; Sharon Purchase; Joanne Sneddon (2015)."Traceability systems in the Western Australia halal food supply chain", **Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics**, 27(2), 324 – 348.

Palmatier, RW. (2008). "Interfirm Relational Drivers of Customer Value." **Journal of Marketing,** 72(4):76–89.

Papadopoulou EM; V. Manthou; M. Vlachopoulou (2013). "4PL network partnerships: the preselection phase", **International Journal of Logistics Research and Applications**, 16(3), 175-192.

Paton, RA and McLaughlin, S. (2008). Services innovation: knowledge transfer and the supply chain, **European Management Journal**, 26(2), 77-83.

Patterson, KA; Grimm, CM; Corsi, TM. (2003). "Adopting new technologies for supply chain management", **Logistics and Transportation Review**, 39(2), 95–121.

Penrose, E. (1959). **The Theory of Growth of the Firm**, Basil Blackwell, London.

Perito, Robert M. (2008). "Police in Peace and Stability Operations: Evolving US Policy and Practice", **International Peacekeeping**, 15(1), 51-66.

Perry, Patsy and Neil Towers (2013)."Conceptual framework development", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 43(5/6), 478-501.

Pedersen, ER. and Andersen, M. (2006). "Safeguarding corporate social responsibility (CSR) in global supply chains: how codes of conduct are managed in buyer- supplier relationships", **Journal of Public Affairs**, 6(3/4), 228-40.

Petersen, Kenneth J. and Chad W. Autry (2014). "Supply Chain Management at the Crossroads: Divergent Views, Potential Impacts, and Suggested Paths Forward", **Journal of Business Logistics**, 35(1), 36–43.

Perry, Patsy and Neil Towers (2013). "Conceptual framework development", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 43(5/6), 478 – 501.

Pinzariu, Sorin (2014). "Logistic support requirements in multinational operations", **Journal of Defense Resources Management**, 5(1), 75-80.

Pira, Aylin ve Yunus Kocabaş, (2003). "Örgütsel İletişim Açısından Değişim Mühendisliği", **KOÜ. SBE. Dergisi,** 1, s. 3.

Pfohl, Hans-Christian and Werner Zollner (1997). "Organization for logistics: the contingency approach," **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 27 (5/6), 20-36.

Poist, RF; Scheraga, CA; Semeijn, J. (2001). "Preparation of logistics managers for the contemporary environment of the European Union", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 31 (8), 487-504.

Prater, E. (2005). "A framework for understanding the interaction of uncertainty and information systems on supply chains", **International Journal of Physical Distribution and Logistics Management**, 35 (7–8), 524–539.

Randall Wesley S; Terrance L. Pohlenand; Joe B. Hanna (2010). "Evolving A Theory Of Performance-Based Logistics Using Insights From Service Dominant Logic", **Journal of Business Logistics**, 31(2), 35-61.

Randall Wesley (2013). "Public–Private Partnerships in Supply Chain Management", **Journal of Business Logistics,** 34(4), 319.

Rantasila, Karri and Lauri Ojala (2012). "Measurement of National-Level Logistics Costs and Performance", **ITF Discussion Paper**, No: 2012-4.

Razzaque, MA. and Sirat, MS. (2001). "Skill requirements: perceptions of the senior Asian logisticians", **International Journal of Physical Distribution and Logistics Management**, 31 (5), 374–395.

Renna, P. and Argoneto, P. (2011). "Capacity sharing in the network of independent factories: a cooperative game theory approach", **Robot. Comput.-Integr. Manufacturing,** 27, 405–417.

Rigby, D. (2001). "Management tools and techniques: a survey", **California Management Review**, 43(2), 139-60.

Rinehart, Lloyd M. and Gary L. Ragatz (1996). "Management of facility and human resources in materials and logistics management," **Journal of Business Logistics**, 17 (2), 1-18.

Rios, Rosa E; Hernan E. Riquelme; Yasser Abdelaziz (2014). "Do halal certification country of origin and brand name familiarity matter?", **Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics**, 26(5), 665 – 686.

Robinson, CJ. and Malhotra, MK. (2005). "Defining the concept of supply chain quality management and its relevance to academic and industrial practice", **International Journal of Production Economics**, 96 (3), 315–337.

Rodrigue Jean P; Claude Comtois; Brian Slack (2006). **The Geophraghy of Transport Systems** Routledge, New York.

Rohit, Bhatnagar and S. Viswanathan (2000). "Re-engineering global supply chains Alliances between manufacturing firms and global logistics services providers," **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,** 30 (1), 13-34.

Romney, Marshall B. and Steinbart, Paul John. (2003). **Accounting Information Systems**, Prentice Hall, 9/E, International Systems.

Ross, C. and Pregner, P. (2011). "Logistics cost and service: presentation to the CSCMP", **Annual Global Conference,** Establish Inc., Montvale, NJ

Ross, D. Frederick, (2004). **Distribution Planning and Control: Managing In The Era Of Supply Chain Management**, Kluwer Academic Publishers, London.

Ross, Anthony: Diana Twede: Robert Clarke: Michale Ryan (2009). "A Framework For Developing Implementation Strategies For A Radio Frequency Identification (RFID) System in A Distribution Center Environment", **Journal of Business Logistics**, 30(1), 157-183.

Roth, AV. and Menor, LJ. (2003). "Insights into service operations management: a research agenda", **Production and Operations Management**, 12(2), 145-164.

Ruekert, Robert W. and Orville C. Walker, Jr. (1987) "Marketing's Interaction with Other Functional Units: A Conceptual Framework and Empirical Evidence", **Journal of Marketing**, 51(1), 1-19.

Russell, Dawn M; Kusumal Ruamsook, Evelyn Thomchick (2009). "Ethanol and Petroleum Supply Chain of The Future: Five Strategic Priorities of Integration", **Transportation Journal**, Winter, 5-22.

Sabuncuoglu, Ihsan; Bahar, Kara Y; Bidanda, Bopaya, (2015). **Industrial Engineering Applications in Emerging Countries**, CRC Press, Florida.

Selamat, AH. and Chin, JOL. (1996). "The global supply chain: challenges facing logistics service providers a business and legal perspective", **MBA Dissertation**, Nanyang Business School, Nanyang Technological University, Singapore.

Sanders, NR. And Wagner, SM. (2011). "Multidisciplinary and multimethod research for addressing contemporary supply chain challenges", **Journal of Business Logistics**, 32(4), 317–323.

Sanders, Nada, R; and Zach G. Zacharia (2013). "The Interdisciplinary Future of Supply Chain Management Research", **Decision Sciences**, 44 (3). 413-429.

Sarfaraz, Ahmad; Kouroush Jenab; Andrew Bowker (2015). "A view of development in management for increasing profitability in the corporate landscape", **Benchmarking: An International Journal**, 22(1), 120-134.

Sargut, Selami ve Şükrü Özen (2007). **Örgüt Kuramlarına Genel Bakış: Karşılaştırmalı Bir Çözümleme** İmge Kitabevi, Ankara.

Sarkis, J; Zhu, Q; Lai, KH (2011). "An organizational theoretic review of green supply chain management literature", **International Journal of Production Economics** 130(1), 1–15.

Sasikumar P. and G. Kannan (2009). "Issues in reverse supply chain. Part III: Classification and simple analysis", **International Journal of Sustainable Engineering**, 2(1), 2–27.

Schmitz, Peter (2000). "Operational Logistics in NATO", **Air Force Journal of Logistics**, 24(1).

Sellittoa, Miguel A; Giancarlo M. Pereiraa; Miriam Borchardta; Rosnaldo Silvaa and Claudia V.Viegasa (2015). "SCOR-based model for supply chain performance measurement: application in the footwear industry", **International Journal of Production Research**, 53(16), 4917–4926.

Senge, Peter (1991). **Beşinci Disiplin**, (Çev. Ayşegül İldeniz, Ahmet Doğukan), 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Seong-Jong Joo and Karen L. Fowler (2014). "Exploring comparative efficiency and determinants of efficiency for major world airlines", **Benchmarking: An International Journal**, 21(4) 675 – 687.

Seuring, Stefan and Martin Muller (2008). "From a literature review to a conceptual framework for sustainable supply chain management", **Journal of Cleaner Production,** 16, 1699–1710.

Seuring, S; Sarkis, J; Muller, M; Rao, P. (2008). "Sustainability and supply chain management an introduction to the special issue", **Journal of Cleaner Production** 16(14), 1545-1551.

Sevim, Şerafettin; Ali Akdemir; Kemal Vatansever (2008). "Lojistik Faaliyetlerinde Dış Kaynak Kullanan İşletmelerin Aldıkları Hizmetlerin Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir İnceleme", **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 13(1), 1-27.

Sezen B. ve Gök, MŞ. (2004). "Logistics Management and Just-InTime Manufacturing Systems", **International Logistics Congress** Conference Prooceedings, Vol:2, İzmir.

Sezen, B. ve Gürsev, S. (2014). "Türkiye'de kurulması planlanan lojistik merkezler hakkında bir analiz çalışması", **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, 11(42), 105-126.

Sezgin, T. (2015). Lojistik Kavramı ve Türkiyedeki Uygulamaları, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Shapiro, RD. (1984). "Getting leverage from logistics", **Harvard Business Review** 62(3), 119–126.

Shapiro, RD and Heskett, JL. (1986). **Logistics Strategy**. West Publishing, USA.

Sheffi, Y. (2012). **Logistics Clusters: Delivering Value and Driving Growth**, The MIT Press, Cambridge, MA.

Shepherd, Ben and Shintaro Hamanaka (2015). "Overcoming trade logistics challenges: Asia-Pacific experiences", **Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics**, 27(3), 1-23.

Shrivastava, P. (1995). "The role of corporations in achieving ecological sustainability", **The Academy of Management Review**, 20, 936-960.

Shukla, Manish and Sanjay Jharkharia (2013)."Agri-fresh produce supply chain management: a state-of-theart literature review", **International Journal of Operations Production Management**, 33(2), 114-158.

Simangunsongy, E; LC. Hendry; M. Stevenson (2012). "Supply-chain uncertainty: a review and theoretical foundation for future research", **International Journal of Production Research**, 50(16), 4493–4523.

Smykay, Edward W; Donald J. Bowersox; Frank H. Mossman (1961). **Physical Distribution Management: Logistics Problems of the Firm**, New York: Macmillan.

Sols, Alberto; Javier Romero and Robert Cloutier (2012). "Performance-Based Logistics and Technology Refreshment Programs: Bridging the Operational-Life Performance Capability Gap in the Spanish F-100 Frigates", **Systems Engineering**, 15(4), 422-432.

Sols, Alberto; David Nowick; Dinesh Verma (2015). "Defining the Fundamental Framework of an Effective Performance-Based Logistics (PBL) Contract", **Engineering Management Journal,** 19(2), 39-50.

Soltani, Ebrahim; Arash Azadegan; Ying-Ying Liaoa; Paul Phillipsa (2011). "Quality performance in a global supply chain: finding out the weak link", **International Journal of Production Research**, 49(1), 269–293.

Sonesson U. and J. Berlin (2003). "Environmental impact of future milk supply chains in Sweden:a scenario study", **Journal of Cleaner Production,** 11, 253–266.

Spekman, Robert and Patrick Sweeney (2006). "RFID: From Concept to Implementation**," International Journal of Physical Distribution and Logistics Management**, 36(10), 736-754.

Srivastava, SK. (2007). "Green supply chain management: a state-of-the-art literature review", **International Journal of Management Review**, 9(1), 53–80.

Stalk, G; Evans, P; Shulman LE. (1992). "Competing on capabilities: the new rules of corporate strategy", **Harvard Business Review**, March-April, 57-69.

Stevens, GC. (1989). "Integrating the supply chain", **International Journal of Physical Distribution and Materials Management**, 23(2), 102-107.

Stock, JR. and Lambert, DM. (1987). **Strategic Logistics Management**, 2nd ed, Irwin, Homewood, IL.

Stock, JR. (1995)."Advancing logistics research and thought through the borrowing of theories from other disciplines: some old ideas whose times have come", in the Proceedings of the **Twenty Fourth Annual Transportation and Logistics Educators Conference**, San Diego, CA, pp. 181-215.

Stock, James R. (1997). "Applying theories from other disciplines to logistics," **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 27 (9/10), 15-39.

Stock, James R. and Douglas M. Lambert (2001). **Strategic Logistics Management**, McGraw-Hill, Fourth Edition, New York.

Stock, JR; Boyer, SL (2009). "Developing a consensus definition of supply chain management: a qualitative study", **International Journal of Physical Distribution and Logistics Management,** 39(8), 690-711.

Su, QShi, JH. and Lai, SJ. (2008). "Study on supply chain management of Chinese firms from the institutional view", **International Journal of Production Economics**, 115, 362-373.

Suder, GS. (2006). **Corporate Strategies Under International Terrorism and Adversity**, Edward Elgar, Northampton, MA.

Suvacı, Bahar ve H. Zümrüt Tonus (2015). "Lojistik Faaliyetler Üzerinde Etkili Olan Lojistik Kaynakların Belirlenmesi: Zincir ve Grup Otel İşletmeleri Örneği", **Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(18), 16-38.

Swanson R. David and Ronn J. Smith (2013). "Path to a Public–Private Partnership: Commercial Logistics Concepts Applied to Disaster Response", **Journal of Business Logistics**, 34(4): 335–346.

Swartz, George (1999). **Warehouse Safety** [electronic resource] : A Practical Guide to Preventing Warehouse Incidents and Injuries, http://eds.a.ebscohost.com.ezproxy.lib.usf.edu.

Swierczek, Artur (2014). "The impact of supply chain integration on the "snowball effect" in the transmission of disruptions: An empirical evaluation of the model", **Int. J.Production Economics,** 157, 89–104.

Şahin, Funda (2008). "Offshore Outsourcing'in Gerçekleri: Global Bir Ekonomideki Çelişkileri ve Fırsatları konulu sunum", 10. Lojistik Zirvesi Kitapçığı, İstanbul.

Şahin, Vedat (2014). "Lojistik Coğrafyası Üzerine Bir Değerlendirme", **Marmara Coğrafya Dergisi,** 29, 344-362.

Şimşek, M. (2015). "Avrupa Birliği'nin Finansal İmkanları ve Türkiye-Akdeniz Ülkeleri Karşılaştırması", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 8(8), 1-14.

Tajima, M. (2007). "Strategic value of RFID in supply chain management", **Journal of Purchasing and Supply Management**, 13(4), 261–273.

Tang, CS. (2008). "Making products safe: process and challenges", **International Commerce Review**, 8(1), 49-55.

Tanyaş, M. ve İris, Ç. (2010). "Türkiye Lojistik Raporu: 2010", **MÜSİAT Sektör Raporları**, Mavi Ofset Basım Yayın, İstanbul.

Tanyaş, M. ve Paksoy, T. (2012). "**Konya- Karaman Bölgesi, Lojistik Strateji Planı Ön Hazırlık Raporu**: **2012"**, MÜSİAD, Konya.

Tanyaş, Mehmet (2015). **İstanbul Lojistik Sektör Analizi**, Müsiad Yayınları, No: 95, İstanbul.

Tek, Ö. Baybars (1998). **Pazarlama İlkeleri: Global Yönetimsel Yaklaşım Türkiye Uygulamaları**, Beta Yayınları, 8. Baskı, İstanbul.

Tekin, M. (2003). **Üretim Yönetimi**, Cilt 2, Günay Ofset, Konya.

Thai, Vinh V. (2013). "Logistics service quality: conceptual model and empirical evidence", **International Journal of Logistics Research and Applications**: A Leading Journal of Supply Chain Management, 16(2), 114-131.

Thai, Vinh V. (2012). "Competency requirements for professionals in logistics and supply chain management", **International Journal of Logistics: Research and Applications**, 15(2), 109–126.

Thomas, Rodney W.; Beth Davis-Sramek; Terry L. Esper; Monique L. Murfield (2014). "Attribution Effects of Time Pressure in Retail Supply Chain Relationships: Moving From "What" to "Why", **Journal of Business Logistics**, 35(3), 225–240.

Tomasini, Rolando and Luk NV. Wassenhowe (2009). **Humanitarian Logistics**, Palgrave Macmillan, Great Britain.

Towill, DR. (1999). "Simplicity wins: twelve rules for designing effective supply chains control", **The Institute of Operations Management**, 25(2), 1-9.

Tsai, Chaur-luh (2014). "The Organizational Climate and Employees' Job Satisfaction in the Terminal Operation Context of Kaohsiung Port"**, The Asian Journal of Shipping and Logistics**, 30(3), 373-392.

Turrisi, Mario; Manfredi Bruccoleri; Salvatore Cannella (2013). "Impact of reverse logistics on supply chain performance", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 43(7), 564-585.

Tyndall, Gene; Christopher Gopal; Wolfgang Partsch; John Kamauff (1998). **Supercharging Supply Chains: New Ways to Increase Value Through Global Operational Excellence**, John Wiley & Sons, New York, NY.

Uğur, N. (2015). "Bir Üçüncü Parti Lojistik Şirketinde Kalite Fonksiyonu Yayılımı Uygulaması" İstanbul Ticaret Üniversitesi, FBE **Doktora Tezi, İstanbul.**

Ulaştırma Bakanlığı (2011). Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023.

Umar, F. ve Yayla, N. (1997). **Yol İnşaatı**, İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Matbaası, İstanbul.

Sheffi, Yossi (2010). "Logistics-Intensive Clusters: Global Competitiveness and Regional Growth", **Regional Science Association Annual Conference**, Denver, CO, p. 9.

United Nations (2003). "Cases of The Leading Ports In Developing Logistics Centres", Commercial Development Of Regional Ports As Logistics Centres: Economic and Social Comission For Asia and The Pacific, United Nations Publication, Thailand, p. 41-52.

U.S Defence Logistics Agency (2014). "Defence Logistics Agency begins massive downsizing", **National Defense,** 99 (728), 11-12.

Utkulu, Utku; Aydemir, İsmail; Özken, Ahmet; Yılmaz, Mutlu (2010). **Türkiye'de Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulanması: Teoriden Pratiğe**, Gazi Kitabevi, Ankara.

Ülgen, Hayri ve S. Kadri Mirze (2014). **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Beta Basım, 7. Baskı, İstanbul.

Ünlü, Zehra F. (2015). "Tedarik Zinciri Yönetimi, Lojistik Ve Taşımacılıkta Bilişim Teknolojileri Uygulamaları",İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul.

Van de Ven, Andrew H. and Diane L. Ferry (1980), **Measuring and Assessing Organizations**, New York: John Wiley.

Van der Vlist, P; JM. Hoppenbrouwers; HM. Hegge (1997). "Extending the enterprise through multi-level supply control", **International Journal of Production Economics**, 53(1), 35–42.

Vargo, Stephen L. and Robert F. Lusch (2004). "Evolving to a New Dominant Logic for Marketing," **Journal of Marketing,** 68(1), 1-17.

Vickery, SK; Jayaram, J; Droge, C; Calantone, R. (2003). "The effect of an integrative supply chain strategy on customer service and financial performance: an analysis of direct versus indirect relationships", **Journal Operation Management**, 21 (5), 523–539.

Visich, JK.; Li, S; Khumawala, BM; Reyes, PM. (2009). "Empirical evidence of RFID impacts on supply chain performance", **International Journal of Operations and Production Management**, 29(12), 1290–1315.

Venkatesh, VG. (2010). "Reverse logistics: an imperative area of research for fashion supply chain", The IUP **Journal of Supply Chain Management**, 7(1/2), 77-89.

Vokurka, RJ. (2011). "Supply chain competencies"**, Advanced Management Journal,** 76(2), 23–28.

Vokurka, RJ and Lummus, RR. (2000). "The role of just-in-time in supply chain management", **The International Journal of Logistics Management,** 11(1), 89–98.

Voss, M. Douglas and Zachary Williams (2013). "Public–Private Partnerships and Supply Chain Security: C-TPAT", **Journal of Business Logistics**, 34(4), 320–334.

Wang, William YC. and Chan, Hing Kai (2010). "Supply Chain Planning and Configuration in the Global Arena", **International Journal of Production Economics**", 127(2), 333-342.

Wai Peng; Wong Kuan; Yew Wong (2008). "A review on benchmarking of supply chain performance measures", **Benchmarking: An International Journal**, 5(1), 25-51.

Walker William (2005). **Suply Chain Arthitecture**, CRS Press, London.

Walters, D. and Lancaster, G. (2000). "Implementing value strategy through the value chain", **Management Decision,** 38(3), 160-179.

Wang, William YC; HK. Chan; David J. Pauleen (2010). "Aligning business process reengineering in implementing global supply chain systems by the SCOR model", **International Journal of Production Research,** 48(19), 5647–5669.

Wang, Chengbo; Zhaofang Mao; John Johansen; James T; James O'Kane; Jun Wang; Liguo Wang; Xuezhong Chen (2015). "Critical success criteria for B2B Ecommerce systems in Chinese medical supply chain"**, International Journal of Logistics Research and Applications**: A Leading Journal of Supply Chain Management, 1-20.

Wang, Maolin (2014). "A Gray Relational Analysis of the Manufacturing, Logistics Industry and International Trade Industry in Tianjin", **Contemporary Logistics**, 16, 53-57.

Warehousing Education and Research Council (1999). **A Guide to Effective Motivation & Retention Programs in the Warehouse**, Warehousing Education and Research Council, Oak Brook, IL.

Waters, D. (2003). **Logistics: An Introduction to Supply Chain Management**, Palgrave Macmillan, UK.

Waters, D. (Ed.) (2003). **Global Logistics and Distribution Planning: Strategies for Management**, Kogan Page, London.

Waters, Donald (2007). **Global Logistics: New Direction in Supply Chain Management**, Kogan Page, Fifth Edition, London.

Waters, Donald (2009). **Supply Chain Management: An Introduction to Logistics**, Palgrave Mc Millan Edition, London.

Wernerbelt, B. (1984). "A Resource Based View of the Firm", **Strategic Management Journal**, 5(2), 171-180.

White, A. and Mohdzain, M. (2009) "An innovative model of supply chain management: a single case study in the electronic sector", **International Journal of Information Technology and Management**, 8(1), 69-84.

Wilkins, Alan L. and William G. Ouchi (1983). "Efficient Cultures: Exploring the Relationship between Culture and Organizational Performance", **Administrative Science Quarterly**, 28(3), 468-481.

Webster, S. (2008), **Principles and Tools for Supply Chain Management**, McGraw-Hill, New York, NY.

Winter, Mark and Michael Knemeyer (2013). "Exploring the integration of sustainability and supply chain management Current state and opportunities for future inquiry**", International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, 43(1), 18-38.

Wooten, David B. (2000)."Qualitative Steps toward an Expanded Model of Anxiety in Gift-Giving," **Journal of Consumer Research**, 27(1). 84-95.

World Economic Forum (2013). "Enabling Trade: Valuing Growth Opportunities." http://www3.weforum.org, Erişim, 24.12.2014.

Wu, Liang-Chuan and Liang-Hong Wu (2015). "Improving the global supply chain through service engineering: A services science, management, and engineering-based framework"**, Asia Pacific Management Review**, 20, 24-31 .

Wu, C. and Barnes, D. (2010). "Formulating partner selection criteria for agile supply chains: a Dempster-Shafer belief acceptability optimisation approach", **International Journal of Production Economics**, 125, 284-293.

Yarmalı, Özgür (2012). **Lojistikte Pazarlama**, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Yıldıztekin, A. (2002). "Lojistik Sektörünün İhtiyacına Göre Eğitim Programının Belirlenmesi", **ODTÜ Uluslararası Eğitim Kongresi"**, Ankara.

Yıldıztekin Atilla. (2012). "Lojistik Köyler, Merkezler, Üsler, Terminaller", 14.06.2012 Tarihli Dünya Gazetesi.

Yıdıztekin Atilla (2012). "Birleşmiş Milletler Taşımacılık ve Lojistik Stratejileri, http://www.lojistikdunyasi.com, Erişim 2013.

Yılmaz, Mutlu; Ahmet Özken ve Necmettin Şahin (2011). "Incoterms 2000 ve 2010'un Mukayeseli Analizi ve Türkiye Uygulamalarındaki Eksiklikler", **Journal of Yasar University,** 23(6), 3814-3825.

Yükçü, S. ve Atağan, G. (2009). "Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kavramlarının Yarattığı Karışıklık", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 23(4), 1-13.

Zhao, X; Huo, B; Flynn, BB and Yeung, J.H. (2008). "The Impact of Power and Relationship Commitment on the Integration Between Manufacturers and Customers in a Supply Chain", **Journal of Operations Management,** 26(3),368–388.

Zhenga, Jurong; Elmer Bakkera; Louise Knighta; Heather Gilhespyb; Christine Harlanda, Helen Walkera (2006). "A strategic case for e-adoption in healthcare supply chains", **International Journal of Information Management**, 26, 290–301.

Zhou, H. and W.C. Benton(2007). "Supply chain practice and information sharing", **Journal of Operations Management**, 25(6), 1348–365.

Zinn, W. and Bowersox, DJ. (1988). "Planning physical distribution with the principle of postponement", **Journal of Business Logistics**, 9(2), 117-36.

Zinn, Walter and Thomas J. Goldsby (2014). "Logistics Professional Identity: Strengthening the Discipline as Galaxies Collide", **Journal of Business Logistics**, 35(1), 23–28.

Zudor, Ilie E; Macchi, M; Monostori, L; Scotti, S; Kemeny, Z. (2011). "Engineering Education on Supply-Chain Management for Students and for Employees in Industry", **Computer Applications in Engineering Education"**, 19(1), 81-88.

Zureg, Jadviga (2014). "E-Commerce Influence on Changes in Logistics Processes", **Logforum Scientific Journal of Logistics**, 11(2), 129-138.

MEVZUAT

4458 Sayılı Gümrük Kanunu.

3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu.

6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu.

4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu.

4925 Sayılı Kara yolu Taşıma Kanunu

4458 Sayılı Gümrük Kanununun Uygulanmasına Dair Gümrük Yönetmeliği.

21634 Sayılı Tehlikeli Kimyasallar Yönetmeliği.

27260 Sayı ve 16.06.2009 Tarihli Resmi Gazete: Sınır Ticaretinin Uygulanmasına İlişkin Tebliğ

3305 Sayı ve 13.10.2012 Tarihli Resmi Gazete: Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar

28848 Sayı ve 11.12.2013 Tarihli Resmi Gazete: Maddelerin ve Karışımların Sınıflandırılması, Etiketlenmesi ve Ambalajlanması Hakkında Yönetmelik.

WEB

http://www.akut.org.tr

http://www.pwc.com

http://www.sustainable-scf.org

http://lpi.worldbank.org

http://www.yok.gov.tr

http://www.ekonomi.gov.tr

https://en.wikipedia.org

http://www.iktisadi.org

http://www.lojistiksozluk.com

http://www.tim.org.tr

http://www.udhb.gov.tr

http://www.uludagsozluk.com

http://www.iktisatsozlugu.com

http://www.mevzuat.net

http://www.gtb.gov.tr

http://www.ubak.gov.tr

http://www.tobb.org.tr

http://www.tcdd.gov.tr

http://www.tim.org.tr

http://www.tuik.gov.tr

http://archive.ismmmo.org.tr

http://www.ozergm.com

http://research.sabanciuniv.edu

http://smtgumruk.com.tr

http://naringumruk.com

http://vgm.sanayi.gov.tr

http://www.lojistikdunyasi.com

2. Basım

LOJİSTİK YAKLAŞIMIYLA
TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ

Doç. Dr. A. Zafer Acar
Yrd. Doç. Dr. A. Murat Köseoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1050
İktisat Ekonomi No.: 180
ISBN : 978-605-133-953-5
© 2. Basım, Şubat 2016

LOJİSTİK YAKLAŞIMIYLA TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ
Doç. Dr. A. Zafer Acar, Yrd. Doç. Dr. A. Murat Köseoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul-@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras-@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaası Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Acar, A. Zafer.; Köseoğlu, A. Murat.
Lojistik Yaklaşımıyla Tedarik Zinciri Yönetimi / *A. Zafer Acar, A. Murat Köseoğlu*
2. Basım, X + 388, s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-953-5
1. Tedarik Zinciri 2. Tedarik Zinciri Yönetimi 3. Lojistik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Beta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Lojistik, taşımacılık ve depolama ana faaliyetleri ile paketleme, katma değerli hizmetler, gümrük, sipariş yönetimi, stok yönetimi, sigorta, muayene ve gözetim tamamlayıcı faaliyetlerinden oluşan bir fonksiyondur. Lojistik, ürün/yükün çıkış ve varış noktaları arasındaki tüm malzeme hareketlerinin eşgüdümüdür. 1962 yılında Peter Drucker; Lojistiğin ekonominin karanlık anakarası ve en çok göz ardı edilen ama geleceği en parlak iş sahası" olduğunu söylemiştir. Şu anda 2014 yılındayız. Lojistik ülkemizde en iyi geleceği olan üç meslekten biri olarak gösterilmektedir. Lojistik, üretim noktası ile tüketim noktası arasında fark olduğu sürece daima var olacak bir kavramdır.

Ülkemizde lojistik sektörünü oluşturan 3PL (üçüncü taraf lojistik) şirketler, 2000 yılından itibaren kurulmuş ve zamanla büyüme hızını artırmıştır. Daha önce taşımacılık ve gümrük ağırlıklı yapılan dış kaynak kullanımı söz konusu yıldan itibaren lojistik bazlı yapılmağa başlanmıştır. Taşımacılığın ve gümrüklemenin yanı sıra diğer faaliyetlerin de eşgüdümlü yapılmasına başlanmıştır. Son birkaç yılda sektörde hizmet çeşitliliği ve kalitesi artmış, karma taşımacılık (multimodal, intermodal ve kombine) kapsamında çözümler önem kazanmış, çağdaş depo yatırımları gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'de Ulaştırma ve Depolama faaliyetleri (haberleşme hariç) lojistik sektörünü oluşturduğundan bu rakam ülke GSYH'nın %11'ine karşılık gelmektedir. Lojistik sektörünün, dış kaynak kullanımındaki artışın etkisiyle yine ekonominin 1-2 puan önünde, dolayısıyla 2014 yılı için yüzde 5-6 civarında bir büyüme gerçekleştireceği öngörülebilir. Bu noktada yukarıda verilen sektör büyüklüğünün potansiyel pazarı ifade ettiği, lojistik ve taşımacılık şirketlerince gerçekleştirilen işin 50 milyar dolar olduğu ve sektörün sadece uluslararası taşımalardan ve gümrüklemeden ibaret olmadığı unutulmamalıdır. Sonuç olarak lojistik sektörü hem büyük hem de potansiyeli fazla olan bir sektördür.

Şimdi de Tedarik Zinciri kavramına açıklayalım. Tedarik gereksinim duyulan bir ürünün doğru yerden, doğru zaman, doğru şekil ve doğru miktarda uygun maliyet ile temin edilmesidir. Temin edilen ürünün tedarikçi tarafından üretilebilmesi için kendi hammaddelerinin tedarikini de aynı şekilde sağlanması gerekir. Bu şekilde ilk maddeye kadar giden bir tedarik zinciri oluşur. Tedarik zinciri, bir ürünün ilk maddesinden başlayarak, tüketiciye ulaşması ve geri dönüşümünü de içeren tüm süreçlerde yer alan tedarikçi, üretici, distribütör, perakendeci ve lojistikçilerden oluşan bir bütünü, Tedarik Zinciri Yönetimi(TZY) ise bu bütünün zincir performansını artıracak şekilde yönetimidir.

Tedarik zinciri boyunca ürün/malzeme, bilgi ve para akışı gerçekleşir. Bu akışların her biri zincir içindeki şirketlerin tümünün performansını etkiler. Söz konusu akışlar yavaşladıkça maliyetler artmaya başlar. Malzeme akışı yavaşladıkça, hatta durunca stok maliyetleri veya kayıp satış maliyetleri, bilgi akışı yavaşladıkça değişkenlik ve belirsizlikten kaynaklanan maliyetler ve para akışı yavaşladıkça finansman maliyetleri artar. Zincir içindeki gecikme ve beklemeler tüm akışları olumsuz yönde etkiler. Bu çerçevede zincirin çevikliği ve esnekliği ile zincir üyesi şirketler arası işbirliği kavramı son derece önem arz etmektedir. Bir şişe süt üretiminin tedarik zincirine bakıldığında ilk maddeye doğru ilerlerken besi çitlikleri, yem, şişe, etiket ve alüminyum üreticileri ile karşılaşılacaktır. Amaç bu şirketler arasında malzeme, bilgi ve paranın akış hızını artırmaktır.

TZY'nin tüm ürün akışını kapsaması nedeniyle lojistik yönetiminden daha kapsamlı bir kavram olduğu düşünülebilir. Ancak Kıta Avrupası kaynaklı diğer bir görüş lojistik yönetiminin işin temeli olduğu, TZY'nin bir yönetim biçimi olduğudur. Takdir siz okurlarındır. TZY'nin ürünün yanı sıra paranın akışı ile de ilgilenmektedir. Nakit devir hızı çok önemli bir TZY göstergesidir. Ayrıca değer zinciri, talep zinciri kavramları konuya tasarımcıları, pazarlamacıları, finansmancıları da çekmektedir. Elinizdeki kitap konuyu lojistik bakış açısıyla incelemektedir.

Ülkemizde 2014 yılı itibarıyla 20'nin üzerinde dört yıllık, 80'in üzerinde iki yıllık lojistik bölüm ve program, 10'dan fazla lojistik yüksek lisans ve üç adet doktora programı bulunmaktadır. Bu durum lojistik sektörü açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilse de eğitimin kalitesi ve sektör gereksinimleri karşılamaya uygunluğu açısından önemli eksiklikler vardır. Diğer bir önemli sorun lojistik konusunda yetkin öğretim üyesi bulunmaması ve eğitimcinin eğitimidir. Doçentlik bilim dalları ve alanları arasında Lojistik olmadığı gibi, lojistik bölümlerinde görev yapan öğretim üyeleri genelde farklı alanlardan gelenler öğretim üyeleri olmaktadır. Lojistik eğitimindeki belki de en başta gelen sorun lojistik kökenli öğretim elemanı eksiği ve mevcutların hizmet içi eğitimidir. Bu noktada kitapların önemi ortaya çıkmaktadır.

Lojistik ve tedarik zinciri yönetimi konularında İngilizce kitap bolluğuna karşın Türkçe sistematik ve iyi kitap eksikliği vardır. Öğrencilerimiz bu konuda serzenişlerde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu kitabın lojistik bakış açısıyla TZY'nin tüm alanlarını sistematik bir şekilde incelemesi yönü ve içeriği ile önemli bir boşluğu dolduracağına inanmaktayım.

Prof. Dr. Mehmet TANYAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **III**
Mehmet TANYAŞ

İÇİNDEKİLER ..... **V**

EDİTORYAL GİRİŞ ..... **VII**

BİRİNCİ KISIM: LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİNE GİRİŞ

1. Lojistiğe Giriş **1**
A.Zafer ACAR

2. İşletmelerde Lojistik Yönetimi **23**
A.Zafer ACAR

3. Tedarik Zinciri Yönetimi **45**
A.Murat KÖSEOĞLU, A.Zafer ACAR

İKİNCİ KISIM: PLANLAMA

4. Talep Tahmini ve Tedarik Planlaması **75**
A.Zafer ACAR, A.Murat KÖSEOĞLU

5. Satış ve Operasyon Planlaması **101**
A.Murat KÖSEOĞLU

6. Envanter Yönetimi **109**
A.Zafer ACAR, Batuhan KOCAOĞLU

7. Tesis Yeri Seçimi **133**
A.Murat KÖSEOĞLU, A.Zafer ACAR

8. Performans Ölçümü **149**
A.Murat KÖSEOĞLU

ÜÇÜNCÜ KISIM: SATIN ALMA

9. Satın Alma ve Tedarik 169
A.Zafer ACAR, Halim YURDAKUL

DÖRDÜNCÜ KISIM: ÜRETİM

10. Üretim 197
A.Murat KÖSEOĞLU, A.Zafer ACAR

BEŞİNCİ KISIM: DAĞITIM

11. Dağıtım Kanalları 217
A.Murat KÖSEOĞLU

12. Taşımacılık 233
A.Murat KÖSEOĞLU

13. Depolama 261
A.Zafer ACAR

14. Malzeme Elleçleme ve Ambalajlama 287
A.Zafer ACAR

ALTINCI KISIM: DİĞER KONULAR

15. Tedarik Zincirinde Bilgi Yönetimi ve İletişim 305
A.Zafer ACAR, Batuhan KOCAOĞLU

16. Dış Kaynak Kullanımı 329
A.Zafer ACAR

17. Tersine Lojistik 347
A.Zafer ACAR, Karahan KARA

KAYNAKLAR **367**

YAZAR BİYOGRAFİLERİ 387

BİRİNCİ BÖLÜM

LOJİSTİĞE GİRİŞ

A. Zafer ACAR

GİRİŞ

Yaşadığımız çağ, çoklarının ifade ettiği gibi başta ticaret olmak üzere küreselleşmenin hızla yaşandığı bir dönemdir. Öğlen yemek molası için işyerinizden ayrıldığınızda gittiğiniz global bir hızlı yemek restoranının ürünleri nerelerden geliyor ya da kullandığınız veya giydiğiniz bir ürün gerçekten üzerinde ismi yazan ülkede mi yapılmaktadır? Bu soruların cevabını vermeye kalktığımızda günlük ticari hayata konu olan birçok ürünün hammaddesinin ayrı, ara bileşenlerinin ayrı, montajının ayrı ülkelerde yapıldığı göreceğiz. Bu farklı coğrafyalardaki üretim gayretlerini bizim gibi farklı coğrafyalardaki müşterilerin talebini dikkate alarak sunan sistemin halkalarını bir araya getiren fonksiyon olarak lojistik karşımıza çıkmaktadır.

1. LOJİSTİK NEDİR?

Milattan önceki çağlarda, eşyalarını bir yerden bir yere daha az yorularak, daha hızlı bir şekilde ulaştırma ihtiyacının bir çözüm yolu olarak tekerleği keşfeden insanoğlu, belki de lojistiğin ilk temellerini o zamandan atmıştır. Geçmişte olduğu gibi bugün de yaşam kalitemizi arttırmak, hayattan daha fazla verim almak için haftanın yedi günü, günün yirmi dört saati lojistik kullanılmaktadır.

Müşteri istek ve ihtiyaçlarına uygun olarak, ürün, hizmet ve bilgi akışının, başlangıç noktasından, tüketildiği noktaya kadar tedarik zinciri içindeki hareketinin etkin, verimli olarak gerçekleştirilmesini sağlayan lojistik[1] taşıma, depolama, dağıtım, stok yönetimi gibi dağıtım sürecinde gerçekleştirilen, ürüne katma değer sağlayan birbiriyle ilişkili işlevleri kapsamaktadır[2].

Lojistiğin günümüzde en çok kullanılan ve kabul gören tanımı ise ismini daha sonra Tedarik Zinciri Yönetimi Profesyonelleri Konseyi (The Council of Supply Chain Management Professionals - CSCMP) olarak değiştiren Lojistik Yönetim Konseyi tarafından yapılmıştır. Bu

[1] Alkan, M. ve Erdal, M. (2007). Lojistik ve Dış Ticaret Sözlüğü. İstanbul, UTİKAD; Keskin (2011). Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi: Geçmişi, Değişimi, Bugünü, Geleceği (4. b.). Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

[2] Küçük, O. (2011). Stok Yönetimi. Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.129.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Acar, A. Z. (2010). *Depolama ve Depo Yönetimi.* Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Akdemir, H. Y. (2011). Lojistik Sektörü İş Gücü Profilinin Değerlendirilmesi İzmir İli Örneği. Dokuz Eylül Üni. SBE, Yüksek lisans tezi.

Alkan, M. ve Erdal, M. (2007). *Lojistik ve Dış Ticaret Sözlüğü.* UTİKAD, İstanbul.

Babacan, M. (2003). Lojistik sektörünün ülkemizdeki gelişimi ve rekabet vizyonu. *Ege Akademik Bakış,* V.3(1), s.8-15.

Coyle, J. J., Bardi, E. J. ve Langley, C. J. (1992). *The Management of Business Logistics.* USA, West Publishing Company.

CSCMP. (2013). Council of Supply Chain Management Professionals: http://cscmp.org/about-us/supply-chain-management-definitions

Çekerol, G. S. (2013). *Lojistik Yönetimi.* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 2823.

Çevik, O. ve Gülcan, B. (2011). Lojistik faaliyetlerin çevresel sürdürülebilirliği ve Marco Polo programı. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* V.13(20), s.35-44.

Deloitte (2010). *Taşımacılık ve Lojistik Sektörü Raporu 2010.* Ankara, T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı.

Dimensions Info, http://www.dimensionsinfo.com/dry-van-container-dimensions/, (erişim: 06.04.2014)

Gülenç, İ. F. ve Karagöz, B. (2008). E-Lojistik ve Türkiye'de e-lojistik uygulamaları. *Kocaeli Üniversitesi SBE Dergisi,* V.15(1), s.73-91.

Gürdal, S. (2006). *Türkiye Lojistik Sektörü Altyapı Analizi.* İstanbul, İTO Yayın no:14.

İ.E.Ü. (2009). *İzmir'de Lojistik Sektörünün Mevcut Durumu ve Gelişme Potansiyelinin Analizi.* İ.E.Ü. Lojistik Yönetimi Bölümü. İzmir, İzmir Kalkınma Ajansı.

İTO. (2012). İstanbul Ticaret Odası: www.ito.org.tr

Kaya, A. Ş. (2003). Lojistik şirketlerinin organizasyon yapıları (Türkiye ve dünyada yeni lojistik eğilimler). İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, Yüksek lisans tezi.

Keskin, M. H. (2011). *Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi: Geçmişi, Değişimi, Bugünü, Geleceği* (4. b.). Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

Koban, E. ve Keser, H. Y. (2010). *Dış Ticarette Lojistik* (3. b.). Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Kobilife. (2013). *Yükselen Pazar.* http://www.kobilife.com/index.php/yukselen-pazar/

Kopczak, L. R. (1997). Logistics partnerships and supply chain restructuring. *Production and Operations Management,* V.6(3), s.227.

Küçük, O. (2011). *Stok Yönetimi.* Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Mohan K.M, McGinnis, M.A. ve Ackerman, K.B. (1998). Selection criteria for providers of third-party logistics services: An explanatory study, *Journal of Business Logistics*, Vol 19(1), s. 121–137.

Pagonis, W. G. ve Cruikshank, J. L. (1992). *Moving Mountains: Lessons in Leadership and Logistics from the Gulf War.* Boston, MA, USA, Harvard Business Review Press.

Poth, J. P. (1998). *The Logistics of the Roman Army at War (264 B.C. - A.D. 235).* Boston, MA, USA, Brill.

Robeson, J. F. ve Copacino, W. C. (1994). *The Logistics Handbook.* NY, USA, Free Press.

Rushton, A., Croucher, P. ve Baker, P. (2010). *The Handbook of Logistics and Distribution Management* (4. b.). London, UK., Kogan Page.

Sezen, B. ve Gök, M. Ş. (2004). Logistics management and just in time manufacturing systems. *International Logistics Congress*. İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Taşkın, E. ve Durmaz, Y. (2012). *Lojistik Faaliyetler; Hizmet Kalitesi ve Müşteri değeri.* Ankara, Detay Yayıncılık.

TC Gümrük ve Ticaret Bakanlığı. (2011). *Dış Ticaret İstatistikleri.* http://www.gumruk.gov.tr/tr-TR/istatistikler/Sayfalar/default.aspx

TDK (2013). Türk Dil Kurumu: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5128339aca02e7.87591332

The World Bank (2014). *Connecting to Compete, Trade Logistics in the Global Economy The Logistics Performance Index and Its Indicators.* Washington, USA, The World Bank, http://lpi.worldbank.org/

Tibbett Logistics, http://www.tibbettlogistics.com/history.html, (erişim: 06.04.2014)

TOBB (2012). *Türkiye Ulaştırma ve Lojistik Meclisi Sektör Raporu.* Ankara, TOBB Yayınları, Yayın No: 165.

TUİK (2011). *Dış Ticaret İstatistikleri.* http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=12

Tutar, E., Tutar, F. ve Yetişen, H. (2011). Türkiye'de lojistik sektörünün gelişmişlik düzeyinin seçilmiş AB ülkeleri (Romanya ve Macaristan) ile karşılaştırmalı bir analizi. *KMÜ İİBF Dergisi,* V.11(7), s.35-44.

UND (2012). *Karayoluyla Uluslararası Eşya Taşımacılığı Sektör Analizi, Genel Rapor.* İstanbul, UND.

UTİKAD (2010). *Lojistik Sektör Raporu-2010.* İstanbul, UTİKAD.

UTİKAD (2013). http://www.utikad.org.tr/lojhizmet.htm

Viswanathan, S. ve Bhatnagar, R. (2000). Re-engineering global supply chains. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,* V.30(1), s.14.

Voortman, C. (2004). *Global Logistics Management.* Cape Town, South Africa, Juta and Co. Ltd.

Yetiş Kara, B. ve Taşer, A. (2013). *Çağdaş Lojistik Uygulamaları.* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, AÖF, Yayın No: 1710.

İKİNCİ BÖLÜM

İŞLETMELERDE LOJİSTİK YÖNETİMİ

A. Zafer ACAR

GİRİŞ

Bir önceki bölümde genel anlamda lojistik kavramından ve işletme hayatında yaşanan bazı gelişmelerden lojistik fonksiyonu bağlamında bahsedilmiştir. Bu bölümde lojistik faaliyetlerin işletmeler açısından önemi, amaçları, yararlarından bahsedilecektir. İşletme lojistiği birçok yararına rağmen kendi içerisinde bir takım maliyetlerden oluşmaktadır. İşletme lojistiğinin temelinde bu maliyetleri en az seviyeye çekerken ürünlerin akışını etkin ve verimli bir şekilde sağlayacak bir sistem tasarlamak ve işletmek yatmaktadır.

1. LOJİSTİK FAALİYETLERİN İŞLETMELERDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Lojistiğin günümüzde kabul gören en geçerli tanımı Tedarik Zinciri Yönetimi Profesyonelleri Konseyi (The Council of Supply Chain Management Professionals - CSCMP) tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre lojistik yönetimi; müşterilerin gereksinimlerini karşılamak üzere, her türlü ürün, hizmet ve onlarla ilgili bilginin başlangıç noktasından (kaynağından) tüketim noktasına (nihai tüketiciye) kadar tedarik zincir yönetiminin bir parçası olarak etkin ve verimli bir şekilde ileri ve ters yönlü akışı ile depolanmasının planlanması, uygulanması ve kontrol edilmesidir[1].

Bowersox ve arkadaşları ise kavramı bir yönetim bilimi olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre lojistik yönetimi; kurum stratejisini desteklemek üzere; malzeme akışını, işlem sürecini ve envanterdeki ürünleri kontrol etmek için bir sistem dizayn ve idare etme konusundaki yönetim sorumluluğudur[2].

Bir işletmenin müşterisi için doğru ürünü; doğru yer ve zamanda, uygun maliyet ve kalitede bulunduracağını garanti etmesi lojistiğin temel felsefesidir. R.H. Ballou lojistik kavramını "Müşteri ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, hammaddelerin, işlenmekte olan parçaların, son ürünlerin ve bunlara ilişkin bilgilerin, kaynaktan tüketileceği noktaya kadar etkin ve

[1] CSCMP (2013a). Council of Supply Chain Management Professionals: http://cscmp.org/sites/default/files/user_uploads/resources/downloads/glossary.pdf

[2] Bowersox, D J., Closs, D.J. ve Cooper, M.B. (2002). Supply Chain Logistics Management (2. b.). NY, USA, McGraw Hill.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Bahar, E. (2007). Lojistikte Risk Yönetimi ve Bir Uygulama. Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Ballou, R. H. (1992). *Business Logistics Management.* USA, Pearson Education.

Ballou, R. H. (1997). Business logistics-importance and some research opportunities. *Gestão & Produção,* V.4(2), s.117-129.

Bowersox, D. J., Closs, D. J. ve Cooper, M. B. (2002). *Supply Chain Logistics Management* (2. b.). NY, USA, McGraw Hill.

Bramel, J. ve Simchi-Levi, D. (1997). *The Logic of Logistics: Theory, Algorithms, and Applications for Logistics Management.* NY, USA, Springer- Verlag.

CSCMP (2013a). Council of Supply Chain Management Professionals: http://cscmp.org/sites/default/files/user_uploads/resources/downloads/glossary.pdf

CSCMP (2013b). Council of Supply Chain Management Professionals: http://cscmp.org/about-us/supply-chain-management-definitions

Çancı, M. ve Erdal, M. (2003). *Lojistik Yönetimi.* İstanbul, UTİKAD.

Çekerol, G. S. (2013). *Lojistik Yönetimi.* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2823.

Demir, V. (2007). *Lojistik Yönetim Sisteminde Maliyet Hesaplaması.* Ankara, Nobel yayınları.

Denizhan, B. (2005). Manufacturing logistics: Reference model. *3rd International Logistics & Supply Chain Congress.* İstanbul, LODER.

Dostsever, B. (2007). Küresel Lojistik ve Türk Firmalarının Rekabetçi Yapılarına Etkilerinin Araştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Erdoğan, N. (2007). *Lojistik Maliyetlemesi ve Lojistikte Faaliyete Dayalı Maliyetleme.* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1748.

Farias, O. (2005). *The Logistic Innovation Approach and The Theory of Inventive Problem Solving.* http://www.triz-journal.com/archives/2006/01/06.pdf

Gravier, M. J. ve Farris, M. T. (2008). An analysis of logistics pedagogical literature: Past and future trends in curriculum, content, and pedagogy. *The International Journal of Logistics Management,* V.19(2), s.234-235.

İTO (2006). *Türkiye Lojistik Sektörü Altyapı Analizi.* İstanbul, İTO, Yayın No: 2006-14.

Koban, E. ve Keser, H. Y. (2010). *Dış Ticarette Lojistik* (3. b.). Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Kobu, B. (1999). *Üretim Yönetimi.* İstanbul, Avcıol Basın Yayım.

Küçük, O. (2011). *Stok Yönetimi.* Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Lambert, D. M., Stock, J. R. ve Ellram, L. M. (1998). *Fundamentals of Logistics Management.* USA, Irwin/McGraw-Hill.

MEB (2007). *Depo ve Lojistik.* Ankara, MEB, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi.

Nalçakan, M. ve Er, F. (2012). *Lojistik İlkeleri.* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, AÖF, Yayın No: 1488.

Neilson, B. (2012). Five theses on understanding logistics as power. *Scandinavian Journal of Social Theory,* V.13(3), s.323-340.

Orhan, O. Z. (2003). *Dünyada ve Türkiye'de Lojistik Sektörünün Gelişimi.* İstanbul, İTO, Yayın No: 2003-39.

Özdemir, F. S. (2007). *Lojistik Maliyet Yönetiminde Optimizasyonla Sağlanan Etkinlik Artışının İşletmelerin Finansal Yapısı Üzerindeki Etkisinin Taşıma Maliyetleri Yönünden İncelenmesi*. İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı.

Porter, M. E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance.* NY, USA, Free Press.

Sadler, I. (2007). *Logistics and Supply Chain Integration.* London, UK, SAGE.

Tezcan, I. (2007). Sektörel Lojistik Yönetimi Sistemlerinde Depo Tasarım Metodolojisi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Tokay, S. H., Deran, A. ve Arslan, S. (2010). Lojistik maliyet yönetiminde izlenebilecek stratejiler ve muhasebe eğitiminden beklentiler. *XXIX. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu*, Alanya, s. 263-302.

Tutar, E., Tutar, F. ve Yetişen, H. (2011). Türkiye'de lojistik sektörünün gelişmişlik düzeyinin seçilmiş AB ülkeleri (Romanya ve Macaristan) ile karşılaştırmalı bir analizi. *KMÜ İİBF Dergisi,* V.11(7), s.35-44.

Ülgen, H. ve Mirze, S. K. (2013). *İşletmelerde Stratejik Yönetim* (6. b.). İstanbul, Beta.

Voortman, C. (2004). *Global Logistics Management.* Cape Town, SA, Juta and Co. Ltd.

Yetiş Kara, B. ve Taşer, A. (2013). *Çağdaş Lojistik Uygulamaları.* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, AÖF, Yayın No: 1710.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ

A. Murat KÖSEOĞLU, A. Zafer ACAR

GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte tüketicilerin satın alma alışkanlıkları hızla değişmiştir. Pek çok şirket farklı ürünleri eş zamanlı olarak ve daha düşük fiyatla pazara sunabilmektedir. Bu süreç içinde bazı ürünler ise değerini ve güncelliğini kaybetmektedir. Bir ürünün parçalarının üretildiği yan sanayicisinden ana firmaya, toptancıdan bayilere ve nihai müşteriye kadar ulaşımındaki fiziksel ürün, bilgi ve para akışına bir bütün olarak tedarik zinciri deniyor. Müşteriler için katma değeri yükseltebilmenin en temel araçlarından birisi de bu akışları hızlandırmaktan geçiyor[1]. Tedarik zincirinin gelişmesi ulusal ve uluslararası rekabetin artması sonucu müşteriye sundukları değeri artırmak isteyen işletmelerin dikey olarak bütünleşme ihtiyacından doğmuştur. İşletmeler ürünlerini üretirken düşük maliyetli ve kaliteli hammadde sağlayan tedarikçilerin bulunmasına odaklanmışlardır. Ürünün tedarik zincirinin tasarım aşamasından tüketim aşamasına kadar tüm aktörlerini kapsayan ağın bütününü idare etmek işletmeler açısından stratejik bir konu haline gelmiştir. Tedarik zincirinin söz konusu paydaşları arasında ilişkilerin planlanması, koordine edilmesi ve yönetilmesi tüm sürecin başarısını doğrudan etkilemektedir[2].

Dolayısıyla, günümüzde lojistik ile tedarik zinciri kavramları önemli derecede değer kazanmıştır. Bunda artan küreselleşmenin etkisiyle ticaretin kurallarının değişmesinin de oldukça etkisi olmuştur. İki kavram hem birbirinden farklı hem de birbirinin tamamlayıcısı niteliğindedir. Bu özellik elinizde tuttuğunuz kitabın yazılmasının da en önemli gerekçesidir. Dolayısıyla kitabın kalbini oluşturan bu bölümün amacı tedarik zinciri ile ilgili temel noktaların ortaya konmasıdır.

Tedarik zinciri bir ürünün tasarım aşamasından tüketim aşamasına kadar olan bütün ömür devrini kapsayan faaliyetler dizisidir. Bu faaliyetlerin planlanması, birbiri ile uyumlaştırılması, icrası, takip ve kontrolü tedarik zinciri yönetiminin ilgi alanını oluşturmaktadır. Her ürün için tedarik zinciri stratejisi farklıdır. Tedarik zinciri ile ilgili pek çok tanım bulunmaktadır ve söz konusu tanımlar ilgi ve etki alanına göre farklılık gösterebilmektedir.

---

1 Argüden, Y. (2006) Tedarik zinciri yönetimi, Dünya Gazetesi, 03.05.2006.

2 Timur, M.N. (2013). Tedarik Zinciri-Temel Kavramlar, içinde Çekerol, G.S. ve Timur, M.N. (Ed.)Tedarik Zinciri Yönetimi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

ABİGEM (2013). http://www.abigem.org/appmanager/tr/portal?_nfpb=true& _pageLabel=page KobiUretim&nodeName=KobiUretim09

Acar, A.Z. ve Yurdakul, H. (2013). Tedarik lojistiğinde sistem satın alma ve entegre ürün timi: Sağlık sektörü için öneriler, *Akademik Bakış*, Sayı.34 (Ocak-Şubat), Makale No.11

Argüden, Y. (2006) Tedarik zinciri yönetimi, Dünya Gazetesi, 03.05.2006.

Ataman, G. (2002). Tedarik zinciri ve yönetimi: Değişim mühendisliği ve dış kaynaklardan yararlanma ilişkisi üzerine bir irdeleme. *Öneri Dergisi*, V.5(17), s.35-42

Ay, M, Bayhan, M. ve Akça, B. (2004). İşletmelerde lojistik değer faaliyetlerinde bilgi teknolojileri. Bilgi Teknolojileri Kongresi III Bildiri Kitabı, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, s.212-214.

Bakırtaş, H. (2013). Müşteri ilişkileri yönetimi: Tanımı, kapsamı, önemi, içinde Timur, N. ve Barış, G. (Ed.) *Müşteri İlişkileri Yönetimi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, AÖF, Yayın No: 1954.

Bakoğlu, R. ve Yılmaz, E. (2001) Tedarik zinciri tasarımının rekabet avantajı yaratması açısından değerlendirilmesi: Fast food sektörü örneği, VI. Ulusal Pazarlama Kongresi, Erzurum, 28 Haziran-1 Temmuz, s.173-185.

Ballou, R.H. (2004). *Business Logistics / Supply Chain Management, Planning, Organizing and Controlling Supply Chain* (5.b), NJ, USA, Pearson Education International.

Barlow, R. D. (2004). Drug makers fight back against counterfeiters, *Logistics Today*, February, s.5–9.

Blanchard, D. (2003a). Inbound for glory, *Supply Chain Technology News*, April, s.1–11.

Blanchard, D. (2003b). Moving past the problems can be problematical, *Chief Logistics Officer*, October, s.5.

Blanchard, D. (2010). *Supply Chain Management Best Practices* (2.b), NJ, USA, John Wiley & Sons Inc.

Bowersox, D, J., La Londe B.J. ve Smykay, E.W (1969). Readings in Physical Distribution Management: The Logistic of Marketing, NY, USA, MacMillan.

Burt, D. N. (1984). *Proactive Procurement: The Key to Increased Profits, Productivity, and Quality*. Eaglewood Cliffs, NJ, USA, Prentice-Hall.

Buss, D. (2003). Case study: Land O'Lakes and collaborative logistics, *CIO Insight*, May, www.cioinsight.com, (Erişim: 01.07.2013)

Chopra, S. ve Meindl P. (2003). *Supply Chain Management*, NJ, USA, Prentice Hall.

Christopher, M. (2010). *Logistics and Supply Chain Management*, Londra, UK, Prentice Hall.

Ciravoğlu, G. (2006), Tedarik Zinciri Yönetimi Uygulamaları ve Performans Üzerine Etkilerinin Analizi, Trakya Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Clark, T. (2005). Driving at the speed of demand*, Consumer Goods Technology*, October, s.14-17.

Cotrill, K. (2006). Best Buy's customer-facing supply chain, *Supply Chain Strategy*, December 2005–January 2006, www.hbswk.hbs.edu/archive/5175.html, (Erişim: 06.09.2013)

CSCMP, *Supply Chain Management*, Council of Supply Chain Management Professionals, www.cscmp.org, (Erişim: 21.03.2013).

Cox, J.F., Blackstone, J.H. ve Spencer, M.S. (Eds) (1995), APICS Dictionary (8.b.), Falls Church, VA, USA, American. Production and Inventory Control Society Croxton, K.L., Dastugue-Garcia, S.J., Lambert, D.M. ve Rogers, D.S. (2001). The supply chain management process*. The International Journal of Logistics Management*, V.12(2), s.13-35.

Dobler, D. W., Lee, L. J. ve Burt, D. N. (1984). *Purchasing and Materials Management: Text and Cases*. NY, USA, McGraw-Hill.

Dreamliner (2012). Dreamliner Project, www.seattlepi.com/boeing/787/787primer.asp, (Erişim: 11.04.2012)

Elagöz, İ. (2006). Tedarik Zinciri Yönetimi Yaklaşımının Maliyet Hesaplama Çalışmalarına Etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi.

Eymen, U.E. (2007). *Tedarik Zinciri Yönetimi*. Kalite Ofisi Yayınları, No:14.

Görçün, Ö. F. (2010). *Tedarik Zinciri Yönetimi*, İstanbul, Beta.

Hofman, D. (2004). *The Secret to Supply Chain Excellence Is Balance*, AMR Research Alert Highlight 04/22, AMR Research.

Jie, F., Parton, K. ve Cox, R. (2007). Supply chain practice, supply chain performance ındicators and competitive advantage of Australian beef enterprises: A conceptual framework, Australian Agricultural and Resource Economics Society (AARES) 51st Annual Conference, 13-16 February, Rydges Lakeland Resort Queenstown, New Zealand.

Jusko, J. (2009). Building a better supply chain, *Industry Week*, August, s.26–28.

Kara, K., Acar, A.Z. ve Önden, İ. (2013). Tersine lojistik süreçlerinde toplama merkezi yerlerinin matematiksel modelleme ile tespit edilmesi, 12 nci Ulusal İşletmecilik Kongresi, 911-916, 2-4 Mayıs 2013, Marmaris.

Kempfer, L. M. (2005). RFID helps secure drug distribution chain*, Material Handling Management*, July, s.1–8.

Kuhel, J. S. (2001). The science of retail*, Supply Chain Technology News*, November, s.23–28.

Lambert, D.M. (2008). *Supply Chain Management: Processes, Partnership, Performance* (3.b). FL, USA, Supply Chain Management Inst.

Lambert, D.M., Stock, J.R. ve Ellram, L.M. (1998). *Fundamentals of Logistics Management*, USA, Irwin McGraw-Hill.

Langabeer II, J. R. (2008). *Healthcare Operations Management: A Quantative Approach to Business and Logistics*. Sudbury, MA, USA, Jones and Bartlett Publishers.

Lee, H.L. ve Billington, C. (1993). Materail management in decentralized supply chains. *Operation Researchs*, V.41(5), s.835-847.

Lummus, R.R. ve Alber, K.L. (1997) Supply Chain Management: Balancing the Supply Chain with Customer Demand, Falls Church, VA, USA, The Educational and Resource Foundation of APICS.

Lummus, R.R. ve Vokurka, R.J. (1999) Defining supply chain management: A historical perspective and practical guidelines, Industrial Management &Data Systems. V.99(1), s.11–17.

Morton, R. (2003a). Making it there, moving it here, *Logistics Today*, December, s.33–34.

Morton, R. (2003b). Doctors of speed, *Transportation and Distribution*, March, s.20–24.

Nevşehirli, E.E. (2007). Tedarik Zinciri Yönetiminde Tedarikçi Değerlendirilmesi ve Ayakkabı Sektöründe Bir Uygulama, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.9-10.

Özdemir, A.İ. (2004). Tedarik zinciri yönetiminin gelişimi, süreçleri ve yararları, Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, V.23 (Temmuz-Aralık), s.87-96.

Porter, M. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*, NY, USA, The Free Press.

Quinn, F.J. (1997) What's the buzz? Logistics Management. V.32(2), s.43-47.

Richardson, H. L. (2004). Staying on track, *Logistics Today*, July, s.42–45.

Richardson, H. L. (2005). Building a better supply chain, *Logistics Today*, April, s.17–25.

Rogers, S. C. (2009). *The Supply-Based Advantage*, NY, USA, Amacom.

Sadler, I. (2007). *Logistics and Supply Chain Integration*, London, UK, Sage.

Scott, C., Lundgren, H. ve Thompson, P. (2011). *Guide to Supply Chain Management*, London, UK, Springer.

Seyidoğlu, H. (2002). Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük. İstanbul, Güzem Can Yayınları, No:18, s.612.

Şen, E. (2004). *Tedarik Zinciri Yönetimi*, Ankara, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (İGEME).

Timur, M. N. (2013). Tedarik zinciri: Temel kavramlar, içinde Çekerol, G. S. ve Timur, M. N. (Ed.) *Tedarik Zinciri Yönetimi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi.

Trunick, P. A. (2004). Sum of many parts, *Logistics Today*, March, s.16–17.

Waters, D. (2003). *Logistics, an Introduction to Supply Chain Management*. UK, Palgrave MacMillan.

Wisner, J.D., Tan, K-C. ve Leong, G.K. (2012). *Supply Chain Management: A Balanced Approach*, Canada, South-Western Cengage.

Yurdum, B. (2009). *Dağıtım ve Üretimde Lojistik*. İstanbul, MorMor Ajans Reklam ve Tanıtım.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TALEP TAHMİNİ VE TEDARİK PLANLAMASI

A. Zafer ACAR, A. Murat KÖSEOĞLU

GİRİŞ

Ürün talebini gerçeğe yakın bir şekilde tahmin edebilmek bir şirketin tedarik zincirinde sağladığı yeterliliğinin en önemli göstergesidir. Bu tahminler mutlaka içinde hatalar barındırabilir. Fakat söz konusu hatalara uygulanacak hareket tarzlarının önceden belirlenmesi önemlidir. Tüketici talebindeki değişimler yapılan tahminlerin doğruluk payını büyük oranda değiştirmektedir. Bunun yanında talep tahmininde oluşacak hataların uzun vadede tedarik zincirine ciddi olumsuz etkileri olabilir.

Günümüzde yaşanan rekabetçi iş dünyası işletmeleri pazar paylarını korumak adına daha müşteri odaklı bir yönetim anlayışını benimsemelerine neden olmuştur. Bu anlayışın temeli müşteri istek ve beklentilerini maksimum fayda yaratacak şekilde karşılanmasına dayanmaktadır. Ürünlerin müşterilere doğru akışında etkin ve verimli bir lojistik sistem kurabilmek için de birinci öncelik müşterilerin neyi, ne kadar istediğini, nerede ve nasıl istediğini doğru olarak bilmekten geçmektedir. Bu soruların cevaplarının bulunabilmesi için gösterilen gayretler karşımıza talep tahmini kavramını çıkartmaktadır. Kitabın bu bölümünde talep tahmini kavramı ve tahmin yöntemleri açıklanarak bu soruların cevapları bulunmaya çalışılacaktır.

1. TALEP TAHMİN KAVRAMI

Bütün tedarik zinciri programları, başarılı olsun ya da olmasın, mutlaka bir planla başlar. Ürün talebini, tüketici satın alma kalıpları ile eğilimlerini doğru analiz ve tahmin etme yeteneği tedarik zinciri planının başarısını belirleyen ana unsurlardır. Aslında, tahmin ve öngörünün herhangi bir çeşidi en iyi şartlar altında bile olsa kaçınılmaz olarak bazı hatalarla sonuçlanabilir. Fakat burada önemli olan durum tahminler tutmazsa ne olurdan ziyade, yapılan tahminlerden ne kadar sapma olur konusudur. Şirketlerin talep tahminleri ile mücadele etmelerinin ana sebebi pazarın belirsizliğidir. Üreticiler ve perakendeciler çok başarılı olarak çalışsalar bile tam olarak müşterilerin ne kadar ürün alacaklarını devamlı olarak kestiremezler. Ürün talebini tam olarak, tahmin etmek muhtemelen bir şirketin tedarik zinciri yeterliliğinin tek ve en önemli aynı zamanda da en zor göstergesidir[1].

[1] Blanchard, D. (2010). Supply Chain Management Best Practices (2.b.). NJ, USA, John Wiley & Sons Inc.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Acar, A. Z. (2010). Depolama ve Depo Yönetimi. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Armstrong, J. S. (2001). Principles of Forecasting. Norwell, MA, USA, Kluwer Academic Publishers.

Aron L. J. (2001). Nobody's Perfect, Supply Chain Technology News, September, s.13–15.

Berinato, S. (2001). What Went Wrong at Cisco? CIO Magazine, August, www.cio.com, (Erişim: 15.02.2013)

Blanchard, D. (2004). Chain Reactions, Logistics Today, March, s.6.

Blanchard, D. (2009). What Exactly Is a Supply Chain, Anyway?, Material Handling Management, June, s.48.

Blanchard, D. (2010). Supply Chain Management Best Practices (2.b), NJ, USA, John Wiley & Sons Inc.

Bowersox, D. J., Closs, D. J. ve Cooper, M. B. (2002). Supply Chain Logistics Management (2. b.). NY, USA, McGraw Hill.

Burt, D. N. (1984). Proactive Procurement: The Key to Increased Profits, Productivity, and Quality. Eaglewood Cliffs, NJ, USA, Prentice-Hall.

Chopra, S. ve Meindl, P. (2004). Supply Chain Management: Strategy, Planning and Operation (2. b.). NJ., USA, Prentice Hall.

Croxton, K. L., Garcia-Dastugue, S. J., Lambert, D. M. ve Rogers, D. S. (2001). The supply chain management processes. the International Journal of Logistics Management, V.12(2), s.18.

Çekerol, G. S. (2013). Lojistik Yönetimi. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2823.

Dobler, D. W., Lee, L. J. ve Burt, D. N. (1984). Purchasing and Materials Management: Text and Cases. NY, USA, McGraw-Hill.

Ghodsypour, S.H. ve O'Brien, C. (1998). A decision support system for supplier selection using an integrated analytic hierarchy process and linear programming. International Journal of Production Economics, V.56, s.199-212.

Langabeer II, J. R. (2008). Healthcare Operations Management: A Quantative Approach to Business and Logistics. Sudbury, MA, USA, Jones and Bartlett Publishers.

Makridakis, S. (1996). Forecasting: Its role and value for planning and strategy. International Journal of Forecasting, V.12, s.513-537.

McDonald, M. ve Woodburn, D. (2006) Key Account Management: The Definitive Guide (2.b.), UK, Butterworth Heinemann.

Nakip, M. (2003). Pazarlama Araştırmaları, Teknikler ve SPSS Destekli Uygulamalar. Ankara, Seçkin.

Richardson, H. L. (2005a). Building a Better Supply Chain, Logistics Today, April, s.17–25.

Richardson, H. L. (2005b). How Do You Know Your Supply Chain Works?, Logistics Today, June, s.30–33.

Richardson, H. L. (2005c). Keep Plenty of Flex in Your Supply Chain, Logistics Today, February, s.17–19.

Scott, C., Lundgren, H. ve Thompson, P. (2011). Guide to Supply Chain Management. Berlin, Germany, Springer.

Tan, B. (2004). Rekabet İçin İşbirliği. Capital Dergisi, 12(200/3, Mart).

Tekin, M. (2004). Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği, Ankara, Detay Yayıncılık.

Van Veele, A. J. (2002). Purchasing Management: Analysis, Planning and Practice (3. b.). London, UK, Chapman & Hall.

Wisner, J. D., Tan, K. C. ve Leong, G. K. (2011). Supply Chain Management: A Balanced Approach (3. b.). Canada, Cengage.

Yurdum, B. (2009). Dağıtım ve Üretimde Lojistik. İstanbul, MorMor Ajans Reklam ve Tanıtım.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SATIŞ VE OPERASYON PLANLAMASI

A. Murat KÖSEOĞLU

GİRİŞ

İşletme kaynakları ve işletmenin mevcut kapasitesi, müşteri talepleri ile işletme amaçlarına uygun biçimde koordine edilebilmelidir. Söz konusu faaliyetin uygun biçimde gerçekleştirilememesi tedarik zincir yönetiminde stratejik olarak birçok önemli soruna yol açabilir.

Satış ve operasyon planlama işletmelerdeki mevcut ve yeni ürünlerinin müşteri temelli planlanan pazarlama politikalarının, tedarik zinciri yönetimi ile entegre edilmesini sağlar. Bu şekilde satış ve operasyon planlama süreci işletme operasyonlarının stratejik olarak yönetilmesi gerçekleştirerek sürekli bir rekabet avantajı sunar.

İşletmelerde satış ve operasyon planlamanın rolü satış, pazarlama, ürün geliştirme, üretim, satın alma ve finans gibi tüm iş planlarının tek bir plan gibi çalışmasını sağlayarak hacim bazında talep ile arz arasındaki dengeyi sağlamaktır[1]. Talep ve arz arasındaki dengenin bozulması farklı problemler yaratabilir. Talebin arzdan fazla olması çalışma saatlerini ve hızlandırılmış teslimat mecburiyetini arttıracağından işletme giderlerini yükseltecektir. Arzın talepten fazla olması ise envanteri dolayısıyla stok maliyetlerini artıracaktır. Bunların yanında müşteri hizmetlerindeki zayıflık, aşırı kapasite kullanımı, teslimat sürelerindeki artış ortaya çıkabilecek diğer olumsuz durumlardır.

Satış ve operasyon planlama işletmelerde belli bir dönem sürecince oluşabilecek talep ile söz konusu talebin karşılanmasında uygulanacak stratejileri ortaya koymayı hedefler. Bu sayede işletmelerin fonksiyonel bölümleri arasında daha iyi bilgi akışı ve daha kapsamlı bütünleşme sağlanabilir.

1. SATIŞ VE OPERASYON PLANLAMA KAVRAMI

Satış ve Operasyon Planlama (SOP) terimi (Sales and Operations Planning – S & OP) bütünleşik bir iş planlaması kavramı olarak nitelendirilebilir. Daha detaylı tanımlamak

[1] APICS, American Production and Inventory Control Society, Executive Sales and Operations Planning, http://www.apics.org/dictionary/dictionary-information?ID=1473.0 (Erişim:10.08.2014)

BÖLÜM KAYNAKÇASI

APICS, American Production and Inventory Control Society, Executive Sales and Operations Planning, http://www.apics.org/dictionary/dictionary-information?ID=1473.0 (erişim: 10.08.2014).

Emmet, S. ve Granville, D. (2007). Excellence In Inventory Management: How To Minimise Costs And Maximise Service. Liverpool, Liverpool Academic Press.

Lewis, N. ve MacLean, J. (2009). S&OP In a global world. Supply Chain Management Review, 13(1), 8–9.

Norek, C. (1998). Inventory management – Keeping costs down while lifting customer satisfaction. İçinde Gattorna, J. L. (Ed.), Strategic Supply Chain Alignment: Best Practice In Supply Chain Management (pp. 381–392). Gower Publishing.

Scott, C., Lundgren, H. ve Thompson, P. (2011). Guide to Supply Chain Management. London, UK, Springer.

Waters, D. (2003). Inventory Control And Management. Chichester, John Wiley & Sons.

ALTINCI BÖLÜM

ENVANTER YÖNETİMİ

A. Zafer ACAR, Batuhan KOCAOĞLU

GİRİŞ

Her işletme; büyüklüğüne, tepe yönetimi politikalarına, üretim tipine, mali olanaklarına ve daha birçok faktöre göre stok bulundurur. Stok konusu sektörel özelliklere bağlı olarak farklılık gösteren bir konudur. Bu nedenle de hepimize okullarda öğretilen temel bilgi ve uygulamaların ötesinde sektörel bazda farklı stok kontrol sistemi uygulanmaktadır. Bu maksatla kullanılan yöntemler basit sayma veya gözle kontrolden, bilgisayarlar destekli karmaşık probabilistik modellere kadar değişen niteliklerde olabilmektedir.

Stokların daha etkin yönetimi ile şirket verimliliğinin ve karlılığının artabileceği konusu birçok sektör üzerinde yapılan araştırmalarda ortaya çıkan kaçınılmaz bir gerçektir. Dolayısıyla hangi sipariş yönteminin ne zaman kullanılacağı, parti büyüklükleri ve güvenlik stokunun ne kadar olacağı, kurumsal kaynak planlaması tekniklerinin ne şekilde çalıştırılacağı, envanterde kayıt doğruluğunun nasıl sağlanacağı ve stok miktarlarının ne şekilde azaltılabileceği ve stok dönüş hızının ne şekilde artırılabileceği işletme verimliliği ve karlılığı açısından oldukça önemli parametrelerdir. Stok devir oranı yeterince hızlı olmayan bir işletmenin artan rekabete cevap verebilmesi oldukça zordur.

1. STOK KAVRAMI, AMACI VE ÖNEMİ

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre stok, bir şeyi bir yere çok miktarda biriktirmek, yığmak anlamına gelmektedir[1]. Bir üretim sisteminde üretilen ürüne dolaysız veya dolaylı olarak katılan bütün fiziksel varlıklar ve ürünün kendisi stok kavramı içindedir. Tedarik veya üretim yoluyla elde edilen, kullanılmadan veya müşteri isteklerine bağlı olarak arz edilmeden önce işletmenin elinde az veya çok belirli bir süre bekletilen mal miktarına stok denilmektedir[2]. Dolayısıyla stoklar somut olup belli miktarda bulunan kaynakları tanımlamaktadır. Envanter

[1] TDK (2011). Türkçe Sözlük. Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu, s. 2162.

[2] MEB (2007). Depo ve Lojistik. Ankara, MEGEP, s. 20; Sulak, H. (2008). Stok Kontrolü ve Ekonomik Sipariş Miktarı Modellerinde Yeni Açılımlar: Ödemelerde Gecikmeye İzin Verilmesi Durumu ve Bir Model Önerisi. Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, s. 5; Chase, R. B., Aquiland, N. J. ve Jacops, F. R. (1998). Production and Operations Management: Manifacturing and Services (8. b.). McGraw Hill; Stokkontrolu.com, Stok Kontrolü Nedir? http://www.stokkontrolu.com/stok-kontrolu-nedir/;

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Acar, N. (1992). Tam zamanında üretim ve Kanban sistemi. *Verimlilik Dergisi,* MPM Yayınları, V.1992/3.

Ackoff, L. R. ve Sasieni, M. W. (1968). *Fundamental of Operations Research.* NY, USA, John Willey.

Akman, M. (2003). *Hastanelerde Lojistik Yönetim.* Ankara, Nobel Tıp Kitabevi.

Ankara Üniversitesi, Stok Kontrol Yönetimi: http://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/298/mod_resource/content/2/9%20-%20Stok%20Kontrol%20Yonetimi.pdf

BTSO (2007). *Stok Yönetimi* (Tüccarın El Kitabı serisi). Bursa, Bursa Ticaret ve Sanayii Odası.

Buffa, S. E. (1981). *Temel Üretim Yönetimi.* (Çev. Sezgin, A. vd.) Ankara, İTİA Yayını, Olgaç Matbaası.

Chase, R. B., Aquiland, N. J. ve Jacops, F. R. (1998). *Production and Operations Management: Manifacturing and Services* (8. b.). McGraw Hill.

Demir, M. H. ve Gümüşoğlu, Ş. (2003). *Üretim Yönetimi.* İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım.

Doğan, M. (1998). *İşletme Ekonomisi ve Yönetimi.* İzmir, Anadolu Matbaacılık.

Doğan, U. (2013). Stok envanter yönetimi ders notları http://kisi.deu.edu.tr/uzeyme.dogan/dosyalar/stok_envanter_yonetimi.pdf

Halaç, O. (2002). *Kantitatif Karar Verme Teknikleri (Yöneylem Araştırmasına Giriş)* (5. b.). İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Keskin, Z. (2007). Hastane İşletmelerinde Stok Maliyeti ve Optimum Stok Bulundurma Açısından İncelenmesi. Gazi Üniversitesi SBE, yüksek lisans tezi.

Kısakürek, M. M. ve Elden, S. (2011). Hastanelerde en uygun stok kontrol yönteminin analitik hiyerarşi süreci ile seçimi: Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi araştırma hastanesinde bir uygulama. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* V.12(2), s.215-233.

Kobu, B. (1999). *Üretim Yönetimi* (10. b.). İstanbul, Avcıol Basım Yayım.

Krajewski, L. J., Ritzman, L. P. ve Malhotra, M. K. (2013). *Üretim Yönetimi* (9. b.). (Çev. Birgün, S.), Ankara, Nobel Yayıncılık.

Küçük, O. (2011). *Stok Yönetimi (2 b.).* Ankara, Seçkin Yayınları.

Langabeer, II, J. R. (2008). *Health Care Operations Management, A Quantitative Approach to Business and Logistics.* Sudbury, MA, USA, Jones and Bartlett Publishers.

MEB (2007). *Depo ve Lojistik.* Ankara, MEGEP.

Mutlu, D. (2006). Stokların Planlanmasında Üretim Modeli Ve Bir Uygulama. Anadolu Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Özevren, M. (2009). *İşletme Yönetimi.* İstanbul, Türkmen Kitabevi.

Özkul, A. E. ve Seçim, H. (1994). *Sağlık Sistemleri Planlama ve Kontrolü.* Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 819.

Öztürk, A. (2001). *Yöneylem Araştırması* (7. b.). Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları.

Stokkontrolu.com, *Stok Kontrolü Nedir?* http://www.stokkontrolu.com/stok-kontrolu-nedir/, (Erişim: 03.04.2014).

Sulak, H. (2008). Stok Kontrolü ve Ekonomik Sipariş Miktarı Modellerinde Yeni Açılımlar: Ödemelerde Gecikmeye İzin Verilmesi Durumu ve Bir Model Önerisi. Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi.

TDK. (2011). *Türkçe Sözlük.* Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu.

Tekin, M. (2003). *Üretim Yönetimi.* Konya, Günay Ofset.

Thierauf, R. J. ve Grosse, R. A. (1970). *Decision Making Through Operations Research.* NY, USA, John Wiley.

Töz, İ. (2007). Hastane İşletmelerinde Stok Yönetimi ve Bir Uygulama Örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Ülgen, H. ve Mirze, K. (2013). *İşletmelerde Stratejik Yönetim* (6. b.). İstanbul, Arıkan Basım Yayın Dağıtım.

Winston, W. (2004). *Operations Research: Applications and Algorithms* (4. b.). Belmont, CA, USA, Thomson/Brooks/Col.

Yüksel, H. (2009). *Üretim / İşlemler Yönetimi.* Ankara, Nobel Yayınevi.

YEDİNCİ BÖLÜM

TESİS YERİ SEÇİMİ

A. Murat KÖSEOĞLU, A. Zafer ACAR

GİRİŞ

Tesisler, tedarik zincirinde işletmenin faaliyetlerini sürdüreceği, ömür devri boyunca çalışmalarını gerçekleştireceği yerlerdir. İşletmeler tedarik zinciri stratejilerini belirlerken, önce üretecekleri ürünleri (veya sunacakları hizmetleri) ve bulunacakları pazarı belirlerler. Üretilecek ürünlerin ve pazarın belirlenmesinden sonra işletme kullanacağı tesis yerlerini seçmelidir. Tesis yeri seçim kararları stratejik kararlardır. Bunun nedeni kararların uzun dönemli planları içermesi, maliyetinin yüksek olması ve karar verildikten sonra değişiklik yapılmasının zor ve oldukça maliyetli olmasıdır.

Tesis yeri kararları; tedarik, üretim, dağıtım ve iadelerin yönetimi faaliyetlerinin tamamında lojistik maliyetlerini etkiler. Dolayısıyla tesis yeri sabit maliyetleri etkilediği gibi değişken maliyetleri de etkiler. Söz konusu etki nedeniyle tedarik zincirinde elde edilecek verimlilik de etkilenmektedir. Tesis yeri seçimi ile ilgili kararlar hammadde ve/veya ara mamüllerin gelmesi ve nihai ürünlerin gönderilmesi ile ilgili ulaştırma maliyetlerini doğrudan etkilediği gibi çalışanların ücretlerini, devlete ödenecek vergileri, kiraları ve hammadde maliyetlerini de etkiler. Bu nedenle tesis yeri kararları kapasite miktarı ve talep tahminleri ile eşzamanlı ve bütünleşik olarak verilmelidir. Tedarik zincirindeki bazı işletmelerde tesis yeri doğrudan talebi belirleyebilir. Belirlenen talebe göre ise kapasite tespit edilir. Bu nedenle tesis yeri kararları tedarik zinciri işletmeleri tarafından müşterek olarak da alınabilir.

Tesis yeri seçimi ile ilgili kararlar sadece başlangıçta verilmesi gerekli olan kararlar şeklinde sınırlandırılmamalıdır. Çeşitli nedenlerle bir tesisi kapatma ve başka bir yerde tekrar açma ihtiyacı, kapasite artışı kararları, farklı bir ürünün üretimine karar verme, işletmeye yeni bir fonksiyon ekleme gibi tercihler de tesis yeri seçimi ile ilgili kararlar arasındadır.

1. TESİS YERİ SEÇİMİ KARARLARI

Tedarik zinciri yönetiminde karşılaşılan en önemli zorluk, maliyetleri belli bir seviyede tutarken müşteri taleplerini zamanında teslim edebilen bir dağıtım ağı oluşturabilmektir[1]. Kuruluş yeri kararları verilirken lojistik etkinliğin göz önünde bulundurulması mutlak bir

[1] Trunick, P. A. (2005). How to design a cost-effective DC, Logistics Today, V. May, s.42.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Acar, A. Z. ve Çakmak E. (2013). Depolama ve Depo Yönetimi. Ankara, Nobel Akademik.

Artman, L.B. ve Clancy, D.A. (1990). Distribution follows consumer movement, Transportation & Distrubution, V.31(6).

Blanchard, D. (2008). How to build a lean-green warehouse network, Industry Week, V.Feb. s. 64–65.

Blanchard, D. (November 30, 2005). Author interview with Louise Knabe, Supply Chain Management Best Practices, 2010, (2.b), NJ, USA, John Wiley & Sons Inc.

Blanchard, D. (October 31, 2005). Author Interview with Greg Shoemaker, Supply Chain Management Best Practices, 2010, (2.b), NJ, USA, John Wiley & Sons Inc.

Blanchard, D. (2010). Supply Chain Management Best Practices (2.b), NJ, USA, John Wiley & Sons Inc.

Can, T., Çilingirtürk, A.M. ve Koçak, H. (2006). Dış bükey programlama ile lojistik merkezi tesbiti, İ.Ü.İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi, Sayı:54, s.15-25.

Coyle, J.J., Bardi, E.J. ve Langley, C.J. (2003). The Management of Business Logistics (7.b.), Canada, South-Western.

Katz, J. ve McEnroe, K. (2008). A Quick guide to strategic siting, Industry Week, V.May., s.14–16.

King, B. (2007). America's most logistics-friendly cities, Logistics Today, V. Nov., s.34–46.

Morton, R. (2004). Adapting to an adaptive supply chain, Logistics Today, V. Sep., s.14-15.

Simchi-Levi, D. ve Simchi-Levi, E. (2003). Finding the right balance, Chief Logistics Officer, V. Dec., s.16–19.

Stroh, M.B. (2006). A Practical Guide to Transportation and Logistics, Dumont, NJ, USA, Logistics Network Inc.

Taha, H.A. (2007). Yöneylem Araştırması, (Çev. Baray Ş.A. ve Esnaf Ş.) İstanbul, Literatür Yayıncılık.

Tompkins, J. A. ve Harmelink, D. (2004). The Supply Chain Handbook, Raleigh, NC, USA, Tompkins Press.

Trunick, P. A. (2005). How to design a cost-effective DC, Logistics Today, V. May, s.42–45.

Ülengin, F. (1997). Gelecek İçin Dağıtım Yönetimi, içinde Stratejik Yönetim ve Senaryo Tekniği, İstanbul, İrfan Yayımcılık.

Yoon K. ve Hwang C. (1995). Multiple Attribute Decision Making: An Introduction, SAGE.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

PERFORMANS ÖLÇÜMÜ

A. Murat KÖSEOĞLU

GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte olası müşteriler ve mevcut pazar yapısı değişmiş dolaysıyla tedarik zinciri yönetiminin önemi artmıştır. Tedarik zinciri yönetiminin artan önemi nedeniyle işletmeler arasındaki rekabet oldukça hızlanmıştır. Hızlanan rekabet tedarik zincirlerinin performans ölçümü zorunlu hale getirmiştir.

Tedarik zincirinde zinciri oluşturan üyelerinin tek başlarına mükemmel olmaları yeterli değildir. Dolayısıyla söz konusu işletmelerin kendi performans ölçümünü yapmaları tedarik zinciri bütünü açısından çok fazla anlam taşımaz. Bunun yerine tedarik zincirinin bütününü kapsayacak ve değerlendirecek şekilde performans ölçümleri yapılmalıdır. Çünkü tedarik zincirinin herhangi bir seviyesinde sorun veya bozukluk olması zincirdeki tüm işletmeleri etkileyecek önemli sorunlara ortaya çıkarabilir.

Tedarik zinciri işletmeleri tarafından gerçekleştirilen performans ölçümleri, tedarik zincirinin her seviyesinde meydana gelen veya olası aksaklıkları tespit ederek ihtiyaç duyulan tedbirlerin bir an önce alınmasını sağlamaktadır. Müşteriler ve pazar yapılarının küreselleşme ile birlikte değişmesi tedarik zincirlerini de daha karmaşık hale getirerek değiştirmiştir. Tedarik zincirlerini oluşturan işletmeler söz konusu değişime ayak uydurabilmek için kendilerini geliştirmek ve daha esnek hale getirmek durumunda kalmışlardır. Bu faaliyetler gerçekleştirilirken başarı derecesi ise performans ölçümleri sonunda ortaya çıkmaktadır.

Tedarik zincirinde oluşan problemler uzun vadede ciddi sorunlar ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir. Söz konusu problemleri ortaya çıkmadan tespit edebilmek başarılı tedarik zincirleri için önemli bir yetenektir. Bu maksatla tedarik zincirinde potansiyel sorunlara ön olmayı kolaylaştıran performans ölçütlerini önceden belirlemek ve sürekli takip etmek gerekir.

1. İŞLETMELERDE PERFORMANS

Kelime anlamı olarak yapılması gereken belirlenmiş bir iş veya görevde gösterilen başarı derecesi olarak tanımlanan performans kavramı başarı veya güç sınırı anlamlarında da

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Akdeniz, A. ve Durmaz, F. (1998). Verimliliğin genel performans üzerindeki yansımalarının uygulaması. DEÜ, İİBF Dergisi, C.XIII, No: 2, s.85-99.

Aldemir, M. C. (1985). Örgütler ve Yönetimi: Makro Bir Yaklaşım. İzmir, Bilgehan Basımevi.

Başkol, M. (2013). Tedarik Zinciri Yönetimi, Eskişehir, A.Ü. Yayını No: 2889.

Benligiray, S. (1999). İnsan Kaynakları Açısından Otellerde Performans Yönetimi. Eskişehir, A.Ü. Yayınları No: 1174.

Blanchard, D. (2004). Chain reactions, Logistics Today, March, s.6.

Blanchard, D. (2005). The trouble with benchmarking, Logistics Today, June, s.7.

Blanchard, D. (2009). What exactly is a supply chain, anyway?, Material Handling Management, June, s. 48-49.

Blanchard, D. (2010). Supply Chain Management Best Practices (2nd Ed.), New Jersey, John Wiley & Sons Inc.

Bolstorff, P. (2000a). Keeping your focus, Supply Chain Technology News, December, s.43–48.

Bolstorff, P. (2000b). Supply chain management for dummies. Supply Chain Technology News, October, s. 51–53.

Bolstorff, P. ve Rosenbaum, R. (2007). Supply chain excellence: A handbook for dramatic improvement using the SCOR Model. New York, Amacom.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1992). İstanbul, Interpress Basın ve Yayıncılık.

Cauffriez, L., Wıllaeys D. ve Defrenne, J. (1997). Mesure Des indicateurs de performance de lignes de production: Présentation de une méthode et retour de expérience, Journal Européen Des Systèmes Automatisés, Vol. 31 (8), s. 1297-1310.

Chytas, P., Glayks, M. ve Valiris, G. (2011), A proactive balanced scorecard. International Journal Of Information Management Vol. 1, No. 9, s.2, http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0268401210001908, (Erişim:01.03.2011).

Cohen, S. ve Roussel, J. (2005). *Strategic Supply Chain Management*, NY, USA, McGraw-Hill.

Dhavale, D.G. (1996). Performance measures for cell manufacturing and focused factory systems. Journal of Cost Management, Vol.10, Issue.1 (Spring), s. 59-70.

Ege İ. ve Sener, Z. (2013). Performans ölçümünde kullanılan yöntemler: Performans karnesi ve kumanda paneli karşılaştırması. Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak, s.107-120.

Elitaş, C. ve Ağca, V. (2006). Firmalarda çok boyutlu performans değerleme yaklaşımları: Kavramsal bir çerçeve. Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt.7(2), s.343-370.

Filippini, R., Forza C. ve Vinelli, A. (1998). Trade-off compatibility between performance: Definitions and empirical evidence. International Journal of Production Research, Vol.36(12), s. 3379-3406.

Ghalayini, A. M., Noble, J. S. ve Crowe T. J. (1997). An integrated dynamic performance measurement system for improving manufacturing competitiveness. International Production and Economies. Vol.48, s. 207-225.

Hronec, S. M. (1993). Vital signs: Using performance measurements to chart your company's future. Arthur Anderson & Co., Amacom.

Inman, M. L. (1997). Strategic performance measurement. Technical, ACCA Student Newsletters, June, Amacom.

Kabadayı, E. T. (2002). İşletmelerdeki üretim performans ölçütlerinin gelişimi, özellikleri ve sürekli iyileştirme ile ilişkisi. Doğuş Üniversitesi Dergisi, Sayı.6, s.61-75.

Karakaş, B. ve Rengin A. (2003). Kamu yönetiminde performans yönetimi önemli midir? Kamu Yönetiminde Kalite 3. Ulusal Kongresi Bildirileri, Ankara, TODAİE Yayınları No: 319, s. 337-351.

Karaman R. (2009). İşletmelerde performans ölçümünün önemi ve modern bir performans ölçme aracı olarak Balanced Scorecard. SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı 16, ss.411-427.

Köseoğlu, M. A. (2005). Kamu iktisadi teşebbüslerinde performans ölçümü. Devlet Plânlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi.

Mistepe, M. U. (1998). Orman ürünleri sanayinde ORÜS A.Ş.'nin performans göstergeleri. Verimlilik Dergisi, Yıl.10, Sayı.109 (Ocak), Ankara, MPM Yayınları, s. 17.

Morgan, G. J. (1997). A systems approach to performance measurement management. Technical, ACCA Student Newsletters, July, Amacom.

Neely, A., Mills, J. Platts, K., Gregory, M. ve Richards, H. (1996). Performance measurement system design: Should process based approaches be adopted? International Production and Economies, s. 423-431.

Prokopenko, J. (2005). Verimlilik Yönetimi Uygulamalı El Kitabı (Çeviren: Baykal, O., Atalay,N. ve Fidan E.). Ankara, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, No: 476.

Sayıştay (2003). Sayıştay'ın performans ölçümüne ilişkin ön araştırma raporu. http://sayıstay.gov.tr/yayın/yayınicerik/aras28SayPerOlcArsRap.pdf, (Erişim:31.03.2011).

Sphar S. R. (2001). A supply chain check-up, Supply Chain Technology News, October, 34.

Thorn, J. (1993). Sabermetrics, New York, Harper Perennial.

World Bank (2009). Clusters for competitiveness: A practical guide & policy implications for developing cluster initiatives, February. World Bank International Trade Department.

Yükçü, S. ve Atağan, G. (2009). Etkinlik, etkililik ve verimlilik kavramlarının yarattığı karışıklık. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt. 23, Sayı. 4, s.1-13.

Zerenler, M. (2003). Kriz Dönemlerinde işletmelerde üretim süreci esnekliğinin şirketlerin performans ve yaşam sürelerine etkileri. Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

DOKUZUNCU BÖLÜM

SATIN ALMA VE TEDARİK

A. Zafer ACAR, Halim YURDAKUL

GİRİŞ

Günümüzde işletmelerdeki satın alma bölümünün görevleri ve satınalmanın önemi yaşanan değişime paralel olarak oldukça değişmiştir. Satınalma, önceleri işletmenin ihtiyaç duyduğu malzemelerin tedarik pazarından temin edilmesi şeklinde temel düzeydeki işlevini yerine getirmekteydi. Bugün ise rekabetin global düzeyde oldukça şiddetlenmesi neticesinde girdi maliyetlerini en düşük seviyeye çekmek ve kaynak tedarikinin sürekliliğini sağlayabilmek zorunluluğu tedarik bölümlerinin önemini stratejik düzeye taşımaktadır.

Firmalarının maliyet yapısı üzerine yapılan araştırmalar satın almanın organizasyonlar için ne kadar önemli bir fonksiyon olduğunu ortaya çıkarmıştır. Satılan malların maliyetinin içerisindeki en büyük pay satın alınan malzeme ve hizmetlere aittir. Üretim firmalarında ham madde maliyetlerinin satın alma bedeli satılan malın maliyeti içinde %50 civarında bir pay sahibiyken, hizmet sektöründe ise %10-40 aralığındadır. Satın almada çok önemli bir pay tutan diğer iş maliyetleri de satın alma değerine eklendiğinde bu pay üretim işletmelerinde % 68'lere ulaşmaktadır[1].

Satın alma politikaları organizasyonun başarısına temel bir etki yapmaktadır. Öncelikle, mali tasarruflar sağlayan satın alma politikaları, firmanın satış marjını artırmaktadır. İkinci olarak, daha iyi kalite ve lojistik ayarlamaları yapan satın alma, firmanın sermaye devir oranına katkıda bulunmaktadır. Son olarak, tedarikçiler doğru bir şekilde yönlendirildiğinde firmanın geliştirme süreçlerine önemli katkıda bulunmaktadır. Tedarikçilerle ilişkilerde yapılan en küçük geliştirmeler bile firmanın yatırımın geri dönüşü oranına önemli derecede etki etmektedir.

Bu bölümde, tedarik zincirinde yer alan tüm lojistik faaliyetlerin başlangıç fonksiyonu olan ve işletmelerin maliyet yapısının önemli belirleyicilerinden birisi olan satın alma olgusu işlenecektir. Bu amaç doğrultusunda, satın almanın amacı, prensipleri ve değişkenleri gibi temel bilgilerin yanında satın alma stratejileriyle ilgili bilgi ve gelişmeler de ortaya konulacaktır.

[1] Van Veele, A.J. (2002). Purchasing Management: Analysis, Planning and Practice (3. b.). London, UK, Chapman & Hall.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Aljian, G. W. (1984). *Purchasing Handbook.* NY, USA, McGraw-Hill.

Burt, D. N. (1984). *Proactive Procurement: The Key to Increased Profits, Productivity, and Quality.* Eaglewood Cliffs, NJ, USA, Prentice-Hall.

Dobler, D. W., Lee, L. J. ve Burt, D. N. (1984). *Purchasing and Materials Management: Text and Cases.* NY, USA, McGraw-Hill.

Gadde, L. E. ve Hakansson, H. (1993). *Professional Purchasing.* London, UK, Routledge.

Hawes, J. M. ve Barnhouse, S. H. (1987). How purchasing agents handle personal risk. *Industrial Marketing Management*, V.16(4), s.287-293.

Kotler, P. (1997). *Marketing Management* (9. b.). Upper Saddle River, NJ, USA, Prentice Hall.

Monczka, R. M., Trent, R. J. ve Handfield, R. B. (2002). *Purchasing and Supply Chain Management* (2. b.). Mason, USA, Thomson Learning.

Moriarty, R. T. (1983). *Industrial Buying Behavior.* Lexington, MA, USA, Lexington Books.

Van Veele, A. J. (2002). *Purchasing Management: Analysis, Planning and Practice* (3. b.). London, UK, Chapman & Hall.

Wisner, J.D., Tan, K-C. ve Leong, G.K. (2012). *Supply Chain Management: A Balanced Approach*, Canada, South-Western Cengage.

ONUNCU BÖLÜM

ÜRETİM

A. Murat KÖSEOĞLU, A. Zafer ACAR

GİRİŞ

Aynı amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak sağlanacak uyumlu ve eşgüdümlü çabalar tedarik zincirinin tüm yönlerini düzenleyerek geliştirmeye katkı sağlar. Söz konusu katkı vasıtasıyla sınıfında birinci olan tedarik zincirlerinin iş çevrim süreleri sipariş teslim sürelerinden daha kısadır.

Bir işletmede tüm çalışanlar işletmenin genel amaçları doğrultusunda davranış sergilemelidir. Ana tedarik çevresindeki paydaşlar da aynı şekilde hareket etmelidirler. Bu paydaşlardan ana tedarikçilerle iletişiminde yaşanacak bir sorun stokların süratle artmasına neden olabilir. Aşırı stoklarla ilgilenmek ve stoku azaltmak için çalışmak şirketlerin temel felsefesi olmalıdır.

Tedarik zinciri üzerindeki görüş imkânı firma ve müşteriler adına akıllıca kararlar vermede doğrudan belirleyici konumundadır. Doğrudan müşteriye satış modeli bunu büyük ölçüde sağlamaktadır. Söz konusu modele ilave olarak tedarik zinciri üzerinde sıkı kontrol sağlamak işletmelere önemli oranda rekabet avantajı sağlamaktadır.

Üst düzey tedarik zincirleri müşterilerinin istediği ürünleri düzenli ve sürekli olarak tasarlamakta ve geliştirmektedir. İşletmeler tedarik zinciri ve tedarikçilerin kapasiteleri hakkında daha çok bilgilendikçe müşteriler için daha iyi kararlar verilebilirler. Talep'e bağlı tedarik zinciri sisteminin uygulanması, sıklığına ve ani olmasına bağlı kalmaksızın müşteri taleplerini ve pazardaki değişimleri izleyip süratle tepki verebilmeyi mümkün kılmaktadır.

Ürün Ömür Devri Yönetimi (Product Lifecycle Management-PLM) teknolojisi ürün geliştirme süreçlerini kolaylaştırmak amacıyla üreticilerin, karmaşık olan tasarım ve üretim bilgilerini bütün kurum genelinde idare etmesine ve paylaşmasına imkân verir. Altı Sigma ise operasyonlarda mükemmelliğin sağlanması amacıyla işletmelerde süreçlerin tanımlanması, ölçülmesi, analiz edilmesi, iyileştirilmesi ve kontrolü için kolay ve etkili istatistik araçlarının kullanıldığı bir yönetim stratejisi olarak fayda sağlamaktadır.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Aktan, C.C. (2004). *Rekabet Gücü ve Türkiye*, Ankara, TİSK Yayınları, No:255

Baykoç, Ö.F., Abacı, S. ve Duyar, M. (2002) Tam zamanında üretim sisteminin servis sistemlerine uygulanabilirliği, Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der., 17(4), s.139-155.

Blanchard, D. (2007a). Compete or retreat, *Industry Week*, January, s.7.

Blanchard, D. (2007b). The face of American manufacturing, *Industry Week*, June, s.27–31.

Blanchard, D. (2010). Supply Chain Management Best Practices (2.b.), NJ, USA, John Wiley & Sons Inc.

Calnan, C. (2009). Dell's retail store strategy yet to compare with online sales, *Austin Business Journal*, May, 22. www.austin.bizjournals.com, (Erişim: 25.12.2012).

Çelikçapa, F. O. (2000). *Üretim Yönetimi ve Teknikleri*. İstanbul, Alfa Basım Yayım.

Doğan, Ö. İ. (2000). Kalite uygulamalarının işletmelerin rekabet gücü üzerine etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi*, V.2(1). http://www.iibf.deu.edu.tr/dergi.php?idm

Donofrio, N. (2003). Interview, March 17, Conducting Author: Blanchard, D. Supply Chain Management Best Practices (2.b.), New Jersey, John Wiley & Sons Inc.

Eaton's Hydraulics (2011). Product life cycle management technology, www.softech.com, (Erişim: 21.11.2011)

Gürkan, Ö. ve Ayas, N. (2004). *Denizli Tekstil Kümesinde Bölgesel Rekabet Gücünün Belirleyenleri*, Muğla, Muğla Üniversitesi Yayınları.

Hall, R. W. (1983) Zero Inventories , Dow Jones-Irwin, USA, içinde Baykoç, Ö.F., Abacı, S. ve Duyar, M. (2002) Tam zamanında üretim sisteminin servis sistemlerine uygulanabilirliği, Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der., 17(4), s.139-155.

Harris, S., Mackay, B., D'Costa, F. ve Eavenson, V. (2009). The global networked value circle: A new model for best-in-class manufacturing, White Paper Series, Edinburgh, www.business-school.ed.ac.uk, (Erişim:18.09.2013)

Jacobs, D. G. (2003). Anatomy of a supply chain, *Supply Chain Technology News*, March, s.20–22.

Jusko, J. (2007). Acronym Alert: P&PLM, *Industry Week*, August, s.44.

Koçel, T. (2010) *İşletme Yöneticiliği* (12.b.), İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım.

Krajewski, L.J., Ritzman, L.P. ve Malhotra M.K. (2013). Yalın Sistemler, (Çev. Yamak, O.), içinde *Üretim Yönetimi / Operations Management*, (9.b.) Birgün, S. (Ed.), Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

Larson, A. (2003), *Demystifying Six Sigma: A Company-Wide Approach to Continuous Improvement*, NY, USA, Amacom.

Minter, S. (2009), Six Sigma's growing pains, *Industry Week*, May, 34–36.

Playtex Products (2011). Product life cycle management technology, www.oracle.com/agile, (Erişim: 08.04.2011).

Porter, M. E. (1985) The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. NY, USA, Free Press.

Porter, M.E. (1990). The Competitive Advantage of Nations. NY, USA, Free Press, MacMillan.

Richardson, H. L. (2004). Inventory in the balance, *Logistics Today*, May, 16–17.

Roche Diagnostics (2011). Product life cycle management technology, www.sap.com, (Erişim:17.06.2011).

Savaş, O. (2003) Tam zamanında üretim sisteminin gerektirdiği maliyet muhasebesinin temel nitelikleri, Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı: 20 (Ocak-Haziran), s. 203-218.

Uras, O. (1992) *İşletmeye Giriş*, İstanbul, Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı.

Yılmaz, N. (2010) İşletmelerde üretim fonksiyonu, (Ed. Akın, H.B.) *Temel İşletme: Girişimcilik, İş Kurma ve Yönetim*, Ankara, Adres Yayınları.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

DAĞITIM KANALLARI

A. Murat KÖSEOĞLU

GİRİŞ

Tedarik zincirinde üretimi tamamlanan ürünlerin pazara ve müşteriye ulaştırılması zincirin son halkasını oluşturmakla beraber belki de en önemli konudur. Dağıtım kanalları ile ilgili kararlar bu noktada işletmeler ile tüketim noktaları arasındaki köprü görevini yerine getirmektedir. Bu süreç genel olarak ürünlerin fiziksel olarak dağıtım işlemlerini kapsar[1].

Üretimi tamamlanan ürünlerin depolara gönderilmesi daha sonra da nihai tüketiciye ulaştırılması sırasında yapılan depolama ve taşıma faaliyetleri dağıtım lojistiği işlemleridir. Bu işlemler tedarik zincirindeki bitmiş ürünler ile ilgili olarak müşteri yönünde gerçekleştirilen son faaliyetlerdir dolayısıyla lojistik süreçlerin son halkasıdır[2].

Tedarik zincirinde etkin bir dağıtım sağlayabilmek için bitmiş ürünlerin üreticiden tüketiciye akışının iyi bir şekilde koordine edilmesini gerekir. Dağıtım kanalında faaliyet gösteren işletmeler depolama, elleçleme, taşıma gibi birçok sayıda ve farklı lojistik fonksiyonları icra ederler[3].

İşletmelerin tedarik zincirlerindeki nihai ürünlerinin fiziksel olarak son tüketiciye ulaştırılması amacıyla dağıtım kanallarının tespit edilmesi ile ilgili verdikleri kararlar, müşteri memnuniyetini doğrudan etkiler. Bu nedenle dağıtım kanalı kararları rekabet açısından da oldukça önemli bir araçtır[4]. Dolayısıyla tedarik zinciri yönetiminde dağıtım kanalı ile ilgili kararlar stratejik olarak önemli etkilere sahiptir.

Tedarik zinciri yönetiminde son tüketicilere etkin olarak ve yeterli seviyede hizmet verebilmek için lojistik faaliyetleri ile mamuller istenilen yerde, istenilen zamanda, istenilen miktarda ve istenilen fiyatta hazır bulundurulmalıdır. Lojistik sistem içerisinde bir faaliyet olan dağıtımın kapsadığı işlemler ham maddeden itibaren nihai mamulün üretilip son kullanıcılara ulaştırılmasına kadar geçen tüm faaliyetleri içermektedir. Bu açıdan bakıldığında

---

[1] Özdemir, A. (2012). Lojistik İlkeleri, Eskişehir, A.Ü. Yayını No: 2517.

[2] Gianpado, G., Laporte, G. ve Roberto M. (2004). Introduction to Logistics Systems Planning and Control, West Sussex, Wiley.

[3] Gürgen, E. ve Şahin, A. (2013). Stratejik Küresel Pazarlama, Küresel Pazarlamada Dağıtım Stratejileri ve Küresel Lojistik, Ankara, Efil Yayınevi.

[4] Erdoğan, B. Z. (2013). Pazarlama Yönetimi. Eskişehir, A.Ü. Yayını No: 2579.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Ackerman K. B. (2002). Warehousing Tips, Columbus, Ohio, Ackerman Publications.

Blanchard, D. (2010). Supply Chain Management Best Practices (2nd Ed.), NJ, USA, John Wiley & Sons Inc.

Bowersox, D.J. ve Cooper, M.B. (1992). Strategic Marketing Channel Management. NY, USA, McGraw Hill Inc.

Bowersox, J.D., Smykay, E.W. ve Lalonde, B.J. (1969). Physical Distribution Managament. NY, USA, The Macmillan Co.

Büyüközkan, G. (2012). Uluslararası Lojistik, Sürdürülebilir Lojistik. Eskişehir, A.Ü. Yayını No: 2625.

Çekerol, G. S. (2013). *Lojistik Yönetimi.* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 2823.

Erdoğan, B. Z. (2013). Pazarlama Yönetimi. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2579.

Gianpado, G., Laporte, G. ve Roberto M. (2004). Introduction to Logistics Systems Planning and Control, ISBN: 9780470014042, West Sussex, Wiley.

Gürgen, E. ve Şahin, A. (2013). Stratejik Küresel Pazarlama, Küresel Pazarlamada Dağıtım Stratejileri ve Küresel Lojistik, Ankara, Efil Yayınevi.

Heskett, J. L. (1964). Business Logistics: Management of Physical Supply and Distribution. Michigan, Ronald Press.

Morton, R. (2006). Wireless in the Warehouse, Logistics Today, May, 44–45.

Özdemir, A. (2012). Lojistik İlkeleri. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2517.

Richardson, H. L. (2004b). Out in the Open, Logistics Today, February, 32–35.

Richardson, H. L. (2004a). Execution at the Dock, Logistics Today, April, 31–33.

Saddle Creek (2008). Cross-Docking Trends Report, Lakeland, Saddle Creek Corp.

Sipahioğlu, A. (2012). Uluslararası Lojistik. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1593.

Stern, L. W. ve EL-Ansary, A. I. (1988) Marketing Channels (3rd Ed.), London. Prentice-Hall.

Taff, C. A. (1978). Management of Physical Distribution and Transportation (6th Ed.) Irwin, Homewood.

Tek, Ö. B. (1997). Pazarlama İlkeleri Türkiye Uygulamaları: Global Yönetimsel Yaklaşım, İstanbul, Cem Yayınları.

Timur. N. (2006). Pazarlama Yönetimi, Pazarlama Kanalları ve Fiziksel Dağıtım. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 1478.

Torlak, Ö., Altunışık, R. ve Özdemir Ş. (2002). Modern Pazarlama. İstanbul, Değişim Yayınları.

Trunick, P. A. (2005). Time Is Inventory, Logistics Today, April, 26–27.

ONİKİNCİ BÖLÜM

TAŞIMACILIK

A. Murat KÖSEOĞLU, A. Zafer ACAR

GİRİŞ

Lojistik; ürünlerin tedarik zinciri boyunca üretici ve aracılardan müşteri veya tüketicilere doğru hareketini sağlar. Temel lojistik faaliyetlerden biri taşımacılık faaliyetidir. Taşıma, müşteri ihtiyaçlarının giderilmesi amacı ile üretilen her hangi bir malın ihtiyaç duyulan bölge ve merkezlere zamanında ulaştırılmasıdır. Taşımacılık hizmeti olmadan tedarik zincirinin olması mümkün değildir. Taşımacılık tedarik zincirinin atar damarıdır. Yük taşımacılığı ürünlerin fiziksel olarak dağıtımını kapsamaktadır.

Taşımacılıkta en önemli kural ürünlerin zamanında ulaştırılmasıdır. Ancak ürünler ne kadar hızlı taşınırsa taşıma harcaması da o oranda artar. İşletmeler her yıl taşımacılık için oldukça fazla miktarda para harcamaktadırlar. Bunun belirleyicisi olan etmen taşımacılık hizmetinin seviyesinin yükselmesidir. Hizmet seviyesi yükseldikçe taşımacılığın maliyeti de o kadar artmaktadır.

Akaryakıt fiyatlarındaki artışlar ve dalgalanmalar taşıma maiyetlerinin yükselmesinde ana nedenidir. Maliyetlerin yüksek olduğu böyle bir ortamda taşımacılıktaki en büyük başarı kullanılabilir kapasitedeki iniş ve çıkışları idare etmektir. Bunun için taşımacılık yönetim sistemi yazılımları kullanılabilir. Söz konusu yazılımların hedefi el ile yapılan planlamaların sonucu oluşan verimsizlikleri en aza indirmektir.

1. GENEL OLARAK TAŞIMACILIK

Bir nesnenin bir yerden başka bir yere fayda sağlama amacıyla hareket ettirilmesi anlamına gelen taşımacılık lojistik maliyetlerin en büyük kısmını oluşturur. Bununla birlikte işletmelerin pazara sunduğu ürünler açısından hem yer hem de zaman faydası sağlar. Taşımacılık bu yönüyle ulaştırma sürecinin yanında yükün taşınması için gerekli evrakların (yük, araç, sürücü, gümrük, vb.) hazırlanmasından müşteri deposuna teslimine kadar, çeşitli hizmetleri de içeren daha kapsamlı ve karmaşık bir sektör haline gelmiştir. Taşıma işleminin ne şekilde yapılacağı ile taşıma hizmetinin dış kaynaktan temin edilmesi durumunda hangi taşıyıcı

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Abdelwahab, W. (1998). Elasticities of mode choice probabilities and market elasticities of demand: Evidence from a simultaneous mode choice/shipment-size freight transport model, Transportation Research Part E, V. 34 (4), s. 257-266.

Acar, A. Z. (2010). Depolama ve Depo Yönetimi. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Ay, S. ve Erel, A. (2005). Yük taşımacılığında tür tercihi ve karar değişkenleri, İstanbul TMMOB 6. Ulaştırma Kongresi, 23-25 Mayıs 2005, İTÜ, Maya Basın Yayın, ss.99-108.

BALO http://www.balo.tc/ Büyük Anadolu Lojistik Organizasyonlar web sitesi

Beresford A. K. C. (1999). Modelling freight transportation costs: A case study of the England - Greece corridor, International Journal of Logistics: Research and Applications, V.2(3), s 233-235

Blanchard, D. (2006). Get inside the mind of the carriers, Logistics Today, March, s.1.

Blanchard, D. (2008). Portrait of best-in-class transportation management, Industry Week, October, s.56.

Blanchard, D. (2010). Supply Chain Management Best Practices (2. Ed.), NJ., USA, John Wiley & Sons Inc.

Coyle, J.J., Novack, R. A., Gibson, B., Edward ve Bardi J. (2011). Management of Transportation (7. Ed.), Canada, South Western Cengage Learning.

Cunnõngham W. J. (1982). Freight modal choice and competition in transportation: A critique and categorisation of analysis techniques, Transportation Journal, s. 66- 75.

CUTR (2000). Analysis of freight movement mode choice factors, Report for Florida Department of Transportation Rail Planning and Safety, Center for Urban Transportation Research, s. 3-8.

Çancı, M., ve Erdal, M. (2013). Uluslararası Taşımacılık Yönetimi (4. b.), İstanbul, Utikad.

DuVall, M. ve Beischel, M. (2005). Six ways to achieve sustainable carrier savings, Logistics Today, March, s.20–21.

Enslow, B. (2005). Best practices in transportation management, Aberdeen Group Report.

Görçün, Ö. F. ve Görçün, Ö. (2010). Demiryolu Taşımacılığı. İstanbul, Beta.

Karagülle, A. Ö. ve Birgören, T. (2013). Havayolu Taşımacılığında Uçucu Ekip Yönetimi. İstanbul, Beta.

Keskin, M. H. (2011). Kavramlar, Prensipler, Uygulamalar Lojistik El Kitabı Küresel Tedarik Zinciri Pratikleri. Ankara, Gazi Kitabevi.

Köfteci, S. ve Gerçek, H. (2010). Yük taşımacılığında taşıma türü seçimi için lojistik maliyetlere dayalı ikili lojit model, İMO Teknik Dergi, Yazı 333, s.5087-5112.

McGõnnõs M. (1989). A comparative evaluation of freight transportation choice models, Transportation Journal, V. 29(2), s 36-46.

MEB. (2009). Kombine Taşımacılık. Ankara, MEGEP.

MEB. (2011a). Kara Yolu Taşımacılığı. Ankara, MEGEP.

MEB. (2011b). Havayolu Taşımacılığı. Ankara, MEGEP.

Morton, R. (2004). Rating the carriers, Logistics Today, Jan., 12–13.

Morton, R. (2005). All the right answers, Logistics Today, May., 36–39.

Morton, R. (2007). TMS right now, Logistics Today, May., 32–34.

Muller, G. (2004). The Supply Chain Handbook, (Ed. Tompkins, J. A. & Harmelink D.) Raleigh, NC, Tompkins Press.

Nebol, E., Uslu, T. ve Uzel, E. (2013). Tedarik Zinciri ve Lojistik Yönetimi (2. b.). İstanbul, Beta.

Perkowski, M. (2008). Trucking companies hit the brakes, Capital Press, November 13, www.capitalpress.info, (Erişim: 10.06.2013).

TCDD http://www.tcdd.gov.tr/home/detail/?id=288

TOBB. (2012). Türkiye Ulaştırma ve Lojistik Meclisi Sektör Raporu 2011. Ankara, TOOB Yayın Sıra No: 2012/165.

UDHB. (2012). Ulaşan ve Erişen Türkiye 2012. Ankara, T.C. UDH Bakanlığı Yayınları.

UDHB (2013). Çalışma Grupları Rapor Özetleri (56), 11. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Şurası 5-7 Eylül 2013, Ankara, T.C. UDH Bakanlığı Yayınları.

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEPOLAMA

A. Zafer ACAR

GİRİŞ

Bir tedarik zinciri ya da üretim sistemi içerisinde hammadde, yarı mamul, ürün, işletme stokları gibi çeşitli stok ürünlerine rastlanır. Stokların saklanması ve korunması için yeterli büyüklük ve nitelikte yerin sağlanması lojistik ve stok kontrolünde önde gelen şarttır. İstenilen parçanın depoda derhal bulunması ihtiyaç yerine kolaylıkla taşınabilmesi önemlidir.

Depolama konusu tedarik zincirinin temel elemanlarından üretici işletmeler açısından özellikle tamamlanmış ürünlerin muhafazası açısından çok önemli bir fonksiyondur. Depolama fonksiyonu, işletmelerin yaşamsal faaliyetlerinin sürekliliklerini sağlayacak tüm metanın mühendislik çalışmaları ile belirlenen ihtiyaç miktarının ve satışa yönlendirilecek bitmiş ürünlerin pazar taleplerine uygun olarak stoklanması ve bu stokların uygun şartlarda yönetimi için istif sistemleri, makine, teçhizat, otomasyon, bilgi akışı sistemlerinin iş gücü ile birleştirilmesi bütünüdür.

Gerek üretim hattı için gereken malzeme ve hammaddeler, gerekse dağıtım için bekleyen tamamlanmış ürünlerden oluşan stoklar, lojistik sistem içerisinde üreticilerden, toptancılara, perakendecilere ve nihayetinde son kullanıcılara doğru geçerler. Depolar ise bu lojistik kanallar içerisinde envanterleri stoklayarak müşteri talepleri ile ürün tedarikinin koordine edilmesine hizmet ederler[1].

1. DEPOLAMA KAVRAMI VE ÖNEMİ

Depo, tedarik edilen malzemelerin gereksinim duyulduğunda kullanılmak üzere bekletildiği ve uygun koşullarda korunduğu açık veya kapalı alanlardır[2]. Bir başka tarifle depo, hammaddeleri, yarı mamul ve mamul maddeleri tedarik kaynaklarından teslim alan, ayrımını

[1] Bowersox, D. J., Closs, D. J. ve Cooper, M. B. (2002). Supply Chain Logistics Management (2. b.). NY, USA, McGraw Hill, s.381.
[2] Çelikçapa, F.O. (2000). Üretim Yönetimi ve Teknikleri. İstanbul, s.165.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Acar, A. Z. (2010). Depolama ve Depo Yönetimi. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Acar, A.Z. ve Çakmak, E. (2013) Depolama ve Depo Yönetimi (2.b.), Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Ackerman, K. B. (1986), Practical Handbook of Warehousing, Washington DC, USA, Traffic Service Corporation.

Bolten, F. E. (1997). Managing Time and Space in the Modern Warehouse. NY, USA, Amacom.

Bowersox, D. J., Closs, D. J. ve Cooper, M. B. (2002). Supply Chain Logistics Management (2. b.). NY, USA, McGraw Hill.

Brockman, T. ve Godin, P. (1997) Flexibility for the future in warehouse design. IIE Solutions, V.29(7), s. 22-25.

Coyle, J. J., Bardi, E. J. ve Langley, C. J. (2003). The Management of Business Logistics (7. b.). Canada, South-Western.

Çelikçapa, F. O. (2000). *Üretim Yönetimi ve Teknikleri*. İstanbul, Alfa Basım Yayım.

Frazelle, E. H. ve Apple, J. M. (1994). Warehouse Operations. J. A. Tompkins ve D. A. Harmelink (Ed.), *The Distribution Management Handbook* (s. 22.1-22.36). NY, USA, McGraw-Hill.

Küçük, O. (2011). *Lojistik, İlkeleri ve Yönetimi*. Ankara, Seçkin Yayınevi.

MEB (2011). *Depo İşlemleri*. Ankara, MEGEP.

Mucuk, İ. (2004). *Pazarlama İlkeleri*. İstanbul, Türkmen Kitabevi.

Olson, D. R. (1996). Seven trends in highly effective warehouses. IIE Solutions, V.28(2).

Piriştine, U. (2005). Logistics. http://www.bilgisite.com/lojistik/log_VI.htm

Salcan, C. (2010). Endüstride depolama. http://www.biymed.com/pages/makaleler/makale87.htm

Stroh, M.B. (2006) *A Practical Guide to Transportation and Logistics*, Dumont, NJ, USA, Logistics Network Inc.

Ülengin, F. (1997). Gelecek için dağıtım yönetimi. içinde Stratejik Yönetim ve Senaryo Tekniği. İstanbul, İrfan Yayıncılık.

Werling, C. (2006) Tomorrow's warehouse, A sequel to the article "Today's warehouse", http://www.cornerstones.com

Wisner, J.D, Tan, K-C. ve Leong, G.K. (2012). Supply Chain Management : A Balanced Approach. Canada, South-Western Cengage Learning

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MALZEME ELLEÇLEME VE AMBALAJLAMA

A. Zafer ACAR

GİRİŞ

Her ne kadar doğru bir depo yeri seçilmiş olsa ve doğru bir depo içi tasarımı yapılmış olsa da depolama faaliyetlerini yerine getirecek olan çalışanlar birçok depolama ve malzeme elden geçirme araç ve gereci kullanmak zorunda kalacaklardır. Paletler, el arabaları ve römorklar gibi pasif manuel araçlardan başlayıp transpaletler, forkliftler, raf sistemleri ve otomatik depolama sistemlerine kadar uzanan bu malzemelerin etkili ve verimli kullanımı da hiç şüphe yok ki depolama etkinliğini ve verimliliğini önemli düzeyde etkileyecektir. Üstelik bu malzemelerin bilinçsiz bir şekilde seçilmeleri hem depodaki akışı engelleyecek hem de bazıları üst düzeyde fiyatlarıyla gereksiz bir yatırım maliyetine neden olacaklardır.

Depolarda muhafaza edilen ve lojistik sistem içerisinde hareket eden malzemeler malzeme elleçleme operasyonları esnasında defalarca elden geçmektedirler. Bu elleçleme faaliyetleri ambalajı uygun olmayan ürünlerin ambalajlarının ve birçok defasında da ürünlerin hasar görmesine neden olmaktadır. Gerek müşteri açısından taşıdığı önemi gerekse yarattığı maliyet açısından ambalaj malzemelerinin doğru seçilmesi ve doğru bir ambalajlama yapılması oldukça önemlidir.

1. DEPOLAMA VE MALZEME ELLEÇLEME ARAÇ VE GEREÇLERİ

İşletmelerin lojistik açıdan bu koşullara uyum sağlayarak rekabet edebilmesi için, depo içi yerleşim düzeni ve malzeme tasıma sistemlerini, değişken müşteri isteklerini artan bir performansla karşılayabilecek şekilde tasarlamaları gerekmektedir. Lojistik anlamda malzeme elden geçirme, genel olarak depolar içinde ve çevresinde yoğunlaşan bir faaliyettir. Malzeme elden geçirme teknikleri ve teknolojileri, depolanacak ürünlerin yığma malzeme veya taşıyıcı ana kutular içerisinde bulunmasına göre çeşitlilik gösterebilmektedir[1].

Depolarda, malzeme elden geçirme araçlarının kullanılmasının başlıca nedeni, madde ve malzemelerin kaldırılma, taşınma ve istiflerinin insan gücü ile yapılamayacak kadar ağır, ambalajların da büyük ve çeşitli şekillerde oluşundan ötürü karşılanan güçlüklerdir. Elden

[1] Acar, A.Z. (2010). Depolama ve Depo Yönetimi. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s.77.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Acar, A. Z. (2010). *Depolama ve Depo Yönetimi.* Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Bauhaus, http://online.bauhaus.com.tr/Catalog/Products/Index/5203, (erişim: 30.03.2014)

BBTraining, http://www.bbtraining.com.au/Forklift.php, (erişim: 30.03.2014)

Brockman, T. ve Godin, P. (1997). Flexibility for the future in warehouse design. *IIE Solutions,* V.29(7), s.22-25.

Coyle, J. J., Bardi, E. J. ve Langley, C. J. (2003). *The Management of Business Logistics* (7. b.). Canada, South-Western.

Daco, http://www.dacocorp.com/drive-drive-thru-pallet-rack-shelving-systems-p-305-l-en.html, (erişim: 30.03.2014)

Directindustry, http://www.directindustry.com/prod/elvedi/heavy-cantilever-racking-13975-804497.html, (erişim: 30.03.2014)

Jahre, M. ve Hatteland, C. J. (2004). Packages and physical distribution. *Journal of Physical Distribution & Logistics Management,* V.34(1/2).

Kozlu, C. (2003). *Uluslararası Pazarlama; İlkeler ve Uygulamalar.* İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

MEB (2011). *Depo İşlemleri.* Ankara, MEGEP.

Mucuk, İ. (2004). *Pazarlama İlkeleri.* İstanbul, Türkmen Kitabevi.

Paker Ambalaj, http://www.pakerambalaj.com/index.asp, (erişim: 30.03.2014)

Pennar, http://www.pennarindia.com/, (erişim: 30.03.2014)

Pringle, H. ve Thompson, M. (2000). *Marka Ruhu, Sosyal Sorumluluk Kampanyaları ile Marka Yaratmak.* İstanbul, Scala.

ProIndustrie.ro, http://deltahoist.proindustrie.ro/produse/transpalet-manual_405.html, (erişim: 30.03.2014)

Rafgrup, http://www.rafgrup.com/paletli-raf-sistemi, (erişim: 30.03.2014)

Stock, J. R. ve Lambert, D. M. (2001). *Strategic Logistics Management.* NY, USA, McGraw Hill.

Techlift, http://www.techlift.com.tr/eticaret-27177-VAGON_T%C4%B0P%C4%B0_EL_ARABASI_____Kapasite_Capacity=_700_kg, (erişim: 30.03.2014)

Tradeget, http://www.tradeget.com/listing/dexun-zhongshan-storage-equipment-co-ltd/products-services/103175/1/, (erişim: 30.03.2014)

Yalçın, S., Bektaşoğlu, S. ve Sönmez, A. (2000). *İhracatta Ambalaj.* Ankara, İGEME.

Warehouse1, http://material-handling-blog.wh1.com/best-pallet-rack-pallet-flow/, (erişim: 30.03.2014)

World Wide Wood, http://wwwood.tumblr.com/post/4991152766, (erişim: 30.03.2014).

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

TEDARİK ZİNCİRİNDE BİLGİ YÖNETİMİ VE İLETİŞİM

Batuhan KOCAOĞLU, A. Zafer ACAR

GİRİŞ

Günümüzde yaşanan küresel ve giderek daha rekabetçi iş ortamında lojistik firmalarının bilişim sistemlerini kullanmadan müşterilerine hizmet verebilme şansları bulunmamaktadır. Günümüzde bilişim sistemleri müşteriye verilen hizmetin kalitesini ve performansını artırarak daha üst düzeyde müşteri tatmini elde edilmesi imkanını sağlamaktadır.

Bu amaçla lojistik firmalarının ihtiyaçlarını karşılamak ve sorunlarını çözebilmek için önemli yazılımlar geliştirilmiştir. Bu yazılımlar gelişen barkod sitemleri ve kablosuz internet sistemleri aracılığıyla mekan sorununu ortadan kaldırarak daha geniş coğrafyalarda hizmet etme imkanı sağlamaktadır.

Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler lojistik işletmeleri ile müşterilerine arzu ettikleri bilgileri daha şeffaf ve doğru olarak gerçek zamanlı olarak ulaşabilme imkanı da sunmaktadırlar.

Böylece lojistik firmalarının etkinliği sadece depo ve filo yatırımlarıyla değil aynı zamanda tüm hedef pazarı kapsayacak bilgi ve iletişim teknolojisi alt yapılarından ve bu sistemlerin etkili olarak işletilmesinden geçmektedir.

1. BİLGİ VE İLETİŞİM SİSTEMLERİNE GİRİŞ

Lojistik işletmelerinde bilgi yönetimi konusu ele alınmadan önce, genel anlamda bilgi yönetiminin açıklanmasında yarar vardır. Bilgi yönetiminin doğru olarak değerlendirilebilmesi için, birbirinden farklı anlamlar taşıyan veri, enformasyon, bilgi ve bilgelik açıklanacaktır.

Bilindiği üzere, dilimizde "bilgi" sözcüğü, İngilizce "information" ve "knowledge" sözcüklerinin karşılığı kullanılmaktadır. Bilgi ve enformasyon ya da enformasyon ve veri, eş anlamlı değildir. Aralarında bir ilişki olan bu bilgi türleri, genellikle bir piramitle gösterilen bilme (knowing) bütünü içinde, birbirini izleyen aşamalar halinde yer alır[1].

[1] Alkan, N. (2003). Tıp ve sağlık kuruluşlarında bilgi yönetimi. Bilgi Dünyası, V.4(2), s.176-186.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Acar, A. Z. ve Kocaoğlu, B. (2011) Depo yönetiminde mobil uygulamalar. Yamamoto, G.T. (Ed.), içinde Mobil Yaşam ve Uygulamaları, ISBN: 978-605-62095-2-9, http://mobmar.com/mobil-yasam-ve-uygulamalari-kitap/, İstanbul, 172-193.

Alkan, N. (2003). Tıp ve sağlık kuruluşlarında bilgi yönetimi. *Bilgi Dünyası,* V.4(2), s.176-186.

Ambar (2009) Teknolojiden vazgeçmeyen sektör: Lojistik, http://www.ambar.com.tr/teknoloji/3093.html, (erişim: 11.03.2009)

Arslan, A. (2007) İlâç ve tıbbi malzeme lojistiği ve bir uygulama. Yıldız Teknik Üniversitesi, SBE, yüksek lisans tezi.

Barutçugil, İ. (2002). *Bilgi Yönetimi.* İstanbul, Kariyer Yayıncılık.

Bayar, İ. E. (2008). Kamu hastanelerinde tedarik zinciri yönetimi ve örnek bir uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, yüksek lisans tezi.

Cengiz, F. (2006). Lojistik bilgi sistemlerinin işletme performansı üzerine etkisi ve bir uygulama. Gaziantep Üniversitesi SBE yüksek lisans tezi.

Chiu, H. N. (1995). The integrated logistics management system. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,* V.25(6), s.5-12.

Closs, D. J. ve Xu, K. (2000). Logistics information technology practice in manufacturing and merchandising firms. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management,* V.30(10), s.869-886.

Erdal, M. (2013). *Mesleki Yeterlilik.* E-lojistik ve lojistik bilgi sistemleri: www.meslekiyeterlilik.com

Erdem, Ü. R. (2006). Yönetim bilgi sistemleri ve bir hastane için yönetim bilgi sisteminin geliştirilmesi. Ankara, Gazi Üniversitesi, SBE, yüksek lisans tezi.

Ertek, G. ve Aba, B. (2012). Lojistik bilişim sistemleri. Çatay, B. ve Öztürk (Ed.), içinde, *Uluslararası Lojistik*. Anadolu Üniversitesi, AÖF, Yayın No: 1593, s. 118-150.

G Yazılım, http://its-karekod.gyazilim.com/usr_img/its/karekod/barkod_01.png

Görçün, Ö.F. (2010). Örnek Olay ve uygulamalarla Tedarik Zinciri Yönetimi, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım.

Güçlü, N. ve Sotirofski, K. (2006). Bilgi yönetimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, V.4(4), s.351-371.

Gün, E. (2006). Bilgi Yönetimi Sürecinde İnsan Kaynakları Yönetimi: Lojistik Sektöründe Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi, SBE, yüksek lisans tezi.

HDMA (2003) Protecting safety and improving efficiencies in health care supply chain: Using electronic product codes. Healthcare Distribution Management Association's Collaborative Commerce Committee, www.healthcaredistribution.com.

Hugos, M. (2006). Essential of Supply Chain Management (2.b.), Hoboken, NJ, USA, John Wiley & Sons Inc.

Inveon (2009). Kabloyu kopartabilen rekabette öne geçiyor, http://www.inveon.com.tr/Haberler/Basin-Bultenlerimiz/Inveon_at_BThaber.aspx

Kengpola, A. ve Tuominenb, M. (2006). A framework for group decision support systems: An application in the evaluation of information technology for logistics firms. *International Journal of Production Economics,* V.101(1), s.159-171.

Korkmaz, Y., Bulut bilişim, Tübitak, www.tubitak.gov.tr/.../Korkmaz_Bulut_Bilisim.ppt

Kutlu Bilişim, Barkod nedir? http://www.kutlubilisim.com.tr/barkod/barkod_nedir.htm

Meade, L. ve Sarkis, J. (1998). Strategic analysis of logistics and supply chain management systems using the analytical network process. *Transportation Research-E. Transportion Research-E: Logistics and Transportation Review,* V.34(3), s.201-215.

Ömürbek, N. ve Altın, F. F. (2009). Sağlık bilişim sistemlerinin uygulanmasına ilişkin bir araştırma: İzmir örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* V.10(1), s.211-232.

Özdemir, A. İ. (2004). Tedarik zinciri yönetiminin gelişimi, süreçleri ve yararları. *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi,* V.23(2), s.87-96.

Seybold, P. B. (2001). Get inside the lives of your customers. *Harvard Business Review,* V.78(5), s.81-89.

Şahin, A. ve Demir, M. H. (2003) Bilgi-işlem teknolojilerindeki gelişmelerin lojistik yönetimi üzerindeki etkileri-Tedarik zincirleri yönelimli teorik bir analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, V.8(3), s.27-48.

Tanyaş, M. (2005). *Hastane lojistik yönetimi.* http://www.ufukcebeci.com/Portals/57ad7180-c5e7-49f5-b282-c6475cdb7ee7/HLY.ppt

Tekin, M., Zerenler, M. ve Atıl, B. (2005). Bilişim teknolojileri kullanımının işletme performansına etkileri: Lojistik sektöründe bir uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi,* V.4(8), s.115-129.

Tekin, M., Zerenler, M., Bilge, A., Yıldız, M. ve Özilhan, D. (2005). Bilişim teknolojileri kullanımının işletme performansına etkileri: Lojistik sektöründe bir uygulama. V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Ticaret Üniversitesi, s.385-391.

Warehouse in a box, http://warehouseinabox.com/solutions/warehouse-management-software, (erişim: 06.04.2014)

Warehows.org, Taxonomy of logistics information systems, http://warehows.org/

ONALTINCI BÖLÜM

LOJİSTİKTE DIŞ KAYNAK KULLANIMI

A. Zafer ACAR

GİRİŞ

Dış kaynak kullanımı (DKK) günümüzde stratejik yönetim alanında üzerinde çokça tartışılan ve geniş bir uygulama alanı bulan yöntemdir. DKK, bazı mal ya da hizmetlerin, bir sözleşme kapsamında organizasyonun dışındaki bir kaynaktan sağlanması faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. İşletmeler üretim yaptıkları veya hizmet verdikleri sektörde kendi çalışma alanlarında DKK ile rekabet güçlerini artırabilmeyi veya başarılı olamadıkları ya da değer yaratmayan faaliyetlerde alanında uzmanlaşmış işletmelere faaliyetlerini aktarmayı hedeflemektedirler[1].

DKK, özellikle lojistik ve bilgi teknolojileri alanında yaygın uygulama alanı bulmaktadır. Günümüzde 3. taraf lojistik, kontrat lojistiği ve outsourcing gibi isimler de verilen lojistik hizmetlerde DKK Lieb, ve arkadaşları[2] tarafından tedarik zinciri içindeki temel lojistik faaliyetlerinden birkaçının konusunda uzman olan lojistik şirketleri tarafından üstlenilmesi şeklinde tanımlanmaktadır[3]. İşletmeler temel olarak taşıma ve depolama operasyonlarında, bu faaliyetlere ek olarak destek faaliyetler, stok yönetimi ve ambalajlama gibi faaliyetlerde de dış kaynak eğilimine girmişlerdir[4].

Bu bölümde gerek hizmet alan gerekse hizmet sunan işletmelere birçok fayda sağlayan dış kaynak kullanımıyla ilgili temel bilgilerin verilmesinin ardından lojistikte DKK kavramı, sağladığı yararlar, uygulamadaki sorunlar ve uygulamada dikkat edilmesi gerekli unsurlar ele alınmıştır.

1. İŞLETMELERDE DIŞ KAYNAK KULLANIMI (DKK)

Günümüzde özellikle bilişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeye paralel olarak yaşanan küreselleşme ile iş dünyasındaki rekabet oldukça artmıştır. Bu yoğun rekabet

[1] Çekerol, S.G. (2013). Lojistik Yönetimi. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 2823, s.173.
[2] Lieb, R. C., Millen, R. A. ve Van Wassenhove, L. N. (1993). Third party logistics services: A comparison of experienced American and European manufacturers. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, V.23(6), s.35-44.
[3] Razzaque, M. A. ve Sheng, C. C. (1998). Outsourcing of logistics functions: a literature survey, International Journal of Physical Distribuiton & Logistics Management, V.28(2), s.89-107.
[4] Çekerol, age., s.173.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Armstrong & Associates, I. (1996). Armstrong & Associates, Inc.: http://www.3plogistics.com/

Barney, J. B. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*, V.17(1), s.99-120.

Bhatnagar, R., Sohal, A. S. ve Millen, R. (1999). Third party logistics services: A Singapore perspective. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,* V.29(9), s.569–587.

Bradley, P. (1995). Third parties gain slow, cautious buyer support. *Purchasing*, May 18, s. 51-52.

Byrne, P. M. (1993). A new road map for contract logistics. *Transportation & Distribution,* (April), s. 58-62.

Candler, J. (1994). You make it, they distribute it. *Nation's Business,* (March), s. 46-48.

Çakırlar, H. (2009). İşletmelerin Lojistik Faaliyetlerinde Dış Kaynak Kullanımı: Trakya Bölgesinde Faaliyet Gösteren İşletmeler Üzerinde Bir İnceleme. Trakya Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Çekerol, S. G. (2013). *Lojistik Yönetimi.* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 2823.

Fantasia, J. J. (1993). Are you a candidate for third party logistics? *Transportation & Distribution,* (January), s. 30.

Foster, T. A. ve Muller, E. J. (1990). Third parties: Your passport to profits. *Distribution* (October), s. 30-32.

Lieb, R. C. (1992). The use of third-party logistics services by large American manufacturers. *Journal of Business Logistics,* V.13(2), s.29-42.

Lieb, R. C., Millen, R. A. ve Van Wassenhove, L. N. (1993). Third party logistics services: A comparison of experienced American and European manufacturers. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 23*(6), 35-44.

LODER (2010). *Lojistik Terimler Sözlüğü.* İstanbul, Lojistik Derneği Yayınları No:1.

Lynch, M. E., Imada, S. J. ve Bookbinder, J. H. (1994). The future of logistics in Canada: A Delphi-based forecast. *Logistics and Transportation Review,* V.30(1), s.95-112.

Maltz, A. B. ve Lieb, R. C. (1995). The third party logistics industry: Evolution, drivers and prospects. *Proceedings of the 24th Annual Transportation and Logistics Educators Conference,* Oak Brook, IL, USA, The Coincil of Logistics Management, s.47-75.

MEB (2008). *Ürün Alımı.* Ankara, MEGEP.

Mersin, D. N. (2003). Lojistikte dış kaynak kullanımı, yararları ve dikkat edilmesi gerekli noktalar. *Uluslararası Lojistik Kongresi.* İstanbul, Lojistik Derneği Yayını No:2.

Özdemir, A. (2012). Lojistik sistemin bileşenleri. Nalçakan, M. ve Er, F. (ed.), *Lojistik İlkeleri* (s. 26-53). Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 2517.

Prahalad, C. K. ve Hamel, G. (1990). The core competence of the corporation. *Harvard Business Review,* (May-June), s.79-90.

Razzaque, M. A. ve Sheng, C. C. (1998). Outsourcing of logistics functions: A literature survey, International. *Journal of Physical Distribuiton & Logistics Management,* V.28(2), s.89-107.

Richardson, H. L. (1995). Logistics help for the challenged. *Transportation & Distribution,* (January), s. 60-64.

Sheffi, Y. (1990). Third party logistics: present and future prospects. *Journal of Business Logistics,* V.11(2), s.27-39.

ONYEDİNCİ BÖLÜM

TERSİNE LOJİSTİK *A.*

Zafer ACAR, Karahan KARA

GİRİŞ

İşletmeler için önde gelen amaçlardan birisi pazarda yer alan müşterilerin tatmin edilmesidir. Bu maksatla lojistik sistem açısından öncelikle ele alınan konu ise müşteri taleplerini karşılayan doğru ürünün, doğru yerde, doğru zamanda, doğru şartlarda ve doğru fiyatla bulundurulmasını sağlamaktır. İşletmeler bu maksatla öncelikle birim üretim maliyetlerini düşürmeye çalışırken, diğer yandan pazar mevcudiyetini artırmaya ve müşteriye yanıt süresini azaltmaya çalışmaktadırlar. Ancak tüm işletmelerin aynı stratejiyle hareket etmesi pazarda kapasiteye bağlı ürün fazlası oluşmasına neden olmaktadır. Bu ise işletmeleri dampinglere, fiyat rekabetine zorlamakta birçok kez ise pazarda bulunan ürünlerini geri çekmek zorunda kalmalarına yol açmaktadır. Bu tip problemlerin çözümü itme stratejilerinden çekme stratejilerine geçiş, etkili bir talep tahmini ve tedarik planlaması ile çözülebilmektedir.

Rekabet şartlarının zorlaşması, çevresel etkilerin rekabet üstünlüğünü belirleyici unsurlardan birisi haline gelmesi, ürünün yaşam ömrü sonuna kadar takip edilmesi prensibinin yerleşmesi işletmeleri tersine lojistik ağları oluşturmaya yöneltmiştir. Bu lojistik ağlar gerek hatalı sevkiyatların, gerek arızalı ürünlerin, gerekse müşteriler tarafından çeşitli gerekçelerle iade edilen ürünlerin yanında ambalaj malzemeleri gibi geri dönüştürülerek ekonomik değer yaratılan ya da bitmiş piller gibi doğayı koruma maksadıyla toplanan ürünlerin bu kez müşteriden başlangıç noktasına doğru hareketi sağlamaktadır.

1. TERSİNE LOJİSTİĞİN TANIMI VE KAPSAMI

Tersine lojistik hammadde, yarı mamul, nihai ürün ve buna ilişkin bilgilerin tüketim noktasından orijin noktasına doğru, değer kazanımı ya da uygun şekilde yok edilmesini sağlamak amacıyla etkin akışını planlama, uygulama ve kontrol etme sürecidir[1].

Tersine lojistik kavramı genellikle; geleneksel tedarik zincirinin aksi yönde malzemenin yeniden kazanılması ya da uygun yöntemle yok edilmesi amacıyla, ikincil malzeme

[1] CSCMP. (2013). http://cscmp.org/sites/default/files/user_uploads/resources/downloads/glossary.pdf

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Brito, M. P., Flapper, S. D. ve Dekker, R. (2002). *Reverse Logistics: A Review of Case Studies.* Econometric Institute report EI 2002-21.

Carter, C. R. ve Ellram, L. M. (1998). Reverse logistics: A review of the literature and framework for future investigation. *Journal of Business Logistics,* V.19(1), s.85-102.

Creutz, M. ve Larsson, F. (2012). Reverse Logistics Case Study Comparison between an Electronic and a Fashion Organization. İsveç, Jönköping University, Yüksek Lisans Tezi.

CSCMP. (2013). Council of Supply Chain Management Professionals: http://cscmp.org/sites/default/files/user_uploads/resources/downloads/glossary.pdf , (erişim: 07 09, 2013)

Dekker, R., Fleischmann, M., Inderfurth, K. ve Wassenhove, L. N. (2004). *Reverse Logistics Quantitative Models for Closed-Loop Supply Chains.* Berlin, Almanya, Springer-Verlag.

Demirel, Ö. N. ve Gökçen, H. (2008). Geri kazanımlı imalat sistemleri için lojistik ağı tasarımı: Literatür araştırması. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi,* V.24(4), s.905-912.

Fleischemann, M. (2001). *Reverse Logistics Network Structures and Design.* Erim Reports Series Research in Management, ERS-2001-52-LIS.

Fleischemann, M., Beullens, P., Bloemhof-Ruwaars, J. M. ve Wassenhove, L. V. (2001). The impact of product recovery on logistics network design. *Production and Operations Management,* V.10(2), s.156-173.

Fleischmann, M., Bloemhof-Ruwaard, J. M., Dekker, R. L., Nunen, J. A. ve Wassenhove, L. N. (1997). Quantitative models for reverse logistics: A review. *European Journal of Operational Research,* V.103(1), s.1-17.

Gaurang, S. P. (2006). A Stochastic Production Cost Model For Remanufacturing Systems. The Doctor of Philosophy Thesis, Umi Number: 1456981.

Gorskova, J. ve Ortega, E. (2012). *Cloosing the Loop: Reverse Supply Chain Management and Product return Processes İn Electronics Retailing*. İsveç, Jönköping University, Yüksek Lisans Tezi.

Harsa, E. E. (2010). Reverse Logistics: Theory and Practices-With Focus on Remanufacturing Applications. Galatasaray Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Karabulut, N. (2009). Reverse Logistics. Marmara Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği, Yüksek Lisans Tezi.

Karaçay, G. (2005). Tersine lojistik: Kavram ve İşleyiş. *Çukurova Üniversitesi SBE Dergisi,* V.14(1), s.317-332.

Koban, E. ve Keser, H. Y. (2010). *Dış Ticarette Lojistik* (3. b.). Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Köse, S. (2009). Tersine Lojistik ve Atık Kızartma Yağları Geri Kazanım Ağı Tasarımı. İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Krikke, H. (1998). Recovery strategies and reverse logistic network design. Hollanda, University of Twente, PhD Thesis.

Lourenço, H. R. ve Soto, J. P. (2002). *Reverse Logistics Models and Applications: A Recoverable Production Planning Model.* Document de Treball, working paper, Grup de Recerca en Logistica Empresarial.

Nakıboğlu, G. (2007). Tersine Lojistik: Önemi ve Dünyadaki Uygulamaları. *Gazi Üniversitesi, İİBF Dergisi,* V.9(2), s.181-196.

Parkinson, H. J. ve Thompson, G. (2003). Analysis and Taxonomy of Remanufacturing Industry Practice. *Journal of Process Mechanical Engineering (Part E)*, s.243-256.

Pinna, R. ve Carrus, P. P. (2012). Reverse logistics and the role of fourth party logistics provider. Groznik, A. ve Xiong, Y. (Ed.), *Pathways to Supply Chain Excellence* (s. 91-114). İtalya, INTECH.

Rogers, D. S. ve Tibben-Lembke, R. S. (1998). *Going Backwards: Reverse Logistics Trends and Practices.* Pittsburg, PA, USA, Reverse Logistics Executive Council.

Rogers, D. S. ve Tıbben-Lembke, R. S. (2001). An Examination of Reverse Logistics Practices. *Journal of Business Logistics,* V.22(2), s.129-147.

Srivastava , S. K. ve Srivastava , R. K. (2006). Managing product returns for reverse logistics. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,* V.36(7), s.524-546.

Steven, M. (2004). Networks in reverse logistics. Dyckhoff, H. Lackes, R. ve Reese, J. (Ed.), *Supply chain management and reverse logistics* (s. 163-180). Berlin, Springer.

Şengül, Ü. (2010). Atıkların geri dönüşümü ve tersine lojistik. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi,* V.6(1), s.73-86.

Şengül, Ü. (2011). Tersine Lojistik Kavramı ve Tersine Lojistik Ağ Tasarımı. *Atatürk Ünersitesi İİBF Dergisi* (10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı), s.407-429.

Thierry, M., Salomon, M., Nunen, J. ve Wassenhove, L. (1995). Strategic ssues in product recovery management. *California Management Review,* V.37(2), s.114-135.

Tibben-Lembke, R. S. (2002). Life after death: Reverse logistics and the product life cycle. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,* V.32(3), s.223-244.

KAYNAKLAR

Abdelwahab, W. (1998). Elasticities of mode choice probabilities and market elasticities of demand: Evidence from a simultaneous mode choice/shipment-size freight transport model, Transportation Research Part E, V. 34 (4), s. 257-266.

Acar, A. Z. (2010). *Depolama ve Depo Yönetimi.* Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Acar, A. Z. ve Çakmak, E. (2013) Depolama ve Depo Yönetimi (2.b.), Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Acar, A. Z. ve Kocaoğlu, B. (2011) Depo yönetiminde mobil uygulamalar, (Ed. Yamamoto, G.T.) Mobil Yaşam ve Uygulamaları, ISBN: 978-605-62095-2-9, http://mobmar.com/mobil-yasam-ve-uygulamalari-kitap/, İstanbul, 172-193.

Acar, A. Z. ve Yurdakul, H. (2013). Tedarik lojistiğinde sistem satın alma ve entegre ürün timi: Sağlık sektörü için öneriler, *Akademik Bakış*, Sayı.34 (Ocak-Şubat), Makale No.11

Acar, N. (1992). Tam zamanında üretim ve Kanban sistemi. *Verimlilik Dergisi,* MPM Yayınları, V.1992/3.

Ackerman, K. B. (1986). *Practical Handbook of Warehousing*, Washington DC, Traffic Service Corporation.

Ackerman K. B. (2002). Warehousing Tips, Columbus, Ohio, Ackerman Publications.

Ackoff, L. R. ve Sasieni, M. W. (1968). *Fundamental of Operations Research.* NY, USA, John Willey.

Aktan, C. C. (2004). *Rekabet Gücü ve Türkiye*, Ankara, TİSK Yayınları, No:255

Akdemir, H. Y. (2011). Lojistik Sektörü İş Gücü Profilinin Değerlendirilmesi İzmir İli Örneği. Dokuz Eylül Üni. SBE, Yüksek lisans tezi.

Akdeniz, A. ve Durmaz, F. (1998). Verimliliğin genel performans üzerindeki yansımalarının uygulaması. DEÜ, İİBF Dergisi, C.XIII, No: 2, s.85-99.

Akman, M. (2003). *Hastanelerde Lojistik Yönetim.* Ankara, Nobel Tıp Kitabevi.

Aldemir, M. C. (1985). Örgütler ve Yönetimi: Makro Bir Yaklaşım. İzmir, Bilgehan Basımevi.

Aljian, G. W. (1984). *Purchasing Handbook.* NY, USA, McGraw-Hill.

Alkan, N. (2003). Tıp ve sağlık kuruluşlarında bilgi yönetimi. *Bilgi Dünyası*, V.4(2), s.176-186.

Alkan, M. ve Erdal, M. (2007). *Lojistik ve Dış Ticaret Sözlüğü.* İstanbul, UTİKAD.

Ambar (2009) Teknolojiden vazgeçmeyen sektör: Lojistik, http://www.ambar.com.tr/teknoloji/3093.html, (erişim: 11.03.2009)

Ankara Üniversitesi, Stok Kontrol Yönetimi: http://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/298/mod_resource/content/2/9%20-%20Stok%20Kontrol%20Yonetimi.pdf

APICS, American Production and Inventory Control Society, Executive Sales and Operations Planning, http://www.apics.org/dictionary/dictionary-information?ID=1473.0 (erişim: 10.08.2014).

Armstrong & Associates, I. (1996). Armstrong & Associates, Inc.: http://www.3plogistics.com/

Armstrong, J. S. (2001). Principles of Forecasting. Norwell, MA, USA, Kluwer Academic Publishers.

Aron L. J. (2001). Nobody's Perfect, Supply Chain Technology News, September, s.13–15.

Arslan, A. (2007) İlâç ve tıbbi malzeme lojistiği ve bir uygulama. Yıldız Teknik Üniversitesi, SBE, yüksek lisans tezi.

Artman, L. B. ve Clancy, D. A. (1990). Distribution follows consumer movement, Transportation & Distrubution, V.31(6).

Ataman, G. (2002). Tedarik zinciri ve yönetimi: Değişim mühendisliği ve dış kaynaklardan yararlanma ilişkisi üzerine bir irdeleme. *Öneri Dergisi*, V.5(17), s.35-42

Ay, M, Bayhan, M. ve Akça, B. (2004). İşletmelerde lojistik değer faaliyetlerinde bilgi teknolojileri. Bilgi Teknolojileri Kongresi III Bildiri Kitabı, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, s.212-214.

Ay, S. ve Erel, A. (2005). Yük taşımacılığında tür tercihi ve karar değişkenleri, İstanbul TMMOB 6. Ulaştırma Kongresi, 23-25 Mayıs 2005, İTÜ, Maya Basın Yayın, ss.99-108.

Babacan, M. (2003). Lojistik sektörünün ülkemizdeki gelişimi ve rekabet vizyonu. *Ege Akademik Bakış,* V.3(1), s.8-15.

Bahar, E. (2007). Lojistikte Risk Yönetimi ve Bir Uygulama. Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Bakırtaş, H. (2013). Müşteri ilişkileri yönetimi: Tanımı, kapsamı, önemi, içinde Timur, N. ve Barış, G. (Ed.) *Müşteri İlişkileri Yönetimi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, AÖF, Yayın No: 1954.

Ballou, R. H. (1992). *Business Logistics Management.* USA, Pearson Education.

Ballou, R. H. (1997). Business Logistics-Importance and some Research Opportunities. *Gestão & Produção,* V.4(2), s.117-129.

Ballou, R.H. (2004). *Business Logistics / Supply Chain Management, Planning, Organizing and Controlling Supply Chain* (5.b), NJ, USA, Pearson Education International.

BALO http://www.balo.tc/ Büyük Anadolu Lojistik Organizasyonlar web sitesi

Barlow, R. D. (2004). Drug makers fight back against counterfeiters, *Logistics Today*, February, 5–9.

Barney, J. B. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*, V.17(1), s.99-120.

Barutçugil, İ. (2002). *Bilgi Yönetimi.* İstanbul, Kariyer Yayıncılık.

Başkol, M. (2013). Tedarik Zinciri Yönetimi, Eskişehir, A.Ü. Yayını No: 2889.

Bauhaus, http://online.bauhaus.com.tr/Catalog/Products/Index/5203, (erişim: 30.03.2014)

Bayar, İ. E. (2008). Kamu hastanelerinde tedarik zinciri yönetimi ve örnek bir uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, yüksek lisans tezi.

Baykoç, Ö.F., Abacı, S. ve Duyar, M. (2002) Tam zamanında üretim sisteminin servis sistemlerine uygulanabilirliği, Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der., 17(4), s.139-155.

BBTraining, http://www.bbtraining.com.au/Forklift.php, (erişim: 30.03.2014)

Benligiray, S. (1999). İnsan Kaynakları Açısından Otellerde Performans Yönetimi. Eskişehir, A.Ü. Yayınları No: 1174.

Beresford A. K. C. (1999). Modelling freight transportation costs: A case study of the England - Greece corridor, International Journal of Logistics: Research and Applications, V.2(3), s 233-235

Berinato, S. (2001). What Went Wrong at Cisco? CIO Magazine, August, www.cio.com, (Erişim: 15.02.2013)

Bhatnagar, R., Sohal, A. S. ve Millen, R. (1999). Third party logistics services: A Singapore perspective. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,* V.29(9), s.569–587.

Blanchard, D. (2003). Inbound for glory, *Supply Chain Technology News*, April, 1–11.

Blanchard, D. (2003). Moving past the problems can be problematical, *Chief Logistics Officer*, October, 5.

Blanchard, D. (2004). Chain Reactions, Logistics Today, March, s.6.

Blanchard, D. (2005). The trouble with benchmarking, Logistics Today, June, s.7.

Blanchard, D. (November 30, 2005). Author interview with Louise Knabe, Supply Chain Management Best Practices, 2010, (2.b), NJ, USA, John Wiley & Sons Inc.

Blanchard, D. (October 31, 2005). Author Interview with Greg Shoemaker, Supply Chain Management Best Practices, 2010, (2.b), NJ, USA, John Wiley & Sons Inc.

Blanchard, D. (2006). Get inside the mind of the carriers, Logistics Today, March, s.1.

Blanchard, D. (2007). Compete or retreat, *Industry Week*, January, s.7.

Blanchard, D. (2007). The face of American manufacturing, *Industry Week*, June, s.27–31.

Blanchard, D. (2008). How to build a lean-green warehouse network, Industry Week, V.Feb. s. 64–65.

Blanchard, D. (2008). Portrait of best-in-class transportation management, Industry Week, October, s.56.

Blanchard, D. (2009). What exactly is a supply chain, anyway? Material Handling Management, June, s.48.

Blanchard, D. (2010). *Supply Chain Management Best Practices* (2.b), NJ, USA, John Wiley & Sons Inc.

Bolstorff, P. (2000a). Keeping your focus, Supply Chain Technology News, December, s.43–48.

Bolstorff, P. (2000b). Supply chain management for dummies. Supply Chain Technology News, October, s. 51–53.

Bolstorff, P. ve Rosenbaum, R. (2007). Supply chain excellence: A handbook for dramatic improvement using the SCOR Model. New York, Amacom.

Bolten, F. E. (1997). *Managing Time and Space in the Modern Warehouse*. NY, USA, Amacom.

Bowersox, D. J., Closs, D. J. ve Cooper, M. B. (2002). *Supply Chain Logistics Management* (2. b.). NY, USA, McGraw Hill.

Bowersox, D. J. ve Cooper, M. B. (1992). Strategic Marketing Channel Management. NY, USA, McGraw Hill Inc.

Bowersox, D, J., La Londe B. J. ve Smykay, E. W (1969). Readings in Physical Distribution Management: The Logistic of Marketing, NY, USA, MacMillan.

Bowersox, J. D., Smykay, E. W. ve Lalonde, B. J. (1969). Physical Distribution Managament. NY, USA, The Macmillan Co.

Bradley, P. (1995). Third parties gain slow, cautious buyer support. *Purchasing*, May 18, s. 51-52.

Bramel, J. ve Simchi-Levi, D. (1997). *The Logic of Logistics: Theory, Algorithms, and Applications for Logistics Management.* NY, USA, Springer- Verlag.

Brito, M. P., Flapper, S. D. ve Dekker, R. (2002). *Reverse Logistics: A Review of Case Studies.* Econometric Institute report EI 2002-21.

Brockman, T. ve Godin, P. (1997). Flexibility for the future in warehouse design. IIE Solutions, V.29(7), s.22-25.

BTSO. (2007). *Stok Yönetimi* (Tüccarın El Kitabı serisi). Bursa, Bursa Ticaret ve Sanayii Odası.

Buffa, S. E. (1981). *Temel Üretim Yönetimi.* (Çev. Sezgin, A. vd.) Ankara, İTİA Yayını, Olgaç Matbaası.

Burt, D. N. (1984). *Proactive Procurement: The Key to Increased Profits, Productivity, and Quality*. Eaglewood Cliffs, NJ, USA, Prentice-Hall.

Buss, D. (2003). Case study: Land O'Lakes and collaborative logistics, *CIO Insight*, May, www.cioinsight.com , (Erişim: 01.07.2013)

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1992). İstanbul, Interpress Basın ve Yayıncılık.

Büyüközkan, G. (2012). Uluslararası Lojistik, Sürdürülebilir Lojistik. Eskişehir, A.Ü. Yayını No: 2625.

Byrne, P. M. (1993). A new road map for contract logistics. *Transportation & Distribution,* (April), s. 58-62.

Calnan, C. (2009). Dell's retail store strategy yet to compare with online sales, *Austin Business Journal*, May, 22. www.austin.bizjournals.com, (Erişim: 25.12.2012).

Can, T., Çilingirtürk, A. M. ve Koçak, H. (2006). Dış bükey programlama ile lojistik merkezi tesbiti, İ.Ü.İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi, Sayı:54, s.15-25.

Candler, J. (1994). You make it, they distribute it. *Nation's Business,* (March), s. 46-48.

Carter, C. R. ve Ellram, L. M. (1998). Reverse logistics: A review of the literature and framework for future investigation. *Journal of Business Logistics,* V.19(1), s.85-102.

Cauffriez, L., Wıllaeys D. ve Defrenne, J. (1997). Mesure Des indicateurs de performance de lignes de production: Présentation de une méthode et retour de expérience, Journal Européen Des Systèmes Automatisés, Vol. 31 (8), s. 1297-1310.

Cengiz, F. (2006). Lojistik bilgi sistemlerinin işletme performansı üzerine etkisi ve bir uygulama. Gaziantep Üniversitesi SBE yüksek lisans tezi.

Chase, R. B., Aquiland, N. J. ve Jacops, F. R. (1998). *Production and Operations Management: Manifacturing and Services* (8. b.). McGraw Hill.

Chopra, S. ve Meindl P. (2003). *Supply Chain Management*, NJ, USA, Prentice Hall.

Christopher, M. (2010). *Logistics and Supply Chain Management*, Londra, UK, Prentice Hall.

Chiu, H. N. (1995). The integrated logistics management system. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,* V.25(6), s.5-12.

Chytas, P., Glayks, M. ve Valiris, G. (2011), A proactive balanced scorecard. International Journal Of Information Management Vol. 1, No. 9, s.2, http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0268401210001908, (Erişim:01.03.2011).

Ciravoğlu, G. (2006), Tedarik Zinciri Yönetimi Uygulamaları ve Performans Üzerine Etkilerinin Analizi, Trakya Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Clark, T. (2005). Driving at the speed of demand*, Consumer Goods Technology*, October, 14-17.

Closs, D. J. ve Xu, K. (2000). Logistics information technology practice in manufacturing and merchandising firms. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management,* V.30(10), s.869-886.

Cohen, S. ve Roussel, J. (2005). *Strategic Supply Chain Management*, NY., USA, McGraw-Hill.

Cotrill, K. (2006). Best Buy's customer-facing supply chain, *Supply Chain Strategy*, December 2005–January 2006, www.hbswk.hbs.edu/archive/5175.html , (Erişim: 06.09.2013)

Coyle, J. J., Bardi, E. J. ve Langley, C. J. (1992). *The Management of Business Logistics.* USA, West Publishing Company.

Coyle, J. J., Bardi, E. J. ve Langley, C. J. (2003). *The Management of Business Logistics* (7. b.). Canada, South-Western.

Coyle, J. J., Novack, R. A., Gibson, B., Edward ve Bardi J. (2011). Management of Transportation (7. b.), Canada, South Western Cengage Learning.

Creutz, M. ve Larsson, F. (2012). Reverse Logistics Case Study Comparison between an Electronic and a Fashion Organization. İsveç, Jönköping University, Yüksek Lisans Tezi.

Croxton, K. L., Dastugue-Garcia, S. J., Lambert, D. M. ve Rogers, D. S. (2001). The supply chain management process*. The International Journal of Logistics Management*, V.12(2), s.13-35.

CSCMP (2013). Council of Supply Chain Management Professionals. *Supply Chain Management*, www.cscmp.org, (Erişim: 21.03.2013)

CSCMP (2013). Council of Supply Chain Management Professionals, http://cscmp.org/about-us/supply-chain-management-definitions, (Erişim: 21.03.2013)

CSCMP. (2013). Council of Supply Chain Management Professionals: http://cscmp.org/sites/default/files/user_uploads/resources/downloads/glossary.pdf , (erişim: 07 09, 2013)

Cunnõngham W. J. (1982). Freight modal choice and competition in transportation: A critique and categorisation of analysis techniques, Transportation Journal, s. 66- 75.

CUTR (2000). Analysis of freight movement mode choice factors, Report for Florida Department of Transportation Rail Planning and Safety, Center for Urban Transportation Research, s. 3-8.

Çakırlar, H. (2009). İşletmelerin Lojistik Faaliyetlerinde Dış Kaynak Kullanımı: Trakya Bölgesinde Faaliyet Gösteren İşletmeler Üzerinde Bir İnceleme. Trakya Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Çancı, M. ve Erdal, M. (2003). *Lojistik Yönetimi.* İstanbul, Utikad.

Çancı, M. ve Erdal, M. (2013). Uluslararası Taşımacılık Yönetimi (4. b.), İstanbul, Utikad.

Çekerol, G. S. (2013). *Lojistik Yönetimi.* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 2823.

Çelikçapa, F. O. (2000*). Üretim Yönetimi ve Teknikleri*. İstanbul, Alfa Basım Yayım.

Çevik, O. ve Gülcan, B. (2011). Lojistik faaliyetlerin çevresel sürdürülebilirliği ve Marco Polo programı. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* V.13(20), s.35-44.

Daco, http://www.dacocorp.com/drive-drive-thru-pallet-rack-shelving-systems-p-305-l-en.html, (erişim: 30.03.2014)

Dekker, R., Fleischmann, M., Inderfurth, K. ve Wassenhove, L. N. (2004). *Reverse Logistics Quantitative Models for Closed-Loop Supply Chains.* Berlin, Almanya, Springer-Verlag.

Deloitte (2010). *Taşımacılık ve Lojistik Sektörü Raporu 2010.* Ankara, T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı.

Demir, V. (2007). *Lojistik Yönetim Sisteminde Maliyet Hesaplaması.* Ankara, Nobel yayınları.

Demir, M. H. ve Gümüşoğlu, Ş. (2003). *Üretim Yönetimi.* İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım.

Demirel, Ö. N. ve Gökçen, H. (2008). Geri kazanımlı imalat sistemleri için lojistik ağı tasarımı: Literatür araştırması. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi,* V.24(4), s.905-912.

Denizhan, B. (2005). Manufacturing Logistics: Reference Model. *3rd International Logistics & Supply Chain Congress.* İstanbul, LODER.

Dhavale, D.G. (1996). Performance measures for cell manufacturing and focused factory systems. Journal of Cost Management, Vol.10, Issue.1 (Spring), s. 59-70.

Dimensions Info, http://www.dimensionsinfo.com/dry-van-container-dimensions/, (erişim: 06.04.2014)

Directindustry, http://www.directindustry.com/prod/elvedi/heavy-cantilever-racking-13975-804497.html, (erişim: 30.03.2014)

Dobler, D. W., Lee, L. J. ve Burt, D. N. (1984). *Purchasing and Materials Management: Text and Cases.* NY, USA, McGraw-Hill.

Doğan, M. (1998). *İşletme Ekonomisi ve Yönetimi.* İzmir, Anadolu Matbaacılık.

Doğan, Ö. İ. (2000). Kalite uygulamalarının işletmelerin rekabet gücü üzerine etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi*, V.2(1). http://www.iibf.deu.edu.tr/dergi.php?idm

Doğan, U. (2013). Stok envanter yönetimi ders notları http://kisi.deu.edu.tr/uzeyme.dogan/dosyalar/stok_envanter_yonetimi.pdf

Donofrio, N. (2003). Interview, March 17, Conducting Author: Blanchard, D. Supply Chain Management Best Practices (2.b.), New Jersey, John Wiley & Sons Inc.

Dostsever, B. (2007). Küresel Lojistik ve Türk Firmalarının Rekabetçi Yapılarına Etkilerinin Araştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Dreamliner (2012). Dreamliner Project, www.seattlepi.com/boeing/787/787primer.asp , (Erişim: 11.04.2012)

DuVall, M. ve Beischel, M. (2005). Six ways to achieve sustainable carrier savings, Logistics Today, March, s.20–21.

Eaton's Hydraulics (2011). Product life cycle management technology, www.softech.com, (Erişim: 21.11.2011)

Ege İ. ve Sener, Z. (2013). Performans ölçümünde kullanılan yöntemler: Performans karnesi ve kumanda paneli karşılaştırması. Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak, s.107-120.

Elagöz, İ. (2006). Tedarik Zinciri Yönetimi Yaklaşımının Maliyet Hesaplama Çalışmalarına Etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi.

Elitaş, C. ve Ağca, V. (2006). Firmalarda çok boyutlu performans değerleme yaklaşımları: Kavramsal bir çerçeve. Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt.7(2), s.343-370.

Emmet, S. ve Granville, D. (2007). Excellence In Inventory Management: How To Minimise Costs And Maximise Service. Liverpool, Liverpool Academic Press.

Enslow, B. (2005). Best practices in transportation management, Aberdeen Group Report.

Erdal, M. (2013). *Mesleki Yeterlilik.* E-lojistik ve lojistik bilgi sistemleri: www.meslekiyeterlilik.com

Erdem, Ü. R. (2006). Yönetim bilgi sistemleri ve bir hastane için yönetim bilgi sisteminin geliştirilmesi. Ankara: Gazi Üniversitesi, SBE, yüksek lisans tezi.

Erdoğan, B. Z. (2013). Pazarlama Yönetimi. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2579.

Erdoğan, N. (2007). *Lojistik Maliyetlemesi ve Lojistikte Faaliyete Dayalı Maliyetleme.* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Yayın No:1748.

Ertek, G. ve Aba, B. (2012). Lojistik bilişim sistemleri. Çatay, B. ve Öztürk, G. (Ed.) içinde, *Uluslararası Lojistik*. Anadolu Üniversitesi, AÖF, Yayın No: 1593, s. 118-150.

Eymen, U. E. (2007). *Tedarik Zinciri Yönetimi*. Kalite Ofisi Yayınları, No:14.

Fantasia, J. J. (1993). Are you a candidate for third party logistics? *Transportation & Distribution,* (January), s. 30.

Farias, O. (2005). *The Logistic Innovation Approach and The Theory of Inventive Problem Solving.* http://www.triz-journal.com/archives/2006/01/06.pdf

Fleischemann, M. (2001). *Reverse Logistics Network Structures and Design.* Erim Reports Series Research in Management, ERS-2001-52-LIS.

Fleischemann, M., Beullens, P., Bloemhof-Ruwaars, J. M. ve Wassenhove, L. V. (2001). The impact of product recovery on logistics network design. *Production and Operations Management,* V.10(2), s.156-173.

Fleischmann, M., Bloemhof-Ruwaard, J. M., Dekker, R. L., Nunen, J. A. ve Wassenhove, L. N. (1997). Quantitative models for reverse logistics: A review. *European Journal of Operational Research,* V.103(1), s.1-17.

Filippini, R., Forza C. ve Vinelli, A. (1998). Trade-off compatibility between performance: Definitions and empirical evidence. *International Journal of Production Research*, Vol.36(12), s. 3379-3406.

Foster, T. A. ve Muller, E. J. (1990). Third parties: Your passport to profits. *Distribution* (October), s. 30-32.

Frazelle, E. H. ve Apple, J. M. (1994). Warehouse Operations. J. A. Tompkins ve D. A. Harmelink içinde, *The Distribution Management Handbook* (s. 22.1-22.36). NY, USA, McGraw-Hill.

G Yazılım, http://its-karekod.gyazilim.com/usr_img/its/karekod/barkod_01.png

Gadde, L. E. ve Hakansson, H. (1993). *Professional Purchasing.* London, UK, Routledge.

Gaurang, S. P. (2006). A Stochastic Production Cost Model For Remanufacturing Systems. The Doctor of Philosophy Thesis, Umı Number: 1456981.

Ghalayini, A. M., Noble, J. S. ve Crowe T. J. (1997). An integrated dynamic performance measurement system for improving manufacturing competitiveness. International Production and Economies. Vol.48, s. 207-225.

Ghodsypour, S. H. ve O'Brien, C. (1998). A decision support system for supplier selection using an integrated analytic hierarchy process and linear programming. International Journal of Production Economics, V.56, s.199-212.

Gianpado, G., Laporte, G. ve Roberto M. (2004). Introduction to Logistics Systems Planning and Control, ISBN: 9780470014042, West Sussex, Wiley.

Gorskova, J. ve Ortega, E. (2012). *Cloosing the Loop: Reverse Supply Chain Management and Product return Processes İn Electronics Retailing*. İsveç, Jönköping University, Yüksek Lisans Tezi.

Görçün, Ö. F. (2010). *Tedarik Zinciri Yönetimi*, İstanbul, Beta.

Görçün, Ö. F. ve Görçün, Ö. (2010). Demiryolu Taşımacılığı. İstanbul, Beta.

Gravier, M. J. ve Farris, M. T. (2008). An analysis of logistics pedagogical literature: Past and future trends in curriculum, content, and pedagogy. *The International Journal of Logistics Management,* V.19(2), s.234-235.

Güçlü, N. ve Sotirofski, K. (2006). Bilgi yönetimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, V.4(4), s.351-371.

Gülenç, İ. F. ve Karagöz, B. (2008). E-Lojistik ve Türkiye'de e-lojistik uygulamaları. *Kocaeli Üniversitesi SBE Dergisi,* V.15(1), s.73-91.

Gün, E. (2006). Bilgi Yönetimi Sürecinde İnsan Kaynakları Yönetimi: Lojistik Sektöründe Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi, SBE, yüksek lisans tezi.

Gürdal, S. (2006). *Türkiye Lojistik Sektörü Altyapı Analizi.* İstanbul, İTO, Yayın No:14.

Gürgen, E. ve Şahin, A. (2013). Stratejik Küresel Pazarlama, Küresel Pazarlamada Dağıtım Stratejileri ve Küresel Lojistik, Ankara, Efil Yayınevi.

Gürkan, Ö. ve Ayas, N. (2004). *Denizli Tekstil Kümesinde Bölgesel Rekabet Gücünün Belirleyenleri*, Muğla, Muğla Üniversitesi Yayınları.

Halaç, O. (2002). *Kantitatif Karar Verme Teknikleri (Yöneylem Araştırmasına Giriş)* (5. b.). İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Hall, R. W. (1983) Zero Inventories, Dow Jones-Irwin, USA, içinde Baykoç, Ö.F., Abacı, S. ve Duyar, M. (2002) Tam zamanında üretim sisteminin servis sistemlerine uygulanabilirliği, Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der., 17(4), s.139-155.

Harris, S., Mackay, B., D'Costa, F. ve Eavenson, V. (2009). The global networked value circle: A new model for best-in-class manufacturing, White Paper Series, Edinburgh, www.business-school.ed.ac.uk, (Erişim:18.09.2013)

Harsa, E. E. (2010). Reverse Logistics: Theory and Practices-With Focus on Remanufacturing Applications. Galatasaray Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Hawes, J. M. ve Barnhouse, S. H. (1987). How purchasing agents handle personal risk. *Industrial Marketing Management*, V.16(4), s.287-293.

HDMA (2003) Protecting Safety and Improving Efficiencies in Health Care Supply Chain: Using Electronic Product Codes., by the Healthcare Distribution Management Association's Collaborative Commerce Committee, www.healthcaredistribution.com.

Heskett, J. L. (1964). Business Logistics: Management of Physical Supply and Distribution. Michigan, Ronald Press.

Hofman, D. (2004). *The Secret to Supply Chain Excellence Is Balance*, AMR Research Alert Highlight 04/22, AMR Research.

Hronec, S. M. (1993). Vital signs: Using performance measurements to chart your company's future, Arthur Anderson & Co., Amacom.

Inman, M. L. (1997). Strategic performance measurement. Technical, ACCA Student Newsletters, June, Amacom.

Inveon (2009). Kabloyu kopartabilen rekabette öne geçiyor, http://www.inveon.com.tr/Haberler/Basin-Bultenlerimiz/Inveon_at_BThaber.aspx

İ.E.Ü. (2009). *İzmir'de Lojistik Sektörünün Mevcut Durumu ve Gelişme Potansiyelinin Analizi.* İ.E.Ü. Lojistik Yönetimi Bölümü. İzmir, İzmir Kalkınma Ajansı.

İTO. (2006). *Türkiye Lojistik Sektörü Altyapı Analizi.* İstanbul, İTO, Yayın No: 2006-14.

İTO. (2012). İstanbul Ticaret Odası, www.ito.org.tr

Jacobs, D. G. (2003). Anatomy of a supply chain, *Supply Chain Technology News*, March, s.20–22.

Jahre, M. ve Hatteland, C. J. (2004). Packages and physical distribution. *Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, V.34(1/2).

Jie, F., Parton, K. ve Cox, R. (2007). Supply chain practice, supply chain performance indicators and competitive advantage of Australian beef enterprises: A conceptual framework, Australian Agricultural and Resource Economics Society (AARES 51st Annual Conference), 13-16 February, Rydges Lakeland Resort Queenstown, New Zealand.

Jusko, J. (2007). Acronym Alert: P&PLM, *Industry Week*, August, s.44.

Jusko, J. (2009). Building a better supply chain, *Industry Week*, August, 26–28.

Kabadayı, E. T. (2002). İşletmelerdeki üretim performans ölçütlerinin gelişimi, özellikleri ve sürekli iyileştirme ile ilişkisi. Doğuş Üniversitesi Dergisi, Sayı.6, s.61-75.

Kara, K., Acar, A. Z. ve Önden, İ. (2013). Tersine lojistik süreçlerinde toplama merkezi yerlerinin matematiksel modelleme ile tespit edilmesi, 12 nci Ulusal İşletmecilik Kongresi, 911-916, 2-4 Mayıs 2013, Marmaris.

Karabulut, N. (2009). Reverse Logistics. Marmara Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği, Yüksek Lisans Tezi.

Karaçay, G. (2005). Tersine lojistik: Kavram ve İşleyiş. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* V.14(1), s.317-332.

Karagülle, A. Ö. ve Birgören, T. (2013). Havayolu Taşımacılığında Uçucu Ekip Yönetimi. İstanbul, Beta.

Karakaş, B. ve Rengin A. (2003). Kamu yönetiminde performans yönetimi önemli midir? Kamu Yönetiminde Kalite 3. Ulusal Kongresi Bildirileri, Ankara, TODAİE Yayınları No: 319, s. 337-351.

Karaman R. (2009). İşletmelerde performans ölçümünün önemi ve modern bir performans ölçme aracı olarak Balanced Scorecard. SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı 16, ss.411-427.

Katz, J. ve McEnroe, K. (2008). A Quick guide to strategic siting, Industry Week, V.May., s.14–16.

Kaya, A. Ş. (2003). Lojistik şirketlerinin organizasyon yapıları (Türkiye ve dünyada yeni lojistik eğilimler). İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, Yüksek lisans tezi.

Kempfer, L. M. (2005). RFID helps secure drug distribution chain*, Material Handling Management*, July, 1–8.

Kengpola, A. ve Tuominenb, M. (2006). A framework for group decision support systems: An application in the evaluation of information technology for logistics firms. *International Journal of Production Economics,* V.101(1), s.159-171.

Keskin, M. H. (2011). *Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi: Geçmişi, Değişimi, Bugünü, Geleceği* (4. b.). Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

Keskin, Z. (2007). Hastane İşletmelerinde Stok Maliyeti ve Optimum Stok Bulundurma Açısından İncelenmesi. Gazi Üniversitesi SBE, yüksek lisans tezi.

Kısakürek, M. M. ve Elden, S. (2011). Hastanelerde en uygun stok kontrol yönteminin analitik hiyerarşi süreci ile seçimi: Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi araştırma hastanesinde bir uygulama. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* V.12(2), s.215-233.

King, B. (2007). America's most logistics-friendly cities, Logistics Today, V. Nov., s.34–46.

Koban, E. ve Keser, H. Y. (2010). *Dış Ticarette Lojistik* (3. b.). Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Kobilife. (2013). *Yükselen Pazar.* http://www.kobilife.com/index.php/yukselen-pazar/

Kobu, B. (1999). *Üretim Yönetimi* (10. b.). İstanbul, Avcıol Basım Yayım.

Koçel, T. (2010) *İşletme Yöneticiliği* (12.b.), İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım.

Kopczak, L. R. (1997). Logistics partnerships and supply chain restructuring. *Production and Operations Management,* V.6(3), s.227.

Korkmaz, Y., Bulut bilişim, Tübitak, www.tubitak.gov.tr/.../Korkmaz_Bulut_Bilisim.ppt

Kotler, P. (1997). *Marketing Management* (9. b.). Upper Saddle River, NJ, USA, Prentice Hall.

Kozlu, C. (2003). Uluslararası Pazarlama; İlkeler ve Uygulamalar. İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Köfteci, S. ve Gerçek, H. (2010). Yük taşımacılığında taşıma türü seçimi için lojistik maliyetlere dayalı ikili lojit model, İMO Teknik Dergi, Yazı 333, s.5087-5112.

Köse, S. (2009). Tersine Lojistik ve Atık Kızartma Yağları Geri Kazanım Ağı Tasarımı. İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Köseoğlu, M. A. (2005). Kamu iktisadi teşebbüslerinde performans ölçümü. Devlet Plânlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi.

Krajewski, L. J., Ritzman, L. P. ve Malhotra, M. K. (2013). *Üretim Yönetimi* (9. b.). (Çev. Birgün, S.), Ankara, Nobel Yayıncılık.

Krikke, H. (1998). Recovery strategies and reverse logistic network design. Hollanda, University of Twente, PhD Thesis.

Kuhel, J. S. (2001). The science of retail*, Supply Chain Technology News*, November, 23–28.

Kutlu Bilişim, Barkod nedir? http://www.kutlubilisim.com.tr/barkod/barkod_nedir.htm

Küçük, O. (2011). *Lojistik, İlkeleri ve Yönetimi*. Ankara, Seçkin Yayınevi.

Küçük, O. (2011). *Stok Yönetimi (2 b.).* Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Lambert, D. M. (2008). *Supply Chain Management: Processes, Partnership, Performance* (3.b). FL, USA, Supply Chain Management Inst.

Lambert, D. M., Stock, J. R. ve Ellram, L. M. (1998). *Fundamentals of Logistics Management*, USA, Irwin McGraw-Hill.

Langabeer, II, J. R. (2008). *Health Care Operations Management, A Quantitative Approach to Business and Logistics.* Sudbury, MA, USA, Jones and Bartlett Publishers.

Larson, A. (2003), *Demystifying Six Sigma: A Company-Wide Approach to Continuous Improvement*, NY, USA, Amacom.

Lee, H. L. ve Billington, C. (1993). Materail management in decentralized supply chains. *Operation Researchs*, V.41(5), s.835-847.

Lewis, N. ve MacLean, J. (2009). S&OP In a global world. Supply Chain Management Review, 13(1), 8–9.

Lieb, R. C. (1992). The use of third-party logistics services by large American manufacturers. *Journal of Business Logistics,* V.13(2), s.29-42.

Lieb, R. C., Millen, R. A. ve Van Wassenhove, L. N. (1993). Third party logistics services: A comparison of experienced American and European manufacturers. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 23*(6), 35-44.

LODER (2010). *Lojistik Terimler Sözlüğü.* İstanbul, Lojistik Derneği Yayınları No:1.

Lourenço, H. R. ve Soto, J. P. (2002). *Reverse Logistics Models and Applications: A Recoverable Production Planning Model.* Document de Treball, working paper, Grup de Recerca en Logistica Empresarial.

Lynch, M. E., Imada, S. J. ve Bookbinder, J. H. (1994). The future of logistics in Canada: A Delphi-based forecast. *Logistics and Transportation Review,* V.30(1), s.95-112.

Makridakis, S. (1996). Forecasting: Its role and value for planning and strategy. International Journal of Forecasting, V.12, s.513-537.

Maltz, A. B. ve Lieb, R. C. (1995). The third party logistics industry: Evolution, drivers and prospects. *Proceedings of the 24th Annual Transportation and Logistics Educators Conference,* Oak Brook, IL, USA, The Coincil of Logistics Management, s.47-75.

McDonald, M. ve Woodburn, D. (2006). Key Account Management: The Definitive Guide (2.b.), UK, Butterworth Heinemann.

McGõnnõs M. (1989). A comparative evaluation of freight transportation choice models, Transportation Journal, V. 29(2), s 36-46.

Meade, L. ve Sarkis, J. (1998). Strategic analysis of logistics and supply chain management systems using the analytical network process. *Transportation Research-E. Transportion Research-E: Logistics and Transportation Review,* V.34(3), s.201-215.

MEB (2007). *Depo ve Lojistik.* Ankara, MEGEP.

MEB (2008). *Ürün Alımı.* Ankara, MEGEP.

MEB. (2009). *Kombine Taşımacılık*. Ankara, MEGEP.

MEB (2011). *Depo İşlemleri*. Ankara, MEGEP.

MEB. (2011). *Havayolu Taşımacılığı*. Ankara, MEGEP.

MEB. (2011). *Kara Yolu Taşımacılığı*. Ankara, MEGEP.

Mersin, D. N. (2003). Lojistikte dış kaynak kullanımı, yararları ve dikkat edilmesi gerekli noktalar. *Uluslararası Lojistik Kongresi.* İstanbul, Lojistik Derneği Yayını No:2.

Minter, S. (2009), Six Sigma's growing pains, *Industry Week*, May, 34–36.

Mistepe, M. U. (1998). Orman ürünleri sanayinde ORÜS A.Ş.'nin performans göstergeleri. Verimlilik Dergisi, Yıl.10, Sayı.109 (Ocak), Ankara, MPM Yayınları, s. 17.

Mohan K. M, McGinnis, M. A. ve Ackerman, K. B. (1998). Selection criteria for providers of third-party logistics services: An explanatory study, *Journal of Business Logistics*, V.19(1), s. 121–137.

Monczka, R. M., Trent, R. J. ve Handfield, R. B. (2002). *Purchasing and Supply Chain Management* (2. b.). Mason, USA, Thomson Learning.

Morgan, G. J. (1997). A systems approach to performance measurement management. Technical, ACCA Student Newsletters, July, Amacom.

Moriarty, R. T. (1983). *Industrial Buying Behavior.* Lexington, MA, USA, Lexington Books.

Morton, R. (2003). Doctors of speed, *Transportation and Distribution*, March, s.20–24.

Morton, R. (2003). Making it there*,* moving it here, *Logistics Today*, December, s.33–34.

Morton, R. (2004). Rating the carriers, Logistics Today, Jan., 12–13.

Morton, R. (2004). Adapting to an adaptive supply chain, Logistics Today, V. Sep., s.14-15.

Morton, R. (2005). All the right answers, Logistics Today, May., 36–39.

Morton, R. (2006). Wireless in the Warehouse, Logistics Today, May, 44–45.

Morton, R. (2007). TMS right now, Logistics Today, May., 32–34.

Mucuk, İ. (2004). *Pazarlama İlkeleri*. İstanbul, Türkmen Kitabevi.

Muller, G. (2004). The Supply Chain Handbook, (Ed. Tompkins, J. A. & Harmelink D.) Raleigh, NC, Tompkins Press.

Mutlu, D. (2006). Stokların Planlanmasında Üretim Modeli Ve Bir Uygulama. Anadolu Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Nakıboğlu, G. (2007). Tersine Lojistik: Önemi ve Dünyadaki Uygulamaları. *Gazi Üniversitesi, İİBF Dergisi,* V.9(2), s.181-196.

Nakip, M. (2003). Pazarlama Araştırmaları, Teknikler ve SPSS Destekli Uygulamalar. Ankara, Seçkin.

Nalçakan, M. ve Er, F. (2012). *Lojistik İlkeleri.* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, AÖF, Yayın No: 1488.

Nebol, E., Uslu, T. ve Uzel, E. (2013). Tedarik Zinciri ve Lojistik Yönetimi (2. b.). İstanbul, Beta.

Neely, A., Mills, J. Platts, K., Gregory, M. ve Richards, H. (1996). Performance measurement system design: Should process based approaches be adopted? International Production and Economies, s. 423-431.

Neilson, B. (2012). Five Theses on Understanding Logistics as Power. *Scandinavian Journal of Social Theory,* V.13(3), s.323-340.

Nevşehirli, E. E. (2007). Tedarik Zinciri Yönetiminde Tedarikçi Değerlendirilmesi ve Ayakkabı Sektöründe Bir Uygulama, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 9-10.

Norek, C. (1998). Inventory management – Keeping costs down while lifting customer satisfaction. İçinde Gattorna, J. L. (Ed.), Strategic Supply Chain Alignment: Best Practice In Supply Chain Management (pp. 381–392). Gower Publishing.

Olson, D. R. (1996). Seven trends in highly effective warehouses. IIE Solutions, V.28(2).

Orhan, O. Z. (2003). *Dünyada ve Türkiye'de Lojistik Sektörünün Gelişimi.* İstanbul, İTO, Yayın No: 2003-39.

Ömürbek, N. ve Altın, F. F. (2009). Sağlık bilişim sistemlerinin uygulanmasına ilişkin bir araştırma: İzmir örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* V.10(1), s.211-232.

Özdemir, A. (2012). Lojistik İlkeleri. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2517.

Özdemir, A. (2012). Lojistik sistemin bileşenleri. Nalçakan, M. ve Er, F. (ed.), *Lojistik İlkeleri* (s. 26-53). Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 2517.

Özdemir, A. İ. (2004). Tedarik zinciri yönetiminin gelişimi, süreçleri ve yararları, Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, V.23 (Temmuz-Aralık), s.87-96.

Özdemir, F. S. (2007). *Lojistik Maliyet Yönetiminde Optimizasyonla Sağlanan Etkinlik Artışının İşletmelerin Finansal Yapısı Üzerindeki Etkisinin Taşıma Maliyetleri Yönünden İncelenmesi*. İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı.

Özevren, M. (2009). *İşletme Yönetimi.* İstanbul, Türkmen Kitabevi.

Özkul, A. E. ve Seçim, H. (1994). *Sağlık Sistemleri Planlama ve Kontrolü.* Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 819.

Öztürk, A. (2001). *Yöneylem Araştırması* (7. b.). Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları.

Pagonis, W. G. ve Cruikshank, J. L. (1992). *Moving Mountains: Lessons in Leadership and Logistics from the Gulf War.* Boston, MA, USA, Harvard Business Review Press.

Paker Ambalaj, http://www.pakerambalaj.com/index.asp, (erişim: 30.03.2014)

Parkinson, H. J. ve Thompson, G. (2003). Analysis and Taxonomy of Remanufacturing Industry Practice. *Journal of Process Mechanical Engineering (Part E)*, s.243-256.

Pennar, http://www.pennarindia.com/, (erişim: 30.03.2014)

Perkowski, M. (2008). Trucking companies hit the brakes, Capital Press, November 13, www.capitalpress.info, (Erişim: 10.06.2013).

Pinna, R. ve Carrus, P. P. (2012). Reverse logistics and the role of fourth party logistics provider. A. Groznik, & Y. Xiong içinde, *Pathways to Supply Chain Excellence* (s. 91-114). İtalya, INTECH.

Piriştine, U. (2005). Logistics. http://www.bilgisite.com/lojistik/log_VI.htm

Playtex Products (2011). Product life cycle management technology, www.oracle.com/agile, (Erişim: 08.04.2011).

Porter, M. E. (1985). *The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*, NY, USA, The Free Press.

Porter, M. E. (1990). The Competitive Advantage of Nations. NY, USA, Free Press, MacMillan.

Poth, J. P. (1998). *The Logistics of the Roman Army at War (264 B.C. - A.D. 235).* Boston, MA, USA, Brill.

Prahalad, C. K. ve Hamel, G. (1990). The core competence of the corporation. *Harvard Business Review,* (May-June), s.79-90.

Pringle, H. ve Thompson, M. (2000). Marka Ruhu, Sosyal Sorumluluk Kampanyaları ile Marka Yaratmak. İstanbul, Scala.

ProIndustrie.ro, http://deltahoist.proindustrie.ro/produse/transpalet-manual_405.html, (erişim: 30.03.2014)

Prokopenko, J. (2005). Verimlilik Yönetimi Uygulamalı El Kitabı (Çeviren: Baykal, O., Atalay, N. ve Fidan E.), Ankara, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, No: 476.

Rafgrup, http://www.rafgrup.com/paletli-raf-sistemi, (erişim: 30.03.2014)

Razzaque, M. A. ve Sheng, C. C. (1998). Outsourcing of logistics functions: A literature survey, International. *Journal of Physical Distribuiton & Logistics Management,* V.28(2), s.89-107.

Richardson, H. L. (1995). Logistics help for the challenged. *Transportation & Distribution,* (January), s. 60-64.

Richardson, H. L. (2004). Out in the Open, Logistics Today, February, 32–35.

Richardson, H. L. (2004). Execution at the Dock, Logistics Today, April, 31–33.

Richardson, H. L. (2004). Inventory in the balance, *Logistics Today*, May, 16–17.

Richardson, H. L. (2004). Staying on track, *Logistics Today*, July, s.42–45.

Richardson, H. L. (2005). Building a better supply chain, *Logistics Today*, April, s. 17–25.

Richardson, H. L. (2005). How Do You Know Your Supply Chain Works?, Logistics Today, June, s.30–33.

Richardson, H. L. (2005). Keep Plenty of Flex in Your Supply Chain, Logistics Today, February, s.17–19.

Robeson, J. F. ve Copacino, W. C. (1994). *The Logistics Handbook.* NY, USA, Free Press.

Roche Diagnostics (2011). Product life cycle management technology, www.sap.com, (Erişim:17.06.2011).

Rogers, S. C. (2009). *The Supply-Based Advantage*, NY, USA, Amacom.

Rogers, D. S. ve Tibben-Lembke, R. S. (1998). *Going Backwards: Reverse Logistics Trends and Practices.* Pittsburg, PA, USA, Reverse Logistics Executive Council.

Rogers, D. S. ve Tibben-Lembke, R. S. (2001). An Examination of Reverse Logistics Practices. *Journal of Business Logistics,* V.22(2), s.129-147.

Rushton, A., Croucher, P. ve Baker, P. (2010). *The Handbook of Logistics and Distribution Management* (4. b.). London, UK, Kogan Page.

Saddle Creek (2008). Cross-Docking Trends Report, Lakeland, Saddle Creek Corp.

Sadler, I. (2007). *Logistics and Supply Chain Integration*, London, UK, Sage.

Salcan, C. (2010). Endüstride depolama. http://www.biymed.com/pages/makaleler/makale87.htm

Savaş, O. (2003) Tam zamanında üretim sisteminin gerektirdiği maliyet muhasebesinin temel nitelikleri, Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı: 20 (Ocak-Haziran), s. 203-218.

Sayıştay (2003). Sayıştay'ın performans ölçümüne ilişkin ön araştırma raporu. http://sayıstay.gov.tr/yayın/yayınicerik/aras28SayPerOlcArsRap.pdf, (Erişim:31.03.2011).

Scott, C., Lundgren, H. ve Thompson, P. (2011). *Guide to Supply Chain Management*, London, UK, Springer.

Seybold, P. B. (2001). Get inside the lives of your customers. *Harvard Business Review,* V.78(5), s.81-89.

Seyidoğlu, H. (2002). Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük. İstanbul, Güzem Can Yayınları, No:18, s.612.

Sezen, B. ve Gök, M. Ş. (2004). Logistics management and just ın time manufacturing systems. *International Logistics Congress* (s. 4). İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Sheffi, Y. (1990). Third party logistics: present and future prospects. *Journal of Business Logistics,* V.11(2), s.27-39.

Simchi-Levi, D. ve Simchi-Levi, E. (2003). Finding the right balance, Chief Logistics Officer, V. Dec., s.16–19.

Sipahioğlu, A. (2012). Uluslararası Lojistik. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1593.

Sphar S. R. (2001). A supply chain check-up, Supply Chain Technology News, October, 34.

Srivastava , S. K. ve Srivastava , R. K. (2006). Managing product returns for reverse logistics. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,* V.36(7), s.524-546.

Stern, L. W. ve EL-Ansary, A. I. (1988) Marketing Channels (3. b.), London. Prentice-Hall.

Steven, M. (2004). Networks in reverse logistics. H. Dyckhoff, R. Lackes, ve J. Reese içinde, *Supply chain management and reverse logistics* (s. 163-180). Berlin, Springer.

Stock, J. R. ve Lambert, D. M. (2001). *Strategic Logistics Management*. NY, USA, McGraw Hill.

Stokkontrolu.com, *Stok Kontrolü Nedir?* http://www.stokkontrolu.com/stok-kontrolu-nedir/, (erişim: 03.04.2014).

Stroh, M. B. (2006) *A Practical Guide to Transportation and Logistics*, Dumont, NJ, USA, Logistics Network Inc.

Sulak, H. (2008). Stok Kontrolü ve Ekonomik Sipariş Miktarı Modellerinde Yeni Açılımlar: Ödemelerde Gecikmeye İzin Verilmesi Durumu ve Bir Model Önerisi. Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi.

Şahin, A. ve Demir, M. H. (2003). Bilgi-işlem teknolojilerindeki gelişmelerin lojistik yönetimi üzerindeki etkileri-Tedarik zincirleri yönelimli teorik bir analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, V.8(3), s.27-48.

Şen, E. (2004). *Tedarik Zinciri Yönetimi*, Ankara, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (İGEME).

Şengül, Ü. (2010). Atıkların Geri Dönüşümü ve Tersine Lojistik. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi,* V.6(1), s.73-86.

Şengül, Ü. (2011). Tersine Lojistik Kavramı ve Tersine Lojistik Ağ Tasarımı. *Atatürk Ünersitesi İİBF Dergisi* (10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı), s.407-429.

Taff, C. A. (1978). Management of Physical Distribution and Transportation (6th Ed.) Irwin, Homewood.

Taha, H.A. (2007). Yöneylem Araştırması, (Çev. Baray Ş.A. ve Esnaf Ş.) İstanbul, Literatür Yayıncılık.

Tan, B. (2004). Rekabet İçin İşbirliği. Capital Dergisi, 12(200/3, Mart).

Tanyaş, M. (2005). *Hastane lojistik yönetimi.* http://www.ufukcebeci.com/Portals/57ad7180-c5e7-49f5-b282-c6475cdb7ee7/HLY.ppt

Taşkın, E. ve Durmaz, Y. (2012). *Lojistik Faaliyetler; Hizmet Kalitesi ve Müşteri değeri.* Ankara, Detay Yayıncılık.

TCDD http://www.tcdd.gov.tr/home/detail/?id=288

TC Gümrük ve Ticaret Bakanlığı. (2011). *Dış Ticaret İstatistikleri.* http://www.gumruk.gov.tr/tr-TR/istatistikler/Sayfalar/default.aspx

TDK (2011). *Türkçe Sözlük.* Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu.

TDK (2013). Türk Dil Kurumu: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5128339aca02e7.87591332

Techlift, http://www.techlift.com.tr/eticaret-27177-VAGON_T%C4%B0P%C4%B0_EL_ARABASI_____Kapasite_Capacity=_700_kg, (erişim: 30.03.2014)

Tek, Ö. B. (1997). Pazarlama İlkeleri Türkiye Uygulamaları: Global Yönetimsel Yaklaşım, İstanbul, Cem Yayınları.

Tekin, M. (2003). *Üretim Yönetimi.* Konya, Günay Ofset.

Tekin, M. (2004). Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği, Ankara, Detay Yayıncılık.

Tekin, M., Zerenler, M. ve Atıl, B. (2005). Bilişim teknolojileri kullanımının işletme performansına etkileri: Lojistik sektöründe bir uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi,* V.4(8), s.115-129.

Tekin, M., Zerenler, M., Bilge, A., Yıldız, M. ve Özilhan, D. (2005). Bilişim teknolojileri kullanımının işletme performansına etkileri: Lojistik sektöründe bir uygulama. V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Ticaret Üniversitesi, s.385-391.

Tezcan, I. (2007). Sektörel Lojistik Yönetimi Sistemlerinde Depo Tasarım Metodolojisi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Thierauf, R. J. ve Grosse, R. A. (1970). *Decision Making Through Operations Research.* NY, USA, John Wiley.

Thierry, M., Salomon, M., Nunen, J. ve Wassenhove, L. (1995). Strategic Issues in Product Recovery Management. *California Management Review,* V.37(2), s.114-135.

Thorn, J. (1993). Sabermetrics, NY, USA, Harper Perennial.

Tibben-Lembke, R. S. (2002). Life after death: reverse logistics and the product life cycle. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,* V.32(3), s.223-244.

Tibbett Logistics, http://www.tibbettlogistics.com/history.html, (erişim: 06.04.2014)

Timur. M. N. (2006). Pazarlama Yönetimi, Pazarlama Kanalları ve Fiziksel Dağıtım. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 1478.

Timur, M. N. (2013). Tedarik zinciri: Temel kavramlar, içinde Çekerol, G. S. ve Timur, M. N. (Ed.) *Tedarik Zinciri Yönetimi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi.

The World Bank. (2012). *Connecting to Compete 2012 Trade Logistics in the Global Economy The Logistics Performance Index and Its Indicators.* Washington, USA, The World Bank.

TOBB. (2012). *Türkiye Ulaştırma ve Lojistik Meclisi Sektör Raporu 2011.* Ankara, TOBB Yayınları, Yayın No: 2012/165.

Tokay, S. H., Deran, A. ve Arslan, S. (2010). Lojistik Maliyet Yönetiminde İzlenebilecek Stratejiler ve Muhasebe Eğitiminden Beklentiler. *XXIX. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu*, Alanya, s. 263-302.

Tompkins, J. A. ve Harmelink, D. (2004). The Supply Chain Handbook, Raleigh, NC, USA, Tompkins Press.

Torlak, Ö., Altunışık, R. ve Özdemir Ş. (2002). Modern Pazarlama. İstanbul, Değişim Yayınları.

Töz, İ. (2007). Hastane İşletmelerinde Stok Yönetimi ve Bir Uygulama Örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Tradeget, http://www.tradeget.com/listing/dexun-zhongshan-storage-equipment-co-ltd/products-services/103175/1/, (erişim: 30.03.2014)

Trunick, P. A. (2004). Sum of many parts, *Logistics Today*, March, s.16–17.

Trunick, P. A. (2005). Time Is Inventory, Logistics Today, April, 26–27.

Trunick, P. A. (2005). How to design a cost-effective DC, Logistics Today, V. May, s.42–45.

TUİK. (2011). *Dış Ticaret İstatistikleri.* http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=12

Tutar, E., Tutar, F. ve Yetişen, H. (2011). Türkiye'de lojistik sektörünün gelişmişlik düzeyinin seçilmiş AB ülkeleri (Romanya ve Macaristan) ile karşılaştırmalı bir analizi. *KMÜ İİBF Dergisi,* V.11(7), s.35-44.

UDHB. (2012). Ulaşan ve Erişen Türkiye 2012. Ankara, T.C. UDH Bakanlığı Yayınları.

UDHB. (2013). Çalışma Grupları Rapor Özetleri (56), 11. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Şurası 5-7 Eylül 2013, Ankara, T.C. UDH Bakanlığı Yayınları.

UND. (2012). *Karayoluyla Uluslararası Eşya Taşımacılığı Sektör Analizi, Genel Rapor.* İstanbul, UND.

Uras, O. (1992) *İşletmeye Giriş*, İstanbul, Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı.

UTİKAD. (2010). *Lojistik Sektör Raporu-2010.* İstanbul, UTİKAD.

UTİKAD. (2013). http://www.utikad.org.tr/lojhizmet.htm

Ülengin, F. (1997). Gelecek için dağıtım yönetimi. içinde *Stratejik Yönetim ve Senaryo Tekniği*. İstanbul, İrfan Yayıncılık.

Ülgen, H. ve Mirze, K. (2007). *İşletmelerde Stratejik Yönetim* (4. b.). İstanbul, Arıkan Basım Yayın Dağıtım.

Ülgen, H. ve Mirze, S. K. (2013). *İşletmelerde Stratejik Yönetim* (6. b.). İstanbul, Beta.

Van Veele, A. J. (2002). *Purchasing Management: Analysis, Planning and Practice* (3. b.). London, UK, Chapman & Hall.

Viswanathan, S. ve Bhatnagar, R. (2000). Re-engineering global supply chains. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,* V.30(1), s.14.

Voortman, C. (2004). *Global Logistics Management.* Cape Town, South Africa, Juta & Co. Ltd.

Warehouse1, http://material-handling-blog.wh1.com/best-pallet-rack-pallet-flow/, (erişim: 30.03.2014)

Warehouse in a box, http://warehouseinabox.com/solutions/warehouse-management-software, (erişim: 06.04.2014)

Warehows.org, Taxonomy of logistics information systems, http://warehows.org/

Waters, D. (2003). *Logistics, an Introduction to Supply Chain Management*. UK, Palgrave MacMillan.

Waters, D. (2003). *Inventory Control and Management*. Chichester, UK, John Wiley & Sons.

Werling, C. (2006). Tomorrow's warehouse, A sequel to the article "Today's warehouse", http://www.cornerstones.com

Winston, W. (2004). *Operations Research: Applications and Algorithms* (4. b.). Belmont, CA, USA, Thomson/Brooks/Col.

Wisner, J. D., Tan, K-C. ve Leong, G. K. (2012). *Supply Chain Management: A Balanced Approach*, Canada, South-Western Cengage.

World Bank (2009). Clusters for competitiveness: A practical guide & policy implications for developing cluster initiatives, February. World Bank International Trade Department.

World Wide Wood, http://wwwood.tumblr.com/post/4991152766, (erişim: 30.03.2014).

Yalçın, S., Bektaşoğlu, S. ve Sönmez, A. (2000). *İhracatta Ambalaj*. Ankara, İGEME.

Yetiş Kara, B. ve Taşer, A. (2013). *Çağdaş Lojistik Uygulamaları.* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, AÖF, Yayın No: 1710.

Yılmaz, N. (2010) İşletmelerde üretim fonksiyonu, (Ed. Akın, H.B.) *Temel İşletme: Girişimcilik, İş Kurma ve Yönetim*, Ankara, Adres Yayınları.

Yoon K. ve Hwang C. (1995). Multiple Attribute Decision Making: An Introduction, SAGE.

Yurdum, B. (2009). *Dağıtım ve Üretimde Lojistik*. İstanbul, MorMor Ajans Reklam ve Tanıtım.

Yükçü, S. ve Atağan, G. (2009). Etkinlik, etkililik ve verimlilik kavramlarının yarattığı karışıklık. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt. 23, Sayı. 4, s.1-13.

Yüksel, H. (2009). *Üretim / İşlemler Yönetimi.* Ankara, Nobel Yayınevi.

Zerenler, M. (2003). Kriz Dönemlerinde işletmelerde üretim süreci esnekliğinin şirketlerin performans ve yaşam sürelerine etkileri. Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Gözden Geçirilmiş 4. Basım

MAKİNA ELEMANLARI

Teori, Konstrüksiyon ve Problemler

Prof. Dr. Cahit Kurbanoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 219
Teknik-Mühendislik No.: 11
ISBN: 978-605-133-121-8
© Gözden Geçirilmiş 4. Basım, Eylül 2016

MAKİNA ELEMANLARI Teori, Konstrüksiyon ve Problemler

Prof. Dr. Cahit Kurbanoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com- Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kurbanoğlu, Cahit.
Makina Elemanları Teori, Konstrüksiyon ve Problemler / *Cahit Kurbanoğlu*
Gözden Geçirilmiş 4. Basım, XVIII + 646 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-121-8
1. Bağlama Elemanları 2. Destekleme Elemanları 3. Güç ve Enerji İletim Elemanları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

4. BASKIYA ÖN SÖZ

Bilimsel çalışmalar genellikle o sahada geçmişte yapılan çalışmalara dayanmaktadır. Yani geçmişte yapılan ilmi çalışmalar, bu ve gelecekte yapılacak çalışmalara temel teşkil etmektedir. Bunun için "İlim, maluma tabidir." sözü bu gerçeği ifade etmektedir. Bilim adamları, bilim alanına yeni bir eser katarak, kuşaklar arasında köprü oluşturmaktadır.

Kitap yazma işi oldukça zahmetli ve bir o kadar da sorumluluk isteyen bir görevdir. Hele makina elemanları gibi bir alanda, çok önemli laboratuvar bulgularına ihtiyaç duyulmaktadır. Ülke şartlarında makina elemanlarına yönelik deneysel imkânların tamamı bir araya getirilse, sadece bir bölüm için gerekli olan imkânların çok altında olduğu bir ortamda, iddialı bir makina elemanları kitabı yazmayı takdirlerinize bırakıyorum. Bundan dolayı da telif işini hep ertelemiştim. Ancak öğrencilerim, kendilerine tavsiye ettiğim birçok kitaba rağmen, kendime ait bir kitabın olmayışını sürekli sorgulamışlardır. Hacimli bir kitap yazma işinin, meslektaşlarımın oluşturacağı bir komisyonla gerçekleşmesini arzu ettim. Ancak böyle bir komisyonda yer alabilmem için, benim de bir kitabımın olması gerektiği kanaatine vardım. Bu kitabı hazırlarken, birçok yerli ve yabancı eserden faydalandım. Bu kitap; hem öğrencilerimizin, hem makina teknolojisi alanında çalışanların, hem de makina mühendislerinin yararlanması için ön lisans, lisans, lisansüstü öğretiminde ve meslek hayatında, makina elemanları alanındaki bütün konularda kolaylıkla faydalanabilecekleri bir kaynak eser olarak düşünülmüştür.

Makine Elemanları kitabı teori, konstrüksiyon ve problemlerden meydana gelmektedir. Bunun yanında, proje hazırlamada yararlanılması için bazı tablolar sunulmuştur. Bu kitabın bir boşluğu doldurması durumda sarfedilen zahmet ve gayretin mutluluğa döneceği tartışılmazdır. Bunu paylaşmak için bize her türlü desteği veren, çalışmaların kitaba dönüşmesinde büyük gayret sarf eden meslektaşlarımı burada anmadan geçemeyeceğim. Bu vesile ile kitabın ilk yazılmasından ve 4. baskının hazırlanmasına kadar yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Ertuğrul Durak'a, Doç. Dr. R. Fatih Tunay'a, Yrd. Doç. Dr. Kenan Tüfekçi'ye katkılarından dolayı teşekkür ediyor, çalışmanın faydalı bir şekilde sürdürülebilmesi için bilim camiasında yapıcı tenkit ve düzeltmelere açık olduğumuzu bir kere daha hatırlatmak istiyorum.

Prof. Dr. Cahit Kurbanoğlu

Ağustos 2016, İstanbul

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I

1 TEMEL BİLGİLER 1
1.1 MAKİNA ELAMANLARINA GİRİŞ 1
1.2 MAKİNA NEDİR 2
1.2.1 Kuvvet makineleri 2
1.2.2 İş makineleri 2
1.2.3 Makina elemanları 3
1.2.4. Makina elemanlarının ana konuları 3
1.3 MAKİNA ELEMANINDA BAŞLICA GERİLMELER 4
1.3.1 Statik mukavemet deney sonuçları-Hooke kanunu 4
1.3.2 Dinamik mukavemet deney sonuçları 6
1.3.3 Normal gerilmeler 8
1.3.4 Kayma gerilmeleri 13
1.3.5 Malzeme emniyet gerilmeleri 14
1.4 MAKİNA ELEMANININ ŞEKİL DEĞİŞTİRMESİ 16
1.4.1 Çekme-basma kuvveti altında şekil değiştirme 16
1.4.2 İki mesnetli münferit ve yayılı yükte şekil değiştirme 16
1.4.3 Ankastre münferit ve yayılı yükte şekil değiştirme 17
1.4.4. Burulma etkisinde şekil değiştirme 18
1.4.5 Elemanlar için mukavemet kesitleri 18
1.5 MALZEME BİLGİSİ 20
1.5.1 Malzemenin teknik özellikleri 20
1.5.2 İmalat tekniklerine göre çelikler 21
1.5.3 Çeliklerde eritme şekilleri 22
1.5.4 Çeliklerde ısıl işlemler 22
1.5.5 Çeliğin ısıl işlemleri 22
1.6. KONSTRÜKSİYON ESASLARI 24
1.6.1 Makina elemanlarına karar verme 24
1.6.2 Mukavemet hesabı akışı 24
1.7. BAĞLAMA ELEMANLARI 25
1.7.1 Çözülme yönünden bağlama şekillerine karar vermede 25
1.7.2 Bağlamanın fiziksel durumu 25
1.7.3 Bağlama usullerine göre elemanlar 25
1.7.4 Teknolojide kullanılan bağlama elemanları 26

BÖLÜM II

2. ÇÖZÜLEMEYEN BAĞLAMA ELEMANLARI 27
2.1 PERÇİN BAĞLANTILARI 27
2.1.1. Genel bilgiler 27
2.1.2. Perçin bağlantısının kullanma alanları 28
2.1.3 Perçin malzemesi 28

2.1.4. Perçin bağlantısının yapılması 29
2.1.5. Özel perçin bağlantıları 30
2.1.6. Perçin şekilleri 30
2.1.7. Perçinleme işlemi 31
2.1.8. Perçin bağlantı şekilleri 32
2.1.9. Perçin bağlantılarının mukavemet hesabı 33
2.1.10. Çelik konstrüksiyonlarda perçin bağlantıları 36
2.1.11 Perçin konstrüksiyon örnekleri 39
2.2.KAYNAK BAĞLANTISI 40
2.2.1.Genel tanıtım 40
2.2.2.Kaynak dikiş şekilleri 41
2.2.3 Kaynak malzemeleri 44
2.2.4 Kaynak dikişleri ve köşe kaynağı dikiş sembolleri 45
2.2.5 Kaynağın kullanma alanları 45
2.2.6 Kaynak dikişi mukavemet hesabı 46
2.2.7 Kaynak dikiş konstrüksiyonlarının hesabı 48
2.2.8 Çelik konstrüksiyonlar 58
2.2.9 Nokta-punta-direnç kaynak bağlantısı mukavemet hesabı 61
2.2.10 Kaynak dikiş konstrüksiyonları 64
2.3 LEHİM BAĞLANTILARI 71
2.3.1 Lehimin sınıflandırılması 71
2.3.2 Lehimin yapılması 72
2.3.3 Lehim bağlama konstrüksiyonları. 72
2.3.4 Lehim bağlantılarının mukavemeti 77
2.4 YAPIŞTIRMA İLE BAĞLAMA 79
2.4.1 Yapıştırıcıların sınıflandırılması 80
2.4.2 Yapıştırma yüzeylerinin şekillendirilmesi 81
2.4.3 Yapıştırma bağlantılarının mukavemet hesabı 83

BÖLÜM III

3. ÇÖZÜLEBİLEN BAĞLAMA ELEMANLARI 87
3.1 SÜRTÜNME KUVVETİ ETKİSİNDE BAĞLAMA 87
3.2 CIVATALAR 89
3.2.1 Vidayı karakterize eden başlıca özellikler 89
3.2.2 Cıvataların sınıflandırılması 91
3.2.3 Cıvata bağlantısının teorisi 92
3.2.4 Cıvata bağlama teorisinin sonuçları 98
3.2.5 Ön gerilme ve işletme kuvveti altında çalışan cıvatalar 99
3.2.6 Bağlantı hesabından çıkan sonuçlar 103
3.2.7 Cıvataların mukavemet hesapları 107
3.2.8 Cıvata bağlantısının maruz kaldığı kuvvetler ve gerilmeler 111
3.2.9 Çelik konstrüksiyon cıvatalarının mukavemet hesabı 115
3.2.10 Yüksek sıcaklıkta çalışan cıvata bağlantıları 117
3.2.11 Cıvata bağlantısı emniyet tedbirleri 117
3.2.12 İş ve güç ileten vida mekanizmaları 119
3.2.13 Transmisyon cıvataları 119
3.2.14 Anahtarlar 124

BÖLÜM IV

4. KAMALAR MİL VE GÖBEK BAĞLAMA ELEMANLARI 131
4.1 ENİNE KAMALAR 131
4.1.1 Enine kamalarda çakma ve işletme kuvvetlerinin tayini 133
4.1.2 Kama bağlantılarında elastik şekil değişikliğinin grafik yolla tayini 135
4.1.3 Enine kamalarda mukavemet hesabı 135
4.2 BOYUNA KAMALAR 137
4.2.1 Boyuna kamaların sınıflandırılması 137
4.2.2 Boyuna kamalarda mukavemet hesabı 141
4.3 EĞİMSİZ KAMALAR-FEDERLER 143
4.3.1 Federin mukavemet hesabı 145
4.4 KAMALAR VE BAĞLANTI ÖZELLİKLERİ 146
4.4.1 Kama malzemeleri 146
4.4.2 Kama kanal ve yuvalarının açılması 147
4.4.3 Kama kanal ve yuvalarındaki toleranslar 147
4.4.4 Boyuna kama kuvvet akışı 147
4.5 KAMALI MİL PROFİLLERİ 147
4.5.1 Kamalı mil profillerinde hesaplar 148
4.5.2 Kamalı mil konstrüksiyonları 148
4.6 DİŞLİ MİL BAĞLANTILARI 149
4.6.1 Mil ve göbeğin diş profili ile bağlanması 150
4.6.2 Lamelli kavrama 150
4.7. POLİGON PROFİLLİ BAĞLANTILAR 151
4.7.1 Poligon mil göbek bağlantısı profilleri 151
4.7.2 Poligon profilli bağlantılarda hesaplar 152
4.8 KONİK BAĞLAMALAR 152
4.8.1 Konik bağlama şekilleri 152
4.8.2 Konik bağlamada hesaplar 153
4.9 MİL VE GÖBEK ARASINDA GERME ELEMANLARI 155
4.9.1 Yıldız halka germe disklerinin özellikleri 155
4.9.2 Yıldız halka disklerde hesaplar 156
4.9.3 Konik yüzeyli bilezik germe elemanları 156
4.9.4 Toleranslı radyal germe elemanları 157
4.10 SIKMA BAĞLAMA ELEMANLARI 157
4.10.1 Sıkma bağlama elemanların konstrüksiyonları 157
4.10.2 Sıkma bağlamalarda hesaplar 158
4.11 ALIN DİŞLİ BAĞLANTILARI 159
4.11.1 Alın dişli bağlantısının konstrüksiyonu 159
4.11.2 Alın dişli bağlantılarında hesaplar 159

BÖLÜM V

5. PİM VE PERNO BAĞLANTILARI 161
5.1 PİMLER 161
5.1.1 Pimlerin sınıflandırılması 162
5.1.2 Pim malzemeleri 163
5.1.3 Pimlerin mukavemet hesapları 163
5.1.4 Diğer pim bağlantılarında meydana gelen gerilmeler 166

5.1.5 Pim bağlantı konstrüksiyonları 169
5.2 PERNOLAR VE PERNO BAĞLANTILARI....171
5.2.1 Pernoların mukavemet hesabı 171
5.2.2 Perno bağlantı kontsrüksiyonları....175
5.3 EMNİYET ELEMANLARI....181

BÖLÜM VI

6. TAŞIMA ELEMANLARI AKSLAR VE MİLLER....183
6.1 AKSLAR 185
6.1.1 Aksların hesabı 185
6.1.2 Aksların kullanma alanları....187
6.1.3 Aksda sehim ve şekil değiştirme açısı ile ilgili bir uygulama 187
6.2 MİLLER 188
6.2.1 Millerin hesabı 188
6.2.2 Dişli mekanizması mili kuvvet ve momentleri....189
6.2.3 Millerin kullanma alanları....191
6.2.4 Millerle ilgili bir uygulama....192
6.3 AKS VE MİLDE ELASTİK ŞEKİL DEĞİŞTİRME....194
6.3.1 Aks ve millerde eğim açıları ve sehimin tayini....194
6.3.2 Milde burulma açısının tayini 195
6.3.3 Aks ve milde kritik dönme devri....197
6.4 AKS VE MİL MALZEMELERİ 201
6.5 AKS VE MİL KONSTRÜKSİYONLARI....201

BÖLÜM VII

7. DESTEKLEME ELEMANLARI 207
7.1. TRİBOLOJİ....208
7.1.1. Sürtünme....208
7.1.2. Aşınma....210
7.1.3 Yağlar 211
7.2. KAYMALI YATAKLAR....211
7.2.1 Kaymalı yatakların avantajları....213
7.2.2 Kaymalı yatakların malzemeleri 213
7.2.3.Radyal kaymalı yataklar 213
7.2.4 Eksenel kaymalı yataklar 220
7.2.5 Kaymalı yatak yağlama şekilleri....225
7.2.6 Kaymalı yatak konstrüksiyonları 227
7.3 YUVARLANMALI YATAKLAR (RULMANLAR) 231
7.3.1 Bilyeli radyal yuvarlanmalı yataklar....233
7.3.2 Yatak malzemeleri 235
7.3.3 Silindirik radyal yuvarlanmalı yataklar....235
7.3.4 Eksenel yuvarlanmalı yataklar....237
7.3.5 Yatak taşıma gücü ve hesabı....239
7.3.6 Yatak konstrüksiyonları 246

BÖLÜM VIII

8. ENERJİ BİRİKTİRME ELEMANLARI, YAYLAR 255
8.1 YAYLARIN SINIFLANDIRILMASI 256
8.1.1 Kullanma alanlarına göre yaylar 256
8.1.2 Uygulanan yüklere göre yaylar 256
8.2. MUKAVEMETLERİNE GÖRE YAYLAR 258
8.2.1 Eğilmeye çalışan yaylar 258
8.2.2 Burulmaya çalışan yaylar 272
8.2.3 Çekme ve basmaya çalışan yaylar 282
8.3 YAY MALZEMELERİ 287
8.4 YAY KONSTRÜKSİYONLARI 288

BÖLÜM IX

9. İRTİBAT ELEMANLARI, KAVRAMALAR-KAPLİNLER 291
9.1 KAVRAMALARIN SINIFLANDIRILMASI 292
9.2 ÇÖZÜLEMEYEN KAVRAMALAR 293
9.2.1 Sabit (rijit) kavramalar 293
9.2.2 Oynak kavramalar 295
9.3 ÇÖZÜLEBİLEN KAVRAMALAR 304
9.3.1 Santrifüj kavrama 304
9.3.2 Tek yönlü emniyet kavraması 305
9.3.3 Hidrolik kavramalar 306
9.3.4 Manyetik kavramalar 309
9.3.5 Mekanik tahrikli çift yüzeyli disk-debriyaj-kavraması 309
9.3.6 Lamelli kavramalar 309
9.4 KAVRAMA HESAPLARI 311
9.4.1 Flanşlı kavramalarda moment ve mukavemet hesabı 311
9.4.2 Elastik kavramalar için moment hesapları 312
9.4.3 Kavrama kütle hesapları 313
9.4.4 Kavramaların frekans hesabı 314
9.4.5 Elastik kauçuk yaylı kavramaların karakteristliği 314
9.4.6 Kavrama flanşlarından birinin farklı moment iletmesi 315

BÖLÜM X

10. GÜÇ VE ENERJİ İLETİM ELEMANLARI 317
10.1 KAYIŞ KASNAK MEKANİZMALARI 317
10.1.1 Kayış şekilleri ve malzemeleri 318
10.1.2 Kayış kasnak mekanizmalarının özellikleri 319
10.1.3 Kayışlarda kuvvet ve momentin hesabı 323
10.1.4 Kayışların mukavemet hesabı 328
10.1.5 Kayış düzenleri 333
10.1.6 Kasnaklar 341
10.2 ZİNCİR KASNAK MEKANİZMALARI 344
10.2.1 Transmisyon zincirleri 344
10.2.2 Yük zincirleri 345
10.2.3 İletim zincirleri 351

10.2.4 Zincirlerin mukavemet hesabı 352
10.2.5 Zincir çark ve kasnakları 354
10.2.6 Zincir çark ve kasnaklarının mukavemet hesabı 356
10.2.7 Germe kasnakları 357
10.2.8 Zincir mekanizmalarının yağlanması 359

BÖLÜM XI

11. DİŞLİ ÇARKLARIN GEOMETRİSİ 361
11.1 DİŞLİ ÇARKALNI TERCİH SEBEBLERİ 363
11.2 YUVARLANMALI MEKANİZMALAR 364
11.2.1 Silindirik alın dişli mekanizmaları 364
11.2.2 Konik dişli mekanizmaları 365
11.2.3 Vida mekanizmaları 367
11.3 DİŞLİ KANUNU 369
11.3.1 Dişli kanununa başka bir bakış 372
11.3.2 Dişli kanununa göre karşı diş yanağının oluşması 373
11.4 KAVRAMA OLAYI 374
11.4.1 Kavrama eğrisi ve faydalı çalışma boyu 375
11.4.2 Kavrama açısı 375
11.4.3 Profillerin çalışma boyu 375
11.4.4 Kavrama oranı 375
11.5 DİŞ EŞ EĞRİ ÇİFTLERİ 376
11.5.1 Bir dişli çark diş eğrilerinde aranan özellikler 376
11.5.2 Sikloid dişli çarklar 376
11.5.3 Hareketli pernolu dişli mekanizmaları 379
11.5.4 Sikloid profilli diş eğrisinin çizimi 380
11.5.5 Evolvent dişli çarklar 381
11.6 EVOLVENT DİŞLİ ÇARKLARIN İMÂLATI 384
11.7 EVOLVENT PROFİLLİ DÜZ ALIN DİŞLİ ÇARKLAR 387
11.7.1 Evolvent dişli çarklarda hatve 388
11.7.2 Evolvent diş yanağını etkileyen büyülükler 390
11.7.3 Evolvent dişlilerde diş çalışma profili 391
11.7.4 Evolvent dişli çarklarda eş eğriler 392
11.8 SIFIR DİŞLİLİER VE GEOMETRİK BÜYÜKLÜKLERİ 393
11.8.1 Sıfır dişli çarklarda merkezler arası mesafe 393
11.8.2 Kavrama açısı 393
11.8.3. Dişli geometrik büyüklükleri 394
11.8.4 Çevre hızı ve tahvil oranı 395
11.8.5 Kavrama mesafesi ve kavrama oranı 396
11.9 SINIR DİŞLİLERİ VE SINIR DİŞ SAYISI 397
11.10 DİŞLİ ÇARKLARDA ALT KESİLME 398
11.11 DİŞLİ ÇARKLARDA ALT KESİLMENİN ÖNLENMESİ 399
11.11.1 Düz alın dişli çarklarda profil öteleme 399
11.11.2 Diş başı kısaltılarak alt kesilmenin önlenmesi 408
11.11.3 Kavrama açısı büyültülerek altı kesilmenin önlenmesi 409

BÖLÜM XII

12. DÜZ ALIN DİŞLİ MEKANİZMALARI 411
12.1 DİŞLİLERE KUVVET UYGULAMASI 411
12.2 DİŞLİ ÇARKLARIN YÜK TAŞIMA KABİLİYETİ 414
12.2.1 Dişlerin tabamdan kırılması 415
12.2.2 Diş yanaklarının yorulması 415
12.2.3 Diş yanaklarının yenmesi, karıncalanma 415
12.3 DİŞLİ ÇARKLARDA ANA ÖLÇÜLERİN SEÇİMİ 417
12.3.1 Mil ve bölümün dairesi çapının belirlenmesi 417
12.3.2 Diş genişliğinin belirlenmesi 418
12.3.3 Eksenler arası açıklık 419
12.3.4 Mekanizmanın ana ölçüleri 419
12.4 DİŞLİ ÇARK MALZEMELERİ 420
12.5 DÜZ ALIN DİŞLİ ÇARKLARIN MUKAVEMETİ 421
12.5.1 Kuvvet faktörleri 421
12.5.2 Diş genişlik faktörleri T_b ve Y_b 422
12.5.3 Diş alın yük dağılım faktörleri $T_\propto$ ve $Y_\propto$ 423
12.6 DİŞ TABANI TAŞIMA GÜCÜNÜN ARAŞTIRILMASI 425
12.6.1 Diş tabanında meydana gelen gerilme 425
12.6.2 Diş taban emniyet gerilmesi $\sigma_{e.em}$ 427
12.7 DİŞ YANAĞI TAŞIMA GÜCÜNÜN HESABI 429
12.7.1 Yüzey basıncının belirlenmesi 429
12.7.2 Emniyetli yanak basıncı σ_{HP} 432
12.8 DİŞLİ ÇARKLARIN PRATİK HESAPLANMASI 434
12.9 DİŞLİ ÇARK HESABINDA TAKİP EDİLECEK YOL 434
12.10 DİŞLİ KUVVETLERİNİN YATAKLARA ETKİSİ 435
12.11 MEKANİZMA TAHVİL ORANLARININ SEÇİMİ 437
12.12 MEKANİZMALARIN VERİMİ 438
12.13 DİŞLİ ÇARKLARIN ŞEKİLLENDİRİLMESİ 439
12.13.1 Düz alın dişli çarklar 439
12.13.2 Konik alın dişli çarklar 442
12.13.3 Helisel dişli çarklar 443
12.13.4 Dişli kutusu şekillendirmesi 443
12.13.5 Diş kalitelerine bağlı olarak diş toleransları 445

BÖLÜM XIII

13. DÜZ, EĞİK VE HELİSEL FORMLU KONİK, SONSUZ VİDA VE PLANET DİŞLİ MEKANİZMALARI 447
13.1. EĞİK ALIN DİŞLİ MEKANİZMALARI 447
13.1.1 Eğik alın dişli çarklar ve özellikleri 447
13.1.2 Dişli çark ölçüleri 449
13.1.3 Kavrama oranı 451
13.1.4 Eğik dişlilerde profil öteleme 452
13.1.5 Dişli çark ve mekanizma ölçüleri 454
13.1.6 Eğik alın dişli çiftinde kuvvet büyüklükleri 456
13.1.7 Eğik dişli çarklarda geometrik büyüklükleri 457
13.1.8 Eğik dişli çarkların taşıma gücü hesabı 458
13.2 KONİK ÇARK MEKANİZMALARI 460

13.2.1 Konik dişi çarkların yapıları, kullanma alanları 460
13.2.2 Düz dişli konik çarkların geometrisi 461
13.2.3 Eğik dişli konik çarklar 466
13.2.4 Konik dişli çark projelendirilmesinde takip edilecek yol 469
13.2.5 Taşıma gücünün belirlenmesi 472
13.3 VİDALI ÇARK MEKANİZMALARI 476
13.3.1 Geometrik büyüklükler 477
13.3.2 Kavrama olayı 478
13.3.3 Sıfır-Dişli mekanizmalarında kuvvetlerin belirlenmesi 479
13.3.4 Sıfır-Dişli mekanizmaları geometrik ölçüleri 481
13.4 SONSUZ VİDA MEKANİZMALARI 482
13.4.1 Düzenleme şekilleri ve imalatı 483
13.4.2 Silindirik sonsuz vida mekanizmasında eksenler açısı $\sum\delta=90°$'de geometrik büyüklükler 485
13.4.3 Kavrama oranı 488
13.4.4 Sonsuz vida mekanizmasında kuvvetler 488
13.4.5 Sonsuz vida mekanizması ana ölçülerin belirlenmesi ve malzeme seçimi 489
13.4.6 Sonsuz vida mekanizmalarının dayanma gücü 492
13.5 PLANET DİŞLİ SİSTEMLERİ 494
13.5.1 Planet sisteminin kullanma alanları ve avantajları 495
13.5.2 Basit planet dişli mekanizması çalışma şekli 495
13.5.3 Birleşik planet dişli mekanizmaları 496
13.5.4 Planet mekanizmasında kuvvetler, momentler ve hızlar 499

BÖLÜM XIV

14. SIZDIRMAZLIK ELEMANLARI 503
14.1 RADYAL SIZDIRMAZLIK ELEMANLARI 503
14.1.1 Radyal sızdırmazlık elemanları ve kullanılan malzemeler 503
14.1.2 Karşı halkaların şekillendirilmesi ve yataklanması 507
14.1.3 Pres ve sıkı geçme 509
14.1.4 Et kalınlığının hesaplanması 510
14.2 EKSENEL SIZDIRMAZLIK ELEMANLARI 513
14.2.1 Eksenel kaymalı halka sızdırmazlık elemanlarının özellikleri 513
14.2.2 İmalatı, çalışma şekli ve kuvvetleri 514
14.2.3 Conta parametreleri 518
14.2.4 Tertip, yükleme ve yapı şekillerinde sızdırmazlık elemanı tipleri 519
14.2.5 Konstrüksiyonları 521
14.3 OTOMOTİV SANAYİİNDE KULLANILAN SIZDIRMAZLIK ELEMANLARI 525
14.3.1 Sabit makinelerde kullanılan sızdırmazlık elemanları 525
14.3.2 Sızdırmazlık elemanı malzemelerinin sıkıştırılabilirliği 527
14.3.3 Hareketli (dinamik) sızdırmazlık elemanları 527
14.3.4 Öteleme hareketli alanlarda kullanılan sızdırmazlık elemanları 527
14.3.5 Dönme hareketli alanlarda kullanılan sızdırmazlık elemanları 529
14.3.6 Özel sızdırmazlık elemanları, diyaframlar 531
14.3.7 Metal contalar 532
14.4 KAYMALI HALKA SIZDIRMAZLIK ELEMANLARINDA KAYIPLAR 532
14.4.1 Sürtünme kayıpları 532

14.4.2 Alın yüzey sürtünmesi 533
14.4.3 Sıvı sürtünme 534
14.4.4 Kaymalı halka sızdırmazlık elemanlarında sızıntı aralıklarının termik deformasyonu 535
14.4.5 Eksenel ısı değişiminin etkileri 535
14.4.6 Radyal ısı değişiminin etkileri 536
14.4.7 Sızıntı aralıklarının mekanik deformasyonları 537
14.4.8 Eksenel kuvvetlerin etkisi 538
14.4.9 Radyal kuvvetlerin etkisi 541
14.4.10 Sızdırmazlık aralığı şekil değiştirmesinin sızıntıya etkisi 542
14.4.11 Sızıntı kayıpları 543
14.4.12 Teknik sızıntı aralıkları 544
14.4.13 Üst yüzey pürüzlülüğünün etkisi 544
14.4.14 Aralık ve kayma basıncı 545
14.5 SIZDIRMAZLIK ELEMANLARI KONSTRÜKSİYON ÖRNEKLERİ 548

BÖLÜM XV

15. PROBLEMLER 557
15.1 GENEL MUKAVEMET 557
15.2 ÇÖZÜLEMEYEN BAĞLAMA ELEMANLARI 559
15.3 CIVATALAR 568
15.4. KAMALAR 572
15.5 PİM VE PERNO 574
15.6 MİL VE AKSLAR 576
15.7 YATAKLAR 579
15.8 YAYLAR 581
15.9 İRTİBAT ELEMANLARI 584
15.10 KAYIŞ KASNAK MEKANİZMALARI 586
15.11 DİŞLİ ÇARK GEOMETRİSİ MEKANİZMALARI 590
15.12 SİLİNDİRİK DÜZ ALIN DİŞLİ ÇARK MEKANİZMALARI 592
15.13 EĞİK, KONİK VE SONSUZ VİDA DİŞLİ ÇARK MEKANİZMALARI 595
15.14 SIZDIRMAZLIK ELEMANLARI 601

BÖLÜM XV

16. TABLOLAR 603
1 GENEL MUKAVEMET TABLOLARI 603
2 KAYNAK PERÇİN VE YAPIŞTIRICI TABLOLARI 610
3 CIVATA TABLOLARI 617
4 MİL VE GÖBEK BAĞLANTI TABLOLARI 622
5. PİM VE PERNO TABLOLARI 622
6. MİL VE AKS TABLOLARI 622
7. YATAK TABLOLARI 626
8. YAY TABLOLARI 626
9. KAYIŞ TOBLOLARI 628
10. DİŞLİ ÇARK MUKAVEMET TABLOLARI 629
11. EĞİK KONİK VE SONSUZ DİŞLİ ÇARK MEKANİZMA TABLOLARI 638
12. SIZDIRMAZLIK ELEMANLARI TABLOLARI 642
KAYNAKLAR 645

KAYNAKLAR

Abrosimov K., Bromberg, A., Katayev, F., Road-Making Machinery, Mir Publishers, Moskow, Akademischen verein Hütte, Verlan von Wilhem Ernst&Sohn, Berlin, 1954.

Akkurt M., Makine Elemanları Cilt I, Birsen yayınevi, İstanbul,1990.

Decker, H.Karl, Maschinenelemente, Carl Hanser Verlag München, Germany, 1992 (Şekillerin bir kısmı bu kitaptan uyarlanmıştır).

Deutschman, A.D., Michels, W.J., Wilson, C.E., Machine Design; Theory and Practice, Macmillan Publishing Co. Inc., USA, 1975.

Dubbel H., Taschenbuch für den Maschinenbau, Verlag von Julius Springer, Berlin, 1935.

Durak E., Kurbanoglu C., 1997, Sabit Yüklü Radyal Kaymalı Yataklardaki Sürtünmeye Katkı Maddelerin Etkisi, SDÜ- Fen Bilimleri Enstitisü Dergisi, C2, S1, ISSN 1300-7668, s. 71-82, Tugra Ofset, Isparta.

Gerling, H., Rund um die Werkzeugmaschine, Copyrigt by Georg Westermann Verlag, 1960.

Koch, F., Pyzalla, G., Lehberger, J., Einführung in die Technologie,Stam-Verlag Köln-München, 1992.

Kurbanoğlu C., 1995, Kauçuk Yaylı Elastik Kaplinlerin Konstrüksiyonu, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, ISSN. 1300-7668, C1, S1, S.31-42., Isparta.

Kurbanoğlu, C, "Conta Sızıntı Kayıplarını Etkileyen Diğer Faktörler", Isparta Müh. Fak. Dergisi, 4.s. 361-364, Isparta, 1990.

Kurbanoğlu, C,. "Eksenel Kaymalı, Halka Contalar" 1. Otomotiv ve Yan Sanayi Sempozyumu, Bursa, 1985.

Kurbanoğlu, C., "Eksenel Kaymalı Halka Contalar", (Mekanik Contalar), I. Otomotiv ve Yan Sanayi Sempozyumu, BURSA 1985.

Kurbanoğlu, C., "Mekanik (Kaymalı halkalı) contalarda kayıplar" V. Mühendislik Haftası, Isparta, 1988.

Kurbanoğlu, C., "Radyal Conta Elemanları" 2. Ulusal Makine Tasarım ve İmalat Kongresi ODTÜ, Ankara. 1986.

Kurbanoğlu, C., "Sızdırmazlık Elemanları", 3. Mühendislik Haftası Yayını, 23, s.307-313, Isparta, 1986.

Kurbanoğlu, C., 1990, Rulmanların Atmosfersiz Ortamda ve Yüksek Sıcaklıkta Yağlanması, TMMOB Makina Mühendislieri Odası Mühendis ve Makina Dergisi, S.366, s.30-35, Ankara.

Kurbanoğlu, C., 1993, Makina Elemanlarının Yapıştırma Tekniği ile Bağlanması, 5. Denizli Malzeme Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, s.145-153, Denizli.

Kurbanoğlu, C., Makine Bilgisi, Atlas yayın dağıtım, İstanbul, 2003.

Kurbanoğlu, C.,1990, Kauçuk Malzemelerin Konstrüksiyonu ve Makine Elemanlarında Kullanılması, Isparta Mühendislik Fakültesi Dergisi, 5, s.139-154, Isparta.

Kurbanoğlu, C.,1992, Yuvarlanmalı Yatakların Konstrüksiyonu, 5. Ulusal Makina Tasarım ve İmalat Kongresi, ODTÜ, Ankara.

Kurbanoğlu, C.,1996,AutoLisp ile Makina Elemanlarından Civataların Hesaplanması ve Projelendirilmesi, Makina Mühendisliği Dergisi, SDÜ. Müh. Mim. Fak., ISBN 975-7929-02-6, C1,s. 124-130, Isparta.

Kurbanoğlu, C., 1997, Exenterkupplung zur Schwingungserzeugung In Arbeitsmaschinen, Konstruktion,1+2/1997, S. 49-50, G21736 Organder VDI-Gasselschaft EKV, Springer VDI-Verlag, Berlin.

Leyer, A., Mashinen-konstruktionslehre, Birkhauser Verlah, Basel und Stuttgart, 1963.

Matek, W., Muhs, D., Wittel, H., Roloff/Matek Maschinenelemente,Normung, Berechnung, Gestatltung, Braunschweig, Vieweg Verlag, 1983 (Şekillerin bir kısmı bu kitaptan uyarlanmıştır).

Mayer.E., Der Einsatz Heuartiger Gleitringdichtungen in modernen Kraftwerksanlagen, 5. Int. Dichtunstagung, Dresden, 1974.

Niemann, G., Maschinenelemente, B 1,2,3, Berlin 1983.

ORS, Rulman Katalogu, Fersa Matbaacılık, Ankara.

Roloff H., Matek, W., Muhs, D., Wittel, H., Becker, M., Jannasch, D., Maschinenelemente, Normung, Berechnung, Gestatltung, Braunschweig, Vieweg Verlag, 2001.

Roloff H., Matek, W., Muhs, D., Wittel, H., Becker, M., Jannasch, D., Maschinenelemente, Normung, Berechnung, Gestatltung, Braunschweig, Vieweg Verlag, 1987.

Schröck J., Maschinenteilen, Fügen-Passen-Prüfen, Westermann, Braunschweig, 1961.

SKF, Bilyeli Rulman Kataloğu, İstanbul.

Summer-Smith, D., Laboratory Investigation of the Performance of a Radial Face Seal, Intern.Conf. On Fluid Sealing, England 1961.

Tunay, R.F., 2001, Tam Değişken Gerilmede T/M Esaslı Radyal Yatakların Aşınma ve Sürtünme Özelliklerinin Deneysel İncelenmesi, Y.Lisans Tezi, S.D.Ü. F.B.E, Isparta.

Tüfekci, K., 2003, Dinamik Yüklenmiş T/M Yataklarının Farklı Sıcaklık Şartlarındaki Tribolojik Özelliklerinin İncelenmesi, Y.Lisans Tezi, S.D.Ü. F.B.E, Isparta.

3. Basım

MAKİNA TEORİSİ
Mekanizmalar ve Makina Dinamiği

Prof. Dr. Özgür Turhan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 483
Teknik-Mühendislik No. : 036
ISBN : 978-605-133-385-4
© 3. Basım, Ekim 2016

MAKİNA TEORİSİ - Mekanizmalar ve Makina Dinamiği

Prof. Dr. Özgür Turhan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Turhan, Özgür.
MAKİNA TEORİSİ - Mekanizmalar ve Makina Dinamiği */ Özgür Turhan*
3. Basım, VIII + 352 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-385-4
1. Mekanizma 2. Makina 3. Kinematik 4. Dinamik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I
MEKANİZMALAR

1. MEKANİZMALARA GİRİŞ 2
2. MEKANİZMA SİSTEMATİĞİ 4
2.1 Temel Kavramlar 4
2.1.1 Eleman Çiftleri 4
2.1.1.1 Eleman Çiftlerinin Sınıflandırılması 4
2.1.1.2 Eleman Çiftinin Serbestlik Derecesi 5
2.1.1.3 Eleman Çiftlerinin Tasarımında Bazı Şekillendirme Seçenekleri 7
2.1.2 Uzuvlar. Gösterilim Uylaşmaları 10
2.1.3 Mekanizmanın Kinematik Diyagramı 11
2.1.4 Mekanizmanın Kinematik Zinciri 11
2.1.5 Mekanizmanın (Kinematik Zincirin) Serbestlik Derecesi 13
2.2 Zorunlu Hareketli Kinematik Zincirler 15
2.2.1 Yalnız Adi Eleman Çiftleri (AEÇ) İçeren Zorunlu Hareketli Kinematik Zincirlerin Temel Özellikleri 16
2.2.2 Yalnız AEÇ'ler İçeren Zorunlu Hareketli Kinematik Zincirlerin Dökümü ve Onlardan Türeyen Mekanizmalar 18
2.2.2.1 4 Uzuvlu Kinematik Zincir (n=4) 18
2.2.2.2 6 Uzuvlu Kinematik Zincirler (n=6) 22
2.2.2.3 8 Uzuvlu Kinematik Zincirler (n=8) 25
2.2.3 Yüksek Eleman Çifti İçeren Zincirler Hali 26
2.2.4 Kinematik Zincirden Mekanizma Elde Edilmesi 30

3. MEKANİZMALARIN KİNEMATİĞİ 33
3.1 Genel Belirlemeler 33
3.2 Kısıt Denklemlerinin Yazılması. Çevrim Kapama Denklemleri 33
3.3 Kinematik Çözümleme 38
3.3.1 Analitik Yol 38
3.3.1.1 Genel 38
3.3.1.2 Üç Çubuk Mekanizması. Freudenstein Denklemleri 41
3.3.1.3 Krank-Biyel Mekanizması 47
3.3.2 Sayısal Yol 51
3.3.3 Analitik ve Sayısal Yolların Karşılaştırılması 57

4. MEKANİZMA TASARIMI 70
4.1 Genel Bilgiler 70
4.2 Bazı Mekanizma Boyutlandırma Problemleri 76
4.2.1 Üç Çubuk Mekanizmasıyla Fonksiyon Üretilmesi. Freudenstein Yöntemi 76
4.2.1.1 Konum Eşleştirmesi 76
4.2.1.2 Fonksiyon Üretme 78
4.2.1.3 Çebişev Sağlama Noktaları 79
4.2.1.4 En Küçük Kareler (EKK) Yöntemi 83
4.2.1.5 Mekanik Hesaplayıcı 86

4.2.2 Kol-Sarkaç Tipinde Üç Çubuk Mekanizmalarının Boyutlandırılması 89
4.2.3 Kaçık Merkezli Krank-Biyel Mekanizmalarının Boyutlandırılması 93
4.2.4 Whıtworth Çabuk Dönüş Mekanizmasının Boyutlandırılması 96
4.2.5 Yürek Mekanizmalarının Boyutlandırılması 97
4.2.5.1 Genel Bilgiler 97
4.2.5.2 Beklemeli Harekette Geçiş Eğrileri 99
4.2.5.3 Bir Yürek Mekanizmasının Boyutlandırılması: Döner, Doğrusal Hareketli, Tablalı Yürek Mekanizması 106
4.2.6 Malta Haçı Mekanizmalarının Boyutlandırılması 114
4.3 Esnek Mekanizmalar ve Mikro/Nano Mekanizmalar 117

BÖLÜM II
MAKİNA DİNAMİĞİ

5. MAKİNA DİNAMİĞİNE GİRİŞ 121
6. TEK SERBESTLİK DERECELİ DÜZLEMSEL MAKİNALARIN HAREKET DENKLEMLERİ 123
6.1 Kinetik Enerji Makinanın Genelleştirilmiş Eylemsizliği 123
6.2 Makinaya Etkiyen Genelleştirilmiş Kuvvet 124
6.2.1 Düzlemsel Hareket Yapan Bir Rijid Cisme Etkiyen Kuvvetler Sisteminin Bir Noktaya İndirgenmesi 124
6.2.2 Genelleştirilmiş Kuvvetin Hesabı 125
6.3 Makina Hareket Denklemi 128

7. MAKİNANIN STATİK DENGESİ 143
7.1 Esaslar 143
7.2 Mekanik Kazanç. Mekaniğin Altın Kuralı 144

8. MAKİNALARA ETKİYEN İŞLETME KUVVETLERİ 153
8.1 Genel Bilgiler 153
8.2 Çalıştırma Kuvvetleri. Motorlar 155
8.2.1 İçten Yanmalı Motorlar 156
8.2.2 Elektrik Motorları 163
8.3 İş Kuvvetleri 168

9. MAKİNA HAREKET DENKLEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 171
9.1 Genel 171
9.2 Makina Dinamiğinin Düz Problemi. Makina Hareketinin Benzetimi 171
9.2.1 Problemin Tanıtılması 171
9.2.2 Analitik Yol 172
9.2.3 Sayısal Yol 182
9.2.3.1 Birinci Mertebeden Diferansiyel Denklemlerin Çözümü İçin Runge - Kutta Yöntemi 182
9.2.3.2 Makina Hareket Denkleminin Sayısal Çözümü 183
9.2.4 Makina Hareket Denkleminin Bir Anma Hareketi Civarında Lineerleştirilmesi 191
9.3 Makina Dinamiğinin Ters Problemi. Çalıştırma Kuvvetinin Hesabı 194

10. MAKİNA HAREKETİNDE HIZ DALGALANMALARI VE GİDERME YÖNTEMLERİ 199
10.1 Hız Dalgalanmaları. Dalgalanma Katsayısı 199
10.2 Hız Dalgalanmalarını Giderme Yöntemleri 200
10.2.1 Genel Değerlendirmeler 200
10.2.2 $M(\varphi,\varpi)$ ile $\Im(\varphi)$ Arasında Uyum Sağlanması . Düzenleyiciler 202
10.2.3 Milin Eylemsizlik Momentinin Arttırılması . Eylemsizlik Çarkı 208
10.2.3.1 Genel Bilgiler 208
10.2.3.2 Eylemsizlik Çarkı Hesabı 210
10.2.3.3 Radinger Yöntemi 211
10.2.3.4 Bir Kinetik Enerji Deposu Olarak Eylemsizlik Çarkı 218

11. MAKİNALARDA KUVVET ÇÖZÜMLEMESİ 222
11.1 Genel Belirlemeler 222
11.2 Kuvvet Çözümlemesi Problemi ve Çözümü 222

12. SARSMA KUVVETLERİ. MAKİNALARDA KÜTLE DENGELEMESİ 238
12.1 Genel 238
12.2 Krank - Biyel Esaslı Makinalarda Kütle Dengelemesi 242
12.2.1 Sarsma Kuvvetinin Tamamen Yok Edilmesi 242
12.2.2 Sarsma Momentinin Yok Edilmesi 245
12.2.3 Sarsma Kuvvetinin Kısmen Yok Edilmesi 247
12.3 Silindirli İçten Yanmalı Motorlarda Sarsma Kuvvetlerinin Dengesi 251
12.3.1 Genel Bilgiler 251
12.3.2 Sıra Motorların Dengesi 252
12.3.3 Diğer Motor Tipleri 261

13. RİJİD ROTORLARDA KÜTLE DENGELEMESİ 266
13.1 Esaslar 266
13.2 Rotorların Dengelenmesi 270
13.2.1 Statik Dengeleme 270
13.2.2 Dinamik Dengeleme 271
13.2.2.1 Rotorun İki Dengesizliğe İndirgenmesi 271
13.2.2.2 İki Düzlemde Dinamik Dengeleme 273
13.2.3 Dengeleme Standartları 274

14. JİROSKOPİK ETKİLER 284
14.1 Genel 284
14.2 Bakışımlı Rotorlarda Jiroskopik Momentler 285

15. KİTABIN KAPSAMI HAKKINDA 290

EKLER: MEKANİK ESASLAR 293

A. KUVVETLER 294
A.1 Kuvvet Yasaları 294
A.2 Kuvvetlerin Sınıflandırılması 297
A.2.1 Evrensel Kuvvetler-Özel Kuvvetler 297
A.2.2 Korunumlu Kuvvetler-Korunumsuz Kuvvetler 297
A.2.3 Gerçek Kuvvetler-Kurgusal Kuvvetler 298

A.2.4 İç Kuvvetler-Dış Kuvvetler 300
A.2.5 Verilmiş Kuvvetler-Kısıt Kuvvetleri 300

B. RİJİD CİSİMLERDE KÜTLE VE KÜTLE DAĞILIMI 301
B.1 Rijid Cismin Kütlesi 301
B.2 Rijid Cismin Kütle Merkezi 302
B.3 Rijid Cismin Eylemsizlik Tansörü 302
B.4 Rijid Cismin Bir Eşdeğer Maddesel Noktalar Sistemine İndirgenmesi 306
B.4.1 En Genel Hal 306
B.4.2 Düzlemsel Hareket Yapan Düzlemsel Cisimler Hali 307

C. RİJİD CİSİMLERİN VEKTÖREL MEKANİĞİNİN ESASLARI 313
C.1 Rijid Cismin Kütle Merkezinin Hareketi 313
C.2 Rijid Cismin Dönme Hareketi 313
C.2.1 Denklemlerin Bir Asal Eksen Takımında Yazılması Hali 314
C.2.2 Cismin Doğrultusu Sabit Bir Eksen Çevresinde Dönmesi Hali 315
C.2.3 Denklemlerin Cisme Bağlı Olmayan Bir Eksen Takımında Yazılması Hali 316
C.3 Rijid Cismin Statik Dengesi 316
C.4 Rijid Cismin Kinetik Enerjisi 317

D. ANALİTİK MEKANİĞİN ESASLARI 319
D.1 Serbestlik Derecesi. Genelleştirilmiş Kordinatlar. Kısıtlar 319
D.1.1 Temel Kavramlar 319
D.1.2 Kısıt Türleri. Sistemlerin Sınıflandırılması 321
D.2 Virtüel Yer Değiştirme.Virtüel İş. İdeal Sistem 324
D.2.1 Virtüel Yer Değiştirme 324
D.2.2 Virtüel İş 325
D.2.3 İdeal Sistemler ve Kısıt Kuvvetleri 326
D.3 Virtüel İşler İlkesi 329
D.4 D'Alembert İlkesi 333
D.5 Hareketin Lagrange Denklemleri 335
D.5.1 Genel 335
D.5.2 Holonomik Sistemlerde Lagrange Denklemleri 337

KAYNAKLAR 343
DİZİN 347

ÖN SÖZ

Bu kitap, yazarın yaklaşık 20 yıldır İTÜ Makina Fakültesinde vermekte olduğu Mekanizma Tekniği, Makina Dinamiği ve Makina Teorisi derslerinin bir ürünüdür. Ancak, bu süre içerisinde bilgisayar teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmelerin yarattığı yeni olanaklardan yararlanma arzusu konuya ilişkin hesap yöntemlerinde öyle derin değişiklikler yapılmasını gerektirmiştir ki bu sürenin neredeyse tamamı, tüm dünyada, bir değişim ve dönüşüm süreci olarak yaşanmıştır. Bu süreçte, daha önce konuya egemen olan grafik hesap yöntemleri, adım adım, yerlerini bilgisayara uygulamaya elverişli sayısal yöntemlere terk etmiş; dünün büyük önem taşıyan *Grafik Hız ve İvme Çözümlemesi*, *Joukowsky Manivelası*, *Culmann Doğruları*, *Wittenbauer Problemleri* gibi kavram ve yöntemleri unutulmaya terk edilirken, onların yerini *Çevrim Kapama Denklemleri*, *Mekanizmanın Jacobiyeni*, *Hız ve İvme Katsayıları*, *Newton-Raphson*, *Runge-Kutta Yöntemleri* gibi kavram ve yöntemler ve Makina Teorisi problemlerini bunları kullanarak çözen ve ilgili kuramsal alt yapı ile birlikte günden güne gelişmekte olan ticari ve bireysel bilgisayar programları almıştır.

Bu dönüşüm hiç kuşkusuz çok yararlı olmuştur. Bu sayede, dün ancak bilim adamlarının ele almaya cesaret edebileceği zorluktaki problemler bugün her mühendisin yapabilirlik alanına girmiştir. Ancak, bunun hiçbir bedeli olmayan bir kazanım olduğu düşünülmemelidir. Söz konusu karmaşık problemleri hatasız çözebilmek için, bugünün her mühendisinin, bunun gerektirdiği bilinç ve kavrayışa sahip olması; bunun için de dünün bilim adamıyla ölçüşür derinlikte kuramsal bilgiye sahip olacak biçimde yetişmesi/yetiştirilmesi gerekmektedir. Yani genellikle sanılanın tersine, bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler, derinlemesine bir kuramsal bilgi zeminini gereksiz kılmak şöyle dursun, zorunlu hale getirmektedir. Bu nedenle, bu kitapta, ele alınan konuların dayandığı kuramsal temellerin eksiksiz biçimde verilmesine ve bilgilerin geçerlilik sınırlarının netleştirilmesine çalışılmış; bunu konuların akışını bozmadan gerçekleştirebilmek için de kitabın sonuna mekanik esaslara ilişkin özel bir bölüm eklenmiştir.

Kitabın genel çerçevesi, düzlemsel ve kapalı kinematik zincirli makinalarla sınırlı tutulmuştur. Bu, dayanılan kuramsal zemin ve uygulanan yöntemlerde bütünlük sağladığı için Makina Teorisi konulu kaynakların çoğunda benimsenen bir çerçevedir. Ancak, bu kaynaklarda genel olarak Makina Teorisi kapsamında ele alındığı halde bu kitapta dişli çark mekanizmaları ile mekanik titreşimler konularına yer verilmemiştir. Dişli çark mekanizmalarına yer verilmemesinin nedeni, İTÜ Makina Fakültesinde bu konunun Makina Elemanlarının konusu sayılıp o çerçevede ele alınmasıdır. Mekanik titreşimler konusuna yer verilmemesinin nedeni ise, bu konunun, kitapta yer verilen Mekanizmalar ve Makina Dinamiği konularınınkinden farklı bir kuramsal zemine gerek göstermesi ve burada ele alınmasının ya yüzeysel kalma ya da kitabın bütünlüğünü bozma ikilemine yol açmasıdır.

Bu kitabın yazarı, hem kitabın konusunu oluşturan alana, hem de genel olarak mühendislik bilimlerine bakış açısını, büyük ölçüde, akademik yaşama asistanı olarak başladığı Prof. Dr. Fuat Pasin (1933-1997)'e borçludur. Öyle ki bu kitap, esas olarak, onun Makina Teorisi anlayışının günümüze bir uyarlaması niteliğindedir. Bu yüzden yazar, Prof. Dr. Fuat Pasin'e teşekkürden fazlasını borçludur.

Okuyucudan gelecek öneri, eleştiri ve olası hatalar konusundaki uyarıları beklerken, kitabın mühendislik öğrencileri ve mühendislere yararlı olmasını dilerim.

İstanbul, Ekim 2012

KAYNAKLAR

AKÇALI, İ. D., Mekanizma Tekniği, Birsen Yayınevi, 2002.

AKÇALI, İ. D., Makina Dinamiği, Karahan Kitabevi, 2012.

ALT, H., Über die Totlagen des Gelenkvierecks, Z. agnew. Math. Mech. (ZAMM) 5, 337-346, 1925.

ANGELES, J., Fundamentals Of Robotic Mechanical Systems: Theory, Methods, And Algorithms, Springer, 1997.

ARTOBOLEVSKY, I. I., Mechanisms in Modern Engineering Design: I, II, III, IV, Mir Publishers, 1977.

BOTSALI, F. M., Teori ve Problemlerle Makina Dinamiği, Nobel, 2005.

BROWN, H. T., 507 Mechanical Movements: Mechanisms and Devices, Dover, 2005 (Orijinal Brown & Seward, 1868 yayınının 19. baskısından tıpkıbasım).

CHAKRABORTY, J., DHANDE, S. G., Kinematics and Geometry of Planar and Spatial Cam Mechanisms, Wiley Eastern Ltd., 1977.

CHEN, F. Y., Mechanics And Design Of Cam Mechanisms, Pergamon Press, 1982.

CHETAEV, N. G., Theoretical Mechanics, Springer Verlag, 1999.

CHIOU, S. J., KOTA, S., Automated Conceptual Design Of Mechanisms, Mechanism and Machine Theory, 34, 467-495, 1999.

CHONG, E. K. P., ZAK, S. H., An Introduction To Optimization, John Wiley & Sons, 2001.

CHOW, T. L., Classical Mechanics, John Wiley & Sons, 1995.

CLEGHORN, W. L., Mechanics of Machines, Oxford University Press, 2005.

CRAIG, J. J., Introduction To Robotics: Mechanics & Control, Addison-Wesley, 1986.

DAUGHTY, S., Mechanics of Machines, John Wiley & Sons, 1988.

DİZİOĞLU, B., Getriebelehre, Band I: Grundlagen, Friedr. Vieweg & Sohn, 1965. (Mekanizma Tekniği, Cilt I: Esaslar, Çev. F. Pasin, İTÜ, 1976.)

DİZİOĞLU, B., Getriebelehre, Band III: Dynamik, Friedr. Vieweg & Sohn, 1966. (Mekanizma Tekniği, Cilt III: Dinamik, Çev. F. Pasin, M. Gürgöze, İTÜ, 1976.)

DOKUMACI, E., Genel Makina Dinamiği-I, II, III, Ege Ü. Makina Fak. Yayınları, Yayın No. 78, 1982.

DOKUMACI, E., Makine Dinamiği, Nobel, 2012.

ECKARDT, H. D., Kinematic Design of Machines and Mechanisms, McGraw-Hill, 1998.

EKSERGIAN, R., Dynamic Analysis of Machines, Journal of The Franklin Institute, 210(4) 477-481, 1930.

ERDMAN, A. G., SANDOR, G. N., KOTA, S., Mechanism Design: Analysis and Synthesis Vol. I (4th Ed.), Prentice-Hall, 2001.

ERDMAN, A. G., SANDOR, G. N., Advanced Mechanism Design: Analysis and Synthesis Vol. II, Prentice-Hall, 1984.

FEYNMAN, R. P., There's Plenty Of Room At The Bottom: An Invitation To Enter A New Field Of Physics, American Physical Society yıllık toplantısında konuşma, Caltech, 1959. (Basılmış hali: GILBERT, H. D. (Ed.) Miniaturization, Reinhold, 1961.)

FRAHM, H., Recent Investigations Concerning Dynamical Action In Shafting Of Marine Engines…, J. Of The ASNE, 14(2), 721-772, 1902.

FREUDENSTEIN, F., An Analytical Approach To The Design Of Four-Link Mechanisms, Trans. ASME 76, 483-492, 1954.

FREUDENSTEIN, F., Approximate Synthesis Of Four-Bar Linkages, Trans. ASME 77, 853-861, 1955.

FREUDENSTEIN, F., Bi-Variate, Rectangular, Optimum-Interval Interpolation, American Mathematical Society J. Of Mathematics Of Computation, 15, 288-291, 1961.

GENTA, G., Dynamics of Rotating Systems, Springer, 2005.

GOGU, G., Mobility of mechanisms: A Critical Review, Mechanism and Machine Theory, 40(9), 1068-1097, 2005.
GOGU, G., Chebychev–Grübler–Kutzbach's Criterion for Mobility Calculation of Multi-Loop Mechanisms Revisited Via Theory of Linear Transformations, European J. Of Mechanics – A/Solids, 24(3), 427-441, 2005.
GOLDSTEIN, H., Classical Mechanics (2nd edition), Addison -Wesley, 1980.
GRASHOF, F., Theoretische Maschinenlehre, Verlag L. Voss, 1883.
GROSJEAN, J., Kinematics and Dynamics of Mechanisms, McGraw-Hill, 1991.
GRÜBLER, M., Getriebelehre, Springer, 1917.
HAIN, K., Applied Kinematics, McGraw-Hill, 1967.
HAM, C. W., CRANE, E. J., ROGERS, W. L., Mechanics of Machinery, McGraw-Hill, 1958.
HAUG, E. J., Computer Aided Kinematics and Dynamics of Mechanical Systems, Allyn and Bacon, 1989.
HESTENES, D., New Foundations For Classical Mechanics (2nd Ed.), Springer Verlag, 1999.
HIRSCHHORN, J., Dynamics of Machinery, Nelson, 1967.
HOWELL, L. L., Compliant Mechanisms, John Wiley & Sons Inc., 2001.
ISO 1940/1, Balance Quality Requirements of Rigid Rotors, International Organization for Standardization.
JENSEN, B. D. ve Ark., Design Optimization Of A Fully Compliant Bistable Micro-Mechanism, Proc. Of ASME International Mechanical Engineering Congress And Exposition, 1-7, 2001.
JENSEN, P. W., Cam Design And Manufacture, Marcel Dekker, 1987.
JENSEN, P. W., Classical and Modern Mechanisms for Engineers and Inventors, Marcel Dekker, 1991.
KIMBRELL, J. T., Kinematics Analysis and Synthesis, McGraw-Hill, 1991.
KLANN, J. C., Walking Device, US Patent No. 6,260,862 B1, 17 July 2001.
LEE, C. -W., Vibration Analysis of Rotors, Kluwer, 1993.
LICHTENHELDT, W., Mekanizmaların Konstrüksiyonu (Çev. F. Pasin), İTÜ, 1975.
MABIE, H. H., REINHOLTZ, C. F., Mechanisms and Dynamics of Machinery (4th Ed.), John Wiley & Sons, 1987.
NIKRAVESH, P. E., Planar Multibody Dynamics, CRC Press, 2008.
NORTON, R. L., Design of Machinery (3rd Ed.), McGraw-Hill, 2004.
NORTON, R. L., Cam Design and Manufacturing Handbook (2nd Ed.), Industrial Press, 2009.
PALAVAN, S., Pistonlu Makinalar Dinamiği (6. Baskı), İTÜ, 1975.
PARS, L. A., A Treatise On Analytical Dynamics, Heinemann, 1965.
PASİN, F., Makina Dinamiği (3. Baskı), Birsen Yayınevi, 1994.
PASİN, F., Mekanik Sistemler Dinamiği, İTÜ, 1994.
PAUL, B., Kinematics and Dynamics of Planar Machinery, Prentice-Hall, 1979.
REULEAUX, F., Theoretische Kinematik, 1875. (Kinematics of Machinery, Çev. A.B.W. Kennedy, Macmillan, 1876.)
ROSENAUER, N., WILLIS, A. H., Mekanizmaların Kinematiği (Çev. B. Yüksel), Ege Ü. Tekstil Fak. Yayınları, Yayın No. 4, 1981.
ROSENBERG, R. H., Analytical Dynamics Of Discrete Systems, Plenum Press, 1977.
SABUNCU, M., Makina Dinamiği, Birsen Yayınevi, 1991.
SHABANA, A. A., Dynamics Of Multibody Systems (2nd Ed.), Cambridge Univ. Press, 1998.
SÖYLEMEZ, E., Mekanizma Tekniği, Birsen Yayınevi, 2000.

SÖYLEMEZ, E., Makina Dinamiği, Birsen Yayınevi, 2007.
ŞUHUBİ, E. S., Rijid Cisimler Dinamiği, İ.T.Ü. Fen-Edebiyat Fak., 1988.
ŞUHUBİ, E. S., Akışkanlar Mekaniği, İ.T.Ü. Fen-Edebiyat Fak., 1993.
TAO, D. C., Fundamentals of Applied Kinematics, Addison-Wesley, 1967.
TURHAN, Ö., Dynamic Stability of Four-Bar And Slider-Crank Mechanisms With Viscoelastic (Kelvin-Voigt Model) Coupler, Mechanism And Machine Theory, 31(1), 77-89, 1996.
TURHAN, Ö., KOSER, K., Parametric Stability of Continuous Shafts Connected To Mechanisms With Position-Dependant Inertia, J. of Sound and Vibration, 277, 223-238, 2004.
TURHAN, Ö., BULUT, G., Linearly Coupled Shaft-Torsional And Blade-Bending Vibrations In Multi-Stage Rotor-Blade Systems, J. of Sound and Vibration, 296, 292-318, 2006.
WILSON, C. E., SADLER, J. P., MICHELS, W. J., Kinematics and Dynamics of Machinery, Harper Collins, 1983.
XIE, M., Flexible Multibody System Dynamics, Taylor & Francis, 1994.
YOSHIKAWA, T., Foundations Of Robotics: Analysis And Control, MIT Press, 1990.

5. Basım

MAKİNE ELEMANLARI

Prof. Dr. Osman Yazıcıoğlu
M. Benan Yazıcıoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1642
Mühendislik/Teknik No.: 146
ISBN: 978-605-320-549-4
© 5. Basım, Kasım 2016

MAKİNE ELEMANLARI
Prof. Dr. Osman Yazıcıoğlu - M. Benan Yazıcıoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yazıcıoğlu, Osman, Yazıcıoğlu, M. Benan.
Makine Elemanları / *Osman Yazıcıoğlu - M. Benan Yazıcıoğlu*
5. Basım, X + 470 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-549-4
1. Makine Elemanları 2. Makine Tasarımı 3. Machine Design

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap makine elemanları dersini alan öğrenciler için hazırlanmıştır. Mukavemet, malzeme, ısı ve akışkanlar, bilgisayar ve matematik bu dersin temellerini oluşturmaktadır. Mühedislik eğiticimlerinin çoğu makine elemanları veya makine tasarımı dersinin diğer birçok dersten daha çok birleştirici olduğunu kabul etmektedir. Makine mühendisliği uygulamaları için makine elemanları dersi öğrenciye en verimli başlangıç yöntemi olarak görülmektedir.

Kısa tasarım problemleri ve tasarımda karar verme süreci açıklanmaya çalışılmaktadır. Profesyonel tasarım çalışmalarında iyi ve kısa tasarım projelerinin gereği açıktır. Örnek problemlerin ve bölüm sonlarındaki problemlerin çözümü için gerekli değerler cetvel ve şekiller halinde verilmektedir.

Birinci bölümde makine tasarımı, tasarım faktörleri, toleranslar ve geçmeler ile yerli ve yabancı kuruluşlar açıklanmaktadır.

İkinci bölümde tasarımda kullanılan malzemelerle ilgili SAE ve ASTM gibi numaralama sistemleri, çelik, süper alaşım ve plastik gibi malzemeler tanıtılmaktadır.

Üçüncü bölümde makine elemanlarında gerilmeler, eğri eksenli kirişler, eğim, sehim, burkulma ve sıkı geçme incelenmektedir.

Dördüncü bölümde dinamik yüklenmeye göre tasarım incelenmektedir.

Beşinci bölümde cıvatalarda ultrasonik kontrol, ön gerilme üçgeni, kama, pim, emniyet segmanı, kaynak konstrüksiyonu, AWS elektrotlarının özellikleri açıklanmaktadır.

Altıncı bölümde yayların tasarımı, izafi fiyatları ve özellikleri açıklamaktadır.

Yedinci bölümde rulmanlarda ömür, güvenirlik ve montaj yanında lineer yataklar da incelenmektedir.

Sekizinci bölümde kaymalı yataklar ve Raimondy-Boyd grafikleri ile çözüm yöntemi açıklanmaktadır.

Dokuzuncu bölümde dişliler, AGMA kalite numaraları ve düz dişlilerin tasarımı incelenmektedir.

Onuncu bölümde helis dişlilerin tasarımı açıklanmaktadır.

On birinci bölümde konik dişliler ele alınmaktadır.

On ikinci bölümde konik dişliler ele alınmaktadır.

On üçüncü bölümde dişlilerin yağlanması ve tasarıma etkili etkenler incelenmektedir.

On dördüncü bölümde çeşitli kavrama ve frenler ele alınmaktadır.

On beşinci bölüm, düz kayış, V-kayışı ve zincir mekanizmaları ile ilgilidir.

On altıncı bölüm ASME kodu, Soderberg gibi mil tasarımı yaklaşımlarını ele almaktadır.

On yedinci bölümde tasarımda istatistik incelenmektedir.

Makine elemanlarının tasarımında gerekli değerler kitabın sonundaki eklerde verilmektedir.

Bu eserin mekanik tasarım konusunda çalışan öğrenci, teknik öğretmen ve mühendislere yararlı olması beklenmektedir.

Ekim, 2016

Prof. Dr. Osman Yazıcıoğlu

Makine Y. Mühendisi (İTÜ)

M. Benan Yazıcıoğlu

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm
GİRİŞ

1.1. Tasarım 1
1.2. Makine Tasarımı 2
1.3. Tasarım Fazları 2
1.4. Tasarım Faktörleri 3
1.5. Birimler 3
1.6. Toleranslar ve Geçmeler 3
Problemler 20

2. Bölüm
TASARIMDA MALZEME

2.1. Çelikler 21
2.2. Numaralama Düzenleri 22
2.3. Çeliklerin Isıl İşlemi 23
2.4. Kullanılma Alanları 24
2.5. Paslanmaz Çelikler 25
2.6. Yüksek Mukavemetli Düşük Alaşımlı Çelikler 25
2.7. Çok Yüksek Mukavemetli Çelikler 25
2.8. Süperalaşımlar 25
2.9. Dökme Demirler 26
2.9.1. Gri Dökme Demir 26
2.9.2. Beyaz Dökme Demir 26
2.9.3. Lamelli Dökme Demir 27
2.9.4. Nodüler Dökme Demir 27
2.9.5. Alaşımlı Dökme Demir 27
2.10. Dökme Çelikler 27
2.11. Alüminyum Alaşımları 28
2.12. Titanyum 28

2.13. Plastikler 28
Problemler 32

3. Bölüm
GERİLME

3.1. Gerilmenin Bileşenleri 33
3.2. Mohr Çemberi 34
3.3. Gerilme-Şekil Değiştirme Bağıntıları 36
3.4. Kırılma Kriterleri 36
3.5. Eğri Eksenli Kirişler 50
3.6. Eğim, Sehim ve Burkulma 58
Problemler 88

4. Bölüm
DİNAMİK YÜKLEMEYE GÖRE TASARIM

4.1. Yorulma 93
4.2. Sürekli Mukavemet 97
4.3. Kalın Cidarlı Silindirler 112
4.4. Dönen Halkalar 113
4.5. Sıkı Geçmeler 113
4.6. Temas Gerilmeleri 117
Problemler 120

5. Bölüm
BAĞLAMA ELEMANLARI

5.1. Cıvatalar 123
5.1.1. Güç Vidalarının Mekaniği 131
5.1.2. Oto Blokaj Şartı 133
5.1.3. Cıvatada Ön Yük 135
5.1.4. Cıvata Bağlantısının Sıkılması 137
5.2. Kamalar, Pimler ve Emniyet Segmanları 144
5.3. Kaynak 147
5.3.1. Kaynak Mukavemeti 148
5.3.2. Kaynakta Gerilmenin Hesabı 149
5.4. Direnç Kaynağı 156
5.5. Lehim ve Yapıştırma 156
Problemler 158

6. Bölüm
YAYLAR

6.1. Giriş 163
6.2. Helis Yaylarda Gerilme 165
6.3. Helis Yaylarda Sehim 167
6.4. Helis Yayların Özellikleri 170
Problemler 176

7. Bölüm
RULMANLI YATAKLAR

7.1. Giriş ... 177
7.2. Yatak Çeşitleri ... 177
7.3. Yatak Ömrü ... 178
7.4. Ömür-Yük Bağıntısı ve Güvenirlik ... 178
7.5. Boyut Serisi ... 180
7.6. Rulmanlarda Ön Yükleme ve Eğim ... 182
7.7. Yatak Montajı ... 183
7.8. Yatak Yuvaları ... 190
7.9. Rulman Ayarlama Yöntemleri ... 192
7.10. Y Yatak Birimleri ... 193
7.11. Lineer Yataklar ... 196
7.12. Lineer Bilyalı Yataklar ... 201
7.13. Lineer Makaralı Yataklar ... 204
Problemler ... 208

8. Bölüm
KAYMALI YATAKLAR

8.1. Yağlama Çeşitleri ... 213
8.2. Viskozite ... 216
8.3. Petroff Kanunu ... 222
8.4. Hidrodinamik Teori ve Sommerfeld Sayısı ... 223
8.5. Yatak Malzemeleri ... 233
8.5.1. Kalay ve Kurşun Esaslı Babbitt ... 234
8.5.2. Bronz Yataklar ... 234
8.5.3. Bakır-Kurşun Yataklar ... 234
8.5.4. Dökme Demir Yataklar ... 235
8.5.5. Poröz Yataklar ... 235
8.5.6. Karbon ve Plastik Yataklar ... 236
8.5.7. Levha Halindeki Fenolik Yataklar ... 236
8.5.8. Kauçuk ve Ahşap ... 236
8.5.9. Kaplamalar ... 237
8.6. Kaymalı Yatakların Tasarımı ... 238
Problemler ... 247

9. Bölüm
DİŞLİLER

9.1. Giriş ... 249
9.2. Dişli İmal Usulleri ... 250
9.3. Düz Dişliler ... 252
9.3.1. Diş Geometrisi ... 252
9.3.2. Eşlenik Etki ... 252
9.3.3. Evolventin Özellikleri ... 254
9.3.4. Temas Oranı ... 254
9.3.5. Kompozit Hata ... 258

9.3.6. Diş Kuvvetleri ... 260
9.3.7. Gerilmeye Göre Tasarım ... 260
9.3.8. Diş Dibinden Kesilme ... 262
9.3.9. Aşınmaya Göre Tasarım ... 265
9.3.10. Düz Dişli Tasarımının İncelenmesi ... 270
Problemler ... 273

10. Bölüm
HELİS DİŞLİLER

10.1. Giriş ... 275
10.2. Diş Kuvvetleri ... 276
10.3. Gerilmeye Göre Tasarım ... 277
10.4. Aşınmaya Göre Tasarım ... 279
Problemler ... 283

11. Bölüm
KONİK DİŞLİLER

11.1. Giriş ... 285
11.2. Diş Kuvvetleri ... 287
11.3. Gerilmeye Göre Tasarım ... 289
11.4. Aşınmaya Göre Tasarım ... 291
Problemler ... 295

12. Bölüm
SONSUZ VİDA VE DİŞLİSİ

12.1. Giriş ... 301
12.2. Diş Kuvvetleri ... 303
12.3. Sonsuz Vida Mekanizmasının Verimi ... 305
12.4. Gerilmeye Göre Tasarım ... 306
12.5. Aşınmaya Göre Tasarım ... 307
Problemler ... 310

13. Bölüm
DİŞLİ KUTUSUNDA ÇALIŞAN DİŞLİLERİN YAĞLANMASI

13.1. Giriş ... 313
13.2. Yağlamaya Etkili Etkenler ... 313
13.2.1. Dişli Tipi ... 313
13.2.2. Yüzey Kalitesi ... 315
13.2.3. Yükün Özelliği ... 315
13.2.4. İletilen Gücün Büyüklüğü ... 316
13.2.5. Çevre Hızı ... 316
13.2.6. Çevrim Oranı ... 317
13.2.7. Tahrik Tipi ... 317
13.2.8. Çalışma Sıcaklığı ... 317
13.2.9. Yağlama Yöntemi ... 318
13.2.10. Yağ Kaçağı ... 318
13.2.11. Nem Bulaşması ... 319

13.3. Standartlara Göre Dişli Kutularında Dişlilerin Yağlanması 319
Problemler 322

14. Bölüm
KAVRAMALAR VE FRENLER

14.1. Giriş 323
14.2. Eksenel Kavramalar 326
14.3. Konik Kavramalar 329
14.4. Elektromıknatıslı Kavramalar 330
14.4.1. E/M Kavramaların Faydaları 332
14.4.2. E/M Kavramaların Kullanıldığı Alanlar 332
14.4.3. Temel Kavramlar 333
14.4.4. Volan Seçimi 338
14.4.5. Volanlı Motor Seçimi 340
14.4.6. Volansız Motor Seçimi 342
14.4.7. E/M Kavrama Seçimi 343
14.4.8. Tork İhtiyacına Göre Seçim 343
14.4.9. Isı Yayma İhtiyacı 346
14.4.10. Enerji Çıkışı 346
14.5. Bantlı Frenler 347
14.6. İçten Genişlemeli Kampana Tipi Frenler 348
14.7. Dıştan Daralmalı Kampana Tipi Kavrama ve Frenler 351
14.8. Kaplinler 354
Problemler 357

15. Bölüm
FLEKSİBİL MAKİNE ELEMANLARI

15.1. Düz Kayışlar 364
15.2. V- Kayışları 369
15.3. Zincirler 373
15.3.1. Makaralı Zincirler 373
Problemler 378

16. Bölüm
MİLLER

16.1. Giriş 381
16.2. ASME Kodu 383
16.3. Soderberg Yaklaşımı 386
16.4. Millerin Kritik Hızları 388
16.5. Mil Tasarım Örnekleri 392
Problemler 406

17. Bölüm
TASARIMDA İSTATİSTİK

17.1. Giriş 411
17.2. İşe Yaramama Olayları 411
17.3. Tesadüfi Değişkenler (Random Variables) 411

17.4. Aritmetik Ortalama, Variyans ve Standart Sapma 413
17.5. Regresyon 414
17.6. Normal Dağılım 415
17.7. Weibull Dağılımı 418
17.8. Populasyon Kombinasyonları 420
17.9. Boyutlandırma 422
17.10. Toleranslamada İstatistiki İnceleme 423
Problemler 427

EKLER

Ek 1: Sertlik Karşılaştırma Cetveli 429
Ek 2: Karbonlu ve Alaşımlı Çeliklerin Tasarım Özellikleri 430
Ek 3.1: Isıl İşlemli Çeliklerin Özellikleri 432
Ek 3.2: Isıl İşlemli Çeliklerin Özellikleri 433
Ek 3.3: Isıl İşlemli Çeliklerin Özellikleri 434
Ek 4: Karbürize Çeliklerin Özellikleri 435
Ek 5: Paslanmaz Çeliklerin Özellikleri 436
Ek 6: Yapı Çeliklerinin Özellikleri 437
Ek 7: Dökme Demirin Tasarım Özellikleri 438
Ek 8: Çinko Döküm Alaşımlarının Tipik Özellikleri 438
Ek 9: Alüminyumun Tipik Özellikleri 439
Ek 10: Titanyum Alaşımlarının Özellikleri 440
Ek 11: Bronzların Özellikleri 440
Ek 12: Bazı Plastiklerin Tipik Özellikleri 441
Ek 13: İngiliz Birimlerini SI Birimlerine Çevirme Katsayıları ve Örnekler 442
Ek 14.1: Kirişlerin Eğim ve Sehimleri 443
Ek 14.2: Kirişlerin Kesme Kuvveti ve Moment Diyagramları 444
Ek 15: Amerikan Çelik Profilleri 452
Ek 16: Normal Dağılım İçin Kümülatif Yoğunluk Fonksiyonu 459
Ek 17: Yunan Harfleri ve Alanların Özellikleri 460
Ek 18: Amerikan Standart Vida Dişleri 461
Ek 19: Bazı Malzemelerin Özellikleri 462
Ek 20: Tasarım Projeleri 463

KAYNAKLAR 467

KAYNAKLAR

AGMA: Lubrication of Industrial enclosed gear drives. AGMA 250.03, 1982.

AGMA: Practices for high speed helical and herringbone gear units. AGMA 420.06. 1901 North Fort Meyer Drive, Arlington, Va. 22209, 1982.

Aitchison,J. and. R Dunsmore: Statistical prediction analysis. Cambridge University Press, 1975.

Akkurt, M.: Makine Elemanları. Cilt 1, 2 ve 3. Birsen Yayınevi, İstanbul 1997-1998.

Akkurt, M.: Teknik sistemlerde işe yaramama olaylarının sınıflandırılması ve güvenirlik faktörünün tayini. TUBİTAK 6. Bilim Kongresi, 45-56, 1977.

ASTM Metals Handbook, ninth Ed. Vol.1, 1978.

Aykut, S., E. Bagci, A. Kentli and O.Yazicioglu: Experimental observation of tool wear, cutting forces and chip morfology in face milling of Cobalt based superalloy with PVD coated and uncoated tools. Materials & Design, 28(6):1880-1888, 2007.

Bağcı, M., Teknik Resim. Birsen Yayınevi, İstanbul 1975.

Bartee, E. M.: Statistical methods in engineering experiments. Columbos, Chio, C.E. Merill Books, 1966.

Chironis, N.P.: Gear Design and Applieation, MeGraw-Hill Co., New York, 1967.

Crandall, K. C. and RW. Seabloom: Engineering fundamentals in measurements probability statistics and dimensions. McGraw-Hill Book Co., 1970

CreaIDer, R H.: Machine Design, 2nd Ed. Addison-Wesley Publishing Co., Massachusetts, 1976.

Demetgul, M., I.N. Tansel, O. Yazicioglu and S. Taksin: Signals of Pneumatic Systems during the Perfect and Defective Operation. Florida Conference on Recent Advances in Robotics, FCRAR 2009-Boca Raton, Florida, May 21-22,2009.

Demetgül, M. Ve O. Yazıcıoğlu: Pnömatik Sistemde Yapay Sınır Ağı Algoritması İle Arıza Tespiti. TOK'07 Bidiriler Kitabı 446-450, İstanbul 5-6 Eylül 2007.

Deutsehman, AD., Wj.Xichales and C.E. Wilson, jr.: Machine Desingn Theory and Praetiee. Macmillian Pub. Co., Ine., 1975.

Edwards, Jr. and RB. McKee : Fundamentals of Mechanical Component Design. McGraw-Hill Ine., NewYork, 1991.

EI-Helieby, S. O. A. and G.W.Rowe: A quatitative comparison between residual stresses and fatigue properties of surface-ground bearing steel. Wear, 58:155- 152, 1980.

Faires, v. x.: Design of Machine elements. The Macmillian Co., New York, 1965.

Giessecke, F. E., A. Mitchell et.al. Engineering Graphics. McMillian New York, 1990.

Girifalcc, L.A.: Statistical physics ofmatirials. New York, 1973.

Gopal, E.S.R: Statistical mechanics and properties of matter: Theory and applications. New York, Halsted Press, 1974.

Gregorys S.A. (Ed.): The design method. Reliability and maintenance (by C.T. Corney), Plenum Press, New York, 1966.

Gutman, 1.: Statistical tolerance regions: Glassical and Beyasian, london, Griffin, 1970.10. Hahn, G.j. and S.S. Shapiro: Statistical models in engineering. New York, Wiley Book Co., 1967.

Hall, AS., AR Holowenko and H.G. Laughlin : Theory and Problems of Machine Design. McGraw-Hill Book Co., 1961.

Hartnett, M. and j. Kannel: Contact stresses between elastic cylinders: A comprehensive theorical and experimental approach. ASME j.of lutrication Technologly, 103 (1): 40-45, 1981.

Haugen, E. B. and P.H.Wirsching: Probabilistic desing. Machine Design 47 (10-14,1975.

Johnson I. G.: The statistical treatment of fatigae experiments. Amsterdam, EIsevier Pub. Co., 1964.

Juvinall, RC. and KM. Marshek: Fundamentals of Machine Component Design. Second Ed., John Wiley and Sonb, NewYork 1991.

Keçecioğlu, D., I. B. Chester and T. M. Dodge: Combined bending-torsion fitggae reliability of AlSI 4340 steel shafting with Kt 2.35.ASME Paper No. 74 WA/DE-12, 1974.

Kelly, D. A., and j. i. M. Morrison: Effect of specimen size and preparation on the fatifue strength of a plain carbon steel tested in rotating, bending and torsion. Proc.Instn. Iech Eng. 185 (38): 655-664, 1971.

Kotrik, RL.: Electromagnetie dibe clutehes, Kacp, Design 32 (16): 113, 1960.

Lipson, C. and N.j.Sheth: Statistical desing and analysis of engineering experiments. McÇ-raw-Hill Book Co., 1973.

lonnides, E. and T. A. Harris: A new fatigue life model for rolling bearings. Trans. ASME, j. of Tribology, 107 (3): 367-378, 1985.

Lundberg, G. and A. Palmgren: Dynamic capacity of rolling bearings. Acta Polytechnica, Mech. Eng. Series, Royal Swedish Academy of Eng. Sc. 2 (4): 96,1952.

Misohce, C.R.: Standard Handbook of Maehine Design, Ch. 30, Clutehes and Brakes. McGraw=Milli Book.C., New York, 1986.

Mott, RL.: Machine Elements in Mechanical Design. Charles E. Merill Publishing Co., Columbus, 2004.

Neale, M.J. (ed.): Tribology Handbook. Gear and roller chain lubrieation 89. London, Newnes-Butterworths, 2nd mpression, 1975.

Niemann, G. (Çev.: G. Harzadın ve S. Yurdakonar) Makine Elemanları, Cilt 1,2,3 ve 4. Matbaa Teknisyenleri Koll. Şti., İstanbul, 1969-1970.

Orthwein, W.C. : Machine Component Design. West Publishing Co., St. Paul 1990.

Proctor, j.: Selecting for mecchanical drives. Produet-Eng., june 1961.

Rende, H. : Makine Elemanları. Cilt 1 ve 2. Geç Dağıtım, İstanbul 1996-1997.

Rockford Dynatorq: Electromagnetie Frietion Clutehes, Brakes and Controllers. İllinois 61109, USA

Shigley, J.E. and C.R Misehke: Mechanical Engineering Design. 6 th Ed., Mc Graw Hill Ine., NewYork, 2004.

Shigley, J.E.: Mechanical Engineering Design. First Metrie Ed., McGraw-Hill Book Ine., NewYork, 1986.

Spotts, M.F. : Design of Maehine Elements. 7 th Ed. Prentiee-Hall, Ine., Englewood Clitfs, N.J., 1998.

Townsend, D. P. and E.V. Zaretsky: Effect of shot peening of surface fatigue life of carburized and hardened AISI 9310 spur gears. NASA TP2047, 1982.

Turgutlu, A. and O. Yaizioglu: The behaviour ofcircular tubes with large openings subjected to bending and axial compression. Bull.Tech.Univ.Istanbul,45(4):527-539, 1992.

Wellauer, E.J. and G. A Holloway. Applieation of elastohydrodynamie dil film theory to Industrial gear drives. Trans. ASME, J. Eng. Ind. 98 B (1): 626-634, 1986

Wills, J.G. Lubrieation Funq.amentals, Mechanical Engineering: 3. Marcel Dekker Ine., New York, 1980

Yazıcıoğlu, O. Makine Elemanları, Beta, İstanbul, 1999.

Zwirlein, O. and H. Sichlicht: Rolling contact fatigue mechanisms accelerated testing versus field performance. ASTM 771, Rolling Cotaet Fatigue Testing of Bearing Steels. pp358-379, 1982.

2. Baskı

MARİNA İŞLETMECİLİĞİ

Ferika Özer Sarı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 776
Seyahat/Turizm No. : 001
ISBN : 978-605-133-678-7
© 2. Basım, Şubat 2016

MARİNA İŞLETMECİLİĞİ
Ferika Özer Sarı

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.: 7\236-237 İskitler/ANKARA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özer Sarı, Ferika.

Marina İşletmeciliği / *Ferika Özer Sarı*
2. Basım, VIII+116 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-678-7
1. Marina 2. Marina İşletmeciliği 3. Hizmet Yönetimi 4. Hizmet Kalitesi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Dünya'nın hemen her yerinde insanların günden güne daha fazla stres, kalabalık, karmaşa ve sorunla başa çıkmaya çalışıp, tüm bunlardan uzaklaşmaya ve adeta kaçmaya daha çok gereksinim duyduğu bir çağda yaşadığımızı yadsıyamayız. Bu durumun, insanları daha sık ve uzun tatillere çıkmaya, doğayla kucaklaşmaya ve özellikle denizlere açılmaya yönelttiği de bir gerçektir. Eski bir Fenike atasözü "Tanrılar, insanoğlunun denizlere açıldığı saatleri, kendisine bahşedilmiş olan yaşam süresinden eksiltmeyeceklerdir." der. Kaynağı ister atasözleri ister günlük yaşantının ağır yükü olsun, dünya üzerinde tekneleriyle denize açılan insanların sayısındaki artış, yapılan araştırmalar ve tutulan istatistiklerde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, turizm içerisinde yatçılığın, buna paralel olarak da marina işletmelerinin gündem oluşturması kaçınılmazdır.

Bu yayın, gün geçtikçe önemi daha da artan marinalara ve marina işletmeciliğine açıklık getirmek, marina ve yat işletmeciliği, turizm işletmeciliği ve konu ile ilgili diğer bölümlerde okuyan öğrencilerle, bu sektörde faaliyet gösteren kişi ve kuruluşlara temel bir kaynak oluşturması amacıyla hazırlanmıştır.

Kitabın hazırlanma aşamalarında değerli görüş ve tecrübeleriyle bana destek olan başta Prof. Dr. Öcal USTA olmak üzere, Prof. Dr. Alp TİMUR'a ve diğer tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca yardımlarını esirgemeyen tüm marina yöneticilerine de katkılarından ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Yrd. Doç. Dr. Ferika Özer SARI

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ....1

1. BÖLÜM: GENEL OLARAK MARİNA İŞLETMELERİ....3

1.1. MARİNA İŞLETMELERİ....3

1.1.1. Marinanın Tanımı ve Özellikleri....4

1.1.2. Marinalarda Yapısal Unsurlar....6

1.1.2.1. Temel Yapılarda Coğrafi Koşullar ile Mühendislik İlişkisi....7

1.1.2.2. Mühendislik ve Marina Tipi İlişkisi....9

1.1.2.3. Tekne Yerleşiminde Marina Tipi ile İskele Düzeni İlişkisi....9

1.1.2.4. Sunulan Hizmetlerde İskele Düzeni ile Mimari İlişkisi....12

1.2. SOSYO EKONOMİK AÇIDAN MARİNALAR....15

1.2.1. Hizmet Satın Alanlar Açısından Yararlar....15

1.2.2. İşletme Sahibi ve Çalışanları Açısından Yararlar....18

1.2.3. Kuruldukları Yer Açısından Yararlar....19

1.3. ÇEVRESEL AÇIDAN MARİNALAR....22

2. BÖLÜM: MARİNA SINIFLANDIRMA VE DERECELENDİRMELERİ....29

2.1. MARİNALARIN SINIFLANDIRILMASI....29

2.1.1. Konumlarına Göre Sınıflandırma....30

2.1.1.1. Tatlı Su (İç Su) Marinaları....30

2.1.1.2. Deniz Kıyısı Marinaları....32

2.1.2. Yönetim Durumuna Göre Sınıflandırma....33

2.1.2.1. Yerel İdare Marinaları....33

2.1.2.2. Özel Marina İşletmeleri....35

2.1.3. Kara – Su İlişkisine Göre Sınıflandırma....35

2.1.3.1. Açık Deniz Marinaları....36

2.1.3.2. Yarım Girintili Marinalar....37

2.1.3.3. Gömme Marinalar....37

2.1.3.4. Karayla Çevrili Marinalar....38

2.1.4. Hizmet Amaçlarına Göre Sınıflandırma....39

2.1.4.1. Çekek Yerleri....40

2.1.4.2. Geleneksel Marinalar 40
2.1.4.3. Tatil Destinasyonu Marinalar 40
2.2. MARİNALARIN DERECELENDİRİLMESİ 41
2.2.1. İngiltere'de Marina Derecelendirme 41
2.2.2. Almanya'da Marina Derecelendirme 42
2.2.3. Avustralya'da Marina Derecelendirme 43
2.2.4. Türkiye'de Marina Derecelendirme 44

3. BÖLÜM: MARİNA ORGANİSYONLARINA VE DÜNYA MARİNALARININ DURUMUNA GENEL BAKIŞ 47
3.1. MARİNA İŞLETMELERİNİN YÖNETİMİ 47
3.1.1. Marina İşletmelerinde Organizasyon 47
3.1.2. Marina Yöneticileri ve Çalışanları 48
3.1.3. Marina Yönetim Ofisi 50
3.2. DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDE MARİNALAR 51
3.2.1. Çeşitli Dünya ve Akdeniz Ülkelerinde Marinalar 51
3.2.2. Türkiye'de Marinalar 52

4. BÖLÜM: MARİNALARDA HİZMET KALİTESİ 57
4.1. HİZMET KALİTESİ KAVRAMI 57
4.1.1. Hizmetlerin Tanımı ve Özellikleri 57
4.1.2. Hizmette Kalitenin Önemi 60
4.1.3. Hizmet Kalitesine Dair Tanımlamalar 61
4.2. MARİNA İŞLETMELERİNDE HİZMET KALİTE FAKTÖRLERİ 63
4.2.1. Somut Özellikler 65
4.2.2. Güvenilirlik 65
4.2.3. Heveslilik 66
4.2.4. İnanılırlık 66
4.2.5. Müşteriyi Anlamak 66
4.2.6. Yeterlilik 67
4.2.7. Nezaket 68
4.2.8. Emniyet 68
4.2.9. Erişilirlik 69
4.2.10. İletişim 69

KAYNAKLAR 71

EKLER 79

KAYNAKLAR

ADALET BAKANLIĞI, Kıyı Kanunu, http://www.mevzuat.adalet.gov.tr /html/790.html , (18.08.2010)

ADIE, D. W. , Marinas: a working guide to their development and design, 3. ed., The Architectural Press Ltd.: London, Nichols Publishing Company: New York, 1984.

AQUALAND MARINA, http://www.aqualandmarina.com/dockage. html, (17.12.2009)

BAYRAK, S., Kalite Anlayışında Yeni Bir Yaklaşım Olarak Toplam Kalite Yönetimi, Verimlilik Dergisi, 1997, 3, s. 91-93

BENTLER, P. M. ve D. G. Bonett, Significance Test and Goodness- of- Fit in the Analysis Covariance Structures, Psychological Bulletin, 88, 1980, s. 588-606

BENTLER, P. M., Comparative Fit Indexes in Structural Models, Psychological Bulletin, 107 (2), 1990, s. 238- 246

BERRY, L. L., Delivering Excellent Service in Retailing, Retailing Issues Letter, 1 (4), 1988.

BEZİRGAN, A. E., Marina Yatırımlarına Sektörel Yaklaşım: Ege'de ve Ülkemizdeki Son Durum, 1. Uluslararası İzmir Ulaşım Sempozyumu, Bildiriler, İzmir, 2009, http://ius.imoizmir.org.tr/ius_bildiriler/36_k84_ius_d_marine_ius___r1.pdf, (16.09.2010)

BEZİRGAN, Ali Erkan, Kişisel Görüşme, Agustos 2010.

BIEBERSTEIN, I., Dienstleistungsmarketing, Ludwigshafen, Kiehl, 1995, s.28'den A. Yüksel ve Ü. Yüksel, Hizmet Pazarlaması, Beta Basım, İstanbul, 2004.

BLUE STAR Marina Certification, Requirements, http://imci.org/index.php?nav=42&pageId=90, (20.12.2010)

BOUNDS,G., L. Yorks, M. Adams, G. Ranney, Beyond Total Quality Management, McGraw-Hill International Editions, Singapore, 1994.

BRADY, M. K., J. J. Cronin, Richard R. Brand, Performance- only Measurement of Service Quality: a replication and extension, Journal of Business Research, 55, 2002, s. 28-29

CERİT, A. G., H. Kişi ve O. Tuna, "Strategic Marketing Planning for the Yachting Companies, Marinas and Yacht Builders: An Application for Turkey", 1st International Yachting Technology Conference, Çeşme, 3-10 October 1995 (eds. N. Tekoğul ve G. Neşer), Piri Reis Foundation for Maritime Research, Development and Education Publication, s. 175-186

CERTİFİED MARİNA MANAGERS, Uluslararası Marina Enstitüsü (IMI) Eğitim ve Sertifika Süreci., http://www.marinaassociation.org/cmm , (06.01.2011)

CONTI, M., A Worldwide Survey on the Requests of Yacht Harbour Users, 1993, Italy, http://www.icomia.com/l ibrary/Default.aspx?LibraryDocumentId=1077, (5.12. 2009)

CRONIN, J. J. ve Steven A. Taylor, Measuring Service Quality: A Reexamination and Extension, Journal of Marketing, Vol. 56, 1992, s. 55-68

DAĞCI, Y., Nautical Tourism in Turkey, International Council of Marine Industry AssociationsLibrary,http://www.icomia.com/library/library.asp?vi ew=Country&CT_ID=27#, (12.01.2010)

DE MAN, S., P. Gemmel, P. Vlerick, P. Van Rijk, R. Dierckx, Patients' and personnel's perceptions of service quality and patient satisfaction in nuclear medicine, European Journal of Nuclear Medicine, 29:9, 2002, s. 1109- 1117.

DENİZ TİCARET ODASI, Deniz Turizmi Çalışma Grubu, http://www.denizticaretodasi.org/DetoPortal/Default.aspx?tabid= 9, (10.01.2011)

Dİ MONTE, A., "How to Achieve Quality Management, What Marina Customers Do or Do Not Like in a Facilty : A Different Point of View", International Marina Conference, Genua, Italy, March 1996, http://www.icomia.com/library/Default.aspx?LibraryDocumentId =1070 , (5.12.2009)

DODSON, P., Considerations for Dry Stack Storage, 2000, http://www.icomia.com/library/Default.aspx?LibraryDocumentId =1144, (03.08.2010)

DUNCAN, D. C., Modern Marina Layout and Design, Civil Engineering Practice, Spring 1992, s. 87-102, http://www.waterfrontengineers.com/pdfs/modernmarina.pdf , 285.08.2010)

ENGEL, J. F., R. D. Blackwell, P. W. Miniard, Consumer Behavior, The Dryden Press, Orlando, 1993.

ENGELLAND, B. T., L. Workman, M. Singh, Ensuring service quality for campus career services centers: Amodified servqual scale, Journal of Marketing Education, 22, 2000, s. 236- 245.

FARRELL, P., Dry Stack Boat Storage Systems- A Worthy Investment, ICOMIA Library, 1996, http://www.icomia.com/library/Default.aspx?LibraryDocumentId=1029, (20.08.2010)

FERHATOĞLU, H. S. ve M. Kalkan, Marinalardaki Kirliliğin En Aza İndirgenmesinde Alınacak Bazı Önlemlerin Etkilerinin Karşılaştırmalı ve Analitik İncelemesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu, İzmir, 1998.

FICK, G. ve J. R. B. Ritchie, Measuring service quality in the travel and tourism industry, Journal of Travel Research, 30: 2,1991, s. 2-9.

FISHER, J., D. Garrett, M. Arnold, M. Ferris, Dissatisfied Consumers Who Complain to the Better Business Bureau, Journal of Consumer Marketing, 16 (6), 1999'dan Odabaşı, Barış, 2002.

GARLAND, A., Premier Marinas Brighton Marina Generale Manager, Personal interview,Brighton, UK, September 2008.

GARVİN, D., "What does product quality really mean?", Sloan Management Review, Vol. 26 No.1, s. 25-43' den İ. Pırnar, Turizm Sektöründe Kalite Yönetimi, Seçkin Yay., Ankara, 2002

GEDİK, M., Türkiye'de Yatçılık ve Marina Sektöründe Durum, Deniz Ticaret Odası, İzmir Şubesi, Makaleler, 2009, http://www.dtoizmir.org/T.Cturkiye.pdf, (03.09.2010)

GRONROOS, C., A Service Quality Model and its Marketing Implications, European Journal of Marketing, 18 (4), 1984, s.36-44

GÜR, M., Milta Marina Müşteri Hizmetleri Müdürü, Kişisel Görüşme, Bodrum, 10.07.2010

GÜRBÜZ, E., A. Büyükkeklik, M. Y. Avcılar, M. Toksarı, Algılanan Hizmet Kalitesinin Tatmin ve Davranışsal Niyet Üzerine Etkisi, Ege Akademik Bakış, 8 (2) 2008, s. 785-812

HAAS, H., What Marina Customers Do or Do Not Like in a Facility, Results of a German Survey, 1996, Germany, http://

www.icomia.com/library/Default.aspx?LibraryDocumentId=1076 , (5.12. 2009)

HU, H. H., J. Kandampully, T. D. Juwaheer, Relationships and impacts of service quality, perceived value, customer satisfaction and image: an empirical study, The Service Industries Journal, 29:2, 2009, s. 111- 125.

HUDSON, S., P. Hudson, G. A. Miller, The measurement of service quality in the tour operating sector: A methodological comparison, Journal of Travel Research, 42, 2004, s. 305-312.

HUNT, H. K., Overview and Future Research Directions, Conceptualization and Measurement of Consumer Satisfaction and Complaining Behavior, Cambridge, Marketing Science Institute, s. 455'den Kandampully vd., 2007.

ICOMIA, International Council of Marine Industry Associations, Icomia Library, Recreational Boating Definitions 2006, http:// www.prr.msu.edu/icomia/definition.html , (10.5. 2007)

IMI, International Marina Institute, 2000 Financial Operational Benchmark Study for Marina Operators, Nokomis, 2000.

ISO 9001 Lead Auditor Training, Definition of Quality, http://www.askartsolutions.com/iso-9000-lead-auditor-training/Quality-Definition.html, (7.10.2009)

KANDAMPULLY, J., C. Mok, B. Sparks, Service Quality Management in Hospitality, Tourism and Leisure, The Haworth Hospitality Press, NY, 2007.

KHUN, M., Spirit to Serve, Marriott Marina's Philosophy on Customer Relations, Icomia Online Library, 2002, http://www.icomia.com /library/Default.aspx?LibraryDocumentId=1131, (01.09.2010)

KIRANT, Ö. ve E. Deniz Eriş, A Proposal to Integrate Turkish Marinas and Hospitality Industries, Internationale Congress on Coastal & Marine Tourism Proceedings, Çeşme, Türkiye, 2005, s. 11- 21

KNUTSON, B. J., "Service Quality Monitoring and Feedback Systems" , Service Quality Management in Hospitality, Tourism and Leisure, der. Jay Kandampully vd., The Haworth Hospitality Press, NY, 2007, s.143- 158.

KOTLER, P., Marketing Management, 7. ed., Prentice Hall Inc., New Jersey, 1991.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, BPM Barlas İmar Planlama Müşavirlik Ltd. Şti., Türkiye Yat Limanları Master Planı, Ankara, 1997.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, Deniz Turizmi Yönetmeliği, 24. 07.2009, http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx? F6E10F8892433CFF6E536CF3C88A66F6A35405BFDD9C147A, (11. 09.2009)

LONGMAN, Dictionary of Contemporary English, 2. ed., Essex, England, 1987.

LOVELOCK, C. Ve Jochen Wirtz, Services Marketing: People, Technology, Strategy, 6. ed., Pearson Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 2007.

MAHONEY, E. ve Dan Stynes, Determining The Value of Marinas, Icomia Online Library, 2005, http://www.icomia.com/library/ Default.aspx?LibraryDocumentId=1228 , (20.08.2010)

MANDALYA MARİNA, İşletme ve Pazarlama, http://www.mandalya .de/tur/sonst.html, (03.01.2011)

MAVİ BAYRAK TÜRKİYE, http://www.mavibayrak.org.tr/tr/content. php?cid=70, (5.10.2010)

MIAA, Marina Industries Association of Australia, Gold Anchor-International Rating Scheme for Marinas, http:// www.marinas.net.au/home/programs/goldanchor , (24.12.2010)

MILL, R. C., Resorts: Management and Operation, New Jersey, John Wiley & Sons Incorporated, 2001.

MİDİLLİ, V., "Yat Turizmi 30 Kat Fazla Kazandırıyor", Ropörtaj 2002, http://www.turizmdebusabah.com/haber_detay~haberNo~2888~haber~yat_turizmi_30_kat_fazla_kazandiriyor.htm , (03.09.2010)

OLALI, H. ve Alp Timur, Turizm Ekonomisi, Ofis Tic. Matbaacılık Şti., İzmir, 1988.

OLGAÇ, S., Türkiye'deki Yat Limanlarından Elde Edilen Gelirlerin Türkiye Turizmine Katkısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2001.

ORAL, S., Otel İşletmeciliği ve Otel İşletmelerinde Verimlilik Analizleri, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 1999.

ORAMS, M., Marine Tourism: Development, Impacts and Management, Routledge, London, 1999.

PARASURAMAN, A., Valerie A. Zeithaml and Leonard L. Berry, A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research, Journal of Marketing, 49 oct., 1985, s. 41-50

PARASURAMAN, A., Valerie A. Zeithaml and Leonard L. Berry, SERVQUAL: A Multiple -Item Scale for Measuring Consumer Perceptions on Service Quality, Journal of Retailing, Vol. 64, No:1, 1988, s. 12-40

PETERS, T., Thiriving on Chaos, Pan, London, 1987, s. 736'dan Williams, Bushwell, Service Quality in Leisure and Tourism, CABI Publishing, Cambridge, MA, USA, 2003.

PHILLIPS, P. L., Developing with Recreational Amenities: Golf, Tennis, Skiing, Marinas, Washington D.C., Urban Land Institute, 1986.

PIRNAR, İ., Turizm Sektöründe Kalite Yönetimi, Seçkin Yay., Ankara, 2002.

PRLog, Free Press Release, 28.5.2008, http://www.prlog.org/10075851-aqualand-marina-commemorates-history-on-lake-lanier.html, (15.9.2009)

ROBINSON, P. J., Marinas and Social Demands, Icomia Online Library, 2002.

SAATÇIOĞLU, M. K., Yüzer İskele Elemanları, Dokuz Eylül Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü, Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi Yüksek Lisans Programı Dönem Semineri, İzmir.

SCHULTS, R. E., Marinas and Their Revenue Centers, ICOMIA Online Library, 1996, http://www.icomia.org/library/library_search.asp.1-6, (20.04.2008)

SIMPSON, J., MAI, Appraising Proposed Marina Dry Stack Storage, The Appraisal Journal, No: 3, Appraisal Institute, Chicago, Illinois, July 1998, s. 269-273 http://www.valustar.net/commercialrealestateappraisalsarticles/AppraisingProposedMarinaDryStackStoragebyJohnSimpsonAppraisalJournal-July1998.pdf (28.07.2010)

T.C. ULAŞTIRMA BAKANLIĞI, Demiryollar Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü, Yüksel Proje Uluslararası A.Ş., Belde Proje ve Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Ortak Girişimi, "Turizm Kıyı Yapıları Master Plan Çalışması Sonuç Raporu", 2010.

TOPÇUOĞLU, A., Yat Limanlarında İnşaat Tekniklerinin Karşılaştırılması, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kıyı Bölgesi Yönetimi Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

TÜRK DİL KURUMU, Büyük Türkçe Sözlük, http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=marina&ayn=tam, (15.09.2009)

TÜTÜNCÜ, Ö., Araştırma Yöntemlerine Giriş, 2008 Ders Notları, İzmir, 2008.

TÜTÜNCÜ, Özkan, Ağırlama Hizmetlerinde Kalite Sistemleri, 1. Baskı, Detay Yay., Ankara, 2009.

TYHA, The Yacht Harbour Assocciation Ltd., Gold Anchor Award Scheme, http://www.yachtharbourassociation.com /GoldAnchors.asp, (19.12.2010)

TYHA, The Yacht Harbour Association, A Code of Practice for Design, Consruction and Operation of Coastal and Inland Marinas& Yacht Harbours, Kent, UK, 2007.

USTA, Öcal, Turizm: Genel ve Yapısal Yaklaşım, 1. Baskı, Detay Yay., Ankara, 2008.

WILLIAMS, C. ve J. Bushwell, Service Quality in Leisure and Tourism, CABI Publishing, Cambridge, MA, USA, 2003.

ZEITHAML, V. A., A. Parasuraman, Leonard L. Berry, Delivering Quality Service, The Free Press A Division of Macmillan Inc., New York, 1990.

Genişletilmiş 3. Basım

MATEMATİK

Yrd. Doç. Dr. Ali Erdoğan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 311
Eğitim No.: 11
ISBN: 978-605-133-213-0
© Genişletilmiş 3. Basım, Mart 2016

MATEMATİK
Yrd. Doç. Dr. Ali Erdoğan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.: 1 Kazımkarabekir /ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erdoğan, Ali.
Matematik */ Ali Erdoğan*
Genişletilmiş 3. Basım, XVI + 630 s., 195x235 mm
Kaynakça ve dizin yok.
ISBN 978-605-133-213-0
1. Matematik 2. Sayılar 3. Fonksiyon 4. Polinom 5. İşlem 6. Parabol

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ'YE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Matematik biliminin genellikle ezbere dayalı bir yöntemle öğretilmeye çalışılması, insanların matematikten uzaklaşmasına neden olmaktadır. Oysa Matematik; bilimin dili, hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır. Matematiği ve mantığını insanlara kavratabilmek; onlara, hayatta karşılarına çıkan sorunlar dahil pek çok problem karşısında ve karar alma süreçlerinde, rasyonel davranabilme yeteneğini kazandıracaktır. Bu konuda en önemli görev, biz eğitmenlere düşmektedir.

Öncelikle Matematik; geçilmesi gereken zorunlu bir ders olarak değil, öğrenilmesi gereken ve hayatta gereklilik arz eden bir bilim dalı olarak gösterilmelidir. Dahası, sadece müfredata dayalı ve öğrenciye sadece neyin öğretileceğine odaklanmış bir eğitim sistemi, verimli olamaz ve öğrenciyi eleştirel ve rasyonel düşünce yapısından uzaklaştırır. Bunun yerine, öğrenciyi sınıfta aktif hale getirecek, merakını uyandıracak sorgulamaya dayalı bir eğitim sistemi hayata geçirilmelidir. Öğrenciye, Matematik biliminin "nasıl" öğretileceği önemlidir.

Diğer önemli bir husus ise, Matematik sınavlarının (okullarda, üniversitelerde, dershanelerde ve hatta üniversiteye giriş sınavlarında); öğrenciye, Matematik konularını teorisi ile öğrenmenin ve doğru çözüm yöntemlerini keşfetmenin yolunu açacak olan "klasik biçim"de ve ispat metodunu da ön plana çıkaracak şekilde yapılması gerekliliğidir. Test usulü sınavlara hazırlık amacıyla öğrencilere gösterilen ve "pratik çözüm" adı verilen yöntemin bilimsellikten uzak olduğu ve söz konusu yöntemin öğrenciye, yükseköğrenim hayatında ve kariyerinde telafisi çok zor olan ya da mümkün olmayan zararlar verdiği aşikardır.

Bu kitap, teori ve pratiğin uyumlu bir bileşkesiyle, Matematik disiplinini kazanmak isteyen kişilere hitap edecek formatta hazırlanmıştır. Kitapta yer alan soruların çözümünde; çözüme ait her bir adıma yer verip bu adımları "sınıfta öğrencilere sözlü anlatım" tarzında yazarak açıklama metodu uygulanmıştır. Kitapta; "Sayı Teorisi, Üslü Sayılar, Köklü Sayılar, Mutlak Değer Kavramı, Çarpanlara Ayırma, Oran-Orantı, Birinci Dereceden Denklemler ve Eşitsizlikler, Kümeler, Bağıntı, Fonksiyonlar, İşlem, Polinomlar, Modüler Aritmetik, Koordinat Sistemi, İkinci Dereceden Denklemler, Üçüncü Dereceden Denklemler, Paraboller, Eşitsizlik Sistemi, Toplam Sembol ve Çarpım Sembol, Sayı Dizileri ve Seriler, Trigonometri, Karmaşık Sayılar, Permütasyon ve Kombinasyon, Limit ve Türev" konularına yer verilmiştir.

İçerdiği 24 konu; teori anlatımı ve toplam yaklaşık 900 açıklamalı-çözümlü soru ile desteklenmiş, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde okutulan "Matematik I ve Matematik II" ve Meslek Yüksek Okullarında okutulan "Matematik" derslerine temel kaynak olacak biçimde ve seviyede yazılmıştır. Bununla birlikte, diğer tüm fakültelerin birinci sınıf Matematik derslerinde yardımcı kitap olarak okutulabilir ve içerdiği temel konular itibariyle; üniversiteye giriş sınavına, ALES ve KPSS sınavlarına girecek olan öğrenciler de bu kitaptan istifade edebilir.

Yrd. Doç. Dr. Ali Erdoğan

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
SAYI TEORİSİ

SAYI İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 1
Rakam 1
Sayı 1
Doğal Sayılar 1
Sayma Sayıları 1
Tam Sayılar 2
Rasyonel Sayılar 2
İrrasyonel Sayılar 3
Reel Sayılar (Gerçel Sayılar) 3
Tek Sayılar ve Çift Sayılar 3
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 5
Taban Aritmetiği 10
TABAN ARİTMETİĞİNDE TOPLAMA-ÇARPMA İŞLEMİ 17
Toplama İşlemi 17
Çarpma İşlemi 18
Faktöriyel 20
Ardışık Sayılar 28
Diziler 29
Bölünebilme Kuralları 30
Asal Sayılar 34
Aralarında Asal Sayılar 36
OBEB-OKEK 38
RASYONEL SAYILAR 53
KESİR ÇEŞİTLERİ 53
Basit Kesir 53
Bileşik Kesir 53
Tamsayılı Kesir 54
Ondalık Sayılar 55
Devirli Ondalık Sayılar 55

Bölüm 2
ÜSLÜ SAYILAR

TANIM 65
ÜSLÜ SAYILARLA İLGİLİ ÖZELLİKLER 65
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 66

Bölüm 3
KÖKLÜ SAYILAR

TANIM 89
KÖKLÜ SAYILARLA İLGİLİ ÖZELLİKLER 89
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 90

Bölüm 4
MUTLAK DEĞER

TANIM 113
MUTLAK DEĞERLE İLGİLİ ÖZELLİKLER 113
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 114

Bölüm 5
ÇARPANLARA AYIRMA

BİNOM FORMÜLÜ 133
PASCAL ÜÇGENİ 133
ÇARPANLARA AYIRMA İLE İLGİLİ ÖZELLİKLER 134
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 134

Bölüm 6
ORAN-ORANTI

ÖZELLİKLER 159
ORANTI ÇEŞİTLERİ 160
Doğru Orantı 160
Ters Orantı 160
Karışık Orantı 160
ORTALAMA ÇEŞİTLERİ 161
Aritmetik Ortalama 161
Geometrik Ortalama 161
Harmonik Ortalama 161
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 162

Bölüm 7
I. DERECEDEN DENKLEMLER VE EŞİTSİZLİKLER

BİRİNCİ DERECEDEN DENKLEMLER 179
Tanım 179
İki Bilinmeyenli Denklemler 179
Özel Denklemler 180
Mutlak Değerli Denklemler 180

BİRİNCİ DERECEDEN BİR BİLİNMEYENLİ EŞİTSİZLİKLER 180
ÖZELLİKLER 180
EŞİTSİZLİK SİSTEMİ 182
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 183

Bölüm 8
KÜMELER

KÜMELERİN GÖSTERİLİMİ 217
Venn Şeması Yöntemi 217
Liste Yöntemi 217
Ortak Özellik Belirtme Yöntemi 217
KÜMELERLE İLGİLİ KAVRAMLAR 217
Boş Küme 217
Evrensel Küme 218
Denk Kümeler 218
Eşit Kümeler 218
Alt Küme 218
Özalt Küme 219
Kümelerin Bileşimi 219
Kümelerin Kesişimi (Ara Kesit) 219
Tümleyen 220
İki Küme Farkı 221
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 222

Bölüm 9
BAĞINTI

SIRALI İKİLİ 249
KARTEZYEN ÇARPIM 249
Kartezyen Çarpımla İlgili Özellikler 249
BAĞINTI 250
BAĞINTI SAYISI 251
Bağıntının Özellikleri 251

Bölüm 10
FONKSİYON

TANIM 255
FONKSİYON TÜRLERİ 256
İçine Fonksiyon 256
Örten Fonksiyon 257
Birebir Fonksiyon 257

Sabit Fonksiyon 258
Birim Fonksiyon 258
Eşit Fonksiyonlar 259
Çift ve Tek Fonksiyon 259
FONKSİYONLARDA DÖRT İŞLEM 259
BİR FONKSİYONUN TERSİ 259
BİLEŞKE FONKSİYON 261
Bileşke İşleminin Özellikleri 262
Permütasyon Fonksiyonlar 262
Fonksiyon Sayısı 263
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 264

Bölüm 11
İŞLEM

TANIM 301
İŞLEMİN ÖZELLİKLERİ 302
Kapalılık Özelliği 302
Değişme Özelliği 302
Birleşme Özelliği 302
Dağılma Özelliği 302
Etkisiz (Birim) Elemanın Varlığı 302
Ters Elemanın Varlığı 302
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 303

Bölüm 12
POLİNOMLAR

TANIM 315
POLİNOM DERECESİ 316
Özellikler 316
SABİT POLİNOM 316
İKİ DEĞİŞKENLİ POLİNOM 317
POLİNOMLARIN EŞİTLİĞİ 317
POLİNOMLARDA TOPLAMA-ÇIKARMA, ÇARPMA İŞLEMLERİ 318
Toplama-Çıkarma 318
Çarpma 318
POLİNOMLARDA BÖLME İŞLEMİ VE KALAN BULMA 318
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 319

Bölüm 13
MODÜLER ARİTMETİK

TANIM 343
ÖZELLİKLER 344
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 345

Bölüm 14
KOORDİNAT SİSTEMİ

TANIM 349
AÇIORTAYLAR (AÇIORTAY DENKLEMLERİ) 351
BİR DOĞRU PARÇASININ ORTA NOKTASININ KOORDİNATLARI 352
İKİ NOKTA ARASI UZAKLIK 352
SİMETRİLER 353
DOĞRU DENKLEMİ 355
BİR NOKTASI VE EĞİMİ BİLİNEN DOĞRUNUN DENKLEMİ 356
İKİ NOKTASI BİLİNEN DOĞRU DENKLEMİ 357
BAŞLANGIÇ NOKTASINDAN (ORJİN) GEÇEN DOĞRUNUN DENKLEMİ 358
KOORDİNAT EKSENLERİNE DİK OLAN DOĞRUNUN DENKLEMİ 358
KOORDİNAT EKSENLERİNİ KESTİĞİ NOKTALARI BİLİNEN DOĞRUNUN DENKLEMİ 360
DOĞRUNUN GENEL DENKLEMİ VE DOĞRU ÇİZİMİ 361
İKİ DOĞRUNUN BİRBİRİNE GÖRE DURUMU 363
BİRİNCİ DERECEDEN İKİ BİLİNMEYENLİ DENKLEMLER 363
İKİ BİLİNMEYENLİ DENKLEM SİSTEMİNİN ÇÖZÜMÜ 364
BİRİNCİ DERECEDEN İKİ BİLİNMEYENLİ EŞİTSİZLİKLER VE KOORDİNAT SİSTEMİNDE GÖSTERİLİMİ 365
BİR NOKTANIN BİR DOĞRUYA OLAN UZAKLIĞI 366
BİR ÜÇGENİN AĞIRLIK MERKEZİNİN KOORDİNATLARI 367
KÖŞE NOKTALARI BELLİ OLAN BİR ÜÇGENİN ALANI 368
İKİ DOĞRU ARASINDAKİ AÇI 368
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 369

Bölüm 15
II. DERECEDEN DENKLEMLER

TANIM 383
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 383
KÖKLERLE KATSAYILAR ARASINDAKİ BAĞLANTILAR 388
KÖKLER TOPLAMI VE KÖKLER ÇARPIMI BİLİNEN İKİNCİ DERECEDEN DENKLEMİN KURULUMU 393

Bölüm 16
III. DERECEDEN DENKLEMLER

TANIM 433
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 434

Bölüm 17
PARABOLLER

TANIM 437
PARABOL İLE İLGİLİ ÖZELLİKLER 437
SONUÇLAR 438
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 439
ÖZEL DURUMLAR 444
PARABOL DENKLEMİNİ KURMA 448
BİR PARABOL İLE BİR DOĞRUNUN BİRBİRİNE GÖRE DURUMLARI 453
İKİ PARABOLÜN BİRBİRİNE GÖRE DURUMLARI 454
$y = ax^2 + bx + c$ PARABOLÜNÜN İNCELENMESİ 463
$f(x) = ax^2 + bx + c = 0$ DENKLEMİNİN KÖKLERİ (x_1 ve x_2) İLE $k \in R$
SAYISININ KARŞILAŞTIRILMASI 465

Bölüm 18
EŞİTSİZLİK SİSTEMİ

BİRİNCİ DERECEDEN İKİ BİLİNMEYENLİ DENKLEMİN İŞARETİ 469
İKİNCİ DERECEDEN ÜÇ BİLİNMEYENLİ DENKLEMİN İŞARETİ 470
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 473
MUTLAK DEĞERLİ EŞİTSİZLİKLER 483
EŞİTSİZLİK GRAFİKLERİ 484

Bölüm 19
TOPLAM SEMBOL VE ÇARPIM SEMBOL

TOPLAM SEMBOL 487
ÇARPIM SEMBOL 488
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 488

Bölüm 20
SAYI DİZİLERİ VE SERİLER

TANIM 503
DİZİLERİN SINIRI 504
EŞİT DİZİLER 506

ALT DİZİ 506
DİZİLERDE İŞLEM 508
ARİTMETİK DİZİ 508
ARİTMETİK DİZİNİN TOPLAMI 509
GEOMETRİK DİZİ 511
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 512
SORULAR 517
SAYI KOMŞULUĞU 519
SORULAR 524

Bölüm 21
TRİGONOMETRİ

YÖNLÜ AÇILAR 525
BİRİM ÇEMBER 525
ESAS ÖLÇÜ 526
TRİGONOMETRİK FONKSİYONLAR 528
TANJANT VE COTANJANT FONKSİYONLARI 528
SONUÇLAR 529
PRATİK KURALLAR 532
KONU İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ SORULAR 542
SORULAR 573

Bölüm 22
KARMAŞIK SAYILAR

KARMAŞIK SAYILARIN EŞİTLİĞİ 585
KARMAŞIK SAYILARIN EŞLENİĞİ 586
KUTUPSAL BİÇİM 591

Bölüm 23
PERMÜTASYON VE KOMBİNASYON

SAYMANIN TEMEL PRENSİBİ 593
PERMÜTASYON 593
KOMBİNASYON 595

Bölüm 24
LİMİT VE TÜREV

LİMİT TANIMI 597
ÖZELLİKLER 597
LİMİTTE BELİRSİZLİK ÖZELLİKLERİ 598
ÖZEL FONKSİYONLAR 600
SÜREKLİLİK 600
TÜREV TANIMI 602

TÜREVİN ÖZELLİKLERİ 603
ÜSTEL VE LOGORİTMİK FONKSİYONLARIN TÜREVLERİ 605
KAPALI FONKSİYONLARIN TÜREVİ 608
YÜKSEK MERTEBEDEN TÜREVLER 610
TEĞETİN EĞİMİ 612
ARTAN-AZALAN FONKSİYONLAR 614
EXTREMUM (MAKSİMUM-MİNİMUM) NOKTALAR 615

Ek

ÖLÇÜ DEĞİŞİM TABLOLARI

UZUNLUK ÖLÇÜLERİ 627
ALAN ÖLÇÜLERİ 628
HACİM ÖLÇÜLERİ 628
AĞIRLIK ÖLÇÜLERİ 629

MEDENİYET VE FELSEFE

Levent BAYRAKTAR

Aktif Düşünce

Medeniyet ve Felsefe

Levent Bayraktar

©Copyright 2016, *Bu baskının bütün hakları* AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK Ltd. Şti.'e aittir.
'AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır. Sertifika No.: 20779

Aktif Düşünce Yayınları : 20
ISBN : 978-605-65113-9-4
© 1. Baskı, Ağustos 2016

Genel Yayın Yönetmeni: Hilal Argun
Editör: Fulya Bayraktar
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Kapak Görseli: Naile Çevik, "Hayat Ağacı Döngüsü", Karışık Teknik, 70x70 cm., 2013
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez

Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayraktar, Levent.

Medeniyet ve Felsefe / *Levent Bayraktar*
1. Baskı, *XVI+ 160 s., 135x215 mm*
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-65113-9-4
1. Felsefe 2. Medeniyet 3. Medeniyet Felsefesi 4. Kültür Felsefesi 5. Türk Düşüncesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Ana Basım, Alfa, Arasta, Final, Oda, Prefix, Atlas Dağıtım

İçindekiler

Önsöz xi
Medeniyet Krizine Felsefi Bir Bakış 1
İnsan, Medeniyet ve Felsefe 9
Kimlik ve Kişilik Üzerine 15
Medeniyet Tasavvurunun Temeli: Ahlâk ve Değer 25
Birlikte Yaşamak ve Birlikte Varolmak Üzerine 41
Ben ve Öteki Düalizminden
Etik Bir Medeniyet Tasavvuruna Doğru 53
İpek Yolunda Felsefe ve Hikmet 65
Türk Düşünce Hayatının Sorunları 83
Türk Düşüncesine Dair 101
Üniversite Üzerine 113
Mehmet Âkif'ten Nurettin Topçu'ya İsyan Ahlâkı 123
Mustafa Şekip Tunç'ta Plüralizm ve Şahsiyetçilik 135

Önsöz

İnsanoğlunun yeryüzündeki varlığı, kendisini bir özne olarak inşa etmesine bağlıdır. Tabiattaki bütün diğer canlılar kendi türsel belirlenimleri çerçevesinde bir hayat sürerken, bir tek insan kendi türsel yeti ve belirlenimlerini aşmaya ve geliştirmeye çabalar. Kendini gerçekleştirme ihtiyacı insanoğlunu medeniyet kuran bir özne-varlığa dönüştürür. Özne-varlık statüsü sadece insanoğlu için tasavvur edilebilir. Özne olmak bir oluş sürecini gerektirir. Oluşabilmek için, oluş içinde olmak fakat oluşa kapılmadan bir bilinç, irade ve değer varlığına dönüşebilmek gerekir. Böylece insan olmak ve bir özne-varlık olarak bir şahsiyet geliştirebilmek, sürekli bir dinamizm içinde olarak, bilinçli ve iradeli bir varoluş gerçekleştirebilmekle yakından ilişkilidir. İnsan bilen bir varlıktır. Bütün eylemlerinin temelinde bilgi vardır. Medeniyetin de öznesi insandır ve medeniyet de bilgi ile kurulur, yaşanır ve yaşatılır. Bu bakımdan medeniyet ve insan pek çok açıdan birlikte düşünülebilir.

İnsan, bilen bir varlık olarak, kendisine ve çevresine yöneldiğinde bilgi ile ne yapabileceğini ve daha sonra da ne yapması gerektiğini düşünür ve tasarlar. İşte bu noktada bilmek, yapmak ve olmak arasındaki karşılıklı ilişkiler gündeme gelir.

Bilmek yapmak için bir gerekliliktir fakat her bildiğini ve her yapabilir olduğunu yapmak veya yapmamak başka bir düşünme ve algılama düzlemini zorunlu kılar. Bu, muktedir olmakla mezun olmak arasındaki farkın idrak edileceği bir dönüm noktasıdır. İnsan eylemleri söz konusu olduğunda bilmek ve muktedir olmak bir son değildir. Bütün insan eylemleri bu iki kavramla tüketilemez ve izah edilemez. Zira tabiatta bir tek insan bilinci, bilmek ve muktedir olmanın yapmak, eylemek için yeterli olamayacağını hisseder ve üst bir düşünce ve bilinçle hareket eder. Bu üst düşünce ve bilinç insanı epistemolojik veya bilen özne düzleminin üzerine yükselterek onu bir özne, ahlâk kişisi, ahlâkî fail kısaca etik-özne haline getirir.

Etik-özne, seçimleri kadar, seçmedikleri, reddettikleri ve hatta isyan ettikleriyle kendi benini inşa eder. Etik-özne zamanı üç boyutlu olarak yaşar ve idrak eder. İnsan dışındaki diğer canlılar zamanı tek boyutlu olarak, burada ve şimdi ile sınırlı ve kayıtlı olarak yaşarken insanoğlu hafıza ve tahayyül yetileri sayesinde geçmiş, şimdi ve gelecek birliğini kurar ve zamanı bir süreklilik olarak idrak eder. Etik-öznenin temeli hafıza ile kurulur, bilinç ve irade ile yaşanır. Dolayısıyla bu seviyede epistemolojik-öznenin bilmek, olmak ve muktedir

olmak arasındaki belirsiz ve karmaşık ilişkileri netleşmeye başlamıştır. Etik bilinç insana neyi, niçin yapması, seçmesi veya reddetmesi gerektiği hususunda rehber olmaktadır.

İnsanın canlılar arasındaki ayırıcı vasıflarından birisinin zamanı üç boyutlu olarak yaşaması ve idrak etmesi olduğunu söyledik. Zaman meselesi insanoğlunun zorunlu olarak karşılaştığı ve bir algılama seviyesinden ilişki kurduğu bir kavram ve problem alanıdır.

Özne-varlık olarak insan, zamanı hafıza yardımı ile fark eder ve yaşar. İnsan bilinci, zamanı ve mekânı düşünmeye başlayınca zorunlu olarak bir başlangıç ve son fikrine de ulaşır. İşte bu sorular ve benzerleri insanoğlunu, doğumdan öncesini ve ölümden sonrasını da düşünmeye ve hatta içinde bulunduğu hayatı yaşarken ve anlamlandırırken buna göre tavır almaya mecbur bırakır. Bu bilinç metafizik-bilinçtir. Metafizik sorular ve tasavvurlarla karşılaşmak insanoğlunu metafizik bir varlık olduğunun idrakine kavuşturur. Böylece özne olmak bilen özne olmakla başlar, etik-estetik ve nihayet metafizik-özne olmak seviyelerine doğru bir seyir takip eder. Bu seyir insanoğlunun yeryüzünde bulunuş sebebi ve gayesini bilerek ve ona uygun olarak bir varoluş gerçekleştirmesi için elzemdir. Böylece insanın yeryüzü macerası baştan sona felsefî bir dikkat ve bilinçle yorumlanması gereken onu özne-varlık haline getirmek için karşılaşılması, tanışılması ve dahası öznesi olunması gereken bir etkinlik ve bilince dönüşür. Özne-varlık olarak insan, bütün anlamlı faaliyetlerini bir medeniyet tasavvuru ekseninde gerçekleştirir veya gerçekleştirebilir.

Zira insanın zaman ve mekân ile kayıtlı olan varoluşu bir etik, estetik ve metafizik kavrayışı ve bütünlüğü gözetmek durumundadır. İnsani varoluş yukarıda değinilen etik, estetik ve metafizik bilinç, farkındalık ve onlarla beraber bulunan değerlerle kurulur. Varolmak ve kendini gerçekleştirmek yaşamaktan farklı ve fazla bir şeydir. Varolmak, değerler üzerine kurulu bir medeniyeti ima eder ve gerektirir. Bu yüzden medeniyet ile felsefe arasında da sıkı ve vazgeçilmez bir ilişki ve irtibat söz konusudur.

Bir medeniyetin kendisi üzerinde felsefî bir bilinç geliştirebilmesi, o medeniyeti bir dinamizm içine sokar ve yaşayan ve yaşatan bir medeniyet kılar. Artık burada medeniyetin kendi kritiğini yapabilmesi, değerlerle bütünleşmesi ve insani varoluşu bir birlikte varoluş şeklinde algılaması söz konusudur. Felsefî bilinçle bütünleşmiş ve otokritik özelliklerine kavuşmuş bir medeniyet, felsefîleşmiş bir medeniyet kabul edilebilir. Bu medeniyet algısı ve ideali, insanlığın mevcut krizlerini aşabilmesi ve barış içinde birlikte varoluş sergileyebilmesi için bir imkândır.

Bugünün insanına ve düşünürüne düşen ödev medeniyetlerin ve medeniyetimizin felsefî temellerini ve kurucu unsurlarını fark ettirmek ve evrensel bir ideale dönüştürmektir. Şüphesiz felsefe, medeniyet kurucu bir değer ve insanlık başarısıdır. Çünkü felsefe ile insanlığın bütün ürünlerini ve başarılarını hem tahlil etmek, hem de yorumlayıp kritik ederek daha rafine bir medeniyet tahayyül etmek mümkün hale gelmektedir. Dolayısıyla medeniyet ve felsefe ilişkisi karşılıklı bir

ilgi ve dikkati zorunlu kılmaktadır. Tarihte felsefî bütünlüğü kurulmamış, epistemolojik, etik, estetik ve metafizik boyutları düşünülmemiş hiçbir medeniyet kalıcı olmamıştır. Medeniyet tasavvuru ifadelerinin sıklıkla kullanıldığı günümüzde, bu terimin asıl muhtevasının ve anlamının tahakkuk etmesini istiyorsak medeniyetin felsefî bir birlik ve ahenk üzerine kaim olduğunu ve olabileceğini idrak etmek mecburiyetindeyiz.

Medeniyet ve Felsefe başlıklı bu mütevazı çalışma, bu iki alanın karşılıklı ilişkilerini ve birbirlerine neler borçlu olduklarını ima edebilmek arzusu ve niyetiyle ortaya konulmuştur. Bu alanları incelemeye ve irdelemeye bir davet olarak düşünülmüştür. Amacımız medeniyetimizin felsefî şuuruna varabilmek ve felsefî kritiğinin yapılabilmesi için yürünecek yola bir işaret taşı koyabilmektir.

Felsefe bir medeniyet ortamında yapılır ve gelişir. Medeniyetler de varlıklarını sürdürebilmek için felsefî bir otokritiğe muhtaçtırlar. Dileriz iyi niyetle hazırlanan bu eser; felsefesiz bir medeniyet tasavvurunun nakıs olacağını kavramak için bir vesile olsun.

Bu kitapta bir araya getirilmiş bulunan çalışmalar daha önce makale, bildiri ve konferans olarak sınırlı bir muhataba ulaşmış bulunuyordu. Fakat medeniyet konusunun Türk Düşüncesinin temel gündem maddelerinden biri olması gerektiği yolundaki tavsiye ve telkinlere kulak vererek bu tema etrafında toplanan çalışmalarımızı kitaplaştırmayı bir ödev telakki ettik. Şüphesiz bu çalışmanın vücut bulması ve okuyucu ile buluşması pek çok sebep ve etkenin ürünüdür. Bu vesile ile

sayfalarını felsefeye ve hür tefekküre ardına kadar açan, kitaba giren yazıların yayınlanmasına sebep ve vesile olan, fikrin çilesini çeken bütün dergilerimize kalbî şükranlarımı sunuyorum. Değerli sanatçı Naile Çevik'e de, kapak görseli olan kıymetli eseri ile çalışmamıza verdiği destek ve kattığı estetik boyut için sonsuz teşekkürler.

Nihayet Aktif Düşünce Yayınlarının bütün mensuplarına kültür ve irfan hayatımıza yapmış oldukları katkı ve hizmetten dolayı tebrik ve teşekkürlerimi sunmayı zevkli bir ödev addediyorum.

Haziran 2016
Kırkkonaklar, Ankara

BEN VE ÖTEKİ DÜALİZMİNDEN ETİK BİR MEDENİYET TASAVVURUNA DOĞRU*

* Birlikte Yaşamak, (Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Kavlak, M. Enes Kala), Hece Yay., Ankara, 2015, s. 71-79

larını sürdürebilmelerinin temel sebebi konumunda bulunmaktadır.

Kutadgu Bilig'de de güneş metaforuna rastlanmakta ve yine orada da evrensel hümanizma onun aracılığı ile anlatılmaktadır:

Togar kün arıg ya arıgsız timez
Kamugka yarukluk birür eksümez

Yani; "güneş doğar, temiz veya kirli demeden her şeye aydınlık verir; kendisinden bir şey eksilmez" (831).

Hümanizmayı "Güneş" metaforuyla beraber düşünmek, yaşanılası bir dünya kurabilmek için bugün de insanlığa ilhamlar vermelidir.

Kaynaklar

Cevizci, Ahmet (2005), Paradigma Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayıncılık, İstanbul

Timuçin, Afşar (2002), Felsefe Sözlüğü, Bulut Yayınları, İstanbul

Ulaş, Sarp Erk (2002), Felsefe Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara

Yusuf Has Hacib (1985), Kutadgu Bilig II, (Çev. Reşid Rahmeti Arat), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

MEHMET ÂKİF'TEN NURETTİN TOPÇU'YA İSYAN AHLÂKI*

* Mehmet Âkif 100 Yıl Sonra Berlin'de Bilgi Şöleni, Ankara 2015, s. 152-155

rim, hakkı tutar kaldırırım!" derken isyan ahlâkının temel ilkesi sayılabilecek olan; Hakk'a teslimiyet, Hakk'tan gayrısına isyan anlayışını benimsemiş görünmektedir.

Kaynaklar

Topçu, Nurettin (1995), *İsyan Ahlakı* (çev. Mustafa Kök, Musa Doğan), Dergâh Yay: İstanbul

Topçu, Nurettin (2006), *Mehmet Âkif*, Dergâh Yay: İstanbul

MUSTAFA ŞEKİP TUNÇ'TA PLÜRALİZM VE ŞAHSİYETÇİLİK*

* Felsefe Dünyası, S. 61, Yaz 2015, s. 38-54

kimlere niçin lazımdır'[29] sorusunun cevabı; yaratıcılık ve özgürlük, kültür ve medeniyetin oluşumu için hayati öneme sahiptir, şeklinde verilebilir. Zira ancak özgür şahsiyetler yaratıcı olabilirler ve onlar hem bilimde, hem sanatta, hem felsefede çığır açabilirler. Tarih, toplum ve kültür yaratıcı şahsiyetlerin başarılarıyla varlığını sürdürür.

Mustafa Şekip'in Türk düşünce ve irfan hayatındaki yeri henüz bütün boyutlarıyla irdelenmiş ve açığa çıkarılmış değildir. Geride bıraktığı eserleri, layık oldukları şekilde incelendiklerinde, günümüz için de ufuk açıcı fikirleri barındırdıkları görülecektir. Zira o, insanlık durduğu sürece varlığını sürdürecek olan dil, din, sanat, düşünce, eğitim ve kültür konularını evrensel anlamları kapsamında ele alıp irdelemiş ve ayrıca Türkçenin bir bilim ve felsefe dili olduğunu eserleriyle ispat etmiştir.

Kaynakça

Bayraktar, Levent, *Bergson'da Ruh-Beden İlişkisi*, Dergah yay., İstanbul 2010

Tunç, Mustafa Şekip, "İlmin Mebde veya Umdeleri İtibariyle Kıymeti", *Dergâh*, 5, 1921

_____, "Mezun Olan Yalnız Şuur mudur", *Dergâh*, 24, 1921

_____, "Resmin Ruhiyatı ve Ressamlarımız", *Dergâh*, 33, 1922

_____, "Bergson ve Gençlik", *Hayat*, 108, 1928

_____, "Hayatın Maddeden Farkı", *Hayat*, 123, 1929

[29] Mustafa Şekip Tunç, "Hürriyet Kimlere Niçin Lazımdır", *Türk Yurdu*, S. 255, 1956, s. 721-724

_____, *Ruhiyat*, İstanbul, 1933
_____, "İş ve Düşünce", *İş*, 2, 1934
_____, *İnsan Ruhu Üzerinde Gezintiler*, İstanbul, 1943
_____, *Fikir Sohbetleri*, İstanbul, 1949
_____, *Psikoloji Dersleri*, İstanbul, 1950
_____, "İçtimai ve Ferdi Hafıza", *Bilgi*, 48, 1951
_____, "Türkiye'de Ahlak Meselesi", *Bilgi*, 50, 1951
_____, "Yalnız İnsan", *Bilgi,* 59, 1952
_____, "Veraset ve Terbiye", *Bilgi*, 60, 1952
_____, "Dünya ve Bizim Dünyamız", *Bilgi*, 58, 1952
_____, "Din İhtiyacı ve Terbiyesi", *Bilgi*, 71, 1953
_____, "Tabiat Âlemi ve İnsan Dünyası", *Bilgi*, 75, 1953
_____, "Müşahhas İnsan ve Bünyesi", *Bilgi*, 76, 1953
_____, "Müşahhas İnsan ve Onun Dünyası", *Bilgi*, 77, 1953
_____, "Kişinin Değeri", *Türk Düşüncesi*, 9, 1954
_____, "Hürriyet Kimlere Niçin Lazımdır", *Türk Yurdu*, 255, 1956

MEDYA VE MİZAH

Editörler:
Huriye Kuruoğlu
Mikail Boz

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1505
İletişim: 59
ISBN: 978-605-320-411-4
© 1. Basım, Nisan 2016

MEDYA VE MİZAH
Huriye Kuruoğlu - Mikail Boz

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Onur Ertürk -onur@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kuruoğlu, Huriye. Boz, Mikail
MEDYA VE MİZAH / *Huriye Kuruoğlu - Mikail Boz*
1. Basım, XVI + 576 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-320-411-4
1. Medya 2. Mizah 3. Sinema 4. Sosyoloji 5. Psikoloji 6. Felsefe

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Sunuş — vii
Ön Söz — ix

MİZAH VE FELSEFE — xvii
Komedi ve Felsefe — 3
Mizaha Tutunmak — 17
Dionysos Örneğinde Taşkınlık: Katarsis ve Mizah — 31

MİZAH VE SOSYOLOJİ — 45
Mizahın Sosyolojisi — 47

MİZAH VE SOSYAL PSİKOLOJİ — 79
Mizah ve Sosyal Psikoloji — 81

MİZAH VE SİYASET — 97
Gündelik Hayatın Siyaseti: "Eğlenceli Siyaset" — 99

MİZAH VE İSLAM — 121
İslam'da Mizah — 123

MİZAH VE HALK KÜLTÜRÜ — 137
Nasrettin Hoca Fıkralarında Kadın ve Sövgü — 139
İşsiz Karagöz'den İşler Güçler'e Halk Mizah Tiplerinin Dönüşümü — 151

MİZAH VE YAZILI BASIN — 167
Türkiye'de Mizah Dergilerinin Tarihsel Gelişimi — 169
Batı'nın Osmanlı'ya İlişkin İmajları: Dönem Karikatürleri — 185

Cool'dan Kıtsch'e Kendini Ciddiye Almamanın Dayanılmaz Hafifliği: "Ve Sinem'in Canı Çok Sıkılıyor" — 207
Türk'ün İngilizce'yle İmtihanı: Karikatürlerde İngilizce — 225

MİZAH VE SİNEMA — 241
Türk Sinemasında Değişen Komedi Anlayışı — 243
Aziz Nesin'den Sinemaya Yapılan Uyarlamaların Mizah ve Kültür Açısından Değerlendirilmesi — 297
Bir Muhalefet Aracı Olarak Mizah: "Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü" Filmi Örneği — 315
Ötekileştirme Sürecinin Sorunlu Alanı: Gülme (Recep İvedik Örneği) — 333
Egemen İdeolojinin Mizahı ve Gülmenin İdeolojik Doğası: Recep İvedik 4 Filminde Ötekileştirme Aracı Olarak Kullanılan "Komikleştirme" — 351
Onur Ünlü Filmlerinde İktidar ve Mizah İlişkisi — 365
Kadın-Mizah İlişkisi ve 1970'lerden Günümüze Türk Sinemasının Güldüren Kadınları — 381
Cem Yılmaz Filmlerinde 'Gey' Temsilleri — 399
Michael Moore Sineması'nda Mizah Ve Kapitalizm: Bir Aşk Hikâyesi (2009) Filminin Analizi — 415
İnsan Olmak Kolay Değil: İkinci Kattan Şarkılar'da (2000) Kara Mizah — 431

MİZAH VE TELEVİZYON — 447
Futboldan Başka Herşeyin Konuşulduğu Programlar: Futbol Kabareleri — 449

MİZAH VE HALKLA İLİŞKİLER — 461
Kurumsal İletişim ve Mizah — 463
Sivil Toplum Kuruluşlarının Halkla İlişkiler Çalışmalarında Mizahı Kullanma Biçimleri: Tohum Otizm Vakfı ve Kadın Adayları Destekleme Derneği (Ka-Der) Örneğinde Bir İnceleme — 483

MİZAH VE İNTERNET — 499
Dijital Mizah — 501
Kültürel ve Toplumsal Dışavurum Aracı Olarak Mizah ve Sosyal Medya — 527

MİZAH VE GEZİ — 545
Gezi Parkı Eylemlerinde Mizah ve Mizahi İçeriklerde Detournement (Saptırma) Ögesinin Siyasal/İdeolojik Bir Strateji Olarak Kullanımı — 547

YAZARLARIN KISA ÖZGEÇMİŞLERİ — 563

SUNUŞ

Her insanın yaratıcı olduğu bir alan olabilir. İnsanların ortaklaşa en çok yaratıcı oldukları alanlardan biriyse mizahtır. Mizah, Freud'a göre teknik açıdan: birbiriyle hiç ilişkisi olmayan ayrı alanlara ait iki unsuru, sözü, temayı, vs bir araya getirmekten ibarettir. Bu açıklama mizah duygusunun insanların çok büyük bir çoğunluğunda mevcut olduğunu gösterdiği gibi, espri yapmanın yaratıcılığın ilk basamağını oluşturduğunu anlamamıza da katkıda bulunur. Yaratıcılık, yaratıcı dışında kalan insanlarda aynı kodlar, normlar, ölçütlere boyun eğiyorsa mümkündür. Başka bir deyişle yaratıcı kişinin "yarattığı şey" kendi dışında başka kimse tarafından anlaşılmıyor ve olumlu yada olumsuz bir tepki görmüyorsa bir bakıma ortada yaratılan bir şey olmadığı söylenebilir. Bu anlamda yaratmak paylaşmak demektir. Paylaşmaksa genelde aynı ortam yada çevreye ait izleyiciler, dinleyicilerin, ve benzeri aktörlerin varlığını zorunlu kılar. Kara mizah öyküler, romanları, tiyatro oyunları yada senaryoları yazmak espri yapmanın çok ötesinde bir yaratıcılık gerektirir. Bu metinler sistematik bir düşünce yapısı tarafından yöntemli bir şekilde yazılmak durumundadır. Dolayısıyla bu metinlerin oluşturulması üst düzey bir yaratıcılığı zorunlu kılar.

Aziz Nesin yakın mizah edebiyatı tarihimize ait belki de en önemli isimdir. Özellikle kara mizah niteliğindeki öyküleri, metinleri toplumsal değişim ve dönüşüm tarihimize ışık tutacak niteliktedir. " Kara mizah" deyimi XX. Yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmış ve özellikle hızla modernleşen/çağdaşlaşan/demokratikleşen toplumlardaki çelişkiler ve çarpıklıkları konu almıştır. Kara mizah bir bakıma çağdaşlaşma yada çağdaşlaşamamanın serüvenini anlatır.

Toplumlar geleneksel yani değişen dünyayla birlikte artık geçerliğini yitirmiş belli kuralları insanlara dayatan, baskıcı bir düşünce biçiminden bir anda kolayca kurtulamazlar. Eğitim, edebiyat, gündelik yaşamdan insan manzaraları, espriler, karikatürler ve daha pek çok unsur sayesinde toplumun bir kısmı eski düşünce yapıları, inançları, adetlerinden, vs vazgeçerek içinde yaşadıkları dünya ve çağdaş toplumun bireyi olabilmek amacıyla çaba harcar. Bunu başarabilenler az çok çağdaş bireylere dönüşür, başaramayanlar çağdışı düşünce, inanç ve duygulara teslim olmayı sürdürür.

Aziz Nesin işte bu noktada devreye girmiş "ulusal" olarak nitelendirilebilecek bir yazardır, çünkü toplumun tüm kesimleri tarafından okunup, sevilmiş ve sayılmıştır. Cumhuriyet, kurulduktan hemen sonra çağdaşlaşma girişimlerinde bulu-

nulmuş ve bu konuda gerekli kurum ve kuruluşlar yaşama geçirilmiş, teknoloji ve bilime önem verilmiştir. Bu sistemli ve hızlı gelişme süreci toplumu etkilemiş, ancak rejimin hızına yetişmekte zorlanan insanların büyük bir kısmı inanılması güç çelişkiler üretmeye başlamıştır.

Geleneksel düşünce yapılarında, istisnalar dışında, genellikle çelişkiye rastlanmaz. Bu zihniyet her şeyin birlikte ya da bir arada bulunabileceğine inanır. Örneğin doğruyla yanlış bir arada olabilir y ada bir şeyin aynı anda hem doğru hem de yanlış olabileceği kabul edilir. Dolayısıyla çelişkili düşüncelere son vermeye çalışan çağdaş dünyaya özgü akılcılık bu çelişkili düşünce, tavır ve davranışları tespit ederek onlara modern dünyanın gözleriyle bakar ve eleştirir.

Aziz Nesin içinde yaşadığı toplumu derinlemesine gözleyebilen, kavrayabilen ve çağdaş akılcı düşünce doğrultusunda yanlışları gösteren ve eleştiren eserler veren bir yazar-düşünürdür. Kara mizahın en önemli özelliklerinden biri çoğunlukla çözüm üretici olmamasıdır. Devasa sorunlarla karşı karşıya olduğunu gören çağdaş yazar bunlara kişisel bir çözüm getirmesinin olanaksızlığı/çaresizliği karşısında yapabileceği en doğru şeyin insanlara içinde yaşadıkları toplumsal-insani-ahlaki durumu kavratmak olduğunu görür. Zira kolektif çözümler kolektif davranış biçimini zorunlu kılar. Bir kişinin doğruları söylemesi bir toplumun doğru davranmasını ve düşünmesini sağlamaz/sağlayamaz. Bu yüzden yazar toplumun yüzüne gerçeklerini hem güldürerek hem de vurarak kavratmaya çalışır. Bu yaklaşım o metinleri okuyan insanların en azından bir bölümünü sergilenen olay ve davranışlar konusunda ciddi bir şekilde düşünmeye itebilir. İşte ancak o zaman modernleşme/çağdaşlaşma/demokratikleşme denen süreç başlayabilir. Bilinçlenen bireyler zaman içinde bilinçli bir toplumun oluşmasını sağlarlar.

Bu açıdan bakıldığında Aziz Nesin akılcı düşünce, çağdaş dünya, çağdaş demokrasi, vs konularda ülkesinin insanını elinden geldiğince eğitmeye çalışmış çok büyük bir öğretmendir. Okuyucusuna seslenmek amacıyla seçtiği dil, insan manzaraları ne kadar doğru seçimler yaptığının kanıtıdır. Zira ülkede hâla en çok okunan yazarlardan biri olmayı sürdürmektedir. Aziz Nesin döneminin bir türlü kapanamamasının, yeni kuşaklardan bir yada birçok ismin onun yerini alamamasının en önemli nedeni ülkemizin modernleşme/çağdaşlaşma/ demokratikleşme hamlesini hâlen tamamlayamamasıdır. Bu süreç tamamlanıncaya kadar Aziz Nesin ve kara mizah önemli bir toplumsal işleve sahip olacaktır.

"Medya ve Mizah" başlıklı Aziz Nesin'e adanan bu kitap çalışması Sayın Huriye Kuruoğlu ve Mikail Boz tarafından projelendirilmiştir. Uzun bir bekleyiş ve zorlu bir çaba sonucu ortaya çıkan kitap çalışması toplumbilimsel, felsefi, sosyopsikolojik, kültürel, zihinsel, iletişim sosyolojisi, sinema gibi alanlarda yazılmış düzeyli metinlerden oluşmaktadır. Aziz Nesin'e yaraşan bir çalışma olması dileğiyle.

Oğuz ADANIR
Kasım 2015 - İZMİR

ÖN SÖZ

Mizahın olmadığı bir ülkede yaşamak kötüdür. Fakat çok daha kötü olan, mizahsız yaşayamayacağın bir ülkede yaşamaktır.

Bertolt Brecht

Üzüntü, acı çekme ve gülme tarih boyunca insana dair duygular olarak var olagelmiştir. Ancak, acı ve üzüntü daha evrensel olma özellikleri taşırken, mizahın daha ulusal ölçeklerde kaldığı gözlemlenir. Çünkü her ülkenin kültürel geçmişi ve birikimi önemli ölçüde neye gülüneceğine dair kriterleri içinde taşır. Ülkemiz örneğinde olduğu gibi insanlık tarihinde de pek çok ülkeye bakıldığında siyasal ve toplumsal baskılarla mizah arasında doğru bir orantı göze çarpar. Genel olarak bir halk ne kadar çok baskı görmüş ve acı çekmişse o ülkede mizah o kadar gelişmiştir demek yanlış olmaz. Zira iktidarların baskısı altındaki halkın acılarını ve dertlerini anlatacakları en önemli kanaldır mizah. Bu durum, Türkiye'de dönemlere göre bazen bir meddahın sözlerinde, bazen bir karikatürde, bazen de bir sinema oyuncusunun bir cümlesinde ifadesini bulur.

Ciddiyet, tarihte her zaman soylular ve devlet kurumlarıyla özdeşleştirilmiştir. Zira ciddiyet iktidarın özgül aurasıdır. Gülmek ve komedi ise, daha alt sınıflara ait bir edim olarak halkla ilişkilendirilmiştir. Ama öte yandan kahkaha bozguncu ve tehlikeli olma potansiyelini de içinde taşıması nedeniyle her şeyden daha büyük bir güçle, iktidarı sarsabilir. Bu yüzden iktidardakiler, tarih boyunca bu tehlikeli sesi susturmanın yollarını aramışlar, gülmenin ciddiyetini kontrol edilebilir, gerilimi deşarj eden bir biçime dönüştürmeye çalışmışlardır.

Etrafta bir ciddiyet miti dolaşmaktadır ve öteden beri başarının sırrının çatık kaşlı, özverili, disiplinli, biriktirmeye dayalı bir kişilik özelliğiyle ilintili olduğu bizlere öğretilmektedir. Ciddiyet ve ağırbaşlı olmak söylemi ve çağrısı kimi zaman dinsel dogmalardan gelmiştir, kimi zaman yurttaşlık ideallerinden, kimi zaman da toplum "adabı"nın gereklerinden biri olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Halbuki ciddiyet bir şeylerin göstereni ise, onun gösterilenden çoktan uzaklaştığını, hatta en büyük ciddiyetsizliklerin sahte bir ciddiyet ardına gizlendiğini de belirtmek gerekir.

Mesele "ciddiyet" ise gülmenin ve komedinin kelimenin "titizlik gösterilmesi" anlamında "ciddi" bir konu olduğunu belirtmek gerekir. Buna karşın Dünyada olduğu gibi ülkemizde de, akademik çevrelerde insan duygularının dışavurumuna dair pek çok çalışma olmasına karşın gülmeye dair çalışma yok denecek kadar azdır. Bunun bir nedeni yukarıda belirtildiği gibi genellikle gülme'nin avam bulunduğu için ciddiye alınmayışı ve aydındaki yaşamsal coşku eksikliğidir.

İktidarın mizahla olan ilişkisi her zaman çok dikkat çekicidir. Halklar, mizahı zalim iktidarlara karşı her zaman en büyük güç olarak kullandı. Bu gücün farkına varan iktidarlar ise uzun yıllar çareyi yasaklamakta, sansür uygulamakta ya da hapis cezalarıyla mizahı kullanan yazar-çizerleri susturmada buldular. Ne var ki yıllar içinde gelişen iletişim teknolojisi iktidarları mizahla kurduğu ilişkide farklı yönelişlere sevk etti. Yıllar içinde iletişim teknolojisi gelişse ve toplumun çok daha geniş bir bir kesimi medya içeriklerine daha hızlı ulaşsa da, iktidarı mizahi bir dille eleştirenlerin yazgısı değişmemiştir. Dahası, pahalı iletişim teknolojisinin giderek birkaç elde toplanması, medyanın bu yolla yoğun denetimi "ana akım medya"da yazmayı ve çizmeyi zorlaştırmıştır. Ancak "mizah meydan muhaberesi" sürmektedir. Medya sahipliğinin merkezileşmesine karşılık, yeni medyadan, her evde üretilebilir mizah içerikleriyle cevap gelmiştir. Sisteme entegre edilip uysallaştırılma çabalarına karşılık, yeni mecralarda çatlak sesler sürekli çıkmış, toplum gülmenin yeni yollarını yaratmıştır. Bu "yeni gülme" biçiminin bir mihenk noktası kuşkusuz Gezi Parkı Eylemleri'dir.

Türk toplumsal tarihinde halkın mizahla ilişkisinde Anadolu tarihine ve Anadolu mizah geleneğine bakıldığında meddah, Hacivat - Karagöz, Kavuklu, Nasrettin Hoca, Temel fıkraları ilk anda dikkat çeken mizah kahramanlarıdır. Nitekim araştırmalar bize Türk Sinemasındaki komedi filmlerin uzun yıllar bu kahraman ve temalardan beslendiğini gösterir.

Mizah dergileri ise Türkiye'nin yazılı basın sürecinde belli dönemlerde önemli bir yere sahipti. Kitapta konuyla ilgili makalede de görüleceği gibi, bu mizah dergileri halkın gözü kulağı ve sesi olmuş, siyasal ve toplumsal baskılar karşısında inanılmaz bir ifade aracı ve direniş noktası olmuştur. 1980 darbesini takibeden yıllarda tüm yazılı basın emekçilerine hapis, gazete matbaalarını kapatma, devletin kağıt ve mürekkep konusunda uyguladığı dolaylı baskı ve sansür yolları kullanılarak susturulmuşken darbecilere muhalefet eden sadece GIRGIR dergisi vardı. O yıllarda Gırgır dergisinin oldukça güçlü bir muhalefet aracı olduğunu biliyoruz. Derginin ve aynı zamanda Türk dergiciliğinin de altın yılları olarak adlandırılabilecek bu yıllarda, Gırgır aynı zamanda, dünyada 3. çok satan mizah dergisi ünvanını da kazanmıştır.

Yakın dönemde bir başka örneğini de, GEZİ'de yaşadık. Gezi ile mizah, yeniden toplumsal muhalefet aracı olma dönemini yaşadı. Protestocular, zaman zaman iktidarı ve onun kolluk güçlerini şaşkına çeviren bir biçimde, mizahı çok iyi

kullandılar. Grafitiler ya da sosyal medya paylaşımları ve hatta şarkılarda, anlatmak istediklerini çok ince zeka ürünü olan mizahı kullanarak ifade ettiler. Bu duvar yazıları, videolar, capsler, sloganlar bir yandan 80 sonrası "apolitik" olafak ifade edilen bir gençlik kültürünün kendi "politik" doğasını gösterirken, aslında internet gündelik hayata daha fazla girdikçe, Bakhtin'in vurguladığı biçimde bir "karnavalesk" dünyanın hemen her yerde kendisini nasıl gösterdiğine de bir örnektir. Gezi'de anlam bulan bu bu mizah bütünüyle "yeni" değildir elbet, geçmişten gelen birikimlerin yeni bir tarzda ele alınışı ve yorumlanmasıyla da ilintilidir.

Özcan Yılmaz Sütcü, ***Mizah ve Felsefe*** başlıklı çalışmasıyla, "İnsanın deneyim dünyasında 'mizah'ın yeri nedir?"den yola çıkarak, komik olanın ne olduğunu tiyatro, hikaye, fıkra ve sinema filmleri gibi çeşitli sanat ve medyalardaki izini sürüyor. Mizaha ilişkin felsefi yaklaşımlar ve başta H. Bergson'un bu konudaki kuramı üzerinden hareket eden Sütçü, dünyada ve hayatta olma çabası olarak mizahın felsefeyle ilişkisini inceliyor.

Özcan Yağcı, ***Mizaha Tutunmak*** başlıklı çalışmasında var olma çabasını "Düşünme ve Mizah", "Mizah Duygusu" ekseninde değerlendiriyor, mizah ile yaşam deneyimi ve hayata tutunma arasındaki ilişkiyi ele alırken, Oğuz Atay'la yapılan bir röportajı da çalışmasına ekleyerek "hayata tutunma"yı "Tutunamayanlar" ekseninde ironik bir düzeyde ele alıyor.

Devrim Özkan, ***Dionysos Örneğinde Taşkınlık: Katarsis Ve Mizah*** adlı çalışmasında komedinin ortaya çıkışında önemli bir yer etmiş olan Antik Yunan'da komediyi inceliyor. Çalışmada komedinin ritüellerle ilişkisi ortaya konuyor. Mizah ile Yunan toplumunun tarihsel ve toplumsal kültürü ile olan ilişkisi işlevsel bağlamda değerlendiriliyor ve komedinin ortaya çıkışıyla yeni bir öznellik deneyiminin habercisi olan belirtiler görülüyor.

Giselinde Kuipers'in **Mizahın Sosyolojisi *'Sociology of Humor'*** başlıklı makalesi bu çalışmada yer alan tek yabancı makale. Türkiye'de sosyoloji ve mizah üzerine yeterince doyurucu bir çalışma olmaması bu çalışmanın kitapta yer alması gerektiğini düşündürdü bize. Oysa bilindiği gibi sosyal bilimlerdeki tüm çalışmaların temelinde sosyoloji yer almakta. Dolayısıyla kitapta yer alan tüm çalışmaların neredeyse tamamının temelini oluşturacağına olan inancımız nedeniyle bu makalenin çalışmada yer almasının doğru olacağını düşündük. Makalede görüleceği gibi kaynakçanın zenginliği, bundan sonra konuyla ilgili çalışma yapacak genç akademisyen arkadaşlara önemli ölçüde yol gösterici nitelikte. Ayrıca bu alanda çalışma yapacaklar için de dünyadaki belli başlı çalışmaların eğilimleri hakkında da fikir vermekte ve çok fazla dile getirilmeyen "mizahın karanlık tarafı" ile ilgili belirli bir çerçeve sunmaktadır. Çalışma bu yanıyla da çok değerli diye düşünüyoruz. Burada Sayın Giselinde Kuipers'e makalesini yayınlamamıza izin verdiği için ve bu değerli makaleyi özenli ve titiz çevirisiyle dilimize kanandırdığı için Nilgün Dungan'a çok teşekkür ediyoruz.

Gülgün Meşe, ***Mizah ve Sosyal Psikoloji*** adlı çalışmasında, hem toplum hem de bireyde çeşitli öznelerin bilişsel durumuyla ilişkili biçimde mizahın izini sürüyor. Mizahın sosyal etkileşim ve kişiler arasındaki işlevleri, sosyal normlar, hiyerarşi ve benlik sunumu, gruplar içinde gruplar arasında mizahın rolü ve çeşitli stereotipler ve kalıplar olarak mizahın oldukça geniş biçimde hayatta yer bulduğunu gösteriyor.

Seyran Başak Öcal, ***Gündelik Hayatın Siyaseti: 'Eğlenceli Siyaset'*** adlı çalışmasında *politainment* kavramından yola çıkarak, eğlence ve mizahın, gündelik hayatın bir gerçekliği olarak, temelde yaşama biçimlerine yönelik taleplerle ortaya çıkan yeni toplumsal muhalefet hareketlerinin söylem biçimlerine de eklendiği tespitini yapıyor ve öğrencilerin siyasetçilere tepki olarak kullandığı bir araç olan "yumurta atma"nın medyadaki çeşitli gazetelerde nasıl haberleştirildiğini Vin Dijk'ın söylem analizi yöntemiyle inceliyor.

Fatih Toktaş, **İslam'da Mizah** adlı çalışmasında İslam ve mizah arasındaki ilişkinin niteliğini, hem İslam'ın temel kaynaklarına yönelerek hem de mizahın gündelik yaşamdaki kimi örneklerine yer vererek ortaya çıkarmaya çalışıyor. Konu hassas ve farklı görüşler de varlığını korumakta. Bu yüzden Toktaş, İslam'da mizaha karşı çıkan yaklaşımları ortaya koyup mizahın İslam'daki sınırlarının izini sürüyor.

İbrahim Hakan Dönmez, ***Nasrettin Hoca Fıkralarında Kadın ve Sövgü*** adlı çalışmasında, 13. yüzyıldan itibaren şekillenen ve ortaya çıktığı coğrafyanın kültürüyle etkileşim içindeki Nasrettin Hoca fıkralarında sövgü unsuru olarak dişiliğin temsil ediliş biçimini eleştirel bir perspektif ve feminist yaklaşımları dikkate alarak söylemsel analizine tabi tutuyor ve bu süreçteki egemen söylemin yeniden üretimini açığa çıkarıyor.

Ezgi Metin Basat, **İşsiz Karagöz'den İşler Güçler'e Halk Mizah Tiplerinin Dönüşümü** başlıklı çalışmasında, geçmişten bugüne geleneksel Türk tiyatrosu, kabare tiyatrosu, Türk sineması ve televizyon dizilerindeki halk mizah tiplerinin değişen bağlamları, süreçleri ile birlikte çözümlüyor.

Ayşe Çatalcalı, ***Türkiye'de Mizah Dergilerinin Tarihsel Gelişimi*** başlıklı çalışmasında toplumsal değişim süreci içinde mizahı anlatmakta, mizahı, Akbaba, Leman, Gırgır, Penguen ve Uykusuz dergileri üzerinden Türk mizahı, Cumhuriyet dönemi, Tek partili ve çok partili dönem ve 1950'li yıllardan 1980'li yıllara ve 1980 sonrası dönemden günümüze kadar olan süreç üzerinde durarak inceliyor.

Güliz Uluç, ***Batı'nın Osmanlı'ya İlişkin İmajları: Dönem Karikatürleri*** başlıklı çalışmasında, 19. yy. sonları ve 20. yy başlarında Avrupa basınında yer alan ve genel olarak Osmanlı'ya oryantalist bakış açısı ile yaklaşan karikatürlerin göstergebilim yöntemiyle incelenmesini yapıyorlar.

Aslı Favaro ve Onur Akşit, ***Cool'dan Kıtsch'e Kendini Ciddiye Almamanın Dayanılmaz Hafifliği: "ve Sinem'in Canı Çok Sıkılıyor"*** adlı çalışmalarında, yeni

dönemdeki mizah anlayışının izleyicisinin ve okuyucusunun kültürel birikiminin gelişmiş olmasına dayandığını belirtip, entelektüel modernist bireyin kendini ciddiye alması ile de dalga geçtiği tespitini yapıyor, *ve Sinem* çizgi öyküsünü, postmoderniteye ilişkin kuramlar ve bununla bağlantılı olarak metinlerarasılıktan yararlanarak inceliyorlar.

Arda Arıkan ve Akif Öztürk, ***Türk'ün İngilizce'yle İmtihanı: Karikatürlerde İngilizce Öğrenimine Kültürlerarası Bir Bakış*** adlı çalışmalarında mizah unsuru olarak yaşadığımız coğrafyaya, tarihe, sosyokültürel, siyasi ve dilsel özelliklerimize göndermelerde bulunan ve toplumumuzun yabancı dil olarak İngilizce öğrenmesini kolektif bir bilinç ürünü olarak ortaya koyan karikatürleri kültürlerarası bir bakış açısıyla ele alıyorlar, bu karikatürlerin ülkemizdeki yabancı dil öğrenme sorununa nasıl yaklaştığı ve bu sorunu nasıl yansıttığı araştırıyorlar.

Huriye Kuruoğlu ve Mikail Boz, ***Türk Sinemasında Değişen Komedi Anlayışı*** adlı çalışmalarında Türk sinemasının ilk günlerinden bu yana çekilen tüm komedi filmlerini, dönemlere ayrılarak, arka planda toplumsal değişim ve dönüşümlere de yer vererek değerlendirip, çeşitli kırılma dönemleri, görsel stildeki değişimler ve mizah anlayışındaki ve sunumundaki değişikliklerin izini sürüyorlar.

Dilek Tunalı, ***Aziz Nesin'den Sinemaya Yapılan Uyarlamalarının Mizahı Ve Kültür Açısından Değerlendirilmesi*** başlıklı çalışmasında Türk edebiyatının usta kalemi Aziz Nesin'in Tatlı Betüş, Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz, Zübük ve Gol Kralı adlı eserlerini, Aziz Nesin mizahının kökenleri, eserin özgün biçimi ve uyarlamalardaki karşılığı içerik analizinden yararlanarak analiz ediyor.

Yavuz Küçükalkan, ***Bir Muhalefet Aracı Olarak Mizah: "Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü" Filmi Örneği*** adlı çalışmasında Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu anlatan Ezel Akay'ın Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü? filmini mizah- iktidar/otorite ilişkisi ekseninde inceliyor, değişen güç dengelerinin mizahi temsilini ortaya çıkarmaya çalışıyor.

Yusuf Yurdigül ve Aslı Yurdigül, ***Recep İvedik: "Öteki" Ne Karşı Gelişen Sorunlu Bir Alan Olarak Gülme Edimi*** adlı çalışmalarında gülme ediminin ve kimliğin sorunlu alanına işaret eden "öteki"nin, Recep İvedik karikatürü ve Recep İvedik filmleriyle kurulması ya da mevcut dışlayıcı yapılanmaların film yoluyla sağlamlaştırılması sorununa yoğunlaşıyorlar. Böylece dışlayıcı bir yapının ürünü olarak kimlik tanımlamaları, ötekini kuran sınır koyucu yapıların tespiti, sorunlu bir alana işaret eden gülme ediminin ötekileştirme sürecindeki etkinliği Recep İvedik fenomenini daha anlaşılır kılıyor.

Hülya Doğan Elibüyük, ***Egemen İdeolojinin Mizahı ve Gülmenin İdeolojik Doğası: Recep İvedik 4 Filminde Ötekileştirme Aracı Olarak Kullanılan "Komikleştirme"*** adlı çalışması Recep İvedik fenomenine yoğunlaşan bir başka inceleme. Elibüyük bu çalışmasında komikleştirmenin biçimlerine "antientelektüalizm, milliyetçilik, düzen onayı ve farklılıklara yaklaşım" başlıkları altında derlenen ve

görsel kültür araştırmalarıyla desteklenen ideoloji eleştirisi ile mizahın egemenle ilişkisinin hangi düzlemlerde kurulduğu sorunsalıyla yaklaşıyor ve bu yolla kapitalist düzen içindeki direniş olanaklarının da egemen ideoloji içinde 'makbul' sınırlara çekilme çabasını, milyonlarca seyircinin ilgi gösterdiği bir filmde nasıl yapıldığı da ortaya çıktığını vurguluyor.

Alper Erçetingöz ve Rıfat Becerikli, ***Onur Ünlü Filmlerinde İktidar ve Mizah İlişkisi*** adlı çalışmalarında son dönem Türk sinemasında, mizahı farklı bir biçimde karşımıza çıkaran Onur Ünlü filmlerine yoğunlaşıyorlar ve kara mizahın tanımı, işlevi ve sinemayla ilişkisi ile ilgili kuramsal yaklaşımlar ortaya koyup, temel gülme reflekslerinden ironik olanın politikasına Türk sinemasında mizahın dönüşümü ve Onur Ünlü filmlerindeki iktidar ve mizah ilişkisini analiz ediyorlar.

Şan Ararat Halis, ***Kadın-Mizah İlişkisi ve 1970'lerden Günümüze Türk Sinemasının Güldüren Kadınları*** başlıklı çalışmasında Türk sinemasının güldüren kadınlarının yeri ve Türkiye'de gelişen kadın mücadelesinin sinemadaki mizah yapan kadına etkisinin ortaya çıkarılması amaç ediniyor ve 1970'ler sinemasından Ayşen Gruda ile günümüzde Büşra Pekin arasında betimsel bir karşılaştırma yapıyor.

Hüseyin Gençalp ve Alper Erçetingöz, ***Cem Yılmaz Filmlerinde Gey Temsilleri*** adlı çalışmalarında, sinemada toplumsal cinsiyet konusunu ele alıp son dönemde, Cem Yılmaz'ın yönetmenliğini ve senaristliğini yaptığı çeşitli filmlerde, gey karakterlerin nasıl resmedildikleri, temel olarak iyi/kötü karşıtlığının nasıl kurulduğunu açığa çıkarmaya çalışıyorlar.

Barış Tolga Ekinci, ***Michael Moore Sinemasında Mizah ve 'Kapitalizm: Bir Aşk Hikâyesi Filminin Analizi'*** başlıklı çalışmasında belgesel sinemada; tanıtma, bilgilendirme ve amaçlanan doğrultuda etkileme görevleriyle mizahi unsurların nasıl birlikte kullanıldığını ve bu unsurların Michael Moore'un Kapitalizm: Bir Aşk Hikayesi'nde nasıl yansıtıldığını söylem analizi yaparak inceliyor.

Ayşen Oluk Ersümer, **İnsan Olmak Kolay Değil: İkinci Kattan Şarkılar'da Kara Mizah** adlı çalışmasında Roy Andersson'un filmini kara mizahın mesafeli anlatımı, özdeşleşme karşıtı ve izleyiciyi askıda bırakan tavrı bağlamında ve edebiyat kuramcısı Patrcik O'Neill'in kara mizah teorisinden de yararlanarak filmde satirik, grotesk, absürd, ironik durum ve ögeler kavramı ve teorisi çerçevesinde, filmin sinematografik anlatım araçları aracılığıyla kara mizahı nasıl ürettiğini inceliyor.

Ahmet Talimciler, ***Futboldan Başka Her Şeyin Konuşulduğu Programlar: Futbol Kabareleri*** adlı çalışmasında spor ve mizah ekseninde Derin Futbol, Telegol ve Serbest Vuruş ve Beyaz Futbol programlarından örnekler vererek bu programlar aracılığı ile toplumsal hayatımıza yansıyan olumsuz değerlerin neler olduğunun sosyolojik bir perspektiften analizini gerçekleştiriyor.

Recep Tayfun, ***Kurumsal İletişim ve Mizah*** adlı çalışmasında kurumsal iletişim süreçlerini etkileyen faktörleri çözümlemek amacıyla küresel ölçekteki bir İşletme'nin bünyesinde İstanbul'da çalışan özel güvenlik personeline uygulanan anketin sonuçlarını, mizahın yönetimsel bir araç olarak potansiyeli, kolaylaştırma, davranış değişikliğini gerçekleştirme, artan yaratıcılığı teşvik etme ve çalışanların değişimden daha az etkilenmeleri başlıklarında çalışanlara yardımcı olma bakımından değerlendiriyor.

Hatice Burcu Önder, ***Sivil Toplum Kuruluşlarının Halkla İlişkiler Çalışmalarında Mizahı Kullanma Biçimleri: Tohum Otizm Vakfı Ve Kadın Adayları Destekleme Derneği (Ka-Der) Örneğinde Bir İnceleme*** başlıklı çalışmasında Türkiye'de Tohum Otizm Vakfı'nın ve kadınlara siyasette daha fazla yer açılması konusunda sesini duyuran Ka-Der'in halkla ilişkiler kampanyalarında mizahtan yararlanma biçimlerine mercek tutuyor, mizahtan yararlanarak oluşturulan bu etkinliklerin, etkililiğini toplanan bağış miktarına ve kadın adayların sayısına bakarak ortaya koyuyor.

Yağmur İçelli ve Duygu Ergün Takan, ***Dijital Mizah*** başlıklı çalışmalarında, internet çağı, bilgi toplumu ve siber kültür kavramlarını irdeliyorlar; mizah kavramının internet ve sosyal medya ortamına taşınarak dijitalleşmesi ve bunun mizah kavramına kattığı yeniliklerin üzerinde duruyor ve dijital bir ortam olan sosyal medyada mizahın yeniden nasıl üretildiğini capsler, animasyonlu gifler, dubsmash, trollük ve rage comic türlerini betimleyerek açıklıyorlar.

Uğur Gündüz ve Nilüfer Pembecioğlu, ***Kültürel Ve Toplumsal Dışavurum Aracı Olarak Mizah ve Sosyal Medya*** başlıklı çalışmalarında, Türkiye medyasının tarihsel gelişim sürecinde, muhalefet ve direniş pratiğinde etkili bir şekilde yer almış mizah olgusunu kültürel ve toplumsal bağlamda inceleyip, sosyal medya ile olan ilişkisini irdeliyorlar.

Tahsin Emre Fırat, ***Gezi Parkı Eylemlerinde Mizah Ve Mizahi İçeriklerde Detournėment (Saptırma) Ögesinin Siyasal/İdeolojik Bir Strateji Olarak Kullanımı*** başlıklı çalışmasında Gezi Parkı Protestoları sırasında, doğrudan hükümeti hedef alarak üretilen ve üst düzey bir kolektif yaratıcılığı açığa vuran karikatür, slogan ve duvar yazılarının "detournément" niteliğini, içerik ve söylem analizleri yöntemiyle irdeliyor.

Hiçbir çalışma tamam değildir. Kaldı ki elinizde tuttuğunuz kitap, alanında ilk olması nedeniyle elbette eksikleri de içinde olan bir çalışma. Ancak çalışmanın çok uzun sürede tamamlandığını, tüm yazar arkadaşların ve biz editörlerin yoğun bir emek verdiğini de belirtmemiz gerek.

Kitabın bu konuda çalışan tüm akademisyenlere katkı sağlaması ve ayrıca tüm okurlara farklı bakış açıları kazandırması dileğiyle. İyi okumalar.

Huriye Kuruoğlu - Mikail Boz
Kasım, 2015 - İZMİR

ğından doğar. Bu iki varoluşsal durum arasındaki ilişkinin yarattığı boşluk ya da hiçliğin adıdır komedi. İnsanın var olabilmesi ve yaşayabilmesi için bu iki durum birlikte olmak zorundadır. Biyolojik olarak içinde bulunduğu koşulların mahkûmu olan insanın, kendisini insan kılan toplumsal dünyası ile ilişki kurması gibi. Bu açıdan komedi gerçekliği, insanın biyolojik ve kültürel boyutunun ilişkisini bir gerilim nesnesi şeklinde sunar. Ancak bu iki durum, birbirinin sınırlarını yok ederek değil, kimliklerini koruyarak gerilim ögesi olarak birlikte var olurlar. Heller buna "varoluşsal gerilim ve varoluşsal uçurum" (Heller, 2005) adını verir. Varoluşsal uçurum ya da gerilim, iki uyumsuz noktanın bağıntısıdır. Bu bağıntı, yaşamı her şeye rağmen ayakta tutma çabasıdır. Bu, komedinin neden çoğunlukla yaşamsal krizlerin içinde yeniden filizlendiğini açıklar. Komedi, insanın insan olma hikâyesinde ya da "acı çeken bedenin varlığını sürdürmesi"nde bir "direnç noktasıdır.

KAYNAKÇA

Bergson, H, (1944). *Creative Evolution, (*trans. Arthur Mitchells) New York:The Modern Library

Bergson, H., (1986). *Yaratıcı Tekâmül*, (çev. Mustafa Şekip Tunç) İstanbul: M. E. B.

Bergson, H.,(2006). *Gülme,* (Yaşar Avunç,Çev.)İstanbul: Ayrıntı

Bergson, H.,(1989). *Gülme,çev. (*Mustafa Şekip Tunç, Çev),İstanbul:M.E.B.

Bergson H., (1959). *Zihin Kudreti,* (Miraç Katırcıoğlu, çev.), İstanbul: M.E.B.

Deleuze, G., (1991). *Bergsonism, (*trans. HughTomlinson and Barbara Habberjam), New York: Zone Books,

Eco, U., *Gülün Adı,* (1993). (Şadan Karadeniz,Çev.), İstanbul: Can

Freydberg, B.(2008). *Comedy & Philosophy,* Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.

Heller, A., (2005). *The Immortal Comedy: The Comic Phenomenon in Art, Literature, and Life,* Lanhem: Lexington Books.

Mathewson, L., (1920). Bergson 's Theory of the Comic in the Light of English Comedy,(University of Nebraska Studies In Language, Literature, and Criticism) Number 5

Scott N., A.,(1965)."The Bias of Comedyand The Narrow Escape Into Faith", Comedy: Meaningand Form, (edit) Robert W.Corrigan, San Franscisco: Chandler Publishing

Zupancic, A. (2001). *Komedi: Sonsuzun Fiziği,*(Çev:Tuncay Birkan), İstanbul: Metis

Trahair, L., (2007). *The Comedy Of Philosophy,*New York: State University Of New York Press.

mektedir. Dolayısıyla, soruların bilim dallarının içeriğine göre farklılaşması beklenen yanıtlarının çoğalması hem mizaha hem de mizahi düşünme biçimine katkıda bulunacağından görece daha duyarlı toplumsal etkileşimlere vesile olacaktır.

KAYNAKÇA

Aamodt, S. ,Wang, S. (2011). Beyninize Hoş Geldiniz (B.Erkan, Çev.). İstanbul: NTV (2. Baskı).

Aydoğan, A. (2015). Düşüncenin Çağrısı: Kant, Schopenhauer, Heidegger. İstanbul: Say yayınları (4. Baskı).

Bergson, H.(2013). Gülme (T.Güner, Çev.).İstanbul: Mitra.

Duran, R.(2002). PiereBourdieu: Sosyolog Bir Militan. Cogito, 31, 327.

Erentay, S. (2012). Mizahi Mizaç Her Derde İlaç. Psikeart, 22, 36–38.

Feneglio,I.,Georgeon, F. (2007).Doğu'da Mizah. (A.Berktay, Çev.). İstanbul: YKY(2.Baskı).

Frankl, V.E., (2012). İnsanın Anlam Arayışı. (S.Budak, Çev.). İstanbul: Okuyan (6.Baskı).

Güleç, C. , (2012). Anadolu'dan Yükselen Humanist Kahkaha. Psikeart, 22, 47. Heller, A (2006).Bir Ahlak Kuramı.(A.Yılmaz, K.Tütüncü&E.Demirel, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.

Kutlu, P., (1972, 30 Eylül). Oğuz Atay'la Ropörtaj. Yeni Ortam Gazetesi. http://www.edebiyathaber.net/oguz-atayla-tutunamayanlar-uzerine/#sthash.n2GQuKIV.dpuf

Isıyel, T., (2012). Kahkaha Kimden Yana; Psikeart, 22, 123.

Kara, H., (2014). Yöneticilerin Mizah Tarzlarının Uygulamadaki Durumunun Kuramsal ve Uygulamalı Olarak Açıklanması. Tarih Okulu Dergisi, XVII, 705.

Kierkegaard, S., (2013) Kahkaha Benden Yana. (N.Çatlı, Çev.). İstanbul: Ayrıntı (3.Baskı).

Önder, E., (2012) Mizah.Psikeart, 22, 5.

Öz, F. &Hiçdurmaz, D., (2010). Stresle Başetmede Önemli Bir Yol: Mizahın Kullanımı. Anadolu Hemşirelik Sağlık Bilimleri Dergisi, 13: 1, 85.

Saydam, M.B., (2012). Bir Muzip GnostikMutasavvıf Nasreddin. Psikeart, 22,41-45.

Scott, J.C., (1995). Tahakküm ve Direniş Sanatları Gizli Senaryolar. (A. Türker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Sutherland, S., (2009). İrrasyonel.(G.EKİNCİ, Çev.). İstanbul: Domingo.

Şahin, A.R.,(2012).Mizah Duygusu. Psikeart, 22,11.

Üstündağ , M., (2010). Denemeyenler. İstanbul: Sel.(2.Baskı).

Yazgan,Y., (2012). Güleriz Ağlanacak Halimize. Psikeart, 22, 35.

yeteneklerini en yüksek seviyede geliştirmesi sürekli teşvik edilmeye başlandı. "Dionysos"un, insanların tüm ruh hallerini taşkınlıkla ifşa etmelerini sağlayan bir "Tanrı" olarak işlev görmesi, insanın baskılama mekanizmalarında serbestleşerek, yeni atılımlarda bulunmalarını sağladı. Böylelikle, "mizah"ın yaygınlık ve çeşitlilik arz ettiği bir kültür ortaya çıktı.

İnsanlar arasındaki iletişimde kullanılan vasıtalar son derece çeşitli ve kompleks nitelikler arz ederler. İnsanın toplumsallığı harmoni ve eşgüdümü gerektirir. İletişim vasıtaları insanlar arasındaki harmoni ve eşgüdümü olanaklı kılan imkânlar sunar. "Mizah" neyin komik ve gülünç kabul edildiğine dair insanların bilgilenmesini sağladığı gibi, kişilerin hangi durumlarda gülünç hale düşecekleri hakkında bilgilenmelerini de olanaklı hale getirir. Kültür, din ve felsefe, nelerin kahramanca, kötü, iyi, güzel, komik ve gülünç olarak kabul edilebileceğine dair çok sayıda "karşılıklı bilgi"yi (mutual knowledge) barındırır. Bu sayede, insanlar yaşamlarını toplumda nasıl sürdürmeleri gerektiği hakkında daha bilinçli hale gelirlerken, kendi "öznellik"lerini (subjectivity) inşa etmelerini sağlayacak çok sayıda veriye de sahip olurlar. Zira "öznellik"in toplumsallığından ayrı kalan "birey" (individual) tarafından gerçekleştirilmesi olanaklı olmanın ötesindedir. İnsanın neleri beğenmeyi tercih edeceği, öznelliğini dışa vuran başlıca göstergelerdendir. Nelerin komik ve gülünç bulunacağı, insanın toplumsallığının ve öznelliğinin birer neticesi olarak biçimlenir. Bu anlamda, "mizah" insanın toplumsallığı ile bireyselliği arasındaki eşgüdüm ve etkileşimin bir neticesi olarak şekillenir.

Antik Yunanlılar, insanlık tarihinde yaşanan son derece özgün deneyim ve düşüncelerin gerçekleşmesine yol açmışlardır. Bunda kültür ve dinleri önemli birer etkendir. Tüm insani duyguları birer Tanrı ile karşılayarak, insanın temel niteliklerine değer ve önem atfeden bir kültürün gelişmesini sağlayan Yunanlılar, bu sayede toplumsal kısıtlamaların insani gelişime engel teşkil etmesini önleyerek, serbestleşmeyi olanaklı hale getirdiler. Bunda, "Dionysos"da ifadesini bulan taşkınlığın önemli katkısı bulunur. Zira taşkınlığa toplumsallıkta yer açılmasıyla, "katarsis"e ulaşarak bir sonraki gelişim sürecine geçmek mümkün olur.

KAYNAKLAR

Aristoteles. (2009 [M.Ö. 330-322]). The Politics (E. Barker, Çev.). Oxford Oxford University

Aristoteles. (2014a [M.Ö. 335]). Poetika: Şiir Sanatı Üstüne (S. Rifat, Çev.). İstanbul: Can Sanat

Aristoteles. (2014b [M.Ö. 330-322]). Atinalıları Devleti. (A. Çokona, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür

Bergson, H. (2014 [1900]). Gülme (D. Çetinkasap, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür

Freud, S. (2011 [1930]). Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları. (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea

Grube, G. M. A. (1935). Dionysus in the Bacchae. Transactions and Proceedings of the American Philological Association, 66, 37-54.

Homeros. (2003 [M.Ö. 800-900]). The Odyssey (R. Fagles, Çev.). Logan: Perfection Learning.
Homeros. (2014 [M.Ö. 800-900]). İlyada (A. Kadir & A. Erhat, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür
Mann, R. (1998). Apollo and Dionysus in Andrei Belyi's Petersburg. Russian Review, 57(4), 507-525.
Nietzsche, F. (2010 [1872]). Tragedyanın Doğuşu (M. Tüzel, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür

Bu makalede belirtmeye çalıştığım gibi, bu açıklık genellikle mizah çalışmalarına yapılan sosyolojik katkıların gücüdür. İyi yapılırsa, sosyoloji küçük çapta etkileşimleri daha geniş toplumsal gelişmelerle, kültürel şartları bireysel eğlenmeyle, ve mizahın sosyal işlevlerini biçim ve içeriğiyle bağlantılandırmak için gerekli araçları sağlar. Ancak sosyolojinin zayıf sınırları ve eklektizmi, aynı zamanda çok önemli riskler yaratır: diğer disiplinlerden müphem kavramları, kuram fragmanlarını ve münferit bulguları "süpürme" eğilimi; tüm mizahı tek bir işlev ya da anlama indirgemeye yönelim; ya da daha genel olarak kuramsal ve yöntembilimsel özen eksikliği. Bununla beraber, geçtiğimiz yıllarda sosyolojik mizah çalışmaları olgunlaşmış gibi görünüyor. Yakın zamanda yapılan çalışmalar genel olarak daha sofistike ve titiz: kuramsal olanlar gözle görülür bir şekilde daha derli toplu, deneysel/ampirik olanlardaysa bulgular daha geniş kuramlarla açıkça bağlantılı.

Mizaha çeşitli sosyolojik yaklaşımları inceledikten sonra, mizahla ilgili tek bir sosyoloji kuramı olmadığı açıktır. Sözü geçen araştırmacılar ve kuramcıların mizaha çoğunlukla daha genel bir sosyal kuramdan türemiş çok farklı bakış açıları vardır. Bu yüzden, diğer disiplinlere açık olmasına rağmen mizah sosyolojisinin gelişimi, genel olarak sosyolojinin gelişimine çok benzer. Belli bir yere kadar mizah çalışmalarının gelişimine benzerken, bu benzeyiş daha çok artan özeni ve kapsamlı olmasıdır. Mizah sosyolojisi ile uyuşmazlık kuramı ve (önemli istisnalarla) üstünlük kuramının çeşitli versiyonları gibi genel mizah kuramlarının arasındaki ilişki hâla oldukça zayıftır. Şimdiye kadar sosyologlar, dilbilimci ve psikologların bulgularını genel bir mizah kuramıyla birleştirme girişimlerine dahil olmamışlardır. Fikrimce bu kötü bir şey değildir. Gerek kuramsal gerekse ampirik en iyi mizah sosyolojisi, mizah araştırmalarından içgörüleri genel olarak birleştirerek, mizahın muğlaklıklarına ve özgüllüklerine hassasiyet göstererek ama yorumlayıcı çerçevesini ve yöntembilimsel yaklaşımını yazarın tercih ettiği sosyal kurama dayandırarak, sosyolojik kurama sıkı bir şekilde yerleşmiştir:

NOTLAR

1. Oring (1994), psikoanalitik mizah kuramının son derece özgün bir varyasyonunda, Freud'un kuramını bugüne taşımış, günümüz Amerika'sında mizahın, modern Batı toplumlarında gittikçe artan bir şekilde tabulaşan ve bastırılan bir duygu olan duygusallığı dışa vurmak ve ifade etmek için kullanıldığını öne sürmüştür.

2. Kapsamlı bir tartışma için çok geç olsa da dipnotta olumlu bir değinme için tam zamanında, *International Review of Social History* dergisi mizah ve sosyal protesto üzerine özel bir sayı çıkardı (t'Hart and Bos 2007). Sayıda, bu bölümde tartışılan konularla doğrudan ilgili çok sayıda makale ve ilginç örnek olay çalışmaları yer alıyor.

3. Bu kavramsal belirsizliğin nedeni kısmen mizahta çatışma araştırmacılarının çoğunun kuramsal geçmişlerine dayanmaktadır. Bu yaklaşımı kullanan sosyologlar genellikle, toplumu bir mücadele olarak kavramsallaştıran, tüm eşitsizliklerin çatışmayı gösterdiği ve üstünlük ve çatışmanın aynı şey olduğu anlamına gelen Marksist ya da Marksizm'den ilham alan geleneklere bağlı kalmaktadır. Dahası, mizah çalışmalarında Freud'un büyük etkisi olmuştur, bu da mizahta "bilinçaltı" dürtü ve güdüler yorumlarına neden olmaktadır. Hem Marksist hem Freudyen kuramlar, zaman zaman çok içgörülü olsalar da, mizahı çatışma ya da saldırganlık açısından yorumlamayı kolaylaştırma eğilimi göstermişlerdir – ilgili taraflar bu yoruma katılmadığında hatta (sırasıyla "yanlış bilinç" veya "yadsıma" suçlamasıyla) şiddetle karşı çıktığında bile.

4. "Sembolik etkileşimcilik" ifadesini, günlük etkileşimde anlamın oluşturulması konusuna odaklanan sosyal araştırmalarda (kendisine sembolik etkileşimci denilmesini reddeden) Erving Goffman'ın çalışmalarından, (aynı şekilde kendilerine sembolik etkileşimci denilmesini reddeden) etkileşim yöntembilimcilerden, yakın zamandaki sosyoloji çalışmaları ve artık bu etiketler konusunda titizlik göstermeyen sosyal dilbilimcilere kadar çeşitli, kimi zaman zıt ekoller için kapsayıcı terim olarak kullanıyorum.

KAYNAKÇA

Apte, Mahadev L. 1985 *Humor and Laughter: An Anthropological Approach*. Ithaca: Cornell University Press.

Attardo, Salvatore, and Victor Raskin 1991 Script !eory revis(it)ed: Joke Similarity and Joke Representation Model. *HUMOR* 4 (3): 293-347.

Bakhtin, Mikhail Mikhailovich 1984 *Rabelais and his World*. Bloomington: Indiana University Press. (Original Russian ed. 1965.)

Benton, Gregor 1988 The origins of the political joke. In Powell and Paton (eds.), 33-55.

Berger, Peter 1997 *Redeeming Laughter: The Comic Dimension of Human Experience*. Berlin/New York: Walter de Gruyter.

Bergson, Henri 1999 *Laughter: An Essay on the Meaning of the Comic*. Los Angeles: Green Integer. (Original French ed. Paris: Presse Universitaire de France, 1900.)

Billig, Michael 2001a Humour and hatred: !e racist jokes of the Ku Klux Clan. *Discourse & Society* 12 (3): 267-289.

Billig, Michael 2001b Humour and embarrassment: Limits of 'nice guy' theories of social life. *Theory, Culture & Society* 18 (5): 23-43.

Billig, Michael 2005 *Laughter and Ridicule: Towards a Social Critique of Humor*. London: Sage.

Bradney, Pamela 1957 The joking relationship in industry. *Human Relations* 9 (2): 179- 187.

Burma, John 1946 Humor as a technique in race conflict. *American Sociological Review* 11 (6): 710-715.

Coleman, Robin 2000 *African American Viewers and the Black Situation Comedy: Situating Racial Humor*. New York: Garland

Collins, Randall 2004 *Interaction Ritual Chains*. Princeton: Princeton University Press.

Coser, Rose 1959 Some social functions of laughter: A study of humor in a hospital setting. *Human Relations* 12 (2): 171-182.

Coser, Rose 1960 Laughter among colleagues: A study of the social functions of humor among the staff of a mental hospital. *Psychiatry* 23 (1): 81-95

Crawford, Mary 1995 *Talking Difference: On Gender and Language*. Sage: London.

Crawford, Mary 2003 Gender and humor in conversational context. *Journal of Pragmatics* 35 (9): 1413-1430.

Davies, Christie 1982 Ethnic jokes, moral values, and social boundaries. *British Journal of Sociology* 33 (3): 383-403.

Davies, Christie 1990 *Ethnic Humor around the World: A Comparative Analysis*. Bloomington: Indiana University Press.

Davies, Christie 1991 Ethnic humor, hostility and aggression: A reply to Eliott Oring. *Humor* 4 (4): 415-422

Davies, Christie 1996 Puritanical and politically correct? A critical historical account of changes in the censorship of comedy by the BBC. *The Social Faces of Humour* 29-62.

Davies, Christie 1998a *Jokes and their Relations to Society*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Davies, Christie 1998b *The Dog that Didn't Bark in the Night*: A new sociological approach to the cross-cultural study of humor. In Ruch (ed.), 293-308.

Davies, Christie 2002 *The Mirth of Nations*. New Brunswick: Transaction.

Davies, Christie 2007 Humour and protest: Jokes under communism. *International Review of Social History* 52: 291-305.

Davis, Murray 1993 *What's so Funny? The Comic Conception of Culture and Society*. Chicago: University of Chicago Press.

Dekker, Rudolf 2001 *Humour in Dutch Culture of the Golden Age*. Basingstoke: Palgrave.

Douglas, Mary 1975 Jokes. In: *Implicit Meanings: Essays in Anthropology*, 90-114. London: Routledge.

Draitser, Emil 1998 *Taking Penguins to the Movies: Ethnic Humor in Russia*. Detroit: Wayne State University Press.

Dundes, Alan 1987 *Cracking Jokes: Studies of Sick Humor Cycles and Stereotypes*. Berkeley: Ten Speed Press.

Dundes, Alan, and Thomas Hauschild 1983 Auschwitz jokes. *Western Folklore* 42 (4), 249-260.

Emerson, Joan 1969 Negotiating the serious import of humor. *Sociometry* 32 (2): 169–181.

Fine, Gary Alan 1983 Sociological aspects of humor. In Goldstein and McGhee (eds.), *Handbook of Humor Research*, 159$182. New York: Springer.

Fine, Gary Alan 1984 Humorous interactions and the social construction of meaning: Making sense in a jocular vein. *Studies in Symbolic Interaction* 5 (5): 83-101.

Ford, Thomas, and Ferguson, Mark 2004 Social consequences of disparagement humor: A prejudiced norm theory. *Personality and Social Psychology Review* 8 (1): 79-94.

Freud, Sigmund 1976 *Jokes and Their Relation to the Unconscious*. Harmondsworth: Penguin. (Original German ed. Leipzig: Deuticke, 1905.)
Fuller, Linda 1992 *The Cosby Show: Audiences, Impact, and Implications*. Westwood, CT: Greenwood Press.
Galanter, Marc 2004 *Lowering the Bar: Lawyer Jokes and Legal Culture*. Madison: University of Wisconsin Press.
Goffman, Erving 1974 *Frame Analysis: An Essay in the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
Goldstein, Donna 2003 *Laughter out of Place: Race, Class, Violence and Sexuality in a RioShantytown*. Berkeley: University of California Press.
Gouin, Rachel 2003 What's so funny? Humor in women's accounts of their involvement of social action. *Qualitative Research* 4 (1): 25-44.
Gray, Jonathan 2006 *Watching with the Simpsons: Television, Parody, and Intertextuality*. London: Routledge.
Gruner, Charles 1978 *Understanding Laughter: The Working of Wit and Humor*. Chicago: Nelson-Hall.
Gundelach, Peter 2000 Joking relationships and national identity in Scandinavia. *Acta Sociologica* 43 (2): 113-122.
Habermas, Jürgen 1992 Further reflections on the public sphere. In Craig Calhoun (ed), *Habermas and the Public Sphere*, 421-461. Cambridge, MA: MIT Press,
Hart, Marjolein, and Dennis Bos 2007 *Humour and Social Protest*. Special issue of *International Review of Social History* 52, supplement S15.
Hay, Jennifer 2000 Functions of humor in the conversations of men and women. *Journal of Pragmatics* 32 (6): 709-742.
Hay, Jennifer 2001 The pragmatics of humor support. *HUMOR* 14 (1): 55-82.
Hiller, Harry 1983 Humor and hostility: A neglected aspect of social movement analysis. *Qualitative Sociology* 6 (3): 255-265.
Hobbes, Thomas 1660/1987 Thomas Hobbes. In John Morreall (ed.), *Philosophy of Laughter and Humor*, 19-20.
Holmes, Janet 2000 Politeness, power and provocation: How humor functions in the workplace. *Discourse Studies* 2 (2): 159-185.
Holmes, Janet 2006 Sharing a laugh: Pragmatic aspects of humor and gender in the workplace. *Journal of Pragmatics* 38 (1): 26-50.
Howitt, Dennis & Kwame Owusu-Bempah 2005 Race and ethnicity in popular humour. In Lockyer and Pickering (eds.), 45-62.
Jefferson, Gail 1979 A technique for inviting laughter and its subsequent acceptance/declination. In G. Psathas (ed.), *Everyday Language: Studies in Ethnomethodology*, 79-96. New York: Irvington.
Jenkins, Ron 1994 *Subversive Laughter: The Liberating Power of Humor*. New York: Free Press.
Jhally, Sut, and Justin Lewis 1992 *Enlightened Racism: The Cosby Show, Audiences, and the Myth of the American Dream*. Boulder, CO: Westview Press.

Katz, Jack 1996 Families and funny mirrors: A study of the social construction and personal embodiment of humor. *American Journal of Sociology* 101 (5): 1194-1237.

Koller, Marvin 1988 *Humor and Society: Explorations in the Sociology of Humor*. Houston: Cap and Gown Press.

Kotthoff, Helga 2000 Gender and joking: On the complexities of women's image politics in humorous narratives. *Journal of Pragmatics* 32: 55-80.

2006 Gender and humor: !e state of the art. *Journal of Pragmatics* 38 (1): 4-25.

Kuipers, Giselinde 2000 The Difference between a Surinamese and a Turk: Ethnic Jokes and the Position of Ethnic Minorities in the Netherlands. *HUMOR* 12 (2): 141-175.

Kuipers, Giselinde 2005 Where was King Kong when we needed him? Public discourse, digital disaster jokes, and the functions of laughter a"er 9/11. *Journal of American Culture* 28 (1): 70-84.

Kuipers, Giselinde 2006a *Good Humor, Bad Taste: A Sociology of the Joke*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Kuipers, Giselinde 2006b The social construction of digital danger: Debating, defusing, and inflating the moral dangers of online humor and pornography in the Netherlands and the United States. *New Media & Society* 8 (3): 379-400.

Lafave, Lawrence 1972 Humor judgments as a function of reference groups and identification classes. In Jeffrey Goldstein and Paul McGhee (eds), *The Psychology of Humor*, 195-210. New York: Academic Press.

LaFave, Lawrence, Jay Haddad, and William Maesen 1976 Superiority, enhanced self-esteem and perceived incongruity humor theory. In Anthony Chapman and Hugh Foot (eds.), *Humor and Laughter*, 63-92. New Brunswick: Transaction Publishers.

Lewis, Paul 2006 *Cracking Up: American Humor in a Time of Conflict*. Chicago: University of Chicago Press.

Lewis, Paul (ed.) 1997 Debate: Humor and political correctness. *HUMOR* 10 (4): 453- 513.

Lewis, Paul 2008 The Muhammad cartoons and humor research: A collection of essays. *HUMOR* 21 (1): 1-46.

Lockyer, Sharon 2006 A two-pronged attack? Private Eye's satirical humour and investigative reporting. *Journalism Studies* 7 (5): 765-781.

Lockyer, Sharon, and Michael Pickering 2005a The ethics and aesthetics of humour and comedy. In: Lockyer and Pickering (eds), 1-24.

Lockyer, Sharon, and Michael Pickering 2005b *Beyond the Joke: The Limits of Humour*. Basingstoke: Palgrave.

Martin, Rod 2006 *The Psychology of Humor: An Integrative Approach*. Burlington: Elsevier Academic Press.

Martin, Rod & Nicholas Kuiper 1999 Daily occurrence of laughter: Relationship with age, gender and type a personality. *HUMOR* 12: 355-384.

Martineau, William 1972 A model of the social functions of humor. In: Jeffrey Goldstein and Paul McGhee (eds.), *The Psychology of Humor*, 101-128. New York: Academic Press.

Middleton, Russell 1959 Negro and white reactions to racial humor. *Sociometry* 22 (2): 175–183.
Mills, Brett 2005 *Television Sitcom*. Berkeley: University of California Press.
Morreall, John 1983 *Taking Laughter Seriously*. Albany: SUNY Press.
Morreall, John 2005 Humour and the conduct of politics. In Lockyer and Pickering (eds.), 63-78.
Morreall, John (ed.) 1987 *The Philosophy of Laughter and Humor*.Albany: SUNY Press.
Morrow, P. D. 1987 Those sick challenger jokes. *Journal of Popular Culture* 20 (4): 175–184.
Mulkay, Michael 1988 *On Humour: Its Nature and Place in Modern Society*. Oxford: Polity Press.
Nevo, Ofra 1985 Similarities between humor responses of men and women in Israeli Jews and Arabs. In Marylin Safir, M. T. Mednick, D. Israeli, and J. Bernard (eds.), *Women's Worlds*, 135-141. New York: Prager.
Norrick, Neill 1993 *Conversational Joking: Humor in Everyday Talk*. Bloomington: Indiana University Press.
Obdrlik, Antonin 1942 Gallows humor: A sociological phenomenon. *American Journal of Sociology* 45 (5): 709-716.
Oring, Elliott 1987 Jokes and the discourse on disaster: !e Challenger shuttle explosion and its joke cycle. *Journal of American Folklore* 100 (397): 276-286.
Oring, Elliott 1991 Review of "Ethnic Humor around the World". *HUMOR* 4 (1): 109–114.
Oring, Elliott 1992 *Jokes and their Relations*. Lexington: University Press of Kentucky.
Oring, Elliott 1994 Humor and the suppression of sentiment. *HUMOR* 7: 7-26.
Oring, Elliott 2003 *Engaging Humor*. Champaign: University of Illinois Press.
Oshima, Kimie 2000 Ethnic jokes and social function in Hawai'i. *HUMOR* 13 (1): 41–57.
Palmer, Jerry 1994 *Taking Humour Seriously*. London: Routledge.
Palmer, Jerry 2005 Parody and decorum: Permission to mock. In Lockyer and Pickering (eds.), 79-97.
Paton, George, 1988 In search of literature on the sociology of humour: A sociobibliographical afterword. In Powell and Paton (eds.), 260-271,
Paton, George, and Ivan Filby 1996 Humour at work and the work of humour. In Powell, Paton, and Wagg (eds.), 105-138.
Pizzini, Franca 1991 Communication hierarchies in humor: Gender differences in the obstetrical/gynaecological setting. *Discourse & Society* 2: 477-488.
Powell, Chris 1988 A phenomenological analysis of humour in society. In Powell and Paton (eds.), 86-105.
Powell, Chris & George Paton (eds.) 1988 *Humour in Society: Resistance and Control*. Basingstoke: MacMillan.
Powell, Chris, George Paton, and Stephen Wagg (eds.) 1996 *The Social Faces of Humour: Practices and Issues*. Aldershot: Arena.
Provine, Robert 2000 *Laughter: A Scientific Investigation*. New York: Viking.
Raskin, Victor 1985 *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht: Reidel.
Robinson, Dawn, and Lynn Smith-Lovin 2001 Getting a laugh: Gender, status, and humor in task discussions. *Social Forces* 80 (1): 123-158.

Ruch, Willibald (ed.) 1998 *The Sense of Humor. Explorations of a Personality Characteristic*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
Sayre, Joan 2001 The use of aberrant medical humor by psychiatric unit staff. *Issues in Mental Health Nursing* 22 (7): 669-689.
Scheff, Thomas 1980 *Catharsis in Healing, Ritual, and Drama*. Berkeley: University of California Press.
Scheff, Thomas 1990 *Microsociology: Discourse, Emotion, and Social Structure*. Chicago: University of Chicago Press.
Scott, James 1985 *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. Yale: Yale University Press.
Shiffman, Limor 2007 Humor in the age of digital reproduction: Continuity and change in internet-based comic texts. *International Journal of Communication* 1: 187-209.
Shiffman, Limor, Stephen Coleman, and Stephen Ward 2007 Only joking? Online humour in the 2005 UK general election. *Information, Communication & Society* 10 (4): 465-487.
Shiffman, Limor, and Elihu Katz 2007 "Just call me Adonai": A case study of ethnic humor and immigrant assimilation. *American Sociological Review* 70 (5): 843-859.
Spencer, Herbert 1981/1987 Herbert Spencer. In John Morreall (ed.), 99-110.
Speier, Hans 1998 Wit and politics: An essay on laughter and power. *American Journal of Sociology* 103 (5): 1352-1401.
Spradley, James, Brenda Mann 1975 *The Cocktail Waitress*. New York: John Wiley & Sons.
Stephenson, Richard 1951 Conflict and control functions of humor. *The American Journal of Sociology* 56 (6): 569-574
Stokker, Kathleen 1995 *Folklore Fights the Nazis: Humor in Occupied Norway 1940"1945*. Madison: University of Wisconsin Press.
Sykes, A. J. M. 1966 Joking relationships in an industrial setting. *American Anthropologist* 68.188-193.
Wagg, Stephen 1996 Everything else is propaganda: The politics of alternative comedy. In Powell, Paton and Wagg (eds.), 297-320.
Walle, Alf 1976 Getting picked up without being put down: Jokes and the bar rush. *Journal of the Folklore Institute* 13: 201-217
Wickberg, Daniel 1998 *The Senses of Humor: Self and Laughter in Modern America*. Ithaca: Cornell University Press.
Zijderveld, Anton 1982 *Reality in a Looking-glass: Rationality through an Analysis of Traditional*
Analysis of Traditional Folly. London: Routledge and Kegan Paul. 1983 Trend report on the sociology of humour and laughter. *Current Sociology* 31 (3).
Zillman, Dolf 1983 Disparagement humor. In Paul McGhee and Jeffrey Goldstein (eds.), *Handbook of Humor Research*. Vol. 1, 85-108. New York: Springer.
Zillman, Dolf, ans Holly Stocking 1976 Putdown humor. *Journal of Communication* 26 (3): 154-163.

Tüketim ve reklam psikolojisi bağlamında yapılan araştırmalar mizah ve ikna arasında farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Tüketicinin ürüne tutumu zaten olumlu ise mizahta olumlu etki sağlıyor. Mizah kişileri dolaylı yoldan yani mantık yerine kişilerin duygularını etkileyerek etki ediyor. Mizahın etkisi, dikkat çekiyor ve kaynağın sevilebilirliğini artırıyor. Mizah kaynağın güvenilirliği ve bilginin ulaşılabilirliğinden ziyade kaynağın sevilebilirliği ve olumlu duygu oluşumu üzerinden etki ediyor. Olumlu duygu oluşumu ve esprinin muğlak yapısı sebebi ile karşı argüman gelişmesi çok mümkün değil. Reklamlarda zekice yapılan ince espriler de güvenirliği de artırabilir diyebiliriz. Mizah pazarlıkta da satıcıyı sevmeden dolayı değil kazıklanma hissini azalttığı için etkili olabiliyor. Reklam dünyasında çok ilgi gören ve tartışmalara neden olan cinsellik, mizah ve korku çekiciliklerinin reklamlarda kullanımını kitaplarında ele alan Elden ve Bakır (2010) cinsellik, mizah ve korkunun hem pazarlama iletişimi alanında hem de toplumsal ve kültürel boyutlarıyla önemli tartışmalara yol açtığını belirtmektedirler.

KAYNAKÇA

Abel, M. H. (2002). Humor, stress, and coping strategies. Humor: International Journal of Humor Research, 15(4), 365–381.

Abrams, M.A.(2006). Social identifications: A social psychology of intergroup relations and group processes Routledge

Araz, A. (1998). Çeşitli Değişkenler Açısından Benlik Sunumu , (Doktora Tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Araz, A. (2005). Kişilerarası İlişkilerde Benlik Sunumu**,** İstanbul: Varlık.

Aslan, H. (2006). Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğrenilmiş Güçlülük Düzeyleri Ve Cinsiyetlerine Göre Mizah Tarzlarının İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana

Bilgin, N. (2007) Kimlik İnşası, İstanbul: Aşina Kitaplar

Bilgin, N. (2003). Sosyal Psikoloji Sözlüğü, Kavramlar, Yaklaşımlar, İstanbul: Bağlam.

Bilgin, N. (2013). Sosyal Psikoloji, İzmir: Ege Üniversitesi (5.Baskı)

Celso, B. G., Ebener, D. J., & Burkhead, E. J. (2003). Humor coping, health status, and life satisfaction among older adults residing in assisted living facilities. Aging & Mental Health, 7(6), 438–445.

Crane, E.& Frederick G. C. (2002). Usage and Effectiveness of Impression Management Strategies in Organizational Settings, Journal of Gruop Psychothreapy, Psychodrama and Sociometry, Spring, 25-34

Çoklar, I. (2007). Kadına Yönelik Cinsel Şiddetin Meşrulaştırılması ve Tecavüze İlişkin Tutumlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Işıl Çoklar, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir.

Derlega, V. J., & Grzelak, J. (1979). Appropriateness of self-disclosure. In G. J. Chelune (Ed.), Self-disclosure: Origins, patterns, and implications of openness in interperso-

nal relationships (pp. 151–176). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
Elden, M. ve Bakır, U.(2010). Reklam Çekicilikleri: Cinsellik, Mizah, Korku, İstanbul: İletişim Yayınları.
Eysenck, H. J. (1972). Foreword. In J. H. Goldstein & P. E. McGhee (Eds.), he psychology of humor: Theoretical perspectives and empirical issues (pp. xii-xvii). New York: Academic Press.
Glick, P., Lameiras, M., Fiske, S. T., Eckes, T., Masser, B., Volpato, C., Manganelli, A. M., Pek, J., Huang, L., Sakallı-Uğurlu, N., Castro, Y. R., Luiza, M., Pereira, D., Willemson, T. M., Brunner, A., Materna, I., & Wells, R. (2004). Bad but bold: Ambivalent attitudes toward men predict gender inequality in 16 nations. Journal of Personality and Social Psychology, 86(5), 713-728.
Güven (2014). Gezi'nin Dili: Göstergebilimsel Bir İnceleme, İnsan&İnsan Sayı 2, s. 19-29 ISSN: 2148-7537, www.insanveinsanorg
Güzelgün, G.G. (2011). Toplumumuzda Kadına Yönelik Cinsel Saldırganlığın Sosyal Psikolojik Arka Planı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir.
Hampes, W. P. (1992). Relation between intimacy and humor. Psychological Reports, 71(1), 127–130.
Hampes, W. P. (1994). Relation between intimacy and the Multidimensional Sense of Humor
Scale. Psychological Reports, 74(3, Pt 2), 1360–1362.
Hehl, F.J.& Ruch, W. (1985). The location of sense of humor within comprehensive personality spaces: An exploratory study. Personality & Individual Differences, 6(6), 703–715.
Kubie, L. S. (1970). The destructive potential of humor in psychotherapy. American Journal of Psychiatry, 127(7), 861–866.
Kuiper, N. A., Grimshaw, M., Leite, C., & Kirsh, G. A. (2004). Humor is not always the best medicine: Specific components of sense of humor and psychological well-being. Humor: International Journal of Humor Research, 17(1–2), 135–168.
Korotkov, D., & Hannah, T. E. (1994). Extraversion and emotionality as proposed superordinate stress moderators: A prospective analysis. Personality & Individual Differences, 16(5), 787–792.
Kuiper, N. A., Martin, R. A., & Olinger, L. J. (1993). Coping humour, stress, and cognitive appraisals. Canadian Journal of Behavioural Science, 25(1), 81–96.
Leary, M.R., & Kowalski, R.M. (1990). Impression management: A literature review and two-component model. Psychological Bulletin, 107, 34-47.
Lickel, Brian; Hamilton, David L.; Wieczorkowska, Grazyna; Lewis, Amy; Sherman, Steven J.; Uhles, A. Neville (2000). Varieties of groups and the perception of group entitativity.
Journal of Personality and Social Psychology, Vol 78(2), 223-246.
Love, A. M., & Deckers, L. H. (1989). Humor appreciation as a function of sexual, aggressive, and sexist content. Sex Roles, 20(11–12), 649–654.
Martin, R.A. (2007). The Psychology of Humor, An Integrative Approach, Elsevier Academic Press, USA
Martin, R. A., & Kuiper, N. A. (1999). Daily occurrence of laughter: Relationships with age, gender, and Type A personality. Humor: International Journal of Humor Research, 12(4), 355–384.

Martin, R. A., Puhlik-Doris, P., Larsen, G., Gray, J., & Weir, K. (2003). Individual differences in uses of humor and their relation to psychological well-being: Development of the Humor Styles Questionnaire. Journal of Research in Personality, 37(1), 48–75.

McGhee, P. E. & Goldstein, J. H. (Eds.). (1983). Handbook of humor research (Vols. 1 and 2).New York: Springer-Verlag.

Meşe, G. & Güzelgün, G. (2009). Cinsel Saldırganlığa İlişkin Mitler, Erkek Kimliğinin Değişe(meye)n Halleri (Ed. H. Kuruoğlu), İstanbul: Beta

Meydan, C.H. (2011). Örgütsel Ortamda Tukenmisliğin İzlenim Yonetimi Taktikleri ile İlişkisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Ekim, 6(2), 287-307

Mulkay, M. (1988). On humor: Its nature and its place in modern society. New York: Basil Blackwell.

Nesin, A. (2001). Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı, İstanbul: Adam.

Öz, F.S. (1999). Bir Grup Lise Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışı ile Kendini Kabul Düzeyi Arasındaki İlişki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Ponterotto J.G., Costa-Wofford C.I., Brobst K.E., Spelliscy D., Kacanski J.M., Scheinholtz J., Martines D. (2007). Multicultural personality dispositions and psychological well-being.The Journal of Social Psychology, 147, 119-135.

Provine, R. R., & Fischer, K. R. (1989). Laughing, smiling, and talking: Relation to sleeping and social context in humans. Ethology, 83(4), 295–305.

Spencer, G. (1989). An analysis of JAP-baiting humor on the college campus. Humor: International Journal of Humor Research, 2(4), 329–348

Saper, B. (1987). Humor in psychotherapy: Is it good or bad for the client? Professional Psychology: Research & Practice, 18(4), 360–367.

Saper, B. (1995). Joking in the context of political correctness. Humor: International Journal of Humor Research, 8(1), 65–76.

Sakallı, N. (2010). Sosyal Etkiler, Kim Kimi Nasıl Etkiler? İstanbul: **İmge. (3.Baskı)**

Sakallı-Uğurlu, N., Yalçın, S. Z., & Glick, P. (2007). Ambivalent sexism, belief in a just world, and empathy as predictors of Turkish students' attitudes toward rape victims. Sex Roles, 57(11/12), 889-895.

Thorson, J. A., Powell, F. C., Sarmany-Schuller, I., & Hampes, W. P. (1997). Psychological health and sense of humor. Journal of Clinical Psychology, 53(6), 605–619.

Topuz, H. (1986). İletişimde Karikatür ve Toplum, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi

Turner, John C.; Hogg, Michael A.; Oakes, Penelope J.; Reicher, Stephen D.; Wetherell, Margaret S. (1987). Rediscovering the social group: A self-categorization theory. Rediscovering the social group: A self-categorization theory. Cambridge, MA, US: Basil Blackwell.

Yerlikaya, E.E. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Mizah Tarzları İle Algılanan Stres, Kaygı Ve Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Doktora Tezi Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana

Zimbardo, P.G. & Leippe, M.R. (1991). The Psychology of Attitude Change and Social Influence, New York: McGraw-Hill Inc.

Zillmann, D., Rockwell, S., Schweitzer, K., & Sundar, S. S. (1993). Does humor facilitate coping with physical discomfort? Motivation & Emotion, 17(1), 1–21.

baskın biçimde dayattığını ifade etmektedir.

O hâlde, siyasi mesajın mizahi sembolün art alanı olarak kullanılan olayda; görüntü kültürü, anlamlar çokluğuna, başka bir deyişle anlam belirsizliğine yol açmaktadır. Konuşma tarafından desteklenmeyen görüntü, anlamsal tutarlılığı ortadan kaldırmaktadır. Artık rasyonel değil hiper gerçeklikle yaşadığımız bir simülasyon evrenine işaret eden Baudrillard, insanın "gerçek" tanımının belirsizliğini vurgular (2008). Gerçek kavramındaki değişim, dünyayı algılama biçimindeki değişimi ifade etmektedir. Arendt, her ikisi de özgürlüğü görünür kılmaya yetenekli, kamusal bir alana ve izleyici topluluğuna ihtiyaç duyan gösteri sanatları ve siyaset arasında bir yakınlık kurar (Arendt, 1996: 208). Bu anlamda görüntünün sözcüklerin yerini aldığı postmodern dünyada, mizah ve görsel semboller üzerinden yürüyen siyasetin farklı türden bir okumaya ihtiyaç duyduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, 8 Aralık 2010 öğrenci protestosunun, kendi içeriğindeki çok boyutlu göstergeler ve medyanın ideolojik duruşunun etkisiyle, olayın "yumurta atma" biçiminde görünen yüzüyle ilgili yapılan haberlerin yoğunlukta olduğu; bu haberlerde "yumurta" kavramına odaklanan gazetelerin olayı magazinel bir üslupla sunduğu; "yumurta atma" eylemine odaklanan gazetelerin ise olaydaki şiddet ögesini öne çıkardığı; siyaset alanının medyada, görüntünün ve eğlencesel unsurların egemenliğinde sunulduğu; bununla birlikte toplumsal muhalefet eyleminin de kendisini asıl olarak bu ögeler üzerinden görünür kıldığı, buna ilişkin olarak da Türk yazılı basınında kendisini gündelik hayatın bir olgusu biçiminde sunmuş olan bir toplumsal muhalefet eyleminin, içeriğine uygun bir söylemle inşa edildiği; ancak bu inşa ediliş biçimine her gazetenin kendi duruş noktası açısından ideolojik bir arka planın eşlik ettiği, görülmüştür. O hâlde, son söz olarak şu söylenebilir ki, mizah, muhalefet ve gündelik hayat arasındaki güçlü bağ, insanın hayata karşı eleştirel duruşunun geleneksel bir formudur. Diyalektik bir bakışla, olayın siyasi önemi arttıkça, olayın algılanışına eşlik eden mizahi kurgu da aynı oranda güçlenmektedir. Öyleyse, gündelik hayat, anlamın görüntü tarafından işgal edildiği, geçmişle gelecek arasındaki köprünün yıkılarak hayatın anlardan oluşan parçalanmış bir ilişkiler ağı olarak konumlandığı insan hayatının tüm formlarını belirleyen yeni bir ilgi alanı ve söylem biçimi olarak, Türk yazılı basınında ve toplumsal muhalefet eylemlerinde, egemenliğini ilan etmiştir.

KAYNAKÇA

Arendt, H., (1996). **Geçmişle Gelecek Arasında**, (B. S. Sener, Çev.). İstanbul: İletişim.

Baudrillard J. (2008). **Simülasyon ve Simulakrlar**, (O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğu Batı.

Burke, P. (2003). **Avrupa'da Rönesans Merkezler ve Çeperler**, (U. Abacı, Çev.). İstanbul: Literatür.

Debord, G. (2010). **Gösteri Toplumu**, (A. Ekmekçi & O. Taşkent, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Dörner, A. (2010, Ocak). *Politainmentversus Mediokratie.* Tjesenvortrag, Cologne Conference/Medienforum und Unterricht Stutgart. Online-Forum, http://www.mediaculture-online.de/fileadmin/bit

Hall, S. (1999). *Kültür, Medya ve ideolojik Etki*. M. Küçük (Der.) **Medya, İktidar, İdeoloji** (s. 200-243). Ankara: Ark.
Lukacs, G. (1998). **Tarih ve Sınıf Bilinci**, (Y. Öner, Çev.). İstanbul: Belge. van Dijk, T. (1995). Discourse, Semantics and Ideology. Dıscourse & Socıety, Vol. 6(2), 243-290.
Zillmann, V. & Vorderer, P. (2000). **Media Entertainment: The Psychology of its Appeal**, LawrenceErlbaum Associates.

EKLER

Ek-1: 2014'te Fransız çiftçilerin koyunlarla Louvre Müzesi'nde yaptıkları eylem.

(Kaynak: https://www.avrupagazete.com/dunya/47596-louvre-muzesi-ne-koyunlarin-ziyareti.html)

EK- 2: 1918'de Moskova'da kalabalığa seslenen Lenin.

(Kaynak:http://imgkid.com/vladimir-lenin-speech.shtml)

İslâm düşünürleri mizahı; biri övülmüş/iyi ve diğeri yerilmiş/kötü olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Övülmüş/iyi mizah; insanlar arasında dostluğu pekiştirip mutluluğa doğru giden yolu açarken yerilmiş/kötü mizah tam da bunun tersi olarak insanlar arasındaki ilişkileri yıpratan hatta dağıtan bir unsur olarak görülmüştür (Altınay, 2004: 79-80). Aslında bu tutum Aristoteles'ten beri bilinen 'altın orta' kavrayışıdır. Buna göre bir şeyin iki aşırı ucunun yani ifratının da tefritinin de kötü olup göreceli ortasının iyi olmasıdır. Nitekim parayı kısıp cimrilik yapmak da har vurup harman savurup israf etmek de kötüdür. Buna karşın bir insanın elindeki parayı yerli yerinde harcaması ise cömertlik olup ahlâken istenen bir durumdur. Kanımızca İslâm, karınca-kararınca yapılan mizahı yasaklamak şöyle dursun, onu talep etmekte olan bir dindir.

KAYNAKÇA

Altınay, R. (2004). İslâm Mizahının Ortaya Çıkışı ve İlk Örnekleri I. Nüsha, 15, 77-96.

Buhârî, (1989). el-Edebü'l-Müfred. Beyrut.

Buhârî, (h.1422/m.2011). Sahîh-i Buhârî (M. Züheyr b. Nâsır, tah.).

Çapras, M.N. (2014). İslam Hukukunda Mizah. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Doğan, Y. (2004) Hz. Peygamber ve Mizah. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, VIII/2, 191-203.

Ebû Dâvûd, (t.y.). Sünenu Ebû Dâvûd (M. Muhyiddin Abdülhamid, tah.). Dâru'l-Fikr.

Gazzâlî, (1971). Kimyâü's-saâde (A.F. Meyân, çev.). İstanbul: Bedir.

Gazzâlî, (1972). İhyâ'ü Ulûmi'd-Dîn (A. Arslan, çev.). İstanbul: Arslan.

Güler, İ. (2011). Allah'ın Ahlakiliği Sorunu (5. Baskı). Ankara: Ankara Okulu.

Günday, Y. (2012). Sahabe Neslinin Yetkin Mizah Ustası: İbn Ebû 'Atîk. Bilimname, XXII, 159-188.

İbn Hacer, (h.1415/m.1994). el-Îsabe fî Temyizi's-Sahâbe. Beyrut.

İbn Mâce, (t.y.). Sünenu İbn Mâce (M. Fuad Abdülbaki, tah.). Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye.

Köten, A. (1995). Asr-ı Saadet'te Mizah. V. Akyüz (Ed.), Asr-ı Saadet'te İslam (IV/455-484). İstanbul: Beyan.

Müslim (t.y.). Sahîh-i Müslim (M. Fuad Abdulbaki, tah.). Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Rozenthal, F. (1997). Erken İslâm'da Mizah (A. Arslan, çev.). İstanbul: İris.

Taberânî, (1994). el-Mu'cemu'l-Kebîr. Kahire

Tirmizî, (1975). Sünenü't-Tirmizî. Mısır.

Tirmizî, (t.y.). Şemâil. Beyrut.

Yardımcı, İ. (2010). Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler 3/2, 1-41.

KAYNAKÇA

Aydın, B. (2002). "Mizah Yaratma Eyleminde Nasrettin Hoca", *Milli Folklor Dergisi.* Cilt: 14., Sayı: 55., Sayfa: 25–29).

Bahtin, M. M. (2005). Rebelais ve Dünyası. (Ç. Öztek, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.

Başgöz, İ. (1999). Geçmişten Günümüze Nasrettin Hoca. İstanbul: Pan.

Baykara, T. (1996). *Uluslar arası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni* (Semp.) Bildirileri, (A. K. Birgül Der.), (s. 19–23). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Boratav, P. N. (2006). Nasrettin Hoca. İstanbul: Kırmızı.

Dönmez İ. H. (2009). Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Bir İletişim Ortamı Olarak Mahkemeler. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı.

Feinberg, L. (2004). Mizahın Sırrı. (A. Çelik, F. Gül, Ö. Koçsoy Çev.) *Milli Folklor Dergisi,* Cilt: 16, Sayı: 62, s. 105–113.

Freud, S. (1996). Espriler ve Bilinç Dışıyla İlişkileri. (E. Kapkın Çev.), İstanbul: Payel.

Gürbilek, N. (2005). Ev Ödevi. İstanbul: Metis.

Hall, S. (2005), "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı altında Tutulanın Geri Dönüşü", *Medya İktidar, İdeoloji* içinde, (M. Küçük Der. ve çev.), (s. 73-121). Ankara: Bilim ve Sanat.

Heilbrun, C. ve Resnik, J. (1996). "Convergences (Law, Literature, and Feminism)", Law and Literature (Text And Theory), (L. Ledwon Ed.), (s. 91-92). (New York & London: Garland Publishing, Inc.,

Tecer, A. K. (1963). Nasrettin Hoca maddesi, İslam Ansiklopedi*si***,** Cilt: 9, (s. 109-114). Milli Eğitim.

Türkmen, F. (1996). *Uluslar arası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni* (Semp.) Bildirileri, (A. K. Birgül Der.), (s.47-53). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Türkmen, F. (1989). Letaif-i Nasreddin Hoca (Burhaniye Tercümesi) inceleme-Şerh**,** Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi.

Yüce, K. (1996). *Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni* (Semp.) Bildirileri, (A. K. Birgül Der.), (s. 63-71). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Köprülü, M. F. (2004). Nasrettin Hoca. Ankara: Akçağ.

Morreall, J. (1997). Gülmeyi Ciddiye Almak. (K. Aysevener, Ş. Sayer Çev.). İstanbul: İris Yayıncılık.

Neuman, W. L. (2014). Toplumsal Araştırma Yöntemleri (Nitel ve Nicel Yaklaşımlar) Cilt I. Ankara: Yayın Odası.

Önder, M. (1977). Nasrettin Hoca Maddesi. *Türk Ansiklopedisi*. Cilt: 25, (s. 135-138). Milli Eğitim.

Özçelik, M. (2005). Nasreddin Hoca. Odunpazarı: Odunpazarı Belediyesi.

Sarı, A. ve Ercan, A. Cemile (2008). Masalların Psikanalizi. Ankara: Salkımsöğüt.

Sözen, E. (1996). "Haber Söylemi ve İdeoloji" *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı,* Sayı: 2/12, (s. 1541-1550).

Swardtz, D. (2011). Kültür ve İktidar (Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi), Çeviren: (E. Gen Çev.) İstanbul: İletişim.

Titscher, S. Vd. (2000). Methods of Text and Discourse. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

durumundan hareketle mizah metinleriyle kültürlerin mizah haritasını çıkarmak, dönemsel olarak halkın kızdığı, üzüldüğü ve sorun olarak gördüğü, eleştirdiği olay ya da durumların dökümünü yapmak mümkündür. İnayet-Hidayet, Şaban-Ramazan, Şakir-Abbas, Ahmet-Murat gibi örneklerde de görüldüğü gibi bağlamsal ve kurgusal değişikliklere rağmen mizah üslubu, günümüzdeki mizah türlerinin alt metinlerinde bugüne aktarılmaya devam etmektedir. Bu nedenle mizah türlerini ve tiplerini bütünsel bir bakışla incelemek hem geleneğin değişen zaman ve bağlam içindeki izlerini sürmede hem de yeni kazandıkları biçimsel ve içeriksel özellikleri belirlemede kültür çalışmaları için dikkate değer bir bakış açısı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

And, M.(1983). *Geleneksel Türk Tiyatrosu*. Ankara: Bilgi.

Bergson, H.(2006). *Gülme*. İstanbul: Ayrıntı.(2. baskı)

Georgeon, F.(2000). Sunuş (Ali Berktay, Çev.). Fenoglio. Irene ve Georgeon, François. (Ed), Doğu'da Mizah (s 7-14). İstanbul: YKY.

Nesin, A.(2002). "Gülme=Mizah", *Gülmenin Kitabı* (s. 43-85), İstanbul: YGS.

Kudret, C.(1992), *Karagöz*, Ankara: Bilgi. (2. baskı).

Kudret, C.(1969). *Karagöz II*. Ankara: Bilgi.

Kudret, C.(1970). *Karagöz III*. Ankara: Bilgi.

Metin, E.(2008). Kent Kültürünün Geleneği Yansıtan Mizahi Eleştirisi Devekuşu Kabare. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Morreall. J.(1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak*, (Kubilay Aysevener-Şenay Soyer, Çev) İstanbul: İris.

Sokullu, S.(1979). *Türk Tiyatrosunda Komedyanın Evrimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Sunal, K.(2001). *TV ve Sinemada Kemal Sunal Güldürüsü*, İstanbul: Om.

Usta, Ç.(2005). *Mizah Dilinin Gizemi*. Ankara: Akçağ.

Yücebaş, H.(1958). *Türk Mizahçıları Nüktedanlar ve Şairler*. İstanbul: L&M

Film Kaynakçası

Alasya, Z. (Yönetmen).Taner, Haldun vd. (Senarist). (1971-1972). Dün Bugün [tiyatro oyunu]. Türkiye.

Aydemir, S.(Yönetmen\Senarist). (2012) İşler Güçler [Dizi film]. Türkiye: Limon.

Aydemir, S.(Yönetmen\Senarist). (2015) Kardeş Payı [Dizi film]. Türkiye: NTC.

Çetin, S.(Yönetmen),Turgul, Y.(Senarist) (1982). Çiçek Abbas [Film].Türkiye: Fono.

Eğilmez, E.(Yönetmen), Şendil, S. (Senarist). (1974). Salak Milyoner [Film]. Türkiye: Arzu

Eğilmez, E.(Yönetmen), Şendil, S.(Senarist). (1976). Hababam Sınıfı Uyanıyor [Film]. Türkiye: Arzu

Eğilmez, E.(Yönetmen), Şendil, S.(Senarist).(1974). Köyden İndim Şehre [Film]. Türkiye: Arzu

Eğilmez, E.(Yönetmen), Şendil, S.(Senarist).(1977). Şabanoğlu Şaban[Film]. Türkiye: Arzu

Gezen M. (Yönetmen), Güldürü Üretim Merkezi (Senarist).(1983-1984). Beyoğlu Beyoğlu [tiyatro oyunu]. Türkiye.

Seden, Osman F.(Yönetmen\Senarist). (1979). Bekçiler Kralı [Film].Türkiye: Can

Serezli, M.(Yönetmen), Önel, H. vd. (1985). Aşk Olsun [tiyatro oyunu]. Türkiye

Tibet, K.(Yönetmen), Turgul, Y.(Senarist). (1981). Davaro [Film]. Türkiye: Başaran.

Tibet, K.(Yönetmen), Turgul, Y.(Senarist). (1976). Tosun Paşa [Film]. Türkiye: Arzu.

rını ise, çeteler, tetikçiler, mafyalar, kaçakçılar, özelleştirmeler, terör vb. oluşturuyordu. Medya sektöründeki alınıp-satılmalar ve dalgalanmalar, mizahın ve karikatürün de yapı değişikliğine neden oldu. Bazı siyasi otoriteler tarafından mizah dergilerine davalar açıldı ve kapatma baskısı yaratıldı. 2001-2015 dönemleri arasında tek başına iktidar olarak sürdürdüğü siyasi yaşamında Adalet ve Kalkınma Partisi, daha önceki dönemlerde de olduğu gibi iktidar-mizah kavgası süregeldi.

Sonuç olarak,

Karikatür yalnızca bir güldürme aracı değildi. Bunun yanı sıra haksızlıklara karşı çıkmada kullanılan, büyük kitleleri harekete geçirebilecek bir araçtı aynı zamanda. Cumhuriyet döneminin Cemal Nadir ve Markopaşa'sından, Gırgır'dan Dolmuşa, Leman ve Penguen'den Uykusuz'a vb. dek serüven devam etmektedir. Siyasetçi Süleyman Demirel'in sözüyle bitirelim; "Mizah bir yumruktur, kime ineceği belli olmaz."

KAYNAKÇA

ARI, B. (2008). **Gırgır ve Leman Dergileri Örneğinden 1980 Sonrası Mizah Basını ve Muhalefet Anlayışı,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

CANTEK, L. (2001). **Markopaşa, Bir Mizah ve Muhalefet Efsanesi,** İstanbul: İletişim.

FIRAT, Tahsin Emre (2013), **Mizah Basınında Egemen Söylem Olarak Argo Kullanımı (Penguen Dergisi Örneği),** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

HOŞAFÇI, Özgür Umut, **Toplumsal Muhalefet ve Mizah Dergileri: Leman Dergisi,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

KOLOĞLU, O. (2005). **"Türkiye Karikatür Tarihi",** Ankara: Bileşim.

SİPAHİOĞLU, A. (1999). **Türk Grafik Mizahı (1923-1980),** İzmir: Dokuz Eylül.

YÜCEL, Yonca Güneş, (2008), **1972-1980 Yılları Arasında Bir Mizah Dergisi: Gırgır'da Yoksulluk Temsilleri,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

hazinesinden oluşan bir repertuara sahip karikatürlerin çoğunda Osmanlı topraklarından; Turk, Turks, Turchia, Turkey olarak bahsedildiği görülmektedir. Fesli, sarıklı, kaftanlı, şalvarlı, ayağında yemenili, elinde hançerli, kılıçlı, oryantalist eşyalarla donanmış, Doğuya maledilen kılık, kıyafetli figürlerin uçan halılı, göbek danslı basmakalıp resimlerinin alabildiğine yer aldığı karikatürlerde kullanılan karakterler, stiller, ifade biçimleri, anlatı araçları, özellikle tarihsel ve toplumsal koşullar ile birlikte değerlendirildiğinde oryantalist bakış açısının içkin olduğu, Batılılıların bin yıllık tasavvurundaki Türkleri temsil ettiği gözlemlenmektedir.

Söz konusu karikatürler Osmanlı'nın tasfiye döneminde ise siyasi boyut kazanarak, Osmanlı Devleti ve Sultan Abdulhamid'in çaresiz durumda ön plana çıkarıldığı bir yöne evrilmekte ve kolektif algı bu perspektifte yönlendirilmektedir. Karikatürlerin genel olarak, Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında bulunan milletlere, azınlıklara yönelik hoşgörü politikasının görmezden gelinerek, aksine neredeyse tüm olumsuz yargıları içeren çerçevelerle sunulduğu gözlemlenmektedir. Özellikle Batılı ülkelerin tabiriyle Osmanlı Devleti bedeninin parçalanması zaruri olan bir 'hasta adam' olarak karikatürize edilmiştir.

Ne var ki, mizahın insanları birbire bağlayan masum işlevi yerini algı yönlendiren bir silaha bırakmıştır. Dolayısıyla bu bağlamda söz konusu karikatürlerin, "nesnesini ruhsuzlaştırmak, insani yönlerini törpülemek (dehumanize), bir güvenlik sorunu olarak sunup toplumun belli kesimleri tarafından empati ile yaklaşılmasını önlemek" gibi amaçlarının da olduğu söylenebilir (Ateş, 2007: 1). Mizah, yukarıda değinilen insanları birbirine yakınlaştırma gibi olumlu sonuçlarına karşın, uygun olmayan zamanda ve biçimde ya da uygun ortam ve koşullar sağlanmadan kullanılmasıyla yıkıcı çatışmaların yaşanmasına neden olabilir. Bu nedenle, mizah kullanılırken dikkat edilmesi gereken bazı temel kurallar bulunmaktadır. Bu kurallardan biri; mizahı kullanırken aşağılama ya da küçümsemeden kaçınılması, etnik, cinsel ya da dini şakalar yapılmamasıdır. Ayrıca, her şaka her kültüre uygun olmayabilir. Bu nedenle, şaka yapılırken kültürel özellikler dikkate alınmalı, yapılan şakanın o birey için ne anlama geleceği hesaba katılmalıdır (Facente 2006'dan Akt; Öz ve Hiçdurmaz, 2010; 84). Aksi durumda mizahı diğerlerini böylesine yaralayan bir kılıç olarak kullanmak en hafif deyimle acımasızlıktır. Mizahı siyasi hedefler doğrultusunda bir propaganda aracına dönüştürmek toplumsal hafızada değişmesi kolay olmayan stereotiplerin oluşmasına ve bu stereotiplerin zamanı geldiğinde saldırı aracına dönüşmesine neden olabilmektedir.

KAYNAKÇA

AHMED, Akbar S. (1995). *Postmodernizm ve İslam*, (Çev.) Osman Ç. Deniztekin, İstanbul: Cep Kitapları

ALKAN, Necmettin (2006). *Avrupa Karikatürlerinde II. Abdülhamid ve Osmanlı İmajı*, İstanbul: Selis Kitapları

ATEŞ, Sabri (2007). "Oryantalizm ve Bizim Doğumuz" (Orientalism and Our East), *Doğudan*, Vol. 1, Issue 1, September 2007. ErişimTarihi:05.06.2015. tp://faculty.smu.edu/sates/Sabri_Ates/Blog/Entries/2009 /4/3_Oryantalizm_ ve_Bizim_Dogumuz_(Orientalism_and_Our_East),_Dogudan.html

ATILGAN, E. (2009). "The Relationship Between Humour Styles and Shyness: An Investigation of Turkish University Students", *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 4.

BALDIRAN, Galip (2003). "Pierre Loti'nin Aziyade'sinde Osmanlı Başkentine Tarihsel Bir Bakış", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 1.

CEVİZCİ, Ahmet (2000). *Felsefe Sözlüğü,* İstanbul: Paradigma

ÇIRAKMAN, Aslı (2001). "Avrupa Fikrinden Avrupa-merkezciliğe", *Doğu Batı*, Sayı: 14, Nisan,Ankara.

ÇIRAKMAN, Aslı (2002). "Oryantalizmin Varsayımsal Temelleri: Fikri Sabit İmgelem ve Düşünce Tarihi", *Doğu Batı, Oryantalizm-I*, Yıl: 5, Sayı: 20, Ağustos, Eylül, Ekim, Ankara.

ENTMAN, Robert M. (1993). "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm", *Journal of Communication,* Sayı: 43 (4).

FACENTE, A. (2006). "Humor in Health Care: Irreverent or Invaluable?", Nursing, 36(4): 6-7.

GERMANER, Sema ve İNANKUR, Zeynep (1989). *Oryantalizm ve Türkiye*, İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı

GÜL, Emre (2012). "Avrupa'nın hasta adamı Aslan terbiyecisi gibi", *Tarih Dosyası/Dünya Bülteni*. Erişim Tarihi: 10.06.2015.http://www. dunyabulteni.net/haberler/208033/avrupanin-hasta-adami-aslan-terbiyecisi-gibi

GÜVENÇ, Bozkurt (1993). **Türk Kimliği**: **Kültür Tarihinin Kaynakları**, Ankara: Kültür Bakanlığı

HENTSCH, Thierry (1996). *Hayali Doğu: Batı'nın Akdenizli Doğu'ya Politik Bakışı*, (Çev.) Aysel Bora, İstanbul: Metis.

İKİZKUYU, Oğuzhan S. (2011). "Avrupalı Karikatüristlere Göre Abdülhamid ve Osmanlı Devleti", Erişim Tarihi: 28.06.2015 http:// kitaplarinbaskenti. blogspot.com.t r/2011/02/ avrupali-karikaturistlere -gore .html

İNALCIK, Halil (2002). "Hermenötik, Oryantalizm, Türkoloji", *Doğu Batı, Oryantalizm-I*, Yıl: 5, Sayı: 20, Ağustos, Eylül, Ekim, Ankara.

İŞCEN, Yetkin (2015). "19. Yüzyılın Sonlarına Doğru…". Erişim Tarihi: 15.05.2015. http://www.gallipoli-1915.org/dunya.savasi.htm

KALGAN, Serkan (2014). "Mizah Tarzları-Seninki Hangisi?", Erişim Tarihi: 02.08.2014. http:// www. doktorsitesi.com/makale/ mizah-tarzlari seninki-hangisi

KEMALOĞLU, A. Banu (2005). "Lady Mary Wortley Montagu'nun Mektupları: Büyükelçilik Penceresinden Türk Kimliği", *Türk(iye) Kültürleri*, (Der.) Gönül Pultar ve Tahire Erman, İstanbul: Tetragon.

KINLI, Onur (2002). "National Geographic Gözüyle I. Dünya Savaşı Başlarında Osmanlı Toprakları ve Düşündürdükleri", *Kebikeç*, Sayı: 13.

KÖMEÇOĞLU, Uğur (2002). "Oryantalizm, Belirsizlik, Tahayyül, 11 Eylül", *Doğu Batı*, Yıl: 4, Sayı: 20, Ankara.

ÖZ, Fatma ve HİÇDURMAZ, Duygu (2010). "Stresle Başetmede Önemli Bir Yol: Mizahın Kullanımı", *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13: 1.

ÖZER, Engin (2015). "90 Yıllık Reklam Arası Lakırdısına 433 Maddelik Mini Ayraç: Sevr". Erişim Tarihi: 10.05.2015. http:// listelist.com/ doksan-yillik-reklam-arasi/

SABATOS, Charles D. (2014). *Mit ve Tarih Arasında: Orta Avrupa Edebiyatında Türk İmgesi*. (Çev.) Oğuz Cebeci ve Charles D. Sabatos, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

SAID, Edward W. (2003). Şarkıyatçılık, Batı'nın Şark Anlayışl*arı*, (Çev.) Berna Ülner, İstanbul: Metis.

SONER, Berkay (2013). "Fransız Le Petit Journal Gazetesi: Hasta Adam Osmanlı ve Emperyal Avrupa Devletlerinin 'Milliyetçilik' Kisvesi Altında Osmanlıdan Kopardığı Topraklarla İlgili Bir Karikatür (18 Ekim 1908), Erişim Tarihi: 20.06.2015. http:// rushkine.blogspot.com.tr/ search?updated-min=2013-01-01T00:00:00-08:00&updated-max=2014-01-01T00:00:00-08:00&max-results=9

SOYKUT, Mustafa (2002). "Tarihi Perspektiften İtalyan Şarkiyatçı ve Türkologları", *Doğu Batı, Oryantalizm-I*, Yıl: 5, Sayı: 20, Ağustos, Eylül, Ekim, Ankara.

WIKIPEDIA, "Avrupa'nın Hasta Adamı", Erişim Tarihi: 10.06.2015. http:// tr. wikipedia. org/ wiki/Avrupa'nın_hasta_adamı

"Abdulhamid Han Üzerine Avrupa Basınında Çıkan Karikatürler". (2009). Erişim Tarihi: 09.05.2015. https:// abdulhamidisani. wordpress.com/ 2009/03/22/abdulhamid-han-zerine-avrupa-basininda-ikan-karikatrler/

"Avrupalı Karikatüristlere Göre Abdülhamid ve Osmanlı Devleti". (2011). Erişim Tarihi: 17.07.2015. http:// kitaplarinbaskenti. blogspot.com.tr /2011/02/ avrupali-karikaturistlere-gore.html?m=1

cool olma takıntılı, değer çatışmaları yaşayan bireylerine dair alabildiğine politik bir harita bulunur. Maço ve muhafazakâr erkek tiplemelerinin *Recep İvedik* örneğinde olduğu gibi naifleştirilip, samimiyet kisvesi altında onaylanmasına benzer popülist hamlelerin tam tersini yapan *ve Sinem*, tüketici kapitalizmine ait bireylerin "sıradan olmama" takıntısını ifşa ederken farklı sosyoekonomik sınıflara ait kesimlerin cinsiyetçi, otoriter söylemlerde nasıl birleşebildiğini ve konformizmin günlük yaşamın her anına nasıl sızabildiğini de gözler önüne seriyor.

KAYNAKLAR

Baudrillard, J. (2008). Tüketim Toplumu (H. Deliçaylı ve F. Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Cantek, L. (2014, 6 Haziran). Zamanın Ruhunu Taşıyan Sinem. Radikal Kitap, 34

Funk, R. (2007). Ben ve Biz: Postmodern İnsanın Psikanalizi (Ç. Tanyeri, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.

Kılıç, C. (2014). ve Sinem. İstanbul: Mürekkep.

Kuspit, D. (2014). Sanatın Sonu (Y. Tezgiden, Çev.). İstanbul: Metis.

Pountain, D., Robins, D. (2002). Cool: Bir Tavrın Anatomisi (A. Ağca, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Smith, P. (2005). Kültürel Kuram (S. Güzelsarı, İ. Gündoğdu, Çev.). İstanbul:Babil

göstermekte, ülkemiz gibi İngilizcenin doğal ortamında konuşulmadığı yerlerde İngilizce öğrenmenin imkansızlığı, birkaç karikatür istisna olmak üzere, gözler önüne serilmektedir. Buna ek olarak çalışılan karikatürlerin okuyucuların bastırılmış duygularını su yüzüne çıkarması bağlamında düşünüldüğünde, toplumsal bellekte sonucun "Ne yaparsak yapalım olmuyor; İngilizce öğrenemiyoruz" olarak özetlenebileceği görülmektedir.

Kamiloğlu (2013) mizahın sosyokültürel çatışmaların da izlenebileceği bir alan olmasından yola çıkarak "Mizahın yapı taşları gülme ve alay; toplumu, bireyi ya da sistemi onarmaya yönelirse ancak entelektüel bir kimlik kazanır. Diğer türlü gülme sadece fizyolojik bir olay, alay ise bir ego temsili olarak kalacaktır" demektedir. Öyleyse ele aldığımız karikatürlerdeki mizahi unsurlardan dersler çıkarmanın ve gösterilenleri, yazılanları ve eleştiri unsurlarını toplumsal, siyasi ve eğitimsel boyutlarıyla düşünmemiz yerinde olur diyebiliriz.

Karikatürden çıkarılabilecek anlamların nitelikleri ne olursa olsun karikatürün yalnızca İngilizcenin konuşulabildiği dil öğrenme ortamlarının ülkemizin yabancı dil öğrenme macerasındaki yerini ve yine diğer karikatürlerde de vurgulanan ülkemiz insanlarının İngilizce öğrenmedeki başarısızlığını bir kez daha göstermesi açısından önemlidir. Türk mizahında İngilizce öğrenimine değinen karikatürlere baktığımızda bu karikatürlerin İngilizce öğrenememeyi toplumun tümüne genellediğini, herkesin ortak sorunu olarak nitelediğini öne çıkarması açısından dikkat çekicidir diyebiliriz. Konuyla ilgili yapılacak çalışmalarda mizahın diğer alt türleri olan fıkralar, güncel espriler ve özellikle de sanal ortamda yayılan komik paylaşımların da ele alınması gerekmektedir diyebiliriz. Daha önce de belirttiğimiz sembolik etkileşimcilerin üzerinde durduğu gibi mizahın anlamların, durumların, kişiliklerin ve ilişkilerin biçimlendirilmesinde büyük öneme sahip olduğu (Kuipers, 2008: 375) kabul görmektedir. Bu önermeden yola çıkarak karikatürlerin bireyler ve nihayetinde tüm toplumun bellek ve pratiklerini şekillendirmede rol oynadığı kabul edilmeli ve araştırmalar mizahın böylesi bir gücü olduğundan yola çıkılarak yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Akçay, A., Bütüner Ferzan, T., & Arikan, A. (2015). Reasons behind young learners' learning of foreign languages. *International Journal of Language Academy , 2* (3), s. 56-68.

Alpay, A. (2009, Haziran). Çocuk ve Mizah. *Eski Yeni , 1* (4), s. 40-43.

Andrew, R. (2010). Intercultural communication and the essence of humor. *Journal of International Studies* (29), s. 23-34.

Arendt, H. (2012). *Şiddet Üzerine.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Arık, M. B. (1998). *Değişen Toplum Değişen Karikatür.* İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti.

Erkul, R. (2013). Mizah Bağlamında Sabit ile Nedim'in Ramazaniyeleri. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi , 11* (1), 446-456.

Holmes, J., & Hay, J. (1997). Humor as an ethnic boundary marker in New Zealand interaction. *Journal of Intercultural Studies , 2* (18).

İngilizce. (2009). 16.09.2015 tarihinde aşağıdaki web sitesinden alınmıştır: http://www.geyikoloji.com/karikaturler/ingilizce-862.html

İngilizce Tespitte En Komik 9 Karikatür. (2014). 16.09.2015 tarihinde aşağıdaki web sitesinden alınmıştır: http://onedio.com/haber/ingilizce-tespitte-en-guzel-10-karikatur-d-336189

Kamiloğlu, Z. (2013). Penguen Dergisinden Hareketle Türk Karikatür Tarihinde Mizahın Saldırı İşlevi. *Milli Folklor* (98), s. 165-173.

Kırkgöz, Y. (2007). English language teaching in Turkey: Policy changes and their implementations. *RELC Journal , 2* (38), s. 216-228.

Kuipers, G. (2008). The sociology of humor. V. Raskin içinde, *The Primer of Humor Research* (s. 361-398). Berlin: Mouton de Gruyter.

Lee, W. S. (1994). Communication about humor as procedural competence in intercultural encounters. L. A. Samovar, & R. E. Porter içinde, *Intercultural Communication: A Reader* (s. 373-382). Belmont, CA: Wadsworth.

McIntyre, U. (2014). *Figures of Fun: Humor and Stereotype in Monty Python's Depictions of Intercultural Communication*. Haziran 20, 2015 tarihinde Culture Matters: https://culturematters.wordpress.com/2014/08/22/figures-of-fun-humor-and-stereotype-in-monty-pythons-depictions-of-intercultural-communication/ adresinden alındı

Meyer, J. C. (2000, Ağustos). Humor as a Double-Edged Sword: Four Functions of Humor in Communication. *Communication Theory , 10* (3), s. 310-331.

Morreal, J. (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak.* (K. Aysever, & Ş. Soyer, Çev.) Ankara: İris Yayıncılık.

Radcliffe-Brown, A. R. (1940, Temmuz). On Joking Relationships. *Africa: Journal of the International African Institute , 13* (3), s. 195-210.

Uçan, B. (2013). Türkiye'de Karikatürün Dijital Dönüşümü: Uykusuz Dergisi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC , 3* (3), s. 41-50.

klasik önermeyi hatırlamasında fayda vardır. Güldürürken eleştirmek ve sorgulatabilmek sinema sanatı için vazgeçilmezdir.

Öte yandan, yaşanmış zengin kültür ürünlerinin zamanımızın değişen koşullarına göre, çağdaş bir biçimde yorumlanması da göz ardı edilmemelidir. Geleneksel seyirlik sanatlarındaki politik eleştiri, hiciv, taşlama, yergi, yabancılaştırma, sürrealizm, grotesk saçma, anti-illüzyonist biçemlerinden yararlanmamak sinema için ancak bir kayıp olabilir. Öte yandan da yeni kaynaklar yaratmak ve yaratıcılığımızın sınırlarını zorlamak durumundayız. Ancak bu şekilde komedi sinemamız hak ettiği bir yere gelebilir.

KAYNAKÇA

Adanır, O. (1994). *Sinemada Anlam ve Anlatım.* İstanbul: Kitle

Bergson, H. (1996). *Gülme*. Yaşar Avunç (çev.). İstanbul: Ayrıntı

Berkes, N. (1972). *100 Soruda İktisat Tarihi Cilt 1.* İstanbul: Gerçek

Çetinkaya, T. (2008). "Şaban'dan Cem Yılmaz'a ve Şahan Gök*bakar'a Güldürümüzde Halk-Kahramanı Olmak*". http:// www. sadibey.com/ 2008/10/01/.

Evren, B. (1974). *Ertem Eğilmez Olayı*. Yeni Ortam.

Evren, B. (1999). "*Sinemamızda Akımlar, Moda ve Akımlar*". 75 Yılda Değişen İnsan. Cumhuriyet Modaları. İstanbul: Tarih Vakfı

Harrick, J. (1964). *Comic Theory in the 16th Century.* Illionis University of Ilionis Pres.

Grieg, J. (1967). *Theories of Laughter and Comedy.* New York: Cooper Square Publishers

Kuruoğlu, H. (1990). "*Türk Sinemasında Komedi*". Düşünceler Dergisi. sayı: 4, s.45, Ege Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Dergisi, İzmir.

Maktav, H. (1998). *1980 Sonrasında Türkiye'de Yaşanan İdeolojik ve Kültürel Dönüşümlerin Türk Sinemasına Yansımaları.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öngören, F. (1984). *Türk Mizahı ve Hicvi.* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür

Özdemir, B.(2008). Başlıksız yazı. http:// www.cinedergi.com/ sayi/8/08/24. htm.

Özgüç, A. (1985). "*1983Yılında Vizyona Giren Filmler ve Hasılatları*". Video Sinema. Sayı:8.

Özgüç, A. (1995). "*Türk Sineması'nda Güldürü Filmleri*", Güldiken Mizah Kültürü Dergisi. İstanbul: İris. Sayı:8.

Özgüven, F. (1984). "*Video Film Eleştirileri*". Video Sinema. Sayı: 5.

Platon, (1999). *Philebos*. Ankara: M.E.B

Postman, N. (1984). *Televizyon: Öldüren* Eğlence. Osman Akınhay (çev.). İstanbul:

Scognamillo, G. (1987). *Türk Sinema Tarihi I.* İstanbul: Metis

Scognamillo, G. (1988). *Türk Sinema Tarihi II.* İstanbul: Metis

Sokullu, S. (1979). *Türk Tiyatrosunda Komedyanın Evrimi.* Ankara: Kültür Bakanlığı

Şener, E. (1970). *Yeşilçam ve Türk Sineması.* İstanbul: Kamera

Şener, S. (1982). *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi.* İstanbul: Adam

Özen, Z. (2008). "*Son Gülen İyi Güler*", http:// film.com.tr/ elestiri.cfm?aid= 9744/2009
Özgüç, A. (1995). "*Türk Sineması'nda Güldürü Filmleri*". Güldiken Mizah Kültürü Dergisi, , İstanbul: İris. Sayı:8.
Tekelioğlu, O. (2010). "*Recep İvedik Burhan Altıntop Olursa*". Radikal İki. 28.03.2010
Teksoy, R. (2005). *Rekin Teksoy'un Sinema Tarihi 1.* İstanbul: Oğlak
Tunalı, D. (2009). "İyi Komedi/Komedi İyi", http:// www.sinemaloji.com/?p= 1885
Uluyağcı, C. (1996). "*Türk Sinemasında Güldürü*". Kurgu Dergisi. Sayı:14.
Uluyağcı, C. (2006). "*Bir Toplumsal Güldürü Ustası*", Türk Sinemasında Yönetmenler. İstanbul: Bağlam
Ünal, M. (2009). "*Türk Güldürü Sinemasının Sosyopolitik Evrimi*". Uluslararası Medya ve Siyaset Sempozyumu. Ege Üniversitesi. 15-17 Kasım 2007. I. Cilt, Sf. 590-604.
Yılmaz, D. (2008). http://www.yenifilm.net/yazi.php?id=99.
Yılmaz, D. (2008). http://www.yenifilm.net/yazi.php?id=121.
Zupancic, A. (2011). *Komedi: Sonsuzun Fiziği.* Tuncay Birkan (çev.). İstanbul: Metis

TÜRK SİNEMASINDA KOMEDİ FİLMLERİ KRONOLOJİSİ

1917

ŞADİ KARAGÖZOĞLU, "Bican Efendi Vekilharç"

1919

İSMET FAHRİ GÜLÜNÇ, "Tombul Aşığın Dört Sevgilisi"
AHMET FEHİM, "Mürebbiye"
İSMET FAHRİ GÜLÜNÇ, "Fahri Bey Makarna Tenceresinde"

1923 –

M.ERTUĞRUL, "Leblebici Horhor"

1926

FUAT UZKINAY, SİGMUND WEİNBERG, "Leblebici Horhor Ağa"

1933

M. ERTUĞRUL, "Karım Beni Aldatırsa", "Söz Bir Allah Bir",
M. Ertuğrul-N. H. RAN, "Cici Berber"

1934

M. ERTUĞRUL, "Milyon Avcıları", "Leblebici Horhor Ağa"

1938

M.ERTUĞRUL, "Aynaroz Kadısı"

Birçok dile çevrilmiş, basılmış, geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmış olan Aziz Nesin'in eserlerinde kültürel aktarımların yeniden yapılandırılması ve dönüştürülmesindeki refleksif durum zihni faal kılar. Eski mizah geleneğini alarak yeniden yapılandıran Nesin, bu yeni içeriği toplumsal eleştiriye odaklar. Mevcut bozukluklara müdahaleyle yıkıcı bir biçeme ulaşır. Eski seyirliklerde aksiyon ve söz komiğinin oluşturduğu absürt Nesin'de karamizahidir, daha doğrusu sistemin absürtlüğüne bir vurgudur.

Bu dört eserde, yıkıcılığı, sistem eleştirisini ve komediden karamizaha uzanan incelikli yapıyı fazlasıyla buluruz. Ancak eserlerin sinemaya yapılmış uyarlamalarında içerik ve biçimin büyük oranda kaybolduğuna tanık oluruz.

Türkiye Sineması ağır melodramlar ve Cilalı İbo, Turist Ömer, Şaban gibi serialler arasında gidip gelmiştir. Eleştirilerin hedefi olan Şaban filmlerine rahmet okutan yakın dönemdeki Recep İvedik serisi, mizahı; kabalığa, müstehcenliğe, sığ bir içeriğe indirgemiştir.

Gol Kralı ve Zübük'te Sunal'ın oyunculuğu, döneminde furya haline gelen, toplumsal içerikli güldürülerden ayrı bir yerde olsa da oyunculuklar yetersiz, dramaturji sağlıksız, romanda derinleşen karakter yapısı önemli ölçüde eksiktir. Zübük romanında olaylar ve karakterler bağlamında verilmek istenen derin tahliller, güçlü betimlemelerle sağlamlaşır. Sadece bireyin değil, ~~bir~~ zihniyetin ve bir toplumun karakteristiği yaratılır. Filmdeyse zaman zaman vurgulanan bu özellikler, siyasal gülmece denilen türün, kötünün iyisi denilebilecek örneğini sunar.

Akli çelişkiler, gerçekliğin ardındaki şaşırtıcı durumlara dayanan Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz'da, romanın asıl mesajı iletilememiştir. Tatlı Betüş'te de eleştirel bakış kısmen gözardı edilmiş, Türkan Şoray'ın yıldızlaştığı, yüzeyi parlak bir yapım gerçekleştirilmiştir. Fakat karşılaştırıldığında yönetmenlik, senaryo ve sanat yönetiminin daha özenli olduğu görülür.

Aziz Nesin, geniş kitlelere ulaşmış bir yazardır. Eserlerinin bu denli basılması ve okunmasının ardında; toplumsal hiciv, geleneksel anlatı biçimlerinin dönüşümü ve her düzeyden insana hitap edebilme becerisi yatar. İyi düşünüldüğünde sinema için zengin bir kaynak oluşturabilecek bu hazinenin Yeşilçam Sineması'ndan gelen tekrar, taklit, kolaycılık, seri üretim ve indirgemeci tutumla harcandığı söylenebilir. Nasreddin Hoca'lardan, Bektaşi'den, Aziz Nesin'den aktarılan ruh sinemada henüz tam anlamıyla yerini bulamazken, sivil bir atmosferde yani Gezi Parkı diliminde geri kazanılmış gibi görünmektedir. Bu ruhun süreç içinde nitelikli komedileri, yıkıcı bir kara mizahı sinemaya taşıyacağı umut edilmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Adanır, O. (1997). Eski Dünyaya Yeni Bir Bakış. İzmir. Eylül.
Alangu, T. (1983). Türkiye Folkloru El Kitabı. İstanbul. Adam.

And, M. (1972). Geleneksel Türk Tiyatrosu. Ankara. İş Bankası.
Boratav, P.N. (1983). Folklor ve Edebiyat-II. İstanbul. Adam.
Boratav, P.N. (1996). Nasreddin Hoca. Ankara. Edebiyatçılar Derneği.
Dorsay, A. (tarihsiz). 12 Eylül Yılları ve Sinemamız. İstanbul. İnkılap.
Nesin. A. (1973) Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı. İstanbul. Akbaba
Nesin. A. (1976) Memleketin Birinde. İstanbul. Tekin. (6.baskı)
Nesin. A. (1977) Zübük/Kağnı Gölgesindeki İt. İstanbul. Tekin. (4.baskı)
Nesin. A. (1977) Tatlı Betüş. İstanbul. Tekin. (4.baskı)
Nesin. A. (1992) Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz. Bütün Oyunları III. İstanbul. Adam
Nesin. A. (2010) Gol Kralı. İstanbul. Nesin Vakfı
Sokullu, S. (1997). Türk Tiyatrosunda Komedyanın Evrimi. Ankara. TC Kültür Bakanlığı

TEK YAZARLI ÇEVİRİ KİTAP

Benedict, R. (2003). Kültür Kalıpları. (N.Şarman.Çev). İstanbul.Payel
Bergson, H. (1996). Gülme. (Y. Avunç. Çev.) İstanbul. Ayrıntı
Henderson, B. (1986). Filmde Zaman, Kip ve Çatı (N. Abisel. Çev.). Ankara. AÜBYYO
Lotman, Y.M. (1998). Sinema Estetiğinin Sorunları. (O. Özügül. Çev.). Ankara. Öteki
Morin. E. (2014) Yitik Paradigma: İnsan Doğası (D. Çetinkasap. Çev.). İstanbul. İş Bankası
Wollen. P. (1989). Sinemada Göstergeler ve Anlam. (Z. Aracagök). İstanbul. Metis

EDİTÖRLÜ KİTAP

Batur, E. (Ed.) (1987). Karamizah Antolojisi. İstanbul. Hil
Fenoglio. I., Georgeon, F. (Ed.). (2000). Doğu'da Mizah. (A. Berktay. Çev.). İstanbul. YKY.
Higgie, J. (Ed.). (2007) The Artist's Joke, Documents of Contemporary Art. Massachusetts. MIT
Kabacalı, A. (Ed.) (1995). Gözyaşından Gülmeceye Aziz Nesin. İstanbul. Çağdaş.

EDİTÖRLÜ KİTAPTA BÖLÜM/MAKALE

Batur, E. (1987). Önsöz. Karamizah Antolojisi. (8, 9, 12) İstanbul. Hil
Bergson, H. (2007). Laughter: An Essay on The Meaning of the Comic-1900. Higgie, J. (Ed.). The Artist's Joke, Documents of Contemporary Art. (22) Massachusetts. MIT
Freud, S. (2007). Jokes and Their Relation to the Unconscious-1905. Higgie, J. (Ed.). The Artist's Joke, Documents of Contemporary Art. (26-27)Massachusetts. MIT
Higgins, S. (2014). Art, Film As. Branigan, E/Buckland, W. (Ed.), (36) Routledge Encyclopedia of Film Theory, New York. Routledge
Munder, H. (2007). Humour: The Secret of Aesthetic Sublimation-2005. Higgie, J. (Ed.). The Artist's Joke, Documents of Contemporary Art. (212) Massachusetts. MIT
Zizek, S. (2007). The Christian-Hegelian Comedy. 2005. Higgie, J. (Ed.). The Artist's Joke, Documents of Contemporary Art. (216-220) Massachusetts. MIT

EDİTÖRLÜ KİTAPTA ÇEVRİLMİŞ BÖLÜM/MAKALE

Déjeux, J. (2000). Cuha ve Nâdire. Doğu'da Mizah. (A. Berktay. Çev.).(32,33) İstanbul. YKY.

DERGİDEN TEK YAZARLI MAKALE

Adanır, O. (1989) Türk Sinemasında ya da Türk Toplum Yapısında İçerik Sorunu. Defter Dergisi S.8 (22-23)

Aykın, Cemal. (1983). Batı Toplumlarında Roman ve Sinema İlişkileri II. Türk Dili Dergisi (495)

Coş, Nezih. (1981). Sinema Notları: 1980-81'de Sinemamızda Ne Oldu?. Varlık Dergisi S.887 (26)

Ertop, K. (1986). Romancı Aziz Nesin. Aziz Nesin Günleri, 29-30 Haziran 1996. Edebiyatçılar Derneği (71-73)

Öngören. M.T. (1996) Romandan Yapılan Filmlerde Karşılaşılan Yetersizlikler ve Güçlükler. Varlık Dergisi. S.1060. (7)

Özgüç. A. (1996) Geçmişten Günümüze Türk Sinemasında Edebiyat Uyarlamaları Varlık Dergisi. S.1060. (6)

Sönmez. N. (1996) Sinemayla Edebiyatın Kimlik Savaşı. Varlık Dergisi. S.1060. (16)

SÖYLEŞİ ve RÖPORTAJ

Güreli, N. (1960, Aralık). Aziz Nesin'le Röportaj. Vatan Gazetesi

Yetkiner, A. (1973, Ekim). Yaşamak Benim İçin Yazmaktır. Barış Gazetesi

ANSİKLOPEDİLER/SÖZLÜKLER

Branigan, E/Buckland, W., (2014), Routledge Encyclopedia of Film Theory, New York Routledge

İNTERNET ERİŞİMLERİ

www.felsefe.gen.tr (absurd) (e.t. 05.06.15)

Meredith,M(http://www.jstor.org/stable/41765702?seq=1#page_scan_tab_contents e.t.17.06.15). For The Absurd.

üreterek fazlasıyla rahatsız edici olmuşlar, adeta sesli osurmuşlar ve bunun sonucuna da katlanmışlardır.

Film, Oryantalizm eleştirisi temelinde Doğu-Batı ayrımına, Batı'nın Doğu'yu hatta kendi dışındaki bütün dünyayı oryantalize etmesine dikkat çekmektedir. Batı, kendi dışındakileri tanımlayarak, sınırlayarak, modern-ilkel, ehli-vahşi, iyi-kötü, gelişmiş-geri kalmış, güzel-çirkin vs. ayrımlarını onlara dayatmaktadır. Büyük resme bakıldığında, küresel ölçekte bir iktidarın resmedilmesi ve eleştirilmesi filme yansıtılmaktadır. Batı, kendi dışındakileri resmederken görmek istediği gibi anlatmakta, siyasal, toplumsal ve tarihsel bağlamından koparmakta ve mistifiye etmektedir. Filmin son sahnesinde bu açıkça gösterilmiştir.

Filmdeki iktidar odaklarına yönelik temel eleştiriler sıralanmak istenirse ilk olarak Karagöz ve Hacivat karakterleri ekseninde halk-iktidar seçkinleri ikiliği vardır. İkinci nokta, Hacivat- Karagöz ikilisinin temsil ettiği mizaha karşı yöneticiler ve iktidar sahiplerinin ciddiyeti anlatılmaktadır. Son nokta ise Doğu-Batı ayrımında oryantalist resimlerle değinilen iktidar biçimleri eleştirisi söz konusudur. Film, sergilenen bütün bu iktidar odaklarına karşı eleştirel bir tavır sergilemekte, bunu da mizah ile yapmaktadır.

KAYNAKLAR

Açıkgöz, E.(2006, 19 Şubat). Gölge Oyunundan Beyazperdeye. http://yedincisanat.blogcu.com/karagoz-ve-hacivat-neden-olduruldu-ezel-akay/133694

Akay, E.(Yönetmen). (2006). Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü? [Film]. Türkiye: IFR A.Ş.

And, M. (2012). Oyun ve Bügü, 3.Baskı, YKY, İstanbul:YKY

Aran, V. (2006, 5 Mart). Karagöz-Hacivat'ın Düşündürdüğü.... http://yedincisanat.blogcu.com/karagoz-ve-hacivat-neden-olduruldu-ezel-akay/133694

Avcı, A. (2003). Toplumsal Eleştiri Söylemi olarak Mizah ve Gülmece. http://www.birikimdergisi.com/sayi/166/toplumsal-elestiri-soylemi-olarak-mizah-ve-gulmece

Bahtin, M. (2005). Rabelais ve Dünyası (Çiçek Öztek, Çev.). İstanbul:Ayrıntı

Batur, S. (2013). Zılli Hayal ve "Türk Halk Ruhu": Sabri Esat Siyavuşgil'in "Halk Psikolojisi". Peri Efe (Ed.). Hayal Perdesinde Ulus, Değişim ve Geleneğin İcadı(s.139-161). İstanbul:Tarih Vakfı Yurt.

Bergson, H. (1990). Gülme (Mustafa Şekip Tunç, Çev.). İstanbul: MEB.

Chen, F. P. (2013). Dünyada Gölge Oyunu (Bilge Gültürk, Çev.). P. Efe(Ed.). Hayal Perdesinde Ulus, Değişim ve Geleneğin İcadı(s.1-47). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.

Çakır, S. (2005, 15 Kasım). Hacivat öldürülmedi. Sabah. http://arsiv.sabah.com.tr/2005/11/15/cp/gnc119-20051112-101.html

Çelik, A. (2006). Gölgeyi Öldürmek, Toplumsal Tarih. 148. 64-67.

Efe, P. (2009). Balkanlar ve Türkiye Bağlamında Karagöz'ün Adaptasyonu ve Değişimi. Toplumsal Tarih. 181. 47.

Erksan, M. (2012, 25 Eylül). Ezel Akay'ın Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü Filmi Üzerine. http://www.medyatava.com/haber/hacivat-ve-karagoz-filmi-uzerine-metin-erksan-yazdi_15502

Fenoglio, I; Georgeon, F. (2007) Sunuş(Ali Berktay, Çev.). I. Fenoglio- F. Georgeon(Yay. Haz.). Doğu'da Mizah (s.7-14). İstanbul:YKY.

Güven, O. (2008). Politik İdeolojinin İcat Ettiği Gelenek: Karagöz. Milli Folklor. 79. 78-83.

Kılıçbay, M. A. (2004). Soytarı Gülmez Sırıtır. Ankara: İmge.

Mizrahi, D. (2013). Ciddi Hayatın Komik Gölgeleri: Osmanlı'da Karagöz Oyunları. P. Efe (Ed.). Hayal Perdesinde Ulus, Değişim ve Geleneğin İcadı (s.48-63). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.

Nicolas, M. (2007). Karagöz'de İnsanlık Komedyası(Ali Berktay, Çev.). I. Fenoglio- F. Georgeon(Yay. Haz.). Doğu'da Mizah (s.65-78). İstanbul:YKY.

Özhan, O. (2006, 5 Nisan). Karagöz Hacivat Neden Öldürüldü?- Entelektüelleri Neden İkiye Böldü?. http://www.40ikindi.com/sinema/oku.php?id=1717

Sanders, B. (2001). Kahkahanın Zaferi: Yıkıcı Tarih Olarak Gülme (Kemal Atakay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Schechner, R. (2015). Ritüelin Geleceği (Zeynep Ertan, Çev.). Ankara: Dost.

Scott, J.C. (2014). Tahakküm ve Direniş Sanatları (Alev Türker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Smadja, E. (2013). Gülmek (Sırma Naz Arım, Çev.). İstanbul: Bağlam.

Sözen, M. (2009). Tarihi Figürlerin Perdeye Yansıması: 'Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü' Filminde Temsil Sorunsalı. İ. Ü. Nasrattınoğlu (Ed.). Uluslararası Ahmet Yesevi'den Günümüze İnsanlığa Yön Veren Türk Büyükleri Sempozyumu Bildirileri(s.97-108). http://isamveri.org/pdfdrg/D200228/2008/2009_SOZENM.pdf

Tezel, M. (2006, 6 Mart). Orhan Gazi bir Cesur Yürek. http://yedincisanat.blogcu.com/karagoz-ve-hacivat-neden-olduruldu-ezel-akay/133694

Ünlü, A. (2006). Türk Tiyatrosunun Antropolojisi. Ankara: Aşina.

Yalsızuçanlar, S. (2008). Dünyanın Orta Yeri Sinema. İstanbul: Etkileşim.

Zupancic, A. (2011). Komedi: Sonsuzun Fiziği (Tuncay Birkan, Çev.). İstanbul: Metis.

Özetle Recep İvedik, karikatürün özdeşleştiği filme duyulan ilgiden ötürü kendisini oldukça tanıdık bir mizah ortamında bulmuş ve gişe anlamında gözlemlenebilir pozitif bir tepki toplamıştır. Bu gişe başarısına yönelik tepki Recep İvedik karikatürüyle bütünleşen filme olumlu bir geribildirimi ifade etmiştir. Film, rağbet skalası geniş tanıdık bir figürü kullanarak gişe başarısı anlamında bir olumlama ya da onaylanma görmüş olsa da, bireysel ya da kültürel görecelik bağlamında ötekileştirme sürecine katkıda bulunmuş, mevcut öteki algılamalarını da sağlamlaştırmıştır. Gişe başarısına yönelik olumlu tepkilerin yanında film, kimi zaman alay etmenin bir ifadesi kimi zaman da aşağılanmanın yansıması olduğu iddiasıyla toplumun birçok kesimi tarafından eleştirilmiştir. Bu tepkileri; filmin cehaleti meşru hale getirdiği, sınıfsal ayrımcılığı körüklediği kadınları salt cinsellik objesi olarak gördüğü ve aşağıladığı, toplumsal cinsiyet algılamasında sorunlu bir yerde duran eşcinselliği hor gördüğü ve kaba cinsellik propagandasına alet olduğu biçiminde toparlamak mümkündür. Bu bağlamda konuşulacak olan şey kime neye gülünür ya da gülünmez değil gülme eyleminin neye bağlandığı ve nasıl bir zihniyeti ürettiğiyle ilgilidir ve bu zihniyet ötekini oluşturan/kuran sorunlu bir zihniyettir.

KAYNAKÇA

Archakis, Argiris. Tsakona, Villy. (2005) "Analyzing Conversational Data in GTVH Terms: A New Approach to the Issue of Identity Construction via Humor". *International Journal of Humor Research.* 18-1, p.41-68

Assman, Jan (2001). *Kültürel Bellek – Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama, Politik Kimlik*. Çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Bauman, Zygmunt (1999). *Sosyolojik Düşünmek*. Çev: Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Bergson, Henri (1996). *Gülme: Komiğin Anlamı Üstüne Deneme*. Çev: Yaşar Avunç, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Borça, Güven, "Recep İvedik Kimin Çocuğu?". **Çevrimiçi**: http://www.marketingturkiye.com/yeni/Yazarlar/Yazar_Detay.aspx?id=813, 09.03.2010

Chambers, Iain (2005). *Göç, Kültür, Kimlik*. Çev: İsmail Türkmen, Mehmet Beşikçi. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Connolly E, William (1995). *Kimlik ve Farklılık Siyasetin Açmazlarına Dair Çözüm* Önerileri. Çev: Ferma Lekesizalın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Demirtaş, Sibel Diken, İstar, Bülent. Gözaydın, B (1996). "Mekan ve Ötekiler", *Defter*, İstanbul, sayı: 28, s.39-43

Er, Emre. "Recep İvedik: Halkın Elitlerden İntikamı". Çevrimiçi: http://www.derindusunce.org/2009/02/20/recep-ivedik-halkin-elitlerden-intikami 10.03.2010

Feinberg, Leonard. (2004). "Mizahın Sırrı". Çev: Ali Çelik ve F. Gül Özyazıcıoğlu Koçsoy, *Millî Folklor Dergisi*, İstanbul, sayı: 62, s.105-114

Heidegger, Martin (1979) "Günlük İnsan ve Onlar Alanı" Çev: Akın Atan. İçinde ***Çağdaş Felsefe***, Der: Bedia Akarsu. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Kaypakoğlu, Serdar (1997). "Kimliğin Oluşumunda Çevrenin İşlevi ve Farklılaşan Çevreye Uyum", İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi, sayı:5, s. 249-259

Morreall, John. (2003) "Gülmede Yeni Bir Teori". Çev: Metin Ekici. İçinde *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Haz: Gülin Öğüt Eker, Metin Ekici, M. Öcal Oğuz, Nebi Özdemir, Ankara: Milli Folklor Yayınları

Narlı, Nilüfer (2005) "Türkiye'nin Ulusal Kimlik Meselesi", *HPD Hukuki Perspektif Dergisi*, İstanbul, sayı: 3, s.137-166

Özmakas, Utku (2003) "Öteki", *Anafilya, Türkçe Edebiyat Kültür ve Sanat Dergisi*, İstanbul,
Sayı:30, s.40-42

Poyraz, Tuğçe. ARIKAN, Gülay (2003). "Avrupa Türkiye İlişkileri ve Dönemsel Olarak Değişen 'Öteki' Tanımları", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, Ankara, sayı: 2, s.61-71

Sanders, Barry (2001). *Kahkahanın Zaferi, Yıkıcı Tarih Olarak Gülme*. Çev: Kemal Atakay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Sözen, Edibe (1999). *Demir Kafesten Plastiğe Kimliklerimiz - Sekülerleşme Sürecinde Kimliklerin İnşası*. İstanbul: Birey Yayınları

Tekeli, İlhan (1998). *Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek*, Ankara: Dost Kitapevi Yayınları

KAYNAKÇA

Abisel, N. (1999), Popüler Sinema ve Türler, 2. Baskı, İstanbul: Alan Yayıncılık.
Abisel, N. (1989), Sessiz Sinema, Ankara: Ankara Ün. Basın-Yayın YO Yayınları, No: 10.
Adanır, O. (2003), Sinemada Anlam ve Anlatım, 2. Basım, İstanbul: Alfa.
Adorno, T. W., Horkheimer M. (2010), Aydınlanmanın Diyalektiği (Nihat Ülner, Elif Öztarhan Karadoğan, çev), İstanbul: Kabalcı.
Althusser, L. (2002), İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları (Yusuf Alp, Mahmut Özışık, çev), 5. Baskı, İstanbul: İletişim.
Arnheim, R. (2009), Görsel Düşünme (Rahmi Öğdül, çev), 2. basım İstanbul: Metis.
Avcı, A. (2003), Toplumsal Eleştiri Söylemi Olarak Mizah ve Gülmece, Birikim, 166: 80-91.
Body-Barret, O. (2006), Ekonomi Politik Yaklaşım, Levent Yaylagül (ed), Kitle İletişiminin Ekonomi Politiği, Ankara: Dalbaz Yayıncılık.
Comolli J., Narboni J (2008), Sinema/İdeoloji/Eleştiri (Mustafa Temiztaş, çev), S. Büker-G. Topçu (ed), Sinema: Tarih/Kuram/Eleştiri (s. 99-112), Ankara: Gazi İletişim.
Crary, Jonathan (2004), Gözlemcinin Teknikleri (Elif Daldeniz, çev), İstanbul: Metis.
Doğan, H. (2012), Şiddeti Görünür ve Meşru Kılan Görsel Kültürün Antropolojisi: Arka Sokaklar Dizisi Örneği, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji Anabilim Dalı.
Douglas, M. (2007), Saflık ve Tehlike (Emine Ayhan, çev), İstanbul: Metis.
Dursun, Ç. (2013), İletişim Kuram Kritik, Ankara: İmge.
Dünşen Ş. M. (2010), Sınırların İhlali: Transgender Kimliklere Yönelik Şiddetin Kurumsal Kaynakları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji Anabilim Dalı.
Evans, J.; Hall, S. (2001), Visual Culture, 2. Basım, London: Sage Pub.
Halis, Ş. A. (2013), Sinemada Bir Tür Olarak Güldürünün İktidar ve Muhalefet ile İlişkisi, II. International Conference on Communication, Media, Technology and Design, 2-4 May 2013, Famagusta, North Cyprus.
Howells R. (2006), Visual Culture, 4. Basım, UK: Polity Pres.
Gökbakar, T. (Yönetmen) (2014), Recep İvedik 4 [Film], İstanbul: Kanal D Home Video.
Güçhan, G.n (1999), Tür Sineması, Görüntü ve İdeoloji, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
Kırel, S. (1999), Sessiz ve Sesli Sinemanın İlk Yıllarında Güldürü, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi; Marmara İletişim Dergisi; Sayı 10, s: 221-232.
Kulluk, S. (2003), Sanat, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, sayı: 3, s: 117-130.
Mirzoeff, N. (2001), An Introduction to Visual Culture, Routledge.
Mitchell W. J. T. (1994), Picture Theory, USA: The University of Chicago Press.
Mitchell, W. J. T (2005), İkonoloji: İmaj, Metin, İdeoloji (Hüsamettin Arslan, çev.) İstanbul: Paradigma Yayıncılık
Öngören, F. (1998), Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi, İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Özbudun S, Şafak, B. (2005), Antropoloji: Kuramlar, Kuramcılar, Ankara: Dipnot.
Özkırımlı, U. (2008), Milliyetçilik Kuramları, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.
Ryan M., Kellner D. (1997), Politik Kamera (Elif Özsayar, çev), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Sontag, S. (2004). Başkalarının Acısına Bakmak (Osman Akınhay, çev.), İstanbul: Agora.
Sturken M., Cartwright L. (2001), Practices of Looking, New York: Oxford.
Sunal, K. (2001), Kemal Sunal Güldürüsü, İstanbul: Om.
Thompson, J.B. (1990), Ideology and Modern Culture: Critical Social Theory in the Era of Mass Communication, USA: Standford University Press.
Türkoğlu, N. (2011), Psikanaliz ve Sinema Üzerine, Murat İri (ed.) Sinema Araştırmaları: Kuramlar, Kavramlar, Yaklaşımlar, 2. Basım, İstanbul: Derin Yayınları.
Van Dijk, T.(2003), Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım, Barış Çoban, Zeynep Özarslan (ed.) Söylem ve İdeoloji: Mitoloji Din İdeoloji, İstanbul: Su Yayınları.

Eleştirel mizahı, sinemada farkındalık yaratmanın bir yolu olarak gören Onur Ünlü, gerçekçi karakterleri, gerçeküstü bir evrende, inandırıcılığını yitirmeden resmeder. Ters yüz edilen iktidar ilişkileri boyunca, iktidarla ilgili yaklaşımların bir de direniş boyutu olduğunu gösteren yönetmen, sinemayı bir karşı-iktidar olarak gerçeklerin karşısına yerleştirmeyi başarmaktadır.

KAYNAKÇA

Akbal, Z. T. S. (2004). Zamanmekan. İstanbul: Bağlam.

Althusser, L. (2000). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları (A. Tümertekin, Çev.) İstanbul: İthaki.

Atay, T. (2004). Erkeklik En Çok Erkeği Ezer. Toplum ve Bilim, 101, 11-31.

Bal, O. (2014, Eylül-Ekim). Çay Haysiyetli Bir İçecektir. Onur Ünlü ile söyleşi. Telgraf, 2, 27-32.

Bourdieu, P. (2006). Pratik Nedenler (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Hil.

Canetti, E. (2000). Kitle ve İktidar (G. Aygen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Cantek, L. (1998). Alt-Kültür Popüler Direniş Yöntemleri. Birikim, 105-106, 126-133.

Connell, R. W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsiyet (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Çoban, B. (2014). Göz ve İktidar: "Vitrinlere Değil Gökyüzüne Bak!". LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 5-1, 1-15.

Dijk, T. A. V. (1999). Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları. M. Küçük (Der. & Çev.), Medya İktidar İdeoloji (s. 331-395). Ankara: Ark.

Fenoglio, I. & Georgeon, F. (2007). Doğu'da Mizah (A. Berktay, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.

Foucault, M. (2005). Özne ve İktidar (I. Ergüden & O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

İktidar (2015). Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük (Online). http://www.tdk.gov.tr.

Savaş, H. (2001). Gerçeküstücü Sinemada Kara Mizah ve Burjuvazinin Gizemli Çekiciliği. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Kurgu Dergisi, 18, 109-118.

Sennett, R. (2011). Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir, (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis.

Şahinalp, S. D. (2010). Türkiye'de Gülmenin Dönüşümü 1970 ve 2000'li Yıllarda Komedi Filmlerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şahmaran, G. (2006). Postmodern Dönem Sanatında Şiddet ve İroni Kavramlarının Yarattığı Şizofrenik Açılım. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

Topyıldız, M. (2014, Nisan). İktidar Pistir, Ondan Hiç Durmadan Tiksinmeliyiz. Onur Ünlü ile söyleşi. Radikal, http://www.radikal.com.tr/hayat/onur_unlu_iktidar_pistir_ondan_hic_durmadan_tiksinmeliyiz-1188976

Uygun, İ. (2012). Tanrısal ve Siyasal İktidara Karşı Üretilen Fıkralarda Dokunma İşlevi. Milli Folklor, 96, 74-83.

Yengin, S. A. (2015, Şubat). Toplumsal Değil İnsani Değerlere İhtiyacımız Var. Onur Ünlü ile söyleşi. Akşam, http://www.aksam.com.tr/cumartesi/toplumsal-degil-insani-degerlere-ihtiyacimiz-var--147537h/haber-147537

özneyi devreye soktuğunu, sinemadaki aktris ve aktörlerin de toplumsal cinsiyet üzerindeki etkisi ile bu öznelerden biri olduğunu vurgular. Ezgi Mola ise *Celal ile Ceren* dışarıda tutulursa, *Kocan Kadar Konuş* filmindeki toplumsal cinsiyet rollerine uymayan *Efsun* karakteri ile Crawford (2003: 1427) ve Schnuur (2008: 313)'un kadınların mizahı toplumsal cinsiyetin hegemonyasına karşı bir direniş olarak kullanabildiği yönündeki tespitlerine uygun bir duruş sergilemektedir.

KAYNAKÇA

Aksoy, O. (Yönetmen/Senarist). (1976). Öyle Olsun [Film]. Türkiye: Arzu.

Aristoteles (2011). *Poetika*. İstanbul: Say Yayınları.

Ayça, E. (1996). Yeşilçam'a Bakış. *Türk Sineması Üzerine D*üşünceler. (Ed: S. M. Dinçer). İstanbul: Doruk Yayımcılık, ss. 129-148.

Baruönü, K. (Yönetmen). (2015). Kocan Kadar Konuş [Film]. Türkiye: BKM.

Cahill, S. & Densham, R. (2014). Women, Humour and Power …in the Workplace. http://www.uel.ac.uk/wwwmedia/uelwebsite/contentassets/documents/staff/women-humour-and-power-in-the-workplace-updated.pdf (Erişim tarihi: 20.05.2015).

Crawford, M. (2003). Gender and Humor in Social Context. *Journal of Pragmatics*, (35), 1413-1430.

Gökbakar, T. (Yönetmen). (2013). Celal ile Ceren [Film]. Türkiye: Çamaşırhane.

Güler, Ç & Güler, B. U. (2010). *Mizah, Gülme ve Gülme Bilimi*. Ankara: Yazıt Yayıncılık.

Hay, J. (1995). *Gender and Humour: Beyond a Joke*. Victoria University of Wellington.

Hay, J. (2000). Functions of Humor in The Conversations of Men and Women. *Journal of Pragmatics*, 32(6), 709-742.

Hippokrates (1997). *Gülmeye ve Deliliğe Dair*. İstanbul: İris Yayıncılık.

Holmes, J. & Schnurr, S. (2006). "Doing Femininity" at Work: More Than Just Relational Practice. *Journal of Sociolinguistics*, 10(1), 31-51.

İmançer, D. (2006). Toplumsal Cinsiyet Oluşumuna İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar. *Medya ve Kadın*. (Ed: D. İmançer). Ankara: Ebabil Yayıncılık, ss. 1-22.

Illich, I. (1996). *Gender*. Ankara: Ayraç Yayınları.

Kuruoğlu, H. (2006). Türkiye'de Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Haber Öznesi Olarak Kadın. *Medya ve Kadın*. (Ed: D. İmançer). Ankara: Ebabil Yayıncılık, ss. 237-271.

Kutay, C. (1998). *Nelere Gülerlerdi?*. İstanbul: Aksoy Yayıncılık.

Lampert, M. & Ervin-Tripp, S. (1998). Exploring Paradigms: The Study of Gender and Sense of Humor Near The End Of The 20th Century. *The Sense of Humor*. (Ed: W. Ruch). Berlin: Mouton de Gruyter, ss. 231-270.

Levin, P. (2004). Gender, Work and Time: Gender at Work and at Play in Futures Trading. *Fighting for Time*. (Ed: C. F. Epstein). New York: Russell Sage Foundation, ss. 249-281.

Lupton, D. (2002). *Duygusal Yaşantı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Nicholson, L. (1994) Interpreting Gender, *Signs*, 20 (1), 79-105.
Özgüç, A. (2005). *Türlerle Türk Sineması*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
Pekmezoğlu, O. (Yönetmen). (1977). Arabacının Aşkı [Film]. Türkiye: Saner.
Platon (2012). *Devlet*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Robinson, D. T & Smith-Lovin, L. (2001). Getting A Laugh: Gender, Status, and Humor in Task Discussions. *Social Forces*, 80 (1), 123-158.
Schnurr, S. (2008). Surviving in a Man's World with a Sense of Humour: An Analysis of Women Leaders' Use of Humour at Work. *Leadership*, (4), 299-319.
Schopenhauer, A. (2012). *Aşka ve Kadınlara Dair*. İstanbul: Say Yayınları.
Sokullu, S. (1997). *Türk Tiyatrosunda Komedyanın Evrimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
Şentürk, R. (2010). *Gülme Teorileri*. İstanbul: Rasyo Yayınları.
Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Yüksel, N. A. (1999). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'deki Toplumsal Cinsiyet Kalıplarının Televizyon Dizilerindeki Yansımaları. *Kurgu*, (16), 67-81.
Yüksel, N. A. (2001). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Kalıpları ve Popüler Bir Örnek Olarak Duruşma Filmindeki İzdüşümleri. *Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler 2*. (Ed: D. Derman). İstanbul: Bağlam Yayıncılık, ss. 133-145.

Bu doğrultuda çalışma kapsamında ele alınan Cem Yılmaz filmlerinde, eşcinsellik olgusu ve gey temsilleriyle ilgili olarak, yinelenen belli kalıpların var olduğu tespit edilmiştir. Filmlerde beyaz perdeye yansıtılan gey karakterlerinin tamamının 'kötülük' imgesiyle özdeşleştirildiği görülmektedir. Karakterler ya bizzat kendileri kötü adamdır ya da belli koşullar altında kötülük yapabilme potansiyelleri heteroseksüel bireylere oranla daha fazladır. Kültürel yapı tarafından hoş karşılanmayan kişilik özelliklerinin pek çoğu filmlerdeki gey karakterlerin nitelikleri arasındadır. Gey karakterler gaddar, yalancı, sahtekâr, sinsi, paragöz, cani, katil ve benzeri olumsuz vasıflar altında izleyiciye sunulmaktadır. Cem Yılmaz filmlerindeki eşcinsel söylem bu yönüyle, eşcinselliği eleştirel ve olumsuz bir biçimde görselleştirerek, heteroseksüel egemen yapıyı yüceltmektedir.

Filmlerde özellikle erkek eşcinselliği ile ilgili olarak yapılan ima ve espriler karakterler tarafından kötüleme ve hakaret amacıyla kullanılmaktadır. Bu doğrultuda eşcinsellik, hem eşcinsel temsilleri hem de kavramın kendisi bağlamında bir aşağılama yöntemi olarak filmlerde yer almaktadır.

Farklı bir açıdan ele alındığında Cem Yılmaz'ın filmlerindeki gey karakterler toplum tarafından ötekileştirilerek sosyal yapının dışına atılmış bireylerdir. Kendileri gibi öteki olanlar dışında çevrelerinde onları kabul eden başkaları yoktur. Bu durum bireyin önce kendisinden sonra da toplumdan nefret etmesine yol açan bir sürecin başlangıcını ifade etmektedir. Toplum kendi normlarına uyum sağlamayanları dışlarken, gelecekteki düşmanlarını yaratmış olmaktadır. Böylece 'öteki' konumundaki gey birey, kendisini sosyal yapıdan uzaklaştıran toplumdan intikam almaya yönelmektedir.

Sonuç olarak Cem Yılmaz filmleri genel itibariyle egemen heteroseksüel söylemleri yeniden üretmektedir. İçeriğindeki gey temsilleriyle bu filmler sosyal yapıdakine benzer biçimde, eşcinselliği ötekileştirmekte, gey bireyi kötüyle özdeş tutarak onu son noktada cezalandırmakta ve egemen toplumsal cinsiyet yargılarını olumlamaktadır.

KAYNAKÇA

Althusser, L. (2003). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları (A. Tümertekin, Çev.) İstanbul: İthaki.

Candansayar, S. (2011). Tıbbın (eş)cinselliğe Bakışı İçin Bir Arkeoloji Denemesi. Cogito: Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram, 65(1), 149-165.

Davies, S. P. (2010). Eşcinsel Sineması Tarihi - Sinemada Görünür Olmak (A. Toprak, Çev.). İstanbul: Kalkedon.

Dökmen, Z. Y. (2009). Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar. İstanbul: Remzi.

Eradam, Y. (2004). Popüler Kültür ve Medyada Eşcinselliğin "Öteki" Olarak Sunumu. Kaos GL: Lezbiyen ve Geylerin Sorunları ve Toplumsal Barış İçin Çözüm Arayışları. Ankara: Kaos GL Kitapları.

Ertung, C. (2013). Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liği ve Medya: Reklamlarda Kadın Bedeninin Kullanımı. L. Gültekin (Ed.), Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları. Ankara: Atılım Üniversitesi.

Giddens, A. (2012). Sosyoloji (H. Özel ve diğerleri, Çev.). İstanbul: Kırmızı.

Herek, G. M. (1997). Heterosexuals's Attitudes Toward Lesbians and Gay Men: Does Coming Out Make A Difference?. M. Duberman (Ed.), A Queer World: The Center for Lesbian and Gay Studies Reader. New York: New York University.

Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü (O. Akınhay & D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim Sanat.

Oakley, A. (1985). Sex, Gender and Society. Hants: Gower Publishing Company Limited.

Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(2), 302-312.

Özgüç, A. (2006). Türk Sinemasında Cinselliğin Tarihi, İstanbul: +1 Kitap.

Pickett, B. (2015). Homosexuality, The Stanford Encyclopedia of Philosophy http://plato.stanford.edu/archives/fall2015/entries/homosexuality.

Ulusay, N. (2011). Yeni Queer Sinema: Öncesi ve Sonrası. Fe Dergi, 3(1), 1-15. http://cins.ankara.edu.tr/queercinema.html

Yurdigül Y. & Zinderen İ. E. (2014). Marjinal Bir Kimliğin İzdüşümü Olarak Eşcinselliğin TV Haberlerinde Sunumu. H. Kuruoğlu & B. Aydın (Ed.), Toplumsal Cinsiyet ve Medya. Ankara: Detay.

SONUÇ

Sinemada mizahın eleştiri aracı olarak kullanılması yeni bir yaklaşım değildir. Ancak Michael Moore sistemin ardında sakladığı bencil çıkarları ve iktidarların hırsını teşhir etmek için mizahı kullanmaktadır. Moore'un filmlerinde mizahi unsurlara yer vermesinin nedeni izleyicileri güldürmek veya eğlendirmek değildir. Moore mizah yoluyla sisteme kısa devre yaptırmaya çalışmaktadır. Moore kendi anlatım dilini özetleyen on üç maddelik manifestoda; kameranın aktüel kullanımından, dekor ve setin yasaklanmasına ve belgeselde mizahın rolüne değinmiştir. Manifestonun amacı belgesel yönetmenini kısıtlayan güçlerden arındırarak toplumsal yapıya odaklamak ve iktidarın empoze ettiği yapay bütünlüğü vurgulamaktadır. Manifestoda, ideolojik işleyişin temel özellikleri ve iktidar ile burjuva ilişkisi eleştirilmektedir.

Moore *Kapitalizm: Bir Aşk Öyküsü* belgeselinde mizahi bir anlatımla kapitalizmin çürüyen yüzünü, ekonomi politikalarındaki açgözlülüğü ve küresel krizin nedenlerini ele almıştır. Moore, filmde Amerikan kapitalizmine karşı direnmemiz için çağrıda bulunmaktadır. Bu çağrıda Moore'un en büyük silahı mizahtır. Moore filmlerinin tümüne kendisini de dahil etmiştir. İnsanlara sorular sorar, kamera ile konuşur veya *Kapitalizm: Bir Aşk Öyküsü*'nde olduğu gibi kendi yaşamından kesitleri filmde kullanır. Moore, mizahı sokratasvari bir sunumla kullanmaktadır.

Bu bağlamda incelenen, *Kapitalizm: Bir Aşk Öyküsü* filmi kapitalizmin foyasını meydana çıkarıp, burjuva idealizmin tahammül edilmez gerçekliğini sunması açısından önemli bir örnektir. Moore, bir tarafta gerçek görüntüler ile gerçekçilik savını doğrularken, öteki tarafta mizahı bir anlatımla sistemin kurmaca yapısına ışık tutmaktadır. Belgeselde gerçeklik bir inşaysa, gizlenen gerçekleri ortaya çıkarması açısından Moore, bunun en saf halini sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Abisel, N. (1995). Popüler Sinema ve Türler. İstanbul: Alan.

Adanır, O. Sinemada Anlam ve Anlatım. İstanbul: Alfa.

Aristoteles. (2013). Aristoteles Poetika: Şiir Sanatı Üzerine. (Rifat, Samih Çev.). İstanbul: Can.

Aytekin, H. (2013). Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Belgesel Sinema. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Baudrillard, J. (2012). Neden Her Şey Hâla Yok Olup Gitmedi?. (Oğuz Adanır Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Baudrillard, J. (2012). İmkansız Takas. (Ayşegül Sönmezay Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Buckland, W. (2010). Sinemayı Anlamak (Mutlu Dinçer Çev.) İstanbul: Optimist.

Corrigan, T. (2007). Film Eleştirisi: El Kitabı. (Ahmet Gürata Çev.). Ankara: Dipnot.

Çoşkun, E.G. (2013). Propagandada Mizah ve İroninin Yeri Örnek: Michael Moore Sineması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). T. C. İstanbul Üniversitesi, Gazetecilik Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Kabadayı, L. (2013). Film Eleştirisi: Kuramsal Çerçeve ve Sinemamızdan Örnek Çözümlemeler. İstanbul: Ayrıntı.

Kuehn, M. (2011). Immanuel Kant. (Bülent O. Doğan Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Künüçen, H. H. & Karadaş, N. (2010). Gülmenin Arkeolojisi ve Medyada Mizah Olgusu, "Türk Sinemasında Mizah Anlayışına Karşılaştırmalı Bir Bakış" Erzurum Ulusal İletişim Kongresi (13-15 Mayıs). 102-113.

Mclane. B. A. (2012). A New History of Documentary Film. London: Continuum.

Onaran, A. Ş. (1999). Sinemaya Giriş. 2. Baskı. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.

Özden, Z. (2014). Film Eleştirisi: Film Eleştirisinde Temel Yaklaşımlar ve Tür Filmi Eleştirisi. Ankara: İmge.

Özön, N. (2008). Sinemaya Giriş. Agora.

Ryan, M. &. Lenos, M. (2012). Film Çözümlemesine Giriş. (Emrah Suat Onat Çev.). Ankara: De-Ki.

Ryan, M. (2012). Eleştiriye Giriş: Edebiyat, Sinema, Kültür. (Emrah Suat Onat Çev.). Ankara: De-Ki.

Tunalı, İ. (2012). Estetik Beğeni: Çağdaş sanat felsefesi üstüne. İstanbul: Remzi.

Yardımcı, İ. (2010). Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 3/2, 1-41.

Yaşar, Ö.F. (2010). Mizahta Uyumsuzluk Kuramı Bağlamında Tekerlemeler, Zeitschrift für die Welt der Türken, Journal of World of Turks. ZfWT Vol. 2, No. 1, 49-57.

Zizek, S. (2014). Matrix: Sapkınlığın İki Yüzü. (Bahadır Turan Çev.) . İstanbul: Encore.

İnternet Kaynakları

http://blog.ca/blog/2014/09/09michael-moore-manifesto/erişim: 05.03.2015

http://www.biblesociety.org.uk/about-bible-society/our-work/reel-issues/ erişim: 01.03.2015

Özdemir, N. (2010). Mizah, Eleştirel Düşünce ve Bilgelik: Nasreddin Hoca. Millî Folklor, Yıl: 22, Sayı:87. http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/87/03_.pdf erişim: 10.02.2015

filmin, aynı anda hem tuhaf ve ürkütücü hem de gülünç olanı barındıran grotesk estetiğini gösteren sahne ve uygulamalardır.

İkinci Kattan Şarkılar, aklı her şeyin temeli yapmış Avrupa'nın içinden çıkma bir "saçma"nın, absürdün filmi olarak karşımıza çıkar. Andersson, filminde, bu "saçma"nın toplumsal, politik, dinsel vb. bir haritasını çıkarır. Hayatı pazara dönüştüren kapitalizm, bir tür pazar alışverişi olarak savaşlar, kapitalizmle paralel ilerleyen modernliğin uzantıları olarak yabancılaşma, iletişimsizlik ve yalnızlık Andersson'ın ürettiği absürd söylemin içeriğini oluşturur. Filmde gördüğümüz, Baudrillard'ın amaçlarını aşıp geçmiş toplumlar olarak baktığı modern toplumların yaşadığı, kaçınılmaz anlamsızlığın trajikomik tonudur. İkinci Kattan Şarkılar'da grotesk ve satirle birleşen absürd durumlar, fiziksel bir gülme yerine daha çok zihinde olup biten bir mizaha yol açar. Andersson, absürdü sadece içerik ile ilgili bir mesele olarak görmemiş - ilk döneminden ayrılarak – stil düzeyinde bir soyutlamaya gitmiş, aynı zamanda görsel bir form haline çevirmiştir. Böylece Andersson, kamera kullanımındaki sabitlik, gölgesiz aydınlatma stili, renk paletindeki soğukluk ve solgunluk, dışavurumcu yaklaşımı hatırlatan, makyajdaki abartılı üslup ile bizlere, bir kuzey ülke yönetmeni olduğunu da hatırlatan bir sonuca ulaşmıştır.

Sonuçta, tüm bu bilgilerin ışında, Roy Andersson'un İkinci Kattan Şarkılar filmi; 'kara' tarafı 'mizah' tarafından daha yoğun, karamsarlık bakımından, skalanın 'koyu/ağır kara mizah' tarafına daha yakın, absürd niteliği baskın bir kara mizah tonuna sahip bir filmdir, demek mümkün olabilmektedir.

KAYNAKÇA:

Adanır, O. (1987). Sinemada Anlam ve Anlatım. İzmir: Kitle

Adanır, O. (2000). Baudrillard'ın Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler. İzmir: Dokuz Eylül

Batur, E. (2005). Kanlı Bir Kristal: Kara Mizah. Kara Mizah Antolojisi. İstanbul: Sel, s.7-14

Black Humor, (2015). Encyclopedia Brittannica. http://global.britannica.com/topic/black-humor

Brady, T. (2015, 24 April). Roy Andersson: 'You Can Look At Us With Humour Or Fear. But We Are All Vulnerable". The Irish Times. http://www.irishtimes.com/culture/film/roy-andersson-you-can-look-at-us-with-humour-or-fear-but-we-are-all-vulnerable-1.2186528

Breton, A. (1997). Anthology of Black Humor. San Francisco: City LightsBooks.

Cebeci, O. (2008 Haziran). Komik Edebi Türler. İstanbul: İthaki

Clark, R. John. (1991). The Modern Satiric Grotesque. Kentucky: The University Press of Kentucky

Coletta, L. (2003). Dark Humor and Social Satire in The Modern British Novel. PalgraveMacMillan

Connard S. (2005). The Comedic Base Of Black Comedy, (Yayınlanmamış Master Tezi). University of New South Wales, College of FineArts .ABD.

Ebert, R. (2002, 1 November). SongsFromthe Second Floor.http://www.rogerebert.com/reviews/songs-from-the-second-floor-2002
Edgü F. (1982, Nisan). Gülen Ciddiyet ya da Uyanık Aklın Serüveni. Milliyet Sanat Dergisi. 45/1. s.2-7
Esslin, M. (1999). Absürd Tiyatro. Ankara: Dost
Fragoso, S. (2015, 3 Jun). Roy Andersson on The Third İnstallment of His 'Human' Trilogy. http://www.avclub.com/article/roy-andersson-third-installment-his-human-trilogy-220118
Freud, S. (1999) Sanat ve Edebiyat. Çev: Emre Kapkın-Ayşen Tekşen Kapkın. İstanbul: Payel
Hanich, J. (2014).Complex Staging: The Hidden Dimension of RoyAndersson's Aesthetics. Movie: A Journal of Film Criticisim, 5, (s.37-50)
Horvay L.R. (1976). The Dialectics of Black Humor: Processand Product, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Purdue University, Modern Literature. ABD.
Kara Mizah. (1989). Ana Britannica Ansiklopedisi. (Cilt 12). İstanbul: Ana
Klocke A.. (2000). The Concept of Black Humor and Edgar Hilsenrath's Novel Der Nazi undDerFriseur. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Indiana University, Department of Germanic Studies. ABD.
Majsa, B. (2015, 28 February). A Unique Universe: An Interview with RoyAndersson, Istvan Borbas and Gergely Palos. http://www.cinemascandinavia.com/8-01-a-unique-universe-an-interview-with-roy-andersson-istvan-borbas-and-gergely-palos/
Mortensen C. (2000). Hermann Goering: Ambition Without Conscience. http://www.dailymotion.com/video/xlkp83_h-channel-biyografi-hermann-goering_shortfilms
Obrdlik, J. A. (1942, Mar). Gallows Humor-A Sociological Phenomenon, The American Journal of Sociology, Vol.47, No.5, s. 709-716.
O'Neill, P. (1990). The Comedy of Entropy, Toronto: University of Toronto
O'Neill, P. (1993). The Comedy of Entropy: The Context of Black Humour. A.R. Pratt (Ed.). Black Humor (s.61-88). New York: Garland
Oral, Z. (1982, Nisan). Zeynep Oral'ın Aziz Nesin ile Röportajı. Milliyet Sanat Dergisi, Sayı 45/1, s.21-22
Öngören, F.(2005, Ocak). Kara Mizah. Kitap-lık Dergisi, Sayı 79, s.90-91
Pratt, R. A. (1993). Black Humor: Critical Essays. New York: Garland
Pratt A.R. (1993) People are Equally Wretched Everywhere: Candide, Black Humor and the Existential Absürd. A.R. Pratt (Ed.), Black Humor. (s.181-193). New York: Garland
Rawe A.- Regehr C. (2010). Whatever Gets You Through Today: An Examination of Cynical Humor Among Emergency Service Professionals. Journal of LossandTrauma, 15. s. 448-464 (DOI: 10.1080/15325024.507661)
Russell, D. (2008, 1 October). The Ghost of the Second Floor: Roy Andersson and César Vallejo. Literature/Film Quarterly, Vol.36, No.4, (s.315-326)
Sokullu, S. (1979). Türk Tiyatrosunda Komedyanın Evrimi. Ankara: Kültür Bakanlığı
Vishnevetsky I. (2009, 9 August). Figurative and Abstract: An Interview with Roy Andersson. https://mubi.com/notebook/posts/figurative-and-abstract-an-interview-with-roy-andersson
www.eokul-meb.com/hermann-goring-kimdir-37220/
www.royandersson.com
Winston M. (1993). Black Humor: To Weep with Laughing. A.R. Pratt (Ed.), Black Humor (s.249-266). New York: Garland

KAYNAKÇA

Clarke, A. & Clarke, J. (1985). Highlights and Action Replays: Ideology, Sport and Media. Hargreaves, J.(Der.) Sport, Culture and Ideology (s.62-87). London.

Crolley, L., Hand, D. (2002). Football Europe andPress. London: Frank CassPub.

Talimciler, A. (2010). Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporu. İstanbul: Bağlam.

Talimciler, A. (2012). Ötekine Yönelik Nefretin Fark Edilmediği ya da Kanıksandığı Alan: Türkiye Futbol Medyası. Y.İnceoğlu(Der.) Nefret Söylemi ve / veya Nefret Suçları (s.247-289). İstanbul: Ayrıntı.

Talimciler, A.(2014). Türkiye'de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi. İstanbul: Bağlam (2.Baskı).

Trıfonas, P.,P.(2004). Umberto Eco ve Futbol. (D. Kömürcü, Çev.). İstanbul: Everest.

mizahın iş görenlerin bağlılık düzeylerini olumlu etkilediğini dikkate almaları durumunda, dolaylı olarak kurum ikliminin ve kimliğinin de etkileneceğini bilmelidirler. Bu yönüyle mizah, bir yandan olumlu ***kurumsal kültürün oluşumuna*** zemin hazırlayarak yaşamsal katkı sağlarken, diğer yandan mevcut kültürel yapının paylaşımı ve çalışanlara aktarımında etkin bir rol üstlenmiş olacaktır.

İş tatmini verimliliğin tetikleyicisi konumundadır. Günümüzde üzerinde en çok durulan ve geliştirilmeye çalışılan alandır. Olumlu bir düzeye sahip olmak, örgütsel boyutta anlam taşırken; yaşam doyumunu da etkilemektedir. Mizahın ***iş tatmini*** ile arasındaki bağın varlığı, çalışanların dar anlamda kendi aralarında, geniş açıdan bakıldığında etkileşim içinde bulundukları çevreyle aralarındaki ilişkilerde, tüm bunlardan önemli ve değerli olmak üzere, kişinin kendisi ile olan içsel iletişiminde belirleyici özellik taşımaktadır.

Gülme ile birlikte ilişkilerde ciddiyetin kaybolacağı sanılsa da, mizah ne ciddiyetsizlik anlamına gelir, ne de insan yaşamının doğal bir yönü olarak ilgiye değmez ve önemsizdir. Yaşam boyunca kendisine ciddi olmak öğretildiğinden, gülse de ciddi olan insan, gülmenin yaşamındaki anlamını yıllardır yeterince ciddiye almamıştır. Örgütlerde ***iş görenlerin verimlilik düzeylerini*** etkileyen olumsuz değişkenler sıkça araştırma konusu olarak ele alınmakla birlikte, olumlu yönden değerlendirmenin azlığı, mizah anlayışı ve alışkanlığı üzerine yapılan bu çalışma ile dengelenmeye çalışılmıştır.

Farklı dil ve kültüre sahip olan insanlar arasında gülme üzerinden bir iletişim bağının yaşanmasında, yapılan esprinin, mizahın ya da dil oyununun gerekli etkiyi bırakabilmesi için karşısındaki insanın dünya görüşünün bilinmesi ve anlaşılması önemli rol oynar. Değişik ***kültürlerin faklı mizah anlayışlarının*** yanı sıra onların değişik gelenekleri de gülmenin kaynağını oluşturabilir. Havalimanları bu türden ilişkilerin yaşanmasına imkan ve fırsat veren, bünyesinde bu özelliği barındıran çalışma ortamlarındandır. Mizahın gücünden faydalanabilmek, taraflar arasındaki iletişim süreçlerinin içerik, süreç ve bağlamı ile mizahın düzeyi, sıklığı, dozu ve yerindeliği ile bağlantılı olduğu, yapılan çalışmanın sonuçlarından da anlaşılmaktadır. Çalışanlar mizahın gücünü kabul etme ve kullanma düzeyleri arasındaki farklılık, bu ayrıntıyı desteklemektedir.

Son söz yerine; yapılacak bir değerlendirme, günlük yaşamda ve özellikle iş ortamlarında mizah anlayışına ilişkin gereken değerin verilmesi gerektiği yönünde olacaktır. Barth'a göre (1990: 515; akt: Hurren, 2006: 378), insanlar mizah sayesinde öğrenirler, gelişirler ve hayata bağlanırlar. Mizahı engellemek, görmezlikten gelmek ya da tolere etmek yerine, ortaya çıkarmak ve geliştirmeyi denemeliyiz.

KAYNAKÇA

Abel, M. H. (2002). Humor, stress and coping strategies. Humor: International Journal of Humor Research, 15 (4), 365-381.

Adıgüzel, O. Batur, H. Z. ve Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü Ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü DergisiYıl: 2014/1, Sayı:19, ss. 165-182.

Akgeyik, T. (2007). Pozitif Kurumsal Kültürü Geliştirmede İşyerinde Sosyal Aktivite Uygulamaları, İktisat Fakültesi Mecmuası, 56 (2), ss.55-94.

Allen, N. J., Meyer, J. P. and John P. (1990). The Measurement and Antecedents of Affective, Continuance and Normative Commitment to the Organization", Journal of Occupational Psychology, 63, pp. 1-18.

Alwin, D.F., Generations X, Y And Z: Are They Changing America, American Sociological Association, Contexts, 42(1), 2002, ss. 42-51.

Arendt, H., Jaspers, K. (1992). Correspondence, 1926-1969, Lotte Köhler (Editor), Hans Saner (Editor), Robert Kimber (Translator), Rita Kimber (Translator), copyright R. Piper GmbH & Co. KG. München 1985, Hannah Arendt Literary Trust, Hans Saner, english translation copyright by Harcourt Brace Jovanovich, Inc.

Avcı, A. (2003). Toplumsal Eleştiri Söylemi Olarak Mizah ve Gülmece, Birikim Dergisi, Sayı: 166, ss. 80–96.

Bakan, İ. (2011). Örgütsel Stratejilerin Temeli, Örgütsel Bağlılık, Kavram, Kuram Sebep ve Sonuçlar, Ankara: Gazi

Bakan, Ö. (2005). Kurumsal İmaj, Konya: Tablet Yayıncılık.

Barbour, G. (1998). Want to be a successful manager? Now that's a laughing matter (Başarılı bir yönetici olmak ister misiniz? Bu bir gülme meselesi) *Public Management, 80*(7), 6-9.

Barth, R. S. (1990). A personal vision of a good school, Phi Delta Kappan, 71, 512–516.

Burford, C. (1987). Humor of principals and its impact on teachers, Journal of Educational Administration, 25 (1), 29–54.

Buscha, A. (2000). Das Oberstufenbuch, Deutsch als Fremdsprache, 1.Aufl., Schubert Verlag, Leipzig, 2000, S.119.

Clark, C. C. (1980). Burnout. Assessment and intervention. Journal of Nursing Administration, 10, 39-43.

Çetin G. G. (2006). Örgütsel Bağlılık: Örgütsel İklimin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisi Ve Trakya Üniversitesi'nde Örgüt İklimi İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin Araştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demiray, U. (1994). İletişim Ötesi iletişim, , İstanbul: Turkuaz Yayınları.

Dicle, Ü. (1993). Bir Yönetim Aracı Olarak Örgütsel Haberleşme, Ankara: Kara Harp Okulu Matbaası.

Doruk, E. K. (2009). Sosyal Sermaye, İstanbul: Derin Yayınları.

Herstein, R., Mitki, Y., Jaffe, E. D. (2008). Communicating a New Corporate Image during Privatization: The Case Of El Al Airlines. *Corporate Communications: An International Journal*, Vol: 13 No: 4.

Hurren, B. L. (2006). The effects of principals' humor on teachers' job satisfaction, Educational Studies, 32:4, pp. 373-385.

Jianrui, J, The Y Factor: Managing The New Generation Of Soldiers, Journal Of The Singapore Armed Forces, 39(4), 2011, ss.53-59.

Kara, H. (2014). Yöneticilerin Mizah Tarzlarının Uygulamadaki Durumunun Kuramsal Ve Uygulamalı Olarak Açıklanması, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* Mart 2014 Yıl 7, Sayı XVII, ss. 701-724.

Kongar, E. (2002). Kızlarıma Mektuplar Yaşamdan Satırbaşları, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Leacock, S. (1938). Humor and Humanity, New York: Henry Holt.

Martin, R. A., & Lefcourt, H. M. (1983). Sense of humor as a moderator of the relation between stressors and moods. Journal of Personality and Social Psychology, 45, 1313-1324.

Melendez, S. E. (2002). Dışarıdan Bir Kimsenin Liderliğe Bakışı, Çev: H. Tok, Geleceğin Lideri, Edt: F. Hesselbein, M. Goldsmith ve R. Beckhard, İstanbul: Form Yayıncılık, ss. 376– 379.

Meyer, J. P., Allen, N. J. (1991). Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment, Human Resource Management Review, 1 (1), 61-89.

Meyer, J. P., Allen, N. J. (1991). Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment, Human Resource Management Review, 1 (1), 61-89.

Meyer, John P. and Allen, Nathalie J., SMITH, Catherine A. (1993). Commitment to Organizations and Occupations: Extension and Test of a Three-Component Conceptualization, Journal of Applied Psychology, 78 (4), pp. 538-551.

Morreall, J. (1997). Taking Laughter Seriousy, Gülmeyi Ciddiye Almak, çev: Kubilay Aysevener, Şenay Soyer, State University of New York, İstanbul: İris Yayınları, ONK Ajans.

Napier, R. & Gershenfeld, M. (1981) Groups: theory and experience, Boston, MA, Houghton Mifflin.

Oktay, M. (2000). *Davranış Bilimlerine Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.

Overholser, J. C. (1992). Sense of humor when coping with life stress. Personality and Individual Differences, 13 (7), 799-804.

Özdemir, A. (2002). Okul Yöneticiliğinde Mizahi Yaklaşım, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6 (3), ss. 49–61.

Özdemir, S., Sezgin, F., Kaya, Z., Recepoğlu, E. Maya Koleji (2011) "İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Stresle Başa Çıkma Tarzları ile Kullandıkları Mizah Tarzları Arasındaki İlişki", Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 17(3):405-428.

Özden, H. Ö. (2011) "İletişim Araçlarının Türk Ahlak Anlayışı Açısından Değerlendirilmesi", Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi, Atatürk İletişim Dergisi, 1(2): 141-158.

Özutku, H. (2008). Örgüte Duygusal, Devamlılık ve Normatif Bağlılık ile İş Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt/Vol:37, Sayı/No:2, 2008, ss. 79-97.

Paşamehmetoğlu, A. ve Yeloğlu, H. O. (1982). Motivasyon, "Örgütsel Davranış", Editörler: Ünsal Sığrı ve Sait Gürbüz, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Pawlas, G. E. (1997). Vision and school culture. NASSP Bulletin, 81 (587), pp. 118–128.

Peterson, D. Kent & Deal, T. E. (1998). How leaders influence the culture of schools, Educational Leadership, 56 (1), pp. 28–30.

Polat, F. (2009). *İş'te Aşkta Okulda Sokakta İletişim Nasıl Kurulur*, İstanbul: Avrupa Yakası Yayınları.

Recepoğlu, E. (2008) "Okul Müdürlerinin Mizah Yeteneğinin Öğretmenlerin İş Doyumlarına Etkisi", Eğitim ve Bilim, 33(150):74-86.

Sala, F. (2000). *Relationship between executives' spontaneous use of humor and effective leadership* (Doctoral dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9965659)

Schein, E. H. (2010). Organizational culture and leadership, 4th Edition, San Francisco: Jossey-Bass, Inc.

Şeşen, H. (2013). Örgüt Kültürü, Edit: Ünsal Sığrı ve Sait Gürbüz, "Örgütsel Davranış", ss. 545-582, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Şimşek, Ş., Çelik, A. ve Akgemci, T. (2014). Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış, Konya: Eğitim Yayınevi.

Talbot, L. A. (2000). Burnout and humor usage among community college nursing faculty members. Community College Journal of Research & Practice, 24 (5), 359-374.

Talbot, L. A., & Lumden, D. B. (2000). On the association between humor and burnout, Humor: International Journal of Humor Research, 13 (4), 419-428.

Tutar, H. (2009). Örgütsel İletişim, İkinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tümkaya, S. (2006). İş ortamı ve mizah yoluyla başa çıkmanın öğretim elemanlarındaki tükenmişlikle ilişkisi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 6(3), 889-921.

Ülker Tümlü, G. ve Recepoğlu E. (2013). Üniversite Akademik Personelinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt: 3, Sayı:3, ss. 205-213.

Ünal, Z. M. (2014). Influence of Leaders' Humor Styles on the Employees' Job Related Affective Well-Being International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences Vol. 4, No.1, January 2014, pp. 201–211.

Van Riel, C. B. M. and Charles J. Fombrun C. J. (2007). Essentials Of Corporate Communication. London: Published of Routledge.

Vinton, K. (1989). Situational leadership theory: An examination of a prescriptive theory. *Journal of Applied Psychology, 72*(3), 444-451.

Vural, A. (2004). Mizah ve Gülmenin İnsan Yaşamındaki Yeri ve Önemi, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Vural, B. A. Z. ve Bat, M. (2013). Teoriden Pratiğe Kurumsal İletişim, İstanbul: İletişim Yayınları.

Vural, Z. B. A. & Coşkun, G. (2010). Kurumsal İletişimde Bilgi İletişim Teknolojilerinin Kullanımı, Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı Bildiri Kitapçığı, 28-30 Nisan, ss.163-174, İstanbul.

Yılmaz, K. (2011). Okul Yöneticilerinin Mizah Tarzlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1):27-44.

bir eleştiri için cesur olmak gerekmektedir. Eleştiri ve sorgulama, beraberinde gerçekliklerle yüz yüze gelmeyi gerektirir. Bu gerçekliklerle yüzleşmeye, aynada gerçek çehrelerini görmeye cesareti olmayan toplumlarda mizah tükenmiştir. Mizahın bitirildiği sınırlar içerisinde gerçeklikten alabildiğine kaçış hâkimdir. Gerçeklikten kaçısın bedeli ise, hayali bir dünyada yaşamaktır. Hayali dünyalarda yaşamak, bireylerde ruhsal sıkıntılara yol açmaktadır. Gerçeklikleri kabullenememek, saçma ve kabul görmemiş önermeler üzerinden yaşam kurguları inşa etmek, kumdan kalelerin her defasında yıkılmasına şahit olmak, hem bireysel, hem toplumsal buhranlara sebep olacaktır.

Kaliteli bir siyasal kültür, farklılıklarla zenginleşmiş bir sosyal yaşam ve daha sağlıklı bireyler için her alanda mizaha daha fazla yer açılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Aziz, A. (2008). İletişime Giriş. İstanbul: Aksu.

Arık, M.,B.(2002). *Postmodern Bir Dünyada Değişen Mizah Anlayışı: Simsiyah Bir Tebessüm ve Absürdün Kaçınılmazlığı*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi,13, 81-103.

Bolat, N. (2011). *Mizah ve İkna: Televizyon Reklamlarında İkna Aracı Olarak Mizah.* Barlı, Ö., Tellan, D., (Ed.) **Gülmenin Arkeolojisi ve Medyada Mizah Olgusu Ulusal İletişim Kongresi Bildiriler Kitabı İçinde** (ss.825-835). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Bir, A.,A., (1993). **Reklamda Mizahın Kullanımı ve Etkileri**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Bayhan, V. (2002). *Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri.* **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler**, 26 (1), 1-13.

Fırlar, F.,B., & Çelik, M. (2010). *Gazete Reklamlarında Mizah: Türk Mizah Reklamlarına İlişkin Tarihsel Bir Analiz***. Uluslararası Sosyal Araştırmalar**, 3(12), 165-177.

Grunig, J.E. (2005). İletişim, Halkla İlişkiler ve Etkin Örgütler: Kitaba Genel Bakış (E. Özsayar, Çev.). Serra Görpe (Ed.), **Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik** (s.11-39). İstanbul: Rota.

Grunig, J.E. & Grunig, E., L. (2005). *Halkla İlişkiler ve İletişim Modelleri*.(E. Özsayar, Çev.). Serra Görpe (Ed.), **Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik** (s.307-348). İstanbul: Rota.

Gürüz, D., Eğinli, T.A., (2008). **Kişilerarası İletişim**. Ankara: Nobel.

Gönenç, E. Ö.(2002). *Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Etkisi*.İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, 14, 151-157.

Mavnacıoğlu, K., Ustarakara, F. (2011). *Pazarlama İletişiminde Mizah Unsurlarının Kullanımı.* Barlı, Ö., Tellan, D., (Ed.).**Gülmenin Arkeolojisi ve Medyada Mizah Olgusu Ulusal İletişim Kongresi Bildiriler Kitabı İçinde** (ss.931-938). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Okay, A., Okay, A., (2007). **Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları**. (3. Baskı). İstanbul: Der.

Peltekoğlu Balta, F. (2014). **Halkla İlişkiler Nedir?** .(8. Baskı) İstanbul: Beta.
Peltekoğlu Balta, F. (2001). **Halkla İlişkiler Nedir?** .(2. Baskı) İstanbul: Beta.
Şentürk,R., (2011). *Henri Bergson'un Gülme Teorisi*. Barlı, Ö., Tellan, D., (Ed.).**Gülmenin Arkeolojisi ve Medyada Mizah Olgusu Ulusal İletişim Kongresi Bildiriler Kitabı İçinde** (ss.85-94). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
Saydam, A., (2006). **Algı Yönetimi**. (2. Baskı). İstanbul: Rota.
Tortop, N. (2009). **Halkla İlişkilere Giriş**. (10. Baskı). Ankara : Nobel.
Tamer, G., M. (2010). *Tarihsel Süreçte Sivil Toplum*.**Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi**, 27 (1), 89-105.

Elektronik Kaynaklar

http://www.tohumotizm.org.tr
https://www.youtube.com/watch?v=FEiYm4fI_AY
https://www.youtube.com/watch?v=uNjiSFkslx4
http://www.sonsayfa.com/Haberler/Medya/Beyazit-Ozturk-rekor-bagis-topladi-111275.html,
http://www.hurriyet.com.tr/magazin/haber/11583627.asp
http://www.ka-der.org.tr/tr-TR/
https://www.youtube.com/watch?v=Y8crnafYL2A

konumunda olan sosyal medya, işlevsel, çift yönlü ve eş zamanlı oluşu dolayısıyla kullanıcılara kendi içeriğini üretme, yaratma ve yönetme edimi sağlamış, böylece önceleri üretilen mesajı alımlayan konumunda olan internet kullanıcıları, yeni medya sayesinde işin mutfağına inerek üretim sürecine de katılmaya başlamıştır. Kimlik beyan etmeden özgürce fikir beyan edebilme olanağı da içerik üretimine katkıyı kuşkusuz artırmıştır. Öte yandan, içinde yeşerdiği enformasyon çağının hızını ve süratini de karakterize eden dijital mizah, hemen hemen her toplumsal gelişmeyi, hiç olmadığı kadar anlık ve -üstelik- yaratıcı biçimde malzeme edinebilir hale gelmiştir. Siber uzam ve onun sınırsız olanakları dolayısıyla dijital mizah, yeni nesil bir varoluş -eğlence ve mücadele- alanına dönüşmüştür. Tüm bu yapı ve süreçler, sosyal medyada mizahın yeniden üretilmesine, sosyal medya ile özdeşleşen ve içinde mizah ögesini barındıran yeni tür ve içeriklerin yaratılmasına olanak sağlamıştır. Bunlar, caps, animasyonlu gif, dubsmash (dublaj video akımı), espri trolizmi ve rage comic'in içinden türeyen troll face akımı gibi kavramlardır. Bu dijital mizah ögelerinin üretilmesinde aktör insandır. Bir başka değişle, sosyal medya ortamında mizahın yaratıcıları bu ortamın "aktif" kullanıcılarıdır.

Dijital ortamda üretilen mizah ile kişiler yalnızca gündelik hayata ilişkin salt güldürü ve basit sorunsalları ifade eden içerikler yanında daha ciddi konular olan toplumsal düzen-siyaset gibi içeriklere yönelik de mizah üretimi gerçekleştirmektedirler. Kişiler artık Noelle Neumann'ın suskunluk sarmalı modelinde olduğu gibi, toplumsal çoğunluk ile çelişen fikirlerini ifade etmekten kaçınmak yerine; tıpkı hicvi de içinde barındıran mizah türü; kara mizahta olduğu gibi, capsler ile hiciv altyapılı bir mizah üretebilmekte ve tamamıyla kendi fikirlerini ihtiva eden bu caps'i "sosyal medya aracılığıyla" binlerce kişi ile özgürce paylaşabilmektedir. Sosyal medya, fikirleri ve söylemleri dolayısıyla "azınlık" olanlara anonim üretimler (fikirsel) olanağı tanıyarak, bu kişilerin "çoğunluk" tarafından izole edilmesinin önüne geçmekte, aynı zamanda farklı düşünen bu kimselerin birbirlerini bulmalarına da imkân sağlamaktadır. Bu açıdan "sosyal medya ve mizah" birlikteliğinin, bir anlamda suskunluk sarmalı modelinin varsayımında bir çatlak yarattığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Akçay, H. (2011). *Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı Bağlamında Sosyal Medya Kullanımı: Gümüşhane Üniversitesi Üzerine Bir Araştırma.* Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram Ve Araştırma, 33, 137-162.

Alikılıç, Ö. & Gülay, G. & Binbir, S. (2012), *Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı*
Çerçevesinde *Facebook Uygulamalarının İncelenmesi: Yaşar Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma.* Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram Ve Araştırma, 37, 40-67.

Ayhan, B. & Balcı, Ş. (2009). *Kırgızistan'da Üniversite Gençliği Ve İnternet: Bir Kullanımlar Ve Doyumlar Araştırması.* Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler, 48, 13-40.

Berman, M. (2014). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor.* (Ü. Altuğ, B. Peker, Çev.). İstanbul: İletişim.
Bey, H. (2009). *T.A.Z.: Geçici Otonom Bölge, Ontolojik Anarşi.* (İ. M . Aru, Çev.). İstanbul: Altıkırkbeş.
Braıdottı, R. (2014). İnsan Sonrası. (Ö. Karakaş, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
Cantek, L. (2014). Şehre Göçen Eşek: Popüler Kültür, Mizah ve Tarih. İstanbul: İletişim:
Castells, M. (2013). *Ağ Toplumunun Yükselişi.* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
Dacheux, E. (Ed.). (2012). *Kamusal Alan.* (H. Köse, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Deleuze, G., Guattarı, F. (2012). *Kapitalizm Ve Şizofreni.* (F. Ege, H. Erdoğan, M. Yiğitalp, Çev.). Ankara: Bilim Ve Sosyalizm Yayınları.
Deleuze, G. (1985). *Göçebe Düşünce.* (S. Akar, Çev.). Dün ve Bugün Felsefe, 1, 229.
Eriş, U. (2009). *Türkiye'de Kırıcı (Hacker) Kültürü.* Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2009.
Güngören, A. (2001). Şaka! Bir Marjinal Antropoloji Konusu Olarak Şakanın *Antropolojisine Giriş.* Cogito: Şakanın Sırası Değil, 26, 196.
Halsall, G. (Ed.). (2004). *Humuour, History And Politics İn Late Antiquity And The Early Middle Ages.* Cambridge: Cambridge University Press.
Haraway, D. J. (2010). *Başka Yer.* (G. Pusar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
Irak, D. Yazıcıoğlu, O. (2012). *Türkiye ve Sosyal Medya.* İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
Kullar, U. İnci S. (2015). İnci Caps Kutsal Mizah Kırbacı. (2. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
Özmen, S. (2014). *Radyo Ve Televizyon Okumaları.* İstanbul: Derin Yayınları.
Sanlav, Ü. (2014). *Sosyal Medya Savaşları.* İstanbul: Hayat Yayınları.
Tanilli, S. (2014). *Uygarlık Tarihi.* İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
Teune, S. (2007). *Humour As A Guerrilla Tactic: The West German Student Movement's Mockery Of The Establishment.* International Review Of Social History, Sayı: 52.
Toffler, A. (1980). *The Third Wave.* Ny: Bantam Bokks.
Uluç, G. (2008). *Küreselleşen Medya: İktidar Ve Mücadele Alanı.* İstanbul: Anahtar

Kitaplar.

Aktaş, C. (2007). Yeni Medyanın Geleneksel Medya İle Karşılaştırılması. http://personel.klu.edu.tr/dosyalar/kullanicilar/suleyman.ozcan/dosyalar/dosya_ve_bel geler/ileti%C5 %9Fim/Makale%202%20Yeni%20medya-Geleneksel%20medya.pdf).
Anonim.Gif Animasyon. http://www.webressam.net/gif-animasyon.html, Erişim Tarihi: 20.05.2015.
Anonim. Gif Nedir?, En İyi Ücretli ve Ücretsi Gif Pprogramları- Siteleri. http://www.grafikveprogramlama.com/2014/03/gif-nedir-en-iyi-gif-yapma-programlari.html, Erişim Tarihi: 20.05.2015.
Anonim. İnternetin Son Fenomenleri: Troll Face Ve Diğerleri. http://www.teknokulis.com/multimedya/galeri/teknoloji/internetin-son-fenomeni-trollface-ve-digerleri?tc=30&page=3, Erişim Tarihi: 20.05.2015.
Anonim. (2014). *Caps Ne Demek? Anlamı Nedir?.* http://www.bilgiversin.com/caps-ne-

demek-anlami-nedir/, Erişim Tarihi: 10.05.2015.
Gençlik ve Spor Bakanlığı, *Gençlik ve Sosyal Medya Araştırma Raporu.*
http://www.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/3816/genclik-ve-spor-bakanligi-turkiyenin-en-kapsamli-sosyal-medya-arastirmasini-yapti.aspx, Erişim Tarihi: 28.05.2015.
Kavuşan, K. (2012), *Troller Algımızla Oynuyor.* http://www.aksam.com.tr/pazar/troller-algimizla-oynuyor--129453h/haber-129453, Erişim Tarihi 17.05.2015.
Kural, S. (2014). *Twitter Artık Animasyonlu Gif Destekliyor.* http://sosyalmedya.co/twitter-artik-gif-destekliyor/ , Erişim Tarihi: 21.05.2015.
Uçan, B. (2013). *Türkiye'de Karikatürün Dijital Dönüşümü : Uykusuz Dergisi. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication,* 3(3), 41–50. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tojdac/article/view/5000047145 Erişim Tarihi: 18.05.2015.
Yardımcı, İ.(2010). *Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri:* Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(2), 1–41. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/usaksosbil/article/view/5000035921/5000034843 Erişim Tarihi: 18.05.2015.
Yeniçıktı, N. T. (2014). İletişimsel Eylem Ve Facebook: Gezi Parkı Olaylarında Sosyal *Medyanın Gücü,* 8(2). http://josc.selcuk.edu.tr/josc/article/view/340, Erişim Tarihi: 18.05.2015.
Wikipedia. Kara Mizah. http://tr.wikipedia.org/wiki/Kara_mizah, Erişim Tarihi: 19.05.2015.
Görsel 1. http://onedio.com/haber/en-cok-paylasilan-hiyeroglif-capsleri-352116, /, Erişim Tarihi: 10.05.2015.
Görsel 2. http://www.ohadiyorumm.com/tag/thomas-edison/, Erişim Tarihi: 10.05.2015.
Görsel 3.http://www.bursa.com/fotogaleri/en-iyi-game-of-thrones-capsleri-247/fotograf-5/, Erişim Tarihi: 28.01.2016.
Görsel 4. http://www.tarihiolaylar.com/galeriler/kuzey-kore-lideri-kim-jong-un-gulduren-capsleri-420, Erişim Tarihi: 28.01.2016
Görsel 5. http://www.trendcaps.com/amiral-batti-ankaranin-melih-gokcekli-sel-capsleri/, Erişim Tarihi: 19.05.2015.
Görsel 6. http://www.isosyo.com/temsili-kalibi-ile-yapilmis-kahkaha-garantili-19-komik-caps/, Erişim Tarihi: 28.01.2016
Görsel 7. http://trend.mynet.com/sabri-sarioglu-capsleri-1036505, Erişim Tarihi: 28.01.2016
Görsel 8. http://www.komikler.com/komik-resimler/gercekte-olan-120341, Erişim Tarihi: 28.01.2016
Görsel 9. http://www.kulturmafyasi.com/2012/04/29/trolletarya-ve-entelizm/,Erişim Tarihi:19.05.2015.
Görsel 10. http://www.teknokulis.com/multimedya/galeri/teknoloji/internetin-son-fenomeni-trollface-ve-digerleri?tc=30&page=3 , Erişim Tarihi: 19.05.2015.
Görsel 11. http://onedeepduru.blogspot.com.tr/2014/05/troll-bilimi-part3.html, Erişim Tarihi: 19.05.2015.
Görsel 12. http://blog.stonexsmart.com/dubsmash-a-new-way-to-communicate/, Erişim Tarihi: 19.05.2015

deki olaylar/olgular/kişiler sosyal medya iletilerinin içeriğinde kendilerine yer bulabilir. Türkiye'de gündem tartışmalarına mizahi bir bakış açısı da bu bağlamda sosyal medya içeriklerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Siber alanda kişisel ilişki ağlarını tanımlamada kullanılan *"virtual community"* (sanal topluluk) kavramı günümüz internet iletişimini ve bu iletişim sonucunda ortaya çıkan "*kollektivizm*" duygusunu ortaya koymak açısından anlamlıdır. Gerçek yaşamda yer alan sivil itaatsizlik, sivil toplum kuruluşlarının yaptığı faaliyetler ve toplumsal hareketler gibi olgular sanal ortamda "*dijital aktivizm*" olarak adlandırılan kavramı gündeme getirmiştir. Artık günümüz dijital ortamında tıpkı sokaklar gibi mobil ve sosyal medyanın da bir eylem alanı haline geldiğini görmekteyiz.

Gelinen bu noktada dijital aktivizmin özünde mizahın yer alması bir tesadüf olarak görülmemelidir. Ülkemiz basın etkinliklerinde baskı (istibdat) dönemi olarak adlandırılan 2. Meşrutiyet öncesi dönemde yazılı basında mizah ve karikatür kullanımı yoğun bir düzeye ulaşmıştır. Tarihsel bir benzerlikle 1980 askeri rejim döneminde kitle iletişim araçlarında magazine yönelik içeriğin arttığı görülmüş ve mizah dergileri muhalefet görevini üstlenmiştir. Bu benzerliğin sebebinin mizahın yapısal niteliği olan hicvetme, eleştirme ve muhalefet/direniş pratiğinden kaynaklandığı görülmektedir. Geçmiş dönemde karikatür; dolaylı ve görsel anlatım diliyle bu işlevi görürken, dijital iletişim dünyasında sosyal medya ve sosyal ağlar aracılığıyla görsel-işitsel anlatım avantajları ve kısa-yalın içeriklerle mizahı da kullanarak muhalefet görevini üstlenmiş görünmektedir.

KAYNAKÇA:

-Bal, H. (2004). İletişim Sosyolojisi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
-Berger, A. A. (2012). Kültür Eleştirisi Kültürel Kavramlara Giriş, İstanbul: Pinhan.
-Bergson H. (2009, 26 Temmuz). "Laughter An Essay on the Meaning of the Comic", (http://www.gutenberg.org/files/4352/4352-h/4352-h.htm)
-Cameron, K.(1993). Humour and History, ed. by Ketih Cameron "Humour and History", (p.5-9) Oxford: Intellect Books.
-Cantek, L. (1996). Türkiye'de çizgi roman, İstanbul: İletişim.
-Cantek, L. (1995): "1985'ten 1995'e mizah dergileri", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, cilt:14, İstanbul: İletişim.
-Cousins, N. (1983): The Healing Heart : Antidotes to Panic and Helplessness, New York: W.W.Norton&Company.
-Cousins, N.(1979), Anatomy of an illness as perceived by the patient: reflections on healing and regeneration, introd. by René Dubos, New York: W.W.Norton&Company.
-Featherstone, M.(1996): Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı.

-Gervais, M.-Wilson, S.D. (2005). "The Evolution and Functions of Laughter and Humor: A Synthetic Approach". Quarterly Review of Biology 80(4) (p.395-430).New York: USA.
-Gündüz, U. (2013) "Toplumsal hareketler, sivil itaatsizlik ve sosyal medya yansımaları", Sosyal medya araştırmaları-I Sosyalleşen birey, der. Ali Büyükaslan-Ali Murat Kırık (s. 133-154). Konya: Çizgi.
-Gündüz, U.-Pembecioğlu, N.(2015), "Sosyal medya: Mizah, muhalefet ve direniş pratikleri", Sosyal medya araştırmaları II sosyalleşen olgular, der. Ali Büyükaslan-Ali Murat Kırık (s. 55-75). Konya: Çizgi.
-Hasanoğlu, A. (2015, 25 Ocak) "Yine de gülmek", http://www.radikal.com.tr/yazarlar/alper_hasanoglu/yine_de_gulmek-1279577
-Heyd, D. (1982): "The Place of Laughter in Hobbes's Theory of Emotions", Journal of the History of Ideas, Vol.43, No.2 (p. 285-295). USA: University of Pennsylvania.
-Kunnas, T.(1982): Nietzsches lachen: Eine studie über das Komische bei Nietzsche, Edition Wissenschaft & literatür.
-Özcan, A. (2015): "Sosyal medyanın ekonomi politiği", Yeni ve Geleneksel Medya Okumaları, Ed. Ramazan Çelik, Sertaç Dalgalıdere, (s.185-200). İstanbul: İskenderiye.
-Özer, A. (1988): Karikatür Sanatı ve Reklamcılık, Eskişehir:Anadolu Üniversitesi.
-Schopenhauer, A. (2011, 27 Aralık) The World As Will And Idea (https://www.gutenberg.org/files/38427/38427-pdf.pdf)
-Stearns, F. R. (1972). Laughing: Physiology, Pathology, Psychology, Pathopsychology and Development, USA: Charles C. Thomas.
-Stott, A.(2005), Comedy, UK: Routledge.

Mizah toplumsal bellek tarafından üretilen kelime oyunlarının saldırganlıktan uzak bir şekilde kullanıldığı bir savunma biçimidir (Fenoglio ve Georgeon, 2007: 8). Gezi Parkı protestolarında duvarlardaki yazılar da böylesi bir mizahı akıllara getirir. Bu duvar yazıları erkin söylemini alaşağı ederek kendine bir mücadele alanı oluşturmaktadır. Bu noktada, toplumsal gruplar açısından bir direniş stratejisi olarak mizahi détournement, katarsise kadar uzanan uzun soluklu bir düşün öncüsüdür adeta.

KAYNAKÇA

Albayrak, A. (2008). Çağdaş Sanatta Detournement Pratiğiyle Formların ve İmgelerin Yeniden Dolaşıma Sokulması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Arendt, H. (2003). Şiddet Üzerine. (Çev: Bülent Paker). İstanbul: İletişim.

Bakhtin, M. (2001). **Karnavaldan Romana.** (Çev: Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı.

Bakhtin, M. (2005). **Rabelais ve Dünyası** (Çev: Çiçek Öztek). İstanbul: Ayrıntı.

Baudelaire, C. (1997). **Gülmenin Özü.** (Çev: İrfan Yalçın). İstanbul: İris.

Bergson, H. (2006). **Gülme: Komiğin Anlamı Üstüne Deneme.** (Çev: Yaşar Avunç). İstanbul: Ayrıntı.

Botton, A. D. (2005). **Statü Endişesi,** (Çev: Ahu Sıla Bayer). İstanbul: Sel.

Cantek, L. (2001). **Markopaşa: Bir Mizah ve Muhalefet Efsanesi.** İstanbul: İletişim.

Davis, D. (2008). "Communication and Humor". Victor Raskin (Ed.). **The Primer Of Humor Research.** (ss. 543-568). Berlin: Mouton de Gruyter.

Debord, G. (2008). **Sitüasyonist Enternasyonal.** (Çev: Merve Darende, Melis Oflas, Artemis Günebakanlı). İstanbul: Altıkırkbeş.

Fenoglio, I., Georgeon, F. (2007). **Doğu'da Mizah.** (Çev: Ali Berktay), İstanbul: Yapı Kredi.

Fırat, T. E. (2014). "Caricature as a Social Opposition Tool: Caricatures of Gezi Park". **Humanities and Social Sciences Review.** (ss. 339-349), Vol: 3, Sayı: 3.

Freud, S. (1993). **Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri.** (Çev: Emre Kapkın), Ankara: Payel.

Hançerlioğlu, O. (1992). **Türk Dili Sözlüğü.** İstanbul: Remzi.

Hippokrates, (1997). **Gülmeye ve Deliliğe Dair.** (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay). İstanbul: İris.

Kanngieser, A. (2015). "Uzman Gettosundan Çıkmak: Radikal Politikada Performatif Karşılaşmalar". Aylin Kuryel, Begüm Özden Fırat (Der.). **Küresel Ayaklanmalar Çağında Direniş ve Estetik**. İstanbul: İletişim.

Kerenyi, C. (2013). **Dionysos: Yok Edilemez Yaşamın Arketip İmgesi.** (Çev: Bahar Çetiner). İstanbul: Pinhan.

Klein, A. (1999). **Mizahın İyileştirici Gücü.** (Çev: Sibel Karayusuf). İstanbul: Epsilon.

Nesin, A. (2001). **Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı**. İstanbul: Adam.

Nişancı, Ş. (2005). **Sivil İtaatsizlik**. Ankara: Okumuş Adam.

Oral, T. (1998). **Yaza Çize**. İstanbul: İris.

Sanders, B. (2010). Öküzün A'sı. (Çev: Şehnaz Tahir). İstanbul: Ayrıntı.

Sanders, B. 2001. **Kahkahanın Zaferi: Yıkıcı Tarih Olarak Gülme**. (Çev: Kemal Atakay). İstanbul: Ayrıntı.

Scott, J.C. (1995). **Tahakküm ve Direniş Sanatları Gizli Senaryolar**. (Çev: Alev Türker). İstanbul: Ayrıntı.

Situationist International (2004). **Art-İst Güncel Sanat Dergisi**, Sayı: 1. İstanbul. Art-İst. s.279.

4. Basım

MESLEK ETİĞİ

Doç. Dr. Hüseyin Ali Kutlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 102
İktisat / Ekonomi No.: 17
ISBN : 978-605-133-001-3
© 4. Basım, Ekim 2016

MESLEK ETİĞİ

Doç. Dr. Hüseyin Ali Kutlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kutlu, Hüseyin Ali.
Meslek Etiği / *Hüseyin Ali Kutlu*
4. Basım, X + 158 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-001-3
1. Etik 2. Meslek Etiği 3. Etik Teorileri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sanayi Devrimi sonrası ve özellikle de 1980'lerden sonra dünyada yaşanan gelişmeler insanlar arasındaki bağların zayıflamasına ve bir anlamda her bir insanın kendi iç dünyasında yaşamaya başlamasına neden olmuştur. Ekonomik çıkar ve geçim endişesi insanın tabiatında var olan hırsıyla bütünleşince genelde etik değerlerden uzaklaşılmış ve etik dışı olarak nitelendirilen davranışlar yaygınlaşmıştır. Ancak yakın dönemde yaşanan yolsuzluklar, hileler ve bunların sonucunda batan dev şirketler etik değerlerin insanoğlu için ne denli önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur.

Etik değerler yalnızca günlük yaşantıdaki eylemlerde değil, her türlü konuda insan için gereklidir. Geçimi sağlamanın temeli olan iş hayatı ve ticaretin de olmazsa olmazlarındandır etik. Nitekim dinlerin öğretilerinde bile ticaret ahlakına vurgu yapılmakta "ticarette eksiksiz ve tam tartın" buyruğu verilmektedir.

Her mesleğin kendine özgü ahlak kuralları vardır. Bazı mesleklerde bu, geleneksel anlayışla ve yazılı kurallara dayandırılmadan sürdürülürken bazı mesleklerde ise yazılı kurallara dönüştürülmüştür. Ahlak kurallarının yazılı metinlere dönüştürülüp yaygınlaşması önemli olmakla birlikte tek başına yeterli olmayacaktır. Meslek ahlakına aykırı davranışlar sergileyen meslek mensuplarına uygulanacak yaptırımların kapsamlı ve caydırıcı olması son derece önemlidir.

Etik sadece bireyle, meslekle veya bir iş kolu ile ilgili değildir. Her insana yaşam boyu lazım olan bir değerler manzumesidir. Bu nedenle eğitim müfredatları içine konulmalı ve her bireye etikle ilgili temel kavram ve prensipler öğretilmelidir. Meslek yüksekokulları müfredatlarında yer alan Meslek Etiği bu çalışmamızda konu olarak ele alınmakta, ilgili teori ve ilkeler ışığında ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Bu çalışmayı yaparken derslerimizin yoğunluğu nedeni ile hafta sonları yazmak zorunda kaldığım için sürekli ihmal ettiğim eşim Bedia'ya ve dizgi ve baskıda emeği geçen tüm Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Doç. Dr. Hüseyin Ali KUTLU

2011

İÇİNDEKİLER

Bölüm I: ETİK VE AHLAK KAVRAMLARI 1

1.1.Etik Kavramı 1
1.2. Etik Kavramının Tarihsel Gelişimi 6
1.3. Ahlak Kavramı.....8
1.3.1. Ahlakın Bölümleri.....11
1.3.1.1 Teorik Ahlak 11
1.3.1.2. Pratik Ahlak 12
1.3.2. Tanınmış Ahlak Felsefeleri 12
1.4. Etik ve ahlak.....15
1.5. Ahlakın Diğer Disiplinlerle İlişkisi 17
1.5.1. Ahlak ve Mantık.....17
1.5.2. Ahlak ve Hukuk 18
1.5.3. Ahlak ve Sosyoloji.....20
1.5.4. Ahlak ve Psikoloji.....21
1.5.5. Ahlak ve Felsefe.....22
1.5.6. Ahlak ve Din 22
1.5.7. Ahlak ve Kültür 25
1.6.Ahlaki Değerler 26
1.7. Ahlaki Gelişim Süreci 27
1.8. Etik Kuralları.....30
1.9. Etik-Toplum İlişkisi.....32
1.10. Etik Değerlere Uygun Davranışların Sonuçları 35
1.11. Bireyde Etik Davranışı Etkileyen Faktörler.....37

Bölüm 2: ETİK SİSTEMLERİ 39

2.1. Etik Teorileri.....39
2.1.1. Teleolojik Yaklaşım (Sonuçsalcılık) 40
2.1.1.1. Bireyci Yaklaşım (Egoizm).....41
2.1.1.2. Faydacı Yaklaşım.....41
2.1.2. Deontolojik Yaklaşım.....42
2.1.2.1. Ahlak ve Haklar Yaklaşımı.....44
2.1.2.2. Adaletçi Yaklaşım 44
2.2. Genel Olarak Etik Sistemleri 45
2.2.1. Amaçlanan Sonuç Etiği 46
2.2.2. Kural Etiği 47
2.2.3. Toplumsal Sözleşme Etiği 49
2.2.4. Kişisel Etik 50
2.2.5. Sosyal Yaşam Etiği 51

Bölüm 3: AHLAKIN OLUŞUMUNDA ROL OYNAYAN FAKTÖRLER 53

3.1.Kültür 53
3.1.1. Kültürün İşlevleri 57
3.1.2. Kültürle İlgili Temel Kavramlar.....58
3.2. Normlar.....60
3.2.1. Hukuki Normlar.....61
3.2.2. Ahlaki Normlar 62
3.2.3. Dini Normlar.....63
3.2.4. Örf ve Âdetler (Gelenek ve Görenekler).....63
3.3. Değerler.....65

Bölüm 4: MESLEK ETİĞİ.....69

4.1 Meslek Etiği Kavramı 69
4.1.1. Meslek Etiği Neden Gereklidir?.....76
4.1.2. Meslek Etiğine Yönelik Yaklaşımlar.....79
4.1.3. Meslek Etiğinin Temel Özellikleri 81
4.2. Mesleki Etik İlkeler.....83
4.3. Mesleğe Bağlılık.....87
4.4. İş Hayatında Etik.....89
4.5. İş Hayatında Etik İlkeler.....90

4.6.Yönetimde Etik ve Etik Dışı Davranışlar 92
4.6.1. Yönetimde Etik 92
4.6.2. Yönetimde Etik Dışı Davranışlar 93
4.7. Ahlaki Karar Alma Yapısı 94
4.8. İşyerinde Etik Olmayan Davranışların Önlenmesi 97
4.9. İşyerinde Etik Bir İklim Oluşturulması 98
4.10. İş Ahlakına Uygun Koşulların Çalışanlara Etkisi 101

Bölüm 5: MESLEKİ YOZLAŞMA VE ETİK DIŞI DAVRANIŞ SONUÇLARI 105

5.1. Mesleki Açıdan Bireysel Tükenmişlik ve Özgüvenin Yitimi 105
5.2. Bireysel Doyumsuzluk ve Mutsuzluk 107
5.3. Örgütsel/Mesleki Bağların Zayıflaması ve Özbenliğin Zarar Görmesi 109
5.4. İş Kalitesinin Önemsenmemesi 110
5.5. Cinsel Taciz 111
5.6. Yanlış Bilgilendirme ve Bilgiyi Saklama 116
5.7. Özel Hayata Müdahale 116
5.8. Etik Dışı Davranışı Doğuran Nedenler 116
5.8.1. Kişisel Nedenler 117
5.8.1.1. Etik Ölçütleri Farklı Yorumlama 117
5.8.1.2. Bireyin Bencil Davranması 118
5.8.1.3. Etik İkilemler 118
5.8.1.4. Mesleki Bilgi Yetersizliği 121
5.8.2. Dışarıdan Kaynaklanan Nedenler 122
5.8.2.1. İşletme Yönetiminin Etik Davranışları Algılama Farkı 122
5.8.2.2. Rekabet 122
5.8.2.3. Meslek Ücreti 123
5.8.2.4. Karşılıklı Güvensizlik 123
5.8.2.5. Sahte ve Yanıltıcı Belge 123
5.8.2.6. Etik Davranışların Esnetilmesi 124
5.9. Çalışanların Uzak Durması Gereken Etik Dışı Davranışlar 124

Bölüm 6: SOSYAL SORUMLULUK 127

6.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı 127

6.2. Sosyal Sorumluluk Türleri 129
6.2.1. Ekonomik Boyut 130
6.2.2. Hukuki Boyut 131
6.2.3. Ahlaki Boyut 131
6.2.4. Gönüllülük Boyutu 132
6.3. İşletmenin Sosyal Sorumluluk Yönleri 134
6.3.1. İşletmenin Müşterilerine Karşı Sorumluluğu 135
6.3.2. İşletmenin Tedarikçilere Karşı Sorumluluğu 136
6.3.3. İşletmenin Personeline Karşı Sorumluluğu 137
6.3.4. İşletmenin Hissedarlara Karşı Sosyal Sorumluluğu 138
6.3.5. İşletmenin Topluma Karşı Sorumluluğu 139
6.3.6. İşletmenin Doğal Çevreye Karşı Sorumluluğu 140
6.3.7. İşletmenin Çalışma Hayatına Yönelik Sorumluluğu 141
6.3.8. İşletmenin Organizasyon İçi Sorumluluğu 142
6.3.9. İşletmenin Organizasyon Dışı Sorumluluğu 142
6.3.10. İşletmenin Yöneticilere Karşı Sorumluluğu 142
6.3.11. İşletmenin Rakiplerine Karşı Sorumluluğu 143
6.3.12. İşletmenin Hükümete Karşı Sorumluluğu 143

KAYNAKÇA 145

KAYNAKÇA

ABBAS, J. Ali - AZİM, Ahmed (2001). 'Work Ethic and Loyalty in Canada', The Journal of Social Psychology, Vol.35, No.1, s.31–37.

ADAL, Erhan (1993). Hukukun Temel İlkeleri. Beta Yayınları, İstanbul.

AKAY, Hüseyin (2002). "Muhasebe Mesleğinde Etik". Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 17, Cilt 5, Yıl 8.

AKBULUT, Yıldız (Nisan 1999). "Meslek ahlakı Kriterleri ve Muhasebe Mesleği Üzerine Bir Araştırma", Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sayı 1.

AKDOĞAN, Habib (17-19 Eylül 2003). "Meslek Etiğinin Kamuoyunu Aydınlatmadaki Önemine Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaklaşımları ve Çorum İlinde Uygulanan Bir Anket Çalışması", Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslararası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

AKDOĞAN, Habib (2003). "Muhasebe Meslek Etiğinin Kamuoyunun Aydınlatılmasındaki Önemine Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaklaşımları", Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.1470, Eskişehir.

AKTAN, Coşkun Can (1999). "İş ahlakı ve Sosyal Sorumluluk Kavramı", Meslek ahlakı ve Sosyal Sorumluluk, İstanbul: ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayını.

AKTAN, Coşkun Can (2007) "Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk", İGİAD Yayınları, İstanbul.

AKYEL, Nermin ve KARACA, Nevran (Temmuz,Ağustos, Eylül 2005). "Bağımsız Denetim Açısından Etik ve Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları", Mali Çözüm Dergisi, Sayı 72.

ALBRECHT, W. Steve – HILL, Ned C. – ALBRECHT, Conan C. (March 2006). "The Ethics Development Model Applied To Declining Ethics In Accounting", Australian Accounting Review.

ALBRECHT, W. Steve – SACK, Robert J. (2000). Accounting Education: Charting the Course Through a Perilous Future. Accounting Education Series, Volume No.16 (August) (Sarasota, Florida:American Accounting Assocation).

ARSLAN, Ahmet (1998). Felsefe. İnkılap Kitabevi, İstanbul.

ARSLAN, Mahmut (2001). İş ve Meslek ahlakı. Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara.

AŞIK, Nuran Akşit (2010). "Çalışanların İş Doyumunu Etkileyen Bireysel Ve Örgütsel Faktörler İle Sonuçlarına İlişkin Kavramsal Bir Değerlendirme", Türk İdare Dergisi, Sayı: 467, Haziran.

ATAMAN, Ümit (2000). Şirketler Muhasebesi. Türkmen Kitabevi, İstanbul.

ATAMAN, Ümit (2003). Genel Muhasebe Cilt 1. Türkmen Kitabevi, İstanbul.

AYBOĞA, Hanifi (Aralık 2001). "Ülkemizde Muhasebe Mesleği ve Meslek Etiği – ahlakı", Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt 1, Sayı 2.

AYDIN, İnayet Pehlivan (2001). Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik. 2.Baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara.

AYDIN, İnayet PEHLİVAN (2002). Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik. Pegem Yayıncılık, 3.Baskı, İstanbul

AYMANKUY. Yusuf– SAKARYA, Şakir (17-19 Eylül 2003). "Finansal Piyasalar ve Meslek Etiği". Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslar arası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

BAKIRTAŞ, Hülya – ERDOĞAN, Bayram Zafer (2010) "İşletmelerde Sosyal Sorumluluk: Oteller Üzerine Bir İnceleme", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**,** Nisan , 5(1).

BALCI, Ali (1983). "İş Doyumu ve Eğitim Yönetimine Uygulanması", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**,** Cilt: 16, Sayı: 1.

BALSARI KAYMAZ, Çağnur – ASLANERTİK, Banu Esra (2007). "Kavram Haritaları ve Muhasebe Eğitimi: Yönetim Muhasebesi Uygulaması". XXVI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya.

BARON, David P. (2003) Business And Its Environment, New Jersey, Prentice Hall. Inc.2003.

BARUTÇUGİL, **İsmet** (2004). Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi, Kariyer Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul.

BAYAZITLI, Ercan – ÇELİK, Orhan (16 – 20 Nisan 2003). "Profesyonel Muhasebe Mesleğinde Mesleğin Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Bu Konudaki IFAC Kuralları", VI. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Belek.

BAYAZITLI, Ercan – KOÇAK, Akın (2002). "Muhasebe Mesleğinde Pazarlama Üzerine Bir Araştırma". Temel Eğitim ve Staj Merkezi Yayınları, Yayın No:45, Ankara.

BEKTAŞ, Çetin – KÖSEOĞLU, Mehmet Ali (Nisan 2007). "Etik Kodlarının Yönetsel Karar Alma Sürecine Etkileri ve Bir Model Önerisi", "İş Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:9, Sayı:2.

BİRGİLİ, Erhan – TUNAHAN, Hakan (17-19 Eylül 2003). "Hileli Finansal Raporlama veya Pandoranın Açılan Kutusu". Hacettepe Üniversitesi 1.Türkiye Uluslar arası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

BOSTANCI, Serpil (2002). "Küreselleşen Muhasebede Standartlaşma ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu", Mali Çözüm Dergisi, Sayı:59.

BOYD, David T. – BOYD, Sanithia C. – BOYD, William L. (September/October 2000). "Changes in Accounting Education: Improving Principles Content for Beter Understanding", Journal of Education Business.

BUDAK, Gülay – SÜRGEVİL, Olca (2005) "Tükenmişlik Ve Tükenmişliği Etkileyen Örgütsel Faktörlerin Analizine İlişkin Akademik Personel Üzerinde Bir Uygulama", D.E.Ü.İİ.B.F. Dergisi, Cilt: 20, Sayı:2.

BURSAL, Nasuhi – ERCAN, Yücel (1994). Maliyet Muhasebesi. DER Yayınları, İstanbul.

BÜYÜKMİRZA, Kamil (1998). Maliyet ve Yönetim Muhasebesi. Barış yayınları, Ankara.

CAN, Ahmet Vecdi (2007). "Luca Pacioli "Muhasebenin Babası" mıdır?". Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı 12, Makale 8.

CECİLY Raiborn A. – BARFİELD Jesse T. ve **KİNNEY Michael R**. Managerial Accounting. South-Western College Publishing, 1999.

CEMALCILAR, Özgül – BENLİGİRAY, Yılmaz – SÜRMELİ, Fevzi (2006). Genel Muhasebe. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

CEMALCILAR, Özgül – ERDOĞAN, Nurten (2000). Genel Muhasebe. Beta Basım Yay. ve Dağ.A.Ş., İstanbul.

CEMALCILAR, Özgül (Ocak 2003). "Muhasebenin Amaçlarına Ulaşmada Muhasebenin Kuramsal Yapısına Bağlılığın Gereği ve Önemi, Muhasebe ve Denetime Bakış.

CİVELEK, Mehmet A. **– DURUKAN, M. Banu** (30 Nisan- 4 Mayıs 1997). "Günümüz Koşullarında Muhasebe Mesleği ve Meslek ahlakı". III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20.

COŞKUN, Ali (Kasım 2003). "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi", Atatürkçü Düşünce Dergisi, Sayı:4, s.72.

ÇALDAĞ, Yurdakul (2001). Şirketler Muhasebesi. Gazi Kitabevi, Ankara.

ÇARIKÇI, İlker Hüseyin – UZUNBACAK, Hasan Hüseyin - ADIGÜZEL, Orhan – **ÖZKUL,** Ahmet Sait (2009) "Yönetim Kültürü Bağlamında Sosyal Sorumluluk", Uluslararası Davraz Kongresi, Isparta.

ÇERİK, Şule - ÖZARSLAN Emel (2008) "Çalışanların Sosyal Sorumluluk Boyutlarına İlişkin Algılamaları: İlaç Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Uygulama", Ege Akademik Bakış**,** Cilt: 8, Sayı:2.

ÇİFTCİ, Yavuz – ÇİFTCİ, Birgül (Eylül 2003). **"**Muhasebe Mesleğinde Meslek Etiği (Türkiye'deki Düzenlemeler ve Uluslararası Düzenlemelerle Karşılaştırılması)". Muhasebe ve Denetime Bakış.

ÇUKACI, Yusuf C. (2006). "Kamuyu Aydınlatmada Muhasebe Meslek Elemanının Etik Anlayışı ve İzmir İlinde Bir Uygulama". Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 8, Sayı:1.

ÇÜÇEN, A. Kadir (1999). **Felsefeye Giriş**, Erkam Matbaacılık, Bursa.

DEMİR, Hulusi – SONGÜR, Neşe (1999) "Sosyal Sorumluluk Ve İş ahlakı", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,** Cilt:2, Sayı: 3.

DENİZ, Eşref (1994) "Kültür, Doğa Sevgisi ve İnsan Evrimi Arasındaki İlişkilere Biyolojik Bakış". Ankara Tıp Mecmuası, Vol.47.

DERİCİOĞULLARI, Ayşe – KONAK, Şevkinaz – ARSLAN, Ercan – ÖZTÜRK, Bahar, (2007). "Öğretim Elemanlarının Tükenmişlik Düzeyleri: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği", Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi**,** Cilt:2, Sayı:5.

DİNÇ, Engin – KAYA, Uğur (Ocak 2006). "Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek ahlakı Kuralları Açısından Hizmet Satın Alanlar Tarafından Algılanma Biçimi Üzerine Bir Araştırma", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı 17.

DOLFSMA, Wilfred (2005). "Accounting as Applied Ethics: Teaching a Discipline". ERIM report Series Research in Management, ERS-2005-065-ORG, November.

DONALDSON, Thomas, WERHANE, Patricia H.. (1996). Ethical Issues In Business. Prentice Hall, New Jersey.

DÖNMEZ, Adnan – BERBEROĞLU, P. Başak – ERSOY, Ayten (2005). "Ülkemiz Bağımsız Dış Denetim Standartlarının ABD Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları-AB Sekizinci Yönergesi ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla karşılaştırılması". Akdeniz Ünv., İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 9.

EGE, İlhan – TANÇ, Ahmet – GÖZBAŞI, Onur – ÖZGENER, Şevki. (17-19 Eylül 2003). "Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebecilik Meslek ahlakına ilişkin Tutumları", Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslararası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

ERKUŞ, Ahmet (2009), "Çalışanların Müzakere Etiği Algılamaları ve Müzakere Sürecindeki Davranışlarına Etkileri", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F, Cilt:16, Sayı:1.

ERTAŞ, Fatih Coşkun (2002). İşletmelerde Muhasebe Organizasyonu ve Muhasebe Mesleği. Seçkin Yayınları, Ankara.

FERRELL, O. C. – FRAEDRICH, John (1994). Business Ethics Ethical Decision Making And Cases. Houghton Mifflin Company.

FIRAT, A. Serap (Temmuz-Eylül 2003). "Çevre Etiği Kavramı Üzerine Yeniden Düşünmek", Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi.

GERNİ, G. Mine (2001). "İşyerinde Cinsel Taciz: Erzurum İlinde Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**,** Cilt:56, Sayı:3.

GÖKBUNAR, Ali Rıza (1995). "İşletmelerin Çevrenin Korunmasında Sosyal Sorumluluğu", Ekoloji Çevre Dergisi, Sayı: 14, Ocak-Şubat-Mart.

GÜCENME, Ümit – ARSOY, Aylin Poroy. (Kasım 2006). "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Muhasebe Eğitimi", Mali Çözüm Dergisi, Sayı:76 (Özel).

GÜÇLÜ, Faruk – GÖREN, Recai – YALÇIN, Mustafa (2002). Genel Muhasebe. Detay Yayınları, Ankara.

GÜL, Hasan (2006) "Etik Dışı Davranışlar Ve Ussallaştırılması: Devlet Hastanelerinde Bir Uygulama", Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, Sayı:10, Haziran .

GÜL, Kudret – ERGÜN, Halil (Ocak 2004). "Muhasebe Mesleğinde Etik" Muhasebe ve Denetime Bakış. Sayı:11.

GÜLLÜOĞLU, Özlem (2006) "Halkla İlişkiler Mesleğinde Etik Anlayışı". II.Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu, 27-28 Nisan.

GÜNEY, Semra (2006). "ahlaki Liderliğin Kavramsallaştırılması ve ahlaki

Yönetimde Liderliğin Rolü". Yönetim ve Ekonomi Yıl:2006 Cilt:13 Sayı:1.

GÜREDİN, Ersin (30 Nisan- Mayıs 1997). Denetçinin Meslek ahlakı, Standartlar ve Uygulamadan Örnekler. III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20.

GÜVEMLİ, Oktay (2007). "1949 Vergi Reformunda Envanter Standartları, Hesap Planı Anlayışı ve Muhasebe Eğitimi", XXVI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya,.

HALICI, Ali (2001) "İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Stratejileri: Çanakkale İlinde Bir Araştırma", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üni. İ.İ.B.F., Cilt:7, Sayı:1.

HARTMAN, Laura Pincus. (1998). Perspectives in Business Ethics. McGraw-Hill Companies, Singapore.

HOFSTEDE, Geert H. (1980). Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values. Sage Publication, California.

HUGH, Franchis Mc. (1992). Ethics. Tüsiad Yayınları, Nr:T/92, İstanbul.

IŞIK, Abdulkadir (2009). "Kültür ve Kalkınma: Vergi Kültürü Örneği". Ege Akademik Bakış (9) 2. (851-865)

İBİŞ, Cemal K. (10-12 Ekim 2002). "Bilgi Çağında Muhasebecilik Mesleğinin Geleceği ve Yeni Muhasebeci Kimliği" XVII. Türkiye Muhasebe Kongresi, TÜRMOB Yayınları 199.

İLHAN, Süleyman (2007). "Yeni Kapitalizmin Karanlık Yüzü: İnsanilik Ve ahlakilik Söylemlerinin Sahiciliği Üzerine", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2.

İLHAN, Süleyman (2008) "Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:21.

İLİC, Derya Kelgökmen (2010). "İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Literatür Taraması", Ege Akademik Bakış, Cilt:10, Sayı:1.

İŞGÜDEN, Burcu - ÇABUK Adem (2006) "Meslek Etiği Ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı: 16.

JLARC. (February 16, 2006). (State of Washington Joint Legislative Audit and Review Comittee). Special Education Excess Cost Accounting and Reporting Requirements Report 06-3.

JOSEPHSON, Michael (1995). "Teaching Ethical Decision Making And Principled Reasoning" Business Ethics Readings And Cases in Corporate Morality, 3.Edition, Mc. Graw Hill, New York.

KALLAUS, Norman F. – KEELİNG, Lewis (1992). "Administrative Office Management, Cincinaty: South Western Co..

Kamu Görevlileri Etik Rehberi, Ankara, 2010.

KAYA, Harun (2008) "Demografik Özelliklerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılaması Üzerindeki Rolü: Bandırma Yerelinde Bir Araştırma", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 11, Sayı 20.

KAYNAK, Muhteşem (2007). "İşsizlik ve Emek Kalitesi". Tisk Akademi Dergisi, Cilt:2, Özel Sayı:1.

KILAVUZ, Raci (Aralık 2002). Yönetsel Etik ve Halkın Yönetsel Etik Oluşumuna Etkileri", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:26, No:2.

KOCADAŞ, Bekir (2005) "Kültür ve Medya". Bilig, Yaz/2005, sayı:34:1-13.

KOTAR, Erhan (30 Nisan- Mayıs 1997). "Muhasebe Denetim Mesleğinde ahlakın Yeri ve Önemi". III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20.

KÖSE, Ahmet K. – YILMAZ, Fatih (16 – 20 Nisan 2003). "Mesleki Yeterlilik Öncesi IFAC'ın Mesleki Kuralları", VI. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Belek.

KUTLU, Hüseyin Ali – GÜNER, Mehmet (2007). "Türkiye Muhasebe Standartlarındaki Gelişmelerin Eğitim ve Uygulama Açısından İrdelenmesi". XXVI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya.

KUTLU, Hüseyin Ali (2008). Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilemleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 63-2.

KUTLU, Hüseyin Ali (2008). Muhasebe Meslek ahlakı. Nobel yayın No:1274, Ankara

KÜÇÜKSAVAŞ, Nihat (2005). Finansal Muhasebe. Kare Yayınları, İstanbul.

MACK, Peter (2004). "Utilitarian Ethics in Healthcare". International Journal of The Computer, the Internet and Management, Vol.12, No:3, September-December.

MARŞAP, Beyhan (1996) . "Muhasebe Mesleği, Fonksiyonları ve Meslek Mensuplarının Nitelikleri", Yaklaşım Dergisi, Yıl 4, Sayı 37.

McDEVITT, Roselie – GIAPPONI, Catherine – TROMLEY, Cherly (2007). "A Model of Ethical Decision Making: the Integration of Process and Content", Journal of Business Ethics.

MEGEP (Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) Tüm Alanlar, Meslek Etiği, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 2006

MEIGS, Robert F. – MEIGS, Walter B. ve MEIGS, Mary A.. (1995). Financial Accounting. Mc. Graw Hill Inc..

MEIGS, Robert F. – MEIGS, Walter B. (1993). Accounting: The Basis For Business Decisions. 9.Edition, Mc.Graw Hill, Inc., International Edition.

MERİÇ, Cemil (1986). Kültürden İrfana, İnsan Yayınları, İstanbul.

Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Meslek etiği, Ankara, 2006.

MOORE, C.L. – JAEDICKE, R.K. (1980). Yönetim Muhasebesi. Çev. Alparslan Peker, Dördüncü Basıdan çeviri, Fatih Yayınevi, İstanbul.

MUGAN, Can Şımga (Haziran 1999). "ahlak, Toplumsal ve Kişisel Değerler: Muhasebe Mesleği ve Eğitimi Üzerindeki Etkileri", Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sayı 1.

MUGAN, Can Şımga (Mayıs 1999). "ahlak, Toplumsal ve Kişisel Değerler: Muhasebe Mesleği ve Eğitimi Üzerine Etkileri". Muhasebe ve Bilim Dünyası Dergisi, Cilt No 1, Sayı No 2.

NAISBITT, John (1994). Global Paradoks. Çev. Sinem Gül, Sabah Kitapları, İstanbul.

NAKTİYOK, Atılhan (2002). "Motivasyonel Değerler ve İş Tatmini: Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama". Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt: 16 Ekim 2002, Sayı: 3-4

NAKTİYOK, Atılhan – KARABEY, Canan Nur (2005), "İşkoliklik ve Tükenmişlik Sendromu", Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:19, Sayı:2.

OĞUZBERK, Müge – AYDIN, Arzu (2008). "Ruh Sağlığı Çalışanlarında Tükenmişlik", Araştırma, Klinik Psikiyatri Dergisi, Sayı:11.

OKTAY, Ertan – BALKANLI, Ali O. – SALEPÇİOĞLU, Adil (2004) "Bilgi Toplumunda Yeni Ekonomi ve e-Dönüşüm Stratejileri", 3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25-26 Kasım, Eskişehir 2004.

OTLU, Fikret (1999). "Muhasebe Mesleğinde Meslek ahlakının Yeri ve Önemi", Süleyman Demirel Ünv. İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 4.

ÖNAL, Mete – PEKDEMİR, Recep (5-9 Mayıs 1999). "Bilgi Teknolojisindeki Gelişmelerin Muhasebe Mesleğine Etkileri", 21.Yüzyıla Girerken Muhasebe Denetimi Mesleği ve Teknolojik Gelişmeler, IV. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu.

ÖNDER, Türkan (2001). Batan Bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek ahlakı, Beta Basım Yay. Dağ. A.Ş., İstanbul.

ÖNEN, Mesut (1988). Hukukun Temel Kavramları. Beta Yayınları, İstanbul.

ÖZDEMİR, Erkan (2003)**.** "Liderlik ve Etik", Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt XXII, Sayı 2.

ÖZDEMİR, Hilal (2009). "Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Marka İmajına Etkisi", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:8 Sayı:15.

ÖZDEMİR, Murat (2008) "Kamu Yönetiminde Etik", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7.

ÖZDEMİR, Süleyman (2009). "Günümüz Türkiye'sinde Akademik İş ahlakı Çalışmalarına Genel Bakış". İşletmelerde İş Etiği, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2009-23

ÖZDEVECİOĞLU, Mahmut – AKTAŞ, Aylin (2007). "Kariyer Bağlılığı, Mesleki Bağlılık Örgütsel Bağlılığın Yaşam tatmini Üzerindeki Etkisi: İş-Aile Çatışmasının Rolü" Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 28, Ocak-Haziran 2007.

ÖZEN, Şükrü – ÇAKAR, Mehmet – KALEMCİ, Arzu (2006). "Türkiye'de Çalışma ahlakı: Bir Tipoloji Önerisi". 14. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 25-27 Mayıs, Erzurum.

ÖZGEN, Ebru (2007). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı Ve Çalışan Memnuniyetine Etkisi", D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 8.

ÖZGENER, Şevki (2004). İş ahlakının Temelleri: Yönetsel Bir Yaklaşım. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ÖZKILIÇ, İbrahim (2006). İbn Haldun'da İktisadi Kalkınmanın Dinamikleri ve Girişimcilik". Akademik Bakış, Sayı:10.

ÖZKOL, Erdal – KÖK, Dündar – ÇELİK, Muhsin – GÖNEN, Seçkin (Mayıs 2005). "Meslek Etiği ve Muhasebe Meslek Elemanlarının Etik İlkelere Duyarlılık Düzeyinin Araştırılması". Muhasebe ve Denetime Bakış.

ÖZYÜREK, Mustafa (2000). Türkiye Muhasebe Standartları, Sunuş.

PAKSOY, H. Mustafa – AKBULUT, Ramazan – AYDIN, Vehbi (Mayıs 2005). "Meslek Yüksek Okullarında Muhasebe Eğitiminin Yeterliliğinin Harran Üniversitesi Özelinde İncelenmesi ve Geleceğe İlişkin Bir Değerlendirme". Muhasebe ve Denetime Bakış.

PAYNE, Dinah – LANDRY, Brett J. L. (2005). "Similarities in Business and IT Professional Ethics: The Need for and Development of A Comprehensive Code of Ethics", Journal of Business Ethics.

PEKDEMİR, Recep (Ekim 1999). "Türkiye'de Muhasebe Mesleği ve Meslek ahlakı", Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı:4.

PEKDEMİR, Recep (Ocak 2000). "Ülkemiz Muhasebe Mesleğinde Etik Kuralların Geliştirilmesi Gereği". MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:5.

PELİT, Elbeyi – ARSLANTÜRK, Yalçın (2011) "Turizm İşletmelerinin İş Etiğine Yönelik Uygulamalarının Çalışma Yeri Tercihindeki Önemi: Turizm Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma" Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2011, C.16, S.1 s.163-184.

PELİT Elbeyi - GÜÇER Evren (2007). "İşletme Yöneticilerinin Çalışanlarına Davranışlarının İş Etiği Kapsamında Değerlendirilmesine İlişkin Bir Araştırma", Seyahat ve Turizm Araştırmaları Dergisi.

PELİT, Elbeyi - KELEŞ, Yasin – ÇAKIR, Melike (2009) "Otel İşletmelerinde Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üni. İ.İ.B.F, Cilt:16, Sayı:2.

PETRICK, Joseph A. – QUINN, John F. (1997). Management Ethics. California Sage Publications Inc..

PIEPER, Annemarie (1999). Çev. Veysel Atayman-Gönül Sezer. Etiğe Giriş. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

PİRGAİP, Burak (Mayıs 2004). Sermaye Piyasalarında Bağımsız Denetim Standartlarının Uluslararası Denetim Standartları ile Harmonizasyonu. SPK Muhasebe Standartları Dairesi, Yeterlik Etüdü.

Platon, (1993). Diyaloglar I, Remzi Kitabevi, İstanbul.

POROY, Aylin (Temmuz 2000). "Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC)", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 7.

ROXAS, Maria L. – STONEBACK, Jane Y. (1997). "An Investigation of The Ethical Decision-Making Process Across Varying Cultures" The International Journal Of Accounting, Vol. 32, No. 4.

SAĞLAMARI, Güler **– ÇINABAL,** Emine (2008). "Tükenmişlik Kavramı Birey ve Örgüt Açısından Önemi", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İİBF, Cilt:15, Sayı:1.

SAVCI, Mustafa (2000). Maliyet Muhasebesine Giriş. Akademi Yayınevi, Rize.

SELİMOĞLU, Seval Kardeş (30 Nisan- 4 Mayıs 1997). "Muhasebede Meslek ahlakı (Etik) Yaklaşımı", III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20,.

SELİMOĞLU, Seval Kardeş. (Kasım 2006). "Türk Muhasebe Uygulamalarında Etik", Mali Çözüm Dergisi, Sayı 76 (Özel Sayı).

SELVİ, Yakup (Ekim 2000). "ahlak Kuralları ve Muhasebe Eğitimine Etkileri", Muhasebe Finansman Dergisi.

SENEMOĞLU, Nuray. (1997)**.** Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Ertem Yayıncılık, Ankara.

SERİNKAN Celalettin – BARDAKCI, Ahmet (2009) "Pamukkale Üniversitesi'ndeki Akademik Personelin İş Tatminleri Ve Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bir Araştırma", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:21.

SEVGENER, A. Sait – HACIRÜSTEMOĞLU, Rüstem (2000). Yönetim Muhasebesi. Alfa Basımevi, İstanbul.

SEVİLENGÜL, Orhan (2005). Genel Muhasebe. Gazi Kitabevi, Ankara.

SMITH, L. Murphy – SMITH, Katherina T.. (1987). Accounting Information Systems, Houston TX, Dame Publication Inc..

SÖZBİLİR, Naciye (2000). Türkiye'de Muhasebe Uygulamalarında Etiksel Boyutlar. Doktora Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

SÖZBİLİR, Naciye (2000). Türkiye'de Muhasebe Uygulamalarında Etiksel Boyutlar. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yayın No:26, Afyon.

SÜDER, Aslı (2005) "Sosyal Sorumluluk Kavramı Ve Tedarik Zincirinde Uygulanması", V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 25-27 Kasım.

SÜRMEN, Yusuf (2006). Muhasebe-1. Celepler Matbaacılık, Trabzon.

ŞAHİN, Ayşe – DEMİR, Hulusi (2000) "Yönetici İkilemi, İş ahlakı". Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi, Cilt:1, Sayı:1.

ŞAHİN, Bayram – DÜNDAR, Tuğba. "Sağlık Sektöründe Etik İklim ve Yıldırma (Mobbıng) Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66-1

ŞENEL, Kerem – YANIK, Serhat (Aralık 2002). Sermaye Piyasası Faaliyetleri Temel Düzey Lisansı Eğitim Ders Notları.

TAĞRAF, Hasan (2002). "Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2.

TAHTASAKAL, Meral – TENGİLİMOĞLU, Dilaver (17-19 Eylül 2003). "Bürolarda Yaşanan Etik Dışı Davranışlar ve Bürolarda Cinsel Taciz Konusunda Bir Alan Araştırması", Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslar arası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

TEK, Ömer Baybars (1997). Pazarlama İlkeleri. 7.Baskı, Cem Ofset

TEKİN, Mahmut – ZERENLER, Muammer – YILDIZ, Mehmet (2003). "İşletmelerde Bilişim Teknolojileri Kullanımının Örgütsel Yapıdaki Değime Etkileri". Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F., II: Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler Kitabı, İzmir.

TEPE, Harun (1997). "Etik ve "Meslek Etikleri": Kavram ve Sorunlar" III. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi ve Sergisi, Mevcut Durum Analiz Raporları ve Panel Bildirileri Kitabı, İzmir.

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası (2006), "Küreselleşme Etik Kodlar ve Örgütler" Şafak Org. Matbaacılık, Ankara.

TMMOB. (2006). Küreselleşme Etik Kodlar ve Örgütler.

TOP, Seyfi - ÖNER, Akın (2008). "İşletme Perspektifinden Sosyal Sorumluluk Teorisinin İncelenmesi", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7.

TORAMAN, Cengiz – AKCAN, Ahmet (29 Mayıs-2 Haziran 2002). "Muhasebe Denetiminde Etik". Marmara Üniversitesi Türkiye XXI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Bodrum.

TORAMAN, Cengiz – AKCAN, Ahmet (Ocak 2003). "Muhasebe Denetiminde Etik Teori". Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi.

TORLAK, Ömer (2001). Pazarlama ahlakı: Sosyal Sorumluluklar Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışları Analizi. Beta Yayım ve Dağ. A.Ş., İstanbul.

TORLAK, Ömer (2003). Pazarlama ahlakı. Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

TREVİNO, L. K. - K. A. NELSON (2004). Managing Business Ethics (John Wiley & Sons Inc., Hoboken, NJ).

TÜSİAD (Kasım 2005). Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik, Kavramsal Çerçeve ve Uluslararası Uygulamalar, Cilt 1. yayın No. TÜSİAD-T/2005 – 11/412.

UÇKUN, Gazi – ÇELTEK, Evrim (17-19 Eylül 2003) "Reklamlar ve Reklamlardaki Etik Sorunlar", Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslar arası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

ULUKOL, Cemalettin (1972). İcracı ve Uzman Muhasebecilik. Ankara Muhasebe ve Mali İşler yayınları, No:1, Ankara.

USLU, Salim (Ocak 2001). "İş Etiğinde Geleneği ve Yeniliği Harmanlayabilmek". Görüş Dergisi.

USLU, Selçuk, (Alanya 1997). "Muhasebe Mesleğinde Meslek ahlakı ve Moral Değerler**",** 3.Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu.

UYSAL, Enver "Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler–İslâmî Erdemler". Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, 2003.

UYSAL, Özgür Özmen (Ekim 2002). "Muhasebe Eğitiminde Etik: Araçsal etik mi?", Muhasebe ve Denetime Bakış.

UZAY, Şaban (2004). "21.Yüzyılın Başlarında Muhasebe Mesleğini Etkileyen Gelişmeler ve Geleceğe Yönelik Değerlendirmeler", Mali Çözüm Dergisi, Sayı:67.

UZAY, Şaban (3 – 5 Kasım 2004). "Türkiye'de Denetçi Bağımsızlığı", Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı (MÖDAV), I. Uluslararası Muhasebe Konferansı, İstanbul.

ÜLGEN, Hayri – MİRZE, S. Kadri (2006). İşletmelerde Stratejik Yönetim.Literatür Yayınları, İstanbul.

ÜLKER, M. Sema (30 Nisan – 4 Mayıs 1997). "Almanya'da Muhasebe Mesleği, Sınıflandırılması, Yetki ve Sorumluluklar", III. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Alanya.

ÜLTANIR, Gürcan (2003). "Eğitim ve Kültür İlişkisi-Eğitimde Kültürün Hangi Boyutlarının Genç Kuşaklara Aktarılacağı Kaygısı", GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı 3.

ÜNLÜ, Sezen (2001). Psikoloji. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1288, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 710.

VELASQUEZ, Manuel G. (2002). Business Ethics. Fifth Edition, Prentice Hall,.

VURAL, Z.Beril Akıncı – COŞKUN, Gül (2011). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik". Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı:1.

WELLS, Calvin (1994). Sosyal Antropoloji Açısından İnsan ve Dünyası, Çev. Bozkurt Güvenç, Remzi Kitabevi, İstanbul.

WHITE, Thomas I. (1985). Business Ethics. Maxmillan Publishing Company, New York.

YAKUBOĞLU, Kenan (Mart 2006). "Sosyal Bilim Düşüncesi Bağlamında Felsefe Nedir? Ne Değildir?", SBArD, sayı 7.

YENİGÜN, Tekin – SÖZBİLİR, Naciye (23-27 Mayıs, 2001). "Muhasebe Mesleğinde Etik". Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, XXTürkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Tekirova.

YEŞİLTAŞ, Mehmet (2005) "İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Bir Sorun Olarak İşyerinde Cinsel Taciz", Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, No:13.

YILDIZ, **Hüseyin** (2005). "İş ahlakı ve Yönetim", Akşam Gazetesi, 19.10.2005

YUMUŞAK, İbrahim Güran – ERARSLAN, Cemil (2004). "Yeni Ekonominin Para Politikaları Üzerindeki Etkileri", 3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25-26 Kasım, Eskişehir.

YURTSEVER, Hatice (2009)."Kritik Kontrol Noktası Analiziyle Sahte Belge ve Yanıltıcı Belge Ayırımı", **Maliye Dergisi**, Sayı: 156, Ocak-Haziran.

YÜRÜR Şenay – KESER, Aşkın (2010) "İşe Bağlı Gerginlik İle İş Tatmini İlişkisinde Duygusal Tükenmenin Aracı Rolü", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 65, Sayı:4.

ZAİF, Figen – KARAPINAR, Aydın (2002). "Muhasebe Eğitiminde Değişim İhtiyacı", Gazi Üniversitesi, İkt.ve İd. Bil. Fak. Dergisi, 3.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

http://tdkterim.gov.tr/?kelime=mant%FDk&kategori=terim&hng=md (01.07.2007)

Serkan ODAMAN http://www.kou.edu.tr/ceko/armaganlar/tokerdereli/41.pdf (01.07.2007)

http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-ahlak/aktan-ahlaksizlik.pdf (29.06.2007)

www.politics.ankara.edu.tr/dosyalar/soc_intro.pdf (02.07.2007)

Ahmet Vecdi CAN http://www.akademikbakis.org/ (11.07.2007)

www.spk.org.tr

www.muhasebetr.com

Erdoğan AVDER. www.muhasebetr.com

Sabri TÜMER www.tmud.org.tr

(http://www.turmob.org.tr/tmudesk/) (17.07.2007)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Etik

http://www.tmsk.org.tr/ (17.07.2007)

http://www.tmsk.org.tr/ (17.07.2007)

http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/ (18.07.2007)

http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/ (18.07.2007)

http://www.spk.gov.tr/Hakkinda/index.html?tur=gorevimiz (18.07.2007)

http://www.ifac.org (18.07.2007)

http://www.tmsk.org.tr/ik/SINAV_BROSURU-A4.pdf

http://en.wikipedia.org/wiki/International_Accounting_Standards_Board (18.07.2007)

http://www.tmud.org.tr/bulten%209.htm (18.07.2007)

http://www.ethics-network.org.uk/Course/resource/vulnerable/ (25.07.2007)

http://193.255.144.134/calismalar/yayinlar/md/md146/ (11.09.2007)

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/sempozyum/ (14.09.2007)

http://www.hukuk.gazi.edu.tr/dergi/cilt_5-sayi_1-2.pdf (18.10.2007)

http://www.meslekforum.com/mesleki-gelisim-2/204-etik-kavrami.html (30.01.2011)

http://www.turkiyeforum.com/kultur-nedir-vt10978.html (30.01.2011)

http://egitek.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AolKitaplar/Sosyoloji_1/2.pdf

Esra Kaya, "Özel Hayata Gizli Bakış",

http://www.diyarbakir.adalet.gov.tr/makaleler/esrakaya3.pdf.

http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-ahlak/aktan-toplam-ahlak.pdf

http://egitek.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AolKitaplar/Sosyoloji_2/1.pdf

(http://www.ttb.org.tr/STED/sted0201/1.html;http://www.cvtr.net/makale/is_trend/brnout_sendromu.htm

http://www.frmtr.com/kultur/901435-kultur-nedir.html

http://www.mevlutkesman.com/cocuk_ve_ergende_ahlak_gelisimi.pdf

http://www.dem.org.tr/ded/1/DED1mak3.pdf

http://www.aku.edu.tr/AKU/DosyaYonetimi/SOSYALBILENS/makale/c9s1m14.pdf

http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/127/887.pdf

http://enm.blogcu.com/is-etigi-nedir-3/3303717

http://scholar.google.com.tr/scholar?q=i%C5%9F+hayat%C4%B1nda+etik+ilkeler&hl=tr&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart

http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/IIBD/article/viewFile/3521/3351

http://www.tedmer.org.tr/pdf/yolsuzluk.pdf

http://www.akillisinif.anadolu.edu.tr/dosyalar/pdf/20090319/26_66.pdf

MESLEK YÜKSEKOKULLARI İÇİN BİTKİ FİZYOLOJİSİ

Yazarlar
Dr. Armağan Kaya
Dr. Gülçin Beker Akbulut
Dr. Zehra Tuğba Murathan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1417
Fen Bilimleri No.: 109
ISBN: 978-605-320-323-0
© 1. Basım, Ocak, 2016

MESLEK YÜKSEKOKULLARI İÇİN BİTKİ FİZYOLOJİSİ
Editör: Armağan Kaya

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Arslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Kalkan Maatbacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. cad. Alibey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kaya, Armağan
Meslek Yüksekokulları İçin Bitki Fizyolojisi */ Editör: Dr. Armağan Kaya*
1. Basım, VIII + 120 s., 16 ×23.5 mm
Kaynakça var ve dizin yok
ISBN 978-605-320-323-0
1. Bitki Biyokimyası 2. Büyüme ve Gelişme Fizyolojisi 3. Stres Fizyolojisi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İçindekiler

ÖN SÖZ.....VII

BÖLÜM 1 BİTKİ HÜCRESİ VE KİMYASAL BİLEŞİMİ 1

1.1. Hücre Organelleri..... 2
1.2. Bitki Hücresinin Kimyasal Yapısı 6
1.2.1. Su ve İnorganik Bileşikler 6
1.2.2. Organik Bileşikler..... 8

BÖLÜM 2 SU VE HÜCRE 17

2.1. Bitki Yaşamında Su 17
2.1.1. Suyun Yapısı ve Özellikleri.....17
2.1.2. Suyun Taşınmasında Meydana Gelen Olaylar 19
2.1.3. Bitkilerde Su Miktarı ve Fizyolojik Aktivite.....25

BÖLÜM 3 BİTKİ-TOPRAK-SU İLİŞKİLERİ.....27

3.1. Toprakta Suyun Bulunuşu.....27
3.2. Bitkiler Tarafından Suyun Topraktan Alınması ve İletimi 28
3.2.1. Su Alınmasını Etkileyen Çevresel Faktörler 29
3.3. Bitkiler Tarafından İyon Alınması ve İletimi 29
3.4. Foliar İyon Alınımı 32

BÖLÜM 4 BİTKİLERDE SU KAYBI.....33

4.1. Buhar Halinde Su Kaybı 33
4.1.1. Transpirasyon (Terleme) 33
4.1.1.1. Stomaların Transpirasyondaki Rolü 35
4.1.1.2. Transpirasyonu Etkileyen Etmenler.....36
4.2. Sıvı Halde Su Kaybı.....38
4.2.1. Yaşarma (Eksüdasyon) 38
4.2.2. Damlama (Gutasyon).....39
4.2.3. Salgılama (Sekresyon) 40

BÖLÜM 5 ENZİMLER.....41

5.1. Enzimlerin İsimlendirilmesi.....42
5.2. Enzimlerin Etki Mekanizması.....42
5.3. Enzimlerin Tepkime Hızını Etkileyen Faktörler.....43
5.4. Enzimlerin Sınıflandırılması.....45
5.5. Aktivatörler, İnhibitörler ve Enzim İnhibisyonu.....45
5.5.1. Aktivatörler.....46
5.5.2. İnhibitörler.....46
5.6. Enzimlerin Bitki Hücrelerinde Dağılımı.....47

BÖLÜM 6 AZOT METABOLİZMASI.....49

6.1. Azot Fiksasyonu.....50
6.2. Azotlu Bileşiklerin Organik Maddelerin Yapısına Katılması ve Bitkideki Hareketleri.....51

BÖLÜM 7 FOTOSENTEZ.....53

7.1. Fotosentezin Tanımı ve Önemi.....53
7.2. Fotosentezde Rol Oynayan Pigmentler.....54
7.3. Fotosentezin Yeri.....55
7.4. Fotosentez Olayının Mekanizması.....55
7.4.1. Elektron Taşınım Safhası.....55
7.4.2. CO_2 Fiksasyon Safhası.....57
7.4.2.1. Calvin Döngüsü (C_3 Yolu).....57
7.4.2.2. Hatch-Slack (C4 Yolu).....58
7.4.2.3. CAM Yolu.....59
7.5. Fotosentezi Etkileyen Çevresel Faktörler.....60
7.6. Fotosentez Ürünlerinin Taşınması.....61
7.7. Kemosentez.....63

BÖLÜM 8 SOLUNUM.....65

8.1. Aerobik Solunum.....67
8.1.1. Glikoliz.....67
8.1.2. Krebs Devri.....68
8.1.3 Elektron Taşınım Sistemi ve Oksidatif Fosforilasyon.....69
8.2. Siyanite Dayanıklı Solunum.....70
8.3. Pentoz Fosfat Yolu.....70
8.4. Lipid Metabolizması.....71
8.5. Fermentasyon.....72
8.5.1. Alkol Fermentasyonu.....72
8.5.2. Laktik Asit Fermentasyonu.....72
8.6. Solunumu Etkileyen Faktörler.....73
8.6.1. Bitkisel Faktörler.....73

8.6.2. Çevresel Faktörler 74
8.7. Fotosentez ve Solunumun Karşılaştırılması....75

BÖLÜM 9 BİTKİLERDE BÜYÜME VE GELİŞME 77

9.1. Bitkilerde Büyüme ve Gelişme Esnasında Görülen Bazı Fizyolojik Olaylar 78
9.1.1. Senesens 78
9.1.2. Absisyon 79
9.1.3. Apikal Dominansi 80
9.1.4. Dormansi....81
9.2. Bitkilerde Organ Oluşumu 81
9.2.1. Tohum....81
9.2.1.1. Çimlenme Fizyolojisi....82
9.2.2. Kök Gelişimi....82
9.2.2.1. Kök Gelişiminde Etkili Olan Faktörler....84
9.2.3. Gövde Gelişimi....85
9.2.4. Yaprak Gelişimi....85
9.2.5. Çiçeğin Yapısı 86
9.2.5.1. Bitkilerde Çiçeklenme ve Fotoperiyodizmin Etkisi....87
9.2.5.2. Tozlanma (Polinasyon) ve Döllenme....88
9.2.6. Meyve Yapısı ve Gelişimi 89

BÖLÜM 10 BİTKİLERDE HAREKET FİZYOLOJİSİ 93

10.1. Yer Değişim Hareketleri 93
10.1.1. Amöboik Hareket 93
10.1.2. Protoplazma Hareketi 94
10.1.2.1.Rotasyon 94
10.1.2.2. Sirkülasyon 94
10.1.3. Göçüm Hareketleri (Taksis) 94
10.2. Durum Değişim Hareketleri....94
10.2.1. Tropizma Hareketleri....95
10.2.1.1.Fototropizma....95
10.2.1.2. Geotropizma 95
10.2.1.3. Haptotropizma 96
10.2.1.4. Kemotropizma 96
10.2.1.5. Hidrotropizma....96
10.2.1.6. Travmotropizma 97
10.2.2. Nasti (Irganım) Hareketleri 97
10.2.2.1. Epinasti 97
10.2.2.2. Hiponasti....97
10.2.2.3. Fotonasti 97
10.2.2.4. Sismonasti....97

10.2.2.5. Termonasti 97
10.2.2.6. Tigmonasti 97
10.3. Periyodik Hareketler (Uyku Hareketleri) 98
10.3.1. Fotoperiyodizm 98
10.4. Bitkilerin Cansız Dokularındaki Hareketler 98

BÖLÜM 11 BİTKİSEL HORMONLAR VE İŞLEVLERİ 99

11.1. Oksinler 100
11.2. Sitokininler 102
11.3. Giberellinler 103
11.4. Absisik Asit (ABA) 106
11.5. Etilen 107

BÖLÜM 12 STRES FİZYOLOJİSİ 109

12.1. Stres Çeşitleri 110
12.1.1. Kuraklık Stresi 110
12.1.2. Isı Stresi 112
12.1.3. Tuz Stresi 113
12.1.4. Işık ve Ultraviyole (UV) Stresi 114
12.1.5. Kirlilik Stresi 115
12.1.6. Allelopatik Stres 116
Kaynaklar 117

Ön Söz

Bitki fizyolojisi bitkide meydana gelen canlılık olaylarının ortaya çıkış nedenlerini ve mekanizmalarını inceleyerek fizik, kimya ve biyoloji kurallarına göre açıklamaya çalışan bilim dalıdır. Bitkilerin dünyada besin maddesi olarak, çeşitli endüstriyel alanlarda hammadde olarak ve enerji kaynağı olarak kullanımı göz önüne alındığında bitkisel üretimin artışı önem kazanmaktadır. Bitki fizyolojisi alanındaki çalışmalardan yola çıkarak bitkideki canlılık olaylarının aydınlatılması bitkisel üretimin artırılmasına yardımcı olmaktadır.

Kitabımız bitki fizyolojisi alanında çeşitli kitap ve makalelerden derlenerek hazırlanmış olup, önlisans programlarında eğitim-öğretim gören öğrencilerimize bitki fizyolojisinin temellerini açıklamayı hedeflemektedir. Kitabımızın hazırlanması konusunda bizi teşvik eden ve basımı için destek veren herkese teşekkürlerimizi sunarız.

Ocak, 2016

Dr. Armağan Kaya

Dr. Gülçin Beker Akbulut

Dr. Zehra Tuğba Murathan

Kaynaklar

- Akman, Y., 2006. Botanik. Palme Yayıncılık. Ankara.
- Akman, Y., Darıcı, C., 1998. Bitki Fizyolojisi (Beslenme ve Gelişme Fizyolojisi). Ankara.
- Akman, Y., Ketenoğlu, O., Kurt, L., Düzenli, S., Güney, K., Kurt, F. 2004. Çevre Kirliliği (Çevre Biyolojisi). Palme Yayıncılık.
- Akman, Y., Ketenoğlu, O., Kurt, L., Güney, K., Milhan G., 2004. Bitki Ekolojisi. Palme Yayıncılık. 2004.
- Aksoy, Ç., 2006. Fizikokimya Ders Notları.
- Alberts, B., Bray, D. et al., 1989. Molecular Biology of The Cell, Garland Publishing,New York, London.
- Anonim, 2006. Milli eğitim bakanlığı MEGEP Gıda Teknolojisi, Karbohidratların Özellikleri. ANKARA.
- Anonim, 2006. Milli eğitim bakanlığı MEGEP Gıda Teknolojisi. Lipitler. ANKARA.
- Anonim, 2007. Milli eğitim bakanlığı MEGEP Bahçecilik. Bitkilerde büyüme ve gelişme. ANKARA.
- Anonim, 2007. Milli eğitim bakanlığı MEGEP Bahçecilik. Bitkilerin su metabolizması. ANKARA.
- Anonim, 2013. Bülent Ecevit Üniversitesi Fizyoloji Ders Notları.
- Ası, T., 1996. Tablolarla Biyokimya Cilt 1. İstanbul.
- Bilişli, A., 2009. Gıda Kimyası, Sidas Yayıncılık. Çanakkale.
- Bozcuk, S., 1997. Bitki Fizyolojisi. Hatipoğlu Yayınevi. Ankara.
- Büyü, İ., Aydın, S.S., Aras, S., 2012. Bitkilerin stres koşullarına verdiği moleküler cevaplar. Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi. 69(2).

- Cebe, M., 1987. Fizikokimya-1. Nobel Yayıncılık.
- Çulha, Ş., Çakırlar, H., 2011. Tuzluluğun Bitkiler Üzerine Etkileri ve Tuz Tolerans Mekanizmaları. AKÜ FEBİD. 11:11-34.
- Ellialtıoğlu, Ş., 2013. Bahçe Bitkilerinin Fizyolojisi
- Geçkil, H., 2004. BİYOKİMYA I.
- Gerçekoğlu, R., Nilgener, Ş, Soylu, A., 2009. Genel Meyvecilik. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Gözükara, E., 1997. Biyokimya. Cilt 2. Nobel Tıp Kitapevi.
- Güner, U., 2013. Bitki fizyolojisi Laboratuvar Notları. Trakya Üniversitesi.
- Güneş, T., 2010. Genel Biyoloji. Anı Yayıncılık. Ankara.
- Heyes, J.A., Blaikie, F.H., Downs, C.G., Sealey, D.F., 1994. Textural and physiological changes during pepino ripening. Scientia Horticulturae. 58:1–15.
- http://bio1151b.nicerweb.net/Locked/media/ch39/39_10GibberellinEffect.jpg
- http://biologibogen.systime.dk
- http://biyodoc.com
- http://biyolojifenokulu.blogspot.com.tr
- http://cronodon.com
- http://dersnotlarin.blogspot.com.tr/2010/12/enzimlerin-yapisi-ozellikleri-ve.html
- http://edscitutors.co.uk/blog/2012/03/higher-biology-revision-phototropism-in-plants/
- Http://fenokulu.org
- http://nettebuldum.blogspot.com.tr/2012/04/etil-alkol-nedir-laktik-asit.html
- http://sandwalk.blogspot.com.tr/2007/07/calvin-cycle.html
- http://tips.woodlandtree.com
- http://tr.wikipedia.org
- http://water.usgs.gov
- http://web.firat.edu.tr/cevremuh/bilgi/data2/ToprakNedir.pdf
- http://www.adhesives.org
- http://www.agaclar.net
- http://www.bilgicik.com/yazi/oksijensiz-solunum/
- http://www.biyolojisitesi.net
- http://www.ebilge.com
- http://www.indiastudychannel.com/resources/149784-What-Dark-reaction-plants.aspx
- http://www.life.illinois.edu/govindjee/paper/fig4.gif
- http://www.lisebiyoloji.com
- http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Toprak%20Kirlilik%20Kaynaklar%C4%B1.pdf
- http://www.planthormones.info/gibberellins.html
- http://www.researchgate.net/post/To_research_the_ratio_of_cytokinin_to_auxin_in_tissue_culture_process_concentrations_of_plant_growth_regulators_should_be_in_uM_or_in_mg_Lwhy

- http://www.sorudoc.com
- http://www.turkbiyoloji.com/konuanlatimi/fotosentez.htm
- http://www.turkcebilgi.com
- https://www.thcfarmer.com
- Kaçar, B., Katkat, V., Öztürk, Ş., 2013. Bitki Fizyolojisi. Nobel yayıncılık. Ankara.
- Kadıoğlu, A., 2007 ve 2011. Bitki Fizyolojisi. Esen Ofset. Trabzon.
- Kesercioğlu, T., Balım, A.G., Yenice, N., Oluk, S., 2009. Canlılar Bilimi. Ani Yayınları. Ankara.
- Kiziroğlu, İ., 2000. Genel Biyoloji Canlılar Bilimi. Okutman Yayıncılık. Ankara.
- Kocaçalışkan, İ., 2008. Bitki Fizyolojisi. Nobel Yayıncılık. Ankara.
- Kumlay, A.M., Eryiğit,T., 2011. Bitkilerde Büyüme ve Gelişmeyi Düzenleyici Maddeler: Bitki Hormonları. Iğdır Üni. Fen Bilimleri Enst. Der. 1(2):47-56, 2011.
- Kutlu, İ., 2010. Tahıllarda Kuraklık Stresi. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi. 3(1):35-41.
- Lester, G.E., Dunlap, J.R., 1985. Physiological changes during development and ripening of "Perlita" muskmelon fruits. Scientia Horticulturae. 26:323–331.
- Linda, E., Graham, J.M. Graham, L.W. Wilcox. Bitki Biyolojisi Çeviri Editörü Işık, K. Palme Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Millar, A.H., Whelan, J., Soole, K.L., Day, D.A., 2011. Organization and Regulation of Mitochondrial Respiration in Plants. Annual Review of Plant Biology. 62: 79-104.
- Neil, A., Campbell, J., Reece, B., 2008. Çeviri Editörleri Gündüz, E., Demirsoy, A., Türkan, İ. Palme Yayıncılık. Ankara.
- Önder, N., Yentür, S., 1997. Bitkilerin Metabolizma Fizyolojisi. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Özay, C., Mammadov, R., 2013. Agır Metaller ve Süs Bitkilerinin Fitoremediasyonda Kullanılabilirliği. BAÜ Fen Bil. Enst. Dergisi. 15(1):67-76.
- Özen, H.Ç., Onay, A., 2007. Bitki Fizyolojisi.Nobel Yayıncılık. Ankara.
- Öztürk, M.M., Seçmen, Ö., 1992. Bitki Ekolojisi. Ege Üniversitesi Basım Evi. İzmir.
- Reece, J.B., Urry, L.A., Cain, M.L., Wasserman, S.A., Minorsky, P.V., Jackson, R.B., 2010. Campbell Biology. Benjamin Cummings.
- Rex, M., Thomas C.W., Arthur S.A. David, C., 2000. Çeviri Editörü Altan, N. Biyokimya. Palme Yayıncılık.
- Samur, G., 2008. Vitaminler Mineraller Ve Sağlığımız. Klasmat Matbaacılık. Ankara.
- Shackel, K.A., Greve, C., Labavitch J.M., Ahmadi, H., 1991. Cell turgor changes associated with ripening in tomato pericarp tissue. Plant Physiol. 97:814–816.
- Taiz, L., Zeiger, E., 2008. Bitki Fizyolojisi. Palme Yayıncılık. Ankara.
- Tayar, M., Çıbık, R., 2013. Gıda Kimyası.Dora Yayıncılık, Bursa.
- Türk, M., Çelik, N., 2006. CO_2 Özümlemesinde C-3 ve C-4 Tipi Bitkilerde Fotosentez-Solunum Denge Noktalarının Belirlenmesi. SDÜ Fen Bil. Ens. Dergisi. 10-1:48-51.

- Uysal, H., Fidancı, U.R., Altıntaş, A., Salmanoğlu, B., Sel, T., Karagül, H., Kısmalı, G., 2011. Hücre Kimyası. Anadolu Üniversitesi Yayın no: 2377. Eskişehir.
- Yentür, S., 1995. Bitki Anatomisi. İstanbul Üniv. Yayınları. İstanbul. 492–512.
- Yörek, N., 2013. Hücre Biyojisi Ders Notları. Dokuz Eylül Üniversitesi.

NOT: Referanslar bölümünde verilen internet adresleri kitapta yer alan bazı şekillerin kaynağını göstermek amacı ile eklenmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Hayrünisa Alp

MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİM VE MÜFREDAT PROGRAMLARI

(1913-1936)

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 19
ISBN: 978-605-9663-18-2
© 1. Basım, Nisan 2016

MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİM VE MÜFREDAT PROGRAMLARI (1913-1936)
Yrd. Doç. Dr. Hayrünisa Alp

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Alp, Hayrünisa.
Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İlköğretim ve Müfredat Programları (1913-1936)/ Hayrünisa Alp
1. Basım, VIII+504, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok
ISBN 978-605-9663-18-2
1. Eğitim Tarihi 2. İlköğretim 3. Müfredatlar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve BASKIYA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Dünyadaki ve özellikle Avrupa'daki değişimden Osmanlı Devleti modernleşme/batılılaşma[1] süreci boyunca etkilendi. Geleneksel eğitim sistemi içinde ilköğretime ayrı bir önem verilmeye de bu süreçte başlandı. Osmanlı Devleti'nde eğitim ve ilköğretimin bir kamu hizmeti olarak görülmeye başlamasının tam tarihi tartışmalı olsa da, eğitim bir kamu hizmeti olarak dünyada ilk kez 19.yüzyılda gündeme gelmişti. Uluslaşma süreci içerisinde 19.yüzyılda siyasal sistemlerin değişmesi ile birlikte geleneksel eğitim yerini merkezî eğitim sistemlerine bıraktı. 19.yüzyıl boyunca parasız ilköğretimin zorunlu hâle gelmesi yaygınlaştı, okullaşma ve okur-yazarlık oranlarında artış meydana geldi. Gelişen Avrupa devletlerinde eğitimde ilerleme, ekonomik kalkınmanın ve topluma nüfuz etmenin bir aracına dönüştü. İlköğretim Fransa'da, 1881-1882'de zorunlu hâle geldi. Almanya zorunlu eğitime 1819'da geçmişti. Almanya'da eğitimin ücretsiz hâle getirilmesi ise 1888 yılına rastlar. İngiltere eğitimi 1880'de zorunlu hâle getirirken 1891'de aynı zamanda parasız eğitime geçmiştir. Japonya'da ise 1872'de, Meiji döneminde hem zorunlu hem parasız eğitimi aynı anda benimsemişti.[2] Avusturya Eğitim Bakanlığı 1850'de kurulmuş, Çin'de 1862'de ilk devlet okulu açılmış, İtalya'da ve Rusya'da eğitim ile ilgili bakanlık 1890 yılında kurulmuştu.

Osmanlı Devleti'nde ise eğitimin bir kamu hizmeti olarak görülmeye başlamasının resmi dayanakları Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (1869) ve Tedrisat-ı İbtidaiyye Muvvakkatıdır (Geçici İlköğretim Kanunu 1913). Tanzimat dönemi boyunca eğitim tam anlamıyla kurumsallaşamamış ve gerekli kadrolar bir türlü oluşturulamamıştır. Ancak diğer reform hareketleri ile birlikte eğitim ve ilköğretim alanında ileride Cumhuriyet sonrası eğitim sistemine zemin oluş-

---

1 Bu iki kavram kullanılırken birbirinden ayırt etmek gerçekten kolay olmamaktadır. 18.yüzyıl bütün bir Avrupa ve hemen bütün dünya devletleri açısından bir siyasal yeniden yapılanma sürecidir. Osmanlı'nın 19.yy boyunca geçirdiği siyasi dönüşüm süreci yöntemsel farklılıklar gözönünde bulundurulursa modernleşmenin yanı sıra aynı zamanda batılılaşmadır.19.yy boyunca Osmanlı Devletinin geçirdiği siyasi dönüşümden eğitim de payını almıştır. Modernleşme süreci boyunca dönemlere göre değişen yönetici, aydın, muhalif profili zaman zaman ilerleme zaman zaman da durağanlaşan bir yapıyla geleneksel ve modernin birarada yaşadığı bir eğitim modeli ortaya koymuşlardır. Cumhuriyet'in ilanına kadar eğitimde tek bir hedefe odaklanma bir devlet politikası benimsenmesi çok çeşitli sebeplerle kesintili süreçler içine hapsolunmuştur. Çünkü bu süreç aynı zamanda devletin bürokratik yapısının modern devlet şeklinde yeniden inşaa edildiği bir süreci kapsamaktadır. 1700'lerin başından itibaren daralmakta olan sınırlar, bir yandan savaş ekonomisi uygulama zorunluluğu, aydın sınıfın devletin bekasına çözüm arayışlarında ortak noktada buluşamamış olmaları bu durumun sebepleri arasındadır. Siyasal değişimin eğitime etkisi tematik ve kronolojik olarak sınıflandırılması gerekirse Tanzimat döneminde Osmanlıcılık, II.Abdülhamit döneminde İslamcılık ve II. Meşrutiyet Türkçülük eğitim programlarının oluşmasında rol oynadığı görülmektedir. Ayr.bil.için bkz., Mehmet Alkan, Osmanlı İmparatorluğunda Modernleşme ve Eğitim, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi; Türk Eğitim Tarihi,** c.6, sayı:12 2008. s.9-84.

2 Mehmet Alkan, **a.g.m.**, s.22-23.

turacak girişimlerde bulunulmuştur. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasındaki süreç ilköğretimin kurumsallaşması ve müfredatlarının ilk kez tüm dersler göz önünde bulundurularak hazırlanması açısından önemlidir. Bu kitapta Osmanlı Devleti'nin batılılaşma adımlarının ilköğretim programlarına yansımaları Cumhuriyet'e kadar geçen zaman diliminde değişen ve gelişen ilköğretime ne ölçüde katkı sağladığı saptanmaya çalışılmıştır.

Kitabımızın Giriş bölümünde, Osmanlı Devleti'nin modernleşme (batılılaşma) sürecinde ilköğretimin eğitim sistemi içinde teşkilat yapısında ne gibi değişikliklere uğradığı ve müfredatın geleneksel Osmanlı sıbyan mekteplerinden farkı ele alınmış, Cumhuriyet devrine gelinceye dek seküler ve batılı eğitim anlayışının ilköğretim müfredatlarına yansıması anlatılmaya çalışılmıştır.

Birinci bölümde Cumhuriyet'in ilanından önce ulus devlet olma yolunda ilk adımların atıldığı bir dönem olarak değerlendirebileceğimiz II. Meşrutiyet süreci ele alınmıştır. II. Meşrutiyet Osmanlı Devleti'nde parlamenter sisteme sancılı geçişin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. 1908-1914 yılları arasında sistemin yerleşmesi için özellikle uğraşılmış fakat I. Dünya Savaşı'na girişle savaş ekonomisi devletin her kademesindeki reform hareketlerini sekteye uğratmıştır. Bu dönemde 1912 itibariyle tek parti iktidarı söz konusudur. İttihat ve Terakki Fırkası'nın parti politikası devletin de politikası olmuştur. Bu süreçte her ne kadar temelde yasalar ve temsilde eşit vatandaşlar yaratmak amaçlanmışsa da eğitim alanında Türkçülük akımının ön plana çıktığı millî bilincin vatandaşlar arasında yaygınlaştırılabilmesi için uğraşılan bir süreçle karşılaşılmaktadır. Özellikle millî birer devlet olma iddiasıyla Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanan Balkan devletleri, üniter devlet olgusunun zedelenmesine sebep olurken ırka dayalı vatandaşlık bilincinin Türkler arasında yaygınlaşmasına vesile olmuşlardır. İlköğretim müfredatlarında yapılan değişikliklerle Cumhuriyet'in ilanı sonrasında da temel dersler arasında yer alacak Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye dersi bağımsız bir ders olarak okutulmaya da bu dönemde başlanmıştır. İttihat ve Terakki'nin eğitim politikasında geleceğin vatandaşlarına yönelik toplum mühendisliği kaygıları ön plana çıkmaktadır.

Üçüncü bölümde, Cumhuriyet'in eğitim hedeflerinin geliştirilmesindeki önemli girişimler, ders müfredatlarında toplum-birey ve konu içerikleri açısından bir ahengin kurulup kurulamadığı tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, sistemli bir millî eğitim politikası uygulanmaya çalışılmış; demokrat, özgürlükçü, insan haklarına saygılı bir nesil yetiştirebilmek için uğraşılmıştır. Millî Eğitim Bakanları görevlerini kısa süre yürütmüş olsalar da, millî mücadele döneminden itibaren tam bağımsızlık ve Cumhuriyet'in temel ilkelerine bağlı bir nesil yaratmak amacı için uğraşmışlar

ve büyük ölçüde başarılı olmuşlardır. Bu süreçte eğitim alanında bir devlet politikasının oluşturulmasının ilk adımları atılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi ilköğretim tarihi üzerine araştırma yapanların bu temel materyalden yararlanacakları umularak, 1913 yılında "bir, iki dershaneli ilkokullar" ve "dört, beş, altı dershaneli ilkokullar" için hazırlanan ilkokul programları, 1922, 1924 ve 1926 müfredat programlarının tam transkripsiyon metinleri ekler bölümünde okuyucunun yararına sunulmuştur. 1926 programının 1927'de ikinci basımı yapılmış, 1930 yılında irtibat cetvelleri eklenerek ilkokullarda hemen hemen aynı programla okutulmasına karar verilmiştir. Kitabın bu müfredatlarla sınırlandırılmasının temel sebebi ise 1936 yılında hazırlanıp uygulanması zorunlu tutulan ilkokul programının amaç, kapsam ve nitelik bakımından bir devlet politikasından çok Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bir programı niteliğine bürünmüş olmasıdır.

Kitapla ilgili yaptığım çalışmalar esnasında benden yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Mahmut AK, Prof. Dr. Sabahattin ÖZEL, Prof. Dr. Cezmi ERASLAN, Prof. Dr. Mustafa BUDAK, Prof. Dr. Işıl ÇAKAN HACIİBRAHİMOĞLU, Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK, Doç. Dr. Fatih M. SANCAKTAR, Doç. Dr. Aynur SOYDAN ERDEMİR, Doç. Dr. Mustafa GÜNDÜZ, Doç. Dr. Ali ÇAKSU, Yrd. Doç. Dr. Burcu Kutlu DİLBAZ, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yalçın YILMAZ, Dr. Burhan AKGÜN, Arş. Gör. Umut DERE, Arif Hakan YETER, Güldane ÇOLAK, Faruk BİRİNCİ, Aylin KIZIK ve Filiz KARAMAN'a sonsuz teşekkürler. Müfredatların transkripsiyonlarında yardımını esirgemeyen değerli arkadaşım Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi Müdürü Muhammed HIZARCI'ya da teşekkürü bir borç bilirim. Bugüne kadar maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili anne ve babamın, kardeşim Yrd. Doç. Dr. Hakan ALP'in haklarını hiçbir zaman ödeyemem.

Tarihsel süreçte ilköğretim ve müfredat programlarına ışık tutmaya çalıştığımız kitabın araştırmacılar için ufuk açıcı bir kaynak olabilmesi ümidiyle…

İstanbul, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

I. BÖLÜM

OSMANLI BATILILAŞMASI VE İLKÖĞRETİM

1.1. Osmanlı İlköğretimine İlişkin Kavramlar Üzerine 2
1.2. Osmanlı Devleti'nde Sıbyan Mekteplerinin Dönüşümü 5
1.3. Sultan II. Mahmut'un Talim-i Sıbyan Hakkında Fermanı (1824) 6
1.4. Tanzimat Döneminde İlköğretim 9
1.5. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde İlköğretim 11
1.6. II.Abdülhamid Döneminde İlköğretim 14

II. BÖLÜM

İLKÖĞRETİM AÇISINDAN ÖNEMLİ BİR DÖNÜŞÜM:
II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE YAPILAN YENİ DÜZENLEMELER

2.1. Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkatı (15 Ekim 1913) 18
2.2. Meşrutiyet'in İlköğretim Müfredat Programları 21
2.3. Mekatib-i İbtidaiyye Umumiye Talimatnamesi (1915) 27

III. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE İLKÖĞRETİM MÜFREDATLARI (1923-1936)

3.1. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDEKİ EĞİTİM POLİTİKALARI VE İLKÖĞRETİM (1920-1923) 29
3.1.1. İlk Hükümet (İcra Vekilleri Heyeti) Programında Eğitim ve İlköğretim (9 Mayıs 1920) 29
3.1.2. Maarif Kongresi'nde İlköğretim (16 Temmuz 1921) 31
3.1.3. Birinci Heyet-i İlmiye (15 Temmuz 1923) 32
3.1.4. İcra Vekilleri Heyeti Programı ve İlköğretim (14 Ağustos 1923) 33
3.2. İSMAİL SAFA (ÖZLER) BEY'İN BAKANLIĞI DÖNEMİNDE İLKÖĞRETİM ... 34
3.2.1. T.B.M.M. Hükümeti'nin İlk ve Ortaöğretim Okulları için Hazırladığı İlk Müfredat (1922) 34
3.2.2. Maarif Misakı (8 Mart 1923) 36

3.2.3. Tevhid-i Tedrisat ve İlköğretim (3 Mart 1924).....38
3.2.4. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ve İlköğretim (20 Nisan 1924).....39
3.2.5. İkinci Heyet-i İlmiye Toplantısı (23 Nisan 1924).....41
3.3. HÜSEYİN VASIF (ÇINAR) BEY DÖNEMİ (8 Mart 1924 – 21 Kasım 1924).....43
3.3.1. 1924 Yılı İlk Mekteplerin Müfredat Programı.....45
3.4. HAMDULLAH SUPHİ (TANRIÖVER) BEY DÖNEMİ
(4 Mart 1925- 21 Kasım 1925).....50
3.5. MUSTAFA NECATİ BEY DÖNEMİ (20 Aralık 1925 – 1 Ocak 1929).....51
3.5.1. 1926 Yılı İlköğretim Müfredat Programı.....51
3.5.2. 1928 Harf İnkılabı ve İlköğretim.....59
3.5.3. 1930 İlkokul Programı.....60
3.5.4. 1936 İlkokul Programı.....63
SONUÇ.....83
KAYNAKÇA.....87
EKLER.....93
EK 1: (1913) MA'ÂRİF-İ 'UMÛMİYYE NEZÂRETİ MEKÂTİB-İ İBTİDÂ'İYYE DERS MÜFREDÂTI BİR VE İKİ DERSHÂNE VE MU'ALLİMLİ MEKTEBLERE MAHSÛS.....94
EK 2: (1913) MA'ÂRİF-İ 'UMÛMİYYE NEZÂRETİ MEKÂTİB-İ İBTİDÂ'İYYE DERS MÜFREDÂTI ALTI, BEŞ, DÖRT VE ÜÇ DERSHÂNE VE MU'ALLİMLİ MEKTEBLERE MAHSÛS.....176
EK 3: (1922) TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ UMÛR-I MAARİF VEKÂLETİ İLK, ORTA TEDRİSAT MEKTEPLERİ MÜFREDAT PROGRAMI.....277
EK 4: (1924) İLK MEKTEPLERİN MÜFREDAT PROGRAMI.....361
EK 5: (1926) İLK MEKTEPLERİN MÜFREDAT PROGRAMI.....391
EK 6: BİRİNCİ DEVRE DERSLERİNE MAHSUS İRTİBAT CEDVELLERİ.....475
BEŞTEN AZ MUALLİMİ BULUNA MEKTEPLERDE SINIFLARIN VE DERSLERİN NASIL TEVZİ OLUNACAGI HAKKINDA TALİMAD.....498

KAYNAKÇA

AKYILDIZ, ALİ, **Maarif-i Umumiye Nezareti,** T.D.V. İslam Ansiklopedisi, c.27.s.273-274.

AKYILDIZ, ALİ, **Osmanlı Merkez Teşkilatı'nda Reform (1836-1856)**, İstanbul: Eren, 1993.

AKYÜZ, YAHYA, **Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi**,genş.8.bs., İstanbul: Alfa, 2001.

AKYÜZ, YAHYA, 17.Yüzyıldan Günümüze Türk Eğitiminde Başlıca Düzenleme ve Geliştirme Çabaları(Genel Özellikler ve Doğrultular), **XIII.Türk Tarih Kongresi**, Ankara, 4-8 Ekim 1999 Kongreye Sunulan Bildiriler III.cilt, II.Kısım, s.1-18.

ALİ KOÇER, HASAN, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, İstanbul: M.E.B.,1991.

ASLAN, ERDAL, Osmanlı'nın "Mekatib-i İptidai"sinden Türkiye Cumhuriyeti'nin "İlk Mektepler"ine Geçişte Tarih Programlarında Değişim, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, sayı:48, Güz 2011, s.749-777.

ASLAN, ERDAL, The First Primary School Curriculum of the Turkish Republic:"1924 İlk Mektepler Müfredat Programı", **Elementary Education Online**, 10(2), 717-734, 2011. İlköğretim Online, 10(2), 717-734, 2011. [Online]: http://ilkogretim-online.org.tr

ATA, BAHRİ, 1924'te İlkokullarda Tarih Öğretimi: D'alembert Etkisi Altında Türk Deneyimi, **Turkish History Education Journal Türk Tarih Eğitimi Dergisi** 2014: 3 (1), 43-61 s.50-51.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, Ankara: ATAM, 1997,

AYAS, NEVZAD, **Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi, Kuruluşlar ve Tarihçeler**, Ankara: M.E.B.,1948.

BALCI, AHMET, 1338 (1922) İlköğretim Türkçe Dersi Programı, **TÜBAR**-XXVII-/2010-Bahar, s.111-119.

BARAN, TÜLAY ALİM, "Cumhuriyet Dönemi Devlet Adamlarından Vasıf Çınar", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, c.XVII, s.49 (Mart) 2001, s.171-201.

BATIR, BETÜL, "**İkinci Meşrutiyet'ten Tevhid-i Tedrisat'a Türkiye'de İlk Öğretim(1908-1924)"**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İ.Ü., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2007.

BATIR, BETÜL , **"Geleneksel Eğitimden Çağdaş Eğitime Türkiye'de İlköğretim (1908-1924), "**, İstanbul: Elif Kitapevi, 2010

BERKER, AZİZ, **Türkiye'de İlk Öğretim I (1839-1908),** Ankara: M.E.B., 1945.

BİNBAŞIOĞLU, CAVİT, **Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi**, İstanbul: M.E.B.,1995.

BOZKURT, NEBİ, Mektep, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, c.29.s.5-11.

BRUMOT, L., "Mektep", **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul: M.E.B.,1972., s.652-655.

CELAL ANTEL, SADRETTİN "Tanzimat Maarifi" **Tanzimat I**, İstanbul: M.E.B., 1999.s.444-462

CİCİOĞLU, HASAN "**Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişim)**"Ankara: A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları,1982.

ÇAKAN, IŞIL, "Cumhuriyet Döneminde İlköğretimin Finansman Sorunu ve Mektep Vergisi Uygulaması", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Yıl:1, Sayı:2 (2002), s.85-127.

ÇELEBİ, NURHAYAT, ASAN, H.TEZER, II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim ve İnsan/Birey Yetiştirme Paradigmaları Analizi, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi; Journal of Research in Education and Teaching**, Şubat 2014, cilt: 3 sayı:1, Makale No:25, s.262-270.

DİE, **Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı**, Ankara: DİE Yayınları, 1973.

EDİS, BEDRİ A., **Kültür Düsturu**, 2.bs. İstanbul: Resimli Ay T.C.Şirketi, 1938-1939.

ERGİN, OSMAN NURİ, **İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve Sanat Müesseseleri Dolayısiyle Türkiye Maarif Tarihi**, İstanbul: Eser Matbaası, 1977.

ERGÜN, MUSTAFA **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara: A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları,1982.

ERGÜN, MUSTAFA, "İsmail Safa Özler", **Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri,** Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1987,

ERGÜN, MUSTAFA, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara: A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları,1982.

ERGÜN, MUSTAFA, **Batılılaşma Dönemi, Osmanlı Eğitim Sisteminin Gelişimine Mukayeseli Bir Bakış**, Osmanlı Bilim ve Eğitim Dünyasında Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi Tebliğleri İstanbul 12-15Nisan 1999, der. Hidayet Yavuz Nuhoğlu, İstanbul, 2001.

ERGÜN, MUSTAFA, Emrullah Efendi Hayatı - Görüşleri – Çalışmaları**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi** Cilt XXX. Sayı 1-2,1979-1982. s.7-36.

ERGÜN, MUSTAFA, Satı Bey Hayatı ve Türk Eğitimine Hizmetleri, **İnönü üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1-1987.s.4-19.

GELİŞLİ, YÜCEL, Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri(Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü),**Türkler**, c.15, s.35-43.

GIORGETTİ, FİLİZ MEŞECİ, **Eğitim Ritüelleri,** İstanbul: Yeni İnsan, 2016.

GÜNYOL, VEDAT "Mektep", **İslam Ansiklopedisi**, c.7 İstanbul, M.E.B.,1972.,s.655-659.

GÜRKAN, TANJU, GÖKÇE, ERTEN, **Türkiye'de ve Çeşitli Ülkelerde İlköğretim**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1999.

GÜVEN, İSMAİL, **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara: Nature, 2010.

Hükümet Programları (1920- 1965), haz. İsmail Arar, İstanbul: Burçak, 1968.

I.ve II. Dönem T.B.M.M. Zabıt Cerideleri (1923–1928)

İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonu'nun Elifba Kitapları Hakkındaki Raporu, **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı: 8, İstanbul: Milli Matbaa, 1926, s.13-20.

İlk Mektep Müfredat Programı, İstanbul: Devlet Matbaası, 1930.

İlk Mektepler Birinci Devre Derslerine Mahsus İrtibat Cetveli, İstanbul: Milli Matbaa, 1926.

İlk Mektepler Talimatnamesi, 2.bs. İstanbul: Devlet Basımevi, 1938.

İlk Mekteplerin Müfredat Programı, 2.bs., İstanbul; Devlet Basımevi, 1927.

İlk Mekteplerin Müfredat Programı, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti İlk Tedrisat Dairesi, 1341(1924).

İlk Mekteplerin Müfredat Programı, İstanbul: Milli Matbaa, 1926.

İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı, Ankara; T.B.M.M. Hükümet-i Umur-ı Maarif Vekâleti, 1338(1922).

İlkokul Programı(Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı), İstanbul: Devlet Basımevi, 1936.

İNAN, M. RAUF İNAN, Atatürk'ün Devraldığı Eğitim, Öğretim Durumu ve Kurumlar(Eğitim Düzeni), **Atatürk Konferansları 1971-1972,** Ankara, T.T.K., 1975.

İNAN, M. RAUF, "Mustafa Necati", **Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri**, Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1987, s.353-

KALAYCI, NURDAN, **Cumhuriyet Döneminde İlköğretim; Hükümet Programları ve Uygulamalar**, İstanbul: M.E.B., 1988.

KANSU, NAFİ ATUF, **Türkiye Maarif Tarihi (Bir Deneme)**, c.2, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1931, Nafi Atuf, **Türkiye Maarif Tarihi**, c.2, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi,1931.

KANSU, NAFİ ATUF,**Türkiye Maarif Tarihi (Bir Deneme)**, c.2, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1931.

KARAGÖZOĞLU, GALİP, "Atatürk'ün Eğitim Anlayışı", **Atatürk Araştırma Merkezi**, C.II, Kasım 1985, Sayı: 4, ss:193-213.

KARATAŞ, SÜLEYMAN, **Batılılaşma Döneminde Ders Program Değişimi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.

KARPAT, KEMAL H., **Osmanlı Nüfusu(1830-1914)Demografik ve Sosyal Özellikleri**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

KAZAMIAS, ANDREAS M., **Education and The Quest for Modernity in Turkey**, London(Great Britain), George Allen &Unwin Ltd Ruskin House Museum Street, 1966.

KEPENEK, YAKUP, NURHAN YENTÜRK, **Türkiye Ekonomisi**, 14.bs., İstanbul: Remzi, 2003.

KESKİN, YUSUF, **Türkiye'de İlkokul Programlarında Yer Alan Sosyal Bilgiler İçerikli Derslere Ait Öğretim Programlarının Gelişimine Tarihsel Bir Bakış**, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Vol.13 s.107–130, Ağustos, 2009. http://dokuman.tsadergisi.org/dergiler_pdf/2009/2009-Agustos/10.pdf

Kız ve Erkek İlk ve Orta Mekteplerde Kullanılacak Sıralar Hakkında İzahname; 1339-1342, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1332.

KİLİ, SUNA, GÖZÜBÖYÜK,el birŞEREF, **Türk Anayasa Metinleri**, Ankara: A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1957.

KOÇER, HASAN ALİ, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, İstanbul: M.E.B.,1991.

KODAMAN, BAYRAM, **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**, Ankara: T.T.K.,1988

KORKMAZ, ŞERİF, **Mustafa Satı Bey Ve Tarih Öğretimi Üzerine Görüşleri**, A.Ü. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt:2, sayı 2(2007) s.152-163.

Maarifle İlgili Kanunlar, İstanbul: Maarif Matbaası, 1940.

MAHMUD CEVAD İBNÜ'Ş ŞEYH NAFİ, **Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı**, Ankara: M.E.B., 2002.

MAHMUT EKREM, **Tabiat Tetkiki**, İstanbul: Yeni Matbaa, 1340(1924).

MAHMUT EKREM, **Tatbikatlı Hendese**, İstanbul: Bab-ı Ali Matbaası, 1340 (1924).

MARAŞLI KAZANCIZADE, **Coğrafya**, İstanbul: Bab-ı Ali Matbaası 1340(1924).

Mekatib-i İbtidaiye Ders Müfredatı; Altı, Beş, Dört ve Üç Dershane ve Muallimli Mekteplere Mahsus, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1329(1913).

Mekatib-i İbtidaiye Ders Müfredatı; Bir ve İki Dershaneli ve Muallimli Mekteplere Mahsus, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1329(1913).

Mekatib-i İbtidaiye Mahsus Talimatname; Usul-ü Terbiye- Usul-ü Tedris, Dersaadet: Matbaa-i Amire, 1331.

Mektep Atölyeleri Rehberi, İstanbul: Milli Matbaa, (Haziran)1926.

Muallim Yıllığı 1929-1930; ikinci sene, tertip edenler, Faik Reşit, İsmail Hakkı, İstanbul: Devlet Matbaası, 1929.

Muallimler Birliği Kongresi Zabıtları 1925, İstanbul: Muallimler Birliği Umumi Merkez Neşriyatı.

ÖZALP, REŞAT, ATAÜNAL, AYDOĞAN, **Milli Eğitimde Kongreler ve Şuralar, Cumhuriyet Döneminde Eğitim,** Ankara: M.E.B., 1983.

ÖZEL, SABAHATTİN, HACİİBRAHİMOĞLU, IŞIL, **Osmanlı'dan Milli Mücadeleye Seçilmiş Mülakatlar**, İstanbul: İş Bankası, 2010.

ÖZTÜRK, CEMİL, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası,** Ankara: T.T.K., 1996.

SAKAOĞLU, NECDET, "Eğitim Tartışmaları" **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, c.2, s.478-484.

SAKAOĞLU, NECDET, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.

ŞAHBAZ, NAMIK KEMAL, **Türkiye'de İlkokuma ve Yazma Öğretiminin Tarihsel Gelişimi**, Ankara, M.E.B., 2009.

ŞAPOLYO, ENVER BEHNAN, Vasıf Çınar, **Ülkü,** Sayı: 29, Temmuz 1935, c.5, s.352–353.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, c.1, Devre II, İctima 89, 22.04.1926. s.176, 177,

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, c.13, Devre II, 31.01.1341 (1925)., s.321,

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, c.15.Devre II, İctima II, 5.3.1341(1925) s.161,162, 165

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, c.2, Devre II, İctima 65, 26.2.1924., s.359

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, c.23.Devre II, İctima III, 20.03.1926., s.4, 5,

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, c.23.Devre II, İctima III, 20.03.1926., s.265, 266

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, c.23.Devre II, İctima III, 20.05.1926., s.345.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, c.31, Devre II, İctima 51, 12.04.1927. s.83.

TEKELİ, İLHAN, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Sistemindeki Değişmeler", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, c.2, s. 456-475.

TEZEL, YAHYA S. **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi(1923-1950)**, 4.bs. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.

TİREGÖL, JESSİCA SELMA, **The Role of Primary Education in Nation-State-Building: The Case of The Early Turkish Republic(1923-1928)**, Ann Arbor: Near Eastern Studies, 1998.(Doktora Tezi)

TONGUÇ, İSMAİL HAKKI, **İlköğretim Kavramı**, İstanbul: Remzi, 1946.

TÜRK, İBRAHİM CANER, **Osmanlı Devleti Süreli Yayınlarında Maarif (Eğitim)**, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2014.

UNAT, FAİK REŞİT, **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1964.

ÜSTEL, FÜSUN, **"Makbul vatandaş"ın Peşinde II.Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi**, İstanbul : İletişim, 6.bs., 2014.

YAKUP KEPENEK, NURHAN YENTÜRK, **Türkiye Ekonomisi**, 14.bs., İstanbul: Remzi, 2003.

META-ANALİZ

Ayşen Bakioğlu
Şafak Özcan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1572
Eğitim No.: 306
ISBN: 978-605-320-479-4
© 1. Basım, Eylül 2016

META-ANALİZ

Prof. Dr. Ayşen Bakioğlu - Dr. Şafak Özcan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen., Özcan, Şafak.
Meta Analiz */ Ayşen Bakioğlu - Şafak Özcan*
1. Basım, VIII + 272 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-479-4
1. Meta-Analiz 2. Meta-Analiz Yöntemi 3.Meta-Analitik Etki Analizi 4. Anlamlılık Düzeylerinin Birleştirilmesi
5. Araştırma Yöntemi 6. Analiz Yöntemi 7. İstatistik 8. Eğitim Politikası Belirleme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Meta-analitik etki analizi kısaca meta-analiz, daha önceden yapılmış bağımsız çalışmaların sonuçlarının istatistiksel olarak bütünleştirilmesi için kullanılan istatistiksel yöntem ve tekniklerdir. Çok sayıda farklı çalışmanın sonuçlarını özetlemede kullanılan analitik bir teknik olarak bakılsa da, bir araştırma yapma yöntemi olarak da düşünülmektedir.

Bu çalışmayla okuyucuya meta-analiz yönteminin ne demek olduğunu, hangi çalışmaların meta-analize dâhil edilebileceğini, hangi yöntemleri kullanıp nasıl bir analiz yapabileceğini, görsel olarak ne tür grafiklerin kullanılabileceğini ve analiz sonucunda da nasıl bir yol izleyerek bilimsel bir şekilde rapor oluşturacağını göstererek meta-analiz yöntemini öğretmek, kitabın el rehberi gibi kullanılarak okuyucunun bir meta-analist olmasına yardımcı olması amaçlanmıştır.

Meta-analiz yöntemini öğrenerek araştırma yapmak isteyenlere rehber olabilecek neredeyse hiçbir Türkçe kaynak bulunmamaktadır. Bu yüzden ülkemizdeki araştırmacılara yardımı olması, en azından meta-analiz yöntemi konusunda bir fikir verebilmesi için elde edilmiş olan bilgiler bu kitapla paylaşılmak istenmiştir. Eğer bu çalışma zerre kadar ilgili ve akademisyenlere faydalı olduysa amacına ulaşmış demektir.

Kitapta yazılmış olan formüllerde kullanılan değişkenler açıklanmıştır. Formüller içerik kapsamında sayısal değerlerle örneklendirilmiştir. Böylece formülleri nasıl kullanılacağı konusunda okuyucuya yol gösterilmiştir.

Meta-analiz çalışmalarında kullanılan terimlerin Türkçeye çevrilmesinde bazen farklı kelimeler kullanılabileceği düşünülerek ve bir kavram

karmaşası yaşanmaması için her bir terimin aynı zamanda İngilizce karşılıkları da kitapta yazılmıştır.

Çalışmanın son okumalarında yardımcı olan araştırma görevlileri Münevver Başman'a, Akif Avcu'ya ve doktora öğrencisi Sıtar Keser'e teşekkür ederiz. Çalışmanın basımında titiz bir çalışma yürüten Nobel Akademik Yayıncılığın gayretli çalışanlarına ve sayın yöneticisi Nevzat Argun'a şükranlarımızı sunarız.

Çalışmanın meta-analiz yöntemini kullanmaya niyetlenen tüm araştırmacılara ve her konuda olduğu gibi özellikle eğitim politikası oluşturmak ve uygulanan politikaların analizini yapmak isteyenlere faydalı olması dileğiyle...

Ağustos 2016
Ayşen Bakioğlu
Şafak Özcan

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: META-ANALİZ YÖNTEMİ 3
Meta-Analiz Yöntem Tanımı 3
Meta-Analiz Yöntemi Araştırmaları Tarihsel Gelişimi 7
Meta-Analiz Yöntemi Süreci 10
Meta-Analiz Yöntemi Uygulanabilecek Çalışmalar 23
Meta-Analiz Yöntemi Çalışmasına Dâhil Edilecek Çalışmaların Seçiminde Kullanılacak Kriterler 27
Meta-Analiz Yöntemi ve Literatür Taraması 30
Meta-Analiz Yönteminin Avantajları 33
Meta-Analiz Yöntemi ile İlgili Eleştiriler 35

2. Bölüm: META-ANALİZ ÖLÇÜMLERİ 43
Anlamlılık Düzeylerinin Birleştirilmesi 44
Fisher Birleştirme İşlemi 44
Winer Birleştirme İşlemi 46
Stouffer Birleştirme İşlemi 47
Birleştirme İşlemlerine Sayısal Örnek 48
Meta-Analitik Etki Analizi Ölçümleri 51
Bir Değişkenli İlişkiler 58
Orantılar 58
Doğru Orantı Hesaplaması 59
Logaritma Dönüşüm Yöntemi ile Orantı Hesaplaması 60
Aritmetik Ortalamalar 61
İki Değişkenli İlişkiler 62
Ön-Son Karşılaştırma 61
Standartlaştırılmamış Ortalama Artışı 61
Standartlaştırılmış Ortalama Artışı 62

Grup Karşılaştırma 68
Standartlaştırılmamış Aritmetik Ortalamalar Farkı 69
Standartlaştırılmış Aritmetik Ortalamalar Farkı 71
Orantı Farkı 74
Gerçekleşme Oranı 76
Probit Dönüşümü 95
Logit Dönüşümü 97
Arcsinüs Dönüşüm 98
Değişkenler Arasındaki İlişki 101
İki Bileşenli İki Değişken Arasındaki İlişki 102
İki Bileşenli Bir Değişken ile Sürekli Bir Değişken Arasındaki İlişki 105
Sürekli İki Değişken Arasındaki İlişki 107
İki Bileşenli ve Sürekli Değişkenlerin Karışık Durumları Arasındaki İlişki 110
Çok Değişkenli İlişkiler 115
Etki Büyüklükleri Kodlamasında Manidar Olmayan Raporlar ve Eksik Veriler 116

3. Bölüm: META-ANALİZ YÖNTEMİNİN BİLGİSAYAR UYGULAMALARI 123
Meta-Analiz Çalışmaları İçin Paket Programlar 123
Meta-Analiz Çalışmalarında Veri Dosyaları Oluşturma 127
Meta-Analiz Veri Dosya Yapısı 132
Meta-Analiz Verileri İçin Bilgisayar Hesaplamaları 136
Grafik Gösterimi 137
Histogram ve Gövde–Yaprak Gösterimi 138
Huni Grafiği 142
Hata-Sütun Grafiği 144
Hata-Kabarcık Grafiği 145
Kutu Grafiği 147
Radyal Çizim 148

4. Bölüm: META-ANALİZ İSTATİSTİĞİ 153
Etki Büyüklüklerinden Bağımsız Bir Küme Oluşturmak 153
Ortalama Etki Büyüklüğü 154
Ortalama Etki Büyüklüğünün Güvenirlik Aralığı 158
Homojenlik Testi 160

Etki Büyüklüğünün Heterojen Dağılımlarının Analizi 162
Sabit Etkiler Modeli..... 162
Rastgele Etkiler Modeli 164
Sabit ve Rastgele Etkiler Modellerinin Farkı 170
Kavramsal Farklılıklar 171
Analitik Farklılıklar 171
Yorumsal Farklılıklar..... 173
Etki Büyükleri Varyanslarını Bölerek Sabit Etkiler Modellemesi ANOVA Benzerliği 173
Ağırlıklı Regresyon Analizi..... 180
Karma Etkiler Modeli 185
Analiz Sonuçları..... 186
Etki Büyüklüğü Düzeltmeleri 187
Dönüşümler ve Yanlılık Düzeltmeleri..... 188
Aykırı Değerler..... 188
Hunter ve Schmidt Düzeltmeleri 189
I^2 : Çalışma Düzeyi Etki Ölçüsü 197
Meta-Analizde İstatiksel Güç..... 198

5. Bölüm: YAYIN YANLILIĞI..... 203
Hata Koruma Sayısı 204
Birleştirilmiş z-Değerleri Kullanılarak Hesaplanan Rosenthal Hata Koruma Sayısı..... 204
Etki Büyüklüğü Ölçüleri Kullanılarak Orwin Hata Koruma Analizi ... 205
Yayın Yanlılığının Tespiti 207
Yayın Yanlılığının Tespiti İçin İstatistiksel Olmayan Yöntem 207
Yayın Yanlılığının Tespiti İçin İstatistiksel Yöntemler..... 209
Begg Sıralama Korelasyon Yöntemi 209
Egger Regresyon Yöntemi..... 210
Huni Grafiği Regresyon Yöntemi..... 212
Kırpma ve Ekleme Yöntemi 212

6. Bölüm: META-ANALİZİN RAPORLAŞTIRILMASI 219
Sosyal Bilim Araştırmalarında Rapor Yazma..... 219
Meta-Analiz Rapor Standartları 224
Başlık 224
Özet..... 224
Giriş Bölümü 225

Yöntem Bölümü 226
Dâhil Etme ve Hariç Tutma Kriteri 226
Düzenleyici ve Aracı Analizler..... 227
Araştırma Stratejileri..... 227
Kodlama İşlemi..... 230
İstatiksel Yöntemler..... 230
Sonuç Bölümü 230
Literatür Araştırmasının Sonuçları 231
Çalışmanın Niteliğini Değerlendirilmesi 234
Literatürün Bütüncül Tanımı 234
Sonuçların Grafiksel Sunumu..... 236
Çalışma Sonuçları Düzenleyicilerinin Analizi..... 237
Tartışma Bölümü 238
Meta-Analiz Çalışmaları..... 239

KAYNAKÇA 243

Ek 1. Etki Büyüklüğü Çeşitlerine Göre Etki Büyüklüğü İstatistiği Standart Hata ve Ters Varyans Ağırlığı Formülleri Tablosu 253
Ek 2. Araştırmada Kullanılan Meta-Analiz Formülleri..... 255
Ek 3. Kısaltmalar..... 265

KAYNAKÇA

Balcı, A.(2001). *Sosyal bilimlerde araştırma: yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Becker, B.J.(1994). Models of science achievement: Forces affecting performance in school science. Cook, T.D., Cooper, H., Cordray, D.S., Hartmann, H., Hedges, L.V., Light, R.J., Louıs, T.A., ve Mosteller, F. (Ed.), *Meta-analysis for explanation: a casebook* (s.209-282). New York: Russell Sage Foundation.

Becker, G.(1996). The Meta-Analysis of Factor Analyses: An Illustration based on the Cumulation of Corellation Matrices. *Psychological Methods*, 1, 341-353.

Blettner, M. ve ark. (1999). Traditional Reviews, Meta-Analyses and Pooled Analysis in Epidemiology. *International Journal Epidemiology*, 28, 1-9.

Borenstein, M., Hedges, M. L. V., Higgins, J. P. T., Rothstein, H. R. (2009). *Introduction to meta-analysis*. John Wiley and Sons, Ltd.

Borenstein, M., Hedges, M. L. V., Higgins, J. P. T., Rothstein, H. R. (2009). *Introduction to meta-analysis*. (S. Dinçer, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.

Borman, G.D., Grigg, J.A. (2009). The visual and narrative interpretation of research synthesis. H. Cooper ve L.V. Hedges (Ed.), *The handbook of research synthesis and meta-analysis* (2.basım, s.497-519). New York: Russel Sage Foundation.

Brunton, J., Thomas, J. (2012). Information management in reviews. In D. Gough, S. Oliver, J. Thomas (Eds.). *An introduction to systematic rewies* (s.83-106). Thousand Oaks, CA: Sage.

Bulpitt, J.C. (1988). *Meta-Analysis*, Lancet, Temmuz, 93-94.

Card, N.A. (2012). *Applied meta-analysis for social science research*. New York: The Guilford Press.

Cohen, J.(1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. New York: Academic Press.

Cohen, J., Walkowitz, J., Ewen R.B.(2000a). *Introductory statistics for the behavioral sciences*. Orlando: Harcourt Brace College Publishers.

Cohen, L., Manion, L., Morrison, K.(2000b). *Research methods in education* (5.Baskı). London: Routledge Falmer.

Cook, T.D., Cooper, H., Cordray, D.S., Hartmann, H., Hedges, L.V., Light, R.J., Louis, T.A., ve Mosteller, F. (1992). *Meta-analysis for explanation: a casebook.* New York: Russell Sage Foundation.

Cooper, H.M. ve Arkin, R.(1981). On Quantitative Reviewing. *Journal of Personality*, 49, 225-230.

Cooper, H. M. (2016). *Research synthesis and meta-analysis* (5.Baskı). Los Angeles: Sage Publications.

Dinçer, S.(2014). *Eğitim bilimlerinde uygulamalı meta-analiz*. Ankara: Pegem Yayıncılık

Durlak, J.A. (2003). Basic Principles of Meta-Analysis, M.C. Roberts, S.S. Ilardi (Ed.), *Handbook of research methods in clinical psychology* (s. 196-209). İngiltere: Blackwell Publishing Ltd.

Duval, S., Tweedie, R. (2000a). Trim and fill: A Simple Funnel-Plot-Based Method of Testing and Adjusting For Publication Bias in Meta-Analysis. *Biometrics*, 56, 455-463.

Duval, S., Tweedie, R. (2000b). A Nonparametric "Trim And Fill" Method of Accounting For Publication Bias in Meta-Analysis. *Journal of the American Statistical Association*, 95, 89- 98.

Egger, M., Smith, G. D., Schneider, M., Minder, C.(1997). Bias In Meta-Analysis Detected By A Simple, Graphical Test. *British Medical Journal*, *315* (7109), 629-634.

Egger M., Ebrahim S., Smith G.D. (2002). Where Now For Meta-Analysis? International Journal of Epidemiology. *Academic Research Library*, *31*(1), 1-5.

Ellis, P.D. (2010). *The essential guide to effect sizes*. Cambridge: Cambridge University Press.

Fleiss, J.L. (1994). Measure of Effect Size for Categorical Data. In H. Cooper ve L.V. Hedges (Ed.), *The handbook of research synthesis* (s. 245-260). New York: Russell Sage Foundation.

Glass, G. (1976). Primary, Secondary, And Meta-Analysis of Research. *Educational Researcher*, 5, 3-8.

Glass, G. (1977). Integrating Findings: The Meta-Analysis of Research. *Review of Research in Education*, 5, 351-379.

Glass, G., Mcgaw, B., ve Smith, M.L.(1981). *Meta -analysis in social research*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Greenwald,R., Hedges,L.V., Laine, R.D.(1994). When Reinventing The Wheel Is Not Necessary: A Case Study In the Use Of Meta-Analysis In Education Finance. *Journal of Education Finance*, 20, 1-20.

Göçmen, G.B.(2004). Meta-Analizin Genel Bir Değerlendirmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 209-214.

Guilford, J.P. (1965). *Fundamental statistics in psychology and education* (4. Baskı). New York, McGraw-Hill.

Hauck, W.W. (1989). Odds Ratio Inference From Stratified Samples. *Communications in Statistics*, 18A, 767-800.

Hedges, L.V. (1982). Analyses, Reanalyzes, and Meta-Analysis. *Contemporary Education Review*, 1, 157-165.

Hedges, L.V., Olkin, I.(1980). Vote-Counting Methods in Research Synthesis. *Psychological Bulletin*, 88, 359-369.

Hedges, L.V., Olkin, I. (1985). *Statistical methods for meta-analysis.* Orlando: Academic Pres.

Huffcutt, A.I. (2002). Research Perspectives on Meta-Analysis. Steven G. Rogelberg (Ed.), *Handbook of research methods in industrial and organizational psychology*. (s. 198-215). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Huffcutt, A.I., Arthur W.Jr. (1995). Development of a New Outlier Statistic for Meta-Analytic Data. *Journal of Applied Psychology*, 80(2), 327-334.

Hunter, J.E., Schmidt, F.L., Jackson, G.B.(1982). *Meta-analysis: Cumulating research findings across studies.* Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Hunter, J.E. ve Schmidt, F.L. (1990). *Methods of meta-analysis correcting error and bias in research findings*. Newbury Park: The Publisher of Professional Social Science.

Hunter, J.E. ve Schmidt, F.L. (1990a). Dichotomization of continuous variables: The Implications for Meta-Analysis. *Journal of Applied Psychology*, 75, 327-334.

Köklü, N. (1998). Araştırma Bulgularının Bütünleştirilmesinde Meta-Analiz Teknikleri, H. Taymaz ve M. Hesapçıoğlu (Ed.), *Türkiye'de Eğitim Yönetimi* (s. 177-186). İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları 3.

Kraemer, H.C., Gardner, C., Brooks, J.O., Yesavage, J.A.(1998). Advantages of Excluding Underpowered Studies in Meta-Analysis: Inclusionist Versus Exclusionist viewpoints. *Psychological Methods*, 3, 23-31.

L'abbe, K., Detsky, A. ve O'rourke, K. (1987). Meta-analysis in Clinical Research. *Annals of Internal Medicine*, 107, 224-233.

Lehman, A.F. VE Cordray, D.S. (1993) Prevalence of alcohol, drug and mental disorders among the homeless: One more time. *Contemporary Drug Problems: An Interdisciplinary Quaterly*, 20, 355-384.

Light, R. ve Smith, P. (1971). Accumulating Evidence: Procedures for Resolving Contradictions Among Different Research Studies. *Harvard Educational Reviews*, 41, 429-471.

Lipsey, M.W. ve Wilson, D.B.(2001). *Practical meta-analysis.* Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Littell, R.C. ve Folks J.L. (1973). Asymptotic Optimality Of Fisher's Method Of Combining Independent Tests. *Journal of the American Statistical Association*, 68, 193-194.

Long, J. (2001). *An introduction to and generalization of the "fail-safe n"*, Annual Meeting of the Southwest Educational Research Association. New Orleans, LA. ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. TM 032 355).

Macaskill, P., Walter, S., Irwig, L. (2001). A Comparison of Methods To Detect Publication Bias in Meta-Analysis. *Statistics in Medicine*, *20*, 641-654.

Mcnemmar, Q.(1966). *Psychological statistics* (3.Baskı). New York: John Wiley and Sons.

Mehtap, A.(1995). *Ortalamalar arası etki genişliklerinin meta-analizi* (Yayınlanmamış Biyoistatistik Bilim Uzmanlığı Tezi). Ankara.

Mosteller, F. ve Colditz ,G. A. (1996). Understanding Research Synthesis (Meta-Analysis). *Annual Review Publication Health*, 17, 1-23.

Mosteller, F. ve Bush ,R. R. (1954). Selected Quantitive Techniques. G. Lindzey (Ed.), *Handbook of Social Psychology* (cilt: 1). Cambridge, MA: Addison-Wesley.

Murphy, K.R. (2003). *Validity generalization a critical review.* London: Lawrence Erlbaum Assocites Publishers.

Noortgate, W. ve Onghena, P. (2003). Multilevel Meta-Analysis: A Comparison With Traditional Meta-Analytical Procedures. *Educational and Psychological Measurement*, 63(5), 765-790.

Normand, S.L.T.(1999). Tutorial in Biostatistics Meta-Analysis: Formulating, Evaluating, Combining and Reporting. *Stat - Med*, 18, 321 –359.

Olkin, I. (1999). Diagnostic Statistical Procedures in Medical Meta-Analysis. *Stat-Med*, 18, 2331-2341.

Özcan, Ş.(2008). *Eğitim yöneticisinin cinsiyet ve hizmet içi eğitim durumunun göreve etkisi: bir meta-analitik etki analizi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Pearson K. (1904) Report On Certain Enteric Fever Inoculation Statistics. *British Medical Journal, 3*, 1243-1246.

Pigott, T.D.(1994). Methods for Handling Missing Data in Research Synthesis. H. Cooper ve L.V. Hedges (Ed.), *The handbook of research synthesis* (s.163-175). New York: Russel Sage Foundation.

Pigott, T.D. (2012). *Advances in meta-analysis*. New York, NY: Springer-Verlag.

Pillemer, D. ve Light, R. (1980). Synthesis Outcomes: How To Use Research Evidence From Many Studies. *Harvard Educational Reviews*, *50*, 176-195.

Premack, S.L. ve Hunter, J.E. (1988) Individual Unionization Decisions. *Psychological Bulletin*, *103*, 223-234.

Presby, S.(1978). Overly Broad Categories Obscure Important Differences Between Therapies. *American Psychologist*, *33*, 514-515.

Porkess, R.(1988). *Dictionary of Statistics*. London: Collins Reference.

Rosenthal, R. (1978). Combining Results of Independent Studies. *Psychological Bulletin*, *65*, 185-193.

Rosenthal, R. (1991). *Meta-analytic procedures for social research*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Rosenthal, R. ve Rosnow, R.L. (1991). *Essentials of behavioral research methods and data analysis* (2. Baskı). Boston: McGraw-Hill.

Rothstein, H.R., Sutton, A.J., Borenstein, M. (2005). *Publication bias in meta-analysis prevention, assessment and adjustments.* West Sussex: John Wiley and Sons Ltd.

Sacks, H., Berrier, J., Dinah, R. (1987). Meta-Analysis in Clinical Research. *Annals of Internal Medicine*, 450-455.

Scargle, J.D. (2000). Publication Bias: The "File-Drawer" Problem in Scientific Inference. *Journal of Scientific Exploration*, *14(1),* 91–106.

Schulze, R. (2004). *Meta-analysis a comparison of approaches*. Göttingen: Hogrefe And Huber Publishers.

Serper, Ö. ve Aytaç, M.(1988). *Örnekleme*. İstanbul: Filiz Kitapevi.

Sigman, M. (2011). A Meta-Analysis of Meta-Analyses. *Fertil Steril*, *96*, 11-14.

Slavin, R. (1983). Meta –Nonsense: Misue Of Meta-Analysis In Educational Research, Presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, Montreal.

Smith, M.L. ve Glass, G., (1977). Meta -Analysis of Psychotherapy outcome studies. *American Psychologist*, *32*, 752-760.

Spiegel, M.R. (1961). *Theory and Problems of Statistics*. NewYork: Schaum Publishing.

Song, F., Khan, K. S., Dinnes, J., Sutton, A. J.(2002). Asymmetric Funnel Plots And Publication Bias In Meta-Analyses Of Diagnostic Accuracy. *International Journal of Epidemiology*, *31(1),* 88-95.

Walberg, H.J. ve Lai, J. (1999). Meta –Analytic Effects for Policy. Gregory J. Cizek (Ed.), *Educational Policy* (s. 419-453). San Diego: Academic Pres.

Whitehead, A. (2002). *Meta-analysis of controlled clinical trials*. England, John Wiley & Sons, Ltd.

Wolf, F.M. (1986). *Meta-analysis quantitative methods for research synthesis.* Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Yıldız, N.Ç. (2002). *Verilerin değerlendirilmesinde meta-analizi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, İstanbul.

İnternetten Alınan Kaynaklar

APA Publication Manual of the American Psychological Association (2013). Erişim Tarihi: 17.05.2016 http://www.apastyle.org/manual/index.aspx

Bax L., Ikeda N., Fukui N., Yaju Y., Tsuruta H. ve Moons K. (2008). More Than Numbers: The Power of Graphs in Meta-Analysis. *Pratice of Epidemology*. 169(2), 249-255. Erişim Tarihi: 07.03.2016 doi:10.1093/aje/kwn340

Begg, C. B., Mazumdar, M. (1994). Operating Characteristics Of A Rank Correlation Test For Publication Bias. *Biometrics*. 50(4), 1088-1101. Erişim Tarihi: 27.06.2015 doi:10.2307/2533446

Borenstein, M., Hedges, L., Rothstein, H. (2007). Meta-analysis fixed effect vs. random effects. Erişim Tarihi: 01.10.2007 http: //www.meta-analysis.com/Meta-analysis_fixed_effect_vs_random_effects.pdf

Brignell, J. (2005). RR. Erişim Tarihi: 01.08.2005 http://www.numberwatch.co.uk/RR.htm

Can, A.(2004).Meta-Analiz. Erişim Tarihi: 31.03.2005 http://www20.uludag.edu.tr/~acan/studies/metaanaliz.pdf

Carriere, K.C. (1994). How Good Is A Normal Approximation For Rates And Proportions Of Low Incidence Events? *Department of Mathematical Sciences*. Erişim Tarihi: 06.08.2005 http: //www.stat.ualberta.ca/~brg/rate.ps

Chang, C. J. (2003). Categorical Data. Erişim Tarihi: 01.08.2005 http://www.csie.ntu.edu.tw/~r90002/ Biomed/91F_6_Categorical%20Data.pdf

Corvin, A.(2004). Meta-Analysis. *The University of Dublin Trinity College*. Erişim Tarihi: 31.07.2005 http://www. tcd.ie/Psychiatry/ Neuropsychiatry/ Aiden_meta-analysis.pdf

Demir, S., Başol, G. (2014). Bilgisayar Destekli Matematik Öğretiminin (BDMÖ) Akademik Başarıya Etkisi: Bir Meta-analiz Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*.14(5), 2013-2035. Erişim Tarihi: 26.03.2016 doi:10.12738/estp.2014.5.2311

Dorak, M.T. (2005). Common Concepts In Statistics. Erişim Tarihi: 01.08.2005 http://dorakmt.tripod.com/mtd/glosstat.html

Dwamena, B. A.(2004). Metagraphiti Statistical Graphics For Interpretation, Exploration And Presentation Of Meta-analysis Data. *University of Michigan Medical School*. Erişim Tarihi: 18.09.2005 http://www.stata.com/meeting/3nasug/abstracts.html

Egger, M., Smith G.D. ve O'rourke K.(2001). Systematic Reviews (Chapter 1: Rationale, potentials, and promise of systematic reviews). Erişim Tarihi: 31.03.2005 http: //bmjpg.com/books/sysrev/chapter1.pdf

Ergene, T. (1999). *Effectiveness of test anxiety reduction programs: a meta-analysis review* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ohio University. Erişim Tarihi: 31.03.2005 http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/tez_ozetleri/tuncay.html

European Master of Science in Epidemiology.(2004). Mixed Models, Erişim Tarihi: 25.02.2006 http://www.medizin.fu-berlin.de/statistik/de/pdf/ mixed_effect.pdf

Friel, C. M. (2001). Probit & Logit. Sam Houston State University CJC. Erişim Tarihi: 02.08.2005 http://www.shsu.edu/~icc_cmf/cj_789/probitLogit.doc

Gerstman, B. B. (2002). Mantel-Haeszel Methods. Erişim Tarihi: 31.07.2005 http://www.sjsu.edu/faculty/gerstman/eks/gersms14.PDF

Gobioff, G.R. (2006). Detecting Publication Bias in Random Effects Meta-Analysis: An Empirical Comparison of Statistical Methods., Erişim Tarihi: 27.06.2015

http: //digital.lib.usf.edu/SFS0025813/00001/pdf

Hamer, R.M. ve Pippa M.S.(2002). SAS Tools for Meta-Analysis (Paper Nr: 250) Proceedings of the Twenty-Seventh Annual SAS; Users Group International Conference Cary, NC: SAS Institute Inc. Erişim Tarihi: 31.03.2005 http: //www2.sas.com/proceedings/sugi27/p250-27.pdf

Herb Marsh, H., O'Mara, A., Malmberg, L., (2008). Publication Bias. Erişim Tarihi: 27.06.2015 http: //www.education.ox.ac.uk/wordpress/wp-content/uploads/2011/01/2.3-Publication-bias-AUG.ppt

Heuer, C. ve Perkins, N.(2000). Analysis of Association, Confounding, and Interaction. EpiCentre. Erişim Tarihi: 31.07.2005 http://www.massey.ac.nz/massey/learning/departments/centres-research/epicentre/about-us/about-us_home.cfm

High, R.(2004). Measures of Effect Size for Categorical Data. Statistical Consultant University of Oregon. Erişim Tarihi: 31.07.2005 http://darkwing.uoregon.edu/~robinh/lgodds2a.txt

Howell, D.C. (2001).Alternative Correlational Techniques, Advanced Statistical Methods. Erişim Tarihi: 06.08.2005 http://www.uvm.edu/~dhowell/ gradstat/psych340/Lectures/CorrelReg/correl3.html

Köymen, Ü. ve Şahin, M.C. (2004). Internet Tabanlı Uzaktan Eğitim Çalışmalarının Değerlendirilmesinde Bir Yöntem Olarak Meta-Analiz: Türleri, İşlem Basamakları, Avantajları, Sınırlılıkları ve Eleştiriler. Erişim Tarihi: 31.03.2005
http://uecalistay.mersin.edu.tr/uzakcalistay/mehmet_can_sahin.ppt

Lyons, L.C. (2003). *Meta - analysis: methods of accumulating results across research domains*. Erişim Tarihi: 31.03.2005 http://www.lyonsmorris.com/lyons/MetaAnalysis.htm

Medical University of South California (MUSC). (2000). Evidence Based Medicine Terms. Erişim Tarihi: 01.08.2005 http://www.musc.edu/dc/ icrebm/oddsratio.html

Moher D., Liberati A., Tetzlaff J., Altman D.G., The PRISMA Group (2009). Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: The PRISMA Statement. *PLoS Med* 6(7): e1000097. doi:10.1371/journal.pmed 1000097 Erişim Tarihi: 22.05.2016 http://prisma-statement.org/ Default.aspx

Molin, M. (2013). A Funnel Asymmetry. Erişim Tarihi: 27.06.2015 http: //www.cienciasinseso.com/en/tag/beggs-test/

Polanin, J.R., Tanner-Smith, E.E., Hennessy E.A. (2015). Estimating the Difference Between Published and Unpublished Effect Sizes: A Meta-Review. *Review of Educational Research*. 20(10), 1-30. Erişim Tarihi: 26.03.2016 doi:10.3102/0034654315582067

Rudy, A.C. (2001). A Meta-Analysis of the Treatment of Anorexia Nervosa: A Proposal, Ithaca College. Erişim Tarihi: 31.03.2005 http://www.ithaca. edu/students/arudy1/download/metaanalysis_manuscript.doc

Rummel, R.J. (1976). Understanding Correlation. Honolulu: Department of Political Science University of Hawaii. Erişim Tarihi: 06.08.2005 http: //www.mega.nu: 8080/ampp/rummel/uc.htm#TOP

Schwarzer, R.(1989). Manuel for Meta-Analysis Programs (Version 5.3) Erişim Tarihi: 13.06.2005 http: //web.fu-berlin.de/gesund/gesu_engl/meta_e.htm

Simera I., Altman D.G., Moher D., Schulz K.F., Hoey J. (2008). Guidelines for Reporting Health Research: The EQUATOR Network's Survey of Guideline Authors. PLoS Med 5(6): e139. doi:10.1371/journal.pmed.0050139 Erişim Tarihi: 17.05.2016 http://journals.plos.org/plosmedicine/ article?id=10.1371/journal.pmed.0050139

Simon, S.(2005a). Stats Guidelines for meta-analysis models, STATS - STeve's Attempt to Teach Statistics. Erişim Tarihi: 18.09.2005 http://www. childrens-mercy.org/stats/model/metaanalysis.asp

Simon, S.(2005b). Measures of Association and Agreement. STATS - STeve's Attempt to Teach Statistics. Erişim Tarihi: 06.08.2005 http://www.cmh. edu/stats/definitions/phi.htm

Statistics Homepage Glossary, Statsoft Inc. Erişim Tarihi: 14.06.2016 http://www.statsoft.com/textbook/statistics-glossary/e#Error Bars (2D Range Plots)

Steenbergen-Hu, S. ve Olszewski-Kubilius, P. (2016). How to Conduct a Good Meta-Analysis in Gifted Education. *Gifted Child Quarterly*. 1-21. Erişim Tarihi: 27.03.2016 doi: 10.1177/0016986216629545

Şenocak M., Narin G., Özcalay Ö.,Yüceokur A. (1997). Biyoistatistik; Kavramlar, İlkeler , Anlamdizin. İ.Ü. Yay. Rektörlük No: 4052, Fakülte No: 213. Erişim Tarihi: 13.06.2005 http://www.ctf.edu.tr/ctfbiostat/dizin.html

The Cochrane Collaboration. (2011). Cochrane Reviewers' Handbook Glossary. Erişim Tarihi: 15.05.2016 http: //www.cochrane.org/

Wolfe R.A. (2000). Mantel-Haeszel Methodology. Classic Statistics Lectures. Erişim Tarihi: 31.07.2005 http://www-personal.umich.edu/~bobwolfe/ 560/ 2by2mh/560mh.pdf

Wilson, D.B. (2000). Analysis of Meta-Analytic Data, Meta-Analysis Stuff. Erişim Tarihi: 06.09.2005 http://mason.gmu.edu/~dwilsonb/downloads/ analysis_overheads.ppt

Thalheimer W., Cook S.(2003). How to Calculate Effect Sizes from Published Research: A Simplified Spreadsheet, Erişim Tarihi: 29.09.2006 http:// www.work-learning.com/white_papers/effect_sizes/Effect_Sizes_ Spreadsheet.xls

METALLERİN ISIL İŞLEM TEORİSİ

Теория термической обработки металлов

İlya İsrailoviç NOVİKOV

Çeviren: Prof. Dr. Galip SAİD

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 349
Teknik-Mühendislik No.: 24
ISBN: 978-605-133-251-2
© 1. Basımdan Çeviri, Mart 2016

METALLERİN ISIL İŞLEM TEORİSİ
Теория термической обработки металлов
İlya İsrailoviç NOVİKOV
Çeviren: Prof. Dr. Galip SAİD

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Novikov, İlya İsrailoviç.
Metallerin Isıl İşlem Teorisi - Теория термической обработки металлов */ İlya İsrailoviç Novikov - Çeviren: Galip Said*
1. Basım, X + 422 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-251-2
1. Isıl İşlem 2. Tür Tavlama 3. Su Verme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap "Isıl İşlem Teorisi" dersi programına uygun olarak yazılmıştır ve Moskova Çelik ve Alaşımlar Üniversitesinde okutulmaktadır.

Isıl İşlem Teorisi Metal Bilimi ve Isıl İşlem uzmanlarını yetiştirme açısından merkez disiplindir. Bu disiplini kavramak için öğrencilerin fiziko - kimya, kristalografi ve metalografi disiplinlerini benimsemeleri gereklidir. Ayrıca metallerin kristal yapı hataları, mekanik özellikleri ve metalleri deneme yöntemleri hakkında bilgiye sahip olmalıdırlar. Bunlar, Isıl İşlem Teorisi, Isıl İşlem Teknolojisi ve Metal Biliminin özel bölümleri olan "Alaşımlı Çelikler" ve "Demir Dışı Metal Alaşımları" disiplinlerini öğrenmek için temel alanlardir.

Son yıllarda ısıl işlem teorisi oldukça hızlı gelişmiştir. Bu gelişmede, ısı etkisiyle metal ve alaşımlarda gerçekleşen içyapının değişim kinetiğini ve mekanizmalarını daha iyi anlama amacıyla, metal fiziği üzerine bilimsel düşüncelerin ve deney yöntemlerinin, özellikle de kristal kafes hatalarının daha geniş alanda kullanılması büyük rol oynamaktadır. Bu kitapta uzun zamandan beri kullanılan ve yeni metalik malzemelerin ısıl işlem süreçleri etraflıca incelenmiştir. Ancak tek bir ders kitabında genel ısıl işlem teorisini ve özellikle de farklı gruptaki alaşımların ısıl işlem teorisini kâğıda dökmek imkânsızdır.

Bu kitapta metallerde ısı etkisiyle meydana gelen yapı ve özellik değişimi analiz edilmiştir. Özellikle, metalik malzemelerde meydana gelen rekristalizasyon (yeniden kristalleşme), martensit dönüşümü, katı eriyik çökelmesi, homojenleşme vb. gibi yapı değişimlerinin açıklanmasına özen gösterilmiştir.

Tavlama, su verme, temperleme, termomekanik işlem süreçlerine daha etraflı ve geniş yer verilmiştir.

Genel ısıl işlem teorisinin açıklanmasında, ısıl işlemin her bir türü pratik açıdan büyük önem taşıyan ve geniş kullanım alanına sahip demir ve demir dışı metal grupları üzerinde yoğunlaşılmıştır.

Kitabın ekinde, metinde yer alan çelik ve demir dışı alaşımların kimyasal bileşimleri de verilmiştir.

Kitapta yer alan çeliklerin ve alaşımların markalandırılması Rusya Standardı GOST'a göre verilmiştir.

Prof. Dr. Galip SAİD

Ocak 2012

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

Bölüm 1: I. TÜR TAVLAMA **5**

Kısım I: HOMOJENLEŞTİRME TAVLAMASI 5
1. HOMOJENLEŞTİRİME TAVLAMASINDA ALAŞIMLARIN YAPI DEĞİŞİMİ 5
   1. Temel Yapı Değişimleri 8
   2. Yan Yapı Değişimleri 14
2. HOMOJENLEŞTİRME TAVLAMASINDA ALAŞIM ÖZELLİKLERİNİN DEĞİŞİMİ 17
   1. Döküm Alaşımları 17
   2. Deformasyona Uğramış Olan Alaşımlar 18
3. DENGE DIŞI SOLİDÜS SICAKLIĞI ÜZERİNE ISITMA İLE HOMOJENLEŞTİRME 20

KISIM II: REKRİSTALİZASYON VE REKRİSTALİZASYON ÖNCESİ TAVLAMA 22
4. SOĞUK DEFORMASYON İŞLEM ESNASINDA METAL YAPISININ VE ÖZELLİKLERİN DEĞİŞİMİ 22
   1. Yapı Değişimi 22
   2. Deformasyon Sertleşmesi 25
   3. Özelliklerin Anizotropisi 27
5. REKRİSTALİZASYON ÖNCESİ TAVLAMADA GERÇEKLEŞEN YAPI DEĞİŞİMİ 28
   1. Dinlenme 29
   2. Poligonizasyon 31
6. PRİMER REKRİSTALİZASYON (İŞLEM REKRİSTALİZASYONU) 36
   1. Rekristalizasyonda Çekirdeklerin Meydana Gelme Mekanizması 38

2. Rekristalizasyon Sürecinin Başlama Sıcaklığı 41
3. Rekristalizasyon Sürecinin Sona Erme Sıcaklığı 46
4. Primer Rekristalizasyon Sürecinde Tane Büyümesi 46
7. TOPLAYICI REKRİSTALİZASYON 48
8. PRİMER VE TOPLAYICI REKRİSTALİZASYON DOKULARI 54
1. Rekristalizasyon Dokusunun Oluşumuna Ait Temel Kuralları 54
2. Rekristalizasyon Dokunun Doğası 55
9. SEKONDER (İKİNCİL) REKRİSTALİZASYON 58
1. Sekonder (İkincil) Rekristalizasyon Kuralları 58
10. TAVLANMIŞ METALDE REKRİSTALİZASYONA UĞRAMIŞ TANE BOYUTU 63
11. REKRİSTALİZASYON ÖNCESİ VE REKRİSTALİZASYON TAVLAMASINDA METAL ÖZELLİKLERİN DEĞİŞİMİ 72
1. Tavlamada Mukavemetin Azalması 72
2. Rekristalizasyon Öncesi Tavlamada Sağlamlaşma 79
3. Tavlamada Elektrik Direncinin Değişimi 82
12. TAVLANMIŞ METALİN ANİZOTROPİ ÖZELLİKLERİ 82
1. Fistinistlik (Kulak Oluşturma) 83
2. Dokulu transformatör Çeliği 85
13. REKRİSTALİZASYON ÖNCESİ VE REKRİSTALİZASYON TAVLAMA REJİMLERİNİN SEÇİMİ 87
1. Rekristalizasyon Öncesi Tavlama (Toparlanma Tavlaması) 87
2. Rekristalizasyon Tavlaması 88

KISIM III: GERİLME GİDERME TAVLAMASI 90
14. KALINTI GERİLMELERİN MEYDANA GELMESİ VE ROLÜ 90
15. TAVLAMA İLE KALINTI GERİLMELERİ GİDERME 94

Bölüm 2: II. TÜR TAVLAMA 101

KISIM 4: KATI HALİNDE FAZ DÖNÜŞÜMLERİNİN GENEL KURALLARI 102
16. FAZ DÖNÜŞÜMLERİN TERMODİNAMİĞİ 102
17. FAZ DÖNÜŞÜMLERİNDE FAZLAR ARASI SINIR YAPILARIN ROLÜ 112
18. FAZLARIN HOMOJEN VE HETEROJEN SURETİYLE MEYDANA GELMESİ 114
1. Tane Sınırlarında Meydana Gelme 115
2. Yeni Faz Çekirdeklerinin Dislokasyonlarda Meydana Gelmesi 118
3. Çekirdeklerin Paketleme Hatalarında Meydana Gelmesi 119
4. Çekirdeklerin Çökeltilerde Meydana Gelmesi 119
5. Çekirdeklerin Mikro Boşluklarda Meydana Gelmesi 120
19. ARA METASTABİL FAZLARIN MEYDANA GELMESİ 120
20. FAZ DÖNÜŞÜMLERİNİN KİNETİĞİ 124

KISIM V: ÇELİKLERİ TAVLAMA 131
21. ISITMADA ÖSTENİTİN MEYDANA GELMESİ 131
1. Östenitleşmenin Mekanizması ve Kinetiği 131
2. Östenit Tanesinin Boyutu 136
22. ÖSTENİTİN YAPI İRSİYEDİ VE YENİDEN KATILAŞMASI 139
23. SOĞUMADA ÖSTENİTİN DİFÜZYON DÖNÜŞÜMÜ 141
1. Perlit Dönüşümü 141
2. Östenitin Ötektoid Altı ve Ötektoid Üstü Çeliklerde Dönüşümü 146
3. Alaşım Elementlerin Perlit Dönüşümüne Etkisi 151
24. ÇELİKLERİ TAVLAMA TÜRLERİ 153
1. Tam Tavlama 153
2. Tam Olmayan Tavlama 156
3. Küreselleştirici Tavlama 156
4. İzotermik Tavlama 160
5. Normalleştirme (Normalizasyon) 161
6. Patentleştirme 163

KISIM VI: DÖKME DEMİRLERİ TAVLAMA 164
25. GRAFİTLEŞTİRİCİ TAVLAMA 164
1. Beyaz Dökme Demiri Temper Dökme Demire Tavlama 165
2. Beyazlaşmayı Ortadan Kaldırma İçin Tavlama 172
3. Yumuşatıcı Düşük Sıcaklı Tavlama 172
26. DÖKME DEMİRLERİ NORMALLEŞTİRME 172

KISIM VII: DEMİR DIŞI METAL VE ALAŞIMLARI TAVLAMA 173
27. HETEROJENLEŞTİRİCİ TAVLAMA 174
1. Yumuşatıcı Heterojenleştiren Tavlama 174
2. Korozyona Direnci Arttırma İçin Heterojenleştirici Tavlama 177
3. ($\alpha + \beta$) Yapıya Sahip Olan Döküm Princinde Aşırı Isınma Olayı 177
28. YENİDEN FAZ KATILAŞMASIYLA TAVLAMA 178

Bölüm 3: SU VERME 181

KISIM VIII: POLİMORF DÖNÜŞÜMSÜZ SU VERME 181
29. POLİMORF DÖNÜŞÜMSÜZ SU VERMEDE ÖZELLİKLERİN DEĞİŞİMİ 183
30. POLİMORF DÖNÜŞÜMSÜZ SU VERMEDE ISITMA VE SOĞUTMA 185
1. Su Vermede Isıtma 185
2. Su Vermede Soğutma 187

KISIM IX: POLİMORF DÖNÜŞÜMLÜ SU VERME 192
31. KARBONLU ÇELİKLERDE MARTENSİT DÖNÜŞÜMÜN ÖZELLİKLERİ 192
32. MARTENZİT DÖNÜŞÜMÜN TERMODİNAMİĞİ 195

1. Martensit Dönüşümün Başlama Sıcaklığı 200
2. Martensit Dönüşümün Tersinirliği 202
33. MARTENZİT DÖNÜŞÜMÜN MEKANİZMASI 203
1. Kafesin Kayma (Martensitli) ve Normal Yeniden Kurulma Mekanizmaları 203
2. Fazların Termoelastik Dengesi 206
3. Normal ve Martensit Dönüşümün Gerçekleşme Şartları 207
4. Östenitin Martensite Dönüşüm Kristalogeometrisi 209
5. Martensit Gabitus Yüzeyinin İnvariyantlığı ve Martensit Dönüşümünde Ek Deformasyon 211
6. Martensitin Çekirdekleri 214
34. MARTENSİT ELDE ETME AMCIYLA SU VERİLMİŞ ALAŞIMLARIN MİKRO YAPISI VE SUB YAPISI 215
1. Mikro Yapı 215
2. Sub Yapı 219
3. Martensitin Bir Morfoloji Tipinin Diğer Bir Tipine Transfer Olması ... 221
35. MARTENZİT DÖNÜŞÜMÜN KİNETİĞİ 223
1. Kinetik Çeşitleri 223
2. Östenitin Termik Stabilizasyonu (Kararlı Hale Gelmesi) 229
36. DEFORMASYONUN MARTENZİT DÖNÜŞÜMÜNE ETKİSİ 232
1. Gerilme Martensiti ve Deformasyon Martensiti 232
2. Şekil Hafıza Efekti 234
3. Östenitin Mekaniksel Stabilizasyonu 236
37. MARTENZİT ELDE ETME AMACIYLA SU VERMEDE ALAŞIM ÖZELLİKLERİNİN DEĞİŞİMİ 237
1. Su Vermede Sağlamlaşma 237
2. Su Vermede Plastikliğin Değişimi 241
38. BEYNİT DÖNÜŞÜMÜ 242
1. Beynit Yapısı 242
2. Beynit Dönüşümün Kinetiği 243
3. Beynit Dönüşümün Mekanizması 245
4. Beynit Yapılı Çeliğin Mekanik Özellikleri 248
39. ÇELİKLERDE SU VERME DERİNLİĞİ 249
1. Su Verme Derinliği ve Kritik Soğuma Hızı 249
2. Su Verme Derinliğinin Karakteristiği 253
40. ÇELİKLERE SU VERMEDE ISITMA VE SOĞUTMA 256
1. Su Verme Sıcaklığı 256
2. Su Verme Sıcaklığından İtibaren Soğutma 258
3. Su Verme Yöntemleri 260
4. Sıfır Altı Sıcaklıklarda Su Verme 263

Bölüm 4: YAŞLANMA VE TEMPERLEME 265

KISIM X: YAŞLANMA 266
41. KATI ERİYİKTEN ÇÖKELME SÜREÇLERİN TERMODİNAMİĞİ 269
1. Spinodal Çökelme 270
2. Çekirdeklerin Meydana Gelme Ve Büyüme Mekanizmasına Göre Çökelme 272
42. YAŞLANMADA YAPI DEĞİŞİMİ 275
1. Çökelti Tipleri 276
2. Çökeltilerin Biçimi Ve Uzaysal Yerleşimi 276
3. Spinodal Çökelmede Yapı Değişimleri 280
4. Aralıksız ve Aralıklı Çökelme 282
5. Dispers Katılaşmada Eriyiğin Çökelme Aşamaları 291
43. YAŞLANMADA ALAŞIM ÖZELLİKLERİNİN DEĞİŞİMİ 308
1. Yaşlanmada Mukavemetin Artmasının Doğası 308
2. Çeşitli Tip Çökeltilerin Meydana Gelmesinde Mukavemetin Artması 309
3. Yaşlanma Süresinin ve Sıcaklığının Alaşımların Mekanik özelliklerine etkisi 313
44. ALAŞIM BİLEŞİMİNİN YAŞLANMAYA ETKİSİ 317
1. İkili sistemlerde Bileşimin Etkisi 317
2. Bileşimin Üçlü Sistemlerde Etkisi 319
3. Az miktarda İlave ve Katkıların Etkisi 321
45. YAŞLANMA REJİMİNİ SEÇME 322
1. Yaşlanma Sıcaklığının ve Sürekliliğinin Seçimi 322
2. Basamaklı Yaşlanma 325
46. YAŞLANMADAN SONRA DÖNÜŞ 329

KISIM XI: TEMPERLEME 332
47. ÇELİKLERİ TEMPERLEMEDE GERÇEKLEŞEN YAPI DEĞİŞİMLERİ 332
1. Karbonlu Çelikleri Temperleme 333
2. Alaşım Elementlerin Etkisi 338
48. ÇELİKLERİ TEMPERLEMEDE MEKANİK ÖZELLİKLERİN DEĞİŞİMİ VE TEMPERLEME REJİMİNİ SEÇME 342
1. Karbonlu Çelikler 342
2. Alaşımlı Çelikler 346
3. Martensitli Yaşlanan Çelikler 348
49. TEMPERLEME GEVREKLİĞİ 349
1. Tersinmez Temperleme Gevrekliği 349
2. Tersinir Temperleme Gevrekliği 351

BÖLÜM 5: TERMOMEKANİK İŞLEM 363

KISIM XII: METAL YAPISININ SICAK DEFORMASYON İŞLEMİNDE DEĞİŞİMİ 364

50. SICAK DEFORMASYON ESNASINDA YAPI DEĞİŞİMLERİ 365
1. Dinamik Dönüş 366
2. Dinamik Rekristalizasyon 368
51. SICAK DEFORMASYON SONUNDA YAPI DEĞİŞİMLERİ 370

KISIM XIII: YAŞLANAN ALAŞIMLARIN TERMOMEKANİK İŞLEMİ 377
52. DÜŞÜK SICAKLI TERMOMEKANİK İŞLEM (DTMİ) 377
53. YÜKSEK SICAKLI TERMOMEKANİK İŞLEM (YTMİ) 382
54. İLK TERMOMEKANİK İŞLEM (İTMİ) 385

KISIM XIV: MARTENZİT ELDE ETME AMACIYLA SU VERİLEN ÇELİKLERİN TERMOMEKANİK İŞLEMİ 386
55. DÜŞÜK SICAKLI TERMOMEKANİK İŞLEM (DTMİ) 386
56. YÜKSEK SICAKLI TERMOMEKANİK İŞLEM (YTMİ) 388
57. PERLİT DÖNÜŞÜMÜ ESNASINDA DEFORMASYONLA TERMOMEKANİK İŞLEM (TMİzİ) 392
58. İLK TERMOMEKANİK İŞLEM (İTMİ) 393

BÖLÜM 6: KİMYASAL ISIL İŞLEM 395

KISIM XV: KİMYASAL İSİL İŞLEMDE BİLEŞİM VE YAPI DEĞİŞİM KURALLARI 395
59. TEK FAZLI DİFÜZYON BÖLGENİN MEYDANA GELMESİ 396
60. ÇOK FAZLI DİFÜZYON BÖLGESİNİN MEYDANA GELMESİ 399
61. DİFÜZYON BÖLGESİ YAPISININ ÖZELLİKLERİ 408

KISIM XVI: KİMYASAL İSİL İŞLEM ÇEŞİTLERİ 409
62. METAL DIŞI ELEMENTLERLE DOYURMA 411
63. METALLERLE DİFÜZYON DOYURMA 417
64. ELEMENTLERİ DİFÜZYONLA UZAKLAŞTIRMA 418

EK 419

Dr. Aydın Özbek

MODERN JAPONCADA GEÇİŞLİLİK VE ÇATI KAVRAMINA GİRİŞ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 17
ISBN: 978-605-9663-16-8
©1. Basım, Nisan 2016

MODERN JAPONCADA GEÇİŞLİLİK VE ÇATI KAVRAMINA GİRİŞ
Dr. Aydın Özbek

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Kapak İllüstrasyon: Tolga Sertkaya -t.sertkaya@hotmail.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özbek, Aydın.
Modern Japoncada Geçişlilik ve Çatı Kavramına Giriş/ *Aydın Özbek*
1. Basım, XIV+120., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-16-8
1. Japonca 2.Geçişlilik 3. Dil Bilgisel Çatı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Yeni bir dil öğrenmeye başlayanların ortak sıkıntısı hedef dilin dil bilgisi kavramlarının doğru bir şekilde algılanıp yerinde ve zamanında kullanılmasıdır. İnsan beyni, ana dilden başka bir dili öğrenirken, daha önce edinilmiş dil bilgisi yapılarını da sentezleyip hedef dil ile benzeşen ya da hedef dilden farklı olan noktalara yoğunlaşarak, hedef dili konuşanların dil algısına yaklaşmaya çalışır. Ancak Esperanto, Volapük gibi yapay diller haricindeki tüm diller doğal bir şekilde ortaya çıkmıştır ve gerek seslerin gerek de dil bilgisi yapılarının farklı olup olmamasına bakılmaksızın, "yeterli çabayı" göstermek kaydıyla, tüm bu dillerin öğrenildiği gerçeğini de kabul etmek gerekmektedir. Bunda en önemli etken, tüm doğal dillerin belli ortak noktalara sahip olmalarıdır. Yazı sistemi şimdilik bir kenara bırakılırsa, yabancı dil edinimi sürecindeki önemli halkaları; hedef dilin ses sistem ve söz dizimi başta olmak üzere; zaman (*tense*), görünüş

(*aspect*), kip (*modality*), eylem odaklı değişim gösteren etkenlik, edilgenlik gibi çatılar (*voice*) ve geçişlilik-geçişsizlik (*transitivity-intransitivity*) kavramları oluşturmaktadır. Tabii ki bir dil üzerinde çalışırken bilinmesi gerekenler sadece bu tür dil bilgisi yapıları ya da kavramları değildir. *Sayma sistemi*, *çoğulluk tekillik* gibi, dillere göre oldukça farklılık gösteren kavramlar yanında; yine dilin kendi içinde duruma göre farklılık gösteren *saygı dili*, *argo* gibi kullanımlar da öğrenicilerin, yabancı dil edinimi sürecinde dikkat etmesi gereken kavramlardır.

Günümüze kadar çeşitli yönlerden karşılaştırılmış olan Japonca ve Türkçenin; söz dizimsel benzerliklerin yanı sıra, her iki dilin de sondan eklemeli diller olması sebebiyle biçimbirimsel ve etimolojik çalışmalardan yola çıkılarak aynı dil ailesinden (*Altay*) olduğu tezi birçok dilbilimci tarafından kabul görmüştür. Diğer yandan, bir o kadar araştırmacı da sayma sisteminin farklılığı, özne durum belirteci ve özne konu belirtecinin, Türkçe ve diğer Altay dillerinde bulunmamasını ve etimolojik farklılıkların benzerliklerden fazla olmasını öne sürerek bu teze karşı çıkmaktadır.

Bu kitapta, Japonca geçişlilik-geçişsizlik kavramı ile edilgen ve ettirgen çatılara ağırlık verilerek karşılaştırmalı dilbilim metodolojisi ile Türkçe örnekler üzerinden karşılaştırmalar yapılarak her iki dilde bulunan ancak yapısal bakımdan benzerlik gösterse de birçok durumda farklılık gösteren Japonca çatı kavramı ele alınacaktır.

Kitabın hedef kitlesi, Japonca öğrenmeye başlayan ya da öğrenmekte olan öğrenciler ile dilbilim ve dil bilgisi araştırmacılarıdır.

Ayrıca kitabın yazılma sürecinde yardım ve desteklerini esirgemeyen, benim Japonca ve dilbilim dünyasına adım atmamı sağlayan değerli hocalarım Yukiko Kondo başta olmak üzere, Prof. Dr. Mete Tuncoku, Dr. Tolga Özşen, Dr. Barış Kahraman ve Dr. Derya Akkuş Sakaue ile kitabı baştan sona okuyarak değerli görüşlerini esirgemeyen Prof. Dr. Nesrin Bayraktar Erten'e ve 2016 mezunu seminer grubu öğrencilerime teşekkürlerimi sunarım.

Aydın Özbek

İÇİNDEKİLER

Değerlendirme v
ÖN SÖZ vii
Kısaltmalar xi
1. GİRİŞ 1
2. JAPONCA OKUL GRAMERİ (GAKKOO BUNPOO) 7
3. JAPONCA ÇATILARA GENEL BİR BAKIŞ 13
4. JAPONCA ETKEN ÇATI VE NESNE ALMA DURUMLARINA GÖRE GEÇİŞLİ VE GEÇİŞSİZ EYLEMLER 19
4.1. Eşli Geçişli-Geçişsiz Eylemler 26
5. JAPONCADA EDİLGEN ÇATI KAVRAMI 33
5.1. Gerçek Edilgen Çatı (Geçişli Eylemlerle Yapılan Edilgen Çatılar) 36
5.1.1. Eylem Türlerine Göre Edilgen Çekimlenme 39
6. DOLAYLI EDİLGEN YAPILAR 47

6.1. Gerçek Edilgen Cümle Yapıları Haricindeki Biçimbirimsel Edilgen Yapılar 49
6.2. Geçişli Eylem Cümlelerinden Türeyen Aitlik Bildiren Dolaylı Edilgen Yapılar 51
6.3. Geçişsiz Eylem Cümlelerinden Türeyen Aitlik Bildiren Dolaylı Edilgen Yapılar 59
7. GEÇİŞSİZ EYLEM CÜMLELERİNDEN TÜREYEN YAPILAR 65
8. JAPONCA ETTİRGEN ÇATILAR 83
8.1. Geçişli Eylemlerden Türeyen Ettirgen Yapılar 86
8.2. Geçişsiz Eylemlerden Türeyen Ettirgen Yapılar 89
8.2.1. Öznesiz Geçişsiz Eylemler 89
8.2.2. Özneli Geçişsiz Eylemler 91
9. GİZLİ KILICILI ETKEN YAPILAR 97
10. ETTİRGEN-EDİLGEN BİRLEŞİK ÇATI YAPILARI 105
10.1. Geçişsiz Eylemlerden Türetilen Edilgen-Ettirgen Birleşik Çatı Cümleleri 108
10.2. Geçişli Eylemlerden Türetilen Edilgen-Ettirgen Birleşik Çatı Cümleleri 110
SON SÖZ 113
KAYNAKÇA 117

KAYNAKÇA

Baker, M. (1985) The mirror principle and morphosyntactic explanation. *Linguistic Inquiry*, 16, 373-415

Gilquin (2006) The place of prototypicality in corpus linguistics: Causation in the hot seat. In S.Th.Gries & A.Stefanowitsch (Eds.), *Corpora in cognitive linguistics: Corpus-based approaches to syntax and lexis* (pp.159-191). Mouton de Gruyter.

Grimshaw, J.&Mester, A. (1988) Light Verbs and theta-Marking. *Linguistic Inquiry*, 19:205–232

Ikegami, Y. (1982). Indirect causation and deagentivization (The semantics of involvement in English and Japanese). *Proceedings of the Department of Foreign Languages*, College of General Education, University of Tokyo, 23(3), 95-112.

Iori, I. (2001) *Atarashii Nihongogaku Nyuumon – Kotoba no Shikumi wo Kangaeru –* SuriiEe Network

Kayar, B. (2006) *Japonca ve Türkçede Edilgenlik*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.

Korkmaz, Z. (2007) *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Nakipoğlu-Demiralp, M. (2001). *The referential properties of the implicit arguments of impersonal passives in Turkish*. Linguistik Aktuell (Linguistics Today) 44. Amsterdam: John Benjamins.

Nakipoğlu-Demiralp, M. (1998). *Split Intransitivity and the Syntax-Semantics Interface In Turkish*. PhD Dissertation, University of Minnesota.

Nomura, T. (1982) Jidoo – Tadoo – Ukemi Dooshi ni Tsuite. *Dooshi no JiTa*. Hitsuji Shobo. 137-150.

Ohsaki, N. (2004) Kirigizugo ni oite shieki ga jyudoo no imi wo motsu toki. *Kyoto Daigaku Gengo Kenkyuu* 23: 85-114

Özbek , A.(2005) *Torukogo to Nihongo ni okeru shieki jyuudootai ni tsuite – Shieki jyudootai ni okeru shieki setsuji no yakuwari-* .Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Okayama Üniversitesi. Japonya

Özbek, A. &Kuribayashi, Y. (2009) Covert causee structures in Turkish. In Sıla Ay, Özgür Aydın et al(Eds) Essays on Turkish Linguistics.Turcologica 79.Harrassowitz Verlag. pp 53-62

Payne, T, E. (1997) *Describing morphosyntax: A guide for field linguists*. Cambridge: Cambridge University Press.

Perlmutter, David M. (1978) Impersonal passives and the unaccusative hypothesis. *BLS 4*, 157– 89

Perlmutter, D M. and Postal, P M. (1984) The I-advancement exclusiveness law. In David M. Perlmutter and Carol Rosen (eds.), *Studies in relational grammar 2*, 81–125. Chicago: University of Chicago Press.

Sakuma (1936) *Gendai Nihongo no Hyogen to Gohoo*. Koosekaku

Sato, T. (1994). Tadooshi hyoogen to kaizaisei. *Nihongo Kyooiku*,84, 53-64.

Saussure, F. de (1916) *Cours de linguistique générale*, ed. C. Ballyand A. Sechehaye, with the collaboration of A. Riedlinger, Lausanneand Paris: Payot; trans. W. Baskin, *Course in General Linguistics*, Glasgow: Fontana/Collins, 1977

Hashimoto, S. (1943) Kodai kokugo no onʾin ni tsuite Meiseidō in Tōkyō .

Tekmen, A N. (2012) Torukogo to Nihongo – Shukanteki na Haaku to Teineisa – In Yoshimura, T. *Churuku shogo kenkyuu sukoopu*. Keisuisha. 41-60

Tekmen, A N. (2015) Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Bir Konu: Sondan Eklemeli (Bitişken) Dil Konuşucusuna Aynı Özelliğe Sahip Bir Başka Dili Öğretmenin Mantığı - Japonca ve Türkçe Örnekleminde, Yayına hazırlayanlar :Ayşe Nur Tekmen, Tsuyoshi Sugiyama, Nagehan Avdan Japon Dili İncelemeleri I.Türk Japon Vakfı Yayınları:115 -127

Teramura, H.(1984). *Nihongo no sintakusu to imi*. Tokyo: Kurosio Syuppan

Tesnière, L. 1969. *Éleménts de syntaxe structurale*, 2nd edition.Paris: Klincksieck

Tuna, O N. (1986). "Türkçede Transitive – Causative "Geçişli-Ettirgen "Fiiller ve Bunlarla İlgili Morfoloji ve Öğretim Meselelerinin Çözümü".İÜ *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* XXIV-XXV: 381-427.

Yamada,Y. (1936) Nihon bumpogaku gairon. Tokyo: Hobunkan.

Yoshikawa, T. (1989) *Nihongo Bunpou Nyuumon*. Tokyo: Aruku.

Büyük Dilbilim Ansiklopedisi 1' (1995:691) *Nihon Gengogaku Daijiten* I. Sanseido

NANOTEKNOLOJİLER DÜNYASINA DOĞRU

Prof. Dr. Tarık Baykara

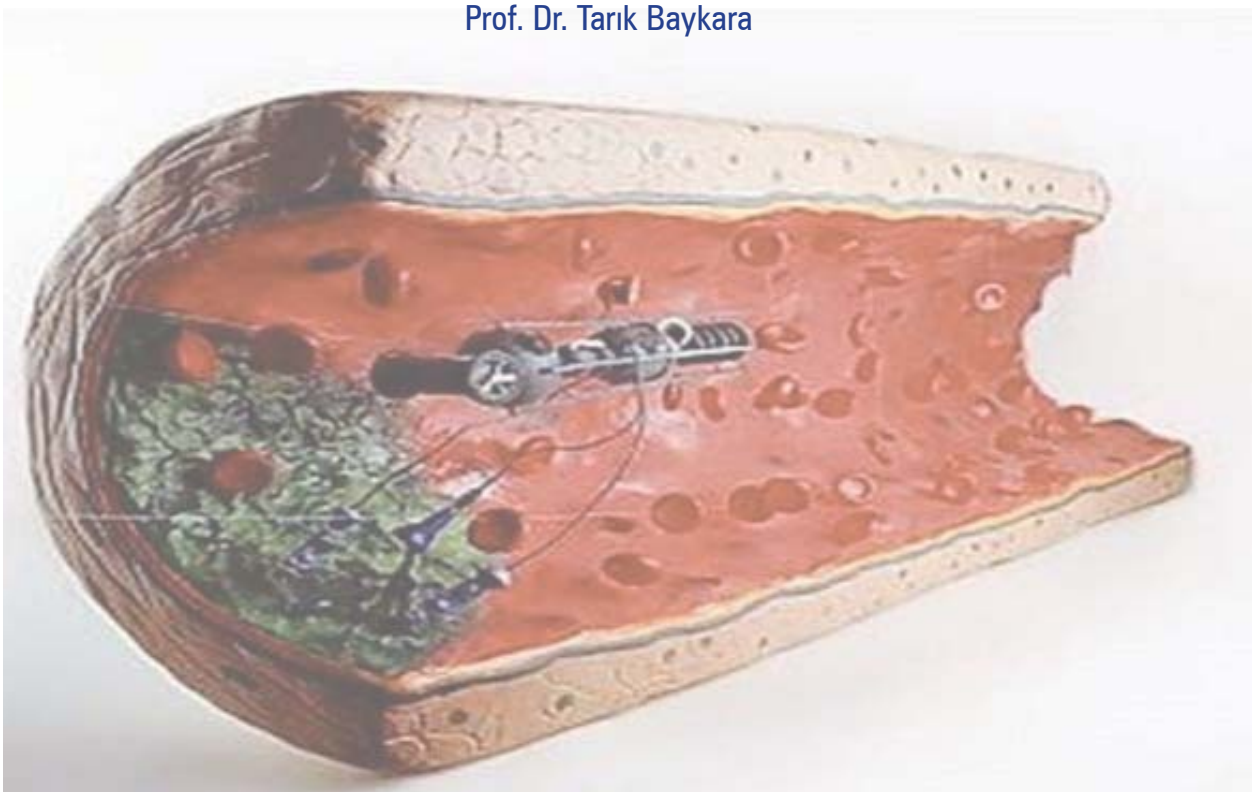

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1576
Mühendislik/Teknik No.: 138
ISBN : 978-605-320-483-1
© 1. Basım, Eylül 2016

NANOTEKNOLOJİLER DÜNYASINA DOĞRU
Prof. Dr. Tarık Baykara

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Baykara, Tarık
Nanoteknolojiler Dünyasına Doğru / *Tarık Baykara*
1. Basım, XVIII + 438 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-483-1
1. Nanoteknoloji, 2. Nanobilim, 3. Karbon nanotüpler, 4. Nano-Uygulamalar, 5. Nano-ürünler, 6. Nanokompozitler, 7. Nanoparçacıklar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Yüce Şehitler,

Çanakkale Savaşlarında şehit düşen

45 Yatağanlı ve aralarındaki Büyük Dedem

“Goca” Halil’in şerefli hatırasına;

61. Alay, 2. Tabur, 2. Bölük erlerindendi;

Soğandere mevkiinde şehit düştü.

Şehadeti: 23 Ocak 1331

Ön Söz

Adım adım nanoteknolojiler dünyasına doğru gidiyoruz. Müthiş bir ivme ile yükselen teknolojik dünya, gelecekte nanobilimler ve nanoteknolojiler etrafında şekillenecek. Bunda hiç kuşku yok. Hayal de denilse, afaki de denilse, bilim kurgu olarak görülse de, ileri teknoloji akışının önünde durulamıyor. Belki de doğrudan "bilim kurgusal" bir dünyada şimdiden yaşamaya başladığımız bile söylenebilir. 90'lı yılların sonuna doğru büyük bir heyecanla başlayan "nano ateşi" hızla yükselerek devam ediyor. Gerçekçi olmayan beklentileri bir kenara bırakarak, geleceği şekillendirecek bu alanda eğitim, araştırma, yenilikler, yatırımlar, yapılanmalar peşinde olmalıyız. Bu kitap bu düşüncelerle birlikte doğdu. Bir yandan da kendi öğrencilerimiz, mühendislerimiz, uzmanlarımız ve kendi insanlarımız için Türkçe kaynak eksikliğini de not ederek bir zorunluluk fikri ile uzunca süren araştırma, inceleme, değerlendirme ve okumalar sonunda bu eser ortaya çıktı. Nanoteknolojilerle ilgili hemen hemen tüm alanları-nanobiyoteknoloji ve nanotıp haricinde- kapsamaya çalışarak, geniş bir okuyucu kitlesine ulaşılmaya çalışıldı. Türkiye'de hemen hemen her üniversitemizde ama özellikle endüstriyel sektörlerde bu konuya olan sıcak ilginin yakın şahidi olarak, bu alanda son dönemin gelişmelerini de yansıtmaya çalıştım. Bu alanda ihtiyaç duyulan ve gerekli olan çalışmalara da yol göstermesini diliyorum.

Kitabın ortaya çıkmasında, büyük bir zevkle görev yaptığım Doğuş Üniversitesi'nin teşvik edici, destek olucu ve huzur verici ortamının büyük katkıları oldu. Bu bakımdan, başta Mütevelli Heyeti olmak üzere, Rektörlüğümüz, Mühendislik Fakültesi Dekanlığı ve Makine Mühendisliği Bölümü'ne şükran borç-

luyum. Yaklaşık 2 yıl süren yoğun ders yükü, çalışmalar ve akademik etkinlikler arasında hiç kuşkusuz ki en büyük yardımcılarım ve en önemli destekçilerim sevgili eşim Prof. Dr. Nur Baykara ve sevgili kızım Ayşe Naz oldular. Sevgiyle teşekkür ediyorum.

Yararlı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Tarık Baykara

Doğuş Üniversitesi 2015

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm

GENEL GİRİŞ

1.1. GİRİŞ 1
1.2. NANOTEKNOLOJİ NEDİR? 3
1.2.1. Tanımlar ve Terminoloji 6
1.3. NANOTEKNOLOJİLER NEDEN BÜYÜK HEYECAN YARATIYOR? 7
1.4. NANOTEKNOLOJİNİN TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ 10
KAYNAKLAR 20

2. BÖLÜM
NANOTEKNOLOJİ KURAMLARI VE ESASLAR

2.1. GİRİŞ 23
2.2. TEMEL KURAMSAL ESASLAR 26
2.2.1. Elektromanyetik Kuvvetler 27
2.2.2. Kuantum Mekaniği 28
2.2.2.1. Heisenberg Belirsizlik İlkesi 29
2.2.2.2. Schrödinger Eşitliği 31
2.2.2.3. BOHR Atom Modeli 33
2.3. YALITKANLAR, İLETKENLER, YARİİLETKENLER 39
2.3.1. Yalıtkanlar 39
2.3.2. İletkenler 40
2.3.3. Yarıiletkenler 40
2.3.3.1. İçkin/Intrinsic Yarıiletkenler 41
2.3.3.2. Dışsal/Extrinsic Yarıiletkenler 41

2.4. SERBEST ELEKTRON KURAMI 43
2.5. NANOTEKNOLOJİDE DİĞER KUANTUM KUVVETLERİ & DİĞER ETKENLER 48
2.5.1. Diğer Kuantum Kuvvetler 48
2.5.2. Kuantum Girişim Etkisi 50
2.5.3. Kuantum Mekaniksel Tünelleme 51
2.6. YÜZEY ALANI ETKİSİ 53
2.7. RASTGELE-RANDOM HAREKETLER 61
KAYNAKLAR 62

3. BÖLÜM
NANOTEKNOLOJİK SÜREÇLER & NANO-İMALAT TEKNOLOJİLERİ

3.1. GİRİŞ 65
3.2. PASİF NANOYAPILARIN TEMEL YAPITAŞLARI: NANOPARÇACIKLAR 69
3.2.1. Nanoparçacık Nedir? Neye Derler? 71
3.2. "AŞAĞIDAN-YUKARIYA" SÜREÇLERİ VE YÖNTEMLER 77
3.2.1. Gaz Fazı Süreçleri 77
3.2.2. Sıvı Faz Süreçleri 79
3.3. "YUKARIDAN-AŞAĞIYA" SÜREÇLER VE YÖNTEMLER 83
3.3.1. "Yukarıdan-Aşağıya" Süreçlerin Esasları 84
3.3.1.1. Fotolitografi Teknikleri 85
3.4. KENDİ-KENDİNE MONTAJ SÜREÇLERİ 86
KAYNAKLAR 91

4. BÖLÜM
NANOTEKNOLOJİLERDE GÖRÜNTÜLEME TEKNOLOJİLERİ: MİKROSKOPLAR

4.1. GİRİŞ 93
4.1. 1. Mikroskop nedir? 93
4.1.2. Kısa Tarihçe 93
4.2. OPTİK (IŞIK) MİKROSKOPU 95
4.3. TARAMALI ELEKTRON MİKROSKOP (TEM) 97

4.4. GEÇİRMELİ ELEKTRON MİKROSKOPU (GEM) 103
4.4.1. GEM'de Numune Hazırlanması 104
4.4.2. GEM Bileşenleri 104
4.5. ATOMİK KUVVET MİKROSKOPU (AKM) 106
4.5.1. AKM Tekniğinin Temel Bileşenleri 109
4.6. TARAMALI TÜNELLEME MİKROSKOPU 109
4.6.1. Atomik Manipülasyon 112
KAYNAKLAR 113

5.BÖLÜM
KARBON NANOTEKNOLOJİSİ: KARBON NANOTÜPLER & GRAFEN

5.1. GİRİŞ 115
5.2. KARBON NANOTÜPLER (KNT) 117
5.3. GRAFEN 120
5.3.1. Grafen'in Özellikleri 121
5.3.2. Grafen Sentezlenmesi 122
5.3.3. Grafenin Potansiyel Kullanım Alanları 122
5.4. KARBON NANOTÜPLERİN YAPILARI 122
5.5. KARBON NANOTÜPLERİN MORFOLOJİLERİ 124
5.6. KARBON NANOTÜP SENTEZLEME VE ÜRETİM SÜREÇLERİ 125
5.6.1. KNT'lerin Ark-Discharge Yöntemiyle Sentezlenmesi 126
5.6.2. Lazer Ablasyonu ile Sentezleme 128
5.6.3. Kimyasal Buhar Çöktürme-CVD Yöntemiyle Sentezleme 128
5.6.4. Gaz-Fazından Katalitik Büyütme Yöntemi ile Sentezleme 129
5.7. KARBON NANOTÜPLERİN ÖZELLİKLERİ 130
5.8. KARBON NANOTÜPLERİN UYGULAMA ALANLARI 135
5.9. GRAFEN KATLANABİLİR ELEKTRONİKLER 140
KAYNAKLAR 144

6. BÖLÜM
NANOYAPILI MALZEMELER: NANOKOMPOZİTLER

6.1. GİRİŞ 147
6.2. MMK-METAL MATRİKS KOMPOZİTLER 149

6.3. SMK-SERAMİK MATRİKS KOMPOZİTLER: 149
6.4. PMK-POLİMER MATRİKS KOMPOZİTLER 149
6.5. KOMPOZİT YAPILAR VE ÖZELLİKLERİ 150
6.6. KOMPOZİT İMALAT SÜREÇLERİ 154
6.6.1. El Yatırma/Püskürtme Süreçleri: 154
6.6.2. Prepreg 154
6.6.3. Pultruzyon 155
6.6.4. Filaman Sargı 155
6.6.5. Reçine Aktarım Kalıplama 155
6.7. KOMPOZİT UÇAK: DREAMLINER 155
6.8. NANOKOMPOZİTLER 156
6.8.1. Kil Nanoparçacıklarla Takviye Edilmiş Nanokompozitler 159
6.8.2. Karbon Nanotüp/Polimer Nanokompozitleri 164
6.8.4. Nanokompozit Uygulamalar 168
KAYNAKLAR 170

7.BÖLÜM
KUANTUM NOKTALAR "QUANTUM DOTS"

7.1. GİRİŞ 171
7.2. KUANTUM NOKTALARIN ÖZELLİKLERİ 174
7.3. KUANTUM NOKTA NANOKRİSTALLERİNİN SENTEZLENMESİ & "ÇEKİRDEK/KABUK " NANOKRİSTALLERİ 175
7.4. KUANTUM NOKTALARIN UYGULAMALARI 176
KAYNAKLAR 178

8. BÖLÜM
DOĞADA NANOTEKNOLOJİ

8.1. NİLÜFER (LOTUS) YAPRAĞI ETKİSİ 181
8.1.1. Giriş 181
8.1.2. Köpekbalığı Derisi Etkisi 183
8.1.3. Yüzey Gerilimi, Temas Açısı ve Hidrofob Davranım Mekaniği 183
8.1.4. Uyarlama ve Uygulamalar 186
8.2. KERTENKELE (GECKO) ETKİSİ 190
8.2.1. Giriş 190
KAYNAKLAR 193

9. BÖLÜM
KATALİTİK ETKİ: TiO_2

9.1. GİRİŞ ... 195
9.2. FOTOKATALİTİK REAKSİYONLAR VE MEKANİZMA ... 197
9.2.1. Radikaller ... 199
9.3. NANO TiO_2: KATALİTİK ETKİ ... 200
9.4. FOTOKATALİTİK NANO-TiO_2 UYGULAMALARI ... 204
KAYNAKLAR ... 207

10. BÖLÜM
NANOSİSTEMLER, NANOMAKİNELER, NANOROBOTLAR

10.1. GİRİŞ ... 209
10.2. NANOSİSTEM VE ENTEGRE NANOSİSTEMLER NEDİR? ... 211
10.3. NANOMAKİNELER ... 214
10.3.1. Nanomakineler nedir? ... 214
10.4. NANOROBOTİKLER ... 216
10.4.1. Giriş ... 216
10.4.2. Nanorobotiklerin Temel İlkeleri ... 218
10.4.2.1. Giriş ... 218
10.4.2.2. Nanorobotlarda kovan davranımı ... 220
10.4.2.3. Nanorobotiklerde temel ilkeler ... 221
10.4.2.4. Nanorobotlarda güç kaynağı ... 223
10.4.2.5. Nanorobotlarda itki ... 224
10.4.2.6. Nanorobotlar üzerindeki farklı teçhizatlar, «Hardware» ... 224
10.4.2.7. Nanorobotlarda iletişim ve navigasyon ... 226
10.4.2.8. Nanorobotlar üzerindeki bilgisayarlar ... 227
10.5. BİYOLOJİDEN İLHAM ALINARAK TASARLANMIŞ NANOROBOTLAR ... 229
10.5.1. Biyonanorobotikler ... 229
10.5.2. Biyolojik Moleküler Makineler ... 229
10.5.3. Myosin, Kinesin ve Dynein Motor Proteinler ... 231
10.5.4. Flagella Motorları ... 232
10.6. ENTEGRE BİR NANOROBOTİK SİSTEM VE BİLEŞENLERİ ... 233
10.6.1. Nanorobot Bileşenleri ... 233

10.7. NANOROBOTİK UYGULAMALARI 235
10.7.1. Nanorobotların Tıp Alanında Uygulamaları 238
10.8 DÜNYADA NANOROBOT YARIŞI 241
10.8.1. İşin Başka Bir Boyutu ! 242
10.8.2. Sonuçlar 242
KAYNAKLAR 243

11. BÖLÜM
NANOELEKTRONİKLER & NANOELEKTROMEKANİK SİSTEMLER (NEMS)

11.1. GİRİŞ 245
11.2. NANOELEKTRONİK CİHAZLAR 249
11.2.1. Mosfet 250
11.3. "NANOELEKTRONİKLER" DÖNEMİNİN BAŞLAMASI: 2003-2004 251
11.4. SİLİKON TEKNOLOJİSİNİN GELİŞİMİ 254
11.4.1. Kuantum Etkisi Başlıyor… 255
11.5. KARBON NANOTÜP TRANSİSTÖRLER 258
11.6. TEK ELEKTRON TRANSİSTÖRLERİ 260
11.6.1. Tek Elektron Transistör Uygulamaları 262
11.7. NEMS-NANOELEKTROMEKANİK SİSTEMLER 263
11.7.1. Giriş 263
11.7.2. NEMS Teknolojisinin Temelleri 265
11.7.3. İşlevsel NEMS Cihazları 268
11.7.4. NEMS'lerin Geleceği 273
KAYNAKLAR 274

12. BÖLÜM
NANOSENSÖRLER

12.1. GİRİŞ 277
12.2. SENSÖR TÜRLERİ 280
12.2.1. Optik Sensörler 280
12.2.2. Elektrokimyasal Sensörler 280
12.2.3. Kütle Ölçüm Sensörleri 281
12.2.4. Biyosensörler 281

12.3. NANOSENSÖRLER 281
12.3.1. Nanosensör Nedir? 282
12.3.2. Nanosensörlerin Uygulamaları 283
12.3.3. Nanosensör Türleri 286
12.3.3.1. Piezodirenç nanosensörleri 287
12.3.3.2. Tünelleme nanosensörleri 287
12.3.3.3. Kapasitans nanosensörleri 288
12.3.3.4. Hall-Etken sensörler 288
12.3.3.5. Piezoelektrik sensörler 288
12.3.3.6. İndüktans sensörleri 289
12.3.3.7. Metal nanoparçacık esaslı sensörler 289
12.3.4. Örnek Sensör Uygulamaları 291
12.3.4.1. DNA ve biyomolekül tespit teşhisinde nanoparçacık esaslı sensörler 291
12.3.4.2. Kimyasal direnç esaslı moleküler ayarlı metal nanoparçacık sensörleri 291
12.3.4.3. Kuantum nokta sensörleri 291
12.3.4.4. Nanotel esaslı sensörler 292
12.3.4.5. Kimyasal hassasiyette alan etki transistörleri 294
12.3.4.6. Nanobiyosensörler 294
12.3.4.7. Si nanotel pH sensörü 297
12.3.4.8. Si nanotel FET sensörleri 297
12.3.4.9. Polimer nanotel optik nem sensörü 298
12.3.4.10. Uçucu organik bileşenlerin (VOCs) tespit ve teşhisi 298
12.3.5. KNT Esaslı Nanosensörler 299
12.3.5.1. Rezonant sensörleri 301
12.3.5.2. KNT esaslı elektrik sensörleri 301
12.3.5.3. KNT ağyapı üzerinde alan etki transistör (FET) esaslı DNA sensörleri 302
12.3.5.4. KNT alan etki transistörleri ile patlayıcı ve sularda zehir tespiti 302
12.3.5.5. KNT esaslı biyosensörler 302
12.3.5.6. KNT esaslı elektrokimyasal sensörler 302
12.3.5.7. KNT esaslı optik sensörler 303
12.3.6 Çeşitli Nanosensör Örnekleri 303
KAYNAKLAR 304

13. BÖLÜM
ÇİP-ÜSTÜ-LABORATUVAR "LAB-ON-CHIP (LOC)"

13.1. GİRİŞ 307
13.2. ÇİP-ÜSTÜ-LAB TEKNOLOJİSİNDE NANOTEKNOLOJİK AŞAMALAR 309
13.2.1. Sensör Birimi 310
13.2.2. Akışkan İşletim Birimi 310
13.2.3. İnceleme-Değerlendirme (Probing) Birimi: 310
13.3. ÇİP-ÜSTÜ-LAB ÖRNEKLERİ 311
KAYNAKLAR 314

14. BÖLÜM
OTOMOTİVDE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI

14.1. GİRİŞ 315
14.2. OTOMOBİLLERDE NANOTEKNOLOJİK UYGULAMALAR 317
14.2.1. Araç Gövdesinde Çelik Kullanımı 317
14.2.2. Araç Dış Yüzeyinde Nanoteknoloji 317
14.2.3. Korozyona Karşı Nano Kaplamalar 318
14.2.4. Oto Lastiklerinde Nanoteknoloji 319
14.2.5. Araç-İçi (Interior) Nanoteknoloji Uygulamaları 320
14.3. NANOTEKNOLOJİLERLE GELECEĞİN OTOMOBİLLERİ 321
KAYNAKLAR 322

15. BÖLÜM
ENERJİDE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI

15.1. GİRİŞ 323
15.2. ENERJİ KAYNAKLARI 324
15.3. ENERJİ DÖNÜŞÜM 325
15.3.1. Yakıt Pilleri 325
15.4. ENERJİ DEPOLAMA 326
15.4.1. Ultrakapasitör 326
15.4.2. Hidrojen Depolama 326
15.5. GENEL ENERJİ UYGULAMALARI 326
15.6. NANOTEKNOLOJİLERİN ENERJİ ALANINLARINDAKİ UYGULAMALARI 330
KAYNAKLAR 333

16. BÖLÜM
SAVUNMA VE GÜVENLİKTE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI

16.1. Giriş 335
16.2. GELECEĞİN PİYADE SAVAŞÇISI VE NANOTEKNOLOJİLER 339
16.2.1. Tekstil, Kumaşlar, Malzemeler 339
16.2.2. KBRN Tespit ve Teşhis Sensörleri, Elektronik Burun 340
16.2.3. İnsansız Mikro/Nano Keşif-Gözlem Araçları ve Robotikler 341
16.2.4. Araçlar (Kara, Hava, Deniz, Uzay) 342
16.2.5. Nanoteknoloji ile Hayalet "Stealth" Teknolojisi 343
16.2.6. Nanoteknoloji ile Güçlendirilmiş Zırh Teknolojileri 344
16.3. GÜVENLİK 346
16.4. AKILLI TOZ "SMART DUST" TEKNOLOJİSİ 347
KAYNAKLAR 348

17. BÖLÜM
ÇEVRE TEKNOLOJİLERİNDE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI

17.1. GİRİŞ 349
17.2. ÇEVRE TEKNOLOJİLERİNDE NANOTEKNOLOJİLERİN UYGULANMASI 351
17.2.1. Çevreye Zararlı ve Zehirleyici Maddelerin Tespit ve Teşhisi: Nanosensör Teknolojileri 351
17.2.2. Nanoteknoloji ile Temiz, İçilebilir Su İşleme Teknolojileri 353
17.3. ÇEVRE TEMİZLEME, ARITMA VE KORUMA 356
17.3.1. Nano Sıfır Değerli Demir Yöntemi-nSDD 356
17.3.2. Toprak ve Yeraltı Sularının Temizlenmesi 358
KAYNAKLAR 359

18.BÖLÜM
GIDA TEKNOLOJİLERİ VE TARIMDA NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI

18.1. GİRİŞ 361

18.2. NANOTEKNOLOJİNİN GIDA TEKNOLOJİLERİNDE UYGULAMALARI ... 363
18.2.1. Nanogıda nedir? ... 363
18.3. TARIM TEKNOLOJİLERİNDE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI ... 366
KAYNAKLAR ... 368

19. BÖLÜM
NANOTEKNOLOJİNİN DİĞER UYGULAMALARI

19.1. KOZMETİK VE KİŞİSEL BAKIM ÜRÜNLERİNDE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI ... 369
19.1.1. Kozmetiklerde Kullanılan Nanoyapılı Malzemeler ... 371
19.2. SPOR TEÇHİZATINDA NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI ... 373
19.3. YAPI VE İNŞAATTA NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI ... 376
19.3.1. Çimento Esaslı Yapı Malzemelerinde Nanoyapılı Malzemeler ... 377
19.3.2. Isı ve Ses Yalıtımında veya Sıcaklık Ayarlamada Nanoyapılı Malzemeler ... 379
19.3.3. Farklı Malzemeler Üzerine İşlevsel Nanokaplamalar ... 379
19.3.4. Yangına Karşı Tutuşma Geciktirici Malzemeler ... 380
19.4. TEKSTİL TEKNOLOJİLERİNDE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI ... 380
19.5. ESKİ ESERLERİN KORUNMASINDA NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI ... 384
KAYNAKLAR ... 387

20. BÖLÜM
NANOTEKNOLOJİNİN TOPLUMSAL ETKİLERİ

20.1. GİRİŞ ... 391
20.2. NANOTEKNOLOJİLERİN TOPLUMSAL ETKİLERİ ... 392
20.3. NANOTEKNOLOJİLERDE ÇEVRE VE SAĞLIK RİSKLERİ ... 394
20.4. NANOTEKNOLOJİLERİN SOSYO-EKONOMİK, POLİTİK, ETİK VE KÜLTÜREL ETKİLERİ ... 395
20.5. GELECEKTE OLUŞACAK NANOEKONOMİ ... 397
KAYNAKLAR ... 398

21. BÖLÜM
TÜRKİYE'DE NANOBİLİM & NANOTEKNOLOJİ

21.1. GİRİŞ 399
21.2. TÜRK ÜNİVERSİTELERİNDE NANOBİLİM & NANOTEKNOLOJİ ETKİNLİKLERİ 400
21.3. TÜRKİYE'DE ENDÜSTRİYEL SEKTÖRLERDE NANOTEKNOLOJİLER 403
KAYNAKLAR 408

22. BÖLÜM
NANOGELECEK: NANOTEKNOLOJİLER DÜNYASINA DOĞRU

22.1. GİRİŞ 409
22.2. GELECEĞİN DÜNYASI 410
22.2.1. Geleceğin Kentleri 412
22.2.2. Geleceğin Taşıtları 413
22.2.3. Gelecekte Toplum, Birey: Tıp/Sağlık ve Gündelik Yaşam 415
22.2.4. Gelecekte Robotlar 417
22.2.5. Geleceğin Hava Taşıtları 417
22.2.6. Geleceğin Bilgisayarları 418
22.2.7. Geleceğin Akıllı Telefonları 418
22.2.8. Gelecekte Eğitim-Öğretim 419
22.2.9. Gelecekte Savunma ve Güvenlik 419
22.3. GELECEĞİN DÜNYASI: NANO DÜNYAYA DOĞRU… 420

23. BÖLÜM
KAYNAKLAR

KİTAPLAR & RAPORLAR 427
MAKALELER 429
ÖZ GEÇMİŞ 437

1. Bölüm

GENEL GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

60'lı yılların ortalarında, Hollywood yapımı bir bilim-kurgu filmi olan "Fantastic Voyage" büyük ilgi uyandırmıştı. Bilim-kurgu filmlerinde, genelde uzayın uçsuz bucaksız derinliklerine gelişmiş araçlarla yapılan seyahatlere ve buralardaki maceralara alışkın olan seyirci bu kez, doğrudan insan vücudunda damarlardan başlayarak beyine kadar giden heyecan dolu bir macerayı izliyordu. Film, 1968 yılında Türkiye'de de "Esrarengiz Yolculuk" olarak gösterilmiş, ancak "Fantastic" kelimesi yanlış bir bağlamda "esrarengiz" olarak çevrilmişti. Film, bir denizaltının ve içerisine konulan dört kişilik mürettebatın "mikron/nano" boyutlara küçültülüp, o dönemin Sovyet istihbaratı KGB tarafından bir trafik kazası ile yok edilmek istenilen bir Rus bilim adamının komadaki vücuduna enjekte edilmesiyle başlıyordu.

Şekil 1. 1966 yılı yapımı "Fantastic Voyage" filminin tanıtım afişlerinden örnekler

ayrıntılı bilgiler paylaşılmaktadır (14-19. Bölümler). 20. Bölümde hızla gelişmekte ve yayılmakta olan yepyeni ürünler ve kullanım alanlarıyla nanoteknolojilerin toplumsal etkileri değerlendirmeye alınmıştır. 21. Bölümde ise nanoteknoloji konularının sektörel bazda Türkiye için içerdiği potansiyeller, ülkemizde gelinen düzeyde nanoteknoloji alanındaki endüstriyel etkinlikler ele alınıyor. Bunun yanı sıra güçlü üniversitelerimizin alt yapılarıyla bu alandaki çalışmaları ele alınarak kapsamlı bir özet ortaya konulmaktadır. 22. Bölümde 21. yüzyılın bu önemli bilim ve teknoloji alanının getireceği "nano-gelecek" ve oluşması muhtemel "nano-dünya" üzerinde duruluyor. Bilim kurguya benzese de bu türden öngörüsel ve uzgörüsel çalışmaların apayrı bir yöntem olarak yoğun olarak çalışıldığı bilinmektedir. Bu bölüm benzer bir yaklaşımla bir gelecek dünyası kurgulamaya çalışıyor.

Her bölüm için yararlanılan kaynaklar, bölüm sonlarına konulmuştur. Ayrıca, en sondaki Kaynaklar kısmında yararlanılan tüm kitaplar, bilimsel makaleler ve diğer makaleler alfabetik sırayla verilmektedir.

KAYNAKLAR

1. http://en.wikipedia.org/wiki/There%27s_Plenty_of_Room_at_the_Bottom
2. P. S. Anton, R. Silbergitt, J. Schneider: **"The Global Technology Revolution",** National Intelligence Council Rand National Defense Research Institute
3. K. Eric Drexler **"Engines of Creation: The Coming Era of Nanotechnology"** Anchor Books, 1986
4. R. W. S. Dunkley "Nanotechnology: social consequences and future implications" Futures 36 (2004) 1129-32
5. Lynn E. Foster **"Nanotechnology: Science, Innovation, and Opportunity"** Prentice Hall, 2005
6. J. Saxton "Nanotechnology: The future is coming sooner than you think" A Joint Economic Comm Study, US Congress March 2007
7. B. Bozeman et al "Understanding the emergence and deployment of "nano" S&T" Research Policy 36 (2007) 897-812
8. S. Duke "The New Nanotech World" The New American, March 31, 2008, pp.21
9. NNI National Nanotechnology Initiative http://www.nano.gov/html/facts/what IsNano.html
10. "Nanoscience and Nanotechnologies:Opportunities and Uncertainties" Royal Society and The Royal Academy of Engineering, UK, 2004
11. V. Balzani, et al "Molecular devices and machine" Nanotoday vol 2 no 2 2007, pp 18

12. A. D. Romig "Nanotechnology: Scientific challenges and societal benefits and risks" Metallurgical and Materials Trans A, vol 35 A, December 2004, p 3641

13. F. S. Buentello et al "Nanotechnology and the Developing World" PLoS Medicine, April 2005, vol 2 issue 4

14. Ş. Erkoç "**Nanobilim ve Nanoteknoloji**" ODTÜ Toplum ve Bilim Merkezi, 2007

15. J. J. Gilman "Nanotechnology" Mat Res Innovat (2001) 5:12-14

16. D. Loveridge et al "Converging Technologies at the nanoscale: The making of a new world" Technology Analysis & Strategic Management vol 20, no 1, jan 2008, pp 29-43

17. T. M. Osman et al "The commercialization of nanomaterials:Today and tomorrow" JOM 2006 April, p 21

18. T. Baykara "21. yüzyılda Teknoloji & Teknoloji Yönetimi ve Gelecek" TÜBİTAK MAM, 2006

19. www.nanotechproject.org

20. M. E. Vance, T. Kuiken, E. P. Vejerano, S. P. McGinnis, M. F. Hochella Jr., D. Rejeski, M. S. Hull "Nanotechnology in the real world: Redeveloping the nanomaterial consumer products inventory" *Beilstein J. Nanotechnol.* 2015, *6,* 1769–1780.

21. D. Mulhall, "Our Molecular Future" Prometheus Books, 2002

22. A. Arnall, D. Parr "Moving the nanoscience and technology (NST) debate forwards:Short term impacts, long term uncertainty and social constitution" Technology in Society 27 (2005) 23-38

23. G.A.Ozin et al "Nanofabrication by self assembly" Materials Today, vol 12 no 5 2009

24. "Benefits of molecular manufacturing" http://www.crnano.org/benefits.htm

25. **EPA** U.S. Environmental Protection Agency, Nanotechnology White Paper, Science Policy Council, U.S. EPA Washington DC February 2007

2. Bölüm

NANOTEKNOLOJİ KURAMLARI VE ESASLAR

"You do not really understand something unless you can explain it to your grandmother."

-Birşeyi ninenize açıklayabilecek duruma gelmedikçe doğru dürüst anlamış sayılmazsınız-

A. Einstein

2.1. GİRİŞ

Nano düzeyde, maddenin fiziksel, kimyasal ve biyolojik özellikleri temelden ve önemli ölçüde farklılıklar göstermektedir. Tek tek atomların, moleküllerin ve kütlenin niteliklerinde değişimler söz konusudur. Kuantum kuramına uygun olarak, nanometre boyutlarında madde "parçacık-gibi (particle–like)" davranımdan "dalga-gibi (wave-like)" davranıma geçmektedir. Bu düzeyde, kimyasal kompozisyon değişmeden, bazı temel madde sabitlerinde değişimler gözlenebilmektedir (örneğin, ergime sıcaklığı, elektriksel iletkenlik, ısıl iletkenlik, manyetik özellikler, yüzey gerilimleri gibi). Maddenin boyutları küçüldükçe yüzey alanının hacime oranı artmakta ve "nano" düzeylere ulaştığında, bu oran olağanüstü artış göstermektedir. Tüm bu değişimlerin kontrol edilebilir olması ve malzemenin fiziksel davranımları açısından daha olumlu yönde özelliklerinin ortaya çıkması, nanoteknolojik gelişimlerin arka planındaki heyecan ve motivasyonu da beraberinde getirmektedir. Klasik fizik kuramlarıyla, bildiğimiz ve onlarca yıldır kabul gören ve kuramlaştırılan pek çok kavram, bir anda farklı bir duruma gelmiş bulunuyor.

Nanoboyutlarda bilinen pek çok malzemede gözlemlenen bu özellik değişimleri, büyük heyecan yaratmakta ve buna bağlı olarak önemli beklentileri de beraberinde

makta adeta bir "rastgele yürüyüş (random walk)" halinde davranmaktadır. Özellikle nanoölçekte atom ve moleküllerin bu rastgele davranımları bazı nitelikleri etkilemekte ve farklılaştırmaktadır. Burada, rastgele kinetik hareketlere Brownian Hareketler de denilmektedir.

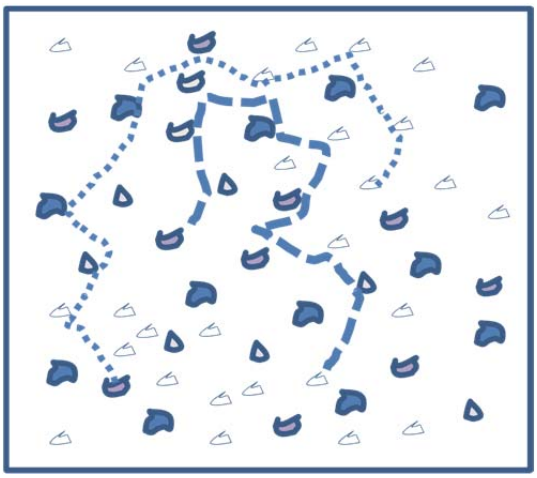

Şekil 24. Kapalı bir ortamda bulunan toz parçacıkların "rastgele" davranımları

KAYNAKLAR

1. Ph. Buffat, J.P. Borel "Size effect on the melting temperature of gold particles" Phys. Rev. A, 13, 1976, 2287.
2. S. Cuenot, C. Fretigny, S. Demoustier-Champagne, B. Nysten, Physical Review B 69 , 165410 2004
3. http://www.physics.hku.hk/~nature/CD/regular_e/lectures/images/chap04/newtonlaw.jpg
4. 3. http ://www.antonine-education.co.uk/ Physics_AS/ Module_1/ Topic_5/ em_force.jpg)
5. Barret, C.R., Nix, W.D., Tetelman, A.S**. "The Principles of Engineering Materials**" Prentice Hall, 1973
6. "Quantum Mechanics" Chapter 2, in "Nanochemistry", G. A. Ozin and A. C. Arsenault (RSCPublishing, 2005).
7. "Quantum Nanoscience" http://pitp.physics.ubc.ca/upcoming/noosa/whatis/quan tnano.pdf
8. Alain Nouailhat **"An Introduction to Nanoscience and Nanotech**nology", Wiley 2008
9. Edward L. Wolf **"Nanophysics and Nanotechnology: An Introduction to Modern Concepts in Nanoscience**" Wiley 2004
10. http://www.nanodic.com/nanomaterial/Van_der_Waals_Force.htm

11. http://www.thenanoage.com/van-der-Waals-forces.htm

12. "Nanotechnology, the mysterious Casimir Force, and interstellar spaceships" http://www.nanowerk.com/spotlight/spotid=7337.php#ixzz3AqJIfETY

13. http://syzygyastro.hubpages.com/hub/The-Casimir-Effect-and-PoweringNanotechnology

14. M. Bordag, G. L. Klimchitskaya, U. Mohidden, V.M.Mostepanenko "Advances in the Casimir Effect" Oxford Scholarship Online, September 2009

15. "Revival of the Kondo effect" L. Kouwenhoven ve L. Glazman, Physics World, January 2001

16. "Exotic Kondo effects: Two channel Kondo" I. Rau, M. Grobis http://web. stanford.edu/group/GGG/kondo.html.

17. "Quantum interference effects in electron transport through nitrobenzene with pyridil anchor groups" R. Stadler Con.Matt.Mter.Sci. 2009

18. "The quantum interference effect transistor" C. A Stafford, D. M. Cardamone, S. Mazumdar, Nanotechnology 18 (2007) 424014 (6pp)

19. J. Phys. Chem.1996, Vol. 100, p. 12142

20. "Nanomaterials and nanoparticles: Sources and toxicity" C. Buzea, I. I. P. Blandino, K. Robbie, *Biointerphases vol. 2, issue 4 (2007) pages MR17 - MR172* 1

21. http://nano--tech.blogspot.com.tr/p/history.html

22. "Evolution of gold nanoparticles during CO oxidation conditions:Theory (up) and experiment (down), Ueda et al., Surface Interface Anal., 2008

23. "Shape matters when nanoparticles fight cancer" B. Dumé http://physicsworld.com/cws/article/news/2014/may/13/

3. Bölüm

NANOTEKNOLOJİK SÜREÇLER & NANO-İMALAT TEKNOLOJİLERİ

3.1. GİRİŞ

90'lı yılların ortalarından itibaren bir anda ivmelenen araştırma, geliştirme etkinlikleriyle, dünya ölçüsünde bir "nanoteknoloji rüzgarı" esmeye başlamıştır. Yeni ve gelişmiş malzemelerin sentezlenmesi ve bunların olağandışı özellikleriyle donatılmış sistemlerin teknolojiler üzerinde çarpıcı etkiler yapacağı ve "devrimsel" bir dönemin eşiğinde olduğumuz vurgulanmaktaydı. Gelişmiş ekonomilere sahip tüm ülkeler, bilim ve teknoloji politikalarını buna göre şekillendirmeye başlamış ve bu alanda son derece yüksek bütçelerle büyük yatırımlar yapılmıştı. 2008 yılında tüm dünyayı sarsan ve etkileri halen daha süren ekonomik krizler bu "rüzgarın" şiddetinin azalmasına neden olmuştur. İlk dönemlerdeki beklenti, teknolojik gelişimlerin artan ivmelenmesiyle son derece hızlı bir biçimde gündelik hayatımızı da etkileyecek bir biçimde hızla oluşacağı ve neredeyse bir "Nano Çağ" kavramının başlayacağı yönündeydi. Beklenen hızda gelişimler kaydedilmemekle birlikte, tıpkı 1960'lı yıllarda başlayan "Bilgisayar Devriminin" hakiki meyvelerini ancak 1980'li yılların ortalarından itibaren hayata geçtiğini unutmadan, "nanoteknolojilerin" geleceği hakkında da benzeri bir tempoda gelişimlerin süreceği söylenebilir. Hızla insanlığın hizmetine sunulan ürünler, teknolojiler, hizmetlerle birlikte günlük yaşamı etkileyecektir.

Dönemsel yapılan öngörülere bağlı olarak, ilk aşamada "pasif nanoyapılar" başlığı altında, bilinen teknik ve yöntemlerin ileriye götürülmesiyle bütün malzeme sistemlerinde (metalik, seramik, polimerik ve kompozit malzemelerde) nanoölçekte sentezlemeyle, nano yapılarla oluşturulan sistemlerin gelişimi hız kazanmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletlerinin, bir devlet politikası oluşturmak üzere

Bilinen kendi kendine montajlama tekniklerine örnek olarak şu süreçler verilebilir:

- *Czochralski Tek Kristal Büyütme Tekniği* – Ergimiş silikon havuzundan tek kristal silikon büyütme; kristal temel yapısı nanometre skalasındadır.
- *Polimerizasyon* – Tek tek monomerlerin birleşerek (ethylene, C_2H_4 gibi) son derece büyük moleküller oluşturması (makromoleküller, polyethylene gibi) binlerce tekrarlayan birimden oluşan uzun zincir formundadır. Tekrarlayan birimler nanometre skalasındadır.
- Ayrıca, bir molekül kalınlığında 2-D düzenleme (yüzey filmi) ile düzenli organize edilmiş moleküler yapı ve çok-katmanlı iki veya daha fazla molekülden oluşmuş yapılar mümkündür.

KAYNAKLAR

1. USA National Nanotechnology Initiative, 2004
2. "Nanomaterials Synthesis and Applications: Molecule-Based Devices" **Springer Handbook of Nanotechnology**, Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2004
3. Tarık Baykara, **"21. yüzyılda Teknoloji & Yenilik/İnovasyon ve Yönetimi**" Eylül 2014, Nobel Yayınları
4. http://ihcp.jrc.ec.europa.eu/our_activities/nanotechnology)
5. http://yalemedicine.yale.edu)
6. http://www.chem.umn.edu)
7. http://www.bluenanoinc.com/nanomaterials)
8. Yon Ju-Nam, Jamie R. Lead, "Manufactured nanoparticles: An overview of their chemistry, interactions and potential environmental implication" Science of the Total Environment, 4 0 0 (2 0 0 8) 3 9 6 – 4 1 4
9. C. Raab, M. Simkó,U. Fiedeler, M. Nentwich, A. Gazsó "Production of nanoparticles and Nanomaterials" Institute of Technology Assessment of the Austrian Academy of Sciences No. 006en • February 2011
10. Dr. Mathias Schulenburg, "Nanoparticles – small things, big effects: Opportunities and risks", German Federal Ministry of Education and Research Division „Nanomaterials, New Materials", Bonn. Editors: Dr. Wolfgang Luther, Dr. Gerd Bachmann
11. D. Qin, B. A. Riggs, "Nanotechnology: A Top–Down Approach" ***Encyclopedia of Supramolecular Chemistry*** DOI: 10.1081/E-ESMC-120047104, 2012 by Taylor & Francis
12. G. A. Ozin, K. Hou, B. V. Lotsch, L. Cademartiri, D. P. Puzzo, F. Scotognella, A. Ghadimi,
13. J. Thomson, "Nanofabrication by self-assembly" Materials Today, May 2009, volume 12, number 5
14. http://nimet.ufl.edu/nanomed.asp

4. Bölüm

NANOTEKNOLOJİLERDE GÖRÜNTÜLEME TEKNOLOJİLERİ: MİKROSKOPLAR

4.1. GİRİŞ

4.1. 1. Mikroskop nedir?

Mikroskopi teknikleri, yapıların veya insan gözüyle görülemeyecek denli küçük ayrıntıların görüntülerini veren tekniklerdir. Herhangi bir nesne (metalik, seramik, polimerik, kompozit, biyolojik, doğal nesneler ve diğerleri) üzerinde inceleme ve araştırma yapılabilmesi için ilgili yapısal unsurların olabildiğince ayrıntılı bir biçimde güçlü mikroskop teknikleriyle görüntülenmesi büyük önem arz eder. Bundan dolayı güçlü elektron mikroskop teknolojileri sürekli olarak ileri teknolojik donanımlarla geliştirilmeye devam etmektedir.

4.1.2. Kısa Tarihçe

Hiç kuşkusuz ki, gözle görünemeyen nesnelerin bir şekilde büyütülerek ayrıntıları ile görüntülenmesi, insanlığın temel teknikleri keşfederken üzerinde durduğu konulardan birisi idi. Bu ancak farklı farklı alanlardaki gelişimlerle mümkün olabilecekti. Öncelikle, MS 1. yüzyılda Romalılar camı keşfettiler ve farklı şekillerle ilk lensleri üretmeye başladılar. Bu çok önemli bir buluştu. Görüntülerin büyütülebilmesinin başarılması, 1590 yılında Hollandalı Hans ve Zacharias Jensonn tarafından ilk mikroskopun yapımıyla gerçekleşebildi. Daha sonra, "bilimsel devrimlerin" aşama aşama her alanda çok çarpıcı buluş ve yeniliklerle ilerlemesine paralel olarak, 17. yüzyıl ortalarından itibaren Van Loenwenhoek tarafından geliştirilmiş ilk mikroskopla bakteriler görüntülenmeye başlandı. Bu aşama, görüntüleme teknikleri için dönüm noktası olarak kabul

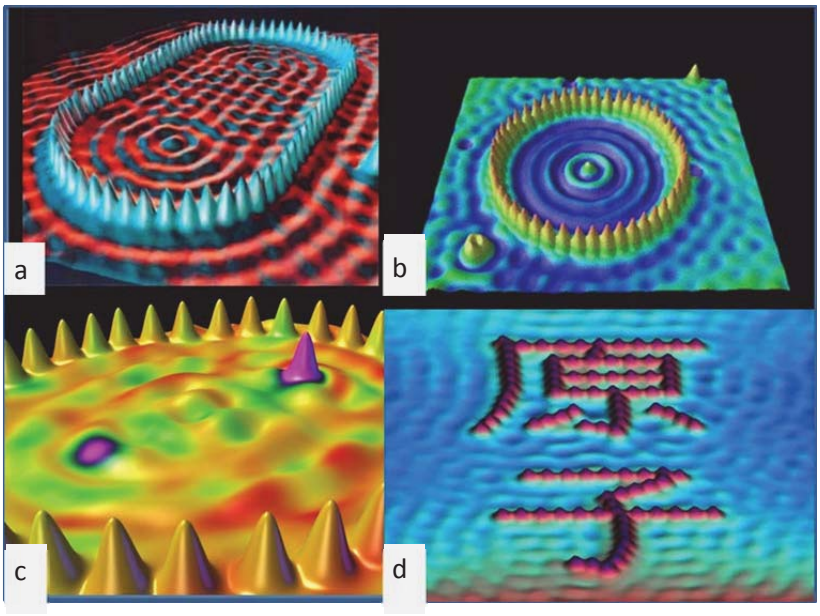

Şekil 19. TTM-Taramalı Tünelleme Mikroskopu ile atomic düzeyde manipülasyon yapılan çalışmalardan örnekler (Kaynak, saygıyla: IBM Almaden Research Center): a. ve b. bakır yüzeyi üzerinde demir atomlarından yapılmış stadium şeklinde koral;c. bakır yüzey üzerinde kobalt atomu, bir noktadan alınarak farklı bir bölgeye taşınmış; d. bakır yüzeyinde demir atomlarıyla Kanji karakterleriyle yazılmış bir kelime.

KAYNAKLAR

1. T. Williams “Microscopy as a Means for Nano-Characterization” http//: ion.chem.usu.edu/~tapaskar/Thomas.ppt
2. http://www.microscope-microscope.org/images/BWScope.jpg
3. http://www.biotech.iastate.edu/facilities/BMF/images/SEMFaye1.jpg
4. http://cgee.hamline.edu/see/questions/dp_cycles/cycles_bloodcells_bw.jpg
5. http://www.eng.utah.edu/~lzang/images/
6. M. W. Davidson, M. Abramowitz “Optical Microscopy” http://micro.magnet.fsu.edu/primer/pdfs/microscopy.pdf
7. http://web.iyte.edu.tr/~sedatakkurt/me409/om.pdf
8. http://home.ufam.edu.br/berti/nanomateriais/ (SEM)
9. http://micron.ucr.edu/public/manuals/Sem-intro.pdf (SEM)

10. www.uio.no/studier (SEM)

11. P. Zinin "Transmission Electron Microscope" http://www.soest.hawaii.edu/HIGP/ Faculty/zinin/images/lectures

12. N. J. Zaluzec "Introduction to Introduction to Transmission/Scanning Transmission Transmission/Scanning Transmission Electron Microscopy and Microanalysis Electron Microscopy and Microanalysis" http://tpm.amc.anl.gov/Lectures/Zaluzec

13. C. Smith "Transmission Electron Microscope (TEM) Imaging Basics" http://hrdg.matse.illinois.edu/images/pdf/TEMbasics.pdf

14. "INTRODUCTION TO TEM" http://micron.ucr.edu/public/manuals/Tem-intro.pdf

15. http://asdlib.org/onlineArticles/ecourseware/Bullen/SPMModule_BasicTheoryAFM.pdf

16. http://asdlib.org/onlineArticles/ecourseware/Bullen/SPMModule_BasicTheoryAFM.pdf

17. http://www.eng.utah.edu/~lzang/images/Lecture_10_AFM.pdf

18. P.West, N.Starostina "Atomic Force Microscopy" Advanced Materials 6 Processes, Feb. 2004, pp.35

19. http://community.nsee.us/courses/nano_experiments/AtomicForceMicroscopy

20. http://www.eng.utah.edu/~lzang/images/Lecture_6_STM.pdf

21. C. J. Chen **" Introduction to Scanning Tunneling Microscopy**" Second Edition, Oxford University Press, 2008

22. http://www.iis.ee.ethz.ch/research/physchar/microscopy.en.html

23. http://www.physics.mcgill.ca/gallery

24. http://www.redorbit.com/images

25. Horber, J.K.H., and M.J. Miles. 2003

26. www.icmm.csic.es358

27. www.pnas.org

28. http://www.nanotech-now.com/Art_Gallery/Weiss-Group.htm

5.Bölüm

KARBON NANOTEKNOLOJİSİ: KARBON NANOTÜPLER & GRAFEN

5.1. GİRİŞ

Karbon, kendine has niteliklere sahip bir malzemedir. Tam olarak ne metalik ne seramik ne de polimerik malzeme kategorisinde gösterilemeyen bizatihi kendi başına bir tür bağımsız kategori oluşturan olağan dışı bir madde sayılabilir. Canlı organizmaların %20 ağırlığının karbon olduğu bilinmektedir. Ayrıca, evrende en fazla bulunan malzeme olarak ta dikkat çeker. Bir bakıma yeryüzündeki yaşamın temelini karbon-esaslı bir yapılanmanın oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca, pek çok bileşeni bulunmaktadır. O denli yüksek sayıda bileşeni vardır ki karbon içeren bileşiklerin toplam sayısı içermeyenlerden daha fazladır. Karbon malzemenin en popüler ve en "kıymetli" üyesi "Elmastır". Başta mücevherat, takı ve süsleme unsuru olarak aşırı pahalı niteliğinin yanı sıra en mükemmel aşındırıcıdır. Bilinen en sert ve en yüksek ısıl iletkenliğe sahip maddedir. Her türden malzemeyi aşındırabilir; bu süreçte sürtünmeye bağlı oluşan ısı iletilerek giderilebilir. İnsan vücudunda bulunan karbon atomlarının kaynağı atmosferdeki karbon dioksittir.

Son dönemde pek çok ileri teknoloji uygulaması için gündeme gelen "Grafen", en ince ama bilinen en mukavim/dayanımlı, en güçlü maddedir. Grafen, 2-Boyutlu karbon kristal örgü ile oluşur; bilinen ilk iki-boyutlu (2-D) maddedir. Diğer yandan, tipik bir kurşun kalemdeki grafit çapı 0.7 mm olup bu 2 milyon grafen katmanından oluşur. Son derece ucuz ve gündelik yaşamın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiş-

2000 yıllık teknoloji: Polat çeliğinde karbon nanotüpler

Efsanevi Türk çeliği, Polat çeliğinden yapılmış bir kılınçtan alınan küçük bir örnek parça hidroflorik asitle korozyona tabi tutulmuş ve içeriğinde bulunan karbon nanotüpler tespit edilmiştir. Bazı kalıntılarda, tam olarak çözünmemiş Fe_3C (sementit) nanotelleri görülmüş ve burada nanotüplerin nanotelleri kapsül içerisine hapsettiği kanaati oluşmuştur. Böylelikle, çelik bıçak/kılıncın zaten şöhret olmuş dayanım ve keskinliğinin nedenlerinin anlaşılmasının yanı sıra karakteristik desenli yapısının da kaynağı ortaya çıkmış oluyor (Şekil 33). Nanotüplerin, çelik yumurtanın (wootz) üretimi esnasında katılan organik katkılardan olabileceği düşünülmektedir (41).

Şekil 33. "Şam Çeliği" olarak da bilinen efsanevi Türk kılıncı: Orta Asya Türklei tarafından geliştirilen "Polat Çeliği" kullanılarak yapılan ve üzerinde çelik içyapısından kaynaklanan desenli kılınç. İçeriğinde karbon nanotüplerin kullanıldığı tespit edildi (41).

KAYNAKLAR

1. E. T. Thostenson, Z. Ren, T. W. Chou, "Advances in the science and technology of carbon nanotubes and their composites: a review" Composites Science and Technology 61 (2001) 1899–1912

2. http://web.stanford.edu/group/cpima/education/nanotube_lesson.pdf

3. E. Dervishi, Z. Li, Y. Xu, V. Saini, A. R. Biris, D. Lupu, A. S. Biris "Carbon Nanotubes: Synthesis, Properties, and Applications" Particulate Science and Technology, 27: 107–125, 2009

4. O. Moradi , M. Yari , K. Zare , B. Mirza & F. Najafi, "Carbon Nanotubes: A Review of Chemistry Principles and Reactions, Fullerenes, Nanotubes and Carbon Nanostructures", 20:2, 138-151,(2012)

5. M. Terrones, A. R. Botello-Méndez, J. C. Delgado, F. L. Urías, Y. I. Vega-Cantú, F. J. R. Macías, A. L. Elías, E. M. Sandoval, A. G. Cano-Márquez, J. C. Charlier, H. Terrones "REVIEW: Graphene and graphite nanoribbons: Morphology, properties, synthesis, defects and applications" Nano Today (2010) 5, 351—372

6. Q. T. Truong, D. S. Lee "Graphene: From fundamental to future applications" www.che.chonbuk.ac.kr

7. M. F. L. De Volder, S. H. Tawfick, R. H. Baughman, A. J. Hart, "Carbon Nanotubes: Present and Future Commercial Applications" Science, vol 339 February 2013, p535

8. I. Y. Jeon, D. W. Chang, N. A. Kumar, J. B. Baek, "Chapter 5: Functionalization of Carbon Nanotubes" "Carbon Nanotubes - Polymer Nanocomposites", book edited by Siva Yellampalli, ISBN 978-953-307-498-6, Published: August 17, 2011

9. http://www.eng.uwo.ca/people/jherrera/presentation1.pdf

10. G. Gore, A. Sane, " Chapt.7: Flame Synthesis of Carbon Nanotubes" "Carbon Nanotubes - Synthesis, Characterization, Applications", book edited by Siva Yellampalli, July 20, 2011

11. L. C. Qin, *Nature*(2000) 408, 50

12. V. Choudhary, B.P. Singh, R.B. Mathu, "Carbon Nanotubes and Their Composites" in the Book:"Syntheses and Applications of Carbon Nanotubes and Their Composites" Edited by Satoru Suzuki , Publisher: InTech, Chapters published May 09, 2013

13. www.intechopen.com

14. M. Kumar "Carbon Nanotube Synthesis and Growth Mechanism" in the book: "Synthesis, Characterization, Applications", edited by Siva Yellampalli, Published: July 20,2011.

15. M. Hiramatsu, M. Hori , "Chapter 10: Aligned Growth of Single-Walled and Double-Walled Carbon Nanotube Films by Control of Catalyst Preparation" in the book: "Carbon Nanotubes - Synthesis, Characterization, Applications", book edited by Siva Yellampalli, July 20, 2011

16. http://courses.cs.washington.edu/courses/csep590a/08sp/projects/CarbonNanotubes.pdf

17. A. J. Hart, S. J. Park, M. Fl de Volder, S. H. Tawfick, E. R. Meshot., "Chapter X Principles and Methods for Integration of Carbon Nanotubes in Miniaturized Systems" Book: MEMS and Nanotechnologies: From Science-to-Electronic Systems,http://mechanosynthesis.mit.edu/booksandreports/B02_hart_10_CNTmemsc hapter.pdf

18. P. Avouris, "Carbon Nanotube Electronics and Optoelectronics", MRS Bulletin, June 2004

19. J. N. Coleman , U. Khan, W. J. Blau, Y. K. Gun'ko , "Small but strong: A review of the mechanical properties of carbon nanotube–polymer composites" Carbon 44 (2006) 1624–1652

20. http://www.aerospace-technology.com/features/featurecarbon-nanotubetechnology-cnt-military/

21. http://www.sfgate.com/ & http://www.azonano.com/

22. M.L.Terranova "Preparazioni, Proprieta', Applicazioni di

Sistemi a Base di Nanotubi di Carbonio" Interdisc. MIcro- and NAnoStructured Systems –

MINASlab Universita' di Roma "TOR VERGATA"
www.dsf.unica.it/~fotonica/.../Terranova.ppt

23. www.nextbigfuture.com
24. www.eng.uwo.ca
25. www.nanoscience.ch
26. www. iramis.cea.fr
27. http://www.hizook.com/blog
28. www.pubs.acs.org
29. www.physicsworld.com
30. http://phys.org/news177865593.html#jCp
31. (http://gcaptain.com/whats-awesome-carbon-nanotubes/
32. http://nanotechweb.org/
33. http://grapheneus.com/foldable-electronics/
34. http://www.smartplanet.com/blog/bulletin/new-and-improved-aerogel-is-worldslightest-material/
35. http://www.nanotechproject.org
36. http://www.plastics-themag.com/applications/
37. O. Gohardani, M. C. Elola, C. Elizetxea "Potential and prospective implementation of carbon nanotubes on next generation aircraft and space vehicles: A review of current and expected applications in aerospace sciences", Progress in Aerospace Sciences 70 (2014) 42–68
38. http://science.nasa.gov/science-news/science-at-nasa/2005
39. http://phys.org/news151938445.html
40. http://phys.org/news151938445.html
41. M. Reibold et al. "Carbon nanotubes in an ancient Damascus sabre", *Nature*444:286, 2006
42. L. S. Ying, M. A. Mohd Salleh, H. Mohamed Yusoff , S. Abdul Rashid, J. b. Abd. Razak , "Continuous production of carbon nanotubes – A review" Journal of Industrial and Engineering Chemistry 17 (2011) 367–376
43. W. Liu, S. Chai, A. Mohamed, U. Hashim , "Synthesis and characterization of graphene and carbon nanotubes: A review on the past and recent developments" Journal of Industrial and Engineering Chemistry 20 (2014) 1171–1185

6. Bölüm

NANOYAPILI MALZEMELER: NANOKOMPOZİTLER

6.1. GİRİŞ

Kompozitler (bazı Türkçe kullanımlarında "karma malzemeler" olarak geçmektedir), başlıca iki malzemeninin bileşmesiyle/kombinasyonu ile oluşturulan malzemelerdir. Kompozit yapının bu iki ana unsurundan birisi "takviye fazı" olarak fiber, tabaka, parçacık formlarda uygulanır. Yapısal diğer ana unsur ise takviye fazı malzemelerinin içerisine gömüldüğü "matriks fazıdır". Genelde, takviye fazı olarak uygulanan malzemeler yüksek dayanımlı ve düşük yoğunluklu malzemelerdir. Matriks fazı ise genelde daha tok ve sünek malzemelerden oluşur. Kompozit üretim süreçleriyle bir araya getirilen bu iki temel bileşen, tasarımsal açıdan takviye fazının güç ve dayanımı ile matriks fazın tok ve sünek yapısıyla arzu edilen özelliklerin birleştirilip kombine edildiği ve sonuçta ortaya çıkan özelliklerin ayrı ayrı herhangi bir malzemede olmadığı niteliklerle donatılmış daha iyi niteliklere haiz bir malzeme ortaya çıkar. Tasarımsal olarak, matriks fazın sahip olduğu geniş yüzey alanı, uygulanan yükü daha sert ve dayanımlı takviye fazına aktararak kompozitin güç ve dayanımını artırır. Hem matriks hem de takviye olarak uygulanan pek çok malzeme çeşidi söz konusudur ve bunların sayısız kombinasyonu ile arzu edilen uygulamalara yönelik kompozit tasarımları mümkündür. Kompozitler son yıllarda mühendislik uygulamalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunlar, uzay-havacılık, otomotiv, denizcilik, ulaşım, inşaat mühendisliği, biyomedikal, medikal, spor araç-gereçleri ve diğer alanlardır (Şekil 1).

Matriks fazı olarak kullanılan malzemeler: Polimerler, metaller ve seramiklerdir. Takviye fazı olarak ise, cam, karbon, organikler, bor, seramik ve metaller kullanılır.

KAYNAKLAR

1. http://mosfet.isu.edu/.../Lecture%20on%20Nanocom...
2. http://engr.bd.psu.edu/rxm61/METBD470/Lectures/Composites.ppt
3. http://www.engr.uvic.ca/~mech473/Composite%20Lecture%20-%20Used%20by%20Casey.ppt
4. W. Gacitua, A. Ballerini, J. Zhang "Polymer Nanocomposites: Synthetic and Natural Fillers: A Review" Maderas Ciencia y tecnología 7(3): 159-178, 2005
5. S. S. Ray, M. Okamoto "Polymer/layered silicate nanocomposites: a review from preparation to processing" Prog. Polym. Sci. 28 (2003) 1539–1641
6. https://www.ttu.ee/public/m/Mehaanikateaduskond/Instituudid/Materjalitehnika_in stituut/MTX9100/Lecture14_Nanocomposites.pdf
7. V. Patel, Y. Mahajan, "Polymer nanocomposites drive opportunities in the automotive sector" http://www.nanowerk.com/spotlight/spotid=23934.php
8. www.dsf.unica.it/~fotonica/.../Terranova.ppt
9. A. B. Morgan, J. W. Gilman, "Characterization of Polymer-Layered Silicate (Clay) Nanocomposites by Transmission Electron Microscopy and X-Ray Diffraction: A Comparative Study", J. Applied Polymer Science, 87 1329-1338 (2003)
10. H. Miyagawa, L. T. Drzal, J. A. Carsello, "Intercalation and Exfoliation of Clay Nanoplatelets in Epoxy-Based Nanocomposites: TEM and XRD Observations", Polymer Engineering and Science, 46(4) 452-463 (2006)
11. www.elements.geoscienceworld.org.

7.Bölüm

KUANTUM NOKTALAR
"Quantum Dots"

7.1. GİRİŞ

Kuantum Noktalar, nanometre boyutlarında yarıiletken kristallerdir. En büyük özellikleri, nanobilim ve nanoteknolojiler alanından biyoloji bilimlerine uygulanan ilk konulardan birisi olmasıdır. Kuantum noktalar, biyolojik dokuların floresan görüntülenmesinde son derece etkili olmakta ve hastalıkların teşhisi, yeni ilaçların geliştirilmesinde floresan ölçüm-ayarlama, tek protein izlenmesinde ve hücrelerin incelenmesinde kullanılmak üzere üzerinde sürekli araştırma ve geliştirmeler yapılan önemli bir alandır. Son derece küçük boyutlu yarıiletkenlerde, optik ve elektronik davranım ve özelliklerinin tane boyutuna bağımlı olarak değiştiği gözlenmiştir.

Burada, son derece küçük alanlarda yük taşıyıcı olarak elektron ve boşlukların "kuantum sıkıştırma/çerçeleveme (quantum confinement)" olgusuyla karşılaşmaları sonucunda bir değişim söz konusu olur. Bu değişime dayalı olarak, optoelektronikte, lazer teknolojisinde ve yüksek yoğunluklu hafıza uygulamalarında önemli gelişimler kaydedilmiştir. Kuantum Noktalar olarak da bilinen bu yeni malzemeler, nanoboyutta kristaller olarak nanobilim ve nanoteknolojinin önemli konularından birisi haline gelmiştir. Özellikle biyoloji ve biyotıp alanlarında önemli kullanım potansiyeli ortaya çıkmıştır (1-4). Kuantum nokta, nanometre boyutlu inorganik yarıiletken bir kristal olarak tanımlanır. Yahut, yarıiletken nanokristallerdir. Atomlarının düzenlenmesi kütlesel hali ile aynıdır, ama üç boyutlu halde atomlarının büyük kısmı yüzeydedir. 2 nm boyutlu bir kuantum nokta kristali yaklaşık 200 atom, 8 nm boyutlu bir kristal ise 10 000 atom içermektedir (Şekil 1).

neksel optik depolama ortamlarına göre 35 kat daha yüksek veri depolama imkanı söz konusu olacaktır. Ayrıca, sıcaklık farklılıklarından etkilenme olmadığı için daha az veri hatası olacaktır. Bu teknoloji günümüzde yeni yüksek çözünürlüklü DVD oynatıcılarda kullanılmaktadır.

- ***LED (Light Emitting Diodes***): Kuantum LEDler (QLEDs) olarak bilinen ve bilinen LED'lere göre daha üstün özelliktedirler. Kuantum noktaların tane boyutlarıyla ayarlanabilir ışıma yapmalarından dolayı her frekansta ışık kaynağı olarak kullanımları mümkündür. Daha düşük ısı ve ışık kaynağı olarak tüm spektrumu kapsadıkları için geleneksel ışık kaynaklarının tümünden daha üstün özelliktedirler.

- ***Kuantum Hesaplama***: Bir çift kuantum nokta "qubit" olarak bilinen kuantum hesaplama birimlerinin teşkil edilmesinde ideal konumdadırlar. Yüksek hasasiyetlerinden dolayı kuantum bilgisayar sistemlerinde kullanılabilecekleri öngörülmektedir.

- ***Güvenlik:*** Kuantum noktalar suni olarak elde edilebilecek "toz" şeklinde spesifik frekanslarda IR ışıması yapabilecektir. Bu tür bir "toz" güvenlikle ilgili pek çok uygulamada düşünülmektedir. Bu toz bulutlarının düşman bölgelerde ve izlenmesi son derece güç coğrafyalarda kullanılarak buradaki hareketliliğin izlenmesi sağlanabilir. Bu toz bulutunun düşman birimlerin üzerine yapışmasıyla "etiketlenmeleri" sağlanarak gece görüş sistemleriyle rahatlıkla görünür hale gelmeleri sağlanacaktır.

- ***Güneş Pilleri:*** Kuantum noktaların ayarlanabilir bant aralıklarıyla gelişmiş güneş pili uygulamalarında kullanımları mümkündür. Bu özellikleriyle güneş ışınları altında daha yüksek verimlilik sağlanabilir. Kuantum noktaların gün ışığında foton başına üç elektron saçtığı bulunmuştur. Bu fotovoltaik panellerde sadece tek bir elektron saçılımına oranla daha yüksek verimlilik anlamına gelmektedir. Böylelikle güneş enerjsi kullanımında verimlilik oranları %20-30 düzeylerinden %65 düzeylerine çıkabilecektir.

KAYNAKLAR

1. R. E. Bailey, A. M.Smith, S. Nie " Review: Quantum dots in biology and medicine" Physica E 25 (2004) 1–12

2. S. J. Rosenthal, J. C. Chang, O. Kovtun, J. R. McBride, I. D. Tomlinson, "Biocompatible Quantum Dots for Biological Applications", Chemistry & Biology 18, January 28, 2011

3. W.A. Hild, M. Breunig, A. Goepferich "Review article: Quantum dots – Nanosized probes for the exploration of cellular and intracellular targeting", European Journal of Pharmaceutics and Biopharmaceutics 68 (2008) 153–168

4. M. Ozkan, "Quantum dots and other nanoparticles:what can they offer to drug discovery?" DDT Vol. 9, No. 24 December 2004

5. R. J. Byers, E. R. Hitchman, "Review: Quantum Dots Brighten Biological Imaging" Progress in Histochemistry and Cytochemistry 45 (2011) 201–237

6. http://www.nature.com/nbt/journal/v22/n8/fig_tab/nbt994_F6.html

7. www.santarosa.edu/.../QuantumDotsMk2.ppt

8. www.uta.edu/physics/.../ppt/.../Quantum2.pdf

9. http://cben.rice.edu/uploadedFiles/Education/Quantum%20Dot%20Overview.pdf

10. Medintz et al. Nature Mat., 4, 2005

11. X. Gao, Y. Cui, R. M. Levenson, L. W. K. Chung, S. Nie , "In vivo cancer targeting and imaging with semiconductor quantum dots" Nature Biotechnology 22, 969 - 976 (2004)

8. Bölüm

DOĞADA NANOTEKNOLOJİ

8.1. NİLÜFER (LOTUS) YAPRAĞI ETKİSİ

8.1.1. Giriş

Nilüfer (lotus)-*Nelumbo nucifera*, küçük göl ve göletlerde, süs havuzlarında su birikintilerinde yetişir ve yapraklarının yüzeyleri sanki kirli su değmemişcesine her zaman parlak, temiz ve pürüzsüzdür. Genelde üzerinde su birikmeyen nilüfer yaprakları üzerinde herhangi bir bakteri ve patojen oluşumu olmadığı için saf temizliği sembolize eder. Şekil 1'deki resimden de görüleceği üzere su damlaları nilüfer yaprağı üzerinde adeta bir "civa" damlası gibi davranır ve yüzeyde yavaşça kayar, böylelikle yüzeyde birikmiş olan her türden kir ve tozu süpürerek ardında tertemiz bir yüzey bırakır. Bu özelliği ile nilüfer yaprakları uzunca bir süre bilim adamlarının ilgi odağı konumunda olmuştur. Doğada var olan yapılardan esinlenerek bunların insan odaklı tekniklerle uyarlanması yaklaşımı "mimikleme, biyomimikleme" başlıklarıyla yeni bilimsel alanların oluşmasına neden olmuştur. Burada da doğada var olan ve niteliği itibariyle dikkat çekici süperhidrofobik özelliklerin mimiklenmesi amaçlanmaktadır. Gelişmiş analitik teknikler, elektron mikroskop teknikleri, yüzey analiz teknikleri kullanılarak nilüfer yaprağının sahip olduğu bu "süper-suiticilik (super-hydrophoby)" özelliğinin nedenleri araştırılmıştır (1,2).

Nano yapıştırıcılar için en uygun esin kaynağı olan kertenkele taban uçlarındaki nano yapılı ve nano dizin (nano array) şeklindeki tüylerle güçlü yapışma ve hızla ayrılma imkanı kazanılmaktadır. Bilinen güçlü yapıştırıcıların kolay yapışmadan sonra zorla söküldüğü veya selobantlar gibi zor yapışıp kolay söküldüğü bilinir. Kertenkele nano-tüy formundaki fibril kılcal setae yapı işlevsel bir yapışkanlık (aynı zamanda kendi kendini temizleme yeteneği de var) ile katı ve güçlü yapışma ancak kolaylıkla ayrılma özelliği gösterir. Kertenkele taban nano tüy yapının sentetik yapıştırıcılar için ideal bir örnek olduğu değerlendirilmektedir (16,17).

Doğadan esinlenerek tasarımlanan nano-yapılardan birisi olarak "kertenkele etkisi (gecko effect)" özellikle robotik teknolojisinde önemli potansiyel uygulamalar sağlayabilecektir. Doğal taban tüylerinin iç bükey nano kılcal yapılarının güçlü yapışma-kolay ayrılma ve buna bağlı olarak hızlı hareket ve manevra yeteneği ile taklit edilmesi amacıyla yoğun araştırmalar sürdürülmektedir.

KAYNAKLAR

1. K. Balani, R. G. Batista, D. Lahiri, A. Agarwal, "The hydrophobicity of a lotus leaf: a nanomechanical and computational approach" Nanotechnology 20 (2009) 305707 (9pp)
2. M. A. Samaha, H. V. Tafreshi, M. Gad-el-Hak, "Biomimetic flow control: Superhydrophobic surfaces: From the lotus leaf to the submarine" C. R. Mecanique 340 (2012) 18–34
3. S. S. Latthe, C. Terashima, K. Nakata, A. Fujishima "*Review:* Superhydrophobic Surfaces Developed by Mimicking Hierarchical Surface Morphology of Lotus Leaf" *Molecules* 2014, *19*, 4256-4283;
4. Y. Liu, G. Li , "A new method for producing ''Lotus Effect'' on a biomimetic shark skin" Journal of Colloid and Interface Science 388 (2012) 235–242
5. C. Mao, C. Liang, W. Luo, J. Bao, J. Shen, X. Hou, W. Zhao "Preparation of lotus-leaf-like polystyrene micro- and nanostructure films and its blood compatibility" J. Mater. Chem., 2009,19, 9025-9029
6. Y.Y. Yan, N. Gao, W. Barthlott "Mimicking natural superhydrophobic surfaces and grasping the wetting process: A review on recent progress in preparing superhydrophobic surfaces" Advances in Colloid and Interface Science 169 (2011) 80–105
7. http://www5.pbrc.hawaii.edu/bemf/site/BEMF_SEM.htm
8. "Gecko Nanotechnology" posted 2006, http://www.nanowerk.com/spotlight/ spotid=1182.php
9. http://marionlean.co.uk/Gecko-Effect

10. B. Aksak, M. Murphy, M. Sitti, "Gecko Inspired Micro-Fibrillar Adhesives for Wall Climbing Robots on Micro/Nanoscale Rough Surfaces," ICRA, Pasadena, CA, May 2008

11. http://www.gizmag.com/geckos-inspire-electronics-printing-technique/16449/)

12. C. Majidi, R.E. Groff, Y. Maeno, B. Schubert, S. Baek, B. Bush, R. Maboudian, N. Gravish, M. Wilkinson, K. Autumn, and R.S. Fearing. "High Friction from a Stiff Polymer using Micro-Fiber Arrays", Physical Review Letters, 18 August 2006. vol. 97, no. 076103

13. http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2651181/Get-ready-spidersoldierUS-military-developing-gloves-inspired-geckos-feet-let-troops-scale-verticalwalls.htm

14. http://www.prodirectsoccer.com/products/ho-goalkeeper-gloves-ho-ghotta-geckosnr-roll-roll-finger-goalie-gloves-goalkeeping-whiteblacksilver-77402.aspx

15. http://www.gizmag.com/self-cleaning-gecko-feet-adhesive-tape/30924/

16. K. Autumn, N. Gravish "Gecko adhesion: evolutionary nanotechnology" Phil. Trans. R. Soc. A (2008) 366, 1575–1590

17. K. Autumn, S. T. Hsieh, D. M. Dudek, J. Chen, C. Chitaphan, R. J. Full "Dynamics of geckos running vertically" The Journal of Experimental Biology 209, 260-272, 2006

9. Bölüm

KATALİTİK ETKİ: TiO_2

9.1. GİRİŞ

TiO_2 yarıiletken nitelikli ve kimyasal olarak dengeli, zehirli olmayan, olağandışı özelliklerinden dolayı üzerinde sürekli olarak araştırmalar yapılan ve yaygın endüstriyel kullanımı olan önemli bir seramik malzemedir. Fiziksel, kimyasal, elektronik, elektrokimyasal ve fotoaktif özellikleri ile pek çok farklı alanda uygulamaları vardır.

Bunlardan bazıları şunlardır (1):

- Güneş enerjisi çevriminde, güneş pillerinde,
- Fotokatalist olarak,
- Su ayrıştırmada,
- Lityum iyon pillerinde,
- Süperkapasitörlerde,
- Kimyasal gaz sensörü olarak,
- Kontrollü salınım tekniklerinde,
- Çevresel arıtma, temizleme ve filtreleme: Mekan içi hava saflaştırma; atık su arıtma, buğulanmayan, kendi kendini temizleyen, koku giderici olarak,
- Bakterilerin deaktivasyonunda.

Yukarıda verilen özelliklere sahip TiO_2 fazı "Anataz", eski Yunanca 'Anatasis'ten' gelmekte olup, "uzatım" anlamına gelmektedir. Burada sözü edilen "uzatım" TiO_2 kristal yapısında dikey eksenin "rutile" mineraline göre daha uzun olmasından ileri gelmektedir (2).

KAYNAKLAR

1. H. C. Zeng "Preparation and integration of nanostructured titanium dioxide" Current Opinion in Chemical Engineering 2011, 1:11–17
2. 2. O. Carp, C.L. Huisman, A. Reller "Photoinduced reactivity of titanium dioxide" Progress in Solid State Chemistry 32 (2004) 33–177
3. E. García-López, G. Marcìa, L. Palmisanoa, A. Di Paola "Review: A survey of photocatalytic materials for environmental remediation" Journal of Hazardous Materials 211– 212 (2012) 3– 29
4. D. M. Blake, P-Ching Maness, Z. Huang, E. J. Wolfrum, J. Huang, W. A. Jacoby "Application of the photocatalytic chemistry of titanium dioxide to disinfection and the killing of cancer cells" Separation and Purification Methods, Vol. 28(1) 1999, pp. 1-50
5. http://www.evolo.us/architecture/titanium-dioxide-equals-maintenance-free-facadenew-dalian-museum-by-10-design/ M. BOJOVIC "Titanium dioxide equals maintenance-free facade / New Dalian Museum by 10 Design" JANUARY - 26 – 2013
6. E. Bergström "Catalytic Clothing: How Your Jeans Can Purify Air" http://synapsebristol.blogspot.com.tr/2013/12/catalytic-clothing-how-your-jeanscan.html7.
7. M. A. Lazar, S. Varghese, S. S. Nair ," *Review:* Photocatalytic Water Treatment by Titanium Dioxide: Recent Updates " *Catalysts* 2012, *2*, 572-601
8. 10. G. R. Buettner, "WHAT ARE FREE RADICALS?" http://www.sfrbm.org/frs/Buettner.pdf
9. 11. B. Halliwell, "Free Radicals and other reactive species in disease"

   ENCYCLOPEDIA OF LIFE SCIENCES / & 2001 Nature Publishing Group / www.els.net
10. L. Karimi, M. Mirjalili, M. E. Yazdanshen, A. Nazari "Effect of Nano TiO2 on Self-cleaning Property of Cross-linking Cotton Fabric with Succinic Acid Under UV Irradiation" Photochemistry and Photobiology, 2010, 86: 1030–1037
11. F. Griffin "Panasonic Uses New Photocatalyst to Purify Water", http:// green.tmcnet.com/topics/green/articles/2013/08/09/348964-panasonic-uses-newphotocatalyst-purify-water.htm
12. T. Murakami, A. Fujishima "Expanding Industrialization of Photocatalysts" http://sangakukan.jp/journal/journal_contents/2010/06/articles/1006-03-2/1006-032_earticle.html

10. Bölüm

NANOSİSTEMLER, NANOMAKİNELER, NANOROBOTLAR

10.1. GİRİŞ

1990'lı yılların başına kadar, moleküler veya atomik düzeylerde yani nanoboyutlarda makinelerin inşa edilebileceği düşünülmüyor; mühendislik tasarımları ve yapımlarının pratikte mümkün olamayacağı kabul ediliyordu. 90'lı yılların ortalarında başlayan ve çok hızla gelişen nanobilimsel ve nanoteknolojik araştırma ve geliştirme etkinlikleriyle birlikte, artık bir makine sisteminin bileşenleri olarak dişlilerin, dişli çarkların ve hatta motorların atom atom oluşturulması ve hatta inşası gündeme gelmeye başladı.

Kuantum mekaniğin temel esasları, atom atom oluşturulmuş bir dişli ve/veya motor fikrine karşı son derece karmaşık sorunlar çıkarmaktaydı. Böyle bir şeyin ne pratikte olması, ne de görünür gelecekte bunun yapılabilmesi mümkün görülemiyordu. Kuantum kuralları (Heisenberg Belirsizlik İlkesi ve Schrödinger Denklemi başta olmak üzere) teorik olarak atomları birer "şey ve gerçek" olmaktan ziyade "ihtimaliyet ya da potansiyel" olarak görmekteydi.

Bilim kurgu hayali gibi görünse de, insanoğlu nanoölçekte seri imalat yapabilmeyi her zaman arzu etmiştir. Bununla ilgili özellikle, nanobilimsel çalışmalara paralel olarak pek çok örnek tasarım, animasyon ve grafikler gösterilmeye başlanmıştır. Bilim adamları ve mühendisler hayal güçleri ve yenilikçilik arayışları sonucunda önce tasarımlarla başlayan çeşitli gösterimlere ağırlık verdiler. Moleküler düzeyde bir makinenin en azından iki bileşenli olması gerekir. Bunlardan birisi diğerine göre, dışarıdan verilen sinyal ile (elektrik, ışık veya kimyasal olabilir) hareketlenerek manevra yeteneğine sahip olması gereğidir (1). Nanoölçekteki araçla-

KAYNAKLAR

1. http://www.acclab.helsinki.fi/~knordlun/nanotiede/nanosc9nc.pdf
2. G. A. Ozin, I. Manners, S. Fournier-Bidoz, A. Arsenault "Dream Nanomachines" , Adv. Mater. 2005, 17, 3011–3018
3. R. Psaro, M. Guidotti, M. Sgobba, "Nanosystems" Inorganic and Bio Inorganic Chemistry Vol-II, EOLSS-Encyclopedia of Life Support Systems (http://www.eolss.net/ebooks/=nanosystems)
4. http://fineartamerica.com/featured/medical-nanorobots-on-red-blood-cellvictor-habbick-visions.html;
5. http://creascion.com/nanorobots-adn-primeros-diseados-ciencia/
6. K. E. Drexler "Engines of Creation: The Coming Era of Nanotechnology", Anchor Books, 1986
7. G. Carr, J. Dessler "Feasibility of overcoming the technological barriers in the construction of nanomachines" School of Doctoral Studies (European Union) Journal - July, 2009 No. 1
8. http://www.richardbanks.com/trends/2007/09/10/friction-free-technology/
9. http://www.spacedaily.com/news/nanotech-03zz.html
10. http://phys.org/news168796398.html
11. http://www.sciencedaily.com/releases/2010/05/100511105204.htm
12. http://www.rsc.org/chemistryworld/News/2010/May/12051003.asp
13. Bioinspir. Biomim. 8 (2013)
14. B.S.Reddy, "Here Comes Nanite by Thomas Caldwell" faculty.ksu.edu.sa/.../Here+comes+nanites.ppt
15. http://www.eecs.harvard.edu/ssr/projects/progSA/kilobot.html
16. A. Manjunath, V. Kishore "The Promising Future in Medicine: Nanorobots" , Biomedical Science and Engineering, 2014, Vol. 2, No. 2, 42-47
17. A.Cavalcanti, B. Shirinzadeh, T. Hogg, J. A. Smith "Hardware Architecture for Nanorobot Application in Cancer Therapy" IEEE-RAS ICAR Int'l Conf. on Advanced Robotics
18. http://www.nanomedicine.com/Papers/NanorobotControl2009.pdf
19. Martel et al., 2007, Applied Physics Letters
20. Nathan A. Weir, Dannelle P. Sierra, and James F. Jones "A Review of Research in the Field of Nanorobotics" Prepared by Sandia National Laboratories, October 2005

21. A. Cavalcanti, R.A. Freitas Jr., L.C. Kretly "Nanorobotics control design: A practical approach tutorial" www.n a n o r o b o t d e s i g n.com

22. "Bio-Nano-Machınes for Space Applications" Submitted to:Dr. Robert A. Cassanova, Director, NASA Institute for Advanced Concepts (NIAC);Principal Investigator:Constantinos Mavroidis, Ph.D., Professor
http://www.coe.neu.edu/Research/robots/papers/NIAC06.pdf

23. L. Armstrong et.al. "Nanomachines and Robots"
http://research.che.tamu.edu/groups/Seminario/materials/G01_Nanomachines.pdf

24. Jian-Qin Liu, T. Nakano, "Principles and Methods for Nanomechatronics:Signaling, Structure, and Functions Toward Nanorobots" IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics—Part C: Applications and Reviews, vol. 42, no. 3, may 2012 357

25. S. S.Salunkhe, N. M.Bhatia, S. S.Mali, J. D.Thorat, A. A.Ahir, A. A.Hajare "Nanorobots: Novel emerging technology in the development of pharmaceuticals for drug delivery applications" World Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences Volume 2, Issue 6, 4728-4744

26. C. Mavroidis "Nano-Robotics in Medical Applications: from Science Fiction to Reality"
http://www.albany.edu/selforganization/presentations/2-mavroidis.pdf

27. C. A. Piina-Garcia, E. J. Rechy-Ramirezz, V. A. Garcia-Vega "Using an Alternative Model in a Complex Environment for Nanorobotics Navigation"
http://magnocongreso.cic.ipn.mx/CD-2007/IEEE/paper_103.pdf

28. M. Castillo "Cancer fighting nanorobot may be able to target tumors, spare healthy tissue" CBS REUTERS, January 6, 2014, 4:56 PM

11. Bölüm

NANOELEKTRONİKLER & NANOELEKTROMEKANİK SİSTEMLER (NEMS)

11.1. GİRİŞ

Son yıllardaki bilgisayar teknolojilerindeki ilerlemeler, hesaplama/işlem hız, kapasite ve yeteneğinde devrimsel atılımlara neden oldu. Buna bağlı olarak aşağıdaki niteliklere haiz sistemler sürekli olarak geliştirilmektedir:

- Daha hızlı elektronikler;
- Daha düşük güç tüketimi;
- Daha yüksek veri işleme yeteneği;
- Yüksek depolama kapasitesi;
- Son derece kompleks bilgi işleme yetenekleri.

Şekil 1. Bir çip üzerindeki transistör sayısı yaklaşık olarak her 18-24 ayda iki katı artar (Moore's Law).

Tablo 1. KNT esaslı NEMS'ler ve uygulama alanları (35)

Uygulama alanları	Uygulama türleri	Uygulama esasları
Aktüatörler	Elektromekanik	Dönel Kaydırım Biyomorf eğilme Nematik Nanocımbız Pnömatik
	Elektrokimyasal	Biyomorf eğilme Burgusal
Sensörler	Kütle Gerinim İyonizasyon Akış Organik kimyasallar Gazlar (NO_2, NH_3) Gazlar (O_2) Nitrotoluen Biyolojik Glükoz	Rezonatör frekans AFM Elektrik bozunum Kolomb alanı Kapasitans değişimi İletkenlik değişimi Direnç değişimi FET iletkenlik FET iletkenlik Elektrokimyasal
Enerji Depolama		Lityum pilleri Süperkapasitörler
		Biyoyakıt hücreleri Isı depolama Hidrojen depolama

KAYNAKLAR

1. M. Baldo "Introduction to Nanoelectronics" MIT OpenCourseWare Publication May 2011
2. D. Goldhaber-Gordon, M.S. Montmerlo, J.C. Love, G.J. Opiteck, J.C.Ellenbogen "Overview of Nanoelectronic Devices" The MITRe Corp., IEEE, 1997
3. J. P. Colinge, J. Greer, "Transistor Structures for Nanoelectronics" Handbook of Nanophysics: Nanoelectronics and Nanophotonics, Edited by Klaus D. Sattler, CRC Press, 2011
4. "Intel Roadmap from June 2011 with 7nm node for 2017 and 10 nm in 2015" June 16, 2011; http://nextbigfuture.com/2011/06/intel-roadmap-from-june-2011-with-7nm.html

5. S. M. Goodnicks “Nanoelectronics: A tutorial” http://vanilla47.com/PDFs/Quantum/1/Nanoelectronics%20-%20A%20Tutorial.pdf
6. http://www.extremetech.com/computing/194925-intels-comprehensiveroadmap-update-4g-tablets-skylake-on-track-for-h2-2015
7. http://www.zdnet.com/article/what-we-learned-about-intel-this-week/
8. O. Kumar, M. Kaur “Single electron transistor: Applications & problems” International journal of VLSI design & Communication Systems (VLSICS) Vol.1, No.4, December 2010
9. Y. Takahashi, A. Fujiwara, Y. Ono, K. Murase “Silicon Single-Electron Devices and Their Applications” NTT Basic Research Laboratories, 3-1 Morinosato Wakamiya, Atsugi-shi, 243-0198 Japan; http://web.cecs.pdx.edu/~mperkows/ISMVL/ytaka.pdf
10. H. G. Craighead, “Nanoelectromechanical Systems”, Science 290, 1532 (2000);
11. H. D. Espinosa, C. Ke, “Nanoelectromechanical Systems –Experiments and Modeling” Springer Handbook of Nanotechnology, Chapter 8., “MEMS/NEMS Devices and Applications”
12. M. L. Roukes “Nanoelectromechanical systems” Technical Digest of the 2000 Solid-State Sensor and Actuator Workshop, Hilton Head Isl., SC, 6/4-8/2000
13. B. Bhushan “Nanotribology and nanomechanics of MEMS/NEMS and Bio-MEMS/BioNEMS materials and devices” Microelectronic Engineering 84 (2007) 387–412
14. M. A. Cullinana, R. M. Panasa, C. M. DiBiasioa, M. L. Culpeppera “Review: Scaling electromechanical sensors down to the nanoscale”, Sensors and Actuators A 187 (2012) 162–173
15. http://www.ictblog.it/index.php?/plugin/tag/nanotecnologia
16. http://www.scienceworldreport.com/articles/10222/20131015/researchoverview-graphene-nano-electromechanical-systems-nems.htm
17. http://nano.caltech.edu/gallery/group2.html
18. A. Lazarus, J.F. Deü, S.Guillon, L.Nicu, O.Thomas “Design of piezoelectric NEMS” http://arnaudlazarus.com/research/
19. http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/557388.stm
20. P. Bøggild, T. M. Hansen, C. Tanasa, F. Grey, "Fabrication and actuation of customised nanotweezers with a 25 nanometer gap" Nanotechnology 12, 331-335 (2001)
21. http://christophe.yamahata.fr/?page=project_details&ID=44&lng=en, “Integration of Nano Grippers and Microactuators with Ultimate Accuracy towards Direct DNA Manipulation and Characterization” C. Yamahata, D. Collard, H. Fujita
22. http://www.fujita3.iis.u-tokyo.ac.jp/?Research

23. A. M. Fennimore, T. D. Yuzvinsky, Wei-Qiang Han, M. S. Fuhrer, J. Cumings & A. Zettl, "Rotational actuators based on carbon nanotubes" Nature 424, 408410 (24 July 2003)

24. http://www.ecampbell.chem.ed.ac.uk/research/nems

25. "Nanocantilever with chromium mask deposited on the tip over integrated thin gold film used for thermoelastic actuation and piezoresistive readout of the frequency signal" ; http://www3.aiche.org/Proceedings/Abstract.aspx?PaperID=186472

26. http://www.rsc.org/chemistryworld/News/2007/January/29010701.asp

27. A Gupta, D Akin, S Broyles, M Ladisch, R. Bashir "Micro and Nanomechanical Cantilever Sensors for biochemical Detection: Micro-mechanical Sensors for Virus Detection"http://libna.mntl.illinois.edu/pages/research/past_research/virus_ cantilevers.html

28. http://home.iitk.ac.in/~satyajit/home_files/Page863.htm

29. http://www2.eng.cam.ac.uk/~cd229/Nanowires.html

30. http://tfp1.physik.uni-freiburg.de/eu_www/pictures/nanowire.html

31. http://www.nanowerk.com/news/newsid=20905.php

32. http://www.nisenet.org/catalog/media/scientific_image__zinc_oxide_nanowire _photodetector

33. http://scholar.harvard.edu/yanik/book/biosensing

34. http://nano.caltech.edu/

35. X. Zang, Q. Zhou, J. Chang, Y. Liu, L. Lin, "Graphene and carbon nanotube (CNT) in MEMS/NEMS applications" Microelectronic Engineering 132 (2015) 192–206

12. Bölüm

NANOSENSÖRLER

12.1. GİRİŞ

Sensör, fiziki bir uyarıya yanıt veren bir cihaz ya da düzenektir. Bu uyarı, ısı ve sıcaklık, ses, basınç, manyetizma veya hareket şeklinde olabilir. Bir olgu, bir cisim-şey veya madde niteliklerine bağlı olarak veri toplar, ölçer ve gereken uyarı sinyalini verir. Sensörler, hemen hemen her ölçümde ve artık gündelik hayatımıza da giren otomasyon konfor uygulamalarında son derece önemli bir unsur olarak yerini almıştır. Sensörler bazı fiziki olguları miktar-kantite olarak dönüştürerek bir veri kazanım sistemiyle (DAQ-Data Acquisition) birlikte ölçülebilir hale getirir. Aslında, sensör bir transdüser olup, ölçümü (bir büyüklük veya parametre) bilgi taşıyan bir sinyale dönüştürür. Şekil 1'de farklı işlevselliğe sahip, farklı boyut ve görevler için, çağdaş endüstriyel uygulamalarda kullanılan bazı sensör örnekleri gösterilmektedir. Bunlar ısı, basınç, sıcaklık ısı, nem, mesafe, renk, radyasyon gibi ölçümlerde kullanılan sensörlerdir.

Şekil 1. Çağdaş endüstriyel uygulamada kullanılan sensör örnekleri

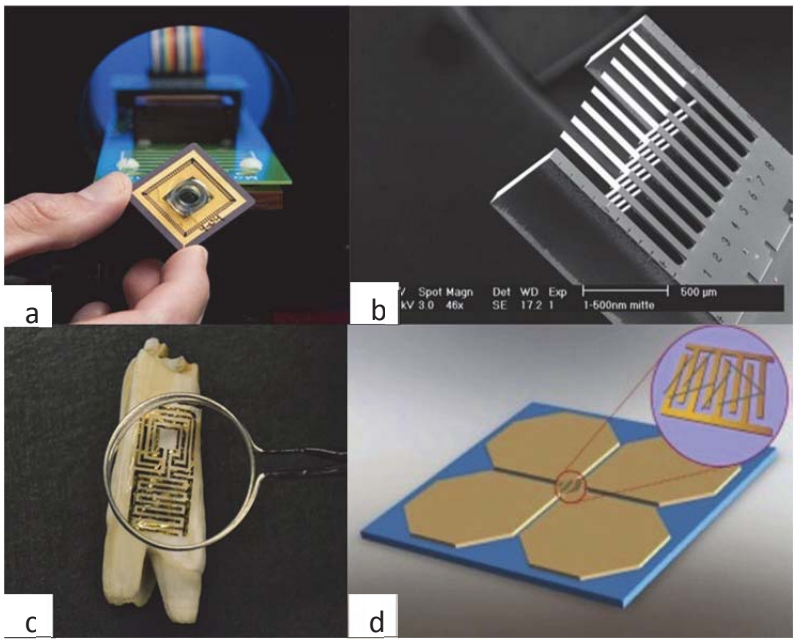

Şekil 18. Bazı nanosensör örnekleri

a. 64 sensör kapasiteli manyetosensör, 64 farklı proteinin tespitini sağlamaktadır. (Image: Linda Cicero, Stanford News Service) (19)

b. Nanosensor: Eight cantilevers of 500 µm uzunlukta 8 mesnet (cantilever) üzerinde genetik mutasyon tespitine yönelik geliştirilmiştir (20).

c. Grafen nanosensorü, ağızdaki bakterilerin tespiti için diş dövmesi olarak yerleştirilmiş(21);

d. Son derece patlayıcı PETN-pentaeritritol tetranitrat tespitine yönelik nanosensör. Özellikle terörist saldırılar için geliştirilmiştir, TU Darmstadt (22).

KAYNAKLAR

1. H. Haick **"NANOTECHNOLOGY AND NANOSENSORS"**, Technion Israel Institute of Technology https://abmpk.files.wordpress.com/2014/04/ebook_v11.pdf

2. "Introduction to nanotechnology" http://www.phys.sinica.edu.tw/TIGP-NANO/Course/2013_Fall/classnote/NanoB-Electronic-2.pdf)

3. K. R. Hainberger, R. Heer, M. Kast, T. Maier, C. Stepper "Electrical and Optical Nanosensors", NSTI-Nanotech 2006, www.nsti.org, ISBN 0-9767985-8-1 Vol. 3, 2006

4. N. Jianhua, H. Zhengping, L. Xiangyang " Research on Application of Nanotechnology Sensor in Automobile" Journal of Convergence Information Technology(JCIT) Volume 8, Number 1, Jan 2013
5. NNI WORKSHOP ON **"NANOTECHNOLOGY-ENABLED SENSING"**, 2009
6. http://www.azonano.com/article.aspx?ArticleID=1300
7. *http://www.gmp.ch/piezonanosensorsnxseries-p-822.html*
8. M. A. Cullinana, R. M. Panasa, C. M. DiBiasioa, M. L. Culpeppera, "Review: Scaling electromechanical sensors down to the nanoscale" Sensors and Actuators A 187 (2012) 162–173
9. http://www.harpengineering.com/PTO%20Nanowires.html
10. http://www.nisenet.org/catalog/media/scientific_image__zinc_oxide_nanowires
11. http://nanotechweb.org/cws/article/tech/35280
12. http://nanotechweb.org/cws/article/lab/38954
13. T. M. Lee "*Review:* Over-the-Counter Biosensors: Past, Present, and Future", *Sensors* 2008, *8*(9), 5535-5559; http://www.mdpi.com/1424-8220/8/9/5535/htm http://chems.usc.edu/news/news/chongwu-zhou-and.htm
14. K. Kaur "Carbon Nanotubes Used for Sniffing Out Pathogens in the Food Supply Chain" http://www.azonano.com/article.aspx?ArticleID=3512
15. P. Bondavalli, G. Feugnet , "Gas sensing with carbon nanotubes", http://spie.org/x88666.xml
16. https://www.nasa.gov/centers/ames/news/2013/13-026AR_nasa-gov-inventionof-the-year.html#.VZ6c4fntmko
17. http://www.azonano.com/news.aspx?newsID=27609
18. http://www.nanowerk.com/nanotechnology-news/newsid=40088.php
19. http://www.nanowerk.com/news/newsid=13050.php
20. http://www.sciencedaily.com/releases/2013/02/130214075439.htm
21. http://www.nanowerk.com/spotlight/spotid=24767.php
22. http://www.sciencedaily.com/releases/2011/07/110726092952.htm

13. Bölüm

ÇİP-ÜSTÜ-LABORATUVAR "LAB-ON-CHIP (LOC)"

13.1. GİRİŞ

Çip-Üstü-Laboratuvar (ÇÜL) çoklu laboratuvar işlev ve görevlerini, milimetreden başlayarak bir kaç santimetrekare büyüklüğünde tek bir çip üzerine entegre eden ve son derece az, pikolitreden de küçük miktardaki sıvı (kan, idrar ve diğer) ile işlem yapabilen cihazlardır. MEMS-MikroElektroMekanikSistem kapsamında geliştirilen ve zaman zaman Mikro Toplam Analiz Sistemi (μTAS) olarak da tanımlanan cihazlar olarak da bilinir. Mikroakışkanlar, akışmetreler ve vizkometrelerle mekanik akışı kontrol edebilen pompa ve kapaklarla sistemin ana ilkesini oluşturur. Tek veya çoklu laboratuvar işlevlerini bir çip formatına indirgeyen sistemler olarak giderek büyük önem taşıyan ve geleceğe yönelik gelişen teknolojiler arasında en dikkati çeken cihazlar olarak görülmelidir (Şekil 1) (1).

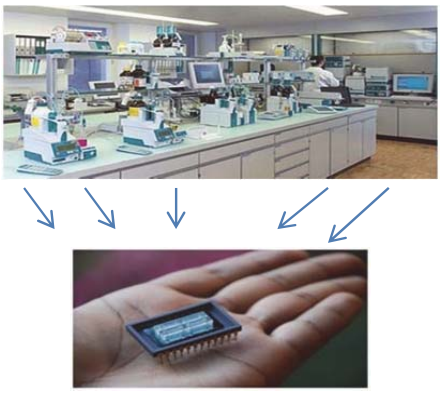

Şekil 1. Çip-Üstü-Laboratuvar şematik gösterimi

Şekil 7'de gösterilen bir çip-üstü-lab platformu ile kan içerisinde protein işaretleyicilerin tespiti sağlanabilmektedir. Plazmonik, nano-imalat, mikroakışkanlar ve yüzey kimyası tekniklerinin uygulandığı bu teknolojik sistemle erken teşhis mümkün olabilmektedir. Bu bir nanoteknolojik cihaz olup, hem güvenilir, aynı zamanda yüksek hassasiyet ve düşük maliyette ve son derece kolay taşınabilir özelliklere sahiptir. Üzerindeki sayısız mikro kanalcıklarla mikroakışkanlar sayesinde aynı anda birden fazla analiz, tespit ve teşhis imkanı bulunmaktadır. Plazmonik teknolojisi kapsamında altın nanoparçacıklarıyla çip yüzeyinde antibody reseptörler kimyasal olarak programlanarak kandaki protein işaretçilerin kolaylıkla yüzeye tutunabilmeleri sağlanmaktadır. Sadece bir damla kan örneği ile mikro kanallara verilen kan, kanserojen maddelere sahipse plazmonik rezonans ile nanoparçacıklara tutunmaktadır. Cihaz bu tür değişimleri izleyebilmekte ve belirli bir düzey üzerinde konsantrasyon/işaretleyici oranı aşıldığında doğrudan ikaz vererek son derece erken dönemde kanser oluşumunu haber verebilmektedir (14).

KAYNAKLAR

1. http://www.epa.gov/radiation/docs/cleanup/nanotechnology/chapter-3-lab-ona-chip.pdf
2. T. Adam, U. Hashim, Th. S. Dhahi and Pei Ling Leow " Review: Nano labon-chip systems for biomedical and environmental monitoring " African Journal of Biotechnology Vol. 12(36), pp. 5486-5495, 4 September, 2013
3. Q. Quan, Y. Zhang "Lab-on-a-Tip (LOT):Where Nanotechnology can revolutionize fibre optics" Nanobiomedicine 2015, 2:3
4. http://soundcolourvibration.com/2012/11/15/lab-on-a-chip/
5. http://www.technology-assessment.eu/
6. http://www.uv.es/positive/loc.html
7. http://www.cicmicrogune.es/projects/mf_labonachip.htm
8. M.Kuschel "Lab-on-a-chip technology: Applications for life sciences" Pharmaceutical Technology Europe, May 2001
9. B. H. Weigl, R. L. Bardell, C. R. Cabrera, "Lab-on-a-chip for drug develop-ment", Advanced Drug Delivery Reviews 55 (2003) 349–377
10. http://www.rsc.org/Publishing/ChemTech/Volume/2006/9/splitting_headache.a sp
11. http://www.berkeley.edu/news/media/releases/2007/01/02_nanoimage.shtml
12. http://ecs.utdallas.edu/research/researchlabs/BMNL/research.html
13. http://www.nanowerk.com/nanotechnology-news/newsid=39161.php
14. http://phys.org/news/2014-05-ultra-sensitive-nano-chip-capable-cancerearly.html

14. Bölüm

OTOMOTİVDE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI

14.1. GİRİŞ

Otomotiv endüstrisi, büyüme, gelir, iş yaratma ve yenilikçilikler açısından küresel itici sektörel güçlerden birisidir. 20. yüzyılın belirleyici ve şekillendirici en önemli sektörü olan ve önemi halen daha devam eden otomotiv sektörü, nanoteknolojik gelişimleri yakından izleyerek her türlü uygun yenilikleri uyarlamakta ve uygulamaktadır. Nanoteknoloji, otomotiv endüstrilerinde üretim ve yenilikçiliklere dayalı gelişimler için önemli bir fırsattır. En önemli fırsat alan ve konuları şu şekilde sıralanabilir:

- Daha hafif ama daha sağlam malzemeler;
- Daha iyi yakıt verimliliği;
- Daha iyi araç emniyet ve güvenliği;
- Daha iyi motor verimi (katalistler, yakıt katkıları ve oto yağları ile);
- Daha çevre dostu gelişimler (hidrojen, yakıt hücreleri);
- Gelişmiş ve daha da minyatürize elektronik sistemler ve sensörler;
- Daha uzun servis süresi, daha iyi bileşen ömrü, akıllı sistem ve akıllı malzemeler (1,2).

Özellikle Kyoto Protokolü ile zorlayıcı bir koşul haline gelen, emisyonda bir hayli düşük eşik değerlerin aşılabilmesinde nanoteknolojik yeniliklerden ve geliş-

Şekil 5. Geleceğe yönelik tasarlanmış bir araç demosu. Nanoteknolojik uygulamaların pilot ölçekte uygulandığı platform.

KAYNAKLAR

1. "Nanotechnologies in Automobiles" Hessian Ministery of Economics, Transport, Urban end Regional development, December 2008, Wiesbaden-Germany www.hessen-nanotech.de
2. H. Kantamneni, A. Gollakota, S. Nimmagadda "Avant-garde Nanotechnology Applications in Automotive Industry " Advanced Materials Manufacturing & Characterization Vol3 Issue 1 (2013)
3. http://www.azonano.com/nanotechnology-videos.aspx?cat=12
4. http://www.aquashieldpro.com/
5. "NanoTechnology in Automobile" 06 Oca 2015 https://www.linkedin.com/pulse/ nanotechnology-automotive-abhishek-jaishwal
6. A.Waykar "Applications of nanotechnology: Body, chassis, comfort and emission sustem" TechTalk-at-Cummins, vol.4, issue 3, 2011
7. E. Wallner, B. Myers, D.H.R Sarma, S. Shah, S. Chengalva, G. Eesley, C.Dykstra, R. Parker, D. Ihms "Nanotechnology Applications in Future Automobiles" SAE International 2010

15. Bölüm

ENERJİDE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI

15.1. GİRİŞ

Enerji konusu günümüz dünyasının en temel konularındandır. Enerjinin sürekliliğinin sağlanması ve mevcut enerji kaynaklarının verimli ve çevre duyarlı olarak geliştirilmesinin yanında enerji kayıplarının minimuma indirgenmesi, enerjide sürekli tasarruf yapılması toplumların her kesimini yakından ilgilendiren konuların başında gelir.

Birincil enerji kaynağı olarak, giderek azalan fosil esaslı yakıtlara (ham petrol, kömür, doğal gaz) bağımlılık bu yüzyılın en önemli sorunlarından birisi olmaya devam etmektedir. Bunlar, yenilenme ihtimali olmayan ve milyonlarca yıl içerisinde oluşan kaynaklardır. Çevreye ve atmosfere verdikleri zararların yanı sıra buna bağlı enerji kaynaklarının üretimi, dağıtımı, taşınması (büyük tanker kazalarının okyanuslara verdikleri büyük zararları hatırlamak yeterli), dağıtılması, depolanması ve kullanılmasında büyük sorunlar bulunur. Karbon esaslı fosil yakıtlarının sadece CO_2 salınımı değil sülfür oksitler ve ağır metallerden oluşan çok daha büyük etkileri ile iklim değişikliklerinden başlayarak küresel eko dengenin bozulmasına kadar pek çok ağır neticeleri olabileceği değerlendirilmektedir (1).

Diğer yandan alternatif ve yenilenebilir özellikte daha çok çevre dostu ve ekolojik dengeye zararı söz konusu olmayan güneş enerjisi, rüzgar enerjisi, jeotermal enerji, biyo-kütle ve biyoyakıtlar, hidrolik santraller, okyanus dalgalarından enerji sağlanması gibi enerji kaynakları üzerinde daha çok durulmaktadır. Burada ayrıca nükleer enerji konusu da üzerinde çok fazla tartışılan önemli bir kaynak olarak görülebilir.

KAYNAKLAR

1. E. Serrano , K. Li , G. Rus , J. García Martínez "Nanotechnology for Energy Production" **"Nanotechnology for the Energy Challenge",** Ed.javier Garcia-Martinez, Wiley 2010
2. P. G. Deshmukh, S.S. Katariya "Nanotechnology Applications In The Energy Sector" International Journal of Advancements in Research & Technology, Volume 2, Issue3, March-2013
3. http://www.gizmag.com/silicon-anode-lithium-ion-battery/26256/
4. http://www.advancedenergymat.com/applications-products.html
5. http://top10for.com/top-10-amazing-technologies-2014/
6. http://tech2daynow.com/2014/07/09/silicone-sponge-batteries/
7. http://www.nanoday.com/blog/single/171/nanotechnology-used-in-the-storageof-solar-energy
8. http://www.brighthubengineering.com/power-plants/87228-applications-ofnanotechnology-for-energy/
9. http://www.poandpo.com/who-is-promoted/nanosolar-names-karl-steigelepresident-and-coo/
10. http://www.nanotech-now.com/news.cgi?story_id=50832
11. M. Berger "Nanotechnology and energy - a path to a sustainable future, 2015, http://www.nanowerk.com/spotlight/spotid=40843.php
12. http://www.pr.com/press-release/293607
13. http://www.cleanenergyauthority.com/solar-energy-news/nano-solar-panels/
14. http://www.nanowerk.com/spotlight/spotid=40843.php
15. http://phys.org/news/2006-08-energy-ceramics.html
16. http://techon.nikkeibp.co.jp/english/NEWS_EN/20090213/165589/
17. http://www2.cnrs.fr/en/1585.htm
18. M.A.Shannon "Nano-Chemical-Electrical-Mechanical Systems and Energy Applications" http://www.azonano.com/article.aspx?ArticleID=2471, 2015
19. http://www.greencarreports.com/news/1087770_volvo-develops-structuralsupercapacitor-nanobatteries-for-future-electric-cars
20. http://www.kurzweilai.net/graphene-micro-supercapacitors-to-replace batteries-for-microelectonics-devices

16. Bölüm

SAVUNMA VE GÜVENLİKTE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI

16.1. Giriş

2004 yılında o dönemin İsrail Başbakanı olan Shimon Perez'in şöyle bir konuşması olmuştu: *"...Amerikalı askerin nano-uniforması pamuktan daha hafif olacak ve onu mermi ve zehirli savaş gazlarına karşı koruyacaktır. Vücut ısısını kontrol edecek ve gücünü artıracak stimüle edebilecektir. Tek eliyle yaklaşık 120 kg kaldırabilecek ve bu üniforma 3 yıl içerisinde hazır olacaktır..." Shimon Peres (eski İsrail başbakanı) 2004*

Eş zamanlı olarak o dönem için ABD başkanlık Ofisince National Nanotechnology Initiative (NNI) başlığı altında bir program başlatılmış ve öncelikli on alan şu şekilde belirlenmişti:

ABD ULUSAL NANOTEKNOLOJİ İNSİYATİFİ (NNI)

1. Nanoyapılı tasarlanmış malzeme;
2. Nano-elektronik, optoelektronik, fotonik, manyetik;
3. İleri medikal teknikler, teşhis, tedavi, ilaç;
4. Çevre için nano-ölçekli süreçler;
5. Etkin/etkili enerji dönüşüm & depolama;
6. Mikro-uzay mekiği ve sanayileşme;
7. Biyo-nanosensörler;
8. Ekonomik ve güvenli ulaşım;
9. Ulusal güvenlik;
10. İleri sağlık bilimleri.

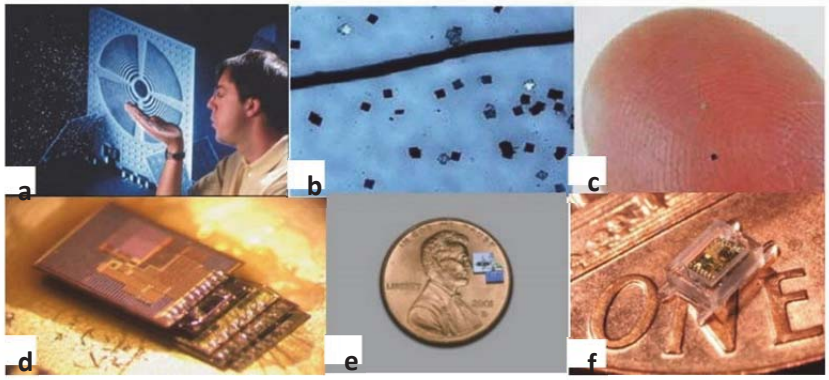

Şekil 14. Akıllı Toz "Smart Dust" Teknolojisi (9-11)
ABD Kaliforniya Üniversitesi Berkeley Profösörlerinden Pister tarafından yürütülmekte olan akıllı toz çalışmaları örnekleri,
(b)Japon Hitachi firmasınca üretilen ve navigasyon, haber toplama ve iletme özelliklerine sahip akıllı tozlar
(c) Hitachi akıllı tozlarının insan parmağı üzerindeki boyutu
(d-f)Bir Amerikan penny içerisine sığabilecek boyutta haberalma amaçlı akllı toz örneği; Penny üzerindeki akıllı tozun büyütülmüş durumu

KAYNAKLAR

1. Steven Schilthuizen & Frank Simonis **"Nanotechnology: innovation opportunities for tomorrow's defence"** May 2009,
http://www.futuretechnologycenter.eu/downloads/nanobook.pdf
2. "Defense Nanotechnology Research and Development Program" USA Department of Defense, Director, Defense Research and Engineering, April 2007
3. A. Jones, J. Nye, A. Greenberg, "Nanotechnology in the Military" University of Wisconsin-Madison, Nanoscale Science and Engineering Center, USA http://ice.chem.wisc.edu/NanoDecisions/PDF/Military.pdf
4. A. Tiwari "Military Nanotechnology" International Journal of Engineering
Science & Advanced Technology, Vol. 2, Sayı 4, s:825
5. http://www.engineering.com/DesignerEdge/DesignerEdgeArticles/ArticleID/7406/The-Future-of-Tanks-is-Infrared-Stealth.aspx
6. http://www.technology.org/2013/08/22/russian-army-will-be-equipped-withnano-armor/
7. http://www.miltechmag.com/2013/01/ibd-deisenroth-improved-strengthand.html
8. http://www.ien.com/ienblog.aspx?id=179516
9. http://robotics.eecs.berkeley.edu/~pister/SmartDust/BlowDust.htm
10. http://www.extremetech.com/tag/computers
11. http://www.thesundaytimes.co.uk/sto/news/uk_news/Tech/article576409.ece

17. Bölüm

ÇEVRE TEKNOLOJİLERİNDE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI

17.1. GİRİŞ

Çevresel nanobilim ve nanoteknolojiler, çağdaş çevre bilim ve mühendisliğinin gelişimi ve geleceğinde son derece kilit roller oynamaktadır. Çevrenin ıslah ve temizlenmesi (remediation), hava-su-ortam kirliliğinin izlenmesi, önlenmesi ve iyileştirilmesi, etkin su arıtma, katalistler ve diğer konularda yenilikçi ve uygun maliyetli yöntem ve tekniklerle nano düzeyde önemli gelişimler yaşanmaktadır. Elbette bunların yanı sıra bizatihi nanobilim ve nanoteknolojilerin kendi yarattığı çevresel sorunlar da söz konusudur ve bir müddettir tartışılmaktadır. Bu husus, bundan sonraki bölümde işlenecek olmakla birlikte, bu bölümde nanobilim ve nanoteknolojilerin çevre esaslı uygulamaları ele alınacaktır.

Nanoteknolojilerden gelecekte ekolojik denge ve sürdürülebilirlik adına büyük beklentiler söz konudur. Özellikle bu yüzyılın en önemli sorunlarından birisi olan "içilebilir su tedariği" konusunda nanoteknolojilerden yüksek beklentiler bulunmaktadır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gereksinim içerisinde olduğu temiz ve içilebilir su kaynaklarının gerçekleştirilmesinde etkin, ucuz, sağlıklı temiz ve kaliteli nanoteknoloji esaslı su arıtma ve temizleme süreçlerine büyük önem atfedilmektedir (1).

Nanobilimler ve nanoteknolojik yeniliklerin çevre konusunda önemli yararlar sağladığı bilinmektedir. Çevrenin korunması ve hava kirliliğinde, hem izleme hem de arıtma/temizleme konularında farklı yönleriyle roller oynamaktadırlar. Ekolojik denge ve sürdürülebilirliğin en dikkate değer unsurları arasında hava, su ve ortam

Şekil 5. Su, deniz-okyanuz, toprakta petrol sızıntılarına karşı etkin temizlik yapabilen aerojel ve silikaaerojel örnekleri, çeşiitli aerojel ve silika aerojel örnekleri

KAYNAKLAR

1. B. Nowack "Pollution Prevention and Treatment Using Nanotechnology" in Nanotechnology. Volume 2: Environmental Aspects. Edited by Harald Krug, 2008 WILEY-VCH Verlag GmbH & Co. KGaA, Weinheim.
2. "Emerging Challenge: Nanotechnology and the Environment" Geo Year Book 2007; http://www.unep.org/yearbook/2007/PDF/7_Emerging_Challenges72dpi.pdf
3. file:///E:/nano%C3%87EVRE01/nano%C3%87evre06.pdf
4. http://www.oecd.org/science/nanosafety/44049960.pdf
5. G.A. Mansoori, T. Rohani.Bastami, A. Ahmadpour, Z. Eshaghi, ENVIRONMENTAL APPLICATION OF NANOTECHNOLOGY *Annual Review of*

   Nano Research, Vol.2, Chap.2, 2008
6. "NANOMET: Wireless networks of heavy metals nanosensors for real time water pollution assessment." http://www.cnm.es/~fjcampo/projects/projects.html
7. L. Liu, Electrical & Computer Engr, *Beckman Fellow 2013-14* "Wireless Mobile Nanosensors for Citizen Participatory Water-Sensing Network" http://cas.illinois.edu/person/logan-liu/

8. X. Qu, P. J.J. Alvarez, Q. Li "Applications of nanotechnology in water and wastewater treatment" Water R e s e arch 4 7 (2 0 1 3) 3 9 3 1 e3 9 4 6

9. Prachi, P. Gautam, D. Madathil, A. N. Brijesh Nair "Nanotechnology in Waste Water Treatment: A Review" International Journal of ChemTech Research Vol.5, No.5, pp 2303-2308, July-Sept 2013

10. A. Smith "Nanotechnology: An Answer to the World's Water Crisis?" *Chemistry International*, 2009, *31*(4)

11. https://evoteching.wordpress.com/2011/01/15/nanotechnology-a-possible-lifesaver-in-a-world-where-safe-drinking-water-is-a-luxury/

12. http://www.fastcoexist.com/3043640/fund-this/this-nanotech-bottle-instantlypurifies-dirty-water

13. http://www.nanotechsa.co.za/filtration-vessels

14. http://inhabitat.com/nanotech-tea-bag-purifies-drinking-water-for-less-than-apenny

15. M. Otto "Nanotechnology for Site Remediation" OECD Conference on Potential Environmental Benefits of Nanotechnology: Fostering Safe Innovation-Led Growth 15-17 July 2009 OECD Conference Centre Paris, France

16. http://www.nanotech-now.com/news.cgi?story_id=34145

17. "Nanotechnology-based solutions for oil spills" Posted: Feb 21, 2011; http://www.nanowerk.com/spotlight/spotid=20215.php

18.Bölüm

GIDA TEKNOLOJİLERİ VE TARIMDA NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI

18.1. GİRİŞ

Nanoteknolojide gerçekleştirilen yöntemler şimdiden gıda ve tarım teknolojileri üzerinde de önemli etkiler yaratmışa benziyor. "Nano" etiketli pek çok gıda ve gıda ile ilentili ürünün raflarda yerini alması ve ilgi görmesiyle, gıda ve tarım teknolojilerinde önemli gelişim ve ilerlemeler ortaya çıkacaktır. Gıda güvenliği başta olmak üzere, gıdalar için tazeliğin izlenmesine yönelik nanosensörler, gıda işleme ve süreçleri, paketleme, yeni besin değeri yüksek ürünlerin moleküler sentezi gibi pek çok konu gıda endüstrisinde yoğun bir biçimde çalışılmaktadır.

Yiyecek, içecek ve besinlerimiz kompleks biyolojik sistemler olarak görülmelidir. Gıdalar farklı işlemlerden geçirilmekte ve biyolojik ve biyokimyasal işlevselliklerı değişime uğrayabilmektedir. Bu aşamalarda nanosensörlerin devreye girerek tüm bu dinamik süreci ölçmesi, kontrolü ve manipüle ederek yararlı yönde özellikleri de değişime uğratması söz konusu olabilir. Gıda ve tarım sistemlerinde nanoteknolojilerin potansiyel etki yaratabilecek konuları özet halinde Tablo 1'de gösterilmektedir.

Gıda güvenliği, hastalık tedavi yöntemleri, hücresel biyolojide yenilikler, patojen tespitine yönelik yeni malzemeler gibi pek çok konu söz konusu olabilir. Bu konuda aşağıdaki örnekler gıda ve tarımda nanoteknoloji örnekleri olarak verilebilir (1):

- Gıda ürünlerinin imalatı, işlenmesi, paketlenmesi ve sevkinde patojen ve zararlı oluşumlar için daha güvenli ve emniyetli tekniklerde;
- Belirli ürünlerin geçmişe yönelik izlenmeleri için etiketleme yöntemlerinde;
- Algılama, lokalize etme, raporlama ve uzaktan kontrollü gıda ürünleri için akıllı sistemlerde hem gıda güvenliği hem de yararlı gıda işleme ve sevkiyatı;

KAYNAKLAR

1. http://www.nanowerk.com/nanotechnology-in-food.php
2. Jochen Weiss, Paul Takhistov, D. Julıan McClements "Functional Materials in Food Nanotechnology" vol. 71, nr. 9, 2006—Journal of Food Science
3. http://www.hortibiz.com/hortibiz/nieuws/nanotechnology-based-packagingsolutions/
4. http://www.tradekey.com/product_view/id/129302/Nano-Silver-Food-Container-fresh-Box-/showimage.html
5. http://www.united-academics.org/magazine/earth environment/nanotechpackaging-extends-fruit-life/
6. http://www.nanowerk.com/news/newsid=9292.php
7. Nanotechnology in Agriculture and Food- A Nanoforum report, available for download from www.nanoforum.org Tiju Joseph and Mark Morrison Institute of Nanotechnology April 2006 ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/nanotechnology/docs/nanotechnology_in_agriculture_and_food.pdf
8. http://www.aphl.org/conferences/proceedings/Documents/2013/2013-APHLAnnual-Meeting/42White%20J.pdf

19. Bölüm

NANOTEKNOLOJİNİN DİĞER UYGULAMALARI

19.1. KOZMETİK VE KİŞİSEL BAKIM ÜRÜNLERİNDE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI

DNA'ları tamir edebildiği ileri sürülen kremlerden, kök hücre içerikli kremlere kadar kozmetik endüstrisi nanoteknolojiyi ilk kez ticari anlamda değerlendiren büyük bir sektördür. Nanobilim ve nanoteknoloji alanlarında önemli yatırımlarla geniş kapsamlı laboratuvarlar, araştırma merkezleri etkinlikleri sürdürmektedir. İlk nanoteknoloji ürünleri çinko oksit ve titan oksit nanoparçacıklarından yapılmış şeffaf güneş kremleridir. Bu kremlerde nanoparçacıkların UV ışınlarını absorplama yeteneği kullanılmıştır. Gümüş nanoparçacıklar, antibakteriyel etkinlikleriyle şampuan ve diş macunlarında kullanılmaktadır. Sadece 2011 yılında L'Oreal firması kozmetik ve cilt bakımı alanlarındaki araştırmalara 927 milyon dolar harcamıştır. Bu firma nanoteknoloji kapsamındaki patent sayılarında liderliğini sürdürmektedir.

Oro Gold Cosmetics firması yüz maskesi ürünlerinde altın nanoparçacıklar kullanmaktadır. Altın nanoparçacıkların anti-inflamator ve antioksidan niteliklere sahip olduğu ve doku yenilenmesi, cildin elastisitesinin yenilenmesi, stres ve yaşlılık belirtilerini yok ettiği belirtilmektedir. Kozmetiklerde nanoparçacıkların kullanımının yararları tam olarak açıklanabilmiş değildir. Güneş kremlerinde kullanılan ve cildin dış kısmını (epidermis) korumakta ve iç kısımlara nüfuz etmediği iddia edilmektedir. Cilt kırışıklıklarının giderilmesinde kremlerin cildin iç kısmına (dermis) geçerek yaşlanmanın nedeni olan protein hücrelerini hedefler. Kolajen ve elastin olarak bilinen bu proteinler derinin yapı ve esnekliğini sağlar ve deri hücreleri yaşla birlikte yenilenmelerini durdururlar. Kolajenlerle, elastin çalışmaz olur. Cildin birkaç katman içerisine nüfuz edebilme yeteneğine sahip altın nanoparçacıklarıyla önemli neticeler alınmaya başlanmıştır. Nanoparçacıklar sayesinde gelecekte botoks olarak bilinen işlemlere gerek bile kalmayacaktır.

örneklerini ortaya konulmuştur (29). Mermer yüzeylerden polimerik malzemelerin temizlenmesine yönelik nanoyapılı miseller ve yağlı su mikroemülsiyonları içeren temizleme süreçleri deneyleri gerçekleştirilmişdir. Son derece olumlu sonuçlarla bu nano esaslı yöntemin geleceğe yönelik bir hayli yüksek uygulamaları olabileceği vurgulanmıştır (30). Benzer şekilde, esası nano-fiber yapıda sepiyolit-selüloz bazlı pastalar kullanarak taş yüzeylerden tuz giderilmesi uygulamaları gerçekleştirilmiştir (31).

Son derece yeni olarak, nanoteknolojinin son derece enteresan bir uygulamasının kültürel mirasın korunmasında uygulandığını görmekteyiz. İnce nanokompozit film sensörleri uygulamaları ile tarihi eserlerin çevresel etkenlere karşı izlenmelerini gerçekleştirmişlerdir. Burada, ısı ve çevresel neme karşı son derece hassas ince film teknikleriyle teşkil edilen CNx ve $CoCl_2$ nanokompozit katmanlar doğrudan kültürel miras eserlerinin bozunma, çürüme ve hasar durumlarını izleyebilecek yetenekle uygulamaya sokulacaktır (32). Bir diğer araştırmada ise nanoyapılı ve sol jel yöntemi ile gerçekleştirilen epoksi ve amino-silan bazlı kaplamalar son derece etkin neticeler vermiştir (33).

Şekil 1 ve 2'de kıyaslamalı olarak gösterilen koruma ve restorasyon doğrudan nanoteknolojik yöntemlerle yapılan çalışmaların sonucudur (34,35).

KAYNAKLAR

1. C. Falaschetti "NANOTECHNOLOGY AND THE SCIENCE OF BEAUTY"

   Sep 19, 2012 https://helix.northwestern.edu/article/nanotechnology-and-science-beauty

2. S. Raj, S. Jose, US Sumod, M Sabitha, "Nanotechnology in cosmetics: Opportunities and challenges" Vol.4, no. 3, 2012, pp.186-193

3. http://spectrum.ieee.org/nanoclast/semiconductors/nanotechnology/new-study-indicates-nanoparticles-do-not-pass-through-skin

4. Nanotechnology in sports equipment: The game changer, May 2013, Nanowerk Spotlight

5. http://www.nanowerk.com/spotlight/spotid=30661.php

6. http://nanotechweb.org/cws/article/tech/22597

7. http://www.theguardian.com/nanotechnology-world/does-nanotechnologyoffer-athletes-more-than-a-sporting-chance

8. "Nanotechnology in construction" 2012, http://www.nanowerk.com/spotlight/spotid=26700.php

9. Quartiermagazin.com/quartier08/ der-weise-riese

10. "Nanotechnology comes to your home as extra insulation for walls" http://www.luxuryhousingtrends.com/archive/category/buildingdesign/page/12/

11. http://kebagmbrenda.en.ec21.com/offer_detail/Sell_Heat_insulation_Nano_ceramic--17835138.html?gubun=S ,

12. "China Low Density Non Flammability Nano Aerogel Thermal Insulation Materials:Aerogels" www.everychina.com

13. "Cellulose nanofiber insulation" http://blogs.uoregon.edu/uoproductdesign/cellulosenanofiberinsulation/

14. "Nano microporous insulation products" http://www.diytrade.com/china/pd/12044577/Nano_microporous_insulation_products.h tml

15. "Nano+PVDF Coating Aluminium Composite Panel for Outdoor Building" http://vicobondacp.en.made-in-china.com/product/KBbJMaqTCUhX/China-Nano-PVDF-Coating-Aluminium-Composite-Panel-for-Outdoor-Building.html

16. "Nano Heat Insulation Anti UV Glass Coating" http://hznano.en.alibaba.com/product/501440564-213705415/Nano_Heat_Insulation_Anti_UV_Glass_Coating.html

17. "Çin'deki Dalian Halk Kütüphane Binası" http://archinect.com/firms/project/50992276/dalian-public-library/50998285

18. http://www.nanoman.com.au/windowcoating.html

19. "Nano technology adds value to textile finishing" http://www.fibre2fashion.com/industry-article/12/1177/nano-technology-adds-value-to-textile-finishing5.asp

20. "Nanotechnology in Textiles" I. S. Tsai, http://www.tipo.org.tw/docs/fup/NanotechnologyinTextiles%E7%B0%A1%E5%A0%B1.pdf

21. Y. W. H. Wong, C. W. M. Yuen, M. Y. S. Leung, S. K. A. Ku, H. L. I. Lam "SELECTED APPLICATIONS OF NANOTECHNOLOGY IN TEXTILES AUTEX" Research Journal, Vol. 6, No 1, March 2006

22. http://newlaunches.com/archives/demron_is_a_nanotech_personal_nuclear_shi elding_apparel_line_with_style.php

23. BLEE A., MATISONS J.G. "Nanoparticles and conservation of cultural heritage" Materials Forum vol 32-2008, pp 121

24. P. Baglioni, R. Giorgi "Soft and hard nanomaterials for restoration and conservation of cultural heritage" Soft Matter, 2006, 2, 293-303

25. BAGLIONI P., GIORGI R., DEI L. "Soft condensed matter for the conservation of cultural heritage" C.R. Chimie 12 (2009) 61-69

26. KIM E.K. et al "Effects of silica nanoparticle and GPTMS addition on TEOSbased stoen

consolidants" J of Cultural Heritage 10 (2009) 214-21

27. LÓPEZ-ARCE P.,Gomez-Villaba L.S., Pinho L., Fernandez-Valle M.E., Alvarez de Buergo, M., Fort, R.,Influence of porosity and relative humidity on consolidation of dolostone with calcium hydroxide nanoparticles: Effectiveness assessment with nondestructive techniques, Materials Characterization. 61, 168-184, (2010).

28. Lucia D'Arienzo, Paola Scarfato, Loredana Incarnato "New polymeric nanocomposites for improving the protective and consolidating efficiency of tuff Stone" Journal of Cultural Heritage 9 (2008) 253e260

29. E. Ciliberto et al, "Nanoparticles of $Sr(OH)_2$: synthesis in homogeneous phase at low temperature and application for cultural heritage artefacts" Dipartimento di Scienze Chimiche, Università di Catania, V. le A. Doria 6, 95125 Catania, Italy, Appl. Phys. A 92, 137–141 (2008) Materials Science & Processing

30. GRASSI S. et al "Nanocontainer aqueous systems for removing polymeric materials from marble surfaces: a new and promising tool in cultural heritage conservation" J Cultural Heritage 10 (2009) 347-55

31. CARRETERO M.I. et al "Application of sepiolite-cellulose pastes fort he removal of salts from building Stones" Applied Clay science 33 (2006) 43-51

32. LIU B., et al "Environmental monitoring by thin film nanocomposites sensors for cultural heritage preservation" J Alloys and Compounds 504S (2010) S405

33. KHRAMOV A.N. et al "Nanostructured sol-gel derived coversion coating based on epoxy- and amino silanes" Prog. İn Organic Coating 47 82003)

34. http://www.nature.com/nnano/journal/v10/n4/full/nnano.2015.38.html

35. http://www.nanowerk.com/spotlight/spotid=941.php

20. Bölüm

NANOTEKNOLOJİNİN TOPLUMSAL ETKİLERİ

20.1. GİRİŞ

Nanobilim ve nanoteknolojilerin, bilimsel ve teknolojik alanlarda hızla gelişimi, önemli araştırma ve yenilikçilik etkinliklerinin başlıca ana unsuru olmasının yanı sıra bu konuda sosyal etkileri üzerinde hararetli tartışmalar, karşıt görüşler ve sosyal etkileri üzerinde de yoğun olarak durulmaktadır. 1986 yılında Eric Drexler'in kitabının yayınlanmasıyla birlikte önemli sayıda bilim ve teknoloji insanının, bunun insanlığın geleceği adına son derece olumlu radikal değişimlere neden olabileceği üzerinde hemfikir olmuşlardı (1). Daha etkin ve verimli enerji, hammadde kullanımı, tıp-sağlık alanında insan ömrünün daha kaliteli ve sağlıklı bir biçimde uzatılması, hemen hemen her alanda yenilikçi ürünlerle daha konforlu, rahat, hızlı, daha küçük ve pratik sistemler içerisinde "mutluluklar" vaad eden bir tablo ortaya konulmaktaydı.

Ancak, bu olumlu ve pembe bir gelecek tablosu çizen görüşlerin tam karşısında, farklı yönlerden nanoteknolojilerin negatif-olumsuz ve etkilerinin "kötü ve karamsar" yönde olabileceğine dair görüşler de ortaya atılmaya başladı. Örnek olarak Bill Joy'un 2000 yılında Wired dergisindeki yazısında son derece karamsar, alarm zilleri çalınmaktaydı (2). Bu yazıda karamsar ve yıkıcı bir geleceği ortaya çıkartabilecek bu denli güçlü radikal teknolojileri sürekli olumlamanın hatalı olduğu değerlendirilmekteydi. Son derece güçlü ve yıkıcı etkileri olabilecek ve toplu ölüm ve katliamlara sebep olabilecek silahların bu teknolojilerle çok kolay bir biçimde geliştirilebileceği öngörülmektedir. Bunun da ötesinde özellikle nanomakine-nanorobot teknolojilerinin gelişiminin kontrolden çıkarak "Yapay Zeka" teknikleriyle birlikte tüm insanlığı tehdit edebilecek boyutlara gelebileceği iddia edilmekteydi. Nitekim bu kapsamda bilim-kurgu türünde romanlar yayınlanmaya başlanmış (Şekil 1) ve

- Esnek ve etkin kurumsal yapılar;
- Dinamik ticari ortam;
- Patent ve fikri mülkiyet hakları kapsamında oluşum ve koruma süreçleri;
- Yetenek ve bilgi gereksiniminin giderek artan kesafette gündeme gelmesi.

KAYNAKLAR

1. K. Eric Drexler **"Engines of Creation: The Coming Era of Nanotechnology"** Anchor Books, 1986
2. B. Joy "Why the Future Doesn't Need Us" Wired April 2000
3. S. Wood, R. Jones, A. Geldart "NANOTECHNOLOGY:FROM THE SCIENCE TO THE SOCIAL:The social, ethical and economic aspects of the debate" A Report for the ESRC 2007
4. R. Baum "NANOTECHNOLOGY:Drexler and Smalley make the case for and against 'molecular assemblers' " Chemical & Engineering News, December 1, 2003 Volume 81, Number 48 pp. 37-42
5. D. Azoulay, R. Senjen, G. Foladori "SOCIAL AND ENVIRONMENTAL IMPLICATIONS OF NANOTECHNOLOGY DEVELOPMENT IN ASIA-PACIFIC" IPEN 2013
6. "Nanotechnology: Societal Implications—Individual Perspectives" *Editors:* M. C. Roco, W. S. Bainbridge, *Published by* National Science Foundation http://www.wtec.org/SocietalImplications/2/si2vii_report.pdf

   J. Canton "THE EMERGING NANOECONOMY: KEY DRIVERS, CHALLENGES, AND OPPORTUNITIES
7. P. Schaper-Rinkel "The role of future-oriented technology analysis in the governance of emerging technologies: The example of nanotechnology" Technological Forecas-ting & Social Change 80 (2013) 444–452
8. D. M. Bowman, G. A. Hodge "Nanotechnology: Mapping the wild regulatory frontier Futures 38 (2006) 1060–1073
9. NANO Risk Framework, Environmental Defense – DuPont Nano Partnership, **June 2007**
10. A. Rip "Folk Theories of Nanotechnologists" Science as Culture, Vol. 15, No. 4, 349–365, December 2006
11. "Societal Implications of Nanoscience and Nanotechnology" NSET Workshop, Report Edited by M. C. Roco, W. S. Bainbridge, National Science Foundation, March 2001, Arlington, Virginia, USA
12. Sparrow, R. 2009. The social impacts of nanotechnology: an ethical and political analysis. The Journal of Bioethical Inquiry 6(1): 13-23, January.
13. "SOCIAL, HEALTH AND ETHICAL IMPLICATIONS OF NANOTECHNOLOGY" I.C. Gebeshuber http://www.iap.tuwien.ac.at/~gebeshuber/Gebeshuber_Viennano07.pdf

21. Bölüm

TÜRKİYE'DE NANOBİLİM & NANOTEKNOLOJİ

21.1. GİRİŞ

Dünya'daki genel eğilime uygun olarak, Türkiye'de de nanoteknoloji alanındaki çalışmalar akademik olarak başlamış ve halen ağırlıklı olarak pek çok üniversite ve araştırma kuruluşunda araştırma etkinlikleri olarak yoğunlaşmış bulunmaktadır (1). Nanoteknolojinin Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunun 100. yılı olan 2023 itibariyle ülkemizi de büyük ölçüde etkileyeceği düşünülmektedir. Türkiye de şimdiden nanoteknolojiyi üretir hale gelebilmek için uygun adımlar atmaya başlamıştır. Tübitak'ın 2023 Vizyon Programı'nda nanoteknoloji yer almış ve yol haritası oluşturulmuştur. Endüstriyel üretim ve uygulamalar açısından, Türkiye için gelinen noktada henüz önemli sayılabilecek bir nanoteknoloji sektörü ve bir üretim etkinliğinden söz etmek için henüz erken. Ancak başta KOBİ nitelikli firmalarımız olmak üzere nanoteknoloji alanlarına yönelik yoğun bir ilgi söz konusudur. Bunun da ötesinde, Türkiye için nanoteknoloji alanlarında insiyatif alıcı, öncü yatırımlarla birlikte üretim ve uygulamaya yönelik önemli potansiyellerin mevcudiyeti bir gerçekliktir. Üretim ve uygulama açısından, nanoteknoloji alanlarında etkinlik içerisinde olduğu belirlenen pek çok endüstriyel kuruluşun olduğu söylenebilir. Özellikle kaplama, tekstil ve inşaat sektöründe "nano" etiketli ürünler hızla Türkiye pazarında tanıtılmakta ve ürün yelpazesi sürekli artış göstermektedir. 2010 yılında 50-60 civarında firmayla kısıtlı endüstriyel etkinlikler pek çok sektörde hızla artış eğilimi göstermektedir.

Nanoteknoloji alanlarını kısa dönemli ani ve hızlı getirisi olan yeni imkanlar olarak görmek son derece yanlıştır. Yukarıda belirtilen pazara yeni giren ürünler daha ziyade yüksek karlılığı olanlar değil, nanoteknolojinin pasif uygulaması olarak nitelendirdiğimiz, kullanılan parçacık, toz, dolgu ve ilgili malzemelerin nano dü-

Şekil 8. Türkiye seramik endüstrisince üretilen nano granit kaplama malzemeleri

Şekil 9. DYO Firmasının nano boya ve nano inşaat malzeme ürünleri

Şekil 10. Türkiye mücevherat sektörünce uygulanan bazı nanoteknoloji ürünleri

KAYNAKLAR

1. TÜSİAD Rekabet Stratejileri Dizisi-11 "Uluslararası Rekabet Stratejileri: Nanoteknoloji ve Türkiye" Kasım 2008, TÜSİAD-T/2008-11/474
2. "Nanoteknoloji ve Nano-Malzeme Süreçleri" Ed. T.Baykara, V.Günay, E. Musluoğlu, TÜBİTAK MAM 2010
3. V.Özgüz, "Türkiye'de Nanoteknoloji ve Araştırma" http://www.sp.k12.tr/IMG/pdf/tr_nanotek_st_pulcherie_150512-2.pdf
4. https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_nanoteknoloji
5. http://www.solverkimya.com/site/makaleler/endustriyel-urunlermakaleleri/tekstilde-nano-teknoloji.html

22. Bölüm

NANOGELECEK: NANOTEKNOLOJİLER DÜNYASINA DOĞRU…

"If you do not think about the future, you cannot have one."

-Şayet gelecekle ilgili düşünmezsen, bir geleceğe sahip olamazsın-

John Galsworthy

22.1. GİRİŞ

Yüzyılın başlamasıyla birlikte nanoteknoloji alanlarında son derece yüksek beklentiler içerisine girilmişti. İlk Bölümde de belirtildiği üzere ABD Başkanlığınca açıklanan NNI-National Nanotechnology Initiative Programı büyük heyecan yaratmış ve yoğun araştırma geliştirme yatırımları gerçekleştirilmeye başlanmıştı. Yakalanan bu rüzgarla birlikte, abartılı söylemlerle 2015 yılına kadar 1 trilyon dolarlık bir "nanoteknoloji pazarı" dile getirilmeye başlanmıştı. Gerçekleşen 2015 pazarının 26-27 milyar dolar düzeyinde olduğu ve bu rakamın 2020 yılında 76 milyar düzeyine ulaşabileceği öngörülmektedir (1-4). Bu aşırı abartılı beklentiler sonucunda pek çok ülke hem kamu hem de özel sektör vasıtasıyla nanoteknolojiler alanında çok yüksek harcamalar yapmışlar, bu alanlarda önemli ölçekte insan gücü seferber edilmiş ve yoğun çabalar gösterilmiştir. Binlerce patent, kitaplar, makale ve raporlar her yıl artan ölçüde yayınlanmıştır. Bu çabaların tümüyle sonuçsuz kaldığını söylemek haksızlık olacaktır. 2000'li yılların başlarındaki "abartılı" pazar beklentileri, nanoteknolojik ürünlerle olağanüstü sıçrama ve devrimsel nitelikte dönüşümlerin oluşacağı görüşleri bir kenarda tutularak daha sağlıklı değerlendirmelerin yapılması daha doğru olacaktır.

Spor-Eğlence

- Nanoyapılı spor teçhizatları, spor giyimleri ve spor alanlarından dolayı daha hızlı, çevik, dayanıklı ve güçlü sporcular her türlü rekorları alt üst edecektir.
- 3D teknolojisi ile üç boyutlu oyun ve kurgulama.

KAYNAKLAR

1. http://www.azonano.com/article.aspx?ArticleID=3946
2. http://www.bccresearch.com/market-research/nanotechnology/nanotechnologymarket-assessment-report-nan031f.html?tab=toc
3. http://www.prnewswire.com/news-releases/global-nanotechnology-marketoutlook-2015-2020---industry-will-grow-to-reach-us-758-billion-507155671.html
4. http://www.nanovirtue.com/market-research.html
5. www.nanotechproject.org
6. M. E. Vance, T. Kuiken, E. P. Vejerano, S. P. McGinnis, M. F. Hochella Jr., D. Rejeski, M. S. Hull "Nanotechnology in the real world: Redeveloping the nanomaterial consumer products inventory" Beilstein J. Nanotechnol. 2015, 6, 1769–1780.
7. E. Drexler, D. Pamlin "Nano solutions for the 21st Century: Unleashing the fourth technological revolution" Low Carbon Leaders, May 2013
8. "Future Technology Predictions and Scenarios" http://www.futureforall.org/future-technology-predictions.html
9. http://www.futureforall.org/home/homeofthefuture.htm
10. http://www.shapingtomorrow.com/home/alert/423760-Small-is-beautiful--Nano-futures-are-surrounding-you

23. Bölüm

KAYNAKLAR

KİTAPLAR & RAPORLAR

1. P. S. Anton, R. Silbergitt, J. Schneider: **"The Global Technology Revolution",** National Intelligence Council Rand National Defense Research Institute
2. K. Eric Drexler **"Engines of Creation: The Coming Era of Nanotechnology"** Anchor Books, 1986
3. Lynn E. Foster **"Nanotechnology: Science, Innovation, and Opportunity"** Prentice Hall, 2005
4. J. Saxton "Nanotechnology: **The future is coming sooner than you think**" A Joint Economic Comm Study, US Congress March 2007
5. **"Nanoscience and Nanotechnologies: Opportunities and Uncertainties**" Royal Society and The Royal Academy of Engineering, UK, 2004
6. Ş. Erkoç "**Nanobilim ve Nanoteknoloji**" ODTÜ Toplum ve Bilim Merkezi, 2007
7. T. Baykara "**21.Yüzyılda Teknoloji & Teknoloji Yönetimi ve Gelecek**" TÜBİTAK MAM, 2006
8. D. Mulhall, **"Our Molecular Future**" Prometheus Books, 2002
9. **EPA** U.S. Environmental Protection Agency, Nanotechnology White Paper, Science Policy Council, U.S. EPA Washington DC February 2007
10. Barret, C.R., Nix, W.D., Tetelman, A.S. "**The Principles of Engineering Materials**" Prentice Hall, 1973
11. "Nanomaterials Synthesis and Applications: Molecule-Based Devices" **Springer Handbook of Nanotechnology**, Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2004
12. Tarık Baykara, **"21.Yüzyılda Teknoloji & Yenilik/İnovasyon ve Yönetimi**" Eylül 2014, Nobel Yayınları

13. USA **National Nanotechnology Initiative**, 2004

14. C. J. Chen ***" Introduction to Scanning Tunneling Microscopy***" Second Edition, Oxford University Press, 2008

15. Nathan A. Weir, Dannelle P. Sierra, and James F. Jones "**A Review of Research in the Field of Nanorobotics"** Prepared by Sandia National Laboratories, October 2005

16. Marc Baldo "**Introduction to Nanoelectronics**" MIT OpenCourseWare Publication May 2011

17. **"NANOTECHNOLOGY AND NANOSENSORS**" H. Haick, Technion Israel Institute of Technology

18. "**NNI WORKSHOP ON NANOTECHNOLOGY-ENABLED SENSING"**, 2009

19. **"Nanotechnologies in Automobiles"** Hessian Ministery of Economics, Transport, Urban end Regional development, December 2008, Wiesbaden-Germany

20. **"Nanotechnology for the Energy Challenge",** Ed.javier Garcia-Martinez, Wiley 2010

21. Steven Schilthuizen & Frank Simonis **"Nanotechnology: innovation opportunities for tomorrow's defence"** May 2009,

22. **"Defense Nanotechnology Research and Development Program"** USA Department of Defense, Director, Defense Research and Engineering, April 2007

23. **"Nanotechnology. Volume 2: Environmental Aspects**". Edited by Harald Krug, 2008 WILEY-VCH Verlag GmbH & Co. KGaA, Weinheim.

24. **"Emerging Challenge: Nanotechnology and the Environment"** Geo Year Book 2007;

25. S. Wood, R. Jones, A. Geldart "**NANOTECHNOLOGY:FROM THE SCIENCE TO THE SOCIAL:The social, ethical and economic aspects of the debate"** A Report for the ESRC 2007

26. TÜSİAD Rekabet Stratejileri Dizisi-11 **"Uluslararası Rekabet Stratejileri: Nanoteknoloji ve Türkiye"** Kasım 2008, TÜSİAD-T/2008-11/474

27. **"Nanoteknoloji ve Nano-Malzeme Süreçleri"** Ed. T.Baykara, V.Günay, E. Musluoğlu, TÜBİTAK MAM 2010

28. D. Azoulay, R. Senjen, G. Foladori **"SOCIAL AND ENVIRONMENTAL IMPLICATIONS OF NANOTECHNOLOGY DEVELOPMENT IN ASIA-PACIFIC"** IPEN 2013

29. "**Nanotechnology: Societal Implications—Individual Perspectives**" *Editors:* M. C. Roco, W. S. Bainbridge, *Published by* National Science Foundation

30. **"NANO Risk Framework, Environmental Defense**" – DuPont Nano Partnership, **June 2007**

31. **"Nanotechnology in Agriculture and Food**"- A Nanoforum report, available for download from www.nanoforum.org Tiju Joseph and Mark Morrison Institute of Nanotechnology April 2006

32. E. Drexler, D. Pamlin **"Nano solutions for the 21st Century: Unleashing the fourth technological revolution"** Low Carbon Leaders, May 2013

MAKALELER

A

1. B. Aksak, M. Murphy, M. Sitti, "Gecko Inspired Micro-Fibrillar Adhesives for Wall Climbing Robots on Micro/Nanoscale Rough Surfaces," *ICRA, Pasadena, CA, May 2008*
2. A. Arnall, D. Parr "Moving the nanoscience and technology (NST) debate forwards:Short term impacts, long term uncertainty and social constitution" Technology in Society 27 (2005) 23-38
3. P. Avouris, "Carbon Nanotube Electronics and Optoelectronics", MRS Bulletin, June 2004
4. T. Adam, U. Hashim, Th. S. Dhahi and Pei Ling Leow " *Review:* Nano labon-chip systems for biomedical and environmental monitoring " African Journal of Biotechnology Vol. 12(36), pp. 5486-5495, 4 September, 2013
5. K. Autumn, N. Gravish "Gecko adhesion: evolutionary nanotechnology" Phil. Trans. R. Soc. A (2008) 366, 1575–1590
6. K. Autumn, S. T. Hsieh, D. M. Dudek, J. Chen, C. Chitaphan, R. J. Full "Dynamics of geckos running vertically" The Journal of Experimental Biology 209, 260272, 2006

B

1. B. Bozeman et al "Understanding the emergence and deployment of "nano" S&T" Research Policy 36 (2007) 897-812
2. V. Balzani, et al "Molecular devices and machine" Nanotoday vol 2 no 2 2007, pp 18
3. F. S. Buentello et al "Nanotechnology and the Developing World" PLoS Medicine, April 2005, vol 2 issue 4
4. M. Bordag, G. L. Klimchitskaya, U. Mohidden, V.M.Mostepanenko "Advances in the Casimir Effect" Oxford Scholarship Online, September 2009
5. "Nanomaterials and nanoparticles: Sources and toxicity" C. Buzea, I. I. P. Blandino, K. Robbie, *Biointerphases vol. 2, issue 4 (2007) pages MR17 - MR172* 1
6. R. E. Bailey, A. M.Smith, S. Nie " Review: Quantum dots in biology and medicine" Physica E 25 (2004) 1–12
7. R. J. Byers, E. R. Hitchman, "Review: Quantum Dots Brighten Biological Imaging" Progress in Histochemistry and Cytochemistry 45 (2011) 201–237
8. K. Balani, R. G. Batista, D. Lahiri, A. Agarwal, "The hydrophobicity of a lotus leaf: a nanomechanical and computational approach" Nanotechnology 20 (2009) 305707 (9pp)
9. D. M. Blake, P-Ching Maness, Z. Huang, E. J. Wolfrum, J. Huang, W. A. Jacoby "Application of the photocatalytic chemistry of titanium dioxide to disinfection and the killing of cancer cells" Separation and Purification Methods, Vol. 28(1) 1999, pp. 1-50
10. R. Baum "NANOTECHNOLOGY:Drexler and Smalley make the case for and against 'molecular assemblers' " Chemical & Engineering News, December 1, 2003 Volume 81, Number 48 pp. 37-42

11. D. M. Bowman, G. A. Hodge "Nanotechnology: Mapping the wild regulatory frontier Futures 38 (2006) 1060–1073

12. 1. BLEE A., MATISONS J.G. "nanoparticles and conservation of cultural heritage" Materials Forum vol 32-2008, pp 121

13. 2. P. Baglioni, R. Giorgi "Soft and hard nanomaterials for restoration and conservation of cultural heritage" Soft Matter, 2006, 2, 293-303

14. 3. BAGLIONI P., GIORGI R., DEI L. "Soft condensed matter fort he conservation of cultural heritage" C.R. Chimie 12 (2009) 61-69

C

1. J. N. Coleman , U. Khan, W. J. Blau, Y. K. Gun'ko , "Small but strong: A review of the mechanical properties of carbon nanotube–polymer composites" Carbon 44 (2006) 1624–1652

2. *V. Choudhary, B.P. Singh, R.B. Mathu, "*Carbon Nanotubes and Their Composites" in the Book:"Syntheses and Applications of Carbon Nanotubes and Their Composites" *Edited by Satoru Suzuki , Publisher: InTech, Chapters published May 09, 2013*

3. 2. O. Carp, C.L. Huisman, A. Reller "Photoinduced reactivity of titanium dioxide" Progress in Solid State Chemistry 32 (2004) 33–177

4. G. Carr, J. Dessler "Feasibility of overcoming the technological barriers in the construction of nanomachines" School of Doctoral Studies (European Union) Journal - July, 2009 No. 1

5. A.Cavalcanti, B. Shirinzadeh, T. Hogg, J. A. Smith "Hardware Architecture for Nanorobot Application in Cancer Therapy" IEEE-RAS ICAR Int'l Conf. on Advanced Robotics

6. "Nanoelectromechanical Systems", H. G. Craighead, *Science* **290**, 1532 (2000);

7. **3.** Jean-Pierre Colinge, Jim Greer , "Transistor Structures for Nanoelectronics" **Handbook of Nanophysics:** Nanoelectronics and Nanophotonics, Edited by Klaus D. Sattler, CRC Press, 2011

8. 6. Michael A. Cullinana, Robert M. Panasa, Christopher M. DiBiasioa, Martin L. Culpeppera, "Review: Scaling electromechanical sensors down to the nanoscale" Sensors and Actuators A 187 (2012) 162–173

9. *J. Canton* "THE EMERGING NANOECONOMY: KEY DRIVERS, CHALLENGES, AND OPPORTUNITIES "Nanotechnology: Societal Implications—Individual Perspectives" *Editors:* M. C. Roco, W. S. Bainbridge, *Published by* National Science Foundation http://www.wtec.org/SocietalImplications/2/si2vii_report.pdf

10. 6. E. Ciliberto et al, "Nanoparticles of Sr(OH)2: synthesis in homogeneous phase at low temperature and application for cultural heritage artefacts" Dipartimento di Scienze Chimiche, Università di Catania, V. le A. Doria 6, 95125 Catania, Italy, Appl. Phys. A 92, 137–141 (2008) Materials Science & Processing

11. 8. CARRETERO M.I. et al "Application of sepiolite-cellulose pastes fort he removal of salts from building Stones" Applied Clay science 33 (2006) 43-51

D

1. R. W. S. Dunkley "Nanotechnology: social consequences and future implications" Futures 36 (2004) 1129-32
2. S. Duke "The New Nanotech World" The New American, March 31, 2008, pp.21
3. E. Dervishi, Z. Li, Y. Xu, V. Saini, A. R. Biris,D. Lupu, A. S. Biris "Carbon Nanotubes: Synthesis, Properties, and Applications" *Particulate Science and Technology*, 27: 107–125, 2009
4. M. F. L. De Volder, S. H. Tawfick, R. H. Baughman, A. J. Hart, "Carbon Nanotubes: Present and Future Commercial Applications" Science, vol 339 February 2013, p535
5. P. G. Deshmukh, S.S. Katariya "Nanotechnology Applications In The Energy Sector" International Journal of Advancements in Research & Technology, Volume 2, Issue3, March-2013 1

G

1. J. J. Gilman "Nanotechnology" Mat Res Innovat (2001) 5:12-14
2. G. Gore, A. Sane, " Chapt.7: Flame Synthesis of Carbon Nanotubes" "Carbon Nanotubes - Synthesis, Characterization, Applications", book edited by Siva Yellampalli, July 20, 2011
3. O. Gohardani, M. C. Elola, C. Elizetxea "Potential and prospective implementation of carbon nanotubes on next generation aircraft and space vehicles: A review of current and expected applications in aerospace sciences", Progress in Aerospace Sciences 70 (2014) 42–68
4. *W. Gacitua, A. Ballerini, J. Zhang* "Polymer Nanocomposites: Synthetic and Natural Fillers: A Review" Maderas Ciencia y tecnología 7(3): 159-178, 2005
5. E. García-López, G. Marcìa, L. Palmisanoa, A. Di Paola "Review: A survey of photocatalytic materials for environmental remediation" Journal of Hazardous Materials 211– 212 (2012) 3– 29
6. **2. D. Goldhaber-Gordon, M.S. Montmerlo, J.C. Love, G.J. Opiteck, J.C.Ellenbogen "Overview of Nanoelectronic Devices" The MITRe Corp., IEEE, 1997**
7. 7. GRASSI S. et al "Nanocontainer aqueous systems for removing polymeric materials from marble surfaces: a new and promising tool in cultural heritage conservation" J Cultural Heritage 10 (2009) 347-55

H

1. A. J. Hart, S. J. Park, M. Fl de Volder, S. H. Tawfick, E. R. Meshot., "Chapter X Principles and Methods for Integration of Carbon Nanotubes in Miniaturized Systems" Book: MEMS and Nanotechnologies: From Science-to-Electronic Systems,
2. M. Hiramatsu, M. Hori , "Chapter 10: Aligned Growth of Single-Walled and Double-Walled Carbon Nanotube Films by Control of Catalyst Preparation" in the book: "Carbon Nanotubes - Synthesis, Characterization, Applications", book edited by Siva Yellampalli, July 20, 2011

3. W.A. Hild, M. Breunig, A. Goepferich "Review article: Quantum dots – Nano-sized probes for the exploration of cellular and intracellular targeting", European Journal of Pharmaceutics and Biopharmaceutics 68 (2008) 153–168
4. B. Halliwell, "Free Radicals and other reactive species in disease"ENCYCLOPEDIA OF LIFE SCIENCES / & 2001 Nature Publishing Group / www.els.net
5. K. R. Hainberger, R. Heer, M. Kast, T. Maier, and C. Stepper "Electrical and Optical Nanosensors", NSTI-Nanotech 2006, www.nsti.org, ISBN 0-9767985-8-1 Vol. 3, 2006

J

1. I. Y. Jeon, D. W. Chang, N. A. Kumar, J. B. Baek, "Chapter 5: Functionalization of Carbon Nanotubes" *"Carbon Nanotubes - Polymer Nanocomposites"*, book edited by Siva Yellampalli, ISBN 978-953-307-498-6, Published: August 17, 2011
2. 4. Ning Jianhua, Hai Zhengping, Liao Xiangyang " Research on Application of Nanotechnology Sensor in Automobile" Journal of Convergence Information Technology(JCIT) Volume 8, Number 1, Jan 2013, doi : 10.4156/jcit.vol8.issue1.85
3. A. Jones, J. Nye, A. Greenberg, "Nanotechnology in the Military" University of Wisconsin-Madison, Nanoscale Science and Engineering Center, USA
4. B. Joy "Why the Future Doesn't Need Us" Wired April 2000

Q

1. D. Qin, B. A. Riggs, "Nanotechnology: A Top–Down Approach" ***Encyclopedia of Supramolecular Chemistry*** DOI: 10.1081/E-ESMC-120047104, 2012 by Taylor & Francis
2. Q. Quan, Y. Zhang "Lab-on-a-Tip (LOT):Where Nanotechnology can revolutionize fibre optics" Nanobiomedicine 2015, 2:3
3. 8. X. Qu, P. J.J. Alvarez, Q. Li "Applications of nanotechnology in water and wastewater treatment" Water R e s e arch 4 7 (2 0 1 3) 3 9 3 1 e3 9 4 6

K

1. "Revival of the Kondo effect" L. Kouwenhoven ve L. Glazman, Physics World, January 2001
2. *M. Kumar "*Carbon Nanotube Synthesis and Growth Mechanism" in the book: "Synthesis, Characterization, Applications", *edited by Siva Yellampalli, Published: July 20,2011.*
3. L. Karimi, M. Mirjalili, M. E. Yazdanshen, A. Nazari "Effect of Nano TiO2 on Self-cleaning Property of Cross-linking Cotton Fabric with Succinic Acid Under UV Irradiation" Photochemistry and Photobiology, 2010, 86: 1030–1037
4. M.Kuschel "Lab-on-a-chip technology: Applications for life sciences" Pharmaceutical Technology Europe, May 2001
5. H. Kantamneni, A. Gollakota, S. Nimmagadda "Avant-garde Nanotechnology Applications in Automotive Industry " Advanced Materials Manufacturing & Characterization Vol3 Issue 1 (2013)
6. 4. KIM E.K. et al "Effects of silica nanoparticle and GPTMS addition on TEOS-based stoen consolidants" J of Cultural Heritage 10 (2009) 214-21

7. 10. KHRAMOV A.N. et al "Nanostructured sol-gel derived coversion coating based on epoxy- and amino silanes" Prog. İn Organic Coating 47 82003) 207-13

L

1. D. Loveridge et al "Converging Technologies at the nanoscale: The making of a new world" Technology Analysis & Strategic Management vol 20, no 1, jan 2008, pp 29-43
2. W. Liu, S. Chai, A. Mohamed, U. Hashim , "Synthesis and characterization of graphene and carbon nanotubes: A review on the past and recent developments" Journal of Industrial and Engineering Chemistry 20 (2014) 1171–1185
3. Y. Liu, G. Li , "A new method for producing ''Lotus Effect'' on a biomimetic shark skin" Journal of Colloid and Interface Science 388 (2012) 235–242
4. S. S. Latthe, C. Terashima, K. Nakata, A. Fujishima "*Review:* Superhydrophobic Surfaces Developed by Mimicking Hierarchical Surface Morphology of Lotus Leaf" *Molecules* 2014, *19*, 4256-4283;
5. M. A. Lazar, S. Varghese, S. S. Nair ," *Review:* Photocatalytic Water Treatment by Titanium Dioxide: Recent Updates " *Catalysts* 2012, *2*, 572-601
6. Jian-Qin Liu, T. Nakano, "Principles and Methods for Nanomechatronics:Signaling, Structure, and Functions Toward Nanorobots" IEEE TRANSACTIONS ON SYSTEMS, MAN, AND CYBERNETICS—PART C: APPLICATIONS AND REVIEWS, VOL. 42, NO. 3, MAY 2012 357
7. T. Ming-Hung Lee "*Review:* Over-the-Counter Biosensors: Past, Present, and Future", *Sensors* 2008, *8*(9), 5535-5559; http://www.mdpi.com/1424-8220/8/9/5535/htm
8. 4. LÓPEZ-ARCE P.,Gomez-Villaba L.S., Pinho L., Fernandez-Valle M.E., Alvarez de Buergo, M., Fort, R.,Influence of porosity and relative humidity on consolidation of dolostone with calcium hydroxide nanoparticles: Effectiveness assessment with non-destructive techniques, Materials Characterization. 61, 168-184, (2010).
9. 5. Lucia D'Arienzo, Paola Scarfato, Loredana Incarnato "New polymeric nanocomposites for improving the protective and consolidating efficiency of tuff Stone" Journal of Cultural Heritage 9 (2008) 253e260
10. 9. LIU B., et al "Environmental monitoring by thin film nanocomposites sensors for cultural heritage preservation" J Alloys and Compounds 504S (2010) S405

M

1. C. Majidi, R.E. Groff, Y. Maeno, B. Schubert, S. Baek, B. Bush, R. Maboudian, N. Gravish, M. Wilkinson, K. Autumn, and R.S. Fearing. "High Friction from a Stiff Polymer using Micro-Fiber Arrays", *Physical Review Letters*, 18 August 2006. vol. 97, no. 076103
2. Dr. Mathias Schulenburg, "Nanoparticles – small things, big effects: Opportunities and risks", German Federal Ministry of Education and Research Division „Nanomaterials, New Materials", Bonn. Editors: Dr. Wolfgang Luther, Dr. Gerd Bachmann
3. O. Moradi , M. Yari , K. Zare , B. Mirza & F. Najafi, "Carbon Nanotubes: A Review of Chemistry Principles and Reactions, Fullerenes, Nanotubes and Carbon Nanostructures", 20:2, 138-151,(2012)

4. C. Mao, C. Liang, W. Luo, J. Bao, J. Shen, X. Hou, W. Zhao "Preparation of lotus-leaf-like polystyrene micro- and nanostructure films and its blood compatibility" J. Mater. Chem., 2009,19, 9025-9029

4. A. Manjunath, V. Kishore "The Promising Future in Medicine: Nanorobots" , Biomedical Science and Engineering, 2014, Vol. 2, No. 2, 42-47

5. 5. G.A. Mansoori, T. Rohani. Bastami, A. Ahmadpour, Z. Eshaghi, ENVIRONMENTAL APPLICATION OF NANOTECHNOLOGY *Annual Review of Nano Research, Vol.2, Chap.2, 2008*

N

1. B. Nowack "Pollution Prevention and Treatment Using Nanotechnology" in Nanotechnology. Volume 2: Environmental Aspects. Edited by Harald Krug, 2008 WILEY-VCH Verlag GmbH & Co. KGaA, Weinheim.

O

1. T. M. Osman et al "The commercialization of nanomaterials:Today and tomorrow" JOM 2006 April, p 21

2. G. A. Ozin, K. Hou, B. V. Lotsch, L. Cademartiri, D. P. Puzzo, F. Scotognella, A. Ghadimi, J. Thomson, "Nanofabrication by self-assembly" Materials Today, May 2009, volume 12, number 5

3. M. Ozkan, "Quantum dots and other nanoparticles:what can they offer to drug discovery?" DDT Vol. 9, No. 24 December 2004

4. G. A. Ozin, I. Manners, S. Fournier-Bidoz, A. Arsenault "Dream Nanomachines" , Adv. Mater. 2005, 17, 3011–3018

5. 11. M. Otto "Nanotechnology for Site Remediation" OECD Conference on Potential Environmental Benefits of Nanotechnology: Fostering Safe Innovation-Led Growth 15-17 July 2009 OECD Conference Centre Paris, France

P

1. Prachi, P. Gautam, D. Madathil, A. N. Brijesh Nair "Nanotechnology in Waste Water Treatment: A Review" International Journal of ChemTech Research Vol.5, No.5, pp 2303-2308, July-Sept 2013

R

1 A. D. Romig "Nanotechnology: Scientific challenges and societal benefits and risks" Metallurgical and Materials Trans A, vol 35 A, December 2004, p 3641

2 C. Raab, M. Simkó,U. Fiedeler, M. Nentwich, A. Gazsó "Production of nanoparticles and Nanomaterials" Institute of Technology Assessment of the Austrian Academy of Sciences No. 006en • February 2011

3 M. Reibold et al. "Carbon nanotubes in an ancient Damascus sabre", *Nature*444:286, 2006

8. S. S. Ray, M. Okamoto "Polymer/layered silicate nanocomposites: a review from preparation to processing" Prog. Polym. Sci. 28 (2003) 1539–1641

9. S. J. Rosenthal, J. C. Chang, O. Kovtun, J. R. McBride, I. D. Tomlinson, "Biocompatible Quantum Dots for Biological Applications", Chemistry & Biology 18, January 28, 2011

10. "NANOELECTROMECHANICAL SYSTEMS" M. L. Roukes, *Technical Digest of the 2000 Solid-State Sensor and Actuator Workshop*, Hilton Head Isl., SC, 6/4-8/2000 (ISBN 0-9640024-3-4)

11. S. Raj, S. Jose, US Sumod, M Sabitha, "Nanotechnology in cosmetics: Opportunities and challenges" Vol.4, no. 3, 2012, pp.186-193

S

1. "Quantum interference effects in electron transport through nitrobenzene with pyridil anchor groups" R. Stadler Con.Matt.Mter.Sci. 2009

2. "The quantum interference effect transistor" C. A Stafford, D. M. Cardamone, S. Mazumdar Nanotechnology 18 (2007) 424014 (6pp)

3. M. A. Samaha, H. V. Tafreshi, M. Gad-el-Hak, "Biomimetic flow control: Superhydrophobic surfaces: From the lotus leaf to the submarine" C. R. Mecanique 340 (2012) 18–34

4. S. S.Salunkhe, N. M.Bhatia, S. S.Mali, J. D.Thorat, A. A.Ahir, A. A.Hajare "NANOROBOTS: NOVEL EMERGING TECHNOLOGY IN THE DEVELOPMENT OF PHARMACEUTICALS FOR DRUG DELIVERY APPLICATIONS" WORLD JOURNAL OF PHARMACY AND PHARMACEUTICAL

5. E. Serrano , K. Li , G. Rus , J. García Martínez "Nanotechnology for Energy Production" **"Nanotechnology for the Energy Challenge",** Ed.javier Garcia-Martinez, Wiley 2010

6. 10. A. Smith "Nanotechnology: An Answer to the World's Water Crisis?" *Chemistry International*, 2009, *31*(4)

7. P. Schaper-Rinkel "The role of future-oriented technology analysis in the governance of emerging technologies: The example of nanotechnology" Technological Forecasting & Social Change 80 (2013) 444–45

8. M.A.Shannon "Nano-Chemical-Electrical-Mechanical Systems and Energy Applications" http://www.azonano.com/article.aspx?ArticleID=2471, 2015

T

1. M. Terrones, A. R. Botello-Méndez, J. C. Delgado, F. L. Urías, Y. I. Vega-Cantú, F. J. R. Macías, A. L. Elías, E. M. Sandoval, A. G. Cano-Márquez, J. C. Charlier, H. Terrones "REVIEW: Graphene and graphite nanoribbons: Morphology, properties, synthesis, defects and applications" Nano Today (2010) 5, 351—372

2. A. Tiwari "Military Nanotechnology" International Journal of Engineering Science & Advanced Technology, Vol. 2, Sayı 4, s:825

U

1. "Evolution of gold nanoparticles during CO oxidation conditions:Theory (up) and experiment (down), Ueda et al., Surface Interface Anal., 2008

2. E. T. Thostensona, Z. Renb, T. W. Choua, "Advances in the science and technology of carbon nanotubes and their composites: a review" Composites Science and Technology 61 (2001) 1899–1912

V

1. M. E. Vance, T. Kuiken, E. P. Vejerano, S. P. McGinnis, M. F. Hochella Jr., D. Rejeski, M. S. Hull "Nanotechnology in the real world: Redeveloping the nanomaterial consumer products inventory" Beilstein J. Nanotechnol. 2015, 6, 1769–1780.

Y

1 Yon Ju-Nam, Jamie R. Lead, "Manufactured nanoparticles: An overview of their chemistry, interactions and potential environmental implication" Science of the Total Environment, 4 0 0 (2 0 0 8) 3 9 6 – 4 1 4

2 L. S. Ying, M. A. Mohd Salleh, H. Mohamed Yusoff , S. Abdul Rashid, J. b. Abd. Razak , "Continuous production of carbon nanotubes – A review" Journal of Industrial and Engineering Chemistry 17 (2011) 367–376

3 Y.Y. Yan, N. Gao, W. Barthlott "Mimicking natural superhydrophobic surfaces and grasping the wetting process: A review on recent progress in preparing superhydrophobic surfaces" Advances in Colloid and Interface Science 169 (2011) 80–105

Z

1. H. C. Zeng "Preparation and integration of nanostructured titanium dioxide" Current Opinion in Chemical Engineering 2011, 1:11–17

W

1. P.West, N.Starostina "Atomic Force Microscopy" Advanced Materials 6 Processes, Feb. 2004, pp.35

2. B. H. Weigl, R. L. Bardell, C. R. Cabrera, "Lab-on-a-chip for drug development", Advanced Drug Delivery Reviews 55 (2003) 349–377

3. A.Waykar "Applications of nanotechnology:Body, chassis, comfort and emission sustem" TechTalk-at-Cummins, vol.4, issue 3, 2011

4. E. Wallner, B. Myers, D.H.R Sarma, S. Shah, S. Chengalva, G. Eesley, C.Dykstra, R. Parker, D. Ihms "Nanotechnology Applications in Future Automobiles" SAE International 2010

5. JOCHEN WEISS, PH.D., PAUL TAKHISTOV, PH.D., AND D. JULIANMCCLEMENTS Functional Materials in Food Nanotechnology Vol. 71, Nr. 9, 2006—JOURNAL OF FOOD SCIENCE

6. Y. W. H. Wong, C. W. M. Yuen, M. Y. S. Leung, S. K. A. Ku, H. L. I. Lam "SELECTED APPLICATIONS OF NANOTECHNOLOGY IN TEXTILES AUTEX" Research Journal, Vol. 6, No 1, March 2006

NAZİLLİ YAŞLILIK ARAŞTIRMASI

Prof. Dr. İsmail Tufan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1634
Sağlık Bilimleri/Gerontoloji No.: 020
ISBN: 978-605-320-541-8
© 1. Basım, Kasım 2016

NAZİLLİ YAŞLILIK ARAŞTIRMASI
Prof. Dr. İsmail Tufan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tufan, İsmail.
Nazilli Yaşlılık Araştırması / *İsmail Tufan*
1. Basım, XVI+130 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-541-8
1. Gerontoloji 2. Psikoloji 3. Sosyoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Anımsamak…

Yolunuz bir gün Nazilli'ye düşerse, ilin girişinde karşınıza üzerinde şu sözlerin yer aldığı bir levha çıkar: "Dağlarından yağ, ovalarından bal akan ve uzun ömürlü insanların yaşadığı şehir." Ben de size bu levhanın öyküsünü anlatacağım.

Türkiye Gerontoloji Atlası (GeroAtlas) araştırmasının ikinci etabının devam ettiği 2010 yılında Ankara'dayım. Gereğinden fazla sık olarak acıkan karnımı doyurmak için girdiğim lokantada mercimek çorbasının önüme gelmesini sabırsızlıkla bekliyor, zil çalmayı bırakıp davul çalmaya başlayan karnımın sesini işitmemek için önümdeki gazeteye isteksizce bakıyorum. O an gözüme ufak bir haberin manşeti ilişiyor: "Allah devletimize zeval vermesin."

Arabayla on beş dakika ötedeki Türkiye Büyük Millet Meclisi geliyor aklıma. Acaba bunu hangi politikacı söyledi diye düşünerek haberi okumaya koyuluyorum. "103 yaşındaki Hatice Aktaş'ı evinde ziyaret eden Nazilli Kaymakamı Caner Yıldız, 'benden bir isteğiniz var mı?' diye sorunca, asırlık koca çınar hiçbir isteği olmadığını söyleyip, Allah devletimize zeval vermesin, dedi."

Bizim Nazilli'ye planladığımız tarihten önce gelmemizin nedeni, dudaklarımı bardağına dokundurmaya, ayakkabılarımın tabanı kirlenir diye zeminine basmaya çekindiğiniz bir lokantada okuduğum bu ufak haberdir. Fakat karın kir dinlemiyor açlık olunca.

Geç kalmamalıyız düşüncesiyle rotayı hemen Nazilli'ye çevirdik. Ekip arkadaşlarım, Nimet ve Sultan ile birlikte kafa kafaya verip hemen bir "Nazilli Planı" hazırladık. Planın ilk adımı Kaymakam Caner Yıldız'la irtibata geçmek ve planımızı ona açıp düşüncelerini almaktı.

Nazilli'de geçireceğimiz zaman dilimi içerisinde kaymakamla çok defa karşı karşıya oturacak, bu şehirdeki yaşlılara nasıl daha iyi hizmet verilebileceğini konuşacaktık. İlişkimiz zamanla dostluğa dönüşecekti. "Kaymakam Caner Yıldız" gidecek, yerine "Caner Bey" geçecek ve sonra birbirimize her arkadaşın yaptığı gibi isimlerimizle hitap edecektik. Mesafeli tokalaşmanın yerine birbirine dostane sarılma geçecekti. Dostluk, ağaca benzer. Önce toprağa tohumu düşer fidan olur, sonra kocaman bir ağaç.

İlk buluşma Caner Bey'in ofisinde gerçekleşti. Çaylarımızı yudumlarken, birlikte geldiğim iki yol arkadaşım Nimet ve Sultan ile birlikte kaymakamın teklifimi-

ze ne diyeceğini merakla bekliyoruz. O dönemde onuncu yılında olan GeroAtlas araştırmasından edinilmiş tecrübelerimizin bizde yarattığı beklentinin tersine Nazilli Kaymakamı Caner Yıldız teklifimizi hemen kabul edince şaşırmadığımı söylersem doğruyu söylemiş olmam. "İlk iş olarak benden beklediğiniz nedir?" dediğinde şaşakaldım. Çünkü genellikle size şöyle bir cümle söylenir: "Teklifinizi yazıya dökün, sonra icabına bakarız." Beklenmediğimiz samimiyet karşısında sevindik ve ilk önce Hatice Aktaş'ı ziyaret etmek istediğimizi söyledim.

Ertesi gün Nimet, Sultan ve bize eşlik eden gazetecilerle Hatice Aktaş'ın evindeyiz. "Ev" demek oldukça iyimser bir abartıdır. Bu evi, dedelerimizin "fakirhane" sözü herhalde daha iyi bir tarif eder. Asırlık ömrünü bir saatten kısa sürede anlatan Hatice Nine, hayatının ilk buzdolabını satın almak için 15 yıl para biriktirdiğini; 75 yaşında buzdolabını satın aldığını; Allah'ın huzurunda buzdolabını alabilirse hayrına bir kurban keseceği sözünü verdiğini; sözünü yerine getirmek için 3 yıl daha para biriktirdiğini söyledi ve duvardaki fotoğrafı incecik parmaklarıyla işaret ederek, "işte fotoğrafta gördüğün o kadın benim, yanımdaki tosun da adağım" dedi. Konuşmamızın bir esnasında Hatice Nine'ye kendisini yaşlı hissedip hissetmediğini sordum. O da bana ömrüm boyunca unutamayacağım şu sözü söyledi: "Gönül yaşlanmıyor be oğul!"

Hatice Nine ile buluştuğumda arabamın takometresi 5023 kilometreyi gösteriyordu. İşlerimizi tamamlayıp Nazilli'den tek başıma ayrılma vakti geldiğinde takometrede 285127 yazıyordu. Otomobil tekerleği sanayisine yaptığım katkıyla gurur duyabilirim. Oto tamircileri ile dostluğum Nazilli serüveniyle çok gelişti. İhtiyacınız varsa, size, Antalya-Nazilli hattındaki en iyi oto tamircilerinin adreslerini verebilirim. Beş yıl boyunca haftanın iki günü bu güzergâh üzerinde mekik dokumanın faydası. Aralık aylarından birinde lapa lapa yağan karın altında araban bozulur ve gece yarısı yolda kalırsan, bir de telefonun dağ başında "hat yok" diyerek seninle alay ederse, güzergâhtaki her dönemeç, asfalttaki her çukurun derinliği ile dostluk kurarsanız, siz de adres defterinizdeki oto tamircisi listesiyle gurur duyabilir, beni anlayabilirsiniz. Ama Hatice Nine gibi değerli insanlarımız için bu çok mu?

Kültürümüz bize vefa borcunun önemini öğretir. Anadolu toprakları üzerinde gözlerini dünyaya açan bütün insanlar vefa borcu denildiğinde, bunun derin manasını hemen anlar. "Allah devletimize zeval vermesin" derken Hatice Nine vefanın hayatımızda ne kadar derin bir iz bırakabildiğinin en güzel örneklerinden birini ortaya koyuyordu. Biz, vefa borcuna yeni bir boyut eklemeye çalışıyoruz: "Allah yaşlılarımızı zeval etmesin."

Anadolu insanı sadece güçlü inancıyla değil, aynı zamanda kıvrak zekâsıyla da tanınır. "Olmayacak duaya âmin denilmez" deyiminin bu toprağın insanı tarafından söylenmiş olması zekâsının göstergelerinden biridir. Yaşlılarımızın zeval görmemesi için çok çalışmamız, bunun insana dokunan özelliklere sahip olmasının şart olduğunu kabul ederek Nazillili yaşlılara hangi hizmetlerle yardımcı olunabileceğini sadece kaymakamla ve belediye başkanıyla değil, aynı zamanda yaşlılarla da konuşmamız gerekiyordu.

Evlere gidecek, yüz yüze görüşecek, dertlerini, ihtiyaçlarını, umutlarını öğrenecektik. Dediğimizi yaptık ve bu görüşmelerden Nazillili yaşlıyı yakından tanıdık. Bunun ardından Nazilli projesi şekillenmeye başladı. GeroAtlas araştırmasından edindiğimiz on yıllık bir tecrübe birikimi de arka planda Nazilli projesinin hedeflerinin belirlenmesine yardımcı oldu.

Nazilli'de hem teorik hem de pratik çalışmaların birlikte yürütülmesi gerekiyordu. Acilen teorisi olan yaşlı hizmetlerine ihtiyaç olduğu anlaşıldı. Nazilli belediyesi iyi niyet ilkesiyle bir şeyler yapıyor, ama iyi niyet yaşlıların ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kalıyordu. Ama "iyi niyet" bütün iyi işlerin temelidir.

Nazilli Belediyesinin iyi niyetine biz de gerontolojik aklı, bilgiyi ve tecrübeyi ekleyince, ortaya anlamlı bir hizmet ağı çıkabilirdi. Poper'in deyimiyle, sadece teorilerimiz "dünyayı yakalamak için attığımız ağ" olarak kalmamalıydı. Aynı zamanda Nazilli'yi "yaşlı hizmet ağı" ile yakalamalıydık. İşte bu anda devreye Nazilli Ticaret Odası Başkanı ve Milletvekili Ali Gültekin Kılınç girdi ve çalışmamıza verdiği yüce gönlü ve o sınırsız desteği, hafızamda hâlâ aynı tazeliğini korur. Nazilli Kaymakamı sayın Mehmet Okur'un desteğini ve yaptığımız çalışmaya olan ilgisi, gönlümüzde ayrı bir yere sahiptir. Nazilli Cumhuriyet Başsavcısı sayın Ramazan Solmaz'ın gerontolojiye gösterdiği ilgi ve projelerimize verdiği her daim önemli desteği asla unutamam. Bize yaşlanma ve yaşlılığın hukuksal boyutunun ne kadar önemli olduğunu varlığıyla gösterdi. Tekrar teşekkür ediyorum.

Türkiye İleri Yaşlılık Araştırma Merkezi (TİYAM), Nazilli Yaşlı Bakım Ağı (NAYBA), Türkiye'nin ilk Alzheimer Hastaları Gündüz Bakım Merkezi ve ilk "bariyersiz model ev" örneği Nazilli'de doğdu. İlk defa Nazilli "uluslararası" yaşlanma ve yaşlılık konulu sempozyumlara ev sahipliği yaptı. Avustralya, Japonya, Almanya, Avusturya, İspanya'dan bilim insanları Nazilli projesini görmek üzere ülkemize geldi. Hem Nazilli projesini, hem de Nazilli'yi ülkelerinde anlattılar. Nazilli Türkiye'nin "gerontoloji merkezi" olma yolunda önemli adımlar attı.

Nazilli Belediye başkanı Haluk Alıcık'ın bize Sümer Park'ta tahsis ettiği alanda kurduğumuz Alzheimer Hastası Gündüz Bakım Merkezinde yaşlılara hizmet vermek üzere eğitim verdiğimiz, Şükran hemşire, Ayser, Nursel, Serap, Fehmi, Şükran ve Engin bu özel eğitim programı kapsamında aktardığımız gerontolojik bilgilerin değerini, bu kişiler bugün daha iyi anlıyorlar. Nazilli projemiz artık bir model olarak ülkemizde istihdam yaratmaya başlamıştı. Biraz daha ileri gittik ve bir arkadaşı "gerontolojik görgüleri artsın" amacıyla ABD'ne ve Almanya'ya gönderdik. Oradaki hizmetleri, çalışmaları ve çalışma ahlakını ve insan olmanın erdemi için nelerin gerekli olduğunu gözleriyle gördüler.

İşte "Nazilli Öğretmen Okulu Mezunları" ile tanışmamız bu döneme rastlar. Öyle görünseler de hayatta hiçbir şeyin tesadüf olduğuna inanmam. Hayatımızda karşılaştığımız insanlar ve olaylar, yürüdüğümüz yolla ilişkilidir. Hangi yolda yürürsek, o yolun insanı ve olaylarıyla karşılaşırız.

1961'de Nazilli Öğretmen Okuluna 14 yaşında kaydını yaptıran 19 – 20 yaşlarında gencecik öğretmen olarak mezun olup Anadolu'ya bilgi ve vefalı insanlar yetiştirmek üzere yola çıkan o öğretmenler şimdi gönülleri genç birer yaşlıdır. 1978 yılında son mezunlarını veren Nazilli Öğretmen Okulu'nun emektar ve vefalı öğretmenleriyle Nazilli'de karşılaştım. Tam 23 yıldan beri her yıl buluşuyorlar. Mesleklerine, birbirlerine ve hayata bağlılıklarına hayran kaldım. Duygularım kabardı, onları görünce. Umutlarım şahlandı, ülkemizi düşününce. Yaptığımız işin ne kadar önemli, ne kadar anlamlı olduğunu daha da iyi kavradım. Vefanın ne olduğunu bilmek isteyene, 1961 – 1978 Nazilli Öğretmen Okulu mezunu öğretmenlerini GeroAtlas araştırmamın içinde ayrı bir çalışmada tanıtmaya Nazilli'de karar verdiğim gün, yemyeşil doğasıyla Sarayköy'e varmıştım. Aklım, hâlâ ruhları öğrenci olan bu insanlarla nasıl bir çalışma yapabiliriz, sorusuna uzun zamandan beri cevap arıyordu. Zihnimde şekillendirmeye çalıştığım bu durumu kimseyle paylaşmadım. Ama bu güzel meşguliyet beni mutlu ediyordu. Nazilli, Antalya güzergâhı hayatımda çok önemli bir yer tutar. Bu güzergâh benim için bir hayat okulu olmuştur ve bana bütün okuduğum kitaplardan daha öğreticidir. İşte bu yolda zihnim, aradığı sorunun cevabını bu yolculukta buldu: Türkiye'nin ilk Yaşlı Üniversitesi, GeroAtlas 60+Tazelenme Üniversitesi bu yolda kuruldu.

Sarayköy'den sonra artık yol kolaylaşır. Zevkli ve çabuk geçer. Bir süre sonra Nazilli Öğretmen Evi'nin önünde arabayı park ettim. Dutlar da olgunlaşmıştı. Öğretmen Evi'nin girişindeki dostumdan birkaç dut koparacak, hem ben, hem de o birlikte sevinecektik. Nazilli'ye her geldiğimde ona dokunmadan geçmem.

Şok oldum. Kâğıda sarılı sucuklu sandviçini yarılamış adamı gördüğüm için değil. Ona "dut ağacı nerede, neden kestiniz?" diye sordum. Ağacın kesilmesi "talimatını" Öğretmen Evi Müdürünün verdiğini söyledikten sonra "buraya kuyu kebabı yapılacak" diye ekledi. Dostumu bir kuyu kebabı uğruna kestiler. "Hocam, etraf dut ağacı dolu, diğerleri de kısırlaştırılacak" dedikten sonra sandviçinin son lokmasını ağzına tıkıştırdı ve ağzından yayılan sarımsak kokusundan kendimi korumak için ben kenara çekilirken, adam "olgunlaşan dutlar ağacın altına düşüyor ve çevre kirliliğine yol açıyordu" dedikten sonra elindeki sandviçin sarılı olduğu kâğıdı avucunda dürüp duvarın kenarına fırlattı.

Dutun çevre kirliliğine neden olduğu Nazilli'de asırlık çınarlar, Kübra, Şerife, Esma teyzeleri; Ali Rıza, Bekir Adalı, Mehmet ve Salih Amca tanıdım. Tuvaleti dışarıda olan içi idrar kokan evlerinde yaşlıları dinledim. Alzheimer hastası Gündüz Bakım Merkezinde iyice kilo alan Orhan Ağabeyle sohbet ettim. "Bundan sonra kilo almayacağız" dediğimde, hayatını tüccarlıkla geçiren Orhan Ağabeyin bir süre düşündükten sonra "biz mi almayacağız, onlar mı bize vermeyecek" demesine gülmeden edemedim; sonra güldüğüm için utandım.

Bir gün, Antalya'ya doğru yola çıkarken su almak için direksiyonu benzin istasyonuna doğru çevirdim. Suyumu aldım, kasaya yöneldim. Kasadaki genç adam "suyunuz benden olsun; anneannem Alzheimer hastaları için kurduğunuz merkezde hizmet alıyor; lütfen ufak ikramımı kabul edin" dediğinde şaşırdım, çok sevindim tüylerim diken diken oldu. Bizim meslekte acı ve mizah, yaşam ve ölüm, keder ve sevinç iç içe geçmiştir. Bugün güler, yarın hüngür hüngür ağlarsınız. Orhan Ağabeyi Orhan amcayı iki hafta sonra kaybettik.

Tekerleklere zincirleri takıp Serinhisar-Denizli güzergâhını lapa lapa yağan kara rağmen kazasız belasız geçtiğimize, Sultan, Akif müdür ve ben çok sevindik. Nazilli'de yatalak yaşlıların yataktan kaldırılması ve yatırılması üzerine özel bir teknik geliştiren Japon hocayla Antalya'ya doğru yoldayız. Orada da bu tekniği öğrencilerime göstermesini isteyince beni kırmayıp ülkesine geri dönme tarihini üç gün erteledi.

Onu Japonya'ya Antalya havaalanından uğurladıktan sonra Nazilli'ye dönüyorum. Can dostum, ruhu toprak kadar zengin, güzel insan Kerim ağabeyime uğrayacağım. Onu ve eşini bu yolculuklarım sırasında tanıdım. Kısa boylu enerji ve hayat dolu iki değerli dostum onlar. Kerim ağbi, bir taraftan keklik yetiştirir, diğer taraftan dut ve diğer meyveleri. Geçimini bunlardan sağlar. Cüzdanı fakir, gönlü zengin dostumdan aldığım sekiz dut fidanını Gerontoloji Bölümündeki ofisimin önüne diktim. Buraya "GeroŞifa Bahçesi" adını verdim. Dut ağaçları ilk filizlerini verdi. Zeytin ağacının ve çınarların arasında büyüyorlar.

Kerim ağabey, yaz aylarında evinin önünde, dışarıda oturur. Şimdi kışın ortasındayız. Kapıyı çaldım. Sanki kendi evimmiş gibi açılan kapıdan içeri daldım. "Her yıl haziran ayının ilk haftasında 'GeroDut Ödülü' vermek istiyorum. Sen de bana ödül töreni için dut göndereceksin. Olur mu?" Kerim ağbi, olmazı oldurur. Her yıl onun Antalya'ya gönderdiği dutları, ödül töreninin sonunda davetlilere dağıtıyoruz ve ödül alanlara birer dut fidanı diktiriyoruz. Hayatta dikili bir ağacımız olmalıdır!

Hiçbir şey sorunsuz, sıkıntısız yürümüyor. Nazilli sadece güzel anıların yeri değil, acılı anılarla da hatırlarım onu. Biri vardır ki, hâlâ düşününce yüreğime hançer saplanır. Gevrek ve tok sesli Mustafa Kingir'i 105 yaşında dertleriyle birlikte toprağa teslim ettik. Onu tanıdığımda 100 yaşındaydı. Her gün camiye gider, namazdan sonra ağır ağır yürüyerek evinin yolunu tutardı. Yolda gördüğü tanıdıklarıyla ayaküstü sohbet ederdi. Ama ölümünden kısa süre önce Mustafa Kingir'in sağlık durumu iyice bozuldu. Altını ıslatmaya başladı. Bu yüzden çok utanıyordu. Fakat asıl utanması gerekenler bizlerdik. Çünkü Nazilli'ye dünyayı getirdik, ama Mustafa amcamıza beş paralık bir alt bezini "organize" edemedik. Bir utanç tablosu çizdik!

Profesör Bilgen Taneleli hocamın Nazilli'deki Alzheimer hastalığı üzerine bilgilendirme toplantısından sonra, Taneli hocamın yanına yanaşan 85 yaşındaki kadın; "hocam bu anlattıklarınızın hiçbiri annemde yok" dediğinde şaşkınlığımın resminin karşımdaki aynaya yansıyışını gördüm. 105 yaşındaki annesine bakan kendisi ileri yaşlı olan bu kadın bana Nazilli'de daha yapılacak çok işimizin olduğunu gösterdi. Aklıma bir bülten çıkarma fikri geldi. Nazilli bültenini çıkardık. İlk sayısı basıldı. İlgi göstermesi gerekenlerden yeterli ilgiyi göremedi, aynı dut ağacı gibi. Bu süreçte emek verenleri de unutmamak gerekir. İbrahim, Uğur, Mustafa ve Şükran hanım desteklerini unutamam.

Ama her işi sonuna kadar götürmek nasip olmuyor, bazen bazı işleri yarıda bırakmak zorunda kalıyor insan. Ayrılık vakti gelince, yolcu yola koyulmalıdır. Yıl 2012, bana Nazilli'nin fahri hemşeriliği verildiği yıl, aynı zamanda oradan ayrıldığımız yıl oldu. Bizi destekleyen, hakkını hiçbir zaman inkâr edemeyeceğimiz Nazilli Belediyesi ile projenin nasıl devam edeceği konusunda görüşlerimiz birbirini tutmamaya başlamıştı. Bilimsel ve politik görüşlerin ayrıldığı kırılma noktasına gelinmişti. Biz bilimin gözüyle bakmaya devam ederken, belediye politikanın gözüyle projeye bakmaya başlayınca Nazilli Projesini belediye teslim edip, 'başlayan her şey, bitmek içindir' in derin anlamına olan inancımla, o gıcır gıcır tekerlekleriyle bize karşıdan adeta hava atan arabamın gazına basıp direksiyonu başka yöne çevirdik. Başka bir ekiple bir başka yöne

çevirdik. Bir zamanlar kara dut veren ağacın yerindeki kebap kuyusuna son defa bakarak dostumu hatırladım. Kalbimdeki üzüntü, uğradığım derin ve sefil hayal kırıklığı ruhumun hamurunu şekillendirdi. Gözlerim nemlendi. Bu satırları yazdığım ondört mayıs ikibin onaltı sabahı GeroAtlas 60+ Tazelenme Üniversitesinin planlanan, Plotinos'un ***'Kendi Heykelini Yontmaya Devam Et'*** konulu dersimize yetişmek üzere yola çıkacağım. İçim heyecan dolu. Saat gece yarısını epeyce geçti Nysa – Sultan Hisarda.

Nazilli'nin çıkışana geldiğimde üzerinde şu sözlerin yazdığı bir levhanın hayali belirdi dimağımda: "Biz Nazilli'ye bir kuruma değil, kurum üzerinden insana hizmete geldik. Biz Nazilli'yi unutmadık. Nazilli'nin de ihtiyaç sahipleri için hayata geçirdiğimiz hizmetleri yaşatacağını ve unutmayacaklarını umut ediyoruz. Şairin dediği gibi, önemli şeyler, asla önemsiz görünenlerin merhametine bırakılmamalıdır. Yaptığımız işe ve milletimiz adına inanıyoruz ve ekibimizle başka bir yerdeyiz."

İsmail Tufan

Nysa Antik Şehri - Sultanhisar

(Bu yazı, 14 Mayıs 2016 tarihinde, saat 01.00 de tamamlanmıştır.)

İçindekiler

Anımsamak ..... ***v***

Teşekkürler ..... ***xiii***

1. BÖLÜM: GİRİŞ 1
1.1. Amaç ve Hedef 3
1.2. Nazilli'ye İlginin Sebebi 4
1.3. Nazillili Yaşlı Kavramı 6

2. BÖLÜM: GENEL BİLGİ 9
2.1. Hasta ve İtibarsız Yaşlı 12
2.2. Gerontolojinin Toplum Açısından İşlevleri 14
2.3. Antik Çağda Yaşlılık 14
2.4. Gerontolojide Yaşlanma ve Yaşlılık 23
2.5. Demografik Dönüşüm, Toplumsal Yaşlanma ve Sonuçları 26
2.5.1. Nazilli 27
2.5.2. Türkiye'de ve Dünyada Toplumsal Yaşlanma 29
2.5.3. Yaşlılık Problemleri 34
2.5.4. Demografik Değişimler ve Sonuçları 39

3. BÖLÜM: TEORİ 43
3.1. Sağlık Durumu 45
3.1.1. Demans 48
3.1.2. Hareketlilik 49

4. BÖLÜM: METODOLOJİ 51
4.1. Ön Bilgi 53
4.2. Araştırmanın Türü 55
4.3. Genel Konsept 56

4.4. Göstergeler 57
4.5. Bağımlı Değişkenler ve Göstergeleri 58
4.6. İstatistik Yöntemleri 60
4.7. Örneklem 62
4.7.1. Örneklem 1 63
4.7.2. Örneklem 2 64

5. BÖLÜM: BULGULAR 67
5.1. Bağımlılık Olasılığı 69
5.2. Gelir Durumu 73
5.3. Hipotez Testleri 75
5.4. „Zor Sorular" ve Sezgisel Yorumlar 77
5.4.1. Ölmek Yerine Hayvan Olarak Yaşamak 80
5.4.2. Evliliğin İcadı 80
5.4.3. Cinsiyet Değiş Tokuşu 81
5.4.4. Uçup Giden Umutlar 81
5.4.5. Hayat Komedisi 82
5.4.6. Para Sevgisi 82
5.4.7. Eski Dostlar 83
5.4.8. Acelesi Yok 83
5.5. Sağlık Durumu 83
5.5.1. Demans 83
5.5.2. Hareketlilik 84
5.5.3. Kronik Hastalık 85
5.6. Genel Yaşam Memnuniyeti 85

6. BÖLÜM: TARTIŞMA 91

7. BÖLÜM: GEROATLAS 60+ TAZELENME GRUBU 105

8. BÖLÜM: GEROATLAS60+ TAZELENME ÜNİVERSİTESİ 111

9. BÖLÜM: SONUÇ 115

KAYNAKÇA *119*

KAYNAKÇA

APA. (1996). DSM-IV, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th ed. Washing- ton, DC.: American Psychiatric Association (APA).

Aristoteles. (2007). Rhetorik. Tercüme: Krapinger, G. Stuttgart: Reclam.

Bäcker, G., Naegele, G., Bispinck, R., Hofemann, K., & Neubauer, J. (2008a). Sozialpolitik und soziale Lage in Deutschland. Band 1: Grundlagen, Arbeit, Einkommen und Finanzierung. 4.Aufl. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Bäcker, G., Naegele, G., Bispinck, R., Hofemann, K., & Neubauer, J. (2008b). Sozialpolitik und soziale Lage in Deutschland. Band 2: Gesundheit, Familie, Alter und soziale Dienste. 4.Aufl. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Backes, G. (2004). Alter und Altern im Kontext der Entwicklung von Gesellschaft. In A. Kruse, & M. Martin, Enzyklopädie der Gerontologie (pp. 82-96). Bern, Göttingen, Toronto, SEattle: Huber.

Backes, G. M. (2000). Geschlechtsspezifische Lebenslagen in West und Ost - Altern in den alten und neuen Bundesländern. In G. M. Backes, & W. Clemens, Lebenslagen im Alter: Geselschaft- liche Bedingungen und Grenzen (pp. 93-113). Opladen: Leske + Budrich Verlag.

Backes, G. M., & Clemens, W. (2000). Lebenslagen im Alter: Gesellschaftliche Bedingungen ud Grenzen. Opladen: Leske+Budrich Verlag.

Backes, G. M., & Clemens, W. (2013). Lebensphase Alter: Eine Einführung in die sozialwissens- chaftliche Alternsforschung, 4.Aufl. Weinheim, Basel: Beltz, Juventa Verlag.

Backhaus, K., Erichson, B., Plinke, W., & Weiber, R. (2011). Multivariate Analyseverfahren. Heidelberg: Springer.

Baltes, P. B., & Baltes, M. M. (1992). Gerontologie: Begriff, Herausforderung und Brennpunkte. In P. B. Baltes, & J. Mittelstraß, Zukunft des Alterns und ge-

sellschaftliche Entwicklung. Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Forschunsberich 5 (pp. 1-34). Berlin: De Gruyter.

Borscheid, P. (1989). Geschichte des Alters. Von Spät Mittelalter zum 18. Jahrhundert. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.

Borscheid, P. (1994). Der alte Mensch in der Vergangenheit. Berlin, New York: de Gruyter.

Bortz, J., & Döring, N. (2006). Forschungsmethoden und Evaluation für Human- und Sozialwis- senschaftler. Heidelberg: Springer.

Buckingham, W., Burnham, D., Hill, C., King, P. J., Marenbon, J., & Weeks, M. (2011). Das Philo- sophiebuch. München: Dorling Kindersley Verlag.

Cicero, M. T. (2008). Cato major de senectute/Cato der Ältere über das Alter. Tercüme: Merklin, H. Stuttgart: Reclam.

Claussen, U., & Rodenacker , W. G. (1998). Maschinensystematik und Konstruktionsmethodik: Grundlagen und Entwicklung moderner Metoden. Berlin, Heidelberg: Springer Verlag.

Comfort, A. (1978). Die Zukunft des Alters: stark, lebensfroh, selbstbewusst. Rüschlikon-Zürich: Müller Verlag.

Conti, J. A. (1995). Cancer chemotherapy in the elderly. J Clin Gastroenterol 21, pp. 65-71. Dahlöf, B., Lindholm, L. H., Hansson, L., Schersten, B., Ekbom, T., & Wester, P. O. (1991). Morbidity and mortality in the Swedish Trial in Old Patients with Hypertension. Lancet 338, pp. 1281-1285.

Dethlefsen, T., & Dahlke, R. (1989). Krankheit als Weg: Deutung und Be-deutung der Kranheits- bilder. München: Goldman, Bertelsmann.

Der Spigel. (2011). Welt-Alzheimer-Bericht 2011: 28 Millionen Menschen ahnen nichts von ihrer

Demenz; Erişim Tarihi: 26.5.2015; Yayın Tarihi: 13.9.2011. Retrieved from http://www.spiegel.de.

Falkenbuger, B. (2009). Das auf der Spitze stehende Dreieck: Gemeinsamkeiten und Unterschie- de zwischen Altern und neurodegenerativen Erkrankungen. In K. Kochsiek, Altern in Deutsc- hland: Altern und Gesundheit, Band 7. (pp. 67-76). Saale: Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldine e.V.

Fischer, B., & Greß Heister, M. (1994). Rehabilitation, Prävention und Gesundheitsfürsorge im Alter. Karlsruhe: Braun Fachverlage.

Flick, U., von Kardorff, E., & Steinke, I. (2007). Was ist qualitative Forschung? Einleitung und Überblick. In U. Flick, E. von Karddorff, & I. Steinke, Qualitative Forschung - Eın Handbuch (pp. 13-29). Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag.

Förstl, H., Lauter, H., & Bickel, H. (2001). Ursachen und Behandlungkonzepte der Demenzen. In Expertisen zum Dritten Altenbericht der Bundesregierung, Band 4 (pp. 113-199). Opladen: Deutsches Zentrum für Altersfragen (DZA), Leske + Budrich.

Fröhlich, W. D. (2002). Wörterbuch Psychologie. 23. Aufl. München.

Gadamer, H. G. (1994). Über die Verborgenheit der Gesundheit. Frankfurt/Main. : Suhrkamp. Gerlach, M., Reichmann, H., & Riederer, P. (2003). Die Parkinson-Krankheit. Berlin: Springer. Gerling, V., & Naegele, G. (2005). Alter, Alte Menschen. In H. U. Otto, & H. Thiersch, Hand-buch- Sozialarbeit, Sozialpädagogik, 3.Aufl. (pp. 30-40). München, Basel: Reinhardt.

Häfner, H., Beyreuther, K., & Schlicht, W. (2010). Altern gestalten: Medizin, Technik, Umwelt. Heidelberg: Springer.

Hauner, H., Köster, I., & von Ferber, L. (2003). Praevalenz des Diabetes mellitus in Deutschland 1998-2001. Sekundaeranalyse einer Versichertenstichprobe der AOK Hessen/KV. Hessen. DMW, 128, pp. 2632 – 2637.

Heiden, H. G. (1996). "Niemand darf wegen seiner Behinderung benachteiligt werden" - Grund- recht und Alltag: eine Bestandsaufnahme. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.

Helmchen, H., Kanowski, S., & Lauter, H. (2006). Ethik in der Altersmedizin. Mit einem Beitrag zur Pflegeethik von Eva-Maria Neumann. Stuttgart: Kohlhammer Verlag.

Henss, R. (1989). Zur Vergleichbarkeit von Ratingskalen unterschiedlicher Kategorienzahl. Psychlogische Beiträge, 31, pp. 264-284.

Hirsch, A. M. (2001). Psychologie für Altenpfleger, Band 1, Probleme des Alterns, 2.Aufl. München.

Hornung, R., & Lächler, J. (1994). Psychologisches Grundwissen für Krankenpflegeberufe - Ein praktisches Lehrbuch, 6.Aufl. Weinheim: Beltz, Psychologie Verlags Union.

Hradil, S. (1999). Soziale Ungleichheit in Deutschland. 7. Aufl. Opladen. : Leske + Budrich. Jäncke, L. (2004). Neuropsychologie des Alterns. In A. Kruse, & M. Martin, Enzyklopädie der

Gerontologie - Alternsprozesse in multidisziplinärer Sicht (pp. 207-223). Bern, Göttingen, Toronto, Seattle: Huber.

Jasper, B. M. (2002). Gerontologie - Lehrbuch Altenpflege. Hannover: Vincentz Verlag.

Karstedt, S. (1999). Soziale Probleme und soziale Bewegungen. In G. Albrecht, A. Groenemeyer, & F. W. Stallberg, Soziale Handbuch sozialer Probleme (pp. 73-110). Wiesbaden: Opladen.

Katon, W., & Sullivan, M. D. (1990). Depression and chronic medical illness. J Clin Psychiatry, 51. pp. 3-11.

Kessler, J., & Kalbe, E. (2000). Gerontopsychologie – Grundlagen und Pathologie. In W. Sturm, M. Herrmann, & C. W. Wallesch, Lehrbuch der klinischen Neuropsychologie (pp. 648-673). Lise, NL.: Swets & Zeitlinger Publischers.

Kliegel, M. (2004). Gesundheitsverhalten bei chronischen Krankheiten im höheren Erwachsene- nalter. In A. Kruse, & M. Martin, Enzklopädie der Gerontologie (pp. 314-327). Bern, Göttingen, Toronto, Seattle: Huber.

Kolominsky-Rabas, P. L., Weber, M., Gefeller, O., Neudoerfer, B., & Heuschmann, P. U. (2001). Incidence, Recurrence and Long-term Survival in Ischaemic Stroke Subtypes according to TO- AST-Criteria: a Population-Based Study. Stroke 32, pp. 2735-2740.

Kornhuber, H. H. (1995). Zur kausalen Prävention und Therapie der Alzheimerdemenz: Oxyda- tiver Streb, Mikroangiopathie und Cortex-Infektion. Klinikarzt 8, pp. 396-402.

Kornhuber, J. (2006). Demenz: Einführung. In W. D. Oswald, U. Lehr, C. Sieber, & J. Kornhuber, Gerontologie – Medizinische, psychologische und sozialwissenschaftliche Grundbegriffe, 3. Aufl. (pp. 131-138). Stuttgart: Kohlhammer.

Kromrey, S. (1998). Empirische Sozialforschung, 8.Aufl.,. Opladen: Leske+Budrich. Kruse, A., & Martin, M. (2004). Enzyklopädie der Gerontologie - Alternsprozesse in multidisziplinärer Sicht. Bern, Göttingen, Toronto, Seattle: Huber.

Kruse, A., & Wahl, H. W. (2010). Zukunft Altern: Individuelle und gesellschaftliche Weichenstel- lungen. Heidelberg: Spektrum Verlag.

Kühnel, S. M., & Krebs, D. (2001). Statistik für Sozialwissenschaften. Reinbek: Rowohlt . Lang, H., & Faller, H. (1998). Medizinische Psychologie und Soziologie. Berlin, Heidelberg, New York, et al. : Springer Verlag.

Lawton, M. P., Weisman, G. D., Sloane, P., & Calkins, M. (1997). Assesing Environments for Older people With Chronic Illness. In M. Assesing, J. Teresi, M. P. Lawton, D. Holmes, & M. Ory,

Measurement in Elderly Chronic Care Populations (pp. 193-209). New York: Springer. Lehr, U. (1979). Gero-Intervention. In U. Lehr, Interventionsgerontologie (pp. 1-49). Darmstadt: Steinkopff Verlag. Lehr, U. (2003). Psychologie des Alterns. Wiebelsheim: Quelle & Meyer.

Lindenberger, U., Smith, J., Mayer, K. U., & Baltes, P. B. (2010). Die Berliner Altersstudie. 3. Aufl. Berlin: Akademieverlag.

Marger, H. C. (2002). Informelle Pflege(sicherungs)arrangements: Ökonomische Aspekte komp- lexer Generationsbeziehungen. In A. Motel-Klingebiel, H. J. Kondratowitz, & C. Tesch-Römer, Lebensqualität im Alter – Generationsbeziehungen und öffentliche Servicesysteme im sozialen Wandel (pp. 94-127). Opladen: Leske+Budrich.

Martin, M., & Kliegel, M. (2005). Psychologische Grundlagen der Gerontologie. Stuttgart: Kohl- hammer Verlag.

Marwedel, U. (2005). Gerontologie und Gerontopsychiatrie- lernfeldorientiert. Fachwissen Pflege, 2.Aufl. . Haan-Gruiten: Europa Lehrmittel.

Matell, M. S., & Jacoby, J. (1971). Is there an Optimal Number of Alternatives for Likert Scales Items? Study I: Reliability and Validity. Educational and Psychological Measurement, 31, pp. 657-674.

McRaynolds, P., & Ludwig, K. (1987). On the History of Rating-Scales. Personality and Individu- al Differences, 8, pp. 281-283.

Mietzel, G. (2012). Entwicklung im Erwachsenenalter. Göttingen et al. : Hogrefe Verlag.

Mosler, K., & Schmid, F. (2003). Beschreibende Statistik und Witschaftsstatistik. Berlin, Heidel- berg: Springer Verlag.

Nigg, B. M. (2009). Age, Mobility and Small Muscles (Konuşma). (Alıntı: Kochsiek/Gieselmann). Noll, H. H. (2000). Konzepte der Wohlfahrtsentwicklung: Lebensqualität und "neue" Wohlfahrt - skonzepte. Berlin: Querschnittsgruppe Arbeit & Ekologie, Wissenschaftszentrum. Berlin für Sozialforschung, Working Papers, P00-505.

Oeppen, J., & Vaupel, J. W. (2002). Broken limits to life expectancy. Science, 296, pp. 1029-1031. Oerter, R., & Montada, L. (1982). Entwicklungspsychologie. München, Wien, Baltimore: Urban & Schwarzenberg.

Oesterreich, K. (1990). Die Situation älterer Menschen aus gerontopsychiatricher Sicht. In L. Späth, & U. Lehr, Altern als Chance und Herausforderung, Band 2: Gesundheit, Pflege und Vorsorge (pp. 9-20). Stuttgart, München, Landberg: Aktuell Verlag.

Pfisterer, M., Kuno, E., Muller, M., & Schlierf, G. (1998). Harninkontinenz im Alter. Teil 1: For- men der Harninkontinenz – Basisdiagnostik – Zusatzdiagnostik. Fortschr Med 116, pp. 22-26.

Platon. (1981). Der Staat (Politeia, İ.Ö. 387'de yazıldı). Tercüme eden: Vretska, K. . Stuttgart: Reclam.

Reinhold, G. (1991). Soziologie – Lexikon. Müncehn, Wien: Oldenbourg.

Rosenmayr, L., & Rosenmayr, H. (1978). Der alte Mensch in der Gesellschaft. Reinbek bei Ham- burg: Rowohlt.

Rott, C. (2004). Demographie des hoheh Alters. In A. Kruse, & M. Martin, Enzyklopädie der Gerontologie (pp. 51-65). Bern, Göttingen, Toronto, Seattle: Huber Verlag.

Rousseau, J. J. (1762/1970). Emile oder Über die Erziehung [Rang, M. (Hrsg.)]. Stuttgart: Reclam. Rumsey, D. (2013). Statistik II für Dummies. Weinheim: WILEY-VCH Verlag.

Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Kronik Hastalıklar, Y. S. (2015). Türkiye'de Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı ve Uygulama Programı 2015-2020. Ankara: Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Kronik Hastalıklar, Yaşlı Sağlığı ve Özürlüler Daire Başkanlığı.

Schaldach, H. (1980). Wörterbuch der Medizin, Band 1, 6. Aufl. Stuttgart: Thieme Verlag. Scheidt, J. v., Scheidt, C., & Eikelbeck, M. L. (1991). Psychologie für Krankenpflege Berufe. München: Quintessenz.

Scheidt-Nave, C. (2003). Osteoporotische Wirbelfrakturen – Epidemiologie und Krankheitslast. Z Allg Med 79, pp. 135-142.

Schmidt, R. F., Lang, F., & Thews, G. (2005). Physiologie des Menschen mit Pathophysiologie. 29.Aufl. . Heidelberg: Springer.

Smith, A. Reichtum der Nationen. Hauptwerke der großen Denker. Paderborn: Voltmedia Verlag

Schroeter, K. R., & Prahl, H. W. (1999). Soziologisches Grundwissen für Altenhilfeberufe. Ein Lehrbuch für die Fach(hoch)schule. Weinheim, Basel: Beltz .

Schönpflug, W., & Schönpfleug, U. (2014). Pschologie: Allgemeine Psychologie, Entwick- lungspsychologie, Persönlichkeitspsychologie, Sozialpsychologie. 4. Aufl. Hamburg: Nikol.

Schulz-Nieswandt, F. (2004). Politische Herausforderungen des Alters. In A. Kruse, & M. Martin, Enzyklopädie der Gerontologie (pp. 550-560). Bern, Göttingen, Toronto, Seattle: Huber.

Schulz-Nieswandt, F. (2006). Sozialpolitik und Alter. Stuttgart: Kohlhammer.

Schulz-Nieswandt, F., & Köstler, U. (2011). Bürgerschaftliches Engagement im Alter: Hintergrün- de, Formen, Umfang und Funktionen. Stuttgart: Kohlhammer Verlag.

Sieber, C. (2006). Medizinische Alterstheorien. In W. D. Oswald, U. Lehr, C. Sieber, & J. Kornhu- ber, Gerontologie: Medizinische, psychologische und sozialwissenschaftliche Grundbegriffe, 3. vollst. überarb. Aufl. (pp. 26-31). Stuttgart: Kohlhammer.

Siegrist, J. (1995). Medizinische Soziologie, 5. Aufl. München, Wien, Baltimore: Urban & Schwarzenberg.

Sloane, P. D., & Mathew, L. J. (1991). Dementia Units in Long-Term Care. Baltimore: John Hopkins University Press.

Tallman, I. (1976). Passion, Action and Politics. A Perspective on Social Problems and Social Problem Solving. San Fransisco.: Freeman.

Tews, H. P. (1993). Neue und alte Aspekte des Strukturwandels des Alters. In G. Naegele, & H. P. Tews, Lebenslagen im Strukturwandel des Alters (pp. 15-42). Opladen: Westdeutscher Verlag.

Tews, H. P. (1999). Von der Pyramide zum Pilz. Demographische Veränderungen in der Gesells- chaft. In A. Niederfranke, G. Naegele, & E. Frahm, Funkkolleg Altern 1 – Die vielen Gesichter des Alterns (pp. 137-185). Opladen, Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.

Thimm, W. (1994). Leben in Nachbarschaft. Hilfen für Menschen mit Behinderungen. Freiburg, Basel, Wien: Herder.

Tholen, N. (2007). Kennen Sie Nietzsche? . München: Deutsche Taschenbuch Verlag. Timiras, P. S. (1994). Physiological Basis of Aging and Geriatrics. Boca Raton: CRC Press. Tufan, I. (2001). Antikcagdan Günümüze Yaslilik. Istanbul: Aykiri Yayincilik.

Tufan, İ. (2005). Bağımsız Yaşam ve Sınırları. Retrieved from İTGE: http:// www.itgevakif.com/ arsiv_liste.html

Tufan, İ. (2006). Yaşlılıkta Bakıma Muhtaçlık ve Yeni Bir Bakım Kültürü. Retrieved from İTGE: http://www.itgevakif.com/pdfs/sosbaksigorta_itufan_sicher.pdf

Tufan, I. (2007). Birinci Türkiye Yaslilik Raporu. Antalya: GeroYay.

Tufan, İ. (2011). Türkiye Yaşlı Şiddet, İhmal, Suiistimal, Farkındalık Günü Basın Bildirisi. Antal- ya.

Tufan, İ. (2012). National Geographic.

Tufan, I. (2014). Das erfolgreiche Altern im Alter. unveröffentlichte Arbeit.

Tufan, İ. (2015). Türkiye'de Yaşlılığın Yapısal Değişimi. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. Tufan, İ. (2015a). Gerontologdan Meraklısına İstatistik Müsveddeleri. Ankara, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tufan, İ. (2015b). Bilgelik ve Yaşlılık. Yayın hazırlıkları devam eden bu çalışma, Terence Seeds- man Gerofelsefe Okulu tarafından Assos'ta Mayıs 2015'te düzenlenen ilk toplantıda sunulmuştur.

Tufan, İ. (2016). Bakıma Muhtaç - Türkiye'de Alzheimer Hastası Yaşlıların Bakımı. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

TÜIK. (2011). Türkiye Nüfus Istatistikleri. Ankara.

Vaupel, J. W., & von Kistowski, K. G. (2007). Die Plastizität menschlicher Lebenserwartung und ihre Konsequenzen. In P. Gruss, Die Zukunft des Alterns – Die Antwort der Wissenschaft. Ein Report der Max-Planck-Gesellschaft (pp. 51-78). München: Beck.

Wahl, H. W., & Heyl, V. (2004). Gerontologie - Einführung und Geschichte. Stuttgart: Kohlham- mer.

Weber, I. (1995). Soziale Schichtung und Gesundheit. In R. Geißler, Soziale Schichtung und Lebenschancen in Deutschland (pp. 195-219). Stuttgart.

WHO. (1992). The ICD-10 Classification of Mental and Behavioral Disorders. Clinical Systems and Diagnostic Guidlines. Geneva: WHO.

Witterstätter, K. (2003). Soziologie für die Altenarbeit - Soziale Gerontologie, 13. Aufl. Freiburg im Breisgau: Lambertus Verlag.

Witterstätter, K. (2008). Soziale Hilfen im Alter - Eine Sozialgerontologie für die Pflegearbeit. 14.Aufl. Freiburg im Breisgau: Lambertus Verlag.

WorldHealthOrganization. (2011). Global Health and Aging. WHO.

Wurm, S., Ensgtler, H., & Tesch-Römer, C. (2009). Ruhestand und Gesundheit (S. 81-192). K. Kochsiek (Ed.), Altern in Deutschland: Altern und Gesundheit, Band 7. Saale: Deutsche Aka- demie der Naturforscher Leopoldina e.V. (2009). In K. Kochsiek, Altern in Deutschland: Altern und Gesundheit, Band 7 (pp. 81-192). Saale: Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina e.V.

Zaksanis, K. K., Graham, S. J., & Campbell, Z. (2003). A meta-analysis of structural and functio- nal brain imaging in dementia of the Alzheimer's type: a neuroimaging profile. Neuropsychology Review, 13, pp. 1-18.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME GİRİŞ

Editör-Yazar
Prof. Dr. Gülden Uyanık Balat

Yazarlar

Doç. Dr. Gülümser Gültekin Akduman
Doç. Dr. Sinan Koçyiğit
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Sakin
Yrd. Doç. Dr. Atiye Adak Özdemir
Yrd. Doç. Dr. Burcu Özdemir Beceren
Yrd. Doç. Dr. Emel Tok
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nur Tuğluk
Yrd. Doç. Dr. Menekşe Karaoğlu
Yrd. Doç. Dr. Sibel Yoleri
Yrd. Doç. Dr. Türker Sezer
Öğr. Gör. Dr. Gülçin Güven
Öğr. Gör. Dr. Hülya Bilgin
Öğr. Gör. Dr. Saime Çağlak Sarı
Arş. Gör. Aysun Turupcu Doğan
Arş. Gör. Hande Arslan Çiftçi

nobel 6. Basım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1193
Eğitim No. : 254
ISBN : 978-605-320-097-0
© 6. Basım, Kasım 2016

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME GİRİŞ
Prof. Dr. Gülden Uyanık Balat

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Uyanık Balat, Gülden.

Okul Öncesi Eğitime Giriş / *Gülden Uyanık Balat*
6. Basım, VI + 300 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-097-0
1. Okul Öncesi 2. Çocuk Gelişimi 3. Eğitim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Okul öncesi eğitim 0-72 aylar arasındaki yaş gruplarında bulunan çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun zengin uyarıcı çevre olanakları sağlayan; onların bedensel, zihinsel duygusal ve sosyal yönden gelişmelerini destekleyen; toplumun kültürel değerleri doğrultusunda onları en iyi biçimde yönlendiren ve ilköğretime hazırlayan, temel eğitim bütünlüğü içinde yer alan bir eğitim sürecidir.

Son yirmi yıl içinde giderek daha fazla önem verilen beyin araştırmaları ve beyin temelli öğrenmeye yönelik çalışmalar, okul öncesi dönemin çocuğun gelişimi ve öğrenmesinde ne derece önemli ve zamanlamanın ise ne kadar kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu dönemdeki eğitim, çocuğun temel gereksinimlerini karşılayan, onu çok yönlü geliştiren ve çocuğun üstün yararı ilkesini temel alan bir yaklaşımda olmalıdır. XVII. Millî Eğitim Şûrası'nda, Cumhuriyetimizin yüzüncü kuruluş yıldönümü olan 2023 yılında okul öncesi eğitimde okullaşma oranı %80 olarak hedeflenmiştir. Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması hedefinde, okullaşma oranının artırılmasının yanı sıra nitelik ve kalitenin artırılmasına yönelik uygulamaların da önemi büyüktür.

Bu kitap ile okul öncesi eğitim alanında görev alacak olan öğretmenlerimize ve alanda ilgili kişilere okul öncesi eğitimin temel konularına genel bir başlangıç oluşturmak hedeflenmiştir. Bu amaçla kitapta, Okul Öncesi Eğitimin Tanımı ve Önemi, Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi, Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Temel Gereksinimleri ve Gelişimsel Özellikleri, Okul Öncesi Eğitim Programı, Okul Öncesi Eğitimde Farklı Yaklaşımlar, Okul Öncesi Eğitimde Eğitim Ortamları, Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Dışı Etkinlikler, Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Personel, Okul Öncesi Eğitimde Aile ile İletişim ve Ailelere Rehberlik, Okul Öncesi Eğitimde Teknoloji ve Bilgisayar Kullanımı, Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim konularına yer verilmiştir.

Kitabın oluşturulmasına katkı sağlayan Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi ve Marmara Üniversitesinde Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında görev yapan meslektaşlarımla birlikte alana katkı sağlayan bir eser olmasını umuyorum.

Yapılan ve yapılmakta olan tüm çalışmalar ve eserler ile, geleceğimiz olan çocuklarımıza; sevgi, şefkat ve sabır ile nitelikli eğitim olanakları sağlamak için emek veren, çaba gösteren, ilgisi ve motivasyonu yüksek eğitimcilerimize ve ilgililere yararlı olması dileğiyle...

Prof. Dr. Gülden Uyanık Balat

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
Okul Öncesi Eğitimin Tanımı ve Önemi 1
Doç. Dr. Gülümser Gültekin Akduman

Bölüm 2
Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi 17
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Sakin

Bölüm 3
Okul Öncesi Çocuğunun Temel Özellikleri ve Gereksinimleri 33
Yrd. Doç. Dr. Türker Sezer - Yrd. Doç. Dr. Sibel Yoleri

Bölüm 4
Okul Öncesi Eğitim Programı 67
Öğr. Gör. Dr. Gülçin Güven

Bölüm 5
Okul Öncesi Eğitimde Farklı Yaklaşımlar 115
Prof. Dr. Gülden Uyanık Balat

Bölüm 6
Okul Öncesi Eğitimde Eğitim Ortamları 135
Yrd. Doç. Dr. Emel Tok

Bölüm 7
Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi 149
Arş. Gör. Hande Arslan Çiftçi - Prof. Dr. Gülden Uyanık Balat

Bölüm 8
Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Dışı Etkinlikler 167
Öğr. Gör. Dr. Saime Çağlak Sarı

Bölüm 9
Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırma 183
Yrd. Doç. Dr. Menekşe Karaoğlu

Bölüm 10
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Personel 197
Doç. Dr. Sinan Koçyiğit

Bölüm 11
Okul Öncesi Eğitimde Aile ile İletişim ve Ailelere Rehberlik 223
Öğr. Gör. Dr. Hülya Bilgin

Bölüm 12
Okul Öncesi Eğitim ve Çocuk Hakları 235
Arş. Gör. Aysun Turupcu Doğan - Doç. Dr. Gülümser Gültekin Akduman

Bölüm 13
Okul Öncesi Eğitimde Teknoloji ve Bilgisayar Kullanımı 253
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nur Tuğluk

Bölüm 14
Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim 267
Yrd. Doç. Dr. Atiye Adak Özdemir - Yrd. Doç. Dr. Burcu Özdemir Beceren

1

Okul Öncesi Eğitimin Tanımı ve Önemi

Doç. Dr. Gülümser Gültekin Akduman
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Okul Öncesi Eğitimin Tanımı
Okul Öncesi Eğitimin Amaçları
Okul Öncesi Eğitimin Önemi
Kaynaklar

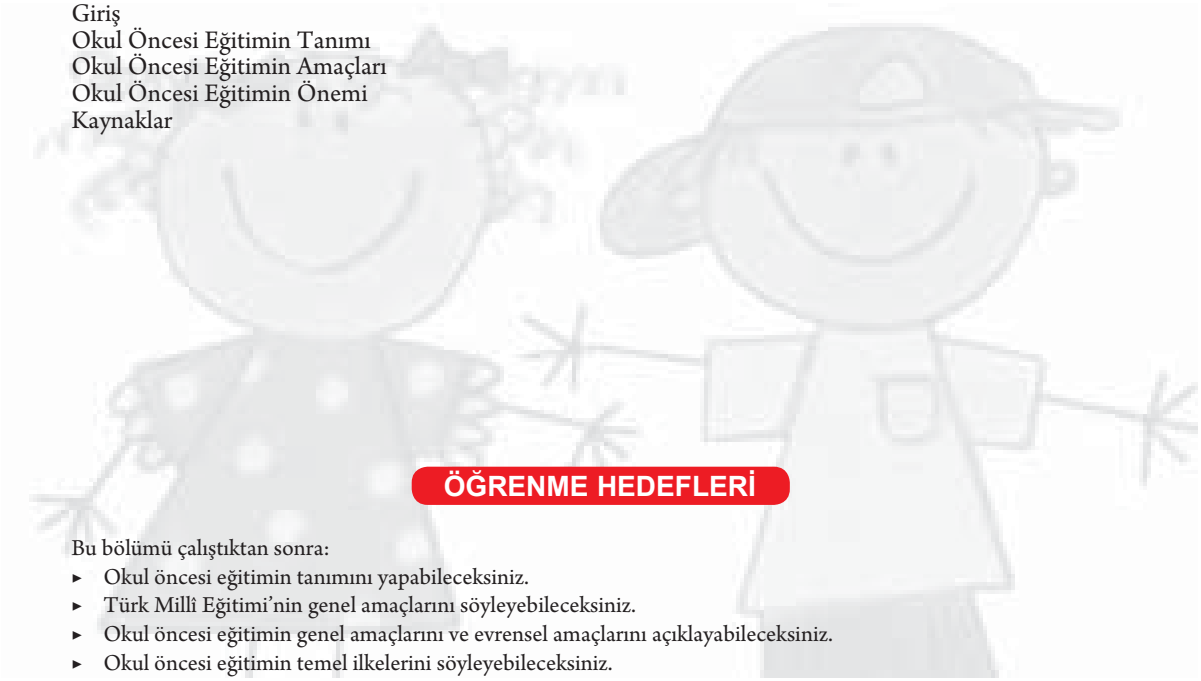

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Okul öncesi eğitimin tanımını yapabileceksiniz.
- Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçlarını söyleyebileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimin genel amaçlarını ve evrensel amaçlarını açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimin temel ilkelerini söyleyebileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimin neden önemli olduğunu ve katkılarını belirtebileceksiniz.

Kaynaklar

Aktaş, Y. (1997). Çalışan Annelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Okul öncesi Eğitim *Kurumlarının Önemi*. YA-PA 10. Okul öncesi Eğitimi Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: Ya-pa Yayınları.

Aral, N., Kandır, A., Yaşar, M. C. (2000). *Okul Öncesi Eğitim ve Ana Sınıfı Programları*. Ankara: Ya-Pa Yayın Pazarlama.

Arı, M. (2003). *Türkiye'de Erken Çocukluk Eğitimi ve Kalitenin Önemi*. Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. (Yay. Haz.: M. Sevinç). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Arı, M., Tuğrul, B. (1996). Okul Öncesi Eğitim. *Millî Eğitim Dergisi*, 132: 18.

Augello, A. L. (2007) Father Presence and Children's Develoment. United State: Pace Universty: 3269821.

Aydagül, B. (2007). Ekonomik ve toplumsal kalkınma için erken çocukluk eğitimi: Önemi, yararları ve yaygınlaştırma önerileri . Ankara: AÇEV.

Baykan, S. (1994). Okul Öncesi Eğitiminde İlke ve Yöntemleri. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Büyükekiz, M. (2008). *Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan İlköğretim 1. Sınıf Öğrencilerinin Resim Uygulamalarındaki Farklılıklar*. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi 25: 391-404.

Cohen, D., Rudolph, M. (1997). Kindergarten and Early Schooling, USA.

Demiral, Ö. (1989). Ülkemizde Okul öncesi Çağındaki Çocukların Eğitimlerinin Gereği ve Yaygınlaştırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri. Ya-Pa 6. Okul öncesi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: YA-PA Yayınları, 29-35.

Dirim, A. (2004). *Kız Meslek Liseleri İçin Okul Öncesi Eğitimi.* İstanbul: Esin Yayınevi.

Eliason, C., Jenksin, L. (2003) A Pratical Guide to Early Childhood Curriculum. New Jersey: Merril Prentice Hall.

Erden, M., Akman, Y. (2006). *Eğitim Psikolojisi Gelişim Öğrenme Öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Göde, D., Susar, F. (1997). Okul öncesi eğitimin önemi ile bu eğitimde oyunun ve bedensel etkinliklerin rolü. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi: 2.

Güneysu, S. (2001). Neden Erken Çocukluk Eğitimi. *Çoluk Çocuk Dergisi,* Mayıs 2001.

Gürkan, T. (2000). *Okul Öncesi Eğitiminin Tanımı, Kapsamı ve Önemi.* Okul öncesi Eğitim İlke ve Yöntemleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları Ünite 1. Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Henniger, M. L. (2005) Teaching Young Children an Introduction. New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Herrera, M., Little, E. (2005). Behaviour problems across home and kindergarten in an Australian sample. Australian Journal of Educational & Development Psychology, 55: 77-90.

Hong, Y. (2004). Culturel meaning of group discussions on problematic moral stuations in korean kindergarten clasrooms. Journal of Research in Childhood Education, 18(3): 180.

Katz, L. G. (1995). Child growth and development. USA: The Dushkin Publishing Group.

Kaya, Ö., Gültekin, M. (2003). Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlara ailelerin ilgi ve katılımları ile kurumların aile eğitimine katkısı konusunda anne baba görüşleri. (Edt: G. Haktanır, T. Güler). Türkiye Okul öncesi Eğitimini Geliştirme Derneği, OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferans Bildiri Kitabı (311-334). İstanbul: YA-PA yayınları.

Larsen, J. M., Haupht, J. H. (1997). *Integrating Home and School*. Integrated Curriculum and Developmentally Apropriate Practice. (Ed.: C. H. Hart, D. C. Burts, R. Charlesworth). Albany: State Universty of New York Pres: 393.

MEB(1993). Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şura Sekreterliği, 14. Millî Eğitim Şurası, Okul Öncesi Eğitim Komisyon Raporu, 27-29 Eylül, Ankara: M.E.B. Yayınları.

MEB (2006). Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı Kitabı. Ankara.

MEB (2013). Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı Kitabı. Ankara.

Merrell, K. W. (1995). Relationships among early childhood behavior rating scales: Convergent and discriminant construct validity of preschool and kindergarten behavior scales. Early Education and Development, 6 (3): 253-264.

Metin, N., Arı, M., Güneysu, S., Dikmen, B., Atik, B., Aydın, Ç., Üstün, E., Uysal, N. (1993). Ana-Babaların Anaokullarından Beklentileri**.** IX. YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırma Semineri. İstanbul: YAPA Yayınları.

Myers, R. (1992). *Hayatta Kalan On İki*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları.

Oktay, A. (2003). *21. Yüzyıla Girerken Dünyada Yaşanan Değişimler ve Erken Çocukluk Eğitimi.* Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Oktay, A. (2007). *Okul öncesi Eğitimde Güncel Konular.* Okul öncesi Eğitimin Önemi ve Yaygınlaştırılması. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Oktay, A., Zembat, R., Polat-Unutkan, Ö. (2005). Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim. İlköğretmen Eğitimci Dergisi, 6.

Oğuzkan, G., Oral, G. (1997). *Okul Öncesi Eğitim.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Ömeroğlu, E., Yaşar, M. C. (2004). Okul Öncesi Eğitim. *Görüş Dergisi,* 74-80.

Powell, D. R. (1990). Families and Early Childhood Programs. Washington: National Association for the Education of Young Children.

Poyraz, H., Dere, H. (2003). *Okul öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Razon, N. (1986). Anaokulunda Neden Okuma-Yazma Öğretilmemelidir? 4. Okul öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: YA-PA Yayınları.

Rocha-Docker, M.S. (2004). The development and validation of the proactive assesment of socail skill for preschool children. Unpublished doctoral dissertation. Presented to the College of Education and the School of University of Oregon. Proquest Information and Learning Company.

Rolnick, A. J., Rrunewall, R. (2007). Early intervention on alarge scale. *Education Week*; 26(17): 2-41.

Sergin, C., Giverts, M. (2003). Methods of social skills training and developments. Handbook of Communication and Social Interaction Skills (Edt: John O. Grene and Brant Raney Burleson). Lawrence Erlbaum Associates: 137-138.

Sevinç, M. (2004). *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun*. İstanbul: Morpa Yayınevi.

Squires, J. (2003). The importance of early identification of social and emotional difficulties in pre-school children. Early Identification Program. University of Oregon Eugene, Oregon, USA. 1-29.

Sözer,E. (2000). Okul öncesi Eğitime Öğretmen Yetiştirme. Okul öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri. (Edt: Mehmet Gültekin). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları.

Sürücü, A. (2009). *Eğitim Psikolojisine Giriş.* Eğitim Psikolojisi (Edit: N. Aral, T. Duman). Ankara: Kriter Yayınları.

Temel, F. (1999). 20. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Okul Öncesi Eğitim. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurumu Başkanlığı, Cumhuriyet Döneminde Eğitim II, Ankara.

Tekiner, Ö. (1996). *Okul öncesi Eğitimin Önemi ve Çocuğa Kazandırdıkları.* Millî Eğitim Bakanlığı Dergisi, 132: 10.

Tuğrul, B. (2006). Okul Öncesi Eğitimde Kalite. III. Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı. Çanakkale.

Turaşlı, N. K. (2008). *Okul öncesi eğitimin tanımı kapsamı ve önemi*. Okul öncesi Eğitime Giriş. (Edit: G. Haktanır) Ankara: Anı Yayıncılık.

Ural, O., Ramazan, O. (2007). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Dünü ve Bugünü. *TED Eğitimde Yeni Ufuklar III Sempozyumu: "Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretimin Sorunları: Geleceğe Bakış,"* 12-13 Nisan, Ankara.

Wechselberg, K., Puyn, U. (1993). Anne ve Çocuk (Çev. Erdoğan Kınalıbay. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Woolfolk, A. E. (1998). Educational Psychology, USA: Allyn and Bacon.

Yaşar, Ş. (2002). *Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri.* Eskişehir: Açık Öğretim Yayınları.

Yavuzer, H. (2002). Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldır, N. (1991). K*ız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğünün Okul Öncesi Eğitim Çalışmaları.* YA – PA Okul öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri 7. İstanbul: YA-PA Yayınları.

Zembat, R. (2005). *Okul Öncesi Eğitimde Nitelik.* (Yay. Haz.:A,Oktay ve Ö. P, Unutkan. Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

2

Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Sakin
Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Osmanlı İmparatorluğu'nda Okul Öncesi Eğitim
Cumhuriyet Dönemi
Kaynaklar

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Okul öncesi eğitimin tarihsel temellerini tanıyabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimin tarihsel temellerini açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimin tarihsel süreçleri arasındaki ilişkileri açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimin tarihsel süreçlerini sınıflandırıp değerlendirebileceksiniz.

Kaynaklar

Akyüz, Y. (1997). Türkiye'de Anaokullarının Kuruluş ve Gelişim Tarihçesi, B. Onur (Ed.), Çocuk *Kültürü: 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi,* Anakara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Akyüz, Y. (2001). *Türk Eğitim Tarihi*, 8. Baskı, ALFA Yayınları, İstanbul.

Aral, N., Kandır, A., Can Yaşar, M. (2002) *Okul* Öncesi *Eğitim ve Okul* Öncesi *Eğitim Programı,* Ya-Pa Yayınları, İstanbul, s:14-15

Doğan, İ. (2000). *Akıllı Küçük:* Çocuk *Kültürü ve* Çocuk *Hakları* Üzerine *Sosyo-Kültürel Bir* İnceleme, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi,* Cilt 1-2, Eser Matbaası, İstanbul.

Gürkan, T. (1999). 1923'ten günümüze okul öncesi eğitim programları, *Cumhuriyet ve* Çocuk *2. Ulusal* Çocuk *Kültürü Kongresi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 2, s. 299-306.

Kansu, N. A. (1952). *Pedagoji Tarihi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Kaplan, M. (1985). *Türk Edebiyatı* Üzerine *Araştırmalar, (*Tip Tahlilleri 3), Dergah yayınları, İstanbul.

MEB (1998). *Millî Eğitim* İstatistikleri: Örgün *Eğitim 1998-1999,* MEB Yayınları MEB (2005). *Millî Eğitim* İstatistikleri: Örgün *Eğitim 2005-2006,* MEB Yayınları MEB (2006). *Millî Eğitim* İstatistikleri: Örgün *Eğitim 2006-2007,* MEB Yayınları MEB, (2006a). *XVII. Millî Eğitim* Şurası *Okul* Öncesi *Eğitim Komisyon Raporu*.

MEB, (2006b). *36-72 aylık* çocuklar *için okul* öncesi *eğitim programı*. Ankara: Millî Eğitim Yayınları. MEB (2007). *Millî Eğitim* İstatistikleri: Örgün *Eğitim 2007-2008,* MEB Yayınları

MEB (2008). *Millî Eğitim* İstatistikleri: Örgün *Eğitim 2008-2009,* MEB Yayınları MEB (2009). *Millî Eğitim* İstatistikleri: Örgün *Eğitim 2009-2010,* MEB Yayınları.

Oktay, A. (1999a). *Yaşamın sihirli yılları: Okul* öncesi *dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Oktay, A. (1999b). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi. B. Onur (Ed.), *Cumhuriyet ve* Çocuk: *2. Ulusal* Çocuk *Kültürü Kongresi,* Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, s: 289-298.

Oktay, A. (2005). Okul öncesi eğitimin önemi ve yaygınlaştırılması. A. Oktay ve Ö. P. Unutkan (Ed.) *Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, s: 11-24.

Oktay, A. (2006a). Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçiş Projesi. *Avrupa Birliği Sürecinde Okul Öncesi Eğitimin Geleceği Sempozyumu*. Kıbrıs. Bildiri Kitabı 1. Cilt, s. 75-95.

Oktay, A., Gürkan, T., Zembat, R. ve Unutkan, P. Ö. (2006b). *Ne Yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım? Okul* Öncesi *Eğitim Programı Uygulama Rehberi*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Oktay, A. (2009). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*, Kriter Yayınları, İstanbul. Özgür, İ. N. (1973). *Bugünün Anaokulları,* İbrahim Özgür Yayınları, İstanbul.

Öztürk, C. (1998) *Dünden Bugüne Türkiye'de* Öğretmen *Yetiştiren Kurumlar,* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Postman, N. (1995). Çocukluğun Yokoluşu. İmge Kitabevi Yayınları.

Ural, O. ve Ramazan, M. O. (2007). Türkiye'de okul öncesi eğitimin dünü ve bugünü. S. Özdemir, H. Bacanlı, M. Sözer (Ed.). *Türkiye'de okul* öncesi *eğitim ve ilköğretim sistemi temel sorunlar ve* çözüm önerileri. s: 11-61. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Okul Öncesi Çocuğunun Temel Özellikleri ve Gereksinimleri

3

Yrd. Doç. Dr. Türker Sezer
Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Sibel Yoleri
Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
0-6 Yaş Grubu Çocukların Fiziksel Özellikleri
0-6 Yaş Grubu Çocukların Bilişsel Özellikleri
0-6 Yaş Grubu Çocukların Sosyal-Duygusal Özellikleri
0-6 Yaş Grubu Çocukların Dil Özellikleri
0-6 Yaş Dönemindeki Çocukların Temel Gereksinimleri
Kaynaklar

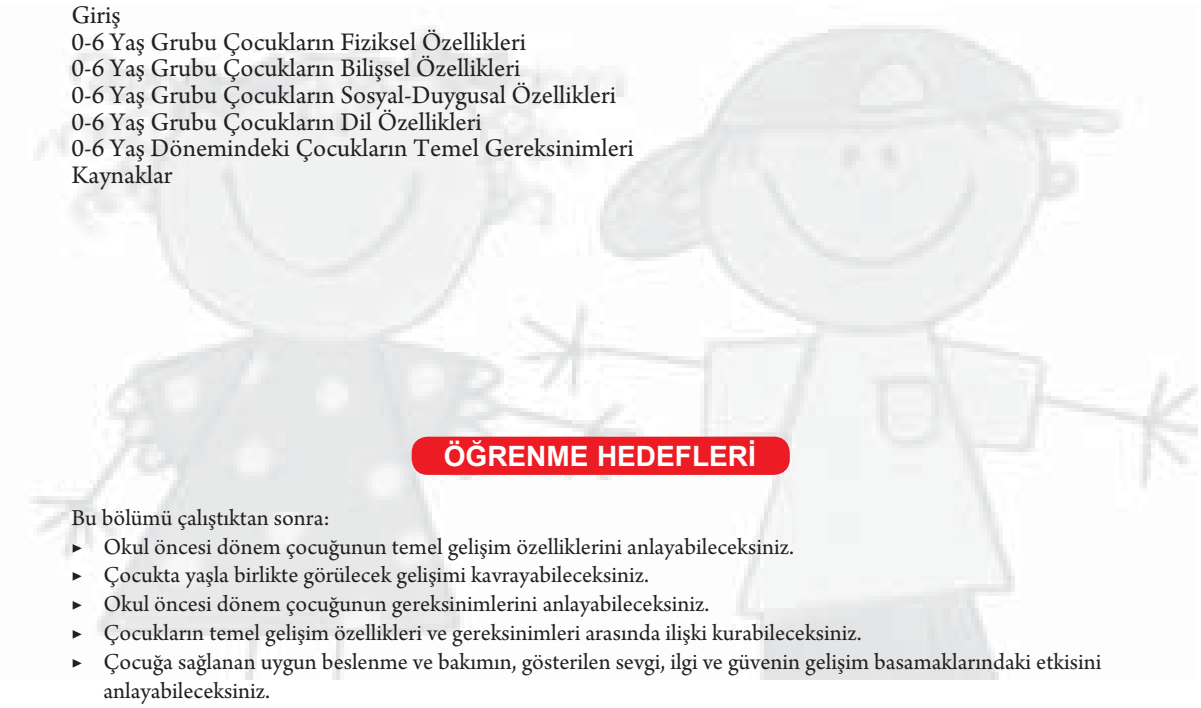

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Okul öncesi dönem çocuğunun temel gelişim özelliklerini anlayabileceksiniz.
- Çocukta yaşla birlikte görülecek gelişimi kavrayabileceksiniz.
- Okul öncesi dönem çocuğunun gereksinimlerini anlayabileceksiniz.
- Çocukların temel gelişim özellikleri ve gereksinimleri arasında ilişki kurabileceksiniz.
- Çocuğa sağlanan uygun beslenme ve bakımın, gösterilen sevgi, ilgi ve güvenin gelişim basamaklarındaki etkisini anlayabileceksiniz.
- Oyunun ve kendini ifade etme becerisinin gelişimini desteklemenin gelişimdeki önemini anlayabileceksiniz.
- Akran ve yetişkinlerin çocuk gelişimindeki rolünü kavrayabileceksiniz.

Kaynaklar

Aldgate, J., Jones, D., ve Rose, W. (2004). The Developing World of the Child, London, Jessica Kingsley Publishers,

Antle, A. N. (2008) Child-based personas: Need, ability and experience. *Cognition, Technology&Work, Special Issue on Child Computer Interaction: Methodological Research*, 10, (2008), 155-166.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş., ve Çimen, S. (2000). Çocuk Gelişimi, Ya-Pa Yayın, İstanbul.

Avcı, H. (2004) Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi İle Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi. (Ed. G, Haktanır., ve T, Güler). *OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı. Cilt: 1*. Ya-Pa Yayın Pazarlama ve Tic. A. Ş. İstanbul.

Attwood, T. ve Gray, C. (2001) Understanding and teaching friend ship skills. Autism Network. August 2001, VIII (2).

Aydın, B. H. (2004) Çocuk *Ruh Sağlığı*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

Bayhan, S. P., ve Artan, İ. (2005). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. Berkowitz, C. D. (2002). Attachmentd, isorders, *Medicine Journal*, 3(1).

Beyazkürk, D., Anlıak, S., ve Dinçer, Ç. (2007). Çocuklukta Akran İlişkileri ve Arkadaşlık. *Eurasian Journal of Educational Research, 26, 13-26.*

Canay, A. (2004). Çocuğunuz ve Siz, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. Church, E. B. (2006). 5 to 6. *Early Childhood Today*; 20(6), 30.

Cheng, D. P. W. (2001) Difficulties of Hong Kong Teachers' Understanding and Implementation of Play in the Curriculum, *Teaching and Teacher Education*, *17, 857–869.*

Cinaz, P. Bideci, A. (2003). Obesite, (Ed. Günöz, H., Öcal, G., Yordam, N., S Kurtoğlu), *Pediatrik Endokrinoloji,* 1. Basım, Pediatrik Endokrinoloji ve Oksoloji Derneği Yayınları 1, Kalkan Matbaacılık, s. 487–505, Ankara.

Cole, M., ve Cole, R. S. (1993). The Development of Children (2th Ed.), W. H. Freemanand Company, New York, ISBN 0-7167-2238-0.

Cüceloğlu, D. (2003) *İnsan ve Davranış*ı. (12. Basım). Remzi Kitabevi. İstanbul.

Çiçek, A. (2002). 0-6 Yaş grubu çocuklarda dil gelişimi, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi,* 4(1), s. 115-124.

Dworetzky, J. P. (1996). Introductionto Child Development (6th Ed.), West Publishing Company, Saint Paul.

Eckerman, C. O., ve Peterman, K. (2004). Peers and Infant Social/Communicative development**.** G. Brenner ve A. Fogel (Eds.), *Blackwell Handbook of Infant Development*. USA: Blackwell Publishing. 326-350.

Eker, A. ve Yurdakul, M. (2006). Annelerin Bebek Beslenmesi ve Emzirmeye İlişkin Bilgi ve Uygulamaları. *Türk Tabipleri Birliği Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi (STED), 15(9), 158-163.*

Gander, J. M. ve Gardiner, W. H. (2001) Çocuk ve Ergen Gelişimi. (Çeviren: Onur Bekir) İmge Kitabevi. Ankara.

Gizir, Z. (2002). Anaokuluna Devam Eden Dört Beş Yaş Çocuklarında Sosyal Davranışların Gelişimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**.** Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Güleryüz, F. F. (1994). Okul öncesi dönemdeki çocuklarda çizgi gelişimi, Ş. Bilir (Ed.). Okul Öncesi Eğitimcileri İçin El Kitabı, (s, 124-148), Ya-Pa Yayın Pazarlama, İstanbul.

Harsha D. W, Bray G. A. (1996) Body Composition and Childhood Obesity. *Endocrinology and Metabolism Clinics of North America*, *25(4), s. 871-85.*

Hay, D. F., Payne A., ve Chadwick, A. (2004). Peer Relations in Childhood. *Journalof Child Psychology and Psychiatry*, 45, *(1)*, *84-108.*

Hawkins, S. S. ve Law, C., 2006. A Review of Risk Factors for Overweight in

Preschool Children: A Policy Perspective. *International Journal Of PediatricObesity*, *1 (4), s. 195-209.*

Howes, C. (2008) Friendsand Peers. *Encyclopedia of Infantand Early Childhood Development* (Ed. Haith, M. M. ve Benson, J. B.) , Publisher: Academic Press, *1, 552–562.*

Humpreys, T. (2002). Çocuk *Eğitiminin Anahtarı: Özgüven* (4. baskı, Çev.:T. Anapa). Epsilon Yayınları. İstanbul.

İnanç-Yazgan, B., Bilgin, M., ve Atıcı-Kılıç, M. (2007). Gelişim Psi kolojisi, PegemA Yayıncılık, Ankara.

Just KidInc (2002). An Environ mental Scan of Children's Interactive Media from 2000 to 2002: An Executive Summary Preparedfor The Markle Foundation, s. 1-19. http://www. policyarchive. org/handle/10207/bitstreams/15541. pdf

Kandır, A. (2001). Çocuk Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Yeri ve Önemi**,** *Millî Eğitim Dergisi, 151.*

Kamaraj, I. (2011) Okul Öncesi Çocuk ve Arkadaşlık İlişkileri. Okul öncesi Çocuk ve. (Ed. Mücella Ormanlıoğlu Uluğ-Gülçin Karadeniz). Nobel Yayıncılık. s. 67-94.

Koletzko, B. (2008). Basic ConceptsIn Nutrition: Nutritional Needs of Children and Adolescents, *Journalof Clinical Nutrition And Metabolism,* 3(4), 179-184.

Kochanska, G. (2001). Emotional Development in Children with Different Attachment histories: The First Three Years, *Child Development, March/ April, 72(2), 474-490.*

Korkut, F. (2004). *Okul Temelli* Önleyici *Rehberlik ve Psikolojik Danışma,* Anı Yayıncılık, Ankara. Köksal Akyol, A. (2002) Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Okuyan Çocukların Benlik Kavramlarının İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi *Derg*isi, *2(23), 1-6.*

Ladd, G., Kochenderfer, B. J., ve Coleman, C. C. (2000) Friend ship and School Adjustment. Wendy Craig (Ed.), *Childhood Social Development The Essential Reading.* Massachusetts ve Oxford: Blackwell Publishers, s. 137-166.

Lounds, J. J.; Borkowski, J. G.; Whitman, T. L.; Maxwell, S. E. ; Weed, K. (2005) Adolescent Parenting and Attachment DuringInfancy and Early Childhood. Parenting: Science and Practice, Vol 5(1), Jan-Mar 2005, 91-118.

Maccoby, E. E. (2000). Gender and Relationships: A Develop mental Account. Wendy Craig (Ed.), *Childhood Social Development-The Essential Reading.* Massachusetts ve Oxford : Blackwell Publishers, s. 201-220.

Martin, M. ve Greenwood. C. W. (2000). Çocuğunuzun *Okulla ilgili Sorunlarını* Çözebilirsiniz. Amerikan Okul Psikologları Birliği, Sistem Yayıncılık. İstanbul.

Mayseless, O., Bartholomew, K., Henderson, A. ve Trinke, S. (2004). "I was more her Momt han-shewas mine:" Role Revarsal in a Community Sample. Family Relations, 53 (1). s. 78-86.

Mendez, J. L., Fantuzzo, J. ve Cicchetti, D. (2002). Profiles of Social Competence Among Low-Income African American Preschool Children. *Child Development*, 73 *(4)*, *1085-1100.*

Myers, R. (2005) Stages of Social-Emotional Development in Children and Teenagers. Available at http://www.childdevelopmentinfo.com/development/erickson. shtml

Miller, S. A. (2006). 3 to 4., *Early Childhood Today*; 20(6), p25-27.

Morris, A. S., ve Eisenberg, N. (2002). Friendship. In N. J. Salkind& L. H. Margolis (Eds.) *Child Development: Vol. 1* (pp. 156-159). Macmillan Psychology Reference. FarmingtonHills, MI: Macmillan.

Morrison, G. S. (2003). Fundamentals of Early Childhood Education. (Third edition). Columbus: Pearson

Oğuzkan, Ş ve Oral G. (1996). *Okul* Öncesi *Eğitimi.* (6. Baskı). Millî Eğitim Basımevi. İstanbul. Oktay, A. (2002) *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul* Öncesi *Dönem*. Epsilon Yayıncılık. İstanbul.

Önder, A. (2003). Okul Öncesi Çocukları İçin Eğitici Drama Uygulamaları, Morpa kültür yayınları, İstanbul

Özdoğan, B. (2004). Çocuk ve Oyun. Çocuğa Oyunla Yardım, Anı Yayıncılık, Ankara.

Palut, B. (2003). Sosyal Gelişim ve Arkadaşlık İlişkileri. *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar,* (Edt: Sevinç, M.). Morpa Kültür Yayınları. İstanbul.

Pehlivan, H. (2005) Oyun ve öğrenme. Ankara: Anı Yayıncılık Poole, C. (2006). 0 to 2., *Early Childhood Today*; 20(6), p25-27.

Poyraz, H. (1999). *Okul* Öncesi *Dönemde Oyun ve Oyuncak*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Prince, D. L., ve Howard, E. M. (2002). Children and Their Basic Needs, *Early Childhood Education Journal*, 30(1), Fall 2002, s. 27-31.

Razon N. (1990). Çalışan Anne ve Çocuğu, Remzi Kitabevi. İstanbul.

Rohner, R. P., Khaleque. A ve Cournoyer, D. E. (2004). Parental Acceptance-Rejection: Theory, Methods, Cross-Culturel Evidence and Implications. *ETHOS*, *33(3), s. 299-334,*

Sailor, D. (2004). Supporting Children in Their Home, School and Community. Boston: Pearson, 288292.

Sarı, E. (2007). Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların, Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının, Çocuğun Sosyal Uyum Ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Schwartz, D. . Dodge, K. A., Pettit, G. S., Bates, J. E. (2000) Friendship as a Moderating Factor in the Pathway Between Early Harsh Home Environment and Later Victimization in the Peer Group**.** *Developmental Psychology*. *September ; 36(5): 646–662.*

Senemoğlu, N. (2010) *Gelişim* Öğrenme *ve* Öğretim, (17. Basım) Pegem-A Yayıncılık, Ankara. Sevinç, M. (1999). Çocuğun Bilişsel Ve Sosyal Gelişiminde Sembolik Oyunun Rolü, Early Years

Conference, 'Sharing Research in Early Childhood Education' 12-16 April, 1999. Warwick, İngiltere.

Shepherd, A. (2008). Nutrition in Infancy and Childhood: A Healthy start means a healthy future. *Primary Health Care. 19(1), 41-49.*

Sroufe, L. A., Cooper, R. G., ve DeHart, G. (1996). Child Development: Its Nature and Course. (3rd Ed.). New York: McGrawHill.

Smith, P. K., Cowie, H., Blades, M. (2003) Understanding Children's Development (4th Ed.). Blackwell Bublishing.

Sürücü, Ö. (2007) Çocuk Bakımında Görüş Ayrılıkları. Çoluk-Çocuk *Dergisi. 68, 18-19.*

Szewczyk-Sokolowski, M., Bost, K. K., ve Wainwright, A. B. (2005). Attachment, Temperament and Preschool Children's Peer Acceptance. *Social Development*, *14(3), 379-397*.

Şen, S. (2007). "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Temel Özellikleri ve Gereksinimleri", G. Haktanır (Ed.). *Okul* Öncesi *Eğitime Giriş*, (s, 71-123), Anı Yayıncılık, Ankara.

Tepeli, K. (2008). Fiziksel Gelişim, M. E. Deniz (Ed.). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim, (s, 5893), Maya Akademi Yayın Dağıtım, Ankara.

Trevarthen, C., ve Marwick, H. **(**2003) Meeting the Needs of Children from Birthto Three: Research Evidence and Implicationsfor Out-of-Home Provision. http://www. scotland.gov.uk/ Publications/2003/06/17458/22696

Tuğrul, B. (2002). Erken Çocukluk Döneminde Öğrenmeyi ve Öğretimi Kolaylaştıran Özellikler**.** *Hacettepe* Üniversitesi *Eğitim Fakültesi Dergisi,* 22, *142-147.*

Craig-Unkefer, Lesley A., Kaiser, Ann P. (2002) Improving the Social Communication Skills of At Risk Preschool Children in a Play Context. Topics in Early Childhood Special Education, Spring, 22(1), 3-13.

Yalçın, N. (1992). Gecekondu Bölgesinde Bebekleri Besleme Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma. Bilim Uzmanlığı Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Yavuzer, H. (1993). *Ana-Baba ve* Çocuk, Remzi Kitabevi, İstanbul. Yavuzer, H. (1995). Çocuk *Eğitimi El Kitabı*, Remzi Kitabevi. İstanbul.

Yavuzer, H. (2002). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna* Çocuk *Psikolojisi.* Remzi Kitabevi. İstanbul.

Yavuzer, H. (2005) *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle* Çocuğunuzun İlk *6 Yılı.* Remzi Kitabevi. İstanbul.

Waldron, S. (2007). The Significance of The Emergence of Language and Symbol in the Development of The Young Infant, *Journal of Religion and Health*, 46(1), March, s. 85-98.

Webster-Stratton, C. (1999) Peer Problems and Friendships Skills. *How to Promote Children's Social and Emotional Competence.* SAGE Publication. *s. 256-283.*

Whitehead, R. M. (2005). Language and Literacy in the Early Years (3th Ed.), Sage Publication, London.

Okul Öncesi Eğitim Programı

4

Öğr. Gör. Dr. Gülçin Güven
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Nitelikli Bir Programın Özellikleri
Okul Öncesi Eğitim Programının Önemi
Etkili Okul Öncesi Eğitim Programının Özellikleri
Türkiye'de Uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programı
2002-2006 Yıllarında Uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programı
Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)
Kaynaklar

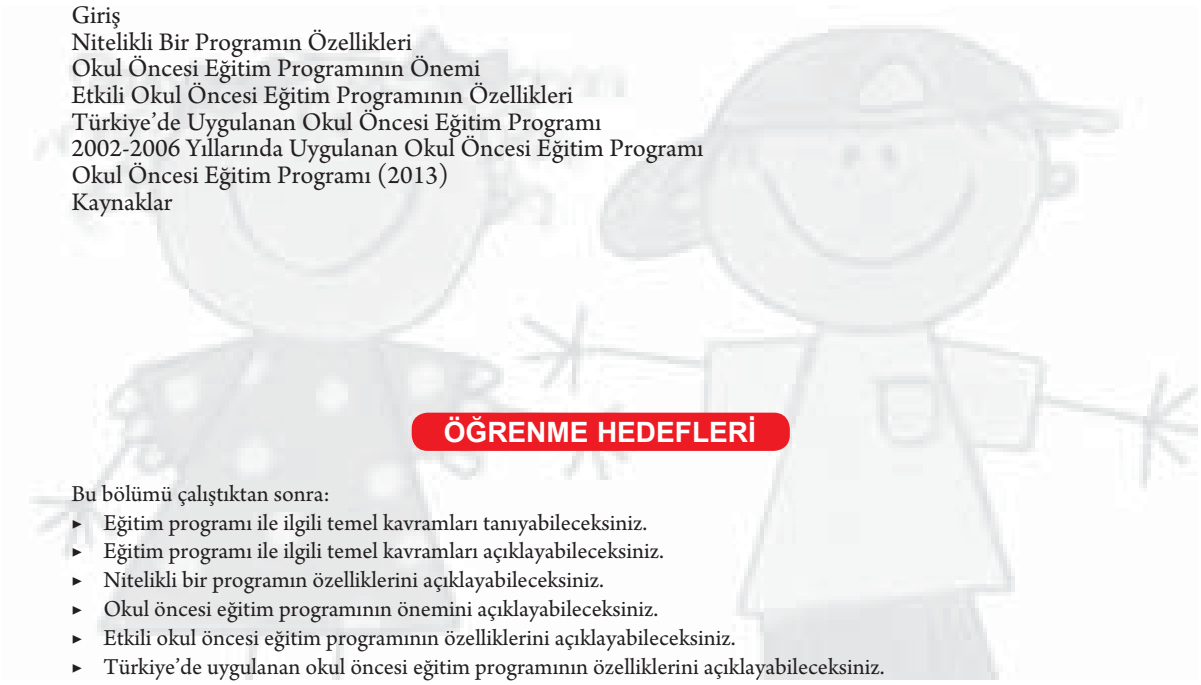

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Eğitim programı ile ilgili temel kavramları tanıyabileceksiniz.
- Eğitim programı ile ilgili temel kavramları açıklayabileceksiniz.
- Nitelikli bir programın özelliklerini açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitim programının önemini açıklayabileceksiniz.
- Etkili okul öncesi eğitim programının özelliklerini açıklayabileceksiniz.
- Türkiye'de uygulanan okul öncesi eğitim programının özelliklerini açıklayabileceksiniz.
- Etkili okul öncesi eğitim programı ile Türkiye'de uygulanan okul öncesi eğitim programını karşılaştırabileceksiniz.

Kaynaklar

Büyükkaragöz, S. (1996). *Genel* öğretim *metodları.* Öz Eğitim Yayınları: İstanbul.

Demirel, Ö. (2002). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme* (4. baskı). *Pegema Yayıncılık: Ankara.*

Ertürk, S. (1998). *Eğitimde program geliştirme*. Meteksan A.Ş.: Ankara.

Gözütok, F. D. (Güz 2003). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları, *Millî Eğitim Dergisi, 160-1.* www.yayim.meb.gov.tr 'den alınmıştır.

Gürkan, T. (2007). *Okul* öncesi *eğitim programının temel* özellikleri. VI. Antalya Sempozyumu Okul Öncesi Eğitimi ve Öğretmen Eğitimi, 1–3 Şubat 2007, Antalya.

Hesapçıoğlu, M. (1998). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. BETA: İstanbul.

Kandır, A.; Özbey, S.; İnal, G. (2010). *Okul* öncesi *eğitimde program (1) kuramsal temeller.* Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.

MEB (2006) *Okul* Öncesi *Eğitim Programı (36–72 Aylık* Çocuklar İçin), MEB: Ankara. http://www.meb.gov.tr/mevzuat/ Erişim: Temmuz, 31, 2012

http://istanbul.meb.gov.tr/www/okul-oncesi-egitimin-guclendirilmesi/ Erişim: Temmuz, 31, 2012

http://www.mebpersonel.com/mevzuat/meb-okul-oncesi-egitim-programi Erişim: Temmuz, 31, 2012

http://www.meb.gov.tr/mevzuat/Erişim: Eylül, 10, 2013

Oktay, A.; Gürkan, T.; Zembat, R.; Unutkan, Ö. (2006). *Ne Yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım?*. Ya-Pa Yayınları: İstanbul.

Ornstein, A. C. & Hunkins F. P. (2004). *Curriculum: foundations, principles, and issues*. Prentice Hall: New Jersey.

Ömeroğlu, E.; Kandır, A.; Ersoy, Ö. (2004). *36–72 aylık* çocukların *eğitimi için yıllık plan* örnekleri *ve aile katılımı* çalışmaları. Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.

Temel, F.; Kandır, A.; Erdemir, N.; Çiftçibaşı, H. K. (2004). *Okul* öncesi *eğitimde proje yaklaşımı ve program* örnekleri. Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.

Tuğrul, B. (2007). *Etkili okul* öncesi *eğitim programının* özellikleri. VI. Antalya Sempozyumu Okul Öncesi Eğitimi ve Öğretmen Eğitimi, 1–3 Şubat 2007, Antalya.

Varış, F. (1971). *Eğitimde program geliştirme teoriler/teknikler-.* Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

Zembat, R. (2001). *Nitelik açısından okul* öncesi *eğitim kurumları ve ilgili bir araştırma.* Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa: İstanbul.

Zembat, R. (2005). Okul öncesi eğitimde güncel konular. A. Oktay & Ö. P. Unutkan (Ed.), *Okul* öncesi *eğitimde nitelik.* Morpa: İstanbul.

Okul Öncesi Eğitimde Farklı Yaklaşımlar

5

Prof. Dr. Gülden Uyanık Balat
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
High/Scope Yaklaşımı
Head Start Projesi
Montessori Yaklaşımı
Waldorf Yaklaşımı
Reggio Emilia Yaklaşımı
Bank Street Yaklaşımı
Kaynaklar

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Erken çocukluk eğitiminde yer alan programları tanıyabileceksiniz.
- Erken çocukluk döneminde yer alan programların temel özelliklerini açıklayabileceksiniz.
- Erken çocukluk eğitimindeki farklı program yaklaşımlarını temel felsefesini anlayabileceksiniz.
- Erken çocukluk dönemindeki farklı program modellerinin özelliklerini karşılaştırabileceksiniz.

Kaynaklar

Aktan Kerem, E. ve E. Kınık, (2006) "Hiçbir Çocuk Geride Kalmasın: Erken Çocukluk Eğitiminde Head Start Programı", Ç*oluk Çocuk Dergisi,* 56, 16-20.

Aktan Kerem, Ebru. (2004). "Erken Çocukluk Eğitiminde Bir Peri Masalı: Waldorf Okulları", Ç*oluk* Çocuk *Dergisi,* 35, 22-25.

Aral, N., Kandır, A., Can-Yaşar, M., (2000) Okul Öncesi Eğitim ve Ana Sınıfı Programları, Ya-Pa Yayınları, İstanbul

Aslan, Durmuş. (2005). "Okul Öncesi Eğitimde Reggio Emilia Yaklaşımı", Ç*ukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* e-dergi, Cilt: 14 / Sayı: 1. http://sosyalbilimler.cukurova.edu.tr/dergi/dosyalar/2005.14.1.198.pdf (Erişim:20.04.2010)

Başal, H.A., (2005) Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri, 2. Baskı, Morpa Yayınları, İstanbul. Bayhan P., Bencik, S. (2008) Erken Çocukluk Dönemi Programlarından Waldorf Yaklaşımına Genel

Bir Bakış, Selçuk Üniversitesi, *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi,* 26, 15-25.

Bayhan, P.2001a. Reggio Emilia Yaklaşımında Öğretmenin Rolü, Yaşadıkça Eğitim, sayı.72, 37-39. Bayhan, P. 2001.b. Okul Öncesi Eğitimde Proje Yaklaşımın Kullanılması, Yaşadıkça Eğitim, sayı.69, 8-11.

Dutch, H. (2005).Redefining parent involvement in Head Start: A two generation approach, *Early Childhood Development and Care,* 175(1), 23-35.

Edmiaston, R.K., Fitzgerald, L.M. 2000. How Reggio Emilia Encourages Inclusion, Educational Leadership, September, vol.58, n.1, 66-69.

Ewen, D., Beh Neas, K. (2005). Preparing for success: How Head Start helps children with disabilities and their families, http://www.clasp.org/admin/site/publications/files/0224.pdf Erişim: 16.3.2010

Edwards, C.P. (2002). Three Approaches From Europe: Waldorf, Montessori and Reggio Emilia. Early Childhood Research and Practice. v.4, n.1. http://ecrp.uiuc.edu/v4n1/edwards.html Erişim: 18.3.2010

Gandini,L. (1993). Fundamentals of the Reggio Emilia Approach to Early Childhood Education, *Young Children,* November. S.4-8.

Günay-Bilaloğlu, R. (2004) Okul Öncesi eğitimde High/scope yaklaşımı, Çukurova Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt.13, sayı.2, http://sosyalbilimler.cukurova.edu.tr/dergi.asp?dosya=149 Erişim: 16.3. 2010

Gürtuna, S. (2003). Avrupa'da Okul Öncesinde Sanat Eğitimi, *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar,* edt. Müzeyyen Sevinç, Morpa Yayınları, İstanbul. s.93-105

Gürsoy, F., Yıldız-Bıçakcı, M., (2009) *Okul* Öncesi *Eğitimde Farklı Yaklaşımlar*, Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi, Edt. Yeşim Fazlıoğlu, Kriter Yayınları, İstanbul.

İmamoğlu, B., S.Z. (2002) Küçük Bir Köyden Dünyaya Yayılan Bir Eğitime "Reggio Emilia Eğitimi" Özgür *ve Bilge Dergisi*. Yıl 1.sayı 11.

Korkmaz, Eylem. (2006). "*Eğitimde Alternatif Bir Metod: Montessori*", Zil ve Teneffüs Dergisi, Sayı: 6, s.45-47.

Oğuz, V., Köksal-Akyol, A. (2006). Çocuk eğitiminde Montessori Yaklaşımı" Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), 243-256.

Oktay, A., Gürkan, T., Zembat, R., Unutkan-Polat, Ö., (2006) Ne yapıyorum, Neden Yapıyorum, Nasıl Yapmalıyım?, Ya-pa Yayınları, İstanbul.

Poyraz, H., Dere, H., (2001). Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara.

Scheweinhart, L.J., Hohmann, C.F. (1992). The simple profound approach of the High Scope K-3 curriculum, *Education Digest,* 58.4-7.

Spodek, B., Sarocho, O.N. (2003).“On the shoulder of giants”exploring the traditions of early childhood education*, Early Chidhood Education Journal*, 31,3-10.

Temel,F. (1994) .“Montessorinin görüşleri ve eğitime yaklaşımı” *Okul Öncesi Eğitim Dergisi*, 26(47): 18-22.

Temel, Z.F., Dere, H.,(1999) “Okul öncesi eğitimde yaklaşımlar” Gazi Üniversitesi Anaokulu/ Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı, Ya-Pa Yayınları, İstanbul.

Temel, F. (2005) “Okul Öncesi Eğitimde yeni yaklaşımlar” *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, yıl.6, sayı. 62. s. 37-42.

Yıldırım-Doğru, S.S. (2009) Özel eğitimde kullanılan alternatif programlar (Montessori Yaklaşımı) *Türk Bilim Araştırma Vakfı (TÜBAV) Bilim Dergisi*, cilt.2, sayı.1, 113-122.

Walsh, A.B., Petty, K. (2007). Frequency of six early childhood education approaches: A 10 year content analysis of early childhood education journal, *Early Childhood Education Journal*, 34(5),301-305

Weikart, D.P. (1993) Okul öncesi çocuklar için temeller: High/Scope Yaklaşımı Edt. Sevda Bekman, (1993) Erken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller, Seminer Bildirileri (10-14 Eylül 1994). Zigler, E.,

Syfco, S.J. (2004). Moving Head Start to the States: One experiment too many, Applied Developmental Science, 8(1). 51-55. Head Start, (http://www.acf.hhs.gov/programs/ohs/about/index.html#purpose).

U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Head Start Bureau, http://www.head-start.lane.or.us/ general/HHS-brochure.html,

- http://www.tmcmsmontessori.com/fiveareas.html,
- Johanna Repledo, http://www.babycenter.com/0_the-top-preschool-programs-and-how-theydiffer_64635.bc
- http://www.casadeibambini.net/teacher.html,
- www.montessori.org
- http://www.bankstreet.edu
- http://webstaging.bankstreet.edu/gems/sfc/CurriculumGuide.pdf.
- Waldorf GirişimiİstanbuI, Waldorf Eğitimi, http://www.waldorfgirisimiistanbul.org/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=57

Okul Öncesi Eğitimde Eğitim Ortamları

6

Yrd. Doç. Dr. Emel Tok
Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Okul Öncesi Eğitim Ortamları
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Binanın Genel Özellikleri
Sağlık ve Güvenlik
İç Mekân
Dış Mekânlar
Kaynaklar

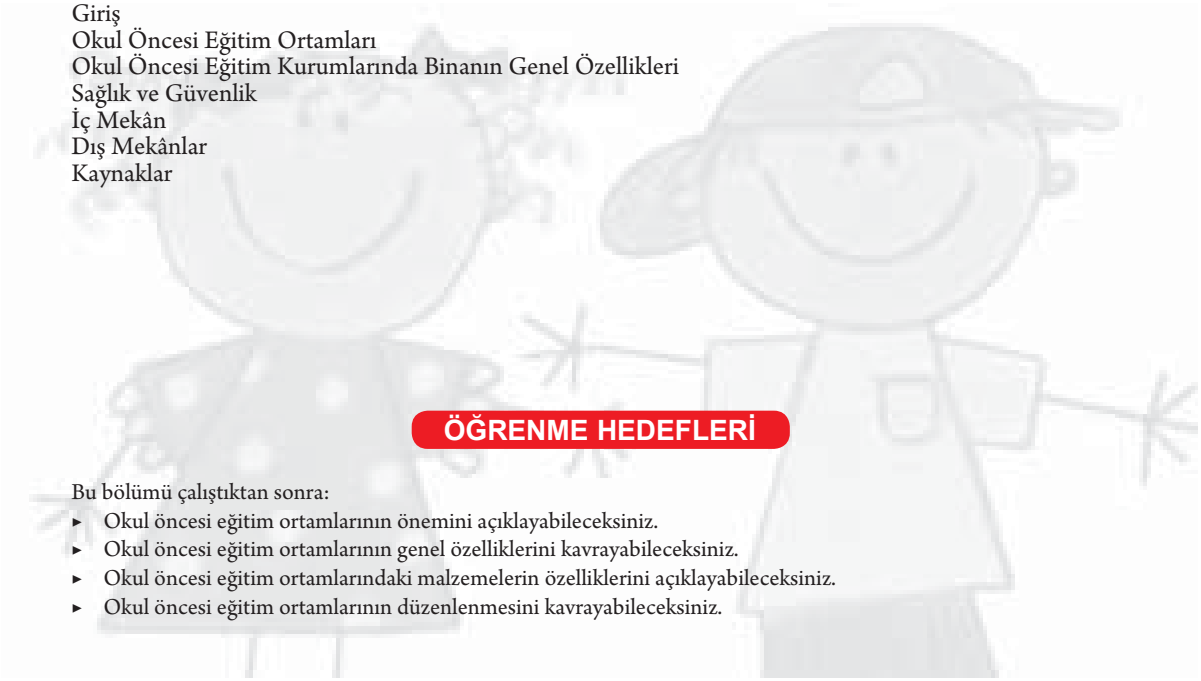

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Okul öncesi eğitim ortamlarının önemini açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitim ortamlarının genel özelliklerini kavrayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitim ortamlarındaki malzemelerin özelliklerini açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitim ortamlarının düzenlenmesini kavrayabileceksiniz.

Kaynaklar

Anne Çocuk Eğitim Vakfı.(1999) *7 Çok geç!!. Erken* Çocukluk *Eğitiminin* Önemi Üzerine *Düşünceler ve* Öneriler. İstanbul: AÇEV.

Anderson, H; Adlam, T.; Coltman, P.; Cotton, E.; Daniels, R. (1998) Spinning the plates: organising the early years classroom. Ed. David Whitebread *Teaching and Learning in The Early Years*, 23-53. London and Newyork: Routledge.

Broker, L. (2005) Learning to be a Child: Cultural diversity and early years ideology. Ed. Nicola Yeland. Berkshire *Critical Issues in Early Childhood Education*, 115-130.GBR: McgrawHill Education.

Curtis, A. (1998). A Curriculum fort he preschool child. London& Newyork: Routledge.

Day, B. & Drake, K. (1991). Developmental and Experimental Programs-key to Quality Education and Care of Young Children Ed. Barry Persky, Leonard H. Golubchick. *Early Childhood Education,* 163-186. Doctorate Association of New York Educators, American Federation of Teachers U.S.A: University Press of America.

Demiriz, S.; Karadağ, A.; Ulutaş, İ. (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurularında Eğitim Ortamı ve Donanım.Ankara: Anı Yayıncılık

Frost, L.; Shin, D.; Jacobs, P.J. (1998). Pysical Environments and Children's Play. Ed. Olivia N. Saracho, Bernard Spodek. *Multiple Perspectives on Play in Early Childhood Education*, 255-294. Albany, NY, U.S.A: State of Newyork Press.

Henniger, M.L(1999) Teaching Young Children. U.S.A: Prentice Hall.

Kalemci, F. (1998). *Okul* Öncesi *Eğitim Kurumlarının* Çevre *Düzenlemesi ve* Çalışan *Eğitim Personelinin Nitelikleri Yönünden* İncelenmesi. Ankara: Aydoğdu Ofset.

Küçükkaragöz, H. (2002).Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. Ed. Binnur Yeşilyaprak. *Gelişim ve* Öğrenme *Psikolojisi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

MEB. (2006) Millî Eğitim Bakanlığı, Okul Öncesi Eğitim Genel Müdürlüğü. *Okul* Öncesi *Eğitim Programı (32-72 ay* çocukları *için).* ooegm.meb.gov.tr/program/program%20kitabi.pdf web adresinden alınmıştır. (Erişim: 01.02.2010)

MEB. (2013). Millî Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitimi Programı http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf web adresinden alınmıştır. (Erişim: 10.11.2014)

Milli Eğitim Bakanlığı *Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği* (2014). Sayı: 29072. http://tegm.meb.gov.tr/www/milli-egitim-bakanligi-okul-oncesi-egitim-ve-ilkogretim-kurumlari-yonetmeligi/icerik/207 web adresinden alınmıştır. (Erişim: 11.11.2014)

Newyork State Education Department (1998). Preschool Planning Guide: Building a Foundation for Development of Language and Literacy in The Early Years. (ED: 425 8357)

Oktay, A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul* Öncesi *Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık

Perry, R.(1997). *Teaching Practice: A Guide for Early Childhood Students*. London & Newyork: Routledge

Poyraz, H; Dere, H. (2001). *Okul Öncesi Eğitiminin İlke ve Yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2000) *Gelişim* Öğrenme *ve Öğretim.* Ankara: Gazi Kitapevi.

Sevinç, M.(2004). *Erken* Çocukluk *Gelişimi ve Eğitiminde Oyun*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Thurman, L.M.& DeBord, K.B. (1998). Preschool Planning Guide. National Net work for Child Care. http://www.nncc.org/Curriculum/planguide.html#anchor6370448 web adresinden alınmıştır. (Erişim: 04.04.2010).

Ulcay, S (1993). *Okul* Öncesi Çocuk *Gelişimi ve Eğitimi Kurumlarında Yıllık Program*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Uysal, F. (2006) *Okul* Öncesi Çocuk *Eğitim Merkezlerinde* İç *ve Dış Mekân Organizasyonlarının Eğitim Yaklaşımları* Çerçevesinde İzlenmesi. Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi: Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yavuzer, H. (2003). Çocuk *Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Zembat, R. (2003). Planların Uygulama Esasları ve Plan Örnekleri (Bölüm 5). *Okul* Öncesi *Eğitim Programı Uygulama Rehberi: Ne yapıyorum? Neden yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım?* Diğer bölüm yazarları: Ayla Oktay, Tanju Gürkan, Özgül Polat Unutkan. İstanbul: Ya-Pa Yayınları

Yrd. Doç. Dr. Emel Tok

Lisans eğitimini Pamukkale Üniversitesi Anaokulu Öğretmenliği 1997 yılında, Yüksek Lisans eğitimini aynı üniversitenin Okul Öncesi Eğitimi bölümünde 2002 yılında bitirdi. 2008 yılında Marmara Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği programında doktora eğitimini tamamladı.

1997-1999 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı kurumlarda öğretmenlik yaptı. 1999 yılı içinde Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 2002 yılında Doktora eğitimi yapmak üzere (35. madde ile) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsüne atandı. Buradan aynı üniversitenin Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalında görevlendirilerek altı sene araştırma görevlisi olarak çalıştı. Doktora eğitimini bitirdikten sonra Pamukkale Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalında çalışmaya başladı. Hâlen aynı bölümde öğretim üyesi olarak çalışmaya devam etmektedir.

Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi

7

Arş. Gör. Hande Arslan Çiftçi
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi
Prof. Dr. Gülden Uyanık Balat
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetiminin Temelleri
Sınıf Yönetiminde Öğretmenlerin Dikkat Etmesi Gereken Noktalar
Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetiminin Değişkenleri
Kaynaklar

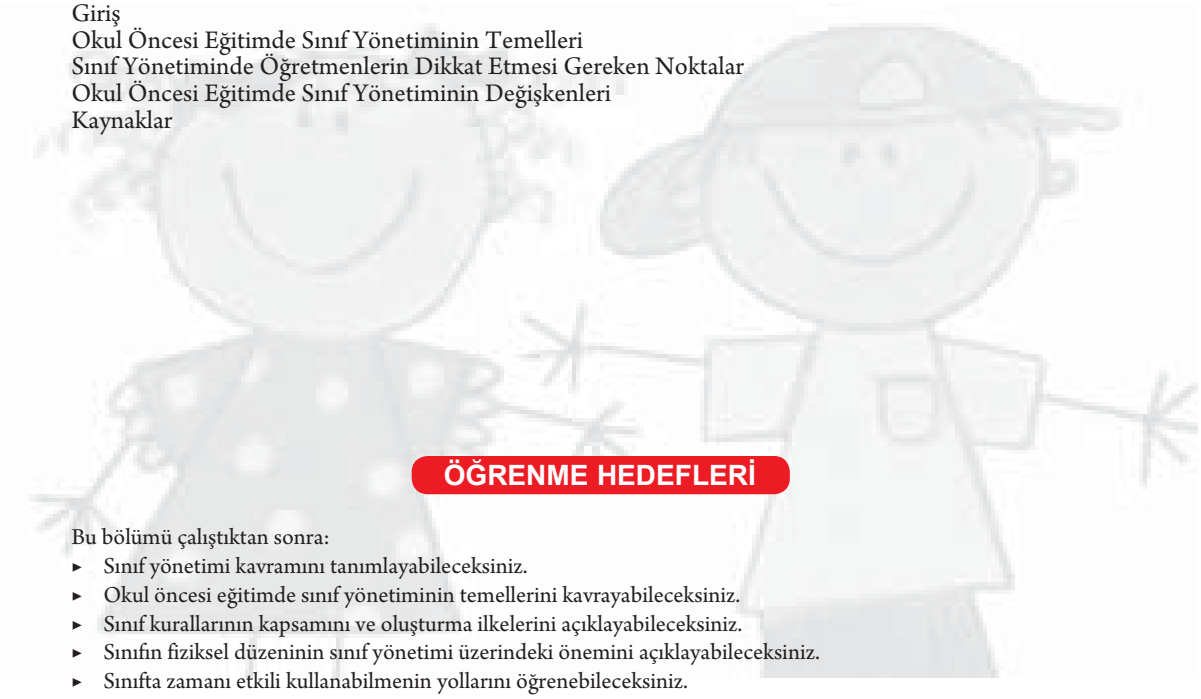

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Sınıf yönetimi kavramını tanımlayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimde sınıf yönetiminin temellerini kavrayabileceksiniz.
- Sınıf kurallarının kapsamını ve oluşturma ilkelerini açıklayabileceksiniz.
- Sınıfın fiziksel düzeninin sınıf yönetimi üzerindeki önemini açıklayabileceksiniz.
- Sınıfta zamanı etkili kullanabilmenin yollarını öğrenebileceksiniz.
- Aile katılımının sınıf yönetimine etkisini açıklayabileceksiniz.
- Öğrencilerin motivasyonunu artıracak yollar geliştirebileceksiniz.
- Sınıfta istenmeyen davranışlar ortaya çıktığında öğretmenlerin izleyebileceği yolları açıklayabileceksiniz.

Okul öncesi dönemde, çocuklarda gözlemlenen sorun davranışların nedenleri bazen çocukların hayatlarında ortaya çıkan küçük değişikliklerden de kaynaklanabilir ve kaynağı bulunduğunda çok kolaylıkla çözümlenebilir. Bazen de bazı sorun davranışların çözümü için uzman desteğinden yararlanmak gerekebilir. Öğretmenler, davranışın sıklığı, sürekliliği, yaşa uygunluğu gibi bazı kriterleri dikkate alarak uzman desteği alma konusunda geç kalmamalıdırlar. Davranış sorunlarına erken müdahale, sorunun hızla çözülmesini ve öğretmenin sınıf yönetimi konusunda sıkıntı yaşamamasını sağlar.

Genel olarak sınıf yönetimi, okul öncesi eğitiminde öğretmenlerin yeterliklerini sürekli geliştirmeleri gereken bir alandır. Öğretmenler sınıf yönetimi konusunda, örneğin zaman yönetimi, kural koyma veya veli ile iletişim gibi, hangi alanlarda kendilerini geliştirmeleri gerektiğini belirlemeli ve diğer öğretmen arkadaşlarından, uzmanlardan ve yazılı kaynaklardan yararlanmalıdırlar. Sınıf yönetimi, okul öncesi eğitimcileri için her yıl yeni gelen çocuklarla yeniden şekillenen bir süreç gibidir. Bu nedenle de, okul öncesi öğretmenleri tarafından sürekli geliştirilen ve yeterliliklerin sürekli artırıldığı bir alan olarak görülmelidir.

Kaynaklar

Akgün, E., Yarar, M. ve Dinçer, Ç. (2011). Okul öncesi öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde kullandıkları sınıf yönetimi stratejilerinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1*(3), 1-9.

Aktaş Arnas, Y. (2008). Okul öncesi eğitim ortamının fiziksel özellikleri. İçinde Y.Aktaş Arnas ve F.Sadık (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi* (s.85-112). Ankara: Kök Yayıncılık.

Aksoy, N. (2000). Sınıf içi disiplin sorunlarını azaltmada izlenebilecek temel yaklaşımlar. *Eğitim Araştırmaları, 2*, 5-9.

APA (2006). *Report on the Teacher Needs Survey.* Washington, D.C.: American Psychological Association, Center for Psychology in Schools and Education.

Aydın, A. (2009). Sınıf yönetimi. Ankara: Pegem Akademi.

Başar, H. (2009). Sınıf yönetimi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Bilgin, H. (2010). Okul öncesi eğitimde aile katılımın sınıf yönetimine etkisi. İçinde G.Uyanık Balat ve H.Bilgin (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

Brophy, J. (2006). History of research on classroom management. İçinde C. M. Evertson ve C. S. Weinstein (Ed.), *Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues* (s. 17-43). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Bulut, M.S. (2008). Okul öncesi sınıflarında zaman yönetimi. Aktaş Arnas, Y. (2008). Okul öncesi eğitim ortamının fiziksel özellikleri. İçinde Y.Aktaş Arnas ve F.Sadık (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi* (s.163-190). Ankara: Kök Yayıncılık.

Burden, P. R. (2000). *Powerful classroom management strategies: Motivating students to learn.* Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Celep, C. (2009). *Sınıf yönetiminde kuram ve uygulama* (5.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Copple, C., ve Bredekamp, S. (2009). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs: Serving children from birth through age 8*.Washington DC: NAEYC.

Çağlar, A., ve Kurtuluş, E. (2005). Okul öncesi eğitiminde etkili sınıf yönetimi. İçinde. M. Sevinç (Ed.). *Gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar 2*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Çelebi Öncü, E. ve Ünlüer, E. (2010). Zaman yönetimi ve oku öncesinde zamanın etkili kullanımı. İçinde G.Uyanık Balat ve H.Bilgin (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

Çelikten, M. (2008). *Yapılandırmacı yaklaşıma göre sınıf yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Durmuşoğlu Saltalı, N. ve Arslan, E. (2013). Okul öncesi öğretmenlerin sınıflarında koydukları kurallar ve uygulayışları. *İlköğretim Online, 12*(4), 1032-1040.

Ekici, G. (2010). Öğretim yönetimi. İçinde E.Karip (Ed.), *Sınıf yönetimi* (9.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Evertson, C. M., ve Weinstein, C. S. (2006). Classroom management as a field of inquiry. İçinde C. M. Evertson ve C. S. Weinstein (Ed.), *Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues* (s. 3-16). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Gülay Ogelman, H. (2014). Okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılımı çalışmaları: Denizli İli örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7*(17), 259-284.

Gündüz, Y. Ve Can, E. (2013). Öğrenci görüşlerine göre ilköğretim ve ortaokul öğretmenlerinin sınıf yönetimi ilkelerine uyma düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 19*(3), 419-446.

Güven, M. (2010). Ana-baba ile ilişkiler. İçinde E.Karip (ed.), *Sınıf yönetimi* (9.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Hardin, C.J. (2012). *Effective classroom management: Models and strategies for today's classrooms* (3.baskı). Boston, MA: Pearson Education.

Işık, H. (2010). Öğrenme ortamlarının düzeni. İçinde M. Şişman ve S.Turan (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s.61-76). Ankara: Pegem Akademi.

İflazoğlu Saban, A. (2008). Kural ve prosedürler. Aktaş Arnas, Y. (2008). Okul öncesi eğitim ortamının fiziksel özellikleri. İçinde Y.Aktaş Arnas ve F.Sadık (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi* (s.215-241). Ankara: Kök Yayıncılık.

Jones, V. ve Jones L.S. (2001). *Comprehensive classroom management: creating communities of support and solving problems* (6.baskı). Allyn and Bacon,Inc.

M.E.B. (2013). Okul öncesi eğitim programı. <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf> adresinden 17.12.2014 tarihinde alınmıştır.

Moyles, J. (1995). *Classroom management bright ideas for early years.* Warwickshire: Scholastre.

Öztürk, Ö. (2008). Sınıfta istenmeyen davranışlar, nedenleri, yönetimi. İçinde Y.Aktaş Arnas ve F.Sadık (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi* (s.243-276). Ankara: Kök Yayıncılık.

Öztürk, B. (2010). Sınıfta istenmeyen davranışların önlenmesi ve giderilmesi. İçinde E.Karip (ed.), *Sınıf yönetimi* (9.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Sadık, F. (2008). Sınıf yönetiminde temel kavramlar ve yaklaşımlar. İçinde Y.Aktaş Arnas ve F.Sadık (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi* (s.13-60). Ankara: Kök Yayıncılık.

Sarıtaş, M. (2010). Öğretmen-veli görüşmelerinin yönetimi. İçinde M. Şişman ve S.Turan (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s.207-225). Ankara: Pegem Akademi.

Stratton, C., Reinke, H. ve Newcomer, L. (2011). The incredible years teacher classroom management training: the methods and principles that support fidelity of training delivery. *School Psychology Review, 40*(4), 509–529.

Şişman, M. (2010). Sınıf yönetimi ve disiplin modelleri. İçinde M. Şişman ve S.Turan (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s.21-43). Ankara: Pegem Akademi

Tanju, E. H. (2010). Okul öncesi dönemde davranış problemleri ve alınacak önlemler. İçinde G.Uyanık Balat ve H.Bilgin (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

Tezel Şahin, F. ve Ünver, N. (2005). Okul öncesi eğitim programlarına aile katılımı. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*(1), 23-30.

Turan, S. (2010). Sınıf yönetiminin temelleri. İçinde M. Şişman ve S.Turan (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s.1-20). Ankara: Pegem Akademi.

Uyanık Balat, G. (2010). Sınıf yönetimi kavramı ve sınıf yönetimi modelleri. İçinde G.Uyanık Balat ve H.Bilgin (Ed.), *Okul öncesi e*ğitimde sınıf yönetimi. Ankara: Eğiten Kitap.

Ülgen, G. (1997). Eğitim psikolojisi. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Ünal, S. ve Ada, S. (2008). *Sınıf yönetimi* (3.baskı). İstanbul: Ege Basım. Weinstein, C. S., ve Novodvorsky, I. (2011). *Middle and secondary classroom management: Lessons from research and practice.* New York: McGraw-Hill.

Yiğit, B. (2010). Sınıfta disiplin ve öğrenci davranışının yönetimi. İçinde M. Şişman ve S.Turan (Ed.*), Sınıf yönetimi* (s.78-95). Ankara: Pegem Akademi.

Yurtal, F. (2008). Güdülenme. Aktaş Arnas, Y. (2008). Okul öncesi eğitim ortamının fiziksel özellikleri. İçinde Y.Aktaş Arnas ve F.Sadık (Ed.), *Okul* öncesi eğitimde sınıf yönetimi (s.113-135). Ankara: Kök Yayıncılık.

Yücel, C. ve Gülveren, H. (2010). Sınıfta öğrencilerin motivasyonu. İçinde M. Şişman ve S.Turan (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s.114-131). Ankara: Pegem Akademi.

Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Dışı Etkinlikler

8

Öğr. Gör. Dr. Saime Çağlak Sarı
Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Sınıf Dışı Etkinlikler
Gezi
Gözlem
Görüşme
Defile – Kermes
Sergi
Proje, Görev ve Sorumluluk
Yıl Sonu Etkinlikleri
Tiyatro
Ek-1: Öğretmen Gezi Kontrol Listesi
Ek-2: Okul İzin Belgesi
Ek-3: Veli İzin Belgesi
Ek-4: Gezi Yapılacak Yer İle İlgili Yazışma Örneği
Kaynaklar

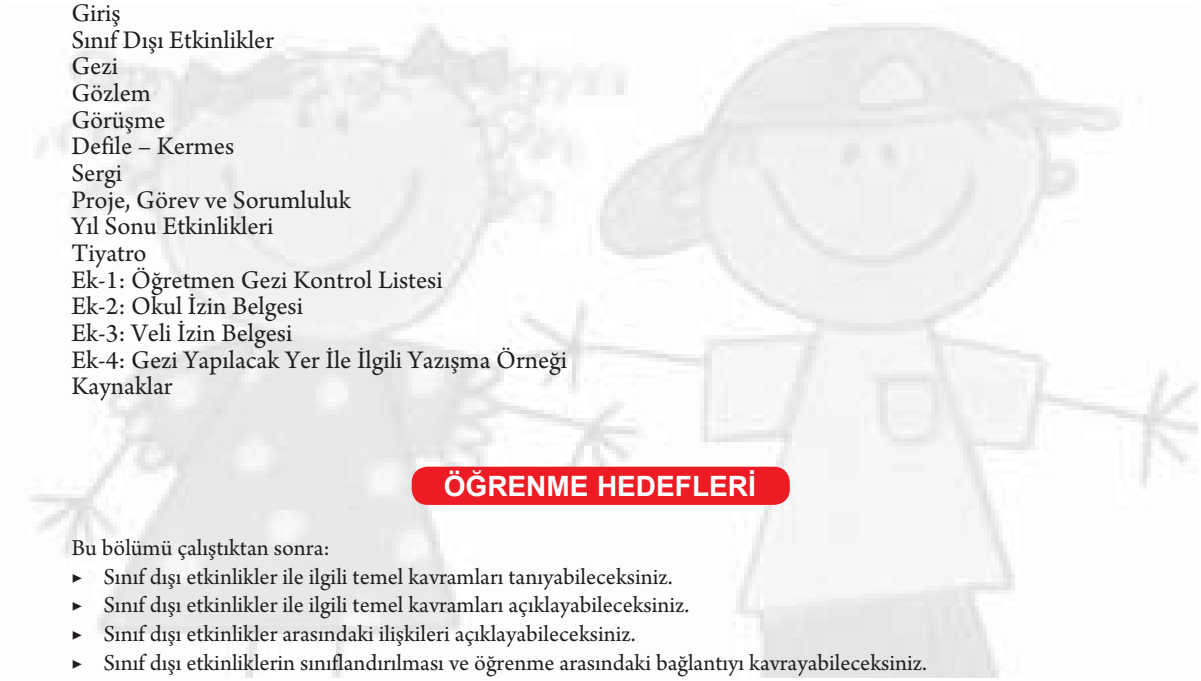

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Sınıf dışı etkinlikler ile ilgili temel kavramları tanıyabileceksiniz.
- Sınıf dışı etkinlikler ile ilgili temel kavramları açıklayabileceksiniz.
- Sınıf dışı etkinlikler arasındaki ilişkileri açıklayabileceksiniz.
- Sınıf dışı etkinliklerin sınıflandırılması ve öğrenme arasındaki bağlantıyı kavrayabileceksiniz.

Kaynaklar

Aral, Neriman ve ark. (2000). Okul Öncesi Eğitim 2, Ya-Pa Yayın Pazarlama, 1.Baskı, İstanbul. Bilen, Mürüvvet (2006) Plandan Uygulamaya Öğretim, Anı Yayıncılık, 7.Baskı, Ankara.

Demirel, Özcan (2009). Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı. Pegem Akademi, 15.Baskı, Ankara.

Ergün, Mustafa ve Özdaş, Ali (1997). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Kaya Matbaacılık, İstanbul. Hesapçıoğlu, Muhsin (2008). Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim, Nobel Yayınları, Ankara.

Karasar, Niyazi (1995). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler (7.Basım), Sim Matbaası, Ankara.

Kemertaş, İsmet, (2001). Uygulamalı Genel Öğretim Yöntemleri Öğretimde Planlama ve Değerlendirme (4.Baskı), Birsen Yayınevi, İstanbul.

Küçükahmet, Leyla (2008) Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Nobel Yayın Dağıtım, 22.Basım, Ankara.

Nutku, Özdemir (1998) Oyun Çocuk Tiyatro, Özgür Yayınları, İstanbul.

Tan, Şeref. (Ed)(2009) Öğretim İlke ve Yöntemleri. Pegem Akademi, 4.Baskı Ankara. Bölüm:7 Erciyeş, Gülnur, Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Yalçıner, Mehmet (2006). Beden Eğitimi ve Sporda Gözlem ve Değerlendirme, Nobel Yayın Dağıtım, Antalya.

Yılmaz, Hasan ve Sünbül Ali Murat, (2007), Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Çizgi Kitabevi, 4.Baskı. Konya.

Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları, Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği (2005)

Öğr. Gör. Dr. Saime Çağlak Sarı

Marmara Üniversitesi "Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü"nden 1992 yılında mezun olmuş ve aynı yıl İstanbul'a atanarak 3 yıl devlet okulunda, 1 yıl da kolejde beden eğitimi öğretmenliği yaptıktan sonra 1996 yılında Marmara Üniversitesi "Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü" nde Öğretim Görevlisi olarak göreve başlamıştır. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Programında "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarına Beden Eğitimi Etkinlikleri Yoluyla Kavram (Enerji) Öğretimi" konulu tez çalışmasıyla yüksek lisansını tamamladıktan sonra aynı enstitüde, Spor Eğitimi Programında "Çeviklik Alıştırmaları ve Oyunlarının 10-11 Yaş Arası Çocukların Reaksiyon Zamanları ve İşlemleme Hızına Etkisinin İncelenmesi" konulu tez çalışması ile 2012 yılında doktor unvanını almıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Unicef'in katkılarıyla Marmara Üniversitesi iş birliğinde yürütülen (2001-2006) "Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçiş Projesi'nde Gelişim Grubunda görev almıştır. Hareket gelişimi ve eğitimi, beden eğitimi ve oyun öğretimi, geleneksel çocuk oyunları ve spor kültürü derslerini vermekte ve aynı alanlarda ulusal-uluslar arası kongrelerde sunulan ve yayımlanan araştırma, makale ve bildirileri bulunmaktadır. Oyun, beden eğitimi, motor gelişim ve okul öncesi eğitimin farklı alanlarında çalışan uzmanlar ile hazırlanmış kitaplar içinde yer alan bölümleri vardır. Hâlen Marmara Üniversitesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında görev yapmaktadır.

Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırma

9

Yrd. Doç. Dr. Menekşe Karaoğlu
Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Okul Öncesi Eğitim ile Okul Öncesi Dönemde Özel Eğitimin Karşılaştırılması
Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma
En Az Kısıtlayıcı Ortam
Bebeklik Döneminde Evde ve Kurumda Özel Eğitim Destek Uygulamaları (0-3 yaş dönemi)
Okul Öncesi Eğitim Programında Kaynaştırma ve Erken Müdahale Uygulamaları (3-6 yaş)
Kaynaştırma Sınıflarında Etkili Eğitimsel Uygulamalar
Kaynaklar

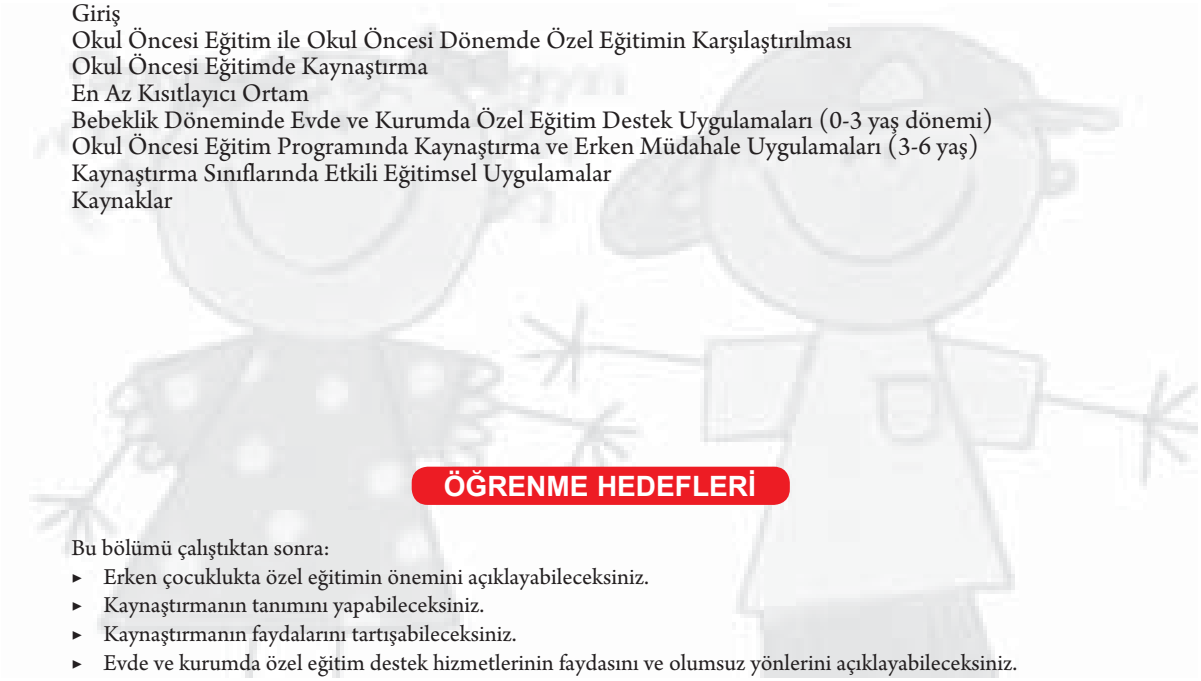

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Erken çocuklukta özel eğitimin önemini açıklayabileceksiniz.
- Kaynaştırmanın tanımını yapabileceksiniz.
- Kaynaştırmanın faydalarını tartışabileceksiniz.
- Evde ve kurumda özel eğitim destek hizmetlerinin faydasını ve olumsuz yönlerini açıklayabileceksiniz.
- Kaynaştırma yapılacak ortamların düzenlenmesine örnekler verebileceksiniz.

14. Sizinle birlikte çalışan yetişkinlere de sosyal gelişimi desteklemeleri için gerekli bilgileri sağlayın.
15. Beklentiler ulaşılabilir seviyede tutulmalıdır. İlerlemenin zaman gerektirdiği unutulmamalıdır.

Özellikle okul öncesi dönemde risk altındaki çocukların tanılanması ve erken müdahale açısından okul öncesi öğretmenlerinin rolü oldukça kritiktir. Kaynaştırmanın önemine inanan okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında mutlaka özel gereksinimli çocuklara yer vermesi ve destek olması gerekir. Bu çocukların en az kısıtlayıcı çevre içinde maksimum gelişim sağlaması açısından öğretmenlerin kaynaştırma konusunda kendilerini geliştirmesi ve alan uzmanlarıyla iş birliği yapması önemlidir.

Kaynaklar

Beard, K.Y., & Sugai, G. (2004). First step to success: An early intervention for elementary children at risk for antisocial behavior behavioral disorders. *Behavioral Disorders, 29*(4), 396–409

Buysse, V., Goldman, B. D., & Skinner, M. L. (2002). Setting effects on friendship formation among young children with and without disabilities. Exceptional Children, 68, 503–517.

Conroy, M. A., & Brown, W. H. (2004). Early identification, prevention, and early intervention with young children at risk for emotional or behavioral disorders: Issues, trends, and a call for action. *Behavioral Disorders, 29,* 224-236.

Cook, R.,Klein, M., & Chen, D. (2012). *Adapting early childhood curricula for children in inclusive settings.* (8th ed.). Merill/Prentice Hall.

DEC/NAEYC. (2009). Early childhood inclusion: A joint position statement of the Divisionfor Early Childhood (DEC) and the National Association for the Education of YoungChildren (NAEYC). Chapel Hill: The University of North Carolina, FPG ChildDevelopment Institute.

Dunst, C. J. (2007). Early intervention for infants and toddlers with developmental disabilities. In S. L.Odom, R. H. Horner, M. Snell, & J. Blacher (Eds.), *Handbook of developmental disabilities* (pp. 161-180). New York, NY: Guilford Press.

Guralnick, M. J. (2001). *Early childhood inclusion: Focus on change.*Baltimore, MD: Paul H. Brookes.

Knitzer, J., & Lefkowitz, J., (2006,). *Helping the most vulnerable infants, toddlers, and their families* (Pathways to Early School Success Issue Brief No. 1). New York: National Center for Children in Poverty, Columbia University. Web site: http://academiccommons.columbia.edu/ adresinden 15 Nisan 2011'de indirilmiştir.

Lally, R., Torres, Y., and Phelps, P. (1994). Caring for Infants and Toddlers in Groups:Necessary Considerations for Emotional, Social and Cognitive Development. Zero to Three.

MEB (2000). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

Mercer, C. D., Mercer, A., & Pullen, P. C. (2011). Teaching students with learning problems, 8th edition. Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Odom, S. L., Parrish, T., & Hikido, C. (2001). The costs of inclusion and noninclusive special education preschool programs. Journal of Special Education Leadership, 14, 33–41.

Odom, S. L., & Wolery, M. (2003). A unified theory of practice in Early Intervention/Early Childhood Special Education: Evidence-based practice. *Journal of Special Education,* 37, 164-173.

Powell, D., Fixsen, D., Dunlap, G., Smith, B., & Fox, L. (2007). A synthesis of knowledge relevant to pathways of service utilization for young children with or at risk of challenging behavior. *Journal of Early Intervention, 29*, 81-106

Rafferty, Y., Piscitelli, V., & Boettcher, C. (2003). The impact of inclusion on language development and social competence among preschoolers with disabilities. Exceptional Children, 69, 467–479.

Rafferty, Y., & Griffin, K. W. (2005). Benefits and risks of reverse inclusion for preschoolers with and without disabilities: Perspectives of parents and providers. Journal of Early Intervention, 27, 173–192.

Ramsey, E., & Patterson, G. (1989). Coping with antisocial children. *Principal, 69*(2), 34-36

Sandall, S., Hemmeter, M. L., Smith, B. J., & McLean, M. E. (Eds.). (2005). DEC recommended practices: A comprehensive guide for practical application in early intervention/early childhood special education. Missoula, MT: Division for Early Childhood.

U. S. Department of Education. (2014). 2012 IDEA Part B Child Count and Educational Environment. Retrieved from https://explore.data.gov/Education/2012-IDEA-Part-B-Child-Count-and-Educational-Envir/5t72-4535

Yrd. Doç. Dr. Menekşe Karaoğlu

1997 yılında Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi bölümünden mezun oldu ve 1999-2001 yılında Colorado Üniversitesi Erken Çocukluk Özel Eğitimi bölümünde yüksek lisansını tamamladı. 2007-2011 yıllarında Marmara Üniversitesi Özel Eğitim bölümünde öğretim görevlisi olarak görev yaptı. 2011'de Başarıya İlk Adım Erken müdahale programının etkisini incelediği tez çalışmasıyla doktora eğitimini tamamladı. 2012'den bu yana Colorado Üniversitesi Erken Çocukluk Özel Eğitimi bölümünde çeşitli dersler verdi. 2013'te Kafkas Üniversitesi Özel Eğitim bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaya başladı.

Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Personel

10

Doç. Dr. Sinan Koçyiğit
Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Örgütsel Yapısı
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yönetici (Müdür)
Yönetici (Müdür) Yardımcısı
Öğretmen
Destek Eğitim Personeli, Uzman ve Usta Öğreticiler
Diğer Personel
Kaynaklar

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Okul öncesi eğitim kurumlarının örgütsel yapısın tanıyabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitim kurumlarında görevli personelin görev ve sorumluluklarını açıklayabileceksiniz.
- Yönetici, yönetici yardımcısı, öğretmen ve çalışan diğer personelin birbirleriyle olan ilişkilerini açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesinde verilen eğitimin kalitesi ile görevli personel arasındaki ilişkileri kavrayabileceksiniz.

Okul öncesi eğitim kurumlarında nitelikli bir eğitim, nitelikli bir yapı ve malzeme, nitelikli bir programın amacına uygun olarak sunulması, yöneticiden öğretmene, sağlık personelinden hizmetliye kadar bir bütün hâlinde iş birliği içerisinde ve ortak amaç çerçevesinde hareket etmekle ancak mümkün olabilmektedir. Okul öncesi eğitim örgütlerinde diğer örgütlerden farklı bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkiler doğrudan, açık ve yakın, ama belirli sınırlar içerisinde olmalıdır. Bunu gerçekleştirmek güç olsa da çocukların yetiştirilmeleri ve eğitilmelerini olumlu yönde etkilemek için bu ilişkilerin sağlanması gereklidir.

Çocukların eğitimlerinden birinci derecede sorumlu olmayan ancak destek ve katkılarıyla kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesini kolaylaştıracak öğretmen ve yöneticilerin dışındaki diğer personel kurumun işlerliğindeki rolünü bilerek hareket edebilmelidir. Ayrıca çocukların erken yaşlarda birçok kişiden informal yolla etkilenebildiği göz ardı edilmemeli ve doğru davranışlar sergilenmelidir.

Kaynaklar

Başal, H. A. (2005). *Okul öncesi eğitim.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Beaty, J. J. (1996). *Preschool appropriate practices.* (2th Edition). Orlando: Harcourt Brace Collage Publishers.

Benowitz, E. A. (Ed.). (2001). *Principles of management*. New York: Hungry Minds, Inc.

Bursalıoğlu, Z. (2010). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış* (15. basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Colker, L. J. (2008). Twelve characteristics of effective early childhood teachers. *Young Children, 63 (3),* 68-73.

Dale, E. (1969). *Management: Theory and practice*. New York : MeGraw-Hill, Inc.

Dimmock, C., & Walker, A. (2000). Developing comparative and international educational leadership and management: A cross-cultural model. *School Leadership & Management, 20 (2),* 143-160.

Essa, E. L. (2011). *Introduction to early childhood education, annotated instructor's edition* (6th Edition). Belmont: Wadsworth, Cengage Learning.

Gürkan, T. (2005). Öğretmen nitelikleri, görev ve sorumlulukları. A. Oktay ve Ö. Polat Unutkan (Yayıma hazırlayanlar). *Okul öncesi eğitimde güncel konular* içinde (s. 61-84). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Gürsel, M. (2003). *Okul yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.

Happo, I., & Määttä, K. (2011). Expertise of early childhood educations. *International Education Studies, 4 (3),* 91-99.

Hill, C. W. L., & McShane, S. L. (2008). *Principles of management*. New York: McGraw-Hill.

Jalongo, M. R., & Isenberg, J. P. (2000). *Exploring your role: A practitioner's introduction to early childhood education*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Karila, K., & Nummenmaa, A. R. (2001). *Matkalla moniammatillisuuteen Kuvauskohteena päiväkoti [A the Way Towards Multiprofessionalism: Day Care Centre as the Target of Depiction].* Helsinki, Finland: WSOY.

Kuru, N. (2000). *Nitelikli bir okul öncesi eğitim öğretmeninde beklenilen kişisel yeterliliklerin, eğitim-de kalite kapsamında incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul).

Lashway, L. (1995). Can instructional leaders be facilitative leaders [Electronic version]? Eric Digest 98 (ED381893). *Clearing House on Educational Management, College of Education*, University of Oregon. http://www.ericfacility.net/ericdigests/ed381893.html. Erişim tarihi: 15 Haziran 2008.

MEB. (1977). *Millî eğitim bakanlığı kurumlarında sözleşmeli veya ek ders görevi ile görevlendirilecek uzman ve usta öğreticiler hakkında yönetmelik.* http://mevzuat.meb.gov.tr/html/15943_0.html. Erişim tarihi: 12 Kasım 2014.

MEB. (2004). *Millî eğitim bakanlığı okul öncesi eğitim kurumları yönetmeliği.* http://mevzuat.meb.gov.tr/html/25486_.html. Erişim tarihi: 11 Temmuz 2014.

MEB. (2006). *Okul öncesi eğitim programı (36-72 aylık çocuklar için)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2008). *Okul öncesi öğretmeni özel alan yeterlikleri.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü. http://otmg.meb.gov.tr/alanoo.html. Erişim tarihi: 01 Temmuz 2014.

MEB. (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı.* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.

MEB. (2014a). *Millî eğitim bakanlığı okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği.http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ilkveokuloncyon_1/ilkveokuloncyon_1.html.* Erişim tarihi: 08 Ağustos 2014.

MEB. (2014b). *Millî eğitim bakanlığına bağlı eğitim kurumları yöneticilerinin görevlendirilmelerine ilişkin yönetmelik. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/egikuryon_1/egikuryon_1.html.* 08 Ağustos 2014.

MEB. (2014c). *Millî eğitim bakanlığına bağlı eğitim kurumları yönetici ve öğretmenlerinin norm kadrolarına ilişkin yönetmelik. http://ikgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_06/18094319_normkadro_yonetmeligi.pdf.* 08 Ağustos 2014.

Montessori, M. (1983). *Çocuk eğitimi: Montessori metodu.* (Çev. G. Yücel). İstanbul: Sander Yayınları.

Oğuzkan Ş. ve Oral, G. (2000). *Okul öncesi eğitimi* (5. basım). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Oktay, A. (1985, Nisan, Haziran). Okul öncesi eğitim kurumlarının sorunları ve öneriler. *YA–PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri 2-3,* İstanbul/Lefkoşe.

Oktay, A. (2004). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem* (5. basım). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Önder, A. (2005). Öğrenme sürecinde kişiler arası iletişim ve öğretmenin iletişim becerileri. M. Sevinç (Yayıma hazırlayan). *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar 2* içinde (s. 422-432). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Polat, Z. (1993). Okul öncesi eğitim kurumlarında sağlık. *9. YA-PA Okul Öncesi Yaygınlaştırma Semineri*. İstanbul: Ya–Pa Yayınları.

Poyraz, H. ve Dere, H. (2001). *Okul öncesi eğitimin ilke ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ryan, K., & Cooper, J. M. (2004). *Those who can, teach* (10th edition). Boston: Houghton Mifflin Company.

Şişman, M. (2002). *Öğretim liderliği*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Şişman, M. ve Turan, S. (2005). Eğitim ve okul yönetimi (2. basım). Y. Özden (Ed.). *Eğitim ve okul yöneticiliği el kitabı* içinde (s.99-146). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Tuğrul, B. (1993). Okul öncesi dönemde etkin öğretmen modeli. *9. YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri,* s. 291-296, 17-19 Haziran, Ankara. İstanbul: YA-PA Yayıncılık.

Tuzcuoğlu, N. (2009). Yöneticiliğin psikolojik boyutları ve yıldırma. A. Oktay (Ed.), *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi* içinde (s. 373-396). İstanbul: Kriter Yayınları.

Ünal N. (2006). *Okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara).

Van Manen, M. (1991). *The tact of teaching. The meaning of pedagogical thoughtfulness*. Albany, NY: State University of New York Press.

Wood, E., & Bennet, N. (2000). Changing theories, changing practice: exploring early childhood teachers' professional learning. *Teaching and Teacher Education, 16 (5-6),* 635-647.

Yavuzer, H. (1995). *Anne baba çocuk okulu* (5. basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Zembat, R. (1992). *Okul öncesi eğitim kurumlarında yönetim ve yönetici özellikleri* (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).

Zembat, R. (1994). Okul öncesi eğitim kurumlarında yönetici özellikleri. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 6 (6),* 313-323.

Doç. Dr. Sinan Koçyiğit

Yazar, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı'ndan mezun olmuş, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı'nda yüksek lisansını, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı'nda da doktorasını tamamlamıştır. Hâlen Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda görevini sürdürmektedir. Çalışma alanı genel olarak, okul öncesi eğitime öğretmen yetiştirme, okul öncesi eğitim programları, okul öncesi eğitimde öğrenme ve öğretim süreçleri, aile eğitimi, aile katılımı ve aile katılım programları etrafında yoğunlaşmaktadır. Yazarın ulusal ve uluslararası çeşitli yayınları bulunmaktadır.

Email: kocyigit@atauni.edu.tr

Okul Öncesi Eğitimde Aile ile İletişim ve Ailelere Rehberlik

11

Öğr. Gör. Dr. Hülya Bilgin
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Okul Öncesi Eğitim Döneminde Okulun Önemi
Çocuğun Hayatındaki İlk Öğretmen
Arkadaşın Önemi ve Oyun
Okul Öncesi Eğitimde Ailenin Rolü
Aile İle İletişim Neden Önemlidir?
Okul Öncesi Eğitimde Ailelere Rehberlik
Kaynaklar

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Erken çocukluk eğitiminde okulun önemini kavrayabileceksiniz.
- Öğretmenin çocuğun hayatındaki rolünü değerlendirebileceksiniz.
- Arkadaş faktörünün çocuğun hayatındaki yerini fark edebileceksiniz.
- Ailenin bu yaş çocukları üzerindeki gücünü açıklayabileceksiniz.
- Aile ile etkileşimde iletişim becerilerinin önemini açıklayabileceksiniz.
- Ailelere sunulacak rehberlik faaliyetleri ile çocuğun gelişimine olan katkıları arasında bağları kurabileceksiniz.

Çocuklar uygun şekilde hareket etmeleri ve aktiviteleri düzgünce yapmaları için kural ve prosedüre ihtiyaç duyarlar. Hatta çocuklar verilen görevleri yaparken öğretmen yönerge ve sınırlamaları sıklıkla vurgulamalıdır. Öğretmen, çocuğun özgür iradesine zarar vermeden bu kuralları, prosedürleri, yönergeleri ve sınırlamaları uygulayabilmelidir. Öğretmenler çocukları diğer akranlarıyla karşılaştırmak yerine onların kendi gelişimlerine odaklanmalarını teşvik etmelidirler (Aktaş Arnas, 2008, s.131). Aynı zamanda çocuğa başarılı modeller göstermeli ve doğru rol modeli davranışlarda bulunmalıdırlar. Gerekli olduğu durumlarda öğretmenler öğrencilerine uygun pekiştireçleri ve yaptırımları da uygulamalıdırlar. Ancak bunları uygularken duygusal davranılmamalı, tutarlı ve kararlı yaklaşılmalıdır. Kararlılık, çocuktan yapılması istenen şeylerin, yetişkinin o anda aklına gelen şeyler olmayıp, önceden düşünülmüş, planlanmış şeyler olmasıdır. Çocuğa verilecek pekiştireç ve yaptırımlarda onun gelişimsel özelliklerine ve buna bağlı olarak hangi yaşta neleri yapıp neleri yapamayacağına da çok dikkat edilmelidir. Çünkü disipline olabilme sürecinde önemli olan, çocuğun gelişim serüveni boyunca kendi kendisini kontrol edebilen (iç disiplinin gelişmesi), kendi kendini değerlendirmeye alabilen bir birey olmasını sağlamaktır.

Öğretmenin tüm bu rehberlik faaliyetlerini yerine getirirken ana dilini çok iyi kullanabilmesi, öğrencilerini ve velilerini özenle dinleyebilmesi, yeri geldiğinde jest ve mimiklerini etkili kullanabilmesi ve işini gönülden yapabilmesi gerekmektedir. Tabi ki öğretmenin bu süreçleri başarıyla yürütebilmesinde idarecilerin ve diğer tüm görevlilerin üzerine düşeni tamamıyla yerine getirmesi gerektiği de vurgulanmalıdır. Başarı ve mutluluk; ekipçe çalışıldığında, sorumluluklar paylaşıldığında ve aynı ruhla hareket edildiğinde gelecektir.

Kaynaklar

Aktaş Arnas, Yaşare ve diğerleri (2008). Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi. Kök Yayıncılık, Ankara.

Bakırcıoğlu, Rasim. (1985). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Bakırcıoğlu Yayınları, Ankara. Bilgin, N.Hülya. (2003). Çocuk Ruh Sağlığı. Morpa Yayınları, İstanbul.

Celep, Cevat. (2008). Sınıf Yönetiminde Kuram ve Uygulama. PegemA Akademi, Ankara. Dökmen, Üstün. (1994). İletişim Çatışmaları ve Empati. Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Gordon, Thomas. (çev: Emel Aksoy). (1996). Etkili Öğretmenlik Eğitimi. Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Kuzgun, Yıldız. (2000). İlköğretimde Rehberlik, Nobel Yayınları, Ankara. Küçükahmet, Leyla; (ve diğerleri). (2001). Sınıf Yönetimi. Nobel Yayın, Ankara.

Oktay, Ayla., (1999). Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Eğitim. İstanbul: Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

Topçu Kabasakal, Zekavet. Editör: Betül Aydın. (2007). PegemA Yayıncılık, Ankara.

Voltan-Acar, N. (2003). Rehberlik Açısından Velilerle İlişkiler PDR de 25 Yıl, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Yavuzer, Haluk., (1984). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Öğr. Gör. Dr. Hülya Bilgin

Öğr. Gör. Hülya Bilgin 1991 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik biriminde lisans eğitimini tamamladıktan sonra yine aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Okul Öncesi Eğitimi alanında 1996 yılında yüksek lisans derecesini aldı. 1993 yılında Marmara Üniversitesi'nde göreve başladı, 1993-96 yılları arasında Marmara Üniversitesi Okul Öncesi Eğitim Merkezi'nde Müdür yardımcı olarak görev yaptı. 1996 yılından itibaren Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Çocuk Ruh Sağlığı, Rehberlik, Sınıf Yönetimi, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Öğretim Yöntemleri derslerine girmektedir. Okul Öncesi ve İlköğretim okullarında, öğretmen, öğrenci ve velilerle bu konuları içeren bilimsel çalışmalar yapmaktadır.

Okul Öncesi Eğitim ve Çocuk Hakları

12

Arş. Gör. Aysun Turupcu Doğan
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi
Doç. Dr. Gülümser Gültekin Akduman
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Çocuk Haklarının Önemi ve Tarihçesi
Çocuk Haklarının Dünyadaki Durumu
Çocuk Haklarının Türkiye'deki Durumu
Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
Sözleşmenin Çocuğa Tanıdığı Haklar
Çocuk Hakları Eğitimi
Çocuk Hakları Eğitiminin Çocuk Açısından Önemi
Çocuk Hakları Eğitiminin Yetişkinler Açısından Önemi
Kaynaklar

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Çocuk haklarının tarihçesini ve önemini açıklayabileceksiniz.
- Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne dair genel bilgileri ifade edebileceksiniz.
- ÇHS içerisinde belirtilen hakların neler olduklarını ve içeriklerini söyleyebileceksiniz.
- Çocuk hakları eğitiminin önemini belirtebileceksiniz.
- Çocuk haklarıyla ilgili çocuk ve yetişkinlerin eğitimlerinin önemini belirtebileceksiniz.

Yetişkinler, çocuk hakları eğitimini günlük yaşamın içerisinde konu ile ilgili kendi farkındalıklarını artırarak rahat bir şekilde destekleyebilirler. Günümüzde bu eğitimin desteklenmesi ve bireylerin konu ile ilgili farkındalıklarının sağlanması için çeşitli projeler yürütülmektedir. Ayrıca çocuk haklarının ele alındığı hikâye kitapları da çocuklara kendi haklarını somutlaştırarak öğrenme fırsatı tanımaktadır. Burada yetişkinlere düşen görev, kendilerini çocuk hakları ile ilgili geliştirmek ve bu haklara kendileri saygı duyarak çocuklarına da iyi bir rol model oluşturmak olacaktır.

Kaynaklar

Akyüz, E. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. Milli Eğitim Dergisi, *151*(1).

Akyüz, E. (2010). Çocuk hukuku. *Çocukların hakları ve korunması. Ankara: Pegem Akademi Yayınları*.

Akyüz, E. (2013). Çocuk hukuku: Çocukların hakları ve korunması. Ankara: Pegem Akademi.

Aral, N. & Gürsoy, F. 2001. Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Millî Eğitim Sanat Kültür Dergisi, 151*,36-37.

Bilir, Ş. (1993). Okul öncesi eğitimin önemi ve yararları. *Okul öncesi eğitim*, MEB Yayını.

Butler, C. (2012). Children'srights: An historical and conceptual analysis. In *Child rights: Themovement, internationallaw, andopposition* (pp. 13- 36). West Lafeyette, Indiana: Purdue University Press.

Cılga, İ. (1999). Türkiye'de çocuk hakları çalışmaları. *Cumhuriyet ve Çocuk*, *2*, 506-516.

Covell, K. & Howe, R. B. (2005). *Empowering children: Children'srights education as a path way to citizenship.* Toronto: University of Toronto Press

Çetinkaya, N. (1998). Öğretmenlerin ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışının değerlendirilmesi. *Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi*, 241s., İstanbul.

Davidson, H. (2014). Does the UN Convention on the Rights of the Child Make a Difference?. *Michigan State International Law Review*, *22*(2), 497

Dizman, H. (2009). Çocuk Hakları. *Doktora semineri, Ankara Üniversitesi, Ankara.*

İnan, A. N.(1968). *Çocuk Hukuku.* Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Flekkoy, M. G., & Kaufman, N. H. (1997). *The participation rights of the child: Rights and responsibilities in family and society* (No. 4). Jessica Kingsley Publishers.

Kielland , A., & Tovo, M. C. (2006). *Children at work: child labor practices in Africa*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

Moroğlu, N. (2003). Türkiye'de ve dünyada çocuk hakları. Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları. Yayına Hazırlayan: Nazan Moroğlu. *Alman Liseliler Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, 2*, 29-85, İstanbul

Oktay, A. (2007). *Okul öncesi eğitimde güncel konular: Okul öncesi eğitimin önemi ve yaygınlaştırılması.* Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Tanrıbilir, F. (2011). Çocuk haklarının uluslararası korunması ve koruma mekanizmaları, Ankara.

UNICEF (1989). "Çocukların yaşatılmalarına ve geliştirilmelerine ilişkin dünya bildirisi" ile *bu bildirgenin 1990'lı yıllarda uygulanmasına ilişkin faaliyet raporu,* New York.

UNICEF (1997). *Dünya çocuklarının durumu,* Ankara.

UNICEF (2009). *State of the World's Children: Celebrating 20 Years of the Convention on the Rights of the Child*. Unicef.

Veerman, P. E. (1992). *The rights of the child and the changing image of childhood* (Vol. 18). Martinus Nijhoff Publishers.

Verhellen, E. (1993). Children's rights and education. *School Psychology International, 14*(3), 199-208.

Arş. Gör. Aysun Turupcu Doğan

Antalya'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Antalya'da tamamladı. 2010 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü'nden dönem birincisi olarak mezun oldu. Aynı yıl ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği yüksek lisans programına kabul aldı. TÜBİTAK yüksek lisans başarı bursuyla yüksek lisans eğitimine devam ederken, 2011-2014 yılları arasında TED Ankara Koleji Özel Anaokulu'nda anaokulu öğretmeni olarak görev yaptı. Okul öncesi öğretmenlerinin değerlendirme tekniklerinden gözlem ile ilgili görüşlerinin konu edildiği yüksek lisans tezi ile 2014 yılında bilim uzmanı oldu. Aynı yıl Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi kadrosuna atandı. Hâlen Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü'nde TÜBİTAK doktora başarı bursu ile doktora eğitimine devam etmektedir.

Doç. Dr. Gülümser Gültekin Akduman

Ankara' da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Ankara'da tamamladıktan sonra, Ankara Üniversitesi'nde 2000 yılında lisans eğitimini tamamlayarak, aynı yıl yüksek lisans eğitimine başladı. 2003 yılında Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde yüksek lisans eğitimini tamamlayarak Çocuk Gelişimi Bilim Uzmanı, 2007 yılında ise doktorasını tamamlayarak Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Doktoru unvanı aldı. 2003- 2008 yılları arasında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Çocuk İstismarı Araştırma Birimi'nde görev yaptı. Bu birimde babalık testi için gelen aileler ve çocukları ile, ihmale ve istismara maruz kalan çocuklar ile ve suça karışan çocuklar ile ilgili çalışmalar yaptı. "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi Ek İhtiyari Protokolü Ülke Raporu"nun hazırlanmasında görev aldı. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitim AD.' da 2008-2013 yılları arasında yardımcı doçent olarak çalıştı ve 2013 yılından itibaren aynı bölümde doçent olarak çalışmaya devam etmektedir. Çocuk hakları, çocuk ihmali ve istismarı, özel durumlarda çocuk ve eğitim, disiplin, okul öncesi dönemde sosyal beceriler, anne baba tutumları, babalık rolü algısı gibi konularda ulusal ve uluslararası yayınları bulunmaktadır.

Okul Öncesi Eğitimde Teknoloji ve Bilgisayar Kullanımı

13

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nur Tuğluk
Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Teknoloji ve Çocuk Gelişimi
Eğitim Kurumlarında Bilgisayar Destekli Öğrenim
Okul Öncesi Eğitimde Bilgisayar Kullanımı
Bilgisayar Destekli Eğitim Yazılımları
Okul Öncesinde Bilgisayar Kullanımında Dikkat Edilecek Noktalar
Kaynaklar

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Eğitim teknolojisi ile ilgili temel kavramları tanıyabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimde teknoloji kullanımın önemini açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimde kullanılan eğitsel yazılımlarla, kullanım amaçları arasındaki ilişkileri açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimde bilgisayar kullanımında dikkat edilecek noktaların farkına varabileceksiniz.

mesinde kullanma deneyimine sahip olmalıdır. Eğitimde tüm gelişim alanlarını desteklemek ve pekiştirmek için bilgisayardan yaralanmalıdır. Bir bilgisayar kullanıcısı olabilmeli, bilgisayarı kullanabilmeli, bilgisayar sözlüğü hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bilgisayarın eğitimde kullanılmasıyla ilgili olarak olağanüstü beklentilerle işe başlanmamalıdır.

Aileye Düşen Görevler

Eğitimde aileye önemli ve kritik roller düşmektedir. Çünkü eğitim hayat boyudur ve okul dışında da devam etmektedir. Öğrencilerin okulda aldıkları eğitim ve öğretim aile ortamında destek bulmalıdır. Aile bilgisayar destekli eğitimde gerekli araç ve gereçleri çocuklarına sağlamalıdır. Çocukların bilgisayar kullanımında yasak koyucu otorite imajından çıkıp eğitsel oyunlara, müziklere öğrencileri yönlendirebilir. Çocuklara faydalı bilgisayar programları alarak hem eğlenip hem öğrenmelerini sağlayabilirler. Bilgisayar okuryazarlığı konusunda çocuklarının gelişimlerine katkıda bulunabilirler. Yani aile bilgisayar destekli eğitimde internet, yazılım, müzik oyun vb. boyutlarıyla çocuğun aktif öğrenmesinde yasak oyucu değil yönlendirici olmalıdır (http://bote. hacettepe.edu.tr/wiki/index.php/10.05.2010).

Kaynaklar

Akkoyunlu, B. (2000). Çağdaş Eğitimde Yeni Teknolojiler. Eskişehir, Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Akpınar, Y. (1999). Bilgisayar Destekli Öğretim ve Uygulamalar. Anı Yayıncılık.

Alkan; C. (1997). Eğitim Teknolojisinin ikibinli Yıllarda Yapılandırılması. Ankara, Anı Yayıncılık. Arı, M. ve Bayhan, P. (2002). Okul Öncesi Dönemde Bilgisayar Destekli Eğitim. Epsilon Yayınevi.

Ayhan, A. B., Aral, N. (2003). "Erken Çocukluk Döneminde Bilgisayarlar", Çoluk Çocuk Aylık Anne, Baba, Eğitimci Dergisi, Şubat – 2003.

Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S., Yağcı, E. (2001) Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Demiriz, S., Karadağ, A., Uluta, _. (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı ve Donanım. Anı Yayıncılık.

Gacal, A. (2005). "Okul öncesi Çocukların Egitimde Bilgisayar Kullanımı", Çoluk Çocuk Aylık Anne, Baba, Egitimci Dergisi, Aralık – 2005.

Göçmenler; G. (2001). "Uzaktan Eğitim Teknolojileri ve Çağdaş Yönelimler" Bildirisi. İşman; A. (2001). "Bilgisayar ve Eğitim". Sakarya üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Oktay, A. (2002). Yasamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem. Epsilon Yayınevi.

Özkul; E.; Girginer; N. (2001). "Uzaktan Eğitimde Teknoloji ve Etkinlik". I. Uluslar arası Eğitim Teknolojileri Sempozyum Bildirisi.

Rıza; E. T. (2000). Eğitim Teknolojileri Uygulamaları ve Materyal Geliştirme. İzmir, Anadolu Matbaası.

Sakin; A. (2001). "Okul Öncesi Eğitimde Bilgisayar Destekli Eğitim" Bildirisi.

Şahin, T. Y., Yıldırım, S. (1999). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Anı Yayıncılık. Tsang E. K. (1997). "Organizational Learning and Learning Organization"; A. Dictionary Between Descriptive and Prescriptive Research. Human Relations, Vol. 50, no1.

Yalın, H. _. (2003). Ögretim Teknolojileri ve Materyal Gelistirme. Nobel Yayın Dagıtım. Yürütücü; A. (2002). "Bilişim Toplumunda İlköğretim Sürecindeki Eğitim Teknolojileri". II. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Sempozyum ve Fuar Bildirisi. Sakarya.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nur Tuğluk

Yazar, 2002 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği'nden mezun oldu. Yüksek lisansını Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı'nda tamamladı. 2008 yılında doktorasına Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda başladı. 2012 yılında doktorasını bitirdi. Hâlen Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Çalışma alanları Uzaktan eğitim, Siber aile katılımı, Çocuk ve inovasyon, Çocuk ve Medya gibi alanlarda yoğunlaşmıştır.

14

Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim

Yrd. Doç. Dr. Atiye Adak Özdemir
Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Burcu Özdemir Beceren
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Japonya
İran
Arjantin
Pakistan
Güney Afrika
İsveç
Vietnam
Rusya
Polonya
Çin
Avustralya
İngiltere
Avusturya
Amerika
Sonuç
Kaynaklar

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Farklı ülkelerde okul öncesi eğitimin kurumsal yapısını anlayabileceksiniz.
- Farklı ülkelerde okul öncesi eğitim programının içeriğini kavrayabileceksiniz.
- Farklı ülkelerde okul öncesi eğitimde öğretmen eğitiminin nasıl olduğunu belirtebileceksiniz.
- Ülkelerin okul öncesi eğitim sistemlerindeki farklı ve benzer noktaları anlayabileceksiniz.

sağlandığı yıllardır. Okul öncesi eğitiminin yeni odak merkezi kültürler arası öğrenme olmuştur (http://www.eurydice.org).

Amerika Birleşik Devletileri'nde ilk anaokulu (kindergarten) 1856 da Froebel'in fikirlerinden esinlenilerek açılmıştır. Kamuya ait ilk anaokulu ise 1873'de açılmıştır. Elizabeth Palmer Peabody 1860'da Amerika'da İngilizce konuşulan ilk anaokulunu açtı. İkinci Dünya Savaşı sırasında savaş sanayinde çalışabilecek annelerin sayısını artırabilmek için okulların himayesinde bulunan mevcut programlara ek olarak tersanelerde ve sanayi tesislerinde yuvalar açılması istenilmiştir. Bu okullar, yuva eğitimi kadar, günün daha uzun saatlerini kapsayan uzatılmalı çocuk bakımı için de ilk defa imkânlar sağlıyordu. Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte dünyada tek süper güç haline gelen ABD'de, okul öncesi evredeki çocukların bakım ve eğitimi, günümüzde, toplumun çok önemsediği ve en iyiyi tanımlamak, yaratmak ve uygulamak için bürokratların, eğitimcilerin ve akademisyenlerin uğraş verdiği bir alan olarak popülerliğini sürdürmektedir (Lascarides, 2002: 235).

Sonuç olarak bu bölümde yer verilen ülkelerin okul öncesi eğitim yapılarının (kurumsal yapı, program, öğretmen yetiştirme, kapsadığı yaş grubu, yaygınlaşma) coğrafi konumları, ekonomik düzeyleri ve siyasal rejimleri gibi özelliklerinin yanı sıra bu alana katkı sağlayan düşünürlerin görüşleri temelinde şekillendiği söylenebilir.

Kaynaklar

Austrian Statistics (2007) Population, Macro-Economic and Business Statistics. Austrian Central Statistics Office. www.statistik.at. (Erişim Tarihi: 05.06.2009).

Biersteker, L. (2007). Early childhood education in South Africa. In: New, R. S. Cochran, M. (2007). Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Başal, H.A. (2005). Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri. İstanbul: Morpa Yayınları.

Batog, D., Batog, W., & Ryan, J. (2001). Poland. In: Marlow, R. (Ed.). World Education Encylclopedia. New York: Gale Group.

Calder, P. (2007). Teacher preparation in the United Kingdom. In: New, R. S.

Cochran, M. (2007). Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger. Cramer, J. F & Browne, G. (2000). Çağdaş Eğitim Sistemleri Üzerine Bir İnceleme. (Çev: Ferhan Oğuzkan). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Demirel, Ö. (2000). Karsılaştırmalı Eğitim. Ankara: Kardeş Kitap ve Yayınevi

Elfer, P. (2007). Early childhood services and children under three in the United Kingdom. In: New, R. S. & Cochran, M. (2007). Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Erdoğan, İ. (2006). Çağdaş eğitim sistemleri. İstanbul: Sistem yayıncılık.

Federal Ministry for Education, Science and Culture (2008). Development of Education in Austria (2004-2007). Vienna.

Gunnarson, L. (2007). Early childhood education in Sweden. In: New, R. S. Gülcan, M.G. (2005). AB ve Eğitim Süreci. Ankara: Anı Yayıncılık.

Haktanır, G. (2005). Farklı Ülkeler ve Okul Öncesi Eğitimde Farklılıklar. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Yıl: 6, 62.

Hayes, A. (2007). Early childhood education in Australia. In: New, R. S. & Cochran, (2007). Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Hutchinson, M. (2001). Australia.In: Marlow, R. (Ed.). World Education Encylclopedia. New York: Gale Group.

Hunzai, Z. N. (2007). Early years education in Pakistan: trends, issues and strategies., International Journal of Early Years Education, 15(3), 297–309.

Hunzai, Z. N. (2009). Teacher Education in Pakistan: Analysis of Planning Issues in Early Childhood Education, Journal of Early Childhood Teacher Education, 30 (3), 285-297.

Hu, B. Y., Szente, J. (2009). 'Exploring the Quality of Early Childhood Education in China: Implications for Early Childhood Teacher Education', Journal of Early Childhood Teacher Education, 30 (3), 247-262.

Hussain, I., Sultan, S. (2010). Parent's literacy and pre-school education: a study of practices and problems of early childhood education in Pakistan, Procedia Social and Behavioral Sciences, 2 (2), 624-628.

Ispa, J.M. (2002). Russian child care goals and values: from Perestroika to 2001, Early Childhood Research Quarterly, 17, 393–413

İkizer, İ. (2004). Almanya, Fransa ve Polonya'nın Eğitimine Genel Bir Bakış, Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, (4) sayı, 3.

Kirschenbaum, L. (2000). The kindergarten and revolutionary tradition in Russia. İn: Wollons, R. (Ed.). Kindergartens & Cultures: The Global Di.ffusion Of An İdea. United States of America: Yale University Pres.

Kwon, Y. I. (2002). Changing Curriculum for Early Childhood Education in England, 4 (2). Lascarides, V; Hinitz, C. & Blythe F. (2002). History of Childhood Education. New York: Falmer Pres.

Larose, F; Terrise, B.; Johanne, B. &Thierry, K. (2001). Preschool Education Training: Skills for Adapting to a Changing Society. Pan-Canadian Education Research Agenda (PCERA) Symposium, Teacher and Educator Training, Current Trends and Future Directions, Universite Laval Quebec City, May 22-23.

Lee, L. (2007). Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger. Leontovich, O. (2001). Russian Federation. In: Marlow, R. (Ed.). World Education Encylclopedia. New York: Gale Group.

Liu, , J. (2007). Early childhood teacher education in China. In: New, R. S.

Lobmander, M. K. (2007). Early childhood education in Sweden. Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Meek, C. B., Meek, J. Y. (2009). The History and Devolution of Education in South Africa. In: D.B. Holsinger and W.J. Jacob (eds.), Inequality in Education: Comparative and International Perspectives (pp. 506-537). Retrieved from SpringerLink database.

Marlow, R. (2001). World education encylclopedia. New York: Gale Group.

MEB. (2006). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemleri. Ankara: Kalkan Matbaacılık. Mzamane, M. V. & Berkowitz, S.D. (2001). South Africa. In: Marlow, R. (Ed.). World education encylclopedia. New York: Gale Group.

Morris, B. E. (2001). Argentina. In: Marlow, R. (Ed.). World education encylclopedia. New York: Gale Group.

Moriguchi, M. & Pfeiffer, S, W. (2001). Japan. In: Marlow, R. (Ed.). World Education Encylclopedia. New York: Gale Group.

Morgan, H. (2007). Early Childhood Education: History, Theory and Practice. United States: Rowman&Littlefield.

Murawska, B. (2005). Early childhood education in Poland. In: Spodek, B. & Saracho, O.N. (Eds.). International Perspectives on Research in Early Childhood Education. United State of America: New York: Information Age Publishing.

McArdle, F. (2007). Australia: Learning and assesment. Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Ni, T. (2001). China. In: Marlow, R. (Ed.). World education encylclopedia. New York: Gale Group.

New, R. ve Cochran, M. (2007). Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Nuwer, H. (2001). Sweden. In: Marlow, R. (Ed.). World education encylclopedia. New York: Gale Group.

Oktay, A. (2003). Türkiye'de Kurum Merkezli Erken Çocukluk Eğitimi. Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu. Ankara AÇEV. Olmsted, P. & Montie, J. (Eds.) (2001) Early Childhood Settings in 15 Countries: What Are Their Structural Characteristics? Ypsilanti, MI: High/Scope Press.

Pang, Y. ve Richey, D. (2007). Preschool education in China and the United States: a personal perspective, Early Child Development and Care 177, (1), 1–13.

Penn, H. (2007). Early childhood education in the United Kingdom. Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger

Pınar, E. S. (2006). Dünyada ve Türkiye'de erken çocukluk özel eğitiminin gelişimi ve erken çocukluk özel eğitim uygulamaları, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 7 (2) 71-83.

Peckham, J. (2001). Iran. In: Marlow, R. (Ed.). World Education Encylclopedia. New York: Gale Group.

Roopnarine, J.L.& Johnson, J. E. (2000). Approaches to Early Chidhood Education. Columbus, Ohio: Merrill.

Roth, A. C. (2006). Early childhood curricila in Sweden: From the 1850s to the present, 38 (1), 7798.

SarDesai, D. R. (2001). Vietnam. In: Marlow, R. (Ed.). World education encylclopedia. New York: Gale Group.

Swiniarski, L. B. (2007). Starting School Early in Britain: A Model for Universal Preschool Education, Early Childhood Education Journal, Vol. 35, No. 1

Spodek, B., and Saracho, O.N. (2005). International Perspectives on Research in Early Childhood Education. United State of America: New York: Information Age Publishing.

Shirakava, Y., & Kitano, S. (2005). Research and policy issues in early childhood care and education in Japan. In: Spodek, B. & Saracho, O.N. (Eds.). International Perspectives on Research in Early Childhood Education. United State of America: New York: Information Age Publishing.

Schiller, W. (2005). Early childhood education in Australia: Approaches, ıssues, policies and research. In: Spodek, B. & Saracho, O.N. (Eds.). International Perspectives on Research in Early Childhood Education. United State of America: New York: Information Age Publishing.

Wollons, R. (Ed.). (2000). Kindergartens & Cultures: The Global Di.ffusion Of An İdea. United States of America: Yale University Pres.

Watanable, M. H. (2007). Early childhood education in Japan. In: New, R. S. & Cochran, M. (2007) Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger

Vasavakul, T. (2000). Managing the young anarchist: Kindegartens and national culture in postcolonical Vietnam. İn: Wollons, R. (Ed.). Kindergartens & Cultures: The Global Di.ffusion Of An İdea. United States of America: Yale University Pres.

Valkanova, Y. (2009). The Passion for Educating the ‘‘New Man’’: Debates about Preschooling in Soviet Russia, 1917–1925, History of Education, 49 (2), 211-221.

Zhu, J. & Wang, C. (2005). Contemporary early childhood education and research in China. In: Spodek, B. & Saracho, O.N. (Eds.). International Perspectives on Research in Early Childhood Education. United State of America: New York: Information Age Publishing.

Zhou, X. (2007). Early childhood education in China. Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Zhu, J. (2008). Early childhood teacher education in China, Journal of Education for Teaching, 34 (4), 361-369.

Zhao, L., & Hu, X. (2008). The development of early childhood education in rural China. International Journal of Early Years Education, 28(20), 197–209.

Zhu, J., & Zhang, J. (2008). Contemporary trends and developments in early childhood education in China. International Journal of Early Years Education, 28(20), 173–182.

Zhai, F., Gao, Q. (2008). Center-Based Early Childhood Education and Care in China: Policies, Trends, and Implications, Asian Social Work and Policy Review 2, 127–148.

Elektronik Web Kaynaklar

Early childhood care and education in South-East Asia: Working for access, quality and inclusion in Thailand, the Philippines and Viet Nam. Bangkok: UNESCO, 2004. (http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001378/137867e.pdf)

Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim Ve Yapılar Toplantısı Raporu, Ankara, 2003 (www.acev.org).

EURYDICE/EURYBASE (2005). The Education System in Denmark. http://194.78.211.243/Eurybase/Application/frameset.asp?country=DK&language=EN.

EURYDICE/EURYBASE. (2008). The Education System in Poland. http://194.78.211.243/Eurybase/Application/frameset.asp?country=PL&language=EN.

Iran Early Childhood Care and Education (ECCE) programmes International Bureau of Education (IBE) Geneva, (Switzerland): UNESCO 2006 (http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001472/147212e.pdf)

NIEER. (2006). The State of Preschool 2006: State Preschool Yearbook. New Jersey: Turgers University. 21 Kasım 2008, http://nieer.org/yearbook

NAEYC. (2007). Critical Facts about Programs for Young Children. O8. Kasım.2008, http: // www.naeyc.org/ece/critical/facts2.asp

OECD. (2006). Starting Strong II: Early Chidhood Education and Care. 20. Aralık.2009, http:// www.oecd.org/dataoecd/15/62/37423597pdf The System of Education in Poland, Warsaw, 2008 (www.eurydice.org). http://www.austria.gv.at.

3. Basım

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE YARATICILIK EĞİTİMİ VE YARATICI ETKİNLİKLERDE KULLANMAK İÇİN MATERYAL HAZIRLAMA

Fatma Ülkü Yıldız
Tülay Şener

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1079
Eğitim No.: 234
ISBN : 978-605-133-983-2
© 3. Basım, Eylül 2016

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE YARATICILIK EĞİTİMİ VE YARATICI ETKİNLİKLERDE KULLANMAK İÇİN MATERYAL HAZIRLAMA

Fatma Ülkü Yıldız
Tülay Şener

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yıldız, Fatma Ülkü., Şener, Tülay.
Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Yaratıcı Etkinliklerde Kullanmak İçin Materyal Hazırlama /
Fatma Ülkü Yıldız - Tülay Şener
3. Basım, xvi + 168 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-983-2
1. Yaratıcılık 2. Çocuk 3. Etkinlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÜÇÜNCÜ BASIMIN ÖN SÖZÜ

Yaratıcılığın tanım denemeleri ve tartışmaları 1950-1985 yılları arasında başlamış ve günümüzde de kesintisiz olarak devam etmektedir. Yaratıcılık konusundaki dünya da bilimsel çalışmalar ise 1960 lı yıllarda başlamıştır. Ülkemizde yaratıcılıkla ilgili tanımlar, çalışmalar, yeni yaklaşımlar ve bilimsel araştırmalar 21. yüzyılın başlarında artmaya başlamıştır.

Üçüncü kez basılan "Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Yaratıcı Etkinliklerde Kullanmak İçin Materyal Hazırlama I-II" isimli bu kitap, eğitimde basit, sade ve yalın düşünebilmenin yetişkinler için ne kadar zor olduğunu gözlemlerimizden yola çıkarak, yeniden basılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur.

Bebekleri ve erken çocukluk dönemindeki çocukları anlamak, onlarla birlikte olmak ebeveynleri, eğitimcileri çocukların sağlığı ile ilgilenen meslek dalları için temel bir gereklilik olmuştur. Bir nesne ya da materyalle çocuğa ulaşmak ve onunla işbirliği yapmak ve eğitim ortamı yaratmak çok daha kolaylaşmaktadır. Çocuklar için sağlıklı kolay evde ve okulda hazırlanabilecek materyalleri kapsayan bu kitabın eğitimcilere, ebeveyinlere, orta öğretimde ve üniversitenin ilgili bölümlerinde okuyan öğrencilere yardımcı olmaya devam edeceği umulmaktadır.

Bu gerçekler doğrultusunda, bizimle işbirliği yaparak üç yıldır üçüncüsünü basmak için bizi bekleyen NOBEL yayınevine katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Eylül 2016

Fatma Ülkü YILDIZ

Tülay ŞENER

İÇİNDEKİLER

Resimler ve Tasarımlar Listesi
Birinci Basımın Ön Sözü
İkinci Basımın Ön Sözü

BÖLÜM I
YARATICILIĞIN GELİŞİMİ

1.1. Yaratıcılık Kavramının Gelişimine Tarihsel Bakış 1
1.2. Yaratıcılık Kavramı 5
1.3. Yaratıcılığa Ait Süreçler.....6
1.3.1. Algı 6
1.3.2. İmge.....7
1.3.3. Duygu 9
1.3.4. Simgeler 10
1.3.5. İmgelem (Hayal Zenginliği) 10
1.3.6. Mecaz.....11
1.4. Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi 13
1.4.1. Deney Devresi.....13
1.4.2. Sembolik Devre 14
1.4.3. Gerçekçi Devre.....15
1.5. Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişmesine Etki Eden Etmenler 16
1.5.1. Kapalı ve Açık Malzemeler.....16
1.5.2. Dışsal ve İçsel Geribildirim.....18
1.5.3. Fırsatlardan Yararlanma.....18
1.5.4. Taklit ve Model Almayı Kullanma 19
1.5.5. Çocukların Yanlış Cevapları.....19
1.5.6. Çocukların Yetişkinlere Sordukları Sorular 20
1.5.7. Çocuklara Sorulan Açık Uçlu Sorular (Yaratıcı Sorgulama) 21
1.5.8. Zaman 24
1.5.9. Çatışmalar.....25
1.5.10. Benzerlikler, Farklılıklar ve Tanımlayıcı Özellikler 26
1.5.11. Dönüştürmeli ve Tersine Çevirmeli Gözleme Fırsatları 26
1.5.12. Planlama ve Örgütleme.....27
1.5.13. Oyun ve Oyuncaklar.....28
1.5.13.1. Yaratıcı Oyunlara Bazı Örnekler 30
1.5.14. Ana Baba Tutumlarının Yaratıcılık Eğitimine Etkileri 32
1.5.14.1. Demokratik Tutum.....32
1.5.14.2. Baskıcı Tutum 32
1.5.14.3. Aşırı Hoşgörülü Tutum 33
1.5.14.4. Tutarsız Tutum 33
1.5.15. Okulda Yaratıcılık 33
1.5.15.1. Öğretmen 34
1.5.15.2. Planlama 36
1.5.15.3. Okulun ve Sınıfın Fiziksel Durumu.....37

BÖLÜM II
OKUL ÖNCESİ KURUMLARDA YARATICI ETKİNLİKLERDE KULLANMAK İÇİN MATERYAL HAZIRLAMA

2.1. Yaratıcı Etkinliklerde Kullanmak İçin Materyal Hazırlama İlkeleri 42
2.2. Yaratıcılık ve Serbest Zaman Etkinlikleri.....45
2.2.1. Serbest Zaman Etkinlikleri Materyalleri.....46
2.2.1.1. Yoğurma Maddeleri.....46
2.2.1.1.1. Yoğurma Maddeleri Tarifleri.....49
2.2.1.1.1.1. Tuz Seramikleri 49
2.2.1.1.1.2. Talaş ile Yapılan Seramik Hamurları 52
2.2.1.1.1.3. Dayanıklı Seramik Hamuru 53
2.2.1.1.1.4. Kâğıt Hamurları.....54
2.2.1.1.1.5. Kil ve Çamur.....55
2.2.1.1.1.6. Pasta Hamurları 56
2.2.1.2. Boya Çalışmaları.....62
2.2.1.2.1. Boya Tarifleri 66
2.2.1.2.1.1. Sulu Boyalar.....66
2.2.1.2.1.2. Parmak Boyaları 70
2.2.1.2.1.3. Mum Boya.....73
2.2.1.2.1.4. Sihirli Boya (Lavi).....73
2.2.1.2.1.5. Tebeşir Boyaları.....74
2.2.1.2.1.6. Pastel ve Kuru Boya Çalışmaları 76
2.2.1.3. Kâğıt İşleri 81
2.2.1.3.1. Katlamalar 84
2.2.1.3.2. Yırtma Yapıştırma 92
2.2.1.3.3. Koparma.....92
2.2.1.3.4. Kâğıt Yuvarlama Çalışmaları 93
2.2.1.3.5. Kâğıt Buruşturma 95
2.2.1.3.6. Süslemeler 97
2.2.1.3.7. Kâğıt Kesme Yapıştırma 97
2.2.1.3.8. Kâğıt İşlerinde Kompozisyon Çalışmaları 101
2.2.1.4. Artık Materyaller 104
2.2.1.5. Bir Çalışmanın Bir Başka Etkinlikte Kullanımına Örnekler.....109

BÖLÜM III
OKUL ÖNCESİ KURUMLARDA YARATICI ETKİNLİKLERDEN MÜZİK VE KUKLA KÖŞESİNDE KULLANMAK İÇİN MATERYAL HAZIRLAMA

3.1. Köşe Etkinlikleri 116
3.1.1 Köşe Etkinlikleri Materyalleri 117
3.1.2. Kukla Köşesi İçin Materyal Hazırlama.....119
3.1.2.1. Kukla Çeşitleri 120
3.1.2.1.1. Yüzük Kuklası 120
3.1.2.1.2. Parmak Kuklası 122

3.1.2.1.3. Parmak Ucu Kuklası....123
3.1.2.1.4. Sopalı ve Çomak Kuklalar....125
3.1.2.1.5. Gölge Kuklası....129
3.1.2.1.6. Masa Kuklası....132
3.1.2.1.7. İp Kuklası....134
3.1.2.1.8. El Kuklası....138
3.1.2.1.9. Diz Üstü Kuklalar....145
3.1.2.1.10. Avuç Kuklası....146
3.1.2.2. Çocuklar ile Kukla Uygulamaları....146
3.1.2.3. Maskeler....148
3.1.2.4. Başlıklar....151
3.1.3. Müzik Köşesi İçin Materyal Hazırlama....153
3.1.3.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Kullanılan Ritim Araçları....155
3.1.3.1.1. Ritim Sopaları....155
3.1.3.1.2. Tef....155
3.1.3.1.3. Zil....156
3.1.3.1.4. Çıngırak....156
3.1.3.1.5. Kastanyetler....156
3.1.3.1.6. Fasulye Torbaları....156
3.1.3.1.7. Marakas....157
3.1.3.1.8. Davul ve Darbuka....157
3.1.3.1.9. Çelik Üçgenler....158
3.1.3.1.10. Zımpara Kaplı Bloklar....159
3.1.3.1.11. Tahta Çalpara....159
3.1.3.1.12. Yağmur Çubuğu....159
3.1.3.1.13. Midye Kabuğu Seçkileri....161
3.1.3.1.14. Ses Kutuları....162
3.1.3.1.15. Rüzgâr Gülü....163
3.1.3.1.16. Değişik Ritim Aletleri ve Kullanım Örnekleri....163
Kaynakça....164

KAYNAKÇA

Abacı, O., 2000, **Görsel Sanat Eğitimi** Morpa Kültür Yayınları Ltd. Şti. İstanbul.

Andreasen C, N.,(2009), **Yaratıcı Beyin Dehanın Nörobilmi** (2. Baskı)(Çeviren: Kıvanç Güney), Arkadaş Yayınevi, Ankara.

Ataç, F., 1991, **İnsan Yaşamında Psikolojik Gelişim** Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş, İstanbul.

Atkinson, R., 1999, R, Atkinson. E, Smıth. D, Bem. S, Nolen, Hoeksema. **Psikolojiye Giriş** (Çevirmen: Yavuz Alagon). Arkadaş L.T.Ş. Ankara.

Bozoklu, F., 1994, "Okul öncesi Çağındaki Dört, Beş ve Altı Yaş Grubu Çocukların Tercih Ettikleri Oyun Köşeleri ile Yaratıcılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Buzan, T., 1996, R, Kene. **Dela'nın El Kitabı,** Sabah Yayınları, İstanbul.

Cantekinler, S., 2000, "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Serbest Zaman Etkinlikleri"**, Selçuk Üniversitesi Anaokulu/ Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı,** Ya-pa Yayın Pazarlama Ltd. Şti. İstanbul.

Charlesworth, R., 1995, **Understanding Child Development** Delmar Publisshers, New York.

Craig, Diana., 1992, **A First Guide Making Models** Oxford University.

Çağdaş, A., H. Albayrak, S. Cantekinler, 2003, **Okul Öncesi Eğitimde Etkinlikler**, Eğitim Kitabevi, Konya.

Çakıroğlu-Wilbrandt E.,(2008), **Okul Öncesi Dönem Montessori Yöntemi İle Kaynaştırma Uygulamaları Öğretmen El Kitabı**-Okul Öncesi Dönemde Engelli ve Engelli Olmayan Çocuklar İçin kaynaştırma Eğitimi Projesi-BİNBİRÇİÇEK Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuklar Erken Tanı Erken Tedavi ve Eğitimi Vakfı. Ankara.

Dennis, W., 1960, "Causes of Retardation Among Instituonal Children. "**Iran Journal of Genetic Psychology** (96).

Dreier, Annette., 1999, **Was tut der Wind, wenn er nicht weht** Begagnung mit der Kleinkindpa dagagik in Reggio Emilia/4. Aufl-Neuwied; Berlin: Luncterhand.

Eibe, Produktion Vertrieb GmbH Co. Industriestr. 1. **Eibe Katolog**, Röttingen, 2000. http://www.eibe.de

Fitzgerald, D., A.J. Hattie., 1983, An Education of Your Style Of Learning Thinking Invertory, **Journal Education Psychology** 53: 336-346.

Finke, R. A., 1985, "Theories Relating Mental İmagery To Perception". **Psychological Bulletın**, 98, 236-259.

Fişek, G.O. ve S.M, Yıldırım., 1983, **Çocuk Gelişimi**, Millî Eğitim Devlet Yayınları, Milli Eğitim Basım evi. İstanbul.

Forman, G., Kuschner, D., 1977, "The Chıld's Construction of Knowledge: Piaget for Teaching Children Monterey, Kaliforniya: Books/Cole.

Freud., 1996, s:64,65.

Gander, M. J., Harry W. Gardiner, 2001, "**Çocuk ve Ergen Gelişimi",** 4. Baskı, Yayıma Hazırlayan Dr. Bekir Onur, Çevirenler: Dönmez, A.,. Çelen N, İmge Kitapevi, İstanbul.

Goleman, D., 2002, **Duygusal Zeka,** 11. baskı, Çeviren: Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları A.Ş. İstanbul.

Gürkan, T., 1986, "Öğretmen Tutumlarının Okul Öncesi Çocukların Üzerindeki Etkileri" **Ya-pa 4. Okul öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**, (24, 25, 26, Nisan, 1986, Ankara) Ya-pa Yayın Pazarlama Ltd. Şti. İstanbul.

Haensley, A. Patrica, and Cecil R. Reynolds.,(1989) **Creativity and Intelligence, Handbook of Creativity**,Plenum Press, New York and Londan, http://www.enveryolcu.com/yaraticilik/zeka.html(2009)

Hamilton, L., 2001, **Çocuklara Oyunlar, (**Çeviren: Seniha Tanrınınkulu.) Özgür Yayınları, İstanbul:.

Heinemann, K., 1994, **Moosgummi- zauberhafte Fensterbilder:** Vorlagen in Originalgrösse Augsburg- Verl., Germany.

http://www.onlineanne.com/2013/08/22/cok-kolay-aktivite-3-silly-putty/(2016)

http://www.legabebe.com/zip-zip-hamur/(2016)

http://www.kuklakebap.com/kuklalar.html - 6k**.**

http://www.genetikbilimi.com/tip/amigdala.html. (Aralık, 2002)

http://www.members.tripod.com/haticetopac/oyuncak.htm (Temmuz, 2003).

http://www.yayim.meb.gov.tr/yayimlar/nisan2000/8.htm (Aralık, 2002)

http://www.biltek.tubitak.gov.tr/dergi/97/subat/yaraticilik.htm. (Aralık, 2002)

http://www.cocukgelisimi.com/resim.htm (Ekim, 2006)

http://www.veyselk.bravehost.com/komikyuz.htm (Ekim, 2006)

http://www.legendsandlore.com/puppet-resource.html (Eylül, 2003).

http://www.legendsandlore.com/Sackpuppets.html (Eylül, 2003).

Isenberg, J. P., Jalongo, M. R., 1993, **Creative Expression and Play in the Early Childhood Curriculum**, MacMillan Publishing Company, New York.

Jercild, A., 1979, **Çocuk Psikolojisi** (Çeviren: Gülseren Günce) "S" Yayınları, Ankara.

Karadağ, A., 1997, **Okulöncesinde Dramatik Etkinlikler, Ankara**: Kök Yayıncılık. Ankara.

Kefi, S., 2002, "Okul öncesi Eğitim Kurumlarında, Etkin Bir Öğrenme Ortamında Sanat Etkinlikleri ile Çocukların Yaratıcılıklarının Gelişmesinde Farklı Bir Yaklaşım" **Erken Çocukluk Eğitimi ve Geliştirme Sempozyumu,** (17-18 Ekim, Ankara, 2002) Kök Yayıncılık, Ankara.

Kosslyn, S. M., Alpert, N. M., Thompson, W. L., Maljkovic, V., Weise, S. B., Chabrıs, C. F., Hamılton, S. E., Rauch, S. L.,& Buonanno, 1993, **F. S. Visual mental imagery activates topographically organized visual cortex. Jurnal Of Cognıtıve Neuro Science.** 5.

Lopes, M., 2002, **Creative Play Helps Children Grow! Extension Specialist, Family Life, Education Cape Cod Cooperative Extension University of Massachusetts**. http://www.nncc.org/Curriculum/create.play.grow.html, Ocak.

Mc. Caslin, N., 1987, **Creative Drama in Primary Grades**, Longman, New York-London.

Montessori, M., (1938), Über Die Bildung des Menschen-Kinder Sind Andres.

Montessori M., (1982), **Çocuk Eğitimi, Montessori Metodu,** (2. baskı), (Çeviren: Güler Yücel) Sander Yayınları, İstanbul.

Moog, Renate., 1992 **Osterbasteln mit Kindern: Vorlagen und Anleitungen/ Renate Moog-** Augsburg: Augustus Verl.

Moran, J. D., 1988, **Creativity in Young Children**. ERIC Digest, E.D. 306008,.

Moras, İ., 1995, **Zauberhaftes Aus Hüten Und Tüten, mit Vorlagen in** Betriebe.

Oğuzkan, Ş. E. Tezcan, G. Tür, Ö. Demiral., 1981, **Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri ve Eğitici Oyuncaklar,** M.E.B, Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları, Etüt ve Programlama Dairesi Yayınları No: 10. Oğul Matbaacılık, İstanbul**.**

Oğuzkan, Ş., N. Avcı., 2000, **Okul Öncesinde Eğitici Oyuncaklar**, Yapa Yayın Pazarlama San.Tic. A.Ş., İstanbul.

Oral, Ü., 1998, **Kuklacı Kardeşler,** Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2467, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 639, Çocuk Edebiyatı Dizisi: 11, İstanbul.

Ömeroğlu, E., 1990, "Anaokuluna Giden Beş-Altı Yaşındaki Çocukların Sözel Yaratıcılıklarının Gelişimine Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisi" (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**) Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ömeroğlu, E. A, Turla., 2003, "**Okulöncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Desteklenmesi"** Millî Eğitim Dergisi, Eylül, 2001, sayı: 151, http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/151/omeroglu_turla.htm.

Ömeroğlu, E., Ö. Ersoy, F. Tezel Şahin, A. Kandır, A. Turla., 2003, **Okul Öncesi Eğitimde Drama – Teoriden Uygulamaya**, (2. Baskı), Kök Yayıncılık, İstanbul.

Öztuna, A. A. Gürdal., (2006), **Çoluk Çocuk Dergisi** "Çocukların Yaratıcı Fikir Geliştirmelerinde Beyin Fırtınasının Etkisi", Kök Yayıncılık, İstanbul.

Öztürk A., 2000, **Bir Masal Anlatalım**, Esin Yayınevi, İstanbul.

Pala, M., 1999, "Çocuk Yuvalarında ve Aileleriyle Birlikte Yaşayan 7-11 Yaş Grubu Çocuklarda Yaratıcılığın İncelenmesi" (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).** Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Parlatır, İ. H, Zülfikar. N, Gözaydın., 2000, **Okul Sözlüğü,** 2. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları: 603. Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları, Türkçe Sözlükler Dizisi: 2 Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi: 6. Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi. Ankara.

Phıllıps, S., 1993, **Young Learns Resource Boks For Teachers Series,** Oxfort University Pres.

Poyraz, H., 1999, **"Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak";** Anı Yayıncılık, Ankara.

Rein, R., 2000, **"Çocuğunuzun Beceri ve Yeteneklerini Nasıl Geliştirebilirsiniz?"** (Çeviren: Selda Göktan); Özgür Yayınevi Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul.

Ryan, B., 2001, **"Çocuğum Okula Başlıyor."** (Çeviren; Müge İzmirli) Hayat Yayıncılık Tic. Ltd. Şti., İstanbul.

Rigel, N., 2000, **Rüya Körleşmesi,** Der Yayınları, No: 281, İstanbul.

San, İ. 1977, **Sanatta Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 117.

San, İ., (1979), **Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık**, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No:181, Sosyal ve Felsefî Eserler Dizisi:17,Ankara.

Sarı, H., (1998), Lise Yöneticilerinin Sorun Çözmede Yaratıcılığı.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üni. Sos. Bil. Ens. Kocaeli.

Schirrmacher, R., 1988, **Art and Creative Development for Young Children** Delmar Pub. Inc. N.Y.

Singer, J. L., 1973, **The Chid's World of Make-believe: Experimental Studies of Imaginative Play.** New York: Academic Pres.

Sınger, D; J. Singer., 1998, "**Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi" (**Çeviren: Nurdan Cihanşümül) Gendaş A.Ş. İstanbul.

Sönmez, V., 1986, **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı,** 2. Baskı, Yargı yayınları: 1, Ankara.

Sungur, N., 1997, "**Yaratıcı Düşünce**", 2. Baskı, Özgür Yayın evi, İstanbul:.

Sükan, Z., 1983, "**Okul Öncesi Etkinlikleri**" Millî Eğitim Yayın evi, Devlet Kitapları, İstanbul.

Süvarioğlu, S., 2003, **Yaratıcılık ve Mizah**. http://www.kho.edu.tr/ yayinlar/btym/yayinlistesi/yayinlar/yayin2000/230-yaraticilik-mizah.htm.

Teicher, M. 2002, "**Scars That Wont Heal: The Neurobiology Of Child Abuse**" Scientific American, Mart.

Turgut, İ., 1990, **Sanat Felsefesi**, 2. Basım, Karınca Matbaası, İzmir.

Uysal, F., 1996, "Anaokuluna Giden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarda Yaratıcı Drama Çalışmalarının Sosyal Gelişim Alanına Olan Etkisini İncelemesi" **(Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara:** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı.

Ülgen, G. ve E, Fidan., 1991, **Çocuk Gelişimi,** 7. Baskı, Millî Eğitim Yayınevi. İstanbul.

Vasaf, G., 1996, **Cennetin Dibi**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Verlog, F. U, Bode. G, Otto., 2002, **Yaratıcı Çocuk Yorucudur** (Çeviren: Berna Can) Ders Beleği. Db. 10. sayı. Nisan.. http://mimoza.marmara.edu.tr/avni/dersbelgeligi/ dersbelgeyazıları/olbon/yaraticilikegitimi.htm.

Verlog F., 1979, "**Yaratıcılık Eğitimi**" (Çeviri: Berna Can). Fridhelm Steinen Printed in teh Federal Republic of Germany, Druck und Verlagshaus Albert LimbachBraunschweig.

Vernon, P.E., (1988)., The Nature-nature Problem In Creativity. Handbook of Creativity, New York.Vernon, (1977), http://www.msxlabs.org/forum/sanat/11096-yaraticiligin-kavrami-ve-kapsami.html.

Vogl, Renate, 1992, **Kunterbuntes Basteln mit Schere und Papier;** Anleitungen und Vorlagen/ Renate Vogl, Augsburg-Verl.,.

Widmaier, Berhold, 1993/1994, **Lernen und spielen Katolog**.

Widmaier, Berthold., 2000, **Lernen & Spielen, Widmaier-Haupt Katolog 2000/2001 für Kindergarten, Krippe, Hart and Sıhula, Aichwold- Aichschieb.** http://www.widmaier-spielen.de

Wehrfritz, 1994, **Handbuch für den Elementarbereich.** Rodach.

Wehrfritz, 1996, **Neuheiten und mehr,** Rodach.

Yavuz, S. H., 1989, **Yaratıcılık,** Yayın No: 451, Boğaziçi Üniv. Matbaası, İstanbul.

Yavuzer, H. Yavuzer, S., (1996), **Yaratıcılık**, 3. Basım, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yıldız, F.U. Öztürk, A. Tepeli, K. Şener, T. Guleş, F. Alakoç, D. Er, R. Büyüktaşkapu, S. Çakıroğlu, E., (2011), **Okulöncesi Eğitiminde Montessori Yaklaşımı,** (2. Baskı),(Editör; Emel Çakıroğlu Wilbrandt) Kök Yayıncılık, Ankara.

Zairi, A., 2000, **Mein Extradickes Mandala- Malbuch für den Schulanfang**, 2. Baskı, Loewe Werlag Gmbtl, Bindlach Bereits als Einzelblocks Sind Erschienen.

Zembat, R. Y. Güven, A. Önder, L. Fathi., 1997, "İstanbul'daki Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Programlarla İlgili Bir Durum Tespiti Araştırması" **10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri,** (22-25 Mayıs 1995) İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama San. ve Tic. A.Ş.

ÖRGÜT TEORİSİ

Prof. Dr. Halit Keskin
Prof. Dr. Ali Ekber Akgün
Dr. İpek Koçoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞT

Yayın No.: 1440
İşletme No.: 056
ISBN: 978-605-320-346-9
© 1. Basım, Şubat 2016

ÖRGÜT TEORİSİ

Prof. Dr. Halit Keskin, Prof. Dr. Ali Ekber Akgün, Dr. İpek Koçoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü -sinem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: ATALAY MATBAACILIK Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.: 7/236-237 İskitler/ANKARA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Keskin, Halit.; Akgün, Ali Ekber.; Koçoğlu, İpek.
Örgüt Teorisi / *Halit Keskin, Ali Ekber Akgün, İpek Koçoğlu*
1. Basım, xxx + 530s., 195x250 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-346-9
1. Örgütsel Araştırmalar 2. Örgüt Teorisi 3. Örgüt Felsefesi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

Ön Söz

Örgüt Teorisi adlı kitabımız, örgüt teorisini örgüt felsefesiyle birleştiren Türkiye'de yayımlanmış ilk özgün eser olma özelliğini taşımaktadır. Arşimed'in "Bana yeterince uzun bir kaldıraç ve bunu yaslayabilecek bir dayanak noktası bulun, dünyayı yerinden oynatayım." sözü köklü değişiklikler için yalnızca bir kaldıracın yeterli olmadığını çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Kaldıracın destek alacağı dengeli ve kuvvetli bir dayanak noktasının olması gerekir. Dünyayı yerinden oynatacak bir teori üretseniz bile bunun kuvvetli ve yerinde bir felsefi dayanağı olmadan hedeflediğiniz etkiyi oluşturamazsınız. Felsefi yaklaşım, teorinin dayanak noktasıdır. Teorinin temelini güçlendiren, bilgiye ve bilme eylemine ilişkin "nasıl" ve "neden" sorularını yanıtlamayı sağlayan, felsefi yaklaşımlardır.

Kitabımızı teori ve teori geliştirmenin felsefi sorgulamadan bağımsız düşünülemeyeceği inancıyla örgüt teorisini sistematik bir örgüt felsefesi altyapısına dayandırarak kaleme aldığımızı belirtmek isteriz. Thomas Kuhn'ın yaklaşık yarım yüzyıl önce önerdiği "Bilimsel ilerleme, statükoyu sarsan paradigma değişimleri sayesinde gerçekleşir." sözü kitabımızı yazarken bize ışık tutmuştur. Kuhn'ın bilimsel devrim modelini kendimize referans alarak örgüt teorisinde yaşanan yaratıcı yıkımı keşfetmeyi ve Türkçe literatüre örgüt teorisini felsefi bir temelde sorgulayan değerli bir eser kazandırmayı amaçladık. Örgüt teorisi ve felsefesini oluşturan teori ve yaklaşımları sistematik ve ilgi çekici bir şekilde keşfetme imkânı tanıyan kitabımız, bilim insanları ve teorisyenlerin yaklaşımlarını "*teorinin neresinde*" konumlandırdıklarını görmelerini sağlayacaktır.

Kitabımız, 2004 senesinde örgüt teorisine dair yaklaşımımızı nasıl konumlandırdığımızı sorgulayarak başladığımız uzun soluklu bir serüvendir. Yoğun çaba ve özverili uğraşlar sonucu Prof. Dr. Halit Keskin, Prof. Dr. Ali Ekber Akgün ve Dr. İpek Koçoğlu yazarlığında kitabımızı tamamlamış bulunmaktayız.

Kitabımızın ilginç hikâyesi bizim için 2004 yılında başlamıştır. 2004 yılında girdiğimiz doçentlik sözlü sınavında jürimizde çok kıymetli hocalarımız Prof. Dr. Edip Teker, Prof. Dr. Selami Sargut, Prof. Dr. Beyza Oba, Prof. Dr. Esin Ergin ve Prof. Dr. Fulya Sarvan bulunmaktaydı. Bu vesileyle kendilerine bir kez daha saygı, minnet ve şükranlarımızı sunuyoruz. Bilindiği üzere doçentlik sözlü sınavı; adaylar için baskılı görüşme tarzında ilerleyen, karşınızda meslek büyüklerinin yer aldığı ve size çok derin sorular yönelterek alanla ilgili hâkimiyetinizi ölçmeye çalıştıkları, gerilimin yüksek olduğu bir süreçtir. Jüri üyelerinden birisinin sorusunu cevaplarken diğer üyeler de devreye girerek akıl karıştıran çeşitli sorular yöneltebilmektedirler. Bu süreçte sakin kalabilmek ve büyük bir çeviklikle tutarlı cevaplar verebilmek önem taşımaktadır. Bu gerilim altında sözlü sınavımız devam ederken Selami Sargut hocamızın yönelttiği "Söyle bakalım teorinin neresindesin?" sorusuyla ilk anda ciddi bir şaşkınlık yaşadığımızı ve soruyu anlayamadığımızı dün gibi hatırlıyoruz. İnsan zihni konuşmasının üç kat hızında çalıştığı için birkaç saniyede cevap üretmeye çalıştık ve hocamızın yönetim yaklaşımlarını açıklamamızı istediğini düşünerek anlatmaya başladık. Ama Selami Hocamız "bırak şimdi x, y, z kişilerinin sınıflandırmalarını" diyerek soruyu doğru anlamadığımızı fark etmemizi sağladı. Hocamız aslında bize

akademik yayınlarımızı örgüt teorisi temeliyle ilişkilendirmemizi ve yaptığımız çalışmaların örgüt teorisinde hangi felsefi temellere dayandığını soruyordu. Böylelikle bu soru ve sınavdaki hocalarımızın bakış açıları örgüt teorisine olan yoğun ilgimizi başlatmış oldu.

2004 yılındaki doçentlik sınavından sonra akademik çalışmalarımızdaki üretkenliğimiz devam etti. Jüri üyesi hocalarımızın tavsiyeleri doğrultusunda kendimizi sürekli yenileme ve bilime katkı sağlama çabasıyla SSCI kapsamında birçok yayın ürettik ve yayınlarımızla uluslararası ödüller aldık. TÜBA üyeliğine seçilme onurunu yaşadık. Akademik anlamda artan üretkenliğimize karşın örgüt teorisi alanında bütünsel olarak bir eser ortaya koymadıkça yeterince tatmin olamayacağımızı sürekli hissettik. Makalelerde spesifik konular çalışıldığı için öğrenci açısından büyük resim tamamlanmış olmuyordu. Dolayısıyla, öğrencilerin ve araştırmacıların bilgilerini bütünle ilişkilendirmelerini sağlayacak Örgüt Teorisi kitabımızı hocalarımıza ve alternatif kaynaklara ihtiyaç duyan öğrencilerimize önemli bir borç olarak gördük ve çalışmalarımızı bu alanda yoğunlaştırdık.

Sürekli iyileştirme noktasındaki hassasiyetimiz, alanda önemli bir boşluğu dolduracağını düşündüğümüz Örgüt Teorisi kitabımızın üzerinde uzun yıllar çalışmamızı sağladı. Genç akademisyen arkadaşımız Dr. İpek Koçoğlu'nun ekibimize katılması bitmek tükenmek bilmeyen enerjisi ve gözlerindeki parıltı, bizim yorulduğumuz durumlarda bile çalışma motivasyonumuzu artırdı. Kitapla ilgili bir değerlendirme toplantısında heyecanla fikirlerini açıklarken "Tamam İpek, kızma." diyerek toplantı ortamını rahatlatmak istediğimizde verdiği cevap akademik ekibimizin nasıl bir ruhla ve özgüvenle yetiştiğinin örneğini ortaya koymuştur. Duygusal hafızamızda iz bırakan cevabı şöyleydi: "Hocam ben kızmıyorum, sadece inandığım hususları coşkuyla, inançla savunuyorum." İşte bu şevk, azim ve gayretle süren çalışmalarımız sonucu emeklerimizin ürünü olan kitabımızın hikâyesi tamamlanmış oldu. Bilginin ve bilgi üretmenin sınırsız olduğunun, yeterli entelektüel tatmini sağlayacağını düşündüğümüz bir noktada kesmemiz gerektiğinin bilinciyle ve diğer baskılarda eksikliklerimizi giderebileceğimiz düşüncesiyle kitabımıza gururla son noktayı koyduk.

Kitabımızın doktora ve yüksek lisans öğrencileri ve akademisyenler başta olmak üzere konuya ilgisi olan tüm okurlar ve bilim insanları için çok faydalı bir eser olacağını düşünmekteyiz. Kitabımız, ayrıca hedef okuyucu kitlesinin örgüt teorisine dair tek bir birleştirici bakış açısı yerine zenginleştirici ve alternatif bakış açıları olduğunu görmesini sağlayacak bir eserdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde alandaki önemli bir boşluğu doldurmakta ve özgün bir değer sağlamaktadır.

Kitabımızın örgüt teorisi alanına ve örgüt teorisyenlerine sağlayacağı zenginleştirici bakış açısını ve katma değerini sürekli artırmak amacıyla tüm okurların kitapla ilgili değerli önerilerinin ve eleştirilerinin kitabımızın yeni baskılarını daha güzel hâle getireceğini düşünüyoruz.

Ufuk açıcı olması ve keyifle okunması dileklerimizle…

Ocak 2016
İstanbul
Prof. Dr. Halit Keskin
Prof. Dr. Ali Ekber Akgün
Dr. İpek Koçoğlu

İçindekiler

BÖLÜM 1

ÖRGÜT TEORİSİNE GİRİŞ: ÖRGÜTSEL ARAŞTIRMALAR, ÖRGÜTLER VE ÖNEMİ 1

Örgütsel Araştırmalar 2
Örgütsel Araştırmaların Kapsamı 4
Örgüt Teorisi ve Örgütsel Davranış Ayrımı 5
Örgüt Nedir? 7
Örgüt Tanımları 8
Örgütlerin Temeli: Leviathan 10
Örgüt: Objektif mi Subjektif mi? 11
Organ-Organizasyon: Yalnızca Bir Metafor mu? 12
Örgüt ve İnsan Doğası 13
Örgütlerin Önemi 13
Örgütlerin Varlık Nedenleri 14
Kaynakça 17

BÖLÜM 2

ÖRGÜT TEORİSİNİ ANLAMAK: TANIMI, ÖNEMİ, TEMELLERİ VE EVRİMİ 19

Örgüt Teorisi Nedir? 20
Örgüt Teorisinin Önemi 21
Örgüt Teorisi ve Günlük Yaşam 24
Örgüt Teorisinin Temelleri 27
Örgüt Teorisinde Paradigma Savaşları 28
İki Zıt Anlayış: Weber'in Bürokrasisi 32
Örgüt Teorisi Tarafsız mıdır? 33

Örgüt Teorisinin Tarihsel Gelişimi 35
İşlevselci Yaklaşım 35
Bilimsel Yönetim Yaklaşımı 35
Yönetim Süreci Yaklaşımı 36
Bürokratik Örgüt Modeli 36
İnsan İlişkileri Okulu 37
Yapısal-İşlevselci Yaklaşım 38
Genel Sistemler Teorisi 39
Sosyoteknik Sistemler Teorisi 39
Durumsallık Yaklaşımı 40
Açık Sistem Rasyonel Örgüt Modelinde Gelişmeler 41
İktisadi Örgüt Teorileri 41
Güç ve Politikalar Yaklaşımı 43
Açık Sistem Doğal Örgüt Modeli: Kaynak Bağımlılığı, Popülasyon Ekolojisi, Kurumsallaşma Teorileri 44
Yorumlayıcı Yaklaşım 46
Eleştirel Teori 47
Postmodern Yaklaşım 48
Post-Modern Dönem 49
Kaynakça 51

BÖLÜM 3

ÖRGÜT TEORİSİNİN FELSEFİ DOĞASINI ANLAMAK 55

Örgüt Teorisinin Teoriye Bağlılığı 56
Teori Nedir? 61
Teorinin Unsurları 63
Teori Ne Değildir? 67
Örgüt Teorisine Felsefi Bir Bakış 69
Teori ve Felsefe 70
Örgüt Teorisinde Felsefe 71
Ontoloji: Dışarıda Var Olan Bir Gerçeklikten Söz Edilebilir mi? 72
Ontoloji ve Örgütsel Analiz Birimi 73
Örgüt Teorisinde Ontolojik Ayrımlar 73
Örgütsel Olgulara Bakış: Varlık ve Oluşum Ontolojisi 75

Epistemoloji: Bildiklerimizin Doğruluğunu Nasıl Bilebiliriz? 78
Örgüt Teorisinde Epistemolojik Ayrımlar 79
Prakseoloji 83
Örgüt Teorisinde Yaklaşımların Sınıflandırılması 85
Burrel ve Morgan'ın (1979) Sosyolojik Örgüt Paradigmaları 86
Morgan'ın (1986) Örgüt İmajları 87
Hatch ve Cunliffe'in (2006) Modern, Sembolik-Yorumlayıcı ve Postmodern Yaklaşımlara Bakışı 89
Tosi'nin (2009) Kapalı-Açık Sistem, Rasyonel-Doğal Örgüt Modellerine Bakışı 90
Kaynakça 91

BÖLÜM 4

ÖRGÜT TEORİSİNDE TARİH ÖNCESİ VE ANTİK ÇAĞ 95

Tarih Öncesi Bilim ve Örgüt Bilimleri 96
Örgütlere Bakış: Tarihsel Yansımalar 97
Tarihte Örgütlenme: Antik Çağ 98
Yönetimde Antik Çağ Vurgusu 101
Antik Çağ'da Bürokrasinin Doğuşu 106
Antik Çağ'da İş Bölümü ve Uzmanlaşma 108
Mezopotamya Uygarlıklarında Örgütlenme 110
Antik Mısır Medeniyetlerinde Yönetim Anlayışı 114
Antik Çin Hanedanlıklarında Örgütlenme ve Yönetim 117
Antik Yunan Medeniyetinde Örgüt Felsefesi 122
Antik Yunan Medeniyetinde Sosyal Örgütlenme 123
Sokrates'in Genel Yönetimi Keşfi 125
Platon ve Bilgi Felsefesi 127
Platon'un Örgüt Yönetimi Anlayışı 128
Platon'un İnsan Doğasına Bakışı 130
Yönetici Anlayışı 131
Demokratik Örgütlerin Eleştirisi 132
Aristoteles'in İnsan Doğasına Bakışı 133
Erdem Etiği Felsefesi 133
Kaynakça 137

BÖLÜM 5

POZİTİVİST ÖRGÜT TEORİSİ 141

Pozitivist Yaklaşım 142
Geleneksel-Modern Paradoksu 144
Pozitivizm 145
Pozitivizmin Gelişimi 148
Pozitivizmin Eleştirisi 150
Pozitivist Yaklaşımın Örgüt Teorisindeki Önemi 151
Klasik Örgüt Teorisi 153
Klasik Örgüt Teorisinin İlham Kaynakları 155
Adam Smith ve İş Bölümü 155
Karl Marx ve Kapitalist Ekonominin Eleştirisi 157
Emile Durkheim ve Sosyolojik Yöntem 159
Weber'in Sosyal ve Ekonomik Örgütlenme Teorisi 161
Bilimsel Yönetim Yaklaşımı 164
Bilimsel Yönetimin Prensipleri 166
Bilimsel Yönetimin Etkileri 167
Yönetim Süreci Yaklaşımı 169
Örgütsel Faaliyetler 170
Yönetim Faaliyetleri (Fonksiyonları) 172
Genel Yönetim Prensipleri 172
Yönetimciliğin (Managerialism) Doğuşu 176
Klasik Yönetim Anlayışının Eleştirisi 177
Neoklasik Örgüt Teorisi 179
İnsan İlişkileri Okulu 182
Hawthorne Araştırmaları 182
Rasyonel ve Doğal Örgüt Modellerinin Kesişiminde: Chester Barnard 184
Doğal Örgüt Teorisyeni: Chester Barnard ve İnformel Örgütler 185
Örgüt Teorilerinde Bir İlham Kaynağı: İnsan İlişkileri Felsefesi 186
Herzberg'in İkili Faktör (Motivasyon-Hijyen) Teorisi 186
Robert Merton'ın Bürokratik Kişilik Teorisi 187
Philip Selznick ve Örgüt Teorisinin Temelleri 188
Douglas McGregor ve İşletmenin İnsan Boyutu: Örgütsel Davranışa Bakış 190
Neoklasik Örgüt Teorilerinden Modernizme 192
Kaynakça 192

BÖLÜM 6

MODERNİST ÖRGÜT TEORİSİ 195

Modernist Yaklaşım 196
Modernist Örgüt Teorisinin Başlangıcı 197
Modernist Ontoloji ve Örgüte Bakış 198
Modernist Epistemoloji ve Örgüte Bakış 199
Genel Sistemler Teorisi 206
Boulding'in Sistem Hiyerarşisi 208
Açık Sistem Modeli 211
Açık Sistem Modeli ve Özellikleri 212
Sosyoteknik Sistemler Teorisi 215
Woodward'ın Teknoloji–Örgüt Yapısı İlişkisi 215
Tavsitock Enstitüsü Araştırmaları 218
Durumsallık Teorisi 220
Örgüt Çevresi 222
Örgüt Teorisinde Çevrenin Rolü 223
Çevre Boyutları 223
Örgüt Yapısı ve Çevre İlişkisi 227
Burns ve Stalker'ın Organik-Mekanik Örgüt Analizleri 227
Organik Örgüt Yapısının Özellikleri 229
Aston Grubu Çalışmalarında Örgüt-Çevre İlişkisi 230
Çevresel İlişkiler Geliştirme 232
Lawrence ve Lorsch'un Farklılaşma ve Bütünleşme Araştırması 233
Kaynakça 237

BÖLÜM 7

AÇIK SİSTEM RASYONEL ÖRGÜT MODELLERİNDE GELİŞMELER 239

Rasyonel Örgüt Modellerinde Kapalı Sistemlerden Açık Sistemlere 240
İktisadi Örgüt Teorileri 242
İşlem Maliyetleri Teorisi 244

İşlem Maliyetleri 244
İşlem Maliyetleri Ekonomisi: Pazar ve Hiyerarşiler 246
Yönetimci Kapitalizm Teorisi 248
Vekâlet Teorisi 252
Asil-Vekil İlişkisi 254
Bilgi Asimetrisi-Vekâlet Sorunu 256
Risk Paylaşımı Sorunu 256
Vekâlet ve Risk Paylaşımı Sorunlarını Çözmek: Vekâlet Maliyetleri 257
Yanlış Seçim ve Ahlaki Tehlike 259
Örgüt Teorisinde Vekâlet Teorisi Uygulamaları 260
İş Birliksel Davranış-İnformel Örgütler-Sorumluluk Devri 260
Bilişsel Süreçler-Sınırlı Rasyonellik-Örgütsel Katılıma Teşvik 261
Beklenti Teorisi 262
Pozitivist Vekâlet Teorisi 264
Asil-Vekil Teorisi 264
Vekâlet Teorisinin Diğer Uygulamaları 266
Kaynakça 268

BÖLÜM 8

AÇIK SİSTEM DOĞAL ÖRGÜT YAKLAŞIMI 270

Açık Sistemlerde Rasyonel Örgütlerden Doğal Örgütlere Geçiş 271
Açık Sistemlerde Rasyonel ve Doğal Örgütlerin Farkı 274
Güç ve Politikalar Yaklaşımı 276
Herbert Simon ve James March: Firmanın Davranışsal Teorisi 276
Açık Sistem Doğal Örgüt Modelleri 277
Örgütsel Çevre Katmanları 278
Örgütsel Alan 278
Örgütler Arası Ağ 280
Genel Çevre 281
Fiziksel Sektör 281
Ekonomik Sektör 281

Siyasi Sektör 281
Kültürel Sektör 281
Teknolojik Sektör 282
Sosyal Sektör 282
Hukuki Sektör 282
Uluslararası Çevre 282
Örgüt-Çevre Etkileşimi: Maddesel-Kaynak Temelli ve Kurumsal Temelli 284
Kaynak Bağımlılığı Teorisi 285
Kaynak Bağımlılığı Teorisinin Varsayımları 286
Örgütlerin Çevresel Bağımlılıklarını Yönetme Stratejileri 287
Örgütler Açısından Kaynak Kavramı 289
Bilgi-Temelli Teori 291
Bilgi ve Bilgi Türleri 293
Entelektüel Sermaye 296
Stratejik Yönetim Bakış Açısıyla: Kaynak-Temelli Teori 298
Sürdürülebilir Rekabet Avantajı: Heterojen ve Hareketsiz Kaynaklar 299
İlk-Giriş Avantajı ve Giriş/Hareketlilik Engelleri 300
Değerli, Nadir, Taklit Edilemez ve İkame Edilemez Kaynaklar 301
Kaynak–Temelli Teorinin Geleceği 302
Popülasyon Ekolojisi Teorisi 304
Analiz Birimi: Örgütsel Topluluklar 305
Popülasyon Ekolojisi Teorisinin Temelleri ve Kapsamı 306
Rekabet ve Yaşam Alanı Teorileri 307
Farklılıklara Dayalı Seçim (Differential Selection) 309
Popülasyon Ekolojisi Teorisinin Eleştirisi 312
Kurumsallaşma Teorisi 313
Kurumsallaşma Teorisinin Gelişimi 313
Selznick ve Örgütlerin Sosyolojik Analizi 313
Kurumsallaşma Süreci ve Alışkanlık Hâline Gelen Eylemler 315
Kurumsal Kurallar ve Rasyonel Mitler 316
Yeni Kurumsallaşma Teorisi 317
Greiner'ın Yaşam Döngüsü Teorisi: Örgütsel Büyüme Modeli 321
Kaynakça 325

BÖLÜM 9

YORUMLAYICI YAKLAŞIM 328

Pozitivizmden Sonra 329
Post-Pozitivist Yaklaşım 330
Örgüt Teorisinde Post-Pozitivist Yönelim 332
Post-Pozitivizmin Epistemolojik ve Ontolojik İncelemesi 333
Post-Pozitivizmin İzinden Yorumlayıcı Yaklaşıma 335
Yorumlayıcı Yaklaşım 338
Örgütlerin Sosyolojik Analizinde Yorumlayıcı Yaklaşım 341
Yorumlayıcı Yaklaşımın Örgüt Teorisindeki Önemi 343
Yansıtıcı Bakış Açısı 347
Fenomenoloji 349
Edmund Husserl ve Yönelimsellik 350
Yaşam Dünyası: Sosyal Aktörlerin Subjektif Anlam Kaynağı 351
Fenomenolojinin Örgüt Teorisindeki Önemi 353
Sosyal Oluşturmacı Yaklaşımın Gelişimi 355
Berger ve Luckmann'ın Sosyal Oluşum Teorisi 355
Fenomenolojinin İzinden: Örgüt Teorisini Etkileyen Yaklaşımlar 358
Örgüt Teorisinde Fenomenoloji Öncüleri: David Silverman, Karl Weick ve Gareth Morgan 360
Etnometodoloji 361
Garfinkel'in İhlâl Deneyleri ve Sohbet Analizi 362
Örgüt Teorisinde Etnometodolojik Yaklaşımlar 365
Hermeneutik 366
Hermeneutiğin Gelişimi ve Önemli Teorisyenler 367
Örgüt Teorisinde Hermeneutiğin Rolü 370
Örgüt Kültürü 370
Anlamlandırma Teorisi 370
Örgütsel Kimlik 371
Durumlu Öğrenme Teorisi (Situated Learning Theory) 371
Çift Döngülü Öğrenme ve Öğrenen Örgütler 371
Kaynakça 375

BÖLÜM 10

YORUMLAYICI ÖRGÜT KÜLTÜRÜ YAKLAŞIMI 377

Yorumlayıcı Kültür Yaklaşımı Temelinde Örgütleri Anlamak 378
Örgüt Kültürünün Antropolojik Kökeni 380
Yorumlayıcı Örgüt Kültürü Yaklaşımının Gelişimi 380
Yorumlayıcı Örgüt Kültürü 383
Edgar Schein'ın Örgüt Kültürü Modeli 386
Yorumlayıcı Kültür Teorisinde Semboller ve Sembolizm 390
Clifford Geertz'in Yorumlayıcı Kültür Teorisi: Kalın Tasvir (Thick Description) 390
Örgüt Kültürünün İletilmesi 392
Sembolik Etkileşimcilik 394
Pragmatizm 395
Pragmatizmden Sembolik Etkileşimciliğe 397
Goffman'ın Katkıları 398
Örgüt Teorisinde Sembolik Etkileşimci Yaklaşım 399
Chicago Okulu 400
Örgütsel Semboller 402
Sembolik Etkileşimciliğin Temel Varsayımları 403
Anlamlandırma Teorisi 406
Yasalaştırma Teorisi 411
İmaj Teorisi 412
Kaynakça 415

BÖLÜM 11

ÖRGÜT TEORİSİNDE ELEŞTİREL YAKLAŞIM 418

Eleştirel Teori 419
Eleştirel Teorinin Modernizm Eleştirisi 425
Eleştirel Teorinin Tarihsel Kökleri: Bazı Önemli Etkiler 428

Eleştirel Teoride Birleştirici Fikirler 430
Frankfurt Okulu Eleştirel Teorisi ve Gelişimi 432
Birinci Kuşak Frankfurt Okulu Eleştirel Teorisi 432
İkinci Kuşak Frankfurt Okulu Eleştirel Teorisi 433
Üçüncü Kuşak Frankfurt Okulu Eleştirel Teorisi 435
Yorumlayıcı Yaklaşıma "Eleştirel" Bakış 436
Habermas'ın Bilişsel İlgiler Teorisi 436
Habermas'ın İletişimsel Eylem Teorisi 439
Eleştirel Teorinin Örgüt Teorisindeki Önemi 439
Örgüt Teorisinde Hâkim Fikirler: Toplum Mühendisliği 440
Eleştirel Örgüt Teorisi 442
Eleştirel Teorinin Örgüt Teorisi ile Buluşması 444
Kültürel Belirlenimcilik 445
Eleştirel Teorinin Örgütsel Alandaki Etkileri 446
Kontrol Mekanizmaları ve Subjektiflik 446
Düşünümsellik (Reflexivity) 447
Demokratik Örgüt 448
Örgütlerde Güç ve Kontrole Eleştirel Bakış 451
Örgütlerde Psikanaliz 452
Nevrotik Örgütler 452
Örgütleri Anlamada Psikanalizin Rolü 454
Kaynakça 457

BÖLÜM 12

ÖRGÜT TEORİSİNDE POSTMODERNİST YAKLAŞIM 459

Postmodern Yaklaşım 460
Postmodernizmi Tanımlamak 461
Kristeva'nın Postmodernizme Katkısı: Göstergeçözüm 464
Modernist Hegemonyanın Çöküşü 465
Postmodernizmin Kökleri: Modernist İlkelerle İlişkilendirme 468
Postmodernizmin Gelişimi 469
Postmodernizm: Yeni Bir Epistemolojik ve Ontolojik Felsefe 471
Postmodern Yaklaşımın Örgüt Teorisindeki Önemi 475
Örgüt Teorisine İki Farklı Bakış: Post-Modernizm ve Postmodernizm 476

Post-Modern Örgüt Teorisi 478
Post-Modernizmin Başlangıcı 479
Post-Modern Toplum 480
Post-Modernist Örgütler 482
Post-Modernist Örgütlerin Özellikleri: Küçülme, Güçlendirme, Esnek Üretim, Yalın Örgütler, Değişim Mühendisliği, Sanal Örgütler 482
Ulusaşırı Örgütler 484
Fordist Örgütlerden Post-Fordist Örgütlere 485
Esnek Örgütler 487
Sanal Örgütler 490
Postmodernizm ve Örgüt Teorisi 492
Para-Teori Olarak Postmodernizm 492
Postmodern Örgüt Teorisinin Radikal ve Ilımlı Ayrımı 493
Postmodernizmin Birleşim Noktası 494
Postmodernizm ve Post-Yapısalcılık Ayrımı 495
Post-Yapısalcılık 497
Post-Yapısalcılığın Postmodern Örgüt Teorisindeki Yansımaları 500
Postmodernizmin Örgüt Teorisindeki Uygulamaları 501
Foucault ve Örgüt Teorisi 504
Soykütüksel (Jeneoloji) Analiz 506
Foucault'ya Göre Gözetim: "Panopticon" (Gözetleme Kulesi) 506
Disipline Edici Güç, Direnç ve Gözetim 508
İnsan Kaynaklarına Postmodernist Bir Bakış 512
Derrida ve Örgüt Teorisi 513
Derrida: Varlık Metafiziğine Karşı 513
Derrida'nın Etki Alanı 513
Yapısökümcülük (Yapıbozum) 516
Örgüt Teorisinde Yapısökümün Önemi 517
Yapısökümcülük ve Örgüt Teorisinin Geleceği 519
Örgüt Teorisinde Postmodernizm ve Post-Modernizm Kesişimi 519
Aynılaştırma (Farklılaştırmama) 520
Feminist Örgüt Teorileri 521
Aktör-Ağ Teorisi 521
Yönetim Karşıtlığı Teorisi 523
Örgüt Teorisinin Geleceği 523
Örgüt Teorisinde Teori Geliştirme: Yeni Teori Odaklılık mı? Retrospektif Bir Çeşitlilik Arayışı mı? 525
Kaynakça 527

KAYNAKÇA

Aldrich, H., *Organizations and environments* (California: Stanford University Press, 2008).

Astley, W. G. ve Van de Ven, A. H., "Central perspectives and debates in organization theory," *Administrative Science Quarterly,* 28 (2), (1983), 245-273.

Barnard, C. I., "The Definition of Formal Organizations," in C. Barnard, ed., *The Functions of the Executive* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938a), 65-81.

Barnard, C. I., "Informal organizations and their relation to formal organizations," in C. Barnard, ed., *The Functions of the Executive* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938b), 114-123.

Baum, J. A. ve Rowley, T. J., "Companion to organizations: An introduction," in J. Baum, ed., *The Blackwell Companion to Organizations* (Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2002), 1-34.

Boulding, K.E. "General systems theory: The skeleton of science," *Management Science,* 2 (3), (1956), 197–208.

Burrell, G. ve Morgan, G., *Sociological Paradigms and Organisational Analysis* (London: Heinemann, 1979).

Carroll, G. ve Hannan, M. T., *Organizations in industry: Strategy, structure, and selection* (New York: Oxford University Press, 1995).

Clegg, S. ve Hardy, C., "Introduction," in S. Clegg ve C. Hardy, eds., Studying Organization: Theory and Method (London, UK: Sage Publications, 1999), 1-22.

Cunliffe, A. L., Organization theory (London, UK: Sage Publications, 2008).

Davis, R.C., *The Fundamentals of Top Management* (New York: Harper Bros., 1951).

Durkheim, E., *The Division of Labor in Society* (Glencoe, IL: The Free Press, 1949).

Fayol, H., *General and Industrial Management,* translated by Constance Storrs (London: Pitman, 1949)

Galbraith, J. K., T*he new industrial society* (New York: Signet, 1967).

Gaus, J. M., White, L. D. ve Dimock, M. E., *Frontiers of public administration* (Chicago: University of Chicago Press, 1936).

Gehlen, A., *Man, his nature and place in the world* (New York: Columbia University Press, 1988).

Gouldner, A. W., "Organizational analysis," in R. Merton, ed., *Sociology Today* (New York: Harper and Row, 1959).

Gouldner, A. W., *Patterns of industrial bureaucracy* (New York, NY, US:Free Press, 1954).

Hannan, M. T. ve Carroll, G. R., "An introduction to organizational ecology," in G.R. Carroll ve M.T. Hannan, eds., *Organizations in industry: Strategy, structure and selection (London, UK: Oxford University Press, 1995)* 17-31.

Hannan, M. T. ve Freeman, J., "The population ecology of organizations," *American journal of sociology,* 82 (5), (1977), 929-964.

Hobbes, T., *Leviathan or the Matter, Forme and Power of a Commonwealth, Ecclesiastical and Civil* (London: George Routledge and Sons, 1651).

Homans, G. C., *The Human Group* (New York: Harcourt, Brace & World, 1950).

Jones, G. R., *Organizational Theory, Design, and Change: Text and Cases* (Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall, 2010).

Luhmann, N., *Social systems* (California: Stanford University Press, 1995).

March, J. G. and Simon, H. A., *Organizations* (Oxford: Blackwell Publishing, 1958).

Marx, K., Capital: A Critique of Political Economy (Moscow: Progress Publishers, 1954).

Marx, K. ve Engels, F., *The communist manifesto* (London, UK: Penguin, 1967).

Mayo, E., *The Social Problems of an Industrial Civilization* (Boston: Harvard Graduate

School of Business Administration, 1945).

McAuley, J., Duberley, J. ve Johnson, P., *Organization Theory: Challenges and Perspectives* (London: FT Prentice Hall, 2007).

McKinley, W., "Organizational theory development: displacement of ends?," *Organization Studies*, *31*(1), (2010), 47-68.

Mintz, S. I., *The Hunting of Leviathan: seventeenth-century reactions to the materialism and moral philosophy of Thomas Hobbes* (Cambridge: Cambridge University Press, 2010).

Parsons, T., *The Social System* (London, UK: Routledge and Kegan Paul, 2013/1951).

Parsons, T., *Structure and Process in Modern Societies* (Glencoe, IL: Free Press, 1960).

Pfeffer, J., *New directions for organization theory: Problems and prospects* (New York: Oxford University Press, 1997).

Pfeffer, J. ve Salancik, G. R., The External Control of Organizations: A Resource Dependent Perspective (New York: Harper&Row, 1978).

Rahim, M. A., *Managing conflict in organizations (London, UK:* Transaction Publishers, 2011).

Reed, M.,"Organizational Theorizing: a Historically Contested Terrain," in S. Clegg ve C. Hardy, eds., *Studying Organization: theory and method,* (London, UK: Sage Publications, 1999), 25-50.

Robbins, S., Judge, T. A., Millett, B. ve Boyle, M., *Organisational behaviour,* (Pearson Higher Education AU, 2013).

Scott, T., Organization Philosophy: Gehlen, Foucault, Deleuze (London, UK: Palgrave Macmillan, 2010).

Scott, W. R., *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems,* (NJ: Prentice Hall, 2003).

Selznick, P., "Foundations of the Theory of Organization," *American sociological Review*, 13 (1), (1948), 25-35.

Shafritz, J., Ott, J. ve Jang, Y., *Classics of organization theory*, (NY, USA: Cengage Learning, 2011), 1-31.

Silverman, D., *The theory of organisations* (London, UK: Heinemann, 1970).

Simon, H. A., "A Comment on" The Science of Public Administration," *Public Administration Review*, *7*(3), (1947), 200-203.

Starbuck, W. H.,"The Origins of The Organization Theory," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford handbook of organization theory* (New York: Oxford University Press, 2005), 143-182.

Stern, R. N. ve Barley, S. R., "Organizations and social systems: Organization theory's neglected mandate," *Administrative Science Quarterly*, 41 (1), (1996), 146-162.

Taşçı, D., "Örgüt Kuramlarına Giriş" in D. Taşçı ve E. Erdemir, eds., *Örgüt Kuramı* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 2013), 2-29.

Taylor, F. W., *The Principles of Scientific Management* (New York: Harper, 1911).

Tompkins, J., Organization theory and public management (California: Wadsworth Publishing Company, 2005).

Tosi, H.L., *Theories of Organization* (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2009).

Tsoukas, H. ve Knudsen, C., "Introduction: The Need for Meta-theoretical Reflection in Organization Theory," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford handbook of organizational theory: Meta-theoretical perspectives* (New York: Oxford University Press, 2005), 1-36.

Tsoukas, H. ve Knudsen, C., "Introduction: The Need for Meta-theoretical Reflection in Organization Theory," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford handbook of organizational theory: Meta-theoretical perspectives* (New York: Oxford University Press, 2005), 1-36.

Van Maanen, J., Sorensen, J. B. ve Mitchell, T. R., "The interplay between theory and method," *Academy of Management Review*, *32*(4), (2007), 1145-1154.

Weber, M., *The Theory of Social and Economic Organization* (New York: Oxford University Press, 1947).

Weick, K., *The Social Psychology of Organizing* (New York: McGraw-Hill, 1979).

KAYNAKÇA

Adler, P. S. ve Borys, B., "Materialism and idealism in organizational research, "*Organization Studies,* 1 (5), (1993), 657-679.

Adler, S. P., "A Social Science which Forgets its Founders is Lost," in P. S., Adler, ed., *The Oxford handbook of sociology and organization studies: Classical foundations* (Oxford University Press: Oxford Handbooks Online, 2009).

Alvesson, M. ve Willmott, H., Critical management studies (London, UK: Sage Publications, 1992).

Bakan, J., *The corporation: the pathological pursuit of power and profit* (New York: Free Press, 2004).

Bakan, J.,*The corporation: the pathological pursuit of power and profit* (New York: Free Press, 2004).

Barnard, C. I., "Informal organizations and their relation to formal organizations," in C. Barnard, ed., *The Functions of the Executive* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938b), 114-123.

Barney, J. ve Hesterly, W., "Organizational Economics: Understanding the Relationship between Organizations and Economic Analysis," in S. R. Clegg, S. Clegg ve C., Hardy, eds., *Studying organization: theory and method* (London, UK: Sage, 2006), 111-148.

Bechara, J. ve Van de Ven, A. H., "Triangulating philosophies of science to understand complex organizational and managerial problems," in H. Tsoukas ve R. Chia eds., *Research in the Sociology of Organizations* (UK: Emerald Group Publishing Limited, 2011), 342-364.

Blau, P. M., *Dynamics of Bureaucracy* (Chicago:University of Chicago Press, 1955).

Boisot, M. ve McKelvey, B., "Integrating modernist and postmodernist perspectives on organizations: A complexity science perspective," *Academy of Management Review*, 35 (3), (2010), 415–433.

Burns, T. ve Stalker, G.M., *The Management of Innovation* (London: Tavistock Publications, 1961).

Burrell, G. ve Morgan, G., *Sociological paradigms and organisational analysis* (London: Heinemann, 1979).

Casey, C., Critical Analysis of Organizations: Theory, Practice, Revitalization (London, UK: Sage Publications, 2002).

Church, A. H., *The science and practice of management* (New York: Engineering Magazine Company, 1914).

Clegg, S. Modern organizations: Organization studies in the postmodern world (London, UK: Sage Publications, 1990).

Clegg, S. R., "General Introduction," in S. R. Clegg, ed., *Management and organization paradoxes* (Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2002), 1-9.

Clegg, S. ve Kornberger, M., "Modernism, postmodernism, management and organization theory," in E. A. Locke ed., *Postmodernism and Management: Pros, Cons, and the Alternative* (Oxford, UK: Elsevier, 2003)21/ 57-88.

Clegg, S. ve Hardy, C., "Introduction," in S. Clegg ve C. Hardy, eds., Studying Organization: Theory and Method (London, UK: Sage Publications, 1999), 1-22.

Coase, R. H., "The nature of the firm," *Economica,* 4(16), (1937), 386-405.

Coase, R. H., "The Nature of the Firm," in Oliver E. W. ve Sidney W., eds., (1991), *The Nature of the Firm: Origins, Evolution, Development* (New York: Oxford University Press, 1937), 18-33.

Coase, R. H., *The Firm, the Market, and the Law*(Chicago: University of Chicago Press, 1988).

Coleman, J. S., *Power and the Structure of Society* (New York: W. W. Norton & Company, 1974).

Cooper, R. ve Burrell, G., "Modernism, postmodernism and organisational analysis: an introduction," Organization Studies, 9(1), (1988), 91-112

Cruz, C., Gomez-Mejia, L. R. ve Becerra, M., "Perceptions of benevolence and the design of agency contracts: CEO-TMT relationships in family firms," *Academy of Management Journal,* 53 (1), (2010), 69-89.

Cunliffe, A. L., Organization theory (London, UK: Sage Publications, 2008).

Davis, G. F. ve Cobb, J. A., "Resource Dependence Theory: Past and Future," in Claudia,B. S. ve Franks, D., eds., *Stanford's Organization Theory Renaissance*(Bingley: Emerald Publishing Group 2010), 21-42.

Derrida, J., "Et Cetera... (and so on, und so weiter, and so forth, et ainsi de suite, und so uberall, etc).,"in N. Royle, ed., *Deconstructions: A user's guide* (Houndmills: Palgrave, 2000), 282-305.

Derrida, J., *Of Grammatology* (Baltimore: John Hopkins University Press, 1976).

DiMaggio, P. J. ve Powell, W. W., "The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields," *American Sociological Review*, 48 (2), (1983), 147–160.

DiMaggio, P. J. ve Powell, W. W., *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (Chicago: University of Chicago Press, 1991).

Donaldson, L., *In Defence of Organization Theory* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985).

Eisenhardt, K. M., "Agency theory: An assessment and review," *Academy of Management Review*, 14, (1989), 57-74.

Eisenhardt, K. M., "Building theories from case study research," *Academy of Management Review,* 14, (1989), 532-550.

Emerson, H., "The Efficiency System in Operation," Engineering Magazine 36, (1909), 815-822.

Emery, F. E., *Systems thinking* (Milton Keynes, UK: Penguin Books, 1978).

Emery, F. E. ve E.L. Trist, E.L., "The Causal Texture of Organizational Environments," *Sage Publications, Human Relations, 18 (1),*(1965), 21-32.

Freeman, J. ve Hannan, M. T., "Setting the record straight on organizational ecology: Rebuttal to Young," American Journal of Sociology, 95 (2), (1989), 425-439.

Friedman, B. D. ve Allen, K. N., "Systems theory," in Jerrolld R. B., ed., *Theory and practice in clinical social work* (Thousand Oaks CA: Sage Publications, 2011), 3-20.

Gantt, H. L., *Work, wages, and profits: their influence on the cost of living* (New York: Engineering magazine, 1910).

Giddens, A., "Introduction' to Weber," *Max (1958) The Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism* (New York: Scribner, 1976).

Giddens, A., *The Constitution of Society* (Cambridge, UK: Polity Press, 1984).

Goffman, E., *The Presentation of Self in Everyday Life* (Garden City, NY: Doubleday, 1959).

Gordon, G. G.,ve DiTomaso, N., "Predicting Corporate Performance from Organizational Culture," *Journal of Management Studies,* 29 (6), (1992), 83-798.

Gouldner, A. W., *Patterns of industrial bureaucracy* (New York, NY, US: Free Press, 1954).

Gouldner, A., *The Coming Crisis of Western Sociology* (London: Heinemann, 1971).

Gulick, L., "Science, values and public administration," in L. Gulick ve L. Urwick, eds., *Papers on the Science of Administration* (New York: Institute of Public Administration, 1937), 191-195.

Gulick, L. ve Urwick, L., *Papers in the Science of Administration* (New York: Institute of Public Administration, 1937).

Habermas, J., *Justification and application. Remarks on discourse ethics* (Cambridge, MA: MIT Press, 1995).

Habermas, J., *Knowledge and Human Interests* (London: Heinemann, 1972).

Habermas, J., *Moral Consciousness and Communicative Action (*Cambridge,MA: MIT Press, 1983).

Hannan, M. T. ve Freeman, J., "The population ecology of organizations," *American journal of sociology*, 82 (5), (1977), 929-964.

Hart, 0., *Firms, Contracts and Financial Structure Forthcoming* (Oxford: Oxford University Press, 1995).

Hassard, J., "Multiple paradigms and organizational analysis: A case study," *Organization Studies*, *12*(2), (1991), 275-299.

Hassard, J., *Sociology and organization theory: positivism, paradigms and postmodernity* (Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1995).

Hatch, M. J. ve Cunliffe, A. L., *Organization Theory–Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives* (New York: Oxford University Press, 2006).

Jelinek. M., "Technology, organizations, and contingency," *Academy of Management Review*, 2 (1), (1977), 17.26.

Jensen, M. C. ve Meckling, W. H., "Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs, and ownership structure," *Journal of Financial Economics*, 3 (49, (1976), 305–360.

Jones, G. R., *Organizational Theory, Design, and Change: Text and Cases* (Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall, 2010).

Keynes, J.M., *The General Theory of Employment, Interest and Money* (New York: Harbinger, 1936).

Kilduff, M. ve Kelemen, M., "Bringing Ideas Back In: Eclecticism and Discovery in Organazitaional Studies," in E. A. Locke ed., *Postmodernism and Management: Pros, Cons, and the Alternative* (Oxford, UK: Elsevier, 2003)21 / 89-109.

Kilmann, R. H., Saxton, M. J. ve Serpa, R., *Gaining Control of the Corporate Culture* (San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1985).

Kilmann, R. H., "Five Steps For Closing Culture-Gaps," in R. H. Kilmann, M. J., Saxton ve R. Serpa, eds., G*aining Control of the Corporate Culture* (San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1985), 350-369.

Knudsen, C., "Pluralism, scientific progress, and the structure of organization theory," in H. Tsoukas ve C. Knudsen eds., *The Oxford handbook of organization theory* (New York: Oxford University Press, 2005), 262-288.

Koçel, T., *İşletme Yöneticiliği* (İstanbul: Beta Basım A.Ş., 2011).

Kuhn, T. S., "Historical structure of scientific discovery," *Science*, *136 (3518),* (1962), 760-764.

Kuhn, T. S., *The structure of scientific revolutions* (Chicago, London: University of Chicago Press Ltd,1970).

Kuhn, T. S., *The structure of scientific revolutions* (Chicago: University of Chicago press, 1962).

Lawrence, P. R. ve Lorsch, J. W., *Organization and environment* (Boston: Harvard Business School Press, 1967).

Lewin, K., "The research center for group dynamics at Massachusetts Institute of Technology," *Sociometry*, 8 (2), (1945), 126-136.

Luhmann, N. *Social Systems* (California: Stanford University Press, 1995).

Luhmann, N., *The Differentiation of Society* (New York: Columbia University Press, 1982).

Lyotard, J. F., *The postmodern condition: A report on knowledge* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1984).

Mannheim, K., *Ideology and Utopia* (New York: Harcourt, Brace, London: Routlage & Kegan Paul, 1936).

March, J.G. and Simon, H. A., *Organizations* (Oxford:Blackwell Publishing, 1958).

Marsden, R., "The Politics of Organizational Analysis," *Organization Studies,* 14 (1), (1993), 93-24.

Martin, J., "Meta-theoretical controversies in studying organizational culture," H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford handbook of organization theory*(New York: Oxford University Press, 2005), 392-419.

Martin, J., Frost, P. J. ve O'Neill, O. A., "Organizational culture: Beyond struggles for intellectual dominance," in S. Clegg, C. Hardy, T. Lawrence ve W. Nord, eds., *The Sage Handbook of Organization Studi*es (London: SAGE Publications Ltd, 2006),725-753.

Marx, K., *Marx: Early Writing* (Harmondsworth: Penguin Classics, 1975).

McAuley, J., Duberley, J. ve Johnson, P., *Organization Theory: Challenges and Perspectives*(London: FT Prentice Hall, 2007).

McGregor, D.M., "The Human Side of Enterprise," *The Management Revie*w 46 (1957), 22-28.

McKelvey, B., "Postmodernism vs. truth in management theory," in E. Locke ed., *Post modernism and management: Pros, cons and the alternative. Research in the sociology of organizations* (Amsterdam: Elsevier Science, 2005), 113–168.

McKinley, W. ve Mone, M. A. "Micro and Macro Perspectives in Organization Theory: A Tale of Incommensurability" in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford Handbook of Organization Theory*(New York: Oxford University Press, 2005), 345-372.

McKinley, W., Mone, M. A. ve Moon, G., "Determinants and development of schools in organization theory," *Academy of Management Review,* 24(4), (1999), 634-648.

Merton, R. K., *Social Theory and Social Structure* (New York: The Free Press, 1957).

Meyer, J., "The changing cultural content of the nation-state: A world society perspective," in G. Steinmetz, ed, *State and culture: New approaches to the state after the cultural turn* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1999), 123–143.

Mintzberg, H. *The Structuring of Organizations* (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Incorporated, 1979).

Mooney, J. D. ve Alan, C. R., *The Principles of Organization* (New York: Joanna Cotler Books, 1939).

Morgan, G. Images of Organization (Newbury Park, CA: Sage Publications, 1986).

Morgan, G., "Paradigms, metaphors, and puzzle solving in organization theory," *Administrative science quarterly*, 25 (4), (1980), 605-622.

Morgan, G., *Organization in Society* (London, UK: Macmillan, 1990).

Peaucelle, J. L. ve Guthrie, C., "The life of Henri fayol," in M. Witzel ve M. Warner, eds., *The Oxford Handbook of Management Theorists* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 49.

Pfeffer, G., *New Directions for Organization Theory* (Oxford:Oxford University Press: Oxford, 1997).

Pfeffer, J. ve Salancik, G.R., *The External Control of Organizations: A Resource Dependent Perspective* (New York: Harper & Row, 1978).

Pfeffer, J., "Barriers to the advance of organizational science: Paradigm development as a dependent variable," *Academy of Management Review*, *18*(4), (1993), 599-620.

Pfeffer, J., "Management as symbolic action: The creation and maintenance of organizational paradigms" in L. L. Cummings ve B. M. Staw, eds., *Research in Organizational Behavior* (Greenwich, CT: JAI Press, 1981), 3: 1 -52.

Pfeffer, J., "Organizational Demography" in L. L. Cummings ve B. M. Staw, eds., *Research in Organizational Behavior* (Greenwich, CT: JAI Press, 1983), 299-357.

Pfeffer, J. ve Salancik, G. R., *The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2003).

Reed, M. I., "Introduction," in M. Reed ve M. Hughes, eds., *Rethinking Organisation: New directions in organization theory and analysis* (London, Thousand Oaks: Sage Publication, 1992), 1-16.

Reed, M. I., *The sociology of organizations: themes, perspectives and prospects* (Hampstead: Harvester Wheatsheaf, 1992).

Reed, M., "Organizational Theorizing: a Historically Contested Terrain," in S. Clegg ve C. Hardy eds., Studying organization: theory and method (London, UK: Sage Publications, 1999), 25-50.

Roethlisberger, F. J. ve Dickson, W. J., *Management and the worker* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1939).

Rose, M. A., *The post-modern and the post-industrial*(Cambridge, England: Cambridge University Press, 1991).

Ross, D., *The Origins of American Social Science* (Cambridge: Cambridge University Press, 1991).

Rubin, P., *Managing Business Transactions: Controlling the cost of coordinating, communicating, and decision making* (New York: The Free Press, 1990), 295-297.

Salancik, G.P. ve Pfeffer, J., "Constraints on Administrator Discretion: The Limited Influence of Mayors on City Budgets," *Urban Affairs Quarterly*, 12: (1977), 475-498.

Sandberg, J., "How do we justify knowledge produced within interpretive approaches?," *Organizational Research Methods*, 8(1), (2005), 41-68.

Sandberg, J. ve Tsoukas, H., "Grasping the logic of practice: Theorizing through practical rationality," *Academy of Management Review*, 36(2), (2011), 338-360.

Scheffler, I., *Four pragmatists: A critical introduction to Peirce, James, Mead, and Dewey*(New Jersey: Humanities Press, 1974).

Schein, E., "Coming to a new awareness of organizational culture," *Sloan Management Review*, 25 (2), (1984), 3-16.

Scherer, A. G., "Pluralism and incommensurability in strategic management and organization theory: A problem in search of a solution," *Organization*, *5*(2), (1998), 147-168.

Scherer, A.G., "Critical Theory and its Contribution to the Emergence of Critical Management Studies," in M. Alvesson, H. Willmott ve T. Bridgman, eds., *The Oxford Handbook of Critical Management Studies* (Oxford: Oxford University Press, 2009), 29-51.

Scherer, A.G., 'Modes of Explanation in Organization Theory', in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *Oxford Handbook of Organization Theory* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 310–44.

Schultz, M. ve Hatch, M. J., "Living With Multiple Paradigms the Case of Paradigm Interplay in Organizational Culture Studies," *Academy of management review*, 21(2), (1996), 529-557.

Scott, W. R., "The Adolescence of Institutional Theory," *Administrative Science Quarterly*, 32 (4), (1987), 493-511.

Scott, W. R., *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems* (N.J.: Prentice Hall, 2003).

Selznick, P., *TVA and the Grass Roots: A study of Politics and Organization* (Berkeley, CA: University of California Press, 1949).

Shafritz, J. M., Ott, J. S. ve Jang, Y. S., *Classics of Organization Theory* (Belmont, CA: Wadsworth, 2011).

Shenhav, Y., *Manufacturing rationality: The Engineering Foundations of the Managerial Revolution* (Oxford: Oxford University Press, 1999).

Shenhav, Y., "The historical and epistemological foundations of organization theory: fusing sociological theory with engineering discourse," *in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds.,The Oxford handbook of organization theory(New York: Oxford University Press, 2005),* 183-209.

Silverman, D., *The Theory of Organizations: A Sociological Framework* (London: Heinemann, 1970).

Simon, H. A., "Theories of bounded rationality," *Decision and organization, 1*(161), (1972), 176.

Starbuck, W. H.,"The Origins of The Organization Theory," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds.,*The Oxford handbook of organization theory*(New York: Oxford University Press, 2005), 143-182.

Stern, R. N. ve Barley, S. R., "Organizations and social systems: Organization theory's neglected mandate," *Administrative Science Quarterly*, 41 (1), (1996), 146-162.

Swedberg, R., "Economic versus sociological approaches to organization theory" in H. Tsoukas ve C. Knudsen eds., *The Oxford handbook of organization theory* (New York: Oxford University Press, 2005), 373-391.

Thompson, J. D., Organizations in action: Social science bases of administrative theory (New York, McGraw-Hill: Transaction Publishers, 2011).

Tompkins, J., Organization theory and public management (California: Wadsworth Publishing Company, 2005).

Tosi, H. L., *Theories of Organization* (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2009).

Trist, E. ve Bamforth, K., "Some Social and Psychological Consequences of the Longwall Method of Coal Getting," *Sage Publications, Human Relations,* 4 (1), (1951), 3-38.

Tsoukas, H. ve Chia, R., *Philosophy and organization theory* (UK: Emerald Group Publishing Limited, 2011).

Tsoukas, H. ve Knudsen, C., "Introduction: The Need for Meta-theoretical Reflection in Organization Theory," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford handbook of organizational theory: Meta-theoretical perspectives* (New York: Oxford University Press, 2005), 1-36.

Van Maanen, J., "Reclaiming qualitative methods for organizational research: A preface," *Administrative science quarterly* (1979), 520-526.

Weber, M., *Max Weber: The Theory of Social and Economic Organization* (The Yale Law Journal Company, Inc., 1922).

Weber, M., *The Theory of Social and Economic Organization* (New York: Oxford University Press, 1947).

Weick, K. E., *The social psychology of organizing* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1969).

Williamson, O. E., *Markets and hierarchies (New York: Free Press*, 1975).

Williamson, O., *Organization Theory: From Chester Barnard to the Present and Beyond* (New York: Oxford University Press, 1995).

Willmott, H., Strenght is Ignorance; Slavery is Freedom: Managing Culture in Modern Organizations," *Journal of Management Studies*, 30(4), (1993), 515-552.

Wren, D. A., Bedeian, A. G. ve Breeze, J. D., "The foundations of Henri Fayol's administrative theory," *Management Decision,* 40 (9), (2002), 906-918.

Wright, M. C., "The power elite" in M. Alvesson, T. Bridgman ve H. Willmott, eds., *The Oxford handbook of critical management studies* (Oxford: Oxford University Press, 2005).

çerçevesinde faaliyet göstermeyeceğini, aksine kuralları değiştirip içinde bulundukları çevresel koşullara uyumlu hâle getirebileceklerini savunur. Doğal örgüt modelleri örgütleri pasif varlıklar olarak görmek yerine çevrelerini değiştirme gücüne sahip olan aktif varlıklar olarak görür. Bu iki boyuta bağlı olarak örgüt teorilerini dört ana çerçevede sınıflandıran Tosi (2009) bu teorileri; i) kapalı sistem, rasyonel örgüt modelleri, ii) kapalı sistem, doğal örgüt modelleri, iii) açık sistem, rasyonel örgüt modelleri ve iv) açık sistem, doğal örgüt modelleri olarak sınıflandırır. Tosi'nin örgüt teorisinde geliştirdiği sınıflandırma modeli Şekil 3.15'te gösterilmektedir.

Açık sistem, doğal örgüt modelleri; bilimsel yönetim yaklaşımı ve yönetim süreci yaklaşımını içeren formel örgüt teorilerini kapsar. Kapalı sistem, doğal örgüt modelleri; Elton Mayo'nun insan ilişkileri okuluna ve Chester Barnard'ın informel örgüt teorilerine odaklanır. Açık sistem, rasyonel örgüt modellerinde; Ludwig Von Bertalanffy'nin genel sistemler teorisi, March ve Simon'ın sınırlı rasyonellik kavramı, durumsallık yaklaşımı ve iktisadi örgüt teorileri yer alır. Açık sistem, doğal örgüt modelleri ise örgütlerde rasyonelliğe karşı çevrenin doğal etkisine odaklanan kaynak bağımlılığı, kurumsallaşma ve popülasyon ekolojisi teorilerini inceler (Tosi, 2009).

KAYNAKÇA

Alvesson, M. ve Deetz, S., "Critical theory and postmodernism approaches to organizational studies," in S. R. Clegg, C. Hardy ve W. R. Nord, eds., *Handbook of Organization Studies* (Thousand Oaks, CA: Sage, 1996), 191–217.

Alvesson, M. ve Willmott, H. C., Critical Management Studies (London, UK: Sage Publications, 1992).

Astley, W. G. ve Van de Ven, A. H., "Central perspectives and debates in organization theory," *Administrative Science Quarterly,* 28 (2), (1983), 245-273.

Bacharach, S. B., "Organizational theories: Some criteria for evaluation," *Academy of Management Review,* 14 (4), (1989), 496-515.

Barnard, C. I., "Informal organizations and their relation to formal organizations," in C. Barnard, ed., *The Functions of the Executive* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938b), 114-123.

Barnard, C. I., "The Definition of Formal Organizations," in C. Barnard, ed., *The Functions of the Executive* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938a), 65-81.

Baudrillard, J., *Simulations* (New York: Semiotext, 1983).

Birkinshaw, J., Healey, M. P., Suddaby, R. ve Weber, K., "Debating the future of management research," *Journal of Management Studies*, 51 (1), (2014), 38-55.

Boal, K. B., Hunt, J. G. J. ve Jaros, S. J. "Order is Free: On the Ontological Status of Organizations," *in R. Westwood ve S. Clegg, eds., Debating organization: point-counterpoint in*

organization studies (New York: John Wiley ve Sons, 2009), 84-105.

Bohman, J. ve Nouwen, H. J., *New philosophy of social science: Problems of indeterminacy* (Cambridge, MA: MIT Press, 1991).

Boje, D.M., "The Storytelling Organization: A Study of Story Performance in an Office-Supply Firm," *Administrative Science Quarterly,* 36 (106), (1991), 106-126.

Bourdieu, P., *Outline of a Theory of Practice* (Cambridge: Cambridge University Press, 1972).

Bourdieu, P., *The logic of practice* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1990).

Bourdieu, P. ve Wacquant, L. J., *An invitation to reflexive sociology* (Chicago: University of Chicago Press, 1992).

Burawoy, M., "Public Sociologies: Contradictions, Dilemmas and Possibilities," *Social Forces*, 82 (4), (2004), 1603–18.

Burrell, G. ve Morgan, G., *Sociological paradigms and organisational analysis* (London: Heinemann, 1979).

Chia, R., "*Organization theory as a postmodern science," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., The Oxford handbook of organization theory (New York: Oxford University Press, 2005),* 113-140.

Chia, R., "The Concept of Decision: A Deconstructive Analysis," *Journal of Management Studies*, 31 (6), (1994), 781–806.

Chia, R., *Organizational Analysis and Deconstruction* (Berlin: de Gruyter, 1996).

Cohen, M. D. ve Sproull, L. S., *Organisational learning* (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1996).

Cooper, R., "Organization/disorganization," *Social Science Information*, 25 (2), (1986), 299–335.

Corbett, A., Cornelissen, J., Delios, A. ve Harley, B., "Variety, novelty, and perceptions of scholarship in research on management and organizations: An appeal for ambidextrous scholarship," *Journal of Management Studies*, 51 (1), (2014), 3-18.

Corley, K. G. ve Gioia, D. A., "Building theory about theory building: what constitutes a theoretical contribution?," *Academy of Management Review*, 36 (1), (2011), 12-32.

Davis, G. F., "Do theories of organizations progress?," *Organizational Research Methods*, 13 (1), (2010), 690-709.

Davis, R. C., *The Fundamentals of Top Management* (New York: Harper Bros., 1951).

Davis, Gerald F., "Celebrating Organization Theory: The After-Party," Journal of Management Studies, 52 (2), (2015), 309-319.

Deetz, S. ve Mumby, D. K., "Power, Discourse, and the Workplace: Reclaiming the Critical Tradition" in J. Anderson ed., Communication Yearbook (Newbury Park, CA: Sage, 1990), 13(1), 18-47.

Deleuze, G. ve Guattari, F., *What is philosophy?* (London: Verso, 1994).

Della Porta, D. ve Keating, M., *Approaches and methodologies in the social sciences: A pluralist perspective* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).

Derrida, J., *Writing and difference* (Chicago: University of Chicago Press, 1978).

DiMaggio, P. J., "Comments on what theory is not," *Administrative Science Quarterly*, 40 (3), (1995), 391-397.

Dobbin, F. R., "The origins of economic principles: Railway entrepreneurs and public policy in 19th-century America" in W. R. Scott ve S. Christensen eds., *The institutional construction of organizations* (Stanford University, USA: Sage Publications, 1995), 277–301.

Donaldson, L., "Position Statement for Positivism," in R. Westwood ve S. Clegg, eds., *Debating organization: point-counterpoint in organization studies* (New York: John Wiley ve Sons, 2009), 116-128.

Donaldson, L., "The normal science of structural contingency theory," in S. Clegg, C. Hardy ve W. R. Nord, eds., Handbook of Organization Studies (London, UK: Sage Publications, 1996).

Donaldson, L., *In Defence of Organization Theory* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985).

Everett, J., "Organizational research and the praxeology of Pierre Bourdieu," *Organizational Research Methods*, *5* (1), (2002), 56-80.

Feldman M. S., "Organizational routines as a source of continuous change," *Organization Science*, 11 (6), (2000), 611-629.

Foucault, M., *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* (New York: Random House, 1977).

Frost P. J., Moore, M. R., Louis, C. C. ve Martin, J., *Reframing Organizational Culture* (Newbury Park: Sage Publications, 1991).

Gabriel, Y. *Organizations in depth: The psychoanalysis of organizations* (London, UK: Sage Publications, 1999).

Gherardi, S., *Gender, Symbolism and organizational culture* (London: Sage Publications, 1995).

Grabe, W. ve Kaplan, R. B., *Theory and practice of writing: An applied linguistics perspective* (Lewiston, NY, USA: Routledge, 1996).

Granovetter, M., "Problems of explanation in economic sociology," in N. Nohria, ed., *Networks and organizations: Structure, form, and action,* (Boston, Mass: Harvard Business School, 1992), 56.

Habermas, J., *Knowledge and Human Interests* (London, UK: Heinemann, 1972).

Habermas, J., *The Theory of Communicative Action* (Boston : Beacon Press, 1984).

Hall, C. S. ve Lindzey, G., Theories of personality (New York: Wiley, 1957).

Hambrick, D. C., "The field of management's devotion to theory: Too much of a good thing?," *Academy of Management Journal*, *50* (6), (2007), 1346-1352.

Hassard J., Cox, J. W. ve Rowlinson, M., "Where Are the Old Theories of Organization? Prospects for Retrospection in Organization Theory," *Academy of Management Review, 38 (2), (2013), 309-313.*

Hassard, J., "Postmodernism and organizational analysis: an overview," in J. Hassard ve M. Parker, eds., *Postmodernism and Organizations* (London, UK: Sage Publications, 1993) 1–23.

Hatch, M. J. ve Cunliffe, A.L., *Organization Theory–Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives* (New York: Oxford University Press, 2006) .

Hillman, A., "Editor's Comments: What Is the Future of Theory?," *Academy of Management Review*, *36* (4), (2011), 606-608.

Kaplan, A., *The Conduct of Inquiry* (New York: Chandler, 1964)

Kieser, A., "From free masons to industrious patriots: Organizing and disciplining in 18th century Germany," *Organization Studies,* 19 (1), (1998), 47–71.

Knights, D., "Organization theory in the age of deconstruction: Dualism, gender and postmodernism revisited," *Organization Studies,* 18 (1), (1997), 1-19.

Kuhn, T. S., *The structure of scientific revolutions* (Chicago: University of Chicago Press, 1962).

Leblebici, D. N., "Örgüt kuramında paradigmalar ve metaforlar," *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 9(15), (2008), 345-360.

Lewin, K., "The research center for group dynamics at Massachusetts Institute of Technology," *Sociometry*, 8 (2), (1945), 126-136.

Lounsbury, M., *Research in the Sociology of Organizations* (UK: Emerald Group Publishing, 2011).

Lounsbury, M. ve Beckman, C. M., "Celebrating Organization Theory," *Journal of Management Studies,* 52 (2), *(2014), 288-308.*

Lyotard, J. F., *The postmodern condition: A report on knowledge* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1984).

Martin, J., "Deconstructing organizational taboos: The suppression of gender conflicts in organizations," *Organization Science*, 1 (4), (1990), 339-359.

McAuley, J., Duberley, J. ve Johnson, P., *Organization Theory: Challenges and Perspectives* (London: FT Prentice Hall, 2007).

McKelvey, B., "From Fields to Science: Can Organization Studies Make the Transition?," *in R. Westwood ve S. Clegg, eds., Debating organization: point-counterpoint in organization studies (New York: John Wiley ve Sons, 2009), 47-73.*

McKinley, W. ve Mone, M. A. "Micro and Macro Perspectives in Organization Theory: A Tale of Incommensurability" in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford Handbook of Organization Theory* (New York: Oxford University Press, 2005), 345-372.

McKinley, W., Mone, M. A. ve Moon, G., "Determinants and development of schools in organization theory," *Academy of Management Review,* 24 (4), (1999), 634-648.

Merton, R .C., "On sociological theories of the middle-range" in R. Merton, eds., *Theoretical Sociology: Five essays old and new* (New York: Free Press, 1967).

Miles, J. A., *Management and organization theory (San Francisco, CA: Jossey-Bass,* 2012).

Mills, W. C., *The power elite* (Oxford: Oxford University Press, 1956).

Mintzberg, H. *The Structuring of Organizations* (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Incorporated, 1979).

Morgan, G., Images of Organization (London, UK: Sage Publications, 1997).

Nayak, A. ve Chia, R., "Thinking becoming and emergence: process philosophy and organization studies," *in H. Tsoukas ve R. Chia eds., Research in the Sociology of Organizations (UK: Emerald Group Publishing Limited, 2011),*281-309.

Okhuysen, G. ve Bonardi, J-P., "Editors' comments: The challenge of building theory by combining lenses," *Academy of Management Review, 36 (1),* (2011), 6-11.

Parsons, T., *Toward a General Theory of Action* (New York: Free Press, 1962).

Pfeffer, J., "Organization theory and structural perspectives on management," Journal of Management, 17 (4), (1991), 789-803.

Pfeffer, J., "Barriers to the advance of organizational science: Paradigm development as a dependent variable," *Academy of Management Review*, *18* (4), (1993), 599-620.

Putnam, H., *Reason, truth and history* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981).

Rasche, A., *The Paradoxical Foundation of Strategic Management* (Heidelberg/New York: Physica/Springer, 2007).

Rothbard, M. N., "Praxeology as the Method of the Social Science," *Phenomenology and the social sciences,* 2, (1973), 323-35.

Rosenberg, A., *Philosophy of social science* (Oxford: Clarendon Press, 1988).

Sandberg, J. ve Tsoukas, H., "Grasping the logic of practice: Theorizing through practical rationality," *Academy of Management Review*, 36 (2), (2011), 338-360.

Saussure, F. D., *Course in General Linguistics* (London: Fontana, 1974).

Scherer, A. G., "Modes of Explanation in Organization Theory," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *Oxford Handbook of Organization Theory* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 310–44.

Scott, W. R., *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems* (N.J.: Prentice Hall, 2003).

Shafritz, J. M., Ott, J. S. ve Jang, Y. S., *Classics of Organization Theory* (Belmont, CA: Wadsworth, 2011).

Silverman, D., *The Theory of Organizations: A Sociological Framework* (London: Heinemann, 1970).

Stacey R. D., Griffin, D. ve Shaw, P., *Complexity and management: Fad or radical challenge to systems thinking?* (London: Routledge, 2000).

Starbuck, W. H., *The production of knowledge* (Oxford: Oxford University Press, 2006).

Suddaby, R., Hardy, C. ve Huy, Q. N., "Introduction to special topic forum: where are the new theories of organization?," *Academy of Management Review*, 36 (2), (2011), 236-246.

Sutton, R. I. ve Staw, B. M., "What theory is not," *Administrative science quarterly*, 40 (3), (1995), 371-384.

Tosi, H. L., *Theories of Organization* (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2009).

Tsoukas, H., "The firm as a distributed knowledge system: a constructionist approach," Strategic management journal, 17 (1996), 11-25.

Tsoukas, H. ve Chia, R., "On Organizational Becoming: Rethinking Organizational Change," *Organization Science,* 13 (5), (2002), 567–582.

Tsoukas, H. ve Chia, R., *Philosophy and organization theory* (UK: Emerald Group Publishing Limited, 2011),

Tsoukas, H. ve Knudsen, C., "Introduction: The Need for Meta-theoretical Reflection in Organization Theory," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford handbook of organizational theory: Meta-theoretical perspectives* (New York: Oxford University Press, 2005), 1-36.

Van Maanen, J., *Representation in ethnography,* (Thousand Oaks, CA: Sage, 1995).

Van Maanen, J., Sorensen, J. B. ve Mitchell, T. R., "The interplay between theory and method," *Academy of Management Review*, *32* (4), (2007), 1145-1154.

Weick, Karl E. "Organizations in the Laboratory," Methods of organizational research, (1967), 1-56.

Weick, K. E., "Theory construction as disciplined imagination," *Academy of Management Review*, *14* (4), (1989), 516-531.

Weick, K. E., *Making sense of the organization* (Oxford: Blackwell, 2001).

Weick, K. E., *The Social Psychology of Organizing* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1979).

Weick, K. E. ve Roberts, K. H., "Collective mind in organizations: Heedful interrelating on flight decks," *Administrative science quarterly*, 38 (3), (1993), 357-381.

Weick, K. ve Quinn, R. E., "Organizational change and development," *Annual Review of Psychology* 50, (1999),361-386.

Westwood, R. ve Clegg, S., "The Discourse of Organization Studies: Dissensus, Politics, and Paradigms," in R. Westwood ve S. Clegg, eds., *Debating organization: point-counterpoint in organization studies* (New York: John Wiley ve Sons, 2009), 1-42.

Williamson, O. ve Ouchi, W., "The markets and hierarchies program of research: Origins, implications, prospects," in A. Van de Ven ve W. F. Joyce eds., *Perspectives on Organizational Design and Behavior* (New York: John Wiley & Sons, 1981), 347-406.

yöneldiği entelektüel erdemlerinin yanı sıra topluluk içerisindeki erdemli uygulamalar sayesinde etik erdemler geliştirmesine zemin hazırlamalıdır (MacIntyre, 2007). İşlevselci yaklaşımın aksine erdem etiği felsefesinde erdemli davranış maddesel bir çıktıya dönüşmese de kamu çalışanının elde ettiği içsel faydayı vurgulayan bir yaklaşıma sahiptir. Kamu çalışanı devleti temsil eder ve devletin iyiye yönelik pratikleri ile kendi görevini ilişkilendirerek entelektüel erdemleri ile etik erdemlerinin bir arada gelişmesine olanak tanır. Kamu çalışanının kimliğini oluşturan devlet ve devlet ile ilişkilendirilen "iyi" algısıdır. Devleti temsil etmek çalışan için önemli bir ayrıcalıktır ve erdemli davranışın itici gücünü oluşturur. Frederickson (1997) kamu yönetimi çerçevesinde erdemli bir özün sağlanmasını "kamu yararı" algısının oluşturulmasına dayandığını belirtir. Böylece kamu çalışanları, iyi ve erdemli davranışlara dair toplu bir algı oluşturur. Aynı zamanda, çalışanların görevlerine olduğu kadar ahlaklı davranmaya odaklanmalarını sağlar.

KAYNAKÇA

Adams, R. M., "Ancient Mesopotamian urbanism and blurred disciplinary boundaries," *Annual Review of Anthropology,* 41, (2012), 1-20.

Algaze, G., *Ancient Mesopotamia at the dawn of civilization: the evolution of an urban landscape* (Chicago: University of Chicago Press, 2009).

Alkadry, M. G., "Bureaucracy: Weber's or Hammurabi's? Ideal or Ancient?," *Public Administration Quarterly,* 26 (3), (2002), 317-345.

Allen, D. J., *Plato: Republic* (Oxford: Blackwell Publishing, 2006).

Bates, J., "Social organization and change in the Indus Civilization; phytolith analysis of crop processing aims at Masudpur VII," *Bioscience Horizons,* 4 (1), 2011, 1-12.

Boje, David, M., "Organizational Storytelling The Struggles of Pre-modern, Modern and Postmodern Organizational Learning Discourses," *Management Learning,* 25 (3), (1994), 433-461.

Bostock, D., *Aristotle's ethics* (Oxford: Oxford University Press, 2000).

Brown, E., *Plato's Ethics and Politics in the Republic* (Oxford: Oxford University Press, 2008).

Bryant, J. M., *Moral codes and social structure in ancient Greece: A sociology of Greek ethics from Homer to the Epicureans and Stoics* (New York: Suny Press, 1987).

Cartledge, P., *Ancient Greek political thought in practice* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009).

Cartmill, M., Pilbeam, D., and Isaac, G. "One hundred years of paleoanthropology," *American Scientist,* 74, (1986), 410-420.

Chadwick, R., *First civilizations: ancient Mesopotamia and ancient Egypt* (London: Equinox Publishing, 2005).

Chan, A. K. L., "Harmony as a contested metaphor and conceptions of rightness in early Confucian ethics," in R. A. King, ve D. Schilling, eds., *How should one live?: Comparing Ethics in Ancient China and Greco-Roman Antiquity* (Berlin-Boston: Walter de Gruyter, 2011).

Chandan, J. S., *Management theory and practice* (New Delhi: Vikas Publishing House Pvt Ltd., 1999).

Chen, C. C., ve Lee, Y. T., *Leadership and management in China: Philosophies, theories, and practices.* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2008)

Childe, V. G., "The urban revolution," *Town Planning Review*, *21*(1), (1950), 3.

Dalley, S., *Myths from Mesopotamia: Creation, the flood, Gilgamesh, and others* (Oxford: Oxford University Press, 2000).

Eisenstadt, S. N., *The political systems of empires: the rise and fall of the historical bureaucratic societies* (New Brunswick, N. J.: Transaction Publishers, 1993).

Engel, E. M., "The Organisation of a Nascent State: Egypt until the Beginning of the 4th Dynasty," in J. C. M. Garcia, ed., *Ancient Egyptian Administration* (Leiden-Boston: Brill, 2013), 19-40.

Erler, M., "Parrhesy and irony Plato's Socrates and the Epicurean tradition," in R. A. King, ve D. Schilling, eds., *How should one live?: Comparing Ethics in Ancient China and Greco-Roman Antiquity* (Berlin-Boston: Walter de Gruyter, 2011), 155-169.

Ezzamel, M., "Work organization in the Middle Kingdom, ancient Egypt," *Organization*, *11* (4), (2004), 497-537.

Farazmand, A., "Bureaucracy, administration, and politics: An introduction," in A. Farazmand, ed., *Bureaucracy and Administration* (New York: Taylor & Francis Group, CRC Press, 2009).

Farazmand, A., "Bureaucracy, Bureaucratization, and Debureaucratization in Ancient and Modern Iran," in A. Farazmand, ed. *Bureaucracy and Administration* (New York: Taylor and Francis Group, 1994), 545, 562.

Figueira, T. J., Brennan, T. C., Sternberg, R. H., ve Heskel, J., *Wisdom from the Ancients: Enduring Business Lessons from Alexander the Great, Julius Caesar and the Illustrious Leaders of Ancient Greece and Rome* (Cambridge, MA: Perseus Publishing, 2001).

Frank, A. G., ve Gills, B. K., *The world system: five hundred years or five thousand?* (London and New York: Psychology Press, 1996).

Frederickson, H. G., *The spirit of public administration* (San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1997).

García, J. C. M., "The Territorial Administration of the Kingdom in the 3rd Millennium," in J. C. M. Garcia ed., *Ancient Egyptian Administration* (Leiden, Boston: Brill, 2013), 85-152.

Gelb, I. J., "Approaches to the study of ancient society," *Journal of the American Oriental Society*, 87 (19, (1967), 1-8.

Giddens, A., "Modernism and post-modernism," *New German Critique*, 22 (1), (1981), 15-18.

Glotz, G. *Ancient Greece at work* (Lewiston, NY, USA: Routledge, 2013).

Gouldner, A. W., *Patterns of industrial bureaucracy* (New York, NY, US: Free Press, 1954).

Handelman, D., "Cultural taxonomy and bureaucracy in ancient China: The book of Lord Shang," *International Journal of Politics, Culture, and Society*, *9*(2), (1995), 263-293.

Hardy, J., "The knowledge about human well-being in Plato's Laches" In R.A.H. King ve D. Schilling, *How Should One Live?: Comparing Ethics in Ancient China and Greco-Roman Antiquity* (Berlin, Germany: DeGruyter, 2011) 170-190.

Hazenbos, J., *The organization of the Anatolian local cults during the thirteenth century BC: an appraisal of the Hittite cult inventories* (The Netherlands: Brill, 2003).

Hübner, J., "Aristotle: ethics without morality?" in R. A. King, ve D. Schilling, eds., *How should one live?: Comparing Ethics in Ancient China and Greco-Roman Antiquity* (Berlin-Boston: Walter de Gruyter, (2011).

Katz, D.,ve R. Kahn., *The Social Psychology of Organizations* (New York: Wiley, 1978).

Keyt, D., ve Miller, F. D., *A Companion to Aristotle's Politics* (Oxford: Blackwell, 1991).

Kilcullen, J., *Max Weber: on bureaucracy* (1996) Yayımlanmamış makale, Macquarie University, New South Wales, Australia. Alındı, http://www.humanities.mq.eduau/Ockham/y64l09.html. Aralık 23, 2014

Klosko, G., *The development of Plato's political theory* (Oxford University Press, 2006).

Knight, K., *Aristotelian philosophy. Ethics and politics from Aristotle to MacIntyre* (Kelvin Knight: Books, 2007).

Kofman, F.,ve Senge, P. M., "Communities of commitment: The heart of learning organizations," *Organizational Dynamics*, *22* (2), (1993), 5-23.

Kraut, R., *Socrates and the State* (Princeton University Press, 1984).

Lynch, T. D. ve Peter, L. C., *Handbook of Organization Theory and Management, The Philosophical Approach* (New York: Taylor and Francis Group, 2006).

MacIntyre, A., *After virtue: A study in Moral Theory* (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1984).

MacIntyre, A., *After virtue: A Study in the Moral Theory* (Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press, 2007).

MacKie, E. W., *Science and society in prehistoric Britain* (New York, USA: St. Martin's Press, 1977).

Maier, J., "The Ancient Near East in Modern Thought," in J. M. Sasson ed., *Civilizations of the Ancient Near*

East (New York: Charles Scribner's Sons, 1995), 107–120.

Maslow, A. H., "A Theory of Human Motivation," *Psychological Review* 50, (1943), 370-396.

McCarthy, G. E., *Classical horizons: The origins of sociology in ancient Greece* (New York: Suny Press, 2003).

McNeil W. H., "The Rise of the West After Twenty-Five Years // Civilizations and world-systems: studying world-historical change", in S. K. Sanderson ed., *Civilizations and World Systems* (Oxford, UK: AltaMira Press, 1995), 303-319.

Meiggs, R., *The Athenian Empire* (Oxford: Oxford University Press, 1992).

Melé, D., "The challenge of humanistic management", *Journal of Business Ethics,* 44 (1), (2003), 77-88.

Moore, G., "Re-imagining the morality of management: A modern virtue ethics approach", *Business Ethics Quarterly*, 18 (4), (2008), 483-511.

Nails, D., *The people of Plato: a prosopography of Plato and other Socratics* (Indianapolis, Indianapolis: Hackett, 2002).

Nayak, A., ve Chia, R., "Thinking becoming and emergence: process philosophy and organization studies," *in H. Tsoukas ve R. Chia eds., Research in the Sociology of Organizations (UK: Emerald Group Publishing Limited, 2011),* 281-309.

Nissen, H. J., "Mesopotamia: Prehistoric Mesopotamia" and "Mesopotamia: Ancient Mesopotamia", in E. Meyers, ed., *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East* (New York/Oxford: Oxford University Press 1974), 3, 476–84.

Orlin, L. L., *Life and thought in the ancient near East* (USA: University of Michigan Press, 2007).

Papazian, H., "The Central Administration of the Resources in the Old Kingdom: Departments, Treasuries, Granaries and Work Centers" in J. C. M., García, ed., *Ancient Egyptian Administration* (Leiden-Boston: Brill, 2013), 41-83.

Pearson, Gordon J. *The rise and fall of management: A brief history of practice, theory and context* (UK: Gower Publishing, 2009).

Pines, Y., *Foundations of Confucian Thought. Intellectual Life in the Chunqiu Period, 722-453* (USA: University of Hawaii Press, 2002).

Plato. Republic (New York, USA: Random House, 1958, trans. Benjamin Jowett).

Popkin, R. H., Stroll, A., *Skeptical Philosophy for Everyone* (New York: Prometheus Books, 2002).

Portis, E. B., *Reconstructing the Classics: Political Theory from Plato to Marx* (N. J.: Chatham House Publishers, 1994).

Rindova, V. P., ve Starbuck, W. H., "Ancient Chinese theories of control," *Journal of Management Inquiry*, *6*(2), (1997), 144-159.

Roberts, J., *The modern firm: Organizational design for performance and growth* (Oxford University Press, 2007).

Scarnati, J. T., Betty, J. S., "Empowerment: the key to quality." The TQM Magazine 14 (2), (2002), 110-119.

Schaberg, D., "The Zhouli as Constitutional Text" in B. A. Elman ve M. Kern eds., *Statecraft and Classical Learning: The Rituals of Zhou in East Asian History* (Leiden-Boston: Brill, 2010).

Schofield, M., *Plato: political philosophy* (Oxford: Oxford University Press, 2006).

Schudt, K., "Taming the corporate monster: An Aristotelian approach to corporate virtue," *Business Ethics Quarterly*, 10 (3), (2000), 711-723.

Shafritz, J. M., Ott, J. S., ve Jang, Y. S., *Classics of Organization Theory* (Belmont, CA: Wadsworth, 2011).

Shanahan, K. J., Hyman, M. R., "The development of a virtue ethics scale.", *Journal of Business Ethics,* 42 (2), (2003), 197-208.

Smith, A. The wealth of nations. Edited by Andrew S. Skinner. (New York, NY: Prometheus Books, 1991/1776).

Smith, J. S., *Greece and Persia* (Bristol: Bristol Classical Press, 1990).

Starbuck, W. H., "The Origins of The Organization Theory," in H. Tsoukas, ve C. Knudsen, eds.,*The Oxford handbook of organization theory* (New York: Oxford University Press, 2005), 143-182.

Szaif, J., "Aristotle on Friendship as the Paradigmatic Form of Relationship, in How Should One Live? Comparing Ethics in Ancient China and Greco-Roman Antiquity", in R. King, D. Schilling eds., de Gruyter (Berlin/New York, 2011), 208-237.

Tekin, O., *Eski Yunan ve Roma Tarihi'ne Giriş* İstanbul: İletişim Yayınları , 2008).

Thorley, J., *Athenian democracy* (London: Routledge, 2004).

Torbert, W. R., "Developing wisdom and courage in organizing and sciencing," in S. Srivasta ve D. Copperrider, eds., *Organizational wisdom and executive courage* (San Francisco:, CA: The New Lexington Press, 1998), 222-253.

Trigger, B. G., *Understanding early civilizations: A comparative study* (New York: Cambridge University Press, 2003).

Vernus, P., "The Royal Command: A Basic Deed of Executive Power," in J. C. M. Garcia, ed., *Ancient Egyptian Administration* (Leiden-Boston: Brill, 2013), 259-340.

Waldron, J., "The wisdom of the multitude: Some reflections on Book 3, Chapter 11 of Aristotle's Politics," *Political Theory*, 23 (4), (1995), 563-584.

Whetstone, J. T., "Personalism and moral leadership: The servant leader with a transforming vision." Business Ethics: A European Review, 11 (4), (2002), 385-392.

Wenke, R. J., ve Olszewski, D., *Patterns in prehistory: humankind's first three million years* (New York: Oxford University Press, 1990).

Witzel, M., "The leadership philosophy of Han Fei," *Asia Pacific Business Review*, *18*(4), (2012), 489-503.

Wren, D. A., *The History of Management Thought* (London, UK: John Wiley & Sons, 2005).

Xenophon, K., *The Whole Works of Xenophon* (London: Forgotten Books, 2013).

Xue, F., *Chinese City and Urbanism: Evolution and Development* (Hackensack, NJ: World Scientific, 2010).

Xueqin, J., *Chinese Academics Consider a Culture of Copying* (Washington: The Chronicle of Higher Education; 2002).

Yang, X. *New perspectives on China's past* (Boston, USA: Yale University Press, 2004).

Yearley, L. H., "Virtue ethics in ancient China: light shed and shadows cast" in R. A., King, ve D. Schilling eds., *How should one live?: Comparing Ethics in Ancient China and Greco-Roman Antiquity* (Berlin-Boston: Walter de Gruyter, 2011), 126-154.

2 'Now Where Were We?' BPR Lotus-eaters and Corporate Amnesia

Keith Grint and Peter Case

For nine days I was chased by those accursed winds across the fish-infested seas. But on the tenth we made the country of the Lotus-eaters, a race that lived on vegetable foods. We disembarked to draw water, and my crews quickly set to on their midday meal by the ships. But as soon as we had a mouthful and a drink, I sent some of my followers inland to find out what sort of human beings might be there, detailing two men with the duty with a third as the messenger. Off they went, and it was not long before they were in touch with the Lotus-eaters. Now it never entered the heads of these natives to kill my friends; what they did was to give them some lotus to taste, and as soon as each had eaten the honeyed fruit of the plant, all thoughts of reporting to us or escaping were banished from his mind. All they wished for now was to stay where they were with the Lotus-eaters, to browse on the lotus, and to forget that they had a home to return to. I had to use force to bring them back to the ships, and they wept on the way, but once on board I dragged them under the benches and left them in irons. (Odysseus in Homer's *The Odyssey*, Book IX, 'The Cyclops')

ÖNERİ

Mükemmellik kültürleri yaklaşımına dair daha detaylı bilgi edinmek için Knights ve Willmott'un (2000) *The Reengineering Revolution: Critical Studies of Corporate Change (Değişim Mühendisliği Devrimi: Kurumsal Değişimin Eleştirel Analizi)* adlı kitabında Grint ve Case'in *Now where we go? BPR lotus-eaters and corporate amnesia (Şimdi Nereye Yöneliyoruz? Değişim Mühendisliği Tüketicileri ve Kurumsal Unutkanlık)* makalesini inceleyebilirsiniz.

Neoklasik Örgüt Teorilerinden Modernizme

Neoklasik örgüt teorileri özellikle insan ilişkileri ve davranış yaklaşımları, örgüt teorisinin en optimist bakış açısına sahiptir. Klasik örgüt teorilerinin örgütsel verimlilik ve bilimsel yönetime önem verdiği gibi neoklasik örgüt teorileri insan ve informel gruplara öncelik vermişlerdir. Doğru örgütsel koşulların sağlanması durumunda insanların ve örgütlerin başarılı olacağı, birlikte büyüyüp gelişeceği düşünülmüştür. Ancak, bu kadar hümanist varsayımlar ve değerlere dayanan neoklasik örgüt teorileri yalnızca öngörü niteliğinde kalmıştır. Başta örgütsel davranış olmak üzere 1960'lardan 1980'lere kadar birçok örgüt teorisyeni için neoklasik örgüt teorisinin varsayımları ve yöntemleri temel oluştursa da normatif olduğu düşünülmüştür.

İnsan ilişkileri okulu zamanla değişmiş ve günümüzde çoğunlukla "mükemmellik kültürleri yaklaşımını" vurgulamıştır. Bu yaklaşımda örgütsel bağlılık transformasyonel (dönüşümcü) liderlik ve takım oluşumu örgütlerin işleyişinde önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

Adler, P. S., "Marxist Philosophy And Organization Studies: Marxist Contributions to The Understanding Of Some Important Organizational Forms," in H. Tsoukas ve R. Chia eds., *Philosophy and Organization Theory (Bingley, UK: Emerald Group Publishing, 2011),123-153*

Alvesson, M. ve Sköldberg, K., "(Post-) positivism, social constructionism, critical realism: three reference points in the philosophy of science," in M. Alvesson ve K. Skildberg eds., *Reflexive methodology: new vistas for qualitative research* (London: Sage Publications, 2009), Vol. 4, No. 7: 3878-3810.

Barnard, C. I., "The Definition of Formal Organizations," in C. Barnard, ed., *The Functions of the Executive* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938), 65-81.

Barnard, C. I., "Education for Executives" *Journal of Business,* 18 (4), (1945), 175-182.

Blalock, Hubert M., *Causal Inferences in Nonexperimental Research* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1961).

Blau, P. M., "A Formal Theory of Differentiation in Organizations," *American Sociological Review,* 35 (2), (1970), 201–18.

Boulding, K.E. "General systems theory: The skeleton of science," *Management Science,* 2 (3), (1956), 197–208.

Bruce, K., "Mayo, the man and his work," in M. Witzel ve M. Warner eds. *The Oxford Handbook of Management Theorists,* (Oxford, UK: Oxford University Press, 2013), 94-126.

Burns, T. ve Stalker, G. M., *The Management of Innovation (*London: Tavistock Publications, 1961).

Burrell, G. ve Morgan, G., *Sociological Paradigms and Organisational Analysis* (London: Heinemann, 1979).

Carlson, R.V., *Reframing and reform: Perspectives on organization, leadership, and school change* (White Plains, NY: Longman Publishers USA, 1996).

Casey, C., *Critical Analysis of Organizations: Theory, Practice, Revitalization* (London, UK: Sage Publications, 2002).

Comte, A., *The positive philosophy, trans. Harriet Martineau* (New York: Calvin Blanchard, 1853).

Cunliffe, A. L., *Organization theory* (London, UK: Sage Publications, 2008).

Daft, R. L., *Organization Theory and Design* (Mason, OH: South-Western/Cengage Learning, 2008).

Davis, R. C., *The Fundamentals of Top Management* (New York: Harper Bros., 1951).

Davis, R. C., "The Fundamentals of Top Management," in H. L. Tosi ed. *Theories of Organization* (LA: Sage, 2009).

Della Porta, D. ve Keating, M., *Approaches and methodologies in the social sciences: A pluralist perspective* (NY, USA: Cambridge University Press, 2008).

Donaldson, L., For Positivist Organization Theory (London, UK: Sage Publications 1996).

Donaldson, L.. "Organization Theory as a Positive Science," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford handbook of organization theory* (New York: Oxford University Press, 2005), 39-62.

Drucker, P. F., *Concept of the Corporation* (New York: Harper Business/Harper Collins Publishers, 1946).

Durkheim, E., *The Rules ofthe Sociological Method* (Glencoe, IL: The Free Press, 1938).

Durkheim, E., *The division of labor in society* (Glencoe, IL: The Free Press, 1949).

Durkheim, Emile. *Suicide: A study in sociology* (*London, UK: Routledge*, 1951).

Edwards, R., *Contested Terrain: The Transformation of the Workplace in the Twentieth Century* (New York: Basic, 1979).

Fayol, H., *General and Industrial Management, translated by Constance Storrs* (London: Pitman, 1949)

Friedman, M., "The re-evaluation of logical positivism," *The Journal of Philosophy*, 88 (10), (1991), 505-519.

Gabor, A.,*The Capitalist Philosophers: The Geniuses of Modern Business – Their Lives, Times, and Ideas* (New York, NY: Random House, 2000).

Giddens, A. *The Constitution of Society* (Cambridge: Polity Press, 1984).

Giddens, A., *Positivism and sociology* (London: Heinemann, 1974).

Hamel, G., "The why, what, and how of management innovation," *Harvard Business Review*, *84* (2), (2006), 72.

Hassard, J., "Postmodernism and organizational analysis: an overview," in J. Hassard ve M. Parker, eds., *Postmodernism and Organizations* (London, UK: Sage Publications, 1993) 1–23.

Hassard, J., *Sociology and organization theory: positivism, paradigms and postmodernity* (Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1995).

Hassard, J. S., "Rethinking the Hawthorne Studies: The Western Electric research in its social, political and historical context" Human Relations, 65 (11), (2012), 1431-1461.

Hatch, M. J. ve Cunliffe, A. L., *Organization Theory–Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives* (New York: Oxford University Press, 2006) .

Heidtman, J., Wysienska, K. ve Szmatka, J., "Positivism and Types of Theories in Sociology," *Sociological Focus,* 33 (1), (2000),1-26.

Herzberg, F., "One more time: How do you motivate employees," in F. Herzberg, ed., *One more time: How do you motivate employees* (Boston: Harvard Business Review*, 1968), 46-57.*

Herzberg, Frederick. "One more time: How do you motivate employees?" *Harvard Business Review,* 81(1), (2003), 87-96.

Knights, D. ve Willmott, H., "The Reengineering Revolution? An Introduction," in D. Knights and H. Willmott eds. The reengineering revolution: critical studies of corporate change. (Lonson, UK: Sage, 2000), 1-25.

Lawrence, P. R. ve Lorsch, J. W., *Organization and environment* (Boston: Harvard Business School Press, 1967).

Lewin, K., *Field Theory in Social Science* (New York: Harper and Row, 1951).

Lynch, T. D. ve Peter, L. C., *Handbook of Organization Theory and Management, The Philosophical Approach* (New York: Taylor and Francis Group, 2006).

March, J. G. and Simon, H. A., *Organizations* (Oxford: Blackwell Publishing, 1958).

Marx, K., *Capital* (New York: Vintage, 1977).

Maslow, A. H., "A Theory of Human Motivation," *Psychological Review* 50, (1943), 370-396.

Mayo, E., *The social problems of an industrial civilisation* (London: Routledge & Kegan Paul, 1949).

McAuley, J., Duberley, J. ve Johnson, P., *Organization Theory: Challenges and Perspectives* (London: FT Prentice Hall, 2007).

McGregor, D. M., "The Human Side of Enterprise," *The Management Review* 46 (1957), 22-28.

McKelvey, B., *Organizational systematics--taxonomy, evolution, classification* (Berkeley, CA: University of California Press, 1982).

McKelvey, B., "From Fields to Science: Can Organization Studies make the Transition?," *in R. Westwood ve S. Clegg, eds., Debating organization: point-counterpoint in organization studies (New York: John Wiley and Sons, 2009), 47-73.*

Mees, B., "Mind, Method, and Motion: Frank and Lillian Gilbreth," in M. Witzel ve M. Warner eds., *The Oxford Handbook of Management Theorists (Oxford, UK: Oxford University Press, 2013), 32.*

Merton, R. K., "Bureaucratic structure and personality," *Social forces,* 1940, 560-568.

Merton, R. K., *Social theory and social structure* (New York: Free Press, 1957).

Merton, R. K., "Social conformity, deviation and opportunity structures: A comment on the contributions of Dubin and Cloward," *American Sociological Review 24* (2), (1959), 177-189.

Meyer, J. W. "Reflections on institutional theories of organizations," in R. Greenwood, C. Oliver, R. Suddaby ve K. Sahlin-Andersson, eds. *The Sage handbook of organizational institutionalism* (London, UK: Sage) 788-809.

Parker, L. D. ve Ritson, P., "Fads, stereotypes and management gurus: Fayol and Follett today," *Management Decision*, 43 (10), (2005), 1335-1357.

Peaucelle, J. L. ve Guthrie, C., "The life of Henri fayol," in M. Witzel ve M. Warner, eds., *The Oxford Handbook of Management Theorists* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 49.

Phillips, D. C., *The expanded social scientist's bestiary: A guide to fabled threats to, and defenses of, naturalistic social science* (New York, USA: Rowman & Littlefield Publishers, 2000).

Pollard, S., *The Genesis of Modern Management: A Study of the Industrial Revolution in Great Britain* (London: Edward Arnold, 1965).

Reed, M., "Organizational Theorizing: a Historically Contested Terrain," in S. Clegg, C. Hardy, T. Lawrence ve W. Nord eds. *The Sage handbook of organization studies* (London, UK: Sage, 2006), 19-54.

Roethlisberger, F. J. ve Dickson,W. J., *Management and the worker* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1939).

Roethlisberger, F. J., "Human Relations: Rare, medium, or well-done?," *Harvard Business Review*, *26*(1), (1948), 89-107.

Rorty, R., *Philosophy and the Mirror of Nature* (Princeton: Princeton University Press, 1979).

Scott, W. R., "Symbols and organizations: from Barnard to the institutionalists," in O. E., Williamson ed., *Organization theory: from Chester Barnard to the present and beyond* (New York : Oxford University Press, 1995), 38-55.

Selznick, P., "Foundations of the Theory of Organization," *American Sociological Review*, 13 (1), (1948), 25-35.

Shafritz, J. M., Ott, J. S. ve Jang, Y. S., *Classics of Organization Theory* (Belmont, CA: Wadsworth, 2011).

Shafritz, Jay M., and Hyde, Albert C., *Classics of Public Administration* (Illinois: Moore Publishing Co., 1978).

Simon, H. A., "The proverbs of administration," *Public Administration Review*, *6* (1), (1946), 53-67.

Smith, A., *The Wealth of Nations* (New York: Modern Library, 1776).

Smith, I. ve Boyns, T., "British management theory and practice: the impact of Fayol," *Management Decision*, *43* (10), (2005), 1317-1334.

Starbuck, W. H., "The Origins of Organisation Theory," in H., Tsoukas ve C., Knudsen, eds., *The Oxford Handbook of Organisation Theory* (New York: Oxford University Press, 2005), 143-182.

Starbuck, W. H.,"The Origins of The Organization Theory," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds.,*The Oxford handbook of organization theory* (New York: Oxford University Press, 2005), 143-182.

Stern, R. N. ve Barley, S. R., "Organizations and social systems: Organization theory's neglected mandate," *Administrative Science Quarterly*, 41 (1), (1996), 146-162.

Subramaniam, V., "The classical organization theory and its critics," *Public Administration*, *44* (4), (1966), 435-446.

Taylor, F. W., *The Principles of Scientific Management* (New York: Harper, 1911).

Taylor, F. W., *Scientific management* (New York, USA: Routledge, 2004/1911).

Thompson, J. D., *Organizations in Action: Social Science Bases of Administrative Theory* (New York: McGraw-Hill 1967).

Thompson, P., "Disconnected capitalism: Or why employers can't keep their side of the bargain," *Work Employment Society*, 17 (2), (2003), 359–378.

Tompkins, J., Organization theory and public management (California: Wadsworth Publishing Company, 2005).

Tosi, H. L., *Theories of Organization* (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2009).

Tsoukas, H. ve Knudsen, C., "Introduction: The Need for Meta-theoretical Reflection in Organization Theory," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford handbook of organizational theory: Meta-theoretical perspectives* (New York: Oxford University Press, 2005), 1-36.

Van Maanen, J., Sorensen, J. B. ve Mitchell, T. R., "The interplay between theory and method," *Academy of Management Review*, *32* (4), (2007), 1145-1154.

Weber, M., *From Max Weber: essays in sociology* (London: Routledge, 2009).

Weber, M., *The Theory of Social and Economic Organization* (New York: Oxford University Press, 1947).

Wren, D. A., *The Evolution of Management Thought* (New York: John Wiley, 1994).

KAYNAKÇA

Abraham, F., "The Tavistock Group," in M. Witzel ve M. Warner, eds., *The Oxford Handbook of Management Theorists* (Oxford: Oxford University Press, 2013)

Aldrich, H. E., *Organizations and Environments* (Englewood Cliffs, Nl: Prentice-Hall, 1979).

Aldrich, H., *Organizations and environments* (California: Stanford University Press, 2008).

Barnard, C. I., "The Definition of Formal Organizations," in C. Barnard, ed., *The Functions of the Executive* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938), 65-81.

Barnard, C. I., "Education for Executives" *Journal of Business,* 18 (4), (1945), 175-182.

Blau, P. M., "A Formal Theory of Differentiation in Organizations," *American Sociological Review,* 35 (2), (1970), 201–18.

Boulding, K. E. "General systems theory: The skeleton of science," *Management Science,* 2 (3), (1956), 197–208.

Burns, T. ve Stalker, G., *Mechanistic and organic systems of management. Technology, organizations, and innovation: Critical perspectives on business and management* (London & New York: Routledge, 2000), 24-50.

Burns, T. ve Stalker, G. M., *The Management of Innovation (*London: Tavistock Publications, 1961).

Burrell, G. ve Morgan, G., *Sociological Paradigms and Organisational Analysis* (London: Heinemann, 1979).

Burton, R. M., Obel, B. ve DeSanctis, G., *Organizational Design: A step-by-step Approach* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011).

Burton, R. M. ve Obel, B., *Strategic Organizational Design: Developing Theory for Application* (Norwell, MA: Kluwer Academic Publishers, 1998).

Casey, C., Critical Analysis of Organizations: Theory, Practice, Revitalization (London, UK: Sage Publications, 2002).

Chandler, A.D. Jr., *Strategy and Structure: chapters in the history of the American industrial enterprise* (Cambridge: M.I.T. Press, 1962).

Chia, R., "*Organization theory as a postmodern science," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., The Oxford handbook of organization theory (New York: Oxford University Press, 2005),* 113-140.

Child, J., "Organizational structure, environment and performance: The role of strategic choice," *Sage Publications, Sociology,* 6 (1), (1972), 1-22.

Clegg, S., *Modern organizations: Organization studies in the postmodern world* (London: Sage, 1990).

Cummings, T. G., "Self-regulating work groups: A socio-technical synthesis," *Academy of Management Review*, 3 (3), (1978), 625-634.

Cunliffe, A. L., *Organization theory* (London, UK: Sage Publications, 2008).

Daft, R. L., *Organization Theory and Design* (Mason, OH: South-Western/Cengage Learning, 2008).

Dale, K. ve Burrell, G., "Theory and the Organized Body," in Hassard, J., Holliday, R. ve Willmott, H. eds. *Body and organization* (London, UK: Sage, 2000), 15.

Dawson, R., "Deeply Engaged, Intuitively Analytical and Determinedly Applied: Tom Burns and Joan Woodward in Context but not in Concert," in M. Witzel ve M. Warner, eds. *The Oxford Handbook of Management Theorists* (Oxford: Oxford University Press,2013).

Deetz, S. ve Mumby, D. "Power, discourse, and the workplace: Reclaiming the critical tradition," in J. A. Anderson eds., *Communication yearbook,* 13(1), (1990), 18-47.

DiMaggio, P. J. ve Powell, W. W., *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (Chicago: University of Chicago Press, 1991).

Donaldson, L., "For Positive Management Theories While Retaining Science: Reply to Ghoshal," *Academy of Management Learning & Education,* 4 (1), (2005), 109-113.

Donaldson, L., "Organization Theory as a Positive Science," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford handbook of organization theory* (New York: Oxford University Press, 2005), 39-62.

Donaldson, L., "The normal science of structural contingency theory," in S. Clegg, C. Hardy ve W. R. Nord, eds., Handbook of Organization Studies (London, UK: Sage Publications, 1996).

Donaldson, L. ve Luo, B. N., "The Aston Programme Contribution to Organizational Research: A Literature Review," *International Journal of Management Reviews*,16 (1), (2014), 84-104.

Emery, F. E., *Systems thinking* (Milton Keynes, UK: Penguin Books, 1978).

Emery, F. E. ve E. L. Trist, E. L., "The Causal Texture of Organizational Environments," *Sage Publications, Human Relations, 18 (1),* (1965), 21-32.

Fox, W. M., "Sociotechnical system principles and guidelines: past and present," *The Journal of Applied Behavioral Science*, *31* (1), (1995), 91-105.

Friedman, B. D. ve Allen, K. N., "Systems theory," in Jerrolld R. B., ed., *Theory and practice in clinical social work* (Thousand Oaks CA: Sage Publications, 2011), 3-20.

Gabor, A. ve Mahoney, J. M., "Chester Barnard and the systems approach to nurturing organizations," in M. Witzel ve M. Warner, eds., *The Oxford Handbook of Management Theorists* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 134-151.

Gabor, A.,*The Capitalist Philosophers: The Geniuses of Modern Business–Their Lives, Times, and Ideas* (New York, NY: Random House, 2000).

Hassard, J., "Postmodernism and organizational analysis: an overview," in J. Hassard ve M. Parker, eds., *Postmodernism and Organizations* (London, UK: Sage Publications, 1993) 1–23.

Hatch, M. J. ve Cunliffe, A. L., *Organization Theory–Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives*(New York: Oxford University Press, 2006).

Hatch, M. J., & Cunliffe, A. L., *Organization Theory: Modern, Symbolic, and Postmodern Perspectives* (New York: Oxford University Press, 2007).

Hopp, W. J., "Fifty Years of Management Science," *Management Science*, 50 (1), (2004), 1-7.

Hume, D., *A Treatise of Human Nature* (Oxford: Clarendon Press, 1992)

Jemison, D. B. I., "The Importance of Boundary-Spanning Roles in Strategic Decision Making," *Journal of Management Studies*, 21 (2), (1984), 131-152.

Jervis, J., *Exploring the Modern* (Oxford: Blackwell Publishers, 1998).

Jones, G. R., *Organizational Theory, Design, and Change: Text and Cases* (Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall, 2010).

Katz, D. ve R. Kahn., *The Social Psychology of Organizations* (New York: Wiley, 1966a).

Katz, D. ve Kahn, R. L. (1966b). *Organizations and the system concept.* in D. Katz ve R. Kahn eds., *The social psychology of organizations*, (New York: Wiley), 14-29.

Koçel, T., *İşletme Yöneticiliği* (İstanbul: Beta Basım A.Ş., 2011).

Lawrence, P. R. ve Lorsch, J. W., *Organization and environment* (Boston: Harvard Business School Press, 1967).

Lawrence, P. R. ve Lorsch, J. W., "*Organization and environment*," H. L. Tosi ed. *Theories of Organization* (LA: Sage, 2009).

March, J. G. and Simon, H. A., *Organizations* (Oxford: Blackwell Publishing, 1958).

McAuley, J., Duberley, J. ve Johnson, P., *Organization Theory: Challenges and Perspectives* (London: FT Prentice Hall, 2007).

Morgan, G. *Images of Organization* (Newbury Park, CA: Sage Publications, 1986).

Nonaka, I., "A dynamic theory of organizational knowledge creation," *Organization science,* 5 (1), (1994), 14-37.

Parsons, T., *The Social System* (London, UK: Routledge and Kegan Paul, 1951).

Parsons, T., *The Structure of Social Action* (New York: McGraw-Hill, 1937).

Pennings, J. M., "Structural contingency theory-a reappraisal," *in B. M. Staw ve L. L. Cummings, eds., Research in organization behavior* (Greenwich, CT: JAI, 1992), 267-309.

Pfeffer, J. ve Salancik, G. R., *The External Control of Organizations: A Resource Dependent Perspective* (New York: Harper & Row, 1978)

Pfeffer, J., "Incentives in organizations: The importance of social relations," in Oliver. E. W., ed. *Organization theory: from Chester Barnard to the present and beyond* (New York: Oxford University Press, 1995).

Price, J. L., "Handbook of Organizational Measurement," *International Journal of Manpower,* 18 (4,5,6), (1995), 303–558.

Pugh, D. S., Hickson, D. J., Hinings, C. R. ve Turner, C., "The context of organization structures," *Administrative Science Quarterly, 14 (1),* (1969), 91-114.

Pugh, D., *Organization theory: Selected readings* (Harmondsworth, England: Penguin Books, 1973).

Pugh, D. S., "The Aston Programme," *Classic Research in Management Series* (1998), 1–3.

Reed, M., "Organizations and Modernity: Continuity and Discontinuity in Organization Theory," in John, H. ve Martin P., eds. Postmodernism and Organizations (London, UK: Sage Publications, 1993), 163–82.

Rorty, R. *Philosophy and social hope.* (London: Penguin Books, 1999).

Scott, W. G., "Organization theory: A reassessment," *Academy of Management Journal*, 17 (2), (1974) 242-254.

Scott, W. R., *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems* (N.J.: Prentice Hall, 2003).

Scott, W. G., Mitchell, T. R. ve Birnbaum, P. H., *Organization Theory: A Structural and Behavioral Analysis* (Homewood, IL: Richard D. Irwin, 1981).

Scott, R. W., "Symbols and Organizations: From Barnard to the Institutionalists," in O. E. Williamson, eds. *Organization theory: from Chester Barnard to the present and beyond,* (California, USA: Oxford University Press, 1995), 38-55.

Selznick, P., "Foundations of the Theory of Organization," *American sociological Review*, 13 (1), (1948), 25-35.

Shafritz, J. M., Ott, J. S. ve Jang, Y. S., *Classics of Organization Theory* (Belmont, CA: Wadsworth, 2005).

Simon, H. A., "The proverbs of administration," *Public Administration Review*, 6 (1), (1946), 53-67.

Stacey, R., *Complex Responsive Processes in Organizations: Learning and knowledge creation* (London: Routledge, 2001).

Thompson, J. D., *Organizations in Action: Social Science Bases of Administrative Theory* (New York: McGraw-Hill 1967).

Thompson, J. D., *Organizations in action: Social science bases of administrative theory* (New York, McGraw-Hill: Transaction Publishers, 2011).

Tosi, H. L., *Theories of Organization* (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2009).

Trist, E. ve Bamforth, K., "Some Social and Psychological Consequences of the Longwall Method of Coal Getting," *Sage Publications, Human Relations,* 4 (1), (1951), 3-38.

Tsoukas, H. ve Chia, R., "On Organizational Becoming: Rethinking Organizational Change," *Organization Science,* 13 (5), (2002), 567–582.

Walker, Henry A., "Beyond power and domination: legitimacy and formal organizations," in C. Johnson ed. *Legitimacy Processes in Organizations (Research in the Sociology of Organizations, Volume 22)* (UK: Emerald Group Publishing, 2004), 239 - 271.

Weick, Karl E. *Sensemaking in organizations* (Thousand Oaks, CA: Sage, 1995).

Williamson, O., *Organization theory: from Chester Barnard to the present and beyond* (New York: Oxford University Press, 1995).

Woodward, J. *Management and technology* (UK: HM Stationery Off., 1958).

Woodward, J., *Industrial Organization: Theory and Practice* (London: Oxford University Press, 1965.

KAYNAKÇA

Alchian, A. A. ve Demsetz, H., "Production, Information Costs, and Economic Organization," *American Economic Review,* 62 (5), (1972), 777–795.

Barnard, C. I., "The Definition of Formal Organizations," in C. Barnard, ed., *The Functions of the Executive* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938a), 65-81.

Barnard, C. I., *Organization and Management: Selected Papers* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1948).

Berle, A. A., ve Means, G. C., *The Modern Corporation and Private Property* (New York: Macillan, 1932)

Chandler, A. D., *The Visible Hand: The Managerial Revolution in American Business* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1977).

Chandler, A. D., *Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990).

Coase, R. H., "The Nature of the Firm," in Oliver E. W. ve Sidney W., eds., (1991), *The Nature of the Firm: Origins, Evolution, Development* (New York: Oxford University Press, 1937), 18-33.

Coase, R. H., "The Institutional Structure of Production," *American Economic Review,* 82 (4), (1992), 713-719.

Coase, R. H., "The Problem of Social Cost," *Journal of Law and Economics,* 3 (1), (1960), 1-44.

Commons, J. R., *Institutional Economics: Its Place in Political Economy* (New York: Macmillan, 1934).

Cruz, C., Gomez-Mejia, L. R., ve Becerra, M., "Perceptions of benevolence and the design of agency contracts: CEO-TMT relationships in family firms," *Academy of Management Journal,* 53 (1), (2010), 69-89.

Cuevas-Rodríguez, G., Gomez-Mejia, L. R., ve Wiseman, R., M., "Has agency theory run its course?: Making the theory more flexible to inform the management of reward systems," *Corporate Governance: An International Review* 20 (6), (2012), 526-546.

Dalton, D. R., Hitt, M. A., Certo, S. T. ve Dalton, C. M., "The fundamental agency problem and its mitigation: independence, equity and the market for corporate control," *Academy of Management Annals*, 1 (1), (2007), 1–64.

Eisenhardt, K. M., "Agency theory: An assessment and review," *Academy of Management Review*, 14, (1989), 57-74.

Fama, E., "Agency problems and the theory of the firm," *Journal of Political Economy*, 88 (1), (1980), 288-307.

Fama, E. F., ve Jensen, M. C., "Separation of Ownership and Control," *Journal of Economics and Law,* 26 (2), (1983a), 301–25.

Fama, E. F.,ve Jensen, M. C. "Agency Problems and Residual Claims," *Journal of Economics and Law,* 26 (2), (1983b), 327–49.

Francis, "A. Company objectives, managerial motivations and the behaviour of large firms: an empirical test of the theory of 'managerial' capitalism," *Cambridge Journal of Economics*, 4 (4), (1980), 349-361.

Freeman, R. E., Martin, K. ve Parmar, B., "Stakeholder capitalism," *Journal of Business Ethics*, 74 (4), (2007), 303–314.

Fleming, P. "Managerial capitalism," in S. Clegg, ve J. Bailey eds. *International encyclopedia of organization studies*, (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2008), 864-865.

Gabor, A., ve Mahoney, J. M., "Chester Barnard and the systems approach to nurturing organizations," in M. Witzel ve M. Warner., eds., *The Oxford Handbook of Management Theorists* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 134-151.

Gibbons, R. ve Roberts, J. *Handbook of Organizational Economics* (Princeton:Princeton University Press, 2012).

Gomez-Mejia, L., R., Tosi, H., ve Hinkin, T., "Managerial control, performance, and executive compensation," *Academy of Management journal*, 30 (1), (1987), 51-70.

Grabowski, H. G., ve Mueller, D. C.,"Managerial and stockholder welfare models of firm expenditures," *The Review of Economics and Statistics,* 54 (1), (1972), 9-24.

Jensen, M., "*Organization theory and methodology,*" *The Accounting Review*, (1983), 319-39.

Jensen, M. C., ve Meckling, W. H., "Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs, and ownership structure," *Journal of Financial Economics*, 49 (3), (1976), 305–360.

Jones, G. R., *Organizational Theory, Design, and Change: Text and Cases* (Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall, 2010).

Kahneman, D., ve Tversky, A., "Prospect theory: An analysis of decision under risk," *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, (1979), 263-291.

Katz, Jeffrey P., ve Niehoff, B. P., "How Owners Influence Strategy—A Comparison of Owner-Controlled and Manager-Controlled Firms," *Long Range Planning,* 31 (5), (1998), 755-761.

Lan, L. L., ve Heracleous, L., "Rethinking agency theory: The view from law," *Academy of Management Review*, 3 (2), (2010), 294-314.

Langlois, R. N., "Modularity in technology and organization," *Journal of Economic Behavior & Organization*, 49 (1), (2013), 19-37.

Lazonick, W., "Controlling the Market for Corporate Control: The Historical Significance of Managerial Capitalism," *Industrial and Corporate Change,* 1 (3), (1992), 445–88.

Mahoney, J. T., "The relevance of Chester I. Barnard's teachings to contemporary management education: communicating the aesthetics of management," I*nternational Journal Organization Theory and Behavior*, 5 (1-2), (2002), 159-172

March, J. G. and Simon, H. A., *Organizations* (Oxford: Blackwell Publishing, 1958).

Marris, R., *The Economic Theory of "Managerial" Capitalism* (New York: Free Press, 1964).

McAuley, J., Duberley, J., ve Johnson, P., *Organization Theory: Challenges and Perspectives* (London: FT Prentice Hall, 2007).

McEachern, William, A., "Corporate control and growth: An alternative approach," *The Journal of Industrial Economics,* (1978), 257-266.

McEachern, William A. *Managerial Control and Performance* (Lexington, MA: D.C. Heath Co., 1975).

Miles, J. A., *Management and organization theory (San Francisco, CA: Jossey-Bass,* 2012).

Miles, R. E. ve Snow, C. C., *Organizational strategy, structure and process* (New York: McGraw-Hill, 1978).

Mizruchi, M. S., "Berle and Means revisited: The governance and power of large US corporations," *Theory and Society*, 33 (5), (2004), 579-617.

Nilakant, V. ve Rao, H., "Agency Theory and Uncertainty in Organizations: An Evaluation," *Organization Studies*, 15 (5), (1994), 649-669.

Pearce, J. L., Stevenson, W. B. ve Perry, J. L., "Managerial Compensation Based on Organizational Performance: A Time Series Analysis of the Impact of Merit Pay," A*cademy of Management Journal,* 28 (2), (1985), 261-278.

Perrow, C., *Complex organizations: A Critical Essay* (New York: Random House, 1986).

Petersen, T., "Recent developments in: The economics of organization: The principal-agent relationship," *Acta Sociologica,* (1993), 277-293

Pfeffer, J. ve Salancik, G. R., *The External Control of Organizations: A Resource Dependent Perspective* (New York: Harper & Row, 1978).

Pfeffer, J., *New directions for organization theory* (New York: Oxford University Press, 1997).

Scott, W. R., *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems* (N.J.: Prentice Hall, 2003).

Shafritz, J. M., Ott, J. S., ve Jang, Y. S., *Classics of Organization Theory* (Belmont, CA: Wadsworth, 2005).

Simon, H., *Administrative behavior: A study of decision-making processes in administrative organization* (New York: Macmillan, 1947).

Simon, Herbert A. "Rational decision making in business organizations," The American economic review, (1979), 493-513.

Smith, D. G., "Commons, Hurst, Macaulay, and the Wisconsin Legal Tradition," in P. G. Klein ve M. E. Sykuta, eds., *The Elgar Companion to Transaction Cost Economics* (Cheltenham, U.K.: Edward Elgar, 2010), 66-73.

Swedberg, R. *Principles of Economic Sociology* (Princeton: Princeton University Press, 2003).

Tiwana, A. ve Bush, A. "A Comparison of Transaction Cost, Agency, and Knowledge-Based Predictors of IT Outsourcing Decisions: A US-Japan Cross-cultural Field Study," *Journal of Management Information Systems,* 24 (1), (2007), 259-300.

Tosi, H. L., *Theories of Organization* (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2009).

Walker, G., ve Weber, D., "A Transaction Cost Approach to Make or Buy Decisions," *Administrative Science Quarterly*, 29 (3), (1984), 373–391.

Williamson, O. E., "Transaction Cost Economics: An Overview," in P. G. Klein ve M. E. Sykuta, eds., *The Elgar Companion to Transaction Cost Economics* (Edward Elgar Publishing, MA, 2010b), 8-26.

Williamson, O. E., *Markets and Hierarchies: Analysis and Antitrust Implications* (New York: Free Press, 1975).

Williamson, O. E., "Comparative Economic Organization: The Analysis of Discrete Structural Alternatives," *Administrative Science Quarterly, 36 (2),* (1991), 269-296.

Williamson, O. E., "Transaction Cost Economics: The Natural Progression," *Journal of Retailing*, 86 (3), (2010a), 215-226.

Williamson, O. E., T*he Economic Institutions of Capitalism* (New York: Free Press, 1985).

Williamson, O., *Organization Theory: From Chester Barnard to the Present and Beyond* (New York: Oxford University Press, 1995).

KAYNAKÇA

Aldrich, H. E. ve Pfeffer, J., "Environments of organizations," *Annual Review of Sociology,* 2 (1), (1976), 79-105.

Aldrich, H. E., *Organizations and Environments* (Englewood Cliffs, Nl: Prentice-Hall, 1979).

Aldrich, H. E., *Organizations and Environments* (Englewood Cliffs, Nl: Prentice-Hall, 1979).

Barnard, C. I., "Informal organizations and their relation to formal organizations," in C. Barnard, ed., *The Functions of the Executive* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938b), 114-123.

Barnard, C. I., "The Definition of Formal Organizations," in C. Barnard, ed., *The Functions of the Executive* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938a), 65-81.

Barney, J. B., "Firm Resources and Sustained Competitive Advantage", *Journal of Management,* 17 (1), (1991), 99–120.

Barney, J. B. ve Clark, D. N., *Resource-Based Theory: Creating and Sustaining Competitive Advantage* (Oxford: Oxford University Press 2007).

Baum, J. A., Organizational Ecology. Studying Organization: Theory and Method (London, UK: Sage Publications 1999), 71-108.

Berger, P. L. ve Luckmann, T., The *Social Construction of Reality* (New York: Anchor Books, 1967).

Bontis, N., Keow, W. C. C. ve Richardson, S., "Intellectual capital and business performance in Malaysian industries," *Journal of Intellectual Capital*, 1 (1), (2000), 85-100.

Brooking, A., *Intellectual Capital: Core Asset for the Third Millenium Enterprise* (London: Thomson Business Press, 1996).

Chen, M., "Teacher Learning and Professional Development the Perspective of Tacit Knowledge," *Curriculum & Instruction Quarterly*, 9 (3), (2006), 1-13.

Clegg, S. ve Hardy, C., "Introduction," in S. Clegg ve C. Hardy, eds., Studying Organization: Theory and Method (London, UK: Sage Publications, 1999), 1-22.

Cohen, W. M. ve Levinthal, D. A., "Absorptive Capacity: A New Perspective on Learning and Innovation," *Administrative Science Quarterly,* 35 (1), (1990), 128-152.

Cuganesan, S., "Intellectual Capital in Action and Value Creation," *Journal of Intellectual Capital*, 6 (3), (2005), 357-373.

Cunliffe, A. L., Organization theory (London, UK: Sage Publications, 2008).

Daft, R. L., *Organization Theory and Design* (Mason, OH: South-Western/Cengage Learning, 2008).

Daft, R. L., *Understanding the Theory and Design of Organizations* (South-Western Cengage, 2010)

Dandridge, T. C., Mitroff, I. Ve Joyce, W. F., "Organizational symbolism: A topic to Expand Organizational Analysis," *Academy of Management Review*, 5 (1), (1980), 77–82.

Davis, G. F. ve Cobb, J. A., "Resource Dependence Theory: Past and Future," in Claudia, B. S. ve Franks, D., eds., *Stanford's Organization Theory Renaissance* (Bingley: Emerald Publishing Group 2010), 21-42.

DiMaggio, P. J., "Interest and Agency in Institutional Theory", in Lynne, G. Z., eds., *Institutional Patterns and Organizations: Culture and Environment* (Cambridge, MA: Ballinger Pub 1988), 3–21.

DiMaggio, P. J. ve Powell, W. W., "Introduction," in W. W. Powell ve P. J. DiMaggio, eds., *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (Chicago: University of Chicago Press, 1991), 1-38.

DiMaggio, P. J. ve Powell, W. W., "The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields," *American Sociological Review*, 48 (2), (1983), 147–160.

Edvinsson, L. ve Malone, M., *Intellectual Capital* (New York, NY: HarperCollins Publishers, 1997).

Fayol, H., General and Industrial Management, translated by Constance Storrs (London: Pitman, 1916/1949).

Fernandez, E., Montes, J. M., Vázquez, C. J., "Typology and strategic analysis of intangible resources: a resource-based approach", *Technovation*, 20 (2), (2000), 81-92.

Foss, N. J. "Knowledge-based approaches to the theory of the firm: Some critical comments." *Organization Science,* 7 (5), (1996), 470-476.

Foss, N. J., Knudsen T., "The Reosurce–Based Tangle: Towards a Sustainable Explanation of Competitive Advantage", *Managerial and Decision Economics*, Vol 24, (2003), 291-307.

Giddens, A., *The Nation-State and Violence: Volume Two of a Contemporary Critique of Historical Materialism* (Cambridge: Polity Press, 1985).

Giddens, A., "Marx's correct views on everything," *Theory and Society, 14 (2),* (1985), 67-74

Grant, R. M., "Toward a knowledge-based theory of the firm", *Strategic Management Journal,* 17/2, (1996), 109-122.

Greiner, L. E., Dalton G. W., Lawrence P. G., eds., *Organization change and development* (Irwin: Dorsey Press, 1970).

Greiner, Larry E. "Evolution and revolution as organizations grow." *Harvard Business Review*, (1972), 37-46.

Hannan, M. T ve Freeman, J. H. *Organizational Ecology* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1989).

Hannan, M. T. ve Freeman, J. H., "Structural inertia and organizational change", *American Sociological Review,* 49 (1), (1984), 49-64.

Hannan, M. T. ve Carroll, G. R., *Dynamics of Organizational Populations: Density, Legitimation, and Competition* (New York: Oxford University Press, 1992).

Hannan, M. T. ve Carroll, G. R., *Dynamics of Organizational Populations: Density, Legitimation, and Competition* (New York: Oxford University Press, 1992).

Hannan, M. T. ve Freeman, J., "The population ecology of organizations," *American journal of sociology*, 82 (5), (1977), 929-964.

Hatch, M. J. ve Cunliffe, A. L., *Organization Theory–Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives* (New York: Oxford University Press, 2006).

Hawley, A. H., *Human Ecology: A Theory of Community Structure* (New York: The Ronald Press, 1950).

Helfat, C., E. ve Peteraf, M., A., "The dynamic resource-based view: Capability lifecycles", *Strategic Management Journal*, 24 (10), (2003), 997-1010.

Hillman, A. J., Withers, M. C. ve Collins, B. J., "Resource dependence theory: A review", *Journal of management,* 35 (6), (2009), 1404-1427.

Hsu, Y. H. ve Fang, W., "Intellectual capital and new product development performance: The mediating role of organizational learning capability", *Technological forecasting & Social Change*, 76 (5), (2008), 1-14.

Hutchinson, G. E., *An introduction to population ecology* (Connecticut: Yale University Press, 1978).

Jones, G. R., *Organizational theory, design, and change* (Upper Saddle River: Pearson, 2010).

Kogut, B. ve Zander, U., "Knowledge of the firm, combinative capabilities, and the replication of technology", *Organization science,* 3 (3), (1992), 383-397.

Kor, Y. Y. ve Mahoney, J. T., "Penrose's resource-based approach: the process and product of research creativity", J*ournal of Management Studies*, 37, 1, (2000), 109–39.

Marr, B., "Business performance measurement: an overview of the current state of use in the USA", *Measuring Business Excellence,* 9 (3), (2005), 56-62.

Martin-de-Castro, G., López-Sáez, P. ve Delgado-Verde, M., "Towards a knowledge-based view of firm innovation. Theory and empirical research," J*ournal of Knowledge Management*, 15 (6), (2011), 871-874.

McAuley, J., Duberley, J. ve Johnson, P., *Organization Theory: Challenges and Perspectives* (London: FT Prentice Hall, 2007).

McKinley, W. ve Mone, M. A. "Micro and Macro Perspectives in Organization Theory: A Tale of Incommensurability" in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford Handbook of Organization Theory* (New York: Oxford University Press, 2005), 345-372.

Merton, R. K., *Social theory and social structure* (Glencoe. *III.: Free Press (1957).*

Meyer, J. ve Rowan, B., "Institutionalized organizations: formal structure as myth and ceremony," *American Journal of Sociology*, 83 (2), (1977), 340- 63.

Miles, J. A., *Management and organization theory (San Francisco, CA: Jossey-Bass,* 2012).

Miller, D., "Knowledge Inventories and Managerial Myopia", *Strategic Management Journal* 23 (8), (2002), 689-706.

Mouritsen, J., Bukh, P. N., Larsen, H. T. ve Johnson, T. H., "Developing and Managing Knowledge Through Intellectual Capital Statements", *Journal of Intellectual Capital,* 3 (1), (2002), 10-29.

Nahapiet, J. ve Ghoshal, S., "Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage", *Academy of Management Review*, 23 (2), (1998), 242–266.

Nonaka, I. ve Takeuchi, H., *The Knowledge-Creating Company. How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation* (Oxford University Press, New York, 1995).

Nonaka, I., Takeuchi, H., *The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation* (Oxford University Press, 1995).

Önder, Ç. "Örgütsel Ekoloji Kuramı" in D. Taşçı ve E. Erdemir, eds., Örgüt Kuramı (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 2013), 84-103.

Parsons, T., *On building social system theory: A personal history*, (Daedalus, 1970), 826-881.

Parsons, T., On building social system theory: A personal history, *Daedalus,* 99 (4), (1970), 826-881.

Penrose, E. T., *The Theory of the Growth of the Firm* (New York: John Wiley, 1959).

Penrose, E. T., *The Theory of the Growth of the Firm* (New York: John Wiley, 1959).

Peteraf, M. A. ve Barney, J., "Unraveling The Resource-Based Tangle," *Managerial and Decision Economics,* 24 (4), (2003), 309-323.

Peteraf, M. A., "The cornerstones of competitive advantage: a resource-based view", *Strategic Management Journal*, 14 (3), (1993), 179-191.

Pfeffer, G., *New Directions for Organization Theory* (Oxford: Oxford University Press: Oxford, 1997).

Pfeffer, J. ve Salancik, G. R., *The External Control of Organizations: A Resource Dependent Perspective* (New York: Harper & Row, 1978).

Pfeffer, J., "Management as symbolic action: The creation and maintenance of organizational paradigms" in L. L. Cummings ve B. M. Staw, eds., *Research in Organizational Behavior* (Greenwich, CT: JAI Press, 1981), 3: 1 -52.

Pfeffer, J., "Merger As a Response to Organizational Interdependence", *Administrative Science Quarterly,* 17 (3), (1972), 382-394.

Pfeffer, J., New directions for organization theory (New York: Oxford University Press, 1997).

Pfeffer, J. ve Salancik, G. R., *The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2003).

Polanyi, M., "The Tacit Dimension", in L. Pruzak eds., *Knowledge in Organizations* (Boston, MA: Butterworth-Heinemann, 1997), 135-146.

Porter, M. E., "The contributions of industrial organization to strategic management," *Academy of Management Review*, *6* (4), (1981), 609-620.

Porter, M. E., *Competitive Strategy* (New York, NY: The Free Press, 1980).

Sayılar, Y., "Kaynak Bağımlılığı Kuramı" in D. Taşçı ve E. Erdemir eds., Örgüt Kuramı (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013), 48-80.

Sayılar, Y., "Kaynak Bağımlılığı Kuramı" in D. Taşçı ve E. Erdemir, eds., Örgüt Kuramı (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 2013), 48-80.

Scott, W. R., "The Adolescence of Institutional Theory," *Administrative Science Quarterly*, 32 (4), (1987), 493-511.

Scott, W. R., *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems* (N.J.: Prentice Hall, 2003).

Scott, W. R. ve Davis, G. F., *Organizations and Organizing, Rational, Natural, and Open System Perspectives* (Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall, 2003).

Seetharaman, A., Low, K. ve Saravanan, A., S., "Comparative Justification on Intellectual Capital," *Journal of Intellectual Capital*, 5 (4), (2004), 522-539.

Selznick, P., "Foundations of the Theory of Organization," *American sociological Review*, 13 (1), (1948), 25-35.

Selznick, P., *Leadership in Administration: A Sociological Interpretation* (New York: Harper & Row, 1997/1957).

Selznick, P., *TVA and the Grass Roots: A study of Politics and Organization* (Berkeley, CA: University of California Press, 1949).

Shafritz, J. M., Ott, J. S. ve Jang, Y. S., *Classics of Organization Theory* (Belmont, CA: Wadsworth, 2005).

Simon, H. A., "Bounded Rationality and Organizational Learning," *Organization Science*, 2 (1), (1991), 125-134.

Simon, H., *Administrative behavior: A study of decision-making processes in administrative organization* (New York: Macmillan, 1947).

Steven O. J., Shafritz J. M., Jang Y. S., *Classic Readings in Organization Theory: J. Steven Ott, Jay M. Shafritzl, Yong Suk Jang*. Wadsworth/Cengage Learning, 2011.

Stewart, T. A., "Brainpower: Intellectual Capital Is Becoming Corporate America's Most Valuable Asset and Can Be Its Sharpest Competitive Weapon," *Fortune, 123 (11),* (1991), 44-60.

Subramaniam, M. ve Youndt, M. A.,"The Influence of Intellectual Capital on the Types of Innovative Capabilities," *Academy of Management Journal*, 48 (3), (2005), 450-463.

Taşçı, D. ve Erdemir, E., *Örgüt Kuramı* (Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 2013).

Taylor, F. W., *The Principles of Scientific Management* (New York: Harper, 1911).

Teece, D. ve Pisano, G., "The Dynamic Capabilities of Firms: An Introduction," *Industrial and Corporate Change*, 3 (3), (1994), 537-556.

Thompson, J. D., *Organizations in Action: Social Science Bases of Administrative Theory* (New York: McGraw-Hill 1967).

Tolbert, P. S. ve Zucker, L. G., *The Institutionalization of Institutional Theory. Studying Organization. Theory & Method* (London: Thousand Oaks, New Delhi, 1999),169-184.

Tosi, H. L., *Theories of Organization* (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2009).

Üsdiken B., "Çevresel Baskı ve Talepler Karşısında Örgütler: Kaynak Bağımlılığı Yaklaşımı," Sargut A. S. ve Özen, Ş. (Der.) *Örgüt Kuramları (*Ankara: İmge Yayıncılık, 2007), 77-132.

Weber, M., *The Theory of Social and Economic Organization* (New York: Oxford University Press, 1925/1947).

Wernerfelt, B. "A Resource-based View of the Firm," *Strategic Management Journal*, 5 (2), (1984), 171-180.

Wernerfelt, B., "A resource-based view of the firm", *Strategic Management Journal*, 5, (1984), 171–80.

Williamson, O. E., "Comparative Economic Organization: The Analysis of Discrete Structural Alternatives," *Administrative Science Quarterly, 36 (2),* (1991), 269-296.

Williamson, O. E., *Organization theory: from Chester Barnard to the Present and Beyond* (Oxford University Press, 1995).

Williamson, O., *Organization Theory: From Chester Barnard to the Present and Beyond* (New York: Oxford University Press, 1995).

Zahra, S. A. ve George, G., "Absorptive Capacity: A review, Reconcepualisation, and Extension," *Academy of Management Review*, 27 (2), (2002), 185-203.

Zald, M. N., *Organizational Change: The Political Economy of the YMCA* (Chicago: University of Chicago Press, 1970).

Giddens, A., *The Constitution of Society* (Cambridge, UK: Polity Press, 1984).

KAYNAKÇA

Alvesson, M., "Interpretive Unpacking: Moderately Destabilizing Identities and Images in Organization Studies," in Edwin A. L., ed., *Post Modernism and Management: Research in the Sociology of Organizations* (UK: Emerald Group Publishing, 2003), 3-27.

Alvesson, M. ve Deetz, S., "Critical theory and postmodernism approaches to organizational studies," in C. Grey ve H. Willmott eds., Critical management studies: A reader: The Sage handbook of organization studies (London, UK: Sage Publications, 2006), 255-283.

Alvesson, M. ve Sköldberg, K., "(Post-) positivism, social constructionism, critical realism: three reference points in the philosophy of science," in M. Alvesson ve K. Sköldberg eds., *Reflexive methodology: new vistas for qualitative research,* (London: Sage Publications, 2009), Vol. 4, No. 7: 3878-3810.

Argyris, C. ve Schon, D. A., *Organizational Learning: A theory of Action Perspective* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1978).

Barnard, C. I., *The functions of the executive* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938).

Barrett, F. J., Powley, E. H. ve Pearce, B., "Hermeneutic philosophy and organizational theory," in H. Tsoukas ve R. Chia eds., *Research in the Sociology of Organizations* (UK: Emerald Group Publishing Limited, 2011), 181-213.

Berger, P. ve Luckmann, T., *The social construction of knowledge: A treatise in the sociology of knowledge* (NY, USA: Open Road Media, 1966).

Berger, P. L. ve Luckmann, T., *The social construction of reality* (New York: Doubleday Books, Anchor, 1967).

Bittner, E., "A theory of organization," *Social Research,* 32 (3), (1965), 230–255.

Brown, J. S. ve Duguid, P., "Organizational Learning and Communities of Practice: Toward a Unified View of Working, Learning, and Innovation," *Organization Science*, 2 (1), (1991), 40-57.

Burrell, G., "Modernism, postmodernism and organizational analysis 4: The contribution of Jürgen Habermas," *Organization Studies*, 15 (1), (1994),1-19.

Burrell, G., "Normal science, paradigms, metaphors, discourses and genealogies of analysis," in Stewart. R. C. and Cynthia. H., eds., *Studying Organization: Theory and Method* (London: Sage, 1999), 388–404.

Burrell, G. ve Morgan, G., *Sociological Paradigms and Organisational Analysis* (London: Heinemann, 1979).

Casey, C., Critical Analysis of Organizations: Theory, Practice, Revitalization (London, UK: Sage Publications, 2002).

Cossette, P., "The study of language in organizations: A symbolic interactionist stance," *Sage, Human Relations, 51* (11), (1998), 1355–1379.

Della Porta, D. ve Keating, M., *Approaches and methodologies in the social sciences: A pluralist perspective* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).

Donaldson, L. "Organization Theory as a Positive Science," in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *The Oxford handbook of organization theory* (New York: Oxford University Press, 2005), 39-62.

Feyerabend, P., *Against Method: Outline of an Anarchistic Theory of Knowledge* (London: New Left Books, 1975).

Garfinkel, H., *Studies in Ethnomethodology* (Malden MA: Polity Press/Blackwell Publishing, 1984/1967).

Geertz, C., "Thick description: Toward an interpretive theory of culture," *Readings in the philosophy of social science* (1994), 213-231.

Geertz, C., *The Interpretation of Cultures* (New York: Basic Books, 1973)

Giddens, A., *Positivism and sociology* (London: Heinemann, 1974).

Giddens, A., *The Class Structure of the Advanced Societies* (London: Hutchinson, 1973).

Goldstein, L. J., "The Phenomenological and Naturalistic Approaches to the Social," in M. A. Natanson, eds., *Philosophy of the Social Sciences* (New York: Random House, 1963), 286–301.

Hanson, N. R., *Patterns of discovery* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1958).

Hardy, C. ve Clegg, S., "Reflexivity without relativism: Reflexivity in post-paradigm organization studies," *British Journal of Management,* 8 (1), (1997), 5-17.

Hassard, J., *Sociology and organization theory: positivism, paradigms and postmodernity* (Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1995).

Hatch, M. J. ve Cunliffe, A. L., *Organization Theory–Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives* (New York: Oxford University Press, 2006).

Hatch, M. ve Yanow, S., "Organization theory as an interpretive science," in H. Tsoukas & C. Knudsden, eds., *The Oxford handbook of organization theory: Meta-theoretical perspectives* (London: Oxford University Press, 2005).

Heidegger, M., *Being and Time,* tr. by John Macquarrie and Edward Robinson (Oxford UK, and Cambridge USA: Blackwell Publishing, 1962).

Heritage, J., *Garfinkel and ethnomethodology* (Cambridge: Polity Press, 2007).

Holt, R. ve Sandberg, J., "Phenomenology and organization theory," in H. Tsoukas ve R. Chia eds., *Research in the Sociology of Organizations (UK: Emerald Group Publishing Limited, 2011)*, 215-249.

Kant, I., *Critique of pure reason,* trans. N. Kemp Smith (Macmillan, 1781).

Kouzmin, A. ve Dixon, J., "Neoliberal Economics, Public Domains, and Organizations: Is There Any Organizational Design after Privatization?," in T. D. Lynch ve P. L. Cruise, eds., *Handbook of Organization Theory and Management, The Philosophical Approach* (New York: Taylor and Francis, 2006).

Kuhn, T. S., *The structure of scientific revolutions (*Chicago: University of Chicago press, 1962).

Lave, J. ve Wenger, E., *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation* (Cambridge: Cambridge University Press, 1991)

Letiche, H., "Jean Baudrillard," in S. A. Linstead, ed., *Organization theory and postmodern thought* (London, Thousands Oaks: Sage Publications, 2004), 137–160.

Lynch, M. ve Peyrot. M., "Introduction: A reader's guide to ethnomethodology," *Qualitative Sociology,* 15 (2), (2005), 113-122.

Marsden, R. ve Townley, B., "Power and Postmodernity: Reflections on the Pleasure Dome," *Electronic Journal of Radical Organization Theory,* (1999)-http://www.mngt.waikato.ac.nz/ejrot/vol1_1/marsden.pdf

McAuley, J., Duberley, J. ve Johnson, P., *Organization Theory: Challenges and Perspectives* (London: FT Prentice Hall, 2007).

McKelvey, B., "Toward a Campbellian Realist Organization Science," in J. A. C. Baum ve B. McKelvey eds., *Variation in Organization Science: In Honor of Donald T. Campbell* (California: Sage Publications, 1999), 383-411.

McKinley, W., "Postmodern Epistemology in Organization Studies: A Critical Appraisal," in E. A. Locke ed., Postmodernism and Management: Pros, Cons, and the Alternative (Oxford, UK: Elsevier, 2003), 203-225.

Mead, G. H., *Mind, self, and society* (Chicago: The University of Chicago Press, 1934).

Meyer, J. ve Rowan, B., "Institutionalized organizations: formal structure as myth and ceremony," *American Journal of Sociology*, 83 (2), (1977), 340- 63.

Miller, Katherine I. "Common Ground from the Post-Positivist Perspective," in S. Corman ve S. Poole eds. Perspectives on organizational communication: Finding common ground (New York: The Guilford Press, 2000), 46.

Mills, C. W., *The Sociological Imagination* (New York: Oxford University Press, 1959).

Morgan, G., Images of Organization (London, UK: Sage Publications, 1997).

Pascale, C. M.," Symbolic Interaction," in C. M. Pascale, ed., *Cartographies of knowledge: Exploring qualitative epistemologies* (California: Sage Publications, 2010), 77-104.

Phillips, D. J., "The Price Tag on Turnover", *Personnel Journal*, 69 (12), (1990), 58-61.

Prasad, A., "The Contest Over Meaning: Hermeneutics As an Interpretive Methodology For Understanding Texts," *Organizational Research Methods*, 5 (1), (2002), 12-33.

Prasad, A. ve Prasad, P., "The Coming of Age of Interpretive Organizational Research," *Organizational Research Methods*, 5 (1), (2002),4-11.

Reed, M., "Organizational Theorizing: a Historically Contested Terrain," in S. Clegg ve C. Hardy eds., Studying organization: theory and method (London, UK: Sage Publications, 1999), 25-50.

Schegloff, E. A., "Analyzing Single Episodes of Interaction: An Exercise in Conversation Analysis," *Social Psychology Quarterly*, 50/2, (1987), 101-114

Schein, E. H., *Organizational Culture and Leadership* (San Francisco: Jossey-Bass, 1985).

Scherer, A. G. ve Patzer, M., "Beyond Universalism and Relativism: Habermas's Contribution to Discourse Ethics and Its Implications For Intercultural Ethics and Organization Theory," in H. Tsoukas ve R. Chia, eds., *Philosophy and Organization Theory (*Bingley, UK: Emerald Group Publishing, 2011), 32, 155-180.

Schleiermacher, F., *Hermeneutics and Criticism and Other Writing,* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1998).

Schon, Donald A., *Beyond the stable state: Public and private learning in a changing society* (Harmondsworth, UK: Penguin, 1973).

Schön, D., *The Reflective Practitioner* (New York: Basic Books, 1983).

Scott, W. R., *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems* (N.J.: Prentice Hall, 2003).

Selznick, P., *TVA and the Grass Roots: A Study of Politics and Organization* (Berkeley, CA: University of California Press, 1949).

Senge, Peter M., *The fifth discipline fieldbook: Strategies and tools for building a learning organization* (New York: Crown Business, 2014/1994)

Silverman, D., "Accounts of organizations: Organizational structures and the accounting process," *Processing People: Cases in Organizational Behaviour* (London: Holt, Rinehart and Winston, 1975).

Silverman, D., *Harvey Sacks: Social science and conversation analysis.* (UK: Oxford University Press, 1998).

Silverman, D., *The Theory of Organizations: A Sociological Framework* (London: Heinemann, 1970).

Tolbert, P. S. ve Zucker, L. G., *The Institutionalization of Institutional Theory. Studying Organization. Theory & Method* (London: Thousand Oaks, New Delhi, 1999), 169-184.

Tompkins, J., Organization theory and public management (California: Wadsworth Publishing Company, 2005).

Toulmin, S., *The Philosophy of Science: An Introduction* (London: Hutchinson, 1953).

Turner, B. *Introduction' in Organizational Symbolism* (Berlin: Walter de Gruyter, 1990), 1- 11.

Waugh Jr, W. L. ve Waugh, W. W., "Phenomenology and public administration," in Lynch, T. D. ed., *Handbook of Organizational Theory and Management: The Philosophical Approach* (Boca Raton: CRC Press, 2006), 487-507.

Weick, K. E., *The social psychology of organizing* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1969).

Zimmerman, D. H., "The Practicalities of Rule Use," in J. D. Douglas, ed., *Understanding Everyday Life: Toward the Reconstruction of Sociological Knowledge* (Chicago: Aldine, 1970), 221-238.

ricinin mevcut imajı ve rota imajı arasında önemli bir uyumsuzluk varsa karar alma süreci mevcut stratejinin reddedilmesi ve yeni ve farklı bir yönde hareket edilmesine yönelik hızlı ve içgüdüsel bir hareket ile devam eder. Karar alıcılar açısından mevcut olaylara olumlu ve iyimser bir şekilde bakma ve mevcut durumun ve rota imajının uyumlu olduğunu gösteren delillere ağırlık verme konusunda doğal bir eğilimi olduğu görülmektedir (Beach ve Mitchell, 2010).

İmaj teorisi, çok sayıda yönetsel ve örgütsel olguya başarıyla uygulanabilmektedir. Örgüt teorisyenleri, imaj teorisi ilkelerini denetim ve iş memnuniyeti gibi karar alma ile ilgisi olmayan alanlarda da uygulamaya başlamışlardır. Lider imajının takipçi memnuniyeti ve bağlılığı seviyeleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ampirik araştırmalarla desteklenmiştir. İmaj teorisi, aynı zamanda müşterilerin hizmet memnuniyeti ve kalite algılarında da önemli bir etkiye sahiptir.

KAYNAKÇA

Blumer, H., "Society as symbolic interaction," in N. J. Herman. ve L. T. Reynolds., eds., *Symbolic Interaction: An Introduction to Social Psychology* (USA: Rowman & Littlefield, 1994), 263-266

Barrett, F. J., Powley, E. H. ve Pearce, B., "Hermeneutic philosophy and organizational theory," in H. Tsoukas ve R. Chia eds., *Research in the Sociology of Organizations* (UK: Emerald Group Publishing Limited, 2011), 181-213.

Beach, L. R. ve Mitchell, T. R., "The Basics of Image Theory," in Lee R. B., ed., *Image theory: Theoretical and Empirical Foundation* (Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 2010), 3-19.

Berger, P. L. ve Luckmann, T., *The social construction of reality* (New York: Doubleday Books, Anchor, 1967).

Blumer, H., *George Herbert Mead and Human Conduct* (Walnut Creek, CA: Alta Mira Press, 2004).

Blumer, H., Society as symbolic interaction. Herman, N. J. ve Reynolds, L. T. eds. *Symbolic interaction: An introduction to social psychology,* (USA: Rowman & Littlefield,1994), 263-266.

Burrell, G. ve Morgan, G., *Sociological paradigms and organisational analysis* (London: Heinemann, 1979).

Cornelissen, J. ve Clarke, J.S., "Imagining and rationalizing opportunities: Inductive reasoning, and the creation and justification of new ventures," *The Academy of Management Review,* 35 (4), (2010), 539-557.

Daft, R. L. ve Weick, K. W., "Toward a model of organizations as interpretation systems." *Academy of management review,* 9 (2), (1984), 284-295.

Deal, T. E. ve Kennedy, A. A., *Corporate Cultures: The Rites*

and Rituals of Corporate Life (Reading, MA: Addison-Wesley Publishing Co., 1982).

Demers, C., *Organizational Change Theories. A Synthesis* (Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications, 2007).

Elkjaer, B. ve Simpson, B., "Pragmatism: A lived and living philosophy. What can it offer to contemporary organization theory?," in H. Tsoukas ve R. Chia, eds., *Philosophy and Organization Theory* (London: Emerald Group Publishing Limited, 2011), 55–84.

Freud, S. Wit and Its Relation to the Unconscious, (New York, USA: Moffat, Yard & Co., 1916).

Garfinkel, H. *Studies in Ethnomethodology,* (Malden MA: Polity Press/Blackwell Publishing, 1984/1967).

Geertz, C., "Thick description: Toward an interpretive theory of culture," in M. Martin ve L. McIntyre eds. *Readings in the philosophy of social science* (Cambridge, MA: Bradfor Book, MIT Press, 1994), 213-231.

Geertz, C., *The Interpretation of Cultures* (New York: Basic Books, 1973)

Goffman, E., *Interaction ritual: essays on face-to-face interaction* (New Jersey: Aldine Transaction Publishers, 2005/1967).

Hatch, M. J. ve Cunliffe, A. L., *Organization Theory–Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives* (New York: Oxford University Press, 2006).

Hatch, M. ve Yanow, S., "Organization theory as an interpretive science," in H. Tsoukas & C. Knudsden, eds., *The Oxford handbook of organization theory: Meta-theoretical perspectives* (London: Oxford University Press, 2005).

Hatch, M. J., & Cunliffe, A. L., *Organization Theory: Modern, Symbolic, and Postmodern Perspectives* (New York: Oxford University Press, 2006).

Hirschheim, R.," Information systems epistemology: An historical perspective," in E. Mumford, R. Hirschheim, R. Fitzberald ve A. T. W. Harper., eds., *Research Methods in Information Systems* (The Netherlands: North-Holland Publishing, 1985), 13-38.

Hughes, E. C., *Men and Their Work* (Glencoe, Ill: Free Press, 1958).

Jacques, E., *The changing culture of a factory* (London: Tavistock Institute, 1951).

Keating, M., "Culture and social science," in D. Della Porta ve M. Keating, eds., *Approaches and methodologies in the social sciences: A pluralist perspective* (Cambridge University Press, 2008), 99-117.

Kilmann, R.H., "Five Steps For Closing Culture-Gaps," in R. H. Kilmann, M. J., Saxton ve R. Serpa, eds., G*aining Control of the Corporate Culture* (San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1985), 350-369.

Maines, D. R., "Structural parameters and negotiated orders: Comment on Benson and Day and Day," *Sociological Quarterly,* 19 (3), (1977), 491-496.

Maitlis, S., "The social processes of organizational sensemaking," *Academy of Management Journal*, 48 (1), (2005), 21-49.

Maitlis, S. ve Christianson, M. "Sensemaking in organizations: Taking stock and moving forward," *The Academy of Management Annals,* 8 (1), (2014), 57-125.

Martin, J., *Organizational Culture: Mapping the terrain* (Thousands Oaks, CA: Sage, 2002).

McAuley, J., Duberle, J. ve Johnson, P., *Organization Theory: Challenges and Perspectives* (London: FT Prentice Hall, 2007).

McCall, M. M. ve Becker, H. S., "Introduction" in H. S. ve McCall, M. M. eds., *Symbolic interaction and cultural studies* (Chicago: University of Chicago Press, 2009).

Mead, G. H., *Mind, self, & society* (Chicago: The University of Chicago Press, 1962).

Mead, G. H., *Mind, self, and society* (Chicago: The University of Chicago Press, 1934).

Miles, J. A., *Management and organization theory (San Francisco, CA: Jossey-Bass,* 2012).

Mitchell T. R. ve Beach L. R., "Do I Love Thee? Let Me Count...Toward an Understanding of Intuitive and Automatic Decision Making," *Organizational Behavior and Human Decision Processes,* (1990), 1-20.

Morgan, G. Images of Organization (Newbury Park, CA: Sage Publications, 1986).

Pascale, C. M., *Cartographies of Knowledge: Exploring Qualitative Epistmeologies* (Thousand Oaks, CA: Sage, 2011).

Peteraf, M. A. ve Barney, J., "Unraveling The Resource-Based Tangle," *Managerial and Decision Economics,* 24 (4), (2003), 309-323.

Peters, T. ve Waterman, R., *In Search of Excellence* (New York, London: Harper & Row, 1982).

Pettigrew, A. M., On studying organizational cultures, *Administrative Science Quarterly,* 24, (1979), 570–581.

Prasad, A. ve Prasad, P., "The Coming of Age of Interpretive Organizational Research," *Organizational Research Methods*, 5 (1), (2002),4-11.

Rawls, W. A., "The Interaction Order Sui Generis: Goffman's Contribution to Social Theory," *Sociological Theory*, 5 (2), (1987), 136-49.

Schein E. H., *Organizational Culture and Leadership* (San Francisco: Jossey-Bass, 2004).

Schein, E. H., *Organizational Culture and Leadership*(San Francisco: Jossey-Bass, 1985).

Schein, Edgar H. "How to break in the college graduate," *Harvard Business Review,* 42 (6) (1964), 68-76.

Schein, Edgar H. "Organizational socialization and the profession of management," *Industrial Management Review,* 2, (1988), 1-16.

Schein, Edgar H., *Career dynamics: Matching individual and organizational needs* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1978).

Sergiovanni, T. ve Corbally, J., *Leadership and Organizational Culture* (Chicago, IL: University of Chicago, 1984).

Shafritz, J. M., Ott, J. S. ve Jang, Y. S., *Classics of Organization Theory* (Belmont, CA: Wadsworth, 2011).

Shalin, D. N., "The Pragmatic Origins of Symbolic Interactionism and the Crisis of Classical Science," in N. K. Denzin., ed. *Studies in Symbolic Interaction* (Greenwich, CT: JAI Press, 1991), 225-253.

Shalin, D. N., "Pragmatism and Social Interactionism," *American Sociological Review 51,* (1986), 9-29.

Smircich, L., "Concepts of Culture and Organizational Analysis," *Administrative Science Quarterly,* 28 (3), (1983), 339-358.

Sonenshein, S., "The Role of Construction, Intuition, and Justification in Responding to Ethical Issues At Work: The Sensemaking-intuition Model," *Academy of Management Review,* 32 (4), (2007), 1022–1040.

Sonenshein, S., "We're changing or are we? Untangling the role of progressive, regressive, and stability narratives during strategic change implementation," *Academy of Management Journal,* 53 (3), (2010), 477–512.

Starbuck, W. H. ve Milliken, F. J., "Executives' perceptual filters: What they notice and how they make sense," in D. C. Hambrick eds., *The executive effect: Concepts and methods for studying top managers* (Greenwich, CT: JAI Press, 1988), 35-65.

Talisse, R. B., *A Pragmatist Philosophy of Democracy* (New York: Routledge, 2007).

Turner, B. A., *Exploring the Industrial Subculture* (London: Macmillan, 1971).

Uttal, Bro. "The corporate culture vultures," *Fortune* 10 (8), (1983): 66-72.

Van Maanen, J., & Schein, E. H., "Toward a Theory of Organizational Socialization," in B. M. Staw ed., *Research in Organizational Behavior* (Greenwich, CT: JAI Press, 1979), 209–264.

Weick, K. E., "Managing the unexpected: Complexity as distributed sensemaking," in R. R. McDaniel Jr. ve D. J. Driebe eds., *Uncertainty and surprise in complex systems: Questions on working with the unexpected* (Berlin: SpringerVerlag, 2005), 51-65.

Weick, K. E., *Sensemaking in organizations* (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1995).

Weick, K. E.:"Enacted sensemaking in crisis situations," *Journal of Management Studies,* 25 (4), (1988).

Weick, K., "The collapse of sensemaking in organizations: The Mann Gulch disaster," *Administrative Science Quarterly,* 38, (1993), 628–652

Weick, K., *The Social Psychology of Organizing* (New York: McGraw-Hill, 1979).

Weick, Karl E. "Managerial thought in the context of action." in S. Srivastava ed. *The executive mind* (San Francisco, CA, Jossey-Bass, 1983), 221-242.

Whyte, W., *The Organization Man* (New York: Simon & Schuster, 1956).

KAYNAKÇA

Adler, P. S., "Beyond hacker idiocy: A new community in software development" in C. Heckscher ve P. S. Adler eds., *The firm as a collaborative community: Reconstructing trust in the knowledge economy* (New York: Oxford University Press, 2006), 198-258.

Adler, P. S., "Marxist Philosophy And Organization Studies: Marxist Contributions to The Understanding Of Some Important Organizational Forms" in H. Tsoukas ve R. Chia eds., *Philosophy and Organization Theory (Bingley, UK: Emerald Group Publishing, 2011), 123-153.*

Adorno, T., ve Horkheimer, M., *Dialectic of Enlightenment* (London: Verso, 1997).

Allen, A., "Third generation critical theory: Benhabib, Fraser, and Honneth", in Braidotti, R. ed., *After Poststructuralism: Transitions and Transformations*. (New York, Routledge, 2010), 129-148.

Alvesson M., ve Willmott, H., "Introduction" in M., Alvesson, ve H. Willmott, eds., *Studying management critically* (London: Sage, 2003), 1-22.

Alvesson, M. ve Willmott, H., *Making Sense of Management: A Critical Introduction* (London, Sage, 2012).

Alvesson, M., ve Deetz, S., "Critical theory and postmodernism approaches to organizational studies. ", in C. Grey ve H. Willmott eds., *Critical management studies: A reader*: *The Sage handbook of organization studies* (London: Sage, 2006), 255-283.

Alvesson, M., ve Willmott, H., *Critical management studies,* (London: Sage Publications, 1992b).

Alvesson, M., ve Willmott, H.,"On the idea of emancipation in management and organization studies" *Academy of Management Review,* 17 (3), (1992a), 432-464.

Anderson, J. H., "The "Third Generation" of the Frankfurt School" *Intellectual History Newsletter,* 22, (2000), 49-61.

Burawoy, M., *Manufacturing Consent: Changes in the Labor Process Under Monopoly Capitalism* (Chicago: University of Chicago Press, 1979).

Burrell, G., "Modernism, postmodernism and organizational analysis 4: The contribution of Jürgen Habermas." *Organization Studies*, 15 (1), (1994),1-19.

Burrell, G., ve Morgan, G., *Sociological Paradigms and Organisational Analysis* (London: Heinemann, 1979).

Casey, C., *Critical analysis of organizations: Theory, practice, revitalization* (Sage, 2002).

Clegg, S. ve Dunkerley, D., "Critical Issues in Organizations", in C. Grey ve H. Willmott, H. eds., *Critical Management Studies* (New York: Oxford University Press, 2006), 46-48.

Clegg, S. ve Kornberger, M., "Modernism, postmodernism, management and organization theory" in E. A. Locke eds., *Postmodernism and Management: Pros, Cons, and the Alternative* (Oxford, UK: Elsevier, 2003), 57-88.

Dobuzinskis, L., "From positivism to postpositivism: An unfinished journey" in T. D. Lynch, ve Peter, L. Cruise eds., *Handbook of Organization Theory and Management, The Philosophical Approach* (New York: Taylor and Francis, 2006), 555- 593.

Durdu, Z., "*Frankfurt Okulu'nun Sosyal Bilim Anlayışı" Sosyoloji Dergisi* 15 (2006), 15-32.

Gareth, M., *Images of organization,* (California, USA: SAGE Publications, 1997).

Gouldner, A. W., *The Coming Crisis in Western Sociology* (London: Heinemann, 1970) .

Habermas, J., *The liberating power of symbols: Philosophical essays* (çeviri P. Dews) (Cambridge, MA: MIT Press, 2001) (Orijinal eser basım tarihi 1997).

Habermas, J., *The liberating power of symbols: Philosophical essays* (çeviri P. Dews) (Cambridge, MA: MIT Press, 2001) (Orijinal eser basım tarihi 1997).

Habermas, J., *Theory and Practice* (çeviri. J. Viertel) (London: Heinemann, 1974).

Habermas, J., "The structural transformation of the public sphere" (çeviri T. Burger) (Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology Press, 1989) (Orijinal eser basım tarihi 1962).

Habermas, J., *Knowledge and human interests* (çeviri J. Shapiro) (Boston: Beacon, 1971) (Orijinal eser basım tarihi 1968).

Habermas, J., *The theory of communicative action Volume I* (çeviri T. McCarthy) (Boston: Beacon, 1984) (Orijinal eser basım tarihi 1981).

Holt, R. ve Sandberg, J., "Phenomenology and organization theory", in H. Tsoukas ve R. Chia eds., Philosophy and Organization Theory (Bingley, UK: Emerald Group Publishing, 2011), 215-249.

Horkheimer, M., *Critical theory: Selected Essays,* (New York: Herder and Herder, 1972).

Jermier, J. M., "Critical perspective on organizational theory", in H. Tosi eds., *Theories of organization* (Thousand Oaks, California: Sage, 2009), 235-257.

Kellner, D., *Critical Theory, Marxism, and Modernity,* (Cambridge and Baltimore: Polity and John Hopkins University Press, 1989).

Maravelias, C., "Post-bureaucracy: Control through professional freedom", *Journal of Organization Change Management,* 16 (5), (2003), 547-566.

Marcuse, H., *An Essay on Liberation*, (Beacon Press, Boston, 1969).

McAuley, J., Duberle, J., ve Johnson, P., *Organization Theory: Challenges and Perspectives*, (London: FT Prentice Hall, 2007).

Miller D. ve Kets de Vries, M., *The Neurotic Organization* (San Francisco: Jossey-Bass, 1985).

Mills, C. W., *The power elite* (New York: Oxford University Press, 2000).

Mills, C. Wright, The Power Elite, in C. Grey, and Willmott, H., *Critical management studies: A reader,* (NY, USA: Oxford University Press, 2005), 50-59.

Mills, C. Wright., *The Sociological Imagination* (New York: Oxford University Press, 1976).

Morgenthau, H. J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (McGraw-Hill, 1993).

Mouzelis, N., *Organization and Bureaucracy: An Analysis of Modern Theories,* (Chicago: Aldine Publishing, 1967).

Scherer, A. G. ve Patzer, M., "Beyond Universalism and Relativism: Habermas's Contribution to Discourse Ethics and Its Implications For Intercultural Ethics and Organization Theory" in H. Tsoukas, ve R. Chia, eds., *Philosophy and Organization Theory, (*Bingley, UK: Emerald Group Publishing, 2011), 32, 155-180.

Scherer, A. G., "Modes of Explanation in Organization Theory" in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *Oxford Handbook of Organization Theory,* (New York: Oxford University Press, 2005), 310–44.

Whiteley, J., *Counseling Psychology: A Historical Perspective*, (Schenectady, NY: Character Research Press, 1984).

Willmott, H., "Organizational Theory as a Critical Science? Forms of Analysis and 'New Organizational Forms", in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds. *The Oxford Handbook of Organizational Theory,* (New York: Oxford University Press, 2005), 88-112.

KAYNAKÇA

Alvesson, M. ve Deetz, S., "Critical theory and postmodernism approaches to organizational studies", in S. R. Clegg, C. Hardy ve W. R. Nord, eds., *Handbook of Organization Studies* (Thousand Oaks, CA: Sage, 1996), 191–217.

Alvesson M., "Interpretive Unpacking: Moderately Destabilizing and Images in Organization Studies" in E. A. Locke ed., *Postmodernism and Management: Pros, Cons, and the Alternative* (Oxford, UK: Elsevier, 2003).

Alvesson, M. ve Deetz, S., "Critical theory and postmodernism approaches to organizational studies", in C. Grey ve H. Willmott eds., Critical management studies: A reader: The Sage handbook of organization studies (London, UK: Sage Publications, 2006), 255-283.

Atkinson, J., "Flexibility or fragmentation? The United Kingdom labour market in the eighties", *Labour and Society 12*, No. 1, (1987), 87–105.

Atkinson, J., "The flexible firm and the shape of jobs to come." *Labour market issues*, *5*, (1984), 26-29.

Atkinson, J. ve Meager, N. *Changing Patterns of Work: How companies introduce flexibility to meet changing needs* (Falmer, Sussex: Institute for Manpower Studies, 1987).

Bauman, Z., "Sociology and postmodernity", *The Sociological Review,* 36 (4), (1988), 790-813.

Bell, B. I., *Postmodernism: And Other Essays* (Morehouse Publishing Company, 1926).

Bell, D., "The coming of the post-industrial society." *The Educational Forum,* Vol. 40 (4), (1976).

Benoit, C., "Gender, work and social rights. Canada, the United States and Sweden as case examples", in T. P. Boje and A. Leira eds., *Gender, Welfare State and the Market*, (London, UK: Routledge, 2000).

Best, S. ve Kellner, D., *The postmodern turn* (New York: Guilford Press, 1997).

Boje, D. M., "Stories of the storytelling organization: A postmodern analysis of Disney as "Tamaraland," *Academy of Management Journal,* 38 (4), (1995), 997–1035.

Boje, D. M., *Narrative Methods for Organizational and Communication Research* (London: Sage, 2001).

Boje, T. P., "Towards a post-industrial service society," in T. Boje ve B. Furaker, eds. *Post-industrial labour markets: profiles of North America and Scandinavia (London, UK: Routledge, 2005).*

Boje, T. P. ve Grönlund, A. "Flexibility and employment insecurity," in Boje ve B. Furaker, eds. *Post-industrial labour markets: profiles of North America and Scandinavia*, (London, UK: Routledge, 2005), 186-212.

Boje, T. ve Furaker, B., "Introduction" in T. Boje ve B. Furaker, eds. *Post-industrial labour markets: profiles of North America and Scandinavia* (London, UK: Routledge, 2005).

Bourdieu, P., "Public opinion does not exist," *Communication and class struggle* 1, (1979), 124-310.

Bowring, M., "De/Constructing Theory: Look at the Institutional Theory that Positivism Built." *Journal of Management Inquiry*, Vol. 9 (3), (2000), 258-270.

Burrell, G., "Modernism, post modernism and organizational analysis 2: The contribution of Michel Foucault." *Organization studies,* 9 (2), (1988), 221-235.

Burrell, G., "The future of organizational theory: Prospects and limitations", in H. Tsoukas and C. Knudsen, eds., *The Oxford Handbook of Organization Theory: Meta-Theoretical Perspectives,* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 525–535.

Calas, M. B., "Deconstructing charismatic leadership: Re-reading Weber from the darker side", *The Leadership Quarterly,* 4 (3), (1993), 305-328.

Calás, M. B., and Smircich L., "Feminist perspectives on gender in organizational research: What is and is yet to be", *The Sage handbook of organizational research methods* (2009), 246-269.

Calas, M. B., and Smircich L., "Past postmodernism? Reflections and tentative directions", *Academy of management review,* 24 (4), (1999), 649-672.

Calas, M. B. ve Smircich, L., "At home from Mars to Somalia: Recounting organization studies", in H. Tsoukas ve C. Knudsen eds., *The Oxford Handbook of Organization Theory: Meta-Theoretical Perspective*, (Oxford, UK: Oxford University Press, 2005), 596–606.

Calas, M. ve Smircich, L., "At home from Mars to Somalia: Recounting organization studies," in H. Tsoukas ve C. Knudsen eds., *The Oxford Handbook of Organization Theory: Meta-Theoretical Perspectives* (Oxford: Oxford University Press), 596–606.

Casey, C., *Critical Analysis of Organizations: Theory, Practice, Revitalization* (London, UK: Sage Publications, 2002).

Castells, M., The Power of Identity, *The information age: Economy, society and culture* Vol. 2, (Oxford: Blackwell, 2003).

Castells, M., The Rise of the Network Society, *The information age: Economy, society and culture* Vol. 1, (Oxford: Blackwell, 2011).

Chia, R., "Organizational Theory as a Postmodern Science", in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds. *The Oxford Handbook of Organizational Theory* (New York: Oxford University Press, 2005).

Clegg, S. R., "General Introduction," in S. R. Clegg, ed., *Management and organization paradoxes* (Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2002), 1-9.

Clegg, S. R., Courpasson D. ve Phillips N., *Power and organizations* (London, UK: Sage Publications, 2006).

Clegg, S., "Managing Organization Futures in a Changing World of Power/Knowledge", in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., The Oxford Handbook of Organization Theory:

Meta-Theoretical Perspectives, (Oxford: Oxford University Press, 2005), 536–567.

Clegg, S., *Modern organizations: Organization studies in the postmodern world* (London: Sage, 1990).

Clegg, S., *Modern organizations: Organization studies in the postmodern world* (London: Sage, 1990).

Clegg, S. ve Bailey, J., *International encyclopedia of organization studies,* (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2008).

Clegg, Stewart R. *Frameworks of power.* (London: Sage, 1989).

Clifford, J. ve Marcus, G. E., *Writing culture: the poetics and politics of ethnography: a School of American Research advanced seminar* (California, USA: University of California Press, 1986).

Cooke, P. N., *Back to the future: modernity, postmodernity and locality* (London, UK: Unwin Hyman, 1990).

Cooper, R. "Modernism, post modernism and organizational analysis 3: the contribution of Jacques Derrida," *Organization Studies,* 10 (4), (1989), 479–502.

Cooper, R. "The other: a model of human structuring," in Gareth Morgan ed., *Beyond Method: Strategies for Social Research (*London: Sage, 1984).

Cooper, R., "Modernism, postmodernism and organizational analysis. 3: the contributions of Jacques Derrida." *Organization Studies*, 10 (4), (1989), 479–502.

Cooper, R., "Organization/disorganization", *Social Science Information*, 25 (2), (1986), 299-335.

Cooper, R. ve Burrell, G., "Modernism, postmodernism and organisational analysis: an introduction", *Organization Studies*, 9 (1), (1988), 91-112.

Cooper, R. ve Burrell, G., "Modernism, postmodernism and organizational analysis: An introduction," *Organization studies*, 9 (1), (1988), 91-112.

Corley, K. G., Gioia, D. A., "Building theory about theory building: what constitutes a theoretical contribution?", *Academy of Management Review*, 36 (1), (2011), 12-32.

Crook, S., "Social Theory and the Postmodern", G. Ritzer ve B. Smart, eds., *Handbook of Social Theory* (Thousand Oaks, California: Sage, 2001).

Cunliffe, A. L., *Organization theory* (London, UK: Sage Publications, 2008).

Davis, G.F., "Do theories of organizations progress?", *Organizational Research Methods*, 13 (1), (2010), 690-709.

Deal, T. E. ve Kennedy, A. A., *Corporate Cultures: The Rites and Rituals of Corporate Life* (Reading, MA: Addison-Wesley Publishing Co., 1982).

Deetz, S., "Disciplinary Power in the Modern Corporation", in M. Alvesson and H. Willmott, eds., Critical Management Studies, (London: Sage, 1992), 21-45.

Deetz, S., "Disciplinary power in the modern corporation," in Alvesson, M. ve Willmott, H., eds. *Critical management studies* (London: Sage, 1992), 21-45.

Derrida, J., *Psyche: Inventions of the Other,* (Stanford, CA: Stanford University Press).

Derrida, J., *Speech and phenomena* (Evanston: Northwestern University Press, 1973).

Derrida, J., *Writing and difference* (Chicago: University of Chicago Press, 1978).

Derrida, Jacques. "The time of a thesis: punctuations," in A. Montefiore ed., *Philosophy in France Today* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983).

Dobuzinskis, L., "From positivism to postpositivism: An unfinished journey", in T. D. Lynch ve Peter, L. Cruise eds., *Handbook of Organization Theory and Management, The Philosophical Approach* (New York: Taylor and Francis, 2006), 116 (1), 555- 593.

Eco, U. *The Name of the Rose* (New York: Harcourt, 1983)

Erdemir, E., "Postmodern Örgüt Kuramı", in Taşçı, D. ve Erdemir, eds. *Örgüt Kuramı* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 2013).

Eser, D. B., Memişoğlu, A. G. D., "Özdamar, G., Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi." *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (2), (2011).

Falzon, C., O'Leary, T. ve Sawicki, J., *A Companion to Foucault* (Oxford: Blackwell, 2013).

Ferguson, K. E. *The feminist case against bureaucracy* (Philadelphia, USA: Temple University Press, 1985)

Foucault, M., *Discipline and punish: The birth of the prison* (New York: Pantheon, 1977).

Foucault, M., Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-1977. Pantheon, 1980.

Foucault, M., *The archeology of knowledge,* (London: Tavistock, 1972).

Foucault, M., *The history of sexuality* (New York: Vintage Books, 1979)

Foucault, M., *The Foucault Reader* (New York, USA: Pantheon Book, 1984).

Frug, G. E., "The ideology of bureaucracy in American law", *Harvard Law Review* (1984), 1276-1388.

Gergen, K., Organization Theory in the Postmodern Era," in Reed, M. ve Hughes, M., *Rethinking organizations: New Directions in Organization Theory and Analysis*, (London: Sage, 1992).

Growler, D., Legge, K., "The Meaning of Management and Management of Meaning" *Understanding Management* (London, UK: Sage Publications, 1996).

Harvey, D., *The conditions of postmodernity: An enquiry into the origins of cultural change* (Nueva York, NY: Blackwell, 1989).

Hassan, I., "The culture of postmodernism." *Theory, Culture & Society,* 2 (3), (1985), 119-131.

Hassard, J., "Postmodernism and organizational analysis: an overview", in J. Hassard ve M. Parker, eds., *Postmodernism and Organizations* (London, UK: Sage Publications, 1993) 1–23.

Hassard, J., Cox, J. W. ve Rowlinson, M., "Where are the old theories of organization? Prospects for retrospection in organization theory." *Academy of Management Review,* 38 (2), (2013), 309-313.

Hassard, J., *Sociology and organization theory: positivism, paradigms and postmodernity* (Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1995).

Hatch, M. J. ve Cunliffe, A. L., *Organization Theory–Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives* (New York: Oxford University Press, 2006).

Heydebrand, W. V., *New organizational forms. Work and occupations*, 16 (3), (1989), 323-357.

Höpfl, H. J. "The Maternal Body and the Organisation: the influence of Julia Kristeva." in Linstead, S., *Postmodern Organisations,* (London, UK: Sage, 2004).

Hoskin, K., MacVe, R., "Accounting and the examination: a genealogy of disciplinary power", *Accounting, Organizations and Society,* 11 (2), (1986), 105-136.

Huber, G. P., "The nature and design of post-industrial organizations", *Management science* 30 (8), (1984), 928-951.

Huysman, M., "Rethinking organizational learning: analyzing learning processes of information system designers." *Accounting, Management and Information Technologies*, 10 (2), (2000), 81-99.

Jackson, N., Pippa C., "Paradigm wars: a response to Hugh Willmott", *Organization studies*, 14 (5), (1993), 721-725.

Jameson, F., *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism* (Durham: Duke University Press, 1992).

Jones, C., "Jacques Derrida", in S. Linstead ed., *Organization theory and postmodern thought* (Thosand Oaks, California: Sage Publications, 2004), 34-63.

Kanter, R. M., *When giants learn to dance: mastering the challenge of strategy. Management and Careers in the 1990's* (New York, Simon and Schuster, 1989).

Kilduff M. ve Mehra A., "Postmodernism and organizational research."*Academy of Management Review,* 22 (2), (1997), 453-481.

Kilduff, M., "Deconstructing organizations", *Academy of Management Review,* 18 (1), (1993), 13-31.

Knights, D., "Michel Foucault", in S. Linstead eds., *Organization theory and postmodern thought*. (Thosand Oaks, California: Sage Publications, 2004), 14-33.

Knights, D., Morgan, G., "Organization theory and consumption in a post-modern era", *Organization Studies,* 14 (2), (1993), 211-234.

Knights, D., Willmott, H., "Power and subjectivity at work: From degradation to subjugation in social relations" *Sociology,* 23 (4), (1989), 535-558.

Koçel, T., *İşletme Yöneticiliği* (İstanbul: Beta Basım AŞ, 2011).

Kristeva, J., Word, Dialogue, and Novel (New York: Columbia University, 1966).

Kuhn, T. S., "The Structure of Scientific Revolutions Vol. II", *No. 2 of International Encyclopedia of Unified Science* (Chicago: University of Chicago Press, 1962).

Kumar, K., *From post-industrial to post-modern society: New theories of the contemporary world* (Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2009).

Lash, S. ve Bagguley, P., "Labour relations in disorganized capitalism: a five-nation comparison", *Environment and planning D: Society and Space* 6 (3), (1988), 321-338.

Lash, S. ve John U., *The end of organized capitalism* (Wisconsin: USA, University of Wisconsin Press, 1987).

Lash, S. ve Urry, J., Economies of signs and space (London, UK: Sage, 1994).

Latour, B., "On recalling ANT", *The Sociological Review,* 47 (1), (1999), 15-25.

Linstead, S., "Introduction: Opening up paths to a passionate postmodernism," *Organization Theory and Postmodern Thought* (London: Sage, 2004), 1-13.

Lucy, N., *A Derrida dictionary* (Malden, MA: Blackwell, 2004).

Lyotard, J. F., *La condition postmodeme* (Paris: Minuit 1979).

Lyotard, J. F., *The postmodern condition: A report on knowledge.* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1984.)

March, J. G., Simon, H. A., "Organizations revisited." *Industrial and Corporate Change,* 2 (1), (1993), 299-316.

March, J. G., Simon, H. A., *Organizations* (New York: Wiley, 1958).

Martin, J., "Deconstructing organizational taboos: The suppression of gender conflict in organizations", *Organization Science*, 1 (4), (1990), 339-359.

McAuley, J., Duberley, J. ve Johnson, P., *Organization theory: Challenges and perspectives* (Harlow, UK: Pearson Education Limited, 2007).

McKelvey, B., "Postmodernism vs. truth in management theory," in E. Locke ed., Post modernism and management: Pros, cons and the alternative. Research in the sociology of organizations (Amsterdam: Elsevier Science, 2003), 113–168.

McKinlay, A. ve Starkey, K., Foucault, management and organization theory: From panopticon to technologies of self, (London, UK: Sage, 1998).

Meulders, D., Wilkin L., "Labour market flexibility: Critical introduction to the analysis of a concept", *Labour and Society 12*, (1), (1987), 3–17.

Michael J. P., and Charles F. S., *The second industrial divide: possibilities for prosperity* (Basic books, 1984).

Miles, J. A., *Management and organization theory (San Francisco, CA: Jossey-Bass,* 2012).

Morgan, G. Images of Organization (Newbury Park, CA: Sage Publications, 1986).

Mumby, D. K., Putnam, L. L., "The politics of emotion: A feminist reading of bounded rationality", *Academy of management review*, 17 (3), (1992), 465-486.

Mumby, D. K., Stohl, C., "Power and discourse in organization studies: Absence and the dialectic of control", *Discourse & Society,* 2 (3), (1991), 313-332.

Nohria, N. ve Berkley, J. D., "The virtual organization: Bureaucracy, technology, and the implosion of control", in C. Heckscher and A. Donelion eds., *The post-bureaucratic organization: New perspectives on organizational change (Thousand Oaks, CA: SagePublications, 1994), 108-128.*

Norris, C., Post-modernism: a guide for the perplexed," in G. Browning, A. Halcli, F. Vebster eds. *Understanding contemporary society: Theories of the present* (London, UK: Sage), 25-45.

Oswick, C., Fleming, P., Hanlon, G., "From borrowing to blending: rethinking the processes of organizational theory building", *Academy of Management Review,* 36 (2), (2011), 318-337.

Parker, M., "Post-modern organizations or postmodern organization theory?", *Organization studies,* 13 (1), (1992), 1-17.

Pfeffer, G., *New Directions for Organization Theory* (Oxford: Oxford University Press: Oxford, 1997).

Pfeffer, J., Fong, C. T., "The end of business schools? Less success than meets the eye", *Academy of Management Learning & Education,* 1 (1), (2002), 78-95.

Quinn, J. B., "The intelligent enterprise a new paradigm." The Executive, 6 (4), (1992), 48-63.

Rasche, A., *The Paradoxical Foundation of Strategic Management* (Heidelberg, New York: Physica Springer, 2007).

Rhodes, C., "Reading and writing organizational lives" *Organization* vol. 7 (1), (2000), 7-29.

Rose, M. A., *The post-modern and the post-industrial* (Cambridge, England: Cambridge University Press, 1991).

Rosenau, P. M., *Post-Modernism and the Social Sciences: Insights. Inroads, and Intrusions* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1992)

Sandberg, J., "How do we justify knowledge produced within interpretive approaches?," *Organizational Research Methods*, 8 (1), (2005), 41-68.

Sandberg, J., Tsoukas, H., "Grasping the logic of practice: Theorizing through practical rationality", *Academy of Management Review,* 36 (2), (2011), 338-360.

Scherer, A. G., "Modes of Explanation in Organization Theory", in H. Tsoukas ve C. Knudsen, eds., *Oxford Handbook of Organization Theory* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 310–44.

Schultz, M. ve Hatch, M. J., "Living With Multiple Paradigms the Case of Paradigm Interplay in Organizational Culture Studies," *Academy of management review*, 21(2), (1996), 529-557.

Scott, T., *Organization Philosophy: Gehlen, Foucault, Deleuze* (Palgrave Macmillan, 2010).

Simon, H., *Administrative behavior: A study of decision-making processes in administrative organization* (New York, USA: Macmillan, 1947).

Smart, B., *Modern Conditions, Postmodern Controversies* (London: Routledge, 1992).

Suddaby, R., Hardy, C. ve Huy, Q. N., "Introduction to special topic forum: where are the new theories of organization?" *Academy of Management Review,* 36 (2), (2011), 236-246.

Suddaby, R., Editor's Comments: Why Theory?, *Academy of Management Review*, 39 (4), (2014), 407-411.

Taylor, F. W., The Principles of Scientific Management (New York: Harper, 1911).

Toffler, A. ve Toffler, H., *Creating a New Civilization: The Politics of the Third Wave (*Atlanta: Turner, 1995).

Townley, B., "Foucault, power/knowledge, and its relevance for human resource management," *Academy of Management review,* 18 (3), (1993), 518-545.

Toynbee, A. J., "A Turning Point in History", *Foreign Affairs,* 17 (2), (1939), 305-320.

Tsoukas, H., "New Times Fresh Challenges: Reflections on the Past and the Future of Organization Theory," in H. Tsoukas ve C. Knudsen eds., *The Oxford Handbook of Organization Theory: Meta-Theoretical Perspectives* (Oxford: Oxford University Press), 607–622.

Warner, M. ve Witzel, M., *Managing in virtual organizations* (London, UK: Thomson Learning, 2004).

Weick, K. E., Berlinger, L. R., "Career improvisation in self-designing organizations." in Arthur, M. B., Hall, D. T., and Lawrence, B. S., eds., *Handbook of career theory* (New York: Cambridge University Press, 1989).

ORTA GELİR TUZAĞI VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

K. Tayfun Güldaval

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1467
İşletme/Ekonomi No.: 138
ISBN: 978-605-320-373-5
© 1. Basım, Mart 2016

ORTA GELİR TUZAĞI VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ
K. Tayfun Güldaval

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Güldaval, K. Tayfun.
Orta Gelir Tuzağı ve Kadın Girişimciliği/ *K. Tayfun Güldaval*
1. Basım, VIII+158., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-373-5
1. Farklılıkların Yönetimi 2. Orta Gelir Tuzağı 3. Kadın Girişimciliği

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Türkçe literatürde, *orta gelir tuzağı ve kadın girişimciliği* konularını ilişkilendirerek inceleyen bilimsel araştırma ve kitapların sayısının kısıtlı olması ile yaşamıma anlam katarak hayatıma dokunmak ve kalıcı bir eser bırakmak düşüncesi, beni bu kitabı yazmaya yöneltti.

Kitabı yazarken "*orta gelir tuzağı*" ve "*kadın girişimciliği*" fenomenlerine, farklılıkların yönetimi vizyonundan bakarak, sürdürülebilir ekonomik kalkınmayla ilişkileri konusunda zihinlerde bir kıvılcım yaratmaktı amacım. Doğal olarak, bu fenomenleri çok geniş anlamda açıklayabilmek mümkün değildi. Bu kısıtı belirterek okuyanlarda farkındalık yaratmayı tercih ettim.

Şüphesiz bu kitabın orta gelir tuzağı ve kadın girişimciliğinin tamamen anlaşılmasına yeterli olacağı iddiasında değilim. Okuyuculara konu ile ilgili çok şeyi öğrendikleri izlenimini vermek yerine, onların daha ileri araştırma isteğini körükleyerek, konuyu derinlemesine araştırmaya yöneltmek en büyük dileğim.

Kitabımda bazı eksikliklerin olabileceğini peşinen kabul ediyorum. Okuyucularımın değerli eleştirileri ve katkılarıyla kitabın içeriğinin giderek zenginleşeceğine inanıyorum.

Kitabın, planlanmasında, araştırılmasında, yazımında ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren ve en önemlisi beni yazmak için motive eden, değerli hocam Sayın Prof. Dr. Gönül Budak'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

K. Tayfun Güldaval
İzmir, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ v

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM

FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ

1.1. FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ KAVRAMI 5

1.2. FARKLILIKLARIN YÖNETİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ 10

1.3. FARKLILIKLARI YÖNETMENİN FAYDALARI 14

1.4. FARKLILIKLARIN YÖNETİMİNİN GEREKLİLİĞİ 17

1.5. DEZAVANTAJLI GRUPLAR İÇİNDE KADININ YERİ 19

2. BÖLÜM

ORTA GELİR TUZAĞI

2.1. ORTA GELİR TUZAĞI 52

2.2. ORTA GELİR TUZAĞI VE TÜRKİYE 55

2.3. ORTA GELİR TUZAĞI DÜZEYLERİ 57

2.4. ORTA GELİR TUZAĞINDAN ÇIKIŞ YOLLARI VE TÜRKİYE'NİN DURUM DEĞERLEMESİ 69

2.5. ORTA GELİR TUZAĞINDAN ÇIKIŞTA KADIN İŞ GÜCÜ VE GİRİŞİMCİLİK 89

3. BÖLÜM

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

3.1. GENEL 97

3.2. GİRİŞİM VE GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI 98

3.2.1. Girişimcilik Olgusunun Tarihsel Gelişimi 101

3.2.2. Girişimciliğin Önemi 106

3.2.3. Girişimci ve Girişimciliğin Temel Koşulları 109

3.2.4. Girişimciliği Yaratan Koşullar 112

3.2.5. Girişimciliği Etkileyen Koşullar 113

3.2.6. İçe Dönük Gelişme Stratejilerinde Girişimciliğin Önemi 115

3.2.7. Dışa Dönük Gelişme Stratejilerinde Girişimciliğin Önemi 115

3.2.8. Piyasa Ekonomisine Dayalı Gelişme Stratejilerinde Girişimciliğin Rolü 116
3.2.9. Girişimcilik Ekosistemi ve Türkiye 116
3.2.9.1.Girişimcilik Ekosistemimizde Projeksiyonlar 119
3.2.9.2. Düzenleyici Çerçeve 121
3.2.9.3. Pazar Koşulları 122
3.2.9.4. Finansa (Mali Kaynaklara) Erişim 123
3.2.10. Türkiye'deki Girişimciliğe Yönelik Uluslararası Araştırma Sonuçları 125
3.3. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ 125
3.3.1. Kavramsal Çerçeve 125
3.3.2. Kadınlara Yönelik Araştırma Sonuçları 128
3.3.3. Kadın Girişimciliği Tarihsel Gelişimi: 134
3.3.4. Kadınları Girişimci Olmaya Yönelten Faktörler 137
3.3.5. Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar: 140
3.3.6. Kadın Girişimciliğinin Gelişmesi İçin Çözüm Önerileri 145
SON SÖZ 147

KAYNAKLAR

ACS, Z. J. and VARGA, A. (2005). *Entrepreneurship, Agglomeration and Technological Change*. Small Business Economics, 24(3):323-334.

Alada, D. (2001). İktisadi Düşünce Tarihinde Girişimcilik Kavramı Üzerine Notlar, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı: 23-24.

Ardagna, Silvia, ve Annamaria Lusardi (2008). Explaining International Differences in Entrepreneurship: The Role of Individual Characteristics and Regulatory Constraints. (Girişimcilikte Uluslararası Farklılıkların Açıklanması: Bireysel Özellikler ve Düzenleyici *Kısıtların Rolü*) NBER Working Paper Series, s: 14012.

Arıkan, S. (2002). *Girişimcilik*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Atasoy, T. (2009). *Kendinizin Patronu Olmak: Girişimcilik*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Aytaç S. ve A. Keser (2002). *İşsizliğin Çalışan Birey Üzerindeki Etkisi: İşsizlik Kaygısı* İş,Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 4:2.

Berber, M., Eser B.Y. (2008). Türkiye'de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz. "İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi Cilt:10 Sayı:2, Nisan 2008, ISSN: 1303-2860

Berk, E. (2009). *Girişimcilik Dersinin Etkililiğinin Değerlendirilmesi*, MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara, http://earged.meb.gov.tr/ tamamlanan / Girişimcilik_dersinin_değerlendirilmesi.pdf 10.01.2011(22.07.2015)

Bozkurt Ç.Ö. (2011).*Dünyada ve Türkiye'de Girişimcilik Eğitimi: Başarılı Girişimciler Ve Öğretim Üyelerinden Öneriler.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Börü, D. (2006). *Girişimcilik Eğilimi Marmara Üniversitesi İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*, Marmara Üniversitesi Yayın No.733, İstanbul.

Çakıcı, A. (2003). Mersin'deki Kadın Girişimcilerin İş Kurma Öyküsü ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler. *Afyon : 11. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı*.

Çakır, S. (2005). *Eşitsizliğin Parlamentodaki Tezahürü: Türkiye'de Parlamentoda Kadın*. Eğitim Bilim Toplum, 10 (3): 40-49.

Çelik, C., Özdevecioğlu, M. (2001). *Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri ve Karşılaştıkları sorunlara İlişkin Nevşehir İlinde Bir Araştırma*, Nevşehir: 1. Orta Anadolu Kongresi : 487-498.

Çetindamar, D. (2002). *Türkiye'de Girişimcilik*. İstanbul: TÜSİAD Lebib Yalkın.

Döm, S. (2008). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği*. Ankara: Detay

Durak, İ.(2011). *Girişimciliği Etkileyen Çevresel Faktörlerle İlgili Girişimcilerin Tutumları: Bir Alan Araştırması.* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF Yönetim Bilimleri Dergisi, 9:2

Durukan, T. (2006). *Dünden Bugüne Girişimcilik ve 21. Yüzyılda Girişimciliğin Önemi*. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 2: 25-37.

Ecevit Y.(2007). *Türkiye'de Kadın Girişimciliğine Eleştirel Bir Yaklaşım* (ILO Türkiye Ofisi- Ankara) ILO:72

Erdoğmuş, N. (2007). *Aile İşletmeleri Yönetim Yetki Devri ve İkinci Kuşağın Yetiştirilmesi*. İstanbul: İGİAD Yayınları.

Erdun Ş. (2011). *Kadın Girişimcilerin Risk Alma Eğilimi ve Kendine Güven Özellikleri Üzerine Bir Çalışma: Zonguldak Örneği* Yüksek Lisans Tezi

Feyzioğlu**,** T. ve arkadaşları (1987), *Atatürk Yolu*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Gökulu G. ,Furat M.(2013). *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/8 Summer 2013, p. 1895-1913, Ankara

Gürol, M. ve Marşap A. ve A., (2007). *Geçmişte ve Günümüz Yaşamında Ücretsiz ve Ücretli İşgücü Olarak Kadın*. Bilig, 4: 95-109.

İlhan, S. (2005). *Bazı Değişkenler Açısından Elazığ'da Girişimci Profili*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15:1

Keskin, S.(2014). *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* 9(2):71-94

Kocacık, F. ve Gökkaya Veda.B. (2005). *Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları.*C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 6(1):195-219

KSGM (2008): Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Politika Dökümanı-*Kadın ve Ekonomi*, Ankara.

Kutaniş, Ö.R.ve Aplaslan, S. (2006). *Girişimci ve Yönetici Kadınları Profilleri Farklımıdır?*, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 8(2)

Kutanis, Özen R., Hancı, A. (2004). Kadın Girişimcilerin Kişisel Özgürlük Algılamaları. Osmangazi Üniversitesi, İ.İ.B.F., 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi:457-464.

Kutanis, R. Ö. (2003). Girişimcilikte Cinsiyet Faktörü: Kadın Girişimciler. *Afyon: 11. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı.*

Müftüoğlu, T.(2014). *Kadın Girişimcilik ve Fikir Özgürlüğü* Kobi Bilgi Merkezi/makaleler25.11.2014www.istekobi.com.tr/kobi-bilgi-merkezi/makaleler/kadin-girisimcilik-ve-fikir-ozgurlugu-4-m779.aspx (20.07.2015)

Narin, M., A. Marşap ve M.A. Gürol (2006). Global Kadın Girişimciliğinin Maksimizasyonunu Hedefleme: Uluslararası Arenada Örgütlenme ve Ağ Oluşturma. Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 8 (1): 65-78.

Öğüt, A. (2006). *Türkiye'de Kadın Girişimciliğin ve Yöneticiliğin Önündeki Güçlükler: Cam Tavan Sendromu.* Çanakkale: 18 Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi.

Örücü E., Kılıç R.; Kılıç T. (2007). *Cam Tavan Sendromu ve Kadınların Üst Düzey Yönetici Pozisyonuna Yükselmelerindeki Engeller: Balıkesir İli Örneği.* Manisa: Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F.

Özaydınlık, K.(2014).*Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın ve Eğitim.* Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 33:93-112 ISSN:2148-9424

Özdevecioğlu, M., Bulut E.A., Tekçe E.A., Çirli Y., Gemici T., Tozal M. ve Y.Doğan (2003). *Kadın ve Erkek Yöneticilerin Yönetimi Altındaki Personelin Motivasyon, Stres ve Tatmini Farklılıklarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma.* Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 10 (2)

Özkul, G. ve Dulupçu, M. A. (2007). *Kişisel Gelişimin Girişimci Tipleri Üzerine Etkisi: Antalya-Isparta İllerinde Bir İnceleme*. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 2(2): 89– 92 http://girisim.comu.edu.tr/dergiall/eskisyilr/2in2.htm.(15.07.2015).

Parıltı, N. ve Aydıntan, B. (2008). *İşletmecilikle İlgili Genel Bilgiler*, *Editör: ÜNER, Mithat, Genel İşletmecilik.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Soysal, A.(2010). *Türkiye'de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65(1):83-114,

www.politics.ankara.edu.tr/eski/dergi/pdf/65/1/6Soysal_A. (21.07.2015).

T.C.Kalkınma Bakanlığı 10 ncu Kalkınma Planı: Girişimciliğin Geliştirilmesi Ankara 2014

TGSEP (*Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018*)(2015); Resmî Gazete Sayı:29403 01 Temmuz 2015

Thomas, R. Roosevelt. (2006). Building on the Promise of Diversity: How We Canmove to the Next Level in Our Workplaces, Our Communities, and Our Society. New York,et.al.: American Management Association.

TÜİK,(2013). Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri,

TÜİK,(2014). Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri,

TÜİK,(2015). Basın Odası Haberleri 25:2015 (05/05/2015) TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2014, www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18645 (12/07/2015).

TÜSİAD, (2008). *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri* Yayın No. TÜSİAD-T/2008-07/468

Ünay, F. (2010). *Kadın Girişimcilik ve Sosyal Sorumluluk.* Anlayış Dergisi, Nisan, 83 www.anlayis.net/makaledirector.aspx? (27/07/2015).

Üstün, İ. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Hesaba katabiliyor muyuz?* Ankara: Üzerler Matbaacılık.

van Stel, Andre, David J. Storey, ve A. Roy Thurik(2007). *İşletme Düzenlemelerinin Yeni ve Genç Girişimcilik üzerinde Etkisi*. Small Business Economics, 28: 171-186.

www.istekobi.com.tr/kobi-bilgi-merkezi/makaleler/*kadin-girisimcilik-ve-fikir-ozgurlugu*-4-m779.aspx (20.07.2015)

www.tusiad.org.tr/__rsc/shared/file/*GirisimcilikFinansman*i-0cak2009.pdf (20.07.2015)

Yelkikalan N.(2013). *Başarılı Girişimcilikte Cinsiyetin Rolü: Kadın Girişimciler* ÇOMÜ.

Yetim, N. (2008). *Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği*. Ege Academic Review, 2(2):79-92.

Yıldırım, H. (2008). *Girişimcilik Ateşi ve İş Melekleri*. İstanbul: Değişim Yayınları.

ORTA VE İLERİ YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERE YÖNELİK GRUP PROGRAMLARI

EDİTÖR
Doç. Dr. Müge Yukay Yüksel

YAZARLAR
Müge Yukay Yüksel
Ezgi Özkan Kuruçay
Mine Sayın
Çiğdem Demir Çelebi
Bilge Kurt
Enver Ulaş
Çiğdem Demir Çelebi
Hacer Yalçıntaş
Neslihan Yaman
Emine Beyza Özoğlu
Zeynep İnce
Derya Eryiğit
Azize Nilgün Canel
Bilge Nuran Aydoğdu
Işıl Tekin
Simel Parlak
Deniz Çanga

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1483
Psikoloji PDR No.: 053
ISBN: 978-605-320-389-6
© 1. Basım, Nisan 2016

ORTA VE İLERİ YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERE YÖNELİK GRUP PROGRAMLARI
Müge Yukay Yüksel

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok. No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Müge Yukay Yüksel
Orta ve İleri Yetişkinlik Dönemindeki Bireylere Yönelik Grup Programları /
Editör: Müge Yukay Yüksel
1. Basım, xii + 310 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-389-6
1. Orta Yetişkinlik, 2. İleri Yetişkinlik, 3. Psikolojik Danışma, 4. Grupla Psikolojik Danışma, 5. Grup Programları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Ön Söz

Bize kattıkları ve bizden götürdükleriyle nasıl geçtiğini fark edemediğimiz zaman… Bu süreçte hayatımıza yön veren ve bizi destekleyen yetişkinlerimizin hızla yaşlandıklarına seyirci kalmak ve bunu kabullenmek… Ne zaman çocuktuk? Ne zaman yetişkin olduk? Sanırım bu çelişkiler ve sorular çoğumuzun zihnini meşgul ediyordur.

"İleri yetişkinlik ve yaşlılık dönemi psikolojik danışmanlığı" dersini yüksek lisans düzeyinde vermeye başladığımda derslere bu sorularla başlıyorduk. Mutlaka bir süre dersi alan arkadaşlarla aile büyüklerimizle yaşadığımız yaşantıları içeren anılara ilişkin yoğun duygusal paylaşımlarda bulunuyorduk. Derslerin sonunda yaşadığımız farkındalıklar daha çarpıcı oluyordu.

Bir keresinde lisans düzeyindeki arkadaşlarla huzur evlerinde yaptığımız çalışmaların ardından orada kalan yaşlıların paylaşımlarını değerlendiriyorduk. Bunlardan birinde yurtta kalan bir öğrencim "Yerde halının olmaması çok kötü bir şey. Benim için halı demek ev demek. Eve her gittiğimde hep halının üzerinde oturuyorum inanın kendimi daha huzurlu hissediyorum. Yurtlarda benim dikkatimi çeken en belirgin farklılık bu. Huzurevinde de halı yok. Kim bilir orada yaşayan insanlar, bu yaşlarında ne kadar çaresiz ve yalnız hissediyorlardır kendilerini" şeklinde bir paylaşımda bulunmuştu. Yaşlanınca yaşadığın yerde bir halının bile olmaması, evinin ve ait olduğun yerin de olmaması anlamına gelebiliyordu. Bu gibi şartlar yaşlılığın getirdiği zorluklarla uğraşan bireylerin psikolojik olarak da yıpranmalarına sebep olabilirdi. O zamanlardan itibaren psikolojik danışma ve rehberlik bağlamında farklı ve etkili olabilecek, işe yarayabilecek neler yapabiliriz düşüncesi benim ve arkadaşlarımın gündem konusu hâline geldi.

Tüm bu yaşantıların ardından özellikle bakımevlerinde ve hastanelerde kalanların zamanlarını daha etkili ve verimli hâle getirmelerine yardımcı olacak programlar geliştirmeyle işe başlayalım dedik. Ardından sorunlar çıkmadan önce önlem niteliğinde bazı çalışmalar da geliştirmemiz gerektiğini fark ettik. Ayrıca, sadece bakıma ihtiyacı olanların değil onlara bakmakla yükümlü olan kişilerin de psikolojik sağlıkları açısından destek niteliğinde programlar hazırlamamız gerektiğine karar verdik. Bu amaçla bu alanda çalışan psikolojik danışman, psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve tıp alanında görev yapan arkadaşlarımıza, çalışmalarında alternatif olacak nitelikte dört ana başlık altında on beş tane örnek grup programı hazırladık.

Alışıldığı üzere sadece çocukluk ve ergenlik döneminde yaşanılan sorunlar için değil, yaşamın ilerleyen yıllarında da yaşanılabilecek problemlere ilişkin de kaygı duya-

rak bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen, bu amaçla gönülden ve özveri ile çalışan arkadaşlarıma teker teker teşekkür ederim. Hepimizin yaşantısında önemli yeri olan, bizi biz yapan, kendimizi bulma yolunda özveri ve şefkatle yanımızda yürüyen annelerimiz ve babalarımıza da ayrıca teşekkür etmek isterim. Gönül onlarla hep beraber yaşamak ister, ancak kaderin elverdiği kadar… Belki aramızdalar belki de aramızdan ayrıldılar. Ama bize kazandırdıklarıyla yolumuza devam ederken biliyoruz ki hep yanımızdalar.

Elimizden gelenin en iyisini yapmaya çaba gösterdik, ancak kitabımıza katkı sağlayacak her türlü destek ve eleştiriye her zaman açık olduğumuzu belirtmek isterim. Uygulayanlara ve bu programlardan yararlananlara faydalı bir çalışma gerçekleştirmiş olma ümidiyle.

Nisan, 2016
Doç. Dr. Müge Yukay Yüksel

İçindekiler

GİRİŞ Orta ve İleri Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin Psikolojik ve Sosyal İhtiyaçları 1
Müge Yukay Yüksel

KISIM I
Orta ve İleri Yetişkinlikte Sosyal Meseleler

BÖLÜM 1 Menopoz ve Andropoz Dönemine Uyum 11
Mine Sayın
Ezgi Özkan Kuruçay

Grup Çalışmasının Amaçları ve Kullanılan Teknikler 14
Grup Çalışmasının Bilişsel Hedef Haritası 14
Grup Çalışmasının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılan Etkinlikler 15
Grup Kuralları 18
Ek-1: Transaksiyonel Analizi Tanıyalım 24
Ek-2: Hangi Ego Durumu Kullanılıyor Anlayalım 25
Ek-3: "Ego Durumları Analiz" Formu 26
Kaynakça 30

BÖLÜM 2 İleri Yetişkinlikte Kariyer Planlama 32
Çiğdem Demir Çelebi

Grup Çalışmasının Amaçları 35
İleri Yetişkinlikte Kariyer Planlama Programının Hedef Haritası 36
Kaynakça 48

BÖLÜM 3 Emeklilik Sonrası Sosyal Yaşama Uyum Becerilerini Geliştirme 50

Bilge Kurt

Grup Çalışmasının Amaçları ve Kullanılan Teknikler 53

Emeklilik Sonrası Sosyal Yaşama Uyum Becerilerini Geliştirme Grup Çalışmasının Hedef Haritası 54

Eğitim Programının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılan Etkinlikler 55

Kaynakça 63

BÖLÜM 4 Boş Zamanları Değerlendirme Aktiviteleri Geliştirme 65

Enver Ulaş

Programın Amaçları 68

Yaşlı Bireylere Yönelik Boş Zaman Değerlendirme Psikoeğitsel Grupla Danışmanın Genel Çerçevesi 69

Eğitim Programının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılan Etkinlikler 70

Kaynakça 79

KISIM II

İleri Yetişkinlikte Değişen Döngüye Uyum

BÖLÜM 5 Değişen Rollere Uyum Süreci 83

Çiğdem Demir Çelebi

Grup Çalışmasının Amaçları 86

İleri Yetişkinlikte Kariyer Planlama Programının Hedef Haritası 86

Eğitim Programının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılan Etkinlikler 87

Kaynakça 101

BÖLÜM 6 Boş Yuva Sendromu ve Yeni Evreye Uyum 103
Hacer Yalçıntaş

Grup Çalışmasının Amaçları ve Kullanılan Teknikler 105

Oturumların Hedefleri 106

Eğitim Programının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılan Etkinlikler 107

Kaynakça 118

BÖLÜM 7 İleri Yetişkinlikte İkinci Evliliğe Uyum Süreci 119
Neslihan Yaman

Grup Çalışmasının Amaçları ve Kullanılan Teknikler 121

İkinci Evliliğe Uyum Sürecini Arttırma Grup Çalışmasının Bilişsel Hedef Haritası 122

Eğitim Programının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılan Etkinlikler 123

Kaynakça 144

BÖLÜM 8 Büyükannelik ve Büyükbabalık Becerilerini Geliştirme 146
Emine Beyza Özoğlu

Grup Çalışmasının Amaçları ve Kullanılan Teknikler 149

Grup Çalışmasının Hedef Haritası 150

Eğitim Programının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılan Etkinlikler 151

Kaynakça 158

Ek-1: Ön-Son Test 159

Ek-2: Sertifika 160

KISIM III

İleri Yetişkinlikteki Özel Gruplara Psikolojik Destek

BÖLÜM 9 Özel Bakıma Muhtaç Bireylere Bakmakla Yükümlü Yetişkinlerin Ruh Sağlığını Koruma 163

Zeynep İnce

Programın Amaçları ve Kullanılan Teknikler 166

Bir Yaşlıya Bakım Veren Bireyin Ruh Sağlığını Korumaya Yönelik Grup Çalışmasının Hedef Haritası 167

Eğitim Programının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılan Etkinlikler 168

Kaynakça 176

BÖLÜM 10 Alzheimer Hastalarının Bakımını Üstlenmiş Bireylere Psikolojik Destek 178

Derya Eryiğit

Grup Çalışmasının Amaçları ve Kullanılan Teknikler 181

Eğitim Programının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılan Etkinlikler 183

Kaynakça 195

Ek-1: Kendine İyi Bak Defteri 197

Ek-2: "An"ı Deneyimleyin 198

Ek-3: Stres Belirtilerini Görmek ve Bunlarla Başa Çıkmak 199

Ek-4: Kimden Yardım Alabilirim? 201

Ek-5: Alzheimer Nedir? 202

Ek-6: Alzheimer'dan Nasıl Korunabilirim? 203

Ek-7: Kendime Vakit Ayırmak 204

Kaynakça 205

BÖLÜM 11 Yoğun Bakımda Yetişkin Hastası Olan Bireylere Psikodestek 206

Azize Nilgün Canel

Giriş 206

YB Hastalarını Etkileyen Psikolojik Koşullar 208

YB Hasta Yakınlarının Hastalarının Durumu Hakkında Anlaşılır Şekilde Bilgilendirilme İhtiyacı 209

Hasta Yakınlarının Hastaları ile İletişim İhtiyacı ve Bu İhtiyaçta Kültüre Özgü Ögeler 210

Hasta Yakınlarının Yb Görüşme Saatlerinde Nasıl Davranmaları Gerektiğini Bilme İhtiyacı 211

Hasta Yakınlarının Hastalarının Durumunu Anlatma/Paylaşma İhtiyaçları 212

Hasta Yakınlarının Kişisel İhtiyaçları 212

Programın Amaçları ve Kullanılan Teknikler 213

Yoğun Bakımda Yetişkin Hastası Olan Bireyler İçin Psikolojik Destek Programı'nın Hedef Haritası 215

Eğitim Programının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılan Etkinlikler: 217

Seanslarda Dikkat Edilmesi Gereken Önemli Durumlar 227

Kaynakça 227

KISIM IV

İleri Yetişkinlikteki Bireylere Psikolojik Destek

BÖLÜM 12 İleri Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin Yaşadığı Psikolojik Sorunlara Destek 231

Bilge Nuran Aydoğdu

Grup Çalışmasının Amaçları ve Kullanılan Teknikler 233

Yaşlı Bireylerin Yaşadığı Depresyonun Etkilerini Azaltmaya Yönelik Grup Çalışmasının Hedef Haritası 233

Eğitim Programının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılabilecek Etkinlikler 235

Kaynakça 244

BÖLÜM 13 İleri Yetişkinlere Yönelik Manevi Danışma 246
Işıl Tekin

Grup Çalışmasının Amaçları 249

Grup Çalışmasına Yönelik Hedef Haritası 250

Manevi Temelli Yaşam Doyumunu Artıma Grup Oturumlarının İçeriği 251

Kaynakça 264

Ek: Oturum Değerlendirme Formu 267

BÖLÜM 14 Ölüm Kaygısıyla Başa Çıkma 268
Simel Parlak

Grup Çalışmasının Amaçları 272

Yaşlılık Döneminde Ölüm Kaygısıyla Başa Çıkmaya Yönelik Grup Çalışmasının Hedef Haritası 273

Yaşlılık Döneminde Ölüm Kaygısıyla Başa Çıkmaya Yönelik Eğitim Programının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılan Etkinlikler 274

Kaynakça 286

BÖLÜM 15 İleri Yetişkinlikte Yasla Başa Çıkma 288
Deniz Çanga

İleri Yetişkinlik Dönemi Ölüm-Yas Danışmanlığı 289

Grupla Psikolojik Danışma Çalışmasının Amaçları ve Kullanılan Yöntemler 291

Yöntem 292

Yetişkinlik Dönemi Ölüm Algısı 293

Yas Tutan Yetişkinlerin İyileşmesi Üzerine Bir Grupla Psikolojik Danışma Çalışmasının Bilişsel Hedef Sıralaması 293

Psikolojik Danışma Programının İçeriği ve Grup Oturumlarında Yapılan

Etkinlikler 294

Grup Kuralları 296

Kaynakça 304

Ek-1: Kişisel Amaçlarım Formu 306

Ek-2: Ortak Yas Tepkileri 306

Ek-3: Vücudumuzdaki Duygular 307

Ek-4 Yeniden Yapılanma 307

Ek-5: Grup Liderini Değerlendirme Formu 308

Ek-6: Katılım Belgesi 309

KAYNAKÇA

Akkoyun, F. (1998). *Transaksiyonel Analiz.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ashat, M., Puri, S., Singh, A., Sarpal, S. S., Goel, N. K., Koushal, V. (2011). Awareness of Andropause in Males: A North Indian Study. *Indian Journal of Medical Sciences, 65*(9), 379-386.

Atasü, T. (2001). *Menopoz Tedavisi ve Kanser.* İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi.

Bilgiç Selman, Ş. (2011). Üreme Sağlığı ve Sağlıklı Annelik (Aile Eğitim Programı), T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. 29.08.2015 tarihinde http://www.aep.gov.tr/wp-content/uploads/2012/10/05_04_ureme-sagligi-ve-saglikli-annelik.pdf adresinden alınmıştır.

Brown, N. W. (2004). *Psychoeducational Groups: Process and Practice (2nd ed.).* New York: Brunner-Routledge.

Cohen, L. S., Soares, C. N. & Joffe, H. (2005). Diagnosis and Management of Mood Disorders During the Menopausal Transition. *The American Journal of Medicine, 118*(12), 93-97.

Cruickshank, S. & Hume, A. (2014). The Experience of Providing Support About Menopausal Symptoms to Women with Breast Cancer. *European Journal of Oncology Nursing 18*, 110-117.

Çağlayan, E. K. (2004). *Hormon replasman tedavisinin perimenopoz ve postmenopozal kadınlarda psikolojik semptomlara etkisi* (Uzmanlık tezi). Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.

Çalım, S. İ. & Şirin, A., (2013). Andropoz: Erkek Menopozu mu? *TAF Preventive Medicine Bulletin, 12*(4), 471-476.

Erdem, O. (2006). *Menopoz dönemindeki kadınların yaşadıkları sorunlar ve baş etme yöntemleri* (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Hardy, R. & Kuh, D. (2002). Change in Psychological and Vasomotor Symptom Reporting During the Menopause. *Social Science & Medicine, 55,* 1975-1988.

Koch, P. B. & Mansfield, P. K. (2004) Facing the Unknown: Social Support During the Menopausal Transition. *Women & Therapy, 27*, 179-194, DOI: 10.1300/J015v27n03_13.

Koç, Z. & Sağlam, Z. (2008). Kilmakterium Döneminde Bulunan Kadınların Menopoza İlişkin Yaşadıkları Belirti ve Tutumların Belirlenmesi. *Aile ve Toplum, 4*(15), 100-112.

Lambley, P. (1999). *Orta Yaşın İsyanı: Orta Yaş Meydan Okumalarını Kapsayan Dinamik Bir Yaklaşım.* (Çev. S. Eren). Ankara: Hyb yayıncılık.

Mintz, A. P. (2000). Menopause and Andropause. *Total Health, 22*, 33-34. 08.09.2015 tarihinde http://search.proquest.com/docview/210245554?accountid=12251 adresinden alınmıştır.

Mishra, G. & Kuh, D. (2006). Perceived Change in Quality of Life During the Menopause. *Social Science & Medicine, 62*, 93-102.

Mulligan, T. (2012) Andropause: Pathophysiology, Problems, and Practice Guidelines. 09.09.2015 tarihinde http://www.virginiageriatrics.org/faculty/Andropause.pdfhttp://www.virginiageriatrics.org/faculty/Andropause.pdf adresinden alınmıştır.

Öz Cörüt, A. (2014). *Andropoz dönemindeki kişilerin depresyon, kaygı düzeyleri ve beden algısının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.

Öztürk, S., Temel, A. ve Ergül, Ş. (2008). Kadınların ve Erkeklerin Menopoza İlişkin Görüşleri. *Aile ve Toplum, 4*(14), 61-72.

Pines, A. (2011). Male Menopause: Is it a Real Clinical Syndrome? *Cimacteric, 14*, 15-17.

Rothert, M. L., Holmes-Rovner, M., Rovner, D., Kroll, J., Breer, L., Talarczyk, G., Schmitt, N., Padonu, G. & Wills, C. (1997). An Educational Intervention as Decision Support for Menopausal Women. *Research in Nursing & Health, 20*, 377-387.

Saraçoğlu, F. (1998). Menopoz ve Hormon Replasman Tedavisi: Osteoporoz, Kardiyovasküler Hastalıklar, Karbonhidrat Metabolizması ve Kanser Gelişimi vb Üzerindeki Etkileri. *Geriatri, 1*(2), 76-88.

Schildkraut, J. M., Cooper, G. S. Halabi, S., Calingaert, B., Hartge, P. ve Whittemore, A. S. (2001). Age at Natural Menopouse and Risk of Epithelial Ovarian Cancer. *Obstetrics and Gynecology, 98*(1), 85-90.

Sushmitha, R. K. & Judith, A. N. (2011). Biopsychosocial Wellbeing and Family Support for Menopausal Women in Karnataka. *Nursing Journal of India, 102* (9), 198 - 201

T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü (2014). Türkiye Kadın Sağlığı Araştırması. 13.12.2015 tarihinde http://www.sagem.gov.tr/kadin_sagligi_arastirmasi_28_04_2014.pdf adresinden alınmıştır.

Trudeau, K. J., Ainscough, J. L., Trant, M., Starker, J., Cousineau, T. M. (2011). Identifying the Educational Needs of Menopausal Women: A Feasibility Study. *Women's Health Issues 21*(2), 145-152.

Tuna, V. (2005). *Cerrahi menopoz ve doğal menopoz olgularında kan lipid profili. Trombotik sistem, arteriyelelastisite ve psikoseksüel parametrelerdeki değişiklikler* (Uzmanlık tezi). Bakırköy Doğumevi Kadın ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2014). Hayat Tabloları, 2013. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18522http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18522 adresinden 03.09.2015 tarihinde edinilmiştir.

United Nations Statistics Division (2015). The Worlds Women 2015: Trends and Statistics, Chapter 1: Population and Families. 06.12.2015 tarihinde http://unstats.un.org/unsd/gender/chapter1/chapter1.html adresinden alınmıştır.

Vinker, S., Yogev, Y., Kitai, E., Ben-Haroush, A., Kaplan, B. (2003). Awareness of Personal Health Care and Menopause in Menopausal Women in Israel. *Israel Medical Association Journal, 5*(1), 31-34.

Woods, N. F. & Mitchell, E. S. (2005). Symptoms During the Perimenopause: Prevalence, Severity, Trajectory, and Signifiance in Women's Lives. *The American Journal of Medicine, 118*(12), 14-24.

World Health Organization (1981). Research on the Menopause. Report of a WHO Scientific Group. World Health Organization Technical Report Series, No.670. (Geneva, 1980). 08.11.2015 http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/41526/1/WHO_TRS_670.pdf adresinden alınmıştır.

World Health Organization (1996). Research on the Menopause in the 1990's. Report of a WHO Scientific Group. World Health Organization Technical Report Series, 866. (Geneva, 14-17 Haziran 1994). 08.11.2015 tarihinde http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/41841/1/WHO_TRS_866.pdf adresinden alınmıştır.

Yazdkhasti, M., Keshavarz, M., Khoei, E. S. M., Hosseini, A. F., Esmaeilzadeh, S., Pebdani, M. A., Jafarzadeh, H. (2012). The effect of Support Group Method on Quality of Life in Post-Menopausal Women. *Iranian Journal of Public Health, 41*(11), 78-84.

edindiniz. 6 hafta süren bu yolculuk size nasıl geldi? ... Bundan sonra... diye başlayan bir cümle kursanız bu ne olurdu? ... Bence hepimiz bir kutlamayı hak ettik? Kutlama salonuna geçelim mi!"

Bu aşamadan sonra kapanış etkinliği için hazırlanan müzikli kokteyl salonuna geçilerek üyelerin birbirlerine veda etmesi sağlanır.

KAYNAKÇA

Alçekiç, G. (2011). Kariyer Gelişimi Açısından Psikolojik Danışmanların Mesleki Doyum ve Değerlerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Amundson, N.E., Poehnell, G. & Pattern, M. (2005). *Mesleki Teleskop. Kendine Etrafa Bakmak, Karar Vermek* Fidan Korkut Owen (Çev.), Ankara: Anı.

Aydın, S. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Gelişiminde Kariyer Planlama Merkezlerinin Rolü: İstanbul Ticaret Üniversitesi Örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bostancı, H. (2014). Kariyer Farkındalığı Geliştirme Amaçlı Grup Rehberliği Programının 7. Sınıf Öğrencilerinin Kariyer Gelişim Düzeylerine Olan Etkisinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Brott, P.E. (2001). The Storied Approach: A Post Modern Perspective For Career Counseling. *The Career Development Quarterly, 49*, 304-313.

Brown, D. & Crace, R. K. (1996). Values İn Life Choices And Outcomes: A Conceptual Model. *The Career Development Quarterly, 44*, 211-223.

Goodman, J. & Hoppin, J. (2007). Adult Career Counseling: New Clients, New Strategies. *American Counseling Association Professional Counseling Digest, 10,* 1-2.

Kidd, J. (2007). Hugh P. Gunz & Maury A. Peiperl (Ed.), *Handbook of Career Studies* içinde (s. 97-113). London: Sage.

Korkut- Owen, F., Acar, T., Demir, Y., Haskan, Ö., Kabalcı, T., Kutsal, D., Pekin, İ. M. ve Turhan, E. (2009). Mesleki Rehberlik/Kariyer Danışmanlığında Kart Sıralama Tekniği: Mesleki Değerler ile İlgili Bir Çalışma. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10 (2), 53-70.*

Korkut-Owen, F., Açıkel, M., Arıcı, F., Çağ, P., Demirtaş, S., Emir, E., Erdoğmuş- Zorver, C., İpekçi, B., Küçükay, A., Mutlu, T., Saka, E., Ülker, G. (Mart, 2010). Kariyer Danışmanlığında Kullanılabilecek Bir Model Önerisi: Kariyer Yelkenlisi, 12. Rehberlik Sempozyumu'nda sunulan bildiri. İstanbul, Türkiye.

Korkut- Owen, F. ve Niles, S. G. (2012). Yeni Yaklaşım ve Modeller. Binnur Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya* içinde (s. 273-308). Ankara: Pegem Akademi.

Learne, L. H. (Temmuz, 2007). Career Counseling Counseling The Lifespan. International Association for Counselin Conference'ta sunulan bildiri.

Maree, J. G. (2010). Brief Overview of The Advancement of Postmodern Approaches to Career Counseling. *Journal of Psychology in Africa, 20* (3), 361- 368.

McMahon, M & Patton, W. (2006). *Career Counseling: Constructivist Approaches.* New York: Routledge.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). Tanışma Oyunları. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/25/21/969720/dosyalar/2014_12/30113528_tanmaoyunlar.pdf adresinden 20/11/2015 tarihinde edinilmiştir.

Niles, S. G. (2011). Career Flow: A Hope-Centered Model of Career Development. *Journal of Employment Counseling, 48,* 173- 175.

Ömeroğlu, S. (2014). Polis Akademisi Öğrencilerine Yönelik Kariyer Uyumu Programının Etkililiğinin Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

Ankara.

Özden, K. (2014). Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik İyi Oluşun Psikososyal Yordayıcılarının Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Patton, W. & McMahon, M. (2006) The Systems Theory Framework Of Career Development And Counseling: Connecting Theory And Practice. *International Journal for the Advancement of Counselling, 28* (2), 153-166.

Peterson, G. W., Sampson, J. P., Reardon, J. C. & Lenz, J. G. (2003). Core Concepts of a Cognitive Approach to Career Development and Services. Center for the Study of Technology in Counseling and Career Development, Florida State University. https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.career.fsu.edu%2Fcontent%2Fdownload%2F184830%2F1602582%2FCore%2520Concepts%2520of%2520a%2520Cognitive%2520Approach.DOC&ei=gRadVbbYNYuSsAHd6IbgDg&usg=AFQjCNG_FF56nLSgAtXohwuMCCWpGKAU5w&sig2=VUq_RXCasN3FpvA6tKxvAw&bvm=bv.96952980,d.bGg adresinden 8 Temmuz 2015 tarihinde edinilmiştir.

Polat, F. B. (2015). Kariyer Tercihini Etkileyen Faktörlerin Mesleki Olgunluk Düzeyi Üzerindeki Etkisi: Lise Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Sampson, J. P., Jr., Peterson, G. W., Lenz, J. G. & Reardon, R. C. (1992). A Cognitive Approach to Career Services: Translating Concepts İnto Practice. *The Career Development Quarterly, 41*, 67-74.

Sarı, S. V. (2014). Sosyal Bilişsel Öğrenme Teorisine Dayalı Grup Müdahalesinin Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Araştırma Öz Yeterliklerine Etkisi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Savickas, L.M. (2002). Career Choise and Development. http://www.vocopher.com/pdfs/careerConstruction.pdf adresinden 8 Temmuz 2015 tarihinde edinilmiştir.

Savickas, M. L. (2005). The Theory and Practice of Career Construction. Steven D. Brown & Robert W. Lent (Ed.). Career Development And Counseling: Putting Theory And Research To Work. içinde (s. 42-70). NJ: John Wiley & Sons.

Savickas, L.M., Nota, L., Rosiier, J., Dauwalder, J. P., Duarte, M. E., Guichard, J., Soresi, S., Van Esbroeck, R. & van Vianen, A. E. M. (2009). Life designing: A Paradigm for Career Construction in the 21st Century. *Journal of Vocational Behavior, 10* (4), 1-12.

Siviş, R. (2007). Anımsama Terapisi ve İleri Yaştaki Yetişkinlerle Grupla Psikolojik Danışmadaki Yeri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3* (28), 129-138.

Tüzel, E. (2014). Eğitim Örgütlerinde Kadın Yöneticilerin Kariyer Engellerinin İncelenmesi: Ankara İli Örneği. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yalım- Yaman, D. (2014). A Study On Career İndecision Of 11Th And 12Th Grade Students: Testing Gender, Career Beliefs, Academic Self-Efficacy And Problem Solving Skills Through Path Analysis. (Yayımlanmamış doktora

tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yeşilyaprak, B. (2011). Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığında Paradigma Değişimi ve Türkiye Açısından Sonuçlar: Geçmişten Geleceğe Yönelik Bir Değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11* (4), 5- 26.

Dördüncü oturumdaki sosyal atom çalışmasıyla sosyal destek sistemlerimizi belirlediğimizi ve bu kişilerden seçtiğimiz biriyle yaptığımız ev ödeviyle arkadaşlarımızla beraber vakit geçirmenin önemini fark ettiğimizi vurgular. Beşinci oturumda misafirlerimizle beraber gerçekleştirdiğimiz canlandırmalar sayesinde aile üyeleriyle birlikte etkinlik yaptığımızı söyler. Özetlemenin ardından katılımcılardan en baştan beri yapılan etkinlikleri ve ödevleri düşünmelerini ister. Ardından dağıttığı kâğıtlara bunlarla ilgili düşüncelerini ve duygularını yazmalarını rica eder. Yazılanlar grupta paylaşılır. Paylaşımlarda özellikle katılımcıların ilk oturumda derecelendirme ölçeğinde kendilerini işaretledikleri yer ile son oturumda olmayı bekledikleri yer arasındaki ilişki hakkında konuşulur.

Paylaşımların ardından grup lideri resim kâğıdını masaya serer. Grup üyelerinden birlikte bir köy düşünmeleri ve bunu resmetmelerini ister. Önemli olanın resim yeteneği olmadığı, duygu ve düşüncelerini ifade etmenin önemli olduğu, sembollerin de kullanılabileceği söylenir. Birlikte köy resmi yapılır. Resim ile ilgili duygu ve düşünceler paylaşılarak süreç sonlandırılır.

KAYNAKÇA

Akçay, C. (2015). *Yaşlılık ve Emeklilik.* Ankara: Pegem Akademi.

Aközer, M., Nuhrat, C. ve Say, Ş. (2011). Türkiye'de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması. *Aile ve Toplum Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi*, 7(27), 103-127.

Altınay, D. (2009). *Psikodrama Grup Psikoterapisi El Kitabı.* İstanbul: Sistem.

Arpacı, F. ve Ersoy, A. F. (2007). Türk Toplumunda Yaşlılık: Yetişkin Bireylerin Yaşlılık Dönemi Görüşlerine İlişkin Bir Araştırma. *ICANAS*, *10*, 61-73.

Bacanlı, H. ve Terzi, Ş. I. (2013). *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi.* İstanbul: Açılım.

Baran, A. G. (t.y.). *Yaşlılığın Sosyal Boyutu.* Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi Web site: http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal_boyut.shtml adresinden 23 Mayıs 2015 tarihinde edinilmiştir.

Emekliliğe Hazırlık Eğitimi, (2015). http://www.yaslilikrehberi.org/ay%C4%B1ndosyalar%C4%B1/emeklili%C4%9Feh%C4%B1rl%C4%B1k-e%C4%9Fitimi.aspx adresinden 6 Eylül 2015 tarihinde edinilmiştir.

Ersanlı, K. ve Kalkan, M. (Ed.) (2008). *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık.* Ankara: Pegem Akademi.

Furchtgott, E. & Furchtgott, M. (1999). *Aging and Human Motivation*. New York: Kluwer Academic/Plenum.

Hillier, S. & Barrow, G. (1999). *Aging, the İndividual, and Society* (7. Baskı). Belmont, CA: Wadsworth Pub.

Kaptanoğlu, A. Y. (2012). *Yaşlı Sağlığı.* İstanbul: Nakış.

Kaya, A. (Çev. Ed.) (2014). *Okul Danışmanları İçin Çözüm Odaklı Kısa Süreli Psikolojik Danışma.* Ankara: Pegem Akademi.

Kılıç, M. (2013). *Gerçek Yaşam Tadında: Gelişim Dönemleri 3 Yetişkinlik ve Yaşlılık.* Ankara: Pegem Akademi.

Kılıççı, Y. (1988). Yaşlılığın Uyum Sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 41-45.

Koç, M. (2002). Gelişim Psikolojisi Açısından Yaşlılık Döneminde Bireysel Gelişim. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, *12*, 149-160.

Larson, R., Mannell, R. & Zuzanek, J. (1996). Daily Well-being of Older Adults With Friends and Family. *Psychology and Aging*, 1(2), 117-126.

Lussier, G., Deater-Deckard, K., Dunn, J. & Davies, L. (2002). Support Across Two Generations: Children's Closeness to Grandparents Following Parental Divorce and Remarriage. *Journal of Family Psychology*, *16*(3), 363-376.

Marcellini, F., Sensoli, C., Barbini, N. & Fioravanti, P. (1997). Preparation for Retirement: Problems and Suggestions of Retirees. *Educational Gerontology*, *23*(4), 377-388.

Onur, B. (2008). *Gelişim Psikolojisi.* Ankara: İmge.

Öz, F. (2002). Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açıdan Gözden Geçirme. *Kriz Dergisi*, *10*(2), 17-28.

Polan, E. & Taylor, D. (2007). *Journey Across the Life Span Human Development and Health Promotion* (3. Baskı). Philadelphia: F.A. Davis.

Şentürk, M. ve Ceylan, H. (Ed.) (2015). *İstanbul'da Yaşlanmak*. İstanbul: Açılım.

Tanışma Oyunları, (t.y.). http://www.turkcedersimiz.com/FileUpload/bs583084/File/cocuk_oyunlari.pdf adresinden 10 Eylül 2015 tarihinde edinilmiştir.

Yeşilyaprak, B. (Ed.) (2009). *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim.* Ankara: Pegem Akademi.

KAYNAKÇA

Akın, B. (2006). The Associatıon of Social Support Structure, Health Status, and Disability in the Elderly Living home. *Turkish Journal of Geriatrics*, 9(3), 170-176.

Aydın, G., Eroğlu, Ç. Y., Stuvland, R. ve Öztan, N. (2001). *Psikoeğitim El Kitabı*. Ankara: Meb yayınları.

Bahar, A., Tutkun, H. ve Sertbaş, G. (2005). Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Anksiyete ve Depresyon Düzeylerinin Belirlenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 6 (4), 227-239.

Blessed, G., Tomlinson, B. E. ve Roth, M. (1968). The Association Between Quantitative Measures of Dementia and of Senile Change in the Cerebral Grey Matter of Elderly Subjects. *The British Journal of Psychiatry*. 14 (3), 57-69.

Brown, N.W. (2004). *Psychoeducational Groups Process and Practice*. New York: BrunnerRoutledge.

Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2007). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş. (2001). *Deneysel Desenler*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Cauley, J. A., Seeley, D. G., Ensrud, K., Ettinger, B., Black, D. ve Cummings, S. R. (1995). Estrogen Replacement Therapy and Fractures in Older Women. *Annals of Internal Medicine, 122*(1), 9-16.

DeLucia-Waack, J.L. (2006). *Leading Psychoeducational Groups for Children and Adolescents*. United Kingdom: Sage Publications.

Dumazedier, J. (1990). *Boş Zaman ve Kültür*. (Çev: E. Topbaş). Ankara: Türk Yurdu Dergisi. No:38.

Dökmen, Ü. (2005). *Sosyometri ve Psikodrama*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Feldman SR (1985). *Social Psychology: Theories, Research, and Applications*. Mc. Graw-Hill Book, Company.

Fortinash, K.M. ve Holoday-VVorret, P.A. (1999). *Psychiatric Mental Health Nursing*. St. Louis: Mosby Inc.

Gazda, G.M., Ginter, E.J. ve Horne, A.M. (2001). *Group Counseling and Group Psychotherapy: Theory and Application*. USA: Allyn and Bacon.

Geroski, A.M. ve Kraus, K.L. (2002). Process and Content in School Psychoeducational Groups: Either, Both or None? *Journal for Specialists in Group Work*, 27(2), 233-245.

Greenspan, S. L., Parker, R. A., Ferguson, L., Rosen, H. N., Maitland-Ramsey, L. ve Karpf, D. B. (1998). Early Changes in Biochemical Markers of Bone Turnover Predict the Long-Term Response to Alendronate Therapy in Representative Elderly Women: A Randomized Clinical Trial. *Journal of Bone and Mineral Research*, 13(9), 1431-1438.

Henderson, V. W., Paganini-Hill, A., Emanuel, C. K., Dunn, M. E. ve Buckwalter, J. G. (1994). Estrogen Replacement Therapy in Older Women: Comparisons Between Alzheimer's Disease Cases and Nondemented Control Subjects. *Archives of Neurology,* 51(9), 896-900.

Jacobs, E.E., Masson, L.R. ve Harvill, R.L., (2006). *Group Counseling Strategies Skills*. USA: Thomson.

Karataş, S. (1988). *Yaşlılarda Yaşam Doyumunu Etkileyen Etmenler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Htpp/ yok.gov.tr/ulusaltezmerkezi adresinden edinilmiştir.

Karaküçük, S. ve Ekenci, G. (1995). *Okulların Boş Zamanları Değerlendirme (Rekreasyon) Eğitimindeki Rolü*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Konak, A. ve Çiğdem Y.(2005). Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 23-63.

Lahad, M. (2000). Darkness Over the Abyss: Supervising Crisis Interventions Teams Following Disaster, *Traumatology,* 6 (1-14), 273-294

Pierce, R. C. (1980). Dimensions of Leisure. I: Satisfactions. *Journal of Leisure Research*, 12(1), 5-19.

Ryan, J.W. (1999). *Communicating with Older Adults, Interpersonal Relationships*

Professional Communication Skills for Nurses. Third edition, E. Arnold ve KU. Boggs (Ed), Philadelphia, W. B. Saunders Company.

Şahin, F. (2000). *"Rol Teorisi Açısından Yaşlılık", Antropoloji ve Yaşlılık.* (Ed.: G. Erkan, V. Işıkhan). Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 006.

Şimşek, T. T., Yümin, E. T., Sertel, M., Öztürk, A. ve Yümin, M. (2010). Kadın ve Erkek Yaşlı Bireylerde Depresyonun Sağlıkla Ilgili Yaşam Kalitesi ve Yaşam Memnuniyeti Üzerine Etkisi [The Effect of Depression on Life Satisfaction and Health Related Quality of Life in the Elderly Men and Women]. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, *24*(3), 147-153.

Tezcan, M. (1997). *Boş Zamanlar Sosyolojisi.* Ankara: Doğan Matbası.

Özdağ, S., Yeniçeri, M., Fişekçioğlu, İ. B., Akçakoyun, F. ve Kürkçü, R. (2009). Devlet Memurlarının Boş Zaman Değerlendirme Eğilimleri, Antropometrik ve Fiziksel Uygunluk Seviyeleri. *Selcuk University Social Sciences Institute Journal*, 22 (14), 54-66.

Wang, X., Matsuda, N., Ma, H. ve Shinfuku, N. (2000). Comparative Study of Quality of Life Between the Chinese and Japanese Adolescent Populations. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 54(2), 147-152.

Yuksel, M., Dincer, F., Buyukkose, H.T. ve Lale, Z.H., (2014). Yaşlıların Boş Zaman Değerlendirmesi Üzerine Bir İnceleme. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 107-114. (1 Makale No:10 ISSN: 2146-9199).

Zanden, J.V. (1998). *Later Adulthood: Physical and Cognitive Development, Human Development.* Sixth edition. New York, The McGraw-Hill Companies Ins.

- Kağıt
- Zarf
- Kalem

Süreç

Bu oturumda grup lideri oturum başlamadan önce grup sürecine ilişkin genel içeriği tablo biçiminde tahtaya çizer. Bu çizim üzerinden grup üyelerinin sırasıyla her bir haftaya ilişkin değerlendirme cümleleri alınır.

İkinci etkinlikte grup lideri tüm üyelere bir kağıt ve bir zarf verir. Daha sonra şu yönergeyi kullanır:

> *"Size vermiş olduğum kağıtları zarfların içine koyun ve zarfın üzerine isminizi yazın. Komut verdiğimde herkes zarfını solundaki arkadaşına verecek ve aldığı zarfın üzerindeki isme yönelik olumlu ve cesaretlendirici mesajlarını zarfın içindeki kağıda yazacak. İşlem bittikten sonra yine soldaki zarfı teslim edip sağdaki zarfı alacak ve en son kendi zarfı eline geçene dek yazmaya devam edecek."*

Lider, yönergeyi tamamladıktan sonra herkesin zarflarını açıp okumasını ister. Daha sonra bir sonraki etkinliğe geçilir.

Tüm üyeler ayağa kalkar ve tek tek birbirine sarılarak "Bana kattıkların ve paylaştıkların için teşekkür ederim." der. Daha sonra tüm grup üyeleri ayakta hep beraber birbirlerine sarılırlar.

Grupta paylaşılanların ileriki dönemlerde hatırlanması ve anıların taze tutulması için grup oturumu sonunda toplu grup fotoğrafı çekilerek grup lideri tarafından çoğaltılır. Daha sonra grup lideri tarafından tüm üyelere küçük mektuplar eşliğinde postalanarak gruba ilişkin olumlu anıların saklanmasını katkı sağlanır.

KAYNAKÇA

Akdolun-Baklaya, N. (2002). Postpartum Dönemde Annelerin Bakım Gereksinimleri ve Ebe-Hemşirenin Rolü. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 6* (2), 42-49.

Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7* (1), 39-63.

Başer, M., Mucuk, S. ve Korkmaz, Z. (2005). Postpartum Dönemde Anne ve Babaların Yenidoğan Bakımına İlişkin Gereksinimlerinin Belirlenmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi, 14*, 54-58.

Beydağ, D. (2007). Doğum Sonu Dönemde Anneliğe Uyum ve Hemşirenin Rolü. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6* (6), 479- 484.

Demirdiş, E. (2010). Yaşlıların Rehberlik ve Psikolojik Danışma İhtiyaçlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi.) Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Emiroğlu, V. (1995). *Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumu.* Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Free Management Ebooks. (2013). SWOT Analysis: Strategy Skills. http://www.free-management-ebooks.com/dldebk-pdf/fme-swot-analysis.pdf adresinden 9/12/2015 tarihinde edinilmiştir.

Havighurst, R. J. (1972). *Developmental Tasks and Education.* New York: David McKay.

Kılıççı, Y. (1988). Yaşlılığın Uyum Sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3,* 41- 45.

Konuk, E. ve Zat, Z. (2005). *EMDR Birinci Düzey Eğitimi.* İstanbul: Davranış Bilimleri Enstitüsü.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2011a). Aile ve Tüketici Hizmetleri: Gençlerde Uyum Problemleri. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Gen%C3%A7lerde%20Uyum%20Problemleri.pdf adresinden 9/12/2015 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2011b). Aile ve Tüketici Hizmetleri: Yaşlılıkta Görülebilen Uyum Sorunları. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Ya%C5%9Fl%C4%B1l%C4%B1kta%20G%C3%B6r%C3%BClebilen%20Uyum%20Sorunlar%C4%B1.pdf adresinden 9/12/2015 tarihinde edinilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). Tanışma Oyunları. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/25/21/969720/dosyalar/2014_12/30113528_tanmaoyunlar.pdf adresinden 25/11/2015 tarihinde edinilmiştir.

Myers, J. E. & Harper, M. C. (2004). Evidence-Based Effective Practices with Older Adults. *Journal of Counseling & Development, 82,* 207- 218.

Older Adults Still in Service. (2014). Peers for Productive Aging. https://www.oasisnet.org/Portals/0/Network/Marketing/PeersforProductiveAging-July2014.pdf adresinden 20/11/2015 tarihinde edinilmiştir.

Özben, Ş. (2008). Yaşlılıkta Gelişimsel Görevler. Kurtman Ersanlı ve Melek Kalkan. (Ed). *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık.* içinde *(s. 97- 120).* Ankara: PegemA.

Öztop, H. (2000). Yaşlı Ana-Babaların Yetişkin Çocuklarıyla İlişkileri ve Bu Konudaki Beklentiler: Kuşaklararası Bir Değerlendirme. (Yayımlanmamış doktora tezi.) Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Peksaygılı, M. Ve Güre, A. (2008). Eşler Arasındaki Çatışma ile Erken Ergenlik Dönemindeki Çocukların Uyum Davranışları: Algılanan Çatışmanın Aracı ve Düzenleyici Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi, 23* (61), 43- 58.

Price, C. (t.y.). Stages of Retirement. The Ohio State University Extension. http://ohioline.osu.edu/ss-fact/pdf/0201.pdf adresinden 20/11/2015 tarihinde edinilmiştir.

Russell, S. & Carey, M. (2004). *Narrative Therapy – Responding to Your Questions.* Adelaide: Dulwich Centre Publications.

Sayıl, M., Kındap, Y., Bayar, Y., Bayraktar, F., Kurt, D., Tığrak, A. ve Yaban, E. H. (2012). *Ergenlik Döneminde Ebeveynlik ve Ergenin Psikososyal Uyumu.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Schumacher, K. L., Jones, P. C. & Meleis, A. I. (1999). Helping Elderly Persons in Transition: A Framework for Research and Practice. Elizabeth A. Swanson & Toni Tripp-Reimer (Ed.). *Life Transitions in the Older Adult: Issues for Nurses and Other Health Professionals* içinde (s. 1-26). New York: Springer.

Şentepe, A. (2009). Yaşlılık Döneminde Temel Problemler ve Dini Başa Çıkma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

The Center for Aging With Dignity at the University of Cincinnati College of Nursing. (2011). Aging & Change: Exploring Life Transitions. Reference Guide. http://nursing.uc.edu/content/dam/nursing/docs/CFAWD/LookCloserSeeMe/Module%203_GDST_Reference%20Guide.pdf adresinden 18/11/2015 tarihinde edinilmiştir.

Top, F., Erbil, N. ve Yılmaz, A. (Mayıs, 2005). Gebelerin Değişen Beden İmajlarıyla İlgili Tutumlarının İncelenmesi. IV. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi'nde sunulan bildiri. Ordu, Türkiye.

Turğut, M. (2013). Türkiye Ergen Profili Araştırması. T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Proje Raporu. http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/5550ae00369dc51954e43500/tepa2013_teksf.pdf adresinden 9/12/2015 tarihinde edinilmiştir.

Voltan- Acar, N. (2004). *Grupla Psikolojik Danışma: Alıştırmalar Deneyler.* Ankara: Nobel.

Zara, A. (2012). Kayıplar, Yas Tepkileri ve Yas Süreci. http://www.aytenzara.com/wp-content/uploads/2012/02/Kay%C4%B1plar-Yas-Tepkileri-ve-Yas-S%C3%BCreci.pdf adresinden 24/11/2015 tarihinde edinilmiştir.

KAYNAKÇA

Akça Koca, D. (2013). *Bir Aile Eğitim Programının Evli Annelerin Evlilik Doyumu, Evlilikte Sorun Çözme Becerisi ve Psikolojik İyi Oluşuna Etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir.

Balık, D. (2013). *Menopozun Evlilik İlişkileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir.

Canel, A.N. (2007). *Ailede Problem Çözme, Evlilik Doyumu ve Örnek Bir Grup Çalışmasının Sınanması.* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir.

Canel, A.N. (2012). *Aile Yaşam Becerileri* (2.Baskı). AEP Uygulama ve Yaygınlaştırma Projesi. İstanbul: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Cürebal, F., Çetin Özben, G. (Ed.) (2012). *Anne, Baba, Veli Aile Eğitimi ve Rehberliği 0-18 Yaş Grubu Gelişim Rehberi*. İstanbul: Kadıköy İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Çağ, P. (2011). *Evli Bireylerde Eş Desteği ve Evlilik Doyumu.* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir.

Gebeş, H. (2011). *Akran Eğitimi İle Desteklenen Öfke Kontrolü Eğitiminin Lise Öğrencilerinin Öfke Kontrol Becerilerine Etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir.

Gladding, S.T. (2012). *Aile Terapisi Tarihi Kuram ve Uygulamaları*. Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.

Korkut, F. (2005). Yetişkinlere Yönelik İletişim Becerileri Eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 143-149.

MEB (2011). *Ortaöğretim Rehberlik ve Yönlendirme Dersi Programı*, Ankara.

Nazlı, S. (2001). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Onur, B. (2014). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: İmge Kitapevi.

ÖRAV (2009). Çözüm Odaklı İletişim. İstanbul: Kısa Süreli Eğitim Serisi 1.

Pehlivan, H. (2011). *Bilişsel Davranışçı Yaklaşım Temelli Psikoeğitim Programının Kadın Danışma Merkezine Başvuran Annelerin İyi Oluş Düzeyi, Evlilik Doyumu, Problem Çözme ve İletişim Becerilerine Etkisi.* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir.

Radloff, S.L. (1980). Depression and the Empty Nest. *Sex Roles*, 6(6), 775-781.

Santrock, J.W. (2012). *Yaşam Boyu Gelişim*, . Galip Yüksel (Çev.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Torun Reid, F. (2008). *Unutkan Erkekler, "Hadi"leyen Anneler Yaşamın İçinden Psikoloji*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Wilkinson, G. (2003). *Stres, Aile Doktoru Serisi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayın.

ilgili düşüncelerini anlatan notlar hazırlamalarını ve kendilerine takdim etmelerini ister (Payne, 2006). Aynı zamanda, grup lideri grup üyelerinin her birinden dâhil oldukları bu grup çalışmasından kendilerinde kalanlara dair eşleri için not yazmalarını ve ardından yazdıklarını eşlerine vermelerini belirtir.

Grup sürecinin son oturumu tamamlanmadan önce, yazar tarafından geliştirilen "Bizim ağacımız" isimli ödevin kapsamı katılımcılara aktarılır. Bu bağlamda, eşlerden bugün buradan ayrıldıktan sonra tüm kazanımlarını, kendilerine ve ilişkilerine kattıklarını düşünüp bunu anlatan bir ağaç çizmeleri (çizimin nasıl olacağı konusunda özgürdürler, ağaca dilediklerini ekleyip, dilediklerini yazıp ağaçlarını istedikleri gibi şekillendirebilirler), daha sonra da çizimlerini çerçeveletip evlerinde istedikleri bir yere asmaları istenir.

Oturumlar grup üyelerinin birbirleriyle vedalaşmalarının ardından sonlandırılır.

KAYNAKÇA

Açık, Ö. (2008). *Evlilik Uyumu ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki.* Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir.

Arpacı, F. ve Tokyürek, Ş. (2012). Boşanmış Bireylerin Yeniden Evlilik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi *Akademik Bakış Dergisi*, *31*, 1-15.

Bernardes, J. (1985). *"Do We Really Know What "The family" Is?".* Close, P. ve Collins, R. (Ed.), Family and Economy in Modern Society, London: MacMillan Press.

Burleson, B. R. & Denton, W. H. (1997) The Relationship Between Communication Skill and Marital Satisfaction: Some Moderating Effects. *Journal of Marriage and Family*, *59* (4). 884-902.

Caughlin J. P., Huston, T. L. & Houts, R. M. (2000). How Does Personality Matter in Marriage? An Examination of Trait Anxiety, Interpersonal Negativity and Marital Satisfaction *Journal of Personality and Social Psychology*, *78* (2), 326-336.

Doğan, İ. (1998). *Sosyoloji - Kavramlar ve Sorunlar.* İkinci Basım, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Duran, Ş. ve Hamamcı, Z. (2010). Evlilik Öncesi İlişki Geliştirme Programının Romantik İlişkiler Yaşayan Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri ve Çatışma İletişim Tarzları Üzerine Etkisinin İncelenmesi. *Aile ve Toplum*, *11* (6), 87-99.

Ekşi, B. (2005). Evliliğe Hazırlık Aşamasındaki Karı-Koca Adaylarının Evlilik ve Anne-Baba Olma Üzerine Düşünceleri *Aile ve Toplum Dergisi*. *2* (9), 75-84

Eskin, M. (2012). Evlilik Terapisi İçin Başvuran Çiftlerin Evlilik Doyumu ve Evlilik Terapisiyle Hakkındaki Görüşleriyle İlişkili Etmenler. *Klinik Psikiyatri*, *15* (4), 226-237.

Fraser, J. S., Grove, D., M. Y., Lee, Greene, G. & Solovey, A. (2014). *Integrative Family and Systems Treatment (I-FAST) A Strengths-Based Common Factors Approach.* New York: Oxford University Press.

Gingiss, R. (2000). Second Marriage Considerations for The Elderly. *South Dakota Law Review, 45* (3). http://works.bepress.com/randall_gingiss/2/adresinden edinilmiştir.

Hearn, J. & Lawrence, M. (1981). Family Sculpting: I. Some Doubts and Some Possibilities. *Journal of Family Therapy, 3* (3), 341-352.

Herbert, W. L. & F. V. Jarvis (1970). *Marriage Counselling in The Community.* Oxford: Pergamon Press.

Holtzworth-Munroe, A., Markman, H., O'Leary, KD, Neidig, P., Leber D. & Heyman, R. E. (1995). The Need For Marital Violence Prevention Efforts: A Behavioral—Cognitive Secondary Prevention Program for Engaged and Newly Married Couples. *Applied and Preventive Psychology*, *4* (2), 77-78.

Houston, G. (2003). *Brief Gestalt Therapy.* London: Sage Publications.

Kotzman, M. & Kotzman, A. (2008). *Listen to Me Listen to You: A Step-By-Step Guide to*

Communication Skills Training. Australia: ACER Press.

Iorizzo, C. (2013). *Divorce and Blended Families.* Canada: Crabtree Publishing Company.

Landale, A. & Douglas, M. (2007). *The Fast Facilitator: 76 Facilitator Activities and İnterventions Covering Essential Skills, Group Processes, and Creative Techniques.* U.S.: HRD Press.

Larson, J. H. & Holman, T. B. (1994). Premarital Predictors of Marital Quality and Stability. *Family Relations, 43* (2), 228-237.

Ludlow, L. H. & Howard, E. (1990). The Family Map: A Graphical Representation of Family Systems Theory. *Educational and Psychological Measurement*, *50* (2), 245-254.

Macdonald, A. J. (2007). *Solution-Focused Therapy: Theory, Research & Practice.* London: Sage Publications.

McCarthy J. ve Menken, J. (1979). Marriage, Remarriage, Marital Disruption and Age at First Birth. *Family Planning Perspectives*, *11* (1), 21-23+27-30.

McLanahan, S. (2005). Fragile Families and The Marriage Agenda. L. Kowaleski-Jones ve N. H. Wolfinger (Ed.). *Fragile families and the marriage agenda* (s. 1-21). New York, NY: Springer.

Morton, T. S. (1997). *From Marriage to Remarriage.* Sutton: Morton Publications.

Özabacı, N. ve Erkan, Z. (2014). *Aile Danışmanlığı: Kuram ve Uygulamalara Genel Bir Bakış.* İkinci Basım. Ankara: Pegem Akademi.

Payne, M. (2006). *Narrative Therapy: An Introduction for Counsellors.* London: Sage Publications.

Peters, J. F. (1976). A Comparison of Mate Selection and Marriage in The First and Second Marriages in A Selected Sample of The Remarried Divorced. *Journal of Comparative Family Studies*, 7 (3), 483-490.

Robinson, M. (2005). *Family Transformation Through Divorce and Remarriage: A Systemic Approach.* USA: Routledge.

Sabatelli, R. & Bartle, S. (1995). Survey Approaches to The Assessment of Family Functioning: Conceptual, Operational and Analytical Issues. *Journal of Marriage and Family, vol. 57*. 1025-1039.

Soylu, Y. ve Kağnıcı, D. Y. (2015). Evlilik Uyumunun Empatik Eğilim, İletişim ve Çatışma Çözme Stillerine Göre Yordanması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *5* (43), 44-54.

Sperry, L. (2004). *Assessment of Couples and Families: Contemporary and Cutting-Edge Strategies.* New York: Brunner-Routledge.

Tuncay, E. (2006). *Predictive Role of Perfectionism on Marital Adjustment.* (Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir.

Verstegen, I. (2005). *Arnheim, Gestalt and Art: A Psychological Theory.* New York: Springer Wieni.

Wagner, H. L. & Rosen, M. (2002). *Understanding and Coping with Divorce.* Philadelphia: Chelsea House Publishers.

Waldron, V. R. & Kelley, D. L. (2009). *Marriage at Midlife: Counseling Strategies and Analytical Tools*. New York: Springer Publishing Company.

Yılmaz, T. ve Kalkan, M. (2010). Evlilik Öncesi İlişkileri Geliştirme Programının Çiftlerin İlişki Doyumuna Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *10* (3). 1893-1920.

Yüksel-Kaptanoğlu, İ., Eryurt, M. A. ve Koç, İ. (2000). Kadınların Evlilik Döngüsü: Evliliğin Sonlanması ve Yeniden Evlenme. *Kadın/Woman*, *13* (1), 63-96.

Yüksel, Ö. ve Dağ, İ. (2015). Kadınlarda Evlilik Uyumu ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişki: Stresle Baş Etme Biçimleri ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumlarının Aracı Rolleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *26* (3), 181-188.

Süreç:

Oturum büyük ebeveyn ve torunlarıyla birlikte yürütülür. Ebeveyn torununa kendi yaşamını anlatmak için hazırlık yapar. Görseller ile desteklemek amacıyla fotoğraf albümü hazırlanır. Torun ile birlikte ebeveynin tüm fotoğraf albümü ayrıntılarıyla incelenir. Daha sonra torunun hayatını ve gelişim sürecini anlatan albüm incelenir. İki albüm arasındaki farklar belirlenir. Ebeveynin ve torunun çocuklukları karşılaştırılır. Farklılıklar üzerinde konuşulur.

Son etkinlik olarak üzerinde uzun bir köprü resmi olan bir Kraft kâğıdı yere konur. Kraft kâğıdı ikiye bölünür bir tarafına çocuklar bir tarafına ebeveynler yerleştirilir. Çocuklar gelecekteki yetişkin/yaşlı rollerini, büyük ebeveynler ise kendi çocukluklarını çizer. Çizimin ortak teması köprüye çizimlerin yerleştirilmesidir. Bu resmin adı ise kuşaklar arası köprü kurmaktır. Çalışma sonunda neler hissettikleri sorulur ve paylaşımlar dinlenir. Farklılıklar kabul edilir çatışmanın yerini kabul ve koşulsuz sevginin aldığı paylaşımların üzerinde durulur.

Büyük ebeveynlere son test uygulanır ve dilek ve temennilerle program sonlandırılır. Son olarak ebeveynlere eğitimli büyükanne ve büyükbaba sertifikası verilir (Ek-2).

KAYNAKÇA

Aktas Y, (1994). Çalısan Anne ve Çocuğu, *Yasadıkça Eğitim*, 36, 7-11.

Arpacı F. ve Bekar, A. (2013). Çocukların Büyük Ebeveynleri ile Etkileşimlerine İlişkin Görüşleri. *Selcuk University Social Sciences Institute Journal*, (29),11-29.

Baran, A.G., Kalınkara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G., Özkan, Y. (2005). Yaşlı ve Aile İlişkileri: Ankara Örneği, *T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ASAGEM*; yayın no.127, Ankara.

Canatan, A. (2008). Toplumsal Değerler ve Yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, *1*(1), 62-71.

Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*.(T. Ergene, Çev.) Ankara: Mentis Yayıncılık.

Doğrul, B. Ş. ve Tekeli, S. (2010). İş-Yaşam Dengesinin Sağlanmasında Esnek Çalışma. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, *2*(2),11-18.

Harper, S. (2005). Grandparenthood. In L. Johnson (Ed.) *The Camridge Handbook of Age and Aging*. Camridge University Press.

Hazer, O. (2011). Ergenlerin Büyük Ebeveynlerinden Beklentilerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, Mayıs 2015 tarihinde http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/oyahazer2makale.pdf adresinden erişildi.

Kakıcı, H., Emeç, H. ve Üçdoğruk, Ş. (2007). Türkiye'de Çalışan Kadınların Çocuk Bakım Tercihleri. *Ekonometri ve İstatistik e-Dergisi*, (5), 20-40.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). *İnsan, Aile, Kültür*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Kuzgun, Y. & Sevim, A. S. (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*,*37*(1), 14-27.

Lussier, G., Deater-Deckard, K., Dunn, J. & Davies, L. (2002). Support Across Two Generations: Children's Closeness to Grandparents Following Parental Divorce and Remarriage. *Journal of Family Psychology, 16*(3), 363.

Özgüven, İ. E. (1998). *Psikolojik Testler*. Ankara: PDREM Yayınları.

Rani, R. & Sharma, S. (2004). Attitude of Teenagers Towards Their Grandparents. *Journal of Human Development*, *15*, 183-185.

Turan, T., Kurban, N. K. & Zencir, M. (2010). *Büyükanne ve Büyükbabalarda Torun Bakmanın Depresyon ve Yaşam Kalitesine Etkisi.* Bilimsel Araştırma Projesi. Proje No: 2009BSP006. Pamukkale Üniversitesi.

Yavuzer, H.(2005). *Ana – Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, F. (2015, Nisan). Çocukların Dünyasına Yaşlıları Dahil Etmek: "Okul Temelli Kuşaklararası Dayanışma Modelleri. Sözel Bildiri, 1. Eğitim Kongresi, Antalya.

Süreç

Oturuma bir önceki oturumda verilen ödev ile ilgili yaşananlar paylaşılarak başlanır. Ardından 7 oturumun değerlendirmesi yapılır (Bu oturumlar size ne kazandırdı?). 1. Oturumda uygulanan envanter son test olarak uygulanır (Araştırmacı eğitimin etkisini görmek üzere daha sonra bu envanterleri değerlendirir). Kazanımların devam edebilmesi için neler yapılabileceğinin katılımcılar tarafından ifade edilmesi istenir. Grup lideri önerileri aldıktan sonra eğer öneriler arasında yer almamışsa, eğitimlerin etkisinin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla ayda bir ya da iki ayda bir toplanmayı önerir. Teşekkür edilerek oturum sonlandırılır.

KAYNAKÇA

Akkök, F. (1997). *Farklı Özelliği Olan Çocuk Anne Babalarının Yaşadıkları*. N. Karancı (Ed.) Farklılıkla Yaşamak. Aile ve Toplumun Farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği. Ankara: Türk Psikologlar Derneği yayını.

Altınay, D. (2012). *Psikodrama 400 Isınma Oyunu & Yardımcı Teknik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık

Arpacı, F. (2009). Yaşlıya Bakan Kadınların Bakım Yüklerinin İncelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, *2*(1), 61-72.

Arpacı, F. & Ersoy, A. F. (2007). *Türk Toplumunda Yaşlılık: Yetişkin Bireylerin Yaşlılık Dönemi Görüşlerine İlişkin Bir Araştırma*. *38. Icanas*, *10*, 61.

Atagün, M. İ., Balaban, Ö. D., Atagün, Z., Elagöz, M. & Özpolat, A. Y. (2011). Kronik hastalıklarda bakım veren yükü. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *3*(3).

Bilgili, N. (2000). *Yaşlı Bireye Bakım Veren Ailelerin Yaşadıkları Sorunların Belirlenmesi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara

Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma Kuram ve Uygulamaları* (T. Ergene, Çeviren). Ankara: Metis Yayıncılık

Çatak, B., Öner, C., Kılınç, A. S., Sütlü, S. ve Şenbayram, S. (2012). Yaşlılara Evde Bakım Verenlerde Ruhsal Hastalık Belirtisi Sıklığı ve Etkileyen Faktörler. *ed Sci*, 105.

Deb, P. & Trivedi, P. K. (1997). Demand for Medical Care by the Elderly: a Finite Mixture Approach. *Journal of Applied Econometrics*, *12*(3), 313-336.

Demir, G. & Platin, N. (2014, August). Demanslı Yaşlıya Birincil Bakım Verenlere Verilecek Eğitim ve Destek Grup Etkileşiminin Bakım Yükü Algısına Etkisi. *HALK SAĞLIĞI KONGRESİ*.

Doty, P. (1986). Family Care of the Elderly: The Role of Public Policy. *The Milbank Quarterly*, 34-75.

Dökmen, Z. Y. (2012). Yakınlarına Bakım Verenlerin Ruh Sağlıkları ile Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişkiler. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *3*(1), 3-38.

Eng, C., Pedulla, J., Eleazer, G. P., Mccann, R. & Fox, N. (1997). Program of All-Inclusive Care for the Elderly (PACE): An Innovative Model of Integrated Geriatric Care and Financing. *Journal of the American Geriatrics Society*, *45*(2), 223-232.

Er, D. (2009) Psikososyal Açıdan Yaşlılık. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 11, 131-144

Erdem, M. (2010). Yaşlıya Bakım Verme. *Journal Of Anatolia Nursing And Health Sciences, 8*(3). doi:http://dx.doi.org/10.17049/ahsbd.08864

Genç, Y., Barış, İ. (2015). Yaşlı Bakım Hizmetlerinde Çağdaş Yaklaşım: Kurumsal Bakım Yerine Evde Bakım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*,10, 36-57

İçli, G. (2008). Yaşlılar ve Yetişkin Çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, *1*(1), 29-38.

Karahan, A. Y., İslam, S. (2013). Fiziksel Engelli Çocuk ve Yaşlı Hastalara Bakım Verme Yükü Üzerine Bir Karşılaştırma Çalışma.

Karataş. Z. (2011). *Evde Bakım Hizmeti Sunan Aile Bireyi Bakıcıların Moral ve Manevi Değerlerinin Başa Çıkmadaki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Rize Üniversitesi. Rize

Küçükgüçlü, Ö., Esen, A., Yener, G. (2009). Araştırma Yazısı Bakımverenlerin Yükü Envanterinin Türk Toplumu İçin Geçerlik ve Güvenirliğinin İncelenmesi. Journal of Neurologial Sciences (Turkish) 26: 1 18; 060-073,2009 http://www.jns.dergisi.org. text.php3?id=263

Oluk Baltayan, A. (2012). *Yaşlı Hastalara Bakım Veren Kadınların Bakım Yüklerinin ve Yasam Kalitelerinin İncelenmesi* (Doctoral Dissertation).

Öztop, H., Şener, A., Güven, S. (2008). Evde Bakımın Yaşlı ve Aile Açısından Olumlu ve Olumsuz Yönleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, *1*(1), 39-49.

Soygür, H., Bülent, Ç. E. L., Aydemır, Ç., Bozkurt, S. (1998). Hasta Yakınları ile Gerçekleştirilen Psikodrama Yönelimli Destekleyici-Eğitici Grup Psikoterapisinin Kronik Şizofreni Gidişi Üzerinde Etkisi. *Düşünen Adam*, *11*(4), 5-11.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Müdürlüğü. (2013). *Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı.* Ankara.

Tambağ, H.,Öz, F. (2014) Grup Psikoeğitiminin Yaşlıların Hemşirelik Bakımında Kullanılması.

Taşçı, S., Kılıç, N. (2005). 65 Yaş Üstü Bireylere Bakım Verenlerin Yaşadıkları Sorunların Belirlenmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi* 14 (Ek Sayı: Hemşirelik Özel Sayısı), 30-36.

Yıldız, M. (2012)Bağlanma Kuramı Açısından Yaşlılık Dönemine Genel Bir Bakış. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1.

Yılmaz, M. (2013) Yaşlılıkta Manevi Destek ve Din Eğitiminin Önemi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 39, 241-264

Yukay Yüksel, M.; Eren, S. (2007). Otistik Çocuğa Sahip Ailelerle Yapılan Grupla Psikolojik Danışma Çalışmasının Ailelerin Depresyon ve Problem Çözme Becerileri Üzerine Etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 25, 197-210.

Yukay, M.; Erturan, N. (1998). Down Sendrom'lu Çocuğa Sahip Ailelerle Yapılan Grupla Psikolojik Danışma Çalışmasının Ailelerin Depresyon Düzeyleri ve Aile Yapıları Üzerine Etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 339-354.

KAYNAKÇA

Alzheimer's Disease Education and Referral (2010). Tips for Caregivers of People with Alzheimer's Disease. National Institute on Aging.

Alzhemer's and Damentia Caregiver Center (2015) Caregiver Notebboks, Taking Good Care of Yourself. http://www.alz.org/care/alzheimers-dementia-caregiver-notebook.asp adresinden 15.10.2015 tarihinde alınmıştır.

Alzheimer's Association (2015). Muffet's story. http://www.alz.org/living_with_alzheimers_15512.asp adresinden 12.10.2015 tarihinde alınmıştır.

Alzhemier's Association (2015). Beverly's Story. http://www.alz.org/living_with_alzheimers_10642.asp adresinden 12.10.2015 tarihinde alınmıştır.

Argüelles, S., Simson, A., (2008). Innovative Family and Technological Interventions for Encouraging Leisure Activities in Caregivers of Persons with Alzheimer's Disease. *Activities, Adaptation and Aging*, *24(2),* 83-97.

Baumgarten, M., Battista, R., N., Infante-Rivard, C., Hanley, J., A., Becker, R., Gauthier, S. (1992). The Psychological and Physical Health of Family Members Caring for an Elderly Person with Dementia. *Journal of Clinial Epidemiology, 45*, 61-70.

Benson, H., Stuart, E., M., (1992). *The Wellness Book: A Comprehensive Guide to Maintainin Health and Treating Stress Related Illness.* NY: Fireside.

Buchalter, S., I. (2009). Art Therapy Techniques and Applications. London: Jessica Kingsley

Burwell, R. ve Chen, C., P. (2002) Applying REBT to Workaholic Clients. *Counselling Psychology Quarterly*, 15:3, 219-228,

Cohen, D. & Eisdorfer, C. (1988). Depression in Family Members Caring for a Relative with Alzheimer's Disease. *Journal of the American Geriatric Society*, *36*, 885-889.

Connell, C., M., Shaw, B., A., Holmes, S., B., Foster, N. (2001). Caregivers' Attitudes Toward Their Family Members' Participation in Alzheimer Disease Research: Implications for Recruitment and Retention. *Alzheimer Disease & Associated Disorders, 15*, 137-145.

Croog, S., H., J., Burleson, A., Sudilovsky, A. & Baume, R., M. (2006) Spouse Caregivers of Alzheimer's Patients: Problem Responses to Caregiver Burden, *Aging & Mental Health,* 10:2, 87-100.

Ducharme,F., Lévesque, L., Lachance, L., Giroux, F., Legault, **A.,** Préville, M. (2005). "Taking care of Myself" Efficacy of an Intervention Programme for Caregivers of a Relative with Dementia Living a Long Term Care Setting. *Dementia.* 1, 23-47.

Ekici, Y., F. (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies.* 30, 209-224.

Haley, W. E., Levine, E. G., Brown, S. L., Berry, J. W. & Hughes, G. H. (1987). Psychological, Social and Health. Consequences of Caring for a Relative with Senile Dementia. *Journal of the American Geriatric Society*, *35*, 405-411.

Haley, W. E., West, C. A. C., Wadley, V. G., Ford, G. R., White, F. Y., Barrett, J. J., Harrell, L. E. & Roth, D. L. (1995). Psychological, Social and Health Impact of Caregiving: A Comparison of Black and White Dementia Family Caregivers and Noncaregivers. *Psychology and Aging*, *10*, 540-552.

Henley, D. (2002). *Clayworks in Art Therapy*. Philedelphia, PA: Jessica Kingsley Publishers.

Kallen I.,C. **ve** Pin, S. (2012). Fear of Alzheimer's Disease in the French Population: Impact of Age and Proximity to the Disease. *International Psychogeriatrics*. 1,108-116.

Lansac,F.,V., López, C., M, Cáceres R., Rodríguez, P., M. (2012). Resilience in Caregivers of Patients with Dementia: A Preliminary Study. *Revista Espanola de Geriatria y Gerontologia*. 47, 102-109

Levine, J. & Lawlor, B. A. (1991). Family Counseling and Legal Issues in Alzheimer's Disease. *The Psychiatric Clinics of North America*, *14*, 385-396.

Liebman, M. (2004). Art Therapy for Groups: A handbook of Themes and Exercises. NY: Brunner Routledge: Taylor and Francis

Llardo, J. & Rothman, C. R. (1999). I'll Take

Care of You: A Practical Guide for Family Caregivers. Oakland, CA: New Harbinger Publications.

Mace, N. L. & Rabins, P.V. (1991). *The 36-Hour Day* (revised edition). NY: The Johns Hopkins University Press.

Markowitz, J., S., Gutterman, E., M., Sadik, K., Papadopoulos, G. (2003). Health-Related Quality of Life for Caregivers of Patients With Alzheimer Disease. *Alzheimer Disease & Associated Disorders, 17*, 209-214.

McKhann, G., Drachman, D., Folstein, M., Katzman, R., Price, D. & Stadlan, E. M. (1984). Clinical Diagnosis of Alzheimer's Disease: Report of the NINCDS-ADRDA Work Group Under the Auspices of Department of Health and Human Services Task Force on Alzheimer's Disease. *Neurology*, *34*, 939-944.

Monteko, A., K. (1989). The Frustrations, Gratifications, and Well-Being of Dementia Caregivers. *The Gerontologist*. 29,166-172.

Moritz, D. J., Kasl, S. V. & Berkman, L. F. (1989). The Health Impact of Living with A Cognitively Impaired Elderly Spouse: Depressive Symptoms and Social Functioning. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, *44*, 17-27.

Öztop, H., Şener, A., Güven, S. (2008). Evde Bakımın Yaşlı ve Aile Açısından Olumlu ve Olumsuz Yönleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi. 1*, 39-49.

Peterson, K. (2015). A Letter of Encouragement to Myself. http://www.kimscounselingcorner.com/2013/08/31/a-letter-of-encouragement-to-myself/ adresinden 20.10.2015 tarihinde alınmıştır.

Pratt, C., C., Schmall, V., L., Wright, S. & Cleland, M. (1985). Burden and Coping Strategies of Caregivers to Alzheimer's Patients. *Family Relations* 34, 27-33.

Pruchno, R. A. & Potashnik, S. I. (1989). Caregiving Spouses: Physical and Mental Health in Perspective. *Journal of the American Geriatric Society*, *37*, 697-705.

Roland, C. (2012). Collage a heart. http://artjunction.org/resources/adresinden 20.10.2015 tarihinde alınmıştır.

Schulz, R., O'Brien, A. T., Bookwala, J. & Fleissner, R. (1995). Psychiatric and Physical Morbidity Effects of Dementia Caregiving: Prevalence, Correlates, and Causes. *The Gerontologist*, *35*, 771-791.

Schwarz, D. (2015). A Thanksgiving Art Therapy Exercise For Groups or Individuals: Thank You Cards. http://www.arttherapyblog.com/art-therapy-activities/art-exercise-groups-individuals-thank-you-cards/#.VmlFXI9OKhc adresinden 20.10.2015 tarihinde alınmıştır.

Thommessen, B., Aarsland, D., Braekhus, A., Oksengaard, A., R., Engedal, K., Laake, K. (2002). The Psychosocial Burden on Spouses of The Elderly With Stroke, Dementia and Parkinson's Disease. *International Journal of Geriatric Psychiatry, 17*, 78-84.

Yılmaz, A. ve Turan, A. (2006). Alzheimer Hastalarına Bakım Verenlerde Tükenmişlik, Tükenmişliğe Neden Olan Faktörler ve Baş Etme Yolları. *Türkiye Klinikleri Journal Medical Science.* 27, 445-454.

Wald, C., Fahy, M., Walker, Z. & Livingston, G. (2003). What to Tell Dementia Caregivers—The Rule of Threes,. *International Journal Of Geriatric Psychiatry.* 18, 313-317.

Williams, M., Teasdale, J., Segal, Z. & Kabat-Zinn J. (2007). The Mindful Way Through Depression: Freeing Yourself from Chronic Unhappiness. New York: Guilford Press.

KAYNAKÇA

Bunny with Umbrella [resim] http://www.morethaninvites.com/tag/vinyl-decals/ adresinden 27.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Caregiver Notebook (2015). Alzheimer's and Dementia Caregiver Center. https://www.alz.org/care/alzheimers-dementia-caregiver-notebook.asp adresinden 10.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Dementia [resim] http://www.economist.com/news/science-and-technology/21579792-search-treatment-dementia-continues-beta-testing adresinden 27.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Fitness heart [resim] https://www.iconfinder.com/icons/684635/bodybuilding_cartoon_character_champion_fitness_heart_flexing_muscles_strong_heart_wellness_icon

http://www.ankoslink.org.tr/2015/yardim.php adresinden 27.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Free time [resim] https://whatevenislife.wordpress.com/tag/free-time/adresinden 27.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Old people [resim] http://quotesgram.com/old-people-cartoons-quotes/adresinden 27.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Stress [resim] http://www.glogster.com/roxzaney/active-living-assignment-2-lifestyle-choices-erin-hur/g-6klon317lddvebmkghe5na0 adresinden 27.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Yükümlü Yetişkinlerin Ruh Sağlığını Koruma Programı"na (bk. İnce, s. 163) aktarılabilirler.

2. Hastanın yoğun bakımda kaybedilmesi durumunda hasta yakınları "İleri Yetişkinlikte Yasla Başa Çıkma Programı"na (bk. Çanga, s. 288) aktarılabilirler.

Seanslarda Dikkat Edilmesi Gereken Önemli Durumlar

1. Programa alınacak olan yoğun bakım hemşirelerinin ilk seansta hasta yakınlarına, yapacağı açıklamaların hastaların durumları ile ilgili değil, sadece kullanılan tıbbi terimler ve doktorların yaptığı açıklamaların anlaşılır kılınması ile ilgili olduğu belirtilmelidir.
2. Hasta yakınlarının hastane personelinin tıbbi müdahaleleri hakkında eleştirel paylaşımlarının engellenmesi ve şikayetlerin ilgili birimlere aktarılmasının sağlanması, grubun dinamiklerinin zarar görmemesi açısından önemlidir.
3. Hasta yakınları hastaları için aradıkları tıbbi çözümler konusunda aktarımlarda bulunurken diğer hasta yakınlarının zihninde soru işaretlerinin oluşması ve yanlış bilgilendirmelerin önlenmesi önemlidir.
4. Seanslar sırasında hastalarını kaybedenler karşısında grubun duygularını paylaşmaları sağlanmalıdır.
5. Oluşturulan program ölümcül hastalık teşhisi almış hastaların yakınlarına uyarlanarak kullanılabilir.

KAYNAKÇA

Adsay, E. (2015) Yoğun Bakım Ünitesinden Taburcu Olan Hastaların Yoğun Bakım Deneyimlerinin Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Celal bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.

Akıncı, S. B. & Şahin, A. 2005) Yoğun Bakımda Deliryum. Yoğun Bakım Dergisi, 5 (1), 26-35.

Al Mutair, A., Plummer, V., Paul O'Brien, A. & Clerehan, R. (2014). Attitudes of Healthcare Providers Towards Family Involvement and Presence in Adult Critical Care Units in Saudi Arabia: a Quantitative Study. Journal of Clinical Nursing, 23(5-6), 744-755.

Alaca, Ç., Yiğit, R. ve Özcan, A. (2011). Yoğun Bakım Ünitesinde Yatan Hastaların Hastalık Sürecinde Yaşadığı Deneyimler Konusunda Hasta ve Hemşire Görüşlerinin Karşılaştırılması. Journal of Psychiatric Nursing, 2(2), 69-74.

Chien, W. T., Chiu, Y. L., Lam, L. W. & Ip, W. Y. (2006). Effects Of A Needs-Based Education Programme for Family Carers With a Relative in An İntensive Care Unit: A Quasi-Experimental Study. International Journal of Nursing Studies, 43(1), 39-50.

Davidson, J. E., Jones, C. & Bienvenu, O. J. (2012). Family Response to Critical Illness: Postintensive Care Syndrome–Family. Critical Care Medicine, 40(2), 618-624.

Demir, A. Ve Koydemir, S. (Ed.) (2011) Grupla psikolojik danışma. Pegem Akademi Yayınları.

Dryden, W. & Neenan, M. (2008) *The REBT Therapist's Pocket Companion.* Albert Ellis Institute, New York.

Frivold, G., Dale, B. & Slettebo, A. (2015). Family Members' Experiences of Being Cared for by Nurses and Physicians in Norwegian Intensive Care Units: A Phenomenological Hermeneutical Study. Intensive and Critical Care Nursing. 31(4):232-240.

Fumis, R. R. L., Ranzani, O. T., Faria, P. P. & Schettino, G. (2015). Anxiety, Depression, and

Satisfaction in Close Relatives of Patients in an Open Visiting Policy Intensive Care Unit in Brazil. Journal of Critical Care, 30(2), 440. e1- 440.e6.

Hewitt, J. (2002). Psycho-Affective Disorder in Intensive Care Units: a Review. Journal of Clinical Nursing, 11(5), 575-584.

Huffines, M., Johnson, K. L., Naranjo, L. L. S., Lissauer, M. E., Fishel, M. A. M., Howes, S. M. A., ... & Smith, R. (2013). Improving Family Satisfaction and Participation in Decision Making in an Intensive Care Unit. Critical Care Nurse, 33(5), 56-69.

Hwang, D. Y., Yagoda, D., Perrey, H. M., Currier, P. F., Tehan, T. M., Guanci, M., ... & Rosand, J. (2014). Anxiety and Depression Symptoms Among Families of Adult Intensive Care Unit Survivors Immediately Following Brief Length of Stay. Journal of Critical Care, 29(2), 278-282.

Johansson, M., Hanson, E., Runeson, I. & Wåhlin, I. (2015). Family Members' Experiences of Keeping a Diary During A Sick Relative's Stay in the Intensive Care Unit: A Hermeneutic Interview Study. Intensive and Critical Care Nursing. Volume 31, Issue 4, 241–249.

Khalaila, R. (2014). Meeting the Needs of Patients' Families in Intensive Care Units. Nursing Standard, 28(43), 37-44.

Kiefer, C. F. & Constable, M. (2013). The Art of Insight: How to Have More Aha! Moments. Berrett-Koehler Publishers.

Koyuncu, Yava, Aslan, (2014) Yoğun Bakımda Deliryum Yönetimi. 11. Ulusal Dahili ve Cerrahi Bilimler Yoğun Bakım Kongresi. Poster Bildiriler Kitapçığı.

McCullough, J. & Schell-Chaple, H. (2013). Maintaining Patients' Privacy and Confidentiality With Family Communications in the Intensive Care Unit. Critical Care Nurse, 33(5), 77-79.

Onat, O. ve Otrar, M. (2010) Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı: 31,123 – 143.

Öner N. ve Le Compte A. (1983). Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Paul, F. & Rattray, J. (2008). Short-and Long-Term Impact of Critical Illness on Relatives: Literature Review. Journal of Advanced Nursing, 62(3), 276-292.

Paul, R. G. & Finney, S. J. (2015). Family Satisfaction with Care on the Icu: Essential Lessons for all Doctors. British Journal of Hospital Medicine, 76(9).

Plutchik. R. (2001) The Nature of Emotions. American Scientist, 89(4):344–350.

Riccioni, L., Ajmone-Cat, C. A., Rogante, S., Ranaldi, G. & Ciarlone, A. (2014). New Roles for Health-Care Workers in the Open ICU. Trends in Anaesthesia and Critical Care, 4(6), 182-185.

Sucu, G., Cebeci, F. ve Karazeybek, E. (2009). Acil Servisteki Kritik Hasta Yakınlarının Gereksinimleri ve Karşılanma Durumu. Ulus Travma Acil Cerrahi Dergisi, 15(5), 473-481.

Şener, A., Koç, Z., Sağlam, Z. ve Kızıltepe, S. (2014) Yoğun Bakım Ünitesinde Yatan Hasta Ailelerinin Kaygı Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. 11. Ulusal Dahili ve Cerrahi Bilimler Yoğun Bakım Kongresi. Poster Bildiriler Kitapçığı.

Tastan, S., Iyigun, E., Ayhan, H., Kılıckaya, O., Yılmaz, A. A. & Kurt, E. (2014). Validity and Reliability of Turkish Version of Family Satisfaction in the Intensive Care Unit. *International Journal of Nursing Practice*, 20(3), 320-326.

Tunçay, G. Y. ve Uçar, H. (2010). Hastaların Yoğun Bakım Ünitesinin Fiziksel Ortam Özelliklerine İlişkin Görüşleri. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 17(2), 033-046.

Uzun, Ö., Özer, N. ve Akyıl, R. Ç. (2002). Bazı Cerrahi Kliniklerde ve Cerrahi Yoğun Bakım Ünitelerinde Yatan Hastaların Ailelerinin Gereksinimleri. Atatürk Üniversitesi Tıp Dergisi, 34(2), 39-45.

Voltan- Acar, N. (2004). Grupla Psikolojik Danışma: Alıştırmalar Deneyler. Ankara: Nobel.

Wong, P. T. (Ed.). (2013). The Human Quest for Meaning: Theories, Research, and Applications. Routledge.

Zaybak, A. ve Çevik, K. (2015). Yoğun Bakım Ünitesindeki Stresörlerin Hasta ve Hemşireler Tarafından Algılanması. Turkish Journal of Medical & Surgical Intensive Care Medicine/ Dahili ve Cerrahi Bilimler Yoğun Bakım Dergisi. Vol. 6 Issue 1, 4-9.

ma kadar yapılmış olan herhangi bir dışavurum tekniğini kullanabilecekleri konusunda açıklama yapılır. Tüm grup üyelerine çalışmalarını bitirmeleri için yeterli süre verildikten sonra bu çalışmaları grupla paylaşmaları istenir. Bu sayede grup çalışmasının katılımcılar üzerinde nasıl bir etki yaratmış olduğu görülebilir.

Etkinliğin bitmesinin ardından grup lideri grup çalışması hakkında genel bir özet yapar. Tüm katılımcılara bu grup çalışmasında yer aldıkları için teşekkür eder. Grup lideri dilerse katılımcılara bu çalışmanın hatırası olarak grup çalışmalarında çekilen bir fotoğraf albümü verebilir. Ancak fotoğraf çekmek için öncesinde tüm katılımcıların onayı alması uygun görülmektedir.

KAYNAKÇA

Altınay, D. (1999). *Psikodrama Grup Psikoterapisi 300 Isınma Oyunu: Temel Teknikler Yardımcı Teknikler ve Temel Stratejiler.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Arıoğul, S., Cankurtaran, M., Halil, M., Ülger, Z. & Yavuz, B. (2008). Yaşlılık Dönemi Hastalıkları. K. Ersanlı ve M. Kalkan (Eds.), *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık*. Ankara: Pegem Akademi.

Barut, Y. (2008). Yaşlılık Dönemi Zihnsel ve Ruhsal Özellikleri. K. Ersanlı ve M. Kalkan (Eds.), *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık*. Ankara: Pegem Akademi.

Beck, A. (1979). *Cognitive Therapy of Depression*. New York: Guilford Press.

Bekaroğlu, M. (1991). Yaşlılık Döneminin Ruhsal Sorunları. *Aile ve Toplum*, 1(1), 113-115.

Berman, J. & Furst, L. (2011). *Depressed Older Adults: Education and Screening*. New York: Springer Pub.

Blazer, D. G. (2003). Depression in Late Life: Review and Commentary. *Journals of Gerontology - Series A Biological Sciences and Medical Sciences, 58*(3), 249-265.

Curran, S., Wattis, J. & Lynch, S. (Eds.). (2001). *Practical Management of Depression in Older People*. London: Arnold.

Edelstein, B. & Segal, D. (2010). Assessment of Emotional and Personality Disorders in Older Adults. In K. Schaie & S. Willis (Eds.), *Handbook of The Psychology of Aging* (7th ed.). San Diego: Academic Press.

Glicken, M. (2009). *Evidence-Based Counseling and Psychotherapy for An Aging Population*. Amsterdam: Academic.

Harris, T., Cook, D. G., Victor, C., Rink, E., Mann, A. H., Shah, S, DeWilde S. & Beighton, C. (2003). Predictors of Depressive Symptoms in Older People-A Survey of Two General Practice Populations. *Age and Ageing*, 32(5), 510-518.

Hillier, S. & Barrow, G. (2011). *Aging, The Individual, and Society* (9th ed.). Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.

Karadeniz, G. ve Dedeli, Ö. (2008). Yaşlılık Dönemi Fiziksel Özellikleri. K. Ersanlı & M. Kalkan (Eds.), *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık*. Ankara: Pegem Akademi.

Katz, I. (1998). Depression as a Pivotal Component in Secondary Aging: Opportunities for Research, Treatment, and Prevention. J. Lomranz (Ed.), *Handbook of Aging and Mental Health: An Integrative Approach*. New York: Plenum Press.

Liebmann, M. (2004). *Art Therapy for Groups a Handbook of Themes and Exercises* (2nd ed.). Hove, East Sussex: Brunner-Routledge.

Malchiodi, C. (2003). *Handbook of Art Therapy*. New York: Guilford Press.

Mazza, N. (2014). *Şiir Terapi: Teori ve Pratik* (E. Çıplak, Çev.). İstanbul: Okyanus Us Yayınları.

O'Leary, E. (Ed.). (2013). *Gestalt Therapy Around the World*. John Wiley & Sons.

Öz, F. (2002). Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açıdan Gözden Geçirme. *Kriz Dergisi*, *10* (2), 17-28.

Özer, K. (2002). *Kaygı: Sınanma Duygusuyla Baş Edebilme*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Polan, E. & Taylor, D. (2007). *Journey Across the Life Span Human Development and Health*

Promotion (3rd ed.). Philadelphia: F.A. Davis.

Price, J. S. (2009). *Creative Healing: an Expressive Art Therapy Curriculum Designed to Decrease the Symptoms of Depression and Anxiety* (Doctoral Dissertation, Prescott College).

Ridge, D. (2009). *Recovery From Depression Using The Narrative Approach A Guide for Doctors, Complementary Therapists, and Mental Health Professionals*. London: Jessica Kingsley.

Qualls, S. & Knight, B. (2006). *Psychotherapy for Depression in Older Adults*. Hoboken, N.J.: Wiley.

Segal, D. (2003). Abnormal Psychology. S. Whitbourne & J. Cavanaugh (Eds.), *Integrating Aging Topics Into Psychology: A Practical Guide for Teaching Undergraduates*. Washington, DC: American Psychological Association.

Stockley, S. (1992). Older Lives, Older Dances: Dance Movement Therapy With Older People. H. Payne (Ed.), *Dance Movement Therapy: Theory and Practice*. London: Tavistock/Routledge.

Şentürk M. Ve Altan R. B. (2015). İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması. Şentürk, M. ve Ceylan H. (Ed). *İstanbul'da Yaşlanmak*. İstanbul: Açılım Kitap.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2013). İntihar istatistikleri. Erişim: 19 Kasım 2015. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16049

Yang, Y. (2006). How Does Functional Disability Affect Depressive Symptoms in Late Life? The Role of Perceived Social Support and Psychological Resources. *Journal of Health and Social Behavior*, *47*(4), 355-372.

Yüksel, M. Y. (2014). Dışavurumcu Terapiler. Canel, N. (Ed). *Terapide Yeni Ufuklar 1*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Yüksel, N. (1998). Yaşlılık Çağı Depresyonları. *Turkish Journal of Geriatrics, 1*(1), 19-23.

Süreç

Grup lideri üyelere haftayı nasıl geçirdiklerini sorar. Gönüllü üyelerin paylaşımları dinlenir ve ardından önceki oturumun özeti yapılır ve ev ödevleri üzerine konuşulur. Bu oturumun son oturum olduğu vurgulanır. Aşağıdaki soru gruba yöneltilir.

"İnsan en çok neye şükreder ve minnettarlık duyar?"

Üyelerin görüşleri alındıktan sonra en çok minnettarlık duyulan varlık, kişi, olay, yer ya da zaman düşünülerek ona karşı minnettarlığı ifade eden bir mektup yazılması istenir. Mektupla ilgili paylaşımda bulunmak isteyen üyeler dinlenir. Bu mektubu, ileride kendilerini kötü hissettikleri bir zaman olursa okumak üzere saklamaları istenir.

Mektup etkinliğinden sonra Gelişim Kutusundaki oturum değerlendirme formları ele alınır. Her üye kendi formlarını alır tarihlere göre sıralar ve ilk oturumdan son oturuma kadar nasıl bir gelişim gösterdiğini inceler. Üyelerin kendi gelişimleriyle ilgili değerlendirmelerinden sonra aşağıdaki sorular yöneltilir:

- Birlikte geçirdiğimiz 6 oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Bu etkinlikler ile kendinize ilişkin neler öğrendiniz? Diğerlerinden neler öğrendiniz? Size neler kazandırdı? (Neler öğrendiniz, neler hissettiniz, neler düşündünüz?)
- Sizin için en büyük katkısı neydi?
- Nasıl daha iyi olabilirdi?/Önerileriniz nelerdir?
- Böyle bir grupta bulunmak sizin için nasıl bir deneyimdi?

Gruba ilişkin bu değerlendirmelerden sonra olumlu duygularla gruptan ayrılmanın sağlanması amacıyla bireylerin birbirlerine iyi dilekleri ve/veya dualarını içeren notlar yazmaları istenir. Notlar yazılıp üyelere verildikten sonra grubun tüm üyeleri için geçerli olacak bir dilek dilenir/dua edilir. Seansta duanın kullanılması Lines (2006), Miller (2003) ve Wulff (1997)'den uyarlanmıştır. Sonrasında grubun etkililiğini değerlendirmek amacıyla oluşturulmuş olan ve oturumlar başlamadan önce sorulan sorular tekrar sorularak nitel bir değerlendirme gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

Akgül, A. (2009). *Yaşlılarda Sosyal ve Manevi Bakım (Darülaceze örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Allred, G. B. (1985). *The Effects of Intergenerational Remotivation Therapy on the Lifesatisfaction of Institutionalized Elderly.* Doctoral Thesis, Oklahoma State University. (UMI No. 8528076).

Altıparmak, S. (2009). Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yaşam Doyumu, Sosyal Destek Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi, 23*(3), 159-164.

Arland, W. T. (1989). *A Life Review Intervention with Elderly Subjects Assesing for Impact on Depression and Life Satisfaction.* Doctoral thesis, University of Maine. (UMI No. 9023842).

Aquino, J. A., Cutrona, C. E. & Altmaier, E. M. (1996). Employment Status, Social Supportand Life Satisfaction Among the Elderly. *Journal of Counseling Psychology, 43*(4), 480-489.

Ayten, A. (2015). *Din, Erdem ve Sağlık*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Burke, M. T., Chauvin, J. C. & Miranti, J. G. (2005). *Religious and Spiritual Issues in*

Counseling: Applicationsacross Diverse Populations. New York: Brunner-Routledge.

Capps, H. E. (1998). *A Comparison of the Effects of Life Review and Reminiscence Group Counseling on Depression, Life Satisfaction and Self-Esteem of Older Persons*. Doctoral Dissertation. Wayne State University, Michigan. (UMI No. 9827192).

Christmas, C. & Van Horn, S. M. (2012). SPARC Groups A Model for Incorporating Spiritual Psychoeducation Into Group Work. *The Journal For Specıalısts In Group Work. 37* (3), 170-201. doi: 10.1080/01933922.2012.690833.

Çetinkaya, E. (2011). *Emekli Bireylerde Yaşam Doyumunun Yordayıcıları Olarak Sosyal Destekve Öz-Yeterlilik.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Danış, M. Z. (2009). *Kurumlarda Kalan Yaşlıların Yaşam Kalitesi ve Bunu Etkileyen Faktörler: Ankara Örneğinde Bir Alan Araştırması.* Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Figueira, H. A., Figueira, A. A., Cader, S.A., Guimarães, A. C., Oliveira, R. J., Figueira, J. A.,Figueira, O. A. & Dantas, E. H. M. (2012). Effects of a Physical Activity Governmentalhealth Programme on the Quality of Lie of Elderly People. *Scandinavian Journal of Public Health, 40*, 418-422.

Göcen, G. (2014). *Şükür: Pozitif Psikolojiden Din Psikolojisine Köprü. İstanbul*: Dem Yayınları.

İslam, A. Ş. (1987). *Bireysel Psikolojik Danışmanın Yaşlılarda Kendini Kabule Etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Karataş, S. (1988). *Yaşlılarda Yaşam Doyumunu Etkileyen Etmenler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kılavuz, A. M. (2003). *Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi*. Bursa: Arasta Yayınları.

Koç, M. (2002). Gelişim Psikolojisi Açısından Yaşlılık Döneminde Ruhsal Gelişim. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12*(1), 287–304.

Koç, M. (2012a). Manevî-[Psikolojik] Danışmanlık ile İlgili Batı'da Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü (1902-2010) Üzerine Bir Araştırma –I. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 12*(2), 201-237.

Koç, M. (2012b). Manevî-[Psikolojik] Danışmanlık ile İlgili Batı'da Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü (1902-2010) Üzerine Bir Araştırma –II. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 12(2), 239-276.

Korff, S. C. (2006). *Religious Orientation as a Predictor of Life Within Elderly Population*. Doctoral Dissertation, Walden University. (UMI No. 3205056).

Li, L. W. & Liang, J. (2007). Social Exchanges and Subjective Well-Being Among Older Chinese: Does Age Make a Difference?. *Psychology and Aging, 22*(2), 386-391.

Lines, D. (2006). *Spirituality in Counselling and Psychotherapy*. London: Sage Publication.

Miller, G. (2003). *Incorporating Spirituality in Counseling and Psychotherapy: Theory and Technique*. New Jersey: John Wiley & Sons.

Moreno-Weiner, I. (2011). *The Influence of Religiosity on Psychological Well Being and Life Satisfaction in an Elderly Population*. Doctoral Dissertation, Arizona State University. (UMI No. 3503998).

Nalçakan, M. (b.t.). *Yaşlanma ve Fiziksel Aktivite*. http://www.populermedikal.com/diyetegzersiz/yaslanma.asp#sthash.R0DVkKvu.dpuf adresinden 2 Aralık 2015 tarihinde edinilmiştir.

Norris, T. L. (2001). *The Effectiveness and Perceived Effectiveness of Simple Reminiscence Therapy Involving Photographic Prompts for Determining Life Satisfaction in Noninstitutionalized Elderly Persons.* Doctoral Ddissertation, Lousiana State University. (UMI No. 3028642).

Odell, K. S., Soloninka, J. W., Lawrence, L. D. & Gartin, S. A. (1992). Life Satisfaction of Retired West Virginia Secondary School Agriculture Teachers. *Journal of Agricultural Education,* 17-22.

Özdoğan, Ö. (2006). İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım: Pastoral Psikoloji, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 47*(2), 127-141.

Özer M. ve Karabulut Ö. Ö. (2003). Yaşlılarda Yaşam Doyumu. *Geriatri, 6*(2) 72-74.

Roberts, J. (2009). Heart and Soul: Experimental Exercises for Therapists and Clients. In Froma Walsh (Ed.), *Spiritual Resources in Family Therapy* (pp. 359-379). (2nd ed.). New York: The Guilford Press.

Sahranç, Ü. (2007). *Stres Kontrolü, Genel Öz-Yeterlik, Durumluk Kaygı ve Yaşam Doyumuyla İlişkili Bir Akış Modeli*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Seyyar, A., Karagöz, M., Aksu, F., Uçar, G. ve Hamdemirci, Z. (2009). *Manevî Bakım Aktiviteleri: "Demanslı Yaşlılar ile Manevi Bakım Aktiviteleri*. http://www.manevibakim.com/bilim_alanlari/dmyi_manevi_bakim/index.asp 29 Kasım 2015 tarihinde edinilmiştir.

Siviş, R. (2005). *The Effect of a Reminiscence Group Counseling Program on the Life Satisfaction of Older Adults*. Unpublished Doctoral Thesis. Middle East Technical University, Ankara.

Sperry, L. & Shafranske, E. P. (2005). *Spiritually Oriented Psychotherapy*. Washington DC: American Psychological Association.

Uzakgören, P. (2015). *Yaşlılarda Fiziksel Bir Aktivite Olarak Dans Eğitiminin, Bellek Performansı, Benlik Saygısı ve Yaşam Kalitesi Üzerinde Yarattığı Değişikliklerin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Voltan-Acar, N. (2004). *Grupla Psikolojik Danışmada Araştırmalar-Deneyler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Warr, P., Butcher, V. & Robertson, I. (2004). Activity and Psychological Well-Being in Older People. *Aging and Mental Health 8*(2), 172-183.

Williams J. M. G., Teasdale J. D., Segal Z. V. & Kabat-Zinn J. (2007). *The Mindful Way Through Depression: Freeing Yourself From Chronic Unhappiness.* New York: Guilford.

Wolk, S. & Tellen, S. (1976). Psychological and Social Correlates of Life Satisfaction as Function of Residential Constraint. *Journal of Gerontology, 31*(1), 89-98.

Wulff, D. M. (1997). *Psychology of Religion: Classic and Contemporary*. New York: Wiley.

diğer grup üyeleri o üye ile ilgili olumlu sıfatları ifade eder. Bütün grup ile ilgili olumlu sıfatlar ifade edildikten sonra etkinlik sonlandırılır.

Grup sürecinde bütünleşmeyi sağlamak amacıyla ilk günden bu yana kendilerinde hissettikleri değişimi tek cümle ile ifade etmeleri sağlanarak grup sonlandırılır.

KAYNAKÇA

Altınay, D. (2003). *Psikodrama Grup Psikoterapisi 400 Isınma Oyunu ve Yardımcı Teknik.* İstanbul: Sistem.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri* (İ. D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs.

Büyükdüvenci, S. (1999). Ölümlerden Ölüm Beğen. *Düşünen Siyaset, 1(4),*37-46.

Cangöz, B. (2009). *Yaşlılıkta Bilişsel ve Psikolojik Değişim*. nhttp://www.e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/tebakademi/geriatri_2009/19.pdf.

Fulford, J.; Hutchings, M.; & Schimitz, H. (2001). *İlköğretimde Drama* (L. Küçükahmet; H. Borçbakan ve S. S. Karamanoğlu, Çev.). Ankara: Nobel

İnam, A.(1999). Olabileceğini Olmada Ölümün Yeri. *Düşünen Siyaset, 1(4),*17-23

Kaçan Softa, H., Uçukoğlu, H.,Ulaş Karaahmetoğlu, G. ve Esen, D. (2011). Yaşlılarda Ölüm Kaygısı Düzeyini Etkileyen Bazı Faktörlerin İncelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*,(1-2),67-7. dergipark.ulakbim.gov.tr/yasad/article/download/.../5000107818.

Kalaoğlu-Öztürk, Z. (2010). *Yaşlı bireylerde ölüm kaygısı*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana.

Kalkan Oğuzhanoğlu, N. ve Özdel, O. (2005). *Yaşlı Bireylerde Ölüm Kaygısı.* Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Cukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana. http://library.cu.edu.tr/tezler/7809.pdf.

Kang, P. & Kang, T. C. (2013). Life Satisfaction as a Correlate of Death Anxiety Among Elderly. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 4(1), 121-124.http://search.proquest.com/openview/33be00e4a2211230044489c5b42f7f1c/1?pq-origsite=gscholar.

Köker, S. (1991). *Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeyinin Karşılaştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Kutsal, Y. G. (2007). *Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan İnsanları. Yaşlılıkta Kaliteli Yaşam*. Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi. http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/yaslilikta_kaliteli_yasam_son.pdf

Lee, J. Y. (1997). *Reduction of Death Anxiety Through Geriatric Ministry.* The Degree of Doctor of Ministry, School of Theology And Missions Oral Roberts University, United States. http://proxy2.marmara-elibrary.com/MuseSessionID=02124a5rm/MuseProtocol=http/MuseHost=search.proquest.com/MusePath/docview/304463468/5DFE58ECF4FA40FCPQ/1?accountid=12251.

Loubser, J. & Müller, J.C, 2011, 'The Use of Metaphors' in Narrative Research in Exploring and Describing Experiences of Adolescent Male Orphans Affected by HIV and AIDS.HTS Teologiese Studies/Theological Studies 67(2). http://dx.doi.org/10.4102hts.v67i2.1009

MEB (2013). *Hasta ve Yaşlı Hizmetleri Yaşlı Psikolojisi*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Onur, B. (2011). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik Yaşlılık-Öüm*. Ankara: İmge.

Orak, O. S., Gök-Uğur, H., Başköy, F., Özcan, M. ve Seyis, N. (2015).Yaşlı Hastalarda Tanrı Algısı Ölüm Kaygısını Etkiler mi?. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 599-605. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt8/sayi38pdf/4sosyoloji_psikoloji_felsefe/orak_oyasevcan_vd.pdf.

Öztan, N., Aydın, G., Yananer Eroğlu Ç. ve Stuvland, R. (2001). *Psikososyal Okul Projesi: Travma Sonrası Normal Tepkiler Psikoeğitim El Kitabı.* Ankara: MEB/UNICEF.

Öztürk, Z., Karakuş, G. ve Tamam, L. (2011). Yaşlı Bireylerde Ölum Kaygısı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 12,* 37-43. http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TTIP%2CTSOS&ano=135922_8e7b31ad60e39b10fcdd4b9b5c11b082

Rasmussen, C. H. A. (1996). *The Efficacy of General Anxıety Reductıon Technıques for Death Anxıety and Death Depressıon ın Health Care Provıders.* The degree of Doctor of Philosophy in Psychology California School of Professional Psychology Fresno Campus,United States. UMI:9734494.

Sarıkaya, Y. (2013). Ölüm Kaygısı Ölçeği Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Tokat. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Saygun, M. ve Eser, E. (2012) Yaşlılık Döneminde Algılanan Sağlık ve Yaşamın Niteliği; Neredeyiz? Dilek Aslan ve Melikşah Ertem (Ed.), *Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler* (s.66-75). Ankara: Palme.

Schwiebert, D. (1978). *Unfavorable Stereo Typing of the Aged as a Functıon of Death Anxıety, Sex, Perceptıon of Elderly Relatıves, and a Death Anxıety-Repressıonınter Actıon*. The Degree of Doctor of Philosophy, Auburn University, Alabama.

Schoulte, J. C. (2012). *An Investıgatıon of Perceptıons of Two Therapeutıc Responses for Persons wıth a Termınal Illness Experıencıng Death Anxıety.* The Doctor of Philosophy degree in Psychological and Quantitative Foundations (Counseling Psychology), The University Iowa, Iowa. UMI: 3552102.

Sheth, K. (1990). *Relationship Between Perceived Meaning in Life and Death Anxiety in the Ederly.* The Degree Master of Science, San Jose State University, United States http://proxy2.marmara-elibrary.com/MuseSessionID=02124a5sn/MuseProtocol=http/MuseHost=search.proquest.com/MusePath/docview/194118001/fulltextPDF/586C7BD498334F9CPQ/1?accountid=12251.

Şimşek, H. ve Uçku, R. (2012). Sağlıkta Eşitsizlikler ve Yaşlılık. Dilek Aslan ve Melikşah Ertem (Ed.), *Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler* (s. 12-17*)*.Ankara: Palme.

Tezcan, S. ve Seçkiner, P. (2012). Türkiye'de Demografik Değişim; Yaşlılık Perspektifi. Dilek Aslan ve Melikşah Ertem (Ed.), *Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler* (s. 1-9*)*. Ankara: Palme.

Üstüner Top, F., Saraç, A. ve Yaşar, G. (2010). Huzurevinde Yaşayan Bireylerde Depresyon Düzeyi, Ölüm Kaygısı ve Günlük Yaşam İşlevlerinin Belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 13,14-22. http://www.klinikpsikiyatri.org/files/journals/1/2221.pdf

- Vedalaşmak
- Kayıp ve yası günlük yaşamdaki döngüde normalize edebilme

Uygulanan teknik ve egzersizler

- Arkadaşını Anlat Etkinliği (Bölüm yazarı tarafından geliştirilmiştir)
- Son-test Uygulaması
- Grup Liderini Değerlendirme Etkinliği

Materyaller

- Yaka Kartları
- Kâğıt, kalem
- Sontest formları
- Ek-5 Grup Liderini Değerlendirme Formu (Açev, 2008)
- Ek-6 Katılım Belgeleri

Süreç

Üyeler haftalarının nasıl geçtiğini anlatır. Geçen hafta neler yapıldığı hakkında konuşulur. Grup süreci ile ilgili genel olarak paylaşımlar yapılır. Grubun sona ermesinin yarattığı yas hakkında konuşulur. Gündelik yaşamda yas ve kayıpla ne kadar iç içe olunduğuna değinilir.

Ardından, araştırmacı tarafından geliştirilen 'Arkadaşını Anlat Etkinliği' yapılır. Üyeler her biri arkadaşları ile ilgili olumlu düşüncelerini üçer cümle olarak sırayla paylaşırlar. Her üye için ayrı ayrı zaman ayrılır. Üyeler merakla kendileri ile ilgili diğerlerinin güzel düşüncelerini dinlerler. Model olmak için ilk paylaşımları grup lideri olumlu şekilde yapar. En son grup lideri için de düşünceler söylenir. Birbirleri ile ileride görüşmek isteyenler iletişim bilgilerini paylaşırlar.

Ardından üyelere teşekkür edilir, katılım belgeleri verilir, fotoğraf çekilir ve sontest uygulanır.

KAYNAKÇA

Arı, F. ve Tanhan, F. (2006) Üniversite Öğrencilerinin Ölüme Verdikleri Anlam ve Öğrenim Gördükleri Program Açısından Ölüm Kaygısı Düzeyleri. *Yüzüncü yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt III Sayı II,* 33-43.

Aksu, T. ve Okçay, H. (2010). Yaşam Dönemlerine Göre Ölüm Algısı ve Hemşirelik Yaklaşımı. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi,* 5, 1, 114-126.

Bekman, S. ve ark. (2008). Anne Destek Programı Ekleri, İstanbul

Dyregrov, A. (2000). *Çocuk, Kayıplar ve Yas, Yetişkinler İçin El Kitabı.* (çev: G. Güvenç.) Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Egan,G. (2011). *Psikolojik Danışma Becerileri.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Gizir, C. A. (2006). Bir Kayıp Sonrasında Zorluklar Yaşayan Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Yas Danışmanlığı Modeli. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt. 2. Sayı. 2.* 195-213.

Hackney,H. ve Carmier,S.(2008). *Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri: Psikolojik Yardım*

Süreci El Kitabı (çev: T. Ergene) Ankara: Metis Yayıncılık.

Halbur, A.K. ve Halbur, V. (2014). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramsal Yöneliminizi Geliştirme* (çev. B. Ergüner Tekinalp, Ş. Işık Terzi) Ankara: Pegem Yayınları.

Heegard, M. (2011) Çok sevdiğim bir yakınımı kaybettim. İstanbul: İletişim Yayınları.

Hiçdurmaz, D. (2010) *Bilişsel Davranışçı Grup Danışmanlığının Benlik Algısı ve Stresle Baş Etme Biçimlerine Etkisi (*Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Hemşireliği A.B.D.Ankara) http://tez2.yok.gov.tr/ adresinden edinilmiştir.

Işıl, Ö. ve Karaca, S. (2009).Ölüm Yaklaşırken Yaşananlar ve Söylenebilecekler: Bir Gözden Geçirme. 84. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2, 1, 82-87.

Konuk, E. ve ark. (2015) EMDR Terapisi 1. Düzey Eğitimi Notları, Davranış Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kübler-Ross, E. (1997). *Ölmek ve Ölüm Üzerine (çev. B. Büyükkal) İstanbul: Boyner Holding Yayınları*

Onur, B. (2011). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi.

Özen, D. (2008). *Huzurevinde Yaşayan Yaşlılarda Ölüm Kaygısının Günlük Yaşam İşlevlerine Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Ana Bilim Dalı, İstanbul). http:// tez2.yok.gov.tr/adresinden edinilmiştir.

Öztürk Kalaoğlu, Z. (2010). *Yaşlı Bireylerde Ölüm Kaygısı* (Uzmanlık Tezi, Çukurova Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları A.B. D., Adana). http://tez2.yok. gov.tr/adresinden edinilmiştir.

Worden, W. (2001). *GriefCounselingAndGriefTherapy: A Hand book For Mental Health Practitioner*. New York: Brunner- Routlege.

Yazgan, Ç. (2006).Yaşlılıkta yas. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 7:179-184.

ORTAÖĞRETİMDE ETKİN EĞİTİM VE ÖĞRETİM

Prof. Dr. Haydar Öztaş
Doç. Dr. Fulya Öztaş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1612
Eğitim No.: 312
ISBN : 978-605-320-519-7
© 1. Basım, Ekim 2016

ORTAÖĞRETİMDE ETKİN EĞİTİM VE ÖĞRETİM

Prof. Dr. Haydar Öztaş - Doç. Dr. Fulya Öztaş

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Öztaş, Haydar., Öztaş, Fulya.
Ortaöğretimde Etkin Eğitim ve Öğretim */ Haydar Öztaş - Fulya Öztaş*
1. Basım, VIII+96 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-519-7
1. Eğitim 2. Ortaöğretim 3. Eğitim Yöntemleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Eğitim Fakültelerinde son yapılan değişikliklere paralel olarak, her seviyedeki okulların müfredat programlarında ana unsur olarak yer alan Fen Eğitimine farklı bir açıdan yaklaşım gösteren bu çalışma, mevcut yabancı kaynakların taranması ve ülkemizde Fen Eğitiminde karşılaşılan sorunların irdelenmesi sonucu oluşturulmuştur. Fen eğitimi çalışmalarında temel ihtiyaçların karşılanması amacıyla hazırlanan bu kaynağın öğretmenlik uygulamalarında geniş bir kullanım alanına sahip olacağı düşünülmektedir. Bu kaynağın tüm öğrencilere, meslektaşlarıma ve öğretmen yetiştirme sistemimize faydalı olmasını diliyoruz.

Saygılarımızla,

Prof. Dr. Haydar Öztaş

Doç. Dr. Fulya Öztaş

İÇİNDEKİLER

Bölüm-I **1**
GİRİŞ **1**
1.1. Fen Eğitiminin Önemi 1
1.1.1. Entegre Eğitim 4
1.1.2. Koordineli Fen Dersleri Eğitimi 5
1.1.3. Modüler Eğitim 5
1.2. Fen Dersleri Öğretiminin Amacı 6

Bölüm-II **9**
OKULLAR VE ÖĞRETMENLER **9**
2.1. Okul ve Kıyafet 10

Bölüm-III **13**
MÜFREDAT PROGRAMLARINA GÖRE FEN DERSLERİNİN ÖĞRETİLMESİ İLE İLGİLİ BAZI TEMEL HUSUSLAR **13**
3.1. Laboratuvar ve Ders Materyalleri 13
3.2. Laboratuvar Güvenliği 13
3.3. Elektrik 16
3.4. Radyoaktivite 16
3.5. Yangın 17
3.6. İlk Yardım 17
3.7. Ders Materyali Sağlanması ve Öğretmenin Karşılaştığı Bazı Sorunlar 18
3.8. Fen Derslerinde Doğru Bilimsel Terimlerim Kullanılması 19
3.9. Fen Derslerinin Müfredat Programı Nasıl Olmalıdır? 19
3.9.1. Müfredat Programına Göre Öğrencilerin Yapacakları Bilimsel Çalışmalar 23
3.10. Bilgisayar Kullanımı ve Fen Dersleri 24
3.11. Müfredat Programına Göre Değerlendirme 24

Bölüm-IV **25**
PLANLAMA **25**
4.1. Dersin Planlaması 25
4.2. Öğretmenlik Deneyiminin Artırılması Amacıyla Diğer Öğretmenlerin Gözlenmesi 26
4.2.1. Öğrenciler, Ders Araç ve Gereçleri 27
4.2.2. Sınıfın Kontrol ve Disiplini 27

4.2.3. Öğretmenin Sınıfa Hitabı ve Sorduğu Sorular....27
4.2.4. Derste Kullanılan Ders Araçlar....28
4.2.5. Öğrencilerin Derse Motive Edilme Metotları....28
4.2.6. Öğretmenin Ders Kitapları ve Dokümanları Kullanımı....28
4.2.7. Farklı Seviyelerdeki Öğrencilerin Derse Katılımlarının Sağlanması....28
4.2.8. Öğrencilerin Laboratuarda Çalışmaları Esnasında Öğretmen Aktiviteleri?....28
4.2.9. Öğretmenin Dersi Bitirmesi....29
4.2.10. Öğretmenin Öğrencilerin Gelişimlerini Değerlendirmesi....29
4.3. Ders Planlamasında Bazı Detaylar....29
4.3.1. İyi Bir Ders Planında Aşağıdaki Unsurların Bulunması Gereklidir....30

Bölüm-V....33
ÖĞRENCİLER VE ÖĞRETMENLER....33
5.1. Sınıf Ortamı ve Öğrenciler....33
5.2. Sınıfın Kontrolü....34
5.3. Öğrenme ve Öğrenme ile İlgili Bazı Görüşler....37
5.3.1. Öğretim Tekniklerine Kısa bir Bakış....39
5.3.1.1. Aktif Öğrenme....40
5.3.1.2. Pasif Öğrenme....40
5.4. Öğrencilerin Gruplar Halinde Çalışmaları....41
5.4.1. Gruplandırma Nasıl Olmalıdır?....42
5.5. Esnek Öğrenme....44
5.5.1. Ev Ödevleri....45
5.5.1.1. Niçin Ev Ödevi Verilir?....45

Bölüm-VI....47
GEZİLER VE ARAZİ ÇALIŞMALARI VE PRATİK ÇALIŞMALARIN PLANLANMASI....47

Bölüm VII....49
FEN DERSLERİNDE PRATİK ÇALIŞMALAR....49
7.1. Pratik Çalışmaların Planlanması....51
7.1.1. Zamanlama....52
7.1.2. Örnek Deneylerin (Demostrasyon) Öğrencilere Gösterilmesi....53
7.1.3. Bilimsel Araştırmalar....54
7.2.4. Araştırma Çalışmalarında Problem Çözme Modelinin Kullanılması....55
7.2.4.1. Araştırmanın Planlanması....58

Bölüm-VIII....61
FEN DERSLRİNDE OKUMA YAZMA VE KONUŞMA....61
8.1. Karalamalar....62
8.2. Okumak....63
8.3. Özetleme....64
8.4. Öğrencilerle Konuşmak....64
8.5. Sınıfta Gürültü ve Nedenleri....67

Bölüm-IX **69**
İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ **69**
9.1. Paket Programlar 70
9.2. CD-ROM 73

Bölüm-X **75**
HERKES İÇİN FEN EĞİTİMİ **75**
10.1. Özürlü Öğrencilerin Eğitimi 75
10.1.1. Fiziksel Özürlü Öğrencilerin Eğitimi 78
10.1.2. İşitme Engelli Öğrencilerin Eğitimi 79
10.1.3. Görme Engelli Öğrencilere Fen Derslerinin Öğretilmesi 80
10.2. Kız ve Erkek Öğrencilerin Fen Derslerine Olan İlgilerinde Gözlenen Farklılıklar 80

Bölüm-XI **83**
DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ **83**
11.1. Değerlendirmede Aşağıdaki Noktaları Göz Önüne Almak Gereklidir 85
11.2. Öğrencilerin Değerlendirilmesi ile İlgili Kayıtların Tutulması ve Saklanması 86
11.3. Değerlendirme Stratejileri 87
11.3.1.Sözlü Sınavlar 87
11.3.2. Ödevlerin Kontrolü 87
11.3.3. Yazılı Sınavlar 88
11.3.4. Pratik Çalışmaların Değerlendirilmesi 88

Bölüm-XII **91**
OKUL AİLE İŞBİRLİĞİ VE ÖĞRETMEN **91**

KAYNAKLAR **95**

KAYNAKLAR

Monger, G. (1988) Nullified Co-ordinated Sciences-Biology, Longman, London.

Harding, J., (1983) Switch off: the science Education of Girls, Longman, London.

Kempa, R. (1986) Assesment in Science, Cambridge University Press, Cambridge.

Rowntree, D. (1987) Assesting Students: How Shall we know them?, Kogan Page, London.

Adey, P., Shayer, M. & Yates, C (1989) Thinking Science: The Currucilum Materials of the Cognitive Accelereation throug Science Education (CASE) Project, Macmillan, London.

Ausubell, D. (1968) Educational Phychology, Holt, Reinhar & Winston, New York.

Bentley, D. & Watts, M. (1992) Communicating in School Science, Falmer Press, London.

Bentley, D., & Watts, M (1992) Communication in School Science; Groups, Tasks and Problem solving 5-16, Falmer Press, London.

Bruer, J.S. (1969) Toard a Theory of Instriction, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass.

Bulman, L. (1985) Teaching Language and Study Skills in Secondary science, Heinemann, London.

Cassel,J.R.T. & Johnstone, A.H. (1985) Words that Matter in Science, Royal Sociaty of Chemistry, London.

Davies, F., & Greene, T. (1984) Reading for learning in the sciences, Oliver & Boyd, London.

Gagne, R.M. (1971) The conditions of Learning, Holt, Reinhart & Winston, New York.

Jenkins, E.W. (1973) The Teaching of Science to pupil of Low Educational Attainment, Centre for Studies in Science education, Leeds.

Jennigs, A. (1986) Science in the Locality, Cambridge educational, Cambridge.

Kelly. A. (1987) Science for Girls, Open University Press, Miton Keynes.

Öztaş, H., (1995). Pratik Bilgisayar, Uğur Matbaacılık yayınları, Konya.

Öztaş, H., Öztaş, F., (1998) Farklı Seviyelerdeki Öğrencilerin Bazı Temel Biyolojik Terimleri Kavrayabilme Yetenekleri İle İlgili Bir Araştırma,III. Ulusal Fen Bilimleri Kongresi, Trabzon.

Royal Society, 1990, Interactive video and Teaching of Science, Royal Society, London.

Science in Process, Parts 1 and 2, Heinemann, 1987 and 1988.

Shayer, M. & Adey, P. 1981. Towards a Science of science teaching, Heinemann, London.

Tanwey, D.A. Assesment of risk and school science, School Science Rewiev, 1992, 74 (262), 7-14.

Teacher fined after explosion, Edication in Chemistry, 1993, 30 (4), 89.

Waterhouse, P., 1990, Flexible Learninig; an outline, Network Educational Press, Bath.

Woolnougt, B.E. & Allsop, R.T., 1985, Practical Work in Schools, Cambridge.

"ORYANTALİST Mİ"

Kurban Said (Esad Bey) Hakkında
Yalanlar ve Gerçekler

Dr. Orhan Aras

Aktif Düşünce

“ORYANTALİST Mİ” Kurban Said (Esad Bey) Hakkında Yalanlar ve Gerçekler
Dr. Orhan Aras

©Copyright 2016, *Bu baskının bütün hakları* AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK Ltd. Şti.'e aittir.
'AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır. Sertifika No.: 20779

Aktif Düşünce Yayınları : 23
ISBN : 978-605-83278-1-8
© 1. Baskı, Eylül 2016

Genel Yayın Yönetmeni: Hilal Argun
Editör: Fulya Bayraktar
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aras, Orhan.

"ORYANTALİST Mİ" Kurban Said (Esad Bey) Hakkında Yalanlar ve Gerçekler / *Orhan Aras*
1. Basım, X + 278 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-83278-1-8
1. Oryantalizm 2. Edebiyat Araştırmaları 3. Ali ve Nino 4. Kurban Said 5. Esad Bey 6. Dünya Edebiyatı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Ana Basım, Alfa, Arasta, Final, Oda, Prefix, Atlas Dağıtım

ÖNSÖZ ix
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM ESAD BEYİN YAŞAMI VE ESERLERİ 7
İKİNCİ BÖLÜM ESAD BEYİN MAKALELERİ 113
Esad Bey ve Alman Basını 115
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ESAD BEY'İN ESERLERİNİN ÖZELLİKLERİ 137
Makaleleri ile Eserleri Arasındaki Benzerlikler 139
Esad Bey'in Almanca Yazılmış Makalelerinin Tercümeleri 171
Esad Bey'in Edebiyat Dünyası Gazetesinde Yayınlanan Diğer Makaleleri 225
KAYNAKÇA 247
RESİMLER 257

ÖNSÖZ

1969 yılının hüzünlü ve durgun bir sonbahar gününde kırk yaşlarındaki kadın, Londra'nın ara sokaklarından birinde sürekli gittiği bir antikacı dükkânına girer. Sağa sola yığılmış rengi soluk ve yılların yorgunluğunu taşıyan eşyalara bakar. Herşey geçmişin ölmüşlüğüne şahitlik etmektedir. Ürperir. Omuzlarını silkerek ikinci odaya geçer. Tam karşısındaki savaş öncesi yapılmış camlı, parlak, cilalı, ahşap kitap vitrinin önünde durur. Kararsızca eski kitapları gözden geçirir. Hemen hemen tümü İkinci Dünya Savaş'ından önce yazılmıştır. Kitaplığın tam ortasındaki rengi yeşilden beyaza dönmüş bir kitabı eline alır. Kitap en az otuz yıllıktır ve küf kokmaktadır. İlk sayfayı çevirir. Moskova'lı Prof. Sanin, uzak bir Doğu şehrinde, Doğu'lu öğrencilere ders anlatmaktadır:

"Çocuklar, Avrupa, Kuzey Buz Denizi'nden başlar..."

Kitabın daha ilk cümlelerinde büyülünen kadın, kitabın üç şilinlig ücretini antikacıya ödeyerek evine koşar. Gözü hiç birşeyi görmemektedir. Dükkâna girmeden önce hissettiği açlık duygusu, yorgunluk ve sonbahar hüznü hepsi hepsi geçip gitmiştir. Bütün dikkati eskimiş, pörsümüş, küf kokan bu kitabın üzerindedir. Kadın kitabı okudukça da İngilizceye çevirmeye başlar. İlk elli sayfasını çevirdiğinde hiç bekletmeden onu İngiliz yayınevi Hutcinson'a gönderir. Yayınevinin redaktörleri son dönemler iyi bir eser ellerine geçmediğinden yakınmaktadırlar. Bir kadından gelen elli sayfalık metni hemen okurlar. Gözlerinin önünde bir anda yüksek Kafkas dağları, Hazar Denizi ve sanki masallardaki Kaf dağları gibi binlerce

efsaneye konu olmuş bir coğrafya canlanır. O coğrafyada geçen eşsiz bir aşk hikâyesi başlarını döndürür. Dillerinde yakıcı bir cümle ile sarhoş olurlar:

"Nino hâlâ dünyanın en güzel kızıydı!"

Yayınevine ilk elli sayfayı tercüme edip gönderen kadından kitabın devamını isterler. Kadın çok kısa bir zamanda kitabın tamamını çevirerek yayınevine gönderir. Kitap zaman geçirilmeden bütün İngilizce konuşulan ülkelerde yayınlanır ve milyonlarca satar.

Hazine bulunmuştur. "Dünyanın en güzel aşk hikâyesi" çok kısa zamanda tam 33 dile çevrilir ve yüz baskı yapar. Kitap elden ele gezer ama yazarı hakkında hiç kimsenin bilgisi yoktur. Herkes bir iddia atar ortaya. İddialar arttıkça kitap da, yazarı da efsaneleşmeğe başlar. Araştırmalar, tartışmalar ayyuka çıkar. Kitap da, yazarı da ölümsüzlük yolundadırlar artık.

Washington Star gazetesi romanı, **"Parlak ustalık"** olarak tanıtırken, New York Times gazetesinde **"Bu kitap bir dahinin ürünüdür,"** diye yazarken, Enterteynmentuikli ise "**Duygu dolu küçük ve parlak bir klasik roman**" olarak göklere çıkarır.

Londra'da antikacı dükkânına giren ve kitabı satın alan kadın Berlin'li bir ressam olan Jenia Graman'dır. Bulduğu ve tercüme ettiği kitap, harika bir Kafkasya aşkını anlatan Ali ve Nino romandır. Kitabın üzerinde yazar olarak yazılan isim Kurban Said'dir.

Hiç kimse Kurban Said adında bir yazar tanımamaktadır. Bu yüzden bazı yazarlar, bazı gruplar hatta bazı ülkeler yazara sahip çıkmaya ve o romanın yazarının kendilerinden olduğunu iddia etmeğe başlarlar.

Biz bu kitapta o iddialara gözden geçirdik. Doğru ve yanlışlarını araştırdık. Kurban Said'in izini sürdük. Kendi ismi ile yazdığı üç roman ile birlikte başka isimlerle yazdığı biyografik eserleri ve hiç yayınlanmayan makalelerini inceledik. Eserlerinden örnekler sunduk, Almanca yazılmış makalelerin bir kısmını tercüme ettik.

Elinizdeki bu kitap bir araştırmadan daha çok bir insanın, bir aşkın ve bir trajedinin hikâyesini anlatmaktadır.

Kaynakça

AZERBAYCAN TÜRKÇESİNDE

1. Abdulla A. Bilərəkdən unutduqlarımız. “Ədəbiyyat qəzeti”, 1991, 14 iyul
2. Abdulla B. Y.V.Çəmənzəminli və folklor. Bakı: Elm, 1981, 124 s.
3. Abdullayev C. Əli və Nino, Əsəd bəy. “Aydın Yol” qəz., 2015, 22 may
4. Ağayev Ə. Sənətkarlıq məsələləri. “Azərnəşr”Bakı, 1962
5. AMDEİ arxivi, F. 526, s.3, iş.254, s.2, s.7
6. Atəşi N. Yüz ilin sirləri. Bakı, 2007, 552 s.
7. Babayev N. Ədəbi mübahisələr. Bakı, 1986
8. Banin. Qafqaz günləri. Bakı: Xan, 2015, 207 s.
9. Birgen M. Azərbaycan 1922-1923-cü illerde. Bakı: Qanun, 2015, 342 s.
10. Cavanşir H. “Xatirələrim” (çevirəni M.Vəzir). Bakı: Apostroff, 2012, 400 s.
11. Çəmənzəminli Y.V. Gündəliklər, Bakı: Azərnəşr, 2001, 192 s.
12. Çəmənzəminli. Y.V.Əsərləri. 3 cilddə, Tərtib edəni: Tofik Hüseynoğlu, Bakı: Avrasiya Press, 2005, 440 s.

13. Cəmşidov Ş."Gündəliklər", "Panaroma" qəz., 1997, 25 yanvar
14. Əbdülrəhmanlı N.Qurban. Bakı: Qanun, 2014, 605 s.
15. Vacib müzakirə. "Ədəbiyat qəzeti", 1996, 26 aprel
16. Ədəbiyyat (XI sinif üçün). Dərslik. Bakı: Çaşıoğlu, 2014
17. Əhmədov B. XX yüzil Azərbaycan ədəbiyatı. Bakı: Elm və Təhsil, 2015, 576 s.
18. Əsəd bəy. Allahu Əkbər. Bakı: Nurlan, 2005, 313 s.
19. Əsəd bəy. Qafqazın 12 sirri. Bakı: Qanun, 2015, 308 s.
20. Əsəd bəy. Məhəmməd: son Peyğəmbər. Bakı: Nurlan, 2005, 475 s.
21. Qurban S. Əli və Nino. Bakı: Şərq-Qərb, 2006, 208 s.
22. Qurban S. Əli və Nino. Bakı: Qanun, 2014, 287 s.
23. Həşimli H. Səid Səlmasi. Bakı: Elm və təhsil, 2013, 228 s.
24. Həbibbəyli İ. XX əsr Azərbaycan yazıçıları. Bakı: APİ-nin nəşri, 1992, 262 s.
25. Həbibbyəli. İ. Ədəbi-tarixi yaddaş və müasirlik. Bakı: Elm, 2005, 614 s.
26. Həbibbəyli İ. Cəlil Məmmədquluzadə: mühiti və müasirləri. Bakı: Azərnəşr, 1997, 421 s.
27. Həbibbəyli İ. Romantik lirikanın imkânları. Bakı: Yazıçı, 1984, 289 s.
28. Həbibbəyli Ə. Sivilizasiyların kəsişməsində. "Türk dünyası". Bakı: Elm və Təhsil, 2011, 256 s.
29. Hüseynoğlu T. Ədəbiyyatla yaşayıram. Bakı, 1993
30. Hüseynoğlu T. Müqayəsələrdən həmişə həqiqət doğar. "Ədəbiyyat qəzeti", 2015, 30 may, № 34-35
31. Hüseynoğlu T. Qurban Səid..Mübahisələr...Həqiqətlər. Bakı, 2006
32. Hüseynoğlu T.Yusuf Vəzir Çəmənzəminli. Bakı, 1987

33. İlkin Q. "Əli və Nino" romanının müəllifi Yusuf Vəzir Çəmənzəminlidir. "Azərbaycan" qəz., 1994, 26 iyun, № 6

34. Xəlilov P. "Əli və Nino" problemleri. Bakı: Nurlan, 2000, 33 s.

35. Xəlilov P. Əli və Nino Yusuf Vəzir Çəmənzəminlinindir. "Ədəbiyyat qəzeti", 1996, 26 aprel

36. Xəlilov S. Şərq və Qərb. Bakı: Azərbaycan Universitesi, 2004

37. Xəzər M. Musahibə. "Mediaforum". 12 sentyabr, 2010

38. Xəzər M. Əli və Nino // Azərbaycan jurnalı, 1990, № 1, 2, 3

39. Kaşğari M. Divani Lüğət-İt-Türk (hazırlayan prof. Ramiz Əsgər). Bakı: Ozan, 2006, I c. 512 s., II c. 400 s., III c. 400 s.

40. Kəlbixanlı S. Əli ve Nino və ya Türksüz Avropa haqqında ballada. "Vətandaş həmrəyliyi", 2011, 14, fevral; 20 fevral

41. Köçərli, F. Azərbaycan ədəbiyyatı. II cild. Bakı: Elm, 1978

42. Köçərli, F. Seçilmiş əsərləri. Bakı, 1963

43. Qasımzadə Q. Mühacirət və müasir Azərbaycan ədəbiyyatının bəzi məsələləri. "Ədəbiyyat qəzeti", 1991, 22 noyabr

44. Qılman İ. Əli və Nino romanın müəllifi Yusuf Vəzir Çəmənzəminlidir. "Azərbaycan" qəz., 1994, 21 iyun

45. Quliyev H.Məhəmməd Əsəd bəy (Qurban Səid): mübahisələr və həqigət. Kitab Cəmiyyəti, Bakı, 2011, 160 s.

46. Qumilyov L. Qədim türklər. (Tərcümə Vilayət Quliyev, Vəli Həbiboğlu). Bakı: Gənclik, 1993, 536 s.

47. Məcid R. Əsəd bəy və Nuridə xanım. "Azadlıq radiosu", qəz., 2010, 5 dekabr

48. Məmmədov B. Qurban Səid kimdir. "Elm və həyat" qəz., 1987, № 2

49. Məmmədov K. Yusuf Vəzir Çəmənzəminli, Bakı, 1981, 264 s.

50. Məmmədli A. Qurban Səid. Pro et contra, bedii metnin kulturoloji http://kultaz.com/2009/03/07/qurban-seid-pro-et-contra-bedii-metnin-kulturoloji-tehlili/

51. Muradova M. Ədəbi əlaqələr genişlənir // Bakı jurnalı, 1973, 31 iyul

52. Orucov Ə.E. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Bakı: Elm, 1983

53. Sarabski H. Köhnə Bakı. Bakı, 1982

54. Süleyman Q. Parisdən məktup. "Açıq söz" qəz., 1990, № 3

55. Vəliyev S. Böyük sənətkarın sirləri. "Respublika" qəz., 1994, 26 iyul

56. Vəzirov O.F. Bir daha Əli və Nino haqqında. "Ədəbiyyat qəzəti", 1992, 14 avqust

ALMANCA

57. Abdullayev C. Aserbaidschan-Deutschland Alt und Moderne Beziehungen. Almanya: S.A.Yayınları. 2012, 288 s.

58. Der Litararische Welt, katalog vom 1926 bis1933, Archiv Freier Üniversität Berlin

59. Der Deutscher Spiegel. Berlin. 06.07.1928

60. Essad bey. Flüssiges Gold, Berlin:. Wegweiser Verlag 1933, 429 s.

61. Essad bey. Liebe und Erdöl. Almanya: Hans Jürgen Mauer Verlag 2008, 270 s.

62. Essad bey. Nikalaus II, Holle &Co verlag, Berlin 1935, 413 s.

63. Essad bey. Stalin. Berlin: Gustave Kiepenheuer Verlag, 1931, 441 s.

64. Essad bey. Reza Schah. Leipzig: Verlag Dr. Rolf Passer, 1936, 250 s.

65. Essad Bey. Öl und Blut im Orient. Mauerer Verlag. Frankfurt 2008, 273 s.

66. Essad Bey. Mohammed. Leipzig: DTV 1937, 435 s

67. Essad bey. Ali und Nino. Berlin: Goldmann verlag, 218 s.

68. Essad bey. Die Verschwörung gegen die Welt G.P.U, Ethoffen Verl. Berlin 1932, 359 s.

69. Eurosien Stalin v.s.Europa www/essadbey.de

70. Feigl E. Ein Mythos Des Terrors Salzburg: Edition Zeitgeschichte, 1986, 144 s.

71. Hegasy S. Die Geschichte von Lev Nussimbaum alias Essad Bey alias Kurban Said ist nicht schnell erzhält. Zentrum Moderner Orient.2008, iyul 5.

72. Höpp, Gerhard. ZMO, Archiv, Zentrum Moderner Orient

73. Höpp G. Ein mosulmanische Schriftsteller aus Aserbaidschan, ZMO11

74. Höpp Gerhard, Mohammed Esadbey: Nur Orient für Europierer

75. Jenny. U.Allahs Vergessener Junger. Der Spiegel, 19.05.52

76. Jens W. Kindlers Neues Literatur Lexikon. 20 cillte. München: Kindler verlag 1988, 9500 s.

77. Motadel D. Ein Identitätskünstler zwischen Baku und Berlin, Neue Züricher Zeitung, 18.07.2008

78. Müller. B.U. Der Orientalist. Deutschlandfunk, 20.07.2008

79. Samsami B. Ein Aschuk aus dem Kaukasus, Literaturkritik.de, 9/2008 Giessen

80. Yaş Türküstan (Junge Türkistan). Berlin: 38, 1933, Berlin

81. Voswinkel U. Herzblut und Öl, Der Tagesspiegel-Literatur, 22.02.2008

82. www.djeyran.de/Hanswısotzkiar

83. www.djeyran.de/essay.html

84. www. de.wikipedia.org/wiki/Essad_Bey

85. www.literaturkritik.de/public/rezension.php?rez_

86. www.kurbansaid.de/pdf/loeweEssadBey.pdf, Prof. Fuhrmann,

87. www.stern.de/archiv

88. Zwölf Geheimnisse im Kaukasus, Freiburg, Esad Bey, Verlag H.J.Maurer 2008

TÜRKÇE

89. Akpınar Y. Gaspıralı, İstanbul: Ötüken Yayınları. 2004, 1cilt, 476 s, 2cilt. 422s, 3 cilt 512 s.

90. Akyol T. Ortaylı İ. Osmanlı Mirası. İstanbul: Timaş Yayınları 2010, 176 s.

91. Altaylı S. Azerbaycan Deyimler Sözlüğü. Ankara: 2005, 1292 s.

92. Arvasi S.A. Diyalektiğimiz ve estetiğimiz. İstanbul: Türkmen yayınları. 1982, 140 s.

93. Aslah S.Türkiyedeki Biyografinin Gelişmesi. Kapalı toplum yapısıyle yakından ilgili // Milli yayın. No 8, Ağustos 2006

94. Aydemir Ş.S. Suyu Arayan Adam. İstanbul, 1987, 488 s.

95. Bala M. Milli Azerbaycan Heraketi, İstanbul, 1938, 335 s.

96. Baykara H. Azerbaycan istiklal Mücadalesi Tarihi. İstanbul, 1975, 331 s.

97. Beninngsen A. Sufi ve Komiser, İstanbul: Alçağ yayınları, 1988 (Türkçesi Osman Tural) 363 s.

98. Brzezinski Z. Büyük Çöküş. Ankara :Türkiye İş Bankası yayınlar, 1992, 234 s.

99. Bezirci A. Çok Kapılı Oda.İstanbul: 1990, 183 s.

100. Börekçi. M. Atatürk'ün nutkunda söz dizimi ve üslup. Özellikleri. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2008, 104 s.

101. Bozyel İ. Azerbaycan diyarından. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. 1985, 195 s.

102. Can İ. Hadis Ansiklopedisi. 18 cillte. İstanbul: Akçağ Yayınları. (Kütüb-i Sitte) 8432 s.

103. Ceferzade E. Azerbaycan Aşık ve Şair Kadınları. (Yayına hazırlayan Dr. Cengiz Alyılmaz) Ankara, 2006.326 s.

104. Ceylan. F. Kaşgarlı Mahmut. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 512 s.

105. Çelebi E.Seyahatname (Giriş), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1983, 467 s.

106. Diker A. Türkiye'nin korkuları. Ankara: Berikan Yayınları, 2011, 271 s.

107. Doğan M. Dil, kültür ve yabancılaşma. İstanbul: 1990,170 s.

108. Eraltay. G. Cengiz Han. İstanbul: Karakutu, 2005, 295 s.

109. Goethe. J.W. Doğu Batı Divanı. Okumuş Adam Yayınları. İstanbul, 2005, 430 s.

110. Gökalp Z. Türkçülüğün esasları. İnkilap ve Aka. Ankara: 1977, 280 s.

111. Gökalp Z.Türk Töresi. Ankara. İnkilap ve Aka 1977, 188 s.

112. Görmez M. Musa Carullah Bigiyev. Ankara: TDVY 1994,405s.

113. Haqqı B. Türk deyimler sözlüğü. Bakı: 2005, 745 s.

114. Hebibbeyli İ. Alibey Hüseynzadenin türkoloji hakkındaki görüşleri. Türk Dünyası Dergisi // Sayı 15, 2003

115. Helimoğlu Y. M. Masallar ve eğitim işlevleri. Ankara: Ürün Yayınları. 1997, 305 s.

116. Helilov S. Doğudan Batıya Felsefe Köprüsü. İstanbul: Ötüken Yayınları 2008, 415 s.

117. http:edebiyatogretmeni. ne /fikra.htm

118. http:edebiyatogretmeni. ne /makale.htm

119. Kabaklı A.Türk edebiyatı. 5 ciltte. İstanbul: Türk edebiyatı Vakfı,2002, 4317 s.

120. Krupskaya N. Leninle Hatıralar. İstanbul İnter yayınları, 1990, 432 s.

121. Lamb H. Cengiz Han İstanbul: Kaktüs Yayınları, 2007, 289 s.

122. Mommsen K. Goethe ve İslam, İstanbul: Ötüken 2012,543s.(Tercüme edən: Senail Özkan)

123. Numanzade Ö.F. Kafkasya'dan İstanbul'a Hatıralar, (Hazırlayanlar: İrfan M. Yıldırım, Fazıl Gökçek), İzmir: Akademi Kitabevi, 2000, 148 s.

124. Ortaylı İ. Eski Dünya Seyahatnamesi. İstanbul: Aşina Yayınları, 2007, 222 s.

125. Pilançı H.Çağdaş Eğitimde Halk Edebiyatının Kullanılması. İstanbul: 1989, 345 s.

126. Porzig. W. Dil denen Mucize, (Hazırlayan VuraÜlkü), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, cilt 1, 1985, 238 s.

127. Reiss T. Oryantalist, İstanbul, İletişim Yayıncılık 2009, 494 s.

128. Resulzade M. E. Azerbaycan Cumhuriyeti. İstanbul 1990. (Keyfiyet – i teşekkülü ve şimdiki vaziyeti) Hazırlayan: İrfan Murat Yıldırım, Sabahattin Çağın, Yavuz Akpınar, 205 s.

129. RzayevA. Azerbaycan Türkçesinin Söz Varlığı. Ankara: Akçağ Yayınlar, 2005, 344 s.

130. Rouks J.J. Türklerin Tarihi. (Tercüme Prof.Dr. Aykut Kazancıgil ve Lale Arslan Özcan), İstanbul: Kabalcı yayınları 2007, 545 s.

131. Safa P. Doğu-Batı Sentezi, İstanbul: 1973, 144 s.

132. Said E. Oryantalizm, İstanbul: 1982 (Çeviren Nezih Uzel) 416 s.

133. Said K. Ali ve Nino. İstanbul: 1971, 348 s.

134. Said K. Ali ve Nino. İstanbul: Everest yayinları, 2004, 240 s.

135. Said Kurban, İstanbullu Kız. İstanbul: Everest Yayınları, 2005, 282 s.

136. Seyid Kamal Karalıoglu. Resimli, Motifli Türk Edebiyatı tarihi. 2 c. İstanbul; İnkilap ve Aka kitapevleri. 1981, 812 s.

137. Sorgun. T. Bitmeyen Savaş, Halil Paşa'nın Hatıraları. İstanbul. Kum Saati Yayınları. 2003, 268 s.

138. Sorgun T.İmparatorluktan Cumhuriyete. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları, 2003, 475 s.

139. Şahin O. Su Kurusu / Anadolu Bilmeceleri, İstanbul, Kaynak Yayınları 1997, 160 s.

140. Schimmel A. Muhammed. İstanbul: 2007 (Tercüme Okşan Aytolu) 312s.

141. Togan Z.V, Hatıralar. Ankara: D.V.Y. 1999, 628 s.

142. Troyat H. Dört Çariçe. İstanbul: Doğan Kitap, 2000. (Çeviren Nihal Önol) 443s.

143. Turgut M. Dün, bugün ve geleceğin güçlü Türkiyesi. İstanbul: Boğaziçi Yayınları 2005. 2 ciltte, 1046 s.

144. Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu, Ankara: 1988, 1679 s.

145. Vambery. A. Bir Sahte Dervişin Orta Asya Gezisi.İstanbul: Kitabevi. 2009, 229 s.

146. Vellek R. Varren A. Edebiyat Bilimin Temelleri. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 1983 (Çeviren Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal) 480 s.

147. Volf. V. Bir Yazarın Güncesi. İstanbul: Oğlak Yayınları. 1995, 424 s.

148. www/aof./edu.tr

149. www.dergiler.Ankara.edu.tr/dergiler/12/1865/19653.pdf

150. www.turkpartner.de/Yazarlar/ITuysuz/KrlMy.htm

151. Yaltkaya Ş. Arap Edebiyatı, İlahiyet Fakültesi Dergisi, 11/2, s.470

152. Yusuf Has Hacib. Kutadgu Bilig, Istanbul: Kabalı yayınları, 2006, 1685 s.

153. Zuhayli V. İslam Fıkıh Ansiklopedisi, 10 cildde, İstanbul: Feza yayınları, 990, 5150 s.

154. Zeig S. Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar, İstanbul: İş Bankası yay, 2011, 430 s.

ÖRGÜT DNA'SI

Ali Bancar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1419
İşletme No.: 054
ISBN : 978-605-320-325-4
© 1. Basım, Ocak 2016

ÖRGÜT DNA'SI
Ali Bancar

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
wwww.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bancar, Ali.
Örgüt DNA'sı / *Ali Bancar*
1. Basım, XVIII+104 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-325-4
1. Kurum DNA'sı 2. Yönetim Yapısı 3. İş Doyumu

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Kurumsal DNA'nın İş Doyumu Üzerine Etkisi:

Büyük Ölçekli Bir Sağlık Kurumundaki Hemşirelerin Algılarına Yönelik Analitik Bir Araştırma

Ali BANCAR

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

İşletme Anabilimdalı

Yönetim ve Organizasyon Programı

Yüksek Lisans Tezi

Örgütlerin yaşayan birer organizma olduğu ve kendilerine ait tipik özellikleri ile aynı zamanda diğer kurumlardan farklılaştığı söylenebilir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda bu özelliklerin tanımlanmasında ve kurumsal yapıların modellenmesinde Kurum DNA'sı metaforunun kullanılması yaygınlaşmaktadır. Çalışanların beklentileri ile örgütsel özelliklerin uyuşmaması halinde doyumsuzluk artabilmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmanın amacı, işletmelerin Kurum DNA'sı ile iş doyumu arasındaki ilişkiyi incelemektir. İzmir ilinde büyük ölçekli bir sağlık kurumunda çalışan 262 hemşireye, Kurum DNA'sı ve iş doyumu ölçekleri survay yöntemi kullanılarak uygulanmış, örgüt yapılanması tespit edilmiş, kurum DNA'sı profilleri ile hemşirelerin iş doyumu arasındaki ilişki irdelenmiştir. Bu çalışmada hemşirelik mesleğini yapan işgörenlerin örneklemi oluşturmasının nedeni, ülkemizde hemşirelerin, özellikle özel sektörde iş gücü devir hızlarının yüksek olması ve ülke genelinde hemşire açığının kamuda da fazla olması etkili olmuştur. Kurumun özel sektörden seçilmesinin nedeni ise; değişen çevre ile rekabet edebilmek için daha proaktif ve etkin bir yönetim yapısına sahip olmasının beklenmesidir. Elde edilen sonuçların, diğer sektör işletmelerine fayda sağlayacağı ve gelecekte özel sektör için özellikle sağlık hizmetleri alanında yapılacak yeni çalışmalara yol göstereceği düşünülmektedir. Kurum DNA'sı ile iş doyumu arasındaki ilişkinin daha önce Ülkemizde yapılan çalışmalarda incelenmemiş olması da bu çalışmayı önemli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurum DNA'sı, Metafor, İş Doyumu, Yönetim Yapısı

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ xv
EKLER LİSTESİ xvii
GİRİŞ 1

1. BÖLÜM
KURUM DNA'SI İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KURUM DNA'SI 3
1.1.1. Kurum DNA'sı ve Organik Örgüt Modeli 3
1.1.2. DNA ile İlgili Temel Kavramlar 6
1.1.2.1. İnsan DNA'sı 6
1.1.2.2. Kurum DNA'sı 7
1.1.3. Kurum DNA'sı Metaforunun Meydana Gelmesi ve Kavramsal Açıklamalar 7
1.1.4. Kurum DNA'sının Özellikleri 8
1.1.5. Kurum DNA'sı ile İlgili Modeller 10
1.1.5.1. Booz Allen Hamilton Modeli ve Kurum DNA'sının Temel Yapı Taşı 10
1.1.5.1.1.Yapı 12
1.1.5.1.2. Karar Yetkisi 16
1.1.5.1.3. Güdüleyiciler 19
1.1.5.1.4. Bilgi 21
1.1.5.1.5. Booz Allen Hamilton Modeline Yöneltilen Eleştiriler 22
1.1.5.2. Zhou ve Peng Modeli 24
1.1.5.3. Kaipa Modeli ve Kurum DNA'sının Temel Yapı Taşı 25
1.1.5.4. Govindarajan ve Trimble Modeli 27
1.1.6. Kurum DNA'sının Kurum Kültüründen Farkı 27
1.1.7. Kurum DNA'sının Boyutlarına Göre Kurum Tipolojileri 28

2. BÖLÜM
İŞ DOYUMU İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İŞ DOYUMUNUN TANIMI VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE 31
2.2. İŞ DOYUMUNUN ÖNEMİ 35
2.3. İŞ DOYUMUNUN BENZER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ 36
2.3.1. İş Doyumu ve Güdüleme 36
2.3.2. İş Doyumu ve Moral 37
2.3.3. İş Doyumu ve İş Tutumları 39
2.3.4. İş Doyumu ve Başarı 40
2.4. İŞ DOYUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER 41
2.4.1. İş Doyumunu Etkileyen Bireysel Faktörler 41

2.4.1.1. Cinsiyet ve İş Doyumu 42
2.4.1.2. Yaş ve İş Doyumu 43
2.4.1.3. Eğitim Durumu ve İş Doyumu 43
2.4.1.4. Kıdem ve İş Doyumu 44
2.4.1.5. Kişilik ve İş Doyumu 45
2.4.1.6. Sosyo-Kültürel Çevre ve İş Doyumu 45
2.4.1.7. Çalışılan Bölüm ve İş Doyumu 46
2.4.1.8. Zeka ve Yetenek ve İş Doyumu 46
2.4.1.9. Medeni Durum ve İş Doyumu 47
2.4.2. İş Doyumunu Etkileyen Örgütsel Faktörler 47
2.4.2.1. İşin Niteliği ve İş Doyumu 47
2.4.2.2. Ödeme ve Ödüllendirme ve İş Doyumu 48
2.4.2.3. İlerleme İmkânı ve İş Doyumu 49
2.4.2.4. Övülme ve İş Doyumu 50
2.4.2.5. Çalışma Arkadaşları ve İş Doyumu 51
2.4.2.6. Ast-Üst İlişkileri ve İş Doyumu 51
2.4.2.7. Yönetim Biçimi ve Kararlara Katılma ve İş Doyumu 52
2.4.2.8. İletişim ve İş Doyumu 52
2.4.2.9. Çalışma Koşulları ve İş Doyumu 53
2.5. İŞ DOYUMU İLE İLGİLİ TEORİLER 54
2.5.1. Motivasyon ve İş Doyumu İlişkisine Yönelik Teoriler 54
2.5.1.1. Maslow'un Gereksinimler Hiyerarşisi Teorisi 55
2.5.1.2. Herzberg'in İki Etmen Teorisi 56
2.5.1.3. Mc Clelland'ın Başarma İhtiyacı Teorisi 58
2.5.1.4. Alderfer'in Erg Teorisi 58
2.5.2. Performans ve İş Doyumu ilişkisine Yönelik Teoriler 59
2.5.2.1. Vroom'un Bekleyiş Teorisi 60
2.5.2.2. Lawler ve Porter'in Geliştirilmiş Beklenti Kuramı 61
2.5.2.3. Adams'ın Eşitlik Teorisi 62
2.5.2.4. Locke'un Amaç Teorisi 63
2.6. İŞ DOYUMSUZLUĞU VE SONUÇLARI 63
2.6.1. İş Doyumsuzluğunun Bireysel Açıdan Sonuçları 65
2.6.1.1. Psikolojik Doyumsuzluk 65
2.6.1.2. Psikosomatik Rahatsızlıklar 66
2.6.1.3. Stres ve Stres Tepkileri 66
2.6.1.4. Engelleme 67
2.6.1.5. Kişilik Bozuklukları, Nevrozlar ve Psikozlar 68

2.6.2. İş Doyumsuzluğunun Örgütsel Açıdan Sonuçları 69
2.6.2.1. Personel Devri 69
2.6.2.2. Devamsızlık 70
2.6.2.3. Yabancılaşma 70
2.6.2.4. İş Uyuşmazlıkları 71

3. BÖLÜM

KURUMSAL DNA'NIN İŞ DOYUMU ÜZERİNE ETKİSİ: BÜYÜK ÖLÇEKLİ BİR SAĞLIK KURUMUNDAKİ HEMŞİRELERİN ALGILARINA YÖNELİK ANALİTİK BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI 73
3.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ 73
3.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ 74
3.4. ARAŞTIRMANIN ÖN KABULLERİ 74
3.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 74
3.5.1. Araştırmanın Örneklemi 74
3.5.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları 75
3.5.2.1. Kurum DNA' sı Ölçeği 75
3.5.2.2. İş Doyumu Ölçeği 75
3.5.2.3. Kişisel Bilgi Formu 76
3.5.3. Verilerin Toplanmasında İzlenen Yol 76
3.5.4. Verilerin Analizi 76
3.6. VERİLER VE BULGULAR 77
3.6.1. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Demografik Bulguları 77
3.6.2. Kurum DNA'sı ve İş Doyumu ile İlgili Bulgular ve Aralarındaki İlişkiler 81
SONUÇ VE ÖNERİLER 87
KAYNAKÇA 91

KAYNAKÇA

Adams, A., & Bond, S. (2000). Hospital Nurses' Job Satisfaction, İndividual And Organizational Characteristics. *Journal Of Advanced Nursing*. *32*(3): 536-543.

Akat, İ., Budak, G., & Budak, G. (2002). *İşletme Yönetimi*. İzmir: Barış Yayınları, 4.Basım.

Akgül, A. (2003). Kamu Yönetim Sisteminin DNA'sını Değiştirme Modeli: 'Değişim Mühendisliği'. Türkiye İsrafı Önleme Vakfı Yayınları.

Akıncı, Z. (2002). "Turizm Sektöründe İşgören İş Doyumunu Etkileyen Faktörler: Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama". Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi. (4): 1-25.

Aksayan, S. (1990). Koruyucu ve Tedavi Edici Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Hemşirelerin İş Doyumu Etkenlerinin İrdelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Aksu, G. (2002). Sağlık Bakanlığı Merkez Ve Taşra Teşkilatı Yöneticilerinin İş Doyumuna Yönelik Bir Araştırma (Ankara Örneği). Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. 55(04): 271-282.

Aksu, Y. (2013). Çalışanın Devamsızlığını Yönetmek Mümkün. http://www.kariyer.net/ik-blog/isyerinde-devamsizlik-yonetimi/ , (21.06.2015).

Aktüel Psikolojik Danışmanlık Merkezi. (2014) Nevrotik ve Psikotik Rahatsızlıklar. http://www.aktuelpsikoloji.com/nevrotik-ve-psikotik-rahatsizliklar-2040h.htm, (23.05.2015).

Akyıldız, H. ve Turunç, Ö. (2013). *Çalışma Psikolojisi*. Ankara: Alter Yayıncılık.

Artık, S. (2009). Yönetsel Davranış Biçimlerinin İş Doyumuna Etkisi Üzerine Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Atılım Üniversitesi.

Aslan, H. (2006). Çalışanların İş Doyumu Düzeylerine Göre Depresyon, Benlik Saygısı ve Denetim Odağı Algısı Değişkenlerinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aşan Ö. ve Özyer K. (2008). "Duygusal Bağlılık ile İş Doyumu ve İş Doyumunin Alt Boyutları Arasındaki İlişkileri Analiz Etmeye Yönelik Ampirik Bir Çalışma". SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 13(3): 129-151.

Ateş, M. Güdülenme. http://www.merih.net/m2/lid/wmetate25.htm , (17.05.2015)

Aybar, Ş. (1995). Yabancılaşma ve Yabancılaşmanın İş Tatmini Üzerine Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aykaç, A. (2010). İş Doyumunun Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bakan, İ. ve Büyükbeşe, T. (2004). Örgütsel İletişim İle İş Tatmini Unsurları Arasındaki İlişkiler: Akademik Örgütler İçin Bir Alan Araştırması. Akdeniz İİBF Dergisi. 7: 1-30.

Balcı, A. (1985). Eğitim Yöneticisinin İş Doyumu. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Baskin, K. (1998). *Corporate DNA: Learning From Life*. USA: Butterworth-Heinemann.

Başaran, İ.E. (1982). *Örgütsel Davranışın Yönetimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fak. Yayınları No:111.

Başaran, İ.E. (1991). *Örgütsel Davranış: İnsanın Üretim Gücü*. Ankara: Feryal Matbaası. 3.baskı.

Baykal, B. (1978). *Motivasyon Kuramına Genel Bir Bakış*. İstanbul Üniversitesi. İstanbul: Divan Matbaacılık Yayın No: 2524.

Baysal, A. C. ve Tekarslan, E. (2004). *Davranış Bilimleri*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 4. Baskı.

Bingöl, D. (1996). *Personel Yönetimi*. İstanbul: Beta Yayınları.

Blegen, M. A. (1993). Nurses Job Satisfaction: A Meta-Analysis of Related Variables. Nursing Research. 42 (1): 36-41.

Booz Allen Co. (2004). Profiles in Organizational DNA Research And Remedies. http://www.boozallen.com/media/file/draft_profiles_in_orgdna.pdf , (21.03.2015).

Booz Allen Hamilton. (2003). "Management Sapns and Layers - Streamlining the Out-of-Shape Organization", USA: Booz Allen Hamilton Inc.

Booz Allen Hamilton. (2005). "*Organizational DNA - About Organizational DNA*", Chicago.

Bordia, R. , Kronenberg, E. ve Neely, D. (2005). Innovation's Org DNA, Booz Allen Hamilton Publications. http://www.strategyand.pwc.com/media/uploads/Innovations_OrgDNA.pdf , (21.03.2015).

Budak, G. ve Budak, G. (2013). *İşletme Yönetimi*. İzmir: Barış Yayınları, 7.Basım.

Bursalıoğlu, Z. (1982). *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:107.

Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar Ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. *32*(32): 470-483.

Caligiuri, P. M. (2000). The Big Five Personality Characteristics As Predictors Of Expatriate's Desire To Terminate The Assignment And Supervisor-Rated Performance. *Personnel Psychology*. *53*(1): 67-89.

Can, H. (1997). Organizasyon ve Yönetim. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Carrol, Stephen J. and Henry, L. Tosi. (1977). *Organization Behavior*. Chicago: St. Clair Press.

Cronbach L. J. (1990). Essentials Of Psychological Testing. (5th ed.). New York: Harper Collins Publishers Inc.

Cüceloğlu, D. (2002). *İnsan Davranışları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çalışkan, Z. (2005). İş Doyumu: Malatya'da Sağlık Kuruluşları Üzerine Bir Uygulama. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları. 9-18.

Çandır, E. (2005). Örgütsel DNA ve Bir Uygulama. (Yüksek Lisans Tezi) Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, R. B., ve Döş, İ. (2014). Örgüt DNA'sı Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Meb Üzerine Bir Tarama Çalışması. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. *7*(31): 560-575.

Çetinkanat, C. (2000). Örgütlerde Güdülenme ve İş Doyumu. Ankara: Anı Yayıncılık.

Davis, K. (1982). *İşletmelerde İnsan Davranışı: Örgütsel Davranış*. (Çev: Kemal Tosun). İstanbul: İstanbul Matbaası.

Davis, K. (1988). *İşletmelerde İnsan Davranışı, Örgütsel Davranış*. İstanbul: (Çev: Kemal Tosun ve ark.) İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını No:199.

Deniz, M. (2005). *İşletme Yönetiminde Motivasyon. Örgütsel Davranış Boyutlarından Seçmeler*. Editör; Mehmet Tikici. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Dereli, T. (1976). *Organizasyonlarda Davranış*. Fakülteler matbaası.

Dickter, D. N., Roznowski, M., & Harrison, D. A. (1996). Temporal Tempering: An Event History Analysis Of The Process Of Voluntary Turnover. Journal of Applied Psychology. 81(6): 705-716.

Doğan, H. Z. (1991). Turizm İşletmelerinde İş Doyumunu Etkileyen Etmenler. Ankara: 3. Ergonomi Kongresi Bildirileri Kitapçığı. 147-158.

Döş, İ. (2013). School DNA and Its Transfer. American Journal of Human Ecology. 2(1): 7-15.

Edelson, E. (1999). *Genetiğin Temelleri*. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları Yaşam Öyküsü Dizisi: Gregor Mendel.

Edvardsson, B., & Gustavsson, B. (2003). Quality İn The Work Environment: A Prerequisite For Success İn New Service Development. Managing Service Quality: An International Journal. 13(2): 148-163.

Erdoğan, İ. (1991). *İşletmelerde Davranış*. İstanbul İÜ İşletme Fakültesi Yayın No: 242.

Erdoğan, İ. (1996). *İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

Erdoğan, İ. (1997). *İşletmelerde Davranış*. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No: 272.

Eren, E. (2004). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi.* İstanbul: Beta Basım.

Eroğlu F. (1986), "İş Tatmini ile Cinsiyet Arasındaki İlişki", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Dergisi. 6(3-4): 147-156.

Eroğlu, F. (1984). Motivasyon Teorisindeki Son Gelişmeler Ve Erzurum'da Faaliyette Bulunan Dört Bankada Teşvik Araçlarının Değerlendirilmesi. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Feldman, D.C. & Arnold, H.J. (1986). Organizational Behavior. McGraw-Hill International Book Company: Auckland.

Genç, N. (1994). Zirveye Götüren Yol Yönetim. İstanbul: Timaş Yayınları, 226.

Govindarajan, V., & Trimble, C. (2005). Organizational DNA For Strategic İnnovation. *California Management Review*. *47*(3): 47-76.

Gullov, T. (2006). Structural Limitations in Organizational Design, The İntegration-Differentation Paradigm, in *Organization Design* (Eds. Burton, R. M., Hakonsson, D. D., Eriksen, B., Snow, C. C.). Springer US. 67-83.

Horozoğlu Ş. (1995). Çalışanların İş Doyum Düzeylerinin Karşılaştırılması (T.P.A.O. Örneği). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hüseyin, Ö., Öztürk, A., & Yalçın, A. (2002). İnsan Kaynakları Yönetimi. Ankara: Nobel Kitabevi.

İnce, Ö. (2003). İş Doyumuna Etki Eden Baslıca Etkenler ve Uygulamadan Bir Örnek. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İncir, G. (1990). *Çalışanların İş Doyumu Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi.

Kadıbeşegil, S. (1999) Kuruluşların DNA'sı İtibar.http://www.orsa.com.tr/cgi-bin/asp/content.asp?type=normal&lang=TR&id=110 , (13.03.2015).

Kaipa, P. ve Milus, T. (2005). Mapping The Organizational DNA: A Living System Approach To Mergers & Acquısıtıons. Part 1. http://www.prasadkaipa.com/case_studies/mapping_dna.php , (10.03.2015).

Kaipa, P. ve Milus, T. (2006). Mapping The Organizational DNA: A System Approach To Mergers & Acquısıtıons Part 2. http://www.prasadkaipa.com/case_studies/mapping_dna_part2.php , (10.03.2015).

Karaca, S. (2008). Orta Kademe Yöneticilerinin Liderlik Özelliklerinin Çalışanların İş Tatminine Etkisi Üzerine Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Keser, A. (2009). *Çalışma Psikolojisi.* Bursa: Ekin Yayınevi.

Koç, M. (2013). Bireysel İş Uyuşmazlıklarının Çözümünde Hakem Çözüm Olabilir Mi? http://www.dunya.com/yorum-inceleme/bireysel-is-uyusmazliklarinin-cozumunde-hakem-cozum-olabilir-mi-196492h.htm , (21.06.2015).

Koçel, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. Baskı.

Kolasa, B. J., & Tosun, K. (1979). *İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş*. İstanbul Üniversitesi.

Korman, A. (1992). *Organizational Behavior*. New Jersey: Prentice Hall Inc.

Köroğlu, Ö. (2011). İş Doyumu ve Motivasyon Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Performansla İlişkisi: Turist Rehberleri Üzerine Bir Araştırma. (Basılmamış Doktora Tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köse, H. (2009). Algılanan Liderlik Davranışlarının ve Demografik Özelliklerin İş Tatminine Etkisi: Bir Tekstil Firması Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lieber, R. B. (1998). Why Employees Love These Companies. Fortune, January, 72-74.

Lu, H., While, A. E., & Barriball, K. L. (2005). Job Satisfaction Among Nurses: a Literature Review. International Journal of Nursing Studies. 42(2): 211-227.

Luthans, F. (1973). Organizational Behavior. 6th Edition. New York: McGraw-Hill.

Meyer, C., & Davis, S. (2003). It's Alive!: The Coming Convergence of Information, Biology, and Business. Crown Publishing Group. New York.

Mitchel, T. R., & Larson Jr, J. R. (1987). People in Organizations. An Introduction to Organizational Behavior. Third Edition, Singapore: McGrawHill.

Moore, J. F.(1996). How Companies Have Sex. http://www.fastcompany.com/27291/how-companies-have-sex , (14.02.2015).

Morgan, G. (1997). Images of Organization. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Moyen, Y. (2004). The Corporate DNA: Decoding the genetic material - Why companies are what they are?, The Innovation Circle, 1-9.

Neilson, G. , Pasternack, B. and Mendes, D. (2003). The Four Bases of Organizational DNA. Strategy+Business, http://www.strategy-business.com/article/03406?gko=4f638 , (14.02.2015).

Noe, R.A., Hollenbeck, J.R., Gerhart, B., Wrght, P.M. (1997). Human Resource Management: Gaining a Competitive Advantage. Second Edition, Chicago: McGrawHill.

Özcan, N. (1992). Örgütlerde Başarı Değerleme ve Türk Bankacılık Sektöründe Geleneksel ve Çağdaş Değerleme Uygulamalarının Analizi(İki Bankada Karşılaştırmalı Bir Uygulama). (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Özkalp, E. , Kırel, Ç. (2005). *Örgütsel Davranış*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi ESB Araştırmaları Çalışma Vakfı Yayınları No.149.

Pappenheim, F (2000), "Alienation in American Society," Monthly Review, 52(2): 36-53.

Pekdemir, N. (2000). *Genetik Devrim*. İstanbul: Su Yayınları.

Pelit, E. (2008). İşletmelerde İsgören Güçlendirmenin İşgörenlerin İş Doyumuna Etkisi: Otel İsletmelerinde Bir Araştırma. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Penefield, R. (1969). Örgütte Beşeri Münasebetler. (Çev. Rasim Taşcıoğlu vd). Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii.

Robbins, S. P. (1989). Organizational Behavior: Concepts, Controversies, And Applications. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Rusbult, C. E., Farrell, D., Rogers, G., & Mainous, A. G. (1988). Impact Of Exchange Variables On Exit, Voice, Loyalty, And Neglect: An İntegrative Model Of Responses To Declining Job Satisfaction. Academy Of Management Journal. 31(3): 599-627.

Sabuncuoğlu, Z. (1987). *Çalışma Psikolojisi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.

Sapancalı, F. (1993). Çalışanların Güdülenmesinde Kullanılan Özendirici Araçlar. MPM Yayınları Verimlilik Dergisi. 22(4): 61-62.

Schneider, B., & Snyder, R. A. (1975). Some Relationships Between Job Satisfaction And Organization Climate. Journal Of Applied Psychology. 60(3): 318-328.

Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (1990). *Psychology And İndustry Today*: An İntroduction To İndustrial And Organizational Psychology. Macmillan.

Selvi, D. E. (2013). İş Doyumu Ve Performans Algısı: Ankara Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü Çalışanları Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

Seo, Y., Ko, J., & Price, J. L. (2004). The determinants of Job Satisfaction Among Hospital Nurses: a Model Estimation in Korea. International Journal of Nursing Studies. 41(4): 437-446.

Serbest, F. (2000). İş Yaşamı Niteliği. Verimlilik Dergisi. 2: 27-40.

Sertçe, S. (2003). Kamu Kuruluşlarında Yöneticilerin İş Doyumu Üzerine Bir Araştırma (İzmir Emniyet Teşkilatı Örneği). (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Shalley, C. E., Gilson, L. L., & Blum, T. C. (2000). Matching Creativity Requirements And The Work Environment: Effects On Satisfaction And İntentions To Leave. Academy of Management Journal. 43(2): 215-223.

Silah, M. (2001). *Çalışma Psikolojisi*. Ankara: Selim Kitabevi.

Sinangil, H. K. (1998). Endüstri ve Örgüt Psikolojisinin İş Yaşamına Katkıları. Mercek Dergisi. Ocak: 107-111.

Solmaz, Y. (2013). Örgüt Kültürünün İş Tatmini Üzerine Etkileri İle İlgili Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi) İzmir: Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Spector, P. E. (1997). Job Satisfaction: Application, Assessment, Causes, And Consequences (Vol. 3). Sage.

Sürgevil, O. ve Budak, G. (2010). İşletmecilikte Yeni Bir Metafor: Kurum DNA'sı, TİSK Akademi. 2: 68-87.

Şahin, D. (2009). Kişilik Bozuklukları. Klinik Gelişim 22(4): 45-55. http://www.klinikgelisim.org.tr/eskisayi/kg_22_4/8.pdf (23.05.2015).

Şenatalar, F. (1978). Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler. İstanbul Matbaası Yayını İstanbul–1975.

Şişman, M. (1994). Örgüt Kültürü: Eskişehir İl Merkezindeki İlkokullarda Bir Araştırma. Anadolu Üniversitesi.

Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların Ölçülmesi ve SPPS ile Veri Analizi*. (2. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Telman, N. (1988). Endüstride Görülen İş Tatminsizliği ve Bunun Yabancılaşmayla Olan İlişkisi. İstanbul: İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.

Telman, N., & Ünsal, P. (2004). *Çalışan Memnuniyeti*. İstanbul: Epsilon.

Tolan, B. (1981). *Çağdaş Toplumun Bunalımı:* Anomi ve Yabancılaşma. AİTİA, Gazetecilik ve Halkla İlişkiler. Yüksek Okulu Basımevi.

Toplu, D. B. (1998). Kamu Kurum Arşivlerinde Çalışan Personelin İş Tatmini. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Tosunoğlu, H. (1998). Fırat Üniversitesi Öğretim Elemanlarında İş Doyumu. (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tütüncü, Ö. ve Küçükusta, D., (2008). Organizasyonlarda Bireyler: Tutum, Davranış ve Motivasyon. http://web.deu.edu.tr/kalite/dosyalar/ulusal_bildiri/EkD.doc , (17/05/2015).

Tüz, M. V. (2001). *Kaos Ortamında Self Organizasyon Davranışı*. İstanbul: Alfa.

Ulusal, C. (1996). İş Doyumu ve Tekstil Sektöründe Uygulamalı Bir Araştırma. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ulusoy, A. D. (1998). "Kamu Hizmeti Anlayışında Yeni Yönelimler: Avrupa Yapılanmasının Kamu Hizmeti Teorisine Etkileri". Amme İdaresi Dergisi. 31(2): 21-40.

Verschoor, C. C. (2004). Can Organizational DNA Exclude Ethics? Strategic Finance. 86(3):19-20+. http://search.proquest.com/docview/229748531?accountid=10527 , (15.02.2015).

Verschoor, C. C. (2005). Organizational DNA Should Contain Ethics Component. Strategic Finance. 86(8): 19-20+. http://search.proquest.com/docview/229818386?accountid=10527 , (15.02.2015).

Witt, L. A. (1989). Sex Differences Among Bank Employees İn The Relationships Of Commitment With Psychological Climate And Job Satisfaction. The Journal Of General Psychology. 116(4): 419-426.

Xianbai, L. (2006a). Research on Enterprise DNA and Enterprise RNA. International Journal of Business and Management. 1(3): 7-12.

Xianbai, L. (2006b). Research on The New Base-Pair Model of Corporate DNA. Asian Social Science. 2(12): 74-78.

Yüksel, İ. (2003). İş Stresi, İse Bağlılık ve İş Doyumu Arasındaki İlişkinin Analizi (Teknisyenlere Yönelik Bir Uygulama). Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 17 (1-2): 213-224.

Zaim, S. (1968). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayınları No:229.

ÖRGÜT YÖNETİMİNDE DUYGULAR

Editör: Doç. Dr. Beliz Ülgen

Yazarlar:
Ahmet Erkasap
Doç. Dr. Beliz Ülgen
Çağrı Acarol
Yrd. Doç. Dr. Emel Güler Yılmaz
Dr. Esra Atilla Bal
Doç. Dr. Gözde Yılmaz
Hatice Toruntay
Araş. Gör. Mehmet Sağlam
Murat Yolsal
Yrd. Doç. Dr. Nurgül Keleş Tayşir
Araş. Gör. Türker Tuğsal

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1529
işletme No.: 072
ISBN: 978-605-320-435-0
© 1. Basım, Mayıs 2016

ÖRGÜT YÖNETİMİNDE DUYGULAR
Editör: Doç. Dr. Beliz Ülgen

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Onur Ertürk -onurer@nobelyayin.com
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ülgen, Beliz.
Örgüt Yönetminde Duygular/ *Beliz Ülgen*
1. Basım, XIV+282s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-435-0
1. Örgüt 2. Örgüt Yönetimi 3. Duygular

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

SUNUŞ

İşletme Yönetim bilimini hızla değişen çevre koşullarında işletmenin sahip olduğu kıt kaynakları verimli şekilde kullanarak amaçlarına etkin bir şekilde ulaşmak için başkalarıyla işbirliği yapma sanatı olarak tanımlayabiliriz.

İşletme Yönetimi bir bilimdir; çünkü işletme organizasyonlarını, özelliklerini, onları yönetme biçimlerini kuramlarla, bilimsel yöntem ve tekniklerle, sistematik bir şekilde açıklayan bilgiler bütününü kapsar. İşletme yönetiminde karşılaşılan sorunlara akılla, mantıkla, nesnel ve sistematik bir biçimde nasıl yaklaşılacağı ile ilgili bilgiler verir.

İşletme Yönetimi bilimdir; çünkü işletme organizasyonlarını, özelliklerini, onları yönetme biçimlerini kuramlarla, bilimsel yöntem ve tekniklerle, sistematik bir şekilde açıklayan bilgiler bütününü kapsar. İşletme yönetiminde karşılaşılan sorunlara akılla ve mantık süzgecinde, gözleme dayalı olarak geliştirilmiş ilkeleri uygulayarak, bilgi yönetim sistemlerine ve bilişim teknolojilerine dayalı karar destek sistemlerinden faydalanılarak nesnel bir biçimde nasıl yaklaşılacağı ile ilgili bilgiler verir.

İşletme Yönetimi aynı zamanda sanattır; çünkü yöneticiler işletme ile ilgili kararları alırken ve sorunların çözümünde bilimsel yöntemlerin yanı sıra önemli ölçüde geçmiş tecrübelerinden ve önsezilerinden faydalanırlar. İşte tam da bu noktada işletme yönetiminde duyguların göz ardı edilemeyeceği açık bir şekilde ortaya çıkar.

Doç. Dr. Beliz Ülgen, editörlüğünü yaptığı bu güzel kitapta; *Örgütlerde Romantizm, İş Yaşamında Duyguları Anlamlandırmanın Örgütlere ve Çalışanlara Faydaları, Örgütsel Yabancılaşma, Yönetici-Ast Etkileşiminde Pygmalion Etkisi (Kendini Gerçekleştiren Kehanet, Temel Beklenti Etkisi), Örgütlerde Liderliğin Karanlık Yönü, Örgütlerde İntikam, Örgütsel Sahtekârlığın Gizli Maliyeti ve Örgütsel Güven, İşyerinde Maneviyat, İşyeri Nezaketsizliği, İşgören Sessizliği ve Sesliliği* gibi örgüt yönetiminde insan ve duygularının öneminin anlatıldığı güzel bir esere imza atmış.

Sevgili meslektaşımı yönetimin insan boyutunun ne denli önemli olduğunu vurgulamak için ortaya çıkardığı bu güzel çalışmadan dolayı kutluyorum ve bundan sonraki çalışmalarında başarılar diliyorum.

Prof. Dr. F. Gülruh GÜRBÜZ
Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ..... **iii**

EDİTÖRDEN ..... **v**

İŞYERİNDE MANEVİYAT

Murat Yolsal

GİRİŞ 1
1. MANEVİYAT KAVRAMI 2
   1.1. Maneviyatın Boyutları 5
   1.2. Maneviyat ve Din Kavramları Karşılaştırması 6
2. İŞYERİNDE MANEVİYAT 7
   2.1. İşyerinde Maneviyatın Boyutları 10
   2.2. Farklı Dinlerin İşyerinde Maneviyata Bakışı 11
3. MANEVİ ÖRGÜTLER 12
   3.1. Örgütlerin Maneviyata Bakışına İlişkin Farklı Modeller 12
      3.1.1. Giacalone ve Jurkiewicz'in Bakış Açısı 13
      3.1.2. Ashforth ve Pratt'in Bakış Açısı 13
      3.1.3. Mitroff ve Denton'un Bakış Açısı 14
   3.2. İşyerinde İnanç Yaklaşımı 14
      3.2.1. Pozitivist Örgütler 15
      3.2.2. İnanç Temelli Örgütler 16
      3.2.3. İnancı Güvence Altına Alan Örgütler 16
      3.2.4. İnanç Dostu Örgütler 17

3.3. Örgütün Manevi Dönüşümü 18
3.3.1. İş Etiği 20
3.3.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk 20
4. İŞYERİNDE MANEVİYAT KONUSUNDA YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR 21
5. İŞYERİNDE MANEVİYAT KAVRAMINA YÖNETİLEN ELEŞTİRİLER 23
SONUÇ 25
KAYNAKÇA 26

ÖRGÜTSEL YABANCILAŞMA

Ahmet Erkasap

GİRİŞ 39
1. YABANCILAŞMA - KAVRAMSAL ÇERÇEVE 40
2. İŞE YABANCILAŞMA 41
3. İŞE YABANCILAŞMANIN BOYUTLARI 45
4. İŞGÖREN ÜZERİNDE OLUŞAN YABANCILAŞMANIN KAYNAKLARI 48
5. İŞGÖREN ÜZERİNDE OLUŞAN YABANCILAŞMANIN SONUÇLARI 52
6. YABANCILAŞMA İLE İLİŞKİLİ KONULAR 55
7. YABANCILAŞMAYI ÖNLEYİCİ STRATEJİLER 56
SONUÇ 58
KAYNAKÇA 60

İŞ YAŞAMINDA DUYGULARI ANLAMLANDIRMANIN ÖRGÜTLERE VE ÇALIŞANLARA FAYDALARI

Araş. Gör. Türker Tuğsal

GİRİŞ 69
1. ANLAMLANDIRMA KAVRAMI VE ANLAMLANDIRMA TEORİSİ 70
2. ÖRGÜTSEL ANLAMLANDIRMA 74
3. ANLAMLANDIRMANIN ÖNEMİ 74
4. ANLAMLANDIRMANIN ÖZELLİKLERİ 75
5. ANLAMLANDIRMA SÜRECİ İÇİNDE DUYGULARIN ROLÜ 76
5.1. Duygu Kavramı ve Duygusal Olaylar Teorisi (Affective Events Theory) . 78
5.2. Anlamlandırma Sürecindeki Temel Duygular 81
5.2.1. Pozitif ve Negatif Duygular 81

5.2.2. Kişilerarası Anlamlandırma Sürecinde Duygular 83
6. İŞ YAŞAMINDA RASYONEL veya DUYGUSAL DAVRANMA İKİLEMİ 85
7. DUYGULARIN ARACI ROLÜNDE ANLAMLANDIRMA VE ANLAMVERME ÜZERİNE BİR MODEL ÖNERİSİ 86
SONUÇ 88
KAYNAKÇA 90

ÖRGÜTLERDE LİDERLİĞİN KARANLIK YÖNÜ

Yrd. Doç. Dr. Nurgül Keleş Tayşir
Çağrı Acarol
GİRİŞ 95
1. KARANLIK LİDER KİMDİR? 96
2. KARANLIK LİDER DAVRANIŞLARI 100
3. KARANLIK LİDERLER NEDEN TAKİP EDİLİRLER? 110
4. KARANLIK LİDERLİĞİN SONUÇLARI 116
SONUÇ 118
KAYNAKÇA 119

İŞGÖREN SESSİZLİĞİ VE SESLİLİĞİ

Araş. Gör. Mehmet Sağlam
GİRİŞ 121
1. ÖRGÜTLERDE SESSİZLİK VE SESLİLİK DAVRANIŞLARI GELİŞİMİ 122
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 123
2.1. İşgören Sessizliği 124
2.2. İşgören Sesliliği 125
3. İŞGÖREN SESSİZLİĞİ NEDENLERİ 126
4. İŞGÖREN SESSİZLİĞİ BOYUTLARI 128
4.1. Kabullenici Sessizlik 128
4.2. Savunma Amaçlı Sessizlik 129
4.3. Örgüt Yararına Sessizlik 130
5. İŞGÖREN SESLİLİĞİ NEDENLERİ 131
6. İŞGÖREN SESLİLİĞİ BOYUTLARI 132
6.1. Kabullenici Seslilik 133
6.2. Savunma Amaçlı Seslilik 133

6.3. Örgüt Yararına Seslilik 134
SONUÇ 134
KAYNAKÇA 136

YÖNETİCİ-AST ETKİLEŞİMİNDE PYGMALION ETKİSİ (KENDİNİ GERÇEKLEŞTİREN KEHANET, TEMEL BEKLENTİ ETKİSİ)

Doç. Dr. Beliz Ülgen

GİRİŞ 141
1. PYGMALION ETKİSİNE GENEL BAKIŞ 142
2. PYGMALION ETKİSİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 146
2.1. Galetea Etkisi 146
2.2. Golem Etkisi 147
2.3. Wallenda Faktörü/Etkisi 148
3. YÖNETİMDE PYGMALION ETKİSİ 149
4. PYGMALION ETKİSİ ÜZERİNE MODELLER 153
5. PYGMALION ETKİSİ İLE İLİŞKİLİ KURAMLAR VE YÖNETİCİ DAVRANIŞLARI 157
SONUÇ 163
KAYNAKÇA 164

İŞYERİ NEZAKETSİZLİĞİ

Dr. Esra Atilla Bal

GİRİŞ 171
1. İŞYERİ NEZAKETSİZLİĞİNİN TANIMI 172
2. SOSYAL BİR ETKİLEŞİM OLARAK İŞYERİ NEZAKETSİZLİĞİ 173
3. İŞYERİ NEZAKETSİZLİĞİNE NEDEN OLAN FAKTÖRLER 174
3.1. Bireysel Faktörler 175
3.1.1. Nezaketsizliğin Nedenine Yönelik Atıflar 176
3.1.2.Durumun Şiddeti 176
3.1.3.Nezaketsiz Davranışı Sergileyen Kişinin Özellikleri 176
3.1.3.1.Statü Farkı 176
3.1.3.2.Cinsiyet 177
3.1.3.3. Kızgın Mizaç 178
3.1.4.Nezaketsiz Davranışa Maruz Kalan Kişinin Özellikleri 178
3.1.4.1. Duygusal Dengesizlik 178

3.1.4.2.Geçimlilik 179
3.1.4.3.Kontrol Odağı 179
3.1.4.4.Dışadönüklük 180
3.2.Örgütsel Faktörler 180
3.2.1.Biçimsel Olmayan Örgüt İklimi 181
3.2.2. Teknolojinin Artan Düzeyde Kullanımı 181
3.3.İkincil Sarmallar 181
4. İŞYERİ NEZAKETSİZLİĞİNİN OLUMSUZ SONUÇLARI 182
4.1. Nezaketsizliğin Olumsuz Sonuçlarına Aracılık Eden Değişkenler 183
4.1.1.Adaletsizlik Algısı 183
4.1.2.Sosyal Dışlama Algısı 184
4.2. Nezaketsizliğin Olumsuz Sonuçlarını Hafifleten bir Faktör: Sosyal Destek 184
5. 'SEÇİCİ' NEZAKETSİZLİK 185
5.1.Ayrımcılık Üzerine Güncel Yaklaşımlar 186
5.1.1.Bireysel Düzeyde Açıklamalar 187
5.1.1.1.Bilişsel Düzey 187
5.1.1.2.Duygu Düzeyi 188
5.2.1.Durumsal Düzeyde Açıklamalar 188
5.2.1.1.Toplumsal Düzey 188
5.2.1.2.Örgütsel Düzey 189
5.3. Modern Bir Ayrımcılık Türü Olarak İşyeri Nezaketsizliği 189
6. İŞYERİ NEZAKETSİZLİĞİNİ ÖNLEMEYE YÖNELİK ÖNERİLER 190
6.1.1. Yöneticilerin Olumlu Model Oluşturması 190
6.1.2. İşe Alım Süreçlerinin Etkinliği 190
6.1.3. Etkin Oryantasyon Programlarının Oluşturulması 191
6.1.4. Nezaketsiz Davranışların Sonlandırılması 191
6.1.5. Eğitim Desteği 191
6.2.'Seçici' Nezaketsizliği Engellemeye Yönelik Öneriler 192
6.2.1. Bireysel Seviyede Müdahaleler 193
6.2.2. Durumsal Müdahaleler 193
6.2.2.1.Toplumsal Düzey 193
6.2.2.2. Örgütsel Düzey 193
SONUÇ 196
KAYNAKÇA 197

ÖRGÜTSEL SAHTEKÂRLIĞIN GİZLİ MALİYETİ VE ÖRGÜTSEL GÜVEN

Yrd. Doç. Dr. Emel Güler Yılmaz

GİRİŞ 207
1. ÖRGÜTSEL AÇIDAN SAHTEKÂRLIK KAVRAMI 209
1.1. Örgütsel Sahtekârlık Kavramının İlişkili Olduğu Diğer Kavramlar 212
1.2. Örgütsel Sahtekârlığın Faaliyet Türleri 213
1.3. Sahtekârlık Üçgeni Hipotezi 214
1.4. Sahtekârlığın Örgütsel Sonuçları 217
1.5. Sahtekârlığın Örgütlere Maliyeti 218
2. GÜVEN KAVRAMI 219
3. ÖRGÜTSEL AÇIDAN GÜVEN 221
4. ÖRGÜTSEL GÜVEN YARATMA SÜREÇLERİ 223
4.1. Güvenin Yeniden Kurulmasına Yönelik Süreçler 223
4.2. Güvenin İlk Kez Kurulmasına Yönelik Süreçler 223
5. ÖRGÜTSEL GÜVENİ OLUŞTURMA/KORUMA 224
SONUÇ 226
KAYNAKÇA 227

ÖRGÜTLERDE İNTİKAM

Doç.Dr. Gözde Yılmaz

GİRİŞ 231
1. ÖRGÜTSEL İNTİKAM KAVRAMI VE BENZER KAVRAMLARDAN FARKI 233
2. KİŞİYİ İNTİKAM EYLEMİNE GÖTÜREN SÜREÇ 234
2.1. Saldırı 236
2.2. Değerlendirme Süreci 238
2.3. İntikam Arzusu 240
2.4. Başa Çıkma Yolları 241
2.4.1. İntikam ve Örgütlerdeki Şekilleri 241
2.4.2. Kaçınma 242
2.4.3. Uzlaşı 243
2.4.4. Eylemsizliğini Haklı Gösterme 243
2.4.5. İntikam Hayali Kurma 243
2.4.6. Affetme 244

SONUÇ 244
KAYNAKÇA 245

ÖRGÜTLERDE ROMANTİZM

Hatice Toruntay

GİRİŞ 249
1. ÖRGÜTLERDE ROMANTİZM KAVRAMI 250
2. ÖRGÜTLERDE ROMANTİK İLİŞKİ TÜRLERİ 253
3. ÖRGÜTLERDE ROMANTİZMİ OLUŞTURAN ETMENLER 254
   3.1. Fiziksel Yakınlık/Benzerlik (Propinquity) 255
   3.2. Sürekli Birlikte Olma (Repeated Exposure) 255
   3.3. Tutum Benzerliği (Attitude Similarity) 256
   3.4. Performans İçin Alınan Övgü (Performance Appraisal) 257
   3.5. Fiziksel Çekicilik 258
   3.6. Uyarılma (Arousal) 258
   3.7. Örgüt Kültürü (Organizational Culture) 258
   3.8. Özerk Çalışma Grupları (Job Autonomy) 258
4. STATÜ VE MEDENİ DURUM UNSURLARINA GÖRE ÖRGÜTSEL ROMANTİZMİN DEĞERLENDİRİLMESİ 259
   4.1. Statüye Göre Örgütsel Romantizmin Değerlendirilmesi 259
   4.2. Medeni Durum Unsurlarına Örgütsel Romantizmin Değerlendirilmesi ... 259
5. ÖRGÜTSEL ROMANTİZME YÖNELİK ÇALIŞANLARIN VE ÖRGÜT YÖNETİMİNİN TUTUMU 260
   5.1. Örgütsel Romantizme Yönelik Örgüt Yönetiminin Tutumu 262
   5.2. Örgütsel Romantizme Yönelik Çalışanların Tutumu 263
   5.3. Örgütsel Romantizme Yönelik Yasal Düzenlemeler 264
SONUÇ 267

EK- 1 ÖRNEK AŞK SÖZLEŞMESİ 273

YAZARLAR 279
Ahmet Erkasap 279
Doç. Dr. Beliz Ülgen 279
Çağrı Acarol 280
Yrd. Doç. Dr. Emel Güler Yılmaz 280
Dr. Esra Atilla Bal 280

Doç. Dr. Gözde Yılmaz 281
Hatice Toruntay 281
Araş. Gör. Mehmet Sağlam 281
Murat Yolsal 282
Yrd. Doç. Dr. Nurgül Keleş Tayşir 282
Araş. Gör. Türker Tuğsal 282

İŞYERİNDE MANEVİYAT

Murat Yolsal

GİRİŞ

Günümüz koşullarında, insanın hayatını iş, aile, hobiler, ibadet vb. şekillerde kategorize etmesi yerine, onu bir bütün olarak görme alışkanlığını edinmesi daha anlamlı olabilmektedir.

Diğer yandan insanın hayatını; yeteneklerini ve önceliklerinizi göz önünde bulundurarak; belirli bir amaca yöneltmesi de önemlidir Bu amaç, genelde yaşamın tamamını mutlu kılmaya yetmemesine rağmen, aynı zamanda mutlu ve huzurlu bir hayatın gerekliliklerinden biridir. İnsanın bu amaca ulaşabilmesinin en kestirme yolu da işinde mutlu olmasıdır (Russell, 2015).

Uzmanlar, hayatı bir bütün olarak görme alışkanlığını işine de taşıyabilmesi durumunda, bireyin, daha başarılı ve verimli olacağını söylemektedirler. Bu bağlamda, çalışanların manevi, kültürel ve dini inanç ve pratiklerini işyerine getirmelerinin, işyeri için bir tehdit değil, bilakis bir fırsat olduğu, günümüzde yaygın olarak kabul görmektedir.

Bu bölümde, işyerinde yaşanan maneviyatı bireysel ve örgütsel anlamda incelenmiş ve maneviyata yaklaşım konusunda Schmidt – Wilk vd.'nin (2000) metodolojisi takip edilmiştir:

Bölüm akışında ilk olarak, birey için maneviyatın neyi ifade ettiğine, ardından maneviyatın bireysel anlamda uygulanması ve çalışanın işyerinde yaşadığı maneviyata ilişkin bilgilere yer verilmiş, son olarak da maneviyat örgütsel düzeyde irdelenerek manevi lider kavramına ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Sonrasında, yukarıda değinilen metodolojinin ortaya koyduğu kavramlar (maneviyat,

Manevi örgütün verimliliğini, satış hacminin artışını, pazar payını ve net kârlılığını aynı anda ölçümleyebilecek çok boyutlu araştırmalar, bu örgütleri diğer geleneksel örgütlerle karşılaştırmamıza olanak sağlayacaktır. Böylelikle, manevi örgütler hakkında daha sağlıklı değerlendirmeler yapılabilecektir (Podsakoff vd., 2003).

Ayrıca, *yukarıda belirtilen alanlarda yapılacak araştırmaların boylamsal ve tekrarlı olması*, asli değişkenlerde zaman içinde ortaya çıkabilecek değişiklikleri de test edebilmemizi kolaylaştıracaktır.

KAYNAKÇA

Aadland, E., Skjorshammer, M. (2012). From God to good? Faith based institutions in the secular society. *Journal of Management, Spirituality and Religion*, *9*(1), 83-101.

Academy of Management. (2016). Management Spirituality and Religion. Erişim: 6 Mart2016,(http://aom.org/Divisions-and-Interest-Groups/Management-Spirituality-and-Religion/Management-Spirituality-and-Religion.aspx).

Ademoyo, D. A., Adeleye, A. T. (2008). Emotional Intelligence, religiousity and self efficacy as predictors of psychological well-being among secondary adolescents in Ogbomso Nigeria. *Europe's Journal of Psychology*, *4*(1), 22-31.

Afşar, B., Rehman, M. (2015). The relationship between workplace spirituality and innovative work behavior: the mediating role. *Journal of Management, Spirituality & Religion*, *12*(4), 329-353.

Albanese, C. L. (1990). *Nature Religion in America: From The Algonquian Indians To The New Age*. Chicago: University of Chicago Press.

Ali, H., Ali, H. (2011). Demographics and Spiritual Leadership: Empirical Evidence from Pakistan. *Business and Management Review*, *1*(10), 36-42.

Altaf, A., Awan, M. A. (2011). Moderating Affect of Workplace Spirituality on the Relationship of Job Overload and Job Satisfaction. *Journal of Business Ethics*, *104*(1), 93-99.

Ashforth, B. E., Pratt, M. G. (2010). Institutionalized spirituality: An oxymoron? Editörler: Jurkiewicz, R.A., Giacalone, C.L., *Handbook of workplace spirituality and organizational performance* içinde (s. 93-107). New York: M. E. Sharpe Publishing.

Ashmos, D. P., Duchon, D. (2000). Spirituality at Work: A conceptualization and measure. *Journal of Management Inquiry*, *9*(2), 134-145.

Ayoun, B., Rowe, L., Yassine, F. (2015). Is workplace spirituality associated with business ethics? *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, *27*(5), 938-957.

Bailey, J. R. (1994). *Spirit at work: Discovering the spirituality in leadership.* San Francisco: Jossey-Bass.

Bartel, M. (2004). What is spiritual? What is spiritual suffering? *Journal of Pastoral Care &Counseling*, *58*(3), 187-201.

Beazley, H. (1997). *Meaning and measurement of spirituality in organizational settings: Development of spirituality assessment scale*. Washington DC: The George Washington University Press.

Behling, O. (1998). Employee selection: Will Intelligence and Conscientousness Do the Job? *The Academy of Management Executive*, *12*(1), 77-86.

Bell, E., Taylor, S. (2001). A Rumor of Angels: Researching Spirituality and Work Organizations. *Academy of Management Proceedings*, A1-A6.

Bellah, R. N., Madsen, R., Sullivan, W. M., Swidler, A., Tipton, S. M. (1985). *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life.* Berkeley, California: University of California Press.

Benefiel, M., Fry, L., Geigle, D. (2014). Spirituality and Religion in the Workplace: History, Theory and Research. *Psychology of Religion and Spirituality*, *6*(3), 175-187.

Benefiel, M. (2003). Irreconcilable Foes? The Discourse of Spirituality and The Discourse of Organizational Science. *Organization*, *10*(2), 383-391.

Benefiel, M. (2005). The second half of the journey: Spiritual leadership for organizational transformation. *The Leadership Quarterly*, *16*(3), 723-747.

Bhindi, N., Duignan, P. (1997). Leadership for a new century: Authenticity, intentionality, spirituality and sensibility. *Educational Management and Administration*, *25*(2), 117-132.

Bhunia, A., Das, S. A. (2012). Explore the Impact of Workplace Spirituality on Motivations for Earnings Management - An Empirical Analysis. *International Journal of Scientific and Research Publications, 2*(2), 1-5.

Biberman, J., Coetzer, G. (2005). Can Critical People also be Spiritual? Reconciling critical and spiritual approaches. *Journal of Critical Postmodern Organization Science*, *3*(5), 70-75.

Biberman, J., Whitty, M. (1997). A Postmodern Spiritual Future for Work. *Journal of Organizational Change Management*, *10*(2), 130-138.

Bishop, E. (1979). *The Complete Poems 1927-1979.* New York: Farrar, Straus and Giroux.

Boje, D. (2008). Critical Theory Approaches to Spirituality in Business. Editörler: Tischler J., Biberman, L., *Spirituality in business: Theory, practice and future directions* içinde (s. 160-187). New York: Palgrave MacMillan.

Borstroff, P., Arlington, K. (2011). Protecting religion in the workplace? What employees think. *Journal of legal, ethical and regulatory issues*, *14*(1), 59-69.

Bouckaert, L. (2015). Spirituality: The Missing Link in Business Ethics. Editör: Zsolnai, L., *The Spiritual Dimension of Business Ethics and Sustainability Management* içinde (s. 15-26). Dordrecht: Springer International Publishing.

Brazelton, F., Ellis, S., Macedo, C., Shader, A., Suslow, K. (1999). Study of Corporate Social Responsibility. EDGE: *Ethics of Development in a Global Environment.* Erişim: 13 Mart 2016, (https://web.stanford.edu/class/e297c/poverty_prejudice/citypoverty/hedge_poverty. htm).

Brown, R. B. (2003). Organizational Spirituality: The Sceptic's Version. *Organization*, *10*(2), 393-400.

Bubna-Litic, D. (2009). Why Spirituality and Corporate Social Responsibility. Editör: Bubna-Litic, D., *Spirituality and Corporate Social Responsibility: Interpenetrating Worlds* içinde (s. 1-29). Sydney: Gower Applied Search.

Burack, E. (1999). Spirituality in the Workplace. *Journal of Organizational Change and Management*, *12* (4), 280-291.

Cacioppe, R. (2000). Creating spirit at work: Re-visioning organization development and leadership - Part I. *Leadership and Organizational Development Journal*, *21* (1), 48-54.

Campbell, J. K., Hwa, Y. S. (2014). Workplace Spirituality and Organizational Commitment Influence on Job Performance among Academic Staff. *Jurnal Pengurusan*, *40*, 115-123.

Capaldi, N. (2009). The Technological Project as the Spiritual Quest of Modernity. Editör: Bubna-Litic, D., *Spirituality and Corporate Social Responsibility: Interpenetrating Worlds* içinde (s. 87-99). Sydney: Gower Applied Search.

Case, P., Gosling, J. (2010). The spiritual organization: Critical reflections on the instrumentality of workplace spirituality. *Journal of Management, Spirituality & Religion*, *7* (4), 257-282.

Cash, K., Gray, G. (2000). A framework for accomodating religion and spirituality in the workplace. *Academy of Management Review*, *14* (3), 124-133.

Cavanagh, G. F. (1999). Spirituality for managers: Context and critique. *Journal of Change Management*, *12*(3), 186-199.

Chand, P., Koul, H. (Mart, 2012). Workplace Spirituality, Organizational Emotional Ownership and Job Satisfaction as Moderators in Coping with Job Stress. *International Conference on Humanities, Economics and Geography.* Bangkok: Tayland.

Chandler, C. K., Holden, J. M., Kolander, C. A. (Kasım-Aralık 1992). Counseling for Spiritual Wellness: Theory and Practice. *Journal of Counseling & Develoopment*, *71*(2), 168-175.

Claude, J., Zamor, G. (2003). Workplace spirituality and organizational performance. *Public Administration Review*, *63*(3), 355-363.

Coward, D. D. (1996). Self-transcendence and correlates in a healty population. *Nursing Research*, *45*(2), 116-121.

Dalai Lama, XIV. (1999). *Ethics for the new millenium.* New York: Putnam Publishing.

Daniel, J. L. (2015). Workplace spirituality and stress: evidence from Mexico and US. *Management Research Review*, *38*(1), 29-43.

Dehler, G. E., Welsh, M. A. (1994). Spirituality and Organizational Transformation, Implications for the New Management Paradigm. *Journal of Managerial Psychology*, *9*(6), 1-10.

Delbecq, L. A. (1999). Christian spirituality and contemporary business leadership. *Journal of Organizational Change Management*, *12*(4), 345-354.

Dent, E. B., Higgins, M. E., Wharff, D. M. (2005). Spirituality and Leadership: An Empirical Review of Definitions, Distinctions and Embedded Assumptions. *The Leadership Quarterly*, *16*(5), 619-622.

Dinçer, Ö. (2013). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası.* İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Driver, M. (2005). From empty speech to full speech? Reconceptualizing spirituality in organizations based on a psychoanalytically-grounded understanding of the self. *Human Relations*, *58*(9), 1091-1110.

Duchon, D., Plowman, D. A. (2005). Nurturing the spirit at work: Impact on work unit performance. *The Leadership Quarterly*, *16*(5), 807-833.

Eisler, R., Montouri, A. (2003). The human side of spirituality. Editörler: Jurkiewicz, R.A., Giacalone, C.L. *Handbook of workplace spirituality and organizational performance* içinde (s. 46-56). New York: M. E. Sharpe Publishing.

Emerson, T., Mc Kinney, J. (2010). Importance of Religious Beliefs to Ethical Attitudes in Business. *Journal of Religion and Business Ethics*, *1* (2), 1-15.

Emmons, R. A. (2000). Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. *International Journal for the Psychology of Religion*, *10*(1), 3-26.

Emmons, R. (2003). *The psychology of ultimate concerns: Motivation and spirituality in personality.* New York: Guilford Press.

Fagley, N., Adler, M. (2012). Appreciation: a spiritual path to finding value and meaning in the workplace. *Journal of Management, Spirituality & Religion*, *9*(2), 167-187.

Fairholm, G. W. (1996). Spiritual Leadership: Fulfilling whole-self needs at work. *Leadershp and Organizaton Development Journal*, *17*(5), 11-17.

Ferrell, O. C. (2004). Business ethics and customer stakeholders. *Academy of Management Executive*, *18*(2), 126-129.

Fox, M. (1996). *Revolution der Arbeit: Damit alle sinnvoll leben und arbeiten können.* München: Kösel Verlag.

Freshman, B. (1999). An exploratory analysis of definitions and applications of spirituality in the workplace. *Journal of Organizational Change Management*, *12* (4), 318-327.

Fry, L., Slocum, J. (2008). Maximizing triple buttom line through a strategic scorecard business model of spiritual leadership. *Organizational Dynamics*, *31* (1), 86-96.

Fry, L. (2008). Spiritual Leadership: State-of-the-art and future directions for theory, research and practice. Editörler: Tischler, J., Biberman, L. *Spirituality in business: Theory, practice and future directions* içinde (s. 106-124). New York: Palgrave MacMillan.

Fry, L. (2003). Toward a theory of spiritual leadership. *The Leadership Quarterly*, *14* (3), 693-727.

Fry, L., Vitucci, S., Cedillo, M. (2005). Spiritual Leadership and Army Transformation: Theory, measurement and establishing a baseline. *The Leadership Quarterly*, *16* (5), 835-862.

Gawain, S. (2000). *The Path of Transformation: How Healing Ourselves Can Change The World.* California: New World Library.

Giacalone, R. A., Jurkiewicz, C. L. (2003). The Science of Workplace Spirituality. Editörler: Jurkiewicz, R.A., Giacalone, C.L. *Handbook of Spirituality and Organizational Performance* içinde (s. 3-26). New York: M. E. Sharpe Publishing.

Giacalone, R. A., Paul, K., Jurkiewicz, C. L. (2005). A Preliminary Investigation into the Role of Positive Psychology in Consumer Sensitivity to Corporate Social Performance. *Journal of Business Ethics*, *58*(4), 295-305.

Giacalone, R., Jurkiewicz, C. L. (2010). *Handbook of Workplace spirituality and organizational performance.* Armonk: M. E. Sharper Publishing.

Goddard, N. C. (2000). A response to Dawson's critical analysis of spirituality as integrative energy. *Journal of Advanced Nursing*, *31*(4), 968-979.

Gregory, R. (2011). *Encountering religion in the workplace: The legal right and responsibilities of workers and employers.* Ithaca: Cornell University Press.

Hall, M. E. L., Oates, K. L. M., Anderson, T. L., Willingham, M. M. (2012). Calling and conflict: The sanctification of work in working mothers. *Psychology of Religion and Spirituality*, *4*(1), 71-83.

Harlos, K. P. (2000). Toward a Spiritual Pedagogy: Meaning, Practice and Applications in Management Education. *Journal of Management Education*, *24*(5), 612-627.

Hawkins, P. (1991). The spiritual dimension of the learning organization. *Management Education & Development*, *22*(3), 172-187.

Hicks, D. A. (2002). Spiritual and religious diversity in the workplace. Implications for leadership. *The Leadership Quarterly*, *13*(4), 379-396.

Himmerfarb, G. (1994). *On Looking Into the Abyss: Untimely Thoughts on Culture and Society.* New York: Vintage Books.

Hong, Y. J. (2012). Identifying Spirituality in Workers: A Strategy for Retention of Community Mental Health Professionals. *Journal Of Social Science Research*, *38*(2), 175-186.

Horsburgh, M. (1997). Towards an inclusive spirituality: Wholeness, interdependence and waiting. *Disability and Rehabilitation*, *19*(10), 398-406.

Houston, D. J., Cartwright, K. E. (2007). Spirituality and public service. *Public Administration Review*, *67*(1), 88-102.

Hufnagel, J. (2015). *Treiber für nachhaltiges unternehmenrisches Handeln: Bedeutung von Spiritualitat für Unternehmensgründer*. Yüksek Lisans Tezi, Technishe Universität Kaiserslautern Lehrstuhl für Sustainability Management, Kaiserslautern.

Issa, T., Pick, D. (2010). Ethical mindsets, spirituality and aesthetics in an Austrailan business context. *Journal of Human Values*, *16*(1), 37-47.

Jacobson, N. P. (1983). *Buddhism & the Contemporary World.* Carbondale, Illionis: Southern Illionis University Press.

James, M. S. L., Miles, A. K., Mullins, T. (2011). The interactive effects of spirituality and trait cynicism on citizenship and counterproductive work behaviors. *Journal of Management, Spirituality & Religion*, *8*(2), 165-182.

Karakaş, F. (2009). New paradigms in organizational development: Positivity, spirituality and complexity. *Organizational Development Journal*, *25*(1), 136-149.

Kennebunk, M. (2015). Tom's Of Maine Shares Its Corporate Social Responsibility Progress In Annual Goodness Report. Erişim: 10 Şubat 2016, (http://www.tomsofmaine.com/newsroom/overlay/Toms-Of-Maine-Shares-Its-Corporate-Social-Responsibility-Progress-in-Annual-Goodness-Report).

Kolodinsky, R. W., Giacalone, R. A., Jurkiewicz, C. L. (2008). Workplace Values and Outcomes: Exploring Personal, Organizational, and Interactive Workplace Spirituality. *Journal of Business Ethics*, *81*(2), 465-480.

Kotter, J. P. (1996). *Leading Change.* Boston: Harvard Business School.

Krahnke, K., Giacalone, R. A., Jurkiewicz, C. L. (2003). Point-Counterpoint: Measuring Workplace Spirituality. *Journal of Organizational Change Management*, *16*(4), 396-405.

Kramer, R. M., Hanna, B. A., Su, S., Wei, J. (2012). Collective identitiy, collective trust and social capital: Linking group identification and group cooperation. Editör: Turner, M.E., *Groups at work: Theory and Research* içinde (s. 173-196). New York: Routledge Publishing.

Krishnakumar, S., Neck, C. P. (2002). The "what", "why" and "how" of spirituality in the workplace. *Journal of Managerial Psychology*, *17*(3), 153-164.

Kumpikaite-Valiuniene, V. (2014). Spirituality at Work: Comparison Analysis. *Social and Behavioral Sciences*, *150*, 1205-1212.

Kurth, K. (2003). Spirituality renewing ourselves at work. Editörler: Jurkiewicz, R.A., Giacalone, C.L. *Handbook of Spirituality and Organizational Performance* içinde (s. 447-460). New York: M. E. Sharpe Publisher.

Levy, G., Razin, R. (2014). Rituals or good works: Social Signaling in Religious Organizations. *Journal of the European Economic Association*, *12* (5), 1317-1360.

Lips-Wiersma, M., Lund-Dean, K., Fornaciari, C. (2009). Theorizing the dark side of the workplace spirituality movement. *Journal of Management Inquiry*, *18* (4), 288-300.

Lips-Wiersma, M. (2000). The study application of spirituality at work. Some critical questions. *Annual Meeting Paper*, Toronto: Academy of Management.

Liu, C. H., Robertson, P. J. (2011). Spirituality in the Workplace: Theory and Measurement. *Journal of Management Inquiry*, *20* (1), 35-50.

Long, A. (1997). Nursing: A spiritual perspective. *Nursing Ethics*, *4* (6), 496-510.

Long, B. S., Driscoll, C. (2015). A discursive textscape of workplace spirituality. *Journal of Organizational Change Management*, *28* (6), 948-969.

Lund Dean, K., Forniciari, C., McGee, J. (2003). Research in spirituality, religion and work. Walking the line between relevance and legitimacy. *Journal of Organizational Change Management*, *16* (4), 378-395.

Lund-Dean, K., Safranski, S., Lee, E. S. (2014). Religious accomodation in the workplace: Understanding the religious identity threat and workplace behaviors in legal disputes. *Employee Responsibilities and Rigts Journal*, *26* (2), 75-94.

Lyotard, J. F. (1984). *The postmodern condition.* Manchester: University of Manchester Press.

McLaughlin, C. (1998). Spirituality at Work. *The Bridging Tree*, 17 Mart 1998, s.11.

Malik, S., Riaz, N., Nazir, S. (2015). Personal Spirituality and Work Attitudes Among Doctors. *Journal of Behavioral Sciences*, *25*(1), 136-149.

Malphurs, A. (1996). *Values-driven leadership: Discovering and Developing Your Core Values for Ministry.* Grand Rapids, Michigan: Baker Books.

Marques, J., Dhiman, S., King, R. (2005). Spirituality in the Workplace: Developing an Integral Model and a Comprehensive Definition. *Journal of American Academy of Business*, *7*(1), 81-91.

Marschke, E., Preziosi, R. C., Harrington, W. J. (2011). How Sales Personnel View the Relationship Between Job Satisfaction and Spirituality in the Workplace. *Journal of Organizational Culture, Communications and Conflict*, *15*(2), 71-110.

Marx, R., Neal, J., Manz, C. (2008). Teaching About Spirituality and Work: Experiential Exercises for Management Educators. Editörler: Tischler, J., Biberman, L. *Spirituality in business: Thoery, practice and future directions* içinde (s. 203-215). New York: Palgrave Mac Millan Publishing.

Maynard, H. B. (1992). Evolution of human consciousness. Editör: Renesch, J. *New Traditions in Business: Spirit and Leadership in the 21st Century* içinde (s. 39-52). San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.

Mc Ghee, P., Grant, P. (2008). Spirituality and Ethical Behavior in the Workplace: Wishful Thinking and Authentic Reality. *Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies*, *13* (2), 61-69.

McCormick, D. W. (2013). The future scholarship in management, spirituality and religion: Diversity and the creative nexus. Editör: Neal, J., *Handbook of Faith and Spirituality in the Workplace* içinde (s. 717-722). New York: Springer International Publishing.

Mellor, P. A., Shilling, C. (1993). Modernity, Self-identity and the Sequestration of Death. *Sociology*, *27* (3), 411-421.

Miller, D. W. (2003). The faith at work movement. *Theology Today*, *60* (3), 301-310.

Miller, D. W., Ewest, T. (2015). A new framework for analyzing workplace religion and spirituality. *Journal of Management, Spirituality and Religion*, *12* (4), 305-328.

Milliman, J., Czaplewski, A. J., Ferguson, J. (2003). Workplace spirituality and employee work attitudes: An exploratory empirical assessment. *Journal of Organizational Change and Management*, *16* (4), 426-447.

Ming-Chia, C. (2012). The influence of workplace spirituality on motivations for earnings management: A study in Taiwan's hospitality industry. *Journal of Hospitality Management and Tourism*, *3* (1), 1-11.

Mirvis, P. H. (1997). "Soul work" in organizations. *Organizational Science*, *8* (2), 193-206.

Mitroff, I. I., Denton, E. A. (1999b). *A Spiritual Audit of Corporate America.* San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Mitroff, I. I., Denton, E. A. (1999a). A study of spirituality in the workplace. *Sloan Management Review*, *Yaz 1999*, 83-92.

Moberg, D. O. (1984). Subjective Measures of Spiritual Well-Being. *Review of Religious Research*, *25* (4), 351-364.

Moore, T. W., Casper, W. J. (2006). An Examination of Proxy Measures of Workplace Spirituality: A Profile Model of Multidimensional Constructs. *Journal of Leadership and Organizational Studies*, *12* (4), 109-118.

Moore, T. (1992). *Care of Soul.* New York: Harper Collins Publishing.

Nadesan, M. H. (1999). The discources of corporate spiritualism and evangelical capitalism. *Management Communication Quarterly*, *13* (1), 3-42.

Nash, L. (1994). *Believers in Business.* Nashville: Thomas Nelson Publishing.

Naylor, T. H., Willimon, W. H., Osterberg, R. V. (1996). *The Search for Meaning in the Workplace.* Nashville: Abingdon Press.

Nazir, S., Malik, S. (2014). Workplace Spirituality as a Predictor of Workplace Attitudes Among Pakistani Doctors. *Science Journal of Psychology*, Article ID: sjpsych-232, 1-6.

Neal, J. A., Bennett, J. (2000). Examining multi-level holistic spiritual phenomena in the workplace. *Management, Spirituality and Religion,* Newsletter Academy of Management, *Kış 1-2*.

Neal, J. A. (2001). Leadership and spirituality in the workplace. Editörler: Achua, N.R., Lussier, C.F. *Leadership theory, application, skill development* içinde (s. 464-473). Boston: South- Western College Publishing.

Neal, J. A. (1997). Spirituality in Management Education: A Guide to Resources. *Journal of Management Education*, *21* (1), 121-139.

Neck, C. P., Milliman, J. F. (1994). Thought self-leadership: Finding spiritual fulfillment in organizational life. *Journal of Managerial Psychology*, *9* (6), 9-16.

Nelson, J. M. (2009). *Psychology, Religion and Spirituality.* Berlin: Springer Verlag.

Nolan, J. (2006). *Doing the right thing: A Catholic's guide to faith, business and ethics.* Cincinnati: St. Anthony Messenger Press.

Nur, Y. A., Organ, D. W. (2006). Selected organizational outcome correlates of spirituality in the workplace. *Psychological Reports*, *98* (1), 111-120.

Nwibere, B. M., Emecheta, B. C. (2012). Workplace Spirituality and Employees' Commitment to the Organization: A Study of Selected Banks in the South-South Geo-Political Region of Nigeria. *International Joumal of Business and Public Administration*, *9* (3), 99-125.

Örgev, M., Günalan, M. (2011). İşyeri Maneviyatı Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *1* (2), 51-63.

Pargament, K. I. (1999). The Psychologhy of Religion and Spirituality? Yes and No. *International Journal for Psychology of Religion*, *9* (1), 3-16.

Pawar, B. S. (2009). Individual spirituality, workplace spirituality and work attitudes: An empirical test of direct and interaction effects. *Leadership & Organization Development Journal*, *30* (8), 759-777.

Piedmont, R. L. (1999). Does spirituality represent the sixth factor of personality? Spiritual transcendence and five factor model. *Journal of Personality*, *67* (6), 985-1013.

Piryaei, S., Zare, R. (2013). Workplace Spirituality and Positive Work Attitudes: The Moderating role of *Indian Journal of Economics and Development*, *1* (4), 91-97.

Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Podsakoff, N.P., Lee, J. Y. (2003). The Mismeasure of Man(agement) and its Implications for Leadership Research. *The Leadership Quarterly*, *14* (6), 615-656.

Rassool, G. H. (2002). The crescent and Islam: Healing, nursing and the spiritual dimension. Some considerations towards an understanding of the Islamic perspectives on caring. *Journal of Advanced Nursing*, *32* (6), 1476-1484.

Rastgar, D. A. A., Davoudi, S. M. M., Oraji, S., Abbasian, M. (2012). A Study of the Relationship Between Employees Spiritual Intelligence and Job Satisfaction: A Survey in Iran's Banking Industry. *Spectrum: A Journal of Multidisciplinary Research*, *1* (2), 57-74.

Reich, M. (1981). *Racial Inequality: A Political-Economic Analysis.* Princeton: Princeton University Press.

Roberge, M. E., vanDick, R. J. (2010). Recognizing the benefits of diversity: When and how does diversity increase group performance? *Human Resource Management Review*, *20* (4), 295-308.

Russell, B. (2015). *Mutlu Olma Sanatı.* Sirkeci, İstanbul: Say Yayıncılık.

Saks, A. M. (2011). Workplace spirituality and employee engagement. *Journal of Management, Spirituality & Religion*, *8* (4), 317-340.

Schmidt-Wilk, J., Heaton, D. P., Steingard, D. (2000). Higher education for higher consciousness: Maharishi University of Management as a Model for Spirituality in Management Education. *Journal of Management Education*, *24* (5), 580-612.

Seligman, M. E., Csikzentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology: An Introduction. *American Psychologist*, *55* (1), 5-14.

Seyyar, A. (2009). Çalışma Hayatında ve İşyerinde Maneviyat. *Kamu'da Sosyal Politika*, *11* (4), 42-52.

Shahjahan, R. A. (2004). Centering Spirituality in the academy: Toward a transformative way of teaching and learning. *Journal of Transformative Education*, *2* (4), 294-312.

Sheep, M. L. (2006). Nurturing The Whole Person: The Ethics of Workplace Spirituality in a Society of Organizations. *Journal of Business Ethics*, *66* (4), 357-375.

Sheng, C. W., Chen, M. C. (2012). Workplace Spirituality Scale Design - The View of Oriental Culture. *Business and Management Research*, *1* (4), 46-62.

Sorakraikitikul, M., Siengthai, S. (2014). Organizational learning culture and workplace spirituality. Is knowledge-sharing behaviour a missing link? *The Learning Organization*, *21* (3), 175-192.

Speck, P. (2005). The evidence base for spiritual care. *Nursing Management*, *12* (6), 28-31.

Stoll, R. (1984). *Spiritual Assessment: A nursing perspective*. Milwaukee: Marquette University Press.

Sundblom, D. M., Haikonen, S., Niemi-Pynttari, J., Tigerstedt, I. (1994). Effects of spiritual healing on chronic idiopathic pain: A medical and psychological study. *The Clinical Journal of Pain*, *10* (4), 296-302.

Tanyi, R. (2002). Towards clarification of the meaning of spirituality. *Journal of Advanced Nursing*, *39* (5), 500-509.

Thoresen, E. C. (1999). Spirituality and Health: Is there a relationship? *Journal of Health Psychology*, *4* (3), 291-300.

Torbert, B. (2004). *Action Inquiry: The Secret of Timely and Transforming Leadership.* San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.

Trott, D. C. (1996). *Spiritual well-being of workers : an exploratory study of spirituality in the workplace*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, The University of Texas at Austin, Austin.

Usman, A., Danish, R. Q. (2010). Workplace Spirituality in Banking Managers and Its Impact on Job Satisfaction. *International Business Research*, *3* (2), 65-72.

Van Der Walt, F., De Klerk, J. J. (2014). Workplace spirituality and job satisfaction. *International Review of Psychiatry*, *26* (3), 379-389.

Wagner-Marsh, F., Conley, J. (1999). The Fourth Wave: The Spirituality-Based Firm. *Journal of Organizational Change Management*, *12* (4), 292-302.

Walsh, F. (1999). *Spiritual resources in family therapy.* New York: The Guilford Press.

Watson, J. (1989). *Watson's philosophy and theory of human caring and nursing.* Norwalk, Connecticut: Appleton & Lange Publishers.

Yousef, D. (2000). Organizational Commitment as a mediator of relationship between Islamic Work Ethic and attitudes toward organizational change. *Human Relations*, *53* (4), 513-537.

Zellers, K. L., Perrewe, P. L. (2003). The Levels of Spiritual Leadership. Editörler: Jurkiewicz, R.A., Giacalone, C.L. *Handbook of workplace spirituality and organizational performance* içinde (s. 300-313). New York: M. E. Sharpe Publishing.

Zinnbauer, B. J., Pargamanet, K. I., Scott, A. B. (1999). The emerging meanings of religiousness and spirituality: Problems and prospects. *Journal of Personality*, *67* (6), 889-919.

Zinnbauer, B., Pargament, K., Cole, B., Rye, M., Butter, M., Belavich, T., Hipp, K., Scott, A., Kadar, J. (1997). Religion and spirituality: Unfuzzying the fuzzy. *Journal for Scientific Study of Religion*, *36* (4), 549-564.

Zizek, S. (2001). From Western Marxism to Western Buddhism. *Cabinet Magazine Online*, *2*.

ÖRGÜTSEL YABANCILAŞMA

Ahmet Erkasap

GİRİŞ

İş, alfabedeki iki harften oluşan, kendisi küçük ancak hayatımıza kattığı ölçülebilir ve ölçülemeyen boyutlarıyla çok etkili bir sosyal yapıdır. Aileyi ayrı bir yere koyarsak, iş, çalışan insanların hayatındaki en baskın olgudur (Goldsby, 1998). Kapsamı geniş bir tanımlamayla iş, insanların gündelik yaşantısının en az üçte birini alan, yeri geldiğinde aileden daha çok bir arada olunan insanları barındıran, hayat kalitesinin hem maddi hem sosyal düzeyde devam etmesine destek sağlayan, kimi zaman tutkuyla bağlanılan kimi zaman bırakıp gitmenin hayallerinin kurulduğu neredeyse hayatın merkezini oluşturan bir kavramdır. İnsanlar hayatlarının merkezindeki konumlandırdıkları işleriyle ilgili kararları kendileri verebildikleri ya da yönetebildikleri sürece işe yönelik sıkıntılarla daha kolay baş edebilmekte ancak aksi durumda "... kişi kendisini, kendi dünyasının merkezi, eylemlerinin yaratıcısı olarak görmemekte ve dolayısıyla diğer insanlarla olduğu gibi kendisiyle de ilişki kurmaktan uzaklaşmaktadır." (Yeşilorman, 2002).

Genel olarak örgütlerin hedefi hem hizmet hem üretim yapanlar için çalışanlarından en üst düzeyde verim almaktır (Özdemir ve Muradova, 2008). Verimlilik ise, çalışanın hem fiziksel hem sosyal düzeydeki mutluluğuna bağlıdır. İşe yabancılaşma durumu bu mutluluğun oluşması ya da devamlılığı üzerinde yadsınamaz bir öneme sahiptir. Örgütsel düzeyde yabancılaşma üzerinde yeterince çalışma olmadığı konusunda eleştiriler bulunmasına rağmen, (Frost, 1980; Heinz, 1991) yabancılaşma kavramının özellikle son teknolojik gelişmelerin ve internet kullanımının ortaya çıkarttığı asosyal bireyle (Özen ve Korukçu, 2010)

KAYNAKÇA

Adler, A. (1983). *Kişilik Bozuklukları ve Toplumsal Bütünleşme.* Çevirmen: Çorakçı B. Istanbul: Say Yayınları.

Aiken, M. ve Hage, J. (Ağustos 1966). Organizational Alienation: A Comparative Analysis.“ *American Sociological Review 31*(4), 497-507.

Akçamete, G., Sucuoğlu, B., Kaner, S. (2011). *Öğretmenlerde tükenmişlik, iş doyumu ve kişilik.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Akgün, E. (1999). *Örgütlerde Çatışma ve Yabancılaşma Sorunlarının Yönetimde Etkili Bir Araç Olarak Yönetime Katılma.* Yüksek Lisans Tezi. Istanbul Üniversitesi, Istanbul.

Akyıldız, H. (1998). Bireysel ve Toplumsal Boyutlarıyla Yabancılaşma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 3*, 163-176.

Akyıldız, H., Dulupçu M.A. (2003) Kavramsal ve Diyalektik Süreç Olarak Yabancılaşma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Fakültesi Dergisi 8* (3) 27-48.

Andrew, E. (1970). Work and Freedom in Marcuse and Marx. *Canadian Journal of Political Science 3,* (2) 241-256.

Arıca, F. V. (2011). *Yabancılaşma ve Din.* Yüksek Lisans Tezi, T.C. Selçuk Üniversitesi, Konya: Yüksek Lisans Tezi, 2011, s. 35.

Aron, R. (2014). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri.* Çevirmen: Alemdar K. Istanbul: Kırmızı Yayınları.

Atılgan, Z. (2010). *Anomi Ve Yabancilaşma Bağlamında İstanbul'daki Kapkaç Olaylarina Bakış*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Aytaç, Ö. (2005). Modern Bürokrasiler ve Yabancılaşma Ethos'u. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 15*, (2), 319-348.

Barakat, H (1969). A Process of Encounter between Utopia and Reality. *British Journal of Sociology 20*, (1), 1- 10.

Barker, J. R. (1993). Tightening the Iron Cage: Concertive Control in Self-Managing Teams. *Administrative Science Quarterly*, *38* (3), 408-437.

Bayat, B. (1996). *Çimento Ve Otomotiv Sektöründe Çalışan Işçiler Arasında Yabancılaşma Bulgularının Araştırılması. Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Bayhan, V. (1997). *Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Bilgiç, R. (Aralık 2008). İş Özellikleri Kuramı: Geniş Kapsamlı Gözden Geçirme. *Türk Psikoloji Yazıları 11* (22), 66-77.

Blauner, R. (1964). *Alienation and Fredoom: The Factory Worker and His İndustry.* Chicago: The University of Chicago Press.

Boeree, G. (1980). *Alienation and the Perception of Personality.* Doktora Tezi, Oklahoma State University, Oklahoma.

Bölükbaşı, A. G., Yıldırtan, D. Ç. (2009). Yerel Yönetimlerde İş Tatminini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Alan Araştırması. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi 27* (2), 347.

Büyükyılmaz, O. (2007). *İşletmelerde Yabancılaşmanın Sosyopsikolojik Etkileri Ve Türkiye Taşkömürü Kurumunda Bir Uygulama.* Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.

Çetin, C., Özdemirci A., Kartaltepe N. (Temmuz, 2009). Is Alienation Only A Problem For The Blue-Collar Workers? A Research On The Alienation Of The White-Collar Workers In The Age Of Information And In The Banking Sector? *The Journal of Financial Researches and Studies 1* (1), 121.

Dean, D. G. (1961). Alienation: Its meaning and measurement. *American Sociological Review 26*, 753-758.

Demirel, Y. (2009). Örgütsel Bağlılık Ve Üretkenlik Karşıtı Davranışlar Arasındaki İlişkiye Kavramsal Yaklaşım. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 8* (15), 117.

Drucker, P. (1954). *The Practice of Management.* New York: Harper and Row.

Efil, İ. (1998). *Yönetimde Kalite Kontrol Çemberleri ve Uygulamada Örnekler.* Bursa: Sidre Yayınları.

Elias, N. (2004). *Uygarlık Süreci - 1.* Çevirmen: Ender Ateşman. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Elma, C. (2003) *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin İşe Yabancılaşması.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Er, K. (2007). Çalışanlar Açısından Toplam Kalite Yönetimi Yabancılaşma İlişkisi: Elektronik Sanayi Örneği. *Uluslarası İnsan Bilimleri Dergisi 4* (1), 1-40.

Ergil, D. (1980). *Yabancılaşma ve Siyasal Katılma.* Ankara: Olgaç Yayınevi.

Erikson, K. (Şubat, 1986). On Work and Alienation. *American Sociological Review 51*, 1-8.

Pars. E. (1982). *İş Bölümü, Yabancılaşma ve Sosyal Politika.* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Fayda Kınık, F. Ş. (2010). *Öğretmenlerin yabancılaşma algıları.* Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Ünivertsitesi, İstanbul.

Foucault, M. (2011). *Özne ve İktidar* (3. Baskı). Çevirmen: Ergüden, I. 296-302. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fromm, E. (1955). *The Sane Society*. New York: Rinehart.

Fromm, E. (2015). *Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum.* Çevirmen: Aral, N. İstanbul: Say Yayınları.

Frone, M. J. (1999). Work Stress and Alcohl Use. *Alcohol Research & Health 23* (4), 284-291.

Frost, P. (1980). Toward a Radical Framework for Practicing Organization Science. *Acad Manage R*ev, *5* (4), 501-507.

Gardner, P. A. (2007). *Peoples Temple: An Analysis of Alienation in a Total Institution.* Doktora Tezi, Texas Woman's University, Denton.

Gemmill, G., Oakley, J. (1992). Leadership: An alienating social myth?. *Human Relations*, *45*, 113-129.

Genç, N. (2005). *Yönetim ve Organizasyon*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Geyer, R. F. (1976). Individual Alienation and Information Processing: A Systems Theoretical Conceptualizatio. In *Theories o f Alienation: Critical Perspectives in Philosophy and the Social Sciences* içinde (ss.189-223). New York: Springer.

Gold, Y. (1985). Does teacher burnout begin with student teaching?. *Education 105* (3), 254-257.

Goldsby, M. C. (1998). *New Organization Forms: An Examination of Alienation and Ideology in the Postindustrial Workplace.* Doktora Tezi, Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg.

Gümüşeli, A. İ. (1994). *İzmir ortaöğretim okulları yöneticilerinin öğretmenler ile aralarındaki çatışmaları yönetme biçimleri.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Hackman, R. J. (1980). Work Redesign and Motivation. *Professional Psychology 11* (3), 445-455.

Hegel, G. W. F. (2010). *Tinin Görüngübilimi.* Çevirmen: Aziz Yardımlı. İstanbul: Idea Yayınevi.

Heinz, W. R. (1991). Changes In The Methodology Of Alienation Research. *International Journal of Sociology and Social Policy 11*, (6/7/8), 213-221.

Hirschfeld, R. R., Field, H. S. (Kasım, 2000). Work centrality and work alienation: Distinct aspects of a general commitment to work. *Journal of Organizational Behavior 21* (7), 789-800.

Horowitz, I. L. (Aralık 1966). On alienation and the social order.“ *Philosophy and Phenomenological Research 27* (2), 230-237.

Igodan, C. I., Newcomb, L. H. (Ilkbahar, 1986). Are You Experiencing Burnout?. *Journal of Extension,* Erişim: 31 Mart 2016, (http://www.joe.org/joe/1986spring /a1.php).

Kanungo, R. (1979). The concepts of alienation and involvement revisited. *Psychological Bulletion 86*, (1), 119-138.

Kanungo, R. (1982). *Work Alienation.* Santa Barbara: Praeger Publishers.

Karip, E. (2000). *Çatışma Yönetimi.* Ankara: Pegem Yayınevi.

Koçel, T. (1976). Amaçlara göre Yönetim. *Yönetim Dergisi 1*, (3), 48.

Krishnan, P. (2008). *Consumer Alienation by Brands: Examining the Roles of Powerlessness and Relationship Types.* Doktora Tezi, University of Manitoba, Manitoba.

Kulik, C., Oldham, G.R., Hackman, R.J. (Aralık, 1987). Work design as an approach to person-environment fit. *Journal of Vocational Behavior 31*, (3), 278-296.

Levinson, M. H. (1979). *The Effect of General Semantics Instruction on Three Dimensions of Alienation – Powerlessness – Self Estrangement and Cultural Enstrangement Among Eight and Ninth Grade Problem Students.* Doktora Tezi, New York Universitesi, New York.

Luhman, J. T., Nazario, A. F. (2015). Alienation, Police Stories, and Percival. *Journal of Business Ethics* (130), 665-681.

Marcuse, H. (1986). *Tek Boyutlu İnsan.* (1. Baskı), Çevirmen: Yardımlı, A. Istanbul: İdea Yayınları.

Marks, K. (2000). *Yabancılaşma.* Çevirmen: Somer, K., Kardam, A., Belli, S., Gelen, A., Fincancı, Y., Bilgi, A. Ankara: Sol Yayınları.

Mauldin, K. (2001). *Alienation: A Laughing Matter.* Doktora Tezi, Utah State University, Utah.

Michaels, R. E., Cron, W. L., Dubinsky, A. J., Joachimstaler, E.A. (Kasım 1988). Influence Of Formalization On The Organizational Commitment And Work Alienation Of Salespeople And Industrial Buyers. *Journal of Marketing Research 25,* (4), 376-383.

Miller, G. A. (Ekim 1967). Professionals in bureaucracy: Alienation among industrial scientists and engineers. *American Sociological Review 32,* (5), 755-768.

Mills, W. C. (2007). *Toplumbilimsel Düşün.* Istanbul: Der Yayınevi.

Mills, W. C. (1951). *White Collar; the American Middle Class.* Oxford: Oxford University Press.

Minaslı, A. V. (2012). Örgüt kültürü ve örgütsel yabancılaşma arasındaki ilişki: Konuyla ilgili bir araştırma.“ *Trakya Üniversitesi Açık Erişim Sistemi.* Erişim: 15 Ocak 2016, (http://dspace.trakya.edu.tr:8080/jspui/handle/1/1755).

Mottaz, C. J. (1981). Some Determinants of Work Alienation. *The Sociological Quarterly 22*, (4), 515-529.

Nair, N., Vohra, N. (2012), The concept of alienation: towards conceptual clarity. *International Journal of Organizational Analysis 20*, (1), 25-50.

Nelson, L., O'Donohue, W. (2014) Alienation: An old concept with contemporary relevance for human resource management. *International Journal of Organizational Analysis 22*, (3) 301-316.

Okutan, M., Tengilimoğlu, D. (2002). İş Ortamında Stres ve Stresle Basa Çıkma Yönetemleri: Bir Alan Uygulaması. *G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, (3) 15-42.

Oldham, G. R., Hackman R. J. (1976). Motivation Through The Design Of Work: Test Of A Theory. *Organizational Behavior and Human Performance 16*, (2), 250-279.

Özdemir, S. ve Muradova T. (2008). Örgütlerde Motivasyon ve VerimliliK İlişkisi. *Journal of Qafqaz University, 24,* 149.

Özen, Ü., Korukçu Sarıcı, M. B. (2010). Yalnızlık Olgusu Ve Sanal Sohbetin Yalnızlığın Paylaşımına Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *24* (1), 149-159.

Özler E., Dirican M. (Ocak, 2014). Örgütlerde Yabancılaşma ile Tükenmişlik Sendromu Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 39*, 291-309.

Pars, E. (1982). *İşbölümü, Yabancılaşma ve Sosyal Politika.* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Riolli, L., Savicki, V. (Ağustos 2014). Environmentally Initiated, Self-Confirming Alienation in the Workplace. *Open Journal of Depression*, (3), 164-171.

Robbins, S., Judge, T. A. (2015). *Örgütsel Davranış.* Çevirmen: Erdem İ. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Sabah Kıyan, Ş. (2011). Ekolojik Feminizm Bağlamında Kadınların Tüketici Olarak Pazarda Yabancılaşması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (1) 85-104.

Sargut, S. (2001). *Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim.* Ankara: Imge Kitabevi.

Schacht, R. (1970). *Alienation.* Garden City: Doubleday.

Schweitzer, D. R., Geyer, F. R., (1976). *Theories of Alienation.* New York: Springer.

Seeman, M. (Eylül, 1983). Alienation Motifs in Contemporary Theorizing: The Hidden Continuity of the Classic Themes. *Social Psychology Quarterly 46*, (3), 171-184.

Seeman, M. (1975). Alienation Studies. *Annual Review of Sociology 1*, (1), 91-123.

Seeman, M. (1959). On the Meaning of Alienation. *American Sociological Review 24*, (6), 783-791.

Seeman, M. (1967). On The Personal Consequences Of Alienation In Work. *American Sociological Review 32,* (2), 273-285.

Seyyar, A. (2007). *İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü.* Istanbul: Değişim Yayınları.

Sezal, I. (1991). *Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Shepard, J. M. (Ocak, 1970). Functional Specialization: Alienation, & Job Satisfaction. *Industrial and Labor Relations Review 23*, (2), 207-219.

Shepard, J. M. (1972). Alienation as A Process: Work as A Case in Point. *The Sociological Quarterly 13,* (2), 161-173.

Silah, M. (2005). *Endüstride Çalışma Psikolojisi.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Soysal, A. (1997). *Örgütlerde Yabancılaşmaya İlişkin Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Szakolczai, A. (2000). *Reflexive Historical Sociology.* New York: Routledge.

Şimşek, Ş. M., Çelik, A., Akgemci, T., Fettahlıoğlu, T. (2006). Örgütlerde Yabancılaşmanın Yönetimi Araştırması.“ *14. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Kitapçığı.* Erzurum: Atatürk Üniversitesi İİBF, 569-587.

Şirin, E. F. (2009). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İşe Yabancılaşma Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.“ *CBÜ Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi 4*, (4).

Taştan, S., İşçi, E., Arslan., B. (2014). Örgütsel Destek Algısının İşe Yabancılaşma ve Örgütsel Bağlılığa Etkisinin İncelenmesi: İstanbul Özel Hastanelerinde Bir Çalışma. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19) 121-138.

Tekin, Ö. (2012). *Yabancılaşma ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler: Antalya, Kemer'deki Beş Yıldızlı Otel İşletmeleri Çalışanlari Üzerinde Bir Uygulama.* Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Tezcan, M. (1983). Eğitimde Yabancılaşma. *Ankara Üniversitesi Eğitiim Bilimleri Fakültesi Dergisi 16,* (1), 245-254.

Tolan, B. (1981). *Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma.* (1. Baskı) Ankara: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.

Tolan, B. (1991). *Toplum Bilimlerine Giriş*. (3. Baskı) Ankara: Adım Yayınları.

Tummers, L., den Dulk, L. (2011). Meaningful work for a meaningful life? Work alienation and its effects in the work and the family context. *Strategic HRM in the Public Sector and Public Values.* Rotterdam: NIG Conference, 2-19.

Turan, M., Parsak, G. (2011). Yabancılaşma ve İş Tatmini İlişkisi: Bir Devlet Üniversitesinin İdari Personeli Üzerinde Araştırma.“ *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 20*, (2), 1-20.

Turan, T. M., Beşirli, A. (2008). Kentleşme Sürecinin Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi 9,* (4), 238-243.

Tutar, H. (2010). İşgören Yabancılaşması ve Örgütsel Sağlık İlişkisi: Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 65*, (1), 175-204.

Tükel, İ. (2012). Modern Örgütlerde Yabancılaşma ve Kafka’nın “Dönüşüm” Romanının Bu Bağlamda Analizi.“ *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 1*, (2), 34-50.

Ulusoy, H. (1988). Sanayi Örgütü İşçileri ve İşe Yabancılaşma. *A.Ü.D.T.C.F. Araştırma Dergisi 32,* (1-2), 77-84.

Usul, H., Atan, A. (2014). Sağlık Sektöründe Yabancılaşma Düzeyi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16*, (26), 1-10.

Ünsar, S., Karahan, D. (2011). Yabancılaşmanın İşten Ayrılma Eğilimine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (21) 361-378.

Vohra, N., Nair N. (2009). Developing A New Measure Of Work Alienation. *Journal of Workplace Rights 14,* (3), 293-309.

Weber, K. E. M. (1999). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu.* Ankara: Ayraç Yayınevi.

Weisskopf, W. A. (1996). *Yabancılaşma ve İktisat.* Çevirmen: Kollektif. Istanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Wilson, F. (2004). *Organizational Behaviour and Work: A Critical Introduction.* (2. Baskı). Oxford: Oxford University Press.

Yeniçeri, Ö. (1991). *Örgütlerde Çatışma ve Yabancılaşma Sorunlarının Yönetiminde Etkili Bir Araç Olarak Yönetime Katılma ve Bir Uygulama.* Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Yeniçeri, Ö. (2009). *Örgütlerde Çatışma ve Yabancılaşma Yönetimi.* (1. Baskı) Istanbul: IQ Yayıncılık.

Yeşilorman, M. (Eylül, 2002). Politik Türbülans: Siyasal Olan Her Şey de Buharlaşır. *Amme İdare Dergisi 35* 91-111.

Yıldırım, T. (2009). *İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Kişisel ve Örgütsel Değer Uyumunun Örgütsel Adanma ve Yabancılaşma Üzerine Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi, Uşak.

Yılmaz, S., Sarpkaya P. (2009). Eğitim Örgütlerinde Yabancılaşma ve Yönetimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6,* (6), 314-333.

Yüksel, İ. (2004). Çalışma Yaşamı Kalitesinin Tipik ve Atipik İstihdam Açısından İncelenmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi* 5, (1) 47-58.

Zimmerman, R. D., Kristof-Brown A. L., Johnson, E.C. (Haziran 2005). Consequences Of Individuals' Fit At Work: A Meta-Analysis Of Person–Job, Person–Organization, Person–Group, And Person–Supervisor Fit.“ *Personnel Psychology 58,* (2), 281-342.

İŞ YAŞAMINDA DUYGULARI ANLAMLANDIRMANIN ÖRGÜTLERE VE ÇALIŞANLARA FAYDALARI

Araş. Gör. Türker Tuğsal

"Bir şeyi gerçekten bilmek, onu anlamakla olur." Socrates

GİRİŞ

Üretim iktisadi faaliyetlerin temelini oluşturmaktadır. Üretim sürecinde çalışanların sosyal ilişkilerinin temeli ise üretim ilişkileridir. Bu bağlamda, çalışanlar her şeyden önce sosyal bir varlıktır. İşletmeler ise; insanların ihtiyaç duyduğu ürün ve hizmetlerin üretildiği sosyal yapılardır. Bu sosyal yapıların bulunduğu işyeri kavramı, çalışma yaşamında bireylerin ilişkiler geliştirdiği önemli bir yer tutmaktadır. Örgütlerde rasyonel olarak ortaya çıkmayan arkadaşlıklar, kişisel bağlar, ilişkiler ve insan karmaşıklığı göz önüne alındığında, işyeri kuşkusuz duygusal yaşamı da içinde barındırmaktadır. İşletmeler her ne kadar mal ve hizmetleri verimli ve ekonomik bir şekilde üretmeye çalışan rasyonel kuruluşlar olsa da, bu amaca yönelik çalışan örgütlerde, bireylerin duyguları da vardır.

Duygular insanların duyu organlarıyla algıladıkları olumlu ve olumsuz hislerdir. Bu bağlamda duygular, bireyin karar vermesinde ve harekete geçmesinde etkili uyaranlardır. Davranışları belirleyen bir faktör olarak duyguların oluşumu, etkileri, kontrolü ve yönetilmesi günümüz iş ve sosyal hayatında daha fazla önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

Allbright, D. E. (2000). Market-oriented organizational learning and sensemaking: shared sensemaking disconnects within one marketing research firm's strategic dialogues.

Avey, J. B., Wernsing, T. S., Luthans, F. (2008). Can positive employees help positive organizational change? Impact of psychological capital and emotions on relevant attitudes and behaviors. *The Journal of Applied Behavioral Science*, *44* (1), 48-70.

Bartunek, J. M., Balogun, J., Do, B. (2011). Considering planned change anew: Stretching large group interventions strategically, emotionally, and meaningfully. *The Academy of Management Annals*, *5* (1), 1-52.

Bartunek, J. M., Rousseau, D. M., Rudolph, J. W., DePalma, J. A. (2006). On the receiving end sensemaking, emotion, and assessments of an organizational change initiated by others. *The Journal of applied behavioral science*, *42* (2), 182-206.

Bisel, R. S., Arterburn, E. N. (2012). Making sense of organizational members' silence: A sensemaking-resource model. *Communication Research Reports*, *29* (3), 217-226.

Brown, M., Benson, J. (2005). Managing to overload? Work overload and performance appraisal processes. *Group & Organization Management*, *30* (1), 99-124.

Cardon, M. S., Stevens, C. E., Potter, D. R. (2011). Misfortunes or mistakes?: Cultural sensemaking of entrepreneurial failure. *Journal of Business Venturing*, *26* (1), 79-92.

Casciaro, T., Carley, K. M., Krackhardt, D. (1999). Positive affectivity and accuracy in social network perception. *Motivation and Emotion*, *23* (4), 285-306.

Cassell, C., Bishop, V. (2014). Metaphors and sensemaking: understanding the taint associated with dirty work. *Qualitative Research in Organizations and Management*: *An International Journal, 9* (3), 254-269.

Combe, I. A., Carrington, D. J. (2015). Leaders' sensemaking under crises: Emerging cognitive consensus over time within management teams. *The Leadership Quarterly.*

Corley, K. G., Gioia, D. A. (2004). Identity ambiguity and change in the wake of a corporate spin-off. *Administrative Science Quarterly*, *49* (2), 173-208.

Doğan, D. (2010). *Ürün geliştirme takımlarında anlamlandırma (sensemaking) yetenekleri ve proje başarısı ilişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1-102.

Dougherty, D. S., Drumheller, K. (2006). Sensemaking and emotions in organizations: Accounting for emotions in a rational (ized) context. *Communication Studies*, *57* (2), 215-238.

Dougherty, D., Smythe, M. J. (2004). Sensemaking, organizational culture, and sexual harassment. *Journal of Applied Communication Research*, *32* (4), 293-317.

Fineman, S. (1996). *Emotion and organizing*. In S. R. Clegg, C. Hardy, ve W. R. Nord (Ed.), Handbook of organization studies. London: Sage.

Geigle, S. L. (1997). Schemas and sensemaking during radical organizational change: A case study of reengineering in a federal agency.

Gephart, R. P. (2007). Crisis sensemaking and the public inquiry. *International handbook of organizational crisis management* içinde (s. 123-160).

Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence*. Bantam.

Harris, S. G. (1994). "Organizational Culture and Individual Sensemaking: a Schema-Based Perspective", *Organization Science, 5* (3), 309–321.

Henneberg, S. C., Naudé, P., Mouzas, S. (2010). Sense-making and management in business networks—Some observations, considerations, and a research agenda. *Industrial Marketing Management*, *39* (3), 355-360.

Ito, K., Inohara, T. (2015). A Model of Sense-making Process for Adapting New Organizational Settings; Based on Case Study of Executive Leaders in Work Transitions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *172*, 142-149.

Lerner, J. S., Keltner, D. (2000). Beyond valence: Toward a model of emotion-specific influences on judgement and choice. *Cognition & Emotion*,*14* (4), 473-493.

Maitlis, S., Christianson, M. (2014). Sensemaking in organizations: Taking stock and moving forward. *The Academy of Management Annuals*, *8* (1), 57-125.

Maitlis, S., Vogus, T. J., Lawrence, T. B. (2013). Sensemaking and emotion in organizations. *Organizational Psychology Review*, *3* (3), 222-247.

Mills, J. H., Thurlow, A., Mills, A. J. (2010). Making sense of sensemaking: the critical sensemaking approach. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*, *5* (2), 182-195.

Nabi, R. L. (2003). Exploring the framing effects of emotion do discrete emotions differentially influence information accessibility, information seeking, and policy preference?, *Communication Research*, *30* (2), 224-247.

Pakenham, K. I. (2008). Making sense of caregiving for persons with multiple sclerosis (MS): The dimensional structure of sense making and relations with positive and negative adjustment. *International journal of behavioral medicine,15* (3), 241-252.

Patriotta, G., Brown, A. D. (2011). Sensemaking, metaphors and performance evaluation. *Scandinavian Journal of Management*, *27* (1), 34-43.

Roseman, I. J. (2013). Appraisal in the emotion system: coherence in strategies for coping. *Emotion Review*, *5* (2), 141-149.

Seligman, L. (1999). Adoption as Sensemaking: Toward a Process-Oriented Perspective of IT Adoption.

Shin, J., Taylor, M.S. Seo, M.-G. (2012). Resources for change: the relationships of organizational inducements and psychological resilience to employees' attitudes and behaviors toward organizational change. *Academy of Management Journal, Sayı. 55* (3), 727-748.

Smerek, R. E. (2009). *Sensemaking and Sensegiving: Leadership Processes of New College Presidents,* Doctor of Philosophy in The University of Michigan.

Souto, P. C. do N., Dervin, B., Savolainen, R. (2012). "Designing For Knowledge Creation Work: An Exemplar Application Of Sense-Making Methodology", Universidade de São Paulo, São Paulo, Brasil, RAI - *Revista de Administração e Inovação*, Sayı: 9:2.

Steigenberger, N. (2015). Emotions in sensemaking: a change management perspective. *Journal of Organizational Change Management*, 28 (3), 432-451.

Teulier, R., Rouleau, L. (2013). Middle managers' sensemaking and interorganizational change initiation: Translation spaces and editing practices. *Journal of Change Management*, *13* (3), 308-337.

Tillmann, K., Goddard, A. (2008). Strategic management accounting and sense-making in a multinational company. *Management Accounting Research*,*19* (1), 80-102.

Tuğsal, T. (2015). Finansal Krizler ve Anlamlandırma Teorisi: 2008 Krizine Retrospektif Bir Yaklaşım. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 111-124.

Tukiainen, S. (2015). Sensemaking of managing cultural differences in a Finnish-Polish project. *Scandinavian Journal of Management*, *31* (1), 69-83.

Türk Dil Kurumu. Erişim: 10 Kasım 2015, (http://www.tdk.gov.tr/index.php ?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.569a0a5cec5662.36965124).

Vaara, E. (2003). Post-acquisition integration as sensemaking: glimpses of ambiguity, confusion, hypocrisy, and politicization. *Journal of Management Studies*, *40* (4), 859-894.

Van Vuuren, M., Elving, W. J. (2008). Communication, sensemaking and change as a chord of three strands: Practical implications and a research agenda for communicating organizational change. *Corporate communications: an international journal*, *13* (3), 349-359.

Watson, D., Clark, L. A., Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: the PANAS scales. *Journal of personality and social psychology*, *54* (6), 1063.

Weick, K. E. (1995). *Sensemaking in organizations* (3. Baskı). Sage.

Weick, K. E. (1988). *Enacted sensemaking in crisis situations*. National Emergency Training Center.

Weick, K. E. (1993). "The Collapse of Sensemaking in Organisations: the Gulch Mann Disaster", *Administrative Science Quarterly, 38* (4), 628–652.

Weick, K. E., Sutcliffe, K. M., Obstfeld, D. (2005). Organizing and the process of sensemaking. *Organization science*, *16* (4), 409-421.

Weinberg, A., Wiesner, E., Fukawa-Connelly, T. (2014). "Students' sense-making frames in mathematics lectures", *The Journal of Mathematical Behavior*, *33*, 168-179.

Weiner, B. (1980). A cognitive (attribution)-emotion-action model of motivated behavior: An analysis of judgments of help-giving. *Journal of Personality and Social psychology, 39* (2), 186.

Weiss, H. M., Beal, D. J. (2005). Reflections on affective events theory. *Research on emotion in organizations*, *1* (1), 1-21.

Weiss, H. M., Cropanzano, R. (1996). Affective events theory: A theoretical discussion of the structure, causes and consequences of affective experiences at work.

ÖRGÜTLERDE LİDERLİĞİN KARANLIK YÖNÜ

Yrd. Doç. Dr. Nurgül Keleş Tayşir

Çağrı Acarol

"Hepimiz iyi liderlik isteriz, iyi liderlerin ve yandaşların olduğu bir dünyada yaşamayı arzularız. Evde, işyerinde ve üyesi olduğumuz çeşitli topluluklarda iyi liderlik isteriz. İyi liderlik olasılığını arttırmanın yollarından birisi, olabildiğince çok kişiyi bu alanda araştırma yapmaya, öğrenmeye ve uygulamaya özendirmektir. Fakat bir diğer yol da, olabildiğince çok kişiyi kötü liderliği keşfetmeye yöneltmektir. Görmeyi ve üzerinde çalışmayı reddettiğimiz bir şeyi durdurmayı nasıl başarabiliriz?"

Barbara Kellerman

GİRİŞ

Liderlik, uzun zamandır araştırmacıların üzerinde çalışmalar yaptığı, bu nedenle de zengin bir literatüre sahip bir kavramdır. Liderliği konu alan çok sayıda bilimsel araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların ele aldığı konu ve içeriklere bakıldığında büyük çoğunluğunda ana odağının başarılı bir lideri tanımlamak için kullanılabilecek özellikler, davranışlar ve tarzların neler olduğunu belirlemeye yönelik çabalar olduğu gözlemlenmektedir (Schmidt, 2008, s.1). Akademik çalışmaların yanı sıra "liderlik" kavramı kariyer ve kişisel gelişim alanlarındaki çalışmalar için de ilgi çekicidir. Bu kapsamda bireyin liderlik özelliklerini geliştirmeye yönelik yol haritasının yer aldığı kitaplar, seminerler,

ve korku üzerine kurulmaktadır. Bireyler korktukları için karanlık lidere boyun eğebilmektedir. Bu boyun eğme davranışı da aslında karanlık liderlik davranışının örgütte devam edebilmesini desteklemek anlamına gelmektedir. Bireyler ayrıca karanlık liderle olan çıkar ilişkileri nedeniyle de bu davranışları onaylayabilmektedir. Bir diğer unsur da karanlık liderlerin kısa vadede aldıkları sonuçlar ve bağlantılı olarak üst yönetimin ve hak sahiplerinin kendilerine olan desteğidir. Bir karanlık lider başarısını devam ettirebildiği sürece örgüt içerisinde barınabilmektedir. Karanlık liderlerin takipçileri üzerinde yarattığı kişisel erozyon nedeniyle örgüt performansına ilişkin olumsuz sonuçlar mümkün olmakla birlikte, karanlık liderler örgüt açısından kısa vadede karlı ve olumlu sonuçlar da oluşturabilmektedir. Bu nedenle çalışan bazında yol açtıkları olumsuzluklar göz ardı edilerek yalnızca örgütün karlılığı üzerine odaklanılabilmektedir.

İş hayatı ve sosyal hayat içinde sıklıkla karşılaşılan karanlık liderliğin, liderlik literatüründe henüz kendine yeni yeni yer bulmaya başladığına daha önce değinilmişti. Örgüt ve birey düzeyinde çok ciddi olumsuz sonuçları olabilen karanlık liderlik üzerinde daha fazla sayıda çalışma yapılmasının gerekliliği açıktır. Bu nedenlerle bölümde karanlık liderlik ile ilgili literatür taraması yapılarak karanlık liderlik kavramının tanımı, karanlık liderlerin sergiledikleri davranışlar, insanların karanlık liderleri takip etme nedenleri, karanlık liderliğin sonuçları başlıklarında ilgili literatürdeki bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır. Kellerman'ın da belirttiği gibi üzerinde çalışılmayan bir konunun önlenebilmesi de mümkün değildir. Bireyler ve örgütler için çok sayıda olumsuzluklara yol açabilen karanlık liderlik, ancak üzerinde yapılan çalışmalar ile azalacaktır.

KAYNAKÇA

Aasland, M.S., Skogstad A., Notelaers, G., Nielsen, M. B., Einarsen, S. (2010). The Prevalance of Destructive Leadership Behaviour. *British Journal of Management*, *21*, 438-452.

Ashforth, B. (1994). Petty Tyranny in Organizations, *Human Relations*, *47*:755-778.

Conger, J. (1990). The Dark Side of Leadership, *Organizational Dynamics*, *19*, 44-45.

Einarsen, S., Aasland, M.S., Skogstad, A. (2007). Destructive Leadership Behaviour: A definition and Conceptual Model, *The Leadership Quarterly*, 18, 207-216.

Einarsen, S., Aasland, M.S., Skogstad, A. (2010). The Nature and Outcomes of Destructive Leadership Behavior in Organizations. Editörler: R.J. Burke ve C.L. Cooper. *Risky Business: Psychological, Physical and Financial Costs of High Risk Behavior in Organizations* içinde (s.325). UK:Gower Publishing.

Erickson, A., Shaw, B., Murray, J., Branch, S. (2015). Destructive Leadership: Causes, consequences and countermeasures, *Organizational Dynamics*.

Ferris, G. R., Zinko, R., Brouer, R.L., Buckley, M.R., Harvey, M.G. (2007). Strategic Bullying as a Supplementary, Balanced Perspective on Destructive Leadership, *The Leadership Quarterly*, *18*, 195-206.

Gümüşlüoğlu, L., Karakitapoğlu Aygün, Z. (Haziran, 2013). Liderliğin Karanlık Yüzü, *Harvard Business Review Türkiye*, 55-64.

Kellerman, B. (2008). *Kötü Liderlik*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kusy, M., Holloway, E. (2009). *Toxic Workplace*, Jossey-Bass.

Lipman-Blumen, J. (2005). *The Allure of Toxic Leaders*, New York: Oxford University Press.

Lubit, R. (2004). The Tyranny of Toxic Managers: Applying Emotional Intelligence to Deal with Difficult Personalities, *Ivey Business Journal*, 68 (4),1-7

Mathieu, C., Neumann, C. S., Hare, R. D., Babiak, P. (2014). A Dark Side of Leadership: Corporate Psychopathy and its influence on employee well-being and job satisfaction, *Personality and Individual Differences*, *59*, 83-88.

Padilla, A., Hogan, R., Kaiser, R. B. (2007). The Toxic Triangle: Destructive Leaders, Susceptible Follwers, and Conducive Environments, *The Leadership Quarterly*, *18*, 176-194.

Pelletier, K. L. (2010). Leader Toxicity: An Empirical Investigation of Toxic Behavior and Rhetoric, *Leadership*, *6* (4), 373-389.

Schmidt, A. (2008). *Development and Validation of the Toxic Leadership Scale*. Yüksek Lisans Tezi, University of Maryland.

Schnys, B., Schilling, J. (2013). How bad are the effects of bad leaders? A meta-analysis of destructive leadership and its outcomes", The Leadership Quarterly 24, 138-158.

Tepper, B. J. (2000). Consequences of Abusive Supervision, *The Academy of Management Journal*, Vol. 43, No.2, 178-190.

Thoroughgood, C. N., Padilla, A., Hunter, S.T., Tate, B. W. (2012). The Susceptible Circle: A Taxonomy of Followers Associated with Destructive Leadership, *The Leadership Quarterly*, *23*, 897-917.

İŞGÖREN SESSİZLİĞİ VE SESLİLİĞİ

Araş. Gör. Mehmet Sağlam

GİRİŞ

Bireyler hem iş hem de iş dışı yaşamlarında farklı duygular yaşamaktadırlar. Bu duygular anlık değişebilmekte ve değişimde birçok faktör etkili olabilmektedir. Bireyin davranışının bir parçası olarak kabul edilen duygular davranışların sergilenmesinde belirleyici olmaktadır (Erkuş ve Günlü, 2008). İş ortamında iş görenler de farklı duygular yaşayabilmekte ve buna yönelik olumlu ya da olumsuz davranışlar sergileyebilmektedir. İş yaşamında hissedilen çeşitli duyguların neden olduğu davranışlardan biri de iş görenin sesliliği ve sessizliğidir. İşgörenler kendi iç dünyalarındaki sesli ya da sessiz duygularının uyaranları aracılığıyla bunu davranışa dönüştürmekte ve tepki olarak bu davranışları sergilemektedir.

Normal hayatta olduğu gibi bireyler iş hayatında da duygulardan kendilerini soyutlayamamakta, kendince geliştireceği yetenek ve yetkinliklerle duygularını yönetmekte ve duyguların davranışlara dönüşümünde etkili olmaktadır. İşgörenlerin çeşitli duyguların hissedildiği en güçlü duygusal ortamlardan çalışma ortamlarında yaşadıkları ve hissettikleri duygular davranış olarak seslilik ve sessizlik şeklinde dışa vurulabilmektedir. İşgörenlerin neden seslilik ya da sessizlik davranışı sergiledikleri, bu davranışların işletme ve işgörenler için ne ifade ettiği önemlidir. Çünkü iş ortamında örgütün faaliyetlerinde, süreçlerinde ve iş akışında iş görenlerin görüş ve fikirlerini açıkça beyan etmesi, bilgilerini paylaşması, sorun ve çözüm önerilerini dile getirebilmesi, takım çalışması adına duygularını ve davranışlarını bu yönde açıkça yansıtması işletme başarısında, işgörenin de işinde başarılı olması ve kariyerinde gelişmesi açısından önemli

KAYNAKÇA

Açıkalın, Ş. (1993). Öğretmenlerin Okul Müdürlerini Etkileme Güçleri (Ankara İli Örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *9*, 183-192.

Alparslan, A.M. (2010). *Örgütsel Sessizlik İklimi ve İşgören Sessizlik Davranışları Arasındaki Etkileşim: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Öğretim Elemanları Üzerinde Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Alparslan, A.M., Kayalar, M. (2012). Örgütsel Sessizlik: Sessizlik Davranışları ve Örgütsel ve Bireysel Etkileri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *4* (6), 136-147.

Amah, O., Okafor, C. A. (2008). Relationship Among Silence Climate, Employee Silence Behaviour and Work Attitudes: The Role of Self-Esteem and Locus of Control, *Asian Journal of Scientific Research*, *1* (1), 1-11.

Banerjee, A., Somanathan, R. (Şubat, 2001). A Simple Model of Voice. *The Quarterly Journal of Economics*, *116*, 189 227.

Başaran, İ. E. (2000). *Örgütsel davranış: İnsanın üretim gücü* (3. Baskı).Ankara: Feryal Matbaası.

Bildik, B. (2009). *Liderlik Tarzları, Örgütsel Sessizlik ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.

Breen, V., Fetzer, L. R., Howard, R. P. (2005). Consensus Problem- Solving Increases Perceived Communication Openness in Organizations. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, *17* (4), 215-229.

Brinsfield, C. T. (2009). *Employee Silence: Investigation of Dimensionality, Development of Measures, and Examination of Related Factors Dissertation*. PhD Thesis, Ohio State University, Ohio – USA.

Brinsfield, C.T., Edwards, M.E., Greenberg, J. (2009). Voice and Silence in Organizations: Historical Review and Current Conceptualizations. *Emerald Group Publishing Limited*, 3-33.

Bruneau, T. J. (1973). Communicative Silences: Forms and Functions. *Journal of Communication*, *23*, 17-46.

Clapham, S. E., Cooper, R. W. (2005). Factors of Employees' Effective Voice in Corporate Governance, *Journal of Management and Governance*, *9* (3-4), 287–313.

Conlee, M. C., Tesser, A. (1973). The Effects of Recipient Desire to Hear on News Transmission, *Sociometry, 36*, 588-599.

Çakıcı, A. (2007). Örgütlerde Sessizlik: Sessizliğin Teorik Temelleri ve Dinamikleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *16* (1), 145 -162.

Detert, J.R., Burrıs, E.R. (2007). Leadership Behavior and Employee Voice: Is the Door Really Open?, *Academy of Management Journal*, *50* (4), 869- 884.

Dutton, J. E., Ashford, S. J., O'neill, R. M., Hayes, E., Wierba, E. E. (1997). Reading the Wind: How Middle Managers Assess the Context for Selling Issues to Top Managers. *Strategic Management Journal*, *18*, 407-425.

Dyne,V. L., Ang, S., Botero, I.C. (2003). Conceptualizing Employee Silence and Employee Voice as Multidimensional Construct, *Journal of Management Studies*, 40, 1359-1392.

Edmondson, A.C., Detert, J.R. (2005). The Role of Speaking Up in Worklife Balancing, Editor: Ellen E. K. *Work and Life Integration: Organizational, Cultural and Individual Perspectives* içinde, Lawrence Erlbaum Associates, Incorporated, USA: Mahwah, NJ.

Ellis, J.B., Dyne, V. L. (2009). Voice and Silence as Observers' Reactions to Defensive Voice: Predictions Based on Communication Competence Theory. Editör: Greenberg, J., Edwards, M. S. *Voice and Silence in Organizations* içinde (s. 37-61), İngiltere: Emerald Group Publishing.

Erdoğan, E. (2011). *Etkili Liderlik Örgütsel Sessizlik ve Performans İlişkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.

Erenler, E. (2010). *Çalışanlarda Sessizlik Davranışının Bazı Kişisel ve Örgütsel Özelliklerle İlişkisi: Turizm Sektöründe Bir Alan Araştırması*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Erkuş, A., Günlü, E. (2008). Duygusal Zekânın Dönüşümcü Liderlik Üzerine Etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, *9* (2), 187-209.

Grant, A. M., Parker, S., Collins, C. (2009). Getting Credit For Proactive Behavior: Supervisor Reactions Depend On What You Value And How You Feel. *Personnel Psychology*, *62* (1), 31–55.

Gürbüz, S. (2006). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile Duygusal Bağlılık Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. *3* (2), 48-75.

Hirschman, A.O. (1970). *Exit, Voice and Loyalty: Responses to Declines in Firms, Organizations and States*, Cambridge: Harvard University Press.

Huang, X., Vliert, E.V.D., Vegt, G.V. (2005). Breaking the Silence Culture: Stimulation of Participation and Employee Opinion Withholding Cross- Nationally, *Management and Organization Review*, *1* (3), 459-482.

Liu, D., Wu, J., Ma, J. (Temmuz, 2009). Organizational Silence: A Survey on Employees Working in A Telecommunication Company. *Computer and Industrial Engineering Internetional Conference*, *6*(9) ,1647-1651.

Maier, S. F., Watkins, L. R. (2005). Stressor controllability and learned helplessness: The roles of the dorsal raphe nucleus, serotonin, and corticotropin-releasing factor. *Neuroscience and BioBehavioral Reviews*, *29* (4-5)829-841.

Milliken, F.J., Morrison, E.W., Hewlin, P.E. (2003). An Exploratory Study of Employee Silence: Issues That Employees Don't Communicate Upward and Why. *Journal of Management Studies*, *40* (6), 1453-1476.

Morrison, E. W., Milliken, F. J. (2000). Organisational silence: A barrier to change and development in a pluralistic world. *Academy of Management Review, 25*, 706-725.

Neumann, N.E. (1993).*The Spiral of Silence*, The University of Chicago Press, (2.Baskı), London.

Özdemir, L., Uğur, S.S. (2013). Çalışanların "Örgütsel Ses ve Sessizlik" Algılamalarının Demografik Nitelikler Açısından Değerlendirilmesi: Kamu ve Özel Sektörde Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *27* (1), 257-281.

Pederit, S.K. ,Ashford, S.J. (2003). Breaking silence: Tactical choices women managers make in speaking up about gender-equity issues. *Journal of Management Studies*, *40* (6),1477-1502.

Perlow, L. A., Williams, S. (Mayıs, 2003). Is Silence Killing Your Company, *Harward Business Review*, 3-8.

Pierce, E., Smolinski, C. A., Rosen, B. (1998). Why sexual harassment complaints fall on deaf ears. *Academy of Management Executive, 12*, 41-54.

Pinder, C. C., Harlos, K. P. (2001). Employee Silence: Quiescence and Acquiescence as Response to Perceived Injustice. Editör: Ferris, G. R. *Research in Personnel and Human Resources Management* içinde *20*, (s. 331-369), Greenwich, CT: JAI Press.

Premeaux, S.F. (2001). *Breaking The Silence: Toward an Understanding of Speaking up in the Workplace*. PhD. Thesis, Louisiana State University.

Premeaux, S.F. , Bedeian, A.G. (2003). Breaking the Silence: The Moderating Effects of SelfMonitoring in Predicting Speaking Up in the Workplace. *Journal of Management Studies 40* (6), 1537-1562.

Sussman, L. (2008). Disclosure, leaks, and slips: Issues and strategies for prohibiting employee communication. *Business Horizons*, *51* (4), 331-339.

Şehitoğlu, Y. (2012). İşgören Sesliliği, Nedenleri ve Boyutları: Teorik Bir Çerçeve. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4*, 27-38.

Tangirala, S., Ramanujam, R. (2008). Employee Silence on Critical Work Issues: The Cross Level Effects of Procedural Justice Climate. *Personnel Psychology, 61*, 37-68.

Tanık, B. (2010). *Gelişim Psikolojisi*. Yedi İklim Yayınları, Ankara.

Tülübaş, T., Celep, C. (2014). Öğretim Elemanlarının Sessiz Kalma Nedenleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 29* (1), 280-297.

Williams, K.D. (2007). Ostracism. Editör: Fiske, S.T. *Annual Review of Psychology* içinde (s. 425-452), Palo Alto, CA: Annual Reviews.

Vakola, M., Bouradas, D. (2005). Antecedents and consequences of organisational silence: an empirical investigation. *Employee Relations*, *27* (5), 441-458.

YÖNETİCİ-AST ETKİLEŞİMİNDE PYGMALION ETKİSİ (KENDİNİ GERÇEKLEŞTİREN KEHANET, TEMEL BEKLENTİ ETKİSİ)

Doç. Dr. Beliz Ülgen

*"İki hava mühendisi, yaban arılarının uçması üzerine konuşmaktadırlar. Biri, yaban arılarının kanatlarının çok kısa ve vücutlarının da iri olması nedeniyle aerodinamik olarak uçmalarının imkansız olduğunu söyler. Diğer mühendis ise, durumu şöyle yorumlar: "**Belki de kimse onlara uçamayacaklarını söylememiştir**" (Carmen ve Ghinea, 2013, s.711).*

GİRİŞ

Geçmişten günümüze iş hayatının dinamizmi içinde yaşanan tüm değişimler, gelişmeler ile birlikte her kuşağın kendine özgü çalışan profilleri ve buna paralel olarak çalışanların farklılaşan beklentileri, onların motivasyonlarının ve performanslarının arttırılması konusunda yeni ya da kökeni eskiye dayanan ancak zamanın gerekliliklerine göre güncelleştirilen bazı yönetim yaklaşımlarının uygulanmasını gerekli kılmıştır. Pygmalion etkisinin oluşturulması da bunlardan biridir.

Mitolojiden esinlenilerek sanat, psikoloji, yönetim gibi farklı disiplinlerde yer bulan Pygmalion etkisi (kendini gerçekleştiren/doğrulayan kehanet ya da temel beklenti etkisi), bir kişinin hedef kişiye yönelttiği olumlu ya da yüksek beklentilerinin ve bu beklentilere uygun yaklaşımının sonucunda hedef kişinin bek-

larına yansıtmalarını ve beklentileri başarılı bir performansla gerçekleştirmelerini sağlamaktadır.

Sürecin sonunda elde edilen başarı, astın kendi yetkinliklerine olan güvenini ve dolayısıyla öz yeterlilik inancı ile öz beklentilerini arttırmaktadır. Astın başarısı, aynı zamanda yöneticinin beklentilerini sürekli kılmakta ve yönetici davranışlarının şekillenmesine yardımcı olmaktadır. Öte yandan astın sürecin sonunda başarısız olması da mümkündür. Böylesi bir durumda yöneticinin başarısızlığı değerlendirirken yapılan hatalardan çok çıkarılabilecek dersler üzerine yoğunlaşması, nasıl düzeltilebileceği konusunda astın düşüncelerini de alarak karşılıklı açık ve olumlu iletişimle çözüm önerileri yaratması, astın ilerideki muhtemel başarısızlıklarından olumsuz yönde etkilenmek yerine bunları tolere etmesini ve başarısız olsa dahi öz yeterlilik inancında ve öz beklentilerinde azalma olmaksızın yeni beklentilere karşılık verebilmesini kolaylaştırmaktadır. Böylelikle, yöneticinin beklentileriyle başlayan süreç, astın öz beklentilerinin artmasıyla tamamlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Adler, N.J., Gundersen, A. (2007). *International Dimensions of Organizational Behavior*. 5.Baskı, Manson, OH: Thompson.

Archibald, J.N. (2015). *A Comparison of Women Pygmalion, Transformational, and Transactional Leaders: The Impact of Team Potency on the Relationship Between Perceived Effectiveness and Performance*. Doktora Tezi. Claremont Graduate University, Claremont-California.

Balun, B., Erbay, G. (Ekim, 2015). Liderlik Hedef Yönetimi Sürecinin Tanımlanmasında Alternatif Bir Yaklaşım: "Wallenda Faktörü". *Electronic Journal of Vocational Colleges, 2* (5), 40-43.

Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York: W.H. Freeman and Company.

Bayol, S. (2013). *Tarihsel Süreç İçindeki Melodramın Dünya Sineması Üzerindeki Etkisi ve Türk-İtalyan Sinema Anlayışında Yeri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.

Bayram, Ü. (2014). *Turizm Sektörü Yönetici ve İşgörenleri Arasında Pygmalion Etkisi: Otel İşletmelerinde Bir Uygulama*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Bennis, W., Nanus, B. (1985). *Leaders: The Strategies for Taking Charge*. 2.Baskı. New York: Harper Collins Publisher.

Berzek, M. N. (1998). *Human Resources Management*. İstanbul: Private Marmara Contemporary Sciences.

Bilgin, Nuri (1996). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bolat, O.İ. (Nisan, 2011). Öz Yeterlilik ve Tükenmişlik İlişkisi: Lider-Üye Etkileşiminin Aracılık Etkisi. *Ege Akademik Bakış Dergisi, 11* (2), 255-266.

Brodersen, R.B. (2001). Can Women Leaders in Organizational Settings in the United States Produce the Pygmalion Effect?. Doktora Tezi. Nova Southeastern University, Florida.

Carmen, S.T., Ghinea, V.M. (2013). Pygmalion Teaching Style, Is there a need for it? *Challenges for the Knowledge Society*, *8* (4), 699-722.

Chen, G., Klimnoski, R.J. (Ekim, 2003). The Impact of Expectations on Newcomer Performance in Teams, as Mediated by Work Characteristics, Social Exchanges, and Empowerment. *The Academy of Management Journal*, *47* (5), 591-607.

Collins, M.H., Hair, J.F., Rocco, T.S. (Bahar, 2009). The Older-Worker–Younger-Supervisor Dyad: A Test of the Reverse Pygmalion Effect. *Human Resource Development Quarterly*, *20* (1), 21-41.

Demirtaş, A. (2004). Sosyal Sınıflandırma, Kişilerarası Beklentiler ve Kendini Gerçekleştiren Kehanet. *İletişim Araştırmaları*, *2* (2), 33-53.

Dörtkulak, F. (2009). *Maturation Of Shavian Women: A Study Of The Maturation Processes Of Female Pratogonists In George Bernard Shaw's Pygmalion And Mrs. Warren's Profession*. Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eden, D. (1990). *Pygmalion in Management: Productivity as Self-Fulfilling Prophecy*. Lexington-Massachusetts**:** Lexington Books**.**

Eden, D. (1992). Leadership and expectations: Pygmalion Effects and Other Self-Fulfilling Prophecies In Organizations. *Leadership Quarterly*, *3* (4), 271-305.

Eden, D., Aviram, A. (1993). Self-efficacy training to speed reemployment: Helping people to help themselves. Journal of Applied Psychology, *78* (3), 352–360.

Eden, D., Geller, D., Gewirtz, A., Gordon-Terner, R., Inbar, I., Liberman, M., Pass, Y., Salomon-Segev, I., Shalit, M. (2000). Implanting Pygmalion Leadership Style through Workshop Training: Seven Field Experiments. *Leadership Quarterly*, *11* (2), 171–210.

Eden, D. (2003). Self-Fulfilling Prophecies in Organizations. Editör: Greenberg, J. *Organizational behavior: The state of The Science* (2.Baskı) içinde (s. 87-120). Mahwah-New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Eden, D., Ravid, G. (1982). Pygmalion versus self-expectancy: Effects of instructor- and self-expectancy on trainee performance. *Organizational Behavior and Human Performance, 30* (3), 351–364.

Egrik, E.B. (2007). Türk Sinemasında Pygmalion Etkisi "Yeşilçam'da Pygmalion Uyarlamaları ve Toplumsal Cinsiyet". Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Enis, G. (2005). *Two Signs: A Sophomore's Guide to Working with People in Organizations*. West Conshohocken-Pennsylvania: Infinity Publishing.com.

Erenel, F. (2015). The Effect of Path-Goal Leadership Styles On Work Group Performance: A Research On Jewellery Industry in İstanbul. *Journal of Management, Marketing and Logistics*, *2* (4), 360-377.

Ezici, T. (2014). Modern ve Modern Sonrası Metinlerde Şiddetin Tiyatral İfadesi. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 15, 19-37.

Ghuman, K. (2010). Management: Concepts, Practice & Cases. New Delhi: Tata McGrawHill Education Private Limited.

Gilbert, R. (2007). The Golem in the Attic: Rodinsky's Room and Jewish Memory, *Jewish Culture and History*, *9* (1), 51-70.

Gündüz, A. (2013). Bayan Warren'ın Mesleği (1894) Adlı Oyunda Fahişelik Olgusu Ve Bernard Shaw'un Estetik, Felsefi ve Politik Kaynakları. *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *11* (1), 17-28.

Gürel, E., Muter, C. (2007). Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *7* (1), 537-569.

Hackman, Z.M., Johnson, C.E. (2013). *Leadership: A Communication Perspective*, 6.Baskı. Long Grove-Illinois: Waveland Press, Inc.

Hamilton, E. (2011). *Mythology*. New York: Little, Brown s

Harris, M.J., Garris, P.C. (2008). You Never Get **a** Second Chance **to** Make a First Impression, Behavioral Consequences of First Impressions. Editörler: Ambady.N., Skowronski, J.J. *First Impressions* içinde (s.147-170). New York: Guilford Press.

Harris, M. J., Rosenthal, R. (1985). Mediation of interpersonal expectancy effects: 31 meta-analyses. *Psychological Bulletin*, *97*, 363-386.

Hess, K., M., Orthmann, C.H. (2012). *Management and Supervision in Law Enforcement*. (6.Baskı). Clifton-NewYork: Delmar Cengage Learning.

Inamori, T., Analoui, F. (2010). Beyond Pygmalion Effect: The Role of Managerial Perception. *Journal of Management Development, 29* (4), 306 – 321.

Kierein, M.N., Gold, M. (2000). Pygmalion in Work Organizations: A Meta-Analysis. *Journal of Organizational Behavior*, *21*, 913-928.

King, A.S. (1971). Self-fulfilling prophecies in training the hard-core: Supervisors' expectations and the underprivileged workers' performance. *Social Science Quarterly, 52*, 369-378.

Kohei, D., Hideshi, I. (2005). The Pygmalion Effect : An Agency Model with Reference Dependent Preferences, *CESifo working papers*, No. 1444, 1-23.

Kopelman, R.E., Prottas, D.J., Davis, A.L. (2008). Douglas McGregor's Theory X and Y: Toward a Construct-valid Measure. *Journal of Managerial Issues*, *20* (2), 255-271.

Leppink, C.K. (2010). *Pygmalion Training in a For-Profit Organization: The Non-Deceptive Creation of the Pygmalion Effect*. Doktora Tezi, Regent University, Virginia.

Livingston, J.S. (Eylül-Ekim, 1988). Pygmalion in Management. *Harvard Business Review*,Erişim:17Şubat2016,(http://www.iwolm.com/wp-content/downloads /pygmalion.pdf).

Locke, E. A., Latham, G. P. (2002). Building a Practically Useful Theory of Goal Setting and Task Motivation: A 35-year odyssey. *American Psychologist, 57* (9), 707-717.

Locke, E.A., Latham, G.P. (Ekim, 2006). New Directions in Goal-Setting Theory. *Current Directions in Psychological Science, 15* (5), 265-268.

Lunenburg, F.C. (2011). Self-Efficacy in the Workplace: Implications for Motivation and Performance. *International Journal of Management, Business, and Administration*, *14* (1), 1-6.

Manata, B. (2012). *Measuring Pygmalion and Normative Expectations Messages During WorkGroup Socialization: An Emprical Study*. Yüksek Lisans Tezi, Michigan State Üniversitesi, Michigan.

Manzoni, J.F., Barsoux, J.L. (Mart-Nisan,1998). The Set-Up-To-Fail Syndrome. *Harvard Business Review*, *76* (2), 101-103.

McLeod, S.H. (Ekim, 1995). Pygmalion or Golem? Teacher Affect and Efficacy. *National Council of Teachers of English*, *46* (3), 369-386.

McNatt, D.B., Judge, T.A. (2004). Boundary Conditions of the Galatea Effect: A Field Experiment and Constructive Replication. *The Academy of Management Journal*, *47*, 550-565.

Mullins, J.L. (1995). *Management and Organisational Behaviour*. (3.Baskı). London: Pitman Publishing.

Murphy, D., Campbell, C., Garavan, T.N. (1999). The Pygmalion Effect Reconsidered: Its Implications for Education, Training and Workplace Learning. *Journal of European Industrial Training*, *23* (4/5), 238 – 251.

Natanovich, G., Eden, D. (2008). Pygmalion Effects Among Outreach Supervisors and Tutors: Extending Sex Generalizability. *Journal of Applied Psychology, 93* (6), 1382-1389.

Nişancı, Z.N. (Yaz, 2015). Göçmen Girişimcilik Üzerine: Pittsburgh'daki Türk Girişimciler. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, *10* (1), 1-28.

Özbent, S. (2007). Sınfta Beden Dili. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27* (2), 259-289.

Pierpaoli, P., Flint, N.B. (1997). Residency Training-The Profession's Forge For Leadership Development. Editör: Wilson, A.L. *Issues in Pharmacy Practice Management* içinde (s. 117-129). Gaithersburg-Maryland: Aspen Publishers Inc.

Reynolds, D.E. (2000). Pygmalion in Management: Understanding Supervisory Expectations As an Antecedent of Managerial Self-Efficacy. Doktora Tezi. Cornell University, New York.

Reynolds, D.E. (Haziran, 2002). The Good, the Bad, and the Ugly of Incorporating "My Fair Lady" in the Workplace. *SAM Advanced Management Journal*, 4-14.

Robbins, S.P., Judge, T.A. (2013). *Örgütsel Davranış*, Çev.Editör: İnci Erdem, 14.Baskı. İstanbul: Nobel.

Rosenthal, R. (1974). On the social psychology of the self-fulfilling prophecy: Further evidence for Pygmalion effects and their mediating mechanisms. New York, NY: MSS Modular.

Rosenthal, R. (1994). Interpersonal expectancy effects: A 30-year perspective. *Current Directions in Psychological Science*, *3*, 176-179.

Rosenthal, R. (2006). Applying Psychological Research on Interpersonal Expectations and Covert Communication in Classrooms, Clinics, Corporations and Courtrooms. Editörler: Donaldson, S.I., Berger, D.E., Pezdek, K. *Applied Psychology: New Frontiers and Rewarding Careers* içinde (s.107-116). London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Rowe, W.G., O'Brien, J. (2002). The Role of Golem, Pygmalion, and Galatea Effects on Opportunistic Behavior in the Classroom. *Journal of Management Education*, *26* (6), 612-628.

Rubie-Davis, C. (2015). *Becoming a High Expectation Teacher: Raising the Bar*. New York: Routledge.

Spitz, H.H. (1999). Beleaguered "Pygmalion": A History of the Controversy over Claims That Teacher Expectancy Raises Intelligence. *Intelligence*, *27* (3), 199-234.

Suntur, A.S. (2012). *Havacılık Sektöründe İş ve Çalışan Niteliğinin Çalışanların Motivasyon ve İş Tatminine Etkisi*. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Şenlen, S. (2008). Bernard Shaw'ın *Pygmalıon* Adlı Oyununda Dil, Eğitim ve Toplumsal Sınıf İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 48* (2), 29-41.

Şenol-Ulu, F. B. (2012). Okul Öncesi Öğretmen Adayları ile Okul Öncesi Öğretmenlerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Özyeterlik İnançlarının Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Taluy, N., Sunal, A.B. (Haziran, 2012). Yakın İlişkilerde Michelangelo Olgusu: İdeal Benliğin Heykeltıraşı Olarak Partner Onaylaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, *15* (29), 57-65.

Tierney, P., Farmer S. (2004). The Pygmalion Process and Employee Creativity. *Journal of Management*, *30* (3), 413-432.

Tobiasen, J.M. (1995). Social Psychological Model of Craniofacial Anomalies: Example of Cleft Lip and Palate. Editör: Eder, R.A. *Craniofacial Anomalies: Psychological Perspectives* içinde (s. 233-257). New York: Springer-Verlag.

Türkmen, E. (2009). *İş Karakteristikleri ve Algılanan Örgütsel Destek Kavramlarının Öz-Yeterlilik İnancı İle İlişkisi Ve Öz-Yeterlilik İnancının Çalışan Performansı Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Uysal, D.A. (2016). Hemşirelerin Öz Yeterlilik Düzeyleri ile Ebeveynleri Bakıma Katmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Yoder, J.D. (Ocak, 1991). Review of the book Pygmalion in Management: Productivity as a Self-Fulfilling Prophecy by Dov Eden. *The Academy of Management Review*, *16* (1), 209-212.

Yurdakul, A., Bostancı, A.B. (2016). Öğretmenlerin Okulların Örgütsel Narsizm Düzeylerine Yönelik Görüşleri ile Öz Yeterlilik Algıları Arasındaki İlişki. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6* (1),109-125.

White, S.S., Locke, E.A. (2000). Problems with The Pygmalion Effect and Some Proposed Solutions. *Leadership Quarterly*, *11* (3), 389–415.

İŞYERİ NEZAKETSİZLİĞİ

Dr. Esra Atilla Bal

GİRİŞ

Bazı sosyal bilimci ve tarihçilere göre, nezakete duyulan ihtiyaç kişilerarası etkileşimin frekansı arttıkça ve karmaşıklaştıkça daha da artmaktadır (Carter, 1998; Chen ve Eastman, 1997). Yeni yüzyılda iş ortamında yer alan yüksek-teknoloji, eş zamanlı olmayan ve global düzeyde etkileşim içeren ilişkileri eski-sinden daha zorlayıcı hale getirmektedir. Araştırmacılar, iş ortamında nezaketsiz ve agresif davranışların nedenleri arasında; yeniden yapılanma, küçülme, bütçe kesintileri, üretkenlik için artan baskı, otokratik iş ortamı ve yarı-zamanlı çalı-şan kullanımını göstermektedir (Chen ve Eastman, 1997; Neuman ve Baron, 1997). Yeni milenyumda, kurumlar yataylaşıp, kurum kültürü daha az formal hale geldikçe, eskiye nazaran hangi davranışların 'uygun' olduğu konusunda gittikçe daha az veri bulunmaktadır (Morand, 1998).

"Sapkın davranış", "saldırganlık" ve "şiddet" üzerinde yapılan araştırma-larda, araştırmacıların çoğunlukla saldırganlığın zarar verme niyetiyle ortaya çıkan fiziksel, aktif ve doğrudan biçimlerine odaklandığı göze çarpmaktadır (Folger vd., 1998; O'Leary-Kelly vd., 1996). Ancak sınırlı sayıda araştırma uygunsuz davranışın kaba yorumlar, düşüncesiz davranışlar ya da olumsuz vü-cut dili gibi daha hafif biçimlerini ele almıştır (Neuman ve Baron, 1997).

Ehrlich ve Larcom (1994) tarafından birim müdürleri üzerinde gerçekleş-tirilen bir araştırma, 327 katılımcının yarıdan fazlasının son üç yıllık zaman diliminde iş ortamında kötü muameleye maruz kaldığını ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra, Graydon, Kasta ve Khan (1994) tarafından Toronto'da 603 hemşire üzerinde gerçekleştirilen bir başka araştırmaya göre, katılımcıların yüz-

bileceğini belirtmiştir. Durum bu ise, nezaketsizliğin artan yoğunlukta olumsuz bir tutuma dönüşmeden önce kurumlar ya da bireyler tarafından nasıl ele alınabileceği ile ilgili çalışmalar düzenlemek gereklidir. Benzer bir şekilde, üst düzeydeki kişilerce sergilenen nezaketsizlik özellikle rahatsızlık verici olabilir ve bu durumun etkilerini sosyal destekle azaltmak mümkün olmayabilir. Dolayısıyla, gelecekte yapılacak araştırmalar nezaketsiz davranışlarda bulunan kişilerin özelliklerini ve kaba davranışın iş arkadaşı ya da yöneticiden kaynaklanmasının bu davranışa maruz kalan kişiyi nasıl etkilediğini incelemelidir. Bunun yanı sıra, gelecekteki araştırmalar destek sağlayan kişinin özelliklerinin nezaketsizliğe maruz kalma deneyimine olan etkisini de inceleyebilir. Araştırmalar özellikle, arkadaşların desteğinin aile üyelerininki ya da tanıdıklarınkinden ya da sosyal desteğin benzer-seviyede kişilerden (örn., diğer öğrenciler ya da aynı seviyedeki meslektaşlar) kaynaklanmasının daha yüksek seviyedeki kişilerden (örn., yönetici ya da öğretmenlerinden) kaynaklanmasından farklı etkilerini ele alabilir. Örneğin, yönetici desteğinin iş ortamında nezaketsizlik ve diğer uygunsuz davranış türlerinin olumsuz etkilerini azaltmada özellikle etkili olduğu ortaya konmuştur (Antai-Otong, 2001).

Gelecekteki araştırmalar için bir diğer öneri de, bu çalışmada da değinilen ve spesifik bir davranış özelliği olan 'seçici nezaketsizlik'tir. Konuyla ilgili güncel çalışmaların da ışığında, 'seçici nezaketsizlik', hem sosyal hem de endüstriyel psikoloji alanları açısından araştırma odağına alınmaya aday bir başlık olarak görünmektedir.

KAYNAKÇA

Allen, S. N., Bloom, S. L. (1994). Group and family treatment of posttraumatic stress disorder. *Psychiatric Clinics of North America*, *17*, 425– 437.

Andersson, L. M., Pearson, C. M. (1999). Tit for tat? The spiraling effect of incivility in the workplace. *Academy of Management Review, 24*, 452–471.

Andrews, M. C., Kacmar, K. M. (2001). Discriminating among organizational politics, justice, and support. *Journal of Organizational Behavior, 22* (4), 347-366.

Antai-Otong, D. (2001). Critical incident stress debriefing: A health promotion model for workplace violence. *Perspectives in Psychiatric Care*, *37*, 125–139.

Aquino, K., Grover, S. L., Bradfield, M., Allen, D. G. (1999). The effects of negative affectivity, hierarchical status, and self-determination on workplace victimization. *Academy of Management Journal, 42* (3), 260-272.

Ball, G. A., Trevino, L. K., Sims, H. P. (1994). Just and unjust punishment: Influences on subordinate performance and citizenship. *Academy of Management Journal, 37* (2), 299-322.

Baron, R. A., Richardson, D. R. (1994). *Human aggression.* New York: Plenum Press.

Baumeister, R. F., Heatherton, T. F., Tice, D. M. (1994). *Losing control: How and why people fail at self-regulation*. Academic Press.

Baron, R. A., Neuman, J. H. (1996). Workplace violence and workplace aggression: Evidence on their relative frequency and potential clauses. *Aggressive Behavior, 22*, 161–173.

Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its causes, consequences, and control.* New York: McGraw-Hill.

Berry, C. M., Ones, D. S., Sackett, P. R. (2007). Interpersonal deviance, organizational deviance, and their common correlates: a review and meta-analysis. *Journal of Applied Psychology, 92* (2), 410.

Beugre, C. D., Baron, R. A. (2001). Perceptions of systematic justice: The effects of distributive, procedural, and interactional justice. *Journal of Applied Social Psychology, 31* (2), 324–339.

Bies, R. J., Moag, I. S. (1986). Interactional Justice: Communications Criteria of Fairness. Editörler: R. Lewicki, B. Sheppard, *Research on Negotiation in Organization* içinde s, (Sayı. 1, s. 43-55). Greenwich, CT: JAI Press.

Bies, R. J. (1987). The Predicament of Injustice: The Management of Moral Outrage. Editörler: L. Cummings , B. M. Staw, *Research in Organizational Behavior* içinde (Sayı 9, s. 289–319). Greenwich, CT: JAI Press.

Bies, R. J., Tripp, T. M. (1996). Beyond Distrust: "Getting even" and the Need for Revenge. Editörler: R. M. Kramer, T. Tyler, *Trust in Organizations* içinde (s. 246–260). Newbury Park, CA: Sage.

Bies, R. J., Tripp, T. M., Kramer, R. M. (1997). At the breaking point: Cognitive and social dynamics of revenge in organizations. Editörler: R. A. Giacalone, J. Greenberg, *Antisocial Behavior in Organizations* (s. 18–36). Thousand Oaks, CA: Sage.

Bies, R. J. (2001). International (in)justice: The sacred and the profane. Editörler: J. Greenberg, R. Cropanzano, *Advances in Organization Justice* içinde (s. 89–118). San Fransisco: Stanford University Press.

Bowling, N. A., Beehr, T. A. (2006). Workplace harassment from the victim's perspective: A theoretical model and meta-analysis. *Journal of Applied Psychology, 91,* 998–1012.

Brief, A. P., Barsky, A. (2000). Establishing a climate for diversity: The inhibition of prejudiced reactions in the workplace. *Research in Personnel and Human Resources Management, 19,* 91–129.

Brief, A. P., Buttram, R. T., Reizenstein, R. M., Pugh, S. D., Callahan, J. D., McCline, R. L., Vaslow, J. B. (1997). Beyond good intentions: The next steps toward racial equality in the American workplace. *Academy of Management Executive, 11* (4): 59–72.

Brief, A. P., Dietz, J., Cohen, R. R., Pugh, S. D., Vaslow, J. B. (2000). Just doing business: Modern racism and obedience to authority as explanations for employment discrimination. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 81,* 72–97.

Brown, P., Levinson, S. C. (1987). Polifeness: Some *universals in language usage.* New York: Cambridge University Press.

Bunk, J. A., Magley, V. J. (2013). The role of appraisals and emotions in understanding experiences of workplace incivility. *Journal of Occupational Health Psychology, 18*, 87–105.

Carter, S. L. (1998). *Civility: Manners, morals, and the etiquette of democracy.* New York: Basic Books.

Chen, C. C, Eastman, W. (1997). Toward a civic culture for multicultural organizations. *Journal of Applied Behavioral Science, 33,* 454-470.

Chiu, Y.L., Chung, R., Wu, C., Ho, C. (2009). The effects of job demands, control, and social support on hospital clinical nurses' intention to turn over. *Applied Nursing Research, 22*, 258–263.

Cohen, S., Wills, T. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, *98*, 310–357.

Coillie, H.V., Mechelen, I.V. (2006). Expected consequences of anger-related behaviors. *European Journal of Personality, 20*, 137–154.

Colquitt, J. A., Conlon, D. E., Wesson, M. J., Porter, C., Ng, K. Y. (2001). Justice at the millennium: A meta-analytic review of 25 years of organizational justice research. *Journal of Applied Psychology, 86,* 3, 425–445.

Cortina, L. M., Magley, V. J., Williams, J. H., Langhout, R. D. (2001). Incivility in the workplace: Incidence and impact. *Journal of Occupational Health Psychology*, *6,* 64–80.

Cortina, L. M. (2008). Unseen injustice: Incivility as modern discrimination in organizations. *Academy of Management Review*, *33* (1), 55-75.

Coyne, I., Seigne, E., Randall, P. (2000). Predicting workplace victim status from personality. *European Journal of Work & Organizational Psychology, 9,* 335–349.

Çelik, A., Fındık, M. (2012). The effect of perceived organizational support on organizational identification. *Proceedings of World Academy of Science, Engineering and Technology* içinde. World Academy of Science, Engineering and Technology.

Delen, M. G. (2011). Çalışma Hayatında İşyeri Kabalığı Olgusu. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, *53*, 43-58.

DiGiulio, J. F. (1995). A more humane workplace: Responding to child welfare workers' personal losses. *Child Welfare*, *74*, 877–888.

Dipboye, R. L., Halverson, S. K. (2004). Subtle (and not so subtle) Discrimination in Organizations. Editörler: R. W. Griffin, A. M. O'Leary-Kelly, *The dark side of organizational behavior* içinde (s. 131–158). San Francisco: Jossey-Bass.

Ehrlich, H. I., Larcom, B. E. K. (1994). *Ethno-vioience in the workplace.* Baltimore: Center for the Applied Study of Ethnoviolence.

Eisenberger, R., Huntington, R., Hutchison, S., Sowa, D. (1986). Perceived organizational support. *Journal of Applied Psychology*, *71*, 500–507.

Felson, R. B. (1982). Impression management and the escalation ol aggression and violence. *Social Psychology Quarterly, 45,* 245-254.

Fenlason, K. J., Beehr, T. A. (1994). Social support and occupational stress: Effects of talking to others. *Journal of Organizational Behavior*, *15*, 157–176.

Ferguson, M. (2012). You cannot leave it at the office: Spillover and crossover of coworker incivility. *Journal of Organizational Behavior*, *33* (4), 571-588.

Fiske, S. T. (2000). Stereotyping, prejudice, and discrimination at the seam between the centuries: Evolution, culture, mind, and brain. *European Journal of Social Psychology, 30,* 299–322.

Fiske, S. T. (2002). What we know now about bias and intergroup conflict, the problem of the century. *Current Directions in Psychological Science, 11,* 123–128.

Flaherty, S., Moss, S. A. (2007). The impact of personality and team context on the relationship between workplace injustice and counterproductive work behavior. *Journal of Applied Social Psychology, 37 (11),* 2549-2575.

Flynn, G. (1999). Stop Toxic Managers Before They Stop You! *Workforce, 78*(8), 40-46.

Folger, R., Robinson, S. L.. Dietz, J., McLean Parks, J., Baron, R. A. (1998). When colleagues become violent: Employee threats and assaults as a function of societal violence and organizational injustice. Proceedings *of the Academy of Management:* A1-A7.

Giacalone, R. A., Greenberg, J. (1997). Anfisocial behavior *in organizations.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Glick, P., Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as contemporary justifications for gender inequality. *American Psychologist, 56,* 109– 118.

Gökçe, A.T. (2008). *Mobbing: İş Yerinde Yıldırma Nedenleri ve Başa Çıkma Yöntemleri*. Ankara: Öğreti: PEGEM Akademi.

Graydon, J., Kasta, W., Khan, P. (1994). Verbal and physical abuse of nurses. *Canadian Journal of Nursing Administration.* Kasım-Aralık, 70-89.

Holton, E. F., Yamkovenko, B. (2008). Strategic intellectual capital development: a defining paradigm for HRD? *Human Resource Development Review*.

Hornstein, H.A. (2003). Workplace incivility: An unavoidable product of human nature and organizational nurturing, *Ivey Business Journal*, *1* (3), 1-7.

Hynan, D. J., Grush. J. E. (1986). Effects of impulsivity, depression, provocation, and time on aggressive behavior. *Journal of Research in Personality, 20,* 158-171.

Jackman, M. R. (1994). *Paternalism and conflict in gender, class, and race relations.* Berkeley: University of California Press.

Jansen, G.J. (2005). *The attitude of nurses towards ınpatient aggression in psychiatric care, the development of an instrument* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University of Groningen, Hollanda.

Johnson, P. R., Indvik, J. (2001). Slings and arrows of rudeness: Incivility in the workplace. *Journal of Management Development, 20*(8), 705-714.

Jones, E. E., Davis, K. E. (1965). From acts to dispositions: The attribution process in social psychology. Editör: L. Berkowitz, *Advances in Experimental Social Psychology* içinde, (Vol. 2, s. 219–266). New York, NY: Academic Press.

Jones, M. (2002). *Social psychology of prejudice.* Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.

Kamp, J., Brooks. P. (1991). Perceived organizational climate and employee counterproductivity. *Journal of Business & Psychology, 5*, 447-458.

Kamdar, D., Van Dyne, L. (2007). The joint effects of personality and workplace social exchange relationships in predicting task performance and citizenship performance. *Journal of Applied Psychology, 92* (5), 1286.

Kim, S. H., Smith, R. H. (1993). Revenge and conflict escalation. *Negotiation Journal, 9,* 37-43.

Kim, S. H., Smith, R. H., Brigham, N. L. (1998). Effects of power imbalance and the presence of third parties on reactions to harm: Upward and downward revenge. *Personality and Social Psychology Bulletin, 24,* 353–361.

Kinney, J. A. (1995). *Violence at work.* Englewood Cliffs, NJ; Prentice-Hall.

Kirmeyer, S., Lin, T. (1987). Social support: Its relationship to observed communication with peers and superiors. *Academy of Management Journal*, *30*, 138–151.

Lawrence, T. B., Robinson, S. L. (2007). Ain't misbehaving: Workplace deviance as organizational resistance. *Journal of Management, 33* (3), 378-394.

Lazarus, R. S., Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping.* New York, NY: Springer.

Lazarus, R. S. (1993). Coping theory and research: past, present, and future. *Psychosomatic Medicine*, *55* (3), 234-247.

Lazarus, R. S. (1998). *Fifty years of the research and theory of R.S. Lazarus*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Lilly, J. D., Virick, M. (2006). The effect of personality on perceptions of justice. *Journal of Managerial Psychology, 21* (5), 438-458.

Lim, S., Cortina, L. M., Magley, V. J. (2008). Personal and workgroup incivility: impact on work and health outcomes. *Journal of Applied Psychology*, *93* (1), 95.

Lind, E. A., Tyler, T. R. (1988). *The social psychology of procedural justice.* New York: Plenum.

Lu, L., Kao, S. F., Cooper, C. L., Spector, P. E. (2000). Managerial stress, locus of control, and job strain in Taiwan and UK: A comparative study. *International Journal of Stress Management, 7* (3), 209-226.

Marks, M. A., Nelson, E. S. (1993). Sexual harassment on campus: Effects of professor gender on perception of sexually harassing behaviors. *Sex Roles*, *28*(3-4), 207-217.

Martin, J. (1996). *Miss Manners rescues civilization.* New York: Crown Publishers.

Masuch, M. (1985). Vicious circles in organizations. *Administrative Science Quarterly, 30,* 14-33.

McCrae, R. R. (1990). Controlling neuroticism in the measurement of stress. *Stress Medicine, 6*, 237–241.

McCullough, M. E., Worthington, E. L., Rachal, K. C. (1997). Interpersonal forgiving in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*, 321–336.

MacKinnon, C. (1994). *Only* words. New York: Basic Books.

Meier, L.L., Semmer, N.K. (2012). Lack of reciprocity, narcissism, anger, and instigated workplace incivility: A moderated mediation model. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 1–15.

Meyer, G. J., Shack, J. R. (1989). Structural convergence of mood and personality: Evidence for old and new directions. *Journal of Personality and Social Psychology, 57*(4), 691.

Milam, A. C., Spitzmueller, C., Penney, L. M. (2009). Investigating individual differences among targets of workplace incivility. *Journal of Occupational Health Psychology*, *14(*1), 58.

Morand, D. A. (1998). Getting serious about going casual on the job. *Business Horizons, 41,* 51-56.

Morris, J. (1996). Democracy beguiled. *The Wilson Quarterly*,24-35.

Neuman, I. H., Baron, R. A. (1997). Aggression in the Workplace. Editörler: R. A. Giacalone, J. Greenberg, *Antisocial Behavior in Organizations* içinde (s. 7-67). Thousand Oaks, CA: Sage.

Newton, M. (2011). *Workplace Aggression: An Examination of Three Emotional Intelligence Factors as They Relate to Workplace Aggression* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Social and Behavioural Scieces, Capella University, A.B.D.

O'Brien, T. B., DeLongis, A. (1996). The interactional context of problem-, emotion-, and relationship-focused coping: The role of the big five personality factors. *Journal of Personality, 64,* 775–813.

O'Leary-Kelly. A. M., Griffin, R. W., Glew. D. J. (1996). Organization-motivated aggression: A research framework. *Academy of Management Review, 21,* 225-254.

Patterson, G. R. (1982). *Coercive family processes.* Eugene, OR: Castalia.

Pearson, C. M., Andersson, L. M., Porath, C. L. (2000). Assessing and attacking workplace incivility. *Organizational Dynamics, 29*(2), 123–137.

Pearson, C. M., Andersson, L. M., Wegner, J. W. (2001). When workers flout convention: A study of workplace incivility. *Human Relations, 54,* 1387–1419.

Pearson, C. M., Porath, C. L. (2000). Assessing and attacking workplace incivility. *Organizational Dynamics, 29,* 123–137.

Pearson, C. M., Porath, C. L. (2005). On the nature, consequences and remedies of workplace incivility: No time for "nice"? Think again. *Academy of Management Executive, 19*(1), 7–12.

Penney, L. M., Spector, P. E. (2005). Job stress, incivility, and counterproductive work behavior (CWB): The moderating role of negative affectivity. *Journal of Organizational Behavior, 26,* 777–796.

Perlow, R., Latham, L. L. (1993). Relationships of client abuse with locus of control and gender: A longitudinal study. *Journal of Applied Psychology, 78*, 831-834.

Porath, C. L., Erez, A. (2007). Does rudeness really matter? The effects of rudeness on task performance and helpfulness. *Academy of Management Journal*, *50* (5), 1181-1197.

Porath, C. L., Pearson, C. M. (2009). How toxic colleagues corrode performance. *Harvard Business Review, 87*(4), 24.

Porath, C. L., Pearson, C. M. (2012). Emotional and behavioral responses to workplace incivility and the impact of hierarchical status. *Journal of Applied Social Psychology, 42* (1), 326–357.

Reio, T. G., Wiswell, A. (2000). Field investigation of the relationship among adult curiosity, workplace learning, and job performance. *Human Resource Development Quarterly*, *11* (1), 5-30.

Reio, T. G., Sutton, F. C. (2006). Employer assessment of work-related competencies and workplace adaptation. *Human Resource Development Quarterly*, *17* (3), 305-324.

Riger, S. (1991). Gender dilemmas in sexual harassment policies and procedures. *American Psychologist, 46*, 497– 505.

Rothmann, S., Jordaan, G.M.E. (2006). Job demands, job resources and work engagement of academic staff in South African higher education institutions. *SA Journal of Industrial Psychology, 32* (4), 85-102.

Schat, A., Kelloway, E. (2003). Reducing the adverse consequences of workplace aggression and violence: The buffering effects of organizational support. *Journal of Occupational Health Psychology*, *8*, 110–122.

Scheuer, M.L. (2010). *A climate for workplace aggression: The influence of abusive supervision, organizational factors, and subordinate predispositions* (Yayınlanmamış Doktora Te zi). Northern Illinois University, Department of Psychology, A.B.D.

Schneider, B., Reichers, A. E. (1983). On the etiology of climates. *Personnel Psychology, 36*, 19-39.

Scott, W. R. (1992). *Organizations: Rational, natural, and open systems.* Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.

Shim, J.H. (2010). *The relationship between workplace incivility and the intention to share knowledge: The moderating effects of collaborative climate and personality traits* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Psychology Faculty of University of Minnesota, A.B.D.

Skarlicki, D. P., Folger, R. (1997). Retaliation in the workplace: The roles of distributive, procedural, and interactional justice. *Journal of Applied Psychology, 82*, 434- 443.

Solomon, R. C. (1998). The moral psychology of business: Care and compassion in the corporation. *Business Ethics Quarterly, 8,* 515-533.

Spector, P. E. (1986). Perceived control by employees: A meta-analysis of studies concerning autonomy and participation at work. *Human Relations, 39* (11), 1005-1016.

Spector, P. E. (1988). Development of the work locus of control scale. *Journal of Occupational Psychology, 61* (4), 335-340.

Swanberg, J., Macke, C., Logan, T. (2007). Working women making it work: Intimate partner violence, employment, and workplace support. *Journal of Interpersonal Violence*, *22*, 292–311.

Tedeschi, J. T., Felson, R. B. (1994). *Violence, aggression & coercive actions*. Washington, DC: American Psychological Association. Wouters, C. 1990.

Terlecki, S.A. (2011). *Exploring individual and organizational level antecedents of experienced workplace incivility* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Department of Psychology, Faculty of the University of Tennessee, Chattanooga, A.B.D.

Tripp, T. M., Bies, R. J., Aquino, K. (2002). Poetic justice or petty jealousy? The aesthetics of revenge. *Organizational Behavior and HumanDecision Processes, 89*, 966–984.

Turunç, Ö., Çelik, M. (2010). Algılanan örgütsel desteğin çalışanların iş -aile, aile-iş çatışması, örgütsel özdeşleşme ve işten ayrılma niyetine etkisi: Savunma sektöründe bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14* (1), 209-232.

Tyler, T. R., Lind, E. A. (1992). A relational model of authority in groups. Editör: M. Zanna , *Advances in Experimental Social Psychology* içinde*, 25*, 115–191.

Tyler, T. R., Blader, S. (2000). *Cooperation in groups: Procedural justice, social identity, and behavioral engagement.* Philadelphia, PA: Psychology Press.

Van Beest, I., Williams, K. D. (2006). When inclusion costs and ostracism pays, ostracism still hurts. *Journal of Personality and Social Psychology, 91*, 5, 918–928.

Vickers, M. H. (2006). Writing what's relevant: Workplace incivility in public administration – A wolf in sheep's clothing. *Administrative Theory & Praxis, 28*, 69–88.

Watson, D., Clark, L. A. (1992). On traits and temperament: General and specific factors of emotional experience and their relation to the five-factor model. *Journal of Personality, 60(2),* 441-476.

Weiner, B. (1985). An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review, 92*, 548–573.

Williams, K. D., Sommer, K. L. (1997). Ostracism by coworkers: Does rejection lead to loafing or compensation? *Personality and Social Psychology Bulletin, 23*, 693–706.

Williams, J. H., Fitzgerald, L. F., Drasgow, F. (1999). The effects of organizational practices on sexual harassment and individual outcomes in the military. *Military Psychology, 11*, 303–328.

Williams, K. D. (2001). *Ostracism: The power of silence*. New York: Guilford Publications.

Williams, K. D., Forgas, J. P., Von Hippel, W. (Editörler). (2005). *The social outcast: Ostracism, social exclusion, rejection, and bullying.* New York: Psychology Press.

Wouters, C. (1990). Social stratification and informalization in global perspective. *Theory, Culture & Society*, *7* (4), 69-90.

Yeung, A., Griffin, B. (2008). Workplace Incivility: Does it Matter in Asia? People and Strategy, *31* (3), 14.

ÖRGÜTSEL SAHTEKÂRLIĞIN GİZLİ MALİYETİ VE ÖRGÜTSEL GÜVEN

Yrd. Doç. Dr. Emel Güler Yılmaz

GİRİŞ

Hemen her gün gerek yazılı gerekse görsel medyada kurum ve kuruluşlara dair; fiktif kar ve haksız kazanç elde etmeye dönük yönetim uygulamalarında bulundukları ve bu yolla görevi kötüye kullandıkları, kanuna aykırı haksız kazanç elde ettikleri, kısa vadeli kar elde etmek istedikleri, aldatıcı reklam ve iletişim stratejileri geliştirerek kamuoyunu yanılttıkları, yönetim uygulamalarında etik dışı yöntemlere başvurdukları, muhasebe ve vergi işlemlerinde uydurma, düzmece ve yalana başvurdukları ve böylece topluma zarar veren örgütsel* davranışlara yöneldikleri vs. gibi pek çok konuda çeşitli haberler okuyor ya da duyuyoruz. Elbette ki bu haberler pek çok nedenin sonuçlarıdır.

Rekabetçi endişeler, ekonomik istikrarı sürdürebilme ve hayatta kalabilme kaygısı, satış kotaları, uluslararasılaşmaya ve değişime ayak uydurabilme baskısı vs. gibi nedenler; kolayca örgütlerin ahlaki pusulalarını devre dışı bırakmakta ve kaygan ve tehlikeli bir yola girmelerine neden olmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında "örgütsel sahtekârlık" kavramı da gerek kamuoyu, gerekse örgütler açısından kuşku ve kaygıyı tırmandıran, geniş bir etkiyi ortaya çıkartır. Gerek

* Bu çalışmada örgüt kavramı, belirli amaçları yerine getirebilmek için işlevsel kural ve ilkelere göre oluşturulmuş, üyeleri arasındaki biçimsel ve biçimsel olmayan ilişkilerin belirli yetki ve sorumluluklar çerçevesinde işlediği, öte yandan birçok beşeri dinamiği kendiliğinden içeren bir sistem olarak ele alındı ve kurum, kuruluş ve işletme kavramları da, örgüt kavramı dâhilinde açıklandı.

örgütün imajını, itibarını, güvenirliliğini ve sosyal görünümünü olumsuz yönde etkilediği bilinen bir gerçektir. Bu durumda örgütsel güvenin, örgütsel sahtekârlıkların panzehiri olabileceği konusundaki yaklaşım doğru bir yaklaşım olacaktır.

Bundan sonra yapılacak araştırmalarda konunun bu yönüyle ele alınması ve farklı sektörlerdeki örgütler üzerinde ampirik olarak araştırılması, örgütlerin imajlarını, kurumsal değerlerini ve dahası varlıklarını korumaları açısından da son derece faydalı yaklaşımlar geliştirilmesine neden olabilecektir.

KAYNAKÇA

5 soruda Volkswagen soruşturması. (2015). Erişim: 31 Ocak 2016, (http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/09/150922_volkswagen_emisyon).

Baird, A., St-Amand, R. (1995). La confiance au sein des organisations, Der: Gravel V., *Commission de la fonction publique du Canada, Monographie numéro* 1 – Mai 1995, Erişim: 17 Ocak 2005, (http://www.psccfp.gc.ca/publications/monogra/mono1_f.htm).

Birincioğlu, İ. (2013). Sahtecilik, *3. Tıp Hukuku Günleri Adli Belge İncelemeleri*, Dr. Hayrettin Dalokay Anısına, 26-27 Eylül, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul.

Borajet'in Başını İmzalar Yakacak. (2014). Erişim: 1 Mart 2016, (http://www.airporthaber.com/borajet-haberleri/borajet-in-basini-imzalar-yakacak.html).

Bozkurt, N. (2011). *İşletmelerin Kara Deliği Hile*, (2. Baskı), İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Brownell, E.O. (2000). How to Create Organizational Trust, *Manage*, *52* (2).

Büte, M. (2011). Etik İklim, Örgütsel Güven ve Bireysel Performans Arasındaki İlişki. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *25* (1), 171-192.

Carnevale, D.G., Wechsler, B. (1992). Trust in the public sector: individual and organizational determinants. *Administration and Society*, *23* (4), February, 471-495.

Cebeci, Ö. Faruk. (2002). Kültürel Sürdürülebilirlik, *17–18 Ekim 2002 tarihinde gerçekleştirilen 10. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi'nde sunulan bildiri,* Erişim: 19 Haziran 2007, (http://www.kentli.org/makale/kultur.htm).

Cendrowski, H., Martin, J.P., Petro, L.W. (2007). *The Handbook of Fraud Deterrence*. New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.

Çetin, M. (2006). Endüstriyel Bölgelerde Sosyal Sermaye ve Güven: Üçüncü İtalya Örneği, Erişim: 06 Nisan 2016. (http://www.onlinedergi.com/makaledosyalari/51/pdf2006_1_8.pdf).

Coenen, T. (2008). *Essentials of Corporate Fraud Tracy Coenen.* New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.

Dumanoğlu, S. (2005). Hata ve Hile Ayrımı: Hile Denetimi, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, *20* (1), 347-358.

Erdem, F. (2003). Örgütsel Yaşamda Güven, Der: Erdem, F. *Sosyal Bilimlerde Güven* içinde (s. 153-182). Ankara: Vadi Yayınları.

Erman, S., Özek, Ç. (1996). *Kamu güvenine Karşı işlenen suçlar*, Hukuk Yayınları Dizisi, İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Flanchec, A. L., Rojot, J., Fourboul, C.V. (2006). Rétablir la confiance dans l'entreprise par le recours à la médiation, *Relations Industrielles*, Spring *61* (2).

Fukuyama, F. (1998). *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması,* Çev: Bugdaycı, A., Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Gazetevatan, (16 Kasım 2014). Korsan, taklit ürün cenneti Türkiye!, Erişim: 08 Şubat 2016, (http://www.gazetevatan.com/korsan-taklit-urun-cenneti-turkiye--697475-ekonomi/).

Gökalp, N. (2003). Ekonomide Güven Faktörü, *Yönetim ve Ekonomi*, *10* (2), Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Manisa.

Güçlü, N. (2003). Örgüt Kültürü, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Erişim: 17 Nisan 2016. (http://journals.manas.edu.kg/mjsr/oldarchives/Vol03_Issue06_2003/295.pdf).

Gürbüz, S., Dikmenli, O. (2009). Örgütsel Açıdan Yolsuzluk: Kavramsal Yönü, Özelliği, İşletme Çevresi, Örgütsel Davranış ve Örgüt Mimarisi Bağlamında Bir İnceleme, Selçuk Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22,* 219-237.

Hebali, J. (2004). La Creation De La Confiance Sur Internet Une Proposition D'un Cadre Conceptuel, Erişim: 21 Mayıs 2007. (http://www.gestionfinanciere.unige.ch/recherches_publications/cahiers/2004 /2004.10.pdf).

Heimovics, R.D. (1984). *Trust And Influence In An Ambiguous Group Setting*. Small Group Behav. *15* (4):545-552.

Hosmer, L.T. (1995). Trust: The Connecting Link Between Organizational Theory and Philosophical Ethics, *Academy of Management, The Academy of Management Review, 20*, (2), April, 379–403.

Hürriyet, (20 Kasım 2014). Sahte ürüne 10,8 milyar $, Erişim: 08 Şubat 2016, (http://www.hurriyet.com.tr/sahte-urune-10-8-milyar-27599072).

Kassem, R., Higson, A. (2012). The New Fraud Triangle Model, *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences* (JETEMS), *3* (3), 191-195.

Kıldokum, H. (2002). *İşletme Sosyal Sorumluluğu Kapsamında İşletmelerin Sosyal Performansları ile Mali Performanslarının Karşılaştırılması ve Türkiye için Bir*

Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Konya, I. (2014). Sigortacılık Sektörünün Önemli Sorunlarından Sigorta Sahtekârlığı Ve Çözüm Önerileri, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, *Çalışma Raporları*, Sayı. 2014-2.

Korczynski, M. (2003). Güvenin Ekonomi Politiği, Çev: Erden, Ş. Edit: Erdem, F. *Sosyal Bilimlerde Güven* içinde (s. 61-88), Ankara: Vadi Yayınları.

Kramer, R.M., Tyler, T.R. (1995). *Trust in Organızations Frontiers of Theory and Research,* London: Sage Publications.

Kuyumcukent'te Sahtecilik Davası. (2015). Erişim: 08 Şubat 2016, (http:// www.emlakmetrekare.com/2015/08/16/kuyumcukentte-sahtecilik-davasi/).

Longman-Metro Büyük Sözlük. (1993). 1. Baskı, Metro Kitap Yayın.

Neveu, V. (2004). *La Confiance Organisationnelle: Définition Et Mesure*, Erişim: 18 Mayıs 2007, (http://www.agrh2004-esg.uqam.ca/pdf/Tome2/Neveu.pdf).

O'gara, J.D. (2004). *Corporate Fraud Case Studies in Detection and Prevention*, Canada: Published by John Wiley and Sons, Inc.

Özbek, M.F., Yuldasev, D. (2005). Toplumsal Yasamda Güven Eğilimi (Kırgızistan Uygulaması), *III. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi*, 5–9 Haziran, 2005, Celalabad, Kırgızistan, Erişim: 07 Kasım 2006, (http://www. tdcif.org/subpg .php?pg=2004_tebligler).

Özen, J. (2003). Örgüte Duyulan Güvenin Anahtar Unsuru Olarak Örgütsel Adalet, Edit: Erdem, F., *Sosyal Bilimlerde Güven* içinde (s. 183-206). Ankara: Vadi Yayınları.

Özeroğlu, A.İ. (2014). Finansal Aldatmaca ve İşletme Hileleri, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2* (2/2), Haziran, 180-196.

Özkul, F.U., Pamukçu, A. (2012). Fraud Detection and Forensic Accounting, Edit: Çalıyurt, K., Idowu, S.O. *Emerging Fraud: Fraud Cases from Emerging Economies*, Springer-Verlag Berlin: Heidelberg.

Safran, B. Örgütsel Güven Kavramı İle Verimlilik İlişkisi, Erişim: 24 Temmuz 2005, (http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=566).

Sahteciliğin Tarihçesi. *Grafo Eğitim,* Erişim: 13 Mart 2016, (http://www.grafoegitim. com.tr/Sahteciligin-Tarihcesi/).

Solomon, R.C., Flores, F. (2001). *Güven Yaratmak*, Çev: Ahmet Kardam, İstanbul: MESS Yayınları.

Şimsek, S., Alptekin, T. Örgütlerde Güven Konsepti Ve Emniyet Örgütü'nde Güven Modellerinin Değerlendirilmesi, Erişim: 5 Mart 2007, (http://www.egm.gov.tr /apk/dergi/34/yeni /web/Savas_SIMSEK_A_TASCI.htm).

Tekin, N. (2014). Resmi Belgede Sahtecilik Suçunda Bazı Özel Durumlar, *TAAD*, *5* (19), Ekim 2014. 903-941.

Terzi, A.R. (2000). *Örgüt Kültürü*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Theaker, A. (2006). *Halkla İlişkilerin El Kitabı*, Çev: Murat Yaz, İstanbul: Media Cat Kitapları.

Toshiba Satış Rakamlarında Sahtecilik Yapmasının Ardından İflasın Eşiğinde!, Erişim: 08 Şubat 2016, (http://www.webtekno.com/sektorel/toshiba-satis-rakamlarindan-sahtecilik-yapmasinin-ardindan-iflasin-esiginde-h13272.html).

Tschannen-Moran, M., Hoy, W.K. (2000). A Multidisciplinary Analysis of the Nature, Meaning, and Measurement of Trust, *Review of Educational Research*, 70 (4) Winter, 2000, 547-593.

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük, Erişim: 5 Nisan 2007, (http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF05A79F75456518CA).

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük, Erişim: 18 Mayıs 2007. (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56afdf9d0c3351.00531848).

Tüzün, İ.K. (2007). Güven, Örgütsel Güven ve Örgütsel Güven Modelleri, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi *İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Aralık, 93-118.

VW'den itiraf: Avrupa'da da hile yaptık. (2015). Erişim: 08 Şubat 2016, (http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/09/150924_volkswagen_avrupa).

Yılmaz, K. (2004). Okul Yöneticilerinin Destekleyici Liderlik Davranışları İle Okullardaki Güven Arasındaki İlişki Konusunda ilköğretim Okulu Öğretmenlerinin Görüşleri, İnönü Üniversitesi *Eğitim Fakültesi Dergisi*, *5* (8), 117-131.

Yolsuzluk ve Sahtecilikle Mücadele Rehberi-ASOSAI, (2006). Çev: Uzunöz, İ. *Sayıştay Dergisi, 60*, Ocak-Mart.

ÖRGÜTLERDE İNTİKAM

Doç.Dr. Gözde Yılmaz

GİRİŞ

Bireylerin ortak bir amacı gerçekleştirmek amacıyla biraraya geldiği işbirliği yapıları olarak tanımlanan örgütler, hızlanan rekabetle işbirliği temelinden gittikçe uzaklaşmakta ve bu durum çalışanların sıkı çalışması ve örgüte bağlılığı karşılığında işverenin iş güvencesi ve yüksek ücret sunduğu psikolojik sözleşmeyi değiştirmektedir. Bu gerçeğe, örgüt içindeki karşılıklı bağımlılıklar, sınırlı kaynaklar nedeniyle yaşanılan çatışmalar, kişisel çekememezlikler, çeşitli politik oyunlar ve haksızlıklar da eklendiğinde çalışanlar örgütle ilişkilerinde daha fazla adaletsizlik hissetmektedir. Adil olmayan örgütsel muamelelere maruz kalan çalışanlarda bu eylemlerden sorumlu tutulanlara yönelik kızgınlık, misilleme ya da intikam gibi olumsuz tepkiler ortaya çıkabilmektedir.

Örgütsel davranış yazını da tüm bu gelişmelerle eş zamanlı olarak uzun süreler gözardı edilen çalışan davranışının saldırgan, karanlık, sapkın ya da üretkenlik karşıtı olarak tanımlanan yönlerini daha fazla çalışmaya başlamıştır. Bu kapsamda, örgütsel intikam işyeri saldırganlığı şemsiye kavramı altında ele alınan önemli bir çalışma alanıdır. İşyerinde yaşanılan adaletsizlik ve olumsuz olaylara karşı verilen bilinçli misilleme tepkisi olarak tanımlanabilen örgütlerde intikam, önce tanımı ve benzer kavramlardan farklılıkları açısından ele alınacak, daha sonra intikam modeli çerçevesinde aşama aşama açıklanacaktır (Tripp ve Bies, 2009; Tripp, Bies ve Aquiono, 2007).

Tanımına geçmeden önce intikama ilişkin bakış açımızı belirtmek yararlı olacaktır. Yönetim bakış açısı intikama, örgütün ve yöneticinin gözüyle bakarken, kişiyi intikam eylemine iten nedenleri çalışanların kişiliklerinde arar. Bu

genellikle bir son çaredir. Aksi halde, çalışanların intikama başvurmasının önüne geçilemediği gibi bu örgütte bir şiddet dalgasının tekrarlanarak sürmesi sonucuna yol açar.

KAYNAKÇA

Akın, M., Devecioğlu, M., Ünlü, O. (Mart 2012), "Örgütlerde İntikam Niyeti ve Affetme Eğiliminin Çalışanların Ruh Sağlıkları ile İlişkisi", *Amme İdaresi Dergisi*, 45(1), Erişim: 1.11.2015. (http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/d1f80ddb34a2995_ek.pdf?dergi=Amme%20%DDdaresi%20Dergisi).

Allred, K. G. (1999). "Anger and Retaliation: Toward an Understanding of Impassioned Conflict in Organizations". Editorler: Bies, R. J.; Lewicki, R. J.; Sheppard, B. H.. *Research in Negotiation in Organizations* içinde (s.27-58). US: Elsevier Science/JAI Press Vol. 7.

Ambrose, M.L., Seabright, M.A., Schminke, M. (2002). Sabotage in the workplace: The role of organizational injustice. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 89*, 947-965.

Andersson, L. M., Pearson C. M. (1999). "Tit for tat? The spiraling effect of incivility in the workplace". *Academy of Management Review*, *24*, 452-71.

Aquino, K, Tripp, T. M., Bies, R. J. (2006). "Getting even or moving on? Power, procedural justice, and types of offense as predictors of revenge, forgiveness, reconciliation, and avoidance in organizations". *Journal of Applied Psychology*, *9*(3), 653-668.

Aquino, K., Tripp, T.M., Bies, R.J. (2001). "How employees respond to personal offense: The effects of blame attribution, victim status, and offender status on revenge and reconciliation in the workplace". *Journal of Applied Psychology, 86,* 52-59.

Baron, R. A. (1988). "Negative effects of destructive criticism: impact on conflict, self-efficacy, and task performance". *Journal of Applied Psychology*, *73*,199-207.

Bennett, R. J., Robinson, S. L. (2000). Development of a measure of workplace deviance. *Journal of Applied Psychology, 85,* 349–360.

Bies, R. J., Tripp, T. M. (1996). "Beyond distrust: "Getting even" and the need for revenge", Editörler: R. M. Kramer, T. R. Tyler. *Trust in Organizations: Frontiers of Theory and Research* içinde (s. 246-260). CA: Sage.

Bies, R. J., Tripp, T. M. (2005). "The Study of Revenge in the Workplace: Conceptual, Ideological, and Empirical Issues". Editörler: Fox, S., Spector, P. E.. *Counterproductive work behavior: Investigations of actors and targets içinde*. (s.65-81).Washington, DC, US: American Psychological Association.

Bies, R. J., Tripp, T. M., Kramer, R. M. (1997). "At the breaking point: Cognitive and social dynamics of revenge in organizations". Editörler: Giacalone, R.A., Greenberg, J.. *Anti-social behavior in organizations içinde (s.18-36).* Thousand Oaks, CA:Sage.

Bloom, S. L. (2001). *"*Commentary: Reflections on the Desire for Revenge*". Journal of Emotional Abuse, 2*(4), 61-94.

Bordia, P., Kiazad,K., Restubog, S.,DiFonzo,N, Stenson,N. (2014). Rumor as revenge in the workplace. *Group & Organization Management : An International Journal, 39*(4), 363-388.

Bordia, P., Restubog, S.L.D., Tang, R.L. (2008). "When employees strike back: Investigating mediating mechanisms between psychological contract breach and workplace deviance". *Journal of Applied Psychology, 93*(5), 1104-1117.

Bradfield, M., Aquino, K. (1999). "The effects of blame attributions and offender likableness on forgiveness and revenge in workplace". *Journal of Management, 25*(5), 607- 631.

Bugay, A., Erdur-Baker (2011). "Ruminasyon Düzeyinin Toplumsal Cinsiyet ve Yaşa Göre İncelenmesi", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4* (36), 191-201.

Carmody, P., Gordon, K. C. (2011). "Offender variables: Unique predictors of benevolence, avoidance, and revenge?". *Personality and Individual Differences*, *50*, 1012-1017.

Cropanzano, R., Moliner, C. (2013). "Hazards of Justice: Egocentric bias, Moral Judgements and Revenge Seeking". Editör: Steven M. Elias, *Deviant and Criminal Behavior in the Workplace*, USA: NYU Press, 155-177.

Douglas, S. C., Martinko, M. J. (2001). "Exploring the role of individual differences in the prediction of workplace aggression". *Journal of Applied Psychology, 86,* 547–559.

Felstiner, W. L. F., Abel, R. L., Sarat, A. (1980-81). "The emergence and transformation of disputes: Naming, blaming, and claiming". *Law & Society Review*, 15, 631-654.

Folger, R., Cropanzano, R. (1998). *Organizational Justice and Human Resource Management.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Greenberg, J. (1990). "Organizational Justice: Yesterday, Today and Tomorrow", Journal of Management, 16, 399-432.

Güngör Delen, M. (Ocak 2011). "Çalışma Hayatında İşyeri Kabalığı Olgusu", Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 53, 43-58, Erişim: 10.11.2015. (http:// www.journals. istanbul.edu.tr/iumamk/article/view/1023007754).

Hershcovis, M. S., Turner, N., Barling, J., Arnold, K. A., Dupre´, K. E., Inness, M., v.d.. (2007). "Predicting workplace aggression: A meta-analysis". *Journal of Applied Psychology*, 92, 228–238.

Jones, D. (2009). "Getting even with one's supervisor and one's organization: Relationships among types of injustice, desires for revenge, and counterproductive work behaviors". *Journal of Organizational Behavior*, *30* (4), 525-542.

Jones, D. (2012). "The morality and ethics of workplace revenge: Avengers' moral considerations and the consequences of revenge for stakeholder well-being". *Handbook of Unethical Work Behavior: Implications for Individual Well-Being (s.*56-72)*, USA:* M. E. Sharpe, Inc.

Karremans, J. C., Van Lange, P. A. M. (2005). "Does activating justice help or hurt in promoting forgiveness?" *Journal of Experimental Social Psychology, 41,* 290-297.

Kearns-Bodkin, J. N. (2006). "*To Forgive or Not to Forgive: A Longitudinal Analysis of the Antecedents and Consequences of Forgiveness"* Basılmamış Doktora Tezi, State University of New York at Buffalo.

Kim, T.-Y., Shapiro, D. L., Aquino, K., Lim, V. K. G., Bennett, R. (2008). Workplace Offense and Victims' Reactions: The Effects of Victim-Offender (Dis) similarity, Offense Type, and Cultural Differences Offense. *Journal of Organizational Behavior, 29*, 1-19.

Kramer, R. M. (1994). The sinister attribution error. *Motivation and Emotion*, *18*, 199-231.

Leventhal, G. S. (1980). "What should be done with equity theory?". Editörler: Gergen, Greenberg, M. S., Willis, R. H., *Social exchange: Advances in theory and research içinde (s.* 27-55) , New York: Plenum.

McCullough, M. E., Kurzban, R., Tabak, B. A. (2013). Cognitive systems for revenge and forgiveness. *Behavioral & Brain Sciences*, *36,* 1-15.

McCullough, M. E., Kurzban, R., Tabak, B. A. (2013). Putting revenge and forgiveness in an evolutionary context: Response to commentaries. Behavioral & Brain Sciences, *36*, 41- 58.

McCullough, M. E., Bellah, C. G., Kilpatrick, S. D., Johnson, J. L. (2001). "Vengefulness: Relationships with forgiveness, rumination, well- being, and the Big Five". *Personality and Social Psychology Bulletin, 27,* 601– 610.

Moreno-Jiménez, B., Rodríguez-Muñoz, A., Pastor, J. C., Sanz-Vergel, A.I., Garrosa, E. (2009). The Moderating Effects of Psychological Detachment and Thoughts of Revenge in Workplace Bullying. *Personality and Individual Differences*, 46, 359–364.

Neuman, J. H., Baron, R. A. (1998). "Workplace violence and workplace aggression: Evidence concerning specific forms, potential causes, and preferred targets". *Journal of Management, 24,* 391–419.

Robinson, S. L., Bennett, R. J. (1995). "A typology of deviant workplace behaviors: A multidimensional scaling study". *Academy of Management Journal, 38,* 555– 572.

Robinson, S. L., Bennett, R. J (1997). "Workplace Deviance: Its definition, its manifestations, and its consequences". Editörler: Lewicki, R. J., Bies, R., Sheppard, B. H., *Research on negotiation in organizations* içinde, : JAI Press, 3-27.

Schumann, K., Ross, M. (2010). *The Benefits, Costs, and Paradox of Revenge*. *Social and Personality Psychology Compass*, *4*(12), 1193–1205.

Shteynberg, G. (2005). The cultural psychology of revenge in the United States and South Korea, Department of Psychology, University of Maryland, College Park, Basılmamış Master Tezi. Erişim: 1.11.2015. (http://drum.lib.umd.edu/bitstream/1903/2538/1/umi-umd-2422.pdf).

Skarlicki, D. P., Folger, R., Tesluk, P. (1999). "Personality as a moderator in the relationship between fairness and retaliation". *Academy of Management Journal, 42*, 100–108.

Sommers, J. A., Schell, T. L., Vodanovich, S. J. (2002). "Developing a measure of individual differences in organizational revenge". *Journal of Business and Psychology,* 207-222.

Spector, P. E., Fox, S., Domagalski, T. (2006). "Emotions, violence and counterproductive work behavior". Editörler: Kelloway, E. K., Barling, J., Hurrell, J., Handbook of Workplace Violence içinde (s. 29-46), Thousand Oaks, CA: Sage.

Tripp, T. M., Bies, R. J., Aquino, K. (2002). "Poetic justice or petty jealousy? The aesthetics of revenge". *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 89*, 966–984.

Tripp, T.M., Bies, R.J., Aquino, K. (2007). "A vigilante model of justice: revenge, reconciliation, forgiveness, and avoidance". *Social Justice Research, 20,* 10-34.

Tripp, T.M., Bies, R.J. (2009). *Getting even: The truth about workplace revenge – and how to stop it.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Tripp, T.M., Bies, R.J. (2010). "Righteous" anger and revenge in the workplace: The fantasies, the feuds, the forgiveness". Editörler: Potegal, M., Stemmler, G., Spielberger, C., International Handbook of Anger: Biological, psychological, and social processes içinde (s. 413–431). New York Springer.

Tripp, T. M.; Bies, R. J. (1997). What's good about revenge? The avenger's perspective, Editörler: Lewicki, Roy J., Bies, Robert J., Sheppard, Blair H., *Research on negotiation in organizations içinde* (s. 145-160), Vol. 6., US: Elsevier Science/JAI Press.

Yılmaz, G. (2004). İnsan Kaynakları Uygulamalarına İlişkin Örgütsel Adalet Algısının Çalışanların Tutum ve Davranışları Üzerindeki Etkisi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Kaynakları Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

Yoshimura, S. (2007). "The communication of revenge: On the viciousness, virtues, and vitality of vengeful behavior in interpersonal relationships" Editörler: Spitzberg, B. H., Cupach, W. R., *The dark side of interpersonal communication içinde (s.277-292)* (2. Baskı). UK: Routledge.

ÖRGÜTLERDE ROMANTİZM

Hatice Toruntay

GİRİŞ

İş yaşamındaki rekabet, işsizlik oranlarındaki artış ve çalışanların daha başarılı olabilmek için uzun saatler boyunca çalışmak durumunda olması gibi nedenler, çalışanların vakitlerinin büyük bir bölümünü işyerinde geçirmelerine neden olmaktadır. Aile kurma ve çocuk sahibi olma gibi kavramlar günümüz çalışanları için kariyer planlamasından sonra gelmektedir. Önce başarılı bir kariyeri, iyi bir maaşı ve güvendiği bir işi olmasını hedefleyen pek çok çalışan; sosyalleşmek, yeni insanlarla tanışmak ve romantik ilişkiler yaşamak için kendisine ayıracağı zamanı işyerinde geçirmektedir. Günümüz çalışma koşullarındaki bu değişiklikler işin, çalışanların yaşamlarında önemli bir olgu olmasına neden olmaktadır. Ayrıca kadınların işgücüne katılması ile işgücündeki kadın oranı artışının, örgütlerde romantizm için doğal bir ortamı teşvik ettiği ileri sürülmektedir (Anderson ve Hunsaker 1985; Quinn, 1977). Ülkemizde Cumhuriyet Dönemi'nden bu yana kadınların profesyonel mesleklerde oldukça yoğun bir biçimde temsil edilmesi, Türkiye'de bazı meslek gruplarında çalışan kadınların oranının gelişmiş ülkelerdeki seviyelerin çok üzerine yükselmesine neden olmuştur (Wasti, 2002). Türkiye'de her 3 avukattan, her 5 doktordan biri kadındır (Acar, 1991). Çalışma şartlarına baktığımızda kadınların erkekler ile birlikte uzun saatler aynı çalışma ortamlarında bulunması, aynı görevleri yapması, iş yemeklerine katılması, seyahat etmesi ve işyeri organizasyonları aralarındaki iletişimin artmasını sağlarken; yakınlık, benzerlik, empati, anlayış gibi kavramlar örgütlerde romantizm için ortam hazırlayıcı sebepler olarak varsayılmaktadır. Tüm bu koşullar çalışanın diğer çalışanlar üzerindeki çekiciliğini artırmak-

KAYNAKÇA

Acar, F. (1991). Women in Academic Science Careers in Turkey. Acar, F., Ananieva, N.ve Gaudard, D. (Der.), Women in Science: Token Women or Gender Equality? 147-171, Berg Publishers, ISSC-UNESCO Publication, Oxford, England.

Anderson, C. I., Hunsaker, P. L. (1985). Why there's romancing at the office and why it's everybody's problem. Personnel, *62* (57–63).

Anderson, C.J., C.Fisher. (1991). "Male-Female Relationships in the Workplace: Perceived Motivations in Office Romance". Sex Roles 25, 163-180.

Atçeken, H., Ş. (2015). İş Yerinde Aşk, Erişim: 19 Nisan 2016, (http://batepsikoloji.com/yazilarimiz/tumyazilar/sirinhaciomerogluatceken/isyerinde-ask).

Berscheid, E., Dion, K., Walster, E., Walster, G.W. (1971). "Physical Attractiveness And Dating Choice: A Test of The Matching Hypothesis", Journal of Experimental Social Psychology, *7* (173-189).

Berscheid, E. (1985). Interpersonal attraction. Editör: Lindzey G. ve Aronson E., *The handbook of social psychology* içinde (3. Baskı). *2*, (413-484). New York: Random House.

Bilgili, Abbas. (2013). İş Hukuku Açısından İşyeri Aşkları, Erişim: 19 Nisan 2016, (http://www.bianet.org/bianet/hukuk/144308-is-hukuku-acisindan-isyeri-asklari).

Brown, T., Allgeier, E. R. (1995). Managers' Perceptions of Workplace Romances: An Interview Study. Journal of Business and Psychology, 169-176.

Brown, T.J., Allgeier, E.R. (1996). The Impact of Participant Characteristics, Perceived Motives, and Job Behaviors on Co-Workers' Evaluations of Workplace Romances. Journal of Applied Social Psychology, *26* (577-595).

Byrne, D. (1971). The Attraction Paradigm. New York: Academic Press.

Byrne, D., Neuman, J. H. (1992). The Implications of Attraction Research for Organizational Issues. In K. Kelley (Ed.). Issues, theory, and research in industrial-organizational psychology, 29-70.

Clore, G. L., Byrne, D. (1974). A reinforcement-affect model of attraction. In T. L. Huston (Ed.), Foundations of interprersonal attraction (pp. 143-170). New York: Academic Press.

Consensual Romance in the Workplace Agreement (Love Contract) (2013). Joseph L. Beachboard, Ogletree, Deakins, Nash, Smoak ve Stewart, P.C. Republished with permission of PLC Labor ve Employment, Erişim: 19 Nisan 2016, (http://www.google.com.tr/url?sa=tverct=jveq=veesrc=svesource=webvecd=1vevecd=0CBsQFjAAveurl=http%3A%2F%2Fwww.acc.com%2F_cs_upload%2Fvl%2Fmember-

sonly%2Fsampleformpolicy%2F1344558_1.docveei=HX4MVe7KNJb1arHJgIgEveusg=AFQjCNFJkNB3AIzeTr6Mzk5NqVz3sbKtQQvesig2=Sb5BTOru6WBm7gpcug4UYgvebvm=bv.88528373,bs.1,d.ZWU).

Devine, I., Markiewicz, D. (1990). Cross-Sex Relationships at Work and the Impact of Gender Stereotypes. Journal of Business Ethics, *9* (333-338).

Dillard, J. (1987). Close Relationships at Work: Perceptions of the Motives and Performance of Relational Participants. Journal of Social and Personal Relationships, 179-193.

Dillard, J., Hale, J., Segrin, C. (1994). Close Relationships in Task Environments: Perceptions of Relational Types, Illicitness and Power. Management Communication Quarterly: *7*(3), 227-255.

Dillard, J.P., Miller, K. (1988).“Intimate Relationships in Task Environments”, Handbook of Personal Relationships, Newyork, Willey, s. 449-465.

Eagly, A. H., Ashmore, R. D., Makhijani, M. G., Longo, L. C. (1991). What is beautiful is good, but...: A meta-analytic review of research on the physical attractiveness stereotype. Psychological Bulletin, *110* (109–128).

Fisher, H., (1994). “The Nature of Romantic Love” The Journal of NIH Research, *6* (4), 59-64.

Foley, S., Powell, G. (1999). Not All is Fair in Love and Work: Coworkers' Preferences For and Responses to Managerial Interventions Regarding Workplace Romances. Journal of Organizational Behavior, *20* (7), 1043-1056.

Haavio-Mannila, (1988). Työpaikan Rakkaussuhteet (Love relations in the workplace). Helsinki: WSOY.

Jones, G.E. (1999). Hierarchical Workplace Romance: An Experimental Examination of Team Member Perceptions. Journal of Organizational Behavior, *20* (7), 1057-1072.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Yeni insan ve insanlar. İstanbul: Evrim Yayınevi ve Bilgisayar San. Tic. Ltd. Şti.

Karl, K., Sutton, C. (2000). An Examination of the Perceived Fairness of Workplace Romance. Journal of Business and Psychology, 429-442.

Lincoln, J.R., ve Miller, J. (1979). Work and friendship ties in organizations: A comparative analysis of relational networks. Administrative Science Quarterly, *24* (181-199).

Lobel, S. A., Quinn, R. E., St. Clair, L., A. Warfield. (1994). “Love without sex: The impact of psychological intimacy between men and women at work”, Organizational Dynamics 23(1), s. 5-16.

Mainiero, L. (1986). A Review and Analysis of Power Dynamics in Organizational Romances. Academy of Management Review, *11*(4), 750-762.

Mainiero, L. (1989). Office Romance: Love, Power, and Sex in the Workplace. New York: Rawson Association.

Mannix, E., Neale, M. A. (2005). What Differences Make A Difference: The Promise and Reality Of Diverse Teams in Organizations. Psychological Science in the Public Interest, *6* (2), 31-55.

Moreland, Richard L., Zajonc, Robert B. (1982). "Exposure effects in person perception: Familiarity, similarity, and attraction." Journal of Experimental Social Psychology *18* (5), 395-415.

Paul, R.J., Townsend, J.B. (1998). "Managing the Workplace Romance: Protecting Employee and Employer Rights", Review of Business, *19* (2) 25-30.

Pierce, C. A., Byrne, D., Aguinis, H. (1996). Attraction in organizations: A model of workplace romance. Journal of Organizational Behavior, *17* (5-32).

Pierce, C.A. (1995). Attraction in the Workplace: An Examination of Antecedents and Consequences of Organizational Romance.

Powell, G. N., Foley, S. (1998). Something to talk about: Romantic relationships in organizational settings. Journal of Management, *24* (421–448).

Powell, G.N. (2001). "Workplace Romances Between Senior-Level Executives and Lower-Level Employees: An Issue of Work Disruption and Gender", Human Relations,. *54* (11), 1519-1544.

Powell, G.N., Graves, L.M. (2003). Women and Man in Management.(3. Baskı).Sage Publications: Thousand Oaks.

Quinn, R. (1977). Coping with Cupid: The Formation, Impact, and Management of Romantic Relationships in Organizations. Administrative Science Quarterly, *22* (30-45).

Quinn, R., Judge, N.A. (1978). "The Office Romance: No Bliss for the Boss", Management Review, *67* (43-49).

Sample Workplace Fraternization Policy (2015). Erişim: 19 Nisan 2016, (http://www.google.com.tr/url?sa=tverct=jveq=veesrc=svesource=webvecd=2veved=0CCMQFjABveurl=http%3A%2F%2Fperformanceimplications.wikispaces.com%2Ffile%2Fview%2FSample%2BWorkplace%2BFraternization%2BPolicy.docx.docveei=j38MVcO0MongaKChgsgKveusg=AFQjCNGQsbR6BvGePcj_Wjc3p1q64qId6g).

Schein, E. H. (1991). What is culture? In P. Frost, L. Moore, M. Louis, C. Lundberg, ve J. Martin (Eds.), Reframing organizational culture, s. 243-253. Newbury Park, CA: Sage.

Schneider, B. (1987). The People Make The Place. Personnel Psychology, *40* (437-453).

Segal, M. (1974). Alphabet and attraction: An unobtrusive measure of the effect of propinquity in a field setting. Journal of Personality and Social Psychology, *30*(5), 654-657.

SHRM Society for Human Resource Management. (2006). Workplace Romance SHRM Poll. Erişim: 19 Nisan 2016, (http://www.shrm.org/pages/login.aspx?returnUrl =http%3a%2f%2f www.shrm.org%2fresearch%2fsurveyfindings%2farticles%2fpa ges%2fworkplace_20romance_20survey.aspx).

SHRM Society for Human Resource Management. (2013). Workplace Romance Survey. Erişim:19 Nisan 2016, (http://www.shrm.org/research/surveyfindings/ articles/pages/shrm-workplace-romance-findings.aspx).

Smeaton, G., Byrne, D., ve Murnen, S. K. (1989). The repulsion hypothesis revisited: Similarity irrelevance or dissimilarity bias? Journal of Personality and Social Psychology, *(56)* 54-59.

Solmuş, T. (2001). İş Yaşamında Duygular ve Kişilerarası İlişkiler: Öfke, Saldırganlık ve Romantik İlişkiler. Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, *6(1).*

Sürgevil, Olca (2008). "Farklılık Kavramına ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyo-Psikolojik Kuramlar ve Yaklaşımlar" Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 11, Sayı 20, Aralık 2008, s.111-124.

Wasti, S. Arzu. (2002). "Çalışan kadınlara yönelik cinsiyet temelli düşmanca davranışların sebepleri ve sonuçları üzerine bir araştırma", Yönetim Araştırmaları Dergisi (Yönetim Alanında Bilimsel Yaklaşım ve Yöntem Sorunları Özel Sayısı), *2* (2), 215-238.

Westhoff, L.A. (1986). "What To Do About Corporate Romance", Management Review, s. 50-55.

White, G. L., Fishbein, S., Rutstein, J. (1981). Passionate Love and Misattribution of Arousal. Journal of Personality and Social Psychology, *41* (56-62).

Zajonc, R. B. (1968). Attitudinal effects of mere exposure. Journal of Personality and Social Psychology, *9* (1-27).

2. Basım
Güncelleştirilmiş
ve Geliştirilmiştir.

Örgütlerde
DUYGUSAL YETENEKLER
Çalışma Ortamında
Duyguların Akıllıca Yönetimi

Prof. Dr. Halit Keskin
Prof. Dr. Ali Ekber Akgün
Yrd. Doç. Dr. Süreyya Yılmaz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1560
İşletme No.: 074
ISBN: 978-605-320-466-4
© 2. Basım, Eylül 2016
Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiştir.

ÖRGÜTLERDE DUYGUSAL YETENEKLER ÇALIŞMA ORTAMINDA DUYGULARIN AKILLICA YÖNETİMİ
Prof. Dr. Halit Keskin, Prof. Dr. Ali Ekber Akgün, Yrd. Doç. Dr. Süreyya Yılmaz

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Keskin, Halit; Akgün, Ali Ekber; Yılmaz, Süreyya.
Örgütlerde Duygusal Yetenekler
Çalışma Ortamında Duyguların Akıllıca Yönetimi/ *Halit Keskin, Ali Ekber Akgün, Süreyya Yılmaz*
2. Basım, XIV+176 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-466-4
1. Duygu 2. Yönetim 3. Strateji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Günlük hayatın akışında en önemli belirleyici faktör olan duygular, örgütlerin işleyişinde de hiç kuşkusuz kritik bir role sahiptir. Örgütsel hayatın merkezinde yer alan ve örgüt üyelerinin bireysel duygularını olduğu kadar örgütlerin duygusal hayatını da kolektif bir düzeyde şekillendiren duyguların akıllıca yönetilmesi gerekmektedir. Örgütlerin etkili yönetimi için örgütsel bir duygusal hayatın varlığının bilincine varılmalı ve tıpkı bireysel duygularda olduğu gibi örgütsel rutinler ile görünür olan kolektif örgütsel duyguların da yönetilmesi gerektiği anlaşılmalıdır. Örgütsel düzeyde duyguların akıllıca yönetimine işaret eden örgütsel duygusal yeteneklere odaklanan *Örgütlerde Duygusal Yetenekler* kitabımız bu anlamda stratejik yönetim yazınında önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Örgütlerde Duygusal Yetenekler kitabımız akademisyenlerin ve lisans ve lisansüstü öğrencilerinin yararlanabileceği kapsamlı bir bilgi kaynağı niteliğindedir. Bunun yanı sıra, insanoğlunun kalıtsal doğasının bir parçası olan duyguların asla göz ardı edilmemesi gereken iş hayatında, yöneticiler ve örgüt çalışanlarının örgütsel kararlarını verirken, stratejilerini oluştururken ve günlük örgütsel faaliyetlerini yürütürken faydalanabilecekleri teorik ve pratik bilgi ve önerileri içermektedir.

Nitekim kitabımızın kaleme alınmasındaki en büyük etken, örgütler için sürdürülebilir rekabet üstünlüğü kaynağı olan örgütsel yeteneklerin yapısını ve bu yetenekleri etkili kullanmayı sağlayacak olan insan davranışlarının doğasını eş zamanlı olarak inceleyen bir başvuru kaynağının bulunmaması olmuştur. Kitabımızın bu önemli boşluğu dolduracağını ümit etmekle birlikte, iş hayatında da örgütlerin duyguları akıllıca yönetmesini sağlayan duygusal yetenekleri edinmesinde önemli bir yol gösterici olmasını temenni etmekteyiz. Sürdürülebilir rekabet üstünlüğü, günümüz örgütleri için yaşamsal öneme sahiptir. Stratejik yönetim yazınında, örgütlerin bu amaca ulaşmalarında yol gösterecek çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlardan biri de "Kaynak Temelli Görüş"tür. Kaynak Temelli Görüş, örgütlerin sahip olduğu özgün fiziksel, entelektüel ve kültürel kaynakları ile bu kaynaklar temelinde geliştirecekleri yetenekleri sayesinde sürdürülebilir rekabet üstünlüğü elde edebileceklerini savunmaktadır. Rekabet üstünlüğü elde etmek için sahip olunan kaynakların niteliği önemlidir. Fakat bu tek başına yeterli değildir. Örgütlerin, kaynaklarını eş güdüm içerisinde ve etkili kullanabilme yeteneklerini de geliştirmesi gerekmektedir.

Yetenekler, insan davranışlarında ve örgütsel faaliyetlerde örtük olarak bulunur ve taklit edilmesi zordur. Asıl rekabet üstünlüğü yaratan etken de budur. Benzer maddi ve maddi olmayan kaynaklara sahip olmalarına rağmen, kaynaklarını kullanma biçimleri

arasında farklılığa neden olan örgütsel yetenekleri nedeniyle örgütler, farklı sonuçlar elde eder. Örgütlerin sahip olduğu insan kaynaklarının özellikleri, becerileri ve yetenekleri, örgütsel yeteneklerin niteliğini belirler. Örgütsel yetenekleri geliştirirken dikkate alınması gereken önemli unsurlardan biri de çalışanların duygusal yetenekleridir. İnsanların duyguları da örgütsel yaşamın bir parçası olarak iş ortamına yansımaktadır. Ancak insan yeteneklerinin duygusal yönü genelde göz ardı edilmektedir. Oysa değişime karşı olan direnç çoğunlukla duygusal kökenlidir. Örgütlerde çalışanların duygusal yönlerinin etkisini anlamaya yönelik araştırmalar son yıllarda artış göstermeye başlamıştır. Bu araştırmalar, karşımıza duygu, duygusal zekâ, sosyal zekâ ve duygusal yetenek kavramlarını ve bu kavramların önemini ortaya çıkarmaktadır. Duygusal yetenek, kişisel ve kişiler arası zekâyı tanımlayan duygusal ve sosyal zekâ ile örgütsel yetenek kavramlarının etkileşimlerinden geliştirilmiş olan bir kavramdır.

Duygusal yetenek yaklaşımı, işletmenin çalışanlarını nasıl cesaretlendireceğini, güçlendireceğini ve örgütsel bağlılıklarını sağlayacağını açıklamaktadır. Duygusal yetenek ile ilgili yapılan araştırmaların sonuçları, yöneticilerin örgütlerini başarıya taşıma konusunda nasıl bir yol izlemeleri gerektiğine dair önemli veriler sağlamaktadır. Bu araştırmalar alışılmışın aksine yöneticilere, duygusallığa akılcılığın karşıtı olarak bakmamalarını söylemektedir. Çalışanların duygularını akılcı olarak nasıl yöneteceklerine odaklanmalarını önermektedir.

Örgütlerin farklı kişiliklere sahip insan davranışlarını ortak örgütsel amaçlar doğrultusunda akıllıca yönetme becerisi, diğer yeteneklerini daha etkili kullanmayı sağlar. İş hayatında sıkça duyulan "duygularını işine karıştırma" şeklindeki olumsuz algılamanın üzerine tekrar düşünmek gerekmektedir. Bu ifadeyi geçerliliğini yitirmiş bir kalıp olarak görmek yararlı olacaktır. Duygular, davranışlarımız üzerinde belirli şekillerde etkili olmaktadır. Duyguları günlük yaşantımızdan ayrı tutmak mümkün değildir. O hâlde, duyguları anlama yönünde gayret göstermek örgütsel hayatta başarılı olmanın sırrı olarak görülmelidir. İnsan beyninin yapısını araştıran çalışmalar sayesinde, duygu ve dürtülerimizi engellemenin söz konusu olmadığı gerçeğini daha iyi anlayabilmekteyiz. Çünkü beynin akılcı düşünceden, duygulardan ve dürtülerden sorumlu tüm alanları birlikte çalışmaktadır. Bu gerçekten hareketle, davranışlarımızın kökeni olan beynimizin bu alanlarının uyumlu çalışmasını sağlayarak ondan en iyi verimi alabilir ve daha akıllıca hareket edebiliriz.

İş hayatında başarılı olan kişiler, duyguları tanıma ve yönetme konusunda yeteneklidirler. Onları başarılı yapan, sadece teknik becerileri ve zekâları değildir. Örneğin başarılı satış elemanları yüksek motivasyona sahip, ısrarcı ve inatçıdırlar. İnsan ilişkileri konusunda iyidirler. Etkileşim içinde bulundukları insanların hislerine duyarlıdırlar. Onları anlama yönünde çaba gösterirler. Aynı durum yöneticiler için de geçerlidir. Başarılı yöneticiler, duygularını ve insan ilişkilerini daha iyi yönetebilmektedir. Öfkelerini kontrol edemeyen yöneticiler, çalışanların ruh hâllerini bozar. Tedirginlik içindeki insanlar, gerçek potansiyellerini ortaya çıkartamazlar. Eğer ortamın duygusal havası olumlu ise çalışanlar ellerinden gelenin en iyisini yapar. Bu nedenle yönetim,

çalışanları bunaltmaktan kaçınmalı, onları anlamaya çalışmalıdır. Onları, sahip oldukları veya kendilerini geliştirmek istedikleri becerileri doğrultusunda gayret göstermeye teşvik ederek performanslarını arttırmaya çalışmalıdır.

Bu noktada asıl anlaşılması gereken, Peter Drucker'ın iş hayatının insan doğasının ayrılmaz bir parçası olan duygularla iç içe olduğunu vurguladığı sözleridir: "İş, insanoğlunun hayatının, duygularının, toplumdaki varlığının ve kendisi ile ilişkisinin içerisinde gömülüdür." ve bundan kaçış yoktur. Duyguların kolektif olarak vuku bulduğu ve akılcı düşüncelerle bir arada var olmasının kaçınılmaz olduğu örgütsel hayatta, duyguların akıllıca yönetimini sağlayan duygusal yeteneklerin önemini anlamak ve gelişimini sağlamak 21. yy. örgütlerinde başarıya giden yoldur.

İstanbul, 2016

Prof. Dr. Halit Keskin

Prof. Dr. Ali Ekber Akgün

Yrd. Doç. Dr. Süreyya Yılmaz

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **vii**

BÖLÜM 1

İNSAN DAVRANIŞININ BİYOLOJİK KÖKENLERİ

1.1. Giriş 3
1.2. Beynin Yapısı 4
1.3. Beynin Çalışma Prensibi 14
1.4. Düşünce, Duygu ve Davranışın Temeli 17
1.5. Örnek Olay 20
Phineas Gage: "Amerikalı Demir Çubuk Olayı" 20

BÖLÜM 2

ÖRGÜTLERDE DUYGU KAVRAMI

2.1. Giriş 25
2.2. Duygu Kavramı 26
2.2.1. Duygu ve His 28
2.2.2. Duygu ve Akıl İlişkisi 30
2.3. Duyguların Bireyler Açısından Önemi 31
2.4. Duyguların Örgütler Açısından Önemi 35
2.5. Örnek Olay 38
Hellen Keller: Her Şey Su ile Başladı 38

BÖLÜM 3

ZEKÂ KURAMLARI

3.1. Giriş 43
3.2. Zekâ Kavramı 44
3.3. Zekâ Kuramları 45
3.3.1. Spearman'ın Çift Faktör Kuramı 45

3.3.2. Thorndike'in Çoklu Faktör Kuramı 46
3.3.3. Sternberg'in Başarılı Zekâ Kuramı 47
3.3.4. Gardner'in Çoklu Zekâ Kuramı 48

BÖLÜM 4

DUYGUSAL ZEKÂ

4.1. Giriş 57
4.2. Duygusal Zekâ Kavramı 59
4.3. Duygusal Zekâ Modelleri 60
4.3.1. Mayer ve Salovey Modeli 61
4.3.2. Goleman Modeli 63
4.3.3. Bar-On Modeli 65
4.3.4. Cooper ve Sawaf Modeli 66
4.4. Duygusal Zekâ Ölçekleri 67
4.4.1. Mayer-Salovey-Caruso Duygusal Zekâ Testi (MSCEIT) 67
4.4.2. Goleman-Boyatzis-HayGroup Duygusal Yetkinlik Envanteri (ECI) 68
4.4.3. Bar-On Duygusal Zekâ Envanteri (EQ-i) 69
4.4.4. Cooper ve Sawaf Haritası (EQ-Map) 71
4.5. Örnek Olaylar 72
Mesnevî'den: İletişim ve Uzlaşma Üzerine 72
Yönetici Mobbingi, Duyguların Yönetimi ve Ödül 73

BÖLÜM 5

SOSYAL ZEKÂ

5.1. Giriş 79
5.2. Beynin Sosyal İşlevi 80
5.3. Sosyal Beyin Kavramı 82
5.4. Sosyal Zekâ Kavramı 84
5.5. Goleman'ın Sosyal Zekâ Modeli 85
5.5.1. Sosyal Farkındalık Unsurları 85
5.5.2. Sosyal Beceri Unsurları 86
5.6. Sosyal Zekâ Ölçekleri 87
5.6.1. George Washington Sosyal Zekâ Testi (GWSIT) 87
5.6.2. Tromso Sosyal Zekâ Ölçeği (TSIS) 88

5.7. Örnek Olaylar 90
Bir Satış Yöneticisinin Sosyal Zekâsı 1: "Bana Bozuk Makine Sattınız!" 90
Bir Satış Yöneticisinin Sosyal Zekâsı 2: "Müşteri Verilen Sözü Asla Unutmaz!" 93

BÖLÜM 6

ÖRGÜTSEL YETENEKLER

6.1. Giriş 99
6.2. Yetenek Kavramı 100
6.2.1.Yetenek Kavramının Gelişimi 102
6.2.2.Yetkinlik Kavramı 105
6.2.3. Temel Yetkinlikler 106
6.3. Dinamik Yetenek Yaklaşımı 109
6.4. Örnek Olaylar 113
Apple Firması'nın Temel Yetkinlikleri 113
Garanti Bankası'nın Büyük Dönüşümü 115

BÖLÜM 7

ÖRGÜTLERDE DUYGUSAL YETENEKLER

7.1. Giriş 121
7.2. Duygusal Yetenek Kavramı 122
7.3. Duygusal Yetenek Dinamikleri 123
7.3.1. Deneyimleme Dinamikleri 124
7.3.2. Uzlaşma Dinamikleri 126
7.3.3. Tanımlama Dinamikleri 127
7.3.4. Cesaretlendirme Dinamikleri 129
7.3.5. İfade Özgürlüğü Dinamikleri 131
7.3.6. Oyun Dinamikleri 133
7.4. Duygusal Yetenek Ölçeği 135
7.4. Örnek Olaylar 137
Liderlik Üzerine - Nüvit Osmay 137

NOTLAR 141
KAYNAKÇA 165
YAZARLAR HAKKINDA 175

KAYNAKÇA

Aamodt, S. ve Wang, S., 2013, *Beyninize Hoş Geldiniz*, (6. Basım), (Çev. B. Erkan), İstanbul: NTV Yayınları, (Orijinal çalışma basım tarihi 2008), s. 49.

Aamodt, S. ve Wang, S., 2014, *Çocuğunuzun Beynine Hoş Geldiniz*, (2. Basım), (Çev. C. Duran), İstanbul: NTV Yayınları,(Orijinal çalışma basım tarihi 2011), s. 40.

Acar, F. T., 2001, "Duygusal Zeka Yeteneklerinin Göreve Yönelik ve İnsana Yönelik Liderlik Davranışları ile İlişkisi: Banka Müdürleri Üzerine Bir Alan Araştırması", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi.

Akgün, A. E., Byrne J. C., Lynn, G. S. and Keskin, H., 2007, "Organizational Unlearning as Changes in Beliefs and Routines in Organizations", *Journal of Organizational Chance Management,* Vol. 20, No. 6: 794-812.

Akgün, A. E., Keskin, H., Byrne J. C. and Aren S., 2007, "Emotional and Learning Capability and Their Impact on Product Innovativeness and Firm Performance", *Technovation* Volume 27, Issue 9: 501-513.

Akgün, A. E., Keskin, H., and Byrne J. C., 2008, "The Moderating Role of Environment Dynamism Between Firm Emotional Capability and Performance", *Journal of Organizational Change Management,* Vol. 21, No. 2: 230-252.

Akgün, A. E., Keskin, H. and Byrne J. C., 2009, "Organizational Emotional Capability, Product and Process Innovation, and Firm Performance: An Empirical Analysis", *Journal of Engineering and Technology Management* 26: 103-130.

Akgün, A. E., Keskin, H. ve Günsel, A., 2009, *Bilgi Yönetimi ve Öğrenen Örgütler*, Ankara: Eflatun Yayınevi.

Akgün, A. E., Keskin, H., Byrne J. C. and Günsel, A., 2011, "Antecedents and Results of Emotional Capability in Software Development Project Teams", *Journal of Product Innovation Management* 28: 957-973.

Albrecht, K., 2006, *Social Intelligence: The New Science of Success*, San Francisco: Jossey-Bass.

Alder, H., 2000, *Sağ Beyin Yöneticisi: Kişisel ve Mesleki Başarıya Ulaşmada Beyin Gücünü Etkili Kullanma,* (Çev: F. C. Akbaş), İstanbul: Kariyer Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1999).

Ambrosini, V., Bowman, C. and Collier, N., 2001, "Dynamic Capabilities: An Exploration of How Firms Renew Their Resource Base", *British Journal of Management,* Vol. 20: 9-24.

Amit, R. and Schoemacker, P. J. H., 1993, "Strategic Assets and Organizational Rent", *Strategic Management Journal,* 14: 33–46.

Ashforth, B. E., and R. H. Humphrey, 1995, "Emotion in the workplace: A reappraisal", *Human Relations,* 48 (2): 97–125.

Ashkanasy, N. M. and Daus, C. S., 2005, "Rumors of the Death of Emotional Intelligence in Organizational Behavior Are Vastly Exaggerated", *Journal of Organizational Behavior*, 26: 441-452.

Aslan, Ş., 2009, *Duygusal Zekâ ve Dönüşümcü Etkileşimci Liderlik*, Ankara: Nobel Yayın.

Atkinson, S. ve Tomley, S. (Ed.), 2014, *Psikoloji Kitabı*, (2. Basım), (Çev. E. Lakşe), İstanbul: Alfa Yayınları, (Orijinal çalışma basım tarihi 2012).

Ayala, F. J., 2014, *Evrim*, (Çev. E. Kılıç), İstanbul: Aylak Kitap (Orijinal çalışma basım tarihi 2012).

Bar-On, R., 2006, "The Bar-On Model of Emotional-Social Intelligence (ESI)", *Psicothema,* 18: 13–25.

Bar-On, R., 2010, "Emotional Intelligence: An Integral Part of Positive Psychology", *South African Journal of Psychology*, 40: 54–62.

Bar-On, R., Tranel, D., Denburg, N. L. and Bechara, A., 2003, "Exploring the Neurological Substrate of Emotional and Social Intelligence", *Brain,* 126: 1790–1800.

Barney, J. B., 1991, "Firm Resources and Sustained Competitive Advantage", *Journal of Management*, Vol. 17, No 1: 99-120.

Brockman J. (Ed.), 2013, *Zihin: Önde Gelen Uzmanlar Beyin, Hafıza, Kişilik ve Mutluluğu Tartışıyor,* (Çev. B. Bilal ve Z. Gül), İstanbul: Alfa Basım (Orijinal çalışma basım tarihi 2011).

Butler-Bowdon, T., 2015, *50 Psikoloji Klasiği: Biz Kimiz? Nasıl Düşünürüz? Nasıl Davranırız?*, (Çev. Ö. Çelik), İstanbul: Pegasus Yayıncılık (Orijinal çalışma basım tarihi 2007).

Buzan, T., 2009, *Muhteşem Hafızanızla Tanışın*, (Çev. Ö. Çelik), İstanbul: Boyut Yayıncılık (Orijinal çalışma basım tarihi: 2006).

Canan, S., 2015, *Kimsenin Bilemeyeceği Şeyler*, İstanbul: Nefes Yayıncılık.

Carmeli, A. and Tishler, A., 2004, "The Relationships Between Intangible Organizational Elements and Organizational Performance", *Strategic Management Journal,* Vol. 25: 1257-1278.

Caruso, D. R. ve Salovey, P., 2007, *Duygusal Zekâ Yöneticisi,* (Çev. S. Kaymak), İstanbul: Crea Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2004).

Carter, R., Aldridge, S., Page, M. ve Parker, S., 2013, *Beyin Kitabı – Beynin Yapısı, Görevi ve Bozuklukları Üszerine Resimli Bir Rehber*, (Çev. G. Kayacı), İstanbul: Alfa Basım (Orijinal çalışma basım tarihi: 2009).

Čater, T. and Čater, B., 2009, "Intangible Resources as Antecedents of a Company's Competitive Advantage and Performance", *JEEMS,* 2: 186-209.

Charan, R., 2009, *Zor Zamanlarda Liderlik,* (Çev. Ü. Şensoy), İstanbul: Optimist Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2008).

Chopra, D. ve Tanzi, R. E., 2012, *Super Brain: Unleash the Explosive Power of Your Mind*, London: Random House.

Chopra, D., 2014, Hayatı Kolaylaştırın, (Çev. E. Akın), İstanbul: Nemesis Kitap, (Orijinal çalışma basım tarihi 2012).

Churchland, P. S., 2013, *Güvenen Beyin: Nörobilim Ahlâk hakkında bize Ne Anlatır?*, (Çev. Y. Türedi), İstanbul: Alfa Basım, (Orijinal çalışma basım tarihi 2011).

Conlan, R., 2001, *Zihnin Halleri: Beynimizin Bizi Nasıl Yaptığına Dair Yeni Keşifler*, (Çev. D. Duman), İstanbul: Poenix Yayınevi.

Cooper, R. K. ve Sawaf, A., 2010, *Liderlikte Duygusal Zekâ,* (Çev. B. Sancar ve Z. B. Ayman), İstanbul: Sistem Yayıncılık (Orijinal çalışma basım tarihi 1997).

Covey, S., 1989, *The 7 Habits of Highlu Effective People,* London: Simon & Schuster.

Cüceloğlu, D., 2000, *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*, (10. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. ve Doğru, P., 2011, *İnsan İnsana Sohbetler I*, İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.

Çakar, U. ve Arbak, Y., 2004, "Modern Yaklaşımlar Işığında Değişen Duygu – Zekâ İlişkisi ve Duygusal Zekâ", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt:6, Sayı 3, 23–48.

Damasio, A. R., 2006, *Descartes'in Yanılgısı: Duygu, Akıl ve İnsan Beyni*, (Çev. B. Atlamaz), (3. Basım), İstanbul: Varlık Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1994).

Damasio, A., 2010, *Self Comes to Mind – Contructing The Conscious Brain*, New York: Random House.

Daneels, E., 2002, "The Dynamics Of Product Innovation and Firm Competence", *Strategic Management Journal,* 23: 1095-1121.

Davidson, R. J ve Begley, S., 2012, The Emotional Life of Your Brain: How To Change The Way You Think, Feel and Live – and How You Can Change Them, London: Hodder & Stoughton.

Day, G. S., 1994, "The Capabilities of Marketing-Driven Organizations", *The Journal of Marketing,* Vol. 58, No. 4: 37-52.

Doğan, T. and Çetin, B., 2009, "The Validity, Reliability and Factorial Structure of the Turkish Version of the Tromso Social Intelligence Scale", *Educational Science: Theory & Practices,* (9) 2: 709-720.

Domagalski, T.A., 1999, "Emotions in Organizations: Main Currents", *Human Relations, Vol. 52*, No. 6.

Drucker, P. F., 2010, *Büyük Değişimler Çağında Yönetim,* (Çev. Z. Dicleli). İstanbul: Optimist Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 2009).

Dutta, S., Narasimhan, O. and Rajiv, S., 1999, "Success in High-Technology Markets: Is Marketing Capability Critical?", *Marketing Science,* Vol. 8, No. 4: 547-568.

Dweck, C. S., 2006, "Akıllı İnsanları Aptallaştıran İnanışlar", (Ed: Robert J. Sternberg) *Akıllı İnsanlar Neden Bu kadar Aptal Olabilirler?,* (Çev. M. Hüner) içinde, İstanbul: Güncel Yayıncılık: 41-63.

Eagleman, D., 2013, *İncognito: Beynin Gizli Hayatı*, (Çev. Z. A. Tozar), İstanbul: Bkz Yayıncılık (Orijinal çalışma basım tarihi 2011).

Easterby-Smith, M. and Prieto, I. M., 2008, "Dynamic Capabilities and Knowledge Management: An Integrative Role of Learning", *British Journal of Management,* 19: 235-249.

Ekman, P., 2004, "Feelings in Everyday Life: The Universality of Emotion", (Ed: Daniel Goleman), *Destructive Emotions and How We Can Overcome Them,* (2. Edition) içinde, London: Bloomsbury Publishing: 119-156.

Ekman, P., 2009, *Ne Düşündüğünü Biliyorum,* (Çev. E. Karababa), İstanbul: Koridor Yayıncılık (Orijinal çalışma basım tarihi 1985).

Fowler, S. W., King, A. W., Marsh, S. J. and Victor, B., 2000, "Beyond Products: New Strategic Imperatives For Developing Competencies in Dynamic Environments", *Engineering and Technology Management,* 17: 357-377.

Gallon, M. R., Stillman, H. M. and Coates, D., 1995, "Putting Core Competency Thinking into Practice", *Research Technology Management,* Vol. 38, No. 3: 20-28.

Gardner, H., 2010, *Zihin Çerçeveleri: Çoklu Zekâ Kuramı*, (Çev. E. Kılıç), (2. Basım), İstanbul: Alfa Basım (Orijinal çalışma basım tarihi 1983).

Gardner, H., 2013, *Çoklu Zekâ*, (Çev. A. H. Gül), İstanbul: Optimist Basım (Orijinal çalışma basım tarihi 2006).

Gellatly, A. ve Zarate, O., 2012, *Zihin ve Beyin*, (Çev. D. Akın), (3. Basım), İstanbul: NTV Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 2007).

Gigerenzer, G., 2009, *Sezgilerin Gücü*, (Çev. A. Hekimoğlu ve F. Şar), İstanbul: Optimist Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi: 2000), s. 9.

Goleman, D. 1998, *Duygusal Zekâ: Neden IQ'dan Daha Önemlidir?,* (Çev. B. S. Yüksel), (8. Basım), İstanbul: Varlık Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1994).

Goleman, D., 1998, "What Makes a Leader?", *Harvard Business Review*, November-December: 90-103.

Goleman, D., 1999, *Working With Emotional Intelligence,* (2. Edition), London: Bloomsbury Publishing.

Goleman, D., 2004, "Windows Into The Brain: Our Potential For Change", (Ed: Daniel Goleman), *Destructive Emotions and How We Can Overcome Them,* (2. Edition) içinde, London: Bloomsbury Publishing: 205-236.

Goleman, D., 2006, *Social Intelligence: The New Science of Human Relationships*, New York: Bantam Dell..

Goleman, D., 2013, *Focus: The Hidden Driver of Excellence*, London: Bloomsbury Publishing.

Goleman, D., Boyatzis, R. and McKee, A., 2001, "Primal Leadership: The Hidden Driver of Great Performance" *Harvard Business Review*, December: 40-53.

Goleman, D., Boyatzis, R. and McKee, A., 2003, *The New Leaders: Transforming The Art of leadership into The Science of Results* , London: Time

Grant, R. M., 1991, "The Resource-Based Theory Of Competitive Advantage: Implications For Strategy Formulation", *Californıa Management Review*, Vol. 34: 114-135.

Greenfield, S., 2000, İnsan Beyni, (Çev. B. Çekmece), İstanbul: Varlık Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1997).

Hafeez, K., Zhang Y. and Malak, N., 2002, "Core Competence for Sustainable Competitive Advantage: A Structural Methodology for Identifying Core Competence", *IEEE Transactions on Engineering Management,* 49(1): 28-35.

Hawkins, J., 2010, *Zekâ: Beyin Nasıl Çalışır? Nasıl Düşünür?*, (Çev. Z. Duman), İstanbul: Yakamoz Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 2005).

Hill, L. A., 2008, *Yöneticiliğe Giden Yol*, (Çev: Ü. Şensoy), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1992).

Hood, B., 2014, *Benlik Yanılsaması: Sosyal Beyin Kimliği Nasıl Oluşturur?*, (Çev. E. Özdemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi: 2012).

Huy, Q.N., 1999, "Emotional Capability, Emotional Intelligence and Radical Change.", *Academy of Management Review* 24, No. 2: 325-345.

Hyman, R., 2006, "Akıllı İnsanlar Ne Zaman ve Neden Aptaldırlar", (Ed: Robert J. Sternberg) *Akıllı İnsanlar Neden Bu kadar Aptal Olabilirler?,* (Çev. M. Hüner) içinde, İstanbul: Güncel Yayıncılık: 11-40.

Isaacson, W., 2011, *Steve Jobs*, (Çev. D. Körpe). İstanbul: Bkz Yayıncılık (Orijinal çalışma basım tarihi 2011).

Kahney, L., 2008, *Nasıl Steve Jobs Olunur?*, (Çev. N. Özata), İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri (Orijinal çalışma basım tarihi 2008).

Kak, A., 2004, "Strategic Management, Core Competence and Flexibility: Learning Issues for Select Pharmaceutical Organizations", *Global Journal of Flexible Systems Management,* 5(4): 1-15.

Kahney, L., 2008, *Nasıl Steve Jobs Olunur?*, (Çev. N. Özata), İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri (Orijinal çalışma basım tarihi 2008).

Keller, H., 2002, *Her Şey Su İle Başladı: Hayatımın Hikayesi*, (Çev: İ. Born), (2. Baskı), İstanbul: Aykırı Yayıncılık (Orijinal çalışma basım tarihi 1903).

Lashinsky, A., 2012, *Apple Mucizesi: Dünyanın En Kârlı Şirketinin ve Steve Jobs'un Başarı Sırrı*, (Çev. U. Ö. Hoşafçı), İstanbul: İnkılâp Kitabevi (Orijinal çalışma basım tarihi 2012).

Lee, J.-N., 2001, "The Impact of Knowledge Sharing, Organizational Capability and Partnership Quality on IS Outsourcing Success", *Information & Management,* Vol. 38: 323-335.

Lieberman, D. E., 2015, İnsan Vücudunun Öyküsü – Sağlık Hastalık ve Evrim, (Çev. R. Bilgin), İstanbul: Say Yayınları, (Orijinal çalışma basım tarihi 2013).

Maslow, A., 2001, *İnsan Olmanın Psikolojisi*, (Çev. O. Gündüz), İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık (Orijinal çalışma basım tarihi 1962).

Mayer, J. D. and Salovey, P. 1995. Emotional Intelligence and The Construction and Regulation of the Feelings. *Applied & Preventive Psychology* 4: 197-208.

Mayer, J. D., Caruso, D. R. and Salovey, P., 2000, "Emotional Intelligence Meets Traditional Standarts for an Intelligence", *Intelligence,* 27(4): 267-298.

Mayer, J. D., Salovey, P., Caruso, D. R. and Sitarenious, G., 2001, "Emotional Intelligence as a Standart Intelligence", *American Psychology Assosiations, Inc.* Vol.1, No.3: 232-242.

Mayer, Salovey, Caruso Emotional Intelligence Test *Web Adresi, http://www.emotion aliq.org/MSCEIT.htm, Erişim tarihi: 30.06.2013.*

Medina, J., 2010, *Beyin Kuralları*, (Çev. F. G. Tuna), İstanbul: Kuzey Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 2008).

Medina, J., 2014, *Bebekler İçin Beynin Kuralları*, (Çev. İ. Karay Yücel), İstanbul: Pozitif Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 2010).

Melián-González, A., Batista-Canino, R. M. and Sánchez-Medina, A., 2010, "Identifying and Assessing Valuable Resources and Core Capabilities in Public Organizations", *International Review of Administrative Sciences,* Vol. 76, No. 1: 97-114.

Merrilees, B., Rundle-Thiele, S. and Lye, A., 2011, "Marketing Capabilities: Antecedents and Implications for B2B SME Performance", *Industrial Marketing Management,* 40: 368-375.

Mevlânâ, 2010, *Mesnevî*, (Çev. Veled Çelebi İzbudak; Gözden Geçiren: Abdülbaki Gölpınarlı), (2. Basım), İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.

Mills, J., Platts, K. and Bourne, M., 2003, "Competence and Resource Architectures", *International Journal of Operations & Production Management,* Vol. 23, No. 9: 977–994.

Murphy, J., 2006, *The Power of Your Subconscious Mind*, (Revised by Dr. Ian McMahan), London: Pocket books.

Nasution, H. N. and Mavondo, F. T., 2008, "Organizational Capabilities: Antecedents and Implications for Customer Value", *European Journal of Marketing,* Vol. 42, No. 3/4: 477-501.

Nath, P., Nachiappan, S. And Ramanathan, R., 2010, "The Impact of Marketing Capability, Operation Capability and Diversification Strategy on Performance: A Resource-base View", *Industrial Marketing Management,* 39: 317-329.

Osmay, N., 1994, *İnsan Mühendisliği*, (Geliştirilmiş 4. Baskı), Ankara: Fahrettin Telseren Yayınları.

Otacıoğlu S. G., 2009, "Duygusal Zekâ (EI) Üzerine Farklı Eleştri ve Değerlendirmeler", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt:1, Sayı 26, 333–344.

Owen, H., Hodgson, V. ve Gazzard, N., 2010, *Liderlik El Kitabı,* (Çev. M. Çelik), (2. Baskı), İstanbul: Optimist yayın Dağıtım (Orijinal çalışma basım tarihi 2004).

Öngör, Y. A., 2010, *Benden Sonra Devam*, İstanbul: Alametifarika Yayınları.

Öz, M. C. ve Roizen, M. F., 2007, *You, Staying Young: The Owner's Manual for Extending Your Warranty*, New York: Simon & Schuster.

Özbek, M., 2015, *İnsanın Tarihöncesi Evrimi*, (Güncellenmiş 4. Baskı), İstanbul: 7 Renk Yayıncılık.

Özgüven, İ. E., 2012, *Psikolojik Testler*, (Güncellenmiş 11. Basım), Ankara: Nobel Yayın.

Peteraf, M. A., 1993, "The Cornerstone of Competitive Advantage: A Resorce-based View", *Strategic Management Journal,* Vol. 14, No. 3: 179-191.

Penrose, E.T., 1959, *The Theory of the Growth of the Firm,* New York: Wiley.

Pfeffer, J. ve Sutton, R. I., 2009, *Yeni Nesil Yönetim: Yarı Gerçeklere Değil Kanıtlara Dayalı,* (Çev. İ. B. Kalınyazgan), İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri, (Orijinal çalışma basım tarihi 2006).

Pinker, S., 2013, *Boş Sayfa: İnsan Doğasının Modern İnkarı*, (2. Baskı), Çev. M. Doğan) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, (Orijinal çalışma basım tarihi 2002).

Prahalad, C. K. and Hamel, G., 1990, "The Core Competence of the Corporation", *Harvard Business Review,* May-June. 1-15.

Rafaeli, A. and Worline, M., 2001, "Individual Emotion in Organizations", *Social Science Information*, Vol. 40, No. 1: 95-123.

Ramachandran, V. S. ve Blakeslee, S., 2013, *Beyindeki Hayaletler: İnsan Zihninin Gizemlerine Doğru*, (Çev. L. Öztürk), (3. Baskı), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi (Orijinal çalışma basım tarihi 2000), s. 29.

Ramachandran, V. S., 2015, *Öykücü Beyin: Bir Nöroloğun Bizi İnsan Kılanın Ne Olduğuna Dair Arayışı*, (Çev. A. C. Çevik), İstanbul: Alfa Basım (Orijinal çalışma basım tarihi 2011).

Restak, R., 2004, *Mozart'ın Beyni ve Savaş Pilotu*, (Çev. S. Silahlı), İstanbul: Alfa Basım (Orijinal çalışma basım tarihi 2001).

Restak, R. M., 2014, *Akıl*, (Çev. E. Kılıç), İstanbul: Aylak Kitap (Orijinal çalışma basım tarihi 2012).

Ridley, M., 2013, *Gen Çeviktir: Doğuştan Gelen Özellikler mi, Çevresel Etkenler mi?*, (3. Basım), (Çev. M. Doğan), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, (Orijinal çalışma basım tarihi 2003).

Riggio, R. E. and Reichard, R. J., 2008, "The Emotional and Social Intelligences of Effective Leadership: An Emotional and Social Skill Approach", *Journal of Managerial Psychology*, Vol. 23, No. 2: 69-185.

Rose, S., 2008, *21. Yüzyılda Beyin*, (Çev. L. C. Yılmaz), İstanbul: Doğa Basın Yayın (Orijinal çalışma basım tarihi 2005).

Saban, A., 2010., *Çoklu Zekâ Kuramı ve Türk Eğitim Sistemine Yansıması*, (6. Basım), Ankara: Nobel Yayın.

Salovey, P. and Mayer, J. D., 1990, "Emotional Intelligence", *Imagination, Cognition and Personality,* 9(3): 185-211.

Schumpeter, J. A., 2012, *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi I ve II.*, (Çev. H. İlhan). Ankara: Alter Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1942).

Seligman, M., 2002, *Authentic Happiness*, New York: Atria Paperback.

Seth, A. ve Frith, C., 2014, 30-Second Brain: The 50 Most Mind-Blowing Ideas in Neuroscience, Each Explained in Half a Minute, London: Icon Books.

Shee, H. K., VanGramberg, B. and Foley, P., (2010, "Antecedents to Firm Competitiveness: Development of a Conceptual Framework and Future Research Directions", *International Journal of Global Business and Competitiveness,* Vol. 5, No. 1: 14-24.

Siegel D. J. ve Bryson, T. P., 2015, *Bütün-Beyinli Çocuk*, (Çev. H. Ü. Haktanır), İstanbul: Koridor Yayıncılık, (Orijinal çalışma basım tarihi: 2011).

Silvera, D. H., Martinussen, M. and Dahl, T. I., 2001, "The Tromso Social Intelligence Scale: A Self-report Measure of Social Intelligence", Scandinavian Journal of Psychology, 42: 303-319, s. 314.

Sirmon, D. G., Hitt, M. A. and Ireland, R. D., 2007, "Managing Firm Resources in Dynamic Environments to Create Value: Looking Inside the Black Box", *Academy of Management Review,* Vol. 32. No. 1: 273-292.

Snow, C. C. and Hrebiniak, L.G., 1980, "Strategy, Distinctive Competence and Organizational Performance", *Administrative Science Quarterly,* 25: 317-336.

Solms, M ve Turnbull, O., 2013, *Beyin ve İç Dünya: Öznel Deneyimin Sinirbilimine Giriş*, (Çev. H. Atalay), İstanbul: Metis Yayıncılık (Orijinal çalışma basım tarihi 2004).

Stein, S. J. ve Book, H. E., 2003, *Duygusal Zekâ ve Başarınn Sırrı,* (Çev. M. Işık), İstanbul: Özgür Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2000).

Sternberg, R. J., 1999, "Successful Intelligence: Finding a Balance", *Trends in Cognitive Sciences*, Vol. 3, No. 11.

Sternberg, R. J., 2011, "From Intelligence to Leadership: A Brief Intellectual Autobiography", *Gifted Child Quarterly*, 55 (4): 309-312.

Sternberg, R.J. (Ed.), 2006, Akıllı İnsanlar Neden Bu kadar Aptal Olabilirler?, (Çev. M. Hüner), İstanbul: Güncel Yayıncılık: 11-40, (Orijinal çalışma basım tarihi 2002).

Strauch, B., 2012, *Yetişkin Beyninin Sırları*, (Çev. S. Gül), İstanbul: Varlık Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 2010).

Swaab, D., 2015, *We* Are *Our Brains: From The Womb To Alzeimer's*, London: Pinguin Books.

Tarhan, N., 2012, *Mesnevi Terapi*, (2. Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.

Tarhan, N., 2013, *Yunus Terapi*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Taylor, F. W., 2007, *Bilimsel Yönetimin İlkeleri*, (Çev. H. B. Akın), (3. Basım), İstanbul, Çizgi Kitabevi (Orijinal çalışma basım tarihi 1911).

Tracy, B., 1993, *Maximum Achievement*, New York: Simon & Schuster, s. 260.

Teece, D. J., Pisano, G. and Shuen, A., 1997, "Dynamic Capabilities and Strategic Management", *Strategic Management Journal,* Vol. 18, No.7: 509-533.

Tuna., Y., 2007, "Örgütsel İletişim Sürecinde Yöneticilerin Duygusal Zekâ Yeterlilikleri", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Ulrich, D. and Lake, D., 1991, "Organizational Capabilitiy: Creating Competitive Advantage", *Academy of Management Executive,* Vol. 5, No. 1: 77-92.

Ulrich, D., 1993, "Profiling Organizational Competitiveness: Cultivating Capabilities", *Human Research Planning,* Vol. 16, No. 3: 1-17.

Unterborn, K., 2011, "Creating a Performance-based Social Intelligence Measure Using Situational Judgment Test Format", *Doctoral Dissertation,* Central Michigan University.

Ülgen, H. ve Mirze, S. K., 2007, *İşletmelerde Stratejik Yönetim,* (4. Bası), İstanbul: Arıkan Yayınları.

Voola, R., Caerlson, J. and West, A., 2004, "Emotionl Intelligence and Competitive Advantage: Examining The Realtionship From The Resource-based View", *Strategic Change*, 13:83-93.

Wallace, A. and Flanagan, O., 2004, "What Are The Destructive Emotions? The Western Perspektive", (Ed. Daniel Goleman), *Destructive Emotions and How We Can Overcome Them,* (2. Edition) içinde, London: Bloomsbury Publishing: 45-71.

Wang, S., Mao, J.-Y. and Archer, N., 2011, "On the Performance of B2B E-Markets: An Analysis of Organizational Capabilities and Market Opportunities", *Electronic Commerce Research and Applications,* 1-16.

Wawra, D., 2009, "Social Intelligence: The Key Intercultural Communication", *European Journal of English Studies,* 13(2): 163-177.

Weisinger, H., 1998, *İş Yaşamında Duygusal Zekâ*, (Çev: N. Süleymangil), İstanbul: MNS Yayıncılık (Orijinal çalışma basım tarihi 1998).

Wernerfeld, B., 1984, "A Resource-based View of the Firm", *Strategic Management Journal,* Vol. 5, No. 2: 171-180.

Winston, R., 2012, *İnsan Beyni*, (Çev. G. Tonak), İstanbul: Say Yayınları, (Orijinal çalışma basım tarihi 2003).

Young, J. S. ve Simon, W. L., 2009, *Steve Jobs: Dev Bir Markanın Yaratıcısının İnanılmaz Hikayesi*, (Çev. S. Yeniçeri), İstanbul: Yakamoz Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 2005).

Ziller, A., 2013, *Steve Jobs: Amerikalı Dâhi*, (Çev. Y. E. Denizci), İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık (Orijinal çalışma basım tarihi 2011).

Geliştirilmiş 2. Basım

ÖRNEK GRUP REHBERLİK PROGRAMLARI

Editör
Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu

Bülent Dilmaç
Emin Aydın
A. Nilgün Canel
Gülsevim Kınalı
Adnan Kulaksızoğlu
Beyhan Meriç
Mustafa Otrar
Selin Özkan
Saadet Özcan
Özlem Sarıkaya
Müge Yukay
Taşkın Tanrıkulu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1459
Eğitim No.: 290
ISBN : 978-605-320-365-0
© Geliştirilmiş 2. Basım, Mart 2016

ÖRNEK GRUP REHBERLİK PROGRAMLARI
Editör: Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaası Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kulaksızoğlu, Adnan.
Örnek Grup Rehberlik Programları / *Adnan Kulaksızoğlu*
Geliştirilmiş 2. Basım, VIII + 242 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-365-0
1. Grup Rehberliği 2. Rehberlik Programı 3. Eğitimsel Rehberlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap 11 uzmanın ilgi alanlarına dayalı olarak hazırladıkları 10 farklı programdan oluşmaktadır. Kitaptaki grup rehberlik programları ve eğitim uygulamaları ilk ve orta öğretim çağındaki çocuk ve gençlere yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu programları ilköğretim ve ortaöğretimdeki hem rehber öğretmeler, hem de sınıf öğretmeni ve diğer alan öğretmenleri tarafından uygulanabilir. Sadece örgün eğitimde değil çocuk ve gençlerin bir arada olduğu Halk Eğitim Merkezleri, yaz kampları, kurslar ve izcilik çalışmaları gibi farklı ortamlarda da programlar öğretmenler veya grup liderleri tarafından uygulanabilir.

Öğrenilenlerin kalıcı ve sürekli olabilmesi için öğrenenlerin öğrenme sürecine katılmalarının gerekliliği üzerinde hep durulmaktadır. Genel kural olarak öğrenmeye etken olarak katılan duyu organlarının sayısı arttıkça öğrenmenin niteliği de artmaktadır. Oysa örgün eğitimdeki sınıf ortamlarında öğrencilerin öğrenmeye etkin olarak katıldıkları, yaparak ve yaşayarak eğitildikleri söylenemez. Örnek Grup Rehberlik Programları öğrencilerin katılımını sağlayarak yeni farkındalıklar kazanmalarını amaçlamaktadır. Bunun için bu kitaptaki programlarda ilgili konularda öğrencilerin yapacakları etkinliklere, oyun ve grup faaliyetlerine yer verilmiştir.

Uygulayıcıların etkinlik ve oyunları sağlıklı uygulayabilmeleri için uygulama öncesinde ön hazırlık yapmaları uygulamanın niteliğini artıracaktır.

Bu kitabın hazırlanması yazarların özgün çalışmalar ortaya koyması ile mümkün oldu. Programların bir araya getirilmesindeki emeklerinden dolayı Öğr. Gör. Mustafa Otrar'a, yazımdaki yardımları için Kudrettin Açar'a ve yayınevi ilgililerine teşekkür ederim. Kitapla ilgili eleştiri ve öneriler sonraki baskıların daha da gelişmesine yardım edecektir. Kitabın okurlarına katkı sağlaması yazarlarının ortak dileğidir.

Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu
21 Haziran 2004, Göztepe

İKİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ

Bu kitabın ilk basımından bu yana on iki yıl geçti. Tükenen birinci baskısından sonra kitap tekrar gözden geçirildi. "Lise Öğrencileri İçin Mesleğe ve Okula Yöneltme Amaçlı Bir Grup Programı" değişen üniversiteye giriş koşulları nedeniyle güncellendi. Kitaba son yılların güncel konularından biri olan "Siber Zorbaca Davranışlara Yönelik Gerçeklik Terapisi Yönelimli Müdahale Programı" eklendi. Kitabın bu hali ile okurlarına yararlı olmasını dilerim.

Adnan Kulaksızoğlu

21 Ocak 2016, Büyükada

İÇİNDEKİLER

Ortaöğretim Öğrencilerinin Matematik Kaygısı Azaltmaya Yönelik Eğitim Programı **1**
Doç. Dr. Bülent Dilmaç& Doç. Dr. Emin Aydın

Ortaöğretim 5. ve 6. Sınıflara Yönelik Mesleki Grup Rehberlik Programı **21**
Yrd. Doç. Dr. A. Nilgün Canel

Özbakım Becerilerini Geliştirme Konusunda Bir Grup Rehberlik Programı **47**
Dr. Gülsevim Kınalı

Lise Öğrencileri İçin Mesleğe ve Okula Yöneltme Amaçlı Bir Grup Rehberlik Programı **59**
Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu

Olumlu Kişilik Özellikleri Geliştirme Konusunda Bir Grup Rehberlik Programı..... **93**
Uzm. Beyhan Meriç

Serbest Zamanları Değerlendirme Konusunda Bir Grup Rehberlik Programı..... **119**
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Otrar

Ergenlerde Tüketici Eğitimi Konusunda Bir Grup Rehberlik Programı..... **131**
Uzm. Selin Özkan

Felaketlerden Etkilenen Ergenlerin Psikolojik Sağaltımına İlişkin Grup
Rehberlik Programı..... **141**
Uzm. Saadet Özcan

Çevre Bilinci Geliştirme Konusunda Bir Grup Rehberlik Programı **161**
Doç. Dr. Özlem Sarıkaya

Arkadaş İlişkilerini Geliştirmeye Yönelik Grup Çalışması **177**
Doç. Dr. Müge Yukay

Siber Zorbaca Davranışlara Yönelik Gerçeklik Terapisi Yönelimli Müdahale Programı **201**
Yrd. Doç. Dr. Taşkın Tanrıkulu

GENEL KAYNAKÇA

"2015 ÖSYS Klavuzu", ÖSM Yayını.

Acar, Volkan N. **"Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri** Ankara, 1995

Açev **"Öğrencilere Yönelik Afet Sonrası Psikolojik Destek Programı"**, Eylül, 1999

Akkök, Füsun (1999). **İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi (Öğretmen El Kitabı)**. 2. Basım. İstanbul: Özgür Yayınları.

Altınay, Deniz. **"Psikodrama-Grup Psikoterapisi 300 Isınma Oyunu"**. Sistem Yayıncılık, İstanbul: 2001.

Aydın, B. (Ed). (2009). *Ergenlikten Yetişkinliğe Grup Çalışmaları.* Ankara, Nobel Yayın Dağ.

Clark, Lynn. **"Duygulara Yardım"**. Çeviren: Gültekin Yazgan. Evrim Yayınevi, İstanbul: 2000.

Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları.* Ankara: Mentis Yayıncılık.

Çetin, Filiz, Bilbay. A, Kaymak, D. **"Çocuklarda Sosyal Beceriler"**. Epsilon Yayıncılık, İstanbul: 2001.

Çevre Hakkı, , İzmir Barosu İnsan Hakları Hukuku ve Hukuk Araştırmaları Merkezi Yayını:3

Devlet Planlama Teşkilatı (1994). S:1 Ankara

Dossick, J., Shea, E., 1988. Creative Therapy. 52 Exercises for Groups. Sarasota, Florida: Proffessional Resource Exchange

Erdoğan İrfan, Ejder Nazmiye, **Çevre Sorunları,** Doruk yayınları

Erkan, S. **"Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri"**. Ankara: 1995.

Erkan, S. ve Kaya A. (ed). (2009). Deneysel Olarak Sınanmış Grupla Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Programları-II. Ankara: Pegem A Yay.

Eşici, H. (2007). İlköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ile zorbaca davranışları arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Halıcı, E. Zekasayar, Bilim ve Teknik Dergisi, Cilt. 26, Sayı 313, Aralık 1993.

ICHB Math Department: http://math. ichb. ro

Kaner, S. (1993). Kontrol Kuramı Ve Gerçeklik Terapisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 26(2), 569-585.

Keleş Ruşen, Hamamcı Can, **Çevrebilim**, İmge Yayınları

Kışlalıoğlu Mine, Berkes Fikret, **Çevre ve Ekoloji**, Remzi Kitabevi

Kulaksızoğlu, A. 2003. **Kişisel Gelişim Uygulamaları.** Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Kuzgun, Y. (1992). **Rehberlik ve Psikolojik Danışma,** ÖSYM Yayınları. Ankara

Kuzgun, Yıldız, 2000. **İlköğretimde Rehberlik**. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Kuzgun, Yıldız. **"Kendini Değerlendirme El Kitabı"** Ankara. ÖSYM, 1988.

Littauer Florence **"Depresyonu Yenmek"** Gündem Yayıncılık, I. Basım, İstanbul, 1997.

Önder, Alev (2000). **Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama. "Kuramsal Temellerle Uygulama Teknikleri ve Örnekleri"**. 2. Basım. İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Posementier, A. S. & Stepelman, J. (1999). Teaching secondary school mathematics: Techniques and enrichment units. 5th edition. Merrill.

Roe, A. 1966. *Early Determinants of Vocational Choice*. **Vocational Guidance and Career Development.** Macmillan Publishing Co. ; Inc. New York.

Sel, R. 1985. **Oyunlar, Rontlar.** Ya-Pa Yayınları. İstanbul.

Selçuk Ziya **"Dikkat Eksikliğiyle Hiperaktif Çocuklar"** Pagem Yayıcılık, Ankara, Nisan, 2000.

Selçuk, Ziya, 2000. **Sınıfiçi Rehberlik Uygulamaları**. Pagem Yayıncılık, Ankara

Selçuk, Ziya, Güner, Nedret. **"Sınıfiçi Rehberlik Uygulamaları"**. Pegem Yayıncılık, Ankara: 2000.

Simon, B. S, Howe, W. L. , Kirschenbaum. **'Values Clarification'** New York. A8 W Visual Library, 1978.

Smith Patrick, Byregrov Atl, Wiliam Yula, **"Çocuklar ve Felaket"** Londra Psikiyatri Ens, Bergen Kriz Merkezi, Norveç, 2000.

Super, E. D. 1966. *A Theory of Vocational Development*. **Vocational Guidance and Career Development.** Macmillan Publishing Co. ; Inc. New York.

TC. Sağlık Bakanlığı 1. Ulusal Sağlık Kongresi, Çalışma Grupları Raporları, 23-27 Mart 1992, Ankara

Teaching Resources Mathematics: http://www. sec. org. za/trmat. html

Tepedelenlioğlu. N. , **Kim Kokar Matematikten**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, Mart 1995.

Tuzcuoğlu, S. 1994. *Meslek Seçimi ve Önemi*. **M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi.** Sayı: 6.

Voltan Acar, Nilüfer (2002). **Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırma ve Deneyler.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Voltan, A. N. 1995. **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri.** Ankara.

Watts, A. G. 1986. **Educational and Vocational Guidance Servixe For The 14-25 Age Group in the United Kingdom.** Commission of the Eurropean Communities. Cabridge. England.

Wells, David. **Matematiğin Gizli Dünyası. (Çev: Selçuk Alsan)** İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2003.

www. cevrehekim. org. tr

www. ozgurvebilge. com

Yavuzer, H. 1985. **Çocuk Psikolojisi.** Altın Kitaplar Yayınevi. İstanbul.

Yavuzer, Nilgün, **"Öğretmen Sohbetleri Semineri Notları"** İstanbul, 30 Nisan, 2000.

Yaycı, L. (2000). "Düşük Benlik Saygısına Sahip Ergen ve Erken Erişkinlerle Yapılan Grupla Psikolojik Danışmanını Benlik Saygısı ve Anksiyete Düzeyine Etkisi". M. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Yukay, Müge. (2003). "**İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerine Yönelik Sosyal Beceri Programının Değerlendirilmesi"**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. M. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. Basım

Özel Öğretim Alanı Olarak
TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
I - II

Dr. Mehrali Calp - Dr. Şükran Calp

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No. : 1622
Eğitim No. : 314
ISBN : 978-605-320-529-6
© Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. Basım, Ekim 2016

Özel Öğretim Alanı Olarak TÜRKÇE ÖĞRETİMİ I - II
Dr. Mehrali Calp - Dr. Şükran Calp

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Calp, Mehrali., Calp, Şükran.
Özel Öğretim Alanı Olarak TÜRKÇE ÖĞRETİMİ I - II / *Mehrali Calp - Şükran Calp*
Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. Basım, XIV + 454 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-529-6
1. Anlama 2. Anlatma 3. Okuma 4. Konuşma 5. Yazma 6. Dinleme 7. Çocukta Dil Gelişimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Beta, Final, Kida ve Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

BEŞİNCİ BASKI İÇİN SUNUŞ

Dilin yapısı ve kuralları hakkında bilgi verilmesi kadar, öğretilmesi de büyük bir öneme sahiptir. Dil eğitimi ve öğretiminde temel gaye, bazı beceri ve yetenekleri geliştirmektir. Kişiler arasında sağlıklı bir iletişimin kurulması, yeni kuşakların iyi insan, yararlı vatandaş olmaları, kültür ve medeniyetten en üst düzeyde yararlanmaları, onlara ana dilin tam ve doğru olarak öğretilmesi ile mümkündür.

Bu öğretim sürecinde öğrenci, öğretmen ve ders kitaplarının özel bir yeri bulunmaktadır.

Dil sanatları dediğimiz dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerileri bol alıştırma ve uygulamalar ile kazandırılabilir. Alışkanlık ve becerilerin elde edilmesinde ise öğrenici durumunda bulunan birey, birinci derecede rol oynar. Öğrenci ne kadar çok konuşur ve yazarsa, dil becerileri alanında o kadar başarılı olur. Bu sebeple dil eğitim ve öğretiminde öğrenci merkeze alınmalıdır.

Türkçe dersinin kapsamına giren dinleme, konuşma, okuma, yazma ve dilbilgisi kurallarını öğretmekten amaç, öğrencilerin dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini derinlikleriyle kavrama; bildiklerini, gördüklerini, duyup düşündüklerini ve öğrendiklerini maksada uygun olarak sözle ve yazıyla anlatabilme yeteneklerini geliştirmektir. Bu süreçte öğretmene büyük görev düşmektedir. Öğrencilerin öğrenme durumlarını bilmek, onları *öğrenme konusu*na karşı motive etmek, gerekli yerlerde ipuçları ve pekiştireçler vermek, uygun öğrenme ortamını hazırlamak, araç ve gereçleri zamanında ve yerinde işe koşmak öğretmenin geliştirmesi gereken becerilerdir. Şüphesiz bunları gerçekleştirmek emek ister. Kalıcı ve etkin öğrenme, öğretmenin böyle bir çabasını gerekli kılar.

Her kademedeki öğrencilerde istendik davranışların gelişmesini sağlamak için öğrenme konuları uygun yöntemlerle sunulmalıdır. Bu da iyi hazırlanmış kılavuz kitaplarla gerçekleştirilebilir. Öğrenme alanının bütün bileşenlerini kapsamış olsa bile, iyi hazırlanmamış bir kitabın öğrencinin öğrenme ve kavrayış düzeyini düşürmesi muhtemeldir. İyi hazırlanmış bir kitap ise yol göstermek, yöntem telkin etmek yoluyla yeterli yaşantıya sahip olmayan ve neyi nasıl öğreteceğini bilmeyen bir öğretmenin bile büyük ölçüde işini kolaylaştırır.

Yukarıda ifade edilen görüş ve düşünceler ışığında *Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi* kitabı yeniden ele alındı. *Öğretim Yöntem ve Teknikleri* bölümü, bu basımda yazar olarak refikim olan Dr. Şükran CALP tarafından özel bir dikkat ve özenle yeniden ele alındı. Bu ve diğer

bölümlerde önemli ekleme ve düzenlemeler gerçekleştirildi. Öğrenmeyi kılavuzlamada kolaylık ve anlaşılmayı sağlayacak alıştırma örneklerinin zenginleştirilmesi, görsellere daha fazla yer verilmesi, düşünce ve görüşlerin çizelge ve tablolarla özetlenmesi, temel dil becerileriyle ilgili başvurulan tür ve tekniklerin yeniden ele alınarak ilgili öğrenme alanlarına eklenmesi gibi değişiklikleri önceki baskıdan sonra ortaya çıkan yeni anlayış ve yaklaşımlar arasında sayabiliriz.

Yeni refikimle gerçekleştirdiğimiz bir başka husus, kitabın tertibidir. *Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi* kitabı, YÖK'ün ön gördüğü *Türkçenin Öğretimi* konularını destekler şekilde hazırlanmıştır. Eğitim Fakültelerinde iki ders saati teorik, iki ders saati uygulamalı ve iki dönem olarak programlanan "Türkçe Öğretimi" ile "Özel Öğretim Yöntemleri" derslerinde yararlanılmak üzere iki cilt olarak düzenlenmiştir.

Meslektaşım ve kızım Dr. Şükran CALP ile *Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi* kitabını yeni bir anlayışla baskıya hazırladık. O, elinizdeki kitabın yeniden desenlenmesi ve derinliğine gözden geçirilmesinde, esinlendirici ve yenileyici bir danışman oldu; kendisine teşekkür etmek isterim.

Meslektaşım ve babam ile mesleki bilgi ve görgüleri paylaşma hususunda zaman ve mekân bakımından büyük bir şansa sahip olduğumu düşünüyorum. Uzun süredir eğitimin her kademe ve her alanındaki öğrenme ve öğretme problemlerini birlikte ele almış ve sorgulamışızdır. Bu eseri birlikte yeniden ele almış olmaktan dolayı mutluyum. Birlikte yapmış olduğumuz bu çalışmanın Türkçe Eğitimi alanına katkı sağlayacağına inanıyorum.

Gözden geçirilmiş bu baskının gerçekleştirilmesinde emeği geçen Nobel Akademik Yayıncılık sahibi Nevzat Argun Bey'e ve çalışanlarına özellikle dizgi işlemlerini yürüten Erdal Tarkan Kara teşekkürü bir borç biliriz.

Ekim 2016

Dr. Mehrali CALP **Dr. Şükran CALP**

İÇİNDEKİLER

BEŞİNCİ BASKI İÇİN SUNUŞ iii
DÖRDÜNCÜ BASKI İÇİN SUNUŞ v
ÜÇÜNCÜ BASKI İÇİN SUNUŞ vi
İKİNCİ BASKI İÇİN SUNUŞ vii
ÖN SÖZ viii

1. KİTAP

BÖLÜM I
PROGRAM KAVRAMI VE TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMI

1. Program Kavramı 3
2. Eğitim Programı, Öğretim Programı ve Ders Programı 3
3. Eğitim Programının Unsurları 4
   a. Hedefler 4
   b. Öğrenme yaşantıları, eğitim durumları 5
   c. Değerlendirme etkinlikleri 5
4. Türkçe Öğretim Programı 6
   a. Türkçe Öğretim Programının içerik düzenlemesi 6
   b. Türkçe Öğretim Programında kazanımlar 9
   c. Programın uygulayıcısı öğretmenler 10

BÖLÜM II
TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMININ TARİHÎ GELİŞİMİ

Giriş 13
1. 1924 Programı 13
2. 1926 Programı 15
3. 1929 Programı 15
4. 1936 Programı 17
5. 1938 Programı 18
6. 1948 Programı 20
7. 1962 Program Taslağı 22
8. 1968 Programı 22
9. 1981 Programı 23
10. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu 25

BÖLÜM III
ÇOCUKTA DİL GELİŞİMİ

1. Dilin Eğitimdeki Yeri 31
2. Dilin Kazanılmasıyla İlgili Bazı Görüşler 32
   a. Egosantrik dil 33
   b. Sosyal dil 36

3. Dilin Kazanılmasıyla İlgili Kuramlar....36
a. Davranışçı kuram....37
b. Sosyal öğrenme kuramı....38
c. Psiko-linguistik kuram....39
4. Sosyal Kategorilere Göre Dilin Kazanılması....42
5. Dil Ediniminde Aşamalar....46
6. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler....51
7. Dil Becerisinin Çocuğun Sosyalleşmesindeki Rolü....55
8. Aile ve Yakın Çevrenin Dil Gelişimindeki Rolü....56

BÖLÜM IV
İLETİŞİM, ANLAMA, ANLATMA

1. İletişim....57
a. İletişimin kısa tarihi....58
b. Dilin iletişimdeki rolü....58
c. İletim - Anlama - Anlaşma....60
2. Anlama....61
a. Anlama yeteneğinin geliştirilmesi....64
b. Anlama yöntemleri....65
c. Anlama gücünü ölçme....65
3. Anlatma....67
a. Sözlü anlatım (Konuşma)....68
b. Yazılı anlatım....69
c. Anlatma gücünü ölçme....71

BÖLÜM V
DİNLEME EĞİTİMİ

1. Dinlemenin Tanımı....75
2. Dinlemenin Önemi....76
3. İşitme ve Dinleme Arasındaki İlişki....77
4. İşitmenin Fiziksel Yönü....78
Ses Dalgaları....78
Frekans....79
Genlik....79
Karmaşıklık....79
Kulağın yapısı....79
5. Dinleme Süreci....81
İlgi....81
İşitme....81
Dikkat....82
Kavrama....82
Dinleme....83
Değerlendirme....83
Tepki/karşılık....84
6. Dinlemeyi Oluşturan Unsurlar....84
Konuşmacı....84
Dinleyici....85
Konuşmanın içeriği....85
Ortam....86
7. Zayıf Dinlemenin Yaygınlığı....86

8. Etkili Dinleme İlkeleri 87
Dinlemeye hazırlanma 88
Konuşmacının düşüncelerini anlama 88
Konuşmacının düşüncelerini değerlendirme 89
Konuşmacının düşüncelerine tepki verme 89
9. Etkili Dinleme İlkelerini Uygulama 90
Genelde 90
Karşılıklı konuşmalarda 90
10. Dinleme Becerisinin Gelişimi 92
11. Dinleme Becerilerinin Kazandırılması 94
12. Dinlerken Uyulması Gereken Kuralların Öğretimi 97
13. Dinleme Eğitiminde Ana-Baba ve Öğretmenin Tutumu 98
14. Dinleme Becerisini Ölçme ve Değerlendirme 99
15. Truesdale' nin Tüm Vücutla Dinleme Öğretimi 99
16. Dinleme Türleri 101

BÖLÜM VI
KONUŞMA EĞİTİMİ VE SÖZLÜ ANLATIM

1. Konuşma 103
2. Sesler ve Telâffuz 104
3. Kelime Dağarcığı 106
4. Cümle Kurma 108
5. Dil Bozukluklarının Sebepleri 108
a. Nörolojik sebepler 109
b. Psikolojik sebepler 111
c. Biyolojik/Fizyolojik sebepler 111
d. Çevresel faktörler 111
6. Başlıca Dil Bozuklukları 112
a. Konuşma akıcılığı bozukluğu/Kekemelik 112
b. Atlama 113
c. Pelteklik (değiştirme) 113
d. Tutukluk 113
6. Dil Bozukluklarının Sağaltılması 114
7. Konuşma Eğitiminde Öğretmenin Rolü 115
Sözlü anlatımın geliştirilmesinde dikkat edilecek hususlar 116
8. Konuşmayı Duymanın Eşikleri 119
10. Konuşma Becerisini Ölçme ve Değerlendirme 119

BÖLÜM VII
OKUMA EĞİTİMİ

1. Okumanın Tanımı 121
2. Okumanın Anlam ve Önemi 122
3. Okuma Eylemi 123
a. Okumanın fizyolojik yönü 123
b. Okumanın fizyolojik yönü 124
4. Okuma Güçlüklerinin Sebepleri ve Okumayı Engelleyen Faktörler 124
a. Fizyolojik faktörler 125
b. Psikolojik faktörler 125
c. Sosyo-kültürel faktörler 127
d. Eğitimle ilgili faktörler 127

5. Okuma Becerisinin Kazandırılması Süreci 128
Öğrencilere Okuma Beceri Ve Alışkanlıkları Nasıl Kazandırılabilir? 128
6. Okuma Becerilerinin Kazandırılmasında Öğretmenin Sorumluluğu 131
7. Metinler Arası Okuma 132
8. Okumanın Prensipleri 133
9. Başarılı Okumanın İncelikleri 135
10. Okuma Sırasında Düşüncenin Akışı 137
11. Okumada Aklı Uyaran İşaretler 138
12. Serbest Okuma 139
13. Okuma Eğilimleri 141
14. Okuma Alışkanlığı Geliştirmede Ana-Baba ve Öğretmenlere Düşen Görevler 143
15. Okuma Türleri 145
a. Sesli okuma 145
b. Sessiz okuma 151
c. İnşat 152
16. Okuma Metinlerinin Yapısı 155
17. Okuma Materyallerinde Kelime Sayısı 156
18. Okuma Becerisini Ölçme ve Değerlendirme 157
Okuma Becerisini Değerlendirme Ölçeği 159

BÖLÜM VIII
YAZILI ANLATIM

1. Yazılı Anlatımın Tanımı 161
2. Yazılı Anlatımın Önemi 161
3. Yazılı Anlatım Etkinliklerinin Amaçları 162
4. Yazılı Anlatımı Oluşturan Unsurlar 162
a. Fiziksel unsurlar 162
b. Zihinsel unsurlar 163
5. Yazılı Anlatım Çalışmalarında Dikkat Edilecek Hususlar 163
6. Öğrencileri Yazılı Anlatım Etkinliklerine Yönlendirme 168
7. Yazılı Anlatım Çalışmalarında Yazma Aşamaları 169
8. Yazılı Anlatım Çalışmalarının Düzeltilmesi 171
9. Yazılı Anlatım Becerilerini Geliştirmede Başvurulacak Teknikler 172
a. Güdümlü yazma çalışmaları 173
b. Serbest yazma çalışmaları 176
c. Yaratıcı yazma çalışmaları 177
10. Yazma Türleri 179
11. Yazma Yoluyla Eleştirel Düşüncenin Geliştirilmesi 182
12. Yazılı Anlatım Etkinliklerini Ölçme ve Değerlendirme 183

BÖLÜM IX
GÖRSEL OKUMA GÖRSEL SUNU

1. Görsel Okuma ve Görsel Sunu 189
2. Görsel Okuma ve Görsel Sunu için Örnek Etkinlikler 190

1. KİTAP

İÇİNDEKİLER

BEŞİNCİ BASKI İÇİN SUNUŞ iii

2. KİTAP

BÖLÜM X
ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİNİ DÜZENLEME

1. Türkçe Öğretiminde Planlama 1
2. Plan Yapmanın Gerekliliği 3
3. Ünitelendirilmiş Yıllık Plan 3
4. Günlük Plan/Ders Planı 7
5. Bir Ders Planının Düzenlenmesi 8
6. Ders Planı Örnekleri 14

BÖLÜM XI
KONUŞMANIN TEMELLERİ

1. Konuşmanın Temelleri 59
2. Toplum Konuşması İçin Yeni Fırsatlar 60
3. Konuşmacının Hazırlanması 61
   - Karşılıklı konuşma tarzı 61
   - Kişisel görünüm 62
   - Konuşmada vücuttan yardım alma 63
4. Konuşmanın Hazırlanması 64
   - Konu seçimi 64
   - Amaç belirleme 65
   - Dinleyici analizi 66
   - Kaynak malzemeleri kullanma 66
   - Örgütleme 67
5. Bir Topluluk Karşısında Sesli Okuma 69
   - Dil alışkanlıkları 70
   - Beden ve ses teknikleri 71
6. Konuşma Türleri 73
   - Son bir not 75

BÖLÜM XII
HIZLI OKUMA

1. Hızlı Okuma 77
2. Hızlı Okumanın Tanımı ve Niteliği 78
3. Hızlı Okumanın Önemi 79
4. Hızlı Okumanın Gerekliliği 79
5. Hızlı Okumanın Yararları 80
6. Okuma Metinlerinin Hazırlanmasında Atılacak Adımlar 81
7. Okuma Hızının Ölçülmesi 81

8. Anlama Düzeyinin Ölçülmesi 84
9. Hızlı Okuma Çalışmalarında Kullanılan Grafikler 84
10. Hızlı Okuma İçin Temel Alıştırmalar....86
11. Hızlı Okuma için Uygun Ortamın Hazırlanması....86
12. Hızlı Okuma Alışkanlığını Geliştirmek için Yapılacaklar....88
13. Hızlı Okuma Etkinliklerine Başlarken Yapılacak Hazırlıklar....91
14. Hızlı Okuma Teknikleri....92
Fotoğrafik okuma....92
Göz gezdirmeli okuma (anahtar sözcükleri bulma)....93
Yerini bulma tekniği....93
Kaymağını alma....94
Kolon okuma....94
Zigzag okuma....94
Çapraz okuma....94
15. Metnin Okunması Sırasında Meydana Gelen Hız Değişiklikleri....95
16. Hızlı Okumayı Engelleyen Kötü Alışkanlıklar....95
17. Hızlı Okuma Tekniklerinde Kullanılan Araç Gereçler....98

BÖLÜM XIII
YAZI ÖĞRETİMİ

1. Yazının Kısa Tarihi....103
2. Yazı Öğretiminde Yöntem....104
Sentez yöntemleri....105
Analiz yöntemleri....105
Karma yöntem....106
3. Yazma Öğretiminde Kullanılacak Cümle ve Metinlerin Nitelikleri....106
4. Yazmaya Etki Eden Faktörler....106
Oturuş....107
Kas gelişimi....107
Yönler....107
El tercihi....107
Kalem/Divit vb. tutma....108
Boşluklar....108
Harflerin şekilleri....109
Güzel yazı....109
Güzel yazı yazma çalışmaları....110
Yazımında güçlük çekilen harfler....110
5. Yazmaya Hazırlık....110
6. Yazma Öğretiminde Alıştırmanın Yeri....111
7. Yazı Eğitiminde Öğretmenin Tutumu....111

BÖLÜM XIV
ÖĞRETİMDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Giriş....113
1. Strateji, Yöntem, Teknik....115
2. Tümevarım ve Tümdengelim Yaklaşımı Çerçevesinde Yöntem....117
a. Tümevarım yöntemleri....117
b. Tümdengelim yöntemleri....118
3. Öğretimde Kullanılan Çeşitli Yöntem ve Teknikler....119

a. Anlatma/Açıklama/Takrir 119
b. Soru-cevap/Sokrat 120
c. Gösteri/Demonstrasyon 121
d. Gösterip yaptırma 121
e. Gözlem ve inceleme 122
f. Programlı öğretim 122
g. Bilgisayar destekli öğrenme 124
h. Küme çalışması 126
ı. Grupla tartışma teknikleri 127
k. Kavram haritası 130
l. Zihin haritası 133
m. Drama 134
Son söz 138

BÖLÜM XV
DİLBİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

Giriş 141
1. Dilbilgisi Öğretiminin Amaçları 142
2. Dilbilgisi Öğretiminin İlkeleri 142
3. Cümle/Kelime Çözümlemelerinde Gözetilecek İlkeler 144
4. Dilbilgisi Dersinde Kullanılan Öğretim Yöntemleri 150
Tümevarım (Soru-cevap yoluyla) 151
Tümevarım (Açıklama yoluyla) 153
Tümevarım (Gözlem veya soru-cevap yoluyla) 154
Problem çözme (Yaparak yaşayarak öğrenme yoluyla) 157
5. Dilbilgisi Öğretimi için Uygulamalı Örnekler 158
a. İsim tamlamasının öğretimi 158
b. İsim Hal/Durum eklerinin öğretimi 160
c. Fiillerde zaman 162
d. Zarfların/Belirteçlerin öğretimi 163
d. Bağlaçların öğretimi 168

BÖLÜM XVI
METİN İNCELEMESİ

Giriş 175
1. Hazırlık Çalışmaları 176
3. Metnin Okunması 178
4. Kelime/Sözcük Tanıma Çalışmaları 178
a. Kelime bilgisi seviyesi 180
b. Metin incelemelerinde kelime çalışmaları 183
c. Kelime çalışmalarında göz önünde tutulacak ilkeler 190
d. Kelime öğretiminde izlenen sıra 195
e. Öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirme yolları 196
f. Kelime öğretiminde çeşitli uygulamalar 200
5. Metnin Konusunun Kavranmasıyla İlgili Çalışmalar 203
6. Metin Çözümlemesinde Sorular 204
7. Plan ve Paragraf Kavramını Kazandırma 206
8. Parçadaki Dil ve Anlatımın İncelenmesi 206
9. Parçanın Türü Üzerinde Çalışmalar 207
10. Ana Fikir ve Yardımcı Fikirlerin Bulunması 208

11. Okunan Metnin Özetlenmesi 208
12. Parçanın Yazarı Üzerinde Durma 209

BÖLÜM XVII
TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇ VE GEREÇLER

1. Öğretim ve Eğitim Teknolojisi 211
Öğretim teknolojisi 211
Eğitim teknolojisi 212
2. Öğrenme Öğretme Süreci ve Öğretim Araçları 212
Öğretim amaçlarının belirlenmesi 212
Davranışların öğrencilere nasıl kazandırılacağının belirlenmesi 213
Öğrenme yaşantıları ve eğitim durumlarının belirlenmesi 213
3. Türkçe Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçler 214
a. Görsel araçlar 214
b. İşitsel araçlar 219
c. Görsel ve işitsel araçlar 219
d. Canlı kaynaklar 220
4. Türkçe Öğretiminde Ders Kitapları 221
a. Ders kitaplarının şekil özellikleri 223
b. Ders kitaplarının içerik özellikleri 223
5. Araç Gereç Kullanımında Öğretmenin Rolü 224

BÖLÜM XVIII
TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1. Ölçme ve Değerlendirmenin Tanımı 227
2. Ölçme ve Değerlendirmenin Önemi 228
3. Değerlendirme Çeşitleri 229
4. Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme 230
Gözlemler 230
Anektodlar 233
Sergileme 233
Görüşme (Mülakat) 234
Kendini değerlendirme / Öz değerlendirme 234
Akran değerlendirme 235
Anlattırma 235
Sözlü sunum 235
Ödevler 235
Çalışma dosyası 235
Proje ödevi 238
Testler, yazılı yoklamalar 238
Kısa cevaplı sorular 238
Çoktan seçmeli testler 239
Eşleştirmeli sorular 239
Açık uçlu sorular 239

KAYNAKLAR 243

KAYNAKLAR

Akçamete, G (2001). Hızlı Okuma Teknikleri. Ankara: Ecem Yayıncılık.

Aksan, D. (1987). Her Yönüyle Dil. Ana Çizgileriyle Dilbilim I, Ankara, TDK Yayınları.

Aktaş, Ş., Gündüz, O. (2001). Yazılı ve Sözlü Anlatım. Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama AŞ.

Akyol, H. (1997). Kelime Öğretimi. Millî Eğitim, 134: 46-47.

Akyol, H. (1997). Okuma ve Prensipleri. Çağdaş Eğitim Dergisi, 233.

Akyol, H. (2000). Yazı Öğretimi. Millî Eğitim Dergisi, 146.

Akyol, H. (2007). Türkçe Öğretim Programı: Yenilikler ve Sorunlar. İlköğretmen, 61.

Alkan, C. (1992). Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi. Ankara: A Ü Eğitim Fakültesi.

Anderson, R.C., E.H. Hiebert, J.A. Scott, and I.A.G. Wilkinson. (1985). Becoming a nation of readers: The report of the Commission on Reading. Champaign, Ill.: Center for the Study of Reading.

Anderson, S. R., Edward K. (1985). "Deixis" in T. Shopen (ed.) Language Typology and Syntactic Fieldwork pp.259-308. Cambridge: Cambridge University Press.

Bamberger, R. (1990). Okuma Alışkanlığını Geliştirme (çev. Bengü Çapar) Ankara: Kütüphaneler Genel Müdürlüğü.

Beck, I. L., and McKeown, M. G. (1991). Conditions of vocabulary acquisition. In R. Barr, M. Kamil, P. Mosenthal, & P. D. Pearson (Eds.), Handbook of reading research (Vol. 2, pp. 789–814). New York: Longman.

Beck, I.L., McKeown, M.G., McCaslin, E.S., & Burkes, A.M. (1979). Instructional dimensions that may affect reading comprehension: Examples from two commercial reading programs. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh, Learning Research and Development Center

Beşinci Millî Eğitim Şûrası (1991). MEB Basımevi, İstanbul.

Bloodstein, O. (1995), A Handbook on Stuttering, Fifth Edition, Singular Publishing Group, Inc., San Diego

Buck, G. (2001). Assessing listening. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Bulut, P. (2013). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencileri ve Öğretmenlerinin Özetleme Stratejilerinin Değerlendirilmesi: Türkçe Dersi Örneği (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara

Burley-Allen, M. (1995). Listening: The Forgotten Skill: A Self-teaching Guide. New York, NY: John Wiley & Sons, Inc.

Bülbül, F. (2014). Kavram haritalama tekniğinin yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanımı. Turkish Studies, 9 (6), 175-189.

Büyükkaragöz, S. (1997). Program Geliştirme "Kaynak Metinler", Geliştirilmiş 2. Baskı, Konya: Kuzucular Ofset

Calp, M. (2001). İlköğretim Okulları İkinci Kademede Dilbilgisi Öğretimi Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi.

Calp, M. (2002). İlkokuma Yazma Öğretimi, Konya: Eğitim Kitabevi.

Calp, Ş. (2015). İlkokulda Kullanılan Strateji, Yöntem ve Teknikler. içinde "İlkokulda Yaratıcı Drama" (Editör: Gizem Saygılı) Ankara: Pegem Akademi.

Carrier C. H., Ozouf R. (1964). Yaşanmış Pedagoji, *Çeviren: Nejat Yüzbaşıoğulları*) Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Cüceloğlu, D. (1996). İnsan ve Davranışı, "Duyum ve Algılama, İşitme", Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996

Çelenk, S. Tertemiz, N., Kalaycı, N. (2000). İlköğretim Programları ve Gelişmeler, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Demir, C. (1997). Atatürk Döneminde Bir ve Tam Devreli Liselerde (Ortaokul ve Liselerde) Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ve Öğretimi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Gazi Üniversitesi.

Demirel, Ö. (1994). Türkçe Programı ve Öğretimi, Ankara: USEM Yayınları.

Demirel, Ö. (1999). İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi. İstanbul: MEB Basımevi.

Doğan, H. (1979). Analiz ve Program Hazırlama. Ankara: A. Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları.

Erden, M. (1998). Eğitimde Program Değerlendirme, Ankara: Anı Yayıncılık.

Ergin, Muharrem. Türk Dili Bilgisi, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1972

Ertürk, S. (1979). Eğitimde Program Geliştirme (Üçüncü Baskı) Ankara: Yelkentepe yayınları.

Ferah, A. (2001). Her Yönüyle Türkçe İlkokuma-Yazma, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Fitch-Hauser, M., Powers, W. G., O'Brien, K., & Hanson, S. (2007). Extending the conceptualization of listening fidelity. International Journal of Listening, 21, 81-91.

Göğüş, B. (1970). Anadili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı

Göğüş, B. (1978). Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi, Ankara: Kadıoğlu Matbaacılık.

Gömleksiz, N. M.; Erten, P. (2010). Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde modüler öğretim programının uygulanmasında karşılaşılan güçlükler: Nitel bir çalışma, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. 11(1), 174-198.

Graham, S., Berninger, V., Weintraub, N., & Schafer, W. (1998). Development of handwriting speed and legibility in grades 1-9. Journal of Educational Research, 92, 42-52.

Güneş, F. (2000). Uygulamalı okuma yazma öğretimi. Ankara: Ocak Yayınları.

Gürkan, T. (1988). Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolü. Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları

Hagevik, S. (1999). Just listening. Journal of Environmental Health, 62(2): 46.

Haris, E. J. ve Sipay, E. R. (1990). How to Increase reading Ability, A. Guide to Developmental and Remedial Methods, Newyork: Longman.

Heinich, R., Molenda, M., & Russell, J. (1993). Instructional media and the new technologies of instruction (4th ed.). New York: Macmillan.

Hutchby, I. (2005). "Active listening": Formulations and the elicitation of feelings-talk in child counselling. Research on Language and Social Interaction, 38, 303-329.

İleri, E. (2000). Avrupa Topluluğu'nun Dil Politikası ve Almanya'da Okula Giden Türk Asıllı Öğrencilerin Dil ve Eğitim Sorunları. Avrupa'da Yaşayan Türk Çocuklarının Anadil Sorunları Toplantısı. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yayınları.

İlkokul Program Taslağı, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1962.

İlkokul Programı, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1948.

İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı 6-7-8. Sınıf, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 2000.

İlköğretim Okulu Ders Programları, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 2000.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. sınıflar), Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara, 2005.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6-7-8 sınıflar), Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara, 2006.

İşman, A., Eskicumalı, A. (1999). Eğitimde Planlama ve Değerlendirme. Adapazarı: Değişim Yayınları.

Janusik, L. (2002). Teaching listening: what do we do? What should we do? International Journal of Listening, 16, 5-39

Jersild, A. (1983). Çocuk Psikolojisi (Çev. Gülseren Günçe) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri.

Kantemir, E. (1991). Yazılı ve Sözlü Anlatım. A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.

Karakuş, İ. (2002). Türkçe Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, Ankara: Anıttepe Yayıncılık

Kavcar, C., Oğuzkan F. ve Sever S. (2004). Türkçe Öğretimi. Ankara: Engin Yayınevi.

Kırkkılıç, A., Külekçi, N. Gündüz, O., Canım, R. Çelik, Y. Alyılmaz, C. (1999) İlk Okuma Yazma ve Türkçe Öğretimi, Erzurum: Bakanlar Matbaacılık.

Kocatürk, U. (2000). Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü. Ankara: Gaye Matbaacılık.

L.S.Vygotsky, Düşünce ve Dil, (Çev: S.Koray), Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998, s.144-145.

Larsen-Freeman, D. (1980). Discourse Analysis in Second Language Research. Newbury House Publishers, Inc., Rowley, MA 01969. (*çeviren: Mehrali Calp)*.

Lesgold, A., Resnick, L. B., & Hammond, K. (1985). Learning to read: A longitudinal study of word skill development in two curricula. In T. G. Waller & G. E. MacKinnon (Eds.), Reading research: Advances in theory and practice (Vol. 4, pp. 107-1 38). New York: Academic. Press.

Maviş, İ. (2004). Nörojenik Dil ve Konuşma Bozuklukları. (ed. Oğuz, H., Dursun, E., ve N, Dursun) "Tıbbi Rehabilitasyon" İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri

MEB On İkinci Millî Eğitim Şûrası, 18-22 Temmuz 1988, Raporlar Görüşmeler Kararlar, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1989

MEB On İkinci Millî Eğitim Şûrası, 18-22 Temmuz 1988, Raporlar Görüşmeler Kararlar, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1989).

Millî Eğitim Bakanlığı İkinci Maarif Şu'rası (1991). 15-21 Şubat 1943 Tıpkı Basım M. E. Basımevi.

Morris, A. C., Walker, B., Bradshaw, P., Hodges, J. C., Whitten M. E. (1964). College English: The First Year. New York: Fourth Edition-Harcourt, Brace & World, Inc.

Novak, J., Gowin, B. (1984). Learning how to learn. USA: Cambridge University Press.

Nyikos, M. (1990). Sex-Related Differences in Adult Language Learning; Socialization and Memory Factors. The Modern Language Journal, 74:3.

Oğuzkan, F. (1983). Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı. Emel Matbaacılık Sanayi. Ankara.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük (1995) İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı yayınları

Örnekleriyle Türkçe sözlük (1996). Cilt 3, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.

Örnekleriyle Türkçe sözlük (1996). Cilt 4, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.

Özbay M. (1995). Ankara Merkez Ortaokullarındaki Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Özbay M. (2001), 0-6 Yaş Grubu Çocuklarındaki Dil Gelişiminin Türkçe Öğretimi Açısından Önemi" Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 17: 97-103.

Özbay, M. (1997). Cumhuriyet Döneminde Ortaokullarda Türkçe Öğretiminin Gelişimi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Dr. Himmet Biray Özel Sayısı: 130-147.

Özbay, M. (2001). Türkçe Öğretiminde Dinleme Becerisini Geliştirme Yolları, *589: 9-14.*

Özbay, M. (2012). Dinleme Eğitimi. Ankara: Öncü Kitap.

Özdemir, E. (1981). Temel Eğitim Türkçe Programı Nasıl İşlevsel Duruma Getirilebilir?, Temel Eğitim ve Sorunları, Ankara: TED Yayını.

Özdemir, E. (1987). İlkokul Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi Klavuzu, İstanbul: İnkılap kitabevi.

Özer, Z. (1996). Duyguları İşitebilme Becerisi: Etkin Dinleme, Bilim ve Teknik sayı 347.

Özmen, R. G. (2001). Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8. (Editör: Leyla Küçükahmet). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Sağır, M. (2002). İlköğretim Okullarında Dil Bilgisi Öğretimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Sağlamer, E. (1995). Okuma. Çağdaş Eğitim, 208,20: 3-6.

Scheele, P. R. (1997). Photo Reading, Learning Strategies Corporation.

Schwab, J. The Practical: A Language For Curriculum. Washington: National Education Association, 1970

Selçuk, Z. (2000). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Sever, S. (1997). Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme. Ankara: Anı Yayıncılık.

Skinner, B. F. Verbal Behavior, New York, Appleton, 1957.

Susan, M. E. and Miller. W. R. (1985). Language Development.

Şenbay, N. (2000). Alıştırmalı Diksiyon Sanatı. İstanbul: M. E. Basımevi.

Şengül M., Yalçın K. S. (2001). Okuma ve Anlama Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Olarak Hazırlanan Bir Model Önerisi. Ankara: Millî Eğitim.

Şeyihoğlu, A., Akbaş, Y., Kartal, A. (2012). Uygulama örnekleri ile coğrafya eğitiminde kavram ve zihin haritaları. Ankara: Pegem Akademi.

Taşdemir, M, (2000). Eğitimde Planlama ve Değerlendirme, Ankara: Ocak Yayınları.

TDK, Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57b627c55e1ae2.43567756

Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı, Tebliğiler Dergisi, sayı 2098, 26.10.1987, s. 327-328

Temel F., Yazıcı, Z.(2003). İki Dilli ve Çok Kültürlü Ortamlarda Yetişen Çocuklar İçin Anadilinin Gerekliliği. Dil ve Edebiyat Dergisi, Sayı 622.

Templin, M. C. (1957). Certain Language Skills in Children. Minneapolis, University of Minneapolis Press.

Tosunoğlu, M. (2002). Türkçe Öğretiminde Okuma Alışkanlığı ve Çocukların Okuma Eğilimleri, Türk Dili, (609), 547–563.

Turgut, F. (1992). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları, 9. Baskı, Ankara.

Türk, A. (2003). Dinleme, Eğitimcilerin Dünyası.

Uygun, M. (1996). İlköğretim Kurumları Türkçe Eğitim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Ünalan, Ş, (2001). Türkçe Öğretimi, Geliştirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Williams, A. R. (2007). The Effects of Summarization Instruction on the Comrehension and Metacognitive Abilities of Sixth Grade Students in A Title I Middle School. Ph.D. Thesis. University of Alabama.

Williams, H. M. (1937). An Analytical Study of Language Achievement in Preschool Children. İçinde: Development of Language and Vocabulary in Young Children. USA: Iowa City.

Yalçın, G. Ü. (2001). Bilişsel Model Çerçevesinde Okuma Becerileri. Gazi Üniversitesi Kastomonu Eğitim Dergisi. 9 (1): 53-58.

Yalın, H. İ. (2001). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yaman, H. (2006). İlköğretim ikinci kademe dilbilgisi derslerinde kavram haritası tekniğinin öğrenci başarısına ve hatırlamaya etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yangın, B. (1999). İlköğretimde Türkçe Öğretimi (İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme Öğretmen El Kitabı). Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Yavuzer, H. (1996). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazıcı Okuyan, H. Y., Gedikoğlu, Y. G. (2011). Öğretmenlerce üretilen yazılı özet metinlerin niteliksel özellikleri. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (2), 1007-1020.

Yılmaz, B. (1992). Okuma Alışkanlığında Öğretmenin Rolü, Eğitim Dergisi, 1,2: 5-12.

Yılmaz, T. (1974). Dil Yapısının Okul Başarısındaki Rolü. Ankara: Ankara Basım ve Cilt Evi.

PAZARLAMA VE KAMUOYU ARAŞTIRMA ALANLARI

Seher Er

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1409
İletişim No.: 055
ISBN : 978-605-320-315-5
© 1. Basım, Şubat 2016

PAZARLAMA VE KAMUOYU ARAŞTIRMA ALANLARI
Seher Er

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaacılık Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok. No.: 18/3 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Er, Seher.
Pazarlama ve Kamuoyu Araştırma Alanları / *Seher Er*
1. Basım, xx+450 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-315-5
1. Araştırma 2. Alanlar 3. Yöntem 4. Pazarlama 5. Kamuoyu

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....1

1. BÖLÜM
ŞİRKET BİLGİLERİ

1. Şirketin Türü 5
2. Şirketin Hizmet Verdiği Şehir 6
3. Şirketin Hizmet Verdiği Semt 7
4. Şirketin E-Posta İsmini Oluşturma Biçimi 8
5. Şirketin Web (Sunucunun Alan Adı) Sayfasının İsmini Oluşturma Biçimi 9
6. Şirketin Kuruluş Yılı 10
7. Şirketin Çalışan Sayısı 11
8. Şirketin Anketör Sayısı 12
9. Şirketin Bağlı Bulunduğu Vergi Dairesinin Yeri 13
10. Şirketin Yönetici Sayısı 14
11. Şirketin Kadın Yönetici Sayısı 15
12. Şirketin Erkek Yönetici Sayısı 16
13. Şirket Tipi 17
14. Şirketin Üye Sayısı 18
15. Şirketin Araştırmacılar Derneğindeki Kadın Üye Sayısı 19
16. Şirketin Araştırmacılar Derneğindeki Erkek Üye Sayısı 20
17. Dernek Üyelikleri 21

2. BÖLÜM
ŞİRKETİN BİLGİ İŞLEM KAPASİTESİ

1. Şirketin Sunucu Sayısı 23
2. Şirketin Sunucu Adı 24
3. Şirketin Terminal Sayısı 25
4. Şirketin Terminal Adı 26
5. Şirketin Ofis Yazılımı 27
6. Şirketin Araştırma Yazılımı Adı 28
7. Şirketin Araştırma Yazılım Sayısı 29

3. BÖLÜM
SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Yüz Yüze (Rastgele Örnekleme) 31
2. Yüz Yüze (Kota Örnekleme) 32
3. Yüz Yüze (Adresli) 33
4. Mektup ile 34
5. Gölge Müşteri 35
6. B2B Görüşmeler 36
7. Masa Başı Çalışmalar 37
8. CATI (Bilgisayar Destekli Telefon Görüşmesi) 38
9. CATI Terminal Sayısı 40
10. CAPI (Bilgisayar Destekli Yüz Yüze Görüşme) 41
11. CAPI Terminal Sayısı 42
12. İnternet 43
13. Gözlem 43
14. Grup Tartışmaları 44
15. Derinlemesine Görüşme 45

4. BÖLÜM
HİZMET VERİLEN ARAŞTIRMA ALANLARI

1. Reklam-Paket Testleri 47
2. Tarım Araştırmaları 48

3. Otomotiv Araştırmaları 49
4. B2B Araştırmaları 50
5. Çocuk Araştırmaları 51
6. Tüketim Malları Araştırmaları 52
7. Müşteri Memnuniyeti Araştırmaları 53
8. Medya Araştırmaları 55
9. Personel Araştırmaları..... 56
10. Ürün Testleri 57
11. Tracking-Marka İmajı Araştırmaları 57
12. Perakende Satış Araştırmaları 59
13. Eğitsel Servisler Araştırmaları 60
14. Finansal-Kurum İmajı Araştırmaları..... 61
15. Yiyecek-İçecek Araştırmaları 62
16 Endüstriyel Araştırmalar 63
17. Uluslararası Araştırmalar 64
18. İnternet Araştırmaları..... 64
19. Pazarlama Modeli Araştırmaları 66
20. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmaları..... 67
21. Sağlık-İlaç Araştırmaları..... 68
22. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmaları 69
23. Sosyal-Kamuoyu Araştırmaları..... 69
24. Seyahat-Turizm Araştırmaları 71
25. Veri Tabanı (Database) Hazırlama 71
26. Veri İşleme Araştırmaları 72

5. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİLER REKLAM-PAKET TESTLERİ SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Reklam-Paket Testlerinde Yüz Yüze (Rastgele Örnekleme) Kullanımı 76
2. Reklam-Paket Testlerinde Yüz Yüze (Kota Örnekleme) Kullanımı 77
3. Reklam-Paket Testlerinde Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı..... 78
4. Reklam-Paket Testlerinde Mektup Kullanımı..... 79

5. Reklam-Paket Testlerinde Gölge Müşteri Kullanımı 80
6. Reklam-Paket Testlerinde B2B Görüşmeler Kullanımı 81
7. Reklam-Paket Testlerinde Masa Başı Çalışmaların Kullanımı 82
8. Reklam-Paket Testlerinde CATI Kullanımı 83
9. Reklam-Paket Testlerinde CAPI Kullanımı 84
10. Reklam-Paket Testlerinde İnternet Kullanımı 85
11. Reklam-Paket Testlerinde Gözlem Kullanımı 86
12. Reklam-Paket Testlerinde Grup Tartışmaları Kullanımı 87
13. Reklam-Paket Testlerinde Derinlemesine Görüşme Kullanımı 88

6. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALİ ÜST ANALİZLER TARIM ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Tarım Araştırmalarında Yüz Yüze (Rastgele Örnekleme) Kullanımı 91
2. Tarım Araştırmalarında Yüz Yüze (Kota Örnekleme) Kullanımı 92
3. Tarım Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 93
4. Tarım Araştırmalarında Mektup Kullanımı 94
5. Tarım Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 95
6. Tarım Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 96
7. Tarım Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 97
8. Tarım Araştırmalarında CATI Kullanımı 98
9. Tarım Araştırmalarında CAPI Kullanımı 99
10. Tarım Araştırmalarında İnternet Kullanımı 100
11. Tarım Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 101
12. Tarım Araştırmalarında Grup Tartışmalarının Kullanımı 102
13. Tarım Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı 103

7. BÖLÜM
KARŞILAŞTIMALI ÜST ANALİZLER OTOMOTİV ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Otomotiv Araştırmalarında Yüz Yüze (Rastgele Örnekleme) Kullanımı 105
2. Otomotiv Araştırmalarında Yüz Yüze (Kota Örnekleme) Kullanımı 106
3. Otomotiv Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 107

4. Otomotiv Araştırmalarında Mektup Kullanımı 108
5. Otomotiv Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 109
6. Otomotiv Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 110
7. Otomotiv Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 111
8. Otomotiv Araştırmalarında CATI Kullanımı 112
9. Otomotiv Araştırmalarında CAPI Kullanımı 113
10. Otomotiv Araştırmalarında İnternet Kullanımı 114
11. Otomotiv Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 115
12. Otomotiv Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 116
13. Otomotiv Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı 117

8. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER
B2B ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE
KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. B2B Araştırmalarında Yüz Yüze (Rastgele Örnekleme) Kullanımı 119
2. B2B Araştırmalarında Yüz Yüze (Kota Örnekleme) Kullanımı 120
3. B2B Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 121
4. B2B Araştırmalarında Mektup Kullanımı 122
5. B2B Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 123
6. B2B Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 124
7. B2B Araştırmalarında Masa Başı Çalışmaların Kullanımı 125
8. B2B Araştırmalarında CATI Kullanımı 126
9. B2B Araştırmalarında CAPI Kullanımı 127
10. B2B Araştırmalarında İnternet Kullanımı 128
11. B2B Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 129
12. B2B Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 130
13. B2B Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı 131

9. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER
ÇOCUK ARAŞTIRMALARINDA
SAHA ÇALIŞMALARI VE
KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Çocuk Araştırmalarında Yüz Yüze (Rastgele Örnekleme) Kullanımı 133
2. Çocuk Araştırmalarında Yüz Yüze (Kota Örnekleme) Kullanımı 134

3. Çocuk Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 135
4. Çocuk Araştırmalarında Mektup Kullanımı 136
5. Çocuk Araştırmalarında Gölge Müşterinin Kullanımı 137
6. Çocuk Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı..... 138
7. Çocuk Araştırmalarında Masa Başı Çalışmaların Kullanımı..... 139
8. Çocuk Araştırmalarında CATI Kullanımı 140
9. Çocuk Araştırmalarında CAPI Kullanımı..... 141
10. Çocuk Araştırmalarında İnternet Kullanımı 142
11. Çocuk Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 143
12. Çocuk Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 144
13. Çocuk Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı..... 145

10. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER TÜKETİM MALLARI ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Tüketim Malları Araştırmalarında Yüz Yüze (Rastgele Örnekleme) Kullanımı 147
2. Tüketim Malları Araştırmalarında Yüz Yüze (Kota Örnekleme) Kullanımı 148
3. Tüketim Malları Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı..... 149
4. Tüketim Malları Araştırmalarında Mektup Kullanımı 150
5. Tüketim Malları Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı..... 151
6. Tüketim Malları Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı..... 152
7. Tüketim Malları Araştırmalarında Masa Başı Çalışmaların Kullanımı... 153
8. üketim Malları Araştırmalarında CATI Kullanımı..... 154
9. Tüketim Malları Araştırmalarında CAPI Kullanımı..... 155
10. Tüketim Malları Araştırmalarında İnternet Kullanımı..... 156
11 Tüketim Malları Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 157
12. Tüketim Malları Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı..... 158
13. Tüketim Malları Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı .. 159

11. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER MÜŞTERİ MEMNUNİYETİ ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında Yüz Yüze (Rastgele Örnekleme) Kullanımı 161
2. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında Yüz Yüze (Kota Örnekleme) Kullanımı 162
3. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı . 163
4. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında Mektup Kullanımı 164
5. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 165
6. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 166
7. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 167
8. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında CATI Kullanımı..... 168
9. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında CAPI Kullanımı 169
10. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında İnternet Kullanımı 170
11. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında Gözlem Kullanımı..... 171
12. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 172
13. Müşteri Memnuniyeti Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı 173

12. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER MEDYA ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Medya Araştırmalarında Yüz Yüze (Rastgele Örnekleme) Kullanımı 175
2. Medya Araştırmalarında Yüz Yüze (Kota Örnekleme) Kullanımı 176
3. Medya Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 177
4. Medya Araştırmalarında Mektup Kullanımı..... 178
5. Medya Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 179
6. Medya Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 180
7. Medya Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 181

8. Medya Araştırmalarında CATI Kullanımı 182
9. Medya Araştırmalarında CAPI Kullanımı 183
10. Medya Araştırmalarında İnternet Kullanımı 184
11. Medya Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 185
12. Medya Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 186
13. Medya Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı 187

13. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER
PERSONEL ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Personel Araştırmalarında Yüz Yüze (Rastgele Örnekleme) Kullanımı.. 189
2. Personel Araştırmalarında Yüz Yüze (Kota Örnekleme) Kullanımı..... 190
3. Personel Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 191
4. Personel Araştırmalarında Mektup Kullanımı 192
5. Personel Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 193
6. Personel Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 194
7. Personel Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı..... 195
8. Personel Araştırmalarında CATI Kullanımı..... 196
9. Personel Araştırmalarında CAPI Kullanımı..... 197
10. Personel Araştırmalarında İnternet Kullanımı 198
11. Personel Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 199
12. Personel Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 200
13. Personel Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı..... 201

14. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER
ÜRÜN TESTLERİNDE SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Ürün Testlerinde Yüz Yüze (Rastgele Örnekleme) Kullanımı 203
2. Ürün Testlerinde Yüz Yüze (Kota Örnekleme) Kullanımı 204
3. Ürün Testlerinde Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı..... 205
4. Ürün Testlerinde Mektup Kullanımı 206

5. Ürün Testlerinde Gölge Müşteri Kullanımı 207
6. Ürün Testlerinde B2B Görüşmeler Kullanımı 208
7. Ürün Testlerinde Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 209
8. Ürün Testlerinde CATI Kullanımı 210
9. Ürün Testlerinde CAPI Kullanımı 211
10. Ürün Testlerinde İnternet Kullanımı 212
11. Ürün Testlerinde Gözlem Kullanımı 213
12. Ürün Testlerinde Grup Tartışmaları Kullanımı 214
13. Ürün Testlerinde Derinlemesine Görüşme Kullanımı 215

15. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER TRACKING-MARKA İMAJI ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 217
2. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 218
3. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı. 219
4. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında Mektup Kullanımı 220
5. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 221
6. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 222
7. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 223
8. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında CATI Kullanımı 224
9. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında CAPI Kullanımı 225
10. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında İnternet Kullanımı 226
11. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 227
12. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı... 228
13. Tracking-Marka İmajı Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı 229

16. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER PERAKENDE SATIŞ ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Perakende Satış Araştırmalarında Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 231

2. Perakende Satış Araştırmalarında Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 232
3. Perakende Satış Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 233
4. Perakende Satış Araştırmalarında Mektup Kullanımı 234
5. Perakende Satış Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 235
6. Perakende Satış Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 236
7. Perakende Satış Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 237
8. Perakende Satış Araştırmalarında CATI Kullanımı 238
9. Perakende Satış Araştırmalarında CAPI Kullanımı 239
10. Perakende Satış Araştırmalarında İnternet Kullanımı 240
11. Perakende Satış Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 241
12. Perakende Satış Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 242
13. Perakende Satış Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı ... 243

17. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER EĞİTSEL SERVİSLER ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Eğitsel Servisler Araştırmalarında Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 245
2. Eğitsel Servisler Araştırmalarında Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 246
3. Eğitsel Servisler Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 247
4. Eğitsel Servisler Araştırmalarında Mektup Kullanımı 248
5. Eğitsel Servisler Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 249
6. Eğitsel Servisler Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 250
7. Eğitsel Servisler Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 251
8. Eğitsel Servisler Araştırmalarında CATI Kullanımı 252
9. Eğitsel Servisler Araştırmalarında CAPI Kullanımı 253
10. Eğitsel Servisler Araştırmalarında İnternet Kullanımı 254
11. Eğitsel Servisler Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 255
12. Eğitsel Servisler Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 256
13. Eğitsel Servisler Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı .. 257

18. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER FİNANSAL KURUM İMAJI ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 259
2. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 260
3. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 261
5. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında Mektup Kullanımı 262
6. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı..... 263
7. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı..... 264
8. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 265
9. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında CATI Kullanımı..... 266
10. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında CAPI Kullanımı..... 267
11. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında İnternet Kullanımı 268
12. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 269
12. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı ... 270
13. Finansal-Kurum İmajı Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı 271

19. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER YİYECEK-İÇECEK ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 273
2. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 274
3. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 275
4. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında Mektup Kullanımı..... 276
5. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 277
6. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 278
7. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 279
8. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında CATI Kullanımı 280

9. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında CAPI Kullanımı 281
10. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında İnternet Kullanımı 282
11. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 283
12. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 284
13. Yiyecek-İçecek Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı ... 285

20. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER
ENDÜSTRİYEL ARAŞTIRMALARDA
SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN
BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Endüstriyel Araştırmalarda Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 287
2. Endüstriyel Araştırmalarda Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 288
3. Endüstriyel Araştırmalarda Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 289
4. Endüstriyel Araştırmalarda Mektup Kullanımı 290
5. Endüstriyel Araştırmalarda Gölge Müşteri Kullanımı 291
6. Endüstriyel Araştırmalarda B2B Görüşmeler Kullanımı 292
7. Endüstriyel Araştırmalarda Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 293
8. Endüstriyel Araştırmalarda CATI Kullanımı 294
9. Endüstriyel Araştırmalarda CAPI Kullanımı 295
10. Endüstriyel Araştırmalarda İnternet Kullanımı 296
11. Endüstriyel Araştırmalarda Gözlem Kullanımı 297
12. Endüstriyel Araştırmalarda Grup Tartışmaları Kullanımı 298
13. Endüstriyel Araştırmalarda Derinlemesine Görüşme Kullanımı 299

21. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER
ULUSLARARASI ARAŞTIRMALARDA
SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN
BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Uluslararası Araştırmalarda Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 301
2. Uluslararası Araştırmalarda Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 302
3. Uluslararası Araştırmalarda Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 303
4. Uluslararası Araştırmalarda Mektup Kullanımı 304
5. Uluslararası Araştırmalarda Gölge Müşteri Kullanımı 305
6. Uluslararası Araştırmalarda B2B Görüşmeler Kullanımı 306

7. Uluslararası Araştırmalarda Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 307
8. Uluslararası Araştırmalarda CATI Kullanımı 308
9. Uluslararası Araştırmalarda CAPI Kullanımı 309
10. Uluslararası Araştırmalarda İnternet Kullanımı 310
11. Uluslararası Araştırmalarda Gözlem Kullanımı 311
12. Uluslararası Araştırmalarda Grup Tartışmaları Kullanımı 312
13. Uluslararası Araştırmalarda Derinlemesine Görüşme Kullanımı 313

22. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER İNTERNET ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. İnternet Araştırmalarında Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 315
2. İnternet Araştırmalarında Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 316
3. İnternet Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 317
4. İnternet Araştırmalarında Mektup Kullanımı 318
5. İnternet Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 319
6. İnternet Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 320
7. İnternet Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 321
8. İnternet Araştırmalarında CATI Kullanımı 322
9. İnternet Araştırmalarında CAPI Kullanımı 323
10. İnternet Araştırmalarında İnternet Kullanımı 324
11. İnternet Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 325
12. İnternet Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 326
13. İnternet Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı 327

23. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER PAZARLAMA MODELİ ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Pazarlama Modeli Araştırmalarında Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 329
2. Pazarlama Modeli Araştırmalarında Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 330
3. Pazarlama Modeli Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 331

4. Pazarlama Modeli Araştırmalarında Mektup Kullanımı 332
5. Pazarlama Modeli Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 333
6. Pazarlama Modeli Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 334
7. Pazarlama Modeli Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı ... 335
8. Pazarlama Modeli Araştırmalarında CATI Kullanımı 336
9. Pazarlama Modeli Araştırmalarında CAPI Kullanımı 337
10. Pazarlama Modeli Araştırmalarında İnternet Kullanımı 338
11. Pazarlama Modeli Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 339
12. Pazarlama Modeli Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 340
13. Pazarlama Modeli Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı 341

24. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER SEGMENTSYON-TİPOLOJİ ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı .. 343
2. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı... 344
3. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 345
4. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında Mektup Kullanımı 346
5. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 347
6. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı .. 348
7. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar 349
8. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında CATI Kullanımı 350
9. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında CAPI Kullanımı 351
10. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında İnternet Kullanımı 352
11. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 353
12. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 354
13. Segmentasyon-Tipoloji Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı 355

25. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER SAĞLIK-İLAÇ ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Sağlık-İlaç Araştırmalarında Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 357
2. Sağlık-İlaç Araştırmalarında Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 358
3. Sağlık-İlaç Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 359
4. Sağlık-İlaç Araştırmalarında Mektup Kullanımı 360
5. Sağlık-İlaç Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 361
6. Sağlık-İlaç Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 362
7. Sağlık-İlaç Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 363
8. Sağlık-İlaç Araştırmalarında CATI Kullanımı 364
9. Sağlık-İlaç Araştırmalarında CAPI Kullanım 365
10. Sağlık-İlaç Araştırmalarında İnternet Kullanımı 366
11. Sağlık-İlaç Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 367
12. Sağlık-İlaç Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 368
13. Sağlık-İlaç Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı 369

26. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER FİYATLANDIRMA-PROMOSYON ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 371
2. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 372
3. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 373
4. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında Mektup Kullanımı 374
5. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 375
6. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 376

7. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 377
8. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında CATI Kullanımı..... 378
9. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında CAPI Kullanımı 379
10. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında İnternet Kullanımı 380
11. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında Gözlem Kullanımı..... 381
12. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı..... 382
13. Fiyatlandırma-Promosyon Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı 383

27. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER SOSYAL-KAMUOYU ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı..... 385
2. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 386
3. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 387
4. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında Mektup Kullanımı 388
5. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 389
6. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 390
7. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı..... 391
8. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında CATI Kullanımı..... 392
9. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında CAPI Kullanımı..... 393
10. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında İnternet Kullanımı 394
11. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 395
12. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 396
13. Sosyal-Kamuoyu Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı. 397

28. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER SEYAHAT-TURİZM ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Seyahat-Turizm Araştırmalarında Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı..... 399

2. Seyahat-Turizm Araştırmalarında Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 400
3. Seyahat-Turizm Araştırmalarında Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 401
4. Seyahat-Turizm Araştırmalarında Mektup Kullanımı 402
5. Seyahat-Turizm Araştırmalarında Gölge Müşteri Kullanımı 403
6. Seyahat-Turizm Araştırmalarında B2B Görüşmeler Kullanımı 404
7. Seyahat-Turizm Araştırmalarında Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 405
8. Seyahat-Turizm Araştırmalarında CATI Kullanımı 406
9. Seyahat-Turizm Araştırmalarında CAPI Kullanımı 407
10. Seyahat-Turizm Araştırmalarında İnternet Kullanımı 408
11. Seyahat-Turizm Araştırmalarında Gözlem Kullanımı 409
12. Seyahat-Turizm Araştırmalarında Grup Tartışmaları Kullanımı 410
13. Seyahat-Turizm Araştırmalarında Derinlemesine Görüşme Kullanımı ... 411

29. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER VERİ TABANI (DATABASE) HAZIRLAMADA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 413
2. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 414
3. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 415
4. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada Mektup Kullanımı 416
5. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada Gölge Müşteri Kullanımı 417
6. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada B2B Görüşmeler Kullanımı 418
7. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada Masa Başı Çalışmalar Kullanımı .. 419
8. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada CATI Kullanımı 420
9. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada CAPI Kullanımı 421
10. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada İnternet Kullanımı 422
11. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada Gözlem Kullanımı 423
12. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada Grup Tartışmaları Kullanımı 424
13. Veri Tabanı (Database) Hazırlamada Derinlemesine Görüşme Kullanımı 425

30. BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ÜST ANALİZLER VERİ İŞLEME ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMALARI VE KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

1. Veri İşlemede Yüz Yüze (R.Ö.) Kullanımı 427
2. Veri İşlemede Yüz Yüze (K.Ö.) Kullanımı 428
3. Veri İşlemede Yüz Yüze (Adresli) Kullanımı 429
4. Veri İşlemede Mektup Kullanımı 430
5. Veri İşlemede Gölge Müşteri Kullanımı 431
6. Veri İşlemede B2B Görüşmeler Kullanımı 432
7. Veri İşlemede Masa Başı Çalışmalar Kullanımı 433
8. Veri İşlemede CATI Kullanımı 434
9. Veri İşlemede CAPI Kullanımı 435
10. Veri İşlemede İnternet Kullanımı 436
11. Veri İşlemede Gözlem Kullanımı 437
12. Veri İşlemede Grup Tartışmaları Kullanımı 438
13. Veri işlemede Derinlemesine Görüşme Kullanımı 439

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 441

KAYNAKÇA 449

GİRİŞ

Literatür incelendiğinde Pazarlama ve Kamuoyu Araştırma Alanları konusunda kaynak bulunmadığı görülmektedir. Genellikle araştırma yöntemleri bağlamında kitaplar mevcuttur. Bu nedenle çalışmada bu eksikliği tamamlayacak Pazarlama ve Kamuoyu Araştırma Alanları ile kullanılan bilgi toplama yöntemleri arasındaki ilişki sorgulanmıştır. Pazarlama ve Kamuoyu Araştırmacıları Derneği'nin (Araştırmacılar Derneği) "http://www.araştırmacılar.org" adresinde aşağıda belirtilen bölümler bulunmaktadır: Ana Sayfa, Dernek Hakkında, Üyelik, Etkinlikler, Projeler GAB, Şirketler, A-Bülten, Duyurular. Çalışmada Şirketler Bölümü'nde yer alan araştırma şirketlerinin doldurdukları form içindeki bilgilerin üst-analizleri yapılmıştır (formların alındığı tarih: 21.11.2007). Çalışma yeniden gözden geçirilmiş bir üst analiz niteliğindedir. Üst-metin örneğindeki gibi üst-analiz içermektedir (Güz, 2014). Üst-analiz kavramının kullanılma nedeni alanda faaliyet gösteren araştırma şirket yetkililerinin doldurmuş oldukları formların istatistiksel analizinin yapılmasıdır.

Analiz içinde yer alan "Şirket Bilgileri, Şirketlerin Bilgi İşlem Kapasiteleri, Şirketlerin Saha Çalışmaları ve Kullanılan Bilgi Toplama Yöntemleri, Şirketlerin Hizmet Verdikleri Araştırma Alanları" başlıkları altında verilen bilgilerin üst analizleri akademik ortamda eksik araştırma uygulamaları alanındaki bilgileri tamamlayacak niteliktedir. Frekans tablolarının oluşturulduğu bölümlerde değişkenler arasındaki ilişkinin anlaşılır olması ve beklenen değerler ile gözlenen değerler arasındaki bağlantı saptanmıştır. Çapraz tabloların oluşturulduğu bölümlerde değişkenler arasındaki ilişkilerin gücü ve yönü gösterilerek Hizmet Verilen Araştırma Alanları ile Saha Çalışmalarında Kullanılan Bilgi Toplama Yöntemleri arasındaki iliş-

ki saptanmıştır. Bu sonuçlara göre Hizmet Verilen Araştırma Alanlarında kullanılması gereken bilgi toplama yöntemleri belirlenmiştir. Çalışmada yer alan istatistiksel testler aşağıda açıklanmıştır.

İstatistiksel Testler

Bu çalışmada kullanılan istatistik testleri frekans tabloları ve çapraz tablolardan elde edilen sonuçlara göre yapılmıştır.

Ki Kare Testleri

Analizler ikili tablolar ve üçlü tablolar dikkate alınarak yapılacaktır. Bu analiz türünü etkileyen bir durumdur.

Tek Yönlü Ki Kare Uygunluk Testi Frekans tabloları bölümünde değişkenler arasındaki uygunluk analizi yapılacaktır.

Uygunluk testinde hipotezler aşağıdaki gibi kurulur:

H_0: "Uygunluk vardır."

H_1: "Uygunluk yoktur."

$P>\alpha$ H_0 Kabul, "Uygunluk vardır."

$P<\alpha$ H_0 Ret. "Uygunluk yoktur." biçiminde yorum yapılır (Özdamar, 2004:452).

"Başka bir anlatımla farklılık göstermektedir." biçiminde yorum yapılır. (Özdamar, 2004:458).

B. İki Yönlü Ki Kare Bağımsızlık Testi Çapraz tabloların verildiği bölümde R*C tablolarında ($R\geq2$, $C\geq2$) bağımsızlık analizi yapılacaktır. 2*2 tablolarında (dört gözlü tablolar) ise Pearson, Düzeltilmiş (Yates) ki kare, Fisher Exact ki kare analizleri yapılacaktır **(Özdamar, 2004:203)**.

Ki kare testi, frekans tablolarında Uygunluk testi, çapraz tablolarda ise Bağımsızlık testi biçiminde uygulanır (Özdamar, 2004:451). Olasılık, Önemlilik ve Karar ilişkisi aşağıdaki gibidir:

Olasılık	**Önemlilik**	**Karar**
P	*Önem Düzeyi*	*Karar*

P>0,05	Önemsiz	H_0 Kabul
P<0,05*	Önemli	H_0 Ret H_1 Kabul
P<0,01**	Çok Önemli	H_0 Ret H_1 Kabul
P<0,001***	İleri Düzeyde Önemli	H_0 Ret H_1 Kabul

R*C r>2 c>2 tablolarında Pearson ki kare analizi uygulanmıştır

Tablo 2*2 tipinde olduğunda teorik değerlerin büyüklüğüne göre Pearson ki kare, Yates (Continuity correction) ki kare, Fisher (Exact) ki kare testlerinden uygun olan birisi seçilir." (Özdamar, 2004:462)

Pearson ki kare testi, gözlerdeki teorik değerlerin tümü 25'e eşit ve daha büyük olduğunda uygulanır (Tij≥25) (Özdamar, 2004:462–463).

Yates ki kare testi (Corrected Chisquare, Düzeltilmiş ki kare) gözlerdeki teorik frekanslardan herhangi biri 5 ile 25 arasında ise uygulanır. 5≤Tij<25

Fisher ki kare testi (Exact ki kare, Kesin ki kare) gözlerdeki teorik frekanslardan herhangi biri 5'ten küçük ise uygulanır. Tij<5

Test istatistiğinin önemi aşağıdaki koşullara göre belirlenir:

P>α H_0 kabul, bağımsızlık vardır. (Fark İlişki)

P<α H_0 ret, bağımsızlık yoktur. (Fark İlişki)

Güvenilirlik Analizi (Alpha)

Köklü'nün hazırlamış olduğu İstatistik Terimleri Sözlüğü'nde Güvenilirlik şöyle açıklanmaktadır: Bir ölçme aracının ölçme sonuçlarındaki kararlılık derecesidir. Aynı ölçme aracının aynı kişilere iki defa uygulanması durumunda, bu iki ölçme sonuçlarının tutarlılığını güvenirliliği gösterir. Güvenilirlik ayrıca, kapsamı bir örnek olan bir ölçme aracındaki maddelerin birbirleri ile tutarlı olup olmadığına bakılarak da bulunabilir (Köklü, 2002:59).

Alfa katsayısının değerlendirilmesinde uyulan değerlendirme ölçüt (Özdamar, 2004:633);

0.00 ≤α<0.40 ise ölçek güvenilir değildir.

0.40 ≤α<0.60 ise ölçek düşük güvenilirliktedir.

0.60 ≤α<0.80 ise ölçek oldukça güvenilirdir.

0.080 ≤α<1.00 ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Yapılan analizlerde Pazarlama ve Kamuoyu Araştırmaları için güvenirlilik katsayısı olarak Cronbach Alpha katsayısı kullanılmıştır. Saha Çalışmaları ve kullanılan Bilgi Toplama Yöntemleri: Genel Alpha Katsayısı: 90.88 Düzeltilmiş alpha 92,65.

Hizmet Verilen Araştırma Alanları: Alpha Katsayısı: 93,06 Düzeltilmiş alpha 93,82. **Ölçek yüksek derecede güvenilirdir.**

Faktör Analizi

Faktör Analizi, birbiriyle ilişkili p tane değişkeni bir araya getirerek az sayıda ilişkisiz ve kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı, keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistiktir (Büyüköztürk; 2002:117).

Saha Çalışmaları ve Kullanılan Bilgi Toplama Yöntemleri ile Hizmet Verilen Araştırma Alanları Bölümlerinde faktör analizi yapılmıştır. Saha Çalışmaları ve Kullanılan Bilgi Toplama Yöntemleri Bölümü'nde yer alan analizler Pazarlama ve Kamuoyu Araştırmaları alanında önemli bir yere sahiptir. Araştırma Şirketlerinin Hizmet Verdikleri Araştırma Alanları bilgisini ayrıntılı bir biçimde içermektedir. Yine önemli bir bölüm Şirketlerin Çalışma alanlarıyla ilgili bilgilerin Faktör Analizinin yapılmasıdır. Bu üst analiz sonucunda oluşturulan yeni sınıflandırma ilginç bilgiler sunmaktadır. Üst analizi yapılan saha çalışmaları ve kullanılan bilgi toplama yöntemleri ile hizmet verilen araştırma alanlarının yeniden sınıflandırmaları analiz sonuçlarına göre yapılmıştır.

KAYNAKÇA

1. http://www.arastirmecilar.org/refauyk,abq?b=firma&act=detay&id=id=4&1ng=tr
2. Güz Nüket, Yapılan Görüşme, Ekim 2014.
3. Özdamar Kazım Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi, Kitabevi 2004 Genişletilmiş 5. baskı, Eskişehir.
4. Tutal Nilgün, Açıklamalı İstatistik Terimleri Sözlüğü, Nobel 2002.
5. Emiroğlu Kudret, Ekonomi Sözlüğü, Bilim ve Sanat, Ankara, 2006 s. 29.
6 http://tr.wikipedia.org/wiki/E-posta (2014)
7. http://www.baskent.edu.tr/~tkaracay/etudio/ders/internet/html/htmlbasics/web.htm (2014)
8. http://www.bilisimsozlugu.net/bilgi%20i%C5%9Fleme%20merkezi(2014)
9. http://www.bilisimsozlugu.net/sunucu(2014)
10. http://www.bilisimsozlugu.net/yazılım(2014)
11. Gülsoy, Tanses, Reklam Terimleri ve Kavramları Sözlüğü, İstanbul 1999
12. http://tuad.org.tr/upload/files/GAB2014%20ve%20GAB02%20farklar.pdf(2014)

13. http://tuad.org.tr/upload/dosyalar/KILAVUZ2_Rev01.pdf(2014)

14. Güncel Esomar kodları, tuad.org.tr/upload/dosyalar/KILAVUZ2_ Rev01.pdf

15. http://tuad.org.tr/upload/dosyalar/KILAVUZ2_Rev01.pdf

16. GAB 2009 Yönetim Sistemi Uygulama Kılavuzu Esomar Kodları Çevirileri, 2006. MMA 11–12

17. http://tuad.org.tr/upload/dosyalar/KILAVUZ2_Rev01.pdf, (2014)

18. Şener Büyüköztürk, Veri Analizi El Kitabı, 2002, Ankara (2014)

19. Meyer, Philip (Çev. Ali Atıf Bir vd.), Bilimsel Gazetecilik, 1998

20. Sipahi B. (vd.), Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi, 2. Baskı, Beta 2008

PDR'DE BİR ÖMÜR
-Finale-

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1532
Psikoloji / PDR No.: 58
ISBN: 978-605-320-438-1
© 1. Basım, Eylül 2016

PDR'DE BİR ÖMÜR -Finale-
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Voltan Acar, Nilüfer.
PDR'de Bir Ömür -Finale- / *Nilüfer Voltan Acar*
1. Basım, XIV + 608 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-438-1
1. Terapötik İletişim 2. Grupla Psikolojik Danışma 3. Makaleler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım

PİŞİRME YÖNTEMLERİ

Nevzat Eraslan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 792
İktisat/Ekonomi No.: 154
ISBN : 978-605-133-694-7
© Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Kasım 2016

PİŞİRME YÖNTEMLERİ

Nevzat Eraslan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Eraslan, Nevzat.
Pişirme Yöntemleri / *Nevzat Eraslan*
Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım, XII + 332 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-694-7
1. Mutfak 2. Yönetim 3. Organizasyon 4. Yemek 5. Ziyafet 6. Üretim 7. Fast Food
8. Ekipman 9. Alet 10. Sanitasyon 11. Hijyen 12. Yemek Çeşitleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Turizm, hizmet sektörünün lokomotifi olarak ülkemizin gelişimi ve tanıtımı açısından çok önemli bir alandır. Turizm sektöründe aşçılık mesleğinin yeri ve önemi konusuna gelince; Fransız Mutfağı, dünya mutfakları arasında birinci sırada yerini koruyup, gastronomi sektörünün ülkeye gelir getiren bir sektör olmasını sağlarken, Türk Mutfağı yıllarca turizm sektörünün gerisinde kaldı ve endüstrileşemedi. Başarılı olmak için eğitimli ve nitelikli personele ihtiyaç vardı.

Zamanla Türkiye'de aşçılık mesleği, diğer dünya mutfak kültürlerinin ve bazı yabancı şeflerin etkisiyle değer kazandı. Yeni pişirme teknolojilerinin gelişmesi ve yeni yöntemlerin kullanılması, Dünya Mutfağı'nın yanı sıra Türk Mutfağı'nın da gelişerek bugünkü hâlini almasını sağladı. Günümüzde profesyonel aşçılar Türk Mutfağı'nı uluslararası platforma taşımaya başladılar.

Türk Mutfağının dünyaya tanıtılmasında geleneksel öğrenme metodu olan usta-çırak ilişkisi yanında uluslararası düzeyde gastronomi ve dil eğitiminin de çok önemli bir yeri vardır. Bunun yanında aşçılar, yaşam boyu eğitim düşüncesiyle kendilerini devamlı yenilemelidirler.

Aşçılık, pek çok mesleği içerisinde barındıran bir meslektir. Aşçı; bir ressam kadar iyi tabak süsleyebilmeli, bir doktor kadar hijyenik olmalı ve bir aşçı kadar da yemeğe lezzet vermelidir.

Bir ülkenin büyük ülkelerle rekabet edebilmesi; her şeyden önce sağlıklı gıda ürünleri tüketen, sağlıklı ömür sürdüren nesillere bağlıdır. Ülkemiz için gelişme, ilerleme, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınma ancak sağlıklı nesillerle olur. Bunun için de sağlıklı beslenme çok önemlidir. Yaşam var oldukça, aşçılığın da var olacağı bir gerçektir. Aşçılığın, asrın elit bir mesleği olacağı ve şeflerin de çok daha iyi kazanacağı unutulmamalıdır.

"*Göz, mideden büyüktür*", aşçılık mesleği için önemli bir Alman atasözüdür. İnsanların önce gözünü doyurmak gerekir. Bunun için de yiyecekler güzel bir süsleme ile önce göze hitap edecek şekilde sunulmalıdır.

Çalışma hayatında sorunların üstesinden gelmenin ilk adımı bilmekten geçer. Gastronomi sektöründe de mutfak çalışanlarının kendilerine düşen görev ve sorumluluklarını hatırlatacak eğitim kaynaklarının yeterli olması gerekir. İşte bu nedenle bu kitabı yazdım. Eğitimle beraber var olan bu değerli kaynağın gastronomi dünyasına önemli katkılar sağlamasını ümit ederim.

Isparta, Eylül–2012

Nevzat Eraslan
Öğretim Görevlisi

İÇİNDEKİLER

MUTFAK ÇALIŞANLARI 1
1. Giriş 1
2. Mutfak Organizasyonu 1
3. Mutfak Çalışanlarının Sınıflandırılması 5
4. Mutfak Çalışanları ve Görevleri 7
5. Diğer Yardımcı Çalışanlar 22

MUTFAKTA KULLANILAN SEBZE VE BAKLAGİLLER 23
1. Sebzeler 23
2. Sebze Türleri 23
3. Sebzelerin Özellikleri 24
4. Sebze Hazırlama Araçları 25
5. Sebze Hazırlama Yöntemleri 25
6. Sebzelerin Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Noktalar 27
7. Sebzeleri Suda Bekletme 28
8. Özel İşlem Gerektiren Sebzelerin Hazırlanması ve Kullanılması 28
9. Doğrama Yöntemleri 30
10. Soğan Doğrama 34
11. Domates Soyma ve Doğrama 34
12. Patates Doğrama 35
13. Sebzelere Şekil Verme Özel Temizleme 38
14. Meyveler 39
15. Mutfak Ortamında Doğranan Diğer Ürünler 39
16. Kuru Baklagiller 40
17. Kuru Baklagillerin Seçimi 40
18. Kuru Baklagilleri Pişirmeye Hazırlık 41
19. Kuru Baklagillerin Menüdeki Yeri ve Önemi 42
20. Kuru Baklagillerin Saklanması 43
21. Kuru Baklagilleri Pişirmede Dikkat Edilecek Noktalar 43

ET BALIK TAVUK VE AV KANATLILARI 45
1. Etler 45
2. Sığır ve Dana Eti 47
3. Koyun ve Kuzu Eti 51
4. Kümes Hayvanları 52
5. Sakatatlar 55
6. Balıklar 56
7. Kırmızı/Beyaz Et ve Balıkların Marine Edilmesi 70
8. Marinad Yöntemleri 70
9. Kümes Hayvanlarının Lezzetlendirilmesi 72
10. Av Etlerini Marine Etme 72
11. Balıkları Marine Etme 72
12. Marinad Örnekleri 76

YAĞLAR 77
1. Yağlar 77
2. Kızartmalık Yağların Diğer Özellikleri ve Çözüm Önerileri 80
3. Kızartmada Kullanılan Yağların Çevreye Olan Etkisi 84
4. Kızartmalarda Kullanılacak Yağların Kalite Kriterleri 85

YEMEĞE LEZZET KATANLAR 87
1. Lezzet Verici Karışımlar 87
2. Otlar ve Baharatlar 89

ET SULARI VE SOSLAR 95
1. Et Suları 95
2. Temel Beyaz Et Suyu 99
3. Temel Tavuk Suyu 100
4. Temel Balık Suyu 101
5. Temel Kahverengi Et Suyu 102
6. Et Sularında Türetilen Soslar 104
7. Sebze Suyu 111
8. Diğer Sos Çeşitleri 112

YİYECEKLERİ PİŞİRME VE SÜSLEME 115
1. Pişirme 115
2. Pişme Isısı ve Süresi 115
3. Pişirme Yöntemlerinin Sınıflandırılması 116
4. Süsleme 120
5. Süsleme Kuralları 121

BLANCHING PİŞİRME YÖNTEMİ..... 123
1. Blanching (Ağartma / Beyazlatma)..... 123
2. Blanching Yönteminin Pastacılıkta Kullanılması 126
3. Blanching Yöntemine Örnek Reçeteler 126

BOILING PİŞİRME YÖNTEMİ 135
1. Boiling (HAŞLAMA) 135
2. Boiling Yönteminin Yararları 136
3. Boiling Yönteminin Zaman ve Isı Kontrolü 136
4. Boiling Yönteminde Dikkat Edilecek Noktalar..... 136
5. Boiling Yönteminde Basınçlı Tencerenin Kullanılması 137
6. Boiling Yöntemine Uygun Besinler ve Kullanıldığı Yerler 137
7. Boiling Yöntemine Örnek Reçeteler 138

STEWING PİŞİRME YÖNTEMİ..... 147
1. Stewing (Kendi Suyunda Pişirme) 147
2. Stewing Yönteminin Yararları 147
3. Stewing Yönteminin İlkeleri 148
4. Stewing Yönteminde Kullanılan Ürünler 148
5. Stewing Yönteminde Balık Hazırlama ve Dikkat Edilecek Noktalar..... 148
6. Stewing Yöntemine Örnek Reçeteler 149

GRILLING PİŞİRME YÖNTEMİ..... 155
1. Grilling (Izgara Yapma) 155
2. Grilling Yönteminin Pişirme Noktaları..... 156
3. Grilling Yönteminin Pişirme Dereceleri 156
4. Grilling Yönteminin Yararlan 157
5. Grilling Yönteminin Pişirme İlkeleri 157
6. Grilling Yönteminde Kullanılan Araçlar ve Özellikleri..... 158
7. Grilling Yönteminde Kullanılan Ürünler 159
8. Izgara Etlere Sürülen Yağlar..... 159
9. Grilling Yönteminde Kullanılan Etler 160
10. Grilling Yöntemi Örnek Reçeteleri 163

STEAMING YÖNTEMİ 175
1. Steaming (Buharda Pişirme)..... 175
2. Steaming Yönteminin Metodları..... 176
3. Steaming Yönteminin Yararları 176
4. Steaming Yönteminde Dikkat Edilecek Noktalar..... 176

5. Steaming Yönteminde Kullanılan Araçlar 177
6. Steaming Yönteminin Sağlık ve Besin Değeri Açısından Önemi 177
7. Steaming Yönteminin Kullanıldığı Yerler 178
8. Steaming Yöntemine Örnek Reçeteler 179

SAUTING YÖNTEMİ 191
1. Sauting (Tavada Pişirme) 191
2. Sauting Yöntemi İlkeleri 192
3. Sauting Yönteminin Kullanıldığı Yerler 193
4. Sauting Yöntemine Örnek Tarifler 193

SHALLOW FAT FRYING YÖNTEMİ 207
1. Shallow Fat Frying (Sığ Yağda Kızartma) 207
2. Shallow Fat Frying Yönteminde Zaman ve Isı Kontrolü 207
3. Shallow Fat Frying Yönteminde Dikkat Edilecek Noktalar 208
4. Shallow Fat Frying Yönteminin Yararları 208
5. Shallow Fat Frying Yönteminde Uluslararası Et Pişirme Dereceleri 208
6. Shallow Fat Frying Yönteminde Kullanılan Ürünler 209
7. Shallow Fat Frying Yönteminde Etlerin Kullanılması 209
8. Shallow Fat Frying Yönteminde Hazırlanan Balık Yemekleri 211
9. Shallow Fat Frying Yöntemine Örnek Reçeteler 212

DEEP FAT FRYING YÖNTEMİ 223
1. Deep Fat Frying (Derin Bol Yağda Kızartma) 223
2. Deep Fat Frying Yönteminde Kullanılan Araçlar 224
3. Deep Fat Frying Yönteminde Zaman ve Isı Kontrolü 224
4. Deep Fat Frying Yönteminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 225
5. Deep Fat Frying Yönteminde Kullanılan Ürünler 227
6. Deep Fat Frying Yöntemine Örnek Reçeteler 229

POACHING YÖNTEMİ 235
1. Poaching (Kaynamayan Sıcak Suda Haşlama) 235
2. Derin Sıvıda Pişirme 235
3. Az Sıvıda Pişirme 236
4. Poaching Yönteminin Yararları 236
5. Poaching Yönteminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 236
6. Poaching Yönteminde Kullanılan Ürünler 237
7. Poaching Yönteminde Hazırlanan Balık Yemekleri 237
8. Poaching Yöntemine Örnek Reçeteler 239

BRAISING YÖNTEMİ 243
1. Braising (Önce Az Yağda Sonra Sıvıyla Pişirme-Yahni) 243
2. Braising Yönteminin Yararlan 244
3. Braising Yönteminde Zaman ve Isı Kontrolü 244
4. Braising Yönteminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 245
5. Braising Yöntemi ile Hazırlanan Et Yemekleri 245
6. Braising Yöntemine Örnek Reçeteler 246

KIPPERING YÖNTEMİ 261
1. Kippering (Tütsülemek) 261
2. Kippering Yönteminin Ürüne Etkileri 261
3. Kippering Yönteminde Amaç 262
4. Kippering Yöntemi Çeşitleri 262
5. Kippering Yönteminin İşlem Basamakları 263
6. Kippering Yönteminde Dikkat Edilecek Noktalar 265
7. Kippering Yöntemi Uygulanan Ürünler 265
8. Tütsüleme Yapım Seti 265
9. Kippering Yönteminin Etlere Uygulanması 265
10. Kippering Yönteminin Balıklara Uygulanması 266
11. Kippering Yöntemi Uygulanan Ürünlerin Kullanıldığı Yerler 266
12. Kippering Yöntemine Örnek Reçeteler 266

GRATINATING YÖNTEMİ 271
1. Gratinating (Üstten Kızartmak-Graten) 271
2. Gratinating Yönteminin Uygulanması 271
3. Gratinating Yönteminin Yararı 272
4. Gratinating Yönteminde Dikkat Edilecek Noktalar 272
5. Gratinating Yönteminde Kullanılan Malzeme 272
6. Gratinating Yönteminde Kullanılan Sebzeler ve Özellikleri 273
7. Gratinating Yönteminde Kullanılan Etler ve Özellikleri 273
8. Gratinating Yöntemine Örnek Reçeteler 274

ROASTING YÖNTEMİ 277
1. Roasting (Fırında Çevirerek Pişirme Roti) 277
2. Roasting Yönteminin Yararı 277
3. Roasting Yönteminde Dikkat Edilecek Noktalar 278
4. Roasting Yönteminde Etin Hazırlanması 278
5. Roasting Yönteminde Zamanın Hesaplanması 279
6. Roasting Yönteminde Kullanılan Etler 280
7. Roasting Yöntemine Örnek Reçeteler 284

GLAZING YÖNTEMİ 295
1. Glazing (Parlatma) 295
2. Glazing Yöntemin Yararı 295
3. Glazing Yönteminde Kullanılan Malzeme 295
4. Glazing Yöntemin İlkeleri 295
5. Glazing Yöntemi İle Sebze Garnitür Hazırlama 296
6. Glazing Yöntemi İle Sebze Garnitür Hazırlama İlkeleri 297
7. Glazing Yönteminin Etlerde Kullanılması 297
8. Glazing Yönteminin Pastacılıkta Kullanılması 297
9. Glazing Yönteminde İşlem Gören Yiyecekler 297
10. Glazing Yöntemine Örnek Reçeteler 298

BAKING YÖNTEMİ 299
1. Baking Yöntemi (Fırında Pişirme) 299
2. Baking Yönteminin Uygulanması 299
3. Baking Yöntemin Temel Teknikler 300
4. Baking Yöntemin Yararları 300
5. Baking Yönteminin Anahtar Noktaları 300
6. Baking Yönteminde Zaman ve Isı Kontrolü 300
7. Baking Yöntemine Uygun Ürünler 301
8. Baking Yöntemi İçin Patatesin Hazırlanması 301
9. Baking Yöntemine Örnek Reçeteler 302

ALTERNATİF PİŞİRME YÖNTEMLERİ 309
1. Bain Marie Yöntemi (Dolaylı Pişirme Yöntemi) 309
2. Bain Marie Yöntemine Örnek Reçeteler 310
3. Microwave Cooking (Mikrodalga Fırında Pişirme) 311
4. Microwave Cooking Yöntemine Örnek Dereceler 312
5. Sous Vide Yöntemi (Su Fırını) 314
6. Radyo Frekanslı Isıtma 316
7. Ohmik Isıtma 316
8. Infrared (Kızılötesi) Isıtma 317
9. İndüksiyon ile Pişirme 317
10. Impıngement Teknolojisi 317
11. Air Jet Impingement Fırın 318

EKLER 319
YEMEK TERİMLERİ 321
KAYNAKÇA 327

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Ahmet (2001), Yiyecek ve İçecek yönetimi, Antalya: Livane Matbaası.

AKTOROS Fikret (1999), Yemek Dünyası, İstanbul: Ufuk Matbaacılık.

Anonim, Pınar (2012), Et Katalogu, İzmir.

Anonim, Şefin Sofrası (2002), İstanbul: Promat Basın Yayın.

Anonim, Yemek Kitabı, (1992), Arçelik, İstanbul.

Anonim (1991), Yeni Yemek Ansiklopedisi Cilt;2, İstanbul: Bir Numara Yayıncılık.

Anonim (1991), Yeni Yemek Ansiklopedisi Cilt;5, İstanbul: Bir Numara Yayıncılık

Anonim, Yayla, Tatlısıyla Tuzlusuyla Türk Mutfağından Seçmeler.

ARLI M Şanlıer, N, Küçükkömürler, S, Ersoy, Y, Yaman, M., Özgen, L, Şeren, S. ve Gümüş, H. 2002. Yiyecek üretimi, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

ARSLAN Necla (2010), Besin Hazırlama Dersi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Aile Ekonomisi ve Beslenme Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.

AYMELEK, Oktay; (2000), Oktay Ustanın Mutfağından, İstanbul: Yakamoz yayıncılık.

AYMELEK, Oktay; (2010), Oktay Usta ile Mutfak Keyfi, İstanbul: Yakamoz yayıncılık.

AYMELEK, Oktay; (2012), Oktay Ustadan Çorbalar ve Ekmekler, İstanbul: Yakamoz yayıncılık.

BAYSAL, Ayşe (1997), Beslenme, Hacettepe Üniversitesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara: Hatipoğlu Yayınları.

BAYSAL, Ayşe, (1984), Beslenme şekli ve alışkanlıkları ile ilgili hatalı uygulamalar ve nedenleri. Okul Çağı Çocuklarında Beslenme, Ankara: Roche Bilimsel Yayınlar Serisi.

BULDUK, Sıdıka (2002), Gıda Teknolojisi, Ankara: Detay Yayıncılık

CANDAŞ, Gönül (2004), Gönül Candaş'ın Mutfağından, Ankara: Arkadaş Yayınları.

ÇEVİK, Öznur, SAY Seniha (2000), Yumurta Uygulamaları ve Krepler, Ankara: MEB Yayınları.

DENİZER, Dündar (2002), (Editör: F. maviş). Yiyecek-İçecek Hizmetleri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.

DEVELİ, Arif (2004), Gastro Dergisi, Mayıs - Haziran Ayı, Sayı 21.

DOESER Linda (1997), Best-Ever Cook's Collection, London: Anness Publishing Limited.

Doğruer Yusuf (1994), Et Ürünleri (Hayvansal Besinler) Ders Notları, Konya: S.Ü.M.E. Fakültesini Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayın.

EGELİ, Erdoğan (1981), A dan Z ye Mutfak-Et Yemekleri, İstanbul: Ceylan Yayınları.

ERASLAN, Nevzat (1998), Endüstriyel Yiyecek üretimi; Isparta: Yayınlanmamış ders notları.

ERASLAN, Nevzat (2011), Pişirme Yöntemleri, Isparta: Yayınlanmamış ders notları.

ERTÜRK, Necip (1996), Necip Usta Fransız Pasta ve Tatlı Sanatı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ERTÜRK, Necip (1996), Necip Usta Fransız Mutfak Sanatı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ersoy Yasemin (2002), Sebze Yemekleri, Yiyecek Üretimi I, İstanbul: Yapa Yayıncılık.

ERYILMAZ, Leman, C. (1995), Yemek Pişirme Teknikleri-Çeşitleri Beslenme Yemek Görgü Kuralları, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gastronomi sayı 51 (2005), Boyut yayın grubu, İstanbul.

GİBSON, D.M., Davis, H.K., (1995), Fish and Shellfish Products in Sous Vide and Modified Atmosphere Packs, In Farber, J.M., Dodds, K.L.eds, Principles of Modified-Atmosphere and Sous Vide Product Packaging, ISBN: 9781566762762, CRC-Press publisher, Kanada.

GISSLEN, Wayne (1999), Professional Cooking, John, Wiley, 4.B. Newyork.

GÖĞÜŞ, K. (1983), Et Teknolojisi. A.Ü. Ziraat Fak. Gıda. Tek. Bilimi, Ankara.

GÖKDEMİR, Ayhan (2003), Mutfak Hizmetleri Yönetimi, Ankara: Detay Yayıncılık.

Grolier, Pierrette (2005), Dünya Mutfaklarından Lezzetler-Fransız Mutfağı, İstanbul: Dönence Yayınları.

GÜNDÜZ Sezgin (2001), Besin Saklama Dersi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Aile Ekonomisi Beslenme Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.

GÜNDÜZ Sezgin (2001), Beslenme Biyokimyası Dersi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Aile Ekonomisi ve Beslenme Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.

Gürel, Mehmet-Gürel Gülol, Servis Teknikleri ve Uygulaması, İstanbul: MEB Yayınları.

GÜREL Raşit (1983), Evin Yemeği, Ankara: Fon Matbaası.

GÜRMAN, Ülker, (2004), Yemek Pişirme Teknikleri Ve Uygulamaları 1, İstanbul: M. E. B. Yayınları: 3494, Ders Kitapları Dizisi: 695.

GÜRMAN; Ülker (1993), Mutfak ve Yemek Temel Bilgileri, Ankara: Alfa Yayıncılık.

GURMAN; Ülker (2000), Yemek Pişirme Teknikleri ve Uygulamaları 1, İstanbul: M. E. B. Yayınları.

GURMAN; Ulker (2000), Yemek Pişirme Teknikleri ve Uygulamaları 3, İstanbul: MEB Yay.

GÜRMAN, Ülker (1992), Temel Beslenme Bilgileri, Ankara: Alfa Yayıncılık.

GÜRSOY Deniz (1995), Yemek ve Yemekciliğin Evrimi, Kuriş Matbaacılık, İstanbul.

GÜRSOY Deniz, Yöresel mutfağımız, İstanbul.

HALICI, Nevin (1990), Türk Mutfağı, Ankara: Güven matbaası.

İBİCEK, Tülay (2006), Alternatif Pişirme Yöntemlerinin Araştırılması Ve Yeni Hibrid Yöntem Oluşturulması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İNALTONG, Tijen (2002), Mevsimlerle Gelen Lezzetler, İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

KAYA, Ahmet (2000); misafirperverlik Endüstrisinde Temel Mutfak Bilgisi, İstanbul: Güneş Ofset.

KESKİNKILIÇ, Tuğ, Ebru (2010), Deneysel Pişirme Dersi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Aile Ekonomisi ve Beslenme Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.

KILIÇ, Oğuz, BAŞOĞLU, Fikri, ÇOPUR, Utku (1997), Meyve Ve Sebze İşleme Teknolojisi 2, Bursa: Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notları.

KİM, G., Koo, K., Paik,H., Lyu, E.S., Lee, D.S., (2002), Sous-vide processing of seasoned spinach soup. Food Service Technology, 2: 131-138.

KUNT Tolga (2004), Dünya Yiyecek İçecek ve Mutfak Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Değişim yayınları.

KUTBAY, Orhan (1991), Servis Sanatı ve Yemek Sanatı Bilgileri, İstanbul: Küre Yayıncılık.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (1982), Türk Mutfağı Sempozyum Bildirileri, Ankara: A.Ü.Basım evi.

LABENSKY, R. Sarah - HAUSE, M. ALAN, oncooking (a textbook of culinary fundamentals), THIRD EDITION

Larousse gastronomique (2006), İstanbul: Oğlak yayınları.

Lezzet dergisi sayı (1998-24), İstanbul: Hürgüç Gaz. A.ş.

Lezzet dergisi sayı (1998-25), İstanbul: Hürgüç Gaz. A.ş.

MAVİŞ, Fermani (2003), Endüstriyel Yiyecek Üretimi, Ankara: Detay Yayınları.

MUSSMAN Klaus Dieter, PAHALI Can (1997), Konaklama Tesislerinde Mutfak Hizmetleri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir: Web Ofset Tesisleri.

Resmi Gazete, Sayı: 26627, No: 2007/41, Ankara

RICHARDSON P., 2001. Combined High Pressure Thermal Treatment of Foods, Thermal Technologies in food processing, Springer-Verlag Berlin Heildelberg, Germany.

Sofra dergisi sayı (1997-2), İstanbul: 1 numara yayıncılık A.Ş.

Sofra dergisi sayı (1997-25), İstanbul: 1 numara yayıncılık A.Ş.

Sofra dergisi sayı (1998-38), İstanbul: 1 numara yayıncılık A.Ş.

Sofra dergisi sayı (2000-53), İstanbul: 1 numara yayıncılık A.Ş.

SÖKMEN, Alptekin (2005), Yiyecek İçecek Hizmetleri Yönetimi ve İşletmeciliği, Ankara: Detay Yayınları.

ŞAVKAY, Tuğrul, Osmanlı Mutfağı, İstanbul: Şekerbank yayınları.

ŞENSOY I., 2003. Ohmic And Moderate Electric Field Treatment Of Foods, Ohio Press, Ohio.

TANSEY, F.S., Gormley, T.R., (2004), Sous vide/Freezing Technology for Ready Meals, In Barbosa-Canovas, G.V., Tapia, M.S., Cano, M.P.eds, Novel Food Processing Technologies, ISBN:082475333X, USA: CRC Pres Publisher.

TÜRKAN, Cemal (2008), Aşçılık, Bolu: Cemalturkan Yayınları.

TÜRKAN, Cemal (2008), Mutfak Teknolojisi, Bolu: Cemalturkan Yayınları.

TÜRKAN, Cemal (2008), Mutfak Hizmetleri, Bolu: Cemalturkan Yayınları.

TÜRKAN, Cemal (2008), Turizmde Beslenme İlkeleri Ve Mönü Planlama, Bolu: Cemalturkan Yayınları.

TÜRKAN, Cemal (2008), Yemek Repertuarı, Bolu: Cemalturkan Yayınları.

TÜTER, Cemaliye(1996), Açıklamalı Yemek Kitabı 2, İstanbul: İnkılap yayınevi.

UBF Foodsolutions, Şefin sofrası.

ERTÜRK, Necip (1996), Necip Usta Fransız Pasta ve Tatlı Sanatı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ERTÜRK, Necip (1996), Necip Usta Fransız Mutfak Sanatı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÜNER, Sıtkı (1992), Balık Avcılığı ve Yemekleri, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

ÜNVER, Bahtiyar (1987), Deneysel Yiyecek Hazırlama, Ankara: Mars Matbaası.

WILLAN, Anne (2004), Sebze Yemekleri, İstanbul: Remzi Kitabevi.

YEĞEN, E., Muhittin, Tatlı-Pasta Öğretimi, İnkılap Kitabevi.

YEĞEN, E., Muhittin, Yemek Öğretimi, İnkılap Kitabevi

YENER, Tevfik (1980), Mutfak Sanatı 1, İstanbul: Hasal Kültür Yayınları.

YENER, Tevfik (1980), Mutfak Sanatı 2, İstanbul: Hasal Kültür Yayınları.

Yeni Yemek Ansiklopedisi, İstanbul: cilt 1, Bir Numara Yayıncılık A.Ş.

Yeni Yemek Ansiklopedisi, İstanbul: cilt 2, Bir Numara Yayıncılık A.Ş.

Yeni Yemek Ansiklopedisi, İstanbul: cilt 3, Bir Numara Yayıncılık A.Ş.,

Yeni Yemek Ansiklopedisi, İstanbul: cilt 4, Bir Numara Yayıncılık A.Ş.,

Yeni Yemek Ansiklopedisi, İstanbul: cilt 5, Bir Numara Yayıncılık A.Ş.,

YILMAZ, Aydın (2004), İş yerimiz mutfak, Mesleğimiz Aşçılık, Sanatımız Pişirmek, İstanbul: Boyut yayınları.

YİĞİT Dr. Vural, Tayfun DURAN (1997), Toplu Beslenme Teknolojisi–1, İstanbul: Ekin Yayıncılık ve Pazarlama.

Yiyecek Üretimi Öğretmen El Kitabı (1994), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Ziyafet dergisi (1998- 19),İstanbul: AD yayıncılık A.Ş..

İNTERNET KAYNAKÇASI

http://www.sezgingunduz.com (10.11.2011)

http://www.afiyetle.com (12.02.2012)

http://www.ubffoodsolutions.com.tr (03.05.2012)

http://www.tencereonline.com (15.12.2011)

http://web.netbul.com (16.01.2012)

http://www.sayfamiz.com (23.02.2012)

http://www.yemekdunyasi.com (27.12.2011)

http://www.sanamutfagi.com (03.03.2012)
http://www.cuisinezcommeunchef.com (23.01.2012)
http://www.gastronomie.philagora.org (12.04.2012)
http://clairejapon.canalblog.com/ (18.05.2012)
http://www.chefrobertj.com/ (08.04.2012)
http://www.cookwarenmore.com (03.06.2012)
http://www.bladegallery.com/ (24.11.2011)
http://www.turkishchefs.com (13.07.2012)
http://www.cookeryonline.com (24.07.2012)
http://universalcateringsupplies.co.uk (08.08.2012)
http://www.eminet.com.tr (17.07.2012)
http://www.afiyetolsun.net (23.01.2012)
http://www.afiyetolsun.net (12.01.2012)
http://www.ruki.org (14.03.2012)
http://www.ubf.com.tr (25.06.2012)
http://www.hayyam.com (19.04.2012)
http://www.umityilmaz.net (24.04.2012)
http://www.lezzet.com.tr (03.01.2012)
http://www.yemektarifleri.org (12.01.2012)
http://www.msxlabs.org (23.03.2012)
http://gokhan-dokgoz.webnode.com.tr (19.07.2012)
http://wwwcuisinier-cuisinier.blogspot.com (26.07.2012)
http://www.aydinyilmaz.com (18.12.2011)
http://www.bilgiyuvasi.com/ (26.11.2011)
http://tr.barilla.com (21.03.2012)
http://www.gidacilar.net (22.2.2012)
http://www.megep.meb.gov.tr (15.3.2012)
http://www.mustafadere.com (28.02.2012)
http://www.ascilardunyasi.com (16.04.2012)
http://www.ramazankir.com (21.06.2012)
http://gokhan-dokgoz.webnode.com.tr (13.12.2011)
http://www.alpad.org.tr (23.03.2012)
http://www.suite101.com (17.05.2012)
http://www.or-ka.com (11.05.2012)
http://www.cuisinetechnology.com (23.04.2012)
http://www.cookingsousvide.com/ (13.01.2012)
http://www.sofra.com.tr (18.03.2012)

http://sefbicagi.blogspot.com (23.05.2012)
http://tr.wikipedia.org (14.05.2012)
http://www.goktepe.net (30.05.2012)
http://uzaktanegitim.meb.gov.tr (26.01.2012)
http://www.sezgingunduz.com/ (17.01.2012)
http://www.mutfakkitap.com (14.04.2012)
http://lezzetler.com (23.01.2012)
http://www.evpersoneli.net (14.05.2012)
http://www.chefdecuisine.com/ (11.01.2012)
http://www.culinaryschools.org (25.06.2012)
http://www.mengenascilikveturizmdernegi.com (02.02.2012)
http://gastronomi.webgarden.com (14.05.2012)
http://wwwcuisinier-cuisinier.blogspot.com (30.04.2012)
http://www.lideret.com.tr/ (12.02.2012)
http://www.nasilyapicam.tr.gg (24.03.2012)
http://www.uzmantv.com (23.11.2012)
http://www.oktayustam.com/ (14.04.2012)
http://www.mutfaktayiz.biz/ (26.03.2012)
http://www.herkessofraya.com/ (14.05.2012)
http://oktayustayemektarifleri.blogspot.com (11.04.2012)
http://www.nefisyemektarifleri.com (15.05.2012)
http://www.sendeyim.com (28.07.2012)
http://www.nefistariflermutfagi.com (13.06.2012)
http://www.e-tarifler.com (22.02.2012)
http://www.lezizetyemekleri.com (11.02.2012)
http://www.yemekustasi.com (23.03.2012)
http://www.dilokulu.com (05.05.2012)
http://www.morbiber.com (26.03.2012)
http://ahmetmaranki.blogcu.com (27.06.2012)
http://www.mutfaksanati.net (26.08.2016)

POZİTİF PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA

UMUT

"Hedefe Giden Yolda Sınırları Aşmak"

Editör
Yrd. Doç. Dr. Aylin Demirli Yıldız

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1615
Psikoloji No.: 070
ISBN: 978-605-320-522-7
© 1. Basım, Ekim 2016

POZİTİF PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA UMUT
Editör: Yrd. Doç. Dr. Aylin Demirli Yıldız

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demirli Yıldız, Aylin.

Pozitif Psikoloji Bağlamında Umut / *Aylin Demirli Yıldız*
1. Basım, XXIV+370, s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-522-7
1. Umut 2. Pozitif Psikoloji 3. Umutlu Düşünce

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bir yöne doğru yola çıkıp, yürüyüp yürüyüp,
yolun bittiğini, tükendiğini; örneğin
bir uçuruma, bir duvara, bir deniz kıyısına
dayandığını gören kişi— ne yapar?
Düşmez, kırılmaz, boğulmazsa,
yeni bir yol arar, herhalde...
—"Bizi durduran, yürütür"...

Yolda yürüyen kişi, durduğunda,
bir daha yürüyemeyecek hâlde düşebilir yere
—ama, bir de, yeniden soluklanıp,
yeniden yürümeye başlayabilir.

her (yeni) yol için temel belirleyici,
(eski) bir yolun yürünmesidir.

Oruç Aruoba, Yürüme, 1992

Umut, Oruç Aruoba'nın ifadesinde hayat bulduğu hâliyle bir hedefe doğru ilerlemek; yollar kapandığında yeni yollar bulup yürümeye devam etmek demektir; kısacası insanının bir yönünün ve yolların olması umudun olması anlamına gelmektedir. Öte yandan yönünü belirlemek, o yöne gitmek için yollar bulmak ve vazgeçmemek bireyler ve hatta toplumlar için her zaman çok kolay olmayabiliyor. Bireylerin ve toplumların kendilerini nasıl tanımladığı; içsel ve çevresel sınırlarını nasıl anlamlandırdığı hedefleri belirlemede önemli bir etmen olarak ön plana çıkıyor.

Bu sınırlar psikolojinin çok uzun süre dikkatini üzerinde toplamıştır. Oysa sınırlara odaklanmak; onların işlevini ve gücünü tanımlamak vazgeçilmez bir öneme sahip olsa da uzun vadede umusuzluğun teorisini üretmektedir. Oysa hem bireysel düzlemde hem de toplumsal açıdan sınırların ne kadar zorlu ve katı olduğuna odaklanmak yerine tüm olumsuz şartlar içinde bile bir yol bulma, hedefler koyabilme ve bu hedeflerden vazgeçmemenin gerektirdiği dinamikleri çözümlemek

hem bireyleri hem toplumları nihilizme giden yoldan çıkaran önemli bir paradigma değişimi anlamına gelmektedir.

Bu yeni bakış açısına uygun olarak pozitif psikoloji bağlamında Snyder ve arkadaşları bize Umut'un teorisini kazandırmışlardır. Önceleri umut teorisi bağlamında ağırlıklı olarak bireysel akademik ve sportif başarı için hedef koyma ve yollar bulup vazgeçmeme üzerine çalışmalar yapılmış olsa da; günümüzde sadece bireylerin değil çiftlerin ve hatta toplumların kendilerine uygun bir yön seçmeleri; hedef koymaları ve bu hedefe giden yolda sınırları aşmak için nelere ihtiyaç duyduklarını umut teorisinin çalışma alanına dahil olmuştur. Somutlaştırmak adına ifade etmek gerekirse en temel hâliyle ülkenin şartlarını bilmek, toplumsal ve politik kısıtlayıcıların farkında olmak ülkemizde 18 milyon öğrencinin geleceklerini planlamada gerçekçi hedefler koyabilmeleri için gerekli olmakla beraber; bu şartların onları kısıtlayıcı ve engelleyici olamaması için nelere ihtiyaç duyduklarını bilmemiz gerekmektedir. Ünlü şairin dediği gibi "bir yöne doğru yola çıkıp, yürüyüp yürüyüp, yolun bittiğini, tükendiğini; örneğin bir uçuruma, bir duvara, bir deniz kıyısına dayandığını gören kişi" yeni bir yol bulup devam etmek için nelere ihtiyaç duyar? Biz bu 18 milyon öğrencinin ne kadarını yollarda kaybediyoruz? Kaybetmemek için okullarımızda ve psikolojik danışma merkezlerimizde nelere ihtiyacımız var?

Son yıllarda ülkemizde bütün bu sorulara cevap arayan önemli araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Ancak tüm bu araştırmalar birbirinden kopuk ve habersiz gerçekleştirilmektedir; bu dağınık hâl araştırma sonucu edinilen birikimin özellikle uygulama alanına aktarımını güçleştirmektedir. Tüm bu sorulara cevap arayan alan uzmanları için hem uluslararası literatürü bütünleştiren hem de Türkiye'de yapılan çalışmaları bir araya getiren bir kaynağın alana önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Bu fikirler doğrultusunda oluşturulan kitap, umuda dair dört temel tema bağlamında bir araya getirilmiş bölümlerden oluşmuştur. İlk tema dünyada ve Türkiyede umut alanında yapılan çalışmalar ve umut ölçmek için kullanılan yolları konu edinmiştir. İkinci tema "Gelişim dönemlerine göre umut" adını taşımaktadır ve farklı gelişim dönemlerinde umut gelişimi ve umudun önemi ele alınmıştır. Üçüncü tema pozitif psikolojinin önemli kavramları ile umut arasındaki ilişki üzerine yoğunlaşmaktadır. Zira yapılan çalışmalar öz yeterlik, optimizm, iyi oluş, psikolojik sağlamlık gibi kavramlarla umut arasında önemli bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Son tema ise psikolojik danışma için önemli uygulama alanları olan kariyer danışmanlığı, stres bozukluğu,

travma sonrası stres bozukluğu gibi alanlarda umudun rolünü inceleyen bölümleri kapsamaktadır. Dahası Snyder ve arkadaşlarının bilişsel davranışçı terapilerde umudun rolüne odaklanan çalışması Türkiye'de bu alanda çalışmayı düşünen araştırmacılara ışık tutması adına çevrilmiştir. Ayrıca eğitim ortamlarında umudun yerini belirtmeyi amaçlayan bir bölüm ile endüstri psikolojisi ile ilgilenen çalışmacılara yönelik olarak örgüt içi oluşumlarda umudun rolünü irdeleyen bir araştırma kitapta yer almıştır.

Son söz olarak, başta Prof. Dr. Fidan Korkut olmak üzere kitaba katkı veren tüm hocalarıma ve meslektaşlarıma teşekkür ederim. Her biri son derece özgün çalışmaları ile katkı verdiler. Ben de onların Türkçe'ye çevrilen kavramlardaki tercihlerine müdahil olmamayı tercih ettim. Zira, aynı kavramın farklı biçimlerde Türkçeye kazandırılmasının doğal bir süreç olduğunu ve en güzel karşılığın genel kullanıma zaman içerisinde yerleşeceğini düşünüyorum. Okuyucunun da zihninde kavramların Türkçesi ile ilgili seçeneklere ilişkin bu karşılaştırmaları yapma fırsatına sahip olmasını istedim.

İÇİNDEKİLER

TEMA 1
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE UMUT

BÖLÜM 1
PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİNDE UMUTSUZLUK YERİNE UMUDU KULLANMA

Prof. Dr. Fidan Korkut Owen

Umut Nedir? 4
Umut ve Kültür 5
Umutla İlgilenen Kuramsal Yaklaşımlar 7
Snyder'ın Umut Kuramı 8
Bilişsel Psikoterapilerde Umut....10
Başlangıç Aşaması 11
Terapi Aşaması 11
Sonlandırma Aşaması.... 11
Snyder'ın Umut Terapisi 12
Birinci Aşama: Umut Aşılama (Instilling) 12
İkinci Aşama: Umudu Artırma....13
Umut Kavramının İlişki Olduğu Kavramlar 14
Umut Kavramıyla İlgili Araştırmalar....15
Umutla İlgili Genel Müdaleleler....17
Bilişsel Müdahaleler 18
Davranışsal müdahaleler....18
Kişilerarası Müdahaleler 18
Spritüal Müdahaleler....19
Karma Müdahaleler....19
Umudun Psikolojik Danışmada Kullanımı....19
Umut Temelli Modeller 21
PDR'de Umudu Geliştirmeye Yönelik Teknikler ve Programlar 21
Okul Psikolojik Danışmanları ve Umut 27
Aile Terapileri ve Umut 29
Kariyer Psikolojik Danışmanlığında Umut.... 30
Sonuç ve Öneriler.... 30
Kaynaklar 31

BÖLÜM 2
21. YÜZYILDA POZİTİF PSİKOLOJİNİN PARÇASI OLARAK UMUT VE TÜRKİYE'DEKİ YERİ

Yrd. Doç. Dr. Hicran Çetin Gündüz

Pozitif Psikoloji ve Tarihçesi 41
Pozitif Psikolojinin İçerisinde Umut Kavramının Yeri..... 45
Pozitif Psikolojinin Parçası Olarak Umut Kavramının Türkiye'deki Yeri..... 48
Sonuç ve Öneriler..... 66
Kaynaklar 66

BÖLÜM 3
TÜRKİYE'DE UMUT NASIL ÖLÇÜLÜYOR?

Yrd. Doç. Dr. Sinem Tarhan

Çocuklarda Umut Ölçeği (Çuö) - Children's Hope Scale..... 74
Ergenler İçin Umutluluk Ölçeği (Euö) - Hopefulness Scale For Adolescents 75
Sürekli Umut Ölçeği (Suö) - Dispositional Hope Scale..... 78
Durumluk Umut Ölçeği (Duö) - State Hope Scale 80
Bütünleyici Umut Ölçeği (Buö) - Integrative Hope Scale 81
İş Umudu Ölçeği (İuö)- Employment Hope Scale..... 82
Herth Umut İndeksi (Huı) - Hert Hope Index 84
Beck Umutsuzluk Ölçeği (Buö) - Beck Hopelessness Scale 85
Umutsuzluk Çaresizlik Talihsizlik Ölçeği (Uçtö)- Hopelessness, Helplessness, Haplessness Scale (Hhhs) 85
Özet ve Sonsöz 86
Kaynaklar 88

TEMA 2
GELİŞİM DÖNEMLERİNE GÖRE UMUT

BÖLÜM 4
ALGILANAN ANABABA TUTUMLARI, BAĞLANMA BOYUTLARI, YALNIZLIK VE UMUDUN YAPISAL İLİŞKİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Aylin Demirli Yıldız

Algılanan Anababa Tutumları, Bağlanma Boyutları, Yalnızlık ve Umudun Yapısal İlişkileri..... 93
Kaynaklar 101

BÖLÜM 5
DOĞUMDAN ERGENLİĞE UMUT GELİŞİMİ

Öğr. Gör. Selcen Akuysal Aydoğan

Gelişim Dönemlerine Dayalı Olarak Umut Gelişimi 106
Bebeklik Döneminde Umut Kavramı (0-2 Yaş) 106
Okul Öncesi Dönemde Umut Kavramı (3-6 Yaş) 107
Okul Döneminde Umut Kavramı (7–12 Yaş) 109
Ergenlik Döneminde Umut Kavramı (13–18 Yaş) 110
Eğitim-Öğretim Kurumlarında Umut Düzeyinin Artırılması 111
Öğrencilerde Umut 111
Öğrencilere Hedefler Belirlemeleri İçin Yardım Etme 113
İzlenecek Yollar Geliştirmede Öğrencilere Yardım Etme 115
Öğrencilere Hedeflerine Ulaşmalarında Yapılacak Faaliyetlerde Yardım Etme 115
Öğretmenlerde Umut 118
Sonuç 119
Kaynaklar 119

BÖLÜM 6
BELİREN YETİŞKİNLİK DÖNEMİ VE İRRASYONEL UMUT: MONOTON BİR YAŞAMIN UZAĞINDAKİ GENÇLER

Doç. Dr. Hasan Atak

Bir Yaşam Dönemi Olarak Beliren Yetişkinlik Nasıl Ortaya Çıktı? 124
Beliren Yetişkinlik Döneminin Özellikleri 126
Beliren Yetişkinlik Kimlik Arayışı Dönemidir 127
Beliren Yetişkinlik Değişkenlik Dönemidir 128
Beliren Yetişkinlik Bireyin En Çok Kendine Odaklandığı Dönemdir 130
Beliren Yetişkinlik Ergenlik ve Yetişkinlik Arasında Bir Geçiş ve Kendini Arada Hissetme Dönemidir 131
Beliren Yetişkinlik Büyük Umutlar, Beklentiler ve Fırsatlar Dönemidir 132
Beliren Yetişkinlik Döneminde Umut ve İlişkili Değişkenler 136
Beliren Yetişkinlik Dönemi Gelişim Görevlerinin Gerçekleştirilmesinde Umut 143
Sonuç 148
Kaynaklar 150

BÖLÜM 7
YAŞLILIK DÖNEMİNDE UMUT

Doç. Dr. Naile Bilgili

Yaşlılarda Yaşam Kalitesi 157
Yaşlılarda Umut 161
Kaynaklar 166

TEMA 3

GÜNCEL KAVRAMLAR BAĞLAMINDA UMUT

BÖLÜM 8
ÖZYETERLİK, KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE UMUT

Yrd. Doç. Dr. Sinem Tarhan

Özyeterlik ve Umut 175
Özyeterliğin Tanımı 175
Özyeterlik İnancının Gelişimi 176
Özyeterlik İnancının Önemi 178
Özyeterliği Yüksek ve Düşük Olan Bireylerin Özellikleri 178
Umut ile Özyeterlik İnancı Arasındaki İlişkisi 179
Beş Faktör Kişilik Modeli ve Umut 186
Kişiliğin Tanımı 186
Kişiliğin Gelişimi 186
Kişilik Araştırmaları ve Beş Faktör Kişilik Modeli 187
Umut ile Beş Faktör Kişilik Özellikleri İlişkisi 190
Kaynaklar 195

BÖLÜM 9
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK VE UMUT

Öğr. Gör. Zeynep Kızıl

Giriş 201
Psikolojik Sağlamlık 202
Psikolojik Sağlamlıkta Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler 205
Gelişim Dönemleri Açısından Psikolojik Sağlamlık ve Umut 208
Araştırmalarda Psikolojik Sağlamlık ve Umut 211
Türkiye'de Psikolojik Sağlamlık 214
Sonuç ve Öneriler 217
Kaynaklar 221

BÖLÜM 10
BİR ZİHİNSEL YOLCULUK: ANLAMDAN UMUDA...

Arş. Gör. Gizem Sarıgül

Giriş 225
Varoluşçuluk, Diğer Adıyla Egzistansiyalizm... 226
Varoluşçuluğun Temel Varsayımları 232
1. Kişisel Farkındalık 233
2. Özgürlük-Sorumluluk-Kaygı 233
3. Ben Olma Gayreti ve Ben-Öteki İlişkisi 234
3.1. Kendi Olma Cesareti 234

3.2. Yalnızlığı Yaşamak 234
3.3. Bağımlı Olmayı Yaşamak 235
3.4. Kendi Kimliğimizle Mücadele Etme 235
4. Yaşamın Anlamını Bulmak 235
4.1. Eski Değerlerden Kurtulma Sorunsalı 237
4.2. Anlamsızlık 237
4.3. Yeni Anlamlar Yaratma 238
5. Hayatın Vazgeçilmezi: "Kaygı" 238
6. Ölüm ve Varoluşun Keşfi 239
"Snyder'ın Umut Modeli ve İnsanın Anlam Arayışı..." 239
Sonuç ve Öneriler 243
Kaynaklar 243

TEMA 4

UYGULAMA SÜREÇLERİNDE UMUT

BÖLÜM 11
UMUT, BAŞ ETME STRATEJİLERİ VE TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU (TSSB) ARASINDAKİ İLİŞKİ

Uzm. Klinik Psk. İrem Yola

Travmatik Olay ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) Nedir? 249
Stres, Bilişsel Değerlendirme ve Baş Etme Stratejileri 250
'Umut', Bilişsel Değerlendirme ve Baş Etme stratejileri 255
Umut, Baş Etme Stratejileri ve TSSB İlişkisi Hakkındaki Araştırmalar.. 256
Kaynaklar 259

BÖLÜM 12
TRAVMA SONRASI BÜYÜME (TSB) SÜRECİNDE UMUT MODELİ

Yrd. Doç. Dr. Pınar Dursun

Travmatik Yaşantılar 265
Travma Sonrası Büyüme (TSB) Nedir? 266
Travma Sonrası Büyüme (TSB) Süreci 270
TSB ve Belirleyicileri 272
Umut Modeli 273
Umut ve TSB Süreci 274
Umut ve TSB İlişkisi Üzerine Araştırmalar 275
Umut ve TSB İlişkisi Üzerinden Olası Uygulamalar / İmplikasyonlar 277
Kaynaklar 279

BÖLÜM 13
UMUT VE KARİYER OLGUNLUĞU

Uzm. Psk. Dan. D. Didem Kepir-Savoly

Umut ve Kariyer Olgunluğu 287
Kaynaklar 297

BÖLÜM 14
OKULDA UMUT

Yrd. Doç. Dr. Canan Koç

Eğitim Ortamlarında Duygular 305
Başarı Hedefleri ve Akademik Duygular 312
Eğitim Ortamlarında Umut 315
Sınıfta Umudu Geliştirmek 317
Sonuç 322
Kaynaklar 323

BÖLÜM 15
DAVRANIŞÇI TERAPİLERDE UMUDUN ROLÜ
(THE ROLE OF HOPE IN COGNITIVE-BEHAVIOR THERAPIES)

Çev. İpek Günver

Dodo'nun Hükmü Bilmecesi 329
Umut Kuramı 330
Hedefler 330
Alternatif Yollar Düşüncesi 331
Eyleyici Düşünceler 331
Umut: Bilişsel Paket 331
Umut Kuramının Bağlantılı Modellerle Karşılaştırılması 333
İyimserlik 334
Seligman 334
Scheier ve Carver 335
Öz-Etkinlik 335
Benlik Saygısı Kuramları (Esteem Theories) 336
Problem Çözme 336
Umut Kuramının Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Uygulamaları 337
Hedef Odağı 337
Alternatif Yollar 338
Eyleyici Düşünce 340
Hastalığın Yinelemesini Önleme 342
Sonuç 344
Kaynaklar 344

BÖLÜM 16
PSİKOLOJİK SERMAYE BİLEŞENLERİNDEN UMUDUN ÖRGÜT İÇİ POLİTİK DAVRANIŞLARLA İLİŞKİSİ

Öğr. Gör. Emre Oruç & Prof. Dr. Rana Özen Kutanis

Giriş 351
Psikolojik Sermayenin Bir Bileşeni Olarak Umut 352
Örgüt İçi Politik Davranışlar 355
Araştırmanın Amacı, Önemi ve Sınırlılıkları 358
Araştırmanın Yöntemi 359
Araştırmanın Bulguları 362
Sonuç ve Öneriler 366
Kaynaklar 367

BÖLÜM 1

PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİNDE UMUTSUZLUK YERİNE UMUDU KULLANMA

Prof. Dr. Fidan Korkut Owen

"Umutsuz kişiyi umutlu, umutlu kişiyi umutsuz yapan nedir?"

Birkaç yıl önce dinlediğim hikâyede sorulan bir soru çok dikkat çekiciydi. Soru "Umutsuz kişiyi umutlu, umutlu kişiyi umutsuz yapan nedir?" biçimindeydi ve hikâyedeki kahraman bu sorunun yanıtını arıyordu. Kahramanın bir dizi deneyim ve birçok tartışma sonucunda bulduğu yanıt ise değişimdi!

Yukarıda kısaca özetlenen hikâye, umutsuzluğu umuda dönüştürmenin yolunun değişiklik yapmaktan geçtiğini belirtmesi nedeniyle çok anlamlıdır. Psikolojik danışma alanında işlevsel olmayan, etkili davranmayı etkileyen davranışların, duyguların ve düşünme biçimlerinin işlevsel olan ve etkili davranmayı sağlayan davranışlar, duygular ve düşünme biçimlerine yönelik değişim desteklenmektedir. Gladding (2012) psikolojik danışma alanının bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarında değişim oluşturma yanını vurgulayarak bireylerin bu konularda seçimler yaptıklarının üzerinde durmaktadır.

Son yıllarda psikoloji ve psikolojik danışma alanında bireylerin işlevsel olmayan, davranışlarına, duygularına ve düşünme biçimlerine odaklanmak yerine olumlu özelliklerine yönelme eğilimi göstermektedir. Bu olumlu özelliklere yönelme, olumlu (pozitif) psikoloji alanının (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000) oluşmasını beraberinde getirmiştir. Olumlu psikoloji, öznel iyi oluş, yaşam doyumu, psikolojik iyi olma, iyilik hâli, psikolojik sağlamlık, iyimserlik, yaşamın anlamı, affetme ve umut gibi pek çok kavramı kapsayan genel bir alan adı işlevi görmektedir.

psikolojik danışma sürecinde kullanılabilecek teknikler ve programlardan söz edilerek, okul, aile ve kariyer psikolojik danışmanlığında umudun kullanılması üzerinde durulmuştur.

Metin içinde de yer yer söz edildiği gibi son zamanlarda umut üzerine çalışmaların yapılmaya başlandığı gözlenmektedir. Türkiye'nin kültürel gerçeklerine göre umudun tanımlanması, ölçek uyarlamalarının yanısıra Türkiye'ye uygun ölçeklerin geliştirilmesi ve kültürel kaynaklardan beslenen bazı tekniklerin geliştirilmesi üzerinde durulması gereken konulardır. Umudun diğer kişilik kavramlarıyla ilişkisinin araştırılmasının yanısıra farklı yaş düzeylerine göre umudu artırıcı programların geliştirilmesi, deneysel çalışmalarla etkililiklerinin sınanması da araştırmacılara ve uygulamacılara yönelik sunulabilecek önerilerden birisidir.

KAYNAKLAR

Akman, Y. ve Korkut, F. (1993). Umut ölçeği üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*,193-202.

Aldridge, D. (1993). Hope, meaning and the creative arts therapies in the treatment of AIDS. *The Arts in Psychotherapy, 20*(4), 285–297.

Arnau, R.C., Martinez, P., Guzman, I.N., Herth, K. ve Konishi, C.Y. (2010). A Spanish-language version of the Hearth Hope Scale: Development and psychometric evaluation. *Educational and Psychological Measurement*, 70, 808–824. 10.1177/0013164409355701.

American School Counselor Association (2005). The ASCA national model: A framework for school counseling programs (2nd ed.). Alexandria, VA: Author.

Aspinwall, L. G. ve Leaf, S. L. (2002). In search of the unique aspects of hope: Pinning our hopes on positive emotions, future-oriented thinking, hard times, and other people. *Psychological Inquiry*, 13, 276–321.

Averill, J. R. ve Sundararajan, L. (2005). Hope as rhetoric: Cultural narratives of wishing and coping. In J. Eliott (Ed.), *Interdisciplinary perspectives on hope* (pp. 133– 165). New York, NY: Nova Science.

Averill, J. R., *Catlin*, G. Ve *Chon*, K. K. (*1990*). *Rules of hope*. New York: Springer-Verlag. Chicago.

Aydın, B. (2010). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ ve umut düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Bailey, T.C., Eng,W., Frisch, M.B. ve Snyder, C.R. (2007). Hope and optimism as related to life satisfaction. *The Journal of Positive Psychology: Dedicated to furthering research and promoting good practice,* 2(3), 168-175, DOI: 10.1080/17439760701409546

Bernardo, A. B. I. (2010). Extending hope theory: Internal and external locus of trait hope. *Personality and Individual Differences*, 49, 944–949.

Bouwkamp, J. (2001). Making hope happen: A program for inner-city adolescents. Unpublished master's thesis, University of Kansas, Lawrence.

Chang, E.C. ve DeSimone S.L. (2001). The influence of hope on appraisals, coping, and dysphoria: A test of Hope Theory. *Journal of Social and Clinical Psychology, 20*(2), 117-129. doi: 10.1521/jscp.20.2.117.22262

Chang, E. C. (1998). Hope, problem-solving ability, and coping in a college student population: Some implications for theory and practice. *Journal of Clinical Psychology, 54,* 953-962.

Cheavens, J. S., Feldman, D. B., Woodward, J. T., & Snyder, C. R. (2006). Hope in cognitive psychotherapies: On working with client strengths. *Journal of Cognitive Psychotherapy, 20*(2), 135–145.

Cheavens, J. S., Michael, S. T., & Snyder, C. R. (2005). The correlates of hope: Psychological and physiological benefits. In J. Eliott (Ed.), *Interdisciplinary perspectives on hope* (pp. 119–132). Hauppauge, NY: Nova Science.

Corey, G. (2009). *Theory and practice of counseling and psychotherapy*. Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.

Curry, L.A. Snyder, C.R., Cook, D.L., Ruby, B.C. ve Rehm, M. (1997). Role of hope in academic and sport achievement. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*(6), 1257-1267.

Cutcliffe, J.R. (2004). The inspiration of hope ın bereavement counseling. *Issues in Mental Health Nursing, 25*(2), 165-190, DOI: 10.1080/01612840490268234,

Denizli, S. (2004). *The role hope and study skills in predicting test anxiety levels of university students*. Unpublished master's thesis, Middle East Technical University, Ankara

Diemer, M.A. ve Blustein, D.L. (2007). Vocational hope and vocational identity: Urban adolescents' career development. *Journal of Career Assessment, 15*(1), 98-118.

Dursun, P. (2012). *The role of meaning in life, optimism, hope, and coping styles in subjective well-being*. Yayımlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Edey, W., Jevne, R. F. ve Westra, K. (1998). *Key elements of hope-focused counselling: The art of making hope visible*. Edmonton, AB, Canada: The Hope Foundation of Alberta.

Edey, W. ve Jevne, R. F. (2003). Hope, Illness, and counselling practice: Making hope visible. *Canadian Journal of Counselling, 37*(1), 44-51.

Eliott, J. A. ve Olver, I. N. (2007). The implications of dying cancer patients' talk on cardiopulmonary resuscitation and do-not-resuscitate orders: a discursive analysis. *Qualitative Health Research, 17*(4), 442–455.

Feldman, D. B. ve Snyder, C. R. (2005). Hope and the meaningful life: Theoretical and empirical associations between goal-directed thinking and life meaning. *Journal of Social & Clinical Psychology, 24,* 401-421.

Feldman, D. ve Dreher, D. (2012). Can hope be changed in 90 minutes? Testing the efficacy of a single-session goal-pursuit intervention for college students. *Journal of Happiness Studies. 13*,745–759. doi: 10.1007/s10902-011-9292-4.

Frank J. (1968). The role of hope in psychotherapy. *International Journal of Psychiatry*. 5(5), 383.395.

Frankl, V. (*1959*). *Man's search for meaning*. Boston, MA. Beacon Press

Galassi, J. ve Akos, P. (2007). Strengths-Based School Counseling: Promoting student development and achievement. Mahwah, MJ: Lawrence Erlbaum.

Gladding, S. (2012). Historical and professional foundations of counseling, In S. Gladding (Ed). *Counseling: A Comprehensive Profession* (7th edition). Pp. 3-30, Pearson https://www.pearsonhighered.com/ assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/013265797X.pdf

Groopman, J. (2004). *The anatomy of hope: How people prevail in the face of illness*. Random House: New York.

Harris, G.E. ve Larsen, D. (2007). HIV peer counseling and the development of hope: perspectives from peer counselors and peer counseling recipients. *AIDS Patient Care STDS. 21*(11):843-60. doi: 10.1089/apc.2006.0207.

Herth, K. A. (2001) Development and implementation of a Hope Intervention Program, *Oncological Nursing Forum, 28*(6), 1009-1016.

Irving, L. M., Snyder, C. R., Cheavens, J., Gravel, L., Hanke, J., Hilberg, P. ve Nelson, N. (2004). The relationships between hope and outcomes at the pretreatment, beginning, and later phases of psychotherapy, *Journal of Psychotherapy Integration, 14*(4), 419-443. http://dx.doi.org/10.1037/1053-0479.14.4.419

Cheavens, J. S., Feldman, D. B., Gum, A., Michael, S.T., Snyder C. R (2006). Hope Therapy in a community sample: A pilot investigation, *Social Indicators Research, 77*(1), 61-78.

Jakubowski, S.F., Milne, E.P., Brunner, H. ve Miller, R.B. (2004). A review of empirically supported marital enrichment programs. *Family Relations, 53*(5), 528-536.

Menninger, K. (1959). The academic lecture: Hope. *The American Journal of Psychiatry, 116*, 481-491.

Küsgülü, Ü. (2014). *Üniversite öğrencilerinin mutluluk, umut ve narsisizm düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Larsen, D. J. ve Stege, R. (2010a). Hope-focused practices during early psychotherapy sessions: Part 1: Implicit approaches. *Journal of Psychotherapy Integration, 20*(3), 271–292. doi:10.1037/a0020820

Larsen, D. J. ve Stege, R. (2010b). Hope-focused practices during early psychotherapy sessions: Part II: Explicit approaches. *Journal of Psychotherapy Integration, 20*(3), 293–311. doi:10.1037/a0020821

Larsen, D.J. ve Stege, R (2012). Client accounts of hope in early counseling sessions: A qualitative study, *Journal of Counseling and Development, 9*(1). 45-54.

Larsen, D., Edey, W. ve LeMay, L. (2007). Understanding the role of hope in counselling: Exploring the intentional uses of hope. *Counselling Psychology Quarterly, 20*(4), 401-416.

LeMay, L. M., Edey, W. ve Larsen, D. (2008). *Nurturing hopeful souls: Practices and activities for working with children and youth*. Edmonton, AB, Canada: The Hope Foundation of Alberta.

Lester D., Castromayor, J. ve lçli T. (1991). Locus of control, depression, and suicidal ideation among American, Philippine, and Turkish students. *The Journal of Social Psychology 13(*3), 447-449.

Lopez, S.J. ve Snyder, C. R. (Ed), (2003). *Positive psychological assessment: A handbook of models and measures*. Washington, DC, US: American Psychological Association,

Lopez, S.J., Ciarlelli, R., Coffman, L., Stone, M. ve Wyatt, L. (2000). Diagnosing for strengths: On measuring hope building blocks. In C.R. Snyder (Eds.). *Handbook of Hope Theory, Measures and Applications* (pp.57-85) San Diego: Academic Press.

Lopez, S. J., Floyd, R. K., Ulven, J. C. ve Snyder, C. R. (2000). Hope therapy: Helping clients build a house of hope. In C. R. Snyder (Ed.), *Handbook of hope: Theory, measures, and applications* (pp. 123–150). San Diego, CA: Academic.

Lynch, W. F. (1965). *Images of hope: Imagination as healer of the hopeless.* Notre Dame: University of Notre Dame Press

Lyubomirsky, S. (2008). *The how of happiness: A scientific approach to getting the life you want.* New York: Penguin Press

Magaletta, P. ve Oliver, J. (1999). The hope construct, will, and ways: Their relations with self-efficacy, optimism and general well-being. *Journal of Clinical Psychology, 55,* 539–551.

Marsden, V. (2011). Holding on tight: Creative ways to hold on to hope between counselling sessions. *Explorations: An e-journal of narrative practice*. 1, 1-3

Martin, R. A. (2007). *The psychology of humor: An integrative approach.* New York: Academic Press

McDermott, D., Hastings, S., Gariglietti, K., Gingerich, K., Callahan, B. ve Diamond, K. (1997). Fostering hope in the schools: strategies for counselors and teachers. http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED412440.pdf

Miller J. F. (1985). Hope doesn't necesary spring eternal sometimes it has to be carefully mined and channeled. *American Journal of Nursing*, 85, 22-25.

Miller, D. N., Gilman, R. ve Martens, M. P. (2008). Wellness promotion in the schools: Enhancing students' mental and physical health. *Psychology in the Schools*, 45, 5–15.

Mutcher, A. L. (2011). Hope-focused strategies for counsellors. https://www.uleth.ca/dspace/bitstream/handle/10133/3157/mutcher,%2520ashleigh.pdf%3Fsequence%3D1

Muyan, M., Chang, E.C., Jilani, Z., Yu, T., Lin, J. ve Hirsch, J.K. (2015). Loneliness and negative affective conditions in adults: Is there any room for hope in predicting anxiety and depressive symptoms?, *Journal of Psychology*, 13,1-12. DOI: 10.1080/00223980.2015.1039474

Niles, S. G., Yoon, H. J., Balın, E. ve Amundson, N. (2010). Using a hope-centered model of career development in challenging times. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 34, 101–109.

Onwuegbuzie, A. J. (1998). Role of hope in predicting anxiety about statistics. *Psychological Reports, 82,* 1315-1320.

Öz, F. (2004). *Sağlık alanında temel kavramlar*. Ankara, İmaj,, s.229-275.

Özcan Ceran, S. Ö. (2013.) *Umut ve başa çıkma tarzlarının iyimserlik üzerindeki rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Pedrotti, J. T., Lopez, S. J. ve Krieshok, T. S. (2000). Making Hope Happen: A program for fostering strengths in adolescents. Unpublished masters thesis. University of Kansas, Lawrence, Kansas.

Pedrotti, J.T., Edwards, L.M. ve Lopez, S.J. (2008). Promoting Hope: Suggestions for School Counselors, *Professional School Counseling, 12*(2), 100-107.

Pennebaker, J.W. (1998). Conflict and canned meat. *Psychological Inquiry, 9*, 219–220.

Perkins, S. N. ve Dolbin-MacNab, M. L. (2008). The toolbox: Using a collage to Access client strengths. In C. Ford, Sori & L. L. Hecker (Eds.), *The therapists' notebook, volume 3: More homework, handouts, and activities for use in psychotherapy* (pp. 187–194). New York, NY: Routledge/Taylor & Francis Group.

Pham, L. B. ve Taylor, S. E. (1999). From thought to action: Effects of process-versus outcome-based mental stimulations on performance. *Personality and Social Psychology Bulletin, 25*, 250–260.

Rand, K.L. ve Cheavens, J.S. (2009). Hope theory. In S.J.Lopez and C.R. Snyder (Eds) *Oxford handbook of positive psychology* (pp 323–333). New York: Oxford University Press.

Ripley, J.S. ve Worthington E.L. (2002). Hope-focused and forgiveness-based group interventions to promote marital enrichment. *Journal of Counseling and Development,* 80, 452–463.

Romero, M. (1989). Hope and outcome anticipation *Doctoral Dissertations Available from Proquest.* Paper AAI8917396.http://scholarworks.umass.edu/dissertations/AAI8917396

Roswarski, T. ve Dunn, J. (*2009*). The role of help and hope in prevention and early intervention with suicidal adolescents: Implications for mental health counselors. *Journal of Mental Health Counselin, 31*(1), 34-46.doi: http://dx.doi.org/10.17744/mehc.31.1.u150745762627518

Rotter J. B., (1990). Internal vs external control of reinforcement: a case history of a variable. *American Psychology, 45*(4), 489-493.

Sarı, T. (2016). The mediating and moderating role of self-efficacy in the relationship between hope and peace attitudes. *International Online Journal of Educational Sciences*, http://www.iojes.net// userfiles/Article/IOJES_2138.pdf

Scheel M. J., Klentz Davis, C. Ve Henderson, J. D. (2012). Therapist use of client strengths: A qualitative study of positive processes. *The Counseling Psychologist*, 41,392-427. 10.1177/0011000012439427

Schuster, B., Forsterlung, F. ve Weiner, B. (1989). Perceiving the causes of success and failure: A cross-cultural examinations of attributional concepts. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 20*, 191-213.

Seligman, M. E. P. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology. *American Psychologist, 55*, 5–14.

Smith, D. L. (2007). A phenomenological reflection on the experience of hope. *The Humanistic Psychologist, 35*(1), 81–104. doi:10.1207/s15473333thp3501_7

Snyder, C. R. (2006). Approaching hope, http://www.sgiquarterly.org/feature2006Jan-2.html

Snyder, C. R. (1994). *The psychology of hope: You can get there from here*. New York, NY: Free Press.

Snyder, C.R. (1995). Conceptualising, measuring and nurturing hope. *Journal of Counseling and Development*, 73, 355-360.

Snyder, C. R. (2002). Psychological inquiry. *An International Journal for the Advancement of Psychological Theory, 13*(4) 249-275, DOI: 10.1207/S15327965PLI1304_01

Snyder, C.R. (2000). Hypothesis: There is hope. In C.R. Snyder (Eds.), *Handbook of Hope Theory, measures and application* (pp.3-21). San Diego: Academic Press.

Snyder, C. R., Cheavens, J. S., Michael, S. T. ve Eliott, J. A. (Ed), (2005). Hope Theory: History and elaborated model. Interdisciplinary perspectives on hope. (pp. 101-118). Hauppauge, NY, US: Nova Science Publishers.

Snyder, C.R., Shorey, H.S., Cheavens, J., Pulvers, K.M., Adams, V.H. ve Wiklund, C. (2002). Hope and academic success in college. *Journal of Educational Psychology*, 94 (4), 820-826.

Snyder, C. R., Ilardi, S.. Cheavens, J., Michael, S. T., Yamhure, L. ve Sympson, S. (2000). The role of hope in cognitive behavior therapies. *Cognitive Therapy and Research, 24*, 747-762.

Snyder, C. R., Rand, K. L. Ve Sigmon, D. R. (2002). Hope theory: A member of the positive

psychology family. In C. R. Snyder & S. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 257-266) New York: Oxford University Press.

Snyder, C. R., Sympson, S. C., Michael, S.T., Cheavens, J. C. ve Edward C. (Ed), (2001). Optimism and hope constructs: Variants on a positive expectancy theme. Optimism & pessimism: Implications for theory, research, and practice, (pp. 101-125). Washington, DC, US: American Psychological Association, pp.http://dx.doi.org/10.1037/10385-005

Snyder, C. R., Sympson, S. C., Michael, S.T. ve Cheavens, J. C. (2001). Optimism and hope constructs: Variants on a positive expectancy theme. In E.C. Chang (Ed) *Optimism and pessimism: Implications for theory, research, and practice*. Washington, DC: American Psychological Association; 101–125.

Snyder, C. R., Feldman, D. B., Shorey, H.S. ve Rand, K. L. (2002a). Hopeful choices: A school counselor's guide to hope theory. *Professional School Counseling, 5* (5), 298- 307.

Snyder, C.R., Feldman, D.B., Taylor, J.D., Schroeder, L.L. ve Adams, V.H. (2000). The roles of hopeful thinking in preventing problems and enhancing strengths. *Applied and Preventative Psychology*, 9, 249–270. 10.1016/S0962-1849(00)80003-7

Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., et al.(1991). The will and the ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology, 60*, 570-585.

Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M., Ware, L., Danovsky, M., Highberger, L., Rubinstein, H. ve Stahl, K. (1997). The development and validation of the Children's Hope Scale. *Journal of Pediatric Psychology, 22* (3), 399-421.

Snyder, C. R. ve Lopez, S. J. (2002). *Handbook of positive psychology*. New York: Oxford University Press.

Snyder, C. R. ve Lopez, S, J. (2007). *Positive psychology: The scientific and practical explorations of human strengths*. London: Sage.

Staats, C. R. (1989). Hope: A comparison of two self-report measures for adults. *Journal of Personality Assessment, 53*, 366–375.

Super, D.E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior, 16(3),* 262-298.

Tennen, H. ve Affleck, G. (1999). Finding benefits in adversity. In C. R. Snyder (Ed.), *Coping: The psychology of what works* (pp. 279-304). New York: Oxford Press

Tsukasa K. ve Snyder C. R. (2005). The relationship between hope and subjective well-being: Reliability and validity of the dispositional hope scale, Japanese version. *Japanese Journal of Psychology, 76* (3), 227-234.

Tuzgöl Dost, M. ve Cenkseven Önder, F. (2015). Pozitif psikolojinin Türkiye'deki durumu. İçinde F. Korkut Owen, R. Özyürek ve D.W. Owen. Gelişen PDR, Cilt 3, (ss275-310), Ankara. Nobel Yayınevi.

Valle, M. F., Huebner, E.S. ve Suldo, S.M. (2006). An analysis of hope as a psychological strength *Journal of School Psychology 44(5)*, 393–406, doi:10.1016/j.jsp.2006.03.005

Vilaythong, A. P., Arnau, R., C, Rosen, D. H. ve Mascaro, N. (2003). Humor and hope: Can humor increase hope? *Humor, 16*(1), 79–89.

Wall, M. D., Kleckner, T., Amendt, J. H. ve duRee Bryant, R. (1989). Therapeutic compliments: Setting the stage for successful therapy. *Journal of Marital and Family Therapy, 15(*2), 159-167.

Weingarten, K. (2010). Reasonable hope: Construct, clinical applications, and supports. *Family Process, 49*(1) 5-25.

Weis, R. ve Speridakos, E.C. (2011). A Meta-Analysis of hope enhancement strategies in clinical and community settings*, Psychology of Well-Being, 1* (1), 1-16. http://dx.doi.org/10.1186/2211-1522-1-5

Westburg, N.G. (*2003*). Hope, laughter, and humor in residents and staff at an assisted living facility. *Journal of Mental Health Counseling*. *25*(1), 16-32. doi:http://dx.doi.org/10.17744/mehc.25.1.g128feq7x21xxbfe

Worrell, F. C. ve Hale, R. L. (2001). The relationship of hope in the future and perceived school climate to school completion. *School Psychology Quarterly, 16*(4), 370-388.

Worhten, V. ve Isakson, R. (2011). Hope – The anchor of the soul: Cultivating hope and positive expectancy. *Issues in Religion and Psychotherapy*, 33, 47-62.

Worthington, E.L. Jr., Hight, T.L.., Ripley, J.S., Perrone, K.M., Kurusu, T.A. ve Jones D.R. (1997). Strategic hope-focused relationship-enrichment counseling with individual couples. *Journal of Counseling Psychology, 44 (4),* 381-389.

Worthington, E.L., Ripley, J.S., Hook, J.N., Miller, A.J. ve Crawford, S. (2007). Why is the hope-focused couple approach effective? *Marriage and Family: A Christian Journal* http://hopecouples.com/resources/Why%20is%20the%20Hope%20Couples%20Approach%20Effective%20article.pdf

Yerlikaya, İ. (2006). *Bilişsel-davranışçı yaklaşıma ve hobi terapiye dayalı umut eğitimi programlarının ilköğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

BÖLÜM 2

21. YÜZYILDA POZİTİF PSİKOLOJİNİN PARÇASI OLARAK UMUT VE TÜRKİYE'DEKİ YERİ

Yrd. Doç. Dr. Hicran Çetin Gündüz

"Bütün iyi kitapların sonunda
bütün gündüzlerin,
bütün gecelerin sonunda
meltemi senden esen
soluğu sende olan,
yeni bir başlangıç vardır…"

Edip Cansever

POZİTİF PSİKOLOJİ VE TARİHÇESİ

Psikoloji bilimi öncelikle neden negatif olana yönelmiştir? Bu konuda pek çok olası açıklama yapılmaktadır. Açıklamalardan ilki olumsuz duygular ve deneyimlerin olumlu olanlardan daha öncelikli ve belirgin olabileceği yönündedir. Diğeri, olumsuz duyguların sıklıkla acil tehlikeler ya da nesnel sorunlar olarak kendisini gösterdiği ve bunları durdurmak için yeterince yoğun bir güç gerektiği şeklinde ifade edilmektedir. Psikolojinin olumsuz olana yönelmesinde bir diğer neden ise tarihsel etkidir. Toplumlar terörizm tehlikesiyle karşılaştığında, yoksulluk, istikrarsızlık yaşadığında doğal olarak savunma ve hasar ile ilgili endişeler oluşmaktadır. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve ardından gelen soğuk savaş Amerikan toplumunu savunma ve hasar ile ilgili endişelere yöneltmiştir (Gillham ve Seligman, 1999). Seligman ve Csikszentmihalyi'ye (2000) göre duygular incelenirken negatif olana yönelmede en genel nedenlerden birisi de psikolojinin

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'de umut konusunda yapılan çalışmalar çoğunlukla farklı değişkenler ile birlikte ele alınarak bağımlı ya da bağımsız değişken olarak, nicel çalışmalar yoluyla incelenmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen bulgular ışığında umut konusunda daha çok deneysel çalışmalara ve nitel çalışmalara ihtiyaç olduğu göz çarpmaktadır. Ayrıca çalışmalarda çoğunlukla öğrenci gruplarının ya da hasta bireylerin yer alması, çalışma grubuna erişmede bu grupların öncelikli olarak tercih edildiğini düşündürmektedir. Ancak bununla birlikte farklı gelişim dönemindeki bireyler, farklı iş alanlarında çalışanlar, anababalar, dezavantajlı konumdaki bireyler vb. çalışma grupları ile de çalışılması bu alandaki bilgi birikimini artıracak ve farklı bakış açıları sunacaktır. Aynı zamanda umut kavramının bilişsel olarak bireylerde ne anlam ifade ettiğini ve umudu artırmaya yönelik stratejileri, inanışları ortaya koymak ve programlar geliştirmek de umut konusunda çalışılabilir konular olarak görülmektedir.

KAYNAKLAR

Akman, Y. ve Korkut, F. (1993). Umut ölçeği üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*,193-202.

Akin-Little, K. Angeleque, Steven G. Little, and Nina Delligatti, (2004). A Preventative Model Of School Consultation: Incorporating Perspectives From Positive Psychology, *Psychology in the Schools*, 4(1), 155-162.

Akin, A., Satıcı, S. A., Kayış, A. R., & Çitemel, N. (2012). The validity and reliability of the Turkish version of the state hope scale. *Journal of educatıonal and ınstructıonal studıes in the world*, 2(2), 98-101.

Arndt, M.A. (2014). *Positive psychology and hope: A Cross-cultural test and broadening of Snyder's hope theory in The U.S. and Mexico*. Doctoral Thesis, Washington State University, US.

Aslan, Ö., Sekmen, K., Kömürcü, Ş., Özet, A. (2007). Kanserli Hastalarda Umut. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(2): 18-24.

Atik, G. (2009). Hope as a predictor of bullying. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences,* 42(1), 53-68.

Atik, G. & Kemer, G. (2009). Çocuklarda Umut Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *İlköğretim Online*, 8(2), 379–390.

Aver, B., Dilekmen, M., & Şükrü, A. D. A. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Bazı Öznel Algılamalarına Göre Psikolojik Belirtileri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4*(33), 13-23.

Avvenuti, G., Baiardini, I. ve Giardini, A. (2016) (2016). Optimism's Explicative Role for Chronic Diseases. *Frontiers in psychology*,7, *1-9.* doi: 10.3389/ fpsyg.2016.00295

Aydın, B. (2010). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ ve umut düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Aydoğan, S. (2010). *İlköğretim II. Kademe öğrencilerinin umut ve benlik saygısı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Başören, M. (2015). *Lise öğrencilerinin matematik dersine katılımının, duygu düzenleme, algılanan araçsallık, umut ve başarı değişkenleriyle olan ilişkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

Bınar, E.S. (2011). *Sığınmaevinde kalan kadınların algıladıkları sosyal destek ile stresle başa çıkma tarzları ve umut düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Brown, K. W., & Ryan, R. M. (2003). The benefits of being present: mindfulness and its role in psychological well-being. *Journal of personality and social psychology*, *84*(4), 822-848

Carr, A. (2004). Positive psychology: The science of happiness and human strengths. East Sussex. Brunner-Routledge, Brunner-Routledge, New York.

Carretta, C. M., Ridner, S. H., & Dietrich, M. S. (2014). Hope, hopelessness, and anxiety: A pilot instrument comparison study. *Archives of psychiatric nursing*, *28*(4), 230-234.

Chang, E. C., Yu, T., Chang, O. D., & Hirsch, J. K. (2016). Hope and trauma: Examining a diathesis-stress model in predicting depressive and anxious symptoms in college students. *Personality and Individual Differences*, *96*, 52-54.

Cohn, M.A ve Fredrickson, B. L. (2009) Positive Emotions, In C.R. Snyder ve Shane J. Lopez (Eds). *Oxford Handbook of Positive Psychology*, (13-25), Oxford, New York.

Con Erol, H. (2009). K*emoterapi alan hastalarda algılanan stresin umutla ilişkisi,* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. *Marmara Üniversitesi,* İstanbul

Cropanzano, R., & Dasborough, M. T. (2015). Dynamic models of well-being: implications of affective events theory for expanding current views on personality and climate. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, *24*(6), 844-847.

Çanakçı, P. (2015). *Çocuk korosunda şarkı söyleyen çocuklar ile söylemeyen çocukların umut düzeylerinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara

Dewberry, C., & Richardson, S. (1990). Effect of anxiety on optimism. *The Journal of social psychology*, *130*(6), 731-738.

Demirli, A. (2013). *The structural relationships of parenting styles, attachment dimensions, loneliness and hope.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Eroğan, O. (2013). *İlköğretim öğretmenlerinin öz yeterlik ve başarı algılarında yordayıcı olarak akademik iyimserlik, umut ve mesleki haz.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Demirli, A., Türkmen, M., & Arık, R. S. (2015). Investigation of Dispositional and State Hope Levels' Relations with Student Subjective Well-Being. *Social Indicators Research*, *120*(2), 601-613.

Denizli, S. (2004). *The role of hope and study skills in predicting test-anxiety levels of university students.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American psychologist*, *55*(1), 34-43.

Diener, E. (2011) Positive Psychology: Past, present and future In C.R. Snyder ve S. J. Lopez (Eds). *Oxford Handbook of Positive Psychology*, (7-11), Oxford, New York.

Dursun, P. (2012). *The role of meaning in life, optimism, hope, and coping styles in subjective well-being*. Yayımlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Er Güneri, S. (2011). *İnterfil kadınların umut\umutsuzluk durumlarının öğrenilmiş çaresizlik kuramına göre incelenmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Esenay, F.I. (2007). *Sağlıklı ve kanserli ergenlerde umut.* Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Gillham, J. E. ve Seligman, M.E.P. (1999) Footsteps on the road to a positive psychology, *Behaviour Research and Therapy* 37, 163-173.

Groopman, F. (2004). The anatomy of hope: *How people prevail in the face of illness*. Random House: New York.

Gözleten, D. (2011). *Huzurevinde kalan yaşlılar ve yaşamını kendi başına idame ettirebilen yaşlıların umut düzeylerinin karşılaştırılması***.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Ankara.

Hefferon, K. ve Boniwell, I. (2014) *Pozitif Psikoloji, Kuram, Araştırma ve Uygulamalar*, Nobel yayınevi, Ankara.

Kaya, N.G. (2007). *The role of self-esteem, hope and external factors in predicting resilience among regional boarding elementary school students.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Kemer, G. ve Atik, G. (2005). Kırsal kesimde ve kent merkezinde okuyan lise öğrencilerinin umut düzeylerinin aileden algılanan sosyal destek düzeyine göre karşılaştırılması*, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi Yıl: 2005, Sayı 21, Sayfa: 161-168*

Kemer, G. (2006). *The role of self-efficacy, hope, and anxiety in predicting university entrance examination scores of 11th grade students.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Kepir, D. D. (2011). *Üniversite adaylarında meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar, mesleki olgunluk ve umut düzeyleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kim, Y. H., & Koh, T. S. (2014). Relationships among Hope, Empathy and Happiness of Middle School Student. *The Journal of the Korea Contents Association*, *14*(10), 330-338.

Küsgülü, Ü. (2014). *Üniversite öğrencilerinin mutluluk, umut ve narsisizm düzeylerinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Lopez, S.J. ve Gallagher, W (2011) A Case for Positive psychology In C.R. Snyder ve S. J. Lopez (Eds). *Oxford Handbook of Positive Psychology*, (3-7), Oxford, New York.

Öz, H. (2006). *Miyokart enfarktüsü geçiren hastalarda umut, moral ve algılanan sosyal desteğin yasam kalitesine etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Özcan Ceran, S. Ö. (2013) *Umut ve başa çıkma tarzlarının iyimserlik üzerindeki rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Ong, A. D., Bergeman, C. S., Bisconti, T. L., & Wallace, K. A. (2006). Psychological resilience, positive emotions, and successful adaptation to stress in later life. *Journal of personality and social psychology*, *91*(4), 730-749.

Pawelsky, J.O. (2016). Defining the 'positive' in positive psychology: Part I. A descriptive analysis. *The Journal of Positive Psychology,* 11(4), 1-18, DOI: 10.1080/17439760.2015.1137627

Ruthig, J. C., Perry, R. P., Hall, N. C., & Hladkyj, S. (2004). Optimism and Attributional Retraining: Longitudinal Effects on Academic Achievement, Test Anxiety, and Voluntary Course Withdrawal in College Students1. Journal of Applied Social Psychology, 34(4), 709-730.

Sağdıç, M. (2005) *Öğrencilerin, meslek lisesi tercihini etkileyen etmenler ve umut düzeyleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya

Sarı, T. (2016). The mediating and moderating role of self-efficacy in the relationship between hope and peace attitudes. *International Online Journal of Educational Sciences*, http://www.iojes.net//userfiles/Article/IOJES_2138.pdf

Sarı, S. V. (2011). *Lise son sınıf öğrencilerinin mesleğe karar verme öz-yeterliliklerini yordamada umut, kontrol odağı ve çok boyutlu mükemmeliyetçilik özelliklerinin rolü.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Sarı, S. V. ve & Şahin, M. (2013). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleğe karar verme öz-yeterliliklerini yordamada umut, kontrol odağının rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 21(1), 97-110.

Sarıçam, H., & Akın, A. (2013). The Adaptation of Integrative Hope Scale to Turkish: The Study of Validity and Reliability. *Adıyaman University Journal of Social Sciences, 6*(15), 291-308.

Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1992). Effects of optimism on psychological and physical well-being: Theoretical overview and empirical update. *Cognitive therapy and research, 16*(2), 201-228.

Seligman, E.P. (2002). **Positive psychology, positive prevention and positive therapy**. In.C. R. Snyder and S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (p.3-9). New York: Oxford University Press.

Seligman, M. E. P. (2008). Positive health. *Applied Psychology: An International Review, 57*, 3–18.

Seligman, M.E.P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. American Psychologist, 55, 5–14.

Snyder, C.R. (2000). **Genesis. The Birth and Growth of Hope**, In. C.R. Snyder (Eds.) *Handbook of hope; Theory, measures and applications* (3-18). San Diego:Academic Press

Snyder, C.R., Ilardi, S.S., Cheavens, J., Michael, S.T., Yamhure, L. ve Sympson, S. (2000). The Role of Hope in Cognitive-Behavior Therapies. *Cognitive Thearpy and Research,* 24(6), 747-762.

Snyder, C. R., Rand, K. L. and Sigmon, D.R. (2002). **Hope theory a member of the positive psychology family**. In. C.R. Snyder ve S.J. Lopez (Eds), *Handbook of positive psychology* (257-276). New York: Oxford University Press.

Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry*, *13*, (4), 249–275.

Snyder, C.R., Cheavens, J.S. ve Michael, S. T. (2005). **Hope theory: History and Elaborated model** In J.A. Elliot (Eds.) *Interdisciplinary perspectives on hope* (101-118). Nova Science Publishers, New York.

Scheier, M.F. ve Carver, C.S. (1992). Effects of optimism on psychological and physical well-being: Theoretical overview and empirical update, *Cognitive Therapy and Research,* 16(2), 201-228.

Şahin, S. (2007). *Diyaliz tedavisi alan bireylerin umut-umutsuzluk ve sosyal destek düzeyleri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Şahin, M., Aydın, B., Sarı, S. V., Kaya, S., & Pala, H. (2012). Öznel iyi oluşu açıklamada umut ve yaşamda anlamın rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *20*(3), 827-836.

Sarıçam, H., Akin, H. (2013). Bütünleyici umut ölçeğinin türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(15), 291-308*

Tarhan, S. (2012). *Umudun özyeterlik, algılanan sosyal destek ve kişilik özelliklerinden yordanması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Tugade, M. M., Fredrickson, B. L., & Feldman Barrett, L. (2004). Psychological resilience and positive emotional granularity: Examining the benefits of positive emotions on coping and health. *Journal of personality*, *72*(6), 1161-1190.

Turan Kavradım, S. (2011). *Kanserli hastaların umut ve başetme düzeylerinin belirlenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Turan Kavradım, S., & Canlı Özer, Z. (2014). Kanser Tanısı Alan Hastalarda Umut. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *6*(2), 154-164.

Tuzgöl Dost, M. ve Cenkseven Önder, F. (2015). Pozitif psikolojinin Türkiye'deki durumu. İçinde F. Korkut Owen, R. Özyürek ve D.W. Owen. Gelişen PDR, Cilt 3, (ss275-310), Ankara. Nobel Yayınevi.

Türkmen, M., & Demir, A. (2011). The predictive value of gender, perceıved parentıng styles and lonelıness ın determınıng students'dısposıtıonal and state hope level. *Eğitimde Kuram ve Uygulama. 7(2),* 347-363.

Usta, F. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma ve umut düzeyleri arasındaki ilişki.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Uysal, D. (2014). *Talasemili ergenlerin umut düzeylerinin belirlenmesi* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ankara.

Uysal, V., Batan, S. N., Baş, S., & Zafer, H. (2014). Ergenlerin tanrı algılarıyla sosyal kaygı ve umut düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 11*(42), 221-237.

Uzun-Özer, B. & Tezer, E. (2008). Umut ve olumlu-olumsuz duygular arasındaki ilişkiler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 23*, 81-86.

Uzun-Özer, B. (2009). B*ir grup lise öğrencisinde akademik erteleme davranışı: sıklığı, olası nedenleri ve umudun rolü.* Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(32), 12-19.

Ünal, A. (2006). *Grade students of expectatıons related of future determınatıons by types of structural equation models*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Vahapoğlu, Z. (2013). *Ön lisans öğrencilerinin umut düzeyleri ve başarı yönelimlerinin bazı değişkenler açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Weiten, W., Hammer, E. Y. ve Dunn, D.S. (2016). Pozitif Psikoloji (İçinde; Psikoloji ve çağdaş yaşam: İnsan uyumu, Çev. Edt. Ebru İkiz), Bülent Baki Telef, 510-647, 10 basım.

Wright, T. A. (2003). Positive organizational behavior: An idea whose time has truly come. Journal Of Organizational Behavior, 24(4), 437-442.

Yalçın, İ. (2015). İyi oluş ve sosyal destek arasındaki ilişkiler: Türkiye'de yapılmış çalışmaların meta-analizi. *Türk Psikiyatri Dergisi,* 26(1)*, 21-32. doi*: 10.5080/u7769 (SSCI)

Yerlikaya, İ. (2006). *Bilişsel-davranışçı yaklaşıma ve hobi terapiye dayalı umut eğitimi programlarının ilköğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yola, İ. (2011). *The mediatıng roles of coping styles and perceived social support between dispositional hope and posttraumatic growth/ptsd relationships among postoperative breast cancer patients: A longitudinal study*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Yıldırım Lüle, D. (2009). *Şizofren hastaların umut düzeyinin yaşam kalitesine etkisi,* Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Zengin, B. (2013). *Özel eğitime muhtaç çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek, psikolojik dayanıklılık ve umut düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Zihni, E. (2015). *Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin empati kurma becerileri, umut düzeyleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisan tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE UMUT NASIL ÖLÇÜLÜYOR?

Yrd. Doç. Dr. Sinem Tarhan

Psikoloji uzun yıllar boyunca insanın karanlık yönü ve zayıflığı üzerine odaklanmış, dolayısı ile araştırmacılar depresyon, anksiyete ve umutsuzluğu ölçmüştür (Snyder ve McCullough, 2000). İnsanın ruh ve beden sağlığı için son derece önemli bir kavram olan umut, 1960'lardan itibaren işlevsel bir yaklaşımla incelenmeye başlanmış, umudun tanımlanabilir, ölçülebilir olduğu algısı gelişmiş ve umut sorunlarla başa çıkma yöntemi olarak önem kazanmıştır (Snyder, 1995; Snyder, 2000). Bir yapı olarak umudun ölçülmesi ile klinisyenler danışanda önceden varolan güçleri ön plana alarak pozitif psikolojinin çerçevesini oluşturmaya başlamışlardır. Umudun belirtileri danışanların terapiye uyumunda, danışanların farkındalıklarını artırmada, terapi sürecini değerlendirmede, tedavinin ya da oturumun sonuçlarını değerlendirmede kullanılır. Klinisyenler umudu değişimi kolaylaştıran bir unsur olarak değerlendirirler. Umut danışanların sağlamlığının ölçülmesini sağlar (Lopez, Ciarlelli, Coffman vd., 2000).

Umut sağlıklı bireyler için olduğu kadar hasta bireyler için de önemlidir. Özellikle hastalıklarla başarılı bir şekilde başa çıkılmasında (Miller, 2007), kronik hastaların ve hayati tehlikesi olanların yaşam süresi ve kalitesi üzerinde (Stoner, 2004) büyük ölçüde etkilidir. Bu doğrultuda umudu belirlemeye yönelik çalışmaların hem sağlıklı hem de hasta bireyler üzerinde yapıldığı gözlenmektedir.

Umudun insanda ne zamandan itibaren varolduğu incelendiğinde tüm özelliklerin ortaya çıktığı ve geliştiği çocukluk yıllarına kadar inmek gerekir. Erikson (1982) umudu psikososyal gelişimle ilgili motivasyonel bir güç olarak değerlendirmiş, yaşamın ilk yıllarındaki güvene karşı güvensizlik döneminde temel bir ego niteliği olarak geliştiğini, gelişim dönemleri ile birlikte yeni bir nitelik kazanarak inanca dönüştüğünü belirtmiştir. Bu nedenle yurt dışında çocukluk döneminden itibaren umudu belirlemeye yönelik ölçme araçları geliştirilmiş, bunlardan bir bölümü Türkçe'ye uyarlanmıştır. Bu bölümde Türkiye'de umudu belirlemede kullanılan ölçme araçları hakkında bilgi verilecektir.

Son söz olarak bölümün başında da ifade edildiği gibi Türkiye'de umudu belirlemeye yönelik ölçekler yabancı kaynaklıdır. Türkiye'nin kültürel yapısı, insanların düşünce sistemi, dünyaya bakışı, yaşadıklarını ve geleceği yorumlamaları noktasından hareketle Türkiye'de farklı yaş gruplarına ve yaşam durumlarına hitap eden ölçeklerin geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Akın, A., Hamedoğlu, M. A., Kaya, Ç. ve Sarıçam, H. (2013) Turkısh versıon of Employment Hope Scale: The valıdıty and relıabılıty study. *IIB Internatıonal Refereed Academıc Socıal Scıences Journal, Issue:* 11 Volume: 4 Jel: I21. s. 56-68. *Www.İibdergisi.Com.ID:286 - K:253*

Akman, Y. ve Korkut, F. (1993). Umut ölçeği üzerine bir çalışma. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 9, 193-202.

Aslan,Ö., Sekmen, K., Kömürcü,Ş. ve Özet, A. (2007). Kanserli hastalarda umut *C.U. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 11 (2).

Atik,G. ve Kemer, G. (2009). Çocuklarda Umut Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Elementary Education Online*, 8 (2), s. 379-390.

Denizli, S. (2004). *The role of hope and study skills in predicting test anxiety levels of university students*. (Master's thesis). Available from Turkey Counsil of Higher Education Thesis Center. (Record No. 147792)

Durak, A. (1994). Beck umutsuzluk ölçeği (BUÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (31), 1-11.

Durak-Batıgün, A. (2008). İntihar olasılığı ve cinsiyet: iletişim becerileri, yaşamı sürdürme nedenleri, yalnızlık ve umutsuzluk açısından bir inceleme. *Türk Psikoloji Dergisi*, *23* (62), 65-75.

Durak, A. ve Palabıyıkoğlu, R. (1994). Beck umutsuzluk ölçeği geçerlilik çalışması. *Kriz Dergisi*, 2 (2), 311-319.

Ercengiz, M. (2015). İş Umudu Ölçeği. Ahmet Akın (Ed.), *Psikolojide kullanılan güncel ölçme araçları* (s.332-333). Genişletilmiş 2. Baskı. Cilt 1. Ankara: Nobel

Esenay, F.I. (2007). *Sağlıklı ve kanserli ergenlerde umut*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Gençöz, F., Vatan, S., ve Lester, D. (2006). Umutsuzluk Çaresizlik ve Talihsizlik Ölçeği'nin Türk örnekleminde güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi*, 14 (1), 21-29

Herth, K. (1992). Abbreviated instrument to measure hope: development and psychometric evaluation. *Journal of Advanced Nursing*. Volume 17, Issue 10, p.1251–1259

Hinds, P.S.(1985). An investigationof the relationship between adolescent hopefulness, caring behaviors of nurses, and adolescent health care outcomes. http://hdl.handle.net/10150/188002

Hinds, P. S. (2004). The hopes and wishes of adolescents with cancer and the nursing care that helps. *Oncology Nursing Forum*, *31*(5), 927-934.

Hinds, P.S & Gattuso J.S. (1991). Measuring hopefulness in adolescents. *Journal of Pediatric Oncology Nursing,* 8(2): 92-94.

Hong, P. Y. P., Polanın, J.R., & Pıgott, T.D. (2012). Validation of the employment hope scale: measuring psychological self-sufficiency among low-ıncome jobseekers. *Research On Social Work Practice*, 22(3), 323-332.

Lester, D. (2001). An inventory to measure hopelessness, helplessness and haplessness. *Psychological Reports*, 89, 495-498.

Lopez, S. J., Ciarlelli, R., Coffman, L. Stone, M., & Wyatt, L. (2000). Diagnosing for strengths: On measuring hope building blocks. In C.R.Snyder (Ed.), *Handbook of Hope Theory, Measures and Applications* (pp. 57-85). London: Academic Press.

Miller, J. F. (2007). Hope: A construct central to nursing. *Nursing Forum, 42* (1), 12-19.

Norman, P.S. (1997). S*ocial support* and well-being in early and midadolescents: the mediating role of hopefulness. (Masters Theses). Grand Valley State University ScholarWorks@GVSU.

Öner, N. (1997). *Türkiye'de kullanılan psikolojik testler* (3. Basım) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Sarıçam, H. ve Akın, A. (2013). Bütünleyici Umut Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 6 Sayı: 15

Savaşır, Işık ve Şahin, Nesrin Hisli. (1997). Bilişsel-davranışçı Terapilerde Sık Kullanılan Ölçekler. *Türk Psikologlar Derneği yayınları*. 1997 Ankara.

Scoloveno, R. L. (2013). *An ınvestıgatıon of a theoretıcal model of health-related outcomes of reilıence in middle adolescents.* (Doctora dıssertation). The State University of New Jersey. https://rucore. libraries.rutgers.edu/.lib/40445/

Snyder, C. R. (1995). Conceptualizing, measuring and nurturing hope. *Journal of Counseling & Development, 73*, 355-360.

Snyder, C. R. (2000). Hypothesis: there is hope. In C.R. Snyder (Edt.), *Handbook of hope theory, measures and applications* (3-18). San Diego: Academic Press.

Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C., & Harney, P. (1991). The will and ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60 (4), 570-585.

Snyder, C.R,. Sympson, S. C., Ybasco, F.C., Borders, T.F.,. Babyak, M. A, & Higgins, R. L. (1996). Development and Validations of the State of Hope Scale. *Journal of Personality and Social Psychology,* 70, pp. 321-335.

Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M. Ware, L., Danovsky, M., & et al. (1997). The development and validation of the Children's Hope Scale. *Journal of Pediatric Psychology*, 22(3), 399-421.

Snyder, C.R. & McCullough, M. (2000). A posıtıve psychology fıeld of dreams: "ıf you buıld ıt, they wıll come." *Journal Of Social And Clinical Psychology,* Vol. 19, No. 1, pp. 151-160

Stoner, M. (2004). Measuring hope. In M. Frank-Stromborg & S. J. Olsen (Eds.) Instruments for clinical health-care research. Sudbury, MA: Jones and Bartlett Publishers.

Schrank, B., Woppmann, A., Sibitz, I. & Lauber, C. (2011). Development and validation of an Integrative Scale to Assess Hope. *Health Expectations*, 14(4): 417–428.

Tarhan, S. (2012). *Umudun özyeterlik, algılanan sosyal destek ve kişilik özelliklerinden yordanması.*(Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tarhan, S. Bacanlı,H. (2015). Sürekli Umut Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 1-14.

BÖLÜM 4

ALGILANAN ANABABA TUTUMLARI, BAĞLANMA BOYUTLARI, YALNIZLIK VE UMUDUN YAPISAL İLİŞKİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Aylin Demirli Yıldız

Umut; istemek, istekleri gerçekleştirmek için yeni yollar bulmak ve vazgeçmemektir. Bu nedenle yaşamda karşılaşılan güçlüklerle baş etmede, olumsuz koşulları iyileştirmede ve hayalleri gerçek kılmada umutlu olmak çok önemlidir (Fromm, 1968). Giderek karmaşıklaşan modern dünyada da umudun varlığı her zamankinden daha çok önem kazanmaktadır. Her an verilecek kararlar, girilecek sınavlar, gün geçtikçe sertleşen rekabet, belirsiz iş koşulları bireylerin doğru hedefler belirlemesinin, bu hedeflere ulaşmak için gereken motivasyonu korumasının ve karşılaştıkları güçlükler karşısında yeni yollar bulmasının, yani umudun önemini daha da artırmaktadır. Öyle ki, umut düzeyindeki eksikliğin bireyleri intihara, toplumları yok oluşa sürükleyebilecek kadar güçlü olduğu öne sürülmektedir (Frankl, 1975).

Umut düzeyinin düşüklüğünün yalnızlık (Lekander, 2000), düşük özgüven, depresyon, intihar gibi pek çok olumsuz psikolojik durumla ilişkisi ortaya konmuştur. Yüksek bir umut düzeyi ise, çözülmesi en zor sorunların çözüme kavuşturulmasını sağlayabilir. Akademik başarının artması, spor ve sınav gibi rekabet gerektiren durumlarla veya iş başvurusu gibi zor yaşam koşullarıyla baş etmede daha dirençli ve esnek olabilme özelliği umut düzeyinin yüksekliği ile doğrudan ilişkilidir. Aynı zamanda umut düzeyi potansiyel olarak psikolojik sağlamlığın faktörlerinden de birini oluşturur (Kashdan, 2002). Çünkü umutlu olmak birçok stresli durumda stresli durumun etkisini azaltacak bir tampon görevi görür (Barnum, Snyder, Rapoff, Mani ve Thompson, 1998; Taylor ve Armor, 1996). Ayrıca umutlu olmak yüksek öz saygı (Curry ve ark., 1997) gibi bir çok olumlu değişkenle de ilişkilidir. Diğer

KAYNAKLAR

Ainsworth, M. D. S. & Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. American Psychologist, 46(4), 333-341.

Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. Child Development, 37(4), 887-907.

Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. Genetic Psychology Monographs, 75(1), 43-88.

Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. Journal of Early Adolescence, 11, 56-95.

Barnum, D. D., Snyder, C. R., Rapoff, M. A., Mani, M. M., & Thompson, R. (1998). Hope and social support in the psychological adjustment of pediatric burn survivors and matched controls. Children's Health Care, 27, 15-30.

Bowbly J. (1958). The nature of the child"s tie to his mother. International Journal of Psychoanalysis, 39, 350-373.

Bowlby, J. (1973). Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds: I. Aetiology and psychopathology in the light of attachment theory. British Journal of Psychiatry, 30, 201-210.

Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. Developmental Psychology, 28, 759-775.

Chang, E. C. (2003). A critical appraisal and extension of hope theory in middle-aged men and women: Is it important to distinguish agency and pathways components. Journal of Counseling Psychology, 49, 47-59.

Chang, E. C. & DeSimone, S. L. (2001). The influence of hope on appraisals, coping and dysphoria: A test of hope theory. Journal of Social and Clinical Psychology, 20, 16-128.

Coplan, R. J., Hastings, P. D., Lagace-Seguin, D. G.,& Moulton, C. E. (2002). Authoritative and authoritarian mothers' parenting goals, attributions, and emotions across different childrearing contexts. Parenting: Science and Practice, 2(1), 1-26. DOI:10.1207/S15327922 PAR0201_1

Curry, L. A., Snyder, C. R., Cook, D. L., Ruby, B. C., & Rehm, M. (1997). Role of hope in academic and sport achievement. Journal of Personality and Social Psychology, 73, 1257-1267.

Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting styles context: an integrative model. Psychological Bulletin, 113(3), 487-496.

Demirli, A. (2013). Algılanan Anababa Tutumları, Bağlanma Boyutları, Yalnızlık ve Umudun Yapısal İlişkileri. (Basılmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Dominiquez, M. M. & Carton, J. S. (1997). The relationship between self-actualization and parenting style. Journal of Social Behavior and Personality, 12, 1093-1100.

Frankl, J. D. (1975). The faith that heals. *John's Hopkins Medical Journal, 137,* 127–131.

George, C. & Solomon, J. (1999). Attachment and caregiving: The caregiving behavioral system. In Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Application (Eds. J Cassidy, PR Shaver). 649-670. New York: Guilford Press.

Jackson, T. (2007). Protective self-presentation, sources of socialization, and loneliness among Australian adolescents and young adults. Personality and Individual Differences, 43(6), 1552-1562.

Jackson, L. M., Pratt, M. W., Hunsberger, B., & Pancer, S. M. (2005). Optimism as a mediator of the relation between perceived parental authoritativeness and adjustment among adolescents: Finding the sunny side of the street. Social Development, 14(2), 273-304.

Kafetsios, K. & Nezlek, J. B. (2002). Attachment styles in everyday social interaction. Europian Journal of Social Psychology, 32, 719-735.

Kafetsios, K. & Sideridis, G. D. (2006). Attachment, social support, and well-being in young and older adults. Journal of Health Psychology, 11, 863– 876. doi:10.1177/1359105306069084

Kashdan, T. B. (2002). Social anxiety dimensions, neuroticism, and the contours of positive psychological functioning. Cognitive Therapy and Research, 26, 789–810.

Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö., & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3, 321-342.

Lekander, B. J. (2000). The relationship of coping, hope, loneliness and spiritual perspective in adult family caregivers of hospitalized adults (Doctoral dissertation, University of Minnesota).

Leman, P. J. (2005). Authority and moral reasons: Parenting style and children"s perceptions of adult rule justifications. International Journal of Behavioral Development, 29(4), 265-270.

Mahoney, A., Pargament, K. I., Cole, B., Jewell, T., Magyar, G. M., Tarakeshwar, N., Murray-Swank, N., & Philips, R. E. (2005). A higher purpose: The sanctification of strivings in a community sample. International Journal for the Psychology of Religion, 15, 239-262.

Mocan-Aydın, G. (2000). Western models of counseling and pyschotherapy within Turkey: Crossing cultural boundaries. The Counseling Psychologist, 28(2), 281- 298.

Onwuegbuzie, A.J. & Daley, C.E. (1998). Study skills of college undergraduates as a function of academic locus of control, self-perception, and social interdependence. Psychological Reports, 83, 595-598.

Peplau, L. A. & Perlman, D. (1982). (Eds.), Loneliness: A source book of current theory, research, and therapy. New York: Wiley- Interscience.

Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle iliÇkisi. [The relationship between adolescents' self perception, parental attitudes, and some other variables] Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 1-19.

Shaver, P. R., & Mikulincer, M. (2005). Attachment theory and research: Resurrection of the psychodynamic approach to personality. Journal of Research in Personality, 39(1), 22-45.

Shorey, H. S., Snyder, C. R., Yang, X., & Lewin, M. R. (2003). The role of hope as a mediator in recollected parenting, adult attachment, and mental health. Journal of Psychological and Clinical Psychology, 22(6), 685-715.

Snyder, C. R. (1994). The psychology of hope: You can get there from here. New York: Free Press

Snyder, C. R. (1995). Conceptualizing, measuring, and nurturing hope. Journal of Counseling and Development, 73, 355-360.

Snyder, C. R. (Ed.). (1999). Coping: The psychology of what works. New York: Oxford University Pres.

Snyder, C. R. (2000). Genesis: The birth and growth of hope. In C. R. Snyder (Ed.), Handbook of hope: Theory, measures, and applications (pp 25-38). San Diago: Academic Press.

Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. Psychological Inquiry, 13(4), 249-275.

Snyder, C. R. (2005). Teaching: The lessons of hope. Journal of Social and Clinical Psychology, 24(1), 72-84.

Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigman, S. T. et al. (1991). The will and the ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. Journal of Personality and Social Psychology, 60, 570-585.

Snyder, C. R., Sympson, S. C., Ybasco, F. C., Borders, T. F., Babyak, M. A., & Higgins, R. L. (1996). Development and validation of the State Hope Scale. Journal of Personality and Social Psychology, 70, 312-335.

Snyder, C. R., Cheavens, J., Sympson, S. C. (1997). Hope: An individual motive for social commerce. Group Dynamics: Theory, Research, and Practice, 1, 107-118.

Snyder, C. R., LaPointe, A. B., Crowson Jr., J. J., & Early, S. (1998). Preferences of high- and low-hope people for self-referential input. Cognition & Emotion, 12, 807-823.

Sullivan, H. S. (1953). The interpersonal theory of psychiatry. New York: Norton.

Sümer, N. & Güngör, D. (1999). The impact of perceived parenting styles on attachment styles [Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi]. Turk Psikoloji Dergisi, 14(44), 61-62.

Tiikkainen, P. & Heikkinen R. 2005. Associations between loneliness, depressive symptoms and perceived togetherness in older people. Aging & Mental Health. 9(6), 526–534.

Taylor, S. E., & Armor, D. A. (1996). Positive illusions and coping with adversity. Journal of Personality, 64, 873-898.

Türkmen, M. & Demirli, A. (2011). The predictive value of gender, perceived parenting styles and loneliness in determining students‟ dispositional and state hope level. Journal of Theory and Practice in Education Articles, 7(2), 347-363.

Vauras, M., & Junttila, N. (2007). Childrens loneliness, social competence, and school success: The role of the family. Scientific Annals of the Psychological Society of Northern Greece, 5, 1-16.

Waters, T. (2004). Learning to love: From your mother‟s arms to your lover‟s arms. The Medium (Voice of the University of Toronto), 30(19), 1-4.

Waters, E., Crowell, J., Elliott, M., Corcoran, D., & Treboux D. (2002). Bowlby's secure base theory and the social/personality psychology of attachment styles: work(s) in progress. Attachment and Human Development, 4, 230-242.

Weiss, R. S. (1984). Loneliness: What we know about it and what we might about it. In Peplau, L. A., Goldston, S. E. (Eds.). Preventing the Harmful Consequences of Severe and Persistent Loneliness, (p. 3-13). Rockville Maryland: National Institute of Mental Health.

Zimmermann, P. & Becker-Stoll, F. (2002) Stability of attachment representations during adolescence: The influence of ego-identity status. Journal of Adolescence, 25, 107-124.

BÖLÜM 5

DOĞUMDAN ERGENLİĞE UMUT GELİŞİMİ

Öğr. Gör. Selcen Akuysal Aydoğan

İnsanlar için umudun önemli olması, gelişiminin incelenmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. İnsanlarda umut kavramının oluşumu kaç yaşında başlamaktadır? Çocukluk dönemi dâhil olmak üzere okullarda umudun gelişiminde etki eden faktörler nelerdir? Bu ve benzeri sorulara cevap bulmak amacıyla bu bölümde doğumdan ergenliğe kadar olan süreçte umudun gelişimi Snyder'a göre aşamalı bir şekilde sunulacaktır. Umudun aşamaları dört dönemde incelenmiştir. Tablo 1'de dönemlere ait bilgilere ve gözlenen temel özelliklere yer verilmiştir:

Tablo 1. Çocukluk Döneminde Umutlu Düşünce Yapısının Aşamaları

Bebeklik Dönemi **0-2 yaş**	Hisler/Algılar Bağlantılar Hedefler Kendini Tanıma Kışkırtıcı Olarak Kendini Algılama Bariyer Düşünme Bakıcıya Bağlanma
Okul Öncesi Dönem **3-6 yaş**	Kelime Patlaması Senaryo (Scripting) Diğerlerinin Görüşlerini Alma
Okul Dönemi **7-12 yaş**	Öğrenmek İçin Okuma Hafıza Daha Büyük & Daha Hızlı Benim/Senin İlişkileri
Ergenlik Dönemi **13-18 yaş**	İlişki & Cinsellik Kişiliği Sağlamlaştırma

Kaynak: Snyder (2000)

lidir. İlk yaklaşımın işe yaramadığı görüldüğünde alternatif alıştırmalar üretmek yardımcı olacaktır. Alıştırma ne olursa olsun, öğretmen "kazanma" üzerinde fazla vurgu yapmamalıdır (örneğin; tek bir öğrencinin alıştırma sonunda doğru cevap için ödüllendirileceği bir alıştırma olmamalıdır). İyi sonuçlar elde etmeye odaklanmak yerine öğrencilerin daha çok çaba sarf etmelerine ve bilgiyi edinmelerine olanak tanıyacak bir atmosfer oluşturulması için girişimlerde bulunulmalıdır. Böyle bir atmosfer öğretmen ve öğrenciler arasında al-ver süreci ile cesaretlendirilir.

Psikolojik danışmanlar, öğretmenlerde görülmesi oldukça olası olan öğretmen tükenmişliği ve kişisel umut kaybını sezinlemede uyanık olmalı ve okul yapılarına iyi konuşlanmalıdır. Bu hedefe ulaşabilmek için, öğretmenler sınıf dışında kendi kişisel ve önemli ilgi alanlarını ve yaşam hedeflerini kovalamada cesaretlendirilmelidir (Snyder vd., 2003).

SONUÇ

Bu bölümde, yeni doğandan okul öncesine, okul çağından, ergenliğe umudun gelişimi ve bu gelişim sürecinde okullardaki umut kavramına değinilmiştir. Çocukların, hayata, geleceğe ve kendilerine dair olumlu duygularla yaklaşmasında *umut dolu fikir yapısının oluşması, yaşam boyu öğrenmeyi güçlendirir.*

Okullarda öğrenim görmekte olan öğrencilerin yaşam boyu umutlu yapıları oluşturabilmeleri, öğretmenlerin de umutlu olmasıyla mümkündür.

KAYNAKLAR

Armbruster, B. B.; Lehr, F. ve Osborn, J. (2001). Put Reading First: The research building blocks for teaching children to read. Kindergarten through grade 3. Washington, DC. National Institute for Literacy.

Aydoğan, S. ve Deniz, M.E. (2012). Son çocukluk döneminde benlik saygısı ve umut. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. Cilt:3, Sayı:4.

Bauer, P. J. ve Pathman, T. (2008). Memory and Early Brain Development. Encyclopedia on Early Childhood Development. Published online December.

Blake, J. ve Lynn Norton, C. (2014). Examining the Relationship between Hope and Attachment: A Meta-Analysis. Psychology, 5, 556-565. Published Online April in SciRes. http://www.scirp.org/journal/psych http://dx.doi.org/10.4236/psych.

Bowlby, J. (1982) Attachment and loss, Vol: 1, New York: Basic Books. Second Edition.

Bullough, R. V. ve Hall-Kenyon, K. M., (2012). On Teacher Hope, Sense of Calling, and Commitment to Teaching. *Teacher Education Quarterly*, Spring, pp:7-27.

Chang, E. C., & DeSimone, S. L. (2001). The influence of hope on appraisals, coping, and dysphoria: a test of hope theory. Journal of Social and Clinical Psychology, 20, 117–129.

Cole, L. ve Morgan, J. B. (1975). Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi (Çeviren: B. H. Vassaf), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Conti, R. (2000). College goals: Do self-determined and carefully considered goals predict intrinsic motivation, academic performance, and adjustment during the first semester?, Social Psychology of Education 4: 189–211.

Çakmak, T. ve Yılmaz, B. (2009). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okuma Alışkanlığına Hazırlık Durumları Üzerine Bir Araştırma: Hacettepe Üniversitesi Beytepe Anaokulu Örneği. Türk Kütüphaneciliği, 23, 3: 489-509

Froh, J. J.,Fan, J., Emmons, R. A., Bono, G., Huebner, E. S., & Watkins, P. (2011). Measuring gratitude in youth: Assessing the psychometric properties of adult gratitude scales in children and adolescents. *Psychological Assessment*.

Green, L. S., Oades, L. G. ve Grant, A. M. (2006). Cognitive-behavioral, solution-focused life coaching: Enhancing goal striving, well-being, and hope. *The Journal of Positive Psychology*, July,1(3): 142–149.

Kashdan, T. B., Pelham, W. E., Lang, A.R., Hoza, B., Jacob, R. G., Jennings, R.J, Blumenthal, J. D., Gnagy, E. M. (2002). Hope and Optimism as Human Strengths in Parents of Children With Externalizing Disorders: Stress is in the Eye of the Beholder. Journal of Social and Clinical Psychology: Vol. 21, August, pp. 441-468. doi: 10.1521/jscp.21.4.441.22597

Kuhl. P. K. (2010). Brain Mechanisms in Early Language Acquisition. Neuron 67, September 9, Elsevier Inc

Lopez, S. J., Bouwkamp, J., Edwards, L. E., & Teramoto Pedrotti, J. (2000). *Making hope happen via brief interventions*. Presented at the Second Positive Psychology Summit, Washington, DC.

Lopez, S.J., Rose, S., Robinson, C., Marques, S.C., Pais-Ribeiro, J. (2009). Measuring and Promoting Hope in Schoolchildren. Handbook of Positive Psychology in schools. Ed: Rich Gilman, (pp.35-51). New York, NY: Routledg.

Lopez, S.J. (2010). How principals and teachers can spread hope throughout our schools. Kappan Magazine, October.

Marques, S. C., Lopez, S.J., Pais-Ribeiro, L. (2009). ''Building Hope for the Future'': A Program to Foster Strengths in Middle-School Students. J. Happiness Stud, DOI 10.1007/s10902-009-9180-3.

McDermott, D. ve Snyder, C. R. (2000). The gread big book of hope. Oakland, CA: New Harbinger Press.

Onwuegbuzıe, A. J. ve Snyder, C. R. (2000). Relations Between Hope And Graduate Students' Coping Strategıes For Studying and Examination-Taking. Psychological Reports: Volume 86, pp. 803-806. doi: 10.2466/pr0.2000.86.3.803.

Öner Altıok, H., Ek, N., Koruklu, N. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygı Düzeyi ile İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. Aralık 2010. cilt:1. sayı:1.

Robitschek, C. (1996). At-risk youth and hope: Incorporating a ropes course into a summer jobs program. *The Career Development Quarterly, 45,*163-169.

Sheldon, K. M., & Elliot, A. J. (1999). Goal striving, need satisfaction, and longitudinal well-being: The self-concordance model. *Journal of Personality and Social Psychology, 76*, 482-497.

Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C. and Harney, P. (1991). The Will and the Ways: Development and Validation of an Individual-Differences Measure of Hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 60, No. 4, 570-585.

Snyder, CR, Cheavens, J and Sympson, S.C. (1997). 'Hope: An Individual Motive for Social Commerce' in Group Dynamics: *Theory, Research and Practice*. Vol1., No.2, pp 107-118.

Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M., Ware, L., Danovsky, M., Highberger L., Rubinstein H., Stahl K.J. (1997). The development and validation of the Children's Hope Scale. Journal of Pediatric, Jun; 22(3):399-421.

Snyder, C. R. (Ed.). (2000). Handbook of hope: Theory, Measures, and applications. San Diego, CA: Academic press.

Snyder, C. R., & Feldman, D. B. (2000). Hope for the many: An empowering social agenda. In C. R. Snyder (Ed.), *Handbook of hope: Theory, measures, and applications* (pp. 402-415). San Diego, CA: Academic Press.

Snyder, C. R., Ilardi, S. S., Cheavens, J., Michael, S. T., Yamhure, L. ve Sympson, S. (2000). The Role of Hope in Cognitive-Behavior Therapies. *Cognitive Therapy and Research*, Vol. 24, No. 6, pp. 747–762.

Snyder, C. R., Feldman, D. B., Taylor, J. D., Schroeder, L. L., & Adams III, V. (2000). The roles of hopeful thinking in preventing problems and enhancing strengths. *Applied and Preventive Psychology, 15*, 262-295.

Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. Psychological Inquiry, 13, 249-275.

Snyder, C.R., Feldman, D.B., Shorey, H.S. ve Rand, K.L. (2002). Hopeful Choices: A School Counselor's Guide to Hope Theory. Professional School Counseling; Jun, Vol. 5 Issue 5, p298, 10p.

Snyder, C. R. (2003a). Measuring Hope in Children. For Indicators of Positive Development Conference March 12-13.

Snyder, C. R.. (2003b). Psychology of Hope: You Can Get Here from There. New York: Free Press

Snyder, C. R., Lopez, S., Shorey, H. S., Rand, K. L. ve Feldman, D. B. (2003). Hope theory, measurements, and applications to school psychology. *School Psychology Quarterly, 18,* 122-139.

Snyder, C. R., Berg, C., Woodward, J.T., Gum, A., Rand, K.L., Wrobleski, K.K., Brown, J. ve Hackman, A. (2005). Hope against the cold: Individual differences in trait hope and acute pain tolerance on the cold pressor task. *Journal of Personality*, 73(2), 287-312.

Tierney, A.L. ve Nelson, C.A. (2009). Brain Development and The Role of Experience in The Early Years. Zero To Three, Nov. 1; 30 (2): 9-13.

BÖLÜM 6

BELİREN YETİŞKİNLİK DÖNEMİ VE İRRASYONEL UMUT: MONOTON BİR YAŞAMIN UZAĞINDAKİ GENÇLER

Doç. Dr. Hasan Atak

Bu bölümde, ilk olarak beliren yetişkinlik (emerging adulthood; Arnett, 2000) kavramından söz edilmiş, ardından beliren yetişkinliğin özelliklerinden ve bu özelliklerden biri olan dönemin büyük umutlar ve beklentiler dönemi olması özelliğinden söz edilmiştir.

Eskiden beri insan yaşamı çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık olmak üzere dört temel evrede incelenmektedir. Ancak, son yıllarda yapılan gelişim psikolojisi çalışmaları bunlara "beliren yetişkinlik" adı verilen ve ergenlikten sonra gelen yeni bir evre eklemektedir. Gelişim psikolojisi, insan yaşamını doğumdan ölüme kadar çeşitli gelişim alanlarında inceleyen bir bilimdir. Ayrıca gelişim psikolojisi, insan yaşamını çeşitli evreler hâlinde incelemekte ve her evreyi kendi içinde ve diğer evrelerle olan bağlantılarını dikkate alarak değerlendirmektedir. Günümüzdeki gelişim psikolojisi çalışmaları, eskiye oranla çok daha disiplinlerarası bir yaklaşım sergilemektedir. Galambos ve Tilton-Weaver'a (2000) göre bu çalışmalar değişim, bağlam ve toplum odaklı bir bakış açısıyla yapılmaktadır. Özellikle ergenlik sonrası ve yetişkinliğe geçiş konusunda yapılan araştırmalarda, toplumsal ve kültürel etkenler dikkate alınarak, gençliğin bir geçiş evresi olmadığı, tam tersine bağımsız bir yaşam evresi olduğu vurgulanmakta ve yeni kavramlar ortaya atılmaktadır. Bunlardan önemli olanları "beliren yetişkinlik" (Arnett, 2000), "yetişkinimsi (adulthoid)" (Galambos ve Tilton-Weaver, 2000) ve "psikolojik yetişkinlik (psychological adulthood)" (Cote, 2001) gibi kavramlardır.

Bu kavramsallaştırmalar birbirinden farklı olsa da, ortalama 18-25 yaş aralığına ilişkin tanımladıkları dönemin kimlik gelişimi dönemi olması, kafa karışıklığı dönemi olması, aynı anda hem ergen

heyecan veren romantik ilişkiler bittiğinde ya da yeni olasılıkları denemek için girişilen iş ve eğitsel yönelimler değiştiğinde hayal kırıklığına uğrayabilirler, çünkü her değişim stresli olabilen bir uyum gerektirmektedir. Ayrıca, iş aramak ve bulamamak, işten çıkmak beliren yetişkinler için can sıkıcı ve moral bozucudur ve beraberinde umutsuzluk duygusunu getirebilir. Beliren yetişkinler iyimser oldukları için ve yaşam beklentileri yüksek olduğu için madde kullanımının olumsuz sonuçlarını göremeyebilirler, olumsuz şeylerin onların başına gelmeyeceğini düşünebilirler. Bu durumun en temel nedenlerinden biri de ergen benmerkezliliğinin hâlâ sürüyor olmasıdır (Arnett, 2007).

Son olarak, dünya nüfusunun büyük kısmını oluşturan beliren yetişkinlerin, yaşamdaki değişimlere uyum sağlamaya çalışırken, bir yandan da toplumun kendisinden beklentilerine cevap verme ve toplumsal rol ve kurallara uyum sağlamak zorunda kaldıkları ifade edilebilir. Bu süreçte beliren yetişkinler yeni rollerine alışırken gelecek kaygısı, sosyal destek, ekonomik problemle gibi bazı sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bazı beliren yetişkinler ise umut ve gelecek beklentisi konusunda daha dezavantajlıdırlar ve mezun olunca iş bulamama korkusu, geleceğe ilişkin belirsizlik, herhangi bir amaç ve ideallerinin olmaması, yaşam amacı belirlememe ve gelecekten umutsuzluk gibi duyguları yaşamaktadırlar. Beliren yetişkinlerin eğitim ve öğretimde karşılaştığı bu sıkıntılar umut duygusunu azaltabilmektedir. Tüm bunlara ek olarak beliren yetişkinler, bu gelişim döneminde deneyimlerine de farklı anlamlar yükleyebilmekte, gelecekle ilgili yoğun umutsuzluklar ve sıkıntılar yaşayabilmekte ve sorunlarına çözüm bulmada kendini yetersiz hissedebilmektedir.

KAYNAKLAR

Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469-480.

Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.

Arnett, J.J. (2007). Emerging Adulthood: What is it, and what is it good for?. *Child Development Perspectives*. 1 (2), 68-73.

Arnett, J.J., & Jensen, L.A. (2002). A congregation of one: Individualized religious beliefs among emerging adults. Journal of Adolescent Research, 17, 451-467.

Bennett, C. M. & Baird A. A. (2006). Anatomical changes in the emerging adult brain: A voxel-based morphometry study. *Human Brain Mapping*. 27(9):766-777.

Clotfelter, C. and P. Cook (1989), *Selling Hope: State Lotteries in America*, Harvard University Press, Cambridge, MA.

Côté, J. (2001). *Arrested Adulthood: The Changing Nature of Maturity and Identity*. New York: New York University Press.

*Erikson, E. H. (1968). Identity, Youth and Crisis.*New York*: W. W.* Norton *Company*.

Galambos, N. L., & Tilton-Weaver, L. C. (2000). Adolescents' psychosocial maturity, subjective age, and problem behavior: In search of the adultoid. *Applied Developmental Science, 4*, 178-192.

Gottdiener, M. (1997). *The Theming Of America: Dreams, Visions, And Commercial Spaces*. NY: Westview Press.

Gottlieb, B. H., Still, E., & Newby-Clark, I. R. (2007). Types and precipitants of growth and decline in emerging adulthood. *Journal of Adolescent Research*. 22 (2), 132- 155.

Mullis, R., Byno, L., Shriner, M., & Mullis, A. (2009). Reckless behaviour and ssexual practices of emerging adult women, Vol 9, pp. 34-46. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*. Vol 9, 2009, pp 34-46.

Neal, P. Delfabbro, P. and O'Neil, M. (2005). *Problem Gambling and Harm: Towards a National Definition, prepared for the national Ministerial Council on Gambling (Gambling Research Australia)*, South Australian Centre for Economic Studies with the Department of Psychology, University of Adelaide, Victorian Government.

Perry, W. G. (1999). *Forms of Ethical and Intellectual Development in the College Years: A Scheme*. San Francisco: Jossey-Bass.

Raskin-White, H., & Jackson, K. (2005). Social and psychological influences on emerging adult drinking behavior. *Alcohol Health and Research*, 28, 182-190.

Tanner, J. L. (2006). Recentering during emerging adulthood: A critical turning point in life span human development. In J.J. Arnett & L.T. Tanner (Eds), *Emerging Adults in America: Coming of Age in the 21st Century* (p.21-57). American Psychological Association: Washington DC.

TUİK. (2015). *Demografik veriler*. 28 Nisan 2016 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist adresinden alındı.

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. (2014). Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü. Ankara: HÜNEE.

BÖLÜM 7

YAŞLILIK DÖNEMİNDE UMUT

Doç. Dr. Naile Bilgili

Yaşlılık, yaşamın doğal süreci içinde yer alan bir dönem olup, standart bir tanımlama yapmak güçtür. Yaşlılığı fizyolojik, biyolojik, ekonomik veya sosyolojik olmak üzere pek çok alanda farklı şekillerde tanımlamak mümkündür. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) yaşlılık dönemi için kronolojik tanımlamayı dikkate alarak bu dönemi, "65 yaş ve üzeri" olarak kabul etmektedir (WHO, 2016). Birleşmiş Milletler de kronolojik yaş kriterlerini kullanmakta ve bu alandaki çalışmalarında 60 ve üzeri yaş grubunu yaşlı olarak nitelendirmektedir (World Population Ageing, 2013). Sağlık açısından bireylerin fiziksel ve ruhsal yönden bazı işlevlerinde azalma ve kayıplarla bağımlılığın kendini gösterdiği bu dönem, çalışma yaşamı açısından aktif olma, üretkenliğin ve çalışma performansının azaldığı emeklilik dönemi olarak ifade edilmektedir (WHO, 2016; World Population Ageing, 2013). Her ne kadar farklı tanımlamalar olsa da, ulusal ve uluslararası yaşlılık çalışmalarının genelinde DSÖ'nün tanımı esas alınmaktadır. Yaşlı nüfus kendi içerisinde de homojen olmayıp alt gruplara ayrılmaktadır. 65-74 yaş grubu "genç yaşlı", 75-84 yaş grubu "yaşlı", 85 ve üzeri yaş grubu "ileri yaşlı" olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2016).

Son yüzyıldaki önemli gelişmelerin başında yer alan dünya nüfusunun yaşlanması, nüfus yapısının temel belirleyicisi olan doğum ve ölüm hızlarındaki azalma nedeniyle doğuşta beklenen yaşam süresinin uzamasının bir sonucudur. Nüfusun yaşlanması, ilk olarak gelişmiş ülkelerde kendini göstermekle birlikte, bazı farklılıklar söz konusu olsa da hemen hemen tüm ülkelerde gözlenmektedir (WHO, 2016; World Population Ageing, 2013). Dünya üzerindeki yaşlı insanların (60 yaş ve üzeri) oranı 1990 yılında %9,2 iken, 2013 yılında %11,7'ye yükselmiştir ve bu büyüme hızı ile 2050 yılına kadar bu oranın %21.1'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2013 Birleşmiş Milletler Dünya Yaşlı Nüfus Raporu'na göre; dünyada doğuşta beklenen yaşam süresi 1950'li yılların başında 46.5 yıl iken, 2000'li yılların başında yaklaşık 19 yıl artarak 65 yıla ulaşmıştır. 2020 yılına gelindiğinde doğuşta beklenen yaşam süre-

KAYNAKLAR

Alexandre, T.S., Cordeiro, R.C., Ramos, L.R. (2009). Factors associated to quality of live in active elderly. Rev Saude Publica, 43(4):613-21.

Arslantaş, D., Metintaş, S., Ünsal, A., Kalyoncu, C. (2006). Eskişehir Mahmudiye ilçesi yaşlılarında yaşam kalitesi. Osmangazi Tıp Dergisi, 28(2):81-9.

Bergin, L., and Walsh, S. (2005). The role of hope in psychotherapy with older adults. Aging and Mental Health, 9(1):7-15.

Bilgili, N. (2015). Toplumsal cinsiyet bağlamında yaşlı kadın istismarı ve ihmali. Kimlik Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Dergisi, 1:62-72.

Bilgili, N., Arpacı, F. (2015). Quality of life of older adults in Turkey. Archives of Gerontology and Geriatrics,59(2014):415–421.

Bilgili, N., Kitiş, Y., Ayaz, S. (2012). Yaşlılarda yalnızlık, uyku kalitesi ve etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. Turkish Journal of Geriatrics, 15(1):81-88.

Buckley, J., and Herth, K. (2004). Fostering hope in terminally ill patients. Nursing Standard, 19(10):33-41.

Bullinger, M., Power, M. J., Aaronson, N. K., ve ark. (1996). Creating and evaluating cross-cultural instruments. In: Spilker B (ed). Quality of Life and Pharmacoeconomics in Clinical Trials. Hagerstown MD: LippincottRaven.

Bunthuporn, N. (2013). Hope in elders. Thammasat University Journal, 31(2):1-13.

Cacioppo, J.T, Hawkley, L.C., Bernston, G.G., et al. (2002). Do lonely days invade the nights? Potential social modulation of sleep efficiency. Psychol Sci,13(4):384-7.

Cacioppo, J.T., Hawkley, L.C., Crawford, E., et al. (2002). Loneliness and health: potential mechanisms. Psychosom Med, 64:207–417.

Cacioppo, J.T., Hughes, M.E., Waite, L.J., et al. (2006). Loneliness as a specific risk factor for depressive symptoms: Cross-sectional and longitudinal analyses. Psychol Aging, 21(1):140-51.

Chang, E.C, Yu, E.A., & Hirsch, J.K. (2013). On the confluence of optimism and hope on depressive symptoms in primary care patients: Does doubling up on bonum futurum proffer any added benefits? The Journal of Positive Psychology, 8:404-411.

Creamer, M., O'Donnell, M. L., Carboon, I., Lewis, V., Densley, K., McFarlane A., Bryant, R. A. (2009). Evaluation of the dispositional hope scale in injury survivors. Journal of Research in Personality,43:613-617. doi:10.1016/j.jrp.2009.03.002

Cutcliffe, J.R., Herth, K. (2002). The concept of hope in nursing: its origins, background and nature. British Journal of Nursing, 11:832–840. doi:10.12968/bjon.2002.11.12.10307.

Çalıştır, B., Dereli, F., Ayan, H., Cantürk, A. (2006). Muğla il merkezinde yaşayan yaşlı bireylerin yaşam kalitelerinin incelenmesi. Turkish Journal of Geriatrics, 9(1):30-33.

Dann, N.J., Higby, D.J., & Mertens, W.C. (2005). Can a cancer program-sponsored spiritual event meet with acceptance from patients and other attendees? Integrative Cancer Therapies, 4(3):230-240.

Davis, B. (2005). Mediators of the relationship between hope and well-being in older adults. Clinical Nursing Research,14(3):253-272.

Duggleby, W. (2005). Fostering hope in incarcerated older adults. Journal of Psychosocial Nursing,43(9):15-20.

Duggleby, W., and Wright, K. (2004). Elderly palliative care cancer patients' descriptions of hope-fostering strategies. International Journal of Palliative Nursing,10(7):352-359.

Eliott, J.A., & Olver, I.N. (2009). Hope, life, and death: A aualitative analysis of dying cancer patients' talk about hope. Death Studies, 33(7): 609–638.

Ercan, N. (2010). Huzurevinde yaşayan yaşlıların yaşam kalitesi ve yaşam kalitesini etkileyen faktörler. HÜ. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Eser, E., Eser, S., Özyurt, B.C., Fidaner, C. (2005). Türk yaşlıları örneğinde yaşam kalitesi algısı: WHOQOL-OLD projesi Türkiye odak grup sonuçları. Turkish Journal of Geriatrics, 8(4):169-83.

Eser, S., Saatli, G., Eser, E., Baydur, H., Fidaner, C. (2010). The reliability and validity of the Turkish Version of the World Health Organization Quality of Life Instrument-Older Adults Module (WHOQOL-Old)]. Turk Psikiyatri Derg,21(1):37-48.

Evangelista, L.S., Doering, L.V., Dracup, K., Vassilakis, M.E., Kobashigawa, J. (2003). Hope, mood states and quality of life in female heart transplant recipients. Journal of Heart and Lung Transplantation,22:681–686. doi:10.1016/S1053-2498(02)00652-6.

Felder, B.E. (2004). Hope and coping in patients with cancer diagnoses. Cancer Nursing,27(4):320-4.

Fleck, M.P., Chachamovich, E., Trentini, C. (2006). Development and validation of the Portuguese version of the WHOQOL-OLD module. Rev Saude Publica, 40(5):785-91.

Flood, M., & Phillips, K. D. (2007). Creativity in older adults: A plethora of possibilities. Issues in Mental Health Nursing, 28:389-411.

Halvorsrud, L., Kalfoss, M., Diseth, A. (2008). Reliability and validity of the Norwegian WHOQOL-OLD module. Scand J Caring Sci, 22(2):292-305.

Higgs, P., Hyde, M., Wiggins, R., Blane, D. (2003). Researching quality of life in early old age:The importance of the sociological dimension. Social Policy & Administration, 37(2):239-52.

Hsu, H.C. (2007). Gender differencess in health-related quality of life among the elderly in Taiwan. Asian Journal of Health and Information Sciences,1(4):366-376.

Jakobsson, U., Hallberg, I.R. (2005). Loneliness, fear, and quality of life among elderly in Sweden: a gender perspective. Aging Clinical and Experimental Research, 17(6):494-501.

Khorshid, İ., Eşer, İ., Zaybak, A., Yapucu, Ü., Arslan, G.G., Çınar, Ş. (2004). Huzurevinde kalan yaşlıların yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. Turkish Journal of Geriatrics,7(1):45-50.

Knesebeck, O.V.D., Wahrendorf, M., Hyde, M., Siegrist, J. (2007). Socio-Economic position and quality of life among older people in 10 European Countries: Results of the share study. Ageing and Society, 27:269-284.

Lin, C.C., Lai, Y.L., Ward, S.E. (2003). Effect of cancer pain on performance status, mood states, and level of hope among Taiwanese cancer. J Pain Symptom Manage, 25:29-37.

Lin, C.C., Lai, Y.L., Ward, S.E. (2003). Effect of cancer pain on performance status, mood states, and level of hope among Taiwanese cancer. J Pain Symptom Manage, 25:29-37.

Liu, L., Fiorentino, L., Natarajan, L., Parker, B.A., Mills, P.J., Sadler, G.R., et al. (2009). Pre-treatment symptom cluster in breast cancer patients is associated with worse sleep, fatigue and depression during chemotherapy. Psychooncology,,18:187-194

Lohne, V., and Severinsson, E. (2005). Patients' experiences of hope and suffering the first year following acute spinal cord ınjury. Journal of Clinical Nursing,14:285-293.

Mattioli, J.L., Repinski, R., & Chappy, S.L. (2008). The meaning of hope and social support in patients receiving chemotherapy. Oncology Nursing Forum,35(5):822-829.

McClement, S.E., & Chochinov, H.M. (2008). Hope in advanced cancer patients. European Journal of Cancer, 44:1169-1174. doi: 10.1016. j.ejca.2008.02.031

Miller, J. F. (2007). Hope: A construct central to nursing. Nursing Forum, 42(1):12-19.

Mollenkopf, H., & Walker, A. (2007). Quality of life in old age. International and multidisciplinary perspectives. Dordrecht, NL.Springer: p.56-57.

Molzahn, A. E., Kalfoss, M., Schick-Makaroff, K., Skevington, SM. (2011). Comparing the importance of different aspects of quality of life to older adults across diverse cultures. Age Ageing, 40(2):192-9.

Moraitou, D., Kolovou, C., Papasozomenou, C., &Paschoula, C. (2006). Hope and adaptation to old age: Their relationship with individual-demographic factors. Social Indicators Research,76(1):71–93. doi:10.1007/s11205-005-4857-4.

Özben, Ş. (2008). Yaşlılarda umutsuzluk. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 23:136-151.

Özel, E.T., Yolaç, Y.A, Ekinci, S., Sorgun, M., Turan, E.D. (2007). Bir geropsikiyatri polikliniğine başvuran depresyonlu yaşlılarda intihar davranışının incelenmesi. Türk Geriatri Dergisi, 10:57-60.

Özyurt, B.C., Eser, E., Çoban, G., Akdemir, S.N., Karaca, İ., Karakoç, Ö. (2007). Manisa Muradiye bölgesindeki yaşlıların yaşam kalitesini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. Turkish Journal of Geriatrics, 10(3):117-23.

Paranjape, A., Tucker, A., Mckenzie-Mack, L.,Thompson, N., Kaslow, N. (2007). Family violence and associated help-seeking behavior among older African American women. Patient Education and Counseling, 68:167–172.

Paskulin, L.M., Molzahn, A. (2007). Quality of life of older adults in Canada and Brazil. West J Nurs Res, 29(1):10-26.

Paul, C., Ayis, S., Ebrahim, S. (2006). Psychological distress, loneliness and disability in old age. Psychology Health and Medicine, 11(2):221-32.

Peel, N. M., Bartlett, H. P., Marshall, A. L. (2007). Measuring quality of life in older people: Reliability and validity of WHOQOL-OLD. Australasian Journal on Ageing, 26(4):162-167.

Power, M., Quinn, K., Schmidt, S. (2005). WHOQOL-OLD Group. Development of the WHOQOL-old module. Qual Life Res,14(10):2197-214.

Routasalo, P.E., Savikko, N., Tilvis, R.S., Strandberg, T.E., Pitkala, K.H. (2006). Social contacts and their relationship to loneliness among aged people; a population-based study. Gerontology,52(3):181-7.

Rustoen, T., Cooper, B.A., & Miaskowski, C. (2010). The importance of hope as a mediator of psychological distress and life satisfaction in a community sample of cancer patients. Cancer Nursing, 33(4);258-67.

Rustoen, T., Howie, J., Eidsmo, I., et al. (2005). Hope in patients hospitalized with heart failure. Am J Crit Care, 14(5):417-425.

Rustoen, T., Wahl, A.K., Hanestad, B.R., et al. (2003). Hope in the general Norwegian population, measured using the Herth Hope Index. Palliat Support Care, 1(4):309-318.

Schrank, B., Stanghellini, G., Slade, M. (2008). Hope in psychiatry: a review of the literature. ACTA Psychiatrica Scandinavica,118:421–433. doi:10.1111/j.1600-0447.2008.01271.x.

Smith, N.H. (2012). From the concept of hope to the principle of hope. In: Horrigan J, Wiltse E. (eds) Hope against hope: philosophies, cultures and politics of possibility and doubt. Amsterdam: Rodpi: p.3–22.

Snyder, C.R. (2000). The past and possible futures of hope. Journal of Social and Clinical Psychology,19:11-28. doi:10.1521/jscp.2000.19.1.11

Snyder, C.R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. Psychological Inquiry, 13:249-275. Retrieved from http://search.proquest.com /docview/620006178? accountid=12924

Snyder, C.R., Sympson, S.C., Ybasco, F.C., Borders, T.F., Babyak, M.A, Higgins, R.L. (1996). Development and validation of the State Hope Scale. Journal of Personality and Social Psychology,70:321–335. doi:10.1037/0022-3514.70.2.321.

Snyder, C.R. (1999). Hope, goal-blockıng thoughts, and test-related anxıetıes. Psychological Reports, 84:206-208. doi: 10.2466/pr0. 1999.84.1.206

State Planing Organization 2007. The Situation of Elderly People in Turkey and National Plan of Action on Ageing.. http://ekutup.dpt.gov.tr/nufus/yaslilik/ eylempla-i.pdf Erişim Tarihi. 10.03.2016Steptoe, A., Owen, N., Kunz-Ebrecht, S.R., Brydon, L. (2004). Loneliness and neuroendocrine, cardiovascular,and inflammatory stres responses in middle-aged men and women. Psychoneuroendocrinol,29:593–611.

Tseng, S.Z., Wang, R.H. (2001). Quality of Life and Related Factors among Elderly Nursing Home Residents in Southern Taiwan. Public Health Nursing, 18(5):304–311.

Tufan, İ. (2007). Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu. Antalya: GeroYay.

TUİK 2015. İstatistiklerle Yaşlılar, 2015. http://www.tuik.gov.tr/ PreHaberBultenleri.do?id=21520 Erişim Tarihi. 15.03.2016

Utne, I., Miaskowski, C., Bjordal, K., et al. (2008). The relationship between hope and pain in a sample of hospitalized oncology patients. Palliat SupportCare, 6(4):327-334.

Ünal, G., Bilge, A. (2005). İleri yaş grubunda yalnızlık, depresyon ve kognitif fonksiyonların incelenmesi. Turkish Journal of Geriatrics, 8(2):89-93.

Vellone, E., Rega, M.L., Galletti, C., Cohen, M. (2006). Hope and related variables in Italian cancer patients. Cancer Nurs,29:356-366.

Victor, C.D., Scambler, S.J., Bowling, A., Bondt, J. (2005). The prevalence of and risk factors for loneliness in later life: a survey of older people in Great Britain. Ageing Soc, 25:357-75.

Westburg, N. (2003). Hope, laughter and humor in residents and staff at an assisted living facility. Journal of Mental Health Counselling, 25(1):16-32.

WHO. (2016). Report on the 2nd WHO global forum on innovation for ageing populations World Health Organization 2016 http://www.who.int/kobe_ centre/publications/gfiap2_interactive.pdf?ua=1 Erişim Tarihi. 15.03.2016

World Population Ageing 2013. http://www.un.org/en/development/ desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2013.pdf

Wrobleski, K. K., & Snyder, C. R. (2005). Hopeful thinking in older adults: Back to the future. Experimental Aging Research, 31: 217–233.

BÖLÜM 8

ÖZYETERLİK, KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE UMUT

Yrd. Doç. Dr. Sinem Tarhan

Ruh ve beden sağlığını güçlendiren, hayata anlam katarak insanın hayatta kalmasını sağlayan umut, pozitif psikolojinin önemli kavramlarından biridir. Bu nedenle pozitif psikolojinin diğer kavramları örneğin özsaygı, iyimserlik, problem çözme, iyilik hâli, yaşam doyumu, liderlik vb. ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilidir.

Bu bölümde özyeterlik ve kişilik özelliklilerinin umut ile ilişkisi incelenmiştir. Umudu ve kişilik özelliklerini açıklayan pek çok kuramsal yapı olmakla birlikte burada umudun tanımlanmasında ve açıklanmasında C.R. Snyder'ın umut modeli, kişilik özelliklerinin tanımlanmasında ve açıklanmasında ise beş faktör kişilik modeli temel alınmıştır.

ÖZYETERLİK VE UMUT

Özyeterliğin Tanımı

Özyeterlik; Bandura (1982) tarafından bireylerin olası durumlarla başa çıkabilmek için gerekli olan davranışları ne kadar iyi yapabilecekleri ile ilgili bireysel algıları olarak tanımlanmakta, ayrıca özyeterlikte bireylerin belirli davranışları gerçekleştirme kapasitelerine olan inançları (Bandura, 2000) da vurgulanmaktadır. Luszczynska, Scholz ve Schwarzer'e (2005) göre ise özyeterlik; bireyin stresli ya da zor görevlerle başa çıkma konusundaki yeterliklerine olan inancıdır. Bireyler hayatlarını etkileyen olayları kontrol altına almak, istedikleri sonuçlara ulaşmak ve istemedikleri olayları engellemek için çaba gösterirler. Bu nedenle özyeterlik inançları insan davranışlarının temeli olarak nitelendirilir (Bandura, 1995; 2000).

mevcuttur. Dışadönüklük ve sorumluluk umutsuzlukla negatif yönde ilişkiliyken nörotizm ve yumuşak başlılık olumlu yönde ilişkilidir (Mutlu ve diğ., 2010). Özsaygı umutsuzlukla negatif yönde ilişkilidir. Nörotizm, sorumluluk ve yumuşak başlılık umutsuzlukla önemli derecede ilişkilidir. Dışadönüklük ve sorumluluk umutsuzlukla negatif yönde ilişkiliyken nörotizm ve yumuşak başlılık olumlu yönde ilişkilidir. Özsaygı, kontrol odağının içte olması ve dışadönüklük umutsuzluk için önemli birer yordayıcıdır. Dışadönük kişiler sosyal, neşeli ve enerjiktirler, farklı sosyal çevrelere girerler, iletişimleri güçlü olduğu için problemlerini arkadaşları, aile üyeleri ve diğerleri ile paylaşırlar. Tersine nörotizm olumsuz duygulanımı yansıtır, anksiyete, umutsuzluk ve depresyon gibi olumsuz duygulara eğilimle tanımlanır. Sorumluluk öz disiplin, öz kontrol ve kararlılıkla ilişkilidir. Sorumlu bireyler kararlarından kolay kolay vazgeçmezler ve sonuca ulaşıncaya kadar bağlı kalırlar (Mutlu, Balbag ve Cemrek, 2010). Süren, Örücü ve İzci (2016) banka çalışanlarının tükenmişlik düzeylerinin beş faktör kişilik kuramı ile ilişkisini inceledikleri araştırmada banka çalışanlarının tükenmişlik düzeyleri ile dışadönüklük ve sorumluluk özellikleri arasında negatif yönde; nevrotiklik kişilik özellikleri ile ise pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile banka çalışanlarının dışadönük ya da sorumlu olmaları onların daha az tükenmişliğe nevrotik olmaları ise daha fazla tükenmişliğe maruz kalmalarına neden olmaktadır.

Araştırmalar incelendiğinde kişilik özellikleri ile umut arasındaki ilişkinin umutla ilgili olumlu kavramlar örneğin; yaşamın anlamı, özsaygı, pozitif duygulanım, motivasyon, iyimserlik vb. ve umutla ilgili olumsuz kavramlar umutsuzluk, tükenmişlik, intihar düşüncesi, çaresizlik vb. üzerinden incelendiği gözlenmektedir.

KAYNAKLAR

Angelis, G.D., Bacchini, D. & Affuso, G. (2016). The mediating role of domain judgement in the relation between the Big Five and bullying behaviours. *Personality and Individual Differences,* 90 16–21. journal homepage: www.elsevier. com/locate/paid

Artino, A.R. Jr. (2006). Self-efficacy: from theory to instruction practice. http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED499094.pdf adresinden Mart 2016 tarihinde erişilmiştir.

Ayub, N.(2015). Predicting suicide ideation through intrapersonal and interpersonal factors: The interplay of Big-Five personality traits and social support. *Personality and Mental Health,* 9: 308–318. (wileyonlinelibrary.com) DOI 10.1002/ pmh.1301

Bandura, A. (1982). Self- efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist, 37*(2), 122-147.

Bandura, A. (1994). Self- Efficacy. In V.S.Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (vol.4, pp. 71-81). San Diego: Academic Press.

Bandura, A. (2000; 1997). *Self- efficacy: the exercise of control.* (4 th printing). New York: W.H.Freeman.

Barlow, P.J.(2002). The measurement of optimism and hope in relation to college student retention and academic success. Retrospective Theses and Dissertations. http://lib.dr.iastate.edu/rtd

Barrett, L. F. and Pietromonaco, P. R. (1997). Accuracy of the five-factor model in predicting perceptions of daily social interactions. *Personality & Social Psychology Bulletin, 23* (11), 1173-1188

Barry, B. and Stewart, G.L. (1997). Composition, process and performance in self-managed groups: the role of personality. *Journal of Applied Psychology, 82* (1), 62-78.

Borkenau, P., & Ostendorf, F. (1990). Comparing exploratory and confirmatory factor analysis: A study on the 5-factor model of personality. Personality and Individual Differences, 11, 515–524. http://dx.doi.org/10.1016/0191-8869(90)90065-Y

Burger, J.M. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kanüs Caspi, A., Roberts, B. W., & Shiner, R. L. (2005). Personality development: Stability and change. Annual Review of Psychology, 56, 453–484. http://dx.doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902. 141913.

Carver, C.S. and Scheier, M. (2003). Optimisim. In S. J.Lopez and C.R. Snyder (Eds), *Positive psychological assessment a handbook of models and measures* (75-89). Washington DC: American Psychological Association.

Cloninger, S. (2004). *Theories of personality understanding persons* (4th ed). New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Costa, P. T. Jr. and McCrea, R. R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and Indıvıdual Differences, 13,* 653-665.

Costa, P. T., McCrae, R. R. and Dye, D. A. (1991). Facet scale for agreeableness and conscientiousness: a revision of the neo personality inventory. *Personality and Individual Differences, 12*, 887-898.

Doce, T., Dias, J, Prada, R., and Paiva, A. (2010). *Creating individual agents through personality traits.* https://pdfs.semantic scholar.org/.../23b6a1368b14a64ac1bf.

Dollinger, S. J., Leong, F. T. L. and Ulicni, S. K. (1996). On traits and values: with special reference to openness to experience. *Journal of Research in Personality, 30*, 23–41.

Duggleby W., Cooper D. & Penz K. (2009) Hope, self-efficacy, spiritual wellbeing and jo satisfaction. *Journal of Advanced Nursing* 65(11), 2376–2385. doi: 10.1111/j.1365-2648.2009.05094.x

Eccles, J. S.(1987). Gender roles and women's achievement-related desicions. *Psychology of Women Quarterly,* 11,135-172.

Frankl, V. E. (2000). *İnsanın anlam arayışı* (7.basım). (çev. S. Budak). Ankara: Öteki.

Friedman, H.S. and Schustack, M. W. (2003). *Personality classic theories and modern research* (2th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Funder, D. C. (2007). *The personality puzzle* (4th ed.). New York: W. W. Norton & Company.

Gallagher, M. W. (2009). Future mindedness. In S.J. Lopez (Ed.), *The encyclopedia of positive psychology*. (418-420). West Sussex, United Kingdom: Willey-Blackwell.

Goldberg, L. R. (1990). An alternative "description of personality": The big-five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology, 59* (6), 1216-1229

Graziano, W., G., Jensen-Campbell, L. A. and Hair, E. C. (1996). Perceiving interpersonal conflict and reacting to it: the case for agreeableness. *Journal of Personality and Social Psychology,70* (4), 820-835.

Groopman, J. (2005). *The anatomy of hope. How people prevail in the face of illness*. New York: Random House Trade Paperbacks.

Halama,P. & Dedova,M. (2007). Meaning ın life and hope as predictors of positive mental health: do they explain resıdual varıance not predıcted by personality traits? *Studıa Psychology*, 49, 3, pp. 191-200

Hendrick,S. &Hendrick,C.H. (2002). Love. In C. R. Snyder & Shane J. Lopez (Eds), *Handbook of positive psychology* (472- 484) Oxford University press

Irving, L. M., Snyder, C. R., Cheavens, J., Gravel, L., Hanke, J., Hillberg, P. and Nelson, N.(2004). The relationships between hope and outcomes at pretreatment, beginning and later phases of psychotherapy. *Journal of Psychotherapy Integration, 14*(4), 419-443.

John, O. P and Srivastava, S. (1999). The big-five trait taxonomy: History, measurement and theoretical perspectives. In L. Pervin and O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: theory and research* (2nd ed.). New York: Guilford.

Johnson, L. H. and Roberts, S. L. (1996). Hope facilitating strategies for the family of the head injury patient. *Journal of Neuroscience Nursing*, *28* (1), 259-266.

Khodarahimia,S. and Rastib, A. (2015). The roles of fatigue, depression, and Big Five Personality traits in males with and without multiple sclerosis disease. *Clínica y Salud* 2, 91-96. www.elsevier.es/clysa

Koç, E. (2008). Bir umut metafiziği olarak Gabriel Marcel felsefesi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 161-184.

Klockner,K.D. & Hicks,R. (2008). My next client: Understanding the Big Five and positive personality dispositions of those seeking psychosocial support interventions. epublications.bond.edu.au/cgi/view content.cgi?article

Kokkinos, C.M., Kargiotidis, A.& Markos, A.(2015). The relationship between learning and study strategies and big five personality traits among junior university student teachers. *Learning and Individual Differences*, 43, 39–47 journal homepage: www.elsevier.com/ locate/lindif

Lopez, S. J., Snyder, C. R., Magyar-Moe, J., Edwards, L.M., Pedrotti, J. T., Janowski, K., Turner, J. L. and Pressgrove, C. (2004). Strategies for accentuating hope**.** In P. A. Linley ve S. Joseph (Eds)*Positive psychology in practise* (388-404). New Jersey: John Wiley & Sons Inc.

Luszczynska, A., Gutiérrez-Dona, B. and Schwarzer, R. (2005b). General self-efficacy in various domains of human functioning: Evidence from five countries. *International Journal of Psychology, 40* (2), 80-90.

Luszczynska, A., Scholz, U. and Schwarzer, R. (2005). The general self-efficacy scale: multicultural validation studies. *The Journal of Psychology, 139* (5), 439-457.

Maddux, J. E. (2009). Self-efficacy. In S.J. Lopez (Ed.), *The encyclopedia of positive psychology* (874-880). West Sussex, United Kingdom: Willey-Blackwell.

Masten, A.S. & Reed, M.G.J (2002). Resilience in development. In C. R. Snyder & Shane J. Lope (Eds), *Handbook of positive psychology* (74-88) Oxford University press.

McAdams, D. P. and Pals, J. L. (2006). A new big five fundamental principles for an integrative science of personality. *American Psychologist, 61* (3), 204-217.

McCrae, R. R. and Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, *52*(1), 81-90.

McCrae, R. R. and Costa, P. T. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American Psychologist*, *52* (5), 509-516.

McCrae, R. & Costa, P. (2010). The Five-Factor Theory of Personality. In P. John, R. Robins, & L Pervin (Eds.), Handbook of personality: Theory and research (3rd edn) (pp. 159–181). New York: Guilford.

Mischel, W., Shoda,Y. and Ayduk, Ö. (2008). *Introduction to personality* (8th ed.). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.

Moulden, H. M. and Marshall, W. L. (2005). Hope in the treatment of sexual offenders: The potential application of hope theory. *Psychology, Crime & Law, 11*(3), 329- 342.

Mussel, P., Winter, C., Gelléri, P. and Schuler, H. (2011). Explicating the openness to experience construct and its subdimensions and facets in a work setting. International *Journal of Selection and Assessment, 19* (2), 145- 156.

Phares, E. J. (1991). *Introduction to personality* (3th edition). New York: Harper Collins.

Pajares, F. (2002). *Overiew of social cognitive theory and of self-efficacy*. www.uky. edu/~eushe2/Pajares/eff.html adresinden Mart 2016 tarihinde erişilmiştir.

Schultz, D. P and Schultz S. E. (2005). *Theories of personality* (8th ed.). Belmont, Australia: Thomson/Wadsworth.

Shiota, M.,N.& Perea, E. (2009). Agreeableness. In Shane J. Lopez. The encyclopedia of positive psychology (28-29). Wiley-blackwell

Sivanathan, N. Arnold, K.A, Turner,N. ve Barling, J. (2004). Leading well: transformational leadership and well-being. P.A.Linley ve Stephen Joseph (Eds.). positive psychology ın practice. Pp.241-255. Canada: wiley

Sneed, C. D., McCrae, R. R. and Funder, D.C. (1998). Lay conceptions of the five –factor model and its indicators. *Personality and Socail Psychology Bulletin, 24*, 115-126

Snyder, C. R. (1995). Conceptualizing, measuring and nurturing hope. *Journal of Counseling & Development, 73*, 355-360.

Snyder, C.R. (2000). Hypothesis: there is hope. C.r. snyder (edt.) (ın handbook of hope theory, measures and applications) pp. 3-21. Academic press

Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry*, *13*, (4), 249–275.

Snyder, C.R., Cheavens, J. and Sympson, S.C. (1997). Hope: An individual motive for social commerce. *Group Dynamics: Theory, Research and Practice*, *1*(2), 107-118.

Snyder, C. R., Feldman, D. B., Shorey, H.S. and Rand, K. L. (2002a). Hopeful choices: A school counselor's guide to hope theory. *Professional School Counseling*, *5* (5), 298-307.

Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C. and Harney, P.

(1991). The will and ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology, 60* (4), 570-585.

Snyder, C. R, Rand, K. L., King, E. A., Feldman, D. B. and Woodward, J. T. (2002e). False hope. *Journal of Clinical Psychology, 58* (9), 1003-1022.

Snyder, C.R., Rand, K. L., & Sigmon, D., R. (2002). Hope Theory A Member of the Positive Psychology Family. In C. R. Snyder & Shane J. Lopez (Eds), *Handbook of positive psychology* (257-276) Oxford University press

Somer, O. (1998a). Türkçe'de kişilik özelliği tanımlayan sıfatların yapısı ve beş faktör modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*, *13* (42), 17-32.

Süren, S., Örücü, E., ve İzci, Ç. (2016). Banka çalışanlarında tükenmişlik ve beş büyük kişilik özellikleri arasındaki ilişki: bir alan araştırması. *Yönetim Ve Ekonomi,* Cilt:23 Sayı:1 Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Doi Number: 10.18657/yecbu.04098

Tanksale, D.(2015). Big Five personality traits: Are they really important for the subjective well-being of Indians?. International Journal of Psychology, Vol. 50, No. 1, 64–69, DOI: 10.1002/ijop.12060

Tarhan, S. (2012). *Umudun özyeterlik, algılanan sosyal destek ve kişilik özelliklerinden yordanması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi

Thompson, S. (2015). *Personality theories in education*. Research Starters: Education (Online Edition).

O'Sullivan, G.(2011). The Relationship between hope, eustress, self-efficacy, and life satisfaction among undergraduates. *Soc Indic Res*. 101:155–172 DOI 10.1007/s11205-010-9662-z

Quan,P., Huang, D., Yu,Y. & Lıu, R (2016). Mediation Role of Hope between Self-efficacy and Subjective Well-being. Iran J Public Health, Vol. 45, No.3, pp.390-391

Vazsonyi, A.,T, Ksinan, A., Mikuška,J. & Jiskrova, G. (2015). The Big Five and adolescent adjustment: An empirical test across six cultures. *Personality and Individual Differences* 83, 234–244. journal homepage: www.elsevier.com/locate/paid

Vedel, A. (2016). Big Five personality group differences across academic majors: A systematic review. *Personality and Individual Differences* 92, 1–10. journal homepage: www.elsevier.com/locate/paid

Zimmerman, B.J. (2000). Self-Efficacy: An Essential Motive to Learn. Contemporary Educational Psychology 25, 82–91, doi:10.1006/ceps.1999.1016, available online at http://www. idealibrary.com on

BÖLÜM 9

PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK VE UMUT

Öğr. Gör. Zeynep KIZIL

"Yaşam yalnızca geçmişe bakarak anlaşılabilir;
ama ileriye yönelik yaşanmalıdır.[*]

(Soren Kierkegaard)

GİRİŞ

Günümüzde, insanların güçlü yönleri üzerine odaklanan ruh sağlığı çalışmaları pozitif psikolojinin odak noktası hâline gelmiştir. Pozitif psikoloji alanında yapılan çalışmalar, psikoloji bilimlerinin geçmişinde hakim olan ve yaşamı anlamlı kılan olumlu yönleri görmezden gelen patoloji odaklı yaklaşımlara meydan okumaktadır (Margalit, 2012). En temel amacı, insanın üst düzeyde işlerliğini incelemek, güçlü yönlerini ve potansiyelini ortaya çıkarmaktır. Böylece, insanın işlerliğindeki olumsuz yönlere vurgu yapmaktan kaçınmakta ve genel iyilik hâlini desteklemektedir. Ancak, pozitif psikolojide amaçlanan, daha önce yapılanları yok saymak değil, geçmişte yapılanlarla psikolojik sağlamlık, güç ve gelişim gibi kavramları bütünleştirmektir (Karaırmak ve Siviş, 2008).

Pozitif psikoloji alanı öznel düzeyde, iyi oluş, hoşnutluk ve memnuniyet (geçmiş için), umut ve iyimserlik (gelecek için), uyum ve mutluluk (şimdi için) gibi değerli öznel deneyimler ile ilgilenir. Bireysel düzeyde, sevgi, meslek için kapasite, cesaret, kişilerarası beceri, estetik duyarlılık, azim/sebat, bağışlayıcılık, özgünlük, gelecek farkındalığı, maneviyat ve bilgelik gibi olumlu bireysel özelliklerle ilgilenir. Grup

[*] Soren Kierkegaard'a ait sözün orjinali şöyledir:
"Life can only be understood backwards, but it must be lived forwards."

ye daha yatkındırlar. Ürettikleri alternatif yolları kullanarak amaçlarına ulaşacaklarına dair inançları da daha yüksektir. Bu nedenle, çocukluktan itibaren umudun beslenmesi, psikolojik olarak sağlam toplumların ortaya çıkması için son derece önemlidir.

KAYNAKLAR

Arslan, G. (2015). Ergenlerde psikolojik sağlamlık: Bireysel koruyucu faktörlerin rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5* (44), 73-82.

Atik, G. ve Kemer, G. (2009). Çocuklarda Umut Ölçeği'nin psikometrik özellikleri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İlköğretim Online, 8* (2), 379-390.

Bernat, F. P. (2009). Youth resilience: Can schools enhance youth factors for hope, optimism, and success?. *Women & Criminal Justice, 19* (3), 251-266.

Brooks, R. B. (1994). Children at rısk: Fostering resilience and hope. *American Orthopsychiatric Association, 64* (4), 545-553.

Carr, A. (2004). *Positive psychology, The science of happiness and human strengths*. New York: Brunner-Routledge.

Çapan, B. E. ve Arıcıoğlu, A. (2014). Psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak affedicilik. *e-International Journal of Educational Research, 5* (4), 70-82.

Daniel, B. & Wassell, S. (2002). *Adolescence, assessing and promoting resilience in vulnerable children*. London: Jessica Kingsley.

Eminağaoğlu, N. (2006). *Güç koşullarda yaşayan sokak çocuklarında dayanıklılık (sağlamlık).* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Emmons, R. A., Colby, P. M., & Kaiser, H. A. (1998). When losses lead to gains: Personal goals and the recovery of meaning. In P. T. P. Wong & P. S. Fry (Eds.), *The human quest for meaning: A handbook of psychological research and clinical applications* (pp. 163–178). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Exenberger, S. & Juen, B. (2014). *Well-being, resilience and quality of life from children's perspectives, a contextualized approach*. New York: Springer Dordrecht Heidelber

Fonagy, P., Steele,M., Steele, H., Higgitt, A. & Target, M. (1994). The Emanuel Miller Memorial Lecture 1992: The theory and practice of resilience. *Journal of Child Psychology and Psychiatry,35*(2), 231–257.

Garbarino, J. (1999). *Lost Boys: Why our Sons Turn Violent and How We Can Save Them*. New York: The Free Press.

Gizir, C. A. (2004). *Academic resilience: an investigation of protective factors contributing to the academic achievement of eight grade students in poverty* (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gizir, C. A. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerinde bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3* (28), 113-128.

Goldstein, S., & Brooks, R. B. (2013). Why study resilience? In S. Goldstein & R. B. Brooks (Eds.), *Handbook of resilience in children* (pp. 3–14). New York: Springer Science+Business Media, Inc.

Gürgan, U. (2006). *Grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Hefferon, K. & Boniwell, I. (2011). *Positive psychology: Theory, research and applications*. England: Open University Press-McGraw-Hill Education.

Horton, T. V. & Wallander, J. L. (2001). Hope and social support as resilience factors against psychological distress of mothers who care for children with chronic physical conditions. *Rehabilitation Psychology, 46* (4), 382-399.

Jani, J., Underwood, D. & Ranweiler, J. (2015). Hope as a crucial factor in integration among unaccompanied immigrant youth in the USA: A pilot project. *Journal of International Migration and Integration*, 1-15.

Karaırmak, Ö ve Siviş-Çetinkaya, R. (2011). Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi: Duyguların aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4* (35), 30-43.

Karaırmak, Ö. ve Siviş, R. (2008). Modernizmden postmodernizme geçiş ve pozitif psikoloji. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3* (30), 102-115.

Lloyd, T. J. & Hastings, R. (2009). Hope as a psychological resilience factor in mothers and fathers of children with intellectual disabilities, *Journal of Intellectual Disability Research, 53* (12), 957–968.

Lopez, S. J., Snyder, C. R., Magyar-Moe, J. L. Edwards, L.M. Pedrotti, J. T. Janowski, K. & et al. (2004). Strategies for Accentuating Hope. In P. A. Linley & S. Joseph (Eds), *Positive psychology in practice* (pp. 388-404). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Margalit, M. (2010). *Lonely children and adolescents: Self perceptions, social exclusion and hope*. New York: Springer.

Margalit, M. (2012). Children's resilience, loneliness and hope: The positive psychology perspectives. *Journal of Psychology and Education, 7*(1), 45-54

Margalit, M., & Idan, O. (2004). Resilience and hope theory: An expanded paradigm for learning disabilities research. *Thalamus, 22* (1), 58-64.

Masten, A. S. & Reed, M. G. J. (2002). Resilience in development. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds), *Handbook of Positive Psychology* (pp. 74-88). Oxford: Oxford University Press.

Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist, 56* (3), 227–238.

Ong, A. D., Edwards, L. M. & Bergeman, C.S. (2006). Hope as a source of resilience in later adulthood, *Personality and Individual Differences, 41*, 1263–1273.

Öz, F. ve Yılmaz, E. B. (2009). Ruh sağlığının korunmasında önemli bir kavram: Psikolojik sağlamlık, *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 16* (3), 82-89.

Özcan, B. (2005). *Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Prince-Embury, S. & Saklofske, D. H. (2014). Building a science of resilience intervention for youth. In, S. Prince-Embury D. H. Saklofske (Eds.), *Resilience interventions for youth in diverse populations* (pp. 3-12). New York: Springer Science+Business Media, Inc.

Ryff, C.D. & Singer, S. (2003). Flourishing under fire: Resilience as a prototype of challenged thriving. In C. L. M. Corey & J. Haidt (Eds.), *Flourishing: Positive psychology and the life well-lived* (pp. 15-36). Washington, DC, US: American Psychological Association-

Seligman, M. (1992). *Learned optimism: how to change your mind and your life*. New York: Pocket Books.

Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist, 55*, 5-14.

Snyder C. R. (2002) Hope Theory: rainbows in the mind. *Psychological Inquiry, 13*, 249–75.

Snyder C. R., Ilardi S. S., Cheavens J., Michael S.T., Yamhure L. & Sympson S. (2000) The role of hope in cognitive-behavior therapies. *Cognitive Therapy and Research 24*, 747–62.

Snyder, C. R. & Lopez, S. J. (2007). *Positive psychology, the scientific and practical explorations of human strengths*. California: Sage Publications.

Snyder, C. R. (1994). *The psychology of hope: You can get there from here*. New York: Free Press.

Snyder, C. R., Feldman, D. B., Taylor, J. D., Schroeder, L. L., & Adams, V. (2000). The roles of hopeful thinking in preventing problems and enhancing strengths. *Applied and Preventive Psychology, 15,* 262-295.

Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M. Ware, L., Danovsky, M., & et al. (1997). The development and validation of the Children's Hope Scale. *Journal of Pediatric Psychology, 22(*3), 399-421.

Snyder, R. & Lopez S. J. (2007). *Positive psychology: The scientific and practical explorations of human strengths*. California: Sage Publications.

Terzi, Ş. (2005). *Öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinde kendini toparlama gücünün içsel koruyucu faktörlerle ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35,* 297-306.

Valle, M. F., Huebner, E. S. & Suldo, S. M. (2006). An analysis of hope as a psychological strength, *Journal of School Psychology, 44*, 393–406.

Wright, M. O. D. & Masten, A. S. (2015). Pathways to resilience in context. In L. C. Theron, L. Liebenberg & M. Ungar (Eds.), *Youth resilience and culture, commonalities and complexities* (pp. 3-22). New York: Springer Science+Busines Media, Inc.

Wright, M. O. D., Masten, A. S. & Narayan, A. J. (2013). Resilience processes in development: Four waves of research on positive adaptation in the context of adversity. In S. Goldstein & R. B. Brooks (Eds.), *Handbook of resilience in children* (pp. 17–37). New York: Springer Science+Busines Media, Inc.

Yalım, D. (2007). First year college adjustment: The role of coping, ego resiliency, optimism and gender. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yates, T. M. & Masten, A. N. (2004). Fostering the future: Resilience theory and the practice of positive psychology. In P. A. Linley & S. Joseph (Eds.), *Positive Psychology in Practice* (pp. 521-539). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Yılmaz, H. ve Sipahioğlu, Ö. (2012). Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi. *İlköğretim Online, 11* (4), 927-944.

BÖLÜM 10

BİR ZİHİNSEL YOLCULUK: ANLAMDAN UMUDA…

Arş. Gör. Gizem Sarıgül

"...Sizinle görüşelim Ruhi Bey,
Vaktim yok, vaktim yok,
Ruhi Bey görüşelim,
Vaktim yok görüşmeye kimseyle,
Ruhi Bey!
Kendimle bile, kendimle bile..."

Edip Cansever

GİRİŞ

Bu bölüm, gündelik rutinde kayboluşumuzun, akıp giden zamanı yakalama umudumuz ve her şeye rağmen kendimizi bulma çabamızın bir sonucu olan "*bunaltı*"larımıza ithafen yazılmıştır. Çalar saate olan bağımlılığımız, düzenli olarak taktığımız ve modernite içinde neredeyse bir zorunluluk hâline geldiğine inandığımız maskelerimiz, sevdiklerimize ayıramadığımız zamanın suçluluğu, hayallerimiz ve "olma" kaygımızın bir bedene büründüğü bu modern çağ içinde duygularımızdan ama en çok da kendimizden koparak uzaklaştığımız varoluşumuza bir saygı duruşu niteliğindedir.

Maruz kaldığımız ve kontrolümüzün kısıtlı olduğu koşullarda, kavramların niteliğini yitirdiği ve değerlere ilişkin çıkmazlarımızın, ölüme ilişkin düşüncelerimizin sorgulandığı bir zaman diliminde sıkışıp kalmanın çaresizliği, bizleri belki de varoluşsal bir isyana sürükle-

kapasitesi, risk analizi becerisi ve kişisel farkındalığı sonucu sorumluluk üstlenebilme becerisi ile ilişkilidir. Bu sebepledir ki, özgürlük bile sınırları olan bir kavramdır ve ancak bireylerin, kendilerini, diğerlerini ve dünyayı doğru anlamlandırması ve ortak hareket etmesi sonucunda gerçek olacaktır.

Son olarak bilinmelidir ki, umut doğrudan doğruya yaşama yüklenen anlam ile ilişki hâlindedir. Yaşamına anlam yükleyen bireylerin, hedeflerine ulaşmak için daha yüksek motivasyona sahip olduğu bilinmektedir (Tetley, 2010). Ayrıca umut, bireyin arzuladığı yaşam olayları yani bireyin kişisel isteklerini gerçekleştiren aile, kariyer, yaşam tarzı gibi temel yaşam amaçları ile de ilişkilidir. Çünkü yaşam amaçları uzun vadeye dayanmaktadır ve bireylerin psikososyal alanlarını belirlemesi ve düzenlemesi tüm yaşamını etkilemektedir. Dolayısıyla bireyin tercih ettiği rol sayesinde benliği ve "varoluşsal" kapasitesi güçlenmektedir (Robert ve Robins, 2000).

SONUÇ VE ÖNERİLER...

Pozitif Psikoloji yaklaşımı psikoloji bilim tarihinde henüz genç olmakla birlikte hızla popülerlik kazanan bir bakış açısıdır. Odaklandığı pozitif ve holistik yapı, bireylerin erdemlerini merkezine almakta bunun yanı sıra onlara potansiyelini gerçekleştirme açısından cesaret kazandırmaktadır. Yoğunlukla odaklanılan umut kavramı ise başlı başına harekete geçme arzusu uyandırmakta ve bir amaca doğru yönelmeyi sağlamakta dolayısıyla zaten motive olmuş bireyin hedefine ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Öte yandan gerek Türkiye, gerekse yurt dışı literatürü incelendiğinde özellikle Türkiye açısından pozitif psikolojiye ve yaşamda anlamla ilişkisine yönelik çalışmaların sayısındaki azlık dikkat çekmektedir. Elbette bu boşluk, alanyazına çalışılması için yeni konular kazandırma fırsatı sunmaktadır. İlgilenen araştırmacılar, bu alanın Türkiye'deki işlevselliğini gerek uyarlama gerek ölçek geliştirme gerekse kültürel çalışmalar sayesinde test edebilir ve katkılarını sunabilirler.

KAYNAKLAR

Akış, Y. (2007). *Albert Camus ve Jean Paul Sartre'da "saçma"nın karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.

Allen, B. P. (2000). *Personality theories: Development, growth and diversity* (3rd ed.) MA: Allyn & Bacon.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (İ. D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs.

Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuram ve uygulamaları* (7. bs.). (T. Ergene, Çev.). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Cheavens, J. S., Feldman, D. B.,Woodward, J. T. and Snyder, C. R. (2006). Hope in cognitive psychotherapies: On working with client strengths. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly, 20*(2), 135- 145.

Cüceloğlu, D. (2012). *İnsan ve davranışı* (23. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eryılmaz, A. (2013). Pozitif psikolojinin psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında gelişimsel ve önleyici hizmetler bağlamında kullanılması. *The Journal of Happiness and Well-Being, 1*(1), 1-19.

Frankl, V. (2000). *İnsanın anlam arayışı* (7. bs). Ankara: Öteki Yayınevi.

Frankl, V. (1998). *Duyulmayan anlam çığlığı* (3. bs). Ankara: Öteki Yayınevi.

Feldman, D., B. and Snyder, C., R. (2005). Hope and the meaningful life: Theorical and emprical associations between goal-directed thinking and life meaning. *Journal of Social and Clinical Psychology, 24*(3), 401-421.

Fredrickson, B. L. (2009). Why choose hope? Psychology Today. http://www.psychologytoday.com/blog/positivity/200903/why-choose-hope adresinden 13 Haziran 2016 tarihinde erişilmiştir.

Geçtan, E. (1974) Varoluşçu psikolojinin temel ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 7*(1), 13-17.

Gündoğan, A. O. (2004). Bırakılmışlık (bulantı, ciddiyet ruhu, blondel maddeleri). Felsefe Ansiklopedisi (ed. Ahmet Cevizci), C 2, İstanbul: Etik Yay.

Gündoğan, A. O. (1997). *Albert Camus ve başkaldırma felsefesi*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

Heffereon, K. & Boniwell, I. (2014). Pozitif psikoloji: Kuram, araştırma ve uygulamalar. (Çev. Ed.: T. Doğan). Ankara: Nobel Kitabevi.

Kierkegaard, S. (1997). Ölümcül Hastalık: Umutsuzluk, Çev. M. Mukadder Yakupoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Linley, P. A., Stephen J., Susan H. and Alex M. W. (2006) Positive psychology: Past, present, and (possible) future. *The Journal of Positive Psychology*, *1*(1), 3-16.

Lopez, S. J., Snyder, C. R. and Pedrotti, J. T. (2003). Hope: Many definitions, many measures. In S. J. Lopez and C.R. Snyder (Eds), Positive psychological assessment a handbook of models and measures (91-106). Washington, DC: American Psychological Association.

Luthans, F. (2002). The need for and meaning of positive organizational behavior. *Journal of Organizational Behavior*, *23*(6), 695-706.

Mascaro, N. and Rosen, D. H. (2006). The role of existential meaning as a buffer against stress. *Journal of Humanistic Psychology, 46*(2), 168-190.

Moulden, H. M. and Marshall, W. L. (2005). Hope in the treatment of sexual offenders: The potential application of hope theory. *Psychology, Crime & Law, 11*(3), 329-342.

May, R. (2011). *Özgürlük ve kader* (2.bs). (A. Babaoğlu, Çev.). İstanbul: Okyan Us Yayınevi.

Peterson, S. J. and Spiker, B. K. (2005). Establishing the positive contributory value of older workers: A Positive psychology perspective. *Organizational Dynamics, 34*(2), 153-167.

Roberts, B. W. and Robins, R. W. (2000). Broad dispositions, broad aspirations: The intersection of personality traits and major life goals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 1284-1296.

Sartre, J. P. (1981). *Varoluşçuluk, existantialism, existantialisme*. (çev. Asım Bezirci). İstanbul: YazkoYay.

Sheldon, K. M. and King, L. (2001). Why positive psychology is necessary. *American Psychologist*, *56*(3), 216-217.

Seligman, E. P. (2007). Gerçek mutluluk. (Çev. S. Kunt-Akbaş). Ankara: HYB.

Seligman, M. E. P. and Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist, 55*(1), 5-14.

Skrabski, A., Kopp, M., Rozsa, S., Rethelyi, J. and Rahe R. (2005). Life meaning: An important correlate of health in the Hungarian population. *International Journal of Behavioral Medicine 12*(2), 78-85.

Snyder, C. R. (2005). Teaching: The lessons of hope. *Journal of Social and Clinical Psychology, 24*(1), 72-84.

Snyder, C. R. (2002a). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry, 13*(4), 249–275.

Snyder, C. R. (2000). Hypothesis: there is hope. In C.R. Snyder (Edt.), Handbook of hope theory, measures and applications (3-18). San Diego: Academic Press.

Snyder, C. R, Cheavens, J. and Michael, S. T. (1999) Hoping. In C.R. Snyder (Edt.), Coping: The psychology of what works (205-231). New York: Oxford University Press.

Snyder, C. R., Feldman, D. B., Shorey, H.S. and Rand, K. L. (2002b). Hopeful choices: A school counselor's guide to hope theory. *Professional School Counseling, 5*(5), 298-307.

Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C. and Harney, P. (1991). The will and ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology, 60*(4), 570-585.

Taşdelen, V. (2004). *Kierkegaard'da benlik ve varoluş*. Ankara: Hece Yay.

Tetley, J. (2010). *An investigation of self-authorship, hope, and meaning in life among second-year college students.* Unpublished doctoral dissertation, The George Washington University, Washington.

Yalom, I. (2002). *Bağışlanan Terapi* (2. bs.). (Z. İ. Babayiğit, Çev.). İstanbul: Kabalcı.

Yalom, I. (1999). *Varoluşçu psikoterapi.* (Z. İ. Babayiğit, Çev). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Wrıght, T. A. (2003). Positive organizational behavior: An idea whose time has truly come. *Journal Of Organizational Behavior, 24*(4), 437-442.

Yanbastı, G. (1990). *Kişilik kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

Zournazi, M. (2004). Umut değişim için yeni felsefeler (çev. U. Abacı). İstanbul: Literatür.

BÖLÜM 11

UMUT, BAŞ ETME STRATEJİLERİ VE TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU (TSSB) ARASINDAKİ İLİŞKİ

Uzm. Klinik Psk. İrem Yola

TRAVMATİK OLAY VE TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU (TSSB) NEDİR?

Travmatik olay; savaş, doğal afet, çocuklukta ya da yetişkinlikte cinsel saldırı/istismar, yaşamı tehdit eden hastalık tanısı alma, şiddet görme, ciddi bir kaza gibi kişinin doğrudan yaşadığı, tanık olduğu, bir yakınının ya da arkadaşının yaşandığını öğrendiği ve/veya bu travmatik olayların bilgileriyle sıklıkla karşı karşıya kalmak zorunda olduğu; gerçek ya da göz korkutucu bir şekilde ölümle sonuçlanan olaylardır [Amerikan Psikiyatri Birliği (APA), 2013]. Kişinin yaşamı boyunca travmatik yaşantıya maruz kalma oranı değişmekle birlikte (%84, Vrana ve Lauterbach, 1994; %69, Norris, 1992; %81.5, Davidson ve Smith, 1990) oldukça yüksektir. Kişi travmatik yaşantı sonrası depresyon ve anksiyetenin ötesinde Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) da yaşayabilmektedir (Norris, 1992; Shalev ve ark., 1998).

TSSB; travmatik bir yaşantı sonrasında kişinin yoğun korku, çaresizlik, suçluluk, utanç, öfke gibi olumsuz duygular yaşaması ve bu travmatik yaşantı sonlansa dahi kişinin hâlâ yoğun kaygı ve stres tepkileri vermesiyle karakterizedir. TSSB geliştiren kişiler travmatik olayın anılarını gün içinde ya da rüyalarında tekrar tekrar yaşarlar; olayı hatırlatan herhangi bir durum ve uyarıcıdan kaçınırlar; aşırı uyarılmışlık hâli ile bilirkte hisszilik ve sakinleşememe yaşarlar. Bu duruma, travmatik olayın önemli bir yönünü anımsayamama; travmatik olayın nedeni (kendini suçlama vs.) ve sonuçları ile kendisi, başkaları ya da dünya ile ilgili sürekli, abartılı ve olumsuz inanış, beklentiler eşlik eder. TSSB, DSM-V'te travma ve stresörle ilişkili bozukluklar bölümü

düzeyi yüksek olan annelere göre daha fazla stres belirttikleri bulunmuştur (Horton ve Wallander, 2001). Stanton ve arkadaşlarının (2002) yaptığı bir çalışmada umut düzeyi yüksek meme kanseri hastalarının daha az sorun odaklı baş etme stratejisi kullandıklarında daha fazla sorun odaklı baş etme stratejisi kullanma durumuna göre streslerinin azaldığı gösterilmiştir.

KAYNAKLAR

Amir, M., & Ramati, A. (2002). Post-traumatic symptoms, emotional distress and quality of life in long-term survivors of breast cancer: A preliminary research. *Anxiety Disorders, 16*(2002), 191–206. doi:10.1016/S0887-6185(02)00095-6

APA (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th ed. (DSM-5). American Psychiatric Association: Washington, DC.

Auerbach, S. M. (1989). Stress management and coping research in the health care setting: An overview and methodological commentary. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57*(3), 388-395.

Bombardier, C. H., D'amico, C., & Jordan, J. S. (1990). The relationship of appraisal and coping to chronic illness adjustment. *Behaviour Research and Therapy 28*(4), 297-304.

Bonanno, G. A., Galea, S., Bucciarelli, A. & Vlahov, D. (2007). What predicts psychological resilience after disaster? The role of demographics, resources, and life stres. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 75*(5), 671–682. doi: 10.1037/0022-006X.75.5.671.

Bowman, G. D., & Stern, M. (1995). Adjustment to occupational stress: The relationship of perceived control to effectiveness of coping strategies. *Journal of Counseling Psychology, 42*(3), 294-303.

Breslau, N., Davis, G. C., Andreski, P. & Peterson, E. (1991). Traumatic events and posttraumatic stress disorder in an urban population of young adults. *Arch Gen Psychiatry, 48*(3), 216-222. doi:10.1001/archpsyc.1991.01810270028003.

Brewin, C. R., Andrews, B., & Valentine, J. D. (2000). Meta-analysis of risk factors for posttraumatic stress disorder in trauma-exposed adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 68*(5), 748-766. doi: 10.1037//0022-006X.68.5.748.

Carver, C. S., Scheier, M. F., & Weintraub, J. K. (1989). Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology, 56*(2), 267–283. doi:10.1037//0022-3514.56.2.267.

Chapman, K., & Pepler, C. N. (1998). Coping, hope, and anticipatory grief in family members in palliative home care. *Cancer Nursing, 21*(4), 226-234.

Collins, D. L., Baum, A., & Singer, J. E. (1983). Coping with chronic stress at Three Mile Island: Psychological and biochemical evidence. *Health Psychology, 2*(2), 149-166.

Davidson, J., & Smith, R. (1990). Traumatic experiences in psychiatric outpatients. *Journal of Traumatic Stress, 3*(3), 459–475. doi: 10.1002/jts.2490030314.

Fairbank, J. A., Hansen, D. J., & Fitterling, J. M. (1991). Patterns of appraisal and coping across different stressor conditions among former prisoners of war with and without posttraumatic stress disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *59*(2), 274-281.

Felder, B. E. (2004). Hope and coping in patients with cancer diagnoses. *Cancer Nursing, 27*(4), 320-324.

Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1980). An analysis of coping in a middle-aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior, 21*(3), 219-239.

Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1985). If it changes it must be a process: Study of emotion and coping during three stages of a college examination. *Journal of Personality and Social Psychology, 48*(1), 150–170. doi:10.1037//0022-3514.48.1.150

Folkman, S., Lazarus, R. S., Gruen, R. J., & Delongis, A. (1986). Appraisal, coping, health status, and psychological symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*(3), 571-579. doi: 10.1037/0022-3514.50.3.571.

Folkman, S., Lazarus, R. S., Dunkel-Schetter, C., Delongis, A., & Gruen, R. J. (1986a). Dynamics of a stressful encounter: Cognitive appraisal, coping, and encounter outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*(5), 992–1003. doi:10.1037//0022-3514.50.5.992

Forsythe, C. J., & Compass, B. E. (1987). Interaction of cognitive appraisals of stressful events and coping: testing the goodness of hypothesis. *Cognitive Therapy and Research, 11*(4), 473-485.

Franks, H. M., & Roesch, S. C. (2006). Appraisals and coping in people living with cancer: A meta-analysis. *Psycho-Oncology, 15*, 1027–1037. doi:10.1002/pon.1043

Geffken, G. R., Storch, E. A., Duke, D. C., Monaco, L., Lewin, A. B., & Goodman, W. K. (2006). Hope and coping in family members of patients with obsessive-compulsive disorder. *Journal of Anxiety Disorders, 20*, 614-629.

Gilman, R., Schumm, J. A., & Chard, K. M. (2012). Hope as a change mechanism in the treatment of posttraumatic stress disorder. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 4*(3), 270–277. doi: 10.1037/a0024252.

Gutner, C. A., Rizvi, S. L., Monson, C. M., & Resick, P. A. (2006). Changes in coping strategies, relationship to the perpetrator, and posttraumatic distress in female crime victims. *Journal of Traumatic Stress, 19*(6), 813–823. doi:10.1002/jts.20158.

Hassija, C. M., Luterek, J. A., Naragon-Gainey, K., Moore, S. A., & Simpson, T. (2012). Impact of emotional approach coping and hope on PTSD and depression symptoms in a trauma exposed sample of Veterans receiving outpatient VA mental health care services. *Anxiety, Stress & Coping: An International Journal, 25*(5), 559-573. **doi:**10.1080/10615806.2011.621948.

Herman, J. L., & Tetrick, L. E. (2009). Problem-focused versus emotion-focused coping strategies and repatriation adjustment. *Human Resource Management, 48*(1), 69-88. doi: 10.1002/hrm.20267.

Horton, T. V., & Wallander, J. L. (2001). Hope and social support as resilience factors against psychological distress of mothers who care for children with chronic physical conditions. *Rehabilitation Psychology, 46*(4), 382-399. doi: 10.1037//0090-5550.46.4.382.

Irving, L. M., Snyder, C. R., & Crownson, J. J. (1998). Hope and coping with cancer by college women. *Journal of Personality, 66*(2), 195–214.

Irving, L. M., Telfer, L., & Blake, D. D. (1997). Hope, coping, and social upport in combat-related posttraumatic stress disorder. *Journal of Traumatic Stress, 10*(3), 465-479.

Jacobsen, P. B., SAdler, I. J., Booth-Jones, M., Soety, E., Weitzner, W. A., & Fields, K. K. (2002). Predictors of posttraumatic stress disorder symptomatology following bone marrow transplantation for cancer. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 70*(1), 235-240.

Kasler, J., Dahan, J., & Elias, M. J. (2008). The relationship between sense of hope, family support and post-traumatic stress disorder among children: The case of young victims of rocket attacks in Israel. *Vulnerable Children and Youth Studies, 3*(3), 182-191. doi: 10.1080/17450120802282876.

Lavery, J. F., & Clarke, V. A. (1996). Causal attributions, coping strategies, and adjustment to breast cancer. *Cancer Nursing, 19*(1), 20-28.

Lazarus, R. S. (1966). Stress as a psychological problem. In Lazarus, R. S. (Ed.), *Psychological stress and the coping process* (pp. 1-29). United States of America: McGraw-Hill, Inc.

Lazarus, R. S, & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisals and Coping* (pp. 31–128). New York: Springer Publishing Company.

Lewis, H. A., & Kliewer, W. (1996). Hope, coping, and adjustment among children with sickle cell disease: Tests of mediator and moderator models. *Journal of Pediatric Psychology, 21*(1), 25-41. doi: 10.1093/jpepsy/21.1.25.

Low, A. C., Stanton, L. A., Thompson, N., Kwan, L., & Ganz, A. P. (2006). Contextual life stress and coping strategies as predictors of adjustment to breast cancer survivorship. *Annals of Behavioral Medicine, 32*(3), 235–244. doi:10.1207/s15324796abm3203_10

Lysaker, P. H., Campbell, K., & Johannesen, J. K. (2005). Hope, awareness of illness, and coping in schizophrenia spectrum disorders. *The Journal of Nervous and Mental Disease, 193*(5), 287-292. doi: 10.1097/01.nmd.0000161689.96931.0f.

Nes, L. S., & Segerstrom, S. C. (2006). Dispositional optimism and coping: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review, 10*(3), 235–251. doi:10.1207/s15327957pspr1003_3

Norris, F. H. (1992). Epidemiology of trauma: Frequency and impact of different potentially traumatic events on different demographic groups. *Journal of Consulting and Clinical Psychoiogy, 60*(3), 409-418.

Park,C. L., Folkman, S., & Bostrom, A. (2001). Appraisals of controllability and coping in caregivers and HIV+ Men: Testing the goodness-of-fit hypothesis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 69*(3), 481-488. doi: 10.1037//0022-006X.69.3.481.

Rubin, H. H. (2001*). Hope and Ways of Coping After Breast Cancer*. (Yayınlanmamış Master Tezi). Rand Afrikaans University, Güney Afrika.

Sadock, B. J., Sadock, V. A., & Ruiz, P. (2016). *Psikiyatri Davranış Bilimleri/Klinik Psikiyatri*. (A. Bozkurt, Çev.). Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri.

Shâlev, S. Y., Freedman, S., Peri, T., Brandes, D., Sahar, T., Orr, S. P., & Pitman, R. K. (1998). Prospective study of posttraumatic stress disorder and depression following trauma. *American Journal of Psychiatry, 155*(5), 630-637. doi: 10.1176/ajp.155.5.630.

Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry, 13*(4), 249–275. doi:10.1207/S15327965PLI1304_01

Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S.X., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C., & Harney,P. (1991). The will and the ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology, 60*(4), 570-585.

Solomon, Z., Mikulincer, M., & Avitzur, E. (1988). Coping, locus of control, social support, and combat-related posttraumatic stress disorder: A prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*, ***55***(2), 279-285.

Stanton, A. L., Danoff-Burg, S., & Huggins, M. E. (2002). The first year after breast cancer diagnosis: Hope and coping strategies as predictors of adjustment. Psycho-Oncology, 11, 93–102. doi:10.1002/pon.574.

Stone, A. A., & Neale, J. M. (1984). New measure of daily coping: Development and preliminary results. *Journal of Personality and Social Psychology, 46*(4), 892-906.

Suvak, M. K., Vogt, D. S., Savarese, V.W., King, L. A., & King, D. W. (2002). Relationship of war-zone coping strategies to long-term general life adjustment among Vietnam veterans: Combat exposure as a moderator variable. *Personality and Social Psychology Bulletin, 28*(7), 974-985.

Ullman, S. E., Townsend, S. M., Filipas, H. H., & Starzynski, L. L. (2007). Structural models of the relations of assault severity, social support, avoidance coping, self-blame, and PTSD among sexual assault survivors. *Psychology of Women Quarterly, 31*, 23–37.

Valentiner, D., P., Foa, E. B., Riggs, D. S., & Gershuny, B. S. (1996). Coping strategies and posttraumatic stress disorder in female victims of sexual and nonsexual assault. *Journal of Abnormal Psychology, 105*(3), 455-458.

Vrana, S., & Lauterbach, D. (1994). The prevalence of post-traumatic psychological symptoms in non clinical sample of college students. *Journal of Traumatic Events, 7*(2), 289-302.

Wu, H. (2011). The protective effects of resilience and hope on quality of life of the families coping with the criminal traumatisation of one of its members. *Journal of Clinical Nursing, 20,* 1906–1915. doi: 10.1111/j.1365-2702.2010.03664.x.

Yang, J., Yang, Y., Liu, X., Tian, J., Zhu, X., & Miao, D. (2010). Self-efficacy, social support and coping strategies of adolescent earthquake survivors in China. *Social Behavior and Personality: An International Journal, 38*(9), 1219-1228. doi: http://dx.doi.org/ 10.2224/sbp.2010.38.9.1219.

Zakowski, S. G., Hâll, M. H., Klein, L. C., & Baum, A. (2001). Appraised control, coping, and stress in a community sample: A test of the goodness-of-fit hypothesis. *Annals of Behavioral Medicine, 3*(3), 158–165.

BÖLÜM 12

TRAVMA SONRASI BÜYÜME (TSB) SÜRECİNDE UMUT MODELİ

Yrd. Doç. Dr. Pınar Dursun

TRAVMATİK YAŞANTILAR

Pek çok insan, yaşamının en az bir noktasında çeşitli şiddet türlerini yaşamış ya da şiddet olayına tanıklık etmiş veya yaşamını dolaylı ya da doğrudan tehdit eden korkutucu bir durum ile karşılaşmıştır. ABD verilerine göre genel ABD nüfusun üçte ikisinden fazlası hayatının en az bir döneminde travmatik bir yaşantıya sahiptir (Kessler ve ark., 1995). Travmatik yaşantılar, bugün, gerçek bir ölüm veya göz korkutucu biçimde ölümle, ağır yaralanmayla karşılaşma ya da cinsel saldırıya uğrama durumunda ve kişinin kendisinin yaşadığı ya da ailesine/arkadaşına yönelik yapılanlar karşısında şahit olduğu olaylar olarak tanımlanmaktadır [Amerikan Psikiyatri Birliği (APA), 2013]. Travmatik yaşantılar, deprem, sel, kasırga, tsunami gibi doğal afetler ile savaşlar, kazalar, terör, işkence ve istismar gibi insan yapımı olarak literatürde kavramsallaştırılır (Galea, Nandi ve Vlahov, 2005; Neria, Nandi ve Galea, 2008). Bu olaylar en şiddetli ve üst düzey stres kaynakları içerir, beklenmediktir, korku ve çaresizlik duyguları içerir, olasılığı ve kontrol edilebilirliği düşük durumlardır. Genel anlamda çerçeveleyecek olursak, travmatik yaşantılar, fizyolojik açıdan, çevresel sinir sisteminin bir bileşeni olan otonom sinir sistemine bağlı olarak sempatik sinir sistemini harekete geçirir. Bunun sonucunda stres hormonu (adrenerjik sistem) salgılanmaya başlar, kan basıncı artar, kalp atışları ve solunum hızlanır, terleme ve sıcak basması ile beden "savaş ya da kaç" stratejisine hazırlanır. Tehdit sona erdiğinde ise parasempatik sinir sistemi devreye girer ve bedeni rahatlatır. Normal şartlarda süreç bu şekilde işlerken aşırı stres ya da kronik stres durumunda, akut olarak travmatik durum ortadan kalksa bile, beden gevşeyemez ve sempatik sinir sistemi etkileri bedeni etkilemeye devam eder. Beden sürekli

bireyler daha fazla psikolojik büyüme sürecine girmektedirler. Ancak tam olarak umudun hangi alt bileşeninin, TSB sürecinin hangi yönünü daha çok etkilediği bilinememektedir. Bu nedenle gelecekteki araştırma konularından biri de umudun TSB altbileşenleri üzerindeki rolünün kesinleştirilmesi olabilir.

Sonuç olarak, travma sonrası büyüme başlangıç noktasının ötesinde farklı bir bakış açısına sahip olmak anlamına gelmektedir. Her travmatik deneyim, bu bakış açısına herkeste aynı oranda yol açmasa da, yapılan ampirik çalışmalar, bireylerin psikolojik büyüme ya da bir tür bilgelik ya da olgunlaşma yolculuğuna "umutla" devam etmesi gerekliliğini bilimsel olarak kanıtlanmış görünmektedir.

KAYNAKLAR

Abraido-Lanza, A. F., Guier, C., & Colon, R. M. (1998). Psychological thriving among Latinas with chronic illness. *Journal of Social Issues, 54*(2), 405-424. doi:10.1111/j.1540-4560.1998.tb01227.x.

Affleck, G., & Tennen, H. (1996). Construing benefits from adversity: Adaptotional significance and disposltional underpinnings. *Journal of personality*, *64*(4), 899-922.

Ai, A. A., Cascio, T., Santangelo, L. K., & Evans-Campbell, T. (2005). Hope, meaning and growth following the September 11, 2001, terrorist attacks. *Journal of Interpersonal Violence, 20*, 523-548. doi:10.1177/0886260504272896.

Ai, A. L., Peterson, C., & Huang, B. (2003). Research: The effect of religious-spiritual coping on positive attitudes of adult Muslim refugees from Kosovo and Bosnia. *The International Journal for the Psychology of Religion*, *13*(1), 29-47.

Ai, A. L., Tice, T. N., Whitsett, D. D., Ishisaka, T., & Chim, M. (2007). Posttraumatic symptoms and growth of Kosovar war refugees: The influence of hope and cognitive coping. *The Journal of Positive Psychology*, *2*(1), 55-65.

Aker, T. A. (2016). Travma ve tetikleyici etkenler ile ilişkili bozukluklar. B. J. Sadock, V. A. Sadock & P. Ruiz. (Ed), A. Bozkurt (Çeviri ed). *Kaplan & Sadock Psikiyatri Davranış Bilimleri/Klinik Psikiyatri* (s.437-446). Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri

APA (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th ed. (DSM-5). American Psychiatric Association: Washington, DC.

Aslam, N., & Kamal, A. (2013a). Light at the end of the tunnel; posttraumatic growth among individuals exposed to flood 2010 in Pakistan. *Journal of Pakistan Psychiatric Society, 10*(1), 34-37.

Aslam, N., & Kamal, A. (2013b). Gender difference in distress responses, rumination patterns, perceived social support, and posttraumatic growth among flood affected individuals. *Journal of Pakistan Psychiatric Society, 10*(2), 86-90.

Barnum, D. D., Snyder, C. R., Rapoff, M. A., Mani, M. M., Thompson, R. (1998). Hope and social support in the psychological adjustment of children who have survived burn injuries and their matched controls. *Children's Health Care, 27*(1), 15-30.

Baumgardner, S. R. & Crothers, M. K. (2009). *Positive Psychology*. New Jersey: Pearson Education, Inc.

Butler, I. D., Blasey, C. M., Garlan, R. W., McCaslin, S. E., Azarow, J., Chen X. H., Desjardins, J. C., DiMiceli, S., Seagraves, D. A., Hastings, T. A., Kraemer, H. C., & Spiegell, D. (2005). Posttraumatic growth following the terrorist attacks of September 11, 2001; Cognitive, coping, and trauma symptom predictors in an Internet convenience sample. *Traumatology, 11*(4), 247-267. doi:10.1177/15347 6560501100405.

Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (1998). Posttraumatic growth: Future directions. In R. G. Tedeschi, C. L. Park, & L. G. Calhoun (Eds.), Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis (pp. 215-238). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Cann, A., Calhoun, L. G., Tedeschi, R. G., Kilmer, R. P., Gil-Rivas, V., Vishnevsky, T. & Danhauer, S. C. (2010). The core beliefs inventory: A brief measure of disruption in the assumptive world. *Anxiety, Stress, & Coping, 23*, 19-34.

Cann, A., Calhoun, L. G., Tedeschi, R. G. & Solomon, D. T. (2010). Posttraumatic growth and depreciation as ındependent experiences and predictors of well-being, *Journal of Loss and Trauma, 15*(3), 151-166. doi: 10.1080/15325020903375826

Cheavens, J. S., Feldman, D. B., Gum, A., Michael, S. T., & Snyder, C. R. (2006). Hope therapy in a community sample: A pilot investigation. *Social Indicators Research,77*(1), 61-78.

Chodoff, P. (1963). Late effects of the concentration camp syndrome. *Archives of General Psychiatry, 8*, 323-333.

Cohen, L. H., Hettler, T. R., & Pane, N. (2008). Assessment of posttraumatic growth. R. G. Tedeschi, C. L. Park, & L. G. Calhoun (Eds.), *Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis* (s. 23-42). New York: Psychology Press.

Curry, L. A., Snyder, C. R., Cook, D. L., Ruby, B. C., & Rehn, M. (1997). Role of hope in academic and sport achievement. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*(6), 1257-1267.

Davis, C. G., Nolen-Hoeksema, S., & Larson, J. (1998). Making sense of loss and benefiting from the experience: two construals of meaning. *Journal of Personality and Social Psychology*, *75*(2), 561-574. doi: /10.1037/0022-3514.75.2.561

Dekel, S., Mandl, C., & Solomon, Z. (2011). Shared and unique predictors of post-traumatic growth and distress. *Journal of Clinical Psychology, 67*(3), 241-252. doi:10.1002/jclp. 20747.

Dirik, G., & Karanci, A. N. (2008). Variables related to posttraumatic growth in Turkish rheumatoid arthritis patients. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, *15*(3), 193-203.

Dürü, C. (2006). Travma sonrasi stres belirtileri ve travma sonrası büyümenin çeşitli değiskenler açısıdan incelenmesi ve bir model önerisi, (Doctora tezi, Hacettepe Universitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006).

Feldman, D. B., & Snyder, C. R. (2005). Hope and the meaningful life: Theoretical and empirical associations between goal-directed thinking and life meaning. *Journal of Social and Clinical Psychology*, *24*(3), 401-421.

Frazier, P., Conlon, A., & Glaser, T. (2001). Positive and negative life changes following sexual assault. *Journal of consulting and clinical psychology*, *69*(6), 1048-1055.

Frazier, P., & Kaler, M. E. (2006). Assessing the validity of self-reported stress-related growth. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 74*(5), 859-869.

Frazier, P., Tennen, H., Gavian, M., Park, C., Tomich, P., & Tashiro, T. (2009). Does self-reported posttraumatic growth reflect genuine positive change? *Psychological Science, 20*(7), 912-919.

Galea, S., Nandi, A., & Vlahov, D. (2005). The epidemiology of Posttraumatic stress disorder after disasters. *Epidemiologic Reviews, 27*, 78-91. doi: 10.1093/epirev/mxi003.

Green, L. S., Oades, L. G., Grant, A. M. (2006). Cognitive behavioral, solution-focused life coaching: Enhancing goal strivings, well-being, and hope. *The Journal of Positive Psychology, 1* (3), 142-149.

Helgeson, V. S., Reynolds, K. A., & Tomich, P. L. (2006). A meta-analytic review of benefit finding and growth. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 74*, 797- 816. doi: 10.1037/0022-006X.74.5.797.

Hirsch, T. L. & Lazar, A. (2012). Experiencing processes of growth: Coping and PTG among mothers who were exposed to rocket attacks. *Traumatology, 18*(2), 50–60.doi: 10.1177/1534765611426792.

Ho, S., Rajandram, R. K., Chan, N., Samman, N., McGrath, C., & Zwahlen, R. A. (2011). The roles of hope and optimism on posttraumatic growth in oral cavity cancer patients. *Oral oncology*, *47*(2), 121-124.

Hobfoll, S. E., Hall, B. J., Canetti-Nisim, D., Galea, S., Johnson, R. J., & Palmieri, P. A. (2007). Refining our understanding of traumatic growth in the face of terrorism: Moving from meaning cognitions to doing what is meaningful. *Applied Psychology: An International Review, 56*(3), 345-366.

Irwing, L. M., Snyder, C. R., & Crowson, Jr. J.J. (1998). Hope and coping with cancer by college women. *Journal of Personality, 66*(2), 195-214.

Janoff-Bulman, R. (1992). *Shattered assumptions: Towards a new psychology of trauma*. New York: Free Press.

Janoff-Bulman, R. (2004). Posttraumatic growth: Three explanatory models.*Psychological Inquiry, 15*(1), 30-34.

Kağan, M., Güleç, M., Boysan, M., & Çavuş, H. (2012). Travma Sonrası Büyüme Envanteri'nin Türkçe Versiyonunun Normal Toplumda Hiyerarşik Faktör Yapısı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, *11*(5), 617-624.

Karancı, N., & Acartürk, C. (2005). Post-traumatic growth among Marmara earthquake survivors involved in disaster preparedness as volunteers. *Traumatology, 11*(4), 307-323. doi: 10.1177/153476560501100409.

Kessler, R. C., Sonnega, A., Bromet, E., Hughes, M., & Nelson, C. B. (1995). Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. *Archives of General Psychiatry, 52*, 1048-1060.

Lazarus, R.S. & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal and Coping*. New York: Springer Pub. Co.

Lechner, S. C., & Antoni, M. H. (2004). Posttraumatic growth and group-based interventions for persons dealing with cancer: What we have learned so far? *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, *5*(1), 35-41.

Lerolain, S., Bonnaud–Antignac, A. and Florin, A. (2010). Long term posttraumatic growth after breast cancer: Prevalence, predictors and relationship with psychological health. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 17, 14–22.doi: 10.1007/s10880-009-9183-6.

Levine, S. Z., Laufer, A., Hamama-Raz, Y., Stein, E. & Solomon, Z. (2008). Posttraumatic Growth in Adolescence: Examining its components and relationship with PTSD. *Journal of Traumatic Stress, 21*(5), 492-496. doi: 10.1002/jts.20361

Linley, P. A., & Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review.*Journal of traumatic stress*, *17*(1), 11-21.

Lopez, S. J., Floyd, R. K., Ulven, J. C., & Snyder, C. R. (2000). Hope therapy: Helping cclients build a house of hope. In C. R. Snyder (Ed), *Handbook of hope: Theory, measures, and applications* (s.123-150). San Diego, CA, US: Academic Press.

Lowe, S. R., Manove, E. E., & Rhodes, J. E. (2013). Posttraumatic stress and posttraumatic growth among low-income mothers who survived hurricane Katrina. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 81*(5), 877-889. doi:10.1037/a0033252.

Manne, S., Ostroff, J., Winkel, G., Goldstein, L., Fox, K., & Grana, G. (2004). Posttraumatic growth after breast cancer: Patient, partner, and couple perspectives. Psychosomatic Medicine, 66, 442–454.

Martin, L.L., & Tesser, A. (1996). Clarifying our thoughts. In R.S. Wyer (Ed.), Ruminative thought: Advances in social cognition (s. 189-209). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Milam, J. E. (2004). Posttraumatic growth among HIV/AIDS patients. *Journal of Applied Social Psychology*, *34*(11), 2353-2376.

Michael, S. T., & Snyder, C. R. (2005). Getting unstuck: The roles of hope, finding meaning, and rumination in the adjustment to bereavement among college students. *Death studies*, *29*(5), 435-458.

Mols, F., Vingerhoets, A. J., Coebergh, J. W. W., & van de Poll-Franse, L. V. (2009). Well- being, posttraumatic growth and benefit finding in long-term breast cancer survivors. *Psychology and Health*, *24*(5), 583-595.

Moran, S., Schmidt, J., & Burker, E. J. (2013). Posttraumatic growth and posttraumatic stress disorder in veterans. *Journal of Rehabilitation, 79*(2), 34-43.

Neria, Y., Nandi, A., & Galea, S. (2008). Post-traumatic stress disorder following disasters: systematic review. *Psychological Medicine, 38*, 467-480. doi: 10.1017/S0033291707001353.

Nolen-Hoeksema, S. (1987). Sex differences in unipolar depression: evidence and theory. *Psychological Bulletin, 101*(2), 259-282.

Nolen-Hoeksema, S. & Davis, C. G. (2004). Theoretical and methodological issues in the assessment and interpretation of posttraumatic growth. *Psychological Inquiry, 15*, 60–64

Özer, E. J., Best, S. R., Lipsey, T. L., & Weiss, D. S. (2003). Predictors of posttraumatic stress disorder and symptoms in adults: A metaanalysis. *Psychological Bulletin, 129*, 52–71.

Park, C. L., Aldwin, C. M., Fenster, J. R., & Snyder, L. B. (2008). Pathways to posttraumatic growth versus posttraumatic stress: Coping and emotional reactions following the September 11, 2001, terrorist attacks. *American Journal of Orthopsychiatry, 78*(3), 300-312.

Park, C. L., & Lechner, S. (2006). Measurement issues in assessing growth following stressful life experiences. L. G. Calhoun & R. G. Tedeschi (Eds), *Handbook of posttraumatic growth: Research and practice* (s. 47-67). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Park, C. L., Mills-Baxter, M. A., & Fenster, J. R. (2005). Post-traumatic growth from life's most traumatic event: Influences on elders' current coping and adjustment. *Traumatology, 11*(4), 297-306. doi:10.1177/153476560501100408.

Peterson, C., Park, N., Pole, N., D'Andrea, W., & Seligman, M. E. P. (2008). Strengths of character and posttraumatic growth. *Journal of Traumatic Stress, 21*(2), 214-217. doi: 10.1002/jts.20332

Powell, S., Rosner, R., Butollo, W., Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2003). Posttraumatic growth after war: A study with former refugees and displaced people in Sarajevo. *Journal of Clinical Psychology*, *59*(1), 71-83.

Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1985). Optimism, coping, and health: assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health psychology*, *4*(3), 219.

Schroevers, M. J., & Teo, I. (2008). The report of posttraumatic growth in Malaysian cancer patients: Relationships with psychological distress and coping strategies. *Psycho-Oncology, 17*, 1239-1246. doi:10.1002/pon.1366.

Seligman, M. E. P. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist, 55*(1), 5-14.

Snyder, C.R. (2000). Hypothesis: There is hope. In C.R. Snyder (Ed). *Handbook of hope: Theory, measures, and applications* (p. 3-21). San Diego, CA: Academic.

Snyder, C.R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory, 13*(4), 249-275.

Snyder, C.R. & Lopez, S. J. (2007). *Positive Psychology: the scientific and practical explorations of human strengths*. US: Sage Publications, Inc.

Somerfield, M. R., & McCrae, R. R. (2000). Stress and coping research: Methodological challenges, theoretical advances, and clinical applications. *American Psychologist*, *55*(6), 620-625.

Stanton, A. L., Danoff-Burg, S., & Huggins, M. E. (2002). The first year after breast cancer diagnosis: Hope and coping strategies as predictors of adjustment. *Psycho-oncology, 11*, 93-102.

Steger, M. F., Frazier, P. A., & Zacchanini, J. L. (2008). Terrorism in two cultures: Stress and growth following September 11 and the Madrid train bombings. *Journal of Loss and Trauma, 13*, 511-527. doi:10.1080/15325020802173660.

Steger, M. F., Owens, G. P., & Park, C. L. (2015). Violations of war: Testing the meaning-making model among Vietnam veterans. *Journal of Clinical Psychology, 71*(1), 105-116. doi: 10.1002/jclp.22121.

Taku, K., Cann, A., Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (2008). The factor structure of the Posttraumatic Growth Inventory: A comparison of five models using confirmatory factor analysis. *Journal of traumatic stress*, *21*(2), 158-164.

Taku, K., Cann, A., Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2009). Intrusive versus deliberate rumination in posttraumatic growth across US and Japanese samples. *Anxiety, Stress, & Coping, 22*, 129-136. DOI: 10.1080/10615800802317841

Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress, 9*(3), 455-471.

Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, *15*(1), 1-18.

Tedeschi, R. G., Park, C. L., & Calhoun, L. G. (2008). *Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis*. New York: Psychology Press.

Tennen, H. & Affleck, G. (2008). Personality and Transformation in the face of adversity. R. G. Tedeschi, C. L. Park, & L. G. Calhoun (Eds.), *Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis* (s. *65-98).* New York: Psychology Press.

Tennen, H., Affleck, G., Urrows, S., Higgins, P., & Mendola, R. (1992). Perceiving control, construing benefits, and daily processes in rheumatoid arthritis. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, *24*(2), 186-203.

Triplett, K. N., Tedeschi, R. G., Cann, A., Calhoun, L. G., & Reeve, C. L. (2011). Posttraumatic growth, meaning in life, and life satisfaction in response to trauma. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. Advance online publication. doi: 10.1037/a0024204

Updegraff, J. A., Taylor, S. E., Kemeny, M. E., & Wyatt, G. E. (2002). Positive and negative effects of HIV infection in women with low socioeconomic resources. *Personality and Social Psychology Bulletin, 28*, 382-394. doi:10.1177/0146167202286009.

Wilson, J. P., & Moran, T. A. (1998). Psychological trauma: Posttraumatic stress disorder and spirituality. *Journal of Psychology and Theology, 26*, 168-178.

Yu, X., Lau, J. T. F., Zhang, J., Mak, W. W. S., Chow Choi, K., Lui, W. W. S., Zhang, J., & Chan, E. Y. Y. (2010). Posttraumatic growth and reduced suicidal ideation among adolescents at month 1 after the Sichuan Earthquake. *Journal of Affective Disorders, 123*, 327-331. doi:10.1016/j.jad.2009.09.019.

Zwahlena, R. A., Rajandramb, R. K., & Jeneweinc, J. (2015). Posttraumatic Growth in Oral Cavity Cancer in Relation to Positive Coping Strategies, Hope, and Optimism. *Comprehensive Guide to Post-Traumatic Stress Disorder*, 1-12. doi: 10.1007/978-3-319-08613-2_47-1

BÖLÜM 13

UMUT VE KARİYER OLGUNLUĞU

Uzm. Psk. Dan. D. Didem Kepir-Savoly

Umut, Antik Yunan ve Roma mitolojileri ve çeşitli dinler başta olmak üzere farklı kaynaklarca ele alınmıştır. Umut, birçok konuda kişiyi güdüleyici ve cesaretlendirici bir güce sahiptir. Son yıllarda umut, kariyer danışmanlığı alanındaki kavramlarla da ele alınmaktadır. Bu çalışmaların işaret ettiklerinden hareketle, umudun amaç odaklı ve motive edici yaklaşımı ile kariyer gelişimi sürecine etkili bir şekilde hizmet ettiği ve bu süreçle baş etmede kolaylaştırıcı bir faktör olduğu belirtilebilir. Bu bölümde umudun kariyer olgunluğu üzerindeki rolü incelenmiştir. Bu nedenle öncelikle kariyer ve kariyer gelişiminden kısaca söz edildikten sonra kariyer gelişim dönemleri ve görevleri hakkında bilgiler verilerek kariyer olgunluğunun bu kavramlar içerisindeki yerine değinilmiştir. Ardından kariyer olgunluğu ve umut kavramları açıklanarak literatürde ilgili kavramlarla yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Son olarak umudun kariyer olgunluğu üzerindeki olası etkisi üzerinde durulmuştur.

İlgili literatür incelendiğinde, meslek ve kariyer kavramlarının içerikleri birbirinden farklı olsa da sıklıkla birbirinin yerine kullanıldığı (Hartung, Porfeli ve Vondracek, 2005; Super, 1980) görülmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak, söz konusu iki kavramın farkına değinilmesinin kavram karışıklığını engelleyeceği düşünülmüştür. Meslek, bireyin çalışma hayatı boyunca üstlendiği işlerin bir bütünü olarak tanımlanmaktadır (Aytaç, 2005). Kariyerin ise bireyin belirli bir rolde gelişme sürecini içine alan, yaşamı boyunca izlediği planlı bir gidişat (Schein, 1977); yaşamı boyunca dahil olduğu iş ve serbest zaman etkinliklerinin tamamı (Sears, 1982); bir ömür boyu yaşanan olaylar dizisi, bireyin meslek ve diğer yaşam rollerinin birbirini etkilemesi ve izlemesi sonucu oluşan genel örüntü ve gelişim çizgisinde, özellikle iş ve mesleğe ilişkin rollerinde ilerleme, duraklama ve gerilemeleri içeren bir süreç (Herr, Cramer, Niles, 2004, Akt., Yeşilyaprak, 2011) olduğu ifade edilmektedir. Tanımlardan da görülebileceği gibi kariyer, kişinin ya-

mi ve akademik başarı alanlarında iyileşmeler olacağını belirtmektedir. Umut ve kariyer olgunluğunu beraber ele alan teori ve uygulamaya katkı sağlayacak çalışmaların arttırılmasıyla bireylerin umutlu bir şekilde kariyer yolculuklarına başlamaları ve/veya devam etmeleri desteklenebilir ve bu süreçte kazandıkları bilgi ve becerilerden yaşamları boyunca yararlanmaları sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Akalın, Ö. (2006). *Okul öncesi öğretmen adaylarının mesleki algıları ile geleceğe yönelik umut düzeylerinin karşılaştırılması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Akay, B. (1983). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Akbalık, G. (1991). *Ortaokul III. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Akbulut, N. (2010). *The relationship between vocational maturity and hopelessness among female and male twelfth grade students.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Akman Y. ve Korkut, F. (1993). Umut ölçeği üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9,* 193-203.

American School Counselor Association. (2005). *The ASCA national model: A framework for school counseling programs.* Alexandria, VA: Author.

Amundson, R. (1997). Myths, metaphors and moxie: The 3M's of career counselling. *Journal of Employment Counseling, 34,* 76-84.

Aydın, S. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Gelişiminde Kariyer Planlama Merkezlerinin Rolü:* İstanbul Ticaret Üniversitesi Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.

Aytaç, S. (2005). *Çalışma yaşamında kariyer.* İstanbul: 4 Nokta Matbaacılık.

Bacanlı, F. (1996). *Bir mesleki grup rehberlik programı ve uygulama kılavuzu.* Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Bal, P. N. (1998). *Ergenlik döneminde mesleki karar verme olgunluğunun incelenmesi ve mesleki karar verme eğitim programının etkisinin araştırılması.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Betz, N. (2001). Career self efficacy. İçinde Frederic T. Leong ve Azy Barak (Ed), *Contemporary Models in Vocational Psychology* (98-102) New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Bozgeyikli, H., Doğan, H. ve Işıklar, A. (2010). Üstün yetenekli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28,* 133-149.

Brown, S. D. ve Lent, R. W. (2005). *Career development and counseling: Putting theory and research to work.* Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc.

Carifio, J. ve Rhodes, L. (2002). Construct validities and the empirical relationships between optimism, hope, self-efficacy and locus of control. *Work, 19,* 125-136.

Chang, E. C. (1998). Hope, problem-solving ability and coping in a college student population: Some implications for theory and practice. *Journal of Clinical Psychology, 54,* 953-962.

Cheaven, J., Gum, A., Feldman, D. B., Michael, S. T., ve Snyder, C. R. (2001, Ağustos). *A group intervention to increase hope in community sample*. American Psychological Association, San Francisco.

Ciarrochi, J. Heaven, P. ve Davies, F. (2007). The impact of hope, self-esteem and attributional style on adolescents' school grades and emotional well-being: A longitudinal study. *Journal of Research in Personality, 41,* 1161-1178.

Coertse, S. ve Schepers, J. M. (2004). Some personality and cognitive correlates of career maturity. *SA Journal of Industrial Psychology, 30* (2), 56-73.

Corbishley, M. A. ve Yost, E. B. (1989). Psychological aspects of career counseling. *Journal of Career Development, 16* (1), 43-51.

Crites, J. O. (1978). *Career maturity inventory: Theory and research handbook.* Monterey, CA: McGraw-Hill.

Crites, J. O. (1981). *Career counselling: Models, methods and materials*. New York: McGraw-Hill.

Curry, L. A., Maniar, S. D., Sondag, K. A. ve Sandstedt, S. (1999). *An optimal performance academic course for university students and student-athletes.* Unpublished manuscript. University Montana, Missoula.

Cytrynbaum, S. ve Crites, J. O. (1989). The utility of adult development theory in understanding career adjustment process. İçinde M. B. Arthur, D. T. Hall ve B. S. Lawrence (Eds), *Handbook of career theory* (66-88). New York: Cambridge University Press.

Çakar, M. (1997). *Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeylerinin karşılaştırılması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Diemer, M. A. ve Blustein, D. L. (2007). Vocational hope and vocational identity: Urban adolescents' career development. *Journal of Career Assessment, 15* (1), 98-118.

Dinçer, B. (2013). *İlköğretim matematik öğretmen adaylarının mesleğe karşı tutum, algı ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Dixon, R. A. (2000). *Self-concept, social support systems and career maturity of the female college students.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Maryland, Baltimore.

Dykeman, F. B. (2001). Correlation of vocational maturity and components of vocational amturity with rated work effectiveness. *Education, 104* (1), 80-84.

Farrell, S. J. ve Horvath, P. (1999). Career maturity and work orientation: Predictors of vocational choice certainty. *Guidance and Counseling, 15* (1).

Fuqua, D. R., Seaworth, T. B. ve Newman, J. L. (1987). The relationship of career indecision and anxiety: A multivariate examination. *Journal of Vocational Behavior, 30,* 175-186.

Gilman, R., Dooley, J. ve Florell, D. (2006). Relative levels of hope and their relationship with academic and psychological indicators among adolescents. *Journal of Social and Clinical Psychology, 25,* 166-178.

Gökçe, B. (1984). *Orta öğretim gençliğinin beklenti ve sorunları.* Ankara: M.E.B. Yayınları.

Hamamcı, Z. ve Çoban, A. E. (2007). Mesleki olgunluk ve mesleki kararsızlığın akılcı olmayan inançlarla ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3* (2), 31-42.

Hartung, P. J., Porfeli, E. J. ve Vondracek, F. W. (2005). Child vocational development: A review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior, 66* (3), 385-419.

Hirschi, A. (2014). Hope as a resource for self-directed career management: Investigating mediating effects on proactive career behaviors and life and job satisfaction. *Journal of Happiness Studies,15,* 1495-1512.

Hirschi, A., Abessolo, M. ve Froidevaux, A. (2015). Hope as a resource for career exploration: Examining incremental and cross-lagged effects. *Journal of Vocational Behavior, 86*, 38-47.

Irwing, L. M., Snyder, C. R. ve Cromson, Jr. J. J. (1998). Hope and coping with cancer by college women. *Journal of Personality, 66* (2), 195-214.

Jackson, C. C. ve Neville, H. A. (1998). Influence of racial identity attitudes on African American college students' vocational identity and hope. *Journal of Vocational Behavior, 53* (1), 97-113.

Jung, C. Y. ve Miller, L. E. (1990). *Predictor of students career maturity in central Ohio high schools*. Summary Research. Ohio State University, Colombia.

Juntunen, C. L. ve Wettersten, K. B. (2006). Work hope: Development and initial validation of a measure. *Journal of Counseling Pscyhology, 53* (1), 94-106.

Kepir Savoly, D. D. ve Korkut Owen, F. (2015). Üniversite adaylarında meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar. *Journal of Human Sciences, 12* (2), 820-836.

Khan, S. B. ve Alvi, S. A. (1983). Educational, social and psychological correlates of vocational maturity. *Journal of Vocational Behavior, 22,* 357-364.

Klausner, E. J., Clarkin, J. F., Spielman, L., Pupo, C., Abrams, R. ve Alexopoulos, G. S. (1998). Late-life depression and functional disability: The role of goal focused group psychotherapy. *International Journal of Geriatric Psychiatry, 13,* 707-716.

Kodan, S. (2013). Üniversite öğrencilerinde umutsuzluk ve akılcı olmayan inanışlar arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11* (2), 175-190.

Krumboltz, J. D. (1991). Manual for the Career Beliefs Inventory. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Kutluğ, Y. (2007). *Çocuk gelişimi eğitimi ile okul öncesi öğretmenliği son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk ve kendini kabul düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kwon, P. (2000). Hope and dysphoria: The moderating role of defense mechanisms. *Journal of Personality, 68,* 199-223.

Lee, C. M. (2007). *Career maturity, career decision-making self-efficacy, interdependent self-construal, locus of control and gender role ideology of Chinese adolescents in Hong Kong*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hong Kong Baptist University. Hong Kong.

Legum, H. ve Hoare, C. (2004). Impact of a career intervention on at-risk middle school students' career maturity levels, academic achievement and self-esteem. *Professional School Counseling, 8* (2), 148-155.

Lennings, C. J. (1995). An investigation of the eeffects of agency and time perspective variables on career maturity. *Journal of Pscyhology, 128* (3), 243-253.

Lewis, H. A. ve Keliver, W. (1996). Hope, coping and adjustment among children with sickle cell disease: Tests of mediator and moderator models. *Journal of Pediatric Psychology, 21* (1), 25-41.

Lopez, S. J. (2013). Making hope happen in the classroom. *Kappan Magazine, 95* (2), 19-22.

Luthan, F. s ve Jensen, S. M. (2002). Hope: A new positive strength for human resource development. *Human Resource Development Review,1* (3), 304-322.

Luzzo, D. A. (1993). Predicting the career maturity of undergraduates: A comparison of personal, educational and psychological factors. *Journal of College Student Development, 34,* 271-275.

Magaletta, P. R. ve Oliver, J. (1999). The hope construct, will and ways: Their relations with self-efficacy, optimism and general well-being. *Journal of Clinical Psychology, 55* (5), 539-551.

Marques, S. C., Pais-Ribeiro, J. L. ve Lopez, S. J. (2009). Validation of a Portuguese version of the Children Hope Scale. *School Psychology International, 30,* 538-551.

Marques, S. C., Lopez, S. J. ve Pais-Ribeiro, J. L. (2011). "Building hope for the future": A program to foster strengths in middle-school students. *Journal of Happiness Studies, 12,* 139-152.

McDermott, D. ve Snyder, C. R. (2000). The great big book of hope. Oakland, CA: New Harbinger.

Multon, K. D. Heppner, M. ve Lapan, R. T. (1995). An empirical derivation of career decision subtypes in a high school sample. *Journal of Vocational Behavior, 47,* 76-92.

Niles, S. G. (2011). Career flow: A hope-centered model of career development. *Journal of Employment Counseling, 48* (4), 173-175.

Özer, B. (2009). Bir grup lise öğrencisinde akademik erteleme davranışı: Sıklığı, olası nedenleri ve umudun rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4* (32), 12-19.

Özkamalı, E., Cesuroğlu, Ş. G., Hamamcı, Z., Buğa, A. ve Çekiç, A. (2014). The investigation of relationships between vocational maturity and irrational career beliefs. *Procedia – Social and Behavioral Sciences, 116,* 3072-3074.

Özmen, D., Dündar, P. E., Çetinkaya, A. Ç. Taşkın, O. ve Özmen, E.(2008). Lise öğrencilerinde umutsuzluk ve umutsuzluk düzeyini etkileyen etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 9,* 8-15.

Patton, W. ve Creed, P. A. (2001). Developmental issues in career maturity and career decision status. *The Career Development Quarterly, 49,* 336-351.

Patton,W. Creed, P. E. ve Muller, J. (2002). Career maturity and well-being as determinants of occupational status of recent school leavers: A brief report of an Australian study. *Journal of Adolescent Research, 17,* 425-435.

Pedrotti, J. T., Lopez, S. J. ve Krieshok, T. S. (2000). *Making hope happen: A program for fostering strengths in adolescents.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. University of Kansas, Lawrence.

Powell, D. F. ve Luzzo, D. A. (1998). Evaluating factors associated with the career maturity of high school students. *The Career Development Quarterly, 47,* 145-158.

Rand, K. L. (2009). Hope and optimism: Latent structures and influences on grade expectancy and academic performance. *Journal of Personality, 77* (1), 231-260.

Reed, C. A., Reardon, R. C., Lenz, J. G. ve Leierer, S. J. (2001). A cognitive career course: From theory to practice. *The Career Development Quarterly, 50,* 158-167.

Robinson, S. ve Tucker, K. (1986). Relation of goal instability to self-directed and interactional career counseling workshops. *Journal of Counseling Psychology, 33,* 418-424.

Sarı, S. V. (2011). *Lise son sınıf öğrencilerinin mesleğe karar verme özyeterliliklerini yordamada umut, kontrol odağı ve çok boyutlu mükemmeliyetçilik özelliklerinin rolü.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Schein, E. H. (1977). *Organisational psychology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Schnorr, D. L. (1998). An investigation of the relationship between participation in a career program, career beliefs and the career maturity of adolescents at-risk of dropping out of school. *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences, 59* (6-A).

Sears, S. (1982). A definition of career guidance terms: A national vocational guidance association perspective. *The Vocational Guidance Quarterley, 31,* 137-143.

Sekmenli, T. (2000). *Lise 1. Sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.

Seligman, L. (1980). Assessment in developmental career counseling. Cranston: Carroll Pres.

Shorey, H. S., Little, T. D., Snyder, C. R., Kluck, B. ve Robitschek, C. (2007). Hope and personal growth initiative: A comparison of positive, future-oriented constructs. *Personality and Individual Differences, 43,* 1917-1926.

Smart, R. ve Peterson, C. (1997). Super's career stages and the decision to change careers. *Journal of Vocational Behavior, 51,* 358-374.

Snyder, C. R. (1995). Conceptualizing, Measuring and Nurturing Hope. *Journal of Counseling and Development*, *73*, 355-360.

Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry, 13,* 249-275.

Snyder, C. R. ve Lopez, S.J. (2007). Positive psychology. The scientific and practical explorations of human strengths. California: Sage.

Snyder, C. R., Irving, L. M. ve Anderson, J. (1991). Hope and health. İçinde C. R. Snyder ve D. R. Forsyth (Ed), *Handbook of Social and Clinical Psychology: The Health Perspective* (285-305). New York: Pergamon Press.

Snyder, C. R., Lapointe, A. B., Crownson, J. J. ve Early, S. (1998). Preferences of high and low hope people for self referential input. *Cognition and Emotion, 12,* 807-823.

Snyder, C. R., Sympson, S. C., Michael, S. T. ve Cheavens, J. (2000). *The optimism and hope constructs: Variants on a positive expectancy theme*. Washington: American Psychological Association.

Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M., Ware, L., Danovsky, M. ve arkadaşları (1997). The development and validation of the children's hope scale. *Journal of Pediatric Psychology, 22,* 399-421.

Snyder, C. R., Shorey, H. S., Cheavens, J., Pulvers, K. M., Adams III, V. H. ve Wiklund, C. (2002). Hope and academic success in college. *Journal of Educational Psychology, 70*(2), 321-335.

Stanton, A. L., Danoff-Burg, S. ve Huggins, M. E. (2002). The first year after breast canccer diagnosis: Hope and coping strategies as predictors of adjustment. *Psycho-oncology, 11,* 93-102.

Super, D. E. (1957). *The psychology of careers*. New York: Harper & Row.

Super, D. E. (1977). Vocational maturity in mid-career. *The Vocational Guidance Quarterly, 6,* 294-302.

Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior, 16*, 282-298.

Super, D. E. ve Hall, D. T. (1978). Career development: Exploration and planning. *Annual Review of Psychology, 29,* 333-372.

Super, D. E. ve Kidd, J. M. (1979). Vocational maturity in adulthood: Toward turning a model into a measure. *Journal of Vocational Behavior, 14,* 255-270.

Super, D. E. ve Overstreet, P. L. (1960). The vocational maturity of ninth-grade boys. New York: Teachers College Press.

Sürücü, M. (2005). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk ve algıladıkları sosyal destek düzeyinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Taylor, K. M. ve Popma, J. (1990). An examination of the relationships among career decision-making, self-efficacy, career salience, locus of control and vocational indecision. *Journal of Vocational Behavior, 37,* 17-31.

Tuckman, B. W. (1974). An age-grade model for career development education. *Journal of Vocational Behavior, 4,* 193-212.

Ulaş, Ö. (2011). Lise öğrencilerinde mesleki olgunluğun yordayıcıları. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ulu, E. (2007). *Lise öğrencilerinin kariyer inançlarının bazı değişkenlere göre yordanması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

Usluer, E. (1996). *Meslek inceleme yaşantısının mesleki olgunluğa etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Uzbaş, A. (1998). *Çocukların çaresizlik davranışlarının depresyon düzeylerine etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Uzun Özer, B. ve Tezer, E. (2008). Umut ve olumlu-olumsuz duygular arasındaki ilişkiler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 23,* 81-86.

Valle, M. F., Huebner, E. S. ve Suldo, S. M. (2006). An analysis of hope as a psychological strength. *Journal of School Psychology, 44,* 393-406.

Walls, R. T. ve Galkus, S. P. (1974). Reinforcers, values and vocational maturity in adults. *Journal of Vocational Behavior, 29,* 7-16.

Westbrook, B. W., Sanford, E. E. ve Donnelly, M. H. (1990). The relationship between career maturity test scores and appropriateness of career choices: A replication. *Journal of Vocational Behavior, 36* (1), 20-32.

Wu, J. J. (2003). *Work hope as a mediator between proactive coping and career planfulness in domestic and international university students.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Virginia Commonwealth University, Virginia.

Yeşilyaprak, B. (2011). Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığına giriş. İçinde B. Yeşilyaprak (Editör), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya* (s. 31-36). Ankara: Pegem Akademi.

Ziebell, J. L. C. (2010). Promoting viable career choice goals through career decision-making self-efficacy and career maturity in inner-city high school students: A test of social cognitive career theory. Erişimtarihi:10.04.2016,http://conservancy.umn.edu/bitstream/handle/11299/96093/ConkelZiebell_umn_0130E_11055.pdf?sequence=1

BÖLÜM 14

OKULDA UMUT

Yrd. Doç. Dr. Canan Koç

EĞİTİM ORTAMLARINDA DUYGULAR

Sınıf, öğrenme öğretme süreçlerinin gerçekleştiği, pek çok boyutu ve bu boyutlar arasındaki etkileşimleri kapsayan karmaşık bir yapıya sahiptir. Açıkgöz'ün (2009) belirttiği gibi her sınıfın kendine özgü çevresel özellikleri, atmosferi vardır. Bazı sınıflar hareketli, bazı sınıflar durgun, bazıları rahat, bazıları gergin, bazıları neşeli, bazıları neşesizdir. Öğrencilerin öğrenmeleri böyle çevreler içinde gerçekleşir. Olumlu sınıf atmosferinin yaratılmasını destekleyen, öğretimsel etkileşimler boyunca öğrencilerin ve öğretmenlerin etkili katılımlarında önemli rol oynayan duyguların tanımlanması ve anlaşılması önem taşımaktadır (Meyer & Turner, 2006).

2000'lerde sınıf bağlamı içinde öğretim, öğrenme ve güdüyle ilgilenen araştırmacılar duygusal konuları daha fazla göz ardı edemezlerdi. Duygular öğretim ve öğrenme sürecinin hemen her yönüyle yakından ilgilidir. Bu nedenle okul ortamında duyguların doğasının anlaşılması oldukça önemlidir (Schutz & Lanehardt, 2002). Duygular, bir bireyin kişisel ve çevresel taleplere uyumunu düzenleyen temel psikolojik sistemlerdir. Bunlar, öznel deneyimler ve duyuşsal, bilişsel, dışavurumsal, güdüsel ve fizyolojik bileşenlerden oluşan çok boyutlu yapılar olarak ele alınmaktadır. "Akademik duygular" kavramı öğretimsel bağlamda, doğrudan öğrencilerin öğrenme, sınıf öğretimi ve başarılarına bağlı duygularını kapsayan "şemsiye kavram" olarak Pekrun, Goetz, Titz ve Perry (2002) tarafından önerilmiştir (Gläser-Zikuda, Stuchlíková & Janík, 2013). Sınav kaygısı dışında akademik duyguların eğitim araştırmalarında büyük ölçüde ihmal edildiği (Pekrun, Goetz, Titz & Perry, 2002) ve bu konudaki çalışmaların son yıllarda arttığı dikkat çekmektedir. Eğitim ortamlarında akademik duygular kapsamındaki ilk çalışmaların 1930'lu yıllarda öğrencilerin sınav kaygıları ile

yönüyle etkileyen duyguların iyi anlaşılması, bu süreçlerin etkili bir şekilde yapılandırılmasında önem taşımaktadır. Akademik ortamlarda, öğrencilerin güdü, öğrenme stratejileri, özdüzenleme, akademik benlik kavramı, öz yeterlik ve akademik başarıları ile ilişkili olan akademik duyguların daha iyi anlaşılabilmesi için çeşitli kuramsal modellerin oluşturulduğu görülmektedir. Olumlu ve olumsuz duyguların nasıl oluştuğu ve neleri nasıl etkilediği ile ilgili bu kuramsal açıklamaları test eden çalışmalar yapılmaktadır. Ancak eğitim ortamlarında olumlu duyguların nasıl geliştirileceği ve olumsuz duyguların nasıl azaltabileceğine ilişkin daha çok çalışmaya ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Olumlu bir başarı duygusu olan umut son yıllarda başlı başına bir araştırma konusu hâline gelmiştir. Bunun nedeni umudun, genel olarak bireyin iyi oluşundan kariyeriyle ilgili kararları gibi yaşamın farklı alanlarında etkili olduğu görülmektedir. Eğitim ortamlarında ise, umut öğrencilerin daha stratejik öğrenmelerini, daha güdülü olmalarını, özdüzenlemelerini ve öğrenme sürecinde kendilerini negatif duygulardan korumalarını ve akademik başarılarını desteklemektedir. Umudun sınıfta nasıl geliştirileceği konusu, bu konuyla ilgili yapılan araştırmaların önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Umudun nasıl geliştirilebileceğine ilişkin araştırmacılar tarafından çeşitli öneriler sunulmakla birlikte, bu konunun program geliştirme çalışmalarıyla birlikte daha sistemli bir şekilde ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

Ayrıca, öğretmenlerin eğitim ortamındaki duygulara ve umuda ilişkin farkındalıkları artırılmalı ve olumlu duyguların geliştirilebilmesi için, öğretmenlere hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimle gerekli yeterlikler kazandırılmalıdır. Çünkü sınıfta umut tohumlarını ekecek olanlar öğretmenlerdir.

KAYNAKLAR

Açıkgöz, K. Ü. (2009). *Etkili öğrenme ve öğretme*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Açıkgöz, K. Ü. (2011). *Aktif öğrenme*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Akın, Ç., Çetin, B. (2007). Başarı yönelimleri ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim Araştırmaları*. 26, 1-12.

Alkan, V. (2011). Etkili matematik öğretiminin gerçekleştirilmesindeki engellerden biri: Kaygı ve nedenleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 89-107.

Ames, C. (1992). Classrooms: Goals, Structures And Student Motivation. *Journal of Educational Psychology*, 84 (3), 261-271.

Artino Jr, A. R., Holmboe, E. S., Durning, S. J. (2012). Can achievement emotions be used to better understand motivation, learning, and performance in medical education?. *Medical Teacher*, 34: 240-244.

Barr, R. D., Gibson, E. L. (2015). Soowing seeds of hope. *Educational Leadership*/Summer.

Başören, M. (2015). *Lise öğrencilerinin matematik dersine katılımının, duygu düzenleme, algılanan araçsallık, umut ve başarı değişkenleriyle olan ilişkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Bekdemir, M. (2009). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin matematik kaygı düzeylerinin ve başarılarının değerlendirilmesi. *EÜFBED-Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2, 2.

Burke, T. L. (2002). You only teach Jung once: Why not make it memorable? *Psychology Teacher Network*, 12, 1.

Guskley, T. A. (2013). *Student achievement: relations among intrinsic motivation, social-emotional skills, and hope*. Unpublished Doctoral Dissertation. St. John's University

Çalık, B. (2014). *The relationship between mathematics achievement emotions, mathematics self efficacy and self- regulated strategies among middle school students*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Middle East Technical University,

Denizli, S. (2004). *The role of hope and study skills in predicting test anxiety levels of university students*. Master Thesis. Ankara: Middle East Technical University.

Dettmers, S., Trautwein, U., Lüdtke, O., Goetz, T., Frenzel, A. C., Pekrun, R. (2011). Students' emotions during homework in mathematics: Testing a theoretical model of antecedents and achievement outcomes. *Contemporary Educational Psychology*, 36, 25-35.

Elliot, A. J., McGregor, H. A. (2001). A 2 X 2 Achievement Goal Framework. *Journal of Personality and Social Psychology*. 80, 3, 501-519.

Elliot, A. J., McGregor, H. A., Gable, S. (1999). Achievement Goals, Study Strategies, and Exam Performance: A Mediational Analysis. *Journal of Educational Psychology*, 91, 3, 549-563.

Erdoğan, O. (2013). *İlköğretim öğretmenlerinin öz yeterlik ve başarı algılarında yordayıcı olarak akademik iyimserlik, umut ve mesleki haz*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Frenzel, A. C., Goetz, T., Lüdtke, O., Pekrun, R., & Sutton, R. E. (2009). Emotional transmission in the classroom: Exploring the relationship between teacher and student enjoyment. *Journal of Educational Psychology*, 101(3), 705–716.

Gläser-Zikuda, M., Fuß, S., Laukenmann, M., Metz, K., Randler, C. (2005). Promoting students' emotions and achievement- Instructional design and evaluation of the ECOLE-approach. *Learning and Instruction* 15, 481-495.

Gläser-Zikuda, M., Stuchlíková, I., Janík, T. (2013). Emotional aspects of learning and teaching: Reviewing the field –discussing the issues. *Orbis Scholae*, 7 (2), 7-22.

Goetz, T., Lüdtke, O., Nett, U. E., Keller, M. M., Lipnevich, A. A. (2013). Characteristics of teaching and students' emotions in the classroom: Investigating differences across domains. *Contemporary Educational Psychology* 38, 383-394.

Goetz, T., Pekrun, R., Hall, N., Haag, L. (2006). Academic emotions from a social-cognitive perspective: Antecedents and domain specifity of students' affect in the context of Latin instruction. *British Journal of Educational Psychology*, 76, 289-308.

Hacıömeroğlu, G., Bilgen, S., Tabuk, M. (2013). Başarı duygusu ölçeği-ilkokul'un Türkçe'ye uyarlama çalışması. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 38, 85-96.

Haight, J. A. (2011). *A mixed-methods study: Raising student achievement through the lens of hope and collective efficacy*. Doctoral Thesis. Indiana: Indiana University of Pennsylvania.

Hascher, T. (2010). Learning and emotion: perspectives for theory and research. *European Educational Research Journal*, 9, 1.

Huang, C. (2011). Achievement goals and achievement emotions: A meta-analysis. *Educ Psychol Rev,* 23, 359-388.

Järvenoja, H., Järvelä, S. (2005). How students describe the sources of their emotional and motivational experiences during the learning process: A qualitative approach. *Learning and Instruction,* 15, 465-480.

Kaplan, A. & Midgley, C. (1997). The effect of achievement goals: Does level of perceived academic competence make a difference? *Contemporary Educational Psychology*, 22, 415-435.

Kaplan, A., Maehr, M. L. (2007). The Contribution Sand Prospects Of Goal Orientation Theory. *Educ Psychol Rev*, 19, 141-184.

Korkut Owen, F., Niles, S. G. (2014). Yeni yaklaşım ve modeller. Yeşilyaprak, B. (Edit.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Levi, U., Einav, M., Ziv, O., Raskind, I., Margalit, M. (2014). Academic expectations and actual achievements: the roles of hope and effort. *Eur J Psychol Educ*, 29, 367-386.

Linnenbrink-Garcia, L., Pekrun, R. (2011). Students' emotions and academic engagement: Introduction to the special issue. *Contemporary Educational Psychology*, 36, 1-3.

Linnenbrink, E. A., Pintrich, P. R. (2002). Achievement goal theory and affect: An asymmetrical bidirectional model. *Educational Psychologist*, 37(2), 69-78.

Mattern, R. A. (2005). College students' goal orientations and achievement. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 17, 1, 27-32.

McDermott, D., Hastings, S. (2000). Children: Raising future hopes. C. R. Snyder (Edit.), *Handbook of hope theory, measures, and applications*. California: Academic Press.

Meyer, D. K., Turner, J. C. (2002). Discovering emotion in classroom motivation research. *Educational Psychologist*, 37 (2), 107-114.

Meyer, D. K., Turner, J. C. (2006). Re-conceptualizing emotion and motivation to learn in classroom contexts. *Educ Psychol Rev*, 18, 377-390.

Newell, R. J., Van Ryzin, M. J. (2007). Growing hope as a determinant of school effectiveness. *Phi Delta Kappan: Newell*, 88, 6.

Panitz, T. (2016). The case for student centered instruction via collaborative learning paradigms. http://home.capecod.net/~tpanitz/tedsarticles/coopbenefits.htm, Erişim tarihi: 07.06.2016.

Peixoto, F., Mata, L., Monteiro, V., Sanches, C., Pekrun, R. (2015). The Achievement Emotions Questionnaire: Validation for pre-adolescent students. *European Journal of Developmental Psychology*, 12, 4, 472-481.

Peker, M., & Şentürk, B. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin matematik kaygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 21-32.

Pekrun, R. (2005). Progress and open problems in educational emotion research. *Learning and Instruction*, 15, 497-506.

Pekrun, R. (2006). The Control-Value Theory of Achievement Emotions: Assumptions, corollaries, and implications for educational research and practice. *Educ Psychol Rev*, 18: 315-341.

Pekrun, R. (2014). Achievement emotions. In M. J. Furlong, R. Gilman, E. S. Huebner. *Handbook of positive psychology in schools*. New York: Routledge. Erişim Tarihi: 03.02.2016. https://books.google.com.tr/books?id=z0fIAgAAQBAJ&pg=PA161&lpg=PA161&dq

Pekrun, R., Elliot, A. J., Maier, M. A. (2009). Achievement goals and achievement emotions: Testing a model of their joint relations with academic performance. *Journal of Educational Psychology*, 101, 1, 115-135.

Pekrun, R., Frenzel, A., Goetz, T., & Perry, R. P. (2007). The control-value theory of achievement emotions: An integrative approach to emotions in education. In P.A. Schutz & R. Pekrun (Eds.), *Emotions in education* (pp. 13–36). San Diego:Academic Press.

Pekrun, R., Götz, T., Titz, W., Perry, R. P. (2002). Academic emotions in students' self-regulated learning and achievement: A program of qualitative and quantitative research. *Educational Psychologist*, 37, 2, 91-106.

Pekrun, R., Linnenbrink-Garcia, L. (2014). Introduction to emotions in education. R. Pekrun & L. Linnenbrink-Garcia (Edit. İn) *International handbook of emotions in education*. New York: Routledge.

Phan, H. P. (2013) Examination of Self-Efficacy and Hope: A Developmental Approach Using Latent Growth Modeling. *The Journal of Educational Research*, 106:2, 93-104,

Putwain, D. W., Larkin, D., Sander, P. (2013). A reciprocal model of achievement goals and learning related emotions in the first year of undergraduate study. *Contemporary Educational Psychology*, 38, 361-374.

Putwain, D. W., Sander, P., Larkin, D. (2013). Using the 2 X 2 framework of achievement goals to predict achievement emotions and academic performance. *Learning and Individual Differences*, 25, 80-84.

Slavin, R. E. (2015) Cooperative learning in elementary schools, *Education 3-13: International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*, 43:1, 5-14

Schutz, P. A., Lanehart, S. L. (2002). Introduction: Emotions in education. *Educational Psychologist,* 37 (2), 67-68.

Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Pegem Akademi.

Snyder, C. R. (2002) TARGET ARTICLE: Hope Theory: Rainbows in the Mind, *Psychological Inquiry*, 13:4, 249-275.

Snyder, C. R. (2005). Teaching: The lessons of hope. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24, 1, 72-84

Snyder, C. R., Shorey, H. S., Cheavens, J., Pulvers, K. M., Adams, V. H., Wiklund, C. (2002). Hope and academic success in college. *Journal of Educational Psychology*, 94, 4, 820-826.

Sutton, R. E., Mudrey-Camino, R., Knight, C. C. (2009). Teachers' emotion regulation and classroom management. *Theory Into Practice*, 48: 130-137.

Titsworth, S., McKenna, T. P., Mazer, J. P., Quinlan, M. M. (2013). The bright side of emotion in the classroom: Do teachers' behaviors predict students' enjoyment, hope, and pride?. *Communication Education*, 62:2, 191-209.

Uzun Özer, B. (2009). Bir grup lise öğrencisinde akademik erteleme davranışı: sıklığı, olası nedenleri ve umudun rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (32), 12-19.

Van Ryzin, M. J. (2011). Protective factors at school: Reciprocal effects among adolescents' perceptions of the school environment, engagement in learning, and hope. *J Youth Adolescence*, 40, 1568-1580.

Yamaç, A. (2014). Classroom Emotions Scale For Elementary School Students (Ces-Ess). *Mevlana International Journal of Education (MIJE)*, 4(1), 150-163.

Yüksel-Şahin, F. (2008). Mathematics anxiety among 4th and 5th grade Turkish elemantery shool students. *International Electronic Journal of Mathematics Education*, 3(3), 179-192.

Zusho, A., Karabenick, S. A., Bonney, C. R., Sims, B. C. (2007). Contextual Determinants of Motivation and Help Seeking in the College Classroom. In R.P. Perry and J. C. Smart (eds.), *The Scholarship of Teaching and Learning in Higher Education: An Evidence-Based Perspective*, 611-659. Springer.

BÖLÜM 15

THE ROLE OF HOPE IN COGNITIVE-BEHAVIOR THERAPIES

C. R. Snyder[1, 2], Stephen S. Ilardi[1], Jen Cheavens[1], Scott T. Michael[1], Laura Yamhure[1] ve Susie Sympson[1]

BİLİŞSEL-DAVRANIŞÇI TERAPİLERDE UMUDUN ROLÜ

Çev. İpek Günver

DODO'NUN HÜKMÜ BİLMECESİ

Son birkaç on yıl, değişim sağlamak amacıyla oluşan çeşitli yaklaşımların oransal etkilerini anlamak için yapılan karşılaştırmalı psikoterapi sonuç çalışmalarının hızla artışına tanık olmuştur. Bu çalışmalar sağlam bir sonuç ortaya çıkarmıştır: Kuramsal temellerine bakılmaksızın, çeşitli psikoterapi müdahalelerinin eşit derecede etkili olduğu görülmektedir (Garfield, 1996; Lambert & Bergin, 1994). Bu bulguyu her yaklaşımın kendine yakın görmesi, alandakilerin de "Herkes kazandı ve herkesin ödülü olmalı!" hükmünü veren Alice Harikalar Diyarında'nın bilmecesinde hüküm veren Dodo Kuşu'nun yanıtını kendilerine mal etmelerine yol açmıştır (Luborsky, Singer & Luborsky, 1975). Bilişsel-davranış terapileri üzerine çalışan ve araştırma yapan bizler için, Dodo'nun hükmü zor bir durum ortaya çıkarır. Bu durumda değişik bilişsel-davranışçı müdahalelerin eşit fayda sağlamalarına açıklama getiren mekanizmalar nelerdir? Dodo'nun hükmü olgusu önemli bir bulmaca olarak kalmaya devam etmektedir.

özellikle bıraktıktan sonra yineleme konusunda hassas oldukları görülür (Montgomery, 1996). Böyle bir bulguyu destekleyen biyolojik bulguların (ör. Nemeroff ve ark., 1997) yanı sıra umut kuramı durumu, ilaç tedavisinin kesilmesinin üzerine yinelemeye yatkınlığı yönünden görerek değerli bir bakış açısı sunmaktadır. Ayrıca bu bağlamda belirtmek gerekir ki panik bozukluğu tedavisinde (Otto, Gould & Pollack, 1994), obsesif kompülsif bozukluk tedavisinde (Stanley & Turner, 1995) ve blumia tedavisinde (Wilson, 1993) de bilişsel-davranışsal müdahaleler, ilaç tedavisine göre yineleme önleme konusunda üstünlük göstermektedir.

SONUÇ

Umudu artırma ve koruma işlemi, başarılı bilişsel-davranışsal müdahalelerde önemli bir rol oynamaktadır. Umut kuramında belirtildiği gibi umut, doğası gereği öncelikle bilişseldir ve açıkça işlevselleştirilmiş hedeflerin tanımlanması, bu hedeflere ulaşmak için strateji (alternatif düşünme yolları) geliştirme kapasitesi algısı, ve bu stratejilerin peşinden gitmek için gerekli inançla (eyleyici) açık bir şekilde ilişkilidir. Bilişsel-davranışsal müdahaleler, danışanlarda umut yaratma konusunda hedef belirlemeye, strateji geliştirmeye ve olumsuz düşüncelerin hedeflere ulaşmaya ilişkin uyarlanmasına büyük önem verdiği için oldukça uygun görünmektedir. Dahası, bu tarz müdahalelerin umut verici özellikleri, belki bir miktar da olsa çoğu bilişsel-davranışsal tedavinin önleyici yararlarını açıklamaya yardımcı olabilir. Umut kuramı konusunda keşfedilecek çok şey bulunmasına rağmen, özellikle üzerinde durulması gereken bir nokta da bu yapının bilişsel-davranışsal tedavi sürecinin çeşitli basamaklarında klinik bir gelişmeye nasıl aracılık edeceğidir.

KAYNAKLAR

Abramson,L.Y.,Seligman,M.E.P.,&Teasdale,J.D.(1978).Learned helplessness in humans:Critique and reformulation. Journal of Abnormal Psychology, 87, 49–74.

Anthony, M. M., Craske, M. G., & Barlow, D. H. (1995). Mastery of your specific phobia. Albany, NY: Graywind.

Averill, J. R., Catlin, G., & Chon, K. K. (1990). Rules of hope. New York: Springer-Verlag.

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. American Psychologist, 37, 122–147.

Bandura, A. (1997). Self efficacy: The exercise of control. New York: Freeman.

Barlow, D. H. (1988). Anxiety and its disorders. New York: Guilford Press.

Barlow, D. H., & Cerny, J. A. (1988). Psychological treatment of panic. New York: Guilford Press.

Barlow, D. H., Craske, M. G., Cerny, J. A., & Klosko, J. S. (1989). Behavioral treatment of panic disorder. Behavior Therapy, 20, 261–282.

Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F., & Emery, G. (1979). Cognitive therapy of depression. New York: Guilford Press.

Beck, A. T., Ward, C. H., Mendelsohn, M., Mock, J., & Erbaugh, J. (1961). An inventory for measuring depression. Archives of General Psychiatry, 4, 53–63.

Beck, J. S. (1995). Cognitive therapy: Basics and beyond. New York: Guilford Press.

Beckham, E. E. (1989). Improvement after evaluation in psychotherapy of depression: Evidence of a placebo effect? Journal of Clinical Psychology, 42, 861–865.

Craighead, W. E., Craighead, L. W., & Ilardi, S. S. (1998). Psychosocial treatments for major depressive disorder. In P. E. Nathan & J. M. Gordon (Eds.), A guide to treatments that work (pp. 226–239). New York: Oxford University Press.

Craske, M. G., & Barlow, D. H. (1993). Panic disorder and agoraphobia. In D. H. Barlow (Ed.), Clinical handbook of psychological disorders (pp. 1–47). New York: Guilford Press.

Curry, L. A., Snyder, C. R., Cook, D. L., Ruby, B. C., & Rehm, M. (1997). The role of hope in student-athlete academic and sport achievement. Journal of Personality and Social Psychology, 73, 1257–1267.

DeRubeis, R. J., & Feeley, M. (1990). Determinants of change in cognitive therapy for depression. Cognitive Therapy and Research, 14, 469–482.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. Psychological Bulletin, 95, 542–575.

Dobson, K. S. (1989). A meta-analysis of the efficacy of cognitive therapy for depression. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57, 414–419.

D'Zurilla, T. J. (1986). Problem-solving therapy: A social competence approach to clinical intervention. New York: Springer.

Elkin, I., Shea, M. T., Watkins, J. T., Imber, S. D., Stotsky, S. M., Collins, J. F., Glass, D. R., Pilkonis, P. A., Leber, W. R., Docherty, J. P., Fiester,

S. J., & Parloff, M. B. (1989). National Institute of Mental Health Treatment of Depression Collaborative Research Program. General effectiveness of treatment. Archives of General Psychiatry, 46, 971–983.

Evans, M. D., Hollon, S. D., DeRubeis, R. J., Piasecki, J. M., Grove, W. M., Garvey, M. J., & Tuason, V. B. (1992). Differential relapse following cognitive therapy and pharmacotherapy for depression. Archives of General Psychiatry, 49, 802–808.

Farran, C. J., Herth, A. K., & Popovich, J. M. (1995). Hope and hopelessness: Critical clinical constructs. Thousand Oaks, CA: Sage. Frank, J. D. (1961). Persuasion and healing. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Frank, J. D. (1968). The role of hope in psychotherapy. International Journal of Psychiatry, 5, 383–395.

Frank, J. D. (1975). The faith that heals. Johns Hopkins Medical Journal, 137, 127–131.

Frank, J. D., & Frank, J. B. (1991). Persuasion and healing. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press. Garfield, S. L. (1996). Some problems associated with "validated" forms of psychotherapy. Clinical Psychology: Science and Practice, 3, 218–229.

Heimberg, R. G. (1989). Cognitive and behavioral treatments for social phobia: A critical analysis. Clinical Psychology Review, 9, 107–128.

Heppner, P. P., & Hillerbrand, E. T. (1991). Problem-solving training implications for remedial and preventive training. In C. R. Snyder & D. R. Forsyth (Eds.), Handbook of social and clinical psychology: The health perspective (pp. 681–698). Elmsford, NY: Pergamon Press.

Hewitt, J. P. (1998). The myth of self-esteem: Finding happiness and solving problems in America. New York: St. Martins Press.

Ilardi, S. S., & Craighead, W. E. (1994). The role of nonspecific factors in cognitive-behavior therapy for depression. Clinical Psychology: Science and Practice, 1, 138–156.

Irving, L. M., Snyder, C. R., & Crowson, J. J., Jr. (1998). Hope and coping with cancer by college women. Journal of Personality, 22, 195–214.

Karoly, P., & Ruehlman, L. S. (1996). Motivational implications of pain: Chronicity, psychological distress, and work goal construal in a national sample of adults. Health Psychology, 15, 383–390.

Kellner, R., & Sheffield, B. F. (1971). The relief of distress following attendance at a clinic. British Journal of Psychiatry, 118, 195–198.

Klerman, G. L., Weissman, M. M., Rounsaville, B. J., & Chevron, E. S. (1984). Interpersonal psychotherapy of depression. New York: Basic Books.

Lambert, M. J., & Bergin, A. E. (1994). The effectiveness of psychotherapy. In A. E. Bergin & S. L. Garfield (Eds.), Handbook of psychotherapy and behavior change (4th ed., pp. 143–189). New York: Wiley.

Little, B. R. (1989). Personal projects analysis: Trivial pursuits, magnificent obsessions, and the search forcoherence. In D.M.Buss & N. Cantor (Eds.), Personality psychology: Recent trends and emerging directions (pp. 15–31). New York: Springer-Verlag.

Luborsky, L., Singer, B., & Luborsky, L. (1975). Comparative studies of psychotherapies: It is true that "Everyone has won and all must have prizes"? Archives of General Psychiatry, 32, 995–1008.

Magaletta, P. R., & Oliver, J. M. (1999). The hope construct, will and ways: Their relative relations with self-efficacy, optimism, and general well-being. Journal of Clinical Psychology, 55, 539–551.

Martinsen, E. W. (1994). Physical activity and depression: Clinical experience. Acta Psychiatrica Scandinavica, 89(Supplement), 23–27.

Menninger, K. (1959). The academic lecture on hope. American Journal of Psychiatry, 116, 481–491.

Montgomery, S. A. (1996). Efficacy in long-term treatment of depression. Journal of Clinical Psychiatry, 57, 24–30.

Nemeroff, C. B., Musselman, D. L., Nathan, K. I., Schatzberg, A. F., Knable, M. B., Kleinman, J. E., Weinberger, D. R., Kilts, C. D., & Weiss, J. M. (1997). Pathophysiological basis of psychiatric disorders: Focus on mood disorders and schizophrenia. In A. Tasman, J. Kay, & J. A. Lieberman (Eds.), Psychiatry (pp. 258–311). Philadelphia: Saunders.

Nemeroff, C. B., & Schatzberg, A. F. (1998). Pharmacological treatment of unipolar depression. In P. E. Nathan & J. M. Gordon (Eds.), A guide to treatments that work (pp. 212–225). New York: Oxford University Press.

Otto, M. W., Gould, R. A., & Pollack, M. H. (1994). Cognitive-behavioral treatment of panic disorder: Considerations for the treatment of patients over the long term. Psychiatric Annals, 24, 307–315.

Palys, T. S., & Little, B. R. (1983). Perceived life satisfaction and the organization of personal project systems. Journal of Personality and Social Psychology, 44, 1221–1230.

Peterson, C., Semmel, A., von Baeyer, C., Abramson, L. Y., Metalsky, G. I., & Seligman, M. E. P. (1982). The Attributional Style Questionnaire. Cognitive Therapy and Research, 6, 287–299.

Ruehlman, L. S., & Wolchik, S. A. (1988). Personal goals and interpersonal support and hindrance as factors in psychological distress and well-being. Journal of Personality and Social Psychology, 55, 293–301.

Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1985). Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcome expectancies. Health Psychology, 4, 219–247.

Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1987). Dispositional optimism and physical well-being: The influence of generalized outcome expectancies on health. Journal of Personality, 55, 169–210.

Scheier, M. F., Weintraub, J. K., & Carver, C. S. (1986). Coping with stress: Divergent strategies of optimists and pessimists. Journal of Personality and Social Psychology, 51, 1257–1264.

Seligman, M. E. P. (1991). Learned optimism. New York: Knopf.

Seligman, M. E. P., Kaslow, N. J., Alloy, L. B., Peterson, C., Tanenbaum, R., & Abramson, L. Y. (1984). Attributional style and depressive symptoms among children. Journal of Abnormal Psychology, 93, 235–238.

Sharpe, M. (1997). Chronic fatigue. In D. M. Clark & C. G. Fairburn (Eds.), Science and practice of cognitive behavior therapy (pp. 381–414). Oxford: Oxford University Press.

Snyder, C. R. (1994). The psychology of hope: You can get there from here. New York: Free Press.

Snyder, C. R. (2000). Genesis: Birth and growth of hope. In C. R. Snyder (Ed.), Handbook of hope: Theory, measures, and applications (pp. 25–57). San Diego, CA: Academic Press.

Snyder,C.R.(inpress).ThepastandpossiblefuturesofhopeJournalofSocialandClinicalPsychology.

Snyder, C. R., Cheavens, J., & Michael, S. T. (1999). Hoping. In C. R. Snyder (Ed.), Coping: The psychology of what works (pp. 205–231). New York: Oxford University Press. Snyder, C. R., Cheavens, J., & Sympson, S. C. (1997). Hope: An individual motive for social commerce. Group Dynamics: Theory, Research, and Practice, 1, 107–118.

Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C., & Harney, P. (1991). The will and the ways: Development and validation of anindividual differences measure of hope. Journal of Personality and Social Psychology,60,570–585.

Snyder,C.R.,Hoza,B.,Pelham,W.E.,Rapoff,M.,Ware,L.,Danovsky,M.,Highberger,L.,Rubinstein, H., & Stahl, K. J. (1997). The development and validation of the Childrens Hope Scale. Journal of Pediatric Psychology, 22, 399–421.

Snyder, C. R., Irving, L., & Anderson, J. R. (1991). Hope and health: Measuring the will and ways. In C. R. Snyder & D. R. Forsyth (Eds.), Handbook of social and clinical psychology: The health perspective

(pp. 285–305). Elmsford, NY: Pergamon Press. Snyder, C. R., LaPointe, A., Crowson, J. J., Jr., & Early, S. (1998). Preferences of high- and low-hope people for self-referential input. Cognition and Emotion, 12, 807–823.

Snyder, C. R., McDermott, D., Cook, W., & Rapoff, M. A. (1997). Hope for the journey: Helping children through good time and bad. Boulder, CO: Westview.

Snyder,C.R.,Michael,S.,&Cheavens,J.(1999).Hopeasapsychotherapeuticfoundationofnonspecific factors, placebos, and expectancies. In M. A. Huble, B. Duncan, & S. Miller (Eds.), Heart and soul of change (pp. 179–200). Washington, DC: American Psychological Association.

Snyder, C. R., & Rand, K. L. (2000, August). A question for therapists: Is there false hope? Paper presented at the American Psychological Association Convention, Washington, D.C.

Snyder, C. R., Sympson, S. C., Michael, S. T., & Cheavens, J. (in press). The optimism and hope constructs: Variants on a positive expectancy theme. In E. Change (Ed.), Optimism. Washington, DC: American Psychological Association.

Snyder, C. R., Sympson, S. C., Ybasco, F. C., Borders, T. F., Babyak, M. A., & Higgins, R. L. (1996). Development and validation of the State Hope Scale. Journal of Personality and Social Psychology, 70, 321–335.

Stanley, M. A., & Turner, S. M. (1995). Current status of pharmacological and behavioral treatment of obsessive-compulsive disorder. Behavior Therapy, 26, 163–186.

Steketee, G. S. (1993). Treatment of obsessive-compulsive disorder. New York: Guilford Press.

Stotland, E. (1969). The psychology of hope. San Francisco: Jossey-Bass.

Wilson, G. T. (1993). Psychological and pharmacological treatment of bulimia nervosa: A research update. Applied and Preventive Psychology: Current Scientific Perspectives, 2, 35–42.

Bölüm Alt Notları

1 Psikoloji Bölümü, Kansas Üniversitesi, Lwarence, Kansas.

2 Bu makale ve umut teorisi ile ilgili diğer makalelerin yeniden basım istekleri için bk. C. R. Snyder, 305 Fraser Hall, Graduate Training Program in Clinical Psychology, Department of Psychology, University of Kansas, Lawrence, Kansas 66045-2462; e*mail: crsnyder@ukans.edu.

3 Her ne kadar umut teorisi genel olarak psikoterapi yaklaşımlarının uyarlanabilir sürecini anlamada başarılı bir çerçeve sunsa da (Snyder, Michael & Cheavens, 1999), bu çalışmanın odağı bu teorinin bilişsel-davranışsal müdahelelere uyarlanması olacaktır.

4 Bazı imkansız gibi görünen hedeflere insanların ulaştığını da eklemek gerekir; ancak bu çalışmada anlatılmak istenen, istisnalarla birlikte, imkansız olanın genellikle imkansız olduğudur (Snyder & Rand, 2000).

5 Umut bileşenlerinin öncesindeki gelişimlerin daha detaylı açıklaması için bk. Snyder (1994, s. 75–114), Snyder, McDermott, Cook & Rapoff (1997, s. 1–32) ve Snyder (2000).

6 Böylece bu bilişsel umut teorisi umudun daha önceki duygu temelli modelleriyle çelişmektedir (Farran, Herth, & Popovich, 1995).

7 Yükleme Biçimi Ölçeği (Peterson ve ark., 1982) muhtemelen yetişkinlerin yükleme biçimlerini ölçmede kullanılan başlıca alettir. Çocuklar için de Çocukların Yükleme Biçimi Ölçeği (Seligman ve ark., 1984) aynı görevi görmektedir.

8 Öte yandan, Yaşam Yönetimi Testi tarafından ölçüldüğü üzere optimistler problem odaklı başa çıkmayı deneyimlemektedir (Scheier, Weintraub & Carver, 1986).

9 Umut Teorisi'nin detaylı karşılaştırmalarıyla ilgilenen okuyucular konularına göre bk. Seligman Optimizm Modeli (Snyder, 1994; Snyder, Irving & Anderson, 1991); Scheier ve Caarver Optimizm Modeli (Snyder, 1994; Snyder, Irving & Anderson, 1991; Snyder, Sympson, Michael & Cheavens, baskıda); Bandura Öz Yeterlik (Snyder, 1994; Snyder, Irving & Anderson, 1991); Öz Saygı (Snyder, 1994, baskıda) ve Problem Çözme (Snyder, 1984; Snyder, Irving & Anderson, 1991).

10 Diğer kuramcılar Psikolojik işleyişin hedeflerin peşinden koşmakla ilgili olabileceğini önermiştir (Karoly & Ruehlman, 1996; Palys & Little, 1983).

BÖLÜM 16

PSİKOLOJİK SERMAYE BİLEŞENLERİNDEN UMUDUN ÖRGÜT İÇİ POLİTİK DAVRANIŞLARLA İLİŞKİSİ*

Öğr. Gör. Emre Oruç & Prof. Dr. Rana Özen Kutanis

GİRİŞ

Çalışma hayatında artan rekabet ortamı, hızlı bilgi akışı, belirsizliğin artması ve çalışanların değişen çevre koşullarına uyum sağlayabilmeleri, örgütsel davranış alanında yeni yaklaşımların doğmasına yol açmıştır. Böylece pozitif psikoloji alanından hareketle olumsuz davranışlar yerine pozitif davranışlara yönelen pozitif örgütsel davranış akımı ortaya çıkmıştır. Pozitif örgütsel davranış kapsamında yapılan çalışmalar sonucu ise pozitif psikolojik sermaye kavramı önemli bir inceleme konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik sermayeyi oluşturan boyutlar arasında ise umut kavramı bu yapının oluşmasında büyük bir katkıya sahiptir (Oruç, 2015: 32). Çalışanların geleceğe olumlu bakmaları, amaçlar belirlemeleri ve bu amaçlara ulaşmak için farklı yollar bulmaları onların gerçek potansiyellerini gerçekleştirmelerinde etkili bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan örgütler farklı özelliklere sahip bireylerin bir amaç etrafında bir araya geldiği sosyal bir yapıyı oluşturmaktadırlar. Kişisel ve örgütsel amaçların bir arada olduğu bu yapı içerisinde bireyler birbirlerini çeşitli biçimlerde etkileyerek bu amaçları gerçekleştirmek için çaba göstermektedirler. Bireylerin birbirini etkilemesi ve belirli bir davranışa yönlendirmesi ise örgüt içi politikayı oluşturmaktadır.

* Bu çalışma, Prof. Dr. Rana Özen Kutanis'in danışmanlığında Emre Oruç'un hazırladığı Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetim ve Organizasyon Bölümü Doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır

sonucuna ulaşılmıştır. Umutla tavizci davranma arasındaki ilişkiyle ilgili olarak, umutlu kişiler amaçlara giden yolları belirlemede planlama yaptıkları ve hedefe ulaşmada irade gösterdikleri için çevreleri tarafından saygı duyulmak amacıyla tavizci davranma gibi politik davranışlara ihtiyaç duymayacakları ifade edilebilir.

Aynı şekilde umut ile ikiyüzlü davranma arasındaki ilişkide, yüksek umuda sahip kişiler başkalarının sırlarını onların aleyhinde kullanma ve aynı şekilde yüzlerine gülüp arkalarından konuşma eğiliminde olmayacaklardır. Yüksek umutlu bireyler geleceğe dair net amaçlar belirleme ve bu amaçlara ulaşmada farklı yollar bulabilme özelliğine sahiptirler. Bu özelliğe sahip bireyler zor zamanlarda bile yüksek motivasyona sahiptirler. Bu nedenle çalışma arkadaşlarına karşı yardımsever bir tavır içerisinde olacakları söylenebilir. Dolayısıyla zor zamanlarda başkalarını suçlamak, yüzüne gülüp arkasından konuşmak ve dostça davranıp sırlarını alıp sonradan onların aleyhine kullanmak yerine çözüm bulmak için daha fazla çaba göstereceklerdir.

Son olarak umut ile karşılıklı çıkar gözetme ilişkisinde yüksek umuda sahip bireyler yaptıkları maddi ve manevi iyilikleri daha sonra başkalarından çıkar gözetmek için yapmadıkları söylenebilir.

Araştırmanın sonuçları çerçevesinde araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik bazı öneriler sunulabilir. Örgütlerde çalışanların olumsuz durumlarla baş edebilmelerini ve karşılaştıkları zorluklar karşısında farklı yollar bulabilmelerini sağlamak amacıyla umut düzeylerinin dolayısıyla da psikolojik sermayelerinin geliştirilmesi için eğitimler düzenlenmelidir. Ayrıca yönetici pozisyonunda ya da unvan olarak yüksek olan akademisyenlerin daha önce elde ettikleri deneyimlere dayanarak amaçlara ulaşmada nasıl farklı yollar bulduklarını genç akademisyenlere ifade etmeli ve bu psikolojik sermaye bileşenini davranışlarına yansıtmalıdırlar. Akademisyenlerin en çok kullandıkları politik davranış koalisyon kurmayken, farklı örneklemlerin kullanıldığı araştırmalarda hangi politik davranışların daha fazla hangilerinin daha az sıklıkla kullanıldığı araştırılabilir.

KAYNAKLAR

Adams, V.H., Snyder, C.R., Rand, K.L., King, E.A., Sigman, D.R. And Pulvers, K.M. (2003). Hope İn The Workplace. Robert A. Giacolone And Carole L. Jurkiewicz. (Ed.), *Handbook of Workplace Spirituality And Organization Performance* Içinde (S.367-377). New York: Sharpe.

Allen, R. W., Madison, D. L., Porter, L. W., Renwick, P. A. Ve Mayes, B. T. (1979). Organizational Politics: Tactics And Characteristics Of Its Actors. *California Management Review*, 22 (1). 77-83.

Avey, J. B., Luthans, F. Ve Mhatre, K. H. (2008). A Call For Longitudinal Research İn Positive Organizational Behavior. *Journal Of Organizational Behavior*, *29*(5), 705-711.

Avey, J. B., Luthans, F. Ve Youssef, C. (2010). The Additive Value Of Positive Psychological Capital In Predicting Work Attitudes And Behaviors. *Journal Of Management*, *36*(2), 430-452.

Avey, J. B., Wernsing, T. S. Ve Luthans, F. (2008). Can Positive Employees Help Positive Organizational Change? Impact Of Psychological Capital And Emotions On Relevant Attitudes And Behaviors. *Journal Of Applied Behavioral Science*, *44*(1), 48-70.

Barbuto Jr., J. E.. Ve Moss, J. A. (2006). Dispositional Effects İn Intra-Organizational Influence Tactics: A Meta-Analytic Review. *Journal Of Leadership & Organizational Studies (Baker College)*, 12 (3), 30-52.

Creswell, J. W. (2012). *Educational Research: Planning, Conducting, And Evaluating Quantitative*. Boston: Pearson Education.

Çetin, F. Ve Basım, H. N. (2012). Örgütsel Psikolojik Sermaye: Bir Ölçek Uyarlama Çalışması. *Amme İdare Dergisi*, *45*(1), 121-137.

Evans, N. Ve Qureshi, A. M. A. (2013). Organisational Politics: The Impact On Trust, Information And Knowledge Management And Organisational Performance. *Proceedings Of The European Conference On Information Management & Evaluation*, 34-40.

Gılmore, D. C., Ferris, G. R., Dulebohn, J. H. Ve Harrell-Cook, G. (1996). Organizational Politics And Employee Attendance. *Group & Organization Management*, *21*(4), 481-494.

İslamoğlu, G. ve Börü, D. (2007). Politik Davranış Boyutları: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. (Turkish). *Akdeniz University Faculty Of Economics & Administrative Sciences Faculty Journal / Akdeniz Universitesi Iktisadi Ve Idari Bilimler Fakultesi Dergisi*, *7*(14), 135-153.

Judge, T. A. Ve Bretz Jr., R. D. (1994). Political Influence Behavior And Career Success. *Journal Of Management*, *20*(1), 43.

Kutanis R. Ö. ve Oruç E. (2014). Pozitif Örgütsel Davranış ve Pozitif Psikolojik Sermaye Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *The Journal of Happiness & Well-Being, 2014, 2*(2), 145-159.

Lehoczky, M. H. (2013). The Socio-Demographic Correlations Of Psychological Capital. *European Scientific Journal. (9),* 29-42.

Luthans, F. Ve Youssef, C. M. (2007). Emerging Positive Organizational Behavior. *Journal Of Management*,*33*(3), 321-349.

Luthans, F., Avey, J. B., Avolio, B. J. Ve Peterson, S. J. (2010). The Development And Resulting Performance İmpact Of Positive Psychological Capital. *Human Resource Development Quarterly, 21*(1), 41-67.

Luthans, F., Avolio, B. J., Avey, J. B. Ve Norman, S. M. (2007). Positive Psychological Capital: Measurement And Relationship With Performance And Satisfaction. P*ersonnel Psychology*, *60*(3), 541-572.

Luthans, F., Avolio, B. J., Walumbwa, F. O. Ve Weixing, L. (2005). The Psychological Capital Of Chinese Workers: Exploring The Relationship With Performance. *Management & Organization Review*, *1*(2), 249-271.

Luthans, F., Luthans, K. W. Ve Luthans, B. C. (2004). Positive Psychological Capital: Beyond Human And Social Capital. *Business Horizons*, *47*(1), 45-50.

Luthans, F., Norman, S. M., Avolio, B. J. Ve Avey, J. B. (2008). The Mediating Role Of Psychological Capital İn The Supportive Organizational Climate: Employee Performance Relationship. *Journal Of Organizational Behavior, 29*(2), 219-238.

Luthans, F., Youssef, C. M. Ve Avolio, B. J. (2006). Psychological Capital: Developing The Human Competitive Edge, Usa: Oxford University Press.

Mıntzberg, H. (1985). The Organization As Political Arena. *Journal Of Management Studies*, *22*(2), 133-154

Neuman, W. L. (2007). *Toplumsal Arastirma Yöntemleri Nitel Ve Nicel Yaklasimlar I-Ii*. (*Sedef Özge, Çev.)*. Istanbul: Yayınodası.

Oruç, E. (2015). *Pozitif Psikolojik Sermayenin Politik Davranışlara Etkisi: Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Peterson, S. J. Ve Luthans, F. (2003). The Positive İmpact Of Development Of Hopeful Leaders. *Leadership And Organization Development Journal, 24*, 26–31.

Snyder, C. R. (1994). *The Psychology Of Hope: You Can Get There From Here*. New York: Free Press.

Snyder, C. R. (2000). *Handbook Of Hope*. San Diego, Ca: Academic Press.

Snyder, C. R. (2002). Hope Theory: Rainbows İn The Mind. *Psychological Inquiry*, *13*(4), 249-276.

Stajkovıc, A. S. Ve Luthans, F. (1998). Social Cognitive Theory And Self-Efficacy: Going Beyond Traditional Motivational And Behavioral Approaches. *Organizational Dynamics*, *26*, 62-74.

Vıgoda, E. E. (2000). Organizational Politics, Job Attitudes, And Work Outcomes: Exploration And Implications For The Public Sector. *Journal of Vocational Behavior*, *57*(3), 326-347.

Weick, K. E. Ve Quinn, R. E. (1999). Organizational Change And Development. *Annual Review Of Psychology, 50*(1), 361-386.

Youssef, C. M. (2004). *Resiliency Development Of Organizations, Leaders And Employees: Multi-Level Theory Building And İndividual-Level, Path-Analytical Empirical Testing*. (Order No. 3131572, The University Of Nebraska - Lincoln). *Proquest Dissertations And Theses,,* 161-161 P.

Youssef, C. M. Ve Luthans, F. (2007). Positive Organizational Behavior İn The Workplace: The İmpact Of Hope, Optimism, And Resiliency. *Journal Of Management, 33*(5), 774-800.

Zaleznık, A. (1971). Power And Politics İn Organizational Life. *McKinsey Quarterly*, *7*(4), 52-69.

Zanzı, A. ve O'neill, R. M. (2001). Sanctioned Versus Non-Sanctioned Political Tactics. *Journal Of Managerial Issues*, *13*(2), 245-263.

Zanzı, A., Arthur, M. B. Ve Shamir, B. (1991). The Relationships Between Career Concerns And Political Tactics İn Organizations. *Journal Of Organizational Behavior*, *12*(3), 219-233.

1. Basım

PROJE PLANLAMA VE YÖNETİMİ

Dr. M. Hulûsi Demir
Dr. Hüseyin Avunduk
Dr. Mehmet Emre Güler

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1610
İşletme No.: 77
ISBN: 978-605-320-517-3
© 1. Basım, Ekim 2016

PROJE PLANLAMA VE YÖNETİMİ
Dr. M. Hulûsi Demir - Dr. Hüseyin Avunduk - Dr. Mehmet Emre Güler

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic. Ltd. Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No: 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demir, M. Hulûsi. Avunduk, Hüseyin. Güler, Mehmet Emre.
Proje Planlama ve Yönetimi / *M. Hulûsi Demir - Hüseyin Avunduk - Mehmet Emre Güler*
1. Basım, VI + 206 s., 16×23,5 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-320-517-3
1. Proje Yönetimi 2. Proje Planlama ve Programlama 3. PERT/CPM

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

"Bilmek değil, uygulamak gerekli, İstemek değil, yapmak gerekli."
GOETHE

ÖN SÖZ

Bu kitap konu ile ilgili değişik kitapların fikirlerinden yararlanılarak, işletme ve endüstri mühendisliği lisans ve lisansüstü öğrencileri, kendi başlarına konu ile ilgili bilgi almak isteyenler ve daha önce bu konuyu öğrenip bilgilerini tazelemek isteyenler için hazırlanmıştır. Öğrenimleri sırasında istatistik ve sayısal yöntemler derslerini alanlara bu kitap ilginç ve yararlı olacaktır. Yazarlardan Dr. Demir 47 yılı, Dr. Avunduk 20 yılı aşkın bir süredir binlerce öğrenciye Yöneylem Araştırması, Üretim/İşlemler Yönetimi ve Proje Yönetimi gibi dersler vermişlerdir. Bu nedenle ortaya konulan bu ortak çalışma bilgi ve deneyim birikiminin bir sonucudur. Konularda teorik bilgiler fazla işlenmemiş, daha çok temel proje yönetimi bilgisi kolay okunabilir, kolay anlaşılabilir biçimde ele alınmıştır. Başka bir deyişle, güdülen amaç proje planlama ve yönetimi sorunlarını çözecek nicel araçları öğrencilere/okurlara öğretebilmektir. Çalışmada sunulan ve incelenen yöntemler gerçek yaşam problemlerine uygulanabilir niteliktedir. Bu amacın ışığı altında, işletmecilik ve mühendislik bilimlerinin bu ilginç alanına proje planlamasını kolayca anlatabilecek ve öğretebilecek katkıda bulunmaktır.

Bu kitap kimi lisansüstü öğrencileri için kolay gelebilir, ancak yılların verdiği deneyimlerimizin sonucu bilgi tazelemek için onların da böyle çalışmalara gereksinim duyduklarıdır. Konuyu öğrendikten sonra, proje planlaması ve yönetimi ile ilgili çeşitli programlardan birini seçerek uygulamada kolaylık sağlamak olasıdır. Proje Planlaması ve Yönetimi ile ilgili programlar, uzun zaman alıcı, onlarca, yüzlerce işlemi barındıran problemleri kolaylıkla çözümlemeye yardımcı olurlar. Programlar kullanıcı dostu yönlü olduğundan kolaylıkla ve rahatlıkla kullanılabilir.

Bilgi birikimimizin yazıya dönüşmesini sağlayan çalışmamızın öğretim kuruluşlarında, inşaat, hizmet ve endüstri alanlarında duyulan gereksinime bir derece de olsa yanıt olacağına inancımız büyüktür. Her çalışmada olduğu üzere, ortak çalışmamızdaki hatalar, gözden kaçmalar yazarlara aittir. Yapıcı eleştiriler geldikçe, gözümüze çarptıkça, zamanla hata ve gözden kaçmaları düzelteceğimize inanıyoruz. Öğrencilerimize, ilgilenen öğretim üyelerimize ve okurlara yararlı olması içtenlikle diliyoruz.

M. H. DEMİR – H. AVUNDUK – M. E. GÜLER

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **III**

İÇİNDEKİLER ..... **V**

PROJE YÖNETİMİ **1**
GİRİŞ 1
PROJENİN ÖZELLİKLERİ 3
BİR SİSTEM OLARAK PROJE 6
Proje Tanımlamaları 7
Proje Yöneticileri 11
Projenin Yaşam Döngüsü 15
Proje Yerine Getirilirken Karşılaşılan Problemler 17
Proje Organizasyonu 18
Fonksiyonel Organizasyon 19
Proje Organizasyonu 19
Matris Organizasyonlar 21
Proje Riski 22
Teknik Risk 22
Maliyet Riski 23
Programlama Riski 23

PROJE PLANLAMA VE PROGRAMLAMA (CPM VE PERT) **25**
GİRİŞ 25
GANTT DİYAGRAMI 29
GANTT DİYAGRAMI VE MICROSOFT PROJECT® (MSP) 31
CPM VE PERT 33
PERT 36
PERT Ağı 37
Alternatif Proje Gösterimleri 42

Başarma Olasılığı (Tamamlanma Olasılığı) 57
"Sınır" Zamanlar..... 60
Algoritma 1: En Erken Başlama, En Erken Tamamlanma 61
Algoritma 2: En Geç Başlama, En Geç Tamamlanma..... 65
PERT/CPM Ağlarının Oluşturulması 77
Proje Programının Belirlenmesi.....91
Başlangıçtan Sona 92
Sondan Başlangıca 93
Boşluk Sürelerinin Hesaplanması ve Kritik Yolun Belirlenmesi 93
Proje Tamamlanma Zamanının Olasılığı 96
Verilen Güven Aralığında Proje Tamamlanma Süresinin Belirlenmesi 97
ZAMAN – MALİYET İLİŞKİSİ 103
Algoritma 3: Hızlandırma Programı 104
ÜRETİM VE HİZMET SİSTEMLERİNDE ÖĞRENME EĞRİLERİ 113
DOĞRUSAL PROGRAMLAMA MODELİ OLARAK CPM/PERT AĞLARININ GÖSTERİMİ..... 114
PERT (AOA Ağ Yapısı)..... 114
CPM (AON Ağ Yapısı) 117
DOĞRUSAL PROGRAMLAMA KULLANILARAK PROJENİN HIZLANDIRILMASI 120
PERT Ağı (AOA) 120
CPM Ağı (AON) 123

ÇÖZÜMLÜ SORULAR.....143

KAYNAKÇA.....203

KAYNAKÇA

AHUJA, HIRA et.al. : "Project Management. Techniques in Planning and Controlling Construction Projects", 2nd Ed., John Wiley and Sons, Inc., 1994.

ANDERSON, DAVID R. et.al. : "An Introduction to Management Science", 12th Ed.,Thomson South- Western, Canada 2008.

ANDERSON, DAVID R. : "An Introduction to Management Science", Cengage Co., UK 2009.

BADIRU, ADEDEJI B. : "Project Management. Systems, Principles, and Applications", CRC Press Taylor and Francis Group, USA 2012.

BADIRU, ADEDEJI et.al. : "Industrial Project Management", CRP Press Taylor and Francis Group, USA 2008.

BRANDON-JONES, ALISTAIR ve SLACK, NIGEL : "Quantitative Analysis in Operations Management", Pearson Education Ltd., New Jersey 2008.

CHAPMAN, STEPHEN N. : "The Fundamentals of Production Planning and Control", Pearson/Prentice Hall, New Jersey 2006.

CHASE, RICHARD B. et.al. : "Production and Operations Management", 8th Ed., Irwin McGraw-Hill, USA 1998

CLELAND, DAVID I. ve IRELAND, LEWIS R. : "Project Management. Strategic Design and Implementation", 4th ed., McGraw Hill, USA 2002.

CLELAND, DAVID I. ve IRELAND, LEWIS R. : "Project Manager's Handbook", McGraw Hill, USA 2008.

DEMİR, M. HULUSİ ve GÜMÜŞOĞLU, ŞEVKİNAZ : "Üretim Yönetimi (İşlemler Yönetimi)" , 8. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 2013.

DEMİR, M. HULUSİ ve SONGÜR, NEŞE : "Introduction to Production/Operations Management", EMU Printing House, Gazimağusa 2010.

DOĞAN, ÖZLEM İPEKGİL ve GÜLER, MEHMET EMRE : "Proje Yönetimi", Barış Yayınları – Fakülteler Kitabevi, İzmir, 2006

EISNER, HOWARD : "Essentials of Project and Systems Engineering Management", 2nd. Ed., John Wiley and Sons, Inc., New York 2002.

CLEMENT, JAMES P. ve GIDO, JACK : "Effective Project Management", 5th Ed., South-Western Cengage Learning, Canada 2012.

HARRISON, FREDERICK ve LOCK, DENNIS : "Advanced Project Management", 4th Ed., Gower Publishing Ltd., England 2004.

HEIZER, JAY ve RENDER, BARRY : "Operations Management" 9th Ed., Pearson International, New Jersey 2008.

KERZNER, HAROLD : "Project Management. A Systems Approach to Planning, Scheduling, and Controlling", 7th ed., John Wiley and Sons, Inc., New York 2001.

LEVIN, RICHARD I. et.al. : "Quantitative Approaches to Management", 8th Ed., Irwin McGraw-Hill, USA 1998.

LOCK, DENNIS : "The Essentials of Project Management", 2nd Ed., Gower Publishing Ltd., England 2001.

LOCKYER, KEITH ve GORDON, JAMES : "Project Management and Project Network Techniques", 6th Ed., Pearson Education Ltd., England 1996.

MAYLOR, HARVEY : "Project Management", 4th Ed., Pearson Education Ltd, England 2010.

ÖZTÜRK, AHMET : "Yöneylem Araştırması", Genişletilmiş 5. Baskı, Ekin Kitapevi, Bursa 1997.

REID, R.DAN ve SANDERS, NADA R. : "Operations Management. An Integrated Approach", 4th Ed., John Wiley and Sons, Inc., New Jersey 2011.

RENDER, BARRY et.al. : "Quantitative Analysis for Management", 10th. Ed., Pearson International Edition, USA 2009.

SINGH, HARJIT : "Project Management Analytics", Pearson Education, Inc., USA 2015.

SLACK, NIGEL : "Operations Management", 3rd Ed., Financial Times/Prentice Hall, England 2001.

STEVENSON, WILLIAM J. : "Operations Management", 8th Ed., McGraw Hill-Irwin, USA 2005.

TAHA, HAMDY A. : "Operations Research: An Introduction", Prentice Hall, Jersey 2003.

TAYLOR III, BERNARD W. : "Introduction to Management science", 7th Ed., Prentice Hall, New Jersey 2002.

WREN, ALAN : "The Project Management A-Z", Gower Publishing Co., England 2003.

PROJE YÖNETİMİ ANALİZİ VE DANIŞMANLIK

Burhan Albayrak

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1487
İşletme No.: 63
ISBN: 978-605-320-393-3
© 1. Basım, Nisan 2016

PROJE YÖNETİMİ ANALİZİ VE DANIŞMANLIK
Burhan Albayrak

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.:1 Kazımkarabekir /ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Albayrak, Burhan.
PROJE YÖNETİMİ ANALİZİ VE DANIŞMANLIK / *Burhan Albayrak*
1. Basım, X + 766 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-393-3
1. Proje 2. Yöneticilik 3. Yönetim 4. Analiz 5. Danışmanlık

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bilim ve teknolojik alanındaki gelişmelerin temelini projeler oluşturmaktadır. Tarihin ilk çağlarından beri çeşitli projeler gerçekleştirilmiştir. Ancak başarılı projelerin gerçekleştirilmesi II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlanmıştır. Daha sonra karmaşık sorunların çözümlenmesi yeni bir yaklaşımla ele alınmış ve sistem kavramından hareketle bütünü oluşturan öğelerini incelemek düşüncesi benimsenmiş ve sistem yaklaşımı ile proje yönetiminde bir düşünüş yolu açılmıştır. Bununla birlikte projelere duyulan ilgi gittikçe hızlanmış ve günümüzde proje yönetimi daha çok sayıda kişi, kuruluş ve geniş kitleler tarafından kullanılmaya başlamıştır.

Projeler, kalkınma ve gelişmenin gerçekleştirilmesinin gereklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çağdaş dünyada hemen hemen tüm ülkeler bilimsel ve teknolojik gelişmeleri yakalamak ve kalkınmalarını sağlamak için çaba göstermektedirler. Bunun nedeni, ekonomik kalkınmalarını sağlamak, uygar uluslar topluluğunun saygın ve rekabet gücüne sahip bir üyesi haline gelebilmektir. Bunları hedefleyen ülkeler bazı önemli projeleri gerçekleştirmek suretiyle ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini hızlandırmışlardır. Başarılı projeler gerçekleştiremeyen ülkeler ise, gelişmiş ülkelere bağımlı olmak zorunda kalmışlardır.

Projeler, işlerin kolayca görülebilir bir biçimde yapılandırılmasına, sistemler içinde düşünme ve çalışma yolunun açılmasına olanak sağlamaktadır. Sistemler; bütünsellik, verimlilik, iletişim, etkileşim ve süreklilik ilkelerini içermektedir. Bütün bunların düzenlenip, planlanması ve geliştirilmesi ise başarılı bir proje yönetimini gerektirir.

Proje yönetimi; hizmetlerin iyileştirilmesinde, ürün kalitesinin artırılmasında, ekonomiklik ve kârlılığın sağlanmasında proje taraftarların ilişkilerinin düzenlenmesinde liderliği onaylanmış bir yöntem bilimidir. Proje yönetimi; bir hedefe ulaşma yolunda bilgi, yetenek, araç ve tekniğin uyumlu ve verimli kullanılmasını kolaylaştıran bir yaklaşımı içermektedir. Hizmetlerin iyileştirilmesinde, ürün kalitesinin artırılmasında, işlerin ekonomik yapılmasında, kârlılığın sağ-

lanmasında ve proje taraftarların ilişkilerinin düzenlenmesinde liderliği onaylanmış bir yol haritasıdır.

Çünkü proje yönetimi;

- Etkin, etkili ve profesyonel bir yönetimi,
- Yenilik ve yaratıcılık gerektiren çalışmaları,
- Katılımın yanı sıra tutum ve davranış değişikliğini içermektedir.

Bugün proje yönetimiyle bilişim teknolojileri önemli bir faktör haline gelmiştir. Bilgisayar donanımı, yazılımı ve bilgisayar ağları, işletmelerde yönetiminin destekleyici unsuru olmuştur. Gerçekten de bugünün kurum ve kuruluşların başarılı olmalarının ancak iyi bir proje yönetimi ile sağlanacağının farkına varılmıştır.

Başarılı bir proje yönetimi için proje yöneticiliği bilgi ve becerilerine sahip olunması gerekir. Proje yönetiminde sorunları çözerken, bütçe hazırlarken, kaynakları planlarken ve bunları kontrol ederken yol gösterecek geçmişe ait örnekler ve bilgiler yoktur. Ayrıca proje yönetimi; yenilikler, sürprizler ve rekabet dolu yeni bir ortamdır. Günümüzde eki anlayışla iş hayatında başarı sağlamak mümkün değildir. İş yapma biçimini yeniden düşünmek ve ilerlemeyi öngörmek durumundayız.

Yönetim anlayışımızı, sorgulamak ve stratejiler geliştirmemiz gerekir. Öncelikle kurum veya kuruluşlarımızda bir düşünme ortamı yaratmalıyız ve her şeyi sorgulayan bir anlayışı yerleştirmeliyiz. Böylece iş niteliğinin artırılması, kaliteli ürün elde edilmesi, ekonomiklik, verimlilik ve kârlılığın sağlanması mümkün olabilir. Tüm bunların başarılı bir biçimde nasıl yapılacağını bu kitapta bulabilirsiniz. Bu kitap geleceğin yöneticilerinin yetiştirilmesinde de önemli bir kaynaktır.

Karmaşık ve büyük projelerin oluşturulması ve işletilmesi, proje koşullarının gerektirdiği niteliklere sahip etkin, etkili ve profesyonel elemanlardan oluşan danışmanlık ekibini zorunlu kılmaktadır. Çünkü modern teknoloji, işlerin uzmanlaşmamış kişiler tarafından yürütülmesi için çok karışıktır. Proje danışmanlığı en karmaşık sorunların nasıl kolaylıkla yönetildiğini ortaya koyar. Danışmanlık hizmetlerinin etkin olarak yerine getirilmesinin kavramsal ve eylemsel bakımdan önemi büyüktür. Bu nedenle, proje danışmanlık görevlerinin yerine getirebilmesi için, danışmanın profesyonel nitelikteki bilgi ve deneyime sahip bulunması gerekir. Danışmanlık ve öneri kavramlarının tam anlamıyla işlevsel ve sonuç alıcı biçimde uygulanması ise, kendisine öneride bulunan kişi ve/veya kuruluşların da belirli bir anlama ve algılama düzeyine ulaşmış olmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu kitapta, başarılı bir proje yönetimi için gerekli bilgileri bulabilirsiniz. Ayrıca iş hayatındaki sorunların nasıl tanımlandığını, nasıl planlanıp programlandığını, nasıl tamamlandığını, nasıl kontrol edildiğini ve nasıl değerlendirildiğini kitapta görebilirsiniz. Daha önemlisi en karmaşık projelerin bile nasıl kolaylıkla ve başarılı bir biçimde yönetildiğini açıklamaktadır. Başka bir deyişle bu kitap, "nerede bulunduğunuzu, nerede olmanız gerektiğini ve oraya nasıl gideceğinizi söyler".

Kısaca bu kitap, iş yapan tüm kişi ve kuruluşlar için önemli bir kaynaktır. Unutulmaması gereken şudur; "Şimdi nerede bulunduğunuzu, ereye gitmek istediğinizi ve oraya nasıl ulaşacağınızı bilmiyorsanız hiçbir şey sizi oraya götüremez"

Burhan ALBAYRAK

15 Şubat 2016

BÖLÜMLER VE ANA BAŞLIKLAR

BİRİNCİ BÖLÜM
PROJE, YÖNETİM VE YÖNETİCİLİK

A. PROJE 3
B. PROJE YÖNETİMİ 13
C. PROJE YÖNETİCİLİĞİ 62
D. KAYNAKLAR 84

İKİNCİ BÖLÜM
PROJE YÖNETİM SÜRECİ

A. PROJE BAŞLATMA 91
B. PROJE PLANLAMA 105
C. STRATEJİK PLANLAMA 133
D. PROJE PROGRAMLAMA 175
E. PROJE ORGANİZASYON 179
F. PROJE BÜTÇELEME 193
G. PROJE UYGULAMA 201
H. PROJE İZLEME VE KONTROL 210
İ. PROJE KAPATMA VE RAPORLAMA 228
J. EKLER 232
K. KAYNAKLAR 240

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
PROJE YÖNETİM TEMEL UNSURLARI

A. SİSTEM YÖNETİMİ 249
B. KAPSAM YÖNETİMİ 257

C. KAPASİTE YÖNETİMİ 266
D. ZAMAN YÖNETIMİ 329
E. MALİYET YÖNETİMİ 335
F. KALİTE YÖNETİMİ 341
G. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ 349
H. BİLGİ VE İLETİŞİM YÖNETİMİ 446
İ. PROJE YAZILIM YÖNTEMİ 499
J. RİSK YÖNETİMİ 511
K. TEDARİK YÖNETİMİ 527
L. EKLER 529
M. KAYNAKLAR 530

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
PROJE AĞ PROGRAMI VE PROJE HIZLANDIRMA

A. PROJE AĞ PROGRAMI KAVRAMI 535
B PROJE AĞ PROGRAMI TEKNİK VE YÖNTEMLERİ 548
C. PROJE AĞ PROGRAMININ OLUŞTURULMASI 592
D. PROJE HIZLANDIRMA 632

BEŞİNCİ BÖLÜM
PROJE ANALİZİ VE SEÇİMİ

A. PROJE ANALİZİ 643
B. PROJE ANALİZ YÖNTEMLERİ 649
C. PROJENİN FİNANSMAN ANALİZİ 669
D. PROJENİN KAZANILAN DEĞER ANALİZİ 674
E. PROJENİN TİCARİ, EKONOMİK VE SOSYAL ANALİZİ 678
F. PROJENİN KURUMSAL, ÇEVRESEL VE MALİYET ETKİNLİK ANALİZİ 696
G. PROJE YÖNETİM SİSTEMİ ANALİZİ 700
H. PROJE SEÇİM KRİTERLERİ VE MODELLERİ ANALİZİ 705
J. KAYNAKLAR 722

ALTINCI BÖLÜM
PROJE DANIŞMANLIĞI

A. DANIŞMANLIK 727
B. DANIŞMANLIK BECERİLERİ 732
C. DANIŞMANLIK SÜRECİ 736
D. KAYNAKLAR 754

BİRİNCİ BÖLÜM
PROJE, YÖNETİM VE YÖNETİCİLİK

İÇİNDEKİLER

A. PROJE 3
1. Proje Kavramı 3
2. Projenin Tanımı ve Önemi 4
3. Projenin Temel Özellikleri 9
4. Proje Türleri 10
5. Projenin Sınıflandırılması 11

B. PROJE YÖNETİMİ 13
1. Yönetim 13
2. Proje Yönetimi 14
2.1. Proje Yönetimi Tarihçesi 14
2.2. Proje Yönetimi Kavramı 16
2.3. Proje Yönetimi Tanımı ve Önemi 17
2.4. Proje Yönetimin Özellikleri 21
2.5. Proje Yönetimi İlkeleri 22
2.6. Proje Yönetimi Araçları ve Teknikleri 23
2.7. Proje Yönetimi Yararları 25
3. Proje Döngüsü Yönetimi 25
3.1. Dünya Bankası Proje Döngüsü 26
3.2. UNIDO Proje Döngüsü 28
3.3. AB Proje Döngüsü 29
3.4. AB Proje Döngüsü - Bütünsel Yaklaşım 29
3.5. AB Proje Döngüsü - Mantıksal Çerçeve 31
3.6. Durum Çözümleme 32
3.7. Planlama 34
4. Stratejik Proje Yönetimi 42
4.1. Strateji Kavramı 42
4.2. Stratejinin Tanımı ve Önemi 43
4.3. Stratejinin Özellikleri 44
4.4. Stratejinin Bilim Kavramları ile İlişkisi 45
4.5. Stratejinin Proje Yönetimi Kavramları ile İlişkisi 46
4.6. Proje Yönetimi Stratejileri 48

4.7. Strateji Oluşturma 49
4.8. Stratejik Proje Yönetimi Süreci 52
5. Proje Yönetimi Etkinliğini Engelleyen Faktörler 55
6. Projenin Temel Belgeleri 56
6.1. Proje Aşamaları ve Temel Belgeleri 56
6.2. Proje Temel Belgelerine İlişkin Genel Bilgiler 59

C. PROJE YÖNETİCİLİĞİ 62
1. Proje Yöneticisinin Tanımı ve Önemi 62
2. Proje yöneticisinin Özellikleri 63
2.1. Liderlik 63
2.2. Motivasyon 63
2.3. İletişim 67
2.4. Sorun Çözme 67
2.5. Karar Alma 71
3. Proje Yöneticinin Yetenekleri 75
4. Proje Yöneticinin Becerileri 75
5. Proje Yöneticinin Rolleri 77
6. Proje Yöneticiliği İçin Koşullar 79
6.1. Proje Yöneticilik Görevinin Kabul Edilmesi 79
6.2. Yöneticilik Hedeflerinin Belirlenmesi 80
6.3. Proje Başlangıç Programının Hazırlanması 81
6.4. Projenin Tanıtım Toplantısının Yapılması 84

D. KAYNAKLAR 84

6.4. Projenin Tanıtım Toplantısının Yapılması

Proje tanıtım toplantısı çok önemlidir. Bu toplantı ile görev ve yetkiler, yanlış anlamalar ve bunun getireceği zaman ve iş kaybı önlenmiş olur. Bu toplantının diğer bir yararı da proje sahibi kuruluşun üst düzey yöneticinin proje yöneticisini toplantıda tanıtmasıdır. Bununla birlikte tüm yöneticiler de proje hakkında bilgilendirilmiş olur ve onlara her seferinde projeyi açıklamak durumunda kalmazsınız. Ayrıca üst yönetimin projeyi tanıtması ve desteklemesi, projenin yönetimini ve çalışmaları kolaylaştırır. Böylece, proje ekibinin kurulması ve gerekli kaynaklara araştırılması daha da kolaylaşır.

D. KAYNAKLAR

AB, "Proje Devresi Yönetimi", Avrupa Toplulukları Komisyonu, El Kitabı.

Aktan C.C., 2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri ve Stratejik Yönetim, İstanbul: TÜGİAD Yayını,1999.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi ve Analizi", Nobel Basım-Yayın, Ankara, 2009.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi", Nobel Basım-Yayın, Ankara, 2005.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi ve Proje Danışmanlığı", Beta Basım-Yayım, İstanbul, 2001.

Albayrak, B., "Modern Yönetim Teknikleri", Yeni model Ofset ve Matbaacılık, Mersin, 1997

Anonim, Teknik Eğitim Kursu Notu, İngiltere Blackpool And The Fylde College, 1989.

Anonim, Teknik Eğitim Kursu Notu, US. Waukesha County Techncal College, 1989.

Baldaş, A., "Ekip Çalışmaları ve Liderlik", Remzi Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 2001.

Barutçu, M., "Proje Kavramı ve Proje Çalışmaları, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara, 1989.

Başaran E. İ.,"Yönetimde İnsan İlişkileri", Kadıoğlu matbaası, Ankara, 1992.

Carson W. M., "Endüstriyel Örgütleme ve Görev Tasarımı", YÖK/DB Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Kurs Notu, 1989.

Carson W. M., "Yönetim", YÖK/DB. Endüstriyel, Yönetici Geliştirme Kurs Notu, 1989.

Charles, N. W., "Toplam Kalite Yönetiminin Dört Aşaması", Çevirenler Birkan, T., Akınhay, O., İstanbul, 1997.

Çetin, C., Akın, B., Erol, V., "Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemi", Beta Basım Yayım Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul, 2001.

David I Cleland, R. Garies Global Project Management Handbook 1994.

Demir, M. H., Gümüşoğlu, Ş., "Üretim/İşletmeler Yönetimi" 4. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1994

Devlet Planlama Teşkilatı, "İmalat Sanayii Yatırım Projeleri Hazırlama ve Değerlendirme Modeli", Ankara, 1979.

Dinçer, Ö., "Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası", Beta Basım Yayım Dağıtım, 5.Baskı, İstanbul, 1998.

Eren, E., "İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim", İstanbul Üniversitesi, İşletme Fak. Yayın No: 2343 Ve İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın no: 127, 3.Baskı, İstanbul, 1990

Eren, E., "Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası" Beta Basım Dağıtım, 7. Baskı, İstanbul, 2005.

Geybullayev, G., "Yönetimin Esaslar", Süleyman Demirel Üniversitesi Yayın No:28, Isparta, 2002.

Growcott N. K., "Pazarlama Satış ve Halkla İlişkiler", YÖK/DB Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Kurs Notu, 1989.

Harris Jean, "Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Proje Yönetimi", Hayat Yayınları, 1999.

Jean S.,"Stratejik planlama", YÖK/DB. Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Kurs Notu, 1996.

Joseph Phillips (2003). PMP Project Management Professional Study Guide. McGraw-Hill Professional, 2003.

Kahraman Z. T., "Kent Yönetimi ve Politikası", Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1995.

Kamuda Stratejik Yönetim: http://www.sp.gov.tr.

Kavrakoğlu, İ., "Toplan Kalite Yönetimi", Kalder Yayınları No:2, İstanbul, 1994.

Kırım A., "Yeni Dünyada Strateji ve Yönetim", 2. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Kobu B., "Üretim Yönetimi", 9. Baskı, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Araştırma ve Yardım Vakfı Yayın No: 01, İstanbul, 1996.

Koçel T., "İşletme Yöneticiliği", Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 10. B, İstanbul, 2005.

Kutlu, M. "Genel Sistem Kuramı", http://www.eylem.com/sibernetik/wsismodel.htm

Lewis James P., Project Managament Lifeciyle, Cambridge Uni. Pres, London, 2006.

Lewis R. Ireland (2006) Project Management. McGraw-Hill Professional, 2006. .

Michael C. T., "Proje Yönetimi" Çeviri, Mert Yetik, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1996.

MPM, "İş Etüdü ve Yönetim Bilgisi", Cilt 1, Yayın No, 544, Ankara, 1981.

MPM, Planlama ve Yöneltme Yönetim Bilgisi, Cilt 2, 545, Ankara, 1989.

Peker Ömer, Yönetimi Geliştirmenin Sürekliliği, Todai Yayını, Ankara, 1995.

PMI (2010). A Guide to the Project Management Body of Knowledge p.27-35

Proje Hazırlama, http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/prjplan/prj5.html.

Sabuncuoğlu, Z., "İşletmelerde Halkla İlişkiler", Alfa Akademi Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2004.

Sistem Analizi Yayımlanan tarih 04 Nov, 2012 Tags: work breakdown structure.

Sistem Yaklaşımı: http://www.ozyazilim.com/ozgur/marmara/orgut/sistem.htm.

Stratejik Planlama Kılavuzu: http://www.sp.gov.tr/documents/SP-Kilavuz2.pdf.

Tekin, M., "Üretim Yönetimi", Cilt 1, Arı Ofset Matbaacılık, Konya, 1996.

Tengilimoğlu D., Öztürk, Y., "İşletmelerde Halkla İlişkiler", Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.

The Definitive Guide to Project Management. Nokes, Sebastian. 2nd Ed.n. London (Financial Times / Prentice Hall): 2007.

The Newbie, Project Management, Quality Management, 2013. (Kalite Yönetimi)

Thomsett, M. C., "Proje Yönetimi", Çeviri: Yetki Mert, Eplison Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Tosun, K., "İşletme Yönetimi Genel Esasları", Savaş yayınları, Ankara, 1992.

Ülgen, H., "İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulamaları", İ. Ü. İşletme İktisadi Enst. 2.Baskı, Şahinkaya Matbaacılık, İstanbul, 1993.

Ülgen, H., Mirze, S. K., "İşletmelerde Stratejik Yönetim" Literatür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2006.

Vergiliel, T. M., "Kriz ve İşletme Yönetimi", Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001.

Weiss D. H., "Başarılı Ekip Oluşturma", Çeviren, Tuskan Orhan, Rota Yayın, İstanbul, 1993.

Wertmer Margit, Stratejik Proje Yönetimi, İstanbul, 1996.

Yamak Oygur, Proje Yönetimi Teknikleri, Nisan 1998.

Yamak, U., "Üretim Yönetimi", 2. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999.

Yılmaz, C., Akça, H.İ.: Türkiye'de Proje Planlama ve Proje Döngüsü Yöneyimi,

Zeynep, D., "2000'li Yıllarda Yönetim", 1. Basım, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

2) Çıktı:

Çıktı göstergeleri, üretilen ürünlerin ve sunulan hizmetlerin niceliğine ilişkin bilgileri gösterir. Bu göstergeler, tek başına, faaliyetin verimliliği, etkinliği ve ürün kalitesi hakkında yeterli bilgi vermez. Örnek: Liselerden mezun olan öğrenci sayısı

3) Sonuçlar:

Sonuçlar; çıktıların, amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesinde nasıl ve ne ölçüde başarılı olduklarını gösterir. Ürettiği ürün ve hizmetlerin miktarıdır. Örnek: İşsizlik oranında meydana gelen artış

4) Verimlilik ve Etkinlik:

Birim çıktı başına gidi - çıktı ve sonuçlar arasındaki ilişkilere dayanan göstergeler verimlilik ve etkinlik göstergeleridir.

Verimlilik: Girdi / Çıktı formülü kullanılarak hesaplanır.

Örnekler:

- Hasta başına tedavi süresi (zaman/çıktı)
- Tedavi edilen hastaların birim maliyeti (maliyet/çıktı)
- Turizm geliri başına tanıtım harcaması (maliyet/sonuç)

Etkinlik: Sonuç / Çıktı formülü kullanılarak hesaplanır. Örnek: Üniversiteyi bitiren öğrencilerden bir yıl içinde iş bulabilenlerin oranı

5) Kalite

Kalite; üretilen ürün ve hizmetlerin kalitesinin ölçülmesinde kullanılan araçlardır. Kalite göstergelerinin belirlenmesinde, istekleri ve talepleri karşılama, doğruluk ve güvenilirlik gibi hususlar göz önünde bulundurulur. Kalite göstergeleri, hata oranının ölçülmesi gibi yollarla elde edilebilir. Örnek: Eğitimden memnun olanların oranı.

K. KAYNAKLAR

AB, "Proje Devresi Yönetimi", Avrupa Toplulukları Komisyonu, El Kitabı.

Aktan C.C., 2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri ve Stratejik Yönetim, İstanbul: TÜGİAD Yayını,1999.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi ve Analizi", Nobel Basım-Yayın, Ankara, 2009.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi", Nobel Basım-Yayın, Ankara, 2005.

Albayrak, B., "Modern Yönetim Teknikleri", Yeni model Ofset ve Matbaacılık, Mersin, 1997

Anonim, Teknik Eğitim Kursu Notu, İngiltere Blackpool And The Fylde College, 1989.
Anonim, Teknik Eğitim Kursu Notu, US. Waukesha County Techncal College, 1989.
Baldaş, A., "Ekip Çalışmaları ve Liderlik", Remzi Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 2001.
Barutçu, M., "Proje Kavramı ve Proje Çalışmaları, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara, 1989.
Başaran E. İ.,"Yönetimde İnsan İlişkileri", Kadıoğlu matbaası, Ankara, 1992.
Carson W. M., "Proje Yönetim Tekniği", YÖK/DB Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Kurs Notu, 1989.
Carson W. M., "Yönetim", YÖK/DB. Endüstriyel, Yönetici Geliştirme Kurs Notu, 1989.
Charles, N. W., "Toplam Kalite Yönetiminin Dört Aşaması", Çevirenler Birkan, T., Akınhay, O., İstanbul, 1997.
Çetin, C., Akın, B., Erol, V., "Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemi", Beta Basım Yayım Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul, 2001.
Çimen, S., "Projelerde Başarıyı Belirleyen Faktörler ve Kamu Kuruluşlarında Bu Faktörlere Yaklaşımın Belirlenmesi", DPT, Ankara, 1994.
David I Cleland, R. Garies Global Project Management Handbook 1994.
Demir H., Gümüşoğlu B., "Üretim Yönetimi", 5. Baskı, Yayın No: 479, Beta BasımYayım, Ankara, 1998.
Demir, M. H., Gümüşoğlu, Ş., "Üretim/İşletmeler Yönetimi" 4. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1994
Devlet Planlama Teşkilatı, "İmalat Sanayii Yatırım Projeleri Hazırlama ve Değerlendirme Modeli", Ankara, 1979.
Dinçer, Ö., "Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası", Beta Basım Yayım Dağıtım, 5.Baskı, İstanbul, 1998.
Eren, E., "İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim", İstanbul Üniversitesi, İşletme Fak. Yayın No: 2343 Ve İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın no: 127, 3.Baskı, İstanbul, 1990
Eren, E., "Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası" Beta Basım Dağıtım, 7. Baskı, İstanbul, 2005.
Geybullayev, G., "Yönetimin Esaslar", Süleyman Demirel Üniversitesi Yayın No:28, Isparta, 2002.
Growcott N. K., "Pazarlama Satış ve Halkla İlişkiler", YÖK/DB Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Kurs Notu, 1989.
Jean S.,"Stratejik planlama", YÖK/DB. Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Kurs Notu, 1996.
Joseph Phillips (2003). PMP Project Management Professional Study Guide. McGraw-Hill Professional, 2003.
Kahraman Z. T., "Kent Yönetimi ve Politikası", Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1995.
Kamuda Stratejik Yönetim: http://www.sp.gov.tr.
Kavrakoğlu, İ., "Toplan Kalite Yönetimi", Kalder Yayınları No:2, İstanbul, 1994.
Kırım A., "Yeni Dünyada Strateji ve Yönetim", 2. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.
Kobu B., "Üretim Yönetimi", 9. Baskı, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Araştırma ve Yardım Vakfı Yayın No: 01, İstanbul, 1996.

Koçel T., "İşletme Yöneticiliği", Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 10. B, İstanbul, 2005.
Kutlu, M. "Genel Sistem Kuramı", http://www.eylem.com/sibernetik/wsismodel.htm
Lewis James P., Project Managament Lifeciyle, Cambridge Uni. Pres, London, 2006.
Lewis R. Ireland (2006) Project Management. McGraw-Hill Professional, 2006. .
Michael C. T., "Proje Yönetimi" Çeviri, Mert Yetik, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1996.
MPM, "İş Etüdü ve Yönetim Bilgisi", Cilt 1, Yayın No, 544, Ankara, 1981.
MPM, Planlama ve Yöneltme Yönetim Bilgisi, Cilt 2, 545, Ankara, 1989.
Peker Ömer, Yönetimi Geliştirmenin Sürekliliği, Todai Yayını, Ankara, 1995.
PMI (2010). A Guide to the Project Management Body of Knowledge p.27-35
Proje Hazırlama, http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/prjplan/prj5.html.
Sabuncuoğlu, Z., "İşletmelerde Halkla İlişkiler", Alfa Akademi Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2004.
Salih Aytemur, Başarılı Yönetimin Sırları, Nesil Yayınları, İstanbul, 2001.
Sistem Analizi Yayımlanan tarih 04 Nov, 2012 Tags: work breakdown structure.
Sistem Yaklaşımı: http://www.ozyazilim.com/ozgur/marmara/orgut/sistem.htm.
Stratejik Planlama Kılavuzu: http://www.sp.gov.tr/documents/SP-Kilavuz2.pdf.
Tekin, M., "Üretim Yönetimi", Cilt 1, Arı Ofset Matbaacılık, Konya, 1996.
Tengilimoğlu D., Öztürk, Y., "İşletmelerde Halkla İlişkiler", Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.
The Definitive Guide to Project Management. Nokes, Sebastian. 2nd Ed.n. London (Financial Times / Prentice Hall): 2007.
The Newbie, Project Management, Quality Management, 2013. (Kalite Yönetimi)
Thomsett, M. C., "Proje Yönetimi", Çeviren: Yetki Mert, Eplison Yayıncılık, İstanbul, 1996.
Top, A., "Üretim Sistemleri", Alfa Basım Yayım Dağıtım, 3. Baskı, İstanbul, 2001.
Tosun, K., "İşletme Yönetimi Genel Esasları", Savaş yayınları, Ankara, 1992.
Ülgen, H., "İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulamaları", İ. Ü. İşletme İktisadi Enst. 2.Baskı, Şahinkaya Matbaacılık, İstanbul, 1993.
Ülgen, H., Mirze, S. K., "İşletmelerde Stratejik Yönetim" Literatür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2006.
Vergiliel, T. M., "Kriz ve İşletme Yönetimi", Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001.
Weiss D. H., "Başarılı Ekip Oluşturma", Çeviren, Tuskan Orhan, Rota Yayın, İstanbul, 1993.
Wertmer Margit, Stratejik Proje Yönetimi, İstanbul, 1996.
Yamak Oygur, Proje Yönetimi Teknikleri, Nisan 1998.
Yamak, U., "Üretim Yönetimi", 2. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999.
Yılmaz, C., Akça, H.İ.: Türkiye'de Proje Planlama ve Proje Döngüsü Yöneyimi,

Ek 2.3: Sipariş İşlem Süreleri Tablosu

	Öğrenme Oranı							
Adet	60 %	65 %	70 %	75 %	80 %	85 %	90 %	95 %
1	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000
2	0.6000	0.6500	0.7000	0.7500	0.8000	0.8500	0.9000	0.9500
3	0.4450	0.5052	0.5682	0.6338	0.7021	0.7729	0.8462	0.9219
4	0.3600	0.4225	0.4900	0.5625	0.6400	0.7225	0.8100	0.9025
5	0.3054	0.3678	0.4368	0.5127	0.5956	0.6857	0.7830	0.8877
6	0.2670	0.3284	0.3977	0.4754	0.5617	0.6570	0.7616	0.8758
7	0.2383	0.2984	0.3674	0.4459	0.5345	0.6337	0.7439	0.8659
8	0.2160	0.2746	0.3430	0.4219	0.5120	0.6141	0.7290	0.8574
9	0.1980	0.2552	0.3228	0.4017	0.4930	0.5974	0.7161	0.8499
10	0.1832	0.2391	0.3058	0.3846	0.4765	0.5828	0.7047	0.8433
12	0.1602	0.2135	0.2784	0.3565	0.4493	0.5584	0.6854	0.8320
14	0.1430	0.1940	0.2572	0.3344	0.4276	0.5386	0.6696	0.8226
16	0.1296	0.1785	0.2401	0.3164	0.4096	0.5220	0.6561	0.8145
18	0.1188	0.1659	0.2260	0.3013	0.3944	0.5078	0.6445	0.8074
20	0.1099	0.1554	0.2141	0.2884	0.3812	0.4954	0.6342	0.8012
22	0.1025	0.1465	0.2038	0.2772	0.3697	0.4844	0.6251	0.7955
24	0.0961	0.1387	0.1949	0.2674	0.3595	0.4747	0.6169	0.7904
25	0.0933	0.1353	0.1908	0.2629	0.3548	0.4701	0.6131	0.7880

M. KAYNAKLAR

Akgüç, Ö., "Finansal Yönetim", 6.b, Muhasebe Enstitüsü Yayın No, 63, İstanbul, 1994.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi ve Analizi", Nobel Basım-Yayın, Ankara, 2009.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi ve Danışmanlık", Alfa Basım-Yayın, İstanbul, 1998.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi ve Proje Danışmanlığı", Beta Basım-Yayın, İstanbul, 2001.

Amrıt T., "Bilgi Yönetimi", Dışbank Kitapları 5, 2003.

Arınsoy Y., "Kaynak Tahsis Mekanizmalarında Fiyatların Rolü ve Planlama: Türkiye için bir model denemesi", Uzmanlık Tezi, DPT, Ankara, 1986.

Ayanoğlu, K., Düzyol C., İlter N., Yılmaz C., "Kamu Yatırım Projelerinin Planlanması ve Analizi, DPT Yayınları, Ankara, 1996.

Aygaç, B., "İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynaklarının Stratejik Planlaması", Nobel Yayım Dağıtım Ltd. Şti., Ankara, 1999.

Aykaç B., "İnsan Kaynakları Yönetimi ve Stratejik Planlaması", Nobel Yayın, Ankara, 1999.

Baldaş, A., "Ekip Çalışmaları ve Liderlik", Remzi Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 2001.

Barutçugil, İ., "Bilgi Yönetimi", İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 2002.

Başaran E. İ.,"Yönetimde İnsan İlişkileri", Kadıoğlu matbaası, Ankara, 1992.

Berk, N., "Finansal Yönetim", 2.b, Türkmen Kitapevi, İstanbul 1990

Bolak, M., "İşletme Finansı", Birsen Yayınevi, İstanbul, 1998

Büker, Semih, R., Aşıkoğlu, G. S., "Finansal Yönetim", 2.b, Eskişehir, 1997

Büyükuslu, R. A., "İnsan Kaynakları Yönetimi", Derya Yayın., İstanbul, 1998.

Can, H., "Organizasyon ve Yönetim", Siyasal Kitabevi, Ankara, 1994.

Canman, D., "İnsan Kaynakları Yönetimi", Yargı Yayınevi, Ankara, 2002.

Carson, W. M., "Planlama ve Örgütleme", YÖK/DB Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Eğitimi Ders Notlarım,1989.

Carson, W. M., "Proje Yönetim Tekniği", YÖK/DB Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Eğitimi Ders Notlarım, 1989.

Cavide, U., "İnsan Kaynakları Yönetimi", 2. Basım, İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadı Enstitüsü Araştırma ve Yardım Vakfı Yayın No:7, İstanbul, 2000.

Ceylan A., "İşletmelerde Finansal Yönetim", 5.b, Ekin Kitabevi Bursa, 1998.

Ceylan, R., "Personel Yönetimi", Birlik Ofset, Eskişehir, 1995.

Charles, N. W., "Toplam Kalite Yönetiminin Dört Aşaması", Çevirenler Birkan, T., Akınhay, O., İstanbul, 1997.

Çapar, B., "Bilgi Yönetimi", bcapar@baskent.edu.tr

Çetin, C., Akın B., Erol V., "Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemi", Beta Basım Yayım Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul, 2001

Demir H., Gümüşoğlu B., "Üretim Yönetimi", 5. Baskı, Yayın No: 479, Beta Basım Yayım, Ankara, 1998.

Dökmen, Ü., "İletişim Çatışmaları ve Empati", Sistem Yayıncılık, 10. Baskı, İstanbul, 1999.

Dursun, B., "İnsan Kaynakları Yönetimi", Beta Basım Yayım Dağıtım, 4. Baskı, İstanbul, 1998.

Eren, E., "Yönetim ve Organizasyon", Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş. İstanbul, 1996.

Erengül, B., "Bilgi Yönetimi," Human Resources, Haziran 1998

Georg Von Krogh Kazuo Ichijo, "Bilginin Üretimi", Çeviren: Günay Günhan, Rota Yayınları, Dışbank Yayınları, 2002.

Growcott N. K., "Pazarlama Satış ve Halkla İlişkiler", YÖK/Dünya Bankası Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Kurs Notu, 1989.

Gürgen H., "İletişim kalitesi", Derya yayınları, İstanbul, 1997.

İlhami, F., "İnsan Kaynakları Yönetimi", Alfa Basım Yayım Dağıtım, 3. Baskı, İstanbul, 1999.

Kavrakoğlu, İ., "Toplan Kalite Yönetimi", Kalder Yayınları No:2, İstanbul, 1994.

Kaynak: iibf.bartin.edu.tr/ybs/files/dersnotlari/73_KDA.ppt

Kobu, B., " Üretim Yönetimi", 9. Baskı, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Araştırma ve Yardım Vakfı Yayın No: 01, İstanbul, 1996.

Kulak, O., 2002, "Bilgi Yönetim Sistemleri", YTÜ.

MPM, "İş Etüdü ve Yönetim Bilgisi", Cilt 1, Veri Saptama, Yayın No: 544, Ankara, 1981.

MPM, "İş Etüdü ve Yönetim Bilgisi", Cilt 2, Veri Saptama, Yayın No: 544, Ankara, 1981.

MPM, "İş Etüdü ve Yönetim Bilgisi", Cilt 4, İş Değerlendirilmesi, Yayın No, 544, Ankara, 1981

MPM, Planlama ve Yöneltme Yönetim Bilgisi, Kitap 1, Yayın No, 545, Ankara, 1989.

MPM, Planlama ve Yöneltme Yönetim Bilgisi, Kitap 3, Yayın No, 545, Ankara, 1989.

Palmer M., Wınters K. T., "İnsan Kaynakları", Çeviren: Şahinler Doğan, Rota Yayın Yapım Tanıtın Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 1993.

Palmer M., Wınters K. T., "İnsan Kaynakları", Çeviri: Şahinler Doğan, Rota Yayın Yapım Tanıtın Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 1993.

E. KAYNAKLAR

Akgüç, Ö., "Finansal Yönetim", Geliştirilmiş 6. Baskı, Avcıol Yayın, İstanbul, 1975.

Aktan C. C., "2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri ve Stratejik Yönetim", İstanbul: TÜGİAD Yayını,1999.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi ve Danışmanlık", 2. Baskı, Alfa Yayın, İstanbul, 1998.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi ve Proje Danışmanlığı", Beta Yayın, İstanbul, 2001.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi", Nobel Yayın, Ankara, 2005.

Anonim, Teknik Eğitim Kursu Notu, İngiltere Blackpool And The Fylde College, 1989.

Ayanoğlu, K., Cüneyd D.M. İlter,N ve Yılmaz, C. "Kamu yatırım Projelerinin Planlanması ve Analizi" DPT, Ankara, 1996

Balçık, B., "Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi", Konya, 1991.

Barutçu, M., "Proje Kavramı ve Proje Çalışmaları, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara, 1989.

Berk, N., "Finansal Yönetim", 2.b, Türkmen Kitapevi, İstanbul 1990

Bolak, M., "İşletme Finansı", Birsen Yayınevi, İstanbul, 1998

Büker, S. R., Aşıkoğlu, G. S., "Finansal Yönetim", 2.b, Eskişehir, 1997

Carson, W. M., "Proje Planlaması", YÖK/DB Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Eğitimi Ders Notu, 1989.

Carson, W. M., "Proje Yönetim Tekniği", YÖK/Dünya Bankası Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Kurs Notu, 1989.

Coşkun, İ., "Türkiye'de Planlı Kalkınma", İl Planlama ve Koordianasyon Müdürleri ile APK ve Planlama Uzman Yardımcıları Kurs Kurs Notları, İçişleri Bakanlığı, Ankara, 1986.

Çetin, C., Akın, B., Erol, V., "Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemi", Beta Basım Yayım Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul, 2001

Çetmeli, E,. "Yatırım Planlamasında CPM ve PERT Metotları" Çağlayan Basımevi, İstanbul, 1972

Çimen, S., "Projelerde Başarıyı Belirleyen Faktörler ve Kamu Kuruluşlarında Bu Faktörlere Yaklaşımın Belirlenmesi", DPT, Ankara, 1994.

Demir, H., Gümüşoğlu B., "Üretim Yönetimi", 5.Baskı, Yayın No: 479, Beta Basım Yayım, Ankara, 1998.

Devlet Yatırım Bankası, "Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi: I-II", Ankara, 1991.

DPT, "İmalat Sanayii Yatırım Projeleri Hazırlama ve Değerlendirme Modeli", Ankara, 1979.

Eren, E., "İşletmelerde Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası", 5.basım, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000.

Eren, Erol., "Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası" Beta Basım Dağıtım, 7.b, İstanbul, 2005.

Güvenli O., Chambers R. N., ve İme M.,"Yatırım Projelerinin Düzenlenmesi, Değerlendirilmesi ve İzlenmesi",Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı, Yayın no:2, 6.Baskı, İstanbul, 1997.

http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/yilmazc.pdf

Jean, S.,"Stratejik planlama", YÖK/DB Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Eğitimi Ders Notu, 1996.

Kabatepe, E., "Proje Hazırlama, Değerlendirme, Derecelendirme, Seçim, Uygulama Açısından Planlama", DPT, Ankara, 1976.

Kamu Kuruluşları için Stratejik Planlama:http://www.kafkas.edu.tr/duyurular/stratejikplan_kl.pdf

Kamuda Stratejik Yönetim: http://www.sp.gov.tr/default.asp

Kırım, A., "Yeni Dünyada Strateji ve Yönetim", 2. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Koçel, Tamer., "İşletme Yöneticiliği", Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 10.B, İstanbul, 2005.

Michael, C. T., "Proje Yönetimi" Çeviri, Mert Yetik, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1996.

MPM, "İş Etüdü ve Yönetim Bilgisi", Cilt 2, Veri Saptama, Yayın No: 544, Ankara, 1981.

MPM, "Planlama ve Yöneltme Yönetim Bilgisi", Kitap 3, Yayın No, 545, Ankara, 1989.

Öney, E., "İktisadi Planlama", Ankara, 1987.

Plan, Program ve Proje İlişkisi: http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/prjplan/prj2.html.

Proje Hazırlama, http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/prjplan/prj5.html

Proje Planlama, http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/yilmazc.pdf

Sarıaslan, H., "Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi", Ankara, 1990.

Sevin, Ö., "Yatırım Projeleri Uygulaması: İzlenen Yol ve Yatırım Çalışmalarına İlişkin Özet Bilgiler", DPT, 1980.

Stratejik Plan Hazırlama: http://euspk.ege.edu.tr.

Stratejik Planlama Kılavuzu: http://www.sp.gov.tr/documents/SP-Kilavuz2.pdf.

Şahin, H., "Yatırım Projeleri Analizi", 2.Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000.

Taykut, R., "Plan ve Program Hazırlamada Konular ve Açıklamaları", DPT, Ankara, 1985.

Tayşi, N., "Finansman Analizi", DPT, Ankara, 1982.

Thomsett M. C., "Proje Yönetimi", Çeviren: Yetki Mert, Eplison Yayıncılık, İstanbul, 1996

Türkiye Kalkınma Bankası, "Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi - I", Ankara, 1989.

Türkiye Kalkınma Bankası, "Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi - II", Ankara, 1991.

Türkoğlu, M., "Finansal Yönetim", Alfa Yayınları, Erzurum, 1999.

Ülgen, H., "İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulamaları", İ.Ü. İşletme İktisadi Enstitüsü. 2.b, Şahinkaya Matbaacılık, İstanbul, 1993.

Yazılım Süreci, http://www.geocities.com/yilmazaynali/yazılım/surec.htm.

Yılmaz, C. Akça, H.İ, "Türkiye'de Proje Planlama ve Proje Döngüsü" DPT: Yılmaz, C., Akça, İ .H."Türkiye'de Proje Planlama ve Proje Döngüsü",

Yılmaz, S., "Yatırım Projeleri Analizi ve Yönetimi", Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1995.

http://yunus.hacettepe.edu.tr/~aulucan/ppt/CPM_PERT.ppt

Zeynep, D., "2000'li Yıllarda Yönetim", 1.Basım, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

J. KAYNAKLAR

Akgüç, Ö., "Finansal Yönetim", 6.b, Muhasebe Enstitüsü Yayın No, 63, İstanbul, 1994.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi ve Analizi", Nobel Yayın, Ankara, 2009.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi", Nobel Yayın, Ankara, 2005.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi ve Proje Danışmanlığı", Beta Yayın, İstanbul, 2001.

Alpar, İ., "Yatırım Projelerinin Milli Ekonomi Yönünden Değerlendirilmesi", DTP,1973.

Anonim, Teknik Eğitim Kursu Notu, İngiltere Blackpool And The Fylde College, 1989.

Anonim, Teknik Eğitim Kursu Notu, İngiltere Blackpool And The Fylde College, 1989.

Ayanoğlu K., Düzyol, M.C., İlter, N. ve Yılmaz, C., "Kamu Yatırım Projelerinin Planlanması ve Analizi", DPT İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, Aralık, 1996.

Balçık, B., "Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi", Konya, 1991.

Barutçu, M., Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi-I", Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara, 1989.

Berk, N., "Finansal Yönetim", 2.b, Türkmen Kitapevi, İstanbul 1990.

Bolak, M., "İşletme Finansı", Birsen Yayınevi, İstanbul, 1998

Büker, S. R., Aşıkoğlu, G. S., "Finansal Yönetim", 2.b, Eskişehir, 1997.

Ceylan, A., "İşletmelerde Finansal Yönetim", 5.b, Ekin Kitapevi Bursa, 1998.

Coşkun, İ., "Türkiye'de Planlı Kalkınma", İl Planlama ve Koordianasyon Müdürleri ile APK ve Planlama Uzman Yardımcıları Kurs Kurs Notları, İçişleri Bakanlığı, Ankara, 1986.

Çetin, C., Akın, B. ve Erol, V., "Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemi", Beta Yayın, 2. Baskı, İstanbul, 2001

Çimen, S., "Projelerde Başarıyı Belirleyen Faktörler ve Kamu Kuruluşlarında Bu Faktörlere Yaklaşımın Belirlenmesi", DPT, Ankara, 1994.

Devlet Yatırım Bankası, "Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi: I-II", Ankara, 1991.

DİE, Hesaplar Dairesi Başkanlığı, "Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Milli Hasıla Hesaplamaları", Ankara, 1993.

DPT "İmalat Sanayii Yatırım Projeleri Hazırlama ve Değerlendirme Modeli", Ankara, 1979.

DPT, "Makro Ekonomik Modeli (dptmakro)", Ankara, 1995

Eren, E., "İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim", İstanbul Üniversitesi, İşletme Fak. Yayın No: 2343 Ve İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın no: 127, 3.Baskı, İstanbul, 1990.

Eren, E., "İşletmelerde Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası", 5.basım, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000.

Eren, E., "Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası" Beta Basım Dağıtım, 7.b, İstanbul, 2005.

Erkut, H., "Analiz, Tasarım ve Uygulamalı Sistem Yönetimi", İrfan Yayıncılık", İstanbul, 2000.

Erol, C., " Nakit Akım Yaklaşım Yöntemiyle Kredi Değerlendirmesi-Mali Tablolar Analizi", Türkiye Bankalar Birliği, Ankara, 1991.

Esen, H. A., "İşletme Yönetiminde Sistem Yaklaşımı", Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1985.

Gürdoğan, N., "Ticari ve Sosyal Açıdan Proje Değerlendirme",DPT, Ankara, 1986.

Güvenli O., Chambers R. N., ve İme M.,"Yatırım Projelerinin Düzenlenmesi, Değerlendirilmesi ve İzlenmesi",Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı, Yayın no:2, 6.Baskı, İstanbul, 1997.

http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/prjplan/prj*.html.

Kabatepe, E., "Proje Hazırlama, Değerlendirme, Derecelendirme, Seçim, Uygulama Açısından Planlama", DPT., Ankara, 1976.

Karacal, H., "Sosyal Planlama Yaklaşımları", DPT, Ankara, 1978.

Karaman, İ., Turhan, M., Sabuncu, H., Çetik, S., "Sosyal Amaçlı Projelerin Değerlendirme Metodu", DPT, Ankara, 1993.

Katma Değer Yöntemi: http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/prjplan/prj7.html

Kurumsal Analiz: http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/prjplan/prj8.html.

M. Tokat e-mail: mehtok@hacettepe.edu.tr.

Michael C. T., "Proje Yönetimi" Çeviri, Mert Yetik, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1996.

MPM, Planlama ve Yöneltme Yönetim Bilgisi, Cilt 2, Yayın No, 545, Ankara, 1989.

Öney, E., "İktisadi Planlama", 5.Baskı, Savaş Yayınları, Ankara, 1987.

Özçörekçi, M., "Enflasyon Ortamında Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi", DPT, 1986.

Proje Analiz Teknikleri, http://www.dpt.gov.tr/dptweb/edutup96

Proje Analizi Teknikleri: http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/prjplan/prj6.html,

Proje Analizi ve Seçimi, http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/prjplan/prj*.html.

Proje Planlanması ve Analizi: http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/prjplan/prj-oku.html.

Reid R. Dan / Sanders Nada R., Operations Management, lst Edition, John Wiley & Sons Inc., New York, 2002.

Sarıaslan, H., "Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi", Ankara, 1990.

Sistem Yaklaşımı: http://www.ozyazilim.com/ozgur/marmara/orgut/sistem.htm

Sistem Analizi Yayımlanan tarih 04 Nov, 2012 Tags: work breakdown structure

Şahin, H., "Yatırım Projeleri Analizi", 2.Baskı, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2000.

Taykut, R., "Plan ve Program Hazırlamada Konular ve Açıklamaları", DPT, Ankara, 1985.

Tayşi, N., "Finansman Analizi", DPT, Ankara, 1982.

The Newbie, Cost Management, Project Management, 2013. (Maliyet Yönetimi)

Türkiye Kalkınma Bankası, "Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi - I", Ankara, 1989.

Türkiye Kalkınma Bankası, "Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi-II", Ankara, 1991.

Türko, M., "Finansal Yönetim", Alfa Yayınları, Erzurum, 1999.

Türkoğlu, M., "Finansal Yönetim", Alfa Yayınları, Erzurum, 1999.

Ülgen, H., Mirze S. K., "İşletmelerde Stratejik Yönetim" Literatür Yayınları, 3.b, İstanbul, 2006

Yamak, U., "Üretim Yönetimi", 2. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999

Yılmaz S., "Yatırım Projeleri Analizi ve Yönetimi", Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1995.

Aşama 9: *Müşterinin desteklenmesi*; artık bütün yük müşteri kuruluşun üzerindedir. Önerilerin uygulanması sırasında müşteri kuruluş ile sürekli iletişim halinde olunacağı ve yardıma gereksinimi olursa yardım edileceği konusunda güvence verilmelidir.

8. Projenin Sonuçlandırılması

Projenin sonuçlandırılması dolayısıyla bir parti veya yemek verilmesi, söz konusu projenin sonuçlandırılmasında başvurulan olumlu bir yöntemdir.

Proje aşağıdaki koşulların sağlanması durumunda sonuçlandırılır.

- Müşterinin sunuşundan sonra ilk veya düzeltilmiş sözleşmede anlaşma yapıldığı gibi,
- Müşteri kuruluş personelinin öngörülen eğitimi başarılı bir biçimde tamamlama gereklerini yerine getirdiği zaman,
- Kontrollerin, değişimin aşamalı olarak gerçekleştirildiğini ortaya koyduğu zaman,
- Projenin amaç ve hedeflerinin yapılan bir toplantıda gözden geçirildiği zaman,

Tüm bu koşulların sağlanması durumunda proje sonuçlandırılır.

D. KAYNAKLAR

Yamak O., Proje Yönetimi Teknikleri, Nisan 1998.

Yılmaz S., "Yatırım Projeleri Analizi ve Yönetimi", Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1995.

Akdeniz F., "Olasılık ve İstatistik", Baki Kitabevi, Adana,1996.

Albayrak, B., "Modern Yönetim Teknikleri", Ofset ve Matbaacılık, Mersin, 1997.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi ve Analizi, Nobel Yayın, Ankara, 2009.

Albayrak, B., "Proje Yönetimi ve Proje Danışmanlığı", Beta Yayın, İstanbul, 2001.

Anonim, Teknik Eğitim Kursu Notu, US. Waukesha County Techncal College, 1989.

Anonim, Teknik Eğitim Kursu, İngiltere Blackpool And The Fylde College, 1989.

Baldaş, A., "Ekip Çalışmaları ve Liderlik", Remzi Kitabevi, 3.Baskı, İstanbul, 2001.

Barutçu, M., "Proje Kavramı ve Proje Çalışmaları", Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi-I, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara, 1989.

Başaran E. İ.,"Yönetimde İnsan İlişkileri", Kadıoğlu matbaası, Ankara, 1992.

Block, Peter, Flawless Consulting, Distributed by Üniversite Associates. Inc. 8517 Production Avenue, P.O. Box 26240 San Diego, California 92126, 1981.

Can H., "Organizasyon ve Yönetim", 5. Baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1999.

Canan, D., "İnsan Kaynakları Yönetimi", Yargı Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti., Ankara, 2002

Carson W. M., "Danışmanlık" YÖK/DB Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme, 1990.
Carson W. M., "Planlama ve Örgütleme", YÖK/DB Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme,1989.
Carson W. M., "Proje Yönetim Tekniği", YÖK/Dünya Bankası Endüstriyel Eğitim Projesi, 1989.
Charles, N. W., "Toplam Kalite Yönetiminin Dört Aşaması", Çevirenler Birkan, T., Akınhay, O., İstanbul, 1997.
Demir H.,Gümüşoğlu B., "Üretim Yönetimi", 5.Baskı, Yayın No: 479, Beta Basım Yayım, Ankara, 1998.
Dinçer Ömer, "Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası", Beta Basım Yayım Dağıtım, 5.Baskı, İstanbul, 1998
Dökmen, Ü., "İletişim Çatışmaları ve Empati", Sistem Yayıncılık, 10.Baskı, İstanbul, 1999.
Dursun Bingöl, "İnsan Kaynakları Yönetimi", Beta Basım Yayım Dağıtım, 4.bası, İstanbul, 1998.
Eren, E., "Yönetim ve Organizasyon", Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul, 1996.
Giray A., "Proje Hazırlama ve Değerlendirme Yöntemleri", Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1993.
Growcolt N. K., "Teknik Eğitimin Gelişmesinde Endüstrinin Önemi ve Katkıları", Tebliğ, İstanbul, Kasım,1988.
Growcott N. K., "Pazarlama Satış ve Halkla İlişkiler", YÖK/Dünya Bankası Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Kurs Notu, 1989.
Gürgen H., "İletişim kalitesi", Derya yayınları, İstanbul, 1997.
Güvenli O., Chambers R. N., ve İme M.,"Yatırım Projelerinin Düzenlenmesi, Değerlendirilmesi ve İzlenmesi",Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı, Yayın no:2, 6.Baskı, İstanbul, 1997.
Harris Jean, "Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Proje Yönetimi", Hayat Yayınları, 1999.
Jean S.,"Stratejik planlama", YÖK/Dünya Bankası Endüstriyel Eğitim Projesi, Yönetici Geliştirme Kurs Notu, 1996.
Kavrakoğlu, İ., "Toplan Kalite Yönetimi", Kalder Yayınları No:2, İstanbul, 1994.
Kırım, A., "Yeni Dünyada Strateji ve Yönetim", 2. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.
Lewis R. Ireland (2006) Project Management. McGraw-Hill Professional, 2006. .
Michael C. Thomsett, "Proje Yönetimi" Çeviri, Mert Yetik, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1996.
MPM, "İş Etüdü ve Yönetim Bilgisi", Cilt 4, İş Değerlendirilmesi, Yayın No, 544, Ankara, 1981.
MPM, Planlama ve Yöneltme Yönetim Bilgisi, Cilt 2, M.P.M Merkezi Yayınları, 545, Ankara, 1989.
MPM, Planlama ve Yöneltme Yönetim Bilgisi, Cilt 3, M.P.M. Merkezi Yayınları, 545, Ankara, 1989.
Palmer M., Wınters K. T., "İnsan Kaynakları", Çeviren: Şahinler Doğan, Rota Yayın Yapım Tanıtın Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 1993.

Şahin, H., "Yatırım Projeleri Analizi", 2.Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000
Tengilimoğlu D., Öztürk, Y., "İşletmelerde Halkla İlişkiler", Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.
Thomsett M. C., "Proje Yönetimi", Çeviren: Yetki Mert, Eplison Yayıncılık, İstanbul, 1996
Top Aykut, "Üretim Sistemleri", Alfa Basım Yayım Dağıtım, 3. Baskı, İstanbul, 2001
Tosun K., "İşletme Yönetimi", Savaş yayınları, Ankara, 1992.
Ülgen H., "İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulamaları", İ. Ü. İşletme İktisadi Enst. İkinci .Baskı, Şahinkaya Matbaacılık, İstanbul, 1993.
Vergiliel t., Melek, "Kriz ve İşletme Yönetimi", Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001
Weiss D. H., "Başarılı Ekip Oluşturma", Çeviren, Tuskan Orhan, Rota Yayın Yapım Tanıtın, İstanbul, 1993.
Weiss D. H., "Başarılı Ekip Oluşturma", Çeviren, Tuskan Orhan, Rota Yayın, İstanbul, 1993.
Yamak, U., "Üretim Yönetimi", 2. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999.
Zeynep Düren, "2000'li Yıllarda Yönetim", 1.Basım, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000
Zeyyat Sabuncuoğlu, "İnsan Kaynakları Yönetimi", Ezgi Kitabevi, Bursa, 2002

PROGRAM DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Gürcan Ültanır

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1566
Eğitim No.: 304
ISBN: 978-605-320-472-5
© 1. Basım, Ağustos 2016

PROGRAM DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Gürcan Ültanır

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ültanır, Gürcan.
Program Değerlendirme / *Gürcan Ültanır*
1.Basım, XII + 264 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-472-5
1. Değerlendirmede Uygulama Biçimleri 2. Değerlendirme Kuramları 3. Değerlendirme Yöntem ve Teknikleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Eğitimin içimizde gerçekleştirdiği insan, doğanın yaptığı insan değildir, ancak toplumun sahip olmak istediği insandır o; ancak toplum, ekonominin ona ihtiyacı olduğu gibi ona sahip olmak ister (Durkheim 1902 / 1984 s. 44).

İnsanların gösterdiği davranışlar içinde "eğitime dayalı/eğitim ürünü" olarak tanımlananlar da vardır. Eğitilmiş davranışlar diğerlerinden nasıl ayrılmaktadır? İlk aşamada davranışı takip eden amaç söz konusudur. İnsan, belirlemiş olduğu hedeflere kendi davranışı yoluyla erişebilir ve bir insanın yanında veya birçok insan içinde belirli bir etki oluşturmak ister. Yani, eğitilmiş davranış, yanında bulunan diğerine/diğerlerine yönelir; bu davranış yanında olanlarla ilgili olan veya sosyal bir davranıştır (Brenzinka 1978. Akt: Koller 2014 s.49).

Eğitim örgütlenmiş süreçsel eylemlere dayanır. Bir farklı ifadeyle; bu sürece giren ve bir içsel yapıya sahip birey (input) müdahale/müdahalelerle karşılaşarak içinde bulunduğu ve ileriki yaşamlarında içinde bulunacağı toplumlara "*yararlanılabilir bir ürün*" (output) olarak uyum sağlar. Var oluşundan bu yana sürekli olarak "*yeniden biçimlenmiş/biçimlenebilir*" ürüne yansıtılarak yaratıldığı formal, non-formal ve informal eğitim süreçleri istemli ve/veya istemsiz olarak yararlanıcılar tarafından hükümlendirilir. Aslında değerlendirilen gözlenebilir davranışları yoluyla bireyin kümülatif (cumulative) yapısıdır/kendisidir. Kümülatiftir, çünkü "hükümlendirme" anına kadar tüm süreçlerden çıkan ürünler katlanarak toplu hâlde gelmektedir. Bu süreçler bilimsel olarak izlenebilen ve kontrol edilebilenler (paradigma) olduğu için, değerlendirilen sonuç sadece bir önceki sürece dahil olmamalıdır, en etkin olanın kalıntı biçiminde tüm yaşamsal alanda görülmesi gereği reddedilemez.

1998'lerde AB süreci içerisinde "akrediteasyon (=eşkredilendirme)" ve eğitimde toplam kalite (bk. Europaeische Kommission 2000) değerlendirmeleri tartışılmaktaydı. Bu yıllarda Avusturya Klagenfurt Üniversitesi'nde postdoktora çalışmalarımla ilgili araştırmalarımda Herbert Altrichter ve Peter Posch'un "sistem üzerinde kalite gelişimi ve kalite değerlendirmesi" bağlamındaki yazıları anabilim dalımızda Yüksek Lisans ve Doktora sürecinde okuttuğumuz program değerlendirme derslerinde yeni hamleler hakkında literatür toplamaya beni yöneltmişti. Tasarımı neredeyse 2002'lere uzanan (Hannover Üniversitesi Yetişkin Eğitiminde 2001-2002 öğretim yılında Gastdozent ünvanıyla verdiğim seminer

döneminde) bu kitap çalışmama başlama nedenim Eğitim Programı ve Öğretim Anabilim (EPÖ) Dalında yaptığım lisansüstü öğrenimlerim (yani; yüksek lisans ve doktoram), doçentlik alanım hatta profesörlüğüm tek etmen olmamıştır, ancak Türkiye'de değerlendirme hamlelerinin bilimsel anlamda sadece üniversitelere bağlı kalışı, Milli Eğitim Bakanlığının okul ve/veya program kapatma ve/veya açık programlar üzerinde yaptığı “reform hareketlerinin” savunulmasında bilimsel dataların gösterilememesi hatta dar alana sıkışmış bazı yöntemlere dayalı medya yayınların yapılmasıdır. Yurt dışında (Almanca konuşulan ülkelerin yanı sıra İngiltere ve Estonya'da) bilimsel amaçlı çalışmalarım sırasında edindiğim izlenimler, programlar üzerinde yapılacak herbir değişkliğin mutlaka bir değerlendirme sonucuyla yapılmasının şiddetle önemsenmesidir. Yurt dışı alan tanımlarında "program geliştirme" alanı denildiğinde "hangi programın geliştirilme uzmanlığı" sorusuyla karşılaşılır. Yani program geliştirme bir alan uzmanlığı ile bütünleştirilir. Program değerlendirme çalışmaları, işte bu sebepten −bilimsel titizliğe dayanılarak− program geliştirme alan elemanlarına bırakılamaz ve program değerlendirme elemanı yapılacak değerlendirmeler sebebiyle programı düzenlemeleri yapan grubun dışından ve ilgili bilim alanı dışından yetiştirilir. Scriven’ın program değerlendirme elemanının ve program geliştirme elemanının farklı kişiler olması gereğine yaptığı işaret (bk. Böl II) bu bilimsel yaklaşıma rasyonel bir bakıştır. Program değerlendirme bilimdir ve bilimsel yöntemlere sahiptir. Buradaki aktif yazım safhası 2010 yılından itibaren tüm çalıştığım üniversitelerde (Mersin üniversitesinden itibaren Antep Hasan Kalyoncu Üniversitesi ve Ankara Ufuk Üniversitesi) bugüne değin fasılasız devam etmiştir.

Ancak; gerçek olan veya gerçek olmayan hakkında herkes
kendi deneyimine göre konuşur;
Ben kendi deneyimime göre konuşuyorum, diğerleri ise
başkalarına göre;
"HERKESİN ARAŞTIRDIĞI KONUDA DENEYİM
KAZANDIĞINI" birlikte düşünelim.
***Johann Friedrich Herbart** (1806)*

Değerlendirme kuram ve uygulamalarına dayalı bu kitabı yazarken, şiddetle vurgulamalayım ki, deneyimlerden hareket eden görüşler tabidir ki, alıntı bilgilerden çok daha anlaşılır ve uygulanabilirdir. Ancak; Türkiye'de değerlendirme genelde çok daha dar boyutlar üzerinde kalmıştır: Çoğunlukla, giriş ve çıkış davranışlar (terminal behavior - end behavior) arasındaki "ortalamalar arası fark"a bakıp hüküm verilmeye çalışılmıştır/çalışılmaktadır. Bu tür araştırmalar program boyutlarından biri üzerinde değişiklik yapılarak "müdahalenin" (intervention) sonucuyla ilgilenmeye dayanır (Yani özellikle eğitim hedeflerine eriş-

meler tartışılır). Oysa bir programın bir boyutuna yapılan müdahale ile manidar düzeyde anlamlı bulunarak hükümlendirilmesi sınırlıdır. Ön test-son test ve buna dayalı deney ve kontrol gruplu çalışmalar, araştırmalar yapılarak bu açıdan deneyimler kazandıran çalışma desenleridir. Bu kapsamdaki araştırmalar ancak bir çok tanınmış kuramcının önemli görmediği (!) "*hedefe erişim hakkında enformasyon toplama*" çalışmalarıdır.

Elinizdeki bu kitap bir bütün olarak değerlendirmeye işaret ediyor. Buna göre incelendiğinde Türkiye'de *evaluation* konusundaki konuşmaların/anlatımların başkalarının/diğerlerinin fikirlerine göre gelişmek zorunda kalındığı görülecektir. Yukarıdaki cümlede de vurgulandığı gibi, kitapta bazı temel kuramcılar yer almaktadır. Onların anlatımlarda geçen "*sözleşmeyi yapan*" nitelendirmesi, programın değerlendirme araştırmasını yasal olarak isteyene (kuruma, partiye, bakanlığa vb. türündeki paydaşlara) yönelik olarak yapıldığına, sonuçlara bağlı kalınarak yasalar çıkartıldığına ve süreçte anlamlı finansman sağlandığına işaret edildiğinde, değerlendirmeninin yarar sağlayan kapsamı, programa müdahalelerin yapıldığı boyutlara yansıtıldığına işaret etmektedir (Örneğin; Bkz. ABD'deki eight-year-study; succes for all vb.). Buralarda XX. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren kazanılan deneyimler üzerine yapılan araştırmalar, o araştırmayı yapanlara zengin deneyimler kazandırdığı −gerçekte başkaları tarafından özen duyulan− bir durumdur. Bu tür araştırmacılar/bilim adamları (veya kısa bir tanımlamayla ilgili yazarlar) artık değerlendirmenin "*sanat*", "*bilim*" olduğunu tartışma hakkına sahip olurlar.

Almanya'da materyal toplamamda sürekli destek veren Kızım A. Eren Maiwald'a bu kitabımda teşekkürlerimi sunuyorum.

Ankara Mayıs 2016

İÇİNDEKİLER

Giriş: *"EVALUATION"* KAVRAMIYLA KARŞILAŞMA 1
A. Paydaşlar Kimlerdir ve Hangi Statülerde Kendilerini Göstermektedir? 2
B. "Değerlendirme" Kavramının Kapsamı Nelerle Sınırlıdır? 3
C. Türkiye'de Program Değerlendirme Çalışmalarının Kabul Edilebilirliğinin Belirtileri Nelerdir? 4
D. Program Değerlendirmede Bilimsel Kabul Görerek Literatüre Yerleşmiş Kavramlar 5
E. İyi Bir Okulun Karakteristik Özellikleri 6
1. Öğrenen Örgüt Nedir? 7
2. Değerlendirme Nedir? 7
3. Ne Değerlendirilmektedir? 7
4. Değerlendirmeyi Kim Yapar? 8
5. Kim Değerlendiriliyor? 8
6. Ne Olması İçin Değerlendirme Yapılmaktadır? 8
F. Formal, Non-Formal ve Informal Eğitimin Değerlendirmedeki Görüngüleri 9
1. Formal, Non-formal ve İnformal Eğitim Kavram Tanımları 9
2. Bu Kavramlara Ait Uluslararası Alanlarda Kullanım İçinde Anlamlandırmalar 10
3. Formal, Non Formal ve İnforma Ortamlar ve Eğitim İçin Fırsatlar 12
G. Avrupa'da Eğitim Kalitesiyle İlgili Beş Konuda "Meydan Okuyuş" ve Avrupa Komisyon Raporunda Değerlendirmenin Anlam ve Önemi 13
1. Bilginin Meydan Okuması 14
2. Merkeziyetçilikten Uzaklaşmanın Meydan Okuması 15
3. Araştırmaların Meydan Okuyuşu 16
4. Sosyal Bütünleşmeye Meydan Okuyuş 16
5. Verilerin ve Karşılaştırılabilirliğin Meydan Okuyuşu 17

BÖLÜM I: PROGRAM DEĞERLENDİRME ARAŞTIRMALARINDA KULLANILAN KAVRAMLAR VE PROGRAM DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMLARI 19
A. Evaluatlon (Değerlendirme) Kavramının İçerdikleri 19
1. Değerlendirme Süreci 24
a. Değerlendirilecek Tedbirlerin Tanımı, Değerlendirmenin Temelleri 25
b. Değerlendirmenin Hedefini Oluşturma 25
c. Değerlendirme Projesinin Planlanması 26
d. Kişi ve Materyal Planlaması Hakkında Zaman ve Parasal Harcama Planı 26
e. Verileri Elde Etmek ve Değerlendirmek 26
f. Raporlaştırma / Haber Oluşturma 27
g. Değerlendirmenin İleride Sağlayacağı Yararlar 27
2. Değerlendirmede Kavram Boyutları; Kuram ve Uygulama Örnekleri 28
3. Değerlendirme Araştırmalarında Kuram ve Uygulama İlişkisi ve Rollerin Dağılımı 31
4. Değerlendirme Kavramları 32
a. Çerçeve Koşullar 34
b. Değerlendirme Modeli 36

c. Değerlendirmenin Doğrultusu 36
d. Değerlendirmede Süre 37
e. Olası Uygulama Biçimleri 38
f. Meta Değerlendirme 40
4. Formative ve Summative Değerlendirme 42
a. Formative Değerlendirmeye Karşı Summative Değerlendirme 44
b. Summative ve Formative Değerlendirmede Değerlendirme Elemanının ve Program Uygulayıcısının Yeterlik Farklılıkları 46
B. Dİğer Değerlendirme Türleri 48
1. Makro ve Mikro Değerlendirme 48
2. Intern ve Extern Değerlendirme 49
3. Karşılaştırmaya Dayanan ve Karşılaştırma Yapmayan Değerlendirme 49
4. Intrinsic Değerlendirme ve Extrinsic Değerlendirme 50
C. Değerlendirmenin Zamansal Yapısı, Input Değerlendirme, Süreç Değerlendirme, Output Değerlendirme 51
1. Değerlendirmenin Zamansal Yapısı 52
2. Input Değerlendirme 52
3. Process Değerlendirme 52
4. Output Değerlendirme 53
5. Outcome Değerlendirme/Etkinin Değerlendirilmesi 53
D. Dİğer Değerlendirme Türlerinden “Kontekst Değerlendirme”, “Nicel Değerlendirme”, “Nitel Değerlendirme”, “Hipotez Test Eden Değerlendirme” ve "Inhouse Değerlendirme" 54
1. Kontekst Değerlendirme 54
2. Nicel Değerlendirme 54
3. Nitel Değerlendirme 54
4. Hipotez Test Eden Değerlendirme 55
5. Hipotez Eğilimli (Generate) Değerlendirme 55
6. In-House Değerlendirme 55
E. Değerlendirme İşleminde Basamaklar 56
F. Değerlendirmenin Mantığı 57
1. Scriven’a Göre “Logic of Evaluation” 58
2. “Logic Of Evaluation”un İlerleyen Gelişimi 59

BÖLÜM II: PROGRAM DEĞERLENDİRME ARAŞTIRMALARINDA BAZI MODELLER 61
A. CRONBACH, L. J. 61
a. Karar Verme Süreçlerinde Değerlendirmenin İşlevi 62
b. Değerlendirme Yöntemleri 68
(I) Yöntemler Tayfı 68
(II) Başarının Ölçülmesi 72
B. SCRIVEN, M. 77
a. Giriş 77
b. Genel Bir Bakış 78
c. Değerlendirmenin Hedefleri ve Rolleri; Değerlendirmenin Formative ve Summative Rolleri 78
d. Profesyonel ve Amatör Değerlendirme 81
e. Değerlendirme Araştırmaları ve Süreç Araştırmaları 86
f. İçe Yönelik Değerlendirme (Intrinsic) ve Sonuç Değerlendirme (Extrinsic) 88

g. Değerlendirme Araştırmalarında Karışık Bir Biçimle İlgili Uygulama Önerileri (Hybrid Değerlendirme) ... 89
h. Hassas Bir Son Değerlendirmeyle İlgili Lehte ve Aleyhte Düşünceler ... 93
ı. Karşılaştırma Yapan ve Karşılaştırma Yapmayan Değerlendirmeler ... 95
j. Kontrol Gruplu Değerlendirme İçin Pratik Yöntem Türleri ... 98
C. STAKE, R. E. ... 104
a. Formal Değerlendirmenin Olası Katkısı ... 105
b. Tam Tanımlamaya Yönelen Yol ... 107
c. Hükmün Rolü ... 108
d. Veri Matrisleri ... 110
e. Hedefler ve Niyetler ... 112
f. Tanımlama Metodolojisinin Seçilmesi ... 113
g. Normlar ve Hükümler ... 117
h. Karşılaştırmalar ve Hükümler ... 118
D. Stufflebeam D. L. ... 123
1. Hüküm Verme Yardımı Olarak Değerlendirme (Stufflebeam, 1972) ... 123
a. Eğitim Unsurunda Değerlendirmenin Bugünkü Yeri ... 123
(I) Ön Koşullar ... 124
(II) Eğitimde Daha İyi Değerlendirmenin Gereği ... 124
(III) Eğitimde Değerlendirme Sorunları ... 126
(IV) Eğitimde Değerlendirmeyle İlgili Taleplerin Belirlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar ... 127
(V) Eğitimde Değerlendirmenin Tanımında Yatan Sorunlar ... 127
(VI) Eğitimde Değerlendirmenin Planlanmasında Yatan Sorunlar ... 128
b. Değerlendirmenin Varlığı ... 131
(I) Değerlendirmenin Belirleyicileri ... 132
(a) Rasyonel Bir Yapı ... 132
(b) Değerlendirmenin Tanımı ... 132
(II) Eğitim Hareketi Dışında Değerlendirme ... 133
(III) Eğitim Hareketini Kendi İçinde Değerlendirme ... 134
(IV) Eğitim Hareketi İçinde Değerlendirmenin Rasyonel Temeli ... 135
(V) Programların Değerlendirilmesiyle İlgili Dört Strateji ... 139
(a) Kontekst Değerlendirme ... 141
(b) Input (Girdi) Değerlendirme ... 141
(c) Süreç Değerlendirme ... 142
(d) Ürün Değerlendirme ... 143
(VI) Değerlendirme Planlarının Yapısı ... 145
(a) Değerlendirmenin Ağırlık Merkezi ... 147
(b) Enformasyonların Toplanması ... 148
(c) Enformasyonların Organizasyonu ... 148
(d) Enformasyonların Analizi ... 149
(e) Enformasyon Raporu ... 149
(f) Değerlendirme Yönetimi ... 149
E. Alkın, M.C. ... 151
1. Maliyet-Etki Modeli Bileşenleri ... 154
2. Finansiyel Input ... 157
3. Extern Sistemler ... 157
4. Etki Edebilir Nitelikler (Aksiyon Parametreleri) ... 158
5. Eğitim Sürecinin Sonuçları ... 159
6. Maliyet-Etki Modelinin Kullanılabilme Olanakları ... 160

BÖLÜM III: DEĞERLENDİRME ARAŞTIRMALARINDA TARİHSEL GELİŞİM 169
A. ABD'de Değerlendirme Hamleleri 171
1. Ölçme Olarak Değerlendirme 177
2. Betimleme Olarak Değerlendirme 177
3. Hüküm Vermek Olarak Değerlendirme 178
4. Dördüncü Jenerasyona Bakış Açısından Rasyonel Bir Eleştiri 179
B. Avrupa'da Değerlendirme Hamleleri 181
C. Federal Almanya'da Değerlendirme Hamleleri 181
D. Rusya'da Değerlendirme Hamleleri 183
E. Değerlendirme Hamlelerindeki Tarihsel Gelişimlerde Vurgulanan Temel Unsurlar 185

BÖLÜM IV: DEĞERLENDİRMENİN EĞİTİMDE YARATTIĞI SONUÇLAR VE EĞİTİMLE OLAN İLİŞKİSİ 189
A. Örtük (Implizit) Modeller 189
1. Donald CAMPBELL 190
2. Michael SCRIVEN 192
3. CAROLL WEISS 193
4. Joseph WHOLEY 196
5. Robert Ernest STAKE 198
6. Lee CRONBACH 200
7. Peter ROSSI 202
8. Egon GUBA ve Yvonna LINCOLN 204
a. Sonuç 205
b. En Yeni Gelişimler 205
9. Danlel FETTERMAN: *Empowerment Evaluatlon* (İmkan Tanıyan Değerlendirme) 205
10. Bradley COUSINS ve Lorna EARL 206
11. Helmut FEND 207
12. Wolfgang KLAFKI 209
13. Wolfgang BEYWL 210
B. Açık (Explıclte) Modeller 211
1. Marvln ALKIN 211
2. Bradley J. COUSINS ve Kenneth A. LEITHWOOD 213
3. Michael HUBERMAN 215
4. John M.OWEN, Patricia J. ROGERS 217
5. Michael PATTON 218

BÖLÜM V: DEĞERLENDİRME MODELLERİNDE İLİŞKİ ŞEMALARI 221
A. Numerik Değerler ve Ölçek Türlerinin Değerlendirmeyle İlişkisi 221
B. "Yabancının Yaptığı Değerlendirme; In-House Değerlendirme; Müşteri Değerlendirmesi; Kendini Değerlendirme" Konularında Bir Workshop Örneği 225
C. Değerlendirmede Kullanılan Standartlar 236
1. Yarar 236
a. Katılımcıların ve İlgili Olanların Tanımlanması 236
b. Değerlendirmedeki Amacın Açıklanışı 237
c. Değerlendirmeyi Yapan Kişilerin Güvenirliği ve Yeterliği 237
d. Enformasyonların Seçimi ve Kapsamı 237
e. Değerlerin Saydamlığı 237
f. Raporların Eksiksiz ve Berrak Olması 237
g. Değerlendirmenin Tam Zamanlılığı 237

h. Değerlendirmeden Yararlanma 237
2. Uygulanabilirlik 238
a. Ölçülü Yöntemler 238
b. Diplomatik Süreç 238
c. Değerlendirmenin Etkisi 238
3. Adalet 238
a. Formal Sözleşmeler 238
b. Bireysel Hakların Korunması 238
c. Eksiksiz ve Objektif Sınama 238
d. Gruplardan Tarafsız Olarak Yapma ve Raporlaştırma 239
e. Sonuçların Açıklanması 239
4. Doğruluk 239
a. Değerlendirme Konusunun Betimlenmesi 239
b. Bağlam Analizi 239
c. Amaç ve Akışın Betimlenmesi 239
d. Enformasyon Kaynaklarının Açıklanışı 239
e. Enformasyonların Geçerliği ve Güvenirliği 240
f. Sistematik Hata Analizi 240
g. Nicel ve Nitel Enformasyon Analizleri 240
h. Kurulan Sonuçlar 240
ı. Meta Değerlendirme 240
D. Cevap Vermeye Hazır Olan Değerlendirme (Responsive Evaluation) 240

KAYNAKÇA 249

KAYNAKÇA

Adelson, M.,M, Alkin, M.,C., Carey, C. & Helmer, O. (1967). Planning education for the future: Comments on a pilot study. American Behavioral Scientist vom 10. April 1967

Alkin, M. C. (1969). *Evaluating the cost-effectiveness of instructional programs* (Report No. 25). University of California, Los Angeles, Center for the Study of Evaluating, web sitesi: https://www.cse.ucla.edu/products/reports/R025.pdf adresinden ulaşıldı.

Alkin, M.C. (1972) Die Aufwands- Effektivitaets - Evaluation von Unterrichtsprogrammen In: Wulf, C. (Hrsg.). Beschreibung und Bewertung von Unterricht, Curricula und Schulversuchen. München: Piper.

Alkin, M. C. (1975). *Evaluation: Who needs it? Who cares? Studies in Educational Evaluation*, 1, 201-212.

Alkin, M. C. (1990). *Debates on evaluation*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage.

Alkin, M. C., Daillak, R. & White, B. (1979). *Using evaluation*. Beverly Hills, CA: Sage.

Altrichter, H. & Buhren, C. G. (1997) Schulen vermessen oder entwickeln. *Journal für Schulentwicklung, 1*(3), 4–21.

Ambühl, G. (1999). Evaluation der Pilotversuche. In *Bundesamt für Berufsbildung und Technologie* (Hrsg.), Reform der kaufmännischen Grundausbildung (S. 3). Bern: BBT.

Atkin, J. M. (1963). Some evaluation problems in a course content improvement project. *Journal of Research in Science Teaching, 1*, 129-132.

Aydın, H. (2014). *Etkili Öğretim* In: Borich, G.D. (2014). Effective Teaching Methods Research –Based Practice (Acat, M, B Edit) Etkili Öğretim Yöntemleri Araştırma Temelli Uygulama Ankara: Nobel

Bachman, R. & Pasternoster, R. (1997). *Statistical Methods for Criminology and Criminal Justice*. New York: McGraw-Hill.

Balzer, L. (1998). Der Erfolg von EDV-Seminaren: Eine Evaluation von Computerkursen einer Volkshochschule. Unveröffentlichte Diplomarbeit. Universität Koblenz-Landau.

Balzer, L., Frey, A. & Nenninger, P. (1999). Was ist und wie funktioniert Evaluation? *Emrische Paedagogik Zeitschrift zur Theorie und Praxis erziehungswissenschaftlicher Forschung, 13* (4), 393-413.

Bandura, B. (1977). *Angewandte Sozialforschung . Studien über Voraussetzungen und Bedingungen der Produktion. Diffusion und Verwertung sozialwissenschaftlichen Wissens*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp.

Bank, V. & Lames, M. (2010). Über Evaluation 2. Auflage Chemnitz. 11.07.2015 tarihinde http://monarch.qucosa.de/fileadmin/data/qucosa/documents/5984/data/Ueber_Evaluation_Auflage2.pdf adresinden erişildi.

Bannert, M. (1996). *Gestaltung und Evaluation von EDV-Schulungsmaßnahmen: Eine empirische Studie zur Effektivität und Akzeptanz*. Landau: Verlag Empirische Pädagogik.

Baetz, U., Oser,F & Klagofer, R. (1995). *Evaluation Orientierungsschule Basel 1. Sculjahr, 1994 /1995* Basel: Ezriehungsdepartement

Bassam, H. (1962). Teacher understaending and pupil efficiency in mathematics: A study of relationship. Aritmetic Teacher 9 National Council of Teacher of Mathematic

Beck, U. & Bonss W. (1984). Soziologie und Modernisierung. Zur Ortsbestimmung der Verwendungsforschung. *Soziale Welt, 35* (4), 381-406.

Beck, U. & Bonss W. (1989). Verwissenschaftlichung ohne Aufklärung? In U.Beck & W. Bonns(Hrsg). *Weder Sozialtechnologie noch Aufklärung? Analysen zur Verwendung sozialwissenschaftlichen Wissens.* Frankfurt a.M.: Suhrkamp.

Becker, G.S. (1962). Investment in human capital: Theoretical analysis. Journal of Political Economy, Oktober 1962

Behrens, U. (1999). *Teleteaching is easy!? Pädagogisch-psychologische Qualitätskriterien und Methoden der Qualitätskontrolle im Rahmen von Teleteaching-Projekten*. Landau: Verlag Empirische Pädagogik.

Berlack, H. (1966). Comments recorded in Morrissett (Ed.), *Concepts and structure in the new social science curricula*, New York: Holti Rinehart and Winston

Beywl, W. (1986). Wissenschaftlich Begleitung – Das Versprechen der responsiven Evaluation. *Luchtturm Verlag, 3*, 157-177.

Beywl, W. (1987). *Evaluation von Berufswahlvorbereitung: Fallstudie zur Responsiven Evaluation.* Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Beywl, W. (1988). *Zur Weiterentwicklung der Evaluationsmethodologie. Grundlegung, Konzeption und Anwendung eines Models der responsiven Evaluation*. Bern: Lang (Reprint 1999)

Beywl, W. (1991). Entwicklung und Perspektiven praxiszentrierter Evaluation. *Sozialwissenschaften und Berufspraxis*, 14(3), 265-279.

Beywl, W. (1999). Programmevaluation in paedagogischen Praxisfeldern- begriffliche und konzeptionelle Grundlagen. In: Künzel, K. (Eds). *Internationales Jahrbuch der Erwachsenenbildung.* Bd. 27, Köln: Böhlau.

Beywl, W. Grundlagen der internen Evaluation an Schulen: Voraussetzungen und Möglichkeiten der Verbindung mit externer Schulevaluation. 06.06.2015 tarihinde http://www.forumbildung.ch/images/uploads/datenbank_dokumentation/textdokumente/transparenz_wettbewerb/ARGEV_ISE-ESE_Beywl-2.pdf adresinden erişildi.

Bildungsserver.de: Definitionen für Begriffe rund um Evaluation. 04.11.2012 tarihinde http://w iki.bildungsserver.de/index.php/Evaluation adresinden erişildi.

Bloom, B. S. (1961). Quality control in education. *Tomorrow's teaching.* Oklahoma City: Frontiers of Science Foundation of Oklahoma.

Bloom, B. S. (Eds), Engelharft, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H. & Krathwohl, D, R. (1972) *Taxonomie von Lernzielen im kognitiven Bereich (Überstezt von Füner E. Und Horn,R.).* Weinheim und Basel: Neltz Verlag

Bloom, B. S., Hastings,Th. J. & Madaus G. F. (1971). *Handbook of Formative and Summative Evaluation of Student Learnings.* New York: McGraw Hill.

Böhm, C. (2008). *Evaluation der Pädagogik Wolfgang Klafkis Vierzig: Jahre kritisch-konstruktive Didaktik an Deutschlands Schulen.* Hamburg: Verlag Dr. Kovac

Borich, G. D. & Jemelka, R. D. (1982). *Programs and Systems. An evaluation perspective*. New York: Academic Press.

Bortz, J. & Döring, N. (1995). *Forschungsmethoden und Evaluation*. Berlin: Springer.

Bundesjugendkuratorium (Hrsg.) (2001). Streitschrift "Zukunftsfaehigkeit sichern! Für ein neues Verhaeltnis von Bildung und Jugendhilfe. Bonn / Berlin 06.04.2016 tarihinde http://old-static.ljr-rlp.de/cms/upload/pdf/bjk_2001_ stellungnahme_ zukunftsfaehigkeit_ sichern.pdf adresinde ulaşıldı.

Buros, O. K. (1965). *The sixth mental measurements yearbook.* Highland Park, N. J.: The Gryphon Press.

Brezinka, W. (1978). Metatheorie der Erziehung. Eine Einführung in die Grundlagen der Erziehungswissenschaft, der Philosophie der Erziehung und der praktischen Paedagogik In: Koller H-C (2014). Grundbegriffe, Theorien und Methoden der Erziehungswissenschaft Eine Einführung Stuttgart: Verlag W.Kohlhammer

Champbell, D. (1969). Reforms as experiments. *American Psychologist*, 24, 409-429.

Campbell, D. J. & Stanley, C. (1963). *Experimental and quasi-experimental designs for research*. Boston: Houghton Mifflin.

Chen, H. & Rossi, P.H. (1980). The multi-goal, theory-driven approach to evaluation: A model linking basic and applied social science. *Social Forces, 59* (1), 106-122.

Chen, H. T. & Rossi, P.H. (1983). Evaluating with sense: The theory-driven-approach to evaluation. *Evaluation Review, 7*, 106-122.

Clark, D.L., Guba, E.G. (1965). An examination of potential change roles in education. Columbus: The Ohio State University

Cook, T. D. & Shadish, W. (1986). Program evaluation: The worldly science. *Annual Review of Psychology*, 37,193-232.

Coleman, J.S. (1966). Equality of educational opportunity. Washington, D.C.: United States Department of Health, Education, and Welfare, Office of Education

Cousins, J.B. & Leithwood, K.A. (1986). *Current empirical research on evaluation utilization.* Review of Educational Research, 56 (3)

Cousins, J. B. & Leithwood, K. A. (1993). Enhancing knowledge utilization as a strategy for school improvement. *Knowledge: Creation, Diffusion, Utilization*, 14, 305-333.

Cronbach, L. J. (1963). Course improvement through evaluation. *Teachers College Record 64*(8), 672-683.

Cronbach, L. J. (1972). *Evaluation zur Verbesserung von Curricula*. In: Wulf, C. (Hrsg.). Beschreibung und Bewertung von Unterricht, Curricula und Schulversuchen. München: Piper.

Cronbach, L. J., Ambron, S., Dornbush, S., Hess, R., Hornik, R., Philips, D., Waker, D. & Weiner, S. (1980). *Toward reform of program evaluation*. San Francisco: Jossey-Bass.

DeGEval (deutsche Gesellschaft Evaluation) *(2004):* Altfer. 14.02.2012 tarihinde http://www.degeval.de adresinden ulaşıldı.

Delphi-Methode 21.05.2016 tarihinde http://www.horx.com/zukunftsforschung/ Docs/ 02-M-09-Delphi-Methode.pdf adresinde ulaşıldı

Deutscher, I.,O & Ostrand S, A. (1985). Sociology and Evaluation Research: Some Past and Future Links. The History of Sociology, 6.

Dewe, B. (1988). Wissensverwendung in Bildungsprozessen. Zur Transformation wissenschaftlicher Information in Praxisdeutungen. Studien zum Umgang mit Wissen, Bd.6, Baden-Baden: Nomos.

Dewey, J. (2007). Deneyim ve Eğitim (Can,G ve Akıllı G.K. Edit) Çev.Akıllı, S. Ankara: ODTÜ Yayıncılık

Diehl, J.M. (2001). Studentische Lehrevaluation in den Sozialwissenschaften: Fragebögen, Normen, Probleme. In E. Keiner (Hrsg.) *Evaluation (in) der Erziehungswissenschaft.* Weinheim: Beltz (pp.63-90).

Ditton, H. (2006). Evaluation / Qualitätssicherung. In Krüger, Heinz-Herrmann, Grunert, Cathleen (Hrsg.) *Wörterbuch Erziehungswissenschaft*. Opladen & Farmington Hills: Verlag Barnara Budrich.

Dlugosch, G. E. & Krieger, W. (1999). "Wege zum Wohlbefinden" - Ein Bericht zur praxisnahen Evaluation eines Gesundheitsförderungsseminars. *Zeitschrift für Gesundheitspsychologie*, 7, 27-43.

Dlugosch, G. E. & Wottawa, H. (1994). Evaluation in der Gesundheitspsychologie. In P. SchwenkmezgeR & L.R. Schmıdt (Hrsg.), *Lehrbuch der Gesundheitspsychologie* (s. 149-168). Stuttgart: Enke.

Durkheim, E. (1902 / 1984). Erziehung und Gesellschaft. In: ders.: Erziehung, Moral und Gesellschaft. Frankfurt / M.

Ehrlich, K. (1995). Auf dem Weg zu einem neuen Konzept wissenschaftlicher Begleitung, *Berufsbildung in Wissenschaft und Praxis, 1*, 32-37.

Europäische Kommission (2000). Bericht über die Qualität der schulischen Bildung in Europa Sechzehn Qualitätsindikatoren Bericht auf der Grundlage der Ergebnisse des Arbeitsausschusses " Qualitätsindikatoren" Generaldirektion Bildung und Kultur Mai 2000

Europaeische Kommission (2001). Mittelung der Kommission: Einen europaeischen Raum des lebenslangen Lernens schaffen, Brüssel 21.11.2001 KOM (2001) 678 kesin rapor 25.01.2016 tarihinde https://www.bibb.de/dokumente/pdf/ foko6_ neues-aus-euopa_04_raum-lll.pdf adresine ulaşıldı.

Faure, E. (1972). Learning to Be: The World of Education Today and Tomorrow. Paris: UNESCO 1972

Fend, H. (1980) Fördert Evalution Innovation? Vom Verhältnis von Inoovation und Evaluation. In J. P. Meylan (Hrsg.), *Innovation und Evaluation von Schulversuchen. Bericht über erziehungswissenschaftliche Arbeitstagung* (s.163-177). Bern: Montreuux, 25.29. Sept. 1978. Bern: Schweizerische Konferenz der kantonalen Erziehungsdirektoren (EDK).

Ferguson, G. A. (1954). On learning and human ability. Canadian Journal of Psychology, 8.

Ferris, F.L. (1962). *Testing in the new curriculum: Numerology, "tranny" or commonsense* Review 70.

Fetterman, D. M. (1994). Empowerment evaluation. Evaluation Practice, 15(1), pp.1-15.

Fischer, U.CH. & Krieger, W. (1998). *"Suchtpräventioun an der Gemeng". Entwicklung, Durchführung und Evaluation eines Modells zur gemeindeorientierten Suchtprävention.* Luxembourg: Centre de prévention des toxicomanies.

Flechsig, K. H. (1970). *Leitfaden zum Kolleg "Theorie des Unterrichts"*. Teil IV. Evaluation, Fachbereich Erziehungswissenschaft der Universität Konstanz.

Frey, A. (1997). Konfliktbewältigungsverhalten von Erzieherinnen. In (B. Dippelhofer-Stiem & B. Wolf Hrsg.), *Ökologie des Kindergartens* (S. 136161). Weinheim und München: Juventa.

Frey, A. (1999). *Erzieherinnenausbildung gestern - heute - morgen. Konzepte und Modelle zur Ausbildungsevaluation.* Landau: Verlag Empirische Pädagogik.

Frey, A. & Wolf, B. (1996). Aus- und Fortbildungen von Erzieherinnen und ihre pädagogische Arbeit im Kindergarten. In (R. Möller, J. Abel, G. Neubauer & K.

Treumann Hrsg.), *Kindheit, Familie und Jugend* (S. 3545). Münster & New York: Waxmann.

Frey, A., Schulz, S. & Wolf, B. (1995). Fortbildung von Erzieherinnen im deutsch-deutschen Vergleich. *Zeitschrift klein & groß*, 48, 20-23.

Gather, Thurler, M. (1992). Evaluation und Prozessregulierung bei Schulversuchen. In Gonon, P. (Hrsg.) *Evaluation für die Berufsbildend.* Aarau: Sauedrlaender.

Gather, Thurler, M. (1994). *Die Annäherung von Forschung und Praxis –ein notwendiges Übel? Referat anlässlich des Seminars zum Thema "Practicien Chercheur"* am 10.-11. November 1994 in Aarau.

Gather Thurler, M & Huberman, M. (1993). Umsetzung wissenschaftlicher Forschung in die Praxis: unter welchen Bedingungen sind Forscher dazu fähig und bereit? *Bildungsforschung und Bildungspraxis*, 3, pp. 309-325.

Geary, W. R. (2000, January). A Quick Look at In-house Evaluations. Victim Offender Mediation Association. 02.07.2015 tarihinde http://www.voma.org/docs/geary.pdf adresinden alındı.

Glaser, B.G. & Strauss, A.L. (1998). Grounded theory – Strategien qualitativer Forschung. Bern: Vrelag Hans Huber.

Gordon, T.J. & Helmer, O. (1964). Report on a long-range forecasting study. Santa Monica, Cal: Rand Corporation.

Götz, K., Klebsattel, A. & Reichert, H.-J. (1993) Qualitätssteigerung in der DV-Qualifizierung. *Empirische Pädagogik*, 7, 149-173.

Grobman, H. (1968). *Evaluation activities of curriculum projects*. American Educational Research Association Monograph Series on Curriculum Evaluation, No. 2 Chicago: Rand McNally

Grobman, H. (1970). *Evaluation Activities of Curriculum Projects*. AERA Monograph Series on Corriculum Evaluation, Nr. 1. Chicago: Rand McNally & Company.

Gronlund, N. N. (1968). The Measurement and Evaluation Process. In: Gronlund, N.N. (Editor): *Readings in Measurement and Evaluation*. New York: MacMillan, 1-2.

Guba, E. G. (1990) *The Paradigm Dialog*. Newbury Park, London, New Dehli: Sage.

Guba, E. G. & Lincoln, Y. (1983). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. In G. F. Madadus, M. Scriven & D. L. Stufflebeam (Eds.) *Evaluation models. Viewpoints in educational and human services evaluation* (pp. 311-333). Boston: Allyn and Bacon.

Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1981). *Effective evaluation: Improving the usefulness of evaluation results through responsive and naturalistic approach*. San Francisco: Jossey-Bass.

Guba, E. G. & Lincoln Y.S. (1989). *Fourth Generation Evaluation*. Newbury Park (CA): Sage.

Haag, H. (1966). “Physical Fitness”- ein Hauptziel und Grundinhalt der amerikanischen Leibeserziehung. *Die Leibeserziehung 15*(9), 289-294.

Hand, H. C. (1965). National assessment viewed as the camel’s nose. *Phi Delta Kappan, 47*(4), 184-187.

Hansen, W.L. (1963). Total and private rates of return to investment in schoolling. Journal of Political Economy, April 1963

Hardt, B., Zaib, V., Kleinbeck, U. & Metz-Göckel, H. (1996). Unterrichtsziele und Lernmotivation im Kontext kaufmännischen Unterrichts. *Unterrichtswissenschaft*, *24*(3), 235-249.

Hattie, J. A. C. (2008). *Visible learning: a synthesis of meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge

Hellstern, G-M. & Wollmann, H. (1983). Evaluierungsforschung. Ansätze und Methoden -dargestellt am Beispiel des Städtebaus. Stadtforschung aktuell. Basel: Birkhäuser Verlag.

Hellstren, G. & Wollmann, H. (1984). Evaluierung und Evaluierungsforschung – ein Entwicklungsbericht. In: Dies. (Hrsg.) *Handbuch zur Evaluierungsforschung* (s.17-93). Opladen: Westdeutscher Verlag.

Hendrix, W. (1999). Evaluation des Berufsbildes des Datenverarbeitungskaufmanns. In (H. Holling & G. Gediga (Hrsg.), *Evaluationsforschung*. Göttingen: Hogrefe.

Herbart, J.F. (1806). *Allgemeine Pädagogik*. aus dem Zweck der Erziehung abgeleitet. In: W. Asmus (Hrsg.) (1982). Johann Friedrich Herbart: Pädagogische Grundschriften Stuttgart: Klett Cotte

Hesse, S. (1993). Suchtprävention in der Schule Evaluation der Tabak und Alkoholprävention. Wiesbaden: Springer Fachmedien GmbH.

Hirsch, W.Z. & Marcus, M.J. (1966). Some benefit-cost considerations of universal junior college education. National Tax Journal, June 1966.

Holling; H. (1999). Evaluation eines Stressbewältigungstrainings. In H. Holling & G. Gediga (Hrsg.), *Evaluationsforschung* (s. 35-57). Göttingen: Hogrefe.

House, E.R. (1993). *Professional Evaluation. Social Impact and Political Consequences.* Newbury Park: Sage Publication.

Huberman, M. & Cox, P. (1990) Evaluation Utilization: Building links between action and reflection. *Studies in Educational Evaluation*, 16, 157-179

Huberman, M. & Gather Thurler, M. (1988). *Die Umsetzung wissenschaftlicher Forschung in die Praxis: Überprüfung der Diffusion der Ergebnisse des Nationalen Forschungsprogramms Bildung und Wirken in Gesellschaft und Beruf.* Rechenschaftbericht von Faculté de psychologie et des sciences de l’éducation et Fonds ntional suisse de la recherche scientifique:Genéve / Berne.

Huberman, M. & Gather Thurler, M. (1991). *De la recherché a la pratique*. Bern: Lang.

Ingenkamp, K. (1991). *Beurteilungsbogen für Erzieherinnen zur Diagnose der Schulfähigkeit* (Bets). (2. ergänzte Aufl.). Weinheim: Beltz.

Jäger, R.S. & Behrens, U. (1994). *Weiterentwicklung der Lehrerbildung*. Mainz: v. Haase & Koehler.

Jäger, R.S., Arbinger, R., Bannert, M. & Lıssmann, U. (1993). Ergebnisse der wissenschaftlichen Begleitung. In A. Rissberger (Hrsg.), *Computerunterstütztes Lernen an allgemeinbildenden Schulen Teil II: Abschlussbericht des Modellversuchs Culas*. Mainz: v. Hase und Koehler.

Jansche, W., Krainer, K., & Posch, P. (unter Mitarbeit von Isolde Kreis) (1998). *Qualitätsevaluation und Qualitätsentwicklung an Schulen Anregungen, Instrumente, Methoden (Herausgeber IFF/Schule und gesellschaftliches Lernen*. Qualitätsevaluation und Qualitätsentwicklung ders notları, Pädagogisches Institut des Bundes, Kärnten, Österreich.

Jeffs, T. ve Smith, M.K (1996). Informal Education - Conversation, Democracy and Learning. London: YMCA George Williams College 06.04.2016 tarihinde http://www. infed.org. adresine ulaşıldı

Johnson, R.B. (1995). Estimating an evaluation utilization model using conjoint measurement and analysis. *Evaluation Review, 19* (3), 313-338.

Kandulla, M. (2010). Evaluationsforschung am Beispiel des problemorientierten Lernens Eine Wirkunganalyse des Modelstudiengangs Medizin am Universitaetsklinikum Hamburg-Eppendorf Dissertation zur Erlangung des Grades der Doktorin der Philosophie im Fachbereich Sozialwissenschaften der Universitaet Hamburg. 06. 04.2015 tarihinde (http://www.google.de/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source= web&cd=6&ved=0ahUKEwiCp7LDqcXNAhVFzxQKHYkEAQoQFghDMAU&url=http%3A%2F%2Fediss.sub.uni-hamburg.de%2Fvolltexte %2F2011%2F5393%2Fpdf%2FDissertation.pdf&usg=AFQjCNE1zT5EHMQo-pGw0Qkx4PTHjqZujg) adresinden alındı

Kardorff, Ernst von (2003). Qualitative Evaluationsforschung. In: Flick, U., Kardorff, E von, Steinke, I. (Hrsg.). *Qualitative Forschung: Ein Handbuch*. Rheinbek: Rowohlt Taschenbuchverlag.

Katzman, M.T. (1967). Distribution and production in a big city elementary scholl system. Ann Arbor, Michigan: University Microfilms.

Klafki, W. (1983). Verändert Schulforschung die Schulwirklichkeit? *Zeitschrift für Pädagogik*, Jg., Heft 2, 281–296.

Klein, S.P. Rock, A. & Evans, F. (1967). Using multiple moderators in the prediction of academic success. Princeton: Educational Testing Service

Kleining, G. (1982). Umriss einer Methodologie qualitativer Sozialforschung. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie,* 34, 224-253.

Krieger, W. & Dlugosch, G.E. (1998). Die „Gesundheitswoche“ - Eine Kompaktmaßnahme zur Gesundheitsförderung im stationären Bereich. In G. Amann & R. Wipplinger (Hrsg.), *Gesundheitsförderung: Ein multidimensionales Tätigkeitsfeld* (s. 451-470). Tübingen: dgvt-Verlag.

Kromrey, H. (2000). Qualität und Evaluation im System Hochschule. In. R. Stockmann (Hrsg.), *Evaluationsforschung: Grundlagen und ausgewählte Forschungsfelder* (s.233-258). Opladen: Leske & Budrich.

Kromrey, H. (2001). Evaluation - ein vielsichtiges Konzept Begriff und Methodik von Evaluierung und Evaluationsforschung. Empfehlung für die Praxis. *Sozialwissenschaften und Berufspraxis, 24*(2), 105-131.

Kuper, H. (2004). Wie werden Daten in Information transformiert-Fragen an die erziehungswissenschaftliche Evaluationsforschung In: Merkens, H.(Hrsg.). Evaluation in der Erziehungswissenschaft Wiesbaden VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Kuper, H. (2005). Evaluation im Bildungssystem. In Helsper, W., Kade, J., Lüders, C., & Radtke, F. O. (Hrsg.)*, Grundriss der Pädagogik / Erziehungswissenschaft,*(Band 28). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer.

Lange, E. (1983) Zur Entwicklung und Methodik der Evaluationsforschung in der Bundesrepublik Deutschland. *Zeitschrift für Soziologie 12* (3/1983), 253-270.

Leeuw, F., L. (2000). Evalutaion in Europe. In: Stockmann, R. (Hg): Evaluationsforschung – Grundlagen und ausgewaehlte Forschungsfelder (1) Opladen: Leske + Budrich)

Leviton, L. A. & Hughes, E. F .X. (1981). Research on utilization of evaluations: A review and synthesis. *Evolution Review 5*(4), 525-547.

Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1986). But is it rigorous? Trustworthiness and authenticity in naturalistic evaluation. *New Directions for Program Evaluation,* 30, 73-84

Lindquist, E. F. (Ed.). (1951). *Educational Measurement*. Washington DC: American Council on Education.

Lindvall, C. M. & Cox, R. C. (1970). *Evaluation as a tool in curriculum development. The IPI evaluation program*. (AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation 5), Chicago: Rand McNally.

Livingstone, D.W. (1999). Informales Lernen in der Wissengesellschaft. In: In: Arbeitsgemeinschaft Qualifikations-Entwicklungs-Management (QUEM): Kompetenz für Europa -Wandel durch Lernen - Lernen im Wandel. Referate auf den internationalen Fachkongress Berlin 06.04.2016 tarihinde hhtp://www. wallnetwork.ca adresine ulaşıldı.

Lord, F. M. (1962). Estimating norms by item-sampling. *Educational and Psychological +-Measurement*, 22.

Mack, W. (2007) Lernen im Lebenslauf- formale, non-formale und informalle Bildung: die mitlere Jugend (12 bis 16 Jahre) Paedagogische Hochschule Ludwigsburg Düsseldorf Landtag NRW 06.04.2016 tarihinde www. landtag.nrw.de adresine ulaşıldı

Maeder, S. Einführung in Programevaluation WS 06 / 07 Seminar “Evaluation und Gender”. 21.01.2016 tarihinde http://www.univation.org/download/Zyklus_eval_ 061110. pdf adresinden erişildi.

Mager, R. F. (1962). *Preparing objectives for programmed instruction*. San Francisco: Fearon Publishers.

McLaughlin, M. W. (1975). *Evaluation and Reform: The elementary and secondary education act of 1965 – Title I*. Cambridge (MA): Ballinger.

McKean, R.N. (1958). Efficiency in government through systems analysis. New York: John Wiley and Sons

Merkens H. (2004). Evaluation in der Erziehungswissenschaft – Einleitende Bemerkungen In: Merkens, H. (Hrsg.) Evaluation in der Erziehungswissenschaft VS: Verlag für Sozialwissenschaften (s.9-23).

Merwin, J. C. (1969). Historical Review of Changing Concepts of Evaluation. In: Teyler (Editor), *Educational Evaluation: New Roles, New Means . The Sixty-eighth Yearbook of the national Society for the Study of Education*. Chicago: Chicago University Press 6-25.

Meux, M. & Smith, B. O. (1961). *Logical dimensions of teaching behavior*. Urbana, University of Illinois: Bureau of Educational Research.

Meyer, W. (2002). Was ist Evaluation? In: CEval Arbeitspapiere 5. Saarbrücken: Centrum für Evaluation -Universitaet des Saarlandes

Miles, M. B. & Huberman, M. A. (1994) *Qualitative data analysis*. London, Thousand Oaks, New Dehli: Sage.

Milli Eğitim Bakanlığı, Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Ölçme, Değerlendirme ve Yerleştirme Grup Başkanlığı. (2013). PISA 2012 Ulusal Ön Raporu. 16.02.2014 tarihinde http://pisa.meb.gov.tr/wp-content/uploads/2013/12/pisa2012-ulusal-on-raporu.pdf adresinden ulaşıldı.

Müller, G. F. (1987). Dilemmata psychologischer Evaluationsforschung. *Psychologische Rundschau, 38*, 204-212.

Orth, B. (1974). *Einführung in die Theorie des Messens*. Stuttgart: Kohlhammer.

Oser, F., Patry, J. -L., Elsässer, T., Sarasin, S. & Wagner, B. (1997). *Choreographien unterrichtlichen Lernens. Schlussbericht an den Schweizerischen Nationalfonds zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung.* Freiburg/CH: Pädagogisches Institut der Universität.

Owen, J. M. (1992). *Towards a metamodel of evaluation utilization*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Evaluation Association, Setatle, WA.

Owen, J. M. & Rogers, P. J. (1999). *Program evaluation. Forms and approaches.* Thausand Oaks, London, New Dehli: Sage.

Overwien, B. (2007) Informales Lernen in der International Diskussion 11.03.2016 tarihinde http://www.informelles-lernen.de/fileadmin/dateien/Informelles_Lernen/Texte/ Overwien_2007.pdf adresine ulaşıldı.

Patton, M. Q. (1986, 1997). *Utilization-focused evaluation.* Thausend Oaks, London, New Dehli Sage.

Peschar, J. L. & Waslander, S. (Eds.) (1997). Prepared for life? How to measure cross-curricular competencies. Paris: OECD

PISA 2012 Ulusal Ön Rapor Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Teknolojiler Genel Müdürlüğü YigiTek 16.022014 tarihinde http://yegitek.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/ 2013_12_ulusal_nraporu.pdf adresine erişildi.

Posch, P. & Altrichter, H. (Hrsg.).(1997). *Möglichkeiten und Grenzen der Qualitätsevaluation und Qualitätsentwicklung im Schulwesen.* Innsbrucks: Studienverlag

Projektgruppe TOAM (1992). *Erfahrungsbericht der Projektgruppe TOAM*. In: R.S. Jaeger (Hrsg), Computerunterstütztes Lernen an allgemeinbildenden Sculen. Einsatz und Erprobung des TOAM-Systems (s.121-127). Mainz: v. Haase & Koehler

Quade, E.S. (Edit) (1967) Analysis for military decisions. Chicago: Rand McNally

Rein, M. (1981). Comprehensive program evaluation. In: Levine, R.A.; Solomon, M.A.; Hellstren, G.-M.; Wollmann, H. (eds): Evaluation research and practice, London: Beverly Hills

Reischmann, J. (2006). *Weiterbildungsevaluation: Lernerfolge messbar machen.* Neuwied: Luchterhand.

Rich, R.F. (1977). Uses of social science information by federal bureaucrats. In C.H. Weiss (Ed.). *Using social research for public policy making* (pp. 199-221). Lexington, MA: D.C. Health.

Rivlin, A. (1971). Sytematic Thinking for Social Action. Washington D.C.: The Brookings Institution.

Robinsohn, S. B.(1972). *Bildungsreform als Reform des Curriculum und ein Strukturkonzept für Curriculumentwicklung.* Neuwied: Luchterhand.

Rohwer, G. & Pötter, U. (2002). *Wahrscheinlichkeit : Begriff und Rhetorik in der sozialwissenschaftlichen Statistik.* Weinheim / München

Rosenstil, L. (1992). *Grundlagen der Organisationspsychologie.* Stuttgart: Schäffer-Poeschel Verlag.

Rossi, P.H. (1984). Professionalisierung der Evaluierungsforschung. Beobachtungen zu Entwicklungen in den USA, In: G.M. Hellstren & H. Wollmann (Hrsg.): *Handbuch zur Evaluierungsforschung* (Bd.1). Opladen 1984 (s.654-673).

Rossi, P. H., Freeman, H. E. & Lipsey, M. W. (1999). *Evaluation: a systematic approach*, 6th edition. Thousand Oaks, London, New Dehli: Sage.

Rossi, P.H. & Freeman, H.E. (1987). Evaluation: A systematic approach. Beverly Hills, California: SAGE Publications

Rossi, P.H. & Freeman, H.E. (1988) *Programmevaluation: Einführung in die Methoden angewandter Sozialforschung,* Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag.

Salasin, M. (1973). A conversation with Donald T. Campbell. *Evaluation*, 7, 7-13.

Schleiermacher, F. D. (2000). Grundzüge der Erziehungskunst (Vorlesungen 1826). In Von Winkler, M. & Brachmann, J. (Hrsg.), *Texte zur Pädagogik. Kommentierte Studienausgabe. Band 2*, Frankfurt : am Main.

Schröter, E. & Wollmann, H. (1998). New Public Management. In: Bandemer, S. v, Blanke, B., Nullmeier, F., Wever, G. (Hrgs): Handbuch zur Verwaltungsreform Leske + Budrich .

Scriven, M. (1967). The methodology of evaluation. In: Stake, R.E. (Editor) *American Educational Research Association Monograph Series on Evaluation, No: 1*, Chicago: Rand McNally.

Scriven, M. (1971). Evaluating Educational Programs. In: Caro, F. (Hrsg.): *Readings in Evaluation Research*. New York: Sage.

Scriven, M. (1972). Die Methodologie der Evaluation. In: Wulf, C. (Hrsg.): Evaluation. Beschreibung und Bewertung von Unterricht. Curricula und Schulversuchen. München: R. Piper & Co. Verlag.

Scriven, M. (1980). *The logic of evaluation. Inverness*. CA: Edgepress.

Scriven, M. (1983). Evaluation ideologies, In Madaus, G. F., Scriven, M., & Shadish, W. R., Cook, T. D. & Leviton L. C. (Eds.), *Foundations of Program Evaluation* (pp.100-145). Newbury Park,CA: Sage.

Scriven, M. (1991). Beyond Formative and Summative Evaluation. In: McLaughlin, M.W. & Phillips, D. C. (Eds.), *Evaluation and Education: At Quarter Century* (pp.19-64). Chicago: NSSE.

Scriven, M. (1995). The logic of evaluation and evaluation practice. *In Reasoning in evaluation: Inferential links and leaps (New Directions for Program Evaluation)*

Scriven, M. (1997). Truth and Objectivity in Evaluation. In McLaughlin, M. W. & Philips, D.C. (Eds.), *Evaluation for the 21st century.* Thousand Oaks: Sage.

Shadish, W.R., Cook, Th.D. & Leviton L.C. (1991). *Fondations of Program Evaluation*. New-bury: Park (CA)

Shaw,I. F. (1999). *Qualitative evaluation*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.

Siepmann, B. (1993). *Effektives EDV-Training (Bde. Empirische Schul- und Unterrichtsforschung.* Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.

Sloane, P. (2006). Modelversuchforschung. In: Rauner, F. (Hrsg.), *Handbuch Berufsbildung,* (s. 658-664). Bielefeld.

Sloane, P. (2007). Berıfsbildungsforschung im Kontext von Modelversuchen und ihre Orientierungsleistung für die Praxis –Versuch einer Bilanzierung und Perspektiven. In Nickolaus, R. & Zöller, D.(Hrsg.), *Perspektiven der Berufsbildungsforschung. Orientierungsleistungen der Forschung für die Praxis*, (s.11-60). Bielefeld.

Smith, B. O. & Meux, M. O. (1962). *A study of the logic of teaching.* Urbana, University of Illinois: Bureau of Educational Research.

Smith,E. R. & Tyler, R.W. (1942). *Appraising and recording student progress. Adventure in American education, Vol. 3*, New York and London: Harper and Brothers

Sozial / Einstellung: 15.01 2015 tarihinde http://www.uni-kassl.de/fb4/psychologie/personal/ lantermann/ sozial/einstellung.pdf adresine erişilmiştir.

Stake, R. E. (1967 a). *A research rationale for EPIE*. The EPIE Forum 1: 7-15: September 1967

Stake, R. E. (1967 b). Toward a Technology for the Evaluation of Educational Programs. In: Tyler, R.W., Gagne R.M. & Scriven, M. (Eds) *Perspectives of Curriculum Evaluation*. AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation, Nr. 1, Chicago: Rand Mc Nally & Company.

Stake, R. E. (1975). *Program evaluation particularly responsive evaluation*. Paper presented at a conference on "New Trends in Evaluation", Goteborg, Sweden, October 1973. Urbana-Champaign: University of Illions, Paper 5 in Occasional Paper Series.

Stake, R.E. (1972) *Verschiedene Aspekte paedagogischer Evaluation* In: Wulf, C. (Hrsg.). *Beschreibung und Bewertung von Unterricht, Curricula und Schulversuchen.* München: Piper.

Stake, R. (1980). Program Evaluation, particularly Responsive Evaluation. In Dockrell, W. B. & Hamilton, D. (Hrsg), *Rethinking Educational Evaluation* (pp.72-87). London: Hodder & Stoughton.

Stake, R. E. (1983). Program Evaluation. Particularly responsive evaluation. In G. F. Maduas, M. Scriven & D. L. Stufflebeam (Eds.) *Evaluation models. Viewpoints in educational and human services evaluation* (pp. 287-310). Boston : Kluwer-Nijhoff Publishing.

Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Newbury Park, London, New Dehli: Sage.

Stamm, M. (2003). Evaluation und ihre Folgen für die Bildung: Eine unterschätzte pädagogische Herausforderung. Münster: Waxmann Verlag GmbH.

Stanley, J. (1966). Benefits of research design. A pilot study. Final Report, Project No. X-005, Grant oE5-10272, U.S.-Department of Health, Education and Welfare, U.S. Office of Education, Bureau of Research

Steinberg, R. (1976). Evaluation als neue Form der Kontrolle final programmierten Verhaltungshandelns, *Der Staat, 15* (2), 185-210.

Stockmann, R. (2000), Evaluation in Deutschland, In Ders (Hrsg.), *Evaluationsforschung. Grundlagen und ausgewählte Forschungsfelder* (s. 11-40). Opladen: Leske + Budrich.

Stouffer, S.E. ve diğerleri (1949) The American Soldier: Combat and Ist Aftermath. Mankatten: KS: Military Affairs / Aerospace Historian. In: Kandulla, M. (2010). Evaluationsforschung am Beispiel des problemorientierten Lernens Eine Wirkunganalyse des Modelstudiengangs Medizin am Universitaetsklinikum Hamburg-Eppendorf Dissertation zur Erlangung des Grades der Doktorin der Philosophie im Fachbereich Sozialwissenschaften der Universitaet Hamburg.

Strauss, A .L. (1994). *Grundlagen qualitativer Sozialforschung*. München: Fink.

Stufflebeam, D.L. (1967). The use and abuse of evaluation in Titel III. Theory into Practice 6

Stufflebeam, D.L. (1972). *Evaluation als Entscheidungshilfe* In: Wulf, C. (Hrsg.). Beschreibung und Bewertung von Unterricht, Curricula und Schulversuchen. München: Piper.

Stufflebeam D.L. (Ed.). (1983). *Evaluation models: Viewpoints on educational and human service evaluation*. Boston: Kluwer Academic Publisher.

Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J. (1985). *Systematic Evaluation*. MA: Hingham.

Suchman, E. A. (1967). *Evaluation Research*. New York: Russel Sage Foundation.

Suchmann, E.A. (1972). Action for what? A critique of evaluative research. In: C.H. Weiss (Ed.) Evaluation action programs (pp. 42-84) Boston, MA: Allyn and Bacon

Taylor, P.A. & Maguire, T.O. (1966). A theoretical evaluation model. *The Manitoba Journal of Educational Research, 1*, 12-17.

Tiedau, T. & Wentz, D. Responsive Evaluation. 06.07.2015 tarihinde http://www.hsu-hh.de/bbp/index_1kdMf14IW06olglw.html adresinden erişildi.

Türkyılmaz, G. *Elton Mayo* 12.04.2016 tarihinde http://www.maliyetis.com/wp-content/uploads/2010/05/elton_mayo.pdf adresinde erişilmiştir

Tyler, R. (1950). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago: Centennial Publications of the University of Chicago Press

Tyler, R. W. (1951). The functions of measurement in improving instruction. In Lindguist, E. F. (Ed.) *Educational measurement*, Washington, DC: American Council on Education.

Tyler, R. W. (1965). Assessing the progress of education. *The Phi Delta Kappan*, 47(1), 13-16.

Tyler, R. W. (1967). Changing Concepts of Educational Evaluation. In: Tyler, R.W., Gagne R. M. & Scriven, M. (Eds): *Perspectives of Curriculum Evaluation* (pp.1-12). AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation, Nr. 1, Chicago: Rand Mc Nally & Company.

Ulrich, S. & Wenzel, F. M (2004). Partizipative Evaluation. In: Uhl, K., Ulrich, S. & Wenzel, F.M. (Hgrs.), Evaluation politischer Bildung. Ist Wirkung messbar? Bielefeld: Verlag Betrelsmann Stiftung.

Voelker, D. H. & Orton, Z. P. “Statistics.” (1993). Statistics. In *Cliffs Quick Review*, Jerry Bobrow (series editor). Lincoln, NE: Cliffs Notes.

Walter-Busch, E. (1996). Organisationstheorien von Weber bis Wieck. Amsterdam: Fakultes.

Webb, E. J., Campbell, R. D., Schwartz, R. D. & Sechrist, L. (1966) *Unobtrusive measures. Nonreactive research in the social sciences.* Chicago: Rand McNally.

Weiss, C. H. & Bucuvalas , M. J. (1980 b). Truth tests and utility tests: Decision-makers frames of reference for social science research. *American Sociologoical Review*, 45, 302-313.

Weiss, C. H. & Bucuvalas, M .J. (1980a). *Social science research and decision making*. New York: Columbia University Press.

Weiss, C. H. (1967). Utilization of evaluation: Toward comparative study. In U.S. House of Representatives, Commitee on Goverment, Operations, Research and Technical Programs Subcommitee. *The use of social research in federal domestic programs, 3*, 426-432. Washington DC: U.S. Goverment Printing Office

Weiss, C. H. (1972). *Evaluation Research. Methods for Assessing Program Effectiveness.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Weiss, C. H. (1973). Where politics and evaluation research meet. *Evaluation Practice, 14* (1), 93-106.

Weiss, C. H. (1986). The many meaning of research utilization. In M. Bulmer et al. (Eds.). *Social science and social policy* (pp.31-40). London: Allen and Urwin.

Weiss, C. H. (1988). Evaluations for decisions. Is anybody there? Does anybody care? *Evaluation Practice, 9* (1), 5-19.

Wesseler, M., (1999). Evaluation und Evaluationsforschung. In Tippet, R. (Hrsg.), *Handbuch der Erwachsenenbildung / Weiterbildung.* Opladen: Leske + Budrich.

Wholey, J. S. (1979). *Evaluation: Promise and performance*. Washington DC: Urban Institute.

Wholey, J. S. (1981). Using evaluation to improve program performance. In R.A. Levine, M.A. Solomon, G. M. Hellstern & H. Wollmann (Eds.) *Evaluation research and practice: Comprative and international perspectives* (pp. 92-106). Beverly Hills, CA: Sage.

Wholey, J. S. (1983). *Evaluation and effective public management*. Boston: Little Brown.

Wholey, J. S. (1985). Managing for high performance: The role of evaluation. *Evaluation News*, 6, 40-50.

Wholey, J. S., Nay, J. N., Scanlon, J. W. & Schmidt, R. E. (1975). Evaluation: When it's really needed? *Evaluation*, 2, 89-93.

Willke, H. (1993). *Systemtheorie*. Stuttgart: G. Fischer Verlag.

Wittmann, W. W. (1985). *Evaluationsforschung – Aufgaben, Probleme und Anwendungen* Berlin: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Wolf, B., Becker, P. & Conrad, S. (1999). Der Situationsansatz in der Evaluation. Landau: Verlag Empirische Pädagogik.

Wottawa, H. & Heike, T. (1998). *Lehrbuchevaluation.* Bern: Verlag Hans Huber

Wottawa, H. & Thierau, H (1990). *Lehrbuch Evaluation*, Bernİ Huber Verlag

Wottawa, H. & Thierau, H. (1998). *Lehrbuch Evaluation. (2.Aufl.).* Bern: Verlag Hans Huber.

Wottawa, H. (1993). Evaluation. In von Krapp, A. & Weidenmann, B., (Hrsg), *Pädagogische Psychologie. Ein Lehrbuch*, (s.703-733). 3. Afl., Weinheim: Beltz Verlag.

Wulf, C.(Ed.) (1972). Evaluation Beschreibung und Bewertung von Unterricht, Curricula und Schulversuchen. München : R. Piper & Co. Verlag. 09.03.2013 tarihinde http://www.pedocs.de/volltexte/2009/1513/pdf/evaluation_D_A.pdf adresinden ulaşıldı.

Wulf, C. (1975). Funktionen und Paradigmen der Evaluation. In Frey, K. (Hrsg.), *Curriculum Handbuch, Bd.II.* (s. 565-576). München: Piper.

Geliştirilmiş 6. Basım

PROTOKOL BİLGİSİ

Nihat Aytürk
Protokol Yönetimi Uzmanı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 17
Meslek Yüksekokulları No.: 06
ISBN: 978-605-5426-16-3
© Geliştirilmiş 6. Basım, Ocak 2016

PROTOKOL BİLGİSİ
Nihat Aytürk

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
siparis@nobelyayin.com
Tel: +90 312 278 50 77 – Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com – esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com – info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aytürk, Nihat.
Protokol Bilgisi / *Nihat Aytürk*
Geliştirilmiş 6. Basım, XII+276 s., 160 × 235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-5426-16-3
1. Protokol Kuralları 2. Sosyal Davranış Kuralları 3. Saygı ve Nezaket Kuralları
4. Görgü Kuralları 5. Yönetici Asistanlığı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ'YE KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Protokol kuralları kamusal, kurumsal ve toplumsal yaşamdaki sosyal, yönetsel ve bireysel iş ve ilişkilerde; resmî yazışma, konuşma ve görüşmelerde; toplantı, tören ve törensel etkinliklerde; davet, ziyaret ve ziyafetlerde biçim ve yöntem olarak uyulması ve uygulanması gereken kurallar bütünüdür.

Kişi ve kurum olarak kamusal ve toplumsal yaşamda saygın olmak ve bu saygınlığı korumak için protokol kurallarını bilmek ve bu kurallara uymak gereklidir. Protokol kurallarını bilen ve bu kurallara uyan kişi ve kurumlar uluslararası alanda, kamusal ve toplumsal yaşamda üstünlük ve saygınlık kazanırlar. Zira örgütsel ve yönetsel yaşamda başarı protokolde gizlidir.

Protokol Bilgisi–Sosyal Hayatta ve İş Ortamında Protokol ve Davranış Kuralları, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Meslek Yüksekokullarında okutulan *Protokol Bilgisi* ders programına uygun olarak hazırlanmıştır.

Bu kitabın amacı; Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı, Turizm ve Otelcilik Yüksekokullarında; Siyasal Bilgiler, İşletme, İletişim, İdari ve İktisadi Bilimler Fakültelerinde, özellikle uluslararası ilişkiler ve kamu yönetimi bölümlerinde okuyan öğrencilere; kamu kurumlarında ve işletmelerde her düzeyde çalışan yöneticilere, yönetici adaylarına, yönetici asistanlarına, uzmanlara ve halkla temas noktasında olan görevlilere yönetim ve iş dünyasında, sosyal yaşamlarında kullanacakları protokol bilgi ve becerilerini kazandırmak; bu bilgileri iletişim ve ilişki içinde oldukları kurum ve kuruluşlarda başarıyla uygulamalarını sağlamak; böylece bireysel, kurumsal, ulusal ve uluslararası düzeyde başarı ve saygınlıklarını artırmaktır. Başarınız en içten dileğimdir.

Saygılarımla. Ankara, 13 Ocak 2016

Nihat Aytürk

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM: PROTOKOL 1
A. PROTOKOLÜN ANLAM VE ÖNEMİ 1
1. Protokolün Anlamı 2
2. Protokolün Önemi 3
B. PROTOKOLÜN TARİHÇESİ 5
C. PROTOKOL MEVZUATI 8
D. PROTOKOL KONULARI VE UYGULAMA ALANLARI 11
E. PROTOKOLDE TEMEL İLKE VE KURALLAR 12
1. Saygı ve Nezaket 12
2. Onur ve İtibar 13
3. Temsil 13
4. Öncelik-Sonralık (Öndegelim) 14
5. Düzey Eşitliği ve Denklik 17
6. Karşılıklılık (Mütekabiliyet) 17

II. BÖLÜM: SOSYAL HAYATTA VE İŞ ORTAMINDA PROTOKOL 19
A. PROTOKOL VE SOSYAL DAVRANIŞ KURALLARI 19
1. Hitap 21
2. Selamlama 27
3. Tanıtma ve Tanıştırma 31
4. El Sıkma (Tokalaşma) 37
5. El Öpme ve Yanaktan Öpme 40
6. Konuşma ve Dinleme 42
7. Telefonda Konuşma 50
8. Teşekkür Etme ve Özür Dileme 59
9. Hediye Alma ve Sunma 61
10. Çiçek Alma ve Sunma 65
B. SOSYAL HAYATTA VE İŞ ORTAMINDA SAYGI VE NEZAKET KURALLARI 69
1. Sosyal Hayatta Saygı ve Nezaket Kuralları 69
2. İş Ortamında Saygı ve Nezaket Kuralları 73

III. BÖLÜM: PROTOKOL TÜRLERİ VE PROTOKOL LİSTELERİ..... 77
A. DEVLET PROTOKOLÜ VE T.C. DEVLET PROTOKOL LİSTESİ 78
B. DİPLOMATİK PROTOKOL..... 81
C. MÜLKİ PROTOKOL..... 83
D. ASKERÎ PROTOKOL..... 88
E. YARGI PROTOKOLÜ 88
F. AKADEMİK PROTOKOL 90
G. KURUMSAL PROTOKOL..... 91
H. DİNÎ PROTOKOL 92
I. SOSYAL PROTOKOL..... 93

IV. BÖLÜM: TÖREN PROTOKOLÜ 95
A. MİLLÎ-RESMÎ-MAHALLÎ BAYRAMLAR VE TÖRENLER..... 96
1. Cumhuriyet Bayramı 97
2. Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı 97
3. Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı..... 98
4. Zafer Bayramı 98
5. Mahallî Kurtuluş Günleri, Atatürk Günleri, Tarihî Günler ve Törenler .98
6. Anıtlara Çelenk Koyma Törenleri..... 99
7. Anıtkabire Çelenk Koyma Töreni 100
B. KURUMSAL TÖRENLER..... 101
1. Göreve Başlama ve Devir Teslim Törenleri..... 101
2. Karşılama ve Uğurlama Törenleri..... 106
3. İmza Törenleri..... 113
4. Kurumlarda Törensel Etkinlikler (Temel Atma, Açılış, Anma, Kutlama, Diploma vb. Törenler) 115
5. Cenaze Törenleri..... 125

V. BÖLÜM: KURUMSAL PROTOKOL ETKİNLİKLERİ 129
A. TOPLANTI PROTOKOLÜ..... 130
1. Toplantı Yönetiminde Protokol Kuralları..... 130
2. Toplantılarda Masa ve Oturma Düzenleri..... 131
B. TAŞIT PROTOKOLÜ 137
1. Resmî Taşıtlarda Oturma Düzenleri 138
2. Özel ve Sosyal Taşıtlarda Oturma Düzenleri 139
C. BAYRAK PROTOKOLÜ 139
1. Türk Bayrağı..... 139
2. Tanıtıcı (Kurumsal) Bayraklar..... 144
D. KONUK VE ZİYARET PROTOKOLÜ..... 144
1. Konuklar ve Ziyaretçiler 144
2. Konukları ve Ziyaretçileri Karşılama ve Uğurlama..... 146
3. Yabancı Konukları Karşılama ve Uğurlama 149
4. Ziyaretler ve Ziyaret Kuralları..... 151
5. Ziyaret Türleri..... 152

E. DAVET VE ZİYAFET PROTOKOLÜ 158
1. Davet ve Ziyafetlerde Genel Kurallar 158
2. Davet ve Ziyafetlerde Karşılama ve Uğurlama 162
3. Kokteyl Partiler 163
4. Resepsiyonlar 165
5. Yemek Davetleri ve Davet Türleri 167
6. Yemek Davetlerinde Masa ve Oturma Düzenleri 170
7. Yemek Davetlerinde Menü Hazırlama, Menü Türleri ve Menü Örnekleri 182
8. Yemek Davetlerinde Servis Kuralları 187
9. Davet ve Ziyafetlerde Görgü ve Nezaket Kuralları 190
10. Yemek Yeme Kuralları 195
11. Açık Büfe Davetlerde Yemek Kuralları 200
12. Resmî Davetlerde Kadeh Kaldırma Kuralları 201
13. Meyve Servis Etme ve Meyve Yeme Kuralları 204
14. Çay/Kahve Servis Etme ve Çay/Kahve İçme Kuralları 206
15. Davet ve Ziyafetlerde Evsahiplerinin ve Konukların Görev ve Sorumlulukları 209

VI. BÖLÜM: PROTOKOL YAZILARI VE RESMÎ YAZILARDA PROTOKOL KURALLARI 215
A. PROTOKOL YAZILARI 215
1. Mektuplar 215
2. Tebrik ve Teşekkür Yazıları ve Kartlar 215
3. Başsağlığı (Taziye) Yazıları 218
4. Davetiyeler 219
5. Kartvizitler 225
B. RESMÎ YAZI VE MEKTUPLARDA PROTOKOL KURALLARI 228
1. Hitap Biçimleri 228
2. Arz/Rica Kuralları 229
3. Saygı Sunum İfadeleri 232
4. İmza Kuralları 232

VII. BÖLÜM: YÖNETİCİ ASİSTANLIĞI PROTOKOLÜ 235
A. YÖNETİCİ ASİSTANI–YÖNETİCİ İLİŞKİLERİ 237
B. YÖNETİCİ ASİSTANININ PROTOKOL GÖREVLERİ 239
C. YÖNETİCİ ASİSTANININ KONUŞMA VE DAVRANIŞ BİÇİMLERİ. 242
1. Hitap Etme 243
2. Selam Verme 243
3. El Sıkma (Tokalaşma) 244
4. Konuşma 245
5. Duruş ve Oturuş 245

D. TELEFONDA KONUŞMA VE İLETİŞİM YÖNTEMLERİ 246
1. Telefonda Konuşma Yöntemleri 246
2. Telefonda İletişim Sağlama (İrtibat landırma) Yöntemleri 247
3. Telefonda Perdeleme Yöntemleri 249
E. ZİYARETÇİLERLE İLİŞKİLER 250
1. Ziyaretçileri Karşılama, Ağırlama ve Uğurlama 250
2. Ziyaretçilerle İlişkilerde Davranış Biçimleri 253
F. YÖNETİCİ ASİSTANININ BÜRO HOSTESLİĞİ (EVSAHİPLİĞİ VE KONUKLARI AĞIRLAMA) 255
G. TOPLANTILARDA YÖNETİCİ ASİSTANININ GÖREVLERİ 257
H. YÖNETİCİ ASİSTANININ GİYİM VE BAKIMI 259
1. İş Ortamında Giyim Kuralları 259
2. Giyim Unsurları ve Özellikleri 263
3. Giyimde Aksesuar ve Takılar 265
4. Bakım ve Makyaj 267

KAYNAKÇA 269

NİHAT AYTÜRK'ÜN NOBEL YAYINEVİ'NDEN ÇIKAN DİĞER KİTAPLARI 271

KAYNAKÇA

Aldan, Mehmet ve Uygun Necdet, Er Şükrü (1998-1999), "Protokol ve Görgü Kuralları", *İdarecinin Sesi Dergisi,* C. XII, Sayı-68, 69, 71; C. XIII, Sayı- 72, 73, 74, 75, Ankara.

Alıcı, Akın (2005), *Yeni Görgü Kuralları,* Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

Altınöz, Mehmet (1999), *Günümüz İş Ortamında Sekreterlik,* Yargı Yayınevi, Ankara.

Aytürk, Nihat (2013), *Sosyal Davranış – Sosyal Yaşamda Davranış Kuralları***,** Nobel Akademik Yayıncılık, Geliştirilmiş 2. basım, Ankara.

_____ (2016), *İnsan Sanatı – Nitelikli ve Etkili İnsan Olmak,* Yediveren Yayınları, Yenilenmiş ve Geliştirilmiş 2. baskı, İstanbul.

_____ (2014), *Yönetim Sanatı – Başarılı Yönetim ve Yöneticilik,* Nobel Akademik Yayıncılık, Geliştirilmiş 6. basım, Ankara.

_____ (2016), *Protokol Yönetimi - Kamusal Yaşamda Protokol Kuralları,* Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) yayını. Geliştirilmiş 9. baskı, Ankara.

_____ (2015), *Örgütsel ve Yönetsel Davranış – Örgütlerde İnsan İlişkileri ve Yönetsel Davranış Yöntemleri,* Detay Yayıncılık, Geliştirilmiş 2. baskı, Ankara.

_____ (2015), *Sosyal Davranış ve Protokol,* Anadolu Üniversitesi, 3. baskı, Eskişehir.

_____ (2007), *Davranış Bilgisi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

_____ (2007), *Büro Yönetimi ve Yönetici Sekreterliği*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

_____ (2001-2010), "*Yönetici Asistanlığı Semineri Ders Notları"*, İNKA (İstanbul); A&C, ARC ve DNA (Ankara) Eğitim ve Yönetim Danışmanlık Merkezleri Ders Notları.

Başbakanlık "*Türk Bayrağı Tüzüğü"*, Başbakanlık Tüzükler Külliyatı, C.3, s.2865, Ankara.

_____(2015), *Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik*, 02 Şubat 2015 tarihli ve 29255 sayılı Resmî Gazete.

_____ "*Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık ve Kıyafetine dair Yönetmelik",* Başbakanlık Külliyatı, C. 1/ 1303, Ankara.

_____ "*Ulusal ve Resmî Bayramlar ile Mahallî Kurtuluş Günleri, Atatürk Günleri ve Tarihî Günlerde Yapılacak Tören ve Kutlamalar Yönetmeliği"* (R.G. 05.05.2012. S.:28283).

Bildirici, Faruk (29.10.2000),"Protokol Dediğin Kriz Çıkarır", *Hürriyet Gazetesi,* Pazar Eki.

Bilir, İhsan ve Önder Aytaç (Mart-2000), "Renklerin Dili, Önemi ve Yorumlanması", "*Polis Dergisi*", Sayı-3, Hatay.

Bozkurt, Ömer ve Ergun Turgay, Sezen Seriye (1998), *Kamu Yönetimi Sözlüğü,* TODAİE Yayını, Ankara.

Çakır, Özlem (2005), *Profesyonel Yaşamda Kişisel İmaj ve Sosyal Yaşam Etiketi,* Yapı Kredi Yayını, İstanbul.

Çankırılı, Ali ve Elbaşı İsmet, Demirci İsmail (1996), *Görgü ve Nezaket Kuralları,* Timaş Yayınları, İstanbul.

d'Assailly, Gisèle (1967), *Günlük Yaşantımızda Saygı Kuralları,* (çev. M. Öney), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Deniz, Hasan (1990), *En Yeni Görgü Kuralları,* İnkılâp Yayınevi, İstanbul.

Dinçer, Müjde Ker (2001), *Kişisel İmaj,* Alfa yayını, İstanbul.

Dunsing, Richard J. (1986), *Toplantı Sanatı,* (çev. F. Dilber), İlgi Yayıncılık, İstanbul.

Erdi, Batur (2001), "Giyim ve Dış Görünüm", *İdarecinin Sesi Dergisi,* C. XV, Sayı – 91, Ankara.

Eryılmaz, Leman Cılızoğlu (1974), *Beslenme ve Yemek Görgü Kuralları,* 5. baskı, Ankara.

Esirci, Şükrü (2002), *Çağımızda Görgü ve Nezaket Kuralları,* İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Fenmen, Şefik (1990), *Protokol ve Sosyal Davranış Kuralları,* Ajans Türk Yayınları, İstanbul.

Ganduin, Jaques (1991), *Guide du Protocole et des Usages,* Editions Stock, Paris - France.

Görgünay, Neriman (1992), *Giyim ve Kişisel Görünüm,* Gazi Üniversitesi, Ankara.

Güneş El Kitaplığı (1987), *Görgü Kuralları - Kentli Yaşamdaki Uygun Davranışlar,* Güneş Gazetesi Yayını, No: 6, İstanbul.

Girgin, Kemal (1982), *Politika Sözlüğü,* Hür Yayın, İstanbul.

Gürel, Kerim (1986), *Protokol Bilgileri,* Milliyet Yayınları, İstanbul.

Karabağ, Ayson (1997), *2000'li Yıllarda Sekreterlik*, Akba Yayıncılık, İstanbul.

Kurtbay, Yalçın (1985), *Protokol Dersleri,* Dışişleri Bakanlığı, Ankara.

İnal, Kaya (1996), *Protokol Dersleri,* Dışişleri Bakanlığı Eğitim Merkezi Başkanlığı Ders Kitabı, Ankara.

Kurtoğlu, Ayşenur (2002), *Günlük Hayatımızda Nezaket ve Görgü,* Timaş Yayınları, İstanbul.

Meydan-Larousse (1968), "*Protokol*", C. 9, Meydan Yayını, İstanbul.

Özaltın, Şenay Duru (2005), *Her Şeyin Bir Adabı Var,* ALFA Yayınları, İstanbul.

Öznal, Erdoğan, Hv. Pilot korgeneral (1998), *Protokol Görgü - Nezaket Kuralları,* Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Pacout, Nathalie (1988), *le Savoir-Vivre Aujourd'hui,* Marabout, Alleur-Belgique.

Robert, Paul (1992), *Le Petit Robert, Dictionnaire Langue Française,* Paris.

Sevinç, Nilgün (2004), *Ziyafet ve İkram Yönetimi,* Detay Yayını, Ank.

Söylemez, Yüksel (2004), *Görgüsüzlük Çağı (Davranış Rehberi),* ODTÜ Yayıncılık, Ankara.

Toplumsal Tarih Dergisi (Mart 2013), "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Adab-ı Muaşeret", Sayı-231, İstanbul.

Uzdil, Ünal ve Güneş Uzdil (1997), *Sekreterlik,* MEB yayını, İstanbul.

Ünlütürk, Alptekin (2002), *Sosyal Davranış Kuralları ve Protokol,* Dost Kitabevi Yayını, Ankara.

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE PSİKOTERAPİDE KURAMLAR VE YENİLİKÇİ YAKLAŞIMLAR

Doç. Dr. F. Ebru İkiz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1495
Psikoloji/PDR No.: 054
ISBN: 978-605-320-401-5
© 1. Basım, Nisan 2016

Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar ve Yenilikçi Yaklaşımlar
F. Ebru İkiz

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.:18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
İkiz, F. Ebru.
Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar ve Yenilikçi Yaklaşımlar */ F. Ebru İkiz*
1. Basım, XIV+186 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-401-5
1. Psikolojik Danışma 2. Psikoterapi 3. Kuram 4. İnovasyon 5. Yenilikçilik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Psikolojik danışma süreci iki veya daha fazla insanın birarada yüzyüze bulunarak karşılıklı etkileşime girdikleri, birlikte büyüyüp geliştikleri bir süreçtir. Bu süreç elbette psikolojik yardım hizmetini verecek olan psikolojik danışman tarafından yapılandırılmış olmalıdır. Yıllardır tüm eserlerimde ve derslerimde yaptığım vurgu, psikolojik danışman adayının; (1) kendini tanıması, olduğu gibi kabul etmesi ve sevmesinin önemli olduğu, sıkıntılarını çözümlemiş ruhsal açıdan sağlıklı bir birey olması ; (2) mesleğin kuram ve becerileri açısından kendini çok iyi yetiştirmiş olması gerektiği ve (3) girdiği ortamlarda olaylara bakış açısı ve insanlara yaklaşımı açısından diğer kişilerden, öğretmenlerden ve yöneticilerden farkını ortaya koyabilmesidir. Kısaca kendisine sağlam bir kuram bilgisi sağlayan, günceli takip eden, becerilerini farklı kültürlere harmanlayabilen ve bunları yaşamına katabilen bir psikolojik danışman bu süreçte başarıyla ilerleyebilir.

Kuramlar öğrencinin korkulu rüyası olmak zorunda değildir: çok kişi, çok kavram, çok boyut vardır; bunlar çok kalın kitaplarda yer alır, cümleler karmaşıktır, anlaşılması zordur ve her kuram bir kitapta yoktur. Bütün bunların üstüne tüm kuramlar hem mesleğin icra edilmesi için, hem de KPSS'ye hazır

olmak için bilinmelidir. Çoğu genç sınavda ne çıkacağına odaklanmaktadır, bu durum onların hem derslerini geçmek hem de sınavda başarılı olmak için kısa süreli tercih ettiği bir yoldur. Ancak bu durum, uzun vadede tam ve doğru bir mesleki kazanımın ne kadar karşılandığı sorusunu akla getirmektedir. Üstelik insanların durumsal, gelişimsel, anlık, güncel, ilişkisel, travmatik ihtiyaçlarına psikolojik yardım hizmeti verecek bu kişilerin (öğrencilerimizin), insana, olaylara, gelişimsel süreçlere ve yaklaşımlara ilişkin temel bakış açısını oluşturacak olan en temel alan bilgisini (kuram bilgisini) edinmede kolayına kaçmamalarına destek olmak görevimizdir.

Bu kitap aşağıda belirtilen alanlardaki ihtiyaçlara cevap olmak amacıyla oluşturulmuştur:

1- Psikolojik danışma ve psikoloji ile ilgili insana yardım mesleklerini merak eden ve belki tercih edecek olan lise gençliğinin hızlıca göz atıp ne yapacağını anlayacağı özet anlatımlı ve küçük, kolay taşınabilen bir başucu kaynağıdır.

2- Psikolojik danışma ve psikoloji okuyan lisans öğrencilerinin hem derslerinde hem de KPSS'ye hazırlanırken tüm yaklaşımları birarada özet olarak bulabileceği bir başucu kaynağıdır.

3- Öğretmen adaylarının ve tezsiz yüksek lisans öğrencilerinin kuramlara hazırlanmasını kolaylaştıracak bir temel kaynaktır. Bu kuramlar eğitim bilimlerinin farklı konularında da karşılarına çıkmaktadır: öğrenme psikolojisi, gelişim psikolojisi, sınıf yönetimi, eğitim programları, öğretim yöntemleri gibi.

4- Eğitim yöneticilerinin politika ve uygulama geliştirmede insanı anlamaya yönelik farklı bakış açılarını görebileceği bir temel kaynaktır.

5- Ailelerin ve özellikle ebeveynlerin kendilerini geliştirmeleri ve çocuklarını sağlıklı yetiştirmeleri adına doğru bilgileri ve bakış açılarını birarada bulabilecekleri bir başucu kaynağıdır.

Bu kitap bugünümüzü yapılandıran yaklaşık 200 yıllık bir birikimin özet olarak derlemesidir ve 38 yaklaşımı tanıtan bir ders kitabıdır. Kitabın birinci bölümünde kişinin kuramları sevmesi ve nasıl yararlanacağını anlaması hedeflenmiştir. İkinci bölümde kuramlar verilmektedir. Üçüncü bölümde ise yenilikçi (inovatif) psikolojik danışma yaklaşımlarına ilişkin ek okuma verilmektedir. Bu üçüncü bölümde doktora öğrencilerimle birlikte "PDR'de Girişimcilik ve Yenilik Yönetimi" dersi kapsamında yürüttüğümüz literatür taraması sonuçları tartışılmaktadır.

Günümüzde psikoloji ya da PDR lisans temeli olmadan pek çok "diğer" insanın, çeşitli konularda koç ya da terapist olduğu ve özel kurumlarda hizmet verdiği görülmektedir. Herkesin yapabildiği bir meslek dalı olabilir mi? Her mesleğin bir takım gereklilikleri yok mudur? İşin ilginç çoğu insanın, sanatçının, politikacının ve hatta okulların, kurumların, ailelerin, PDR, psikoloji uzmanları ve onların sevk ağları dururken, bu "diğer" kişilerden psikolojik yardım talep etmeleridir. Neden yardım arayan insanlar, farklılık ortaya koymaya çalışan kurumlar, okullar, çocuğunu iyi yetiştirmeye çalışan aileler, herhangi bir terapi ya da yaklaşım adı altında sunulan yardımın o olup olmadığını ve yardım sunanın yeterliğini sorgulamadan kabul etmektedir?

Bu kitap vesilesi ile "değişim insanın kendinden başlar" diyerek PDR alan uzmanlarını yaklaşımlar açısından kendini ge-

liştirmeye, bilgilerini etki yaratacak uygulamalara aktarmaya, halkın yönelimlerini takip etmeye ve herkesi bilinçli psikoloji okuyucusu olmaya davet ediyorum.

Bu eser için yapıcı önerilerinizi almak kendimi ve kitabı geliştirmeme yardımcı olacaktır.

Yararlanmanız dileklerimle…

Doç. Dr. F. Ebru İkiz
DEÜ Buca Eğitim Fak. PDR Anabilim Dalı

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR ..... **V**
ÖZ GEÇMİŞ ..... **Vİİ**
ÖN SÖZ ..... **İX**

1. BÖLÜM: GİRİŞ **1**
1. Kuramlara Yaklaşma 4
2. Kuramların Sınıflandırılması 8

2. BÖLÜM: PSİKOLOJİK DANIŞMA KURAMLARI **17**
1. Psikanalitik Kuram 18
1.1. Psikanaliz 18
1.2. Obje ve İlişkiler Yaklaşımı 30
1.3. Psikososyal Kişilik Gelişimi Kuramı 33
1.4. Kişilik Kuramı 36
1.5. Analitik Psikoloji 39
2. Adlerci Danışmanlık (Birey Psikolojisi) 46
3. Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı 55
4. Davranışcı Yaklaşım 59
5. Birey Merkezli (Danışandan Hız Alan) Yaklaşım 66
6. Duygu Odaklı Terapi 73
7. Varoluşçu Danışmanlık 84
8. Gestalt Danışmanlığı 89
9. Kognitif (Bilişsel) Danışmanlık 98
9.1. Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi 98
9.2. Beck'in Bilişsel Terapisi 105
9.3. Bilişsel Yeniden Yapılandırma 111
9.4. Gerçeklik Terapisi 112

10. Postmodern Yaklaşımlar 117
10.1. Sosyal Yapısalcılık Kuramı 117
10.2. Çözüm Odaklı Kısa Süreli Psikolojik Danışma 119
10.3. Öyküsel Terapi 123
11. Güncel Kuramlar 130
11.1. Bilişsel Analitik Terapi 130
11.2. Diyalektik Davranışçı Terapi 132
11.3. Kabul ve Yüklenim Kuramı 134
11.4. Kültür Merkezli Psikolojik Danışma 136
11.5. İlişkisel Kültürel Kuram 141
12. İntegratif-Bütüncül Yaklaşım 146
Kaynaklar 147

3. BÖLÜM: EK OKUMA 149

PSİKOLOJİK DANIŞMADA YENİLİKÇİ YAKLAŞIMLAR 149
Yenilikçilik Kavramı 151
Yenilikçi Bir Süreç Olarak Psikolojik Danışma Süreci 151
Psikolojik Danışmada Yenilikçi Uygulamalar 153
Macera Odaklı Psikolojik Danışma (Adventure Based Counseling-ABC) ... 153
Affetme Müdahaleleri 155
Ho'oponopono 156
Asya Psikoterapileri 158
Morita Terapisi 160
Bilinçli Farkındalığa Dayalı Meditasyon 163
Psikoterapötik Bir Müdahale Olarak Minnettarlık (Gratitude) 164
Çevrim İçi Psikolojik Danışma (Online Counseling) 166
İslami Danışmanlık 167
Hobi Terapileri 168
Sanat Terapisi 169
Film Terapisi 170
EMDR Terapi 171
Sonuç 177
Kaynaklar 180

doğru kişilerden doğru yardımı alabilmeleri konusunda onlara yardımcı olmalıdırlar.

Sonuç olarak, yaşam koşullarının bu derece hızlı değiştiği günümüzde insanların psikolojik ihtiyaçlarını gidermeye yönelik uygulamaların değişim ve gelişim göstermeden aynı şekilde uygulanmaya devam etmesi elbette ki beklenemez. Bununla birlikte, yenilikçi yaklaşım adı altında psikoloji alanında bir kirliliğin oluşmasına da izin verilmemelidir. Meslek odasına sahip olunmadığı için ne bu uygulamalara duyulan ihtiyaç ne de uygulayıcıların yeterlilikleri denetlenememekte ve yönetilememektedir. Bu durumun Türk toplumu için sağlıklı olmayan psikolojik sonuçlara yol açma riski taşıdığına inanılmaktadır. Bu nedenle psikolojik danışma alanındaki uzmanların danışmanlık beceri ve uygulamalarının geliştirilmesi ve alanda kimlerin neler yaptığının denetlenmesi konusunda önemli çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmekte ve önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Aydın, B(2012). Tıbbi sanat terapisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry, 4*(1):69-83, doi:10.5455/cap.20120405.

Baskin, T. W., ve Enright, R. D. (2004). Intervention studies on forgiveness: a meta-analysis. *Journal of Counseling & Development*, *82*(1), 79-90.

Baqutayan, S. M. S. (2011). An Innovative islamic counseling. *International Journal of Humanities and Social Science*, *1*(21), 178-183.

Bergin, A. E. (1991). Values and religious issues in psychotheraphy and mental health. *American Psychologist*, 46, 394–403

Bishop, S. R. (2002). What do we really know about mindfulness-based stress reduction? *Psychosomatic Medicine*, 64,71–84.

Bono, G., ve McCullough, M. E. (2006). Positive responses to benefit and harm: bringing forgiveness and gratitude into cognitive psychotherapy. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, *20*(2), 147-158.

Braak, J. (2001). Individual characteristics influencing teachers' class use of computers. *Journal of Educational Computing Research , 25* (2), 141-157.

Brinson, J. ve Fisher, T. A. (1999). The ho'oponopono group: A conflict resolution model for school counselors. *Journal for Specialist in Group Work, 24*(4), 369-382.

Cason, D., ve Gillis, H. L. (1994). A meta-analysis of outdoor adventure programming with adolescents. *Journal of Experiential Education, 17,* 40-47. http://jee.sagepub.com/content/17/1/40.short (26 Aralık 2014 tarihinde alınmıştır).

Chen, C. P. (2010). Morita therapy and its counseling implications for social anxiety. *Counselling Psychology Quarterly*, *23*(1), 67-82.

Cornish, M. A., ve Wade, N. G. (2010). Spirituality and religion in group counseling: A literature review with practice guidelines. *Professional Psychology: Research and Practice*, *41*(5), 398.

Çatak, P., D. ve Ögel, K (2010). Bir terapi yöntemi olarak farkındalık. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 47: 69-73.

Çelik, K. (2013). The relationship between individual innovativeness and self-efficacy levels of student teachers. *International Journal of Scientific Research in Education*, 6(1), 56-67.

Davidson, R. J., Kabat-Zinn, J., Schumacher, J., Rosenkranz, M., Muller, D., Santorelli, S. F., Urbanowski, F., Harrington, A., Bonus, K. ve Sheridan, J. F. (2003). Alterations in brain and immune function produced by mindfulness meditation. *Psychosomatic Medicine, 65*, 564–570, doı: 10.1097/01.PSY.0000077505.67574.E3.

Demirel, Y., ve Seçkin, Ö. G. Z. (2008). Bilgi ve bilgi paylaşımının yenilikçilik üzerine etkileri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *17*(1).

Dowling, M., ve Rickwood, D. (2013). Online counseling and therapy for mental health problems: A systematic review of individual synchronous interventions using chat. *Journal of Technology in Human Services*, *31*(1), 1-21.

Duran, C., ve Saraçoğlu, M. (2009). Yeniliğin yaratıcılıkla olan ilişkisi ve yeniliği geliştirme süreci. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *16*(1), 57-71.

Edwards D. (2004). *Art Therapy*. London: Sage Publications.

Emmons, R. A., ve McCullough, M. E. (2003). Counting blessings versus burdens: an experimental investigation of gratitude and subjective well-being in daily life. *Journal of Personality and Social Psychology*, *84*(2), 377.

Emmons, R. A., ve Stern, R. (2013). Gratitude as a psychotherapeutic intervention. *Journal of Clinical Psychology*, *69*(8), 846-855.

Enright, R. D., Gassin, E.A. ve W, C. (1992). Forgiveness: A developmental view. *Journal of Moral Education, 21,* 99-114.

Enright, R. D. ve The Human Development Study Group (1996). Counselig within the forgiveness triad: On forgiving, receiving forgiveness and self-forgiveness. *Counseling and Values, 40*, 107-126.

Flechter, T. B. ve Hinkle, J. S. (2002). Adventure based counseling: An innovation in counseling. *Journal of Counseling & Development*, *80*, 277-285.

Gladding, S. T. (2008) The impact of creativity in counseling. *Journal of Creativity in Mental Health, 3*(2), 97-104, DOI: 10.1080/15401380802226679

Gladding, S. T. (2011). Using creativity and the creative arts in counseling: an international approach. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *4*(35), 1-7.

Gordon, K. C. ve Baucom, D. H. (2003). Forgiveness and marriage: Preliminary support for a measure based on a model of recovery from a marital betrayal. *American Journal of Family Therapy*, *31*(3), 179-199.

Gordon, K. C., Baucom, D. H., ve Snyder, D. K. (2000). The use of forgiveness in marital therapy. In M. E. McCullough, K. Pargament, & C. Thoresen, (Eds.), *Frontiers of Forgiving*, pp. New York: Guilford Press.

Grand, D. (2005). Işık Hızında Duygusal İyileşme, Kuraldışı Yayınları, İstanbul.

Grossman, P., Niemann, L., Schmidt, S. ve Walach, H. (2004). Mindfulness-based stress reduction and health benefits a meta-analysis. *Journal of Psychosomatic Research, 57,* 35–43 doi:10.1016/S0022-3999(03)00573-7

Güleç, C. (1999). Transkültürel açıdan psikoterapiler. *Klinik Psikiyatri*, *1*, 5-11

Güncel Türkçe Sözlük (2015).

Hall, J. H. ve Fincham, F. D. (2005). Self-forgiveness: The stepchild of forgiveness research. *Journal of Social and Clinical Psychology, 24*(5), 621-637.

Hamjah, S. H., ve Akhir, N. S. M. (2014). Islamic approach in counseling. *Journal of Religion and Health*, *53*(1), 279-289.

Hargrave, T. D. ve Sells, J. N. (1997). The development of a forgiveness scale. *Journal of Marital and Family Therapy, 23* (1), 41-62.

Hayes, S. C. (2004). Acceptance and commitment therapy, relational frame theory, and the third wave of behavioral and cognitive therapies. *Behavior therapy*, *35*(4), 639-665.

Hoffman, S. G. (2008). Acceptance and commitment therapy: New wave or morita therapy? *Clinical Psychology: Science and Practice* 15(4),

Hui E. K. P., Sing Chau, T. (2009). The impact of a forgiveness intervention with hong kong chinese children hurt in interpersonal relationships. *Britihsh Journal of Guidance & Counseling, 37*(2), 141-156, doi: 10.1080/03069880902728572

Ikiz, F. E., Mete-Otlu, B., Asıcı, E. (2015). Beliefs of counselor trainees about forgiveness. *Educational Sciences: Theory and Practice,15*(2), doi: 10.12738/estp.2015.2.2205.

Ishiyama, F. I. (1983). A case of severe test anxiety treated in morita therapy: acceptance of anxiety and not fighting it. *Canadian Counsellor*, *17*(4), 172-174.

Ishiyama, F. I. (1986). Brief morita therapy for social anxiety: A single-case study of therapeutic changes. *Canadian Journal of Counselling*, *20*(1), 56-65.

Ito, K. L. (1985). *Ho'oponopono,* "to make right": Hawaiian conflict resolution and metaphor in the construction of a family therapy. *Culture, Medicine and Psychiatry 9,* 201-217.

Kabat-Zinn, J. (1982). An outpatient program in behavioral medicine for chronic pain patients based on the practice of mindfulness meditation: Theoretical considerations and preliminary results. *General Hospital Psychiatry*, *4*(1), 33-47.

Karaca, R. (2015). *Kişiliğim ve Ben.* Ankara: Nobel Yayınevi.

Kılıçer, K. ve Odabaşı, H. F. (2010). Bireysel yenilikçilik ölçeği (BYÖ): Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. *38*, 150-164

Koçak, C. ve Önen, A. S. (2012). Öğretmen adaylarının bireysel yenilikçilik özelliklerine göre yansıtıcı düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2*, 46-54.

Lin, W. N., Enright, R. ve Klatt, J. (2011). Forgiveness as character education for children and adolescents. *Journal of Moral Education, 40* (2), 237-253.

Luskin, F. M., Ginzburg, K., & Thoresen, C. E. (2005). The efficacy of forgiveness intervention in college age adults: Randomized controlled study. *Humboldt Journal of Social Relations*, 163-184.

Lubis, S. A. (2011). Islamic counseling: The services of mental health and education for people. *Religious Education*, *106*(5), 494-503.

Maeshiro, T. (2009). Naikan therapy in Japan: Introspection as a way of healing ıntroduction to naikan therapy. World Cultural Psychiatry Research Review Official, *Journal Of world association of cultural psychiatry*, 33-38

Malchiodi C.A. (2003). Expressive arts therapy and multimodal approaches. In *Handbook of Art Therapy*, 1st ed. (Ed CA Malchiodi):106-117. New York: Guilford Press.

Malcolm, W. M., Warwar, S. ve Greenberg, L. (2005). Facilitating forgiveness in individual therapy as an approach to resolving interpersonal injuries. İçinde E. L. Worthington Jr. (Edt.) *Handbook of forgiveness* (379-391). New York: Brunner-Routledge.

Mallen, M. J. ve Vogel, D. L. (2005). Introduction to the major contribution: counseling psychology and online counseling. *The Counseling Psychologist, 33*(6), 761-775.

McCullough, M. E., Emmons, R. A., ve Tsang, J. A. (2002). The grateful disposition: A conceptual and empirical topography. *Journal of Personality and Social Psychology*, *82*(1), 112.

McCullough, M. E., Pargament, K. I. ve Thoresen, C. E. (2000). *The psychology of forgiveness: history, conceptual issues, and overview*. İçinde M.E. McCullough, K.I. Pargament ve C.E. Thoresen (Eds.), Forgiveness:Theory, research and practice, (1-13) New York: The Guilford Press.

McCullough, M. E. ve Worthington, E. L. (1994). Models of interpersonal forgiveness and their applications to counseling: review and critique. *Counseling & Values, 39* (1), 2-13.

Murray, R. J. (2002). The therapeutic use of forgiveness in heaiing intergenerationai pain. *Counseling and Values, 46,* 188-198.

Nadir, U. (2013). Aile danişmanliği eğitimlerinde popüler filmlerin kullanimi ve yapisal aile terapisi kurami ile dalgalarin prensi filminin analizi. *Journal of Society & Social Work . 24*(1),129-143.

Nakajima, Ş. (2012). Deprem ve sonrası psikolojisi. *Okmeydanı Tıp Dergis, 28*(Ek sayı 2),150-155, doi:10.5222/otd.supp2.2012.150

Nassar-Mcmillen, S. C. ve Cashwell, C. S. (1997). Building self-esteem of children and adolescents through adventure-based counseling. *Journal of Humanistic Education and Development, 36*, 59-67.

Neff, K. (2003). Self-compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and identity*, *2*(2), 85-101.

Neff, K. D., ve Lamb, L. M. (2009). Self-compassion. *Handbook of Individual Differences in Social Behavior*, 561-573.

Nishihara, D. P. (1978). Culture, counseling, and ho'oponopono: An ancient model in a modern context. *Personnel and Guidance Journal*, May, 562-566.

Ozawa-de Silva, C. ve Ozawa-de Silva, B (2010). Secularizing religious practices:A study of subjectivity and existential transformation in naikan therapy. *Journal for the Scientific Study of Religion*, *49*(1), 147–161.

Öztürk, B. & Kısaç, İ. (2006). "Bilgiyi İşleme Modeli", (ed.)Binnur Yeşilyaprak, Eğitim Psikolojisi, Gelişim-Öğrenme-Öğretim. Ankara: PegemA Yay.,

Richards, D., ve Viganó, N. (2013). Online counseling: A narrative and critical review of the literature. *Journal of Clinical Psychology*, *69*(9), 994-1011.

Rochlen, A. B., Zack, J. S., ve Speyer, C. (2004). Online therapy: Review of relevant definitions, debates, and current empirical support. *Journal of Clinical Psychology*, *60*(3), 269-283.

Rogers, M. E. (1983). *Diffusion of innovations (Third Edition).* New York: Free Press.

Rohnke, K. (1989). *Cowstails and cobras II: A guide to games, ınitiatives, ropes courses, & adventure curriculum*. Project Adventure, Inc., PO Box 100, Hamilton, MA 01936.

Samuelson, M. Carmody, J., Kabat-Zinn, J. ve Bratt, M. A. (2007). Mindfulness-based stress reduction in massachusetts correctional facilities. *The Prison Journal*, *87*(2), 254-268.

Schoel, J., Prouty, D., ve Radcliffe, P. (1988). *Islands of healing: A guide to adventure-based counseling*. Hamilton, MA: Project Adventure, Inc.

See, C. M. (2009). Innovations in counseling. Paper presented at the Seminar Internasional Dalam Rangka Kongres XI dan Konvensi Nasional XVI, Asosiasi Bimbingan dan Konseling Indonesia (ABKIN) - Post Symposium Workshop, Universiti Sains Malaysia, November, 15-17. 2009.

Seligman, M. E., Steen, T. A., Park, N., ve Peterson, C. (2005). Positive psychology progress: Empirical validation of interventions. *American Psychologist*, *60*(5), 410.

Sengoku, M., Murata, H., Kawahara, T., Imamura, K. ve Nakagome, K. (2010). Does daily naikan therapy maintain the efficacy of intensive naikan therapy against depression? *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, *64*, 44–51, doi:10.1111/j.1440-1819.2009.02049.x

Shapiro, F. (2001). Eye Movement Desensitization and Reprocessing: Basic Principles, Protocols and Procedures, 2nd Edition, Guilford Press, Newyork,

Shapiro, F. (2005). EMDR Terapisi Teknikleri ile Acı Anıları Silmek. İstanbul: Kuraldışı Yayınları.

Sharf, R. S. (2014). *Psikoterapi ve Psikolojik Danışma Kuramları Kavramlar ve Örnek Olaylar*. Çeviri ed. Nilüfer Voltan Acar. Nobel Yayınevi Ankara

Speca, M. Carlson, L. E., Goodey, E., Angen, M. (2000). A randomized, wait-list controlled clinical trial: The effect of a mindfulness meditation-based stress reduction program on mood and symptoms of stress in cancer outpatients. *Psychosomatic Medicine, 62*, 613–622.

Stanley, M. A., Bush, A. L., Camp, M. E., Jameson, J. P., Philipss, L. L., Barber, C. R., et al. (2011). Older adults' preferences for religion/spirituality in treatment for anxiety and depression. *Aging and Mental Health, 15*(3), 334–343.

Şenol-Durak, E. Ve Fışıloğlu, H. (2007). Film analiz yöntemi ile Virginis Satir aile terapisi yaklaşımına bir bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10(20), 43-62.

Thakurdas, A. (2008). Ho'oponopono: Universal healing method for mankind. *Wholistic Healing Publications*, *8*(3).

Wade, N. G., Worthington Jr, E. L., & Meyer, J. E. (2005). But do they work? A meta-analysis of group interventions to promote forgiveness. *Handbook of forgiveness*, 423-440.

Wichmann, T. (1991). Of wilderness and circles: Evaluating a therapeutic model for wilderness adventure programs. *Journal of Exponential Education, 14,* 43-48. http://eric.ed.gov/?id=EJ433444 (26 Aralık 2014 tarihinde alınmıştır).

Worthington, E. L. (1998). An Empathy-humility-commitment model of forgiveness applied within family dyads. *Journal of Family Therapy, 20*, 59-76.

McCullough, M. E., Pargament, K. I., & Thoresen, C. E. (Eds.). (2001).*Forgiveness: Theory, research, and practice*. Guilford Press.

Vitale, J. (2013). *Zero Limit.* (7. Baskı), Pegasus Yayıncılık Çev. Zeynep Esin

Yerlikaya, İ. (2014). Bilişsel - davranışçı yaklaşıma ve hobi terapiye dayalı "umut eğitimi programları"nın ilköğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyine etkisi. *Route Educational and Social Science Journal,1*(1),35-43.

Yong, J., Kim, J., Park, J., Seo, I., & Swinton, J. (2011). Effects of a spirituality training program on the spiritual and psychosocial well-being of hospital middle manager nurses in Korea. *Journal of Continuing Education in Nursing, 42*(6), 280–288.

Yuan, F., ve Woodman, R. W. (2010). Innovative behavior in the workplace: The role of performance and image outcome expectations. *Academy of Management Journal*, *53*(2), 323-342.

4. Basım

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE PSİKOTERAPİDE KURAMLAR

Yrd. Doç. Dr. T. Fikret Karahan
Yrd. Doç. Dr. Mehmet E. Sardoğan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 441
Eğitim No.: 90
ISBN: 978-605-133-343-4
© 4. Basım, Mart 2016

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE PSİKOTERAPİDE KURAMLAR
Yrd. Doç. Dr. T. Fikret Karahan - Yrd. Doç. Dr. Mehmet E. Sardoğan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karahan, T. Fikret., Sardoğan, Mehmet E.
Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar / *T. Fikret Karahan - Mehmet E. Sardoğan*
4. Basım, XIV + 398 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-343-4
1. Psikolojik Danışma 2. Psikoterapi 3. Kuramlar 4. Psikolojik Yardım 5. Duygusal Sorun

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖN SÖZ

Özellikle psikolojik danışma kuramları konusunda Türkçe yazılmış kitap sıkıntısının ülkemizde yoğun olarak yaşandığı yıllarda Ondokuz Mayıs Üniversitesinde iki doktora öğrencisi oldukça zorlu bir işe kalkışarak bu konuda kapsamlı bir çalışma yapmışlardı. Seneler geçtikten sonra bu çalışmayı geliştirerek ve genişleterek 2004 yılında ülkemizde psikolojik danışma kuramları konusundaki ilk Türkçe kitabı yayınlamışlardı. Bu gayreti büyük bir takdirle karşılamak gerekirdi. 2005 yılında geliştirilmiş ikinci baskısı yapılan kitabın bu yıl daha da geliştirilen üçüncü baskısı okuyucularına kavuşmaktadır. Kitabı okuduğumda gerçekten takdir ettiğim Yrd. Doç. Dr. T.Fikret KARAHAN ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet E. SARDOĞAN'ı bir kez daha kutlamam gerektiğini düşündüm. Bu baskıya bir ön söz yazmaktan dolayı onur duyduğumu belirtmek istiyorum. Başka kitaplarla da alanımıza katkınızın sürmesi dileğiyle…

Prof. Dr. A.Zafer GÖKÇAKAN
Eylül 2012, Muğla

İKİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ

Değerli meslektaşlarım Yrd. Doç. Dr. T. Fikret KARAHAN ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet E. SARDOĞAN'ın yazdıkları bu kitap, psikolojik danışma alanında yetişmekte olan öğrencilerimize ve psikolojik yardım mesleklerinde kendini profesyonel düzeyde geliştirmek isteyen uzmanlara yardımcı olacak niteliktedir.

İnsanı tanıma, anlama ve psikolojik yardım verme serüveninde, aralarında benzerlikler ve farklılıklar bulunan pek çok kuram ortaya çıktı. Elimizdeki bu kitap, söz konusu kuramları akıcı bir anlatımla, kronolojik ve sistematik bir düzen içinde vermektedir. Bu uzun soluklu ve titiz çalışmalarından dolayı yazarları kutluyorum.

Prof. Dr. Üstün DÖKMEN
Kasım, 2005-Ankara

BİRİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ

Günümüz toplumlarında; terör, işsizlik, çarpık kentleşme, savaşlar, yolsuzluklar, gelir dağılımındaki dengesizlikler, yoksulluk, trafik kazaları, kültürel yozlaşma, popüler kültür gibi olumsuz toplumsal olayların yanısıra; olumsuz çocukluk yaşantıları, aile ve yakın çevreyle kurulan olumsuz ilişkiler, aile bağlarının zayıflaması, olumsuz çalışma koşulları gibi bireysel yaşamla ilgili birçok değişken, bireylerin psikolojik sağlığını yakından tehdit etmektedir. Hızlı kentleşme ve nüfus artışıyla birlikte insanlar da yalnızlaşmakta ve birbirine karşı yabancılaşmaktadır. Bu koşullar, örgütlü ve profesyonel düzeyde psikolojik yardımı zorunlu kılmaktadır. Bu kitap, psikolojik danışma ve psikoterapi alanında profesyonel düzeyde psikolojik yardım veren psikolojik danışman, klinik psikolog, psikiyatrist ve sosyal hizmet uzmanı gibi meslek elemanlarına ve bu alanlarda yetişmekte olan öğrencilere dönüktür. Kuramlar incelenirken; kuramın öncüsü, kişilik ve insan anlayışı, terapötik süreç, teknik ve yöntemler, terapist ve danışan gibi başlıklar altında incelenmiştir. Bu kuramlar sınanmaya, sorgulanmaya ve geliştirilmeye açıktır. Bu boyut bilimin temel felsefesini de oluşturmaktadır. Bilimsel tutumun gereği olarak, bu kitapla ilgili her türlü yapıcı eleştiriye açık olduğumuzu belirtmek istiyoruz.

KARAHAN, SARDOĞAN
Samsun, 2004

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: PSİKANALİZ 1
SİGMUND FREUD (1856-1939) 1
CARL G. JUNG (1875-1961) 2
OTTO RANK (1884-1939) 11
KAREN HORNEY (1885-1952) 12
PSİKANALİZDE TEMEL KONULAR 18
Topografik Kişilik Kuramı 18
Yapısal Kişilik Kuramı 21
Psiko-Seksüel Gelişim Kuramı 23
Libido Kuramı (İçgüdüler) 25
Engellenme ve Çatışma 26
Anksiyete 27
Savunma Mekanizmaları 28
Ego Analistleri 38
Nesne İlişkileri Kuramı 39
Psikanalitik Yönelimli Psikoterapi 43
ANALİZ SÜRECİ 44
Analiz Sürecinde Transferans 46
Analiz Sürecinde Direnç 48
TEKNİKLER 50
Serbest Çağrışım 50
Yorum 52
Rüyaların Yorumu 53
Hipnoz 60
ANALİST 63
HASTA YA DA DANIŞAN 64

Bölüm 2: DAVRANIŞÇI TERAPİ 65
DAVRANIŞÇI PSİKOLOJİ AKIMI 65
İvan Pavlov ve Klasik Koşullanma: 67
John Broadus Watson (1878-1958) 68
Edward Lee Thorndike ve Bağ Kuramı (1879-1949) 68
B. P. Skinner ve Operant Koşullanma (1904-1990) 69

KİŞİLİK VE İNSAN GÖRÜŞÜ 70
TERAPÖTİK SÜREÇ 71
TERAPİST VE DANIŞAN 73
TEKNİKLER....74
Sistematik Duyarsızlaştırma (Systematic Desensitization)....74
Göz Hareketlerini Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme (Eye Movement Desensitization Reprocessing-EMDR) 76
Atılganlık Eğitimi (Assertiveness Training) 89
Model Gösterme (Modelling) 90
Biçimlendirme (Shaping)....91
Maruz Bırakma (Exposure Therapy) 92
Ev Ödevleri....96
Markayla Ödülleme (Simgelenmiş Ödül Sistemi) (Token Economy) 96
Taşırma (Flooding) 98
İtici Uyarıcılara Koşullama (Kaçındırma) (Aversion Therapy) 98
Öz-Denetim Tekniği (Self-Control)....99

Bölüm 3: BİREY MERKEZLİ TERAPİ 101
CARL ROGERS (1902-1987) 101
HÜMANİSTİK PSİKOLOJİ AKIMI 102
PSİKOPATOLOJİ VE KİŞİLİK GÖRÜŞÜ 104
TERAPÖTİK SÜREÇ 109
TERAPİST 111
DANIŞAN 115

Bölüm 4: VAROLUŞÇU TERAPİ 119
VAROLUŞÇU FELSEFE VE PSİKOLOJİ AKIMININ ÖNCÜLERİ....119
Soren A. Kierkegaard (1813-1855)....119
Paul Tillich (1886-1965)....120
Martin Heidegger (1889-1976)....120
Jean Paul Sartre (1905-1980)....121
Ludwig Binswanger (1881-1966) 122
Rollo May (1909-1967) 122
Irwın D. Yalom (1931-) 123
Medard Boss (1903-1991) 124
PSİKOPATOLOJİ VE İNSAN GÖRÜŞÜ 124
TERAPÖTİK SÜREÇ 131
Terapide Ölüm Anksiyetesi 136
DANIŞAN 145
TERAPİST 146

Bölüm 5: LOGOTERAPİ....149
VİKTOR EMİL FRANKL (1905-1997)....149
PSİKOPATOLOJİ VE İNSAN GÖRÜŞÜ 151
TERAPÖTİK SÜREÇ 159
TEKNİKLER....162
Paradoksal Niyet Tekniği (Paradoxical Intention)....162
Düşünce Odağını Değiştirme Tekniği (De-reflection)....182

Bölüm 6: GESTALT TERAPİ 187
FRİTZ PERLS (1893-1970) 187
GESTALT PSİKOLOJİ AKIMI 188
PSİKOPATOLOJİ VE İNSAN GÖRÜŞÜ 190
TERAPÖTİK SÜREÇ 194
TERAPİ SÜRECİNDE TEMEL KONULAR 197
Tamamlanmamış İşler 198
Terapide Figür Fon 201
Terapide Beden Dili 204
Şimdi ve Burada 207
Terapide Farkındalık 208
Terapide Kutuplar 211
Terapide Direnç 212
Terapide Temas 216
Terapide Yansıtma 217
Terapide İçe Atım 217
ALIŞTIRMALAR VE DENEYLER 218
Boş Sandalye Tekniği 220
Abartma (Şiddetini Artırma) Tekniği 223
Uzmanca Kaygılandırma 223
Rüya Çalışması 224

Bölüm 7: ADLERİAN TERAPİ 229
ALFRED ADLER (1870-1937) 229
ADLERİAN TERAPİDE TEMEL KONULAR 230
PSİKOPATOLOJİ VE İNSAN GÖRÜŞÜ 235
TERAPÖTİK SÜREÇ VE TEKNİKLER 247
TERAPİST VE DANIŞAN 256

Bölüm 8: GERÇEKLİK TERAPİSİ 259
WİLLİAM GLASSER (1925- .....) 259
PSİKOPATOLOJİ GÖRÜŞÜ VE KONTROL KURAMI 260
TEMEL KONULAR VE İNSAN GÖRÜŞÜ 262
TERAPÖTİK SÜREÇ VE TEKNİKLER 264

Bölüm 9: TRANSAKSİYONEL ANALİZ 275
ERİC BERNE (1910-1970) 275
PSİKOPATOLOJİ VE İNSAN GÖRÜŞÜ 275
TERAPÖTİK SÜREÇ 282
Yapısal Analiz 282
İnsanlar Arası İlişkilerin Analizi 285
Oyun Analizi 286
Senaryo (Yaşam Planı) Analizi 291
TERAPİST VE DANIŞAN 298

Bölüm 10: AKILCI DUYGUSAL TERAPİ 301
ALBERT ELLİS (1913-) 301
PSİKOPATOLOJİ VE KİŞİLİK GÖRÜŞÜ 302
TERAPÖTİK SÜREÇ VE TEKNİKLER 310
TERAPİST 317
DANIŞAN 318

Bölüm 11: BİLİŞSEL TERAPİ.....321
AARON TEMKİN BECK (1921-).....321
PSİKOPATOLOJİ VE İNSAN GÖRÜŞÜ.....322
TERAPÖTİK SÜREÇ.....331
TEKNİKLER.....339
Aşağı Doğru Ok Tekniği.....343
Sokratik Sorgulama Tekniği.....344
Akılcı Duygusal Rol Oynama Tekniği.....345
Sanki Farz Et ki Tekniği.....345
İnancın Avantaj ve Dezavantajlarını İnceleme Tekniği.....346
Bilişsel Cetvel Tekniği.....346
Aşırı Uçların Vurgulanması Tekniği.....347
Kendini Açma Tekniği.....347
Ev Ödevi.....348
Problem Çözme Tekniği.....349
Karar Verme Tekniği.....349
Davranışsal Deneyler Tekniği.....349
Etkinlik Planlama ve İzleme Tekniği.....350
Dikkati Farklı Bir Uyarana Odaklama Tekniği.....350
Rol Oynama Tekniği.....351
Pasta Tekniği.....351

Bölüm 12: BİLİŞSEL-DAVRANIŞÇI TERAPİ.....353
TERAPİDE TEMEL KONULAR VE TERAPÖTİK SÜREÇ.....353
Depresyonda Bilişsel-Davranışçı Terapi.....357
Obsesif Kompulsif Bozuklukta Bilişsel-Davranışçı Terapi.....366
Bilişsel Yeniden Yapılandırma Tekniği.....362
Sosyal Fobide Bilişsel Davranışçı Terapi.....371
Anksiyete ve Panik Bozuklukta Bilişsel Davranışçı Terapi.....377
Kişilik Bozukluklarında Bilişsel Davranışçı Terapi.....382

KAYNAKÇA.....391

KAYNAKÇA

Acar, N. V. (1989). **Terapötik iletişim kişilerarası ilişkiler**. Ankara: Şafak Matbaacılık.

Adler, A. (2008). **Nevroz sorunları.** Çev: Kılıçlıoğlu, A., 2. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.

Adler, A. (2003).**Yaşamın anlam ve amacı.** Çev: Şipal, K., 6. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.

Adler, A. (2002). **İnsanı tanıma sanatı.** Çev: Şipal, K., 9. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.

Adler, A. (2001). **Yaşama sanatı.** Çev: Şipal, K., 7. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.

Akkoyun, F. (2001). **Gestalt terapi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Akkoyun, F. (1995). **Transaksiyonel analize giriş**. Ankara: 72 TDFO Ltd. Şti.

Ansbacher, H. L. & Ansbacher, R. R. (1964). **The Individual Psychology of Alfred Adler.** New York: Harper & Row, Publishers.

Ard, B. N. (1966). **Counseling and psychotherapy**. California: Science and Behavior Books, Inc.

Arık, İ. A. (1991). **Öğrenme psikolojisine giriş**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Beck, A., T. ve Emery, G. (2006). **Anksiyete bozuklukları ve fobiler.** (Ed.), Özakkaş, T. Çev: Veysel Öztürk. İstanbul: Litera Yayıncılık.

Beck, A.T. & Rush, A. (1989). **Cognitive therapy, comprehensive textbook of psychiatry-5.** (Ed: Kaplan, I. & Sadock B. J.). Baltimore: Williams and Wilkins.

Beck, C. E. (1964). **Philasophical foundations of guidance**. Wisconsin: Prentice-Hall, Inc.

Beck, S. J. (2001). **Bilişsel terapi temel ilkeler ve ötesi**. Çeviren: Şahin, N. H., Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Beck, A.T. (2005). **Bilişsel terapi ve duygusal bozukluklar**. Çeviren: Özakkaş, T. İstanbul: Litera Yayıncılık.

Beidel, D.C. & Turner, S.M. (1988). **Comorbidity of test anxiety and other anxiety disorders in children**. Journal of Abnormal Child Psychology, 16, 257-287.

Berne, E. (1961). **Transactional analysis in psychotherapy**: A systematic individual and social psychiatry. New York: Grove Press.

Berne, E. (1992). **Hayat denen oyun**. Çeviren: Sargut, S., İstanbul: Yaprak Yayınları.

Binbaşıoğlu, C. (1991). **Öğrenme psikolojisi**, 5. Basım. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Bloch, S. (1989). **Psikoterapilere giriş**. 2. Baskı. Çevirenler: Eker, E., Tuncer, Ö., Eriş, C., İstanbul: Cerrahpaşa Yayın Birliği.

Bourne, E. J. (2000). **The anxiety and phobia workbook**. Washington: Harbinger Publication, Inc.

Bowman, J. T., ve Diğerleri. (1989). **Theories and strategies in counseling and psychotherapy.** 2. Ed., New York: Prentice Hall.

Brenner, C., (1977). **Psikanalizin temelleri**. Çevirenler: Savaşır, I., Savaşır, Y., Ankara: Yankı Matbaası.

Brill, A. A. & Lehrman, P. R. (1985). **Basic principles of psychoanalysis.** USA: Doubleday & Company, Inc.

Brown, J. A. C. (1983). **Freud and the post-freudians.** New York: Penguin Boks.

Bruno, F. J. (1996). **Psikoloji tarihi**. Çeviren: Sevdiren, G., İstanbul: Kibele Yayınevi.

Burger, J. M. (2006). **Kişilik**. Çev: Erguvan Sarıoğlu, İ. D. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Burks, H. M. & Stefflre, B. (1979). **Theories of counseling**. Third Edition. New York: McGraw-Hill Book Company.

Cansever, G. (1981). **İçimdeki ben**. İstanbul: Der Yayınları.

Clark, T. (1992). **Terapist olarak Freud**. Çeviren: Kıraç, N., Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

Corey, G. (1980). **Theory and practice of counseling and psychotherapy**. 4th Edition, California: Brooks/Cole Publishing Company.

Corsini, J. R. (1984). **Current psychotherapies**. 3. Edition. Illinois: Deacock Publishers.

Craib, I. (2004). **Psikanaliz Nedir?** Çev: Kılıçlıoğlu, A. İstanbul: Say yayınları.

Cüceloğlu, D. (1991). **İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları**. 2. Basım. İstanbul: Evrim Matbaacılık.

Daco, P. (1991). **Çağdaş psikolojinin olağanüstü başarıları**. Çeviren: Gürün, O. A., İstanbul: Evrim Matbaacılık.

Daş, C. (2006). **Bütünleşmek ve büyümek. Gestalt Terapi yaklaşımı.** Ankara: HYB Yayıncılık.

Davision, C. G. & Neale, M. J. (1974). **Abnormal psychology**. New York: John Wiley and Soons. İnc.

DiGiuseppe, R., Tafrate, R. & Eckhardt, C. (1994). **Critical issues in the treatment of anger**. Cognitive and Behavioral Practice, 1, 111-132.

Dobson, K. S. (1988). **Handbook of cognitive-behavioral therapies**. New York: The Guilford Press.

Dökmen, Ü. (1994). **İletişim çatışmaları ve empati.** İstanbul: Sistem Yayınevi.

Egan, G. (1970). **Encounter: Group processes for interpersonel growth**. California: Brooks/ Cole Publishing Company.

Eisenberg, S. & Delaney, D. J. (1993). **Psikolojik danışma süreci.** Çevirenler: Ören, N., Takkaç, M., İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Enç, M. (1981). **Eğitim ruhbilimi**. İstanbul: Yelken Matbaası.

Ersevim, İ. (2005). **Freud ve Psikanalizin temel ilkeleri.** İstanbul: Assos Yayınları.

Fehr, S. S. (2000). **Grup terapisine giriş**. Çeviren: Zengin, F., İstanbul: Sistem Yayınevi.

Feindler, E. L. (1990). **Adolescent anger control: Review and critique. Progress in Behavior Modification,** 26, 11-59.

Fenicel, O. (1974). **Nevrozların psikoanalitik teorisi.** Çeviren: Tuncer, S. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.

Frankl, V. E. (1959). **From deat-camp to existentialism. A psychiatrist's path to a new therapy.** Boston: Beacon Pres Beacon Hill.

Frankl, V. E. (1969). **The will to meaning. Foundations and applications of Logotherapy.** New York: World Publications Company.

Frankl, V. E. (1998). **Logotherapie und existenzanalyse**. 2. Edition. Germany: Beltz Taschenbuch.

Frankl, V. E. (1999). **Duyulmayan anlam çığlığı: Psikoterapi ve hümanizm**. 4. Basım. Ankara: Öteki Yayınevi.

Frankl, V. E. (2000). **İnsanın anlam arayışı**. 7. Basım. Çeviren: Budak, S., Ankara: Öteki Yayınevi.

Frankl, V. E. (2007). **Theorie und therapie der neurosen**. 9 Edition. Germany: Ernst Reinhardt Verlag München Basel.

Freud, S. (2006). **Cinsellik üzerine**. Çeviren: Kapkın, E. İstanbul: Payel Yayınevi.

Freud, S. (2000). **Rüyaların yorumu**. Çeviren: Budak, S. Ankara: Öteki Yayınevi.

Friedberg, R. D. & McClure, J. M. (2002). Clinical practice of cognitive therapy with children and adolescents: The nuts and bolts. New York. The Guilford Press.

Geçtan, E. (2000). **Psikodinamik psikiyatri ve normaldışı davranışlar**. 9. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (2000). **Psikanaliz ve sonrası**. 9. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Glasser, W. (1975). **Reality therapy: A new approach to psychiatry**. 2. Edition. New York: Harper & Row, Publishers.

Glasser, W. (1999). **Kişisel özgürlüğün psikolojisi**. Çeviren: İzmirli, M., İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Glasser, W. (2000). **Reality therapy in action**. New York: Harper & Row Publishers.

Glasser, W. (1999). **Okulda kaliteli eğitim. Öğrencileri baskısız yönetmek**. Çeviren: Kaplan, U. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Goldfried, M.R (1988). **Application of rational restructuring to anxiety disorders**. The Counseling Psychologist, 16, 51-69.

Güney, S. (2000). **Davranış bilimleri**. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Grand, D. (2005). **Işık hızında duygusal iyileşme: Yeni ve güçlü terapi tekniği EMDR**. Çev: Sunguroğlu, A. İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

Hasselt, V. V. B. & Kolko, D. J. (1992). **Inpatient behavior therapy for children and adolescents.** New York: Plenium Press.

Horney, K. (1990). **Çağımızın nevrotik kişiliği.** Çev: Budak, S. 1. Baskı, Ankara: Ekin Yayınevi.

Ivey, A. E., D'Andrea, M., Ivey, M. B.& Simek-Morgan, L. (2002). **Theories of counseling and psychotherapy. A multicultural perspective.** Boston: Allyn and Bacon.

İnanç, B. Y. ve Yerlikaya, E. E. (2010). **Kişilik kuramları.** 3. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.

James, M. & Jongeward, D. (1984). **Kazanmak için doğarız**. Çeviren: Şenruh, T., İstanbul: Teknografik Matbaacılık.

Kassinove, H. & Tafrate, R.C. (2002). **Anger Management: The Complete Treatment Guidebook for Practitioners.** California: Impact Publishers, Inc.

Kazancı, O. (1989). **Eğitim psikolojisi: Kuram ve ilkelerden uygulamaya**. İstanbul: Kazancı Matbaacılık.

Kepçeoğlu, M. (1990). **Psikolojik danışma ve rehberlik**. 5. Baskı. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Kılıççı, Y. (1988). **Kendini-kabul envanteri genç yetişkin (Ü) ve ergen (L) formları uygulama klavuzu.** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Araştırma Raporu.

Kılıççı, Y. (1985). **Üniversite öğrencilerinin kendini-kabulle ilgili yaygın sorunları**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Araştırma Raporu.

Kolk, C. J. V. (1985). **Introduction to group counseling and psychotherapy**. Columbus: A Bell and Howell Campany.

Köknel, Ö. (1989). **Genel ve klinik psikiyatri**. İstanbul: Tayf Ofset Matbaası.

Köknel, Ö. (1986). **Kaygıdan mutluluğa kişilik**. 7. Baskı, İstanbul: Altın Kitaplar Matbaası.

Köknel, Ö. (1987). **İnsanı anlamak.** İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köroğlu, E. (2005). **Düşünsel duygulanımcı davranış terapisi ilkeleri**. Ankara: HYB Yayıncılık.

Kuzgun, Y. (1988). **Rehberlik ve psikolojik danışma**. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Leahy, R. L. (2002). **Bilişsel Terapi ve uygulamaları.** Ed.: Tahir Özakkaş, (Çev: Hacak, H., Macit, M. ve Özpilavcı, F.), 2. Baskı. İstanbul: Litera Yayıncılık.

Leahy, R. L. (2007). **Bilişsel Terapi Yöntemleri.** Ed.: Türkçapar, H. ve Köroğlu, E. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Maslow, A. (1970). **Motivation and personality**. New York: Harper & Row Publishers.

Morris, C. G. (2002). **Psikolojiyi anlamak**. Çevirenler: Erkuş, A., Batıgün, A. D., Ayvaşık, B. ve Diğerleri. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Naar, R. (1987). **Grup psikoterapisine ilk adım**. Çeviren: Hisli, N., İzmir: Hür Ege Ofset Matbaacılık.

Özaydın, S. (1984). **Psikiyatri**. İstanbul: Sanal Matbaacılık.

Özgüven, İ. E. (1982). **Görüşme ilke ve teknikleri**. Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.

Özoğlu, S. Ç. (1982). **Eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma**. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.

Öztürk, M. O. (1992). **Psikanaliz ve psikoterapi**. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Öztürk, M. O. (2002). **Ruh sağlığı ve bozuklukları**. 9. Basım. Ankara: Feryal Matbaası.

Özuğurlu. K., ve Diğerleri, (1989). **Davranış bilimleri**. İstanbul: Bayrak Matbaacılık.

Patterson, C. H. (1969). **Relationship counseling and psychotherapy**. New York: Harper & Row, Publishers.

Patterson, C. H. (1986). **Theories of counseling and psychotherapy**. 4th Edition. New York: Harper & Row Publishers.

Perls, F. S. (1969). **Gestalt therapy verbatim**. California: Real People Press.

Perls, S., Hefferline, R. F. & Goodman, P. (1992). **Gestalt terapisi: İçimizdeki çocuk**. Çeviren: Erkmen, N. İstanbul: Anka Ofset.

Prochaska, J. O. (1984). **Systems of psychotherapy**. 2. Edition. Chicogo: The Dorsey Press.

Rogers, C. R. (1951). **Client-centered therapy**. **Its current practice, implications and theory.** London: Constable and Company Limited.

Sagan. C. (2003). **Karanlık dünyada bilimin mum ışığı**. Ankara: Rekmay Ltd.

Shapiro, E. (2001). **Eye movement desensitization and reprocessing: Basic principles, protocols, and procedures.** (2nd ed.). New York: Guilford Press.

Sharf, R. S. (2000). **Theories of psychotherapy & counseling. Concepts and cases**. Second Edition. USA: Brooks/Coole Thomson Learning.

Savaşır, I., Soygüt, G. ve Barışkın, E. (2009). **Bilişsel davranışçı terapiler**. IV. Basım. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Shaffer, B. P. J. & Galinsky, M. D. (1989). **Models of group therapy**. 2. Edition, New Jersey: Prentice Hall, Inc.

Shertzer, B. & Stone, S. C. (1974). **Fundamentals of counseling**. 2. Edition. Boston: Houghton Mifflin Company.

Stern, R. S. & Drummond, L. M. (1991). **The practice of behavioural and cognitive psychotherapy.** New York: Cambridge University Pres.

Stumphauzer, J. S. (1973). **Behavior therapy with delinquents**. USA: Charles C Thomas Publishers.

Sungur, M. Z. (2003). **Bilişsel ve davranışçı terapiler: Dünden yarına**. 3 P Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi, 11(2), 3-5.

Tafrate, R.C. (1995). **Evaluation of treatment strategies for adult anger disorders**. H. Kassinove (Ed.). **Anger Disorders: Definition, Diagnosis and Treatment**. Washington: Taylor & Francis.

Tan, H. (1986). **Psikolojik Yardım İlişkileri: Danışma ve psikoterapi**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Tinker, R. H. & Wilson, S. A. (1999). **Through the eyes of a child: EMDR with children.** New York: W.W. Norton & Company Inc.

Türkçapar, M. H. (2003). **Kognitif kavramlaştırma ve formülasyon**. 3P Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi, 11(2), 47-51.

Türkçapar, M. H. (2007). **Bilişsel terapi. Temel ilkeler ve uygulama**. Ankara: HYB Yayıncılık.

Türküm, S. (2003). **Akılcı Olmayan İnanç Ölçeğinin geliştirilmesi ve kısaltma çalışmaları**. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt.2, Sayı.19, s.41.

Ulusoy, A., Güngör, A., Akyol, A. K., Subaşı, G., Ünver, G., Koç, G. (2002). **Gelişim ve öğrenme**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Velting, O. N., Setzer, N. J. & Albano, A. M. (2004). **Update on and advances in assessment and cognitive-behavioral treatment of anxiety disorders in children and adolescents.** Professional Psychology: Research and Practice, 35, 1, 42-54.

Yalom, I. (1999). **Varoluşçu psikoterapi**. Çeviren: Babayiğit, Z. İ. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yalom, I. (2009). **Güneşe bakmak. Ölümle yüzleşmek**. Çeviren: Babayiğit, Z. İ. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yanbastı, G. (1990). **Kişilik kuramları**. İzmir: Ege Universitesi Basımevi.

Yeşilyaprak, B., Aydın, B., Can, G. ve Diğerleri. (2002). **Gelişim ve öğrenme**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Psikolojik Danışmanlıkta
Etik ve Yasal Konular

Tim Bond

Binnur Yeşilyaprak
Türkçeye çeviri, kültüre uyarlama ve
yeniden yayına hazırlama

Standards and Ethics for Counselling in Action
3rd Edition

3. Basımdan Geliştirilmiş 2. Türkçe Basım

SAGE

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1430
Eğitim Bilimleri No.: 283
ISBN: 978-605-320-336-0
© 3. Basımdan Geliştirilmiş 2. Türkçe Basım, Şubat 2016

PSİKOLOJİK DANIŞMANLIKTA ETİK VE YASAL KONULAR
Standars And Ethics For Counselling in Action
Tim Bond
Çeviri Editörü: Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

English language edition published by SAGE Publications of London, Thousand Oaks, New Delhi and Singapore,
© Tim Bond, 2010

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok No.:18/3 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bond, Tim.

Standards and Ethics for Counselling in Action / *Tim Bond*
Psikolojik Danışmanlıkta Etik ve Yasal Konular / *Çeviri Editörü: Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak*
3. Basımdan Geliştirilmiş 2. Türkçe Basım, XX+ 388 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-336-0
1. Psikolojik Danışma Uygulamaları 2. Psikolojik Danışmada Etik 3. Psikolojik Danışmada Standartlar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Birkaç Söz:
Kültüre Uyarlanarak Yenilenen ve Geliştirilen Yeni Baskı Üzerine...

Psikolojik Danışma alanında etik konusunu uygulamalı bir şekilde ortaya koyan ve kuşkusuz bu alanda çok önemli bir otorite olan değerli meslektaşım Tim Bond'a yürekten teşekkürler, bu kitabı yazdığı ve bizim de ülkemize özgü olarak uyarlamamıza fırsat verdiği için...

"Psikolojik Danışma Uygulamalarında Etik ve Standartlar" adıyla 2013 yılında yayınladığımız kitabın orijinal çevirisi, alanımızda ilgi ile karşılandı ancak gerek dili, gerekse İngiltere'ye özgü içeriği nedeniyle PDR lisans programındaki öğrencilerimize bazı güçlükler yaşattı. Bu nedenle bu baskıda yayınevinin izni ile kitabı kültürümüze uyarladık, geliştirdik ve sadeleştirdik! Bunu yaparken kitabı önce "bize özgü" hâle getirmeye, sonra da "bana özgü" olarak yeni bir düzenleme, dil ve ifade tarzına sokmaya çalıştım. Bazı küçük bölümler ekledim, bazı bölümleri çıkardım, kısalttım ve düzenlemesini değiştirdim. En önemlisi Türkiye'deki etik kuralları, yasaları ve örnekleri kitabın kapsamında ilgili yerlere dahil ettim. Böylece kitap Amerika ve İngiltere'deki durum ile, karşılaştırmalı olarak Türkiye'deki durumu örnekleri ile inceleme olanağı sağlıyor.

Kitabın ekler kısmı özellikle PDR öğrencilerine ve alanda çalışanlara zengin bir hazine sunuyor: İlgili mesleki organizasyonlar, ilgili Türkçe kaynaklar, ders izlencesi, etik ikilem örnekleri, soru bankası, etkinlikler, okul psikolojik danışmanları için etik ilkeler vb.

2015 yaz tatilim yine bu kitap üzerinde yoğun bir çalışma ile geçti. Bölüm araştırma görevlimiz Aslı Aşçıoğlu Önal bu çalışmamda bana asistanlık yaptı ve doğrusu olağanüstü bir iş çıkardı. Bölüm öğrencilerimiz İrem Görgöz, İclal Alar ve Rümeysa Çebi kitabın yeni hâlini okuyup geri bildirim verdiler. Meslek etiği konusunda yüksek lisans dersimi alan öğrencilerim ve danıştığım meslektaşlarım görüşleri ile beni beslediler. Bu süreçte katkısı olan tüm ekibe yürekten teşekkürler..

Bu konuda çalışırken bir kez daha bu alana katkı yapabilecek olmanın onurunu ve mutluluğunu yaşadım ve bu fırsata sahip olabildiğim için çok şanslı olduğumu düşündüm. Umarım kitap yeni hâli ile çok daha fazla sevilir ve yararlı olur. Ders kitabı olarak kullanacak akademisyen arkadaşlarımın ve alanda çalışan meslektaşlarımın vereceği geri bildirimlerle kitabı geliştirme çabalarımız sürecektir. İlgi ve katkılarınız için şimdiden teşekkürler...

Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak
Ocak 2016, Ankara

İÇİNDEKİLER

Birkaç Söz: Kültüre Uyarlanarak Yenilenen ve Geliştirilen Yeni Baskı Üzerine.. v
Çeviri Editörünün Ön Sözü xiii
Çeviri Editörünün Teşekkürü.....xv
Ön Söz..... xvii
Teşekkür xix

KISIM I
PSİKOLOJİK DANIŞMA ETİĞİ İÇİN GENEL ÇERÇEVE

1. Bölüm: Etiğe Giriş: Temel Kavramlar

Etik ile İlgili Temel Kavramlar..... 8
Ahlâk Nedir?..... 8
Etik Nedir?..... 8
Değer Nedir? 9
Hukuk Nedir?..... 9
Meslek ve Etik İlişkisi..... 10
Meslek Etiği Neden Gereklidir? 11
Psikolojik Danışman ve Etik 12
Meslek Alanındaki Gelişmeler ve Etik..... 13
Standartlar ve Etikle İlgili Kaygılar..... 15
Standartlar ve Etiğin Önemi..... 17
Yanlış Uygulamalardan Örnekler..... 18
Psikolojik Danışman Neden Etik Olmalıdır? 23

2. Bölüm: Psikolojik Danışmanlık Nedir?

"Psikolojik Danışmanlık" Kavramının Uluslararası Anlamı 30
İngiltere'de ve Türkiye'de "Psikolojik Danışmanlık" 31
Psikolojik Danışmanlık ve Diğer Roller..... 35
1. Psikolojik Danışmanlık ve Tavsiye..... 35
2. Psikolojik Danışma ve Rehberlik..... 36
3. Psikolojik Danışmanlık ve Yardımcı Arkadaşlık..... 37
4. Psikolojik Danışma ve Psikoterapi 38
5. Psikolojik Danışmanlık, Danışmanlık Becerileri ve Kaynaştırılmış Danışmanlık 41
Sonuç 43

3. Bölüm: Psikolojik Danışmanlıkta Etik İlkelerin Kaynakları ve Çerçevesi

Etik İlkelerin Kaynakları 49
Kişisel Etik ve Değerler..... 50
Danışma Yaklaşımları ve Etik İlkeler 51
Kurum Politikası..... 53
Meslek Kuralları, Çerçeveleri ve Yönergeleri 54
Ahlak Felsefesi 56
Hukuk 59
Psikolojik Danışma Etiği ve Standartları İçin Çerçeve..... 60
Etik Standart İfadelerinin Karşılaştırılması..... 61
Yeni Gelişmeler 63
Etik İç Görüde Bütünsellik 64
Sonuç 65

KISIM II
DANIŞANA KARŞI SORUMLULUK

4. Bölüm: Güvenlik, İhmal ve Sigorta

Danışanın Güvenliğini Sağlamak 76
    Fiziksel Güvenlik 76
    Psikolojik Güvenlik 77
Uygun Olmayan Tavsiye..... 81
Sigortanın Önemi..... 85

5. Bölüm: Danışan Özerkliğine Saygı

Danışmanların İkilemi: Özerkliğe Saygı ya da Müdahale..... 94
Tavsiye Verme ile İlgili Çekinceler 96
Uygun Sorumluluk Sınırı..... 98
Psikolojik Danışmanlığın Gönüllü Doğasının Vurgulanması 100
Özerkliğe Saygının Ön Koşulu Olarak "Reşit Olma" 102
Danışanların İhtiyaçlarını Karşılayacak Danışmanları Seçmelerini Teşvik Etmek..... 103
Psikolojik Danışma Öncesi Bilgi Verme..... 105
Açık Sözleşme (Bilgilendirilmiş Onay)..... 107
Danışanın Değerlerine, İnançlarına ve Seçtiği Eylemlere Saygı 109
Danışmanın ve Danışanın Özerkliği Arasındaki İlişki 110
    Kürtaj Karşıtı Psikolojik Danışma 111

Dini Psikolojik Danışma Hareketi 111
Irkçı veya Cinsiyetçi Danışanlar 112
Özerkliğe Saygının Sınırları 114

6. Bölüm: İntihar ve Yaşam Kurtarma Tedavisi Almayı Reddetme

İntihara Eğilimli Danışan 121
Kendi Kendine Uygulanan Ötenazi 123
Duygusal Acı ve Problemlerden Kaçış Olarak Ölümü Seçme 125
İntihar Riskini Değerlendirme 128
Tedavi Almayı Reddetme 130
Tedaviyi Reddeden Henüz Çok Genç İse 134
İntihar Gerçekleşirse: Bir Ölümden Sonra 136
Sonuç 138

7. Bölüm: Psikolojik Danışman Yeterliği

Yeterlik Nedir ve Nasıl Sağlanır? 145
Yeterliğin Dışsal Belirleyicileri 148
Danışanın İkilemi: Psikolojik Danışmanım Yeterli miydi? 149
Hukuk Açısından Yeterlik 151
Yeterliğini Arttırma: Öz Değerlendirme ve Süpervizyon 154
Yetersiz Psikolojik Danışmanlar 155
Sonuç: Yeterliği Geliştirme Önerileri 156

8. Bölüm: Danışanların İstismarından Kaçınma

İdeolojik İstismar 163
İstismar Şüpheleri: Sahte Anı Sendromu ve Kurtarılmış Anılar 165
Danışmanın Tutumu 167
Ekonomik İstismar 169
Ücret Konusunda Net Olmamak 169
Zamanı Kullanmada Özensizlik 170
Danışma Sürecini Gereğinden Çok Uzatmak 171
Danışandan Hediye Kabul Etmek 172
İkili İlişkiler İçinde Ekonomik Çıkar Ummak 172
Ücret Ödeme Yerine Takas Etmek 173
Cinsel İstismar 174
Danışman-Danışan Cinsellik Sendromu Özellikleri 175

Cinsel Aktivite Nedir? 177
Cinsel Çekicilik 179
Önceki Danışanlarla Cinsel İlişki 180
Duygusal İstismar 182
Uygun Bir Ortamda Psikolojik Danışma Yapmak 183
Danışmanların İstismarına Tepki Vermek 184
Sonuç 186

9. Bölüm: Gizlilik

Psikolojik Danışmada Gizliliğin Önemi 191
Tam Bir Gizliliğe İlişkin Tarihsel Bağlılık 192
Gizliliğin Yasal Koruması 195
Gizlilik Yükümlülüğüne İlişkin İstisnalar 196
Gizliliği Bozmaya Yönelik Yasal Yükümlülükler 198
Gizli Bilginin Açıklanmasına Yönelik Sözleşme Yükümlülükleri 199
İntihar Eğilimindeki Danışanlar 199
Danışanın Gizlilikle İlgili Bir Yükümlülüğü Var mıdır? 201
Meslek Uzmanları Arasında Bilgi Paylaşımı 202
Gizliliğin İhlalinde Uygulanan Cezalar 203
Sonuç 204

KISIM III
PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE DİĞERLERİ

10. Bölüm: Kendine, Meslektaşlara ve Topluma Yönelik Sorumluluk

Psikolojik Danışman Olarak Kendine Karşı Sorumluluk 211
Tazminat Sigortası 212
Kişisel Güvenlik 212
Danışma İlişkisi Dışında Psikolojik Danışmanı Rahatsız Eden Danışanlar 214
Mesleğin Saygınlığını Korumaya Yönelik Sorumluluk 216
Psikolojik Danışmanlığa Olan Güvenin Zayıflatılması 216
Meslektaşlara ve Yardım Meslekleri Üyelerine Yönelik Sorumluluk 217
Başkalarına Hesap Verebilir Olma Yükümlülüğü 217
Psikolojik Danışmanın, Mesleki Anlayışı Arttırmaya Yönelik Sorumluluğu 217
Topluma Yönelik Sorumluluk 218
Sonuç 221

11. Bölüm: Psikolojik Danışma Süpervizyonu

Psikolojik Danışma Süpervizyonu Nedir? 227
Psikolojik Danışma Süpervizyonu Yaklaşımlarında Uluslararası Farklılıklar 229
Psikolojik Danışma Süpervizyonunun İşlevleri 231
Psikolojik Danışma Süpervizyonunda Etik Boyutlar 232
- Mesleki ve Kişisel İlişkiler Arasındaki Sınırlar 232
- Danışana Verilen Psikolojik Danışmanlıktan Kim Sorumludur? 233
- Uygulamada Yeni Yaklaşımları Deneyen Danışman Adaylarının Desteklenmesi 235
- Farklı Kültürlerden Danışanlarla Çalışma 236

Süpervizyon Uygulamalarını Değerlendirme 238
Sonuç 240

12. Bölüm: Kayıtların Saklanması

Kayıtların Tutulması: Zıt Görüşler 247
Kayıtların Güvenliği 250
Kayıtlara Erişim 252
- İşverenlerin Erişimi 252
- Danışanların Erişimi 252
- Psikolojik Danışmanların Tuttuğu Kayıtların Mahkemede Kullanılması 254
- Polisin Kayıtlara Erişimi 256

Psikolojik Danışma Kayıtlarının İçeriği 257
- Kayıtlarda Yer Almayan Konular 259

Psikolojik Danışma Kayıtlarının Biçimi 259
Kayıtların Süpervizyonda Kullanılması ve Saklanması 262
- Kayıtlar Ne Kadar Süre Saklanmalıdır? 262

Sonuç 263

13. Bölüm: Psikolojik Danışma Hizmetlerini Yönetme

Psikolojik Danışmanların Kendilerini İzlemeleri ve Değerlendirmeleri 270
- Hizmet Denetlemesi 270
- Kalite Güvencesi 272

Psikolojik Danışma Hizmetinin Başkaları Tarafından İzlenmesi 273
- Müfettişlerin Okul Psikolojik Danışmanlarını Denetleme Gücü 273

Sonuç 279

KISIM IV
RESMİN BÜTÜNÜ

14. Bölüm: Etik Problem Çözme

Etik İkilem Çözme Süreci 287
1. Adım: Sorunun veya İkilemin Kısa Bir Tanımını Yapın 287
2. Adım: İkilem Kimin İkilemi? 288
3. Adım: Bütün Olası Etik İlkeleri, Yasaları ve Yönergeleri Dikkate Alın 290
4. Adım: Olası Bütün Eylem Yollarını Belirleyin 292
5. Adım: En İyi Eylem Yolunu Seçin 292
6. Adım: Uygulama ve Sonucun Değerlendirilmesi 293
Etik Problem Çözmeye İlişkin Örnekler 293
Sonuç 310

15. Bölüm: Uygulama İçin Öneriler

Psikolojik Danışmanlığın Yasal Düzenlenmesi 315
Uymanız Gereken Etik İlke ve Uygulama Standartları 316
Etik Bilinç 318
Kültürel ve İlişkisel Engellere Karşı Etik Anlayışı Oluşturmanın Temeli Olarak Saygı ve Güven 319
Son Söz 320

EKLER

Ek 1: Meslek Etiği ve Yasal Konular Ders İzlencesi 327
Ek 2: Etik Konusunda Türkçe Kaynaklar 331
Ek 3: PDR Meslek Etiği ile ilgili Türkçe Kitaplar 335
Ek 4: Önerilen Etkinlikler 337
Ek 5: Soru Bankası 341
Ek 6: Etik İkilem Örnekleri 351
Ek 7: ASCA-Okul Psikolojik Danışmanları İçin Etik İlkeler Klavuzunun Çevirisi 357
Ek 8: Faydalı Kaynaklar (Meslek Örgütleri) 371

Kaynakça 375

Dizin 383

KAYNAKÇA

Ali, L. and Graham, B. (1996) *The Counselling Approach to Careers Guidance.* London: Taylor & Francis Ltd.

Ailen, R.E. (1990) *The Concise Oxford Dictionary of Current English.* Oxford: Oxford University Press.

American Association for Counseling and Development (AACD) (1988) *Ethical Standards of the American Association for Counseling and Development.* Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.

American Counselling Association (1997). *Governing Council Minutes of the September 1997. Governing Council Meeting.* Alexandria, VA.

American Counselling Association (ACA) (2005) *ACA Code of Ethics.* Alexandria, VA: American Counseling Association.

Anthony, K. (2007) *Introduction to Online Counselling and Psychotherapy.* BACP Information sheet P6. Lutterworth: British Association for Counselling and Psychotherapy.

Argyle, M. (ed.) (1981) *Social Skills and Health.* London: Methuen.

Asquith, S. (ed.) (1993) *Protecting Children: Cleveland to Orkney — More Lessons to Learn?* London: HMSO.

Association for Student Counselling (ASC) (1991) *HMI Inspection of Counselling Services.* Rugby: Association for Student Counselling.

Association for Student Counselling (ASC) (1992) *Requirements for Accreditation.* Rugby: Association for Student Counselling.

Austin, K.M., Moline, M.E. and Williams, G.T. (1990) *Confronting Malpractice: Legal and Ethical Dilemmas in Psychotherapy.* Newbury Park, CA: Sage.

Aveline, M., Shapiro, D.A., Parry, G. and Freeman, C. (1995) 'Building research foundations for psychotherapy practıce', in Aveline, M. and Shapiro, D.A. (eds), *Research Foundations in Psychotherapy Practice.* Chichester: Wiley.

Bancroft,J. (1989) *Human Sexuality and its Problems.* Edinburgh: Churchill Livingstone.

Banks, S. (2006) *Ethics and Values in Social Work* (Third edition). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Bates, Y. and House, R. (eds) (2003) *Ethically Challenged Professions: Enabling Innovation and Diversity in Psychotherapy and Counselling.* Ross-ön- Wye: PCCS Books.

Bauman, Z. (1993) *Post-modern Ethics.* Oxford: Blackwell.

Beauchamp, T.L. and Childress, J.F. (2008) *Principles of Biomedical Ethics* (Sixth edition). NewYork: Oxford University Press.

Bond, T. (1989) 'Towards defining the role of counselling skills', *Counselling — Journal of the British Association for Counselling,* 69: 3—9.

Bond, T. (1990) 'Counselling supervision — ethical issues', *Counselling — Journal of the British Association for Counselling,* 1 (2): 43-6.

Bond, T. (1991a) 'Sex and suicide in the development of counselling', *Changes: an International Journal of Psychology and Psychotherapy,* 9 (4): 284-93.

Bond, T. (1991b) *HIV Counselling — Report on National Survey and Consultation 1990.* Rugby: British Association for Counselling.

Bond, T. (1994) 'Ethical standards and the exploitation of clients', *Counselling -Journal of the British Association for Counselling,* 4 (3), Stop Press: 2—3.

Bond, T. (1997) 'Therapists' dilemmas as stimuli to new understanding and practice', in Dryden,W. (ed.), *Therapists' Dilemmas.* London: Sage.

Bond,T. (1998) *Confıdentiality. Counselling and the Law— Information Guide No.* 1. Rugby: British Association for Counselling.

Bond, T. (1999) 'Guidelines for professional practice', in Bor, R. and Watts, M. (eds), *The Trainee Handbook: A Guide for Counselling and Psychotherapy Trainees.* London: Sage.

Bond,T. (2006) 'Intimacy, risk, and reciprocity in psychotherapy: intricate ethical challenges', *Transactional Analysis Journal,* 36 (2): 77—89.

Bond, T. (2007) 'Ethics and psychotherapy: an issue of trust', in Ashcroft, R.E., Dawson, A., Drapes, H. and McMillan, J.R. (eds), *Principles of Health Care Ethics* (Second edition). Chichester: John Wiley and Sons.

Bond, T. and Cliff, D. (1998) *Trust Matters: The Management of Sensitive Information Held by Drugs Agencies.* Durham: Durham and Darlington

Drug Action Team. Bond, T. and Mitchels, B. (2008) *Confıdentiality and Record Keeping in Counselling and Psychotherapy.* London: Sage.

Bond, T. and Sandhu, A. (2005) *Therapists in Court: Providing Evidence and Supporting IVitnesses.* London: Sage.

Bowlby,J. (1988) *A Secure Base: Clinical Applications of Attachment Therapy.*London: Tavistock/ Routledge.

Brammer, L.M. and Shostrum, E.L. (1982) *Therapeutic Psychology: Fundamentals of Counselling and Psychotherapy.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

British Association for Counselling (BAC) (1984) *Code of Ethics and Practice for Counsellors.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1985) *Counselling: Defmition of Terms in Use with Expansion and Rationale.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1990) *Code of Ethics and Practice for Counsellors.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1991) *Companies Act 1991: Memorandum of Association of tlıe British Association for Counselling.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1992) *Complaints Procedure.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1993) *Membership Survey* 1993 — *Individual Members and Organisations: A Short Summary of Results.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1994) *Accreditation Criteria.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1995) *Code of Ethics and Practice for Supervisors of Counsellors.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1996) *Code of Ethics and Practice for Trainers.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1997) *Code of Ethics and Practice for Counsellors.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1998a) *Code of Ethics and Practice for Those Using Counselling Skills at Work.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1998b) *How Much Supervision Should You Have?* Information Sheet 3. Rugby: BAC.

British Association for Counselling and Psychotherapy (BACP) (2007) *Ethical Frameu'ork for Good Practice in Counselling and Psychotherapy.* Lutterworth: BACP.

British Association for Counselling and Psychotherapy Information Services (2008a) *What is Counselling*? Lutterworth: BACP.

British Association for Counselling and Psychotherapy Information Services (2008b) *What is Supervison*? Lutterworth: British Association for Counselling and Psychotherapy.

British Medical Association (BMA) (1981) *Handbook on Medical Ethics.* London: BMA.

British Medical Association Foundation for AİDS (1988) *HlVInfection and AİDS: Ethical Considerations for the Medical Profession.* London: BMA.

British Psychological Society (BPS) (1991) *Code of Conduct, Ethical Principles and Guidelines.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (1993) *Code of Conduct, Ethical Principles and Guidelines.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (1995a) *Guidelines for the Professional Practice of Counselling Psychology.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (1995b) *Recovered Memories.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (1995c) *Regulations and Syllabus for the Diploma in Counselling Psychology.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (1998) *Regulations and Syllabus for the Diploma in Counselling Psychology.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (2000) *Guidelines for Psychologists Working with Clients in Contexts in which Issues Related to Recovered Memories May Arise.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (2005) *Guidelines for the Professional Practice of Counselling Psychology.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (2006) *Code of Ethics and Conduct.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (2007) *Professional Practice Guidelines: Division of Counselling Psychology.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (2008a) *Careers and Qualifications: What is Counselling Psychology?* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (2008b) *Generic Professional Practice Guidelines* (Second edition). Leicester: BPS.

Brooke, R. (1972) *Information and Advice Guidance: The Social Administration Research Trust.* London: G. Bell and Sons.

Burnard, P. (1992) *Perceptions of AİDS Counselling.* Aldershot: Avebury.

Burnard, P. (2006) *Counselling Skills for Health Professionals.* Cheltenham: Nelson Thornes.

Butler-Sloss, E. (1988) *Report of the Inquiry into Child Abuse in Cleveland 1987.* Cmnd 412. London: HMSO.

Butler-Sloss, E. (1993) *Protecting Children: Cleveland to Orkney - More Lessons to Learn?* London: HMSO.

Canadian Guidance and Counselling Association (CGCA) (1995) *Guidelines for Ethical Behaviour.* Ottawa: CGCA.

Carroll, M. (1993) 'Ethical issues in organisational counselling'. Unpublished paper, Roehampton Institute, London.

Carroll, M. (1996) *Counselling Supervision: Theory, Skills and Practice.* London: Cassell.

Carroll, M. and Holloway, E. (1999) 'Introduction', in Carroll, M. and Holloway, E., *Counselling Supervison in Context.* London, Sage. pp. 1—4.

Casement, P. (1985) *On Learning from the Patient.* London: Tavistock/ Routledge.

Children's Legal Centre (1989) 'A child's right to confidentiality?' *Childright,* 57: 7-10.

Children's Legal Centre (1992) *Working with Young People - Legal Responsibility and Liability.* London: Children's Legal Centre.

Clarkson, P. (1995) *The Therapeutic Relationship.* London: Whurr.

Cohen, K. (1992) 'Some legal issues in counselling and psychotherapy', *British Journal of Guidance and Counselling,* 20 (1): 10—26.

Confederation of Scottish Counselling Agencies (COSCA) (2009) *Statement of Ethics and Code of Practice.* Stirling: COSCA.

Cooper, M. (2008) *Essential Research Findings in Counselling and Psychotherapy: The Facts are Friendly.* London: Sage.

CORE Partnership (2007) 'Impact of the use of the CORE System on service quality', *CORE Partnership Occasional Paper* No. 3. Rugby: CORE IMS.

Corey, G., Corey, M.S. and Callanan, P. (2003) *issues and Ethics in the Helping Professions* (Sixth edition). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Craig,Yvonne S. (1998) *Advocacy, Counselling and Mediation in Casework.* London: Jessica Kingsley.

Culley, S. and Bond,T. (2004) *Integrative Counselling Skills in Action* (Second edition). London: Sage.

Department for Children, Schools and Families (2007) *Quality Standards for Young People's Information, Advice and Guidance (IAG).* London: Department for Children, Schools and Families.

Department for Children, Schools and Families (2009) *Every Child Matters.* London: Department for Children, Schools and families.

Department of Health (2003) *Confidentiality: NHS Code of Practice.* London: Department of Health.

Division of Counselling Psychology (2007) *Professional Practice Guidelines.* Leicester: British Psychological Society (BPS).

Dryden, W (ed.) (1998) *Therapist' Dilemmas* (Second edition). London: Sage.

Dryden,W. (1990, Second edition 1999) *Rational-Emotive Counselling in Action.* London: Sage.

Dryden, W. and Neenan, M. (2004) *Rational Emotive Behavioural Counselling in Action.* London: Sage.

Einzig, H. (1989) *Counselling and Psychotherapy — Is It for Me?* Rugby: British Association for Counselling.

Eldrid, J. (1988) *Caringfor the Suicidal.* London: Constable.

Evans, J. (2008) *Online Counselling and Guidance: A Practical Resource for Trainees and Practitioners.* London: Sage.

Every Child Matters (2006a) *What to do if you are worried a child is heing abused.* Norwich: TSO.

Every Child Matters (2006b) Working Together to Safeguard Children: A Guide to Inter-Agency Working to Safeguard and Promote the Welfare of Children. Norwich:TSO.

Firestone, R.W. (1997) *Suicide and the Inner Voice.* Thousand Oaks, CA: Sage.

FoskettJ. and Lyall, D. (1988) *Helping the Helpers — Supervision and Pastoral Care.* London: SPCK.

Friel,J. (1993) In the Matter of the Powers of Her Majesty's Inspectorate of Schools to Inspect Counselling in Polytechnics, Colleges of Further Education ete., Legal opinion obtained by British Association for Counselling.

Friel,J. (1998) In the Matter of the British Association for Counselling, the Association for Student Counselling and the Association of Colleges, Legal opinion obtained by British Association for Counselling.

Gabriel, L. (2005) *Speaking the Unspeakable: The Ethics of Dual Relationships in Counselling and Psychotherapy.* London: Routledge.

Gawthop, J.C. and Uhlemann, M.R. (1992) 'Effects of the problem- solving approach to ethics training', *Professional Psychology: Research and Practice,* 23 (1): 38-42.

General Medical Council (1988) *HIV Infection and AİDS: The Ethical Cotısiderations.* London: GMC.

Gibson, L.R. and Mitchell, H.M. (1990). *Introduction to Counseling and Guidance*. New Jersey: Prentice Hall.

Gibson, WT. and Pope, K.S. (1993) 'The ethics of counseling: a national survey of certified counsellors', *Journal of Counseling and Development,* 71:330-6.

Giddens A. (1991) *Modernity and Self Identity: Self and Society in the Late Middle Age.* Cambridge: Polity Press.

Gillon, R. (1985) 'Autonomy and consent', in Lockvvood, M. (ed.), *Moral Dilemmas in Modem Medicine.* Oxford: Oxford University Press, pp. 111-25.

Gillon, R. (2003), 'Ethics needs principles — four can encompass the rest — and respect for autonomy should be "first among equals"', *Journal of Medical Ethics,* 29 (5): 307-12.

Gothard, B., Mignot, P, Offer, M. and Ruff, M. (2001) *Careers Guidance in Context.* London: Sage.

Grant, L. (1992) 'Counselling: a solution or a problem?', *Independent on Sunday,* 19 April: 22—3, and 26 April: 20.

Grant, P. (1999) 'Supervison and racial issues', in Carroll, M. and Holloway, E., *Counselling Supervison in Context.* London: Sage. pp. 7—22.

Guardian Law Reports (1992) '*Re J* (a minör) (medical treatment)', *The Guardian,* 22 July.

Gummere, R.M. (1988) 'The counselor as prophet: Frank Parsons 1854—1908*Journal of Counseling and Development,* May, 66: 402—5.

Halmos, P. (1978) *The Faith of Counsellors.* London: Constable.

Hawkins, P. and Shohet, R. (2007) *Supervison in the Helping Professions* (Third edition). Milton Keynes: Open University Press.

Hawton, K. and Catalan, J. (1987) *Attempted Suicide: A Practical Guide to its Nature and Management.* Oxford: Oxford University Press.

Hayman, A. (1965) 'Psychoanalyst subpoenaed', *The Lancet,* 16 October: 785-6.

Health Professions Council (HPC) (2003) *Fitness to Practise.* London: HPC.

Health Professions Council (HPC) (2008) *Standards of Conduct Performance and Ethics.* London: HPC.

Herlihy, B. and Corey, G. (1992) *Dual Relationships.* Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.

Herlihy, B. and Corey, G. (1996) *ACA Ethical Standards Casebook* (Fifth edition). Alexandria,VA: American Counseling Association.

Her Majesty's Inspectorate (1988) *Careers Education and Guidancefrom 5 to 16,* Department of Education and Science. London: HMSO.

Heron,J. (2001) *Helping the Client: A Creative Practical Guide* (Fifth edition). London: Sage.

Heyd, D. and Bloch, S. (1991) 'The ethics of suicide', in Bloch, S. and Chodoff, P. (eds), *Psychiatric Ethics.* Oxford: Oxford University Press.

Hicks, C. andWheeler, S. (1994) 'Research: an essential foundation for counselling, training and practice', *Counselling - Journal of the British Association of Counselling,* 5 (1): 38—40.

Hiltner, S. (1949) *Pastoral Counselling.* Nashville, TN: Abingdon.

Holloway, E. and Carroll, M. (1999) 'Introduction', in Holloway, E. and Carroll, M., *Training Counselling Supervisors.* London: Sage. pp. 1—7.

Holmes, J. and Lindley, R. (1998) *The Values of Psychotherapy.* Oxford: Oxford University Press.

Hooper, D. (1988) 'Invited editorial — "York 1988"', *Counselling -Journal of the British Association for Counselling,* November, 66: 1—2.

House, R. andTotton, N. (eds) (1997) *Implausible Professions: Arguments for Pluralism and Autonomy in Psychotherapy and Counselling.* Ross-on-Wye: PCCS.

Houston, G. (1995) *Supervision and Counselling* (Second edition). London: Rochester Foundation.

Howard, A. (1996) *Challenges for Counselling and Psychotherapy.* Basingstoke: Macmillan.

Hoxter, H. (1998) Counselling as a Profession: Status, Organisation and Human Rights. Conference programme. London: International Association for Counselling, and Paris: UNESCO.

Human Fertilization and Embryology Authority (HEFA) (2008) *Code of Practice* (Eighth edition) (Consultation draft). London: HEFA.

Independent Law Report (1992) 'ReT — Court ofAppeal', *Tl-ıe Independent,* 31July.

Inskipp, F. (1986) *Counselling: The Trainer's Hatıdbook.* Cambridge: National Extension College.

Inskipp, F. and Proctor, B. (1994) *Making the Most of Supervision.* Twickenham: Cascade Publications.

Inskipp, F. and Proctor, B. (1995) *Becoming a Counselling Supervisor.* Twickenham: Cascade Publications.

International Association for Counselling (IAC) (1998) Counselling as a Profession: Status, Organisation and Human Rights. Conference report. London: IAC, and Paris: UNESCO.

International Association for Counselling (IAC) (2003) *Wlto We Are.* London: International Association for Counselling, and Paris: UNESCO.

Irish Association for Counselling and Psychotherapy (IACP) (2005) *Code of Ethics and Practice.* Bray: IACP

Irish Association for Counselling and Psychotherapy (IACP) (2007) *Code of Ethics for Supervisors.* Bray: IACP

Jacobs, M. (2004) *Psychodynamic Counselling in Action.* London: Sage.

Jakobi, S. and Pratt, D. (1992) "Therapy note and the law', *The Psychologist,* May: 219-21.

James, I. and Palmer, S. (eds) (1996) *Professional Therapeutic Titles: Myths and Realities.* Leicester: British Psychological Society.

Jehu, D. (1994) *Patients as Victims: Sexual Abuse in Psychotherapy and Counselling.* Chichester: Wiley and Sons.

Jenkins, P. (1996) *False or Recovered Memories? Legal and Ethical Implications for Tlıerapists.* London: Sage.

Jenkins, P. (2007) *Counselling, Psychotherapy and the Law* (Second edition). London: Sage.

Jones, G. and Stokes, A. (2008) *Online Counselling.* Houndsmills: Palgrave Macmillan.

Khele, S., Symons, C. and Wheeler, S. (2008) 'An analysis of complaints to the British Association for Counselling and Psychotherapy 1996-2006', *Counselling and Psychotherapy Research,* 8 (2): 124—32.

Kuzgun, Y. (2002). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma.* Ankara: ÖSYM Yayınları.

Lago, C. (2008) *Race, Culture and Counselling: The Ongoing Challenge* (Second editi on). Milton Keynes: Open University Press.

Laing, R.D. (1967) *The Politics of Experience and the Bird of Paradise.* Harmondsworth: Penguin.

Law Commission (1981) *Breach of Confidence.* Cmnd 8388. London: HMSO.

Leissner, A. (1969) 'Family Advice Service', *British Hospital Journal and Service Review,* 17 January: 120.

Lynch, G. (2002) *Pastoral Care and Counselling.* London: Sage.

Masson, J. (1985) *The Assault on Truth.* Harmondsworth: Penguin.

Mays,J., Forder, A. and Keidan, O. (1975) *Penelope Hall's Social Services of England and Wales.* London: Routledge and Kegan Paul.

McGuire, A. (1998) *False Memory Syndrome.* Rugby: British Association for Counselling.

McLeod, J. (1998) *An Introduction to Counselling* (Second edition). Buckingham: Open University Press.

McLeod, J. (2007) *Counselling Skill.* Maidenhead: Open University Press.

Mearns, D. (1991) 'On being a supervisor', in Dryden,W. andThorne, B. (eds), *Training and Supervision for Counselling in Action.* London: Sage.

Megranahan, M. (1989) *Counselling: A Practical Guide for Employers.* London: Institute of Personnel Management.

Mellor-Clark, S. and Barkham, M. (1996) 'Evaluating counselling', in Bayne, R., Horton, I. and Bimrose,J. (eds), *New Directions in Counselling.* London: Routledge.

Menlowe, M.A. and McCall Smith, A. (1993) *The Duty to Rescue: The Jurisprudence of Aid.* Aldershot: Dartmouth.

Miller, A. (1998) *Thou Shalt Not Be Au>are.* London: Pluto Press.

Mitchels, B. (2006) *Love in Danger. Trauma, Therapy and Conflict Explored through the Life and Work of Adam Curle.* Charlbury: John Carpenter.

Mitchels, B. and Bond, T. (Forthcoming) Essential Law for Counsellors and Psychotherapists. London: Sage.

Mowbray, R. (1995) *The Case against Psychotherapy Registration: A Conservation Issuefor the Human Potential Movement.* London: Trans Marginal Press.

Munro, A., Manthei, B. and Small, J. (1988) *Counselling: The Skills of Problem-Solving.* Auckland, New Zealand: Longman Paul, and London: Routledge.

Murgatroyd, S. (1985) *Counselling and Helping.* Leicester: British Psychological Society, and London: Methuen.

Musgrave, A. (1991) *What is Good Advice Work?* NAYPCAS discussion paper. Leicester: Youth Access.

National Association of Citizens Advice Bureaux (NACAB) (1990) 'Quality of advice: NACAB membership scheme requirements', 3 (1), in *National Homelessness Advice Service — Guidance on CAB Minimum Housing Advice Standards.* London: NACAB.

National Association of Citizens'Advice Bureaux (NACAB) (2008) *How CAB Advisers Can Help.* London: NACAB.

New Zealand Association for Counsellors (NZAC) (2003) *Code of Ethics: A Frameumk for Ethical Practice.* Hamilton, New Zealand: NZAC.

New Zealand Association of Counsellors (NZAC) (1998) 'Code of ethics', in *New Zealand Association of Counsellors Handbook 1998.* Auckland, New Zealand: Association of Counsellors NZAC.

NickelJ. (1988) 'Philosophy and policy', in Rosenthal, D.M. and Shehad, F. (eds), *Applied Ethics and Ethical Theory.* Salt Lake City, UT: University of Utah Press.

O'Coıınor, R.C. (Forthcoming) 'Psychological perspectives on suicidal behaviour', in Kumar, U. and Mandal, M.K. (eds), *Suicidal Behaviour: Assessment of People at Risk.* New Delhi: Sage.

Page, S. andWosket,V (2001) *Supervising the Counsellor: A Cyclical Model,* (Second edition). London: Routledge.

Palmer Barnes, F. (1998) *Complaints and Grievances in Psychotherapy: A Handbook of Ethical Practice.* London: Routledge.

Paradise, L.V. and Siegelwaks, B. (1982) 'Ethical training for group leaders', *fournalfor Specialists in Groupıvork,* 7 (3): 162-6.

Pearsall, J. (1998) *New Oxford Dictionary of English.* Oxford: Oxford University Press.

Pope, K.S. (1988) 'How clients are harmed by sexual contact with mental health professionals: the syndrome and its prevalence', *fournal of Counseling and Development,* 67: 222—6.

Pope, K.S. and Bouhoutsos, J.C. (1986) *Sexual Intimacy between Therapists and Patients.* NewYork: Praeger Press.

Pope, K.S., Sonne,J.L. et al. (2006) *What Tlıerapists Don't Talk about and Wlty. Understanditıg Taboos that Hurt Us and Our Clients.* Washington, DC: American Psychological Association.

Pope, K.S. andVasquez, M.J.T. (1991) *Ethics in Psychotherapy and Counseling: A Practical Guide for Psychologists.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Prevention of Professional Abuse Netvvork (POPAN) (1998) 'Who is abused and who abuses?', *Annual Report 1997—8.* London: POPAN.

Pritchard, C. (1995) *Suicide — the Ultimate Rejection? A Psycho-social Study.* Buckingham: Open University Press.

Proctor, B. (1988) 'Supervision: a co-operative exercise in accountability', in Marken, M. and Payne, M. (eds), *Enahling and Ensuring Supervision in Practice.* Leichester: NationalYouth Bureau.

Reason, P. and Rowan, J. (1981) *Hutnan Inquiry: A Sourcebook of New Paradigm Research.* Chichester: Wiley.

Reeves, A. and Seber, P. (2007) *Working with the Suicidal Client,* BACP Information sheet P7. Lutterworth: British Association for Counselling and Psychotherapy.

Reiter-Theil, S., Eich, H. and Reiter, L. (1991) 'Informed consent in family therapy — necessary discourse and practice', *Changes: an International Journal of Psychology and Psychotherapy,* 9 (2): 91—100.

Rogers, C. (1980) *A Way of Being.* Boston, MA: Houghton Mifilin.

Rogers,W.V.H. (1998) *Winfield and Jolowicz on Tort* (Fifteenth edition). London: Sweet and Maxwell.

Rogers, W.V.H. (2006) *Winfield and Jolowicz on Tort* (Seventeenth edition). London: Sweet and Maxwell.

Rose, N. (1990) *Goveming the Soul: The Shaping of the Private Self* London: Routledge.

Rowan,J. (1983) *The Reality Game: A Guide to Humanistic Counselling and Therapy.* London: Routledge and Kegan Paul.

Rowan, J. (1988) 'Counselling and the psychology of furniture', *Counselling — Journal of the British Association for Counselling,* 64: 21—45.

Russell, J. (1993) *Out of Bounds: Sexual Exploitation in Counselling and Therapy.* London: Sage.

Russell, J. (1996) 'Sexual exploitation in counselling in future develop- ments in counselling', in Bayne, R., Horton, I. and Bimrose, J. (eds), *New Directions in Counselling.* London: Routledge. pp. 65—78.

Russell, J., Dexter, G. and Bond, T. (1992) *A Report on Dijferentiation between Advice, Guidance, Befriending, Counselling Skills and Counselling.* Rugby: British Association for Counselling, and London: Department of Employment.

Rutter, P. (1989) *Sex in the Forbidden Zone.* London: Mandala.

Schutz, B.M. (1982) *Legal Liability to Psychotherapy.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Scoggins, M., Litton, R. and Palmer, S. (1997) 'Confidentiality and the law', *Counselling — Journal of the British Association for Counselling,* 8 (4): 258-62.

Segal,J. (1985) *Phantasy in Everyday Life.* Harmondsworth: Penguin.

Sennett, R. (2003) *Respect: the Formation of Character in an Age of Inequality.* London: Penguin.

Shohet, R. and Wilmot, J. (1991) 'The key issue in the supervision of counsellors: the supervisory relationship', in Dryden, W. andThorne, B. (eds), *Training and Supervision for Counselling in Action.* London: Sage.

Silverman, D. (1996) *Discourses of Counselling: HIV Counselling as Social Interaction.* London: Sage.

Soisson, E.,Vandecreek, L. and Knapp, S. (1987) 'Thorough record keeping: a good defense', *Professional Psychology: Research and Practice,* 18 (5): 498-502.

Sommers-Flanagan, R. and Sommers-Flanagan, J. (2007) *Becoming an Ethical Helping Professional: Cultural and Philosophical Foundations.* Hoboken, NJ:Wiley.

Southern Derbyshire Health Authority (SDHA) (1996) *Report of the Inquiry into the Care of Anthony Smith.* Derby: Southern Derbyshire Health Authority and Derbyshire County Council.

Stadler, H.A. (1986a) *Confidentiality: The Professional's Dilemma - Participant Manual.* Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.

Stadler, H.A. (1986b) 'Making hard choices: clarifying controversial ethical issues', *Counseling and Human Development.* 19 (1): 1—10.

Standing Conference on Drug Abuse (SCODA) (1994) *Building Confidence: Advicefor Alcolıol and Drug Services on Confidentiality Practices.* London: SCODA/Alcohol Concern.

Stoltenberg, C.D. and Delworth, U. (1987) *Supervising Counselors and Therapists: A Developmental Approach.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Sugarman, L. (1992) 'Ethical issues in counselling at work', *British Journal of Guidance and Counselling,* 20 (1): 64—74.

Sykes,J.B. (ed.) (1982) *The Concise Oxford Dictionary of Current English.* Oxford: Oxford University Press.

Syme, G. (1994) *Counselling in Independent Practice.* Buckingham: Open University Press.

Syme, G. (1997) 'Ethical issues concern us', *Voice of Counselling,* August.

Syme, G. (2003) *Dual Relationships in Counselling and Psychotherapy: Exploring the Limits.* London: Sage.

Szasz,T. (1986) 'The case against suicide prevention', *American Psychologist,* 41:806-12.

Thisde, R. (1998) *Counselling and Psychotherapy in Private Practice.* London: Sage.

Thompson, A. (1990) *A Guide to Ethical Practice in Psychotherapy.* NewYork: John Wiley and Sons.

Thorne, B. (1984) 'Person-centred therapy', in Dryden,W. (ed.), *Individual Therapy in Britain.* London: Harper & Row.

Thorne, B. (1992) 'Psychotherapy and counselling: the quest for differ- ences', *Counselling — Journal of the British Association for Counselling,* 3 (4): 244-8.

Thorne, B. and Mearns, D. (2007) *Person-centred counselling in Action* (Third edition). London: Sage.

Times Law Reports (1992) 'Nichols v. Rushton', *The Times,* 19 June.

Trower, R, Casey, A. and Dryden, *W.* (1988) *Cognitive-Behavioural Counselling in Action.* London: Sage.

Trumble,W.R. and Stevenson, A. (eds) (2002) *The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles* (Fifth edition). Oxford: Oxford University Press.

Tuckwell, G. (2002) *Racial Identity, White Counsellors and Therapists.* Milton Keynes: Open University Press.

United Kingdom Central Council for Nursing, Midwifery and Health Visitors (UKCC) (1996) *Code of Professional Conduct.* London: UKCC.

United Kingdom Council for Psychotherapy (UKCP) (1993) *Training Requirements.* London: UKCP.

United Kingdom Council for Psychotherapy (UKCP) (1996) *Recovered Memories of Abuse.* London: UKCP.

United Kingdom Council for Psychotherapy (UKCP) (1998) *Ethical Requirements of Member Organisations.* London: UKCP.

United Kingdom Council for Psychotherapy (UKCP) (2005) *Code of Ethics.* London: UKCP.

Wacks, R. (1989) *Personal Information: Privacy and the Law.* Oxford: Clarendon Press.

Wheeler, S. and Richards, K. (2007) *The Impact of Clinical Supervision on Counsellors and Therapists, Their Practice and Tlıeir Clients: A Systematic Review of the Literatüre.* Luttervvorth: British Association for Counselling and Psychotherapy.

Wise, C. (1951) *Pastoral Counseling: Its Tlıeory and Practice.* New York: Harper & Bros.

Woolfe, R., Murgatroyd, S. and Rhys, S. (1987) *Guidance and Counselling in Adult and Continuing Education: A Developmental Perspective.* Milton Keynes: Open University Press.

Yeşilyaprak, B. (2015). *21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri: Gelişimsel Yaklaşım* (23. Basım). Ankara: Nobel yayınları.

Zytowski, D. (1985) 'Frank, Frank! Where are you now that we need you?', *Counseling Psychologist,* 13: 129—35.

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE PSİKOTERAPİ KURAMLARI

Olgu Sunumu Yaklaşımıyla

THEORIES OF COUNSELING AND PSYCHOTHERAPY

A Case Approach

2. Basımdan Çeviri

Nancy L. MURDOCK

Çeviri Editörü: Prof. Dr. Füsun AKKOYUN

PEARSON

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞT

YAYIN NO.: 383
Psikolojik / Psikolojik Danışma Rehberlik NO.: 9
ISBN : 978-605-133-285-07
© 2. Basımdan Çeviri, Ekim 2016

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE PSİKOTERAPİ KURAMLARI Olgu Sunumu Yaklaşımıyla
THEORIES OF COUNSELING AND PSYCHOTHERAPY A Case Approach
Nancy L. MURDOCK
Çeviri Editörü: Prof. Dr. Füsun AKKOYUN

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Murdock, Nancy.
Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları Olgu Sunumu Yaklaşımıyla
Theories Of Counseling And Psychotherapy A Case Approach / *Nancy Murdock*
Çeviri Editörü: Prof. Dr. Füsun Akkoyun
2.Basımdan Çeviri, XXVI + 670 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-285-07
1. Psikolojik Danışma 2. Psikoterapi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÇEVİRENLER

ÇEVİRİ EDİTÖRÜ

Prof. Dr. Füsun AKKOYUN

BÖLÜM 1	**KURAM İYİ BİR ŞEYDİR** Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
BÖLÜM 2	**PSİKANALİZ** Yrd. Doç. Dr. İrem ANLI - Haliç Üniversitesi Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
BÖLÜM 3	**NEOANALİTİK YAKLAŞIMLAR** Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
BÖLÜM 4	**BİREYSEL PSİKOLOJİ** Yrd. Doç. Dr. Zeynep KARATAŞ - Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
BÖLÜM 5	**BİREY MERKEZLİ TERAPİ** Doç. Dr. Ahmet ŞİRİN - Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
BÖLÜM 6	**VAROLUŞÇU TERAPİ** Prof. Dr. Galip YÜKSEL - Gazi Üniversitesi Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
BÖLÜM 7	**GESTALT TERAPİ** Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
BÖLÜM 8	**DAVRANIŞ TERAPİSİ** Doç. Dr. Hikmet YAZICI / Arş. Gör. Fatma ALTUN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
BÖLÜM 9	**AKILCI DUYGUSAL DAVRANIŞ TERAPİSİ** Prof. Dr. Ramazan ARI. - Selçuk Üniversitesi Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
BÖLÜM 10	**BİLİŞSEL TERAPİ** Yrd. Doç. Dr. Müge AKBAĞ Marmara Üniversitesi
BÖLÜM 11	**GERÇEKLİK TERAPİSİ** Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
BÖLÜM 12	**FEMİNİST TERAPİ** Prof. Dr. Sonay GÜÇRAY - Çukurova Üniversitesi
BÖLÜM 13	**AİLE SİSTEMİ KURAMLARI** Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
BÖLÜM 14	**ÇÖZÜM ODAKLI TERAPİ** Yrd. Doç. Dr. Asude MALKOÇ - Trakya Üniversitesi Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
BÖLÜM 15	**ANLATIMSAL TERAPİ** Yrd. Doç. Aysel ESEN ÇOBAN Başkent Üniversitesi Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
BÖLÜM 16	**SONUÇ** Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
EK-A	**ÖĞRENCİLER İÇİN BÖLÜM ÖĞRENME SORULARI** Prof. Dr. Füsun AKKOYUN
EK-B	**KURAM UYGULAMALARI (UYGULAMA CD' SİNİN TÜRKÇE YAZILI DÖKÜMÜ)** Prof. Dr. Füsun AKKOYUN

ÖN SÖZ

İyi bir kuram kadar pratik bir şey yoktur.

-Kurt Lewin

NEDEN BU KİTABI YAZDIM?

Kurt Lewin'den bu alıntı, benim kuramın rolü ve kullanılışı hakkındaki felsefemi dile getirmektedir. Uzun bir zamandan beri, ki artık kaç yıl olduğunu umursamıyorum, psikolojik danışma kuramlarını öğretmekteyim ve kendimin de bir kuram delisi olduğumu söyleyebilirim. İtiraf etmeliyim ki, kuramın eğlenceli bir şey olduğunu düşünüyorum. Ancak bu süre içinde öğrendiğim bir şey de, eğer nasıl uygulayacağını bilmiyorsan kuramın bir işe yaramayacağı, kuramı pratik ve iyi yapan şeyin onun uygulaması olduğudur. Öğrencilerime kuramları nasıl uygulayacaklarını öğretmeye çalışırken, değişik metodları ve modelleri denerken çok zorlandım. Bunun bazen ne kadar zor bir şey olduğunu yaşayarak bilen birisi olarak, öğrencilerimden kuramı artık öğrendikleri için bunu kolayca da uygulayabilmelerini nasıl bekleyebilirdim? Bu kitabı, işte bu nedenle, kuramın değerinin onun uygulamasıyla olduğunu gösterme çabasıyla yazdım. Kuram, bir danışan bakımından sunulduğunda canlılık kazanmaktadır. Bir yaklaşımın güçlü ve zayıf yönleri, ancak bu şekilde sunulduğunda, belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir danışanı kuramsal bir yapı bakımından nasıl sunacağınızı düşünürken, içinde bulunduğunuz durum sizin yalnızca kuramın yapısını ve tekniklerini bilmekten de ötede farklı bir şekilde bilmenizi gerektirmektedir. Bazen bir danışanla çalışırken bir kuramı uygulamadan çalışmak düşüncesi çekici gelebilmektedir, çünkü bir kuram o danışan bakımından diğerleri kadar uygun görünmeyebilmektedir. Benim deneyimim ise, böyle bir durum ortaya çıktığında orada öğrenmek için iyi bir fırsat bulunmaktadır. Danışanlar problemlerini anlatırken kuramsal kavramları kullanmazlar. Kendi anlatım şekillerini kullanırlar ve onların bu dilini onlara yardımcı olacak şekilde anlamak için elinizden gelenin en iyisini yapmak sizin görevinizdir. Danışanın sunduklarını kuramsal terimler bakımından yorumlamak durumunda olan kişi sizsinizdir. Kuramın çok yararlı olduğunu gördüğüm bir diğer durum, danışanların benim kafamı karıştırmasıdır. Bu gibi durumlarda, otomatik pilota takılmak yerine kendime şu soruyu sormaya çalışırım: "Hadi şimdi burada ne oldu?". Kuramlar beni rahatlatmaktadır ve ilk bakışta kaotik gibi görünen bir şeyi netleştirmeme yardımcı olmaktadır.

Bu kitabın her bir bölümünde, farklı bir kuramı net ve anlaşılabilir şekilde sunmaya çalıştım. Varolan kuram kitaplarından farklı olarak, ben bu kitapta kavramların veya süreçlerin uygulamasını söz konusu danışanın durumu ile olarak hemen orada ele alarak gösterdim. Her bir bölümde, değişik danışanları kullanmayı iki nedenle tercih ettim. Birincisi, kuramın bireysel ve kültürel farklılıklar bakımından geniş bir alanda değişik danışanlarla kullanılabileceğini göstermek istedim. İkincisi, okuyucuların her bölümde aynı danışan hakkında okuduklarıyla sıkılmalarını istemedim. Temelde, aktardıklarımın entellektüel kalitesinden ödün vermeden kitabı olabildiğince ilginç kılmaya çalıştım. Ancak aynı durum için farklı kuramları uygulamanın ilginç ve yararlı bir alıştırma olacağını da düşünerek, bu işi sizlere bırakıyor ve sizleri yaklaşımları anlamlı bir şekilde karşılaştırmaya davet ediyorum.

SEÇTİĞİM KURAMLAR

Böyle bir ders kitabında her zaman için hangi kuramların dahil edileceği sorunu ortaya çıkmaktadır. Klasik psikanalizi aldım, her ne kadar artık gerçek analizin yapılması yaygın olmasa da, pek çok sistemin ortaya çıkmasına neden olan temel bir kuram olması nedeniyle. Eğer Freud'un çalışmalarını sevdiğinizi veya nefret ettiğinizi gösteren şeyler yazıyorsanız, gerçekten önemli bir şeyi ortaya koyuyorsunuz demektir. Diğer kuramları ise şu ölçütlere göre seçtim: a) yaygınlığı-yani gerçek yaşamda profesyoneller tarafından kullanılıp kulllanılmaması, b) okuyucu bu kuramı beğenmese bile kuramın psikolojik danışma sürecini anlamaya katkı potansiyeli, c) anlaşılabilirlik-yani kuramın kavramsal yapılar sunmakla birlikte danışma ve ilgili teknikler bakımından da ilkeler sunması.

BENİM FELSEFEM

Ben bir Danışma Psikoloğuyum ve de bilim insanı-uygulayıcıyım, onun için bu kitabı yazma şeklim ve sunduğum bilgiler benim bu profesyonel kimliğimden etkilenmiştir. Danışma psikologları bireylerin güçlü yanlarına bakarlar ve fonksiyon bozukluğunun yanısıra (ya da daha çok) sağlıklılığa odaklaşırlar. Ben insanlara pozitif bir lensle, onların güçlü yanlarına ve yaşamın her bir anında değişme potansiyellerine bakmayı tercih ediyorum. İnsanlara daha çok onların eksiklikleri bakımından bakmayı, insan ruhuna hizmet etmemek olarak görüyorum. Bunu vurgulamak üzere de hasta yerine danışan, hastalık yerine fonksiyonsuzluk terimleri kullanılmıştır. Ben, ayrıca her bir kuram için o bölümün sonunda kuramın sağlıklı kişilik konusundaki görüşüne de yer verdim.

Danışma psikologluğu kimliğinin önemli bir özelliği, kendini bilim insanı-uygulayıcı modeline adamaktır. İçimdeki bilimsel tarafım, o kuramsal yapının geçerli olduğunun tasdik edilmesini beklemektedir. Ama bu hiç bir şekilde bunun tek bir gerçek olduğu görüşünü benimsemek de değildir, ben kendimi entellektüel bir pragmatist olarak görüyorum. Yalnızca, belli bir kuramsal yapının aktarmış olduğu gerçeklik versiyonunun, benim danışma sürecini anlamama ve danışanlara yardım etmeme yarayacak bazı kanıtlar istiyorum. Her bir kuram bölümünde verilen destekleyici araştırmalar kısmı, benim bu deneyselliğe bakışımın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Eğer tamamen dürüst olacak olursam, felsefi bakımdan bağlamsal görüş yönelimliyim ki, bu görüş de Frank ve Frank'ın (1991) çalışmalarına ve daha sonra bunları destekleyici ve geliştirici çalışmalar yapan Bruce Wampold'a dayanmaktadır. Bu modelin

tanıtımını 16. Bölümde bulacaksınız. Tek bir gerçek kuram bulabilseydik bu çok iyi olurdu ama bu yakın bir gerçekde olası gözükmüyor ve öyle görünüyor ki önümüzdeki veriler de bunun hiçbir zaman olmayacağını destekliyor.

Danışma psikolojisinin bir diğer ayırıcı özelliği, bireysel ve kültürel farklılıkları dikkate almasıdır. Hepimiz farkındayız ki, dünyamız değişiyor ve tarihsel olarak psikolojik danışma ve psikoterapi Batı Avrupalı, erkek ve beyaz ırk için oluşturulmuştur. Bu modelde yeralan yanlılıkları gözden kaçırmak (ör.; bireyselliğe odaklaşmak, kişilerin yaşamındaki sosyal ve kültürel güçlere dikkat etmemek gibi); vurdumduymaz olmak demektir ve bu da etik değildir. Her bir bölümde bu konuları sistematik olarak ele almaya çalıştım. Vak'a sunumlarında da, farklı geçmişi olan danışan ve danışmanları seçtim.

Kullanılan dil bakımından cinsiyet yanlılığı konusundaki hassasiyetim nedeniyle kitapta birincil tekil şahısları dönüşümlü olarak kullandım. Kuramlarla ilgili bölümlerde verilen vak'a çalışmalarında ise tekil şahıs ifadeleri olduğu gibi verilmiştir. Kadın danışanlar için danışan konularında ve ilgili kuram tartışmalarında kadın için tekil şahıslar kullanılmıştır. Erkek danışanlar için danışan konularında ve ilgili kuram tartışmalarında erkek için tekil şahıslar kullanılmıştır. Farklı olan diğer durumlarda ise danışan ve danışman rollerinde kadın ve erkekler yeralmıştır. Birinci ve 16. bölümlerde, tekil şahıs ifadeleri dönüşümlü olarak kullanılmıştır.

İKİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

Kitabın ikinci baskısını tanıtmaktan heyecan duyuyorum. Revize etme süreci daha önce hiç yaşamadığım bir şey olduğundan başlangıçta bunalmıştım. Yeniden düzenleme sırasında, kitabın tümünün içeriğini genel olarak güncelleştirmenin yanısıra iki amacım daha vardı: öğrencilerimden ve eğitimcilerden gelen bilgilere dayalı olarak bölümleri yeniden düzenlemek ve her bir kuramla ilgili araştırma verilerini güncellemek. Yeni baskıya ayrıca bazı yeni unsurları da ekledik ki bunları aşağıda açıklamaktayım.

YENİ BÖLÜMLER

Yeni baskıda üç yeni konu daha bulacaksınız: Neoanalitik Yaklaşımlar, Varoluşsal Terapi ve Anlatımsal Terapi. MRI yaklaşımını ve kişiler arası çemberi açıklayan Kişilerarası Kuram bölümü çıkarıldı. Bu bölümün içeriğindekiler 13. Bölüme, Aile Sistemleri Kuramına eklendi. Kuram bölümlerinin seçimi çeşitli faktörlere dayandırılmıştır. Merrill'deki elemanlar: öğrencilerin, eğiticilerin ve inceleme yazısı yazanların geribildirimlerini dikkatlice dinlediklerinde, kitapta nelerin eksik olduğunu söylediklerinde en çok dile getirilen şey üç konunun eksik olduğu idi. Bunlardan birisi, Neoanalitik Yaklaşımlar idi, her ne kadar bunlar okuması ve uygulaması en güç kuramlar olsa da, Neoanalitik kuramın bilinmesinin yararlı olduğu gittikçe artan bir şekilde kabul görmüştü. Daha çok psikanalitik yaklaşımdan yana olan terapistler bunun farkındadırlar ve bu bakış açısını kullanmaktadırlar. Varoluşsal Terapi de, benzer nedenlerle eklenmiştir. Pek çok kişi herhangi bir terapistin bu konularda farkındalıklarının olması gerektiği görüşünde idi. Onbeşinci bölümdeki Anlatımsal Terapide, görece yeni olan bir yaklaşım tartışılmaktadır ki, bu yaklaşım yapıcı yaklaşımlarla aynı çizgidedir ve eğer alanımızdaki güncel dergilere bakacak olursanız bunu açık bir şekilde görebileceksiniz. Kanımca, Anlatımsal Terapi ortalıktaki yapıcı terapilerin en iyi formüle edilmiş şeklidir (Çözüm Odaklı Terapi dışında, onun için bu da kitaba dahil edildi).

Orijinal Kaynakları Okuma

Değişik yaklaşımları birlikte tanıtan yazarlar, ki bu ben veya başkası olsun, böyle bir kitap yazarken kuramları sunmak bakımından yapı ve düzey olarak tutarlı olma avantajına sahip olmanın yanısıra her bir kuramın orijinal savunucusunun sesini doğrudan olduğu gibi verme fırsatından yoksun olarak okuyucuları bundan mahrum etmek gibi bir dezavantajla da karşılaşmaktadır. Böyle bir yaşantının, psikolojik danışma alanındaki öğrenciler için değerine inanan birisi olarak, her bir bölüme yeni bir özellik eklemek üzere o yaklaşımla ilgili temel bir kuramcıdan bir alıntı ekledik.

Yeni Araştırmalar Bakımından Genel Olarak Güncelleme

Her bir bölümdeki araştırma verileri kısmını güncellemek, benim için gözüpeklik olarak niteleyeceğim bir iş oldu. Pek çok durumda, aktarabileceğimizden çok daha fazla araştırma vardı, bu nedenle aktarılanlar yalnızca benim seçtiklerimden oluşmaktadır. Kuramın yapısında ve ilkelerinde yeni gelişmelerin olduğu durumlarda bunları da ekledim. Tahmin edeceğiniz üzere, bazı durumlarda (bilişsel kuram ve çözüm odaklı terapi gibi) çok fazla malzeme vardı. Diğerlerinde (özellikle klasik psikanalizde belirgin bir şekilde), doğrudan kuramla ilgili araştırmalar çok az idi.

Videolar Dizisi: Kuramların Uygulamaları*

Belkide bu yeni baskıdaki en heyecan verici ekleme, *Kuramların Uygulamaları (Theories in Action)* videolarıdır. İlk baskıyı yazarken, editör Kevin Davis'le bu fikir üzerinde tartışmıştık ama o akılcı bir şekilde bu fikri bir süre geride tutmaya karar verdi, 14 bölümü tamamladıktan sonra yorgunluktan tükenmiş olacağımı düşünerek. Ancak ikinci baskıda bu fikri tekrar canlandırdık, umarım siz de benim bu proje ile ilgili heyecan ve neşemi paylaşırsınız. Her bir kitapta verilen DVD'de danışan Helen ile değişik kuramsal perspektifler bakımından (Klasik Psikanaliz, Gestalt Terapi, Feminist Terapi, Bilişsel Terapi, Anlatımsal Terapi ve Aile Sistemleri Terapisi) 20 dakikalık seanslar verilmektedir. Her bir seansın ardından pskolojik danışmanla kısa bir görüşmeye yer verilmektedir ve danışman şu iki soruya yanıt vermektedir: a) Uyguladığınız yaklaşım bakımından en ayırıcı bir özellik olarak ne yaptınız?, b) Gelecek seansta Helen ile ne yapacaksınız? DVD'deki, her biri 50 dakika kadar olan seansların tümüne <www.pearsonhighered.com> adresinden ISBN 0-13-502517-6 numarası ile erişebilirsiniz.

Eğitimcilerin Malzemeleri

Bu kitabı benimseyen eğiticiler için Online Eğitici El Kitabı ve Test Bankası ücretsizdir. Bu elektronik malzemenin içinde her bir bölüm için çoktan seçmeli ve kısa yanıt türü test bankası bulunmaktadır. Online Power Point slaytlarda derslerin başlıkları yeralmaktadır. Bu kitabı benimseyen eğiticiler Eğitici Kaynak Merkezinden alacakları kullanıcı şifresi ile www.pearsonhighered.com adresinden ISBN 0-13-228652-1 numarası ile bunları tedarik edebilirler.

---

* Kitapla birlikte orjinal CD içinde verilen kuram uygulamalarının Türkçe yazılı dökümü Ek-B'de verilmiştir.

TEŞEKKÜRLER

Öğretmenlerim olan tüm öğrencilerim ve profesörlerim burada söz edilmeyi hakediyor, ancak bu liste çok uzun olacağından yalnızca Virginia Commonwealth Üniversitesindekilere ve benim kuram öğreten bir insan olma maceramda anlamlı eğiticiler olan doktora sonrası mesleğimdeki tüm öğrencilerime teşekkür ediyorum. Pek çok öğrencim, kitabı okudu ve bölümlerle ilgili görüşlerini bildirdi ki onların bu yararlı geribildirimlerini içtenlikle takdir ediyorum. Ayrıca meslek yaşamım boyunca birlikte çalışma şansına sahip olduğum tüm danışanlarıma çok şey borçluyum.

Bundan 10 yıl önce, Merril'in Yönetici Editörü Kevin Davis beklenmedik bir şekilde benim ofisimde göründüğünde, şans kurabiyelerim beni yarı yolda bırakmıştı. Haftada en az bir kere yakındaki Çin Lokantasında yemek yeme gibi bir alışkanlığım vardır, buraya bağlılığım da orada yemekle birlikte gelen özel kurabiyelerin içinden çıkan şans kağıtlarıyla ilgilidir. Genellikle, kurabiyelerimden bana anlamlı mesajlar çıkardı ya da en azından kendi kendini kanıtlayan bir kehanet, örneğin "zengin ve meşhur olacaksın" gibi bir şans kağıdı. Arada sırada da işitmek istemeyeceğim şeyler de çıkardı, örneğin "önünde güçlükler var" gibi, ama ben yine de dikkatli olurdum. O gün şansıma çıkan kurabiye, bana yaşamımın değişeceği konusunda hiç bir uyarıda bulunmamıştı!

Kevin kapıyı çaldığında, hiç şüphem yok ki odamın penceresinden dışarıya bakarak başka bir yerde olmayı arzuluyordum. Geriye dönüp baktığımda, bu arzuma yenik düşmediğime memnunum yoksa bugün bu kitabı okuyor olamayacaktınız. Kitap yazma konusundaki düşüncelerimin tam net olmamasına rağmen, Kevin bana bir fikrin uygulamaya dönüşebileceğini görmeme yardım etti. Kevin, ben yazarken de desteği, cesaretlendirmesi ve sağduyusu ile katkıda bulundu.

Pek çok inceleme yazarı, birinci baskının üzerindeki anlamlı gelişmelerden sorumludurlar ve onlara bölüm müsveddelerini okuyarak yorum yapmak istedikleri için müteşekkirim: James Archer, Jr., Florida Üniversitesi; Jerry Chandler, Central Oklohama Üniversitesi; Kevin A. Fall, Loyola Üniversitesi, New Orleans; Marijane Fall, Güney Maine Üniversitesi; Mary A. Herman, Mississippi Devlet Üniversitesi; James W. Lichtenberg, Kansas Üniversitesi; Christopher J. Mc Carthy,Texas Üniversitesi-Austin; Woodrow Parker, Florida Üniversitesi; Herman C. Salzberg, Güney Caroline Üniversitesi; ve Thomas Scofield, Nebraska Üniversitesi-Kearney. Texas Women's Üniversitesinden Roberta Nutt, 13. Bölümdeki Feminist Terapi için ekstra katkılarda bulundu. İkinci baskının inceleme yazarları ise şunlardır: Dulin Clark, Penn Devlet Üniversitesi; James Kreider, Kansas Üniversitesi; Marcy Marinelli, Maryland Üniversitesi; David Powers, Loyola Koleji, Charles R. Ridley, İndiana Üniversitesi; Edward H. Robinson, III, Central Florida Üniversitesi; Jim Sells, Kuzey İllinois Üniversitesi; Heather C. Trepal, Texas Üniversitesi-San Antonio.

Benim için danışanları bir olgu olarak sunmak oldukça önemli olduğundan, ayrıca da bunlar ilginç içerikler sunduğundan, geniş bir yelpaze içinde karşılaşılan danışanlar iyi bir şekilde temsil edilmeye çalışıldı. Tüm olgularda, bireylerin kimliklerini korumak amacıyla bazı belirleyici bilgiler değiştirilmiştir. Bazı olgular, kısmen benim danışanlarımla ilgilidir ki bunlar bana gerçek bir psikolojik danışman olmayı öğretmiş olan danışanlarımdır. Diğer katkıda bulunanlar, benim öğrencilerimdir ve özel olarak Shawn Roberson, Natalie Wilcox, Laura Shaughnessey ve Meredith Porter'a teşekkür ederim. Ayrıca, 3. Bölümde Theo vak'asını kullanmam için veren Aaron Rochlen'e, 6. Bölümde kullanılan Helen vak'asını yaratan Kate Forristall ve David Donovan'a teşekkür ederim.

Bu kitabın birinci baskısında destek ve yardımları için pek çok kişiye teşekkür etmiştim. Şimdi onlara tekrardan ve birkaç kişiye daha minnetimi ifade etme şansına sahibim. Destek grubum, benim aklımı yerinde tutmama yardımcı olmaya çalıştı ve programımda geciktiğim için sızlanmalarım sırasında beni sabırla dinledi: (bunlar belli bir sıralama olmaksızın) Julie ve Mike Hurton (ve Riley ile Conner), Tamera Murdock, Amy Winn, Holly Garcia, Laura Logan, Phil ve Genie Reid, Bob Lewis (ayrıca editörlerin dışında tüm bölümleri okuma sabrını ve dayanıklılığını gösteren tek kişidir). İyi bir arkadaş olduğu kadar iyi bir fotoğrafçı da olan Heidi Hancock, 1. bölümdeki fotoğrafı tedarik etti. Jeffrey J. Bentley ve Jezebel wom Drache Feld'e de, sevgileri ve cesaretlendirmeleri için özel olarak teşekkür ederim.

Fakültemin, elemanların, UMKC'deki Danışma ve Eğitim Psikolojisi Bölümünün öğrencilerinin ve Dekan Linda Edwards'ın sabrı ve desteği, bu revize etme sürecinde yardımcı oldu. Danışma Psikolojisinde doktora öğrencisi April Connery, geniş bir kaynak taraması yaparak ve inanılmaz kaynaklara ulaşarak ve de 1. Bölümdeki Scarlett'in adındaki daktilo hatasını bularak, araştırma asistanı olarak kahramanca işler yaptı. April ve araştırma grubundaki üç kişi; 3., 6. ve 9. Bölümlerdeki kutularda bulacağınız ilginç içeriklere katkıda bulundular.

Bir kere daha, Merrill'in elemanları çok harika idi. Kevin Davis, yaşamdan mezun olarak başka bir gezegene gitti ama gitmeden önce bu baskı için yeni fikirler geliştirmeme, yeni unsurlar eklememe yardımcı oldu, revizyonu tamamlama mücadelem sırasında sabırlı davrandı. Meredith Fossel, 2006 Ağustosunda editörlüğü üstlendiğinde aynı sabır, yaratıcılık ve desteği gösterdi.

Video projesi; çok sıkı çalışan, çok yetenekli bir grubun ortak çabalarıyla ortaya çıkmıştır ki onlara çok minnettarım. UMKC'de İletişim bölümünde Doçent olan Peter Morello, İletişim bölümünde stüdyo mühendisi olan Kevin Mullin ile birlikte çalışarak; yapımcı, bizim kameramanımız ve de edit uzmanımız olarak çalıştı. Danışan Helen'i oynayan aktris Kate Forristall çok şahaneydi, videonun belli bölümlerini izleyen pek çok kimse onun "gerçek" bir danışan olmadığından hiç şüphelenmedi. Kate'i ve diğer terapistleri bulmamıza yardımcı olan ve aynı zamanda psikanalist olarak göreceğiniz David Donovan'a çok teşekkürler. Onun ofisi ayrıca danışma seansları için güzel bir ortam da sağladı. Kate, David ve diğer terapistlere-Paul Anderson, Jennifer Lundgren, Jim Kreider, Linda Moore ve Shelley Stelmach'a takdir ve şükranlarımı ifade etmek için uygun kelimeleri bulmakta zorlanıyorum, onlar olmasaydı bu proje hiç gerçekleşmeyecekti.

Son olarak da, ebeveynlerim Mary Elizabeth Frojd Murdock ve Sandlan John Murdock'u ve kızkardeşlerim Kathy Winn ve Cecelia Niemann'ı, benim bu kitabı yazabilecek kişi olmama yardım ettikleri için anmak istiyorum. Benim en tatlı anılarımdan birisi, anneme kedilerin neden mırladığını sormamdır. Bu soruya yanıt bulabilmem umuduyla, annem bana yaptığım ilk literatür araştırmamı gönderdi. Kızkardeşlerim, pek çok şeyin yanısıra bana önemli beceriler olan yüzmeyi, dans etmeyi, bitişik elyazısını yazmayı öğretti ki, bunların hepsinde değişik derecelerde başarılı oldum. Bunlardan daha da önemlisi, ailem bana ilişkilerin ve başkalarına karşı özenli olmanın önemini öğretti ki bunlar bir yardımcı olabilmek için çok gereklidir.

Nancy L. Murdock

ÇEVİRİ EDİTÖRÜNÜN NOTU

Yıllarca psikolojik danışma kuramları dersini lisans ve lisans üstü düzeylerde vermiş ya da öğretmeye çalışmış birisi olarak, bu kitapla karşılaştığımda güzel bir heyecan yaşadım. İçeriğinin güncelliği, örneklerinin çok ve yerinde olması, ilgili araştırmaların paylaşılması, dahası bireysel ve kültürel çeşitlilik konusunun en azından dile getirilmiş olması nedeniyle, çok heyecanlandım. Yazarın tam amaçladığı gibi, bu kitabı eğlenceli, pratik ve kullanışlı buldum. Yıllardır, kuramlarla ilgileniyorum ve yabancı kaynakları da sürekli okuyarak üzerinde düşünmekten zevk alıyorum ama yine de bu kitap benim için bir ziyafet oldu. Artık üniversiteden emekliye ayrıldığım için bunu ders kitabı olarak kullanmam söz konusu değil ama bu kitabın çevirisini sizlerle paylaşmakla da, kuramların öğretilmesinde bir bakıma aracı olabileceğimi düşünerek çeviri editörlüğünü ve bazı bölümlerin çevirisini kabul ettim.

Bu kitapta belli başlı yaklaşımlar güncel olarak aktarılmaktadır. Kitabın birinci ve son bölümünü, özellikle içerdiği tartışmalar ve sunduğu görüşler bakımından çok değerli buluyorum. Böylece kuramların tek başına tanıtılmasına ek olarak kuramları bir bütün olarak ele alan değişik tartışmalara da yer verilmiş olmaktadır. Ayrıca yazarın kendisiyle de haberleşerek bazı paylaşımlarda bulunmak benim için bir zevk olmuştur.

Okuyucular, benim bu kitapla ilgili olarak görüşümü anladıktan sonra, bazıları 'Ama Transaksiyonel Analizi almadığı halde nasıl olur bu kadar olumlu olabiliyorsunuz? diye sormak isteyebilir, eğer benim bu konudaki yatırımlarımın en azından bir kısmından bile haberdar ise. Yazarın kendisinin de benimle paylaştığına göre bunun bir nedeni TA'nın artık ABD'de popüler olmamasıdır. Diğeri de, TA'nın içeriğinin çok geniş olmasıdır. Yazarla görüşmelerimize dayalı olarak s. 104'te bu konuyla ilgili bazı bilgiler eklemiş bulunuyorum. Oysa Avrupa, Asya veya Avusturalya'dan çıkan bir yazar için durum çok değişik olacaktı. İlginç olan, kuramın çıktığı yerdeki durum böylesine kuru iken, başka kıtalarda giderek popüler olmasıdır. Burada düşündürücü olan yine kültür konusudur ki, bu da ayrı bir yazıda paylaşılmayı gerektirmektedir.

Kültürel konular deyince, bizim önümüzde de tartışılmayı bekleyen kocaman bir soru bulunmaktadır: Peki kuramlar ve bizim kültürümüz? Okuyucuları bu konuda düşünmeye davet ederken, iki ayrı boyutu gözönüne almalarını öneriyorum. Birincisi, kendi bireysel ihtiyaçlarınız ve kişilik özellikleriniz bakımından. İkincisi, toplumun ihtiyaçları ve toplumun gelişmesi, kendini aşmasına katkıda bulunmak bakımından; 'bilim insanı gözlüğünü takarak' ki burada fiziksel bir hasarı olmayan herkesin düşünce kapasitesinin olduğuna inanarak hiçbir şekilde akademik dereceleri kastetmiyorum.

Kişisel ihtiyaçlarınız ile toplumsal ihtiyaçlar boyutlarındaki yanıtlarınızın birbirinden çok farklı olmasına şaşırmayınız ve sevinçle karşılayınız. Güzel bir tartışma ve gelişme ortamını böylece yaratabileceğimiz umuduyla, ikisinin arasındaki farkı farkedenleri kutluyorum. Ayrıca bu farkı farkedenlerin de daha iyi bir danışma psikoloğu, psikolojik danışman veya psikoterapist olacağını tahmin edebiliyorum.

Genel olarak fikrimi söyleyecek olursam, bizim kültürümüzdeki çeşitlilik nedeniyle değişik yaklaşımların değişik bakımlardan yararlı olacağına inanıyorum. Onun için de belli bir kuramdan yana taraf olamıyorum. Ancak unutmamamız gereken bir şey de zaten bir danışanın özelliğinin seçilen kuram bakımından dikkate alınarak kullanılacak olmasıdır.

Özellikle örneklerden anlayacağınız üzere, bu kitabı okuduğunuzda ABD kültürünü de bir bakıma tanımış olacağınızı söyleyebilirim. Örnek danışanların getirdikleri problemler ve içinde bulundukları bağlam, bizim kültürümüzden pek çok bakımdan farklıdır. Bunun için bazı durumlar tuhaf ya da anlamsız gibi gelebilir ancak bunun da farklı bir kültürü tanımak için fırsat olabileceği düşüncemi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Böyle hacimli ve ayrıntılı bir kitabın çevirisinin altından kalkabilmek için bir ekip gerekiyordu ve böyle de oldu. Bana gelen ilk teklif editörlük yapmam şeklinde idi, onun için de hiç düşünmeden hemen kabul ettim ama sonra bir iki daha derken iş giderek bü-

yüdü ve birçok bölümün çevirisini de üstlenmek durumunda kaldım.Yazarın dili zaman zaman akademik zaman zaman da konuşma dilindedir. Belki okudukça sizin de farkedebileceğiniz gibi, bazı yerleri sanki bir ders anlatıyormuş gibi yazılmıştır. Böyle olunca da, çok fazla bir şekilde günlük dil, hatta bazı yerlerde bizim kültürümüz için kesinlikle "argo" olarak adlandırılabilecek bir dil kullanılmıştır. Yazarın dediklerini değiştirmeden, bunları usturuplu bir şekilde aktarma konusunda epey zorlandık. Onların günlük diline aşina olmadan çeviriyi yapabilmek neredeyse imkânsız görünüyordu. İngilizceyi akademik olarak anlayabilecek kadar bilmek yeterli değildi. Yazarın kültürünün içinde yaşamamış birisi olsaydım, herhalde bu editörlük işini almaya hiç cesaret edemezdim.Yine de, zaman zaman anladığımın doğru olduğundan emin olmak için "yerel insanlarına" sormadan edemedim.

Çeviri sırasında yaşanan bir diğer zorluk da, bazı kelimelerin karşılığını bulmak konusundaydı. Örneğin; "dysfunction" için kolaylıkla "fonksiyon bozukluğu" ya da "işlev bozukluğu" denilebilirdi, ancak yazar "bozukluk" kelimesini kullanmamayı tercih ettiğini özellikle belirttiğinden, bu nedenle "fonksiyonsuzluk" diyerek sözde bir ara yol bulunmaya çalışıldı. Sonuçta, o kadar hoşnut olmasam da bundan daha iyi bir sözcük uyduramadığımızdan bunu kullanmayı tercih ettim. Bunun gibi bazı kelimeler bakımından, " Aaa... Türkçe'de bu böyle denmez" diye düşünülmesi söz konusu olabilir; bu gibi durumlarda bunu daha çok orijinal yazarın bir tercihi olabileceğini düşünmenizi (gerekirse de orijinal kaynağa bakmanızı) öneririm. Özellikle de ADDT'nin sunumunda argo kullanımları oldukça yumuşatarak kullanmak zorunda kaldık, bizim kültürümüz için artık bu kadarı da pes dedirtecek düzeyde olduğundan. Ama ADDT'nin, daha çok da Ellis'in havasını yansıtmak üzere sokak jargonunu esirgemeden olduğu gibi kullandık. Kitabın yazarının da, kitap boyunca bazen akademik bazen informel dili dönüşümlü olarak kullandığına dikkatinizi çekmek isterim.

Ayrıca, metnin içinde psikolojik danışma ve psikoterapi, çoğunlukla danışma ve terapi şeklinde kullanılmıştır, orijinal yazarının kendisinin kısaltma yaparak aktarmasına dayalı olarak. Bazı kavramlar bakımından da; eğer daha önce Türkçe literatürde yer almış ise, bizim önerdiğimizin yanında parantez içinde belirterek bunların farklı bir kavram olarak anlaşılmasını önlemeye çalıştık.

Çeviri grubu olarak zorlandık, sıkıştık ve çok terledik ama sonunda umarım yazarın ifade etmek istediklerine haksızlık etmeden, onun demek istediklerini doğru bir şekilde Türkçe okurla buluştururken, kitabın dilini anlayabileceğiniz bir şekilde sunabilmişizdir. Sürçü lisan ettikse, affola!

Füsun Akkoyun

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 KURAM İYİ BİR ŞEYDİR 1
Kuram Nedir? 2
Psikoterapi Nedir? 2
Kurama Gerek Var mı? 3
Kuram Eğlencelidir 3
Kuram İşe Yarar 3
Kuram İnsan Yaşamının Temelidir 4
Kuramdan Yararlanmayan Danışmanlar Yolunu Kaybedebilecektir 4
Sizin Göreviniz: Kendi Haritanızı Belirlemeniz 5
İyi Bir Kuramın Özellikleri 6
Netlik ve Test Edilebilirlik 7
Ampirik Geçerlik 8
Ekonomiklik 17
Teşvik Edicilik 17
Pratiklik 17
Öyleyse Bir Kuramı Nasıl Seçeceğim? 18
Peki Ben? 21
Kuramlardan Nasıl Yararlanılır? 21
Basamak Basamak Rehber 23
Basamak 1: Kuramını Bil 23
Basamak 2: Danışanını Bil 24
Basamak 3: İkisini Birleştir 24
Bu Kitapta Kuramlar Nasıl Sunulmaktadır? 25
Bir Olgu 25
Tarihçesi 25
Temel Felsefesi 25
İnsanların Motivasyonu 26
Temel Kavramlar 26
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 26
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 26
Terapinin Doğası 26
Terapi Süreci 27
Terapötik Teknikler 27
Kuramın Değerlendirilmesi 27
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 27
Olgu Sunumu 28
Kuramı Kullanmayı Öğrenirken Diğer Kaynaklar 28
Kapanış Yorumu 28

BÖLÜM 2 PSİKANALİZ 29
Tarihçesi 30
Temel Felsefesi 34
İnsanların Motivasyonu 35
Temel Kavramlar 35
İçgüdü Kuramı 35
Topografik Model: Buzdağı Yaklaşımı 36
Yapısal Model: Önemli Üçlü 37
Bastırma 38
Semboller Olarak Semptomlar 39
Savunma Mekanizmaları 39
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 41
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 43
Terapinin Doğası 48
Değerlendirme 48
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 48
Danışan ve Danışman Rolleri 49
Amaçlar 50
Terapi Süreci 50
İçgörü 50
Direnç 50
Aktarım 51
Karşı Aktarım 51
Terapinin Aşamaları 51
Terapötik Teknikler 52
Serbest Çağrışım 52
Yorumlama 53
Direncin Analizi 53
Rüya Analizi 53
Aktarımın Analizi 56
Kuramın Değerlendirilmesi 57
Kuramın Özellikleri 57
Destekleyici Araştırmalar 58
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 61
Olgu Sunumu 62
Özet 63

BÖLÜM 3 NEOANALİTİK YAKLAŞIMLAR 64
Tarihçe 65
Ego Psikolojisi: İdin Üzerindeki Projektör Kalkıyor, Ama Geçici Olarak 72
Genel Bakış 72
Temel Kavramlar 73
Kişilik Kuramı 75
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 76
Terapinin Doğası 77
Terapi Süreci 78
Terapötik Teknikler 78
Nesne İlişkileri: Lego Yaklaşımı 79
Genel Bakış 79
Temel Kavramlar 82
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 84
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 85
Terapinin Doğası 86
Terapi Süreci 88
Terapötik Teknikler 89
Kendilik Psikolojisi-Herşey Benimle İlgili 90
Genel Bakış 90
Temel Kavramlar 91
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 91
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 92
Terapinin Doğası 94
Terapi Süreci 95
Terapötik Teknikler 95
İlişkisel Psikanaliz 96
Genel Bakış 96
Temel Kavramlar 96
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 97
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 98
Terapinin Doğası 98
Terapi Süreci 99
Terapötik Teknikler 100
Neoanalitik Yaklaşımların Değerlendirilmesi 100
Kuramın Özellikleri 101
Destekleyici Araştırmalar 101
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 103
Olgu Sunumu 103
Özet 103

BÖLÜM 4 BİREYSEL PSİKOLOJİ 105
Tarihçesi 106
Temel Felsefesi 109
İnsanların Motivasyonu 110
Temel Kavramlar 111
Yaşamstili 111
Sosyal İlgi 112
Aşağılık Duyguları 113
Temel Görevler 115
Temel Hatalar 116
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 116
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 120
Terapinin Doğası 124
Değerlendirme 124
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 130
Danışan ve Danışman Rolleri 131
Amaçlar 131
Terapi Süreci 132
Terapötik Teknikler 134
Yorumlama 134
Cesaretlendirme 135
Doğal ve Mantıklı Sonuçlar 135
İmiş Gibi Yapma 136
Düğmeye Basma 136
Kendini Yakalama 137
İmge Yaratma 137
Birisini Hoşnut Etme 137
Paradoksal Niyet 138
Kuramın Değerlendirilmesi 138
Kuramın Özellikleri 139
Destekleyici Araştırmalar 140
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 144
Olgu Sunumu 145
Özet 146

BÖLÜM 5 BİREY MERKEZLİ TERAPİ 147
Tarihçesi 147
Temel Felsefesi 155
İnsanların Motivasyonu 156
Temel Kavramlar 156
Yaşantı 156
Gerçekleştirme Eğilimi 157
Organizmik Değerlendirme Süreci 157
Benlik/Kendilik 158
Kendini Gerçekleştirme Eğilimi 158
Olumlu Saygı ve Kendine Saygı İhtiyacı 158
Değerli Olma Koşulları 159
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 159
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 160
Terapinin Doğası 162
Değerlendirme 162
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 162
Danışan ve Danışman Rolleri 163
Amaçlar 163
Terapi Süreci 164
Tutarlılık 165
Koşulsuz Olumlu Saygı 166
Empati 166
Dördüncü Koşul 167
Terapötik Sürecin Aşamaları 167
Terapötik Teknikler 169
Kuramın Değerlendirilmesi 170
Kuramın Özellikleri 171
Destekleyici Araştırmalar 172

Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 175
Olgu Sunumu 177
Özet 178

BÖLÜM 6 VAROLUŞÇU TERAPİ 179
Tarihçesi 180
Temel Felsefesi 183
İnsanların Motivasyonu 184
Temel Kavramlar 184
Varoluş Tarzları 184
Kaygı 185
Nihai Konular 185
Savunmalar 186
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 187
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 187
Terapinin Doğası 188
Değerlendirme 188
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 189
Danışan ve Danışman Rolleri 189
Amaçlar 190
Terapi Süreci 190
Terapötik Teknikler 191
Sözsüz Davranışlara Dikkat Etme 192
Kendini Açığa Vurma 192
Paradoksal Niyet 192
Dikkati Dış Dünyaya Yöneltme 192
Rüya Analizi 193
Paranteze Alma 193
Yönlendirilmiş Fantezi 193
Kuramın Değerlendirilmesi 193
Kuramın Özellikleri 194
Destekleyici Araştırmalar 195
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 196
Olgu Sunumu 197
Özet 197

BÖLÜM 7 GESTALT TERAPİ 198
Tarihçesi 199
Temel Felsefesi 205
İnsanların Motivasyonu 206
Temel Kavramlar 207
Temas 207
İhtiyaçlar 207
Kutuplar 209
Temas Bozuklukları 210
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 211
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 212
Terapinin Doğası 214
Değerlendirme 214
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 215
Danışan ve Danışman Rolleri 216
Amaçlar 217
Terapi Süreci 218
Terapötik Teknikler 220
Terapistin Kendini Açması 221
Diyaloglar 221
Projeksiyonu Oynama 222
Abartma 222
Provalar 223
Rüya Çalışması 223
Kutuplarla Çalışma 223
Farkındalık veya Beden Çalışması 224
Sırayla Herkese Söyleme 224
Sorumluluk Almak 224
Kuramın Değerlendirilmesi 225
Kuramın Özellikleri 225
Destekleyici Araştırmalar 226
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 229
Olgu Sunumu 230
Özet 230

BÖLÜM 8 DAVRANIŞÇI TERAPİ 232
Tarihçesi 233
Temel Felsefesi 242
İnsanların Motivasyonu 244
Temel Kavramlar 244
Klasik Koşullanma 244
Operant Koşullanma 245
Gözlemsel Öğrenme 249
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 250
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 250
Terapinin Doğası 252
Değerlendirme 252
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 254
Danışan ve Danışman Rolleri 255
Amaçlar 255
Terapi Süreci 256
Terapötik Teknikler 257
Gevşeme Eğitimi 257
Taşırma 258
Maruz Bırakma Terapisi 258
Sistematik Duyarsızlaştırma 259
Caydırma Teknikleri 260
Elinde Patlatma Tekniği ve Paradoksal Niyet 260
Biçimlendirme 261
Pekiştirme 261
Ayırt Edici Pekiştireç 262
Söndürme 262
Ceza 263
Girişkenlik (Atılganlık) Eğitimi 263
Uyaran Kontrolü 264
Örtük Koşullandırma 265
Model Olma 265
Kendi Davranışlarını Kontrol Etme 266
Kuramın Değerlendirilmesi 266
Kuramın Özellikleri 267
Destekleyici Araştırmalar 267

Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 270
Olgu Sunumu 271
Özet 272

BÖLÜM 9 AKILCI DUYGUSAL DAVRANIŞ TERAPİSİ 273
Tarihçesi 274
Temel Felsefesi 278
İnsanların Motivasyonu 279
Temel Kavramlar 280
ABC'ler 280
İnançlar 280
Amaçlar 282
İnsanın Değeri ve KKK 283
İkincil Rahatsızlıklar 283
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 284
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 285
Terapinin Doğası 287
Değerlendirme 287
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 289
Danışan ve Danışman Rolleri 290
Amaçlar 291
Terapi Süreci 292
Terapötik Teknikler 293
Tartışma 294
Bibliyoterapi 295
Misyonerlik 296
Terapi Seanslarını Kaydetme 296
Yeni Bir Çerçeveye Yerleştirme 296
Durup Gözlem Yapma 296
Akılcı Başetme İfadeleri 297
Terapistin Abartılı Eylemleri 298
Mizah 298
Zorlanarak Başetme İfadeleri ve Tartışmanın Kaydedilmesi 298
Rol Oynama 300
Akılcı ve Akılcı Olmayan Arasında Diyalog 301
Pekiştireçler ve Penaltılar 301
Beceri Eğitimi 302
Yerinde Duyarsızlaştırma 302
Akılcı İnançlarla Eyleme Geçme 302
Ev Ödevi 303
Utancın Üzerine Gitme 303
Kuramın Değerlendirilmesi 303
Kuramın Özellikleri 306
Destekleyici Araştırmalar 307
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 311
Olgu Sunumu 313
Özet 313

BÖLÜM 10 BİLİŞSEL TERAPİ 314
Tarihçesi 315
Temel Felsefesi 319
İnsanların Motivasyonu 319
Temel Kavramlar 320
Bilişsel Model 320
Şemalar 320
İnançlar 322
Otomatik Düşünceler 323
Modlar 324
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 326
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 327
Terapinin Doğası 331
Değerlendirme 331
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 332
Danışan ve Danışman Rolleri 333
Amaçlar 333
Terapi Süreci 334
Terapötik Teknikler 336
Sorgulama 338
Dıştan İçe Doğru İlerleme 339
Düşünceleri Kaydetme 339
Davranışsal Deneyler 339
Aktivite Çizelgesi Yapma 340
Aşamalı Görevler Oluşturma 341
Atılganlık Eğitimi 341
Problem Çözme 342
Zihninde Canlandırma 342
Rol Oynama ve Diğer Davranış Yönelimli Teknikler 342
Kuramın Değerlendirilmesi 343
Kuramın Özellikleri 343
Destekleyici Araştırmalar 344
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 348
Olgu Sunumu 350
Özet 350

BÖLÜM 11 GERÇEKLİK TERAPİSİ 352
Tarihçesi 353
Temel Felsefesi 355
İnsanların Motivasyonu 356
Temel Kavramlar 357
Temel İhtiyaçlar 357
Kalite Dünyası 359
Toplam Davranış 359
Seçim Kuramı 360
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 361
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 363
Terapinin Doğası 364
Değerlendirme 364
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 364
Danışan ve Danışman Rolleri 365
Amaçlar 365
Terapi Süreci 366
Terapötik Teknikler 367
Soruşturma 368
Bibliyoterapi 368
Beklenmeyeni Yapma 368
Yeni Bir Çerçeveye Yerleştirme 369
Mizah 369

Kendini Açma 369
Metaforlar 369
Fiziksel Etkinlikler ve Meditasyon 370
Sonuçların Yaşanmasına İzin Verme veya Sonuçları Gösterme 370
Kuramın Değerlendirilmesi 370
Kuramın Özellikleri 371
Destekleyici Araştırmalar 371
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 373
Olgu Sunumu 374
Özet 375

BÖLÜM 12 FEMİNİST TERAPİ 376
Tarihçesi 377
Temel Felsefesi 381
İnsanların Motivasyonu 384
Temel Kavramlar 385
Cinsiyet 385
Kişisel Olan Politiktir 386
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 386
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 389
Terapinin Doğası 392
Değerlendirme 392
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 393
Danışan ve Danışman Rolleri 394
Amaçlar 394
Terapi Süreci 395
Terapötik Teknikler 397
Cinsiyet Rolü Analizi 397
Kendini Açma 397
Atılganlık Eğitimi 397
Kuramın Değerlendirilmesi 398
Kuramın Özellikleri 399
Destekleyici Araştırmalar 399
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 402
Olgu Sunumu 403
Özet 403

BÖLÜM 13 AİLE SİSTEMİ KURAMLARI 405
Tarihçesi 406
Satir'in Yaklaşımı 408
Genel Bakış 408
Temel Kavramlar 409
Kendilik Değeri 409
Kişisel Mandala 411
İletişim 411
Temel Üçgen 412
Aile Kuralları 413
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 414
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 414
Terapinin Doğası 415
Değerlendirme 415
Terapötik Atmosfere Genel Bakış, Danışan ve Danışman Rolleri 416
Amaçlar 416
Terapi Süreci 417
Terapötik Teknikler 418
Ailenin Kendi Heykelini Yapması 418
Ailenin Stres Balesi 418
İletişim Analizi 418
Terapistin İletişimi 419
Dokunma 419
Ailenin Termometresi 419
Danışanın Parçalarının Partisi 420
Yapısal Terapi 420
Genel Bakış 420
Temel Kavramlar 423
Aile Yapısı 423
Alt Sistemler 424
Sınırlar 424
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 425
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 425
Terapinin Doğası 427
Değerlendirme 427
Terapötik Atmosfere Genel Bakış, Danışan ve Danışman Rolleri 428
Amaçlar 428
Terapi Süreci 429
Terapötik Teknikler 429
Harekete Geçme 430
Odaklaşma 430
Yoğunluğu Artırma 430
Sınır Oluşturma 431
Dengeyi Değiştirme 432
Tamamlayıcılık Eğitimi 432
Staratejik Terapi 432
Genel Bakış 432
Temel Kavramlar 433
İletişim 433
Hiyerarşiler 434
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 434
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 435
Terapinin Doğası 436
Değerlendirme 436
Terapötik Atmosfere, Genel Bakış, Danışan ve Danışman Rolleri 436
Amaçlar 437
Terapi Süreci 437
Terapötik Teknikler 439
Yönergeler 439
Yeni Bir Çerçeveye Yerleştirme 441
Hiyerarşik Problemi Abartma 441
Varmış Gibi Yönerge Verme 442
Bowen'ın Aile Sistemi Kuramı 442
Genel Bakış 442
Temel Kavramlar 444
Kendini Ayırt Etme 444
Kronik Kaygı 445
Üçgenler 446
Duygusal Uzaklık 446
Kardeş Sıralaması 446
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 447
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 448
Terapinin Doğası 448
Değerlendirme 448
Terapötik Atmosfere, Genel Bakış,

Danışan ve Danışman Rolleri 450
Amaçlar 450
Terapi Süreci 451
Terapötik Teknikler 451
Aile Sistemi Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi 452
Kuramın Özellikleri 453
Destekleyici Araştırmalar 453
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 456
Olgu Sunumu 458
Özet 459

BÖLÜM 14 ÇÖZÜM ODAKLI TERAPİ 460
Tarihçesi 460
Temel Felsefesi 463
İnsanların Motivasyonu 467
Temel Kavramlar 468
İstisnalar 468
Değişmeye Yönelik Konuşma 468
Çözümler 468
Güçlü Yanlar ve Kaynaklar 469
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 469
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 470
Terapinin Doğası 471
Değerlendirme 471
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 471
Danışan ve Danışman Rolleri 472
Amaçlar 473
Terapi Süreci 473
Terapötik Teknikler 476
Soru Sorma 477
Problemin Normalleştirilmesi 477
İltifatlar 477
Mucize Sorusu 478
Dereceleme Soruları 478
Kestirme Görevi 479
İleriye Dönük Sorular 479
Problemin Ne Olduğunu Bulma 479
Dışsallaştırma 479
İlk Seansta Verilen Görev 480
Jenerik Görev 480
Örüntüleri Kırma 480
Sürpriz Yapma Görevi 481
Yaz, Oku ve Yak 482
Yapılandırılmış Kavga 482
Farklı Bir Şey Yapma 482
Çözüm Odaklı Hipnoz 483
Kuramın Değerlendirilmesi 483
Kuramın Özellikleri 484
Destekleyici Araştırmalar 484
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 487
Olgu Sunumu 489
Özet 489

BÖLÜM 15 ANLATIMSAL TERAPİ 490
Tarihçesi 491
Temel Felsefesi 494
İnsanların Motivasyonu 495
Temel Kavramlar 496
Öyküler 496
Seyreltiklik ve Hacimlilik 496
Özgün Sonuçlar 497
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 497
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 498
Terapinin Doğası 499
Değerlendirme 499
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 499
Danışan ve Danışman Rolleri 500
Amaçlar 500
Terapi Süreci 500
Terapötik Teknikler 503
Soruşturma 503
Gözünde Canlandırma 504
Dışarıdan Tanık Uygulaması 504
Sorumluluk 505
Reflektör Tutma Uygulaması 505
Destek Grubu Uygulaması 506
Yazılı Kanıtlar 507
Kuramın Değerlendirilmesi 508
Kuramın Özellikleri 509
Destekleyici Araştırmalar 510
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 511
Olgu Sunumu 512
Özet 512

BÖLÜM 16 SONUÇ 514
Bu İyi Bir Kuram mıdır? 516
Ampirik Olarak Geçerli 517
Teşvik Edici 517
Pratik 517
Sizin Felsefi Varsayımlarınız 518
Sizin İnsan Davranışı Hakkındaki İnançlarınız 518
Sizin Stiliniz: Yaklaşım ve Teknikler Bakımından 522
Danışanların Rolü: Çeşitlilik Her Zaman İçin Söz Konusu Olacaktır 526
Psikoterapide Eklektik ve Bütünleştirici Yaklaşımlar 526
Özet ve Değerlendirme 531
Bağlamsal Model 532
Sonuç 533

EK-A ÖĞRENCİLER İÇİN BÖLÜM ÖĞRENME SORULARI 534

EK-B KURAM UYGULAMALARI (UYGULAMA CD'SİNİN TÜRKÇE YAZILI DÖKÜMÜ 564

KAYNAKÇA 625

İSİM BULDURUSU 651

KONU BULDURUSU 659

KAYNAKÇA

Abela, J. R. Z., & D'Alessandro, D. U. (2002). Beck's cognitive theory of depression: A test of the diathesis-stress and causal mediation components. *British Journal of Clinical Psychology, 1*, 111–128.

Abramowitz, J. S. (1997). Effectiveness of psychological and pharmacological treatments for obsessive-compulsive disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 65*, 44–52.

Adams, B. N. (1972). Birth order: A critical review. *Sociometry, 35*, 411–439.

Adler, A. (1927). Individual psychology. *Journal of Abnormal and Social Psychology, 22*, 116–122.

Adler, A. (1969). *The science of living.* (H. L. Ansbacher, Ed. and Trans.). New York: Doubleday. (Original work published 1929)

Adler, A. (1982). *Co-operation between the sexes.* (H. L. Ansbacher & R. R. Ansbacher, Eds. & Trans.). New York: Norton.

Adler, A. (1998a). *Understanding human nature.* (C. Brett, Trans.). Center City, MN: Hazelden. (Original work published 1927)

Adler, A. (1998b). *What life could mean to you.* (C. Brett, Trans.). Center City, MN: Hazelden. (Original work pub-lished 1931)

Adler, K. (1994). Socialist influences on Adlerian psychology. *Journal of Individual Psychology, 50*, 131–141.

Alford, B. A., & Beck, A. T. (1997a). *The integrative power of cognitive therapy.* New York: Guilford Press.

Alford, B. A., & Beck, A. T. (1997b). The relation of psychotherapy integration to the established systems of psychotherapy. *Journal of Psychotherapy Integration, 7*, 275–289.

Alford, B. A., & Beck, A. T. (1997c). Therapeutic interpersonal support in cognitive therapy. *Journal of Psychotherapy Integration, 7*, 105–117.

Alleyne, A. (1998). Which women? What feminism? In I. B. Seu & M. C. Heenan (Eds.), *Feminism and psychotherapy* (pp. 43–56). London: Sage.

Almeida, R. (2003). Creating collectives of liberation. In L. B. Silverstein & T. J. Goodrich (Eds.), Feminist family ther-apy: Empowerment in social context (pp. 293-306). Wash-ington, D.C.: American Psychological Association.

American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (DSM-IV-TR) (4th ed.). Washington, DC: Author.

American Psychological Association. (1992). Ethical principles of psychologists and code of conduct. *American Psychologist, 47*, 1597–1611.

American Psychological Association. (2006). *Guidelines for psychological practice with girls and women*. Washington, DC: Author.

American Psychological Association, Division 17, Counseling Psychology. (1979). Principles concerning the counseling and therapy of women. *The Counseling Psychologist, 8*, 21.

Amerikaner, M., Elliot, D., & Swank, P. (1988). Social interest as a predictor of vocational satisfaction. *Journal of Individual Psychology, 44*, 316–323.

Anderson, W. T. (2004). The upstart spring: *Esalen and the human potential movement: The first 20 years*. Lincoln, NE: iUniverse, Inc. (also referenced in Gestalt chapter).

Ansbacher, H. L. (1962). Was Adler a disciple of Freud? A reply. *Journal of Individual Psychology, 18*, 126–135.

Ansbacher, H. L. (1969). Introduction. In A. Adler, *The science of living* (pp. vii–xxii). New York: Doubleday. (Original work published 1929)

Ansbacher, H. L. (1970). Alfred Adler: A historical perspective. *American Journal of Psychiatry, 127*, 777–782.

Ansbacher, H., & Ansbacher, R. (Eds.). (1956). *The individual psychology of Alfred Adler.* New York: Basic Books.

Antony, M. M., & Roemer, L. (2003). Behavior therapy. In A. S. Gurman & S. B. Messer (Eds.), *Essential psychothera-pies: Theory and practice* (2nd ed., pp. 182–223). New York: Guilford Press.

Aponte, H. J., & Dicesare, E. J. (2002). Structural family therapy. In J. Carloson & D. Kjos (Eds.), *Theories and strategies of family therapy* (pp. 1–18). Boston: Allyn & Bacon.

Aponte, H. J., & VanDeusen, J. M. (1981). Structural family therapy. In A. S. Gurman & D. P. Kniskern (Eds.), *Handbook of family therapy* (pp. 310–360). New York: Brunner/Mazel.

Arlow, J. A. (2005). Psychoanalysis. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current Psychotherapies* (pp. 15–51). Belmont, CA: Brooks/Cole-Thompson Learning.

Arnkoff, D. B., & Glass, C. R. (1995). Cognitive therapy and psychotherapy integration. In D. K. Freedheim (Ed.), *History of psychotherapy: A century of change* (pp. 657–694). Washington, DC: American Psychological Association.

Aron, A., & Corne, S. (Eds.) (1994). Writings for a liberation psychology: Ignacio Martin-Baro. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Arrendondo, P., Toporek, R., Brown, S. P., Jones, J., Locke, D., Sanchez, J., et al. (1996). *Operationalization of the multi-cultural counseling competencies*. Alexandria, VA: Associa-tion for Multicultural Counseling and Development.

Asay, T. P., & Lambert, M. J. (1999). The empirical case for the common factors in therapy: Quantitative findings. In M. A. Hubble, B. L. Duncan, & S. D. Miller (Eds.), *The heart and soul of change* (pp. 23–55). Washington, DC: American Psychological Association.

Association for Behavior Analysis International. (2006). Understanding behavior analysis. Retrieved December 20, 2006, from http://www.abainternational.org/BA/FAQ3.asp

Bach, P., & Hayes, S. C. (2002). The use of acceptance and commitment therapy to prevent the rehospitalization of psychotic patients: A randomized controlled trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 70*, 1129–1139.

Bachelor, A. (1988). How clients perceive therapist empathy: A content analysis of "received" empathy. *Psychotherapy, 25*, 227–240.

Baer, B. E., & Murdock, N. L. (1995). Nonerotic dual relationships between therapists and clients: The effects of sex, theoretical orientation, and interpersonal boundaries. *Ethics and Behavior, 5*, 131–145.

Baker, H. S. (1989). Definition of splitting in object relations theory. *American Journal of Psychiatry, 147* (9), 1252.

Ballou, M. (2005). Threats and challenges to feminist therapy. *Women and therapy, 28*, 201–210.

Ballou, M. (2006). Critical self-reflection necessary but not sufficient. *International Journal of Reality Therapy, 26*, 27–28.

Ballou, M., & Brown, L. S. (Eds.) (2002). *Rethinking mental health and disorder: Feminist perspectives*. New York:

Guilford Press.

Bandura, A. (1969). *Principles of behavior modification.* New York: Holt, Rinehart & Winston.

Bandura, A. (1974). Behavior theory and the models of man. *American Psychologist, 29*, 859–869.

Bargad, A., & Hyde, J. S. (1991). A study of feminist identity development in women. *Psychology of Women Quarterly, 15*, 181–201.

Barrett-Lennard, G. T. (1959). *Dimensions of perceived therapist response related to therapeutic change.* Unpublished doctoral dissertation, University of Chicago.

Barrett-Lennard, G. T. (1986). The Relationship Inventory now: Issues and advances in theory, method, and use. In L. Greenberg & W. Pinsof (Eds.), *The psychotherapeutic process* (pp. 439–476). New York: Guilford Press.

Bartle-Haring, S., Glade, A. C., & Vira, R. (2005). Initial levels of differentiation and reduction in psychological symptoms for clients in marriage and family therapy. *Journal of Marital and Family Therapy, 31*, 121–131.

Bass, M. L., Curlette, W. L., Kern, R. M., & McWilliams, A. E. (2002). Social interest: A meta-analysis of a multidimen-sional construct. *Journal of Individual Psychology, 58*, 4–34.

Bauman, S., & Waldo, M. Existential theory and mental health counseling: If it were a snake, it would have bitten! *Journal of Mental Health Counseling, 20*, 13–28.

Beach, D. A. (2005). The behavioral interview. In R. J. Craig (Ed.), *Clinical and diagnostic interviewing* (pp. 91–105). Lanham, MD: Jason Aronson.

Beal, D., Kopec, A. M., & DeGuiseppe, R. (1996). Disputing clients' irrational beliefs. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 14*, 215–229.

Beck, A. T. (1964). Thinking and depression: II. Theory and therapy. *Archives of General Psychiatry,* 10, 561–571.

Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional dis- orders.* Madison, WI: International Universities Press.

Beck, A. T. (1991). Cognitive therapy as *the* integrative therapy. *Journal of Psychotherapy Integration, 1* (3), 191–198.

Beck, A. T. (1993). Cognitive therapy: Past, present and future. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61*, 194–198.

Beck, A. T. (1996). Beyond belief: A theory of modes, personality, and psychopathology. In P. M. Salkovskis (Ed.), *Frontiers of cognitive therapy* (pp. 1–25). New York: Guilford Press.

Beck, A. T. (1997a). Cognitive therapy: Reflections. In J. Zeig (Ed.), *The evolution of psychotherapy: The third conference* (pp. 55–64). New York: Brunner/Mazel.

Beck, A. T. (1997b). The past and future of cognitive therapy. *Journal of Psychotherapy Practice and Research, 6*, 276–284.

Beck, A. T. (1999). Cognitive aspects of personality disorders and their relation to syndromal disorders: A psychoevolu-tionary approach. In C. R. Cloninger (Ed.), *Personality and psychopathology* (pp. 411–430). Washington, DC: American Psychiatric Press.

Beck, A. T. (2005). The current state of cognitive therapy. *Archive of General Psychiatry, 62*, 953–959.

Beck, A. T., Baruch, E., Balter, J. M., Steer, R. A., & Warman, D. M. (2004). A new instrument for measuring insight: The Beck Cognitive Insight Scale. *Schizophrenia Research, 68*, 319–329. Beck, A. T., & Clark, D. A. (1997). An information processing model of anxiety: Automatic and strategic processes. *Behavior Research and Therapy, 35*, 49–58.

Beck, A. T., & Emery, G. (1985). *Anxiety disorders and phobias: A cognitive perspective.* New York: Basic Books.

Beck, A. T., & Emery, G. (2005). *Anxiety disorders and phobias: A cognitive perspective*. New York: Basic Books.

Beck, A. T., Epstein, N., Brown, G., & Steer, R. A. (1988). An inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric proper-ties. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56*, 893–897.

Beck, A. T., Freeman, A., et al. (1990). *Cognitive therapy of personality disorders.* New York: Guilford.

Beck, A. T., Freeman, A., Davis, D. D., and Associates (2004). *Cognitive therapy of personality disorders* (2nd ed.). New York: Guilford Press.

Beck, A. T., & Rector, N. A. (2000). Cognitive therapy of schizophrenia: A new therapy for the new millennium. *American Journal of Psychotherapy, 54*, 291–300.

Beck, A. T., & Rector, N. A. (2005). Cognitive approaches to schizophrenia: Theory and therapy. *Annual Review of Clinical Psychology, 1*, 577–606.

Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F., & Emery, G. (1979). *Cognitive therapy of depression.* New York: Wiley.

Beck, A. T., Ward, C., Mendelson, M., & Erbaugh, J. (1961). An inventory for measuring depression. *Archives of General Psychiatry, 6*, 561–571.

Beck, A. T., & Weishaar, M. E. (2005). Cognitive therapy. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies*, (7th ed., pp. 238–268). Belmont, CA: Brooks/Cole. Beck, A. T., Wright, F. D., Newman, C. F., & Liese, B. (1993). *Cognitive therapy of substance abuse.* New York: Guilford Press.

Beck, J. S. (1995). *Cognitive therapy: Basics and beyond.* New York: Guilford Press.

Beck, J. S. (2004). Cognitive therapy, behavior therapy, psychoanalysis and pharmacotherapy: A cognitive continuum. In A. Freeman, M. J. Mahoney, P. Devito, & D. Martin (Eds.), *Cognition and psychotherapy* (pp. 197–220). NY: Springer.

Beck, J. S. (2005). *Cognitive therapy for challenging problems: What to do when the basics don't work*. NY: Guilford Press.

Beckvar, D. S., & Beckvar, R. J. (2006). *Family therapy* (6th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Beels, C. C. (2001). *A different story . . . the rise of narrative in psychotherapy*. Phoenix, AZ: Zeig, Tucker & Theisen.

Beevers, C. G., & Miller, I. W. (2005). Unlinking negative cognition and symptoms of depression: Evidence of a specific treatment effect for cognitive therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 73*, 68–77.

Benton, M. K., & Schroeder, H. E. (1990). Social skills train-ing with schizophrenics: A meta–analytic evaluation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 58*, 741–747.

Berg, I. K., (2005). The state of miracles in relationships. *Journal of Family Psychotherapy, 16*, 115–118.

Berg, I. K., & DeJong, P. (2005). Engagement through complimenting. *Journal of Family Psychotherapy, 16*, 51–56.

Berg, I., & Miller, S. D. (1992). Working with Asian American clients: One person at a time. *Journal of Contemporary Human Services, 73*, 356–363.

Berg, I. K., & Shafter, K. C. (2004). Working with mandated substance abusers: The language of solutions. In S. L. A. Straussner (Ed.), *Clinical work with substance abusing clients*, 2nd ed. (pp. 82–102). New York: Guilford Press.

Berg, I. K., & Szabo, P. (2005). *Brief coaching for lasting solutions*. NY: W. W. Norton.

Bergman, D. (1951). Counseling method and client responses. *Journal of Consulting Psychology, 15*, 216–224.

Berk, L. E. (2007). *Development across the lifespan*, (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Berman, J. S., Miller, R. C., & Massman, P. J. (1985). Cogni-tive therapy versus systematic desensitization: Is our treat-ment superior? *Psychological Bulletin, 97*, 451–461.

Bernard, M. E. (1998). Validation of the general attitude and belief scale. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavioral Therapy, 16*, 183–196.

Bernard, M. E., & DiGiuseppe, R. (1989). Rational-emotive therapy today. In M. E. Bernard & R. DiGiuseppe (Eds.), *Inside rational-emotive therapy: A critical appraisal of the theory and therapy of Albert Ellis* (pp. 1–7). New York: Academic Press.

Bernard, M. E., Ellis, A., & Terjesen, M. (2006). Rational-emotive behavioral approaches to childhood disorders: History, theory, practice, and research. In A. Ellis & M. E. Bernard (Eds.), *Rational emotive behavioral approaches to childhood disorders* (pp. 3–84). New York: Springer.

Bertolino, B., & O'Hanlon, B. (2002). *Collaborative, compe-tency–based counseling and therapy.* Boston: Allyn & Bacon.

Besa, D. (1994). Evaluating narrative family therapy using single system research designs. *Research on Social Work Practice, 4*, 309–326.

Beutler, L. E. (1998). Identifying empirically supported treatments: What if we didn't? *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 66*, 113–120.

Beutler, L. E., Consoli, A. J., & Williams, R. E. (1995). Inte-grative and eclectic therapies in practice. In B. Bongar & L. E. Beutler (Eds.), *Comprehensive textbook of psychotherapy* (pp. 274–292). New York: Oxford University Press.

Beutler, L. E., Machado, P. P. P., & Neufeldt, S. A. (1994). Therapist variables. In A. E. Bergin & S. L. Garfield (Eds.), *Handbook of psychotherapy and behavior change* (4th ed., pp. 229–269). New York: Wiley.

Beyebach, M., Morejon, A. R., Palenzuela, D. L., & Rodriguez-Arias, J. L. (1996). Research on the process of solution-focused brief therapy. In S. D. Miller, M. A. Hubble, & B. L. Duncan (Eds.), *Handbook of solution focused brief therapy*. San Francisco: Jossey–Bass.

Bieling, P. J., & Kuyken, W. (2003). Is cognitive case formulation science or science fiction? *Clinical Psychology: Science and Practice, 10*, 52–69.

Binder, J. L., Strupp, H. H., & Henry, W. P. (1995). Psychodynamic theories in practice: Time-limited dynamic psychotherapy. In B. Bonger & L. E. Beutler (Eds.), *Comprehensive textbook of psychotherapy* (pp. 48–63). New York: Oxford University Press.

Bird, B. E. I. (2005). Understanding dreams and dreamers: An Adlerian perspective. *Journal of Individual Psychology, 61*, 200–216.

Bishop, D. R. (1993). Applying psychometric principles to the clinical use of early recollections. *Journal of Individual Psychology, 49*, 153–165.

Blankstein, K. R., & Segal, Z. V. (2001). Cognitive assessment: Issues and methods. In K. S. Dobson (Ed.), *Handbook of cognitive-behavioral therapies* (pp. 40–85). New York: Guilford Press.

Blau, S. (1998). Introduction. In A. Ellis & S. Blau (Eds.), *The Albert Ellis reader.* Secaucus, NJ: Carol.

Bograd, M. (1990). Scapegoating mothers: Conceptual errors in systems formulations. In M. P. Mirkin (Ed.), *The social and political contexts of family therapy* (pp. 69–88). Boston: Allyn & Bacon.

Bohart, A. (1991). The missing 249 words: In search of objectivity. *Psychotherapy, 28*, 497–503.

Bohart, A. C., Elliott, R., Greenberg, L. S., & Watson, J. C. (1992). Empathy. In J. C. Norcross (Ed.), *Psychotherapy relationships that work: Therapist contributions and responsiveness to patients* (pp. 89–108). New York: Oxford University Press.

Bond, F. W., & Dryden, W. (1996). Why two central REBT hypotheses appear untestable. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 14*, 29–40.

Bornstein, R. F. (2005). Reconnecting psychoanalysis to mainstream psychology: Challenges and opportunities. *Psychoanalytic Psychology, 22*, 323–340.

Bowen, M. (1978). *Family therapy in clinical practice.* New York: Jason Aronson.

Bowman, C. E. (1998). Definitions of Gestalt therapy: Finding common ground. *Gestalt Review, 2* (2), 97–107.

Bozarth, J. D., Zimring, F. M., & Taush, R. (2001). Client-centered therapy: The evolution of a revolution. In D. J. Cain & J. Seeman (Eds.), *Humanistic psychotherapies: Hand-book of research and practice* (pp. 147–188). Washington, DC: American Psychological Association.

Brabeck, M., & Brown, L. (1997). Feminist theory and psy-chological practice. In J. Worell & N. G. Johnson (Eds.), *Shaping the future of feminist psychology: Education, research and practice* (pp. 15–36). Washington, DC: American Psy-chological Association.

Braverman, L. (Ed.). (1988). *A guide to feminist family therapy.* New York: Harrington Park Press.

Breger, L., & McGaugh, J. L. (1973). Critique and reformula-tion of "learning-theory" approaches to psychotherapy and neuroses. In T. Millon (Ed.), *Theories of personality and psychopathology* (2nd ed., pp. 407–426). New York: Holt, Rinehart, & Winston. (Reprinted from *Psychological Bul-letin*, 1965, *33*, 338–358)

Brenner, C. (1982). *The mind in conflict.* New York: International Universities Press.

Bretz, H. J., Heekerens, H., & Schmitz, B. (1994). A meta-analysis of the effectiveness of gestalt therapy. *Zeitschrift Fuer Klinis-che Psychologie, Psychiatrie und Psychotherapie, 42* (3), 241–260.

Breuer, J., & Freud, S. (1937). *Studies in hysteria* (A. A. Brill, Trans). Boston: Beacon Press. (Original work published 1895)

Briere, J. (1995). Science versus politics in the delayed memory debate. *The Counseling Psychologist, 23*, 290–293.

Brothers, B. J. (2000). Virginia Satir. In M. Suhd, L. Dodson, & M. Gormori (Eds.), *Virginia Satir: Her life and circle of influence* (pp. 1–102). Palo Alto, CA: Science and Behavior Books.

Brown, G. K., Have, T. T., Henriques, G. R., Xie, S. X., Hollander, J. E., & Beck, A. T. (2005). Cognitive therapy for the prevention of suicide attempts. *Journal of the American Medical Association, 294*, 563–570.

Brown, G. K., Newman, C. F., Charlesworth, S. E., Crits–Christoph, & Beck, A. T. (2004). An open clinical trial of cognitive therapy for Borderline Personality Dis-order. *Journal of Personality Disorders, 81*, 257–271.

Broverman, I. K., Broverman, D. M., Clarkson, F., Rosenkrantz, P., & Vogel, S. (1970). Sex-role stereotyping and clinical judgments of mental health. *Journal of Consult-ing and Clinical Psychology, 45*, 250–256.

Brown, L. S. (1994). *Subversive dialogs.* New York: Basic Books.

Brown, L. S. (1995). Toward not forgetting: The science and politics of memory. *The Counseling Psychologist, 23*, 310–314.

Brown, L. S. (2000). Feminist therapy. In C. R. Snyder & R. E. Ingram (Eds.), *Handbook of psychological change: Psychotherapy processes and practices for the 21st century* (pp. 358–380). New York: Wiley.

Brown, L. S. (2006). Still subversive after all these years: The relevance of feminist therapy in the age of evidence-based practice. *Psychology of Women Quarterly, 30*, 15–24.
Brown, L. S., & Liss-Levinson, N. (1981). Feminist therapy I. In R. J. Corsini (Ed.), *Handbook of innovative psychotherapies* (pp. 299–314). New York: Wiley.

Brown, L. S., Riepe, L. E., & Coffey, R. L. (2005). Beyond color and culture: Feminist contributions to paradigms of human difference. *Women and Therapy, 28*, 63–92.

Buckley, P. (2003). Revolution and evolution: A brief intellectual history of American psychoanalysis during the past two decades. *American Journal of Psychotherapy, 57*, 1–17.

Bugental, J. T., & Bracke, P. E. (1992). The future of existential-humanistic psychotherapy. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, and Training, 29*, 28–33.

Bugental, J. F. T., & Kleiner, R. I. (1993). Existential psychotherapies. In G. Stricker & J. R. Gold (Eds.), *Comprehensive handbook of psychotherapy integration* (pp. 101–112). New York: Plenum Press.

Burlin, F. D., & Guzzetta, R. A. (1977). Existentialism: Toward a theory of psychotherapy for women. *Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 14*, 262–266.

Burnett, P. C. (1988). Evaluation of Adlerian parenting programs. *Journal of Individual Psychology, 44*, 63–76.

Burns, D. D. (1980). *Feeling good: The new mood therapy.* New York: Signet.

Butler, A. C., Chapman, J. E., Forman, E. M., & Beck, A. T. (2006). The empirical status of cognitive-behavioral therapy: A review of meta-analyses. *Clinical Psychology Review, 26*, 17–31.

Cade, B., & O'Hanlon, W. H. (1993). *A brief guide to brief therapy*. New York: Norton.

Caffaro, J. (1991). A factor analytic study of deflection. *The Gestalt Journal, 14* (1), 73–94.

Campbell, B., Schellenberg, E. G., & Senn, C. Y. (1997). Evaluating measures of contemporary sexism. *Psychology of Women Quarterly, 21*, 89–102.

Cambell, L., White, J., & Stewart, A. (1991). The relationship of psychological birth order to actual birth order. *Individual Psychology, 47*, 380–391.

Carlson, J. (2002). Strategic family therapy. In J. Carlson & D. Kjos (Eds.), *Theories and strategies of family therapy* (pp. 80–97). Boston: Allyn & Bacon.

Carlson, J., Watts, R. E., & Maniacci, M. (2006). *Adlerian therapy*. Washington, DC: American Psychological Association.

Carr, A. (1998). Michael White's narrative therapy. *Contempo- rary Family therapy, 20*, 485–503.

Carter, B., & McGoldrick, M. (Eds.). (1999). *The expanded family life cycle: Individual family and social perspectives.* Boston: Allyn & Bacon.

Carter, B., & McGoldrick, M. (2005). Coaching at various stages of the life cycle. In B. Carter & M. McGoldrick (Eds.), *The expanded family life cycle* (3rd ed., pp. 436–254). New York: Allyn & Bacon.

Carter, E. A., & Orfanidis, M. M. (1976). Family therapy with one person and the family therapist's own family. In P. J. Guerin, Jr. (Ed.), *Family therapy: Theory and practice* (pp. 193–219). New York: Gardner Press/Wiley.

Casement, A. (2002). Psychodynamic therapy: The Jungian Approach. In W. Dryden (Ed.), *Handbook of individual therapy* (pp. 77–102). London: Sage.

Cashdan, S. (1988). *Object relations therapy: Using the relationship*. New York: Norton.

Cassidy, J., & Shaver, P. R. (Eds.). (1999). *Handbook of attachment: Theory, research, and application.* New York: Guilford Press.

Castonguay, L. G., Newman, M. G., Borkovec, T. D., Holtforth, M. G., & Maramba, G. G. (2005). Cognitive-behavioral assimilative integration. In J. C. Norcross & M. R. Goldfried (Eds.), *Handbook of psychotherapy integration* (pp. 214–262). New York: Oxford University Press.

Cautela, J. R. (1994). Covert conditioning: Assumptions and pro-cedures. In J. R. Cautela & A. J. Kearney (Eds.), *Covert condi-tioning casebook* (pp. 3–10). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole. Cautela, J. R., & Kastenbaum, R. (1967). A reinforcement survey schedule for use in therapy, training, and research. *Psychological Reports, 20*, 1115–1130.

Chamberlain, J. M., & Haaga, D. A. F. (2001). Unconditional self-acceptance and responses to negative feedback. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 19*, 177–189.

Chambless, D. L. (1986). [Contributing topic editor's introduction]. *The Behavior Therapist, 1*, 7–10.

Chambless, D. L., & Gillis, M. M. (1993). Cognitive therapy of anxiety disorders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61*, 248–260.

Chambless, D. L., & Hollon, S. D. (1998). Defining empiri-cally supported therapies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 66*, 7–18.

Chang, T. H., & Yeh, R. L. (1999). Theoretical framework for therapy with Asian families. In K. S. Ng (Ed.), *Coun-seling Asian families from a systems perspective* (pp. 3–13). Alexandria, VA: American Counseling Association.

Chantler, K. (2005). From disconnection to connection: 'Race', gender and the politics of therapy. *British Journal of Guidance and Counselling, 33*, 239–256.

Chen, C. P. (1995). Counseling applications of RET in a Chinese cultural context. *Journal of Rational–Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 13*, 117–128.

Chernin, J., & Holden, J. M. (1995). Toward an understanding of homosexuality: Origins, status and relationship to indivi-dual psychology. *Journal of Individual Psychology, 51*, 90–101.

Chesler, P. (1972). *Women and madness*. Garden City, NY: Doubleday.

Chester, A., & Bretherton, D. (2001). What makes feminist counselling feminist? *Feminism & Psychology, 11*, 527–545.

Cheung, S. (2005). Strategic and solution-focused couples therapy. In M. Harway (Ed.), *Handbook of couples therapy* (pp. 194–210). New York: Wiley.

Chodorow, N. J. (1978). *The reproduction of mothering.* Berkeley, CA: University of California Press.

Chodorow, N. J. (1989). *Feminism and psychoanalytic theory.* New Haven, CT: Yale University Press.

Chodorow, N J. (2002). Prejudice exposed: On Stephen Mitchell's pioneering investigations of the psychoanalytic treatment and mistreatment of homosexuality. *Studies in Gender and Sexuality, 3*, 61–72.

Clark, D. A. (2004). Cognitive-behavioral theory and treat-ment of obsessive-compulsive disorder. In R. L. Leahy (Ed.), *Contemporary cognitive therapy: Theory, research, and practice* (pp. 161–183). New York: Guilford Press.

Clark, D. A., & Beck, A. T. (1999). *Scientific foundations of cognitive theory and therapy of depression*. New York: Wiley.

Clark, D. M., & Ehlers, A. (1993). An overview of the cogni-tive theory and treatment of panic disorder. *Applied and Preventive Psychology, 2*, 131–139.

Clarkson, P. (1989). *Gestalt counselling in action*. London: Sage. Clarkson, P., & Mackewn, J. (1993). *Fritz Perls*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Coan, R. W. (1979). *Psychologists: Personal and theoretical pathways*. New York: Irvington.

Cole, P. H. (1998). Affective process in psychotherapy: A gestalt therapist's view. *The Gestalt Journal, 21* (1), 49–72.

Coleman, E. Z. (1988). Room to grow: How divergent approaches to counseling can enrich one another. *British Journal of Guidance and Counseling, 16*, 21–32.

Colledge, R. (2002). *Mastering counseling theory*. New York:

Palgrave Macmillan.

Collins, R. L., & McNair, L. D. (1986). Black women and behav- ior therapy: Exploring the biases. *The Behavior Therapist, 1*, 7–10.

Comas-Diaz, L., & Greene, B. (Eds.). (1994). *Women of color: Integrating ethnic and gender identities in psychotherapy*. New York: Guilford Press.

Combs, A. W. (1988). Some current issues for person-centered therapy. *Person-Centered Review, 3*, 263–276.

Contratto, S. (2002). A feminist critique of attachment theory and evolutionary psychology. In M. Ballou & L. S. Brown (Eds), *Rethinking mental health and disorder* (pp. 29–47). New York: Guilford Press.

Contratto, S., & Rossier, R. (2005). Early trends in feminist theory and practice. *Women and Therapy, 28*, 7–26.

Cooper, M. (2003). *Existential therapies*. London: Sage.

Corcoran, J. (2000). Solution-focused family therapy with ethnic minority clients. *Crisis Intervention, 6*, 5–12.

Corcoran, J. (2005). Building strengths and skills: A collaborative approach to working with clients. NY, US: Oxford University Press.

Corey, D. W. (1951). *The homosexual in America*. New York: Greenberg.

Corey, G. (2001). *Theory and practice of counseling and psychotherapy* (6th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.

Corey, G. (2004). *Theory and practice of counseling and psychotherapy.* NY: Wadsworth.

Cornelius-White, J. H. D., & Cornelius-White, C. F. (2005). Reminiscing and predicting: Rogers's beyond words speech and commentary. *Journal of Humanistic Psychology, 45*, 383–396.

Cornett, C. W., & Hudson, R. A. (1986). Psychoanalytic theory and affirmation of the gay lifestyle: Are they neces-sarily antithetical? *Journal of Homosexuality, 12* (1), 97–108.

Corsini, R. J., & Wedding, D. (Eds.). (2000). *Current psychotherapies* (6th ed.). Itasca, IL: Peacock.

Corsini, R. J., & Wedding, D. (2005). *Current psychotherapies* (7th Ed). Belmont, CA: Thompson/Brooks-Cole.

Coulehan, R., Friedlander, M., & Heatherington, L. (1998). Transforming narratives: A change event in constructivist family therapy. *Family Process, 37*, 17–33.

Coyne, J. C., & Gotlib, I. H. (1983). The role of cognition in de- pression: A critical appraisal. *Psychological Bulletin, 94*, 472–505.

Coyne, J. C., & Gotlib, I. (1986). Studying the role of cogni-tion in depression: Well-trodden paths and cul-de-sacs. *Cognitive Therapy and Research, 10*, 695–705.

Craighead, W. E. (1990). There's a place for us: All of us.

Behavior Therapy, 21, 3–23.

Cramer, D. (1988). Self-esteem and facilitative close relationships: A cross-lagged panel correlation analysis. *British Journal of Social Psychology, 27*, 115–126.

Cramer, D. (1994). Self-esteem and Rogers' core conditions in close friends: A latent variable path analysis of panel data. *Counselling Psychology Quarterly, 7*, 327–337.

Cramer, D., & Buckland, N. (1995). Effect of rational and irrational statements and demand characteristics on task anxiety. *The Journal of Psychology, 129*, 269–275.

Crandall, J. E. (1981). *Theory and measurement of social interest: Empirical tests of Alfred Adler's concept.* New York: Columbia University Press.

Crits-Christoph, P. (1992). The efficacy of brief dynamic psychotherapy: A meta-analysis. *The American Journal of Psychiatry, 149*, 151–158.

Crits-Christoph, P. (1997). Limitations of the Dodo Bird ver-dict and the role of clinical trials in psychotherapy research: Comment on Wampold et al. (1997). *Psychological Bulletin, 122*, 216–220.

Crits-Christoph, P., & Connolly, M. B. (1998). Empirical basis of supportive-expressive psychodynamic psychotherapy. In R. F. Bornstein & J. M. Masling (Eds.), *Empirical studies of the therapeutic hour* (pp. 109–151). Washington, DC: American Psychological Association.

Crits-Cristoph, P., Siqueland, L., Blaine, J., Frank, A., Luborsky, L., Onken, L. S., Muenz, L. R., Thase, M. E., Weiss, R. D.,

Gastfriend, D. R., Woody, G.E., Barber, J. P., Butler, S. F.,

Dayley, D., Salloum, I., Bishop, S., Najavits, L. M., Lis, J., Mercer, D., Griffin, M. L., Moras, K., & Beck, A. T. (1999). Psychosocial treatments for cocaine dependence: National Institute on Drug Abuse Collaborative Cocaine Treatment Study. *Archives of General Psychiatry, 56*, 493–502.

Crocker, S. F. (1999). *A well-lived life.*Cambridge, MA: GIC Press.

Crumbaugh, J., & Maholick, L. (1964). *Purpose in life test.*

Murfreesboro, TN: Psychometric Affiliates.

Curtis, F. (1994). Gestalt couples therapy with lesbian couples: Applying theory and practice to the lesbian experience. In G. Wheeler & S. Backman (Eds.), *On intimate ground: A gestalt approach to working with couples* (pp. 188–209). San Francisco: Jossey-Bass.

Curtis, R. C., & Hirsch, I. (2003). Relational approaches to psychoanalytic psychotherapy. In A. S. Gurman & S. B. Messer (Eds.), *Essential psychotherapies: Theory and practice* (pp. 69–106). NY: Guilford Press.

Daniels, V. (2003). The working corner: "Making the rounds" or the "go-around." *Gestalt! 7*, no pagination specified (according to psychinfo).

David, D., Montgomery, G. H., Macavei, B., & Bovbjerg, D. H. (2005). An empirical investigation of Albert Ellis' binary model of distress. *Journal of Clinical Psychology, 61*, 499–516.

David, D., Szentagotai, A., Eva, K., & Macavei, B. (2005). A synopsis of rational-emotive behavior therapy (REBT) fundamental and applied research. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive Behavior Therapy, 23*, 175–221.

Davidson, G. C. (1976). Homosexuality: The ethical challenge. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 44*, 157–162.

Davies, M. F. (2006). Irrational beliefs and unconditional self-acceptance. I. Correlational evidence linking two key fea-tures of REBT. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive Behavior Therapy, 24*, 113–124.

Davis, B. T., Hops, H., Alpert, A., & Sheeber, L. (1998). Child responses to parental conflict and their effect on adjust-ment: A study of triadic relations. *Journal of Family Psycho-logy, 12*, 163–177.

Davis, D., & Padesky, C. (1989). Enhancing cognitive therapy with women. In A. Freeman, K. M. Simon, L. E. Beutler, & H. Arkowitz (Eds.), *Comprehensive handbook of cognitive therapy* (pp. 535–557). New York: Plenum Press. Davis, S. N. (2003). Sex stereotypes in commercials targeted toward children: A content analysis. *Sociological Spectrum, 23*, 407–424.

Day, H. D., St. Clair, S., & Marshall, D. D. (1997). Do peo-ple who marry really have the same level of differentiation of self? *Journal of Family Psychology, 11*, 131–135.

Deci, E. (1995). *Why we do what we do.* New York: Penguin.

Deffenbacher, J. L., Oetting, E. R., & DiGiuseppe, R. A. (2002). Principles of empirically supported interventions applied to anger management. *The Counseling Psychologist, 30*, 262–280.

De Jong, P., & Berg, I. K. (2007). Interviewing for solutions.

Belmont, CA: Brooks/Cole.

De Jong, P., & Hopwood, L. E. (1996). Outcome research on treatment conducted at the brief family therapy center 1992–1993. In S. D. Miller, M. A. Hubble, & B. L. Duncan (Eds.), *Handbook of solu-tion focused brief therapy*(pp. 272–298).

San Francisco: Jossey-Bass.

Demer, S. B., Hemesath, C. W., & Russell, C. S. (1998). A feminist critique of solution-focused therapy. *The American Journal of Family Therapy, 26*, 239–250.

Derogatis, L. R. (1994). SCL-90-R: Symptom checklist-90-R : Administration, scoring & procedures manual. Minneapo-lis, Minnesota: National Computer Systems.

DeRubeis, R. J., & Crits-Christoph, P. (1998). Empirically supported individual and group psychological treatments for adult mental disorders. *Journal of Consulting and Clini-cal Psychology, 66*, 37–52.

de Shazer, S. (1982). *Patterns of brief therapy.* New York: Guilford Press.

de Shazer, S. (1985). *Keys to solution in brief therapy*. New York: Norton.

de Shazer, S. (1988). *Clues: Investigating solutions in brief therapy*. New York: Norton.

de Shazer, S. (1991). *Putting difference to work.* New York: Norton.

de Shazer, S. (1994). *Words were originally magic*. New York: Norton.

de Shazer, S. (1998). *Beginnings*. Unpublished manuscript.

de Shazer, S., & Dolan, Y. (2007). *More than miracles: The state of the art of solution focused therapy.*New York: Haworth Press.

de Shazer, S., & Molnar, A. (1984). Four useful interventions in brief family therapy. *Journal of Marriage and Family Therapy, 10*, 297–304.

De Vega, M. H., & Beyebach, M. (2004). Between-session change in solution-focused therapy: A replication. *Journal of Systemic Therapies*, *23*, 18–26.

Diamond, G., & Josephson, A. J. (2005). Family-based treat-ment research: A 10-year update. *Journal of the Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 44*, 872–887.

DiGiuseppe, R. (1991a). A rational-emotive model of assessment. In M. E. Bernard (Ed.), *Using rational-emotive therapy effectively* (pp. 151–172). New York: Plenum Press.

DiGiuseppe, R. (1991b). Comprehensive cognitive disputing in RET. In M. E. Bernard (Ed.), *Using rational-emotive therapy effectively* (pp. 173–195). New York: Plenum Press.

DiGiuseppe, R. (1995a). A rational-emotive model of assessment. In W. Dryden (Ed.), *Rational emotive behavior therapy: A reader* (pp. 73–93). London: Sage.

DiGiuseppe, R. (1995b). Comprehensive cognitive disputing. In W. Dryden (Ed.), *Rational emotive behavior therapy:*

A reader (pp. 108–129). London: Sage.

DiGiuseppe, R., Leaf, R., Exner, T., & Robin, M. W. (1988). The development of a measure of irrational/rational thinking. Paper presented at the World Congress of Behavior Therapy,

Edinburgh, Scotland. (Cited in David, D., Szentagotai, A., Eva, K., & Macavei, B. 2005)

DiLorento, A. O. (1971). *Comparative psychotherapy: An experi-mental analysis.* Chicago: Aldine-Atherton.

DiNardo, P. A., Brown, T. A., & Barlow, D. H. (1994). Anxi-ety disorders interview schedule of DSM-IV. Albany, NY: Graywind.

Dinkmeyer, D. C., Dinkmeyer, D. C., Jr., & Sperry, L. (1987). *Adlerian counseling and psychotherapy.* Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.

Dinkmeyer, D., & Dreikurs, R. (1963). *Encouraging children to learn: The encouragement process.* Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Dinkmeyer, D. C., Jr., & Sperry, L. (2000). *Counseling and psychotherapy: An integrated individual psychology approach* (3rd ed). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall. Division of Counseling Psychology, Committee on Definition. (1956). Counseling psychology as a specialty. *American Psychologist, 11*, 282–285.

Doan, R. E. (1998). Interviewing fear and love: Implications for narrative therapy. In M. F. Hoyt, (Ed.), *The handbook of con-structive therapies: Innovative approaches from leading practi-tioners.* (pp. 219–240). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Dobson, K. S. (1989). A meta-analysis of the efficacy of cognitive therapy for depression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57*, 414–419. doi: 10.1049/e11:20071405

Dobson, K. S., & Shaw, B. F. (1988). The use of treatment manuals in cognitive therapy: Experience and issues. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56*, 673–680.

Donaldson, G. (1996). Between practice and theory: Melanie Klein, Anna Freud and the development of child analysis. *Journal of the History of the Behavioral Sciences, 32*, 160–176.

Douglas, C. (2005). Analytical Psychotherapy. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current Psychotherapies* (7th ed., pp. 96–129). Belmont, CA: Brooks/Cole.

Downing, N. E., & Roush, K. L. (1985). From passive acceptance to active commitment: A model of feminist identity development for women. *The Counseling Psychologist, 21*, 3–87.

Dozois, D. J. A., & Backs-Dermott, B. J. (2000). Sociotropic personality and information processing following imaginal priming: A test of the congruency hypothesis. *Canadian Journal of Behavioral Science, 32*, 117–126.

Dreikurs, R. (1952–1953). The psychological interview in medicine. *American Journal of Individual Psychology, 10*, 99–122.

Dreikurs, R. (1953). *Fundamentals of Adlerian psychology.*

Chicago: Alfred Adler Institute.

Dryden, W. (1994). *Progress in rational emotive behavior therapy*.

London: Whurr.

Dryden, W. (1995a). The use of chaining in rational emotive therapy. In W. Dryden (Ed.), *Rational emotive behavior therapy: A reader* (pp. 94–99). London: Sage.

Dryden, W. (1995b). Vivid methods in rational-emotive ther-apy. In W. Dryden (Ed.), *Rational emotive behavior therapy: A reader* (pp. 151–174). London: Sage.

Dryden, W. (1995c). *Brief rational emotive behavior therapy*. New York: Wiley.

Dryden, W. (1996). Rational emotive behavior therapy. In W. Dryden (Ed.), *Handbook of individual therapy* (pp. 304–327).

London, England, and Thousand Oaks, CA: Sage. Dryden, W., & Mytton, J. (1999). *Four approaches to counselling and psychotherapy.* New York: Routledge.

Dryden, W., & Neenan, M. (2006). *Rational emotive behavior therapy: 100 Key points and techniques.* New York: Routledge.

Dryden, W., & Yankura, J. (1993). *Counselling individuals: A rational-emotive handbook* (2nd ed.). London: Whurr.

Duan, C., & Hill, C. E. (1996). The current state of empathy research. *Journal of Counseling Psychology, 43*, 261–274.

Dzelme, K., & Jones, R. A. (2001). Male cross-dressers in therapy: A solution-focused perspectives for marriage and family therapists. *The American Journal of Family Therapy, 29*, 293–305.

Eagly, A. H. (1995). The science and politics of comparing women and men. *American Psychologist, 50*, 145–158.

Eakes, G., Walsh, S., Markowski, M., Cain, H., & Swanson, M. (1997). Family-centered brief solution-focused therapy with chronic schizophrenia: A pilot study. *Journal of Fam-ily Therapy, 19*, 145–158.

Eckstein, D., Milliren, A., Rasmussen, P. R., & Willhite, R. (2006). An Adlerian approach to the treatment of anger dis-orders. In E. L. Feindler (Ed.), *Anger-related disorders: A practitioner's guide to comparative treatments* (pp. 257–276).

New York: Springer.

Edgette, J. S., & Prout, M. (1989). Cognitive and behavioral approaches to the treatment of anorexia nervosa. In A. Free-man, K. M. Simon, L. E. Beutler, & H. Arkowitz (Eds.), *Comprehensive handbook of cognitive therapy* (pp. 367–384). New York: Plenum.

Efran, J. S., & Clarfield, L. E. (1992). Contructionist therapy: Sense and nonsense. In S. McNamee & K. J. Gergen (Eds.), Therapy as social construction (pp. 200–217). London: Sage.

Egan, G. (2006). *Essentials of skilled helping*. Belmont, CA: Thompson Wadsworth.

Elkin, I. (1994). The NIMH Treatment of Depression Collabora-tive Research Program: Where we began and where we are. In A. Bergin and S. Garfield (Eds.), *Handbook of psychotherapy and behavior change* (4th ed., pp. 114–139). New York: Wiley.

Elkin, L., Shea, M. T., Watkins, J. T., Imber, S. D., Sotsky, S. M., Collins, J. F., et al. (1989). NIMH Treatment of Depression Collaborative Research Program: General effectiveness of treatments. *Archives of General Psychiatry, 46*, 971–983.

Elliot, R. (2001). The effective of humanistic therapies: A meta-analysis. In D. J. Cain & J. Seeman, (Eds.) , *Humanistic psychotherapies: Handbook of research and practice* (pp. 57–81). Washington, DC: American Psychological Association.

Elliot, R. (2002). The effectiveness of humanistic therapies: A meta-analysis. In D. J. Cain & J. Seeman (Eds.), *Humanistic psychotherapies: Handbook of research and practice* (pp. 57–82). Washington, DC: American Psychological Association.

Elliot, R., Watson, J. C., Goldman, R. N., & Greenberg, L. S. (2004). *Learning emotion-focused therapy: The process experiential approach to change*. Washington, DC: American Psychological Association.

Elliott, D., Amerikaner, M., & Swank, P. (1987). Early recollections and the vocational preference inventory as predictors of voca-tional choice. *Journal of Individual Psychology*, 43, 353–359.

Ellis, A. (1979a). Toward a new theory of personality. In A. Ellis & J. M. Whitley (Eds.), *Theoretical and empirical foundations of rational-emotive therapy* (pp. 7–32). Mon-terey, CA: Brooks/Cole.

Ellis, A. (1979b). Rejoinder: Elegant and inelegant RET. In A. Ellis & J. M. Whitley (Eds.), *Theoretical and empirical foundations of rational-emotive therapy* (pp. 240–267). Monterey, CA: Brooks/Cole.

Ellis, A. (1979c). The practice of rational-emotive therapy. In A. Ellis & J. M. Whitley (Eds.), *Theoretical and empirical foundations of rational-emotive therapy* (pp. 61–100). Mon-terey, CA: Brooks/Cole.

Ellis, A. (1985). The evolution of rational-emotive therapy (RET) and cognitive-behavior therapy (CBT). In J. K. Zeig (Ed.), *The evolution of psychotherapy*. New York: Brunner/Mazel.

Ellis, A. (1987). The impossibility of achieving consistently good mental health. *American Psychologist, 42*, 364–375.

Ellis, A. (1989). Comments on my critics. In M. E. Bernard & R. DiGiuseppe (Eds.), *Inside rational-emotive therapy: A critical appraisal of the theory and therapy of Albert Ellis* (pp. 199–233). San Diego, CA: Academic Press.

Ellis, A. (1990). Rational-emotive therapy. In J. K. Zeig & W. M. Munion (Eds.), *What is psychotherapy? Contemporary perspectives.* San Francisco: Jossey-Bass.

Ellis, A. (1991). Using RET effectively: Reflections and interview. In M. Bernard (Ed.), *Using rational-emotive therapy effectively: A practitioner's guide.* New York: Plenum Press.

Ellis, A. (1992a). My early experiences in developing the practice of psychology. *Professional Psychology: Research and Practice, 23*, 7–10.

Ellis, A. (1992b). The revised ABCs of rational-emotive therapy (RET). In J. K. Zeig (Ed.), *The evolution of psychotherapy: The second conference* (pp. 79–91). New York: Brunner/Mazel.

Ellis, A. (1994a). *Reason and emotion in psychotherapy* (rev. ed.).New York: Birch Lane Press.

Ellis, A. (1994b). Rational emotive behavior therapy approaches to obsessive-compulsive disorder (OCD). *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 12*, 121–141.

Ellis, A. (1995a). Fundamentals of REBT for the 1990s. In W. Dryden (Ed.), *Rational emotive behavior therapy: A reader* (pp. 1–30). London: Sage.

Ellis, A. (1995b). Reflections on rational emotive therapy. In M. J. Mahoney et al. (Eds.), *Cognitive and constructive psychotherapies: Theory, research, and practice* (pp. 69–73). New York: Springer/ Washington, DC: American Psychological Association.

Ellis, A. (1995c). Rational-emotive therapy approaches to overcoming resistance. In W. Dryden (Ed.), *Rational emotive behavior therapy* (pp. 184–211). London: Sage.

Ellis, A. (1996a). *Better, deeper, and more enduring brief therapy: The rational emotive behavior therapy approach.* New York: Brunner/Mazel.

Ellis, A. (1996b). Responses to criticism of rational emotive behavior therapy (REBT) by Ray DiGiuseppe, Frank Bond, Windy Dryden, Steve Weinrach, and Richard Wessler. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 14*, 97–120.

Ellis, A. (1997a). The evolution of Albert Ellis and rational emotive behavior therapy. In J. K. Zeig (Ed.), *The evolution of psychotherapy: The third conference* (pp. 69–78). New York: Brunner/Mazel.

Ellis, A. (1997b). REBT with obsessive-compulsive disorder. In J. Yankura & W. Dryden (Eds.), *Using REBT with common psychological problems*. New York: Springer.

Ellis, A. (1998a). How rational emotive behavior therapy be-longs in the constructivist camp. In M. F. Hoyt (Ed.), *Handbook of constructive therapies: Innovative approaches for leading practitioners* (pp. 83–99). San Francisco: Jossey-Bass.

Ellis, A. (1998b). The biological basis of human irrationality. In A. Ellis & S. Blau (Eds.), *The Albert Ellis reader* (pp. 271–291). Secaucus, NJ: Carol.

Ellis, A. (1999a). Treatment of borderline personality disorder with rational emotive behavior therapy. In C. R. Cloninger (Ed.), *Personality and psychopathology*. Washington, DC: American Psychiatric Press.

Ellis, A. (1999b). Early theories and practices of rational emotive behavior therapy and how they have been augmented and revised during the last three decades. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 17*, 69–93.

Ellis, A. (1999c). Why rational-emotive therapy to rational emotive behavior therapy? *Psychotherapy, 36*, 154–159.

Ellis, A. (1999d). Rational emotive behavior therapy as an internal control psychology. *International Journal of Reality Therapy, 19*, 4–11.

Ellis, A. (1999e). *How to make yourself happy and remarkably less disturbable.* Atascadero, CA: Impact.

Ellis, A. (2001). Rational and irrational aspects of countertrans- ference. *Journal of Clinical Psychology, 57*, 991–1004.

Ellis, A. (2002). *Overcoming resistance: A rational emotive behav- ior therapy integrated approach* (2nd ed.). New York: Springer.

Ellis, A. (2003). How to deal with your most difficult client— you. *Journal of Rational Emotive & Cognitive Behavior Ther-apy, 21*, 203–213.

Ellis, A. (2004a). Why I (really) became a therapist. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy, 22*, 73–77.

Ellis, A. (2004b). Post-September 11 perspectives on religion, spirituality, and philosophy in the personal and professional lives

of selected REBT cognoscenti: A response to my col-leagues. *Journal of Counseling and Development, 82*, 439–442.

Ellis, A. (2004c). Why rational emotive behavior therapy is the most comprehensive and effective form of behavior therapy. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 22*, 85–92.

Ellis, A. (2005a). *The myth of self-esteem: How Rational Emotive Behavior Therapy can change your life forever*. Amherst, NY: Prometheus Books.

Ellis, A. (2005b). Rational-emotive behavior therapy. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies* (pp. 166– 201). Belmont, CA: Brooks/Cole.

Ellis, A., & Dryden, W. (1997). *The practice of rational emotive behavior therapy* (2nd ed.). New York: Springer.

Ellis, A., & Joffe, D. (2002). A study of volunteer clients who experienced live sessions of rational emotive behavior therapy in front of a public audience. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy, 20*, 151–158.

Ellis, A., & MacLaren, C. (1998). *Rational emotive behavior therapy: A therapist's guide*. Atascadero, CA: Impact.

Ellis, A., & MacLaren, C. (2005). *Rational emotive behavior therapy: A therapist's guide* (2nd ed.). Atascadero, CA: Impact.

Emmelkamp, P. M. G. (1990). Anxiety and fear. In A. S. Bel-lack, M. Hersen, & A. E. Kazdin (Eds.), *International handbook of behavior modification and therapy* (2nd ed., pp. 283–305). New York: Plenum Press.

Emmelkamp, P. M. (2004). Behavior therapy with adults. In M. J. Lambert (Ed.), *Bergin and Garfield's handbook of psychotherapy and behavior change* (5th ed., pp. 393–446). New York: Wiley.

Engles, G. I., Garnefski, N., & Diekstra, R. F. (1993). Efficacy of rational-emotive therapy: A quantitative analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61*, 1083–1090. Enns, C. Z. (1987). Gestalt therapy and feminist therapy: A proposed integration. *Journal of Counseling and Develop-ment, 66*, 93–95.

Enns, C. Z. (1993). Twenty years of feminist counseling and therapy: From naming biases to implementing multifaceted practice. *The Counseling Psychologist, 21*, 3–87.

Enns, C. Z. (1995). Toward integrating feminist psychotherapy and feminist philosophy. *Professional Psychology: Research and Practice, 23*, 453–466.

Enns, C. Z. (2004). *Feminist theories and feminist psychotherapies: Origins, themes, and variations* (2nd ed.). New York: Haworth Press.

Enns, C. Z. (2000). Gender issues in counseling. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Handbook of counseling psy-chology* (3rd ed., pp. 601–669). New York: Wiley.

Enns, C. Z., & Hackett, G. (1990). Comparison of feminist and nonfeminist women's reactions to variants of nonsexist and feminist counseling. *Journal of Counseling Psychology, 37*, 33–40.

Enns, C. Z., McNeilly, C. L., Corkery, J. M., & Gilbert, M. S. (1995). The debate about delayed memories of child sexual abuse: A feminist perspective. *The Counseling Psychologist, 23*, 181–279.

Enright, J. B., (1970). An introduction to gestalt techniques. In J. Fagan & I. L. Shepherd (Eds.), *Gestalt therapy now* (pp. 107–124). New York: Harper & Row.

Enron, J. B., & Lund, T. W. (1996). *Narrative solutions in brief therapy*. New York: Guilford Press.

Epston, D. (1992). Temper tantrum parties: Saving face, losing face, or going off your face! In D. Epston, & M. White. *Experience, contradiction, narrative & imagination: Selected papers of David Epston and Michael White*. South Australia: Dulwich Centre Publications.

Epston, D., & Maisel, R. (2006). The history of the archives of resistance: Anti-anorexia/anti-bulemia. Retrieved from http://www.narrativeapproaches.com/antianorexia%20folder/ anti_anorexia_index.htm

Erikson, E. (1959). *Identity and the life cycle*. NY: International Universities Press.

Ernst, C., & Angst, J. (1983). *Birth order*. New York: Springer. Espin, O. M. (1993). Feminist therapy: Not for or by white women only. *The Counseling Psychologist, 21*, 103–108.

Espin, O. M. (1994). Feminist approaches. In L. Comas-Diaz & B. Greene (Eds.), *Women of color: Integrating ethnic and gender identities in psychotherapy* (pp. 265–286). New York: Guilford Press.

Etchison, M., & Kleist, D. M. (2000). Review of narrative therapy: Research and utility. *The Family Journal: Counsel-ing and Therapy for Couples and Families, 8*, 61–66.

European Brief Therapy Association. (2007). European Brief Therapy Association outcome study: Research definition description of the treatment. Retrieved January 5, 2007, from http://www.ebta.nu/page2/page30/page30.html

Evans, J., Hernon, J. Lewis, G., Araya, R., & Wolke, D.(2005). Negative self-schemas and the onset of depression in women: longitudinal study. *British Journal of Psychiatry, 186*, 302–307.

Evans, K. M., Kincade, E. A., Marbley, A. F., & Seem, S. R. (2005). Feminism and feminist therapy: Lessons from the past and hopes for the future. *Journal of Counseling and Development, 81*, 269–277.

Eysenck, H. J. (1952). The effects of psychotherapy: An evaluation. *Journal of Consulting Psychology, 16*, 319–321.

Eysenck, H. J. (1960). Learning theory and behavior therapy. In H. J. Eysenck (Ed.), *Behaviour therapy and the neuroses* (pp. 4–21). New York: Macmillan.

Eysenck, H. J., & Wilson, G. D. (1973). *The experimental study of Freudian theories*. London: Methuen.

Falicov, C. J., & Brudner-White, L. (1983). The shifting family triangle: The issue of cultural and contextual rela-tivity. In J. C. Hansen & C. J. Falicov (Eds.), *Cultural perspectives in family therapy* (pp. 51–67). Rockville, MD: Aspen Systems.

Fernbacher, S. (2005). Cultural influences and considerations in gestalt therapy. In A. L. Woldt & S. M. Toman (Eds.), *Gestalt therapy: History, theory and practice* (pp. 117–132). Thousand Oaks, CA: Sage.

Ferster, C. B. (1983). Behavioral approaches to depression. In T. Millon (Ed.), *Theories of personality and psychopathology* (3rd ed., pp. 372–383). New York: Holt, Rinehart & Winston.

Fiebert, M. S. (1997). In and out of Freud's shadow: A chronology of Adler's relationship with Freud. *Journal of Individual Psychology, 53*, 241–269.

Field, N. P., & Horowitz, M. (1998). Applying an empty-chair monologue paradigm to examine unresolved grief. *Psychiatry, 61*, 279–287.

Fine, R. (1979). *A history of psychoanalysis*. New York: Columbia University Press.

Fisch, R. (1990). To thine own self be true. . . . Ethical issues in strategic therapy. In J. K. Zeig, S. G. Gilligan, et al. (Eds.), *Brief therapy: Myths, methods and metaphors* (pp. 429–436). New York: Brunner/Mazel.

Fischer, A. R., & Good, G. E. (2004). Women's feminist consciousness, anger, and psychological distress. *Journal of Counseling Psychology, 51*, 437–446.

Fischer, A. R., Jome, L. M., & Atkinson, D. R. (1998). Reconceptualizing multicultural counseling: Universal healing conditions in a culturally specific context. *The Counseling Psychologist, 26*, 525–588.

Fischer, C. T. (1991). Phenomenological-existential psy-chotherapy. In M. Hersen, A. E. Kazdin, & A. S. Bellack (Eds.), *The*

clinical psychology handbook, (2nd ed., pp. 534–550). New York: Pergamon Press.

Fischer, C. T., McElwain, B., & DuBoise, J. T. (2000). Existen-tial approaches to psychotherapy. In C. R. Snyder & R. E. Ingram (Eds.), *Handbook of psychological change* (pp. 243–257).

New York: Wiley.

Fischer, S. K. (1993). A proposed Adlerian theoretical frame-work and intervention techniques for gay and lesbian cou-ples. *Journal of Individual Psychology, 49*, 438–449.

Fishman, D. B., & Franks, C. M. (1997). The conceptual evolu-tion of behavior therapy. In P. L. Wachtel & S. B. Messer (Eds.), *Theories of psychotherapy: Origins and evolution* (pp. 131–180). Washington, DC: American Psychological Association.

Fitzgerald, L., & Nutt, R. (1986). The Division 17 principles con-cerning the counseling/psychotherapy of women: Rationale and implementation. *The Counseling Psychologist, 14*, 180–216.

Flores, L. Y., Carrubba, M. D., Good, G. E. (2006). Feminism and Mexican American adolescent women: Examining the psychometric properties of two measures. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences, 28*, 48–64.

Foa, E. B., & Franklin, M. E. (1999). Cognitive behavior therapy. In M. Hersen & A. S. Bellack (Eds.), *Handbook of comparative interventions for adult disorders* (pp. 359–377). New York: Wiley.

Fodor, I. G. (1985). Assertiveness training for the eighties: Mov-ing beyond the personal. In L. B. Rosewater & L. E. A. Walk-er (Eds.), *Handbook of feminist therapy: Women's issues in psychotherapy* (pp. 257–265). New York: Springer.

Fonagy, P., & Target, M. (1996). Prediction of outcome of child psychoanalysis: A retrospective study of 763 cases at the Anna Freud Center. *Journal of the American Psychoanalytic Association, 44*, 27–77.

Forisha, B. L. (1981). Feminist psychotherapy II. In R. J. Corsini (Ed.), *Handbook of innovative psychotherapies* (pp. 315–332). New York: Wiley.

Fosshage, J. L. (2003). Contextualizing self psychology and rela-tional psychoanalysis: Bi-directional influence and proposed synthesis. *Contemporary Psychoanalysis, 39*, 411–448. Fow-ers, B. J., Applegate, B., Tredinnick, M., & Slusher, J. (1996). His and her individualisms? Sex bias and individu-alism in psychologists' responses to case vignettes. *Journal of Psy-chology, 130*, 159–174.

Frank, J. D., & Frank, J. B. (1991). Persuasion and healing: A comparative study of psychotherapy (3rd ed.). Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Frankel, J. B. (1998). Are interpersonal and relational psycho- analysis the same? *Contemporary Psychoanalysis, 34*, 485–500.

Frankl, V. (1963). *Man's search for meaning: An introduction to logotherapy*. New York: Pocket Books.

Frankl, V. E. (1984). *Man's search for meaning*. New York:

Pocket Books.

Franks, C. M., & Barbrack, C. R. (1990). Behavior therapy with adults: An integrative perspective for the nineties. In M. Hersen, A. E. Kazdin, & A. S. Bellack (Eds.), *The clin-ical psychology handbook* (2nd ed., pp. 551–566). New York: Pergamon Press.

Freedman, J., & Combs, G. (1996). Narrative therapy: The social construction of preferred realities. New York: Norton.

Freeman, A., Schrodt, G. R., Gilson, M., & Ludgate, J. W. (1993). Group cognitive therapy with inpatients. In J. H. Wright, M. E. Thase, A. T. Beck, & J. W. Ludgate (Eds.), *Cognitive therapy with inpatients: Developing a cognitive milieu* (pp. 121–153), New York: Guilford Press.

Freire, E. S., Koller, S. H., Piason, A., & da Silva, R. B. (2005). Person-centered therapy with impoverished, maltreated, and neglected children and adolescents in Brazil. *Journal of Men-tal Health Counseling, 27*, 225–237.

Freud, A. (1936). *The ego and the mechanisms of defense*. Madi-son, CT: International Universities Press.

Freud, A. (1974). Introduction to psychoanalysis: Lectures for child analysts and teachers. *In the Writings of Anna Freud* (p. 200). Oxford, England: International Universities Press.

Freud, S. (1909). Analysis of a phobia in a five-year-old boy. In *Collected papers of Sigmund Freud* (Vol. 3, pp. 49–295). New York: Basic Books.

Freud, S. (1910). The Origin and Development of Psychoanaly-sis. *American Journal of Psychology, 21*, 181–218. Retrieved from http:// psychclassics.yorku.ca /Freud/ Origin/ index.htm

Freud, S. (1949). *An outline of psycho-analysis*. New York: Nor-ton. (Originally published 1940)

Freud, S. (1952). *A general introduction to psycho-analysis*. (J. Riviere, Trans.). New York: Washington Square. (Original work published 1920)

Freud, S. (1953). The interpretation of dreams. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psycho-logical works of Sigmund Freud, Vol. 4* (pp. 1–626). London: Hoga-rth. (Original work published 1900)

Freud, S. (1955a). Beyond the pleasure principle. In J. Stra-chey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psycho-logical works of Sigmund Freud, Vol. 18* (pp. 1–66). London: Hogarth. (Original work published 1920)

Freud, S. (1955b). From the history of an infantile neurosis. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the com-plete psychological works of Sigmund Freud, Vol. 17* (pp. 7–122). London: Hogarth. (Original work pub-lished 1918)

Freud, S. (1957a). "Wild" psycho-analysis. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychologi-cal works of Sigmund Freud, Vol. 11* (pp. 219–227). London: Hogarth. (Original work published 1910)

Freud, S. (1957). Repression. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, Vol. 14* (pp. 146–158). London: Hogarth. (Original work published 1915)

Freud, S. (1958). Observations on transference love. In J. Stra-chey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, Vol. 12* (pp. 157–171). London: Hogarth. (Original work published 1915)

Freud, S. (1958). On beginning the treatment. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychologi-cal works of Sigmund Freud, Vol. 12* (pp. 121–144). London: Hogarth. (Original work published 1913)

Freud, S. (1958). Recommendations to physicians practicing psycho-analysis. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The stan-dard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, Vol. 12* (pp. 109–120). London: Hogarth. (Original work published 1912)

Freud, S. (1961). The ego and the id. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, Vol. 19* (pp. 13–59). London: Hoga-rth Press. (Original work published 1923)

Freud, S. (1961). Some psychological consequences of the ana-tomical distinction between the sexes. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psycho-logical works of Sigmund Freud, Vol. 19* (pp. 243–258). London: Hogarth. (Original work published 1925)

Freud, S. (1963). Introductory lectures on psycho-analysis, Part III. General theory of the neuroses. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychologi-cal works of Sigmund Freud, Vol. 16* (pp. 243–463). London: Hogarth. (Original work published 1917)

Freud, S. (1964a). New introductory lectures on psycho-analysis.

In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, Vol. 22* (pp. 3–182). London: Hogarth. (Original work published 1933)

Freud, S. (1964b). An outline of psychoanalysis. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, Vol. 23* (pp. 141–207). London: Hog-arth. (Original work published 1940)

Freud, S. (1989a). An autobiographical study. In P. Gay (Ed. and Trans.), *The Freud reader.* New York: Norton. (Original work published 1925)

Freud, S. (1989b). Three essays on the theory of sexuality. In P. Gay (Ed. and Trans.), *The Freud reader*. New York: Norton. (Original work published 1924)

Friedan, B. (1963). *The feminine mystique*. New York: Norton.

Friedlander, M. L. (2001). Family therapy research: Science into practice, practice into science. In M. P. Nichols & R. C. Schwartz (Eds.), *Family therapy: Concepts and methods* (pp. 485–521). Boston: Allyn & Bacon.

Friedlander, M. L., Heatherington, L., & Marrs, A. (2000). Re-sponding to blame in family therapy: A narrative/construc-tionist perspective. *American Journal of Family Therapy, 28*, 133–146.

Friedman, E. H. (1991). Bowen theory and therapy. In A. S. Gurman & D. P. Kniskern (Eds.), *Handbook of Family ther-apy* (Vol. 2, pp. 134–170). New York: Brunner/Mazel.

Friedman, N. (2003). Bringing together some early and later gestalt therapy theory concepts. *International Gestalt Jour-nal, 26*, 59–78.

Fuller, G. B., & Fuller, D. L. (1999). Reality therapy ap-proaches. In H. T. Prout & D. T. Brown (Eds.), *Counseling and psychotherapy with children and adolescents* (pp. 302–350). New York: Wiley.

Gaffan, E. A., Tsaousis, I., Kemp-Wheeler, S. M. (1995). Researcher allegiance and meta-analysis: The case of cognitive therapy for depression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 63*, 966–980.

Galatzer-Levy, R. M., Bachrach, H., Skolnikoff, A., & Wal-dron, S. (2000). *Does psychoanalysis work?* New Haven, CT: Yale University Press.

Garfield, S. L. (1989). The client-therapist relationship in rational-emotive therapy. In M. E. Bernard & R. DiGiuseppe (Eds.), *Inside rational-emotive therapy*. New York: Academic Press.

Garfield, S. L. (1995). The client-therapist relationship in rational emotive therapy. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 13*, 101–116.

Gay, P. (1988). *Freud: A life for our time*. New York: Norton.

Gay, P. (Ed. and Trans.). (1989). *The Freud reader*. New York: Norton.

Geller, J. D., Norcross, J. C., & Orlinsky, D. E. (2005). The question of personal therapy. In J. D. Geller, J. C. Norcross, & D. E. Orlinsky (Eds.), *The psychotherapist's own psychotherapy* (pp. 3–11). New York: Oxford University Press.

Gendlin, E. T. (1990). The small steps of the therapy process: How they come and how to help them come. In G. Lietaer, J. Rombauts, & R. Van Balen (Eds.), *Client-centered and experiential psychotherapy in the nineties.* Louvain, Belgium: Leuven University Press.

Gendlin, E. T. (1996). *Focusing-oriented psychotherapy: A manual of the experiential method.* New York: Guilford Press.

Gentry, J. M., Winer, J. L., Sigelman, C. K., & Phillips, F. L. (1980). Adlerian lifestyle and vocational preference. *Journal of Individual Psychology, 36*, 80–86.

Ghent, E. (2001). Relations: Introduction to the first IARPP Conference. *IARPP E-News, 1(2).* Retrieved from http:// www. iarpp.org/html/resources/newsletter_1_1.cfm#article4.

Ghent, E. (2002). Relations: Introduction to the first IARPP Conference. *IARPP E-News, 1(2)*. Retrieved April 26, 2007, from http://www.iarpp.org/html/resources/newsletter_1_1. cfm# article4.

Gilbert, L. A. (1980). Feminist therapy. In A. M. Brodsky & R. T. Hare-Mustin (Eds.), *Women and psychotherapy* (pp. 245–265). New York: Guilford Press.

Gilbert, L. A., & Rader, J. (2007). Feminist counseling. In A. Rochlen (Ed.), *Applying counseling theories: An on-line, case based approach* (pp. 225–238). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Gilbert, L. A., & Scher, M. (1999). *Gender and sex in counseling and psychotherapy*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

Gingerich, W. J., & Eisengart, S. (2000). Solution-focused brief therapy: A review of the outcome research. *Family Process, 39*, 477–577.

Glass, C. R., & Arnkoff, D. B. (1992). Behavior therapy. In D. K. Freedheim (Ed.), *History of psychotherapy: A century of change* (pp. 587–628). Washington, DC: American Psychological Association.

Glasser, W. (1965). *Reality therapy: A new approach to psychiatry*. New York: Harper & Row.

Glasser, W. (1968). *Schools without failure*. New York: HarperCollins.

Glasser, W. (1976). *Positive addiction*. New York: Harper & Row.

Glasser, W. (1990). *The quality school*. New York: HarperCollins.

Glasser, W. (1992a). Reality therapy. In J. K. Zeig (Ed.), *The evo-lution of psychotherapy: The second conference* (pp. 270–278). New York: Brunner/Mazel.

Glasser, W. (1992b). Response by Dr. Glasser. In J. K. Zeig (Ed.), *The evolution of psychotherapy: The second conference* (pp. 282–283). New York: Brunner/Mazel.

Glasser, W. (1998). *Choice theory: A new psychology of personal freedom*. New York: HarperCollins.

Glasser, W. (2000a). *Counseling with choice theory: The new reality therapy*. New York: HarperCollins.

Glasser, W. (2000b). *Reality therapy in the year 2000.* Paper presented at the Evolution of Psychotherapy Conference, Ana-heim, CA. Retrieved from http://www.wglasserinst. com/rt2000.htm

Glasser, W. (2002). *Unhappy teenagers: A way for parents and teachers to reach them*. New York: HarperCollins.

Glasser, W. (2003). *Warning: Psychiatry can be hazardous to your mental health.* New York: HarperCollins.

Glasser, W. (2004). A new vision for counseling. *The Family Journal: Counseling for Couples and Families, 12*, 339–341.

Glasser, W. (n.d.). Focusing on chemistry instead of compassion: Psychiatry takes another step in the wrong direction. Retrieved November 23, 2001, from http://www. wglasser-inst.com/chemistry.htm

Glasser, W., & Glasser, C. (2000). *Getting together and staying to-gether: Solving the mystery of marriage*. New York: HarperCollins.

Glasser, W., & Wubbolding, R. (1995). Reality therapy. In R. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies* (5th ed., pp. 293–321). Itasca, IL: Peacock.

Gloaguen, V., Cottraux, J., Cucherat, M., & Blackburn, I. M. (1998). A meta-analysis of the effects of cognitive therapy in depressed patients. *Journal of Affective Disorders, 49*, 59–72.

Gloaguen, V., Cottraux, J., Cucherat, M., & Blackburn, I. (1998). A meta-analysis of the effects of cognitive therapy in de-pressed patients. *Journal of Affective Disorders, 49*, 59–72.

Gochman, S. I., Allgood, B. A., & Geer, C. R. (1982). A look at today's behavior therapists. *Professional Psychology, 13*, 605–609.

Golann, S. (1988). On second-order family therapy. *Family Pro-*

cess, 27, 51–65.

Gold, J., & Stricker, G. (2006). Introduction: An overview of psychotherapy integration. In G. Stricker & J. Gold (Eds.), *A Casebook of Psychotherapy Integration* (pp. 3–16). Washington, DC: American Psychological Association.

Goldfried, M. R., & Davison, G. C. (1994). *Clinical behavior therapy.* New York: Wiley.

Goldfried, M. R., & Norcross, J. C. (1995). Integrative and eclectic therapies in historical perspective. In B. Bongar & L. E. Beutler (Eds.), *Comprehensive textbook of psychotherapy* (pp. 254–273). New York: Oxford University Press.

Gonzales, J. E., Nelson, J. R., Gutkin, T. B., Saunders, A., Galloway, A., & Shwery, C. S. (2004). Rational Emotive Therapy with children and adolescents: A meta-analysis. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 12*, 222–235.

Good, G. E., Gilbert, L., & Scher, M. (1990). Gender aware therapy: A synthesis of feminist therapy and knowledge about gender. *Journal of Counseling and Development, 68*, 376–380.

Good, G., Thoreson, R., & Shaughnessy, P. (1995). Substance use, confrontation of impaired colleagues, and psychological functioning among counseling psychologists: A national survey. *The Counseling Psychologist, 23*, 703–720.

Goodman, R. F., Morgan, A. V., Juriga, S., & Brown, E. J. (2004). Letting the story unfold: A case of client-centered therapy for childhood traumatic grief. *Harvard Review of Psychiatry, 12*, 199–212.

Goodyear, R. K., Murdock, N. L., Lichtenberg, J. W., McPherson, R. S., Koetting, K. K., & Petren, S. (in press). Stability and change in counseling psychologists' identities, roles, functions, and career satisfaction across fifteen years. *The Counseling Psychologist*.

Gossette, R. L., & O'Brien, R. M. (1992). The efficacy of rational emotive therapy in adults: Clinical fact or psychometric artifact? *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry, 23*, 9–24.

Gould, R. A., Buckminster, S., Pollack, M. H., Otto, M. W., & Yap, L. (1997). Cognitive-behavioral and pharmacological treatment for social phobia: A meta-analysis. *Clinical Psychology, 4*, 291–306.

Grawe, K., Caspar, F., & Ambuhl, H. (1990). Differentielle psychotherapieforschung: Vier therapieformen. *Vergleich. Zeitschrift fur Klinische Psychologie, 19*, 287–376.

Gray, J. (1992). *Men are from Mars, women are from Venus.* New York: HarperCollins.

Grazioli, R., & Terry, D. J. (2000). The role of cognitive vul-nerability and stress in the prediction of postpartum depres-sive symptomatology. *British Journal of Clinical Psychology, 39*, 329–347.

Greenan, D. E. (1996). Men and dependency: The treatment of a same-sex couple. In S. Minuchin, W. Lee, & G. M. Simon (Eds.), *Mastering family therapy: Journeys of growth and transformation* (pp. 175–192). New York: Wiley.

Greenberg, J., Pyszczynski, T., Soloman, S., Rosenblatt, A., Veeder, M., Kirkland, S., & Lyon, D. (1990). Evidence for terror man-agement theory II: The effects of mortality salience on reac-tions to those who threaten or bolster the cultural worldview. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*, 308–318.

Greenberg, J. R. (1999). Theoretical models and the analyst's neutrality. In S. A. Mitchell & L. Aron (Eds.), *Relational psychoanalysis: The emergence of a tradition* (pp. 133–152). Hillsdale, NJ: Analytic Press.

Greenberg, J. R., & Mitchell, S. A. (1983). *Object relations in psychoanalytic theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Greenberg, L. S., & Dompierre, L. M. (1981). Specific effects of gestalt two-chair dialogue on intrapsychic conflict in counseling. *Journal of Counseling Psychology, 28*, 288–294.

Greenberg, L., Elliott, R., & Lietaer, G. (1994). Research on experiential psychotherapies. In A. E. Bergin & S. L. Garfield (Eds.), *Handbook of psychotherapy and behavior change* (4th ed., pp. 509–539). New York: Wiley.

Greenberg, L. S., Elliott, R., Watson, J. C., & Bohart, A. C. (2001). Empathy. *Psychotherapy, 38*, 380–384.

Greenberg, L. S., & Foerster, F. S. (1996). Task analysis exemplified: The process of resolving unfinished business. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64*, 439–446. Re-trieved from http://spider.apa.org/ftdocs/ccp/1996/june/ccp6434390.html

Greenberg, L. S., Goldman, R., & Angus, L. (2001). The York II psychotherapy study on experiential therapy of depres-sion. Unpublished manuscript, York University. Cited in Elliot et al., 2004.

Greenberg, L. S., & Rice, L. N. (1997). Humanistic approaches to psychotherapy. In P. L. Wachtel & S. B. Messer (Eds.), *Theories of psychotherapy: Origins and evolution* (pp. 97–130). Washington, DC: American Psychological Association.

Greenberg, L. S., Rice, L. N., Rennie, D. L., & Toukmanian, S. G. (1991). York University psychotherapy research program. In L. E. Beutler & M. Crago (Eds.), *Psychotherapy research: An international review of programmatic studies* (pp. 175–182). Washington, DC: American Psychological Association.

Greenberg, L. S., & Watson, J. C. (1998). Experiential therapy of depression: Differential effects of client-centered relationship conditions and active experiential interventions. *Psychotherapy Research, 8*, 210–224.

Greenberg, L. S., Watson, J. C., & Lietaer, G. (1998). *Handbook of experiential psychotherapy.* New York: Guilford Press.

Greene, G. J., Hamilton, N., & Rolling, M. (1986). Differentiation of self and psychiatric diagnosis: An empirical study. *Family Therapy, 13* (2), 187–194.

Greene, G. J., & Mabee, T. F. (1992). Differentiation of self and marital adjustment of clinical and nonclinical spouses. In B. J. Brothers (Ed.), *Couples therapy, multiple perspectives: In search of universal threads* (pp. 133–151). New York: Haworth Press.

Greever, K. B., Tseng, M. S., & Friedland, B. U. (1973). Development of the Social Interest Index. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 41*, 454–458.

Grieger, R. (1989). A client's guide to rational-emotive therapy (RET). In W. Dryden & P. Trower (Eds.), *Cognitive psy-chotherapy: Stasis and change.* London: Cassel.

Grosskurth, P. (1986). *Melanie Klein: Her world and her work.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Guerin, K., & Guerin, P. (2002). Bowenian family therapy. In J. Carlson & D. Kjos (Eds.), *Theories and strategies of fam-ily therapy* (pp. 126–157). Boston: Allyn & Bacon.

Guerin, P. J., & Chabot, D. R. (1995). Development of family systems theory. In D. K. Freedheim (Ed.), *History of psychotherapy: A century of change* (pp. 225–260). Washington, DC: American Psychological Association.

Guerin, P. J., Fogarty, T. F., Fay, L. F. & Kautto. J. G. (1996). *Working with relationship triangles: The one-two-three of psy-chotherapy*. New York: Guilford Press.

Gurlin, F., & Guzzetta, R. A. (1977). Existentialism: Toward a theory of psychotherapy for women. *Psychotherapy: Theory, Research, and Practice, 14*, 262–266.

Gurman, A. S., & Fraenkel, P. (2002). The history of couple therapy: A millennial review. *Family Process, 41*, 199–260.

Gurman, A. S., & Kniskern, D. P. (1981). *Handbook of family therapy.* New York: Brunner/Mazel.

Guterman, J. T. (2006). *Mastering the art of Solution-focused counseling.* Alexandria, VA: American Counseling Association.

Guterman, J. T., & Leite, N. (2006). Solution-focused counseling for clients with religious and spiritual concerns. *Counseling and Values, 51,* 39–52.

Haaga, D. A., Dyck, M. J., & Ernst, D. (1991). Empirical status of cognitive theory of depression. *Psychological Bulletin, 110,* 215–236.

Haaga, D. A. F., & Davison, G. C. (1989). Slow progress in rational-emotive therapy outcome research: Etiology and treatment. *Cognitive Therapy and Research, 13,* 493–508.

Haaga, D. A. F., & Davison, G. C. (1993). An appraisal of rational-emotive therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61,* 215–220.

Haber, R. (2002). Virginia Satir: An integrated, humanistic approach. *Contemporary Family Therapy, 24* (1), 23–34.

Hackett, G., Enns, C. Z., & Zetzer, H. A. (1992). Reactions of women to nonsexist and feminist counseling: Effects of counselor orientation and mode of information delivery. *Journal of Counseling Psychology, 39*, 321–330.

Hagan, K. L. (1993). *Fugitive information: Essays from a feminist hothead*. New York: HarperCollins.

Hajzler, D. J., & Bernard, M. E. (1991). A review of rational-emotive education outcome studies. *School Psychology Quarterly, 6* (1), 27–49.

Haldeman, D. C. (1994). The practice and ethics of sexual ori-entation conversion therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 62*, 221–227.

Haley, J. (1963). *Strategies of psychotherapy*. New York: Grune & Stratton.

Haley, J. (1969). *The power tactics of Jesus Christ and other stories.* New York: Grossman.

Haley, J. (1973). *Uncommon therapy: The psychiatric techniques of Milton H. Erickson, M. D.* New York: Norton.

Haley, J. (1980). *Leaving home: The therapy of disturbed young people.* New York: McGraw-Hill.

Haley, J. (1984). *Ordeal therapy*. San Francisco: Jossey-Bass.

Haley, J. (1987). *Problem-solving therapy*(2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.

Haley, J., & Madanes, C. (1981). Dimensions of family ther-apy. In C. Madanes, *Strategic family therapy* (pp. 1–18). San Francisco: Jossey-Bass.

Haley, J., & Richeport-Haley, M. (2003). *The art of strategic therapy*. New York: Brunner-Routledge.

Hall, C. S. (1954). *A primer of Freudian psychology*. New York: Mentor.

Hamilton, N. G. (1988). *Self and others: Object relations*. Northvale, NJ: Jason Aronson.

Hamilton, N. G. (1989). A critical review of object relations. *American Journal of Psychiatry, 146* (12), 1552–1560.

Hampton, B. R. (1991). Ethical issues in the practice of strate gic therapy. *Psychotherapy in Private Practice, 9* (2), 47–59.

Hare-Mustin, R. T. (1994). Discourses in the mirrored room: A postmodern analysis of therapy. *Family Process, 33,* 19–35.

Harman, R. L. (Ed.). (1990). *Gestalt therapy discussions with the masters.* Springfield, IL: Charles C. Thomas.

Harrington, N. (2006). Frustration intolerance beliefs: Their relationship with depression, anxiety, and anger, in a clinical population. *Cognitive Therapy and Research, 30*, 699–709.

Harris, S., Davies, M. F., & Dryden, W. (2006). An experimental test of a core REBT hypothesis: Evidence that irrational beliefs lead to physiological as well as psychological arousal. *Journal of Rational Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 24*, 101–111.

Hartmann, H. (1939). Ego psychology and the problem of adaptation. NY: International Universities Press

Harvey, D. M., Curry, C. J., & Bray, J. H. (1991). Individuation and intimacy in intergenerational relationships and health patterns across two generations. *Journal of Family Psychology, 5*, 204–236.

Harvey, V. S., & Retter, K. (1995). The development of the basic needs survey. *Journal of Reality Therapy, 15* (1), 76–80.

Hayes, S. C. (2002). Acceptance, mindfulness and science. *Clinical Psychology, 9*, 101–106.

Hayes, S. C., Luoma, J. B., Bond, F. W., Masuda, A., & Lillis, J. (2006). Acceptance and commitment therapy: Model, processes and outcomes. *Behavior Research and Therapy, 44*, 1–25.

Hayes, S. C., Strosahl, K. D., & Wilson, K. G. (1999). *Acceptance and commitment therapy. An experiential approach to behavior change*. New York: Guilford Press. Hays, P. A., & Iwamasa, G. Y. (2006). *Culturally responsive cognitive-behavioral therapy*. Washington, DC: American Psychological Association.

Hayward, M. (2003). Critiques of narrative therapy: A personal response. *ANZIFT, 24*, 183–189.

Henry, W. P., Strupp, H. H., Schacht, T. E., & Gaston, L. (1994). Psychodynamic approaches. In A. E. Bergin & S. L. Garfield (Eds.), *Handbook of psychotherapy and behavior change* (pp. 467–508). New York: Wiley.

Hensley, P. L., Nadiga, D., & Uhlenhuth, E. H. (2004). Long-term effectiveness of cognitive therapy in major depressive disorder. *Depression and Anxiety, 20*, 1–7.

Heppner, P. P., Kivlighan, D. M., Jr., & Wampold, B. E. (2007). *Research design in counseling* (3rded.) Pacific Grove, CA: Thompson-Brooks/Cole.

Herrington, A. N., Matheny, K. B., Curlette, W. L., McCarthy, C. J., & Penick, J. (2005). Lifestyles, coping resources, and negative life events as predictors of emotional distress in university women. *Journal of Individual Psychology, 61*, 343–364.

Hettema, J., Steele, J., & Miller, W. R. (2005). Motivational in- terviewing. *Annual Review of Clinical psychology, 1*, 91–111.

Hill, C. E. (2004). *Helping skills: Facilitating exploration, insight, and action*. Washington, DC: American Psychological Association.

Hill, C. E., & Corbett, M. M. (1993). A perspective on the history of process and outcome research in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology, 30,* 3–24.

Hoffman, E. (1994). *The drive for self.* Reading, MA: Addison-Wesley.

Hoffman, S. G. (2006). The importance of culture in cognitive and behavioral practice. *Cognitive and Behavioral Practice, 13,* 243–245.

Holdstock, L. (1990). Can client-centered therapy transcend its monocultural roots? In G. Lietaer, J. Rombauts, & R. Van Balen (Eds.), *Client-centered and experiential psychotherapy in the nineties.* Louvain, Belgium: Leuven University Press.

Hollon, S. D., & Kendall, P. C. (1980). Cognitive self-state-ments in depression. Clinical validation of an automatic thoughts questionnaire. *Cognitive Therapy and Research, 4*, 383–395.

Hollon, S. D., Shelton, R. D., & Davis, D. D. (1993). Cognitive therapy for depression: Conceptual issues and clinical efficacy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61,* 270–275.

Horney, K. (1932). The dread of women. *International Journal of Psychoanalysis, 13,* 348–360.

Horney, K. (1967). The distrust between the sexes. In H. Kelman (Ed.), *Feminine psychology.* New York: Norton. (Originally published 1930).

Howatt, W. A. (2001). The evolution of reality therapy to choice theory. *International Journal of Reality Therapy, 21,* 7–11.

Hoyt, M. F. (Ed.) *The handbook of constructive therapies: Innovative approaches from leading practitioners*. San Francisco Jossey-Bass.

Hudson, P. O., & O'Hanlon, W. H. (1991). *Rewriting love stories*. New York: Norton.

Hunter, P., & Kelso, E. N. (1985). Feminist behavior therapy. *The Behavior Therapist, 10*, 201–204.

Hycner, R. H. (1987). An interview with Erving and Miriam Polster: The dialogical dimension in gestalt therapy. *The Gestalt Journal, 10* (2), 27–66.

Hyde, J. S. (2005). The gender similarities hypothesis. *American Psychologist, 60*, 581–592.

Imber-Black, E. (1990). Multiple embedded systems. In M. P. Mirkin (Ed.), *The social and political contexts of family therapy* (pp. 3–18). Boston: Allyn & Bacon.

Ivey, A. E., D'Andrea, M., Ivey, M. B., & Simek-Morgan, L. (2002). *Counseling and psychotherapy: A multicultural perspective*. Boston: Allyn and Bacon.

Ivey, A., & Ivey, M. B. (2007). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society*. Belmont CA: Wadsworth.

Iwata, B A., Kahng, S. W., Wallace, M. D., & Lindberg, J. S. (2000). The functional analysis model of behavioral assessment. In J. Austin & J. E. Carr (Eds.), *Handbook of applied behavior analysis* (pp. 61–90). Reno, NV: Context.

Jacobson, E. (1929). *Progressive relaxation.* Chicago: University of Chicago Press.

Jacobson, N. S. (1997). Advancing behavior therapy means advancing behaviorism. *Behavior Therapy, 28*, 629–632.

Jacobvitz, D. B., & Bush, N. F. (1996). Reconstructions of family relationships: Parent-child alliances, personal distress, and self-esteem. *Developmental Psychology, 32*, 732–743.

Jakes, S. C., & Rhodes, J. E. (2003). The effect of different components of psychological therapy on people with delu-sions: Five experimental single cases. *Clinical Psychology and Psychotherapy, 10*, 302–315.

Jakubowski, P. A. (1977a). Assertive behavior and clinical problems of women. In E. I. Rawlings & D. K. Carter (Eds.), *Psychotherapy for women: Treatment toward equality* (pp. 147–167). Springfield, IL: Charles C. Thomas.

Jakubowski, P. A. (1977b). Self-assertion training procedures for women. In E. I. Rawlings & D. K. Carter (Eds.), *Psychotherapy for women: Treatment toward equality* (pp. 168–190). Spring-field, IL: Charles C. Thomas.

Jamison, C., & Scogin, F. (1995). The outcome of cognitive bibliotherapy with depressed adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 63*, 644–650.

Jensen, J. P., Bergin, A. E., & Greaves, D. W. (1990). The meaning of eclecticism: New survey and analysis of com-ponents. *Professional Psychology: Research and Practice, 21*, 124–130.

Johansen, T. M. (2005). Applying individual psychology to work with clients of the Islamic faith. *Journal of Individual Psychology, 61*, 174–184.

Johnson, G. B. (1966). Penis envy? Or pencil needing? *Psychological Reports, 19*, 758.

Johnson, P., & Buboltz, W. C. (2000). Differentiation of self and psychological reactance. *Contemporary Family Therapy, 22* (1), 91–102.

Johnson, P., Smith, A. J., & Nelson, M. D. (2003). Predictors of social interest in young adults. *Journal of Individual Psychology, 59*, 281–292.

Johnson, T. W., & Colucci, P. (1999). Lesbians, gay men, and the family life cycle. In B. Carter & M. McGoldrick (Eds.), *The expanded family life cycle* (3rd ed., pp. 346–361). Boston: Allyn & Bacon.

Johnson, T. W., & Colucci, P. (2005). Lesbians, gay men, and the family life cycle. In B. Carter & M. McGoldrick (Eds.), *The expanded family life cycle* (3rded. pp. 346–361). New York: Allyn & Bacon.

Johnson, W. R., & Smith, E. W. L. (1997). Gestalt empty-chair dialogue versus systematic desensitization in the treat-ment of phobia. *Gestalt Review, 1* (2), 150–162.

Jones, E. (1927). Symposium on child-analysis. *International Journal of Psychoanalysis, 8*, 387–391.

Jones, J., & Trower, P. (2004). Irrational and evaluative be-liefs in individuals with anger disorders. *Journal of Rational Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 22*, 153–169.

Jones, M. C. (1960a). The elimination of children's fears. In H. J. Eysenck (Ed.), *Behaviour therapy and the neuroses* (pp. 38–44). New York: Macmillan. (Reprinted from *Journal of Experimental Psychology, 1924, 7*, 383–390) Jones, M. C. (1960b). A laboratory study of fear: The case of Peter. In H. Eysenck (Ed.), *Behaviour therapy and the neuroses* (pp. 45–51). New York: Macmillan. (Reprinted from *Pedagogical Seminary, 1924, 31*, 308–315).

Jordan, E. W., Whiteside, M. M., & Manaster, G. J. (1982). A practical and effective research measure of birth order. *Journal of Individual Psychology, 38*, 253–260.

Jordan, J. V., & Hartling, L. M. (2002). New developments in relational-cultural theory. In M. Ballou & L. S. Brown (Eds.), *Rethinking mental health and disorder: Feminist per-spectives* (pp. 48–70). New York: Guilford Press.

Josefowitz, N., & Myran, D. (2005). Towards a person-centred cognitive behavior therapy. *Counselling Psychology Quarterly, 18*, 329–336.

Juntunen, C. L., Atkinson, D. R., Reyes, C., & Gutierrez, M. (1994). Feminist identity and feminist therapy behaviors of women psychotherapists. *Psychotherapy, 31*, 327–333.

Kal, E. F. (1994). Reaction to "Applying psychometric principles to the clinical use of early recollections" by D. Russell Bishop. *Journal of Individual Psychology, 50*, 256–261.

Kanfer, F. H., & Karoly, P. (1972). Self-control: A behavioristic excursion into the lion's den. *Behavior Therapy, 3*, 398–416.

Kantrowitz, R. E., & Ballou, M. (1992). A feminist critique of cognitive-behavioral therapy. In L. S. Brown & M. Ballou (Eds.), *Personality and psychopathology: Feminist reappraisals* (pp. 70–87). New York: Guilford Press.

Kanus, W., & Wessler, R. L. (1976). Rational-emotive problem simulation. *Rational Living, 11* (2), 8–11.

Kaplan, A. G., & Yasinski, L. (1980). Psychodynamic perspectives. In A. M. Brodsky & R. T. Hare-Mustin (Eds.), *Women and psychotherapy* (pp.191–216). New York: Guilford Press.

Kaplan, M. (1983). A woman's view of the DSM-III. *American Psychologist, 20*, 786–792.

Kareem, J., & Littlewood, R. (1992). *Intercultural therapy: Themes, interpretations and practice*. London: Blackwell Science.

Karon, B. P., & Widener, A. J. (1995). Psychodynamic therapies in historical perspective: "Nothing human do I consider alien to me." In B. Bongar & L. E. Beutler (Eds.), *Comprehensive textbook of psychotherapy* (pp. 2–47).

Karon, B. P., & Widener, A. J. (1996). Psychodynamic therapies in historical perspective. In B. Bonger & L. E. Beutler (Eds.), *Comprehensive textbook of psychotherapy* (pp. 24–47). New York: Oxford University Press.

Kasler, J., & Nevo, O. (2005). Early recollections as predictors of study area choice. *Journal of Individual Psychology, 61*, 217–232.

Kassoff, B. (2004). The queering of relational psychoanalysis: Who's topping whom? *Journal of Lesbian Studies, 8*, 159–176.

Kazdin, A. E. (1978). *History of behavior modification.* Balti-

more: University Park Press.

Kazdin, A. E. (2001). *Behavior modification in applied settings* (6th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

Kearney, A. B. (1994). The use of covert conditioning in the treatment of obsessive compulsive disorder. In J. R. Cautela & A. J. Kearney (Eds.), *Covert conditioning casebook* (pp. 22–37). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Keene, K. K., & Wheeler, M. S. (1994). Substance use in col-lege freshmen and Adlerian life-style themes. *Journal of Individual Psychology, 50*, 97–109.

Keijsers, G. P. J., Schaap, C. P. D. R., & Hoogduin, C. A. L. (2000). The impact of interpersonal patient and therapist behavior on outcome in cognitive-behavior therapy: A review of empirical studies. *Behavior Modification, 24*, 264–297.

Keller, J. (2002). Blatant stereotype threat and women's math performance: Self-handicapping as a strategic means to cope with obtrusive negative performance expectations. *Sex Roles, 47*, 193–198.

Kellogg, S. (2004). Dialogical encounters: Contemporary perspectives on "chairwork" in psychotherapy. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 41*, 310–320. Kerig, P. K. (1995). Triangles in the family circle: Effects of family structure on marriage, parenting, and child adjust-ment. *Journal of Family Psychology, 9*, 28–43.

Kern, R. M. (1976). Life Style Inventory Questionnaire. Atlanta: Georgia State University.

Kern, R., Gfroerer, K., Summers, Y., Curlette, W., & Matheny, K. (1996). Life-style, personality and stress coping. *Journal of Individual Psychology, 52*, 42–53.

Kernberg, O. F. (1984). *Severe personality disorders: Psychotherapeutic strategies*. New Haven, CT: Yale University Press.

Kernberg, O. F. (1996). The analyst's authority in the psychoanalytic situation. *Psychoanalytic Quarterly, 65*, 137–157.

Kernberg, O. F. (2001). Recent developments in the technical approaches of the English-langage psychoanalytic schools. *Psychoanlaytic Quarterly, LXX*, 519–547.

Kernberg, O. F. (2005). The influence of Joseph Sandler's work on contemporary psychoanalysis. *Psychoanalytic Inquiry, 25*, 173–183.

Kerr, M. E. (1981). Family systems theory and therapy. In A. S. Gurman & D. P. Kniskern (Eds.), *Handbook of fam-ily therapy* (pp. 226–264.). New York: Brunner/Mazel.

Kerr, M. E. (1984). Theoretical base for differentiation of self in one's family of origin. *The Clinical Supervisor, 2*(2), 3–36.

Kerr, M. E., & Bowen, M. (1988). *Family evaluation: An approach based on Bowen theory.* New York: Norton.

Kim, J. S. (2006). Examining the effectiveness of solution-focused brief therapy: A meta-analysis using random effects modeling. Cited by Macdonald, A. J. (2007). Solution-focused therapy evaluation list. Retrieved March 23, 2007, from http://www.psychsft.freeserve.co.uk/sfb.html

Kim, K. (2002). The effect of a reality therapy program on the responsibility for elementary school children in Korea. *International Journal of Reality Therapy, 22*, 30–33.

Kim, J. (2006). The effect of a bullying prevention program on responsibility and victimization of bullied children in Korea. *International Journal of Reality Therapy, 26*, 4–8.

Kindler, A. (2007). Self psychology. In A. B. Rochlen (Ed.), *Applying counseling theories: An on-line, case-based approach* (pp. 53–74). Upple Saddle River, NJ: Prentice-Hall.

Kirsch, I., & Lynn, S. J. (1999). Automaticity in clinical psychology. *American Psychologist, 54*, 504–515.

Kirschenbaum, H. (2004). Carl Rogers's life and work: An assessment on the 100th anniversary of his birth. *Journal of Counseling and Development, 82*, 116–124.

Kirschenbaum, H., & Henderson, V. L. (Eds.). (1989). *The Carl Rogers reader*. Boston: Houghton Mifflin.

Kirschenbaum, H., & Jourdan, A. (2005). The current status of Carl Rogers and the person-centered approach. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 42*, 37–51.

Klein, M. (1926). The psychological principles of early analysis. In *The Writings of Melanie Klein*, London: Hogarth Press, 1981, Vol. 1, 128–138.

Klein, M. (1927). Symposium on Child-Analysis. *International Journal of Psychoanalysis*, 8, 339–370.

Klein, M. (1952). The origins of transference. *International Journal of Psycho-analysis, 33*, 433–438.

Klein, M. H., Michels, J. L., Kolden, G. G., & Chisholm-Stockard, S. (2001). Congruence or genuineness. *Psychotherapy, 38*, 396–400.

Klein, M., Riviere, J., Searl, N., Sharpe, E., Glover, E., & Jones, E. (1927). Symposium of Child Analysis, *International Journal of Psychoanalysis, 8*, 339–391.

Kleiner, F. B. (1979). Commentary on Albert Ellis' article. In A. Ellis & J. M. Whitley (Eds.), *Theoretical and empirical foundations of rational-emotive therapy* (pp. 188–192). Monterey, CA: Brooks/Cole.

Klerman, G. L., & Weissman, M. M. (1993). Interpersonal psychotherapy for depression: Background and concepts. In G. L. Klerman & M. M. Weissman (Eds.), *New applications of interpersonal psychotherapy.* Washington, DC: American Psychiatric Association Press.

Klerman, G. L., Weissman, M. M., Rounsaville, B. J., & Chevron, E. S. (1984). *Interpersonal theory of depression.* New York: Basic Books.

Kline, P. (1972). *Fact and fantasy in Freudian theory.* London: Methuen. (American edition published by Harper & Row)

Kluft, R. P., Loftus, & E. F. (2007). Issue 8: Are Repressed Memories Real? In Nier, Jason A. (2007). *Taking sides: Clashing views in social psychology* (2nd ed., pp. 152–171). New York: McGraw-Hill.

Knauth, D. G., Skowron, E. A., & Escobar, M. (2006). Effect of differentiation of self on adolescent risk behavior. *Nursing Research, 55*, 336–345.

Koenig, A. M., & Eagly, A. H. (2005). Stereotype threat in men on a test of social sensitivity. *Sex Roles, 52*, 489–496. Kohut, H. (1977). *The restoration of the self*. New York: International Universities Press.

Kohut, H. (1984). In A. Goldberg & P. Stepansky (Eds.), *How does analysis cure?* Chicago: The University of Chicago Press.

Kolenberg, R. J., & Tsai, M. (1995). Functional analytic psychotherapy: A behavior approach to intensive treat-ment. In W. O'Donohue & L. Krasner (Eds.), *Theories of behavior therapy: Exploring behavioral change*. Washington, DC: American Psychological Association.

Kosek, R. B. (1998). Self-differentiation within couples. *Psychological Reports, 83*, 275–279.

Kovacs, M., & Beck, A. T. (1978). Maladaptive cognitive structures in depression. *The American Journal of Psychiatry, 135*, 525–533.

Krebs, L. L. (1986). Current research on theoretically based parent-ing programs. *Journal of Individual Psychology, 42*, 375–387.

Kuehnel, J. M., & Liberman, R. P. (1986). Behavior modification. In I. L. Kutash & A. Wolf (Eds.), *Psychotherapist's case-book* (pp. 240–262). San Francisco: Jossey-Bass.

Kuhn, T. S. (1970). *The structure of scientific revolutions* (2nd ed.). Chicago: University of Chicago Press.

Kupers, T. A. (1997). The politics of psychiatry: Gender and sexual preference in DSM-IV. In M. R. Walsh (Ed.), *Women, men, and gender: Ongoing debates* (pp. 340–347). New Haven, CT: Yale University Press.

LaFond, B. A. G. (2000). Glasser's reality therapy approach to relationships: Validation of a choice theory basic needs scale. *Dissertation Abstracts International, 60* (7–B), 3615B.

Laird, T. G., & Shelton, A. J. (2006). From an Adlerian perspective: Birth order, dependency, and binge drinking on a historically Black university campus. *Journal of Individual Psychology, 62*, 3–17.

Lambert, M. J., & Bergin, A. E. (1994). The effectiveness of psychotherapy. In A. E. Bergin & S. L. Garfield (Eds.), *Handbook of psychotherapy and behavior change* (pp. 143–189). New York: Wiley.

Lambert, M. J., & Ogles, B. M. (2004). The efficacy and effectiveness of psychotherapy. In M. J. Lambert (Ed.), *Bergin and Garfield's Handbook of Psychotherapy and Behavior Change* (5thEd. pp. 139–193) New York: Wiley.

Lantz, J., & Gregoire, T. (2000a). Existential psychotherapy with couples facing breast cancer: A twenty year report. *Contemporary Family Therapy, 22*, 315–327.

Lantz, J., & Gregoire, T. (2000b). Existential psychotherapy with Vietnam veteran couples: A twenty-five year report. *Contemporary Family Therapy, 22*, 19–37.

Lantz, J., & Raiz, L. (2004). Existential psychotherapy with older adult couples: A five-year treatment report. *Clinical Gerontologist, 27* (3), 39–54.

Last, C. G., & Hersen, M. (1994). Clinical considerations. In C. G. Last & M. Hersen (Eds.), *Adult behavior therapy casebook* (pp. 3–12). New York: Plenum Press.

Lawrence, D. H. (2004). The effects of reality therapy group counseling on the self-determination of persons with developmental disabilities. *International Journal of Reality Therapy, 23*, 9–15.

Lawson, D. M., & Brossart, D. F. (2004). The association between current intergenerational family relationships and sibling structure. *Journal of Counseling and Development, 82*, 472–482.

Lazarus, A. A. (1989). The practice of rational-emotive therapy. In M. E. Bernard & R. DiGiuseppe (Eds.), *Inside rational-emotive therapy: A critical appraisal of the theory and therapy of Albert Ellis* (pp. 95–112). San Diego, CA: Academic Press.

Lazarus, A. A. (1996). *Behavior therapy and beyond.* Northvale, NJ: Jason Aronson.

Lazarus, A. A. (2000). Multimodal strategies with adults. In S. Carlson & L. Sperry (Eds.), *Brief therapy with individuals and couples* (pp. 106–124). Phoenix, AZ: Zeig, Tucker & Theisen.

Lazarus, A. (2006). Multimodal therapy: A seven-point inte-gration. In G. Stricker & J. Gold (Eds.), *A Casebook of Psychotherapy Integration* (pp. 17–28). Washington, DC: American Psychological Association.

Leahy, R. L. (2004) (Ed.). *Contemporary cognitive therapy: Theory, research, and practice*. New York: Guilford Press.

Leahy, R. L., Beck, J., & Beck, A. T. (2005). Cognitive therapy for the personality disorders. In S. Strack (Ed.) *Handbook of personology and psychopathology* (pp. 442–461). New York: Wiley.

Leak, G. K. (2006). An empirical assessment of the relationship between social interest and spirituality. *Journal of Individual Psychology, 62*, 59–69.

Leary, T. F. (1957). *Interpersonal diagnosis of personality.* New York: Ronald.

Lee, M. Y. (1997). A study of solution-focused brief family therapy: Outcomes and issues. *The American Journal of Family Therapy, 5*, 3–17.

Lee, M. Y., & Mjelde-Mossey, L. (2004). Cultural dissonance among generations: A solution-focused approach with east Asian elders and their families. *Journal of Marital and Family Therapy, 30*, 497–513.

Leiberman, M. A., Yalom, I. D., & Miles, M. B. (1973). *Encounter groups: First facts*. New York: Basic Books.

Lejuez, C. W., Hopko, D. R., Levine, S., Gholkar, R., & Collins, L. M. (2006). The therapeutic alliance in behavior therapy. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 42*, 456–468.

Lemoire, S. J., & Chen, C. P. (2005). Applying person-centered counseling to sexual minority adolescents. *Journal of Counseling and Development, 83*, 146–154.

Leonsky, E. M., Kaplan, N. R., & Kaplan, M. L. (1986). Operationalizing gestalt therapy's processes of experiential organization. *Psychotherapy, 23*, 41–49.

Lerner, H. G. (1988). Is family systems theory really systemic? A feminist communication. In L. Braverman (Ed.), *A guide to feminist family therapy* (pp. 47–63). New York: Harring-ton Park Press.

Leuzinger-Bohleber, M., & Target, M. (2002) (Eds.), *Outcomes of psychoanalytic treatment: Perspectives for therapists and researchers*. New York: Brunner-Routledge.

Levin, R. B. (1966). An empirical test of the female castration complex. *Journal of Abnormal Psychology, 71*, 181–188.

Levitsky, A., & Perls, F. S. (1970). The rules and games of gestalt therapy. In J. Fagan & I. L. Shepherd (Eds.), *Gestalt therapy now* (pp. 140–149). New York: Harper & Row.

Levy, K. N., Clarkin, J. F., Yeomans, F. E., Scott, L. N., Wasserman, R. H., & Kernberg, O. F. (2006). The mechanism of change in the treatment of borderline personality disorder with transference focused psychotherapy. *Journal of Clini-cal Psychology, 62*, 481–501.

Lewis, T. F., & Osborn, C. J. (2004). An exploration of Adlerian lifestyle themes and alcohol-related behaviors among college students. *Journal of Addictions & Offender Counseling, 25*, 2–17.

Lieberman, M. A., Yalom, I. D., Miles, M. B. (1973). *Encounter Groups: First Facts.* New York: Basic Books.

Lietaer, G. (1990). The client-centered approach after the Wisconsin Project: A personal view on its evolution. In G. Lietaer, J. Rombauts, & R. Van Balen (Eds.), *Client–centered and experiential psychotherapy in the nineties.* Louvain, Belgium: Leuven University Press.

Lijtmaer, R. M. (1998). Psychotherapy with Latina women. *Feminism & Psychology, 8*, 537–543.

Linehan, M. M. (1993). *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. New York: Guilford Press.

Linnenberg, D. M. (2006). Thoughts on reality therapy from a profeminist perspective. *International Journal of Reality Therapy, 26*, 23–26.

Loeschen, S. (1998). *Systematic training in the skills of Virginia Satir*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Loewald, H. W. (1989). On the therapeutic action of psychoanalysis. In *Papers on psychoanalysis*. New Haven, CT: Yale University Press.

Lock, A., Epston, D., Maisael, R., deFaria, N. (2005). Resisting anorexia/bulimia: Foucauldian perspectives in narrative ther-apy. *British Journal of Guidance and Counseling, 33*, 315–322.

Loftus, E. F. (1993). The reality of repressed memories. *American Psychologist, 48*, 518–537.

Loftus, E. F., & Ketcham, K. (1994). *The myth of repressed memory.* New York: St. Martin's Press.

Logan, B. (2002). Weaving new stories over the phone: A narrative approach to a gay switchboard. In D. Dengborough (Ed.), *Queer counseling and narrative practice* (pp. 138–159).

Adelaide, South Australia: Dulwich Centre Publications. Logan,

E., Kern, R., Curlette, W., & Trad, A. (1993). Couples adjustment, life-style similarity and social interest. *Journal of Individual Psychology, 49*, 456–467.

London, P. (1986). *The modes and morals of psychotherapy* (2nd ed.). New York: Holt, Rinehart & Winston.

LoPiccolo, J. (1990). Sexual dysfunction. In A. S. Bellack, M. Hersen, & A. E. Kazdin (Eds.), *International handbook of behavior modification and therapy* (2nd ed., pp. 547–580). New York: Plenum Press.

Loyd, B. D. (2005). The effects of reality therapy/choice theory principles on high school students' perception of needs satisfaction and behavioral change. *International Journal of Reality Therapy, 25*, 5–9.

Lyons, L. C., & Woods, P. J. (1991). The efficacy of rational-emotive therapy: A quantitative review of the outcome re-search. *Clinical Psychology Review, 11*, 357–369.

Macaskill, N. D., & Macaskill, A. (1996). Rational-emotive therapy plus pharmacotherapy versus pharmacotherapy alone in the treatment of high cognitive dysfunction de-pression. *Cognitive Therapy and Research, 20*, 575–592.

Macavei, B. (2005). The role of irrational beliefs in the rational emotive behavior therapy theory of depression. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies, 5*, 73–81.

Macdonald, A. J. (2007). Solution-focused therapy evaluation list. Retrieved March 23, 2007 from http://www.psychsft.freeserve.co.uk/sfb.html

MacDougall, C. (2002). Rogers's person-centered approach: Consideration for use in multicultural counseling. *Journal of Humanistic Psychology, 42*, 48–65.

Mackewn, J. (1997). *Developing gestalt counseling*. London: Sage.

Madanes, C. (1981). *Strategic family therapy*. San Francisco: Jossey-Bass.

Maddi, S. R. (1996). *Personality theories: A comparative analysis* (6th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Maddi, S. R. (2005). The existential/humanistic interview. In R. J. Craig (Ed.), *Clinical and diagnostic interviewing* (2nd ed., pp. 106–130). Lanham, MD: Jason Aronson. Mahler, M. S. (1972). On the first three subphases of the separation-individuation process. *International Journal of Psychoanalysis, 53*, 333–338.

Mahler, M. S., Pine, F., & Bergman, A. (1975). *The psycholog- ical birth of the human infant*. New York: Basic Books.

Mahoney, M. J. (1997). Psychotherapists' personal problems and self-care patterns. *Professional Psychology: Research and Practice, 28*, 14–16.

Mahoney, M. J., Lyddon, W. J., & Alford, D. J. (1989). An evaluation of the rational-emotive theory of psychother-apy. In M. E. Bernard & R. DiGiuseppe (Eds.), *Inside rational-emotive therapy: A critical appraisal of the theory and therapy of Albert Ellis* (pp. 69–94). San Diego, CA: Academic Press.

Maina, G., Forner, F., & Bogetto, F. (2005). Randomized con-trolled trial comparing brief dynamic and supportive therapy with waiting list condition in minor depressive disorders. *Psychotherapy and Psychotherapy and Psychosomatics, 74*, 43–50.

Maisel, R., Epston, D., & Borden, A. (2004). *Biting the hand that starves you: Inspring resistance to anorexia/bulemia*. New York: Norton.

Malouff, J. M., & Schutte, N. S. (1986). Development and validation of a measure of irrational belief. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 54*, 860–862.

Manaster, G. J. (1990). Adlerian psychotherapy. In R. D. Chessick, M. A. Mattoon, G. J. Manaster, & R. J. Corsini (Eds.), *Classical approaches*. Section in J. K. Zeig & W. M. Munion (Eds.), *What is psychotherapy? Contemporary perspectives* (pp. 34–53). San Francisco: Jossey-Bass.

Manaster, G., Painter, D., Deutch, J., & Overholt, B. (Eds.). (1977). *Alfred Adler: As we remember him*. Chicago: North American Society of Adlerian Psychology.

Manaster, G. J., & Perryman, T. B. (1974). Early recollections and occupational choice. *Journal of Individual Psychology, 30*, 302–311.

Manaster, J. (1977). Alfred Adler: A short biography. In G. Manaster, D. Painter, J. Deutch, & B. Overholt (Eds.), *Alfred Adler: As we remember him.* Chicago: North American Society of Adlerian Psychology.

Mancoske, R. J., Standifer, D., & Cauley, C. (1994). The effectiveness of brief counseling services for battered women. *Research on Social Work Practice, 4*, 53–63.

Mann, B. J., Bourduin, C. M., Henggeler, S. W., & Blaske, D. M. (1990). An investigation of systemic conceptual-izations of parent-child coalitions and symptom change. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 58*, 336–344.

Marcotte, D., & Safran, J. D. (2002). Cognitive-interpersonal psy-chotherapy. In F. W. Kaslow, (Ed.), *Comprehensive Handbook of Psychotherapy: Integrative/eclectic, Vol. 4.* (pp. 273–293). Hoboken, NJ: Wiley.

Marecek, J., & Kravetz, D. (1998). Power and agency in feminist therapy. In I. B. Seu & M. C. Heenan (Eds.), *Feminism and psychotherapy* (pp. 13–29). London: Sage.

Markowitz, J. C., & Swartz, H. A. (1997). Case formulation in interpersonal psychotherapy of depression. In T. D. Eells (Ed.), *Handbook of psychotherapy case formulation* (pp. 192–222). New York: Guilford Press.

Marsh, E. J. (1985). Some comments on target selection in behavior therapy. *Behavioral Assessment, 7*, 63–78. Marshall, W. L., & Gauthier, J. (1983). Failures in flooding. In E. B. Foa & P. M. G. Emmelkamp (Eds.), *Failures in behav-ior therapy* (pp. 82–103). New York: Wiley.

Martell, C. R. (2007). Behavioral therapy. In A. Rochlen (Ed.). *Applying counseling theory: An on-line, casebased approach* (pp. 143–156). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Masling, J. M., Bornstein, R. F., Fishman, I., & Davila, J. (2002). Can Freud explain women as well as men? A meta-analytic review of gender differences in psychoana-lytic research. *Psychoanalytic Psychology, 19*, 328–347.

Maslow, A. H. (1962). Was Adler a disciple of Freud? A note. *Journal of Individual Psychology, 18*, 125.

Massad, P. M., & Hulsey, T. L. (2006). Exposure therapy renewed. *Journal of Psychotherapy Integration, 16*, 417–428.

Masson, J. M. (1984). *The assault on truth: Freud's suppression of the seduction theory.* New York: Farrar, Straus, & Giroux.

Matsuyuki, M. (1998). Japanese feminist counseling as a political act. *Women & Therapy, 21* (2), 65–77.

Maultsby, M. C., Jr., & Ellis, A. (1974). *Techniques for using rational-emotive imagery.* New York: Institute for Rational-Emotive Therapy.

May, R. (1982). The problem of evil: An open letter to Carl Rogers. *Journal of Humanistic Psychology, 22*, 10–21.

May, R., & Yalom, I. (2005). Existential Psychotherapy. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current Psychotherapies* (7th ed., pp. 269–298). Belmont, CA: Brooks/Cole.

McGovern, T. E., & Silverman, M. (1986). A review of out-come studies of rational-emotive therapy from 1997 to 1982. In A. Ellis & R. M. Grieger (Eds.), *Handbook of rational-emotive therapy* (pp. 81–102). New York: Springer.

McLellan, B. (1999). The prostitution of psychotherapy: A feminist critique. *British Journal of Guidance and Coun-selling, 27*, 325–337.

McLendon, J. A., & Davis, B. (2002). The Satir system. In J. Carlson & D. Kjos (Eds.), *Theories and strategies of family*

therapy (pp. 170–189). Boston: Allyn & Bacon.

McNally, R. J., Perlman, C. A., Ristuccia, C. S., & Clancy, S. A. (2006). Clinical characteristics of adults reporting repressed, recovered, or continuous memories of childhood sexual abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 74*, 237–242.

Mead, G. H. (1934). *Mind, self and society.* Chicago: University of Illinois Press.

Meichenbaum, D. (1977). *Cognitive-behavior modification.* New York: Plenum Press.

Meichenbaum, D. (1993). Changing conceptions of cognitive behavior modification: Retrospect and prospect. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61*, 202–204.

Melnick, J., & Nevis, S. M. (1998). Diagnosing in the here and now: A Gestalt therapy approach. In L. S. Greenberg, J. C. Watson, & G. Lietauer (Eds.), *Handbook of experiential psychotherapy* (pp. 428–447). New York: Guilford Press.

Melnick, J., & Nevis, S. M. (2005). Gestalt therapy methodology. In A. L. Woldt & S. M. Toman (Eds.), *Gesalt therapy: History, theory and practice* (pp. 101–115). Thousand Oaks, CA: Sage.

Merry, T., & Tudor, K. (2006). Person-centred counseling and psychotherapy. In C. Feltham & I. E. Horton (Eds.), *The Sage handbook of counseling and psychotherapy* (2nd ed., pp. 292–297). London: Sage.

Mickel, E., & Boone, C. (2001). African centered family mediation: Building on family strengths. *International Journal of Reality Therapy, 21*, 38–41.

Milan, M. A. (1990). Applied behavior analysis. In A. S. Bel-lack, M. Hersen, & A. E. Kazdin (Eds.), *International handbook of behavior modification and therapy* (2nd ed., pp. 67–84). New York: Plenum Press.

Miller, J. B. (1991). The development of women's sense of self. In J. V. Jordan, A. G. Kaplan, J. B. Miller, I. P. Stiver, & J. L. Surrey (Eds.), *Women's growth in connection: Writings from the Stone Center* (pp. 11–26). New York: Guilford Press.

Miller, M. V. (1989). Introduction to gestalt therapy verbatim. *The Gestalt Journal, 12* (1), 5–24.

Miller, R., & Berman, J. S. (1983). The efficacy of cognitive behavior therapies: A quantitative review of the research evidence. *Psychological Bulletin, 94*, 39–53.

Miller, R. B., Anderson, S., & Keala, D. K. (2004). Is Bowen theory valid?: A review of basic research. *Journal of Marital & Family Therapy, 30*, 453–466.

Miller, S. D. (1994). The solution conspiracy: A mystery in three installments. *Journal of Systemic Therapies, 13*, 18–37.

Miller, W. R. (1983). Motivational interviewing with problem drinkers. *Behavioral Psychotherapy, 11*, 147–172.

Mills, B. (1997). A psychometric examination of gestalt contact boundary disturbances. *Gestalt Review, 1*, 278–284.

Minuchin, P., Colapinto, J., & Minuchin, S. (2007). *Working with families of the poor* (2nd ed.). New York: Guilford Press.

Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Minuchin, S. (1998). Where is the family in narrative family therapy? *Journal of Marital and Family Therapy, 24*, 397–403.

Minuchin, S., & Fishman, H. C. (1981). *Family therapy techniques*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Minuchin, S., Lee, W., & Simon, G. M. (1996). *Mastering family therapy: Journeys of growth and transformation*. New York: Wiley.

Minuchin, S., Montalvo, B., Gurney, B., Rosman, B., & Schumer, F. (1967). *Families of the slums.* New York: Basic Books.

Minuchin, S., Nichols, M. P., & Lee, W. (2007). *Assessing families and couples: From symptom to system*. Boston, MA: Allyn & Bacon.

Minuchin, S., Rosman, B. L., & Baker, L. (1978). *Psychosomatic families: Anorexia nervosa in context*. Cam-bridge, MA: Harvard University Press.

Mishne, J. M. (1993). *The evolution and application of clinical theory: Perspectives from four psychologies*. New York: Free Press.

Mitchell, S. A. (1978). Psychodynamics, homosexuality, and the question of pathology. *Psychiatry, 41*, 254–263.

Mitchell, S. A. (1992). True selves, false selves, and the ambi-guity of authenticity. In N. J. Skolnick & S. C. Warshaw (Eds.), *Relational perspectives in psychoanalysis* (pp. 1–20). Hillsdale, NJ: Analytic Press.

Mitchell, S. A. (1988). *Relational concepts in psychoanalysis: An integration.* Cambridge, MA: Harvard University Press. Mitchell, S. A. (1997). *Influence and autonomy in psychoanalysis*. Hillsdale, NJ: Analytic Press.

Mitchell, S. A. (1998). The analyst's knowledge and authority. *Psychoanalytic Quarterly, 67*, 1–31.

Mitchell, S. A. (2004). My psychoanalytic journey. *Psychoanalytic Inquiry, 24*(4) 531–541.

Mitchell, S. A., & Black, M. J. (1995). *Freud and beyond: A history of modern psychoanalytic thought*. New York: Basic Books.

Modell, A. (1990). Common ground or divided ground? *Psychoanalytic Inquiry, 14*, 201–211.

Mollon, P. (2007). Self psychology psychoanalysis: Releasing the unknown self. Retrieved on March 21, 2007, from http://www.selfpsychologypsychoanalysis.org/mollon.shtml

Monk, G. (1997). How narrative therapy works. In G. Monk, J. Winslade, K. Crocket, & D. Epston (Eds.), *Narrative therapy in practice: The archaeology of hope* (pp. 3–31). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Montalvo, B., & Gutierrez, M. (1983). A perspective for the use of the cultural dimension in family therapy. In J. C. Hansen & C. J. Falicov (Eds.), *Cultural perspectives in family therapy* (pp. 15–32). Rockville, MD: Aspen Systems.

Monte, C. F. (1999). *Beneath the mask: An introduction to the-ories of personality* (6th ed.). Fort Worth, TX: Harcourt Brace.

Monte, C. F., & Sollod, R. N. (2003). *Beneath the mask: An introduction to theories of personality* (7th ed.). New York: Wiley.

Moradi, B., & Subich, L. M. (2002a). Feminist identity development measures: Comparing the psychometrics of three instruments. *The Counseling Psychologist, 30*, 66–86.

Moradi, B., & Subich, L. M. (2002b). Perceived sexist events and feminist identity development attitudes: Links to women's psychological distress. *The Counseling Psychologist, 30*, 44–65.

Moradi, B., Subich, L. M., & Phillips, J. C. (2002). Revisiting feminist identity development theory, research and prac-tice. *The Counseling Psychologist, 30*, 6–43.

Morgan, A. (2000). *What is narrative therapy? An easy to read introduction*. Adelaide, South Australia.

Mosak, H. H. (1985). Interrupting a depression: The pushbut- ton technique. *Journal of Individual Psychology, 41*, 210–214.

Mosak, H. H. (2005). Adlerian psychotherapy. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies* (6th ed.). Itasca, IL: Peacock.

Mosak, H. H., & DiPietro, R. (2006). *Early recollections: Interpretive method and application*. New York: Routledge.

Mosak, H. H., & Dreikurs, R. (1977a). The tasks of life II: The fourth life task. In H. H. Mosak (Ed.), *On purpose*. Chicago: Alfred Adler Institute.

Mosak, H. H., & Dreikurs, R. (1977b). The tasks of life II: The fifth life task. In H. H. Mosak (Ed.), *On purpose.* Chicago: Alfred Adler Institute.

Mosak, H. H., & Maniacci, M. P. (1998). *Tactics in counseling*

and psychotherapy. Itasca, IL: Peacock.

Mosak, H. H., & Maniacci, M. P. (1999). *A primer of Adlerian psychology: The analytic-behavioral-cognitive psychology of Alfred Adler.* London: Taylor & Francis.

Mosak, H. H., & Schneider, S. (1977). Masculine protest, penis envy, women's liberation and sexual equality. *Journal of Individual Psychology, 32*, 193–202.

Mosher L. (2001). Treating madness without hospitals: Soteria and its successors. In K. J. Schneider, J. F. T. Bugetntal, & J. F. Pierson (Eds.), *The handbook of humanistic psychology: Leading edges in theory, practice and research* (pp. 389–402). Thousand Oaks, CA: Sage.

Mozdzierz, G. J., & Mozdzierz, A. B. (1997). A brief history of the Journals of Individual Psychology. *Journal of Individual Psychology, 53*, 275–285.

Murdock, N. L. (1991). Case conceptualization: Applying theory to individuals. *Counselor Education and Supervision, 30*, 355–365.

Murdock, N. L. (2001, August). Theoretical orientation: Personal orientation and that of the counselor's counselor. In R. H. McPherson (Chair), *National Counseling Psychology Survey: Culture, personal orientation and life satisfaction.* Symposium presented at the annual meetings of the American Psychological Association, San Francisco.

Murdock, N. L. (2007). Family systems theory. In A. B. Rochlen (Ed.) *Applying counseling theories: An online case–based approach* (pp. 209–224). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Murdock, N. L., Banta, J., Stromseth, J., Viene, D., & Brown, T. M. (1998). Joining the club: Factors related to coun-selors' theoretical orientations. *Counselling Psychology Quarterly, 11*, 63–78.

Murdock, N. L., & Brooks, R. P. (1993). Some scientist-practitioners do. *American Psychologist, 48*, 1293.

Murdock, N. L., & Gore, P. A. (2004). Differentiation, stress, and coping: A test of Bowen theory. *Contemporary Family Therapy, 26*, 319–335.

Murdock, N. L., & Wang, D. C. (in press). Humanistic Approaches. In H. E. A. Tinsley & S. Lease (Eds.), *Encyclopedia of Counseling*, Thousand Oaks, CA: Sage.

Murphy, T. F. (1984). Freud reconsidered: Bisexuality, homosexuality, and moral judgment. *Journal of Homosexuality, 9* (2–3), 56–77.

Murray, K. (2006). A call for feminist research: A limited client perspective. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families, 14*, 169–173.

Myers, I. B., & McCaulley, M. H. (1985). *MBTI Manual: A guide to the development and use of the Myers–Briggs Type Indicator*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Nathan, P. E. (2000). The Boulder Model: A dream deferred or lost? *American Psychologist, 55*, 250–252.

Neenan, M., & Dryden, W. (1996). Trends in rational emotive behavior therapy: 1955–95. In W. Dryden (Ed.), *Developments in psychotherapy: Historical perspectives* (pp. 213–237). London, England/Thousand Oaks, CA: Sage.

Neenan, M., & Dryden, W. (2000). *Essential rational emotive behavior therapy.* London: Whurr.

Nelson, M. O. (1991). Another look at masculine protest. *Journal of Individual Psychology, 47*, 490–497.

Nelson-Jones, R. (2000). *Six key approaches to counselling and therapy*. London: Continuum.

Nemeroll, C. J., & Karoly, P. (1991). Operant methods. In F. H. Kanfer & A. P. Goldstein (Eds.), *Helping people change* (4th ed., pp. 122–160). New York: Pergamon.

Newman, C. F., & Beck, A. T. (1990). Cognitive therapy of affective disorders. In B. B. Wolman & G. Stricker (Eds.), *Depressive disorders: Facts, theories, and treatment methods* (pp. 343–367). New York: Wiley.

Newton, B. J., & Mansager, E. (1986). Adlerian life-styles among Catholic priests. *Journal of Individual Psychology, 42*, 367–374.

Nichols, M. P. (2002). *The essentials of family therapy.* Boston: Allyn & Bacon.

Nichols, M. P. (2006). *Family therapy: Concepts and methods*, (7th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Nichols, M. P., & Schwartz, R. C. (2001). *Family therapy: Concepts and methods.* Boston: Allyn & Bacon.

Nishimura, N. (2004). Counseling biracial women: Aninter-section of multiculturalism and feminism. *Women and Therapy, 27*, 133–145.

Norcross, J. C. (1987). A rational and empirical analysis of existential psychotherapy. *Journal of Humanistic Psychology, 27*, 41–68.

Norcross, J. C. (2005). A primer on psychotherapy integration. In J. C. Norcross & M. R. Goldfried (Eds.), *Handbook of psychotherapy integration* (pp. 3–23). New York: Oxford University Press.

Norcross, J. C., Beutler, L. E., & Levant, R. F. (Eds). (2006). *Evidence-based practices in mental health: Debate and dialogue on the fundamental questions*. Washington, DC: American Psychological Association.

Norcross, J. C., & Guy, J. D. (2005). The prevalence and pa-rameters of personal therapy in the United States. In J. D. Geller, J. C. Norcross, & D. E. Orlinsky (Eds.), *The psy-chotherapist's own psychotherapy* (pp. 165–176). New York: Oxford University Press.

Norcross, J. C., Hedges, M., & Castle, P. H. (2001). Psychologists conducting psychotherapy in 2001: A study of the Division 29 membership. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 39*, 97–102.

Norcross, J. C., Karpiak, C. P., & Santoro, S. O. (2005). Clin-ical psychologists across the years: The division of clinical psychology from 1960 to 2003. *Journal of Clinical Psychol-ogy, 61*, 1467–1483.

Norcross, J. C., Koocher, G. P., & Garofalo, A. (2006) Discredited Psychological Treatments and Tests: A Delphi Poll. *Professional Psychology: Research and Practice, 37*, 515–522.

Norcross, J. C., Strausser-Kirtland, D., & Missar, C. D. (1988). The processes and outcomes of psychotherapists' personal treatment experiences. *Psychotherapy, 25*, 36–43. Nord, G., Wieseler, N. A., & Hanson, R. H. (1991). Aversive procedures: The Minnesota experience. *Behavioral Residen-tial Treatment, 6* (3), 197–205.

Northey, S., Griffin, W. A., & Krainz, S. (1998). A partial test of the psychosomatic family model: Marital interaction patterns in asthma and nonasthma families. *Journal of Family Psychology, 12*, 220–235.

Nunnally, E., de Shazer, S., Lipchick, E., & Berg, I. (1986). A study of change: Therapeutic theory in process. In D. E. Efron (Ed.), *Journeys: Expansion of the strategic-systemic therapies* (pp. 77–96). New York: Brunner/Mazel.

Nutt, R. L. (1979). Review and preview of attitudes and values of counselors of women. *The Counseling Psychologist, 8*, 18–20.

Nye, R. D. (1986). *Three psychologies*. Belmont, CA: Brooks/Cole.

Nylund, D., & Nylund, D. A. (2003). Narrative therapy as a counter-hegemonic practice. *Men and Masculinities, 5*, 386–394.

O'Connor, J. J. (1986). Strategic psychotherapy. In I. L. Kutash & A. Wolf (Eds.), *Psychotherapist's casebook* (pp. 489–520). San Francisco: Jossey-Bass.

Oei, T. P. S., & Free, M. L. (1995). Do cognitive behavior therapies validate cognitive models of mood disorders? A review of the empirical evidence. *International Journal of Psychology, 30*, 145–179.

Oei, T. P. S., Hansen, J., & Miller, S. (1993). The empirical status of irrational beliefs in rational emotive therapy. *Australian Psychologist, 28*, 195–200.

O'Hanlon, B. (2006). *Change 101: A practical guide to creating change in life or therapy*. New York: Norton.

O'Hanlon, B., & Rowan, T. (2003). *Solution oriented therapy for chronic and severe mental illness*. New York: Norton

.O'Hanlon, W. H. (1986). Fragments for a therapeutic autobiography. In D. E. Efron (Ed.), *Journeys: Expansion of the strate-gic-systemic therapies* (pp. 30–39). New York: Brunner/Mazel.

O'Hanlon, W. H., & Weiner-Davis, M. (1989). *In search of solutions*. New York: Norton.

Okonji, J. M. A., Ososkie, J. N., & Pulos, S. (1996). Preferred style and ethnicity of counselors by African American males. *Journal of Black Psychology, 22*, 329–339.

O'Leary, E. (1992). *Gestalt therapy: Theory, practice and research.* London: Chapman & Hall.

O'Leary, E. (1997). Confluence versus empathy. *The Gestalt Journal, 20* (1), 137–154.

O'Leary, E., Sheedy, G., O'Sullivan, K., & Thoresen, C. (2003). Cork older adult intervention project: Outcomes of a gestalt therapy group with older adults. *Counselling Psy-chology Quarterly, 16*, 131–143.

Ollendick, T. H., & King, N. J. (2006). Empirically supported treatments typically produce outcomes superior to non-empirically supported treatment therapies. In J. C. Norcross, L. E. Beutler, & R. F. Levant (Eds.), *Evidence-based practices in mental health: Debate and dialogue on the fundamental questions* (pp. 308–317). Washington, DC: American Psychological Association.

Orford, J. (1986). The rules of interpersonal complementarity: Does hostility beget hostility and dominance, submission? *Psychological Review, 93*, 365–377.

Padesky, C. A. (2004). Aaron T. Beck: Mind, man, and men-tor. In R. L. Leahy (Ed.), *Contemporary cognitive therapy: Theory, research, and practice* (pp. 3–26). New York: Guil-ford Press.

Paivio, S. C., & Greenberg, L. S. (1995). Resolving "unfinished business": Efficacy of experiential therapy using empty-chair dialogue. Journal of Consulting and Clinical Psychol-ogy, 63, 419–425. Retrieved from http://spider.apa. org/ftdocs/ccp/1995/june/ccp633419.html

Paludi, M. A. (2002). *The psychology of women* (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Papero, D. V. (1990). *Bowen family systems theory*. Boston: Allyn & Bacon.

Parlett, M., (2005). Contemporary gestalt therapy: Field theory. In A. L. Woldt & S. M. Toman (Eds.), *Gestalt therapy: History, theory and practice* (pp. 41–63). Thousand Oaks, CA: Sage.

Parlett, M., & Hemming, J. (1996a). Developments in gestalt therapy. In W. Dryden (Ed.), *Developments in psychotherapy: Historical perspectives* (pp. 91–110). Thousand Oaks, CA: Sage.

Parlett, M., & Hemming, J. (1996b). Gestalt therapy. In W. Dryden (Ed.), *Handbook of individual therapy* (pp. 194–218). Thousand Oaks, CA: Sage.

Paskauskas, A. (1988). *The complete correspondence of Sigmund Freud and Ernest Jones 1908–1939.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Patterson, C. H. (1984). Empathy, warmth, and genuineness in psychotherapy: A review of reviews. *Psychotherapy, 21*, 431–438.

Patterson, C. H. (2000). *Understanding psychotherapy: Fifty years of client-centred theory and practice*. Ross-on-Wye, UK: PCCS Books.

Payne, M. (2000). *Narrative therapy: An introduction for counselors*. London: Sage.

Perkins–Dock, R. E. (2005). The application of Adlerian family therapy with African American families. *Journal of Individual Psychology, 61*, 233–249.

Perls, F. S. (1947). *Ego, hunger, and aggression.* London: Allen & Unwin.

Perls, F. S. (1969a). *Gestalt therapy verbatim.* Lafayette, CA: Real People Press.

Perls, F. S. (1969b). *In and out the garbage pail.* Lafayette, CA: Real People Press.

Perls, F. S. (1970a). Four lectures. In J. Fagan & I. L. Shepherd (Eds.), *Gestalt therapy now* (pp. 14–38). New York: Harper & Row.

Perls, F. S. (1970b). Dream seminars. In J. Fagan & I. L. Shepherd (Eds.), *Gestalt therapy now* (pp. 204–233). New York: Harper & Row.

Perls, F. S., Hefferline, R. F., & Goodman, P. (1951) *Gestalt therapy: Excitement and growth in the human personality*. New York: Dell.

Perls, L. (1992). Concepts and misconceptions of gestalt ther- apy. *Journal of Humanistic Psychology, 32* (3), 50–56.

Perosa, S. L., & Perosa, L. M. (1993). Relationships among Minuchin's structural family model, identity achievement, and coping style. *Journal of Counseling Psychology, 40*, 479–489.

Persons, J. B., & Tompkins, M. A. (1997). Cognitive-behavioral case formulation. In T. D. Eells (Ed.), *Handbook of psychotherapy case formulation* (pp. 314–339). New York: Guilford Press.

Peterson, A. V. (2000). Choice theory and reality therapy. *TCA Journal, 28* (1), 41–49.

Peterson, A. V., Chang, C., & Collins, P. L. (1998). The effects of reality therapy and choice theory training on self-concept among Taiwanese university students. *International Journal for the Advancement of Counseling, 20*, 79–83.

Peterson, R. D., Tantleff-Dunns, S. & Bedwell, J. S. (2006). The effects of exposure to feminist ideology on women's body image. *Body Image, 3*, 237–246.

Peven, D. E., & Shulman, B. H. (1986). Adlerian psychother-apy. In I. L. Kutash & A. Wolf (Eds.), *Psychotherapist's casebook*. San Francisco: Jossey-Bass.

Phillips, R. D., & Gilroy, F. D. (1985). Sex role stereotypes and clinical judgments of mental health: The Broverman find-ings re-examined. *Sex Roles, 12*, 179–193.

Philpot, C. L., Brooks, G. R., Lusterman, D. D., & Nutt, R. L. (1997). *Bridging separate gender worlds: Why men and women clash and how therapists can bring them together.* Washington, DC: American Psychological Association.

Pichot, T., & Dolan, Y. M. (2003). *Solution-focused brief therapy: Its effective use in agency settings*. New York: Haworth Clinical Practice Press.

Piercy, F. P., Lipchik, E., & Kiser D. (2000). Miller and deShazer's article on "emotions in solution-focused therapy." *Family Process, 39*, 25–28.

Piran, N., & Cormier, H. C. (2005). The social construction of women and disordered eating patterns. *Journal of Coun-seling Psychology, 52*, 549–558.

Polster, E., & Polster, M. (1973). *Gestalt therapy integrated*. New York: Random House.

Polster, M., & Polster, E. (1990). Gestalt therapy. In J. K. Zeig & W. M. Munion (Eds.), *What is psychotherapy?* (pp. 103–107). San Francisco: Jossey-Bass.

Pope, K. S., & Tabachnick, B. G. (1994). Therapists as patients: A national survey of psychologists' experiences, problems, and beliefs. *Professional Psychology: Research and Practice, 25*, 247–258.

Poyrazli, S. (2003). Validity of Rogerian therapy in Turkish culture: A cross cultural perspective. *Journal of Humanistic Counseling, Education, and Development*, 42, 107–115.

Prendergast, M., Podus, D., Finney, J., Greenwell, L., & Roll, J. (2006). Contingency management for treatment of substance use disorders: A meta-analysis. *Addiction, 101*, 1546–1560.

Pretzer, J., & Beck, J. T. (2004). Cognitive therapy of personality disorders. In R. L. Leahy (Ed.), *Contemporary cognitive therapy: Theory, research, and practice* (pp. 299–318). New York: Guilford Press.

Prochaska, J. O. (1999). How do people change, and how can we change to help many more people? In M. A. Hubble, B. L. Duncan, & S. D. Miller (Eds.), *The heart & soul of change: What works in therapy* (pp. 227–255). Washington, DC: American Psychological Association.

Prochaska, J. O., DiClemente, C. C., & Norcross, J. C. (1992). In search of how people change: Applications to addictive behaviors. *American Psychologist, 47*, 1102–1114.

Prochaska, J. O., & Norcross, J. C. (1983). Contemporary psychotherapists: A national survey of characteristics, practices, orientations and attitudes. *Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 20*,161–173.

Prochaska, J. O., & Norcross, J. C. (2002). Stages of change. In J. C. Norcross (Ed.), *Psychotherapy relationships that work* (pp. 303–313). New York: Oxford University Press.

Prochaska, J. O., & Norcross, J. C. (2003). *Systems of psychotherapy: A transtheoretical approach.* Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Prochaska, J. O., & Norcross, J. C. (2007). *Systems of psychotherapy: A transtheoretical approach* (6th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.

Project MATCH Research Group. (1997). Matching alco-holism treatments to client heterogeneity: Project MATCH posttreatment drinking outcomes. *Journal of Studies on Alcohol, 58*, 7–29.

Prouty, G. (1998). Pre-therapy and pre-symbolic experiencing: Evolutions in person-centered/experiential approaches to psychotic experience. In L. S. Greenberg, J. C. Watson, & G. Lietaer (Eds.), *Handbook of experiential psychotherapy* (pp. 388–409). New York: Guilford Press.

Quintar, B., Lane, R. C., & Goeltz, W. B. (1998). Psychoana-lytic theories of personality. In D. F. Barone, M. Hersen, & V. B. Van Hasselt (Eds.), *Advanced personality* (pp. 27–55). New York: Plenum Press.

Rader, J., & Gilbert, L. A. (2005). The egalitarian relationship in feminist therapy. *Psychology of Women Quarterly, 29*, 427–435.

Radtke, L., Sapp, M., & Farrell, W. C. (1997). Reality therapy: A meta analysis. *Journal of Reality Therapy, 17*, 4–9.

Raff, J. (2007). Analytical (Jungian) Psychology. In A. B. Rochlen (Ed.), *Applying counseling theory: An on-line, case-based approach* (pp. 21–36). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Raimey, V. C. (Ed.). (1950). *Training in clinical psychology*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Randall, E. (2001). Existential therapy of panic disorder: A single system study. *Clinical Social Work Journal, 29*, 259–267.

Raskin, N. J. (1952). An objective study of the locus-of-evaluation factor in psychotherapy. In W. Wolff & J. A. Precker (Eds.), *Success in psychotherapy.* New York: Grune & Stratton

Rector, N. A. (2004). Cognitive theory and therapy of schizophrenia. In R. L. Leahy (Ed.), *Contemporary cognitive therapy: Theory, research, and practice* (pp. 244–265). New York: Guilford Press.

Reimer, W. L., & Chatwin, A. (2006). Effectiveness of solution focused therapy for affective and relationship problems in a pri-vate practice context. *Journal of Systemic Therapies*, *25*, 52–67. Reinecke, M. A., & Freeman, A. (2003). Cognitive therapy. In A. S. Gurman & S. B. Messer (Eds.), *Essential psychothera-pies: Theory and practice*, (2nd ed., pp. 224–271). New York: The Guilford Press.

Reinecke, M. A., Ryan, N. E., & DuBois, D. (1998). Cognitive-behavior therapy of depression and depressive symptoms during adolescence: A review and meta-analysis. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 37*, 26–34.

Reiter, M. D. (2004). The surprise task: A solution-focused for-mula task for families. *Journal of Family Psychotherapy, 15*, 37–45.

Reitman, D. (1997). The relation between cognitive and behavioral therapies: Commentary on "Extending the goals of behavior therapy and of cognitive behavior therapy." *Behavior Therapy, 28*, 341–345.

Reuterlov, H., Lofgren, T., Nordstrom, K., Ternstrom A., & Miller, S. D. (2000). What is better? A preliminary investi-gation of between-session change. *Journal of Systemic Ther-apies*, *19*, 111–115.

Reynolds, G. S. (1968). *A primer of operant conditioning.* Glenview, IL: Scott Foresman.

Rice, L. N., & Greenberg, L. S. (1992). Humanistic approaches to psychotherapy. In D. K. Freedheim (Ed.), *History of psychotherapy: A century of change* (pp. 197–224). Washington, DC: American Psychologi-cal Association.

Richert, A. J. (2003). Living stories, telling stories, changing stories: Experiental use of the relationship in narrative ther-apy. *Journal of Psychotherapy Integration*, *13*, 188–210.

Rickman, J. (Ed.). (1957). *A general selection from the works of Sigmund Freud*. New York: Doubleday.

Rilling, M. (2000). John Watson's paradoxical struggle to explain Freud. *American Psychologist, 55*, 301–312. Roazen, P. (2002). *The trauma of Freud: Controversies in psychoanalysis*. New Brunswick, NY: Transaction.

Robin, M. W., & DiGiuseppe, R. (1997). "Shoya Moya Ik Baraba": Using REBT with culturally diverse clients. In J. Yankura & W. Dryden (Eds.), *Special applications of REBT* (pp. 39–68). New York: Springer.

Robins, C. J., & Chapman, A. L. (2004). Dialectical behavior therapy: Current status, recent developments, and future directions. *Journal of Personality Disorders, 18*, 73–89.

Robinson, L. A., Berman, J. S., & Neimeyer, R. A. (1990). Psychotherapy for the treatment of depression: A comprehensive review of controlled outcome research. *Psychological Bulletin, 108*, 30–49.

Rogers, C. R. (1942). *Counseling and psychotherapy.* Boston: Houghton Mifflin.

Rogers, C. R. (1951). *Client-centered therapy: Its current practice, implications, and theory.* Boston: Houghton Mifflin.

Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology, 21*, 95–103.

Rogers, C. R. (1958). A process conception of psychotherapy. *American Psychologist, 13*, 142–149.

Rogers, C. R. (1959). A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework. In S. Koch (Ed.), *Psychology: A study of a science* (pp. 184–256). New York: McGraw-Hill.

Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person.* Boston: Houghton

Mifflin.
Rogers, C. R. (1966). Client-centered therapy. In S. Arieti (Ed.), *American handbook of psychiatry* (pp. 183–200). New York: Basic Books.
Rogers, C. R. (1967). Carl. R. Rogers. In E. Boring & G. Lindzey (Eds.), *A history of psychology in autobiography*. New York: Appleton-Century-Crofts.
Rogers, C. R. (1972). *Becoming partners*. New York: Delacorte.
Rogers, C. R. (1977). *On personal power.* London: Constable.
Rogers, C. R. (1980). *A way of being*. Boston: Houghton Mifflin.
Rogers, C. (1982). Notes on Rollo May. *Journal of Humanistic Psychology*, 22, 8–9.
Rogers, C. R. (1986a). Client-centered therapy. In I. L. Kutash & A. Wolf (Eds.), *Psychotherapist's casebook* (pp. 197–208). San Francisco: Jossey-Bass.
Rogers, C. R. (1986b). Reflection of feelings. *Person-Centered Review, 1*, 375–377.
Rogers, C. R. (1987). Comment on Shlien's article "A coun-tertheory of transference." *Person-Centered Review, 2*, 182–188.
Rogers, C. R., & Freiberg, H. J. (1994). *Freedom to learn* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.
Rogers, C. R., Gendlin, E. T., Kiesler, D. V., & Truax, C. (Eds.). (1967). *The therapeutic relationship and its impact: A study of psychotherapy with schizophrenics*. Madison: The University of Wisconsin Press.
Rogers, N. (1993). *Beyond Carl Rogers.* London: Constable
Rorschach, H. (1942). *Psychodiagnostics: A diagnostic test based on perception* (P. Lemkau & B. Kronenburg, Trans). Berne, Switzerland: Huber.
Rosenthal, T. L., & Steffek, B. D. (1991). Modeling methods. In F. H. Kanfer & A. P. Goldstein (Eds.), *Helping people change* (4th ed., pp. 70–121). New York: Pergamon Press.
Rosenzweig, S. (2002). Some implicit common factors in diverse methods of psychotherapy: "At last the Dodo said, 'Everybody has won and all must have prizes.' " *Journal of Psychotherapy Integration, 12*, 5–9. (Reprinted from *American Journal of Orthopsychiatry, 6*, 412–415)
Ross, R., Frances, A., & Widiger, T. A. (1997). Gender issues in DSM-IV. In M. R. Walsh (Ed.), *Women, men, and gen-der: Ongoing debates* (pp. 348–357). New Haven, CT: Yale University Press.
Rossiter, A. (2000). The professional is political: An interpretation of the problem of the past in solution-focused therapy. *American Journal of Orthopsychiatry, 70*, 150–161.
Rothbaum, B. O., Anderson, P., Zimrand, E., Hodges, L., Lang, D., & Wilson, J. (2006). Virtual reality exposure therapy and standard (in vivo) exposure therapy in the treatment of fear of flying. *Behavior Therapy, 37*, 80–90.
Rowe, C. L., Gozez, L., & Liddle, H. A. (2006). Family ther-apy research: Empirical foundations and practice implica-tions. In M. P. Nichols (Ed.), *Family therapy: Concepts and methods*, (7th ed., pp. 399–440). Boston: Allyn & Bacon.
Rule, W. R. (2006). Lifestyle self-awareness and the practitioner: Understanding and reframing resistance using angels and dev-ils as metaphor. In W. R. Rule & M. Bishop (Eds.), *Adlerian lifestyle counseling* (pp. 45–53). New York: Routledge.
Rule, W. R., & Bishop, M., (Eds.). (2006). *Adlerian lifestyle counseling*. New York: Routledge.
Russell, S., & Carey, M. (2004). *Narrative therapy: Responding to your questions*. Adeaide, South Australia: Dulwich Centre Publications.
Ruthven, A. J. (1992). A person-centered/humanistic approach to intervention. In R. C. D'Amato & B. A. Rothlisberg (Eds.), *Psychological perspectives on intervention: A case study approach to prescriptions for change* (pp. 95–111). New York: Longman.
Sabik, N. J., & Tylka, T. L. (2006). Do feminist identity styles moderate the relation between perceived sexist events and disordered eating? *Psychology of Women Quarterly, 30*, 77–84.
Sachese, R. (1990). Concrete interventions are crucial: The influence of the therapist's processing proposals on the client's intrapersonal exploration in client-centered therapy. In G. Lietaer, J. Rombauts, & R. Van Balen (Eds.), *Client-centered and experiential psychotherapy in the nineties.* Lou-vain, Belgium: Leuven University Press.
Safran, J. D., & Segal, Z. V. (1990) *Interpersonal process in cognitive therapy*. Lanham, MD: Jason Aronson.
Safran, J. D. (1998). *Widening the scope of cognitive therapy*. New York: Jason Aronson.
Sanchez, W. (1998). Quality world and culture. *International Journal of Reality Therapy, 17* (2), 12–16.
Sanchez, W., Perez-Prado, E. M., & Cadavid, M. (1998). A Puerto Rican quality world. *International Journal of Reality Therapy, 17* (2), 17–23.
Saner, R. (1989). Culture bias of gestalt therapy: Made-in-U.S.A. *The Gestalt Journal, 12* (2), 57–71.
Sansone, D. (1998). Research, internal control and choice theory: Where's the beef? *International Journal of Reality Therapy, 17* (2), 4–6.
Santisteban, D. A., Szapocznik, J., Perez-Vidal, A., Kurtines, W. M., Murray, E. J., & LaPerriere, A. (1996). Efficacy of intervention for engaging youth and families into treatment and some variables that may contribute to differential effectiveness. *Journal of Family Psychology, 10*, 35–44.
Sapp, M. (1997). *Counseling and psychotherapy*. Lanham, MD: University Press of America.
Sartre, J. P. (1956). *Being and nothingness*. New York: Philosophical Library.
Satir, V. (1967). *Conjoint family therapy*. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books.
Satir, V. (1972). *Peoplemaking.* Palo Alto, CA: Science and Behavior Books.
Satir, V. (1975). *You as a change agent.*In V. Satir, J. Stachovwiak, & H. A. Taschman (Eds.), *Helping families to change* (pp. 37–63). New York: Jason Aronson.
Satir, V. (1978). *Your many faces.* Berkeley, CA: Celestial Arts.
Satir, V. (1988). *The new peoplemaking*. Mountain View, CA: Science and Behavior Books.
Satir, V. (2000). The therapist story. In M. Baldwin (Ed.), *The use of self in therapy* (2nd ed., pp. 17–27). New York: Haworth.
Satir, V., & Baldwin, M. (1983). *Satir step by step*. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books.
Satir, V., Banmen, J., Gerber, J., & Gomori, M. (1991). *The Satir model: Family therapy and beyond*. Palo Alto, CA: Sci-ence and Behavior Books.
Saunders, K. J., Kashubeck-West, S. (2006). The relations among feminist identity development, gender-role orienta-tion, and psychological well-being in women. *Psychology of Women Quarterly, 30*, 199–211.
Scharff, J. S., & Scharff, D. E. (1995). *The primer of object relations therapy.* Northvale, NJ: Jason Aronson.
Schigl, B. (1998). *Evaluationssudie zur Integrativen Gestalttherapie: Wirkungen und Wirkfaktoren-aus katamnestischer Sicht ehemaliger KlientInnen* [Evaluative study on integrative Gestalt psychotherapy]. Vienna, Austria: Endbericht zum Forschungsprojekt der Fachsektion fur Integrative Gestalt-therapie

in OAGG. (cited in Strumpfel & Goldman, 2001).

Schneider, K. J. (2003). Existential-humanistic psychotherapies. In A. S. Gurman & S. B. Messer (Eds.), *Essential psychotherapies* (2nd ed., pp. 149–181). New York: Guilford Press.

Schneider, M. F. (2007). Adlerian psychology. In A. B. Rochlen

(Ed.), *Applying counseling theories: An online, case-based approach* (pp. 37–52). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Schoenewolf, G. (1990). *Turning points in analytic therapy: The classic cases.* Northvale, NJ: Jason Aronson.

Schoppe, S. J., Mangelsdorf, S. C., & Frosch, C. A. (2001). Coparenting, family process, and family structure: Implica-tions for preschoolers' externalizing behavior problems. *Journal of Family Psychology, 15*, 526–545.

Schulenberg, S. E. (2003). Approaching Terra Incognita with James F. T. Bugental: An interview and overview of existential-humanistic psychotherapy. *Journal of Contemporary Psycho-therapy, 33*, 273–285.

Scorzelli, J. F., & Reinke-Scorzelli, M. (1994). Cultural sensitivity and cognitive therapy in India. *The Counseling Psychologist, 22*, 603–610.

Seager, M. (2003). Problems with client-centred therapy. *The Psychologist, 16*, 400–415.

Sears, R. R. (1943). *Survey of objective studies of psychoanalytic concepts*. New York: Social Science Research Council. Seeman, J. (1990). Theory as autobiography: The development of Carl Rogers. *Person-Centered Review, 5*, 373–386.

Seligman, M. E. P. (1975). *Helplessness: On depression, development, and death.* San Francisco: Freeman.

Seligman, M. E. P. (1995). The effectiveness of psychotherapy: The *Consumer Reports* study. *American Psychologist, 50*, 965–974.

Semmler, P. L., & Williams, C. B. (2000). Narrative therapy: A storied context for multicultural counseling. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 28*, 51–60.

Serok, S., & Zemet, R. M. (1983). An experiment of gestalt group therapy with hospitalized schizophrenics. *Psycho-therapy: Theory, Research and Practice, 20*, 417–424.

Sexton, T. L., & Alexander, J. F. (2002). Family-based empiri-cally supported interventions. *The Counseling Psychologist, 30*, 238–261.

Shadish, W. R., & Baldwin, S. A. (2003). Meta-analysis of MFT interventions. *Journal of Martial and Family Therapy, 29*, 547–570.

Shadish, W. R., Montgomery, L. M., Wilson, P., Wilson, M. R., Bright, I., & Okwumabua, T. (1993). Effects of fam-ily and marital psychotherapies: A meta-analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61*, 992–1002.

Shapiro, D. A., Barkham, M., Rees, A., Hardy, G., Reynolds, S., & Startup, M. (1994). Effects of treatment duration and severity of depression on the effectiveness of cognitive behavioral and psychodynamic-interpersonal psychother-apy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 62*, 522–534.

Shapiro, D. A., & Shapiro, D. (1982). Meta-analysis of comparative therapy outcome studies: A replication and refinement. *Psychological Bulletin, 92*, 581–604.

Sherman, A. R. (1973). *Behavior modification: Theory and practice.* Monterey, CA: Brooks/Cole.

Sherry, A. (2005). The constructivist approach to counseling. In A. Rochlen (Ed.), Applying counseling theories: An on-line, case-based approach (pp. 239–254). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Shlien, J. M., Mosak, H. M., & Dreikurs, R. (1962). Effect of time limits: A comparison of two psychotherapies. *Journal of Counseling Psychology, 9*, 31–34.

Shorkey, C., & Whiteman, V. (1977). Development of the Rational Behavior Inventory: Initial validity and reliability. *Educational and Psychological Measurements, 37*, 527–534.

Shostrom, E. L. (Producer). (1965). *Three approaches to psychotherapy* [Film]. Orange, CA: Psychological Films.

Shulman, B. H. (1973). *Contributions to individual psychology*. Chicago: Alfred Adler Institute.

Shulman, B., & Mosak, H. (1977). Birth order and ordinal position: Two Adlerian views. *Journal of Individual Psychology, 33*, 114–121.

Silverman, M. S., McCarthy, M., & McGovern. T. (1992). A review of outcome studies of rational emotive therapy from 1982–1989. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive- Behavior Therapy, 10*, 111–186.

Simon, R. M. (1972). Sculpting the family. *Family Process, 11*, 49–51.

Simon, R. (1992). *One on one: Conversations with the shapers of family therapy.* Washington, DC: The Family Therapy Net-work and New York: Guilford Press.

Singer, A. (1994). Gestalt couples therapy with gay male couples: Enlarging the therapeutic ground of awareness. In G. Wheeler & S. Backman (Eds.), *On intimate ground: A gestalt approach to working with couples* (pp. 166–187). San Francisco: Jossey-Bass.

Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. New York: Free Press.

Skinner, B. F. (1971). *Beyond freedom and dignity*. New York: Bantam/Vintage.

Skinner, B. F. (1976). *Walden Two.* New York: Macmillan.

Skinner, N. F. (1977). Failure to support a test for penis envy. *Psychological Reports, 80*, 754.

Skowron, E. A. (2000). The role of differentiation of self in marital adjustment. *Journal of Counseling Psychology, 47*, 229–237.

Skowron, E. A., & Friedlander, M. L. (1998). The Differenti-ation of Self Inventory: Development and initial validation. *Journal of Counseling Psychology, 45*, 235–246.

Sloane, R. B., Staples, F. R., Cristol, A. H., Yorkston, N. J., & Whipple, K. (1975a). *Psychotherapy vs. behavior therapy.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Smith, C. (1997). Introduction: Comparing traditional theo-ries with narrative approaches. In C. Smith & D. Nylund (Eds.), *Narrative therapies with children and adolescents* (pp. 1–52). New York: Guilford Press.

Smith, D. L. (1982). Trends in counseling and psychotherapy. *American Psychologist, 37*, 802–809.

Smith, E. W. L. (1991). Gestalt, a Dionysian path. *The Gestalt Journal, 14* (2), 61–69.

Smith, M. L., & Glass, G. V. (1977). Meta-analysis of psychotherapy outcome studies. *American Psychologist, 32*, 752–760.

Smith, M. L., Glass, G. V., & Miller, T. I. (1980). *The bene-fits of psychotherapy.* Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Smith, T. E., Winton, M., Yashioka, M. (1992). A qualitative understanding of reflective-teams II: Therapists' perspectives. *Contemporary Family Therapy, 14*, 419–432. Smith, T. W. (1989). Assessment in rational-emotive therapy: Empirical access to the ABCD model. In M. E. Bernard & R. DiGiuseppe (Eds.), *Inside rational-emotive therapy: A critical appraisal of the theory and therapy of Albert Ellis* (pp. 199–233). San Diego, CA: Academic Press.

Smith, T. W., & Allred, K. D. (1986). Rationality revisited: A reassessment of the empirical support for the rational-emotive model. In P. C. Kendall (Ed.), *Advances in cognitive-behavioral research and therapy, Vol. 5* (pp. 63–87). New York: Academic Press.

Smith, T. W., Houston, B. K., & Zurawski, R. M. (1984). Irrational beliefs and the arousal of emotional distress.

Journal of Counseling Psychology, 31, 190–201.

Soloman, A., & Haaga, D. F. (1995). Rational emotive behavior therapy research: What we know and what we need to know. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 13*, 179–191.

Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (2004). The cultural animal: Twenty years of terror management theory and research. In J. Greenberg, S. L. Koole, & T. Pyszczynski (Eds.), *Handbook of experimental existential psychology* (pp. 13–34). New York: Guilford Press.

Spangenberg, J. J. (2003). The cross-cultural relevance of Person-Centered counseling in postapartheid South Africa. *Journal of Counseling and Development, 81*, 48–54. Spiegel, S. B. (1979). Separate principles for counselors of women: A new form of sexism. *The Counseling Psychologist, 8*, 49–50.

Spiegler, M. D., & Guevremont, D. C. (2003). *Contemporary behavior therapy* (4th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Spinelli, E. (1997). *Tales of un-knowing*. Washington Square, NY: New York University Press.

Spinelli, E. (2001). Psychosis: New existential, systemic, and cognitive-behavioral developments. *Journal of Contemporary Psychotherapy, 31*, 61–67.

Spinelli, E. (2002). The therapeutic relationship as viewed by existential psychotherapy: Re-embracing the world. *Journal of Contemporary Psychotherapy, 32*, 111–118.

St. Clair, M. (2000). *Object relations and self psychology: An introduction* (3rd ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

St. Clair, M. (2004). *Object relations and self psychology* (4th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.

St. James-O'Connor, T., Meakes, E., Pickering, M., & Schuman, M. (1997). On the right track: Client experience of narrative therapy. *Contemporary Family therapy, 19*, 479–495.

Staemmler, F. M. (2004). Dialogue and interpretation in gestalt therapy. *International Gestalt Journal, 27*, 33–57.

Stanton, M. D. (1981). Strategic approaches to family therapy. In A. S. Gurman & D. P. Kniskern (Eds.), *Handbook of family therapy* (pp. 361–402). New York: Brunner/Mazel.

Steele, C. M., Aronson, J. (1995). Stereotype Threat and the Intellectual Test Performance of African Americans. *Journal of Personality and Social Psychology, 69*, 797–811.

Stein, H. T. (2000). Adlerian overview of birth order characteristics. Retrieved November, 7, 2000, from http://ourworld.compuserve.com/homepages/hstein/borthord.htm

Stein, H. T., & Edwards, M. E. (1998). Classical Adlerian the-ory and practice. In P. Marcus & A. Rosenberg (Eds.), *Psychoanalytic versions of the human condition: Philosophies of life and their impact on practice*. New York: New York University Press.

Steinbrueck, S. M., Maxwell, S. E., & Howard, G. S. (1983). A meta-analysis of psychotherapy and drug therapy in the treatment of unipolar depression with adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 51*, 856–863.

Steketee, G., & Cleere, L. (1990). Obessional-compulsive disorders. In A. S. Bellack, M. Hersen, & A. E. Kazdin (Eds.), *International handbook of behavior modification and theraphy* (2nd ed., pp. 307–332). New York: Plenum Press.

Stiles, W. B., Barkham, M., Twigg, E., Mellor-Clark, J., & Cooper, M. (2006). Effectiveness of cognitive-behavioural, person-centred and psychodynamic therapies as practised in UK National Health Service settings. *Psychological Medicine, 36*, 555–566.

Strasser, F., & Strasser, A. (1997). *Existential time-limited therapy*. New York: Wiley.

Stricker, J., & Gold, J. (2005). Assimilative psychodynamic psychotherapy. In J. C. Norcross & M. R. Goldfried (Eds.), *Handbook of psychotherapy integration* (pp. 221–240). New York: Oxford University Press.

Strozier, C. B. (2006). Heinz Kohut. Retrieved from http://www.psychologyoftheself.com/kohut/strozier1.htm

Strumpfel, U. (2004). Research on gestalt therapy. *International Gestalt Journal, 27*, 9–59.

Strumpfel, U., & Goldman, R. (2001). Contacting gestalt therapy. In D. J. Cain & J. Seeman (Eds.), *Humanistic psychotherapies: Handbook of research and practice* (pp. 189–219). Washington, DC: American Psychological Association.

Stuart, S. (2006). Interpersonal psychotherapy: A guide to the basics. *Psychiatric Annals. 36*, 542–550.

Stuhr, U., & Meyer, A. E. (1991). Hamburg Short Psychother-apy Comparison experiment. In M. Crago & L. Beutler (Eds.), *Psychotherapy research: An international review of programmatic studies*. Washington, DC: American Psychological Association.

Sue, D. W., Ivey, A. E., & Pedersen, P. B. (1996). *A theory of multicultural counseling and therapy*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Sue, D. W., & Sue, D. (2003). *Counseling the culturally diverse: Theory and practice* (4th ed.). New York: Wiley.

Suinn, R. M. (1969). The STABS, a measure of test anxiety for behavior therapy: Normative data. *Behavior Research and Therapy, 7*, 335–339.

Sulliman, J. R. (1973). *The development of a scale for the measurement of social interests.* Unpublished doctoral dissertation, Florida State University, Tallahassee.

Svartberg, M., & Stiles, T. C. (1991). Comparative effects of short-term psychodynamic psychotherapy: A meta-analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 59*, 704–714.

Sweeney, T. J. (1989). *Adlerian counseling*. Bristol, PA: Accelerated Development.

Sweet, A. A. (1984). The therapeutic relationship in behavior therapy. *Clinical Psychology Review, 4*, 253–272.

Sweitzer, E. M. (2005). The relationship between social inter-est and self-concept in conduct disordered adolescents. *Journal of Individual Psychology, 61*, 55–79.

Syzmanski, D. M., Baird, M. K., & Kornman, C. L. (2002). The feminist male therapist: Attitudes and practices for the 21st century. *Psychology of Men and Masculinity, 3*, 22–27.

Szapocznik, J., & Kurtines, W. (1989). *Breakthroughs in family therapy with drug abusing problem youth.* New York: Springer.

Szapocznik, J., Perez-Vidal, A., Brickman, A. L., Foote, F. H., Santisteban, D., Hervis, O., et al. (1988). Engaging adolescent drug abusers and their families in treatment: A strategic structural systems approach. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56*, 552–557.

Szapocznik, J., Rio, A., Murray, E., Cohen, R., Scopetta, M., Rivas-Vazquez, A., et al. (1989). Structural family versus psychodynamic child therapy for problematic Hispanic boys. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57*, 571–578.

Szentagotai, A., & Kallay, E. (2006). The faster you move the longer you live—A test of rational emotive behavior therapy? *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies, 6*, 69–80.

Task Force on Promotion and Dissemination of Psychological Procedures, Division of Clinical Psychology of the Ameri-can Psychological Association (1995). Training and dissem-ination of empirically validated psychological treatment: Report and recommendations. *The Clinical Psychologist, 48*, 3–23.

Taub, R. R. (1995). An Adlerian approach to the treatment of a contemporary Little Hans. *Journal of Individual Psychology, 51*, 332–344.

Tavris, C. (1993). The mismeasure of woman. *Feminism and Psychology, 3*, 149–168.

Taylor, S. E., & Brown, J. D. (1988). Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin, 103*, 193–210.

Tham, E. (2001). The meaning of choice theory for the women of Albania. *International Journal of Reality Therapy, 21*, 4–6.

Thompson, C. L., & Rudolph, L. B. (2000). *Counseling children* (5th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.

Thompson, J. K., & Williams, D. E. (1985). Behavior therapy in the 80's: Evolution, exploitation, and the existential issue. *The Behavior Therapist, 8*, 47–50.

Tillet, R. (1994). The clinical usefulness of gestalt therapy. *British Journal of Psychotherapy, 112*, 290–297. Toman,

W. (1961). *Family constellation*. New York: Springer.

Tremblay, J. M., Herron, W. G., & Schultz, C. L. (1986). Relation between therapeutic orientation and personality in psychotherapists. *Professional Psychology: Research and Prac-tice, 17*, 106–110.

Truax, C., & Carkhuff, R. (1965). Experimental manipulation of therapeutic conditions. *Journal of Counseling Psychology, 29*, 119–124.

Tuason, M. T., & Friedlander, M. L. (2000). Do parents' differentiation levels predict those of their adult children? And other tests of Bowen theory in a Philippine sample. *Journal of Counseling Psychology, 47*, 27–35.

Tudor, K., & Worrall, M. (2006). *Person-centered therapy: A clinical philosophy*. London: Routledge.

Turner, B. F., & Turner, C. B. (1991). Bem Sex-Role Inventory stereotypes for men and women varying in age and race among National Register psychologists. *Psychological Reports, 69*, 931–944.

Tyson, G. M., & Range, L. M. (1987). Gestalt dialogs as a treatment for mild depression: Time works just as well. *Journal of Clinical Psychology, 43*, 227–231.

Ullmann, L. P., & Krasner, L. (1965). *Case studies in behavior modification.* New York: Holt, Rinehart & Winston.

Usher, C. H. (1989). Recognizing cultural bias in counseling theory and practice: The case of Rogers. *Journal of Multi-cultural Counseling and Development, 17*, 62–71.

Van der Veen, F. (1967). Basic elements in the process of psychotherapy: A research study. *Journal of Consulting Psychology, 31*, 295–303.

Van der Veen, F. (1998). Core principles of the person-centered approach. Retrieved from http://www.centerfortheperson.org/page28.html

Van Deurzen-Smith, E. (1988). *Existential counseling in practice*. London: Sage.

Van Deurzen-Smith, E. (1997). *Everyday mysteries: Existential dimensions of psychotherapy*. London: Routledge.

Van Deurzen, E. (2006). Existential counseling and therapy. In C. Feltham & I. E. Horton (Eds.), *The SAGE handbook of counseling and psychotherapy* (2nd ed., pp. 281–285). London: Sage.

van Oppen, P., van Balkom, A. J. L. M., de Haan, E, & Van Dyck, R. (2005). Cognitive therapy and exposure in vivo alone and in combination with Fluvoxamine in Obsessive-Compulsive Disorder: A 5-year follow-up. *Journal of Clinical Psychiatry, 66*, 1415–1422.

Vontress, C. E. (1985). Existentialism as a cross-cultural counseling modality. In P. Pedersen (Ed.), *Handbook of cross-cultural counseling and therapy* (pp. 207–212). Westport, CT: Greenwood Press.

Wadden, T. A., & Bell, S. T. (1990). Obesity. In A. S. Bellack, M. Hersen, & A. E. Kazdin (Eds.), *International handbook of behavior modification and therapy* (2nd ed., pp. 449–473). New York: Plenum Press.

Wagner-Moore, L. (2004). Gestalt therapy: Past, present, the-ory, and research. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 41*, 180–189.

Walker, N. (1957). *A short history of psychotherapy in theory and practice*. New York: Noonday Press.

Wallen, R. (1970). Gestalt therapy and gestalt psychology. In J. Fagan & I. L. Shepherd (Eds.), *Gestalt therapy now* (pp. 8–13). New York: Harper & Row.

Wallerstein, R. S. (1986). *Forty-two lives in treatment: A study of psychoanalysis and psychotherapy.* New York: Guilford Press.

Wallerstein, R. S. (1989). The Psychotherapy Research Project of the Menninger Foundation: An overview. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57*, 195–205.

Wallerstein, R. S. (2002). The growth and transformation of American ego psychology. *Journal of the American Psychoan-alytic Association, 50*, (1), 135–169.

Walsh, M. R. (Ed.). (1997). *Women, men, and gender: Ongoing debates*. New Haven, CT: Yale University Press.

Walsh, R. A., & McElwain, B. (2001). Existnential psycho-therapies. In D. J. Cain & J. Seeman (Eds.), *Human-istic psychotherapies: Handbook of research and practice* (pp. 253–278). Washington, DC: American Psychological Association.

Walton, D. E. (1978). An exploratory study: Personality factors and the theoretical orientations of therapists. *Psychotherapy: Theory, Research, and Practice, 14*, 390–395.

Walts, R. E., & Engels, D. W. (1995). Thedife task of vocation: A review of Adlerian researxxh literature. TCA *Journal, 23*, 9–20.

Wampold, B. E. (2001). *The great psychotherapy debate.* Mahwah, NJ: Erlbaum.

Wampold, B. E., Lichtenberg, J. W., & Waehler, C. A. (2002). Principles of empirically supported intervention in counsel-ing psychology. *The Counseling Psychologist, 30*, 197–217.

Wampold, B. E., Mondin, G. W., Moody, M., Stich, F., Benson, K., & Ahn, H. (1997). A meta-analysis of outcome studies comparing bona fide psychotherapies: Empirically, "All must have prizes." *Psychological Bulletin, 122*, 203–215.

Waterhouse, R. L. (1993). "Wild women don't have the blues": A feminist critique of "person-centred" counseling and therapy. *Feminism and Psychology, 3*, 55–61.

Watkins, C. E., Jr. (1982). A decade of research in support of Adlerian psychological theory. *Journal of Individual Psychology, 38*, 90–99.

Watkins, C. E., Jr. (1992a). Adlerian-oriented early memory research: What does it tell us? *Journal of Personality Assessment, 59*, 248–263.

Watkins, C. E., Jr. (1992b). Birth order research and Adler's theory: A critical review. *Journal of Individual Psychology, 48*, 357–366.

Watkins, C. E., Jr. (1994). Measuring social interest. *Journal of Individual Psychology, 50*, 69–96.

Watkins, C. E., Jr., & Guarnaccia, C. A. (1999). The scientific study of Adlerian theory. In R. E. Watts & J. Carlson (Eds.), *Interventions and strategies in counseling and psychotherapy.* Philadelphia: Accelerated Development.

Watkins, C. E., Jr., Lopez, F. G., Campbell, V. L., & Himmell, C. D. (1986). Contemporary counseling psychology: Results of a national survey. *Journal of Counseling Psychology, 33*, 301–309.

Watson, G. S., & Gross, A. M. (1999). Behavior therapy. In M. Hersen & A. S. Bellack (Eds.), *Handbook of comparative interventions for adult disorders* (pp. 25–47). New York: Wiley.

Watson, J. B., & Morgan, J. J. (1917). Emotional reactions and psychological experimentation. *American Journal of Psychology, 28*, 163–174.

Watson, J. B., & Rayner, R. (2000). Conditioned emotional reactions. *American Psychologist, 55*, 313–317. (Reprinted from

Journal of Experimental Psychology, 1920, *3*, 1–14)

Watson, J. C., Gordon, L. B., Stermac, L., Steckley, P., & Kalogerakos, F. (2003). Comparing the effectiveness of process-experiential with cognitive behavioral psychother-apy in the treatment of depression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 71*, 773–781.

Watts, R. E., Peluso, P. R., & Lewis, T. F. (2005). Expanding the acting as if technique: An Adlerian/constructive integra-tion. *Journal of Individual Psychology, 61*, 380–387.

Watzlawick, P., Beavin, A. B., & Jackson, D. D. (1967). *Pragmatics of human communication.* New York: Norton.

Watzlawick, P., Weakland, J. H., & Fisch, R. (1974). *Change: Principles of problem formation and resolution.* New York: Norton.

Weinrach, S. (1990). Rogers and Gloria: The controversial film and the enduring relationship. *Psychotherapy, 27*, 282–290.

Weinrach, S. (1991). Rogers' encounter with Gloria: What did Rogers know and when? *Psychotherapy, 28*, 505–506.

Weinrach, S. G. (1996). Reducing REBT's "wince factor": An insider's perspective. *Journal of Rational-Emotive and* Cognitive-Behavior. *Therapy, 14*, 63–78.

Weishaar, M. E. (1993). Aaron T. Beck. London, England/ Thousand Oaks, CA: Sage.

Weissman, A. N., & Beck, A. T. (1978). *Development and validation of the Dysfunctional Attitude Scale: A preliminary investi-gation.* Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, Toronto, Canada.

Weissman, M. M., & Markowitz, J. C. (1994). Interpersonal psychotherapy: Current status. *Archives of General Psychia-try, 51*, 599–606.

Weissman, M. M., & Markowitz, J. C. (1998). An overview of interpersonal psychotherapy. In J. C. Markowitz (Ed.), *Interpersonal psychotherapy* (pp. 1–27). Arlington, VA: American Psychiatric Association Press.

Wenzel, A., Sharp, I. R., Brown, G. K., Greenberg, R. L., & Beck, A. T. (2006). Dysfunctional beliefs in panic disorder: The Panic Belief Inventory. *Behaviour Research and Therapy, 44*, 819–833.

Wenzel, A., Sharp, I. R., Sokol, L., & Beck, A. T. (2006). Attentional fixation in panic disorder. *Cognitive Behaviour Therapy, 35*, 65–73.

Wessler, R. L. (1996). Idiosyncratic definitions and unsup-ported hypotheses: Rational emotive behavior therapy as pseudoscience. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 14*, 41–61.

West, J. D., & Bubenzer, D. L. (2002). Narrative family therapy. In J. Carlson & D. Kjos (Eds.), *Theories and strategies of family therapy*, (pp. 353–381). Boston, MA: Allyn and Bacon. Weston, D. (1998). The scientific legacy of Sigmund Freud: Toward a pschodynamically informed science. *Psychological Bulletin, 124*, 333–371.

Wetchler, J. L., & Piercy, F. P. (1996). Transgenerational family therapies. In F. P. Piercy, D. H. Sprenkle, J. L. Wetchle, et al. (Eds.), *Family therapy sourcebook* (2nd ed., pp. 25–49). New York: Guilford Press.

Wettersten, K. B., Lichtenberg, J. W., & Mallinckrodt, B. (2005). Associations between working alliance and outcome in Solution-Focused Brief Therapy and brief interpersonal therapy. *Psychotherapy Research: 15*, 35–43.

Wexler, D. A., & Rice, L. N. (Eds.). (1974). *Innovations in client-centered therapy.* New York: Wiley.

Wheeler, G. (1991). *Gestalt reconsidered.* New York: Gardner Press/Gestalt Institute of Cleveland Press.

Wheeler, G., & Backman, S. (Eds.). (1994) *On intimate ground: A gestalt approach to working with couples.* San Francisco: Jossey-Bass.

Wheeler, M. S., Kern, R. K., & Curlette, W. L. (1991). Life-stylecan be measured. *Journal of Individual Psychology, 47*, 229–240.

Wheeler, M. S., Kern, R., & Curlette, W. (1993). BASIS-A Inventory. Highlands, NC: TRT.

Whiston, S. C. (2002). Career counseling and interventions. *The Counseling Psychologist, 30*, 218–237.

White, M. (1985). Fear busting and monster taming: An approach to the fears of young children. *Dulwich Centre Review*, 29–34.

White, M. (1992). Deconstruction and therapy. In D. Epston & M. White (Eds.), *Experience, contradiction, narrative and imagination: Selected papers of David Epston & Michael White 1989–1991* (pp. 109–151). South Austraila: Dulwich Centre Publications.

White, M. (1993). Deconstruction and therapy. In S. Gilligan & R. Price (Eds.), *Therapeutic conversations* (pp. 22–80). New York: Norton.

White, M., & Epston, D. (1990). *Narrative Means to Therapeutic Ends*. New York: Norton.

Widiger, T. A., & Settle, S. A. (1987). Broverman et al. revis-ited: An artifactual sex bias. *Journal of Personality and Social Psychology, 53*, 463–469.

Williams, C. B. (2005). Counseling African American women: Multiple identities—multiple constraints. *Journal of Counseling and Development, 83*, 278–283.

Wilson, G. T. (1987). Chemical aversion conditioning as a treatment for alcoholism. *Behavior Research and Therapy, 25*, 503–516.

Wilson, G. T. (2005). Behavior therapy. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies* (7th ed., pp. 202–237). Belmont, CA: Brooks/Cole.

Winnicott, D. W. (1965). *The maturational processes and the facilitating environment*. New York: International Universities Press.

Wolfe, J. (1986). RET and women's issues. In A. Ellis & R. M. Grieger (Eds.), *Handbook of rational-emotive therapy* (pp. 397–421). London, England/Thousand Oaks, CA: Sage. Wolfe, J. L. (2007). Rational emotive behavior therapy (REBT). In A. Rochlen (Ed.), *Applying counseling theories: An online, case-based approach* (pp. 177–191). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Wolitzky, D. L. (2005). The theory and practice of traditional psychoanalytic treatment. In A. S. Gurman & S. B. Messer (Eds.), *Essential psychotherapies* (2nd ed.). New York: Guilford Press.

Wolitzky, D. L., & Eagle, M. N. (1997). Psychoanalytic theo-ries of psychotherapy. In P. L. Wachtel & S. B. Messer (Eds.), *Theories of psychotherapy: Origins and evolution* (pp. 39–96). Washington, DC: American Psychological Association.

Wolpe, J. (1960). Reciprocal inhibition as the main basis of psychotherapeutic effects. In H. J. Eysenck (Ed.), *Behaviour therapy and the neuroses* (pp. 88–113). New York: Macmillan. Wolpe, J. (1985). Existential problems and behavior therapy. *The Behavior Therapist, 8*, 126–127.

Wolpe, J. (1990). *The practice of behavior therapy* (4th ed.). New York: Pergamon Press.

Wolpe, J. (1992). Toward better results in the treatment of depression: The analysis of individual dynamics. In J. K. Zeig (Ed.), *The evolution of psychotherapy: The second confer-ence* (pp. 129–138). New York: Brunner/Mazel.

Wolpe, J. (1997). Thirty years of behavior therapy. *Behavior Therapy, 28*, 633–635.

Wong, E. C., Kim, B. S., Zane, N. W. S., Kim, I. J., & Huang, J. S. (2003). Examining culturally based variables associated with ethnicity: Influences on credibility perceptions of empirically supported interventions. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 9*, 88–96.

Woods, M. D., & Martin, D. (1984). The work of Virginia Satir:

Understanding her theory and technique. *The Amer-ican Journal of Family Therapy, 12* (4), 3–11.

Woolfolk, R. L., & Sass, L. A. (1989). Philosophical foundations of rational-emotive therapy. In M. E. Bernard & R. DiGiuseppe (Eds.), *Inside rational-emotive therapy: A critical appraisal of the theory and therapy of Albert Ellis* (pp. 9–26). San Diego, CA: Academic Press.

Worell, J., & Johnson, D. (2001). Therapy with women: Feminist frameworks. In R. K. Unger (Ed.), *Handbook of the psychology of women and gender* (pp. 317–329). New York: Wiley. Worell, J., & Johnson, N. G. (1997). *Shaping the future of fem-inist psychology: Education, research and practice.* Washing-ton, DC: American Psychological Association.

Worell, J., & Remer, P. (2003). *Feminist perspectives in therapy,* (2nd ed.). New York: Wiley.

Wright, J. H., & Beck, A. T. (1996). Cognitive therapy. In R. E. Hales & S. C. Yudofsky (Eds.), *The American Psychi-atric Press synopsis of psychiatry* (pp. 1011–1038). Washing-ton, DC: American Psychiatric Press.

Wubbolding, R. E. (2000). *Reality therapy for the 21st century*. Philadelphia: Brunner-Routledge.

Wubbolding, R. E. (2007). Reality therapy. In A. Rochlen (Ed.), *Applying counseling theories: An online, case-based approach* (pp. 193–207). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall. Wubbolding, R. E., Al-Rashidi, B., Brickell, J., Kakitani, M., Kim, R. I., Lennon, B., et al. (1998). Multicultural awareness: Implications for reality therapy and choice theory. *International Journal of Reality Therapy, 17* (2), 4–6.

Wubbolding, R. E., & Brickell, J. (1998). Qualities of the reality therapist. *International Journal of Reality Therapy, 17*(2), 47–49.

Wubbolding, R. E., & Brickell, J. (2000). Misconceptions about reality therapy. *International Journal of Reality Ther-apy, 19* (2), 264–265.

Wubbolding, R. E., Brickell, J., Imhof, L., Rose, I. K., Lojk, L., Al-Rashidi, B. (2004). Reality therapy: A global perspec-tive. *International Journal for the Advancement of Counsel-ing, 26*, 219–228.

Wyche, K. F., & Rice, J. K. (1997). Feminist therapy: From dialogue to tenets. In J. Worell & N. G. Johnson (Eds.), *Shaping the future of feminist psychology: Education, research and practice* (pp. 57–71). Washington, DC: American Psy-chological Association.

Yalof, J. (2005). Psychoanalytic interviewing. In R. J. Craig (Ed.), *Clinical and diagnostic interviewing* (2nd ed., pp. 57–90). New York: Jason Aronson.

Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. New York: Basic Books.

Yalom, I. D. (2002). *The gift of therapy*. New York: Harper Perennial.

Yalom, I., & Leszcz, M. (2005). *The theory and practice of group psychotherapy*, (5th ed.). New York: Basic Books.

Yalom, V., & Bugental, J. F. T. (1997). Support in existential-humanistic psychotherapy. *Journal of Psycho-therapy Integration, 7*, 119–129.

Yankura, J., & Dryden, W. (1994). *Albert Ellis*. London: Sage.

Yankura, J., & Dryden, W. (1994). *Doing RET: Albert Ellis in action*. New York: Springer.

Yates, A. J. (1960). Symptoms and symptom substitution. In H. J. Eysenck (Ed.), *Behaviour therapy and the neuroses* (pp. 22–27). New York: Macmillan.

Yoder, J. (2003). *Women and gender: Transforming psychology*, (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Yoder, J. D. (1981). The existential mode and client anxiety: Or she chose to hold a porcupine. *Personnel and Guidance Journal, 59*, 279–283.

Yontef, G. M. (1995). Gestalt therapy. In A. S. Gurman & S. B. Messer (Eds.), *Essential psychotherapies: Theory and practice* (pp. 261–303). New York: Guilford Press.

Yontef, G. M. (2005). Gestalt theory of change. In A. L. Woldt & S. M. Toman (Eds.), *Gestalt therapy: History, theory and practice* (pp. 81–100). Thousand Oaks, CA: Sage

Yontef, G. M., & Fuhr, R. (2005). Gestalt therapy theory of change. In A. L. Woldt, & S. M. Toman, (Eds.), *Gestalt ther-apy: History, theory, and practice* (pp. 81–100). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.

Yontef, G. M., & Jacobs, L. (2000). Gestalt therapy. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies* (6th ed., pp. 303–339). Itasca, IL: Peacock.

Yontef, G., & Jacobs, L. (2005). Gestalt therapy. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies* (6th ed. pp. 299–336). Belmont, CA: Brooks/Cole.

Young, J. E., Beck, A. T., & Weinberger, A. (1993). Depression. In D. H. Barlow (Ed.), *Clinical handbook of psychological disorders: A step-by-step treatment manual* (2nd ed., pp. 240–177). New York: Guilford Press.

Zanardi, C. (Ed.). (1990). *Essential papers on the psychology of women*. New York: New York University Press.

Zarski, J., Sweeney, T. J., & Barcikowski, R. S. (1977). Counseling effectiveness as a function of counselor social interest. *Journal of Counseling Psychology, 24*, 1–5.

Zeig, J. K. (1992). Discussion. In J. K. Zeig (Ed.), *The evolution of psychotherapy: The second conference* (pp. 278–282). New York: Brunner/Mazel.

Ziegler, D. J. (1999). The construct of personality in rational emotive behavior therapy (REBT) theory. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 17*, 19–32. Ziegler, D. J. (2000). Basic assumptions concerning human nature underlying rational emotive behavior therapy (REBT) personality theory. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 18*, 67–85.

Zimmerman, G., Favrod, J., Trieu, V. H., & Pomini, V. (2004). The effect of cognitive-behavioral treatment on the positive symptoms of schizophrenia spectrum disorders: A meta-analysis. *Schizophrenia Research, 77*, 1–9.

Zimmerman, J. L., & Dickerson, V. C. (2001). Narrative therapy. In R. J. Corsini (Ed.), *Handbook of innovative therapy* (pp. 415–426). New York: Wiley.

Zimmerman, T. S., Prest, L. A., & Wetzel, B. E. (1997). Solution-focused couples therapy groups: An empirical study. *Journal of Family Therapy, 19*, 125–144.

Zimring, F. (1990). Cognitive processes as a cause of psychother-apeutic change: Self-initiated processes. In G. Lietaer, J. Rombauts, & R. Van Balen (Eds.), *Client centered and experiential psychotherapy in the nineties.* Louvain, Belgium: Leuven University Press.

Zimring, F. M., & Raskin, N. J. (1992). Carl Rogers and client/person-centered therapy. In D. K. Freedheim (Ed.), *History of psychotherapy: A century of change*. Washington, DC: American Psychological Association.

Zinker, J. (1977). *Creative process in gestalt therapy.* New York: Random House.

Zurawski, R. M., & Smith, T. W. (1987). Assessing irrational beliefs and emotional distress: Evidence and implications of limited discriminant validity. *Journal of Counseling Psycho-logy, 34*, 224–227.

Zuroff, D. C., Mongrain, M., & Santor, D. A. (2004). Conceptualizing and measuring personality vulnerability to depression: Comment on Coyne and Whiffen (1995). *Psychological Bulletin, 130*, 489–511.

14. Basım

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA

Prof. Dr. Yıldız Kuzgun

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 24
Eğitim Bilimleri No. : 8
ISBN : 978-605-5426-23-1
© 14. Basım, Ekim 2016

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA

Prof. Dr. Yıldız Kuzgun

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kuzgun, Yıldız.
Rehberlik ve Psikolojik Danışma / *Yıldız Kuzgun*
14. Basım, XII + 272 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-5426-23-1
1. Eğitim 2. Rehberlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

On Birinci Baskı İçin Önsöz

İlk basımı 1988 yılında yapılan Rehberlik ve Psikolojik Danışma, bu alanda lisans eğitimi görmekte olan öğrencilerle ortaöğretim kurumlarında çalışmakta olan rehber öğretmenler/psikolojik danışmanların yararlanmaları için hazırlanmıştı. Geçen zaman içinde kitabın içeriğinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu son basımda kitap, ilköğretimden yükseköğretime kadar, farklı yaş dilimlerinden, değişik sorunları olan öğrencilere verilecek hizmetlere ilişkin bilgileri de kapsayacak biçimde genişletilmiş, yalnız psikolojik danışmanların değil öğretmenlerin de yararlanabileceği bir kaynak haline getirilmiştir.

Kitabın, öğrencilerimizin ve meslektaşlarımızın başarılı çalışmalarına katkı getirmesini dilerim.

7 Şubat 2011

Prof. Dr. Yıldız Kuzgun

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I: EĞİTİMDE REHBERLİĞİN YERİ 1
Öğrenci Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik 3
Rehberliğin Tanımı 3
Rehberliğin Kapsadığı Başlıca Hizmetler 6
Öğrenciyi Tanıma 6
Bilgi Verme 6
Psikolojik Danışma 7
Yerleştirme 7
İzleme 8
Rehberliğin Öğretimle İlişkisi 8
Rehberliğin Ortaya Çıkmasını Gerektiren Koşullar 10
Meslek Seçiminin Zorlaşması 10
Bireysel Farkların Eğitimde Dikkate Alınması Zorunluluğu 11
İlerlemeci Eğitim Anlayışının Benimsenmesi 11
Demokratik Toplumlarda Bireylere Tanınan Seçme Özgürlüğü 12
Demokratik Yaşamın Akılcı Davranan Bireylere Gereksinmesi 12
Eğitimde Bireyin Duygusal Yönüne Verilen Önemin Giderek Artması 13
Psikometride Gelişmeler 13
Akıl Sağlığına Verilen Önemin Artması 14

BÖLÜM II: REHBERLİK HİZMETLERİNİN TARİHÇESİ 15
İlk Mesleki Büronun Kurulması 15
Türkiye'de Rehberliğin Tarihçesi 16
Millî Eğitim Şuralarında Rehberlik 19
Türkiye'de Rehberlik ve Psikolojik Danışma Eğitiminin Gelişmesi 20
Belli Başlı Rehberlik Yaklaşımları 22
Eğitim Süreci ile Kaynaştırılmış Rehberlik Anlayışı 22
Özellik-Faktör Yaklaşımı 23
Karar Vermeye Yardım Süreci Olarak Rehberlik 24
Gelişime Yardım Süreci Olarak Rehberlik 24
Başlıca Rehberlik Modelleri 26
Merkezileşmemiş-Uzmanlaşmamış Rehberlik Modeli 26
Merkezileşmiş-Uzmanlaşmış Rehberlik Modeli 28
Rehberlik Uygulamalarında Belli Başlı Statejiler 29
Yönetici Rehberlik 31
Uyum Sağlayıcı Rehberlik 31

Eğitim ve Gelişime Önem Veren Rehberlik ... 31
Ülkemizde Uygulanan Model ... 32
Rehberlik Hizmetlerinin Dayandığı İlkeler ... 33

BÖLÜM III: ÖĞRENCİYİ TANIMA ... 37
Sağlık ... 37
Yetenekler ... 37
Sözel Yetenek ... 38
Sayısal Yetenek ... 38
Şekil-Uzay Yeteneği ... 39
Renk Algısı ... 39
Bellek ... 39
Ayrıntıyı Algılama ... 39
Mekanik Yetenek ... 39
El Becerisi ... 39
Parmak Becerisi ... 39
El-Göz İş Birliği ... 39
İlgiler ... 40
Temel Bilim ... 40
Sosyal Bilim ... 40
Canlı Varlık ... 40
Mekanik ... 40
İkna ... 40
Ticaret ... 41
İş Ayrıntıları ... 41
Edebiyat ... 41
Güzel Sanatlar ... 41
Müzik ... 41
Sosyal Yardım ... 41
Akademik Başarı ... 41
Kişilik ... 42
Öz Kavramı ... 42
Çevre ... 42
Öğrenciyi Tanıma Teknikleri ... 43
Öğrenciyi Tanımada Kullanılan Öznel Teknikler ... 43
Gözlem ... 43
Anekdot (Kritik Davranışın Saptanması) ... 46
Dereceleme Ölçekleri ... 49
Dereceleme Ölçeklerinin Geçerliliğini Etkileyen Faktörler ... 53
Otobiyografi ... 55
Sosyometri ... 60
Kimdir Bu Tekniği ... 62

Öğrenciyi Tanımada Nesnel Teknikler 62
Testlerin Kullanılma Amaçları 64
Uygulanacak Testlerin Seçimi 66
Test Sonuçlarının Kendini Tanımaya Etkisi 70
Ölçme Araçlarının Sonuçlarını Bildirirken Göz Önüne Alınacak Hususlar 73
Rehberlikte Kullanılan Başlıca Testler 75
İlgi Envanterleri 76
Kişilik Envanterleri 78
Okullarımızda Kullanılan Bazı Ölçme Araçları 78
Toplanan Bilglerin Değerlendirilmesi 81
Toplu Dosya 81
Beklenti Tablosu 85
Vak'a İncelemesi 87

BÖLÜM IV: BİLGİ VERME 91
Eğitsel Bilgi 91
Okul ve Çevresi Hakkında Bilgi 92
Verimli Çalışma Yolları Hakkında Bilgi 93
Üst Eğitim Kurumları Hakkında Bilgi 94
Eğitim Kurumları Hakkında Bilgi Edinme Yolları 94
Meslekler Hakkında Bilgi 95
Meslekler Hakkında Bilgi Verme İşleminin Amaçları 97
Meslekler Hakkında Bilgi Toplama Yolları 98
Bilgiler Nerelerden Elde Edilebilir? 101
Kişisel-Sosyal Bilgi 102
Bilgilerin Öğrencilere İletilmesi 102
Meslek Rehberliğinde Bilgisayar Kullanımı 104

BÖLÜM V: MESLEK REHBERLİĞİ VE DANIŞMANLIĞINDA BELLİ BAŞLI YAKLAŞIMLAR 105
Özellik-Faktör Kuramı 105
Ekonomik ve Sosyal Kuramlar 107
Roe'nun Gereksinme Kuramı 107
Gelişim Kuramları 108
Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramı 108
Super'in Öz Kavramı Kuramı 109
Holland'ın Kişilik Kuramı 112
Karar Kuramları 113

BÖLÜM VI: PSİKOLOJİK DANIŞMA 117
Psikolojik Danışma ve Psikoterapi 117
Psikolojik Danışma Psikoterapiden Farklı mıdır? 119
Psikolojik Danışmada Belli Başlı Yaklaşımlar 121
Psikanaliz 122
Kişilik Yapısı 122
Adlerian Terapi 125
İnsancı Yaklaşım 132
İnsancı Psikologlara Göre Ruh Sağlığının Belirtileri 138
Akılcı Duygusal Psikoterapi 144
Gestalt Terapi 147
Gerçeklik Terapisi 150
Transaksiyonel Analiz 151
Temel Kavramlar 151

BÖLÜM VII: PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİ 155
Psikolojik Danışmada Danışman-Danışan İlişkisi 156
Anlayış 156
Kabul 157
Dikkatle Dinleme 157
Empati 157
Psikolojik Danışma Oturumlarında Danışmanların Tutumu 159
İlk Oturumdan Önce Danışan Hakkında Bilgi Toplama 160
Psikolojik Danışma Teknikleri 162
Danışanla İletişimi Güçleştiren Tutum ve Davranışlar 166
Grupla Psikolojik Danışma 168
Grup Rehberliği ve Grupla Psikolojik Danışma 169
Grup Türleri 170
Grupla Psikolojik Danışmanın Amaçları 171
Grubun Oluşturulması 171
Oturumlarda Kullanılan Teknikler 177
Grupla Psikolojik Danışmanın Etkili Olduğu Başlıca Alanlar 179
Grupla Psikolojik Danışmanın Sakıncalı Yönleri 180

BÖLÜM VIII: DANIŞMANLARIN ROL VE İŞLEVLERİ 181
Rol 182
İşlev (Fonksiyon) 183
Okul Psikolojik Danışmanlarının Rolünü Belirleyen Gruplar 183
Psikolojik Danışmanın Rolü 1845
Danışmandan Rol Beklentileri 187
Psikolojik Danışmanların Rol Algılamaları 190
Danışmanların İşlevleri 194

Danışmanların Kişilik Özellikleri 197
Danışman Nitelikleri Konusunda Yapılan Araştırmalar 201
Danışmanların Meslek Doyumları 203
Rehberlik ve Psikolojik Danışma Eğitimi 205
Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Unvan Sorunu 207
Rehberlik ve Psikolojik Danışma Eğitiminin Basamakları 208
Psikolojik Danışmanlık Mesleğinde Yeterlik Düzeyleri 210

BÖLÜM IX: REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA İLE İLGİLİ ALANLAR 213
Psikolojik Danışma'nın Psikoloji ile İlişkisi 213
Rehberliğin Diğer Eğitim Alanları ile İlişkisi 215
Rehberlik ve Program Geliştirme 215
Rehberlik Hizmetlerinde Öğretmenlerin Rolü 217
Öğrencilerin Mesleki Gelişimine Öğretmenlerin Katkısı 219
Sınıf Öğretmenlerinin Rehberlik Görevleri 223

BÖLÜM X: DEĞİŞİK GRUPLARA REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA 227
Üniversite Öğrencilerine Rehberlik ve Psikolojik Danışma 227
Üniversite Gençliğinin Uyum Sorunları 227
Üniversite Öğrencilerinin Meslek Gelişimi Sorunları 230
İlköğretim Öğrencilerine Rehberlik ve Psikolojik Danışma 233
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Özelliği 234
İlköğretimde Meslek Rehberliği 235
Ana Babalara Rehberlik ve Psikolojik Danışma 236
Özürlü Bireylere Rehberlik ve Psikolojik Danışma 239

BÖLÜM XI: REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMADA ETİK KURALLAR 243
Danışmanların Danışanlarla İlişkilerinde Uymaları Gereken Kurallar 243
Gizlilik 243
Değer Aktarımı 245
Mesleği Kötüye Kullanma 246
Danışmanların Meslektaşları ile İlişkilerinde Uyacakları Kurallar 247

BÖLÜM XII: REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMADA ARAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME 249
Hizmetlerin Planlanması İçin Araştırılması Gereken Konular 249
Rehberlik Hizmetlerinin Etkisini Değerlendirici Araştırmalar 250
İzleme Çalışmaları 250
Hizmetlerde Verimi Değerlendirme Araştırmaları 252

Rehberlik Hizmetlerinin Etkililiğine İlişkin Öğrenci Görüşlerini Yansıtan İfade Örnekleri 252
Ana Babaların Rehberlik Hizmetlerinin Etkililiğine İlişkin Görüşlerini Yansıtan İfade Örnekleri 254
Öğretmenlerin Rehberlik Hizmetlerinin Etkililiğine İlişkin Görüşlerini Yansıtan İfade Örnekleri 254
Rehberlik Hizmetlerinin Denetmenler Tarafından Değerlendirilmesi 255
Okul Yöneticilerinin Rehberlik Hizmetleri Yönünden Denetimi 256

KAYNAKLAR 257

KAYNAKLAR

Akbalık, G. (1997). Bilgilendirme ve Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Üniversiteye Uyum Düzeylerine Etkisi. Ankara Üniversitesi.

Adler, A. (1965). Individual psychology. (Ed: W. Sahakian) Psychology of Personality Theories: Readings Chicago: Rand Mc Nally and Co.

Akçamete, G. (1990). Gençlerin Kendini Kabulle İlgili Yaygın Sorunları. Yayınlanmamış Araştırma Raporu.

Akkoyun, F. (1984). Cümle Tamamlama Testi: Üniversite Formu Elkitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.

Akkoyun, F. (1995). Transaksiyonel Analize Giriş Ankara: 72 TDFO Ltd. Şti. 153

Arbuckle, D.S. (1961). Counseling: An Introduction. Boston: Allyn and Bacon Co.

Arbuckle, D.C. (1956). Client perception of counselor personality. Journal of Counseling Psychology, 3, 93-96.

Arbuckle, D.S. (1973).Counseling And Psychotherapies. Third Edition. New York: Allyn And Bacon Co. Inc.

Baker, B. & Cramer, H. (1972). Counselor or change agent: Support from the profession. Personnel and Guidance Journal, 52, 661-666.

Beals, L. (1955). Rehberliğin Lüzumu Hakkında Rapor. (Çev. L.H. Üçüncü).Ankara: Maarif Basımevi.

Benjamin, J. (1974). The Helping Interview. Boston: Houghton Mifflin Co. Inc.

Bennett, K.O., Shestone, H.G. & Wesman, A.G. (1966) Manual For The Differential Aptitude Tests. Fourth Ed. New York: The Psychological Corporation.

Bergstein, B. & Grant, C.W. (1961). How parents perceive the counselor's role. Personnel and Guidance Journal, 39, May, 698-703.

Berdie, R. F. (1955). Aptitude, achievement, interest and personality tests.: A longitudinal comparison. Journal of Applied Pschology, 39, 103- 114.

Berne, E. (1961) Transactional Analysis.In Psychotherapy. New york: Grove Pres.

Bıyıklı, L. (1989). Bedensel Özürlü Çocukların Benlik Kavramı. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.

Blocker, D. (1966 –a). Developmental Counseling. New York: Roland Press Co.

Blocker, D (1966-b). Can the counselor function as an effective agent of change? The School Counselor, 13, May, 202-205.

Bordin, E.S., Nachmann, B.& Segal. J.S. (1963). An articulated framework for vocational development. Journal of Counseling Psychology. 10, 10117.

Bordin, E.S. (1955). Psychological Counseling. New York: Appleton Century Crofts Inc.

Borow, H. 1964). Man In A World At Work. Boston: Hougton Mifflin Co.

Borow, H. (1971). Career development: A future for counseling:. (Ed: V Hoose & Pietrofesa). Counseling and Guidance in the Twentieth Century. Boston: Houghton Mifflin Co.

Brolin. D. E. & Gysberg, N. C. (1979). Career education for persons with handicaps. Personnel and Guidance Journal, 58, 258-262.

Brough, J. (1965). Source of student perceptions of the role of the counselor. Personnel and Guidance Journal, 43, 597-599.

Ceylan, M.M. (1982). Kırsal Bölgede 11-13 Yaşlarındaki Çocukların Meslek Tercihleri Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi 96.

Chambless, D.L. & Goldstein, A.S. (1973). Behavioral therapy. (Ed: R. Corsini) Current Psychotherapies Itasca: Peacock Pub. Inc.

Clark, J.R. (1968). Occupational prestige and vocational choice. Vocational Guidance Quarterly, 16, 282-286.

Combs, A. W. (Ed.- 1962). Perceiving, Behaving, Becoming: A New Focus For Education. Washington D. C.: Associatin For Supervision And Curriculum Development.

Combs, A. W. & Snygg, D. (1959). Individual Behavior.: A Perceptual Approach. New York: Harper and Row Pub. 136

Combs, A.W. Avila, D. L. & Purkey, W.W. (1972). Helping Relationships. Allyn And Bacon Inc.

Comrey, A.L. (1956). Publication rate and interests in certain psychologists. The American Psychologist. 2, 314-322.

Cootle, W. C. (1953). Personality characteristics of counselors. The Personnel and Guidance Journal, 31, 445-450.

Corey, G. (1977). Theory And Practice Of Counseling And Psychotherapy. Monterey, Cal: Brooks/ Cole Pub. Co.

Corsini, R. (1979). Current Psychotherapies. Second Ed: Itasca: Ill. Peacock Pub. Co.

Cribbin, J. J. (1971). A critique of the philosophy of modern guidance. (Ed: C. Beck). Philosophical Guidelines For Counseling de Columbus: Ohio, W. M. Brown Co. Pub.

Crites, J.O. (1969). Vocational Psychology. New York: Mc Graw Hill Book Co. 108, 206.

Cronbach, L.J. (1960). Essentials of Psychological Testing. Second Ed. New York: Harper and Row Pub. Co.

Cronbach, L.J. (1954). New light on last strategy from decision theory. Preceding 1954 Invitational Conference on Testing Problems. Princeton: New Jersey. Educational Testing Service. 30-36.

Danielson, P.J. & Rothney, M.W. (1954). The student autobiography: Structured or unstructured. Personnel and Guidance Journal, 33, September, 30-33.

Demir, Ç. (1988). Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Rehber Öğretmenlerin Iş Doyumu. Ankara. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Dewey, J. (1966). Tecrübe Ve Eğitim. (Çev. F. Başaran, F Varış). Ankara Basım yeri belirsiz.

Dinkmayer, D. (1973). Developmental group counseling. (Ed: Brown and Srabelus). Selected Readings in Contemporary Guidance. Dubuque:Iowa: W M.C. Brown Co. Pub.

Doğan, S. (1983). Lise Son Sınıf Öğrencileri Hangi Konularda Kimlere Ne Derece Açılıyorlar? Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doubner, E. V. & Doubner, E.S. (1970). Ethics and counseling decision. Personnel and Guidance Journal, 48, 131-135.

Dymond, R.F. (1950). Personality and empathy. Journal of Consulting Psychology, 14. 353- 360.

Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21, (1-2), 155-190.

Dökmen, 1994) İletişim Çatışmaları Ve Empati. 2. Basım.Ankara: Sistem Yayıncılık. 158.

Efraiff, W. (1961). Perceptions of the counselors. The School Counselor, 8, March, 78-82.

Ellis, A. Rational- emotive therapy.(1979) (Ed. R. Corsini) Current Psychotherapies Itasca: Ill. Peacock Pub. Co.

Ener, J. (1977). Cross - cultural adaptation of counseling system: A Problem for counselor educators. Boğaziçi Üniversitesi Dergisi, 6, 33-41.

Erkan, S. (1992): Rehberlik Servislerince Bireyi Tanıma Faaliyetleri Çerçevesinde Toplanan Bilgilerin Kullanımı. M.E.B. Eğitim Dergisi, Sayı: 1 Sayfa: 58-65, 83.

Erkan, S. (1996). Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri. İlk ve Ortaöğretim İçin. 3. Basım. Ankara: PEGEM Yayını 221.

Erkan, S. (2000) Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması. Ankara: Nobel Yayın.

Fertz, B. R. & Mills, D.H. (1980). Professional certification in counseling psychology. The Counseling Psychologist, 9, 1, 2-17.

Ford, D. H. & Urban, H. B. (1963) Systems of Psychotherapy, New York: N.J. John Wiley and Sons Inc.

Frankl, V.E. (1962). Man's Search For Meaning, An Introduction to Logotherapy. Boston: Mass. Beacon Pres.

Froechlich, C.P. & Moser, W. E. (1954). Does counselees remember test scores? Journal of Counseling Psychology, 1, 149-152.

Gazda, G. M. & Folds, J.H. (1964). The effects of three methods of test interpretation of the recall of test scores and change in self concept. Journal of Student Personnel Association For Teacher Education. 4, 10-21.

Gazda G. M (1971). Group Counseling: A Developmental Approach. Boston: Mas. Allyn ard Bocon Co.

Gelatt, H. B. (1962). Decision making: A conceptual frame of reference for counseling. Journal of Counseling Psychology, 9, 240-245.

Ginzberg, E., Ginzburg, S.W., Axeyrad, S. & Herma, J. (1951). Occupational Choice: An Approach to General Theory. New York: Columbia University Press.

Ginzberg, E. (1957). Toward a theory of occupational choice. Personnel and Guidance Journal, 30, 491-494.

Glanz, E.C. (1961). Emerging concepts and patterns of guidance programs. Personnel and Guidance Journal, November, 259-265.

Glanz, E. C. (1974). Guidance: Foundations, Principles, and Techniques. Second Ed. Boston: Mas. Allyn and Bacon Co.

Glasser, W. (1965) Reality Therapy. New York: Harper and Row Pub. Co.

Grant, W.C. (1954). The Counselor's role. Personnel and Guidance Journal, 33, October, 74-77.

Grant, W.C. (1960). The teacher- student relationship is not counseling. Journal of Counseling Psychology, 7, 148-149.

Goble, F.G. (1970). The Third Force. New York. Grossman Pub.

Goldstein, K. (1965). The holistic approach (Ed: W. Sahakian) Psychology of Personality: Readings in Theory Chicago: Ill. Rand Mc Nally and Co.

Goldman, L. (1961). Using Tests in Counseling. New York: Appleton Century Crofts Inc.

Goldman, L. (1967). Information and counseling: A dilemma. Personnel and Guidance Journal, 46, 42-46.

Görkem, N. (1985). Öğrencilerin Rehberlik Uzmanlarından Gördükleri Hizmetlerle Bekledikleri Hizmetler Arasındaki Fark. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Guilford, J.P. (1954). Psychometric Methods. Second Ed. New York: Mc Graw Hill Book Co.

Guilford, J.P. (1967). The Nature of Human Intelligence. New York: Mc Graw Hill.

Gültekin, İ. (1984) Orta Dereceli Okullarda Sınıf Öğretmenlerinin Görev Algıları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gustad, J. W. Tuma, A.H. (1957). The effects of different methods of test iintroduction and interpretation on client learning in counseling. Journal of Counseling Psychology, 4, 313-317.

Hall, C. S. and Lindzey, G (1970). Theories of Personality. New York: John Wiley and Sons Inc.

Hammond, D.C., Hepworth, D. H. & Smith, V.G. (1979). Improving Therapeutic Communication. San Francisko: Jessey- Bass Pub.

Hamrin, S.A. & Paulson, B.B. (1950). Counseling Adolescents. Chicago: Science Research Associates.

Heilfron, M. (1960. The function of counseling as perceived by high school student. Personnel and Guidance Journal, 39, October, 133-136.

Heller, K., Davis, J.D., and Myers, R. A. (1966).The effects of intenviwer style in standardized interview. Journal of Counseling Psychology, 30, 501-508. 166.

Herr, L.F. & Cramer, S.H. (1988). Career Guidance and Counseling Through Life Span. Third Ed. Glenwill: Ill. Scott Foresman and Co.

Hill, G.E. (1965). Management and Improvement of Guidance. New York: Appleton Century Crofts.

Hills, D. A. & Williams, E. Effects of test information upon self- evaluation in brief educational- vocational counseling. Journal of Counseling Psychology., 12, Fall, 275-281.

Hilton, T.J. (1962). Career decision making. Journal of Counseling Psychology, 9, 291-298. 115.

Hitchcock, W.L. (1953). Counselors feel they should. Personnel and Guidance Journal, 32, 72-73.

Hoppock, R. (1967). Occupational Information. Third Ed. New York: Mc Graw Hill Book Co.

Holland, J. L. (1973). Making Vocational Choices: A Theory of Personalities and Work Environment. (2 nd Ed.). Englewood Cliffs: New Jersey. Printice Hall. 113, 203.

Hoyt, K.B. (1962). Guidance: A costellation of services. Personnel and Guidance Journal, 40, April, 690- 697.

Ivey, G. A. & Downing, L.S. (1980). Counseling and Psychotherapy: Skills, Theories and practices. Englewood: New Jersey. Printice Hall Inc.

Jensen, R. E. (1955). Student feeling about counseling help. Personnel and Guidance Journal, 33, May, 498-503.

Johnson, D. G.(1953). Effect of vocational counseling on self knowledge. Educational and Psychological Measurement. 13, 330- 338.

Johnson, D. G. (1967). The relationship of counselor candidate characteristics and counseling effectiveness. Counselor Education and Supervision. 6, 297- 304.

Katz, M.R. (1966). A model of guidance for career decision-making. Vocational Guidance Quarterly, 15, 2-10.

Kehas, D.C. (1961). Toward the development of theory in the administration and organization of guidance services. Counselor Education and Supervision, 1, Winter, 96-101.

Kenneth, H. (1962). Guidance: A constellation of services. Personnel and Guidance Journal. 40, 690- 697.

Kepçeoğlu, M. (1973). Okullarda Yetenek Başarı Karşılaştırması. Ankara: M.E:B. Planlama, Araştırma ve Koordinasyon Dairesi. N0: 126.

Kepçeoğlu, M. (1978). Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Uzmanlarının Görevleri: Algılar ve Beklentiler. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. Hacettepe Üniversitesi.

Kılıççı, Y. (1989) Kendini Kabul Envanteri El Kitabı. Teksir.

Kocayörük, E. (2000). Çeşitli Değişkenlere gore okul danışmanlarının mesleki doyum düzeylerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kreider, M.A. (1959). A Comparative Study And The Self- Concepts Of Crippled And Non Crippled Children. Dissertation Abstract. 20, 2143.

Kremer, B.J. (1970). Follow-up? Forget it. The School Counselor, 17, 229-232.

Kroll, M.E. & Dinklage, B. I. (1970).Career Development: Growth and Crisis. New York: John Wiley and Sons Inc.

Kuzgun, Y. (1982). Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.

Kuzgun, Y. (1987). Edwards Kişisel Tercih Envanteri El Kitabı. Teksir.

Kuzgun, Y. (1989).Öğrencilerin akademik danışmanlardan bekledikleri görevler ve danışmanların görev algıları. Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı.Ankara. 20-23 Mayıs. 1987. 224.

Kuzgun, Y. (2000). Üniversiteler Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi. ÖSYM Yayını.

Kuzgun, Y. (1983). Benlik ve ideal benlik kavramlarının tercih edilen meslek kavramı ile ilişkisi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16, 1-10.

Kuzgun, Y. (2003). Kendini Değerlendirme Envanteri Elkitabı. Ankara: ÖSYM Yayını.

Kuzgun, Y. (2006). Akademik benlik kavramı ölçeği. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Ed.) Rehberlik ve Psikolojik danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programları Dizisi:PDR'de Kullanılan Ölçekler (1) S: 109-140. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım 82.

Kuzgun, Y., Bacanlı, F. (2006). Mesleki Olgunluk Ölçeği: El Kitabı. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Ed.) Rehberlik ve Psikolojik danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programları Dizisi:PDR'de Kullanılan Ölçekler (1) S: 109-140. Ankara. NobelYayın Dağıtım 82.

Kuzgun, Y. (1989). Öğrencilerin akademik danışmanlardan bekledikleri görevler ve danışmanların görev algıları. Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı. Ankara.: Eğitim Bilimleri Fakültesi yayını, 115-127.

Kuzgun, Y., Sevim, A. S., Ersever, H., Akbalık, G., Pişkin, M. ve Hamamcı, Z. (1997). Öğrencilerin akademik danışmanlardan bekledikleri görevler ve danışmanların görev Algıları, AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 30, 1, 27–43.

Kuzgun, Y, Sevim, S.A., Hamamcı, Z. (1999) Mesleki doyum ölçeğinin geliştirilmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2, 2, 14-18.

Lazarus, J. (1969). Patterns of Adjustment And Human Effectiveness. London: Mc Graw Hill Book Co.

Lazarus, A.A. (1979). Multimodel Behavior Therapy in Groups. (Ed: G. Gazda) Basic Approaches to Psychotherapy and Group Counseling. Springfield: Ill. Charles C. Thomas Pub.

Lawton, G. (1958). Symposium: Neurotic interaction in marriage counseling. Journal of Counseling Psychology, 5, 28-33.

Lecky, P. (1969). Self- Consistency: A Theory of Personality. New York: A Doubladay Anchor Book Inc.

Lıpsett, L. (1962). Social factors in vocational development. Personnel and Guidance Journal, 41, 45-54. 108.

Mahler, A.C. (1969). Group Counseling In The Schools. Boston: Mass. Houghton Mifflin Co.

Mc Gowan, J.F. & Schmidt, L.D. (1962). Counseling: Readings in Theory And Practice. New York: Holt Rinehart and Windston.

Marinoble,. M. (1960). Community jobs for handicapped students: A career education technique. Vocational Guidance Quarterly, 70, (4) 782-784.

Martyn, K.A. (1957). We are wasting the counselor's time. California Journal of Secondary Education. 32, November, 439-441.

Maslow, A. H. (1968). Toward a Psychology of Being. New York: Van Nostrand Reinhold Co. Inc. 137.

Maslow, A.H. (1970). Motivation and Personality. New York: Harper and Row Pub.

Mathewson, R.H. (1962). Guidance: Policy and Practice. Third Ed. New York: Harper and Row Pub.

Mau, W. & Jepsen, D.A. (1988 9. Attitudes toward counselors and counseling process: A comparison of Chinese and American graduate students. Journal of Counseling and Developmental Psychology. 21, (1-2) 189-192.

Mathiesen, O:F: (1958). Rehberliğin Manası. (Çev. H. Tan) Ankara: Maarif Matbaası.

M.E. B.(1961). Ortaöğretim Komitesi Raporu VII Millî Eğitim Şurası Dokümanı. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Mehrens, A. W.& Lehman, L.J. Standardized Tests in Education. New York: Holt-Rinehart and Winston Co.

Miller, W.W.(1968) Guidance: Principles and Services. Second Ed. Ohio: Charles E. Merrill Pub. Co. 111.

Mowrer, O. H. (1954).The psychologist looks at language. American Pschologist, 9, 660-694. 120.

Mueller, R. J., Schmieding, L.& Schultz, J.L. (1964). Four approaches to writing autobiographies. The School Counselor, 2, March, 160-164.

Murphy, G. (1956). The cultural context of guidance. Personnel and Guidance Journal, 34, 4-9.

Naidoo, R.M. (1990) Counseling parents with handicapped children. Projective Psychology, 29, (1) 13-17.

O' Hara, R. P. ve Tiedeman, D.V. (1959). Vocational self concept in adolescence. Journal of Counseling Psychology, 6. 292-301.

Özoğlu, S.Ç. ve Uysal, Ş. (1971). Temel ve Uygulamalı Bilimlerde Meslekler Rehberi. Ankara: TÜBİTAK Bilim Adamı Yetiştirme Grubu yayını Sayı: 6.

Özoğlu, S.Ç. (1977). Kuder İlgi Alanları Tercihi Envanteri, Mesleki Form: CH Elkitabı.Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını N0: 65.

Öner, N., Le Compte, A. (1983). Durumluk- Sürekli Kaygı Envanteri Elkitabı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi yayını.

Öner, N. (1990) Sınav Kaygısı Envanteri Elkitabı. İstanbul: YÖRET yayını.

Özgüven, İ.E.(1992) Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE) El Kitabı. İkinci revizyon. Ankara: PDREM yayını.

Öztoprak, S. (1991). Rehberlik Hizmetlerinin Tanıtılmasının Veli Beklentilerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Patterson, C.H. (1957) Counselor role and function (Ed. C. Patterson) The counselor in the School: Selected Readings Boston: Harper and Row. Pub.

Patterson, C H. (1958). Client expectation and social conditioning. Personnel and Guidance Journal, 37, 136- 138.

Patterson, C.H. (1958). The place of values in counseling and psychotherapy. Journal of Counseling Psychology, 5, (3) 38-42.

Patterson, C.H. (1958). Counseling the Emotionally Disturbed. New York: Harper and Row Pub.

Patterson, C.H. (1966). Theories of Counseling and Psychotherapy. New York: Harper and Row Pub.

Patterson, C.H. (1974).Relationship Counseling and Psychotherapy. New York: Harper and Row Pub.

Pearls, F S. (1969). Gestalt Therapy Verbatim. Utah: Real People Press. 148.

Pepinsky, H. & Pepinsky, P. (1954). Counseling Theory and Practice. New York: The Ronald Press.

Peters, H. & Shertzer, B. (1969). Guidance: Program Development and Management. Second Ed. Columbus: Ohio. Charles E. Merril Brooks Inc.

Pişkin, M. (1989). Orta Dereceli Okullarda Görevli Yönetici, Öğretmen ve Danışmanların İdeal ve Gerçek Danışmanlık Görev Algıları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Purcell, F. (1957). Counselor duties. A survey. The School Counselor, 4, May, 35-38.

Rippee, B, Hanvey, E & Parker, C. (1965). The influence of counseling on the perception of the counselor role. Personnel and Guidance Journal, 43, March, 696-701.

Roe, A.R. (1957). Early determinants of vocational choice. Journal of Counseling Psychology. 4, 3, 212-217 77-108.

Roe, A.R. (1965). Psychology of Occupations. Sixth Ed. New York: John Wiley and Sons.

Rogers, C.R. (1951). Client- Centered Therapy. Boston: Mass. Houghton- Mifflin Co.

Rogers, C.R. (1959). A theory of therapy: Personality and interpersonal relationships as developed in the client- centered framework. In (Ed: Koch, S.) Psychology: A Study of Science, General Systematic Formulations, Learning and Special Processes. Vol: II. New York: Mc Graw Hill Book Co.

Rogers, C.R. (1961). On Becoming A Person: A Therapist View of Psychotherapy Boston: Mass. Houghton Mifflin Co.

Rogers, C.R. (1973). The process of basic encounter group. (Brown & Srabelus) Selected Readings ın Contemporary Guidance Dubuque: Iowa. W.M.C Brown Co.

Rogers, L. B. (1973). Comparison of two kinds of test interpretation interview. Journal of Counseling Psychology, 1, 224- 231.

Rothney, W.M. & Mooren, R.L. (1952). Sampling problems in follow-up research. Occupations, 30, 573- 578.

Rufi, J. J. (1956). Türkiye'de Ortaöğretim. Ankara: Maarif Basımevi. Savaşır, I. Şahin, N. (1994). Wechsler Çocuklar Için Zekâ Ölçeği. WISC-R. Ankara.Türk Psikologlar Derneği Yayını 79.

Savaşır, I, Boyacıoğlu, G., Kabakçı, E. (1996). Bilişsel- Davranışçı Terapiler. Ankara. Türk Psikologlar Derneği Yayını. 132.

Saldıroğlu, H., Topukçu, H., Önalan, F. Turna, R. Rehberlik Etkinlikleri. MEB Özel Eğitim ve Danışma Hizmetleri Genel Md. Yayını. 221.

Seeman, J.A. (1958). Study of client self- selection of tests in vocational counseling. Educational and Psychological Measurement. 8, 327- 348.

Selçuk, Z., Güner, N. (Tarihsiz) Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları. Ankara: PEGEM Yayını 221

Sevim, S.A. ve Hamamcı, Z. (1997). Psikolojik danışmanların meslek doyumları ile mesleki yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. IV Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. 6-12 Eylül. Ankara. 204.

Shelsky, I. (1967).The effect of disability on self-concept. Dissertation Abstact 17, 1598-1599.

Shertzer, B. & Stone, S.(1971) Fundamentals of Guidance. Boston: Houghton Mifflin Co.

Shoben, E.J. (1953). Some observations on psychotherapy and the learning process. Psychotherapy theory and Research New York. The Ronald Press.

Shoben, E.J. Jr. (1962). Guidance: Remedial function or social reconstruction. Harvard Educational Review, 32, Fall 430-443.

Stefflere, B. King, P. & Leafgren, F. (1962).Characteristic of counselors judged effective by their peers. Journal of Counseling Psychology, 9, Winter, 335-340.

Sweeney, T. j. (1966).The school counbelor as perceived by school counselors and their principles. Personnel and Guidance Journal. 44, April, 844-849. 189.

Stone, S.C. & Shertzer, B. (1963). The militant counselor. Personnel and Guidance Journal, 43, 342- 347.

Super, D. E. (1957). The Psychology of Careers. New York: Harper and Row Pub.

Super, D. E., Starishevsky, R. Matlin, N. & Jordaan, J.P. (1963). Career Development: Self-Concept Theory. New York: College Entrance Examination Board.

Super, D.E. (1964). Developmental approach to vocational guidance: Recent theory and results. Vocational Guidance Quarterly 13, 1-10.

Super, D. E., Crites, J. O. (1962). Appraising Vocational Fitness. New York: harper and Row Pub. Co 78.

Super, D.E. & Bohn, M. (1970). Occupational Psychology. Belmont: Cal. Wardsworth Pub. Co.

Super, D.E. (1972). The broder context of career development and vocational guidanca: American trends in world perspective. In (Ed: E. Herr) Vocational Guidance and Human Development. 63-79.

Tan, H. (1967). Intercultural study of counseling expectancies. Journal of Counseling Psychology, 14, (82) 122-130.

Tan, H. (1988). Psikolojik Yardım İlişkileri. Ankara: MEB Öğretmen Kitapları Serisi.

Taylor, C. P. (1956). Social and moral aspects of counseling. Personnel and Guidance Journal, 35, 180-186.

Tezer, E. (1993). Okullarda görev yapan psikolojik danışmanların iş ekkinlikleri ve karşılaştıkları sornlar ile iş doyumları arasındaki ilişki. Ankara İnsan Bilimleri Dergisi, sayı, 1. 203.

Tiedeman, V.D.& Field, F. (1963). Guidance: The science of purposeful action applied through education. Harvard Educational Review, 32, Fall, 483-501.

Tiedeman, V.D. (1961). Decision and vocational development.: A Paradigm and its implications. Personnel and Guidance Journal, 4, 15-21.

Thoresen, C.E. & Potter, B. (1979). Behavioral group counseling. In (Ed: Gazda) Basic Approaches to Group Psychotherapy and Group Counseling. Sprıngfield: Ill. Charles C. Thomas Pub.

Tompkins, E. (1954). Orta Dereceli Okullarda Organizasyon, İdare ve Teftiş. Ankara: Maarif Basımevi.

Topukçu, H.(1982) Atılganlık Eğitiminin İlkokul Çocuklarının Atılganlık Düzeyine Etkisi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü 132.

Tracey, T.J. (1985). Dominance and outcome: A sequential examination. Journal of Counseling Psychology, 32, 119-122.

Tyler, L. E. (1961). The Work of the Counselor. New York: Appleton Century Crofts.

Tyler, L. E. (1961). Research on instruments used by counselors in vocational guidance. Journal of Counseling Psychology, 9, (2) 120-124.

Tuma, A.H. & Gustad, J.W. (1957). The effects of client and counselor personality characteristics on client learning in counseling. Journal of Counseling Psychology, 4, 136-141.

Ülkü, S. (1976). Lise I sınıflarda uygulanan bir grup rehberliği programının yöneltme açısından etkililiğinin araştırılması. Yayınlanmamış Doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Ünal, C. (1972). İnsanları anlama kabiliyeti. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5, (3-4) 71-93.

Voltan, N. (1980). Grupla Atılganlık Eğitiminin Bireyin Atılganlık Düzeyine Etkisi. Basılmamı Doktora tezi. Ankara: Hacettepe Üniv. MESEF:132

Warters, J. Group Guidance. New York: Mc Graw Hill Book Co.

Waskaw, j.E. (1963). Counselor attitudes and client behavior. Journal of Counseling Psychology, 27, October, 105-112.

Weitz, H. (1958). The role of guidance worker in the school. Personnel and Guidance Journal, 38, 266-272.

Wiggins, J.D. and Weslender, D.L. (1986). Effectiveness related to personality and demographic characteristics of secondary school counselors. Counselor Education and Supervision. September, 27-35. 203.

Wiggins, J. D. and giles, T. A. (1984). The relationship between counselors and students self-esteem as related to counseling outcome. School Counselor, 2, 18-22. 203.

Williamson, E.G. & Darley, J.D. Counseling and Discipline. New York: Mc Graw Hill Book Co.

Williamson, E.G. (1950). Counseling Adolescents. New York: Mc Graw Hill Book Co.

Williamson, E.G. (1961). Student Personnel Services In Colleges. New York: Mc Graw Hill Book Co.

Williamson, E.G. (1962). Counseling as technique. Personnel and Guidance Journal, 41, 108-111.

Yananer, Ç., Bilge, F. (2001). Sınıfta Rehberlik Etkinlikleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yuen, R. K. (1981). International and American students' expectancies. Journal of Counseling Psychology, 28, 66-69.

Zaccaria, J. S. (1965). Developmental tasks: Implications for the goals of guidance. Personnel and Guidance Journal, 44, December, 372- 375.

Zaccaria, J. S. (1969). Some aspects of developmental guidance within existential context. Personnel and Guidance Journal, 47, January, 440-445.

SAĞLIK SOSYOLOJİSİNDE GÜNCEL TARTIŞMALAR

Editör
Nurşen ADAK

Yazarlar

Nurşen Adak
Asuman Çukur
Bengi Demirci
Temmuz Gönç
Hacer Harlak
Yelda Özen
Meral Timurturkan
İnci User
Halime Ünal

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1618
Beşeri Bilimler No. : 109
ISBN: 978-605-320-525-8
© 1. Basım, Ekim 2016

SAĞLIK SOSYOLOJİSİNDE GÜNCEL TARTIŞMALAR

Editör: Nurşen Adak

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Adak, Nurşen.
Sağlık Sosyolojisinde Güncel Tartışmalar */ Nurşen Adak*
1. Basım, VI + 234 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-525-8
1. Sağlık ve Hastalık 2. Sağlık Sosyolojisi 3. Sağlık Bakımı 4. Alternatif Tıp 5. Sağlık Politikaları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER..... iii

SUNUŞ v

KADINLARIN ANLATILARINDA SAĞLIK VE HASTALIK TANIMLARI: TÜRK EDEBİYATINDAKİ ANLATILARDAN BİRKAÇ ÖRNEK 1
İnci User

GÜNÜMÜZ TOPLUMLARINDA SAĞLIĞA İLİŞKİN RİSKLER 13
Nurşen Adak

SAĞLIK EKONOMİSİ 33
Asuman Çukur

SINIF, SAĞLIK, EŞİTSİZLİK.....61
Temmuz Gönç

YENİ BİR TÜKETİM ALANI OLARAK TIBBİLEŞTİRME: BESLENME REJİMLERİNİN TIBBİLEŞMESİ 85
Meral Timurturkan

HAPİSHANE VE SAĞLIK İLİŞKİSİ 103
Halime Ünal

SAĞLIK VE HASTALIĞA DAİR MESLEK DIŞI YAKLAŞIM.....137
Yelda Özen

GELENEKSEL, TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIP 173
Hacer Harlak

SAĞLIKTA DÖNÜŞÜM PROGRAMI (SDP) VE TÜRKİYE'DE SAĞLIK SİSTEMİNİN DEĞİŞİMİ 207
Bengi Demirci

DİZİN..... 229

YAZARLARIN KISA ÖZGEÇMİŞLERİ 231

SUNUŞ

Sosyolojinin son yirmi yılda önemli ilgi alanlarından biri hâline gelen sağlık sosyolojisi Türkiye'de de farklı disiplinlerden akademisyenlerin ilgisini çekmektedir. Sağlık Sosyolojisinde Güncel Tartışmalar kitabının oluşması da bu ilginin sonucudur. Kitaba sosyoloji, sosyal psikoloji, kamu yönetimi, ekonomi gibi farklı alanlardan akademisyenler katkı sunarak sağlığın, ekonomik, sosyal, psikolojik boyutlarına dikkat çekmektedir.

Kitapta sağlık sosyolojisinde en fazla tartışılan konulardan sağlıkta eşitsizlikler başta olmak üzere uygulanan sağlık politikaları ve tüketim toplumuyla yakından ilgili olan, sağlık ekonomisi, sağlıkta donuşum, tıbbileşme ve beslenme konularına yer verilmektedir. Ayrıca sağlık ve hastalık anlatıları, hapishane ve sağlık-hastalık ilişkisi, modern tıbba alternatif gösterilen sağlık ve hastalığa ilişkin meslek dışı yaklaşım, tamamlayıcı ve alternatif tıp konuları da kitapta okuyuculara sunulmaktadır. Sağlığın korunup geliştirilmesi bağlamında son yıllarda sık olarak vurgulanan sağlık riskleri ile sağlık ve ekonomi ilişkisine de kitapta yer almaktadır.

Kitap sağlık sosyolojisinin görece az çalışılmış konularını içerdiği için orijinal olmasının yanı sıra popüler sağlık bağlamında halkın son yıllarda rağbet ettiği alternatif tıp, tamamlayıcı tıp gibi alanlardaki boşluğu da dolduracaktır. Bu nedenle kitaba hem akademik hem de akademi dışından bireylerin ilgi göstereceği tahmin edilmektedir. *Sağlık Sosyolojisinde Güncel Tartışmalar* kitabına farklı üniversite ve disiplinlerden katkı sunan akademisyenlerin varlığı çalışmanın daha fazla öğrenci ve akademisyene ulaşılmasında etkili olacaktır. Kitap az sayıda Türkçe yayının olduğu alanı zenginleştireceği gibi üniversitelerde yabancı literatüre ulaşma kapasitesi sınırlı farklı alanlardan öğrenciler için de kaynak kitap özelliği taşıyabilecektir.

Kitabın konuya ilgi duyan öğrenci, akademisyen ve toplumun ilgili kesimlerine ulaşmasını sağlayan Nobel Kitabevine ve yazılarıyla akademik dünyamızı zenginleştiren tüm meslektaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Editör
Prof. Dr. Nurşen Adak

KADINLARIN ANLATILARINDA SAĞLIK VE HASTALIK TANIMLARI: TÜRK EDEBİYATINDAKİ ANLATILARDAN BİRKAÇ ÖRNEK*

İnci User **

Edebiyat yaşamın çok önemli bir parçası olan sağlık ve hastalık hallerimize, bu hallerimizi yöneten tıp kurumuna ve hekimlere kayıtsız kalmamıştır. Kimi eserlerde sağlık sorunları ana tema ya da ana temalardan biri olmuş, çoğu durumda da olay örgüsünü oluşturan unsurlar arasında yer almıştır. Sosyal bilimcilerin sağlık ve toplum ilişkisini gözlemleyerek saptadığı pek çok özellik ve sorunun edebiyat eserlerinde yazar duyarlığıyla yansıtıldığını görmek mümkündür. Yazarlar yaşadıkları dönemin tıp bilgisini, sağlık/hastalık anlayışını ve yaygın sağlık sorunlarını da eserlerine yansıtmışlardır. Edebiyat hem farklı kültürlerin sağlık/hastalık algıları hem de hastalıkların ve tıbbın sosyal tarihi için önemli bir kaynaktır. Bu çalışmada üç kadın edebiyatçımızın birer eseri üzerinde sağlık sosyolojisinin bazı temalarının izleri sürülecektir. Bu temalar hastalık algıları ve davranışları, tıp mesleği ve bilgisinin tarihi ve bir toplumsal kontrol aracı olarak tıptır.

---

* Bu metin Yeditepe Üniversitesi'nde düzenlenmiş olan uluslararası *Kadın Hayatlarını Yazmak: Writing Women's Lives* Sempozyumu'nda (İstanbul. 2014) sunulmuş olan aynı addaki bildirinin makaleye dönüştürülmüş halidir. Makale 2016'da hazırlanan sempozyum elektronik kitabında da yer almıştır.

** Prof. Dr., Acıbadem Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Email: inciuser@gmail.com - inci.user@acibadem.edu.tr

Kaynakça

ADIVAR, H. E. (1967). *Mor Salkımlı Ev.* 2. baskı, İstanbul: Atlas Kitabevi.

ADIVAR, H. E. (1968). *Handan.* 9. baskı, İstanbul: Atlas Kitabevi.

ARAL, İ. (1998). *İçimden Kuşlar Göçüyor,* 2. baskı, İstanbul: Can Yayınları.

CONRAD, P. (2005). "The Shifting Engines of Medicalization". *Journal of Health and Social Behavior,* 46, 3-14.

DAVISON, G. C. ve JOHN M. N. (1998). *Abnormal Psychology.* 7. baskı, New York: John Wiley & Sons Inc.

FITZPATRICK, R. (2008). "Society and Changing Patterns of Disease" ed. Graham Scambler, *Sociology as Applied to Medicine.* 8. baskı, Edinburgh: Saunders Elsevier, 3-17.

HOWARD, M. C. (1989). *Contemporary Cultural Anthropology.* USA: Harper Collins.

LORBER, J. (1997). *Gender and the Social Construction of Illness.* Thousand Oaks: Sage Publications Inc.

SCAMBLER, G. (2008). "Health and Illness Behavior" ed. Graham Scambler, *Sociology as Applied to Medicine.* 8. baskı, Edinburgh: Saunders Elsevier, 41-53.

SCHULER, J. (1997). *Krankheit Heilung und Kultur.* Berlin: Verlag für Wissenschaft und Bildung.

ŞAFAK, E. (2001). *Mahrem.* 3. Baskı, İstanbul: Metis Yayıncılık.

GÜNÜMÜZ TOPLUMLARINDA SAĞLIĞA İLİŞKİN RİSKLER

Nurşen Adak*

… Yoksulluk hiyerarşik, kirli hava tabakası demokratiktir…

Ulrich Beck (2009) World at risk.

Giriş

Küreselleşmenin hızla bütün ülkeleri çevreleyip dünyanın global bir köye dönüştüğü eşitsizliklerin arttığı günümüzde sağlık, eğitim, savunma alanlarındaki risklere dikkat çekilmektedir. İnsanoğlu toplumsal yaşam içerisinde tarihin her döneminde ekonomik, toplumsal, ekolojik ve sağlıkla ilgili risklerle karşı karşıya kalmıştır. Ancak değişen doğal ve toplumsal koşullara bağlı olarak riskler ve risklerin tehdit derecesi de değişmiştir. İlkel toplumlarda insanları tehdit eden en önemli riskler açlık ve güvencesizlik iken artan eşitsizliklere bağlı olarak günümüzdeki önemli risklerden birisi bazı toplumlarda gözlenen açlığın tersine aşırı beslenmedir. Kısacası dünyanın belli bir bölümü açlık riskiyle karşı karşıyayken diğer kısmı aşırı yemeyle bağlantılı sağlık riskleriyle baş etmek zorundadır.

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Antalya.
E mail: nadak@akdeniz.edu.tr veya adaknursen@gmail.com

Kaynakça

BECK, U. (2009). *World at risk*. Polity

BECK, U. (2011) *Risk Toplumu*, çevirenler Kazım Erdoğan ve Bülent Doğan, İthaki Yayınları

CİRHİNLİOĞLU, Z. (2001). *Sağlık Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

CRAWFORD, R. (1977). You are dangerous to your health: the ideology and politics of victim blaming. *International Journal of Health Services,7* (4), 663-680.

ÇELEBİ, A. (2001). Risk ve Olumsallık: Sosyal Teori-Sosyal Felsefe İlişkisini Anlamaya Yönelik İki Anahtar Kavram. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 56* (01).

DEAN, M., (1999). *Governmentality: power and rule in modern society*. London: Sage Publications.

DEMİR, G. (2011). Habermas ve Foucault: Müzakereci Demokrasi ve Yönetimsellik. *Akdeniz İİBF Dergisi, 22*, 48-71

DOUGLAS ve WILDAVSKY (1983) *Risk and Culture* Berkeley, University of California Press

FIGUIÉ, M. (2014). Towards a global governance of risks: international health organisations and the surveillance of emerging infectious diseases. *Journal of risk research, 17*(4), 469-483

FUREDI, F. (2014) *Korku Kültürü* Risk Almamanın Riskleri, Çeviren Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

GABE, J. (1995). Health, medicine and risk: the need for a sociological approach. *Medicine, health and risk: Sociological approaches*, 1-17

GIDDENS, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age.* Stanford University Press

GIDDENS, A. (1999). Risk and responsibility. *The modern law review, 62*(1), 1-10

GÜL, S. (2000). 20. Yüzyılda Yeni Sağın İdeolojik Yükselişi Ve Yeni Sağda Sosyolojiye Saldırmanın Dayanılmaz Hafifliği. *Ekonomik Yaklasim, 11*(39), 1-22.

HART, G. (1999). "Risk and health: challenges and opportunity", *Health, Risk & Society, 1*(1), 7-10

HARVEY, D. (2006). Neo-Liberalism as creative destruction. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography, 88*(2), 145-158.

HAYRAN, O. http://www.sdplatform.com/Dergi/6/Kuresellesme-ve-saglik-iliskileri.aspx

http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18855# 5.5.2016

İLHAN, S. (2007). "Yeni Kapitalizmin Karanlık Yüzü: İnsanilik ve Ahlâkilik Söylemlerinin Sahiciliği Üzerine", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.17 Sayı.2, ss.2 83-306

KARAKUŞ E., ADAK N., (2015) "Sağlık-Hastalığın Değişen Görünümü Ve Tüketim Toplumunda Tıbbileşme", *Hasta Toplum Cinsiyetçilik, Tıbbileştirme ve Tüketime Dair Sağlık Çözümlemeleri*, Alptekin, Duygu, Ed., Nobel, Ankara, ss.39-53

LASH, S. (2000) "Risk Culture", *The risk Society and Beyond; Critical Issues For Social Theoriy*, Der. Barbara Adam, Ulrich Beck ve Joost Van Loon (içinde) Gateshead

LUPTON, D. (1993). Risk as moral danger: the social and political functions of risk discourse in public health. *International journal of health services*, *23*(3), 425-435.

MARSHALL, G. (1999) *Sosyoloji Sözlüğü*, Çevirenler Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları,

NETTLETON, S. (1995) *The Sociology Of Health And Illness*. Cambridge: Polity Press

OSKAY, Ü. (1993) "Medikal Sosyolojide Bazı Kavramsal Açıklamalar", *Sosyoloji Dergisi*, E. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, sayı: 4, İzmir

ÖZÇİÇEK DÖLEKOĞLU, C. (2003) "tüketicilerin işlenmiş gıda ürünlerinde kalite tercihleri, sağlık riskine karşı tutumları ve besin bileşimi konusunda bilgi düzeyleri (adana örneği), TEAE, Ankara, Yayın No:105

PARSONS, T. (1951). *The Social System*, London: Routledge and Kegan Paul

Sağlıklı Yaşam Tarzları Beslenme Rejimi, Fiziksel Aktivite ve Sağlık ılsı Avrupa kısa monografi dizisi, 2012

SCAMBLER, G. (1991). *Sociology As Aplied To Medicine*, Bailliere Tindall, Kent

SÜLÜN, Y. ve SÜLÜN, S. (2006) "İnsan ve Çevre", Derleyen Mustafa Aydoğdu ve Kudret Gezer, *Çevre bilimi*. Anı Yayıncılık, Ankara. s. 97-124

THING, L. F., ve OTTESEN, L. S. (2013). Young people's perspectives on health, risks and physical activity in a Danish secondary school. *Health, risk & society*, *15*(5), 463-477

TOPUZOĞLU, A., HIDIROĞLU, S., AY, P., ÖNSÜZ, F., ve İKİIŞIK, H. (2007). Tüketicilerin gıda ürünleri ile ilgili bilgi düzeyleri ve sağlık risklerine karşı tutumları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, *6*(4), 253-258

TURNER, B. S., (2011). *Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi*, Çev. Ümit Tatlıcan, Bursa: Sentez Yayıncılık

UYGUN, Ü. (2007) "Fonksiyonel Gıdalar ve Gıda Üretiminde Yenilikler", *Tüketici Yazıları I*, Editörler Müberra BABAOĞUL ve Arzu ŞENER, Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Yayınevi, ss.213-220

World Health Organization (2002). *The world health report 2002: reducing risks, promoting healthy life*. World Health Organization

World Health Organization. (2009). *Global health risks: mortality and burden of disease attributable to selected major risks*. World Health Organization.

YONTAR, E. (2000) "Norbert Elias'ın insan bilimleri kavramı ve bilgi sosyolojisi", *Toplum ve Bilim*, Sayı:84, Bahar, 112-129

SAĞLIK EKONOMİSİ

Asuman Çukur*

Sağlık ekonomisi oldukça geniş konuları kapsayan bir alan olup üzerine birçok kitap yazılmıştır. Böylesi geniş bir alanı bir bölüme sığdırmanın zorluğu dolayısıyla burada konu ana başlıklarıyla tanıtılacak ve bu alanda yapılan son çalışmalar ve tartışmalar irdelenecektir.

İnsanlık, tarihin hiçbir aşamasında günümüzdeki kadar rahat ve iyi yaşam koşullarına sahip olmamıştır. Bugün insanlar yüzyıl öncesine göre daha iyi koşullarda ve çok daha uzun yaşıyorlar. Amerika'da beklenen yaşam süresi 1900 yılında 47.3 iken 2006 yılında 77.9'a çıkmıştır (Deaton, 2013:60). 1960 yılında İtalya'da beklenen yaşam süresi 69 iken 2014 yılında 83'e yükselmiş, aynı yıllar için İngiltere'de beklenen yaşam süresi 71'den 81'e yükselmiş, Almanya'da beklenen yaşam süresi 69'dan 81'e yükselmiştir (Worldbank, 2016). Bu eğilim yalnızca gelişmiş ülkelerde değil tüm ülkelerde görülmektedir. Afganistan'da 1960 yılında 32 olan beklenen yaşam süresi 2014 yılında 60' a yükselmiş, Bangladeş'te 46'dan 72'ye, Kamboçya'da 41'den 68'e, Etiyopya'da 38'den 64'e yükselmiştir (Worldbank, 2016). Bugün dünyanın en kalabalık iki ülkesi olan Çin ve Hindistan'da beklenen yaşam süresi sırasıyla 76 ve 68'dir (Worldbank, 2016).

* Yrd. Doç. Dr.,Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü
E mail: asucukur@yahoo.com

ilişkisinin ortaya konulmasındaki yöntemsel sorunları artırmaktadır. SED ve sağlık çıktıkları arasında ilişkinin geniş bir zaman diliminde ortaya çıkması ayrıca hayatın hangi evresinde SED, özellikle gelirin, daha kritik rol oynadığı tartışmalarını artan oranda gündeme getirmektedir. Daha önemlisi son dönemde yürütülen çalışmalar yaşamın farklı evrelerinde (özellikle erken evre ile yaşlılık dönemi karşılaştırmaları) SED ile sağlık çıktıları arasındaki ilişkinin dinamiğinin farklılaşabileceğini gündeme getirmektedir (Berg ve Lindeboom, 2014). Ağırlıklı bir şekilde nedensellik çerçevesinde ortaya çıkan bu yöntemsel tartışma ve sorunlar aynı zamanda bu konudaki sağlık ekonomi politikaları açısından da önemlidir. Özellikle sosyal müdahale programlarının hangi alanda öne çıkması ve bu müdahalelerin etkinliği konusunda bu tartışmalar katkı sağlayabilir. Örneğin; kamu kaynakları, doğum esnasında sağlık çıktılarını iyileştirme konusuna mı, erken dönem eğitim programlarına mı yoksa sağlık hizmetlerindeki eşitsizliklere mi yoğunlaşmalıdır. Sağlık ekonomisi tüm bu tartışmalar çerçevesinde hızla gelişen bir alandır.

Kaynakça

AFONSO, H., LAFLEUR, M. ve ALARCON, D. (2015) "Inequality Measurement" http://www.un.org/ en/development/desa/policy/wess/wess_dev_issues/dsp_policy_02.pdf Erişim tarihi: 18 Mart 2016.

AKDUR, R. (1999) "Türkiye'de Sağlık Hizmetleri ve Avrupa Topluluğu Ülkeleri ile Kıyaslanması" http://www.recepakdur.com/upload/ab_turkiye_kiyaslamasi.pdf Erişim tarihi: 22 Ocak 2016.

ARROW, K. J. (1963) "Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care", *American Economic Review*; 53(3): 941–973.

ATKINSON A. B. (1992) "Measuring poverty and differences in family consumption", *Economica*, 59, 1-16.

BENZEVAL M. ve JUDGE, K. (2001) "Income and health: the time dimension", *Social Science & Medicine,* 52, 1371-1390.

BERG G.J. van den ve LINDEBOOM M. (2014) "Aging: Health at Advanced Ages" (s. 56-60). *Encyclopedia of Health Economics* içinde A. J. Culyer ve J. P. Newhouse (Ed),. New York: Elsevier.

CASE, A., FERTIG, A., ve PAXSON, C. (2005) "The lasting impact of childhood health and circumstance", *Journal of Health Economics*, 24, 365-389.

CULYER, A. (2005) *"The Dictionary of Health Economics"*, Third Edition, Edward Elgar Publishing Limited, Gloss, UK

CUTLER, D. ve LLERAS-MUNEY, A. (2006) "Education and Health: Evaluating Theories and Evidence", *NBER Working Paper Series*, working paper:12352.

CUTLER, D. ve LLERAS-MUNEY, A. (2010) "Understanding differences in health behaviors by education", *Journal of Health Economics*, 29, 1-28.

ÇELİK, Y. (2011) "*Sağlık Ekonomisi*", Siyasal Kitabevi, Ankara.

CHIANG, T.L. (1999) "Economic Transition and Changing Relation between Income Inequality and Mortality in Taiwan: Regression Analysis", *British Medical Journal,* 319(7218):1162–5.

ÇOBAN, H. (2009) "*Sağlık Ekonomisi ve Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Yeniden Yapılandırılması"*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

CROSSLEY, T. F. ve KENNEDY, S. (2002) "The reliability of self-assessed health status", *Journal of Health Economics,* 21, 643-58.

ÇUKUR, A. (2010) "*Sağlık ve Gelir İlişkisi*" Yayınlanmamış Doktora tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.

DEATON, A. (2013) "*The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality"*, Princeton University Press, New Jersey, USA.

DEATON, A. (2003) "Health, Inequality, and Economic Development", *Journal of Economic Literature*, Vol. 41, Mart, pp. 113-158.

DEATON, A. (2001) "Relative Deprivation, Inequality and Mortality", *NBER Working Paper Series,* working paper:8099.

DING, W., LEHER, S. F., ROSENQUIST, J. N., ve AUDRAIN-McGOVERN, J. (2009) "The impact of poor health on academic performance: New evidence using genetic markers" *Journal of Health Economics*, 28, 578-597.

FRIEDMAN, M. ve KUZNETS, S.(1939) "Incomes from Independent Professional Practice", *National Bureau of Economic Research Bulletins,* http://www.nber.org/chapters/c1742, Erişim Tarihi: Kasım 18 2015.

GILLESKIE, D. (2014) "Dynamic Models: Econometric Considerations of Time" (s. 209-216), *Encyclopedia of Health Economics* içinde A. J. Culyer ve J. P. Newhouse (Ed),. New York: Elsevier.

GRAVELLE, H., WILDMAN,J. ve SUTTON, M. (2000) "Income, income inequality and health: What Can We Learn From the Aggregate Data?", *Center for Health Economics*, York, UK. University of York.

GROSSMAN, M. (1972) "On the concept of health capital and the demand for health", *Journal of Political Economy*, 80(2), 223-255.

GROSSMAN, M. (2000) "The human capital model" (Chp 7; s. 348-405.), *Encyclopedia of Health Economics* içinde A. J. Culyer ve J. P. Newhouse (Ed),. New York: Elsevier.

JUDGE, K. ve PATERSON, L. (2001) "Poverty, Income Inequality and Health" *New Zealand Treasury Working Paper,* 01/29.

LAMEIRE, N., JOFFE, P. ve WIEDEMANN, M. (1999) "Healthcare systems- an international review: an overview", *Nephrol Dial Transplant,* 14 [Suppl 6]: 3-9.

LORGELLY, P.K. ve LINDLEY, J.K (2008) "What is the Relationship Between Income Inequality and Health? Evidence from BHPS", *Health Economics*, 17:249-265.

LYNCH, J.W., SMITH, D.G., HILLEMEIER, M., SHAW, M., RAGHUNTHAN, T. ve KAPLAN, G. (2001) "Income Inequality, the Psychosocial Environment, and Health: Comparisons of Wealthy Nations", *Lancet,* 358:194–200.

McGUIRE, A., HENDERSON, J. ve MOONEY, G. (1988) "*The Economics of Health Care: An Introductory Text"* London ve Newyork: Routledge.

MUSHKIN, S. J. (1958) "Toward a definition of health economics". *Public Health Reports*. Vol. 73, No.9 785-93.

MUTLU, A. ve IŞIK, K. (2012) "*Sağlık Ekonomisine Giriş*", Ekin Basım Yayın Dağıtım, 3. Baskı, Bursa.

OECD, (2015) "Focus on Health Spending OECD Health Statistics 2015" http://www.oecd.org/health/health-systems/Focus-Health-Spending-2015.pdf Erişim tarihi: 3 Şubat 2016.

OECD Health 2016 veritabanı, Farklı tarihlerde erişim sağlanmıştır.

ÖZ, E. (2008) "*Ulusal Hane Halkı Cepten Sağlık Harcamalarının Finansmanda Dikey Hakkaniyet Açısından Değerlendirilmesi*", Yayınlanmamış Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

PHELPS, E. C. (2003), "*Health Economics"* Addison Wesley, USA.

PRESTON, S.H. (1975) "The Changing Relation between Mortality and Level of Economic Development", *Population Studies,* 29:231–48.

PRITCHETT, L. ve SUMMERS, L.H. (1996) "Wealthier is Healthier", *Journal of Human Resources*, 31(4): 841–68.

REBELO, L. P. (2007) "The Origins and The Evoluiton of Health Economics: a Discipline by itself? Led by Economists, Practitioners or Politics?" *University of Porto working paper:* http://www.porto.ucp.pt/feg/repec/WP/162007%20-%20Rebelo%20-%20Economics.pdf Erişim tarihi: 9 Nisan 2016.

SAĞLIK BAKANLIĞI (2003) "Sağlıkta Dönüşüm Programı" http://www.saglik.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF7A2395174CFB32E19ABF9BBCF4C02FA1 Erişim tarihi: 18 Ekim 2015.

SAĞLIK BAKANLIĞI (2014), "*Türkiye Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı ve Sağlık Harcamalarının Analizi 2002-2013 Dönemi"*, Ankara.

SAĞLIK BAKANLIĞI, (2015) "*Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2014*", Ankara.

SINGER, B. H. ve RYFF, C. D. (2000) "*New Horizons in Health: An Integrative Approach*", National Academy Press, Washington, DC

SOMUNOĞLU, S., AGIRBAŞ, İ., TENGİLİMOĞLU, D., ÇELİK, Y., ERDEM, R., AKBULUT, Y., ve ERIGÜÇ, G. (2012), "*Sağlık Kurumları Yönetimi-I*", (Editör) Mehtap TATAR, Anadolu Üniversitesi, TC Anadolu Üniversitesi Yayını No:2631, Açık öğretim Fakültesi Yayını No:1599.

SUBRAMANIAN, S.V., BLAKELY, T. ve KAWACHI, I. (2003) "Income Inequality as a Public Health Concern: Where Do We Stand? Commentary on "Is Exposure to Income Inequality a Public Health Concern?", *Health Services Research*, 38:153–67.

TATAR, M. (2009) "Teorik Çerçevesiyle Sağlık ekonomisi ve Türkiye'ye İlişkin Genel Bir Değerlendirme" http://www.saglik-ekonomisi.com/sed, Erişim Tarihi: 18 Nisan 2016.

TNSA, (2014) Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014), "*2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*", Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, Ankara.

TOKAT, M. (2008) http://www.husep.hacettepe.edu.tr/Belgeler/Saglik%20Ekonomisi%20Mtokat.pdf Erişim tarihi: 01.Mart.2016.

TUIK (2015a) http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18853 Erişim Tarihi: 9 Nisan 2016.

TUIK, (2015) http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18618 Erişim Tarihi: 9 Nisan 2016.

TUIK, (2016) "Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2015" Sayı: 21518.

ÜNSAL, E. (2014) "*Mikro İktisat*", BigBang Yayınları, 10. Baskı, Ankara.

WAGSTAFF, A.ve VAN DOORSLAER, E. (1998) "*Equity in Health Care Finance and Delivery*", second draft, prepared for chapter 40, Culyer, A.J. ve Newhouse, J.P. (Eds.), North Holland Handbook of Health Economics, Elsevier, Amsterdam.

WAGSTAFF, A.ve VAN DOORSLAER, E. (2000) "Income Inequality and Health: What Does the Literature Tell Us?", *Annual Review of Public Health*, 21:543–67.

WAGSTAFF, A. ve CULYER, A. J., (2011) "Four decades of health economics through a bibliometric lens," *Policy Research Working Paper Series 5829*, The World Bank.

WHO (2000) "*World Health Report 2000",* World Health Organization, Geneva.

WHO (2008) "*Closing the Gap in a Generation*", World Health Organization, Geneva.

WHO (2009) "*The Determinants of Health*" (http://www.who.int/hia/evidence/) Erişim: 22 Mart 2016.

WHO (2010) "*Health Systems Financing: The path to universal coverage*" http://www.who.int/whr/2010/10_summary_en.pdf Erişim Tarihi: 9 Ekim 2015.

WHO, (2016) http://who.int/about/definition/en/print.html Erişim tarihi: 14 Mart 2016.

WOLFE, B., MULLAHY, J.,ve ROBERT, S. (2003) "*Health, income, and inequality: Review and Redirection"* Russell Sage Publication Review Report.

World Bank (2003) "*Turkey Reforming The Health Sector for Improved Access and Efficiency Volume I and II"*, Human Development Sector Unit, Europe and Central Asia Region, Report No: 24358-TU.

WORLDBANK, (2005) "*Turkey Joint Poverty Assessment Report Volume I and II"*, Human Development Sector Unit, Europe and Central Asia Region, Report No: 29619-TU.

WORLDBANK, (2016) http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN

Erişim Tarihi: 12 Nisan 2016.

WORLDLIFEEXPECTANCY, (2016) http://www.worldlifeexpectancy.com/country-health-profile/ turkey Erişim Tarihi: 10 Nisan 2016.

SINIF, SAĞLIK, EŞİTSİZLİK

Temmuz Gönç*

...
Sana muayeneye geldiğimizde
Üstümüzdeki pırtılar çıkarılır
Sen de çıplak sırtımızı dinlersin.
Oysa o pırtılara bir bakman
Daha çok şey söylerdi sana
Hastalığımız hakkında.
Aynıdır
Elbisemizi de, göğsümüzü de yırtan.
Sırtımızdaki sancı
Rutubetten diyorsun, evimizin duvarındaki
Lekeler de rutubetten.

Peki söylesene:
Rutubet neden?
Çok çalışıp az beslenmek
Zayıf ve güçsüz yapıyor bizi,
Senin reçetense
Kilo alın diyor,
Bataklık kamışına da
Islanma de istersen.
...

Bertolt Brecht'in
"Bir İşçinin Doktora Deyişi" adlı şiirinden

Giriş

Toplumda ekonomik, bölgesel, cinsiyete dayalı ve etnik eşitsizlikler nedeniyle dezavantajlı olan gruplar, sistematik olarak hastalık risklerine daha fazla maruz kalıyor, sağlık hizmetlerine daha düşük oranda erişiyor ve sonuç olarak daha sağlıksız ve kısa yaşamlar sürüyorlar. Sağlık eşitsizlikleri olarak adlandırılan bu eşitsizlikler cinsiyet, etnik köken veya başka biyolojik faktörlere dayalı farklılıklardan değil, sağlığı etkile-

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
E mail: tgonc@anadolu.edu.tr

sınıf mücadelesi gibi kavramlar yerine de yeni toplumsal hareketler üzerinde duruluyor. Benzer şekilde sağlık eşitsizliklerine dair araştırmalarda da toplumsal sınıf yerine gelir, eğitim, mülkiyet, meslek gibi sınıfın bireysel göstergelerine odaklanıldığı görülüyor. Bu bakış açısı ampirik olarak kullanışlı olsa bireysel göstergelere odaklanmak sağlık eşitsizliklerindeki asıl problemin, sağlığın sınıfsal deseninin gözden kaçırılmasına neden olabilir. Tüm çalışmalar sağlığın iyileştirilmesinin sağlığın sosyal belirleyicilerinin iyileştirilmesine bağlı olduğunu gösteriyor. Sağlık alanında kişisel tercih ve davranışlar hem sınıftan bağımsız değil hem de yapısal etkenlerin yanında sağlığı çok daha düşük düzeyde etkiliyorlar. Bu nedenle sağlık eşitsizlikleri ile ilgili göstergeler bireysel olsa da analizin sınıfsal düzeyde yapılması ve sağlığı iyileştirecek adımların geniş çaplı kitlesel politikalar üzerinden planlanması büyük önem taşıyor.

Kaynakça

ABEL, T. (2008). "Cultural capital and social inequality in health", JECH, Journal of Epidemiology and Community Health, Cilt: 62, No: 13, s.1-5.

ALMOND, D. (2006). "Is the 1918 influenza pandemic over?", Journal of Political Economy, Cilt: 114, No: 4, s. 562-712.

BELEK, İ. (1998). Türkiye İçin Sağlık Tezi. İstanbul: Sorun Yayınları.

BERCHICK, E. R.; GALLO, W. T.; MARALANI, V. vd. (2012). "Inequality and the Association between Involuntary Job Loss and Depressive Symptoms", Social Science & Medicine, Cilt: 75, Sayı: 10, s. 1891–1894.

BESSUDNOV, A.; MCKEE, M. ve STUCKLER, D. (2012). "Inequalities in male mortality by occupational class, perceived status and education in Russia, 1994-2006", European Journal of Public Health, Cilt: 22, Sayı: 3, s.332-337.

BOURDIEU, P. (1986). The forms of capital. J.G.Richardson (Der.) Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education (s.241-58). New York: Greenwood.

BOURDIEU, P. (1984). Distinction. London: Routledge.

BROOM, D. H.; D'SOUZA, R. M.; STRAZDINS, L. vd. (2006). "The lesser evil: Bad jobs or unemployment?", Social Science & Medicine, Cilt: 63, Sayı: 3, s.575–586.

BURGARD, S. A.; BRAND, J. E. ve HOUSE, J. S. (2009). "Perceived job insecurity and worker health in the US", Social Science& Medicine, Cilt: 69, Sayı: 5, s.777–785.

BUTTERWORTH, P.; LEACH, L. S.; PIRKIS, J. vd. (2012). "Poor mental health influences risk and duration of unemployment", Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, Cilt: 47, Sayı: 6, s. 1013-1021.

DADONIENE, J.; STROPUVIENE, S.; STUKAS, R. vd. (2015). "Predictors of mortality in patients with rheumatoid arthritis in Lithuania", Medicina, Cilt:51, Sayı:1, s.25-31.

DEPARTMENT of HEALTH (2012). Long Term Conditions Compendium of Information: Third Edition. https://www.gov.uk/government/publications/long-term-conditions-compendium-of-information-third-edition Erişim: 12.01.2016.

DUBBIN, L. E.; CHANG, SUKİ J. vd. (2013). "Cultural health capital and the interactional dynamics of patientcentered care", Social Science & Medicine Sayı:93, s.113-120.

ELSTAD, J. J. (2002). "The Psycho-social Perspective on Social Inequalities in Health", S. Nettleton ve U. Gustaffson (Der.), The Sociology of Health and Illness Reader, (s.293-303) Cambridge: Polity.

ENGELS, F. (1969). [1845] Condition of the Working Class in England. Panther Edition, Institute of Marxism-Leninism, Moscow.

FORS, Stefan; LENNARTSSON, Carin ve Olle LUNDBERG 2011 "Live long and prosper? Childhood living conditions, marital status, social class in adulthood and mortality during mid-life", Scadinavian Journal of Public Health. Cilt:39, Sayı:2, s.179-186.

FRIEDRICH, M. J. (2000). "Poor Children Subject to Environmental Injustice", Journal of American Medical Association, Cilt:283, Sayı:23, s.3057-3058.

GEORGE, A. ve RUBIN, G. (2003). "Non-attendance in general practice: A systematic review", Family Practice, Cilt: 20, Sayı:2, s.178-184.

GÖNÇ, T. ve SUĞUR N. (2015). "Güneş Girmeyen Eve Doktor Girer (Mi?): Sağlık Hizmetlerinde Koşullar, Tercihler ve Nedenler Üzerine", Duygu Alptekin (Der.) Hasta Toplum: Cinsiyetçilik, Tıbbileştirme ve Tüketime Dair Sağlık Çözümlemeleri (s.1-38) Ankara: Nobel.

GREENBERG, L. and NORMANDIN, C. (2011). Disparities in life expectancy at birth, Statistics Canada. http://www.statcan.gc.ca/ Erişim: 12.12.2015

GUTHMAN, J. (2011). Weighing In: Obesity, Food Justice, and the Limits of Capitalism, London: University of California Press.

HAAS, S. A. (2006). "Health Selection and the Process of Social Stratification", Journal of Health and Social Behavior, Cilt: 47, Sayı: 4, s.339-354.

HARRINGTON, J. M. (2001). "Health effects of shift work and extended hours of work", Journal of Occupational and Environmental Medicine, Cilt: 58, Sayı:1, s.68-72.

HIPPISLEY-COX; PRINGLE, J. M.; CROWN N. vd. (2001). "Sex inequalities in Ischemic heath disease in general practice" BMJ, Cilt:322, Sayı:7290, s. 832–834.

HIROKAWA, K.; TSUTSUMI, A. ve KAYABA K. (2013). "Mortality risks in relation to occupational category and position among the Japanese population" BMJ Open, Cilt:3, Sayı:8, Article Number: e002690

HOLTON, Robert ve Bryan S. TURNER 1989 Max Weber on Economy and Society. London: Routledge.

HSCIC 2013 Statistics on Smoking: England, Health and Social Care Information Centre, www.hscic.gov.uk/catalogue/PUB11454/smok-eng-2013-rep.pdf Erişim: 12.12.2015

HUDSON, C. G. (2015). "The Social Class and Mental Illness Correlation: Implications of the Research for Policy and Practice". The Journal of Sociology & Social Welfare Cilt 15, Sayı:1, s.27-54.

ILLSLEY, R. (1955). "Social class selection and class differences in relation to stillbirths and infant deaths" BMJ, Cilt:2, Sayı:4955, s.1520–1524.

ILO 2015 World Employment and Social Outlook – Trends http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_336884/lang--en/index.htm Erişim: 12.12.2015

JARVIS Martin C. ve Jane WARDLE 2009 "Kişisel Sağlık Davranışlarında Sosyal Kalıplanma: Sigara Içme Durumu" M. Marmot ve R.G. Wilkinson (Der.) Sağlığın Sosyal Belirleyicileri (s.257-272). İstanbul: İnsev.

KAMIN, T., KOLAR, A. ve STEINER P. M. (2013). "The role of cultural capital in producing good health: a propensity score study", Slovenian Journal of Public Health, Cilt: 52, Sayı:2, s.108–18.

KAWACHI, I. ve SUBRAMANIAN, S. V. (2014). "Income Inequality." Berkman, Lisa F.; Ichiro Kawachi ve M. Maria Glymour (Der.). Social Epidemiology. (s.126-152) Oxford: Oxford University Press.

KIM, T. J. ve KNESEBECK, O. (2015). "Is an insecure job better for health than having no job at all?" BMC Public Health Cilt:29, Sayı:15, s.985.

KUH, D.; POWER, C.; BLANE, D. ve BARTLEY, M. (2004). "Socioeconomic Pathways between Childhood and Adult Health." D. Kuh ve Y. Ben-Shlomo (Der.) A Life Course Approach to Chronic Disease Epidemiology, (s.371–395), Oxford: Oxford University Press.

LAAKSONEN, Mikko; RAHKONEN, Ossi; Pekka MARTIKAINEN vd. 2006 "Associations of working conditions with self-rated general health ve mental health among municipal employees", International *Archives of* Occupational *and* Environmental Health, Cilt: 79, Sayı: 3, s. 205–212.

LAHELMA, E.; LAAKSONEN, M. ve AITTOMAKI, A. (2009). "Occupational class inequalities in health across employment sectors: the contribution of working conditions", International Archives of Occupational and Environmental Health. Cilt: 82, Sayı:2, s.185–190.

LASZLO, K. D.; PIKHART, H.; S. KOPP, M. vd. (2010). "Job insecurity and health: A study of 16 European countries", Social Science & Medicine, Cilt:70, Sayı:6, s.867-874.

LEYS, C. (2007). "Piyasa ile Politika Arasında Sağlık Hizmetlerinin Konumu" Ç. Keyder, N. Üstündağ, T. Ağartan ve Ç. Yoltar (Der.) Avrupa'da ve Türkiye'de Sağlık Politikaları (s. 95-110.) İstanbul: İletişim.

LIBERATOS, P.; LINK, B. G. ve KELSEY, J. L. (1998). "The measurement of social class in epidemiology", Epidemiological Review, Cilt:10, Sayı:1, s.87–121.

LLERAS-MUNEY, A. (2005). "The Relationship Between Education and Adult Mortality in the U.S.", Review of Economic Studies, Cilt: 72, Sayı:1, s.189-221.

LOINGNON, C.; HUDON, C.; GOLET, E. vd. (2015). "Perceived barriers to healthcare for persons living in poverty in Quebec, Canada" International Journal for Equity in Health, Cilt:14, Sayı:4, s. 1-11.

LUNDIN, A.; FALKSTEDT, D.; LUNDBERG, I. vd. (2014). "Unemployment and coronary heart disease among middle-aged men in Sweden: 39 243 men followed for 8 years". Occupational and Environmental Medicine, Cilt: 71, Sayı:3, s.183–188.

MACKAY, J.; ERIKSEN, M. ve SHAFEY, O. (2006). The Tobacco Atlas, Atlanta: American Cancer Society.

MARMOT, M. (2010). Fair Society, healthy lives: strategic review of health inequalities in England post 2010. London: The Marmot Review.

MARMOT, M. (2004). Status Syndrome: How your Social Standing Directly Affects your Health and your Life Expectancy, London: Bloomsbury Publishing.

MARMOT, M,; SMITH, G. D.; STANSFELD, S. vd. (1991). "Health Inequalities Among British Civil Servants: The Whitehall Study", Lancet, Cilt:337, Sayı: 8754, s. 1387-93.

MARSH, A.; GORDON, D.; PANTAZIS, C. vd. (1999). Home Sweet Home? Bristol: Policy Press.

MOONEY, G. (2014). Ulusların Sağlığı: Yeni Bir Ekonomi Politiğe Doğru (Çeviren: Cem Terzi). İstanbul: Yordam.

OFFREDY, M. (2008). "The Health of A Nation: Perspectives from Cuba's National Health System" Quality in Primary Care, Cilt:16, Sayı:4, s.269–277.

ONS Longitudinal Study, 2015. http://www.ons.gov.uk/ons/datasets-and-tables/index.html

PALOSUO, H.; UUTELA, A.; ZHURAVLEVA, I. vd. (1998). "Social Patterning of Health in Helsinski and Moscow", Social Science and Medicine Cilt: 46, Sayı: 9, s.1121-1136.

PAUL, K. I. ve MOSER, K. (2009). "Unemployment impairs mental health: Meta-analyses", Journal of Vocational Behavior, Cilt:74, Sayı: 3, s.264–282.

PELL, J.; PELL, ALASTAIR C.H.; NORRIE, J. vd. (2000). "Effect of socioeconomic deprivation on waiting time for cardiac surgery" BMJ, Cilt: 320, Sayı: 7226, s.15-19.

PINXTEN, W. ve LIEVENS, J. (2014). "The importance of economic, social and cultural capital in understanding health inequalities: using a Bourdieu-based approach in research on physical and mental health perceptions", Sociology of Health & Illness Cilt:36, Sayı:7, s. 1095–1110.

REICHERT, A. ve TAUCHMANN, H. (2011). The Causal Impact of Fear of Unemployment on Psychological Health. Ruhr-Universitat Economics Working Paper No. 266. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1880938 Erişim: 09.12.2015.

SAVAGE, M.; DUMAS, A. ve A. STUART, S. (2013). "Fatalism and short-termism as cultural barriers to cardiac rehabilitation among underprivileged men", Sociology of Health & Illness, Cilt:35, Sayı: 8, s. 1211–1226

SHAAR, K. H.; MCCARTHY, M. ve MESHEFEDJIAN, G. (1994). "Disadvantage in physically disabled adults", Social Science and Medicine, Cilt:39, Sayı:3, s.407-13.

SHANON, J. (2014). "Food deserts: Governing obesity in the neoliberal city" Progress in Human Geography, Cilt: 38, Sayı:2, s.248-266.

SHIM, J. K. (2010). "Cultural health capital: a theoretical approach to understanding health care interactions and the dynamics of unequal treatment", Journal of Health and Social Behavior, Cilt:51, Sayı:1, s.1–15.

SONG, L. (2013). Social capital and health. W.C. Cockerham (Der.) Medical Sociology on the Move. London: Springer.

SPIEGEL, J. M. ve YASSI, A. (2004). "Lessons from the Margins of Globalization: Appreciating the Cuban Health Paradox", Journal of Public Health Policy, Cilt: 25, Sayı:1, s.85-110.

SULLIVAN, D. ve WACHTER, T. (2009). "Job displacement and mortality", Quarterly Journal of Economics, Cilt:124, Sayı:3, s.1265-1306.

WHITEHEAD, M.; TOWNSEND, P.; DAVIDSON, N. vd. (Der.), (1992). lnequalities in Health: The Black Report and the Health Divide. London: Penguin.

TUDOR-HART, J. (1971). "The Inverse Care Law", Lancet. Cilt: 1, Sayı: 7696, s.405-412.

TUİK 2015b http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18633

TUİK 2015a İstatistiklerle Çocuk 2014 Türkiye İstatistik Kurumu Yayın No:4372 Ankara

U.S. Bureau of Labor Statisitics. (2013). A Profile of the Working Poor, http://www.bls.gov/cps/cpswp2010.pdf (Erişim: 12.12.2015).

ULLITS, L. R.; EJLSKOV, L.; N. RIKKE, M. vd. (2015). "Socioeconomic inequality and mortality" BMC Public Health, Cilt:15, Sayı:490, s.1-9.

WADSWORTH, M. (1986). "Serious illness in childhood and its association with later-life achievement" R. Wilkinson (Der.) Class and Health (s.50-74) London: Tavistock.

WAGSTAFF, A. (2009). Social Health Insurance Vs. Tax-financed Health Systems: Evidence from the OECD, World Bank Policy Research Working Paper 4821.

WANG, Q. (2015). "The Effects of Unemployment Rate on Health Status of Chinese People", Iranian Journal of Public Health, Cilt: 44, Sayı:1, s.28–35.

WARREN, J. R.; HOONAKKER, P.; CARAYON, P. vd. (2004). "Job characteristics as mediators in SES-health relationships", Social Science & Medicine, Cilt: 59, Sayı:7, s.1367-1378.

WEST, P. (1991). "Rethinking the health selection explanation for health inequalities", Social Science & Medicine, Cilt: 32, Sayı:4, s.373-384.

WHO 2010 Urban Health. www.who.int/worldhealthday/2010/media Erişim: 22.12.2015.

WHO 2014a Types of Healthy Settings: Healthy Cities. www.who.int/healthy_ settings/types/cities/en/ Erişim: 23.12.2015.

WHO 2014b Preventing waterborne disease. www.who.int/phe/events/wha_66/flyer_wsh_water_borne_disease.pdf?ua=1 Erişim: 16.12.2015.

WHO 2015 Child mortality. http://www.who.int/gho/child_health/mortality/en/ Erişim: 23.12.2015.

WILKINSON, R. G. (1996). Unhealthy Societies, London: Routledge.

WILLCOX, M. L., PEERSMAN, W.; DAOU, P. vd. (2015). "Human resources for primary health care in sub-Saharan Africa", Human Resources for Health, Cilt:13, Sayı:1.

YENİ BİR TÜKETİM ALANI OLARAK TIBBİLEŞTİRME: BESLENME REJİMLERİNİN TIBBİLEŞMESİ

Meral Timurturkan*

Giriş

Bedeni sağlıklı kılma ve onu sağlıkta tutma anlayışının her geçen gün yükselen bir değere dönüşmesi, tıbbın toplumsal gücünü ve gündelik hayat içindeki nüfuzunu artırmıştır. Tıptaki gelişmelerin ve ilerlemenin bir sonucu olarak tıbbi bilgi, belli güçler tarafından kullanılarak, bireylerin yaşamlarını kontrol altında tutmayı sağlayan bir denetim mekanizmasına dönüşmüştür. Bir yandan tıbbi bilgiye sahip olmayan bireylerin, sağlık ile ilgili her tür söylemin peşinden koşması, öte yandan tıbbın popülerleşerek tüketim kültürünün vazgeçilmez tüketim araçlarından biri haline gelmesi; tüketim-sağlık-tıbbileştirme ilişkisini de tartışmaya açmayı gerekli kılmıştır. Özellikle hastalık kategorilerinin değişmesi, sağlığa yapılan vurgunun her gün artması, tüketim endüstrisinin yeni sağlık anlayışı yaratması, tıbbi profesyonellerin medyatikleşerek geniş kitlelere bilgi aktarımı sağlaması, beden-sağlık-estetik vurgularının artması gibi etkenler gündelik hayatın tıbbileşmesini sağlamıştır. Hastalıkları iyileştirme ve kontrol altına alma çabasıyla kendini pratik ve kurumsal bir zemine yerleştiren tıp, daha sonra sağlıklı bireyleri de kendi denetimi altına sokarak kontrol alanını genişletmeye başlamıştır. Bu yüzden günümüzde ortaya atılan tıbbileştirme kavramı, tıbbın genişleyen sosyal kontrol alanına göndermede bulunan bir kavramdır. Temel yaşamsal süreçlerin tıbbi bakış

* Yrd. Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
E mail meralgulkaya@gmail.com

Gür'e göre (2010: 301) sağlık söyleminin tüketim piyasası mantığı içinde bu kadar ön planda tutulmaya başlaması, tüketim kültürüne bağlı olarak sağlığın, kapitalizmin kârını yükseltme potansiyeli olarak okunabilir.

Tüketim toplumu içinde bir yandan bedenin görünümüne ilişkin kaygılar yer alırken, öte yandan bedenin korunmasına, sağlıklı olmaya ve sağlıklı yaşlanmaya yönelik kaygılar da yer alır. İyi görünmek ve formunu korumak sadece ticari amaçlar doğrultusunda bir tüketici davranışı olarak ele alınmaz, aynı zamanda toplumsal ve politik birtakım amaçlara hizmet eden önemli pratikler olarak da sunulur. Dolayısıyla son dönemlerde beslenmenin gerek uzmanlarca gerekse medya tarafından önemli bir tartışma konusu hâline getirilmesi ve doğru ya da yanlış beslenmenin bireyin sağlığını etkilediği görüşüne yer verilmesi, beslenmenin doğrudan tıbbileşmesini ve politikleşmesini sağlamaktadır. Bu ise sağlıklı bir bedene ve yaşamsal süreçlere sahip olmanın bir ön koşulu olarak sunularak, sürekli diyet reçeteleri üretilmekte ve yeme davranışı düzenlenmektedir.

Kaynakça

BAUDRILLARD, J. (2008). *Tüketim Toplumu*, Çev. Hazal Deliceçaylı, Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

BAUMAN, Z. (2001). *Parçalanmış Hayat*, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

BAUMAN, Z. (2006). *Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

BEARDSWORTH A., KEIL T. (2011). *Yemek Sosyolojisi*, Çev. Abdulbaki Dede, Ankara: Phoenix Yayınları

CONRAD, P. (1992). "Medicalization and Social Control", *Annual Review of Sociology*, 18, 209-232.

CONRAD, P. (2007). *The Medicalization of Society*, Baltimore: The Johns Hopkins University

CORBIN, A. (2011). "Dinin Etkisi", *Bedenin Tarihi-2*, Edt. Corbin A., Courtine J. J., Vigarello G., Çev. Orçun Türkay, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 41-66.

COURTINE, J. J. (2013). "Giriş", *Bedenin Tarihi-3*, Edt. Corbin A., Courtine J. J., Vigarello G., Çev. Saadet Özen, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 9-12.

ÇABUKLU, Y. (2004). *Toplumsalın Sınırında Beden*, İstanbul: Kanat Kitap

ERSÖZ, A. G. (2010). "Tüketim Toplumunda "Sıfır Beden" Söylemi: Neden ve Sonuçlar Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme", *Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters*, 27/ 2, 37-53.

FEATHERSTONE, M. (1991). "The Body in Consumer Culture", *The Body: Social Processand Cultural Theory,* Edt. Featherstone M., Hepworth M., Turner B. S., London: Sage Publications, 170-197.

FEATHERSTONE, M. (2005). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, Çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

FOUCAULT, M. (1988). *Cinselliğin Tarihi-II*, Çev. Hülya Tufan, İstanbul: Afa Yayınları

GARD, M. ve WRIGHT J. (2005). *The Obesity Epidemic, Science, Morality and İdeology*, Oxon: Routledge

GÜR GÜLTÜVİN, E. (2010). "Dezenformasyona Uğratılan Bir Sosyal Hak Olarak Sağlık", *Sosyal Haklar Ulusal II. Sempozyum Bildiriler*, Der. Gülmez M., Durusoy Öztepe N., MÜTEVELLİOĞLU, N., Karadeniz O., Kumaş H., İstanbul: Petrol İş Yayını, 299-316.

http://turkkanser.org.tr/newsfiles/60turkiye_kanser_istatistikleri-2.pdf)

ILLICH, I. (1995). *Sağlığın Gaspı*, Çev. S. Sertabiboglu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

KAYA ŞAHİN, Ş. (2011). "Televizyonda Kadın, Sağlık ve Hastalık", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi,* 14(2), 118-150.

KÖSE, H. (2011). "Tüketim Toplumunda Bir "Sosyal Beden" Kurgusu Olarak Kadın", *Selçuk İletişim*, 6(4), 76-89.

MOULIN, A. M. (2013). "Tıbbın Karşısında Beden", *Bedenin Tarihi-3*, Edt. Corbin A., CourtineJ. J., Vigarello G., Çev. Saadet Özen, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 15-57.

MURRAY, S. (2009). "Marked as 'Pathological' 'fat' Bodies as Virtuel Confessors", *Biopolitics and the 'Obesity Epidemic' Governing Bodies*, Edt. Wright J., Harwood V., Newyork: Routledge, 78-90.

NAZLI, A. (2009). "Sosyolojik Bakışın Eşiğindeki Beden", *ToplumBilim,* 24, 61-68.

NESTLE, M. (2007). *Food Politics: How the Food Industry Influences Nutrition and Health*, Berkeley: University of California Press, 2007.

ORY, P. (2013). "Sıradan Beden", *Bedenin Tarihi-3*, Edt. Corbin A., Courtine J. J., Vigarello G., Çev. Saadet Özen, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 105-129.

ÖZCAN, B. (2007). "Geç Kapitalist Tüketim Toplumunun Tüketici Kimliklerine, Ev Sahipliği Yapan "Meta Beden"", *E-Journal of New World Sciences Academy*, 2, 217-238.

SEZGİN, D. (2011). *Tıbbileştirilen Yaşam Bireyselleştirilmiş Sağlık,* İstanbul: Ayrıntı Yayınları

SHILLING, C, (1993). *The Body and Social Theory*, London: Sage Publications

SIEGEL, R., NAISHADHAM D., JEMAL, A. (2012). "Cancer Statistics, 2012", *CA: A Cancer Journal For Clinicians,* 62 (1), 10-29.

SONTAG, S. (2005). *Metafor olarak Hastalık Aids ve Meteforları*, Çev. Osman Akınhay, İstanbul: Agora Kitap

TURNER, B. S. (2011). *Tıbbi Güç ve Bilimsel Bilgi*, Çev. Ümit Tatlıcan, Bursa: Sentez Yayınları

ÜÇER, A. L. (2012). "Big Pharma Dünyayı Denetliyor", *Tıp Bu Değil-1*, Edt. İlknur Arslanoğlu, İstanbul: İthaki Yayınları, 66-94

WELCH, R., MCMAHON S., WRIGHT, J. E. (2012), "The Medicalisation of Food Pedagogies in Primary Schools and Popular Culture: A Case For Awakening Subjugated Knowledges", *Scourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 33 (5), 713-728.

WORLD HEALTH ORGANİZATİON (2002). "*Food and Health in Europe: a New Basis For Action", 2002*, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/98308/e78578.pdf, Erişim Tarihi 25.01.2013

YUMUL, A. (2000). Bitmemiş Bir Proje Olarak Beden, *Toplum ve Bilim*, 84, 37-50.

YUMUL, A. (2012). "Ötekiliği Bedenlere Kaydetmek", *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, Edt. Çayır K., Ayan Ceyhan M., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 89-96.

ZOLA, I. K. (1972). "Medicine as an Institution of Social Control", *Sociological Review*, 487–504.

HAPİSHANE VE SAĞLIK İLİŞKİSİ

Halime Ünal*

Hapishane nüfusu tüm dünyada genel olarak artmaktadır. Dünyada 2013 yılı itibari ile 10.2 milyon insan, ceza ve infaz kurumlarında tutulmaktadırlar (Walmsley, 2013). Türkiye'de 31 Aralık 2014 itibari ile ceza ve infaz kurumlarında 158.690 hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır, bunların %96,4'ü erkek ve %3,6'sı ise kadındır (TÜİK, 2014). Hapishane nüfusunun artması birçok sorunu da yeniden düşünmemize yol açmaktadır. Nüfusun artması mahkûmlar arasında bazı hastalıkların hızlıca yayılmasına neden olurken sağlık hizmetlerinin nasıl, ne kadar ve hangi şartlar altında verileceği ile ilgili tartışmalar da uzun zamandır gündemdedir. Bir taraftan, kamuoyunun gözünde mahkûmlar yasaları ve kuralları ihlal eden ve devletin hizmetlerinden yararlanmayı hak etmeyen tehlikeli gruplardır. Diğer taraftan ise, cezalar, bedene yönelik cezalardan hürriyeti bağlayıcı cezalara doğru evrilirken, mahkûmların da insan onurunu zedelemeyecek bir şekilde cezalarını çekmeleri için gerekli şartların oluşturulması ile ilgili hukuksal alt yapı hazırlanmıştır ve şartların iyileştirilmesi ile ilgili yasalar çıkartılmaya devam etmektedir. İnsan hakları bağlamında hem ulusal hem de uluslararası yasalar ve sözleşmeler ile mahkûmların diğer hakları ile beraber sağlık hakları da güvence altına alınmıştır. Herhangi biri gibi mahkûmların da insan onuruna yakışır bir şekilde muamele görmeyi hak ettiği düşüncesi ulusal ve uluslararası yasaların ve anlaşmaların özünü oluşturmaktadır. Bir insanın mahkûmiyetle özgürlüğünü kısıtlamanın ve insan onurunu kırıcı davranmanın birbirinden ayrılması gerektiği gibi bir insa-

* Doç. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
E mail: unalhalime@hotmail.com

Kaynakça

ABBING, H. R. (2013). Prisoners right to healthcare, a European perspective. *European Journal of Health Law*, 20, 5-19.

ADAY, R. (2006). Aging prisoners' concerns toward dying in prison. *OMEGA*, 52(3), 199-216.

ADAY, R., FARNEY, L. (2014). Malign neglect: Assessing older women's health care experiences in prison. *Bioethical Inquiry*, 11,359-372.

AWOFESO, N. (2005). Prisoners' healthcare co-payment policy. A cost cutting measure that might threaten inmates' health. *Applied Health Economics Health Policy*, 4(3), 159-164.

BEIJERSBERGEN, K. A., J.E. DIRKZWAGER, J.E. A., EICHELSHEIM, V. I, VAN DER LAAN, P. H., NIEUWBEERTA, P. (2014). Procedural justice and prisoners' mental health problems: A longitudinal study. *Criminal Behavior and Mental Health*, 24, 100-112.

BICK, J. A. (2007). HIV and viral hepatitis in corrections: A public health opportunity, *(içinde). Public Health Behind Bars from Prisons to Communities*. (edt. Robert B. Greifinger) NewYork: Springer Press s.103-126.

BINSWANGER, I. A., STERN, M. F., DEYO, R. A., HEAGERTY, P. J., CHEADLE, A., ELMORE, J. G., KOEPSELL, T. D. (2007). Release from prison: A high risk of death for former inmates. *New England Journal of Medicine,* 356, 157–165.

BINSWANGER, I. A., BLATCHFORD, P. I., LINDSAY R. G., STERN, M. F. (2011). Risk factors for all-cause, overdose and early deaths after release from prison in Washington State. *Drug and Alcohol Dependence,* 117, 1-6.

BIRD, S. M., HUTCHINSON, S. J. (2003). Male drug-related deaths in the fortnight after release from prison: Scotland, 1996-99. *Addiction*, 98, 185-190.

BOŞGELMEZ, Ş., AKER, T., KÖKLÜK, Ö. A., FORD, J.D. (2010). Assessment of lifetime history of exposure to traumatic stressors by incarcerated adults with the Turkish version of the traumatic events screening instrument for adults (TESI-A): A pilot study. *Journal of Trauma and Dissociation*, 11 (4), 407-423.

BURGESS-ALLEN, J., LANGLOIS, M., WHITTAKER, P. (2006). The health needs of ex-prisoners, implications for successful resettlement: A qualitative study. *International Journal of Prisoners Health,* 2(4), 291-301.

CHELIOTIES, L. K. (2012). Suffering at the hands of the state: Conditions of imprisonment and prisoners health in contemporary Greece. *European Journal of Criminology*, 9(1), 3-22.

CHRISTENSEN, P. B., HAMMERBY, E., SMITH E., BIRD, S. M. (2006). Mortality among Danish drug users released from prison. *Int. J. Prison. Health*, 2, 13-19.

DE VIGGINIA, N. (2007). Unhealthy prisons: exploring structural determinants of prison health. *Sociology of Health and Illness*, 29(1), 115-135.

DELGODA, M., HUMM-DELGODA, D. (2009). *Health and health care in the nations' prisons. Issues, challenges, and policies.* NewYork: Rowman &Littlefield Publisher.

DYE, M. H. (2010). Deprivation, importation and prison suicide: Combined effects of institutional conditions and inmate composition. *Journal of Criminal Justice,* 38,796-806.

ESPOSITO, M. (2010). The health of italian prison inmates today: A critical approach. *Journal of Correctional Health Care,* 16(3), 230-238.

FARRELL, M., MARSDEN J. (2008). Acute risk of drug related death among newly released prisoners in England and Wales. *Addiction*, 103,251-255.

FRASER, A., GATHERER, A., HAYTON, P. (2009). Mental health in prison: Great difficulties but are there opportunities? *Public Health*, 123,410-414.

FAZEL, S., DANESH, J. (2002). Serious mental disorder in 23000 prisoners: A systematic review of 62 survey. *Lancet,* 359, 545-550.

FAZEL, S., BAILLARGEON, J. (2011). The health of prisoners. *Lancet*, 377,956-965

FAZEL, S., GRANN, M., KILING, B., HAWTON, K. (2011). Prison suicide in 12 countries: An ecological study of 861 suicides during 2003-2007. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 46(3), 191–195.

FOUCAULT, M. (2006). *Hapishanenin doğuşu.* (çev. Mehmet Ali Kılıçbay) Ankara:İmge Kitapevi, 3. Baskı.

GHARAIBEH, N., EL-KHOURY, J. (2009). The state of health care provision and extent of mental health in the prisons of the Arab world: A literature review and commentary. *International Journal of Prisoners Health,* 5(4), 241-250.

GILLES, M., SWINGLER, E., CRAVEN, C., LARSON, A. (2008). Prison health and public health responses at a regional prison in Western Australia. *Australian and New Zealand Journal of Public Health,* 32(6), 549-553.

GOFFMAN, E. (2015). *Tımarhaneler akıl hastalarının ve kapatılmış diğer kişilerin toplumsal durumu üzerine denemeler.* (çev.Ebru Arıcan) Ankara:Heretik.

GONZALEZ, J. M. R., CONNELL, N.M. (2014). Mental health of prisoners: Identifying barriers to mental health treatment and medication continuity. *American Journal of Public Health,* 104 (12), 2328-2333.

GROVER A. R., MACKENZIE, D. L., ARMSTRONG, G. S. (2000). Importation and deprivation explanations of juveniles' adjustment to correctional facilities. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 44, 450–466.

HAKANSSON, A., BERGLUNG, M. (2013). All-causes mortality in criminal justice clients with substance use problems- A prospective follow-up study. *Drug and Alcohol Dependence*, 132, 499-504.

Handbook on prisoners with special needs (2009). Criminal Justice Handbook Series, United Nations Office on Drugs and Crime, United Nations Publications.

HANEY, C. (2006). The wages of prison overcrowding: Harmful psychological consequences and dysfunctional correctional reactions. Washington University Journal of Law and Policy, 22(22), 265-293. http://openscholarship.wustl.edu/law_journal_law_policy/vol22/iss1/22

Health in prison. A WHO guide to the essentials in prison health (2007). WHO. EUROPE http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/99018/E90174.pdf erişim tarihi 18 Ocak 2016.

Health and Incarceration A Workshop Summary. (2013). National Research Council and Institute of Medicine of the National Academies, The National Academies Press, Washingonton, D.C. www.nap.edu.

Her Majesty's Inspectorate of Prisons (HMIP). (2004). No Problems – old and quiet: Older prisoners in England and Wales: A thematic review by HM Chief Inspector of prisons (Report), London, UK:HM Inspectorate of Prisons.

HOBBS, M., KRAZLAN, K., RIDOUT, S., MAI, Q., KNUIMAN, M., CHAPMAN, R. (2006). Mortality and morbidity in prisoners after release from prison in Western Australia, 1995-2003. *Trends Issues Crime Criminal Justice,* 320.

HUGHES, R. (2000). Health, place and British prisons. *Health and Place*, 6,57-62.

Human Rights Watch (2015). The state let evil take over: the prison crisis in the Brazilian state of Permanbuco, https://www.hrw.org/report/2015/10/19/state-let-evil-take-over/prison-crisis-brazilian-state-pernambuco (Erişim tarihi 2 Şubat 2016).

JACOBI, J. V. (2005). Prison health, public health: Obligations and opportunities. *American Journal of Law and Medicine,* 31,447-478.

JOUKAMAA, M. (1998). The mortality of released Finnish prisoners: a 7 year follow-up study of the Wattu Project. *Forensic Science International*, 96, 11-19.

KARIMINIA, A., LAW, M.G., BUTLER, T.G., LEVY, M. H., CORBEN, S. P., KALDOR, J. M., GRANT, L. (2007a). Suicide risk among recently released prisoners in New South Wales. *Aust. Med. J. Aust.*, 187, 387–390.

KARIMINIA, A., LAW, M.G., BUTLER, T.G, CORBEN, S.P., LEVY, M. H., KALDOR, J. M., GRANT, L. (2007b). Factors associated with mortality in a cohort of Australian prisoners. *Eur. J. Epidemiol.* 22,417-428.

KAWATSU, L., UCHIMURA, K., KOBAYASHI, M., ISHIKAWA, N. (2015). Overview of the tuberculosis burden in prison institutions in Japan, 2000-2012. *International Journal of Tuberculosis and Lung Disease,* 19(8), 921-926.

KİTER, G., ARPAZ, S., KESKİN, S., SEZGİN, N., BUDİN, D., ŞEREF, O. (2003). Tuberculosis in Nazilli district prison, Turkey, 1997-2001. *International Journal of Tuberculosis and Lung Disease,* 7(2), 153-158.

KRUTTSCHNITT, C., VUOLO, M. (2007). The cultural context of women prisoners' mental health: A comparison of two prison systems. *Punishment and Society*, 9(2),115-150

LEWIS, M. (2006). Custody and control: Conditions of confinement in New York's juvenile prisons for girls. *American Journal of Liberty and Human Right Watch*. https://www.hrw.org/report/2006/09/24/custody-and-control/conditions-confinement-new-yorks-juvenile-prisons-girls erişim tarihi 14 Şubat 2016.

MACDONALD, M., RABIEE, F., WEILANDT, C. (2013). Health promotion and young prisoners: A European perspective. *International Journal of Prisoner Health*, 9(3),151-164.

MARUSCHAK, L. M. (2008) *Medical problems of prisoners*, Washington, DC: Bureau of Justice Statistics. http://bjs.gov/content/pub/pdf/mpp.pdf

MASSOGLIA, M. (2008). Incarceration as exposure: The prison, infectious disease, and other stress-related illness. *Journal of Health and Social Behavior*, 49(March), 56-71.

MASSOGLIA, M., SCHNITTKER. J. (2009). No real release. *Contexts* 8,38–42.

MASSOGLIA, M., PARE, P.P., SCHNITTKER, J., GAGNON, A. (2014). The relationship between incarceration and premature adult mortality: Gender specific evidence. *Social Science Research*, 46, 142-154.

Mental health in prisons. Geneva, Word Health Organization, (2007). http://www.who.int/mental_health/policy/services/en/index.html, Mental Health, Human Rights and Legislation Information Sheet, Sheet4 (Erişim tarihi 22 Ocak 2016).

PAGER, D. (2003). The mark of a criminal record. *American Journal of Sociology*, 108, 937–975.

PATTERSON, E. J. (2013). The dose-response of time served in prison on mortality: New York State, 1989-2003. *American Journal of Public Health*, 103 (3), 523-528.

PRIDEMORE, W. A. (2014). The mortality penalty of incarceration: Evidence from a population-based case-control study of working-age males. *Journal of Health and Social Behavior*, 55(2), 215-233.

Prison Reform Trust. (2008). *Doing time: The experiences and needs of older people in prison (Report),* London, UK: Prison Reform Trust.

RABIEE, F., BIBILA, S. (2013). Health promotion for young prisoners: EU-7 countries final report, http://www.aidsactioneurope.org/en/publication/health-promotion-young-prisoners-hpyp-eu-7-countries-final-report (Erişim tarihi 15 Şubat 2016).

RUTHERDORD, M. (2009). Women's health and prisons: It's time for urgent action. A report from the who health in prisons project annual conference 'prisons and women's health' 13 November 2008, Kiev, Ukraine. *International Journal of Prisoners Health*, 5(1),45-51.

ÖNGEN, G., BÖREKÇİ, Ş., İÇMELİ, Ö.S., BİRGEN,, N., KARAGÜL, G., AKGÜN, S., KILIÇASLAN, Z., UMUT, S. (2013) Pulmonary tuberculosis incidence in Turkish prisons, importance of screening and cade finding strategies. *Tuberk Toraks,* 6(1), 21-27.

ÖĞEL, K., AKSOY, A. (2007). Tutuklu ve hükümlü ergenlerde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi,* 8,11-17.

SARUÇ, S. (2013) *Kadın hükümlüler: Cezaevi yaşantısı ve tahliye sonrası gereksinimler*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

SEAMAN, S. R., BRETTLE, R.P., GORE, S.M. (1998). Mortality from overdose among injecting drug users recently released from prison: Database linkage study. *British Medical Journal*, 316 (7129),426-428.

SEYMOUR, A., OLIVER, J. S., BLACK, M. (2000). Drug-related deaths among recently released prisoners in the Strathclyde gegion of Scotland. *J. Forensic Sci.,* 45, 649–654.

SCHNITTKER, J., JOHN, A. (2007). Enduring stigma: The long-term effects of incarceration on health. *Journal of Health and Social Behavior*, 48, 115–130.

SCHNITTKER, J., MASSOGLIA, M., UGGEN, C. (2014). Out and down: Incarceration and psychiatric disorders. *Journal of Health and Social Behavior*, 53(4), 448-464.

SIMS, J. (2002). The future of prison health care: A critical analysis. *Critical Social Policy*, 22(2), 300-323.

SMITH, C. (2000). Healthy prisons: A contradiction in terms? *The Howard Journal*, 39(4),339-353.

STOLLER, N. (2003). Space, place and movement as aspects of health care in three women' prisons. *Social Science & Medicine*, 56, 2263-2275.

SUTO, I., ARNAUT, G. L. Y. (2010). Suicide in prison: A qualitative study. *The Prison Journal*, 90 (3), 288-312.

SYKES, G. M. (1958). *The society of captives: A study of a maximum security prison*. New Jersey: Princeton University Press.

TBMM Ceza infaz kurumlarında hükümlü ve tutuklulara sunulan sağlık hizmetleri hakkında inceleme raporu, (2015). İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 24. Dönem 5. Yasama Yılı. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2015/saglik_hizmetleri_hakkinda.pdf erişim tarihi 30 Ocak 2016.

THOMPSON, J. H. (2010). Today's deliberate indifference: Providing attention without providing treatment to prisoners with serious medical needs. *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review*, 45, 635-654.

TROTTER, C., BAIDAWI, S. (2015). Older prisoners: Challenges for inmates and prison management. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 48(2), 200-218.

Türkiye İstatistik Kurumu, 2014 Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri (2014). Haber Bülteni. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18689 (Erişim tarihi 3 Şubat 2016).

TYCZYNO, M., HALOTA, W., NOWAK, W., PAWLOWSKA, M. (2014). Distribution of HVC genotypes in the populations of inmates in Polish prison Potulice and patients hospitalised in Bydgoszcz. *Hepat Mon*, 14(5), e14559.

VAUGHN, M. S. (1999). Penal harm medicine: State tort remedies for delaying and denying health care to prisoner. *Crime, Law and Social Change*, 31,273-302.

WALMSLEY, R. (2013). *World prison population list*. (tenth edition). ICPS (International Centre for Prison Studies) http://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/wppl_10.pdf

WILLIAMS, N. H. (2007). Prison health and the health of the public: Ties that bind. *Journal of Correctional Health Care,* 13(2), 80-92.

ZOIA, D. (2005). Women and healthcare in prison: An overview of the experiences of imprisoned women in Italy. *International Journal of Prisoner Health*, 1(2), 117-126.

SAĞLIK VE HASTALIĞA DAİR MESLEK DIŞI YAKLAŞIM

Yelda Özen*

Giriş

Sağlık sosyolojisi tarihinde, Parsons ile başlayan, özellikle hastalık, hasta rolü, doktor rolü ve doktor-hasta etkileşimine odaklanan sosyolojik ilginin yönü, 1970'lerle birlikte uzmanlığın ve biyotıbbi egemenliğin eleştirilmesiyle, "meslek dışı", "meslekten olmayan", "uzman olmayan", "halka ait" ya da "sıradan" (*lay*) olarak ifade edilen inanç, yaklaşım ve deneyimlere doğru değişmeye başlamıştır. Meslek dışı bilgi, özellikle sağlık ve hastalık deneyimlerinin anlaşılmasında anahtar role sahip olduğu düşünüldüğünden, günümüzde hem sağlık profesyonelleri tarafından dikkate alınmaya hem de birçok sosyolog tarafından analizlere dâhil edilmeye başlanmıştır.

Sağlık sosyologlarının yakından takip ettiği *Sociology of Health and Illness* dergisinde sağlık, hastalık ve bakımın anlaşılmasında önemli rolü olduğu düşünülen meslek dışı yaklaşıma dair çalışmalarda son 20-30 yılda artış olduğu gözlenmiştir. Lawton'un 2003 yılında yaptığı derlemede, derginin son 25 yılda yayınladığı çalışmaları incelemiş, meslekten olmayanların sağlık ve hastalık deneyimlerini anlamamıza derginin büyük katkısı olduğunu belirtmiştir. Lawton (2003: 25) tıbbi sosyolojide "Parsonscu hasta rolü kavramıyla temsil edilen 'dışarıdakinin perspektifinden' insanların doğrudan gündelik hayatları bağlamında öznel deneyimlerine odaklanan 'içeridekinin perspektifine' doğru bir kavramsal dönüşüm yaşandığının" altını çizer. Sağlık ve hastalık konularına

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
E mail: yeldaozen73@yahoo.com

yaptıklarını vurgulamaktadır. Blaxter (1983) hastaların bazen tıpkı ileri tıbbi bilimlerdeki gibi hastalık nedenlerini ifade ettiğini söylemektedir. Bu her ne kadar kişinin hastalığının niteliği ve sağlık hizmetleriyle kurduğu ilişkisinin derecesine göre değişse de tıbbi olanın meslekten olmayana olan etkisini göstermektedir. Meslekten olmayanların, sağlık ve hastalık tanımları ve bunları nedenselleştirmelerinde tıbbi terimler ve sınıflandırmalar kullanmaları aslında tıbbileştirmenin söylemsel düzeydeki etkisini anlatmaktadır.

Tıbbi profesyonel alan ile meslekten olmayan/folk alan arasında karşılıklı ilişki olduğu ve aralarında bilgi akışı olduğu şüphesiz. Tıbbi bilginin gündelik hayatta hem söylemsel hem de pratikte yer bulması onun gündelik hayata nasıl nüfuz ettiğinin göstergesidir. Son dönem tartışmaları olan "meslekten olmayan uzman" (*lay expert*) kavramı ise oldukça muğlak görünmektedir. Bir uçta hastanın, bireyin ya da kısaca "meslekten olmayanın" tamamen yok sayıldığı biyotıbbi yaklaşım, diğer uçta ise sağlıkla ilgili bilgi ve birikimleri nedeniyle, meslekten olmayanların uzman oldukları görüşü söz konusudur ve bu görüş sağlık sosyolojisinde son zamanlarda önem kazanmaya başlamıştır. Tıbbın, görme biçimlerinden yalnızca biri olduğuna, tıbbi bilginin de tarihsel-toplumsal değişkenliği ve bağlama bağlı olması nedeniyle sosyal inşa olduğuna, bilgiler arasında hiyerarşik bir yapılanma olmaması yani birinin diğerine üstün olmaması gerektiğine, meslekten olmayandan gelen bilginin en az tıbbi bilgi kadar değerli olduğuna katılmakla birlikte, Prior'un (2003) ifade ettiği gibi, meslekten olmayana uzman sıfatı atfederek bu kişileri teknik bilgi donanımlı tıp profesyonelleriyle aynı görmenin doğru olmadığı gerçektir. Kronik hastalığı olan birçok kişinin sağlık kurumlarıyla ve bu kurumların çalışanları ile karşılıklı sıkı ilişki hâlinde olduğu, hastalık bilgisinin hastalık süreciyle beraber geliştiğini görmekteyiz. Ancak Prior'un da belirttiği gibi, teknik uzmanlık ve bilgi ile deneyimin ayırt edilmesi gerekir. Habermas'ın kavramlarıyla düşündüğümüzde, yaşam dünyası ile sistem dünyası her ne kadar ilişki içinde olsa da ayrı dünyalardır. Meslekten olmayanlar tıbbi bilginin inşasında (hasta lehine) rol oynayabilirler, ancak meslekten olmayanın bilgisini, "meslek dışı epidemiyoloji" gibi tıbbi terimler kullanarak değerlendirmek aslında meslekten olmayanın, az ya da çok, tıbbileştirilmesine de yol açar görünmektedir.

Kaynakça

AGGLETON, P. (2002). *Health*. London: Routledge.

ATKINSON, P. (1988). Discources, descriptions and diagnoses. Reproducing normal medicine. M. Lock, D. Gordon (Ed.), *Biomedicine examined*. London: Kleuwer Academic Publishers.

BAER, H. A., SINGER, M, SUSSER, I. (1997). *Medical anthropology and world system*. London: Bergin & Garvey.

BECKER, M. H. (1974). The health belief model and personal health behaviour. *Health Education Monographs, 2*, 324-508.

BLAXTER, M. (1983). The causes of disease: Women talking. *Social Science and Medicine, 17*, 59–69

BLAXTER, M. (1985). Self-definition of health status and consulting rates in primary care. *Quarterly Journal of Social Affairs, 1*, 131–71.

BLAXTER, M. (1990). *Health and lifestyle.* London: Routledge.

BLAXTER, M. (2010). *Key concepts. Health.* Cambridge: Polity Press.

BLAXTER, M. ve PATERSON, E. (1982). *Mothers and daughters. A three-generational study of health attitudes and behaviour*. London: Heinemann.

BURY, M. (1982). Chronic illness as biographical disruption. *Sociology of Health and Illness, 4*, 167-182.

BURY, M. (1991). The sociology of chronic illness. *Sociology of Health and Illness, 13*(4), 451-468.

BURY, M. (1997). *Health and illness in a changing society*. London: Routledge.

BURY, M. (2001). Illness narratives. Fact or fiction? *Sociology of Health and Illness, 23*(3), 263-285.

BURY, M. (2005). *Health and illness*. Cambridge: Polity Press.

BURY, M. ve GABE, J. (2004). *Sociology of health and illness. A reader*. London: Routledge.

CALNAN, M. (1991). *Preventing coronary heart disease: Prospects, policies and politics.* London: Routledge.

CANGUILHEM, C. (1978). *The normal and the pathological*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.

CHARMAZ, K. (1983). Loss of self: A fundamental form of suffering in the chronically ill. *Sociology of Health and Illness, 5,* 168-195.

CONRAD, P. (1992). Medicalization and social control. *Annual Review of Sociology, 18*, 209-232.

CORNWELL, J. (1984). *Hard-earned lives. Accounts of health and illness from East London.* London: Tavistock.

CRAWFORD, R. (1977). You are dangerous to your health: The ideology and politics of victim blaming. *International Journal of Health Services, 7*(4), 663-680.

CRAWFORD, R. (1980). Healthism and medicalization of everyday life. *International Journal of Health Services, 19*, 365-368.

CRAWFORD, R. (2006). Health as a meaningful social practice. *Health, 10*(4), 401-420.

D'HOUTAUD, A. ve FİELD, M. G. (1984). The image of health. *Sociology of Health and Illness, 6*, 30-60.

FOUCAULT, M. (1973). *The birth of the clinic.* London: Tavistock Publication.

FREIDSON, E. (1970). *Professional dominance: The social structure of medical care*. New York: Atherton Press.

GERHARDT, U. (1989). *Ideas about illness. An intellectual and political history of medical sociology*. London: MacMillan.

GOOD, B. J. (1994). *Medicine, rationality and experience: An anthropological perspective.* Cambridge: Cambridge University Press.

GWYN, R. (2002). *Communicating health and illness*. London: Sage.

HABERMAS, J. (1970a). On systematically distorted communication. *Inquiry, 13,* 205-218.

HABERMAS, J. (1970b). Towards a theory of communicative competence. *Inquiry, 13,* 360-375.

HABERMAS, J. (1987). *The theory of communicative action*. Boston, MA: Beacon.

HELMAN, C. (1978). Feed a cold, starve a fever: Folk models of infection in an English suburban community, and their relation to medical treatment. *Culture, Medicine and Psychiatry, 2*, 107-137.

HELMAN, C. (1981). Disease versus illness in general practice. *Journal of the Royal College of General Practitioners, 31*, 548-552.

HELMAN, C. (1984). *Culture, health and illness. Introduction for health professionals*. Bristol, London, Boston: Wright-PSG.

HERZLICH, C. (1973). *Health and illness.* London: Academic Press.

ILLICH, I. (1976). *Medical nemesis. The expropriation of health*. New York: Pantheon Books.

JANZ, N. K. ve BECKER, M. H. (1984). A health belief model: A decade later. *Health Education Quarterly, 11* (1), 1-47.

KURTZ, R. A. ve CHALFANT, H. P. (1991). *The sociology of medicine and illness*. Boston: Ally and Bacon.

LAWTON, J. (2003). Lay experiences of health and illness. Past researches and future agenda. *Sociology of Health and Illness, 25*, 23-40.

LINDEMANN, M. (2013). *Erken modern Avrupa'da tıp ve toplum*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

LUPTON, D. (1994). *Medicine as culture: Illness, disease and the body in Western societies.* London: Sage.

LUPTON, D. (2005). Lay discourses and beliefs related to food risks. An Australian perspective. *Sociology of Health and Illness, 27*(4), 448–467.

LUPTON, D., MCCARTHY, S. ve CHAPMAN, S. (1995). 'Panic bodies': discourses on risk and HIV antibody testing. *Sociology of Health and Illness, 17*(1), 89-108.

MCKEOWN, T. (1976). *The role of medicine. Dream, mirage, or nemesis?* London: Nuffield Provincial Hospitals Trust.

MOSCOVICI, S. (1984). The phenomenon of social representations. R.M. Fan, S. Moscovici (Ed.) *Social Representations*. Cambridge: Cambridge University Press.

MOULIN, A. M. (2013). Tıbbın karşısında beden. A. Corbin, J-J. Courtine, G. Vigarello (Ed.), *Bedenin tarihi 3* (çev: S. Özen). İstanbul: YKY Yayınları, 15-57.

MISHLER, E. G. (1984). *Discourse of medicine: Dialectics of medical interviews.* Norwood, New Jersey: Ablex Publishing.

NETTLETON, S. (1995). *The sociology of health and illness*. Cambridge: Polity Press.

NIKIFORUK, A. (2000 [1991]). *Mahşerin dördüncü atlısı: Salgın ve bulaşıcı hastalıklar tarihi.* İstanbul: İletişim Yayınevi.

PARK, K. (1992). Medicine and society in medieval Europe, 500-1500. A. Wear (Ed.), *Medicine in society: Historical essays.* Cambridge: Cambridge University Press.

PARSONS, T. (1951). *The social system*. Glencoe: Free Press.

PIERRET, J. (1995). Constructing discourses about health and their social determinants. A. RADLEY, A. (Ed.). *Worlds of illness. Biographical and cultural perspectives on health and illness.* London: Routledge.

PILL, R., STOTT, N. C. H. (1982). Concept of illness causation and responsibility: Some preliminary data from a sample of working class mothers. *Social Science and Medicine, 16*, 43–52.

POPAY, J, BENNETT, S., THOMAS, C., WILLIAMS, G., GATRELL, A. ve BOSTOCK, L. (2003). Beyond 'beer, fags, egg and chips'? Exploring lay understandings of social inequalities in health. *Sociology of Health and Illness, 25*(1), 1-23.

PORTER, D. (1999). *Health, civilization, and the state: A history of public health from ancient to modern times.* London and New York: Routledge

PORTER, R. (1985). *Patients and practitioners. Lay perceptions of medicine in pre-industrial society*. Cambridge: Cambridge University Press.

PRIOR, L. (2003). Belief, knowledge and expertise: The emergence of the lay expert in medical sociology. *Sociology of Health and Illness, 25*(3), 41-57.

RADLEY, A. (1994). *Making sense of illness*. London: Sage.

ROSENSTOCK, I. M. (1974). Historical origins of the health belief model. *Health Education Monographhs, 2,* 409-419.

ROTTER, J. B. (1966). Generalized expectancies for Internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs, 80*, 1–28.

SCAMBLER, G. (1987). Habermas and the power of medical expertise. G. Scambler (Ed.), *Sociological theory and medical sociology*. London: Tavistock.

SCAMBLER, G. ve Britten, N. (2001). System, lifeworld and doctor-patient interaction: Issues in a changing world. G. Scambler (Ed.), *Habermas, critical theory and health*. London: Routledge.

SCAMBLER, G. ve HOPKINS, A. (1986). Being epileptic: Coming to terms with stigma. *Sociology of Health and Illness, 8*, 26–43.

SENIOR, M. ve VIVEASH, B. (1998). *Health and illness*. London: Macmillan Press.

SUCHMAN, E. A. (1965). Stage of illness and medical care. *Journal of Health and Human Care, 6*(3), 114-128.

TURNER, B. S. (2011). *Tıbbi güç ve toplumsal bilgi* (çev: Ü. Tatlıcan). Bursa: Sentez Yayıncılık.

WALLACH BOLOGH, R. (1981). Grounding the alienation of self and body: A critical, phenomenological analysis of the patient in Western medicine. *Sociology of Health and Illness, 3*, 188-206.

WALLSTON, K. A., WALLSTON, B. S. ve DEVELLIS, R. (1978). Development of the multidimensional health locus of control (MHLC) scales. *Health Education Monographs, 6,* 161-170.

WILLIAMS, G. (1984). The genesis of chronic illness. Narrative reconstruction. *Sociology of Health and Illness, 6,* 175-200.

WILLIAMS, R. (1983). Concepts of health: An analysis of lay logic. *Sociology, 17*(2), 185-205.

WILLIAMS, S. ve CALNAN, M. (1996). *Modern medicine: Lay perspectives and experiences.* London and New York: Routledge.

WILLIAMS, S. J. (1995). Theorising class, health, lifestyle: Can Bourdieu help us? *Sociology of Health and Illness, 17*(5), 577-604.

ZOLA, I. K. (1972). Medicine as an institution of social control. *Sociological Review, 20*(4), 587-604.

GELENEKSEL, TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIP

Hacer Harlak*

Giriş

Sağlık sorunlarına çözüm arayışının geçmişi çok eskilere gider. Tarih öncesi çağlardan beri farklı uygarlıklardan insanlar hastalıklardan kurtulmak üzere çeşitli inançlara dayanan uygulamalar geliştirmiştir. Her toplumda bireylerin tedavi ve sağlığı koruma yönündeki gereksinimlerinin karşılanması için sözkonusu uygulamalar belirli tıbbi anlayışlar temelinde sistemleştirilmiştir. Bu tıbbi anlayışlar ve sistemler zamanla değişime uğramıştır. Modernleşme ile birlikte metafizik, kanıtlanamaz, açıklanamaz olan her tür bilgi, fiziksel, kanıtlanabilir ve mevcut bilgi ile açıklanabilir olana doğru değişirken, toplumdaki uygulamalar da genel olarak geleneksel olandan modern olana doğru değişmiştir. Bu doğrultuda insanların sağlık ve hastalık konusuna yaklaşımlarında ve uygulamalarında dönüşümler yaşanmıştır.

Modern tıp anlayışının temelinde tarihsel süreçte yüzyıllar boyu adım adım yaşanan gelişmeler rol oynamıştır. 19. yüzyıldan itibaren modern tıp olarak isimlendirilecek olan konvansiyonel (*allopathic*[8]) tıp, tüm dikkatini insan vücudunun iç işleyişine yönelmesine

* Prof. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü.
E mail: hharlak@adu.edu.tr

8 Alopatik (*allopathic*) tıbbi anlayış "hastalıkla, hastalığın yarattığından farklı ya da onlarla uyuşmayan etkiler yaratan devalar (ilaçlar ya da cerrahi olarak) kullanarak savaşmayı amaçlayan tıbbi uygulama sitemi ve hastalığın tedavisinde değeri olduğu kanıtlanan tüm ölçümlerden yararlanan bir tıbbi uygulama sistemi" olarak tanımlanmaktadır (*http://www. merriam-webster.com/medical /allopathy*. Erişim tarihi: 29.01.2016). Alopati, homeopatinin yani, "bir hastalığı, sağlıklı kişilerde o hastalığa benzeyen belirtiler yaratan bir devanın çok çok azaltılmış dozlarının uygulanması yolu ile tedavi eden bir tıbbi uygulama sistemi"nin (*http://www.merriam-webster.com/medical/ homeopathy*. Erişim tarihi: 29.01.2016) tersi bir anlayış olarak görülmektedir.

caklayan ve diğerlerini reddeden bireylerdir (MacArtney ve Wahlberg, 2014). Ancak bazı araştırmacılar (ör., Van Wersch, Forshaw ve Cartwright, 2009) TAT kullanıcılarını homojen bir şekilde ele almanın da yanıltıcı olacağını hatırlatmaktadır. Dolayısıyla birkaç çalışmada görüldüğü gibi (homeopati kullanıcıları Furnham ve Lovett, 2001; akupunktur kullanıcıları Clobert, Saroglou ve Van Pachterbeke, 2015) farklı TAT yöntemlerine yönelen kişileri daha yakından ve ayrıntılı olarak ele almak daha aydınlatıcı olabilir.

TAT konusunda sosyolojik perspektiften mevcut literatürü inceleyerek eleştiriler sunan ve eksiklikleri analiz eden Siahpush (1999b) insanların niçin alternatif tıbba yöneldiği sorusuna hem kullanıcılar hem de bu yönetmelerin popülerleşmesindeki toplumsal faktörler incelenerek cevap aranmasının gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Bu alanlardan birincisine yönelik bazı çalışmalar bulunmaktaysa da bu çalışmaların metodolojik açıdan daha titiz hale getirilmesine ihtiyaç vardır. Toplumsal düzeyde ise çok daha az çalışma yapılmıştır. Öte yandan hem TAT uygulayıcılarının meslekleşme süreçleri hem de doktorların TAT yöntemlerine dair etkililik algıları, bu terapileri kendi uygulamalarında kullanımı, alternatif terapistleri tanıma veya sayma eğilimi ve bu yöntemleri de kullanan meslektaşlarına karşı tutumları incelenmesi gereken konulardandır (Siahpush, 1999b).

Sonuç olarak, TAT kullanımı konusunda hem halkın bilgisini arttırarak aydınlatacak tıbbi araştırmalara hem de konuyu daha geniş çerçeveden bir sosyal olgu olarak farklı yönleriyle ele alacak birçok kapsamlı sosyal bilim araştırmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Kaynakça

AARP and National Center for Complementary and Alternative Medicine Survey Report, *https://nccih.nih(2011).gov/sites/nccam.nih.gov/files/news/camstats/2010/NCCAM_aarp_survey.pdf*, erişim tarihi: 4.3.2015

ADAK (Özçelik), N., (2002). *Sağlık Sosyolojisi: Kadın ve Kentleşme*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

ADAMS, J., SIBBRITT D. ve CHI-WAI, L. (2011). The urban-rural divide in complementary and alternative medicine use: a longitudinal study of 10,638 women. *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 11, 2.

AJZEN, I. (1985). From intentions to action: A theory of planned behavior. Kuhl J. ve Beckman J. (Eds.) *Action control: From cognitions to behaviors*. New York: Springer, 11-39.

AJZEN I. ve FISHBEIN M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior. Englewood Cliffs*, NJ: Prentice-Hall.

AL-WINDI, A. (2004). Determinants of complementary medicine (CAM) use. *Complementary Therapies in Medicine*, 12, 99-111.

ANDREWS,G., ADAMS, J.,SEGROTT, J. ve LUI, C.W. (2012). The profile of complementary and alternative medicine users and reasons for CAM use. Adams,J., Andrews, G., Barnes, J., Broom, A. ve Magin P. (eds) *Traditional, Complementary and Integrative Medicine: An International Reader*, s. 11-17, Palgrave Macmillan.

ARAZ, A. ve HARLAK, H. (2006). Developing a scale for attitudes towards complementary and alternative medicine. *Turkish Journal of Public Health*, 4, 47—54.

ARAZ, A., HARLAK, H. ve MEŞE, G. (2009). Factors related to regular use of complementary/ alternative medicine in Turkey. *Complementary Therapies in Medicine*, 17, 309-315.

ASTIN, J.A. (1998). Why patients use alternative medicine results of a national study. *JAMA*. 279,1548-1553.

AYDIN, S., BOZKAYA, A.O., MAZICIOĞLU, M., GEMALMAZ, A., ÖZÇAKIR, A. ve ÖZTÜRK, A. (2008). What Influences Herbal Medicine Use? Prevalence and Related Factors. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 38 (5), 455-463.

BAER, H. A. (2007). Why is the Australian government interested in complementary medicine? A case study of economic rationalism. *Complementary Health Practice Review*, 12(3), 167-178.

BAKX, K. (1991). The "eclipse" of folk medicine in western society. *Sociology of Health and Ilness*, 1, 20-38.

BISHOP, F. L., YARDLEY, L., ve LEWITH, G. (2005). Developing a measure of treatment beliefs: The complementary and alternative medicine beliefs inventory. *Complementary Therapies in Medicine*, 13, 144–149.

BISHOP, F.L., YARDLEY, L. ve LEWITH, G.T. (2007). A systematic review of beliefs involved in the use of complementary and alternative medicine. *Journal of Health Psychology*, 12(6), 851-867.

BLAIS, R. MAÏGA, A. ve ABOUBACAR, A. (1997). How different are users and non-users of alternative medicine? *Canadian Journal of Public Health*, 88(3), 159-162.

BRADLEY, R., SHERMAN K.J., CATZ, S., CALABRESE C. JORDAN, L., GROTHAUS, L. ve CHERKIN, D.C. (2011). Survey of CAM interest, self-care, and satisfaction with health care for type 2 diabetes at Group Health Cooperative. *BMC Complementary and Alternative Medicine* 11, 121.

BÜCKER, B., GROENWOLD, M., SCHOEFER, Y. ve SCHAFER, T. (2008). The use of complementary and alternative medicine (CAM) in 1001 German adults: results of a population-based telephone survey. *Gesundheitswesen*, 70(8-9), e29-36.

BUDA, L., LAMPEK, K. ve TAHIN, T. (2002). Correlations of alternative medicine, health status and health care in Hungary. *Orvosi Hetilap*, 143(17), 891-896.

CARGILL, M. (1994). *Acupuncture: a viable medical alternative*. London: Praeger.

CLOBERT, M., SAROGLOU V., ve VAN PACHTERBEKE M. (2015). Who turns to acupuncture? The role of mistrust of rationality and individualist success. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*. 21(8), 466-471.

COULTER, I. ve WILLIS, E. (2007). Explaining the growth of complementary and alternative medicine. *Health Sociology Review*, 16, 214-225.

CUMMING, A. (2006). What is complementary and alternative medicine? Learning about CAM: reasons, recommendations and strategies. Cumming, A., Simpson, K. ve Brown D. (eds) *Complementary and alternative medicine*, s.2-8. London: Churchill Livingstone.

EARDLEY, S., BISHOP, F. L., PRESCOTT, P., CARDINI, F., BRINKHAUS, B., SANTOS-REY, K., LEWITH, G. (2012). A systematic literature review of complementary and alternative medicine prevalence in EU. *Forschende Komplementärmedizin / Research in Complementary Medicine*, *19*(s2), 18–28. doi:10.1159/000342708.

EISENBERG, D., M., DAVIS, R., B., ETTNER, S., L., APPEL, S., WILKEY, S., ROMPAY, M. Y., ve KESSLER, R., C. (1998). Trends in alternative medicine use in the United States, 1990-1997. *JAMA*, 280(18), 1569-1575.

EISENBERG, D.M., KESSLER, R.C. VAN ROMPAY, M. I., KAPTCHUK, T.J., OMD; WILKEY, S.A., APPEL, S. ve DAVIS, R.B. (2001). Perceptions about complementary therapies relative to conventional therapies among adults who use both: results from a national survey. *Annals of Internal Medicine*. 135, 344-351.

ERNST E. (1995). Complementary medicine: common misconceptions. *Journal of Royal Society of Medicine*, 88, 244-247.

ERNST, E. (1999). Complementary medicine: Is it effective and safe? *Drug Information Journal*, 33(1), 291-295.

ERNST, E. (2000). Prevalence of use of complementary/alternative medicine: a systematic review. *Bulletin of the World Health Organization*, 78(2), 252-257.

ERNST, E., COHEN, M. H. ve STONE J. (2004). Ethical problems arising in evidence based complementary and alternative medicine. *Journal of Medical Ethics*, 30(2), 156-159.

ERNST, E., ve WHITE, A. (2000). The BBC survey of complementary medicine use in the UK. *Complementary Therapies in Medicine*, 8, 32-36.

FISCHER, P. ve WARD, A. (1994). Complementary medicine in Europe. *British Medical Journal*, 309, 107-111.

FURNHAM A. ve LOVETT J. (2001). Predicting the use of complementary medicine: a test of the theories of reasoned action and planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 31(12), 2588-2620.

FURNHAM, A. (2000). How the public classify complementary medicine: a factor analytic study. *Complementary Therapies in Medicine*, 8, 82-87.

FURNHAM, A. (2007). Are modern health worries, personality and attitudes to science associated with the use of complementary and alternative medicine? *British Journal of Health Psychology*, 12, 229-243.

FURNHAM, A. ve VINCENT, C. (2014). Reasons for using CAM. (eds.) Kelner, M. ve Wellman,B., *Complementary and Alternative Medicine: Challenge and Change*, s. 61-78. Routledge.

FURNHAM, A., ve FOREY, J. (1994). The attitudes, behaviors and beliefs of patients of conventional vs. complementary (alternative) medicine. *Journal of Clinical Psychology*, 50(3), 455-469.

FURNHAM, A., ve KIRKCALDY, B. (1996). The health beliefs and behaviors of orthodox and complementary medicine clients. *British Journal of Clinical Psychology*, 35(1), 49-61.

GANASEGERAN, K., RAJENDRAN, A.K., AL-DUBAI, S.A.R. (2014). Psychosocioeconomic factors affecting complementary and alternative medicine use among selected rural communities in Malaysia: a cross-sectional study. *Plos One*, 9(11), e112124.

Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği, *Resmi Gazete*, 27 Ekim 2014, s. 29158.

GREASLEY, P. (2010). Is evaluating complementary and alternative medicine equivalent to evaluating the absurd? *Evaluation & the Health Professions.* 33(2), 127-139.

GREEN, J.A., HOHMANN, C., LISTER, K., ALBERTYN, R., BRADSHAW, R. ve JOHNSON, C. (2014). Implicit and explicit attitudes towards conventional, complementary, and alternative medicine treatments: introduction of an implicit association test. *Journal of Health Psychology*, doi: 10.1177/1359105314542818.

GRZYWACZ, J. G., LANG, W., SUERKEN, C.K., QUANDT, S.A., BELL, R.A. ve ARCURY, T.A. (2005). Age, race, and ethnicity in the use of complementary and alternative medicine (CAM) for health self-management: evidence from the 2002 National Health Interview Survey. *Journal of Aging and Health*, 17: 547-72.

GRZYWACZ, J.G., SUERKEN, C.K., NEIBERG, R.H., LANG, W., BELL, R.A., QUANDT, S.A. ve ARCURY, T.A. (2007). Age, ethnicity, and use of complementary and alternative medicine in health self-management. *Journal of Health and Social Behavior*, 48(1), 84-98.

HARRIS, P. ve REES, R. (2000). The prevalence of complementary medicine use among general population: a systematic review of the literature. *Complementary Therapies in Medicine*, 8, 88-96.

HÖK, J., LEWITH, G., WEIDENHAMMER, W., SANTOS-REY, K., FØNNEBØ, V., WIESENER, S., ve FALKENBERG, T. (2012). International development of traditional medicine / complementary and alternative medicine research what can Europe learn? *Forschende Komplementärmedizin / Research in Complementary Medicine, 19*(s2), 44–50. doi:10.1159/000342724.

HONDA K. ve JACOBSON, J.S. (2005). Use of complementary and alternative medicine among United States adults: the influences of personality, coping strategies, and social support. *Preventive Medicine,* 40, 46– 53.

HYLAND, M.E., LEWITH, G.T. ve WESTOBY, C. (2003). Developing a measure of attitudes: the holistic complementary and alternative medicine questionnaire. *Complementary Therapies in Medicine*, 11, 33-38.

HYMA B. ve RAMESH, A. (1994). Traditional medicine: its extent and potential for incorporation into modern national health systems. Phillips, D.R. ve Verhasselt Y. (eds.) *Health and Development*, s. 65-82, London: Routledge.

KAPTCHUK T.J. ve EISENBERG, D.M. (2001). Varieties of healing 2: a taxonomy of unconventional healing practices. *Annals of Internal Medicine*, 135, 196-204.

KRISTOFFERSEN, A.E., STUB, T., SALAMONSEN,.A, MUSIAL, F. ve HAMBERG, K. (2014). Gender differences in prevalence and associations for use of CAM in a large population study. *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 14, 463.

LEE, G.B, CHARN, T.C., CHEW, Z.H. ve NG, T.P. (2004). Complementary and alternative medicine use in patients with chronic diseases in primary care is associated with perceived quality of care and cultural beliefs. *Family Practice*. 21(6), 654-60.

LEVIN, J. S., GLASS, T. A., KUSHI, L. H., SCHUCK, J. R., STEELE, L., ve JONAS, W. B. (1997). Quantitative methods in research on complementary and alternative medicine. *Medical Care*, *35*(11), 1079–1094. doi:10.1097/00005650-199711000-00001

LEVY, B.S. (1999). Preventive medicine in the 21st century challenges and opportunities. *American Journal of Preventive Medicine*, 16(4), 363-366.

LEWIS, M. (2011). Risk and efficacy in biomedical media representations of herbal medicine and complementary and alternative medicine (CAM). *Journal of Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 16(3), 210-217.

LIE, D. ve BOKER, J. (2004). Development and validation of the CAM Health Belief Questionnaire (CHBQ) and CAM use and attitudes amongst medical students. *BMC Medical Education*, 4, 2.

LIM, A., CRANSWICK, N. ve SOUTH, M. (2010). Adverse events associated with the use of complementary and alternative medicine in Children. *Archives of Disease in Childhood*, doi:10.1136/2 of 4 adc.2010.183152.

MACARTNEY, J.I. ve WAHLBERG, A. (2014). The problem of complementary and alternative medicine use today: eyes half closed? *Qualitative Health Research*, 24(1), 114-123.

MAYER, D. (2010). *Essential Evidence-based Medicine*, Cambridge: Cambridge University Press.

MBADA, C.E., ADEYEMI, T.L., ADEDOYIN, R.A., BADMUS, H.D., AWOTIDEBE, T.O., ARIJE, O.O. ve OMOTOSHO, O.S. (2015). Prevalence and modes of complementary and alternative medicine use among peasant farmers with musculoskeletal pain in a rural community in South-Western Nigeria. *BMC Complementary and Alternative Medicine* 15, 164.

MCGREGOR, K.J. ve PEAY, E.R. (1996). The choice of alternative therapy for health care: Testing some propositions. *Social Science and Medicine*, 43(9), 1317-1327.

MCINTYRE, E., SALIBA, A.J., WIENER, K.K. ve SARRIS, J. (2016). Herbal medicine use behaviour in Australian adults who experience anxiety: a descriptive study. *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 16, 60-71.

MCLAUGHLIN, D., LUI, C.W. ve ADAMS, J. (2012). Complementary and alternative medicine use among older Australian women: a qualitative analysis. *BMC Complementary and Alternative Medicine,*12, 34. doi:10.1186/1472-6882-12-34

MESSERLI-ROHRBACH, V. (2000). Personal values and medical prferences: postmaterialism, spirituality, and the use of complementary medicine. *Forschende Komplemetarmedizine und Klassiche Naturheilkunde*, 7(4), 183-189.

MOHAMMAD, Y., AL-AHMARI, A., AL-DASHASH, F., AL-HUSSAIN, F., AL-MASNOUR, F., MASOUD, A. ve JRADI, H. (2015). Pattern of traditional medicine use by adult Saudi patients with neurological disorders. *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 15, 102.

NAHIN, R.L., BARNES, P.M., STUSSMAN, B.J. ve BLOOM, B. (2009). Costs of Complementary and Alternative Medicine (CAM) and Frequency of Visits to CAM Practitioners: United States, 2007. *National Health Statistics Reports*, No. 18 July 30, 2009.

NI, H., SIMILE, C. ve HARDY, A. M. (2002). Utilization of complementary and alternative medicine by United States adults. *Medical Care*, 40(4), 353-358.

NING, A. M. (2012). How 'alternative' is CAM? Rethinking conventional dichotomies between biomedicine and complementary/alternative medicine. *Health*, 17(2) 135-158

O'CALLAGHan, F. V., ve JORDAN, N. (2003). Postmodern values, attitudes and the use of complementary medicine. *Complementary Therapies in Medicine*, 11(1), 28-32.

OKYAYUZ, Ü. (1999). *Sağlık Psikolojisi*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yay.

ONG, C.K., BODEKER, G., GRUNDY, C., BURFORD, G. ve SHEIN, K. (2005). *WHO Global Atlas of Traditional, Complementary and Alternative Medicine*, Kobe, Japan.

ONYIAPAT, J.E., OKORONKWO, I.L. ve OGBONNAYA, N.P. (2011). Complementary and alternative medicine use among adults in Enugu, Nigeria. *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 11, 19.

RAYNER, L. ve EASTHOPE, G. (2001). Postmodern consumption and alternative medications. *Journal of Sociology*, 37(2), 157-176.

ROBINSON, A.R., CRANE, L.A., DAVIDSON, A.J., ve STEINER, J.F. (2002). Association between use of complementary and alternative medicine and health related behaviors among health fair participants. *Preventive Medicine*, 34, 51-57.

SAĞKAL, T., DEMIRAL, S., ODABAŞ, H. ve ALTUNOK, E. (2013). Kırsal kesimde yaşayan yaşlı bireylerin tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlerini kullanma durumları. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, 27(1), 19 – 26.

SANDOZ, T. (2010). *Alternatif Tıp Tarihi*, Ankara Dost Kitabevi Yayınları.

ŞAR, S., (2005). Anadolu'da halk hekimliği uygulamaları. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 13(2),131-136.

SCHÄFER, T. (2004). Epidemiology of complementary alternative medicine for asthma and allergy in Europe and Germany. *Annals of Allergy, Asthma, and Immunology*; 93(2), 5-10.

SIAHPUSH, M. (1999a). Postmodern attitudes about health: a population-based exploratory study. *Complementary Therapies in Medicine*, 7, 164-169.

SIAHPUSH, M. (1999b). A critical review of the sociology of alternative medicine: research on users, practitioners and the orthodoxy. *Health*, 4(2), 159-178.

SIROIS, F. M. (2008). Motivations for consulting complementary and alternative medicine practitioners: A comparison of consumers from 1997–8 and 2005. *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 8, 16-25.

SIROIS, F. M., ve Gick, M. L. (2002). An investigation of the Health beliefs and motivations of complementary medicine clients. *Social Science & Medicine*, 55(6), 1025-1037.

STEINSBEKK, A., Rise, M.B. ve Johnsen, R. (2011). Changes among male and female visitors to practitioners of complementary and alternative medicine in a large adult Norwegian population from 1997 to 2008 (The HUNT studies). *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 11, 61.

TESTERMAN, J.K., Morton, K.R., Mason, R.A. ve Ronan, A.M. (2004). Patient motivations for using complementary and alternative medicine. *Complementary Health Practice Review*, 9(2), 81-92.

TÜRKDOĞAN, O. (1991). *Kültür ve Sağlık-Hastalık Sistemi*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

TURNER, R.N. (1998). A proposal for classifying complementary therapies. *Complementary Thrapies in Medicine*, 6, 141-143.

VAN WERSCH, A., FORSHAW, M. ve CARTWRIGHT, T. (2009). *Complementary Medicine and Health Psychology*, s. 3-21, McGraw-Hill Education, UK.

VEERAMAH, E.K. ve HOLMES, S. (2000). Complementary therapy: complement or threat to modern medicine? *Journal of the Royal Society for the Promotion of Health*, 120 (1), 42-46.

VINCENT, C., ve FURNHAM, A. (1996). Why do patients turn to complementary medicine?An empirical study. *British Journal of Clinical Psychology*, 35, 37-48.

WACHTEL-GALOR, S. ve BENZIE, I.F.F. (2011). Herbal medicine: an introduction to its history, usage, regulation, current trends and research needs. Benzie, I.F.F. ve Wachtel-Galor, S. (eds) *Herbal Medicine: Biomolecular and Clinical Aspects*. 2nd ed. Boca Raton (FL): CRC Press/Taylor and Francis.

WHO (1981). *Global Strategy for Health for All by the Year 2000*. World Health Organization. Geneva.

WHO (2000). *General Guidelines for Methodologies on Research and Evaluation of Traditional Medicine*, World Health Organization, Geneva.

WHO (2002). *WHO Traditional Medicine Strategy 2002-2005*, Geneva: World Health Organization.

WHO (2013). *WHO Traditional Medicine Strategy*. Geneva: World Health Organization.

WIESENER, S., FALKENBERG, T., HEGY, G., HÖK, J., DISARSINA, P.R. ve FONNEBO, V. (2012). Legal status and regulation of complementary and alternative medicine in Europe. *Forschende Komplemetarmedizine*, 19(suppl 2), 29-36.

WOLSKO, P.M., EISENBERG, D.M., DAVIS, R.B., ETTNER, S.L. ve PHILLIPS, R.S. (2002). Insurance coverage, medical conditions and visits to alternative medicine providers: Results of a national survey. *Archives of Internal Medicine*, 162(3), 281-287.

WOOTON, J.C. (2005). Classifying and defining complementary and alternative medicine. *The Journal Of Alternative And Complementary Medicine*, 11(5), 777- 778.

WOOTTON, J.C., ve SPARBER, A. (2001). Surveys of Complementary and Alternative Medicine: Part I. General Trends and Demographic Groups. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 7(2), 195–208.

YEN, L., JOWSEY T. ve MCRAE, I.S. (2013). Consultations with complementary and alternative medicine practitioners by older Australians: results from a national survey. *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 13, 73.

ZOLLMAN, C, VICKERS A. (2000). *ABC of complementary medicine*. London: BMJ Books.

ZOLLMAN, C. ve VICKERS, A. (1999). What is complementary medicine? *British Medical Journal*, 319, 693-696.

ZOLLMAN, C., VICKERS, A., DANE, S., ve BROWNHILL, I. (2009). Massage therapies. Zollman, C., Vickers, A., ve Richardson, J. (eds.) *ABC of Complementary Medicine* (2nd Ed.), s. 43-46, BMJ Books.

ZOLLMAN, C., VICKERS, A., ve BREEN, A. (2009). Manipulative therapies osteopathy and chiropractic. Zollman, C., Vickers, A., ve Richardson, J. (eds.) *ABC of Complementary Medicine* (2nd Ed.), s. 38-42, BMJ Books.

SAĞLIKTA DÖNÜŞÜM PROGRAMI (SDP) VE TÜRKİYE'DE SAĞLIK SİSTEMİNİN DEĞİŞİMİ

Bengi Demirci*

Giriş

Türkiye'deki sağlık sistemi 2003 yılından bu yana çok ciddi bir dönüşüm geçirmektedir. Bu dönüşüm, 1980 sonrası dönemde dünyada kamu hizmetlerinde ve bu çerçevede sağlık hizmetlerinde de yaşanan neoliberal yeniden yapılanma süreçlerinin Türkiye için biraz da geç kalınmış son aşaması olarak değerlendirilebilir. Türkiye'de bilhassa 1990'lı yılların ilk yarısından bu yana sürekli gündemde olan sağlık sisteminde reform yapılmasına yönelik girişimlerin bu zamana kadarki en kapsamlı ve en iddialı olanı 2003 yılında hayata geçirilmeye başlanan Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) olmuştur (Sağlık Bakanlığı, 2003). SDP devam etmekte olan bir süreçtir ve sağlık sisteminin farklı yönlerine ve bileşenlerine dair önemli değişiklikler getirmektedir.

Bu çalışmada, Sağlıkta Dönüşüm Programı ile getirilen temel değişiklikler ve bu değişikliklerin sağlık sisteminin farklı yönleri ve temel bileşenleri üzerinde ortaya çıkardığı etkiler üzerinde durulması amaçlanmıştır.

Bunun için öncelikle Türkiye'de sağlık sisteminin ve sağlık politikalarının gelişimine bakılmış ve bir dönemleme yapılmıştır. Daha sonra SDP'nin getirdiği değişik-

* Dr., Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü
E mail: bengidemirci@gmail.com

Sonuç olarak, SDP, 2003 yılından bu yana devam etmekte olan bir süreçtir ve daha makro düzeyde gerçekleştirilen bir yeniden yapılanma sürecinin parçası olarak değerlendirilmelidir. Bugüne kadar hayata geçirilen kısımlarıyla SDP, Türkiye'deki sağlık sisteminin birçok alanında önemli değişiklikler hayata geçirmiş ve sistemin paydaşları üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır. Bu haliyle konunun, bilhassa sosyal bilimlerin farklı dalları tarafından hassasiyetle ele alınıp, derinlemesine incelenmesi önem arz etmektedir.

Kaynakça

AKSOY, Ş. (2003) "Yeni Sağ ve Devletin Değişimi", iç. Türkiye'de Kamu Yönetimi, (der. B. Aykaç, Ş. Durgun and H. Yayman), Ankara: Yargı Yayınevi, s. 545-559.

DEMİRCİ, B. (2012) Transformation in the Organizational And Financial Set-Up of the Health Care System in Turkey - Its Repercussions And Similarities With the English Model, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

DEMİRCİ, B. (2015) "Sağlık Hizmetlerinde Dönüşüm: Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) Nasıl Bir Sistem Getiriyor?", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 30, s. 122-135.

DPT (2010) Kalkınma Planları, http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp (erişim tarihi: 29.09.2010).

RONDINELLI, D.A., NELLIS, J.R. ve CHEEMA, G.S. (1983) Decentralization in Developing Countries: A review of Recent Experience, Washington: World Bank.

SAĞLIK BAKANLIĞI (2003) Sağlıkta Dönüşüm Programı, http://www.saglik.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF7A2395174CFB32E19ABF9BBCF4C02FA1 (erişim tarihi: 17.12.2008).

SAĞLIK BAKANLIĞI (2010) Sağlık Bakanlığı (2010) Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu, Kanun No: 3359), http://www.saglik.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx? F6E10F8892433CFF71BE64510F6C8BC9C663EB3BA2011BDE (erişim tarihi: 21.01.2010).

SAĞLIK BAKANLIĞI (2016) Türkiye'de Aile Hekimliği http://ailehekimligi.gov.tr/ailehekimlii/tuerkiyedeki-aile-hekimlii.html. (erişim tarihi: 15.01.2016).

TBMM (2009) Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun (Kamu Yönetimi Temel Kanunu), Kanun No: 5227, http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5227.html. (erişim tarihi: 18.02.2009).

TBMM (2010a) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1961, http://www.tbmm.gov.tr/ anayasa/anayasa61.htm (erişim tarihi: 16.07.2010).

TBMM (2010b) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982, http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm (erişim tarihi: 16.07.2010).

TDK (2016) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56b54217428095.43359334. (erişim tarihi: 16.01.2016) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56b548df4a9cc1.85900170. (erişim tarihi: 16.01.2016)

TÜRK TABİPLERİ BİRLİĞİ (2010) 224 Sayılı Kanun, http://www.ttb.org.tr/index.php/component/content/article/15-genel/54-224-sayili-kanun (erişim tarihi: 16.09.2010).

ÜSTÜNDAĞ, N. ve YOLTAR, Ç. (2007) Türkiye'de Sağlık Sisteminin Dönüşümü: Bir Devlet Etnografisi Keyder Ç. vd. (der.), *Avrupa'da ve Türkiye'de Sağlık Politikaları – Reformlar, Sorunlar, Tartışmalar* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, 91-92.

YENİMAHALLELİ-YAŞAR, G. (2008) "Türkiye'de 1980 Sonrası Sağlık Politikalarında Gözlenen Neoliberal Dönüşüm ve Sonuçları Üzerine Değerlendirmeler", Mülkiye, Cilt: XXXII, Sayı: 260, s. 157-192.

6. Basım

SAĞLIK SOSYOLOJİSİ

Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 209
Sağlık Bilimleri/Hemşirelik No.: 3
ISBN : 978-975-591-188-5
© 6. Basım, Ekim 2016

SAĞLIK SOSYOLOJİSİ

Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek - naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Cirhinlioğlu, Zafer.
Sağlık Sosyolojisi */ Zafer Cirhinlioğlu*
6. Basım, VI+138 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-975-591-188-5
1. Sağlık 2. İnsan Bedeni 3. Hastalık

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İKİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ

Sağlık Sosyolojisi kitabımı yayınlayalı epey bir zaman oldu. Yayınlandığından beri gerek alanla direkt olarak ilgili gerekse sadece okuyucu olan kimselerden olumlu değerlendirmeler aldım. Değerlendirmelerin ortak noktası, ülkemizin en önemli sorunları listesinde neredeyse liste başında yer alan sağlık sorunlarının sadece tıbbiyeye terk edilmemiş olmasından duyulan mutluluk oluşturuyordu. Gerçekten de sağlık konusu, ilk bakışta, geniş kesimler tarafından tamamen tıp konusu gibi algılanıyor olmasına karşın soruna daha yakından bakabilenler hemen görebiliyorlar ki herhangi bir sağlık sorununun en son aşamasında tıbba iş düşmektedir. Bireylerin sağlığı tıp meselesi haline gelene kadar birçok aşamadan geçerek başka birçok alanın konusu olabilmektedir. Bu durum Batı'daki özellikle ABD'deki üniversitelerce çok önceleri daha iyi kavranabilmiş olmasından dolayı bu ülkelerde sağlık sorunlarıyla ilgilenen tıbbiyenin dışında birçok dal ve sayılamayacak kadar çok araştırmacı bulunabilmektedir.

Bu kitabın ilk yayımından sonra ülkemizde de ciddi şekilde sosyal bilim araştırmacısı sağlık sorunlarına yönelmeye başlamıştır. Her yıl konuya ilişkin bazı kitaplar ve araştırmalar yapılmakta ve yayınlanmaktadır. Bu durumdan kendi adıma çok sevindiğimi belirtmem gerekir. Çünkü sağlıklı olmanın yolunun aslında sağlığımızı yitirmemekten geçtiğine inancım tamdır. Böyle bir zeminin oluşturulması ise ancak sosyal bilimlerin çok daha aktif olarak ülke sorunlarının çözümünde yer tutabilmesi ile mümkün olabilecektir.

Sağlığa sosyal bilimlerce yaklaşmak ekonomik bakımdan çok da gelişmemiş olan ülkemizin kaynaklarının korunması bakımından da önem arz etmektedir. Yatırımlarımız çoğunlukla hasta olan bireylerin nasıl hayata döndürülebileceğine yöneliktir, örneğin yeni yeni hastaneler inşa etmeye kendimizi adamamız gibi. Oysa modern toplumlar bunun tersine bireylerin nasıl olupta hastalanmamalarının sağlanabileceği üzerine odaklanmakta ve sağlık politikalarını bu noktada geliştirmektedirler. Bu anlayışın gelişmesi sosyal bilimlerce çok daha iyi yapılabilmektedir. Ülkemizin sağlık sorunlarının çözümünde daha etkin olabilmek için sosyal bilim bilgilerinin özellikle idareciler tarafından keşfedileceğine olan inancımı korumaktayım.

Temel bilgilerin yer aldığı bu çalışmanın ikinci baskısında önemli bir değişikliğe gitmedik. Ancak daha da genişletme ve özellikle ülkemizle ilgili

bölümlerin daha da bilgilendirici olması gerektiği hususunu ben de paylaşmaktayım. İleri baskılarında bunun giderilmesi için kendime zaman ayıracağımı umuyorum. Elinizdeki bu temel çalışmanın çok daha detaylı araştırma çalışmalarına zemin teşkil etme görevine eskiden olduğu gibi devam edeceğini umuyor ve okuyucularımın sağlıklı bir hayat sürmelerini diliyorum.

30 Temmuz 2010

Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

BÖLÜM I
BAZI TEMEL KAVRAMLAR 13

BÖLÜM II
HASTALIK OLGUSU 21

BÖLÜM III
HASTALIK VE TOPLUMSAL İLİŞKİLER 29

BÖLÜM IV
HASTALIK VE KÜLTÜREL, EKONOMİK, SİYASAL İLİŞKİLER 39

BÖLÜM V
HASTA-HEKİM İLİŞKİLERİ 53

BÖLÜM VI
HASTA-HASTANE İLİŞKİLERİ 71

BÖLÜM VII
İNSAN BEDENİ, POST-MODERNİZM VE SAĞLIK 81

BÖLÜM VIII
TÜRKİYE'DE SAĞLIK 97

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 119

KAYNAKÇA 131

KAYNAKÇA

Albrecht, Gary L. (1990), Advances in Medical Sociology, London: Jai Press.

Anderson, E. and Anderson, P., (1987), "General Practioners and Alternative Medicine", Journal of R.Coll. General Practioners, 37, 52-5.

Apter, D. (1988), Rethinking Development: Modernization, Dependency, and Postmodern Politics, Newburypark: Sage.

Armstrong, D. (1993), "Public Health Spaces and the Fabrication of Identity", Sociology, 27, 3:393-440.

Baudrillard, Jean. (1975), The Mirror of Production, St. Louise.

Baudrillard, Jean. (1983), Simulations, Semiotext, New York.

Baykan, Nevres, vd. (1979), Toplum Hekimliği, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fak. Yayınları.

Bell, D. (1960), The End of Ideology, Glencoe, III, Free Press.

Bell, D. (1973), The Coming of Post-Industrial Society, Basic, London.

Bell, D. (1976), Cultural Contradictions of Capitalism, New York.

Bendix, R. (1967)., Tradition and Modernity Reconsidered', Comperative Studies in Society and History, IX (3), 292-346.

Blane, David. (1991), "Inequality and Social Class", in G. Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Blaxter, B. (1990), Health and Lifestyle, London: Routledge.

Bloor, M and Horobin, G. (1975), "Conflict and Conflict Resolution in Doktor-Patient Relationship", i n C.Cox and A.Mead (eds), A Scoiology of Medical Practice, London: Collier Macmillian.

Bogard, W. (1990), "Closing Down The Social: Baudrillard's Challange to Contemporary Sociology", Sociological Theory, 8:1-5.

Brown, Phil. (1989), Perspectives in Medical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Bunn, D. (1973), Ischaemic Hearth Disease Mortality and the Bussiness Cycle in Australia, American Journal of Public Health, 1, 274-8.

Burgin, Victor. (1986), The End of Art Theory: Criticism and Post-modernity, London.

Bury, Micheal. (1997), Health and Ilness in a Changing Society, London: Routledge.

Byrne, P.S. & Long, B.L., (1976), Doctors Talking to Patients, London, HMSO.

Callinicos, Alex. (1990), Against Postmodernism: A Marxist Critique, New York.

Cartwright, A. and O'Brein, M. (1976), "Social Variations in Helath Care and the Nature of General Practitioner Consultations", in M. Stacey (ed.), The Sociology of NHS, Sociological Review Moograph, N0.22, Keel: University of Keel.

Clark, Elizabeth J. and Fritz, Jan M. (1991), (ed.), Sociological Practice: Health Sociology, Vol.9.

Coe, Rodney M. (1978), Sociology of Medicine, New York: McGraw-Hill Book Company.

Coleman, James. S. (1965), Education and Political Develeopment, Princeton, NJ. Princeton University Press.

Crook, S., J. Pakulski, M. Waters. (1992), Postmodernisation, London: Sage.

Cunnungham-Burley, Sarah and McKeganey, Neil P. (1990), Readings in Medical Sociology, London: Routledge.

Dahrendorf, Ralf. (1959), Class and Class Conflict In Industrial Society, Stanford University Press.

Davies. A.D. and Peters, M. (1983), Stress of Hospitalisation in the Elderly: Nurses and Patient Perception, Joun. of Nurses, 8, 99-105.

Davis, Winston. (1987), "Religion and Development: Weber and East Asia Experiences", p.221-279 in, Myron Weiner and Samual Huntington (eds), Understanding Political Development, Boston: Little Brown.

Derrida, Jacque. (1987), The Truth in Painthing, London.

Duff, Raymond. S and August B. Hollingshead. (1968), Sickness and Society, New York: Harper.

Durkheim, E. (1897, 1952), Suicide: A Study in Sociology, London: Routledge & Kegan Paul.

Durkheim, Emile. (1933), The Division of Labour in Society, London: The Free Press.

Durkheim, Emile. (1990), Selected Writings, A.Giddens (ed)., Cambridge: Cambridge University Press.

Dutton, Diana. B. (1989), "Social Class, Health, and Ilness", in Phil Brown, Medical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Ehrenreich and Ehrenreich. (1996), "Profesyonel-Yonetici Sınıf", iç, Zafer Cirhinlioğlu (der ve çev.), Meslekler ve Sosyoloji, Gündoğan Yay, Ankara.

Epstein, P.H. (1966), Epidemiological Aproaches to the Study of Coronary Heart Disease, Medical Times, 94: 735-74.

Etzioni, Amatai. (1968), Active Society, London: Free Press.

Evans-Princhard, E., (1937), Withccraft; Oracles among the Azanda, Oxford:Clarendon Press.

Eyer, J. (1977), "Does Unemployment Cause the Death Rate Peak in Each Bussiness Cycle?", Internatinal Journal of Health Service, 7, 625-62.

Fabrage, H. (1974), Disease and Social Behaviour, Massachusetts: MIT Press.

Fagin, L. (1981), Unemployment and Health in Families, London: DHSS.

Fanon, Frantz. (1965), A Dying Colonialism, London: Penguin Books.

Featherstone, M. and Hepworth, M. (1991), "The Mask of Ageing and the Postmodern Life Course", in M. Featherstone, M. Hepworth and B.S. Turner, (eds), The Body and Social Processes and Cultural Theory, London: Sage.

Fekete, John. (1988), (ed.), Life after Post-modernism, London.

Feyerabend, Paul. K. (1975), Against Method, London.

Field, David. (1976), "The Social Definition of Ilness", in D. Tuckett, An Introduction to Medical Sciology, London: Tavistock.

Fisek, Nusret. (1983), Halk Sağlığına Giriş, Ankara: Haccetttepe Üniversitesi Yayınları.

Fitzpatrick, R.M. (1991), "Society and Changing Pattern of Disease", in Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, London: Bailliere Tindall.

Freidson, E. (1970), Profession of Medicine, New York: Dodd, Mead.

Freud, S. (1971), Totem ve Tabu, (çev: Niyazi Berkes), Istanbul: Remzi Kitabevi.

Freud, S. (1972), Cinsellik ve Psikanalizm, (çev: Selahattin Hilav), İstanbul: Varlık Yayınları.

Freund, Peter E S and McGuire, Meredith B. (1991), Health, Ilness, and the Social Body, Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Friedson, E. (1970) Dillemmas in the Doctor-Patient Relationship. in: A Sociology of Medical Practice, C.Cox & A.Mead, (ed). London: Collier MacMillan.

Gabe, Jonathan, (1995), (ed.), Medicine, Health and Risk, Oxford: Blackwell.

Gallagher, E. (1976), "Lines of Reconstruction and Extension in the Parsonian Sociology of Illness", Social Science and Medicine, 10:207-218.

Giddens, A. (1984), The Constitution of Society, Oxford.

Good, Byron J. (1994), Medicine, Rationality, and Experience: An Anthroplogical Perspective, Cambridge: Cambridge University Press.

Groen J.J. et all (1962), "The Influence of Nutrition and Ways of Life on Blood Cholestrole and the Prevalence of Hypertension and Coronary Heart Disease among Trappist and Benedictine Monks", American Journal of Clinical Nutrition, 10: 456-70.

Grosz, E. (1994), Volatile Bodies: Towards a Corporeal Feminism, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Habermas, Jurgen. (1985), "A Philosophico-Political Profile", New Left Review, 151, 75-105.

Habermas, Jurgen. (1987), A Philosophical Discourse of Modernity, Oxford and Cambridge.

Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etüdleri Enstitüsü, (1999), Nüfus ve Sağlık Araştırması, 1998.

Haenzel, W., Loveland, D., & Sirken, M., (1962), Lung Cancer Mortality as related to residence and smoking Histories: I.White Meales", Journal of Natn. Cancer Ins., 28, 947-1001.

Harvey, D. (1989), The Condition of Post-modern, Oxford: Blackwell.

Hassan, Ihab. (1980), "The Question of Post-modernizm", In, Harry R. Garvin (ed.), Romanticism, Modernism, Post-modernism, 117-26, London: Bucknell Review.

Herzlich, C. (1973), Health and Ilness: A Social Psychological Analysis, London: Academic Press.

Holmes, T. & Ahe, R. (1967), The social Readjustment Rating Scale, Journal of Psychosom, Res. 11, 231-218.

Horn, Joshua, (1989), "The Conquest of Syphilis in China", in Phil Brown, Medical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Illich, I. (1977), Limits to Medicine. Medical Nemesis: The Expropriation of Health, Harmondsworth: Penguin.

Jameson, Frederic. (1984), "Post-modernism and the Cultural Logic of Capitalism", New Left Review, 146: 53-93.

Jenkins, (1971), Psychology and Social Precursers of Coronary Disease Parts 1 and 2", New Englan Journal of Medicine, 284-4:6.

Kasapoğlu, Aytül. (1992), Tıp Eğitimi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Kasapoğlu, Aytül. (1999), Sağlık Sosyolojisi, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.

Kellner, D. (1988), "Post-modernism as Social Theory: Some Challenges and Problems", Theory, Culture and Society, 5:239-69.

Kellner, D. (1990), "The Post-modern Turn; Positions, Problems, and Prospects, iç, G.Ritzer (ed.), Frontiers of Social Theoy: The New Stynthеses, New York: Colombia University Press, 255-286.

Kızılçelik, Sezgin. (1996), Medikal Sosyoloji, Izmir: Saray Kitabevi.

Kleinman, A., (1980), Patient and Healers in the Contex of Culture, Berkeley:University of California Press.

Kleinman, A., (1985), 'Indigenous Systems of Healing: Questions for Professional, Popular and Folk Care', in Alternative Medicines: Popular and Policy Perspectives, ed. J.Salmon. London: Tavistock.

Koçoğlu, Ferit, (1998), Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

Lash, S. and J. Urry. (1987), The End of Organized Capitalism, Cambridge: Polity.

Layder. D., (1994), Understanding Social Theory, London:Sage Publication.

Lenestein, J.H., Brown, J.B., Weston, W.W. et.al. (1989). "Patient centre clinical interviewing" in Communication with Medical Patients, ed. M. Steward & D.Roter. New York: Sage Publications.

Lenny, J. (1993), "Do disabled people need counselling", in J.Swain, V.Finkelstein, S. French and M.Olivier (eds), Disabling Barriers-enabling Environments, Milton Keynes: Open Univesity Press.

Levenstein, et all (1989), "Patient Centred Clinical Interview", in Communication with Medical Patients, M.Stewart and D.Roter, New York: Sage Pub.

Ley, P., Bradshaw, P.W., Eaves, D. & Walker, C.M. (1973), "A method for increasing patients' recall of information presented by doctors", Psychol. Med. 3, 217-20.

Light, Donald. W. (1989), "Corporate Medicine for Profite", in Phil Brown, Perspectives in Medical Sociology, Illinois:Waveland Press.

Locker, D. (1983), Disability and Disadvantage: the Consequences of Chornic Illness, London: Tavistock.

Locker, D. (1991), "Social Causes of Disease", in Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Lyotard, Jean-François. (1984), The Post-Modern Condition, University of Minneapolis Press.

Mardin, Ş. (1998), "Modern Türk Sosyal Bilimleri Üzerine Bazı Düşünceler", iç, S, Bozdoğan ve R.Kasaba (de.), Türkiye'de Moderrnleşme ve Ulusal Kimlik, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Marmot, M., Syme, L., & Kagan, A., (1975), Epidemiologycal Studies of Heart Disease and Stroke in Japanose Men living in Japan, Hawaii and Califor-

nia. Prevelance of Coronory and Hypertensive disease and Associated Risk Factors, American Journal of Epidemiology, 102, 633-43.

Marmot, M.G., M.Kogevinas, and M.A.Elston., (1987),"Social/economi Status and Disease", Annual Review of Public Health , 8:111-135.

Martin, E. (1987), The Women in the Body, Milton Keynes: Open Univesisty Press.

Marx, K. (1974), Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, Istanbul: May Yayınları.

Mauss, M. (1979), Sociology and Psychology: Essays, London: Routledge & kegan Paul.

McClelland, David. (1976), The Achieving Society, New York: Van Nostrand.

McMachon, B. & Pugh, T. (1970), Epidemiological Principles and Methods, Boston, MA: Little, Brown and Co.

Mechanic, David. (1978), Medical Sociology, London: The Free Press.

Morgan, Myfanwy, (1991), "The Doctor-Patient Relationship", in G. Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Mouzelis, N.P. (1988), "Sociology of Development: Reflection on the Present Crisis", Sociology, 22/1.

Mumford, Emily. (1983), Medical Sociology, NewYork: Random House.

Nathanson, Constance. A. (1989), "Sex, Ilness and Medical Care: A Review of Data, Theory, and Method", in Phil Brown, Perspectives inMedical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Navarro, Vicente. (1988), "Professional Dominance or Proletarianization?; Neither" in The Milbank Quarterly, The Changing Character of the Medical Profession, 66, Supp.2.

Newman, S. (1984), Anexiety, Hospitalization and Surgery", In Experiences of Ilness, R.Fitzpatrick, J.Hinton, S. Newman, G. Scambler, & J.Tomson, (ed.), London, Tavistock.

Oliver, M. (1990),The Politics of Disablement, London: MacMillian.

Parsons, T. (1971), The System of Modern Societies, Englewood Cliffs. N.J: Prentice-Hall.

Parsons. T. (1951), The Social System, Glencoe, IL: Tree Press.

Parsons. T. (1966), Societies; Evolutionary and Comperative Perspectives, Englewood Cliffs. N.J: Prentice-Hall.

Pill R. and Scott, N. (1982), "Concept of Ilness Causion and Responsibility: some Preliminary data from a Sample of Working-class mother", Social Sciences of Medicine, 16, 43-52.

Poper, K. Lindahl. B.I.B, and Arhem, P. (1993), "A Discussion of the Mind Brain Problem", Theoretical Medicine, 14:167-80.

Prior, I. (1974), Cardiovascular Epidemiology in New Zealand and the Pasific , N.Z. Medical Journal, 80. 245-52.

Rebach, Howard M and Bruhn, John G. (1991), Handbook of Clinial Sociology, New York: Plenum Press.

Rose, M. (1991), The Post-Modern and the Post-Industrial, Cambridge University Press.

Runciman, W.G. (1966), Relative Deprivation and Social Justice: A Study of Attitudes to Social Inequalities in Twentieth-Century England, London: Routhledge and Kegan Paul.

Scambler, Graham and Higgs, Paul. (1998), Modernity, Medicine and Health, London: Routledge.

Scambler, Graham, (1991), "Helth and Illness Behaviour", in G. Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Scambler, Graham, (1991), Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Schwartz, Howard D. (1987), Dominant Issues in Medical Sociology, NewYork: Random House.

Sidel, Victor W. and Ruth Sidel, (1989), The Health of the People", in Phil Brown, Medical Sociology, Waveland Press, Illinois.

Snow, I.F., (1974), Folk Medicak Beliefs and Their Implications for Care and Patients, Annals of Internal Medicine, 31:82-96.

Srinivas, M.N. (1962), Castle in Modern India, London: J.K. Publisher.

Stewart, M. and Roter, D., (1989), Communication with Medical Patients, New York:Sage Pub.

Stimson, G and Webb G. (1975), Going to See the Doctor: the Counsultation Process in General Practice, London: Macmillian.

Stimson, G. (1976), "General Pratitioners: trouble and types of Patients", in M. Stacey (ed.), The Sociology of NHS, Sociological Review Moograph, N0.22, Keel: University of Keel.

Susser, Mervyn, William Watson and Kim Hopper. (1985), Sociology in Medicine, New York: Oxford University Press.

Syme, S., Hyman, M., Enterline, P., (1964), Some social and Cultural Factors Associated with The Occurence of Coronary Heart Disease, Journal of Cronical Disease, 17, 277-89.

Szasz, Thomas and Hollender Marc H. (1987), "The Basic Models of the Doctor-Patient Relationship" in D.Schwartz, Dominant Issues in Medical Sociology, New York: Random House.

TBBa, (1999), Türkiye'de Sağlık Sektörünün Durumu, Ankara: TBB Yayınları.

TBBb, (1995), Sağlıkta Özelleştirme ve Aile Hekimliği, Ankara: TBB Yayınları.

TBBc, (2000), Türkiye'de Sağlık İstatistikleri, Ankara: TBB Yayınları.

Townsend, P., (1979), Poverty in the United Kingdom, Harmondsworth: Penguen Books.

Tuckett , D. (1976), An Introduction to Medical Sciology, London:Tavistock.

Tuckett, D. et all, (1985), Meetings Between Experts: An Aproach to Sharing Ideas in Medical Consultations, London: Tavistock Publications.

Türkdoğan, Orhan, (1991). Kültür ve Sağlık-Hastalık Sistemi, Ankara: MEB. Yayınları.

Turner, Bryan S. (1992), Regulating Body, London: Routledge.

Waitzkin, H. (1979), "Medicine, Supestructure and Micropolitics", Social Science and Medicine, 13A:601-9.

Waters, Malcom. (1994), Modern Sociological Theory, London: Sage.

Weber, Max. (1968), Economy and Society, New York: Bedminster Press.

Weber, Max. (1985), Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, (çev, Zeynep Aruoba), Hill Yayınevi: Istanbul.

Weber, Max. (1989), Selections in Transition, W.G.Runciman (ed)., Cambridge University Press.

Weissman, R. (1990). "An analysis of doctor-patient interactions in the case of ediatric renal failure: the chaoice of home dialysis", Solziuloyof Healthand İmnss, 4, 432-51.

West, P. (1976), The Physician and the Management of Childhood Epilepsy", in Studies in Everyday Medical Life, (ed.), M.Wadsworth & D. Robinson, London: Martin Robertson.

Westergaard, T. and H. Resler, (1976), Class in a Capitalist Society, Harmondsworth: Penguen Books.

Wets, P. (1976), The Physicianand the Manangement of Childhood epilepsy", in Studies in Everyday Medical Life, M.Wadsworth And D.Robinson (ed.), Martin Robertson.

White, G.M. (1982), The Role of Cultural Explanations in 'Somatization' and 'Psychologization, Social Science and Medicine, 16 (16):1519-530.

Wilkinson, Richard G., (1986), "Socio-economic Differences in Mortality: interpreting the data on their size and trends", in R. Wilkinson, ed., Class and Health: Research and Longitudinal Data., New York:Tavistock.

Wilson-Barnett. (1979), Stress in Hospital:Patients' Psychological Reactions to Ilness and Health Care, London,:Churchill-Livingstone.

Zola, I., (1973), "Pathways to the Doctor: From Person to Patient, Social Sciences of Medicine", 7, 677-89.

SAĞLIKTA POZİTİF YÖNETİM

Yrd. Doç. Dr. Haluk Şengün

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1506
İşletme No.: 068
ISBN: 978-605-320-412-1
© 1. Basım, Nisan 2016

SAĞLIKTA POZİTİF YÖNETİM
Yrd. Doç. Dr. Haluk Şengün

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kerem Şahin, Ahmet Solbaş, Berke Yılmaz Yıldırım
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sok No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şengün, Haluk.
Sağlıkta Pozitif Yönetim/ *Haluk Şengün*
1. Basım, XX+290 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-412-1
1.Sağlık 2. Pozitif 3. Yönetim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR ..... **xiii**
SUNUŞ ..... **xvii**
ÖN SÖZ ..... **xix**

1. BÖLÜM
POZİTİF PSİKOLOJİ

1.1. Pozitif Araştırmaların Önemi 8
1.2. Pozitif Psikolojinin Örgütsel Alana Yansıması 12
1.3. Pozitif Örgütsel Yaklaşımlar 13
1.3.1. Pozitif Örgütsel Yaklaşımların Kısa Tarihi 13
1.4. Pozitif Örgütsel Bilim 16
1.4.1. Pozitif Örgütsel Bilime Yapılan Eleştiriler 22
1.5. Pozitif Örgütsel Davranışlar 25
1.5.1. Pozitif Kişilik Özellikleri 28
1.6. Pozitif Örgütsel Yaklaşımlar Arasındaki Farklar 30
1.7. Psikolojik Sermaye Kavramı ve Boyutları 32

2. BÖLÜM
ÖZ YETERLİLİK (SELF –EFFICACY)

Giriş 39
2.1. Öz Yeterliliğin Özellikleri 39
2.2. Öz Yeterliliğin Kişiler Üzerine Etkileri 41
2.2.1. Bilişsel Etki 42
2.2.2. Güdüleme Etkisi 42
2.2.3. Stres ve Kaygıya Etkisi 42
2.2.4. Seçim Sürecine Etkisi 43
2.3. Öz Yeterliliğin Kaynakları 43
2.3.1. Tam ve Başarılı Deneyimler 43
2.3.2.Dolaylı Deneyimler ve Modelleme 44

2.3.3. Sosyal İkna ve Geri Bildirim 45
2.3.4. Fiziksel ve Duygusal Durumlar 46

3. BÖLÜM
UMUT (HOPE)

Giriş 49
3.1. Umut Kavramı 50
3.2. Umutlu Örgütler 51

4. BÖLÜM
İYİMSERLİK (OPTIMIZIM)

Giriş 55
4.1. İyimserliğin Kavramsal Çerçevesi 56
4.2. İyimserlik ile İlgili Modeller 58
4.2.1. Açıklama ya da Anlam Yükleme Tarzı 58
4.2.2. Motivasyonun Beklenti-Değer Modeli 59
4.3. İyimserlikle Bağlantılı Kavramlar 60
4.3.1. Gerçekçi Olmayan İyimserlik 60
4.3.2. Esnek İyimserlik 61
4.3.3. Gerçekçi İyimserlik 62
4.4. İyimser Örgütler 63

5. BÖLÜM
DAYANIKLILIK (RESILIENCY)

5.1. Dayanıklılığa Katkı Sağlayan Faktörler 67
5.1.1. Risk Faktörleri 68
5.1.2. Dayanıklılık Varlıkları 68
5.1.3. Dayanıklılıkta Değerlerin Rolü 69
5.2. İş Yerinde Dayanıklılık 70

6. BÖLÜM
POZİTİF YÖNETİM DİSİPLİNİN POZİTİF EVRELERİ, ÖZELLİKLERİ, SÜREÇLERİ VE GÜNCEL YAKLAŞIMLARI

6.1. Örgütlerde Pozitif Duygu 71
Giriş 71

6.2. Ashkanasy'ın (2003) 5 Seviyeli Duygu Modeli 72
Seviye 1: Pozitif Duyguların Birey İçi Analiz Düzeyindeki Yeri 72
6.2.1. Pozitif Duyguların Nöropsikolojik Bağıntıları 72
Duyu-Uyumu Düzenleyicileri 74
Seviye 2: Bireyler Arası (Bireysel Farklılıklar) Analiz Düzeyinde Pozitif Duygular 75
Kişisel Özellik Etkisi 76
Duygusal Zekâ ve Pozitif Duygular 76
Seviye 3: Bireyler Arası Analiz Düzeyinde Pozitif Duygular 78
Seviye 4: Grup Analiz Düzeyinde Pozitif Duygular 79
Duygusal Bulaşma 80
Grup Liderliği ve Duygu 81
Seviye 5: Pozitif Duyguların Örgütsel Analiz Düzeyindeki Yeri 82
AKIŞ (FLOW) - Mükemelliğin Farklı Tanımı 83

7. BÖLÜM
ÖRGÜTSEL ÖSTRES

Giriş 85
7.1. Bütünsel Stres Modeli 86

8. BÖLÜM
SAĞLIKLI ÖRGÜTLER

Giriş 89
8.1. Sağlıklı Örgütlerin Özellikleri 90
8.2. Önleyici Sağlık Yönetimi Modeli 92

9. BÖLÜM
ÖRGÜTSEL DİNÇLİK
(VIGOR IN ORGANIZATIONS)

Giriş 99
9.1. Dinçliğin Teorik Bir Modeli 101
9.2. Dinçliğin İş ile Alakalı Belirleyicileri 104
9.3. Dinçliğin Etkileri 105
9.4. Dinç Örgütler 106

10. BÖLÜM

ÖRGÜTLERDE BAĞIŞLAYICILIK (FORGIVENESS IN ORGANIZATIONS)

Giriş 109
10.1. Bağışlayıcı Örgütler 114
10.2. Bağışlayıcı Liderlik 116

11. BÖLÜM

ÖRGÜTSEL GELİŞME (THRIVING IN ORGANIZATIONS)

Giriş 119
11.1. Gelişimin Kişisel ve Örgütler Sonuçları 120
11.2. Örgütlerde Gelişime Katkıda Bulunan Bazı Öncüller 122
11.3. Gelişen Örgütler 124
11.4. Kolektif Gelişmenin Önemi 125
11.5. Gelişen Örgüte Eleştiriler 126

12. BÖLÜM

ÖRGÜTSEL GÜÇLENDİRME (EMPOWERMENT)

Giriş 127
12.1. Psikolojik Güçlendirmenin Boyutları 130
12.1.1. Anlam 130
12.1.2. Yeterlilik 131
12.1.3. Özerklilik 131
12.1.4. Etki 132
12.2. Güçlendirilmiş Örgütler 132

13. BÖLÜM

ÖRGÜTSEL GÜVEN

Giriş 133
13.1. Güvenin Bileşenleri 134
13.2. Örgüte Duyulan İçsel Güven 134
13.2.1. Yöneticiye Güven 135
13.2.2. Çalışma Arkadaşlarına Güven 135

13.2.3. Güvenli Örgütler 136

14. BÖLÜM
SİYASAL OLARAK BECERİKLİ ÖRGÜTLER (THE POSITIVE ROLE OF POLITICAL SKILL IN ORGANIZATIONS)

Giriş 139
14.1. Liderin Siyasal Becerisi 141
14.2. Stres Yönetiminde Siyasal Becerinin Rolü 143
14.3. Örgütlerde Siyasal Beceri 144

15. BÖLÜM
ÖRGÜTSEL BAĞLILIK

Giriş 145
15.1. Örgütsel Bağlılık Düzeyleri 147
15.2. Örgütsel Bağlılığın Alt Boyutları 149
15.2.1. Duygusal Bağlılık 149
15.2.2. Devam Bağlılığı 151
15.2.3. Normatif Bağlılık 153

16. BÖLÜM
ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK

Giriş 155
16.1. Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Benzer Kavramlarla İlişkisi 157
16.1.1. Pozitif Örgütsel Davranış 158
16.1.2. Rol Davranışları 158
16.1.3. Örgütsel Spontanlık 158
16.1.4. Psikolojik Sözleşme 159
16.2. Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Boyutları 159
16.2.1. Diğergamlık (Yardımseverlik) 160
16.2.2. Vicdanlılık 160
16.2.3. Nezaket 161
16.2.4. Centilmenlik 162
16.2.5. Sivil Erdem 163

16.3. Örgütlerde Rol Ötesi Davranışlar 164

17. BÖLÜM
ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞME

Giriş 165
17.1. Örgütsel Özdeşleşme Modelleri 166
17.1.1. Reade'in Özdeşleşme Modeli 167
17.1.2. Scott, Corman ve Cheney'in Özdeşleşme Modeli 168
17.1.3. Glen Kreiner ve Blake Ashforth'un Özdeşleşme Modeli 170
17.1.3.1. Özdeşleşmeme 171
17.1.3.2. Kararsız Özdeşleşme 171
17.1.3.3. Yansız Özdeşleşme 172
17.1.4. Özdeşleşmiş (Kenetlenmiş) Örgütler 173

18. BÖLÜM
ÖRGÜTSEL SOSYALİZASYON (ÇALIŞANIN ÖRGÜTE UYUMU)

18.1. Sosyalizasyon Araçları 177
18.2. Sosyalizasyon Sürecinin Aşamaları 178
18.3. Örgütsel Sosyalizasyonun Aşamaları 180
18.3.1. Ön Sosyalizasyon 180
18.3.2. Karşılaşma 180
18.3.3. Kültürel Sosyalizasyon 181
18.4. Sosyalizasyonun Sonuçları 182
18.5. Uyumlu Örgütler 182

19. BÖLÜM
PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK (RESILIENCY)

Giriş 185
19.1. Dayanıklılık Arttırma Stratejileri 188
19.1.1. Varlık Odaklı Stratejiler 188
19.1.2. Risk Odaklı Stratejiler 189
19.2. Dayanıklı Örgütler 190

20. BÖLÜM

ORGANİZASYONLARDA POZİTİF KURUMSAL DESTEK, POZİTİF ORYANTASYON VE POZİTİF UYUM

20.1. Kurumsal Alanda Oryantasyonlar ve Kurumsal Anlaşmalar 198

21. BÖLÜM

ÖRGÜTSEL ADALET

Giriş 201
21.1. Örgütsel Adalet Algısının Öncülleri 203
21.1.1. Liderlik Tarzları 203
21.1.2. Güven 203
21.1.3. Kontrol 203
21.2. Örgütsel Adaletin Alt Boyutları 203
21.2.1 Dağıtımsal (Bölüşümsel) Adalet 204
21.2.2. İşlemsel Adalet 205
21.2.3. Etkileşimsel Adalet 206
21.2.4. Dağıtım Adaleti 208
21.2.5. Süreç Adaleti 208

22. BÖLÜM

YETENEK YÖNETİMİ YAKLAŞIMLI ÖRGÜTLER (YETENEKLİ ÖRGÜTLER)

Giriş 211
22.1. Yetenek Yönetiminin Kavramsal Çerçevesi 212
22.2. Kurumsal Yeteneğin Anlamı ve Önemi 214
22.3. Yetenek Yönetiminin Yararları 215
22.4. Yetenekli Örgütler 216

23. BÖLÜM

YALIN YÖNETİM

Giriş 219
23.1. Yalın Düşünce ve Yalın Örgütler 220
23.2. Yalın Hastaneler 221

24. BÖLÜM
YENİLİKÇİ (İNOVATİF) ÖRGÜTLER

Giriş 225
24.1. İnovasyon Çeşitleri 226
24.1.1. Yönetim İnovasyonu 227
24.1.1. Yönetim İnovasyonunun Diğer İnovasyonlardan Farkı 229
24.2. Örgütlerde Organizasyonun Pozitif Potansiyeli 230
24.3. Bilgi Temelli Örgütler 231
24.4. Öğrenen Örgütler ve İnovasyon İlişkisi 232

25. BÖLÜM
SAĞLIKTA POZİTİF YÖNETİM

25.1. Sağlık Hizmetlerinde Örgütsel Bağlılık ve Rol Ötesi Davranışlar 239
25.2. Stres ve Sağlık Çalışanları 243
25.3. Sağlık Hizmetlerinde Örgütsel Güven ve Örgütsel Adalet 246
25.3. Sağlık hizmetlerinde Özdeşleşme 248
25.4. Öğrenen Örgütler Olarak Hastaneler 250
KAYNAKÇA 253

ÖN SÖZ

Pozitif psikolojiden köken alarak hızla gelişen Pozitif Yönetim Yaklaşımı oldukça yenidir. Bu yaklaşım pozitif psikolojinin çalışma, bulgu ve değerlerinin iş yaşamında uygulanmasıyla oluşmuştur. Fred Luthans ve arkadaşlarının 2002'de tanımladığı Pozitif Örgütsel Davranış (POB) ve Cameron ve arkadaşlarının 2003'te kavramsallaştırdığı Pozitif Örgütsel Bilim (POS) bu yaklaşımın özünü oluşturur. Bu konudaki yayın ve makaleleri o yıldan bugüne kadar ilgiyle takip ettim. *Sağlıkta Pozitif Yönetim* kitabını yazma fikri ise ilk kez 2014 yılında Psikohayat dergisine yazdığım *"Mutluluk İlminde İpuçları Notalarla Yazılır"* isimli makalemle aklıma düştü.

Pozitif psikoloji hareketi geleneksel sorun çözme odaklı psikolojinin insanın zayıf yönlerine yaptığı vurguya karşılık, önleyici doğasıyla kişinin güçlü yönlerine odaklanmaktadır. Bu bakış açısı mutluluğun kavramsal yapısını oluşturan iyimserlik ve iyilik hâli gibi konulara araştırmacıların ilgisini artırarak popülerlik kazandırmıştır. Oysa kendi kültürel kaynaklarımıza baktığımızda hoşgörünün koşulsuz kabulünün sembolü olan ve yolu her daim insan sevgisinden geçen Mevlana'nın öğretileriyle âdeta mutluluk ilminin temellerini asırlar öncesinden attığını görürüz. Pozitif psikolojinin değerlerini sistematize ederek anlatan Mevlana'nın eserleri ABD'de "Rumi Meditasyon" olarak kabul görmüş ve en çok satan kitaplar listesinde yerini almıştır. Sadece kadim metinleriyle değil Mevlevihanelerden yükselen musikisiyle mutluluk ve kardeşliği asırlarca etrafına yaymış ve oluşturduğu olumlu atmosferle pozitif psikolojinin değerlerini günümüze taşımıştır (Şengün, 2014, Psikohayat dergisi).

Ülkemizde son zamanlarda sağlık çalışanına şiddet had safhaya varmış, hasta doktor ilişkileri hiç olmadığı kadar bozulmuştur. Bu durumsa sağlık hizmetleri sunumunda ciddi anlamda olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir. Sağlık kurumu çalışanları zaten fedakarlık ve emek gerektiren bir işe sahip oldukları için ekstra bir yük almak ve empati kurmak çoğu zaman olması gerekenden daha zor bir hâl almaya başlamıştır. Oysa kültürümüzün hoşgörüyü, bilgine saygıyı, hatalarda kör, iyilikler ve güzelliklerle övmeyi içinde barındıran pozitif yönelimli bir yapısı vardır. Aslında pozitif psikolojinin temel değerleri yıllardır Anadolu harcında yoğrularak, bilinçaltımıza ve benliğimize işlemiştir.

Hastaneler işlevsel bağımlılığın en üst seviyede olduğu matriks organizasyonlardır. Buradaki ilişkilerin dokusunda stres, havasında kolayca yayılan ve

ardışık tepkimelere yol açan kaotik bir süreç vardır. Sağlık kurumlarının iş tanımının ötesinde işler yapan, beklentiler ötesinde performans sergileyen çalışanlara ihtiyacı vardır. Bu kişiler diğer iş arkadaşlarına yardımcı olur, ekstra iş yükü için gönüllü olup gereksiz çatışmalardan kaçınır. Hem işin ruhuna hem de yazılı kural ve talimatlara saygı gösterir. Zaman zaman işten kaynaklanan dayatmaları bile nezaketle karşılar. Çoğu kurum ekstra rolleri sessizce yerine getiren böyle kahramanların sırtında gitmektedir. Bu çalışanlar yıllarca sadakatle hizmet ettikleri kurumuyla duygusal bağlılık boyutunda buluşmuştur. Varlıklarıyla işler kolaylaşır, sürtüşmeler azalır. Kapıları çalışma arkadaşlarına, hastalara sürekli açıktır. Enerjik, hevesli ve canlıdırlar; kurumun sorunlarıyla ilgilenmekten heyecan duyar ve kapasitesini zorlayarak çalışırlar. Yardımsever, özverili ve toleranslıdırlar. Pozitif yönetim işte bu gizli kahramanları görünür kılan, güçlendiren ve aralarına yenilerini ekleyen yönetim biçimidir. Çalışanı takdir eden, destekleyen, yeteneğini ortaya çıkaran, olumsuzdan ziyade olumlu yönlerine odaklanmış bir disiplinin adıdır.

Bu yeni disiplinin teorisyenleri kişisel ve kurumsal performansı olağanüstü biçimde arttıran örgütleri ve liderleri incelemeyle işe başladılar. Etkisini her geçen gün artıran pozitif yönetim örgütsel mükemmelliğin peşinde koşmaktadır.

Hastaneleri ve sağlık hizmetlerinin verildiği diğer kurumları daha güvenli, daha güler yüzlü ve daha mutlu organizasyonlar hâline dönüştürebilecek bir yönetim biçimi olarak görülen pozitif yönetim gittikçe popüler hâle gelmekledir.

Organizasyonlarda pozitif yönetim felsefesi ve pozitif yönelimli yaklaşımların son yıllarda yeniden keşfedilen; üzerinde araştırılacak, yazılacak, kullanılacak çok şey bulunan henüz potansiyelinin farkına varılmamış bir alandır. Bu bakış açısı çalışanların potansiyellerini en iyi şekilde kullanmalarını, yaptıkları işten daha fazla tatmin ve mutlu olmalarını sağladığı ortaya çıkmıştır.

Beni *"Sağlıkta Pozitif Yönetim"* kitabını yazmaya iten sebeplerden biri de ülkemizde sağlık alanında bu konudaki yayınların yok denecek kadar azlığıdır. Hatta bütünsel bakış açısıyla bu yeni disiplini açıklayan hiç bir kitabın olmamasıdır. Diğer bir sebep ise sağlık hizmetlerinin doğasına uygun bulduğum pozitif yönetim ilkelerini sağlıkta uygulayarak birçok sorunu çözebileceğimiz inancıdır. Böylelikle sağlık sistemini daha verimli ve daha etkin kullanma konusunda eksikliklere çözümler getirebilmek amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Abdullah, M. C. (2009*). Leadership and Psycap: A Study of the Relationship Between Positive Leadership Behaviors and Followers Positive Psychological Capital.* Capella University. Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Acca, (2006). *The Association of Chartered Certified Accountants,"Insights Series Talent Management in The Finance Profession Global Survey Report,* USA, ss.7.

Adam, J. S. (1965). *Inequity In Social Exchange, L. Berkowitz, (Editör). Advances In Experimental Social Psychology,* New York: Academic Press.

Ada N., Alver İ. ve Atlı F. (2008). *"Örgütsel İletişimin Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi: Manisa Organize Sanayi Bölgesinde Yer Alan ve İmalat Sektörü Çalışanları Üzerinde Yapılan Bir Araştırma*", *EABD*, C. 8, S. 2, İzmir, ss.501.

Affleck, G., Tenen, H., Croog, S. and Levine, S. (1987). *Causal attribution, perceived benefit, and morbidity after a heart attack: An eight-year study, Journal of Consulting and Clinical Psychology,* 55, ss.20–29.

Ahearn, K. K., Ferris, G.R., Hochwarter, W.A., Douglas, C. and Ammeter, A.P. (2004). *Leader political skill and team performance, Journal of Management,* 30, ss.305–323.

Akhtar, M. (1968). *Affect and Memory: An Experimental Note. Pakistan Journal Of Psychology,* (111), ss. 25–27.

Aktaran S., (2007). *Örgütsel Adaletin İş Tatmini Üzerine Etkisi ve İstanbul İlindeki Özel Hastanelerde Çalışan Hemşirelere Yönelik Bir Çalışma (Tez),* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

Pirecioğlu, F. M., (2010). *Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelere Yönelik Bir Araştırma (Tez)*, Yüksek Lisans Tezi; İstanbul.

Aktaş, R. ve Karğın, M. (2011). *"Yalın Muhasebe: Yalın Üretim Ortamında Yeni Bir YönetimMuhasebesi Yaklaşımı", Muhasebe ve Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı Dergisi*, Sayı: 3, ss.94-126.

Akyüz, N. E. (2014). *Psikolokjik sözleşme ile örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişki: Ankara PTT Başmüdürlüğü örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Aksaray.

Allee, V., (1997). *The Knowledge Evolution: Expanding Organizational Intelligence,* Boston: Butturworth-Heinemann.

Aliyev, Y. (2014). *Örgütsel Sosyalleşme ve Örgütsel Özdeşleşme Arasındaki İlişki: Bir Araştırma. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Erzurum.

Allison, B. J. (2001). *Student Classroom And Career Success: The Role Of Organizational Citizenship Behavior*. *Journal of Educational for Business*,76 (5), ss.283-296.

Allport, G. W., Vernon, P. E., & Linzey G. (1960). *A Study of Values,* Boston, Houghton Miffli

Altaş, S. ve Kuzu, A. (2013), *Örgütsel Etik, Örgütsel Güven ve Bireysel İş Performansı Arasındaki İlişki: Okul Öncesi Öğretmenleri Üzerinde Bir Araştırma, Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 2(1), 29-41.

Aluchna, M., Płoszajski, P. (Ed.) (2008), *Zarządzanie japońskie. Ciągłość i zmiana, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie,* Warszawa.

Angle, H. L, Perry, J. L. (1986). *Dual Commitment andlabour-Ma Nagement Relationship Climates*. Academy of Management Journal, 29, ss.34–52.

Aristotle, *Metaphysics.* XII, 7, ss.2–5.

Aronson, E. (1999). *The Social Animal.* New York: Worth.

Armstrong, K. J. ve Laschinger, H. (2006). *Structural Empowerment, Magnet Hospital Characteristics, and Patient Safety Culture: "Making the Link"* Journal of Nursing Care Quality, 21(2):ss.120-129

Arslantaş, C. C. ve Pekdemir, I. (2007). *Dönüşümcü liderlik, örgütsel vatandaşlık davranışı ve örgütsel adalet arasındaki ilişkileri belirlemeye yönellik görgül bir araştırma. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi* 7(1), ss.263-281.

Aryee, S., Budhwar, P. S. ve Chen, Z. X. (2002). *Trust as a mediator of the relationship between organizational justice and work outcomes: Test of a Social Exchange Model. Journal of Organizational Behavior,* 23, ss. 262-288.

Ashby, F. G., Isen, A. M., and Turken, A. U. (1999). *A Neuropsychological Theory Of Positive Affect And Its Influence On Cognition, Psychological Review*, 106, ss. 523–552.

Ashforth, B. E. and Humphrey, R. H., (1995). *Emotion in the workplace: A reappraisal', Human Relations,* 48, ss. 95–121.

Ashkanasy, N. M., Wilderom, C.P.M. and Peterson, M. F. (2000). *Introduction', In N. M. Ashkanasy, C. Wilderom and M. Peterson, Handbook of Organizational Culture and Climate* (pp. 1–18). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Ashkanasy, N. M., Härtel, C.E.J. and Daus, C. S. (2002). *Advancesin Organizational Behavior: Diversity And Emotions, Journal Of Management,* 28, ss. 302–336.

Ashkanasy, N. M. and Daus, S. D. (2002). *Emotion In The Workplace: The New Challenge For Managers, Academy Of Management Executive,* 16 (1), ss.73–82.

Ashkanasy, N. M. and Nicholson, G. J. (2003). *"Climate Of Fear In Organizational Settings: Construct Definition, Measurement, And A Test Of Theory" , Australian Journal of Psychology*, 55, ss.22–28.

Ashkanasy, N. M. (2003a). *"Emotions In Organizations: Amultilevel Perspective', In F. Dansereau And F. J. Yammarino (Eds) Research In Multi-Level Issues, Vol. 2: Multi-Level Issues In Organizational Behavior And Strategy* (pp. 7–49). Oxford: Elsevier Science

Ashkanasy, N. M. and Daus, C. S. (2005). *"Rumors Of The Death Of Emotional Intelligence In Organizational Behavior Are Vastly Exaggerated", Journal of Organizational Behavior*, 26, ss.439–450

Ashton, M. C., Paunonen, S. V., Helmes, E. and Jackson, D. N. (1998). *"Kin Altruism, Reciprocal Altruism, And The Big Five Personality Factors",* Evolution and Human Behavior, 19, ss.241–251.

Asunakutlu, T. (2001). *Klasik ve Neo-Klasik Dönemde Örgütsel Güvenin Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme*, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, ss.2-14.

Atak, Metin ve İlhan A., (2007), *"Örgütlerde Sürekli Eğitimin Önemi ve Öğrenen Örgüt Oluşturma Sürecine Etkisi*", *Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi*, 3(1), ss. 33–70.

Atlı, D., (2013). *Yetenek Yönetiminin Önemi ve Yararı,* İstanbul, ss.98-106.

Avcı, U. (2009) *"Öğrenme Yönelimliliğin Yenilik Performansı Üzerine Etkisi: Muğla Mermer Sektöründe Bir İnceleme", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* 5(10), ss. 21–158.

Avolio, B. J., Howell, J. M. and Sosik, J. J. (1999). *"A Funny Thing Happened On The Way To The Bottom Line: Humor As A Moderator Of Leadership Style Effects", Academy of Management Journal,* 42, ss.213–224.

Aquino, K., Grover, S. L., Goldman, B. and Folger, R. (2003). *"When Push Doesn'tcome To Shove: Interpersonal Forgiveness In Workplace Relationships", Journal of Management Inquiry,* 12 (3), ss. 207–218.

Ayden, C. ve Özkan, Ö. (2014*). "Sağlık Çalışanlarının Kurumsal Güven ve Örgütsel Bağlılık Boyutları İtibariyle İncelenmesi; Malatya Devlet Hastanesi Sağlık Personeli Üzerine Bir Çalışma" Fırat University Journal of Social Science 24, ss. 141-187.*

Aydın, İ. (2012). *Yönetsel, Mesleki ve Örgütsel Etik* (5. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Aytaç, S. (2006). *Çalışanların İşlerine İlişkin Duygularının Stres Üzerindeki Etkisi.* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 55, ss. 783-891.

Başol, Ö. (2005). *"Havacılık Sektöründe Dönüşümcü Liderlik Tarzının Örgütsel Öğrenme Gelişimine Etkisi",* İ.Ü. İşletme ABD. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Başyiğit A. (2006). *Örgütsel İletişimin Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi,* Dumlupınar Üniversitesi, SBE, YYLT, Kütahya, ss. 61-73.

Baker, W, Cross, R. and Wooten, L. (2003). *Positive Organizational Network Analysis And Energizing Relationships.* In K.S. Cameron, J.E. Dutton, & R.E. Quinn (Eds.) *Positive organizational scholarship: Foundations of a new discipline* (pp. 326–344). San Francisco: Berrett-Koehler.

Bakker, A. B. and Schaufeli, W. B. (2008). *Positive organizational behavior: Engaged employees in flourishing organizations. Journal of Organizational Behavior*, 29, 147–154.

Balay, R. (2000). *Yönetici ve Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık,* Ankara.

Balcı, A. (2000). *Örgütsel Sosyalleşme: Kuram, Strateji ve Taktikler* (1. Baskı). Ankara: Pegema Yayıncılık

Bandura, A. (1977). *Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change.* Psychological Review, 84(2), ss.193-211.

Bandur, A. (1994). *Self –efficacy. Vilanayur S. Ramachandran (Ed.) Enyclopedia Of Human Behavio,* (Sayı 4, ss. 73-81) New York: Academic Press.

Bandura, A. (1997). *Self –efficacy: The Exercise of Control*. New York: W. H. Freeman.

Battal, F. (2013). *Psikolojik Sermaye, Dönüşümcü Liderlik ve Çalışanların Yaratıcılığı Arasında İlişki.* Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Bardwell, W. A., Berry, C. C., Ancoli-Israel, S. and Dimsdale, J. E. (1999) *"Psychological Correlates of Sleep Apnea", Journal of Psychosomatic Research*, 47, ss. 581–592.

Barnett, R. C. (1998). *"Toward A Review and Reconceptualization Of The Work/Family Literature",* Genetic, Social, and General Psychology Monographs, 124, ss.122–162.

Baron, R. A. (1990). *"Environmentally Induced Positive Affect: Its Impact On Selfefficacy, Task Performance, Negotiation, And Conflict", Journal of Applied Social Psychology*, 20, ss.364–382.

Barsade, S. G. (2002). *"The Ripple Effect: Emotional Contagion And Its İnfluence On Group Behavior", Administrative Science Quarterly*, 47 (4), ss.641–672.

Başyiğit, A. (2006). *Örgütsel İletişimin Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi,* Dumlupınar Üniversitesi, SBE, YYLT, Kütahya.

Barnard, C. I. (2004). *"The Functions of the Executive",* Cambridge, 1938

Barutçugil, İ. (2004). *Stratejik insan Kaynakları Yönetimi*, İstanbul, 2004, ss.409

Bauemeister, R. F., Exline, J. J. and Sommer, K. L. (1998). *"The Victim Role, Grudge Theory, And Two Dimensions of Forgiveness', in E.L. Worthington (ed.) Dimensions of Forgiveness: Psychological Research and Theological Perspectives* (pp. 9–24). Philadelphia, *PA: Templeton Foundation Press*.

Baumeister, R. F., Bratslavsky, E., Finkenauer, C., & Vohs, K.D. (2001). *Bad is Stronger Than Good.* Review of General Psychology, 5(4), ss.321–372.

Beedie, C. J., Terry, P.C. and Lane, A. M. (2000). *The Profile Of Mood States and Athletic Performance: "Two Meta-Analyses"*, *Journal Of Applied Sport Psychology* 12, ss. 47–64.

Bell, M. P., Cycota, C. and Quick, J. C. (2002a). *"Affirmative defense: The prevention of sexual harassment', in D. L. Nelson and R. Burke (eds) Gender, Work Stressand Health: Current Research Issue* (pp. 191–208). Washington, DC: American Psychological Association.

Bell, M. P., Quick, J. C. and Cycota, C. (2002b). *"Assessment And Prevention of Sexual Harassment: An Applied Guide to Creating Healthy Organizations", International Journal of Selection and Assessment*, 10 (1/2), ss.160–173.

Benard, B. (1993). *Fostering resiliency in kids.* Educational Leadership, 51(3), ss.42-49.

Benligiray, S. ve Sönmez, H. (2011). *"Hekimlerin ve Hemşirelerin Örgütsel Bağlılıklarını Arttırmayı Sağlayan Faktörler" İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, C.13, S.3, E-dergi.

Bennett, R. J. ve Robinson, S. L., (2003). *"The Past, Present And Future of Workplace Deviance Research." J. Greenberg(ed.) Organizational Behavior: The State of the Science,* 2nd ed ss. 81-182. NJ: Erlbaum, Mahwah.

Beyer, J. and Niño, D. (2001). *"Culture as a Source, Expression, And Reinforcer of Emotions in Organizations",* in R. L. Payne and C. L. Cooper (eds) *Emotions at Work: Theory, Research, and Applications for Management* (pp. 171–194). Chichester: John Wiley and Sons.

Bilgiç, O. and Gumuseli, A. İ. (2012), *Research on Teachers Level of Trust to the Collegues, The Students and the Parents,* Procedia-Social and Behavioral Sciences, 46, 5470-5474.

Bingöl, D., Naktiyok, A. ve İşcan, Ö. F. (2003). *"Dönüştürücü Liderliğin Örgütsel Vatandaşlık Üzerine Etkisi*". 11. Ulusal Yönetim Organizasyon Kongre Kitapçığı, Afyon.

Bolino, C. M., Turnley, W. H. ve Niehoff, P. B., (2004). *The Other Side Of The Story: Reexamining Prevailing Assumptions About Organizational Citizenship Behavior. Human Resource Management Review* 14, ss. 227-232.

Borman, W. C., Klimoski, R. J. ve İlgen, D. R. (2003). *Stability and Change in Industrial and Organizational Psychology.* W. C. Borman, D. R. İlgen ve R. J. Klimoski (Eds.), *Handbook of psychology volume 12 industrial and organizational psychology* (ss. 1-19). USA: John Wiley & Sons, Inc. 1. Baskı.

Boyatzis, R. E. and Mckee, A. (2005). *Resonant Leadership: Renewing Yourself and Connecting with Others through Mindfulness, Hope, and Compassion.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Boylu Y., Pelit E. ve Güçer E. (2007). *"Akademisyenlerin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma", Finans Politik & Yorumlar Dergisi*, C. 44, İstanbul, ss.516.

Bower, G. H. (1981). *"Mood and Memory" ,* American Psychologist, 36, ss.123–143.

Bradburn, N. M. ve Noll, C. E. (1969). *The Structure of Psychological Well-Being.* Chicago: Aldine.

Brıckman, P., Coates, D. ve Janoff-Bulman, R. (1978). *Lottery Winners And Accident Victims: Is Happiness Relative? Journal of Personality and Social Psychology,* 36, ss. 913–922.

Bright, David S. (2005). *"Forgiveness and Change: Begrudging, Pragmatic, And Transcendent Responses to Discomfiture in a Unionized Trucking Company".* Unpublished dissertation, Case Western Reserve University, Cleveland, OH (Dissertation Abstractions International).

Bright, D. S., Cameron, K. S. ve Caza, A. (2006). *The Amplifying and Buffering Effects of Virtuousness in Downsized Organizations. Journal of Business Ethics*, 64, ss. 244–267.

Brett R. (2002), *"Creating Intelligent Organization", The Journal for Quality & Participation.*

Brown B. B. (2003). *"Employees Organizational Commitment and Their Perception of Sypervisors"* Relation-Oriented Leadership Behaviors. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Virginia/Falls Church.

Bruhn, John G., Chesney ve Alan P. (1994). *Diognasing The Health of Organization.* Health Care Supervisor. Vol 13, Iss 2. pp. (13-52).

Bunch, M. E. ve Wientge, K. (1933). *The relative susceptibility of pleasant, unpleasant, and indifferent material to retroactive inhibition. Journal of General Psychology,* 9(114), ss.154–175

Cacioppo, J. T., Gardner, W. L. and Brenston, G. G. (1999). *"The affect system hasparallel and integrative components: Form follows function", Journal of Personality and Social Psychology,* 76, ss.835–842.

Cameron, K. S., Kim, M.U. and Whetten, D.A. (1987). *"Organizational Effects of Decline And Turbulence",* Administrative Science Quarterly, 32, ss.223–239.

Cameron, K. S. (1998). *"Strategic Organizational Downsizing: An Extreme Case",* Research in Organizational Behavior, 20,ss. 187–226.

Cameron, K. S. (2001). *"Leadership Through Organizational Forgiveness" ,* Leading in Trying Times. University of Michigan Busines School, *http://www.bus.umich.edu/le...p_Through_ Organizational_Forgiveness.html.*

Cameron, K. and Caza, A. (2002). *"Organizational and Leadership Virtues and the Role of Forgiveness*", Journal of Leadership and Organizational Studies, 9 (1), ss34–46.

Cameron, K. S., Dutton, J. E. and Quınn, R. E. (Eds) (2003). *Positive Organizational Scholarship: Foundations of a New Discipline.* San Francisco: Berrett-Koehler.

Cameron, K. S. (2003). *"Organizational Virtuousness and Performance",* in K.S. Cameron, J. E. Dutton and R.E. Quinn (eds) *Positive Organizational Scholarship: Foundations of a New Discipline (pp. 49–62).* San Francisco: Berrett-Koehler.

Cameron, K. S., Bright, D. S. and Caza, A. (2004). *"Exploring the Relationships Between Organizational Virtuousness And Performance",* American Behavioral Scientist, 47 (6), ss.768–785.

Cameron, K. S. (2008a). *Paradox in positive organizational change. Journal of Applied Behavioral Science*, 44, ss.8–26.

Cameron, K. S., Mora, C. E. ve Leutscher, T. (2010). *Effects of positive practices on organizational effectiveness. Journal of Applied Behavioral Science* (in press).

Cameron, K. S. ve Spreitzer, G.M. (2011). *Positive organizational scholarship handbook: Introduction. The Oxford handbook of positive organizational scholarship.* (Edt: K. S. Cameron & G. M. Spreitzer). New York: Oxford University Press. pp. 1–98.

Can, H., Akgün, A. ve Kavuncuba, I. (2001). *Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi.* Ankara:Siyasal Kitabevi

Carver, C. S. and Scheier, M. F. (1990). *"Origins and functions of positive and negative affect: A control-process view",* Psychological Review, 97, ss.20–33.

Carver, C. S. and Scheier, M.F. (1998). *On the Self-regulation of Behavior*. New York: Cambridge University Press.

Carver, C. S. (1998). *"Resilience and thriving: Issues, Models, And Linkages"* , *Journal of Social Issues*, 54 (2), ss.247–262.

Caza, A., ve Carroll, B. (2011). "*Critical theory and POS.*" In K.S. Cameron, & G. Spreitzer, (Eds.), *Oxford Handbook of Positive Organizational Scholarship.* London: Oxford University Press.

Charash, Yochı C. ve Spector P., E. *"The Role of Justice in Organizations: A Meta-Analysis",* Organızational Behavior and Social Psychology.

Chartrand, T. and Bargh, J. (1999). *"The Chameleon Effect",* Journal of Personality and Social Psychology, 76,ss.896–907.

Chen, J., Zhi-Cheng L. ve Neng-Quan W. (2009). *"Relationships Between Organizational Learning, Innovation and Performance: An Empirical Examination", International Conference on InformationManagement, Innovation Management and Industrial Engineering, IEEE Computer Society*, 26–27 December, Xi'an, China, ss. 182–487.

Chowdhury, S. (2001). *Talent Era, The: Achieving a High Return on Talent,* New Jersey: Financal Times Press.

Chreim, S. (2002). *Influemcing Organizational Identification During Major Change: A communication –based perspective.* Human Relations, 55 (9), ss.1119-1133.

Ciampa, D. (2005). *"Almost Ready: How Leaders Move"* Harvard Business Review, January, ss.48–56.

Cipd, (2006). *Reflections On Talent Management: Change Agenda Report,* London.

Coleman, L. M., Jussim, L., ve Abraham, J. (1987). *Students Reactions to Teacher Evaluations: The Unique Impact of Negative Feedback. Journal of Applied Social Psychology*, 17, ss.1054–1069.

Colquitt, J. A., Conlon, D. E., Wesson, M. J., Porter, C. ve Ng, K. Yee, (2001*). "Justice at the Millennium: A Meta Analytic Review of 25 Years of Organizational Justice Research*", *Journal of Applied Physicology*, Cilt:3, Sayı:86, s.428–446.

Colquitt, J. A. (2001). *On The Dimensionality of Organizational Justice: A Construct Validation of A Measure. Journal of Applied Psychology*, 86(3), ss.389-398.

Colquitt, J. A. (2001). *"On the Dimensionality of Organizational Justice: A Construct Validation of a Measure", Journal of Applied Psychology*, LXXXVI, Sayı:3, ss.388– 402.

Colquitt, J. A., Greenberg, J., and Zapata-Phelan, C. P. (2005). *What is Organizational Justice? A Historical Overview of The Field. J. G.(Editör),* The Handbook Of Organizational Justice. (ss. 2-53).Mahwah, NJ: Erlbaum.

Clifton, D. O. ve Harter, J. K. (2003). *Investing in strengths. In K.S. Cameron, J. E. Dutton, and R.E. Quinn (Eds.), Positive Organizational Scholarship: Foundations of a New Discipline (pp. 111–123).* San Francisco: Berrett-Koehler.

Comte-Sponville, A. (2001). *A small treatise of the great virtues. (C. Temerson, Translator).* New York: Metropolitan Books.

Conger, J. A and Kanungo, R. N. (1988). *The Empowerment Process: Integrating Theory And Pratice.* Academy of Management Review, 3, ss.473-486.

Cross, R., Baker, W. and Parker, A. (2003). *'What Creates Energy in Organizations?',* Sloan Management Review, Summer, ss.51–58.

Csikszentmihalyi, M. (2009). *Flow. In S.Lopez (ed.) The Encycllopedia of Positive Psychology*. Chichester: Blackwell Publishing Ltd.

Custers, R. and Aarts, H. (2005). *"Positive Affect As Implicit Motivator: On the Nonconscious Operation of Behavioral Goals", Journal of Personality and Social Psychology*, 89 (2), ss.128–139.

Çakınberk, A., Derin, N. ve Demirel, E. T.(2011). *Örgütsel Özdeşlemenin Örgütsel Bağlılıkla Biçimlenmesi: Malatya ve Tunceli Özel Eğitim Kurumları Örneği. İşletme Araştırmaları Dergisi,* 3(1) , ss.87-127.

Çakır, R. ve Yükseltürk, E. (2010). *"Bilgi Toplumu Olma Yolunda Öğrenen Organizasyonlar, Bilgi Yönetimi ve E-Öğrenme Üzerine Teorik Bir Çözümleme", Kastamonu Eğitim Dergisi*, cilt 18, no. 2, ss.487-531.

Çelik, M. (2007). *Örgüt Kültürü ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Bir Uygulama (Tez),* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Çetin F. ve Basım, H. N. (2012). *Örgütsel Psikolojik Sermaye; Bir Ölçek Uyarlama Çalışması*, *Amme İdaresi Dergisi,* 45, ss.121-137.

Çolak, M. ve Erdost, H. E. (2004). *Organizational Justice: A Review of The Literature and Some Suggestions For Future Research. H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), ss.52-86.

Çukur, C. ve Özbayrak, C. (2007). *Uzlaşmazlık Çözümlerinde SüreçselAdalet Tercih ve Değerlendirmelerinin Türkiye Bağlamında İncelenmesi. Türk Psikoloji Dergisi*, 22(59), ss. 93-114.

Dahling, Jason J., Chau, Samantha L., Mayer David M. ve Gregory Jane B. (2012). *"Breaking Rules for The Right Reasons? An Investigation of Pro Social Rule Breaking." Journal of Organizational Behavior*, 33, ss. 12–77.

Darwin, C. (1859/2003). *The Origin of Species.* New York: Signet Classics.

David G., Collings ve Mellahi K. (2009). *"Strategic Talent Management: A Review and Resarch Agenda",* Human Resource Management Review Vol. 19, ss. 306.

Davis, M. C., Zautra, A. J. and Smith, B.W. (2004). *"Chronic Pain, Stress, And The Dynamics of Affective Differentiation", Journal of Personality*, 72 (6), ss.1133–52

Davidson, R. J. (2000). *"Affective style, psychopathology, and resilience: Brain mechanisms and plasticity" ,* American Psychologist, 55 (11), ss.1194–1218.

De Dreu, C.K.W., West, M. A., Fischer, A. H. and Maccurtaın, S. (2001). *"Origins and Consequences of Emotions in Organizational Teams", in R. L. Payne and C. L. Cooper (eds) Emotions at Work: Theory, Research, and Applications for Management (pp. 199–217).* Chichester: Wiley.

Defrank, R. ve Ivancevich, J. (1998). *Stress On The Job: An Executive Update. Academy of Management Executive,* 12, 2, ss. 35-85.

Demir, K. (2015). *"The Effect of Organizational Trust On The Culture of Teacher Leadership In Primary Schools",* Educational Sciences: Theory and Practice 15, ss. 275-789.

Demiral, Ö. (2008). *Örgütsel Bağlılığın Sağlanmasında Personel Güçlendirme ve Psikolojik Sözleşmenin Etkisine İlişkin Bir Araştırma*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimle Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi; Niğde, ss.13-65.

Deran A. ve Beller B. (2014). *Hastanelerde Yalın Yönetimin Bir Aracı Olarak Değer Akış Maliyetleme ve Kamu Hastanesinde Bir Uygulama, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı: 32 ss. 163-176.

De Rivera, J. (1992). *"Emotional Climate: Social Structure And Emotional Dymamics",* International Review of Studies of Emotion, 2, ss.195–212.

Deluga, R. J. (1994). *Supervisor Trust Building, Leader-Member Exchange and Organizational Citizenship Behaviour. Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 67, ss. 316-329.

Demircan, N. ve Ceylan, A. (2003). *Örgütsel Güven Kavramı: Nedenleri ve Sonuçları. Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 10 (2), ss.140–153.

Deutsch, M. (1975). *Equity, Equality And Need: What Determines Which Value Will Be Used As The Basis of Distributive Justice? Journal of Social Isseues*, 31(3), ss.138-146.

Dipaola, M. F. ve Hoy, W. K. (2005). *School Characteristics That Foster Organizational Citizenship Behavior. Journal of School Leadership*, 15 (4), ss.187-452.

Diener, E. and Diener, M. (1995). *Cross-cultural Correlates of Life Satisfaction and Self-esteem. Journal of Personality and Social Psychology,* 68, 602-703.

Diener, E. (2009b). *The Science of Well-Being.* New York: Springer.

Dilek, H.(2005). *Liderlik Tarzlarının ve Adalet Algısının Örgütsel Bağlılık, İş Tatmini ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkilerine Yönelik Bir Araştırma.* Doktora Tezi, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dirks, K. T. ve D. L. Ferrin (2002). *"Trust in Leadership: Meta-Analytic Findings and Implications for Research and Practice", Journal of Applied Psychology*, 87, ss. 591-658.

Donaldson, S. I. and Ko, I. (2010). *Positive Organizational Psychology, Behavior, And Scholarship: A Review of The Emerging Literature And Evidence Base. The Journal of Positive Psychology,* 5 (3), ss.175–193.

Douglas, C., Ferris, G.R. and Perrewé, P. L. (2005). *"Leader Political Skill and Authenticleadership",* in W. L. Gardner, B. J. Avolio and F.O. Walumbwa (eds) *Authentic Leadership: Origins, Development, and Effects (Vol. 3, pp. 137–52, Monographs in Leadership Management series, J.G. Hunt, ed.).* Oxford: Elsevier Science.

Drexelius, J. (1627). *The Heliotropium, or Conformity of The Human Will To The Divine (R.N. i. Translated by Shutte, Trans.).* New York: The Devin-Adair Company.

Drucker, P. (2013). *Gün Gün Drucker,* Optimist Yayınevi ss 14-322.

Dr. Tal. (2012). *"Ben Sharar.Mükemmeli* Aramak'' Elma Yayınevi 2012 ss.142-149. *http://www.positivepsychology.org/* Erişim tarihi 01.03.2016

Duckworth, A. L., Steen, T. A. ve Seligman, M. E. P. (2005). *Positive Psychology in Clinical Practice*. Annual Reviews Clinic Psychology, 1(6), ss.27-53.

Durna U. ve Eren V. (2005). *"Üç Bağlılık Unsuru Ekseninde Örgütsel Bağlılık", Doğuş Üniversitesi Dergisi*, C. 6, S. 2, İstanbul, ss. 209.

Dursun, E. (2015). *"The Relation Between Organizational Trust, Organizational Support, and Organizational Commitment", African Journal of Business Management*, 9(4): ss. 94-175.

Dutton, J. E. ve Heaphy, E. (2003). *The power of high quality connections.* In K.S. Cameron, J.E. Dutton, & R.E. Quinn. (Eds.), *Positive organizational scholarship: Foundations of a new discipline (pp. 267–273).* San Francisco: Berrett-Koehler.

Dutton, J. E., ve Glynn, M. (2007). *Positive organizational scholarship. In C. Cooper & J. Barling (Eds.), Handbook of organizational behavior.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Dutton, J. E. ve Sonenshein, S. (2009). *Positive organizational scholarship. In S. Lopez (Ed.), Encyclopedia of positive psychology (pp. 739–744).* Oxford: Wiley-Blackwell.

Edwards, J. R. and Cooper, C. L. (1988). *"The impacts of positive psychological states on physical health: A review and the oretical framework",* Social Science Medicine, 27, ss.1148–1454.

Ehrenreich, B. (2009). *Bright-sided: How positive thinking is undermining America.* New York: Henry Holt.

Ekman, P., Friesen, W. V. and Scherer, K. R. (1976). *"Body movement and voice pitchin deceptive interaction"* , Semiotica, 16, ss.24–26.

Emmons, R. A. (1999). *The psychology of ultimate concerns: Motivation and spirituality in personality*. New York: Guilford Press.

Enright, R. D. and The Human Development Study Group (1994). *'Piaget on the moral development of forgiveness: Identity and reciprocity',* Human Development, 37,ss. 61–82.

Enright, R. D. and Coyle, C. (1998). *'Researching the process model of forgiveness within psychological interventions',* in E. L. Worthington (ed.) *Dimensions of Forgiveness (pp. 138–169).* Philadelphia: Templeton Foundation Press.

Envick, B. R. (2005). *Beyonda human and social capital: The importance of positive psychological capital for enterpreneurial success.* The Enterepreneurial Executive, ss. 44-57.

Erdem, Ü. (2003). *Örgütsel Vatandaşlık Davranışı: Hastane Çalışanları Üzerinde Bir Uygulama (Tez),* Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Erdoğan, İ. (2010). *Örgütsel Bağlılığın Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi (Tez),* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi; İstanbul.

Erkanlı, H. (2009). *Örgütsel Adalet ve Kültür İlişkisi: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bazı İşletmelerde Karşılaştırmalı Bir Araştırma.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Erkutlu, H. (2015), *Pozitif Örgütsel Davranış,* Akademik Yayınevi, ss.19-229.

Erkmen, T. ve Esen, E. (2012). *Psikolojik sermaye konusunda 2003-2011 yıllarında yapılan çalışmaların kategorik olarak incelenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), ss. 89.

Eryılmaz, A. (2013). *Pozitif Psikolojinin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Alanında Gelişimsel ve Önleyici Hizmetler Bağlamında Kullanılması. The Journal of Happiness and Well-Being,* 1(1), ss. 2-18.

Evans, P. (1981). *Must Success Cost so Much?* New York: Basic Books.

Evans, P. (2005). *Personal communication.* INSEAD, May 18.

Fairhurst, G. A. and STARR, R. A. (1996). *The Art of Framing: Managing the Language of Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.

Fard, Hassan Danae, Rajabzadeh, Ali and Hasiri, Azad (2010). *Organizational Trust in Public Sector: Explaining the Role of Managers "Managerial Competency",* European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences, ISSN 1450-2275 Issue 25, ss. 1-63.

Feldman, M. S. and Khademian, A. M. (2003). *"Empowerment and cascading vitality",* in K. S. Cameron, J. E. Dutton and R.E. Quinn (eds) *Positive Organizational Scholarship: Foundations of a New Discipline (pp. 345–356).* San Francisco: Berrett-Koehler.

Ferris, G. R., Frink, D. W. and Galang, M. C. (1993). *"Diversity in the workplace: The human resources management challenges",* Human Resource Planning, 16, ss.44–51.

Ferris, G. R., Perrewé, P. L., Anthony, W. P. and Gilmore, D. C. (2000). *"Political skillat work",* Organizational Dynamics, 28, ss.25–37.

Ferris, G. R., Davidson, S. L. and Perrewé, P. L. (2005a). *Political Skill at Work: Impacton Work Effectiveness.* Palo Alto, CA: Davies-Black Publishing.

Fetchenhauer, D. and Dunnıng, D. (2009). *Do People Trust Too Much or Too Little? Journal of Economic Psychology*, 30(3), ss.262-273.

Fletcher (1998). *Relational Practice: A Feminist Reconstruction of Work Journal of Management Inquiry,* 7: ss.163–186.

Fineman, S. (2006). *On being positive: Concerns and counterpoints. Academy of Management Review,* 31(2), ss.271–289.

Fisher, C. D. (1986). *Organizational Socialization: an integrative review. In K.M. Rowland and G.R. Ferris (Eds) Research in personel in human resources management 4. Greenwich, C.T. : JAI Press*

Fisher, C. D. and Ashkanasy, N. M. (Eds) (2000). *Special issue on Emotions in Work Life.* Journal of Organizational Behavior, 21, (3).

Frink, D. D. and Ferrıs, G. R. (1998). *"Accountability, impression management, and goal setting in the performance evaluation proces" ,* Human Relations, 51, ss.1257–79.

Fitness, J. (2000). *Anger in the workplace: An emotion script approach to anger episodes between workers and their superior.*

Fritz, C., Lam, C. F. ve Spreıtzer, G. (2011). *It's the little things that matter: An examination of knowledge workers' energy management.* Academy of Management Perspectives (in press).

Fitzgibbons, R. P. (1986). "The cognitive and emotive uses of forgiveness in the treatment of anger" , Psychotherapy, 23, ss.628–636.

Fındık, M. (2011). *Algılanan örgütsel desteğin örgütsel özdeşleşme ve işten ayrılma niyetine etkisi araştırması:* Konya aile hekimleri örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Forgas, J. P., Bower, G. H. and Krantz, S. (1984). *The influence of mood on perceptionsof social interactions, Journal of Personality and Social Psychology,* 20, ss.496-511.

Forgas, J. P. and Bower, G. H. (1987). *"Mood effects on person perception judgments", Journal of Personality and Social Psychology,* 53, ss.51–63.

Forgas, J. P. (1995). *"Mood and judgment: The Affect Infusion Model (AIM)", Psychological Bulletin,* 117, ss.39–66.

Forgas, J. P. (1998a). *"Asking nicely? Mood effects on responding to more or less polite requests", Personality and Social Psychology Bulletin,* 24, ss.171–189.

Forgas, J. P. (1998b). *"On feeling good and getting your way: Mood effects on negotiation strategies and outcomes", Journal of Personality and Social Psychology*, 74, ss.561–579.

Forgas, J. P. (1999). *"On feeling good and being rude: Affective influences on language use and request formulations', Journal of Personality and Social Psychology,* 76, ss.923–936.

Fox, S. and Spector, P. (2000). *Relations of emotional intelligence, practical intelligence, general intelligence, and trait affectivity with interview outcomes: It's not all just "G"', Journal of Organizational Behavior,* 21,ss. 205–211.

Fox, S. and Spector, P. E. (2002). *'Emotions in the workplace: The neglected side of organizational life introduction',* Human Resource Management Review, 12,ss. 165–173.

Fredrickson, B. L. (1998). *What good are positive emotions?* Review of General Psychology, 2, ss.302–321.

Fredrickson, B. L. and Joiner, T. (2002). *'Positive emotions trigger upward spirals toward emotional well-being', Psychological Science,* 13, ss.173–179.

Fredrickson, B. L. (2003). *"Positive emotions and upward spirals in organizations*", in K. S. Cameron, J.E. Dutton and R.E. Quinn (eds) *Positive Organizational Scholarship: Foundations of a New Discipline* (pp. 163–75). *San Francisco: Berrett-Koehler.*

Fredrickson, B. L. ve Losada, M. F. (2005). *Positive affect and the complex dynamics of human flourishing. American Psychologist,* 60(7), ss.679–683.

Fredrickson, B. M. (2009). *Positivity. New York: Crown.*

Fried, Y. and Ferris, G. R. (1987). *'The validity of the job characteristic model: A review and a meta-analysis', Personnel Psychology,* 40, 288–319.

Frost, P. J. (2003). *Toxic Emotions at Work: How Compassionate Managers Handle Pain and Conflict.* Boston, MA: Harvard Business School Press.

Gable, S. L. and Haıdt, J. (2005). *What (and Why) Is Positive Psychology*? Review of General Psychology Copyright, 9 (2), 97-121.

Garcıa-Morales, Vıctor J. and Matıas-Reche, F. and Antonıo J. Verdu-Jover (2011). *"Influence of Internal Communication on Technological Proactivity, Organizational Learning, and Organizational Innovation in the Pharmaceutical Sector", Journal of Communication,* (61), pp. 132–177.

Gardner, D. G. and Pierce, J. L. (1998). *Self-esteem and self-efficacy within the organizational context:* An empirical examination. Group & Organization Management, 23(1), ss.50-73.

George, J. M. (1990). *"V 6 Personality, affect, and behavior in groups", Journal of Applied.*

George, J. M. and Brief, A. P. (1992). *"Feeling good – doing good: A conceptual analysis of the mood at work-organizational spontaneity relationship", Psychological Bulletin,* 112, ss.311–332.

George, J. M. (2004). *Book review of positive organizational scholarship: Foundations of a new discipline. Administrative Science Quarterly,* 49, ss.328–334.

Ghani, N. A. A. ve Hussin, T.A.B. (2009). *The impact of psycohological empowerment on lecturers" innovative behaviour in Malaysian private higher education institutions.* Canadian Social Science, 5(4),ss.53-67.

Giacobbe-Miller, J. (1995). *A test of the group values and control models of procedural justice from the competing perspective of labor and management. Personnel Psychology,* 48,ss.118-139.

Gilbert, J. A. and Tang, T. L. (1998). *An Examination of Organizational Trust Antecedents, Public Personnel Management,* 27(3), ss.324-327.

Gilland, S. (2008). *The tails of justice: a critical exaamination of the dimensionality of organizational justice constructs. Human Resource Management Review,18*, ss. 274-287.

Gillham, J. E., ve Seligman, M. E. P. (1999). *Footsteps on the road to a positive psychology. Behaviour Research and Therapy*, 37, ss.165-174.

Gittell, J. H., Cameron, K., Lim, S. and Rivas, V. (2006). *Relationships, layoffs, and organizational resilience: airline industry responses to September 11. The Journal of Applied Behavioral Science,* 42(3), ss.303–332.

Glińska-Neweś, A. (2007), *Kulturowe uwarunkowania zarządzania wiedzą w przedsiębiorstwie, TNOiK, Dom Organizatora*", Toruń.

Gkorezis, P. and Petridou, E. (2009). *The Impact of Extrinsic Rewards on Nurses Psychological Empowerment: The Case of Health Care in Greece*

Glynn, P. (1994). *"Toward a politics of forgiveness"* , American Enterprise, 5, ss. 49–56.

Glynn, M., Lant, T. and Milliken, F. (1994). *"Mapping learning processes in organizations: A multi-level framework linking learning and organizations", in C. Stubbert, J. Meindel and J. Porac (eds) Advances in Managerial Cognition and Organizational Information Processing*, Vol. 5 (pp. 49–89). Greenwich, CT: JAI Press.

Goldings, H. J. (1954). *On the avowal and projection of happiness. Journal of Personality*, 23(1), ss.33–49.

Goleman, D. (2000). *İş başında Duygusal Zekâ,* İkinci Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları.

Gouldner, A. (1960). *The norm of reciprocity: A preliminary statement. American Sociological Review,* 25, ss.163–182.

Gök, A. (2007), *Oslo Kılavuzu Işığında 'Yenilik', www.tubitak.gov.tr/tubitak_ content_files/.../Oslo_Presentation.pdf, Erişim tarihi: 02.10.2015.*

Graban M. (2011). *Yalın Hastane, (Çev. Pınar ŞENGÖZER),* Optimist Yayınları, İstanbul, ss. 73

Graham, J. W. (2000). *Promoting Civic Virtue Organizational Citizenship Behavior: Contemporary Questions Rooted in Classical Quandaries from Political Philosophy*, Human Resource Management Review, 10(1), ss.64-79.

Graham, Jill W. and Van Dyne, L. (2006). *"Gathering Information and Exercising Influence: Two Forms of Civic Virtue Organizational Citizenship Behavior",* Employ Respons Rights, No.18, ss.42-100.

Grant, J. (2007). *Markaların İnovasyon Manifestosu, Çev. Aytürk Özer,* Madiacat Kitapları, İstanbul, 10–152.

Gray, E. and Watson, D. (2001). *'Emotion, mood, and temperament: Similarities, differences, and a synthesis',* in R.L. Payne and C.L. Cooper (eds) *Emotion at Work (pp. 23–48).* Chichester: Wiley.

Greenberg, J. (1987). *A Taxonomy Of Organizational Justice Theories.* Academy Of Management Review, 12(1), ss.11-24.

Greenberg, J. and Baron, R. (1993). *Behavior In Organization.* New York: A. Division Of Simon and Schuster.

Güler, K. B. (2009). *Pozitif Psikolojik Sermaye: Tanımı, Bileşenleri ve Yönetimi. A. Keser, G. Yılmaz, S. Yürür (Edit.) Çalışma Yaşamında Davranış,* Güncel Yaklaşımlar (İçinde) Umuttepe Yayınları, 1.Baskı Kocaeli.

Gürbüz, S. (2007). *Yöneticilerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının iş Tatmini ve Algıladıkları Örgütsel Adalet İlişkisi (Tez),* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi; İstanbul

Erdoğan, İ. (2010). *Örgütsel Bağlılığın Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi (Tez),* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi; İstanbul.

Eren, Erol ve Hülya G. (2002), *"İş Çevresinin Yaratıcılık Üzerindeki Etkileri ve Bir Araştırma*", Doğuş Üniversitesi Dergisi, (5), ss. 52–82.

Gürüz, A. (2001). *Adalet Kavramının Belirsizliği. E. A. Gürüz (Editör), Adalet Kavramı (ss. 7-37*). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Hackman, J. R. (2008). *The perils of positivity. Journal of Organizational Behavior, 30,* ss.311–323.

Hamel, G. and Bren B. (2007), *The Future of Management, Harvard Business School Press*, ss. 3–225.

Hamel, G. (2007), *"Eşik Atlayan Şirketlerin Sırrı Yönetim İnovasyonunda",* Capital, S. 5, ss. 9–55.

Harter, J. K., Schmidt, F. L. and Keyes, C.L.M. (2003). *"Well-being in the workplace and its relationship to business outcomes: A review of the Gallup studies" ,* in C. Keyes and J. Haidt (eds) *Flourishing: Positive Psychology and the Life Well-lived (pp. 207–219).* Washington, DC: American Psychological Association.

Hatfield, E., Cacioppo, J. and Rapson, R. L. (1992). *"Primitive emotional contagion",*Review of Personality and Social Psychology, 14, ss.154–173.

Hatfield, E., Cacioppo, J. and Rapson, R. L. (1994). *Emotional Contagion.* New York: Cambridge University Press.

Havighurst, R. J. ve Glasser, R. (1972). *Exploratory study of reminiscence. Journals of Gerontology*, 27(2), ss.248–256.

Hefferson, K., ve Boniwell, I. (2011). *Positive psychology theory, research and applications. New York: McGraw-Hill.*

Heffron, K. ve Bonıwell, I. (2014). *Pozitif Psikoloji Kuram Araştırma ve Uygulamalar,* Nobel Yayınları, Ankara.

Helmick, R. G. and Petersen, R. L. (2001). *Forgiveness and Reconciliation: Religion, Public Policy and Conflict.* Philadelphia: Templeton Foundation Press.

Heckert, A. ve Heckert, D. M. (2002). *"A New Typology of Deviance: Integrating Normative and Reactivist Defnitions of Deviance."* Deviant Behavior: An Interdisciplinary Journal, 23,ss. 249-419.

Herzerbg, F. (1966). Work and the Nature of Man Cleveland: World Publishing

Himberg, C., Gayle E. H. and John M. R. (2003). *Teaching Secondary Physical Education: Preparing Adolescentto be Active for Live,* Champaing: Human Kinetics.

Hobfoll, S. E, A. (2000). *"Conservation of resources theory: Applications to stress and management in the workplace",* in R.T. Golembiewski (ed.) *Handbook of Organization Behavior* (2nd rev. edn, pp. 58–84). New York: Dekker.

Hobfoll, S. E. (2002). *"Social and psychological resources and adaptation",* Review of General Psychology, 6 (4), ss.309–328.

Hosmer, L. (1995). *Trust: The Connecting Link Between Organizational Theory and Philosophical Ethics.* Academy of Management Review, 20, 2, ss. 279-389.

Hoy, W. K. and Tarter, C. J. (2011). *Positive psychology and educational administration: an optimistic research agenda.* Educational Administration Quarterly, 47 (3), ss.425–448.

Huff, L. and Kelley, L. (2003), *Levels of Organizational Trust in Individualist versus Collectivist Societies: A Seven-Nation Study,* Organization Science, 14(1), ss.84-92.

Hurley, Robert F. and Tomas G., Hult M. (1998). *"Innovation, Market Orientation, and Organizational Learning: An Integration and Empirical Examination", The Journal of Marketing, 62(3), pp. 42–54.*

İnce, M. ve Gül, H. (2005). *Yönetimde Yeni Bir Paradigma:* Örgütsel Bağlılık, Konya.

İplik, F. N. (2009). *"Türkiye'deki Dört ve Beş Yıldızlı Oteller Uygulanan Örgütsel Sosyalleşme Taktiklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,* 20 (2), ss.188-199.

İşbaşı, J. Ö. (2000). *Çalışanların Yöneticilerine Duydukları Güvenin ve Örgütsel Adalete İlişkin Algılamalarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Oluşumundaki Rolü (Tez),* Bir Turizm Örgütünde Uygulama, Yüksek Lisans Tezi; Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya (Yayınlanmamış).

İşcan, Ö., F. (2005). *"Siyasal Arena Metaforu Olarak Örgütler ve ÖrgütselSiyasetin Örgütsel Adalet Algısına Etkisi", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt: 60, Sayı:1,ss.152-174.

Ilies, R., Nahrgang, J. D. ve Morgeson, F. O. (2007). *Leader-member exchange and citizenship behaviors: A meta-analysis. Journal of Applied Psychology,* 92, ss.266–273.

Isen, A. M. and Baron, R. A. (1991). *"Positive affect as a factor in organizational behavior",* Research in Organizational Behavior, 13, ss.1–56.

Isen, A. M. (2003). *"Positive affect, systematic cognitive processing, and behavior: Toward integration of affect, cognition, and motivation" ,* in F. Dansereau and F.J. Yammarino (eds) *Research in Multi-level Issues, Vol. 2: Multi-level Issues in Organizational Behavior and Strategy* (pp. 56–74). Oxford: Elsevier Science.

Isen, A. M. (2004). "Some perspectives on positive feelings and emotions", in A.S.R. Manstead, N.H. Frijda and A. Fischer (eds) *Feelings and Emotions: The Amsterdam Symposium (pp. 264–87).* Cambridge: Cambridge University Press.

Jensen, S. M and Luthans, F. (2006). *Relationship between enterpreneurs psychological capital anda their authentic leadership. Journal of Managerial Issues,* 18, ss. 252-276.

Johnson, W. B. (1937). *Euphoric and depressed moods in normal subjects. Character and Personality,* 6, ss.77–101.

Jones, G. R. and George, J. M. (1998). *The Experience and Evolution of Trust: İmplications for Cooperation and Teamwork,* The Academy of Management Review, 23(3), ss.533-548.

Jordan, P. J., Ashkanasy, N. M. and Härtel, C.E.J. (2002). *"Emotional intelligence as a moderator of emotional and behavioral reactions to job insecurity" ,* Academy of Management Review, 27, ss.363–374.

Judge, T. A. and Larsen, R. J. (2001). *"Dispositional affect and job satisfaction: A review and theoretical extension",* Organizational Behavior and Human Decision Processes, 86, ss.69–101.

Judge, T. A., Colbert, A. E. and Ilies, R. (2004). *"Intelligence and leadership: A quantitative review and test of theoretical propositions', Journal of Applied Psychology,* 89, ss.544–553.

Kanki, B. G. and Foushee, H. C. (1989). *'Communication as group process mediator of aircrew performance', Aviation, Space and Environmental Medicine,* 60, ss.404–411.

Kanov, J. M., Maitlis, S., Worline, M. C., Dutton, J. E., Frost, P. J. and Lilius, J. M. (2004). *Compassion in organizational life, American Behavioral Scientist,* 47, ss.809–825.

Kaplan, B. H. (1992). *"Social health and the forgiving heart: The Type B story", Journal of Behavioral Medicine*, 15, ss. 5–17.

Karahan, A. (2009). *"Hekimlerin Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmini İlişkisinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma": Afyon Kocatepe Üniversitesi Hastanesi Örneği" Dumlupınar Üniversitesi, SBD*, (Ed. A. Karaaslan – A. Yılmaz),Kütahya ss.23.

Karaman, A. ve Aylan, S. (2012). *Örgütsel Vatandaşlık, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 2(1), ss. 37-49.

Karasek, R. A. and Theorell, T. (1990). *Healthy Work.* New York: Basic Books.

Kelepçe, M. ve Özbek, O. (2008). *"Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğün Personelinin Örgütsel Sosyalleşme Düzeyleri", Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,* 5(3), 113-212

Kelly, J. R. and Barsade, S. G. (2001). *"Mood and emotions in small groups and work teams",* Organizational Behavior and Human Decision Processes, 86, ss.101–128.

Keyes, C.L.M. (2002). *"The mental health continuum: From languishing to flourishing in life", Journal of Health and Social Behavior,* 43,ss.205–224.

Keyes, C.L.M. and Grzywacz, J. G. (2005). *"Health as a complete state: The added value in work performance and healthcare costs", Journal of Occupational and Environmental Medicine,* 47 (5), ss.521–533.

Khandekar, A. and Anuradha S. (2006), *"Organizational Learning and Performance",* Education + Training, 48(8/9), pp. 602–692.

Klimecki, R. and Hermann L., (1999), *"What Causes Organizations To Learn?",* 3rd International Conference on Organizational Learning, Lancaster University, 6–8 June, Lancaster.

Kırım, A. (2007). *Farklılaşmanın En Etkin Yolu Deneyim İnovasyonu,* Sistem Yayıncılık, İstanbul, ss. 4–75.

Kohlberg, L. (1981). *Essays in Moral Development.* New York: Harper Row.

Kok, B. E., and Fredrickson, B. L. (2010). *Upward spirals of the heart: Autonomic flexibility, as indexed by vagal tone, reciprocally and prospectively predicts positive emotions and social connectedness.* Biological Psychology, 85(3), ss. 434–438.

Kolodinsky, R. W., Hochwarter, W. A. and Ferris, G. R. (2004). *"Nonlinearity in therelationship between political skill and work outcomes: Convergent evidencefrom three studies", Journal of Vocational Behavior,* 65, ss.292–309.

Konovksy, M. A., and Pugh, S. D. (1994). *Citizenship behavior and social Exchange. Academy of Management Journal,* 37 (3),ss.657-668.

Köse S., Kartal B. ve Kayalı N. (2003). *"Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Tutuma İlişkin Faktörlerle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma" , Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Sayı:20.

Knippenberg, D. V. and Schie, V. (2000). *Foci and correlates of organizational identificaton. Journal of Occu pational and Organizational Psychology* 73(2), ss.134-147.

Kreiner , G. E., and Ashforth, B. E (2004). *Evidence toward an ecpanded model of organizational identification. Journal of Organizational Psychology,* 73(2), ss.139-144.

Kundi, B. A. T. and Saleh, S. D. (1993). *A Model of Organizational Commitment: Instrumental and İntrinsic Motivational and Beyond. Canadian Journal of Administrative Sciences,* 10 (2),ss.156-169.

Kuntz, D. (1974). *Response faults on word-association as a function of associative difficulty and of affective connotation of words. Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2), ss.233–238.

Kutanis, R. Ö. ve Oruç E. (2014). *Pozitif örgütsel davranış ve pozitif psikolojik sermaye üzerine kavramsal bir inceleme. The Journal of Happiness & Well-Being*,2(2), ss.147-155.

Lane, A.M. and Lane, H. J. (2002). *"Predictive effectiveness of mood measure", Perceptual and Motor Skills,* 94, ss.787–793.

Lapıerre, L. M. ve Hackett R. D. (2007). *"Trait Conscientiousness, Leader Member Exchange, Job Satisfaction and Organizational Citizenship Behaviour: A Test of an Integrative Model", Journal of Occupational and Organizational Psychology*,80,ss.538–558.

Larson, M. H. (1996). *Patterns in Transition. Journal of Business & Technical Communication.* Vol.10,Issue 3.

Laschinger, H.K.S., Gilbert, S., Smith, L. M. ve Leslie, K. (2010). *"Towards a Comprehensive Theory of Nurse/Patient Empowerment: Applying Kanter's Empowerment Theory to Patient Care" Journal of Nursing Management,*18:ss.3-16.

Latham, G. P. and Pinder, C.C. (2005). *"Work motivation theory and research at the dawn of the twenty-first century" ,* Annual Review of Psychology, 56: ss.487–514.

Lazarus, R. S. (1966). *Psychological Stress and the Coping Process.* New York: McGraw-Hill.

Lazarus, R. S. and Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping.* New York: Springer Publishing Company.

Lazarus, R. S. (2001).'*Relational meaning and discrete emotions', in K. R. Scherer, A.A. Schorr and T. Johnston (eds) Appraisal Processes in Emotions: Theory, Research,* Methods (pp.36–68). New York: Oxford University Press.

Lawler, E. J. (1992). *"Affective attachment to nested groups: A choice-process theory" ,* American Sociological Review, 57, ss.325–340.

Ledoux, J. (1998). *"Fear and the brain: Where have we been, and where are we going" ,* Biological Psychiatry, 44, ss.1227–1239.

Ledoux, J. (2000). *"Emotion circuits in the brain",* Annual Review of Neuroscience, 23, ss.157–186.

Ledoux, J. E., Romanski, L. and Xagorarıs, A. (1989**).** *"Indelibility of sub-cortical emotional memories*", Journal of Cognitive Neuroscience, 1,ss.236–246.

Lee, M. and Koh, J. (2001). *Is Empowerment really a new concept? International Journal of Human Resource Management,*12(4),ss.682-698.

Lerner, J. S. and Keltner, D. (2000). *Beyond valence: Toward a model of emotionspecific influences on judgments and choice',* Cognition and Emotion, 14,ss.475-497.

Lewis, J. David ve Weigert, andrew. (1985). *Trust as a Social Reality.* Social Forces, 63, ss. 765-968.

Lieberman, M. D. (2000). *"Intuition: A social cognitive neuroscience approach",* Psychological Bulletin, 126,ss.107–139.

Leventhal, G. S. (1976). *What Should Be Done With Equity Theory?: New Approaches To The Study Of Fairness In Social Relationship. M. S.* In K. J. Gergen (Editör), Leventhal, G. S. (1980) *What Should Be DoneSocial Exchange: Advances In Theory and Research* (S. 1-47). NewYork: Plenum.

Levine J. M. ve Moreland, R. L. (1999). *Konowledge Transmission In Work Groups: Helping Newcomers To Succeed,* New Jersey: Mahwah.

Liberman, C. J (2011).*Why organizational identification "matters"as a communication variable? : A state-of-the –art review of past, present and future trends.* Paper presented at the Proceedings of the New York State Communication Association, New York.

Loehr, J. and Schwartz, T. (2003). *The Power of Full Engagement: Managing Energy, not-Time, is the Key to High Performance and Personal Renewal.* New York: Free Press.

Love P., Fong P.S.W. and Irani Z. (2005). *Management of knowledge in project environments,*Elsevier, Oxford.

Luborsky, L., Blinder, B. and Mackworth, N. (1963). *Eye fixation and recall of pictures as a function of GSR responsivity.* Perceptual and Motor Skills, 16(2), ss.466–481.

Luecke, R. (2008). *İş Dünyasında Yenilik ve Yaratıcılık, Çev.: Turan PARLAK,* İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Lunenberg, F. C. and Ornstein, A.C. (1996). *Educational Administration: Concepts and Practices*. U.S.A. :Wadsworth Publishing Company.

Luthans, F. (2002). *Positive organizational behavior: Developing and managing psychological strengths*. The Academy of Management Executive,16,ss.54-77.

Luthans, F. and Church, A. H. (2002). *Positive Organizational behaviour: Developing and managing psychological strengths.* Academy of Management Executive, 16 (1), ss.54–71.

Luthans, F. (2002). *"The need for and meaning of positive organizational behavior", Journal of Organizational Behavior,* 23 (6), ss.694–708.

Luthans, F. (2002b). *The need for and meaning of positive organizational behavior. Journal of Organizational Behavior,* 23, ss.697-708.

Luthans, F. and Avolio, B. (2003). *"Authentic leadership: A positive development approach",* in K.S. Cameron, J.E. Dutton and R.E. Quinn (eds) *Positive Organizational Scholarship.* San Francisco: Berrett-Koehler.

Luthans, F., Luthans, B. C and Luthans , K. W. (2004). *Positivie psychological capital: Beyond human and social capital.* Business Horizons, 47, ss. 47-52.

Luthans, F. and Youssef, C. M. (2004). *Human, social, and now positivie psychological capital management: Investing in people for competitive advantage.* Organizational Dynamics, 33, ss.145-163.

Luthans, F., Avey J. B., Avolio , B. J., Norman, S. M and Combs , G. M. (2006). *Psychological capital development: Toward a micro-intervention. Journal of Organizational Behavior,* 27, ss. 385-394.

Luthans, F., Youssef, C. M., and Avolio, B. J. (2006). *Psychological capital: Developing the human competitive edge.* Oxford University Press.

Luthans, F. and Youssef, C.M (2007). *Emerging positive organizational behhavior. Journal of Management,* 33, ss.323-347.

Luthans, F., Avolio, B. J., Avey, J. B. and Norman, S. M. (2007). *Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction.* Personnel Psychology, 60(3), ss.543-575.

Luthans, F., ve Avey, J. B. (2009). *Psychological capital: A positive resource for combating employee stress and turnover.* Human Resource Management, 48, 647-713.

Lynch, J. J. (2000). *A Cry Unheard: New Insights into the Medical Consequences of Loneliness.* Baltimore, MD: Bancroft.

Macfadyen, K. (2007). *Talent Management an Experience From The Public Sector, Public Service Commusino Presentation*, Canada, ss.14.

Macik-Frey, M., Shinoda, P., Gray, D. A., Mack, D. A., Quick, J. C. and Keller, N. (2006). *Strength of Purpose: Positive Direction for Leadership Action. Paper presentedat the British academy of Management Annual Meeting,* 13 August.

Mack, D. A., Shannon, C., Quıck, J. D., and Quick, J. C. (1998). *"Chapter IV – Stress and the preventive management of workplace violence", in R.W. Griffin, A. O'Leary- Kelly and J. Collins (eds) Dysfunctional Behavior in Organizations* – Volume 1: Violent.

Maddi, S. R. and Kobasa, S.C.O. (1984). *The Hardy Exeuctive: Health Under Stress. Homewood,* IL: Dow Jones-Irwin.

Maddux, J. (2002). *Self-efficacy: The power of believing you can. Handbook of positive psychology* (Ed: C. R. Snyder, & S. J. Lopez). New York: Oxford University Press. ss. 44-121.

Mael, F. and Ashforth, B. (1992). *Alumni and their alma mater: A partial test of the reformulated model of organizational identification. Journal of Organizational Behavior,* 13(1), ss.101-127.

Mahmutoğlu A. (2008). *Eğitim Kurumlarında Mutluluk ve Başarının Temelleri İş Doyumu ve Kurumsal Bağlılık,* Ankara, ss.79.

Mann, J. W. (1968). *Defining unfavorable by denial. Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior,* 7(4), ss.764–768.

Masten, A. and Reed, M. J. (2002). *"Resilience in Development",* in: Rick Synder & Shane Lopez, (Ed).

Masten, A.S. and Reed, M.G.J. (2002). *Resilience in development. C.R. Snyder ve S.J Lopez (Eds.), Handbook of positive psychology* (ss. 76-89). New York: Oxford University Press, Inc.

Matlin, M. W. (1970). *Response competition as a mediating factor in frequency-affect relationship. Journal of Personality and Social Psychology,* 16(3), ss.533–557.

Matlin, M., and Stang, D. (1978). *The pollyanna principle.* Cambridge, MA: Schenkman Publishing Company.

Matthews, G., Jones, D. M. and Chamberlain, A. G. (1990**).** *"Refining the measurementof mood: The UWIST Mood Adjective Checklist" , British Journal of Psychology,* 81, ss.19–40.

Mcdonald, M. and O'callaghan, J. (2008). *Positive psychology: A foucauldian critique. The Humanistic Psychologist,* 36(2), 27-192.

Mcpherson, S. and Cummings, J. L. (1996). *"Neuropsychological aspects of Parkinson's disease and Parkinsonism", in I. Grant and K. M. Adams* (eds)Neurological Assessment of Neuropsychiatric Disorders (pp. 286–314). New York: Oxford University Press.

Meeus, Marius T. H. and Leon A. G. Oerlomans and Jerald H. (2001). *"Sectoral Patterns of Interactive Learning: An Empirical Exploration of a Case in a Dutch Region", Technology Analysis & Strategic Management,* 13(3), pp. 407–431.

Meltzer, H., and Ludwig, D. (1967). *Age differences in memory optimism and pessimism in workers. Journal of Genetic Psychology,* 110(1),ss.15–32.

Mete. M. ve Aksoy. C. (2015). *Comparıson of organızatıonal commıtment and organızatıonaltrust, ın terms of justıce perceptıons of employees: an application on bankıng Electronic Journal of Social Sciences.*

Mercan, S. (2010). *Performansa Dayalı Ücret Sisteminin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkileri ve Bir Uygulama (Tez),* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi; İstanbul.

Merton, R.K. (1968). *Social organization and social structure. New York: Free Press.*

Meydan, C. ve Basım. N. H. (2014) *Örgütsel Vatandaşlık Davranışında Kontrol Odağı, Örgütsel Adalet Algısı ve Örgütsel Bağlılığın Etkisi.* Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Meyer P. J. and Allen J. N. (1990).“*The Measurement and Antecedents of Affective, Continuance and Normative Commitment to the Organization”, Journal of Occupational Psychology,* Vol. 63, No. 1, Great Britain, ss.1

Meyer, John P. Allen, Natalie J. and Smith, C.A. (1993). *“Commitment to Organizations and Occupations: Extension and Test of A Three-Component Conceptualization”, Journal of Applied Psychology,*78, ss. 537.

Mignerey, J. T. and Rubin, R. B. (1995). *Organizational Entry: An Investigation of Newcomer Communication Behaviour and Uncertainty.* Communication Research. Vol: 22 Issue:l.

Mikuła B. (2007). *Podstawy zarządzania przedsiębiorstwem w gospodarce opartej na wiedzy,* Difi n, Warszawa.

Miller, J. B. and Stiver, I. P. (1998***).*** *The Healing Connection: How Women Form Relationships in Therapy and in Life.* Boston: Beacon Press.

Miles, Raymond E., Charles C., Alan D., Meyer and Henry J.Coleman. (1978), *“Organizational Strategy, Structure, and Process”, The Academy of Management Review, 3(3),* pp. 504–562.

Mintzberg, H. (1973). *The Nature of Managerial Work.* New York: Harper and Row.

Mishra, J. and Morrıssey, M. A. (1990),*Trust in Employee/Employer Relationships: A Survey of West Michigan Managers, Public Personnel Management,* 19(4),ss.442-485.

Mittal, V. and Ross, W. T. (1998).*‘The impact of positive and negative affect and issue framing on issue interpretation and risk taking’, Organizational Behaviorand Human Decision Processes,* 76, ss.296–322.

Morden, T. (2007). *Principles of Strategic Management,* Burlington: Ashgate Publishing.

Morrison, Elizabeth W., (2012). *"Doing the Job Well: An Investigation of Pro-Social Rule Breaking." Journal of Management,* Vol. 32 No. 1, ss.17-48.

Mowday, R. T., Steers, R. M., Porter, L. W. (1979). *The Measurement of Organizational Commitment, Journal of Vocational Behavior,* 14, 224-247. http://dx.doi.org/10.1016/0001-8791(79)90072-1.

Myers, D. G. (2000). *The funds, friends, and faith of happy people. American Psychologist,* ss.57-69.

Nıcholson, N. (1998). *Encyclopedic Dictionary Of Organizational Behavior*, U.S.A. : Blackwell Publishers Inc

Nelson, D. L. and Quick, J. C. (1997). *Organizational Behaviour – Foundations, Realities and Challenges.* U.S.A. :West Publishing.

Nelson, D. L. & Cooper, C. (2009). *Positive Organizational Behavior*. Psychological Studies, 54,77-79

Nicholson, N. (1998). *Encyclopedic Dictionary Of Organizational Behavior,* U.S.A. : Blackwell Publishers Inc.

Nix, G., Ryan, R. M., Manly, J. B. and Deci, E. L. (1999). *"Revitalization through selfregulation: The effects of autonomous and controlled motivation on happiness and vitality", Journal of Experimental Social Psychology,* 25, ss.264–282.

Nyhan, R. C. and Marlowe, H. A. (1997). *Development and Psychometric Properties of the Organizational Trust Inventory,* Evaluation Review, 21(5), ss. 613-638.

O'brien, J. L. (2010). *"Structural Empowerment, Psychological Empowerment and Burnout in Registered Staff Nurses Working in Outpatient Dialysis Centers" Degree of Doctor of Philosophy, New Jersey, The State University of New Jersey.*

Omachonu, Vincent K, and Einspruch, Norman G. (2010) *"Innovation in Healthcare Delivery Systems: A Conceptual Framework" The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal,* ss. 1-20.

Orasanu, J. M. (1990). *Shared Mental Models and Crew Decision Making* (Cognitive Science Laboratory Report #46). Princeton, NJ: Princeton University.

O'reilly, C. (1989). *Corporations, Culture, and Commitment:Motivation and Social Control in Organizations,*California Management Review, 31, http://dx.doi.org/10.2307/41166436, ss.16-17.

Organ, D. W. and Ryan, K. (1995). *A meta-analytic review of attitudinal and dispositional predictors of organizational citizenship behavior. Personel Psychology,* 48, ss.776-803.

Organ, D. (1997). *"Organizational Citizenship Behavior: It's Construct Clean-Up Time", Human Performance,* 10, ss. 85-97.

Organ, D. (1998). *Organizational Citizenship Behavior: The Good Soldier Syndrome, Lexington Books,* Lexington.

Ortner, S. B. (1973). *"On key symbols" , American Anthropologist,* 75, ss.1336–1345.

Osbert-Pociecha, G. (2011). *Zdolność do zmian jako siła sprawcza elastyczności,* Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.

Ölçüm Çetin, M., (2004) *Örgütsel Vatandaşlık Davranışı,* Nobel Dağıtım, Ankara.

Özçelik, F. (2008). *Örgütsel Sosyalleşmenin Örgütsel Bağlılığa Etkisi: Bir Uygulama.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Özdemir, B. (2006). *"Örgütsel Öğrenme, Çevre ve Örgütsel Performans İlişkisi: Otel Yöneticilerinin Algılamaları Üzerine Bir Araştırma",* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdevecioğlu, M. (2003). *Algılanan örgütsel adaletin bireylerarası saldırgan davranışlar üzerindeki etkilerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma.* Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21,ss.79-98.

Özgen, H. ve Yalçın, A. (2010). *İnsan kaynakları yönetimi: Stratejik bir yaklaşım.* Nobel Kitabevi. İstanbul.

Özgen, M. K. (2013). *Farabi felsefesinde bilgi ve terapi: Bilginin iyileştirici gücü.* Bilimname, 25(2), ss.134-157.

Özmen, Ö., Arbak, Y. ve Özer, S. (2007). *Adalete Verilen Değerin AdaletAlgıları Üzerindeki Etkisinin Sorgulanmasına İlişkin Bir Araştırma.* Ege Akademik Bakış, 7(1),ss.17-33.

Pajares, F. (1997). *Current Directions in Self- efficacy Research. Advances in Motivation and Achievement,* 10, ss.2-47.

Paıne, Scott, C. (2007). *The Relationship Among Interpersonal and Organizational Trust and Organizational Commitment.* Doctoral dissertation. San Diego Alliant International University.

Pargament, K. I. and Rye, M.S. (1998). *"Forgiveness as a method of religious coping" , in E. L. Worthington (ed.) Dimensions of Forgiveness: Psychological Research and Theological Perspectives* (pp. 57–79). Philadelphia: TempletonFoundation Press.

Park, N., and Peterson, C.M. (2003). *Virtues and organizations. In K.S. Cameron, J.E. Dutton, & R.E. Quinn (Eds.),Positive organizational scholarship: Foundations of a new discipline* (pp. 32–49). San Francisco: Berrett Koehler.

Payne, R. L. (2001). *'Measuring emotions at work', in R.L. Payne and C.L. Cooper* (eds) Emotions at Work (pp. 106–136). Chichester: Wiley & Sons.

Perechuda, K., Stosık A., Pacholskı, L. and Trzcıelińskı, S. (Eds.) (2003). *"Zarządzanie wiedzą w organizacjach entraprenerskich", in: Koncepcje zarządzania przedsiębi-*

orstwemw otoczeniu burzliwym i nieprzewidywalnym, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań.

Perrewé, P. L., Zellars, K. L., Ferris, G. R., Rossi, A. M., Kacmar, C. J. and Ralston, D. A.(2004). *"Neutralizing job stressors: Political skill as an antidote to the dysfunctionalconsequences of role conflict stressors", Academy of Management Journal,* 47,ss.143–154.

Perrewé, P. L. and Nelson, D. L. (2004). *'Gender and career success: The facilitative role of political skill', Organizational Dynamics,* 33,ss.364–379.

Perrewé, P. L., Zellars, K. L., Rossı, A. M., Ferrıs, G. R., Kacmar, C. J., Lıu, Y., Zınko, R.and Hochwarter, W. A. (2005). *"Political skill: An antidote in the role overload – strain relationship", Journal of Occupational Health Psychology,* 10, ss.237–255.

Peterson, S. J. and Luthans, F.(2003). *The positive impact and development of hopeful leader. Leadership and Organzation Development Journal,* 24, ss.27-33.

Peterson, C. M. and Seligman, M.E.P. (2003). *Positive organizational studies: Lessons from positive psychology, Positive organizational scholarship: Foundations of a new discipline.* (Edt: K. S. Cameron, J. E. Dutton & R. E. Quinn). San Francisco: Berrett-Koehler. ss. 13–25.

Peterson, C. and Seligman, M.E.P. (2004). *Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification.* Washington, DC: American Psychological Association and Oxford University Press.

Pfeffer, J. (1981). *'Management as symbolic action: The creation and maintenance of organizational paradigms',* Research in Organizational Behavior, 3, ss.2–54.

Pfeffer, J. (2010). *Building sustainable organizations: The human factor. Academy of Management Perspectives,*8, ss.32-49

Pillai, R. and Williams, E. A. (1996). *Performance beyond Expectations? A study of Transformational Leadership, Fairness Perceptions, Job Satisfaction, Commitment, Trust, and Organizational Citizienship Behavior.* The National Academy of Management Metting, Cincinnati, OH.

Plunkett, W. R. and Attner, R. F. (1992). *Introduction to Management.* 4th Edition, Boston: PWS-KENT Publishing Company.

Podsakoff, P. M. (2000). *Organizational citizenship behaviors: a critical review of the theoretical and empirical literature and suggestions for future research. Journal of Management,* 26 (3), ss.514-562.

Podsakoff, Nathan P., Blume, Brian D., Whiting, Steven W. and Philip M. (2009). *"Individual-and Organizational-Level Consequences of Organizational Citizenship Behaviors: A Meta-Analysis", Journal of Applied Psychology,* 94:ss.123–144.

Polat, S. ve Celep, C. (2008).*Ortaöğretim Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet, Örgütsel Güven, Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına İlişkin Algıları, Kuramve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* 54, ss. 305-334.

Pratt, M. G., and Ashforth, B. E. (2003). *Fostering meaningfulness in work and at work. In K. S. Cameron, J. E. Dutton, & R. E. Quinn (Eds.), Positive organizational scholarship: Foundations of a new discipline* (pp. 307–329). San Francisco: Berrett-Koehler.

Pratto, F. and John, O. P. (1991). *Automatic vigilance: The attention-grabbing power of negative social information. Journal of Personality and Social Psychology,* 61,ss.382–390.

Powley, E. H. and Cameron, K. S. (2006). *Organizational healing: Lived virtuousness amidst organizational crisis. Journal of Management,* 3,ss.15–31.

Powley, E. H. and Smith, S. N. (2006). *Values and leadership in organizational crisis. In E.D. Hess & K. S. Cameron (Eds.), Leading with values: Positivity, virtue, and high performance* (pp. 193–214). New York: Cambridge University Press.

Powley, E.H. and Piderit, K. (2008). *Tending wounds: Elements of the organizational healing process. Journal of Applied Behavioral Science,* 44(1),ss.136–148.

Punamaki, R. L., Qouta, S., and El-Sarraj, E. (2001). *Resiliency factors predicting psychological adjustment after political violence among Palestinian children. International Journal of Behavioral Development,* 25,ss.253-269.

Puusa, A. and Tolvanen, U. (2006). *"Organizational Idendity and Trust", Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies.* Vol. 11, No. 2, 19-62

Quick, J. C., Quick, J. D., Nelson, D. L. and Hurrell, J. J. (2000). *Preventive Stress Management in Organizations*. Washington, DC: American Psychological Association.

Quick, J. C., Tetrick, L., Adkins, J. A. and Klunder, C. (2003). *"Occupational health psychology", in I. Weiner (ed.) Comprehensive Handbook of Psychology* (pp. 567–588). New York: John Wiley & Sons, Inc.

Quick, J. C., Saleh, K. J., Sime, W. E., Martin, W., Cooper, C. L., Quick, J. D. and Mont, M. A. (2006). *"Stress management skills for strong leadership: Is it worth dying for" , Journal of Bone & Joint Surgery,* 88 (1),ss.215–227.

Quick, J. D., Horn, R. S. and Quick, J. C. (1987). *"Health consequences of stress", Journal of Organizational Behavior Management,* 8, ss.17–33.

Quinn, R. E. (1996). *Deep Change.* San Francisco: Jossey-Bass.

Quinn, R. E. and Dutton, J. (2005). *'Coordination as energy in conversation: A process theory of organizing', Academy of Management Review,* 30, ss.35–55.

Reade, C. (2001). *Antecedents of organizational identification in multinational corporations: Fostering psychological attachment to the local subsidiary and the global organization. Journal of Human Resource Management,*12(8),ss.1267-1293.

Rego, A., Neuza, R. and Cunha, M. P., (2010). *Perceptions of organizational virtuousness and happiness as predictors of organizational citizenship behaviors. Journal of Business Ethics.*

Reich, J. W. and Zautra, A. J. (2002). *'Arousal and relationship between positive and negative affect: An analysis of the data of Ito, Cacioppo, and Lang (1998)', Motivation and Emotion*, 26, ss.208–221.

Roberts, L. M., Dutton, J. E., Spreitzer, G. M., Heaphy, E. D. and Quinn, R. E. (2005). *Composing the reflected best-self-portrait: Building pathways for becoming extraordinary in work organizations.* Academy of Management Review, 30, ss.713–733.

Roberts, L. M. (2006). *Shifting the lens on organizational life: The added value of positive scholarship.* Academy of Management Review, 31, ss.293–307.

Robey, D., Marie-Claude B. and Gregory M. R.; (2000), *"Information Technology and Organizational Learning: A Review and Assessment of Research",* Accounting Management and Information Technologies, 10(2), ss. 72–170.

Rodgers, W. (2009). *Three Primary Trust Pathways Underlying Ethical Considerations. Journal of Business Ethics,* 91,ss. 73–100.

Rosen, H. Robert and Berger, L. (1992). *The Healthy Company: Eight Strategies to Develop People, Productivity and Profits.* Washington USA: First Tarcher, Perigee Edition. Ross School Of Business, University of Michigan.

ROZKWİTALSKA, M. (2010). *Interakcje międzykulturowe w ujęciu pozytywnego potencjału organizacji", Organizacja i Kierowanie,* No. 4/2012(153), pp. 15 – 97.

Russell, J. A. (1980). *"A circumplex model of affect" , Journal of Personality and Social Psychology,* 39, ss.1163–1175.

Russell, J. A. (2003). *"Core affect and the psychological construction of emotion" ,* Psychological Review, 110, ss.143–175.

Rychlak, J. F. (1966). *Reinforcement value: A suggested idiographic intensity dimension of meaningfulness for personality theorist. Journal of Personality,* 34(3), ss.310–338.

Rychlak, J. F. (1977). *The psychology of rigorous humanism.* New York: Wiley Interscience.

Ryff, C. D. (1989). *"Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being", Journal of Personality and Social Psychology*, 57, ss.1067–1084.

Ryff, C. D. and Singer, B. (1998). *"The contours of positive human healt", Psychological Inquiry,* 9 (1), ss.1–26.

Ryff, C. D. and Singer, B. (2002). *"From social structure to biology: Integrative science in the pursuit of human health and well-being", in C. R. Snyder and E. J. Lopez (eds) Handbook of Positive Pyschology* (pp. 543–558). New York: Oxford University Press.

Salovey, P., Bedell, B. T., Detweiler, J. B., and Mayer, J. D. (2000). *'Current directions in emotional intelligence research', in M. Lewis and J.M. Haviland-Jones (eds) Handbook of Emotions* (2nd edn, pp. 506–522). New York: Guilford.

Salovey, P., Rothman, A. J., Detweiler, J. B. and Steward, W. T. (2000a). '*Emotional states and physical health', American Psychologist,* 55, ss.112–123.

Samancı, G. (2007). *Örgütsel Güven ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı (Tez),* Afyon Kacatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi; Afyonkarahiyar.

Sanders, T. (2005). *The Likeability Factor.* New York: Crown Publishers.

Saygın, Y. (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek, Benlik Saygısı ve Öznel İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Schermerhorn, J. R, R. R., Hunt, J. G. and Osborn, R. N. (2001). *Organizational Behavior,* 7th edn. New York: Wiley.

Scheın, Edgar H. (2004), *Organizational Culture and Leadership,* San Francisco: Jossey-Bass.

Schmidt, F. L. and Hunter, J. E. (1998).*'The validity and utility of selection methods in personnel psychology: Practical and theoretical implications of 85 years ofresearch findings', Psychological Bulletin,* 124, ss.264–277.

Schoenewolf, G. (1990). *'Emotional contagion: Behavioral induction in individuals and groups', Modern Psychoanalysis,* 15, ss.47–63.

Schoenewolf, G. (1990). *Turning Points in Analytic Therapy: The Classic Cases*. London: Jason Aronson Press.

Schnake. M, (1991). *Organizational Citizenship: A Review, Proposed Model and Research Agenda. Human Relations,* 44.

Schwarz, N. and Clore, G. L. (1983). *"Mood, misattribution, and judgments of wellbeing: Informative and directive functions of affective states" , Journal of Personality and Social Psychology*, 45, ss.515–528.

Schwarz, N. (1990). *"Feelings as information: Informational and motivational functions of affective states", in E.T. Higgins and R. Sorrentino (eds) Handbook of Motivation and Cognition,* Volume 2: Foundations of Social Behavior (pp. 529–564). New York: Guilford Press.

Scott, D. (1980), *The Causal Relationship Between Trust and The Assessed Value of Management by Objectives, Journal of Management,* 6(2), ss. 159-170.

Scott, C. R, Corman, S. R., and Cheney, G. (1998). *Development of a structurational model of identification in the organization. Communication Theory,* 8(3), ss.299-332.

Seçgin, S. (2013). *Yükseklisans tezi "Pozitif Örgütsel Davranışın Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Eskişehir Havacılık Sektöründe Yapılan Bir Araştırma,* Anadolu Üniversitesi; Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.24-82.

Seçkin, Z. (2011). "*Örgütsel Bağlılık" Yönetimde Birey ve Örgüt Odaklı Davranışlar,* (Ed.Ö. Yeniçeri – Y. Demirel), Bursa.

Seibert, S. E., Kraimer, M. L. and Liden, R.C. (2001). *'A social capital theory of careersuccess', Academy of Management Journal,* 44, ss.229–239.

Seligman, M.E.P. (1990). *Learned Optimism.* New York: Knopf.

Seligman, M.E.P. (1990). *Learned optimism.* New York: Pocket Books.

Seligman, M. E. P. (1998). *Learned optimism.* New York: Pocket Books

Seligman, M.E.P. and Csikszentmihalyi, M. (2000). '*Positive psychology', American. Psychologist,* 55, ss.6–13.

Seligman, M.E.P., Steen, T. A., Park, N. ve Peterson, C. (2005). *Positive psychology progress empirical validation of interventions. American Psychologist,* 60, ss.411-423.

Selye, H. (1976a). *Stress in Health and Disease.* Boston: Butterworths.

Selye, H. (1976b***).*** *The Stress of Life:* rev edn. New York: McGrawHill.

Semadar, A., Robıns, G. and Ferrıs, G. R. (2006). *"Comparing the effects of multiple social effectiveness constructs on managerial performance" , Journal of Organizational Behavior*, 27, ss.442–464.

Sener, T., (2010). *Hastanelerde Örgütsel Vatandaşlık Davranışı: Bir Alan Araştırması (Tez),* Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilımler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi; Ankara.

Seymen , O., Girgin , G. K., Giritlioğlu , İ. ve Aksu, M. (2009). *İşgörenlerin etkileşim adaleti algılarının örgütsel bağlılıkları üzerindeki etkisinin incelenmesi: Çanakkale ilinde faaliyet gösteren otel işletmelerinde bir araştırma.* 17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 21-23 Mayıs, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Sezgin F. (2005). *"Örgütsel Vatandaşlık Davranışları: Kavramsal Bir Çözümleme ve Okul Açısından Bazı Çıkarımlar", Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Yıl: 2005, 25(1); ss.318–337.

Sharot, T., Riccardi, A. M., Raio, C.M. and Phelps, E. A. (2007). *Neural mechanisms mediating optimism bias.* Nature, 450,ss.103–107.

Shirom A. (2003). *'Feeling vigorous at work? The construct of vigor and the studyof positive affect in organizations', in D. Ganster and P.L. Perrewé (eds) Research in Organizational Stress and Well-being* (Vol. 3, pp.137–164). Greenwich, CT: JAIPress.

Shirom, A. (2004). *"Feeling vigorous at work? The construct of vigor and the study of positive affect in organizations", in D. Ganster and P.L. Perrewé (eds) Research in Organizational Stress and Well-being* (Vol. 3, pp. 136–168). Greenwich, CT: JAI Press.

Shockley-Zabalak, P., Ellis, K. and Cesarıa, R. (2000b). *IABC Research FoundationUnveils New Study on Trust: Highlights from 'Measuring OrganizationalTrust: A Diagnostic Survey and International Indicator',* CommunicationWorld, 17(6), ss.6-8.

Slater, Stanley F. and John C. N. (1995). *"Market Orientation and the Learning Organization", Journal of Marketing,* 59(3), ss. 33–124.

Smith, S. M. (2008). *The impact of structural empowerment on project manager's organizational commitment. Journal of Academy of Business and Economics,* 8(1), ss.173-176.

Snyder, C. R. (2000). *Handbook of hope: Theory, measures, and applications.* California: Academic Press.

Snyder, C. R (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. Psychological Inquiry*, 13, ss. 246-274.*

Snyder, C. R. and Lopez, S. J. (2007). *Positive psychology: the scientific and practical explorations of human strengths.* Sage.

Snyder, T. R. and Lopez, P. J. (2007). *Positive psychology the scientific and practical explorations of human strengths.* California: Sage Publications, Inc.

Somech, A. and Drach-Zahavy, A. (2004). *"Exploring Organizational Citizenship Behaviour from an Organizational Perspective: The Relationship Between Organizational Learning and Organizational Citizenship Behaviour", Journal of Occupational and Organizational Psychology,* 77,ss.283–299.

Sonay, F. (2013). *Örgüsel Bağlılık ve Sağlık Çalışmaları.* Yüksek Lisans Tezi İstanbul.2013

Sonenshein, S., Dutton, J., Grant, A., Spreitzer, G. and Sutcliffe, K. (2006). *"Narrating Growth at Work: Rationalist and Socio-Emotionalist and Logics of Development." Working paper, Center for Positive Organizational Scholarship, Ross School of Business,* University of Michigan.

Spector, P. E. (1986). *"Perceived control by employees: a meta-analysis of studies concerning autono my and participation at work" ,* Human Relations, 39, ss.1003–1017.

Spence, A. M. (1974). *Market Signaling: Informational Transfer in Hiring and Related Screening Processes.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Spreitzer, G. M(1995). *Psychological empowerment in the workplace: Dimensions, measurement, and validation. Academy of Management Journal,* 38(5),ss.1443-1468.

Spreitzer, G. M (1996). *Social structurak characteristics of psychological empowerment. Academy of Management Journal,* 39, ss.482-507.

Spreitzer , G. M., Janasz , S.C. and Quinn , R. E. (1999). *Empowered to Lead: The role of psychological empowerment in leadership. Journal of Organizational Behavior and Human Devision Processes,* 20, ss.514-523.

Spreitzer, G. M., and Sonenshein, S. (2003*). Positive deviance and extraordinary performance. In K. S. Cameron, J. E. Dutton & R. E. Quinn (Eds.), Positive organizational scholarship: Foundations of a new discipline* (pp. 207–225). San Francisco: Berrett-Koehler.

Spreitzer, G. M., Sutcliffe, K., Dutton, J. E., Sonenshein, S. and Grant, A. M.(2005). *"A socially embedded model of thriving at work" ,* Organizational Science,16 (5),ss.535–552.

Spreitzer, G. M. (2007). *Giving peace a chance: Organizational leadership, empowerment, and peace. Journal of Organizational Behavior*,28,ss.1079-1097.

Smadov S. (2006). *İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılık: Özel Sektörde Bir Uygulama*, Dokuz Eylül Üniversitesi(DEÜ), Sosyal Bilimler Enstitüsü (SBE), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (YYLT), İzmir, ss.63.

Smith, Peter A. C. and Paul T. (1999), *"Assensing the Learning Organization: Part 1 - Theoretical Foundations", The Learning Organization,* 6(2), pp. 70–75.

Stajkovic, A. D. and Luthans, F. (1998). *Social cognivite theory and self – efficacy: Going beyond traditional motivational and behavioral approaches. Organizational Dynamics,* 26, ss.63-76.

Stankiewicz, M. J. (Ed.) (2010). *Pozytywny Potencjał Organizacji. Wstęp do użytecznej teorii zarządzania, TNOiK, Dom Organizatora",* Toruń.

Staw, B. M. and Barsade, S. G. (1993). *"Affect and managerial performance: A test of the sadder-but-wiser vs. happier-and-smarter hypotheses" ,* Administrative Science Quarterly, 38, ss.306–329.

Stoner J., Freeman R., Gilbert D. (2001). *Kierowanie,* PWE, Warszawa.

Sutcliffe, K. M., and Vogus, T. J. (2003). *Organizing for resilience. In K. S. Cameron, J. E. Dutton, & R. E. Quinn (Eds.), Positive organizational scholarship: Foundations of a new discipline* (pp. 96–112). San Francisco: Berrett-Koehler.

Takahashi, K. and Watanabe, N. (1997). *The emergence and development of a psychodinamic approach to Japanesemanagerial operations. In search of hidden relationships: the unconscious process of organizational socialization.* İnternet'ten 26.12.2002'de elde edilmiştir. http://www.sba.oakland.edu/ispso/html/takah.html.

Tan, H. H. and Lim, A. (2009). *Trust in Coworkers and Trust in Organizations, The Journal of Psychology,* Volume 143.

Tanner, B. M., (2007). *An Analysis of the Relationships among Job Satisfaction, Organizational Trust, and Organizational Commitment In An Acute Care Hospital,* San Francisco, USA: Faculty of saybrook Graduate School and Research Center 2007.

Tapscott, D. (1998), *Dijital Ekonomi,* Çev.: Ece KOÇ, İstanbul: Koç Sistem Yayınları

Taylor, S. E. (1991). *Asymmetrical effects of positive and negative events: The mobilization-minimization hypothesis. Psychological Bulletin,* 110(1),ss.69.

Taylor, Heather Getha, (2008), *"Learning Indicators and Collaborative Capacity: Applying Action Learning Principles to the U.S. Department of Homeland Security",* Public Administration Quarterly, 32(2).

Therin, F. (2002). *"Organizational Learning and Innovation in High-Tech Small Firms",* Proceedings of the 36th Hawaii International Conference on System Sciences, IEEE Computer Society, 6–9 January, Hawaii.

Thomas, K. W & Velthouse, B. A. (1990). *Cognitive elemnts of empowerment: An "interpretive" model of instrinsic task motivation.* Academy of Management Review, 15, ss.668-683.

Thomson, R. H. (1930). *An experimental study of memory as influenced by feeling tone. Journal of Experimental Psychology,* 13,ss.460–466.

Thoresen, C. E., Harris, A.H. and Luskin, F. (2000). *"Forgiveness and health: An unanswered question", in M.E. McCullough, K.I. Pargament and C. Thoreson, Forgiveness: Theory, Research, and Practice* (pp. 161–188), New York: Guilford.

Tippins, Michael J. and Ravipreet S. S. (2003). *"It Competency and Firm Performance: Is Organizational Learning A Missing Link?", StrategicManagement Journal,* (24), ss. 244-767.

Tüz Vergiliel, M. ve Altıntaş Çınar F. (2001) . *"Psikolojik Sözleşme İhlalleri ve Psikolojik Sözleşme İhlallerinin İşgörenin Davranışlarına Olan Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma",* 9.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, 24-26.

Tokgöz, E. ve Aytemiz Seymen, O. (2013). *Örgütsel Güven, Örgütsel Özdeşleşme ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki: Bir Devlet Hastanesinde Araştırma. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi,*10, ss.38,

Treadway, D. C., Hochwarter, W. A., Ferris, G. R., Kacmar, C. J., Douglas, C., Ammeter, A. P. and Buckley, M. R. (2004). *"Leader political skill and employee reactions" , The Leadership Quarterly,* 15,ss.492–510.

Tschannen, M., M. (2001). *Collaboration and the Need for Trust, Journal of Educational Administration,* 39(4),ss.307-333.

Tsui, Anne S., Pearce, Jone, L., Porter, Lyman, W. and Tripoli, Angela, M. (1997). *"Alternative Approaches to The Employee-Organization Relationship: Does Investment in Employees Pay Off?", Academy of Management Journal,* ss.41

Tiryaki T. (2005). *Örgüt Kültürünün Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkileri,* Dumlupınar Üniversitesi, SBE, YYLT, Kütahya, ss. 92.

Tugade, M. M. and Fredrickson, B. L. (2004). *"Resilient individuals use positive emotions to bounce back from negative emotional experiences" , Journal of Personality and Social Psychology,* 86,ss.322–335.

Turner, N., Barling, J. and Zacharatos, A. (2002). *Positive psychology at work. The handbook of positive psychology.* (Edt: C.R. Snyder & S. J. Lopez). New York: Oxford University Press. pp. ss.713–729.

Tutar, H. (2007).*"Erzurum'da Devlet ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin İşlem Adaleti, İş Tatmini ve Duygusal Bağlılık Durumlarının İncelenmesi",* Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt 12, Sayı:3, s.98-119.

TÜBİTAK (2005), *Oslo Kılavuzu,* http://www.tubitak.gov.tr/destekler /taral/kilavuz.htm, Erişim Tarihi: 14.09.2015

Türkan, Ö. U. (2010). *Üretimde Yalın Dönüşümün Temel Performans Kriterleri. BAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi,* 12 (2), ss.27-39.

Tyler, T. R (1994). *Psychological models of the justice motive: Antecendents of distributive and procedural Justice. Journal of Personality and Social Psychology,* 57(5), ss.849-862.

Unpublished Dissertation. Case Western Reserve University, Cleveland, OH (Dissertation Abstractions International).

Uyguc, N. Cımrın, D. (2004). *DEU Araştırma ve Uygulama Hastanesi Merkez Laboratuarı Çalışanlarının Örgute Bağlılıklarını ve İşten Ayrılma Niyetlerini Etkileyen Faktörler. D.E.U İ.İ.B.F. Dergisi,* 19(1),ss.93-98.

Uygur, A. (2009). *Örgütsel Bağlılık ve İşe Bağlılık,* Ankara.

Vakola, Marıa and Yacıne R. (2000). *"Organisatinal Learning and Innovation in the Construction Industry",* The Learning Organization, 7(4), ss. 72–193.

Van Maanen, J. and Schein, E. H. (1979). *Toward a theory of organizational socialization.* In B. Staw (Ed.),

Van Maanen, J. and Kunda, G. (1989). *"Real feelings: Emotional expression and organizational culture", Research in Organizational Behavior*, 11,ss.45–97.

Wagner, J., Cummings, G., Smith, D. L., Olson, J., anderson, L. and Warren, S. (2010). *"The Relationship between Structural Empowerment and Psychological Empowerment for Nurses: A Systematic Review" Journal of Nursing Management*, 18:ss.447-461.

Wahlstrom, K. L. and Louis, K. S. (2008). *How Teachers Experience Principal Leadership: The Roles of Professional Community, Trust, Efficacy and Shared Responsibility,* Educational Administration Quarterly, Volume 44.

Walls, J. L. and Hoffman, A. J. (2013). *"Exceptional boards: Environmental experience and positive deviance from institutional norms." Journal of Organizational Behavior*, 34, ss. 117–281.

Waterman, A. (1993). *"Two conceptions of happiness: Concepts of personal expressiveness (eudemonia) and hedonic enjoyment", Journal of Personality and Social Psychology,* 64,ss.679–789.

Watson, D. (2002). *"Positive affectivity: The disposition to experience pleasurable emotional states", in C. R. Snyder and S. J. Lopez (eds) Handbook of Positive Psychology* (pp. 108–121). New York: Oxford University Press.

Wee, H. M. and Wu, S. (2009). *Lean supply chain and its effect on product cost and quality: a case studyon Ford Motor Company, Supply Chain Management: An International Journal,*14 (5),ss.337–340.

Weerawardena, J., Aron O. and Craig J. (2006). *"Does Industry Matter? Examining the Role of Industry Structure and Organizational Learning in Innovation and Brand Performance", Journal of Business Research*, (59), ss. 25–56.

Weick, K. E. (2003). *Positive organizing and organizational tragedy. In K. S. Cameron, J.E. Dutton, & R.E. Quinn (Eds.), Positive organizational scholarship: Foundations of a new discipline* (pp. 68–79) San Francisco: Berrett-Koehler.

Weick, K. E. (2006). *The role of values in high-risk organizations. In E. D. Hess & K.S. Cameron. Leading with values: Positivity, virtue, and high performance* (pp. 56–68), New York: Cambridge University Press.

Weiss, H. M. and Cropanzano, R. (1996). *'Affective events theory: Atheoretical discussion of the structure, causes and consequences of affective experiences atwork', Research in Organizational Behavior,* 18, ss.2–75.

Wessman, A. E., and Ricks, D. F. (1966). *Mood and personality.* New York: Holt, Rinehart, & Winston.

Wiener, E. L., Kanki, B. G. and Helmreich, R. L. (1993). *Cockpit Resource Management.* San Diego, CA: Academic Press.

Williams, S. and Cooper, C. L. (1998). *"Measuring occupational stress: Development of the Pressure Management Indicator" , Journal of Occupational Health Psychology,* 3,ss 304–319.

Willmott, H. (2003). *"Renewing Strength: Corporate Culture Revisited"*, Management, 6 (3),Ss.71–85.

Witvliet, C V. O., Ludwig, T. E. and Vander Laan, K. L. (2001). *"Granting forgiveness or harboring grudges: Implications for emotion, physiology, and health",* Psychological Science, 12, ss.115–121.

Wittig, A. S. (2001). *Introduction to psychology.* New York: McGraw-Hill

Wolin, S. and Wolin, S. *Project resilience.* http://www.projectresilience.com (Erişim tarihi: 17.01.2016)

Wright, T. A., Bonett, D. G. and Sweeney, D. A. (1993). *"Mental-health and work performance: Results of a longitudinal field study", Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 66,ss.278–280.

Wright, T.A. and Cropanzano, R.(1998). *"Emotional exhaustion as a predictor of job performance and voluntary turnover", Journal of Applied Psychology*, 83,ss.487–491.

Wright, T. A. and Wright, V.P.(2002). *Organizational researcher values, ethical responsibility, and the committed to-participant research perspective. Journal of Management Inquiry*, 11,ss.175–187.

Wright, T. A. (2003). *Positive organizational behavior: An idea whose time has truly come. Journal of Organizational Behavior*, 24, ss. 435–443.

Wright, T.A.(2003). *"Positive organizational behavior: An idea whose time has truly come" , Journal of Organizational Behavior*, 24,ss.438.

Wyrwicka, M . (2009). *Dyfuzja wiedzy w klastrze , in: Wyrwicka, M.K., Struktury klastrowe i ich funkcjonowanie, Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa,* Poznań.

Yağcı, K. (2007). *"Meyer-Allen Örgütsel Bağlılık Modeli Yaklaşımıyla Otel İşletmelerde İşgören Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma", DEÜ, SBE Dergisi*, C. 9, S. 3, İzmir.

Yakut H. (2012). *Örgütsel Davranışta Kültürler Arası Etik Çalışmaları Üzerine Bir Eleştiri Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 15

Yamaguchi, I. (2009). *Influences Of Organizational Communication Tactics On Trust With Procedural Justice Effects: A Cross-Cultufral Study Between Japanese and American Workers. International Journal OfIntercultural Relations*, 33, ss.23-34.

Yamhure Thompson, L. and Shahen, P.E.(2003). *"Forgiveness in the workplace", in R.C. Giacalone and C.L. Jurkiewicz (eds) Handbook of Spirituality and Organizational Performance* (pp. 407–422). New York: M.E. Sharpe.

Yavuz, A. ve Ark., (2009), *"Ulusal İnovasyon Politikaları ve Kamu Harcamaları: Çeşitli Ülkeler Üzerine Bir Karşılaştırma", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi*, Cilt:14, Sayı:3

Yeo, R., (2002), *"Learning within Organisations: Linking the Theoretical and Emprical Perspectives", Journal of Workplace Learning*, 14(3), pp. 89–172.

Yıldırım, F. (2002). *Çalışma Yaşamında Örgüte Bağlılık ve Örgütsel Adalet İlişkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı, Ankara.

Yıldırım, F.,(2007). *"İş Doyumu ve Örgütsel Adalet İlişkisi", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt:62, Sayı:1, ss.251-277.

Yılmaz, A. ve Atalay, C. G. (2009). *A Theoretical Analyze On The Concept of Trust In Organisational Life, European Journal of Social Sciences*, Volume 8, No 2.

Young, P.T. (1937). *Laughing and weeping, cheerfulness and depression: A study of moods among college students. Journal of Social Psychology*, 8, ss.312–337.

Young, C.A. (2003). *Organizational Socialization: Messages, Meanings and Making Sense. In the Managing Employee Attitudes and Behaviors İnThe Tourism and Hospitality Industry,* Usa: Nova Science Publishers, Inc.ss.288-306.

Yurdakul, A. T., Bayramlık, H. ve Çetin, Ş.(2013). *İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarının Çalışanların Örgüte Duydukları Güvene Etkisi: Örgütsel Adaletin Aracılık Rolü,* 21. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi.

Zalabak, Pamela Shockley, Ellis, Kathleen and Winograd. (2009). *Organizational trust: What It Means, Why It Matters. Organization Development Journal,* (18), 4, ss. 25-57.

Zeffane, R. and Connell, J. (2003). *Trust and HRM in the New Millennium, International Journal of Human Resource Management,* 14(1), ss.4-13.

Zemke, R. (2000). *Can You Manage Trust?, Training,* 37(2), ss.78-82.

Zajonc, R.B. (1968). *Attitudinal effects of mere exposure.* Journal of Personality and Social Psychology, 9, ss.2–29.

Zurcher, L.A. (1982). *"The staging of emotion: A dramaturgical analysis", Symbolic Interaction*, 5, ss.3–24.

0ecd Oecd and The World Bank, (2014) *"Örgüt ve Örgütsel Vatandaşlık",* http://www2.aku.edu.tr/~halilsayli/sayfalar/orgut.doc

Erişim Tarihi 14. 01.2016.

http://www.positivepsychology.org/ Erişim Tarihi 01.03.2016.

http://www.lean.org/WhatsLean/Principles.cfm Erişim Tarihi 14.02.2016

Alper Ekmekcioğlu

SAVAŞIN VİRÜSLERİ
Özel Askeri Şirketler

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 29
ISBN: 978-605-9663-28-1
© 1. Basım, Haziran 2016

SAVAŞIN VİRÜSLERİ *Özel Askeri Şirketler*
Alper Ekmekcioğlu

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ekmekcioğlu, Alper.
Savaşın Virüsleri *Özel Askeri Şirketler/Alper Ekmekçioğlu*
1. Basım, XVIII+260, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-28-1
1. Executive Outcomes 2. Özel Askeri Şirketler 3. Paralı Askerler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.

Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

20. yüzyılın son döneminde Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte yaşanan gelişmeler, geleneksel askeri paradigmalar üzerinde alışılmışın dışında yeni kavramların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu kavramlardan biri olan özel askeri şirketler (ÖAŞ), mevcut orduların gerçekleştirdiği faaliyetlere neoliberal politikaların da desteğiyle talip olmaktadır. Esasında, ilk bakışta paralı askerlik kavramından uzak görünmeyen özel askeri şirketler, faaliyetlerinin yasal olması, borsada işlem gören şirketler oluşturmaları, ordularda görev yapmış tecrübeli personelleri istihdam etmeleri, kimi zaman da holdinglerin bünyesinde faaliyet göstermeleri vb. sebeplerle paralı askerliğin taşıdığı anlamdan oldukça farklılaşmaktadır.

Birleşmiş Milletler'in dünyada meydana gelen savaşları önleme çabalarını önemli oranda sekteye uğratma potansiyeline sahip olan bu sektörü tanımak, askeri strateji ve millî güvenlik tedbirleri açısından oldukça önem taşımaktadır. Dünyadaki değişimlere ayak uyduramayan toplumların geri kalmaya mahkûm olacağı değerlendirildiğinde bu konuyu Türkiye'de ele alacak, merak uyandıracak bir çalışmanın eksikliğinin bu çalışmayla bir nebze de olsa giderilmesi hedeflenmektedir. Devletlerin ve diğer aktörlerin, bu yeni oluşuma karşı tedbir alması ve hâl tarzı belirlemesinin ilk şartı, paralı askerlik ve özel askeri şirket kavramlarının ne ifade ettiğinin anlaşılmasıdır.

Bu çalışmanın amacı, dünyada her geçen gün gelişen bir sektör hâline gelen özel askeri şirketlerin incelemesini gerçekleştirmek ve kamu politikası transferi açısından devletlere ve diğer aktörlere önerilerde bulunmaktır. 21. yüzyılda orduların, faaliyetlerini gerçekleştirirken yeni ve kalıcı bir aktör olan özel askeri şirketleri göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Bu kapsamda, yeni kamu işletmeciliği (YKİ) ve yönetişim yaklaşımları temelinde diğer kamu kurumlarında gerçekleştirilen özel sektörden faydalanma uygulamaları gibi, özel askeri şirketlerin de orduların faaliyet alanlarında kullanımı değerlendirilmektedir.

Çalışma, bu amaca yönelik olarak beş bölümden ve uzman kişilerle gerçekleştirilen bireysel görüşmelerden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, günümüzde ortaya çıkan ÖAŞ'ye temel teşkil eden geçmişteki uygulamalar incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu bölümde, Antik Çağ'dan başlayarak 1960'lı yıllara olan süreçte özellikle paralı askerlik kavramı anlatılmış ve örnekleri verilmiştir. İkinci bölümde, paralı askerlik ile ÖAŞ'nin farklılığı, bu sektörün ortaya çıkış nedenleri anlatılmış ve bu sektörün faaliyetlerinin türlerine göre sınıflandırması yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise önceki bölümde yapılan sınıflandırmaya göre; askeri tedarik şirketleri, askeri danışmanlık şirketleri, askeri hizmet destek şirketleri ve özel güvenlik şirketleri örneklerle açıklanmış-

tır. Dördüncü bölümde, ÖAŞ ile ilgili aktörler değerlendirilmiştir. Bu kapsamda aktörler şu şekilde incelenmiştir:

- Devletler, sektöre yönelik uygulamaları ve düzenlemeleri
- Şirketler, hizmet alan şirketler (çok uluslu şirketler) ve hizmet veren şirketler olarak ikiye ayrılarak uygulamaları ve lobi kuruluşları
- Hükûmet dışı örgütler, çekinceleri ve uygulamaları
- Uluslararası aktörler, uygulamaları, sektörün faaliyetlerini kontrol altına almaya yönelik çalışmaları ve uluslararası mutabakatlar bakımından değerlendirilmiştir.

Beşinci bölümde, sektörün etkinliğinin belirlenmesi açısından; siyasi maliyet, ulusal güvenlik, ekonomik maliyet, ahlakilik/yasallık ve SWOT analizi başlıkları altında değerlendirmeler yapılmıştır. Sonuç bölümünde; aktörlere öneriler sunulmuş, sektörün faaliyetleri bakımından Türkiye'nin durumu ortaya çıkarılmış ve Türkiye'ye yönelik önerilerde bulunulmuştur. Yapılan mülakatların içeriği de çalışmanın ilgili kısımlarında aktarılmıştır. Son olarak, çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Devamlı değişim ve gelişim hâlinde bulunan dünyamıza uyum sağlayamayan devletlerin çağın gerisinde kalmaları kaçınılmazdır. Güçlü devletler, 20. yüzyılda meydana gelen I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında, devletler arasındaki sorunları diyalogla çözme eğilimini başlatmıştı. Aynı devletler, Soğuk Savaş sonrasında (20. yüzyıl sonu ve 21. yüzyılın ilk çeyreğinde) Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında diyalog sürecini devam ettirirken; bir yandan da çeşitli yollarla kendi politikalarını amaçlarına göre yönlendirme gayretleri içerisindedir. Güçlü devletlerin, bir yandan dünyaya sevgi ve barış dili ile hitap ederken, diğer yandan kendilerini sorumluluk altına sokmadan, çeşitli aktörlerle vekâlet savaşlarını nasıl yürüttüklerini anlamak gerekmektedir. Private Security Database (PSD) verilerine göre, 1990-2007 yılları arasında, vekâlet savaşlarının aktörlerinden biri olan özel askeri şirketlerin, dünyada gerçekleştirilen askeri müdahalelerin yaklaşık %60'ında yer aldığı gerçeği apaçık ortadadır. Çalışma, özel askeri şirketler hakkında bir hükme varmak yerine, bu sektörü incelemek ve Türkiye'de karar vericilerin ilgisine sunmaya ve dikkatini çekmeye yöneliktir.

Çalışmalarım esnasında yardımcı olan ve çok yoğun iş temposuna rağmen bana zaman ayırıp yol gösteren çok değerli Sayın Prof. Dr. Mete Yıldız'a; çalışmam konusunda beni sabır taşı misali dinleyen, her kelimesini okuyarak görüşlerini bildiren, teşvik eden ve desteğini bir an olsun esirgemeyen Sayın Sakine Tama'ya; yaratıcı öneriler sunan Sayın Kübra Çoban'a desteğini esirgemeyen ve benim için her an endişelenen çok değerli kardeşim Ayfer Ekmekcioğlu Atay'a; varlıkları ve sevgileri ile her zaman bana güç veren çok değerli aileme saygılarımı ve şükranlarımı sunuyorum.

Alper Ekmekcioğlu

Ankara, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
KISALTMALAR ..... **xiii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xv**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xvii**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM

ASKERLİKTE ÖZELLEŞTİRMENİN TARİHİ

1.1. ANTİK VE ORTA ÇAĞ 9
1.1.1. Antik Çağ 9
1.1.2. Orta Çağ 11
1.1.2.1. Serbest Şirketler 13
1.1.2.2. Condotta 15
1.1.2.3. İsviçreliler ve Alman Landsknechtler 16
1.2. 17. YÜZYILDAN 21. YÜZYILIN BAŞINA 18
1.2.1. 17. ve 18. Yüzyılda Devlet Orduları 19
1.2.2. 17. ve 18. Yüzyılda Devlet Dışındaki Özel Askeri Girişimler (Charter Companies) 26
1.2.3. 19. Yüzyıldan 21. Yüzyılın Başına Kiralık Ordular 30

2. BÖLÜM

21. YÜZYILDA ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN ÖZELLİKLERİ VE SINIFLANDIRILMASI

2.1. PARALI ASKERLİK VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER 35
2.1.1. Paralı Askerliğin Günümüzdeki Tanımı 35
2.1.2. Özel Askeri Şirketleri Tanımlamak 38
2.2. 20. YÜZYILIN SONUNDA ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN TEKRAR ORTAYA ÇIKIŞI 45
2.2.1. Güvenlik Boşluğu: Soğuk Savaş Sonrası Arz Talep Değişiklikleri 45
2.2.1.1. Açığa Çıkan Çatışmalar 46
2.2.1.2. Devlet Dışı Güçlerin Şiddete Başvurmasındaki Artış 47
2.2.1.3. Piyasadaki Asker Fazlalığı 47

2.2.1.4. Piyasadaki Silah Bolluğu 48
2.2.1.5. Yerel İktidarların Başarısızlığı 49
2.2.1.6. Yerel Askeri Etkisizlik 50
2.2.1.7. Büyük Güçlerde Çatışmalara ve Savaşlara Müdahale Etmeye Yönelik İsteksizlik 51
2.2.1.8. Uluslararası Kuruluşların Yetersizliği 53
2.2.2. Savaşın Doğasındaki Değişimler 56
2.2.2.1. Devlet Dışı Aktörleri Yetkilendirme 56
2.2.2.2. Teknolojik Gelişmelerin Etkisi 59
2.2.2.3. Dış Kaynak Kullanımı ile Gelen Sivilleşme 60
2.2.2.4. Çatışmalara Suç Örgütlerinin Neden Olması 61
2.2.3. Özelleştirmenin Gücü ve Gücün Özelleştirilmesi 62
2.2.3.1. Özelleştirme Devrimi 64
2.2.3.2. Özel Güvenlik 67
2.2.3.3. Özel Sektörün Zaferi ve Kamu Sektörünün Çöküşü 68
2.3. ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN SINIFLANDIRILMASI 69
2.3.1. Hizmet Spektrumu 70
2.3.2. Geleneksel Tipolojik Model 72
2.3.3. Diğer Modeller 74

3. BÖLÜM

ÖZEL ASKERİ ŞİRKET TÜRLERİNİN ÖRNEKLERLE AÇIKLANMASI

3.1. ASKERİ HİZMET TEDARİKÇİSİ ŞİRKETLER 77
3.1.1. Hizmet Türleri 78
3.1.2. Şeffaflık 78
3.1.3. Şemsiye Şirketler 79
3.1.4. Örnek: Sierra Leone 82
3.1.4.1. Örnek 1.1: Gurka Güvenlik Şirketi (Gurkha Security Guards) 82
3.1.4.2. Örnek 1.2: Executive Outcomes 83
3.1.4.3. Örnek 1.3: Sandline International 85
3.2. ASKERİ DANIŞMANLIK ŞİRKETLERİ 87
3.2.1. Faaliyet Gösterdikleri Yerler 88
3.2.2. Tercih Edilme Nedenleri 89

3.2.3. Örnek: Military Professional Resources Incorporated (MPRI) 90
3.3. ASKERİ DESTEK ŞİRKETLERİ..... 96
3.3.1. Faaliyet Gösterdikleri Alanlar ve Yerler..... 97
3.3.2. Örnek: KBR/Halliburton..... 100
3.4. ÖZEL GÜVENLİK ŞİRKETLERİ 108
3.4.1. Sınıflandırılması 108
3.4.2. Irak..... 109
3.4.3. Güneydoğu Asya..... 112
3.4.4. Cezaevleri 114

4. BÖLÜM

İÇ VE DIŞ POLİTİKADA ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER İLE İLGİLİ AKTÖRLER

4.1. DEVLETLER..... 116
4.1.1. ABD..... 116
4.1.1.1. Roller ve Misyonlar Komisyonu 116
4.1.1.2. Uluslararası Silah Akışını Düzenleme (ITAR) 118
4.1.1.3. Davalar ve Yaptırımlar 121
4.1.2. Güney Afrika..... 122
4.1.2.1. Düzenleme Yapılmasını Gerektiren Sebepler 123
4.1.2.2. Yabancı Askeri Yardımın Düzenlenmesi Yasası 124
4.1.2.3. Paralı Askerlik Faaliyetinin Yasaklanması ve Silahlı Çatışmaların Olduğu Ülkedeki Faaliyetlerin Düzenlenmesi Beyannamesi..... 126
4.1.3. İngiltere 127
4.1.3.1. Savunma İhracatı Hizmetleri Dairesi 128
4.1.3.2. Yeşil Kitap 129
4.2. ÖZEL ŞİRKETLER..... 130
4.2.1. Hizmet Verenler 130
4.2.1.1. ABD..... 130
4.2.1.2. Güney Afrika..... 131
4.2.1.3. İngiltere 132
4.2.2. Hizmet Alanlar..... 133
4.3. HÜKÛMET DIŞI ÖRGÜTLER..... 135
4.3.1. Lobi Kuruluşları..... 135

4.3.1.1. Uluslararası İstikrar Operasyonları Derneği (ISOA) 136
4.3.1.2. İngiliz Özel Güvenlik Şirketleri Derneği (BAPSC) 136
4.3.2. Eleştiren ve Takip Eden Kuruluşlar 137
4.3.3. Hizmet Alan Kuruluşlar 141
4.4. ULUSLARARASI AKTÖRLER 143
4.4.1. Birleşmiş Milletler (BM) 144
4.4.1.1. Özel Askeri Şirketler ile İlgili Birimler ve Düzenleme Çalışmaları 144
4.4.1.2. Özel Askeri Şirketlerin Faaliyetlerde Kullanılması 145
4.4.2. Uluslararası Mutabakatlar 146
4.4.2.1. Montrö Belgesi 146
4.4.2.2. Özel Güvenlik Hizmeti Sağlayıcıları İçin Uluslararası Davranış Yasası (ICoC) 147
4.4.2.3. ANSI/ASIS Standartları 147
4.4.2.4. Güvenlik ve İnsan Hakları Üzerine Gönüllü Prensipler 148
4.4.3. Bölgesel Aktörler 148

5. BÖLÜM

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN ETKİNLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. SİYASİ MALİYET 151
5.1.1. Başarısız ve Çökmüş Devletler 151
5.1.1.1. Başarısız Devletin Başka Ülkede Kurulmuş Özel Askeri Şirketleri Kendi Devleti Yararına Kiralaması 152
5.1.1.2. Başarısız Olmayan Devletin Kendi Özel Askeri Şirketlerini Başarısız Devletlerde Kendi Devleti Yararına Kiralaması 158
5.1.1.3. Hükûmet Dışı Örgütün ve Şirketin Özel Askeri Şirketleri Başarısız Devletlerde Kendi Kuruluşu Yararına Kiralaması 162
5.1.2. Asil-Vekil Yaklaşımı 164
5.1.3. Zayiat 165
5.1.4. Siyasi ve İşlevsel Kontrol 168
5.2. ULUSAL GÜVENLİK 173
5.2.1. Sosyal Kontrol 173
5.2.2. Lojistik 176
5.2.3. Yedek Askeri Yapı (Seferberlik Durumu) 178
5.2.4. Üs Bölgesi, Konvoy ve Personel Koruması 178

5.2.5. Cezaevleri 180
5.3. EKONOMİK MALİYET 180
5.3.1. İşlem Maliyeti 181
5.3.2. Pazarın Yapısı 182
5.3.2.1. Askeri Tedarik Şirketleri 183
5.3.2.1.1. Rakipler Arasındaki Mücadele 183
5.3.2.1.2. Yeni Rakip Girişi Tehdidi 184
5.3.2.1.3. Müşterilerin Pazarlık Gücü 185
5.3.2.1.4. Tedarikçilerin Pazara Hâkimiyeti 185
5.3.2.1.5. İkame Tehdidi 186
5.3.2.2. Askeri Danışmanlık Şirketleri 187
5.3.2.2.1. Rakipler Arasındaki Mücadele 187
5.3.2.2.2. Yeni Rakip Giriş Tehdidi 188
5.3.2.2.3. Müşterilerin Pazarlık Gücü 188
5.3.2.2.4.Tedarikçilerin Pazara Hâkimiyeti 189
5.3.2.2.5. İkame Tehdidi 189
5.3.2.3. Askeri Destek Şirketleri 189
5.3.2.3.1. Rakipler Arasındaki Mücadele 190
5.3.2.3.2. Yeni Rakip Giriş Tehdidi 191
5.3.2.3.3. Müşterilerin Pazarlık Gücü 191
5.3.2.3.4. Tedarikçilerin Pazara Hâkimiyeti 192
5.3.2.3.5. İkame Tehdidi 192
5.3.2.4. Özel Güvenlik Şirketleri 193
5.3.2.4.1. Rakipler Arasındaki Mücadele 193
5.3.2.4.2. Yeni Rakip Giriş Tehdidi 194
5.3.2.4.3. Müşterilerin Pazarlık Gücü 194
5.3.2.4.4. Tedarikçilerin Pazara Hâkimiyeti 195
5.3.2.4.5. İkame Tehdidi 195
5.3.3. İstihdam Yaratma 196
5.4. AHLAKİLİK ve YASALLIK 196
5.4.1. Davranış Kuralları 196
5.4.2. Düzenlemeler 197

5.4.2.1. Uluslararası Düzenlemeler 198
5.4.2.2. Ulusal Düzenlemeler 199
5.4.2.3. Sektör İçindeki Düzenlemeler 200
5.4.2.4. Piyasa Düzenlemeleri 201
5.5. SWOT ANALİZİ 202
5.5.1. Askeri Tedarik Şirketleri 203
5.5.1.1. Güçlü Yönler 203
5.5.1.2. Zayıf Yönler 203
5.5.1.3. Fırsatlar 204
5.5.1.4. Tehditler 204
5.5.2. Askeri Danışmanlık Şirketleri 205
5.5.2.1. Güçlü Yönler 205
5.5.2.2. Zayıf Yönler 206
5.5.2.3. Fırsatlar 206
5.5.2.4. Tehditler 207
5.5.3. Askeri Destek Şirketleri 208
5.5.3.1. Güçlü Yönler 208
5.5.3.2. Zayıf Yönler 209
5.5.3.3. Fırsatlar 209
5.5.3.4. Tehditler 209
5.5.4. Özel Güvenlik Şirketleri 210
5.5.4.1. Güçlü Yönler 210
5.5.4.2. Zayıf Yönler 210
5.5.4.3. Fırsatlar 210
5.5.4.4. Tehditler 211
SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME 213
1. DEVLETLER İÇİN ÖNERİLER 213
1.1. ÖAŞ Hakkında Düzenlemesi Bulunmayan Devletler İçin Öneriler 213
1.1.1. Dış Politika 214
1.1.2. Düzenleme 214
1.1.3. Sözleşme 216
1.1.4. Ordular 217

1.1.5. Etik Kurallar ve Yasallık 218
1.2. Türkiye'deki Durum ve Türkiye İçin Öneriler 219
1.2.1. Dış Politika 220
1.2.2. İç Politika ve Savunma Reformu Raporu 222
1.2.3. Özel Güvenlik Şirketi Altyapısı Kurma Çalışmaları 228
1.2.4. Türkiye'deki İlk Özel Askeri Şirket 228
2. ŞİRKETLER, HÜKÛMET DIŞI KURULUŞLAR VE BM İÇİN ÖNERİLER 230
2.1. Hizmet Veren Şirketler İçin Öneriler 230
2.2. Hizmet Alan Şirketler İçin Öneriler 232
2.3. Eleştiren Hükûmet Dışı Kuruluşlar İçin Öneriler 233
2.4. Hizmet Alan Hükûmet Dışı Kuruluşlar İçin Öneriler 234
2.5. Birleşmiş Milletler (BM) İçin Öneriler 235
3. GENEL DEĞERLENDİRME 236
KAYNAKÇA 243
EKLER 257
EK-1: MÜLAKAT SORULARI 257
EK-2: MÜLAKAT SORULARI 258
EK-3: MÜLAKAT YAPILAN KİŞİLERİN LİSTESİ 259
EK-4: MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞINA DİLEKÇE 260

KAYNAKÇA

ABD Anayasası I Maddesi 8. Fıkra (2015). Kasım 26, 2015 tarihinde http://www. archives.gov/exhibits/charters/constitution_transcript.html adresinden alındı.

ABD Çalışma Bakanlığı (2015). Kasım 27, 2015 tarihinde http://www.dol.gov/ owcp/ dlhwc/lsdbareports.htm adresinden alındı.

ABD Dış İlişkiler Yasası 120. Bölüm. Kasım 9, 2015 tarihinde http://www.ecfr.gov/ cgi-bin/textidx?SID=86008bdffd1fb2e79cc5df41a180750a&node=22:1.0.1.13.57&rgn=div5 adresinden alındı.

ABD Kongresi (2001). September 11 Marque and Reprisal Act of 2001. Bill Text 107th Congress (2001-2002) H.R.3076.IH. Kasım 30, 2015 tarihinde http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/ z?c107:H.R.+3076:_blank adresinden alındı.

ABD Savunma Bakanlığı (1995). Roles and Missions Commission (1995). Eylül 20, 2015 tarihinde http://fas.org/man/docs/corm95/di1062.html adresinden alındı.

ABD Savunma Bakanlığı Kontratları. Kasım 11, 2015 tarihinde http:// www.defense.gov/News/Contracts/Contract-View/Article/606011 adresinden alındı.

ABD Savunma ve Dışişleri Bakanlıkları Arasındaki Bildiri (2007). Memorandum of Agreement Between The Department of Defense and Department of State on USG Private Security Contractors.

Adebajo**,** A. (2002). Building Peace in West Africa: Liberia, Sierra Leone and Guinea-Bissau. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Aksan, V. (1999). Locating the Ottomans Among the Early Modern Empires. Journal of Early Modern History, 3(2).

Al Jazeera (2015, Aralık 12). Irak'tan BM'ye Mektup: Türk Askeri Irak Topraklarından Çıksın (2015). Kasım 25, 2015 tarihinde http://www.hurriyet.com.tr/iraktan-bmye-mektup-turk-askeri-topraklarimizdan-ciksin-40026028 adresinden alındı.

Amnesty International (2013). Irak: A Decade of Abuses. Kasım 11, 2015 tarihinde https://www.amnestyusa.org/sites/default/files/mde140012013en.pdf adresinden alındı.

Anderson, G. ve Tollison, R. D. (1983). Apologiae for Chartered Monopolies in Foreign Trade. 1600-1800: History of Political Economy, 15, 549-566.

ASIS International (2013). PSC Standartlar Serisi. Ekim 8, 2015 tarihinde https://www.asisonline.org/Standards-Guidelines/Standards/Pages/PSC-Series-of-Standards.aspx adresinden alındı.

Avant, D. (2005). The Market for Force: The Consequences of Privatizing Security. Edinburgh: Cambridge University Press.

BAPSC (2015). Eylül 27, 2015 tarihinde http://www.bapsc.org.uk/membership.html adresinden alındı.

Baker, D. ve Pattison, J. (2013). Mercenaries and Private Military Companies. International Encyclopedia of Ethics, New Jersey: Blackwell Publishing Ltd. Ağustos 20, 2015 tarihinde http://www.jamespattison.co.uk/papers/Finished%20work%20files/D%20Baker%20and%20J%20Pattison%20(2012)%20Mercanaries%20and%20Private%20Military%20Companies.pdf adresinden alındı.

Ballard, K. M. (2007). The Privatization of Military Affairs: A Historical Look into the Evolution of the Private Military Industry. Thomas Jager (Ed.) ve Gerhard Kümmel (Ed.), Private Military and Securtity Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects, (37-55). Wlesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Barkey, K. (1994). Bandits and Bureucrats: The Ottaman Route to Centralization. New York: Cornell University Press.

Belasco, A. (2009). Troop Levels in the Afghan and Iraq Wars, FY2001-FY2012: Cost and Other Potential Issues. Washington: Congressional Research Service.

Benner, D. (2014). Letters of Marque and Reprisal: An Introduction. Kasım 27, 2015 tarihinde http://tenthamendmentcenter.com/2014/04/09/letters-of-marque-and-reprisal-an-introduction/ adresinden alındı.

Bergner, D. (2001, Ağustos 14). The Other Army. New York Times Magazine. Aralık 5, 2015 tarihinde http://www.nytimes.com/2005/08/14/magazine/the-other-army.html?_r=0 adresinden alındı.

Beyani, C. ve Lilly, D. (2001). Regulating Private Military Companies. London: International Alert.

Binder, M. (2007). Norms versus Nationality: Why Democrasies Use Private Military Companies in Civil Wars. Thomas Jager (Ed.) ve Gerhard Kümmel (Ed.), Private Military and Securtity Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects (307-320). Wlesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Büyükakça, M. Ç. (2007). Ottaman Army In Eighteenth Century War and Military Reform In The Eastern European Contest. Ankara: ODTÜ.

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (2015). BM Paralı Askerler Çalışma Grubu Uluslararası Standartlar. Aralık 2, 2015 tarihinde http://www.ohchr.org/EN/ Issues/ Mercenaries/WGMercenaries/Pages/InternationalStandards.aspx adresinden alındı.

BM Güvenlik Konseyi Paralı Askerler Çalışma Grubu (2015). Ekim 5, 2015 tarihinde http://www.ohchr.org/EN/Issues/Mercenaries/WGMercenaries/Pages/WGMercenariesIndex.aspx. adresinden alındı.

BM Güvenlik Konseyi Paralı Askerler Çalışma Grubu (2015). Uluslararası Düzenlemeler. Ekim 10, 2015 tarihinde http://psm.du.edu/ international_regulation/ un_initiatives/human_rights_council_and_general_assembly/wg_on_mercenaries.html adresinden alındı.

BM Güvenlik Konseyi Paralı Askerler Çalışma Grubu. ÖAŞ Hakkında Ulusal Düzenleme Çalışmaları (2015). Kasım 30 tarihinde http://www.ohchr.org/ EN/ Issues/Mercenaries/WGMercenaries/Pages/NationalLegislationStudies.aspx adresinden alındı.

Brabant, K. Humanitarian Action and Private Security Companies. London: International Alert.

Branovic, Z. (2011). Privatization of Security in Failing States-A Quantitative Assessment. Cenova: DCAF.

Campbell, J. (2015). More on Nigeria's South African Mercenaries.Aralık 10, 2015 tarihinde http://blogs.cfr.org/campbell/2015/05/13/more-on-nigerias-south-african-mercenaries/ adresinden alındı.

Cancian, M. (2008). Contractors: The New Element of Military Force Structure. Pensilvanya: Parameters.

Carlos, A. ve Nicholas, C. (1996). Giants of an Earlier Capitalism: The Chartered Trading Companies as Modern Multinationals. Douglas A. Erwin (Ed.), Trade in The Premodern Era, 1400-1700, 1(98-117), Cheltenham: Edward Elgar.

Cezar, M. (1965). Osmanlı Tarihinde Levendler, İstanbul: İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi.

Cezar, M. (2012). Osmanlı Tarihinde Levendler, Ankara: Türk Tarih Kurumu

Center For Systemic Peace (2015). Kasım 25, 2015 tarihinde http://www. systemic peace.org/conflicttrends.html adresinden alındı.

Chatterjee, P. (2009). Halliburton's Army: How a Well-Connected Texas Oil Company Revolutionized the America Makes War. New York: Nations Books.

Cilliers, J. ve Douglas, I. (1999). The Military as Business-Military Professiona Resources, Incorporated. Jakkie Cilliers (Ed.) ve Peggy Mason (Ed.), Peace, Profit or Plunder?: The Privatisation of Security in War-Torn African Societies (111-122).

Cleaver, G. (2001). Sierra Leone: A Victim of Intervention. Oliver Furley (Ed.) ve Roy May (Ed.), African Interventionist States. Aldershot: Ashgate, 211-227.

Clemmitt, M. (2012). Privatizing The Military. CQ Research, 22(25), 600-620.

Clenton, B. (2007). Digest: KBR is Officially Out on Its Own. Ekim 10, 2015 tarihinde http://www.chron.com/business/article/Digest-KBR-is-officially-out-on-its-own-1816218.php adresinden alındı.

Coalition Provisional Authority (2003). Order Number 17. Aralık 12, 2015 tarihinde http://www.usace.army.mil/Portals/2/docs/COALITION_PROVISIONAL.pdf adresinden alındı.

Coker, C. (1999). Outsourcing War. Cambridge Review of International Affairs (13-1): 95-113.

Coker, C. (2001). Outsourcing War. Daphne Josselin (Ed.) ve William Wallace (Ed.), Non-State Actors in World Politics. New York: Palgrave, 189-202.

Commission On Wartime Contracting (2011). Kasım 20, 2015 tarihinde http:// cybercemetery.unt.edu/archive/cwc/20110929213815/http://www.wartimecontracting.gov/ adresinden alındı.

Conachy, J. (2004). Private Military Companies In Iraq: Profiting From Colonialism. Mayıs 23, 2015 tarihinde https://www.wsws.org/en/articles/2004/05/pmcs-m03.html adresinden alındı.

Congressional Budget Office (2008). Contractors in Iraq. Kasım 22, 2015 tarihinde https://www.cbo.gov/publication/24822 adresinden alındı.

Congressional Budget Office (2008). Contractors' Support of U.S. Operations in Iraq. Washington: Congress of US.

Control PMSC Coalition (2015). Eylül 22, 2015 tarihinde http://controlpmsc.org/ declaration-on-private-military-and-security-companies/ adresinden alındı.

Corvisier, A. (1994). A Dictionary of Military History and Art of War. Cambridge: Blackwell.

Creveld, M. (1991). The Transformation of War. New York: The Free Press.

Cummins, H. (2002). Perception and Profit: Understanding Commercial Military and Security Service Provision. The University of Birmingham, The Centre for Studies in Security and Diplomacy.

Çelik, A. (2011). Özel Güvenlik Şirketleri ve Savaşın Özelleştirilmesi. Aralık 12, 2015 tarihinde http://www.tuicakademi.org/ozel-guvenlik-sirketleri-ve-savasin-ozellestirilmesi/ adresinden alındı.

Çetin, Ç. (2015, Ağustos 31). Terörle Mücadelede Yeni Dönem: Başlarına 4 Milyon Ödül Kondu. Yeni Şafak. Aralık 19, 2015 tarihinde http://www.yenisafak.com/gundem/terorle-mucadelede-yeni-donem-baslarina-4-milyon-odul-konuldu-2237798 adresinden alındı.

Data On Armed Conflict And Security (2015). Aralık 10, 2015 tarihinde http://www.conflict-data.org/psd/index.html adresinden alındı.

Data On Armed Conflict And Security (2015). Private Security Data. Kasım 25, 2015 tarihinde http://www.conflict-data.org/psd/Data_Download/index.html adresinden alındı.

Davenport, C. (2004). Unit Involved in Scandal Returns to US. Washington Post. Aralık 12, 2015 tarihinde http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A35404-2004Aug2.html adresinden alındı.

DeBruyne, N. F. ve Lenand, A. (2015). American War and Military Operations Casualties: Lists and Statistics. Washington: Congressional Research Service. Kasım 21, 2015 tarihinde https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL32492.pdf adresinden alındı.

Delaunay, N. (2015, Temmuz 10). Dutch Blue Helmet Remember Srebrenica's Dreadful Days. Business Insider. Eylül 14, 2015 tarihinde http://www.businessinsider.com/afp-dutch-blue-helmets-remember-srebrenicas-dreadfuldays 2015-7 adresinden alındı.

Demirok, A. (2015). Türkiye Katar'da Askeri Üs Kuracak. Milliyet.Aralık 14, 2015 tarihinde http://www.milliyet.com.tr/turkiye-askeri-us-kuracak/dunya/detay/2164737/default.htm adresinden alındı.

De Witte, R. (2007). Let Privateers Marque Terrorism: A Proposal for a Reawakening. Indiana Law Journal, 1(82), 131-158. Aralık 19, 2015 tarihinde http://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1320& context= ilj adresinden alındı.

Down to Earth (2001). Group 4 Security Company Called in by Caltex in Riau. Eylül 20, 2009 tarihinde http://www.downtoearth-indonesia.org/story/group-4-security-company-called-caltex-riau adresinden alındı.

Drechsel, A. (2015). Özel Askeri Şirketler Mercek Altında. Aralık 14, 2015 tarihinde http://www.dw.com/tr/%C3%B6zel-askeri-%C5%9Firketler-mercek-alt%C4%B1nda/a-18502749 adresinden alındı.

Drutschmann, S. (2007). Informal Regulation: An Economic Perspective on the Private Security Industry. Thomas Jager (Ed.) ve Gerhard Kümmel (Ed.), Private Military and Securtity Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects (443-456). Wlesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Feaver, P. D. (2003). Armed Servants: Agency, Oversight and Civil-Military Relations. Cambridge - London: Harvard University Press.

Fredland, E. ve Kendry, A. (1999): The Privatization of Military Force: Economic Virtues, Vices and Government Responsibility. Cambridge Review of International Affairs, 13(1), 147-164.

Francis, D. (1999). Mercenary Intervention in Sierra Leone: Providing National Security or International Exploitation? Third World Quarterly, 20 (2), 319-338.

Franklin, S. (2008). South African and International Attempts to Regulate Mercenaries and Private Military Companies. Iowa: University of Iowa College of Law.

Fuchs, A.E. (2007). Researching for Resources, Offering Security Private Military Companies in Sierra Leone. Thomas Jager (Ed.) ve Gerhard Kümmel (Ed.), Private Military and Securtity Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects (105-121). Wlesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Fulloon, M. (2013). Private Military Companies: New Condottieri. Social Alternatives, 32(1).

Gerçek Gündem (2007). Türkler Paralı Asker Oldu. Aralık 9, 2015 tarihinde http://arsiv.gercekgundem.com/?p=86179 adresinden alındı.

Global Policy (2015). Political Instability Task Force. Kasım 26, 2015 tarihinde http://globalpolicy.gmu.edu/ political-instability-task-force/ adresinden alındı.

Global Policy (2015). Ekim 1, 2015 tarihinde https://www.globalpolicy.org/ international justice/alien-tort-claims-act-6-30.html adresinden alındı.

Global Security (2015). Croatia-Operation Storm 1995. Ağustos 31, 2015 tarihinde http://www.globalsecurity.org/intell/ops/croatia.htm adresinden alındı.

Global Witness (2005). Paying for Protection: Freeport Mine and the Indonesian Security Forces. Ağustos 20, 2015 tarihinde https://www.globalwitness.org/ sites/default/files/import/Paying%20for%20Protection.pdf adresinden alındı.

Golowinski, C. (2005). Access To Information: The Case of Private Military Contractors. Temmuz 8, 2015 tarihinde http://foi.missouri.edu/controls/ golowinski. doc adresinden alındı.

Gönüllü Prensipler (2015). Ekim 3, 2015 tarihinde http://www.voluntaryprinciples.org/for-companies/. adresinden alındı.

Güzel, N. (2011). Soğuk Savaş Sonrası Özel Askeri Şirketler Yoluyla Yürütülen İstihbarat Faaliyetlerinin İncelenmesi. İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü.

Haldon, J. (1999). Warfare, State, and Society in the Byzantine World, 565-1204. London: UCL Press.

Halliburton (2015). History of Halliburton. Ağustos 30, 2015 tarihinde http://www.halliburton.com/en-US/about-us/history-of-halliburton-of-halliburton.page?node-id=hgeyxt5y adresinden alındı.

Heskett, J. (2005). The Potential Scope For Use Of Private Military Companies In Military Operations. California: Naval Post Graduate School.

Heywood, J. B. (2001). The Outsourcing Dilemma. The Search for Competitiveness. London: Prentice Hall.

Holmqvist, C. (2005). Private Security Companies: The Case for Regulation. Stockholm International Peace Research Institute Policy Paper,(9).

Interaction (2015). Ekim 3, 2015 tarihinde http://www.interaction.org/work/security adresinden alındı.

International Alert (2015). Eylül 20, 2015 tarihinde http://www.international-alert.org/history adresinden alındı.

International Military Intervention (2015). Kasım 30, 2015 tarihinde https://www.k-state.edu/polsci/intervention/about.html adresinden alındı.

International NGO Safety Organization (2015). Aralık 17, 2015 tarihinde http://www.ngosafety.org/ adresinden alındı.

International Stability Operations Association (2015).Kasım 27, 2015 tarihinde http://www.stability-operations.org/?page=About adresinden alındı.

Isenberg**,** D. (2009). Private Military Contractors and U.S. Grand Strategy. Oslo, International Peace Research Institute, (1).

Isenberg, D.(2012, Eylül 27). Perils of the Punctilious PMSC Prosecution. Eylül 13, 2015 tarihinde http://www.huffingtonpost.com/david-isenberg/the-perils-of-the-punctil_b_1892036.html adresinden alındı.

ITAR (1993). International Traffic in Arms Regulations. Ekim 11, 2015 tarihinde https://www.pmddtc.state.gov/regulations_laws/itar.html.adresinden alındı.

iCasualties (2015). Kasım 27, 2015 tarihinde http://icasualties.org/OEF/index.aspx adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı (2015). Aranan Terörist. Aralık 20, 2015 tarihinde http://www. teroraranlar.pol.tr/Sayfalar/default.aspx adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı (2015). Terörle Mücadele Kapsamına Giren Suçların Faillerinin Yakalanmasına Yardımcı Olanlara Verilecek Ödül" Hakkında 29461 Sayılı Yönetmelik. Aralık 12, 2015 tarihinde http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/ 2015/08/ 20150831-1.htm adresinden alındı.

İngiltere Parlamento Kararları (2015). Eylül 26, 2015 tarihinde http://www.parliament.uk/search/results/?q=private+military+companies adresinden alındı.

İngiltere Savunma Reformu Kanunu (2014). Kasım 25, 2015 tarihinde https://www.gov.uk/government/collections/defence-reform-act-2014 adresinden alındı.

Jundi, F. (2013). Industry Talk: Slavonic Corps-A Russian PMSC in Syria. Ocak 5, 2016 tarihinde http://feraljundi.com/6025/industry-talk-the-slavonic-corps-a-russian -pmsc-in-syria/ adresinden alındı.

Kansu, I. (2004). Özel Askeri Şirketler. Aralık 12, 2015 tarihinde http://nacikaptan.com/?p=264 adresinden alındı.

KBR (2015). History.Ağustos 30, 2015 tarihinde http://www.kbr.com/About/History/ adresinden alındı.

Kızıl Haç Örgütü (2015). BM Tarafından Paralı Askerliğe Karşı Oluşturulan Anlaşmayı (1989) İmzalayan Devletler. Kasım 21, 2015 tarihinde https://www.icrc.org/ applic/ ihl /ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates= XPages_NORMStatesParties&xp_ treaty Selected=530 adresinden alındı.

Klintsevich, F. (2014). Özel Askeri Şirketler Kuruluyor. Aralık 11, 2015 tarihinde http://gazetem.ru/haber/ozel-askeri-sirketler-kuruluyor/21750/ adresinden alındı.

Kramer, D. (2007). Does History Repeat Itself. Thomas Jager (Ed.) ve Gerhard Kümmel (Ed.), Private Military and Securtity Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects (23-37). Wlesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Leander, A. (2005). The Market for Force and Public Security: The Destabilizing Consequences of Private Military Companies. Journal of Peace Research, 42(5), 605–622.

Liss, C. (2007). Privatization of Maritime Security in Southeast Asia. Thomas Jager (Ed.) ve Gerhard Kümmel (Ed.), Private Military and Securtity Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects (135-149). Wlesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Machiavelli, N. (2012). Prens. Bursa: Bursa Teknik Kitabevi.

Maninger, S. (2007). Soldiers of Misfortune: Is the Demise of National Armed Forces a Core Contributing Factor in the Rise of Private Security Companies? Thomas Jager (Ed.) ve Gerhard Kümmel (Ed.), Private Military and Securtity Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects (69-87). Wlesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Margiotta, F. D. (1994). Brassey's Encyclopedia of Military History and Biography. London: Brassey.

McIntyre, A. ve Weiss, T. (2007). Weak governments in search of strength: Africa's experience of mercenaries and private military companies. S. Chesterman (Ed.) ve

C Lehnardt (Ed.), From mercenaries to market. The rise and regulation of private military companies. Oxford: Oxford University Press.

McMahon, L. ve Sheftick, G. (2007). Commission Cites Systemic Problems in Army Contracting. Kasım 21, 2015 tarihinde http://www.army.mil/article/5906/gansler-commission-cites-systemic-problems-in-army-contracting/ adresinden alındı.

Miliken, J. ve Krause, K. (2002). State Failure, State Collapse and State Reconstruction: Concepts, Lessons and Strategies. Development and Change, 33,(753–774).

Mkutu, K. (2007) The Private Security Industry in Kenya: Issues and Challenges. Thomas Jager (Ed.) ve Gerhard Kümmel (Ed.), Private Military and Securtity Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects, (177-203). Wlesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Mockler, A. (1969). The Mercenaries. New York: Paragon House.

Mokhiber, R. ve Wiesmann, R. (2004). Contractors and Mercenaries The Rising Corporate Military Monster. The Counter Punch. Mayıs 23, 2015 tarihinde http://counterpunch.org/mokhiber04232004.html adresinden alındı.

Musah, A.F. ve Fayemi, K. J. (2000). Mercenaries: An African Security Dilemma. Londra: Pluto Press.

O'Hanlon, M. E. ve Singer, P. W. (2004). The Humanitarian Transformation: Expanding Global Intervention Capacity. Survival, 46, 77-100

Ortiz, C. (2007a). The Private Military Company: An Entity at the Center of Overlapping Spheres of Commercial Activity and Responsibility. Thomas Jager (Ed.) ve Gerhard Kümmel (Ed.), Private Military and Securtity Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects (55-69). Wlesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften

Ortiz, C. (2007b). Overseas Trade in Early Modernity and the Emergence of Embryonic Private Military Companies Private. Thomas Jager (Ed.) ve Gerhard Kümmel (Ed.), Private Military and Securtity Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects,11-23. Wlesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Ostensen, A.G. (2011). UN Use Of Private Military And Security Companies: Practices and Policies. Genova: Genova Centre For The Democratic Control of Armed Forces (DCAF).

Özer, S. (2014). Genelkurmaydan Özel Askeri Şirket Açıklaması. Aralık 6, 2015 tarihinde http://aa.com.tr/tr/turkiye/genelkurmaydan-ozel-askeri-sirket-aciklamasi/111393 adresinden alındı.

Peled, A. (1998). A Question of Loyalty. Military Manpower Policy of Multiethnic States. Ithaca - London: Cornell University Press.

Petersohn, U. (2014). Refraining the Anti-Mercenary Norm: Private Military and Security Companies and Mercenarism. Liverpool, International Journal, (69).

Porter, M.E. (1998). Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. New York: The Free Press.

Rodaport (2015). ISPS Nedir?. Ağustos 30, 2015 tarihinde http://rodaport.com/sayfa-isps-nedir.html adresinden alındı.

Sapone, M. (1999). Have Rifle With Scope, Will Travel: The Global Economy of Mercenary Violence. California Western International Law Journal, 30(1).

Savunma Sanayi Müsteşarlığı (2015). Teşkilat Şeması. Aralık 19, 2015 tarihinde http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/kurumsal/Sayfalar/organizasyon.aspx adresinden alındı.

Savunma Sanayi Müsteşarlığı (2015). Savunma Sanayi Ürünleri Katalogu.

Scheimer, M. (2009). Seperating Private Military Companies from Illegal Mercenaries in International Law: Proposing an International Convention for Legitimate Military and Security Support the Reflects Customary International Law, 24(3).

Schmalen, H. (2001). Grundlagen und Probleme der Betriebswirtschaftslehre. Stuttgart: Schaffer-Poeschel.

Schooner, S.L. ve Swan, C.D. (2011). Dead Contractors: The Un-Examined Effect of Surrogates on The Public's Casualty Sensitivity. Journal of National Security Law and Policy.

Schreier, F. ve Caparini, M. (2005). Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies. Genova: Genova Centre For The Democratic Control of Armed Forces (DCAF).

Schwartz, M. (2010). Department of Defense's Use of Private Security Contractors in Iraq and Afghanistan: Background, Analysis, and Options for Congress. Washington: Congressional Research Service.

Sen, A. K. (2015). *The Modern Mercenary: Private Armies and What They Mean for World Order* Kitabı Yazarı Sean McFATE ile Röportaj.Aralık 13, 2015 tarihinde http://haber.sol.org.tr/dunya/emperyalizmin-parali-askerleri-ozel-guvenliksirketleri-109283 adresinden alındı.

Shearer, D. (1998). Outsourcing War. Foreign Policy, 112, 68-81.

SIPRI (2015). Ambargo Veritabanı. Kasım 29, 2015 tarihinde http://www.sipri.org/databases/embargoes adresinden alındı.

SIPRI (2015). Askeri Harcama Veritabanı. Kasım 28, 2015 tarihinde http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database adresinden alındı.

Sie Cheou Kang Center (2015). Hükûmet Dışı Örgütler Hakkında Raporlar. Eylül 25, 2015 tarihinde http://psm.du.edu/ articles_reports_statistics/ ngo_reports. html adresinden alındı.

Singer, P.W. (2003a). Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry. Ithaca ve Londra: Cornell University Press.

Singer, P.W. (2003b). Outsourcing the war. Mayıs 20, 2015 tarihinde http://www. salon.com/2004/04/16/outsourcing_war/ adresinden alındı.

Singer, P.W. (2004a). War Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law. Columbia Journal of International Law, 42, 521-550. Haziran 17 tarihinde http://www.brookings.edu/research/articles/2004/03/spring-defenseindustry-singer adresinden alındı.

Singer, P.W. (2004b). The Private Military Industry and Iraq: What We Have Learned and Where To Next. Policy Paper, Genova: Genova Centre For The Democratic Control of Armed Forces (DCAF). Haziran 6, 2015 tarihinde http://www. isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots783=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=14132 adresinden alındı.

Singer, P.W. (2005). Outsourcing War. Foreign Affairs, 84(2). Mayıs 25, 2015 tarihinde https://www.foreignaffairs.com/articles/2005-03-01/outsourcing-war adresinden alındı.

Singer, P.W**.** (2009). Kiralık Ordular: Özel Askeri Şirketler. (Çev, Gözde ARAL ve İsmail YAMAN). İstanbul: Timaş Yayınları.

Smith, B. E. (2002-2003). The New Condottieri and US Policy: Privatization of Conflict and Its Implications. Haziran 15, 2015 tarihinde http://www.sandline.com/ hotlinks/ privatization_of_conflict.pdf adresinden alındı.

Sökmen, E. (2007). Private Military Industry: Economic Analysis, Uses& Considerations. MBA Professional Report, California: Naval Postgraduate School, 7-66.

Spicer, T. (1999). An UnOrthodox Soldier. Edinburgh: Mainstream Publishing Company.

Steensgard, N. (1981). The Companies as a Specific Institution in the History of European Expansion. Leonard Blusse (Ed.) ve Femme S. Gaastra (Ed.), Companies and Trade. Essays on Overseas Trading Companies during the Ancien Regime. Leiden: Leiden University Press, 254-262.

Stöber, J. (2007). Contracting in the Fog of War… Private Security Providers in Iraq: A Principal-Agent Analysis. Thomas Jager (Ed.) ve Gerhard Kümmel (Ed.), Private Military and Securtity Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects (121-135). Wlesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Systemic Peace (2014). PITF-State Failure Problem Set. Aralık 12, 2015 tarihinde http://www.systemicpeace.org/inscr/PITFProbSetCodebook2013.pdf adresinden alındı.

Taulbee, J. L. (1998). Reflections on the mercenary option, Small Wars and Insurgencies, 9(2): 145–163.

Tekek, M. (2012). Özelleşen Savaş (Ortadoğu'da Özel Güvenlik Uygulamaları).Aralık 4, 2015 tarihinde http://www.ozelguvenlikdunyasi.com/ozellesen-savas-ortadoguda -ozel-guvenlik-uygulamalari.html.adresinden alındı.

Temel AB Terimleri (2015). Ekim 2, 2015 tarihinde http://www.ab.gov.tr/ files/ rehber/10_rehber.pdf adresinden alındı.

The Int. Consortium Of Investigative Journalists (2002). Making a Killing: The Business of War. Washington: The Center For Public Integrity. Mayıs 20, 2015 tarihinde http://www.icij.org/dtaweb/icij_bow.asp adresinden alındı.

Thomson, J. E. (1994). Mercenaries, Pirates, and Sovereigns. Princeton: Princeton University Press.

Titan Corporation (2015). Annual Report. San Diego: Titan Corp. Aralık 24, 2015 tarihinde http://titan-intl.investorroom.com/annual-reports adresinden alındı.

Trifkovic, S. (2007). The Really Bad Dogs of War. Eylül 9, 2015 tarihinde http://www.globalresearch.ca/the-really-bad-dogs-of-war/7052 adresinden alındı.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2014). Savunma Reformu Raporu. Eylül 14, 2015tarihinde http://www.cumhuriyet.com.tr/rapor/2014-08-22-SavunmaReformu.pdf adresinden alındı.

Türkiye'nin İlk Özel Askeri Şirketi (2014). Aralık 10, 2015 tarihinde http://www. zaman.com.tr/dunya_turkiyenin-ilk-ozel-askeri-egitim-sirketi2249212.html adresinden alındı.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı (2015). Aralık 16, 2015 tarihinde Teşkilat Şeması. http://www.msb.gov.tr/Bakanlik/TeskilatSemasi adresinden alındı.

Uçarol, R. (2008). Siyasi Tarih. İstanbul: D&R Yayınları.

UK Defense Forum. Sponsored Reserves. Kasım 22, 2015 tarihinde http://www.ukdf.org.uk/assets/downloads/FS56Sponsoredreserves.pdf adresinden alındı.

USAID (2015). US Agency For Internetional Development. Kasım 20, 2015 tarihinde https://www.usaid.gov/who-we-are adresinden alındı.

Ülke Kodları (2015). Kasım 26, 2015 tarihinde http://correlatesofwar.org/data-sets/cow-country-codes adresinden alındı.

Vaux, T., Seiple, C., Nakano, G. ve Brabant, K. Humanitarian Action And Private Security Companies. Londra: International Alert. Ekim 8, 2015 tarihinde http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/5736~v~Humanitarian_Action_and_Private_Security_Companies__Opening_the_Debate.pdf adresinden alındı.

Vines, D. (1999). The Asian Financial Crisis: Causes, Contagion and Consequences. Global Economic Institutions. New York: Cambridge University Press.

Voice of America. Iraklılar Blackwater Davası Kararından Memnun. Ekim 24, 2015 tarihindehttp://www.amerikaninsesi.com/content/iraklilar-blackwater-davasi-kararindan-memnun/2494455.html adresinden alındı.

Wagner, J. A. (2006). Encyclopedia of the Hundred Years War. California: Greenwood Press.

Walker, C. ve Whyte, D. (2005). Contracting Out War? : Private Military Companies, Law and Regulation In the United Kingdom. International and Comparative Law Quarterly, 54, 651-690.

Weber, M. (1999). Exerpt from Politics as a Vocation. Charles Lemert (Ed.), Social Theory: The Multicultural and Classic Readings, 79-98. Westview Press: Boulder.

Winius, G. ve Vink, M. (1991). The Merchant-Warrior Pacified. The VOC and The Changing Political-Economy in India. Oxford University Press: Delhi.

Wulf, H. (2007). Privatizing and Internationalizing Violence. Economics of Peace and Security Journal, 2(1).

Yalçınkaya, H. Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 61(3), 247-277.

Yalçınkaya, H. (2012). Savaş Müteahitleri ve Irak Savaşı. Ortadoğu Analiz, 4(40), 78-85.

Yayım, Ahmet F. (2006). Savunma Sanayinde Küreselleşme Biçimleri: Özel Askeri Şirketler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Yeoman, B. (2003). Soldiers of Good Fortune. Mother Jones, Mayıs-Haziran, 38-46.

Yeoman, B. (2003). Soldiers of Good Fortune. Mayıs 5, 2015 tarihinde www.indyweek.com/olurham/2003-07-23/cover.html adresinden alındı.

Yetkin, M. (2015, Aralık 7). Ankara ile Bağdat Arasında Gerilime Neden Olan Başika Kampındaki Takviyenin Perde Arkası**.** Milliyet. Aralık 16, 2015 tarihinde http://www.hurriyet.com.tr/turkiyenin-musul-yakinlarindaki-basika-egitim-kampina -takviyesi-40023853 adresinden alındı.

SCHAUM'S
outlines

İşletme ve İktisat İçin Matematiksel Yöntemler

Mathematical Methods for Business and Economics

Edward T. Dowling, Ph. D.

Çevirenler
Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak
Murat Yıldırımoğlu

Mc Graw Hill

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 703
Matematik/İstatistik No.: 039
ISBN: 978-605-133-604-6
© Ekim 2016

İŞLETME VE İKTİSAT İÇİN MATEMATİKSEL YÖNTEMLER
Mathematical Methods for Business and Economics

Edward T. Dowling

Çevirenler: Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak - Murat Yıldırımoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Dowling, Edward T.
İşletme ve İktisat İçin Matematiksel Yöntemler / Mathematical Methods for Business and Economics
Ph. D. Edward T. Dowling - Çevirenler: Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak - Murat Yıldırımoğlu
1. Basımdan Çeviri, VI + 382 s., 195x275 mm
Kaynakça yok, dizin var.
ISBN: 978-605-133-604-6
1. İşletme 2. İktisat 3. Matematiksel Yöntemler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İşletme ve ekonomi alanında öğrenim gören lisans öğrencileri ve ekonomi MBA ve MA adayları öğrenimlerini tamamlamak ve seçtikleri alanda başarılı olabilmek için çeşitli matematiksel becerilere sahip olmalıdırlar. Ne yazık ki kazanılması gereken matematiksel yeterlik Matematik 1 ya da Doğrusal Programlama 1 gibi derslerde elde edilemiyor. Öğrencilerin çoğu da işletme ve ekonomi derslerinin ağırlığı yüzünden birden fazla matematik dersi alamıyor. *İşletme ve İktisat İçin Matematiksel Yöntemler* işte bu boşluğu doldurmak ve günümüzün işletme ve ekonomi alanlarında gereken araçları, teknikleri, konuları açıklamak üzere tasarlandı. Bu kitap öğrencilerin önceki eğitimlerine göre 1 ya da 2 sömestirlik işletme matematiği dersi için uygundur. Aynı zamanda giriş düzeyindeki matematik ve doğrusal programlama dersleri için de işletme bağlantıları ve uygulamaları ile ilgilenen öğretmenler ve öğrenciler tarafından kullanılabilir.

Her bölümün yapısı önce kuram sonra çözümlü problemler şeklindedir. Bu yapı, örnekler yolu ile açıklanan kısa bilgiler ve tümüyle çözülmüş çok sayıda problem içermektedir. Deney yoluyla öğrenme pedagojisi öğrencilerin kendi hızlarına göre ilerlemelerini ve kitabı kendi gereksinimlerine uydurmalarını sağlar.

İşletme ve İktisat İçin Matematiksel Yöntemler kendi başına ya da işletme ve ekonomi alanındaki diğer ders kitaplarına yardımcı kaynak olarak kullanılabilir. Kitap geniş oranda kendi kendine yeter durumdadır. Bölüm 1'de lise matematiğinin bir tekrarı ile başlayan kitap izleyen bölümlerde gerekli bilgileri ve teknikleri sürekli açıklamaktadır.

Kitapta hepsi de yeterince ayrıntılı bir şekilde çözülen 1066 problem bulunmaktadır. Kitaptan mümkün olduğunca çok yararlanmak için öğrencinin en kısa zamanda çözümlere kendi başına ulaşmaya çalışması gerekir. Bu kitap kapalı olarak problemleri ayrı kağıtlar üzerinde çözmeye alışmak ile mümkün olacaktır. Eğer sorunla karşılaşılırsa kitaptaki çözümlere göz atılabilir.

En iyi sonucu elde etmek için öğrenciler kesinlikle pasif bilgi ile yetinmemelidirler. Yani, kitapta açıklanan adımları yalnızca izlemekle ya da anlamaya çalışmakla kalmamalıdırlar. Konulara hakim olmak ve sınavlarda iyi puan alabilmek için aktif bilgi gerekir, kitabın yardımı olmadan herhangi bir problemi herhangi bir sırada çözebilme yeteneği.

Çok çeşitli eğitim düzeylerine ve yeteneklere sahip öğrencilerin kitaba konu olan bilgileri şu andaki formatta almalarının yararlı olduğu deneyimle kanıtlanmıştır.

Bu kitabın hazırlanmasında yardımları olan Fordham Üniversitesinden Dr. Dominick Salvatore ve Dr. Timohy Weithers'a; Frdham'daki bir doktora adayı olan Maria Cristina Cacdac-Ampil'e; kitabı gözden geçiren Profesör Henry Mark Smith'e ve McGraw-Hill'den John Carleo, John Aliano, Maureen Walker, Pat Koch ve Patty Andrews'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Edward T. Dowling

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM ÜS 1
1.1 Üsler 1
1.2 Polinomlar 2
1.3 Çarpanlara Ayırma 3
1.4 Kesirler 3
1.5 Kökler 4
1.6 Matematiksel İşlemlerin Sırası 5
1.7 Hesap Makinesinin Kullanımı 5

2. BÖLÜM DENKLEMLER VE GRAFİKLER 27
2.1 Denklemler 27
2.2 Kartezyen Koordinat Sistemi 28
2.3 Doğrusal Denklemler ve Grafikler 28
2.4 Eğimler 29
2.5 Kesişmeler 30
2.6 Eğim-Kesişim Durumu 30
2.7 Bir Doğrunun Denkleminin Belirlenmesi 32
2.8 Doğrusal Denklemlerin İşletme ve Ekonomideki Uygulamaları 33

3. BÖLÜM FONKSİYONLAR 56
3.1 Kavramlar ve Tanımlar 56
3.2 Fonksiyonların Çizimi 57
3.3 Fonksiyonların Cebirsel İşlemleri 58
3.4 Doğrusal Fonksiyonların İş ve Ekonomi Uygulamaları 59
3.5 Kuadratik Denklemlerin Çözümü 60
3.6 Doğrusal Olmayan Grafiklerin Kolaylaştırılması 60
3.7 İşletmede Doğrusal Olmayan Fonksiyonların İşletme ve Ekonomide Uygulamaları ... 61

4. BÖLÜM DENKLEMLER SİSTEMİ 89
4.1 Giriş 89
4.2 Grafik Çözümler 89
4.3 Arz ve Talep Analizi 90
4.4 Başa Baş Analizi 92
4.5 Yok Etme ve Yerine Koyma Metotları 93
4.6 Gelirin Belirlenmesi Modelleri 95
4.7 IS-LM Analizi 96
4.8 İktisadi ve Matematiksel Modelleme 97
4.9 Örtük (Kapalı) Fonksiyonlar ve Ters Fonksiyonlar (Tercihli) 97

5. BÖLÜM DOĞRUSAL CEBİR 128
5.1 Giriş 128
5.2 Tanımlar ve Terimler 128
5.3 Matrislerin Toplanması ve Çıkartılması 129
5.4 Skalar Çarpımı 130
5.5 Vektör Çarpımı 130
5.6 Matrislerin Çarpımı 130
5.7 Doğrusal Denklemler Sisteminin Matris İfadesi 132
5.8 Büyütülmüş Matris 133

5.9 Satır İşlemleri 134
5.10 Doğrusal Denklemlerin Çözümünde Gauss Yöntemi 134

6. BÖLÜM DOĞRUSAL DENKLEMLERİN MATRİS CEBİRİ İLE ÇÖZÜMÜ 151
6.1 Determinantlar ve Doğrusal Bağımsızlık 151
6.2 Üçüncü Dereceden Determinantları 151
6.3 Doğrusal Denklemlerin Çözümünde Cramer Kuralı 152
6.4 Ters Matrisler 154
6.5 Bir Ters Matrisin Bulunmasında Gauss Metodu 155
6.6 Doğrusal Denklemlerin Bir Ters Matris ile Çözümü 156
6.7 Ekonomi ve İşletme Üzerine Uygulamalar 157
6.8 Özel Determinantlar 158

7. BÖLÜM DOĞRUSAL PROGRAMLLAMA: GRAFİK KULLANARAK 177
7.1 Grafiklerin Kullanımı 177
7.2 Grafik Yardımı ile Maksimizasyon 177
7.3 Uç Noktası Teoremi 178
7.4 Grafik Yardımı ile Minimizasyon 178
7.5 Artık ve Eksik Değişkenleri 180
7.6 Temel Teori 180

8. BÖLÜM DOĞRUSAL PROGRAMLAMA: SİMPLEKS YÖNTEMİ VE DUAL (İKİLİK) .. 197
8.1 Simpleks Algoritması 197
8.2 Maksimizasyon 197
8.3 Marjinal Değer ya da Gölge Fiyatlandırma 200
8.4 Minimizasyon 200
8.5 Dual (İkilik) 200
8.6 İkilik (Dual) Elde Etmek İçin Gereken Dönüştürme Kuralları 201
8.7 İkilik Teoremleri 202
8.8 İkilikte Gölge Fiyatlar 203
8.9 Tamsayı Toplama 203
8.10 Sıfır-Bir Programlaması 205

9. BÖLÜM TÜREV HESABI: TÜREV VE TÜREV ALMA KURALLARI 219
9.1 Limitler 219
9.2 Süreklilik 220
9.3 Eğrisel Fonksiyonların Eğimi 221
9.4 Türev 223
9.5 Türevin Alınabilirliği ve Sürekliliği 223
9.6 Türevin Gösterimi 223
9.7 Türev Alma Kuralları 224
9.8 Yüksek Dereceden Türevler 227
9.9 Kapalı Fonksiyonlar 227

10. BÖLÜM DİFERANSİYEL HESABI: TÜREVİN KULLANIMI 246
10.1 Artan ve Azalan Fonksiyonlar 246
10.2 İçbükeylik ve Dışbükeylik 246
10.3 Göreceli Uç Noktalar 246
10.4 Büküm Noktaları 248
10.5 Eğri Çizimi 248
10.6 Fonksiyonların Optimizasyonu 249

10.7 Ardıl Türev Testi 251
10.8 Ekonomide Marjinal Kavramı 251
10.9 İşletmelerde Ekonomik Fonksiyonların Optimizasyonu 251
10.10 Toplam, Marjinal ve Ortalama Fonksiyonlar Arasındaki İlişki 252

11. BÖLÜM ÜSSEL VE LOGARİTMİK FONKSİYONLAR 276
11.1 Üssel Fonksiyonlar 276
11.2 Logaritmik Fonksiyonlar 276
11.3 Üslerin Logaritmaların Özellikleri 279
11.4 Doğal Üssel ve Logaritmik Fonksiyonlar 279
11.5 Doğal Üssel ve Logaritmik Fonksiyonların Çözümü 280
11.6 Doğrusal Olmayan Fonksiyonların Logaritmik Transformasyonu 281
11.7 Doğal Üssel ve Logaritmik Fonksiyonların Türevleri 281
11.8 Bileşik Faiz Hesabı 282
11.9 Verilerden Hareketle Büyüme Oranlarının Tahmin Edilmesi 283

12. BÖLÜM İNTEGRAL HESABI 304
12.1 İntegrasyon 304
12.2 Belirsiz İntegral Kuralları 304
12.3 Bir Eğrinin Altındaki Alan 306
12.4 Belirli İntegral 307
12.5 Cebirin Temel Teoremi 307
12.6 Belirli İntegrallerin Özellikleri 308
12.7 Eğriler Arasındaki Alan 309
12.8 Yerine Koyma Yöntemi ile İntegrasyon 310
12.9 Parçalara Ayırma Yöntemi ile İntegrasyon 311
12.10 Bir Nakit Akışının Şimdiki Değeri 312
12.11 Tüketici ve Üretici Artığı 313

13. BÖLÜM ÇOK DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLARIN HESABI 335
13.1 Birden Fazla Bağımsız Değişkene Sahip Fonksiyonlar 335
13.2 Kısmi Türevler 335
13.3 Kısmi Türevin Kuralları 336
13.4 İkinci Dereceden Kısmi Türevler 338
13.5 Çok Değişkenli Fonksiyonların Optimizasyonu 339
13.6 Lagrange Çarpanları ile Kısıtlı Optimizasyon 341
13.7 Millî Gelir Çarpanları 342
13.8 İşletme ve Ekonomideki Çok Değişkenli Fonksiyonların Optimizasyonu 343
13.9 Çok Değişkenli Ekonomik Fonksiyonların Kısıtlanmış Optimizasyonu 344
13.10 COBB-DOUGLAS Üretim Fonksiyonunun Kısıtlanmış Optimizasyonu 344
13.11 Kapalı ve Ters Fonksiyon Kuralları (Tercihli) 345

DİZİN 377

5. Basım

ŞEHİR COĞRAFYASI

Alpaslan Aliağaoğlu - Abdullah Uğur

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 302
Çevre ve Yer Bilimleri No.: 01
ISBN: 978-605-320-204-8
© 5. Basım, Kasım 2016

ŞEHİR COĞRAFYASI
Alpaslan Aliağaoğlu - Abdullah Uğur

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aliağaoğlu, Alpaslan, Uğur, Abdullah.
Şehir Coğrafyası / *Alpaslan Aliağaoğlu - Abdullah Uğur*
5. Basım, XVI + 264 s., 160×235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-204-8
1. Şehir 2. Coğrafya 3. Şehir Coğrafyası

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsan ile doğal ortam arasındaki etkileşimi konu alan coğrafyanın başlıca inceleme alanlarından biri de insanların yeryüzündeki en son mekânsal ürünü olan şehirlerdir. Dünya genelinde olduğu gibi, ülkemizde de nüfusun büyük çoğunluğu şehirlerde yaşamaktadır. Şehirler, kendi nüfuslarına ek olarak, merkezi konumları ve ürettikleri mal ve hizmetlerin çeşitli olması nedeniyle çevrelerindeki nüfusu da kendilerine bağlayarak dünyadaki nüfusun büyük bir bölümünü doğrudan ve dolaylı olarak etkilerler. Uzun bir geçmişe ve her dönemde farklı sorunlara sahip olan şehirlerin sorunları, günümüzde daha da artmıştır. Doğası gereği karmaşık ve sürekli değişen bir yapıya sahip şehirlerin, plânlanması zor, problemleri de çok ve çeşitli olmaktadır. Şehirlerdeki çok sayıdaki güçlüğün çözümü ve sağlıklı bir şehir gelişiminin sağlanması, ancak onun iyi bir şekilde okunmasına bağlıdır. Bu çalışmanın amacı da Duncan'ın (1990) benzetmesinden yola çıkarak, "bir metin olan şehri" okumak, anlamaya çalışmaktır. Kuşkusuz şehirsel metnin farklı bilim insanları (siyaset bilimciler, sosyologlar, şehir ve bölge plâncıları, tarihçiler gibi) için farklı anlamları vardır. Bunlarla birlikte şehri coğrafî açıdan okuma ve anlamayı hedefleyen bu çalışmanın başta üniversitelerimizin coğrafya öğrencilerine olmak üzere şehir, şehir coğrafyası alanında çalışma yapan, ilgi duyanlara faydalı olacağı umulmaktadır.

Türkiye'de şehir coğrafyası alanındaki ilk eser, Prof. Dr. Süha Göney'e aittir. "Şehir Coğrafyası I" adlı eserin ilk baskısı 1977 yılında, ikinci baskısı 1984 yılında yapılmıştır. Uzun süre üniversitelerde okutulan bu eserin 3. baskısı 1995 yılında yapılmıştır. Prof. Dr. Bedriye Tolun-Denker, "Şehir İçi Arazi Kullanılışı" adlı eseriyle (1976) konuya katkıda bulunan başka bir coğrafyacı bilim insanıdır. Prof. Dr. Erol Tümertekin, Prof. Dr. Metin Tuncel, Prof. Dr. Necdet Tunçdilek, Prof. Dr. Hayati Doğanay, Prof. Dr. Ayşe Nur Timor konuya araştırma kitap, makale doktora ve doçentlik tezi düzeyinde eserler vererek katkıda bulunan diğer coğrafyacı bilim insanlarıdır.

Değişim, coğrafyanın doğasında vardır. Konu şehirler olunca değişim, daha anlamlı bir sözcük haline gelmektedir. Eldeki eser, dinamik, dolayısıyla değişen bir yapıya sahip olan şehirleri, anlama konusunda katkı sağlamayı ummaktadır. İddialı olmakla birlikte kitap, şehir coğrafyası ilgi alanını güncellemektedir. Hazırlanması yaklaşık beş yıl süren bu kitabın yazarları, şehir coğrafyası üzerine doktora yapmış akademisyenlerdir. Kitapta yer alan şekil, tablo ve fotoğrafların, şehirleri okuma ve anlamada kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Kitabın dipnotlar ve kaynaklar kısmıyla da konuyu daha ayrıntılı öğrenmek isteyenler için de faydalı olacağı umulmaktadır. Ancak onun eksik yönlerinin olmadığı da söylenemez. Bu eksiklikler siz okuyucuların eleştirileri ile giderilecektir. Ayrıca gelecek baskılarda kitaba "şehir plânlaması" adlı bir alt bölüm de eklenecektir.

"Şehir Coğrafyası" adlı bu kitap, yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde farklı ölçütlere göre şehir tanımları ele alınmakta, şehir coğrafyasının doğası, şehre coğrafî açıdan bakanların bu çalışmalarında ortaya koydukları farklı yaklaşımlar irdelenmektedir. Şehirlerin ortaya çıkışı, bu çıkışın nasıl ve nerede yaşandığı ile ilgili bilgiler veren teoriler ile ilk bölüm tamamlanmaktadır. İkinci bölümde farklı zamanlarda, farklı kültür ve ekonomik koşullarda şehirsel coğrafî görünümlerin aldığı biçimler konu edilmektedir. Genel olarak bakıldığında yabancı dilde yazılan şehir coğrafyası ders kitaplarında ele alınan konulara ilâve olarak Selçuklu ve Osmanlı şehri de ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde şehirleşme, şehirleşmeyi etkileyen koşullar, şehirleşme aşamaları ele alınmaktadır. Şehirlerin yer seçimi, şehir-fizikî çevre etkileşimi ve şehir nüfusunun özellikleri üçüncü bölümün konusunu oluşturmaktadır. Şehirler kurulur kurulmaz hem kendi içinde hem de çevresindeki mekânın düzeninde farklılıklar ortaya çıkar. Böylece gerek yerel gerekse bölgesel ölçekte mekânsal örgütlenme yaşanmaktadır. Mekânın nasıl düzenlendiğini açıklayan çeşitli model ve teoriler bulunmaktadır. Bu konuda akla hemen Thünen ve Christaller'in model ve teorisi gelmektedir. Kuşkusuz bunlara ilâve edilecek başka modeller de vardır. Bütün bu model ve teoriler beşinci bölümde ele alınmaktadır. Şehirler kuşkusuz amacı olan yerleşmelerdir. Bu amaca ulaşmak bazı işlevlerin yerine getirilmesi ile mümkün olur. Şehirlerin işlevsel sınıflandırılması ve başlıca şehirsel işlevler altıncı bölümün konusudur. Bölümün sonunda şehir ile çevresi arasındaki etkileşimi sonucu ortaya çıkan etki sahası konusuna yer verilmektedir. Şehirler insan yapısı mekânsal düzenlerdir. Ancak bu mekânsal düzen, nesnel değil, özneldir ve herkesin kendi kafasında çeşitli faktörlerin etkileşimi sonucu şekillenen kendi mekânsal düzeni vardır. Bu mekânsal düzen şehirsel algı bölümünde anlatılmaktadır.

Bu kitap daha önce yapılan çalışmalara çok şey borçludur. Nitekim kitap, yukarıda adı geçen coğrafyacı bilim insanları ile birlikte daha birçok araştırmacının katkısı ile ortaya çıkmıştır. Bunların başında Prof. Dr. Terry G. Jordon-Byckkov, Prof. Dr.Charles Whynne-Hammond, Lewis Mumford ve Prof. Dr. Harold Carter, Prof. Dr. David Harvey, Prof. Dr. Michael Pacione gelmektedir. Bunların yanı sıra, Prof. Dr. İlhan Tekeli, Prof. Dr. Ruşen Keleş, Prof. Dr. İclal Dinçer, Yrd. Doç. Dr. P. Pelin Özden, Prof. Dr. Şükran Şahin, Yrd. Doç. Dr. Vedat Çalış-

kan'ın da kitabın hazırlanmasında katkısı vardır. Kendilerine çeşitli eserlerin temini konusunda yardımları için minnet borçluyuz. Bütün hoca ve meslektaşlarımıza bu nedenle içtenlikle teşekkürü borç biliriz. Kitabın edit aşamasında yardımlarını gördüğümüz Arş. Gör. Alper Uzun, Y. Doç. Dr. H. İbrahim Şahin ve Doç Dr. Salim Çonoğlu'na teşekkür ederiz. Yine kütüphane ile bağlantımızı devamlı kılan coğrafya bölümü lisans öğrencilerimiz Mehmet Güleç ve Mehmet Cezairlioğlu'nun da yardımları unutulamaz.

Sonuç olarak kitabın şehre ilgi duyan bütün insanlara yararlı olması en büyük arzumuzdur.

Doç. Dr. Alpaslan Aliağaoğlu

Balıkesir-2009

Doç. Dr. Abdullah Uğur

Denizli-2009

BEŞİNCİ BASKININ
ÖN SÖZÜ

Dördüncü baskının tükenmesi bu baskıyı zorunlu hale getirmiştir. Beşinci baskıdaki en önemli değişiklik; konut fonksiyonunun eklenmesi, turizm ve rekreasyon fonksiyonunun ise genişletilerek tekrar ele alınması olmuştur. Bunula birlikte kitap bir bütün olarak tekrar gözden geçirilmiş, bazı küçük ekleme ve düzeltmeler yapılmıştır. Tüm bunlarla beraber kitabın eksik ve hataları olabilir. Tüm eksik ve hatalar bütünüyle kitabın yazarlarına aittir. Bu konuda siz değerli okurlarımızın bildirimleri ve eleştirileri bize bundan sonraki baskılarda ışık tutacaktır. Kitabın, şehir ve şehir coğrafyası konularına ilgi duyanlara faydalı olması, en büyük dileğimizdir.

Prof. Dr. Alpaslan Aliağaoğlu

Balıkesir 2016

Doç. Dr. Abdullah Uğur

Denizli 2016

İÇİNDEKİLER

Ön Söz ..... **iii**

Beşinci Baskının Ön Sözü ..... **vii**

BÖLÜM I

ŞEHİR, ŞEHİR COĞRAFYASI, ŞEHİRLERİN KÖKENİ

1.1 Başlıca Şehir Tanımları **1**

1.2 Şehir Coğrafyası Çalışma Alanı **5**

1.3 Şehir Coğrafyasında Etkili Olan Başlıca Akımlar **6**

1.4 Şehirlerin Kökeni ve Başlıca Teoriler **11**

1.4.1 Hidrolik teori: Şehirleşmenin çevresel temelleri 11

1.4.2 Ekonomik teoriler: Pazar yeri olarak şehir 14

1.4.3 Askeri teoriler: Güç odağı olarak şehir 15

1.4.4 Dini teoriler: Kutsal yer olarak şehir 16

1.4.5 Anadolu'da şehirlerin kökeni 18

BÖLÜM II

ŞEHİRSEL COĞRAFÎ GÖRÜNÜMLER

2.1 Yunan Şehri **21**

2.2 Roma Şehri **23**

2.3 Orta Çağ Şehri **25**

2.4 İslâm Şehri (Arap Şehri) **27**

2.5 Rönesans ve Barok Şehri **32**

2.6 Sanayi Şehri **33**

2.7 Selçuklu Şehri ... 36
2.8 Osmanlı Şehri ... 40
2.9 Kapitalist Şehir ... 45
2.10 Sömürge Şehri ... 46
2.11 Küreselleşme/Küresel Şehir ... 50
2.12 Sosyalist Şehir (Socgorod) ... 58
2.13 Latin Amerika Şehri ... 60
2.14 Modern ve Postmodern Şehir ... 63

BÖLÜM III

ŞEHİRLEŞME, ÖZELLİKLER VE KAVRAMLAR

3.1 Şehirleşme ... 73
3.2 Şehirleşmeyi Etkileyen Başlıca Faktörler ... 75
3.2.1 Tarımda gelişmeler ... 75
3.2.2 Sanayileşme ... 75
3.2.3 Ulaşımın gelişimi ... 76
3.2.4 Sosyal ve kültürel çekicilikler ... 76
3.2.5 Eğitim seviyesinin yükselmesi ... 76
3.2.6 Doğal nüfus artışı ... 76
3.2.7 Algılama ... 77
3.2.8 Siyasi nedenler ... 77
3.3 Dünyada Şehirleşme ... 77
3.4 Üçüncü Dünya Şehirleşmesi ve Başlıca Özellikler ... 82
3.5 Çevre Şehirleşme (Suburbanization, Banliyöleşme) ... 91
3.6 Megalopolis ... 95
3.7 Karşı Şehirleşme (Counterurbanization) ... 99
3.8 Konürbasyon (Conurbation-Birleşik Şehir) ... 101
3.9 Ökümenopolis (Ecumenopolis-Dünya Şehri) ... 102

BÖLÜM IV

ŞEHİR SİT TİPLERİ, FİZİKÎ ÇEVRE VE ŞEHİR NÜFUSU

4.1 Sit ve Situasyon ... 103
4.1.1 Savunma sitleri ... 104
4.1.2 Ticaret yolu sitleri ... 106
4.2 Şehir ve Fiziksel Çevre ... 108
4.2.1 Şehir ve jeoloji ... 108
4.2.2 Şehir ve topografya ... 110

4.2.3 Şehir ve İklim 111
4.2.4 Şehir ve hidrografya 116
4.2.5 Şehir ve bitki örtüsü 118
4.3 Şehir ve Nüfus 119

BÖLÜM V

ŞEHİRLERİN MEKÂNI DÜZENLEME ŞEKİLLERİ VE ŞEHİR İÇİ ARAZİ KULLANIM KALIPLARI

5.1 Thünen Modeli 123
5.2 Merkezi Yerler Teorisi (Myt) 126
5.3 Şehir İçi Arazi Kullanım Kalıpları 132
5.3.1 Ortak merkezli çemberler modeli (Şikago ekolü) 132
5.3.2 Sektör (ışınsal dilimler) modeli 135
5.3.3 Çok çekirdekli model 137

BÖLÜM VI

FONKSİYON KAVRAMI, FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA VE ŞEHİRSEL FONKSİYONLAR

6.1 Fonksiyon Kavramı 141
6.2 Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması 141
6.3 Başlıca Şehirsel Fonksiyonlar 147
6.3.1 İdarî fonksiyon 147
6.3.2 Kültürel fonksiyonlar 150
6.3.3 Sanayi fonksiyonu 155
6.3.4 Ticaret fonksiyonu 159
6.3.5 Ulaşım fonksiyonu 171
a) Şehir içi ulaşım 172
b) Şehir ve yakın çevresi arasındaki ulaşım 179
c) Şehir ve uzak çevresi arasındaki ulaşım 181
d) Haberleşme 183
6.3.6 Turizm ve rekreasyon fonksiyonu 184
6.3.7 Güvenlik fonksiyonu 195
6.3.8 Sağlık fonksiyonu 203
6.3.9 Tarım fonksiyonu 210
6.3.10 Konut fonksiyonu 212

6.3.11 Mezarlıklar 218
6.3.12 Şehir ve etki sahası 220

BÖLÜM VII
ŞEHİRSEL ALGI

Kaynaklar 237
Dizin 257

LİSTELER

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Şehir Coğrafyasının Doğası (Pacione 2005: 21) 6
Şekil 2: Şehir Çekirdek Alanları (Pacione 2005) 11
Şekil 3: Yunan Şehri Plân Elemanları (Owens 2000: 67) 22
Şekil 4: Roma Dönemi Şehirleri (Pounds 1969) 24
Şekil 5: Roma Şehri Plân Elemanları (Jordan ve Rowntree 1986: 321) 24
Şekil 6: Ortaçağ Alman Şehirleri (Jordan-Bychkov ve Bychkova-Jordan (2002)'Den Değiştirilerek) 26
Şekil 7: İslâm şehri (Dettman'dan aktaran Tolun-Denker 1976: 41) 29
Şekil 8: Barok şehrinde merkez 33
Şekil 9: A tipi kale şehir 38
Şekil 10: B tipi kale kent 38
Şekil 11: A tipi açık şehir 39
Şekil 12: B tipi açık kent 39
Şekil 13: Dış odaklı büyüme modeli 40
Şekil 14: Eski ve Yeni Delhi'de cadde-sokak sistemi (Drakakis-Smith 1987: 20) 47
Şekil 15: Sömürge şehri modeli (Dutt 1983: 338) 48
Şekil 16: Dünya şehirleri sistemi (Knox ve Agnew 1994: 49) 52
Şekil 17: Lâtin Amerika şehri genel modeli (Griffin ve Ford 1980: 406) 61
Şekil 18: Yeni ve geliştirilmiş Latin Amerika şehir modeli (Ford 1996: 438) 63
Şekil 19: Keno kapitalizm ve postmodern şehirsel model (Dear ve Flusty 1998: 66) 70
Şekil 20: Şehirleşme aşamaları 74
Şekil 21: Şehirleşme aşamaları ve nüfus değişimi (Champion 2000:147) 74

Şekil 22: Dünya'da şehirli nüfusun coğrafî dağılışı (2011) 79
Şekil 23: Metropoliten köyün gelişim aşamaları (Geo Factsheet) 94
Şekil 24: Metropoliten köyün şekilsel özellikleri (Geo Factsheet) 95
Şekil 25: Megalopolis (Gottmann 1959: 47)..... 98
Şekil 26: Şehirsel muz (urban banana) (Pacione 2005: 93) 99
Şekil 27: ABD'de megalopolislerin coğrafî dağılışı (Pacione 2005: 92)..... 99
Şekil 28: ABD'de göç (1970-1978-milyon) (Berry 1980: 17)..... 100
Şekil 29: Desurbanizasyon (şehirsel nüfusun azalışı) sistemi (Hosszu 2009: 49)..... 101
Şekil 30: Yerleşmeye uygun tüm alanların şehirleşmesi, ökümenopolis. Koyu renkler odak noktalarını göstermektedir (Doxiadis, aktaran Pacione 2005: 94)..... 102
Şekil 31: Başlıca savunma sitleri (Jordan ve Rowntree 1986: 344)..... 106
Şekil 32: Başlıca ticaret yolu sitleri (Jordan ve Rowntree 1986: 345)..... 107
Şekil 33: Şehir ısı adası. Şehir merkezinde kırsal alanlara göre sıcaklık farkının artışı dikkat çekicidir (Yılmaz 2013: 35'ten değiştirilerek) 113
Şekil 34: Aydın şehrinde rüzgâr ve şehir ilişkisi (Uğur 2003). Aydın'da sanayi alanları yer seçiminde hâkim rüzgâr yönünün pek dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. 115
Şekil 35: Şehirsel rüzgâr sistemi (Lowry 1971: 185)..... 116
Şekil 36: Thünen modeli (Grotewold 1959) 124
Şekil 37: Altıgen pazar alanları (C), boşluklar (A) ve üst üste binmelerin (B) olmaması nedeniyle en uygun olandır. 128
Şekil 38: Farklı ilkelere göre merkezi yer teorisinde düzen..... 131
Şekil 39: Ortak merkezli çemberler modeli 133
Şekil 40: Sektör modeli 136
Şekil 41: Çok çekirdekli model 137
Şekil 42: Önerilen kira bedeli modeli ve şehir içi arazi kullanımı..... 139
Şekil 43: Afyonkarahisar şehrinde sanayi faaliyetlerinin coğrafî dağılışı. Konya yolu çevresindeki sanayi tesislerine dikkat ediniz. 157
Şekil 44: Şehirsel sanayi alanları genel modeli (Herbert ve Thomas 1982: 195)..... 159
Şekil 45: Merkezi iş alanının tespiti (Murphy ve Vance 1959: 443) 163
Şekil 46: İstanbul'da toplu iş merkezlerinin coğrafî dağılışı (Ertekin vd. 2008)..... 167
Şekil 47: Menzil ve eşik, pazarcının hareketliliği (Plattner 1953: 183)..... 169
Şekil 48: Günlük seyahatlerin zamansal dağılımı, Kuzey Amerika örneği (Barber 1995: 85) 178

Şekil 49: Şehir ve yakın çevresi arasındaki ulaşım (Bayhan 1969'dan değiştirilerek) 180
Şekil 50: Yokeno otel lokasyon modeli (Yokeno 1968) 187
Şekil 51: Şehirsel otel lokasyon tipolojisi (Ashworth 1989) 188
Şekil 52: Açık alan çeşitleri 190
Şekil 53: Sağlık durumu üçgeni (Meade ve Emch 2010: 31) 203
Şekil 54: Sıhhi (Düzenli) depolama 210
Şekil 55: Türk evinde katlar (Azezli 2009: 26) 214
Şekil 56: İstanbul ve İzmir şehrinin etki alanları (Uğur 2003) 224
Şekil 57: Avalon çevresinde yaşayanların Los Angeles şehir imajı (Orleans 1973: 120) 229
Şekil 58: Boyle Heights çevresinde yaşayanların Los Angeles şehir imajı (Orleans 1973: 121) 229
Şekil 59: Westwood çevresinde yaşayanların Los Angeles şehir imajı (Orleans 1973: 122) 230

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1: Sanayi, tüten bacalar, dev binalar ve demiri eriten kazanlarıyla özgün bir görsellik ortaya çıkarmıştır. 35
Foto 2: Kapalı toplumlara bir örnek, Başakşehir-İstanbul 54
Foto 3: Küresel bütünleşme yolunda İstanbul, Levent-Maslak Hattı 57
Foto 4: Sosyalist şehirde apartman bloklarından bir görünüm 59
Foto 5: Kızıl Meydan (Moskova-Rusya) 59
Foto 6: Barriadas'lardan bir görünüm (Peru) 87
Foto 7: Kolluk kuvvetleri ve gecekondunun yıkılışı (Güzey 2009: 30) 88
Foto 8: Gecekondu alanının yeniden inşası, Dikmen Vadisi örneği (Güzey 2009: 34) 88
Foto 9: Ankara Şehri'nde tepelik bir alanda yer seçmiş gecekondular 89
Foto 10: Toledo (Toja Irmağı-İspanya) 105
Foto 11: Venedik'ten bir görünüm (Alper UZUN fotoğraf arşivi) 105
Foto 12: Basel (İsviçre) 107
Foto 13: Ülkemizde yaşanan 17 Ağustos 1999 depreminin izlerinden bir görünüm 109
Foto 14: Giresun şehrinde sel felâketi (2009) 112
Foto 15: Aydın şehri güneydeki ovalık alana doğru bir taraftan hızlı yapılaşma devam ederken, diğer taraftan bu alanda taban suyu seviyesinin yüzeye oldukça yakın olması nedeniyle buradaki konutların zemin katları nem yüzünden zarar görmektedir (Haziran 2002, Uğur 2003) 117

Foto 16: Eskişehir'de Porsuk Çayı (Foto: Şakir FURAL) 117
Foto 17: Toronto şehri merkezi iş alanı (Kanada)..... 161
Foto 18: Balıkesir şehrinde bir toplu alışveriş merkezi..... 166
Foto 19: Salı Pazarı, Kadıköy, İstanbul. 170
Foto 20: Bisiklet parkı örneği 173
Foto 21: İstanbul istasyonu Afyonkarahisar şehrinde cadde-sokak sistemini etkilemiştir. Başlangıçta şehirden uzak konumda bulunan İstanbul istasyonu ile şehir merkezi arasındaki bağlantıyı sağlayan Ordu Bulvarı'nın 1950 yılından önceki durumu..... 182
Foto 22: Şehirsel tarıma bir örnek..... 212
Foto 23: Geleneksel Türk Evi 214
Foto 24: Şehir içinde kalmış bir mezarlık (Aydın). 1950'lerde yerleşme alanı dışında yer alan Tellidede Mezarlığı 1950'lerden itibaren şehrin ovalık alana doğru hızlıca büyümesi sonucu bugün İstiklâl Mahallesi'nin orta kısmında kalmıştır (Uğur 2003) 220
Foto 25: Aydın şehrinde önemli yollardan biri, Adnan Menderes Bulvarı (Uğur 2003) 232
Foto 26: Afyonkarahisar şehrinde Zafer Meydanı. Meydan şehrin önemli kavşak noktalarından biridir (Aliağaoğlu 2004)..... 233
Foto 27: Balıkesir şehrinde bir nirengi noktası, Saat Kulesi. 234

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Dünya'da ana bölgelere göre şehirleşme oranı ve hızı 79
Tablo 2: Dünya'da şehirsel nüfusun ana bölgelere göre dağılışı (Milyon) 80
Tablo 3: Dünya'da en büyük 10 şehirsel aglomerasyon (1950, 2011)..... 83
Tablo 4: Şehir ve kır arasındaki meteorolojik olay farklılıkları..... 114
Tablo 5: Perakende ticaret ve hizmetler için nüfus eşik değerleri (Kişi) 128
Tablo 6: Türkiye' de kademe merkezleri sayısı (1982) 129
Tablo 7: Türkiye'de şehirlerin fonksiyonel sınıflara göre dağılımı (1960)..... 144
Tablo 8: Türkiye'de şehirlerin fonksiyonel sınıflara göre dağılımı (1990)..... 145
Tablo 9: Seçilmiş faaliyet grupları için ortalama ve standart sapma değerleri 146
Tablo 10: Oturdukları illere göre AKÜ'ye yerleştirilen öğrenciler (2001-2002) 154
Tablo 11: Kuzey Amerika Metropoliten Alanlarında Amaçlarına göre yolculuk bölüşümü 177
Tablo 12: Afyonkarahisar iline giren ve çıkan telefon trafik değerleri* (2002) 183
Tablo 13: Minimum açık ve yeşil alan toplamı 191
Tablo 14: Bir şehrin yeşil ve serbest alanları..... 192

KAYNAKLAR

Abate, Y. (1978). "Urbanism and Urbanization", *Issue: A Journal of Opinion*, Vol. 8, No. 4, Africa 2000, s. 23-29.

Abu-Lughod, J. L. (1987). "The Islamic City-Historic Myth, Islamic Essence, and Contemporary Relevance", *International Journal of Middle East Studies,* Vol. 19, No. 2, s. 155-176.

Acun, F. (2002). "A Portrait of The Ottomen Cities", *Muslim World*, Cilt 92, Sayı ¾, s. 255-285.

Açıl, F. (1984). *Ekonomi I (Genel Ekonomi),* Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayını 898, Ders Kitabı 249, Ankara.

Adams, R. M. (1960). "The Origin of Cities", *Scientific American*, Cilt 203, s. 153-167.

Adda, J. (2007). *Ekonominin Küreselleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Aitken, S.C., Cutter, S.L. ve Foote, K.E. (1989). "Environmental Perception and Behavioral Geography", *Geography in America*, İçinde Gary L., Gaile ve Cort J. Willmont, s. 219-238, Merril Publishing Company, Columbus.

Akalın, S., (2005), *Konut Kira Değerlerini Etkileyen Faktörler: Beşiktaş İlçesi Örneği*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Akarca, A. (1998). *Şehir ve Savunması*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Akın, M.H. (2012). "Siyasetin Mekânı Kent", İçinde Köksal Alver, *Kent Sosyolojisi*, s. 275-289, Hece Yayınları Ankara.

Akyol Altun,T.D. (2012). "İzmir'de Yeni Bir Konut Üretim Süreci olarak Kapalı Konut Siteleri", *İdeal Kent, Kent Araştırmaları Dergisi*, S. 6, s. 40-61.

Akat, Ö., Taşkın, Ç. ve Özdemir, A. (2006). "Uluslararası Alışveriş Merkezi Tüketicilerinin Satın Alma Davranışı: Bursa İlinde Bir Uygulama", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı 2, s. 13-30.

Akçura, T. (1971). "Türkiye'de Şehirleşme ve Bazı Şehir Örnekleri", *Türkiye Coğrafî ve Sosyal Araştırmalar,* İçinde E. Tümertekin, F. Mansur, P. Benedict, s. 187-225, Çağlayan Matbaası, İstanbul.

Akkan, E. (1971). "Bingöl'ün Yer Değiştirmesinde Rol Oynayan Jeomorfolojik Etkenler", *Jeomorfoloji Dergisi,* Yıl 3, Sayı 3, s. 38-42, Ankara.

Aksoy, Y. (2001). *İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumunun İncelenmesi,* İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Aktüre, S. (1975). "17. Yüzyıl Başından 19. Yüzyıl Ortasına Kadarki Dönemde Anadolu Osmanlı Şehrinde Şehirsel Yapının Değişim Süreci", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 101-128.

Aktüre, S. (1978). *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi,* ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.

Aktüre, S. (1997). *Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri* (2. Baskı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Alaeddinoğlu, F. (2012). "Kent ve Turizm", *Kent Sosyolojisi*, İçinde Köksal Alver, s. 309-340, Hece Yayınları, Ankara.

Aliağaoğlu, A. (2004). *Afyonkarahisar Şehir Coğrafyası*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aliağaoğlu, A., Uğur, A. (2008). "Hotels as a Model of Regional Life: The Erzurum Sample", *European Planning Studies*, Vol. 16, Issue 10, s.1405-1422.

Aliefendioğlu, H. (2002). "Kamusal Alan Olarak Pazar Yerleri" *Folklor/Edebiyat* C: VIII, S. XXXI, s. 51-58.

Alper Uzun Fotoğraf Arşivi.

Alptekin, M. Y. (2007). *Medeniyet Havzalarından Küresel Trendlere Şehir ve Toplum, Şehirlerin Toplumları Biçimlendirme İşlevi,* Beta, İstanbul.

Alsaç, Ü. (1993). *Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı*, Cep Üniversitesi, İletişim Yayınları, İstanbul.

Altaban, Ö. (1994). *Büyükşehirlerde İlköğretimin Mekansal Sunum Biçimleri Konusunda Bir Araştırma,* Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Altaban, Ö. (2014). "Kamu Servislerinin Kentlerde Mekansal Sunumu Üzerine Kuramsal-Kavramsal Çerçeveler", *METU JFA* 31(1), s. 195-214.

Altuğ, F. (1989). *Kent Ekonomisinin İlkeleri*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.

Alver, K. (2007). *Siteril Hayatlar, Kentte Mekansal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler*, Hece Yayınları, Ankara.

Andresen, M. A. (2005). "Crime Measures and The Spatial Analysis of Criminal Activity", *British Journal of Criminology,* s. 1-28.

Angotti, T. (1987). "Urbanization in Latin America: Toward a Theoretical Synthesis", *Latin American Perspective,* Vol. 14, No. 2, Urban Latin America, s. 134-156.

Aren, S. (2009). *"100 Soruda Ekonomi El Kitabı (Türkiye Ekonomisinden Örneklerle)* (2. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Argenbright, R. (1999). "Remaking Moskow: New Places, New Selves", *Geographical Review*, Vol. 38, No. 1, s. 1-22.

Arık, R. (1999). "Türk Evi ve Yaren Geleneği", *Osmanlı*, Cilt 5, s. 545-554.

Arû, A. K. (1998). *Türk Kenti,* YEM Yayınları, İstanbul.

Ashworth, G. J. (1989). "Accommodation and the Historic City", *Built Environment*, 5, s. 92-100.

Ashworth, G. J., Tunbridge, J. E. (1990). *The Tourist-Historic City,* JohnWiley & Sons, Chichester.

Aslanoğlu, R. A. (1998). *Kent, Kimlik, Küreselleşme*, Asa, Bursa.

Atalık, G. (1989). *Bölge Planlamasına Giriş*, İTÜ Kütüphanesi, Sayı 1399, İTÜ Matbaası, Gümüşsuyu-İstanbul.

Aurosseau, M. (1921). "The Distribution of Population: A Constructive Problem", *Geographical Review,* Vol. 11, No. 4, s. 563-592.

Aydemir, Ş. (2004). "Ticaret ve Hizmet Merkezleri", *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı,* İçinde Ş. Aydemir, S.E. Aydemir, D.Ş. Beyazlı, N. Ökten, A.M. Öksüz, C. Sancar, M. Özyaba, Y.A. Türk, s. 221-250, Akademi Kitabevi, Trabzon.

Aydemir, S. E. (2004). "Türkiye'de İmar Kanunu", *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı,* İçinde Ş. Aydemir, S.E. Aydemir, D.Ş. Beyazlı, N. Ökten, A.M. Öksüz, C. Sancar, M. Özyaba, Y.A. Türk, s. 409-448, Akademi Kitabevi, Trabzon.

Aydın, H. (2006). "Eleştirel Aklın Işığında Postmodernizm, Temel Dayanakları ve Eğitim Felsefesi", *Eğitimde Politika Analizleri ve Stratejik Araştırmalar Dergisi,* Cilt 1, Sayı 1.

Aydınlı, H. İ. (2004). *Sosyo-Ekonomik Dönüşüm Sürecinde Belediyeler*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Azezli, S.G. (2009). *19. Yüzyıl Osmanlı Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Baigent, E. (2004). "Patrick Geddes, Lewis Mumford and Jean Gottmann: division over 'megalopolis", *Progress in Human Geography*, 28, 6, s. 687-700.

Bal, H. (1999). *Kent Sosyolojisi,* Turhan Kitabevi, Ankara.

Baran, S. (1995). "Katı Atık (Çöp) Depo Yerlerinin Seçimi ve İnşaasındaki Bazı Ana Hususlar", *Jeoloji Mühendisliği* 46, s. 52-54.

Barber, G. (1995). "Aggragate Characteristics of Urban Travel", *The Geography of Urban Transportation,* İçinde Susan Hanson, s. 81-99, The Guilford Press, New York.

Bater, J. H. (1984). "The Soviet City: continuity and change in privilege", *The City in Cultural Context*, İçinde J. Agnew, J. Mercer, D. Sopher, s. 134-162, Allen & Unwin, Boston.

Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*, Ayrıntı, İstanbul.

Bayar, R., Yüceşahin, M. ve Özgür, E.M. (2003). "Türkiye'nin İmalat İşlevinde Uzmanlaşmış Şehirsel Yerleşmeleri", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Coğrafî Bilimler Dergisi,* Cilt 1, Sayı 2, s. 11-12.

Baycan-Levent, T., Gülümser, A. A. (2007). "Gated Communities of Istanbul: The New Walls of The City", *Fondazione Eni Enrico Mattei,* s. 1-18.

Bayhan, İ. H. (1969). *Şehir Planlaması,* İskender Matbaası, İstanbul.

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı. (2009). Kentleşme Şurası 2009, Kentsel Teknik Altyapı ve Ulaşım Komisyon Raporu, Ankara.

Baykal, F. (1989). *Salihli Kent Coğrafyası*, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları/2, İzmir.

Baykara, T. (1975). "Eski Türk İktisadi Hayatı ve Şehir*", İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi,* Sayı 6, s.75-104.

Baykara, T. (1992). "Tanzimatda Şehir ve Belediye", *150. Yılında Tanzimat*, İçinde H. D. Yıldız, s. 277-287, AKDTYK, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi-Sayı 142, Ankara.

Baykara, T. (1999). "Osmanlı Devleti Şehirli Bir Devlet Midir?", *Osmanlı,* Cilt 5, s. 528-535.

Baykara, T. (2000). *Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi (XI.-XIV. Yüzyıllar)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Bayraktutan, Y., Akbulut, F., Özbilgin, M. (2016). "Mekansal Ayrışma: İktisadi Dinamikleri ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 9, Sayı 43, s. 1669-1682.

Beaud, M. (2003). *Kapitalizmin Tarihi*, Dost Kitabevi, Ankara.

Beaujeu-Garnier, J., Chabot, G. (1967). *Urban Geography*, John Wiley & Sons Inc, New York.

Beaujeu-Garnier, J., Delobez, A. (1983). *Pazarlama Coğrafyası* (Çeviren: E. Tümertekin, A. Tümertekin), İstanbul Üniversitesi Yayını. 3111, İşletme Fakültesi Yayını. 143, İşletme İktisadı Enstitüsü. 61, İstanbul.

Bekdemir, Ü., Kocaman, S. Polat, S. (2014). "Yeni Büyükşehir Yasası Sonrasında Türkiye'de Şehir Nüfusu ve Şehir Yerleşmeleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı 32, s. 277-297.

Beer, A.R. (1996). *Yerleşim Düzenlenmesinde Çevre Planlaması*, Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı, İstanbul.

Begel, E. E. (1996). "Kentlerin Doğuşu", *Cogito,* Yaz, s. 7-16.

Bektaş, C. (1996). *Türk Evi,* YKY, İstanbul.

Bektaş, C. (2016). *Türk Evi* (3. Baskı), Yem Yayın, İstanbul.

Bergman, E. F., McKnight, T.L. (1993). *Introduction to Geography*, Printice Hall, Inc., New Jersey.

Bergman, E. F. (1995). *Human Geography, Cultures, Connections and Landscapes*, Printice Hall, USA.

Berköz, L. (2012). "Güvenlikli Yerleşmeler: Konut Kullanıcılarının Yaşam Tercihlerindeki Değişim", *İdeal Kent, Kent Araştırmaları Dergisi*, S. 6, s. 172- 189.

Berry, B. J. L., Garrison, W.L. (1958). "A Not on Central Place Theory and Range of Good", *Economic Geography*, Vol. 34, No. 4, s. 304-311.

Berry B. J. L. (1959). "Ribbon Developments in the Urban Business Pattern", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 49, No. 2, s. 145-155.

Berry, B. J. L., Simmons, J.W., Tennant, R.J. (1963). "Urban Population Densities: Structure and Change", *The Geographical Review*, Vol. 53, No. 3, s. 398-405.

Berry, B.J.L. (1973). *The Human Consequences of Urbanization*, Macmillan, London.

Berry, B. J.L. (1976). "The counterurbanization process: urban America since 1970*", Urban Affairs Annual Review,* 11, pp. 17-30.

Berry, B. J. L. (1980). "Urbanization and Counterurbanization in the United States", *Annals of the American Academy of Political and Social Science,* Vol. 451, Changing Cities: A Challenge to Planning, s. 13-20.

Bilgin, A. (1989). "Yerleşme Alanlarının Seçiminde Jeomorfoloji", *Jeomorfoloji Dergisi,* Cilt 17, Sayı 17, s. 35-42.

Birky, J. (2009). *The Modern Community Garden Movement in the United States: Its Roots, its Current Condition and its Prospects for the Future*. Master"s Thesis, University of South Florida, Department of Geography, Florida.

Blakely, E.J., Snyder, N.G. (1997). *Fortress America: Gated Communities in the United States*, Brookings Institution Press, Washington, D.C.

Bonine, M. E. (1990). "Secred Direction and City Structure: A Preliminary Analysis of the Islamic Cities of Morocco", *Muqarnas*, Vol. 7, s. 50-72.

Bozkulak, S. (2005). "Gecekondu'dan Varoş'a: Gülsuyu Mahallesi", *İstanbul'da Kentsel Ayrışma,* İçinde H. Kurtuluş, s. 239-266, Bağlam, İstanbul.

Braidwood, R. J. (1995). *Tarih Öncesi İnsan*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Braudel, F. (2006). *Uygarlıkların Grameri*, (Çeviren: M. A. Kılıçbay) (3. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Brenner, N, Marcuse, P., Mayer, M. (2014). *Kar İçin Değil Halk İçin, Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı,* Sel Yayıncılık, İstanbul.

Brennan-Galvin, E. (2002). "Crime and Violence in an Urbanizing World", *Journal of International Affairs,* Vol. 56, No. 1, s. 123-145.

Bromley, R. J., Symanski, R., Good, C.M. (1975). "The Rationale of Periodic Markets", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 65, No. 4, s. 530-537.

Bulut, Z., Kılıçaslan, Ç., Deniz, B., Kara, B. (2010). Kentsel ekosistemlerde sürdürülebilirlik ve açık-yeşil alanlar. *3. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi Kitabı*. Cilt: IV, s. 1484-1493, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.

Bumin, K. (2013), *Demokrasi Arayışında Kent,* Çizgi Kitabevi, Konya.

Burton, R. (1995). *Travel Geography (2 th Edition)*, Longman.

Cahill, M. E. (2004). *Geographies of Urban Crime: An Intraurban Study of Crime in Nashville, TN; Portland, OR; Tuscan, AZ*, Doctoral Dissertation, The University of Arizona, USA.

Can, Y. (1995). *İslam Şehirlerinin Fiziki Yapısı,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları /169, Ankara.

Canatan, K. (2007). "İslam Dünyasındaki Şehirleşme Sürecine Tarihsel Bir Yaklaşım", *Sivil Toplum*, 5(17-18), s. 43-68.

Carol, H. (1960). "The Hierarcy of Central Functions within the City", *Annals of the Associations of American Geographers,* Vol. 50, No. 4, s. 419-438.

Carter, H. (1976). *The Study of Urban Geography,* Edward Arnold, London.

Carter, H. (1982). *An Introduction to Urban Historical Geography*, Adward Arnold, London.

Cezar, M. (1985). *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmaret Sistemleri,* Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları No. 9, 1985.

Cezar, M. (1996). "Türkler ve Şehirleri", *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler I,* s. 271-280, 1996.

Cengiz, E., Özden, B. (2002). "Perakendecilikte Büyük Alışveriş Merkezleri ve Tüketicilerin Büyük Alışveriş Merkezleri ile İlgili Tutumlarını Tespit Etmeye Yönelik Bir Araştırma", *Ege Akademik Bakış*, Ekonomi, İşletme, Uluslararası İlişkilerve Siyaset Bilimleri Dergisi 2.

Cerası, M. M. (2001). *Osmanlı Kenti* (Çeviren: A. Ataov), YKY, İstanbul.

Champion, T. (2000). "Urbanization, Suburbanization, Counterurbanization and Reurbanization", *Handbook of Urban Studies*, İçinde Ronan Paddison, s. 143-161, Sage Publication, London.

Chossudovsky, M. (1999). *Yoksulluğun Küreselleşmesi, IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İçyüzü,* Çivi-yazıları/Kamera, İstanbul.

Childe, G. (1950). "The Urban Revolution", *The Town Planning Review*, Vol. 21, No. 1, s. 3-17.

Childe, G. (2001*). Kendini Yaratan İnsan* (Çeviren: F. Ofluoğlu), Varlık, İstanbul.

Clark, W. A. V. (1968). "Consumers Travel Pattern and Concept of Range", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 58, No. 2, s. 386-396.

Cohen, L. E., Felson, M. (1979). "Social Change and Crime Rate Trends: A Routin Activity Approach", *American Sociological Review*, Vol. 44, s. 588-608.

Colby, C. C. (1959). "Centrifugal and Centripetal Forces in Urban Geography", *Readings in Urban Geography*, İçinde H.M. Mayer ve C.F. Kohn, s. 287-298, The University of Chicago Press, Chicago.

Coltman, M. M. (1989). *Introduction to Travel and Tourism*, An International Approach, Van Nostrand Reinhold, New York.

Crowley, W. K. (1998). "Modelling the Latin American City", *Geographical Revi*ew, Vol. 88, No. 1, s. 127-130.

Czepczynski, M. (2008). *Cultural Landscapes of Post-Socialist Cities, Representation of Powers and Needs,* Ashgate eBook.

Çadırcı, H. (2006). *Küresel Kentler ve İstanbul'un Küreselleşmesi,* T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Mahalli İdareler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Çadırcı, M. (1991). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları,* Türk Tarih Kurumu Yayını, VII. Dizi, Ankara.

Çalışkan, V. (2007). "Kentsel Mekan Kullanımındaki Farklılıklar Üzerine Bir Yaklaşım: Bursa ve Çanakkale'nin Periyodik (Haftalık) Pazarlarından Örnekler", *Doğu Coğrafya Dergisi,* Yıl 12, Sayı 18, s. 51-78.

Çavuşoğlu, E. (2014). *Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi*, Ayrıntı, İstanbul.

Çetiner, A. (1972). *Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri,* İTÜ Matbaası, İstanbul.

Çevik, Ö. (2005). *Arkeolojik Kanıtlar Işığında Tarihte İlk Kentler ve Kentleşme Süreci,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Çezik, A. (1982). *Kent Eşiği Araştırması (Türkiye İçin Kent Tanımı),* Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No. 1838, SPD (B) Yayın No. 350, Ankara.

Çiçek, İ., Doğan, U. (2005). "Ankara'da Şehir Isı Adasının İncelenmesi", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Coğrafi Bilimler Dergisi,* Cilt 3, Sayı 1, s. 57-72.

Çoban, A.N.. (2012). "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt 67, No. 3, s. 75-108.

Darkot, B. (1961). "Türkiye'nin İdari Coğrafyası Üzerine Düşünceler", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Cilt 6, Sayı 12 , s. 35-46.

Darkot, B. (1967). "Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Sayı 16, s. 3-8.

Davis, K., Casis, A. (1946). "Urbanization in Latin America", *The Milbank Memorial Fund Quarterly,* Vol. 24, No. 2, s.186-207.

Davis, K. (1996). "The Urbanization of the Human Population", *The City Reader,* İçinde Richard T. LeGates and Fredric Stout, s. 1-14, Routledge, New York.

Davis, M. (2007). *Gecekondu Gezegeni*, Metis, İstanbul.

De Blij, H. J., Muller, P. O. (1998). *Geography, Realms, Regions and Concepts* (8 th Edition), John Wiley & Sons, Inc, New York.

Deane, P. (1994). *İlk Sanayi İnkılâbı* (Çeviren: T. Güran), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları X. Dizi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Dear, M., Flusty, S. (1998). "Postmodernurbanizm", *Annals of Association of American Geographers,* Vol. 88, No 1, s. 50-72.

Dear, M. (2002). "Los Angeles and the Chicago School: İnvitation to a Debate", *City and Community* 1, s. 5-32.

Denel, S. (1981). "Batılılaşma Sürecinde Ebniye Nizamnameleri ve Kentsel Mekanların Değişimine Etkileri Üzerine Bir Deneme*", IX. Türk Tarih Kongresi,* s. 1425-1435.

Detwyler, T. H. Marcus, M.G. (1972). *Urbanizatıon and Envıronment: the physical geography of cities,* Duxbury Press, Belmont.

Dickenson, J. P., Clarke, C. G., Gould, W. T. S., Prothero, R. M., Siddle, D. J., Smith, C. T., Thomas-Hope, E. M., Hodgkiss, A. G. (1983). *A Geography of The Third World,* Methuen, London.

Dickinson, R. E. (1964). *City and Region,* Routledge & Kegan Paul Ltd, London.

Dinçer, İ. (Yayına Hazırlayan). (2000). *3. Binyılda Şehirler: Küreselleşme Mekân-Plânlama, Dünya Şehircilik Günü 23. Kolokyumu,* Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.

Dinler, Z. (1994). *Bölgesel İktisat* (4. Baskı), Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa.

Doğanay, H. (1983). *Erzurum'un Şehirsel Fonksiyonları ve Başlıca Plânlama Sorunları*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Basılmamış Doçentlik Tezi, Erzurum.

Dokmeci, V., Balta, N. (1999). "The evolution and distribution of hotels in Istanbul", *European Planning Studies,* 7(1), s. 99-109.

Dokmeci, V., Ozus, E.., (Tarihsiz). Spatial Analysis of Urban Pharmacies in Istanbul, http://www-sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa00/pdf-ersa/pdf/125.pdf. Erişim: 9 Nisan 2012.

Dokmeci, V., Yazgı, B., Ozus, E. (2006). "Informal retailing in a global age: The growth of periodic markets in Istanbul, 1980-2002". *Cities*, Vol. 23, No. 1, s. 44-55.

Domene, E., Sauri, D. (2005). "Urbanization and Water Consumption: Influencing Factors in the Metropolitan Region of Barcelona", *Urban Studies,* Vol. 43, No. 9, s. 1605-1623.

Doran, B. J., Lees, B. G. (2005). "Investigating the Spatiotemporal Links Between Disorder, Crime and the Fear of Crime", *The Professional Geographer*, Vol. 57, No. 1, s. 1-12.

Dostoğlu, N.T. (1995). "Modern Sonrası Mimarlık Anlayışları", *Mimarlık* 263, s.46-50.

Dostoğlu, N. (1996). "Modern Mimarlık'ıjn Dönüm Noktası: Team 10-louis kahn", *Yapıdan 9 Seçmeler,* Yem yayınları, İstanbul. 135-148.

Downs, R. M., Stea, D. (1973). "Cocnitive Maps and Spatial Behavior: Process and Products, *Image and Environment*, İçinde R. M. Downs ve D. Stea, s. 10-26, Aldire Publishing Company, Chicago.

DPT. (1982). *Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi* Cilt 1, 2*,* Devlet Plânlama Teşkilâtı Yayın No. 1806, KÖYB 27, Ankara.

DPT. (1995). Ulaştırma Özel İhtisas Komisyonu, Kent İçi Ulaşım Alt Komisyon Raporu, Yayın No. 2388-ÖİK: 451.

Drakakis-Smith, D. (1987). *The Third World City*, Methuen, London.

Duncan, J.S. (1990). *The City as a Text: The Politics of Landscape Interpretation in the Kandyan Kingdom,* Cambridge University Press, Cambridge.

Duru, B., Alkan, A. (Ed.). (2002). *20. Yüzyıl Kenti*, İmge Kitabevi, Ankara.

Dutt, K. A. (1983). "Cities of South Asia", *Cities of the World, World Regional Urban Development,* İçinde M. E. Bonine, J. T. Darden, A. K. Dutt, L. Ford, E. Griffin, T. R. Leinbach, s. 325-370, Harper & Row Publishers, Inc, New York.

Eagleton, T. (2011). *Postmodernizmin Yanılsamaları,* Ayrıntı, İstanbul.

Egli, A. E. (1957). *Şehirciliğin ve Memleket Planlamasının Esasları*, TODEİE, Ankara.

Elisseeff, N. (1992). "Fiziki Plan", *İslam Şehri*, İçinde R. B. Serjeant, s. 121-140, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.

Emiroğlu, M. (1981). "Türkiye'de Son Sayımlar ve Kentleşme Olayının Boyutları", Ankara Üniversitesi DTCF, *Coğrafi Araştırmalar Dergisi,* Sayı 10, s. 43-82.

Emiroğlu, K., Danışoğlu, B., Berberoğlu, B. (2006). *Ekonomi Sözlüğü,* Bilim ve Sanat, Ankara.

English, P.W. (1977). *World Regional Geography, A Question of Place,* Harper and Row, Publishers, Inc., New York.

Ercan, M.A. (2012). "Kentsel Dönüşüm", *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, İçinde Melih ERSOY, s. 223-225.

Erder, S. (2004). "Getto' Kavramı Üzerine", *Adadan Odaya, Yaşamdan Yapıya Konut Çevresi,* İçinde D. İncedayı, s. 57-68, Bağlam, İstanbul.

Erdoğan, A., Düzgün, H. Ş. (2003). "Mekân ve Suç: Suç Haritalaması ve Diğer Analitik Yaklaşımlar", *Polis Dergisi*, Sayı 36, s. 482-490.

Erduran, F., Sülüşoğlu, M. (2006). "Hobi Bahçelerinin Kent Ekolojisinde ve Gelişmesinde Önemi ve Kocaeli-İzmit Örneği", *VI. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi,* s. 169-175.

Erduran, F., Kabaş, S., Ayhan, Ç.K., Kelkit, A. (2008). "Çanakkale Kentinde Hobi Bahçesi Amaçlı Kullanılan Alanların Peyzaj Mimarisi Açısından Değerlendirilmesi", *Çanakkale Kenti Çevre Sorunları Sempozyumu,* s. 148-157.

Ergen, Y.B. (1981). *Şehircilik,* Yüksek Teknik Öğretmen Okulu Matbaası, Ankara.

Ergenç, Ö. (1994). "Osmanlı Şehrindeki 'Mahallenin' İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları IV*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Ergenç, Ö. (1996). "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fiziki Yapıya Etkileri", *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler 2,* s. 407-413, İlke Yayınları, İstanbul.

Erinç, S. (1963). "Tatbiki Coğrafya ve Planlama", *Şehircilik Konferansları*, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları (Şehircilik Kürsüsü), s. 1-37, İstanbul.

Ergun, N. (2004). "Gentrification in Istanbul", *Cities*, Vol. 21, No. 5, s. 391-405.

Erkan, H. (1987). *Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme, Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım*, Kavram Matbaası, İzmir.

Erkip, F. (2005). "The rise of the shopping mall in Turkey: the use and appeal of a mall in Ankara", *Cities,* Vol. 22, No. 2, s. 89-108.

Ersoy, M. (1994). *Kentsel Alan Kullanım Normları,* ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayın No. 94.02, Ankara.

Ersoy, M., Şengül, H. T. (2001). *Sanayisizleşme Sürecinin Kentsel Yaşama Etkileri, Zonguldak Örneği*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı, Ankara.

Ertekin, Ö, Dokmeci, V, Unlukara, T, Ozus, E. (2008). "Spatial Distribution of Shopping Malls and Analysis of their Trade Areas", *European Planning Studies*, Vol. 16, No. 1, s. 143-156.

Ertin, G. (1994). *Eskişehir Kentinde Yerleşmenin Evrimi,* Anadolu Üniversitesi Yayın No. 773, Eskişehir.

Ertürk, H. (1995). *Kent Ekonomisi,* Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Erzen, N. J. (2003). *Çevre Estetiği,* OTDU Yayıncılık, Ankara.

Etli, B. (2002). "Edirne İli Merkez İlçe Yeşil Alan Sisteminin Peyzaj Mimarlığı İlkleri Yönünden İrdelenmesi", *Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi B Serisi,* Cilt 3, No. 1, s. 47-59.

Eyice, S. (1955). "Mezarlıklarımız", *Türk Yurdu*, Sayı 242, s. 685-694.

Faroqhi, S. (1993). *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler* (Çeviren: N. Kalaycıoğlu), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.

Faroqhi, S. (2004). "Krizler ve Değişim 1590-1699", *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi,* İçinde H. İnalcık, D. Quataert, Cilt 2, s. 562-743, Eren Yayıncılık, İstanbul.

Firman, T. (2011). "Post-suburban Elements in an Asian Extended Metropolitan Region: The Case of jabodetabek (Jakarta Metropolitan Area), İçinde Nicholas A. Phelps ve Fulong Wu, *International Perspectives on Suburbanization A Post-Suburban World?* Palgrave, Macmillan.

Ford, L. R., Griffin, E. (1979). "The Ghettoization of Paradise", *Geographical Review,* Vol. 69, No. 2, s. 140-158.

Ford, L. R. (1993). "A Model of Endonesian City Structure", *Geographical Review*, Vol. 83, No. 4, s. 374-396.

Ford, L. R. (1996). "New and Improved Model of Latin American City Structure", *Geographical Review*, Vol. 86, No. 3, s. 437-440.

Francaviglia, R. V. (1971). "The Cemetery as an Evolving Cultural Landscape", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 61, No. 3, s. 501-509.

Frankfort, H. (1989). *Uygarlığın Yakındoğuda Doğuşu, Mezopotamya ve Mısır* (Çeviren: Alaeddin ŞENEL), İmge Kitabevi, Ankara.

Freeman, O. W., Raup, H. F. (1949). *Essentials of Geography*, McGraw-Hill Book Company, Inc., New York.

Freeman, C., Louça, F. (2013). *Zaman Akıp Giderken, Sanayi Devriminden Bilgi Devrimine,* İthaki, İstanbul.

Friedmann, J. (1986). "The World City Hypothesis", *Development and Change*, Vol. 17, s. 69-83.

Geniş, Ş. (2007). "Küreselleşme, Toplumsal Eşitsizlik ve Mekansal Ayrışma", *Sivil Toplum,* 5 (17-18), s. 69-84.

Geo Factsheet, Accessible Rural Areas-case study of West Oxfordshire, Number 230, www. curriculum-press.co.uk.

Getis, A., Getis, J., Fellmann, J. (1981). *Introduction to Geography*, Wm.C. Brown Publishers, Dubuque, Iowa.

Ghosh, A. (1981). "Models of Periodic Marketing and The Spatiotemporal Organization of Market Places", *Professional Geographer*, Vol. 33, No. 4, s. 475-483.

Giddens, A., Pierson, C. (2000). *Anthony Giddens'la Söyleşiler, Modernliği Anlamlandırmak*, Alfa, Bursa.

Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı, İstanbul.

Giddens, A. (2010). *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı, İstanbul.

Gilbert, A., (2015), "Rental Housing: The International Experiance", *Habitat International*, XXX, s. 1-9.

Gottdiener, M. (2005). *Postmodern Göstergeler, Maddi Kültür ve Postmodern Yaşam Biçimleri,* İmge Kitabevi, Ankara.

Gottmann, J. (1959). "Megalopolis, or the Urbanization of the Northeastern Seaboard", *Readings in Urban Geography*, İçinde H.M. Mayer ve C.F. Kohn, s. 46-56, The University of Chicago Press, Chicago.

Gottmann, J. (1961). *Megalopolis, The Urbanized Northeastern Seaboard of United Nation*, A Tweentieth Century Fund Stusy, The M.İ.T Press, Massachusetts, USA.

Gottmann, J. (1978). "Megalopolitan Systems Around the World", *Systems of Cities Readings on Structure, Growth, and Policy,* İçinde L.S. Bourne, J.W. Simmons, s. 53-60, Oxford University Press, New York.

Göçer, O. (1974). *Şehirsel Merkezler ve Şehirsel Kademelenme*, İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehirsel Bölgeler ve Ulaşım Kürsüsü Yayını 2, İstanbul.

Gökçe, T. (2012). "Hızır İlyas Kültünün Yerleşim Birimlerine Yansıması: Osmanlı Döneminde Anadolu Şehir ve Kasabalarında Hıdırlık", *Türkiye'de İskân ve Şehirleşme Tarihi,* İçinde Mehmet Ali Bayhan, s. 43-76, Kitabevi, İstanbul.

Gökdeniz, A. (Editör). (2003). *Boş Zaman & Rekreasyon Yönetimi, Örnek Animasyon Uygulamaları,* Detay Yayıncılık, Ankara.

Gökmen, P.G. (2011). "Türkiye'de Apartmanlaşma", *Güney Mimarlık*, S. 15, s. 12-16.

Göney, S. (1984). *Şehir Coğrafyası I,* İstanbul Üniviversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No. 2274, Coğrafya Enstitüsü Yayın No. 91, İstanbul.

Görer, N. T., Atik, S., Seyrek, K., Özbilen M. V. (2006). "Planlama ve Kentsel Su Tüketimi İlişkisi: Antalya Örneği, Şehir Planlama Odası Su Komisyonu", *Antalya İçme Suyu Sorunları Sempozyumu,* s. 1-13.

Girgin, A. (2001). *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik,* İnkılab Kitabevi Yayın Sanayi Ticaret A.Ş., İstanbul.

Grant, J., Mittelsteadt, L. (2004), "Types of Gated Communities", *Environment and Planning B: Planning and Disign,* Vol. 31, s. 913-930.

Griffin, E. (1973). "Testing the Von Thünen Theory in Uruguay", *Geographical Review,* Vol. 63, No. 4, s. 500-516.

Griffin, E., Ford, L. (1980). "A Model of Latin American City Structure", *Geographical Review*, Vol. 70, No. 4, s. 397-422.

Griffiths, J, F. (1976). *Climate and The Environment, The Atmospheric Impact on Man,* Paul Elek Publishers, London.

Grotewold, A. (1959). "Von Thünen in Retrospect", *Economic Geography*, Vol. 35, No. 4, s. 346-355.

Güçlü, K., Yılmaz, S., K., Yılmaz, S., Yılmaz, H. (1996). "Kentsel Yeşil Doku İçinde Mezarlıkların Yeri, Önemi ve Erzurum Örneği", *Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi,* 27 (1), s. 1-12.

Gümüşçü, O. (1997). *XIV. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus",* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmış Doktora Tezi, Ankara.

Günal, C. (1983). *Kent ve Yol*, Özgün Matbaacılık, Ankara.

Gündüz, A. Y. (2008). "Bölgesel Kalkınmada Beşeri Altyapı Yatırımları ve Üniversitelerin Önemi", *I. Güney Marmara Bölgesel Gelişme Sorunları Ulusal Sempozyumu,* s. 179-187.

Gürel, S. (1970). *Kent Planlamasına Giriş ve Çevre Kavramı,* ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayın No. 14, Ankara.

Güvenç, B. (1996). *İnsan ve Kültür,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Güzey, Ö. (2009). "Urban generation and increased competitive power: Ankara in an area of globalization", *Cities* (26): 27-37.

Haggett, P. (1983). *Geography: A Modern Synthesis,* Harper & Row Publishers, New York.

Hall, P. (1977). *The World Cities* (Second Edition),Morrison & Gibb Ltd. Edinburg.

Hall, T. (2001). *Urban Geography* (2th Edition), Routledge, London.

Halweil, B., Nierenberg, D. (2007). "Kentlerde Çiftlik", *2007 Dünyanın Durumu, Kentsel Geleceğimiz,* Worldwatch Enstitute, Tema Vakfı Yayınları No. 53, İstanbul.

Harris, C. D. (1943). "A Functional Classification of Cities in the United States", *Geographical Review*, Vol. 33, No.1, s. 86-99.

Harris, C. D., Ullman, E. (1959). "The Nature of Cities", *Readings in Urban Geography*, İçinde H.M. Mayer ve C.F. Kohn, s. 277-286, The University of Chicago Press, Chicago.

Harris, C. D., Ullman, E. (2002). "Kentin Doğası", *20. Yüzyıl Kenti*, İçinde B. Duru ve A. Alkan, s. 55-76, İmge Kitabevi, Ankara.

Harries, K. D., Norris, R.E. (1986). *Human Geography*, Merrill Publishing Company, Columbus.

Harries, K. D. (1974). *The Geography of Crime and Justice*, McGraw-Hill Book Company, New York.

Hartshorn, T.A. (1980). *Interprenting The City, An Urban Geography,* Wiley, New York.

Harvey, D., (1989), "From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism", *Geografiska Annaler*, Series B, Human Geography, Vol. 71, No. 1, s. 3-17.

Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu*, Metis, İstanbul.

Harvey, D. (2002). "Sınıfsal Yapı ve Mekansal Farklılaşma Kuramı", *20. Yüzyıl Kenti,* İçinde B. Duru ve A. Alkan, s. 147-172, İmge Kitabevi, Ankara.

Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*, Metis, İstanbul.

Harvey, D. (2006). *Paris, Modernitenin Başkenti*, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Hasol, D. (1998). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (7. Baskı), Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Herbert, T. D., Thomas, J. C. (1982). *Urban Geography,* John Wiley & Sons, New York.

Hill, M. (2005). *Urban Settlement and Land Use,* Hodder Education, London.

Hobsbawn, J. E. (2003). *Sanayi ve İmparatorluk* (2. Baskı), Dost, Ankara.

Holton, R.J. (1999). *Kentler, Kapitalizm ve Uygarlık,* İmge Kitabevi, Ankara.

Holzner, N., Dommisse, D. J., Mueller, J. E. (1967). "Toward a Theory of Cultural-Genetic City Classification", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 57, No. 2 , s. 367-381.

Horvath, R.J. (1969). "Von Thunen's Isolated State and Area Around Addis Ababa, Ethiopia", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 59, No. 2, s. 308-323.

Hosszu, S. (2009). *Counterurbanization, A Literary study.* Danish Institute of Rural Research and Development. IFUL, Working Paper.

Hout, J., Thalmann, J., Valbelle D. (2000). *Kentlerin Doğuşu*, İmge Kitabevi, Ankara.

Huberman, L. (1975). *Sosyalizmin Alfabesi*, Sol yayınları, İstanbul.

Hugo, G. (2003). *Urbanization in Asia*, Paper prepared for Conference on African Migration in Comparative Perspective, Johannesburg, South Africa, 4-7June.

Ilıcalı, M., Camkesen, N., Dündar, S. (Tarihsiz). Kent İçi Ulaşımda Toplu Taşımın Önemi ve İstanbul Örneği.

Irazabal, C. (2015), "Localizing Urban Design Traditions: Gated and Edge Cities in Curitiba. http://academiccommons.columbia.edu/catalog.

Işık, O. (1993). "Modernizmin kenti/postmodernizmin kenti", *Birikim,* Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, S. 53, s.

Işık, Ş. (2005). "Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri", *Ege Coğrafya Dergisi*, 14, s. 57-71.

İçli, T. G. (1992). *Türkiye'de Suçlular; Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

İçli, T. G. (2001). *Kriminoloji,* Bizim Büro Basımevi, Ankara.

İçişileri Bakanlığı, SSGM. (1992). *İtfaiye Teşkillerinin Kuruluş, Görev, Eğitim ve Denetim Esaslarına Dair Yönetmelik,* İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No. 411, SSGM Yayın No. 47, Ongun Kardeşler Matbaacılık San. Tic. A.Ş., Ankara.

İnalçık, H. (1996). "İstanbul: Bir İslam Şehri", *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler 2*, s. 317-340, İlke Yayınları, İstanbul.

İsbir, E.G. (1991). *Şehirleşme ve Meseleleri, Çevre, Mesken, Yönetim,* Gazi Büro Yayınları, Ankara.

İTO. (2004). Şehiriçi Taşımacılık Hizmetleri Değerlendirmesi, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.

Jackson, I. (1989). *An Introductıon to Tourism,* Hospitality Press, Melbourne.

Jacobs, J. (1969). *The Economy of Cities*, Random House, New York.

Jacobs, J. (2011). *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*, Metis, İstanbul.

Jefferson, M. (1939). "The Law of the Primate City", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 29, No. 2, s. 226-232.

Johnson, H. J. (1966). *Urban Geography, An Introductory Analysis,* New York.

Johnston, R. J. (1987). *Geography and Geographers, Anglo-American Human Geography since 1945*, (3rd Edition), Edward Arnold, London.

Johnston, R.J., Gregory, D., Pratt, G., Watts, M. (1994). *The Dictionary of Human Geography,* Blackwell Publishers Ltd. Malden, Massachusetts, USA.

Jones, E. (1965). *Human Geography*, Chatto & Windus, London.

Jones, E. (1976). *Towns and Cities*, Open University Set Book, Oxford University Press, London.

Jordan, T., Rowntree, L. (1986). *The Human Mosaic, A Thematic Introduction to Cultural Geography,* Harper & Row, Publishers, New York.

Jordan-Bychkov, T. G., Bychkova-Jordan, B. (2002). *The European Culture Arae, A Systemtic Geography,* (Fourth Edition), Rowman & Littlefield Publishers, Inc., New York.

Jordan-Bychkov, T.G., Domosh, M. (2003). *The Human Mosaic, A Thematic Introduction to Cultural Geography* (9th Edition), W.H. Freeman and Company, New York.

Kalelioğlu, E. (1980). *Şehir Coğrafyası Bakımından Van*, Ankara Üniversitesi DTCF, Ülkeler Coğrafyası Kürsüsü, Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara.

Kaplan, D.H., Wheeler, J.O., Holloway, S.R. (2004). *Urban Geography*, Wiley, USA.

Kara, H. (1990). "Çukurova'da Endüstri", Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, *Coğrafya. Araştırmaları,* Cilt 1, Sayı 2, s. 193-227.

Karaboran, H. H. (1983). "Bölge Planlaması Bakımından Şehir Tabirinin Türkiye'de Gösterdiği Değişiklikler", *Türk Kültürü,* Sayı 237, s. 48-54.

Karaboran, H. H. (1989). "Şehir Coğrafyası ve Şehirsel Fonksiyonlar", *Fırat Üniviversitesi Sosyal Bilimler. Dergisi,* Cilt 3, Sayı 1, s. 81-118.

Karadağ, A. (2009). "Kentsel Ekoloji; Kentsel Çevre Analizlerinde Coğrafi Yaklaşım", *Ege Coğrafya Dergisi*, 18 (1-2), s. 31-47.

Karakurt, S. (2000). *İdari Coğrafya Bakımından İl ve İlçelerin Yapısal Özellikleri,* Ankara Üniversitesi DTCF, Coğrafya Bölümü Basılmamış Lisans Tezi, Ankara.

Karakurt, E. (2006). "kentsel Mekanı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planma Anlayışı ve Postmodern Kent Planlama Anlayışı", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 26, s. 1-25.

Karküçük, S. (2009). *Rekreasyon, Boş Zamanları Değerlendirme* (4. Baskı), Gazi Kitabevi, Ankara.

Kasarda, J. D., Crenshaw, E. M. (1991). "Third World Urbanization: Dimensions, Theories, and Determinants", *Annual Review of Sociology* 17, s. 467-501.

Kazmaoğlu, M., Tanyeli, U. "Anadolu Kent Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar", *Yapı*, S. 33, s. 29-41.

Kef, F. Ş. (2015). *Hobi Bahçelerinin Planlanması ve Tasarımı: Konya Karatay Karaaslan Hobi Bahçesi,* Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Kejanlı, T. (2011). "Anadolu' da Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Kent Sistemi, Kale ve Merkez-Çarşı Gelişimi*", e-Journal of New World Sciences Academy*, Vol. 5, Num. 3. p. 278-302.

Keleş, R. (1976). *Kentbilim İlkeleri*, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara.

Keleş, R. (1978). *100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu* (2. Baskı), Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Keleş, R. (1986). "Kent ve Bölge Planlamasında Jeomorfoloji", *Jeomorfoloji Dergisi*, Sayı 14, s. 7-11.

Keleş, R. (1997). *Kentleşme Politikası* (4. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü* (2. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Keleş, R. (2010). *Kentleşme Politikası* (11. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Keleş, R. (2015). *100 Soruda Türkiye'de kentleşme, konut ve gecekondu*, Cem Yayınevi, İstanbul.

Keleş, R. (2015a). *Kent, Kentsel Siyaset ve Çevre Yazıları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Keyder, Ç. (1993). *Ulusal Kalkınmacılığın İflâsı*, Metis Yayınları, İstanbul.

Keyder, Ç., Yenal, Z. (2013). *Bildiğimiz Tarımın Sonu, Küresel İktidar ve Köylülük,* İletişim, İstanbul.

Kılıç, H. (1995). *İzmir Kent Örneğinde Küçük Bahçeleri Planlama Olanakları Üzerine Araştırmalar.* Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Kılıç, T. (2010). *Kentsel Mekânın Kullanımı ve Seyyar Satıcılık: Diyarbakır Örneği*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi.

Kılınçaslan, T. (2012). "Ulaşım Sistemi ve Yol Ağları", İçinde *Kentsel Ulaşım, Ulaşım Sistemi-Toplu Taşım-Planlama-Politikalar,* T. Kılınçaslan, s. 49-125, Ninova, İstanbul.

Kıray, M. (1998). "Az Gelişmiş Ülkelerde Metropolitenleşme Süreçleri", *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık,* s. 99-106, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Kıray, M. (2003). *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Kiper, P. (2006). *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması, Türkiye-Bodrum Örneği,* Sosyal Araştırmalar Vakfı (SAV), İstanbul.

Kiper, P. (2007). "Küreselleşme Sürecinde Değişen Kentler-Yitirilen Değerler", *Kent ve Politika, Antik Kent-ten Dünya Kentine,* İçinde A. Mengi, s. 77-88, İmge Kitabevi, Ankara.

Knox, P. L. (1982). *Urban Social Geography, An Introductıon,* Longman, New York.

Knox, P. (1994). *Urbanization, An Introduction to Urban Geography*, Prentice Hall, New Jersey.

Knox, P., Agnew, J. (1994). *The Geography of World Economy* (2th Edition), John Wiley & Sons, New York.

Koçman, A. (1991). "İzmir'in Kentsel Gelişimi", Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, *Coğrafya Araştırmaları,* Cilt 1, Sayı 3, s. 101-122, Ankara.

Kozak, N., Kozak, M. A., Kozak, M. (2000). *Genel Turizm,* Detay Yayıncılık, Ankara.

Köksal, A. (1982). *Türkiye'nin Genel ve Turizm Coğrafyası,* TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

Kuban, D. (1995a). *Türk Hayatlı Evi*, Mısırlı Matbaacılık A.Ş., İstanbul.

Kuban, D. (1995b). *Türk ve İslâm Sanatı Üzerine Denemeler*, YEM Yayınları, İstanbul.

Kumar, K. (2010). *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma, Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları* (3. Baskı), Dost Kitabevi, Ankara.

Kurter, A. (1985). *Uygulamalı Jeomorfoloji,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Ders Notları, İ. Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.

Kurtuluş, H. (2005). "İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler, Beykoz Konakları Örneği", *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, İçinde H. Kurtuluş, s. 161-186, Bağlam, İstanbul.

Kurtuluş, H. (2005a). "Bir 'Ütopya' Olarak Bahçeşehir", *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, İçinde H. Kurtuluş, s. 77-126, Bağlam, İstanbul.

Kurtuluş, H. (2010). "Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar ve Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi", *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları* İçinde Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak, M. Şirin, Örgün Yayınevi, İstanbul.

Kurtz, R. A., Eicher, J. B. (1958). "Fringe and Suburb: A Confusions of Concepts", *Social Forces*, Vol. 37, No.1, s. 32-37.

Lee, K. N. (2007). "Dünyanın Durumu 2007, Kentsel Geleceğimiz", *2007 Dünyanın Durumu, Kentsel Geleceğimiz*, s. 3-27, Tema Vakfı Yayınları No. 53.

Lefebvre, H. (2011). *Kentsel Devrim,* Sel Yayıncılık, İstanbul.

Lind, A. W. (1930). "The Ghetto and the Slum", *Social Forces,* Vol. 9, No. 2, s. 206-215.

Linsky, A. S. (1965). "Some Generalizations Concerning Primate Cities", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 55, No. 3, s. 506-513.

Lowry, W.P. (1971). "The Climate of Cities", *Man and the Ecosphere*, İçinde Paul R. Ehrlich, John P. Holdren, Richard W. Holm, s. 180-188, W.H. Freeman and Company, San Francisco.

Lynch, K. (1960). *The Image of the City*, The M.I. T. Press, London.

Lynch, K., Hack, G. (1998). *Site Planning*, The MIT Press, Cambridge, England.

Mackenney, R. (2004). *Şehir Devletler,* Babil, İstanbul.

Maillet, J. (1983). *İktisadi Olayların Evrimi, 18. Yüzyıldan Bugüne,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Marcuse P. ve Van Kempen R. (2000). "Introduction", *Globalizing Cities A New Spatial Order,* İçinde Peter Marcuse ve Ronald van Kempen, s. 2-21, Blackwell Publishers.

Marın, M. C. (2007). "1985 Sonrası Türkiye'deki Kentsel Sistemin Dönüşümü: Zipf Yasasının Ampirik Bir Testi", *Gazi Üniversitesi Mimarlık Mühendislik Fakültesi Dergisi,* Cilt 22, No. 1, s. 33-38.

Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü,* Bilim ve Sanat, Ankara.

Matley, I. M. (1983). "Cities of Soviet Union and Eastern Europe", *Cities of The World, World Regional Urban Devolopment,* İçinde S. D. Brunn ve J.F. Williams, s. 123-162, Harper ve Row Publisher, New York.

Mayer, H.M. (1954), "Urban Geography", *American Geography: Inventory and Prospect*, İçinde P.E. James ve C.F. Jones, s. 143-165, Syracuse University Press, Syracuse, New York.

Mayer, M. H., Kohn, F .C. (1959). *Readings in Urban Geography,* The University of Chıcago Press, Chicago.

McClellan III, J. E., Dorn,H. (2013). *Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji* (3. Baskı), Akılçelen Kitaplar, Ankara.

Meade, M.S., Emch, M. (2010). *Medical Geography*, The Guilford Press, New York.

Melosi, M.V. (1981). *Garbage in the Cities, Refuse, Reform, and The Environment, 1880-1980,* Texas A&M University Press, USA.

Mitchell, J.A. C. (2004). "making Sense of Counterurbanization", *Journal of Rural Studies*, Vol. 20, Iss. 1, pp. 15-34.

Mitchell, W. A. (2006). "İç Anadolu'daki Köyler ve Von Thünen'in İzole Devleti", *İnsan ve Mekân,* Prof. Dr. Erol Tümertekin'e Armağan, İçinde N. Özgüç ve A.N. Timor, s. 162-175, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Morril, R. L. (1965). "The Negro Ghetto: Problems and Alternatives", *Geographical Review,* Vol. 55, No. 3, s. 339-361

Morril, R. (2006). "Classic Map Revisited: The Growth of Megalopolis", *The Professional Geographer,* 58(2), s. 155-160.

Mountjoy, A. B. (1978). "Urbanization, the Squatter, the Development in the Third World", *Systems of Cities Readings on Structure, Growth, and Policy*, İçinde L.S. Bourne, J.W. Simmons, s. 480-488, Oxford University Press, New York

Muller, P. O. (1973). "Trand Surfaces of American Agriculturel Patterns: A Macro-Thünian Analysis", *Economic Geography*, Vol. 49, s. 237.

Mumford, L. (1961). *The City in History*, Penguin Books, London.

Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent, Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği,* Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Murphy, R. E., Vance, J. E. (1959). "Delimiting the CBD", *Readings in Urban Geography*, İçinde H.M. Mayer ve C.F. Kohn, s. 418-446, The University of Chicago Press, Chicago.

Murphy, R. E. (1974). *The American City: An Urban Geography* (2th Edition), McGraw-Hill Book Company, New York.

Nelson, H. J. (1955). "Service Classification of American Cities", *Economic Geography,* Vol. 31, No. 3, s. 189-210.

Newman, O. (1972). *Defensible Space*, *People and Design in the Violent City*, Architectural Press, London.

Nogay, A. (Tarihsiz). İzmir Ulaşımında İnsan Faktörü, İmoizmir. org.tr. (erişim: 7 Şubat 2012).

Northam, M. R. (1979). *Urban Geography,* John Wiley & Sons, New York.

Oğuz, D. (2000). "Hobi bahçeleri ve Avrupa ülkelerinden örnekler", *Türk-Koop Ekin Dergisi.* Say. 14.

Orleans, P. (1973). "Differential Cognition of Urban Residents: Efffects of Social Scale on Mapping", *Image and Environment*, İçinde R. M. Downs ve D. Stea, s. 115-130, Aldire Publishing Company, Chicago.

Ortaylı, İ. (2007). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara.

Owens, E. J. (1994). *Yunan ve Roma Dünyasında Kent*, Homer Kitabevi, İstanbul.

Öcal, T. (2010). Günümüzde Şehirleşme Sürecinde Evsel Katı Atık Sorununa Bir Örnek: Niğde Şehri", *Türk Coğrafya Dergisi,* S. 55, s. 35-43.

Öktem, B. (2010). "Küresel/Dünya Kenti", *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları,* İçinde Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıoğlu, A.Kanbak, M. Şiriner, s. 103-138.

Ökten, A.N., Şengezer, B., Evren, Y. (2007). "Neoliberal Politikaların Sağlık Hizmetleri Coğrafyasına Yansımaları", *II. Kent ve Sağlık Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı*, s. 96-97.

Öncel, A.D, Özaydın, G. (2012), ""kapalı Site Olgusunun Değişim Sürecine Bir Bakış: Beykoz Soğuksu Örneği", *İdeal Kent, Kent Araştırmaları Dergisi*, S. 6, s. 62-83.

Öncü, E. (1999). "Kentlerimizde Raylı Sisteme Geçilme Koşulları", *Kent İçi Ulaşımda Raylı Sistemler Sempozyumu,* Bildiriler, s. 51-65, Eskişehir.

Önder, S., Polat, A.T. (2008). Peyzaj tasarım süreci kapsamında Konya kenti için yeni bir hobi bahçesi oluşturulması. *Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22(46), 18-25.

Özbudun, S. (2002). "Küresel Bir Yoksulluk Kültürü mü?", *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları,* İçinde Y. Özdek, s. 53-69, TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayın No. 19, Ankara.

Özcan, K. (2007a). "Kültürler Arası Etkileşim Sürecinin Anadolu'daki Mekânsal Ortaklığı: Anadolu Selçuklu Kenti", *Sivil Toplum,* 5(17-18), s. 135-153.

Özcan, K. (2007b). "Anadolu'da Selçuklu dönemi yerleşme sistemi ve kent modelleri", *İTÜ Dergisi/a, Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt 6, Sayı 1, s. 3-15.

Özçağlar, A. (1997). *Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar ve Şehirler),* Ekol Yayınevi, Ankara.

Özçağlar, A. (2000). *Coğrafyaya Giriş,* Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara.

Özdek, Y. (Editör). (2002). *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları,* TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayın No. 19, Ankara.

Özdemir, M.A. (1996). "Türkiye'de büyük yerleşme alanlarını seçiminde jeomorfolojik esaslar", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt 8, Sayı 2.

Özden, P. P., Karakaş, İ., Turgut, S., Yakar, H., Erdem, D., Palaoğlu, N. (Yayına Hazırlayanlar). (2003). *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Bildiriler*, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.

Özden, P. P. (2007). *Kentsel Yenilenme,* İmge Kitabevi, Ankara.

Özdeş, G. (1972). *Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği,* İTÜ Matbaası, İstanbul.

Özdeş, G. (1974). *Şehir Bölgeleri*, İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehirsel Bölgeler ve Ulaşım Kürsüsü Yayın No. 1, İstanbul.

Özgüç, N. (1988-1992). "Şehirsel Koruma ve Coğrafya", *İstanbul Üniversitesi Edbebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi,* Sayı 3, s. 62-116.

Özgüç, N., Mitchell, W. A. (2000). "Şehirlerin Alternatif Alışveriş Mekânları: İstanbul'da Haftalık Pazarlar", Mimar Sinan Üniversitesi, *Mimarlık Fakültesi Tasarım + Kuram Dergisi,* Sayı 2, s. 35-57.

Özgür, E. M. (1996). "İl ve İlçe Merkezlerimizin Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı Bakımından Sınıflandırılması", *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Mekezi Dergisi,* Sayı 5, s. 53-72.

Özgür, E. M. (1996a). "Yeni İlçe Merkezlerimizin Fonksiyonel Bakımdan Gösterdiği Özellikler", Ankara Üniversitesi DTCF *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı 12, s. 25-32.

Özgür, E. M. (1998). *Türkiye Nüfus Coğrafyası,* GMC Basın-Yayın Ltd. Şti., Ankara.

Özgür, E. M. (1999). "Türkiye'de İl İçi Göçler Hakkında Düşünceler", *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, Cilt 39, Sayı 1-2, s. 159-168.

Özgür, E. M., Yasak, Ü. (2009). "Şehir İçi İkametgâh Hareketliligine Kuramsal Bir Bakış", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Coğrafi Bilimler Dergisi,* Cilt 7, Sayı 1, s. 39-50.

Özkan, B., Kaplan, A., Aslan, N., Kılıç, H. (1996). Ülkemizde kent küçük bahçe parklarının gelişimi üzerinde bir araştırma. *Ekoloji ve Çevre Dergisi*, Sayı: 18, s. 18-21.

Pacione, M. (2005). *Urban Geography, A Global Perspective* (2 th Edition), Routledge, London and New York.

Page, S. (1995). *Urban Tourism,* Routledge, New York.

Palabıyık, H., Altunbaş, D. (2004). "Kentsel Katı Atıklar ve Yönetimi", *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetsel Perspeksifler,* İçinde C.Marin ve U. Yıldırım, s. 103-124, Beta, İstanbul.

Panebianco, S., Kiehl, M. (2003). "Suburbanization, Counterurbanization, Reurbanization? An empirical analysis of recent employment and population trends in Western Europe", ERSA Conference, Jyväskylä.

Park, R. E., Burgess, E. W. (2015) *Şehir, Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler,* Heretik, Ankara.

Pérouse, J., Danış, D. (2005). "Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler, Toplum ve Bilim 104, s. 92-123.

Phelps, N., Wu, F (Editör). (2011), *International Perspectives on Suburbanization A Post-Suburban World?* Palgrave, Macmillan.

Polanyi, K. (2007). *Büyük Dönüşüm, Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri* (6. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul.

Polat, A. T. (2001). *Kent Parkı Kavramı ve Konya İçin Örnek Bir Çalışma,* Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Pocock,D.,Hudson, C.R. (1978). *Images of Urban Environment*, Macmillan Press Ltd., London and Basingstoke.

Ponting, C. (2000). *Dünyanın Yeşil Tarihi Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü* (Çeviren: A. Başçı-Sander), Detay Basım Ltd., İstanbul.

Pounds, N. J. G. (1969). "The Urbanization of the Classical World", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 59, No. 1, s. 135-157.

Pirenne, H. (2000). *Ortaçağ Kentleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Plattner, S. (1953). *Economic Anthropology*, http://books.google.com.tr

Rabinson, H. (1976). *A Geography of Tourism,* MacDonald & Evans Ltd, London.

Rapoport, A. (1984). "Culture and Urban Order", *The City in Cultural Context*, İçinde J. Agnew, J. Mercer, D. Sopher, s. 50-75, Allen & Unwin, Boston.

Raymond, A. (1995). *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Reiner, T. A., Wilson, R. H. (2002). "Sovyet Kentinde Planlama ve Karar Alma Süreci: Rant, Toprak ve Kent Biçimi", *20. Yüzyıl Kenti,* İçinde B. Duru, A. Alkan, s. 173-214, İmge Kitabevi, Ankara.

Relph, E. (1987). *The Modern Urban landscape*, Croom Helm, London.

Resmi Gazete, 5 Ocak 1961, *222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu*, Madde 50, Sayı 10705, Ankara.

Resmi Gazete, 14 Haziran 1973. *Milli Eğitim Temel Kanunu,* Madde 25, Sayı 1739. Yayın No. 73, Ankara.

Resmi Gazete, 13.7.2005, *5393 Belediye Kanunu*, S. 25874, Tertip 5, Cilt 44.

Ridgeway, J. (2006). *Her Şey Satılık Dünyanın Kaynaklarını Kimler Kontrol Ediyor?,* Metis, İstanbul.

Rittersberger-Tılıç, H. (2013). "Kavram Olarak Kent Sosyolojisi", *Kent Sosyolojisi*, İçinde Fatma GÜNEŞ, s. 2-25, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Ritter, W. (1985). "Hotel Location in Big Cities", *Big City Tourism,* İçinde F. Vetter, s.355-364, Reimer Verlag, Berlin.

Ritzer, G. (2011). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*, Ayrıntı, İstanbul.

Ritzer, G. (2011b). *Toplumun MCDonaldlaştırılması,* Ayrıntı, İstanbul.

Rocca, J. (2011). *Çin'in Sosyolojisi*, İletişim, İstanbul.

Rodrigue, J., Comtois, C., Slack, B. (2006). *The Geography of Transportation Systems,* Routledge, New York.

Ronald, J. H. (1969). "Von Thunen Isolated State and the area around Addis Ababa, Ethiopia", *Annals of the Asociation of American Geographers,* Vol. 59, No. 2, s. 308-323.

Rose, H. M. (1970). "The Development of an Urban Subsystem: The Case of the Negro Ghetto", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 60, No. 1, s. 1-17.

Rowland, D.T. (1977). "Theories of Urbanization in Australia", *Geographical Review,* Vol. 67, No.2, p. 176-176.

Rubenstein, J. M. (1989). *The Cultural landscape, An Introduction to Human Geography* (2th Edition), Merrill Publishing Company, Colombus.

Sağlık Bakanlığı. (2000). Mezarlıklar ve Ölü Defin Hakkında Genelge, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Sağlık Bakanlığı. (2001). Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 2000, Tedavi Hizmetler Genel Müdürlüğü yayın No. 634, Ankara.

Sağlık Bakanlığı. *Sağlık Bakanlığına Ait Hastanelerin Yatırım Esaslarının Tespitine Dair Yönerge*, Ankara.

Sancar, C. (2004). "Kentsel Donatımlar-Eğitim", *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı*, İçinde Ş. Aydemir, S. E. Aydemir, D. Ş. Beyazlı, N. Ökten, A. M. Öksüz, C. Sancar, M. Özyaba, Y. A. Türk, s. 251-266, Akademi Kitabevi, Trabzon.

Sandal, E.K. (2009). Kahramanmaraş'ta Ulaşım Problemleri ve Halkın Ulaşım Sistemine ve Problemlerine Bakışı", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 14, Sayı 24, s. 137-157.

Sarı, C., Koçak, İ. (2005). "Antalya Kent Planında Mezarlıkların Yeri ve Sorunları", *Antalya Yöresinin İnşaat Mühendisliği Sorunları Kongresi*, Bildiriler Kitabı Cilt 2, s. 559-570, Antalya.

Sarıca, İ. (1997). "Afyon İlinin Ekonomik Gelişmesinde Sanayiinin Yeri ve Önemi", *Afyon İlinin Ekonomik Gelişmesi,* İAV, s. 103-183, Afyonkarahisar.

Sarup, M. (2010). *Post-yapısalcılık, Postmodernizm*, Kırk Gece Yayınları, İstanbul.

Sassen, S. (1991). *The Global City, New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, New Jersey.

Sassen, S. (2005). "The Global City: Introducing a Concept", *Brown Journal of World Affairs,* V. 11, S. 2, s. 27-43.

Schulenberg, J.L. (2003). "The Social Context of Police Discretion with Young Offenders: An Ecological Analysis", *Canadian Journal of Criminology and Justice*, s. 127-157.

Schwab, W.A. (1992). *The Sociology of Cities,* Prentice Hall, Englewood Cliff, New Jersey.

Schweitzer, J. H., Kim, J. W., Mackin, J. R. (1999). "The Impact of Built Environment on Crime and Fear of Crime in Urban Neighborhoods", *Journal of Urban Technology*, Vol. 6, No. 3, s. 59-73.

Seig, L. (1971). "Concept of Ghetto; A Geography of Minority Groups", *The Professional Geographer*, Vol. 23, No. 1, s. 1-4.

Sencer, Y. (1979). *Türkiye'de Kentleşme,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Sennett, R. (2011). *Ten ve Taş, Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, Metis Yayınları, İstanbul.

Sevgi, C. (1988). *Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular*, Konak Belediyesi Kültür Hizmetleri, İzmir.

Sevinç, M. (1999). "Postmodernizm ve Kent", *Birikim Dergisi*, S. 124.

Seymen, O. A., Bolat, T. (2005). *Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Shaw, G., Williams, A. M. (1996). *A Critical Issues in Tourism: A Geographical Perspective,* Blackwell Publishers Ltd., UK.

Sinclair, R. (1967). "Von Thunen and Urban Sprawl*", Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 57, No. 1, s. 72-87.

Sjoberg, G. (1965). "The Origin and Evoluation of Cities", *Scientific American*, Cilt 213, s. 55-63.

Sjoberg, J. (2002). "Sanayi Öncesi Kenti", *20. Yüzyıl Kenti,* İçinde B. Duru ve A. Alkan, s. 37-54, İmge Kitabevi, Ankara.

Soja, E.W. (2002). "Postmetropolis Üzerine Altı Söylem", *20. Yüzyıl Kenti*, İçinde B. Duru ve A. Alkan, s. 285-306, İmge Kitabevi, Ankara.

Somuncu, M. (1995). "Kayseri Şehri'nin Kuruluşu ve Gelişmesi", Ankara Üniversitesi, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Mekezi Dergisi,* Sayı 4, s. 127-146, Ankara.

Soykan, F., Karadağ, A. (2003). "Conservation of Historical Values and Urban Tourism: The Case of Izmir (Turkey)", *DAÜ Turizm Araştırmaları Dergisi*, s. 59-81.

Soyaslan, D. (1996). *Kriminoloji,* Ankara Üniversitesi Yayınları No. 512, Ankara.

Smailes, A. E. (1966). *The Geography of Towns,* Hutchinson & Co (Publishers) Ltd., London.

Small, J., Witherick, M. (1989). *A Modern Dictionary of Geography* (2th Edition), Edward Arnold, London.

Smith, R. H. T. (1965). "Method and Purpose in Functional Town Classification", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 55, No. 3, s. 539-548.

Smith, C.A. (1985). "Theories and Measures of Urban Primacy: A Critique", İçinde Michael Timberlake, *Urbanization in the World-Economy*, s. 87-117, Academic Press, Inc. New York.

Smith, S. J. (2003). "Clasics in human geography revisited", *Progresss in Human Geography*, 27, 3, s. 333-339.

Stewart, C. T. (1958). "Size and Spacing of Cities", *Geopgraphical Review*, Vol. 48, No. 2, s. 222-245.

Stewig, R. (1966). *İstanbul'da Çıkmaz Sokaklar ve Gecekondu Meselesi* (Çeviren: R. Turfan, M.Ş. Yazman), İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Neşriyatı: 54, İstanbul.

Stoddard, H. R., Blouet, W. B., Wıshart, J. D. (1986). *Human Geography, People, Places and Cultures,* Prentıce-Hall, New Jersey.

Suher, H. (1972). "Sürat Yolu ve Yerleşme İlişkisi", *İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehricilik Enstitüsü Dergisi,* Sayı 1, s. 61-71.

Suher, H. (1996). *Şehircilik*, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Baskı Atelyesi, İstanbul.

Symanski, R., Webber, M. J. (1974). "Complex Periodic Market Cycle", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 64, No. 2, s. 203-213.

Şahin, Ş., Barış, B. (1998). "Kentsel Doku İçerisinde Açık ve Yeşil Alan Standarlarını Belirleyen Etmenler", *TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İstanbul Bölge Şubesi Dergisi,* Eylül-Ekim Sayı 6, İstanbul.

Şahin, S. Z. (2003). "İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Pseudo) Kentsel Dönüşüm Seneryoları: Ankara Altındağ İlçesi Örneği", *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Bildiriler*, s. 89-101, TMMOB Şehir Plancıları Odası, İstanbul.

Şahin, Y. (2011). *Kentleşme Politikası* (2. Baskı), Murathan Yayınevi, Trabzon.

Şahin, E., Dostoğlu, N. (2007). "Kentsel Mekân Tasarımında Doğal Verilerin Kullanımı", *Uludağ Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi,* C. 12, S. 1, s. 29-40.

Şahinalp, M. S. (2006). "Şanlıurfa Şehri'nin Kuruluşuna Etki Eden Etmenler", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Coğrafi Bilimler Dergisi,* Cilt 4, Sayı 1, s. 105-127.

Şahinalp, S., Günal,V. (2012). "Osmanlı Şehircilik Kültüründe Çarşı Sisteminin Lokasyon ve Çarşı İçi Kademelenme Yönünden Mekânsal Analizi", *Milli Folklor,* Yıl 24, Sayı 93, s.149-168.

Şaylan, G. (2009). *Postmodernizm* (4. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Şen, B. (2005). "Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Yeni Bir Ayrışma Biçimi", *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, İçinde H. Kurtuluş, s. 127-160, Bağlam, İstanbul.

Şengül, H. T. (2007). "Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", *Kentsel Planlama Kuramları*, İçinde M. Ersoy, s. 59-114, İmge Kitabevi, Ankara.

Şengül, H. T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi,* (2. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Şenol, E. (2010). *Amasya'nın Cumhuriyet Dönemi Kentsel Gelişme Süreci ve Kentleşme Sorunları,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.

Şenyapılı, T. (1997). "Cumhuriyetin Dokuduğu Kent Ankara", Dosya: Ankara, *Arredamento Dekorasyon,* s. 83-88.

Şirin, O. (tarihsiz). *Sağlık Sektörü ve Sağlık Sektöründe Yaşanan Krizler*, Kriz ve Stress Yönetimi Dersi Sunum Raporu, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu.

Tamdoğan-Ebel, I. (2000). "Hanlar Ya da Osmanlı Kentinde Yabancı", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşamak,* İçinde F. Georgeon, P. Dumont, İletişim, İstanbul.

Tamer, N.G. (2012). "Kentsel Saçaklanma", *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, İçinde Melih ERSOY, s. 250-252.

Tankut, G. (1973). "Osmanlı Şehrinde Ticari Fonksiyonların Mekânsal Dağılımı", *VII. Türk Tarih Kongresi (25-29 Eylül)*, s. 773-779, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Tanyeli, U. (1987). *Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci* (Doktora Tezi), İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

Taylor, G. (1945). "Seven Ages of Town", *Economic Geography*, Vol. 21, No. 3, s. 157-160.

Taylor, G. (1951). *Urban Geography,* Methuen & Co. Ltd., London.

Taylor, L. (2011). "No boundaries: exurbia and the study of contemporary urban dispersion", *GeoJournal*, 76: 323-339.

TCK. (2011). Trafik Kazası Özeti 2010, Trafik Güvenliği Dairesi Başkanlığı, Trafik Güvenliği Eğitimi ve Proje Şube Müdürlüğü, Ankara.

Tekeli, İ. (1982). *Türkiye'de Kentleşme Yazıları,* Turhan Kitabevi, Ankara.

Tekeli, İ. (2009). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ. (2011). *Anadolu'da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İlhan Tekeli Toplu Eserler-18, İstanbul

Thomas, J. C. (1982). *Urban Geography, A First Approach*, John Wiley & Sons, New York.

Tokatlıoğlu, M. Y. (2005). *Küreselleşme ve Kamu Hizmetleri*, Alfa Aktüel, İstanbul.

Tolun-Denker, B. (1970). "Silivri'de Gelişen Şehirsel Fonksiyonlar Hakkında", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Cilt 9, Sayı 17, s. 93-102.

Tolun-Denker, B. (1973). "Tekirdağ Şehir Nüfusu", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Sayı 18-19, s. 151-166.

Tolun-Denker, B. (1976). *Şehir İçi Arazi Kullanılışı,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No. 2054, İstanbul.

Tomlinson, J. (2004). *Küreselleşme ve Kültür*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Toskay, T. (1983). *Turizm, Turizm Olayına Genel Yaklaşım,* Der Yayınları, İstanbul.

Tower, S. W. (1905). "The Geography of American Cities", *The Bulletin of American Geographical Society,* Vol. 37, No. 10, s. 577-588.

Tönük, V. (1945). *Türkiye'de İdare Teşkilatı*, Kanaat Basım ve Cilt Evi, Ankara

Tseloni, A., Osborn, D.R., Trickett, A., Pease, K. (2002). "Modelling Property Crime Using The British Crime Survey", *British Journal of Criminology,* Vol. 42, s. 109-128.

Tuan, Y. (1975). "Images and Mental Maps", *Annals of the Association of American*

Geographers, Vol. 65, No.2, s. 205-213.

Tunbul, M. (2000). *Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması*, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

Tuncel, M. (1971). *İzmit Şehir Coğrafyası,* Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul.

Tuncel, M. (1974-1977). "Türkiye'de Yer Değiştiren Şehirler Hakkında Bir İlk Not", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Sayı 20-21, s. 129-134.

Tuncel, M. (1980). "Türkiye'de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Sayı 23, s. 123-160, İstanbul.

Tuncel, M. (1981). "Türkiye'de Doğal Olaylar Sonucu Yer Değiştiren Kentler", *İst. Üniv. Yerb.,* Sayı 1-2, s. 115-124.

Tunçdilek, N. (1986). *Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi,* İstanbul Üniversitesi Yayın No. 3367, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayın No. 4, İstanbul.

Tunçel, H. (2003). "Anadolu Şehirlerinde Semt Pazarları: Elazığ Örneği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt 13, Sayı 1, s. 49-70.

Tümertekin, E. (1965). *Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırması*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No. 48, İstanbul.

Tümertekin, E. (1967). "İstanbul'un Merkezi İş Sahaları", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Cilt 17, Sayı 17, s. 18-37.

Tümertekin, E. (1968). *Türkiye'de İç Göçler,* İstanbul Üniversitesi Yayın. 1371, Coğrafya Enstitüsü Yayın. 54, Taş Matbaası, İstanbul.

Tümertekin, E. (1973). *Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar,* İstanbul Üniversitesi Yayın No. 1840, Coğrafya Enstitüsü Yayını, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.

Tümertekin, E. (1980). *İstanbul'da Nüfus Dağılışı,* İstanbul Üniversitesi Yayın No. 22540, Coğrafya Enstitüsü Yayın No. 104, İstanbul.

Tümertekin, E. (1987). *Ulaşım Coğrafyası,* İstanbul Üniversitesi yayınları No. 2053, Coğrafya Enstitüsü yayınları No. 85.

Tümertekin, E., Korkut, C. (1964). "İzmir Şehrinde Nüfus Dağılışı", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Sayı 14, s. 123-131, İstanbul.

Tümertekin, E., Özgüç, N. (1998). *Beşeri Coğrafya: İnsan. Kültür. Mekân,* Çantay Kitabevi, İstanbul.

Tümertekin, E., Özgüç, N. (2005). *Ekonomik Coğrafya, Kalkınma ve Küreselleşme*, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Tümertekin, E., Özgüç, N. (2006). *Beşeri Coğrafya: İnsan. Kültür. Mekân,* Çantay Kitabevi, İstanbul.

Türel, A. (1998). "Kent ve Ulaşım", *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, s. 155-170, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, Sosyal Bilimler. (2011). TÜBA, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.

Türkçe Sözlük. (2011). Türk Dil Kurumu (11. Baskı), Ankara.

Uğur, A. (2003). *Aydın Şehir Coğrafyası*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Uğur, A. (2003a). "Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri", Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Coğrafi Bilimler Dergisi,* Cilt 1, Sayı 2, s. 41-62.

Uğurlar, A. (2013). *Türkiye'de Kiralık Konut: Ankara Örneğinde Talep ve Kullanım Özellikleri*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.

Uludağ, Z. (1998). "Cumhuriyet Döneminde Rekreasyon ve Gençlik Parkı Örneği", *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık,* s. 65-74, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

United Nations 2012. World Urban Prospects 2011 Revision, New York

Uzun, C.N. (2006). "Kentsel Dönüşümde Yeni Bir Kavram: Seçkinleştirme", *Değişen Mekân, Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003,* İçinde Ayda Eraydın, s. 340-360, Dost, Ankara.

Vendersmissen, M. H., Villeneneuve, P., Theriault, M. (2003). "Analyzing Changes in Urban Form and Commuting Time" *The Professional Geographer,* 55(4), s. 446-463.

Walters, P.B. (1985). "Systems of Cities and Urban Primacy: Problems of Definition and Measurement", İçinde Michael Timberlake, *Urbanization in the World-Economy*, s. 63-86, Academic Press, Inc. New York.

Ward, D. (1982). "The Ethnic Ghetto in The United States: Past and Present", *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, Vol. 7, No. 3, s. 257-275.

Weber, M. (2000). *Şehir, Modern Kentin Oluşumu,* Bakış, İstanbul.

Webber, M. J., Symanski, R. (1973). "Periodic Markets: An Economic Location Analysis", *Economic Geography*, Vol. 49, No. 3, s. 213-227.

Wheeler, J. O., Muller, P. O. (1986). *Economic Geography* (2th Edition), John Wiley & Sons, New York.

Whynne-Hammond, C., (1985), *Element of Human Geography,* Bell & Hyman, London.

Williams, S. (1995). *Outdoor Recreation and the Urban Environment*, Routledge, London.

Wirth, L. (1927). "The Ghetto", *The American Journal of Sosciology,* Vol. 33, No. 1, s. 57-71.

Wirth, L. (1951). "Urbanism as a way of Life", *Cities and Society*, İçinde P. K. Hatt, A. J. Reiss, Jr., s. 36-46, The Free Press, Illinois.

Wirth, L. (2002). "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme", *20. Yüzyıl Kenti*, İçinde Bülent Duru ve Ayten Alkan; s. 77-106.

Wittfogel, K. A. (1969). "Hydraulic Civilzation", *The Structure of Political Geography,* İçinde R. E Kasperson, J. V. Minghi, s. 442-449, Adline Publishing Company, Chicago.

Wycherley, R.E. (1993). *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

www.agnet.org/activities/sw/2006/729863362/

www.arkitera.com/haberler/2003/06/24

www.basaksehirrehberi.com/images/icerik/20090731

www.cheatseekingmissiles.blogspot.com/2008/04

www.emlakkulisi.com/12681

www.sabah gazetesi, 28.7.2009

www.thetransportationgazette.com (erişim: 10 Şubat 2012).

www. ttb. org.tr, I. Basamak sağlık Hizmetleri Birikimimiz (2000-2004), Türkiye Fotoğrafı.

www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=559117

www. Southernct.edu

Yalçınlar, İ. (1967). "Türkiye'de Bazı Şehirlerin Kuruluşu ve Gelişmesinde Jeomorfolojik Temeller", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Sayı 16, s. 35-56.

Yavan, N. (2005). "Bilim Felsefesi Bakımından Coğrafyada Pozitivist Yaklaşım", *Ulusal Coğrafya Kongresi (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına)*, s. 405-414.

Yazıcı, H. (1995). "Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Bayburt", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 30, s. 189-218.

Yayınoğlu, P. E., Susar, A. F. (2008) *Kent, Görsel Kimlik ve İletişim*, Umuttepe Yayınları, İzmit.

Yazıcı, H., Koca, N., Koca, M.K. (2010). "Coğrafi Faktörlerin Mülki Yapılanma Üzerindeki Etkilerine Bir Örnek: Afyonkarahisar İli", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 43, Sayı 3, s. 109-124.

Yerasimos, S. (1999). "Tanzimat'ın Kent Reformları Üzerine", *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri* (2. Baskı), İçinde P. Dumont, F. Georgeon, s. 1-18, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, A. (1995). *Türkiye'de İl ve İlçelere Göre İdari Bölünüşteki Gelişmeler,* Ankara Üniversitesi DTCF, Coğrafya Bölümü Lisans Tezi, Ankara.

Yılmaz, E. (2013). *Ankara Şehrinde Isı Adası Oluşumu,* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya (Fiziki Coğrafya) Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.

Yılmaz, H., Turgut, H., Demircan, N. (2006). "Erzurum kent halkının hobi bahçesi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi,* Sayı: 1, ss.96-110.

Yırtıcı, H. (2005). *Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yokeno, N. (1968). La Localisation de l'industrie touristique: application de l'analyse de Thunen-Weber, Vol. C-9 (Aix-en Provence: Les Cahiers de Tourisme).

Yonca, A. (1993). *Türkiye'de Kentlerin Fiziki Dokusu,* Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Ankara.

Yörükân, A. (1968). *Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri,* İmar ve İskân Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü, Sosyal Araştırmalar Dairesi, Ankara.

Yörükan, A. (2006). *Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Yücel, T. (1961). "Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri I", *Türk Coğrafya Dergisi,* Sayı 21, s. 31-45.

Yüceşahin, M., Bayar, R., Özgür, E. M. (2004). "Türkiye'de Şehirlerin Mekânsal Değişimi ve Dağılımı", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1), s. 23-39.

Yüceşahin, M., Özgür, E. M. (2006). "Türkiye'nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntü", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4(2), s. 15-35.

Zukin, S. (1987). "Gentrification: Culture and Capital in the Urban Core", *Annual Review of Sociology,* Vol. 13, s. 129-147.

SERALAR

Sera Tipleri, Donanımı ve İklimlendirmesi

Prof. Dr. A. Nafi Baytorun

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1654
Gıda, Tarım ve Hayvancılık/Seracılık No. : 018
ISBN: 978-605-320-561-6
© 1. Basım, Aralık 2016

SERALAR
Sera Tipleri, Donanımı ve İklimlendirmesi
Prof. Dr. A. Nafi Baytorun

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Baytorun, Nafi.
Seralar - Sera Tipleri, Donanımı ve İklimlendirmesi / *Nafi Baytorun*
1.Basım, XXVI + 418 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-561-6
1.Sera Tipleri 2. Havalandırma 3. Isıtma 4. Soğutma 5. Enerji Tasarrufu

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Seralar bitkisel üretim için kullanılan pahalı yapılardır. Bu bağlamda sera inşasına karar vermeden önce, rasyonel bir bitki üretimi için, detaylı bir sera planlamasının yapılması gereklidir. Seralarda planlama, yer seçimi, yapı elemanları ve sera donanımı için uygun kriterlerin bilinmesi zorunludur. Bu eser seraların teknik açıdan planlanması, yapı durumu, seraların gelişimi, sera tekniği konusunda yapılan araştırmalar ve seraların iklimlendirilmesi konusunda gerekli parametrelerin öğretilmesi amacıyla yazılmıştır. Kitapta, teknik açıdan önemli konular hakkında bilgi, hesaplama ve uygulama örnekleri verilmiştir.

Hazırlanan bu kitap doktora hocam Prof. Dr. Chr. von Zabeltitz'in tarafımdan Türkçe'ye çevrilen seralar kitabı örnek alınarak düzenlenmiştir. Kitapta Akdeniz Bölgesi'nde yaygın olarak kullanılan plastik seraların yapısal ve iklimlendirme konuları yanında, soğuk bölgelerde kurulacak cam seralar için yapı ve iklimlendirme örnekleri verilmiştir. Özellikle sera tipleri yapı özellikleri, havalandırma, ısıtma ve soğutmanın planlanması, tek ve çift katlı örtü malzemesi ile kaplı seraların ısı gereksinimleri, enerji tasarrufları, çok katlı örtü malzemesi ile kaplı seralarda iklim özellikleri ve sulama konusunda detaylı bilgi verilmiştir.

Bu kitap, seracılık konusunda çalışan bilim insanlarının, teknik elemanların, araştırıcıların elde ettikleri sonuçlarla ortaya çıkmıştır. Bu konuda doktoramı üstlenen ve yetişmeme olanak sağlayan, doktora babam sayın Prof. Dr. Chr. von Zabeltitz'e, çalışmalarıyla kitabın bu duruma gelmesine katkısı bulunan herkese ve sabırlarından dolayı eşim Sema Baytorun'a ve yayını üstlenen Nobel yayınevine özel teşekkürlerimi sunarım.

Adana, Kasım 2016
A. Nafi Baytorun

İÇİNDEKİLER

Ön Söz iii

Şekil Listesi ix

Çizelge Listesi xvii

Resim Listesi xxiii

1. GİRİŞ 1
1.1. Türkiye'de seracılık 5

2. SERA TİPLERİ VE İNŞAAT ÇEŞİTLERİ 11
2.1. Seralar için planlama kriterleri 11
2.2. Cam ve sert plastik örtülü seralar 14
2.3. Plastik örtülü seralar 20
2.4. Özel sera tipleri 26
2.4.1. Satış seraları 26
2.4.2. Enerji tasarrufu sağlayan seralar 28
2.4.3. Enerji-nötr (Sıfır emisyonlu seralar) 28
2.4.4. Kapalı sistem seralar 30

3. SERA PLANLAMASI 37
3.1. Tanımlama ve amaçlar 37
3.2. Konum, kuruluş yeri, toprak özellikleri, arazinin boyutları ve şekli 38
3.3. Sera planlamasında sistem yaklaşımı 40
3.4. Modern seralarda aranacak asgari şartlar 43
3.5. Tekliflerin hazırlanması 46

4. SERA PROJELEMESİNDE TEKNİK HESAPLAMALAR 49
4.1. Temel bilgiler 49
4.2. Serada boyutlar 52
4.2.1. Boyutlar 52
4.2.2. Sera örtü yüzeyi 53
4.3. Seralara etki eden kuvvet ve yükler 56

4.3.1. Sabit yükler 57
4.3.2. Hareketli yükler 57
4.3.3. Ek yükler 60

5. SERA ÖRTÜ MALZEMELERİ 61
5.1. Örtü malzemesi 61
5.2. Seralarda kullanılan örtü malzemeleri 69
5.2.1. Cam 70
5.2.2. Plastik 73
5.2.2.1. Plastik çeşitleri. 77
5.2.2.2. Plastiklerin görülebilir ışınları geçirme oranları. 79
5.2.2.3. Plastiklerin UV Işınımını geçirme oranı. 81
5.2.2.4.Plastiklerin IR Işınımını geçirme oranı. 82
5.2.3. Sert ve yarı sert plastikler. 84

6. SERA YAPI MALZEMELERİ 87
6.1. Taşıyıcı yapı elemanları 87
6.2. Mertek tipleri 88
6.3. Örtü malzemesinin montajı ve sızdırmazlığı 91
6.3.1. Camların yerleştirmesi 91
6.4. Plastik için germe ve montaj elemanları 95
6.5. Sert plastiğin montajı 100
6.6. Aşıklar 101
6.7. Kafes kiriş ve kolon sistemleri (Çerçeveler) 104
6.8. Temel 107
6.9. Yan duvar, su oluğu, rüzgâr gergileri ve cepheler 110
6.10. Havalandırma yapıları 115
6.10.1. Cam seralarda havalandırma sistemleri 115
6.10.2. Plastik seralarda havalandırma sistemleri 120

7. İKLİM TARAFINDAN ETKİLENEN BİTKİ GELİŞİM ETMENLERİ 125
7.1. Güneş radyasyonu 127
7.1.1. Dış iklim koşullarında toplam radyasyon 127
7.1.2. Güneş radyasyonu ve güneşlenme süresi 130
7.1.3. Serada radyasyon yoğunluğu 138
7.1.4. Işık 140
7.2. Sıcaklık 143
7.3. Hava nemi 150
7.4. Karbondioksit (CO_2) 163

8. SERALARDA HAVALANDIRMA, SOĞUTMA VE GÖLGELEME 167
8.1. Havalandırma 167
8.1.1. Doğal havalandırma 168
8.1.2. Zorunlu (mekanik) havalandırma 169
8.1.3. Seralarda hava değişim katsayısının belirlenmesi 173
8.2. Soğutma 196
8.2.1. Havalandırma girişinde havanın nemlendirilmesi 196
8.2.2. Suyun sera içinde doğrudan püskürtülmesi 210

8.2.3. Bitkilerin doğrudan nemlendirilmesi 212
8.3. Gölgeleme 214

9. SERALARIN ISITILMASI VE SERALARDA KULLANILAN ISITMA SİSTEMLERİ 223
9.1. Isı iletiminin temel ilkeleri 224
9.1.1. Kondüksiyon 226
9.1.2. Konveksiyon 227
9.1.3. Radyasyon 228
9.1.4. Hava değişimi 229
9.1.5. Yoğunlaşma ve buharlaşma ısı kayıpları 230
9.2. Isı gereksinimi ve ısı tüketimi 231
9.2.1. Isı gereksinimi 231
9.2.2. Isı tüketimi 236
9.2.3 Seralarda ısı enerjisi gereksiniminin belirlenmesinde kullanılan farklı yöntemler 245
9.2.4. Isıtma derece gün (HDD) 255
9.3. Seralarda kullanılan ısıtma sistemleri 258
9.3.1. Yapı tipleri 258
9.3.1.1. Borulu Isıtma Sistemleri 259
9.3.1.2. Yan duvar ısıtması 261
9.3.1.3. Masa altı ısıtması 262
9.3.1.4. Sera tabanına yakın borulu ısıtma 263
9.3.1.5. Üfleyicili Isıtma Sistemleri 267
9.3.1.6. Doğrudan ateşlemeli hava ısıtıcıları 271
9.3.1.7. Düşük sıcaklıklı ısıtma sistemleri 272
9.3.2. Serada sıcaklık dağılımı 272
9.3.3. Isı tüketimi ve ısı iletimi 274
9.4. Pompalar, karıştırıcı vanalar ve borular 280
9.4.1. Sirkülâsyon pompaları 280
9.4.2. Denetim vanaları 284
9.4.3. Isıtma ve havalandırma sistemlerinde denetim 287
9.4.4. Borular ve armatürler 290
9.5. Isıtma sistemlerinin projelenmesi 294
9.6. Çok katlı örtü malzemesi ile kaplı seralar 304
9.6.1. Isı tüketimi 305
9.6.2. Çok katlı örtüyle kaplı seralarda iç ortam kliması 311
9.7. Seralardan yüksek nemin uzaklaştırılması 313

10. SERA İÇİ DONANIMI 317
10.1. Servis yolları, masura ve üretim masaları 317
10.2. Sulama 325
10.2.1. Yüzey sulaması 327
10.2.2. Damla Sulama 330
10.2.3.Yaygı veya kum üzerinde kapillar sulama 333

10.2.4. Suyun masa oluk ve sera tabanında göllendirilmesi (Gel-Git sulama)... 334
10.3. Yağmur sularının biriktirilmesi (Su hasadı)... 339
10.3.1.Depolama havuzlarının planlanması... 344
10.4. Bitki aydınlatması... 345
10.5. Isı perdeleri... 350
10.5.1. Sera çatısına paralel ısı perdeleri... 351
10.5.2.Trapez formundaki ısı perdeleri... 352
10.5.3. Sera tabanına paralel ısı perdeleri... 352
10.5.4. Isı perdelerinin montajı... 353
10.5.5. Isı perdelerinde sızdırmazlığın sağlanması... 358
10.5.6. Isı perdeleri için malzemeler... 361
10.5.7. Isı perdelerinin seçimi ve yönetimi... 362
10.5.7.1. Soğuk dönemlerde ısı perdelerinin yönetimi... 364
10.5.7.2. Sıcak dönemlerde ısı perdelerinin yönetimi... 370

11. SERALARDA ISI ENERJİSİ KORUNUMU... 375
11.1. Isı tasarruf önlemleri... 375
11.1.1. Örtüyüzey alanının küçültülmesi ve yalıtım... 377
11.1.2. Örtü malzemesi... 378
11.1.3. Isı perdeleri... 383
11.1.4. Güneş enerjisinden yararlanma... 388
11.1.5. Seralarda ısıtma sistemlerine bağlı ısı tasarrufu... 388
11.1.6. Isıtma kazanlarının seçimi, bakımı ve kullanımı... 390
11.1.7. Denetim (Otomasyon)... 396
11.1.8. Üretim alanlarının rasyonel kullanılması... 399

EK 1... 405

LİTERATÜR LİSTESİ... 407

YAZARIN ÖZ GEÇMİŞİ... 417

LİTERATÜR LİSTESİ

Anonim (2010 a), "The History Of Greenhouses", http://www.hobbygreenhouse.com/history_of_greenhouses.htm

Anonim (2007), http://www.newworldencyclopedia.org/

Anonim (2010 b), "Orangery", http://en.wikipedia.org/wiki/

Antignus,Y.,Mor,N.,Ben Joseph,R.,Lapidat,M.,Cohen,S.H.1996. Uv Absorbing plastic sheets protect crops from insect pests and from virus diseases vectored by insect. Einviron Entomology 25(5): 919-924.

Antignus,Y., Ben-Yakir,D. 2004. Ultraviolet-absorbing, an efficient integrated pest management tool to protect greenhouses from insects and diseases. In: Horowitz AR, Isaaya I (eds) Insect Pest Management: Field and Protected Crops. Springer, Berlin, Heidelberg, New York.

ASAE 1981. Engineering Practice. ASAE EP 406. Agricultural Engineers Yearbook .

Baille,A. 1999. Greenhouse structure and equipment for improving crop production in mild winter climate. Acta Hortic 491: 37-47.

Bailey,B.J. 2000. Wind drivenventilation in a large greenhouse. Acta Hortic 534:309-317.

Baptista,F.J.,Bailey,B.J.,Randal,J.M.,Meneses,J. 1999. Greenhouse ventilation rate: theory and measurement with tracer gas techniques. J Agric End Res 72: 363-374.

Baptista, FJ, Bailey, BJ, JM, Meneses, JF and Navas, LM. 2001. Greenhouse climate modelling. Tests, adaptation and validation of a dynamic climate model. Spanish Journal of Agricultural Research 8(2): 285-298.

Baştürk,A. Temel işlemler -1. http://test.yyu.edu.tr/abis/admin/dosya/2285/dosyalar/2285_30092014135214_86981.pdf

Baudoin,W.O. (co-ord.)., Denis,I.C., Grafiadellis,M., Jimenez,R., Malfa,G., Martinez-Garcia,P.F., Monteiro,A., Nisen,A., Verlodt,H., de Villele,O., von Zabeltitz,Chr. 1990. Protected cultivation in the Mediterranean climate. FAO Plant production, paper 90, FAO, Rome, Italy.

Bayraktar, K., (1964), "Sera Sebzeciliği", Ege Üniv. Ziraat Fakültesi Yayın No: 97, 1964, İzmir.

Baytorun, N.A. 1986. Bestimmung des Luftwechsels bei gelüfteten Gewächshäusern. Diss. Universität Hannover.

Baytorun,N.A.,Dumke,C.,Meyer,J. 1989. Closed system greenhouse with integrated solar desalination for arid regions. Gartenbauwissenschaft 54(2): 62-65.

Baytorun,N.A., Abak,K., Tokgöz,H., Güler,Y., Üstün,S. 1995. Seraların kışın iklimlendi-rilmesi ve denetimi üzerinde araştırmalar. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. Proje no TOAG-993.

Baytorun,N.A., Abak,K., Daşgan,H.Y., Topçu,S. 1997. Climatic Problems of the Plastic Greenhouses in Turkey.CIPA Procedings. International Congress for plastics in Agriculture.

Baytorun,A,N., Zaimoğlu,Z., Üstün,S., 2012. Akdeniz Bölgesi Seralarında Isı Enerjisi Gereksiniminin ve Enerji Artırım Önlemlerinin Etkisinin Belirlenmesi. II. Ulusal Su-lama ve Tarımsal Yapılar Sempozyumu. Bornova, İzmir.

Baytorun,N.A., Akyüz,A., Üstün,S. 2016. Seralarda ısıtma sistemlerinin modellemesi ve karar verme aşamasında bilimsel verilere dayalı uzman sistemin geliştirilmesi. TÜBİTAK Proje No: 114O533

Bohn, R. 1971. Die Technik im Gartenbau. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart , 3.Auflage.

Boulard,T., Baille,A. 1995. Modelling of air exchange rate in a greenhouse equipped with continuous roof vents.J Agric Eng Res 61: 37-48.

Bot,G.P.A. 1983. Greenhouse climate: From physical process to a dynamic model. Dissertation Landbouwhogesschool Wageningen.

Brumme,B., Puls,K.E., EGGERS,H. 1983. Verdunstung im Gewächshaus. Garten-bauwissenchaft 48 (4), 182-187,

Bulut,H., Büyükalaca,O., Yılmaz,T. 2007. 2 Türkiye için ısıtma ve soğutma Derece-Gün bölgeleri ULIBTK'07 16. Ulusal Isı Bilimi ve Tekniği Kongresi, 30 Mayıs-2 Haziran, KAYSERİ

Castilla, N. 2005. Invernaderos de plástico: tecnología y manejo. Ediciones Mundi-Prensa. Madrid.

Castilla, N., Hernández, J. 2007. Greenhouse technological packages for high-quality crop production. Acta Horticulturae, 761: 285- 297.

Costa,H.S.,Robb,K.L., Wilen,C.A. 2002. Field trials measuring effects of ultraviolet absorbing greenhouse plastic film on insect population. J Econ. Entomology 95 (1): s 13-120.

Çanakçı,M., Emekli,Y.N., Bilgin,S., Çağlayan,N. 2013. Heating requirement and cost in greenhoses: A case study for Mediterraneanregion of Turkey. Renewable and Sustainable Energy Reviews 24. sy.483-490.

Çaylı,A. 2014. Plastik seralarda ısı iletim katsayısının belirlenmesi ve ısı artırım önlemlerinden ısı perdelerinin etkinliğinin araştırılması. KSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü. Doktora tezi.

Dağsöz,A.K. 1998. Sıcak sulu kalorifer tesisatı,Demirdöküm teknik yayınları No:6, İstanbul.

Dayıoğlu,M,A. ve Silleli,H,H. 2015. Performance Analysis of a Greenhouse Fan-Pad Cooling System: Gradients of Horizontal Temperature and Relative Humidity. Sayı 21 s. 132-143.

De Jong,T. 1990. Natural ventilation of large multi span greenhouses. Ph.D. Thesis Landbouw. Universiteit Wageningen, Nederlans.

Díaz, T., Espí, E., Fontecha, A., Jiménez, J.C., López, J., Salmerón, A. 2001. Los filmes plásticos en la agricultura agrícola. Ed. Repsol. Mundi-Prensa. Madrid

DIN 4701. 1983. Regeln für die Berechnung des Wärmebedarfs von Gebäuden. Teil 1 und Teil 2.

Domke,O.2011. Neue Entwicklungen bei doppellagigen Energieschirmmateriallen und beim Einsatz von Tagesenergieschirmen. Energie-Innovationen im Gartenbau. Neue Ideen aus Praxis und Forschung. Fachtagung Energieeffizienz. Straelen.

Fölster, E. 1972. Das Licht und seine Bedeutung für die Pflanzen. Vortrag auf Seminar für Technik-Berater im Institut für Technik in Gartenbau und Landwirtschaft der TU Hannover.

Garcia,J.L., De la Plaza,S., Navas,L.M., Benavente,R.M., Luna,L. 1998. Evaluation of the Feasibility of Alternative Energy Sources for Greenhouse Heating *J. agric. Engng Res.* 69, s.107-114

García-Alonso Y, A. González, E. Espí, A. Salmerón, J. López, A. Fontecha 2006. New Cool Plastic Films for Greenhouse Covering in Tropical and Subtropical Areas. Acta Horticulturae 719: 131- 138.

GEPA. http://www.eie.gov.tr/ 149

Harmanto,M., Tantau,H.J., Salokhe,V.M. 2006. Microclimate and air exchange rates in greenhouses covered with different nets in the humid tropics. Biosystems Eng 94(2):239-253.

Heise,P., Ludewig,R., Sabel,J. Kanz,H., Reuter,C., Besener,W., Holtmann,B., Hintze,C., Herrmann,E. ”Energiepreisverteuerung im Gartenbau”. Maßnahmen zur Senkung der HeizkostenArbeitsgruppe ”Energieeffizienz” aus Baden–Württemberg und Bayern. bwl_allg_energiebroschuere%20(5).pdf

Hemming S., F. Kempkes, N.van der Braak, T. Dueck and N. Marissen. 2006. Greenhouse Cooling by NIR-reflection. Acta Horticulturae 719: 97-106.

Huber,C. 2011. Einbau von Schirmsystemen eine Herausforderung. KTBL-Arbeitskreis. Berater und wissenschaftler für Technik im Gartenbau.

Jafrin,A., Morison,A. 1994. Role of structure, dirt and condensation on the light transmission of grenhouse cover. Plasticulture 101(1):33-44.

Jamal,M., Al-Harbi,M., Fouad,J. (2002). Comparision of different new cooling systems in greenhouses of Kuwait. ICARDA-APRP Annual report 2001-2002 s. 50-54.

Jarvis, W.R., 1997. Control de enfermadades en cultivos de invernadero. Ed. Mundi-Prensa. Madrid.

Jensen, M. H., Malter, A. J., (1995), "Protected Agriculture A Global Review", World Bank Technical Paper Number: 253, Nisan 1995, Washington, D.C., A.B.D.

Kacira,M. 2011. Greenhouse production in US: Status challenges, and opportunities. In Presented at CIGR 2011 conference on sustainable bioproduction WEF 2011.Tokyo

Karaman,S., Yılmaz,İ. 2006. Cam serada domates yetiştiriciliğinde Bombus arısı kullanımının üretim girdileri ve karlılık üzerine etkisi. Anadolu, J. of Aari 16(2) s 90-109. MARA

Kendirli,B. 2004. Sera işletmelerinin planlanmasında sistem yaklaşımı http://batem.gov.tr/yayinlar/derim/2004/35-43.pdf

Kirsten, W. 1973. Die natürliche Einstrahlung in Gewächshäuser in Abhängigkeit von deren Form und Aufstellungsrichtung sowie der Beschaffenheit des Hüllstoffes. Dissertation TU Hannover.

Kittas,C.,Draoui,B.,Boulard,T.1995. Quantification of the ventilation of a greenhouse with a roof oppening. Agric For Meteorol 77: 95-111.

Kittas,C.,Boulard,T.,Mermier,M.,Papadakis,G.1996. Wind induced air exchange rates in a greenhouse tunnel with continuous side openings. J Agric Eng Res 65:37-49.

Kittas,C., Katsoulas,N.,Bartzanas,T.,Bakker,S.,2013. Greenhouse climate control and energy use. Good Agricultural Practices for greenhouse vegetable crops. Principles for Mediterranean climate areas FAO, Rome.

Krug,H. 1991. Gemüseproduktion [Vegetable production]. Parey, Berlin, Hamburg, Germany

Krug,H., Liebig,H.P., Stützel,H. 2002. Gemüseprodüktion. Ulmer Verlag, Stuttgart.

Lange, D., Hack, G., Belker, N., Brockmann, M.., Domke, O., Krusche, S., Sennekamp, W., Viehweg, F.-J.(2002):*Rationelle Energienutzung im Gartenbau*.Verlag Viehweg.Braunschweig/Wiesbaden.ISBN 3-528-03189-1

Lapidot, M.; Cohen, S.; Antignus, Y 2002. Interferencia de la visión UV de los insectos: una herramienta IPM para impedir las epidemias de las plagas de insectos y las enfermedades virales asociadas con los insectos. Phytoma-España.135:172-176.

López, J.C., Baeza, E., Montero, J.I. 2012. New developments in plastics cladding materials for greenhouse. efficient use of inputs in protected horticulture. S 9-35. Specialization course. I.S.B.N.: 978-84-938787-1-9 Composed and digital edition: P&V. www.pacoveiga.com February 7th to 9th, ALMERIA

Lstiburek, J.W. 2001. Hygrothermal climate regions, interior climate classes and durability, proceedings of the Eighth Conference on Building Science and Technology, Toronto, Canada, pp. 319–29.

Mackroth, K. 1972. Untersuchungen zum Gewächshausklima unter besonderer Berücksichtigung der Kühlmöglichkeiten. Dissertation TU Hannover.

Mackroth, K., Struck, W. 1976. Welche Folien zur Wärmedämmung in Gewächshäusern. Deuthscher Gartenbau 30 (38), 1240-1243.

Meyer, J. 1982. Bewertung von beweglichen Energieschirmen in Hinblick auf den Wärmeverbrauch von Gewächshäusern. Gartenbautechnische Information ITG Hannover, Heft 11. Taspo Buchvertrieb Braunschweig.

Meyer,J.,Müller,G. 1983. Die Regelung unbedingt dem Energiesschirm anpassen. Taspo 117 (35).

Meyer, J. 1984. Meβtechnik für Licht und Strahlung. Taspo-Magazin (3), 7-9.

Meyer,J. 2008. Nomenklatur und Definitionen Bericht zur Bestimmung und Bewertung des Energiebedarfs von Gewächshäusern. KTBL Workshop. S.14-22.

Meyer,J.,Schockert,K.,Laun,N.,Schlüpen,M.,Kreuzpaintner,A. 2014. Niedrigenergiegewächshaus mit CO_2-neutralem Heizsystem. Zukunftsinitiative Niedrigenergiegewacshaus. Ansatze und Ergebnisse.

Monci, F., García-Andrés, S. Sánchez, F. Morcones, E., Espi, E, y., Salmeron, A. 2004. Tomato yellow leaf curl disease control with UV-blocking plastic covers in comercial plastichouses of Southern Spain. Acta Horticulturae, 633:537-542

Montero,J.I.,Stangellini,C.,Castilla,N. 2008. Greenhouse technology for sustainable production in mild winter climate areas: trends and needs. Acta Horticulturea 807: 33-44

Munoz,P.J.I., Montero,A.A., Giuffrida,F. 1999. Effect of insect screens and roof openings on greenhouse ventilation. J Agric Eng Res 73: 171-178.

Müller,G.1987. Energieschierme unter Praxisbedingungen Bewertung und Optimierung im Hinblick auf Energieverbrauch und Klimaführung. Dissertation. Institut für Technik in Gartenbau und Landwirtschaft Universitat Hannover.

Nisen,A. 1962. Die Berechnung der Natürlichen Einstrahlung in glasgedeckten Kulturaumen. Gartenwelt 62 (16), 334-336.

Nisen,A., Grafiadellis,M., Jiménez,R.,La Malfa,G., Martiez-Garcia,P,F., Monteiro,A., Verlodt,H., Villele,O., Zabeltitz,C,v., Denis,J,C., Boudoin,W., Garnaud,J.c. 1988. Cultures protegees en climat mediterranean, FAO,Rome.

Papadakis,G.,Mermier;M.,Meneses,J.,Boulard,T. 1996. Measurement and analysis of air exchange rates in a greenhouse with continuous roof an side openings. J Agric Eng Res 63: 219-228.

Pardossi,A.,Tognoni,F., Incrocci,L. 2004. Mediterranean Greenhouse Technology. Chronica Horticulturea vol.44 No 2. p 28-34.

Rapisarda, C.; Tropea, G.; Cascote, G.; Mazzarella, R.; Colombo, A.; Serges, T., 2006. UV-absorbing plastic films for the control of Bemisia tabaci (Gennadius) and Tomato Yellow Leaf Curl Disease (TYLCD) in protected cultivations in Sicily (South Italy). Proceedings of the international symposium on greenhouse cooling. Acta Horticulturae, 719: 597-604

Rath,T. 1992. Einsatz wissenbasierter Systeme zur Modellirung und Darstellung von Gartenbautechnischen Fachwissen am Beispiel des hybrieden Expertensystems HORTEX. Gartenbautechnische Informationen, Heft 34, Institut für Technik im Gartenbau der Universitat Hannover.

Renard,W.,Stein, J. 1962: Betrachtungen zur Verdunstungskühlung in Gewächshäusern. Die Deutsche Gartenbauwirtschaft 9 (11), 234-236,; 10 (4) 69-73.

Roy, JC, Boulard, T, Kittas, C and Wang, S. 2002. Convective and ventilation transfers in greenhouses, part 1: the greenhouse considered a perfectly stirred tank. Biosystems Engineering 83(1): 1-20.

Ruhm,G., Gruda,N., Von Allwörden,A., Steinborn,P., Hattermann, H., Bokelmann, W., Schmidt,U. 2007. Untersuchungen zu den Auswirkungen weiterer Heizölpreissteigerungen auf sächsische Gartenbauunternehmen, daraus abgeleitete innovative Handlungsfelder und Strategien. In: Energiekonzepte für den Gartenbau, Schriftreihe der Sächsischen Landesanstalt für Landwirtschaft, Heft 20/2007

Rüther, M. 1985. Natural ventilation rates of closed greenhouses. Acta Horticulturae 170, 185-191.

Sahal, N. 2016. Proposed approach for defining climate regions for Turkey based on annual driving rain index and heating degree-days for building envelope design, *Building and Environment* 41,520–526.

Salmerón, A., Espí, E., Fontecha, A.; García-Alonso, Y., 2001. Fílmes agrícolas avanzados: un campo abierto. Actas I Simposio internacional de Plasticultura.

Sase,S., Christianson,L.L. 1990. Screening greenhouses - some engineering considerations. ASAE paper No. NABEC 90 - 201, s 1-13

Schrader, K., Dietrich, R.(2011):*Gewächshäuser und Heizungsanlagen im Gartenbau*.Ulmer-Verlag.Stuttgart.ISBN 978-3-8001-7582-6

Sirjacobs, M. 1988. Agro-climatological criteria for selecting the most appropiate areas for protected cultivation in Egypt. In Protected cultivation in the Mediterranean climate. Greenhouses in Egypt. p. 5–12. FAO, Rome.

Soler, A.; Van Der Blom, J. y Cabello, T. 2005. Efecto de cubiertos de invernadero UV absorbentes en el comportamiento de polinizadores (Bombus terrestris y Apis mellifera: Hymenoptera, apidae) en condiciones de bio-ensayo. Actas IV Congreso Nacional de Entomología Aplicada. Bragança: 93

Springer,P.2011. Wo geht es hin mit den Gartenbau ? Gartner florist. mobile. www.gaertner-und-florist.at

Stanghellini,C.,Kempkes,K.,Knies,P. 2003. Enhancing environmental quality in agricultural systems. Acta Hortic. 609: 277-289.

Strauch, K-H. 1985. Geschlossene, Gewächshaussysteme mit integrierter solarer Wasserentsalzungsanlage für aride Gebiete. Gartenbautechniche Information ITG Hannover, Heft 22, 1985.

Storck, H.(1994):*Taschenbuch des Gartenbaues*. Ulmer-Verlag. Stuttgart.ISBN 3-8001-4114-0

Soriano,T., Montero,J.I., Sancez-Guerrero,M.C., Modrano,E., Anton,A., Hernandez,J., Morales,M.J., Castilla,N. 2004. A study of direct solar radiation transmission in asynnetrical multispan greenhouses using scale models and simulations models. Biosystems Eng (2): 243-253.

Soriano,T., Hernandez,J., Montero,J.I., Castilla,N. 2009. Solar radiation transmission in Mediterranean plastic greenhouses. Acta Hortic 807. S 73-78.

Svensonn. 2011. Türkiye'de domates yetiştiriciliği için iklim ve perde yönetimi.

Tantau, H. J. 1975. Der Einfluß von Einfach-und Doppelbedachungen auf das Klima und den Wärmehaushalt von Gewächshäusern. Gartenbautechnische Informationen Heft 4. Institut für Technik in Gartenbau und Landwirtschaft TU Hannover.

Tantau,H.J.1981. Wärmeabgabe von Heizrohren. Rheinische Monatsschrift 308.

Tantau, H. J.1982. Heizungssysteme im Gewächshaus. Gartenbautechnische Information ITG Hannover. Heft 1, 3. Auflage. Taspo Buchvertrieb Braunschweig.

Tantau, H. J. 1983. Heizungsanlagen im Gartenbau. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.

Tantau,H.J. 2011. ZINEG-das Niedrigenergiegewachshaus. Fachtagung Energieeffizienz. Hannover-Ahlem..

Tantau,H.J. 2012. Erfarungen aus dem ZINEG-Projekt mit dem Einsatz unterschiedlicher Energieschirme. BGT kolloqium Berlin.

Tantau,H.J. 2012. ZINEG Hannover. Energieeinsparungen von 80 % bei Topfpflanzen möglich. ZINEG Infodienst

Tegtmeier. 1970. Kurzzeitsprühen eine Technik mit Zukunft. Gartenwelt 70 (24), 568-572.

Teitel,M. 2007. The effect of screened openinngs on greenhouse microclimate. Agric Forest Meteorol 143: 159-175

Tekinel,O., Baytorun,N., Demir,Y., 1989. Çukurova koşullarında seralarda ıslak yastıklarla soğutma olanakları. Türkish Journal of Agriculture and Forestry. Cilt:13, Sayı 3b, s: 1284-1293.

TÜİK. 2014. Tarım istatistikleri özeti. Türkiye İstatistik Kurumu.

Turgut,B., Dasgan,H.Y.,Abak,K.,Paksoy,H.,Evliye,H.,Bozdag,S.2009. Aquifer Thermal Energy Storage Application in Greenhouse Climatization. Prot. Cult. Mild Winter Climate. Acta Hort. 807 s:143-148.

Üçışık, Erbilen,S., Şahin,G. 2011. K.K.T.C.'de örtüaltı (sera) yetiştiriciliğinin gelişim süreci ve sorunları. Zitschrift für die Welt der Türken. Vol.3. No. 3 S. 197 – 219.

Verlodt,H. 1990. Greenhouses in Cyprus, protected cultivation in the Mediterranean climate. FAO, Rome, Italy

van Den Kieboom, A. 1984. Stralingseigenschappen van kasbedekkingsmaterialen en kasconstructies. Publikatie Wageningen.

Waaijenberg, D.,Sonneveld, P.J. 2004. Greenhouse design for the future with a cladding material combining high insulation capacity with high light transmittance. Acta Horticulturae. 633: 137-143.

Weimann, G.1984. Energiesparende Maβnahmen in Folien Gewächshausern. Deutscher Gartenbau 38 (37), 1569-1571.

von Elsner, B. 1975. Neue gesetzliche Einheiten in Gartenbau und Landwirtschaft. Deutscher Gartenbau 29 (36), 1378-1382.

von Elsner, B.1980. Konventoren für die Niedertemperaturheizung des Gewächshäuses. Gärtnerbörse und Gartenwelt (22), 484-486.

von Elsner, B.1981.Technische Probleme bei der Abwärmenutzung im Gartenbau. Deutscher Gartenbau 35 Teil I (23), 954-956, Teil II (24), 993-997.

von Elsner, B.1982. Das Kleinklima und der Wärmeverbrauch von geschlossenen Gewächshäusern. Diss. Universität Hannover. Gartenbautechnische Information ITG Hannover. Heft 12.

von Elsner,B.v., Briassoulis,D., Waaijenberg,D., Mistriotis,A., Zabeltitz,Chr,von., Gratraud,J., Russo,G., Cortes,S,R. 2000. Review of Structural and Functional Characteristics of Greenhouses in European Union Countries: Part I, Design Requirements J.agric. Engng Res. 75, 1-16

von Zabeltitz,Chr. 1976 Untersuchungen zur Energieeinsparung im Gartenbau. Deutscher Gartenbau 30 (4), 107-110.

von Zabeltitz,Chr.1981. FolienGewächshauser für den Gartenbau. Teil I Gewächshauskonstruktionen. Gartenbautechnische Information III/1981. Beihefter in Deutscher Gartenbau 35 (28), 1981.

von Zabeltitz,Chr.1982. Energieeinsparung und alternative Energieguellen im Gartenbau. Verlag Eugen Ulmer. Stuttgart.

von Zabeltitz, Chr. 1984. Foliengewächshaus aus dem Technik-Institut Hannover. Deutscher Gartenbau 38 (37), 1568-11569.

von Zabeltitz, Chr. 1984. Plastic-Film-Green houses. Disadvantages-Demands-Types. Acta Horticulturae. 154, 305-314.

von Zabeltitz, Chr. 1986. Gewächshauser. Verlag Eugen-Ulmer 1986.

von Zabeltitz,Chr. 1999. Greenhouse structures. In Stanhill,G, Zvi Enoch,H (eds) Greenhouse ecosystems. Ecosystems of the world, vol 20. Elsevier, Amsterdam, pp 17-69.

von Zabeltitz, Chr. 2000. Seralar. Ç.Ü.Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 110. Ders Kitapları yayın No: A - 29. Adana. Çeviren A.Nafi Baytorun.

von Zabeltitz, Chr. 2011. Integrated Greenhouse Systems for Mild Climates. Springer - Verlag Berlin Heidelberg.

SERMAYE YAPISI VE SERMAYE YAPISI TEORİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Fatih Yiğit

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1481
İşletme/Finans No.: 061
ISBN: 978-605-320-387-2
© 1. Basım, Nisan 2016

SERMAYE YAPISI VE SERMAYE YAPISI TEORİLERİ
Yrd. Doç. Dr. Fatih Yiğit

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Onur Ertürk -onur.erturk@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.:1 Kazımkarabekir /ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yiğit, Fatih.
Sermaye Yapısı ve Sermaye Yapısı Teorileri / *Fatih Yiğit*
1. Basım, XII+110s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-387-2
1. Sermaye Yapısı 2. Kaldıraç 3. Dinamik Dengeleme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Finans bilim dalının en önemli konularından sermaye yapısı ile ilgili pek çok çalışma olmasına rağmen sermaye yapısı teorilerinin karşılaştırmalı olarak incelendiği, ampirik çalışmalarda ulaşılan sonuçlara göre bu teorilerin zayıf yönlerinin vurgulandığı çok fazla çalışma olmaması bu kitabın hazırlanmasında motive edici olmuştur.

Kitabın içeriği, hem lisans düzeyindeki öğrencilere kolay anlaşılır teorik bilgi sağlamak hem de yüksek lisans ve doktora düzeyindeki öğrencilere teorik bilginin yanında çalışmalarını tasarlamalarını kolaylaştıracak bir kılavuz sunmak amacına uygun olarak hazırlanmıştır. Teorik bilgiler, okuyanı bilgi yükü altında boğmadan sadece gerekli olanı sunmak ve benzerleri karşılaştırarak konuyu netleştirmek üzere kaleme alınmıştır.

İlk baskısı ile elinize ulaşan kitap, sizlerin katkıları ve literatürdeki gelişimi yansıtacak sürekli iyileştirmeler ile bilim dünyasına katkı sunmaya devam edecektir. Bütün bu iyileştirmeler için siz okurların değerli katkıları her zaman en özenli şekilde değerlendirilecektir.

Kitabın hazırlanmasının her aşamasında desteklerini aldığım İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Finans Bölümündeki kıymetli hocalarıma, özellikle genç akademisyenler için ideal akademisyen modeli Prof. Dr. Orhan Göker'e, teşvik ve desteklerinden ötürü Prof. Dr. Burç Ülengin'e ve Doç. Dr. Bengü Vuran'a en derin şükranlarımı sunarım.

Ayrıca kitabın dizgi ve baskısını en kaliteli ve hızlı şekilde yapan Nobel Yayıncılığa ve hazırlık sürecindeki destek ve fedakârlıkları için sevgili aileme minnettar olduğumu belirtmek isterim.

17 Mart 2016 – Göztepe

Yrd. Doç. Dr. Fatih Yiğit

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xi**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM
SERMAYE YAPISI

1.1. Temel Kavramlar 5
1.1.1. Sermaye (Kaynak) Maliyeti 5
1.1.2. Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti 6
1.1.3. Marjinal Sermaye Maliyeti 7
1.1.4. Finansal Kaldıraç 7
1.1.5. Optimum Sermaye Yapısı 8

2. BÖLÜM
SERMAYE YAPISININ BİLEŞENLERİ

2.1. Yabancı Kaynaklar 9
2.1.1. Orta ve Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 11
2.1.2. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 11
2.2. Özkaynaklar 12
2.2.1. Ödenmiş Sermaye 13
2.2.2. Dağıtılmamış Kârlar 13

3. BÖLÜM
SERMAYE YAPISI TEORİLERİ

3.1. Klasik Sermaye Yapısı Teorileri 15
3.1.1. Net Gelir Teorisi 15
3.1.2. Net Faaliyet Geliri Teorisi 16
3.1.3. Geleneksel Teori 17
3.2. Modern Sermaye Yapısı Teorileri 19
3.2.1. Modigliani-Miller (MM) Teorisi 19
3.2.1.1. Birinci Yaklaşım (Vergisiz Ortam) 20
3.2.1.2. İkinci Yaklaşım (Vergili Ortam) 24
3.2.2. Dengeleme Teorisi 26
3.2.2.1. Statik Dengeleme Modeli 28
3.2.2.1.1. Finansal Sıkıntı Maliyetleri 29
3.2.2.1.2. Optimum Sermaye Yapısı 30
3.2.2.1.3. Statik Dengeleme Modelinin Problemleri 33
3.2.2.2. Temsil Maliyetleri Modeli 35
3.2.2.2.1. Hissedarlar ile Yönetici Arasındaki Çıkar Çatışması 36

3.2.2.2.1.1. Dışsal Özsermayenin Temsil Maliyetleri 38
3.2.2.2.1.2. Borç Verenler ile Hissedarlar Arasındaki Çıkar Çatışması 41
3.2.2.2.1.2.1. Borcun Temsil Maliyetleri 41
3.2.2.2.1.3. Optimum Sermaye Yapısı 42
3.2.2.3. Dinamik Dengeleme Modeli 44
3.2.2.3.1. Ayarlama Maliyetleri 44
3.2.2.3.2. Hedef Ayarlama Davranışı 45
3.2.2.3.3. Ortalamaya Dönme 47
3.2.2.3.4. Kısmi Ayarlama Modeli 48
3.2.2.3.5. Dinamik Dengeleme Modelinin Katkıları 50
3.2.2.3.6. Dinamik Dengeleme Modelinin Problemleri 52
3.2.3. Finansman Hiyerarşisi Teorisi 52
3.2.3.1. Sinyalleme Yaklaşımı 54
3.2.3.2. Asimetrik Bilgi Yaklaşımı 54
3.2.3.3. Finansman Hiyerarşisi 56
3.2.3.4. Kaldıraç Üzerinde Etkili Faktörler 57
3.2.3.5. Borç Kapasitesi 61
3.2.3.6. Dengeleme Teorisinden Farkları 62
3.2.3.7. Finansman Hiyerarşisi Teorisinin Problemleri 65
3.2.4. Piyasa Zamanlaması Teorisi 67
3.2.4.1. Piyasa Zamanlaması Etkisinin Kalıcılığı 69
3.2.4.2. Dengeleme Teorisinden Farkları 70
3.2.4.3. Finansman Hiyerarşisi Teorisinden Farkları 71
3.2.4.4. Piyasa Zamanlaması Teorisinin Problemleri 72

4. BÖLÜM
FİNANSAL KALDIRACA İLİŞKİN ORANLAR

4.1. Defter veya Piyasa Kaldıraç Oranlarının Kullanılması 76
4.2. Borca İlişkin Kullanılan Farklı Tanımlar 77
4.3. Kullanılabilecek Alternatif Kaldıraç Oranları 78
4.3.1. Toplam Borçların Toplam Varlıklara Oranı 78
4.3.2. Uzun Vadeli Borçların Toplam Varlıklara Oranı 78
4.3.3. Uzun Vadeli Borçların Devamlı Sermayeye Oranı 78
4.3.4. Kısa Vadeli Borçların Toplam Varlıklara Oranı 79

5. BÖLÜM
SERMAYE YAPISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

5.1. Şirket Özellikleri 82
5.1.1. Kârlılık 82
5.1.2. Şirket Büyüklüğü 85
5.1.3. Büyüme Fırsatları 87

5.1.4. Varlık Yapısı (Maddilik) 89
5.1.5. Şirket Yaşı 92
5.1.6. Borç Dışı Vergi Kalkanı 92
5.1.7. Gelir Oynaklığı 93
5.1.8. Benzersizlik 94
5.2. Sektör Özellikleri 94
5.3. Genel Ekonomik Faktörler 96

6. BÖLÜM

GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN KARŞILAŞTIRILMASI

KAYNAKÇA 103
ÖZ GEÇMİŞ 109

KAYNAKÇA

Abor, J. (2007). Industry classification and the capital structure of Ghanaian SMEs. *Studies in Economics and Finance, 24*(3), 207-219.

Acaravcı, S., ve Doğukanlı, H. (2004). Türkiye'de sermaye yapısını etkileyen faktörlerin imalat sanayiinde sınanması. *İktisat İşletme ve Finans, 19*(225), 43-57.

Adam, T., ve Goyal, V. K. (2008). The investment opportunity set and its proxy variables. *Journal of Financial Research, 31*(1), 41-63. doi: 10.1111/j.1475-6803.2008.00231.x

Akgüç, Ö. (2010). *Finansal Yönetim* (8. bs.). İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

Almeida, H., Campello, M., Laranjeira, B. ve Weisbenner, S. (2009). Corporate debt maturity and the real effects of the 2007 credit crisis: National Bureau of Economic Research.

Alti, A. (2006). How persistent is the impact of market timing on capital structure? *The Journal of Finance, 61*(4), 1681-1710.

Andrade, G., ve Kaplan, S. N. (1998). How costly is financial (not economic) distress? Evidence from highly leveraged transactions that became distressed. *The Journal of Finance, 53*(5), 1443-1493.

Ariff, M., Taufiq, H., ve Shamsher, M. (2008). How capital structure adjusts dynamically during financial crises. *Corporate Finance Review, 13*(3), 11-24.

Baker, M., ve Wurgler, J. (2002). Market timing and capital structure. *The Journal of Finance, 57*(1), 1-32.

Balsari, C. K., ve Kirkulak, B. (2008). *Effect of financial crises on the capital structure choice: Evidence from Istanbul Stock Exchange (ISE).* Paper presented at the 5th Conference of the Portuguese Finance Network, Combria, Portugal.

Berk, N. (2010). *Finansal Yönetim* (10. bs.). İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Bliss, B. A., Cheng, Y., ve Denis, D. J. (2015). Corporate payout, cash retention, and the supply of credit: Evidence from the 2008–2009 credit crisis. *Journal of Financial Economics, 115*(3), 521-540.

Bolak, M. (2010). *İşletme Finansı* (2 bs.): Birsen Yayınevi.

Booth, L., Aivazian, V., Demirguc-Kunt, A., ve Maksimovic, V. (2001). Capital structures in developing countries. *The Journal of Finance, 56*(1), 87-130.

Bradley, M., Jarrell, G. A., ve Kim, E. H. (1984). On the existence of an optimal capital structure: Theory and evidence. *The Journal of Finance, 39*(3), 857-878.

Brealey, R. A., Myers, S. C., ve Allen, F. (2011). *Principles of Corporate Finance* (10. bs.). Singapore: McGraw-Hill Irwin.

Campello, M., Graham, J. R., ve Harvey, C. R. (2010). The real effects of financial constraints: Evidence from a financial crisis. *Journal of Financial Economics, 97*(3), 470-487.

DeAngelo, H., DeAngelo, L., ve Stulz, R. M. (2010). Seasoned equity offerings, market timing, and the corporate lifecycle. *Journal of Financial Economics, 95*(3), 275-295.

DeAngelo, H., ve Masulis, R. W. (1980). Optimal capital structure under corporate and personal taxation. *Journal of Financial Economics, 8*(1), 3-29.

Demirgüç-Kunt, A., ve Maksimovic, V. (1999). Institutions, financial markets, and firm debt maturity. *Journal of Financial Economics, 54*(3), 295-336.

Denis, D. J. (2012). The persistent puzzle of corporate capital structure: Current challenges and new directions. *Financial Review, 47*(4), 631-643.

Donaldson, G. (1961). *Corporate Debt Capacity: A Study of Corporate Debt Policy and the Determination of Corporate Debt Capacity*. Boston.

Duchin, R., Ozbas, O., ve Sensoy, B. A. (2010). Costly external finance, corporate investment, and the subprime mortgage credit crisis. *Journal of Financial Economics, 97*(3), 418-435.

Ellili, N. O. D., ve Farouk, S. (2011). Examining the capital structure determinants: Empirical analysis of companies traded on Abu Dhabi Stock Exchange. *International Research Journal of Finance and Economics, 67*, 82-96.

Fama, E. F., ve French, K. R. (2002). Testing trade-off and pecking order predictions about dividends and debt. *The Review of Financial Studies, 15*(1), 1-33.

Faulkender, M., Flannery, M. J., Hankins, K. W., ve Smith, J. M. (2012). Cash flows and leverage adjustments. *Journal of Financial Economics, 103*(3), 632-646.

Fischer, E. O., Heinkel, R., ve Zechner, J. (1989). Dynamic capital structure choice: Theory and tests. *The Journal of Finance, 44*(1), 19-40.

Flannery, M. J., ve Hankins, K. W. (2013). Estimating dynamic panel models in corporate finance. *Journal of Corporate Finance, 19*(1), 1-19.

Flannery, M. J., ve Rangan, K. P. (2006). Partial adjustment toward target capital structures. *Journal of Financial Economics, 79*(3), 469-506.

Frank, M. Z., ve Goyal, V. K. (2003). Testing the pecking order theory of capital structure. *Journal of Financial Economics, 67*(2), 217-248.

Frank, M. Z., ve Goyal, V. K. (2008). Tradeoff and Pecking Order Theories of Debt. In B. E. Eckbo (Ed.), *Handbook of Corporate Finance: Empirical Corporate Finance* (pp. 135-202): North-Holland.

Frank, M. Z., ve Goyal, V. K. (2009). Capital structure decisions: Which factors are reliably important? *Financial Management, 38*(1), 1-37.

Graham, J. R. (2000). How big are the tax benefits of debt? *The Journal of Finance, 55*(5), 1901-1941.

Graham, J. R., ve Harvey, C. R. (2001). The theory and practice of corporate finance: Evidence from the field. *Journal of Financial Economics, 60*(2), 187-243.

Guney, Y., Ozkan, A., ve Yalciner, K. (2006). Dynamic Capital Structure Decisions: Evidence from Firms in an Emerging Economy. In S. Altug & A. Filiztekin (Eds.), *The Turkish Economy: The Real Economy, Corporate Governance, and Reform and Stabilization Policy* (pp. 149-171). London: Routledge.

Harris, M., ve Raviv, A. (1990). Capital structure and the informational role of debt. *The Journal of Finance, 45*(2), 321-349.

Harris, M., ve Raviv, A. (1991). The theory of capital structure. *The Journal of Finance, 46*(1), 297-355.

Hovakimian, A., Opler, T., ve Titman, S. (2001). The debt-equity choice. *Journal of Financial and Quantitative Analysis, 36*(1), 1-24.

Huang, R., ve Ritter, J. R. (2009). Testing theories of capital structure and estimating the speed of adjustment. *Journal of Financial and Quantitative Analysis, 44*(2), 237-271.

Jalilvand, A., ve Harris, R. S. (1984). Corporate behavior in adjusting to capital structure and dividend targets: An econometric study. *The Journal of Finance, 39*(1), 127-145.

Jensen, M. C. (1986). Agency cost of free cash flow, corporate finance, and takeovers. *The American Economic Review, 76*(2), 323-329.

Jensen, M. C., ve Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics, 3*(4), 305-360.

Kayhan, A., ve Titman, S. (2007). Firms' histories and their capital structures. *Journal of Financial Economics, 83*(1), 1-32.

Kim, H., Heshmati, A., ve Aoun, D. (2006). Dynamics of capital structure: The case of Korean listed manufacturing companies. *Asian Economic Journal, 20*(3), 275-302.

Leary, M. T., ve Roberts, M. R. (2005). Do firms rebalance their capital structures? *The Journal of Finance, 60*(6), 2575-2619.

Leland, H. E., ve Pyle, D. H. (1977). Informational asymmetries, financial structure, and financial intermediation. *The Journal of Finance, 32*(2), 371-387.

Lemmon, M. L., Roberts, M. R., ve Zender, J. F. (2008). Back to the beginning: Persistence and the cross-section of corporate capital structure. *The Journal of Finance, 63*(4), 1575-1608.

Lemmon, M. L., ve Zender, J. F. (2010). Debt capacity and tests of capital structure theories. *Journal of Financial and Quantitative Analysis, 45*(5), 1161-1187.

Mayer, C. (1990). Financial Systems, Corporate Finance, and Economic Development *Asymmetric Information, Corporate Finance, and Investment* (pp. 307-332). Chicago: University of Chicago Press.

Miller, M. H. (1977). Debt and taxes. *The Journal of Finance, 32*(2), 261-275.

Miller, M. H. (1988). The Modigliani-Miller propositions after thirty years. *The Journal of Economic Perspectives, 2*(4), 99-120.

Modigliani, F., ve Miller, M. H. (1958). The cost of capital, corporation finance and the theory of investment. *The American Economic Review, 48*(3), 261-297.

Modigliani, F., ve Miller, M. H. (1963). Corporate income taxes and the cost of capital: A correction. *The American Economic Review, 53*(3), 433-443.

Mostarac, E., ve Petrovic, S. (2013). Determinants of capital structure of Croatian enterprises before and during the financial crisis. *UTMS Journal of Economics, 4*(2), 153-162.

Myers, S. C. (1977). Determinants of corporate borrowing. *Journal of Financial Economics, 5*(2), 147-175.

Myers, S. C. (1984). The capital structure puzzle. *The Journal of Finance, 39*(3), 574-592.

Myers, S. C., ve Majluf, N. S. (1984). Corporate financing and investment decisions when firms have information that investors do not have. *Journal of Financial Economics, 13*(2), 187-221.

Ozkan, A. (1996). Corporate bankruptcies, liquidation costs and the role of banks. *The Manchester School of Economic and Social Studies, 64*(1), 104-118.

Ozkan, A. (2001). Determinants of capital structure and adjustment to long run target: evidence from UK company panel data. *Journal of Business Finance & Accounting, 28*(1-2), 175-198.

Pagano, M. (2005). The Modigliani-Miller theorems: a cornerstone of finance. *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review, 58*(233-234), 237-247.

Parsons, C., ve Titman, S. (2009). *Empirical Capital Structure: A Review*. Hanover: Now Publishers Inc.

Petersen, M. A., ve Rajan, R. G. (1994). The benefits of lending relationships: Evidence from small business data. *The Journal of Finance, 49*(1), 3-37.

Petersen, M. A., ve Rajan, R. G. (1997). Trade credit: Theories and evidence. *The Review of Financial Studies, 10*(3), 661-691.

Rajan, R. G., ve Zingales, L. (1995). What do we know about capital structure? Some evidence from international data. *The Journal of Finance, 50*(5), 1421-1460.

Ross, S. A. (1977). The determination of financial structure: The incentive-signalling approach. *The Bell Journal of Economics, 8*(1), 23-40.

Ross, S. A., Westerfield, R., ve Jaffe, J. F. (2008). *Corporate Finance*. New York: McGraw-Hill Irwin.

Schwartz, E., ve Aronson, J. R. (1967). Some surrogate evidence in support of the concept of optimal financial structure. *The Journal of Finance, 22*(1), 10-18.

Shyam-Sunder, L., ve Myers, S. C. (1999). Testing static tradeoff against pecking order models of capital structure. *Journal of Financial Economics, 51*(2), 219-244.

Smith, C. W., Jr. (1986). Investment banking and the capital acquisition process. *Journal of Financial Economics, 15*(1), 3-29.

Smith, C. W., Jr., ve Watts, R. L. (1992). The investment opportunity set and corporate financing, dividend, and compensation policies. *Journal of Financial Economics, 32*(3), 263-292.

Strebulaev, I. A. (2007). Do tests of capital structure theory mean what they say? *The Journal of Finance, 62*(4), 1747-1787.

Strebulaev, I. A., ve Yang, B. (2013). The mystery of zero-leverage firms. *Journal of Financial Economics, 109*(1), 1-23.

Stulz, R. M. (1990). Managerial discretion and optimal financing policies. *Journal of Financial Economics, 26*(1), 3-27.

Taggart, R. A. (1977). A model of corporate financing decisions. *The Journal of Finance, 32*(5), 1467-1484.

Titman, S., ve Wessels, R. (1988). The determinants of capital structure choice. *The Journal of Finance, 43*(1), 1-19.

Weiss, L. A. (1990). Bankruptcy resolution: Direct costs and violation of priority of claims. *Journal of Financial Economics, 27*(2), 285-314.

Welch, I. (2004). Capital structure and stock returns. *Journal of Political Economy, 112*(1), 106-132.

SEVGİ SOYSAL

SEFA YÜCE

Ebabil Yayınları: 184
Ebabil Edebiyat: 3

1. Baskı Kasım 2016

SEVGİ SOYSAL
Sefa Yüce

© Ebabil Yayınları
Bu baskının bütün hakları Ebabil Yayınlarına aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik, fotokopi veya başka bir yolla basımı, yayımı,
çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Yüce, Sefa
Sevgi Soysal / Sefa Yüce
1. baskı, 376 sayfa, 16 x 23.5
Kaynak var, indeks içermiyor

ISBN: 978-605-9814-12-6

1. Sevgi Soysal 2. Monografi

Ebabil

Sertifika No: 1005-06-001822

Dağıtım: Ana Basım, Alfa, Arasta, Kida, Prefix, Atlas Dağıtım, Gökkuşağı Dağıtım

Mithatpaşa Cad. No: 74 / 4, Kocatepe Kültür Merkezi, Kızılay, Ankara
Tel: +90 312 418 2010 Faks: +90 312 418 3020
www.ebabilyayinlari.com

ÖNSÖZ

Sevgi Soysal, 1960 sonrası Türk Edebiyatının önemli yazarları arasında yer almaktadır. Onun eserlerinde Türk toplumundaki değişim ve dönüşüm süreci kendine özgü bakış açısıyla anlatılmakta, bireyin sorunlarına dikkat çekilmektedir.

Soysal, romanda konu darlığı çekilen bir dönemde yeni bir anlayış ve bakış açısından hareketle kent yaşamını romana taşır. Soysal'ın önemli özelliklerinden biri de eserlerinde yeni anlatım teknikleri denemesidir. O, 1960 sonrası yaygınlaşmaya başlayan iç monolog, bilinç akışı ve yeni sinema tekniğini başarıyla kullanır.

Bu çalışma, edebî eserlerden hareketle Sevgi Soysal'ın kendine özgü kişilik özellikleri ile romana getirdiği yeni anlatım tekniklerini açığa çıkarmayı amaçlamıştır. Bu bakımdan çalışmamızın bugüne kadar Sevgi Soysal'la ilgili yapılan en kapsamlı çalışma olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bu çalışmayla yazarın Türk Edebiyatındaki yeri üzerinde durulmuş, yazarın bütün eserleri organik bütünlük içinde, metin dil bilimin verilerine göre ele alınıp değerlendirilmiştir. Soysal'ın hikâye ve romanlarında ortaya koyduğu temalar ile bu temaların anlatılma biçimlerine dikkat çekilmiştir. Yazarla ilgili ulaşamadığımız belgeler de olmuştur. Bunlardan biri de özel mektuplarıdır. Ailesi, bu özel mektupların yayımlanmasına sıcak bakmamıştır. Belki ileride bu mektuplar yayımlandığı zaman Soysal'la ilgili birçok yeni veriler ortaya çıkacak, yapılacak başka çalışmalara ışık tutacaktır.

Bu çalışmanın hazırlık aşamasında yazarla ilgili bütün eserlerin bir araya getirilmesine dikkat edilmiş, o dönemin gazete ve dergi yazıları toplanmış, yakın akrabalarıyla bilgi alışverişinde bulunulmuştur. Yazarın kızı Funda Soysal'la görüşülmüş, ondan yazarın kitap hâline getirilmemiş yazıları alınmış, Prof. Dr. Gönül Öney'den çeşitli bilgi ve belgeler edinilmiş, Mine Kazmaoğlu biyografik bilgiler göndermiştir. ANKA Ajansında, yazarla ilgili araştırmalar yapılmış, Gazeteci Varlık Özmenek'le 12 Mart Muhtırası, "Yenigün" gazetesi yılları ve TRT dönemi hakkında konuşulmuştur. Ayrıca Emekli Sandığı ve TRT arşivinden yazarla ilgili belgeler alınmış, bütün bu bilgi ve belgeler tasnif edilerek değerlendirilmiştir.

Sevgi Soysal ile ilgili yapılan bu monografi çalışması, Prof. Dr. Alemdar Yalçın'ın danışmanlığında 2006 yılında tamamlanan ve kabul edilen doktora tezinin yeniden gözden geçirilmiş hâlidir Bu çalışma, altı ana bölümden oluşmaktadır. "Giriş"te 1950'lerden sonra Türk romanı genel çizgileriyle ele alınmış, özellikle siyasî, sosyal ve ekonomik gelişmelere paralel olarak ana unsurlarıyla değerlendirilmiştir. Ayrıca Sevgi Soysal'ın Türk Edebiyatındaki yeri ve önemi ortaya konmuştur. "Birinci Bölüm"de yazarın ailesi, öğrenim yılları, meslek hayatı, evliliği, aile hayatı, mizacı ve hayatının önemli dönüm noktaları ile ilgili görüş ve düşüncelere yer verilmiş, onun

kendine özgü renkli kişiliği ile ilgili tespit ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler yapılırken, bilgi ve belgelere dayanmayan spekülatif yorumlardan özenle kaçınılmıştır.

"İkinci Bölüm"de, organik bütünlük taşıyan hikâyeler yazılış tarihi itibariyle tematik bakımdan yapısal bütünlük içinde değerlendirilmiş, organik bütünlük taşımayan hikâyeler ise ayrı ayrı incelenmiştir.

"Üçüncü Bölüm" de, romanlar, kronolojik sıraya göre ara başlık kullanılmadan roman tekniği bakımından metin dil bilimin verilerine göre, tutarlılık ve bağdaşıklık ilkesinden hareketle, şematik olarak değerlendirilmiş, ayrıca teknik değerlendirmenin yanında sosyo-kültürel yapı ve yazarın kişiliği ile örtüşen biyografik veriler de ortaya konulmuştur.

"Dördüncü Bölüm"de yazarın tek tiyatro eseri diyebileceğimiz "Venüslü Kadınların Serüvenleri" yorumlanmış, ayrıca bu eserin Ankara Radyosu "Arkası Yarın" programında oynanıp oynamadığına dair bir araştırma yapılmış, fakat bu konuda herhangi bir bilgi elde edilememiştir.

"Beşinci Bölüm"de yazarın "Yeni Ortam", "Yenigün" ve "Politika" gazetelerindeki fıkra ve makaleleri tematik olarak tasnif edilmiş, ayrıca pek az bilinen "Yenigün" gazetesindeki yazıları bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde, yazarın cezaevi günlerini anlatan "Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu" adlı kitabındaki anılarına yer verilmiş, bunun yanında Londra'ya tedavi olmak için gittiği günlerde BBC için hazırladığı radyo konuşmaları üzerinde durulmuştur. Yine yazarın Adana'da sürgün olduğu günlerde, "Yeni Ortam" gazetesine yazdığı "Güneyden Mektuplar" ile Londra'dan Attilâ İlhan, Ahmet Küflü ve ablası Gönül Öney'e gönderdiği mektuplara da değinilmiştir.

"Son Bölüm"de yazarın eserleri edebî türlere göre dil ve anlatım tekniği bakımından değerlendirilmiş, üslubu hakkında genellemeler yapılmıştır. Ayrıca "Ekler" kısmında ilk kez yazarla ilgili yayımlanmamış belgelere yer verilmiştir.

Monografiyi hazırlarken bana yol gösteren, fikir veren, metot öneren, karşılaştığım sorunların çözümünde yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. M. Alemdar Yalçın'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Katkılarından dolayı, Funda Soysal'a, Prof. Dr. Gönül Öney'e, Mine Kazmaoğlu'na, Mümtaz İdil ve Varlık Özmenek'e şükranlarımı sunarım. Ayrıca desteklerinden dolayı eşim Sevim Yüce'ye ve Nobel Akademik Yayınlarına'da teşekkür ederim.

Sefa Yüce

Haziran 2016

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 5
KISALTMALAR 13
GİRİŞ 15

1. BÖLÜM
HAYATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. Ailesi 29
1.2. Doğumu, Çocukluğu ve Yetiştiği Çevre 33
1.3. Öğrenim Yılları ve Meslek Hayatı 38
1.4. Evliliği ve Aile Hayatı 47
1.5. Mizacı 52

2. BÖLÜM
SEVGİ SOYSAL'IN HİKÂYELERİ

2.1. Sevgi Soysal'ın Hikâyelerinde Tematik Yapı 61
2.1.1. Tutkulu Perçem Hikâyesinde Büyük Yapı 63
2.1.2."Tante Rosa" Hikâyesinde Büyük Yapı 78

3. BÖLÜM
SEVGİ SOYSAL'IN ROMANLARI

3.1. Sevgi Soysal'ın Romanları 121
3.1.1.Yürümek Romanının Büyük Yapı Özellikleri 128
3.2. Yenişehir'de Bir Öğle Vakti" Romanının Büyük Yapı Özellikleri 156
3.3. "Şafak" Romanının Büyük Yapı Özellikleri 186
3.4. "Hoş Geldin Ölüm" Romanının Büyük Yapı Özellikleri 213

4. BÖLÜM
SEVGİ SOYSAL'IN TİYATRO ESERLERİ

4.1. "Venüslü Kadınların Serüvenleri" 221
4.1.1. Oyun Kişileri 228
4.1.2. Venüslü Kadınlar 228

5. BÖLÜM
SEVGİ SOYSAL'IN DİĞER ESERLERİ

5.1. Sevgi Soysal'ın Gazete Yazıları 237
5.1.1. Kültür ve Sanat Yazıları 239
5.1.2. Aktüel Olaylar 240
5.1.3. Siyaset ve Dünya Olayları 243
5.1.4. Ekonomi, Şehircilik ve Alt Yapı Sorunları 256
5.1.5. Eğitim Sorunları 260
5.1.6. TRT ve Basınla İlgili Değerlendirmeler 261
5.1.7. Bakmak 262
5.1.8. Siyasi Olaylar 263
5.1.9. Siyasi Partiler ve Liderleri 267
5.1.10. Sağ-Sol Çatışması ve Terörizm 270
5.1.11. Basın Yayın Kuruluşları 271
5.1.12. Sosyal ve Kültürel Olaylar 272
5.1.13. Türk Eğitim Sistemi 279
5.2. Radyo Konuşmaları 280
5.2.1. Kadının Sosyal Hayattaki Yeri 281
5.2.2. Tüketim Ekonomisi 281
5.2.3. Hayat ve Ölüm 282
5.2.4. Özgürlükler Kenti Londra 283
5.3. Sevgi Soysal'ın Anıları 283
5.4. Sevgi Soysal'ın Mektupları 307

6. BÖLÜM
DİL VE ANLATIM

6.1. Hikâyelerde Dil ve Anlatım 315
6.1.1. Romanlarda Dil ve Anlatım 331
SONUÇ 337
KAYNAKÇA 343
EKLER 353
Ek 1. Sevgi Soysal'ın Hayatının Önemli Dönüm Noktaları 353
Ek 2. Sevgi Sabuncu'nun 1955-1966 Yıllarındaki İhtisasıyla İlgili Çalışmaları 357

Ek 3. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ile İlgili Belge 360
Ek 4. Ankara Alman Kütüphanesi ile İlgili Belge 361
Ek 5. Dost Dergisi ile İlgili Belge.....362
Ek 6. Türk Dil Kurumu Yayın ve Tanıtma Kolu ile İlgili Belge 363
Ek 7. Emeklilik Tescil Fişi 364
Ek 8. Nüfus Kâğıdı Örneği 365
Ek 9. Nüfus Hüviyet Cüzdanı Örneği.....366
Ek 10. "Tutkulu Perçem" Kitabının İlk Kapak Resmi.....367
Ek 11. Yengün Gazetesi'nin Tanıtım Sayfası 368
Ek 12. Sevgi Soysal'dan Gönül Öney'e Mektup.....370
Ek 13.Sevgi Nutku'nun Oğlu Korkut'la Fotoğrafı 373
Ek 14. Sevgi Yenen'in Çoçukluk Fotoğrafı 374

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, Adalet.(1984). *Nasıl Yaşamışlardı*? Sanat Olayı. İst. S.21. 15-17

Ağaoğlu, Adalet.(2004).Damla Damla günler. Alkım Yayınevi. İstanbul.140.

Akatlı, Füsun.(1980). "*Sevgi Soysal'ı Anarken*". Gösteri. İstanbul. S.1.

Akbal, Oktay.(1976)." *Gerçek Sevgi'yle*". Cumhuriyet. İstanbul. 6-7.

Akın, Gülten.(1977)." *Sevgi'yle*". Türk Dili. Ankara. S.304. 13.

Aktaş, Şerif.(1991). Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş. Akçağ Yay. Ankara.84.

Aktaş, Şerif.(1993).Edebiyatta Üslûp ve Problemleri. Akçağ Yay. Pazarlama Anonim Şirketi. Ankara.

Aktulum, Kubilây.(1999). Metinlerarası İlişkiler. Öteki Yay. Ankara.

Akyol, Hayati.(1999-b). "*Hikâye Haritası Yöntemiyle Metin Öğretimi*". Millî Eğitim. S.142. 55-57.

Akyüz, Kenan.(1982). "*Yeni Türk Edebiyatı*" Türk Ansiklopedisi.İstanbul.197.

Alain Robbe-Grillet.(1981). Yeni Roman. Ara Yayıncılık. İstabul.

Alver, Köksal (Editör).(2004). Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri.Hece Yayınları. Ankara.

Andı, M.Fatih.(1999). Roman ve Hayat. Kitapevi. İstanbul.

Aral, İnci.(1984). "*Bir Yazarın İlk Çalışmalarından Biri*". Sanat Olayı. İst., S.46. 23.

Atiker, Erhan.(1998). Modernizm ve Kitle Toplumu. Ankara.

Aydınkal, Mehmet.(1995). Metin İncelemesinde A.J.Greimas Yöntemi ve

Bir Uygulama (Albert Camus'nün L'etanger Adlı Yapıtından Bir Kesitinin İncelenmesi). Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Aygündüz, Filiz.(2003)."*Sevgi Soysal Dosyası*".Milliyet Sanat.İst.S.528. 84-88.

Aytaç, Gürsel.(1995). "*Feminizmin Çığırtkan Olmayan Öncüsü*". Cumhuriyet Kitap. İstanbul. S.155.

Aytaç, Gürsel.(1995). Edebiyat Yazıları III. Gündoğan Yayınları. Ankara.

Aytaç, Gürsel.(1999). Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler. Gündoğan Yay., Ankara.

Aytaç, Gürsel.(1999). Genel Edebiyat Bilimi. Papirüs Yay., İstanbul.

Bae, Jungok. "*Cohesion and Coherence in Children's Written English: İmmersion and English-only Classes*." Issues in Applied Linguistics. 12(1). 51-88.

Barthes, Roland.(2002). S / Z Deneme. YKY. İstanbul.

Başkan, Özcan.(2003). Dilbilim Lengüistik Metodu. Multilingual. İstanbul.

Bayrak, Mehmet.(1976). "*Hapishane Edebiyatı ve Sevgi Soysal'da Tutkulu Kadın*". Politika. 6.

Bayrak, Mehmet.(1976)."*Sevgi Soysal'ın Ardından*." Politika. İstanbul.

Belge, Murat.(1976). "*Sevgi Soysal'ın Yazdıklarında Zekâ Kıpırtıları Vardır*." Cumhuriyet. İstanbul. 7.

Belge, Murat.(1998). Edebiyat Yazıları. İletişim Yayınları.İstanbul. 7-216.

Belge, Murat.(1976). "*12 Mart Romanlarına Genel Bakış*." Birikim. İst., S.12. 8-16.

Belge, Murat.(1976). "*Bir Edebiyat Malzemesi Olarak 12 Mart Yaşantısı*." Birikim. İstanbul. S.14. 14-21.

Binyazar, Adnan.(1969). "*Tante Rosa*." Türk Dili. S.21.

Brown, Gillian and George Yule.(1983). Discourse Analysis. New York. Cambridge University Press.

Burdurlu, İbrahim Zeki.(1976)."*Yenişehir'de Bir Öğle Vakti'nde Olcay*." Türk Dili. S.297.

Cemal, Hasan.(1999). Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım. Doğan Kitapçılık. İstanbul. 110-255.

Comrıe, Bernard. (2005). Dil Evrensellikleri ve Dil bilim Tipolojisi. Hece Yayınları. Ankara.

Conner, U."*Research Frontiers in Writing Analysis.*"TESOL Quarterly. (21).4. 677-695.

Çelik, Yakup.(2002). Sait Faik ve İnsan. Akçağ Basım Yay. Pazarlama. Ank.

Çoban, Ahmet.(2004). Edebiyatta Üslûp Üzerine. Akçağ Basım Yayım Pazarlama Anonim Şirketi. Ankara. 40.

Çubukçu, Aydın.(2006). "*Yenişehir'de Bir Öğle Vakti Neden Bugün Yazılamaz?*" Evrensel Kent Ankara. S.19. 9.

De Beaugrande, Robert Alain-Wofgang Ulrich Dressler.(1986). Introduction to Text Linguistic. London. Longman Group Company.

Doğan, Erdal.(2003).Sevgi Soysal Yaşasaydı Âşık Olurdum. Everest Yay. İst., 7-252.

Doğan, Mehmet H.(1976). "*Sevgi Soysal'ın Ölümüyle Edebiyatımız Kendini Bilinçle Değiştirmeyi Başarmış Bir Yazarını Yitirdi.*" Milliyet Sanat Dergisi. 4-29.

Dora, Ayşegül.(1976). "*Sevgi Soysal.*" Politika. İstanbul. 3.

Duru, Orhan.(1973)."*Sevgi Soysal.*"Milliyet Sanat Dergisi. İstanbul. S.46.3-15.

Ecevit, Yıldız.(2004). Türk Romanında Postmodernist Açılımlar. İletişim Yay. , İstanbul. 43.

Ecevit, Yıldız.(2004). Orhan Pamuk'u Okumak. İletişim Yay., İstanbul.

Eagleton, Terry.(1990). Edebiyat Kuramı. Ayrıntı Yay., İstanbul.

Emre, İsmet.(2004). Postmodernizm ve Edebiyat. Anı Yayıncılık. Ankara.

Enginün, İnci.(1991). Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları. Dergâh Yay., İst.

Ercilasun, Bilge.(1997). Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri 1-2. Akçağ Basım Yay. Pazarlama A.Ş. Ankara.

Ertop, Konur.(1976). "*Sevgi Soysal.*" Politika. İstanbul. 3.

Forster, E.M.(1985). Roman Sanatı. Adam Yay., İstanbul.

Fuat, Memet (1999) Biçemden Biçeme. YKY. İstanbul. 111.

Furrer, Prıska.(2003). Sevgi Soysal Bireysellikten Toplumsallığa. Papirüs Yayınevi. İstanbul.

Gans, J.Herbert.(2005). Popüler Kültür ve Yüksek Kültür. YKY. İst.

Gottdıener, Mark.(2005). Postmodern Göstergeler. İmge Kitapevi. Ank.

Grosz, Barbara, Aravind Joshı ve Scott Weınsteın.(1995).”*Centering: A Framework for Modelling the Local Coherence of Discourse*.” Computational Linguistics. 21(2). 203-225.

Gutwınskı, Waldemar.(1976). Cohesion in Literary Texts. The Hauge:

Mouton and Co.B.V., Publishers.

Gültekin, Nilüfer.(2000).Metin Oluşum Sürecinde Gönderimsel Bağdaşıklığın

Değeri. Ankara. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Gümüş, Semih.(2003). Yazının Sarkacı. İş Bankası Yay., İst. 89-97.

Gümüş, Semih.(1991). Roman Kitabı. Adam Yayınları. İstanbul.

Günay, V.Doğan.(2003). Metin Bilgisi. İstanbul. Multilingual Yay.

Gündüz, Osman (2006). Türk Edebiyatı Tarihi TC Kültür ve Turizm Bak. Yayınları. İstanbul. 326.

Günyol, Vedat (1976). “*Cumhuriyet”* İstanbul. 7.

Hallıday, M.A.K. (1978).Language as Social Semiotic,The Social Interpretation of Language and Meaning. London. Edward Arnold.

İdil, Mümtaz.(1998). Bir Sevgi’nin Öyküsü.Kültür Bakanlığı Yay., Tarsus. 7-52.

İdil, Mümtaz.(1987). “*Duygu Aykal’la Söyleşi*.” Bilim ve Sanat. İstanbul. S.56.

İleri, Selim.(2005).Kar Yağıyor Hayatıma. Doğan Kitap. İst. 223-227.

İleri, Selim.(1977).”*Sevgi Soysal Üzerine*.”Türk Dili. Ankara.6-12.

İleri, Selim.(2002). Nâm-ı Diğer Kaptan “Attilâ İlhan’ı Dinledim” . İş Bank.

Kültür Yayınları. 227-228.

İlhan, Attilâ.(2004). İkinci Yeni Savaşı. Türkiye İş Bank. Kültür Yay., İst.108.

İlhan, Attilâ.(1976). “*Sevgi’nin Toplumcu Yazarlığı Çağdaş Bir Yazarlıktır*.” Cumhuriyet. İstanbul.8.

İlhan, Attilâ.(1977). “*Sevgi’yle Bazı Günler*.” Türk Dili. Ankara. S.304. 1-4.

İlhan, Attilâ.(1984). “*Sevgi’yle Ölmek*.” Sanat Olayı. İstanbul. S.27.

Jameson, Fredrıc.(1997). Dil Hapishanesi. YKY. İstanbul.

Kantarcıoğlu, Sevim.(2004). Ahmet Hamdi Tanpınar Yapıbozumcu ve Semiotik Yaklaşımlar Işığında Tanpınar Hikâyeleri. Akçağ Basım Yay. Pazarlama Anonim A.Ş. Ankara.

Kantarcıoğlu, Sevim.(1988). Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara.

Kaplan, Mehmet.(1991). Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar Tip Tahlilleri 3. Dergâh Yayınları. İstanbul.

Kaplan, Ramazan.(1997). Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy. Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş. Ankara. 133.

Kazmaoğlu, Mine.(1997)."*Öznel Bir Biyografi Denemesi*."YK Kitaplık. İst.26-28

Kazmaoğlu, Mine.(2003). "*Sevgi İyi Bir Anneydi*." Milliyet Sanat. İst. S.528.

Kitap-lık.(2005)."*Roman Kuramı ve Teknikleri*." YKY. İstanbul. S.87.

Kormalı, Sema Günışık.(1992). "*Sait Faik'in 'Kırlangıç Yuvasındaki Kadın' Öyküsünün Biçimsel İncelenmesi*." Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 8 (3).263-273.

Kundera, Milan.(1989). Roman Sanatı. Afa Yayınları. İstanbul.

Kutlu, Ayla.(1986)."*Yazarın Tek Acıklı Söz Etmeden Oluşturduğu Bir Trajedi*" Sanat Olayı. İstanbul. S.46. 24.

Kür, Pınar.(1986). "*Venüslü Kadınların Serüvenleri. Daha Sonraki Yapıtlarında Bulunan Düşünce Derinliği Burada Yok*".Sanat Olayı. İst.S.46. 22.

Lekesiz, Ömer.(1997). Yeni Türk Edebiyatında Öykü. Kaknüs Yay., İst.

Levy, Elena T.(2003). "*The Roots of Coherence in Discourse*." Human Development. (46), 169-188.

Lukács, Georg.(2003). Roman Kuramı. Metis Eleştiri. İstanbul.

Lukács, Georg.(1988). Die Theorie des Romans. Luchterhand

Literaturverlag GmbH. Hamburg.

Mcculley, George A.(1985). "*Writing Quality, Coherence and Cohesion*." Research in the Teaching of English. 19. (3). 269-282.

Moran, Berna.(1981). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri. Cem Yay. İstanbul.

Moran, Berna.(2004). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış. İletişim Yay., İstanbul. 14-20.

Morettı, Franco.(2005). Modern Epik Goethe'den Garcia Márquez'e Dünya

Sistemi. Agora Kitaplığı. İstanbul.

Mutluay, Rauf.(1976). "*Sevgi Soysal*." Politika Sanat. 3.

Mutluay, Rauf.(1973). 50 Yılın Türk Edebiyatı. İş Bankası Kültür Yay., İst.

Naci, Fethi.(1981).Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme. Gerçek Yay. İstanbul. 372-422.

Naci, Fethi.(1973). "*Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*." Yeni Dergi. İst. S.109. 34-39.

Naci, Fethi.(1975)."*Fethi Naci'nin Okudukları Şafak*." Soyut. İst. S.81. 68-71.

Naci, Fethi.(1998). 60 Türk Romanı. Oğlak Yayınları. İstanbul 988.

Necatigil, Behçet.(1976). "*Sevgi Soysal*." Politika İstanbul. 3.

Necatigil, Behçet.(1983). Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü.Varlık Yay., İst. 346-347.

Ogden, C.K. ve I.A.Richards.(1936). The Meaning of Meaning. London.

Oktay, Ahmet.(1997). Türkiye'de Popüler Kültür. YKY. İstanbul.

Oktay, Akbal.(1993). Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950 .Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.

Onursal, İrem.(2003). Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık. Günümüz Dil bilim Çalışmaları. (Yay. Haz.:Ayşe (Eziler) Kıran, Ece Korkut, Suna Ağıldere). İstanbul. Multilingual Yayınları.

Ortaylı, İlber.(2005).*1960'larda Ankara ve Salim Şengil. Milliyet*. 4.

Önertoy, Olcay.(1984). Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öykücülüğü. İş Bank. Kültür Yay., Ankara.

Öymen, Altan(1976) "*Cumhuriyet*." İstanbul. 1-9.

Öz, Erdal.(1976). "*Cumhuriyet*." İstanbul. 7.

Özkan, Bülent.(2004). "*Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner'in 'On ikiye Bir Var' Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri*." Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. Dergisi 13/ 1167-182.

Özkırımlı, Atilla.(1977). "*Tutkulu Perçem'den Şafak'"a Sevgi Soysal'ın Yazarlık Çizgisi*." Birikim. İstanbul. S.23. 7-15.

Özkırımlı, Atilla.(1994). Romanların Dünyasında. Ümit Yayınları. Ankara. 206-235.

Özlem, Doğan (1996). Metinlerle Hermeneutik (Yorumbilgisi) Dersleri c.I-II. İnkılâp Kitapevi. İstanbul.

Özlü, Demir.(1977). "*12 Mart Romanları*". Milliyet Sanat. İst. S.238. 12-31.

Özlü(Kıral),Tezer.(1976).”*Ölüm Bir Olay, Önemli Olan Sevgi’nin Güzellikleriydi.*” Cumhuriyet. İstanbul. *6-7.*

Özmen, Rüya Güzel.(1999).”*Öykü Yapısı ve Öykü Yapısının Okuduğunu Anlama Öğretiminde Kullanılması.*” Bilig.(11).105-117.

Öztürk, Sadettin.(1975). “*Yenişehir’de Bir Öğle Vakti*,” Yansıma. S.37.

Pakkan, Gülsev.(1992).” *Türkçe Kısa Hikâyelere Metindilbilim Açısından Bir Bakış.*” Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fak. Dergisi.8(3).297-305.

Pietrosemolı, Lourdees G.De.(1998). Cohesion and Coherence in Aphasic Conversational Discourse. Washington. D.C. Georgetown University. (Unpublished Doctorate Thesis).

Rifat, Mehmet.(2005). XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. YKY. İstanbul.

Rifat, Mehmet.(1983).Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. İstanbul. Yazko Yay.

Rumelhart, D.E.(1975).”Notes on a Schema for Stories. In D.G.Brown & A. Collins (Eds.).Representation and Understanding Studies in Cognitive Science. New York. Academic Press. 1975. 211-236.

Salihoğlu, Hüseyin.(1995). 20.Yüzyılda Edebiyat Sanatı. İmge. Ankara.

Sarıoğlu, Esra (2004). “*12 Mart: Cezaevlerinde Politik Tutuklu Kadınlar*.” Journal of Historical Studies. S.2. 19-31.

Sarmaşık, Belgin.(2001). Edebiyat Dünyasından Atillâ İlhan’a Mektuplar. Otopsi Yay. İst. 73-79.

Sartre, Jean-Paul.(2005). Edebiyat Nedir. Can Yayınları. İstanbul.

Shı, Huifen.(1993). The Relation Between Freshman Writing Coherence and Cohesion, Functional Roles, and Cognitive Strategies. Pennsylvania. Indiana University of Pennsylvania. (Unpublished Doctorate Thesis).

Somuncuoğlu, Gamze (2002). Sevgi Soysal’ın Yapıtlarında Kadın Kimliği. Bilkent Üniversitesi.(Yayımlanmamış master tezi)

Soysal, Sevgi.(2004). Tutkulu Perçem. İletişim Yay., İstanbul.

Soysal, Sevgi.(2003). Tante Rosa. İletişim Yay., İstanbul.

Soysal, Sevgi.(2003). Yürümek. İletişim Yay., İstanbul.

Soysal, Sevgi.(2003).Yenişehir’de Bir Öğle Vakti. İletişim Yay. İstanbul.

Soysal, Sevgi.(2003). Şafak. İletişim Yay., İstanbul.

Soysal, Sevgi.(2003). Barış Adlı Çocuk. İletişim Yay. İstanbul.

Soysal, Sevgi.(1988). Hoş Geldin Ölüm. Bilgi Yay. Ankara.

Soysal, Sevgi.(2003). Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu. İletişim Yay., İstanbul.

Soysal, Sevgi.(2003). Bakmak. İletişim Yay., İstanbul.

Soysal, Sevgi.(?) Venüslü Kadınlar (Yayımlanmamış tiyatro eseri).

Soysal, Sevgi.(1973). *Yenigün Gazetesindeki Yazıları* (Bu yazılar, toplanıp kitap hâline getirilmemiştir).

Soysal, Sevgi.(2005). Radyo Konuşmaları. İstanbul.

Susana Onega-José Angel García Landa.(2002). Anlatı Bilimine Giriş. Adam Yayınları. İstanbul.

Şaylan, Gencay.(1999). Postmodernizm. İmge Kitapevi. Ankara.

Şenöz, Canan Ayata.(2003). Metindilbilim ve Türkçe. İstanbul. Multilingual.

Taner, Haldun (1976). "*Sevgi Soysal, Yaratıcılığını İnancı Uğruna Harcayan Bir Sanatçıydı*." Milliyet Sanat. İstanbul. S.208. 7.

Taylan, Günay.(1971)."*Cinsel Bir Roman:Yürümek*" Yeditepe.İst.S.181.11-14.

Tekin, Mehmet.(2003). Roman Sanatı. Ötüken Neşriyat. İstanbul. 255.

Tierney, Robert J.and James H. Mosenthal.(1983)."*Cohesion and Textual Coherence*." Research in the Teaching of English. (17). 215-229.

Tobias, Ronald B.(1996). Roman Yazma Sanatı. Say Yay., İst.

Todorov, Tzvetan.(2001). Poetikaya Giriş. Metis Eleştiri. İstanbul.

Tunalı, İsmail.(2002). Estetik. Remzi Kitapevi. İstanbul.

Tural, Sadık.(1993). Edebiyat Bilimine Katkılar. Ecâd Yay., Ankara.

Uyguner, Muzaffer.(2002). Sevgi Soysal Yaşamı Sanatı Yapıtlarından Seçmeler. Bilgi Yay. Ankara. 214.

Uygur, Nermi.(1998). İnsan Açısından Edebiyat. YKY. İstanbul.

Van Dijk, Teun A.(1980). Text and Context, Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse. London. Longman.

Van Dijk, Teun A.(1980-b). Macrostructures. Hillsdale. N.J. Erlbaum.

Van Dijk, Teun A.(1981). Studies in the Pragmatics of Discourse. Belin/New York. Mouton Publishers.

Vygotsky, Lev Semenovich.(1998).Düşünce ve Dil. İstanbul. Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Warriner, John E.(1977).Composiition. Models and Exercises. (Fourt Edition).New York. Harcourt Brace Jovanovich.

Yalçın, Alemdar.(2003). Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı.1946-2000 Akçağ Bas. Yay. Ankara. 336-340.

Yalçın, Alemdar.(1998).Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı. Günce Yay. Lltd. Şirketi. Ankara.

Yalçın, Alemdar.(1997). Çağdaş Edebiyat ve İnsan. Günce Yayıncılık. Ank.

Yalçın, Alemdar.(1988). Tiyatro. Gazi Üniversitesi Basın Yay. Yüksek Okulu Yayınları. Ankara.

Yalçın, S.Dilek.(2005). Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları. Akçağ Yay. Ankara.

Yavuz, Hilmi.(1976). "*Sevgi Soysal*." Politika. 6.

Yavuz, Hilmi.(1987). Yazın Üzerine. Bağlam Yay., İstanbul.

Yemenici, Alev.(1995). Labov'un Anlatı Çözümleme Yöntemi ve Bir Uygulama. Dilbilim Araştırmaları. 39-55.

Yoksulabakan, A.Refik.(1976). "*Soysal ve Eray'da Hastane Olgusu*." Politika.6.

Zima, Peter V.(2004). Modern Edebiyat Teorilerinin Felsefesi. Hece Yay., Ank.

8. Basım

SEYAHAT ACENTACILIĞI VE TUR OPERATÖRLÜĞÜ

Prof. Dr. Necdet Hacıoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO : 783
Seyahat / Turizm No : 002
ISBN : 978-605-133-685-5
© 8. Basım, Mart 2016

SEYAHAT ACENTACILIĞI VE TUR OPERATÖRLÜĞÜ
Prof. Dr. Necdet Hacıoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Osmanlı Mücellit Matbaacılık Sertifika No.: 29041
Plastikçiler Sitesi 1536 Sokak No.: 40 Yenimahalle / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Hacıoğlu, Necdet.

Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü/ *Necdet Hacıoğlu*
8. Basım, X+270 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-685-5
1. Seyahat Acentalığı 2. Tur Operatörlüğü

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Turizm, insanların tatil ve dinlence amaçlı yer değiştirmelerinden doğan sosyo-ekonomik bir olaydır. Başlangıçta birkaç bin kişiyi kapsayan bu olay günümüzde yüz milyonlarca insanı ilgilendirmeye başlamıştır. Dünyada 2012 yılında 1.035 milyon turist turizm olayına katılarak 1.075 milyar dolarlık turizm gelirine neden olmuştur.

Dünyada barışın pasaportu olarak tanımlanan turizm, yükseköğretimde bir araştırma ve bilim dalı haline gelmiştir. Turizm eğitim ve öğretimi XX. yüzyılın sonlarına doğru kurumsal şekle dönüşmüştür. Ülkemizde örgün turizm eğitimi önce orta öğretim düzeyinde, 1970'li yıllardan sonra yükseköğretim düzeyinde başlamıştır. Türkiye'de 2013 yılı başında toplam 87 tane 4 yıllık lisans düzeyinde Fakülte ve Yüksekokul, 2 yıllık önlisans düzeyinde Turizm Programı olan 165 tane Meslek Yüksekokulu olmak üzere üniversitelerde toplam 252 adet örgün turizm eğitim kurumu vardır. Bu sayılara lisanüstü programlar dahil değildir. Bu yüksekokulların en önemli sorunu; ders araç-gereçlerinin, ders kitaplarının yetersiz oluşudur.

Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü, turizm eğitimi veren yüksekokulların temel derslerindendir.

Bu eserin amacı, turizm işletmeciliği eğitimi gören yüksekokul öğrencilerine mesleğin gerektirdiği kuramsal bilgileri vermektir. Bu eser, Balıkesir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda 1981 yılından beri okuttuğum derslerin birikimi ve yabancı kaynakların senteziyle oluşmuştur.

Seyahat İşletmeciliği kuramsal olarak verilebilecek bir ders değildir. Uygulamalı bir mesleğin kuramsal olarak öğrencilere öğretilmesi zor olacağına göre, bu konuda hazırlanacak eserlerin de güçlüğünü dikkate almak gerekir. Bu nedenle Seyahat İşletmeciliği alanında ilk eserlerden biri olan bu kitabın, birçok eksiği olabilecektir. Bunun bilincindeyim.

Tek arzum, bu eser hakkında, meslektaşlarım ve sektör temsilcilerinin yapıcı eleştirilerini ve önerilerini bildirmeleri ve daha iyi, faydalı bir eser meydana gelmesinde katkılarının olmasıdır.

Bu kitabın 8. baskısını gerçekleştiren Nobel Akademik Yayıncılık yönetici ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Prof. Dr. Necdet Hacıoğlu
Balıkesir Üniversitesi
Turizm Fakültesi

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: SEYAHAT İŞLETMECİLİĞİNİN GELİŞİMİ 1
I. TARİHSEL GELİŞİM 1
II. SEYAHAT ACENTALARININ GELİŞMESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 10
A. DENİZYOLU ULAŞTIRMASI 10
B. DEMİRYOLU ULAŞTIRMASI 11
C. KARAYOLU ULAŞTIRMASI 14
D. HAVAYOLU ULAŞTIRMASI 16
1. Charter Taşımacılığı 18
2. Türkiye'de Sivil Havacılık 24
3. Sivil Havacılık Sektörünün Genel Durumu 30
4. Türk Havayollarının Durumu 40
III. SEYAHATLERİN ORGANİZASYONU 42
IV. SEYAHAT ORGANİZASYONUNUN HUKUKİ DÜZENLEMESİ 44
A. SEYAHAT KONTRATI 46
B. ULUSLARARASI SEYAHAT SÖZLEŞMESİ 47

2. Bölüm: SEYAHAT ACENTACILIĞI 49
I. SEYAHAT ACENTASININ TANIMI 49
II. SEYAHAT ACENTASI ÇEŞİTLERİ 50
A. YAPISAL BAKIMINDAN SEYAHAT ACENTALARININ ÇEŞİTLERİ 50
B. TUR OPERATÖRLERİNE GÖRE SEYAHAT ACENTALARININ İŞLEVSEL SINIFLANDIRILMASI 51
1. Incoming Acentalar 51
2. Outgoing Acentalar 51
III. SEYAHAT ACENTASININ GÖREVLERİ 52

IV. SEYAHAT ACENTASININ TÜKETİCİ ÜZERİNDEKİ ROLÜ 54
A. ENFORMASYON KAYNAĞI 54
B. TAVSİYE EDİCİLİK 55
V. TÜRKİYE'DEKİ SEYAHAT ACENTACILIĞI 55
A. SEYAHAT ACENTASI KULLANIMI 58
B. SEYAHAT ACENTALARININ BÖLGESEL YOĞUNLAŞMA NEDENLERİ 60
C. SEYAHAT ACENTALARINDA HUKUKİ DÜZENLEMELER 61
1. Türkiye'deki Uygulama 62
2. 1618 Sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu 64
3. TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği) 69
4. Seyahat Acentaları İle Konaklama İşletmeleri İlişkileri 70

3. Bölüm: SEYAHAT ACENTALARININ FAALİYETLERİ 73
I. BİLET İŞLEMLERİ 73
A. HAVAYOLU BİLETÇİLİĞİ 77
1. Genel Özellikler 77
2.Havayolu Biletçiliğinde BSP Sistemi 79
3. Bilet Hazırlama Rezervasyon İşlemleri 82
4.Tarifeler 83
B. DENİZYOLU BİLETÇİLİĞİ 86
C. DEMİRYOLU BİLETÇİLİĞİ 87
1. Demiryolu Rehberi ve Rezervasyonlar 88
2. Tarifelendirme 88
D. KARAYOLU (OTOBÜS) BİLETÇİLİĞİ 89
E. ULUSLARARASI YOLCU BİLETLERİNİN ÖZELLİKLERİ 89
II. ŞOFÖRSÜZ ARABA KİRALAMA (RENT-A-CAR) 90
III. HOTEL REZERVASYONU 90
IV. TATİL APARTMANLARI KİRALAMA 91
V. SİGORTA HİZMETLERİ 92
VI. HAZIR SEYAHAT - PAKET TUR SATIŞ 92

4. Bölüm: TUR OPERATÖRLÜĞÜ 95

I. TUR OPERATÖRLÜĞÜ NEDİR?....95
A. TANIM....95
B. TUR OPERATÖRÜ İLE SEYAHAT ACENTASI ARASINDAKİ FARKLAR....97
C. TUR OPERATÖRLERİNİN FONKSİYONLARI....98
D. TUR OPERATÖRLERİ SINIFLANDIRILMASI....98
E. ULUSLARARASI TUR OPERATÖRLERİ....99
F. TUR OPERATÖRLÜĞÜNDEKİ GELİŞMELER....101
G. TUR OPERATÖRLÜĞÜ İLE İLGİLİ TANIMLAR....103
II. PAKET TUR....104
A.TANIM....104
B. PAKET TURLARIN TARİHÇESİ....105
C. PAKET TUR ÖZELLİKLERİ....106
D. PAKET TURLARIN TERCİH NEDENLERİ....107
E. PAKET TUR SINIFLANDIRMASI....109
F) Özel Amaçlı (İsteğe Bağlı) Turlar....110
F. HAVAYOLLARI VE PAKET TURLAR....111
G. PAKET TUR-TÜKETİCİ SORUNLARI....113
H. AVRUPA'DA PAKET TUR PİYASASI....115
1-Almanya....116
2. Fransa....117
İ. AVRUPA ÜLKELERİNDEN TÜRKİYE'YE TUR DÜZENLEYEN TUR OPERATÖRLERİ....118
III. PAKET TUR ÜRETİMİ....120
A. ÜRETİM AŞAMASI (Hazırlama)....123
B. PAZARLAMA AŞAMASI....127
1.Paket Turun ve Broşürün Ortaya Çıkışı....128
2. Paket Turun Bir Turistik Ürün Olarak Piyasaya Sürülmesİ....131
C. SATIŞ AŞAMASI....132
D. SEYAHATİN YÖNETİMİ AŞAMASI....135
E. TÜKETİM AŞAMASI....135
1.Kalite Kontrolü....136
2.Seyahat Finansmanı ve Rantabilitesi....137
F. PAKET TUR MALİYET HESAPLAMASI....138
1. Maliyet Oluşturulması....138
2. Maliyet Hesaplama Şekilleri....140
3. Tur Maliyetinin Muhasebeleştirilmesi....141
IV. TUR OPERATÖRLERİ-OTELLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER....142
A. OTELLERİN TUR OPERATÖRLERİ İLE İLİŞKİ KURMALARI....142
B. KARŞILIKLI GÖRÜŞMELER....143
C. ANLAŞMALAR, SÖZLEŞMELER....144
D. ANLAŞMA GEÇERLİLİK SÜRELERİ....147
E. FİYATLAR VE SUNULAN HİZMET ÇEŞİTLERİ....147

F. İŞLETMENİN KAZANÇ - KAR ŞEKLİ 148
G. ÖDEME KOŞULLARI (GARANTİLER, ÖDEME SÜRELERİ, ÖDEME ŞEKİLLERİ) 149
H. İPTAL KOŞULLARI 149
İ. MÜŞTERİ LİSTESİ GÖNDERME SÜRESİ 150
J. HUKUKİ SORUNLAR 150
1. No-Show 151
2. Overbookıng 152
K. TUR OPERATÖRÜ-OTEL İŞBİRLİĞİNİN YARARLARI 154

5. Bölüm: SEYAHAT İŞLETMELERİNDE YÖNETİM 157
I. SEYAHAT İŞLETMELERİNDE YÖNETİM ÖZELLİKLERİ 157
A. VERİMLİLİK VE YÖNETİM 159
1. Seyahat Acentalarının Yaşam Süreleri 159
2. Bilgisayarlar ve Seyahat İşletmeleri Yönetiminin Geleceği 160
II. SEYAHAT İŞLETMELERİNDE YÖNETİM FONKSİYONLARI 163
A. PLANLAMA FONKSİYONU 164
B. ÖRGÜTLEME FONKSİYONU 164
1. Küçük Seyahat Acentaları Organizasyon Yapısı 166
2. Orta Büyüklükteki S.A. da Organizasyon Yapısı 166
3. Büyük S.A. Organizasyon Yapısı 168
4. Tur Operatörü Organizasyon Yapısı 168
C. EMİR - KOMUTA FONKSİYONU 172
D. KOORDİNASYON FONKSİYONU 172
E. KONTROL FONKSİYONU 172
III. PERSONEL YÖNETİMİ 173
A. PERSONEL PLANLAMASI 173
B. İŞE ALMA YÖNTEMİ SAPTAMA 174
C. İŞE ALIŞTIRMA PROGRAMI 174
D. PERSONEL YETİŞTİRME 174
E. YETERLİ ÜCRET BELİRLEME 175
IV. SEYAHAT İŞLETMELERİNDE PERSONEL VE NİTELİKLERİ 175
A. SEYAHAT ACENTASI SAHİBİNİN NİTELİKLERİ 176
B. SEYAHAT ACENTASI PERSONELİNİN NİTELİKLERİ 176
C. ÜRETİCİ - TOPTANCI SEYAHAT İŞLETMELERİNDEKİ PERSONEL VE NİTELİKLERİ 177
1- Yönetici (Müdür) 177
2. Kontuar (Banko) Şefi 178
3. Dış Satış Elemanı 178
4. Paket Tur Üretim Sorumlusu 178
5. Tercüman-Rehber 179

6. Animatör 180
7. Diğer Personel 180
V. SEYAHAT İŞLETMELERİNDEKİ PERSONEL SORUNLARI 181
A. İSTİHDAM SORUNU 181
B. EĞİTİM SORUNU 182
C. ÜCRET SORUNU 182
D. SOSYAL SORUNLAR 182
E. MESLEK AHLAKI İLE İLGİLİ SORUNLAR 183

6. Bölüm: SEYAHAT İŞLETMELERİNDE PAZARLAMA 185
I. SEYAHAT PAZARLAMASI İŞLEMLERİ 185
A. TURİSTİK ÜRÜN VEYA HİZMET 186
B. DAĞITIM 187
C. FİYATLANDIRMA 187
D. TANITMA - SATIŞ GELİŞTİRME (PROMOSYON) 187
E. BİREYSEL SATIŞ 188
F. REKLAMCILIK 188
G. SEYAHAT ACENTALARI PAZARLAMASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR 189
II. SEYAHAT İŞLETMELERİNDE DAĞITIM POLİTİKASI 189
A. TUR OPERATÖRLERİNDE DAĞITIM 191
B. PAKET TUR DAĞITIMI 193
IV. SEYAHAT İŞLETMELERİNDE SATIŞLAR 194
A. SATIŞ YÖNTEMLERİ 196
1. Süper Komisyonlu Satış 197
2. Anlaşmalı Genel Satış 197
3. İmtiyazlı -Ayrıcalıklı Satış 197
B. SATIŞ TEKNİKLERİ 198
1. Direkt (Kontuar) Satış 198
2. Posta İle Satış 199
3. Telefonla Satış 200
4. Süpermarket Merkezlerinde Satış 200
5. Bankalarda Satış 200
6. Sendikalar (Kulüp, Dernekler) 200
7. Ulaştırma İşletmelerinin Satış Ağları 201
8. Seyahat Süpermarketleri 201
9. İnternet İle Satış 201
C. SATIŞ DESTEKLERİ (ARAÇLARI) 201
1. Vitrinler 202
2. Basılı Araçlar 202
3. Gör - İşit Teknikleri 203
4. Turizm Dergi ve Gazeteleri İle İlişkiler 204
5. Turizm Fuar ve Sergileri 204

6. Uluslararası Turizm Fuarları 204

KAYNAKLAR 211

EKLER **215**
EK-1: Avrupa Birliği (Ab)'Nin Paket Seyahat, Paket Tatil ve Paket Tur Yönetmeliği 215
EK-2:Havayolları/Aırlınes Kodları-Sembolleri 223
EK-3: Otel - Acenta Sözleşme Örneği 224
EK-4: Tur Örnekleri, Yurtiçi Tur Programları 230
EK-5: Seyahate Çıkmadan Önce Bilinmesi Gerekenler 240
EK-6: Seyahat Acentaları Yönetmeliği 246
EK-7: Yurtdışı Turizm Tanıtma Ofislerimiz, 2013 269

KAYNAKLAR

ATASOY, Veysel. (1986). Ulaştırma ve Haberleşme Hizmetlerindeki Gelişmeler, Ulaştırma Bakanlığı, Ankara.

BARETJE, Rene. (1968). La Demande Touristique, These de Doctorat, Aix-en- Provence.

BARETJE, Rene. (1987). Tour Operators, Agences de Voyages, CHET, Aix-en- Provence.

BARETJE, Rene. (1988). Tourisme et Transport Aeriens, CHET, Aix-en-Provence.

BARUTÇUGİL, İsmet. (1982). Turizm İşletmeciliği, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

BARUTÇUGİL, İsmet. (1986). Turizm Ekonomisi, Beta Yayınları, İstanbul.

CAN, Ahmet. (1987). Seyahat Acentalarında Çalışan Personel Nitelikleri, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Balıkesir.

C.E.E. (1984). Le Tourisme, Bruxelles.

C.E.E. (1986). Les Vacances des Europeens, etüde de l'E.O.S., Paris.

DACHARRY, Monigue. (1981). Geographie du Transport Aerien, edition Litec, Paris.

DOĞAN, Hasan Zafer. (1987). Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri, İzmir.

DOĞAN, Hasan Zafer. (1986). İş Psikolojisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

GÖKSAN, Ergun. (1978). Turizmoloji, İzmir.

GUIBILATO, Gerard. (1983). Economie Touristique, Ed. Delta, Suisse.

GUIBILATO, Gerard. (1984). Tour Operateurs, CHET, Aix-en-Provence.

GUITART, C. (1981). Les Voyages Aeriens A forfait, CHET, Aix-en-Provence.

HACIOĞLU, Necdet. (1981). Sosyal Turizm, BTİOYO, Balıkesir, 1981 (Teksir).

HACIOĞLU, Necdet. (1984). Residences Secondaires, Tourisme de Weekend, CHET, Aix-en-Provence.

HACIOĞLU, Necdet. (2008). Turizm Pazarlaması (6. Baskı), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

HACIOĞLU, Necdet, Gökdeniz, Ayhan ve Dinç, Yakup. (2009). Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi, (Örnek Animasyon Uygulamaları), (2. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara.

INSTİTUT TRANSPORT AERIEN. (1986). Magazine, Paris, No. 32.

IUOOT. (1974). Distribution and sales of Tourist Services, Geneve.

IUOOT. (1974). Etudes sun les formes actuelles et potantielles des Canaux de Distribution, Geneve.

KADT de Emanuel. (1979). Tourisme, ed. Economica, Paris.

KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI. (1983). Tur Yönetiminin İlke ve Süreçleri, Ankara.

KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI. (1983). Seyahat Endüstrisi, Ankara.

LANQUAR, Robert. (1977). Le Tourisme International, Puf, Paris.

LANQUAR, Robert. (1979). Agences et Associations de Voyages, Puf, Paris.

LANQUAR, Robert. (1981). Le Marketing Touristique, Puf, Paris, 1981.

LE GUEVEQUES Maurice. (1987). Tour Operateurs Français et Tourisme Intra- France, CECOD, Paris.

LOY-PUDDU Giuseppe. (1983). Geopraphie Touristique, Communications et Transports, Ed. Delta, Suisse.

MAURİCE, François. (1978). L'industrie Europeenne de Voyages a forfait, These de Doctorat, CHET, Aix-en-Provence.

OCDE. (1980). Protection des Consommateurs dans le domaine des Voyages a forfait Aeriens, Paris.

OCDE. (1988). Politique du Tourisme et Tourisme International, Paris.

OLALI, Hasan ve TİMUR, Alp. (1986). Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri, İzmir.

OLALI, Hasan ve TİMUR, Alp. (1988) Turizm Ekonomisi, İzmir.

REILLY, Robert. (1987). Seyahat ve Turizm Pazarlama Teknikleri, K.T.B. Ankara.

SABUNCUOĞLU, Zeyyat. (1988). Personel Yönetimi, İstanbul.

SAĞCAN, Mustafa. (1986). Rekreasyon ve Turizm, İzmir.

SCHWARZ, Jean-Jacques. (1984). Pour une Approche Marketing de la Promotion Touristique Lausanne.

ŞALK, Behiye. (1988). Seyahat Acentaları ile Konaklama İşletmeleri Arasındaki İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Balıkesir.

TOMAÇ, Yonca. (1987). Seyahat Acentaları, Yüksek Lisans Tezi, İstnbul Üniversitesi, İstanbul.

TOSKAY, Tunca. (1978). Turizm, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

TURİZM BAKANLIĞI. (1989). Turizm İstatistikleri, Ankara.

TURİZM BANKASI A.Ş. (1987). Kredi İlke ve Şartlan, Ankara.

UDHB (Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı). (2011). İstatistiklerle Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme (2003-2011) Raporu, s.18.

ULAŞTIRMA BAKANLIĞI. (1989). Türk Sivil Havacılık Sektörü Faaliyet Raporu, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, Ankara.

USTA, Öcal. (1988). Turizm, İstanbul.

YARCAN, Şükrü. (1980). Seyahat İşletmeleri (Ders Notlan), B.Ü. İstanbul.

SÜRELİ YAYINLAR

Annals of Tourism Research, Pergamon Press, London, 3(3), 1986.

Duyuru Listeleri, T.C. Turizm Bankası A.Ş., Ankara, 1984-1988.

Journal of Travel Research.

Magazine, Türk Hava Yolları, İstanbul, 1986-1987.

Repertoire de Voyages, Paris, 1981-1984.

Turizm İşletmeciliği Dergisi, Aydın Turizm İşi. Yüksekokulu, Aydın.

TÜRSAB, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Dergisi, 1984-1989.

Dünya Gazetesi.

International Tourism Magazine, İstanbul.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarifesiz Uçaklar (Charter) Bülteni, Ankara, 1988.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.dhmi.gov.tr (Erişim Tarihi: Eylül 2013).

www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr (Erişim Tarihi: Eylül 2013).

www.sghm.gov.tr (Erişim Tarihi: Eylül 2013).

www.tcdd.gov.tr (Erişim Tarihi: Eylül 2013).

www.tobb.org.tr (Erişim Tarihi: Eylül 2013).

www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: Eylül 2013).

www.turizmgazetesi.com (Erişim Tarihi: Eylül 2013).

www.turkishairlines.com/tr (Erişim Tarihi: Eylül 2013).

www.tursab.org.tr (Erişim Tarihi: Eylül 2013).

www.tyd.org.tr (Erişim Tarihi: Eylül 2013).

SINAV YOLUYLA ÖĞRENME YÖNTEMİ VE ÖRNEK UYGULAMALARI

İsmail Şan
Mustafa Akdağ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1452
Eğitim No.: 288
ISBN : 978-605-320-358-2
© 1. Basım, Şubat 2016

SINAV YOLUYLA ÖĞRENME YÖNTEMİ VE ÖRNEK UYGULAMALARI
İsmail Şan, Mustafa Akdağ

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şan, İsmail; Akdağ, Mustafa.
Sınav Yoluyla Öğrenme Yöntemi ve Örnek Uygulamaları/ *İsmail Şan, Mustafa Akdağ*
1. Basım, VI+114 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-358-2
1. Öğretim Yönetimi 2. Öğrenme İçin Değerlendirme 3. Test Başarısı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Merkezi sınavların Türk Eğitim Sistemi içindeki ağırlığı ve vazgeçilmezliği düşünüldüğünde, sınavların ölçme ve değerlendirme özelliğinin yanı sıra, öğrenme-öğretme özelliğinin araştırılması ve geliştirilmesi gerekli hâle gelmiştir. Eğitimin üst kademelerine öğrenci seçilirken sınavlara başvuruluyor olması sınavların önemini artırmaktadır. Kavram bilgisi olmadan işlem becerisine geçmenin yararlı olmayacağı iddiasında olan yapılandırmacı anlayışla verilen eğitimin, işlem becerisi gerektiren sınavlara hazırlıkta öğrenci, veli, öğretmen ve yönetici paydaşlarının sabırsızlığı ile birleşince, okul dışı kurumlara yönelimi artırmış ve önlem alma gereksinimi doğmuştur. Seviye Belirleme Sınavı'nın (SBS) Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG) sistemine dönüştürülme nedenleri arasında gösterilen "okul dışı kurumlara yönelimi azaltma" gereksiniminin neticesi olarak, artan sınav sayısı, merkezi sınavların Türk eğitim sisteminden çıkarılmasının zorluğuna ve kısa vadede merkezi sınavın olmadığı bir sistemin tesis edilemeyeceğine işaret etmektedir.

Sınavların bu denli etkili olduğu günümüz Türkiye'sinde öğretim amacıyla kullanılması gerekmektedir. Sınav yoluyla öğrenme yöntemi, sınavları öğretim amacıyla kullanan öğrenme-öğretme yöntemleri arasında yer almaktadır. Türk eğitim sisteminin içinde bulunduğu geçiş döneminde öğrencilerin seçici ortaöğretim kurumlarına giriş kaygısı devam etmekte olup, adı değişmiş olsa da işlem becerisi gerektiren sorular nedeniyle işlem becerisini geliştirmeye dönük öğretime gereksinim vardır. Bu nedenle sınav yoluyla öğrenme yönteminin, özellikle işlem becerisi gerektiren konularda ve derslerde kullanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Doktora tezi kapsamında hazırlanan bu çalışmanın öğretmenlere, öğretim elemanlarına ve öğretmen adaylarına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

İsmail ŞAN

Mustafa AKDAĞ

Malatya, Temmuz 2015

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM: SINAV YOLUYLA ÖĞRENME YÖNTEMİ **7**

2. BÖLÜM: SINAVLARIN ÖĞRETİM AMACIYLA KULLANIMI **13**

2.1. Türkiye'de Mevcut Eğitim Yapısı ve Üst Öğrenim Kademelerine Geçiş 24

2.2. Türkiye'de Merkezi Sınavlar 31

3. BÖLÜM: ÖRNEK DERS PLANLARI **43**

SYÖY'ye Göre Hazırlanmış Ders Planı Örneği-1 43

SYÖY'ye Göre Hazırlanmış Ders Planı Örneği-2 52

SYÖY'ye Göre Hazırlanmış Ders Planı Örneği-3 58

SYÖY'ye Göre Hazırlanmış Ders Planı Örneği-4 62

SYÖY'ye Göre Hazırlanmış Ders Planı Örneği-5 66

SYÖY'ye Göre Hazırlanmış Ders Planı Örneği-6 71

SYÖY'ye Göre Hazırlanmış Ders Planı Örneği-7 75

4. BÖLÜM: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR **85**

KAYNAKÇA **97**

EKLER **112**

Ek 1. Sınav Yoluyla Öğrenme Yöntemi Değerlendirme Ölçeği 112

EK 2: SYÖY ile İlgili Görüşme Formu 114

KAYNAKÇA

Abbott, J. ve Ryan, T. (1999). Constructing knowledge, reconstructing schooling. *Educational Leadership, ASCD, 57(3),* 66–69.

Açıkgöz, K.Ü. (2011). *Aktif öğrenme*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Adıgüzel, A. (2008). Bireysel öğretim yöntem ve teknikleri. K. Selvi (Ed). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, no: 1854, 169-184.

Agarwal, P.K., Karpicke, J.D., Kang, S.H.K., Roediger, H.L. ve McDermott, K.B. (2008). Examining the testing effect with open- and closed-book tests. *Applied Cognitive Psychology, 22*, 861-876.

Akalan, M. E. (2012). *Bilgisayar destekli programlı öğretim yaklaşımına göre hazırlanmış öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme dersinin öğrencilerin akademik başarısına etkisi ve öğrenci görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Akbaba, S. (2006). Eğitimde motivasyon. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*, 343-361.

Akpınar, B. (2011). *Eğitim programları ve öğretim*. Data Yayıncılık, Ankara.

Albayrak, C. (2012). Küreselleşme ve ekonomik krizin iş hukukuna etkisi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 98*, 165-202.

Alkan, C., Deryakulu, D. ve Şimşek, N. (1995) *Eğitim teknolojisine giriş*. Ankara: Önder Matbaacılık.

Allen, G. A., Mahler, W. A. ve Estes, W. K. (1969). Effects of recall tests on long-term retention of paired associates. [Abstract]. *Journal of Verbal Learning ve Verbal Behaviour, 8*, 463-470.

Altun-Serdaroğlu, S. (2013). *Sınav yoluyla öğrenme yönteminin akademik başarı, tutum ve kalıcılığa etkisi: Sağlık hizmetlerinde iletişim dersi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Anderman, E., ve Anderman, L. (2010). *Motivating children and adolescents in schools*. Columbus, OH: Merrill/Prentice-Hall.

Anthony, G. (2010). Factors influencing first-year students' sucess in mathematics. *International Journal of Mathematical Education Science and Technology, 31* (1), 3-14. http://dx.doi.org/10.1080/0020739900287336

Artut, P. D. ve Bal, A. P. (2006, 13-15 Eylül). *Yeni ilköğretim 6. sınıf matematik programının pilot uygulamasının değerlendirilmesi.* 15. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Muğla.

Artut, P. D. ve Bal, A. P. (2007, 18-20 Haziran). *İlköğretim birinci kademe matematik öğretim programının değerlendirilmesi.* 3. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Aslan, E. (2011). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilkokullarda izlediği ilk öğretim programı: 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı. *İlköğretim Online, 10 (2),* 717-734.

Aydın, A., Erdağ, Ç. ve Taş, N. (2011). 2003–2006 PISA okuma becerileri sonuçlarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi: en başarılı beş ülke ve Türkiye. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi,11*, 665-673

Ayvacı, H. Ş. ve Nas, S. E. (2009). Fen ve teknoloji dersi konularının okulda ve dershanede işlenişiyle ilgili durumların belirlenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 13* (2009), 113-124.

Bahar, M. (2009). *Ortaöğretim kurumları sınavı'na gore anadolu ve fen liselerine yerleştirilen öğrencilerin OKS ve ÖSS sonuçları arasındaki ilişki.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S. ve Bıçak, B. (2010). *Ölçme ve değerlendirme teknikleri (4. baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.

Bal, A.P. ve Artut, P.D. (2013). İlköğretim matematik öğretim programının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2* (4), 164-171.

Bal, Ö. (2011). Seviye belirleme sınavı başarısında etkili olduğu düşünülen faktörlerin sıralama yargıları kanunuyla ölçeklenmesi. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, 2,* (2), 200-209.

Balcı, A. (2010). *Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri sözlüğü (2. baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.

Baumard, P. ve Starbuck, W. H. (2005). Learning from failures: Why it may not happen. *Long Range Planning, 38*, 281-298.

Beidel, D.C., Turner, S.M., ve Taylor-Ferreira, J.C. (1999). Teaching study skills and test-taking strategies to elementary school students. *Behavior Modification*, *23*(4), 630-646.

Berk, L. (2010). *Development through the lifespan (5th ed.)*. Boston: Allyn ve Bacon/Pearson.

Black, P. ve Wiliam, D. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education, 5* (1), 7-74.

Bloom, B. S. (2012). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme* (çev. D.A. Özçelik). Ankara: Pegem Akademi Yayınları (Eserin orijinali 1976'da yayımlandı).

Boud, D. ve Falchikov, N. (2007). *Rethinking assessment in higher education: Learning for the longer term*. London/New York: Routledge.

Budak, M. ve Okur, M. (2012). 2005 ilköğretim matematik dersi 6-8.sınıflar öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. *International Journal of New Trends in Arts, Sports ve Science Education,* 1 (4).

Budak, Y. (2011). Soru Türlerinin Öğrenmeyi Açıklama Gücü, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi. Cilt 1* (1),3-10.

Bukova-Güzel. E. ve Alkan, H. (2005, 28-30 Eylül). *Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına dayalı matematik öğretimine hazır mıyız?* XIV. Eğitim Bilimleri Kongresi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Butakın, V. ve Özgen, K., (2007). Yeni ilköğretim matematik dersi öğretim programının (4. ve 5. sınıf) uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 8,* 82-94.

Butler, A. C. ve Roediger, H. L. (2007). Testing improves long-term retention in a simulated classroom setting. *European Journal of Cognitive Psychology, 19* (4/5), 514-527.

Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (17. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (13. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık

Can, T. (2004). *Oluşturmacı yaklaşım yabancı dil olarak ingilizce öğretmenlerinin yetiştirilmesinde kuram ve uygulama boyutuyla oluşturmacılık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Carpenter, S. K., Pashler, H., ve Cepeda, N. J. (2009). Using tests to enhance 8th grade students' retention of U. S. history facts. *Applied Cognitive Psychology, 23*, 760–771.

Carpenter, S. K., Pashler, H., Wixted, J. T. ve Vul, E. (2008). The effects of test on learning and forgetting. *Memoryve Cognition, 36* (2), 438-448.

Carpenter, S.K. ve Pashler, H. (2007). Testing beyond words: Using tests to enhance visuospatial map learning. *Psychonomic Bulletin ve Review, 14 (3),* 474-478.

Carrie, M. ve Pashler, H. (1992). The influence of retrieval on retention. *Memory ve Cognition, 20* (6), 633-642.

Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye cumhuriyetinde ilk ve ortaöğretim (Tarihi gelişim)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Covaleskie, J. F. (2002). Two cheers for standardized testing *Northern Michigan University International Electronic Journal For Leadership in Learning*, 6(2). 14.04.2014 tarihinde

http://iejll.synergiesprairies.ca/iejll/index.php/ijll/article/view/432/94 adresinden alındı.

Cowie, B., Moreland, J. ve Otrel-Cass, K. (2012). *Expanding notions of assessment for learning*. Rotterdam/Boston/Taipei: Sense Publishers

Crossman, A. (2011). *Study smart, study less*. Berkeley: Ten Speed Press

Cull, W. L. (2000). Untangling the benefits of multiple study opportunities and repeated testing for cued recall. *Applied Cognitive Psychology, 14*, 215-235

Çakıroğlu, E. (2013). Matematik öğretim programı tanıtımı. *Eğitim Bilişm Ağı (EBA)*. 25.12.2013 tarihinde

http://www.eba.gov.tr/video/izle/5403788fece7e0cb342ac8ee67276d42fcdd381ed6002 adresinden alındı.

Çatalbaş, G. (1997). *İlkokul dördüncü sınıflarda programlı öğretim yönteminin uygulanması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelen, F.K., Çelik, A. ve Seferoğlu, S.S. (2011). *Türk eğitim sistemi ve PISA sonuçları*. Akademik Bilişim 2011, 2-4 Şubat, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Çelik, Z. (2011, 10-11 Aralık). *Ortaöğretime geçiş sistemi ve meşruiyet kaynakları*. M. Orçan (Ed). 21. Yüzyılda Türkiyenin Eğitim ve Bilim Politikaları Sempozyumu, 53-61, Ankara: Eğitim-Bir-Sen.

Çevik, E. (2009). *İlköğretim II.kademe sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin yazılı sınav soruları ile seviye belirleme sınavı sorularının programa uygunluğunun incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dağdeviren-Çay, E. (2012). *Yeni 9.sınıf geometri öğretim programının uygulanmasında matematik öğretmenlerinin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Davis-Kean, P. E. (2005). The influence of parent education and family income on child achievement: The Indirect role of parental expectations and the home environment. *Journal of Family Psychology, 19* (2), 294-304.

Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and determination in human behavior*. New York: Plenum Press.

Demirel, Ö. (2006). *Eğitimde program geliştirme*. (9. baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Donovan, J. J. ve Radosevich, D. J. (1999). A meta-analytic review of the distribution of practice effect: Now you see it, now you don't. *Journal of Applied Psychology, 84,* 795–805.

Duman, B. (2008). Eğitimde çağdaş yaklaşımlar. G. Ocak (Ed.). *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (2. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık, 277-352.

Dursun, Ş. ve Dede, Y. (2004). Öğrencilerin matematikte başarısını etkileyen faktörler: matematik öğretmenlerinin görüşleri bakımından. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24* (2), 217-230.

Duygu-Erişti, S. (2010). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. A. A. Kurt (Ed.). *Bilimsel araştırma yöntemleri ve ölçme değerlendirme.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 135-156.

Ekinci, N. (2005). İşbirliğine dayalı öğrenme. Ö. Demirel (Ed.). *Eğitimde Yeni Yönelimler.* (2. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık, 93-109.

Elitok-Kesici, A. (2006, 29 Nisan). *Ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin iletişim çatışmalarına girme eğilimleri ve oluşturmacılık.* Eğitimde Çağdaş Yönelimler III. Yapılandırmacılık ve Eğitime Yansımaları Sempozyumu. Özel Tevfik Fikret Okulları, İzmir.

Erdelyi, M. H. ve Becker, J. (1974). Hypermnesia for pictures: Incremental memory for pictures but not words in multiple recall trials. *Cognitive Psychology, 6*, 159-171.

Erdelyi, M. H., Finkelstein, S., Herrel, N., Miller, B. ve Thomas, J.(1976). Coding modality vs. input modality in hypermnesia: Is a rose a rose a rose? *Cognition, 4,* 311-319.

Erdem, E. (2005). Probleme dayalı öğrenme. Ö. Demirel (Ed.). *Eğitimde Yeni Yönelimler.* (2. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık, 81-91.

Erden, M. ve Akman, Y. (2008). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim öğrenme-öğretme*. (17. baskı), Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ersoy, Y. (2006). İlköğretim matematik öğretim programındaki yenilikler-I: Amaç, içerik ve kazanımlar. *İlköğretim Online, 5* (1), 30–44.

Ertürk, S. (2008). *İlköğretim programlarının değerlendirme boyutuna ilişkin öğretmen görüşleri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ertürk, S. (2013). *Eğitimde program geliştirme (6. Basım)*. Ankara: Edge Akademi.

Ferguson, E., James, D. ve Madeley, L. (2002). Factors associated with success in medical school: systematic review of the literatüre. *Learning in Practice, 324*, 952- 957.

Fraenkel, J. R. ve Walen, N. E. (2005). *How to design and evaluate research in education* (6. baskı). New York: McGraw Hill.

Frankland, S. (2007). *Enhancing teaching and learning through assessment*. Dordrecht: Springer.

Frischenschlager, O., Haidinger, G. ve Mitterauer, L. (2005). Factors associated with academic success at Vienna Medical School: Prospective Survey, 46 (1), 58-65. 05.02.2014 tarihinde http://neuron.mefst.hr/docs/CMJ/issues/2005/46/1/15726677.pdf adresinden alındı.

Gençel-Ataman, Ö. ve Okay, H. H. (2009, 23-25 Eylül). *İlköğretim müzik öğretmenlerinin yapılandırmacı yaklaşıma dayalı ilköğretim müzik dersi programına yönelik görüşleri (Balıkesir ili örneği).* 8. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumunda sunuldu. Samsun.

Glass, G. V. ve Smith, M. L. (1979). Meta-analysis of research on class size and achievement. *Educational Evaluation and Policy Analysis, 1 (1),* 2-16.

Gökalp, Z. (2010). *Türkleşmek İslamlaşmak muasırlaşmak* (2. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Gökçe, B. (2006). Atatürk ve eğitim politikası. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı),* 85-94.

Gömleksiz, M. N. ve Bulut, İ. (2007). Yeni matematik dersi öğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7 (1), 41–94.

Gözütok, F. D., Akgün, Ö. E. ve Karacaoğlu, Ö. C. (2005, 14-16 Kasım*). İlköğretim programlarının öğretmen yeterlilikleri açısından değerlendirilmesi*. Eğitimde Yansımalar: VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumunda sunuldu, Kayseri.

Gür, B. S. ve Çelik, Z. (2009). *Türkiye'de milli eğitim sistemi: Yapısal sorunlar ve öneriler.* SETA

Gür, B. S., Çelik, Z. ve Coşkun, İ. (2013). *Türkiye'de ortaöğretimin geleceği: Hiyerarşi mi eşitlik mi?* SETA.

Güven, M. (2008). Öğretme-öğrenme stratejileri. K. Selvi (Ed.). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 87-107.

Halamish, V. ve Bjork, R. A. (2011). When does testing enhance retention? A distribution-based interpretation of retrieval as a memory modifier. *Learning, Memory, and Cognition, 37* (4), 801-812.

Halat, E. (2007). Yeni ilköğretim matematik programı (1–5) ile ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, IX* (1), 63–88.

Harman, A. ve Akın, M.F., (2006, Güz). Eğitim fakültesi öğrencilerinin matematik dersinin öğretim şekli üzerine bir değerlendirme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi , 5* (18), 124-130.

Hattikudur, S. ve Postle, B. R. (2011). Effect of test-enhanced learning in a cognitive psychology course. *Journal of Behavioral and Neuroscience Research, 9* (2), 151-157.

Haynie, W. J.(2007). Effects of test taking on retention learning in technology education: A Meta-analysis. *Journal of Technology Education, 18* (2), 24-36.

Heubert, J. P. ve Hauser, R. M. (1999). *High stakes: testing for tracking, promotion and graduation*. National Research Academy, Washington, DC: National Academy Press.

Hızal, A. (1976). Programlı öğretim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 9* (1), 167-184. 09.02.2014 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/496/5866.pdf adresinden alındı.

Irons, A. (2008). *Enhancing learning through formative assessment and feedback*. London: Routledge

İnel, D., Balım, A.G. ve Evrekli, E. (2009). Fen öğretiminde kavram karikatürü kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED), 3*(1), 1-16.

Johnson, B. ve Christensen, L. (2008). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. Los Angeles: SAGE Publications.

Jonassen, D.H. (1992). Evaluating constructivist learning. T.M.Duffy and D.H.Jonassen (Ed.). *Constructivism and the Technology of Instruction: A Conversation*, 137-147. Londra:Lawrence Erlbaum.

Jones, V. ve Jones, L. (2013). *Comprehensive classroom management: Creating communities of support and solving problems* (10th ed.). Boston: Pearson K.

Kang, S. H. K., McDermott, K. B. ve Roediger, H.L. (2007). Test format and corrective feedback modify the effect of testing on long-term retention. *European Journal of Cognitive Psychology, 19* (4/5), 528-558.

Karaduman, H. (2005). *Sosyal bilgiler dersinde yapılandırmacı öğrenme ilkelerine gore hazırlanan öğretim materyallerinin öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, başarılarına ve hatırlama düzeylerine etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Karaer, H. (2007). İlköğretim ikinci kademe 8.sınıf öğrencilerinin fen bilgisi dersine yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 9* (1), 107-120.

http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/130820-2012033017509-107-120.pdf adresinden 05.02.2014 tarihinde alındı.

Karpicke, J. D. ve Bauernschmidt, A. (2011). Spaced retrieval: absolute spacing enhances learning regardless of relative spacing. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition, 37*(5), 1250-1257

Kergroach, S. (2008), "Skills for Innovation", Internal OECD working document, August.

Koç, G. ve Demirel, M. (2004). Davranışçılıktan yapıcılığa eğitimde yeni bir paradigm. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27,* 174-180.

Korkmaz, İ. (2006, 14- 16 Nisan). *Yeni ilköğretim programının öğretmenler tarafından değerlendirilmesi*. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, Ankara.

Köksal, N. (2005). Beyin Temelli Öğrenme. Ö. Demirel (Ed.). *Eğitimde Yeni Yönelimler*. (2. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık, 111-121.

Köse, M. R. (1999). Üniversiteye giriş ve liselerimiz. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15*, 51-60.

Köseoğlu, F. ve Kavak, N. (2001). Fen öğretiminde yapılandırıcı yaklaşım. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21*(1),139-148

Lachman, R. ve Laughery, K. R. (1968). Is a test trial a training trial in free recall learning? [Abstract]. *Journal of Experimental Psychology*, 76, 40-50.

Lambert, D. ve Lines, D. (2001). *Understanding assessment: Purposes, perceptions, practice.* London/ New York: RoutledgeFalmer

Laney, D. (1990). Micro computers and social studies. *OCSS Rewiev, 26*, 30-37.

Laporte, R. E. ve Voss, J. F. (1975). Retention of prose materials as a function of postacquasition testing. *Journal of Educational Psychology, 67* (2), 259-266

Lee, C. (2006). *Language for learning mathematics: Assesment for learning in practice*. Berkshire: Open University Press.

Maier, S. F., Albin, R. W. ve Testa, T. J. (1973). Failure to learn to escape in rats previously exposed inescapable schock depends on nature of escape response. *Journal of Comparative and Physiological Psychology, 85* (3), 581-592.

McDaniel, M. A. (1992). Tests and test feedback as learning sources, [Abstract]. *Contemporary Educational Psychology, 16* (2), 191-201.

McDaniel, M. A., Roediger, H. L. ve McDermott, K. B. (2007). Generalizing test-enhanced learning from the laboratory to the classroom. Psychonomic Bulletin and Review, 14, 200–206.

McDaniel, M.A., Anderson, J.L., Derbish, M.H. ve Morrisette, N. (2007). Testing the testing effect in the classroom. *European Journal of Cognitive Psychology, 19* (4/5), 494-513.

MEB (2012). 2012 yılı 8.sınıflar seviye belirleme sınavları: Test ortalama ve standart sapmaları. 14.01.2014 tarihinde

http://www.meb.gov.tr/sinavlar/dokumanlar/2012/duyuru/SBS_SayisalBilgiler/OGS_sayisal_4.pdf adresinden alındı.

MEB (2013). PISA 2012 ulusal ön raporu. *Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü*, Ankara.

MEB (2013a). Ortaöğretime Geçiş Sistemi. 11.12.2013 tarihinde http://oges.meb.gov.tr/ adresinden alındı.

MEB-TTKB (1962).*VII. Milli Eğitim Şûrası Kararları*. Ankara: MEB

MEB-TTKB (2006). *XVII. Milli Eğitim Şûrası Kararları*. Ankara: MEB.

MEB-TTKB (2013). *Ortaokul matematik dersi (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı.* Ankara: MEB Yayınları.

Myers, C. B. ve Myers, S. M. (2007). Assessing assessment: The effects of two exam formats on course achievement and evaluation. *Innovative Higher Education, 31*(4), 227-236.

Nungester, R. J. ve Duchastel, P. C. (1982). Testing versus review: Effects on retention. [Abstract]. *Journal of Educational Psychology, 74* (1), 18-22.

OECD (2013). *OECD skills outlook 2013: First results from the survey of adult skills (summary in Turkish). 25.02.2014 tarihinde* OECD.

Okutan, M. (2005). Sınıf yönetiminde örnek olaylar. *Milli Eğitim, 33* (168).

Ormrod, J. E. (2011). *Human learning (6th ed.)*. Boston: Pearson.

Önder, O. (2008). *Çoktan seçmeli ve klasik tipteki sorularla yapılan sınav hazırlığının matematik başarı ve sınav kaygı düzeylerine etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Önen, F., Erdem, A., Uzal, G. ve Gürdal, A. (2011). Öğretmenlerin yapılandırmacı programının uygulanabilirliğine ve alanla ilgili kitapların yeterliliğine ilişkin görüşleri: Tekirdağ örneği. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED),5*(2), 115-137.

ÖSYM (2014). 2013-Yükseköğretime geçiş sınavının (2013-YGS) değerlendirilmesi. 08.02.2014 tarihinde http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2013/OSYS/2013-YGS-SonucAciklama_Sunum.pdf adresinden alındı.

ÖSYM (2014a). 2013-Lisans yerleştirme sınavları (2013-LYS) sonuçları. 08.02.2014 tarihinde http://www.osym.gov.tr/dosya/1-69292/h/2013-lyssayisalbilgilerbasin.pdf adresinden alındı.

ÖSYM (2014b). KPSS-2012/2 Yerleştirme sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler. 08.02.2014 tarihinde

http://www.osym.gov.tr/dosya/1-61105/h/kpss20122yerlestirmesayisalbilgiler.pdf adresinden alındı.

Özden, M. (1988). *Coğrafya öğretiminde programlı öğretimin uygulanabilirliği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özyılmaz, Ö. (2013). *Türk milli eğitim sisteminin sorunları ve çözüm arayışları.* (4. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

PISA-Türkiye (2013). PISA 2012 ulusal ön raporu. Ankara: MEB-YeğiTek.

Piaget, J. (1973). *The psychology of intelligence*. Tototwa, N. J.: Littlefield, Adams.

Roediger, H. L. ve Karpicke, J. D. (2006). Test-enhanced learning: Taking memory tests improves long-term retention. *Psychological Science*, *17*, 249–255.

Roediger, H.L. ve Challis B.H. (1989). Hypermnesia: Increased recall with repeated tests. C. Izawa (Ed.) *Current Issues in Cognitive Processes: The Tulane Flowerree Symposium on Cognition*, pp. 175–199. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Sarıer, Y. (2010). Ortaöğretime giriş sınavları (OKS-SBS) ve PISA sonuçları ışığında eğitimde fırsat eşitliğinin değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11* (3) , 107-129.

Selley, N. (1999). *The art of constructivist teaching in the primary school*. London: David Fulton Publishers.

Semerci, Ç. (2004, 6-9 Temmuz). Test temelli öğrenme, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya.

Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. (9. baskı). Ankara: Gazi Kitabevi

Sevim-Şen, Ü. (2011). *Müzik öğretiminde bilgisayar destekli programlı öğretim yönteminin etkililiği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Shadis, W. R., Cook, T. D. ve Campbell, D. T. (2002). *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference.* Boston: Houghton Mifflin Company.

Spitzer, H. F. (1939). Studies in retention. [Abstract]. *Journal of Educational Psychology, 30*, 641-656

Srivastava, D.S. ve Kumari, S. (2005). *Education: Assessment, evaluation and remedial*. India: Isha Books.

Stasz, C. (2001). Assessing Skills for Work: Two Perspectives. *Oxford Economic Papers, 3*, 385-405.

Sungur, N. (2008). Eğitim ve toplumsal hareketlilik. A. Boyacı (Ed.) Eğitim Sosyolojisi ve Felsefesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, No: 973.

Şahin, S. (2008).Orta öğretime geçiş sınavının ilköğretim okulları ve öğrencileri üzerine etkileri, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, *34* (362), 15-21.

Şahin, S., Baş, A.U., Sucuoğlu, H. ve Fırat, N.Ş. (2012). İlköğretimokulu öğrencileri ile öğretmenlerinin ortaöğretime geçiş sistemine ilişkin görüşleri. *International Journal of Human Science, 9* (2), 847-878.

Şaşan, H.H. (2002). Yapılandırmacı öğrenme. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi, 74* (75), 49-52

Şen, T. (1990). *İşitme engelli öğrencilere programlı öğretim yöntemiyle matematik öğretimi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şencan, H. (2005*). Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Şensoy, H. (2009). *Ortaöğretime geçiş sürecine çözüm olarak getirilen seviye belirleme sınavı (SBS)'nın araştırılması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tekin, H. (1993). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (7. baskı). Ankara: Yargı Yayınları.

Thomas, R.C. ve McDaniel, M. A. (2013). Testing and Feedback efects on front-end control over retrieval. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition, 39* (2), 437-450.

Tinto, V. (2010) From theory to action: Exploring the institutional conditions for student retention. J.C.Smart (Ed.), *Higher education: Handbook of theory and research, 25*, 51-90. New York: Springer.

Topbaş, E. ve Kıran-Morkoç, İ. (2010, 7-9 Ekim). *Büro yönetimi ve sekreterlik programı öğrencilerinin sınav yoluyla öğrenme yöntemine ilişkin görüşleri,* 9. Uluslar arası Katılımlı Büro Yönetimi ve Sekreterlik Kongresi Bildiri Kitabı, Erzurum (80-89).

Topbaş, E. ve Yücel-Toy, B. (2010). Öğretmen adaylarının sınav yoluyla öğrenme yöntemine ilişkin görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 44,* 287-299.

Topbaş, E. (2013). Beş basamaklı öğrenme stratejisine göre ders planı hazırlama. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 32*, 97-106

Tosun, Ü. (2002). *Onurlu disiplin*. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Tulving, E. (1967). The effects of presentation and recall of material in free-recall learning. *Journal of Verbal Learning Verbal Behavior*, *6*, 175-184.

Turgut, M.F. (1995). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları. (10. baskı).* Ankara: Yargı Matbaası.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2010). SBS üzerine bir değerlendirme raporu. Ankara.

Türk, E. (2007). *Ailenin sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri ile mezun olunan okul ve özel dershanenin öğrencilerin kontrol odakları, akademik tutumları ve ortaöğretime giriş sınavındaki başarıları üzerindeki etkileri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uşun, S. (2000). *Dünya'da ve Türkiye'de bilgisayar destekli öğretim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Uygun, S. (2013). *Türk eğitim sistemi sorunları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ülgen, G. (1994). *Eğitim Psikolojisi: Kavramlar, ilkeler, yöntemler, kuramlar ve uygulamalar*. Ankara: Lazer Ofset.

Vaglum, P., Wiers-Jenssen, J. ve Ekeberg, O. (1999). Motivation for medical school: the relationship to gender and speciality preferences in a nationwide sample. *Medical Education, 33*, 236-242.

Varış, F. (1978). *Eğitimde program geliştirme: Teori ve teknikler.* Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Volery, T. ve Lord, D. (2000). Critical success factors in online education. *The International Journal of Educational Management, 14* (5), 216-223.

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society. M. Gle, V. J. Steiner, S. Scribner ve E. Souberman (Eds). Cambridge, Mass: Harward University Press.

Weymer, R. A. (2002). Factors affecting students' performance in sith grade modular technology education. *Journal of Technology Education, 13* (2), 34-47. 05.02.2014 tarihinde http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JTE/v13n2/pdf/weymer.pdf adresinden alındı.

Wiseman, D. G. ve Hunt, G. H. (2013). *Best practice in motivation and management in the classroom* (3rd edition). Springfield:Charles C Thomas Publisher.

Yanpar-Şahin, T. (2001). Oluşturmacı yaklaşımın sosyal bilgiler dersinde bilişsel ve duyuşsal öğrenmeye etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 1* (2), 463-482.

Yapıcı, M. ve Demirdelen, C. (2007). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online, 6* (2), 204-212. [Online]: http://ilkogretim-online.org.tr.

Yaşar, Ş. (1988). *Yabancı dil öğretiminde programlı öğretim uygulaması.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaşar, Ş. (2008). Yapılandırmacı yaklaşım ve öğretme-öğrenme sürecindeki uygulamalar. K. Selvi (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, 229-247. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yazıcı, E. (2009). *İlköğretim matematik dersi 6.sınıf öğretim programı'nın değerlendirilmesi üzerine bir çalışma*. Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yurdakul, B. (2005).Yapılandırmacılık. Ö. Demirel (Ed.). *Eğitimde Yeni Yönelimler* (2. baskı) 39-65. Ankara: Pegem A Yayıncılı

SİNEMADA SES VE SESİN ONTOLOJİSİ

A. Kerem Kaban

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1527
İletişim No.: 59
ISBN : 978-605-320-433-6
© 1. Basım, Mayıs 2016

SİNEMADA SES VE SESİN ONTOLOJİSİ
A. Kerem Kaban

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin@gmail.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kaban, A. Kerem.
Sinemada Ses ve Sesin Ontolojisi */ A. Kerem Kaban*
1. Basım, XII+132, s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-433-6
1. Sinema 2. Ses 3. Sesin Ontolojisi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Anne rahmine düştükten dört hafta sonra, henüz anne karnında iken duymaya başlarız. O andan itibaren daima gösterişli bir sesler havuzundayızdır: annemizin melodik sesi, nefesinin hırıltılı dalgalanışı ve kalbinin atması. Kalan beş ay süresince ses, duyularımızın tek efendisi olur: Rahmin boğucu ve sıvı dünyası "görmeyi" ve "koklamayı" imkânsız, tat almayı sıradan, dokunmayı da donuk ve karşılaşılacak olanla ilgili genel bir yargıda bulunur bir hâle getirir bizi. Doğum, diğer dört duyu ile ani ve eş zamanlı tanışmayla "ses"in kendine sunduğu bu yer için çarpıcı bir rekabeti beraberinde getirir. En dikkate değeri de bu yer boş ve onu bekliyormuşçasına kendini yerinin "efendisi" olarak adlandıran görme duyusunda olur. Oldukça hazırlıklı olan ses duyusu kendi "efendiliği" üzerine bir kayıtsızlık maskesini alır ve kenara çekilir; Ancak bir gözü kibirli görme duyusu üzerindedir. Konumundan vazgeçmesi "efendiliğini" bıraktığı anlamına gelmez.

Bu biyolojik durum mekanik halinde ise; Sinema gençliğinin otuz beş yıllık tek eşli hayatını(1892–1927), sessiz imgelerin aynalı koridorlarında gezinerek; Görmenin kaderini onunla ve daha doğumla yerinden ettiği "efendiliği" ile görücü usulü bir evlilik hazırlığı yaptığından habersiz ortaya çıkar yeniden. Bu doğal düzenin sinemasal hali, filmde sesin incelenmesinin her ne kadar az denenmiş bir yanı olsa da her zaman tanımlanması zor ve sorunlu oluşunun sebeplerinden biri olarak kalmıştır. Aslında 1927'deki etkin girişine karşın "efendi ses"i, biz onun yerinde ki diğer efendi olan "görüntü" ile alkışlarken, bize sunduğu güzellikleri bile göz ardı edilmiş halde salonlarda izlemekteydik. Sesin gücü ve son seksen yılda kat ettiği yadsınamaz teknik gelişme dikkate alındığında, böylesi bir gizleme ilk anda çelişkili görünür.

Filmler için sesin icadı, Amerikalılar tarafından gerçekleştirilmiş hatta daha sonraki gelişmeler de Amerikan ve Anglo-Amerikan'lar tarafından bulunmuş olmasına rağmen, bu sessizliğin Amerikalılar tarafından değil de bir Avrupalılar tarafından bozulmuş olması ayırt edici bir yanıdır. Ancak Avrupa'da bu böyle olmamıştır. 1927'de Atlantik'in ötesinden gelen ses istilası şüphesiz bir ayrıcalığın ve de lanetin bir karışımı olmuştu.

Bu çalışma da yer alan temel düşünce; Filmde sese teorik bir bakış açısıyla yaklaşmak, filmde sesin karanlık ve anlaşılması güç olan ses doğasının bir belirtisine cevap aramaktır. Yine de dünyamızla olan ilk deneyimimizin bir yankısı vardır. Doğumla birlikte ya da hemen sonra anne rahimdeyken kapalı olan bilincimizin açıldığı o andan itibaren… İlk ışıktan itibaren bize her yerden geliyormuş gibi gelen aynı zamanda bizi bir anlam kazanıncaya kadar kendimize ait bir parçamız zannettiğimiz... Ama sonra bir başkasının sesi olduğunu, söyleyenin şimdi bizden ve bizim de ondan ayrı olduğumuzu anladığımız ana kadar söylenen bir "ninni"dir aslında. Önceki bütünlüğün kayboluşundan pişmanlık duyarız ama annemizin yüzünü görmekten de mutlu oluruz: Kazanılan görüntü, kaybedilen bütünlük için ödenecek olan bir bedeldir sonuçta. Sesin ve görüntünün böylesine eski ve en güçlü kaynaşması, gelecek olan her şeye zemin hazırlamaktadır. Sesle ilgili her zaman bizi *"atlatan veya şaşırtan"* bir şey vardır. Dans eden gölgeyi "ses" ve şarkı söyleyen ruhu "görüntü" ile kontröl altına almayı hiçbir zaman düşünmemeliyiz.

Bu çalışmada; Görsel-İşitsel birlikteliğin gerçekliğini, yani bir algının diğerini etkileyip değiştirdiğini göstermek olacaktır. Aynı anda hem görüp hem duyduğumuzda hiçbir zaman aynı şeyi görmeyiz; Aynı şekilde aynı anda görüyorsak da hiçbir zaman aynı şeyi duymayız. Belki bu yüzden iki alan arasındaki sözde gereksizlik ve güçler arasındaki tartışmalı ilişliler gibi eski hipotezlerin ötesine geçme vaktinin zamanı getirmiştir artık!

A. Kerem Kaban
Yaşar Üniversitesi-İzmir 2015

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ix

İÇİNDEKİLER xi

GİRİŞ 1

1. Bölüm: GÖRSEL – İŞİTSEL ANTLAŞMA 15
Sesin Görüntüdeki Zaman Algılanışına Etkisi 23
Ses Duyum Yöntemi 31
Seste Aktif ve Pasif Algı 36
Kurguda Ses ve Görüntü İlişkisi 41
Görsel-İşitsel Geçişte Ses 48
Senkronik Nokta 53

2. Bölüm: GÖRSEL-İŞİTSEL ALAN 57
Görüntü Dışı Alan 61
Müziğin Konumu 65
Sesi Genişletme 69
İşitme Yönü 72

3. Bölüm: GERÇEK SES VE BETİMLENEN SES 77
Ses Reprodüksiyonu 78
Tasarım ve Reprodüksiyon 85
Görsel-İşitsel Yansıma 94
Sesi Askıya Alma 98
Metinsel Konuşma 102
Duyusal Sinemaya Doğru 111
Varlık Sesleri 114

SONUÇ 121

ANALİZ 121

KAYNAKÇA 129

KAYNAKÇA

ALLEN, Richard, GONZALES, Isshii; Hitchcock: **Past and Future**, Birinci Basım, Routledge, London, 2004, 284 S.

ALTMAN, Rick; **Silent Film Sound,** Birinci Basım, Columbia University Press, New York, 2004, 462 S.

BLACKSTOCK, David T; **Fundamentals of Physical Acoustics**, Birinci Basım, John Wiley & Sons, New Jersey, 2000, 541 S.

BROWN, R. C.; **Sound**, Birinci Basım, Longmans, Green and Company, Harlow, 1954, 142 S.

CHION, Michel; **The Voice in Cinema**, Birinci Basım, Columbia University Press, New York, 1999, 183 S.

CHION, Michel; **The Films of Jacques Tati**, İkinci Basım, Guernica Editions, Toronto, 2003, 161 S.

CRAFTON, Donald; **The Talkies: American Cinema's Transition to Sound, 1926-1931History of the American Cinema**, Yeni Baskı, University of California Press, California, 1999, 651 S

DELEUZE, Gilles; **Cinema**, Birinci Basım, Continuum International Publishing Group, New York, 2005, 288 S.

DOWLING, Ann P.; **Sound and Sources of Sound**, Birinci Basım, E. Horwood, London, 1983, 321 S.

EISENSTEIN, Sergei; **Film Form: Essays in Film Theory**, Yeni Basım, Harcourt- Brace, San Diego, 1977, 279 S.

EYMAN, Scott; **The Speed of Sound: Hollywood and the Talkie Revolution**, 1926-1930, Birinci Basım, Simon&Schuster, New York, 1997, 413 S.

GOMERY, Douglas; **The Coming of Sound: A History, Birinci Basım, Routledge**, London, 2005, 181 S.

GORBMAN, Claudia; **Unheard Melodies: Narrative Film Music**, Birinci Basım, BFI Pub., London, 1987, 190 S.

HAMLYN, Nicky; **Film Art Phenomena**, Birinci Basım, BFI Pub. London, 2003, 200 S.

HOLMAN, Tomlinson; **Sound for Film and Television**, İkinci Basım, Focal Press, Massachusetts, 2002, 285 S.

HORN, M.Geoffrey; **Movie Soundtracks And Sound Effects**, Birinci Basım, Gareth Stevens, New York, 2006, 32 S.

HOWARD, D. Martin, ANGUS, Jamie; **Acoustics and Pyschoacoustics**, Dördüncü Basım, Focal Press, Massachusetts, 2009, 488 S.

ISAACS, Bruce; **Toward a New Film Aesthetic**, Birinci Basım, Continuum, New York, 2008, 234 S.

KOZLOFF, Sarah; **Overhearing Film Dialogue**, Birinci Basım, University of California Press, California, 2000, 323 S.

LaBELLE, Brandon; **Background Noise: Perspectives on Sound Art**, Birinci Basım, Continuum International Publishing Group, New York, 2006, 316 S.

LASTRA, James; **Sound Technology and the American Cinema: Perception, Representation, Modernity**, Birinci Basım, Columbia University Press, New York, 2000, 207 S.

LOBRUTTO, Vincent; **Sound On Film: Interviews With Creators of Film Sound**, Birinci Basım, Praeger, Connetticut, 1994, 299 S.

O'BREIN, Charles; **Cinema's Conversion To Sound: Technology And Film Style In France And The U.S.**, Birinci Basım, Indiana University Press, Indiana, 2005, 200 S.

PURCELL, John; **Dialogue Editing for Motion Pictures: A Guide to the Invisible Art**, Birinci Basım, Elsevier, Amsterdam, 2007, 365 S.

ROSSING, Thomas D., WHEELER, Paul A., MOORE, F. Richard; **The Science of Sound**, Üçüncü Basım, Addison Wesley, Boston, 2002, 783 S.

SEN, S. N.;Acoustics Waves and Oscillations, Birinci Basım, **New Age International**, New Delhi, 1990, 234 S.

SERGI, Gianluca; **The Dolby Era: Film Sound In Contemporary Hollywood Inside Popular Film**, Birinci Basım, Manchester University Press, Manchester, 2004, 209 S.

SCHAFER, R. Murray; **The Soundscape: Our Sonic Environment and The Tuning of The World**, Yeni Baskı, Destiny Books, Massachusetts, 1977, 301 S.

SCHAFER, R. Murray; **The Tuning of The World**, Birinci Basım, Knopf, New York, 1977, 301S.

SHRIVASTAVA, Vinay; **Aesthetics of Sound: Critical Analysis of Sound Design in Television and Motion Pictures**, Birinci Basım, Kendall/Hunt Publishing Company, Westmark Drive, 1995, 240 S.

SILVERMAN, Kaja; **The Acoustic Mirror: The Female Voice in Psychoanalysis and Cinema**, Birinci Basım, Indiana University Press, Indiana, 1988, 257 S.

SPADONI, Robert; **Uncanny Bodies: The Coming of Sound Film and the Origins of the Horror Genre**, Birinci Basım, University of California Press, California, 2007, 190 S.

WEIS, Elisabeth, BELTON, John; **Film Sound: Theory and Practice**, Birinci Basım, Columbia University Press, New York, 1985, 462 S.

WALKER, Alexander; **The Shattered Silents: How The Talkies Came To Stay**, Yeni Basım, Morrow Quill Papersbacks, New York, 1981, 218 S.

WHITTINGTON, William Brian; **Sound Design & Science Fiction**, Birinci Basım, University of Texas Press, Texas, 2007, 280 S.

YEWDALL, David Lewis; **Practical Art of Motion Picture Sound**, İkinci Basım, Focal Press, Massachusetts, 2003, 510 S.

İNTERNET KAYNAKÇASI

MAKALELER

Aldred John. (02.09.2004) **Cinema Loudspeakers**. http://www. filmsound.org/ articles/ amps/ loudspeakers.html (01.06.2009)

Allen Bob. (11.03.2001) **Let's Hear It For Sound.** http://www.amps.net/ newsletters/ Issue15/ 15_lets_.html (03.06.2009)

Allen Bob. (11.03.2001) 70 **Years of Synch Sound**. http://www.amps.net/ newsletters/ issue19/ 19_synch.html (03.06.2009)

Altman Rich. (05.11.2004). **The Sound of Sound - A Brief History of the Reproduction of Sound in Movie Theaters**. http://filmsound.org/film-sound-history/ (22.05.2009)

Balazs Bela. (06.06.2001) **Theory of the Film: Sound** http:// filmsound.org/ film-sound-history/ (22.04.2010)

Cavalcanti Alberto. (04.04.2000) **Sound in Films** http://filmsound.org/film-sound-history/ (11.12.2009)

Clair Rene. (22.02.2000) **The Art of Sound.** http://filmsound.org/film-sound-history/ (03.08.2009)

Eisenstein S.M., Pudovkin V.I., Alexandrov G.V. (13.05.2000) **A Statement** http://filmsound.org/film-sound-history/ (03.01.2010)

Kracauer S. (27.05.2000) **Dialogue and Sound** http://filmsound.org/ film-sound-history/ (21.03.2010)

Prendergast Roy A. (16.05.1997). **The Aesthetics of Film Music.** http:// web.archive.org/ web/ 19970516041845/ (02.04.2009)

Pudovkin V.I.. (22.04.2000) **Asynchronism as a Principle of Sound Film** http://filmsound.org/film-sound-history/ (11.12.2009)

Reesman Bryan. (01.01.2003). **Lisa Gerrard: The Color of Sound.** http:// everythingisbeautifulandnothinghurts.blogspot.com/ 2011/02/ color-of-sound-interview-with-lisa.html (14.05.2009)

Ulano Mark. (09.04.2006). **Moving Pictures That Talk: The Early History of Film Sound.** http://filmsound.org/ulano/index.html (18.05.2009)

SINIF YÖNETİMİ

Editör

Yrd. Doç. Dr. Seyithan Demirdağ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1659
Eğitim No.: 319
ISBN: 978-605-320-566-1
© 1. Basım, Aralık 2016

SINIF YÖNETİMİ

Editör: Yrd. Doç. Dr. Seyithan Demirdağ

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demirdağ, Seyithan.
Sınıf Yönetimi / *Seyithan Demirdağ*
1. Basım, X + 362 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-566-1
1. Sınıf Yönetimi 2. Sınıf Yönetiminin Boyutları 3. Örnek Olaylar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Öğretmen ve öğrencilerin bir ders yılını sınıfta birlikte geçirdikleri düşünüldüğünde, bu ortamın öğrenmeyi ilgi çekici kılabilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Öğrencilerin sınıf içi öğrenme etkinliklerine katılmaları etkili bir sınıf yönetimi ile mümkün olabilmektedir. Bu sebeple, sınıf öğretmenleri sınıfta anlamlı öğrenmeyi sağlamak için gerekli olan sınıf yönetimi becerisine sahip olmak durumundadırlar.

Sınıf yönetimi, öğrencilerin öğretim programlarında belirtilen amaçlara ulaşabilmesi için kuralların belirlenmesi, uygulanması ve davranışların denetlenerek olumlu bir öğrenme atmosferi oluşturulması sürecidir. Sınıf yönetimi sonucunda olumsuz öğrenci davranışları, karar verme ve sorun çözme teknikleri kullanılarak çözülebilir. Sınıfta düzenin sağlanması eğitim ve öğretim faaliyetlerinin sorunsuz bir şekilde devam etmesine olanak sağladığı gibi öğrenci başarısını artırmada da önemli rol oynamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının etkili bir öğrenme için gerekli sınıf ortamını oluşturabilmeleri bağlamında, üzerinde yoğunlaşmaları gereken konu ve olaylara yönelik dikkatlerini çekmektir. Kitapta, sınıf yönetimi dersinin kapsamında yer alan konular, teorik açıdan ele alınmanın yanı sıra, her bölüm ile ilgili örnek olaylara da yer verilerek konuların daha zengin bir içeriğe kavuşması sağlanmıştır.

Kitapta yer alan bölümleri, öğretmen yetiştiren kurumlardaki mesleki deneyimlerini alandaki kuramsal bilgileriyle bütünleştirerek, konuları mantıksal bir çerçevede ve tartışmalardan uzak bir biçimde oldukça basit ve yalın bir dille, daha çok uygulamaya yönelik olarak sunmaya çalışan değerleri yazarlara teşekkür ederiz. Buna ilave olarak; kitabın yazılması, dizgisi ve basımında önemli katkılar sağlayan Nobel Yayınevi çalışanlarına da teşekkür ederiz. Son olarak kitaptaki kusurların en asgari düzeye inmesi ve çalışmanın alanda daha etkili olabilmesi adına, başta öğretmen ve öğretmen adayları olmak üzere, bütün eğitimcilerin görüşlerini belirtmelerini ve bu doğrultuda katkı sağlamalarını memnuniyetle karşılayacağımızı belirtmek isteriz.

Editör

Yrd. Doç. Dr. Seyithan Demirdağ

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

1. Bölüm
SINIF YÖNETİMİNE GİRİŞ VE TEMEL KAVRAMLAR
Yrd. Doç. Dr. Seyithan Demirdağ

GİRİŞ 2
SINIF YÖNETİMİNİN TEMELLERİ 2
Sınıf Nedir? 3
Yönetim Nedir? 3
SINIF YÖNETİMİNİN KAPSAMI 4
SINIFIN YAPISAL ÖZELLİKLERİ 5
SINIF YÖNETİMİNİN BOYUTLARI 6
1. Sınıfın Fiziksel Ortamının Yönetimi 7
2. Öğretimin Yönetimi 8
3. Zaman Yönetimi 8
4. Sınıfta İlişki Yönetimi 9
5. Sınıfta Öğrenci Davranışlarının Yönetimi 9
SINIF YÖNETİMİ MODELLERİ 10
Tepkisel Model 10
Önlemsel Model 10
Gelişimsel Model 10
Bütünsel Model 11
SINIF YÖNETİMİNE ETKİ EDEN DEĞİŞKENLER 11
Öğretmen 11
Öğrenci 11
Okul Programı 12
Öğrenme Ortamı 12
Okulun Yönetsel Yapısı 12
Aile 12
Çevre 13
ÖZET 14
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI 16
DEĞERLENDİRME SORULARI 17
KAYNAKÇA 19

2. Bölüm
ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kocaarslan

GİRİŞ 22
DAVRANIŞ 22
İnsan Davranışlarını Anlamamıza Yardımcı Olan Disiplinler 24

ÖĞRENCİ DAVRANIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER ... 28
Biyolojik Faktörler ... 29
Psikolojik Faktörler ... 30
Sosyokültürel Faktörler ... 33
Eğitimsel Faktörler ... 37
ÖZET ... 40
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI ... 41
DEĞERLENDİRME SORULARI ... 42
KAYNAKÇA ... 44

3. Bölüm
SINIF YÖNETİMİ YAKLAŞIMLARI

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yamaç

GİRİŞ ... 48
LEE CANTER-ETKİN DİSİPLİN MODELİ ... 49
Etkin Disiplin Modeline Göre Sınıf Yönetimi İçin
Bazı Stratejiler ... 52
THOMAS GORDON-ÖĞRETMEN ETKİLİLİĞİ EĞİTİMİ ... 56
Öğretmen Etkililiği Eğitimi Modeline Göre Sınıf Yönetimi İçin Bazı Stratejiler ... 59
RUDOLF DRİEKURS-MANTIKLI SONUÇLAR MODELİ ... 62
Mantıklı Sonuçlar Modeline Göre İstenmeyen Davranışların Nedenleri ... 62
Mantıklı Sonuçlar Modeline Göre Sınıf Yönetimi İçin
Bazı Stratejiler ... 64
ÖZET ... 67
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI ... 68
DEĞERLENDİRME SORULARI ... 69
KAYNAKÇA ... 71

4. Bölüm
SINIFTA ÖĞRENME VE ÖĞRETME SÜRECİNİN YÖNETİMİ

Dr. Selva Bakkaloğlu

GİRİŞ ... 74
ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİNİN PLANLAMASI ... 74
Öğrenme- Öğretme Sürecini Planlamanın Yararları ... 75
Planlama Yapılırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ... 75
ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİNİN UYGULANMASI ... 76
Öğretim Stratejileri ... 76
ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ... 84
Geleneksel Ölçme – Değerlendirme Yaklaşımları ... 85
ÖZET ... 87
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI ... 88
DEĞERLENDİRME SORULARI ... 89
KAYNAKÇA ... 91

5. Bölüm
SINIF KURALLARININ BELİRLENMESİ VE YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Aysun Erginer

GİRİŞ 94
SINIF KURALLARI 94
Kuralların Önemi ve Belirlenmesi 95
Kuralların Özellikleri 99
Kuralların Uygulanması ve Yönetimi 103
Kuralları Kabullenme Süreci 105
Kuralları Yansıtıcı Öğretmen Nitelikleri 107
SINIF KURALLARINI DESTEKLEYİCİ İŞLEMLER 108
Sınıf Sözleşmeleri 108
Sınıf Prosedürleri 109
Sınıf Rutinleri 111
ÖZET 113
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI 114
DEĞERLENDİRME SORULARI 115
KAYNAKÇA 118

6. Bölüm
SINIF ORGANİZASYONU VE YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Seyithan Demirdağ

GİRİŞ 122
OKULLARIN FİZİKSEL DÜZENLERİ 122
Okulların Konumu 123
Okulların Büyüklüğü 123
SINIFIN FİZİKSEL DEĞİŞKENLERİ 124
ÖZET 132
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI 133
DEĞERLENDİRME SORULARI 134
KAYNAKÇA 136

7. Bölüm
SINIFTA ZAMAN YÖNETİMİ

Arş. Gör. Dilek Yıldırım Bilgen

GİRİŞ 140
SOYUT BİR KAVRAM OLARAK ZAMAN 140
ZAMAN YÖNETİMİ KAVRAMI 142
Zaman Tuzakları 150
ZAMAN YÖNETİMİ YAKLAŞIMLARI 153
SINIFTA ZAMAN YÖNETİMİ 156
ÖZET 162
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI 163
DEĞERLENDİRME SORULARI 164
KAYNAKÇA 166

8. Bölüm
SINIFTA İLETİŞİM BECERİLERİ

Arş. Gör. Taner Atmaca

GİRİŞ ... 170
İLETİŞİM ... 171
- Örgütlerde İletişim ... 172
- Eğitim Örgütlerinde İletişim ... 174
- Sınıf İçinde Etkili İletişim Becerileri ... 176
- Sınıfta Etkili Konuşabilme ve Sözlü İletişim Becerileri ... 178
- Etkili Dinleyebilme Becerisi ... 179
- Empati Kurabilme Becerisi ... 181
- Sözsüz İletişim Becerileri ... 182

ÖZET ... 185
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI ... 187
DEĞERLENDİRME SORULARI ... 188
KAYNAKÇA ... 190

9. Bölüm
SINIFTA MOTİVASYON SÜRECİNİN YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. İlhan İlter

GİRİŞ ... 194
MOTİVASYON KAVRAMI ... 194
- İçsel Motivasyon ... 195
- Dışsal Motivasyon ... 197

ÖĞRENCİ MOTİVASYONU ... 198
ÖĞRENMEYE YÖNELİK MOTİVASYON ... 199
MOTİVASYON KURAMLARI ... 201
ÖĞRENCİLERİ GÜDÜLEMEYE YÖNELİK MODELLER ... 203
- Motivasyonda Değer Yaklaşım ... 203
- Wlodkowski Modeli ... 204
- Keller Modeli ... 205

AKADEMİK İHTİYAÇLAR İÇİN MOTİVASYONEL STRATEJİLER ... 206
ÖZET ... 211
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI ... 213
DEĞERLENDİRME SORULARI ... 214
KAYNAKÇA ... 217

10. Bölüm
SINIF YÖNETİMİ VE AİLE İLİŞKİSİ

Arş. Gör. Yasemin Kalaycı

GİRİŞ ... 222
TÜRK AİLE YAPISI ... 223
OKUL AİLE İLETİŞİMİ ... 226
- Okul-Aile Birliklerinin Amaç ve Görevleri ... 227
- Okul-Aile İş Birliği ... 229

ÖĞRETMEN AİLE İLETİŞİMİ ... 232
AİLELERLE İLK TOPLANTI ... 233
VELİ İLE GÖRÜŞME ... 234
a) Veli İle Yapılandırılmış Görüşme ... 234
b) Üçlü Yapılandırılmış Görüşme ... 236
c) Telefon ve Sanal Ortamda Görüşme ... 236
d) Mektuplaşma/Yazışma ... 236
VELİ TOPLANTILARI ... 238
VELİ ZİYARETLERİ ... 240
SOSYOKÜLTÜREL FAALİYETLER ... 241
ÖZET ... 243
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI ... 244
DEĞERLENDİRME SORULARI ... 245
KAYNAKÇA ... 248

11. Bölüm
SINIFTA İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Zuhal Çeliktürk Sezgin

GİRİŞ ... 252
İSTENMEYEN DAVRANIŞLAR ... 252
İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN YÖNETİMİ ... 254
Yüzeysel Davranışları Yönetme Teknikleri ... 255
Sözel Olmayan Yönetme Teknikleri ... 255
İşaretler Kullanma ... 256
Sözel Yönetme Teknikleri ... 257
Görüşme Teknikleri ... 259
Sert Yönetme Teknikleri ... 261
ÖZET ... 263
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI ... 265
DEĞERLENDİRME SORULARI ... 266
KAYNAKÇA ... 268

12. Bölüm
OKULLARDA ŞİDDETİN ÖNLENMESİ

Yrd. Doç. Dr. Gökhan Uyanık

GİRİŞ ... 270
ŞİDDET NEDİR? ... 270
Şiddet Türleri ... 271
OKULLARDA ŞİDDET ... 273
Okullarda Şiddetin Önlenmesi ... 278
ÖZET ... 285
DEĞERLENDİRME SORULARI ... 286
KAYNAKÇA ... 288

13. Bölüm
ÖĞRETMEN LİDERLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Turgay Öntaş

LİDERLİK KAVRAMI ... 292
Liderlik Yaklaşımları ... 293
Liderliğin Eğitim Örgütlerine Yansıması: Öğretim Liderliği ... 295
Öğretmen Liderliği ... 296
Sınıf Yönetiminde Öğretmen Liderliği ... 299
Öğretmen Liderliğinin Engelleri ... 302
ÖZET ... 304
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI ... 305
DEĞERLENDİRME SORULARI ... 306
KAYNAKÇA ... 309

14. Bölüm
SINIF YÖNETİMİNDE ÖRNEK OLAYLAR: TEORİDEN PRATİĞE

Okutman Nuran Başoğlu

GİRİŞ ... 314
SINIF YÖNETİMİNE GİRİŞ VE TEMEL KAVRAMLAR İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 315
ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 318
SINIF YÖNETİMİ YAKLAŞIMLARI İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 321
SINIFTA ÖĞRENME VE ÖĞRETME SÜRECİNİN YÖNETİMİ İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 325
SINIF KURALLARININ BELİRLENMESİ VE YÖNETİMİ İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 329
SINIF ORGANİZASYONU VE MATERYAL DÜZENLEME İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 332
SINIFTA ZAMAN YÖNETİMİ İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 334
SINIFTA İLETİŞİM BECERİLERİ İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 336
SINIFTA MOTİVASYON SÜRECİNİN YÖNETİMİ İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 340
SINIF YÖNETİMİ VE AİLE İLİŞKİSİ İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 342
SINIFTA İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN YÖNETİMİ İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 346
EĞİTİMDE ŞİDDETİN ÖNLENMESİ İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 349
ÖĞRETMEN LİDERLİĞİ İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR VE ÖNERİLER ... 353
KAYNAKÇA ... 356

YAZARLAR ... 359

1. Bölüm

SINIF YÖNETİMİNE GİRİŞ VE TEMEL KAVRAMLAR

Yrd. Doç. Dr. Seyithan Demirdağ
Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi
seyithandemirdag@gmail.com

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
Sınıf Yönetiminin Temelleri
Sınıf Yönetiminin Kapsamı
Sınıfın Yapısal Özellikleri
Sınıf Yönetiminin Boyutları
- Sınıfın Fiziksel Ortamının Yönetimi
- Öğretimin Yönetimi
- Zaman Yönetimi
- Sınıfta İlişki Yönetimi
- Sınıfta Öğrenci Davranışlarının Yönetimi

Sınıf Yönetimi Modelleri
Sınıf Yönetimine Etki Eden Değişkenler
Özet
Ünite Etkinlik Çalışması
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

Sınıf yönetiminin temellerini kavrayabilme
Okul ile sınıf arasındaki ilişkiyi açıklayabilme
Sınıf yönetiminin kapsamını belirleyebilme
Sınıfın yapısal özelliklerini açıklayabilme
Sınıf yönetiminin boyutları arasındaki ilişkiyi belirleyebilme
Sınıf yönetimi modellerini açıklayabilme
Sınıf yönetimine etki eden değişkenleri kavrayabilme

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, E. (2002). *Sınıf yönetimiyle ilgili genel olgular. Kaya Z. (ed.). Sınıf yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Aksoy, N. (2002). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Allen, K. P. (Spring, 2010). Classroom management, bullying, and teacher practices. *The Professional Educator, 34*(1).

Aydın, A. (2012). *Sınıf yönetimi. (15. Baskı).* Ankara: Pegem.

Başar, H. (2006). *Sınıf yönetimi.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Başar, H. (2007). *Sınıf yönetimi öğretmen kitabı.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Başaran, İ. E. (2000). *Eğitim yönetimi nitelikli okul*. Ankara: Feryal Matbaası.

Bayrakçı, M. (2011). *Sınıfta zaman yönetimi, Sarpkaya, R. (Ed.). Sınıf Yönetimi*. Ankara: İhtiyaç Yayıncılık.

Biehler, R. F., & Snowman, J. (1986). *Psychology Applied to Teaching*. Houhton Mifflin Company.

Bursalıoğlu, Z. (1999). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Pegem Özel Eğitim ve Hizmetleri.

Büyükkaragöz, S. S. (1997). *Program geliştirme*. Ankara: Kuzucular Ofset.

Çalık, T. (2009). *Sınıf yönetimi ile ilgili temel kavramlar. Küçükahmet, L. (Ed.). Sınıf yönetimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Çelik, V. (2011). *Okul ve sınıf (Eğitim Bilimine Giriş Bölüm Yazarlığı). Editör: Fatih Töremen.* İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

Çelik, V. (2012). *Sınıf yönetimi. (6. Baskı)*. Ankara: Nobel.

Demirtaş, H. (2012). *Sınıf yönetiminin temelleri. Kıran, H. (Ed.). Etkili sınıf yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Erdem, A. R. (2005). *Etkili ve verimli (nitelikli) eğitim*. Anı Yayıncılık.

Erden, M. (2008). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Arkadaş.

Erdoğan, İ. (2002). *Sınıf yönetimi*. *İstanbul: Sistem Yayıncılık*.

Garrett, T. (2008). Student-centered and teacher-centered classroom management: A case study of three elementary teachers. *The Journal of Classroom Interaction*, 34-47.

Günbayı, İ. (2006). İstendik davranışları destekleyen bir sınıf disiplini oluşturma. Yalçınkaya, M. ve *Günbayı, İ. (Ed.). Sınıf yönetimi.* İstanbul: Sistem Matbaacılık.

Gündüz, Y. (2001). Öğretmenlerin sınıf yönetimindeki yeterlikleri. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güneş, F. (2007). *Yapılandırıcı yaklaşımla sınıf yönetimi. (1. Baskı)*. Ankara: Nobel.

Johansen, A., Little, S. G., ve Little, A. A. (2011). An examination of New Zealand teachers' attributions and perceptions of behaviour, classroom management and the level of formal teacher training received in behaviour management. *Kairaranga, 12*(2), 3-12.

Kohen, L. (2006). *Etkili sınıf yönetimi için uygun sınıf ortamının yaratılmasında öğrenci ve öğretmen beklentileri İstanbul'daki üniversitelerden bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Livatyalı, H. Y. (2011). *Okul ve okulda zaman yönetimi. Musa Gürsel (Ed.), Sınıf yönetimi (s. 118-131). (3. Baskı).* Konya: Eğitim.

Marzano, R. J ve Marzano, J. S. (2003). The key to classroom management. *Educational Leadership, 61*(1), 6-13.

Özdemir, İ. E. (2011). *Sınıf ortamında istenmeyen davranışlar ve yönetimi,* Özdemir, Ç. (Ed.). Sınıf yönetimi. Ankara: Pegem Akademi.

Özel, A. & Bayındır, N. (2008). *Yapılandırmacı anlayışa göre sınıf yönetimi. (1. Baskı).* Ankara: Pegem.

Sarı, H. ve Dilmaç, B. (2004). *Sınıf yönetiminin temelleri. Gürsel ve diğ. (Ed.). Sınıf yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Sarıtaş, M. (2005). *Sınıf yönetimi ve disiplinle ilgili kurallar geliştirme. Leyla Küçükahmet (Ed.), Sınıf yönetiminde yeni yaklaşımlar (s. 43-84). (4. Baskı).* Ankara: Nobel.

Schlechty, P. C. (2001). *Shaking up the schoolhouse: How to support and sustain educational innovation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Senemoğlu, N. (1994). Okulöncesi eğitim programı hangi yeterlikleri kazandırmalıdır? *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(10), 21-30.

Şişman, M., & Turan, S. (2004). *Eğitim ve okul yönetimi. Eğitim ve okul yöneticiliği el kitabı.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Taş, A. (2012). *Sınıf yönetimini etkileyen etkenler. Kıran, H. (Ed.). Etkili sınıf yönetimi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Taylor, B. (2009). *Classroom management* ımpacts *student achievement: Tips to thrive and survive.* Jackson State University, Mississippi, USA.

Turan, S. (2004). *Yönetimle ilgili temel teori ve yaklaşımlar. Şişman, M., Turan, S. (Ed.). Sınıf yönetimi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Tutkun, Ö. F. (2002). *Okul ve sınıf ortamı. Türkoğlu, A. (Ed.). Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara: Mikro Yayınları.

Türnüklü, A. (2006). *Sınıf ve okul disiplinine çağdaş bir yaklaşım onarıcı disiplin.* Ankara: Ekinoks Eğitim danışmanlık hizmetleri ve Basın Yayın dağıtım Hizmetleri.

Uygun, S. (2013). *Türk eğitim sistemi sorunları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Hazar Reklam Matbaacılık.

Vural, B. (2004). Öğrenci merkezli eğitim ve çoklu *zeka*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Yiğit, B. (2004). *Sınıfta disiplin ve öğrenci davranışının yönetimi. Turan, Ş. ve Şişman, M. (Ed.). Sınıf yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayınları.

2. Bölüm

ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kocaarslan
Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
mkocaarslan@bartin.edu.tr

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
Davranış
- Davranış Türleri
- İnsan Davranışlarını İnceleyen Disiplinler

Öğrenci Davranışlarını Etkileyen Faktörler
- Biyolojik Faktörler
- Psikolojik Faktörler
- Sosyokültürel Faktörler
- Eğitimle İlgili Faktörler

Özet
Ünite Etkinlik Çalışması
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

Davranış ve türlerini kavrayabilme.
İnsan davranışlarını inceleyen disiplinleri açıklayabilme.
Öğrenci davranışlarını etkileyen faktörleri sınıflandırabilme.
Öğrenci davranışlarını etkileyen biyolojik faktörleri açıklayabilme.
Öğrenci davranışlarını etkileyen psikolojik faktörleri açıklayabilme.
Öğrenci davranışlarını etkileyen sosyokültürel faktörleri açıklayabilme.
Öğrenci davranışlarını etkileyen eğitimsel faktörleri açıklayabilme.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, K. Ü. (2003). *Etkili öğrenme ve öğretme* (4. Baskı). İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.

Alberto, P. A. & Troutman, A. C. (2003*). Applied behavior analysis procedures for teachers* (4th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bandura, A .(1997). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist, 28,* 117-148.

Baysal, A. C. ve Tekarslan, E.(2004). *Davranış bilimleri*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2007). Eğitim ile ilgili temel kavramlar. Ö. Demirel ve Z. Kaya (Ed.), Öğretmenlik mesleğine giriş içinde (s.3-24). Ankara: Pegem Akademi.

Doğan, İ. (2009). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar* (8. Baskı). Ankara : Pegem Yayınları

Dönmez, B. (2011). Sosyal bir sistem olarak sınıf. M. Şiman ve S. Turan (Ed.). *Sınıf yönetimi* içinde (8. Baskı, s.45-59). Ankara: Pegem Akademi

Durukan, H. ve Öztürk, H. İ. (2005). *Sınıf yönetimi*. İstanbul: Lisans Yayınları.

Emmer, E. T., & Stough, L. M. (2001). Classroom management: A critical part of educational psychology, with implications for teacher education. *Educational Psychologist, 36*(2), 102-112.

Ertürk, S. (1994). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan Yayınları.

Göksu, T. (2007). *Sosyal psikoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Güney, S. (2009). *Sosyal psikoloji*. Ankara: Nobel Yayınları.

Harmancı, P. (2015). Dünyadaki ve Türkiye'deki intihar vakalarının sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 1*(1), 1-15.

Henry, A. F., & Short, J. F. (1977). *Suicide and homicide: Some economic, sociological and psychological aspects of aggression*. New York: Arno Press.

Kağıtçıbaşı, C. (1999). İnsan ve İnsanlar. İstanbul: Evrim Yayınları.

Kağıtçibaşı, Ç. (1997). *Yeni insan ve insanlar* (10. Baskı). Istanbul: Evrim Yayınevi

Kılbaş, Ş. (2010). *Etkili sınıf yönetimi* (5.Baskı). Ankara: Gazi Kitapevi

Kırık, A. M. (2012). Arap Baharı bağlamı'nda sosyal medya-birey etkileşimi ve toplumsal dönüşüm. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 1*(3), 87-98.

Külahoğlu, Ş. (2004). Gelişim ve öğrenme psikolojisine giriş. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* içinde (s.1-28). Ankara: Pegema Yayıncılık.

Levin, J., & Nolan, J. F. (2010). Principles of classroom management: A professional decision-making model. Boston: Pearson.

Marcovitz, H. (2010). *Suicide*. Edina, Minn: ABDO Pub.

Mayer, R. E. (2008). *Learning and Instruction* (2nd ed). Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Murdocak, T.B. & Anderman, E. (2006). Motivational perspectives on student cheating: Toward an integrated model of academic dishonesty. *Educational Psychologist, 41,* 129-145.

Nauert,R.(2016). *Genetic influence on behavior* http://psychcentral.com/news/2009/07/21/genetic-influence-on-behavior/7237.html adresinden 28 Şubat 2016 tarihinde erişilmiştir.

Ormrod, J. E. (2006). *Educational psychology: Developing learners*. Upper Saddle River, N.J: Pearson/Merrill Prentice Hall.

Özgan, H., Aslan, M.C., ve Kara, M. (2014). Popüler kültürün öğrenci davranışları üzerinde algılanan etkileri. *Ekev Akademi Dergisi, 18*(58), 469-483

Öztürk, D. ve Bıkmaz, F. (2007). *Popüler kültür ve okul: Ankara ve Bolu illerinde ilköğretim öğrencileri üzerine yapılan bir araştırma, Popüler kültür ve çocuk*. Ankara: Dipnot Yayınları

Pajeres, F. (1997). Current directions in self-efficacy research. In M. Maehr & P. R. Pintrich (Eds.). *Advances in motivation and achievement* (Vol.10, pp.1-49). Greenwich, CT: JAI Press.

Ringel, E. (1979). The pre-suicidal syndrome and its relation to dynamic psychiatry. *Dynamische Psychiatrie, 12*, 1-14.

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Slavin, R. E. (2012). *Educational psychology: Theory and practice* (10th ed.). Boston: Pearson Education Inc.

Vatandaş, C. (2003). *Aile ve şiddet: Türkiye'de eşler arası şiddet*. Ankara: Uyum Ajans.

Woolfolk -Hoy, A., Davis, H., & Pape, S. (2006). Teachers' knowledge, beliefs, and thinking. In P. A. Alexander & P. H, Winne (Eds.), *Handbook of educational psychology* (2nd ed., pp. 715-737). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Yaylagül, L.(2004). Yarışma programları ve ideolojisi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, 5* (57), 182–183.

Yılmaz, E. (2010). Bir meslek olarak öğretmenlik. E. Garip (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde (s.360-378). Ankara: Pegem Akademi.

3. Bölüm

SINIF YÖNETİMİ YAKLAŞIMLARI

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yamaç
Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi
ahmetyamac@erciyes.edu.tr

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
Lee Canter-Etkin Disiplin Modeli
- Etkin Disiplin Modeline Göre Sınıf Yönetimi İçin Bazı Stratejiler
- Örnek Olay

Thomas Gordon-Öğretmen Etkililiği Eğitimi Modeli
- Öğretmen Etkililiği Eğitimi Modeline Göre Sınıf Yönetimi İçin Bazı Stratejiler
- Örnek Olay

Rudolf Dreikurs-Mantıklı Sonuçlar Modeli
- Mantıklı Sonuçlar Modeline Göre İstenmeyen Davranışların Nedenleri
- Mantıklı Sonuçlar Modeline Göre Sınıf Yönetimi İçin Bazı Stratejiler

Örnek Olay
Özet
Ünite Etkinlik Çalışması
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

Sınıf yönetimi modellerinin öğretim sürecindeki önemini kavrayabilme.
Etkin disiplin modelinin sınıf yönetimine ilişkin kuramsal varsayımlarını tanımlayabilme.
Etkin disiplin modeline göre öğretmen davranışlarını açıklayabilme.
Öğretmen etkililiği modelinin sınıf yönetimine ilişkin kuramsal varsayımlarını tanımlayabilme.
Öğretmen etkililiği modeline göre öğretmen davranışlarını açıklayabilme.
Mantıklı sonuçlar modelinin sınıf yönetimine ilişkin kuramsal varsayımlarını tanımlayabilme.
Mantıklı sonuçlar modeline göre öğretmen davranışlarını açıklayabilme.
Üç temel sınıf yönetimi modelinin birbirlerine göre güçlü ve zayıf yönlerini anlayabilme.

KAYNAKÇA

Burden, P. (2010). *Classroom management: Creating a successful K-12 learning community* (4th ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

Canter, L. (1989) Assertive discipline: more than names on the board and marbles in a jar, *Phi Delta Kappan*, 71, 57-61.

Canter, L. (2010). *Lee Canter's assertive discipline: Positive behavior management for today's classroom* (4th ed.). Bloomington, IN: Solution Tree Press.

Charles, C. M. (2008). Building classroom discipline (9th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Dreikurs, R., Grunwald, B., & Pepper, F. (1998). *Maintaining sanity in the classroom: Classroom management techniques* (2nd ed.). New York: Taylor & Francis.

Edwards, C.H. (2008). *Classroom discipline and management* (5th ed.). New York: John Wiley & Sons.

Hue M., & Wai-Shing, L. (2008) *Classroom Management: Crating Positive Learning Environment.* Hong Kong: Hong Kong University Press.

Malmgren, K. W., Trezek, B. J., & Paul, P. V. (2005). Models of classroom management as applied to the secondary classroom. *The clearing house: A journal of educational strategies, issues and ideas*, 79(1), 36-39.

Manning, M. L., & Bucher, K. T. (2013). *Classroom Management: Models, Applications and Cases* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

Tauber, R.T.(2007). C*lassroom management: Sound theory and effective practices* (4th ed.). Westport: Preager Publisher.

Wiseman, D. G. & Hunt, G. H. (2013). *Best practice in motivation and management in the classroom* (3rd ed.). Springfield: Charles C Thomas Publisher.

4. Bölüm

SINIFTA ÖĞRENME VE ÖĞRETME SÜRECİNİN YÖNETİMİ

Dr. Selva Bakkaloğlu
Maya Koleji, Oran Kampüsü
selvakenanlar@hotmail.com

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
Öğrenme–Öğretme Sürecinin Planlanması
- Öğrenme–Öğretme Sürecinin Planlanmasının Yararları
- Planlama Yapılırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Öğrenme-Öğretme Sürecinin Uygulanması
- Öğretim Stratejileri
- Öğretim Yöntemleri
- Öğretim Tekniği

Öğrenme-Öğretme Sürecinin Değerlendirilmesi
- Geleneksel Ölçme–Değerlendirme Yaklaşımları
- Alternatif Ölçme–Değerlendirme Yaklaşımları

Özet
Ünite Etkinlik Çalışması
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

Öğrenme–öğretme sürecine hazırlık yapabilme
Öğretim strateji, yöntem ve tekniklerini tanıyabilme
Farklı öğretim strateji, yöntem ve tekniklerini sınıf içinde uygulayabilme
Ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarını tanıyabilme
Öğrenme–öğretme sürecinde ölçme-değerlendirme yaklaşımlarını kullanabilme

KAYNAKÇA

Birgin, O. (2010). *4–5. sınıf matematik öğretim programında öngörülen ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarının öğretmenler tarafından uygulanabilirliği.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

Çakıcı,D. , Altunay, U. (2006). Ön örgütleyiciler ve öğretimde kullanımı. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 14*(1).

Demircioğlu, İ.H. (2002). Öğretim *stratejileri: Hayat bilgisi sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: PegemA

Demirel, Ö. (2015). Öğretim *ilke ve yöntemleri: Öğretmen sanatı*. Ankara: PegemA

Doğanay, A., Karip, E. (2006). Öğretimde *planlama ve değerlendirme*. Ankara: PegemA

Erden, M. (2004). Öğretmenlik *mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım

Gelbal, S. ve Kelecioğlu, H. (2007). Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme yöntemleri hakkındaki yeterlik algıları ve karşılaştıkları sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33*, 135-145.

Gilbert, Sax. (1997). *Principles of educational psychological measurement and evaluation.*

Harlen, W. (1996). *The teaching of science in primary schools.* London and Newyork: Taylor & Francis Group

Hesapçıoğlu, M. (1984). *Türkiye'de insan gücü ve eğitim planlaması*. Ankara: Ankara Üniversitesi

Kısa, F. (2007). İlköğretim *6. sınıf sosyal bilgiler dersinde beyin fırtınası tekniğiyle kavram öğretiminin öğrencilerin akademik başarı düzeylerine etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Küçükahmet, L. (2000). Öğretimde *planlama ve değerlendirme.* Ankara: Nobel

Köktaş, Ş. K. (2003). Öğretmenlik *mesleğine giriş.* Ankara: Nobel

Oosterhof, A. (1994). *Classroom application of educational measurement*. Newyork: Merrill

Sünbül, A.M. (2007). Öğretim *ilke ve yöntemleri*. Konya: Çizgi

Tan, Ş. (2005). Öğretimde *planlama ve değerlendirme*. Ankara: PegemA

Yaman, S., Karamustafaoğlu, S. ve Karamustafaoğlu, O. (2005). İlköğretimde *fen ve teknoloji öğretimi*. Ankara: Anı

5. Bölüm

SINIF KURALLARININ BELİRLENMESİ VE YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Aysun Erginer
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
aysunerginer@nevsehir.edu.tr

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
Sınıf Kuralları
- Kuralların Önemi ve Belirlenmesi
- Kuralların Özellikleri
- Kuralların Uygulanması ve Yönetilmesi
- Kuralları Kabullenme Süreci
- Kuralları Yansıtıcı Öğretmen Nitelikleri
  - Olumlu Nitelikler
  - Olumsuz Nitelikler

Sınıf Kurallarını Destekleyici İşlemler
- Sınıf Sözleşmesi
- Sınıf Prosedürleri
- Sınıf Rutinleri

Özet
Ünite Etkinlik Çalışması
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

Sınıfta düzen sağlamanın gerekliliğini açıklayabilme
Sınıf kurallarını belirlemede öğrencilerle birlikte hareket etmeyi önemseyebilme
Sınıf kuralı, sınıf sözleşmesi, sınıf prosedürü ve sınıf rutini kavramlarını birbirinden ayırt edebilme
Sınıf kurallarını öğrencilerle birlikte belirleyebilme

KAYNAKÇA

Altınkurt, Y. & Şimşek, Y. (2010). Öğrenci davranışlarının yönetimi. *Sınıf yönetimi stratejileri öğretmen kılavuzu (The classroom teachers book of management Essentials,* Finger, J. & Bamford, B., Çeviri Editörü, Turgut Karaköse İçinde), (ss. 244-281). Ankara: Nobel.

Apaydın, Ç. (2013). Sınıf yönetimine giriş. *İlkokul öğretmenleri için sınıf yönetimi İlkokul öğretmenleri için sınıf yönetimi (Classroom management for elementary teachers,* Evertson, C. M. & Emmer, E. T. Çeviri Editörü Ahmet Aypay İçinde), (ss. 1-10). Ankara: Nobel.

Boyacı, A. & Kavrayıcı, C. (2013). Sınıf kurallarını ve prosedürlerini belirleme. *İlkokul öğretmenleri için sınıf yönetimi İlkokul öğretmenleri için sınıf yönetimi (Classroom management for elementary teachers,* Evertson, C. M. & Emmer, E. T. Çeviri Editörü Ahmet Aypay İçinde), (ss. 28-44). Ankara: Nobel.

Bozack A. R. & Maiorino, P. G. (2015). Beginning teachers and classroom management. The sage of encylopedia of classroom management (pp. 85-88) W. G. Scarlett (Ed.). California: SAGE.

Curwin, R. L., & Mendler, A. N. (1999). Zero tolerance for zero tolerance. *Phi Delta Kappan*, *81*(2), 119.

Diken, H. İ. (2007). *Okul öncesi çocuklar için doğal ortamlarda öğretim teknikleri. Örnek olaylarla zenginleştirilmiş anne-baba ve eğitimci el kitabı*. S. Olkun (Ed.). Ankara: Maya Akademi.

Eggen, P. D., & Kauchak, D. P. (2007). *Educational psychology: Windows on classrooms*. Prentice Hall.

Erden, M. (2008). *Sınıf yönetimi.* Yeni programla uyumlu genişletilmiş baskı. Ankara: Arkadaş.

Erdoğan, İ. (2001). *Sınıf yönetimi: Ders, konferans, panel ve seminer etkinliklerinde başarının yolları.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Erginer, A. & Aydın, B. (2010). Hukuki sorunların yönetimi. *Sınıf yönetimi stratejileri öğretmen kılavuzu (The classroom teachers book of management Essentials,* Finger, J. & Bamford, B., Çeviri Editörü, Turgut Karaköse İçinde), (ss. 302-325). Ankara: Nobel.

Erol, Z. (2006). *Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi uygulamalarına ilişkin görüşleri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Garrett, T. (2014). *Effective classroom management. Theessentials*. New York: Teachers College Press.

Helman, L. & Martin-Kerr, K. G. (2015). Elementary education and classroom management. The sage of encylopedia of classroom management (pp. 297-301) W. G. Scarlett (Ed.). California: SAGE.

Jones, V. (2011). *Practical classroom management*. USA: Pearson.

Koki, S., Van Broekhuizen, L. D. & Uehara, L. D. (2000). *Preventio nand intervention for effective classroom organization and management in pasific classrooms*. USA: Pacific Resources for Education and Learning, Research Series. (ED451137).

Madraswalla, S. P. & Bray, M. A. (2015). Limit and limit setting. The sage of encylopedia of classroom management (pp. 476-474) W. G. Scarlett (Ed.). California: SAGE.

Marzano, R. J. (2003). *Classroom management that works*. Alexsandria VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Marzano, R. J., Gaddy, B. B., Foseid, M. C., Foseid, M. P. & Marzano, J. S. (2005). *A handbook for classroom management that works*. USA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Ming-tak, H. & Wai-shing, L. (2008). *Classroom management creating a positive learning emvironment*. Hong Kong: Hong Kong University Press.

Missall, K. & Hendrix, N. (2015). Kindergarden and classroom management. The sage of encylopedia of classroom management. (pp. 449-451) W. G. Scarlett (Ed.). California: SAGE.

Moore, K. D. (1999). Öğretim becerileri (Editör: E. Altıntaş; Çeviren: N. Kaya). *Ankara: Nobel Yayınları*.

Newell, S. & Jeffery, D. (2002). *Behaviour management in the classroom. A transactional analysis approach*. London: David Fulton Publishers.

Oğuz, A. & Erginer, E. (2010). Öğretim becerilerinin yönetimi. *Sınıf yönetimi stratejileri öğretmen kılavuzu (The classroom teachers book of management Essentials,* Finger, J. & Bamford, B., Çeviri Editörü, Turgut Karaköse İçinde), (ss. 2-91). Ankara: Nobel.

Oliver, R. M. & Reschly, D. J. (2007). *Effective classroom management: Teacher preparation and Professional development* (TQ Connection Issue Paper). Washington, DC: National Comprehensive Center for Teacher Quality.

Rademacher, J. E., Callahan, K. & Pederson-Seelye, V. A. (1998). How do your classroom rules measure up? Guidelines for developing an effective rule management routine.*Intervention in School and Clinic, 33*(5), 284-289. (EJ568624).

Ronfard, S.; Elizabeth, T. & Bempechat, J. (2015). Managing classroom discussions. The sage of encylopedia of classroom management (pp. 485-489) W. G. Scarlett (Ed.). California: SAGE.

Sherwood, P. (2008). *Emotional literacy: The heart of classroom management.* Australia, Victoria: Acer Press.

Stronge J. H. (2007). *Qualities of effectives teachers*. Alexandria, Virginia USA: Associaiton for Supervision on Curriculum Development (ASCD).

Tertemiz, N. (2000). Sınıf yönetimi ve disiplin. *Sınıf yönetimi* (Editör: Leyla Küçükahmet, İçinde), (ss. 49-70). Ankara: Nobel.

Türk Dil Kurumu. *Büyük Türkçe sözlük*. www.tdk.gov.tr Erişilebilir: 03 Kasım 2016.

Tauber, R. T. (2007). *Classroom management. Sound theory and effective practice*. USA: Praeger Publishers.

Wiseman, D. G. & Hunt, G. H. (2014). *Best practice in motivation and management in the classroom.* Springfield, Illinois: Charles C Thomas Publisher.

Walters, J. & Frei, S. (2007). *Managing classroom behavior and discipline. Practical stratigies for successful classrooms*. USA: Shell Education.

Yılmaz, E. & Çubuk, S. (2010). Öğrenci öğrenmesinin yönetimi. *Sınıf yönetimi stratejileri öğretmen kılavuzu (The classroom teachers book of management Essentials,* Finger, J. & Bamford, B., Çeviri Editörü, Turgut Karaköse İçinde), (ss. 124-193). Ankara: Nobel.

6. Bölüm

SINIF ORGANİZASYONU VE YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Seyithan Demirdağ
Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi
seyithandemirdag@gmail.com

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
Okulların Fiziksel Düzenleri
Okulların Konumu
Okulların Büyüklüğü
Sınıfın Fiziksel Değişkenleri
Özet
Ünite Etkinlik Çalışması
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

Sınıfların fiziksel ortamlarını tanıyabilme
Sınıfın fiziksel değişkenleri arasındaki ilişkiyi açıklayabilme
Sınıfların büyüklüğü ile fiziksel düzen arasındaki ilişkiyi yorumlayabilme
Sınıftaki yerleşim düzenleri arasındaki farklılıkları açıklayabilme
Fiziksel düzenin sınıfın işlevselliği üzerindeki etkisini kavrayabilme

KAYNAKÇA

Barker,L. (1982). *Communication in the clasroom*. Prentice Hall Inc., Englewood Cliff.

Başar, H. (1999). *Sınıf yönetimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Başar, H. (2005). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Carter, K., & Doyle, W. (2006). *Classroom management in early childhood and elementary classrooms.* In C. M. Evertson & C. S. Weinstein (Eds.), Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues (pp. 373–406). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Celep, C. (2002). *Sınıf yönetimi ve disiplini*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Çelik, V. (2002). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Dinç, P., & Onat, E. (2002). Bir ilköğretim yapısının bina programı ve tasarımı bağlamında değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, *17*(3), 35-55.

Emmer, E. T., Evertson, C. M., & Anderson, L. M. (1980). Effective classroom management at the beginning of the school year. *The Elementary School Journal, 80*(5), 219–231.

Evertson, C. M., & Emmer, E. (2012). *Classroom management for elementary teachers*. New York, NY: Pearson Education.

Finn, J.D. ve Archilles, C.M. (1990). Answers and questions about class size:A statewide experiment. *American Educational Research Journal, 27* (3), 557-577.

Grubaugh, S. ve Houston, R. (1990). Establishing a classroom environment that promotes ınteraction and ımproved student behaviour. *The Clearing House, 63*, 375–378.

Harder, H. (1990). A critical look at reduced class size. *Contemporary Education, 62*(1), 28–35.

Hataway, W. (1987). Light color and air quality:ımportant elements of the learning environments. *Education Canada ,7*, 35-44.

Hull, J. (1990). *Classroom skills, a teacher guide*, London: David Fulton Publishing.

Işık, H. (2004). Öğ*renme ortamlarının fiziksel düzeni* (Ed.: M. Şişman ve S. Turan) Sınıf yönetimi, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Korkmaz, A. (2003). *Sınıf organizasyonu* (Ed.L..Küçükahmet) Sınıf yönetimi, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Marzano, R., & Marzano, J. (2003). *Classroom management that works: Research based strategies for every teacher*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Monk,D. ve Haller,E.J. (1993). Predictors of high school academic course offerings:The role of school size. *American Educational Research Journal, 30* (1), 3-21.

Riggen, V. (2015). *School size and student achievement*. Unpublished doctoral dissertation). Indiana State University, Terre Haute, Indiana.

Sleeman, P. J., & Rockwell, D. M. (Eds.). (1981). *Designing learning environments*. Longman Publishing Group.

Ünal, S. ve Ada S. (2000). *Sınıf yönetimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası.

Woolfolk, A. (1995). *Educational psychology*. Boston: Allyn and Bacon Publishing.

7. Bölüm

SINIFTA ZAMAN YÖNETİMİ

Arş. Gör. Dilek Yıldırım Bilgen
Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi
esradilekyildirim@hotmail.com

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
Soyut Bir Kavram Olarak Zaman
Zaman Yönetimi Kavramı
- Zaman Tuzakları

Zaman Yönetimi Yaklaşımları
- Düzenli Yaşama Yaklaşımı
- Hedef Belirleme Yaklaşımı
- Savaşçı Yaklaşım
- ABC Yaklaşımı
- Sihirli Araç Yaklaşımı
- Beceri Yaklaşımı
- İyileştirme Yaklaşımı
- Kendini Akıntıya Bırakma Yaklaşımı

Sınıfta Zaman Yönetimi
Özet
Ünite Etkinlik Çalışması
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

Zaman kavramını tanımlayabilme
Zaman yönetiminin amaçlarını açıklayabilme
Zaman tuzaklarıyla zaman yönetimi arasındaki ilişkiyi açıklayabilme
Zaman yönetimi yaklaşımları arasındaki farklılıkları belirleyebilme
Sınıfta zaman yönetiminin aşamalarını belirleyebilme -

KAYNAKÇA

Açıkalın, A. (1998). *Toplumsal kurumsal ve teknik yönleriyle okul yöneticiliği.* Ankara: Pegem.

Ada, S. (2000). Sınıf yönetimini etkileyen faktörler. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 1-8.

Adair, J., Adair, T. (1996). *Zaman yönetimi*. Ankara: Öteki.

Akatay, A., (2003). Örgütlerde zaman yönetimi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 282-300.

Aksüt, M. (2003). Derslerle ilgili süre kullanımı. Zeki Kaya (Ed.), *Sınıf yönetimi* (3. Baskı) içinde (s.267-285). Ankara: Pegem.

Andıç, H. (2009). Üniversite öğrencilerinin zaman yönetimi becerileri ve akademik başarıları üzerindeki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitütüsü, Afyon.

Aydın, A. (2016). *Sınıf yönetimi.* Ankara: Pegem.

Aytürk, N. (1999). *Yönetim sanatı başarılı yönetim ve yöneticilik teknikleri.* Ankara: Yargı.

Balcı, A. (1990). Zaman yönetimi. *Ankara Üniversitesi* **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi***, 23* (1), 95-102.

Bayrakcı, M. (2011). Zaman yönetimi. Ruhi Sarpkaya (Ed.)*, Sınıf Yönetimi* (5. Baskı) içinde (s. 151-176). Ankara: İhtiyaç.

Bayramlı, Ü. Ü. (2006). *Zaman yönetimi.* Ankara: Nobel.

Berliner, D. C. (1984). The half-full glass: A review of research on teaching. Philip Hosford (Ed.) *Using what we know about teaching* içinde (s.51-77). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Can, H. ve Tecer, M. (1978). İşletme *yönetimi.* Ankara: Doğan.

Covey, S., Merrill, R. A. ve Merrill, R.R (2015). Önemli *işlere öncelik*. İstanbul: Varlık.

Çelik, A. ve Akatay, A. (2016). Örgütlerde zaman yönetimi. Adnan Çelik, M. Şerif Şimşek, Abdullah Soysal (Ed.) *Zaman yönetimi ve yönetsel zamanda etkinlik* içinde (s.30-87). Konya: Eğitim.

Çelik, V. (2012). *Sınıf yönetimi.* Ankara: Nobel.

Demirel, E. T. ve Ramazanoğlu, F. (2005). Yöneticiler açısından etkin zaman yönetimi tekniklerinin değerlendirilmesi. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 4(1), 30-35.

Dinçer, Ö. ve Fidan Y. (1996). İşletme *yönetimi.* İstanbul: Beta.

Dougles, E. (1987). *Manage your time, manage your work, manage yourself.* New York: Amacom.

Edwards, C. (1997). *Classroom discipline management.* New Jersey: Prentice Hall Inc.

Ekici, G. (2014). Öğretim yönetimi. Emin Karip (Ed.), *Sınıf Y*önetimi (13. Baskı) içinde. (s.72-109). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Eren, E. (2004). Örgütsel *davranış ve yönetim psikolojisi.* İstanbul: Beta.

Erkılıç, T.A. (2006). Zaman yönetimi. Hüseyin Kıran (Ed.), *Etkili sınıf yönetimi* içinde. (s.128-129). Ankara: Anı.

Evertson, C.M., Emmer, E. T., Worsham, M.E. (2003). *Classroom management for elementary teachers.* Boston: Allyn&Bacon.

Flashman, R. (1997). The successful person's guide to time management. FAM-RHF.108. Lexington, KY: University of Kentucky Cooperative Extension. http://www2.ca.uky.edu/agc/ pubs/fcs7/fcs7101/fcs7101.pdf.

Fritz, R. (1999). *Patronunuzu nasıl yönetirsiniz?.*Ankara: Kapital Medya.

Güçlü, N. (2001). Zaman yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 25,* 81-106.

Güneş, F. (2014). *Sınıf yönetimi yaklaşım ve modeller.* Ankara: Pegem.

Gürbüz, M. ve Aydın, A.H. (2012). Zaman kavramı ve yönetimi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 1-20.

Gürel, E. (2004). *Zaman Y*önetimi. http://d.yimg.com/kq/groups/13615701/749244750/name/zaman+yonetimi.doc.

Güvenç, H. (2016). *Sınıfta zaman yönetimi*. http://hulyaguvenc.com/ogretmenler-icin/sinif-zaman-yonetimi.html.

Güzel, Ü. (1999*). İzmir'de kimya sektöründe çalışan büyük işletmelerde zaman yönetimini etkileyen faktörler üzerine bir araştırma.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Jones, K. (2000). *Zamanı kullanma.* İstanbul: Doğan .

Karslı, M. D. (2006). Sınıfta öğrenme zamanının yönetimi. Mehmet Şişman- Selahattin Turan (Ed.), *Teori ve uygulamada sınıf yönetimi* içinde (s.101-115). Ankara: Pegem A.

Koch, R. (1998). *The 80/20 Principle: The secret of achieving more with less.* New York: Bantam Doubleday Dell Publising Group.

Latif, H., Fidan, F. ve Uçkun, P. (2005). Üniversite gençliğinin zaman yönetimi bilinci ve eğilimleri: Sakarya üniversitesi örneği. İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi, 50, 41-51.

Lemlech, J.K. (1988). *Classroom management*. New York: Longman.

Mackenzie, A. (1989*). Zaman tuzağı*. İstanbul: İlgi.

Mackenzie, A. ve Nickerson, P. (2014). *The time trap* (4th edition). McGraw-HiII, New York

Marshall, K. (2008). The big rocks: Priority management for principals. *Principal Leadership*, 8(7), 16-22.

MEB. (2003). *Eğitim ve öğretim çalişmalarinin plânli yürütülmesine ilişkin yönerge.* http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2551_0.html

Örücü, E., Tikici, M. ve Kanbur, A. (2007). Farklı sektörlerde faaliyetlerini sürdüren işletmelerde zaman yönetimi üzerine ampirik bir araştırma: Bursa ili örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 9-31.

Özçelik, G. (2006). *Moda eğitimi veren kurumlarda etkili zaman yönetimini belirlemeye yönelik bir araştırma. (*Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özkan, L. (2008). *Artvin ili ormancılık örgütünde çalışan teknik elemanların zaman yönetimi açısından incelenmesi.*(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi /Fen Bilimleri Enstitüsü, Kars.

Özkılıç, R. (2003). Sınıf içinde zaman kullanımı. Leyla Küçükahmet (Ed.), *Sınıf yönetiminde yeni yaklaşımlar* içinde (s.91-106). Ankara: Nobel.

Partin, R.L. (2005). *Classroom teacher's survival guide: Practical strategies, management techniques and reproducibles for new and experienced teachers*. USA: Jossey-Bass.

Sabuncuoğlu, Z. ve Tüz, M. (2008). Örgütsel *psikoloji*. Bursa: Ezgi.

Sabuncuoğlu, Z, Kaymaz, K., Paşa, M. (2016). *Zaman yönetimi*. Bursa: Alfa Alktüel.

Smythe, J.A.F., Robertson, I. T. (1999). On the relationship between time management and time estimation. *British Journal of Psychology,* 90 (3), 333-347.

Şahin, K. (2014). *Lise* öğretmenlerinin zaman yönetimi hakkındaki görüşleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Şentürk, C. ve Baş, G. (2010). Yapılandırmacı yaklaşımda eğitim ve sınıf yönetimi. *Eğitime Bakış* Eğitim –Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi, 6(16), 66-72.

Taş, S. (2010). İlköğretim okullarında sınıfta zaman kaybettiren etkinlikler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (12), 73-93.

TDK (2016). *Güncel türkçe* sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts& guid=TDK.GTS.56d4396189e4f9.71795489

Tutar, H. (Ed.). (2011). *Zaman yönetimi*. Ankara: Seçkin.

Türkel, A. (1999). *Globalleşen dünyanın süper yöneticilerine*. İstanbul: Türkmen.

Türkel, S. ve Leblebici D. N. (2001). *Etkili zaman yönetimi ve uygulanması.* Ankara: Ankara Genç İşadamları Derneği.

Yeşil, F. (2009). *Hastane yöneticilerinin etkili zaman yönetimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz A. ve Aslan, S. (2002). Örgütsel zaman yönetimi. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 3(1), 25-46.

Yücel, B. K. (2014). *Karabük Üniversitesi* öğrencilerinin zaman yönetimi becerileri ve akademik başarıları arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.

Yüksel, Ö. (1988). İnsan *kaynakları yönetimi.* Ankara: Gazi.

8. Bölüm

SINIFTA İLETİŞİM BECERİLERİ

Arş. Gör. Taner Atmaca
Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
taneratmaca@duzce.edu.tr

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
İletişim
- Örgütlerde İletişim
- Eğitim Örgütlerinde İletişim
- Sınıf İçinde Etkili İletişim Becerileri
- Sınıfta Etkili Konuşabilme ve Sözlü İletişim Becerileri
- Etkili Dinleyebilme Becerisi
- Empati Kurabilme Becerisi
- Sözsüz İletişim Becerileri
- Sınıfta İletişim Engelleri

Özet
Ünite Etkinlik Çalışması
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

İletişimi tanımlayabilme
Sınıf içindeki iletişim türlerini sayabilme
Sınıfta iletişimi engelleyen faktörlerin farkında olma,
Sözlü ve sözsüz iletişimi anlayabilme
Etkili dinleme ve empati gibi kavramlar hakkında farkındalık kazanabilme.

KAYNAKÇA

Acar, N. V. (2008). *İnsan ilişkileri iletişim.* Ankara: Nobel.

Açıkalın, A. ve Turan, S. (2011). *Bir anlam köprüsü inşa etme aracı olarak okullarda etkili iletişim.* Ankara: Pegem.

Akbaşlı, S. (2012). Sınıf içi iletişim ve etkileşim. Ruhi Sarpkaya (Ed.), *Sınıf yönetimi* içinde (s. 117-148), Ankara: Anı.

Akgöz, E. ve Sezgin, M. (2009). *Genel iletişim.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Arslan, E. ve Arslan, B. (2006). Örgütsel iletişim. U. Demiray (Ed.), *Genel İletişim* (s. 143-179) içinde, Ankara: PegemA.

Başar, H. (1998). *Sınıf yönetimi.* Ankara: MEB.

Bursalıoğlu, Z. (2002). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış.* Ankara: Pegem Akademi.

Çelik, V. (2012). *Okul kültürü ve yönetimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Dağ, İ. (2014). Etkili iletişimin eğitim yönetiminde rolü. *Journal of Qafqaz University Philology and pedagogy*, 2(2), 199-214.

Dökmen, Ü. (2008). *İletişim çatışmaları ve empati.* İstanbul: Remzi.

Erden, M. (2000). *Sınıf yönetimi.* İstanbul: Alkım.

Erdoğan, İ. (2000). *Okul yönetimi ve öğretim liderliği.* İstanbul: Sistem.

Filiz, S. B. (2007). İletişim. M. Çağatay Özdemir (Ed.), *Sınıf yönetimi* içinde (s.149-182), Ankara: Ekinoks.

Finger, J. ve Bamford, B. (2010). *Sınıf yönetimi stratejileri* (Çev. Ed. Turgut Karaköse), Ankara: Nobel.

Güçlü, N. (2010). Sınıf içi iletişim ve etkileşim. Leyla Küçükahmet (Ed.), *Sınıf yönetmi* içinde (s. 18-54), Ankara: Pegem Akademi.

Gürüz, D. ve Eğinli, A. (2011). *Kişilerarası iletişim.* Ankara: Nobel.

Gündüz, M. (2016). *Maariften eğitime.* Ankara: Doğubatı.

Hoşgörür, V. (2007). İletişim. Zeki Kaya (Editör), Ankara: Pegem Akademi.

Hoy, W. K. ve Miskel, C. (2012). *Eğitim yönetimi: Teori, araştırma ve uygulama* (Çev.Ed. Selahattin Turan), *Sınıf yönetimi* içinde (s. 151-178), Ankara: Nobel.

Işık, M. ve Biber, L. (2010). İletişim, iletişim süreci ve iletişim çeşitleri, *Genel ve Teknik İletişim* içinde, Metin Işık (Editör), (s. 10-41). Konya: Eğitim Akademi.

İlal, E. (1991). *İletişim, yığınsal iletişim araçları ve toplum: Kavramlar, kurumlar, kuramlar.* İstanbul: Der.

Kocabaş, İ. (2014). Örgütsel iletişim, Selahattin Turan (Ed.), *Eğitim yönetimi: Teori, araştırma ve uygulama* içinde (s. 189-222), Ankara: Pegem Akademi.

Memişoğlu, S. P. (2013). Okulda yönetim süreçleri, Niyazi Can (Ed.), *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi* içinde (s. 128-154), Ankara: Pegem Akademi.

Oskay, Ü. (2007). *İletişimin abc'si.* İstanbul: Der.

Selimhocaoğlu, A. (2004). İletişim ve sınıf içi iletişimin önemi. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı.* Malatya.

Şişman, M. (2011). *Örgütler ve kültürler.* Ankara: Pegem Akademi.

Tomul, E. (2015). Sınıfta öğretmen-öğrenci iletişimi, H. Kıran ve K. Çelik (Ed.), *Etkili sınıf yönetimi* içinde (s. 145-171), Ankara: Anı.

Töremen, F. ve Alpay, E. (2010). *Eğitim örgütlerinde sosyal sermaye ve yönetimi.* İstanbul: İdeal Kültür.

Yıldız, K. (1996). *Bolu ilköğretim okullarında yönetici-öğretmen iletişim.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Yılmaz, H. (2013). *Öğretmenim lütfen bu kitabı okur musun?* Konya: Çizgi.

9. Bölüm

SINIFTA MOTİVASYON SÜRECİNİN YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. İlhan İlter
Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
iilter@bayburt.edu.tr

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
Motivasyon Kavramı
İçsel Motivasyon
Dışsal Motivasyon
Öğrenci Motivasyonu
Öğrenmeye Yönelik Motivasyon
Motivasyon Kuramları
Öğrencileri Güdülemeye Yönelik Modeller
Akademik İhtiyaçlar İçin Motivasyonel Stratejiler
Özet
Ünite Etkinlik Çalışması
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

Motivasyon kavramını farklı açılardan açıklayabilme
Motivasyon ile ilgili temel kavramları tanımlayabilme
Öğrencileri öğrenmeye güdülebilecek içsel ve dışsal uyarıcıları ayırt edebilme
Öğrencileri güdülemede içsel ve dışsal çekicileri kullanabilme
Öğrencileri güdülemede motivasyon yaklaşımlarını etkili bir şekilde uygulayabilme
Güdülemede öğrencilerin akademik ihtiyaçlarına dair belirli stratejileri açıklayabilme
Öğrencileri sınıfta güdülemenin yararlarını kavrayabilme

KAYNAKÇA

Ada, S., Baysal, N. ve Korucu, S. (2005). Sınıf öğretmenlerinin sınıf içi olumsuz davranışlara gösterdikleri tepkilerin karakter eğitimi ve 2005 ilköğretim programı açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi, 3*(10), 7-18.

Akbaba, S.(2006). Eğitimde motivasyon. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi* Dergisi, *13,*343-361.

Aydın, A. (1998). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Başar, H. (1998). Sınıf yönetimi. Ankara: Pegem Özel Eğitim ve Hizmetleri

Başaran, İ. (1992). *Eğitim psikolojisi (12. Baskı)*. Ankara: Kadıoğlu matbaası.

Burden, P.R. (1999). *Classroom management and discipline*. New York: John Wiley and Sons

Ceylan, M. (2003). *Sınıfta motivasyon (İki öğretmenin sınıf içinde motivasyon değişkenlerini dikkate alma davranışlarının betimlenmesi)*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eskişehir.

Chye, H.T. & Waugh, R.F. (2010). A unidimensional Rasch measure of motivation in science and mathematics. (Chapter 4) Russell Waugh (Edit.). *Applications of Rasch Measurement in education***.** Nova Science Publishers, Inc. New York

Çakmak, M. (2011). Öğrenmeye uygun olumlu bir sınıf ortamı oluşturmada öğretmen davranışları (Örnekler ve Önerileri) (ed. Leyla Küçükahmet). *Sınıf yönetimi.* Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.

Çelik, V. (2003). *Sınıf yönetimi*. (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık

Çoban, A. (2012). Sınıf ortamında istenmeyen davranışlara ilişkin öğretmenlerin gösterdikleri tepkiler. *Eğitim ve Bilim, 40,* (180), 89-102.

Dilekmen, M. (2001). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin sınıf içi davranışları. Çağdaş Eğitim, *276*, 31-36.

Dörnyei, Z. (2001).*Teaching and researching motivation*. Harlow: Pearson Education Limited.

Duy, B.(2010). Güdülenme ve bireysel farklılıklar. (ed. Alim Kaya). *Eğitim psikolojisi*. (5 baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Eccles, J. Wigfield, A. (1985). Teacher expectations and student motivation. In J. Dusek, V. Hall & W. Meyer (Eds). *Teacher expectancies*. Hillsdale NJ. Erlbaum.

Erdem, A.R.(2005). Sınıfta güdülenme (Ed.. Hüseyin Kıran). *Etkili sınıf yönetimi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Ergün, M. (2012). Sınıfta Motivasyon (11. baskı). (Ed.Emin Karip). *Sınıf yönetimi* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Feather, N. (ed.) (1982). *Expectations and actions*. Hillsdale NJ: Erlbaum.

Ford, M. (1992). *Motivating humans goals emotions and personal agency belief*. Newbury Pars Ca Sage.

Freeman, Y. & Freeman, D. (2002). *Closing the achievement gap how to limited formal schooling and long term English learners*. Portsmouth NH Heinemann.

Frijda, N. (1986). *The emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed multiple intelligences for the 21 st Century*. New Yok Basic Books

Good, T. & Brophy, J. (1994). *Looking in classrooms* (6 eds.). New York: Harper and Row

Gürkan, T. ve Gökçe, E. (1999). Turkiye'de ve ceşitli ulkelerde ilkoğretim. Ankara: Siyasal Kitapevi.

Jones, V. F. & Jones, L. S. (1998). *Comprehensive Classroom Management: Creating Communities of Support and Solving Problems*. Boston, MA: Pearson Allyn and Bacon.

Kauffman, J. (1997). *Characteristics of emotional and behavioral disorders of children and youth*. (6th ed.) Upper Saddle River NJ: Merrill.

Kuykendall, C. (1992). *From rage to hope strategies for reclaiming Black and Hispanics students*. Bloomington in National Education Services

Moore, K. D. (2005). *Effective instructional strategies from theory to practice*. Sage Publications. Thousand Oaks California

Okutan, M. (2004). *Sınıf yönetiminde örnek olaylar.* Ankara: Pegem A. Yay.

Olafson, K. M. & Ferrraro, F. R. (2001). Effects of emotional state on lexical decision performance. *Brain and Cognition*, *45*, 15-20.

Palardy, M.J.(1996). *Etkili sınıf yönetiminde 12 öğrenim ilkesi*. Ceviren: Seda Toprak. Yaşadıkca Eğitim. *48,* İstanbul

Pekrun, R., Goetz, T., Titz, W., & Perry, R. P. (2002). Positive emotions in education. Meeting goals, visions and challenges/Erica Fydenberg (ed.) (pp.149-173), Oxford University Press.

Pekrun, R., Goetz, T., Titz, W., & Perry, R. P. (2002a). Achievement emotions in students' self-regulated learning and achievement: A program of quantitative and qualitative research. *Educational Psychologist*, *37*, 91-106.

Pintrich, P. R., Smith, D. A. F., Garcia, T., & McKeachie, W.J.(1991). A manuel for the use of the motivated strategies for learning. Michigan: School of Education Building, The University of Michigan (ERIC No:ED338122)

Raffıni, J. (1996). *150 ways to increase ıntrinsic motivation in the classroom*. USA: Massachusetts: Simon and Schuster Company

Reece I., & Walker, S. (1997). *Teaching training and learning*. A Practical Guide Business Education Publisher.

Sarıdoğan, M.E. (2007). Öğrencilerin güdülenmesi (7. Baskı) (Edi. Zeki Kaya). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Schunk, D.H. and Ertmer, P.A., (2000). Self-regulation and Academic Learning: Self-efficacy Enhancing Interventions. In Boekaerts, M., Pintrich, P.R. and Zeidner, M. (Ed.).*Handbook of self-regulation.* San Diego: Academic Press.

Selçuk, Z. ve Nedret, G. (2000). *Sınıf içi rehberlik uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık,

Senemoğlu, N. (2000). Eğitimin psikolojik temelleri. Ed. Veysel Sonmez. *Oğretmenlik mesleğine giriş.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Gazi Kitapevi.Slavin, R. (2003). Educational psychology: Theory and practice (7th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Stipek D. (1988). *Motivating to learn from theory to practise.* Englewood Cliff NJ Prentice Hall

Stipek, D. (2002). *Good instruction is motivation* (Edt. Allan Wigfiedl & Jacquelynne S. Eccles). Development of achievement motivation. (Chapter 12). A volume in the educational phycology series academic Press an Imprint of Elsevier London

Stipek, D. (2002). *Motivation to learn: From theory to practice* (4th edition). (pp. 272 pages). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon

Ulusoy, A. (2002). *Güdülenme gelişim ve öğrenme*. (Ed. Ulusoy A). Ankara: Anı yayıncılık

Vallance, R.(2011). An empirical study of boys' academic motivation. *Journal of Education Research*, *5*(3/4), 265- 286.

Waugh, R.F.(2002). Creating a scale to measure motivation to achieve academically: linking attitudes and behaviours Rasch Measurement. *British Journal of Educational Psychology 72*(1), 65-86.

Weiner, B. (1985). An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review, 92* (4), 548-573

Wigfiedl, A., & Eccles, S. J. (2002). Development of achievement motivation. A Volume in The Educational Phycology Series Academic Press an Imprint of Elsevier James Road London.

Wlodkowski, R. & Ginsberg, M. (1995). A framework for culturally responsive teaching *Educational leadership, 53*, 17-21.

Yiğit, B. (2001). İlköğretim öğrencilerinde görülen istenmeyen davranışlar ve öğretmenlerin önlemek için izlediği yaklaşımlar. *Trakya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *1*(2), 15-25

10. Bölüm

SINIF YÖNETİMİ VE AİLE İLİŞKİSİ

Arş. Gör. Yasemin Kalaycı
Anadolu Üniversitesi
yaseminkalayci@anadolu.edu.tr

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
Türk Aile Yapısı
Okul Aile İletişimi
Öğretmen Aile İletişimi
Ailelerle İlk Toplantı
Veli İle Görüşme
- Veli İle Yapılandırılmış Görüşme
- Üçlü Yapılandırılmış Görüşme
- Telefon ve Sanal Ortamda Görüşme
- Mektuplaşma / Yazışma

Veli Toplantıları
Veli Ziyaretleri
Sosyokültürel Faaliyetler
Özet
Ünite Etkinlik Çalışması
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

Okul aile iş birliğinin sınıf yönetimi ile ilişkisini kavrayabilme
Okul aile iş birliğinin akademik başarı ile ilişkisini kavrayabilme
Veli ilişkisinin öğrenci-veli ve okula sağladığı yararları anlayabilme
Velilerle hangi yollarla iletişim kurulabileceğini kavrayabilme
Öğrenci başarısında velinin ne tür rolleri olabileceğini anlayabilme
Etkili veli toplantıları ve veli ziyaretleri için gerekli olanları kavrayabilme

KAYNAKÇA

Alıcıgüzel, İ. (1995).Çağdaş okulda eğitim ve öğretim. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Apter, T. (2009), "Domestic Intelligence: Teens and Parents in Conflict", Psychology Today, http://www.psychologytoday.com/blog/domestic-intelligence/200901/teens-andparents-in conflict, Erişim Tarihi: 9 Kasım 2016.

Aslan, B. (1984). *Ankara merkez ilçelerinde temel eğitim birinci kademe (ilkokullar) düzeyinde okul-aile ilişkileri.* Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Aslanargun, E. (2007). Okul - aile işbirliği ve öğrenci başarısı üzerine bir tarama çalışma, *Sosyal Bilimler Dergisi, 18*, 119-135.

Aydın, A. (1998).*Sınıf y*önetimi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ayyıldız, T. (2005). *Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Zonguldak.

Başar, H. (2002). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Bilal, G. (1986). Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeyine Etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi,* 11(62), 58.

Bilge F. (2006). *Eğitim psikolojisi* (Ed. Binnur Yeşilyaprak) S.286.Ankara: Pegem yayınları.

Binbaşıoğlu, C. (1995). *Türkiye' de eğitim bilimleri tarihi*. İstanbul: MEB Yay. 2795.

Buck, N. (2011), Peaceful Parenting: Parents & Children in Conflict, Psychology Today, http:// www.psychologytoday.com/blog/peaceful-parenting/201101/parents-childreninconflict, Erişim Tarihi: 9 Kasım 2016.

Burns, C.P., Roe, B.D., Ve Ross, E.P., (1992), *Teaching reading in today's elementary schools*, Boston: Houghton Mifflin Company.

Çelenk, S. (2003), Okul aile işbirliği ile okuduğunu anlama başarısı arasındaki ilişki, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2003(*24), 3-39.

Can, N. (2013). *Kuram ve uygulamada eğitim y*önetimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Cangelosi, J.S. (1988). *Classroom management strategies.* NY: Longman.

Celep, C. (2002). *Sınıf yönetimi ve disiplini.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Charles, C.M. (1989). *Building classroom discipline: from models to practice*. New York: Longmans Inc.

Charles, C., ve Senter, G. (1995). *Elementary classroom management.* NY: Longman.

Çelik. N. (2005). *Okul-aile işbirliğinde yaşanan sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Deacon, R.E., ve Firebaugh, F.M. (1988), *Family resource management: principles and applications,* Allyn and Bacon, Inc., Boston.

Dekovic, M. & Gerris J.R. (1992). Parental reasoning complexity, social class, and child rearing behaviors. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 675-685.

Diaz, S. L. (1989). The Home Environment and Puerto Rıcan Children's Achievement**:** A Researcher's Diary*,* (Bul. Kyn. Satır, (1996). The Natiohal Association for Education Conference, Hulston, April-May.

Erözkan, A. (2014). *Psikolojik danışma ve rehberlikte test dışı teknikler.* Ankara: Mentis Yayıncılık.

Evertson, M.C. ve Emmer T.E. (2012). *Classroom management for elementary teachers. (9.nd ed.)*. Boston: Allyn & Bacon.

Fidan, N., ve Erden, M. (1993). *Eğitime giriş,* Ankara: Alkım Yayınevi.

Geçtan, E.(1986). İnsan o*lmak*. İstanbul: Adam Yayınları.

Goldsmith, E.B. (2000), *Resource management for* **ındividuals** *and families*, Wadsworth Thomson Learning, US.

Gordon, T. (1976) (P.E.T in Ation) Çeviri: Hale Vardar, *Etkili anne baba eğitimi.* İstanbul: Profil Yayınları.

Küçükahmet, L. (2000). *Sınıf y*önetimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karip, E. (2003). *Sınıf y*önetimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kaya. M. (1997). Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9*(9), 193-204.

Koenig, L. (2000). *Smart discipline fort he classroom. Respect and Cooperation restored*. Thousand Oaks,CA: Corwin Pres(3rd ed.).

Kuzgun, Y. (1972). *Ana-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Enstitüsü, Ankara.

Lemlech, J.K. (1991). *Classroom management: methods and techniques for elementary and secondary teachers.* Prospect Heights, IL:Waveland Pres. (2nd ed.)

Levin, J., ve Nolan, J.F. (2000). *Principles of classroom management: A Professional decision-making model*. Boston: Allyn ve Bacon. (3rd ed.).

Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2002/27). Genelge.

M.E.B. *Okul-Aile Birliği Yönetmeliği*, 31.05.2005 Tarih ve 25831 Sayılı Resmi Gazete.

Mızrakçı, Ş. (1994). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörler: demografik özellikleri, kendi yetiştiriliş tarzları, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuğun mizacına ilişkin algıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Suryawikarta, B. (1993). The İmpact Of Classroom Climate On Students Attitudes And Behavior Toward Matters Related To Population. (Dissertation Abstract International). 53(7). 2231.

Sünbül, A.M. (2005). Öğretmenin dünyası. Ankara: Mikro Yayıncılık.

Süzen, O. N. (2008). *Öğrenci ev ziyaretleri*. İstanbul: Gül Yurt Yayınları.

Şahin, F. T., ve Ünver, N. (2005). Okul öncesi eğitim programlarına aile katılımı. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 13*(1), 23-30.

Şişman, M. Ve Turan, S. (2011). *Sınıf yönetimi.* Ankara: Pegem Akademi yayıncılık.

Taymaz, H.(2011). İlköğretim ve ortaöğretim okul müdürleri için *okul y*önetimi. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Toprakçı, E.(2002). *Sınıf örgütünün y*önetimi. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Yavuzer, H. (1995). *Ana-baba ve çocuk.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak, B. (2006). *21.yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri.* Ankara: Nobel yayınları

Yörükoğlu, A. (1986). *Gençlik çağı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Walberg, H. J. (2004). International perspectives on families, schools, and communities: Educational implications for family–school–community partnerships. *Educational Research, 41*, 3–9.

11. Bölüm

SINIFTA İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Zuhal ÇELİKTÜRK SEZGİN
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
zuhalcelikturk@gmail.com

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
İstenmeyen Davranışlar
İstenmeyen Davranışların Yönetimi
- Yüzeysel Davranışları Yönetme Teknikleri
- Sözel Olmayan Yönetme Teknikleri
- Sözel Yönetme Teknikleri
- Görüşme Teknikleri
- Sert Yönetme Teknikleri

Özet
Ünite Etkinlik Çalışması
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

Sınıfta istenmeyen davranışları tanımlayabilme
İstenmeyen davranışın yönetiminde kullanılabilecek teknikleri kavrayabilme
Yüzeysel davranışları yönetme tekniğini açıklayabilme
Sözel olmayan yönetme tekniğini ve kavramlarını tanımlayabilme
Sözel yönetme tekniğini ve kavramlarını açıklayabilme
Görüşme tekniğini ve kavramlarını açıklayabilme
Sert yönetme tekniğini ve kavramlarını tanımlayabilme

KAYNAKÇA

Aydın, A. (2010). *Sınıf y*önetimi. (12. bs). Ankara: Pegem.

Balay, R. (2015). *2000'li y*ıllarda *s*ınıf *y*önetimi. (6. bs). Ankara: Pegem.

Bandura, A. (1969). *Principles of behaviour modification.* New York: Holt, Rinehart & Winston.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory.* NJ: Prentice Hall.

Bandura, A. (1986). *Social foundationas of though and Action: A Social cognitive theory.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Barker, L. L. (1982). *Communication in the classroom: Original esseys.* Prentice Hall.

Başar, H. (2010). *Sınıf y*önetimi. (16. bs). Ankara: Anı.

Belker, L. B. (1996). *Yöneticiliğe ilk adım*. Çev: Ş. Şenbabaoğlu (Çev.). İstanbul: Inkilap.

Bull, S. L. & Solity, J. E. (1996). *Classroom management: Principles to practice*. London and New York: Routledge.

Burden, P. R. (2010). *Classroom management: Creating a successful k-12 learning community*. (4th ed.). USA: Wiley Global Education.

Charles, C. M. (2014). *Building classroom discipline.* (11th ed.). Boston: Pearson.

Demirel, Ö. (2006). Öğretimde *planlama ve değerlendirme: Öğretme sanatı.* (Geliştirilmiş 10. bs.). Ankara: Pegem.

Ergün, M. ve Özdaş, A. (1999). Okul gözlemi ve uygulama çalışmalarının öğretmen adayları üzerindeki etkisi. *AKÜ, Sosyal Bilimler Dergisi,3*, 115-119.

Hue, M. T., & Li, W. S. (2008). *Classroom management: Creating a positive learning environment*. Hong Kong University Press.

Kohn, A. (1993). *Punished by rewards: The trouble with gold stars, incentive plans, a's, praise and other bribes*. Boston: Houghton Mifflin.

Levin, J. & Nolan, J. F. (2004). *Principles of classroom management: A professional decision making model*. (4th ed.). Boston and Hong Kong: Pearson/Allyn and Bacon.

Özden, Y. (2008). Sınıf içinde öğrenme öğretme ortamının düzenlenmesi. Emin Karip (Ed.). *Sınıf Yönetimi* (s.149-191). Ankara: Pegem.

Öztürk, B. (2008). Sınıfta istenmeyen davranışların önlenmesi ve yönetimi. Emin Karip (Ed.). *Sınıf Yönetimi* (s.149-191). Ankara: Pegem.

Redl, F. & Wineman, D. (1952). *Controls from within: Techniques for the treatment of the aggressive child*. New York: Free.

Schunk, D. H. (2011). Öğrenme teorileri. (M. Sahin, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.

Smith, C. J. & Laslett, R. (1996). *Effective classroom management: A teacher guide*. (2th Edition). London and New York: Routledge.

Tertemiz, N. (2000). Sınıf yönetimi ve disiplin. Leyla Küçükahmet (Ed.) *Sınıf Yönetimi* (s.49-70). Ankara: Nobel.

Wragg, E. C. & Dooley, P. A. (1996). Class management during teaching practice. E. C. Wragg (Ed.). *Classroom teaching skills* (s.21-46). London: Routledge.

12. Bölüm

OKULLARDA ŞİDDETİN ÖNLENMESİ

Yrd. Doç. Dr. Gökhan Uyanık
Kastamonu Üniversitesi
gokhanuyanik@gazi.edu.tr

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
Şiddet Nedir?
    Şiddet Türleri
Okullarda Şiddet
    Okullarda Şiddetin Önlenmesi
Özet
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

Şiddeti tanımlayabilme
Şiddet türlerini kavrayabilme
Okullarda şiddeti tanımlayabilme
Okullarda şiddeti önleme yaklaşımlarını kavrayabilme
Okullarda şiddetin önlenebilmesi için yapılması gerekenleri tanımlayabilme
Okullarda şiddetin önlenmesine yönelik stratejileri kavrayabilme

KAYNAKÇA

Altındağ, RAM. (2011). *Güvenli eğitim ortamlarının sağlanması: Okullarda şiddetin önlenmesi*. Altındağ Araştırma Raporu, Altındağ Rehberlik ve Araştırma Merkezi.

Argun, Y. (2007). Çocuk ve ergenlerde saldırgan davranışlar. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi, 96.*

Brown, J. A., & Brown, R. C. (1996). Using technology to reduce public school violence. *International Journal of Instructional Media, 23*(2), 131-135.

Çubukçu, Z. & Dönmez, A. (2012). İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkma yöntemleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 18*(1), 37-64.

DSÖ (2002). *World report on violence and health*. WHO: Geneva, Switzerland.

Durmuş, E. & Gürgan, U. (2005). Lise öğrencilerinin şiddet ve saldırganlık eğilimleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3*(3), 253-269.

Fraser, M. W., Richman, J. M., & Galinsky, M. J. (1999). Risk, protection and resilience: Toward a conceptual fraemwork for social work practice. *Social Work Research, 23*, 129-208.

Furlong, M. J., & Morrison, G. (2000). The school in school violence: Definitions and facts. *Journal of Emotional & Behavioral Disorders, 8*, 71-82.

Gittins, C. (2005). *Children and violence. Europe and violence in schools - how to make a difference a handbook.* Action Programme Children and Violence. Council of Europe.

Goldstein, A. (1994). School violence (I): Aggression of toward persons and property in America's schools. *The School Psychologist, (Division of School Psychology), 48*(1), 6-24.

Haskan, Ö. & Yıldırım, İ. (2012). Şiddet eğilimi ölçeğinin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim, 37*(163), 165-177.

Hökelekli, H. (2007). Çocuk ve gençlerde şiddet olgusu ve önlenmesine yönelik öneriler. *Değerler Eğitimi Dergisi, 5*(14), 61-78.

Kandakai, T. L., & King, K. A. (2002). Preservice teachers' perceived confidence in teaching school violence prevention. *American Journal of Health Behavior, 26*(5), 342-353.

Kepenekçi, Y. K. & Özcan, A. Y. (2000). Okullarda suçun önlenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 33*(1), 153-163.

Kızmaz, Z. 2006). Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşım. *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 30*(1), 47-70.

Klonsky, M. (2002). How smaller schools prevent school and violence. *Educational Leadership, 59*(5), 65-70.

Koç, M. (2006). Şiddetin ortaya çıkardığı psikolojik *travmayla baş etmede sporun işlevselliği.* 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu, 28-31 Mart, İstanbul.

Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.

MEB. (2006). *Eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesi ve azaltılması strateji ve eylem planı (2006-2011),* Ankara.

Miller, G. E. (1994). School violence miniseries impressions and implications. *School Psychology Review, 23*(2), 257-261.

Moeller, T. G. (2001). *Youth aggression and violence: A psychological approach*. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Morrison, G. M., Furlong, M. J., & Morrison, R. L. (1994). School violence to school safety: Reframing the issue for school psychologists. *School Psychology Review, 23*(2), 236-256.

Ögel, K., Tarı, I. & Eke, C. Y. (2006). *Okullarda suç ve şiddeti önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları, No:17.

Öğülmüş, S. (2001). *Bir kişilik özelliği olarak yılmazlık*. I. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: Nedenler ve Önlemler, 29-30 Mart-Ankara.

Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2*(2), 531-562.

Smith D. L., & Smith B. J. (2006). Perceptions of violence: The views of teachers who left urban schools. *The High School Journal, 89*(3), 33-42.

TBMM Araştırma Komisyonu Raporu (2007). *Türkiye Büyük Millet Meclisi çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu.* Ankara: Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Terzi, Ş. (2007). Okullarda yaşanan şiddeti önleyici bir yaklaşım: Kendini toparlama gücü. *Aile ve Toplum, 3*(12), 73-82.

Teyfur, M. (2014). Basında yer alan okullarda şiddet ile ilgili olayların değerlendirilmesi. İlköğretim Online, 13(4), 1311-1330.

Yavuzer, Y. (2011). Okullarda saldırganlık/şiddet: Okul ve öğretmenle ilgili risk faktörleri ve önleme stratejileri. *Milli Eğitim, 192*, 43-61.

Yavuzer, Y., Gündoğdu, R. & Dikici, A. (2009). Teachers' perceptions about school violence in one Turkish city. *Journal of School Violence, 8*(1), 29-41.

13. Bölüm

ÖĞRETMEN LİDERLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Turgay Öntaş
Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi
turgayontas@gmail.com

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Öğretmen Liderliği
Liderlik ve Eğitim Örgütleri
- Liderlik Kavramı
- Liderlik Yaklaşımları

Liderliğin Eğitim Örgütlerine Yansıması: Öğretim Liderliği
Öğretmen Liderliği
- Sınıf Yönetiminde Öğretmen Liderliği
- Öğretmen Liderliğinin Engelleri

Özet
Ünite Etkinlik Çalışması
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAZANIMLAR

Liderliği tanımlayabilme
Liderlik-yönetim ilişkisini gösterebilme
Liderliğin eğitim örgütlerine nasıl yansıdığını tartışabilme
Sınıf yönetiminde öğretmen liderliği davranışlarını örneklendirebilme

KAYNAKÇA

Aksoy, E. (2006). İlköğretim *okulu müdürlerinin* öğretimsel *liderlik rolleri (Aydın ili* örneği*).* (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı. (Tez No: 187286).

Aksoyalp, Y. (2010). 21. yüzyılda okul yöneticisinin niteliği: öğretim liderliği. The *Journal of SAU Education Faculty, 20*, 140-150.

Aydın, İ. (2005). Öğretimsel *denetim: Durum saptama, değerlendirme ve geliştirme.* Ankara: Pegem Akademi.

Aykanat, Z. ve Yıldırım, A. (2012). Etik liderlik ve örgütsel adalet ilişkisi: teorik ve uygulamalı bir araştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *22*(2). 260-274.

Bakioğlu, A. (1998). Lider öğretmen. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 10,* 1119-1128.

Beycioğlu, K. (2009). *İlköğretim okullarında öğretmenlerin sergiledikleri liderlik rollerine ilişkin bir değerlendirme (Hatay ili örneği)* (Doktora tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı. (Tez No: 240522).

Bostancı, A. B. (2012). Paylaşılan liderlik algısı ölçeği'nin Türkçe uyarlaması. *International Journal of Human Sciences, 9*(2), 1619-1632.

Brophy, J. (2006). History of research on classroom management. In C. M. Evertson ve C. S. Weinstein (Eds.), *Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues (*pp.17-43. New Jersey, USA: Lawrence Erlbaum Associates.

Buluç, B. (2009). Sınıf öğretmenlerinin algılarına göre okul müdürlerinin liderlik stilleri ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 15* (57). 5-34.

Can, N.(2006). *Öğretmen* liderliği ve engelleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2*,137-161.

Can, N.(2007). *Öğretmen liderliği becerileri ve bu becerilerin gerçekleştirilme düzeyi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 22*(1). 263-288.

Cemaloğlu, N. (2007). Okul yöneticilerinin liderlik stillerinin örgüt sağlığı üzerindeki etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11*(2), 165-194.

Cengiz, F. (2015). *Okul müdürlerinin öğretim liderliği davranışlarının öğretmenlerin iş doyumuna etkisi.* (Yüksek lisans tezi) YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı. (Tez No: 397521).

Çalık, T. (2009). Sınıf yönetimi ile ilgili temel kavramlar. İçinde L. Küçükahmet (Ed.). *Sınıf yönetimi (pp.1-16*). Ankara: Türkiye: Pegem Akademi.

Crowther, F., Kaagan, S.S., Ferguson, M. ve Hann, L. (2007). Teachers as leaders: Emergence of a new paradigm In R. H. Ackerman ve S. V. Mackenzie (Eds.), *Uncovering teacher leadership (pp. 51-63).* California, USA: Corwin Press.

Crowther, F.,Ferguson, M., ve Hann, L. (2009). *Developing teacher leaders*. California, USA: Corwin Press.

Çelik, V. (1998). Eğitimde dönüşümcü liderlik. *Eğitim Yönetimi. 4*(16),

Dağ, İ.ve Göktürk, T. (2014). Sınıf yönetiminde liderlik ve liderliğin sınıf yönetimine katkıları. *International Journal of Social Science, 27,* 171-184*.* doi.org/10.9761/JASSS2429

Demiral, E. (2007). İlköğretim okulu müdürlerinin öğretimsel *liderlik davranışları. (Yüksek lisans tezi).* YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı. (Tez No: 249180).

Drucker, P. F. (1996). *Gelecek için yönetim.* (F. ***Üçcan Çev***.). İstanbul: Türkiye. Türkiye ***İş*** Bankası Yayınları.

Evertson, C. M. ve Emmer, E. T. (2013). ***İlkokul öğretmenleri*** *için sınıf yönetimi*. (A. Aypay ***Çev.Ed***.). Ankara: Türkiye: Nobel Yayıncılık.

Finger, J. ve Bamford, B. (2010). *Sınıf yönetimi stratejileri* ***öğretmen*** *kılavuzu.* (T. Karaköse ***Çev.Ed***.). Ankara: Türkiye: Nobel Yayıncılık.

Fullan, M. (1994). Teacher leadership: A failure to conceptualize. In D.R. Walling (Ed.), *Teachers as leaders: Perspectives on the professional development of teachers (pp. 241-253).* Bloomington, IN: Phi Delta Educational Foundation.

Glasser, W. (2000). *Kaliteli eğitimde* ***öğretmen****. (U. Kaplan,* ***Çev****.).****İstanbul,*** Türkiye: Beyaz Yayınları.

Harris, A. ve Muijs, D. (2006). Teacher led school improvement: Teacher leadership in the UK, *Teaching and Teacher Education*, *22*(8), 961-972.

Hoy, W. K. ve Miskel, C. G. (2012). *Eğitim yönetimi: Teori, araştırma ve uygulama*. (S. Turan, ***Çev***.). Ankara: Türkiye: Pegem Akademi.

Karatay, Ş. (2011). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretim liderliği davranışları. (Yüksek lisans tezi) YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı. (Tez No: 280702).

Katyal, K. R. ve Evers, C. W. (2014). *Teacher leadership: New conceptions for autonomous student learning in the age of the internet.* New York: USA: Routledge.

Katzenmeyer, M. ve Moller, G. (2013). *Uyuyan devi uyandırmak: Öğretmen liderler yetiştirmek.* (S. ***Özdemir Çev.Ed***.). Ankara: Türkiye: Nobel Yayıncılık.

Lashway, L. ve Mazzarella, J.ve Grundy, T. (2006).Portrait of a leader. In S. C. Smith ve P. K. Piele (Eds.), *School leadership (pp. 52-75*). California, USA: Corwin Press.

Lieberman, A. ve Miller, L. (2007). What research says about teacher leadership. In R. H. Ackerman ve S. V. Mackenzie (Eds.), *Uncovering teacher leadership (pp. 37-50).* California, USA: Corwin Press.

Marzano, R. (2003). *Classroom management that works.* Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

MEB (2002). *Okulda performans yönetimi taslak model*. Ankara: MEB EARGED Yayınları.

MEB, (2015). *Millî Eğitim Bakanlığı* öğretmen atama ve yer değiştirme yönetmeliği. Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 17.4.2015, Sayı:29329 http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ogratama_1/ogratama_1.html (Erişim tarihi 15.12.2015)

Merideth, E. M. (2007). *Leadership strategies for teachers.* California, USA: Corwin Press.

Özçetin, S. (2013). Öğretmen liderliğinin okulun liderlik kapasitesinin gelişimine *etkisi:bir durum çalışması*. (Yüksek lisans tezi) YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı. (Tez No: 333882).

Özdemir, S. ve Sezgin, F. (2000). Etkili okullar ve ***öğretimsel*** liderlik. *Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *3*, 266- 282.

Özden, Y. (2013). *Eğitimde yeni değerler*. Ankara, Türkiye: Pegem Akademi.

Recepoğlu, E., ve ***Özdemir***, S. (2013). Okul müdürlerinin öğretim liderliği davranışları ile Okulun örgütsel sağlığı arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *19*(4), 629-664.

Robbins, S. P. ve Judge, T. A. (2013). ***Örgütsel*** *davranış.* ***(İ.*** Erdem ***Çev***.). Ankara: Türkiye: Nobel Yayıncılık.

Şişman, M. (1997). Okul müdürlerinin öğretim liderliği davranışları. *IV. Eğitim Bilimleri Kongresinde Sunulan Sözlü Bildiri.* Anadolu Üniversitesi, Eskişehir

Turan, S. ve Bektaş, F. (2014). Liderlik. *İçinde* S. Turan (Ed.), *Eğitim yönetimi: Teori, Araştırma ve uygulama (pp. 293-336).* Ankara, Türkiye: Pegem Akademi.

Uğurluoğlu, Ö. (2010). Kendi kendine liderlik stratejileri üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 34*(1). 175-191.

Yakup, Y., Doğan, S., ve Uğurlu, C.T. (2013). **Öğretmenlerin öğretmen liderliği davranışlarına ilişkin görüşleri**. *Cumhuriyet International Journal of Education*, *2*(2). 93-105.

Yörük, S. ve Sağban, Ş. (2012). Okul müdürlerinin kültürel liderlik rollerinin öğretmenlerin örgütsel bağlilik düzeyine etkisi. *Turkish Studies, 7*(3). 2795-2813.

14. Bölüm

SINIF YÖNETİMİNDE ÖRNEK OLAYLAR: TEORİDEN PRATİĞE

Okutman Nuran Başoğlu
Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi
nuranbasoglu@hotmail.com

ÜNİTENİN ÖRÜNTÜSÜ

Giriş
Sınıf Yönetimine Giriş ve Temel Kavramlar ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Öğrenci Davranışlarını Etkileyen Temel Faktörler ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Sınıf Yönetimi Yaklaşımları ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Sınıfta Öğrenme ve Öğretme Sürecinin Yönetimi ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Sınıf Kurallarının Belirlenmesi ve Yönetimi ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Sınıf Organizasyonu ve Materyal Düzenleme ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Sınıfta Zaman Yönetimi ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Sınıfta İletişim Becerileri ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Sınıfta Motivasyon Sürecinin Yönetimi ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Sınıf Yönetimi ve Aile ilişkisi ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Sınıfta İstenmeyen Davranışların Yönetimi ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Eğitimde Şiddetin Önlenmesi ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Öğretmen Liderliği ile İlgili Örnek Olaylar ve Öneriler
Kaynakça

KAZANIMLAR

Sınıf Yönetimi, Öğrenci Davranışlarını Etkileyen Temel Faktörler, Öğrenme ve Öğretme Sürecinin Yönetimi, Sınıf Kurallarının Belirlenmesi ve Yönetimi, Sınıf Organizasyonu ve Materyal Düzenleme, Zaman Yönetimi, İletişim Becerileri, Motivasyon Sürecinin Yönetimi, Sınıf Yönetimi ve Aile ilişkisi, Sınıfta İstenmeyen Davranışların Yönetimi, Eğitimde Şiddetin Önlenmesi, Öğretmen Liderliği gibi konu başlıkları ile ilgili olaylar karşısında çözüm üretebilme

Örnek olaylardan hareketle sınıf yönetimi uygulamalarında karşılaşılabilecek sorunları ve yapılması gerekenleri kavrayabilme

Doğru ve yanlış örneklerden hareketle teorik bilgiyi pratik hâle getirebilme.

KAYNAKÇA

Alkaş, B. (2010). İlköğretim öğrencileri arasındaki i*stenmeyen davranışların incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Haskan Avcı, Ö., Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 157-168.

Aydın, A. (1998). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Anı.

Aytekin, H. (2006). Çağdaş sınıf yönetimi yaklaşımında ideal öğretmen modeli. Leyla Küçükahmet (Ed.), *Sınıf Yönetimi* (8. Baskı) içinde (s.93-103). Ankara: Nobel.

Arslan, H. (2004). Sınıf Kurallarının Belirlenmesi ve Uygulanması. Mehmet Şişman-Selahattin Turan (Ed.), *Sınıf y*önetimi içinde (s.25-41). Ankara: Öğreti-Pegem A.

Ataman, A. (2006). Sınıf içinde karşılaşılan davranış problemleri ve bunlara karşı geliştirilen önlemler. Leyla Küçükahmet (Ed.), *Sınıf Yönetimi* (8. Baskı) içinde (s.289-310). Ankara: Nobel.

Atıcı, R. (2014). Sınıf içerisinde öğrenci davranışlarına etki eden etmenler. *The Journal of Academic Social Science Studies, 28*, 413-427.

Başar, H. (2001). *Sınıf y*önetimi (5.Baskı). Ankara: Pegem A.

Başar, M., Doğan, Z. G. (2015). Göreve yeni başlayan öğretmenlerin yaşadığı sosyal kültürel ve mesleki sorunlar. *Route Educational and Social Science Journal, 2*(4), 375-398.

Boyacı, A., Kavrayıcı, C. (2013). Sınıf kurallarını ve prosedürlerini belirleme. Ahmet Aypay (Çev.Ed.), İlkokul Öğretmenleri için Sınıf Yönetimi içinde (s.29-49). Ankara: Nobel.

Can, N. (2004). Sınıfta bir lider olarak öğretmen. Mehmet Şişman-Selahattin Turan (Ed.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s.128-139). Ankara: Öğreti-Pegem A.

Cemaloğlu, N. (2006). Eğitim ortamında öğretim araçları. Leyla Küçükahmet (Ed.), *Sınıf Yönetimi* (8. Baskı) içinde (s.265-287). Ankara: Nobel.

Çelik, V. (2012). *Sınıf y*önetimi (6. Baskı). Ankara: Nobel.

Çifçili, V. (2009). Sınıf içi disiplinde otorite. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, *11*(1), 91-103.

Demirbolat, A. (2006). Sınıf ortamı ve grup etkileşimi. Leyla Küçükahmet (Ed.), *Sınıf Yönetimi* (8. Baskı) içinde (s.41-65). Ankara: Nobel.

Denizel Güven, E., Cevher, F. N. (2005). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*(2), 1-22.

Dönmez, B. (2004). Sosyal bir sistem olarak sınıf ve sınıfın iklimi. Mehmet Şişman-Selahattin Turan (Ed.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s.44-62). Ankara: Öğreti-Pegem A.

Duman, T. (2006). Yeni bir döneme başlangıç. Leyla Küçükahmet (Ed.), *Sınıf Yönetimi* (8. Baskı) içinde (s.219-241). Ankara: Nobel.

Gümüş, S. (2013). Sınıfınızı ve materyalleri düzenleme. Ahmet Aypay (Çev.Ed.), İlkokul Öğretmenleri için Sınıf Yönetimi içinde (s.11-28). Ankara: Nobel.

Güner, N. (2010). *Kaynaştırma uygulamaları yapılan sınıflarda çalışan öğretmenlerin sınıf yönetimi bilgi düzeyleri ile önleyici sınıf yönetimi eğitim programı'nın öğretmenlerin sınıf yönetimlerine etkisinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gür, B.S., Çelik, Z. (2009). *Türkiye'de millî eğitim sistemi-yapısal sorunlar ve öneriler* (Seta Rapor No:1). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Gür,T., Dilci, T., Arseven, A. (2009). Geleneksel yaklaşımdan yapılandırmacı yaklaşıma geçişte öğretmen adaylarının görüş ve değerlendirmeleri; Bir söylem analizi. *Karadeniz*, 5 (18), 123-135.

Gürsoy, M. (2009). Öğrencilerde şiddet eğilimi ve şiddete yönelik öğretmen algları. *KKTC Milli Eğitim Dergisi,* 3, 13-30.

Karadağ, E., Çalışkan, N. (2008). İlköğretimde *drama* (2. Baskı). Ankara: Anı.

Karslı, M. D. (2004). Sınıfta öğrenme zamanının yönetimi. Mehmet Şişman-Selahattin Turan (Ed.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s.141-154). Ankara: Öğreti-Pegem A.

Kavak, N., Köseoğlu, F. (2007). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına dayalı rol oynama öğretim yönteminin avantaj ve dezavantajları. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *27*(2), 309-325.

Keskin, R. (2009). *Sınıf* öğretmenlerinin sınıf yönetimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarıyla baş etmede kullandıkları yöntemlere ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kısaç, İ. (2002). Öğretmen-öğrenci iletişimi. Emin Karip (Ed.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s.103-118). Ankara: Pegem A.

Kuran, K. (2004). Sınıfta öğrenme-öğretme sürecinin yönetimi. Mehmet Şişman-Selahattin Turan (Ed.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s.63-83). Ankara: Öğreti-Pegem A.

MEB EARGE (2008). Öğrencilerin şiddet algısı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. http://www.meb.gov.tr/earged/earged/siddet_algisi.pdf

Memduhoğlu, H. B., Melekoğlu, M. A. (2013). Özel grupları yönetme. Ahmet Aypay (Çev.Ed.), İlkokul Öğretmenleri için Sınıf Yönetimi içinde (s.211-243). Ankara: Nobel.

Nelsen, J., Lott, L., Glenn, S. (2003). *Sınıfta pozitif disiplin*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Öncü, H. (2006). Motivasyon (Güdüleme). Leyla Küçükahmet (Ed.), *Sınıf Yönetimi* (8. Baskı) içinde (s.167-188). Ankara: Nobel.

Özabacı, N. (2004). Sınıfta sorunlu ve özel öğrencilerin yönetimi. Mehmet Şişman-Selahattin Turan (Ed.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s.181-196). Ankara: Öğreti-Pegem A.

Özcan, M. (2012). Sınıf başkanları gözüyle öğretmenlerin sınıf yönetimi becerilerinin değerlendirilmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 73-90.

Özdemir, M., Sönmez, S. (1997). *Sınıf* öğretmeni adaylarına öğretmenlik el kitabı. Ankara: Pegem.

Özdemir, S. (2012). Kaynaştırma eğitiminde sosyal uyumun desteklenmesi. Ayşegül Ataman (Ed.), *Temel eğitim öğretmenleri için kaynaştırma uygulamaları ve özel eğitim* içinde (s. 103-127). Ankara: Vize Yayıncılık.

Özden, Y. (2002). Sınıf içinde öğrenme öğretme ortamının düzenlenmesi. Emin Karip (Ed.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s.37-71). Ankara: Pegem A.

Özer, G. (2009). Öğretmen *adaylarının sınıf içinde gözlemledikleri istenmeyen öğrenci davranışları ve bu davranışlarla baş etmede kullanılabilecek stratejilere ilişkin görüşler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Öztürk, B. (2002). Sınıfta istenmeyen davranışların önlenmesi ve giderilmesi. Emin Karip (Ed.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s.137-183). Ankara: Pegem A.

Özyürek, M. (2001). *Sınıf y*önetimi. Ankara: Karatepe Yayınları.

Özyürek, M. (2011). *Problem davranışları değiştirme* (6. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

Sarı, M. H., Altun, Y. (2015). Göreve yeni başlayan sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30* (1), 213-226.

Sarıtaş, M. (2004). Öğretmen-veli görüşmelerinin yönetimi. Mehmet Şişman-Selahattin Turan (Ed.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s.197-222). Ankara: Öğreti-Pegem A.

Sever, M., Aypay, A. (2013). İş birliğine dayalı öğrenme gruplarının yönetimi. Ahmet Aypay (Çev.Ed.), İlkokul Öğretmenleri için Sınıf Yönetimi içinde (s.126-145). Ankara: Nobel.

Sönmez, V. (2007). *Program geliştirmede öğretmen elkitabı* (13. Baskı). Ankara: Anı.

Sucuoğlu, B., Ünsal, P., Özokçu, O. (2004). Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin önleyici sınıf yönetimi becerilerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *5* (2) 51-64.

Tertemiz, N. (2006). Sınıf yönetimi ve disiplin. Leyla Küçükahmet (Ed.), *Sınıf Yönetimi* (8. Baskı) içinde (s.67-90). Ankara: Nobel.

Terzi, A. (2002). Sınıf yönetimi açısından etkili öğretmen davranışları. *Milli Eğitim Dergisi*, 155- 156.

Toker Gökçe, A. (2013). Sınıf öğretmenlerinin adaylık dönemlerinde yaşadıkları mesleki sorunlar. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, *21*, 137-156.

Vatansever Bayraktar, H. (2015). Sınıf yönetiminde öğrenci motivasyonu ve motivasyonu etkileyen etmenler. *Turkısh Studies, 10* (3), 1079-1100.

Yaman, E., Vurucuoğlu, B. (2013). Öğretimde iletişim becerileri. Ahmet Aypay (Çev.Ed.), İlkokul Öğretmenleri için Sınıf Yönetimi içinde (s.163-184). Ankara: Nobel.

Yiğit, B. (2004). Sınıfta disiplin ve öğrenci davranışlarının yönetimi. Mehmet Şişman-Selahattin Turan (Ed.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s.155-179). Ankara: Öğreti-Pegem A.

Yücel, C., Gülveren, H. (2004). Sınıf yönetiminde öğrencilerin motivasyonu. Mehmet Şişman-Selahattin Turan (Ed.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s.105-125). Ankara: Öğreti-Pegem A.

Yüksel, S. (2006). Sınıf ortamında etkili öğretmen davranışları. Leyla Küçükahmet (Ed.), *Sınıf Yönetimi* (8. Baskı) içinde (s.311-329). Ankara: Nobel.

SİYASET PSİKOLOJİSİ

2. CİLT

Editör: Doç. Dr. Özlem DİRİLEN GÜMÜŞ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1650
Psikoloji-PDR No.: 075
ISBN: 978-605-320-557-9
© 1. Basım, Kasım 2016

SİYASET PSİKOLOJİSİ -2. CİLT
Editör: Doç. Dr. Özlem DİRİLEN GÜMÜŞ

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Editör: DİRİLEN GÜMÜŞ, Özlem.
Siyaset Psikolojisi-2.Cilt/ *Özlem DİRİLEN GÜMÜŞ*
1. Basım VI+398 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-557-9
1. Siyaset Psikolojisi 2. Politik Psikoloji 3. Siyaset Bilimi 4. Psikoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ SUÇTUR DUR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Siyaset Psikolojisi kitabımızın birinci cildinin yayınlanmasından sonraki bir yılı aşkın süredir yoğun çalışmalarımızın sonucu olarak ikinci cildi de sizlerle buluşturmaktan büyük sevinç ve gurur duyuyoruz. Alanın en temel konularını mümkün olduğunca ayrıntılı bir biçimde iki cilde yayarak yine alanın en önde gelen uzmanlarıyla birlikte incelemeye çalıştık. İlk ciltte yer alan ideoloji, siyaset psikolojisinde araştırma yöntemleri, büyük grup kimliği, etnik kimlik, siyasi liderlik, politik sistem algısı, kolektif eylem, vatandaşlık, politik güven ve politik iletişim konularına ek olarak göç, milliyetçilik, sosyal toplumsallaşma, terörizm, toplumsal cinsiyet, çatışma yönetimi, barış, biyolojik yaklaşımlar, temsil ve dil, grup, kişilik ve kültür konuları bu ciltte yerini aldı. Birinci cildin konularıyla beraber değerlendirildiğinde siyaset psikolojisi alanyazında çalışılan konuların neredeyse tamamı bu iki ciltte mercek altına alındı.

Çoğunlukla ders kitabı ya da yardımcı kaynak kitap olarak kullanılacağını düşündüğümüz bu iki cildin, özellikle lisans ve yüksek lisans eğitiminde siyaset bilimi, psikoloji, sosyoloji ve uluslararası ilişkiler bölümlerinde önemli bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

Alanın tanınırlığı arttıkça daha fazla ilgi göreceğine inandığımız kitabımızın ileriki basımlarında okuyucularımızdan gelen yapıcı geri dönüşlerle de birlikte zaman içerisinde daha gelişerek yaygın bir etki bırakacağını düşünüyoruz.

Üçüncü bir cilt olarak değil fakat bu iki cildin daha çok üst düzey eğitime yönelik olması gerçeğinden hareketle, daha basit bir dille bu alanın tanıtılması gereği, toplumsal duyarlılığı yüksek olan biz yazarların farkında olduğu bir durumdur. Bu nedenle, bu çalışmanın ve çabanın bir devamı olarak daha sade ve güncel bir dille siyaset psikolojisini anlatmak hedeflerimiz arasındadır.

Bir gün bu çalışmayı da tamamlayıp yine bu satırlarda buluşmak dileğiyle…

Son olarak bu kitabın hazırlık aşamasında emeği geçen bütün meslektaşlarıma, dostlarıma, aileme ve Nobel Akademik Yayıncılık ekibine çok teşekkürlerimi sunuyorum…

Doç. Dr. Özlem Dirilen Gümüş

Ankara, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

1. BÖLÜM: BİYOLOJİ, BİLİŞ VE SİYASET PSİKOLOJİSİ
Müjde Peker ve Robert W. Booth 1

2. BÖLÜM: POLİTİK PSİKOLOJİ ÇALIŞMALARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET VE CİNSEL AZINLIKLARA YÖNELİK TUTUMLAR
Beril Türkoğlu ve Gülden Sayılan 51

3. BÖLÜM: ÇATIŞMA VE ÇATIŞMA YÖNETİMİNİN SOSYAL PSİKOLOJİK TEMELLERİ
Özlem Dirilen Gümüş 89

4. BÖLÜM: SİYASET PSİKOLOJİSİNDE TEMSİL VE DİL: SOSYAL TEMSİLLER KURAMI VE SÖYLEM ANALİZİ
Reşit Kışlıoğlu ve Nazan Avcı 119

5. BÖLÜM: GÖÇ VE POLİTİK PSİKOLOJİ: GÖÇMENLERİN POLİTİK ENTEGRASYONU
Gülseli Baysu 157

6. BÖLÜM: GRUPLARIN POLİTİK PSİKOLOJİSİ
Yasemin Gülsüm Acar 191

7. BÖLÜM: SİYASET PSİKOLOJİSİNDE KÜLTÜREL YAKLAŞIMLAR
Elif Çelebi 213

8. BÖLÜM: TERÖRİSTLERİN PSİKOLOJİSİ
Eric A. Zillmer
Çeviri:Özlem Dirilen Gümüş 239

9. BÖLÜM: KİŞİLİK VE SİYASET: BÜYÜK BEŞ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE SİYASAL TUTUM VE DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER
Özgür Güldü *269*

10. BÖLÜM: MİLLİYETÇİLİĞİN POLİTİK PSİKOLOJİSİ
Demet İslambay ve Banu Cingöz Ulu *293*

11. BÖLÜM: SİYASAL TOPLUMSALLAŞMA
Özgen Yalçın *321*

12. BÖLÜM: ÇATIŞMA SONRASI BARIŞIN YAPILANDIRILMASI İÇİN BARIŞ EĞİTİMİ
Vanessa Tinker
Çeviri: Emel Kökpınar Kaya ve Özlem Dirilen Gümüş *373*

Teşekkür

Çeviriye destek veren öğrencilerimiz Heyyem Hürriyetoğlu, Ezgi Koşar ve Ayşe Tuna'ya katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Kaynaklar

Allen, L., LaParl-Green, C., Miyawaki, M., Monroe, N., Siripanlch, S. ve Thompson, B. (2009). *The Peace Education Programme (PEPP) Evaluation*. Columbia: School of Public Affairs. Retrieved from http://www. *ineesite.org/uploads/files/resources/SIPA_PEP_Report_2009.pdf*

Ardizzone, L. (2002). Towards Global Understanding: The Transformative Role of Peace Education, *Current Issues in Comparative Education,* 4(2), 16-25.

Arlow, M. (2004). Citizenship Education in a Divided Society: The Case of Northern Ireland, in Tawil, S. ve Harley, A. (Eds.) *Education, Conflict and Social Cohesion* (s. 255-313). Geneva: UNESCO International Bureau of Education.

Aydin, H. (2013). Education Reform in Nigeria: the Case of Multicultural Education for Peace, Love, and Tolerance, South African Journal of Education, 33(1), 1-19.

Azar, E. (1990). *The Management of Protracted Social Conflict*. Aldershot: Dartmouth.

Balegamire, J.B., Dhorsan, A. ve Tembe, C. (2004). Curriculum Reform, Political Change, and Reinforcement of National Identify in Mozambique, in Tawil, S. ve Harley, A. (Eds.) *Education, Conflict and Social Cohesion (*s. 207-253). Geneva: UNESCO International Bureau of Education.

Bar-Tal, D. (2002). The Elusive Nature of Peace Education, in Solomon, G. ve Neve, B. (Eds.) *Peace Education: The Concept, Principles, and Practices in the World* (s. 27-36). Mahway, NJ: Lawrence Extram.

Baxter, P. (2000). *UNHCR Peace Education Programme*. Geneva: UNHCR.

Baxter, P. (2001). The UNHCR Peace Education Programme: Skills for Life, *Forced Migration Review* 11, 28-30.

Beckerman, Z. ve McGlynn, C. (2007). *Addressing Ethnic Conflict through Peace Education: International Perspectives*. New York: Palgrave Macmillian.

Ben-Porath, S. (2003) War and Peace Education, *Journal of Philosophy of Education*, 37(3), 525-533.

Boutros-Ghali, B. (1992). *An Agenda for Peace*. New York: United Nations.

Bowder, M. ve Perry, V. (2013). Returnees and the Challenges for Education Reform in Bosnia and Herzegovina in Ellison, C.S. ve Smith, A. (Eds.) *Education and Internally Displaced Persons (*s.142-164). New York: Bloomsbury.

Bretherton, D., Weston, J. ve Zbar, V. (2003). Peace Education in a Post-Conflict Environment: the Case of Sierra Leone, *Prospects*, 33(2), 221-230.

Brock-Utne, B. (1985). *Education for Peace: A Feminist Perspective*. New York: Pergamon Press.

Bush, K.D. ve Saltarelli, D. (2000). *The Two Faces of Education in Ethnic Conflict*. New York: UNICEF.

Cardozo, M. T.A. L. (2008). Sri Lanka: In Peace or in Pieces? A Critical Approach to Peace Education in Sri Lanka, *Research in Comparative and International Education*, 3(1), 19-33.

Clarke-Habibi, S. (2005). Transforming Worldviews: The Case of Education for Peace in Bosnia and Herzegovina, *Journal of Transformative Education,* 3(1), 33-56.

Danesh, H.B. (2006). Towards an Integrative Theory of Peace Education, *Journal of Peace Education* 3(1), 55-78.

Dobbins, J. (2005). *The UN's Role in Nation-Building: From the Congo to Iraq*. Santa Monica: Rand Corporation.

Dudouet, V. (2006). Transitions for Violence to Peace, in *Berghof Handbook for Conflict Transformation*. Berlin:Berghof Research Center for Constructive Conflict Management.Retrieved from http://www.berghof-handbook. net/ cf.htm

Duffy, T. (2000). 'Peace Education in a Divided Society: Creating a Culture of Peace in Northern Ireland', *Prospects*, XXX(1), 15-29.

Dunn, S. ve Morgan, V. (1999). "A fraught path": Education as a basis for developing improved community relations in Northern Ireland. *Oxford Review of Education*, 25(1/2), 141 – 153.

Fischer, A. (2006). Integration or Segregation? Reforming the Education Sector, in Fischer, M. (Eds.) *Peacebuilding and Civil Society in Bosnia and Herzegovin: Ten Years After Dayton* (s. 297-324). Munster: Lit-Verlag. Retrieved from http://www.berghof-center.org

Fitzduff, M. ve Jean, I. (2011). *Peace Education: State of the Field and Lessons Learned From USIP Grantmaking*. Washington, DC: United States Institute for Peace.

Fountain, S. (1999). *Peace Education in UNICEF*. Working Paper Series, Programme Division, Education Section. New York: UNICEF.

Frayha, N. (2004). Developing Curriculum as a Means of Bridging National Divisions in Lebanon, in Tawil, S. ve Harley, A. (Eds.) *Education, Conflict and Social Cohesion* (s. 159-205). Geneva: UNESCO International Bureau of Education.

Galtung, J. (1976). 'Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking, and Peacebuilding', *Peace, War and Defense: Essays in Peace Research* 2. Copenhagen: Christian Ejlers, s. 297-298).

Galtung, J. (1985). Twenty-Five Years of Peace Research: Ten Challenges and Some Responses, *Journal of Peace Research*, 22 (2), 141-158.

Galtung, J. (1996). *Peace by Peaceful Means*. London: Sage Publications Ltd.

Gur'Ze-ev, I. (2001). Philosophy of Peace Education in a Post-Modern Era, *Education Theory*, 51(3), 315-336.

Gur'Ze-ev, I. (2010a). *Diasporic Philosophy and Counter-Education*. Rotterdam: Sense Publishers.

Gur'Ze-ev, I. (2010b). *The Possibility/Impossibility of a New Critical Language in Education*. Rotterdam: Sense Publishers.

Harris, I. (1988). *Peace Education*. Jefferson, NC: McFarland.

Harris, I. (2002). The Conceptual Underpinnings of Peace Education in Salomon, G. ve Nevo, B. (Eds.) *Peace education: The concept, principles and practices in the world*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Harris, I. (2003). *Peace Education Evaluation*, Paper Presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, 21-25 April, Chicago, IL.

Harris, S. ve Lewer, N. (2008). Peace education in Conflict Zones – Experience from Northern Sri Lanka, *Journal of Peace Education*, 5(2), 127-140.

Lederach, J. P. (1997). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. Washington, DC: United States Institute for Peace.

Nelles, W. (2006). Bosnian Education for Security and Peacebuilding?, *International Peacekeeping*, 13(2), 229-241.

Nevo, B. ve Brem, I. (2002). Peace Education Programs and the Evaluation of their Effectiveness, in Salomon, G. and Nevo, B. (Eds.) *Peace education: The concept, principles and practices in the world* (s. 271-282). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Northern Ireland Curriculum Council (1990). *Cross-curricular Themes - Guidance Materials*. Belfast, NICC.

Page, J. (2004). Peace Education: Exploring Some Philosophical Foundations, *International Review of Education*, 50(1), 3-15.

Page, J. (2008). *Peace Education: Exploring Ethical and Philosophical Foundations*. Charlotte: Information Age Publishing.

Paris, R. (2002). International Peacebuilding and "Mission Civilistrace," *Review of International Studies*, 28(4), 637-656.

Pavone, V. (2008). *From the Labyrinth of the World to the Paradise of the Heart: Science and Humanism in UNESCO's Approach to Globalization*. Plymouth, UK: Lexington Books.

Perera, L., Wijetunge, S. ve Balasooriya, A.S. (2004). 'Education Reform and Political Violence in Sri Lanka', in Tawil, S. and Harley, A. (ed.) *Education, Conflict and Social Cohesion. Geneva: UNESCO International Bureau of Education*, s. 375-415.

Perry, V. (2003). Reading, Writing, and Reconciliation: Educational Reform in Bosnia and Herzegovina, *ECMI Working Paper no 18.* Flensburg: European Centre for Minority Issues.

Perry, V. ve Keil, S. (2013). The OSCE Mission in Bosnia and Herzegovina: Testing the Limits of Ownership, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 41(3), 371-394.

Pigozzi, M. (1999). *Education in Emergencies and for Reconstrution: A Developmental Approach*. New York: United Nations Children's Fund.

Reardon, B. A. (1988). *Comprehensive Peace Education: Educating for Global Responsibility*. New York: Teachers College Press.

Richardson, N. (2011). Transformation: Diversity and Mutual Understanding in Statutory Curriculum, in Richardson, N. ve Gallagher, T. (Eds.) *Education for Diversity and Mutual Understanding: The Experience of Northern Ireland*. Bern: Peterlang.

Rutayisire, J. Kabano, J. ve Rubagiza, J. (2004). Redefining Rwanda's Future: The Role of Curriculum in Social Reconstruction, in Tawil, S. ve Harley, A. (Eds.) *Education, Conflict and Social Cohesion* (s. 315-373). *Geneva: UNESCO International Bureau of Education*.

Salm, A. (2005). From Conflict Resolution Training to Peace Camps, in Lowrey, B., Harder, A. ve Miller, V. (Eds.) *And the Children Shall Lead Them: A NGO Journey into Peace Education* (s. 3-33). Monrovia, CA: World Vision.

Salomon, G. (2002). The Nature of Peace Education: Not All Programs Are Created Equal in Salomon, G. ve Nevo, B. (Eds.) *Peace education: The concept, principles and practices in the world* (s. 3-14). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Salomon, G. (2009). Peace Education: its Nature, Nurture, and the Challenges it Faces, in de Rivera, J. (Eds.) *Handbook on Building Cultures of Peace* (s. 107-121). New York: Springer Science+Business Media, LLC.

Salomon, G. ve Nevo, B. (2002). *Peace Education: The Concept, Principles, and Practices around the World*. New York: Psychology Press.

Save the Children Alliance. (2008). *Where Peace Begins: Education's Role in Conflict Prevention and Peacebuilding.* London: International Save the Children Alliance.

Save the Children Norway. (2005). *Building Peace Out of War; Children and Young People as Agents of Peace; The Young Generations Challenge*. Report prepared for Save the Children Norway's Participation in International Conference June 29-July 3 Childhoods 2005 Oslo. Retried from file:///C:/Documents%20and%20Settings/Netbook/Desktop/Childhoods%202005%20-%20report%20workshop%20&%20seminar.pdf

Seitz, K. (2004). *Education and Conflict: The Role of Education in the Creation, Prevention, and resolution of societal crises – Consequences for Development Cooperation. Postfach*, German Technical Cooperation.

Smith, D. (2000). Trends and Causes of Armed Conflict, in *Berghof Handbook for Conflict Tranformation*. Berlin: Berghof Research Center for Constructive Conflict Management. Retrieved from http://www.berghof-handbook.net/ cf.htm

Smith, A. (2010). *The Influence of Education on Conflict and Peace Building*. Background Paper Prepared for the Education for All Global Monitoring Report 2011: The Hidden Crisis – Armed Conflict and Education. Paris: UNESCO.

Smith, A. ve Robinson, A. (1996). *Education for Mutual Understanding: The Initial Statutory Years*. Coleraine, Ireland: the University of Ulster. Retrieved from http://cain.ulst.ac.uk/csc/reports/mutual.htm

Smith, A. ve Vauz, T. (2002). *Education, Conflict, and International Development*. London: Department of International Development. Sommers, M. (2001). Peace education and refugee youth, in Crisp, J., Talbot, C. ve Cipollone D.B. (Eds.) *Learning for a Future: Refugee Education in Developing Countries*(s. 163-216). Geneva: UNHCR.Retrieved from http:// www. hri. ca/children/refugees/unhcr_peaceed.pdf

Stabback, P. (2007). Common Curriculum, Core Curriculum or Common Curriculum Standards: Finding a Solution for Bosnia and Herzegovina, *Prospects*, 37(4), 449-467.

Stabback, P. (2007). Curriculum Development, Diversity and Division in Bosnia and Herzegovain, in Tawil, S. ve Harley, A. (Eds.) *Education, Conflict and Social Cohesion* (s.37-84). *Geneva: UNESCO International Bureau of Education.*

Steinburg, G. (2004). The Thin Line Between Peace Education and Political Advocacy: Toward a Code of Conduct, in Iram, Y. (Eds.) *Educating Towards a Culture of Peace* (s. 13-22). Greenwhich, CT: Information Age.

Tawil, S. ve Alexandra, H. (2004). *Education, Conflict and Social Cohesion*. Geneva: UNESCO International Bureau of Education.

Tent, J. (1982). *Mission on the Rhine: Reeducation and Denazification in American-Occupied Germany*. Chicago: University of Chicago.

Tetzagüic, M.S. ve Grigsby, K. (2004). Curriculum Change and Social Cohesion in Multicultural Guatemala, in Tawil, S. ve Harley, A. (Eds.), *Education, Conflict and Social Cohesion* (s. 85-157). *Geneva: UNESCO International Bureau of Education*.

Thapa, M., Kumar Dhungana, R. Mahalingam, B. ve Conilleau, J. (2010). *Peace by Peace: Mainstreaming Peace Education in South Asia*. Save the Children Sweden. Retrieved from http://resourcecentre.savethechildren.se/ sites /default/files/documents/3255.pdf

Tomlinson, K. ve Benefield, P. (2005). *Education and Conflict: Research and Research Possibilities*. National Foundation for Educational Research.

UNESCO (1945). *Constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.* London: UNESCO.

UNESCO (1974). *Recommendation Concerning Education for International Understanding, Co-operation and Peace and Education Relating to Human Rights and Fundamental Freedoms.* Paris: UNESCO.

UNESCO (1980). *World Congress on Disarmament Education: Final Document and Report.* Paris: UNESCO.

UNESCO (1994/5). *Declaration and Integrated Framework of Action on Education for Peace, Human Rights and Democracy.* Declaration of the International Conference on Education, Geneva, 1994, endorsed by the General Conference of UNESCO in 1995. Paris: UNESCO.

UNESCO (1995) *Declaration of Principles on Tolerance.* Paris: UNESCO.

UNESCO (2000). *World Directory of Peace Research and Training Institutions.* Paris: UNESCO.

UNESCO-IBE (2010/11). 'Bosnia and Herzegovina', World Data on Education (7). [Online]. Retrieved from http://www.ibe.unesco.org

UNICEF (1996) *State of the World's Children*. New York: Oxford University Press.

UNICEF (2011). *The Role of Education in Peacebuilding: Literature Review*, New York: United Nations Children's Fund.

United Nations (1945). *Charter of the United Nations.* San Francisco: United Nati ons.

United Nations General Assembly (1949). *Universal Declaration of Human Rights.* [14/15] Final authorized text. Resolution 217 A (III), 1948. New York: United Nations Department of Public Information.

World Bank (2005). *Reshaping the Future: Education and Post-Conflict Reconstruction*. Washington DC: World Bank.

SOSYAL AĞ ANALİZİNE GİRİŞ

Yrd. Doç. Dr. Volkan Tunalı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1609
Mühendislik/Teknik.: 142
ISBN: 978-605-320-516-6
© 1. Basım, Ekim 2016

SOSYAL AĞ ANALİZİNE GİRİŞ
Volkan Tunalı

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz –kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.: 7/239 İskitler/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Tunalı, Volkan.
Sosyal Ağ Analizine Giriş */ Volkan Tunalı*
1. Basım, X + 190 s., 170×240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-516-6
1. Sosyal Ağ Analizi 2. Sosyal Medya Analizi 3. Ağ Bilimi 4. Bilgisayar Bilimi 5. Graflar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Ön Söz

Sosyal medya, sosyal ağlar, bulut bilişim, büyük veri, nesnelerin interneti, son yıllarda neredeyse her yerde karşımıza çıkan, çok sık duymaya alıştığımız, ne olduğunu kısmen anladığımız, daha çok anlamaya çalıştığımız teknik terimler. Gelecek yıllarda bunlara pek çok yenileri de eklenecek. Tüm bunlar bizi, istesek de istemesek de her şeyin ve herkesin bir nedenle ve bir şekilde birbiriyle bağlantılı olduğu bir dünyaya sürüklüyor. Bu bağlantılar açıkça görülmese de devasa ve karmaşık ağlara dönüşüyor.

Büyük ve karmaşık ağlar yalnızca teknolojik ve sosyal gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkmıyor. Doğadaki pek çok olguda, varlıklar arasındaki doğal ilişki ve etkileşimler incelendiğinde, çeşitli ağ yapılarının oluştuğunu görmek mümkün.

Bu kitap, kaynağı her ne olursa olsun, özellikle büyük ve karmaşık ağları çeşitli teknik ve araçlar kullanarak anlamaya çalışan Ağ Bilimi (Network Science) ve Sosyal Ağ Analizi (Social Network Analysis) konularına giriş yapmak isteyen öğrenci ve araştırmacılara temel bir kılavuz olması amacıyla yazıldı. Bu alanda Türkçe bir kaynak olarak önemli bir boşluğu dolduracak olması kitabın yazılmasında diğer bir motivasyon kaynağı oldu.

Kitap aynı zamanda bir dönemlik lisans son sınıf ya da lisansüstü düzeyinde, giriş niteliğinde bir ders için temel ders kitabı olmaya uygun bir içerikle hazırlandı. Kuramsal konular gereken kapsam ve derinlikte ele alındı ve tüm kavramlar çözümlü ve açıklamalı örneklerle desteklenmeye çalışıldı. Kuramsal konuların, uygulamalı çalışmalarla dengelenmesine özen gösterildi. Bölüm sonlarındaki sorularla konuların pekiştirilmesi ve öğrencilerin araştırmaya teşvik edilmesi hedeflendi.

Kitap genel olarak bilgisayar bilimi temeline sahip okuyucu kitlesine hitap edecek şekilde hazırlandı. Ancak, ağ analizinin disiplinlerarası bir konu olması nedeniyle

konuya ilgi duyan hemen her alandan okuyucunun yararlanabileceği bir kitap konumundadır. Ayrıca, ağ analizi yazılımlarının kullanımları ve dosya formatlarıyla ilgili verilen bilgi, öneri ve ipuçları da uygulama çalışmalarında yararlı olacaktır.

Türkçe teknik bir kitap yazmanın zorluklarından biri İngilizce teknik terimler için doğru ve anlaşılır Türkçe karşılıklar kullanmaktır. Bu kitap yazılırken bu konuya büyük özen gösterildi ve literatürde genel kabul görmüş Türkçe karşılıklar kullanılmaya çalışıldı. Teknik terimlerin ilk kullanıldıkları yerde parantez içerisinde bu terimlerin İngilizce'leri de yazıldı. Bu sayede yerli veya yabancı çeşitli kaynaklarda araştırma yapmak isteyen okuyucuların belirsizlik içerisinde kalmayıp, doğru İngilizce terimlerle arama yapabilmeleri hedeflendi.

Son olarak, bu kitabın yazımı için beni her zaman destekleyen sevgili eşim Sevdiye Tunalı'ya ve daha en başında kitabı *resimlemeye* gönüllü olan sevgili kızım İpek Tunalı'ya teşekkür ederim.

Yrd. Doç. Dr. Volkan TUNALI
volkan.tunali@gmail.com
11 Ağustos 2016, Manisa

İçindekiler

1. Giriş 1

1.1. Sosyal Medya Analizi 1
1.2. Sosyal Ağ Analizi 2
1.3. Ağ Bilimi 2
1.4. Kullanılacak Araçlar 3
1.5. Özet 3
1.6. Sorular 4

2. Temel Graf Bilgisi 5

2.1. Graf Temelleri 6
2.1.1. Düğüm 6
2.1.2. Kenar 6
2.2. Graf Gösterim Şekilleri 9
2.2.1. Komşuluk Matrisi 9
2.2.2. Komşuluk Listesi 11
2.2.3. İlişki Matrisi 12
2.3. Graflarda Yol ve Bağlantılılık 13
2.3.1. Yol 13
2.3.2. En Kısa Yol 13
2.3.3. Çap 13
2.3.4. Bağlantılılık 14
2.3.5. Bağlantılı Bileşenler 14
2.3.6. Köprü ve Göbek 15
2.4. Egosantrik Graflar 15
2.5. Özet 17
2.6. Sorular 18

3. Ağ Ölçütleri 21

3.1. Merkezilik 21
3.1.1. Derece Merkeziliği 23
3.1.2. Yakınlık Merkeziliği 24
3.1.3. Dış Merkezlilik Merkeziliği 25
3.1.4. Arasındalık Merkeziliği 27
3.1.5. Özvektör Merkeziliği 28
3.1.6. Katz Merkeziliği 29
3.1.7. PageRank Merkeziliği 30
3.1.8. Otorite ve Göbek Merkeziliği 30
3.1.9. Merkezilik Ölçütlerinin Karşılaştırılması – Bir Örnek 30
3.2. Kümelenme Katsayısı 32
3.2.1. Yerel Kümelenme Katsayısı 33
3.2.2. Global Kümelenme Katsayısı 34
3.3. Bütünsel Ağ Ölçütleri 34
3.3.1. Karşılıklılık 34
3.3.2. Ortalama Derece 35
3.3.3. Derece Dağılımı 36
3.3.4. Sosyal Benzerlik Katsayısı 37
3.3.5. Yoğunluk 38
3.3.6. Bağlanabilirlik 38
3.3.7. Merkezileşme 39
3.3.8. Verimlilik 40
3.4. Özet 42
3.5. Sorular 43

4. Ağ Modelleri 45

4.1. Gerçek Hayat Ağları 45
4.1.1. Derece Dağılımı 46
4.1.2. Ortalama Yol Uzunluğu 48
4.1.3. Kümelenme Katsayısı 49
4.2. Rassal Ağ Modelleri 49
4.3. Watts-Strogatz Küçük Dünya Ağ Modeli 51
4.4. Barabási-Albert Ölçekten Bağımsız Ağ Modeli 52
4.5. Ağ Modellerinin Simülasyonu ve Karşılaştırılması 53
4.5.1. Erdös-Rényi Rassal Ağının Analizi 56

4.5.2. Watts-Strogatz Küçük Dünya Ağının Analizi 58
4.5.3. Barabási-Albert Ölçekten Bağımsız Ağının Analizi 60
4.6. Özet 62
4.7. Sorular 63

5. Topluluk Analizi 65

5.1. Kenar Merkeziliği Tabanlı Topluluk Tespiti 67
5.2. Modülarite Tabanlı Topluluk Tespiti 71
5.3. Benzerlik Tabanlı Topluluk Tespiti 73
5.4. Özet 75
5.5. Sorular 75

6. Ağ Görselleştirme 77

6.1. Yerleşim Algoritmaları 78
6.1.1. Rasgele Yerleşim 79
6.1.2. Çembersel Yerleşim 81
6.1.3. Spiral Yerleşim 82
6.1.4. Izgara Yerleşim 83
6.1.5. Kuvvet-Yönlendirmeli Yerleşim 84
6.1.6. Kutu Yerleşim 89
6.2. Ağ Özelliklerinin Ön Plana Çıkartılması 92
6.3. Ağ Sadeleştirme 96
6.4. Özet 97
6.5. Sorular 98

7. Gephi ile Ağ Analizi 99

7.1. Gephi'nin Kurulumu 100
7.2. Gephi'nin Ana Ekranı 101
7.3. Gephi'de Ağ Dosyası Açma 104
7.4. Gephi'de Yerleşim Algoritmaları 108
7.5. Gephi'de Ağ Ölçütleri 112
7.6. Gephi'de Düğüm Özelliklerinin Görselleştirilmesi 119
7.7. Gephi'de Topluluk Analizi 122

7.8. Preview Modunda Ağ Görseli Üzerinde Çalışmak 125
7.9. Gephi'de Ağ Filtreleme 127
7.10. Gephi'de Eklenti Yükleme 130
7.11. Özet 133

8. NodeXL ile Ağ Analizi 135

8.1. NodeXL'in Kurulumu 136
8.2. NodeXL'in Ana Ekranı 139
8.3. NodeXL'de Ağ Oluşturma 140
8.4. NodeXL'de Yerleşim Algoritmaları 144
8.5. NodeXL'de Ağ Ölçütleri 146
8.6. NodeXL'de Düğüm Özelliklerinin Görselleştirilmesi 149
8.7. NodeXL'de Topluluk Analizi 153
8.8. NodeXL'de Ağ Filtreleme 156
8.9. Özet 158

9. Ağ Oluşturma ve Ağ Türleri 159

9.1. Sosyal Ağlar 159
9.2. Birliktelik Ağları 160
9.3. Atıf Ağları 162
9.4. Web Ağları 163
9.5. İletişim Ağları 163
9.6. Yol Ağları 163
9.7. Yazılım Ağları 163
9.8. Biyolojik Ağlar 164
9.9. Özet 164
9.10. Sorular 165

Kaynakça 167

EK 1. Ağ Dosyası Formatları 169

EK 2. Ağ Analizi Yazılımları 181

EK 3. Ağ Veri Setleri 185

Dizin 187

Kaynakça

Barabási, A.-L. (2002). *Linked: The New Science of Networks*: Perseus Publishing.

Barabási, A.-L., & Albert, R. (1999). Emergence of Scaling in Random Networks. *Science, 286*(5439), 509-512.

Bastian, M., Heymann, S., & Jacomy, M. (2009, May 17-20). *Gephi: An Open Source Software for Exploring and Manipulating Networks.* Paper presented at the International AAAI Conference on Weblogs and Social Media, San Jose, California, USA.

Batagelj, V., & Mrvar, A. (1998). Pajek - Program for Large Network Analysis. *Connections, 21*(2), 47-57.

Caldarelli, G., & Catanzaro, M. (2012). *Networks: A Very Short Introduction*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Cherven, K. (2013). *Network Graph Analysis and Visualization with Gephi*. Birmingham, UK: Packt Publishing Ltd.

Cherven, K. (2015). *Mastering Gephi Network Visualization*. Birmingham, UK: Packt Publishing Ltd.

Easley, D., & Kleinberg, J. (2010). *Networks, Crowds, and Markets: Reasoning About a Highly Connected World*: Cambridge University Press.

Erdös, P., & Rényi, A. (1959). On Random Graphs. *Publicationes Mathematicae Debrecen, 6*, 290-297.

Estrada, E. (2011). *The Structure of Complex Networks: Theory and Applications*. New York: Oxford University Press, Inc.

Freeman, L. C. (1979). Centrality in Social Networks Conceptual Clarification. *Social Networks, 1*(3), 215-239. doi: 10.1016/0378-8733(78)90021-7

Fruchterman, T. M. J., & Reingold, E. M. (1991). Graph Drawing by Force-directed Placement. *Software: Practice and Experience, 21*(11), 1129-1164.

Girvan, M., & Newman, M. E. J. (2002). Community Structure in Social and Biological Networks. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 99*(12), 7821-7826.

Golbeck, J. (2013). *Analyzing the Social Web*. Boston: Morgan Kaufmann.

Gürsakal, N. (2009). *Sosyal Ağ Analizi*. Bursa: Dora Yayıncılık.

Hanneman, R. A., & Riddle, M. (2005). *Introduction to Social Network Methods*. Riverside, CA: University of California.

Hansen, D. L., Shneiderman, B., & Smith, M. A. (2011). *Analyzing Social Media Networks with NodeXL: Insights from a Connected World*. Boston: Morgan Kaufmann.

Harel, D., & Koren, Y. (2000). *A Fast Multi-scale Method for Drawing Large Graphs*. Paper presented at the 8th International Symposium on Graph Drawing.

Hu, Y. (2005). Efficient, High-quality Force-directed Graph Drawing. *Mathematica Journal, 10*(1), 37-71.

Kadushin, C. (2012). *Understanding Social Networks: Theories, Concepts, and Findings*. New York: Oxford University Press, Inc.

Kolaczyk, E. D., & Csárdi, G. (2014). *Statistical Analysis of Network Data with R*: Springer-Verlag New York.

Lanum, C. L. (2016). *Visualizing Graph Data*. Shelter Island, NY: Manning Publications Co.

Malak, M. S., & East, R. (2016). *Spark GraphX in Action*. Shelter Island, NY: Manning Publications Co.

Newman, M. E. J. (2006). Modularity and Community Structure in Networks. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 102*(23), 8577-8582.

Ramon, J., Comendant, C., Chehreghani, M. H., & Wang, Y. (2014). Graph and Network Pattern Mining. In M.-F. Moens, J. Li & T.-S. Chua (Eds.), *Mining User Generated Content*: CRC Press.

Steuer, R., & López, G. Z. (2008). Global Network Properties. In B. H. Junker & F. Schreiber (Eds.), *Analysis of Biological Networks*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Takemoto, K., & Oosawa, C. (2012). Introduction to Complex Networks: Measures, Statistical Properties, and Models. In M. Dehmer & S. C. Basak (Eds.), *Statistical and Machine Learning Approaches for Network Analysis*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Tsvetovat, M., & Kouznetsov, A. (2011). *Social Network Analysis for Startups*: O'Reilly Media.

Watts, D. J., & Strogatz, S. H. (1998). Collective Synamics of Small-world Networks. *Nature, 393*(6684), 440-442.

Zachary, W. W. (1977). An Information Flow Model for Conflict and Fission in Small Groups. *Journal of Anthropological Research, 33*, 452-473.

Zafarani, R., Abbasi, M. A., & Liu, H. (2014). *Social Media Mining: An Introduction*. New York, NY, USA: Cambridge University Press.

Zaki, M. J., & Jr, W. M. (2014). *Data Mining and Analysis: Fundamental Concepts and Algorithms*: Cambridge University Press.

ÖABT

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ

DİĞER SOSYAL BİLİM ALANLARI VE SİYASET BİLİMİ 2

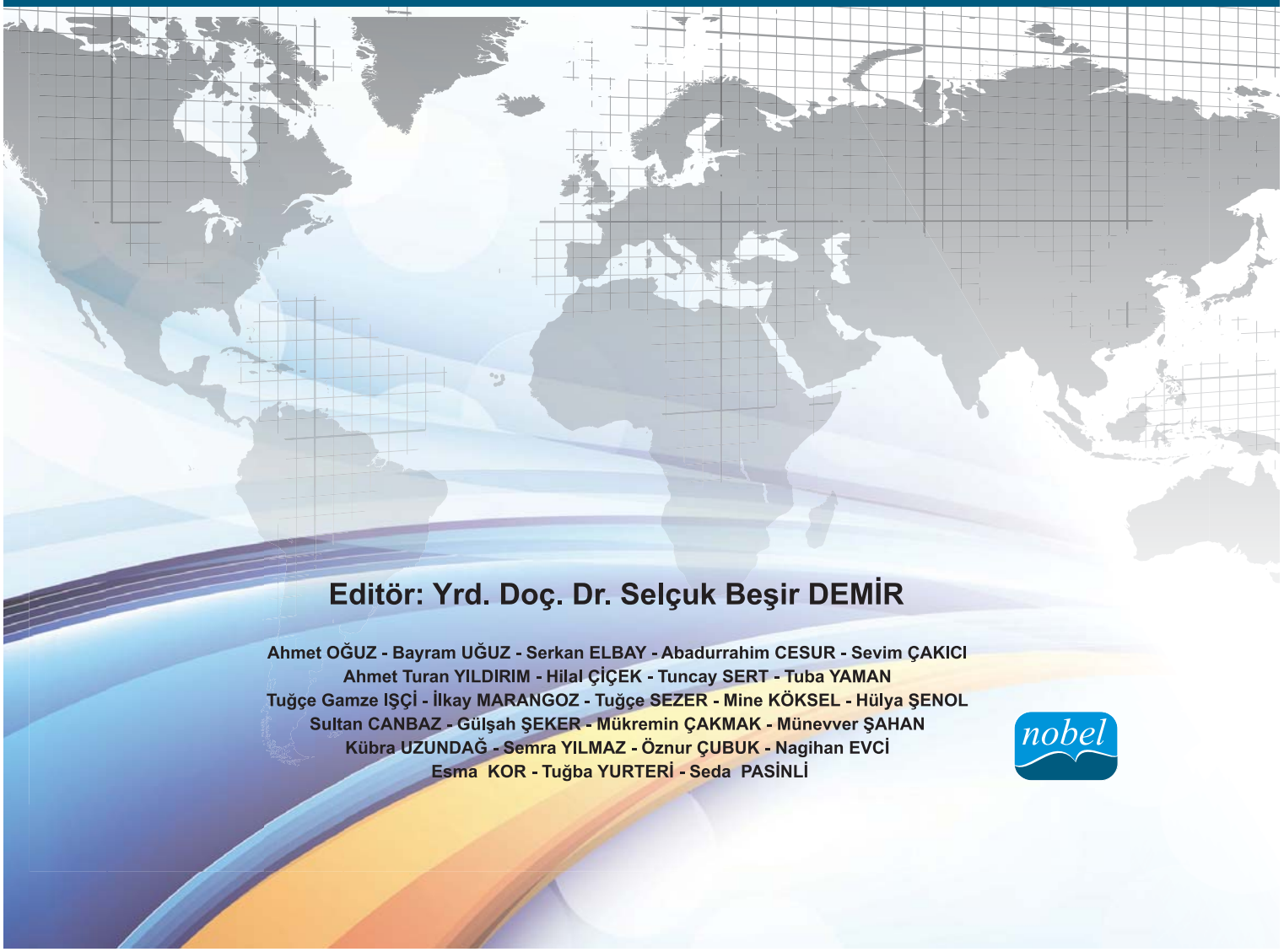

Editör: Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR

Ahmet OĞUZ - Bayram UĞUZ - Serkan ELBAY - Abadurrahim CESUR - Sevim ÇAKICI
Ahmet Turan YILDIRIM - Hilal ÇİÇEK - Tuncay SERT - Tuba YAMAN
Tuğçe Gamze IŞÇİ - İlkay MARANGOZ - Tuğçe SEZER - Mine KÖKSEL - Hülya ŞENOL
Sultan CANBAZ - Gülşah ŞEKER - Mükremin ÇAKMAK - Münevver ŞAHAN
Kübra UZUNDAĞ - Semra YILMAZ - Öznur ÇUBUK - Nagihan EVCİ
Esma KOR - Tuğba YURTERİ - Seda PASİNLİ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1144
Nobel / Alan Bilgisi Yayın No.: 002
ISBN : 978-605-320-048-2
© 2. Basım, Mart 2016

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ / Diğer Sosyal Bilim Alanları ve Siyaset Bilimi
Editör: *Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR (PhD)*

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demir, Selçuk Beşir
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği / Diğer Alanlar / *Selçuk Beşir Demir*
2. Basım, XXII + 1298 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-048-2
1. Alan Bilgisi 2. Sosyal Bilgiler 3. Konu Anlatımı 4. Çözümlü Soru Bankası 5. ÖABT 6. Diğer Alanlar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Alan Sınavı'nın içeriği geniş kapsamlı ve dört yıllık lisans eğitiminin tamamını kapsamaktadır. Bu nedenle "**alan eğitimi**" kabul edilen konular 1. Kitap olarak basılmıştır.

Modülün devamı niteliğindeki "**diğer alanlar**" ve "**siyaset bilimi**" olarak kabul edilen dersler ise 2. kitap olarak yayımlanmıştır. Bu eserde, aşağıdaki dersler bulunmaktadır:

1. Diğer Sosyal Bilim Alanları

a) Sosyal Bilgilerin Temelleri
b) Felsefe
c) Günümüz Dünya Sorunları
d) Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme
e) İletişim ve İnsan İlişkileri
f) Sosyoloji
g) Sosyal Proje Geliştirme
h) Ekonomi
i) Sanat ve Estetik
j) Arkeoloji
k) Antropoloji
l) Sosyal Psikoloji

2. Siyaset Bilimi

ÖABT Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Alan Sınavı'na yönelik hazırlanan bu kitapta, yukarıda belirtilen derslerle ilgili tüm konular ayrıntılı ve özgün bir şekilde ele alınmıştır.

Her ders özgün konu anlatımlarıyla sunulmuş ve metin içinde önemli olan yerler özel olarak vurgulanmıştır. Dikkat edilmesi gereken hususlar "**Uyarı**" ikonu ile belirtilmiştir. Ayrıca kilit bilgiler sunmak için "**Önemli**", "**Ek Bilgi**" ve "**Not**" şeklinde ikonlar verilerek okuyucuya yol gösterilmektedir. Son olarak sınavda çıkması muhtemel konular "**Tahmini Sınav Sorusu**" olarak belirtilmiştir.

Konu anlatımlarının pekişmesi amacıyla bölüm sonlarına konu testleri konmuş, her bir sorunun çözümü de bilimsel kaynaklara dayandırılarak açıklanmıştır. Kitapta yer alan sorular; MEB Öğretim Programları ve YÖK AKTS ders içerikleri doğrultusunda hazırlanmış olup bölümler hâlinde sunulmuştur.

Kitapta sarmal bir yaklaşım gözetilerek giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeylerinde sorular bulunmaktadır. Özellikle pekiştirme tarzı soruların çözümü için mutlaka konu anlatımları detaylı çalışılmalı, giriş ve geliştirme bölümünde yer alan soruların çözümleri de ayrıntılı olarak zihinde yapılandırılmalıdır.

Bu kitabın hazırlanmasına anlamlı katkılar sunan Sayın Yıldız ÇAĞLAYAN'a ve mükemmel bir dizgi ile işinin ehli olduğunu tekrar gösteren, mesleğini bir sanatçı titizliği ile yürüten Sayın Hamide YALÇIN Hanımefendi'ye teşekkürü borç bilirim. Ayrıca tüm Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına ve kitabın geliştirilmesi noktasında katkı sunan lisans ve yükseklisans öğrencilerime teşekkür ederim.

Tüm öğretmen adaylarına gönülden başarılar dileriz.

Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR

İÇİNDEKİLER

DERS 1
SOSYAL BİLGİLERİN TEMELLERİ

1. Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler Öğretimi

1. Bilim ve Sosyal Bilimler 3
2. Sosyal Bilgiler 3
3. Farklı Sosyal Bilgiler Tanımları 3
4. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler 4
5. Dünyada Sosyal Bilgiler Öğretimi 4
6. Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilgiler Öğretimi 5
7. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel İlkeler 7
8. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar 9
9. Türk Millî Eğitiminin Amaçları 10

Test 01 15

Çözüm 01 19

2. Sosyal Bilgilerin Felsefi Temelleri

1. Farklı Felsefe Tanımları 21
2. Felsefenin Özellikleri 21
3. Felsefenin Alt Dalları 22
4. Felsefi Akımlar 25

Test 01 27

Çözüm 01 29

3. Sosyal Bilgilerde Tarih

1. Tarih Biliminin Amaçları 31
2. Sosyal Bilgiler İçinde Tarih 32

Test 01 33

Çözüm 01 35

4. Sosyal Bilgilerde Coğrafya

1. Coğrafyanın Faydaları 37
2. Coğrafya Biliminin Amaçları 37

Test 01 39

Çözüm 01 41

5. Sosyal Bilgilerde Sosyoloji

1. Sosyal Bilgiler, Sosyoloji ve Sosyal Bilimler 44
2. Sosyal Bilgiler Dersinin Konuları ve Sosyoloji 45

Test 01 47

Çözüm 01 49

6. Sosyal Bilgilerde Psikoloji

1. Psikoloji ve Alanları 51
2. Sosyal Bilgiler - Psikoloji İlişkisi 51

Test 01 53

Çözüm 01 55

7. Sosyal Bilgilerde İletişim

1. İletişimin Tanımı, Ögeleri ve İletişim Türleri 57
2. Sosyal Bilgiler Dersinde İletişim Becerilerinin Kullanılması ve Geliştirilmesi 58
3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda İletişim Becerilerinin Yeri 58
4. Sosyal Bilgiler Dersinde Dinleme Becerilerinin Geliştirilmesi 59
5. Sosyal Bilgiler Dersinde Yazma Becerilerinin Geliştirilmesi 59

Nobel Akademik Yayıncılık

6. Sosyal Bilgiler Dersinde Konuşma Becerilerinin Geliştirilmesi 59
7. Sosyal Bilgiler Dersinde Okuma Becerilerinin Geliştirilmesi 60
8. Sosyal Bilgiler Dersinde Empati Becerilerinin Geliştirilmesi 60
9. Sosyal Bilgiler Dersinde Çatışma Çözme Becerilerinin Geliştirilmesi 60
Test 01 63
Çözüm 01 65

8. Sosyal Bilgilerde Hukuk

1. Hukuk Kavramı 67
2. Hukukun Kaynakları 68
3. Hukukun Dalları 69
4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Hukuk Birimi Arasındaki İlişki 71
5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Hukuk ile İlgili Kavramların Öğretimi ... 71
Test 01 73
Çözüm 01 75

9. Sosyal Bilgilerde Ekonomi

1. Ekonomi Biliminin Cevap Aradığı Sorular 77
2. Ekonominin Dalları 77
3. Ekonomik Sistemler 78
4. Sosyal Bilimler ve Ekonomi 78
Test 01 81
Çözüm 01 83

10. Sosyal Bilgiler Arkeoloji

1. Sosyal Bilgiler ve Arkeoloji İlişkisi 86
Test 01 87
Çözüm 01 89

11. Sosyal Bilgiler Antropoloji

Test 01 93
Çözüm 01 95

12. Sosyal Bilgiler Sanat

1. Sanat ve Estetik 97
2. Görselin Önemi 98
3. Sosyal Bilgiler ve Sanat İlişkisi 98
Test 01 101
Çözüm 01 103

13. Sosyal Bilgilerde Uluslararası İlişki

1. Uluslararası İlişkilerde Aktörler ve Aktörlerin İlişki Türleri 106
2. Devlet Dışı Örgütler 106
3. Uluslararası İlişkilerde Aktörlerin İlişki Türleri .. 107
4. Uluslararası İlişkilerin Amaç ve Araçları 108
5. Uluslararası İlişkiler, Vatandaşlık Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İlişkisi 111
Test 01 113
Çözüm 01 115

14. Sosyal Bilgilerde, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi

1. Vatandaşlık Eğitimi 117
2. Vatandaşlık (Yurttaşlık) 117
3. Vatandaşlık Hakları 117
4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık Eğitimi 118
5. İnsan Hakları 118
6. Sosyal Bilgiler Öğretiminde İnsan Hakları Eğitimi 120
Test 01 121
Çözüm 01 123

Nobel Akademik Yayıncılık

15. Sosyal Bilgilerde Yerel Toplum Çalışmaları

1. Sosyal Bilgiler Dersinde Yerel Toplum Çalışmalarından Yararlanmaya Yönelik Gerçekleştirilebilecek Etkinlikler 125
2. Yerel Toplum Çalışmaları Bakımından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın İncelenmesi..... 127

Test 01 129

Çözüm 01..... 131

16. Sosyal Bilgilerde Müze

1. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Müzelerle İlgili Direktifler ve Etkinlikler 133
2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'yla Bazı Müzelerin İlişkilendirilmesi 134
3. 2005 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Müzeler 134

DERS 2
FELSEFE

1. Felsefeye Giriş

1. Felsefe Nedir? 139
2. Filozoflara Göre Felsefe 139
3. Felsefeyi Ortaya Çıkaran Etkenler: Merak, Hayret ve Şüphe 140
4. Neden Felsefeye İhtiyaç Duyarız?..... 140
5. Felsefi Düşüncenin Konuları..... 141
6. Felsefi Düşüncenin Özellikleri..... 142
7. Türklerde Felsefe..... 142
8. İslamiyet Öncesi Dönem..... 142
9. İslami Dönem..... 143
10. Osmanlı Dönemi..... 144
11. İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde Felsefi Akımlar . 144
12. Cumhuriyet Dönemi..... 145

Test 01 147

Çözüm 01..... 149

2. Bilgi Felsefesi

1. Bilgi Nedir? 151
2. Ürün Olarak Bilgi..... 151
3. Bilgiye Sahip Olmanın İki Ana Yolu 151
4. Bilgi Türleri..... 152
5. Bilgi Felsefesi..... 154
6. Bilgi Kuramının Temel Kavramları..... 155
7. Bilgi Kuramının Temel Soruları 155
8. Mantık..... 156
9. Kuşkuculuk 156
10. Dogmatizm..... 157
11. Bilginin Doğruluğu..... 157
12. Bilginin Kaynağı 159

Test 01 161

Çözüm 01..... 165

3. Bilim Felsefesi

1. Bilim Nedir? 167
2. Teknik ve Bilim 167
3. Bilim Türleri..... 167
4. Felsefe ve Bilim 168
5. Bilimin Felsefenin Konusu Olması 168
6. Ürün Olarak Bilim..... 169
7. Etkinlik Olarak Bilim 170

Test 01 171

Çözüm 01..... 173

4. Varlık Felsefesi

1. Varlık Felsefesinin Konusu..... 175
2. Metafizik - Ontoloji 175
3. Varlık ve Türleri..... 176

Nobel Akademik Yayıncılık

4. Varlığın Var Olup Olmadığı 177
5. Varlığın Niteliği 177
6. Filozofların Varlıkla İlgili Görüşleri 178
7. Varlık ve Değişim 180
8. Varlık ve Amaçlılık 180
Test 01 181
Çözüm 01 183

5. Din Felsefesi

1. Din Felsefesinin Konusu 185
2. Din Felsefesinin Temel Kavramları 185
3. Din Felsefesinin Temel Soruları 186
4. Din Felsefesinin Temel Problemleri 186
5. Din - Akıl İlişkisi 187
6. Tanrı'nın Varlığına Farklı Yaklaşımlar 187
7. Tanrı'nın Varlığını Kabul Edenler 188
Test 01 191
Çözüm 01 193

6. Ahlak Felsefesi

1. Ahlak Nedir? 195
2. Ahlakın Görgü Kuralları ve Hukuktan Farklılığı 195
3. Ahlak ve Etik 195
4. Ahlak Felsefesinin Temel Soruları 196
5. Ahlak Yargıları 196
6. Erdemli Yaşam 197
7. Ahlak ve Özgürlük 198
8. Evrensel Ahlak Yasası 199
9. Ahlak ve Tasavvuf İlişkisi 201
Test 01 203
Çözüm 01 205

7. Sosyal Bilgilerde İletişim

1. Sanat Felsefesi 207
2. Estetik 207
3. Sanat Felsefesi 209
4. Sanat Kuramları 209
5. Sanatta Güzellik Problemi 211
6. Sanata Etki Eden Unsurlar 211
Test 01 213
Çözüm 01 215

8. Siyaset Felsefesi

1. Siyaset Felsefesinin Konusu 217
2. Siyaset Felsefesi 217
3. Sanat Felsefesinin Temel Soruları 217
4. Siyaset Felsefesinin Temel Kavramları 218
5. İktidarın Kaynağı 218
6. Düzen ve Karmaşa 219
7. Birey - Devlet İlişkisi 220
8. Hukuk Devleti 221
9. İdeal Düzen Olabilir Mi? 221
10. Ütopyalar 222
Test 01 225
Çözüm 01 227

DERS 3
GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARI

1. Günümüz Dünya Sorunları

1. Dünyada Açlık ve Yoksulluk Sorunu 231
2. IMF, DTÖ ve Yoksulluk 232
3. Dünya Nüfusu ve Dünya Ekonomisi 232
4. Dünyaya Farklı Bir Bakış 233
5. Açlık 233
6. Küresel İklim Değişimi 234
7. Çin Faktörü 234
Test 01 235
Çözüm 01 237

Nobel Akademik Yayıncılık

2. Hızlı Nüfus Artışı ve Olası Sonuçları

1. Nüfus Artışı ve Dünya Nüfusu 239
2. Hızlı Nüfus Artışı ve Yaş Yapısı 239
3. Hızlı Nüfus Artışının Ekonomi Üzerine Etkileri 240
4. Hızlı Nüfus Artışı ve Besin Temini 240
5. Hızlı Nüfus Artışı ve Ormanların Tahribi 241
6. Hızlı Nüfus Artışı ve Tatlı Su Kaynaklarının Kullanımı 241

Test 01 243

Çözüm 01 245

3. Irkçılık

1. Irk ve Irkçılık 247
2. Etnik Yapı 248
3. Milliyetçilik 248
4. Öteki ve Çok Kültürcülük 250

Test 01 251

Çözüm 01 253

4. Küreselleşme ve Ekonomik Sorunlar

1. Küreselleşme 255
2. Küreselleşmeyi Destekleyen Faktörler 255
3. Küreselleşme Eleştirileri 256
4. Küresel Ekonomik Sorunlar 256

Test 01 259

Çözüm 01 261

5. Günümüzde Enerji Sorunu

1. Enerji Çeşitleri 263
2. Günümüz Dünyasında Enerji Sorunu 264
3. Enerjiden Kaynaklanan Sorunlar 265
4. Günümüz Türkiye'sinde Enerji Sorunu 266
5. Geleceğin Türkiye'sinde Enerji Sorunu 266

Test 01 267

Çözüm 01 269

6. Medya

1. Medyanın Toplumsal Gücü 271
2. Medta ve Kütlür İlişkisi 271
3. Medya ve Ayrımcılık 272
4. Küresel Medya 272
5. Kadın Hakları ve Medya 272
6. Bilişim Suçları 272
7. Terör 273
8. Sosyal Bilgilerde Güncel Konular 273
9. Medya Okuryazarlığı 273

Test 01 275

Çözüm 01 277

7. Güncel Çevre Sorunları

1. Nüfus Artışı Sorunu 280
2. Su Kirliliği 280
3. Toprak Kirliliği 281
4. Hava Kirliliği 282
5. Sera Etkisi 283
6. Ozon Tabakasının İncelmesi 284
7. Gürültü Kirliliği 284
8. Radyoaktif Kirlilik 285
9. Erozyon 285
10. Ormansızlaşma 286

Test 01 287

Çözüm 01 289

Nobel Akademik Yayıncılık

DERS 4
BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME

1. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda ve Ders Kitaplarında Bilim ve Teknoloji

1. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Genel Amaçlarında Bilim ve Teknoloji 293
2. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları İçerisinde Bilim ve Teknoloji 293
3. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımlarında Bilim ve Teknoloji 294
4. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Becerilerinde Bilim ve Teknoloji 296
5. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kavramlarında Bilim ve Teknoloji 296
6. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Değerlerinde Bilim ve Teknoloji 296
7. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Bilim ve Teknoloji 297
8. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Bilim ve Teknoloji Bağlamında Atatürkçülük Konuları 299

Test 01 301

Çözüm 01 305

2. Paleolitik, Neolitik ve İlk Çağ'da Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme

1. Tarih Öncesi Çağlarda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 307
2. İlk Uygarlıklarda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 309
3. İlk Çağ'da Bilim ve Teknoloji 316

Test 01 317

Çözüm 01 321

3. Orta Çağ'da Dünyada Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme

1. Orta Çağ Avrupa'sında Bilim ve Teknoloji 323
2. Feodal Toplum ve Teknoloji 325
3. Bizans'ta Bilim ve Teknoloji 326
4. Orta Çağ'da Çin'de Bilm ve Teknoloji 327
5. Orta Çağ'da Hint'te Bilim ve Teknoloji 328
6. Orta Çağ'da Amerika Kıtasında Bilim ve Teknoloji 329

Test 01 333

Çözüm 01 337

4. Orta Çağ'da (476-1453) Türk-İslam Dünyasında Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme

1. Türk - İslam Dünyasında Bilimin Gelişmesinde Rol Oynayan Etkenler 339

Test 01 349

Çözüm 01 355

5. Yeni ve Yakın Çağlarda Dünyada Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme (1453-1914)

1. Rönesans Dönemi'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 359
2. 16. ve 17. Yüzyılda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 360
3. Aydınlanma Çağı'nda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 362
4. Endüstri Devrimi'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 362

Test 01 365

Çözüm 01 369

6. Osmanlı Devleti'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme

1. Osmanlı Devleti'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 371
2. Klasik Dönem'de Osmanlı Devleti'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 371

Nobel Akademik Yayıncılık

3. Modernleşme Dönemi'nde Osmanlı Devleti'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 373
4. Tanzimat Dönemi'nde Osmanlılarda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 375
Test 01 379
Çözüm 01 383

7. I. ve II. Dünya Savaşları Arasında Dünyada Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme (1914- 1945)

1. I. Dünya Savaşı'nda Bilim ve Teknoloji 385
2. II. Dünya Savaşı'nda Bilim ve Teknoloji 386
Test 01 389
Çözüm 01 393

8. Cumhuriyet Dönemi Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme (1920 - 2015)

1. 1920 - 1950 Yılları Arasında Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 396
2. 1950-1960 Yılları Arasında Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 396
3. 1960 - 1980 Yılları Arasında Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 397
4. 1980 - 2015 Yılları Arasında Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 397
Test 01 399
Çözüm 01 401

9. II. Dünya Savaşı Sonrasında Dünyada Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme

1. II. Dünya Savaşı Sonrasında Dünyada Billim, Teknoloji ve Sosyal Değişme..... 403
Test 01 407
Çözüm 01 409

DERS 5
İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ

1. İletişimde Temel Kavramlar ve Süreçler

1. İletişim Nedir? 413
Test 01 425
Çözüm 01 431

2. İletişim Becerileri

1. İletişim Becerisinin Tanımı 433
2. Saygı Duymak 433
3. Empatik Anayışla Yaklaşabilmek 433
4. Etkin Dinlemek 434
5. Somut Konuşmak 434
6. Uygun Bir Biçimde Kendini Açma 434
7. "Ben Dili" ile Konuşmak 435
8. "Tek ve Tek Mesaj Yollama" Becerisine Sahip Olma 435
9. Ben Dilinin Kullanarak "Empatik Güvengenlik" Davranışı Göstermek 435
10. Saygıyı Temele Alarak Saydam Davranmak ve Maske Takmamak 436
11. Sözel Olmayan Davranışlar ve Sözel Olmayan Davranışlarla Sözel Davranışların Uyumlu Olması 436
Test 01 437
Çözüm 01 439

3. Kişiler Arası İlişkiler ve İletişim

1. Kişiler Arası İletişim 441
2. Kişiler Arası İletişimi Etkileyen Temel Faktörler 441
3. Kişiler Arası İletişimde Kişisel Özelliklerin Rolü 441
4. Kişiler Arası İletişimde Algının Rolü 442
5. Kişiler Arası İletişimde Duyguların Rolü 442

Nobel Akademik Yayıncılık

6. Kişiler Arası İletişimde Kültürün Rolü 442
7. Kişiler Arası İletişimde Fiziksel Çevrenin Rolü 442
8. Kişiler Arası İlişkiler 443
9. Kişiler Arası İlişkilerin Başlaması: İlk İzlenimler 443
Test 01 445
Çözüm 01 447

4. Kişiler Arası İlişkiler ve İletişimde Dinleme

1. İletişim Sürecinde Dinleme Becerisi 449
2. Dinleme Türleri ve Özellikleri 449
Test 01 455
Çözüm 01 459

5. Kişiler Arası İlişkiler ve İletişimde Empati

1. Empati 461
2. Perspektif Alma 461
3. Benmerkezcilik (Egosantrizm) ve Empati 461
4. Hayalî Katılım 462
5. Kişisel Gerilim 462
6. Empati - Sempati İlişkisi 462
7. Empatik Dinleme 463
8. Soru Sorma 463
9. Açıkça İfade Etme 463
10. Destekleme 463
11. Yorumlama 464
12. Yapısı Eleştiri 464
Test 01 465
Çözüm 01 467

6. Kişiler Arası İlişkiler ve İletişimde Kendini Açma

1. Kendini Açma Nedir? 469
Test 01 473
Çözüm 01 475

7. Kişiler Arası İlişkilerde Sözsüz İletişim

1. Sözsüz İletişimin Sözlü İletişimden Farkı ve Önemi 477
2. Sözel Olmayan İletişim ve Kişiler Arası Duyarlılık 477
3. Kültür ve Beden Dili 477
4. Sözsüz İletişimin Unsurları 478
5. İletişim Ortamı ve Kişiler Arası Mesafe 480
Test 01 483
Çözüm 01 485

8. Kişiler Arası İlişkiler ve İletişimde Güvengenlik

1. Güvengenlik Nedir? 487
2. Güvengen, Boyun Eğici ve Saldırgan Davranışlar 487
3. Güvengen Davranışların Sınıflandırılması 489
4. Güvengen Davranışların Geliştirilmesine Yönelik Teknikler 489
5. Güvengenlik Eğitiminin Eğitim Ortamlarındaki Yeri 490
Test 01 491
Çözüm 01 493

9. Kişiler Arası İlişkilerde Çatışma ve Çatışma Çözme

1. Çatışma Nedir? 495
2. Çatışma Çözme Nedir? 497
3. Okulda Çatışma Çözme 499
4. Çatışma Çözme Süreci 499
5. Çatışma Çözme Yöntemleri 501
Test 01 503
Çözüm 01 507

Nobel Akademik Yayıncılık

10. Kişiler Arası İlişkiler ve İletişimde Duygusal Zekâ

1. Duygu 509
2. Duyguların İşlevleri 509
3. Duygusal Zekâ 510
4. Duygusal Zekâ Modelleri 510
5. Duygusal Okuryazarlık 512
6. Duygusal Zekânın İletişim Açısından Doğurgaları 512

Test 01 513

Çözüm 01 515

11. Aile İçi İlişkiler ve İletişim

1. Ailenin Tanımı, İşlevleri ve Aile Tipleri 517
2. Ailenin İşlevleri 518
3. Ailede Anne - Baba - Çocuk İletişimi 518
4. Anne - Çocuk İlişkisi 518
5. Anne - Çocuk ve Bağlanma 519
6. Bağlanmanın Sınıflandırılması 519
7. Eşler Arası İlişkiler 520
8. Kardeşler Arası İletişim 520
9. Anne Baba Tutumları ve Çocuk 521

Test 01 523

Çözüm 01 525

12. Farklı Ortamlarda Kişiler Arası İlişkiler ve İletişim

1. Okulda İletişim 527

Test 01 533

Çözüm 01 535

Nobel Akademik Yayıncılık

DERS 6
SOSYOLOJİ

1. Sosyolojinin Türkçesi Nedir?

1. Sosyolojinin Türkçesi Nedir? 539
2. Sosyolojinin Diğer Bilimlerden Farkı Nedir? ... 540
3. Toplum 541
4. Toplumsal Kurumlar 543
5. Sosyoloji ve Alt Dalları 546

Test 01 549

Çözüm 01 551

2. Sosyoloji Araştırma, Yöntem ve Teknikleri

1. Giriş 553
2. Bilimsel Araştırma İlkeleri 553
3. Sosyolohinin Kullandığı Bilimsel Yöntemler 553
4. Sosyolojimim Kullandığı Veri Toplama Teknikleri 556
5. Güvenirlik ve Geçerllik 557

Test 01 559

Çözüm 01 561

3. Sosyolojinin Tarihsel Gelişimi

1. Giriş 563
2. Sosyolojinin Bir Bilim Dalı Olarak Doğuşu 563
3. Modern Sosyolojinin Kurucuları 564
4. Modern Toplum Kuramları 566
5. Sosyoloji Bilime Yeni Yaklaşımlar 567
6. Postmodernizm 567
7. Türkiye'de Sosyoloji'nin Gelişimi 568

Test 01 569

Çözüm 01 573

4. Kültür

1. Kültürel Kavramlar 575
2. Kültür Çeşitleri 576
Test 01 577
Çözüm 01 581

5. Toplumsallaşma

1. Toplumsallaşma Süreci 583
2. Toplumsallaşma Sürecinin Hedefleri 584
3. Toplumsallaşma ve Benliğin Oluşması 585
Test 01 587
Çözüm 01 589

6. Aile Kurumu

1. Aile 591
2. Ailenin İşlevleri 591
3. Aile Modelleri (Sınıflandırma) 592
4. Evlilik ve Türleri 593
5. Boşanma 594
6. Başarılı Evliliğin Sırları 594
Test 01 595
Çözüm 01 597

7. Ekonomi Kurumu

1. Ekonomi ve Sosyoloji İlişkisi 599
2. Üretim ve Fonksiyonları 599
3. Üretimde Uygulanan Rejimler 599
4. İş Bölümü 600
5. Değişim (Mübadele) 600
6. Mülkiyet Hakkı 601
7. Pazar Piyasası 601
8. Tüketim 601
Test 01 603
Çözüm 01 605

8. Eğitim Kurumu

1. Eğitimin İşlevleri 607
2. Okulun Toplumsal Görevleri 607
Test 01 609
Çözüm 01 611

9. Din Kültürü

1. Dinî İnanç Biçimleri 613
2. Dinin Görevleri 614
Test 01 615
Çözüm 01 617

10. Siyasal Kurumlar

1. Otorite 619
2. Devlet 619
3. Hükûmet ve Sorumlulukları 620
4. Bürokrasi 620
5. Demokrasi 620
6. Baskı Grupları 621
Test 01 623
Çözüm 01 625

11. Nüfus

1. Nüfusun Değişimini Etkileyen Faktörler 627
2. Demografik Değişme Kuramı 628
3. Nüfusun Dönemlere Ayrılması 628
4. Türkiye'de Nüfus ve Özellikleri 629
Test 01 631
Çözüm 01 633

Nobel Akademik Yayıncılık

12. Toplumsal Gruplar

1. Toplumsal Grupların Özellikleri 635
2. Toplumsal Grupların İşlevleri 635
3. Toplumsal Grup Çeşitleri..... 636
4. Diğer Gruplar 637
5. Grup Liderliği 637
6. Grup Normları 638
7. Toplumsal Grup Dışındaki Topluluklar..... 638

Test 01 639

Çözüm 01..... 641

13. Toplumsal Tabakalaşma

1. Toplumsal Tabakalaşma..... 643
2. Toplumsal Tabakalaşma Kuramları 644
3. Fonksiyonalist Yaklaşım..... 644
4. Max Weber'in Toplumsal Tabakalaşma Görüşleri 645
5. Lenksi'nin Kuramı 645
6. Toplumsal Katmanlar Arasındaki Farklar 646
7. Küresel Tabakalaşma..... 646

Test 01 647

Çözüm 01..... 649

14. Toplumsal Değişme

1. Toplumsal Değişme 651
2. Toplumsal Değişme Kaynakları 652
3. Toplumsal Değişme Kuramları..... 652
4. Toplumsal Değişme ve Teknoloji..... 653
5. Toplumsal Değişme ve Modernleşme..... 653

Test 01 655

Çözüm 01..... 657

15. Kentleşme

1. Kentleşme..... 659
2. Sanayileşme Öncesi Kentler..... 659
3. Endüstriyel Kentler..... 659
4. Kentleşme Kuramları 660
5. Kentleşmenin Ekolojik Süreçleri 660
6. Kent Yaşamı..... 661
7. Türkiye'de Kentleşme 662

Test 01 663

Çözüm 01..... 665

16. Endüstrileşme Sonrası Toplum

1. Endüstrileşme Sonrası Toplum 667

Test 01 669

Çözüm 01..... 671

17. Suç ve Toplum

1. Suç ve Toplum 673

Test 01 679

Çözüm 01..... 681

18. Bilim Teknoloji ve Toplum

1. Bilimin Ortaya Çıkışı 683
2. Bilimsel Normlar..... 683
3. Teknoloji ve Değişme..... 683

Test 01 685

Çözüm 01..... 687

19. Savaş ve Savaşın Toplumsal Sonuçları

1. Savaş ve Savaşın Toplumsal Sonuçları..... 689

Test 01 693

Çözüm 01..... 695

Nobel Akademik Yayıncılık

DERS 7
SOSYAL PROJE GELİŞTİRME

1. Bilgi, Bilim ve Bilimsel Yöntem

1. Bilgi Nedir? 699
2. Bilim Nedir? 699
3. Bilimsel Yöntem 701

Test 01 705

Çözüm 01 707

2. Araştırma ve Proje

1. Araştırma Türleri 710

Test 01 713

Çözüm 01 715

3. Sosyal Bilgilerde Proje Tabanlı Öğrenme ve Önemi

1. Proje Tabanlı Öğrenme 717
2. Tapılandırmacılık ve Sosyal Öğrenme 718
3. Sosyal Bilgilerde Proje Tabanlı Öğrenme 718
4. Proje Türleri ve Proje Hazırlarken Dikkat Edilecek Kurallar 720
5. Etkili Bir Sunum Nasıl Yapılır? 724

Test 01 725

Çözüm 01 727

DERS 8
EKONOMİ

1. Ekonomi

1. Ekonominin Bazı Temel Kavramları 731
2. Ekonominin Temel Soruları 734
3. Ekonominin Temel Hedefleri 735
4. Ekonomik Sistemler 736
5. Bir Sosyal Bilim Olarak Ekonomi 737
6. Ekonomide Karar Vericiler 738
7. Piyasalar 738
8. Ekonomi Çeşitleri 739

Test 01 741

Çözüm 01 745

2. Talep, Arz ve Fiyat

1. Talep 747
2. Arz 749
3. Piyasa Dengesi 752
4. Esneklikler 752

Test 01 755

Çözüm 01 757

3. Devletin Fiyat Kontrolü

1. Devletin Fiyat Kontrolü 759
2. Tüketici Davranışı Teorisi 760
3. Piyasalar 761
4. Faktör Piyasaları ve Gelir Dağılımı 763

Test 01 765

Çözüm 01 767

4. Milli Gelir

1. Millî Gelir ile İlgili İki Temel Kavram 769
2. Millî Gelir Ölçüm Yaklaşımları 770
3. Kişi Başına Düşen Millî Gelir 771
4. Temel Makro Ekonomi Sorunları 771
5. Makro Ekonomi Politikasının Temel Araçları 773
6. Ekonomide Planlanan Toplam Harcamalar 774
7. Ekonomik Kriz 774

Test 01 777

Çözüm 01 781

Nobel Akademik Yayıncılık

5. Para Teorisi

1. Para Teorisi 783
2. Enflasyon 783
3. Uluslararası Ticaret 785
4. Uluslararası Finans 787
5. Döviz Kuru 788
6. Ekonomik Büyüme 789
7. Ekonomik Kalkınma 790

Test 01 793

Çözüm 01 795

DERS 9
SANAT VE ESTETİK

1. Sanat ve Estetik

1. Estetik 799
2. Güzellik 802
3. Sanat 802

Test 01 805

Çözüm 01 807

2. Filozofların Estetik, Güzellik ve Sanat Anlayışları

1. Platon (MÖ 427 - 347) 809
2. Aristoteles (MÖ 384 - 322) 810
3. Plotinus (MÖ 205 - 270) 810
4. Kant (1724 - 1804) 810
5. Schiller (1759 - 1805) 811
6. Hegel (1770 - 1831) 811
7. J. M. Guyau (1854 - 1888) 812
8. Freud (1850 - 1939) 812

Test 01 813

Çözüm 01 815

3. Sanat Kuramları

1. Yansıtma Kuramı (Taklit Olarak Sanat) 817
2. Biçimci Sanat Kuramı 817
3. İşlevsellik (Fonksiyonellik) Kuramı 817
4. Duygusal Etki Kuramı (Estetik Yaşantı Olarak Sanat) 817
5. Anlatımcı Kuram (Yaratma Olarak Sanat) 818

Test 01 821

Çözüm 01 823

Test 02 825

Çözüm 02 827

DERS 10
ARKEOLOJİ

1. Arkeoloji Nedir?

1. Arkeolojinin Bölümleri 831
2. Farklı Arkeoloji Tanımları 831
3. Pleistosen Arkeolohisi 831
4. İnsan Kaç Yaşında? 831

Test 01 833

Çözüm 01 835

2. Arkeolojik Araştırma Yöntemleri, Arkeoloji Biliminin Tarihsel Gelişimi

1. Arkeolojik Araştırma Yöntemleri 837
2. Arkeoloji Biliminin Tarihsel Gelişimi 838

3. Geçmişten Günümüze Kalıntılar

1. Arkeolojik Dolgu 841
2. Arkeolojinin Araştırma Alanları 842

Test 01 845

Çözüm 01 849

Nobel Akademik Yayıncılık

4. Arkeolojik Bulguların Tarihlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler, Arkeolojiye Yardımcı Bilim Dalları ve Arkeolojik Yaklaşımlar

1. Arkeolojik Bulguların Tarihlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler 851

Test 01 855

Çözüm 01 857

5. Türkiye'deki Arkeoloji Müzeleri

1. Müzecilik 859
2. Anadolu Medeniyetleri Müzesi 859

6. Türk Tarihindeki Arkeolojik Gelişim,Türkiye'de Arkeoloji Alanında Çalışma Yapan İsimler

1. Osmanlı Dönemi 861
2. Cumhuriyet Dönemi 861
3. Türkiye'de Arkeoloji 861
4. Türkiye'de Arkeoloji Alanında Çalışma Yapan İsimler 862

Test 01 867

Çözüm 01 869

7. İnsanlık Tarihinin Çağlara Ayrılması

1. Taş Çağı 872
2. Maden Çağı 874

Test 01 881

Çözüm 01 883

8. Anadolu'daki İlk Çağ Uygarlıkları, Çevre Uygarlıklar ve Anadolu'ya Etkileri, Önemli Kültür Kalıntıları

1. Önemli Kültür Kalıntıları 886

Test 01 893

Çözüm 01 897

9. Arkeolojik Kavramlar

DERS 11
ANTROPOLOJİ

1. Antropolojinin Tanımı ve Kapsamı

1. Antropoloji Nedir? 903
2. Antropolojinin Tarihsel Gelişimi 903
3. Antropolojinin Yaklaşım ve İlkeleri 905
4. Antropolojinin Dalları 906
5. Antropolojinin Yönetimi ve Araştırma Teknikleri 908

Test 01 911

Çözüm 01 915

Test 02 917

Çözüm 02 923

2. Kültür

1. Kültür Nedir? 925
2. Kültürü Oluşturan Ögeler ve Özellikleri 925
3. Kültürün Özellikleri 926
4. Kültürel Süreçler 928
5. Kültürel Farklılıklar (Differences in Culture) 930

Test 01 933

Çözüm 01 937

Test 02 939

Çözüm 02 943

3. Antropolojide Temel Ekoller

1. Evrimci ve Tarihse Ekol 945
2. İşlevselci (Fonksiyonalist) ve Yapısalcı Ekoller 947

Nobel Akademik Yayıncılık

3. Psikoloji ve Biyolojik Yönelimli Ekoller 949
4. Çatışmacı ve Uyarlanmacı Ekoller..... 950
Test 01 955
Çözüm 01..... 959
Test 02 961
Çözüm 02..... 965

4. İnsanların Canlılar Dünyasındaki Yeri ve Biyolojik Çaşitliliği

1. İnsanın Canlılar Dünyasındaki Yeri..... 967
2. Primatlar 969
3. İnsanın Biyolojik Çeşitliliği..... 972
Test 01 975
Çözüm 01..... 979
Test 02 981
Çözüm 02..... 983

5. İnsanın Evrimi ve Evrim Mekanizması

1. Evrim Düşüncesinin Gelişimi 985
2. Primatların Evrimi 988
3. İlk Hominidler 989
4. İlk İnsanlar 990
Test 01 995
Çözüm 01..... 999
Test 02 1001
Çözüm 02..... 1003

6. Sanayi Öncesi Uyarlanma ve Yaşam Tarzları

1. Avcı - Toplayıcılık..... 1005
2. Tarım ve Hayvancı Uyarlanma..... 1007
Test 01 1015
Çözüm 01..... 1019
Test 02 1021
Çözüm 02..... 1023

7. Kent, Devlet ve Endüstri

1. Kentleşme ve Tarım Dışı Tabakalaşmanın Doğuşu 1025
2. Devletin Gelişimi 1026
3. Endüstri Toplumu ve Yeni Yaşam Biçimi 1027
4. İktisadi Gelişmişliğin Yayılması, Az Gelişmişlik ve Üçüncü Dünya 1030
5. Antropolojide Yeni Yönelimler 1033
Test 01 1035
Çözüm 01..... 1039
Test 02 1041
Çözüm 02..... 1043

8. Akrabalık Sistemleri ve Sosyal Örgüt

1. Temel Kurum Olarak Aile 1045
2. Evlilik Türleri..... 1047
3. Aile ve Akrabalık 1049
Test 01 1051
Çözüm 01..... 1055
Test 02 1057
Çözüm 02..... 1061

9. Din ve Kutsal

1. Din: İnancın Kurumsallaşması 1063
2. İnanç Sistemlerinin Çeşitliliği 1064
3. Mitoloji ve Mitoslar 1068
Test 01 1069
Çözüm 01..... 1073
Test 02 1075
Çözüm 02..... 1077

Nobel Akademik Yayıncılık

10. Dil ve İletişim

1. Dil Nedir? 1079
2. Dilin Unsurları 1080

Test 01 1085

Çözüm 01..... 1089

Test 02 1091

Çözüm 02..... 1095

11. Türkiye'de Antropoloji Çalışmaları

DERS 12
SOSYAL PSİKOLOJİ

1. Sosyal Psikolojiye Giriş

1. Sosyal Psikolojinin Temel Kavramları 1103
2. Sosyal Psikolojide Veri Analizi 1107

Test 01 1111

Çözüm 01.....1115

2. Yaklaşma, Çekicilik, Sevgi ve Aşk

1. Sosyal Yaşamda İnsanlar Niçin Yaklaşma İhtiyacında Bulunur? 1117
2. Çekicilikte Sevmede ve Yakın Olmada Etkili Olan Kriterler.....1117
3. Kişilik Özellikleri ve Sevme Eğilimi Arasındaki İlişki.....1118

Test 01 1121

Çözüm 01.....1123

3. İlişkilerimiz ve Saldırganlık

1. Toplumsal Yaşam ve Saldırganlık.....1125
2. Saldırganlık Kavramı ve Tanımı 1125

Test 01 1129

Çözüm 01.....1133

4. Benlik ve Kimlik

1. Benlik Kavramı.....1135

Test 01 1137

Çözüm 01.....1139

5. Algılama

1. Algılama Kavramı 1141
2. Algılamada Düzenleme Süreci 1143

Test 01 1145

Çözüm 01.....1147

6. Tutumlar ve Ön Yargı

1. Tutum Kavramı 1149
2. Tutumların Oluşmasında Rol Oynayan Faktörler.....1150

Test 01 1153

Çözüm 01.....1155

7. Sosyal Etki ve Uyma Davranışı

1. Sosyal Etki Kavramı.....1157
2. Uyma Davranışı 1157
3. Sosyal Etki Araştırmalarında Uyma Davranışını Etkileyen Ortamsal Faktörler 1158
4. Boyun Eğdirme Teknikleri 1159

Test 01 1161

Çözüm 01.....1163

8. Sosyal Gruplar

1. Grup Kavramı 1165
2. Sosyal Grupların Oluşum Kriterleri 1165
3. Sosyal Yığınlar ve Kitleler.....1165
4. Sosyal Yığınların Özellikleri 1165

Test 01 1169

Çözüm 01.....1171

Nobel Akademik Yayıncılık

9. Bireysel İlişkiler, İletişim, İkna ve Propaganda

1. İletişim Kavramı 1173
2. İletişimin Önemi 1173
3. İletişimin Fonksiyonları 1174
4. Propaganda Nedir?....1175

Test 01 1177

Çözüm 01....1179

10. İnsan İlişkileri ve Doğrusal Zekâ - Kişilik ve Liderlik

1. Duygu Kavramı 1181
2. Zekâ Kavramı 1181
3. Duygusal Zekâ....1181
4. Kişilik Kavramı 1183
5. Kişilik ile İlgili Kavramlar 1185
6. Liderlik Kavramı 1185
7. Karizma Kavramı 1187

Test 01 1189

Çözüm 01....1193

DERS 13
SİYASET BİLİMİ

1. Siyaset ve Siyaset Bilimi

1. Siyaset ve Siyaset Bilimi....1197
2. Modern Siyasetin Gelişimi 1198
3. Siyasetnameler ve Layihalar....1199
4. Siyaset Biliminin Kapsamı 1199

Test 01 1201

Çözüm 01.... 1205

2. Siyasetin Kavramları

1. İktidar 1207
2. Elitist Teori (Seçkinci Kuram) 1207
3. Egemenlik 1209
4. Meşruluk 1210
5. Max Weber'in Otorite Sınıflaması 1210

Test 01 1211

Çözüm 01.... 1213

3. Devlet

1. Devlet.... 1215
2. Devlet Türleri.... 1216
3. Siyasal Sistemler 1217

Test 01 1221

Çözüm 01.... 1225

4. Siyaset ve Birey: Siyasal Katılma

1. Siyasal Katılma 1227
2. Bireyi Siyasete Yönelten Temel Faktörler 1227

Test 01 1229

Çözüm 01.... 1231

5. Demokrasi

1. Demokrasinin Temel Nitelikleri.... 1233
2. Demokrasinin Gelişimi 1233
3. Demokrasi Çeşitleri.... 1234
4. Çağdaş Demokrasi Modelleri.... 1235
5. Temsilî Demokrasiye Alternatif Öneriler..... 1236
6. Yirmi Birinci Yüzyılda Demokrasi 1237

Test 01 1239

Çözüm 01.... 1243

Nobel Akademik Yayıncılık

6. Siyasi İdeolojiler

1. Siyasi İdeolojiler ve Temsilcileri 1245
2. Otoriter Düşünce 1245
3. Liberalizm 1246
4. Muhafazakârlık 1246
5. Sosyalizm 1247
6. Sosyal Demokrasi 1247
7. Faşizm 1248

Test 01 1249

Çözüm 01 1251

7. Siyasal Güçler

1. Siyasi Partiler 1253
2. Siyasi Partilerin Ortaya Çıkışı 1253
3. Siyasi Partilerin Sınıflandırılması 1254
4. Demokrasilerde Parti Sistemleri 1255
5. Sartori'nin Tek Parti Sistemi 1255
6. Kamuoyu 1256
7. Kamuoyu Oluşturma Unsurları 1256
8. Baskı Grupları 1257

Test 01 1259

Çözüm 01 1261

8. Küreselleşme ve Siyaset

1. Uluslararası Kuruluşlar 1263
2. Avrupa Birliği 1265
3. Avrupa Konseyi 1266
4. NATO 1266
5. Anayasa 1267
6. 1982 Anayasası'na İlişkin Temel Bilgiler 1271
7. Kamulaştırma, Devletleştirme ve Özelleştirme 1271
8. Cumhuriyetin Temel Organları 1272
9. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı . 1276
10. Millî Güvenlik Kurulu 1276
11. Olağanüstü Yönetim Usulleri 1277
12. Yargı 1278
13. İdare 1279
14. Yargı Yolu 1279
15. Askerî Yargı 1279
16. Anayasa Mahkemesi ile İlgili Hükümler 1281
17. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu 1282
18. Sayıştay 1283
19. Bütçe 1283
20. İnkılap Kanunlarının Korunması 1283

Test 01 1285

Çözüm 01 1289

Kaynaklar 1291

Nobel Akademik Yayıncılık

KAYNAKLAR*

Arkonaç, S. A (2012). *Sosyal psikoloji.* Ankara: Nobel

Ata, B. (2013). *Bilim teknoloji sosyal değişme*. Ankara: Pegem.*

Atınok ,S., Çetinkaya, M. (2013). *İktisada giriş.* Ankara: Gazi.

Aydın, A. (2012). *Felsefe.* Ankara: Pegem.

Bilgili, A. S. (2013). *Sosyal bilgilerin temelleri.* Ankara: Pegem.

Bozkurt, V. (2014). *Değişen dünya sosyolojisi.* Bursa: Ekin.

Buyurgan ,S., Buyurgan, U. (2012). Sanat eğitimi ve öğretimi. Ankara: Pegem

Çetin , H. (2014). *Siyaset bilimi*. Ankara: Orion

Demiray, U. (2013). *Etkili iletişim.* Ankara: Pegem.

Dinler, Z. (2014). *İktisada giriş*. Bursa: Ekin.

Ertek ,T. (2013). *Temel ekonomi.* İstanbul: Beta.

Farago, F. (2013). *Sanat.* Ankara: Doğu Batı.

Freedman & diğ., (1989). Sosyal psikoloji. İstanbul: Ara.

Göksu, T. (2007). *Sosyal psikoloji.* Ankara: Seçkin

Güney, S. (2012). *Sosyal psikoloji.* Ankara: Nobel.

Hogg, G. V. H. (2014). *Sosyal psikoloji.* Ankara: Ütopya

İçli, G. (2002). *Sosyolojiye giriş.* Ankara: Anı.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi – kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar.* İstanbul: Evrim.

Kaya, A.(2014). Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim. Ankara: Pegem.

MEB (2005). *8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Programı*

MEB (2005). Sosyal bilgiler 4.-5. Sınıf Programı ve Kılavuz Kitabı

MEB (2005). Sosyal bilgiler 6-7. Sınıf Programı ve Kılavuz Kitabı

MEB (2010). İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi (8. Sınıf) Öğretim Programı

Özey, R. (2008). *Günümüz dünya sorunları*. İstanbul: Aktif.

Öztürk, C. (2011). *Sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegem

Safran, M. (2011). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem.

Saran, N. (2012). *Antropoloji.* İstanbul: İnkilap

Shelley T. ve diğ.(2010). *Sosyal psikoloji.*. İstanbul: İmge.

Tay, B. ve Öcal, A. (2011). *Özel eğitim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem..

Tezcan, M. (2012). *Sosyolojiye giriş.* Ankara: Anı.

Tokdemir, H. G., Unat,Y. (2014). *Bilim tarihi* Ankara: Pegem.

Turan, R. ve Ulusoy, K. (2011). *Sosyal bilgilerin temelleri.* Ankara: Pegem.

Turan, R., Sümbül, A. M. ve Akdağ, H. (2009). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar*-1. Ankara: Pegem.

Turan, R., Sümbül, A. M. ve Akdağ, H. (2009). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-2.* Ankara: Pegem.

Tutar, H. (2014). *Sosyal psikoloji.* Ankara:Seçkin

Ünal, Ç. (2014).*Sosyal proje geliştirme.* Ankara: Pegem.

Ünal, Ç. (2014).*Sosyal proje geliştirme.* Ankara: Pegem.

Yazıcı, H., Arıbaş, K.(2011) *Günümüz dünya sorunları.* Ankara: Pegem.

Yıldırım, C. (2012). *Bilim tarihi.* İstanbul: Remzi.

Yolcu E. (2009). *Sanat eğitimi kuram ve yöntemleri. Ankara*: Nobel.

* Bu KPSS- ÖABT Kitabında yukarda belirtilen kaynaklardan yararlanılmıştır. Ancak okuyucuyu sıkmamak için ilgili dersle alakalı hangi kaynaktan yararlanıldığı burada belirtilmiştir.

Nobel Akademik Yayıncılık

Geliştirilmiş 2. Basım

SOSYAL MEDYAYI ANLAMAK

(Bir Sosyal Medya Rehberi)

Doç. Dr. Levent Eraslan

NOBEL YAŞAM

SOSYAL MEDYAYI ANLAMAK
(Bir Sosyal Medya Rehberi)

Geliştirilmiş 2. Basım - Mayıs 2016

Yazarı: Doç. Dr. Levent Eraslan

© 2016, Bu baskının bütün hakları NOBEL YAŞAM'a aittir.
'NOBEL YAŞAM' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun
Yayın Koordinatörü: Alper Tok
Redaksiyon: Gönül Ekici
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara

Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 32284
Sugüzeli Sokak No.:18/3 İskitler/Ankara

Yayın No.: 11
ISBN: 978-605-9746-10-6

Nobel Yaşam
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5 Kadıköy / İSTANBUL
Tel/Faks: +90 (216) 449 20 01 info@nobelyasam.com - www.nobelyasam.com
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20

Yayınlarımızı;

Ana Basın, Alfa Basın, Arasta, Atlas Kitap Dağıtım, D&R Mağazaları, Prefix, Final Pazarlama, Remzi Kitabevi, Kida Dağıtım Adreslerinde Bulabilirsiniz.

II. BASIMA ÖN SÖZ

Sosyal medya kavramı, son dönemde Türkiye'de özellikle Taksim Gezi Parkı olayları ile sıkça kullanılır olmuştur. Önceleri çok da dikkate alınmayan boş zaman geçirme ve arkadaş edinme gibi eğlence amaçlı kullanılan sosyal medya ve uygulamaları, özellikle son dönemlerde sosyal, politik, ekonomik ve günlük yaşamda herkesin dikkatle izlediği bir görünüme kavuşmuştur. Tüm dünya nüfusunun neredeyse yarısına yakınının sosyal medya kullanıcısı ve/veya potansiyel kullanıcısı olduğu gerçeği de göz önüne alındığında milyarlarca dolarlık bir endüstriyel yapı ve onun toplumsal etkilerinin tanınması gerekliliği de çok net olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal medya olarak tanımlanan yeni iletişim biçiminin etki alanları genişledikçe ve kullanımı yaygınlaştıkça hem karar vericilerin hem de araştırmacıların bu alana ilgisi artmıştır. Bu ilgi sonucu oluşan değerlendirmeler; kimi zaman kalıplara dayalı yargılara, politikacıların manipülasyonlarına, kimi zaman da (az da olsa) araştırmalara dayalı olmaktadır. Bu eseri ortaya koymamızın temel nedeni de aslında budur. Çünkü kavram öylesine yaşama dair olmuştur ki, hem günlük yaşam pratiklerinde hem de akademik, ekonomik-politik söylemde "sosyal medya" kavramına farklı anlamlar yüklenmeye başlanmıştır. Sosyal medya kavramı muğlak, üzerinde herkesin bir tanım denemesi yaptığı, anlaşılmaz bir yapıya dönüşme tehlikesini yaşamaktadır.

Bir sosyal medya rehberi olarak hazırlanan bu çalışmanın birinci ana bölümünde sosyal medya ontolojisi, tanımlamaları ve tarihsel gelişimi ile özellikleri ele alınmış ve sosyal medya karşıtları ve taraftarlarının ortaya koydukları argümanlar tartışılmış ve sosyal medya profilleri tanıtılmıştır.

İkinci ana bölümde ise sosyal medya endüstrisi; yapı, işleyiş ve özellikleri bağlamında çok çeşitli boyutları ile alınmıştır. Yine aynı bölümde küresel

bağlamda sosyal medyaya bakış; Çin, Rusya, İran gibi ABD karşıtı ülkelerin gözünden "sosyal medya sosyolojisi" bağlamında yapılmıştır. Ayrıca Brezilya ve Almanya gibi sosyal medya pazarının zorlandığı iki ülke ve Türkiye'de sosyal medya gerçeği kendi yönelim ve özellikleri ile incelenmiştir.

Üçüncü ana bölümde ise dünya ölçeğinde ve lokal olarak kullanılan sosyal medya ağ ve araçları; kurucuları, kuruluş yılları, özellikleri, reyting oranları ve dünyada hangi ülkelerde yaygın kullanıldıkları ile sitede kullanıcıların geçirdikleri zaman bağlamlarında tanıtılmıştır. Bu hali ile Türkçe yayımlanmış en ayrıntılı sosyal medya uygulamaları tanıtım çalışmasıdır.

Geliştirilmiş ikinci basımını yapan bu eserin basımında Nobel Yaşam yayınevi temsilcilerine, sevgili Gülsüm ve bizi destekleyen tüm dostlara teşekkürü bir borç bilirim.

Bu eserin sosyal medya kullanıcılarına katkı sağlaması dileğiyle…

Doç. Dr. Levent ERASLAN
Ankara-2016

İÇİNDEKİLER

Bölüm I: SOSYAL MEDYA KAVRAMI 1
Giriş 1
Sosyal Medya Ontolojisi 2
Sosyal Medya Tanımlamaları 6
Sosyal Medya Kavramının Tarihsel Gelişimi 12

Bölüm II: SOSYAL MEDYA KAVRAMININ ÖZELLİKLERİ 13
Giriş 13

Bölüm III: SOSYAL MEDYADA TARAFLAR 29
Giriş 29
Sosyal Medya Karşıtları (Eleştirel-Karşıtlar) 30
Sosyal Medya Taraftarları (Savunucu-Taraftarlar) 44

Bölüm IV: SOSYAL MEDYA PROFİLLERİ (TİPLERİ) 53
Giriş 53
Sosyal Medya Profilleri Örnekleri 54
Kariyer Odaklı Sosyal Medya Takipçileri 54
Trende Uyan Sosyal Medya Takipçileri 54
Sosyalleşmeyi Seven Sosyal Medya Takipçileri 55
İlgi Meraklısı Sosyal Medya Takipçileri 55
Seçici Sosyal Medya Takipçileri 55
1- Sessiz Takipçi 56
2- Gelişigüzel "Beğenici" 56
3- Avanta Kovalayıcılar 56
4- Mutsuz Müşteri 56
5- Eksileyici ve Palavracı 57
6- Amigo 57
7- Sadık Hayran 57

Bölüm V: SOSYAL MEDYA ENDÜSTRİSİ VE ARAÇLARI 61
Giriş..... 61
2015-2016 Yılı Dünya Sosyal Medya Endüstrisi Analizi 78

Bölüm VI: SOSYAL MEDYANIN İKİ HALİ VE TÜRKİYE'DE SOSYAL MEDYA 91
Giriş..... 91
Büyük Şeytanın Sosyal Medyası..... 92
Sosyal Medyada Farklı İki Ülke: Brezilya ve Almanya 100
Brezilya: Orkut ve Facebook Mücadelesi 100
Almanya: Her Zamanki Gibi…..... 103
Türkiye ve Sosyal Medya: Kavram, Kullanım ve Endüstri 106
Sosyal Medya Araştırmalarına Genel Bir Bakış..... 118
Sosyal Medya Konulu Akademik Makaleler 120
Sosyal Medya Üzerine Yapılmış Piyasa Araştırmaları..... 121

Bölüm VII: SOSYAL MEDYA ARAÇLARI VE UYGULAMALARI 125
Giriş..... 125
Sosyal Medya Araçları ve Uygulamaları..... 126

Sonuç Yerine 191

Yazar Hakkında 195

Etkinliklerle Hafta Hafta

Sözlü Anlatım

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENGÜL - Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN

Yazarlar

Doç. Dr. Adem İŞCAN
Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKÇAY
Yrd. Doç. Dr. Beytullah KARAGÖZ
Yrd. Doç. Dr. İsa YILMAZ
Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENGÜL
Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN
Yrd. Doç. Dr. Sezgin DEMİR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1458
Eğitim No.: 289
ISBN : 978-605-320-364-3
© 1. Basım, Şubat 2016

Etkinliklerle Hafta Hafta SÖZLÜ ANLATIM
Editörler: Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENGÜL - Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şengül, Murat., Baskın, Sami.
Etkinliklerle Hafta Hafta Sözlü Anlatım / *Murat Şengül - Sami Baskın*
1. Basım, X + 214 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-364-3
1. Sözlü Anlatım 2. İletişim 3. Konuşma Dili

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Çağdaş eğitiminin en önemli amaçlarından biri, bireylerin kendilerini en iyi şekilde ifade etmelerine kapı aralayacak iletişim becerilerine sahip olmalarını sağlamaktır. Bu da ancak dil becerilerinin yetkin bir şekilde kullanımıyla mümkündür. Dil becerileri içerisinde ise sözlü iletişime dayalı becerilerin diğer becerilere oranla daha fazla kullanıldığı çoğu insanın malumudur.

Sözlü iletişim becerileri gelişmiş bireylerin bu haslet sayesinde çoğunlukla toplumun ön saflarında yer edindikleri görülmektedir. Topluma önderlik etme noktasında en önemli görev de hiç şüphesiz öğretmenlere / eğitimcilere düşmektedir. Bu yüzden, öğretmenlerin / eğitimcilerin sözlü iletişim becerisi açısından yetkin olmaları önem arz etmektedir.

Üniversitelerin çeşitli bölümlerinde ders olarak okutulan "Sözlü Anlatım", "Türk Dili I-II" derslerinin en önemli amacı, bireylerin dil becerilerini geliştirmektir. Bu eserde, bireylerin sözlü anlatım becerilerinin ve sözlü anlatım türlerine ilişkin bilgilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bunun için öğretim programlarındaki "Sözlü Anlatım" dersi için belirlenen 14 haftalık süre göz önünde bulundurulmuş ve kitap 14 bölüm hâlinde düzenlenmiştir. Her bir bölümün başında, işlenecek konularla ilgili ulaşılmak istenen hedef ve kazanımlara yer verilmiş, bölümlerin sonuna da konulara ilişkin değerlendirme soruları eklenmiştir. Öğretim elemanlarının, öğrencilerin işini kolaylaştıracak biçimde yapılan bu bölümlemeye ve düzenlemeye göre, her hafta bir bölümün işlenmesi planlanmıştır.

Farklı üniversitelerde görev yapan alan uzmanı 7 öğretim üyesinin yazar olarak görev aldığı bu kitap, eğitim fakültelerinde öğrenim gören lisans öğrencilerinin "Sözlü Anlatım" dersine yönelik gereksinimleri göz önünde bulundurularak bilgi ve becerilerini geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır.

"Etkinliklerle Hafta Hafta Sözlü Anlatım" kitabının biçim, içerik ve teknik özellikler açısından son yıllardaki yeni anlayışa ve gelişmelere uygun olarak hazırlanmasına özen gösterilmiş, kitabın içeriği ve sunuş biçimi oluşturulurken "Sözlü Anlatım" dersinin amaçları, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri ve hedeflenen yeterlikler göz önünde bulundurulmuştur.

Eksikliklerimizi ve önerilerinizi hoşgörü ve bilimsel bir anlayışla bize ulaştıracağınıza inanıyoruz.

Bu kitabı, bugüne kadar aldığımız eğitimde katkısı olan tüm hocalarımıza ithaf ediyoruz.

Kitabın; başta öğretmen adayları olmak üzere tüm lisans seviyesindeki tüm öğrenciler, akademisyenler ve bu alanda çalışma yapmak isteyenler için bir başvuru kaynağı olması ümidiyle…

Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENGÜL - Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN

BÖLÜM YAZARLARI

1. **BÖLÜM: SÖZ VE KONUŞMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 1**
   Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN

2. **BÖLÜM: KONUŞMADA DİL BİLİNCİ VE TÜRKÇEYİ DOĞRU KULLANMANIN İNCELİKLERİ 15**
   Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN

3. **BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIMDA SÖYLEYİŞ (DİKSİYON) 31**
   Yrd. Doç. Dr. Sezgin DEMİR

4. **BÖLÜM: KONUŞMAYA EŞLİK EDEN UNSURLAR 41**
   Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENGÜL

5. **BÖLÜM: KONUŞMA İLKELERİ, KONUŞMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 53**
   Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKÇAY

6. **BÖLÜM: İYİ BİR KONUŞMACININ SAHİP OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER 73**
   Yrd. Doç. Dr. Sezgin DEMİR

7. **BÖLÜM: KONUŞMA METİNLERİNİN HAZIRLANMASI 87**
   Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKÇAY

8. **BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ I: SÖYLEV (NUTUK), BİLDİRİ (TEBLİĞ) 109**
   Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENGÜL

9. **BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ II: KONFERANS, SEMPOZYUM (BİLGİ ŞÖLENİ) 131**
   Doç. Dr. Adem İŞCAN

10. **BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ III: AÇIK OTURUM, PANEL 147**
    Doç. Dr. Adem İŞCAN

11. **BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ IV: FORUM, SEMİNER 161**
    Yrd. Doç. Dr. İsa YILMAZ

12. BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ V: MÜNAZARA, TARTIŞMA 169
Yrd. Doç. Dr. İsa YILMAZ

13. BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ VI: MÜLAKAT, SÖYLEŞİ 179
Yrd. Doç. Dr. Beytullah KARAGÖZ

14. BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ VII: RÖPORTAJ, PROTOKOL KONUŞMALARI 197
Yrd. Doç. Dr. Beytullah KARAGÖZ

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: SÖZ VE KONUŞMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 1
Söz 2
Konuşma 6
Ses 6
Vurgu 7
Değerlendirme Soruları 11
Kaynaklar 13

2. BÖLÜM: KONUŞMADA DİL BİLİNCİ VE TÜRKÇEYİ DOĞRU KULLANMANIN İNCELİKLERİ 15
Giriş 16
Değerlendirme Soruları 27
Kaynaklar 29

3. BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIMDA SÖYLEYİŞ (DİKSİYON) 31
Giriş 32
Boğumlanma 35
Türkçenin Ses Özellikleri 35
Kaliteli Ses İçin Doğru Nefes 37
Değerlendirme Soruları 39
Kaynaklar 40

4. BÖLÜM: KONUŞMAYA EŞLİK EDEN UNSURLAR 41
Giriş 42
Sözel Unsurlar 42
Üslup 43
Dil Ötesi Unsurlar 43
Ses ve Tonlama 43
Psikolojik Unsurlar 44
Bedensel Unsurlar 44
Bedensel Mesafe 44
Bedenin Duruşu ve Konumu 45
Jestler 46
Mimikler (Yüz İfadeleri) 47
Göz Hareketleri 48
Fiziksel Görünüm 49
Değerlendirme Soruları 50
Kaynaklar 52

5. BÖLÜM: KONUŞMA İLKELERİ, KONUŞMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 53
Konuşma İlkeleri 54
Konuşmanın İçeriği Açısından Konuşma İlkeleri 54
Konuşmacının Nitelikleri ve Sahip Olması Gereken Özellikler Bakımından Konuşma İlkeleri 55
Konuşma Yöntem ve Teknikleri 56
İkna Etme 56
Eleştirel Konuşma 58
Katılımlı Konuşma 59
Tartışma 61
Kendini Başkasının yerine koyarak konuşma (Empati kurma) 62
Güdümlü Konuşma 63
Kelime ve kavram havuzundan seçerek konuşma 64
Serbest Konuşma 66
Yaratıcı Konuşma 67
Hafızada Tutma tekniği 68
Değerlendirme Soruları 71
Kaynaklar 72

6. BÖLÜM: İYİ BİR KONUŞMACININ SAHİP OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER 73
Giriş 74
Başlıca Konuşma Kusurları 74
Alıştırma 74
Sese Dayalı Yanlış Söyleyişler 76
İyi Bir Konuşmacının Özellikleri 80
Değerlendirme Soruları 84
Kaynaklar 85

7. BÖLÜM: KONUŞMA METİNLERİNİN HAZIRLANMASI 87
Konuşma Metinlerinin Hazırlanması 88
Giriş 88
Başlık 88
Seslenme/Selamlama/ Hitap 89
Konuşmayı Açış 90
Konu Hakkında Bilgilendirme 91
Gelişme 91
Sonuç 92
Değerlendirme Soruları 106
Kaynaklar 107

8. BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ I: SÖYLEV (NUTUK), BİLDİRİ (TEBLİĞ) 109
Söylev (Nutuk) 110
Söylevin Planı 110
Söylevin İcrasındaki Gereklilikler 110
Söylev Türleri 111
Ünlü Hatipler 111
Bildiri (Tebliğ) 116
Akademik Bildiri Nasıl Yazılır? 116

Bildiri Özeti Örneği 118
Değerlendirme Soruları 127
Kaynaklar 129

9. BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ II: KONFERANS, SEMPOZYUM (BİLGİ ŞÖLENİ) 131
Konferans 132
Sempozyum (Bilgi Şöleni) 136
Değerlendirme Soruları 143
Kaynaklar 145

10. BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ III: AÇIK OTURUM, PANEL 147
Açık Oturum 148
Panel 151
Değerlendirme Soruları 158
Kaynaklar 160

11. BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ IV: FORUM, SEMİNER 161
Forum 162
Çağdaş Dünya ve Türk Şiiri 163
Seminer 165
Değerlendirme Soruları 167
Kaynaklar 168

12. BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ V: MÜNAZARA, TARTIŞMA 169
Münazara 170
Tartışma 174
Değerlendirme Soruları 176
Kaynaklar 177

13. BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ VI: MÜLAKAT, SÖYLEŞİ 179
Giriş 180
Konuşma Türleri 180
Hazırlıklı Konuşmalar 180
Değerlendirme Soruları 194
Kaynaklar 196

14. BÖLÜM: SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ VII: RÖPORTAJ, PROTOKOL KONUŞMALARI 197
Giriş 198
Röportaj 198
Protokol Konuşmaları 204
Değerlendirme Soruları 211
Ek: Sözlü Anlatım Öz Değerlendirme Formu 212
Kaynaklar 213

BÖLÜM

1

Söz ve Konuşma ile İlgili Temel Kavramlar

Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi - Tokat

İnsan yalnız sözle insandır ve yalnız sözle bağlanırız birbirimize.
Michel de Montaigne

Amaçlar

1. Söz ve konuşmanın insan hayatındaki önemini göstermek
2. Doğru konuşmaya ve etkili söz söylemeye özendirmek

Kazanımlar

1. Dil ile söz arasındaki farkı görür.
2. Konuşmanın insan hayatındaki önemini fark eder.
3. Dile olumsuz etki eden yaşantılarını terk eder.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Dil ile söz arasında bir fark var mıdır? İkisini birbirinden ayırabilir miyiz?
2. "Tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır." sözünü günlük hayata uyarlamak mümkün müdür? Örnek verebilir misiniz?

Kaynaklar

Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Bayraktar, N. (2014). *Dil Bilimi.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Eker, S. (2011). *Çağdaş Türk Dili.* Ankara: Grafiker Yayınları.

Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü.* Ankara: Engin Yayınevi

Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Moran, B. (2004). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri.* İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Toklu, O. (2003). *Dilbilimine Giriş.* Ankara: Akçağ Yayınları.

İnternet Kaynakları

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts (Erişim Tarihi: 20.01.2016).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56afc673b8fda7.72491979 (Erişim Tarihi: 20.01.2016).

http://arifegulsun.blogcu.com/dilin-tanimi-ozellikleri/6470537 (Erişim Tarihi: 10.01.2016).

http://www.cokbilgi.com/yazi/dil-ve-dusunce-iliskisi/ (Erişim Tarihi: 02.01.2016).

https://dusuncekahvesi.wordpress.com/2009/11/02/makinalasmak-istiyorum/ (Erişim Tarihi: 02.01.2016).

BÖLÜM

2

Konuşmada Dil Bilinci ve Türkçeyi Doğru Kullanmanın İncelikleri

Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi - Tokat

Seslenir seni bana "sonsuz"
Der ki çoğal,
Der ki uzan mutluluğuna
Usun, iyiliğin, doğruluğun,
Bir bilinmeyenden bir bilinene dek
Türkçe, var olduğumuz...

Fazıl Hüsnü Dağlarca

Amaçlar

1. Dil ile yaşam arasındaki ilişkiyi göstermek
2. Dilin özenli ve bilinçli olarak amacına uygun kullanımını özendirmek

Kazanımlar

1. Toplumsal yaşantıların dil üzerindeki etkilerini görür.
2. Dil bilincinin oluşmasına engel yaşantıları fark eder.
3. Dile olumsuz etki eden yaşantılarını terk eder.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın yukarıda geçen sözlerindeki "Türkçe, var olduğumuz…" kısmından ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
2. Çevrenizde yabancı iş yeri adları var mıdır? Bunları sayabilir misiniz?
3. Size isim verilirken nasıl bir yol izlenmiştir? İsminizin kökenini biliyor musunuz?

Kaynaklar

Akalın, Şükrü Halûk, "Türkçenin Güncel Sorunları" http://turkoloji.cu.edu.tr/DIL%20SORUNLARI/02.php (Erişim Tarihi: 07.12.2015).

Akar, Ali, "Türkçenin Güncel Sorunları", http://www.aliakar.com/guncelds1.html (Erişim Tarihi: 12.12.2015).

Akay, Recep (2007). "Dil Değişiminin Dilsel ve Toplumsal Nedenleri", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 1-9.

Alpay, Necmiye, (2002), "Türkçenin Yabancı Dillerin Etkisinde Kalmasıyla Ortaya Çıkan Sorunlar ve Dil Bilincinin Önemi", *Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını Uluslararası Bilgi Şöleni Bildiriler.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları: 369-378.

Atalay, Kemal (2008). *Alo Türkçe Neredesin?*, İstanbul: Babıâli Kültür Yayıncılığı.

Baskın, Sami (2015). "Türkçenin Son Yüzyıldaki Değişim Süreci: Eğitim ile İlgili Terimler Örneği", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S.41, s. 321-352.

Dündar, Ali (1995). *Dil ve Bilinç*, Ankara: Prospero Yayınları.

Hepçilingirler, Feyza (1997). *Türkçe "Off"*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kongar, Emre (2003). *Yozlaşan Medya ve Yozlaşan Türkçe*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sinanoğlu, Oktay (2000). *Bir Nev-York Rüyası, "Bye-Bye" Türkçe*, İstanbul: Otopsi Yayınevi.

Sulutaş, Mehmet Ali (2008). *Ana Sütüm Türkçe*, İstanbul: Etik Yayınları.

İnternet Kaynakları

https://docs.google.com/presentation/d/1SoAHrzhDSjbrM8glhNIqXAqjPAQrEmHktfbWvHM52d0/preview?slide=id.p29 (Erişim Tarihi: 12.12.2015).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Bilin%C3%A7 (Erişim Tarihi: 12.12.2015).

BÖLÜM

3

Sözlü Anlatımda Söyleyiş (Diksiyon)

Yrd. Doç. Dr. Sezgin DEMİR
Aksaray Üniversitesi – Aksaray

Amaçlar

1. Konuşmanın dil becerileri içerisindeki yerini fark etme.
2. Konuşma edimi ile söyleyişin (diksiyon) farklarını kavrama.
3. Doğru ve yanlış nefes alışkanlıklarını fark etme.

Kazanımlar

1. Konuşmanın diğer dil becerileri açısından yerini ve önemini fark eder.
2. Konuşma kusurlarının diksiyon çalışmaları ile giderilebileceğini fark eder.
3. Doğru nefes alma alışkanlık ve becerilerini kazanır.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. İyi konuşmak gerekli midir? Hangi konuşmalar, iyi konuşma olarak değerlendirilebilir?
2. Doğru nefes almak nedir? Hangi nefes alma biçimi doğru kabul edilmelidir?

Kaynaklar

Ahanov, K. (2008). Dil Biliminin Esasları (Akt. Murat Ceritoğlu). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksan, D. (2001). Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksan, D. (2003). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim. 2.Cilt. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2003). Yazılı ve Sözlü Anlatım Kompozisyon Sanatı. Ankara: Akçağ.

Ergenç, İ. (2002). Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü. İstanbul: Multilingual.

Gürzap, C. (2004). Konuşan İnsan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hengirmen, M. (1999). Diilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: Engin.

İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2013). Dilbilim Sözlüğü. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Karaağaç, G. (2013). Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaya, A. (2014). Etkili ve Güzel Konuşma Sanatı. Konya: Eğitim Kitabevi.

Korkmaz, Z. (2007). Gramer Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Saussure, F. D. (1998). Genel Dilbilim Dersleri (Çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual.

Şenbay, N. (2005). Söz ve Diksiyon Sanatı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Taşer, S. (2004). Konuşma Eğitimi. İstanbul: Papirüs Yayınları.

Türkçe Sözlük (1998). (2 cilt). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Vardar, B. (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Multilingual.

Vural, B. (2003). Doğru ve Güzel Konuşma Fonetik-Diksiyon-Artikülasyon. İstanbul: Hayat.

BÖLÜM

4

Konuşmaya Eşlik Eden Unsurlar

Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENGÜL
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi - Nevşehir

İnsanın süsü, yüz;
yüzün süsü, göz;
aklın süsü, dil;
dilin süsü sözdür.

Yusuf Has Hacib

Amaçlar

1. Konuşmaya eşlik eden unsurları açıklamak.
2. Sözlü iletişimin bütün unsurlarını göz önünde bulundurarak sunum yapmak.

Kazanımlar

1. Konuşmasını konuya, ortama ve konuşmayı yapacağı kişi veya gruba göre uyarlar.
2. Göz teması kurarak, işitilebilir, akıcı ve anlaşılır bir ses tonuyla konuşur.
3. Konuşmacının sözlü olmayan (jest, mimik ve beden dili vb.) mesajlarını anlar.
4. Konuşmaya eşlik eden unsurların neler olduğunu bilir ve konuşmasını bu doğrultuda düzenler.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Yeni tanışan insanların iletişim çatışması yaşamamak için uymaları gereken iletişim kuralları neler olabilir?
2. Sosyal bir ortamda veya bir topluluk önünde konuşurken göz önünde bulundurulması gereken sözel ve görsel neler olabilir?

Kaynaklar

Dikyuva, H.; Makaroğlu, B. ve Arık, E. (2015). *Türk işaret dili dilbilgisi kitabı.* Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Pease, A. (2003). *Beden dili "Karşınızdakinin davranışlarından düşüncelerini anlamanın yolu".* (Çeviren: Yeşim Özben). İstanbul: Rota Yayınları.

Tayfun, R. (2009). *Etkili iletişim ve beden dili.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tutar, H. ve Yılmaz, M. K. (2003). *Genel iletişim -Kavramlar ve modeller-.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Uzun, R. (2010). *Etkili iletişim.* İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Yalçın, S. K. ve Şengül, M. (2007). Dilin iletişim süreci içerisindeki rolü ve işlevleri. *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Academic Journal-, 2*(2), 749-769.

İnternet Kaynakları

Reiman, T. (2015). *Body language and facial expressions.* Erişim Adresi: http://www.bodylanguage-university.com/public/197.cfm Erişim Tarihi: 22.12.2015

Beden Dili: http://www.slideshare.net/derslopedi/beden-dili-alperen-dernek-sunum-al-305-351-mas-305-2007 Erişim Tarihi: 10.01.2016

Kaynağı Verilmeyen Resimleri / Çizimleri Yapan: İsmail Aslan (grafikartist@gmail.com)

BÖLÜM

5

Konuşma İlkeleri, Konuşma Yöntem ve Teknikleri

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKÇAY
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi - Ağrı

Konuşma, insanın aklını diliyle kullanma sanatıdır.
L. A. Seneca

Amaçlar

1. Konuşma ilkelerini açıklamak.
2. Konuşma yöntem ve tekniklerini tanıtmak.

Kazanımlar

1. Konuşmada dikkat edilmesi gereken ilkeleri sıralar.
2. Konuşma ilkelerini bilir ve kullanır.
3. Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.
4. Yapacağı konuşmaya uygun konuşma yöntem ve tekniğini seçer.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Konuşmanın başarılı olması açısından hangi ilkelere göre hareket edilmelidir?
2. Konuşma becerisinin gelişmesi için hangi yöntem ve tekniklerden yararlanılabilinir?

Kaynaklar

Aydın, M. Z. (2010). Kendisini Başkasının Yerine Koymak: Empati. *Somuncu Baba Dergisi, 119*, 26-29.

Aydoğan, M. (2015). *Evrensel Tehlike; Çevre Kirliliği.* http://kuramsalaktarim.blogspot.com.tr/2015/06/evrensel-tehlike-cevre-kirliligi.html adresinden 28.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Bağcı, H. ve Şahbaz, N. K. (2012). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme Becerileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,8* (1), 1-12.

Erenoğlu, Ö. ve Otçu, S. (2007). *Türkçenin doğru kullanımı (iletişim, etkili konuşma, yazma ve okuma kılavuzu)*. Ankara: Genelkurmay basımevi.

Can, B. (1991). *İkna Edici İletişimde Duygu ve Mantık Kullanımı (Örnek Olay) Siyasi Parti Liderlerinin 22 Ekim 1983 Günü Radyo Televizyon Açık Oturumunda Yaptıkları Konuşmalar.* Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Milli Eğitim Bakanlığı (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı.* Ankara: MEB Yayınları.

Özdem, Y. (2006). *Konuşma Sanatı, Diksiyon.* İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Sünbül, A. M. (2005). *Yaratıcılığı Geliştirmek*. A. M. Sünbül Ed. (Öğretmenin Dünyası) içinde (s.155-169). Ankara: Odunpazarı Belediyesi Yayınları, No: 10.

Taşer, S. (2009). *Konuşma eğitimi.* İstanbul: Pegasus Yayıncılık.

Topçuoğlu, F. ve Özden, M. (2012). *Konuşma Eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Tümkaya, S. ve Aybek, B. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,17*(2), 387-402.

Türk Dil Kurumu (2015). *Güncel Türkçe Sözlük.* İkna maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.565ed705385eb3.79631169 adresinden 05. 12.2015 tarihinde alınmıştır.

Yüksel, A. H. (1994). *İkna Edici İletişim.* İletişim bilgisi. İçinde (s. 88-98). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

BÖLÜM

6

Konuşmada Sıkça Karşılaşılan Sorunlar ve İyi Bir Konuşmacının Sahip Olması Gereken Özellikler

Yrd. Doç. Dr. Sezgin DEMİR
Aksaray Üniversitesi – Aksaray

Amaçlar

1. Başlıca konuşma kusurlarını fark etme.
2. İyi bir konuşmanın özellikleri hakkında bilgi sahibi olma.
3. İyi bir konuşmacının özellikleri hakkında bilgi sahibi olma.

Kazanımlar

1. Başlıca konuşma kusurlarını fark eder.
2. İyi bir konuşmanın özelliklerini tanır.
3. İyi bir konuşmacının özelliklerini edinir.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Sizce iyi bir konuşma nasıl olmalıdır? Kime iyi konuşmacı denir?
2. Konuşma esnasında ne gibi kusurlar ortaya çıkabilir? Örnek verebilir misiniz?

Kaynaklar

Akbayır, S. (2003). *Dil ve Diksiyon Yazılı ve Sözlü Anlatım Bozuklukları*, Ankara: Akçağ.
Akerson, F., E. (2008). *Dile Genel Bir Bakış (Genişletilmiş Yeni Baskı)*, İstanbul: Multilingual.
Gürzap, C. (2004). *Konuşan İnsan*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Kaya, A. (2014). *Etkili ve Güzel Konuşma Sanatı*, Konya: Eğitim Kitabevi.
Özdemir, E. (2004). *Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
Porzig, W. (2003). *Dil Denen Mucize (Çev. Vural Ülkü)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Şenbay, N. (2004). *Alıştırmalı Diksiyon Sanatı*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
Şenbay, N. (2005). *Söz ve Diksiyon Sanatı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Taşer, S. (2004). *Konuşma Eğitimi*, İstanbul: Papirüs Yayınları.
Türk Dili *1* (2014). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
Vural, B. (2003). *Doğru ve Güzel Konuşma Fonetik-Diksiyon-Artikülasyon*, İstanbul: Hayat.

BÖLÜM
7

Konuşma Metinlerinin Hazırlanması

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKÇAY
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi - Ağrı

Söze iyi başlayın, iyi bitirin; arasını neyle doldurursanız doldurun.
Victor Murdock

Amaçlar

1. Konuşma metinlerinin hazırlanışını açıklamak.
2. Konuşma metninde yer verilmesi gereken ögeleri tanıtmak.

Kazanımlar

1. Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.
2. Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.
3. Konuşma metni hazırlar.
4. Konuşmasını bir ana fikir etrafında planlar.
5. Ana fikri yardımcı fikirlerle destekler.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Konuşma metni hazırlamak konuşmacıya hangi açılardan fayda sağlar?
2. Etkili bir konuşma yapabilmek için konuşma metni nasıl hazırlanmalıdır?

Kaynaklar

Başaran-Symes, C. (2015). *Eğitimde yeni trendler: stem konferansı açış konuşması* (29 Mayıs 2015). http://www.tusiad.org.tr/bilgi-merkezi/basin-odasi/konusmalar/tusiad-yonetim-kurulu-baskani-cansen-basaran-symesin-eitimde-yeni-trendler--stem-konferansi-acilis-konusmasi/ adresinden 28.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Linver, S. (1991). *Konuşma eğitimi.* (Çev. A. Özlü). İstanbul:Yaprak Yayınları.

Muallimoğlu, N. (2007). *Dünyayı sarsan konuşmalar.* İstanbul: Avcıol Yayıncılık.

Pamuk, O. (2006). *Babamın bavulu.* https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2006/pamuk-lecture_tu.pdf adresinden 28.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Ünalan, Ş. (2007). *Sözlü anlatım.* Ankara: Nobel yayıncılık.

BÖLÜM

8

Sözlü Anlatım Türleri I: Söylev (Nutuk), Bildiri (Tebliğ)

Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENGÜL
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi - Nevşehir

İyi bir konuşmacı, etkili konuşmasını bilen değil,
gönlü bir inançla sarhoş olandır.
Ralph Waldo Emerson

Amaçlar

1. Söylev ve bildiri türlerinin özelliklerini belirtme.
2. Farklı sözlü anlatım türlerinin özelliklerini karşılaştırma.

Kazanımlar

1. Söylev ve bildiri türlerinin özelliklerini sayar.
2. Günlük hayatta karşılaştığı farklı sözlü anlatım türlerinin farkına varır.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Atatürk'ün 10. Yıl Nutku'nun ses ve(ya) görüntü kaydını dinlediniz mi / izlediniz mi? İzlemediyseniz izleyiniz ve o dönemin özelliklerini göz önünde bulundurarak 10. Yıl Nutku hakkındaki düşüncelerinizi sınıf ortamında paylaşınız.
2. Farklı türlerde söylev örnekleri bulunuz. Bu çalışmanın diğer ödevlerden farklı olup olmadığını araştırınız.

Kaynaklar

Atatürk Araştırma Merkezi (1997). *Atatürk'ün söylev ve demeçleri I.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Atatürk Araştırma Merkezi (1997). *Atatürk'ün söylev ve demeçleri II.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Atatürk Araştırma Merkezi (1997). *Atatürk'ün söylev ve demeçleri III.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Baskın, S. (2014). Osmanlı devletinde kültürel bütünleşme süreci ve Bin Muhammed Salih. *Türk dünyası bilgeler zirvesi: Gönül sultanları buluşması* (26-28 Mayıs 2014 Eskişehir). (Sayfa: 343-353), Eskişehir: 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). http://www.bilgelerzirvesi.org/bildiri/pdf2/samibaskin.pdf

Muallimoğlu, N. (2007). *Dünyayı sarsan konuşmalar.* İstanbul: Avcıol Basım Yayım.

Ruşen Eşref (1981). *Mustafa Kemal Çanakkale'yi anlatıyor.* Akbank Kültür Yayınları.

Şengül, M. (2015). Ortaokul öğrencilerinin Türkçe dersinde güdülenme ve öğrenme stratejilerini kullanma düzeyleri. İçinde: 1. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu / 1st International Symposium on Language Education and Teaching (28-30 Mayıs 2015, Nevşehir / Türkiye) Bildiri Özetleri Kitabı (Sayfa: 224). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

Atatürk'ün 10. Yıl Nutku**:** http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-02/onuncu-yil-nutkunun-son-sekli Erişim Tarihi: 12.12.2015

Gençlere Öğüt (Behçet Kemal Çağlar): http://diksiyon.org/hitabet-metni-ornekleri/ Erişim Tarihi: 23.12.2015

Atatürk'ün 10. Yıl Nutku'nu Okuduğu Resim: https://www.youtube.com/watch?v=g0lMDKAWaQg Erişim Tarihi: 24.12.2015

BÖLÜM
9

Sözlü Anlatım Türleri II: Konferans, Sempozyum (Bilgi Şöleni)

Doç. Dr. Adem İŞCAN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi – Tokat

Amaçlar

1. Konuşma faaliyetlerinde kullanılabilecek farklı anlatım türlerine ilgi duyma,
2. Konuşma faaliyetlerinde kullanılabilecek farklı anlatım türlerinin kurallarını belirtme,
3. Konferans, sempozyum gibi sözlü anlatım türlerini tanımlama ve özelliklerini açıklama.

Kazanımlar

1. Konuşma faaliyetlerinde kullanılabilecek farklı anlatım türlerini fark eder ve konuşmalarında kullanır.
2. Konferans ve sempozyumun özelliklerini sayar.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Sözlü anlatım türleri denince aklınıza ne geliyor?
2. Konferans ya da sempozyum kavramlarını daha önce duydunuz mu? Duyduysanız bu kavramlar hakkında neler biliyorsunuz?

Kaynaklar

AKMA, E. ve AŞKIN, İ. (2011). "Ses Temelli Cümle Yöntemine Eleştirel Bir Bakış", 10.Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (5-7 Mayıs 2011, Sivas) Bildiri Özetleri Kitabı, Sayfa: 8. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

ANILAN, H. (2011). "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Ses Temelli Cümle Yöntemine ve Uygulanabilirliklerine İlişkin Görüşleri", 10.Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (5-7 Mayıs 2011, Sivas) Bildiri Özetleri Kitabı, Sayfa: 24. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

BASKIN, S. (2011). "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dil Bilgisi", 10.Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (5-7 Mayıs 2011, Sivas) Bildiri Özetleri Kitabı, Sayfa: 111. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

BAŞARAN, M. (2011). "İlköğretim 4. Ve 5. Sınıflarda Okutulan Türkçe Ders Kitaplarındaki Resimlerin İşlevleri Açısından İncelenmesi", 10.Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (5-7 Mayıs 2011, Sivas) Bildiri Özetleri Kitabı, Sayfa: 113-114. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

KAVCAR vd., (2007). Yazılı ve Sözlü Anlatım, Anı Yay., Ankara.

KAYA, F. ve TAŞDERE, A. (2011). "Türkçe Eğitiminde Alternatif Bir Ölçme Değerlendirme Tekniği: Kelime İlişkilendirme Testi (KİT)", 10.Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (5-7 Mayıs 2011, Sivas) Bildiri Özetleri Kitabı, Sayfa: 225-226. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

KIBRIS, İ. (2011). Türkçe 2 Sözlü Anlatım, Kök Yay., Ankara.

KORKMAZ, B. (2008). Türkçe Öğretimi İlke-Yöntem-Teknikler, (Ed. Atilla Tazebay, Süleyman Çelenk). Maya Akademi Yay., Ankara.

ŞAHİN ve VARIŞOĞLU (2015). Konuşma Eğitimi Yöntemler – Etkinlikler,(Ed. Abdullah Şahin), Pegem A. Yay., Ankara.

YAMAN, E. (2004). Doğru Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı Sözlü Anlatım, Gazi Kit. Ankara.

İnternet Kaynakçası

http://eyk8.marmara.edu.tr/bildiri_ozetleri_kitabi.pdf (Erişim Tarihi: 05.11.2015)

http://www.emo.org.tr/ekler/505712229fb1eb5_ek.p(Erişim Tarihi: 15.11.2015)

http://www.egitimsohbetleri.com/2014/11/akademik-bildiri-nedir-nasil-yazilir.html(Erişim Tarihi: 05.11.2015)

http://www.abstractagent.com/?p=Bildiri_ozeti_nedir#.VlV74B-pCg8(Erişim Tarihi: 25.11.2015)

http://www.milliedebiyat.com/index.php/dil-bilgisi/onikincisinif/konferans(Erişim Tarihi: 07.11.2015)

http://www.liseedebiyat.com/(Erişim Tarihi: 09.11.2015)

http://www.egitimhane.biz/haber/12-dil-ve-anlatim-sempozyum-ornegi-3390.html (Erişim Tarihi: 08.12.2015)

http://www.liseedebiyat.com/ders-notlari/37-9-sinif-dl-ve-anlatim/867-sempozyum-oerne.html (Erişim Tarihi: 07.12.2015)

BÖLÜM
10

Sözlü Anlatım Türleri III: Açık Oturum, Panel

Doç. Dr. Adem İŞCAN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi – Tokat

Amaçlar

1. Konuşma faaliyetlerinde kullanılabilecek farklı anlatım türlerine ilgi duyma,
2. Konuşma faaliyetlerinde kullanılabilecek farklı anlatım türlerinin kurallarını belirtme,
3. Açık oturum ve panel gibi sözlü anlatım türlerini tanımlama ve özelliklerini açıklama.

Kazanımlar

1. Konuşma faaliyetlerinde kullanılabilecek farklı anlatım türlerini fark eder ve konuşmalarında kullanır.
2. Açık oturum ve panelin özelliklerini sayar.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Sözlü anlatım türleri denince aklınıza ne geliyor?
2. Açık oturum ve panel kavramlarını daha önce duydunuz mu? Duyduysanız bu kavramlar hakkında neler biliyorsunuz?

Kaynaklar

Kavcar vd., (2007). *Yazılı ve Sözlü Anlatım.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Yağmur-Şahin, E. ve Varışoğlu, B. (2015). Konuşma Türleri ve Konuşmada Nezaket Kuralları. İçinde: Abdullah Şahin (Editör), *Konuşma Eğitimi -Yöntemler-Etkinlikler-.* (Sayfa: 119-144), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

İnternet Kaynakları

http://www.edebiyatogretmeni.org/acik-oturum/ (Erişim Tarihi: 08.12.2015)

http://www.hocanasor.com/panel-ornegi/(Erişim Tarihi: 06.12.2015)

http://www.liseedebiyat.com/35-ders-notlari/9-sinif-dl-ve-anlatim7/643-panel-oerne-2.htm (Erişim Tarihi: 05.12.2015)

http://www.edebiyatogretmeni.org/panel/ (Erişim Tarihi: 01.12.2015)

http://www.cokbilgi.com/yazi/acik-oturum-sozlu-anlatim/ (Erişim Tarihi: 10.12.2015)

BÖLÜM
11

Sözlü Anlatım Türleri IV: Forum, Seminer

Yrd. Doç. Dr. İsa YILMAZ
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi-Rize

Söz ola kese savaşı söz ola bitire başı
Söz ola ağılı aşı bal ile yağ ede bir söz
Yunus Emre

Amaçlar

1. Kendini ifade etmede farklı sözlü anlatım türlerini kullanma.
2. Forum ve seminer türlerinin özelliklerini belirtme.
3. Farklı sözlü anlatım türlerinin özelliklerini karşılaştırma.

Kazanımlar

1. Forum ve seminer türlerinin özelliklerini sayar.
2. Günlük hayatta karşılaştığı farklı sözlü anlatım türlerinin farkına varır.
3. Kendisini ilgilendiren konulardaki forumlara katılır, bilimsel tartışmaları izler.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Katıldığınız forum oldu mu? Forumda görevli başkan, konuşmacılar ve dinleyicilerin nasıl davrandıklarını anlatınız.
2. Lisansüstü öğrencilerinin hazırladığı bir seminer çalışması bulunuz. Bu çalışmanın diğer ödevlerden farklı olup olmadığını araştırınız.

Kaynaklar

Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2003). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Babacan, M. (2009). *Yazılı ve sözlü anlatım*. İstanbul: Akademik Kitaplar.

Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2014). *Uygulamalı konuşma eğitimi el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2010). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yücel, M., Doğan. M. ve Yelok, V. S. (2011). *Tartışma.* Yakıcı. A. (Ed). Sözlü anlatım içinde (ss. 117-190). Ankara: Gazi Kitabevi.

İnternet Kaynakları

Seminer değerlendirme formu: http://www.atauni.edu.tr/#!sayfa=yuksek-lisans-ogrencileri-icin-gerekli-dilekce-ve-formlar- adresinden 10.12.2015'te alınmıştır.

Seminer resmi:

http://edirneeosmtal.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/22/01/143126/resimler/2015_12/k_15113729_seminer.jpg adresinden 11.12.2015'te alınmıştır.

Forum foto: http://www.mimdap.org/?p=25732 adresinden 09.12.2015'te alınmıştır.

Milliyet Gazetesi: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1975/07/13 adresinden 25.11.2015'te alınmıştır.

BÖLÜM

12

Sözlü Anlatım Türleri V: Münazara, Tartışma

Yrd. Doç. Dr. İsa YILMAZ
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi-Rize

Kişi bile söz demini demeye sözün kemini
Bu cihan cehennemini sekiz uçmağ ede bir söz
Yunus Emre

Amaçlar

1. Kendini ifade etmede münazara ve tartışma türlerini kullanma.
2. Münazara ve tartışma türlerinin özelliklerini belirtme.
3. Farklı sözlü anlatım türlerinin özelliklerini karşılaştırma.

Kazanımlar

1. Münazara ve tartışma türlerinin özelliklerini sayar.
2. Topluluk içerisinde, jüri ve dinleyici karşısında konuşur.
3. Münazara ve tartışmalara katılır, kendini ifade eder.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Herhangi bir bilimsel tartışma ortamında bulundunuz mu? Günlük hayatta karşılaşılan tartışmalardan farklı mıydı? Niçin?
2. Bugüne kadar herhangi bir münazara yarışmasına katıldınız mı? Münazara yarışmalarının Türkçe dersi için önemi ne olabilir?

Kaynaklar

Ağça, H. (1999). *Sözlü anlatım*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2003). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Babacan, M. (2009). *Yazılı ve sözlü anlatım*. İstanbul: Akademik Kitaplar.

Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2014). *Uygulamalı konuşma eğitimi el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

MEB. (2006). İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı, http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/turkce6_8.rar adresinden 25.04.2012'de alınmıştır.

MEB. (2014). Münazara yarışması ve mesleki uygulama programı. http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_02/24040156_munazara_yarismasi_ve_mesleki_uygulama_programi.pdf adresinden 15.10.2015'te alınmıştır.

Yücel, M., Doğan. M. ve Yelok, V. S. (2011). *Tartışma*. Yakıcı. A. (Ed). Sözlü anlatım içinde (ss. 117-190). Ankara: Gazi Kitabevi.

İnternet Kaynakları

Münazara: http://img.haberler.com/haber/765/milas-ta-munazara-yarismasi-sıkı-cekismelere--5989765_o.jpg adresinden 15.12.2015'te alınmıştır.

Tartışma: http://www.ogretmendenhaber.com/haber/248/tartisma-teknigi.html adresinden 15.12.2015'te alınmıştır.

BÖLÜM
13

Sözlü Anlatım Türleri VI: Mülakat, Söyleşi

Yrd. Doç. Dr. Beytullah KARAGÖZ
Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi – Tokat

Amaçlar

1. Hazırlıklı konuşma türlerinden mülâkat ve söyleşinin önemini kavrar.
2. Hazırlıklı konuşma türlerinin birbirinden farklı yönlerini kavrar.

Kazanımlar

1. Hazırlıklı konuşma türlerinin insan yaşamındaki önemini kavratmak.
2. Bireylerin hazırlıklı konuşma türlerine karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağlamak.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Günümüz dünyasında konuşmanın insan yaşamındaki yeri ve önemi nedir?
2. Hazırlıklı konuşma öncesinde ne tür bir planlama yapılmalıdır?

Kaynaklar

Başkut, C. F. (1967). *Gazetecilik Dersleri*. İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü Yayınları No: 8: İstanbul.

Belet, D.Ş. *(ed.)* (2011). *Türkçe Sözlü Anlatım.* Açık öğretim Fakültesi Yayınları: Eskişehir.

Erenoğlu, S.Ö. ve Otçu, S. (2007). *Türkçenin Doğru Kullanımı.* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları: Ankara.

Girgin, A. (2002). *Haber Yazmak*. DER Yayınları: İstanbul.

Özdemir, E. (2005). *Sözlü/Yazılı Anlatım Sanatı-Kompozisyon.* Remzi Kitabevi: İstanbul.

Tokgöz, O. (1981). *Temel Gazetecilik.* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: Ankara.

www.edebiyathaber.net/benim-kusagimin-genclik-yillarinda-siir-gercekten-de-bastaci-ediliyordu.

www.edebiyathaber.net/ferit-edgu-ile-sanat-edebiyat-ve-dil-uzerine-bir-soylesi.

BÖLÜM
14

Sözlü Anlatım Türleri VII: Röportaj, Protokol Konuşmaları

Yrd. Doç. Dr. Beytullah KARAGÖZ
Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi – Tokat

Amaçlar

1. Röportajın bir edebi tür olup olmadığını tartışır.
2. Protokol konuşmalarının biçimsel ve içeriksel özelliklerinin nasıl olması gerektiğini fark eder.

Kazanımlar

1. Röportajın diğer edebi türlerden ayrı bir tür olduğunu fark ettirmek.
2. Protokol konuşmalarının biçimsel ve içeriksel özelliklerini tanıtmak.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Türkiye'de röportaj denilince akla neler gelmektedir?
2. Protokol konuşmalarını daha ilgi çekici kılmak için neler yapılabilir?

Kaynaklar

Aktaş, Ş.ve Gündüz, O. (2010). *Yazılı ve sözlü anlatım.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Girgin, A. (2007). *Söyleşi mi röportaj mı*. İstanbul: DER Yayınları.

Kabaş, S. (2009). *Soru sorma sanatı, Dünyada ve Türkiye'de röportaj ve söyleşi geleneği.* İstanbul: Doğan Kitap.

Kayayerli, D. (2012). *Türkiye'de röportaj geleneği bağlamında Yaşar Kemal'in röportajları üzerinden nitel bir değerlendirme.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kemal, Y. (2011). *Röportaj Yazarlığında 60 Yıl.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

MEB (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu.* Ankara: MEB Yayınları.

MEB (2007). *Protokol ve görgü kuralları.* Ankara: MEB Yayınları.

MEB (2015). *Türkçe ders kitabı.* Ankara: MEB Yayınları.

Özdemir, E. (1999). *Yazınsal türler.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Topbaş, S. *(ed.)* (1998). *Türkçe öğretimi.* Eskişehir: Açık öğretim Fakültesi Yayınları.

www.edebiyathaber.net/soylesi-mi-roportaj-mi?

Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Uçan

SPOR SEKTÖRÜNDE HİZMET KALİTESİ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 43
ISBN: 978-605-9663-42-7
©1. Basım, Aralık 2016

SPOR SEKTÖRÜNDE HİZMET KALİTESİ
Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Uçan

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Uçan, Yılmaz.
Spor Sektöründe Hizmet Kalitesi/ *Yılmaz Uçan*
1. Basım, VI+128., 13,5x21,5 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-9663-42-7
1. Hizmet Kalitesi 2. Spor Sektörü 3. Fitness Merkezleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR! www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Günümüzde teknolojik gelişmelerin etkisiyle insanların giderek fiziksel olarak hareketsizleşmesi yeni bir hastalık grubunun doğmasına neden olmuştur. Hareket azlığı hastalıkları (Hypokinetic Disease) adı verilen bu hastalıkların başında, kalp-damar hastalıkları ve obezite gelmekte ve bu hastalıklar hem fizyolojik hem de sosyolojik olarak insanları etkilemektedir. Egzersiz ve sağlık bilimcilerinin düzenli fiziksel aktivitenin tüm yaş gruplarında sağlıkla ilgili birçok problemi engellediği ve yaşam kalitesini artırdığı yönündeki bilimsel söylemleri egzersiz yapmaya olan ilgiyi ve talebi artırmaktadır. Bunun sonucunda, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ortaya çıkan bu talep, spor hizmetleri sunan işletmelerin hızla çoğalmasına sebep olmuştur. Ancak nicelik olarak artan bu işletmelerde, alanında uzmanlaşmış insan gücü, egzersiz ekipmanları, egzersiz programları vb. gibi çok önemli konularda niteliksel eksikler olduğu görülmektedir. Özellikle tüm dünyada 1980'li yıllardan sonra, kaliteye olan ilginin artmasına bağlı yeni bir paradigma olarak ortaya çıkan "Hizmet Kalitesi" kavramı, spor hizmetlerinde önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Sunulan hizmetin kalitesi, benzer hizmetleri sunanlar arasında önemli bir ayırt edici özellik olmanın yanında, müşteri kazanmak adına kullanılan güçlü bir silah haline gelmektedir. Günümüzde spor hizmeti sunan birçok işletme sunduğu hizmetin kalitesini çeşitli şekillerde vurgulayarak, müşterilerini tatmin etme gayretindedir. Bir spor örgütünün başarısını belirleyen en önemli faktörlerden birinin "sunulan hizmetin kalitesi" olmasına rağmen bu konu Türk spor endüstrisinde 2000'li yıllara kadar ne yazık ki ana araştırma alanlarından biri olarak görülmemiştir.

Bu çalışma, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalında 2007 yılında Prof. Dr. Gazanfer Doğu danışmanlığında yapılmış bir doktora tez çalışmasıdır. "***Spor - Fitness Merkezlerinin Algılanan Hizmet Kalitesi Ölçeğinin Geliştirilmesi***" başlıklı doktora tezinin kitap haline dönüştürüldüğü çalışmada, hem "sporda hizmet kalitesi" olgusuna kavramsal bir katkı sağlamak, hem de spor yöneticilerine ve spor hizmeti sunan işletmelere bu konuda pratik uygulamalar sunulabilmek amaçlanmıştır.

Tüm okuyuculara katkı sağlaması dileğiyle;

Dr.Yılmaz Uçan

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii
GİRİŞ 1

1.BÖLÜM
KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

Fiziksel Uygunluk 7
Hizmet Kavramı ve Tanımı 10
Hizmetin Özellikleri 12
Soyutluk 12
Heterojenlik (Benzer olmayan özellikte olma) 14
Ayrılmazlık / Eşzamanlılık 15
Dayanıksızlık 16
Kalite Kavramı ve Tanımı 17
Deney Üstünlüğüne Dayalı Kalite Yaklaşımı 19
Ürünü Temel Alan Kalite Yaklaşımı 19
Kullanıcıyı Temel Alan Kalite Yaklaşımı 20
Üretimi Temel Alan Kalite Yaklaşımı 20
Değeri Temel Alan Kalite Yaklaşımı 21
Hizmet Kalitesi (Algılanan hizmet kalitesi) Kavramı ve Tanımı 21
Hizmet Kalitesi Ölçüm Modelleri ve Boyutları 24
Sporda (Algılanan) Hizmet Kalitesi 31
Spor-fitness Merkezlerinde (Algılanan) Hizmet Kalitesi Boyutları 37
Program Kalitesi 38
Etkileşim Kalitesi 39
Fiziksel Çevre (Hizmet Ortamı) Kalitesi 40
Çıktı Kalitesi 41

2.BÖLÜM
YÖNTEM

Araştırma Modeli.....43
Çalışma Grubu.....43
Veri Toplama Aracı.....44
Ölçek Geliştirme.....44
Görüşme Sonuçları.....49
Verilerin Toplanması.....74
Verilerin Analizi.....76

3.BÖLÜM
BULGULAR

Ölçeğe Ait Bulgular.....77
Ölçeğin Güvenirliği ve Geçerliği.....85
Ölçeğin Güvenirliği.....86
Güvenirlik Analizleri.....88
Ölçeğin Geçerliği.....90
Geçerlik Analizleri.....92
Ölçeğin Kullanışlılığı.....107

4.BÖLÜM
YORUM SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKLAR.....117
DİZİN.....125

KAYNAKLAR

Afthinos, Y. Nicholas D. Theodorakis, Pantelis Nassis. "Customers' Expectations of Service in Greek Fitness Centers. Gender, age, typ of sport center, and motivation differences" *Managing Service Quality* Vol. 15 No. 3, 2005.

Akgül A., Osman Çevik. "*İstatistiksel Analiz Teknikleri. SPSS'te İşletme Yönetimi Uygulamaları*". Emek ofset. Ankara 2005.

Allen J. Mary. "*Introduction To Psychological Research*" F.E. Peacock Publishers Illinois 1995.

Bayram, N. "*Sosyal bilimlerde SPSS ile veri analizi*". Ezgi kitabevi. Bursa 2004.

Benjamin S. Karen M. Holcombe. "Lessons Learned About Service Quality What It Is, How to Manage It, and How to Become a Service Quality Organization" *Consulting Psychology Journal: Practice and Research* Vol.49, No.1, 35–50. 1997.

Bindak R. "Tutum Ölçeklerine Madde Seçmede Kullanılan Tekniklerin Karşılaştırılması". *İnönü üniversitesi eğitim fakültesi dergisi* Cilt: 6 sayı:10 güz 2005 sf. 17–26.

Bitner M.J. "Servicescapes: The Impact of Physical Surroundings on Customer and Employees". *Journal of Marketing* 56: 57–71, 1992.

Bolat T. "*Toplam Kalite Yönetimi*". Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000.

Brady M.K., Cronin J..J. "Some New Thoughts on Conceptualizing Perceived Service Quality: A Hierarchical Approach". *Journal of Marketing* 65: 34- 49, 2001.

Brady M.K., Cronin J.J., Brand R.R. "Performance-only Measurement of Service Quality: A Replication and Extension". *Journal of Business Research* 55: 17–31, 2002.

Bucher A. Charles. "*Management of Physical Education and Athletic Programs*". Times Mirror, Mosby College Publishing. Toronto, 1987.

Caruana A., Money A.H., Berthon P.R. "Service Quality and Satisfaction - The Moderating Role of Value". *European Journal of Marketing* 34 (11/12): 1338–1352, 2000.

Chang K., Packianathan C. "System-Based Quality Dimensions İn Fitness Services: Development of the Scale of Quality". *The Service Industries Journal* Vol.23, No.5 pp65–83. Novem ber 2003.

Chang Chia-Ming, Chin-Tsu Chen, Chin-Hsien Hsu. "A Review of Service Quality in Corporate and Recreational Sport/Fitness Programs". *The Sport Journal* Vol.5, No.3 United States Sport Academy. Fall 2002.

Chang M. C., Zen-Pin Lin, Fang-Ming Hwang. "A Study of the Developmental Process o Service Quality in Recreation Sport/Fitness Clubs in Taiwan". *Missouri AHPERD Journal* 2005, 37–50.

Charter, R. A. "Sample Size Requirements for Precise Estimates of Reliability, Generalizability, and Validity Coefficients". *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology* vol.21, 559–566. 1999.

Chelladurai P., Chang K. "Targets and Standarts of Quality in Sport Services". *Sport Management Review* 3: 1–22, 2000.

Chelladurai P., Fiona L. Scott, John Haywood-Farmer. "Dimensions of Fitness Services: Development of a Model". *Journal of Sport Management* 1987, 1. 159–172.

Cronin J.J., Taylor S. "Measuring Service Quality: A Re-examination and Extension". *Journal of Marketing* 56: 55–68, 1992.

Çetin C., Akın B., Erol V. "*Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemi*". Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2001.

Dabholkar P.A., Shephard C.D., Thorpe D.I. "A Comprehensive Framework for Service Quality". An Investigation of Critical Conceptual and Measurement Issues Through a Longitudinal Study. *Journal of Retailing* 76 (2): 139–173, 2000.

Dabholkar P.A., Thorpe D.I., Rentz J.O. "A Measure of Service Quality For Retail Stores: Scale Development and Validation". *Journal of the Academy of Marketing Science* 24 (1): 3–16, 1996.

Dale B.G. "*Managing Quality*". Ed: Lewis B.R., Managing Service Quality. 2. Edition, s. 137–236, Prentice Hall International Ltd, Hertfordshire, 1994.

De Knop P., Jo Van Hoecke, Veerle De Bosscher. "Quality Management in Sports Clubs" *Sport Management Review* 7, 57–77, 2004.

Devellis F. Robert. "*Scale Development Theory and Applications*" Sage Publications London, 1991.

Erkan, N. , "*Yaşam Boyu Spor Nedir*". Ed: Aköz, Y. , Türkiye ve Olimpiyat Sempozyumu, ANKARA, 1994.

Erkan, N. , "*Yaşam Boyu Spor*" Bağırgan Yayımevi Ankara, 1998.

Erkuş, A. "İstatistik Paket Programlarını Doğru Kullanabiliyor muyuz? Birkaç Uyarı" http://www.psikolog.org.tr/articles_detail.asp?cat=4&id=21.

Fahey D. Thomas, Paul M. Insel, Walton T. Roth. "*Fit and Well" Core Concepts and Labs in Physical Fitness and Wellness*. Mayfield pub lishing company 1994.

Fink A. "*The Survey Handbook*" Sage Publications. London 1995.

Glynn W.J., Barnes J.G. "*Understanding Services Management*" Ed: Parasuraman A., Measuring and Monitoring Service Quality. S. 145, 148, John Willey & Sons Ltd.,Chichester, 1995.

Grönross C. "An Applied Service Marketing Theory". *European Journal of Marketing* 16 (7): 1982.

Grönross C. "A Service Quality Model and It's Market Implications". *European Journal of Marketing* 18 (4): 36–44, 1984.

Hernon P. "Quality: New Direction in the Research". *The Journal of Academic Librarianship* 28(4): 224–231, 2002.

Hightower R., Brady M.K., Baker T.L. "Investigating the role of the physical environment in hedonic service consumption: an exploratory study of sporting events". *Journal of Business Research* 55, (9), 697–707, 2002.

Howat G., Absher J., Crilley G., Milne I. "Measuring Customer Service Quality in Sports and Leisure Centers". *Managing Leisure* 1: 77–89, 1996.

Howley T. Edward, B. Don Franks. "*Health Fitness Instructor's Handbook*" Human Kinetics 1997.

James P.T. "*Total Quality Management. An Introductory Text*". s. 81-82, Prentice Hall Inc., London, 1996.

Kandampully J. "Quality Management in Retailing through Service-Product Design". *Total Quality Management* Vol. 8, No. 1, 41–53, 1997.

Karasar, N. "*Bilimsel Araştırma Yöntemi*" Nobel yayınları. 16. baskı. Ankara 2006

Kelly, S. W.& Turley, L.W. "Consumer Perceptions on Service Quality Attributes at Sporting Event". *Journal of Business Research* 54: 161–166, 2001.

Kim D., Kim S. "QUESC: An Instrument for Assessing the Service Quality of Sport Centers in Korea". *Journal of Sport Management* 9: 208–220, 1995.

Ko Y.J., Dona L. Pastore. "A Hierarchical Model of Service Quality for the Recreational Sport Industry". *Sport Marketing Quartely* 14, 84–97. 2005.

Kotler P. "*Marketing Management*". s. 467, 469, 473, Prentice Hall International Inc., New Jersey, 1997.

Kouthouris C., Konstantinos Alexandris. "Can Service Quality Predict Customer Satisfaction and Behavioral Intentions in the Sport Tourism Industry? An Application of the SERVQUAL Model in an Outdoors Setting". *Journal of Sport Tourism* 10(2), 101–111, 2005.

Krejcie V. R., Daryle W. Morgan. "Determining Sample Size for Research Activities". *Educational and Psychological Measurement*, 1970, Vol. 30, 607–610.

Lam Eddie, T. C., James J. Zhang, Barbara E. Jensen. "Service Quality Assessment Scale (SQAS): An Instrument for Evaluating Service Quality of Health-Fitness Clubs". *Measurement in Physical and Exercise Science* 9 (2), 79–111, 2005.

Lindquist H., Jan E. Persson. "The Service Quality Concept and a Method of Inquiry". *International Journal of Service Industry Management* Vol. 4 No. 3,18–29, 1992.

Litwin S. Mark. "*How to Measure Survey Reliability and Validity*" Sage Publications. London 1995.

Lovelock C.H. "*Services Marketing*", 3rd edition. Prentice Hall. New Jersey, 1996.

McDonald M.A., Sutton W.A., Milne G.R."TEAMQUAL ™ . Measuring Service Quality in Professional Team Sports". *Sport Marketing Quarterly* 4 (2): 9-15. 1995.

Maud J. Pete, Carl Foster. "*Physiological Assessment of Human Fitness*" Human Kinetics 1995.

Mucuk İ. "*Pazarlama İlkeleri*". Der Yayınları. 6. Baskı. İstanbul, 1994.

Murdick G. Robert, Barry R., Roberta S. Russell. "*Service Operations Management*" Allyn and Bacon 1990.

Murray D., Gary Howat. "The Relationships among Service Quality, Value, Satisfaction, and Future Intentions of Customers at an Australian Sports and Leisure Centre". *Sport Management Rewiev* 5, 25–43, 2002.

Olsen M.D., Ching-Yick T., Joseph J.W. "*Strategic Management in the Hospitality Industry*". 2nd Edition. John Wiley & Sons Inc., s.260-274, New York, 1998.

Özer K. "*Fiziksel Uygunluk*". Nobel Yayın Dağıtım. Ankara 2006.

Papadimitriou D.A., Karteroliotis K. "The Service Quality Expectations in Private Sport and Fitness Centers": A Reexamination Of The Factor Structure". *Sports Marketing Quarterly* 9 (3) 157–164, 2000.

Parasuraman A., Zeithaml V.A., Berry L.L. "A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research". *Journal of Marketing* 49 (4): 41–50, 1985.

Parasuraman A., Zeithaml V.A., Berry L.L. "SERVQUAL: A Multiple Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality". *Journal of Retailing* 64: 12–40, 1988.

Parasuraman A., Zeithaml V.A., Berry L.L. "Alternative Scales for Measuring Service Quality: A Comparative Assessment Based on Psychometric and Diagnostic Criteria". *Journal of Retailing* Vol. 70 No.3, 201–230, 1994.

Park S.-H., Kim Y.-M. "Conceptualizing and Measuring the Attitudinal Loyalty Construct in Recreational Sport Contexts". *Journal of Sport Management* 14 (3): 197–207, 2000.

Pine B. J., J. H. Gilmore. "*Welcome to the Experience Economy*" Harvard Business Review 76(4) 97–105, 1998.

Ramaswamy R. "*Design and Management of Service Process*". Addison Wesly Publishing Company Inc., s.12-15,345,Massachusetts, 1996.

Rao A., Carr L.P., Dambolena I., Kopp R.J., Martin J., Rafii F., Schlesinger P.F. "*Total Quality Management: A Cross Functional Perspective*". John Wiley And Sons Inc, New York, 1996.

Ross J.E. "*Total Quality Management. Text, Cases And Readings*". St. Lucie Press. s.107–109, Florida, 1999.

Rust R.T., Oliver R.L. "*New Direction in Theory and Practice*. Ed: Rust R.T., Oliver R.L., Service Quality". S. 10-13, Sage Publications Inc., California, 1994.

Şimşek, M. "*Sorularla Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemleri*" Alfa Basım Yayım İstanbul 2000.

Tavşancıl, E. "*Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*". 3. baskı. Nobel Yayınları Ankara 2006.

Tezbaşaran, A. Ata. "*Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*". Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. 1996.

Wakefield K.L., Sloan H.J. "The Effects of Team Loyalty and Selected Stadium Factors on Spectator Attendance". *Journal of Sport Management* 9: 153-172, 1995.

Winer R.S. "*Marketing Management*". Prentice Hall, Inc., New Jersey, 2000.

Yıldırım A., Şimşek H. "*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*". Genişletilmiş 5. Baskı. Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara, 2005.

Zeithaml V.A., Bitner M.J. "*Services Marketing*". 2nd Edition. Irwin Mcgraw-Hill. Boston, 2000.

Zeithaml V.A., Parasuraman A., Berry L.L. "*Delivering Quality Service: Balancing Customer Perceptions and Expectations*". The Free Press, New York, 1990.

8. Basım

Antrenör ve Sporcu El Kitabı

SPOR VE BESLENME

Ziyanur Güneş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 477
Beden Eğitimi-Spor No.: 14
ISBN: 978-605-133-379-3
© 8. Basım, Ağustos 2016

SPOR VE BESLENME - Antrenör ve Sporcu El Kitabı

Ziyanur Güneş

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güneş, Ziyanur.
SPOR VE BESLENME - Antrenör ve Sporcu El Kitabı */ Ziyanur Güneş*
8. Basım, XIV + 162 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-379-3
1. Spor 2. Beslenme 3. Sağlık 4. Performans

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

1. BASIM İÇİN ÖN SÖZ

Bu kitabın derlenmesindeki ilk amacım, eğitici olarak derslerine katıldığım antrenör adaylarını fotokopiden kurtarmaktı.

9 yıl boyunca yaklaşık 1500'ün üzerinde antrenör adayı ve bu sayının çok daha üzerinde sporcu ile çalıştım. Kendileri ile birebir konuşmalarım dışında, anketler yardımı ile görüşlerini aldım. Gözlemim onların konuları ile ilgili bilgiye ve bilgi kaynaklarına duydukları açlıktı. Ben diyetisyen olarak nasıl beslenmeleri gerektiğini anlatırken, onların bilgiye olan açlıklarına küçük de olsa bir katkıda bulunmak istedim. Bunun için sporcu beslenmesi konusunda yayımlanmış veya yazılmış ama sunulmamış olan yerli ve yabancı kaynakları okuyarak, antrenör ve sporcuların gereksinimlerini de göz önüne alarak bu kitabı hazırlamaya çalıştım. Kurslarda son söz olarak söylemeye çalıştıklarımı burada da yinelemek istiyorum. "Eğer iyi bir sporcu ya da antrenör olmak istiyorsanız hiçbir zaman tek kaynakla yetinmeyin, sürekli değişik kaynakları okumaya çalışın, yeniliklerin takipcisi olun, çünkü bilim yerinde durmuyor."

Öncelikle kendini spora adamış, bu konuyla ilgili bilgi ve görüşlerini insanların yararına açan herkese saygılarımı sunuyorum. Katkılarından dolayı, Sayın Prof. Dr. Gülgün (Kasap) Ersoy'a, Prof. Dr. Zafer Hasçelik'e, Spor-Toto Teskilat Müdürlüğüne, Tanju Bağırgan'a, Psikolog F. Umur Erkan'a, tüm SESAM'lı dostlarıma ve beni hiçbir konuda yalnız bırakmayan sevgili Eşim Ümüs Güneş'e teşekkür ederim.

28 Ocak 1998
Ziyanur Güneş

7. BASIM İÇİN ÖN SÖZ

Spor ve Beslenme kitabımın 7. basımının yayına hazırlanmasında emeği geçen sevgili Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına, eğitici, sporcu ve öğrencisiyle tüm spor camiasına teşekkür ederim.

Eylül 2015
Ziyanur Güneş

İÇİNDEKİLER

1. SPOR VE BESLENME 1
2. BESİN ÖGELERİ 1
A. Karbonhidratlar 3
Karbonhidrat Gereksinimi 4
Bileşik Karbonhidratlar ve Basit Şekerler 5
Karbonhidratların Sporcu Beslenmesindeki Yeri 7
Egzersiz Öncesi Karbonhidrat Alımı 8
Egzersizden Hemen Önce ve Egzersiz Sırasında Karbonhidrat Alımı 9
Egzersizden Sonra Karbonhidrat Alımı 9
Basit Şeker Tüketiminin İnsüline Etkisi 10
Karbonhidratın İnsülin ve Proteine Etkisi 11
Glisemik İndeks 12
B. Proteinler 16
Amino Asitler 16
Protein Kaynakları ve Kalitesi 17
Protein Gereksinimi 18
Protein Yetersizliği 20
Protein Fazlalığı 21
C. Yağlar 22
Yağların Görevleri 22
Yağların Sporcu Beslenmesindeki Yeri 22
D. Vitaminler 24
Vitamin Gereksinimi 24
Vitamin Fazlalığı 26
Antioksidan Vitaminler 27
E. Mineraller 33
Minerallerin Görevleri 33
Kalsiyum (Ca) 34
Kalsiyumun Görevleri 35
Günlük Gereksinim 35
Kalsiyum Emilimini Güçleştiren Etmenler 35
Demir (Fe) 37
Demir Eksikliği Anemisinin Nedenleri 38

Demir Eksikliği Anemisinin Etkileri 39
Günlük Demir Gereksinimi 40
Kaynakları 40
F. Su 43
Sıvı Gereksinimi 43
Dehidratasyon 44
Sporcuya Verilecek Suyun İçeriği, Miktarı ve Zamanı 45
İçeriği 46
Alınacak Sıvı Miktarı ve Zamanı 47
G. Besin Ögelerinin Etkileşimleri 47
3. ENERJİ 50
A. Enerji Sistemleri 51
Anaerobik ve Aerobik Enerji Metabolizması 52
Anaerobik Metabolizma (Oksijensiz Yol) 52
Aerobik Metabolizma (Oksijenli Yol) 52
B. Enerji Hesaplama Yöntemleri 54
Sporcuların Enerji Gereksinimleri 56
4. SPORCULARDA KİLO SORUNLARI 59
A. İdeal Kilonun Bulunmasında Kullanılan Yöntemler 60
Standartlar 60
Vücut Yağ Oranının Belirlenmesi 62
B. Kilo Verme Yöntemleri 66
Kilo Vermek İçin Öneriler 67
C. Kilo Alma Yöntemleri 70
Zayıflığın Nedenleri 70
Kilo Almak İçin Öneriler 71
D. Kilo Vermede Uygulanan Diyet Tipleri 73
Vejeteryan Diyetler 73
Ketojenik Diyetler (Düşük Karbonhidratlı Diyetler) 75
Düşük Kalorili Diyetler 75
Düşük Kalorili, Düşük Proteinli Diyetler (Şarlatan Diyet) 76
E. Beslenme Davranış Bozuklukları 76
Anorexia Nervosa 76
Bulimia Nervosa 77
F. Dengeli Beslenme 77
5. MÜSABAKA DÖNEMİ SPORCU BESLENMESİNDE ÖNERİLER 88
A. Müsabaka Öncesi Yemeğin Zamanı 88

B. Müsabaka Öncesi Yemeğin İçeriği ve Miktarı 88
C. Yolculukta Beslenme 91
D. İshalin (Diyare) Diyetle Tedavisi 92
E. Kabızlığın Diyetle Tedavisi 93
6. ERGOJENİK YARDIM VE DOPİNG 94
A. Ergojenik Yardımcılardan Beklenen Olumlu Etkiler 94
B. Ergojenik Yardımcılar 94
Mekanik ve Biyomekanik Yardımlar 95
Fizyolojik Yardım 95
Kan Dopingi 95
Fosfat Tuzları 96
Sodyum Bikarbonat Tuzları (Soda Dopingi) 96
Karnitin 96
Farmakolojik Yardımcılar 97
Kafein 97
Alkol 98
Psikolojik Yardımlar 98
Beslenmeye Bağlı Yardımcılar 99
Vitaminler 99
Protein Tozları 100
Amino Asitler 100
Koenzim Q10 101
Karbonhidrat İçerikli İçecekler 101
Fruktoz 101
Karbonhidrat Yükleme (Şeker Dopingi) 101
Arı Poleni 103
Arı Sütü 103
Bira Mayası 103
Spirulina 103
Jelatin 104
Kreatin 104
Ginseng 104
C. Doping 105
7. MENÜ PLANLAMA YÖNTEMLERİ VE DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR 107
A. Öğünlere Ait Menü Örnekleri 110
B. Öğle ve Akşam Yemekleri İçin Seçimsiz Menülerde Yer Alabilecek Yiyecek Grupları 111
C. Ara Öğünlerde Tüketilebilecek Besinler 111

D. I, II ve III. Grupta Yer Alan Yiyeceklere Örnekler 111
Birinci Grup Yemekler 111
İkinci Grup Yemekler 112
Üçüncü Grup Yemekler 113
E. Besinlerin Alımları ve Saklanmalarında Öneriler 115
Ek A: SPOR EĞİTİM MERKEZLERİNE YÖNELİK BİR YILLIK MENÜ 120
Ek B: TÜRKİYE İÇİN ÖNERİLEN GÜNLÜK ENERJİ VE BESİN ÖĞELERİ TÜKETİM STANDARTLARI 136
Ek C: SPORCULAR TARAFINDAN KULLANIMI İZİNLİ OLAN İLAÇLAR 154
KAYNAKLAR 157

KAYNAKLAR

1. Açıkada C. ve ark., Atletizm ve Beslenme. Atlantis, Ankara, 1996.
2. Akgün N., Beslenme ve Sportif Performans. SHD, 7 (3):94 -100, 1972.
3. Akgün N. Egzersiz Fizyolojisi. 4. Baskı II. Cilt, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1 - 32, 1993.
4. Alpar R., Ersoy G., Karagül A., Yüzücü Beslenmesi El Kitabı. GSGM. Yayın No: 127, Ankara, 1994.
5. Arslan P., Ed. Şişmanlık, Çeşitli Hastalıklarla Etkileşimi ve Diyet Tedavisinde Bilimsel Uygulamalar. Türkiye Diyetisyenler Derneği Yayını: 4, Ankara, 7 - 49, 1992.
6. Baysal A., Beslenme. HÜ. V. Baskı, Ankara, 1990.
7. Baysal A. ve ark., Besinlerin Bileşimleri. 3. Baskı, Yeniçağ Basım - Yayım San. ve Tic. Ltd. Şti, Ankara, 1991.
8. Baysal A. ve ark., Türk Mutfağından Örnekler. Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri Dizisi: 36, Ankara, 18 - 27, 1993.
9. Baysal A., Vejeteryan Beslenmesi, Beslenme ve Sağlık Yönünden Değerlendirme. Beslenme ve Diyet Dergisi, Ankara, 24 (2):181 - 193, 1995.
10. Berning RJ., Steen NS. Sports Nutrition For The 90 s. An Aspen Puplication, Maryland, 1991.
11. Beyhan Y., Ciğerim N. Toplu Beslenme Sistemlerinde Menü Yönetimi ve Denetimi. Kök Yayıncılık, Ankara, 29 - 40, 1995.
12. Birer S., Kurum Mutfaklarında Çalışan Personel İçin El Kitabı. KTB, Ankara, 1988.
13. Bowers WR., Fox LE. Sports Physiology. Third Edition, Wm. C. Brown Publishers, 1992.
14. Cengizlier J., Hasçelik Z., Özker R., Ergojenik Yardım ve Doping. SHD, 24 (3): 83 - 93, 1989.

15. Clark N., Beslenme Şarlatanlığı. Spor ve Tıp, 3 (11): 7 - 9, 1995.
16. Clark N., Karbonhidratlar, Basit Bir Besinin Karmaşıklığı. Spor ve Tıp, 1 (4): 9 - 11, 1993.
17. Coyle FE. Carbohydrates That Speed Recovery From Training. The Physician and Sports Medicine, 21 (2): 111 - 123, 1993.
18. Davis B., Bull R., Roscoe D., Physical Education and The Study of Sport. Wolfe Publishing Ltd, London, 1991.
19. Dyment GP., The Adolescent Athlete and Ergogenic Aids. Journal of Adolescent Health Care, 8 (1): 68 - 73, 1987.
20. Erdoğan E., Özbay S., Kolesterolü Tanıyın. Sofra Dergisi, Bir Numara Yayıncılık A.Ş. İstanbul, 27, 96 - 97, 1998.
21. Ergen E., Açıkada C. Sporda Beslenme. Bilim ve Teknik, 18 (213): 42 -43, 1985.
22. Ergen E., Ed. Spor Hekimliği. Türk Tabibler Birliği Merkez Konseyi Spor Hekimliği Kolu, Yayın No: 1, Ankara, 11 - 21, 1992.
23. Ergen E., Sporda Alkol Kullanımı Üzerine Amerikan Spor Hekimliği'nin Görüşü. SHD, 18 (3) 143 - 145, 1983.
24. Ersoy G., Besinlerin Beyin Fonksiyonu ve Davranış Üzerine Etkileri. Bilim ve Teknik, 22 (256): 18 - 19, 1989.
25. Ersoy G., Beslenme ile ilgili Ergojenik Yardımlar. Spor ve Tıp, 1 (4): 12 - 15, 1993.
26. Ersoy G., Egzersize Bağlı Oksidan Stres ve Antioksidan Vitaminler. Sporcu Beslenmesi Kursu, Kurs Notları, HÜ, Ankara, 1997.
27. Ersoy G., Eroğlu G., Sporcular İçin Pratik Beslenme İlkeleri. Roche, Ankara, 1994.
28. Ersoy G., Sağlıklı Yaşam Spor ve Beslenme. Damla Matbaacılık, Ankara, 25 - 58, 1995.
29. Ersoy G., Sporcu Beslenmesi. Türkiye Futbol Federasyonu Eğitim Yayınları: 13, Ankara, 1991.
30. Ersoy G., Sporcu Beslenmesinde Yeni Görüşler. Bilim ve Teknik. 21 (246): 48 - 49, 1988.

31. Ersoy G., Yeme Davranışı Bozuklukları. Beslenme ve Diyet Dergisi, Ankara, 20 (1): 95 - 106, 1991.
32. Ertat A.,Vitaminlerin Sağlığımızdaki Önemi. (Ed. Egemen A.). Roche, İstanbul, 65 - 69, 1986.
33. Fox LE., Bowers WR., Foss LM. The physiological Basis of Physical Education and Athleties. Fourth Edition, Saunders College Publishing, New York, 1988.
34. Güner R., Ergojenik Yardım. Spor ve Tıp, 4 (6): 15 - 22, 1996.
35. Güneş Z., Sporcu Beslenmesi Ders Notları. SESAM, Ankara, 1990 - 1997.
36. Güneş Z., Sporcu Performansının Artırılmasında Ergojenik Besin Ögelerinin Yeri. Spor Bilimleri I. Ulusal sempozyumu Bildiri Kitabı, HÜ, Ankara, 530 - 545, 1990.
37. Harris N., Lovesey J. Oram C. The Sports Health Handbook. World's Work Ltd., London, 21, 1982.
38. Hasçelik Z., Ergojenik Yardım. SESAM Seminer Notları, Ankara, 1997.
39. Kalyon TA., Spor hekimliği. 2. Baskı, GATA Basımevi, Ankara, 1994.
40. Karabudak E., Antioksidan Sistemler. Premenopoz - Postmenopoz Doz. Tez: Qu, 146, K17, HÜ. Kütüphanesi, 29 - 31, 1994.
41. Kleiner MS. Besin Duyarlığından Kaçınmak. Spor ve Tıp, 1(5-6): 9 - 10, 1993.
42. Kleiner MS., Ek Besinlere Bir Bakış. Spor ve Tıp, 3 (6): 6 -7, 1995.
43. Kleiner MS., Karbonhidrat Yüklenmesinde Gerçekler. Spor ve Tıp, 4 (5): 7 - 9, 1996.
44. Kleiner MS., Sağlıklı Kas Ağır Olur. Spor ve Tıp, 3 (12): 8 - 9, 1995
45. Köksal O., Okbay N., Sporcuların Beslenmesinde Pratik Yollar. SHD, 61 -68, 1973.

46. Kurdak SS., Sporda Doping ve İlaç Kullanımı. Sporsal Kuram Dizisi 7, Ankara, 164 - 167, 1996.

47. Kuter M. ve ark., Yüklenme Sırasında Karbonhidratlı Sıvı Alımının Kan İnsülin Düzeyi Üzerine Etkisi. SBD, 5 (1): 3 - 10, 1994.

48. Kutluay T., Birer S., Kurum Beslenmesi. II. Bası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1982.

49. Kutluay T., Standart Yemek Tarifleri. HÜ, Ankara, 1977.

50. Noble JB., Ergogenic Aids and Performance. Times Mirsor/Mosby College Publishing, Toronto - Santa Clara, 1986.

51. Olimpiyatlar. Vitaminler Doping midir? Roche, 1: 8, 1992.

52. Paker HS., Sporcu İçecekleri ve Performansa Etkisi. Spor ve Tıp, 4 (8): 38 - 40, 1996.

53. Paker HS., Sporda Beslenme. 3. Baskı, Gen Matbaacılık, Ankara, 1996.

54. Paker HS. ve ark., Futbol ve Beslenme. Atlantis, Ankara, 1996.

55. Prokop L., Spor Hekimliğine Giriş. 3. Baskı, Bayer Türk kimya San. Ltd. Şti., İstanbul, 100 - 118, 1083.

56. Sencer E., Beslenme ve Diyet. Beta basım Yayım dağıtım A.Ş. 2. Baskı, Ankara, 1987.

57. Shephard JR., Egzersizin Beslenme ile İlgili Yararları. SHD, 24 (3): 95 - 105, 1989.

58. Slanchev F., Kossev R., Sports Medical Problems of Wrestling. SHD, 16 (3): 55 - 60, 1981.

59. Slavin LJ., Sporcularda Beslenmenin Değerlendirilmesi. Spor ve Tıp, 3 (1): 25 - 29, 1995.

60. Smith JN., M.D., Ed. Sports Medicine: Health Care For Young Athletes. American Academy of Pediatrics, İllinois,1982.

61. Tarnopolsky AM., Protein, Caffeine and Sports. The Physician and Sports Medicine, 21 (3): 137 - 146, 1993.

62. Tekinşen C., Yalçın S., Kafein, Bilim ve Teknik, 23 (267): 33, 1990.

63. Tiryaki GR., Enerji Sistemleri Antrenman metotları ve Sporcu beslenmesi. GSGM Yayın No:119, Ankara, 5 - 11, 1993.

64. Turnagöl HH., Kafein ve Egzersiz, Metabolizma ve Performans. Spor ve Tıp, 4 (6): 23 - 26, 1996.

65. Turnagöl HH., Proteinler ve Aminoasitler I. Yüzme Bilim ve Teknoloji, 2 (7): 12 - 15, 1995.

66. Turnagöl HH., Proteinler ve Aminoasitler II. Yüzme Bilim ve Teknoloji, 2 (8): 26 - 28, 1995.

67. Turnagöl HH. ve ark., Spor ve Beslenme. Atlantis, Ankara, 1996.

68. Üstdal KM., Köker A. Spor Dallarında Beslenme ve Yüksek Performans Bilgisi. Can Ofset Matbaacılık, Kayseri, 1991.

69. Vines G., Egzersiz Zayıflatır mı? Bilim ve Teknik, 20 (237): 32 - 34, 1987.

70. Williams HM., Ergogenic Aids in Sport. Human Kinetics Publishers, Illinois, 1983.

71. Williams HM., Nutritional Ergogenic Aids and Athletic Performance. Nutrition Today, 7 - 14, January/February 1989.

72. Wootton S., Nutrition For Sport. Sports Pages, Simon & Schuster, Cambridge, 1990.

SPOR VE SAĞLIK

YAZARLAR
Uzm. Dr. Onur Oral
Ferrin İlbay Yalnız
Engin Deniz

EDİTÖR
Doğuş Özkal

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1401
Spor ve Beden Eğitimi No.: 044
ISBN : 978-605-320-307-0
© 1. Basım, Ocak 2016

SPOR VE SAĞLIK
Editör: Doğuş Özkal

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Editör: Özkal, Doğuş
Spor ve Sağlık / *Editör: Doğuş Özkal*
1. Basım, X+114 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-307-0
1. Spor ve Sağlık 2. Sporcu veSağlık 3. Egzersiz ve Sağlık 4. Spor Sağlık Bilgisi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Spor hem sosyokültürel bir aktivite hem de sağlıklı yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak her geçen gün önemini arttırmaktadır. Bu nedenle, sağlıklı bir toplum için bireylere spor yapma alışkanlığını kazandırarak sporun geniş halk kitlelerine yayılmasını sağlamak son derece önemlidir.

Bu kitabımızı öncelikle sağlık adına spor yapan bireylere, ardından profesyonel sporlarla uğraşan sporculara yönelik hazırlamış bulunmaktayız. Dolayısıyla kitabımızı, ülkemizde sporun yayılmasına bilimsel katkı verebilecek nitelikte olmasına özen göstererek hazırlamaya çalıştı. Bu çalışmamızın aynı zamanda, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu öğrencileri için ve antrenörlük kursiyerleri için yararlanılan bir kaynak olması dileğiyle, kitabımızın içerisinde yer alan çizimleri yapan Sayın Can Yalnız'a ve emeği geçen herkese sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Onur Oral

Ferrin İlbay Yalnız

Engin Deniz

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ v
1. BÖLÜM: SPOR İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER 1
1.1. Spor ve Sağlık İlişkisi 1
1.2. Spor Malzemelerinin Seçimi 3
1.3. Spor Öncesi ve Sonrası Esneklik Antrenman Yöntemleri 4
1.3.1. Germe Yöntemiyle Isınma 5
1.3.2. Dinamik ve Statik Esnetme Yöntemiyle Isınma 5
1.4. Egzersiz Sonrası Soğuma Çalışması Teknikleri 7
1.5. İnsan Kas Yapısı ve Çeşitleri 8
1.6. Kas Fizyolojisi 10
1.7. Kardiyovasküler Hastalıklar 12
1.7.1. Kalp Sağlığı ve Spor İlişkisi 14
1.7.2. Obezite ve Spor İlişkisi 17
1.7.3. Hipertansiyon ve Spor İlişkisi 18
1.8. Kronik Hastalıklar 19
1.8.1. Solunum Sistemi Hastalıkları ve Spor 20
1.8.2. Şeker Hastalığı ve Spor İlişkisi 22
1.9. Gebelik ve Spor 24
1.10. Çocuk ve Spor 26
1.11. Bazal Metabolizma 28
1.12. Hava Şartlarına Dayalı Antrenman Etkileri 29
2. BÖLÜM: SPOR ÇALIŞMASI YÖNTEMLERİ 33
2.1. Spor Çalışmalarının Planlama Metotları 33
2.1.1. Kuvvet Çalışması Teknikleri 33
2.1.1.1. Kuvvette Devamlılık Çalışmaları 33
2.1.1.2. Çabuk Kuvvet Çalışmaları 34
2.1.1.3. Kuvvet Antrenmanı Teknikleri 34
2.1.1.4. Kuvvet Antrenman Zamanlama Teknikleri 35
2.1.2. Dayanıklılık Çalışması Teknikleri 35

2.1.2.1. Aerobik (Oksijenli) Enerji Sistemi..... 37
2.1.2.2. Anaerobik (Oksijensiz) Enerji Sistemi 38
2.1.3. Spor Dallarına Göre Enerji Oluşumları..... 38
2.1.4. Enerji Sistemlerine Göre Yüklenme ve Dinlenme Çalışması 40
2.1.5. Enerji Sistemleri Tablolarını Okuma ve Analiz Etme..... 40
2.2. Antrenmanlarda Yüklenme ve Dinlenme İlişkisi 41
2.3. Fazla Tamlamanın (Süper Kompenzasyonun) Performansa Etkileri..... 42
2.4. Antrenmanın Zorluk Derecesini Belirleme 44
2.5. Aerobik Güç (Dayanıklılık) Geliştirme Yöntemleri..... 44
2.5.1. Sürekli Koşular..... 45
2.5.2. İnterval Antrenmanlar..... 45
2.5.3. Fartlek Antrenman 47
2.6. Motorik Özellikler..... 47
2.7. Kuvvet Antrenmanının Metodik Sıralaması 47
2.8. Maksimal Kuvvete Dayalı Antrenman Planlaması..... 48
2.9. Kas İçi Koordinasyon Geliştirme Yöntemi..... 48
2.10. Kaslar Arası Koordinasyon Geliştirme Yöntemi 49
2.11. Kuvvette Devamlılık Çalışmaları..... 49
2.12. Çabuk Kuvvet Çalışma Planlaması..... 49
2.13. Piramidal Antrenman Metodu 49
2.13.1. Kuvvette Devamlılık Geliştirmeye Yönelik Piramidal Antrenman Örneği... 50
2.14. Vücut Ağırlığı ile Antrenman Teknikleri..... 51
2.15. Çalışma Programı Hazırlama Yöntemleri 52
2.16. Farklı Kas Gruplarına Yönelik Çalışma Programı 55
2.17. Aynı Antrenman İçerisinde Uyumlu Olan Çalışmalar..... 55
2.18. Aynı Antrenman İçerisinde Uyumsuz Olan Çalışmalar..... 56
2.19. Hazır Durum (Steady State)..... 56
2.20. Hareketlilik Antrenman Teknikleri..... 56
2.21. İstasyon Çalışması (Dairesel Çalışma)..... 58
2.22. Yüksek İrtifada Yapılan Çalışmaların Sporcu Performansına Etkileri 59
3. BÖLÜM: SPOR SAKATLIKLARI VE TEDAVİSİ 61
3.1. Spor Yaralanmaları ve Sakatlıklarında İlk Yardım Teknikleri 61
3.2. Spor Sakatlıklarında, Sakatlıkları Arttıran Faktörler..... 62

3.3. Aşil Tendonunda Beliren Ağrılar 63
3.4. Aşil Tendonunun Kopması 64
3.5. Spor Sonrası Ayakta Su Toplamasını Önleyecek Yöntemler 64
3.6. Antrenman Esnasında Oluşan Bacak Ağrıları 65
3.7. Menisküs 65
3.7.1. Menisküs Yırtıklarının Oluşmasında Rol Oynayan Faktörler 66
3.7.2. Menisküs Yırtıklarının Belirtileri 66
3.7.3. Menisküs Tedavisi 67
3.8. Spor Çalışmasının Bırakılmasını Gerektirecek Durumlar 67
3.9. Spor Esnasında Çalışmanın Durdurulmasını Gerektirecek Belirtiler 68
3.10. Kramp 68
3.11. Kramptan Korunma Yöntemleri 69
4. BÖLÜM: SPOR VE BESLENME 71
4.1. Sporcu Beslenmesi Metotları 71
4.2. Karbonhidratların Spor Yaşantısına Etkileri 74
4.3. Proteinlerin Spor Yaşantısına Etkileri 75
4.4. Yağların Spor Yaşantısına Etkileri 76
4.5. Obeziteyi Önleyecek Yöntemler 77
4.6. Spor Esnasında Sıvı Tüketimi 79
4.7. Nikotin Tüketiminin Spor Performansına Etkileri 80
4.8. Alkol Tüketiminin Spor Performansına Etkileri 81
4.9. Dalak Şişmesi Nedenleri 82
4.10. Vitamin Desteğinin Sporcu Performansına Etkileri 82
4.11. İdeal Vücut Ağırlığını Belirleme Yöntemi 83
4.12. Bel-Kalça Çevresinin Birbirine Oranını Hesaplama Yöntemi 84
4.13. Vücut Kitle Endeksini Hesaplama Yöntemi 85
4.14. Beden Yağ Oranı 85
4.15. Antrenman Öncesi Beslenme Alışkanlığı 86
4.16. Antrenmandan Sonra Karbonhidrat Tüketimi 86
4.17. Aşırı Sporun Vücuda Etkileri 87
4.18. Koşu Bandı Antrenmanlarının Sporcu Üzerindeki Etkisi 88
5. BÖLÜM: DOPİNG VE SPORDA GEN DOPİNGİ 89
5.1. Doping ve Tarihçesi 89

5.2. Gen Dopingi ve Sportif Performans 91
5.3. Doping ve Sporcu Ahlakı 94
5.4. Türkiye'de Doping ile Mücadele 97
5.5. Doping Uygulamaları ve Dopingin Zararları 99
5.6. Dopingin Spor Branşları ve Sporcu Üzerindeki Etkileri 100
KAYNAKLAR 103
YAZARLAR HAKKINDA 109

KAYNAKLAR

Yayımlanmış Tezler ve Makaleler

American Heart Association: Heart and StrokeFacts: 1996 StatisticalSupplement. Dallas, American Heart Association, 1995.

Cleroux J, Feldman R, Petrella R. Recommendations on physicalexercisetraining. 1994.

ExecutiveSummary of the Third Report of the NationalCholesterolEducation Program (NCEP) Expert Panel onDetection, Evaluation and Treatment of High BloodCholesterol inAdults (ATP III). 2001.

Frable P, Dart L, Patricia J. Helthweigh (El camino saludable) Phase I: A RetrospectiveCriticalExamination of Program Evaluation. Public Health Research, practice and policiy, 2006.

Global atlas on cardiovascular disease prevention and control. Geneva, World Health Organization, 2011.

Global statusreport on noncommunicablediseases 2010. Geneva, World Health Organization, 2011.

Gülaçtı M.M, Kahraman Maraş Bölgesindeki Amatör Futbolcuların Spor Yaralanmaları İlk Yardım, Fizik Tedavi Ve Rehabilitasyon Uygulamalarındaki Görüşlerinin İncelenmesi, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitim Ve Spor Anabilim Dalı, 2010.

Harrison RA, Roberts C, Elton PJ. Does primary care referral to an exerciseprogrammeincereasephysicalactivity one year later? A randomizedcontrolledtrial. J Public Health (Oxf). 2005.

Lotgering, FK, Gilbert RD and Longo LD: Matenal and fetal response to exerciseduring pregnancy. Physiol Rev. 1985.

Miller TD, Balady GJ, Fletcher GF. Exercise and its role in the prevention and rehabilitation of cardiovascular disease. Ann Behav Med. 1997.

Nikiforos, G., George, K., Ilias, A., Onur, O., Eleftherios, T., Fares, S., & John, K. DietaryIntakes and NutritionalStatus of a Greek Team of Female VolleyballPlayers. International Journal of Nutrition and Exercise, 1. 2015.

Onur ORAL, Anna ZUSA, Meral SEVUK, Meral SEVINC TIRPAN, Kinesiogenomics: The Genomic Era in Kinesiology, International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS) 08/2015; 4(Special Issue on the Proceedings of the 4th ISCS Conference):584-594. DOI: 10.14486/IJSCS440 .2015.

Onur ORAL, Anna ZUSA, Solmaz P. HASDEMİR, George NOMIKOS,

Oral O., and P. Solmaz Hasdemir. "Healthyaging and anti-agingmedicine." American Academic &Scholarly Research Journal 7.3. 2015.

Oral, O., Nomikos, G., Bekir, H., Cabuk, R., & Varol, R. Genetics-basedinnovation to predictathletic performance and sports talent. American Academic &Scholarly Research Journal, 7(3). 2015.

OZVEREN Y., OZCALDIRAN B., DURMAZ B., ORAL Onur. Talent selection and genetics in sport. Turkish Journal of Sport and Exercise, 16(2), 1-8. 2014.

Özel R., Haltercilerde Doping Kullanım Metotları ve Yaygınlığının Araştırılması,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, G.Ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara, 1995.

Prof. Dr. Gülgün Ersoy, Dr. Dyt. Aylin Hasbay, Sporcu Beslenmesi, Hacettepe Üniversitesi-Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, 2008.

S. Rana VAROL, Vitamin D and Its Metabolic Functions, International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS) 08/2015; 4(Special Issue on the Proceedings of the 4th ISCS Conference-):486-493. DOI: 10.14486/IJSCS417, 2015

Saygın Ö, Kemal G, Ertuğrul G, Amatör ve profesyonel futbolcuların beslenme alışkanlıklarının İncelenmesi, Uluslararası İnsan Bilimler dergisi, 2009.

Sherrill DL, Kotchou K, Quan SF. Association of physicalactivity and human sleep disorders. ArchIntern Med. 1998.

Sundell J. Obesity and diabetes as risk factors for coronaryartery disease:from the epidemioligicalaspect to the initialvascularmechanisms. Diabetes, Obesity and Metabolism,2005.

Şahin M, Spor Ahlakının Temel Sorunları, Çurkurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1995.

Yayımlanmış Kitaplar

ACSM Fitness Book. American College of Sports Medicine. Leisure Press, Champaign, Illinois, 1992.

Baron, Dieter K. Sporcuların Optimal Beslenmesi. Çev: Prof. Dr. Sinan Ömeroğlu. Spor Yayınevi, Ankara, 2008.

Baysal A. Beslenme, 9. baskı, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara, 2002.

Bean A. The completeguide to sports nutrition, thirdedition, A & C Black Publishers Ltd. London, 2000.

BOMPA T.O. Antrenman Kuramı ve Yöntemi, Spor Yayınevi, Ankara, 2011.

Choudhury A, Lip GYH. Exercise and hypertension. Journal of Human Hypertension, 2005.

Clapp JF, Dickstein S. Enduranceexercise and pregnancy outcome. Med sci Sports Exercise. 1984.

Çakıroğlu İ.M.Antrenman Bilgisi, Şeker Matbaacılık, İstanbul 1997.

Demirel H.Açıkada T, Bayar B, Turnagöl H, ERKAN DÜNDAR U, Antrenman Teorisi,Bağırgan Yayınevi, Ankara, 2.Baskı, 1995.

Devlin JT, Horton E.S, Vranic M. DiabetesMellitus and Exersise. eds. Smith Gordon Publishers. London, 1992.

Dopingle Mücadele Vakfı Yayınları, Doping ve Bilinmesi gerekenler, Ankara,1996.

DÜNDAR U. Antrenman Teorisi, Ankara, 1995.

Erdemli A. Spor Felsefesi. Özener Matbaası, "E Yayınları" İstanbul, 2002.

Ersoy G. Çocuk ve Genç Sporcular İçin Beslenme. Ata Ofset Ankara, 2007.

Ersoy G. Egzersiz Ve Spor Yapanlar İçin Beslenme, Nobel Yayınları, Ankara, 1994.

Ersoy G. Sağlıklı Yaşam, Spor ve Beslenme" Damla Matbaası, Ankara. 1988.

Fox E.L, BOWER R.W. & FOSS M.L. The Physiological Basis of PhysicalEducation and Atletics, Fourth Edition, Sounders College Publishing, Philedelphia, 1988.

Glasgow RE, Fisher L, Skaff M, Mullan J, Toobert DJ. Problem solving and diabetes-self-management: investigation in a large, multiracialsample. Diabetes Care. 2007.

Greene L. PATE R. Training For Young DıstanceRunners, Human Kınetıcs, 1997.

Guyton C.A, HALL E.J. Tıbbi Fizyoloji, Çeviri: Prof.Dr. Çolakoğlu Z. 2003.

Heipertz W. Spor Hekimliği, Çeviren: Arman M.İ. İŞLER M.Atletizm (Koşular-Atmalar-Atlamalar), TUTİBAY Ltd.Şti., Ankara, 1997.

İlbayY.F. Hayata Spor Katmak, Nobel Yayınevi, Ankara, 2008.

Kalyon T.A. Spor Hekimliği Sporcu Sağlığı ve Spor Sakatlıkları, 5.Baskı, GATA Basımevi, Ankara, 2000.

Kanj H, Schhineider SH, Ruderman NB. Exercise and DiabetesMellitus in ''Exercise and Sport Sciences Reviews''. New York, 1998.

Keskin İ,Tuner B,Küçükgöz A, Bağırgan H.BağırganYayınevi, Ankara, 2003.

Konopka P. Spor, Beslenme, Randıman.Sandoz Kültür Yayınları, No:8, 1985.

Larson Duyff R.: Amerikan Diyetisyenler Derneği'nin GeliştirilmişBesin ve Beslenme Rehberi, Çeviri editörleri: Yücecan S, PekcanG, Besler T, Nursal B, Acar Matbaacılık, İstanbul, 2003.

Maton A. Human Biology and Health. EnglewoodCliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1993.

Mazanov J, &McDermott V. The case for a social science of drugs in sport. Sport in Society, 2009.

National Heart, Lung, and Blood Institute: Morbidity and MortalityChartbook of Cardiovascular, Lung, and Blood Disease. US Dept of Health and Human Services, 1990.

Patterson CA, Lindsay MK. MaternalPhysiology in pregnancy (in) Eline Wilder (ed) Obstetric and GynecologicPhysicalTherapy, Churchill Livingstone, New York, 1988.

Position of the American Dietetic Association, Dietitians of Canada, and the American College of Sports Medicine: Nutrition and athletic performance, J Am DietAssoc. 2000; 100: 1543-1556.

Rontoyannis GP. Physicalactivity and hypertension: an overview. World Review of Nutrition and Dietetics, 2005.

Sevim Y. Antrenman Bilgisi, Nobel Yayın, Ankara, 2002.

Sevim Y. Sportif Oyunlarda Kondisyon Antrenmanı Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Yayın No: 4 Spor Okulu Antrenman Bilgisi ve TBE ders notları, 2007.

Sternfeld B, Quesenberry CP Jr, Eskenazi B, et al: Exerciseduring pregnancy and pregnancy outcome. Med Sci Sports Exere, 1995.

Tiryaki G. Enerji Sistemleri Antrenman Metotları ve Sporcu Beslenmesi, T.C.Başbakanlık GSGM Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1993.

Uğur E, Baysangil Ö, Herkes İçin Spor Vücut Geliştirme, İlpress Basım Ve Yayın, 2000.

Zinker BA, Nutrition and exercise in individuals with diabetes. Clinical Sports Medicine, 1999.

Ziyanur G. Spor Ve Beslenme (Antrenör Ve Sporcu El Kitabı), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2006.

Zorba E. Fiziksel Uygunluk, Neyir Matbaası, Ankara, 2000.

İnternet Siteleri

www.bodyness.net

www.menshealth.com.tr

www.ortoklinik.com/meniskus-yırtıkları

www.tsf.org.tr

Dergiler

Ambrasino N, Strambi S. New strategies to improveexercisetolerance in chronicobstructivepulmonary disease. European Respiratory Journal, 2004.

Brown RT, Strassburer VC. AdolescentMedicine A Practical Guide. Philadelphia: Lippincott-Raven Press, 1998.

Choudhury A, Lip GYH. Exercise and hypertension. Journal of Human Hypertension, 2005.

Dündar Y,Fitokimyasallar ve Sağlıklı Yaşam. Kocatepe Tıp Dergisi, 2001.

Folgering H, von Herwaarden C. Exerciselimitations in patients with pulmonarydiseases. International Journal of Sports Medicine, 1994.

Men's Health

Muscle& Fitness

Öngel H. B, "Sporda Etik Değerler Açı-sından Doping", G.Ü. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2,2: 68-79, 1997.

Özdemir, G. Spor Dallarına Göre Beslenme. Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2010,

Özdilek Ç, Aydın Ş, Sedat B. "Günümüze Kadar Düzenlenen Modern Olimpiyat Oyunlarında Olimpizim Felsefesine Ters Düşen Politik ve Irkçı Uygulamalar", Dumlupınar Üni. Sosyal Bilimler Dergisi, 6: 465-481, 2002.

Woman's Health

SPSS 23 ve AMOS 23
UYGULAMALI İSTATİSTİKSEL ANALİZLER

Doç. Dr. Yalçın Karagöz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1640
Matematik/İstatistik No.: 074
ISBN: 978-605-320-547-0
© 1. Basım, Kasım 2016

SPSS 23 ve AMOS 23 UYGULAMALI İSTATİSTİKSEL ANALİZLER

Doç. Dr. Yalçın Karagöz

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Karagöz, Yalçın.
SPSS 23 ve AMOS 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler
Doç. Dr. Yalçın Karagöz
1. Basım, XVI + 1196 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-547-0
1. SPSS 2. AMOS 3. İstatistiksel Analizler 4. Yapısal Eşitlik Modellemesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ XV

1. BÖLÜM
İSTATİSTİKTE KULLANILAN TEMEL KAVRAMLAR

1. DEĞİŞKEN 2
   1.1. Değişken Çeşitleri 3
   1.2. Değişkenlerde Bağımsızlık ve Bağımlılık 5
   1.3. Değişkenlerde Kontrol Edilebilirlik 5
   1.4. SPSS'de Değişkenin Tanımlanması 5
2. ÖLÇME VE ÖLÇEK DÜZEYLERİ 7
   2.1. Ölçme 7
   2.2. Ölçek Düzeyleri 8
3. FREKANS DAĞILIMLARI 15
   3.1. Nispi (Oransal) Frekans Dağılımı 15
   3.2. Kümülatif (Birikimli) Frekans Dağılımı 16
   3.3. Kümülatif (Birikimli) Nispi (Oransal) Frekans Dağılımı 16

2. BÖLÜM
MERKEZİ EĞİLİM ÖLÇÜLERİ (ORTALAMALAR)
(MEASURES OF LOCATION, AVARAGE)

1. ORTALAMALAR 34
   1.1. Parametrik (Analitik) Ortalamalar 34
   1.2. Parametrik (Analitik) Olmayan Ortalamalar 52
   1.3. Aritmetik Ortalama, Medyan ve Mod'un Kullanımlarının Karşılaştırılması 68
   1.4. Aritmetik Ortalama, Medyan ve Mod Arasındaki İlişki ve Çarpıklık 69

3. BÖLÜM
DAĞILIM (DEĞİŞKENLİK) ÖLÇÜLERİ (MEASURES OF DISPERSION)

1. DAĞILIM ÖLÇÜLERİ 72
1.1 Parametrik Olmayan Dağılım Ölçüleri 72
1.2. Parametrik Dağılım Ölçüleri 77

4. BÖLÜM
NORMALLİKTEN SAPMA ÖLÇÜLERİ

1. NORMALLİK (NORMALITY) 91
2. ÇARPIKLIK (SKEWNESS) 93
2.1. Ortalamalara Dayanan Çarpıklık Katsayısı 94
2.2. Kartil'lere Dayanan Çarpıklık Katsayısı 95
2.3. Moment'e Dayanan Çarpıklık Katsayısı 96
3. BASIKLIK (KURTOSİS) 97
4. ÇARPIKLIĞIN GİDERİLMESİ 103
4.1. Uç Değerler 103

5. BÖLÜM
EKSİK VERİLERİN TAMAMLANMASI

1. EKSİK VERİ TAMAMLAMA YÖNTEMLERİ 141
1.1. Series Mean Yöntemi 141
1.2. Mean of Nearby Points Yöntemi 141
1.3. Median Nearby Points Yöntemi 141
1.4. Linear Interpolation Yöntemi 142
1.5. Linear Trend Yöntemi 142

6. BÖLÜM
GRAFİK ÇİZİMİ

1. ÇUBUK (BAR) GRAFİKLERİ 150
2. ÜÇ BOYUTLU ÇUBUK GRAFİKLERİ (3-D BAR CHARTS) 154
3. ÇİZGİ GRAFİKLERİ (LİNE CHART) 157
4. DAİRE (PİE) GRAFİĞİ 163
5. KUTU GRAFİKLERİ (BOXPLOT CHARTS) 168
6. GÜVEN ARALIĞI GRAFİKLERİ (ERROR PLOT CHARTS, CONFIDENCE INTERVAL PLOT CHARTS) 171
7. İLİŞKİ GRAFİKLERİ (DAĞILIM, SCATTER/DOT CHARTS) 175
8. ÜÇ BOYUTLU İLİŞKİ (DAĞILIM, SCATTER/DOT CHARTS) GRAFİKLERİ 178
9. HİSTOGRAM 180

7. BÖLÜM
OLASILIK

1. SAYMA -PERMÜTASYON- KOMBİNASYON 185
1.1. Saymanın Temel Kuralı 185
1.2. Faktöriyel 186
1.3. Permütasyon (Sıralama-Düzenleme) 186
1.4. Kombinasyon (Seçme-Çekme) 187
2. OLASILIĞIN TEMEL KAVRAMLARI 188
2.1. Rassal Deney 188
2.2. Örnek Uzay 188
2.3. Olay 189
2.4. Ayrık Olaylar 190
2.5. Bir Kümenin Tümleyeni 190
2.6. Bütüne Tamamlayan Olaylar 191
3. OLASILIK KAVRAMI 191
3.1. Klasik Olasılık 191
3.2. Deneysel Olasılık 193
4. OLASILIK İLE İLGILI ÖNEMLİ AKSIYOMLAR VE TEOREMLER 194
4.1. Aksiyomlar 194
4.2. Teoremler 195
5. OLASILIĞA KONU OLAN OLAY/OLAYLAR VE OLASILIKLARI 196
5.1. Basit ve Bileşik Olayların Olasılığı 196
5.2. Olasılık Hesaplarında Çarpma ve Toplama Kuralları 199
5.3. Bayes Teoremi 211
6. RASSAL DEĞİŞKENLER (RANDOM VARIABLE) 212
6.1 Rassal Değişkenin Kesikli ve Sürekli Ayrımı: 213
7. OLASILIK FONKSIYONU 214
7.1. Kesikli Olasılık Fonksiyonu (Olasılık Fonksiyonu) 217
7.2. Sürekli Olasılık Fonksiyonu (Olasılık Yoğunluk Fonksiyonu) 220
8. RASSAL DEĞİŞKENİN BEKLENEN DEĞERİ VE VARYANSI 223
8.1. Rassal Değişkenin Beklenen Değeri (Expected Value) 223
8.2. Rassal Değişkeninin Varyansı 226
9. OLASILIK DAĞILIMLARI 230
9.1. Kesikli Olasılık Dağılımları 230
9.2. Sürekli Olasılık Dağılımları 240
10. LİMİT TEOREMLERİ 254
10.1. Büyük Sayılar Kanunu 254
10.2. Merkezi Limit Teoremi 255

8. BÖLÜM
ÖRNEKLEM (SAMPLE) VE ÖRNEKLEME (SAMPLING) YÖNTEMLERİ

1. ÖRNEKLEME TEORİSİNİN TEMEL KAVRAMLARI 258
1.1. Ana kütle 258
1.2. Birim (Eleman) 258
1.3. Örneklem ve Örnekleme 258
1.4. Örneklemede Tahmin Hatası 259
1.5 Parametre ve İstatistik 259
1.6. Örneklem Çerçevesi 260
1.7. Rassal Değişkenlik 260
1.8. Örnekleme Dağılımı 260
1.9. Örnekleme Süreci 282
2. ÖRNEKLEME YÖNTEMLERİ (SAMPLING METHODS) 288
2.1. Olasılığa Dayalı Örnekleme Yöntemleri (Probability Sampling) 289
2.2. Olasılığa Dayalı Olmayan Örnekleme (Nonprobability Sampling) 293
2.3. Örnekleme Hataları 295

9. BÖLÜM
GÜVEN ARALIĞI (CONFIDENCE INTERVAL)

1. NOKTA TAHMİNİ 297
2. ARALIK TAHMİNİ 298
2.1. Z Dağılımı İçin Güven Aralığı Tahmini 300
2.2. t Dağılımı İçin Güven Aralığı Tahmini 312

10. BÖLÜM
GÜÇ (POWER) ANALİZİ

1. TEK ÖRNEKLEM İÇİN GÜÇ ANALİZİ 318
2. BAĞIMSIZ İKİ ÖRNEKLEM İÇİN GÜÇ ANALİZİ 333
3. İKİDEN FAZLA BAĞIMSIZ ÖRNEKLEM İÇİN GÜÇ ANALİZİ 335
4. FAKTÖRİYEL DENEMELER İÇİN GÜÇ ANALİZİ 338

11. BÖLÜM
HİPOTEZ TESTLERİ (HYPOTHESIS TESTING)

1. HİPOTEZLERİN ÖZELLİKLERİ 342
2. HİPOTEZLERİN TÜRLERİ 343

3. BİRİNCİ VE İKİNCİ TİP HATALAR 346
4. ÖNEM (ANLAMLILIK) SEVİYESİ 347
5. TESTİN GÜCÜ 347
6. HİPOTEZ TESTİNİN AŞAMALARI 348
6.1. Sıfır ve Alternatif Hipotezlerin Kurulması 348
6.2. Test İstatistiğinin Hesaplanması 348
6.3. Karar Modelinin Kurulması ve Karar Verme 349

12. BÖLÜM
PARAMETRİK TESTLER (PARAMETRIC TESTS)

1. Z TESTİ 352
1.1. Ana Kütle Ortalamasının Testi 355
2. STUDENT T TESTİ 371
2.1. Ana kütle Ortalamasının Testi 372
3. VARYANS ANALİZİ (F TESTİ) 399
3.1. Tek Yönlü ANOVA (One Way ANOVA) 399
3.2. İki Yönlü ANOVA (Two Way ANOVA) 434
3.3. Tek Yönlü MANOVA 461
3.4. İki Yönlü MANOVA 471

13. BÖLÜM
NONPARAMETRİK TEKNİKLER

1. TEK ÖRNEKLİ VERİLERİN ANALİZİ 488
1.1. Ki Kare Testi 488
1.2. Binomial (Binom) Test 515
1.3. Wald-Wolfowitz Dizi Sayıları (Runs) Testi 533
1.4. Kolmogorov-Smirnov Uygunluk (Uyum İyiliği) Testi 541
2. BAĞIMSIZ İKİ ÖRNEĞİN VERİLERİNİN ANALİZİ 557
2.1. Mann-Whitney U Testi 557
2.2. Kolmogorov Smirnov Testi 569
2.3. Moses Testi 579
2.4. Wald-Wolfowitz Dizi Sayıları Testi 587
3. İKİDEN FAZLA BAĞIMSIZ ÖRNEĞİN ANALİZİ 597
3.1. Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi 597
3.2. Mood Medyan Testi 608
3.3. Jonckheere-Terpstra Sıralı Alternatifler Testi 612
4. İLİŞKİLİ (EŞLENİK-ÇİFT) İKİ ÖRNEĞİN ANALİZİ 620
4.1. Wilcoxon Eşlenik-Çift Testi 620
4.2. İşaret Testi 629

4.3. McNemar Testi 638
4.4. Marginal Homogeneity Testi 643
5. İKİDEN FAZLA İLİŞKİLİ ÖRNEKLERİN ANALİZİ 646
5.1. Friedman Testi 646
5.2. Kendall'ın W Uyum Katsayısı Testi 652
5.3. Cochran Q Testi 660
6. ÇAPRAZ TABLOLARDA KI-KARE VE İLİŞKİ KATSAYILARI 665
6.1. Ki-kare 665

14. BÖLÜM
REGRESYON VE KORELASYON

1. İSTATİSTİKSEL İLİŞKİLER VE KESİN İLİŞKİLER 693
2. REGRESYON VE NEDENSELLİK 694
3. VERİ TÜRLERİ 695
4. REGRESYON YÖNTEMİNDE AŞAMALAR 695
5. İKİ DEĞİŞKENLİ REGRESYON ANALİZİNDE TEMEL BİLGİLER 696
6. ANA KÜTLE REGRESYON FONKSİYONU KAVRAMI (ARF) 698
6.1. Ana Kütle Regresyon Fonksiyonunun Olasılıklı Belirlenmesi 698
6.2. Değişkenlerde ve Katsayılarda Doğrusallık 699
6.3. Hata Teriminin Modelde Bulunmasının Sebepleri 699
7. ÖRNEKLEM REGRESYON FONKSİYONU (ÖRF) 700
8. İKİ DEĞİŞKENLİ REGRESYON MODELİNDE TAHMİN 702
8.1. Serpilme Diyagramı 703
8.2. En Küçük Kareler Metodu (Least Squares Metot) 704
8.3. En Küçük Kareler Yönteminin Dayandığı Varsayımlar 713
8.4. Varsayımların Gerekliliği 718
8.5. En Küçük Kareler Tahmin Edicilerinin Standart Hataları 718
8.6. Gauss-Markov Teoremi 722
8.7. En Küçük Kareler Tahmin Edicilerinin (βi) Özellikleri 722
8.8. Belirlilik (Uyum İyiliği) ve Korelasyon Katsayısı 723
8.9. Pearson Korelasyon Katsayısı İçin Formülün Elde Edilmesi 725
8.10. Spearman Sıra Korelasyon Katsayısı 730
8.11. Regresyon Önem Testi 733
8.12. Korelasyon Katsayısının Önem Testi 745
8.13. İki Değişkenli Doğrusal Regresyon Modelinin Uzantıları 753
9. ÇOK DEĞİŞKENLİ REGRESYON ANALİZİ 791
9.1. Üç Değişkenli Model 792
9.2. Çoklu Regresyon Denkleminin Yorumu 792
9.3. Kısmi Regresyon Katsayılarının Anlamı 792
9.4. Kısmi Regresyon Katsayılarının EKK ile Tahmini 793
9.5. EKK Tahmin Edicileri 793

9.6. EKK Tahmin Edicilerinin Varyansları ve Standart Hataları 800
9.7. Çoklu Belirlilik (Determinasyon) Katsayısı ve Çoklu Korelasyon Katsayısı 802
9.8. R^2 (R Square) ve Düzeltilmiş R^2 (Adjusted R Square) 803
9.9. Kısmi Korelasyon Katsayıları 808
9.10. Çok Terimli (Polinomial) Regresyon Modelleri 812
10. MODELE GİRECEK DEĞİŞKENLERİN SEÇİMİ 833
10.1. Enter Yöntemi 833
10.2. Değişken Ekleme ve Eleme Yöntemi (Stepwise Selection) 833
10.3. Geriye Doğru Değişken Eleme Yöntemi (Backward Selection) 834
10.4. İleriye Doğru Değişken Ekleme Yöntemi (Forward Selection) 834
11. MODELDE KULLANILACAK FONKSİYONUN TAHMİNİ (CURVE ESTIMATION) 844
12. STATISTICS MENÜSÜNDEKI KAVRAMLAR 847
13. REGRESYONDA GRAFİK ÇİZİMİ 849
14. REGRESYONDA ANALİZİNDE ELDE EDİLEN YENİ DEĞİŞKENLERİN KAYIT EDİLMESİ 850

15. BÖLÜM
LOJİSTİK REGRESYON (LOJİT MODELLER) ANALİZİ

1. LOJİSTİK REGRESYONDA GENEL KAVRAMLAR 851
2. LOJİSTİK REGRESYON ÇEŞİTLERİ 857
2.1. İkili Lojistik Regresyon (BLOGREG) Analizi 857
2.2. Sıralı Lojistik Regresyon (OLOGREG) Analizi 864
2.3. İsimsel Lojistik Regresyon (NLOGREG) Analizi 871

16. BÖLÜM
FAKTÖR ANALİZİ

1. VERİLERİN FAKTÖR ANALİZİ İÇIN UYGUNLUĞUNUN ARAŞTIRILMASI 878
2. FAKTÖR SAYISININ BELİRLENMESİ 879
3. ROTASYONLU FAKTÖR MATRİSİ 880
4. FAKTÖRLERİN ADLANDIRILMASI 881

17. BÖLÜM
KÜMELEME ANALİZİ (CLUSTER ANALYSIS)

1. KÜMELEME ANALİZİNİN TANIMI VE TEMEL KAVRAMLAR 889
2. KÜMELEME ANALİZİ YÖNTEMLERI 891
2.1. Hiyerarşik (Yığmacı) Kümeleme 891
2.2. Hiyerarşik Olmayan Kümeleme 891

18. BÖLÜM
KOVARYANS ANALİZİ (ANCOVA)

1. KOVARYANS ANALİZİNİN KULLANIM ALANLARI 908
2. KOVARYANS ANALİZİNİN VARSAYIMLARI 908

19. BÖLÜM
SETLERARASI (CANONICAL) KORELASYON ANALİZİ

1. VARSAYIMLAR 920
2. KANONİK DEĞİŞKENLER VE KANONİK KORELASYONLAR 920
3. KANONİK KORELASYON KATSAYILARININ ANLAMLILIĞI 923
4. KANONİK KORELASYON KATSAYILARININ YORUMLANMASI 923
5. AÇIKLANAN VARYANS VE REDUNDANCY ANALİZİ 924

20. BÖLÜM
GÜVENİLİRLİK ANALİZİ (RELIABILITY ANALYSIS)

1. GÜVENİLİRLİK ANALİZİ VARSAYIMLARI 940
2. GÜVENİLİRLİK ANALİZİNDE KULLANILAN MODELLER 940

21. BÖLÜM
YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİ
(STRUCTURAL EQUATION MODELING)

1. TEMEL KAVRAMLAR 951
1.1. Gözlenen (Observed) ve Gizli (Latent) Değişkenler 951
1.2. Semboller 952
1.3. Endojen (İçsel) ve Egzojen (Dışsal) Değişkenler 952
1.4. Mediatör (Aracılık) ve Moderatör (Etkileşim) Değişkenler 953
1.5. Varyans, Kovaryans ve Korelasyon 955
1.6. Tekrarlanan ve Tekrarlanmayan Modeller 957
1.7. Yapısal Eşitlik Modellemesinin Varsayımları 958
1.8. Kalıntılar (Residual) Matrisi 959
1.9. AMOS Programında Kullanılan Analiz Yöntemleri 961
1.10. AMOS Programı ile Çok Değişkenli Normalliğin Belirlenmesi 962
2. YAPISAL EŞİTLİK MODELLERİ 964
2.1. Doğrulayıcı Faktör Analizi Modelleri 964
2.2. Yol Analizi Modelleri 964
2.3. Yapısal Regresyon Modelleri (Structural Regression Models) 965
2.4. Gizli Büyüme Eğrisi Modelleri (Latent Growth Curve Models) 965

3. YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİNDE SÜREÇ 966
3.1. Modelin Belirlenmesi (Model Specification) ve Çizimi 967
3.2. Modelin Test Edilmesi 967
3.3. Uyum İndeksleri 968
3.4. Model Modifikasyonu (Modification Indices) 976
4. AMOS (ANALYSIS OF MOMENT STRUCTURES) PROGRAMINA GİRİŞ 977
4.1. AMOS Programındaki Simgeler ve Özellikleri 978
4.2. AMOS Programındaki Menüler 981
4.3. AMOS Programında Grafik Çizimi ve Verilerin Analizi 982
4.4. İlk Model ile Düzenlenen Modelin Karşılaştırılması 999
5. DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZİ (CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS) 1000
5.1. Açıklayıcı (AFA) ve Doğrulayıcı (DFA) Faktör Analizlerinin Karşılaştırılması 1001
5.2. Doğrulayıcı Faktör Analizinde Modeller 1003
6. YOL ANALİZİ (PATH ANALYSIS) 1067
6.1. Path Katsayıları 1069
6.2. Path Analizinin Varsayımları 1069
6.3. Path Diyagramında İlişki Tipleri 1070
6.4. Path Analizinde Süreç 1074
6.5. Path Analizinin Uygulanış Biçimleri 1075

22. BÖLÜM
SAĞLIK ALANINA ÖZEL İSTATİSTİKSEL YÖNTEMLER

1. TEMEL KAVRAMLAR VE YÖNTEMLER 1107
1.1. Oran ve Hız 1107
2. NÜFUS İSTATİSTİKLERİ (DEMOGRAFİK GÖSTERGELER) 1108
2.1. Doğum İstatistikleri 1111
2.2. Ölüm İstatistikleri 1112
2.3. Hastalık İstatistikleri 1112
3. TIPTA TANI (KARAR VERME) 1113
3.1. Tanı Testi Performanslarının Değerlendirilmesi 1114
4. ETKEN VE HASTALIK İLİŞKİSİNİN BELİRLENMESİ 1116
4.1. Risk Katsayıları 1116
5. ROC EĞRİSİ YÖNTEMİ İLE KESİM NOKTALARININ (CUT-OFF, CUT POINTS) BELİRLENMESİ 1128
6. YAŞAM ANALİZİ (SURVIVAL ANALYSIS) 1134
6.1. Yaşam Tablosu Yöntemi (Actuarial Life Table Method, Cutler-Ederer Method) 1134
6.2. Kaplan-Meier Yöntemi (Product Limit Method) 1141
6.3. Cox Regresyon Yöntemi 1149

KAYNAKÇA 1155

TABLOLAR LİSTESİ 1161

EK 1: STANDART NORMAL EĞRİ ALANLARI (Z TABLOSU) 1161
EK 2: KRİTİK T DEĞERLERİ 1162
EK 4: KRİTİK Kİ KARE DEĞERLERİ 1165
EK 5:KOLMOGOROV-SMIRNOV TEK ÖRNEK TESTİ KRİTİK DEĞERLER TABLOSU 1166
EK 6: MANN-WHITNEY U TESTİ KRİTİK DEĞERLER TABLOSU (TEK YÖNLÜ TEST) ... 1167
EK 7: MANN-WHITNEY U TESTİ KRİTİK DEĞERLER TABLOSU (ÇİFT YÖNLÜ TEST) .. 1169
EK 8: KOLMOGOROV-SMIRNOV İKİ ÖRNEK TESTİ KRİTİK DEĞERLER TABLOSU 1171
EK 9: KOLMOGOROV-SMIRNOV İKİ ÖRNEK TESTİ KRİTİK DEĞERLER TABLOSU 1173
EK 10: DİZİ SAYILARI TESTİ (RUNS TEST) KRİTİK DEĞERLER TABLOSU 1174
EK 11: KRUKSAKL-WALLIS TESTİ TABLOSU 1176
EK 12: KENDALL'IN UYUM KATSAYISI 1179
EK 13: FRIEDMAN TESTİ TABLOSU 1183
EK 14: JONCKHEERE-TERPSTRA TESTİ TABLOSU 1185
EK 15: WILCOXON EŞLENIK-ÇİFT TESTİ KRİTİK DEĞERLER TABLOSU 1189
EK 16: İŞARET TESTİ İÇİN BİNOMİAL OLASILIK DAĞILIM TABLOSU 1190
EK 17.1: NEWMAN-KEULS'UN Q DEĞERLERİ TABLOSU 1191
EK 17.2: NEWMAN-KEULS'UN Q DEĞERLERİ TABLOSU 1192
EK 18: DURBIN-WATSON KRİTİK DEĞERLER TABLOSU 1193

KAYNAKÇA

Acar D., Ömürbek N., Ömürbek V. (2003) "Bilgi Teknolojilerinin Gıda Sektöründe Kullanımının Analizi", Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi, Sayı: 2, ss. 1-22.

Agresti A. (1996) "An Introduction to Categorical Data Analysis", John Wiley and Sons. Inc., USA.

Akgül A., Çevik O. (2003) "İstatistiksel Analiz Teknikleri", Emek Ofset, Ankara.

Akın H. B., Şentürk E. (2012) "Bireylerin Mutluluk Düzeylerinin Ordinal Lojistik Regresyon Analizi İle İncelenmesi" dergipark.ulakbim.gov.tr., Ocak 2012.

Albayrak A. S. (2006) "Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri". Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

Alpar R. (2011) "Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler" Detay Yayıncılık, Ankara.

Altunışık R., Coşkun R., Bayraktaroğlu S., Yıldırım E. (2005) "Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri" Sakarya Kitabevi, Sakarya.

Arıcıgil Ç. Ç. (2009), "Sosyal Bilimlerde Kategorik Verilerle İlişki Analizi" Pegem Akademi Yayınevi, Ankara.

Aytaç M., Öngen B. (2010) "Doğrulayıcı faktör analizi ile yeni çevresel paradigma ölçeğinin yapı geçerliliğinin incelenmesi" İstatistikçiler Dergisi 5 (2012) 14-22

Aytaç, M. (1999) "Matematiksel İstatistik" Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.

Barak N.A. (2005) "Sıralı (Ordinal) ve Multinomial Modeller Üzerine Bir Uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hacettepe Üniversitesi.

Başar, A., Oktay E. (1998) "Uygulamalı İstatistik I", Aktif Yayınevi, Erzurum.

Başarır G. (1990) "Çok Değişkenli Verilerde Ayrımsama Sorunu ve Lojistik Regresyon Analizi" (Uygulamalı İstatistik Doktora Tezi.) Hacettepe Üniversitesi, ss. 1-36, Ankara.

Baştürk, R. (2010) "Nonparamerik İstatistiktiksel Yöntemler", ANI Yayınları, Ankara:

Bayram N. (2013), "Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş", Ezgi Kitabevi Yayınları, Ankara.

Beck L, M. S. (1994) "Factor Analysis and Related Techniques" Sage Publications İnc., London.

Berenson M., L., Levine D. M. (1996) "Basic Business Statistics" Http://www.Ebay.Com.

Bircan H. (2004) "Tıp Verileri Üzerine Bir Uygulama" Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004 / 2, ss.185-208

Blaikie N. W. H. (2003) "Analyzing Quantitative Data" Sage Publications Inc.

Bryman, A., Cramer D. (2005), "Quantitative Data Analysis with SPSS 12 and 13" Routledge.

Büyüköztürk Ş. (2002) "Sosyal Bilimler İçin Veri Analiz El Kitabı" Pegem Yayıncılık, Ankara.

Büyüköztürk, S. (2003) Veri Analizi El Kitabı (2. Baskı)", Pegem/A Yayıncılık. Ankara.

Cankurt M., Günden C., Miran B. (2007) "Türkiye'nin AB Sürecinde Üyelik Potansiyelinin Tarımsal ve Diğer Bazı Önemli Kriterler Açısından Belirlenmesi" Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi Cilt: 44 Sayı:513.

Cochran W. G. (1950) "The Comparison Of Percentages In Matched Samples" Biometrica, ss.37.

Cohen L., Holliday M. (1996) "Practical Statistics for Students" Sage Publications Inc.

Coşkun S., Kartal M., Bircan H., Coşkun A. (2004) "Lojistik Regresyon Analizinin İncelenmesi ve Diş Hekimliğinde Bir Uygulaması" Cumhuriyet Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi, Cilt:7 Sayı:1.

Çinko M., (2006) "Kredi Kartı Değerlendirme Tekniklerinin Karşılaştırılması", İstanbul Ticaret Ünv. Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5 Sayı:9 Bahar 2006/1.

Çokluk Ö., Kayrı M. (2011) "Kayıp Değerlere Yaklaşık Değer Atama Yöntemlerinin Ölçme Araçlarının Geçerlik ve Güvenirliği Üzerindeki Etkisi" Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Educational Sciences: Theory & Practice - 11(1) Kış/Winter 289-309, 2011 Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları İletişim Hizmetleri Tic. Ltd. Şti.

Daniel, W. W. (1990) "Applied Nonparametric Statistics, PWS-KENT Puplishing Company" Boston.

Daniel, W. W. (1996) "Parametrik Olmayan İstatistiksel Teknikler" (Çev.) Erkan Oktay, Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Z.F. Fındıkoğlu Araştırma Merkezi Yayın No: 203, Erzurum.

Daniel, W. W., (1990), "Applied Nonparametric Statistics", Boston: PWS-KENT Puplishing Company

Degroot M. H., (1986) "Probability and Statistics" Addison-Wesley Publishing Company, London.

Demir E., Parlak B. (2012) "Türkiye'de Eğitim Araştırmalarında Kayıp Veri Sorunu" Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, Yaz 2012, 3(1), 230-241.

Dilek Ö. (2007) "Şehirlerarası Havayolu Talep Tahmini; Erzurum Üzerine Bir Uygulama" Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Doymuş K. (2010) kemaldoymus.files.wordpress.com, ancova.ppt.

Dytham C. (2003) "Choosing And Using Statistics: A Biologist's Guide" Wiley-Blackwell, 2. Baskı.

Elhan, A. H. (1997) "Lojistik Regresyon Analizinin İncelenmesi ve Tıpta Bir Uygulaması" Biyoistatistik Yüksek Lisans Tezi Ankara. Ünv., ss. 4-29, Ankara.

Erkut H. (1999) "Yönetimde Simülasyon Yaklaşımı" İrfan Yayımcılık, İstanbul.

Esin A., Çelebioğlu S. (1999) "İstatistik" (Çev. Spiegel, Murray R., Larry J. S.), Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul.

Gamgam H., Altunkaynak B. (2008) "Parametrik Olmayan Yöntemler: SPSS Uygulamalı" Gazi Kitabevi, Ankara.

Gujarati D. N. G. (2004) Basic Econometric, McGraw-Hill Companies, New York.

Hair J. F., Anderson R. E., Tatham R. L., Black W. C., (1998) "Multivariate Data Analysis" Prentice Hall, ss. 374, New Jersey.

Hasgür İ. (2000) "Matematiksel İstatistik" Seçkin Yayınları, Ankara.

Hinton, P. R., Brownlow, C., Mcmurray, I. and Cozens, C. (2004) "SPSS Explained", Routledge Publications.

Hollander M., (1968) "Certain Un-Corrolated Non-Parametric Tests Statistics" J. Amer Statist.Assoc., ss. 63.

Hosmer D. W., Lemeshow S. (2000) "Applied Logistic Regression", John Wiley and Sons, New York.

İyit N., Genç A., (2005) "Lojistik Regresyon Analizi Yardımıyla Denekte Menopoz Evresine Geçişe İlişkin Bir Sınıflandırma Modelinin Elde Edilmesi" Selçuk Ünv., Fen Ed Fak Fen Dergisi Sayı 25.

Kaifeng Y., Gerald M. (2007) "Handbook of Research Methods In Public Administration" Crc Pres.

Kalaycı Ş vd., (2006) "SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri" Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

Kalıpsız A. (1988) "İstatistik Yöntemler" İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kara İ. (2000) "Olasılık" Bilim Teknik Yayınevi, Ankara, 2000.

Karagöz S. (1991) "Faktör Analizi Tekniği Kullanarak Üniversite Öğrencilerinin Gazete Tercihinde Etkin Faktörlerin Belirlenmesi" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Karagöz Y. (2015) "SPSS 22 Uygulamalı Biyoistatistik" Nobel Yayınevi, Ankara.

Karagöz Y., Çatı K., Koçoğlu C. M. (2009) "Cep Telefonu Ve Operatör Tercihinde Etkili Olabilecek Faktörlerin Demografik Özelliklere Bağlı Olarak İrdelenmesi" Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 23, Kütahya, ss. 7-24.

Karasar N. (2005) "Bilimsel Araştırma Yöntemi" Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Karasar N. (2014) "Araştırmalarda Rapor Hazırlama" Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Kartal M. (2006) "Bilimsel Araştırmalarda Hipotez Testleri" Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Keller G., Warrack B. (2003) "Statistics for Management and Economics" Brooks/Cole-Thomson Learning, USA.

Kleinbaum, D.G. & Klein, M. (2010). Logistic Regression: A Self-Learning Text (Statistics for Biology and Health). Third Edition. New York: Springer.

Kline P. (1994) "An Easy Guide to Factor Analysis" Routledge, London.

Kobu B., (1987) "Endüstriyel Kalite Kontrolu" İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları No: 84, 2. Baskı, İstanbul.

Koğar H. (2010) "Farklı Örneklem Büyüklüklerinde Uç Değerlerle Baş Etme Yöntemlerinin Puanların Geçerlik Ve Güvenirlik Kanıtları Üzerindeki Etkisi" Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ölçme Ve Değerlendirme Ana Bilim Dalı Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme Bilim Dalı

Koh E. T., Owen Willis L. (2000), "Introduction to Nutrition and Health Research" Springer Publications.

Köseoğlu M. H. (2012) "Labaratuarda Tanısal Yeterlilik" http://www.duzen.com.tr.

Kurban M., Kantar Y. M., Hocaoğlu F. O., (2007) "Lojistik Regresyon ve Perseptron Modelleri Kullanılarak Rüzgar-Güneş Enerji Santral Modelinin Güç Üretim Durumunun Analizi" Süleyman Demirel Ünv., Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, ss. 11-1.

Mcnabb D. E. (2004) "Research Methods for Political Science: Quantitative and Qualitative Methods" M. E. Sharpe Publications.

Meydan-Şeşen (2015) "Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları", Seçkin Yayınevi, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2011) "Acil Sağlık Hizmetleri, İstatistiksel İşlemler II" http://mtegm.meb.gov.tr, Ankara.

Moses L. E. (1963) "Rank Test of Dispersion" Ann. Math. Statistics, ss. 34.

Muth, J., E. D. (2006) "Basic Statistics and Pharmaceutical Statistical Applications" Crc Press Publications.

Nakip M. (2003) Pazarlama Araştırmaları Teknikleri ve (SPSS Destekli) Uygulamalar" Seçkin Yayıncılık, Ankara.

O'Connell A.A. (2006) "Logistic Regression Models For Ordinal Response Variables", California: Sage Publications.

Oğuzlar A., (2005) "Lojistik Regresyon Analizinin Yardımı Suçlu Profilinin Belirlenmesi" Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:19 Sayı:1.

Oktay E. (2003) "İlişki Ölçüleri" Aktif Yayınevi, İstanbul.

Oktay, E. (1996) "Parametrik Olmayan İstatistik Teknikler" Atatürk Üniversitesi İİBF, Z. F. Fındıkoğlu Araştırma Merkezi Yayın No: 203, Erzurum.

Orhunbilge N. (2000) "Örnekleme Yöntemleri ve Hipotez Testleri", http://www. İdeefix. Com.

Özbek H., Keskin S. (2007) "Standart Sapmamı Yoksa Standart Hatamı?" Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van Tıp Dergisi: 14 (2):64-67.

Özdamar K. (2002) "Paket Proğramlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1" Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Özdamar K. (2003) "Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri" Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Özdamar, K (2010) "Pasw ile Biyoistatistik" Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Özdamar, K. (2003) "SPSS ile Biyoistatistik" Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Öztuna D., Elhan A. H., Kurşun N. (2007) "Sağlık Araştırmalarında Kullanılan İlişki Katsayıları" Türkiye Klinikleri J Med Sci. ss. 160-165, Ankara.

Petrie A., Watson P. F., (2006) "Statistics for Veterinary and Animal Science" Wiley-Blackwell Publications, 2. Baskı.

Pett M. A. (1997) "Nonparametric Statistics for Health Care Research" Sage Publications Inc., 2. Baskı.

Powers D., A., Xie Y. (2000) "Statistical Methods for Categorical Dataanalysis" Academic Press, USA.

Reynolds, H. T. (1984) "Analiz of Nominal Data" Sage Publications.

Rose C. (1998) "Equilibrium and Adverse Selection," The Rand Journal of Economics, Winter, Vol. 24, No.4. pp. 559-569.

Rothchıld V., Logothetis N. (1986) "Probability Distribution" John Wiley and Sons, Inc, Canada.

Russo R. (2003) "Statistics for The Behavioural Sciences: An İntroduction" Psychology Pres.

Sanders D. H., Eng R.J., Murph A. F (1985) "Statistics - A Fresh Approach" Singapore, McGraw Hill.

Saraçoğlu B., Çevik F. (1995) "Matematiksel İstatistik" Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

Sekeran U. (2003). Research Methods for Business: A Skill Building Approach. 4th Edition, John Wiley, New York.

Serper Ö. (2004) "Uygulamalı İstatistik" Ezgi Kitapevi, Bursa.

Serper Özer (1996) "Uygulamalı İstatistik" Ezgi Kitapevi, Bursa.

Sharma S. (1996) "Applied Multivariate Techniques" Jhonn Wiley & Sons Inc.; ss. 116, New York.

Sheldon R. M. (1989) "Introduction to Probability Models" Academic Press, Inc., New York.

Sheskin D. (2004) "Handbook of Parametric and Nonparametric Statistical Procedures" Crc Press, 3. Baskı.

Shorack (1969) "Testing and Estimating Ratios of Scale Parameters", J. Amer Statist.Assoc., 64.

Spiegel M. R. (1995) "Theory and Problems of Probability and Statistics, Schaum's Outline Series" New York, 1995.

Stokes M. E., Davis C. S., Grove K. G. (2001) "Categorical Data Analysis Using The SAS System" SAS Publishing, 2. Baskı.

Sümbüloğlu K., Akdağ B. (2009) "İleri Biyoistatistiksel Yöntemler" Hatipoğlu Basım ve Yayım San Tic Ltd Şti, Ankara.

Şahin M. (1999) "Lojistik Regresyon ve Biyolojik Alanlarda Kullanımı" Kahramanmaraş S. Ünv., Fen B. Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.

Şencan H. (2005) "Güvenilirlik ve Geçerlilik" Seçkin Yayınevi, Ankara.

Şenel S., Alatlı B. (2014) "Lojistik Regresyon Analizinin Kullanıldığı Makaleler Üzerine Bir İnceleme" Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, Yaz.

Şenesen Ü., Günlük Şenesen G. (2009) Temel Ekonometri, (Çeviri: Gujarati D. N.) Literatür Yayıncılık, No: 33, İstanbul.

Şimşek, Ö. F. (2007) "Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş, Temel İlkeler Ve LISREL Uygulamaları", Ekinoks Yayınları, Ankara:

Tavşancıl E. (2002) "Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi", Nobel Yayıncılık, Ankara.

Wholey J. S., Hatry H. P., Newcomer K. E. (2004) "Handbook of Practical Program Evaluation" John Wiley and Sons Publications.

Wooldridge, J. M., (2003) "Introductory Econometrics: A Modern Approach", Thomson, Ohio: South-Western.

Yıldız N., Bircan H., Akbulut H. (2009) "Uygulamalı İstatistiğe Giriş, Çözümlü ve Cevaplı Sorular" Aktif-Yayınevi, Erzurum.

Yılmaz H., Çelik E., Ekiz E. H. (2006) "Kuruma Bağlılığı Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modelleriyle Araştırılması: Özel ve Devlet Bankası Örneği" Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt.06 Sayı.2 URI:http://hdl.handle.net/11421/417.

Yükselen, C., (2000) "Pazarlama Araştırmaları " Detay Yayıncılık, Ankara.

Yüzer, A. F. (1996) "Olasılık ve İstatistik" Anadolu Üniversitesi, Fen Fakültesi Yayınları, No: 5, Eskişehir.

Zinbarg R. E., Suzuki S., Uliaszek A. A., Lewis A. R. (2010) "Biased Parameter Estimates and Inflated Type I Error Rates in Analysis of Covariance (and Analysis of Partial Variance) Arising From Unreliability: Alternatives and Remedial Strategies", Journal of Abnormal Psychology, Vol. 119, No. 2, 307–319

Dr. Nizamettin Doğar

STRATEJİK YÖNETİM ENSTRÜMANI OLARAK ALGI VE ARNAVUTLUK'TA TÜRKİYE ALGISI

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 25
ISBN: 978-605-9663-24-3
©1. Basım, Haziran 2016

STRATEJİK YÖNETİM ENSTRÜMANI OLARAK ALGI VE ARNAVUTLUK'TA TÜRKİYE ALGISI
Dr. Nizamettin Doğar

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Doğar, Nizamettin.
Stratejik Yönetim Enstrümanı Olarak Algı ve Arnavutluk'ta Türkiye Algısı/ *Nizamettin Doğar*
1. Basım, X+136., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-24-3
1. Stratejik Yönetim 2. Algı 3. Arnavutluk

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, Arnavutluk'ta görev yaptığım dönemde Türkiye algısını tespit etmeyi amaçlayan yönetim bilimi temelli bir alan araştırması düşüncesi ile başlamış, toplumları etkilemek için kullanılan algı yönetiminin uluslararası ilişkilerde de kullanıldığı tespitiyle gelişmiş, bu düşünce ve somut araştırma sonuçlarının karar mercileri tarafından kullanılmasına imkân sağlamak isteğiyle de kitap halini almıştır.

Sosyal olayların anlaşılması için sadece o anı incelemek yeterli değildir. Toplumların düşünce alt yapılarını oluşturan ve etkileyen tarihi olayların incelenmesi, bugüne nasıl gelindiğini anlamaya yardımcı olmakla kalmayıp geleceği şekillendirmeye de katkı sağlayacaktır. Yönetimsel perspektife katkı sağlamak için bir alan araştırması düşüncesi ile başlayan bu çalışmanın ilerledikçe biraz tarih, biraz uluslararası ilişkiler ve biraz da strateji alanına girmesi tam da bu düşüncenin ürünüdür. Yönetim bilimi şemsiyesi altında, tümevarım mantığıyla, her aşamada amaca ulaşmayı sağlayacak yeni veriler ortaya koyarak konuyu detaylandırmayı ve sağlam bir temele oturtmayı amaçlayan çalışma sonunda ise "Türkiye'nin şu anda Arnavutluk'ta nasıl algılandığı" sorusunun cevabıyla birlikte niçin böyle algılandığı, bu algının daha iyiye gitmesi ve değişmesinin mümkün olup olmadığı, bunun için neler yapılması gerektiği gibi sorulara da cevap verilmeye çalışılmıştır.

Saha çalışmasına yönelik anket oluşturulması aşamasında görüşlerini paylaşma nezaketinde bulunan T.C. Tiran Büyükelçisi Hidayet Bayraktar beyefendi ile büyükelçilik personeli Sinan Cem Baş ve Celil Tekneci'ye, Arnavut bakış açısına yönelik sağladıkları katkılardan dolayı Kseanela Sotirofski, Gentian Cako, Klevis Kolasi'ye, çeviri ve uygulamalardaki desteğinden dolayı tercüman Edrin Bajramaj'a teşekkür etmek istiyorum.

Ve son olarak hayatım boyunca beni sürekli destekleyen ve hep yanımda olan eşim Zekiye'ye, varlıkları ile hayatıma anlam katan kızlarım Merve, Berna ve Begüm'e sonsuz teşekkür ediyorum. Arnavutluk'ta başlayıp Şırnak'ta nihayete eren bu düşüncenin amacına ulaşması ve kitabın faydalı olması ümidiyle…

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii
İÇİNDEKİLER..... v
TABLOLAR LİSTESİ..... ix

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

ALGI VE ULUSLARARASI ALANDA TÜRKİYE ALGISI

ALGI 5
1. Algı Yönetimi 8
2. Türkiye'nin Uluslararası Alanda (dünya kamuoyunda) Algısı..... 11
AB..... 12
Ortadoğu 17
Balkanlar..... 18
ARNAVUTLARDA TÜRKİYE ALGISI 18
1. Osmanlı Döneminde İlişkiler ve Osmanlı Algısı..... 22
2. Cumhuriyet Dönemi İlişkiler..... 26
3. Komşulara Bakış:..... 29
Yunanistan 29
Sırbistan..... 30
İtalya..... 31
Makedonya..... 32
Türkiye:..... 32
Kosova..... 34
ABD..... 35
4. Din Faktörü :..... 36
5. Milliyetçilik faktörü:..... 38

İKİNCİ BÖLÜM
MİLLİ GÜÇ

MİLLİ GÜÇ 40
1. Genel 40
Güçten Milli Güce 41
Politik (Siyasi) Güç 45
Askeri Güç 46
Teknolojik Güç 48
Ekonomik Güç 49
Coğrafi Güç 50
İnsan Gücü 52
Psiko-Sosyal (Kültürel) Güç 54
2. Milli Gücün Ölçülmesi 56
Tek Değişkenli Yaklaşımlar 56
Çok Değişkenli Yaklaşımlar 57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARNAVUTLARDA TÜRKİYE ALGISI SAHA ÇALIŞMASI

SAHA ÇALIŞMASI 60
Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırlamaları 60
BULGULAR VE YORUM 62
Yaş faktörü 63
Eğitim Durumu 64
Çalışılan Alan 64
Politik Güç 79
Askeri Güç 87
Teknolojik Güç 94
Ekonomik Güç 97
Coğrafi Güç 99

Psiko-Sosyal (Kültürel) Güç..... 102
SONUÇ 108
KAYNAKÇA 114
DR. NİZAMETTİN DOĞAR..... 135

KAYNAKÇA

AKMAN Halil, Türkiye, Yunanistan ve Arnavutluk'un Balkan Ülkeleri ve Etnik Yapısı Üzerine Stratejik Hedefleri, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, ***Strateji Bilimi Anabilim Dalı***, Gebze, 2006.

AKYOL Taha, Rumeli'ye Elveda: 100. Yılında Balkan Bozgunu, ***Doğan Kitap***, Şubat 2013, İstanbul.

Albanian Daily News Gazetesi, 13 Aralık 2013 tarihli "Arnavutluk, İtalya'nın Doğal Stratejik Ortağıdır" başlıklı yazı.

ALCOCK Norman Z. & NEWCOMBE Alan G., "The Perception of National Power", ***Journal of Conflict Resolution***, Vol. 14(1970), pp. 335–343.

ATAY F. Rıfkı, Çankaya, ***Pozitif Yayıncılık***, İstanbul, 2009, 632s., ISBN : 9789756461051.

AYDINLI Semra, Mimarlıkta Görsel Analiz, ***İ.T.Ü.Mimarlik Fakültesi Baskı Atölyesi***, İstanbul, 1992.

AKGÜN Mensur, GÜNDOĞAR Sabiha Senyücel, TESEV Dış Politika Programı, Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2013, ***TESEV Yayınları***, Birinci Basım: Kasım 2013, İstanbul, ISBN 978-605-5332-50-1.

AYHAN Veysel, DALAR Mehmet, ATAMAN Muhittin, Fransa'daki Türkiye Algısı: Türk Dış Politikası ve AB'ye Tam Üyelik Süreci Bağlamında Bir Analiz, ***Ortadoğu Analiz***, Ekim'10 Cilt 2 - Sayı 2.

BAHADIR, Gürbüz. Batı'dan Doğuya Uzanan Çizgide Balkanlar ve Türkler, ***Çizgi Kitabevi Yayınları***, Konya, 2002.

BAJRAMI Hakif, Dokumente te Institucioneve Gjermane per Historine Shqiptare 1941-1944, Prishtine, 1998, Çeviren: Edrin Bajramaj.

BAKAN İsmail, KEFE İlker, Kurumsal Açıdan Algı ve Algı Yönetimi, ***Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi***, Yıl: 2012 Cilt: 2 Sayı: 1

BALTAŞ Zuhal, BALTAŞ Acar, (2007). Bedenin Dili, ***Remzi Kitabevi***, 39. Basım, 166s.

BANKES Steve and BUILDER Carl, "Seizing the Moment: Harnessing the InformationTechnologies", Santa Monica, CA: ***RAND***, N-3336-RC, 1992.

BAYAT Mert, Milli Güç ve Devlet, ***Belge Yayınları***, İstanbul, 1986.

BIDELEUX Robert & JEFFRİES Ian, The Balkans: A Post-Communist History, ***Taylor & Francis e-Library***, 2006.

BİLGİÇ Sadi ve AKYÜREK Salih, Balkanlarda Türkiye ve Türk Algısı, ***Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi***, Rapor No: 9, İstanbul, Haziran 2012.

BOUDON Raymond & BOURRICAUD Francois, A Critical Dictionary of Sociology, Chicago: ***University of Chicago Press***, 1989.

CANEPA Şeyda, İtalyanlara Göre Türkiye'nin İmaj Sorunu Var , ***NTV-SNBC***, 15 Kasım 2008 Bkz. arsiv.ntvmsnbc.com/news/ 465830.asp (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2015)

CLAUDE Inis L. Jr., Power and International Relations, New York: ***Random House***, 1962.

CLEGG Stweart R., Frameworks of Power, ***Sage Publications*** London, 1989.

COREN S., WARD, L.M., ENNS, J.T., 1993, Sensation and Perception, ***Harcourt Brace College Publisers***.

COŞKUN Birgül Demirtaş, "Arnavutluk'un Dış Politikası ve Balkanlar'da Arnavutluk Sorunu", Ömer E. Lüten, Birgül Demirtaş (der.), Balkan Diplomasisi, ***ASAM Yayınları***, 2000.

ÇAĞLAYAN Saniye, KORKMAZ Murat, ÖKTEM Gönül, Sanatta Görsel Alginin Literatür Açısından Değerlendirilmesi, ***Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi,*** Şubat 2014 Cilt:3 Sayı:1 Makale No: 16 ISSN: 2146-9199.

ÇELMETA Mirlinda, E Drejta per Vetevendosje e Shqiptareve te Kosoves, ***Shtepia Botuese Flesh***, Tirane 2001, Çeviren Edrin Bajramaj.

ÇEŞMECİ Nazmi, (2012). Stratejik Planlamanın Dayanağı Olarak Stratejik Öngörü Gereksinimi ve Geliştirme Yöntemleri, Güvenlik Stratejileri, Yıl: 8 Sayı: 15, s.139-162.

DAHL Robert, "The Concept of Power," Behavioral Science, Vol. 2 (July 1957) and "Power" in the International Encyclopaedia of the Social Sciences, Vol. XII (New York: ***Free Press***, 1968), pp. 405-415.

DALAR Mehmet, AYHAN Veysel, ATAMAN Muhittin, Almanya'daki Türkiye Algısı: Saha Araştırmasına Dayalı Bir Analiz, ***Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*** – Sayı:18 (2012) - DOI:http://dx.doi.org/10.11611/JMER20.

DANOPOULOS C.P. & SKANDALIS K.S., (2011). The Military and Its Role in Albania's Democratization, ***Armed Forces & Society***, 37(3), pp.399-417.

DAVIS Kinsgley, "The Demographic Foundations of National Power," in Morrow Berger et al. (eds.), ***Freedom and Control in Modern Society*** (New York: Farrar, Straus & Giroux, 1954), pp. 206–242.

DEDEOĞLU Beril. Uluslararası Güvenlik ve Strateji, ***Derin Yayınları***, İstanbul, 2003.

DENK Nevzat, 21'nci Yüzyıla Girerken Türkiye'nin Jeopolitik Durumu ve Jeostratejik Öneminin Yeniden Belirlenmesi, ***HAK Yayını*** İstanbul, 2000.

DEUTSCH Karl W., "The Analysis of International Relations", ***Englewood Cliffs: Prentice-Hall***, 1968.

DRUCKER Peter, (1999). 21.Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları. (Çev: İ.Bahçıvangil) İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

EMİN Nedim, Arnavutluk Siyasetini Anlama Kılavuzu, ***SETA Yayınları*** 39, 2014, İstanbul, ISBN: 978-605-4023-44-8.

EREN E., Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, ***Beta Yayınları***, 12. Baskı, İstanbul, 2010, 642s.

FAISON Jennifer M., Testing One Framework for Measuring National Power in the Postindustrial Age, ***Master of Arts in Political Science***, May 13, 2004, Richmond, Virginia.

FARABİ, Medinetül Fazıla, ***Divan Kitap***, 2013, 327s.

FRIMAN H., 1999, Perception Warfare: A Perspective for the Future, Discussion paper, ***The Swedish National Defence College,*** Department of Operational Studies, Stockholm, pp.1-9.

FUKUYAMA Francis, "Blindside. How to Anticipate Forcing Events and Wild Cards in Global Politics", ***An American Interest Book***, Brookings ınstitution Press, Washington, D.C., 2007.

FSHAZI Falma, 2. Meşrutiyet ve Arnavutluk'taki Osmanlı Algısı: Arnavutlarla Osmanlı'nın Düşman Olduğu "O An.", ***İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,*** No:38 (Mart 2008), ss.161-178.

FSHAZI Falma, Albanian Dilemma in the Balkans: Nationalism and Globalisation, ***Master Theses, Boğaziçi University***, İstanbul, 2005.

GERMAN F. Clifford, A Tentative Evaluation of World Power, ***Journal of Conflict Resolution***, Vol. 4 (1960) pp. 138–144.

HATİPOĞLU M. Murat, Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıklar, ***Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi***, Ankara, 1999.

HATİBOĞLU Z., (1986). İşletmelerde Stratejik Yönetim. İstanbul: İrfan Yayıncılık.

HITCH Charles and MCKEAN Roland, The Economics of Defense in the Nuclear Age, Cambridge: ***Harvard University Press***, 1960.

International Crisis Group, Albania: State of the Nation, ***ICG Balkans Report N° 87***, 1 March 2000, Tirana/London/ Brussels.

İbn-i Haldun, Mukaddime, ***Dergâh Yayınları***, 2013, 1214s.

İLHAN S., (1999). Türkiye'nin Jeopolitik Konumu ve Türk Dünyası, ***Atatürk Kültür Merkezi***, Ankara, 1999.

İNALCIK Halil, Osmanli Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerinde Yeni Araştirmalar, ***GAMER***, I, 1, 2012, ss. 1-10

KAÇİ Nesip, "Atatürk Arnavutluk'ta Nasıl Değerlendiriliyor?", ***Atatürk'ün Ölümünün 50. Yılı Sempozyumu*** (31 Ekim- 1 Kasım 1988), Ankara Üniversitesi, Ankara, 1988, ss.49–58.

KARAOSMANOĞLU Yakup Kadri, ***Zoraki Diplomat***, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1967.

KNORR Klaus, The War Potential of Nations, Princeton: ***Princeton University Press,*** 1956.

KOLOĞLU Orhan, Osmanlı Döneminde Balkanlar (1391-1918), Balkanlar, ***OBIV Yayınları***, İstanbul, 1993.

KULOĞLU A., (2002). Değişen Küresel Jeopolitikte Türkiye, Avrasya Dosyası, ***Jeopolitik Özel***, Kış, 2002, Cilt: 8, Sayı: 4, ss. 5-21.

KÜÇÜKŞAHİN Ahmet, UYAR E. Önder, TAHMİNCİLER Erçin, DİNÇER Duygu, "Türkiye'nin Güvenlik Strateji Belgesi Nasıl Hazırlanmalıdır?", ***Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi***, Haziran 2008, Yıl 4 Sayı 7, ISSN : 1305-4740.

LANG J, (1987). Creating Architectural Theory, ***Van Nostrand Reinhold***, New York.

LIMAJ Hajro, (2014). Ankara-Tiran Arasında: 1990-2000 Bir Askeri Ataşenin Hatıraları, ***Emal Yayınevi***, Tiran 2014, ISBN:978-9928-04-194-4.

MILO Paskal (Dışişleri Eski Bakanı), 24 Ekim 2013 tarihli ***Albanian Daily News Gazetesi***.

MINTZBERG Henry, (1994). The Rise and Fall of Strategic Planning: Reconceiving Roles for Planning, Plans, Planners (illustrated edition). The Free Press. New York, p.225.

MODELSKI George and THOMPSON William R., "Seapower in Global Politics, 1494–1983", Seattle: ***University of Washington Press,*** 1987.

MÜTERCIMLER Erol: 21. Yüzyıl ve Türkiye: Yüksek Strateji, ***Erciyaş Yayınları,*** İstanbul,1997.

NORRIS H.T., Islam in the Balkans Religion and Society Between Europe and the Balkan World, London***: Hurs and Company***, 1993. ve

bkz Suraija Faroqhi, Hugh Poulton, ed. Muslim Identity and the Balkan State, London; Hurst & Company, 1997.

NYE Joseph S., Jr., The Changing Nature of World Power, ***Political Science Quarterly***, V. 105, no. 2, 1990.

ORTAYLI İlber, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, ***Cedit Neşriyat***, Ankara Şubat 2010 (3. Baskı).

ORTAYLI İlber, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, ***Hil Yayın***, 1983.

Osmanlı Arşiv Belgelerinde Arnavutluk, ***T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Müdürlüğü Osmanlı Arşiv Daire Başkanlığı***, Yayın Nu.97, İstanbul 2008.

ÖZCAN Zuhal, BAYRAKTAR Nuray, GÖRER Nilgün ve TEKEL Ayşe, (2003). Kente Dair Analitik Bir Çözümleme: Sokaklar 'İlk Yıl Şehir Planlama Atölyesi Deneyimi, ***Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi***, Cilt 18, No 2, ss.17-30.

PİŞKİN Deniz, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Fransa'daki Türkiye Algısı (Fransa'nın Üyelik Konusundaki Muhalefetini Aşmak İçin Nasıl Bir Etki Stratejisi?, ***İdarecinin Sesi*** - Temmuz - Ağustos / 2013.

POPOVIC Alexandra, Balkanlar'da İslam, İstanbul, 1995, ss.65-73.

POULTON H., Playing the Kinship Cards- in The Balkans in Transition. 14 June 1996, vol. 2 no. 12 pp.16–20.

PROGONATİ Erjada, Arnavutluk Devleti'nin Dış Politikasında Arnavut Azınlıklar (Kosova, Makedonya, Yunanistan), ***Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tez***i, Ankara-2008.

RUSSETT Bruce M., Is There a Long-Run Trend Towards Concentration in the International System?, ***Comparative Political Studies,*** Vol. 1 (1968), pp. 103–122.

SANBERK Özdem, ALTINAY Hakan, "Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç", ***Sabah, 8 Ocak 2008*** Bkz. arsiv. sabah.com.tr /2008/01/ 08/haber, Erişim Tarihi: 15 Kasım 2015.

SAYGILI Hasip, (2014). 20. Yüzyılın Başlangıcından Günümüze Arnavutlarda Osmanlı ve Türkiye Algısı, ***Bilge Strateji***, Cilt 6, Sayı 10, Bahar 2014, ss.35-62.

SEZAR Jül, Galya Savaşları (De Bello Gallico), aktaran Bayat (1986).

SHEA John, Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Balkan Nation, London 1997, ss. 78-88.

SIEGEL, P.C., (2005), Perception Management: IO's Stepchild?, ***Low Intensity Conflict & Law Enforcement,*** 13 (2), ss.117-134.

STUPAK, R.J., (2000). Perception Management: An Active Strategy for Marketing and Delivering Academic Excellence, Business Sophistication, and Communication Successes, ***Public Administration & Management,*** 5 (4), ss.250-260.

Sun-Tzu, Savaş Sanatı, (Thomas Cleary'nin 1910 basımlı " The Art of War " adlı eserinden Adil Demir tarafından cevrilmiştir.), ***Kastaş yayınları***, İstanbul, Üçüncü Baskı Mart 2008.

ŞAHİN Türel Yılmaz, Türkiye Arnavutluk İlişkileri (1990 Sonrası), ***Türk Hukuk Dünyası***, C.1, s.2. Ankara, 2000.

ŞİMŞİR N.Bilal, Türkiye Arnavutluk İlişkileri Büyükelçilik Anıları (1985-1988), ***Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları***, Ankara, 2001.

TINDERMANS Leo, Lloyd Cutler, v.d., Barışa Çağrı Uluslararası Komisyon'un Balkanlar Hakkındaki Raporu, ***Carnegie Uluslararası Barış Vakfı,*** Çeviren: Özden Arıkan, İstanbul, 1998.

TELLIS Ashley J., BIALLY Janice, LAYNE Christopher, MCPHERSON Melissa, SOLLINGER Jerry M., Measuring National Power in the Postindustrial Age Analyst's Handbook, ***Rand Arroyo Center***, Santa Monica, 2000.

TEZKAN Yılmaz, Siyaset, Strateji ve Milli Güvenlik, ***Ülke Kitapları***, İstanbul, 2007.

TOFFLER Alvin, Üçüncü Dalga, ***Koridor Yayıncılık***, İstanbul, 2008, ISBN : 9789944983655.

Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, ***Türk Dil Kurumu Yayınları***, 2011.

ÜLGEN Hayri ve MİRZE S.Kadri, (2004). İşletmelerde Stratejik Yönetim, Literatür Yayıncılık. İstanbul.

YEL Selma ve ÖZCAN Halil, Mustafa Kemal'in Selahattin Saip Bey'i Arnavutluk'ta Görevlendirmesinin Sebep ve Sonuçları (1920-1923),

T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Sayı:70, Cilt:XXIV, Mart 2008.

YILMAZ Necdet, Ali Yakub Cenkçiler Hatıra Kitabı, ***Darülhadis***, İstanbul, 2005.

YILMAZ Sait, Kriz Yönetimi ve Güç Kullanımı, ***Savunma Bilimleri Dergisi***, Cilt 7, Sayı 1, 2000, ss.145-169.

ZAMAN Khalid, (2007). Perception Management: A Core IQ Capability, ***Master of Science In Information Warfare Systems Engineering and Master of Science In Information Operations***, Monterey, California.

Albanian Daily News Gazetesi (07 Ekim 2013, 24 Ekim 2013 ve 12 Kasım 2013 tarihli).

CEBR (Centre for Economics and Business Research) http://www.cebr.com/reports/world-economic-league-table-2015/

http://www.instat.gov.al/media/316035/foreign_trade_september_2015.pdf, Erişim Tarihi: 21 Kasım 2015.

http://www.kobi-efor.com.tr/ulke/pazarulke/turk-yatirimcilarini bastaci-eden-ulke-arnavutluk-h1550.html, Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015.

http://www.manisakulturturizm.gov.tr/TR,73120/terorizm.html, Erişim tarihi: 17 Kasım 2015.

http://www.mod.gov.al/, Erişim Tarihi: 29 Ekim 2015.

http://www.mod.gov.al/eng/index.php/newsroom/399-minister-kodheli-s-speech-at-the-albanian-parliament-on-2015-s-defence-draft-budget, Erişim Tarihi: 29 Ekim 2015.

http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/03/16/almanyadaki-turk-sayisi-şaşırttı, Erişim Tarihi: 15 Kasım 2015.

http://www.slate.com/articles/news_and_politics/dispatches/features/2009/albania_the_muslim_worlds_most_proamerican_state/americas_51st_state.html, Erişim Tarihi: 10 Kasım 2015.

http://www.sipri.org/, Erişim Tarihi: 30 Ekim 2015.

http://www.turcomoney.com/yeni-bir-pazar-yeni-bir-firsat.html, Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015.

SUÇUN SOSYOLOJİSİ, CEZANIN FELSEFESİ
Uygulamalar ve Örnekler

Editörler
Prof. Dr. Nurgün Oktik
Doç. Dr. Güncel Önkal
Doç. Dr. Özgür Sarı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1488
Beşeri Bilimler/Sosyoloji No.: 86
ISBN: 978-605-320-394-0
© 1. Basım, Nisan 2016

SUÇUN SOSYOLOJİSİ, CEZANIN FELSEFESİ - Uygulamalar ve Örnekler
Editörler: Prof. Dr. Nurgün Oktik - Doç. Dr. Güncel Önkal - Doç. Dr. Özgür Sarı

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Onur Ertürk -onur.erturk@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Osmanlı Mücellit Matbaacılık Sertifika No.: 29041
Plastikçiler Sitesi 1536 Sokak No.: 40 Yenimahalle / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Oktik, Nurgün., Önkal, Güncel., Sarı, Özgür.
Suçun Sosyolojisi, Cezanın Felsefesi - Uygulamalar ve Örnekler / *Nurgün Oktik - Güncel Önkal - Özgür Sarı*
1. Basım, VIII+222, s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-394-0
1. Suç 2. Ceza 3. Sosyoloji 4. Fesefe

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Editörlerden...

Mayıs 2013'te yayımlanan *Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi I: Temel Kavramlar ve Tartışmalar* başlıklı çalışmanın devamı olması niteliğiyle bu kitap suç-ceza ilişkisi bağlamında temel uygulama örneklerini ele almaktadır. Genel literatürde ifade edildiği biçimiyle işlenen suçların sosyolojik temellerine bakıldığında sosyal sapma üzerine yapılan çalışmalarla karşılaşırız. Ancak suça karşılık takdir edilen yargı ve bu yargının cezai müeyyidesi adaletin gerçekleşmesine her zaman hizmet etmeyebilir. Günümüz insan ve toplum anlayışları açısından klasik cezalandırma biçimlerinin ıslah edici özellik taşımadığı ve toplumsal dirlik ve uyuma istenilen düzeyde hizmet etmediği anlaşılmaktadır. Bu durumda suç-ceza ilişkisini sağlıklı ve verimli kılmak için disiplinlerarası bir anlayışla farklı çalışmalar yapılmıştır.

İşte elinizde bulundurduğunuz bu kitapta, suç ve sosyal sapmanın yoksulluk ile ilişkisi, denetimli serbestlik uygulamaları üzerine uluslararası eğitim ve geliştirme faaliyetlerinin ele alınması, siber zorbalık, suç-göç ilişkisi ve korku, mağduriyet ve diğer canlılara ilişkin işlenen suçlarla çocuk suçluluğu üzerine yapılmış çalışmaların ayrıntılarını bulacaksınız.

Böylelikle "Suçun Sosyolojisi-Cezanın Felsefesi" başlığı altında birbirini tamamlayan iki eserde, Türkiye'de adalet uygulamaları ve hukuk tartışmalarına uzun yıllardır dışarıdan bakan sosyal bilimcilerin son yıllarda artan bir ilgiyle bilgi ve birikimlerini suçu anlamak ve azaltmak için kullanıyor olduklarına şahitlik yapılmaktadır.

İstanbul, Ocak 2016

İÇİNDEKİLER

GENÇLERDE SUÇA EĞİLİM VE BAĞIMLILIK
Nurgün Oktik ***1***

CEZAİ ADALET VE DENETİMLİ SERBESTLİKTE
YERELLİK/EVRENSELLİK: ULUSLARARASI BİR PROJE ÖRNEĞİ
Nurgün Oktik ve Güncel Önkal ***19***

GÖÇ VE SUÇ: ANKARA ÖRNEĞİ
Özgür Sarı ***29***

SİBER ZORBALIK
H. Nermin Çelen ***41***

ÇOCUK VE YARGI: ÇOCUK MAHKEMELERİ
YARGIÇLARININ DENEYİMLERİ ÜZERİNDEN
ÇOCUK CEZA ADALETİNİN BİR DEĞERLENDİRMESİ
Verda İrtiş ***59***

SOKAKTA YAŞAYAN, SUÇ İŞLEYEN VE SUÇA MARUZ
KALAN ÇOCUKLAR: ANKARA VE İSTANBUL ÖRNEKLERİ
Tülin Günşen İçli ***81***

SUÇ KORKUSUNU ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR DENEME
Halime Ünal ***101***

SULTANBEYLİ'DE ÇOCUKLARIN BAKIŞ AÇISIYLA SUÇ OLGUSU
Narin Bağdatlı Vural ***123***

SUÇ, MAĞDURİYET VE GÜVENLİK ALGISI: EMİNÖNÜ ÖRNEĞİ
Halil İbrahim Bahar ***141***

YASA, KURAL, NORM, DÜZEN, HUKUK KİMİN İÇİN?
YASAL VE UYGULAMA BOYUTUYLA SAVUNMA HAKKI
Hümeyra Doğan ***159***

SUÇLAR, KABAHATLER VE KEFARET: HAYVANLARA
UYGULANAN ŞİDDETLE YÜZLEŞMEK
Burçak Özkan ***181***

GENÇLERDE SUÇA EĞİLİM VE BAĞIMLILIK

Nurgün Oktik[*]

Öz

Sosyal bilimciler, göç, yoksulluk, sapma ve suç arasında çok yakın bir ilişki olduğunu kabul ederler. Büyük kentlerde kentin kenarında oturanların çoğunluğunun, göçle gelen, iş ve daha iyi bir yaşam arayan birey ya da aileler olduğu bilinen bir gerçekliktir. Göçlerle büyük kentlere gelen birey ya da ailelere sunulan iş ve yaşam koşullarında çoğu zaman beklenen bulunamaz. Kent daha çok ve daha ucuz işgücünü çekerken, kentin bir parçası olmak ve uyum sağlamak birkaç nesillik mücadeleyi göze almayı gerektirir. Göç ve sonrasında kente tutunma mücadelesini içeren işsizlik, kentte yabancılaşma, kötü yaşam koşulları, yoksulluk, aile içi şiddet gibi süreçler hakkında, dolayısıyla genel olarak sapma ve suç konusunda sayısız roman, film ve araştırmalar bulunabilir.

Bu çalışma, kente göç eden ailelerin çocuklarının yaşadığı sorunları içeren gençlik, sapma ve bağımlılık kavramları çerçevesinde, İstanbul Sultangazi'de 2013 yılında gençlerle yapılan "Sultangazi'de Genç Olmak Gençliğin Yaşam Kalitesi ve Yaşam Beklentisi[1]" araştırmasının sonuçlarının değerlendirilmesini içermektedir.

[*] Prof. Dr., Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

[1] Sultangazi'de Genç Olmak Gençliğin Yaşam Kalitesi ve Yaşam Beklentisi projesinin anketlerinin hazırlanması ve verilerinin değerlendirilmesi sürecinde Ferhat Dğer'e; alana uygulama ve verilerin toplanma sürecinde Yalçın Kahya, Sait Gülsoy ve Menil Çelebi'ye ve anketlerin yapılma sürecinde 2013 yılı Maltepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğrencilerine teşekkürü borç bilirim.

157.707 olmuştur. Suç çeşitlerinde ve sayılarındaki artış en çok gençleri içine çekerken büyük kentlerde gençlerin bağımlılık, sapma ve suç üçgeninde mücadele ettikleri gözden kaçmamalıdır.

Ülkemizde gençliğe yönelik bir "gençlik politikasının" olmaması sorunlarla baş etmekte en önemli engellerden birisidir. Gençlikle ilgili birçok belirsizlik yaşadığımız dönemin sosyal gerçekliği olup tüm toplumları derinden etkilemektedir. Özellikle işsizlik, yoksulluk, göç gibi her gün yaşadığımız insanın öz benliğine yönelik "modern şiddet" gençleri çaresizlik ve değersizliğe itelemektedir. Kendi yaşamının değerini sorgulayamayan ve değerli olarak sadece tüketmeyi gören günümüz gençleri büyük bir çıkmaz içindedir. Sapma ve suç da kaçınılmaz bir gerçeklik olarak bizlerle sürdürülmektedir.

Kaynakça

Collins &Makovisky (2014) Toplumun Keşfi, Nobel Yayınevi, Oktik, N (Çev. Ed.) Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 269, ISBN: 978-605-133-826-2, Türkçe 2014.

Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Haralambos, M. &Holborn, M. (2008). 7th Ed. *Sociology*. London: Harper Collins Publication.

http://www.tuik.gov.tr erişim tarihi 15.5.2015)

Oktik, N. *"Sultangazi'de Genç Olmak: Gençliğin Yaşam Kalitesi ve Yaşam Beklentisi"*. Proje Raporu Sultangazi Belediyesi Yayınları, 2013

Oktik, N. Sosyal Sapma ve Suçun Sosyolojisine Sosyolojik Yaklaşımlar (2013)., Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi içinde Editör: Önkal, N ve Sarı, Ö. , Nobel Yayınları, Ankara 2013.

Oktik, N. vd., *Sosyal Risk Analizi: Mardin Proje Raporu Örneği, Sosyolojik Temel Araştırma,* Muğla Üniversitesi Basımevi, Muğla 2010.

Oktik, N., "21. yy'da Boş Zamanlarla İlgili Yaklaşımların Kentlerde Gençlere Göre Değerlendirilmesi.", *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan* (Yayına Hazırlayan: Firdevs Gümüşoğlu), Bağlam Yayınları, ss. 301-314, İstanbul, 2001.

Oktik, N., *"Bireysel Şiddet Olarak İntiharlar ve Sosyolojik Kökenleri*", *Doğu-Batı Dergisi*, 43. Sayı, 199-221 (2007-2008).

Oktik, N., "Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış", Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları, der. N. Oktik içinde, Yakın Kitabevi Yayınları, İzmir, 2008

CEZAİ ADALET VE DENETİMLİ SERBESTLİKTE YERELLİK/EVRENSELLİK:

Uluslararası Bir Proje Örneği

Nurgün Oktik*
Güncel Önkal**

I. Giriş: Denetimli Serbestlik Uygulamasının Hukuk Felsefesi Açısından Kökenleri

"O, herkesten uzaktır. O, herkese ve kendi kendine yabancıdır. O, bir başkasıdır. Çevresindekiler deli yerine koyuyorlar onu. O vakit, Raskolnikov, kendisiyle ortak hiçbir yanları bulunmayan bu insanlardan kaçıyor ve mutsuzlara doğru yöneliyor [...] Ama onlar da onun benzeri değillerdir. Suçu onu, insanların ortasında yalnız bırakıyor. Suçu onu, kendisiyle sınırlıyor. Sadece eksiksiz bir itiraf, sadece aşırı bir ceza, onu insanların en yoğun kalabalığı içine yeniden sokacaktır" (Dostoyevski, 1996, 266).

Dostoyevski'nin, *Suç ve Ceza* adlı ünlü yapıtındaki başkarakteri Raskolnikov'u betimlediği ruh hâli, süslü sözlere dayalı bir edebi me-

* Prof. Dr., Maltepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji
** Doç. Dr., Maltepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji

selliği ilkesinden hareket ederler. Ancak hukukun mercek altına aldığı suçun sosyolojik, cezanın ise felsefi bir duyarlılığa bağlı olduğunu düşündüğümüzde hukukun evrenselliğinin koşullara bağlı olduğunu görürüz. DSU uzun bir süre daha bu çelişki ile mücadele edecektir. Onarıcı adalet kuramının işlerlik kazanması ve evrenselleştirilebilir ilkelere kavuşması tümevarım yöntemi ile olduğundan elinde doğrudan kendisine dayanılacak genellemeleri yoktur. Olaylar yaşandıkça insan değerlendirilecek ve hakkında yargılarda/ çeşitli ceza hükümlerinde bulunulacaktır. Onarıcı adaletin dayalı olduğu kavramsallaştırma ilk bakışta insan ve değeridir. DSU da bu temelli bir mekanizma olarak, bir süreç olarak tümdengelim değil tümevarımsal önermeler oluşturma ve uygulamayı uygulama yapılırken yaşananlar üzerinden ilkelere bağlamak eğilimindedir. Bu bağlamda DSU kültürlerarası etkileşimlere, tecrübelere, örneklere ve önerilere açıktır. Eleştirel ve refleksifdir. Her uygulama bir başka uygulamanın yeniden değerlendirilmesi modüler mantığına dayanır. Böylelikle DSU'nun denetimini sağlayanlar aslında denetimli serbestlik uygulamasına tabi olanlardır. Suç hükmünü giymiş kişilerin topluma yeniden kazandırılması ve topluma uyumlu hâle getirilmesinde DSU ve uygulayıcılarına bu anlamda evrensel ilkelerden taviz vermemek ancak yerel ihtiyaç ve olanakları da kollamak görevi doğal olarak verilmiştir.

Kaynakça

Agtaş, Ö (2013) *Ceza ve Adalet*, İstanbul: Metis.

Dostoyevski, F. M. (1996) *Suç ve Ceza*, (Çev. M. Beyhan), Ankara: Öteki Klasik Yayınları.

Habermas, J. (1996) *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*, (Trans. W. Regh), Massachusetts: MIT.

Probation in Europe, A.M. van Kalmthout & I. Durnescu (eds.) ISBN: 978-90-5850-450-0 Published by aolf Legal Publishers (WLP) 2008

Towards a European Approach to Probation Education and Training.. (n.d.)>*The Free Library* (2014). Retrieved Jan 17 2016 http://www.thefreelibrary.com/Towards+a+European+approach+to+probation+education+and+training.-a0260061537

Van Kalmthout, A M., & Durnescu, I. (Eds) (2008) Probation in Europe-Nijmegen, The Netherlands. Wolf Legal Publishers/CEP

GÖÇ VE SUÇ:
Ankara Örneği

Özgür Sarı*

Giriş

Suçun Sosyolojisi-Cezanın Felsefesi başlıklı kitabın daha önce yayımlanan birinci cildinde (ed. Önkal ve Sarı, 2013), suç ve kent ilişkisi üzerine bir bölüm yer almaktaydı. Burada ise suçun bir diğer sosyal olgu olan göç ile ilişkisine değinilecektir. Kent ve göç birbirinden ayrı düşünülemeyecek kadar iç içe geçmiş iki büyük sosyal olgudur. Modernitenin ve sanayileşmenin bir ürünü olarak ele alınan kentlerin büyümesi ve kentlerin nüfuslarının çoğalması göçler sonucunda olmuştur. Farklı kültürlere ve kökenlere sahip insanların bir araya geldiği ve heterojen sosyal yapıyı oluşturdukları kentler de göç dalgaları sayesinde oluşmuştur.

Kentlerin özelliklerini belirten klasik sosyoloji anlayışı, kentlerin kırsal yerleşimlere göre daha organize olmuş ve daha karmaşık kurallar ağı ile idare edilen yerleşimler olduğunu varsaymaktadır. Buna karşın kuralsızlığın (anomi hâli), suçların ve toplumsal düzeni sabote edici her türlü davranışın, alkol, uyuşturucu, fuhuş, hırsızlık, cinayet, vb. gibi suçların kümelendiği ve yoğunlaştığı yerleşim yerleri de kent-

* Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

rasyon yolu ile turizme kazandırılması sorunlara geçici çözüm bulmaktadır. Gettolar ve çöküntü alanlardaki alt sosyoekonomik gruba mensup bireyler kentin başka muhitlerine sürülmekte ve yeni çöküntü alanları oluşturmaktadırlar. Alt gelir grubu insanlara ve çöküntü alanlarında yaşayanlara yönelik spesifik sosyal ve ekonomik projelerle toplumla bütünleşmelerinin sağlanması gerekmektedir. İş bulmaları, eğitim olanaklarından faydalanmaları, sağlık hizmetlerinden, rehabilitasyon ve psikolojik desteklerden yararlanmaları, barınma, ısınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmaları ve kültürel faaliyetler yolu ile sosyalleşmelerinin gerçekleştirilmeleri gerekmektedir. Bu politikaların uygulanabilmesi için kurumlar arası etkili işbirliğinin sağlanması, koordinasyonun tesis edilmesi ve yerel yönetimlere geniş bütçe ve yetki verilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Akşit, B. 1998, "İç Göçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış", *Türkiye'de İç Göç Konferans Bildirileri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Bal, H. 2008, *Kent Sosyolojisi*, Isparta: Fakülte Yayınevi.

Karpat, K. 2003, *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm: Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme*, çev. Abdülkerim Sönmez, Ankara: İmge Yayınları.

Kızmaz, Z. 2005, "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:29, no:2, 149-174.

Özcan, Y.Z. 1998, "İçgöçün Tanımı ve Verileri ile İlgili Bazı Sorunlar", *Türkiye'de İç Göç Konferans Bildirileri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Özer, İ. 2004, *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Ankara: Ekin Yay.

Park, E.R. 2005, "Human Ecology", *The Urban Sociology Reader*, Jan Lin, Christopher Mele (ed.) London: Routledge.

Peker, M. 1999, "Türkiye'de İçgöçün Değişen Yapısı", *75. Yılda Köylerden Şehirlere*, İstanbul: T. İş Bankası Yayınları.

Rittersberger-Tılıç, H. 2000, "Türkiye'de İçgöç ve Toplumsal Değişme", *Karizma Dergisi*, Sayı 6, Yıl 2.

SİBER ZORBALIK

*H. Nermin Çelen**

GİRİŞ

Sosyal tarihe bakıldığında Milattan Önceki yıllardan bu yana sapma ve suç davranışlarına rastlanmaktadır. Genel olarak sapma veya suç olarak nitelendirilen davranışların nedenleri ve çıktıları bireylerin yaşadıkları bağlama ve zamana göre değişim göstermektedir. Mısır Hiyerogliflerinde anlatılan Tutankamon'un ailesinin atlarını ebeveynlerinden izin almadan alıp serüven yaşadığı sapma davranışı, bugün aile arabasını izinsiz kullanmaya dönüşmüştür. Hırsızlık, adam öldürme, savaş gibi suç davranışlarının tarih boyunca ekonomik yetersizlik, öfke kontrolü olmama, sınır ihlali, din ve ırk gibi benzer nedenler sonucu ortaya çıktığını da izlemek mümkündür (Çelen,2007). Kullanılan gereçler her geçen gün teknolojik buluşlar aracılığı ile değişime uğramış ama cezalar, değerler ve çeşitli öğretiler sonucu ortadan kalkmamıştır. Makalede konu edilen siber zorbalık da bu değişim sonucu ortaya çıkmış bir davranıştır. Siber zorbalık konusuna değinmeden önce suç davranışlarına ilişkin farklı açıklamalara bu davranışı aktaran kuramcılara değinmek bir hatırlatma olacaktır.

* Maltepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Siber zorbalığa eylemin türü ve veya içerik açısından da bakılabilir. Eylemlere online söz savaşları, online zarar verme ve intimidation, biri gibi gözüküp zarar verme amacı ile mesaj iletme, başkalarını utandıracak materyal dağıtımı, yanlış profiller yerleştirme, bir kişinin isteği dışında bireye ilişkin özel materyal dağıtımı örnek verilebilir. Pzyzalski (2012) bunlara elektronik şiddet kategorileri adını vermiştir.

Rivers and Noret (2011) taciz edici text mesajları ve e-mail içeriklerini tanımlamıştır. Bunlar; fiziksel tacizle tehdit, nefret etme, ad takma (homofobi dâhil), ölüm tehditi, platonik ilişkileri bitirme, seksüel aktlar, talepler/yönlendirmeler, var olan ilişkiye zarar verme tehdidi, aile ve arkadaşlara yönelik tehditlerdir.

Siber Zorbalıkta Yaş ve Cinsiyet Farklılıkları

Tokunaga (2010) 13-15 yaş arasında bireylerin en fazla siber zorbalık ile ilgilendiği ama gerçekte her yaştaki bireylerin siber zorba ya da mağdur olabileceğini ifade etmiştir. Cinsiyet faktörüne gelince bunun biraz karmaşık olduğunu söyler. Bazı çalışmalar (Demetriou and Hawa, 2012) erkeklerin kızlara göre siber zorbalık sürecinde rol aldığını ifade ederken bazı çalışmalar (Rivers and Noret, 2010) kızların ön planda olduğunu ileri sürmüştür (Akt. Smith ve Steffgen, 2013).

Kaynakça

Adams, G.R. ve Berzonsky, M. (2006). *Handbook of Adolescence*. London: Blackwell Publication.

Akduman, C. (2010). 7-14 yaş grubu çocuklarda akran istismarı ve kendi çözüm önerileri. *Kuramsal Eğitim Bilim*. 3(2),13-26.

Anderson, C.A. ve Bushman B.J. (2002). Human aggression. *Annual Reviews Psychology*. 53, 27-51.

Anderson C.A ve Huesman L.R. (2003). Human aggression a social cognitive view. Michael A. Hogg ve Joel Cooper (Ed.) The sage Handbook of Social Psychology (s. 296-329). CA: Sage Publications.

Ateş, A.D. ve Yağmurlu, B. (2010) "Examining victimization in Turkish schools. *European Journal of Educational Studies*. 2 (1), 163-213.

Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J. ve Nolen-Hoeksema, S. (1995). Psikolojiye giriş. (Y. Alogan, Çev.) Ankara: Arkadaş Yayınları.

Baldry, A.C. ve Farrington, D.F. (2000). Bullies and Delinquents Personal characteristics and parental styles. *Journal of Commuity and Applied Social Psychology*, 10,17-31.

Berkowitz, L. ve Lepage, A. (1967). Weapons as aggresson eliciting stimuli. *Journal of Personality and Social Psychology*, 7 (2), 202-207.

Bushman, B.J. ve Bartholow, B.D (2010). Aggression. R.F. Baumeister & E.J. Finkel (Ed.) Advanced Social Psychology (s.303-340)NY Oxford University Pres.

Çelen, N. (2010). *Öğrenme psikolojisi.* Ankara: İmge Yayınları.

Demir, A. (2012). *Akran zorbalığına karışan ve karışmayan ilköğretim öğrencilerinin utanç ve suçluluk duygularının ve adil dünya inançlarının incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). …Maltepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü,İstanbul.

De Wall, C.N. ve Anderson, C.A (2011). General aggression model. Mario Mikulincer ve Michael P. Shaver (Ed.) Understanding and reducing Aggression, violence and their Consequences. Washington DC: APA.

Ferguson, J.C. ve Kilburn, J. (2010) "Much ado; About nothing Misestimation and Overinterpretation of violent game Effects in Eastern and Western Cultures"Psychological Bulletin, 136,2, 174-178

Fox, C.L. ve Boulton, M.J. (2006). Frienship as a moderator of the relationship between social skills problem and peer victimization, *Aggressive Behavior*, 32,110-121.

Freedman, J.L., Sears, D. ve Smith, J.M. (1978). *Sosyal psikoloji.* (A. Dönmez, Çev.) Ankara: Ara Yayınları.

Frome3, J. Ve Smuts, A. (2004) "Helpless Spectators: Generating Suspense in Videogames and fim"TEXT Technology, 1i15-33

Geen, R.G. (2001). Introduction to the study of aggression *Human Aggression* (s.1-20) Buckingham, University Pres.

Georgiou, S.N. (2008). Bullying and victimization at school: The role mothers. *British Journal of Educational Psychology*, 78,109-125.

Gradinger, P., Strohmeier, D. ve Spiel, C. (2009). Traditional bullying and cyberbullying. *Journal of Psychology*, 217(4), 205-213.

Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 6(2), 511-537.

Harlow, K.C. ve Roberts, R. (2010). "An Exploration of the relationship between social and psychological factors and being bullied. *Children and Schools,* 32(1), 15-28.

Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying and suicide. *Archieves of Suicide Research,*14, 206-221.

Lewis, O.Z. (1989) "Adult antisocial behavior and criminality" Comprehensive text book psychiatry 31, 1400-1405

Kartal, H. ve Bilgin, A.(2008). Bullying in the elemantary schools: From the aspects of students, the teachers and parents, *Elementary Education Online*, 7(2) 485-495.

Kapçı, E.G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 37(1), 1-13.

Kepenekçi, Y.K. ve Çınkır, Ş. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34,236-253.

Klepner, J. ve Parker, R.D. (1981). Juvenile delinquency and juvenile justice. NY: Franklin Watts.

O'Brennan, L.M., Bradshow C.P. ve Sawyer, A.L. (2008). Examining developmental differencesin the social- emotonal problems among frequent bullies, victims and bully/victims. *Psychology in the Schools*. 46(2),100-117.

Olweus, D. (1993). Bullying in school: What we know and know what we can do. UK: Oxford Publication.

Olweus, D. (1999). Sweden. P.K Smith, Y. Morito. J. Junger, D. Olweus, R. Catalano ve P. Slee (P. Smith ve G. Stefgen Ed) *The Nature of School Bulllying: A Cross National Perspective (*s.7-27). London: Routledge.

Ortega, R., Elipe,P. Ve Vega, E. (2009). The emotional impact on victims of traditional bullying and cyberbullying in Spain. *Journal of Psychology*, 217(4), 197-204.

Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu değişkenler ve alınabilecek önlemler. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 2*, 531-562.

Pzyzalski, J. (2012). From cyberbullying to electronic aggression typology of the phenomenon. *Emotional and Behavioral Difficulties*, 17, 305-317.

Ramirez, J.M. (1996). Aggression causes and functions. *Hiroshima Forum for Psychology* 17, 21-37.

Rivers, I. Ve Noret, N. (2011). Findings from the five years of Text and emailbullying. *British Educational Research Journal*, 36, 643-673.

Rowe, D.C. ve Osgood, D.W.(1984). Heredity and sociological theories of delinquency. *American Sociolgical Review*. 49, 526-540.

Siegel, L. J. ve Senna, J.J. (1981). *Juvenile delinquency*. NY: West Publication Company.

Smith, C.E.M. (2000). Mechanisms by which family processes Contribute to school ageboys'bullying. *Child Study Journal*, 30(3), 169-187.

Smith, P.K. (2010). Cyberbullying the European perspective. Mora Merchan and Tobias Jager (Ed) *Cyberbullying a cross cultural comparison* (s.7-19) Nandou: Verlag Empriche Padagogic.

Smith, P.K. ve Steffgen, G. (2013). *Cyberbullying through the new*. London: Media Psychology Pres.

Tokunaga, R.S. (2010). Following you home from school: A critical review on cyberbullying victimization. *Computer in Human Behavior*, 26, 277-287.

VandeBosch, H. ve Van Cleemput, K. (2008). Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngesters. *Cyber Psychology and Behavior,* 11, 499-503.

Varsaj, K., Talley,J., Meyers, J., Paris,L., ve Cutts, H. (2010). High School Students'Perceptionof Motivation for cyberbullying. *Western Journal of Emergency Medicine*, 3, 269-273.

Viding, E., Simmods, E., Pedrides, K. ve Frederickson, N. (2009). The contribution of callous-unemotional traits and conduct problemsto bullying in early adolescence. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 50(4), 471-481.

Yavuz, Ö. (2005). *Suç işlemiş ve işlememiş ergenlerin benlik kavramları ve gelecek zaman perspektifleri.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa

Yavuzer. H. (1086). *Çocuk ve suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÇOCUK VE YARGI:

Çocuk Mahkemeleri Yargıçlarının Deneyimleri Üzerinden Çocuk Ceza Adaletinin Bir Değerlendirmesi*

*Verda İrtiş***

"Ceza, ne esası ne de kökeni bakımından bir adalet pratiğidir. Ceza, hepsinden önce bir tahakküm pratiğidir." [1]

Giriş

Birçok soruyu/sorunsalı içinde barındıran yargı ve ceza adaleti alanı toplumbilimcilerin ajandasına uzun yıllar gir(e)medi. Bunun gerisinde hem toplumbilimin (çeşitli toplumsal ve siyasal nedenlerle) hukuk ve adaleti temel toplumsal meseleler kategorisine yerleştirmemiş olması hem de söz konusu alanlara yönelik çözümlemelerin özellikle hukuk fakülteleri bünyesinde (öyle veya böyle) tekelleşmiş olması

* Bu makale 5-7 Aralık 2012 tarihleri arasında Ankara'da Adalet Bakanlığı, Türkiye Adalet Akademisi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve UNICEF Türkiye paydaşlığında düzenlenen Uluslararası Çocuklar için Adalet Sempozyumu'nda sunulan ve bildiriler kitabında yayınlanan "Çocuk Mahkemelerinde Görev Yapan Yargıçların Tecrübeleri Üzerinden Türkiye'de Çocuk ve Genç Ceza Adaleti" başlıklı yazımızın yeniden gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş hâlidir. Hem söz konusu metnin burada kullanılmasına izin veren organizasyon ekibine hem de projemizin (11.502.004) gerçekleştirilmesinde bizi destekleyen Galatasaray Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu'na içten teşekkürlerimizi ifade ederiz.

** Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

1 Özkan Agtaş, Ceza ve Adalet, 2013: 28

kemelerinin en temel prensibi (Yenisey, 2003) ve ayırıcı özelliği olarak uygulamada yerini bulmalıdır. Ayrıca, 2012 yılında ceza mahkemelerinde açılan davalarda yargılanan çocuk sanıkların mahkeme türüne göre oransal dağılımı incelendiğinde, davaların %48,8'nin hâlâ çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemeleri dışındaki mahkemelerde (sulh ceza, asliye ceza, ağır ceza ve TMK 10. mad. ile görevli ağır ceza) görüldüğü ortaya çıkmaktadır[31].

Neticede, "çocuk mahkemeleri 'ceza mahkemeleri' değildir" (Akço, 2003: 312). Hatta azımsanamayacak sayıda yargıcın ifade ettiği üzere kanunla ihtilaf hâlindeki çocuklar adliyenin dışında ele alınmalı; mahkemeler en son çare olmalıdır. Yine yargıçların önerdiği üzere, Yargıtay'da ayrı bir çocuk dairesinin oluşturulması sistemin daha odaklı ve çocuğun yararına işleyebilmesine katkıda bulunabilir.

Kaynakça

Akço, Seda (2003) Yasa Tasarılarında Çocuk Ceza Adalet Sistemi in E. Akyüz, S. Uluğtekin, Y. Baykara Acar, Ö. Cankurtaran Öntaş (Editörler) *II. Ulusal Çocuk Sempozyumu, Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci Bildiriler Kitabı*, Kuban Matbaası, Akara, 309-330.

Atılgan, Aydın; Ümit Atılgan, Eylem (2009) Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılamasına Hâkim Olan İlkeler Açısından Türkiye'deki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi (Rapor), İnsan Hakları Ortak Platformu, Ankara.

Bailleau, Francis; Cartuyvels, Yves (2007) La Mise en Question du Modèle 'Protectionnel' Dans la Justice des Mineurs en Europe in F. Bailleau ve Y. Cartuyvels (Editörler), *La Justice Pénale des Mineurs en Europe. Entre Modèle Welfare et Inflexions Néo-libérales*, L'Harmattan, Paris, 7-19.

sun korunmasıdır. Devlet halkın mutluluğu için vardır. Bu nedenle devletin vatandaşların yaşamlarına karışması ve gücünü onların üzerinde kullanma yetkisi büyük ölçüde kısıtlanmalıdır. Bu bağlamda çocuk suçluluğunun yasal tanımı dardır; muğlak ve belirsiz tanımlar bir yana bırakılmalıdır. Polisin araştırma, tutuklama ve soruşturması kişisel hakların istismarına yol açmayacak biçimde olmalıdır. Yargılanma sürecin en can alıcı bölümüdür; çünkü en çok bu aşamada kişisel hakların korunmasını sağlamak ve suç hakkındaki savların doğruluğunu araştırmak önemli olmaktadır. Bu model ya da yaklaşımda, eşit suça eşit ceza verilmelidir; bu, cezanın içeriği ve gerekçesinden daha çok ilgi gösterilmesi gereken bir konudur." (2004: 7-8)

[31] Kaynak: http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2012/ist_tab.htm (Erişim tarihi: 29.06.2014).

Bastard, Benoit; Mouhanna Christian (2007), Une justice dans l'urgence. Le traitement en temps réel des affaires pénales, PUF, Paris.

Bourdieu, Pierre (1979) La Distinction. Critique Sociale du Jugement, Les Editions de Minuit, Paris.

Bourdieu, Pierre (1986) "La force du droit. Eléments pour une sociologie du champ juridique", *Actes de la recherche en sciences sociales*, Vol. 64, 1, 3-19.

Çocuk Dostu Adalet Politika Belgesi (2012), İnsan Hakları Ortak Platformu, Uluslararası Çocuk Merkezi, Ankara.

Faget, Jacques (2007) "Sociologie de la délinquance et de la justice pénale, Editions Eres, Toulouse.

Gölcüklü, Feyyaz (1962) Türkiye'de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma, Sevinç Matbaası, Ankara.

İrtiş, Verda (2007) "Çocuk Suçluluğu ve Bir Ara Mekanizma Olarak Sivil Toplum Örgütleri", in N. Yıldırım ve K. Yıldırım (Editörler) *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2007. Çocuk ve Aileye Yönelik Hizmetler*, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya, 25-34.

İrtiş, Verda (2009) "Comprendre la justice pénale des mineurs en Turquie. Une attitude à la fois punitive et laxiste et l'expression d'une volonté solidaire", *Déviance et société*, Vol. 33, 3, 399-424. İngilizce versiyonu için bakınız: İrtiş, Verda (2010) "Understanding Juvenile Penal Justice in Turkey: An Attitude both Punitive and Lax, Expressing a Will for Solidarity" in F. Bailleau & Y. Cartuyvels (Eds.), *The Criminalisation of Youth. Juvenile Justice in Europe, Turkey and Canada*, VUBPRESS Brussels University Press, Brussels, 231-261.

İrtiş, Verda (2011) "Türkiye'de Çocuk Ceza Adaletinin Refah Modelinin Temel Kıstasları İçinde Bir Değerlendirmesi" in A. Gülan, M. R. Şirin, M.C. Şirin (Editörler), *1. Türkiye Çocuk Hakları, Yetişkin Bildirileri Kitabı*, Cilt II, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 100-105.

İrtiş, Verda (2012) "Korumak, Cezalandırmak ve/veya Minyatür Yetişkinlere Dönüştürmek Bileşenlerinde Türkiye'de Çocuk ve Genç Ceza Adalet Sistemi", VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar, Ekim 2009, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, *Bildiri Kitabı*, Soyoloji Derneği, Ankara, 1114-1124.

İrtiş, Verda (2014) "Etre juge de tribunal pour enfants en Turquie: entre répression pénale et considérations sociales", *Ethnologie française*, XLIV, 2, 227-236.

Südütemiz, Oben (2009) İstanbul Kartal Çocuk Ağır Ceza ve Çocuk Mahkemelerine Sunulan Sosyal İnceleme Raporlarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.

Türkiye İstatistik Kurumu (2011) Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar, TÜİK Matbaası, Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu (2012) Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar, TÜİK Matbaası, Ankara.

Tüzün, Birgül (1995) Çocuk suçluluğu Kavramı ve Yasal-Kurumsal Düzenlemeler, Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı.

Uluğtekin, Sevda (2004) Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 71, Ankara.

Yenisey, Feridun (2003) Türk Ceza Kanununun 2001 Tasarısı ve Çocuk, in E. Akyüz, S. Uluğtekin, Y. Baykara Acar, Ö. Cankurtaran Öntaş (Editörler) *II. Ulusal Çocuk Sempozyumu, Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci Bildiriler Kitabı*, Kuban Matbaası, Akara, 297-302.

SUÇ KORKUSUNU ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR DENEME*

*Halime Ünal***

İşten eve dönmek için kullandığımız metroya bindiğimizde bir saldırının hedefi olabilir, internet ortamında kimlik bilgilerimiz çalınabilir, evimizde bir saldırının mağduru olabilir, telefonla dolandırılabilir, iki kişi sokakta kavga ederken seken bir kurşunla yaralanabilir ve hatta trafikte birisini solladığımız için yaralanabilir veya öldürülebiliriz. O zaman her an bu tür olayların mağduru olabiliriz. Tedbiri elden bırakmamalıyız. İnsanların meydana gelen bu suç olaylarından ne kadar kaygılandıkları, bu tür suçların onları ne kadar endişelendirdiğini veya korkuttuğunu anlamak ve bu korkuyla ilişkili faktörleri araştırmak 1960'lı yıllardan beri suç sosyolojisinin ağırlıklı konularından birisidir. Araştırmalar mahalle düzeyinde sosyal düzensizliğin (Brunton-Smith, 2011), mahallenin yapısının (Brunton-Smith, Jackson ve Sutherland, 2014) medyanın (Ditton, Chadee, Farrall, Gilchrist ve Bannister, 2004), toplumsal cinsiyetin (Cops ve Pleysier, 2011; Goodey, 1997), yoksulluğun, gelir düzeyinin ve eğitimin (Pantazis, 2000), yaşın (Chadee ve Ditton, 2003), önceki suç mağdurluğunun (Tseloni

* Bu araştırma TÜBİTAK tarafından desteklenmektedir. (Proje numarası: 113K070)
** Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

rilmektedir. Böyle olunca kavramların nasıl ölçüldüğü çok önemli hâle gelmektedir.

Devam bir projenin verilerinin bu bölüm kapsamında kullanılmasının temel nedenlerinden birisi ülkemizde bu konuların tartışılmasına katkı sağlamaya çalışmaktadır. Bundan dolayı bu bölümde sadece suç korkusunun üç farklı şekilde nasıl ölçüleceği betimsel olarak gösterildikten sonra bir ölçüm düzeyinde faktör analizi genel hatları ile gerçekleştirilmiştir. Ölçüm konusunu tartışmaya açmanın diğer ülkelerde yapılan araştırmalardan yola çıkarak geliştirdiğiniz ölçümlerin ülkemiz için güvenirlilik ve geçerliliğini sürekli test etme fırsatını vereceğini düşünüyorum. Bu sayede yeni ülkemize özgü ölçümlerin geliştirilmesi mümkün olacaktır.

Kaynakça

Adams, Richard E. & Serpe, Richard T. (2000). Social Integration, Fear of Crime and Life Statisfaction. *Sociological Perspective*, 43: 605-629.

Bilen, Ömer, Aşkın, Öyküm Esra, Büyüklü, Ali Hakan, Ökten, Ayşenur & Gür, Mehmet. (2013). How the Fear of Crime Spatially Differs among the Districts of Istanbul? *E-Journal of New World Sciences Academy (NWSA-Social Sciences)* http://dergipark.ulakbim.gov.tr/nwsasocial/ article/view/5000061891/5000058337

Brunton-Smith, Ian. (2011). Untangling the Relationship between Fear of Crime and Perceptions of Disorder. *British Journal of Criminology*, 51: 885-899.

Brunton-Smith, Ian, Jackson, Jonathan & Sutherland, Alex. (2014). Bridging Structure and Perception: On the Neighbourhood Ecology of Beliefs and Worries about Violent Crime. *British Journal of Criminology*, 54: 503-526.

Chadee, Derek & Ditton, Jason. (2003). Are Older People most Afraid of Crime? *British Journal of Criminology*, 43: 417-433.

Cops, Diederik & Pleysier, Stefaan. (2011). 'Doing Gender' in the Fear of Crime: The Impact of Gender Identity on Reported Levels of Fear of Crime in Adolescents and Young Adults. *British Journal of Criminology*, 51: 58-74.

Ditton, Jason, Chadee, Derek, Farrall, Stephen, Gilchrist, Elizabeth & Bannister, Jon. (2004). From Imitation to Intimidation: A Note on the Curious and Changing Relationship between the Media, Crime and Fear of Crime. *British Journal of Criminology*, 44: 595-610.

Erdönmez, Erhan. (2009). *The Effect of Media on Citizens' Fear of Crime in Turkey*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of North Texas.

European Commission. Eurobarometer Survey. http://ec.europa.eu/ public_opinion/cf/index_en.cfm

Ferro, Kenneth F. (1995). *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. Albany: State University of New York Press.

Ferro, Kenneth F. & LaGrange, Randy. (1987). The Measurement of Fear of Crime. *Sociological Inquiry*, 57: 70-101.

Farrall, Stephen, Bannister, Jon, Ditton, Jason & Gilshrist, Elizabeth. (2000). Social Psychology and the Fear of Crime. *British Journal of Criminology*, 40: 399-413.

Farrall, Stephen, Jackson, Jonathan & Gray, Emily. (2006). Everyday Emotions and the Fear of Crime: Preliminary Findings from Experience and Expression. *Experience and Expression in the Fear of Crime,* Working Paper No. 1. http://www.esrc.ac.uk/my-esrc/grants/RES-000-23-1108/ outputs/Read/59523e01-f521-4552-8b0c-c7d61cc91ab8 (Erişim tarihi 10 Şubat 2014)

Goodey, Jo. (1997). Masculinities, Fear of Crime and Fearlessness. *British Journal of Criminology*, 37: 401-418.

Gray, Emily, Jackson, Jonathan & Farrall, Stephen. (2008). Reassessing the Fear of Crime. *European Journal of Criminology*, 5: 363-380.

Gray, Emily, Jackson, Jonathan & Farrall, Stephen. (2011). Feelings and Functons in the Fear of Crime. *British Journal of Criminology*, 51: 75-94.

Hirschi, Travis. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press.

Home Office, UK. *Britisih Crime Survey* https://www.gov.uk/ government/statistics/british-crime-survey-methodology (2012 yılından itibaren araştırma Crime Survey for England and Wales adını almıştır.

http://www.crimesurvey.co.uk/about-this-research.html)

Jackson, Jonathan & Stafford, Mai. (2009). Publich Health and Fear of Crime: A Prospective Cohort Stuyd. *British Journal of Criminology*, 49: 832-847.

Jackson, Jonathan & Gray, Emily. (2010). Functional Fear and Public Insecurities about Crime. *British Journal of Criminology*, 50: 1-22

Karakuş, Önder, McGarrell, Edmund F. & Başıbüyük, Oğuzhan. (2010). Fear f Crime among Citizens of Turkey. *Journal of Criminal Justice*, 38:174-184.

Karakuş, Önder. (2013). Suç Korkusunun Sosyolojik Belirleyenleri: Sosyal Sermaye mi? Sosyal Kontrol mü? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 14(1): 1-19.

Kul, Mehmet. (2013). *Suçtan Daha Büyük Suç Korkusu: İstanbul'da Bir Alan Araştırması*. İstanbul: Yeniyüzyıl Yayınları.

Moore, Simon & Shepherd, Jonathan. (2007). The Elements and Prevalence of Fear. *British Journal of Criminology,* 47:154-162.

The National Opion Research Center (NORC) General Social Survey . University of Chicoga, USA. http://www3.norc.org/GSS+Website/Browse+GSS+Variables/Subject+Index/

Shaw, Clifford R. & McKay, Henry D. (1969). *Juvenile Delinquency and Urban Area*. Revised edition. Chicago: University of Chicago Press.

Sutherland, Edwin H. (1947). *Criminology*. (4th. ed) Philadephia: Lippincott.

TÜİK, *Yaşam Memnuniyet Araştırması* http://tuikapp.tuik.gov.tr/ yasamapp/yasam.zul

Tseloni, Adnromachi & Zarafonitou, Christina. (2008). Fear of Crime and Victimization. A Multivariate Multilevel Analysis of Competing Measurements. *European Journal of Criminology,* 5: 387-409.

Uludağ, Şener. (2010). Vatandaşların Suç Korkusu (Güvenlik Endişesi) Seviyesine Etki Eden Faktörler ve Alınabilecek Önlemler: Malatya Örneği. *Polis Bilimleri Dergisi*, 12(1): 1-28.

United Nation Interreginal Crime and Justice Research Institute (UNICRI) *International Crime Victims Survey (ICVS)* http://www.unicri.it/services/library_documentation/publications/icvs/data/

Warr, Mark & Ellison, Christopher G. (2000). Rethinking Social Reactions to Crime: Personal and Altrustic Fear in Family Household. *American Journal of Sociology*, 106 (3): 551-578.

Warr, Mark & Stafford, Mark. (1983). Fear of Victimization: A Look at the Proximate Causes. *Social Forces*, 61: 1003-43.

EK

Aşağıdaki durumlardan biri olduğunda kendilerini nasıl hissedecekleri sorulmuştur.

Kapı zili: *Evde yalnız olduğunuz bir gece yarısı kapının zili çalar fakat siz kimseyi beklememektesiniz.*

Araba: *Bir gece herhangi bir nedenden dolayı dışarıya çıktığınızda caddede park etmiş arabaların etrafında dolaşan iki adam gördünüz. Sizin onlara baktığınızı gördüklerinde, size doğru yürümeye başladılar.*

Dışarıda eğlenmek: *Arkadaşlarınızla eğlenmek için daha önce gitmediğiniz bir yerdeki eğlence mekânına davet edildiniz. Akşamın erken saatlerinde otobüse bindiniz fakat gideceğiniz mekâna otobüsten indikten sonra 10 dakika yürümeniz gerekiyor. Bir anda yolu kaybettiniz ve yanlış bir sokağa girdiniz. Geri dönmeye çalışırken, sokakta öylece takılan gençlerin size duymak istemeyeceğiniz sözler söylediklerini duydunuz.*

Hırsızlık: *Gece yarısı uykunuzdan dışarıdan gelen tıkırtılarla uyandınız. Gelen sesleri dikkatlice dinlediğinizde evinizin kapısının zorlandığını anladınız.*

SULTANBEYLİ'DE ÇOCUKLARIN BAKIŞ AÇISIYLA SUÇ OLGUSU*

*Narin Bağdatlı Vural***

Giriş

İstanbul'un Sultanbeyli ilçesinde yaşayan 15-18 yaş grubu çocukların, suçluluk üzerine algılarını; suç teşkil edebilecek davranışlara yönelik bilgilerini, akranlarının suça sürüklenmelerine etki eden faktörler hakkındaki görüşlerini, suç teşkil edecek davranışların önlenmesi ve değiştirilmesi konusundaki önerilerini, bu yönde ilgi ve ihtiyaçlarının tespitini ve çocuk bakış açısıyla çocuk suçluluğunu anlamayı amaçladığımız bu çalışma da ekolojik sistem yaklaşımından hareketle Ekim 2014'de odak grup ve derinlemesine görüşmeye dayalı nitel araştırma gerçekleştirilmiştir.

1992 yılında ilçe olan Sultanbeyli, İstanbul'un Anadolu yakasında yer almaktadır. Sosyal bilimcilerin ilgisini öncelikle yoğun göç ve gecekondulaşma olgularıyla çekmiştir. Bu konuda yapılan en önemli çalışma ise Oğuz Işık ve Melih Pınarcıoğlu'nun Sultanbeyli'de *Nöbetleşe Yoksulluk* başlığıyla yaptıkları alan araştırmasıdır. 1998'de Sultanbey-

* Bu çalışma 14-17 Kasım 2014 tarihinde yapılan VI. Uluslararası Risk Altında Korunması Gereken Çocuklar Sempozyumu'nda tam metin bildiri olarak sunulmuştur.

** Maltepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü

teşkil edecek davranışların sık gözlemleniyor olmasının bu tür davranışların normalize edilmesine yol açması gibi faktörler ergenlik dönemindeki çocukların suça yönelme riskini artırabilmektedir.

Bu çalışma, çocukların suça sürüklenmesi konusunda çeşitli riskleri barındıran Sultanbeyli'de gençlere ulaşabilmek, ihtiyaç ve beklentilerini vurgulamak, suça yönelik bakış açılarını ortaya koyabilmek amacıyla bütünsel bir çalışmanın başlangıç adımı olarak yürütülmüştür. Maltepe Üniversitesi Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar İçin Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde (SOYAÇ) risk altında bulunan gençlere yönelik olarak uygulanan "akran temelli terapötik ilişki" modeli temel alınarak gençlerin, bağlanıma dayanan ilişkiler aracılığıyla kendilerini duygusal ve sosyal olarak güvende hissettikleri bir ortamda yakın yaş grubundaki üniversiteli gençlerle birlikte atölyelerde çeşitli etkinliklere katılması ve onlarla etkileşimi; gençlerin psikososyal gelişimlerine katkı sunabilir, yalnızlık duygularını azaltabilir, toplumla bütünleşmelerine ve sürekli süpervizyon eğitimlerine katılan akranlarını olumlu rol model almalarını sağlayabilir (Bademci, Karadayı, 2013, s. 162-180).

Genç çocukların suça sürüklenmesini ve toplumdan dışlanmasını önlemek amacıyla sosyal politika alanında gerekli önlemlerin alınması elzemdir. Sultanbeyli'de yaşayan gençlerin ilçeye yönelik olumsuz algılarının ortadan kaldırılması ve koşulların düzeltilmesi için çeşitli sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetimlerin ve güvenlik birimlerinin desteği çok önemlidir. Risk altındaki çocukların korunması için sosyal politika sağlayan araçları harekete geçirerek makro düzeyde koruyucu-önleyici politikaların yanı sıra; çocukların aileleriyle ilişkilerinin düzenlenmesini, ebeveyn becerilerinin geliştirilmesini ve ailelere riskler konusunda farkındalık kazandırılmasını amaçlayan sosyal çalışmanın yürütülmesi gerekmektedir.

Kaynakça

BADEMCİ, H.Ö. (2014) Editörler: Özgür Aktükün ve Pınar Akkuş, **Sosyal Hizmet ve Öteki**, "Sosyal Hizmet Alanında Psikolojik Yaklaşımlar: Sokak Çocukları", Bağlam Yayınları, İstanbul.

BADEMCİ, H.Ö, KARADAYI, E.F. (2013) "Working with Street Children: Importance of Creating a Socially Safe Environment through Social Partnership, and Collaboration through Peer-based Interaction", **Child Care in Practice**, DOI:http://dx.doi.org/10.1080/ 13575279.2012.759538

BAYKARA ACAR, Y., GÖKÇEARSLAN ÇİFÇİ, E. (2011), **Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı**, "Çocuk Suçluluğunda Aile ile İlgili Risk Faktörleri ve Ailenin Güçlenmesinin Önemi", ed. Yasemin Özkan, Maya Akademi, Ankara

GERRIG, R.J., ZIMBARDO,P.G., (2013), **Psikolojiye Giriş: Psikoloji ve Yaşam**, çev. G. Sart, Nobel Yayınları, Ankara.

IŞIK, O., PINARCIOĞLU, M. (2008), Not Only Helpless but also Hopeless: Changing Dynamics of urban Povewrty in Turkey,.European Planning Studies VOL. 16, No.10

IŞIK, O., PINARCIOĞLU, M. (2013), **Nöbetleşe Yoksulluk,** İletişim Yayınları, İstanbul

KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1996), **İnsan Aile Kültür**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ŞENSES, F. (2013), **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul.

ŞENKAL, A. (2011), **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, Alfa Yayıncılık, İstanbul.

WACQUANT, L. (2011) , **Kent Paryaları**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

ZASTROW, C. (2013), **Sosyal Hizmete Giriş**, çev. ed. D. B. Çiftçi, Nika Yayınları, Ankara.

SUÇ, MAĞDURİYET VE GÜVENLİK ALGISI:

Eminönü Örneği

Halil İbrahim Bahar*

Giriş

Kentler farklı yaşam kalıplarını, her türlü eşitsizlikleri, fırsatları, engelleri, suçları, mağduriyetleri ve diğer olumsuzlukları bünyelerinde barındıran kozmopolit yapılardır. Kentler bir yandan çalışmanın, başarının, refahın ve sosyal sınıf atlamanın simgesel örneklerini bünyelerinde barındırarak insanları kendisine çekmektedir. Öte yandan kentler işsizliğin, yoksulluğun, eşitsizliğin, yoksunluğun, suçların ve mağduriyetlerin mekânları olarak da karşımızda durmaktadır.

Kalabalıklaşma, altyapı eksikliği, trafik, (deprem sadece kente özgü değil, kırsalı da etkileyebilen doğal afet)ve daha farklı sorunlarla karşı karşıya olan kentlerin yaşam zorlukları giderek daha da artmaktadır. Kentlerin ürettiği sorunlar, iç ve dış göç sonrası kente tutunmaya çalışan dezavantajlılar, işsizler, kaçak işçiler, sokakta yaşayan veya çalışan çocuklar, evsizler, madde bağımlıları, organize suç örgütleri, terör örgütleri, eşitsizlik, işsizlik, yoksulluk, yoksunluk ve diğer sosyal ve ekonomik sorunlar kentlerin cazip ve ışıltılı görüntüsünü gölgelemektedir.

* Aksaray Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Kaynakça

Adams, R. E. ve Serpe, R. T. (2000), "Social Integration, Fear of Crime, and Life Satisfaction", *Sociological Perspectives*, 43(4):605-629.

Bahar, H.İ. (2006) (editör), *Suç Mağdurları,* Ankara: Adalet Yayınevi.

Bahar, H.İ. ve Fert, İ. (2008), "The Debate over recent recorded Crime Rate in Turkey", içinde, International Journal of Social Inquiry, 1(1):89-104.

Becker, H. S. (1963), *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, New York: Free Press.

Borooah, V. K. ve Carcach, C.A. (1997), "Crime and Fear", içinde, *The British Journal of Criminology*, 37(4): 635-656.

Brown, M, ve Polk, K. (1996), "Taking Fear of Crime Seriously: The Tasmanian Approach to Community Crime Prevention", *Crime & Delinquency*, 42(3):398-420.

Ceccato, V. (2012), "The Urban Fabric of Crime and Fear", In Vania Ceccato (Ed.), *The Urban Fabric of Crime and Fear* (pp. 3-33), Dordrecht, Heidelberg, New York & London: Springer.

Dolu, O., Uludağ, Ş. ve Doğutaş, C. (2010), "Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(1): 57-81.

Elmas, M.S. (2013), *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı,* Ankara: USAK Yayınları.

Evans, D. J. (1995) *Crime and policing: Spatial approaches*. England: Avebury.

Ferraro, K. F. (1995), *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*, Albany: State University of New York Press.

Goffman, E. (1974), *Frame Analiysis: An Essay on the Organization of Experience.* NY: Harper and Row.

Jenkins, P. (1994), *Using Murder: The Social Construction of Serial Homicide*. NY: Adline de Gruyter.

Kul, M. (2013), *Suçtan Daha Büyük Suç Korkusu: İstanbul'da Bir Alan Araştırması*, İstanbul: Yeniyüzyıl Yayınları.

Liska, A. E. ve Warner, B. D. (1991), "Functions of Crime: A Paradoxical Process", *American Journal of Sociology*, 96(6), 1441-1463, doi: 10.2307/2781906.

Maguire, M., Morgan, R. ve Reiner, R. (1997), *Oxford Handbook of Criminology*, Oxford: Oxford University Yayınları.

Polat, A. ve Gül, S.K. (2010), *Suçun Ölçümü,* Ankara: Adalet Yayınevi.

Pfuhl, E. H. (1986) *The Deviance Process*. Belmont, C.A.: Wadsworth.

Skogan, W. (1986), "Fear of Crime and Neighborhood Change", In A. Reiss & M. Tonry(Eds.), *Communities and Crime*, Chicago: University of Chicago Press.

Skogan, W. G. ve Klecka, W. R. (1997) *Fear of crime*, Washington: American Political Science Association yayınları.

Taylor, R.B. ve Hale, M. (1986) "Testing Alternative Models of Fear of Crime",*The Journal of Criminal Law and Criminology*, 77 (1):151-189. doi:10.2307/1143593.

Uludağ, Ş. & Dolu, O. (2012), *Suç Korkusu: Yaygınlığı, Sebepleri ve Sonuçları*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

USAK (2012), *İstanbul Kent Güvenliği*, Ankara: USAK Yayınları.

Wirth, L. (1938), "Urbanism as a Way of Life", *American Journal of Sociology*, 44 (1): 1-24.

YASA, KURAL, NORM, DÜZEN, HUKUK KİMİN İÇİN?

Yasal ve Uygulama Boyutuyla Savunma Hakkı

*Hümeyra Doğan**

Giriş

Yasak, günah, yanlış, doğru, ihlal, ceza gibi farklı kavramlarla ifade edilen kuralların tarihi, insanlık tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. İlkel kabilelerden günümüze sosyal bir varlık olarak yaşayan insanların, içinde bulunduğu zamana ve toplumun özelliklerine uygun olarak kurallar belirlediği görülmektedir. İlk zamanlarda grubun ya da toplumun düzenini sağlamak, kötü, olumsuz olarak nitelendirilen davranışları yani suçları önlemek gibi amaçlarla oluşturulan kurallar, modern devletlerin oluşmasıyla birlikte daha sistematik bir niteliğe bürünmüş ve kurumsallaşarak hukuk düzeni hâlini almıştır. Kurallar, bu değişim sürecinde aile, grup, topluluk gibi küçük oluşumlarda genel inançlar, kabuller, doğrulara göre şekillenirken, devletlerde ise iktidarın 'meşruiyet' aracına dönüştürülmüştür.

Hukuka devletlerin varlığı ve devamlılığının güvencesi olarak biçilen misyon hukuk uygulamalarında da benzer şekilde yansımasını bulmuştur.

* Dicle Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Sosyolojisi ve Felsefesi, ABD Araştırma Görevlisi

leri çoğaltmak mümkündür. Ancak tüm bu alanlarda yaşanan sorunlar üzerinden ulaşabileceğimiz ortak nokta çalışmanın başında tartışmaya çalıştığımız hukukun kim/kimler için ve hangi amaçla oluşturulduğu problemine dayanmaktadır. Hukuk düzeni bu şekilde belirli kesimlerin egemenliği altında ve onların çıkarları üzerine oluşturulduğu sürece haksızlığın ve adaletsizliğin güvencesi olmaktan da kurtulamayacaktır. Bundan hareketle temel hak ve özgürlüklerle ilgili genel ilke ve prensiplerin toplumun tüm fertlerinin inanç ve değerleri doğrultusunda korunmasını ve geliştirilmesini sağlamak adaletli bir düzenin en temel gerekliliği olarak nitelendirilebilir.

Kaynakça

Adnan Güriz, Hukuk Felsefesi, Siyasal Kitabevi, Ankara 2009

Ahmet, Ulvi, Türkbağ, "Postmodernite ve Hukuk İdealleri: Adalet, Hukuk Devleti", Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı 13

Ali, Pehlivan, "Soruşturma Evresinde Müdafii ve Vekilin Evrak İnceleme Yetkisi", http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruhad/issue/viewFile/5000001567/5000000657, s.1492, 12.11.2014

Ali, Şafak, Balı, "Felsefi Bakışla Norm Koyma: Bilim Mi Sanat Mı?", Söyleşiler, Çizgi Kitabevi, Konya, 2011

Bahri, Öztürk,; Mustafa Erdem,; Veli, Özer, Özbek, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s. 4

Cahit, Can, Hukuk Sosyolojisinin Antropolojik Temelleri ve Genel Gelişim Çizgisi, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2002

Çaha, Ömer, "İdeoloji ile Hukuk Arasında Devlet", Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı 13

Marks/Engels, Devlet ve Hukuk Üzerine, Çağdaş Hukukçular Derneği Yayınları 1, 2010

Mehmet, Arıcan, Ceza Adaleti Sistemi, Etkinliği ve İşleyişi, Seçkin Yayınları, Ankara 2009, s. 130

Mustafa, Tören, Yücel, Hukuk Sosyolojisi, Afşar Matbaacılık, 4. Bası, Ankara, 2008,

Necip, Bilge, Hukuk Başlangıcı, Turhan Kitapevi, Ekim 2010, Ankara,

Nevzat, Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım, Savaş Yayınevi, Ankara, Ekim, 2005,

Niyazi, Öktem; Ahmet, Ulvi, Türkbağ; Felsefe, Sosyoloji, Hukuk ve Devlet, Der Yayınları, İstanbul, Ekim, 2009, s. 261

Nurullah Kunter,; Feridun Yenisey,, Ceza Muhakemesi Hukuku, Arıkan Yayınları, 2005, s.4; "Ceza Muhakemesi",

Sulhi, Dönmezer, Toplumbilim, Beta Yayınları, 11.Baskı, İstanbul, 1994, s.105

Ülker, Gürkan, Hukuk Sosyolojisine Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara 2005, s.13

Veli Özer, Özbek, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2006

Zühtü, Arslan, "Devletin Hukuku, Hukuk Devleti ve Özgürlük Sarkacı", Doğu Batı Düşünce Dergisi, Kasım, Aralık 2000, Ocak 2001, sayı 13

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ceza_muhakemesi, 18.11.2014;

http://www.adaletciler.biz/konu-ceza-muhakemesi-hukuku-1-5-uniteleri-arasi-calisma-sorulari-bahar.html, 18.11.2014

http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/temelbelge/AIHS_Tr_A6format.pdf, 20.01.2015

http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf, 20.01.2015

SUÇLAR, KABAHATLER VE KEFARET:

Hayvanlara Uygulanan Şiddetle Yüzleşmek

Burçak Özkan*

"Hayat bir cehennemdir! .. Bu evrenin ve diğer bütün bilinmeyen evrenlerin içindeki çirkinliklerin yüceltilmesinin ardında çok büyük bir olasılıkla insanoğlu var.

İşte böyledir insanoğlu; o kötüdür, kalleştir, hilekârdır, bencildir, açgözlüdür, korkunçtur, delidir, sadisttir, çıkarcıdır, kana susamıştır, ziyankârdır, vefasızdır, riyakârdır, kıskançtır ve hepsinden önemlisi boş kafalı bir aptaldır. İnsanlar. İşte böyledir insanlar. Peki ya diğerleri nasıldır?"

FELIDAE (AKİF PİRİNÇÇİ)

Özet

Özellikle son yıllarda günlük yaşamlarımızın ve ailelerimizin önemli birer parçası hâline gelen hayvanlar, geçmişten beri varoluşları ile insan düşüncesinin konusu olmuşsa da, haklarına ilişkin tartışma ve çabalar diğer sosyal hareketlerden daha geç bir dönemde başlamıştır. Hayvan haklarına dair tartışmaların artmasında bilimin sağladığı bulguların, hayvanların bize benzerliklerini çok daha belirginleştirmesinin etkisi büyük ve önemlidir. Bunun yanında sosyal disiplinlerin de konuya ilgisinin bariz biçimde arttığını söylemek doğru olacaktır. Bugün bize benzer olduğunu, düşündüğünü ve hissedip davrandığını artık çok daha iyi bildiğimiz hayvanlara davranış şeklimizi daha geniş perspektiften ve farklı disiplinler aracılığıyla değerlendirebiliyor ve onların haklarından bahsetmemiz zorunluluğunu ve bunu yaparken multidisipliner yaklaşımlarla hareket etmemiz gereğini anlayabiliyoruz. Hay-

* Veteriner Doktor

kuvvetlendirir. Diğerleri üzerinde sınırsız tahakküm, kontrolümüzü kaybetmemizle sonuçlanır. Bu düşünce ve davranış tarzı, dünyayı hayvanlardan başlayıp kadınlar, çocuklar ve sınıflara böldüğümüz başka insanlara uyguladığımız ve haklılaştırdığımız şiddetle şekillenen bir yere dönüştürür. Oysa "paylaşılan bir varlık" anlayışı, düalizmi kaldırmakla başlar, uzlaşmayı gerektirir, yorumlama biçimlerimizi yeniden ele almamız anlamına gelir (Carruthers, 2006, s. 20-23).

Hayvanlara, dünyaya ve en önemlisi kendimize cesurca ve olduğumuz şeyi kabul ederek bakabilir ve olduğumuz şeyden utanmak ve korkmak yerine, memnun olmayı öğrenebilirsek, içinde yaşadığımız dünyayı kendimizin şekillendirdiğine dair sorumluluğu alabilir ve o zaman kendimizi, aslında olmadığımız şekilde, evrenin merkezi ve her şeyin en önemlisi zannedecek ve bunu söyleyen yalanlara kanacak kadar güçsüz, yetersiz ve çaresiz olmayız. Böylece yaşamlarımızı ve dünyamızı değiştirebilir ve kendimize ve hayvanlara da şiddet içermeyen bir gelecek yaratabilir ve diğer yaşayanlara, aslında zaten sahip oldukları haklarını fiilen de teslim edebiliriz.

Kaynakça

Adams, C. (2013) Etin Cinsel Politikası. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Agamben, G. (2012). Açıklık. İnsan ve Hayvan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

American Veterinary Medical Association (2011). Practical Guidance for the Effective Response by Veterinarians to Suspected Animal Cruelty, Abuse and Neglect. Erişim Tarihi= 15.03.2014. Erişim= http://www.packet-one.com/docsp1/Animal%20Abuse%20and%20Punishment.pdf

Arbel B. (2010). The Attitude Of Muslims To Animals: Renaissance Perceptions and Beyond. içinde: Animals and People İn The Ottoman Empire. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Ascione FR (2001). Animal Abuse and Youth Violence. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Bulletin.1-16

Ascione FR (2005). Children & Animals. Exploring the Roots of Kindness and Cruelty. Indiana: Purdue University Press.

Ascione FR, Shapiro K (2009). People and Animals, Kindness and Cruelty: Research Directions and Policy Implications. Journal of Social Issues, 65 (3): 569-587

Balazut, J. (2010). L'Homme L'Animal et La Question du Monde Chez Heidegger. Klesis. Revue Philosophique. 16 (8): 26

Beirne P. (2004). From Animal Abuse to Interhuman Violence? A Critical Review of the Progression Thesis. Society & Animals. 12 (1):39-65

Beirne P (2009). Confronting Animal Abuse: Law, Criminology and Human Animal Relationship. USA: Rowman & Littlefield Publishers Inc.

Benetato MA, Reisman R, McCobb E (2011).The Veterinarian's Role In Animal Cruelty Cases. JAVMA 238 (1): 31-34

Bentham, J (2000). An Introduction to the Principles of Morals and Legistlations. Batoche Books.

Bernstein, MH (2004). Without A Tear: Our Tragic Relationship With Animals. USA:University Of Illinois Press.

Carruthers, B. (2006). Dreaming Human Being Animal: A Shared Ontology. Erişim Tarihi= 15.03.2014. Erişim= http://www.culturalcurrency.ca/DreamingHumanWeb.pdf

Darwin, C. (2001). İnsan ve Hayvanlarda Beden Dili. İstanbul: Gün Yayıncılık.

Dawkins, MS. (2005). Hayvanların Sessiz Dünyası. İstanbul:Tübitak

DeGrazia D. (2006). Hayvan Hakları. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Derrida, J. (1991). Eating Well or The Calculation of the Subject= An Interview With Derrida. in Who Comes After The Subject? New York: Routledge Publisher.

Descartes, R.(1668). Discours de la Méthode. Erişim Tarihi= 15.03.2014. Erişim=Source gallica.bnf.fr

De Waal F. (2008). İçimizdeki Maymun. İstanbul: Metis Bilim

De Waal F (2013). Bonobo ve Ateist. İstanbul: Metis Bilim

Dua P, Dua P (2013). Use of Animals In researchs: Do We Have Any Alternatives? American Journal of Phytomedicine and Clinical Therapeutics 1 (9):740-750

Elden, S. (2006). Heidegger's Animals. Continental Philosophy Review. 39: 273-291

Flynn CP (2001). Acknowledging the "Zoological Connection": A Sociological Analysis of Animal Cruelty. Society & Animals. 9 (1): 71-87

Francione GL (2004).Animals-Property or Persons? in Animal Rights. Current Debates and New Directions. Oxford University Press.

Gould JL, Gould CG (2005). Hayvan Zihni. Ankara: TÜBİTAK.

Gullone E (2011). Conceptualising Animal Abuse With An Antisocial Behaviour Framework. Animals. 1:144-160

Gündoğdu C (2010). The Animal Rights Movement in the Late Ottoman Empire and The Early Republic: The Society for the Protection of Animals. içinde: Animals and People in the Ottoman Empire. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Hartmann N (2010). Ontolojinin Işığında Bilgi. Ankara= Türkiye Felsefe Kurumu.

Heidegger M (1977). Gesamtausgabe. Germany: Limburger Vereinsdruckerei.

Heidegger M (1995). The Fundemental Concepts of Metaphysics. Indiana: Indiana University Press.

Henry BC. (2004). The Relationship Between Animal Cruelty, Delinquency and Attitudes Toward The Treatments of Animals. Society & Animals. 12 (3): 185-207

Kellert SR, Felthous R. (1985). Childhood Cruelty Toward Animals Among Criminals and Non-Criminals. Hum Rel 38:1113-1129

Kistler JM (2000): Animal Rights. USA: Greenwood Press

Lemm, V. (2009). Nietzsche's Animal Philosophy: Culture, Politics and The Animality of Human Being. New York: Fordham University Press.

Létourneau L. (2005). DE L'Animal-Objet à L'Animal-Sujet:Regard Sur Le Droit de Protection des Animaux en Occident. Lex Electronica 10 (2): 1-11

Lockwood R (2006). Animal Cruelty Prosecution. APRI. USA: US Department of Justice.

Lucia S, Killias M. (2011) Is Animal Cruelty A Marker For Interpersonal Violence And Delinquency? Results of A Swiss National Self-Report Study. 1(2): 93-105

Macıntyre, A. (2002). Dependent Rational Animals. USA: Carus Publishing Company.

MacKinnon CA (2004).Of Mice and Men: A Feminist Fragment on Animal Rights. in Animal Rights.Current Debates and New Directions. Oxford University Press.

McDonald S. (2012). Childhood Animal Abuse and Violent Criminal Behaviour: A Brief Review of the Literature. Erişim Tarihi= 15.03.2014. Erişim= http://www.mass.gov/eopss/docs/doc/research-reports/briefs- stats-bulletins/summaryofanimalabuseliteraturefinal.pdf

Munro HM, Thrusfield MV (2001a). Battered Pets: Features That Raise Suspicion of Non-Acciedental Injury. J Small Animal Pract 42 (5):218-226

Munro HM, Thrusfield MV (2001b). Battered Pets: Non-Accidental Physical Injuries Found In Dpgs and Cats. J Small Animal Pract 42 (6): 279-290

Munro HM, Thrusfield MV (2001c). Battered Pets: Sexual Abuse. J Small Animal Pract. 42 (7): 333-337

Munro HM, Thrusfield MV (2001d). Battered Pets: Munchausen Syndrome by Proxy. Fascititous Illness by Proxy. J Small Animal Pract. 42 (8): 385-389

Munro L (2005). Confronting Cruelty. The Netherlands= Brill Academic Publishers.

Nietzsche F (2011).Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe. İstanbul: Say Yayınları

Nietzsche F (2012).Zerdüşt Böyle Diyordu. İstanbul: Varlık Yayınları

Özcan M (2011). Aristoteles. Ankara= BilgeSu Yayıncılık

Regan T (2007). Kafesler Boşalsın. İstanbul: İletişim Yayınları

Reichenbach, R (1981). Bilimsel Felsefenin Doğuşu. İstanbul= Remzi Kitabevi

Roudinesco E. (2013). İçimizdeki Karanlık Yan. Sapıklığın Tarihi. İstanbul: Say Yayınları.

Roux JP. (2005). Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar. İstanbul: Kabalcı Yayınevi

Scott-Park, F. (2013). Recognising Abuse In Animals and Humans. The Lınks Group. Vulnerable Children, Animals, Adults.

Solms M, Turnbull O (2002). Beyin ve İç Dünya. İstanbul: Metis Bilim

Stray Pet Advocacy (2003). Animal Cruelty Laws State By State. Erişim Tarihi= 15.03.2014. Erişim= http://www.straypetadvocacy.org/ PDF /AnimalCrueltyLaws.pdf

Sungurbey İ (1999). Hayvan Hakları. İstanbul: T.C.Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Uexküll JV (1965): Monde Animaux et Monde Humain. Paris: Éditions Denoël.

Uygur N (1984). Felsefenin Çağrısı. İstanul= Remzi Kitabevi Yayınları

Zwart H (2014). The Elephant, The Mirror and The Ark= Rereading Lacan's Animal Philosophy in an Era of Ontological Violence and Mass Extinction. JCAS 12 (1):1-32

SURİYE, ÇATIŞMA VE ULUSLARARASI HUKUK

EDİTÖR
Doç. Dr. Fatma Taşdemir

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1503
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 050
ISBN: 978-605-320-409-1
© 1. Basım, Nisan 2016

Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk
Editör: Doç. Dr. Fatma Taşdemir

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Taşdemir, Fatma.
Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk */ Fatma Taşdemir*
1. Basım, XII+404 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-409-1
1. Suriye 2. Uluslararası Hukuk 3. Savaş Suçları
4. Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışma 5. IŞİD

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

EDİTÖR NOTU

Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk isimli kitap Arap Baharı'nın şimdilik son durağı olduğu Suriye'deki Mart 2011-Şubat 2016 tarihleri arasında devam eden iç savaşı, uluslararası hukuk disiplini açısından ele almaktadır.

Bu kitabın hazırlanmasındaki amaç, beş yıldır devam ederek uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden ve özellikle Türkiye'nin barış, düzen ve güvenliğini birçok açıdan olumsuz etkileyen Suriye İç Savaşı sırasında yaşanan olay ve gelişmeleri uluslararası hukuk perspektifinden analiz etmektir.

Bu kitap; 250 binden fazla kişinin öldüğü, 4,6 milyondan fazla Suriyelinin mülteci konumuna düştüğü, 7,6 milyon Suriyelinin ise ülke içinde yer değiştirdiği, çatışmanın bütün taraflarınca başta savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve terör suçları olmak üzere insan hakları ve insancıl hukukun yoğun şekilde ihlal edildiği Suriye İç Savaşı'nda uluslararası hukuk normlarının rolünü, değerini, etkinliğini analiz etmeyi amaçlamış ve uluslararası hukuk normlarının yetersiz kaldığı gri noktaları ve boşlukları ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Suriye krizini uluslararası hukuk açısından analiz eden bu eser, Suriye benzeri başka iç savaşların çıkması hâlinde uygulanması gereken uluslararası

hukuk normlarını ortaya koyması ve bu normların uygulamadaki durumunu tartışması açısından da önem taşımakta olup; literatürdeki önemli bir boşluğu doldurma ve katkı yapma düşüncesiyle kaleme alınmıştır.

Bu kitabın tamamlandığı dönemde Suriye'de ilk defa Birleşmiş Milletler öncülüğünde 27 Şubat 2016'da "*Geçici Çatışmazlık Anlaşması*" yürürlüğe girmiştir. Suriye krizinin sonlandırılması amacı ile İsviçre'nin Cenevre kentinde görüşmeler de hâlen devam etmektedir. Suriye'de ateşkesin kalıcı olup olmadığını zaman gösterecektir.

İç çatışmaların sona ermesi elbette oldukça önemli bir adımdır ancak yeterli değildir. Zira çatışma sonrası dönemler genellikle çok kırılgandır ve yeni uyuşmazlıkların çıkma olasılığı çok daha yüksektir. Temennimiz uluslararası toplumun Bosna, Afganistan ve Libya örneklerinden ders çıkartarak Suriye'de devlet ve ulus inşası sürecinde adil, kalıcı ve herkesi kucaklayan bir çözüme ulaşılmasıdır.

Bu düşüncelerle kaleme alınan "*Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk*" isimli kitabın ortaya çıkmasında başta eserleri ile katkıda bulunan saygı değer hocalarımız ve asistan arkadaşlarımız olmak üzere, kitabın yayına hazırlanması sürecinde emeği geçen Arş. Gör. Gökhan Albayrak ve Arş. Gör. Adem Özer ve kitabı yayınlayan Nobel Yayınevi'ne sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Doç. Dr. Fatma Taşdemir
Nisan 2016

İÇİNDEKİLER

EDİTÖR NOTU ..... **iii**

YAZAR LİSTESİ ..... **xi**

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ'NİN SURİYE KRİZİNDEKİ TUTUMU **1**

Giriş 1
1. BM Organı Güvenlik Konseyi'nin Temel İşlevi ve Karar Alma Sorunu 2
2. İç Savaşa Dönüşen Suriye Krizi ve BM Güvenlik Konseyi 9
3. Güvenlik Konseyi'nin Suriye'ye Müdahale Girişimleri 14
4. Güvenlik Konseyi'nin Suriye ile İlgili Alabildiği Kararlar 25
5. Güvenlik Konseyi'nin Müdahalesizliği ve Koruma Sorumluğu 30
Sonuç 38
Kaynaklar 40

ULUSLARARASI KORUMA SORUMLULUĞU VE GÜVENLİK KONSEYİ'NİN BU ÇERÇEVEDEKİ YAKLAŞIMI **45**

Giriş 45
1. Güvenlik Konseyi'nin Somut Örnek Olarak Libya Kararının Koruma Sorumluluğu Yaklaşımına Sağladığı Katkı 48
2. Uluslararası Hukukta Koruma Sorumluluğunu Yerine Getirme Mükellefiyeti 51
3. Haklı Savaş ve Gücün Kötüye Kullanılması 56
Sonuç 58
Kaynaklar 60

KUVVET KULLANMA HUKUKU (*JUS AD BELLUM*) AÇISINDAN IŞİD İLE MÜCADELE 63

Giriş 63
1. BM Kuvvet Kullanma Sistemi ve Devlet Dışı Aktörler 65
1.1. Kuvvet Kullanma Yasağı ve Devlet Dışı Aktörler 65
1.2. BM Kolektif Güvenlik Sistemi ve Devlet-Dışı Aktörler 66
1.3. Devlet-Dışı Aktörlere Karşı Meşru Müdafaa Hakkı 67
1.4. Eylemleri Bir Devlete İzafe Edilemeyen Devlet-Dışı Aktörlere Karşı Savunmacı Güç Kullanma 72
2. IŞİD'e Karşı Askerî Kuvvet Kullanmanın Meşruluğu 75
2.1. Irak 76
2.2. Suriye 78
Sonuç 90
Kaynaklar 91

RUS SU-24 UÇAĞININ TÜRKİYE TARAFINDAN DÜŞÜRÜLMESİ OLAYININ ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN İNCELENMESİ 97

Giriş 97
1. Kuvvet Kullanma, Uluslararası Hukuk ve Söz Konusu Olay 98
2. Meşru Müdafaanın Şartları 99
2.1. Silahlı Saldırı Şartı, Düşmanca Niyet ve Olay 100
2.2. Orantılılık ve Gereklilik Şartları ve Olay 109
Sonuç 112
Kaynaklar 113

SURİYE KRİZİNDE DAVETLE MÜDAHALE SORUNU 117

Giriş 117
1. Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesi 118
1.1. Rusya'nın Suriye İçin Verdiği Diplomatik Mücadele 120
1.2. Rusya'nın Suriye Krizine Yaklaşımının Dört Aşaması 124
2. Değişen Uluslararası Düzene Rusya'nın Bakışı 125
3. Arap Baharı'nın Yansımaları 127
4. Rusya'nın Suriye Krizinden Beklediği Maddi Çıkarlar 129
5. Rus Jeostratejisinin Radikal İslam Boyutu 131
6. Rusya'nın Suriye'ye Davetle Müdahalesi 135
7. Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale Kavramı 138
7.1. Davetle Müdahalenin Koşulları 140

7.2. Davetle Müdahalenin Sınırları....141
7.3. Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesinin Hukuki Boyutu....143
8. Davetle Müdahaleye Devletlerin Tepkisi....146
8.1. Amerika....146
8.2. Suudi Arabistan....148
8.3. İtalya....149
8.4. İngiltere....150
Sonuç....151
Kaynaklar....152

SURİYE İÇ SAVAŞI'NA ÜÇÜNCÜ DEVLETLERİN MÜDAHALESİ VE ULUSLARARASI HUKUK....157

Giriş....157
1. Suriye İç Savaşı ve Devlet Uygulamaları....159
1.1. Suriyeli Muhaliflerin Desteklenmesi....160
1.2. Esad Rejiminin Desteklenmesi....162
2. Kuvvet Kullanma Yasağı ve Müdahale Etmeme İlkesi....163
3. Muhaliflere ve Hükûmet Güçlerine Yardım Konusunda Hukuki Argümanlar....168
3.1. Meşru Müdafaa ve BM Güvenlik Konseyi Yetkilendirmesi....168
3.2. Tek Yanlı İnsani Müdahale ve Koruma Yükümlülüğü Doktrini (R2P)....169
3.3. Davetle Müdahale....171
3.4. Karşı Müdahale....174
3.5. Self-determinasyon....176
4. IŞİD ile Mücadele....177
Sonuç....177
Kaynaklar....179

SURİYE İÇ SAVAŞI VE DEVLET DIŞI AKTÖR OLARAK PYD'NİN ETKİSİ....183

Giriş....183
1. Kavramlar....185
1.1. Uluslararası Silahlı Çatışmalar....185
1.2. Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalar....186
1.3. Uluslararasılaşmış Silahlı Çatışmalar....189
1.4. Müdahale....189
1.5. İnsani Müdahale....190

2. Müdahalenin Aktörleri ve Gerekçeler....192
2.1. Aktörler....192
2.2. Müdahalenin Terörizmle Mücadele ile Gerekçelendirilmesi....196
Sonuç....202
Kaynaklar....205

YABANCI SAVAŞÇILAR SORUNU VE SURİYE KRİZİ....209

Giriş....209
1. "Yabancı Savaşçı" Kavramının "Yabancı Terörist Savaşçı" Kavramına Evrimi....213
1.1. Dünden Bugüne Yabancı Savaşçılar....213
1.2. Yabancı Savaşçı Sorunsalı ve BMGK 2178 Sayılı Kararı....217
1.3. "Yabancı Terörist Savaşçılar"ın Kovuşturulmasında Yürürlükte Olan Düzenlemeler: BMGK 2178 Sayılı Karar....228
2. Yabancı Terörist Savaşçı Olgusu ve IŞİD....234
3. Yabancı Terörist Savaşçıların Uluslararası Hukuk Açısından Analizi....238
3.1. Yabancı Terörist Savaşçıların Statüsü....238
3.2. Yabancı Terörist Savaşçıların Cezai Sorumlulukları....241
Sonuç Yerine: Yabancı Terörist Savaşçı Dilemması....245
Kaynaklar....247

KABUK DEVLET VE IŞİD....253

Giriş....253
1. Klasik ve Modern Ayaklanma Ayrımı: Selefi-Cihadist Örgüt Olarak IŞİD....256
2. Tarihsel Bağlamda IŞİD'in Ortaya Çıkışı ve Gelişimi....257
2.1. Ebu Musab El Zerkavi'nin Hükümranlığı: 1999-2006....258
2.2. Irak El-Kaidesi'nin Düşüşü: 2006-2011....260
2.3. Ebubekir el-Bağdadi Kontrolünde Genişleme: 2012-2016....261
3. IŞİD'in Amaçları ve İdeolojisi....263
4. IŞİD'in Finans Kaynakları....266
5. IŞİD'in Devlet Olma Statüsü....269
Sonuç....272
Kaynaklar....274

SAVAŞ SUÇLARI VE SURİYE KRİZİ 279

Giriş 279
1. Suriye İç Savaşı'na Uygulanabilecek Silahlı Çatışmalar Hukuku Kuralları 281
   1.1. Suriye İç Savaşı: Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışma 281
   1.2. Suriye'deki Silahlı Çatışmalarda Tarafların Uyması Gereken Yükümlülükler ve İhlaller 291
2. Suriye İç Savaşı'nda Bireysel Cezai Sorumluluk ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi 305
Sonuç 310
Kaynaklar 312

DEVLET DIŞI SİLAHLI AKTÖRLERİN İNSANCIL HUKUK SORUMLULUĞU VE SURİYE KRİZİ 315

Giriş 315
1. Uluslararası Hukukun Yapısı, İnsancıl Hukuk ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler 317
2. Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler 318
3. Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin İnsancıl Hukukla Bağlanması Sorunu Üzerine Yaklaşımlar 321
   3.1. Teamül Hukuku (Customary Law) Yaklaşımı 322
   3.2. Yasama Yetkisi (Legislative Jurisdiction) Yaklaşımı 323
   3.3. Rıza (Consent) Yaklaşımı 323
4. Devlet Dışı Silahlı Aktörler, Başarısız Devletler ve *De Facto* Rejim Sorunu 325
5. Paylaşımlı Sorumluluk Yaklaşımı ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler 326
6. Devlet Dışı Silahlı Örgütler ve Suriye Krizi 328
   6.1. IŞİD'in Gerçekleştirdiği Bazı İnsancıl Hukuk İhlalleri 330
   6.2. El Nusra, YPG ve Özgür Suriye Ordusu Tarafından Gerçekleştirilen Bazı İnsancıl Hukuk İhlalleri 331
7. Değerlendirme 332
Sonuç 335
Kaynaklar 336

SURİYELİ MÜLTECİLER VE ULUSLARARASI HUKUK.....339

Giriş 339
1. Mülteci Hukuku 340
1.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK).....346
1.2. Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler.....348
2. Suriyeli Mülteciler.....352
2.1. Suriye Dışındaki Mülteciler.....352
2.2. Suriye'deki "Mülteciler" 355
Sonuç.....361
Kaynaklar.....364

BİR SAVAŞ SİLAHI OLARAK CİNSEL ŞİDDET: SURİYE İÇ SAVAŞI VE MÜLTECİ KAMPLARINDA KADIN.....369

Giriş 370
1. Uluslararası Hukukta Cinsel Şiddet.....371
2. Bir Savaş Silahı Olarak Cinsel Şiddet.....374
2.1. Tecavüz.....376
2.2. Alıkoyma/Kaçırma.....378
2.3. Erken/Zorla Evlilik 379
2.4. Hayatta Kalmak İçin Seks (Survival Sex).....382
3. Suriye İç Savaşı'nda ve Mülteci Kamplarında Yaşanan Cinsel Şiddet Olayları.....382
3.1. Tecavüz vb. Şiddet Olayları 383
3.2. Suriyeli Mülteci Kadınların Maruz Kaldıkları Cinsel Şiddet Olayları 389
Sonuç.....396
Kaynaklar 398

Yazar Listesi

Arş. Gör. Adem Özer
Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Ayşe Füsun Arsava
Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Fatma Taşdemir
Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Arş. Gör. Gökhan Albayrak
Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Prof. Dr. Hakan Taşdemir
Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Arş. Gör. Mehmet Ciğer
Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doç. Dr. Mehmet Dalar
Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Arş. Gör. Nilgün Eliküçük
Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yrd. Doç. Dr. Saadat Rustemova Demirci
Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Umut Kedikli
Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

malarına bağlı görülmektedir. Hem çatışan tarafların hem de çatışanlara destek veren bölgesel ve küresel güçlerin birbirlerini tanımaları, hangi grupların terörist olup olmadıkları konusunda uzlaşma sağlamaları ve aynı masada görüşmelerde ilerleme sağlamaları, barışın tesisinde ilk basamak oluşturacaktır. Bu basamakta gelişme sağlandıktan sonra ülkenin siyasi geleceği ve istikrarıyla ilgili diğer adımlar takip edecektir. Yukarıda değinilen "koruma sorumluluğu" bağlamında Suriye'ye müdahale durumunu ortadan kaldırdığı görülen Güvenlik Konseyi'nin 18 Aralık 2015 tarihli Karar'ı bu açıdan önemlidir. Taraflar bu karara her ne kadar farklı açıdan baksalar da barışın tesisiyle ilgili kararın bir referans kaynağı olması önemlidir. Bu karar doğrultusunda ilerleme sağlamaları mümkündür. Bu bakımdan ülkede çatışan tarafların her şeyden önce bu karar çerçevesinde öncelikle ateşkeste uzlaşmaları gerekmektedir. Bunun dışında çatışan taraflardan öte onlara destek veren devletlerin de bu konuda uzlaşma sağlamaları gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Adams, Simon, "Failure to Protect: Syria and the UN Security Council", Global Centre, 3 March 2015, http://www.globalr2p.org/media/files/syriapaper_final.pdf ss.1-32. Erişim Tarihi: 06.12.2015

Akbal, Özdemir "ABD'nin Suriye Politikasındaki Dönüşüm", 09.10.2015,http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2015/10/09/8317/abdnin-suriye-politikasindaki-donusum, Erişim Tarihi: 08.01.2016

Akgün, Birol, "ABD'nin Suriye Politikası", Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler, SDE Analiz, Ed. Birol Akgün, Ankara, 2012, ss. 10-15

Al Jazeera, 3 Şubat 2015, http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyede-ilk-kez-kimyasal-silah-tesisi-imha-edildi, Erişim Tarihi: 10.12.2015

Al Jazeera, 24 Ocak.2014, http://www.aljazeera.com.tr/dosya/ilk-cenevreden-bugune, Erişim Tarihi: 10.12.2015

Arı, Tayyar, "Cenevre II Neyi Değiştirdi?", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 6, Sayı 61, Mart-Nisan 2014, ss. 56-57

Ateş, Davut, *Uluslararası Örgütler, Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, 2 baskı, Dora Yayınları, Bursa, 2014

Binder, Christina, "Uniting for Peace Resolution (1950)", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Oxford Univeristy Press, Ed. Rüdiger Wolfrum, Heidelberg, 2015

BM Kurucu Antlaşması
http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf,

Çolakoğlu, Selçuk, "ABD'nin Suriye'de 'Vicdan Rahatlatma Operasyonu'", 07.09.2013,
http://www.usak.org.tr/kose_yazilari_det.php?id=2133&cat=344#.Vo7yL_mLTDc, Erişim Tarihi: 10.01.2016

Evans, Graham, Newnham, Jeffrey, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Gökkubbe Yayınları, Çev. H. Ahsen Utku, İstanbul, 2007

Gönlübol, Mehmet, *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma,* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1976

Halatçı Ulusoy, Ülkü, "Uluslararası Hukuk Açısından Libya ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 4, Sayı 14, Temmuz 2013, ss. 269-297

Hürriyet, 23 Ocak 2014, http://www.hurriyet.com.tr/10-soruda-cenevre-ii-konferansi-25629289.

"I am Syria", http://www.iamsyria.org/daily-death-toll.html;
http://www.iamsyria.org/syrian-refugee-crisis.html

ICC, https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf, Erişim Tarihi: 25.12.2015

International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS), The Responsibility to Protect, http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf, Erişim Tarihi: 05.01.2016

Meray, Seha L. *Devletler Hukukuna Giriş*, İkinci Cilt, 2. bası Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1962

Milliyet, 01.10.2015, http://www.milliyet.com.tr/rusya-suriye-de-kimi-vuruyor-/dunya/detay/2125050/default.htm, Erişim Tarihi: 01.01.2016

New York Times, "U.N. Security Council Approves Resolution on Syria Talks", 19 December 2015, S/2015/996, Draf tresolution 18/12/2015, www.nytimes, Erişim Tarihi: 19.12.2015

Öztürk, Mehmet, *Birleşmiş Milletlerin Afrika'daki Devlet İçi Çatışmalara Müdahale Politikaları*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bolu, 2015

Pirinççi, Ferhat, Orhan Oytun, Duman Bilgay, "ABD'nin IŞİD Stratejisi ve Irak İle Suriye'ye Olası Yansımaları", ORSAM, Rapor No.191, Eylül 2014, s. 1-33

Sağlam, Mühdan "İnadın Ötesinde: Rusya'nın Suriye Politikası", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* Cilt 68, No 4, 2013, ss. 211-217

SETA, 2013'te Dış Politika, Şubat 2014, sayı 85, http://file.setav.org/Files/Pdf/20140311135555_2013te-dis-politika-pdf.pdf ss. 1-46

Sharma, Prem Mohan, *Politics of Peace and UN General Assembly,* Abhinav Publications, New Delhi, 1978

Shaw, Malcolm N.,*International Law,* 6th edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2008

Syrian Human Rights Committe Reports, 14'th Annual Report (January 2015-December 2015), (http://www.shrc.org/en/wp-content/uploads/2016/01/English-Report-for-web.pdf, Erişim Tarihi: 06.12.2015

Şahin, Mehmet "Suriye Eylem Grubunun Cenevre Toplantısı", 02.07.2012, http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3589, Erişim Tarihi: 19.12.2015

Telli, Azime "İnsani Müdahaleden Koruma Sorumluluğuna Geçiş: Eski Sorun, Yeni Kavram", *Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2012*, Sayı 1, ss. 206-220

Topal, Ahmet Hamdi, "Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış İçin Birlik Kararı'nın Uygulanabilirliği", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 5, sayı 19, Ekim 2014, ss. 101-126

UN Charter, https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf,

UN General Assembly, Meeting Coverage, 19 Novemner 2015, http://www.un.org/press/en/2015/gashc4157.doc.htm,

UN Human Rights Office of High Commissioner, http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/IICISyria/Pages/AboutCoI.aspx

UN Press Relaese, 4 October, 2011,

http://www.un.org/press/en/2011/sc10403.doc.htm.

UN Press Release, 22 May 2014, http://www.un.org/press/en/2014/sc11407.doc.htm

UN Press Release, 18 December 2015, SC/12171, http://www.un.org/press/en/2015/sc12171.doc.htm

UN Press Release, 19 July 2012, http://www.un.org/press/en/2012/sc10714.doc.htm

UN SCOR 66th Session, 6520th meeting, UN Doc. S/PV, 6520, 21 April 2011.http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.6520

UN SCOR 66th Session, 6524th meeting. UN Doc. S/PV.6524, 27 April 2011.http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.6524

UN Security Council Resolutions, http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/

UN Security Council, S/2012/77, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Syria%20S2012%2077.pdf

UN Security Council, 18.12.2015, S/2254/2015, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2254(2015)

UN Security Council, 22 February 2014, S/Res/2139/2014, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2139.pdf

UN Security Council, 27 September 2013, S/2118/2013, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2118.pdf

UN Security Council, Meeting Coverage, 4 February 2012,http://www.un.org/press/en/2012/sc10536.doc.htm

UN Security Council, S/2011/612, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2011/612.

UN Security Council, S/2012/538, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Syria%20S2012%20538.pdf

UN Security Council, S/2014/348, 22 May 2014, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2014_348.pdf

UN Security Council, S/PRST/2011/16, 03 August 2011, http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/442/75/PDF/N1144275.pdf?OpenElement

UN Security Council, Statement by the President of the Security Council, 5 April 2012, /PRST/2012/10, http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/285/18/PDF/N1228518.pdf?OpenElement

UN, Action Group for Syria, http://www.un.org/News/dh/infocus/Syria/FinalCommuniqueActionGroupforSyria.pdf

YDH, 13.09.2012, http://www.ydh.com.tr/HD10709_lavrov--esedin-devrilmesini-ongoren-her-karari-veto-edecegiz.html. Erişim Tarihi: 22.12.2015

KAYNAKLAR

Bellamy, Alex J., Ruben Reike, "The Responsibility to Protect and International Law", *Global Responsibility to Protect*, Vol. 2(3), 2010

Cotler, Irwin, Jared Genser, "Libya and the Responsibility to Protect", The New York Times, 28 February 2011

Davis, Ian, "Libya: NATO must stick to the R2P script", NATO Watch, Comment, 31 March 2011

Evans, Gareth, "From Humanitarian Intervention to the Responsibility to Protect", *Wisconsin International Law Journal*, Vol.24, 2006-2007

Gärtner, Heinz, "The Responsibility to Protect and Libya", Austrian Institute for International Affairs, Kurzanalyse, July, 2011

General Assembly Resolution 60/1, 2005 World Summit Outcome, 24 October 2005, UN Doc.A/Res/60/1

Güvenlik Konseyi Rezolüsyon 1973 (2011), prg. 4, 6

ICISS Raporu, International Commission on Intervention and State Sovereignty Report, 2001, http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf

IGH, 20.2.1969, Nordseekontinentalsockel-Fall, ICJ Reports 1969

Koh, Harold Hongju, Statement Regarding the Use of Force in Libya, American Society of International Law Annual Meeting, 26 March 2011

Payendeh, Mehrdad, "With Great Power Comes Great Responsibility? The Concept of the Responsibility to Protect with the Process of International Lawmaking", *Yale Journal of International Law*, Vol. 35, 2010

Peters, Anne, "The Security Council's Responsibility to Protect", *International Organisations Law Review*, Vol. 8(1), 2011

Rausch, Anne, *Responsibility to Protect: Eine Juristische Betrachtung*, Peter Lang GmbH, Frankfurt, 2011

Report of the High-Level panel on Threats, Challenges and Change, A More Secured World: Our Shared Responsibility, UN Doc. A/59/565, 2 December 2004

Report of the High-Level Panel on Threats, Challenges and Change. A more secure World: our shared Responsibility, 2 December 2004, UN Doc.A/59/565, Abs.2002

Ross, Carne, "Let's call Russia's Bluff on Syria", The Guardian, 23 May 2011

Security Council, 6480th meeting, 25 February 2011, UN Doc-S/PV 6490

Security Council, 6498th meeting, 17 March 2011, UN Doc-S/PV.6498

Straus, Ekkehard, "A Bird in the Hand is Worth Two in the Bush – on the Assumed Legal Nature of the Responsibility to Protect", *Global Responsibility to Protect*, Vol. 1(3), 2009

The Economist, "The Lessons of Libya, Outsiders had good reason to intervene in Libya. But their cause may suffer from it", 19 May 2011

UN Generalsekretär Kofi Annan, In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All, 21 March 2005, UN Doc. A/59/2005, Abs.135

faa hakkına sahip olacaktır. Böyle bir durumda ülke devletinin egemenliği ihlal edilmiş olmamaktadır. Ancak bu yaklaşımın benimsenmesi devlet-dışı aktörün bulunduğu ev sahibi devletin egemenliğinin, mağdur devletin meşru müdafaa hakkına boyun eğmesini gerektirmektedir. IŞİD ile mücadele çerçevesinde devletlerin takındığı tutum ve davranışlar egemenlik hakkı ile meşru müdafaa hakkı arasındaki bu çatışmaya yön verecek ve meşru müdafaa hakkının yeni gelişmeler çerçevesinde kristalize olmasını sağlayacaktır.

11 Eylül sonrası dönemde uluslararası toplumun en önemli sorunu IŞİD benzeri silahlı devlet-dışı aktörlerdir. Devlet merkezli uluslararası hukukun hem *jus ad bellum* hem de *jus in bello* açısından devlet-dışı aktörle mücadele etme konusunda önemli boşlukları vardır. Suriye'deki askerî operasyonlar bu alanlardaki boşlukları ve belirsizlikleri çözmemiş fakat iyice gün yüzüne çıkartmıştır.

KAYNAKLAR

"Ankara Saldırısı", https://tr.wikipedia.org/wiki/2015_Ankara_saldırısı, Erişim Tarihi: 11.01.2016.

"Attacks on Islamic State: Another Long War", http://www.economist.com/news/briefing/21620220-americas-bombing-raids-so-called-islamic-state-syria-have-greatly-increased-its, Erişim Tarihi: 16.01.2015.

"Irak Şam İslam Devleti", https://tr.wikipedia.org/wiki/Irak_ve_Şam_İslam_Devleti, Erişim Tarihi: 11.01.2016.

"Irak ve Şam İslam Devleti", https://tr.wikipedia.org/wiki/Irak_ve_Şam_İslam_Devleti, Erişim Tarihi: 12.01.2016

"Islamic State Situation and the U.S. Response," www.CongressionalDigest.com, Kasım 2014

"Russian Intervention In Syria Legal: Putin", http://www.theworldwebnews.com/news/russian-intervention-in-syria-legal-putin/, Erişim Tarihi: 3.11.2015.

"Suruç Saldırısı", https://tr.wikipedia.org/wiki/2015_Suruç_saldırısı, Erişim Tarihi: 11.01.2016

Alexandrov, Stanimir A., *Self-defence Against the Use Of Force in Internatinal* Law, Kluwer Law International, The Hague, 1996

Arend, Anthony Clark, Robert J. Beck, *International Law and the Use of Force*, Routledge, London and New York, 1993

Arimatsu, Louise, Michael N. Schmitt, "Attacking "Islamic State" and the Khorasan Group: Surveying the International Law" Landscape", *Columbia Journal of Transnational Law Bulletin*, Vol. 53(1), 2014, ss. 1-27

BBC Türkçe, "Horasan Grubu niçin oluşturuldu", http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/09/140924_horasan_grubu, Erişim Tarihi: 27 Aralık 2015.

Bellamy, Alex J., "Legality, Legitimacy, and Human Protection: International Intervention Against ISIS in Syria", http://theglobalobservatory.org/2014/10/legality-legitimacy-human-protection-international-intervention-isis-syria-r2p, Erişim Tarihi: 16.11.2015.

Cassese, Antonio, "Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law", *European Journal of International Law*, Vol. 12(5), 2001, ss. 993-1001

Cronogue, Graham, "Rebels, Negligent Support, And State Accountability: Holding States Accountable For The Human Rights Violations Of Non-State Actors", *Duke Journal Of Comparative & International Law*, Vol. 23, 2013, ss. 365-388

Dabone, Zakaria, "International Law: Armed Group in a State-centric System", *International Review of the Red Cross*, Vol. 93(882), Haziran 2011, ss. 395-424

Deeks, Ashley, "U.S. Airstrikes Against ISIS in Syria? Possible International Legal Theories", https://www.lawfareblog.com/us-airstrikes-against-isis-syria-possible-international-legal-theories, Erişim Tarihi: 23.12.2015.

Definition of Aggression, Annex to G.A. Res. 3314 (XXIX), (Dec.14, 1974), art. 3(e);
http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/023B908017CFB94385256EF4006EBB2A, Erişim Tarihi: 21.07.2015

Dinstein, Yoram, *War, Aggression And Self Defence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005

Eland, Ivan, "Legal Basis for U.S. War in Iraq and Syria Is Thin", Erişim Tarihi: 27.07.2015

Franck, Thomas M., *Recourse to Force, State Action Against Threats and Armed Attacks,* Cambridge University Press, Cambridge, 2003

Gogia, Vandna, " The Legal Position of the Islamic State in International Law", https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/5467422, Erişim Tarihi: 17.11.2015

Gonzalez, Olivia, "The Pen and the Sword: Legal Justifications For The United States' Engagement Against The Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)", *Fordham International Law Journal*, Vol. 39(1), 2015, ss. 133-174

Gray, Christine, *International Law and the Use of Force,* Oxford University Press, Oxford, 2000

Greenwood, Christopher, "International Law and the War Against Terrorism*", International Affairs*, Vol. 78(2), 2002, ss. 301-317

Grote, Rainer, "Between Crime Prevention and the Laws of War: Are the Traditional Categories of International Law Adequate for Assessing the Use of Force Against International Terrorism?", *Terrorism as a Challenge for National and International Law: Security Versus Liberty?***,** Ed. Christian Walter, Vöneky Silja, Volker Röben, Frank Schorkopf, Springer, Berlin Heidelberg, New York, 2003

Hakimi, Monica, "Defensive Force Against Non-State Actors: The State of Play", *International Law Studies*, Vol. 91(1), 2015, ss. 1-30

Huffington Post, "Russia Says Its Airstrikes In Syria Are Perfectly Legal. Are They?", http://www.huffingtonpost.com/entry/russia-airstrikes-syria-international-law_560d6448e4b0dd85030b0c08 Erişim Tarihi: 16.11.2015

ICJ, Armed Activities on the Territory of the Congo (Dem. Rep. Congo v. Uganda), 2005

ICJ, Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Tahran (*U.S. v. Iran*), 24 Mayıs 1980, s.3, 31-34, http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=334&p1=3&p2=3&case=64&p3=5, Erişim Tarihi: 13.01.2016.

ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, 2004

ICJ, Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment of 27 June 1986

ICTY, Appeals Chamber, *Prosecutor v. Tadic*, Judgement, 15 Haziran 1999, parag.137, http://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf, Erişim Tarihi: 13.01.2016

International Law Commission, Articles on the State Responsibility, https://www.icrc.org/casebook/doc/case-study/ilc-state-responsability-case-study.htm, Erişim Tarihi: 21.07.2015.

Jinks, Derek, "State Responsibility for the Acts of Private Armed Groups",

Chicago Journal of International Law, Vol. 4(1), 2003, ss. 83-95

Klingler, Joseph, "Counterintervention on Behalf of The Syrian Opposition? An Illustration of the Need for Greater Clarity in the Law", *Harvard International Law Journal,* Vol. 55(2), 2014, ss. 484-523

Köse, Talha, "Değişen Ortadoğu Denkleminde İsrail Lübnan Krizi ve Türkiye'nin Rolü", *Akademik Ortadoğu*, Cilt 1, 2007, ss. 55-89

Letter dated 20 September 2014 from the Permanent Representative of Iraq to the United Nations Addressed to the President of the Security Council, U.N. Doc. S/2014/691, 22 Eylül 2014, http://repository.un.org/bitstream/handle/11176/89303/S_2014_691EN.pdf?sequence=19&isAllowed=y, Erişim Tarihi: 6 Ocak 2016.

Letter Dated 23 September 2014 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the Secretary-General, U.N. Doc. S/2014/695 (Sept. 23, 2014), http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3CF6E4FF96FF9%7D/s_2014_695.pdf, Erişim Tarihi:6.01.2016.

Lieblic, Eliav, "Intervention And Consent: Consensual Forcible Interventions In Internal Armed Conflicts As International Agreements", *Boston University International Law Journal*, Vol. 29, 2011, ss. 339-381

Murphy, Sean D., "Terrorism and the Concept of "Armed Attack" in Article 51 of the U.N. Charter", *Harvard International Law Journal,* Vol. 43(1), 2002, ss. 42-51

NTV, "ABD: Rusya'nın IŞİD dışındaki hedefleri vurduğu anlaşılıyor", http://www.ntv.com.tr/dunya/abd-rusyanin-isid-disindaki-hedefleri-vurdugu-anlasiliyor,XCGcR6jWX0iEBwrnpIyngA, Erişim Tarihi: 6.01.2016.

Paust, Jordan J., "Self-Defense Targetings Of Non-State Actors And Permissibility Of U.S. Use Of Drones In Pakistan", *Journal of Transnational Law & Policy*, Vol. 19(2), 2010, ss. 237-279

Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, Rule of Terror: Living under ISIS in Syria, United Nations, 14 Kasım 2014;

Ruys, Tom, "Of Arms, Funding and 'Non-lethal Assistance'-Issues Surrounding Third-State Intervention in the Syrian Civil War", *Chinese Journal of International Law,* Vol. 14, 2014, ss. 13-53

Ruys, Tom, "Quo Vadis Jus ad Bellum?: A Legal Analysis of Turkey's Military Operations Against the PKK in Northern Iraq", *Melbourne Journal Of International Law*, Vol. 9(2), 2008, ss. 334-364

Ruys, Tom, "The Syrian Civil War and The Achilles' Heel Of the Law of Non-international Armed Conflict", *Stanford Journal Of International Law*, Vol. 50(2), 2014, ss. 247-280

S/RES/1054 (1996)

S/RES/1189 (1998)

S/RES/1267 (1999)

S/RES/1368 (2001)

S/RES/1373 (2001)

S/RES/1377 (2001)

S/RES/1435 (2002)

S/RES/2178 (2014)

Schmitt, Michael N., "The Syrian Intervention: Assesing the Possible International Law Justifications", *International Law Studies*, Vol. 89, 2013, ss. 744-756

Separate Opinion of Judge Simma, prg. 12, http://www.icj-cij.org/docket/files/116/10455.pdf, Erişim Tarihi: 16.01.2016

Slaughter, Anne-Marie, William Burke White, "An International Constitutional Moment", *Harvard International Law Journal,* Vol. 43(1), 2002

Stahn, Carsten, "International Law Under Fire: Terrorist Acts as "Armed Attack": The Right to Self-Defence, Article 51 (1/2) of the UN Charter, and International Terrorism", *Fletcher Forum World Affairs,* Vol. 27(2), 2003, ss. 35-51

Taşdemir, Fatma, "İç Savaş Çerçevesinde Terörizm ve IŞİD Örneği", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 11, Sayı 42, 2015, ss. 41-67

Taşdemir, Fatma, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri Dışında Münferiden Kuvvete Başvurma Yetkisi,* USAK Yayınları, Ankara, 2006

Telegraph, "Vladimir Putin confirms Russian military involvement in Syria's civil war",
http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11845635/Vladimir-Putin-confirms-Russian-military-involvement-in-Syrias-civil-war, Erişim Tarihi:16.11.2015

Terkan, Aytekin, Vedat Zayıf, İsmail Yaşar, "El Nusra Cephesi", *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, 2015, ss. 39-64

Ulfstein, Geir, Hege Fosund Christiansen, "The Legality of the NATO Bombing in Libya", *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 62(1), Ocak 2013, ss. 159-171

UN Doc. S/2014/691 (22 Eylül 2014)

UN S/2014/695 (23 Eylül 2014)

Yeni Şafak, "BM Irak'taki Türk Askeri Varlığını Görüştü", http://www.yenisafak.com/dunya/birlesmis-milletler-iraktaki-turk-askeri-varligini-gorustu-2367049, Erişim Tarihi: 21.12.2015

"2006 Lübnan Savaşı", https://tr.wikipedia.org/wiki/2006_Lübnan_Savaşı1, Erişim Tarihi: 5.01.2016

"2016 Ankara Saldırısı", https://tr.wikipedia.org/wiki/2016_Ankara_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B18, Erişim Tarihi: 25.02.2016

"2016 Sultanahmet Saldırısı", https://tr.wikipedia.org/wiki/2016_Sultanahmet_saldırısı, Erişim Tarihi: 13.01.2016

değerlendirmeleri doğal olarak farklılaşabilecektir. Bu bağlamda 2012 yılındaki uçak düşürülme olayında Türk yetkililer her türlü karşılığın verileceğini belirtmiştir.[33] Devletler eylemlerini ve kendilerine karşı yapılan eylemleri kendi çıkarları doğrultusunda değerlendirecektir. Özellikle incelediğimiz olay gibi uluslararası hukuk açısından yoruma açık konularda devletlerin savunma alanları daha da genişlemektedir ve kesin bir yargıya varmak zorlaşmaktadır.

KAYNAKLAR

Acer, Yücel, *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*, Roma Yayınları, Ankara, 2004

Aral, Berdal, *Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999

Arslan, Rengin, "Rus savaş uçağı Türkiye'ye girdi: Hava sahası ihlali mi, mesaj mı?", BBC Türkçe, 5 Ekim 2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151005_rusya_ihlal_analiz, Erişim Tarihi: 24.01.2016

Başeren, Sertaç Hami, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003

BBC News, "Turkey shoots down Russian warplane on Syria border", 24 November 2015, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34907983, Erişim Tarihi: 23.01.2016

BBC News, "Turkey's downing of Russian warplane - what we know", 1 December 2015, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34912581, Erişim Tarihi: 23.01.2016

Chatham House Principles of International Law on Use of Force in Self-Defence, Working Paper, https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/108106, Erişim Tarihi: 25.01.2016

Corten, Olivier, *The Law Against War: The Prohibition on the Use of Force in Contemporary International Law*, Hart Publishing, Oxford, 2010

[33] Liam Stack, "Turkey Vows Action After Downing of Jet by Syria", New York Times, 23 June 2012, http://www.nytimes.com/2012/06/24/world/middleeast/turkey-promises-retaliation-in-response-to-downing-of-military-jet-by-syria.html?_r=0, Erişim Tarihi: 25.02.2016.

Gardam, Judith, *Necessity, Proportionality and the Use of Force by States*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004

Gazzini, Tarcisio, *The Changing Rules on the Use of Force in International Law*, Manchester University Press, Manchester, 2005

Gill, Terry D., "Legal Basis of the Right of Self-Defence under the UN Charter and under Customary International Law", *The Handbook of the International Law of Military Operations*, Oxford University Press, Ed. Terry D. Gill, Dieter Fleck, Oxford, 2010

Gray, Christine, *International Law and the Use of Force*, Oxford University Press, Oxford, 2008

Greenwood, Christopher, "Self-Defence", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Oxford University Press, Ed. Rüdiger Wolfrum, Heidelberg, 2015

Gündüz, Aslan, *Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, Beta Yayınları, İstanbul, 2009

ICJ, Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion of 8 July 1996

ICJ, Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment of 27 June 1986

Kaya, İbrahim, "5 Soru: Rus Uçağının Düşürülmesi ve Uluslararası Hukuk", SETA Yorum, 26 Kasım 2015, http://setav.org/tr/5-soru-rus-ucaginin-dusurulmesi-ve-uluslararasi-hukuk/yorum/33412, Erişim Tarihi: 24.01.2016

Keskin, Funda, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998

Keskin Ata, Funda, "Uluslararası Hukuk Açısından Türk Askeri Uçağının Suriye Tarafından Düşürülmesinin Bir Değerlendirmesi", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 4, Sayı, 44, 2012, ss. 16-29

Klabbers, Jan, *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014

Mačák, Kubo, "Was the Downing of the Russian Jet by Turkey Illegal?", EJIL Talk, 26 November 2015, http://www.ejiltalk.org/was-the-downing-of-the-russian-jet-by-turkey-illegal/, Erişim Tarihi: 26.01.2016

Majumdar, Dave, "Turkey Shoots Down Russian Su-24: What We Know, Don't Know and Fear", *National Interest*, 24 Kasım 2015, http://nationalinterest.org/feature/turkey-shoots-down-russian-su-24-what-we-know-dont-know-fear-14433, Erişim Tarihi: 17.01.2016

McCoubrey, Hilaire, Nigel D. White, *International Law and Armed Conflict*, Dartmouth Publishing, Aldershot, 1992

O'Brien, John, *International Law*, Cavendish Publishing, London, 2001

Pamuk, İsmail, "Angajman Kuralları: Tanımı, Kapsamı Ve Uygulanmasına İlişkin Bir İnceleme", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Cilt 32, Sayı 2, 2012

Randelzhofer, Albrecht, "Article51", *The Charter of the United Nations: A Commentary*, Oxford University Press, Ed. Bruno Simma, Oxford, 1995

Ruys, Tom, *"Armed Attack" and Article 51 of the UN Charter: Customary Law and Practice*, Cambridge Univeristy Press, Cambridge, 2010

Stack, Liam, "Turkey Vows Action After Downing of Jet by Syria", New York Times, 23 June 2012, http://www.nytimes.com/2012/06/24/world/middleeast/turkey-promises-retaliation-in-response-to-downing-of-military-jet-by-syria.html?_r=0, Erişim Tarihi: 25.02.2016

Taşdemir, Fatma, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, USAK Yayınları, Ankara, 2006

Taşdemir, Fatma, Gökhan Albayrak, "Türk Dış Politikasında Bir Dış Politika Aracı Olarak Uluslararası Hukuk", *Akademik Hassasiyetler*, Cilt 1, Sayı 2, 2014, ss. 1-24

UNGA Res. 3314 (XXIX), "Definition of Aggression", 14 December 1974

Bununla birlikte Rusya'nın Suriye müdahalesi Avrupa'nın yayılmacı politikasına, Rusya'ya karşı uyguladığı yaptırım politikası ve ambargolarına asimetrik bir cevaptır. Suriye operasyonlarının Rusya için ayrı bir önemi vardır. Müdahale ABD ve Avrupa'nın bölgedeki beklentilerinin önüne geçmekle kalmayıp Orta Doğu'da stratejik inisiyatifi ellerinden almıştır. Moskova, krizi çözümleme inisiyatifini ele aldıktan sonra, bölgesel güçler ile Esad rejiminin korunması konusunda mutabık olmayı başarmıştır. Rusya IŞİD'e karşı belirlediği net ve kararlı mücadele planı sayesinde birçok devlet için krizin çözümü, renkli devrimlerin sonu ve yönetilebilen kaosu durdurma merkezi hâline gelmiştir. Amerika'nın krize en az müdahale ile girmek istemesi ve Suriye konusunda devamlı bir tereddüt içinde olması bu merkezi daha da güçlendirmiştir. Rusya'nın Suriye'ye müdahale etmediği varsayılırsa sonucu aşağı yukarı belirlidir. Zira renkli devrimlerin sonucu Libya, Tunus ve Mısır örneklerinde açıkça kendini göstermiştir. Bunun Suriye'de tekrarlanmaması artık bu senaryoları durdurabilecek bir gücün olduğunun göstergesidir. Bu gücün uluslararası hukuk kurallarına uygunluk çerçevesinde hareket etmesi ve müdahalesini her ne kadar eleştirilere maruz kalsa da usullere ilişkin çağrı üzerine yapması, uluslararası teamülleri çiğnemeden, gereken şartları yerine getirerek uygulamada bu tür müdahalelerin yapılabileceğinin bir göstergesi olmuştur.

KAYNAKLAR

Akhmetli, Nina, "İŞİD'in Gürcü Komutanı Şişhani'nin Hristiyan Kökleri", *BBC Haber,* http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/07/140711_isid_gurcu_sishani, Erişim Tarihi: 01.02.2016

Albayrak, Gökhan, " Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Mali Örneği", acm.klu.edu.tr/dosyalar/birimler/acm/dosyalar/dosya.../24407633.pdf, s.3, Erişim Tarihi: 11.02.2016

Cassani, Carlotta, " Hukuka Uygunluk Nedeni Olarak Hukukta Rıza", Çev. Muharrem Özen-Mustafa Özen, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 77, 2008

Cumalı, Rasul, "Siriyskiy Kapkan dlya Putina", *Exclusive Medya Kuruluşu,* 06 Ekim 2015, http://exclusive.kz/sirijskij_kapkan_putina.html, Erişim Tarihi: 04.02.2016

Dayer, Geoff, "US Scrombles to respond to Russia's Syrian Intervention", *Financial Times*, 1 Ekim 2015

Drider, Jonas, "Rossiya, Zentralnaya Aziya, Kavkaz i Gracdanskaya Voyna v Siriyi", *Concordiam,* Cilt 5, Sayı 3, 2014

Duran, Aram Ekin, "Orta Doğu'da Yeni Güç", *Deutsche Welle Türkçe,* 07 Ekim 2015, http://www.dw.com/tr/ortado%C4%9Fuda-yeni-g%C3%BC%C3%A7-rusya/a-1876525, Erişim Tarihi: 04.02.2015

Erişik, Nazif, "ABD Dış İşleri Bakanı Riyad'a Gidiyor", *Zaman,* 23 Ocak 2016

Erkiner, Hakkı Hakan, *Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2010

Graham-Harrison, Emma, Saeed Kamali Dehghan, "Gulf States Plan Military Response as Putin Raises The Stakes in Syria", *The Guardian,* 4 Ekim 2015, http://www.theguardian.com/world/2015/oct/04/russia-bombing-syria-affects-ousting-of-assad#, Erişim Tarihi: 16.02.2016

Grimmett, Richard F., "Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2003–2010", CRS Report for Congress, http://www.fas.org/sgp/crs/ weapons/R42017.pdf, Erişim Tarihi: 29.01.2016

Has, Kerim, "Rusya'nın Suriye Denklemindeki Yeri: İkili ve Bölgesel Çıkarlar", *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu,*
http://www.usak.org.tr/print.php?id=365366461&z=2, Erişim Tarihi: 29.01.206

İsmayilov, Elnur, "Rusya'nın Suriye Stratejisi ve Orta Doğuda Değişen Güç Dengeleri", *Aksa Haber*, http://www.aksahaber.org/rusyanin-suriye-stratejisi-ve-orta-doguda-degisen-guc-dengeleri.html, 14.02.2016

Keskin, Funda, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998

Kuznetsov, Vasiliy, "Pochemu Rossiya zaşişayet Siriyu?", *Parlamentskaya Gazeta*, 22 Ocak 2016, https://www.pnp.ru/news/detail/100043, Erişim Tarihi: 22.02.2016

Lenta, "Sovet Federatsiyi Razreşil İspolzovaniye Rossiyskih Voysk v Siriyi", 30 Eylül 2015, https://lenta.ru/news/2015/09/30/za/, Erişim Tarihi: 04.02.2016

Luzyanin, S.G., "Kitay Ne Menayet Pozitsiyi Po Siriyi", http://ftp.ifes-ras.ru/component/content/article/21/453-kitaj-ne-menyaet-pozicziyu-po-sirii, Erişim Tarihi: 22.02.2016

Marenzi, Olga, "Putin Obyasnil Vvedeniye Rossiyskih Voysk v Siriyu", *Moskovksiy Komsomolets,* 30 Eylül 2015,http://www.mk.ru/politics/2015/09/30/putin-obyasnil-vvedenie-rossiyskikh-voysk-v-siriyu.html, Erişim Tarihi: 03.02.2016

"Mid RF Prokomentiroval Slova Britanskih Kolleg O Rossiyskoy Operatsiyi v Siriyi", *Legal Business Consalting*, http://lbc.com.ua, Erişim Tarihi: 17.02.2016

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk,* Turhan Kitabevi, Ankara, 2012

Sabah, "10 Bin Çocuk Öldü", 16 Şubat 2014,http://www.sabah.com.tr/dunya/2014/02/16/10-bin-cocuk-oldu, Erişim Tarihi: 16.01.2016

"Russia is Forcing the US to Rethink its Regime Chang Policy in Syria, Op-Ed by Gareth Porter", 8 Şubat 2016,http://theantimedia.org/russia-is-forcing-the-us-to-rethink-its-regime-change-policy-in-syria/, Erişim Tarihi: 16.02.2016

Sağlam, Mühdan, "Kronik: İnadın Ötesinde Rusya'nın Suriye Politikası", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 68, 2013

Snejanova L. N., "Usiliya Rossiyi po Nedopuşeniyu Destabilizatsiyi Blijnego i Srednego Vostoka", http://www.nirsi.ru/166, Erişim Tarihi: 13.02.2016

Sol Haber, "Muhacir ve Ensar Ordusu Nusra Cephesine Katıldı", http://haber.sol.org.tr/dunya/muhacir-ve-ensar-ordusu-nusra-cephesine-katildi-130765, Erişim Tarihi: 01.02.2016

Stent, Angela, "Putin's Power Play in Syria. How to Respond to Russia's Intervention", *Foreign Affairs*, https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2015-12-14/putins-power-play-syria, Erişim Tarihi: 28.01.2016

Suponina, E.V., A.V. Galarova, Y.N. Glushenko, V.V. Karyakin, A.A. Kurtov, R. V. Şelgunov, "'Arabskaya Vesna': Posledstviya Dlya Rossiyskoy i Mirovoy Politiki", *Problemı Natsionalnoy Strategiyi,* No 4 (13), Obzorı Risi, 2012

Süleymanoğlu, Sungur, "Davet Üzerine Müdahale: IŞİD'e Karşı Irak'ta Yürütülen Operasyonların Uluslararası Hukuka Uygunluğu", www.ankarastrateji.org, Erişim Tarihi: 11.02.2016

Taşdemir, Fatma, Suriye Krizinin Hukuki Boyutu", http://ankarastrateji.org/roportajlar/suriye-krizinin-hukuki-boyutu/, Erişim Tarihi: 11.02.2016

Tumanova, Anna, "İtalya: Putin Obıgral Vseh", Regnum, 22 Kasım 2015, http://regnum.ru/news/polit/2017712.html, 16.02.2016

Tunç, Abdullah, *Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2015

Vesti, "Asad Poprosil U Putina Pomoşi V Pisme", 30 Eylül 2015, http://www.vesti.ru/doc.html?id=2669982, Erişim Tarihi: 17.02.2015

KAYNAKLAR

Albayrak, Gökhan, "Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Mali Örneği",

http://acm.klu.edu.tr/dosyalar/birimler/acm/dosyalar/dosya_ve_belgeler/24407633.pdf, Erişim Tarihi: 8 Aralık 2015

Alexandrov, Stanimir A., *Self-defence Against the Use Of Force in Internatinal* Law, Kluwer Law International, La Haye, London, Boston:, 1996

Arend, Anthony Clarck, Robert J. Beck, *International Law and the Use of Force*, Routledge: London and New York, 1993

Arimatsu, Louise, Michael N. Schmitt, "Attacking "Islamic State" and the Khorasan Group: Surveying the International Law" Landscape", *Colum. J. Transnat'l L. Bulletin,* Vol. 53, 2014, ss. 1-29

Arsava, A. Füsun, "Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, 2011, ss.101-124

Banco, Erin, "Syrian Rebels Say US Train and Equip Program Lacks Clarity, Support", http://www.ibtimes.com/syrian-rebels-say-us-train-equip-program-lacks-clarity-support-1910907, Erişim Tarihi: 4.08.2015

Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), Judgment, ICJ Reports 2005

Council Regulation (EU) No 442/2011 of 9 May 2011. Concerning Restrictive Measures in View of the Situation in Syria [2011], *Official Journal of the EU*, http://www.steamshipmutual.com/Downloads/Sanctions/EU%20Regulation%20442%202011%20Syria%209%20May%202011.pdf, Erişim Tarihi: 21.07.2105

Council Decision 2013/109/CFSP of 28 February 2013 Amending Decision 2012/739/CFSP Concerning Restrictive Measures against Syria [2013] Official Journal of the EU 58/8,
http://www.sipri.org/databases/embargoes/eu_arms_embargoes/syria_LAS/eu-council-decision-2013-109-cfsp.pdf, Erişim Tarihi: 21.07.2015

Cronogue, Graham, "Rebels, Negligent Support, And State Accountability: Holding States Accountable For The Human Rights Violations Of Non-State Actors", *Duke Journal Of Comparative & International Law*, Vol. 23, 2013, ss. 365-388

Çagaptay, Soner, Andrew J. Tabler, "The US train-and-equip program for Syrian rebels has major regional implications",

http://www.businessinsider.com/us-syrian-rebel-program-has-regional-implications-2015 Erişim Tarihi:03.08.2015

Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations, UN Doc A/Res/25/2625

Definition of Aggression, Annex to G.A. Res 3314 (XXIX), (Dec.14, 1974), art. 3, (http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/023B908017CFB94385256EF4006EBB2A, Erişim Tarihi: 21.07.2015

Dinstein, Yoram, *War, Aggression And Self Defence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005

"Esad: Rusya ve İran'ın desteği çok önemli", http://tr.sputniknews.com/ortadogu/20151015/1018376717/iran-suriye-burucerdi-esad-rusya.html Erişim Tarihi: 14.12.2015

Fulton, Will, Joseph Holliday, and Sam Wyer, "Iranian Strategy in Syria", http://www.understandingwar.org/report/iranian-strategy-syria, Erişim Tarihi: 10.10.2015

Gray, Christine, *International Law and the Use of* Force, Oxford University Press, Oxford, 2000

Franck, Thomas M., *Recourse to Force, State Action Against Threats and Armed Attacks*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003

Holliday, Joseph, "*The Assad Regime: From Counterinsurgency to Civil War",* Middle East Security Report 8, *Inst. For The Study Of War*, Mart 2013

Henderson, Christian, "The Provision Of Arms And 'Non-Lethal' Assistance To Governmental And Opposition Forces", *UNSW Law Journal*, Vol. 36(2), 2013, ss. 642-681

ICRC, "How is the Term 'Armed Conflict' Defined in International Humanitarian Law?", Opinion Paper, (Mart 2008) https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf, Erişim Tarihi:07.12.2015

International Law Commission, Articles on the State Responsibility, https://www.icrc.org/casebook/doc/case-study/ilc-state-responsability-case-study.htm Erişim Tarihi: 21.07.2015

"İç Savaş", https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0%C3%A7_sava%C5%9F Erişim Tarihi: 26.02.2016

Klingler, Joseph, "Counterintervention on Behalf of The Syrian Opposition? An Illustration of the Need for Greater Clarity in the Law", *Harvard International Law Journal,* Vol. 55(2), Summer 2014, ss. 484-523

Lieblic, Eliav, "Intervention And Consent: Consensual Forcible Interventions In Internal Armed Conflicts As International Agreements" *Boston University International Law Journal,* Vol. 29, 2011, ss. 339-381

Miller, Nathan J., "International Civil Disobedience: Unauthorized Intervention And The Conscience Of The International Community", *Maryland Law Review*, Vol. 74, 2015, ss. 315-375

"Obama Administration Ends Effort to Train Syrians to Combat ISIS", http://www.nytimes.com/2015/10/10/world/middleeast/pentagon-program-islamic-state-syria.html Erişim Tarihi:30.10.2015

O'donnell, Chelsea, "The Development Of The Responsibility To Protect: An Examination Of The Debate Over The Legality Of Humanitarian Intervention", *Duke Journal Of Comparative & International Law*, Vol. 24, 2014, ss. 558-588

Özar, Süleyman ve Hakan A. Yavuz(Çev.), "Suriye'deki Yabancı Savaşçılar Üzerine: Siyasi Açmazlar& Hukuki Yansımalar", ICCT Analiz Çalışması, *Küresel Bakış*, Yıl 5, Sayı 17, Nisan 2015, ss. 71-95

"Russian Intervention In Syria Legal: Putin", http://www.theworldwebnews.com/news/russian-intervention-in-syria-legal-putin/ Erişim Tarihi: 03.11.2015

"Russia Says Its Airstrikes In Syria Are Perfectly Legal. Are They?, http://www.huffingtonpost.com/entry/russia-airstrikes-syria-international-law_560d6448e4b0dd85030b0c08, Erişim Tarihi:16.11.2015

"Russia Warns UK against arming Syrian rebels", http://www.theguardian.com/uk/2013/mar/13/russia-warns-uk-syrian-rebels, Erişim Tarihi: 30.10.2015

"Rusya'dan PYD'ye 5 ton silah", http://www.ntv.com.tr/dunya/rusyadan-pydye-5-ton-silah,jmHdLb5PykWS8vsG4PwHnA, Erişim Tarihi: 14.12.2015

"Rusya S-400 Füzelerini Suriye'ye Konuşlandırdı", http://www.ntv.com.tr/dunya/rusya-s-400-fuzelerini-suriyeye-konuslandirdi, Erişim Tarihi:14.12.2015

"Rusya'dan PYD'ye 5 ton silah", http://www.ntv.com.tr/dunya/rusyadan-pydye-5-ton silah,jmHdLb5PykWS8vsG4PwHnA, Erişim Tarihi: 14.12.2015

Ruys, Tom, "Of Arms, Funding and "Non- lethal Assistance"-Issues Surrounding Third-State Intervention in the Syrian Civil War", *Chinese Journal of International Law,* Vol. 14, Mart 2014, ss. 13-53

S.C. Res. 1973, U.N. SCOR, 66th Sess., 6498th mtg., U.N. Doc. S/RES/1973(17 Mart 2011)

Schmitt, Michael N., "Legitimacy versus Legality Redux: Arming the Syrian Rebels" *Journal of National Security Law & Policy*, Vol. 7, 2014, ss. 139-159.

Sullivan, Marisa, "Hezbollah in Syria", http://www.understandingwar.org/report/hezbollah-syria, Erişim Tarihi: 10.10.2015

"Syria: The Story of the Conflict", http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868, Erişim Tarihi: 16.11.2015

Talmon, Stefan, "Recognition of Opposition Groups as the Legitimate Representative of a People" *Chinese Journal of International Law,* Vol. 12, 2013, ss. 219-253

Taşdemir, Fatma, "Libya İç Savaşı'nın Jus in Bello Açısından Analizi*", Üç Deniz Havzası Ülkeleri Ortak Yönetim Kültürü ve Yeniden Yapılanma Sorunları* Sempozyumu, İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye, 2012, ss.353-364

Terkan, Aytekin, Vedat Zayıf, İsmail Yaşar, "El Nusra Cephesi", *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, Mayıs 2015, ss. 39-64

Toluner, Sevin, "Nikaragua'ya Karşı Askeri ve Benzeri Faaliyetler Davası'ndaki Yargı ve Meşru Müdafaa Hakkı", *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları,* Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s. 347-388

Ulfstein, Geir, Hege Fosund Christiansen, "The Legality of the NATO Bombing in Libya", *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 62(1), Ocak 2013, ss. 159-171

"UNHCR: Suriyeli mültecilerin toplam sayısı ilk kez 4 milyonu geçti", http://www.unhcr.org.tr/?content=648 Erişim Tarihi: 14.12.2014

"Vladimir Putin Confirms Russian military involvement in Syria's civil war", http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11845635/Vladimir-Putin-confirms-Russian-military-involvement-in-Syrias-civil-war.html, Erişim Tarihi: 16.11.2015

Warrick, Joby, "More than 1,400 killed in Syrian Chemical Weapons Attack, U.S. says", https://www.washingtonpost.com/world/national-security/nearly-1500-killed-in-syrian-chemical-weapons-attack-us-says/2013/08/30/b2864662-1196-11e3-85b6- d27422650fd5_story.html, Erişim Tarihi:16.10.2015

Weiss, Thomas G., "After Syria, Whither R2P?" http://www.e-ir.info/wp-content/uploads/R2P-Syria-and-Humanitarianism-in-Crisis-E-IR.pdf, Erişim Tarihi: 06.08.2015

ğu olan uluslararası barış ve güvenliği sağlama görevini yerine getiremez ise "barış için birlik (*uniting for peace*)" mekanizması işletilebilir ancak daha önce söylediğimiz gibi bu mekanizmaları, devlet egemenliği, müdahale etmeme gibi ilkeleri dikkate alarak uygulamak gerekir. Barış için birlik mekanizmasının bu ilkelerin içlerinin boşaltılmasına vesile olacak bir teamül oluşturma tehlikesi, uluslararası toplumun şimdilik bu mekanizmaya sıcak bakmasını engellemektedir.

Son olarak, terörizm ve terörist gibi kavramların günümüz koşulları dikkate alınarak objektif şekilde tanımlanması gerekir. Aksi takdirde herkesin terörist tanımı değişeceği için ortak bir tavır almak zorlaşacaktır. PYD örneği terörizm kavramının sübjektifliğini bir kez daha kanıtlamaktadır. Dolayısıyla, IŞİD ve El-Kaide bağlantılı terörist unsurlarla mücadelede, PYD kaynaklı çekincelerin oluşması başarıyı engellemektedir.

KAYNAKLAR

Akande, Dapo, "Would It Be Lawful For European (or other) States to Provide Arms to the Syrian Opposition?", EJIL:Talk, 17 Ocak 2013, http://www.ejiltalk.org/would-it-be-lawful-for-european-or-other-states-to-provide-arms-to-the-syrian-opposition/, Erişim Tarihi: 26.02.2016

Amnesty International Report: The State of the World's Human Rights 2015/16, https://www.amnesty.org/en/latest/research/2016/02/annual-report-201516/, Erişim Tarihi: 29.02.2016

Avrupa Birliği Konseyinin Silah İhracatına İlişkin Etik Kuralları, "Code of Conduct on Arms Export", http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/codeofconduct.pdf

BM Genel Kurul Kararı (1968), A/RES/2465 (XXIII), "Implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and People", https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/244/25/IMG/NR024425.pdf?OpenElement

BM Genel Kurul Kararı (1970), A/RES/25/2625, "The Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among

States in Accordance with the Charter of the United Nations ”

BM Genel Kurul Kararı (2013), S/RES/2118, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2118.pdf, Erişim Tarihi: 27.02.2016

BM Genel Kurul Kararı (2015), S/RES/2249, http://unscr.com/en/resolutions/doc/2249, Erişim Tarihi: 27.02.2016

BM Şartı

Can Acun, Bünyamin Keskin, “PKK’nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG”, SETA Raporu, SETA, 2016

Carnegie Endowment for International Peace, “Democratic Union Party”, http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=48526, Erişim Tarihi:26.02.2016

Cassese, Antonio, “Ex iniuria ius oritur: Are We Moving towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community”, *European Journal of International Law*, Vol. 10,No. 1, 1999, ss. 23-30

Caves, John, “Syrian Kurds and the Democratic Union Party (PYD)”, 6 Ekim 2012, Institute for the Study of War, http://www.understandingwar.org/

Crawford, Emily, “Armed Conflict, International”, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, Oxford University Press, Oxford,2012

Crawford, James, *Chance, Order, Change: the Course of International Law,* General Course on Public International Law, Hague, 2013

Fleck, Dieter, “The Law of Non-International Armed Conflicts”, *The Handbook of International Humanitarian Law*, Ed. Dieter Fleck, Oxford University Press, New York, 2008

Frank, Thomas M., *Recourse to Force: State Action Against Threats and Armed Attacks*, Cambridge University Press, 2004

Global Security.org, “Kurdish People’s Protection Unit YPG”, http://www.globalsecurity.org/military/world/para/ypg.htm

Gray, Christine, “From Unity to Polarization:International Law and the Use of Force against Iraq”, *European Journal of International Law*, Vol. 13, No. 1, 2002

Hegghammer, Thomas, “The Rise of Muslim Foreign Fighters Islam and the Globalization of Jihad”, *International Security*, Vol. 35, No. 3,Winter 2010/11, ss. 53–94

http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm

Human Rights Watch, “Syria Events of 2015”, https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/syria#f63c0c., Erişim Tarihi: 24.02.2016

Kunig, Philip, “Intervention, Prohibition of”, *Max Planck Encyclopedia of Pub-*

lic International Law, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, Oxford University Press, Oxford, 2012

Kurdwatch.org, "Al-Qamishli: PYD celebrates beginning of PKK's armed struggle", http://www.kurdwatch.org/?aid=2618&z=en&cure=245, Erişim Tarihi:28.02.2016

Lowe, Vaughan, "Humanitarian Intervention", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, Oxford University Press, Oxford, 2012

Malet, David, "Why Foreign Fighters?Historical Perspectives and Solutions", *Orbis,* Elsevier Limited, Winter 2010, ss. 97-114

Mani, V.S,""Humanitarian" Intervention Today", *Recueil des Cours (RdC)*, Vol.313, 2005

Marauhn, Thilo, "Armed Conflict, Non-International", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, Oxford University Press, Oxford, 2012

Nollkaemper, André, "A Shared Responsibility Trap: Supplying Weapons to the Syrian Opposition", *EJIL: Talk!*, 17 Haziran 2013, http://www.ejiltalk.org/a-shared-responsibility-trap-supplying-weapons-to-the-syrian-opposition/, Erişim Tarihi: 25.02.2016

P. Hestermeyer, Holger,"Mercenaries", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, Oxford University Press, Oxford, 2012

Peters, Anne, "German Parliament decides to send troops to combat ISIS – based on collective self-defense "in conjunction with" SC Res. 2249", EJIL:Talk, 8 Aralık 2015, http://www.ejiltalk.org/german-parlament-decides-to-send-troops-to-combat-isis-%e2%88%92-based-on-collective-self-defense-in-conjunction-with-sc-res-2249/, Erişim Tarihi:24.02.2016

Silah Ticareti Antlaşması, http://disarmament.un.org/treaties/t/att/text, Erişim Tarihi:29.02.2016

Simma, Bruno, "NATO, the UN and the Use of Force:Legal Aspects", *European Journal of International Law*, Vol. 10, No. 1, 1999, ss. 1-22

Soylu, Ragıp, "Archives, testimonies confirm PYD/YPG's organic link with PKK terror organization", Daily Sabah, 19 Şubat 2016, http://www.dailysabah.com/war-on-terror/2016/02/20/archives-testimonies-confirm-pydypgs-organic-link-with-pkk-terror-organization, Erişim Tarihi: 23.02.2016

Suriye İnsan Hakları Gözlemevi, "About 4700 people killed in January, 2016",

http://www.syriahr.com/en/?p=43826, Erişim Tarihi: 25.02.2016

The Telegraph, "Who is in the anti-Islamic State coalition and what they are contributing?", http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11124070/Who-is-in-the-anti-Islamic-State-coalition-and-what-they-are-contributing.html, Erişim Tarihi:26.02.2016

Thürer, Daniel, "Failing States", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, Oxford University Press, Oxford, 2012

TRT Haber, "Silahlar yanlış kişilerin eline geçebilir", 21 Ekim 2014, http://www.trthaber.com/haber/dunya/silahlar-yanlis-kisilerin-eline-gecebilir-148465.html.

Uluslararası Adalet Divanı Kongo Kararı, "Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo", http://www.icj-cij.org/docket/files/116/10455.pdf, Erişim Tarihi: 19.02.2016

Uluslararası Adalet Divanı Nikaragua Karar Özeti, "Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua", http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=367&p1=3&p2=3&case=70&p3=5, Erişim Tarihi: 18.02.2016

Uluslararası Adalet Divanı Nikaragua Kararı, "Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua", http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf, Erişim Tarihi: 18.02.2016

Vukas, Budislav,"Humanitarian Intervention and International Responsibility", *International Responsibility Today Essays in Memory of Oscar Schachter*, Ed.Maurizio Ragazzi, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden / Boston, 2005

Walter, Christian, "Terrorism", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, Oxford University Press, Oxford, 2012

Ziegler, Katja S, "Domaine Réservé", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, Oxford University Press, Oxford, 2012

KAYNAKLAR

Acun, Can, "Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti(IŞİD)", *SETA Perspektif,* Sayı:53, Haziran 2014

"Addressing the Foreign Terrorist Fighters Phenomenon from a European Union Perspective," Global Center on Cooperative Security, Human Security Collective, *International Centre for Counter-Terrorism – The Hague,* December 2014, http://www.globalcenter.org/wpcontent/uploads/2014/12/Dec2014_EU-FTFS_GCCS_HSC_ICCT.pdf Erişim Tarihi: 26.12.2015

Ahmed, Reem ve Pisoiu, Daniela, "Foreign Fighters: An Overview of Existing Research a Comparative Study of British and German Foreign Fighters", *The Centre European Peace and Security Studies(ZEUS) Working Paper 8*, Aralık 2015

Albayrak, Gökhan, *Uluslararası Hukukta Hedef Alarak Öldürme*, On iki Levha Yayınları, 2013

Al Tamimi, Aymenn Jawad, "The Syrian Rebel Groups Pulling in Foreign Fighters", *Assyrian International News Agency*, 24.12.2013, http://www.aina.org/news/20131224120507.pdf Erişim Tarihi: 26.12.2015

Arsava, A. Füsun, "Özel Askeri ve Güvenlik Firmalarının Montreux Dokümanı Muvacehesinde İnsani Devletler Hukukuna Bağlılığı", *Uluslararası Hukuk ve Politika,* Cilt 7, Sayı 25, 2011, ss. 1-13

Azinovic, V. ve Jusic, M., "The Lure of the Syrian Law: The Foreign Fighters' Bosnian Contingent", *The Atlantic Initiative,* 2015

Bakker, E., C. Paulussen, C. ve Entenman, E., "Dealing With European Foreign Fighters in Syria: Challenges and Legal Implications", *International Centre for Counter-Terrorism-The Hague*, Aralık 2013

Bakker, E., C. Paulussen, C. ve Entenman, "Suriye'deki Yabancı Savaşçılar Üzerine: Siyasi Açmazlar ve Hukuki Yansımalar", Uluslararası Terörle Mücadele Merkezi, çev. S.Özar ve H. A. Yavuz, *Küresel Bakış*, Yıl 5, Sayı 17, Nisan 2015, ss. 71-95

Bąkowski, Piotr ve Puccio, Laura, "'Foreign Fighters' Member States' Responses and EU Action in an International Context", *European Parliamentary Research Service(EPRS)*, Şubat 2015

Barrett, Richard, "The Islamic State", *The Soufan Group*, Kasım 2014

Bayıllıoğlu, Uğur, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt 56, Sayı 1, 2007, ss. 51-121

Bayıllıoğlu, Uğur, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi Açısından Saldırı Suçuna İlişkin Kampala Düzenlemeleri", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 9, Sayı 33, 2013, ss. 59-87

BBC Türkçe, "BM: IŞİD'den Vahim Hak İhlalleri", 2 Ekim 2014, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/10/141002_bm_isid Erişim Tarihi: 31.01.2014

BBC Türkçe, "Af Örgütü: IŞİD Etnik Temizlik Yapıyor", 2 Eylül 2014, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/09/140901_iraq_isid Erişim Tarihi: 31.01.2016

Bryan, Ian, "Sovereignty and the Foreign Fighter Problem", *Orbis Journal of foreign Affairs*, Vol.54, No.1, Kış 2010, ss. 115-129

Byman, Daniel, "The Homecomings: What Happens When Arab Foreign Fighters in Iraq anda Syria Return?", *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol.38(8), 2015, ss. 581-602

Çakır, Ruşen, "'Yabancı Terörist Savaşçılar' Sorununda Çelişki ve Açmazlar", *Habertürk Gazetesi,* 26 Ocak 2016, http://www.haberturk.com/yazarlar/rusen-cakir-2302/1034953-yabanci-terorist-savascilar-sorununda-celiski-ve-acmazlar Erişim Tarihi: 02.02.2016

Carter, J.A., Maher, S. ve Neumann, P.R., "#Greenbirds: Measuring Importance and Influence in Syrian Foreign Fighter Networks", *ICSR Report*, 2014

Colgan, Jeff ve Hegghammer, Thomas, Muslim Foreign Fighters 1945-2009: New Dataset and Initial Observations, *Paper presented at the International Studies Association Annual Convention,* Montreal, 2011

"Convention of the OAU for the Elimination of Mercenarism in Africa", https://www.icrc.org/ihl/INTRO/485?OpenDocument Erişim Tarihi: 23.12.2015

Crawford, Emily, "Blurring the Lines between International and Non-International Armed Conflicts: The Evolution of Customary International Law Applicable in Internal Armed Conflicts", *Australian International Law Journal*, Vol. 15, 2008, ss. 29-54

Çelik, Şener, "Suriye İç Savaşı'nda Silahlı Çatışma Hukuku İhlalleri", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (İGÜSBD),* Cilt 1, Sayı 2, Ekim 2014, ss. 37-65

Demir, Hilmi, "Yabancı Savaşçılar ve Homegrown Teröristler", *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı(TEPAV)*, Mart 2015

Demirkent, Işın, "Haçlılar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi:* Gelibolu-Haddesena, TDV Yayınları, Cilt:14, Ankara, 1996

Drennan, Justine, "Who Has Contributed What in the Coalition Against the Islamic State?", *Foreign Policy*, 12.10.2014,http://foreignpolicy.com/2014/11/12/who-has-contributed-what-in-the-coalition-against-the-islamic-state/ Erişim Tarihi: 04.01.2016

"Final Report of The Task Force on Combating Terrorism and Foreign Fighter Travel", *US Homeland Secuitty Committee,* Eylül 2015

"Financing of the Terrorist Organization Islamic State in Iraq and the Levant(ISIL)", Financial Action Task Force(FATF) Report, Şubat 2015

Forcese, C. Ve Mamikon, A., "Neutrality Law, Anti-Terrorism and Foreign Fighters: Legal Solutions to the Recruitment of Canadians to Foreign Insurgencies, *The University of British Columbia Law Review,* Vol. 48(2), Temmuz 2015, ss. 305-360

"Foreign Fighters Under International Law", *Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, Academy Briefing,* No 8, Ekim 2014

Gerges, Fawaz A., "ISIS and Third Wave of Jihadism", *Current History*, Aralık 2014, ss. 339-343

Hashim, Ahmed S., "Policy Report From Al-Qaida Affiliate to The Rise Of The Islamic Caliphate: The Evolution Of The Islamic State Of Iraq And Syria(ISIS)", *S.Rajaratnam School of International Studies*, Aralık 2014

Hegghammer, Thomas, "The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad", *International Security,* Vol. 35(3), Winter 2010/2011, ss. 53-94

Iverson, Jens, "Notes of Caution on the UNSC Resolution Obliging States to Change Domestic Criminal Law", Leiden Blog Law, 26 Eylül 2014, http://leidenlawblog.nl/articles/notes-of-caution-on-the-unsc-resolution-obliging-states-to-change-domestic Erişim Tarihi: 10.01.2016

Kirk, Ashley, "Iraq and Syria: How Many Foreign Fighters are Fighting for ISIL?", *The Telegraph*, 12 Ağustos 2015,http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/islamic-state/11770816/Iraq-and-Syria-How-many-foreign-fighters-are-fighting-for-Isil.html Erişim Tarihi: 26.12.15

Kurşun, Gürol Kurşun, "101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi", İnsan Hakları Gündemi Derneği, Ankara, 2011

Laiou, Angeliki E. ve Mottahedeh, The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World, *Dumbarton Oaks Research Library and Collection*, Washington, D.C, 2001

Lewis, Jessica D., "Middle East Security Report 14: Al-Qaeda in Irak Resurgent: The Breaking the Walls Campaing Part 1", *Institute for the Study of War*, Eylül 2013

Lister, Charles, "Returning Foreign Fighters: Criminalization or Reintegration?", *Foreign Policy at Brookings*, Ağustos 2015

Malet, David, "Why Foreign Fighters? Historical Perspectives and Solutions", *Orbis Journal of Foreign Affairs*, Kış 2010, ss. 97-114

Malet, David, *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civil Conflicts.* Oxford University Press, Oxford, 2013

Malet, David, "What does the evidence tell us about the impact of foreign fighters on Homegrown radicalization?", *Radicalisation Research,* Temmuz 2015. http://www.radicalisationresearch.org/debate/malet-foreign-fighters-home-grown-radicalization/ Erişim Tarihi: 07.12.2015

Malet, David, "Foreign Fighter Mobilization and Persistance in a Global Context", *Terrorism and Political Violence,* Vol.27(3), 2015, ss. 454-473

McInnis, Katleen J, "Coalition Contributions to Countering the Islamic State", *Congressional Research Service*, 18 Kasım 2015

Mendelson, Barak, "Foreign Fighters-Recent Trends", *Orbis Journal of Foreign Affairs,* Vol. 55(2), 2011, ss. 189-202

Milanovic, Marko, "UN Security Council Adopts Resolution 2178 on Foreign Terrorist Fighters", *Blog of the European Journal of International Law*, 24 Eylül 2014, http://www.ejiltalk.org/un-security-council-adopts-resolution-2178-on-foreign-terrorist-fighters/ Erişim Tarihi: 10.01.2016

"Örf Adet Hukuku", International Review of The Red Cross, 19. https://www.icrc.org/eng/home/languages/turkish/files/orf-adet-hukuku-customary-ihl.pdf Erişim Tarihi: 01.02.2016

Özalp, Osman Nuri, "Özel Güvenlik ve Askeri Firmaların Uluslararası Hümaniter Hukuka Göre Statüsü ve Montreaux Dokümanı Bağlamında Yeni Arayışlar", *İÜHFM*, Cilt. LXVII, S.1-2, 2009, ss. 57-77

Percy, Sarah, *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations,* Oxford University Press, New York, 2007

"Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)", 8 June 1977, "Art. 47 Mercenaries", https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action Erişim Tarihi: 23.05.2015

Quivooij, Romain, Policy Report: The Islamic State, S. Rajaratman School of International Studies, Haziran 2015

Ross, D.G., Fritz, J., Moreng, B. ve Barr, N., "Islamic State Vs. Al-Qaeda: Strategic Dimension of A Patricidal Conflict", *International Security*, Aralık 2015

"Russian General Outlines Moscow's Plans In Syria", Radio Free Europe/Radio Liberty, 16 Ekim 2015, http://www.rferl.org/content/russia-putin-islamic-state-terrorism/27309648.html Erişim Tarihi: 27.12.15

Sander, Oral, *Siyasi Tarih(1918-1994*), İmge Kitabevi, 2007

Schmid, Alex P., "Foreign(Terrorist) Fighter Estimates Conceptual and Data Issues", *International Centre for Counter-Terrorism-The Hague,* Ekim 2015

Sinkkonen, Teemu, "War On Two Fronts: The EU Perspective On The Foreign Terrorist Fighters Of ISIL"*, FIIA Briefing Paper 166*, Ocak 2015

Sözcü, "IŞİD'e Rekor Maaş", 2 Eylül 2014, http://www.sozcu.com.tr/2014/dunya/iside-rekor-maas-592240/ Erişim Tarihi: 31.12.2015

Skidmore, J., "Foreign Fighter Involvement In Syria", *International Institute For Counter-Terrorism*, Ocak 2014

Strachota, Krzysztof, "The Middle East in The Shadow of Islamic State", *Centre For Eastern Studies: Point of View,* Number 52, Warsaw, Temmuz 2015

Tangör, Burak ve Yalçınkaya, Haldun, "Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler", *Uluslararası İlişkiler Dergisi,* Cilt 7, Sayı 25, Bahar 2010, ss. 127-154

Taşdemir, Fatma, "İç Savaş Çerçevesinde Terörizm ve IŞİD Örneği", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 11, Sayı 42, 2015, ss. 41-67

Tezcan, Ercüment ve Taşdemir, Fatma, "Silahlı Çatışmalar Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku Açısından Suriye İç Savaşı'nın Analizi", *Ankara Strateji Enstitüsü*, Ankara, Ocak 2013

"The Global Counter-Terrorism Forum", https://www.thegctf.org/home Erişim Tarihi: 04.01.2016

"The Hague – Marrakech Memorandum on Good Practices for a More Effective Response to the FTF Phenomenon", adopted by the Global Counter-Terrorism Forum on 23 Eylül 2014, https://www.thegctf.org/documents/10162/140201/14Sept19_The+Hague-Marrakech+FTF+Memorandum.pdf Erişim Tarihi: 04.01.2016

"The Islamic State", *Mapping Militant Organization*, Stanford University, 15 Mayıs 2015, https://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/1 Erişim Tarihi: 18.01.2016

Topal, Ahmet Hamdi, "Uluslararası Hukuk Açısından Özel Askeri Şirketler ve Şirket Çalışanları Statüsü", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt 60, Sayı 4, 2011, ss. 963-1021

Toprakseven, Ceren Mutuş, "Uluslararası Hukuk Perspektifinden Yabancı Savaşçı", *Analist Dergisi*, Şubat 21015, http://www.analistdergisi.com/sayi/2015/02/uluslararasi-hukuk-perspektifinden-yabanci-savasci-sorunu Erişim Tarihi: 10.01.2016

"UCM'de Yargılanan Suçlar", *Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu,* 28 Kasım 2011,
http://www.ucmk.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=198:uluslararasi-af-oerguetue-ucmde-yargilanan-suclar&Itemid=107 Erişim Tarihi: 31.01.2016

UNGA/RES/44/34(4 Aralık 1989)

UNSC/RES/2170 (15 Ağustos 2014)

UNSC/RES/2178(24 Eylül 2014)

UNSC/RES/2199 (12 Şubat 2015)

"UNSC Counter-Terrorism Committee",
http://www.un.org/en/sc/ctc/index.html Erişim Tarihi: 05.01.2015

"Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü"
http://sorular.rightsagenda.org/Uploads/UCM%20MEV/Roma%20Stat%C3%BCs%C3%BC.pdf Erişim Tarihi: 31.01.2016

Withnall, Adam ve Romero, Danny, "Isis, a Year of the Caliphate: What is it that the so-called 'Islamic State' really wants?", Independent, 29 Haziran 2015, http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-a-year-of-the-caliphate-what-is-it-that-the-so-called-islamic-state-really-wants-10352950.html Erişim Tarihi: 27.02.2016

Yalçınkaya, Haldun, "IŞİD ve Yabancı Terörist Savaşçılar", *ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, Ocak-Şubat Cilt: 7 Sayı: 66, 2015, ss. 34-36

Yalçınkaya, Haldun, "Yabancı Terörist Savaşçılar ve Türkiye: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2178 Sayılı Kararı Almasının İlk Yılına Dair Değerlendirme", *Orsam Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, No.31, Ekim 2015

Zelin, Aaron Y., The War between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement, The Washington Institute for Near East Policy, Number 20, June 2014

Zelin, Aaron Y., "Foreign Fighter Motivations", *Washington Institute for Near East Policy*, 2 February, 2015,
https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/other/ZelinStatement20150202.pdf Erişim Tarihi: 26.12.15

Kabuk devletler devlet dışı aktörlerin desteklenmesiyle ortaya çıkmıştır. Temel amaçları ekonomik bağımsızlık elde etme ve kendi devlet yapılanmalarını inşa etmektir. Kabuk devlet örneği olan IŞİD, devletin sosyoekonomik yapısını elinde bulunduran ama siyasi tanınmadan ve gerçek bir devletin genel oy birliğinden yoksun bir gövdedir. IŞİD, Irak ve Suriye üzerinde yeni bir ulus oluşturmayı başarırsa, tarihte ilk defa silahlı bir terör örgütü, işgal savaşıyla terörizmin amacına ulaşmasına hizmet edecek ve diğer terör gruplarına emsal teşkil edecektir. Böylece terör gruplarının sayısında artış gözlemlenebilecek ve terör eylemlerinin yoğunluğu artacaktır. Sonuç olarak bağımsızlık talepleri de artacaktır.[69] Bu durum ancak ve ancak terörizmle mücadelede şekli bir tavır alarak değil, bütün devletleri kapsayan uluslararası bir mücadele ile engellenebilir.

KAYNAKLAR

Acun, Can, "Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti(IŞİD)", SETA Perspektif, Sayı:53, Haziran 2014

Albayrak, Didem Özdemir, "Özel Askeri Şirketlerin Faaliyetleri ve İstihbarat", *Milli Güvenlik ve Askeri Bilimler Dergisi,* Cilt:1, Sayı:4, Sonbahar 2014, ss. 187-206

Albayrak, Gökhan, *Uluslararası Hukukta Hedef alarak Öldürme*, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2013

Al-Tamimi, Aymenn Jawad, The Islamic State of Iraq and Al-Sham, *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 17, No.3, Sonbahar 2013, ss. 19-44

Anderson, Glen, Secession in International Law and Relations: What are We Talking About?, *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review,* 2013

Barrett, Richard, The Islamic State, The Soufan Group, Kasım 2014BBC Türkçe, 'IŞİD'in yıllık petrol geliri 500 milyon dolar', 15 Ekim 2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151014_ft_isid_petrol Erişim Tarihi:14.01.2016

[69] Loretta Napoleoni*, age.,* 2014, ss. 46.

Beck, Ulrick, *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*, İthaki Yayınları, Çev. Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan, İstanbul, 2011

Blanchard, C. M., ve Humud, C. E., The Islamic State and U.S. Policy, *Congressional Research Service,* Aralık 2015

Brisard, Jean-Charles ve Martinez, Damien, Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding, *Thomson Reuters*, Ekim 2014

Burke, Jason, *El Kaide: Terörün Gölgesi*, Everest Yayınları, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul, 2004.

Caris, Charles C. ve Reynolds, Samuel, Middle East Security Report 22: ISIS Governance in Syria, *Institute for the Study of War*, Haziran 2014

"Convention on Rights and Duties of States", Montevideo(Uruguay), 26 Aralık 1933,
https://www.ilsa.org/jessup/jessup15/Montevideo%20Convention.pdf
Erişim Tarihi: 30.1.2015

Crawford, James Crawford, *The Creation of States in International Law*, Clerandon Press, Oxford, 1979

Duhaime, Christine, Terrorist Financing and the Islamic State, *White Paper on Islamic State Funding*, 2015

Eker, Sami, "Savaş Olgusunun Dönüşümü, Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği", Türkiye *Ortadoğu Çalışmaları Dergisi,* Cilt:2, Sayı:1, 2015, ss. 31-66

Esposito, John L., *Kutsal Olmayan Savaş: İslamcı Savaş*, Oğlak Yayıncılık, Çev. Nuray ve Ertan Yılmaz, İstanbul, 2002

"Financing of the Terrorist Organization Islamic State in Iraq and the Levant(ISIL)", *Financial Action Task Force(FATF) Report*, Şubat 2015

Gürcan, Metin, "Savaşın evrimi ve teorik yaklaşımlar", Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, Ed. Atilla Sandıklı, BİLGESAM Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 71-129

Gürler, Recep Tayyip ve Özdemir, Ömer Behram, "El-Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: IŞİD"*, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Mayıs 2014, ss. 113-155

Gürler, Recep Tayyip ve Özdemir, Ömer Behram, "Tevhid ve Cihad Örgütü'nden İslam Devleti'ne", *SETA Perspektif*, Sayı:60, Ağustos 2014

Hashim, Ahmed S., "Policy Report From Al-Qaida Affiliate to The Rise Of The Islamic Caliphate: The Evolution Of The Islamic State Of Iraq And Syria(ISIS)", S.Rajaratnam School of International Studies, Aralık 2014

Heywood, Andrew, *Politics*, Palgrave Foundation, New York, 2002

Hüseyin, Fuat, *Zerkavi: El-Kaide'nin İkinci Kuşağı*, Küresel Kitap, Çev. Defne Bayrak, İstanbul, 2014

Kelsen, Hans, Saf Hukuk Kuramı: "Devlet ve Hukuk Özdeşliği", *Devlet Kuramı*, Dost Kitabevi, Der. Cemal Bali Akal, Ankara, 2011

Kirdar, M. J., AQAM Futures Project Case Studies Series: Al-Qaede In Iraq, *Center for Strategic and International Studie*s, Haziran 2011

Lewis, Jessica D., "Middle East Security Report 14: Al-Qaeda in Irak Resurgent: The Breaking the Walls Campaing Part 1", *Institute for the Study of War*, Eylül 2013

Luizard, Pierre Jean, *IŞİD Tuzağı*, İletişim Yayınları, Çev. Yasemin Özden Charles, İstanbul, 2016

McCoy, Terrence, "ISIS just stole $425 million, Iraqi governor says, and became the 'world's richest terrorist group", *The Washington Post,* 12 Haziran 2014, https://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2014/06/12/isis-just-stole-425-million-and-became-the-worlds-richest-terrorist-group/ Erişim Tarihi: 14.01.22016

"Mali Eylem Görev Gücü-MEGG(Financial Action Task Force-FATF)", http://www.masak.gov.tr/tr/content/mali-eylem-gorev-gucu/65 Erişim Tarihi: 10.01.2016

Münkler, Herfried, *Yeni Savaşlar*, Çev. Zehra Aksu Yılmazer, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010

Napoleoni, Loretta, *Modern Jihad: Tracing the Dollars Behind the Terror Networks,* Pluto Press, London-Sterling-Virginia, 2003

Napoleoni, Loretta,, *İslam ve Modern Cihat: İslam Devleti ve Orta Doğu'nun Yeniden Çizilmesi,* Altın Bilek Yayınları, Çev. Fulya Çeçen ve Ahmet Faruk Çeçen, İstanbul, 2015

Pichon, Eric, Understanding The Rise of ISIL/DA'ESH(The Islamic State), *European Parliamentary Research Service*, 17 Mart 2015

Pierson, Christopher, *Modern Devlet,* Chiviyazıları Yayınevi, Çev. Neşet Kutluğ ve Burcu Doğan, İstanbul, 2011

Pinel le Dret, Valentin, "International Law: An Analysis of the Montevideo Convention and ISIS's Statehood Claim", *Affairs Today*, 2 Aralık 2015, http://affairstoday.co.uk/analysis-of-the-montevideo-convention-and-isiss-statehood-claim/#sthash.GmToB4jv.dpuf Erişim Tarihi: 30.01.2016

Poggi, Gianfranco, *Devlet: Doğası, Gelişimi ve Geleceği*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Çev. Aysun Babacan, İstanbul, 2007

Ross, D.G., Fritz, J., Moreng, B. ve Barr, N., "Islamic State Vs. Al-Qaeda: Strategic Dimension of A Patricidal Conflict", *International Security*, Aralık 2015

Quivooij, Romain, Policy Report: The Islamic State, *S. Rajaratman School of International Studies,* Haziran 2015

Rosiny, Stephan, The Caliph's New Clothes: The Islamic State in Iraq and Syria, *GIGA Focus,* Sayı 6, 2014

Spencer, Richard, Thousands of Yazidi Women Sold As Sex Slaves 'For Theological Reasons', Says ISIL, *The Telegraph,* 13 Ekim 2014, http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/islamic-state/11158797/Thousands-of-Yazidi-women-sold-as-sex-slaves-for-theological-reasons-says-Isil.html Erişim Tarihi: 14.01.2016

Strachota, Krzysztof, The Middle East in The Shadow of Islamic State, *Centre For Eastern Studies: Point of View*, Number 52, Warsaw, Temmuz 2015

Taşdemir, Fatma, "İç Savaş Çerçevesinde Terörizm ve IŞİD Örneği", *Uluslararası Hukuk ve Politika,* Cilt:11, Sayı:42, 2015, ss. 41-67

"The Islamic State", Mapping Militant Organization, Stanford University, 15 Mayıs 2015, https://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/1 Erişim Tarihi: 18.01.2016

UNSC/RES/2170 (15 Ağustos 2014)

UNSC/RES/2178(24 Eylül 2014)

UNSC/RES/2199 (12 Şubat 2015)

Whelan, Richard, *El- Kaidecilik: İslam'a Tehdit-Dünyaya Tehdit*, Platin Yayınları, Çev. Hüseyin Bağcı ve diğerleri, Ankara, 2006

Zelin, Aaron Y., "The War Between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement", *The Washington Institute for Near East Policy*, Sayı:20, Haziran 2014

KAYNAKLAR

12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, https://www.icrc.org/eng/home/languages/turkish/files/sozlesmeleri-protokolleri-conventions-protocols.pdf. Erişim Tarihi: 02.12.2016

Adams, Simon, Failure to Protect: Syria and the UN Security Council, Occasional Paper Series, Global Centre for the Responsibilirty to Protect, Mart 2015

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, http://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf, Erişim Tarihi:05.01.2016; Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child, http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPACCRC.aspx., Erişim Tarihi:05.01.2016

de Silva, Desmond, Geoffrey Nice QC, David M. Crane, "A Report into the Credibility of Certain Evidence with regard to Torture and Execution of Persons Incarcerated by the Current Syrian Regime," https://static.guim.co.uk/ni/1390226674736/syria-report-execution-tort.pdf Erişim Tarihi: 12.12.2016

Gberie, Lansana, "The Special Court for Sierra Leone Rest – For Good", *Africa Renewal*, 2014, http://www.un.org/africarenewal/magazine/april-2014/special-court-sierra-leone-rests-%E2%80%93-good, Erişim Tarihi:01.02.2016

Güçtürk, Yavuz, "İnsanlığın Kaybı, Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu", *SETA*, 2014

http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php, Erişim Tarihi: 05.12.2016

http://indicators.ohchr.org/., Erişim Tarihi: 05.01.2016

http://www.iccnow.org/documents/signatory_chart_Nov_2011_EN.pdf, Erişim Tarihi: 08.12.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1, Erişim Tarihi:05.12.2016

http://www.timeturk.com/tr/2013/02/13/suriye-de-savasan-gruplarda-kim-kimdir.html, Erişim Tarihi: 05.12.2016

https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=380, Erişim Tarihi: 28.11.2015

https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/icc0111/related

%20cases/icc01110111/Pages/icc01110111.aspx, Erişim Tarihi:20.01.2016

Human Rights Watch, Syria and the International Criminal Court, New York 2013

ICJ, Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, 8 July 1996

İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İHH Suriye Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014

Jones, Annika, ''Seeking International Criminal Justice in Syria'', *International Law Studies*, Vol. 89, 2013

Kedikli, Umut, *Uluslararası Terörizm ve Devlet Sorumluluğu*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2013

Öğüt, Selman, *Uluslararası Hukuk Açısından Suriye*, DÜBAM, 2013

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri IV. Kitap*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000

Radziejowska, Maria, "Awaiting Justice: Prospects for Prosecuting War Crimes in Syria," Policy Paper, No. 31(79), 2013

Schmitt, Michael N., "The Syrian Intervention: Assesing the Possible International Law Justification", *International Law Studies*, Vol. 89, 2013

Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Varlığın Korunması Sözleşmesi, http://www.kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Lahey-Sozlesmesi-UNESCO,-1954.pdf, Erişim Tarihi: 21.12.2015

Tepeciklioğlu, Ali Onur, Elem Eyrice Tepeciklioğlu, "Teoriden Pratiğe: Suriye Krizi ve Uluslararası Toplum," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 70, No.1, 2015

Tezcan, Ercüment, Fatma Taşdemir, "Çatışmalar Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku Açısından Suriye İç Savaşının Analizi", *Ankara Strateji Enstitüsü*, Ocak 2013

UCM Statüsü, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf02/belge_cezadivani_b2.pdf, Erişim Tarihi: 08.12.2016

UN HRC, A/HRC/24/46, 16 Ağustos 2013

UN HRC, A/HRC/27/60, 13 Ağustos 2014

UN HRC, A/HRC/30/48, 13 Ağustos 2015

UN HRC, A/HRC/31/CRP.1, 3 Şubat 2016

UN Human Rights Council, Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, A/HRC/23/58, 4 Haziran 2013

UN SC, 2011, S/RES/1970

UN SC, S/RES/2118 (2013)

United Nations Mission to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Syrian Arab Republic, 13 Eylül 2013, http://www.un.org/disarmament/content/slideshow/Secretary_General_Report_of_CW_Investigation.pdf, s.5. Erişim Tarihi: 15.12.2016

United Nations Mission to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Syrian Arab Republic, Final Report, 13 Aralık 2013, https://unoda-web.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2013/12/report.pdf., Erişim Tarihi: 15.12.2016

Williams, Paul R., J. Trevor Ulbrick, Jonathan Worboys, ''Preventing Mass Atrocity Crimes: The Responsibility to Protect and The Syria Crisis'', *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol. 45(1-2), 2012

Yeşil, Feyzullah, ''İnsancıl Hukuk Açısından Suriye İç Savaşı'', *Yasama Dergisi*, Sayı 24, 2013

KAYNAKLAR

"We Had Nowhere Else to Go", Forced Displacement and Demolitions in Northern Syria, Amnesty International, United Kingdom, 2015

Ayhan, Veysel, *Arap Baharı: İsyanlar, Devrimler ve Değişim*, MKM Yayınları, Bursa, 2012

Başlar, Kemal, *Uluslararası Hukukta Hükümet Dışı Kuruluşlar*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2005

Bilkova, Veronika, "Armed Opposition Groups and Shared Responsibility", *Netherlands International Law Review*, Vol. 62, 2015, ss. 69-89

Brownlie, Ian, *Principles of Public International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2008

Cahin, Gerard, "The Responsibilty of Other Entities: Armed Bands and Criminal Groups", *The Law of International Responsibility*, Ed. James Crawford, Alain Pellet, Simon Olleson, Oxford University Press, Oxford, 2010, ss. 338-340

Cassese, Antonio, *International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2005

Crawford, Emily, "Armed Conflict, International", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, Oxford University Press, Oxford, 2015

d'Aspremont, Jean, Andre Nollkaemper, Ilias Plakokefalos, Cedric Ryngaert, "Sharing Responsibility Between Non-State Actors and States in International Law: Introduction", *Netherlands International Law Review*, Vol. 62, 2015, ss. 49-67

Damien McElroy, "Syrian rebels accused of war crimes", The Telegraph, 10 Ağustos 2012, http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/9467657/Syrian-rebels-accused-of-war-crimes.html, Erişim Tarihi: 03.01.2016

Ewumbue-Monono, Churchill, "Respect for International Humanitarian Law by Armed Non-State Actors in Africa", *International Review of the Red Cross*, Vol. 88(864), 2006, ss. 905-924

Frowein, Jochen A., "De Facto Regime", *Encyclopedia of Public International Law*, Vol. I, Ed. Rudolf Bernhardt, North-Holland, Amsterdam, 1992

Heffes, Ezequiel, Marcos D. Kotlik, Brian E. Frenkel, "Addressing Armed Opposition Groups through Security Council Resolutions: A New Paradigm?", *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Vol.18, 2014, ss. 32-67

Higgins, Noelle, "The Regulation of Armed Non-State Actors: Promoting the Application of the Laws of War to Conflicts Involving National Liberation Movements", *Human Rights Brief*, Vol.17(1), 2009, ss. 12-18

http://www.geneva-

academy.ch/RULAC/applicable_international_law.php?id_state=211, Erişim Tarihi: 30.12.2015

http://www.genevacall.org/, Erişim Tarihi: 20.12.2015

http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/66/66314_1armed-conflict-by-type-1946-2014.pdf, Erişim Tarihi: 18.12.2015

http://www.sharesproject.nl/, Erişim Tarihi: 27.12.2015

https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreatiesByCountrySelected.xsp?xp_countrySelected=SY, Erişim Tarihi: 31.12..2015

https://www.icrc.org/eng/home/languages/turkish/files/sozlesmeleri-protokolleri-conventions-protocols.pdf. Erişim Tarihi 20.12.2015

ICJ, LaGrand Case (Germany v. United States of America), Judgment of 27 June 2001

ICJ, Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion of 8 July 1996

ICJ, Reparations for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, Advisory Opinion of 11 April 1949

Kareem Shaheen, "Palmyra: destruction of ancient temple is a war crime, says Unesco chief", The Guardian, 24 Ağustos 2015, http://www.theguardian.com/world/2015/aug/24/palmyra-destruction-ancient-temple-baal-shamin-war-crime-un-isis, Erişim Tarihi: 01.01.2016

Kegley, Charles William, Shannon Lindsey Blanton, *Dünya Siyaseti: Yönelim ve Dönüşüm*, Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, Sakarya, 2015

Kleffner, Jann K., "The Applicability of International Humanitarian Law to Organized Armed Groups", *International Review of the Red Cross*, Vol.93(882), 2011, ss. 443-461

Kolb Robert, Richard Hyde, *An Introduction to the International Law of Armed Conflicts*, Hart Publishing, Oxford, 2008

Luizard, Pierre-Jean, *IŞİD Tuzağı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016

Marauhn, Thilo, Zacharie F. Ntoubandi, "Armed Conflict, International", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, Oxford University Press, Oxford, 2015

Murray, Daragh, "How International Humanitarian Law Treaties Bind Non-State Armed Groups", *Journal of Conflict & Security Law*, Vol.20(1), 2015, ss. 101-131

Neuman, Peter R., *Old and New Terrorism*, Polity Press, Cambridge, 2011

Nollkaemper, Andre, "Introduction", *Principles of Shared Responsibility in International Law: An Appraisal of The State of The Art*, Ed. Andre Nollkaemper, Ilias Plakokefalos, Cambridge University Press, Cambridge, 2014, ss. 1-24

Öğüt, Selman, "Uluslararası Hukuk Düzeninin Aktörleri Olarak Uluslararası Hukuk Kişileri", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt.9, Sayı.119-120, 2014

Özdemir Albayrak, Didem, "Özel Askeri Şirketlerin Faaliyetleri ve İstihbarat", *Milli Güvenlik ve Askeri Bilimler*, Cilt.1 Sayı.4, 2014, ss. 187-206

Prosecutor v. Sam Hinga Norman, Special Court for Sierra Leone Appaels Chamber, Case No. SCSL-2004-14-AR72(E) Decision on Preliminary Motion Based on Lack of Jurisdiction (Child Recruitment), Decision of 31 May 2004

Prosecutor v. Tadić, International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY) Appeals Chamber Decision on Jurisdiction, 2 October 1995

Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, Rule of Terror: Living under ISIS in Syria, United Nations, 14 Kasım 2014

Rodenhäuser, Tilman, "International Legal Obligations of Armed Opposition Groups in Syria", *International Review of Law*, 2015(2), ss. 1-16

Sassòli, Marco, "Taking Armed Groups Seriously: Ways to Improve their Compliance with International Humanitarian Law", *International Humanitarian Legal Studies*, Vol.1, 2010, ss. 5-51

Saul, Ben, "Terrorism and International Humanitarian Law", *Research Handbook on International Law and Terrorism*, Ed. Ben Saul, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2014, ss. 208-231

Sivakumaran, Sandesh, "Binding Armed Opposition Groups", *International and Comparative Law Quarterly*, Vol.55(2), 2006, ss. 369-394

Solis, Gary D., *The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010

Taşdemir, Fatma, *Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku*, Adalet Yayınları, Ankara, 2009

van Essen, Jonte, "De Facto Regimes in International Law", *Merkourios - International and European Security Law*, Vol.28(74), 2012, ss. 31-49

Vinci, Anthony, "Anarchy, Failed States and Armed Groups: Reconsidering Conventional Analysis", *International Studies Quarterly*, Vol.52, 2008, ss. 295-314

World Report 2015: Syria, Human Rights Watch, https://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/syria, Erişim Tarihi: 03.01.2016

Zegveld, Liesbeth, *Accountability of Armed Opposition Groups in International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002

KAYNAKLAR

Al Arabiya News, "International women's group begins mapping sexual violence in Syria",1 April 2012.
http://english.alarabiya.net/articles/2012/04/01/204552.html, Erişim Tarihi: 21.01.2016

"Alarmed by Continuing Syria Crisis, Security Council Affirms Its Support for Special Envoy's Approach in Moving Political Solution Forward", *United Nations*, 17 August 2015. http://www.un.org/press/en/2015/sc12008.doc.htm, Erişim Tarihi: 19.01.2016

Aras, N Ela Gökalp ve Zeynep Şahin Mencütek, "The International Migration and Foreign Policy Nexus: The Case of Syrian Refugee Crisis And Turkey", *Migration Letters*, Vol. 12(3), Eylül 2015, ss. 193-208

Arboleda, Eduardo, "Refugee Definition in Africa and Latin America: The Lessons of Pragmatism", *International Journal of Refugee Law*, Vol. 3(2), 1991, ss. 185-207.
http://ijrl.oxfordjournals.org/content/3/2/185.full.pdf+html?ijkey=csSdWiVG6rgmI&keytype=ref&siteid=reflaw, Erişim Tarihi: 31.01.2016

Bayraklı, Enes ve Keskin, Kazım, "Türkiye, Almanya ve AB Üçgeninde Mülteci Krizi", *SETA,* Ankara, Kasım 2015.
http://file.setav.org/Files/Pdf/20151221191329_turkiye-almanya-ve-ab-ucgeninde-multeci-krizi-pdf.pdf, Erişim Tarihi: 24.01.2016

BBC News, "Why is EU struggling with migrants and asylum?". 1 September 2015. http://www.bbc.com/news/world-europe-24583286, Erişim Tarihi: 19.01.2016

BBC News, "WHO warns of Syria disease threat", 4 June 2013.
http://www.bbc.com/news/health-22766084, Erişim Tarihi: 19.01.2016

"World at War -- UNHCR – Global Trends –Forced Displacement in 2014", *UNHCR*, Cenevre, 2015, 16 Ocak 2016. http://unhcr.org/556725e69.html, Erişim Tarihi: 16.01.2016

Ghráinne, Bríd Ní, "Internally Displaced Persons (IDPs)", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Ed. Rüdiger Wolfrum, Oxford University Press, Heidelberg, 2015. 30 Ocak 2016.
http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e833, Erişim Tarihi: 30.01.2016

Brinkley, Joel, "War Rape: Rwanda, Bosnia, and Now Syria", *World Affairs*, 6 September 2013. http://www.worldaffairsjournal.org/blog/joel-brinkley/war-rape-rwanda-bosnia-and-now-syria, Erişim Tarihi: 21.01.2016

"Casualties of the Syrian Civil War", *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Casualties_of_the_Syrian_Civil_War, Erişim Tarihi: 19.01.2016

Cohen, Roberta, "The Global Crisis of Internal Displacement", *Fear of Persecution: Global Human Rights, International Law, and Human Well-Being*, Ed. James Daniel White ve Anthony J. Marsella, Mass: Lexington Books,, Lexington 2007, 18 Ocak 2016. https://books.google.com/books?id=YeSKaWWGGAAC&pg=PA13&vq=cohen&sig=0nKLpuljq26B7RAl6qZqbYEvZ8Q&hl=tr#v=onepage&q=cohen&f=false, Erişim Tarihi: 18.01.2016

Çelik, Ayşe Betül, "Transnationalization of Human Rights Norms and Its Impact on Internally Displaced Kurds", *Human Rights Quarterly,* Vol. 27(3), Ağustos 2005, s. 969–997

Daily Sabah, "UN: Turkey hosts the most refugees in the world", 27 February 2015. http://www.dailysabah.com/politics/2015/02/27/un-turkey-hosts-the-most-refugees-in-the-world, Erişim Tarihi: 16.01.2016

"Destruction of Cultural Heritage by ISIL", *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Destruction_of_cultural_heritage_by_ISIL, Erişim Tarihi: 21.01.2016

"8 Massacres by Syria Regime and 1 by Rebels since April 2012, UN War Crimes Reeport Shows", *CBS News*, 11 September 2013. http://www.cbsnews.com/news/8-massacres-by-syria-regime-and-1-by-rebels-since-april-2012-un-war-crimes-report-shows/, Erişim Tarihi: 20.01.2016

"Europe: Syrian Asylum Applications", Syria Regional Refugee Response, *UNHCR,* 19 Ocak 2016. http://data.unhcr.org/syrianrefugees/asylum.php, Erişim Tarihi: 19.01.2016.

"Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law", *Report of the Study Group of the International Law Commission*, 2006. http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_l682.pdf, Erişim Tarihi: 30.01.2016

"Growing numbers of Syrians arriving in southern Italy", *UNHCR*, 13 Eylül 2013. http://www.unhcr.org/5232e41e9.html, Erişim Tarihi: 19.01.2016

"Guiding Principles on Internal Displacement", *OCHA,* Cenevre, 2004. http://www.unhcr.org/43ce1cff2.html, Erişim Tarihi: 17.01.2016

Haysom, Simone, "*Sanctuary in the city? Reframing responses to protracted urban Displacement*", *HPG Policy Briefs*, Londra: Haziran 2013, ss. 1-4.

http://www.odi.org.uk/publications/7533-sanctuary-city-responses-protracted-urban-displacement, Erişim Tarihi: 18.01.2016

Hellller, Constanza, "Tamara, The Woman Behind Syrian Refugees in Argentina", *BuenosAiresHerald.com*, 13 September 2013. http://www.buenosairesherald.com/article/140567/tamara-the-woman-behind-syrian-refugees-in-argentina, Erişim Tarihi: 19.01.2016

"Human Rights Violations During the Syrian Civil War – Attacks on Journalists", *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Human_rights_violations_during_the_Syrian_Civil_War, Erişim Tarihi: 21.01.2016

"Human Rights Violations During the Syrian Civil War – Attacks on Local Christians", *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Human_rights_violations_during_the_Syrian_Civil_War, Erişim Tarihi:21.01.2016

"Independent International Commission of Inquiry established pursuant to resolution A/HRC/S-17/1 and extended through resolution A/HRC/Res/19/22", *UNHCR*, 24 May 2012 http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/SpecialSession/CISyria/PeriodicUpdateCISyria.pdf, Erişim Tarihi: 21.01.2016

"Internally Displaced People – Questions and Answers", *UNHCR*, Cenevre Eylül 2007. http://www.unhcr.org/basics/BASICS/405ef8c64.pdf, Erişim Tarihi: 18.01.2016

"Internally Displaced Person - UNHCR", *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Internally_displaced_person#cite_note-20, Erişim Tarihi: 18.01.2016

Jastram, Kate ve Achiron, Marilyn, "REFUGEE PROTECTION: A Guide to International Refugee Law", *UHCR*, Cenevre, 2001. http://www.ipu.org/pdf/publications/refugee_en.pdf, Erişim Tarihi: 17.01.2016

Kaelin, Walter, "Introduction to the mandate of the Representative of the Secretary-General on the human rights of internally displaced persons". https://web.archive.org/web/20070807075712/http://www.ohchr.org/english/issues/idp/mandate.htm, Erişim Tarihi: 18.01.2016

Kaya, İbrahim ve Eren, Esra Yılmaz, *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*, SETA, İstanbul, 2015. http://file.setav.org/Files/Pdf/20151230134459_turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-durumu-pdf.pdf, Erişim Tarihi: 24.01.2016

Kayaoğlu, Barın, "European countries to Turkey: We pay, you keep Syrian refugees", *Al-Monitor*, 2 September 2015. http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/09/turkey-syria-european-union-refugees-we-pay-you-keep-policy.html#, 19.01.2016

Koca, Burcu Toğral, "Deconstructing Turkey's "Open Door" Policy towards Refugees from Syria", *Migration Letters*, Vol. 12(3), Eylül 2015, ss. 209-225

Konstantinova, Elizabeth, "Bulgaria May Ask for EU Aid to Handle Rise in Syrian Refugees", *Bloomberg*, 2 September 2013. http://www.bloomberg.com/news/articles/2013-09-02/bulgaria-may-ask-for-eu-aid-to-handle-rise-in-syrian-refugees, Erişim Tarihi: 19.01.2016

Nyanduga, Bahame Tom, "The challenge of internal displacement in Africa", *Forced Migration Review,* 21 Eylül 2004. http://www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR21/FMR21full.pdf, Erişim Tarihi: 18.01.2016

Öner, N Aslı Şirin, "Vulnerability Leading to Mobility: Syrians Exodus from Turkey", *Migration Letters*, Vol. 12(3), Eylül 2015, ss. 251-262

Poyraz, Yasin, "Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslararası Mülteci Hukuku", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, 2012, ss. 53-70. https://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/004/cilt_20_sayi_2.pdf, Erişim Tarihi: 24.01.2016

"Preliminary report of the High Commissioner on the situation of human rights in the Syrian Arab Republic", (A/HRC/17/CRP.1), *UN Human Rights Council*, (14 June 2011). http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.CRP.1_Englishonly.pdf, Erişim Tarihi: 21.01.2016

"Refugees of the Syrian Civil War", *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Refugees_of_the_Syrian_Civil_War, Erişim Tarihi: 19.01.2016

"Report of the independent international commission of inquiry on the Syrian Arab Republic", (A/HRC/S-17/2/Add.1), *UN Human Rights Council*, 23 November 2011. http://www.ohchr.org/Documents/Countries/SY/A.HRC.S-17.2.Add.1_en.pdf, Erişim Tarihi: 21.01.2016

"Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the situation of human rights in the Syrian Arab Republic", (A/HRC/18/53), *UN Human Rights Council*, 15 September 2011. http://www.ohchr.org/Documents/countries/SY/Syria_Report_2011-08-17.pdf, Erişim Tarihi: 21.01.2016

"Revised Syria Humanitarian Assistance Response Plan (SHARP) January - December 2013 [EN/AR]", *Reliefweb*, 7 June 2013. http://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/revised-syria-humanitarian-assistance-response-plan-sharp-january, Erişim Tarihi: 19.01.2016

Sherwood, Harriet, "Global refugee figure passes 50m for first time since second world war", *The Guardian*, 20 June 2014. http://www.theguardian.com/world/2014/jun/20/global-refugee-figure-passes-50-million-unhcr-report, Erişim Tarihi: 19.01.2016

Smith-Spark, Laura, Chelsea J Carter ve Amir Ahmed, "Top Syrian general defects, says morale among forces at a low", *CNN.com*, 16 March 2013. http://www.cnn.com/2013/03/16/world/meast/syria-civil-war/index.html, Erişim Tarihi: 20.01.2016

Sparrow, Annie, "Syria's Polio Epidemic: The Suppressed Truth", *New York Review of Books,* 20 February 2014. http://www.nybooks.com/articles/2014/02/20/syrias-polio-epidemic-suppressed-truth/?insrc=hpma, Erişim Tarihi: 20.01.2016

Stuart, Lucy, "Amnesty cites murder, torture, rape, mutilation in Syria", *Al Arabiya*, 6 July 2011. http://www.alarabiya.net/articles/2011/07/06/156329.html, Erişim Tarihi: 21.01.2016

"Syria: A Regional Crisis", *International Rescue Committee*, New York, January 2013. http://www.rescue.org/sites/default/files/resource-file/IRCReportMidEast20130114.pdf, Erişim Tarihi: 21.01.2016

"Syria Regional Refugee Response", *UNHCR*. http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php, Erişim Tarihi: 19.01.2016

"Syria Regional Refugee Response – Turkey", *UNHCR*. http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224, Erişim Tarihi: 19.01.2016

"Torture Archipelago: Arbitrary Arrests, Torture and Enforced Disappearances in Syria's Underground Prisons since March 2011", Human Rights Watch,, ABD July 2012. https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/syria0712webwcover.pdf, Erişim Tarihi: 21.01.2016

UNHCR, "Facts and Figures about Refugees". http://www.unhcr.org.uk/about-us/key-facts-and-figures.html, Erişim Tarihi: 16.01.2016

UNHCR, "States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol". http://www.unhcr.org/3b73b0d63.html, 30 Ocak 2016

Ya Libnan, "Syrian Army Accused of Vicious, Systematic Rape", 13 August 2012. http://yalibnan.com/2012/08/13/syrian-army-accused-of-vicious-systematic-rape/, *Erişim Tarihi: 21.01.2016*

KAYNAKLAR

2016 Syria Regional Refugee Response Plan, http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional. php, Erişim Tarihi: 01.03.2016 Anani, Ghida, "Dimensions of Gender-Based Violence Against Syrian Refugees in Lebanon" *FMR 44*, September 2013

Bunting, Annie, "Forced Marriage in Conflict Situations: Researching and Prosecuting Old Harms and New Crimes", *Canadian Journal of Human Rights*, Vol.1(1), 2012

Card, Claudia, "Rape as a Weapon of War", *Hypatai*, Vol.12(4), Fall 1996

Cenevre Antlaşmaları: http://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=opendocument&documentId=BAA341028EBFF1E8C12563CD00519E66, Erişim Tarihi: 01.02.2016

Dauvergne, Catherine, Millbark, Jenni, "Forced Marriage as a Harm in Domestic and International Law", *The Modern Law Review*, Vol.73(1), 2010

Diken, Bülent, Laustsen, Carsten Begge, "Becoming Object: Rape as a Weapon of War", *Body and Society*, Vol.11(1), 2005

Elsabagh, Nafisa, Kemal Vural Tarlan, Erkek Savaşıyor Kadın Eziliyor, 2 Mart 2012, *Radikal*, http://www.radikal.com.tr/radikal2/erkek_savasiyor_kadin_eziliyor-1178961, Erişim Tarihi: 01.03.2016

Evin, Mehveş, Kampta Korku Hâkim, *Milliyet*, 28 Ocak 2014, http://www.milliyet.com.tr/ kampta-korku-hakim/gundem/ydetay/1828672/default.htm, Erişim Tarihi: 01.03.2016

Evin, Mehveş, Suriyeli Muhalifler-1, Suriyelilerle Evlilik Ticarete Dönüştü, *Milliyet*, 27 Ocak 2014, http://www.milliyet.com.tr/suriyelilerle-evlilikticarete/gündem/detay/1827612/defaul. htm, Erişim Tarihi: 01.03.2016

Farewell, Nancy, "War Rape: New Conceptualizations and Responses", *Affilia*, Vol.19(4), Winter 2004

Findings From the Inter-Agency Child Protection and Gender Based Violence Assesment in the Za'atri Refugee Camp, UNHRC, Erişim Tarihi: 28.02.2016

Gender Based Violence and Child Protection Among Syrian Refugees in Jordan With a Focus on Early Marriage, Peace and Security, Un Women

Harper, Lee, Syrian Women in Jordan at the Risk of Sexual Exploitation at Refugee Camps, 24 Ocak 2014, The Guardian, http/www.theguardian.com/globaldevelopment /2014/jan/24/ syrian -women-refugees-risk-sexual-exploitation, Erişim Tarihi: 02.01.2016

http://www.iccwomen.org/resources/crimeschart.htm, Erişim Tarihi:02.02.2016

Jain, Neha, Forced Marriage as a Crime Against Humanity, *Journal of International Criminal Justice*, Vol.6, 2008

Lahey Sözleşmesi: http://www.icrc.org/ihl/INTRO/195?OpenDocument, Erişim Tarihi: 01.02.2016

Lebanon Women Refugees Syria Harassed Exploited, HRW, 27 Kasım 2013 http://www.hrw.org/news/2013/11/26/lebanon-women-refugees-syria-harassed-exploited, Erişim Tarihi: 02.01.2016

Lebanon: Refugee women from Syria face heightened risk of exploitation and sexual harassment, 2 Şubat 2016, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/02/lebanon-refugee-women-from-syria-face-heightened-risk-of-exploitation-and-sexual-harassment/, Erişim Tarihi: 03.01.2016

Lieber Yasası: http://www.icrc.org/ihl/INTRO/110?OpenDocument, Erişim Tarihi: 01.02. 2016

Reaching the Breaking Point: An IRC Briefing Note on Syrian Refugees in Lebanon, International Rescue Committie, http://www.rescue.org/sites/default/files/resource-file/ Lebanon%20Policy%20Paper%20 Final%20-%20June%202013.pdf, Erişim Tarihi: 02.01.2016

Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic United Nations, 23 Kasım 2011

Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, United Nations, 16 Ağustos 2012

Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, United Nations, 5 Şubat 2013

Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, United Nations, 4 Haziran 2013

Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, Rule of Terror: Living under ISIS in Syria, United Nations, 14 Kasım 2014

Report of The Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, United Nations, 12 Şubat 2014

Report of The Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, United Nations, 5 Şubat 2015

Reyhanlı'da Suriyeli Kadınlar ile Söyleşiler-III, Orsam Rapor No. 159, Mayıs

2013, http://www.orsam.org.tr/tr/raporgoster.aspx?ID=4523 Erişim Tarihi: 01.03.2016

Seeking Accountability and Effective Responses for Gender-Based Violence Against Syrian Women: Woman Inclusion in Peace Processes, http://www.peacewomen.org/portal_ resources_resource.php?id=1983, Erişim Tarihi: 02.02.2016

Shama, Maha Abu, Early Marriage and Harassment of Syrian Refugee Women and Girls in Jordan, 5 Eylül 2013, http://livewire.amnesty.org/2013/09/05/early-marriage-and-harassment-of-syrian-refugee-women-and-girls-in-jordan/ Erişim Tarihi: 01.03.2016

Skjelbaek, Inger," Sexual Violence and War: Mapping Out a Complex Relationship", *European Journal of International Relations*, Vol.7(2), 2001

Soguel, Dominique, Syrian Refugees Fuel Underage Marrige in Jordan, 13 February 2014, *Womensnews*, http://womensenews.org/story/jordan/140212/syrian-refugees-fuel-underage-marriage-in-jordan#.U1evnFVuzk, 13 Şubat 2014, Erişim Tarihi: 02.02.2016

Stoter, Brenda, Syrian women refugees humiliated, exploited in Turkey, *Al Monitor*, http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/03/syria-refugees-women-exploitation-harassment.html, 12 Mart 2014, Erişim Tarihi: 01.03.2016

SYRIA - Concerns For Refugee Women & Girls - Forced Marriage, Sexual Explotation & Abuse, Women Living Under Muslim Laws, http://www.wunrn.com/news/2013/05 13/05 _20/052013_syria.htm, Erişim Tarihi: 02.02.2016

Syrian Refugees Inter-Agency Regional Update, http://data.unhcr.org/syrianrefugees /regional.php, Erişim Tarihi: 01.03.2016

Syrian Woman in the eye of the Storm, The Syrian Network for Human Rights, http://sn4hr.org/wpcontent/pdf/english/Syrian_women_in_the_center_of_the_hurricane_en.pdf Erişim Tarihi: 01.03.2016

Systematic rape, sexual slavery and slavery-like practices during armed conflicts, Report of the High Commissioner for Human Rights, UN Economic and Social Council, madde 5-6-7-8, http://www.awf.or.jp/pdf/h0049.pdf, Erişim tarihi: 02.02.2016

Tompkins, Tamara L., "Prosecuting Rape as a War Crime: Speak the Unspeakable", *Notre Dame Law Review,* Vol.70(4), 1995

Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, http://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-

0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf, Erişim Tarihi: 02.01.2016

Urgent Actions Required to Protect Syrian Women and Girls from Sexual Violence, International Rescue Committie, https://www.vluchteling.nl/NieuwsOverzicht/~/ media/Files/Documenten/Updated%20Syrian%20Refugee%20GBV%20Advocacy%20Note.ashx, Erişim Tarihi. 01.03.2016

Usta, Jinan, Assessment of Reproductive Health and Gender-Based Violence among Displaced Syrian Women in Lebanon, Temmuz-Eylül 2012, http://www.biomedcentral.com/1472-6874/14/25, Erişim Tarihi: 02.02.2016

Violence Against Women in Syria: Breaking the Silence, Briefing Paper Based on an FIDH assesment mission in Jordan in December 2012 http://fidh.org/IMG/pdf/syriasexual _violence-web.pdf, Erişim Tarihi: 01.03.2016

Violence Against Women,Bleeding Wound in Syrian Conflict Euro-Mediterranean Human Rights Network, November 2013, http://www.euromedrights.org/eng/wp-content/uploads/2013/11/Doc-report-VAW-Syria.pdf : 28.02.2016

Wolfe, Lauren, Syria has a massive rape crisis, 3 Nisan 2013 http://www.womenundersiege project.org/blog/ entry/syria-has-a-massive-rape-crisis, Erişim Tarihi: 01.03.2016

Wood, Elisabeth Jean,"Variation in Sexual Violence During War", *Politics and Society*, Vol.34(3), September 2006

Sürdürülebilir Yerel Kalkınma Model Önerisi:

KAĞIZMAN İLÇESİ

Öğr. Gör. Alper Yalçın - Öğr. Gör. Sevda Yalçın

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 40
ISBN : 978-605-9663-39-7
© 1. Basım, Aralık 2016

Sürdürülebilir Yerel Kalkınma Model Önerisi: KAĞIZMAN İLÇESİ

Öğr. Gör. Alper Yalçın - Öğr. Gör. Sevda Yalçın

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevininyazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yalçın, Alper., Yalçın, Sevda.
Sürdürülebilir Yerel Kalkınma Model Önerisi: KAĞIZMAN İLÇESİ / *Alper Yalçın - Sevda Yalçın*
1. Basım, XX+240 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-39-7
1. Sürdürülebilirlik 2.Yerel kalkınma 3. Kağızman

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Tarih öncesi devirler de dikkate alındığında medeniyet ve kültür izlerinin 10.000 yıl ve daha öncesine uzandığı bir geçmişe sahiptir Kağızman ilçesi. İlçe sahip olduğu kaya üstü resimleri (petroglifler) barındıran eşsiz arkeolojisi, tarihi, kültürel, sosyal yapısı ve fiziki dokusu ile adeta Anadolu'nun en zengin açık hava müzelerinden biridir.

Tarih öncesi dönemden tarih sonrası döneme onlarca medeniyete (Hititler-Hurriler-Mitanniler, Urartular, Medler-Persler, İskitler/Sakalar, Arsaklılar, Kamsarakanlılar, Bağratlılar, Oğuzlar, Selçuklular-Karakoyunlular-Akkoyunlular ve Osmanlılar) ev sahipliği yapmış Kağızman ve çevresi, kültürel ve tarihi miras üzerinde bulunan özel bir coğrafyadır. Bulunduğu coğrafi konumu ve binlerce yıldır salına salına akan Aras Irmağı -ki o ırmak El Mukaddesi'nin tabiriyle "Cennetten çıkan dört ırmaktan biridir"- ile tarihte ev sahipliği yaptığı her kavim, medeniyet ve ülke açısından stratejik bir yer/geçiş bölgesi olmuştur. İlçe tarihte, özellikle Türkistan'dan Doğu Anadolu'ya gelen göç ve akınların Anadolu'ya girmek için kullandıkları yol güzergâhlarından yahut konaklama merkezlerinden biri olmuştur.

Coğrafyalar ev sahipliği yaptığı şehirler açısından gelecek ve geleceğin inşa edildiği yer demektir. Kağızman ilçesine ev sahipliği yapan mevcut coğrafya da fiziki, iktisadi, sosyal, beşeri ve ilmi açıdan potansiyeller taşımaktadır. Küreselleşen günümüz dünyasında coğrafyaların sahip olduğu potansiyelleri barındıran fırsatları/tehditleri ve güçlü/zayıf tarafları ortaya çıkarıp, buna uygun stratejik planlar yapmak, şehirler açısından elzem hale gelmektedir. Bu anlayış özellikle yerelden bölgeye, bölgeden ülkeye, ülkeden dünyaya açılmanın ve kendine ait değerleri insanlığın hizmetine sunabilmenin temel ve doğru yöntemidir.

Kağızman ilçesi modern zaman açısından ifade edilmeye çalışılan temel değerlerden ve anlayıştan uzak bir biçimde, çağdaş yönetim anlayışın çok ötesinde, yıllardan beri kendi yalnızlığında, kabuğunu kıramamanın çaresizliğinde var olma mücadelesi vermektedir.

Elinizdeki bu kitap, çeşitli medeniyet ve kültürlere ev sahipliği yapmış Aras Nehrinin gerdanındaki inci olan Kağızman ilçesinin geçmişten günümüze sahip olduğu değerleri ortaya çıkarabilmek, günümüzdeki potansiyelleri bir master plan temelinde yapılabilecekler listesi hazırlayarak ilçedeki kalkınmayı geçmişiyle bağdaşır ve ahenk içerisinde sürdürülebilir kılmak iddiasıyla hazırlanmıştır. Kitap Kağızman'a, Kağızmanlıya, Kağızman'ın dünyadaki gönül coğrafyasına bir arpa boyu dahi olsa hizmet edebilme iddiasını taşımaktadır. Gayemiz dünden ders çıkararak bugünü anlama, yarını sağlam ve sağlıklı inşa edebilme adına az da olsa çaba sarf etmektir. Bütün bunların ötesinde eser aynı zamanda metodolojik açıdan yerel yönetimler için -özellikle ilçeler açısından- model bir çalışma özelliğine de sahiptir.

Kağızman ilçesine ait potansiyelleri ve sorunları ortaya çıkarıp, potansiyelleri ile engelleri "sürdürülebilir kalkınma" hedefi doğrultusunda yeniden tanımlayarak harekete geçirebilecek bir şekilde, insanların kaliteli ve sürdürülebilir bir yaşam gerçekleştirebilmesini amaç edinen çalışma, üç bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümde ilçenin tarihi, coğrafyası, demografik yapısı, eğitim durumu, ekonomisi, sosyal yaşamı ve kültürel mirası bilimsel veriler ışığında belirlenmeye çalışılmıştır. İkinci bölüm, ilçede yaşayan 18 yaş ve üstü kişiler için 25 Nisan-13 Mayıs 2016 tarihleri arasında; 79 ayrı başlık altında gerçekleştirilen ve vatandaşların önemli kamu kuruluşları başta olmak üzere yöreye, sosyal ve ekonomik hayata bakış açısını tespit etmeye yönelik ankete dayalı bir alan araştırmasına dayanmaktadır. Bu kısımda öncelikle katılımcıların genel demografik ve sosyal özellikleri tespit edildikten sonra, katılımcılara başta ilçe belediyesi olmak üzere eğitim, sağlık ve diğer kuruluşlara bakış açılarını yansıtan sorular sorulmuştur. Ankete vatandaşların kendilerini güvende hissetmeleri ve mutluluk düzeylerini, kaynaklarını tespit etmeye yönelik sorularla devam edilmiş ve anketin sonunda da ilçenin en önemli sorunlarını tespit etmeleri istenmiştir. Anket 540 kişiye uygulanmış ve elde edilen veriler tablolar/grafikler halinde anlaşılır bir şekilde sunularak, tespitler ışığında analizler yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise teorik ve saha çalışmasından elde edilen verilerle ilgili SWOT analizi gerçekleştirilerek kurumlarla ilgili tespit ve öneriler yapılmıştır. Bu bölümde Kağızman'ın sahip olduğu tarih, kültür ve ekonomik potansiyelini ilçenin sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel değerleriyle harmanlayarak **"planlama, yatırım, tanıtım ve pazarlama"** faaliyetlerine yönelik olacak şekilde bir **Master Plan** önerisi -**Kağızman Medeniyet, Ekonomi ve Kalkınma Master Planı (KAMEK)**- hazırlanarak örnek projelerle desteklenme yoluna gidilmiştir.

Çalışmada akademik bir dil ve yöntem kullanılmaya çalışılmış, aynı zamanda ihtiyaç duyulan bölümlerde de herkesin anlayabileceği biçimde bir anlatım gerçekleştirilmiştir. Kitabın ikinci bölümünü oluşturan saha çalışmasına (ankete) katılarak soruları içtenlikle ve sabırla cevaplayan tüm katılımcılara göstermiş oldukları ilgiden ve katkılarından dolayı teşekkür ederiz. Sahada anketin doldurulmasında görev alan anketörlere, Kağızman ilçesine ait fotoğraf arşivlerini bizlerle paylaşma nezaketi gösteren araştırmacı/yazar Sait KÜÇÜK'e ve fotoğrafçı Atakan ÇİFTÇİ'ye, okumalarıyla dil ve anlatım yönünden çalışmaya katkı veren Hatice ALKAN'a, kitabın basımını ve dağıtımını gerçekleştiren yayınevi ve çalışanlarına teşekkür ederiz. Eserde olası hata ve noksanlıkların tarafımıza ait olup çalışmanın Kağızman'a, Kağızmanlıya, Kağızman özelinde bütün yerel yönetimlere ve sürdürülebilir kalkınma adına faaliyet gösteren kişi ve kuruluşlara faydalı olmasını temenni ederiz.

Alper Yalçın & Sevda Yalçın

24 Kasım 2016

İÇİNDEKİLER

Önsöz ..... **v**
Tablolar Dizini ..... **xv**
Grafikler Dizini ..... **xix**
Giriş **1**

A- BİRİNCİ BÖLÜM: İLÇENİN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI **7**
A.1. Kağızman İlçesinin Tarihçesi 7
A.1.1. Tarih Öncesi Dönem 7
A.1.2. Yazılı Tarih ve Sonrası Dönem 14
A.1.2.1. Osmanlı Öncesi Dönem 14
A.1.2.2. Osmanlıların Hâkimiyetine Geçişi 16
A.1.2.3. Rusların İşgali 19
A.1.2.4. Cenub-ı Garbi Kafkas Hükümet-i Cumhuriyeti Dönemi (1918-1919) 21
A.1.2.4.1. Kağızman'ın Kurtuluş Tarihine İmzasını Atan Bir Karakter: Ali Rıza Ataman 22
A.1.2.5. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi 25
A.2. İlçenin Coğrafyası 26
A.2.1. Konumu ve Arazi Yapısı 26
A.2.2. Akarsu ve Gölleri 29
A.2.3. Bitki Örtüsü 31
A.2.4. Sarıkamış-Kağızman Yaban Hayatı Geliştirme Sahası 31
A.2.5. İklim ve Yağışlar 32
A.2.6. Yeraltı Kaynakları 35
A.3. Demografik Yapısı ve Göç Olgusu 37
A.3.1. Osmanlı Dönemi Nüfus 38
A.3.2. Cumhuriyet Dönemi Nüfus 42
A.3.2.1. Kars Merkez ve Diğer İlçelerin Nüfusu ve Göç Olgusu 42
A.3.2.2. Kağızman İlçesinin 1927-2015 Yılları Arası Nüfus Yapısı 45
A.3.2.3. Kağızman İlçe Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı 49
A.3.2.4. 1935 ve 2015 Nüfus Sayımlarına Göre Köyler ve Nüfusları 51

A.3.2.5. Kağızman Nüfusuna Kayıtlı Olanların İkamet Ettikleri İller 54
A.3.2.6. Kağızman İlçesinde İkamet Edenlerin Kayıtlı Oldukları İller... 58
A.4. İlçede Eğitim ve Öğretim 59
A.4.1. Okur-Yazarlık....59
A.4.2. Eğitim Durumu (Okullaşma Oranı)....62
A.4.2.1. İlk ve Orta Dereceli Okullar 65
A.4.2.2. Kafkas Üniversitesi'nin İlçedeki Birimleri....66
A.5. İlçe Ekonomisi 68
A.5.1. Endeks Çalışmalarında İlçenin Durumu 68
A.5.1.1. 1994, 1995 ve 1996 Yıllarında TÜİK'in Yaptırdığı İlçelerin GSYH Çalışması 68
A.5.1.2. 2004 Yılı İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması 71
A.5.2. Tarım....74
A.5.2.1. Meyve Üretimi....76
A.5.2.2. Bitkisel Üretim....79
A.5.3. Hayvancılık 80
A.5.3.1. Büyükbaş Hayvancılık 80
A.5.3.2. Küçükbaş Hayvancılık 82
A.5.3.3. Kümes Hayvancılığı 83
A.5.4. Arıcılık....83
A.5.5. Sanayi....86
A.5.6. Hizmetler ve Ticaret....86
A.5.7. Kağızman Ekonomisinin Mukayeseli Üstünlük Teorisine Göre İncelenmesi 88
A.6. Sosyal Yaşam ve Kültürel Yapı 100
A.6.1. Geçmişten Günümüze Sosyal Yaşam ve Kültürel Hayat 100
A.6.2. Tarihi ve Kültürel Miras 102
A.6.2.1. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nce Tescilli Kültür Varlıkları 103
A.6.2.1.1. Camuşlu Kaya Resimleri 103
A.6.2.1.2. Çallı Köyü Resimleri....104
A.6.2.1.3. Çengilli Kilisesi 104
A.6.2.1.4. Eski Kilise (Merkez Camii)....105
A.6.2.1.5. Köroğlu (Morpet) Kalesi....105
A.6.2.1.6. Keçivan Kalesi....105
A.6.2.1.7. Kurgan Mezarlar....106
A.6.2.1.8. Purut Deresi Mağara Yerleşmesi 106
A.6.2.1.9. Paslı Köyü Tüneli 106
A.6.2.2. Diğer Kültür Varlıkları....107
A.6.2.2.1. Budakveren Yerleşmesi 107
A.6.2.2.2. Kozlu Kaleleri 107

A.6.2.2.3. Kuyumcular Yerleşmesi 108
A.6.2.2.4. Kozlu Köyü Sulama Göletleri 108
A.6.2.2.5. Çallı (Har) Kalesi.....109
A.6.2.2.6. Şaban Kalesi.....109
A.6.2.2.7. Sakasen Kalesi.....109
A.6.2.2.8. Geyikli Tepe Kaya Panoları 109
A.6.2.2.9. Kızlar Kalesi.....110
A.6.2.2.10. Camuşlu Höyük 110
A.6.2.2.11. Ağca Kalesi 111
A.6.2.2.12. Tombultepe 111
A.6.2.2.13. Kurbanağa Mağarası.....111
A.6.2.2.14. Yağlıca Kalesi.....112
A.6.2.2.15. Günindi Kalesi.....112
A.6.2.2.16. Örmeli Kalesi.....112
A.6.2.2.17. Çiçekli Kaya Panoları.....113
A.6.2.2.18. Tunçkaya Kaya Panoları 113
A.6.2.2.19. Taşlıharabe Kalesi.....113
A.6.2.2.20. Taşlıköy Yerleşmesi ve Mezarlık Alanı.....113
A.6.2.2.21. Taşbilek Kalesi 114
A.6.2.2.22. Karaboncuk Çeşmebaşı Kaya Panosu.....114
A.6.2.3. Tarihi Kağızman Evleri.....114

B- İKİNCİ BÖLÜM: SOSYAL VE EKONOMİK PROFİL ARAŞTIRMASI.....117
B.1. Araştırmanın Metodolojisi.....117
B.2. Katılımcıların Genel Demografik Yapısı.....118
B.2.1. Katılımcıların Cinsiyeti.....118
B.2.2. Katılımcıların Yaşı 119
B.2.3. Katılımcıların Eğitim Düzeyi.....119
B.2.4. Katılımcıların Doğum Yeri.....120
B.2.5. Katılımcıların İkamet Ettikleri Yer.....120
B.2.6. Katılımcıların İkamet Ettikleri Süre 121
B.2.7. Katılımcıların İkamet Ettikleri Yere Göre İkamet Zamanı.....121
B.2.8. Katılımcıların İlçede Yaşamaktan Duydukları Mutluluk 122
B.2.9. Katılımcıların Meslekleri 122
B.2.10. Katılımcıların Medeni Durumu.....123
B.2.11. Katılımcıların Çocuk Sayısı.....124
B.2.12. Katılımcıların Aylık Gelirleri.....124
B.2.13. Katılımcıların İkamet Ettikleri Evde Yaşayan Kişi Sayısı.....125
B.2.14. Katılımcıların Yaşadıkları Evin Mülkiyet Durumu 125
B.2.15. Katılımcıların Yaşadıkları Evin Oda Sayısı.....125
B.2.16. Katılımcıların Araba Sahipliği 126
B.3. Belediye Hizmetlerinde Vatandaş Memnuniyeti 126

B.3.1. Belediye Hizmetlerine Yönelik Hazırlanan Sorular 129
B.3.2. Belediye Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyetin Ölçek Ortalaması...129
B.3.3. Belediye Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyetin Tercih Sayısı.....132
B.4. Hastane (Sağlık) Hizmetlerinde Vatandaş Memnuniyeti.....135
B.4.1. Hastane (Sağlık) Hizmetlerine Yönelik Hazırlanan Sorular.....135
B.4.2. Hastane (Sağlık) Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyetin Ölçek Ortalaması 136
B.4.3. Hastane (Sağlık) Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyetin Tercih Sayısı.....136
B.5. Eğitim Hizmetlerinde (İlkokul ve Ortaokul) Vatandaş Memnuniyeti 138
B.5.1. Eğitim Hizmetlerine (İlkokul ve Ortaokul) Yönelik Hazırlanan Sorular 138
B.5.2. İlkokul ve Ortaokul Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyetin Ölçek Ortalaması 139
B.5.3. İlkokul ve Ortaokul Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyetin Tercih Sayısı.....140
B.6. Yüksekokul Hizmetlerinde Vatandaş Memnuniyeti 141
B.6.1. Meslek Yüksekokulu Hizmetlerine Yönelik Hazırlanan Sorular 141
B.6.2. Meslek Yüksekokulu Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyetin Ölçek Ortalaması 142
B.5.3. Meslek Yüksekokulu Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyetin Tercih Sayısı.....142
B.7. Diğer Konularda Vatandaş Memnuniyeti 144
B.7.1. Diğer Konulara Yönelik Hazırlanan Sorular 144
B.7.2. Diğer Konularda Duyulan Memnuniyetin Ölçek Ortalaması.....145
B.7.3. Diğer Konulardaki Memnuniyetin Tercih Sayısı 146
B.8. Güvenlik, Yaşam Memnuniyeti ve Geleceğe Bakış.....146
B.8.1. Katılımcıların Kağızman'da Kendini Güvende Hissetmeleri 147
B.8.2. Katılımcıların Evlerinde Kendini Güvende Hissetmeleri.....148
B.8.3. Katılımcıların Genel Mutluluk Düzeyi 150
B.8.4. Katılımcıların Mutluluk Kaynağı Olarak Gördüğü Değerler.....152
B.8.5. Katılımcıların Mutluluk Kaynağı Olarak Gördüğü Kişiler.....154
B.8.6. Katılımcıların Geleceğe Dönük Umut Düzeyi 156
B.8.7. Katılımcıların Ülkenin Bir Yıl Sonrasına Bakışı.....158
B.8.8. Katılımcıların Ülkenin Beş Yıl Sonrasına Bakışı.....161
B.9. İlçenin Sorunları.....165
B.9.1. Anket Kapsamında Belirlenmiş Sorunlara Vatandaşın Bakışı.....165
B.9.2. Katılımcıların Sorun Olarak Gördüğü Diğer Hususlar.....172

C- ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GENEL DEĞERLENDİRME, ÖNERİLER VE SONUÇ 175
C.1. Belediye İle İlgili Tespitler ve Öneriler.....175
C.2. Eğitim İle İlgili Tespitler ve Öneriler.....183

C.3. Sağlık İle İlgili Tespitler ve Öneriler 185
C.4. İlçenin SWOT Analizi.....186
C.5. Kağızman Medeniyet, Ekonomi ve Kalkınma Master Planı (KAMEK).....196
C.5.1. Somut Proje Örnekleri.....199
C.5.1.1. Kayısı Üreticileri Kooperatifi 199
C.5.1.2. Bal Üreticileri Kooperatifi.....200
C.5.1.3. Mağara Turizmi ve Kayaüstü Resimleri İle İlgili Öneriler 201
C.5.1.4. Tarihi Kağızman Evlerinin Restorasyonu ve Turizme Kazandırılması 203
C.5.1.5. Tıbbi ve Aromatik Bitki Yetiştiriciliği 204
C.5.1.5.1.Çöven Bitkisi (Gypsophila) Yetiştiriciliği.....205
C.5.1.5.2.Salep (Orkide) Yetiştiriciliği 206
C.5.2. İlçede Yapılacak Tarımsal Faaliyetlere Yönelik Destekler 207
C.5.2.1. Ulusal Destek ve Teşvikler.....207
C.5.2.2. Bölgesel Destek ve Teşvikler.....209
C.6. Üretici Birlikleri İle İlgili Mevzuat.....210
C.7. Sonsöz.....218

KAYNAKÇA 221

EKLER 229

K A Y N A K Ç A

Akdeniz, S., (2012). Resmi İstatistiklerde Kağızman Ekonomisi ve Gelişme Potansiyeli Üzerine Bir Değerlendirme. *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 413-423). Ankara: Savaş Yayınevi.

Aksakal, Ö., Kaya, Y., (2008). Erzurum ve Çevresinde Halk Tarafından Gıda Amaçlı Olarak Kullanılan Bitkiler, *Türkiye 10. Gıda Kongresi.* Erzurum.

Akyıldız, F., (2012). Belediye Hizmetleri ve Vatandaş Memnuniyeti: Uşak Belediyesi Örneği. *Journal of Yasar University, 26(7)*, 4415-4436 http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/10/26_Sayi_3_makale-fulya_akyildiz.pdf.

Alım, M., Kaya, G., (2005). Iğdır'da Kayısı Tarımı ve Başlıca Sorunları. *Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 10, Sayı 14*, 47-66. http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunidcd/ article/view/1021006254/1021005958

Aliyeva, M. A., (2012). Aynı Halk İnanışlı Kars ve Azerbaycan Türklerinin Ortak Projeleri. *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 484-496). Ankara: Savaş Yayınevi.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi. http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr/TR, 77778/paleolitik-cag.html, (Erişim Tarihi: 02.09.2016).

Anzer Balı Kooperatifi: http://www.anzer.com.tr/, (Erişim Tarihi: 28.09.2016).

Arıcılık Müzesi: http://www.aricilikmuzesi.net/, (Erişim Tarihi: 12.09.2016).

Arıkan, R., (2004). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*. Ankara: Asil Yayın.

Arslan, O. N., Topçu, İ., (2012). Cumhuriyet Dönemi Kars'ta Nüfus. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi, Sayı No: 12*, 87-124, http://dergipark.ulakbim.gov.tr/kid/article/ view/5000124540/5000114674

Atabey, E., (2000). *Deprem.* Yayın No:34, Ankara: MTA Yayınları. http://www.mta.gov.tr/v2.0/deprem/pdf/deprem.pdf, (Erişim.03.07.2016).

Atalay, İ., (1983). *Türkiye Vejetasyon Coğrafyasına Giriş*. Yayın No:19, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Aydın, B., (2009). Salname. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 36.* İstanbul.

Aydın, D., (1998). *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Badem, C., (2012). Çarlık Arşivleri Işığında Kağızman İlçesi (1878-1918). *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 84-91). Ankara: Savaş Yayınevi.

Beksaç, E., (2002). *Kaya Resimleri*. İstanbul: Engin Yayıncılık.

Belediye Kanunu (5393 Sayılı): http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf

Belli, O., (2002). *Eskiçağ ve Ortaçağ'da Türkler'de Kurgan Yapma Geleneği*. Türkler III, (ed. H.C. Güzel-K.Çiçek-S.Koca). 927-931, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Belli, O., (2007). Kars Bölgesi'nde Keşfedilen Tarih Öncesi Döneme Ait Kayaüstü Resimleri. *II. Kent Kurultayı kitabı* içinde (ss. 30-37), Yayın No: 21, Kars: Kars Belediyesi Kültür Yayınları.

Belli, O., (2013). Doğu Anadolu'nun En Önemli Kültür Irmağı: Aras. I*. Uluslar Arası Aras Havzası Sempozyumu,* İstanbul.

Bilgin, K. U., (2009). Sunuş ve Önsöz, Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler-1, TODAİE Yayın No: 351, Birinci Basım, Ankara: Desen Ofset.

Biricik, M., (2012). Kars'ın Önemli Doğa Alanları ve Özel Öneme Sahip Canlı Türleri. *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 515-521). Ankara: Savaş Yayınevi.

Boy, N.A., Demir, S., (2012). Kars Milletvekillerinden Ali Rıza Ataman'ın I. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Faaliyetleri ve İfade Ettiği Hususlar. *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 67-76). Ankara: Savaş Yayınevi.

Budak, M.E., (2015). *Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalarla Eskiçağ'dan Günümüze Kağızman*, İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.

Ceylan, A., (2008-a). Kağızman'da Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 1, Bahar,* 73-92.

Ceylan, A., (2008-b). *Doğu Anadolu Araştırmaları* (Erzurum-Erzincan-Kars-Iğdır), Erzurum: Güneş Vakfı Yayınları.

Ceylan, N., (2007). *Kağızman'da Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars: Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ceylan, N., (2016). Yağlıca Kalesi'nde Yılan Figürü ve Türklerde Yılan Simgesi. *SUTAD, Bahar (39),* 409-421.

Çakmak, G., Aydın, L., Seven, S., Korkut, M., (2003). Güney Marmara Bölgesinde Arıcılık Anket Sonuçları, Uludağ Bee Journal Dergisi, Sayı:3(1), 37-40 Şubat 2003, Bursa.

Çakmak, Ö., (2008). Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi. *Dicle Ü., Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, S: 11*. 33-41. http://www.zgefdergi.com/ Makaleler/884159134_11_03_Cakmak.pdf

Çelebi, K., (2009). *Cihânnümâ.* Tıbkıbasım, C. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Çelik, F.F., (2012). Osmanlı İdaresinde Kağızman Sancağı (16 ve 17. Yüzyıllar). *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 40-45). Ankara: Savaş Yayınevi.

Çöven (Saponin) bitkisi ile ilgili haberler için: a)http://yozgatmuhabir.blogspot.com.tr/2011/12/coven-yetistirip-helva-ve-lokum.html, b)http://www.haberler.com/ozel-haber-turkiye-artik-dogal-deterjan-uretiyor-6742852-haberi/, (Erişim Tarihi: 12.09.2016).

Dayı, E., (1997). *Elviye-i Selase'de (Kars, Ardahan ve Batum) Milli Teşkilatlanma*. Erzurum: Kültür Eğitim Vakfı Yayınları.

Demir, N., (2009). Türk Tarihinin ve Kültürünün Kaynağı Olarak Kaya Üzeri Resimler (Petroglifler) ve Yazılar. *Journal of World of Turks*, *ZfWT Vol*. 1, No:1, 5-19. http://dieweltdertuerken.org/index.php/zfwt/article/viewarticle/33

Demirtaş, M., (2004). Osmanlı Devleti'nde Tuz Üretimi ve Dağıtımı. *Atatürk Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. C. III, S. I,* s. 23-28.

Demirtaş, Z., (2007). Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 17, Sayı: 1*, 173-183. http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt17/sayi1/173-183.pdf

Deregümü Kooperatifi: a-http://www.hurriyet.com.tr/koydeki-kooperatif-30-milyon-tllik-domates-ih-40226341, b-http://isparta.tarim.gov.tr/Haber/37/Deregumu-Koyunde- Yetistirilen-Tarimsal-Urunlerin-Pazarlanmasi (Erişim Tarihi: 28.09.2016).

Deveci, H. ve diğ. (2013). Dede Korkut Hikâyelerinde Yer Alan Değerler, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Yaz-2013 Cilt:12 Sayı: 46,* 294-321.

Dilek, M. S., (2001). *Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümeti Dâhiliye Nazırı Ali Rıza Ataman*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğantekin, E., (2012). 1251/1835 Tarihli Nüfus Defterine Göre Kağızman Nüfusu. *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 92-104). Ankara: Savaş Yayınevi.

Dokuyucu, Ş.M., (2012). Anadolu'da En Çok Kaya Üstü Resimlerine Sahip Kağızman İlçesinin Arkeolojik Olarak Cazibe Merkezi Haline Gelmesi Gerektiğine Ait Bir Değerlendirme. *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 131-147). Ankara: Savaş Yayınevi.

DPT, 2001, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

Ege Birlik, www.egebirlik.org.tr, (Erişim Tarihi: 01.04.2012).

Eker, Ö., (2015). Bal İhracatı ve İthalatı. http://www.disticaret.biz.tr/2015/07/bal-ihracati-ve-ithalati.html, (Erişim Tarihi: 10.08.2016).

Emrealp, S., (2005). *Türkiye Yerel Gündem 21 Programı-Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler Elkitabı*, İstanbul: IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını.

Enveroğlu, İ., (2005). *Çağdaş Azerbaycan Resim Sanatında Eski Türk Damgalarının Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya: S.Ü.S.B.E.

Erentöz, C., (1954). *Aras Havzasının Jeolojisi*. Cilt:5, Sayı:1-2, Ankara: Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni.

Ergin, M. (1989). *Dede Korkut Kitabı-1*. Sayı:169 2.baskı Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

Erginöz, S., (2005). *Kars Yatırım Ortamı ve Yapılabilecek Yatırımlar Araştırması*, Yayın No:175, Ankara: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sanayi Araştırma ve Geliştirme Müdürlüğü.

Erim, N., (2003). 18. Yüzyılda Erzurum Tuzlaları: Osmanlı Tüketim Malları Tarihine Bir Katkı. *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 21,* 219-229.

Erkal M.E., (2011). *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, (1986), C. I-II, Sadeleştiren: Tevfik Temel Kuran, Necati Aktas, Baskiya hazırlayan: Mumin Cevin. İstanbul: Üçdal Neşriyat.

FAO, http://www.fao.org/corp/statistics/en/, (Erişim Tarihi: 08.08.2016).

Gezer, İ., Özcan, Ş., ve diğ., (2011). *Malatya Vizyon 2023*, Malatya: Medipres Matbaacılık.

Global Heritage Fund. http://ghn.globalheritagefund.org/uploads/library/doc_499.pdf, (Erişim Tarihi: 20.06.2016).

Göküş, M., Alptürker, H., (2011). Belediyelerin Sunduğu Hizmetlerde Vatandaş Memnuniyeti: Silifke Belediyesi Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25*, 121-133.

Gülensoy, T., (1989). *Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları Damgalar –Enler –İmler*. İstanbul: TDAV Yay.

Güler, S., (2004). Erzurum Yöresinde Doğal Yayılış Gösteren Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. *Çevre ve Orman Bakanlığı, Yayın No. 169*.

Gündüz M., vd, (2005). *Nüfus Sorunu*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Hayat Boyu Öğrenme Programları: http://www.hayatboyuogrenme.gov.tr/ KursProgramlari.aspx, (Erişim Tarihi: 10.10.2016).

Holmberg, J. ve Sandbrook, R. (1992). Sustainable Development: What Is to Be Done? Making Development Sustainable: Redefining Institutions, Policy, and Economics. (Ed. J. Holmberg). *International Institute for Environment and Development,* p. 19-38, Island Press, Washington, D.C.

İmat F., Bababeyli N., Özdemir M., Yaung M., (2012). Kars–Kağızman (Türkiye), Gemikaya (Azerbaycan), Ulsan (Güney Kore) ve Alta (Norveç) Kaya Petroglifleri-nin Benzer Özellikleri ve Motiflerine Dair. *Journal of World of Turks, ZfWT Vol. 4, No. 3,* :203-219 http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/view/403/imat_bababeyli

İnandık, H., (1965). *Türkiye Bitki Coğrafyasına Giriş*. İstanbul: Baha Matbaası.

Kağızman Sinema: 1- http://www.artukluhaber.net/haber-kirmizigul%E2%80%99un_yeni_filmi_mucize_kagizman%E2%80%99da_ cekiliyor-9996.html, 2- http://www.haber3.com/mahsun-kirmizigul-yeni-dizi-cekimlerine-basladi-1441250h.htm

Kağızman'daki İşsizlik: http://www.karsmanset.com/haber/kagizmanda-50-kisilik-ise-bin-kisi-basvurdu-35415.htm, (Erişim Tarihi: 05.10.2016).

Karaca, Ş., (2014). *Kars Bitkileri -Cilavuz Doğasından Bir Armağan-*, Susuz Cilavuz Kalkınma Derneği, İstanbul: Posttanıtım Reklam Matbaa.

Karasar, N., (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kars İli Kültür Envanteri (2009). Kars: il Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları

Kaya, A., (2012). Ortaçağda Anadolu'nun Fetih Yollarından/Kapılarından Birisi: Kağızman. *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 19-26). Ankara: Savaş Yayınevi.

Kılıç, R., (1999). Kanunî Sultan Süleyman'ın Irakeyn Seferi'nde (1533-1535) Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Gelişmeler. *Bilig Dergisi, Bahar, S. 9*, 115-131.

Kırzıoğlu, M. F., (1953). *Kars Tarihi*. İstanbul: Işık Matbaası

Kırzıoğlu, M. F., (1958). *Edebiyatımızda Kars*. İstanbul: Işık Matbaası.

Kırzıoğlu, M.F., (1995). Kafkas ve Kafkasya Deyimlerinin Menşei ve Anlamı. *I. Millî Kafkas Sempozyumu.* http://www.ahiska.org.tr/wp-content/uploads/39-4.pdf

Kırzıoğlu, M.F., (1998). *Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi (1451-1590).* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Kıyar, N., (2008). Orta Asya'dan Anadolu'ya Değişen Coğrafyalarda Petroglifler, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 26*, 177-190. http://www.ide.konya.edu.tr/egtfakdergi/Sayilar/sayi%2026/26_15_EFD-2008-063.pdf

Kocaman, S., Kayserili, A., Kaya, F., (2014). Kültürel Coğrafya Açısından Bir Araştırma: Tarihi Kağızman Evleri. *Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt: 19, Sayı:32*, 145-170.

Koçer, A.T., (2007). Malatya Bölgesel Orta Merkez (Bom) Gelişim Planı Çerçeve Çalışması, http://www.miad.org.tr/uploads/default/projects/da730e0cb47d4d7bd8031d55461cb921.pdf, (Erişim Tarihi: 18.07.2016).

Koday, Z., (2004). Kağızman İlçesinde Meyvecilik, *Doğu Coğrafya Dergisi,* Cilt:9, Sayı:12, 189-206. http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunidcd/article/ download/1021006211/1021005932.

Köktürk, Ş., (2012). Halk İçinden Bir Aydın Modeli Kağızmanlı Cemal Hoca. *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 188-199). Ankara: Savaş Yayınevi.

Kurgan Geleneği Hakkında: https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=365608), (Erişim Tarihi: 18.07.2016).

Küçük, S., (2016). Ozan Dede Korkut. *Şebgir Dergisi, Mart-Nisan, sayı:1,* 20-31. http://www.sebgir.com/wp-content/uploads/2016/03/Mart16.pdf

Marshall G., (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Mavi Kitap, (2011). http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2F Documents%2FMavi+Kitap%2FMavi_ Kitap_2011.pdf, (Erişim Tarihi: 05.07.2016).

Mengi, A., Algan, N., (2003), *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme AB ve Türkiye Örneği*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Oral, B. (2014). Kağızman'daki Rus İşgal Dönemi Konut Mimarisi'nden Örnekler. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi Cilt:2, Sayı:4*. 80-95.

Ökmen, M. (2009). Sürekli Değişme ve Gelişme Sürecinde Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetimler. Görmez, K., Ökmen, M., (Ed.), *Yerel Yönetimlerin Güncel Sorunları kitabı*, içinde (ss.5-42). İstanbul: Beta Yayınları.

Önk, K., Sarı, M., Işık, S., (2012). Kars İli Kağızman İlçesi'nde Arıcılığın Yapısı ve Arıcılık Faaliyetleri. *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 538-548). Ankara: Savaş Yayınevi.

Özbek, S., (1978). *Özel Meyvecilik*. Çukurova Üniv. Ziraat Fak. Yay. No.128, Adana.

Özçelik H., Özgökçe F., Korkmaz, M., (2012). Kağızman'ın (Kars) Çövenleri, *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 522-527). Ankara: Savaş Yayınevi.

Özçelik, H. ve Yıldırım, B., (2011). Türkiye Çövenlerinin (Gypsophila L. ve Ankyropetalum Fenzl spp.) Ekonomik Önemi, Kullanım Olanakları ve Korunması Üzerine Düşünceler, SDÜ Orman Fakültesi Dergisi SDU Faculty of Forestry Journal, sayı: 12, 57-61.

Sağlam, H., (2012). 1870, 1871, 1873, 1874, 1876 Tarihli Erzurum Salnamelerinde Kağızman Kazası. *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 59-66). Ankara: Savaş Yayınevi.

Salep Eylem Planı: http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Yayinlar/Salep%20Eylem %20 Plan%C4%B1.pdf, (Erişim Tarihi: 19.07.2016).

Sandal, G., (2009). *Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Yetişen Orkideler ve Yetişme Ortamı Nitelikleri İle Tehdit Faktörlerinin Araştırılması*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, http://library.cu.edu.tr/tezler/7533.pdf.

Sebahat, U., (1991). *Kağızman ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sepetçioğlu, M. N., (1998). *Dedem Korkutun Kitabı*. 6.baskı, No:51. İstanbul: İrfan Yayımcılık. http://www.pdf-archive.com/2015/08/09/mustafa-necati-sepetcio-lu-dedem-korkutun-kitab/mustafa-necati-sepetcio-lu-dedem-korkutun-kitab.pdf

Serbest, B., Demirci, N. S., (2007). Kars ve Çevresinde Rus Yönetimi (Karskaya Oblast 1878–1917). *38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*. Ankara.

SUKAP Projeleri, http://www.ilbank.gov.tr/index.php?Sayfa=htmlsayfa&hid=377, (Erişim Tarihi: 02.09.2016).

TBMM, Tutanak Dergisi, https://www.tbmm.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 28.09.2016).

TEMA Vakfı Arıcılık Çalışmaları, http://www.inciari.com/tema2.htm, (Erişim Tarihi: 12.08.2012), (Erişim Tarihi: 12.09.2016).

Temel, N., (2005). *Kağızmanlı Halk Şairleri ve Âşıkları*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.

Tezcan M., (2012). *Sosyolojiye Giriş*, Ankara: Anı Yayıncılık.

TOKİ Restorasyon Kredileri: www.toki.gov.tr/restorasyon-kredileri, (Erişim Tarihi: 16.08.2016).

Toksöz, F., (2008). *İyi Yönetişim El Kitabı*. TESEV Yayınları. Elektronik Sürümü, http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/IYIYNTSM/Iyi%20Yonetisim-Kaliteli%20Yasam.pdf, (Erişim.12.01.2012).

Torlak, Ö., (1999). *Belediyelerde Hizmet Yönetimi ve Pazarlama*. Ankara: Seçkin Kitabevi.

Tunaya, T.Z., (1952). *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, İstanbul.

Turan, M., (1992). *Can İçindedir Canan -Halk Ozanı Cemal Hoca- Derleme Araştırma.* Ankara: Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları.

Tutar, H., Özyakışır, D., (2013). TRA2 Bölgesinden İstanbul'a Göç Hareketlerinin Nedenlerine İlişkin Bir Araştırma. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, *Sayı: 47,* 31-58. http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusoskon/article/view/1023021562

Tuysüz, Ş.C., (2014). *Orta Aras Havzasında Bulunan Ortaçağ Kaleleri.* Ankara: Sonçağ Yayıncılık.

TÜİK Veritabanı: http://www.tuik.gov.tr/

TÜİK Kütüphane:

1927 Umumî Nüfus Tahriri (Vilayet, Kaza, Şehir ve Köyler itibariyle)

1935 Genel Nüfus Sayımı Kars Vilayeti

1940 Genel Nüfus Sayımı (Vilâyetler, Kazalar. Nahiyeler ve Köyler İtibariyle Nüfus ve Yüzey Ölçü)

1950 Umumi Nüfus Sayımı (Vilayet, Kaza, Nahiye ve Köyler İtibariyle)

1960 Genel Nüfus Sayımı (İl, İlçe, Bucak ve Köyler itibariyle Nüfus)

1970 Genel Nüfus Sayımı (İl, İlçe, Bucak ve Köyler itibariyle Nüfus)

1980 Genel Nüfus Sayımı (Kars İli Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri)

1990 Genel Nüfus Sayımı (Kars İli Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri)

2000 Genel Nüfus Sayımı (Kars İli Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri)

Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri. İller İdaresi Genel Müdürlüğü. http://www.illeridaresi.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 28.08.2016).

Tüysüz, N., (1991). Kazıkkaya (Kağızman-Kars) Plaserlerindeki Altının Dağılımı ve Kökeni, *MTA Dergisi 113,* 105-112. http://www.mta.gov.tr/v2.0/daire-baskanlikari/bdt/kutuphane/mtadergi/113_7.pdf

Ural, S., Doğualp, H., (2012). Kars Belediyesi Tarihi (1920-1970). *Karadeniz İncelemeleri Dergisi, Sayı:12,* 57-86, http://dergipark.ulakbim.gov.tr/kid/issue/view/5000012161

Yalçın, A., (2011). Kağızman Neden Bir Cittaslow (Sakin Şehir) Olmasın?, http://kagizmanfm.com/yazaruyeyazi/Kagızman-Neden-Bır-Cıttaslow-(Sakın-Sehır)-Olmasın/52.

Yalçın, A., Karabudak G., Yalçın, S., (2012). Kağızman Ekonomisi ve İhracat Potansiyeli Olan Ürünlerin Değerlendirilmesi. *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 441-453). Ankara: Savaş Yayınevi.

Yalçın, A., Yalçın, S., Alıcı, C., (2012). Sürdürülebilir Bir Yerel Kalkınma Modeli Olarak Cittaslow Ağı ve Kağızman'ın Üyelik Potansiyeli. *Geçmişten Geleceğe Her Yönüyle Kağızman Sempozyumu kitabı* içinde (ss. 424-440). Ankara: Savaş Yayınevi.

Yalçın, Yalçın, S., (2016). *Ermenistan Ekonomisi ve Tarihsel Süreç İçerisinde Ermeni Meselesi*. Ankara: Nobel Akademik Eserler.

Yazıcıoğlu, Y., Erdoğan, S., (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Detay Yayıncılık.

YHGS (2012). Sarıkamış-Kağızman Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, http://bolge13.ormansu.gov.tr/13bolge/Files/duyurular/Sarikamis_Kagizman_yhgs_plan.pdf

Yıldırım, U., Şerif Ö. (2003). Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımının Türkiye'ye Yansımaları: *GAP'ta Sürdürülebilir Kalkınma ve Yerel Gündem 21, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 12, Sayı 4, Ekim,* 6-27.

Yüksel, E. (2007). *Mondros Mütarekesi'nden Kurtuluşa Kağızman ve Çevresinde Ermeni Tedhişi (30 Ekim 1918-1 Ekim 1920)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars: Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yrd. Doç. Dr. Filiz Aslan Çetin

ŞEHİR PAZARLAMASI: KARS İLİ ÖRNEĞİ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 30
ISBN: 978-605-9663-29-8
© 1. Basım, Haziran 2016

ŞEHİR PAZARLAMASI: KARS İLİ ÖRNEĞİ
Yrd. Doç. Dr. Filiz Aslan Çetin

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aslan Çetin, Filiz.
Şehir Pazarlaması: Kars İli Örneği/ Filiz Aslan Çetin
1. Basım, XVIII+186, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-29-8
1. Şehir 2. Şehir Pazarlaması 3. Kars

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Endüstrileşme ile birlikte şehirler insanlar için birçok olanağı bir arada barındıran cazibe merkezleri hâline gelmiştir. Bulundukları ülkelerinden daha fazla ön plana çıkan şehirler, aynı zamanda ülke ekonomilerinde de yüksek bir pay oluşturmaktadırlar. Bu durum şehirlerin birbirleriyle olan ilişkilerini rekabete dönüştürmüştür. Günümüzde bu rekabette ön plana çıkabilmenin en önemli yollarından biri şehir pazarlaması faaliyetleridir.

Şehir pazarlaması, şehre ait mevcut ve ileride oluşabilecek potansiyel kaynakların şehrin tanıtımı ve farkındalığı için en verimli şekilde kullanılmasını içerir. Şehri kalkındırmanın önemli unsurlarından biri olması sebebiyle, Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nin tarihi, kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan öne çıkan şehirlerinden Kars'ın incelenmesi uygun görülmüştür. Kars şehri, Kafkaslara olan yakınlığı ve sınır kenti olmasından dolayı kilit nokta oluşturmaktadır. Bu çalışma içerisinde Kars'ın şehir pazarlaması faaliyetleri aracılığıyla kalkındırılması ve tanıtılması için bir reçete ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
ÖZET ..... **v**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **vii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **ix**
KISALTMALAR ..... **xi**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM

ŞEHİR PAZARLAMASININ TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1. PAZARLAMADAKİ MEVCUT DURUM 3
1.2. ŞEHİR PAZARLAMASI OLGUSU 5
1.3. ŞEHİR PAZARLAMASININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ 8
1.4. ŞEHİR PAZARLAMASI TEMEL KAVRAMLARI 12
1.4.2. ŞEHİR PAZARLAMASINDA HEDEF PAZARLAR 15
1.4.2.1. ZİYARETÇİLER 19
1.4.2.1.1. İŞ AMAÇLI ZİYARETÇİLER 19
1.4.2.1.1.1. İŞ GÖRÜŞMESİ VEYA KONGRE KATILIMI AMAÇLI ZİYARETÇİLER 19
1.4.2.1.2 ALIŞVERİŞ AMAÇLI ZİYARETÇİLER 21
1.4.2.1.2 İŞ AMACI OLMAYAN ZİYARETÇİLER 22
1.4.2.2. YERLEŞİK HALK VE ÇALIŞANLAR 23
1.4.2.3. İŞ DÜNYASI VE SANAYİ 25
1.4.2.4. İHRACAT PAZARLARI 26
1.4.3. ŞEHİR PAZARLAMASI PLANLAMA SÜRECİ 27
1.4.3.1. STRATEJİK ŞEHİR PAZARLAMA PLANLAMASI 27
1.4.3.1.1. ŞEHRİN ANALİZ EDİLMESİ 28
1.4.3.1.1.1. ANA RAKİPLERİN BELİRLENMESİ 29
1.4.3.1.1.2. ŞEHRİN GÜÇLÜ VE ZAYIF YANLARININ BELİRLENMESİ 30
1.4.3.1.1.3. FIRSATLARI VE TEHDİTLERİ BELİRLEME 31

1.4.3.1.2. VİZYON VE HEDEF OLUŞTURMA 32
1.4.3.1.3. STRATEJİ OLUŞTURMA 32
1.4.3.1.4. EYLEM PLANI GELİŞTİRME 33
1.4.3.1.5. UYGULAMA VE DENETLEME 34
1.4.3.2.ŞEHİR PAZARLAMASI PLANLAMA SÜRECİNİN UNSURLARI 34
1.4.3.3. ŞEHİR PAZARLAMASI PLANLAMA SÜRECİNİN TEMEL AKTÖRLERİ 37
1.4.3.3.1. YEREL AKTÖRLER 37
1.4.3.3.1.1. KAMU AKTÖRLERİ 38
1.4.3.3.1.2. ÖZEL SEKTÖR AKTÖRLERİ 38
1.4.3.3.2. BÖLGESEL AKTÖRLER 40
1.4.3.3.3. ULUSAL AKTÖRLER 41
1.4.3.3.4. ULUSLARARASI AKTÖRLER 42
1.5. ŞEHİR PAZARLAMASI KARMASI UNSURLARI 42
1.5.1. ŞEHİR PAZARLAMASI UNSURU OLARAK ÜRÜN 42
1.5.2. ŞEHİR PAZARLAMASI UNSURU OLARAK FİYAT 44
1.5.3. ŞEHİR PAZARLAMASI UNSURU OLARAK DAĞITIM 46
1.5.4. ŞEHİR PAZARLAMASI UNSURU OLARAK TUTUNDURMA 47
1.6. ŞEHİR PAZARLAMASI VE MARKA 48
1.6.1. GENEL MARKA OLGUSU 48
1.6.1.1. MARKA TANIMI 48
1.6.1.2. MARKA KİMLİĞİ 50
1.6.1.3. MARKA KONUMLANDIRMA 51
1.6.1.4. MARKA İMAJI 52
1.6.2. ŞEHRİN MARKALAŞTIRILMASI 53
1.6.2.1. ŞEHİR MARKA TANIMLARI 53
1.6.2.2. ŞEHİR MARKA KİMLİĞİ 55
1.6.2.3. ŞEHİR MARKA İMAJI 56
1.6.2.3.1.ŞEHİR MARKA İMAJININ ÖLÇÜMÜ 58
1.6.2.3.2. ŞEHİR MARKA İMAJININ YAPILANDIRILMASI 59
1.6.2.4. ŞEHİR VİZYONU 59

2. BÖLÜM
ŞEHİR PAZARLAMASI BAĞLAMINDA KARS

2.1. KARS İLİNİN MEVCUT DURUM ANALİZİ 61
2.1.1. KONUM 61
2.1.2. TARİHÇE 62
2.1.3. COĞRAFİ YAPI, İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ 64
2.1.4. MİMARİ YAPI 65
2.1.5. İDARİ YAPI 66
2.1.6. NÜFUS YAPISI 67
2.1.7. SAĞLIK YAPISI 70
2.1.8. SOSYAL YAPI 72
2.1.9. EKONOMİK YAPI 73
2.1.9.1. TARIM VE HAYVANCILIK 73
2.1.9.2. SANAYİ 75
2.1.9.2.1. KARS ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ 76
2.1.9.2.2.KÜÇÜK SANAYİ SİTESİ 77
2.1.9.2.3. DİĞER SANAYİ TESİSLERİ 78
2.1.9.3. SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK DURUMU 78
2.1.10. KÜLTÜR YAPISI 81
2.1.10.1. EDEBİYAT 82
2.1.10.2. EL SANATLARI 82
2.1.10.3. HALK OYUNLARI 83
2.1.11. EĞİTİM YAPISI 83
2.1.12. ULAŞIM YAPISI 86
2.1.12.1. KARAYOLU 86
2.1.12.2. DEMİRYOLU 88
2.1.12.3. HAVAYOLU 88
2.2. KARS İLİNİN TURİZM UNSURLARI 90
2.2.1 TARİHİ UNSURLAR 92
2.2.1.1 KALELER 92
2.2.1.2.HAMAMLAR 95
2.2.1.3. CAMİLER 96
2.2.1.4. KÖPRÜLER 98
2.2.1.5. KİLİSELER 99

2.2.1.6. TABYALAR 102
2.2.1.7. ŞEHİTLİKLER VE ANITLAR 104
2.2.1.8. BALTIK MİMARİ ÖRNEKLERİ 105
2.2.1.9. DİĞER ÖNEMLİ YAPILAR 108
2.2.1.110. ANİ ANTİK ŞEHRİ 110
2.2.1.11. KAYA RESİMLERİ 115
2.2.2. DOĞAL UNSURLAR 116
2.2.2.1. SARIKAMIŞ SARIÇAM ORMANLARI 116
2.2.2.2. KUYUCUK KUŞ GÖLÜ 116
2.2.2.3. SUSUZ ŞELALESİ 117
2.2.2.4. SARIKAMIŞ KAYAK MERKEZİ 117
2.2.2.5. ÇILDIR GÖLÜ 118
2.2.2.6. KEKLİK VADİSİ 118
2.2.3. PAZARLANABİLİR UNSURLAR 118
2.2.3.1. KARS'A ÖZGÜ PEYNİRLER 118
2.2.3.1.1. KARS KAŞARI 118
2.2.3.1.2. KARS GRAVYERİ 119
2.2.3.2. KARS ÇİÇEK BALI 119
2.2.3.3. KAĞIZMAN MEYVELERİ 120
2.2.3.4. KARS HALILARI 120
2.2.3.5. KARS KAZI 120
2.2.3.6. SARIKAMIŞ OBSİDYEN TAŞI 121
2.3. KARS İLİNİN SWOT ANALİZİ 121
2.3.1. GÜÇLÜ YÖNLERİ 121
2.3.2. ZAYIF YÖNLERİ 123
2.3.3. FIRSATLAR 124
2.3.4. TEHDİTLER 124

3. BÖLÜM

ŞEHİR PAZARLAMASI: KARS İLİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI 127
3.2. ARAŞTIRMANIN KISITLARI VE YÖNTEMİ 129
3.3. ARAŞTIRMANIN ANA KÜTLESİ VE ÖRNEKLEME YÖNTEMİ 133
3.4. ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLERİ 134

3.5. ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ 136
3.5.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİN ANALİZİ 136
3.5.2. FAKTÖR ANALİZİ 139
3.5.3. YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİ SONUÇLARI 143
3.5.4. GÜNCEL BİLGİ VE DEĞERLENDİRME BÖLÜMÜ SONUÇLARI 161
SONUÇLAR VE ÖNERİLER 163
KAYNAKÇA 171

KAYNAKÇA

AAKER, David A. (1996), *Building Strong Brands*, New York: The Free Press.

AK, Mehmet (2006), *Marka Yönetimi*, 1.Basım, İstanbul: Akis Kitap.

AKPINAR, İlknur (2011), *Şehirlerin Markalaşması Sürecinde Üniversite Öğrencilerinin Rolü*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu.

AKSOY, Dilaver (2004), *19.Yüzyılda Kars Kent Dokusu Oluşumunda Meydana Gelen Değişmeler ve Gelişmeler*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van.

AKTUĞLU, Işıl Karpat (2004), *Marka Yönetimi: Güçlü ve Başarılı Markalar İçin Temel İlkeler*, 1.Basım, İstanbul: İletişim Yayınları.

ALADAĞ, Ömer Faruk (2011), *Kent Pazarlaması ve Marka Kentlerin Geliştirilmesinde Başarıyı Etkileyen Faktörler*, Sürdürülebilir Kentleşme ve Kentlilik Sempozyumu, 29-30 Nisan, Malatya.

ALTAY, Saim (2009), *Kültür Odaklı Kentlerde Markalaşma ve Edirne Örneği*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

ALTUNBAŞ, Hüseyin (2007), *Pazarlama İletişimi ve Şehir Pazarlaması; Şehirlerin Markalaşması,* Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Dergisi, Cilt:4, Sayı:4, s.156-162.

ANHOLT, Simon (1999), *Travel and Tourism Companies; Global Brands*, Journal Of Vacation Marketing, Cilt:5, Sayı:3, s.290-295.

APAYDIN, Fahri (2011), *Şehir Pazarlaması*, 1.Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

ARAY, Gönül (2009), *Marka Konumlandırma ve Şehir Markaları: Burdur Şehrinin Markalaşmasına Yönelik Bir Uygulama*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

ASHWORTH, Gregory John ve VOOGD, Henk (1990), *Selling The City: Marketing Approaches In Public Sector Urban Planning,* Belhaven Press.

AVRAHAM, Eli (2004), *Media Strategies For Improving An Unfavorable City Image, Cities,* Cilt:21, Sayı:6, s.471-479.

BAKİ, Üstüner (2008), *Sürdürülebilir Kalkınma Kapsamında Kars İlinin Ekonomik Kaynaklarının Değerlendirilmesi: Turizm Sektörü Örneği*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kars.

BALENCOURT, Amelie ve ZAFRA, Antonio Curado (2012), *City Marketing: How To Promote A City? (The Case Of Umea)*, Umea School Of Business, Yüksek Lisans Tezi, Umea.

BAŞÇI, Ahmet (2006), *Şehir Markası Yaratma Süreci ve İstanbul Şehir Markası İçin Bir Model Önerisi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

BAYDAŞ, Abdulvahap (2007), *Pazarlama Açısından Markanın Finansal Değeri ve Dış Ticaret İşletmelerinde Bir Uygulama,* Bilig, Yaz/2007, Sayı:42, s.127-150.

BERG, Leo Den ve BRAUN, Erik (1999), *Urban Competitiveness; Marketing and The Need For Organising Capacity*, Urban Studies, Cilt: 36, Sayı:5-6, s.987-999.

BLYTHE, Jim (2001), *Pazarlama İlkeleri*, Çeviren: Yavuz Odabaşı, 1.Basım, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

BORÇA, Güven (2004), *Bu Topraklardan Dünya Markası Çıkar Mı?*, 7.Basım, İstanbul: Mediacat.

BOYA, Orkun Levent ve KAFALI, Mehmet Ali, (2008), *Kars Stratejik Gelişme Raporu*, Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası Yayınları.

BOYSAN, Murat (2006), *Çok Örneklemli Yapısal Eşitlik Modelleri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van.

CAI, Liping A. (2002), *Cooperative Branding For Rural Destinations*, Annals Of Tourism Research, Cilt:29, Sayı:3, s.720-742.

CEYLAN, Hasan Hüseyin (2010), *Yerel Kalkınma ve Rekabet Aracı Olarak Şehir Pazarlamasında Yatırımcıların Yatırım Destinasyon Tercih Yapılarının Belirlenmesi ve Uşak Tekstil Sektöründe Bir Uygulama,* Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Afyon.

CHENG, Eddie W.L. (2001), *SEM Being More Effective Than Multiple Regression In Parsimonious Model Testing For Management Devolopment Research*, Journal Of Management Development, Cilt:20, Sayı:7, s.650-667.

ÇAĞLAR, İrfan ve KILIÇ, Sabiha (2005), *Pazarlama*, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ÇUBUK, Mehmet (2009), *Yeni Bir Hareket İçin İstanbul Metropolünün Gelişmesine Yön Verecek Paylaşılmış Ortak Bir Vizyon Projesi Yapılmalıdır,*http://www.planlama.org/new/prof.-dr.-mehmet-cubuk/istanbul-metropolu-nun-vizyonprojesi-yapilmalidir.html, Erişim Tarihi: 16.04.2012.

DABSON, Brian (2005), *Regional Competitiveness, Innovation and Entrepreneurship; Economic Development and The University Of Missiouri-Columbia,*http://www.channelingreality.com/Competitiveness/Missouri/Univ_WorkingPaperNo1Framingthe Debate.pdf, Erişim Tarihi: 31.10.2011.

DEFFNER, Alex ve LIOURIS, Christos (2005), *City Marketing: A Significant Planning For Urban Development In A Globalised Economy*, 45th Congress of The European Regional Science Association, 23-27 Ağustos, Vrije Universiteit, Amsterdam.

DEMİRARSLAN, Ekrem (1998), *Kent Stratejileri ve Bir Uygulama: Yenice Kenti*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

DEMİRDÖĞEN, Serkan (2009), *Şehir Markası Oluşturma ve Şehir Markası Bileşenlerinin İncelenmesi: Erzincan İli Üzerine Bir Saha Araştırması*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

DEMİREL, Ersin (Hazırlayan) (2012), *Kars Turizm Keşif Rehberi*, Kars: Serhat Kalkınma Ajansı Yayınları.

DINIS, Anabela (2004), *Territorial Marketing: A Useful Tool For Competitiveness Of Rural and Peripheral Areas*, 44th European Congress Of ERSA, University of Porto, 25-29 Ağustos.

DOĞANLI, Bilge (2006), *Turizmde Destinasyon Markalaşması ve Antalya Örneği*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Isparta.

DOYLE, Peter (2001), *Başarılı Marka Oluşturma, Reklamda Mükemmele Ulaşmak (Leslie Butterfield-ed.)*, Çeviren: Muharrem Ayın, 1.Basım, İstanbul: Reklamcılık Vakfı Yayınları.

DÜVENCİ, Erkam (2009), *Şehir Algısının Şehrin Marka İmajına Etkisi ve İstanbul'da Yaşayan Şehir Sakinleri Üzerine Bir Araştırma,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ERDİL, T.Sabri ve UZUN, Yeşim (2010), *Marka Olmak*, 2.Basım, İstanbul:Beta Basım Yayım Dağıtım.

GEÇİKLİ, Fatma (2012), *Şehir İmajı; Amasya Şehri Üzerine Bir Uygulama*, 1.Basım, Ankara: Fenomen Yayıncılık.

GEMLİK, Nilay ve SIĞRI, Ünsal (2007), *Kurum İmajı Analizi ve Bir Belediye Üzerindeki Uygulamanın Değerlendirilmesi,* İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:6, Sayı:11, Bahar 2007/2, s.267-282.

GİRİTLİOĞLU, İbrahim ve AVCIKURT, Cevdet (2010), *Şehirlerin Turistik Bir Ürün Olarak Pazarlanması, Örnek Şehirler ve Türkiye'deki Şehirler Üzerine Öneriler (Derlemeden Oluşmuş Bir Uygulama),* Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:3, Sayı:4, s.74-89.

GÖYNÜŞEN, Senem Ergan (2011), *Edirne'deki Gastronomik Kültürün Kentin Pazarlama ve Markalaşmasına Etkileri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

GÜLBAHAR, Onur (2009), *1990'lardan Günümüze Türkiye'de Kitle Turizminin Gelişimi ve Alternatif Yönelimler,* Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, s.151-177.

GÜLÇUBUK, Ali (2010), *Şehir Pazarlaması Neden Önemlidir ve Şehirler Nasıl Pazarlanır; Kula Şehri İçin Bir Örnek Çalışma*, Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi, Kış 2010/01, s.35-45.

GÜMÜŞ, Hacer (2008), *Türkiye'de Ulusal Turizm Örgütlerinin Yapısal Analizi ve Turizm Pazarlamasına Katkılarına Yönelik Bir Araştırma Çalışması,* Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.

GÜNDOĞDU, Hamza (2006), *Kars'ın Anıtsal Yapıları*, Kars "Beyaz Uykusuz Uzakta", İstanbul: YKY Sanat Yayıncılık, s.195-227.

HACISALİHOĞLU, Yaşar (2000), *Küreselleşme Mekânsal Etkileri ve İstanbul*, 1.Basım, İstanbul: Akademik Düzey Yayınları.

HALL, Jonathan (2004), *Branding Britain,* Journal Of Vacation Marketing, Cilt:10, Sayı:2, s.171-185.

HANKINSON, Graham (2004), *The Brand Images Of Tourism Destinations; A Study Of The Saliency Of Organic Images,* Journal Of Product&Brand Management, Cilt:13, Sayı:1, s.6-14.

İÇYER, Abdurrahman (2010), *Marka Kent Oluşturma Açısından Stratejik Kent Yönetimi*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karaman.

İLBAN, Mehmet Oğuzhan (2008), *Seyahat Acenta Yöneticilerinin Destinasyon Marka İmajı Algıları Üzerine Bir Araştırma,* Ege Akademik Bakış, Cilt:8, Sayı:1, s.121-152.

İLGÜNER, Muhterem ve ASPLUND, Christer (2011), *Marka Şehir*, 1.Basım, İstanbul: Markating Yayınları.

İPAR, Mehmet Sedat (2011), *Turizmde Destinasyon Markalaşması ve İstanbul Üzerine Bir Uygulama*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.

İSLAMOĞLU, Ahmet Hamdi (2000), Pazarlama *Yönetimi (Stratejik ve Global Yaklaşım)*, 2.Basım, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

İSLAMOĞLU, Ahmet Hamdi (2003), *Tüketici Davranışları*, 1.Basım, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

İSLAMOĞLU, Ahmet Hamdi, CANDAN, Burcu, HACIEFENDİOĞLU, Şenol ve AYDIN, Kenan (2006), *Hizmet Pazarlaması,* 1.Basım, İstanbul: Beta Basım Yayın.

KARABULUT, Kerem (2011), *Kars İlinin Kalkınma Stratejisi Nasıl Olmalıdır,* Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, s.38-52.

KARAFAKIOĞLU, Mehmet (2005), *Pazarlama İlkeleri*, 1.Basım, İstanbul: Literatür Yayınları.

KARASU, Ela (2009), *Kars Turizm Rehberi*, İstanbul: Dünya Yayıncılık.

Kars Bayındırlık ve İskân İl Müdürlüğü (2011),http://www.kentges.gov.tr/_dosyalar/ kiu_Kars_mekânsal_inceleme_raporu2.pdf, Erişim Tarihi: 20.11.2013

Kars Valiliği Yıllığı (2009), *Kars İli Kültür Envanteri 2009*, Kars: Kars Valiliği Yayınları.

KAVARATZIS, Mihalis ve ASHWORTH, G.J. (2005), *City Branding: An Effective Assertion Of Identity Or A Transitory Marketing Trick*, Tijdschrift Vaar Economische en Sociale Geografie, Cilt:96, Sayı:5, s.506-514.

KAVARATZIS, Mihalis (2007), *The Past, The Present and Some Unresolved Issues,* Geography Compass, Cilt:1, Sayı:3, s.695-712.

KAVARATZIS, Mihalis ve ASHWORTH, G.J. (2007), *Partners In Coffeeshops, Canals And Commerce; Marketing The City Of Amsterdam,* Cities, Cilt:24, Sayı:1, s.16-25.

KOTLER, Philip, REIN, Irving J. ve HAIDER, Donald H. (1993), *Marketing Places: Attracting Investment, Industry and Tourism To Cities, Regions and Nations*, New York: The Free Press.

KOTLER, Philip, ASPLUND, Christer, REIN, Irving J. ve HAIDER, Donald H. (1999), *Marketing Places Europe: How To Attract Investments, Industries, Residents and Visitors To Cities, Communities, Regions and Nations In Europe,* New York: Financial Times Prentice-Hall.

KOTLER, Philip (2000), *Pazarlama Yönetimi*, Çeviren: Nejat Muallimoğlu, Millenium Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayın.

KOTLER, Philip ve GERTNER, David (2002), *Country As Brand, Product and Beyond; A Place Marketing and Brand Management Perspective*, Brand Management, Cilt:9, Sayı:4-5, s.249-261.

KOZAK, Nazmi (2008), *Turizm Pazarlaması*, 2.Basım, Ankara: Detay Yayıncılık.

KURTARIR, Erhan (2006), *Kentsel Bir Politika Olarak Küreselleşen Kentlerin Mekân Pazarlama Stratejilerinin Değerlendirmesi,* Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

LAAKSONEN, Pirjo, LAAKSONEN, Martti, BORISOV, Paivi ve HALKOAHO, Jenniina (2006), *Measuring Image Of A City; A Qualitative Approach With Case Example,* Place Branding, Cilt:2, Sayı:3, s.210-219.

LANGER, Roy (2001), *Place Images and Place Marketing*, Department Of Intercultural Communication and Management, Copenhagen Business School,http://openarchive.cbs.dk/bitstream/handle/10398/7721/langer_place .pdf?sequence=1, ErişimTarihi: 22.02.2011

MARTINEZ, Teodoro Luque, GARCIA, Salvador Del Barrio, ZAPATA, Jose Angel Ibanez ve MOLINA, Miguel Angel Rodriguez (2007), *Modeling A City's Image; The Case Of Granada,* Cities, Vol:24, No:5, s.335-352.

MATSON, Eric W. (1994), *Can Cities Market Themselves Like Coke and Pepsi Do*, International Journal Of Public Sector Management, Cilt:7, Sayı:2, s.35-41.

METAXAS, Theodore (2002), *Place/City Marketing As A Tool For Local Economic Development and City's Competitiveness: A Comparative Evaluation Of Place Marketing Policies In European Cities,* Paper Presented At The EURA Conference, Urban and Spatial European Policies: Levels Of Territorial Government, 18-20 Nisan, Turin.

METAXAS, Theodore (2007), *City Marketing and City Competitiveness; An Effort Of Reviewing The Last 25 Years,* Discussion Paper Series, Cilt:13, Sayı:18, s.401-422.

ODABAŞI, Yavuz ve OYMAN, Mine (2002), *Pazarlama İletişimi Yönetimi*, 3.Basım, İstanbul: Mediacat Yayınları.

ORCAN, Semih (2008), *Gastronomi ve Turizm*,http://foodinlife.com.tr/makale/ 139, Erişim Tarihi: 02.05.2014.

ÖKTEM, Mustafa (2003), *Kent, Çevre ve Globalleşme,* 1.Basım, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

ÖZDEMİR, Gökçe (2008), *Destinasyon Pazarlaması*, 1.Basım, Ankara: Detay Yayıncılık.

ÖZDEMİR, Şuayip ve KARACA, Yusuf (2009), *Kent Markası ve Marka İmajının Ölçümü: Afyonkarahisar Kenti İmajı Üzerine Bir Araştırma,* Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, s.113-134.

ÖZGÜNER, Yunus Emre (Editör) (2013), *Sınırın İncisi Kars*, Kars: Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.

ÖZKAYNAK, Begüm ve ADAMAN, Fikret (2004), *Sürdürülebilir Bir Kent: Yalova,* http://ipc.sabanciuniv.edu/tr/ArastirmaAlanlari/documents/Ozkaynak-Adaman.pdf, E. Tarihi: 13.05.2010.

ÖZKUL, Emrah ve DEMİRER, Dilek (2012), *Şehirlerin Turistik Markalaşmasında Kalkınma Ajanslarının Rolü; Bölge Planları Üzerine Bir Doküman İncelenmesi,* İşletme Araştırmaları Dergisi, Cilt:4, Sayı:4, s.157-181.

PEKER, Afife Esra (2006), *Kentin Markalaşma Sürecinde Çağdaş Sanat Müzelerinin Rolü: Kent Markalaşması ve Küresel Landmark,* İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

PERRY, Alycia ve WISNOM, David (2004), *Markanın DNA'sı; Eşsiz ve Dayanıklı Markalar Yaratmanın Kuralları*, Çeviren: Zeynep Yılmaz, 1.Basım, İstanbul: Mediacat Yayınları.

PIKE, Steven (2009), *Destination Brand Positions Of A Competitive Set Of Near-Home Destinations*, Tourism Management, Cilt:30, Yayın:6, s.857-866.

RAINISTO, Seppo K. (2003), *Success Factors of Place Marketing: A Study of Place Marketing Practices In Northern Europe and The United States,* Helsinki University Of Technology, Instute Of Strategy and International Business, Doktora Tezi.

REISINGER, Yvette ve TURNER, Lindsay (1999), *Structural Equation Modeling With LISREL: Aplication In Tourism*, Tourism Management, Cilt: 20, Sayı:1, s.71-88.

ROGER, Tony (2005), *Business Tourism Leads The Way*, Erişim Tarihi: 12.02.2012,http://www.businesstourismpartnership.com/pubs/Tony%20Rogers.pdf.

SARAÇLI, Sinan (2011), *Faktör Analizinde Yer Alan Döndürme Metotlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi Üzerine Bir Uygulama*, Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt:1, Sayı:3, s.22-26.

SARUHAN, Şadi Can ve ÖZDEMİRCİ, Ata (2011), *Bilim, Felsefe ve Metodoloji; Araştırmada Yöntem Problemi (SPSS Uygulamalı)*, 2.Basım, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

SCHERMELLEH-Engel, K. ve MOOSBRUGGER, H. (2003), *Evaluating The Fit Of Structural Equation Models: Tests Of Significance and Descriptive*

Goodness-of-Fit Measures, Methods Of Psychological Research Online, Cilt:8, Sayı:2, s.23-74.

SEISDEDOS, Gildo ve VAGGIONE, Pablo (2005), *The City Branding Processes; The Case Of Madrid*,http://www.isocarp.net/Data/case_studies/658.pdf, Erişim Tarihi: 06.02.2011.

SELÇUK, Gökalp N. ve BAŞAR, Selim, (2012), *Kafkas Üniversitesi Öğrencilerinin Kars İli Ekonomisine Katkısı,* Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.3, Sayı.4, s.89-106.

SEZGİN, Mete ve ÜNÜVAR, Şafak (2011), *Yavaş Şehir; Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlaması Ekseninde,* 1.Basım, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

SÜMER, Nebi (2000), *Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar ve Örnek Uygulama*, Türk Psikoloji Yazıları, Cilt:3, Sayı:6, s.49-73.

ŞAHİN, Ahmet, CANKURT, Murat, GÜNDEN, Cihat ve MİRAN, Bülent (2008), *Çiftçilerin Risk Davranışları: Bir Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması,* Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:23 Sayı:2, s.153-172.

ŞAHİN, Arzu, ÖZÜÇELİK, Demet, ULUTAŞ, Seda, UYSAL, Selda ve BAYRAKTAR, Sevcan (2010), *Beykoz'un Markalaşması*, Beykoz Lojistik Meslek Yüksekokulu, Bitirme Projesi, İstanbul.

ŞENER, Rahmi, KURTULUŞ, Volkan ve SARICI, Özkan (Editörler), (2011), *Kars Gezi Rehberi*, 4.Basım, Kars: Kars İl Özel İdaresi Yayınları.

TAM, Metin (2009), *Belediyelerin Stratejik Planlarında Kent Markalaşması; İstanbul'a Yönelik Markalaştırma Stratejisi Önerisi,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

TAŞDEMİR, Yüksel Turan (2008), *Kars Kazı, Kars Kaşarı, Kars Gravyeri, Kars Balı ve Bu Yöreye Özel Besinler*,http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_1357.htm, Erişim Tarihi: 22.11.2013.

TEK, Ömer Baybars (1999), *Pazarlama İlkeleri (Global Yönetimsel Yaklaşım Türkiye Uygulamaları)*, 8.Basım, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

TEK, Ömer Baybars ve ÖZGÜL, Engin (2007), *Modern Pazarlama İlkeleri (Uygulamalı Yönetimsel Yaklaşım),* 2.Basım, İzmir: Birleşik Matbaacılık.

TENEKECİOĞLU, Birol ve ERSOY, Nezihe Figen (2000), *Pazarlama Yönetimi*, Eskişehir: Birlik Ofset Yayıncılık.

TOKOL, Tuncer (2010), *Pazarlama Araştırması*, 13.Basım, Bursa: Dora Yayınları.

TUTAR, Hüseyin, ELYILDIRIM, Gökhan, ERDOĞDU, Hamza ve BOZTEMİR, İsa, (2011), *Rakamlarla Serhat İlleri*, Kars: Serhat Kalkınma Ajansı Yayınları.

TUTAR, Hüseyin, SARIŞEN, Mustafa, ELYILDIRIM, Gökhan, DEMİR, Evren ve BOZTEMİR, İsa (2012), *Kars'ın Sosyo-Ekonomik Durumu ve Uygun Yatırım Alanları,* Kars: Serhat Kalkınma Ajansı Yayınları.

TUTAR, Hüseyin, ÇIRACI, Gülsüm, ÇELEBİ, Atahan, SARIŞEN, Mustafa, ELYILDIRIM, Gökhan, DEMİR, Evren ve KOLDAŞ, Mazlum, (2013), *Kars İli İşgücü Piyasası Araştırması,*Kars: Serhat Kalkınma Ajansı Yayınları.

UĞURLU, Saadet (2009), *Gelişen Türkiye Turizmi ve Alışveriş Merkezleri*, http://www.saadetugurlu.com.tr/default.asp?id=51&sayfa=GELisEN-TuRKiYE-TURiZMi-VE-ALisVERis-MERKEZLERi, Erişim Tarihi: 14.06.2013.

URAL, Tülin (2009), *Markalamada Yol Haritası,* 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

UZTUĞ, Ferruh (1999), *Siyasal Marka (Seçim Kampanyaları ve Aday İmajı),* 1.Basım, Ankara: Mediacat Yayınları.

VURAL, Beste Burcu (2010), *Şehir Markası Yaratma Süreci ve Edirne Şehir Markası İçin Bir Model Önerisi,* Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

WARNABY, Gary ve DAVIES, Barry J. (1997), *Commentary: Cities As Service Factories? Using The Servuction System For Marketing Cities As Shopping Destinations,*International Journal of Retail&Distribution Management, Cilt:25, Yayın:6, s.204-213.

WIRTH, Louis (2002), *Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme, 20.Yüzyıl Kenti*, Derleme ve Çeviri: Bülent Duru ve Ayten Alkan, 1.Basım, Ankara: İmge Kitabevi.

WU, Fulong (2000), *Place Promotion In Shanghai, PRC*, Cities, Cilt:17, Sayı:5, s.349-361.

YAPRAKLI, Şükrü ve DEMİRDÖĞEN, Serkan (2010), *Şehir Markası Bileşenlerinin İncelenmesi: Erzincan İli Üzerinde Bir Saha Araştırması,* Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi, Kış 2010/01, s.46-59.

YARAR, Ali Erkam (2010), *Şehir Pazarlaması ve Şehir Varlıkları; Konya ve Mevlana Örneği,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

YAVUZ, Mehmet Cihan ve AKGÖL, Yasemin (2009), *Kent Pazarlamasında Turizmin Gelişmesine Yönelik Olarak Kentli Algılamalarının Araştırılması: Adana İli Örneği,* 14.Ulusal Pazarlama Kongresi, 14-17 Ekim, Bozok Üniversitesi, Yozgat.

YILDIZ, Aslı (2010), *Kent Pazarlama: Literatür Taraması*, V.Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi, 27-30 Mayıs, Nevşehir, s.33-43.

YILDIZ, Nalan Demircioğlu, (2001), *Kars Kentinin Peyzaj Planlaması Yönünden Yapısal Analizi,* Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

YILMAZ, Veysel (2004), *Lisrel İle Yapısal Eşitlik Modelleri: Tüketici Şikayetlerine Uygulanması,* Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, s.77-90.

YOLAL, Medet ve ERSOY, Nezihe Figen (2010), *Kent Markalarının Sürekliliği: Yükselen Trend Eskişehir,* Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi, Kış 2010-1, s.27-34.

YOUNG, Craig veKACZMAREK, Sylwia (1999), *Changing The Perception Of The Post-Socialist City: Place Promotion and Imagery in Lodz, Poland*, The Geographical Journal, Cilt:165, s.183-191.

Türkiye İstatistik Kurumu, Bölgesel İstatistikler, 2012

Türkiye İstatistik Kurumu, Hayvancılık İstatistikleri, 2012

Türkiye İstatistik Kurumu, Nüfus İstatistikleri, 2012

Türkiye İstatistik Kurumu, Sağlık İstatistikleri, 2012

Türkiye İstatistik Kurumu, Tarım İstatistikleri, 2012

Türkiye İstatistik Kurumu, Ulaştırma İstatistikleri, 2012

http://bayburtkoyleri.blogcu.com/kars-tarihi-kiliseleri/13220942, Erişim Tarihi: 13.11. 2013

http://gundem.milliyet.com.tr/sarikamis-ta-cikarilan-sifali-tasa-talepartiyor/gundem/ gundemdetay/24.11.2012/1632222/default.htm, Erişim Tarihi: 21.11.2013

http://kurumsal.kulturturizm.gov.tr/turkiye/Kars/kulturenvanteri/beskbesk-camklse70 5552#content, Erişim Tarihi: 12.11.2013

http://kurumsal.kulturturizm.gov.tr/turkiye/Kars/kulturenvanteri/asagi-sallipinar-klses #content, Erişim Tarihi: 13.11.2013

http://kurumsal.kulturturizm.gov.tr/turkiye/Kars/kulturenvanteri/dgor-muren-klses#content, Erişim Tarihi: 13.11.2013

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06021046_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2011_2012.pdf, Erişim Tarihi: 31.06.2013

http://tr.icvb.org.tr/wp-content/uploads/2013/10/ICVB-10.-YIL.pdf, E.T.:11.04.2014

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kars#A.C5.9F.C4.B1klar_gelene.C4.9Fi, E.T.: 03 .09.2013

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kars#Co.C4.9Frafi_.C5.9Fekilleri, E.T.: 20.04. 2013

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kars#Mimar.C3.AE, Erişim Tarihi: 17.12.2012

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kars, Erişim Tarihi: 29.03.2013.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kars_(il)#Ekonomi, Erişim Tarihi: 01.11.2013

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kars_Havaliman%C4%B1, Erişim Tarihi: 14.09.2013

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kars_M%C3%BCzesi, Erişim Tarihi: 20.11.2013

http://tr.wikipedia.org/wiki/Katherina_K%C3%B6%C5%9Fk%C3%BC, E.T.:19.11.2013

http://www.360tr.com/index.php?option=com_content&view=article&id=318%3Acuma-hamami&catid=148%3Atarihi-mekanlar&Itemid=999&lang=tr, Erişim Tarihi: 07.11.2013

http://www.anadolujet.com/aj-tr/anadolujet-magazin/2013/ocak/makaleler/beyaz-orman-sarikamis.aspx, Erişim Tarihi: 19.11.2013

http://www.ani.gov.tr/eserler.asp?id=10, Erişim Tarihi: 20.11.2013

http://www.ani.gov.tr/eserler.asp?id=11, Erişim Tarihi: 21.11.2013

http://www.ani.gov.tr/eserler.asp?id=16, Erişim Tarihi: 21.11.2013

http://www.ani.gov.tr/eserler.asp?id=4, Erişim Tarihi: 21.11.2013

http://www.ben1gezginim.com/yer_tanitimlari/Kars/kucuk-kopru-demir-kopru-Kars.html, Erişim Tarihi: 13.11.2013

http://www.ben1gezginim.com/yer_tanitimlari/Kars/topcuoglu-hamami-mazlumaga-hamami-Kars.html, Erişim Tarihi: 07.11.2013

http://www.dhmi.gov.tr/istatistik.aspx, Erişim Tarihi: 29.10.2013

http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/view/14197/BASIN_A%C3%87IKLAMASI-sege_ 2011-v6.pdf, Erişim Tarihi: 28.09.2013

http://www.forumalev.net/dogu-anadolu-bolgesi/257740-Kars-ulu-cami.html, E.T:12.11.2013

http://www.gunaydingezginler.com/yurtici/Kars/Kars-kaz-kar/, Erişim Tarihi: 19.11.2013

http://www.hurriyet.com.tr/seyahat/21216494.asp, Erişim Tarihi: 22.11.2013

http://www.kars.dhmi.gov.tr/havaalanlari/sayfa.aspx?hv=26&mnu=2715, E.T.:28.08.2013

http://www.kars.gov.tr/Kars_ekonomi.html, Erişim Tarihi: 20.05.2012

http://www.kars.gov.tr/Kars_idari.html, Erişim Tarihi: 20.04.2013.

http://www.kars.gov.tr/Kars_klt_elsanat.html, Erişim Tarihi: 20.05.2012

http://www.kars.gov.tr/Kars_klt_mimar.html, Erişim Tarihi: 09.11.2012

http://www.kars.gov.tr/Kars_tarihce.html, Erişim Tarihi: 16.04.2013.

http://www.kars.gov.tr/trz_ani.htm, Erişim Tarihi: 21.11.2013

http://www.karskulturturizm.gov.tr/TR,54848/genel-bilgiler.html, Erişim Tarihi: 30.11. 2012

http://www.karskulturturizm.gov.tr/TR,54854/tarihce.html,ErişimTarihi: 02.06.2013

http://www.karskulturturizm.gov.tr/TR,54889/19-yy-baltik-mimari-ornekleri.html,03.06.2013

http://www.karsosb.org.tr/hakkimizda/tarihce.html, Erişim Tarihi: 02.11.2013

http://www.karsosb.org.tr/Kars-osb/Kars-osb-kapasite-durumu.html, E.T: 02.11. 2013

http://www.kenthaber.com/dogu-anadolu/Kars/arpacay/Rehber/kaleler/kiziltepe-yervantasad-kalesi, Erişim Tarihi: 08.11.2013

http://www.kenthaber.com/dogu-anadolu/Kars/merkez/Rehber/kopruler/tas-kopru, 13.11.2013

http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/DevletIlYolEnvanter/IllereGoreIlYollari.pdf, Erişim Tarihi: 30.10.2013

http://www.kha.com.tr/index.php/guncel/guncel/15942-Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-2012-Yili-Kars-Ili-Nufus-Sonuclari-(28.01.2013).html, Erişim Tarihi: 26.10.2013

http://www.kuyucuk.org/index.php/index.php/kuyucuk-goelue, Erişim Tarihi: 21.11.2013

http://www.kuzeydoga.org/oda/DOG023.pdf, Erişim Tarihi: 18.11.2013

http://www.marjinaltatlar.com/index.php?do=dynamic/view&pid=42, E.T.:21.11. 2013

http://www.marjinaltatlar.com/Kars-Kazi,PR-161.html, Erişim Tarihi: 17.11.2013

http://www.otelsikayet.com/defterdarlik-binasi-Kars_rehberi-5916-1.html, E.T.:19.11.2013

http://www.peynirmuzesi.org/, Erişim Tarihi: 21.11.2013

http://www.peynirrehberi.com/Kars-Gravyer-Peyniri,PR-215.html, Erişim Tarihi: 30.10. 2013

http://www.sarikamistrekking.com/index.php/2013-01-23-14-54-02/sarikamis-rotalari/ sehitlikler-rotasi, Erişim Tarihi: 18.11.2013

http://www.serhattv.com.tr/haber/235223/Kars-havalimani-yeni-binasi-tamamlanarak-hizmete-girdi.html, Erişim Tarihi: 14.09.2013

http://www.serka.org.tr/Kars.asp, Erişim Tarihi: 15.05.2012

http://www.tarihimekanlar.net/oguzlu-koyu-kilisesi.html, Erişim Tarihi: 13.11.2013

http://www.turkish-media.com/forum/topic/175402-Kars-kaleleri/, Erişim Tarihi: 08.11. 2013

http://www.urak.org/haberler/URAK_IllerarasiRekabetcilikendeksi2009-2010.pdf,30.09.2013

http://www.virtualani.org/kizilkilise/turkish.htm, Erişim Tarihi: 13.11.2013

http://www.virtualani.org/virginsconvent/turkish.htm, Erişim Tarihi: 06.02.2014

http://www2.dpt.gov.tr/kamuyat/2013/2013_Iller_Kitabi.pdf, Erişim Tarihi: 15.10.2013

http://yeni.kafkas.edu.tr/kau/TR/sayfa255, Erişim Tarihi: 03.11.2013

ŞEYBÂNÎ ÖZBEK HANLIĞI
Siyasî, İdarî, Askerî ve İktisadî Yapı

Abdulkadir Macit

ilem
KİTAPLIĞI
nobel

YAYIN NO: 1571
İLEM Kitaplığı No: 15
Tez Dizisi No: 1
ISBN: 978-605-320-478-7
© 1. Basım, Ağustos 2016

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

ŞEYBÂNÎ ÖZBEK HANLIĞI Siyasî, İdarî, Askerî ve İktisadî Yapı
Abdulkadir Macit

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Dizi Editörü: Lütfi Sunar
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Macit, Abdulkadir.
Şeybânî Özbek Hanlığı: Siyasî, İdarî, Askerî ve İktisadî Yapı / *Abdulkadir Macit*
1. Basım, XIV+358 s., 165x240 mm
Kaynakça var, dizin yok
ISBN 978-605-320-478-7
1. Şeybânîler 2. Safevîler 3. Maveraünnehir 4. Özbekler 5. Töre 6. Bâbürlüler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Önsöz

XVI. asrın ilk yıllarında İslam dünyası haritasının doğu tarafında hayat bulan yeni devletlerden birisi Şeybânî Özbek Hanlığı'dır. Bu hanlık, XV. asrın ortalarında Ebu'l-Hayr Han öncülüğünde Deşt-i Kıpçak'tan (Kıpçak bozkırı) göç ederek hızlı bir fetih politikasıyla hareket eden Özbekler tarafından Timurlu İmparatorluğunun bakiyesi olan Maveraünnehir toprakları üzerinde tesis edilmiştir. Bu süreçte asıl dikkate değer taraf, hanlığın ismini kendisinden aldığı Muhammed Şeybânî Han'ın göçmen Özbekleri siyasî bir birlik içinde bir araya getirmesi ve yeni devlet sistemini inşa etmesi ile ortaya çıkmış olmasıdır. Dahası bu yeni sistemin, Şeybânî Han'ın kendinden sonraki hanların yönetimlerinde de kabul görmüş olmasıdır. Söz konusu ettiğimiz bu süreçte Şeybânî Özbek Hanlığı, bir taraftan İran toprakları üzerinde kurulan Safevîler, diğer taraftan Hindistan toprakları üzerinde kurulan Hint Bâbür İmparatorluğu ile mezkûr asır boyunca birbirlerinin hâkimiyet alanlarını ele geçirmek üzere yoğunluğunu git gide artıran bir mücadele vermiştir.

Maveraünnehir coğrafyasına ayak bastıkları XV. asrın ortalarından XVI. asrın sonuna kadar bölgenin hâkimiyetini ellerinde bulunduran Şeybânîlerin siyasî, askerî, idari ve iktisadî yapısını tetkik ettiğimiz bu kitabımızı giriş ve altı bölüm üzerinden kaleme aldık. Giriş bölümünde, kendilerinden ziyadesiyle istifade ettiğimiz Özbek ve Safevî kroniklerinin ve günümüz araştırmalarının tanıtımını ve kitabımız için taşıdıkları önemi ifade ettik.

Birinci bölümde, Şeybânî Özbek Hanlığı'nın bölge için taşıdığı anlamı daha iyi kavramak ve bölgenin geçmişi ile Şeybânîler dönemini sağlıklı bir şekilde karşılaştırabilmek için Maveraünnehir bölgesinin XVI. asra kadar temel özelliklerini izaha ihtiyaç duyduk. İşte bu ihtiyacı duyduktan sonradır ki, bölgenin fizikî ve coğrafî yapısı ile siyasî, askerî, idari ve iktisadî durumunu ele aldık.

İkinci bölümde *Özbek Kavramı ve Ulusu* genel başlığı altında ilkin Özbek(ler) kavramı üzerinde bugün de devam eden ve esasen üç ana fikir üzerinden yürüyen tartışmaları ortaya koyduk. Bu üç fikri savunan isimlerin kavrama yükledikleri anlam çerçe-

vesinde kavramın geçirdiği dönemsel farklılıkları karşılaştırarak ifade ettik. Son olarak, Şeybânîlerin de soy itibarıyla mensup olduğu Özbek ulusunun teşekkülünü ve bu teşekkülün gerçekleştiği süreçte bünyede yer alan kabileleri tanıttık.

Üçüncü bölümde Şeybânî Özbek Hanlığı'nın siyasî tarihini ele aldık. Bu tarihin izahını, XV. asrın ortalarından itibaren Deşt-i Kıpçak bölgesinde Ebul Hayr Han liderliğinde meydana gelen Özbek varlığı ile başlattık. Daha sonra Deşt-i Kıpçak'tan Timurluların tasarrufunda olan Maveraünnehir'e göçleri ile devam ettirdik. Bu bölümü Muhammed Şeybânî Han'ın Semerkant ve Buhara'yı ele geçirmesi ile bundan sonra *Şeybânîler* olarak adlandırılacak olan Özbekleri, XVI. asrın başından itibaren asrın sonuna kadar sürecek siyasî olaylarla açıkladık. Bu hususta hanlık içerisinde meşhur olmuş hanların siyasî uygulamaları çizgisinde izahlarımızı sürdürdük. Şurası muhakkaktır ki, Muhammed Şeybânî Han'dan sonra Ubeydullah Han ve Abdullah Han, zikrettiğimiz şöhretin tipik iki örneğidir. Bu bölümde Şeybânî Özbek Hanlığı'nın en büyük düşmanı olan Safevîler ile meydana gelen çatışmaların detaylarını verdik. Diğer taraftan Safevîlerden sonra ikinci sırada düşmanlık üzerine ilişkilerin tesis edildiği Bâbürlüler ile meydana gelen münasebetin de sebeplerini ve süreçlerini izhar ettik.

Dördüncü bölümü, Şeybânî Özbek Hanlığı'nda askerî yapıya tahsis ettik. Bu konu çerçevesinde Şeybânî ordusunu, ordunun sayısını, sahip olduğu askerî teçhizatı ve silahları, savaşlarda uyguladıkları stratejileri ve taktikleri faş ettik. Bunu yaparken dönemin Özbek ve Safevî kroniklerinden hareketle bütün bu hususlara dair bilgileri karşılaştırmalı olarak tetkik ettik.

İdari Yapı başlıklı beşinci bölümde, öncelikle Şeybânîlerin idari yapısının temel ilkeleri ve bunların kurumsal yapılarına dair açıklamalar yaptık. Bu hususta Şeybânî hâkimiyet anlayışının temelini teşkil eden Cengiz Han'ın yönetim sisteminin devamı olan *veraset sistemi*nin, sistemin sürdürücü meclisi *kurultay*ın, kurultayı temsil eden *hanlar hanı*nın ve kurultayın faaliyetlerinin muharrik unsuru olan *töre*nin idari yapının ana dinamikleri olduğunu belirttik. Bununla birlikte samimi birer Müslüman olan Şeybânî hanlarının, Maveraünnehir'in İslamlaştığı zamandan beri bölgede etkinliğini ve yetkinliğini artıran gerek Nakşibendî şeyhlerinin gerekse de medrese ulemasının tesiri altında kalarak idareyi İslam şeriatına göre yürütmeye çabaladıklarını gözlemledik. Bu bölümde ele alınan konulardan bir diğeri de, Şeybânî idari sisteminin üzerine tesis edildiği Dîvân-ı Hümayûn, Dîvân-ı Mâl, Dîvân-ı Müşerref, Dîvân-ı Âlî, Kincîş gibi önemli kurumlar ve kurultay üyeleri dışındaki Atalık, Divânbeyi, Münşî, Nakîb, Eşik ağası gibi görevli birimler oldu. Mezkûr bölümde bu kurumların işleyişini ve fonksiyonlarını, birimlerin ise görev alanları ve kimler tarafından temsil edildiğini örnekler vererek ortaya koyduk. Bu bölümün son kısmında Şeybânîlerin hâkimiyet sahasında bulunan Semerkant ve Buhara'yı *Hanlık Merkezleri* (Yurt), Hârizm, Horasan, Kandahar ve bunlara bağlı yerleşim birimlerini (şehir, kasaba, köy) ise *Diğer Merkezler* olarak tasnif ettik. Bu kısımda, ismini belirttiğimiz şehirlerde meydana gelen siyasî olaylara, buraların idari yapılarına, coğrafî ve ekonomik hususiyetlerine değinmeye çalıştık.

Altıncı ve son bölümde ise Şeybânî Özbek Hanlığı'nın iktisadî durumunu incelemeye gayret ettik. Bu bölüm altında öncelikle, iktisadî yapının çevresel şartlardan bağımsız anlaşılamayacağı üzerinde durduk. Bu maksatla XVI. asır boyunca bölgenin iktisadî yapısına tesir eden değişikliklerin muhtelif cephelere sahip olduğunu aşikâr hale getirdik. Şeybânî iktisadî yapısının üzerine oturduğu ticaret, tarım ve hayvancılık konularını detaylı olarak izah ettik. Söz konusu ettiğimiz bu alanlara dair Şeybânî hanlarının katkılarını ifade ettik. Özellikle para birimi üzerinde gerçekleştirilen değişiklikleri müstakil bir başlık altında serdettik. Bölgenin konum itibarıyla stratejik ve farklı havzalar arasında yol kavşağı olmasının da katkısıyla bölge ekonomisinin en büyük payını teşkil eden ticaretin, ekonomiye yön tayin edici etkisini detaylı olarak vuzuha kavuşturduk. Bu bağlamda Maveraünnehir şehirlerinin Orta Asya ticaret yolları üzerindeki stratejik mevkilerinin, Şeybânî hanlarının ticarete verdikleri önemin, ticaretin gelişmesinde kervansarayların rolünün, bölgede üretilip diğer ülkelere ihraç edilen ticari mamüllerin, ayrıca diğer ülkelerden ithal edilen ürünlerin genel karakteristiğini faş ettik. Yine bu bölümde, Şeybânî iktisadî yapısının önemli kaynaklarından olan Şeybânî vergi sistemini tetkik ettik. Bu tetkik neticesinde vergileri *Standart, Töreye Dayalı ve Muhtelif Vergiler* şeklinde sınıflandırarak izah ettik. Bu bölümün son kısımlarını ise Şeybânî toprak sistemine ayırdık. Hanedan topraklarının *Verasete Dayalı, Memleket ve Vilayet ile Vakıf Toprakları* şeklinde tasnif ettik ve bunları verilerle tevsik etme gayreti içinde olduk.

Önsöze son sözleri eklerken, bu kitabın hazırlanmasında çok kıymetli hocam Prof. Dr. İsmail Safa Üstün'e teşekkürü bir borç bilirim. Kendileri kitabımızı baştan sona büyük bir dikkatle okudular, çoğu mühim hususu şahsıma bildirerek ufkumu ve yolumu açtılar. Ayrıca "işi ehline danışmak gerekmektedir" sözü çerçevesinde değerlendirmelerini aldığımız hocalarımızdan Prof. Dr. Safi Arpaguş ve Yrd. Doç. Dr. Osman Aydınlı'ya, ayrıca Doç Dr. İlyas Topsakal ve Doç Dr. Nurettin Gemici'ye de şükranlarımı sunarım. Son olarak, yetişmemizde gösterdikleri ihtimam ile haklarını ödeyemeyeceğimiz anne ve babam ile bu kitabın hazırlanma sürecinde yüksek bir sabır örneği gösteren eşime ve kitabı baştan sona okuma zahmetinde bulunarak değerli katkılarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Ercan Şen'e teşekkür etmeyi vicdani bir görev sayarım.

Gayret bizden, tevfik elbette Allah'tandır.

Mart 2016

Abdulkadir Macit

İçindekiler

Önsöz v

İçindekiler ix

Kısaltmalar Dizini xiii

Giriş: Konu, Hedef ve Kaynaklar 1

Çalışmanın Konusu ve Hedefi 1

Çalışmada Başvurulan Kaynaklar 3

Kronikler 3

Modern Araştırmalar 17

Yerli Araştırmalar 17

Batı'da Yapılan Araştırmalar 22

XVI. Asra Kadar Maveraünnehir 29

Bölgenin Fizikî-Coğrafi Yapısı 29

Maveraünnehir'in İsimlendirilmesi ve Tanımlanması 33

Siyasi ve Askeri Tarih 39

Özbek Kavramı ve Ulusu 53

Özbek Adı 53

Özbek Ulusu'nun Teşekkülü 67

Özbek Ulusunda Kabileler 72

Şeybânî Özbek Hanlığı'nın Siyasî Tarihi 77

Ebu'l-Hayr Han Dönemi 78

Deşt-i Kıpçak Bölgesinde Özbek Varlığının Oluşumu 78

Deşt-i Kıpçak'tan Maveraünnehir'e Göç 82

Muhammed Şeybânî Han Dönemi 85

Şeybâni Han'ın Ölümünden Sonraki Olaylar 95

Köçküncü Han Dönemi 97

Ubeydullah Han Dönemi 98

İç Karışıklıklar Dönemi 103

Nevruz Ahmed (Barak) Han Dönemi 105
Abdullah Han Dönemi 108
Şeybânî Özbek Hanlığı'nın Sonu 117

Şeybânî Özbek Hanlığı'nda Askeri Yapı 121
Şeybânî Ordusu 121
Şeybani Ordusunun Sayısı 125
Orduda Kullanılan Silahlar 128
Şeybani Ordusunun Savaş Taktiği 131

Şeybânî Özbek Hanlığı'nda İdarî Yapı 135
Hâkimiyet Anlayışı 135
Yasa/Töre 136
Verâset Sistemi 143
Kurultay 150
İdarî Sistem 165
İdari Kurumlar 165
Dîvân-ı Hümâyûn 165
Dîvân-ı Mâl 166
Dîvân-ı Müşerref 166
Dîvân-ı Âlî 167
Kîncîş 167
Meclîs-i Âlî 167
İdari Birimler 170
Atalık 170
Divânbegi 171
Vali 172
Nakîb 173
Münşî 174
Tevâciyân 175
Vezîr 175
Yesâvul 176
Eşik Ağası 176
Ferrâşân 177
Mîrâhûr 177
Vâkanüvîs 177
Diğer Görevliler 178
İdari Merkezler 179
Hanlık Merkezleri: Yurt 180
Semerkant 180
Buhara 196
Diğer Merkezler 208

Şeybânî Özbek Hanlığı'nda İktisâdî Yapı 245
Çevresel Şartların İktisadi Yapıya Etkileri 246
İktisadi Yapıya Hanların Katkıları 248

Para Birimi 251
Ticarî Organizasyon 256
Ticaretin Gelişmesinde Kervansarayların Rolü 257
Maveraünnehir'in Orta Asya Ticaret Yolları Üzerindeki Konumu 259
İran Güzergâhı 260
Hârizm Güzergâhı 263
Moskova Güzergâhı 264
Sibirya Güzergâhı 266
Çin Güzergâhı 268
Hindistan Güzergâhı 269
Kaşgar Güzergâhı 273
Kazaklar, Nogaylar, Kalmuklar, Kırgızlar ve Moğollar Güzergâhı 274
Osmanlı Güzergâhı 275
Ticari Emtialar 275
Tekstil 279
Hayvancılık 282
Tarım Ürünleri 283
Kıymetli Metaller ve Taşlar 286
Askerî Malzemeler 286
Kölelik 287
Vergi Sistemi 288
Standart Vergiler 289
Töreye Dayalı Vergiler 289
Muhtelif Vergiler 290
Toprak Mülkiyeti ve Çeşitleri 293
Verasete Dayalı Topraklar 293
Memleket ve Vilayet Toprakları 294
Suyûrgâl 294
İkta' 295
Vakıf Toprakları 298

Sonuç 301

Kaynakça 309

Ekler 331

Ek 1: Şecere 345

Ek 2: Divan Oturma Düzeni 351

Dizin 353

Kaynakça

MÜNŞEÂT MECMUALARI

Feridun Bey. *Münşeâtü's-Selâtin*. Tophane-i Amire, I-II, İstanbul 1265.

İskender Bey Münşî Türkmen. *Târîh-i Alem Abbasi*. Çev. Ali Genceli, TTK, El Yazmalar Bölümü, Ter/51a-51b.

KLASİK KAYNAKLAR

Ahmed Cevdet Paşa. *Tarih-i Cevdet*. Dersaadet Matbaa-i Osmanî, İstanbul 1309.

---. *Kısas-ı Enbiya*. Dersaadet Kanaat Matbaası, İstanbul 1331.

Anonim. *Âlem-Ara-yı Şah İsmail*. Nşr. Asgar Muntezir Sahib, Tahran 2005.

Anonim. *Âlem Ârâ-yı Safevî*. Hzl. Yadullah Şükri, İntişârât-ı İttilâat, Tahran 1363.

Anonim. *Târîh-i Kızılbâşiyye (Kızılbaşlığın Tarihi)*. Tercüme, Notlar ve Tıpkıbasım: Şefaattin Deniz-Hasan Asadi, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2015.

Bâbür, Zahirüddin Bâbür Muhammed b. Ömer. *Bâburnâme: Babur'un Hatıratı*. Doğu Türkçesinden çeviren Reşit Rahmeti Arat, Türk Tarih Kurumu, I-III, Ankara 1970.

Belazüri, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahyâ b. Cabir. *Fütûhu'l-Buldân*. Tlk. Rıdvan Muhammed Rıdvan, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1978.

Beyhakî, Ebü'l-Hasen Zahîrüddîn Alî b. Zeyd b. Muhammed. *Târîhu'l-Beyhakî*. Farsça'dan Arapça'ya trc. Yahyâ el-Huşşâb, Sâdık Neşât, Dârü'n-Nehdati'l-Arabiyye, Beyrût 1982.

Buhârî, Mirza Şems. *Târîh-u Buhara, Hokand ve Kâşğar der şerh-i hükümrânî Emir Mir Haydar der Buhara, Muhammed Ali Han der Hokand ve Cihangir Hace der Kaşgar*. Hzl. Muhammed Ekber Aşık, İntişarât-ı Ayne-i Mîras, Tahran 1377.

Câhız, Ebu Osman Amr b. Bahr b. Mahbub el-Kinani el-Leysi. *Hilafet Ordusunun Menkabeleri ve Türklerin Faziletleri*. Çev. Ramazan Şeşen, Ankara, 1967.

Câmî, Mahmud el-Hüseynî b. İbrahim. *Târih-u Ahmedşâhî*. Thk. Muhammed Sürûr Mevlevî, İntişârât-ı İrfân, Tahran 1387.

Celâyir, Ali. *Câmiu't-Tevârîh. İ.* Berezin neşri, Kazan 1851.

Conabâdî, Mirzâ Hasan. *Ravzatu's-Safevî.* Thk. Ğulâm Rızâ Tabâtabây-î Mecd, İntişarât-ı Binyâd-u Mevkûfât-ı Doktor Mahmud Efşâr, Tahran 1378.

Cüveynî, Alâuddîn Ataulmülk b. Bahâuddin Muhammed. *Târîh Cihânguşâyi Cüveynî*, thk. Muhammed Kazvînî, c. II, İntişârât-ı Dünyây-ı Kitâb, Tahran 1385.

Cüzcânî, Ebu Ömer Minhacüddin Osman b. Muhammed b. Osman. *Tabakât-ı Nasırı*: A General History Of The Muhammadan Dynasties Of Asia, İngluding Hindustan; From A. H. 194 (810 A. D.) To A. H. 658 (1260 A.D.). nşr. H. G. Rowerty, Oriental Books Reprint Corporation, New Delhi 1970.

Duğlat, Mirza Muhammed Haydar. *Tarih-i Reşidi*, thk. Abbas Kulî Ğaffârî Ferd, İntişarât-ı Mîrâs-ı Mektûb, Tahran 1383.

Ebû Davud es-Sicistani, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi. *Kitâbü's-Sünen*. Thk. Muhammed Avvame, Dârü'l-Kıble li's-Sekâfeti İslâmiyye, Cidde 1998.

Ebü'l-Ferec Barhebracus Yuhanna İbnü'l-İbri. *Abu'l-Farac Târîhi*. Trc. Ömer Rıza Doğrul, TTK, Ankara 1950.

Ebû'l-Fidâ', İmadüddin el-Melikü'l-Müeyyed İsmail b. Ali. *Kitâbu Takvîmu'l-Büldân.* Nşr. M. Reinaud, Mac Guckin de Slane, A L'imprimerie Royale, Paris 1840.

Ebu'l-Gazi Bahadır Han. *Türk Şeceresi (Şecere-i Türk)*, hzl. R. Nur, Matbaa-i Amire, İstanbul 1925.

Felsefi, Nasrullah. *Zendegân-ı Şah Abbas-ı Evvel*. İntişârât-ı İlmî, I-II, Tahran 1375.

Gelibolulu Âlî Mustafa Efendi. *Kitâbü't-Tarîh-i Künhü'l-Ahbâr*. Haz. Ahmet Uğurlu ve ötekiler, Kayseri Erciyes Üniversitesi yay., Kayseri 1997.

Gerdîzî, Ebi Saîd Abdulhay b. Ed-Dahhâk b. Mahmud. *Zeynü'l-Ahbâr.* nşr. Abdülhay Habibi, İntişarât-ı Dünyay-ı Kitâb, Tahran 1363.

Hâfız Ebrû, Şehabeddin Abdullah b. Lutfullah b. Abdürreşid. *Zübdetu't-Tevârîh*. Sâzmân-ı Çâb ve İntişârât-ı Vizâret Ferheng-i İrşâd-ı İslâmî, Tahran 1380.

Hafız Taniş İbn Mir Muhammed Buhârî, Şerefnâme-i Şâhî, Sâzmân-ı Esnâd ve Kitâbhâne-i Millî Cumhûr-ı İslâm-i İran, İntişarât-ı Bahş-i İranşenâsi, Tahran 1983.

Hândemîr, Gıyaseddin b. Hamidüddinü'l-Hüseynî. *Târîh-i Habîbü's-Siyer Fî Ahbârı Efrâd-ı Beşer*. hzl. Celaleddin Hümaî, İntişârât-ı Hayyam, Tahran 1380.

---. *Düstûru'l-Vüzerâ'*, thk. Said Nefisî, İntişârât-ı İkbâl, Tahran.

Hasan, Hasan İbrâhim. *Siyasî, Dinî, Kültürel İslâm Tarihi*. Kollektif, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1987.

Hemadânî, Reşîdüddîn Fazlullah. *Câmiu't-Tevârîh*. thk. Muhammed Rûşen, İntişârât-ı Mîrâs-ı Mektûb, Tahran 1387.

Herevî. *Fütûhât-ı Şâhî Târîh-i Safevî Tâ Âğâz Tâ Sâl-i 920 Hicri/Kameri*. Hzl. Muhammed Rıza Nasırî, Encümen-i Âsâr ve Mefâhir-i Ferhengî, Tahran 1383.

Huncî, Fazlullah b. Ruzbehân. *Mihmânnâme-i Buhara (Târîh-i Padişahî Muhammed Şeybânî)*, hzl. Menuçehr Sutude, İntişarât-ı İlmî ve Ferhengî, Tahran 1384.

Hûncî. *Tarih-i Âlem Ârây'ı Eminî.* thk. Muhammed Ekber Aşîk, İntişârât-ı Mîrâs-ı Mektûb, Tahran 1382.

Hüseynî, Hûrşâh b. Kubâd. *Târîh-i İlçî Nizâm Şâh (Târîh-i Safevîyye ez Âğâz tâ sâl 972 Hicrî/Kamerî)*. Hzl. Muhammed Rıza Nasîrî ve Kûîçî Hânedâ, İntişarat-ı Encümen-i Âsâr ve Mefâhir Ferhengi, Tahran 1379.

Istarâbâd, Mîrzâ Mehdî Hân. *Cihânguşây-ı Nâdirî.* Thk. Seyyid Abdullah Envâr, Encümen Âsâr ve Mefâhir Ferhengî, Tahran 1377.

İbn Battuta. *Seyahatnâme.* Çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.

İbn Haldûn, Ebu Zeyd Veliyyüddin Abdurrahman b. Muhammed. *Mukaddime*. Çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., I-II, İstanbul 1982.

İbn Hallikân, Ebü'l-Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed. *Vefeyâtü'l-Ayan ve Enbau Ebnai'z-Zaman.* Thk. İhsan Abbas, Dâru Sadır, c. I-VIII, Beyrut 1978.

İbn Havkal, Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Havkal el-Bağdadi. *Kitâbu Sûreti'l-Arz*. Ed. J.H.Kramers, E. J. Brill, Leiden 1967.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik Hasan b. Eyyub. *Kitâbu't-Tîcân fî Mülûki Himyer*, thk. ve nşr. Merkezü'd-Dirâsât ve'l-Ebhâs el-, San'a 1979.

İbn İyas, Ebü'l-Berekat Zeynüddin Muhammed b. Ahmed. *Bedaiü'z-Zuhur fî Vekaii'd-Duhur*. Thk. Muhammed Mustafa, el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, I-V, Kahire 1982.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim. *el-Maârif*. thk. Servet Ukkâşe, Dârü'l-Maârif, Kahire 1992.

İbn Rüsteh. *Kitâbü'l-Alâki'n-Nefîse*. Ed. M. J. De Goeje, E. J. Brill, Leiden 1967.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed Bağdâdî. *el-*Muntazam *fî Tarihi'l-Müluk ve'l-Ümem*. Dâru Sadır, Beyrut 1359.

İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim. *el-Kamil fi't-Tarih.* Dâru Sadır, I-XII, Beyrut 1979.

İsfahanî, Muhammed Yusuf Vâle-i. *Holdeberrîn (Iran Der Devre-yi Safevîye)*. Hzl. Mir Haşim Muhaddis, İntişârât-ı Movkufat, Tahran 1372.

İsfehânî, Ebû Abdillâh Hamza b. Hasen İsfahânî Hamza. *Târîhu Sinî Mulûku'l-Arz ve'l-Enbiyâ*. Dârü'l-Mektebeti'l-Hayat, Beyrut.

İsfirazi, Muhammed b. Abdullah Herevi Muiniddin. *Ravzâtu'l-Cennât fi Evsafi Medineti Herat*. Tsh. Seyyid Kazım İmam, İntişarat-ı Danişgah-ı Tahran, Tahran 1338.

İstahrî, Ebu İshak İbrahim b. Muhammed el-Farisi el-Kerhi. *Kitâbu'l-Mesâliki'l-Memâlik*. Ed. M. J. De Goeje, E. J. Brill, Leiden 1967.

Kadıyânî, Abbas. *Ferheng-i Câmiu Târîh-i Îrân.* İntişârât-ı Ârûn, Tahran 1387.

Kalkaşandî, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Ali b. Ahmed. Subh*ü'l-A'şa fî Sınaati'l-İnşa.* el-Müessesetü'l-Mısriyyeti'l-Amme, Kahire 1963.

---. *Meâsiru'l-İnâfe fî Meâlimi'l-Halîfe*. Thk. Abdussettâr Ahmed Ferrâc, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1980.

Kazvinî, Ebû Yahyâ Zekeriyyâ b. Muhammed b. Mahmûd. Âsârü'l-Bilâd ve Ahbârü'l-İbâd. Dâru Sadır, Beyrut.

Kazvinî, Hamdullah. *Târîh-i Güzîde*. Trc. Abdülhüseyin Nevai, Müessese-i İntişarat-ı Emir Kebir, Tahran 1944.

Kazvînî, Kadı Ahmed Gaffâr. *Târih-u Cihanârâ.* Nşr. Müctebâ Minovî, İntişârât-ı Hafız, Tahran 1343.

Kazvinî, Kadı Ahmed Tetevî-Asaf Han. *Tarih-i Elfî.* Neşr, Gulam Rıza Tabatabai Mecd, İntişârât-ı İlmî ve Ferhengî, I-III, Tahran 1381.

Kazvinî, Mirza Muhammed Tahir Vahid. *Cihân Ârâ-yı Abbasî (Abbasnâme)*. hzl.Seyyid Said Mir Muhammed Sadık, İntişarât-ı Pejuheşgâh-ı Ulûm-ı İnsânî ve Mutâla'at-ı Ferhengî, Tahran 1383.

Kazvinî, Yahya b. Abdullatif. *Lübbü't-Terâvîh, (be sâl 948 Hicrî/Kamerî)*. Hzl. Mir Haşim Muhaddis, İntişârât-ı Ecümen-i Asar ve Mefahir-i Ferhengi, Tahran 1386.

Keşmîrî, Bedreddin. *Ravzâtu'r-Rıdvân fî Hadikâtu'l-Gılmân*. Taşkent.

Kırımî, Elhac Abdu'l-Gaffar. *Umdetü't-Tevârîh*. Necib Âsım neşri, TTEM ilavesi, Matbaa-i Amire, İstanbul 1343.

Kûfî, Ebû Muhammed Ahmed b. A'sem. *el-Futûh*. Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, I-VIII, Beyrut 1986.

Kummî, Kâdî Ahmed b. Şerafeddin el-Hüseyni'l-Hüseynî. *Hülâsatu't-Tevârîh*. thk. İhsan Eşrâkî, Tahran: Müessese-i İntişârât-u Çâb Dânişgâh-i Tahran, 1383.

Kutgan, Muhammed Yar bin Arap. *Musahharü'l-Bilâd, (Târîh-i Şeybânîyân)*. hzl. Nadir Celalî, İntişarât-ı Mîrâs-ı Mektûb, Tahran 1385.

Mahmud, Kaşgarlı. *Divanu Lügati't-Türk.* Çev. Besim Atalay, TDK, I- IV, Ankara 1999.

Mes'udî, Ebü'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali. *Mürûcu'z-Zeheb ve Meâdînü'l-Cevher*. 4. Basım, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, el-Mektebetü't-Ticâreti'l-Kübra, Kahire 1964.

Mirhand, Seyyid Hamiduddin Muhammed b. Burhaneddin Havendşah b. Kemaleddin. *Ravzâtu's-Safâ fi Sireti'l-Enbiya ve'l-Müluk ve'l-Hulefa*. Müessese-i Hayyam ve İntişarat-ı Piruz, Tahran 1339.

Muhammed Hakîm Han, *Muntehabu't-Tevârîh.* Tashih: Yâyûî Kâvâherâ ve Kûîçî Hânedâ, İntişarât-ı Müessese-i Mutâlaât Ferhenghâ ve Zebânhâ-yı Âsyâ ve Âfrîkâ, Tokyo 2009.

Munis, Şir Muhammed Mirab ve Agehi, Muhammed Rıza Mirab. *Firdaws Al-Iqbal: History of Khoresm*. Çağatayca'dan İngilizceye çev. Yuri Bregel, E. J. Brill, Leiden 1999.

Müneccimbaşı, Lüffullah. *Sahâifü'l-Ahbâr fî Vekâyüi'l-A'sâr*. Osmanlıca'ya terc. Şair Nedim, Matbâa-i Âmire, İstanbul 1868.

Münşî, İskender Bey. *Âlem Ârâ-yı Abbasî*. Hzl. M. İ. Rıdvanî, İntişârât-ı Dünya-yı Kitâb, I-III, Tahran 1377.

Münşi, Muhammed Yusuf. *Tezkire-i Mukîm Hânî Siyeri Târîh-i Ferhengî ve İctimâî Maverâünnehir der ahd-i Şeybânîyân ve İşterhâniyân.* Tashih ve tahkik: Fereşte Sarrâfân, İntişarât-ı Mirâs-i Mektûb, Tahran 1961.

Müstevfî, Hamdullah b. Ebu Bekr Ahmed el-Kazvinî Hamdullah. *Târih-u Guzîde*. Thk. Abdul-Hüseyin Nevâyî, İntişarât-ı Emîr Kebîr, Tahran 1364.

---. *Nüzhetü'l-Kulûb*. Thk. ve Farsça'dan İngilizce'ye trc. Guy Le Strange, London 1919.

Naîmâ Mustafa Efendi. *Tarih-i Naîmâ (Ravzatü'l-Hüseyn fi Hulasati Ahbari'l-Hafikayn)*. Hzl. Mehmet İpşirli, TTK, I-IV, Ankara 2007.

Natanzî, Mahmud b. Hidayetullah Afuşte-yi. *Nakâvetü'l-Âsâr fi Zikri'l-Ahyâr der Târîh-i Safevîyye*. Hzl. İ. İşrakî, İntişârât-ı İlmî ve Ferhengî, Tahran 1373.

Natanzî, Muiniddin. *Müntebahü't-Tevârîh-i Mu'inî*. Nşr. Jean Aubin, Kitabfuruş-i Hayyam, Tahran 1336.

Nerşahî, Ebû Bekir Muhammed b. Ca'fer. *Târîh-u Buhara*. Thk. Müderris Razvî, İntişârât-ı Tûs, Tahran 1363.

Nesefî, Ebû Hafs Necmeddin Ömer b. Muhammed b. Ahmed. *el-Kand fî Zikri Ulemâ-i Semerkant*. Nşr: Nazar Muhammed el-Fâryâbî, Mektebetü'l-Kevser, Suûdi Arabistan 1991.

Nevaî, Abdu'l-Hüseyin. *Şah İsmail Safevî Mecmû'a-yı Esnâd ve Mekâtibât-ı Târîhî Hemrâh Bâ Yâddâşthâ-yı Tafsîlî*, İntişarat-ı Erguvan, Tahran 1368.

---. *Şah Tahmasb Safevî, Mecmû'a-yi Esnâd ve Mekâtibât-ı Târîh-i Hemrâh bâ Yâddâştehâ-yı Tafsîli*. İntişârât-ı Erguvan, Tahran 1368.

---. *Şah Abbas Mecmua-i Esnad ve Mekâtibât Târîh-i Hemrâh bâ Yâddâştehâ-yı Tafsîlî*, c. I, İntişarat-ı Zerrin, Tahran 1367.

Nisârî Buhârî, Hoca Bahaddin Hasan. *Müzekkir-i Ahbâb*. tashih: Seyyîd Muhammed Fazlullâh, önsöz: Seyyid Abdulvehhab Buhârî, Hindistan Eğitim Bakanlığı, Câmiatü Osmânî, Haydarabâd 1929.

Nizamülmülk, Ebu Ali Kıvamüddin Hasan b. Ali b. İshak et-Tusi. *Siyâset-Nâme*. Çev. Mehmet Altan Köymen, TTK, Ankara 1999.

Nüveyrî, Şehabeddin Ahmed b. Abdülvehhab b. Muhammed. *Nihayetü'l-Ereb Fî Funûni'l-Edeb.* Tahkik Ali Muhammed Bicavi, en-Nehdatü'l-Mısriyyeti'l-Amme, I-XXVII, Kahire 1976.

Râvendî, Muhammed b. Ali b. Süleyman. *Râhatü's-Sudûr ve Âyetü's-Sürûr der Tarih-i Âl-i Selçuk*. thk. Muhammed İkbal ve Müctebî Mînevî, İntişârât-ı Emîr Kebîr, Tahran 1364.

Râvendî, Murtaza. *Târîh-u İçtimâî İrân*. İntişârât-ı Nigâh, Tahran 1382.

Reşîdüddîn Fazlullah Hemadânî, *Câmiu't-Tevârîh*. Thk. Muhammed Rûşen, İntişârât-ı Mîrâs-ı Mektûb, Tahran 1387.

---. Şu'ub-i Pençnâme (Nesebnâme-i Mülûk). III. Ahmed Kütüphanesi, No. 2937, İstanbul.

Rumlu, Hasan Bey. *Âhsenü't-Tevârîh*. Hzl. Abdu'l-Hüseyin Nevaî, İntişârât-ı Esâtîr, I-III, Tahran 1384.

Safâ, Zebihullah. *Târîh-u Edebiyât-ı Der İrân*. İntişârât-ı Firdevsî, Tahran 1378.

Salih, Muhammed. Şeybânî-name. Haz. Yıldız Kocasavaş, Çantay Yay, İstanbul 2003.

Sâm Mirza Safevî, *Tuhfe-i Samî*. Matbaa-i Armağan, Tahran 1314.

Sâmi, Şemsettin. *Kâmûsu'l-A'lâm*. Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996.

Semerkandî, Ebû Tâhir Hace. *Semeriyye*. Nşr. İrec Efşâr, Tahran 1343.

Semerkandî, Kemaleddin Abdurrezzak b. İshak Abdurrezzak. *Matla'ı Sadeyn ve Mecmâ'ı Bahreyn*. Yayına haz. Abdulhüseyin Nevai, Kitâbhâne-i Nevai, Tahran 1974.

Semerkandî, Mîr Seyyid Şerîf Râkım. *Târîh-i Râkim*. Thk. Menuçehr Sutude, Bünyâd-ı Mevkûfât Dr. Mahmud Efşâr, Tahran 1380.

Seydi Ali Reis. *Mir'âtu'l-Memâlîk*. Nşr. Ahmed Cevdet, İkdam Matbaası, Dersaâdet 1895/1313.

Seyfi Çelebi. *L'Ouvrage de Seyfi Çelebi, Historian Ottoman du XVI e Siecle*. Ed. J. Matuz, Institut Français d'archeologi, Paris 1968.

Sistânî, Melihşâh Hüseyin b. Melik Gıyâseddîn Muhammed b. Şâh Mahmûd. *İhyâu'l-Mülûk Târîhi Sistân Tâ Asri Safevî*. İntişârât-ı İlmî ve Ferhengî, Tahrân 1383.

Solakzâde, Mehmet Hemdeni. *Solakzâde Tarihi*. Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1298.

Sufiyânî, Muhammed Amin b. Muhammed Zamîn Buhârî. *Muhîtu't-Tevârîh*. Bibliothèque Nationale, no. 472, Paris.

Şâmî, Nizâmeddîn. *Zafernâme*. Trc. Necati Lugal, TTK, Ankara 1949.

Şirazî, Abdi Bey. *Tekmiletü'l-Ahbâr (Târîh-i Sûfiye ez Âğâz tâ 978 Hicrî/Kamerî)*. Hzl. Abdu'l-Hüseyin Nevaî, Neşr-i Ney, Tahran 1369.

Taberî, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid. *Tarihü'l-Ümem ve'l-Mülûk*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim, Darü's-Süveydân, I-XI, Beyrut 1967.

Tadhkirat al-Mulûk. A Manual of Safavid Administration (circa 1137-1725): Persian Text in Facsimile, İngilizce'ye terc. Vladimir Fedorovich Minorsky, E. J. W. Gibb Memorial, Londra 1943.

Türkmân, İskender Bey. *Târîh-i Âlem Ârây-ı Abbâsî*. Thk. Îrîc Efşâr, Emîr Kebîr, I-III, Tahran 1382.

Vâlî, Mahmud b. Emir. *Bahru'l-Esrâr fî Menâkibu'l-Ahbâr*. Tedvin: Hâkim Muhammed Said, Seyyid Muinu'l-Hak, Ensar Zahid Han, Pakistan Historikal Sosayeti, Karaçi 1984.

Vâsıfî, Zeyneddîn Mahmud. *Bedâyiu'l-Vekâyî*, hzl. Aleksandır Bolderof, İntişârât-ı Bünyâd-ı Ferheng-i İran, Tahran 1349.

Vilayetî, Ali Ekber. *Târîh-i Revâbıt-ı Hâric-i İran der Ahd-ı Şah İsmail Safevî*. İntişarat-ı Vezaret-i Umur-ı Harici, Tahran 1375.

Ya'kubi, İbn Vazıh Ahmed b. İshak b. Ca'fer. *Tarihü'l-Ya'kûbî*. Dâru's-Sadr, I-II, Beyrut.

---. *el-Buldân*. Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002.

Yakûtu'l-Hamevî, Ebû Abdullah Şehabeddin Yakut b. Abdullah. *Mu'cemu'l-Büldân*. I-V, Dâru's-Sadr, Beyrut.

Yezdî, Şerafeddîn Alî. *Zâfernâme*. thk. Seyyid Saîd Mîr Muhammed Sâdık ve Abdu'l-Hüseyin Nevâyî, Kütüphâne-i Mûze-i Merkez İsnâd Meclis-i Şûrây-ı İslâmî, Tahran 1387.

Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Siyer-i A'lamü'n-Nübelâ*. Thk. Şu'ayb el-Arnavud Ekrem el-Busî, Müessesetü'r-Risâle, I-XXIII, Beyrut 1983.

Zemânî, Hüseyin. *Sefernâme-i Buhara*. Pezûhşikâh Ulûm-u İnsânî ve Mutâleât-ı Ferhengî, Tahran 1373.

MODERN ARAŞTIRMALAR/TETKİK ESERLER

Kitaplar

Ahmedov, Böribay. *El-Arab ve'l-İslâm fî Uzbekistân Târîh-u Âsya'l-Vustâ min Eyyâmi'l-Üsrü'l-Hâkimeti hatte'l-Yevm.* Arapça'ya terc. Zâhidullah Menruf, Beyrut 1992.

---. *Özbek Ulusi.* Abdulla Kadiriy Namıdaki Halk Merosı Naşriyatı, Taşkent 1992.

---. *İstoriko-Geografiçenkaya Literatura Sredney Azii XVI-XVIII vv.,* Izdatel Fan Uzbek SSR, Taşkent 1985.

Aka, İsmail. *Timur ve Devleti.* TTK Yay, Ankara 1991.

Akçura, Yusuf. *Yeni Türk Devletinin Öncüleri: 1928 yılı yazıları.* Yay. haz. Nejat Sefercioğlu . 2. Bsk., Kültür Bakanlığı, Ankara 2001.

Algar, Hamid. *Nakşibendîlik.* İnsan Yayınları, İstanbul 2012.

Allen, W. E. D. *Problems of Turkish Power in The Sixteenth Century*. Central Asian Research Centre Press, London 1963.

Allworth, Edward A. *The Modern Uzbeks: From the Fourteenth Century to Present: A Cultural History*. Hoover Press, Stanford 1990.

Alpargu, Mehmet. *Onaltıncı Yüzyılda Türk Dünyası I: Özbek ve Kazak Hanlıkları*. Ofset Tesisleri, Ankara 1994.

Andican, Ahat. *Osmanlıdan Günümüze Türkiye ve Orta Asya*. Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul 2009.

Angiolello, Maria. *Seyyahların Gözüyle Sultanlar ve Savaşlar: Giovanni Maria Angiolello Venedikli Bir Tüccar ve Vincenzo D'alessandri'nin Seyahatnameleri*. Çev. Tufan Gündüz, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007.

Anonim. *Moğolların Gizli Tarihi.* Türkçe trc., Ahmet Temir, TTK, Ankara 1948.

Aydınlı, Osman. *Fethinden Sâmânîlerin Yıkılışına Kadar Semerkant Tarihi.* İsam Yayınları, İstanbul 2011.

Azimcanovai, S. A. İstorii Fergana Vtorey Polovini xvv. Taşkent, 1957.

Barthold, Vasilij Vladimiroviç. *Four Studies on the History of Central Asia*. Rusça'dan İng. trc. T. Minorsky, E. J. Brill, Leiden 1962.

---. *İslam Medeniyeti Tarihi*. İzah ve İlaveler: M. Fuad Köprülü, Ankara: DİB Yayınları, 1957.

---. *İstilasına Kadar Türkistan*, Haz. Hakkı Dursun Yıldız, TTK, Ankara 1990.

---. *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler.* Çev. Ragıb Hulusi Özdem, yay. haz. Kâzım Yaşar Kopraman, İsmail Aka, TTK, Ankara 2013.

---. *Soçineniya*. İzdatelstvo Nauka, I-VIII, Moskova 1963-77.

---. *Türk-Moğol Ulusları Tarihi*. Trc. Hasan Eren, TTK, Ankara 2006.

Bayur, Yusuf Hikmet. *Hindistan Tarihi: Gurkanlı Devleti'nin Büyüklük Devri (1526 - 1737)*. Türk Tarih Kurumu, I-III, Ankara 1947.

Bıyıktay, Halis. *Timurlular Zamanında Hindistan Türk İmparatorluğu*. 3. bsk., Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

Bosworth, Clifford Edmund. İslâm Devletleri Tarihi: *Kronoloji Ve Soykütüğü El Kitabı***.** Trc. Mehmet İpşirli, Erdoğan Merçil, Oğuz Yayınevi, İstanbul 1980.

Bregel, Yuri. *Bibliography of Islamic Central Asia*. 3 bsk., Bloomington, Ind., 1995.

Burton, Audrey. *Bukharans A Dynastic, Diplomatic and Commercial History 1550-1702*. Curzon Press, İngiltere 1997.

Dickson, Martin B. "Shah Tahmasb and the Uzbeks" (The Duel for Khurasan, With Ubayd Khan: 930-940/1524-1540), Ph. D. Dissertation, Princeton University, New Jersey 1958.

Eberhard, D. Wolfram. *Çin Tarihi*, TTK, Ankara 1947.

Erşahin, Seyfettin. *Akkoyunlular, Siyasal, Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Tarih*. Bizim Büro Basımevi, Ankara 2002.

Frye, Richard N. *Bukhara The Medieval Achievement.* Oklahoma Üniversitesi 1965.

---. "These Sâmânîds". *The Cambridge History of İran*, c. IV, Cambridge University Press, New York 1975.

---. *The Golden Age of Persia*. Barnes Noble Books, Londra 1996.

Fuad, Köprülüzade Mehmed. *Milli Tarih*. İstanbul Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1924.

Gibb, Hamilton Alexander Roskeen. *Orta Asya'da Arap Fütuhatı*. İngilizceden Türkçe-ye çev. M. Hakkı, Evkaf Matbaası, İstanbul 1930.

Gökalp, Ziya. *Türk Töresi*. Matbaa-i Âmire, İstanbul 1339.

Grenard, Fernand. *Bâbür*. Çev. Orhan Yüksel, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1971.

Grigor, Aknerli. *Moğol Tarihi*. Trc. Hrand D. Andreasyan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1954.

Grousset, Rene. *Bozkır İmparatorluğu: Attila, Cengiz Han ve Timur.* çev. M. Reşat Uzmen, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1980.

Günaltay, Şemsettin. *Müslümanlığın Çıktığı ve Yayıldığı Zamanlarda Orta Asya'nın Umûmî Vaziyeti*. Başvekâlet Müdevvenat Basımevi, Ankara 1938.

---. *Mufassal Türk Tarihi*. Matbaa-i Âmire, İstanbul 1340.

Güner, İbrahim. *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası (Eski Dünya Kıta ve Ülkeleri)*. Atatürk Ünv. yay., nr. 910, Erzurum 2000.

Gündüz, Tufan. *Son Kızılbaş Şah İsmail*. Yeditepe Yay., İstanbul 2010.

---. *Seyyahların Gözüyle Sultanlar ve Savaşlar (Venedikli Bir Tüccar ve Vincenzo D'Alessandri'nin Seyahatnâmeleri)*. Yeditepe Yayınları, İstanbul 2006.

Hakluyt, Richard. *The Principal Navigations Voyages, Trafficues&Discoveries of the English Nation*. The University of Adelaide, Glasgow 1965.

Hamîdullah, Muhammed. İslâm Peygamberi. trc. Salih Tuğ, İrfan Yayınevi, İstanbul 1990.

Hammer, Joseph Freiherr Von. *Osmanlı Devleti Tarihi*. Terc. Mehmet Ata Bey, yay. haz. Mümin Çevik, Erol Kılıç, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1984.

Hayit, Baymirza. *Türkistan: Rusya ile Çin Arasında*, Otağ Yayınevi, Ankara 1975.

---. *Türkistan Devletlerinin Milli Mücadele Tarihi*. TTK, Ankara 1995.

History of Civilization of Central Asia. Editörler: Chahryar Adle, İrfan Habib ve Karl M. Baipakov, c. V, Unesco Publishing, Paris 2003.

Hinz, Walther. *İslam'da Ölçü Sistemleri*. Çev. Acar Sevim, Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1990.

---. *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd XV. Yüzyılda İran'ın Milli Bir Devlet Haline Yükselişi*. Çev. Tevfik Bıyıklıoğlu, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992.

Hitti, Philiph K. *History of The Arabs*. The Macmillan Company, Londra 1953.

Hodgson, Marshall G. S. İslâm'ın Serüveni. İngilizce'den trc. İzzet Akyol, İz Yayıncılık, I-III, İstanbul 1993.

Hostler, Charles Warren. *Turkism and the Soviets*. George Unwin, Londra 1957.

Howorth, H. H. *History of the Mongols, From the 9 th to the 19 th Century.* Longmnas, Green and Co, Londra 1927.

İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi Cilt 1: 1300-1600.* Eren Yay., İstanbul 2000.

İvanov, İ. P. *Oçerki Po Istorii Sredney Azii (XVI-Seredina XIX v.)*. Akademik Nauk SSSR, Institut Vostokovedeniye, Moskova 1958.

---. *Vostanie Hıtay-Kıpçakov v Buharskom Hanstve 1821-1825,* İzdatel'stvo Akademi Nauk SSSR, Moskova 1937.

Jenkinson, Anthony. *Early Early Voyages and Travels to Russia and Persia by Anthony Jenkinson and other Englishmen: with Some Account of the First Intercourse of the English with Russia and Central Asia by Way of the Caspian Sea*. ed. E. D. Morgan-C. H. Coote, I-II, London 1886.

Kafalı, Mustafa. *Altın Orda Hanlığının Kuruluşu ve Yükseliş Devirleri*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., Nu: 2085, İstanbul 1976.

Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1977.

---. *Harzemşahlar Devleti Tarihi (485-618/1092-1221)*. TTK, Ankara 1984.

Khanykov, Nikolai Vladimirovich. *Khanik off Bokhara*. İngilizce'ye trc. *Bokhara: Its Amir and Its People,* Clement A. de Bode, J. Madden, J. Madden, London 1845.

Kılıç, Remzi . *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-İran Siyasî Antlaşmaları*. Tez Yay., İstanbul 2001.

Kırzıoğlu, Fahrettin. *Osmanlılar'ın Kafkas Ellerini Fethi (1451-1590)*. Sevinç Matbaası, Ankara 1976.

Kitapçı, Zekeriya. *Yeni İslâm Tarihi ve Türkler*. Boğaziçi Yay., İstanbul 1991.

Klyashtorny, S. G. ve Sultanov, T. İ. *Kazakistan Türkün Üç Bin Yılı*. Çev. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul 2003.

Komisyon. *Orta Asya Türk Tarihi*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir 2011.

Konukçu, Enver. *Kuşan ve Akhunlar Tarihi*. Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1973.

Köymen, Mehmet Altay. *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*. Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1969.

Kurat, Akdes Nimet. *IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara 1972.

Law, David A. *From Samaria to Samarkand: The Ten Lost Tribes of İsrael*. University Press of America 1992.

Lawrence, Krader. *Peoples of Central Asia*. Indiana University, Bloomington 1963.

Lewis, Bernard. *Tarihte Araplar.* Çev. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1979.

Ligeti, L. *Bilinmeyen İç-Asya*. Macarca'dan çev. Sadrettin Karatay, Türk Dil Kurumu, Ankara 1986.

Mahmud, Kaşgarlı. *Divânü Lügâti't-Türk*. Nşr. Kilisli Muallim Rifat Bilge, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333.

Marozzi, J. *Timurlenk: İslâm'ın Kılıcı, Cihan Fatihi*. Trc. Hülya Kocaoluk, YKY, İstanbul 2006.

McChesney, R. D. Waqf in Central Asia. Four Hundred Years in the History of a Muslim Shrine, 1480-1889. Princeton University Press, Princeton-New Jersey 1991.

---. *Central Asia: Foundations of Change*. Darwin Press, Princeton 1996.

Mc Govern, William Montgomery. The *Early Empires of Central Asia: A Study of the Saythians and the Huns and the Part They Played in World History.* The University of North Carolina Press, North Carolina 1939.

Merçil, Erdoğan. *Gazneliler Devleti Tarihi*. Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

---. *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi.* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

Minorsky, V. *Persia in A. D. 1478-1490 An Abridged Translation of Fadlullah b. Rûzbehân Khunji's Târikh-i 'Âlâm-Ârây-ı Âmini.* London 1957.

Moisiev, Vladimir Anisimoviç. *Cungarskoe Hanstov i Kazakhi XVII-XVIII.* Alma Ata 1991.

Ögel, Bahaddin. *Türk Kültür Tarihine Giriş*. T. C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara 2000.

Özbekistan SSR Tarihi. Neşr. Özbekistan Fenler Akadeniyası, Taşkent 1958.

Puri, B. N. İndia Under the Kushanas. Bombay 1965.

Rıza Nur. *Türk Tarihi*: *Resimli Ve Haritalı*. Maarif Vekaleti, I-XII, Ankara 1925.

Roux, J. P. *Orta Asya: Tarih Ve Uygarlık*. çev: Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.

---. *Türklerin ve Moğolların Eski Dinî*. Çev. Aykut Kazancıgil. Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.

Roy, Olivier. *The New Central Asia: the Creation of Nations.* I. B. Tauris Publishers, London 2000.

Saray, Mehmet. *Özbek Türkleri Tarihi.* Nesil Yayınları, İstanbul 1993.

---. *Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü.* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1990.

Schuyler, Eugene. *Türkistan, Batı Türkistan, Hokand, Buhara ve Kulca Seyahat Notları.* Çev. Firdevs Çetin-Halil Çetin, Paradigma Yay., İstanbul 2007.

Semenov, A. "K voprosu o proishojdenii i sostave Uzbekov Şeybânî-Hana". Raboçaya Hronika Instituta vostokovedeniye, I-II, Taşkent 1944.

---. Şeybânî Han i Zavoevanie im İmperii Timuridov. Materiali Po İstorii Tacikov i Uzbekov Sredney Azii., Akedemiya Nauk Tacikskoy CCR, Trudı, Tom XII, Stalingrad 1954.

Skrine, Francis Henry Bennett and Ross, Edward Denison. *Heart of Central Asia: A History of Russian Turkistan and The Central Asian Khanates From The Earliest Times*. Nabu Press, Londra 2010.

Soucek, Svat. *History of Inner Asia*. Cambridge University Press, New York 2000.

Strange, Guy Le. *The Land of the Eastern Caliphate*. 3. Basım, Frank Cass, Londra 1966.

Sümer, Faruk. *Safevî Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*. Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992.

---. *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı (Yayın), I-II, İstanbul 1999.

Şaniyazov, K. Ş. *"XIV-XVII. Yüzyıllarda Özbekler'in Etnik Dinamikleri ve Etnik Bağlarına İlişkin Bazı Konular". Materiali K. Etniçeskoy İstorii Naselnia Sredney Azii*, Taşkent 1986.

Şeker, Fatih M. İslâmlaşma Sürecinde Türklerin İslâm Tasavvuru. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010.

Şeşen, Ramazan. *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*. TTK, Ankara 2001.

Tarn, W. W. *The Greeks im Baktria and İndia*. Cambridge University Press, New York 2010.

Tiesenhausen, W. G. *Altınordu Devleti Tarihine Ait Metinler*. Çev. İsmail Hakkı İzmirli, Maârif Vekâleti, İstanbul 1941.

---. *Sbornik materyalof otnasiaşçihsia k istorii Zolotay Ordu*. Neşr. A. A. Ramoskoviç- S. L. Volin, Moskova-Leningrad, 1941.

Togan, Ahmed Zeki Velidi. *XVI. Asır'dan Günümüze Kadar Müstemleke Devrinde Asya Tarihi*. Basılmamış Ders Notları, İstanbul 1965-1966.

---. *Bügünkü Türkili ve Türkistan Yakın Tarihi*. Enderun Kitabevi, İstanbul 1981.

---. *Tarihte Usûl*. Enderun Kitabevi, İstanbul 1985.

---. *Umumî Türk Tarihi'ne Giriş*. Enderun Kitabevi, İstanbul 1985.

Turan, Osman. *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*. TTK, Ankara 1958.

---. *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*. Turan Neşrîyat Yurdu, İstanbul 1969.

---. *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*. Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1969.

Uluğbek, Mirzo. *Turt Ulus Tarihi*. Farsçadan Özbekçeye tercüme edenler; Böribay Ahmedov, Naim Norkulov ve Mahmud Hasaniy, Taşkent 1994.

Vambery, Arminius Hermann. *Travels in Central Asia Being The Account Of A Journey From Teheran Across The Turkoman Desert On The Eastern Shore Of The Caspian To Khiva, Bokhara, And Samarcand Performed İn The Year 1863*. Praeger Publishers, Washington 1970.

---. *History of Bokhara from the Earliest Period Down to the Present, : Composed for the First Time After Oriental Known and Unknown Historical Manuscripts,* Kraus Reprint Corporation, Londra 1979.

Veseloskiy, N. *Kirgizskiy Razskaz' o Russkih' Zavoyevaniyah' v' Turkestanskom' Kraye, Tekst', Perevod' i Prilojeniya.* Fakultet Vostoçnıh Yazıkov, S-Peterburg 1894.

Yakubovskiy, A. Y. *Altın Orda ve Çöküşü*. Trc. Hasan Eren, TTK, Ankara 1992.

Zarcone, Thierry. *Yasak Kent Buhara 1830-1888*. Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

Zeydan, Corci b. Habib. *İslâm Uygarlıkları Tarihi*. Çev. Nejdet Gök, İletişim Yay., I-II, İstanbul 2012.

Makaleler

Adle, Chahryar and Habib, Irfan. "Socıal Structure". *History of Civilization of Central Asia*, c. V, Unesco Publishing, Paris 2003.

Ahmedov, Böribay. "Özbekler". *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, trc. Rifat Gürgendereli, Temmuz 1997, sy. 127, s. 41-43.

Aka, İsmail. "Hândmîr". *DİA*, c. XV, DİB Yayınları, İstanbul 1997.

---. "Timur". *DİA*, c. XXXXI, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2012.

---. "Şeybânî (Şîbâni) Han". *Türk Ansiklopedisi*, c. XXX, İstanbul 1981.

---. "Zünnun Argun". İA, c. XIII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986.

Akarslan, Mediha. "XV. Yüzyılda Özbeklerin Ortaya Çıkışı ve Özbek Hanlıkları". *Avrasya Etüdleri*, c. 4/2, 1995-1996, s. 86-91.

Alam, Muzaffar. "Trade, State Policy an Religional Change: Aspects of Mughal-Uzbek Commercial Relations, c. 1550-1750". *JESHO*, c. XXXVII, E. J. Brill, Leiden, s. 202-227.

Algar, Hamid. "Political Aspects of Naqshbandî History". *Naqsbandis*, ed. M. Gaborieau, Alexander Popovic and Thierry Zarcone, Historical Development and Present Situation of a Muslim Mystical Order, İstanbul 1990, s. 123-152.

Algar, Hamid–Alparslan, Ali. "Hüseyin Baykara". *DİA*, c. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1998.

Alışık, Gülşen Seyhan. "Şeybânîler Dönemi İçin Kaynak Araştırmaları: Mihmân-Nâme-i Buhârâ I". Modern *Türklük Araştırmaları Dergisi*, c. I/1, (Kasım 2004), s. 118-140.

---. "Şeybânîler Dönemi İçin Kaynak Araştırmaları: Mihmân-Nâme-i Buhârâ II". Modern *Türklük Araştırmaları Dergisi*, c. 3/1, (Mart 2006), s. 103-131.

---. "Şeybânî Han'ın Risale-i Ma'arif Adlı Eseri ve Türkçeciliği". V. *Uluslararası Türk Dil Kurultayı*, c. I, Ankara 2004, s. 131-155.

Alpargu, Mehmet. "XVI. Yüzyılda Türkistan (Kavim ve Kültürler)". *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, sy. 127, Temmuz 1997, s. 13-15.

---. "Bir Özbek Hanı: Ubeydullah Han". *Türk Kültürü Dergisi*, sy. 346, s. 109-116, Şubat 1992.

---. "Onaltıncı Yüzyılda Özbek Hanlıkları". *Türk Dünyası Araştırmaları-1*, Ankara 1995.

---. Osmanlı Devleti'nin Türkistan Politikası". *Türk Dış Politikası Osmanlı Dönemi*, ed. Mustafa Bıyıklı, Gökkubbe Yayınları, I-II, İstanbul 2008.

---. "Özbekler". DİA, c. XXXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 119-121.

---. "Şîbâni Muhammed Han ve Özbek Hanlığının Yükselişi", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, c.* VIII/4, Ankara 1992, s. 115-142.

---. "Türkistan Hanlıkları". *Türkler Ansiklopedisi,* c. VIII, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Arat, R. R. "Kazakistan". İA, c. VI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977.

Ashrafî, M. "Textile Fabrics Other Than Carpets". *History of Civilization of Central Asia*, c. V, Unesco Publishing, Paris 2003.

Aydınlı, Osman. "Semerkant". *DİA*, c. XXXVI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2009.

Baipakov, K. M. "Handicrafts, The Economy, Production and Trade". *History of Civilization of Central Asia*, c. V, Unesco Publishing, Paris 2003.

Barthold, W. "XVII. Asırda Özbek Hanları Saraylarında Merasim". Çev. Abdulkadir İnan, *Türk Hukuk Dergisi*, c. I, 1941-42.

---. "Abu'l-Khayr". *Elr,* c. I, E. J. Brill-Luzac C. O., Leiden 1960.

---. "Cengiz Han". İA, c. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977.

---. "Çağatay". İA, c. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977.

---. "Çoban-Ata". *İA*, c. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977.

---. "Ebülhayr". İA, c. IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988.

---. «Hârizmşâh». İA, c. V/l, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988.

---. «Karahıtay». İA, c. VI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988.

---. "Maveraünnehir ". İA, c. VII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1978.

---. "Şeybânîler". *İA*, c. XI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979.

Bosworth, Clifford Edmund. "Amol (Amuúya)". *EIr*, c. I/9, 2011, s. 982-983.

---. "Bukhara". *Elr*, c. IV, Norman, Oklahoma 1965, s. 513-515.

---. "Khwarazm". *EIr*, c. IV, s. 1060-1065.

Bouvat, İ. "Şeybânî Han". İA, c. XI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979. s. 454-456.

Bozkurt, Nebi. "İpek Yolu". *DİA*, c. XXII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2000.

Bregel, Yuri. "Abdal-aziz Sultan", *Elr*, c. I, s. 101-102.

---. "Bukhara iv. Khanate Of Bukhara And Khorasan", *EIr,* c. IV/5, s. 521-524.

---. "Khokand, Khanate of". *Encyclopedia of Asian History*, c. II, New York 1988, s. 301-303.

---. "Tribal Tradition and Dynastic History: The Early Rulers of The Kongrats According to Munis". *Asian and African Studies*, sy. 16/3 (1982).

---. "Turko-Mongol Influences in Central Asia", *Turko-Persia in Historical Perspective*, Ed. Robert L. Canfield, Cambridge University Press, New York 1991.

---. "Uzbeks, Qazaqs and Turkmens", *The Cambridge History of İnner Asia: The Chinggisid Age,* Ed. Nicola Di Cosmo, Allen J. Frank ve Peter B. Goldens, Cambridge University Press, New York 2009.

Budak, Mustafa. "Ebü'l-Hayr Han". *DİA*, c. X, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1994.

Buharalı, Eşref. "İstahrî ve İbn Havkal'ın Haritalarına Göre Maveraünnehir", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi.* sy. 99, Ankara 1995, s. 30-76.

Buhari, Şeyh Süleyman Efendi. *Lugat-ı* Çağatay *ve Türkî-i Osmânî.* Mihran Matbaası, İstanbul 1298.

Burton, Audrey. "Relations Between the Khanate of Bukhara and Ottoman Turkey 1558-1702". *International Journal of Middle East Stedies*, c. V, 1990-1991, s. 83-103.

---. "The Accession of Iskandar Khan". *İran: Journal of the British Society of Persian Studies*, c. XXXII, British Institute of Persian Studies Press, Londra 1994.

---. "The Fall of Herat to the Uzbegs in 1588". *İran: Journal of the British Society of Persian Studies*, c. XXVI, The British Institute of Persian Studies Press, Londra 1988.

---. "The War of Words between Abd al-Mu'min and Shah Abbas". *Central Asiatic Journal*, c. XXXIX, ed. O. Harrassowitz, Wiesbaden, Allemagne, 1995, s. 51-77.

---. "Trade". *History of Civilization of Central Asia*, c. V, Unesco Publishing, Paris 2003.

---. "Who Were the First Ashtarkhand Rulers of Bukhara?" *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, sy. LI/3, Londra 1988.

Carmel, L. and Niyazova, M.. "Textıle Arts In Transoxanıa". *History of Civilization of Central Asia*, c. V, Unesco Publishing, Paris 2003.

Chmelnizkij, Sergej. "Architecture". *Islam Art and Architecture* (ed. Markus Hatstein- Peter Delius), Cologne, Konemann 2002.

Çelik, M. Bilal. "Şîbânîler ve Astrahânîler Devri Yerli Vakayinameleri". *History Studies: International Journal of History*, sy. 4/2, Temmuz 2012, s. 95-119.

Çelikbay, Ayhan. "N. Veselovskiy'nin Kırgız Anlatmalarında Rusların Türkistan Ülkesindeki Fetihleri Adlı Eseri Üzerine". *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, yıl 5, sy. 17, Yaz 2013, s. 94-119.

Çetin, Osman. "Horasan". *DİA*, c. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1998.

Dale, Stephen. "The Later Timurids (1450-1526)", *The Cambridge History of İnner Asia The Chingissed Age,* Ed. Nicola Di Cosmo, Allen J. Frank ve Peter B. Goldens, Cambridge University Press, New York 2009 s. 202

Davidovich, E. A. "Northern Parts of Central Asia: Monetary Policy And Currency Cırculation Under The Shaybanıd and The Janıd (Astarkhanıd) Dynatıes". *History of Civilization of Central Asia*, c. V, Unesco Publishing, Paris 2003.

Davidovich, E. A., Rtveladze, E. V. ve Moosvi, S. "Monetary Systems And Prices". *History of Civilization of Central Asia*, c. V, s. 431-443, Unesco Publishing, Paris 2003.

Demirci, Mustafa. "İktâ". *DİA*, c. XXII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2000.

Dickson, M. B. "Uzbek Dynastic Theory in the Sixteenth Century". Trudy XXV-ogo Mejdonarodnogo Kongressa Vostokovedov 3 (1960), s. 208-216

Eberhard, D. Wolfram. "Çin Kaynaklarına Göre Orta ve Garbi Asya Hanlıklarının Medeniyeti". *Türkiyât Mecmuası*, c. VII-VIII, sy. 1, İstanbul 1940-42, s. 172-3.

Eravcı, H. Mustafa. "Safevî Hanedanı". *Türkler Ansiklopedisi,* c. VI, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

---. "Osmanlı-Safevî Münasebetleri İle İlgili Türkçe Kaynaklar", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 28, Konya 2010.

Ertek, T. Ahmet. "Asya". *DİA*, c. III, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991.

Eshraghi, E. "Persia During The Period Of The Safavids, The Afshars And The Early Qajars". *History of Civilization of Central Asia*, c. V, Unesco Publishing, Paris 2003.

Esin, Emel. "*İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslâm'a Giriş*", *Türk Kültürü El Kitabı*, c. 1/b'den ayrı basım, İstanbul 1978.

Fazlıoğlu, İhsan. "Osmanlı Felsefe-Bilim Dünyasının Arkaplanı Olarak Semerkant Matematik-Astronomi Okulu". *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi*, s. 14, İstanbul 2003/1.

Ferzeliyev, S. F. "O Soyurgale v XV-XVI vv. (po "Axsan at-tavarix" Xasan-beka Rumlu)". Formı Feodalnoy Zemelnoy Sobstvennosti i Vladeniya Na Blijnem i Srednem Vostoke, Moskova 1979.

Frye, Richard - Sayılı, Aydın. "The Turks in Khurasan and Transoxania at the Time of the Arab Conquest". *Islamic Iran and Central Asia: 7-12th Centuries*, Variourum Reprints, London 1979.

Gökalp, Ziya. "Türklük ve Osmanlılık", *Makaleler I*. Haz. Şevket Beysanoğlu, Kültür Bakanlığı, İstanbul 1976.

Gündoğdu, Abdullah. "Şîbân Han Sülalesi ve Özbek Ulusunun Teşekkülü". *Türkler Ansiklopedisi,* c. VIII, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 606-615.

Gündüz, Tufan. "Safevî Dönemi Kaynaklarına Dair Kısa Bir Değerlendirme", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 4, Ankara 2009, s. 498-510.

Haarmann, Ulrich. "Staat und Religion in Tranoxanien im Frühen 16. Jahrhundert". *Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft,* sy. 124, Freiburg i. Br., Univ., s. 332-369, 1974.

Habib, İrfan. "Colonialism And Central Asia". *History of Civilization of Central Asia*, c. V, Unesco Publishing, Paris 2003.

Haider, Mansura. "Agrarian System in the Uzbek Khantes of Central Asia". *Tucica: Revue des Etudes Turgues*, c. VII, Leiden 1975.

Halaçoğlu, Yusuf. "Menzil". *DİA*, c. XXIX, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2009.

İbragimov, S. K ve dğr. (N. N. Mingulov, K. A. Pişçulina, V. P. Yudin). *Materyali Po İstorii Kazahskiy Hanstv XV-XVIII Vekov* (MIKH, İzvleçeniya iz Persidskih i Tyurskih Soçineniy). Nauka, Alma Ata 1969.

---. "Soçineniya Mesuda bin Kuhistani: Tarih-i Ebu'l-Hayr Hani". *İzvestiya Akademi Nauk Kazahskoy SSR*, Seriya İstorii Arheolojii i Etnografii, No 3 (8), s. 86–102, Alma-Ata 1958.

Isogai, Ken'ichi**.** "Yasa and Shari'a in Early 16th century Central Asia". *Cahiers d'Asie Centrale* (In L'Heritage timouride: Iran-Asie Centrale-Inde XVe-XVIIIe siècles) 3⁄4, ed. Maria Szuppe, *sy.* 3/4 (1997), s. 91-103.

İzgi, Özkan. "Orta Asya'nın Türkleşmesi". *Tarih Enstitüsü Dergisi*, c. XII, İstanbul 1981-82.

İzzetullah, Mir. "Travels Beyond the Himalaya". *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, c. VII, Calcutta Oriental Quarterly Magazine, 1825.

Kafalı, Mustafa. "Cuci Ulusu ve Ak Orda Hanlıkları". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Mart 1970b, sy. XXIV, s. 59-68.

---. "Cuci Ulusu ve Şu'beleri". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, sy. I, İstanbul 1970, s. 120.

---. "Cuci Han". *DİA*, c. VIII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1993, s. 78-79.

---. "Deşt-i Kıpçak ve Cuci Ulusu". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Mart 1973, sy. 25.

---. "Özbek Han". *DİA*, c. XXXIV, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2007.

---. *"Şıban Han Sülalesi ve Özbek Ulusu", Atsız Armağanı.* Haz. Erol Güngör ve Mustafa Kafalı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1976, s. 295-306.

---. "Timur". İA, c. XII/1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979.

Kafesoğlu, İbrahim. "Selçuklular". İA, c. X, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988.

Kamalov, İlyas. "Yarlık". *DİA*, c. XXXXIII, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2013.

Khan, Iqtidar A. "İnter-State Relation (1500-1850)". *History of Civilization of Central Asia*, c. V, Unesco Publishing, Paris 2003.

Kılıç, Nurten. "XVI. yüzyılda Orta Asya'da Politik Düzen: Maveraünnehir-Özbek Hanlığı (Şîbâniler) Meşruiyet, Hâkimiyet ve Hukuk". *Türkler Ansiklopedisi,* c. VIII, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 627-28.

----. "XVI. Yüzyıl Avrasya Dünyasında Bölgesel Birlik ve Çeşitlilik Osmanlı, Özbek, Safevî ve Hint-Bâbürlü İmparatorlukları: Bütünsel Bir Yaklaşım". *Osmanlı*, sy. 1, Semih Ofset, Ankara 1999b.

Kılıç, Remzi. "*Osmanlı-Özbek Siyasî İlişkileri (1530-1555)". Türk Kültürü*, sy. 437, XXXVII, Eylül 1999, Ankara, s. 523-534.

----. "Osmanlı Padişahı III. Murad ve Özbek Hükümdarı II. Abdullah Han Dönemi Osmanlı-Türkistan Dayanışması". *Bilig*, sy. 10, Yaz 1999, Ankara, s. 49-59.

Kitapçı, Zekeriya. *Yeni İslâm Tarihi ve Türkler.* Boğaziçi Yay., İstanbul 1991.

Komisyon. "Eşrefî". *DİA*, c. XI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995.

Köprülü, M. Fuat. "Bâbür". *İA*, c. II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979.

----. Çağatay Edebiyatı". *İA*, c. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1981.

Kurat, Akdes Nimet. "Altın Orda Devleti". *Türk Dünyası El Kitabı*, 2. Bsk., Ankara 1992, s. 400-408.

Küpeli, Özer. "Safevî Ülkesinin İngiliz Konukları (İngiliz Tacirlerin İran Seyahatleri, 1562-1581)". *Hıstory Studies İnternational Journal of History*, c. 4/1, 2012.

Malikov, Azim. "Semerkant Bölgesi'ndeki Özbeklerin Etnik Tarihi", *Türkler Ansiklopedisi,* c. VIII, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayın-

ları, 2002, s. 617-648.

Masanov, N. ve Burton, A. "The Economy, Production and Trade". *History of Civilization of Central Asia*, c. V, s. 378-416, Unesco Publishing, Paris 2003.

McChesney, R. D. "Central Asia In The 10th-12th/16th-18th Centuries", *Elr*, c. V/ 2, s. 176-193.

----. "Economic and Social Aspects of the Public Architecture of Bukhara in the 1560's and 1570's". *lslamic Art*, c. ll, New York 1987, s. 217- 242.

----. "Juybârıs", *Elr*, c. XV/3, s. 262-268.

----. "Özbeg (Uzbak, Uzbik), Historical Aspects", *The Encyclopedia of Islam*, c. VIII, Leiden 1995, s. 232-234.

----. "The Amîrs of Muslim Central Asia", *Journal of Economic and Social History of the Orient,* c. XXVI, sy. 1, Leiden 1983, s. 43-44.

----. "The Chinggisid Restoration in Central Asia: 1500-1785", *The Cambridge History of İnner Asia The Chingissed Age* (ed. Nicola Di Cosmo, Allen J. Frank, Peter B. Golden), Cambridge University Press, New York 2009, s. 277-302.

Mesaroch, Jules. "Vambery Armin". *Türk Yurdu*, c. V, sy. 52, Ankara 1999.

Minorsky, V. "Turan", İA. c. XII-2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988.

Moosvi, S. "Socıal Structure: Sedentary Societies", *History of Civilization of Central Asia*, c. V, Unesco Publishing, Paris 2003.

Muhammedcanov, Abdullah. "Taşkent". *DİA*, c. XXXX, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2011.

Mukminova, Roziya Galievna. "Graftsmen and Guild Life in Samarkand". *Timurid Art and Culture, Iran and Central Asia in the Fifteenth Century*. Ed: Glombek-Subtelny, London 1992.

----. "Nekotorie Dannie o Vakufnoi Gramote v Polzu Dvuh Medrese Muhammed Şeybânî-Hana". *Izvestiya Akademi Nauk Uz.,* 1985.

Mukminova, R. G. ve Mukhtarov. A. "The Khanate (Emirate) of Bukhara". *History of Civilization of Central Asia*, c. V, s. 35-46, Unesco Publishing, Paris 2003.

Öz, Mustafa. "Meşhed". *DİA*, c. XXIX, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2004.

Özaydın, Abdulkerim. "Asya". *DİA*, c. III, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991.

----. "Canoğulları". *DİA*, c. VII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1993.

----. "Hârizm". *DİA*, c. XVI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1997.

----. "Karahanlılar". *DİA*, c. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2001.

Özcan, Abdulkadir. "Eşik Ağası". *DİA*, c. XI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995.

Özcan, Azmi. "Kandehar". *DİA*, c. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2001.

Özgüdenli, Osman Gazi. "Maveraünnehir". *DİA*, c. XXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2003.

----. "Merv". *DİA*, c. XXIX, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2004.

----. "Moğollar". *DİA*, c. XXX, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2005.

----. "Tiyûl". *DİA*, c. XLI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2012.

Parmaksızoğlu, İsmet. "Maveraünnehir". *Türk Ansiklopedisi*, c. XXIII, Ankara 1980.

Pugachenkova, Galina Anatolyevna & Rtveladze, E. V. "Bukhara Archeology and Monuments". *EIr.,* c. IV/5, London-New York, 1990, s. 525-527.

Sami, Şemseddin. "Lisân-ı Türkî Osmânî". *Hafta Mecmuası*, nr. 12, 10 Zilhicce 1298.

Saray, Mehmet. "Abdullah Han". *DİA*, c. I, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1998.

----. "Altın Orda Hanlığı". *DİA*, c. II, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1988.

----. "Hîve Hanlığı". *DİA*, c. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1998.

Sayan, Yüksel. "Serahs". *DİA*, c. XXXVI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2009.

Schaeder, H. H. ve Bosworth, C. E. "Samarkand". *Elr*, c. VIII, Londra 1995.

Sümer, Faruk. "Büyük Selçuklular". *DİA*, c. XXXVI, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2009.

----. Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları". *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı (Yayın)*, c. I, İstanbul 1999.

Şeşen, Ramazan. "Buhara". *DİA*, c. VI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1992.

Tamir, Ferhat. "Kazak Hanlığı", *Türkler Ansiklopedisi,* c. VIII, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Taneri, Aydın. "Hârizmşahlar". *DİA*, c. XVI, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1997.

Taşağıl, Ahmet. "Karahıtaylar". *DİA*, c. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2001.

----. "Keş". *DİA*, c. XXV, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2002.

----. "Türkistan". *DİA*, c. XXXXI, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2012.

Tekin, Oğuz. "Sikke". *DİA*, c. XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2009.

Togan, A. Zeki Velidi. "Amu-Derya". *İA*, c. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1978.

----. "Handmîr". *İA*. c. V/1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1987.

----. «Hârizm». İA., c. V/l, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988.

----. "Peygamber Zamanında Şarkî ve Garbî Türkistan'ı Ziyaret Eden Çinli Budist Rahip Hüen-Çang'ın Bu Ülkelerin Siyasî ve Dinî Hayatına Ait Kayıtları". İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, c. IV, sy. 1, İstanbul 1964, s. 58-9.

Tosun, Necdet. "Orta Asya'da Tasavvuf". *Orta Asya'da İslâm: Temsilden Fobiye*, c. I, ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, s. 491-545, Ankara, Türkistan 2012.

----. "Kasani, Ahmed". *DİA*, c. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2001.

Türkoğlu, İsmail. "Şeybânî Han". *DİA*, c. XXXVIIII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2010.

----. "Şeybânîler". *DİA*, c. XXXVIIII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2010.

Yazıcı, Tahsin. "Fergana". *DİA*, c. XII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995.

Usta, Aydın. "Sâmânîler". *DİA*, c. XXXVI, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2009.

Yınanç, Mükrimin Halil. "Celâleddin Harzemşah". İA, c. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988.

Yuvalı, Abdulkadir. "Çağatay Hanlığı". *DİA*, c. VIII, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1993.

Yücel, Mualla Uydu. "Kalmuklar". *DİA*, c. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2001.

TEZLER

Akbulut, Dursun Ali. *Arap Fütûhatına Kadar Maveraünnehir ve Horasan'da Türkler: M.Ö. II.-M. S. VII. Yy.,* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1984.

Altıer, Semiha. Şîbân *Han Dönemi (1500-1510) Özbek Kitap Sanatı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Budak, Mustafa. *Osmanlı-Özbek Siyasî Münasebetleri 1510-1740.* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1987.

Canku, Ayşegül E. *Muhammed Salih* Şeybânîname, *(69b-138b)* (tenkitli metin-tercüme-sözlük-indeks). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1988.

Çınar, Gülay Karadağ. *Safevî-Özbek Siyasî İlişkileri ve Osmanlı'nın Tesiri (1524-1630).* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2011.

Gündoğdu, Abdullah. *Hive Hanlığı (Yadigar* Şîbân*ileri Devri: 1512-1740)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995.

Karadağ, Gülay. *Avrupalı Gezginlerin Seyahatnamelerine Göre 19. Yüzyılda Batı Türkistan Hanlıkları (Alexander Burnes, Arminius Vámbéry, Eugene Schuyler)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2006.

Kılıç, Nurten. *Siyasal Kültürde Değişim: Şeybânî Han ve Özbek Siyasal Oluşumu:1500*-1510. Yayınlanmamış Doktora Tezi. A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1999.

Sarıyar, Ayten. *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı-Özbek Münasebetleri*, Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1965.

Yengin, Işık Emel. *Muhammed Salih* Şeybânîname *(182b-217b)* (tenkitli metin-tercüme-sözlük-indeks). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2000.

Yeniay, Turgut. *Muhammed Salih* Şeybânîname, *(138b-182b)* (tenkitli metin-tercüme-sözlük-indeks). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2000.

Yılmaz, Sevgi. *Muhammed Salih* Şeybânîname, *(1b-69b)* (tenkitli metin-tercüme-sözlük-indeks). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1988.

İnternet Kaynakları

http://www.noorsoft.org/.

İhsan Fazlıoğlu, Osmanlı Felsefe-Bilim Dünyasının Arkaplanı Olarak Semerkand Matematik-Astronomi Okulu, "http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/Semerkandmatematikastronomiokulu.pdf adresinden 01.01.2016" tarihinde edinilmiştir.

ŞİİRİN SINIRSIZLIĞINDA

Şiire Dalışlar

&

ÂNIN AÇIK DENİZLERİNDE

Şiirler

Ahmet İnam

Aktif Düşünce

ŞİİRİN SINIRSIZLIĞINDA - Şiire Dalışlar
&
ÂNIN AÇIK DENİZLERİNDE - Şiirler

Ahmet İnam

©Copyright 2016, *Bu baskının bütün hakları* AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK 'a aittir.
'AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Aktif Düşünce Yayınları : 18
ISBN : 978-605-65113-7-0
© 1. Baskı, Şubat 2016

Genel Yayın Yönetmeni: Hilal Argun
Editör: Fulya Bayraktar
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Kapak Tasarımı: Tibet Oğuzoğlu

Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gürsoy, Kenan.

ŞİİRİN SINIRSIZLIĞINDA - Şiire Dalışlar & ÂNIN AÇIK DENİZLERİNDE - Şiirler / *Ahmet İnam*
1. Baskı, *VI+ 296 s., 135x215 mm*
Kaynakça ve dizin yok.
ISBN 978-605-65113-7-0
1. Felsefe, 2. Şiir, 3. Edebiyat ve Felsefe

Dağıtım: Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *siparis@nobelyayin.com* Sertifika No.: 20779

ŞİİRİN SINIRSIZLIĞINDA
Şiire Dalışlar

Dip Dalışlar 5
Kim Yazar Şiiri? 7
Bilimdeki Şiir 13
Şiir Biten Toprak, Toprak Biten Şiir 17
Şiirin Vicdanı, Vicdanın Şiiri 22
Şiirle Dini Bekleyen 25
Felsefe ve Şiir Kumaşlarının On Dört Nakış Alanı 30
Akıl şiirler mi? 39
Bir Konuk Olarak Şiir 42
Bir Düşüngenin Şiir Araması 45
Şiir Sızısından Şiir Hâline 48
Deli Şair Şiir Okuyla Ötede 58
Şiirin Bir Cilvesidir, Noktalama İmleri 64
Şiir Pınarından Başka 66
Bir Başınadır Şiir, Bir Başına ve Yolda 69
Şiir ve Akıl 75
Bir Garip Şiirciyim Ben 78
Şiirim Üstüne 82
Felsefe: Şiirin Doğurduğu 84
Yokluğa Yürümeli, Şiire, Sevgiliye 89
Ardımda Şiirin Işığı 95
Türkçeden Görünen Şiiri Değerlendirmede Ölçüt Önerileri 101

Yan Dalışlar 105
Şairane Yurt Tutan İnsandan Yurt Tutamayan Şaire:
Bir Kısa Heidegger Yolculuğu 107
Erôs'un İki Kanadında Dört Şiir 132
Yûnus'un Bir Beyitinden Karşılaşmaya Bakış 139
Dol Bedros Reis Dol 158
Sezai Karakoç Üstüne Bir Metin 162
Teni ve Canıyla Türkiye'nin Uçurumunda Bir Şair:
Cemal Süreya 166
Oktay Rıfat'ın "Oturan Kadın"ı 187
Dağlarca: Karanlığın ve Dünyanın Ucundaki Şâir 196
Sedat Umran 209
Arkadaş Zekâi Özger'in Bendeki Fotoğrafında Gösterdiği 211
Sohrâb Sepehri'de Hayatı Karşılama Üstüne 215
Şu Günlerdeki Şiirimiz Üstüne Düşülen Bir İki Dipnot 223
Ülkem Şiir Tutmuyor 228

ÂNIN AÇIK DENİZLERİNDE
Şiirler

Misâfiriz Bu Âna 233
Kevn 235
Ân Cerrahı 237
Anlıyor 239
Atan Saatin Selâmı Var 240
Göğe Çağrı 242
Güzelliğe 243
Kağnıda Çoçuk 244
Kalem Beden 245
Pervânesine Kıyamayan Âteş 246
Ramak 247
Saatlerle Dolu Kalbim 249
Sarnıç 250
Kapı 251
Kasırga 252
Lâmelif 253
Mendilimde Hakikat 254
Yavaş 256
Ten Penceresi 257
Alacakaranlık 258
Burdayım Ya Siz Neredesiniz 259
Yürüdüm Pencereye 260
Yetişmedi Boyum 261
Sırlarla Dokunmuş Kalbim 262
Serencâmımız 263
Sevgilindir Zaman 264
Sus 265

Tahayyül 266
Yürüyüş 267
Yaşanan 268
Yitik Buse 269
Yalnızız Ortasında 270
Vifak 271
Tef 272
Şimdi 273
Şaşmalı Kötü 274
Sen Yolcusu 276
Ötekinin Eşiğinde 277
Ölüme Yazı 278
Okuyorum 279
Kahrolası Hayretim 280
İstanbul'da Bir Sokak 281
İğneler Batıyor Şimdime 282
İçimin lambası 283
Ân Hamamı 284
Hamakta 285
Gelincik 286
Düğünlerde 287
Cankurtaran Şoförü 288
1001 Kapılı meyhane 289
Beni Sormuş Sevdaya 291
Balkıma 292
Balık Sözü 293
Anadolu'da Anahtar 294
Yaşanan Bizi 295

ŞİRKETLERDE KÂR PAYI DAĞITIMI

Editör:
Doç. Dr. İdil Özlem Koç

Yazarlar:
1. Bölüm: Yrd. Doç. Dr. Aclan Omağ
2. Bölüm: Doç. Dr. İ. Özlem Koç-Sevan Kutlu
3. Bölüm: Yrd. Doç. Dr. Güçlü Okay
4. Bölüm: Doç. Dr. Başak Tanınmış Yücememiş-
Dr. Ufuk Alkan-Dr. Canan Dağıdır
5. Bölüm: Sevim Şahin
6. Bölüm: Doç. Dr. Handan Yolsal
7. Bölüm: Yrd. Doç. Dr. M. Hayati Eriş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1508
İşletme No.: 069
ISBN: 978-605-320-414-5
© 1. Basım, Nisan 2016

ŞİRKETLERDE KÂR PAYI DAĞITIMI
Editör: Doç. Dr. İdil Özlem Koç

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sok No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Koç, İdil Özlem.
Şirketlerde Kâr Payı Dağıtımı/ *İdil Özlem Koç*
1. Basım, XXVI+200 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-414-5
1. Kâr Payı 2. Şirketlerin Piyasa Değeri 3. Kâr Payı Bulmacası

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ xi
EKLER LİSTESİ xv
KISALTMALAR LİSTESİ xvii
ÖN SÖZ xix
EDİTÖRDEN xxi

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL VE TEORİK AÇIDAN KÂR PAYI

1.1. Kâr Kavramı 1
1.2. Kâr Payı Kavramı 4
1.3. Yedek Akçe Kavramı 6
1.4. Kâr Payı Dağıtım Türleri 7
1.4.1. Nakit Cinsinden Kâr Payı Dağıtımı 7
1.4.2. Pay Senedi Cinsinden Kâr Payı Dağıtımı 8
1.4.3. Pay Senedi Geri Alımı Yoluyla Kâr Payı Dağıtımı 9
1.4.4. Mal Cinsinden Kâr Payları 9
1.4.5. İntifa Senedi Cinsinden Kâr Payları 9
1.5. Yasal Mevzuat Açısından Kâr Payı 10
1.5.1. Türk Ticaret Kanunu'nda Kâr Payı Düzenlemesi 11
1.5.2. Sermaye Piyasası Kanunu ve İlgili Tebliğde Kâr Payı Düzenlemesi 11
1.6. Kâr Paylarının İşletmeler Açısından Önemi 12
1.7. Kâr Payı ile İlgili Teoriler 13
1.7.1. Kâr Payı İlgisizliği Teorisi 14
1.7.2. Eldeki Kuş Teorisi 15
1.7.3. Vergi Etkisi Teorisi 17
1.7.4. Vekâlet Teorisi 18
1.7.5. Asimetrik Bilgi Teorisi 19
1.7.6. Finansal Hiyerarşi Teorisi 20
1.7.7. Müşteri Etkisi 20
1.7.8. Artık Değer Teorisi 21
1.7.9. Yaşam Döngüsü Teorisi 22

Bölüme Dair Değerlendirme 23
Kaynaklar 24

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİRKETLERİN KÂR PAYI DAĞITIM POLİTİKASINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

2.1. Kâr Payı Dağıtım Politikası 30
2.2. Kâr Payı Dağıtım Politikalarının Gelişimi 31
2.2.1. Yönetici - Pay Sahipleri Arasındaki Çıkar Çatışmaları ve Vekâlet Maliyetleri 33
2.2.2. Kâr Payı Dağıtım Politikası ve Asimetrik Bilgi 36
2.3. Kâr Payı Dağıtım Politikasının Unsurları 38
2.3.1. Kârlılık 38
2.3.2. Likidite 39
2.3.3. Kârların İstikrarlı Olması 40
2.3.4. Borç Seviyesi ve Finansal Kaldıraç 40
2.3.5. Büyüklük 41
2.3.6. Büyüme (Yatırım) Fırsatları 42
2.3.7. Sektör Türü 43
2.3.8. Faaliyet Riski 45
2.3.9. Sermaye Piyasalarından Yararlanma Olanağı 46
2.3.10. Ortaklık Yapısı 46
2.3.11. Gelecek ile İlgili Belirsizlikler 47
2.3.12. Sektörde Rekabet 47
2.3.13. Yöneticilerin Kâr Payına Bakışı 48
2.3.14. Vergiler 48
2.4. BIST 50 Endeksinde "İstikrarlı Kâr Payı Dağıtan Şirketlerin" Kâr Payı Dağıtım Politikasına Dair Analiz 50
2.4.1. Yöntem, Değişkenlerin Seçimi ve Hipotezler 50
2.4.2. Analiz Sonuçları 54
Bölüme Dair Değerlendirme 56
Kaynaklar 57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HALKA AÇIK ŞİRKETLERİN NAKİT KÂR PAYI DAĞITIMININ PİYASA DEĞERİ ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

3.1. Şirketlerin Kâr Payı Dağıtımının Piyasa Değerine Etkisi 62

3.2. Kâr Payının Şirketlerin Piyasa Değerine Etkileri Açısından Teoriler 64

3.2.1. Miller ve Modigliani'nin Kâr Payı İlişkisizliği 64

3.2.2. Gordon ve Lintner'in Kâr Payı İlişkisi (Eldeki Kuş Teorisi) 65

3.2.3. Litzenberger ve Ramaswamy'in Vergi Tercihi Teorisi 66

3.3. Literatürde Kâr Payı Dağıtımı ile Piyasa Değeri İlişkisi 67

3.4. Piyasa Değerindeki Değişim ile Kâr Payı Dağıtım Oranı Arasındaki İlişkinin Analizi 68

3.4.1. Hipotezler 68

3.4.2. Analizde Kullanılan Model ve Veri Seti 69

3.4.3. Analiz Sonuçları 69

Bölüme Dair Değerlendirme 75

Kaynaklar 76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NAKİT KÂR PAYI DAĞITIMININ ŞİRKETLERİN PİYASA DEĞERİ VE YATIRIMLARI ÜZERİNE ETKİSİNİN YAKLAŞIK TOBİN'İN Q TEORİSİ İLE İNCELENMESİ

4.1. Şirketlerin Kâr Payı Dağıtımının Piyasa Değeri Üzerine Etkisine İlişkin Yaklaşımlar 80

4.2. BIST Temettü 25 Endeksinde Yer Alan Şirketlerin Genel Yapıları ve Kâr Payı Verimlilikleri 82

4.3. Piyasa Değeri ve Yatırım İlişkisi: Tobin'in q Teorisi 89

4.4. BIST Temettü 25 Endeksinde Yer Alan Şirketlerin "Yaklaşık q" ile İncelenmesi 91

4.5. Şirketlerin Piyasa Değerinin BIST Temettü 25 Endeksi Kâr Payı Verimi Üzerine Etkisine Yönelik Regresyon Analizi 98

4.5.1. Analize İlişkin Literatür 98

4.5.2. Ekonometrik Model 98

4.5.2.1. Kullanılan Yöntem 98

4.5.2.2. Tahmin ve Veri Seti 99

4.5.2.3. Modele İlişkin Bulgular 99

Bölüme Dair Değerlendirme 101
Kaynaklar 103

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSTİKRARLI NAKİT KÂR PAYI DAĞITAN ŞİRKETLERİN FİYAT PERFORMANSLARI İLE PAZAR ENDEKSİ (BIST 100) GETİRİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

5.1. Pay Senetlerinin Fiyatını Etkileyen Faktörler 107
5.1.1. Dış Faktörler 109
5.1.2. İç Faktörler 109
5.2. Şirketlerin Nakit Kâr Payı Dağıtımı Sonucunda Pay Senedi Getirisi ile Pazar Endeksi Getirilerinin Karşılaştırmalı Analizi 110
5.2.1. Araştırmanın Amacı, Yöntemi ve Kapsamı 110
5.2.2. Nakit Kâr Payı Dağıtımında Pay Senedi Fiyatı ile Pazar Endeksinin Grafiklerle Analizi 112
Bölüme Dair Değerlendirme 124
Kaynaklar 128

ALTINCI BÖLÜM

NAKİT KÂR PAYI DAĞITIMININ PAY SENEDİ PERFORMANSINA ETKİLERİ ÜZERİNE BİR OLAY ÇALIŞMASI

6.1. Kâr Payı Dağıtımı Üzerine Görüşler 132
6.2. Etkin Piyasa Kuramı 134
6.3. Olay Çalışması Yöntemi 137
6.3.1. Beklenmeyen Durum 137
6.3.2. Olay Çalışmasının Tasarımı 140
6.3.3. Olay Çalışmasında Kullanılan Modeller 143
6.3.3.1. Ortalamaya Göre Düzeltilmiş Getiriler Modeli 143
6.3.3.2. Piyasaya Göre Düzeltilmiş Model 144
6.3.3.3. Piyasa ve Riske Göre Düzeltilmiş Getiriler Modeli 145
6.3.4. Normalüstü Getirilerin Tahmini 147
6.3.5. Normalüstü Getirilerin Anlamlılık Sınaması 148
6.3.6. Olay Çalışmasının Kısıtları 152
6.4. Pay Senedi Getirileri Üzerine Nakit Kâr Payı Etkisinin Analizi 156
Bölüme Dair Değerlendirme 162
Kaynaklar 164

YEDİNCİ BÖLÜM

KÂR PAYI – SERMAYE KAZANCI İKİLEMİ VE BİREYSEL YATIRIMCI DAVRANIŞLARI

7.1. Kâr Payı Yatırımcılığı 168

7.1.1. Riskten Korunma ve Yatırım Seçeneklerinin Kullanımında Yetersizlikler 169

7.1.2. Kurumsal Kararlarda Davranışsal Hatalar 170

7.2. Bireysel Yatırımcı ve Bireysel Yatırımcı Davranışlarında Yönlendirici Etmenler 170

7.2.1. Finansal Yatırımlarda Davranışsal Hatalar 171

7.2.2. Finansal Piyasaların Etkinliği ve Etkin Piyasa Hipotezi 171

7.2.3. Yatırım Kararlarında Yanlışlıklara Yol Açan Psikolojik Eğilimler ve Mantıksal Hatalar 173

7.3. Kâr Payı ve Pay Senetlerinin Varlık Nedeni 175

7.3.1. Kâr Payı Endeks Fonları 176

7.3.2. Yatırımcı Kararlarında Kâr Payı Bulmacasının Rolü 177

7.3.3. İndirgenmiş Nakit Akımlarıyla Pay Senedi Değerleme Yöntemleri Kapsamında Kâr Payı 178

7.3.4. Temel Analiz Açısından Kâr Payı ve İlgili Başlıca Değerleme Oranları 179

7.3.5. Teknik Analiz Açısından Kâr Payı 180

7.4. Bireysel Yatırımcıların Kâr Payına, Sermaye Kazancına ve İlgili Türev Ürünlere Bakış Açısına İlişkin Araştırma 181

Bölüme İlişkin Değerlendirme 191

Kaynaklar 193

EKLER 195

ÖN SÖZ

Ülkemizin iktisadi olarak gelişmesinde itici gücü olan şirketler, bu amaçla gelişimlerine katkı sağlayacak birçok stratejik hedef belirlemektedir. Özellikle yüksek kârlılık, sürdürülebilir büyüme, piyasa değeri maksimizasyonu gibi finansal amaçların yanı sıra toplum yararını gözetecek şekilde yeni istihdam alanlarının yaratılması, çalışanlar için en üst düzeyde sosyo-ekonomik katkıların sağlanması ve sermayedarlarına kâr payı dağıtılması gibi amaçlar da stratejik olarak tercih edilebilmektedir. Bu hedefler içinde yapısı gereği ayrı bir öneme sahip olan kâr payı dağıtımı, dünya genelinde tüm şirketlerdeki kurumsal finansman süreçlerinin "birincil bulmacası" olarak görülmektedir. Bir bilanço mantığıyla bakıldığında öncelikle kârlı yatırım alternatiflerinin seçiminin yapıldığı yatırım kararları ve buna karşılık gelen finansman kaynağının bulunması aşamalarından sonra ortaya çıkan temel sorun yaratılan kârın nasıl değerlendirileceği hususudur. Kâr payı dağıtımının bir bulmaca olarak görülmesinin en önemli nedeni diğer stratejik şirket hedeflerinden farklı olarak kâr payı dağıtımının muhtemel sonuçlarının önceden kestirilebilmesinin zorluğudur. Buna göre şirketlerin bazen kâr dağıtması daha iyi sonuçlar ortaya koyarken, bazen de kâr dağıtmamaları şirketleri olumlu olarak etkilemektedir. Bir başka görüşe göre ise, kâr payı dağıtımı hiçbir şekilde şirketleri etkilememektedir. Literatürde yer alan bu teoriler günümüzde de hâlâ tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

İşte bu noktada ülkemiz açısından şirketlerin kâr payı dağıtımını farklı yönlerden sorgulayan bu eser, kıymetli editörün ve yazarların uzun ve koordineli uğraşlar sonucu ortaya koyduğu bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı yazarlar tarafından hazırlanan ve tek bir elden yazılmışçasına bir bütünlük ve ahenk gösteren bu eser, konusunun özgünlüğünün yanı sıra içerdiği teorik ve ampirik analizlerle de alanında farklılık yaratmaktadır. Bu eserin ortaya çıkışında fikir sahibi olarak yazarlara her türlü desteği sağlayan eserin editörü ve yazarı, değerli meslektaşım Sn. Doç. Dr. İdil Özlem Koç'a emeklerinden dolayı çok teşekkür ederim. Ayrıca bu değerli eseri Türk finans literatürüne kazandıran başta editör olmak üzere tüm yazarları tebrik eder, bu başarılı eserin bu konuyla ilgilenen araştırmacılara ve öğrencilerimize faydalı olmasını temenni ederim.

Prof. Dr. Erişah Arıcan

M. Ü. Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Müdürü

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL VE TEORİK AÇIDAN KÂR PAYI[*]

Finans biliminin temel konularından veya kavramlarından bir tanesi kâr payı ve kâr payının dağıtılmasıdır. Bu bölümde, kâr payı kavramı ve kâr payının Türkiye'de yasal mevzuat açısından değerlendirilmesi yapılmaktadır. Yasal mevzuat kapsamında özellikle Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu incelenecektir. Buna ek olarak, kâr kavramı, yedek akçe kavramı, kâr payı dağıtım türleri ve işletmeler açısından kâr paylarının önemi de ele alınan diğer başlıklar olarak ön plana çıkmaktadır.

1.1. Kâr Kavramı

Kâr, ekonomik veya ticari faaliyetlerin bir parçası olarak sık kullanılan bir kavramdır. Kâr kavramı farklı şekillerde açıklanmaktadır. Bu kapsamda kâr, faaliyet dönemindeki mal ve hizmet satış hasılatından, mal ve hizmetlerin maliyetlerinin çıkarılması ile bulunmaktadır. Maliyetlerin yüksekliği söz konusu ise zarar gerçekleşir (Karyağdı, 2014, 6). Bununla beraber, gelir ile maliyet kavramlarının değişik türlerinin bulunması sebebi ile çok çeşitli kâr hesaplamaları[*] söz konusudur. Bunların başlıcaları olarak; brüt kâr, faaliyet kârı, olağan kâr, olağandışı kâr ile net kâr sayılabilir (Warner, 2014, 52-53; Akgüç, 2014, 165).

Brüt kâr, satışların maliyetinin, satış hasılatından çıkarılması ile elde edilmektedir. Satışların maliyeti, ana faaliyetlerin maliyetini yansıttığından brüt kâr, önemli bir kâr göstergesi olarak kabul edilir. Gelir tablosunda, faaliyet giderleri ile diğer giderlerin toplamından fazla bir brüt kâr düzeyinin sağlanması

* **Yrd. Doç. Dr. Aclan Omağ,** Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, aomag@marmara.edu.tr

* Kar kavramları için ayrıca bk. Omağ, 2009, 5-6.

Ülkemizde, kâr paylarına ilişkin yasal mevzuat değerlendirildiğinde, kâr paylarının verilmesinin belirli koşullara bağlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, işletme içinde fonların uygun şekilde kullanılmasını ve sermaye yapısının korunmasını destekleyen bir anlayışın ön planda olduğu görülebilir. Bununla beraber, pay sahiplerinin kâr payı hakkı da yasalarca kabul edilmektedir. Bu çerçevede, firmaların mali ve hukuki açıdan gerekli koşulları karşılamaları durumunda kâr payı vermelerinin uygun olacağı önerilmektedir.

Kaynaklar

Akdoğan, Nalan ve Nejat Tenker (2007). **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**. Ankara: Gazi Kitabevi. 12. Baskı.

Akgüç, Öztin. (2010). **Finansal Yönetim**. İstanbul: Avcıol Basım Yayın. 7. Baskıdan Tıpkı Basım 8.Baskı.

Akgüç, Öztin. (2013). **Mali Tablolar Analizi**. İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık. Genişletilmiş 15. Baskı.

Akgüç, Öztin. (2014). **Kredi TaleplerininDeğerlendirilmesi.** İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık. Genişletilmiş 10. Baskı.

Akhtar, Shumi (2015). "Dividend Policies Across Multinational and Domestic Corporations: An International Study". **Accounting and Finance.** May: 1-27.

Altaş, Soner (2015). "Kar Payı Dağıtımında Hangisi Esas Alınmalıdır: VUK mu TFRS mi?" **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi.** 136: 232-239.

Arnold, Glen (2005). **Corporate Financial Management**. Harlow: FT Prentice Hall. 3rd Edition.

Atrill, Peter (2014). **Financial Management for Decision Makers.** UK: Pearson Education. 7th Edition.

Aydın, Nurhan, Mehmet Başar ve Metin Coşkun (2014). **Finansal Yönetim.** Ankara: Detay Yayıncılık. Güncellenmiş 4.Baskı.

Bahtiyar, Mehmet (2015). **Ortaklıklar Hukuku: Kısa Karşılaştırma ve Değerlendirmeler / Dersler – Soru Örnekleri.** İstanbul: Beta Basım Yayın. 10. Baskı.

Baker, H. Kent, Gary E. Powell ve E. Theodore Veit (2002). "Revisiting the Dividend Puzzle Do All of the Pieces Now Fit? ", **Review of Financial Economics**. 11: 241–261

Ben-Nasr, Hamdi. (2015). "Government Ownership and Dividend Policy: Evidence From Newly Privatised Firms". **Journal of Business Finance and Accounting**. 42(5&6): 665-704.

Besley, Scott ve Eugene F. Brigham (2005). **Essentials of Managerial Finance**. USA: South-Western College Publishing. 13th Edition.

Bıyık, Recep, **SPK Kar Payı Tebliği ve Kar Payı Rehberi**. http://www.vergiportali.com, Erişim tarihi: 20 Kasım 2015, 1-3.

Boyd, K. Epstein, L. Holtzman, M. P. Shraibman-Kass, F. Loughran, M. Sampath, V. S. Tracy, J. A. Tracy, T. C. & Weltok, J.G. (2014). **Accounting All-in-One for Dummies**. New Jersey: John Wiley and Sons.

Brealey, Richard A, Stewart C Myers ve Franklin Allen (2006). **Corporate Finance**. USA: Mc Graw Hill. Eighth Edition.

Brooks, Raymond M. (2010). **Financial Management: Core Concepts**. Boston: Pearson International Edition.

Büker, Semih, Rıza Aşıkoğlu ve Güven Sevil (2008). **Finansal Yönetim**. Ankara: Sözkesen Matbaacılık. Dördüncü Baskı.

Canözü, S. (2015). **Anonim Şirketlerde Kar Payının Tespiti ve Dağıtılması**. Ankara: Seçkin Yayınevi. 1. Baskı.

Ceylan, Ali ve Turhan, Korkmaz (2013). **İşletmelerde Finansal Yönetim**. Bursa: Ekin Yayınevi. Gözden Geçirilmiş 13.Basım.

Ceylan, Ali ve Turhan, Turhan (2014). **Finansal Yönetim Temel Konular**. Bursa: Ekin Yayınevi. 8. Baskı.

Çelik, Sibel (2013). "Kar Payı Politikası ve Yaşam Döngüsü Teorisi: İMKB İmalat Sektöründe Ampirik Bir Uygulama". **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 13(2): 115-122.

Coulton, Jeffrey J ve Caitlin Ruddock. (2011)." Corporate Payout Policy in Australia and A Test of the Life-Cycle Theory". **Accounting and Finance.** 51(2): 381-407.

Drake, Pamela Peterson and, Frank J. ,Fabozzi (2010). **The Basics of Finance: An Introduction to Financial Markets, Business Finance and Portfolio Management**. USA: John Wiley & Sons

Ergin, Emre (2011). "İMKB Sirketleri İcin Yeni Olanak: Hisse Senedi Geri Satın Alımı".

Muhasebe ve Finansman Dergisi. 49:66-74.

Ertaş, Fatih Coşkun ve S.Serdar Karaca (2010). "Kar Dağıtımının İlanı ve Gerçekleşmesi Arasında Geçen Sürenin Firma Değerine Etkisi".**Muhasebe ve Finansman Dergisi**.47: 58-68.

Ertek, Tümay (2009). **Temel Ekonomi (Basından Örneklerle).** İstanbul: Beta Kitabevi. Genişletilmiş 3. Baskı.

Gelir İdaresi Başkanlığı (2015). **Menkul Sermaye İradı Elde Edenler İçin**

Gelir Vergisi Beyanname Düzenleme Rehberi. http://www.gib.gov.tr/fileadmin/beyannamerehberi/2015_menkulsermaye.pdf, Erişim tarihi 15 Ocak 2016.

Gitman, Lawrence J ve Chad J. Zutter (2011). **Principles of Managerial Finance**. UK: Pearson Education Limited. Thirteenth Edition.

Gülşen, Ahmet Zafer ve Özge Ülkütaş (2012). "Sermaye Yapısının Belirlenmesinde Finansman Hiyerarşisi Teorisi ve Ödünleşme Teorisi: İMKB Sanayi Endeksinde Yer Alan Firmalar Üzerine Bir Uygulama". **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**. 8(15): 49-59.

Günalp, Burak, Eyüp Kadıoğlu ve Saim Kılıç (2010). "Nakit Temettü Bilgisinin Hisse Senedi Getirisi Üzerinde Önemli Bir Etkisi Olup Olmadığının İMKB'de Test Edilmesi". **H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. 28(2): 47-69.

Güneş, İsmail Hakkı (2015). "TTK ve Vergi Kanunlarında Kar Dağıtımı ile Muhasebe Kayıtları". **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**. 136: 249-261.

Gürsoy, Cudi Tuncer (2014). **Finansal Yönetim İlkeleri.** İstanbul: Beta Yayınevi.3.Baskı.

Kara, M.S. (2015). "Kurumlar Vergisi Beyannamesinde Avans Kar Payının Mahsubu". **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**.136(Nisan): 156-162.

Karyağdı, Nazmi (2014). **Tüm Yönleriyle Kar Dağıtımı**. İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları. . 4.Baskı

Kılıç, Uğur Hakan (2012). **KOBİ Sahipleri ve Finansçı Olmayan Yöneticiler için Finans**. Ankara: Sinemis Yayınları.

Korkmaz, Özge ve Süleyman Serdar Karaca (2013). "Firma Performansını Etkileyen Faktörler ve Türkiye Örneği The Factors Affecting Firm Performance: The Case of Turkey". **Ege Akademik Bakış / Ege Academıc Revıew.** 13(2): 169-179

Kramer, B. M. ve Johnson, C. W. (2009). **Financial Statements Demystified**. New York: Mc Graw Hill.

Kumkale, Rüknettin (2014). **Vergi ve Muhasebe Sözlüğü.** Ankara: Seçkin Yayınevi. Güncellenmiş ve Tümüyle Yenilenmiş 3. Baskı.

Madura, Jeff (2010). **Financial Institutions and Markets.** USA: South-Western Publishing. 9th Edition.

McLaney, Eddie ve Peter Atrill. (2014). **Accounting and Finance: An Introduction**. UK: FT Publishing International. 7th Edition.

Okka, Osman (2009). **Analitik Finansal Yönetim: Teori ve Problemler.** Ankara: Nobel Yayıncılık.1. Basım.

Okka, Osman (2015). **İşletme Finansmanı.** Ankara: Nobel Yayıncılık.6. Basım.

Omağ, Aclan (2009). **İşletmelerde Kar Dağıtım Politikasının İşletmenin Büyüme ve Pazar Değerine Etkileri: Teorik ve Uygulamalı Yaklaşım.** İstanbul: Beta Yayınevi. 1. Baskı.

Pass, Christopher, Bryan Lowes, Andrew Pendleton ve Leslie Chadwick (1995). **Collins Dictionary of Business**.. UK: Harper Collins Publishers. Second Edition

Pindyck, Robert S ve Daniel L. Rubinfeld (2009). **Microeconomics.** USA: Pearson International Edition. Seventh Edition.

Sancak, Ethem (2011). **Resimli Türkçe-İngilizce Ansiklopedik Türev Finansal Araçlar Sözlüğü.** İstanbul: Alkım Yayıncılık. 1. Baskı.

Sermaye Piyasası Kurulu. Kar Payı Tebliği Hakkında Basın Duyurusu. http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20140123&subid=0&ct=c, Erişim Tarihi: Kasım 2015.

Severin, Eric and Philippe Du Jardin (2011). "Focus On Dividend Policy". **Bankers, Markets &Investors.**115:37-54.

Seyidoğlu, Halil (2002). **Ekonomik Terimler: Ansiklopedik Sözlük**. İstanbul:Güzem Can Yayınları. 3. Baskı.

Shao, Liang, Chuck CY Kwok ve Omrane Guedhami. (2010). "National Culture and Dividend Policy". **Journal of International Business Studies**. 41: 1391-1414.

Shao, Liang, Chuck CY Kwok and Omrane Guedhami. (2013). "Dividend Policy: Balancing Shareholders' and Creditors' Interests". **The Journal of Financial Research**. XXXVI(1): 43-66.

Taillard, Michael (2012). **Corporate Finance for Dummies**. New Jersey: John Wiley and Sons.

Tekinalp, Ünal ve Ersin Çamoğlu (2013). **Sermaye Piyasası Kanunu**. İstanbul: Vedat Kitapçılık.1.Baskı

Tennent, John (2013). **The Economist: Guide to Financial Management.** London: Profile Books. Second Edition.

Toroslu, Vefa ve Cem Niyazi Durmuş (2015). **Finansal Tablolar Analizi: Kavramlar-Analiz Teknikleri.** Ankara: Seçkin Yayınevi.

Türko, R. Metin (2002). **Finansal Yönetim**. İstanbul: Alfa Yayınevi. 2. Baskı.

Warner, Stuart (2014). **Bütçe ve Muhasebe Sırları**. İstanbul: NTV Yayınları.

Wikipedia. Pecking Order Theory.https://en.wikipedia.org/wiki/Pecking_order_theory, Erişim tarihi: Kasım 2015, 1-3.

Yavuz, Mustafa (2013). "Anonim Şirketlerde Kar Payı Alma Hakkını Kısıtlayan Unsurlar". **Mali Çözüm**, Kasım-Aralık: 89-97.

Yılmaz, Talip (2015). "Temettü Şampiyonu 32 Hisse". **Ekonomist.** http://www.ekonomist.com.tr/temettu-sampiyonu-32-hisse-haberler/7617.aspx, Erişim tarihi: Aralık 2015.

Yücel, Tugay A (2014). **Genel Muhasebe**. İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği. 3. Baskı.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİRKETLERİN KÂR PAYI DAĞITIM POLİTİKASINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER*

Kâr payı dağıtım politikası, kurumsal finansmanın stratejik uygulama seçenekleri arasında olup odağında yer alır. Bu nedenle kâr payı dağıtım politikasına ve kâr payı dağıtım politikasının unsurlarının belirlenmesine yönelik çok sayıda araştırmanın olması şaşırtıcı değildir. Hatta bazı araştırmacılar makalelerinde, kâr payı ile ilgili yapılmış 100'e yakın araştırmaya yer vermiştir. Bu kadar çok çalışmanın yapılmış olmasına rağmen, konu hakkında ortak bir görüşte birleşilememiş, optimum kâr payı dağıtım politikası ve kâr payı dağıtım politikasını etkileyen değişkenler sabit olarak belirlenememiş ve bu yüzden de araştırmalara konu olmaya devam etmiştir (Bradley vd.,1998, 555).

Rozeff (1982, 258), kâr payı dağıtım politkasının finansal ekonomistler arasında bazı gizemli alanlarının varlığından ve bu konuya ait birçok sorunun cevaplanamadığından, bazı soruların yanıtlarının net olamadığından, bazı soruların ise henüz sorulmamış olduğundan söz eder.

Bu durumda yukarıdaki açıklamalar da dikkate alınırsa, bugüne kadar, kâr payı dağıtım politikalarının, politikanın değişkenlerinin ve etkilerinin tam anlamıyla açıklığa kavuştuğunu söylemek yanıltıcı olacaktır. Zaten finansman açısından kâr payı hâlâ bir bulmaca değil midir?

* **Doç. Dr. İdil Özlem Koç,** Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, iokoc@marmara.edu.tr
Sevan Kutlu, Risk Yöneticisi ve Modelleme Uzmanı, sevankutlu@yahoo.com

Şirketlerin piyasa değeri ile kâr payı dağıtımı arasında ilişki beklenmesine rağmen anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Çalışmamızdaki şirketlerin halka açık olması nedeniyle, büyüklüğün göstergesi olarak piyasa değeri alınmıştır. Belki büyüklüğün göstergesi olarak başka bir faktör alınsaydı şirketlerin kâr payı dağıtımlarında büyüklük anlamlı bir gösterge olabilirdi.

Kaynaklar

Adaoğlu, Cahit (2000). "Instability in the Dividend Policy of the İstanbul Stock Exchange (ISE) Corporations: Evidence From an Emerging Market". **Emerging Markets Review.** 1(3): 252-270.

Akgüç, Öztin (1994). **Finansal Yönetim**. İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayın no: 63. Genişletilmiş 6.B.

Alli, Kasim L., A.Qayyum Khan, Gabriel G.Ramirez. (1993). "Determinants of Corporate Dividend Policy". **The Financial Review.** 28(4):523-547.

Al-Najjar, Basil, Khaled Hussainey (2009). " The Association Between Dividend Payout and Outside Directorships". **Journal of Applied Accounting Research.** Forthcoming:4-19

Baker, H.Kent, Gary E. Powell. (2000). "Determinants of Corporate Dividend Policy: A Survey of NYSE Firms". **Financial Practice And Education**. Spring/Summer:29-40

Baker, H. Kent, E. Theodora Veit, Gary E.Powell (2001). "Factors Influencing Dividend Policy Decisions of Nasdaq Firms". **The Financial Review.** 38:19-38.

Baker, H. Kent, Gary E.Powell, E. Theodore Veit (2002). "Revisiting Managerial Perspectives on Dividend Policy". **Journal of Economics and Finance**. 26 (3):267-283.

Berk, Niyazi (2007). **Finansal Yönetim**. İstanbul: Türkmen.

Black, Fischer, Myron Scholes (1974). " The Effects of Dividend Yield and Dividend Policy on Common Stock Prices and Returns". Journal of Financial Economics. 1:1-22.

Black, Fischer, Çev. Aşkın Alıcı (1998). "Karpayı Bilmecesi", **Finans Teorisinin Temel Makaleleri.** Yayın no.:124, SPK, ed.Cengiz Erol.

Bradley, Michael, Dennis R. Capozza, Paul J. Seguin (1998). " Dividend Policy and Cash-Flow Uncertainty". **Real Estate Economics**. 2(4):555-560

Brav, Alan, John R. Grahama, Campbell R. Harvey, Roni Michaely (2005)."Payout Policy in the 21st Century". **Journal of Financial Economics.** 77:483–527.

Büker, Semih, A.Rıza Aşıkoğlu, Güven Sevil.(2009). **Finansal Yönetim**. Ankara: Sözkesen Matbaacılık. 5.B.

Deshmukh, Sanjay (2003). "Dividend Initiations and Asymmetric Information: A Hazard Model". **The Financial Review.** 38:351-368.

Dewenter, Kathryn L, Vincent A. Warther (1988). " Dividends, Asymmetric Information and Agency Conflicts: Evidence from a Comparison of the Dividend Policies of Japanese and U.S. Firms".**Journal of Finance.** LIII(3): 879-904.

Eısenhardt, Kathlen M. (1989)."Agency Theory; An Assessment and Review".**The Academy of Management Review.**14(1):57-74

Ercan, Metin Kamil, Ünsal Ban. (2005). **Değere Dayalı İşletme Finansı Finansal Yönetim.** Ankara :Gazi Kitabevi..

Fama ,Eugene F., Kenneth R. French (2001). "Disappearings Dividends: Changing Firm Characteristics or Lower Prospensity to Pay". **Journal of Financial Economics .**60:3-43.

Gürsoy, Cudi Tuncer (2014). **Finansal Yönetim İlkeleri**. İstanbul: Beta.2.B.

Güvenek, Burcu, Volkan Alptekin.(2010)."Enerji Tüketimi ve Büyüme İlişkisi:OECD Ülkelerine İlişkin Bir Panel Veri Analizi". **Enerji, Piyasa ve Düzenleme .** 1(2): 172-193. http://www.epddergi.org/articles/2010-2/Guvenek-Alptekin.pdf

Jensen, Michael C.(1986). "Agency Cost of Free Cash Flow, Corporate Finance and Takeovers". **American Economic Review.** 76:323-329. Electronic copy available at: hhhp://ssrn.com/abstract=99850.

Jensen, Michael C. , William H. Meckling. (1976). " Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure". **Journal of Financial Economics.**3(4): 305-360, Electronic copy available at: http://ssrn.com/ abstract=94043

Koç, İdil Özlem (2015). **Kurumsal Yönetim ve Sigortacılık Sektörü**. Ankara: Nobel Yayınevi.

Koç, İdil Özlem (2016). "Şirketlerin Temettü Dağıtımının Asimetrik Bilgi Varlığında İşaret Olarak Değerlendirilmesi." **Finans Politik ve Ekonmik Yorumlar Dergisi:** 53(613): 33-43

Lintner, John (1956)."Distribution of Incomes of Corporations Among Dividens, Retained Earnings, and Taxes".**The American Economic Review.**46(2):97-113.

Myers ,Stewart C.(1984)."The Capital Structure Puzzle".**Journal of Finance**. 39 (3):575-592

Myers, Stewart C. Nicholas S. Majluf. (1984). "Corporate Financing And Investment Decisions When Firms Have Information That Investors Do Not Have". **Journal of Financial Economics.** 13:187-221

Naceur, Samy Ben, Mohamed Goaied, Amel Belanes. (2006).“On the Determinants and Dynamics of Dividend Policy”. **International Review of Finance,** 6:1-23.

Okka, Osman (2009). **Analitik Finansal Yönetim Teori ve Problemler.** Ankara: Nobel Yayınevi.

Omağ, Aclan. 2009. **İşletmelerde Kar Dağıtım Politikasının İşletmenin Büyüme ve Pazar Değerine Etkileri: Teorik ve Uygulamalı Yaklaşım.** İstanbul: Beta.

Özdemir, Muharrem (1997). **Finansal Yönetim.** Ankara: Gazi Kitabevi.

Patra, Theophano, Sunil Poshakwale, Kean Ow-Yong.(2012). “Determinants of Corporate Dividend Policy in Greece”.**Applied Financial Economics. (**22):1079-1087.

Pekkaya, Mehmet (2006).“Kar Payı Dağıtımının Şirket Değeri Üzerine Etkisi: IMKB 30 Endeks Hisselerine Bir Analiz”.**ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**. 2(4):183–209.

Ross, Stephan A., Randolph W. Westerfield ve Bradford D.Jordan.(1998). **Fundamentals of Corporate Finance”**. Irwin McGraw-Hill. International Ed.4th Ed.

Rozeff, Michael S. (1982).“Growth, Beta And Agency Costs As Determinants of Dividend Payout Ratios”.**The Journal of Financial Research**. V(3):249-259.

Tuzcu, Arcan (2004). **Halka Açık Şirketlerde Kurumsal Yönetim Anlayışı, İMKB 100 Örneği.** Ankara: Turhan Kitabevi.

Türko, Metin.(1999). **Finansal Yönetim.** İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd.

Yıldız, Berk, Rasim İlker Gökbulut, Turhan Korkmaz.(2014).“Firmalarda Temettü Politikalarını Etkileyen Unsurlar: BIST Sanayi İşletmeleri Üzerine Bir Panel Veri Uygulaması”.**Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi.** 10(1):185-206

Yoon, Pyung Sig, Laura T. Starks (1995). “Signaling, Investment Opportunities, and Dividend Announcements”.**The Review of Financial Studies**. 8(4): 995-1018.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HALKA AÇIK ŞİRKETLERİN NAKİT KÂR PAYI DAĞITIMININ PİYASA DEĞERİ ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ *

Halka açıklık kavramı, şirketlerin pay senetlerinin sermaye piyasalarında işlem görebilmesi bakımından şirketler açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla şirketler sadece gerçekleştirdikleri başarılı faaliyetlerle değil aynı zamanda yatırımcı gözünde elde ettiği "kredibilite" ile de bir yarış içindedir. Bu bakımdan pay senetlerinin tercih edilebilirliğinin fazla olabilmesi için şirketlerin bir takım göstergelerinin kabul gören sınırlar içinde yer alması gerekmektedir. Çünkü yatırımcılar sermaye piyasalarında yatırım alternatiflerini değerlendirirken bu göstergeleri izlemekte ve ona göre bir karar davranışı içine girmektedir. Bu noktada yatırımcılar temel olarak iki tane kazancı hedeflemektedir. Bunlardan ilki "sermaye kazancı" olarak dile getirilmekte ve bu sermaye kazancı, pay senedinin alış-satış fiyatları arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Yatırımcılar için geçerli olan diğer bir kazanç ise "kâr payı kazancı"dır. Bu konuda birçok teori olmakla beraber genel kanı, yatırımcıların daha az riskli olması itibariyle kâr payı kazancını sermaye kazancına yeğledikleri üzerinedir.

Şirketlerde finans fonksiyonunu ifade eden en temel üç politikadan biri olan kâr dağıtım politikası, bir açıdan şirketlerin içinde bulunduğu yoğun rekabet nedeniyle bir zaruret diğer yandan ise katlanılması gereken zorunlu bir kaynak maliyeti olarak yöneticilerin karşısına çıkmaktadır. Öyle ki yöneticiler, kâr dağıtmayan şirketlerin piyasada tercih edilebilirliğinin azalma ihtimalinden çekinmekle beraber kâr dağıtan şirketlerin dağıtacakları kâr miktarı kadar yeni

* **Yrd. Doç. Dr. Güçlü Okay,** Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, gucluokay@marmara.edu.tr

leri sahip oldukları yatırım kapasitesi, potansiyel yatırım imkânları ve ileride yaratacakları nakit akımlarına bağlı olmaktadır. Bu noktadaki diğer bir önemli nokta da kâr payı dağıtımı nedeniyle ortaya çıkacak ek finansman ihtiyacıdır. Şirketler gelecekteki büyüme hedefleri doğrultusunda ortaya çıkacak yeni fon ihtiyacını oto finansman yolu ile karşılamamaları durumunda borçlanma ya da öz kaynak temini ile elde edecekleri yeni fonlar şirketin ağırlıklı ortalama sermaye maliyetini yükseltecektir. Dolayısıyla ilk başta kar payı dağıtımı bilgisiyle yükselen piyasa değerinin gelecek dönemde bu maliyet artışı ile yeniden azalacağı varsayımı geçerli olmaktadır.

Çalışma bulgularına göre Modigliani-Miller yaklaşımındaki varsayımların geçerli olması durumunda BIST 50 için kâr payı ilgisizliği teoremi geçerlidir.

Kaynaklar

DeAngelo, Harry, Linda DeAngelo. (2006). "The Irrelevance of the MM Irrelevance Theorem". **Journal of Financial Economics.** 79(2): 293-315

Omağ, Aclan (2009). **İşletmelerde Kar Dağıtım Politikasının İşletmenin Büyüme ve Pazar Değerine Etkileri: Teorik ve Uygulamalı Yaklaşım**. İstanbul: Beta Yayınları.

Demir, Yusuf (2001). "İşletmelerin Kar payı Dağıtım Politikaları ve Firma Değerliliğinin Vergi Uygulamaları İle İlişkisine Teorik Bir Yaklaşım". **Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi** 6(1): 55-71

Ercan, Metin Kamil, Aykan Üreten (2000). **Firma Değerinin Tespiti ve Yönetimi**. Ankara: Gazi Kitabevi, Birinci Baskı.

Ertaş, Fatih Çoşkun, S. Serdar Karaca (2010). "Kar Dağıtımının İlânı ve Gerçekleşmesi Arasında Geçen Sürenin Firma Değerine Etkisi". **Mufad Journal**. 47: 58-68.

Frankfurter, George M., Bob G. Wood, James Wansley (2003). **Dividend Policy: Theory and Practice**. Londra: Academic Press Inc.

Kaplanoğlu, Emre (2005). **Kar Payı Politikası Teorileri ve İMKB'de Ampirik Bir Çalışma**. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel İşletme Bilim Dalı Y.L. Tezi.

Korkmaz, Özge, Süleyman Serdar Karaca (2013). "Firma Performansını Etkileyen Faktörler ve Türkiye Örneği". **Ege Akademik Bakış**. 13(2): 169-179.

Lease, Ronald. C., Kose John, Avner Kalay, Uri Loewenstein, Oded H. Sarig (2000). **Dividend Policy Its Impact On Firm Value.** Harvard Business School Press.

Miller, Merton, Franco Modigliani (1961). **"Kar Dağıtım Politikası, Büyüme ve Hisse Senetlerinin Değerlemesi". Finans Teorilerinin Temel Makaleleri**. 1998. SPK Yayınları No: 124. 219-252.

Moyer, R. Charles, James R. McGuigan, Ramesh P. Rao (1992). **Contemporary Financial Management**. West Publishing Company. 5th ed.

Okka, Osman (2009). **Analitik Finansal Yönetim Teori ve Problemler**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Pekkaya, Mehmet (2006). "Kar PayDağıtımının Şirket Değeri Üzerine Etkisi. İMKB 30 Endeks Hisselerine Bir Analiz". **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**. 2(4): 183-209

Ross, Stephen, Randolph Westerfield, Bradford Jordan (2006). **Corporate Finance Fundamentals**. New York: McGraw Hill ISE Ed. 7th Ed.

Sayılgan, Güven (2003). **Soru ve Yanıtlarla İşletme Finansmanı**. Ankara: Turkuaz Kitabevi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NAKİT KÂR PAYI DAĞITIMININ ŞİRKETLERİN PİYASA DEĞERİ VE YATIRIMLARI ÜZERİNE ETKİSİNİN YAKLAŞIK TOBİN'İN Q TEORİSİ İLE İNCELENMESİ *

Kâr payı dağıtan şirketin çeşitli amaçları olmakla birlikte temel amaçlarından birisi de payların piyasa değerini arttırmaktır. Bu amacı savunanların yanı sıra bu görüşe karşıt farklı görüşler de mevcuttur. Bu görüşlerden bazıları bir şirket tarafından ödenen kâr payının pay senetlerinin fiyatlarını ve piyasa değerlerini maksimize edeceği yönünde iken; karşıt görüşler ise yüksek kâr payı ödemesi yapan şirketlerin daha az oto finansman yapabilme imkânının olacağı yönündedir. Söz konusu görüşlere göre kâr payı ödemelerinin şirketlerin piyasa değeri üzerinde etkisinin olup olmadığı tam olarak açıklığa kavuşturulamamıştır. Bu nedenle belki de bir şirket tarafından kâr payı dağıtımı kararının hem pay sahiplerinin beklentilerine uygun olacak şekilde hem de şirketin büyümesini engellemeyecek biçimde belirlenmesi, diğer bir ifade ile şirketin kendisine bir kısım kaynak yaratacak (oto finansman) şekilde planlanması daha uygun olabilecektir.

Literatürde belirtildiği gibi şirketlerin kâr payı dağıtım kararı ile şirket paylarının piyasa değeri arasındaki ilişkinin yanı sıra, bu şirketlerin tabi oldukları endekslerin getirileri de yatırımcılar açısından büyük bir önem arz etmektedir.

* **Doç. Dr. Başak Tanınmış Yücememiş,** Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, basakyuce@marmara.edu.tr
Dr. Ufuk Alkan, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, ualkan@marmara.edu.tr
Dr. Canan Dağıdır, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, cdagidir@marmara.edu.tr

rın alınmasında ve yatırım fırsatlarının değerlendirilmesinde dikkate alınırsa, pay senetlerine olan talebin artabileceği ve payların piyasa değerinin yükselebileceği öngörülebilir.

Çalışmada yapılan regresyon analizinde kâr payı endeksinde yer alan şirketlerin piyasa değerlerinin BIST Temettü 25 Endeksi üzerindeki verim etkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Endekste yer alan şirketlerin piyasa değerlerindeki artışın Temettü 25 Endeksi'ni pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre Endekste yer alan şirketlerin pay senetlerine olan talep artışı; ister kâr payı dağıtımı ve kâr payı verimi artışı ile gerçekleşsin isterse de genişletici para politikası uygulamasıyla gerçekleşsin, pay senedi fiyatları, dolayısıyla da payların piyasa değerleri yükselebilecektir. Böylece şirketler finansman riskinin düşmesiyle daha az bir maliyetle varlıklarını yenileme imkânı elde edeceklerdir. Ayrıca şirketlerin piyasa değerlerindeki artış yatırımcılarda kâr payı veriminin artacağı beklentisi yaratmaktadır. Yatırımcı açısından alternatif yatırım alanlarının azaldığı durumlarda kâr payı verimi yüksek olan işletmelere ilgi daha da artabilir. Böylece şirketin piyasa değeri yükselişini sürdürecektir.

Kaynaklar

Aivazian, Varouj, Laurence Booth ve Sean Cleary (2003). "Do Emerging Market Firms Follow Different Dividend Policies From U.S. Firms?" **Journal of Financial Research** 26(3): 371–387.

Akgüç, Öztin (1989). **Finansal Yönetim**. İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayın No:56. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. B.

Akgüç, Öztin (1998). **Finansal Yönetim.** İstanbul: Avcıol Basım Yayın. 7. B.

Altaş, Soner (2015). "Anonim Şirketlerde Kanuni ve İhtiyari Yedek Akçe Ayrımı". **Bankacılar Dergisi**. 93:33-45.

Aydoğan, Kürşat ve Alparslan Güney (1997). "Hisse Senedi Fiyatlarının Tahmininde F/K Oranı ve Temettü Verimi". **İMKB Dergisi**. 1(1).

Black, Fischer ve Myron Scholes. (1973). "The Pricing of Corporate Liabilitie. **The Journal of Political Economy"**. 81(3): 637-654.

Bhattacharya, Sudipto (1979). "Imperfect Information, Dividend Policy and (The Bird in the Hand) Fallacy". **Bell Journal of Economics**, 10(1): 259-270.

Borsa İstanbul A.Ş. (BIST). Endeksler – BIST Pay Endeksleri – Temettü Endeksleri. http://www.borsaistanbul.com/endeksler/BIST-pay-endeksleri/temettu-endeksleri (Erişim Tarihi 24.02.2016).

Brealey, Richard A., Stewart C. Myers ve Alan J. Marcus. (2001). **İşletme Finansının Temelleri.** (Çev. Bozkurt, Ünal, Türkan Arıkan, Hatice Doğukanlı). İstanbul: Literatür Yayınları. 3. B.

Campbell, John ve Motohiro Yogo (2006). "Efficient Test of Stock Return Predictability." **Journal of Financial Economics**. 81: 27-60.

Canbaş, Serpil, Hatice Doğukanlı, Hatice Düzakın ve Ömer İskenderoğlu. (2005). "Performans Ölçümünde Tobin Q Oranının Kullanılması: Hisse Senetleri İMKB.de İşlem Gören Sanayi İşletmeleri Üzerinde Bir Deneme". **MUFAD Journal**. 28: 24-36.

Chung, Kee. H. ve Stephen W. Pruitt (1994)."A simple approximation of Tobin's q". **Financial Management**. 23(3): 70-74.

Connolly, Robert A. ve Mark Hirschey (2005). "Firm Size and the Effect of R&D on Tobin's q." **R&D Management**. 35(2): 217-223.

Crowder, William J. ve Mark E. Wohar (1998). "Stock Price Effects of Permanent and Transitory Shocks." **Economic Inquriy**. XXXVI(4) : 540-552.

Dizdarlar, Işın ve Sinem Derindere (2008). "Hisse Senedi Endeksini Etkileyen Faktörler: İMKB 100 Endeksini Etkileyen Makro Ekonomik Göstergeler Üzerine Bir Araştırma". **Yönetim.** 19(61) :113-124.

Durate, Cristina Lopez ve Garcia Canal Esteban (2007). "Stock Market Reaction to Foreign Direct Investments: Interaction between Entry Mode and FDI Attributes". **Management International Review** 47(3) :393-422.

Ercan, Metin Kamil, Başaran Öztürk, İlhan Küçükkaplan, E. Savaş Başcı ve Karta Demirgüneş (2006). **Firma Değerlemesi Banka Uygulaması.** İstanbul: Literatür Yayınları.

Gordon, M. J (1963). "Optimal Investment and Financing Policy". **The Journal of Finance**. 18(2):264-272.

Jensen, Michael C. (1986). "Agency Cost of Free Cash Flow, Corporate Finance and Takeovers". **American Economic Review.** 76(2): 323-329.

Karslı, Muharrem (1994). **Sermaye Piyasası Borsa Menkul Kıymetler.** İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Koçyiğit, Murat (2009). "Havayolu İşletmelerinin Performansının Tobin *q* Oranı ile Ölçülmesi". **MUFAD Journal**. 44: 179-189.

Korkmaz, Turhan ve Emrah İsmail Çevik (2009) . "Reel Kesim Güven Endeksi İle İMKB 100 Endeksi Arasındaki Dinamik Nedensellik İlişkisi". **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**. 38(1) :.24-37.

Korukoğlu, A., S. Korukoğlu (2005). "Üç Büyüklerin- BJK, FB ve GS- Finansal Piyasalarındaki Durum Değerlendirmesi". **Ege Akademik Bakış**. 5(1-2): 47-54.

Koustas, Zisimos ve Apostolos Serletis (2005). "Rational Bubbles or Persistent Deviations from Market Fundamentals?" **Journal of Banking & Finance**. 29: 2523-2539.

Lewellen, Wilbur G. ve S.G. Badrinath (1997). "On the Measurement of Tobin.s q". **Jounal o Financial Economics**. 44: 77-122.

Lewellen, Jonathan (2004). "Predicting Returns with Financial Ratios". Journal of Financial Economics. 74: 209-235.

Lindenberg, Eric B. ve Stephen A. Ross. (1981). "Tobin q Ratio and Industrial Organization". **Journal of Buiness.** January :1-32.

Mazgit, İsmail (2013). "Endeks Kapsamında Olmanın Hisse Senedi Getirilerine Etkisi: BIST Temettü 25 Endeksi Üzerine Bir Uygulama". **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**. 20 (20): 225-264.

Miller, Merton ve Franco Modigliani (1961). "Dividend Policy, Growth, And The Valuation Of Shares". **The Journal of Business**. XXXIV(4): 411-433.

Nagayasu, Jun. (2007). Putting The Dividend-Price Ratio under The Microscope. **Finance Research Letters.** 4: 186-195.

Nielsen, Steen. ve Jan Overgaard Olesen (2000) .Modeling the Dividend-Price Ratio: The Role of Fundamentals Using A Regime-Switching Approach. Institute for Nationaleconomy, Working Paper 12, Copenhagen, 1-39.

Paya, Merih (2013). **Para Teorisi ve Politikası.** İstanbul: Türkmen Kitabevi, 6. B.

Pekkaya, Mehmet (2006). "Kar Payı Dağıtımının Şirket Değeri Üzerine Etkisi: İMKB 30 Endeks Hisselerine Bir Analiz". **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi.** 2(4): 183-209.

Ryan, Geraldine (2006) .The Predictive Power of The Log-Dividend –Price Ratio; Empirical Evidence for the United States. UCC Working Paper.

Tobin, James (1969). "A General Equlibrium Approach to Monetary Theory". **Journal of Money. Credit and Banking.** 1(1) :15-29.

Umutlu, Göknur, Merve Ertürk ve Yücel Sezer (2010). "İMKB 100 Endeksini Etkileyen Faktörler". **Mali Ufuklar.** 12: 7-17.

Ünlü, Ulaş, Ali Bayrakdaroğlu ve İlhan Ege (2009). "Pay Senedi Endeks Getirileri Ve Temettü Verimi: İmkb 100 Ve S&P 500 Endeksleri Üzerine Bir Uygulama". **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. 11 (1): 143-158.

Ünsal, Erdal (2007). **Makro İktisat.** Ankara: İmaj Yayınevi. 7. B.

Wolfe, Joseph, Antonio Sauaia ve Carlos Aidar (2003). "The Tobin q As A Company Performance Indıcator." **Developments in Business Simulation and Experiential Learning.** 30:155-159.

Yıldız Berk, Rasim, İlker Gökbulut ve Turhan Korkmaz (2014). "Firmalarda Temettü Politikalarını Etkileyen Unsurlar: BIST Sanayi İşletmeleri Üzerine Bir Panel Veri Uygulaması." **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**.10 (1): 185-206.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSTİKRARLI NAKİT KÂR PAYI DAĞITAN ŞİRKETLERİN FİYAT PERFORMANSLARI İLE PAZAR ENDEKSİ (BIST 100) GETİRİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI [*]

Nakit kâr payının, menkul kıymetler borsasında pay senetlerine yatırım yapan yatırımcı açısından ayırt edici bir faktör olup olmadığı yıllardır süregelen bir tartışma konusudur. Yapılan araştırmalarda ise net bir görüş birliğine varılamamıştır. Zira düzenli kâr payı dağıtımı yapan şirketlerin pay performansının pozitif olması kâr payından dolayı mıdır yoksa mali yapısının sağlamlığına mı bağlanmalıdır? Başka bir deyişle, mali yapısı sağlam olduğu hâlde istikrarlı kâr payı dağıtımı yapmayan bazı şirketlerin de pay senedi fiyatları pazar endeksinin üzerinde pozitif eğilim sergileyebilmektedir. Nitekim bu durum Borsa İstanbul'daki (BIST) pay senetleri üzerinde yapılan incelemelerle de tespit edilmiştir.

Bu konuda tek bir görüş yoktur. Dönemsel olarak ve işletmeler bazında yapılan araştırmalarla analiz dönemine ilişkin durum ortaya konulabilmektedir.

5.1. Pay Senetlerinin Fiyatını Etkileyen Faktörler

Kâr payı dağıtım politikaları ve bu kâr payı dağıtım politikalarının şirketin piyasa değeri üzerindeki etkileri finans literatüründe yıllardır tartışma konusu olmuştur. Bazı araştırmacılar kâr payı dağıtımının (şirketin piyasa değerini yükselttiği için) hissedarların zenginliğini arttırdığına (Gordon 1959), bazı araştırmacılar ise kâr payı dağıtımının pay senedi değerleri ile ilişkisiz olduğuna (Miller and Scholes, 1978), diğer bazı araştırmacılar ise kâr payının hissedarların

[*] **Sevim Şahin,** Finansal Analist, sahin.sevim@gmail.com

şin en güçlü olduğu ilk iki yılda (Mart 2011'e kadar) %160, S&P %90, BIST100 ise %200 oranında artış yaşamıştır. 2013 Mayıs ayından itibaren FED başkanı Ben Bernanke'nin parasal genişleme politikasından çıkışın ilk işaretlerini vermesi ile gerek BIST 100, gerekse gelişmekte olan ülke MSCI endeksi risk iştahının azalmasına ve doların ülkesine dönmeye başlamasına bağlı olarak değer kaybı yaşamaya başlamıştır. Bu dönem Avrupa'daki perifer ülkelerin ekonomik krizlerinin olduğu, Rusya ile Avrupa'nın Kırım-Ukrayna nedeniyle gerilim yaşadığı bir dönemdir. Türkiye'nin ise içeride ve dışarıda politik ve jeopolitik nedenlerle ticari ortakları ile sorunlar yaşadığı bu dönem bazı sektörleri doğrudan etkilemiştir. 2014 yılından itibaren Çin'in büyümesinin yavaşlamasına bağlı, düşüşe geçen emtia fiyatlarının da sektörlere farklı dolaylı etkileri olmuştur. Hâli hazırda bu durumun etkileri devam etmektedir.

Yukarıda sözü edilen gelişmelerden görüldüğü gibi, analiz yapılan dönemin kendine has özellikleri nedeniyle şirketlerin pay senetlerinin fiyat hareketleri de etkilenmiştir. Uzun dönemde kârlılığını artırarak düzenli kâr payı dağıtımı yapan şirketlerin pay senetleri yatırımcılar açısından tercih edilir (Bu çalışmadan bunu öngöremeyebiliriz). Fakat çalışmaya baz oluşturan örnek kütledeki pay senetlerinin fiyat hareketlerinin nedenini sadece kâr payı dağıtımı ile ilişkilendirmek mümkün değildir. Veri setine pay senedi fiyatlarını etkileyen içsel ve dışsal diğer risk faktörleri de dâhil edilerek incelemek yatırımcıyı daha doğru sonuca götürecektir. Söz konusu diğer faktörler değerlendirmeye alınabilseydi, pay senetlerindeki fiyat hareketlerinde yaşanan yükselişlerin ne kadarının kâr payı ödemesinden kaynaklandığını tespit için net sonuçlar elde edilebilirdi.

Kaynaklar

Aksoy, Ahmet, Cihan Tanrıöven (2014). **Sermaye Piyasası Araçları Yatırım Araçları ve Analizi.** Ankara: Detay Yayıncılık. 5.B.

Bolak, Mehmet (2004). **Risk ve Yönetimi.** İstanbul: Birsen Yayınevi.

Çıtak, Serdar (1999). **Geleneksel Risk Yönetiminden Programlanmış Menkul Kıymet İşlemlerine.** İstanbul: Alfa.

Göğüş, Handan Sümer (2012). **Risk Odaklı İç Denetimde Risklerin Saptanması ve Değerlendirilmesi.** İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Gürbüz, A.Osman, Yakup Ergincan (2004). **Şirket Değerlemesi Klasik ve Modern Yaklaşımlar.** İstanbul: Literatür.

Holder, Mark. E., Frederick W. Langrehr ve Lawrence Hexter. (1998). "Divident Policy Determinants: An Investigation of the Influences of Stakeholder Theory" . **Financial Managment .** Autumn:73-82

Karan, Mehmet Baha (2001). **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi.** Ankara: Gazi Kitabevi.

ALTINCI BÖLÜM

NAKİT KÂR PAYI DAĞITIMININ PAY SENEDİ PERFORMANSINA ETKİLERİ ÜZERİNE BİR OLAY ÇALIŞMASI *

Finans literatüründe uzun süredir şirketlerin neden kâr payı dağıttığı ve yatırımcıların neden kâr payı ödemelerini yakından izlediği soruları tartışılmaktadır. Bu tartışmanın kaynağını, kâr payı dağıtımının pay senetlerinin getirileri üzerinde yaratacağı olası etki oluşturmaktadır. Pay senedi piyasasında kâr payı ödemeleri şirket ve yatırımcı açısından farklı anlamlara gelmektedir. Yatırımcı açısından bakıldığında; yatırımcı bir pay senedine yatırım yaparak, o şirketin riskine ortak olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle yatırımcı yaptığı yatırımdan ya sermaye kazancı veya kâr payı dağıtımı yoluyla getiri elde etmeyi hedefler.

İşletme açısından ise belirlenen kâr payı dağıtım politikaları şirketlerin öz kaynak yapılarının bir göstergesini oluşturmaktadır. Bu anlamda kâr payı dağıtım politikaları şirketlerin değerini arttırarak pay sahiplerine kazanç sağlayıcı bir araç niteliğindedir.

Bu noktada kâr payı dağıtımının şirketin değeri ve yatırımcıya sağlayacağı getiriye ilişkin iki soru ile karşılaşılmaktadır:

- Kâr payı dağıtımlarının şirket değeri üzerindeki etkisi ne kadardır?
- Kâr payı dağıtımı yatırımcısına normalüstü (abnormal) getiri sağlar mı?

Bu çalışmada kâr payı dağıtımlarının şirket değeri üzerindeki etkisinden ziyade, nakit kâr payı dağıtımlarının, duyuru günü etrafında yatırımcısına normalüstü getiri sağlayıp sağlamayacağı araştırılacaktır. Şirketlerin kâr payı dağıtım

* **Doç. Dr. Handan Yolsal,** İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Ekonometri Bölümü, yolsalh@istanbul.edu.tr

Kaynaklar

Adaoğlu Cahit (2001). "Rights Offerings in a Different Institutional Setting: Evidence from the Istanbul Stock Exchange". **The ISE Finance Award Series.** 3:29-67

Ayden, Tolga ve M. Baha Karan (2000). "İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında İlk Halka Arzların Uzun Vadeli Fiyat Performanslarının Ölçülmesi". **G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi.** 3: 87-96.

Başdaş, Ülkem ve Adil Oran (2014). "Event Study in Turkey". **Borsa İstanbul Review,** 14(3):167-188.

Black, Fisher (1976). "The Dividend Puzzle".

http://www.fsegn.rnu.tn/documents/Dividend%20policy.pdf. Erişim tarihi. 15.11.2015.

Boehmer, Ekkehart, Jim. Musumeci ve Annette. B. Poulsen. (1991). "Event-study Methodology Under Conditions of Event-Induced Variance". **Journal of Financial Economics**. 3(2):253-272.

Brown, Stephan J. ve Jerold B. Warner (1980). "Measuring Security Price Performance". **Journal of Financial Economics**. 8: 205-258.

Brown, Stephan J. ve Jerold B. Warner (1985)."Using Daily Stock Returns". **Journal of Financial Economics**. 14: 3-31

Campbell, John Y., Andrew W. Lo ve A. Craig. MacKinlay. (1997). **The Econometrics of Financial Market**. USA: Princeton University Press.

Collins, Daniel W. ve Warren T. Dent (1984). "A Comparison of Alternative Testing Methodologies Used in Capital Markets Research". **Journal of Accounting Research**. 22(1):48–84.

Dodd, Peter ve Jerold B. Warner (1983). "On Corporate Governance: A Study of Proxy Contents". **Journal of Financial Economics**.11: 401-438.

Fama, Eugene F., Lawrence Fisher, Michael Jensen ve Richard Roll (1969). "The Adjustment Of Stock Prices To New Information". **International Economic Review**.10:1-21

Fama, Eugene F. (1970). "Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Emprical Work". **The Journal Of Finance**. 25:383-417

Fama, Eugene F. (1991). "Efficient Capital Markets: II". **The Journal Of Finance**. XLVI(5):1575-1617

Günalp, Burak, Eyüp Kadıoğlu ve Saim Kılıç (2010). "Nakit Temettü Bilgisinin Hisse Senedi Getirisi Üzerinde Önemli Bir Etkisi Olup Olmadığının İMKB'de Test Edilmesi". **H. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. 28(2): 47-69

Gürbüz, A.Osman, Saadet Tantan ve Handan Yolsal. (2000). "The Effect of Stock Splits on Excess Returns: Evidence from Istanbul Stock Exchange". https://www.researchgate.net/publication/228316677_The_Effect_of_Stock_Splits_on_Excess_Returns_Evidence_from_Istanbul_Stock_Exchange .

Kothari, S. P. ve Jerold. B. Warner. (2007). Econometrics of Event Studies. **Hanbook of Corporate: Finance Empirical Corporate Finance** Vol.1. Ed: B. E. Eckbo. North-Holland. Elsevier. 1st Ed. :3-36

MacKinlay, A.Craig. (1997). "Event Studies in Economics and Finance". **Journal of Economic Literature**. Vol. XXXV. March:13-39

Miller, Merton ve H. Franco Modigliani (1961). "Dividend Policy, Growth, and the Valuation of Shares". **The Journal of Business**. 34(4):411-433

McWilliams, Abagail ve Donald Siegel (1997). "Event Studies in Management Research: Theoretical and Empirical Issues". **Academy of Management Journal**. Mississippi State. 40(3):626-657

Modigliani, Franco ve Merton H. Miller.(1958). "The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment". **The American Economic Review**. 48(3) :261-297

Morse, Dale (1984). "An Econometric Analysis Of The Choice Of Daily Versus Monthly Returns In Tests Of Information Content". **Journal of Accounting Research**. 22(2): 605-623

Patell, James M. (1976). "Corporate Forecasts of Earnings Per Share and Stock Price Behavior: Empirical Test". **Journal of Accounting Research**. 14(2):246-276

Ross, Stephen. A. (1977). "The Determination of Financial Structure: The Incentive-Signalling Approach". **The Bell Journal of Economics**. 8(1):23-40

Sefcik, Stephan E. ve Rex Thompson (1986). "An Approach To Statisticial Inference In Cross-sectional Models With Security Abnormal Returns as Dependent Variable". **Journal of Accounting Research.** 24(2):316-334

Önder Türkan (1994). **İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında Yıllık Gelir Rakamı Açıklamalarının Pay senedi Fiyatlarına Etkisi**. Yayımlanmamış Doktora Tezi. M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Yolsal, Handan (2011). "Application of Parametric and Nonparamteric Tests for Event Studies on ISE". **Ekonometri ve İstatistik e-Dergisi.** 15: 53-72.

YEDİNCİ BÖLÜM

KÂR PAYI – SERMAYE KAZANCI İKİLEMİ VE BİREYSEL YATIRIMCI DAVRANIŞLARI *

Siyah kuğu mantığı, bilmediklerinizi bildiklerinizden çok daha önemli kılar.

N. N. Taleb

Finansal piyasalar sürekli bir gelişim içindedir. Piyasalar hız ve etkinlik kazandıkça piyasalarda işlem konusu olan birçok geleneksel yatırım aracının işlevi de değişime uğramaktadır. Örneğin ikincil piyasaların gelişmesi ve sürekli müzayede ortamının ortaya çıkmasıyla tahvillerde vade kavramı değişmiştir. Artık -fiyatlamaya ve likidite riskine ilişkin birtakım koşullar (trend değişimleri) dışında- beklenmesi gereken bir vade yoktur. Piyasa uygun oldukça istenildiğinde elden çıkarılabilir. Hatta vadesinde elde edilecek getiriye piyasa faiz dalgalanmalarının çizeceği tablonun durumuna göre, çok daha kısa bir zamanda ulaşılabilir. Benzer biçimde pay senetleri için de yine sürekli müzayede ortamında, belirlenen piyasa fiyatlarının dalgalanması; faaliyet dönemi bitiminde elde edilecek kâr payının yanı sıra -ve hatta daha çok- sermaye kazancı olanakları sağlamaktadır.

Finansal piyasalardaki gelişim ürün çeşitlenmesine de yol açmaktadır. Riskleri azaltmanın getirileri çoğaltmanın yöntemleri geliştirilmekte ve finansal yatırımcılara sunulmaktadır. Bir yandan da finans teorisindeki gelişmeler kişisel davranışların önemini ortaya seren yaklaşımları öne çıkarmaktadır. Yatırımcıların hep ussal seçimler yapmadığı; arz ve talep belirlenirken yapılan hataların oluşan fiyatlara yansıyarak dengeden çok dalgalanmalara yol açabildiği gözlemlenmekte, anlaşılmaktadır.

* **Yrd. Doç. Dr. M. Hayati Eriş,** Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, erish@marmara.edu.tr

7. Varant işlemlerine girişen %50'lik kesim tüm portföyleri için sürekli olarak değil ancak %7 kesinlik derecesindeki bir ilgiyle bu alana yaklaşmaktadır.
8. Az sayıda pay senedinin sözleşme konusu olabildiği BIST - VİOP işlemlerine girişen yatırımcıların %11 gibi düşük bir oranda olması bizim araştırmamız açısından piyasa fiyat dalgalanmalarının ileri bilgi gerektiren bu yolla izlendiği ancak kâr payı izlemelerinin bu ölçüde önemsenmediği anlamına gelmektedir.
9. Portföyünü sürekli daha kârlı ortaklıkların pay senetlerine yönelten (kâr payı gözeten) yatırımcılar %42 oranındadır. %28 oranındaki pay senedi yatırımcısının ise kâr payı ile pek ilgilenmedikleri kısa vadeli hatta günlük alım satımlarla ilgilendikleri anlaşılmaktadır.
10. Anketle elde edilen verilere göre kâr payı gözeterek portföy oluşturan pay senedi yatırımcıları üç gruba ayrıştırılmış olup;
    a. Yüzde 22'i kâr payı yüksek on – onbeş pay senedini toplamakta,
    b. Yüzde 53'ü kâr payı yüksek birkaç pay senedinde yoğunlaşmakta,
    c. Yüzde 23'ü ise sürekli olarak kâr payı en yüksek bir tek pay senedine geçip ve daha üstün bir pay senedi belirinceye kadar onu tutmaktadırlar. **En kökten kâr payı izleyicilerinin %23'te kaldığı görülmektedir.**
11. Kâr payı yatırımcılarının çoğunluğu (%65) nakden elde ettikleri kâr paylarını harcamalarında kullanmaktadırlar.

Pay senedi seçimlerinde ve alım-satım zamanlamalarında dağıtılacak kâr payından yararlanma düşüncesi; günümüz finansal piyasalarının sağladığı geniş olanaklar çerçevesinde artık sermaye kazançlarından yararlanma düşüncesinin gerisinde kalan bir etmen durumundadır.

Kaynaklar

Akerlof, George A. (1970). "The Market for 'Lemons': Quality Uncertainty and the Market Mechanism". **The Quarterly Journal of Economics.** 84(3). 488-500.

Atay, E. (2000). "Sermaye Piyasasında Sürü Davranışı: İMKB'de Piyasa Yönünde Sürü Davranışının Analizi". **Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi.** BDDK. 2(1).

Akın, H. Bahadır. (2005). **Yeni Ekonomi**. Konya: Çizgi. 2.B.

Başoğlu, Ufuk, İlker, Parasız ve Nalan, Ölmezoğulları (2015). **İktisatta Devrimler Karşı Devrimler**. Bursa: Ekin

Bernstain, P. L. (2006). **Tanrılara Karşı Riskin OlağanüstüTarihi**. İstanbul: Scala.

Bhattacharyya, N. (2007). "Dividend Policy: a Review". **Managerial Finance.** 33(1): 4 – 13

Çitilci, Tuğberk (2015). **Para ve Psikoloji**. İstanbul: Beta. 2. B.

Döm, Serpil. (2003). **Yatırımcı Psikolojisi**. İstanbul: Değişim.

Dumludağ, Devrim, Özge Gökdemir, Levent Neyse ve Ester Ruben. (2015) **İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar**. Ankara: İmge.

Gazel, Sümeyra. (2016) **Davranışsal Finans**. Ankara: Detay.

Gordon, Robert J. (1984). **Makroeconomics**. Canada: Little-Brown and Comp. 3th Ed.

Gürbüz, A.Osman ve Yakup Ergincan. (2004) **Şirket Değerlemesi**. İstanbul: Literatür.

Karan, M. Baha. (2004). **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**. Ankara: Gazi.

Kindleberger, Charles. P. ve Robert. Z. Aliber (2014). **Finansal Krizler Tarihi**. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. 2. B.

Mishkin, Frederic S. (2004) **The Economics of Money, Banking and Financial Markets**. Pearson. 7.Ed.

Nofsinger, John. R. (2014). **Yatırım Psikolojisi**. Ankara: Nobel Yayınevi.

Omağ, Aclan (2009). **İşletmelerde Kar Dağıtım Politikasının İşletmenin Büyüme ve Pazar Değerine Etkileri.** İstanbul: Beta Yayınevi.

Shiller, R. J. (2000). **Irrational Exuberance.** New Jersey. Princeton University Press.

Sözer Oran, J. (2008). "Davranışçı Finans: Fildişi Kuleler Sarsılıyor". **Marmara Üniversitesi, Öneri Dergisi.** 8(29).

Şahin, Mahmut. (2004). **Borsada Teknik Analiz**. Ankara: [y.k.y].

Taleb, Nassim N. (2015). **Siyah Kuğu**. İstanbul: Varlık.

Yıldız, Berk, Rasim İlker Gökbulut ve Turhan Korkmaz.(2014). "Firmalarda Temettü Politikalarını Etkileyen Unsurlar: BIST Sanayi İşletmeleri Üzerine Bir Panel Veri Uygulaması". **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi.** 10(1).

TARIM EKONOMİSİ VE POLİTİKASI

Prof. Dr. Arslan Zafer Gürler

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1485
İktisat/Ekonomi/Maliye No.: 140
ISBN : 978-605-320-391-9
© 1. Basım, Mart 2016

TARIM EKONOMİSİ VE POLİTİKASI
Prof. Dr. Arslan Zafer Gürler

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Osmanlı Mücellit Matbaacılık Sertifika No.: 29041
Plastikçiler Sitesi 1536 Sokak No.: 40 Yenimahalle / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gürler, Arslan Zafer
Tarım Ekonomisi ve Politikası / *Arslan Zafer Gürler*
1. Basım, X + 606 s., 160 x 235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-391-9
1. Tarım Ekonomisi 2. Tarım Politikası 3. Üretim Ekonomisi 4. Tarımsal Pazarlama
5. Tarım İşletmeleri 6. Üretim 7. Ekonomi 8. Fonksiyon

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Üç ana sektörden birisi olan tarım, insan etkinliklerinin en eskilerinden birisidir. Ülkelerin gelişmesi ile birlikte gelişen ve fakat kendine özgün yapısı gereği her zaman üzerinde tartışmayı hak eden bir faaliyet koludur. Bu nedenle, toplumlar, tüm zamanlarda tarımı korumaya özen göstermişlerdir.

Gelecekte gıda maddeleri üretiminin sürdürülebilirliği ve sürdürülebilirliğin ekonomik optimizasyon çerçevesinde olması, tarım ekonomisi tartışmalarının odak noktasını oluşturmaktadır. Çünkü gereksinimleri karşılayacak kaliteli ve maksimum fiziksel ürün yetiştirilmesi yanında bu üretimin özgün girdi kaynaklarından daha yüksek bir değerde üretilmesinin önemi yadsınamaz.

Bugün, dünyanın gelişmiş bölgelerinde tarımsal üretim fazlasından söz edilirken, az gelişmiş bölgelerinde açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya olan binlerce insan vardır. En azından kıtlık riskinin önüne geçmek ve dış bağımlılığı azaltmak amacıyla, her ekonomi gıda maddelerini kendi kaynaklarından en optimal yolla karşılamayı arzular. FAO verilerinde yola çıkıldığında, "yetersiz beslenme ve açlık yoksulluğu" yaşayanların sayısının artan bir trendle yükseleceği görülmektedir. Küresel açlık krizinin her geçen yıl biraz daha belirginleştiği dünyada minimum maliyetle maksimum ürün yaratılması elbette ki güncelliğini hiç yitirmeyecek bir olgudur. Öte yandan, üretim boyutuna ekolojik ekonomi perspektifinden yaklaşım sürdürülebilirlik açısından giderek daha da önemli bir anlam taşımaktadır.

Geniş bir bakış açısıyla, sürdürülebilir bir dünya için hedefler oluşturulduğunda; üretimin ve tüketimin organizasyonunun önemi ortaya çıkacaktır. Bu nedenle tarım ekonomisi konusunda toplumların bilgi talebi süregelmektedir.

Tarım Ekonomisi ve Politikası kitabının oluşturulmasında; beni yüreklendiren akademisyenlere, Nobel Yayıncılık çalışanlarına, yardımını esirgemeyen, sayın Prof. Dr. Gülistan Erdal hanımefendiye, Sayın Bekir Ayyıldız'a ve Esra Gürel'e de burada teşekkür ediyorum. Bana her zaman, sabırla destek çıkan sevgili eşim Gülsüm'ün şükran ve teşekkürümü fazlasıyla hak ettiğine inanıyorum.

Hatasız ve doyurucu eserler yaratmak dileği ile…

Prof. Dr. Arslan Zafer Gürler, 2016

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
TARIM EKONOMİSİNE GİRİŞ

1.1. ANA HATLARIYLA TARIM VE TARIMSAL GELİŞİM SÜRECİ 1
1.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME VE TARIM EKONOMİSİ 18
1.3. TARIMDAKİ DEĞİŞİMİN ALTINDA YATAN TEMEL NEDENLER 18
1.4. TARIMIN EKOSİSTEM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 23
1.5. TARIMSAL ÜRETİMİN UNSURLARI VE TARIM EKONOMİSİNİN İLGİ ALANLARI 33

BÖLÜM 2
TARIMSAL ÜRETİMİN EKONOMİK BOYUTU VE ÖZELLİKLERİ

2.1. TARIM KESİMİNDE PİYASA DÜZENİ 41
2.2. PİYASADA FİYATLARIN OLUŞUMU 43
2.3. TARIM ÜRÜNLERİ TALEBİ 45
2.4. TARIM ÜRÜNLERİ ARZI 53
2.5. PİYASA DENGESİ 58

BÖLÜM 3
ÜRETİM KAVRAMI

3.1. TEKNİK VE EKONOMİK ANLAMDA ÜRETİM 61
3.2. ÜRETİM KAYNAKLARI 64
3.3. ÜRETİM TEKNİĞİ 69

BÖLÜM 4
ÜRETİM FONKSİYONU VE FONKSİYONEL İLİŞKİLER

4.1. ÜRETİME ÖZGÜN VARSAYIMLAR 71
4.2. ÜRETİM KAVRAMINA FONKSİYONEL YAKLAŞIM 72
4.3. ÜRETİM FONKSİYONU KAVRAMI 74
4.4. ÜRETİM FONKSİYONLARININ GELİŞİMİ 77

BÖLÜM 5
TARIMSAL ÜRETİM EKONOMİSİNİN TEMEL İLKELERİ

5.1. TARIMSAL ÜRETİMDE TEKNİK VE EKONOMİK OPTİMUM DÜZEYİNİ VEREN TEMEL İLKELER 81
5.1.1. AZALAN VERİMLER İLKESİ (Faktör-Ürün İlişkisi) 81
5.1.1.1. Faktör-Ürün İlişkisinin Fiziksel Yönü 81
5.1.1.2. Faktör-Ürün İlişkisinin Ekonomik Yönü 92
5.1.2. GİRDİLERİN İKAMESİ İLKESİ (Faktör-Faktör İlişkisi) 100
5.1.2.1. Faktör-Faktör İlişkisinin Fiziksel Yönü 100
5.1.2.2. Faktör-Faktör İlişkisinin Ekonomik Yönü 118
5.1.3. GİRİŞİMLERİN İKAMESİ İLKESİ (Ürün-Ürün İlişkisi) 125
5.1.3.1. Ürün-Ürün İlişkisinin Teorik Yönü 125
5.1.3.2. Ürün-Ürün İlişkisinin Ekonomik Yönü 129
5.2. TARIM EKONOMİSİNE İLİŞKİN DİĞER İLKELER 133
5.2.1 Alternatif Maliyet İlkesi (Fırsat Maliyeti) 133
5.2.2. Eşit Marjinal Gelirler İlkesi 137
5.2.3. Nispi Avantaj İlkesi 139

BÖLÜM 6
TARIMSAL ÜRETİM FONKSİYONLARINA ANALİTİK YAKLAŞIM

6.1. GENEL OLARAK TARIMSAL ÜRETİM FONKSİYONLARI 143
6.1.1. TEK DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLARIN ANALİTİK YAPISI 144
6.1.2. "n" DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLARIN ANALİTİK YAPISI 149
6.2. ÜRETİM FONKSİYONLARINDA SEÇİM KRİTERLERİ 153
6.3. ÜRETİM FONKSİYONLARININ OLUŞTURULMASI 154

6.4. VERİ TOPLAMADA ALTERNATİF YAKLAŞIMLAR 156
6.5. ÜRETİM FONKSİYONLARININ TAHMİN SÜRECİ 160
6.6. PARAMETRE TAHMİNİ 163

BÖLÜM 7
TARIMSAL ÜRETİMİN ÖZELLİKLERİNE ANALİTİK YAKLAŞIM

7.1. TARIMDA İŞ VE AİLE YAŞANTISININ BÜTÜNLÜĞÜ, KURUMSALLAŞMAMIŞ YÖNETİM 195
7.2. ÜRETİMİN DOĞAL KOŞULLARA BAĞLILIĞI 197
7.3. RİSK VE BELİRSİZLİĞİN ÇOKLUĞU 202
7.4. TARIMDA KENDİNE YETERLİLİK 221
7.5. TARIMSAL ÜRÜNLERİN TALEP VE ARZ ELASTİKİYETLERİNİN DÜŞÜKLÜĞÜ 235
7.6. ÜRETİM VE PİYASA KONTROLÜNÜN SINIRLI OLUŞU 250
7.7. ÜRETİM BİRİMLERİNİN KÜÇÜK OLMASI 262
7.8. EĞİTİM VE GELİR DÜZEYİNİN DÜŞÜKLÜĞÜ 267
7.9. SOSYAL GÜVENLİK UYGULAMALARININ YETERSİZLİĞİ 273
7.10. YOKSULLUK 275

BÖLÜM 8
ANALİTİK TARIM POLİTİKASI

8.1. TARIM POLİTİKASININ KAPSAMI 285
8.2. EKONOMİ POLİTİKASI, AMAÇLARI VE ARAÇLARI 286
8.3. EKONOMİ POLİTİKALARININ TARIM KESİMİNDEKİ ETKİNLİĞİ 290
8.4. ANA HATLARIYLA TARIM POLİTİKASININ AMAÇLARI VE ARAÇLARI 291
8.5. İKTİSADİ MÜDAHALENİN GENEL YAPISI 295
8.6. DEVLETİN TARIMA MÜDAHALESİ 296
8.6.1. Ayni ve Nakdi Yardımlar 298
8.6.1.1. Tarımsal Fiyat Politikaları 298
8.6.1.2. Tarımsal Vergi Politikası 308
8.6.1.3. Tarımsal Ticaret Politikası 316
8.6.1.4. Tarımda Sermaye Politikası 324
8.6.1.5. Tarımsal Yayım Politikası 329

8.6.2. Tarımı İyileştirmeye Yönelik Politikalar 331
8.6.2.1. Toprak Reformu 331
8.6.2.2. Toplulaştırma 340
8.6.2.3 Tarımsal Verimi Artırmaya Yönelik Başkaca Politikalar 343

BÖLÜM 9
ANALİTİK TARIMSAL PAZARLAMA

9.1. PAZARLAMANIN TANIMI, AMACI VE ÖNEMİ 347
9.2. PAZAR OLGUSU VE PAZARLAMA AŞAMALARI 351
9.3. TARIMSAL ÜRÜN TALEBİNİN ANALİTİK YAPISI 364
9.3.1. Talep Tahmininde Kullanılan Konvansiyonel Yöntemler 366
9.3.2. Talep Tahmininde Kullanılan Kantitatif Yöntemler 377
9.4. PAZARLAMADA TEKNOLOJİ TRANSFERİ 399
9.5. PAZARLAMA SİSTEMİ İÇERİSİNDE KULLANILAN SİMGELER 402

BÖLÜM 10
TARIMA DAYALI SANAYİ İŞLETMELERİ

10.1. GİRİŞ 407
10.2. GENEL OLARAK İŞLETME KAVRAMI 408
10.3. TARIM İŞLETMELERİ 412
10.4. TARIM İŞLETMELERİNİN AYIRICI NİTELİKLERİ 414
10.5. İŞLETMEDE YÖNETİM VE ORGANİZASYON 416
10.5.1. Organizasyon 416
10.6. TARIMA DAYALI SANAYİ İŞLETMELERİ 424
10.7. TARIMA BAĞLI SANAYİLER 427
10.8. TARIMA DAYALI SANAYİLERİN TARIM SEKTÖRÜ İLE İLİŞKİLERİ 428
10.8.1. Tarıma Dayalı Sanayilerin Tarım Sektöründen Ham Madde Temini 431
10.8.2. Tarıma Dayalı Sanayilerin Tarım Sektöründe Ürün Bileşimine Etkisi 435
10.8.3. Tarıma Dayalı Sanayilerin Tarım Sektöründe Teknolojik Gelişmeye ve Verimliliğe Katkıları 437
10.8.4. Tarıma Dayalı Sanayilerin Tarım Sektöründe Örgütlenmeye Etkileri 437

10.8.5. Tarıma Dayalı Sanayilerin İstihdama Etkileri 438
10.8.6. Tarıma Dayalı Sanayilerin İstihdam Özellikleri 442
10.9. TARIM-SANAYİ İLİŞKİLERİNDE SÖZLEŞMELİ TARIM SİSTEMİ 444
10.9.1. Dünyada Sözleşmeli Yetiştiricilik Uygulamaları 446
10.9.2. Sözleşmeli Yetiştiricilik Sisteminin Temel İlkeleri 447
10.10. TÜRKİYE'DE SÖZLEŞMELİ YETİŞTİRİCİLİK UYGULAMALARI 448
10.11. SÖZLEŞMELİ YETİŞTİRİCİLİK MODELİNİN İHRACAT OLANAKLARI AÇISINDAN ÖNEMİ 450
10.12. TARIM-SANAYİ BÜTÜNLEŞMESİ (ENTEGRASYONU) 451
10.13. ENTEGRASYON KAVRAMI İÇİNDE KOOPERATİFLER VE "*AGRIBUSINESS*" OLGUSU 459

BÖLÜM 11
TARIM EKONOMİSİ VE GIDA GÜVENLİĞİ

11.1. GIDA GÜVENLİĞİ KAVRAMI VE ÖNEMİ 463
11.1.1. Tüketici Davranışları ve Kalite Marka Algıları 466
11.1.2. Gıda Üretiminde Mevcut Yönetim Sistemleri 469
11.1.3. Gıda Güvenliği ile İlgili Diğer Düzenlemeler 473

BÖLÜM 12
TARIM EKONOMİSİ VE ORGANİK TARIM

12.1. ORGANİK TARIM SİSTEMİ 479
12.2. ORGANİK TARIMDA KONTROL VE SERTİFİKASYON 480
12.3. ORGANİK TARIMA GEÇİŞ NEDENLERİ 482
12.4. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ORGANİK TARIMA YÖNELİK DESTEKLER VE İZLENEN POLİTİKALAR 489
12.5. ORGANİK TARIMDA HEDEF PAZARIN BELİRLENMESİ VE BÖLÜNME 501
12.6. ORGANİK TARIMIN ÜRETİCİ VE TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 513
12.6.1 Üretici Davranışları 513
12.6.2. Tüketici Davranışları 515

BÖLÜM 13
TÜRKİYE'NİN TARIM EKONOMİSİ PERSPEKTİFİNDEN ANALİZİ

13.1. TARIMA MÜDAHALENİN KURUMSAL ÇATISI 519
13.2. TÜRKİYE'NİN TARIM KESİMİNE EKONOMİK AÇIDAN BAKIŞ..... 521
13.3. TÜRKİYE'DE TARIM POLİTİKASININ EVRİMİ 526

BÖLÜM 14
MATEMATİK EK

14.1. FONKSİYONEL İLİŞKİDE EĞİM 557
14.2. FONKSİYONLARIN YAPISI VE GRAFİKLERİ 562
14.3. TÜREVİN EKONOMİDE KULLANIMI 564

EK TABLOLAR 567

KAYNAKLAR..... 575

KAYNAKLAR

Açıl, F., 1974.Tarım Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 721, Ankara, 1980. Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, Cilt:2, İstanbul.

Açıl, F., 1980. Tarım Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No:721, Ankara.

Adomeit, G., 1972. Pazarlama (Bir İnceleme), DPT Yayınları, Yayın No:DPT 1232-KD 1227, Ankara

Akdağ, M., 1974. Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, Cilt:2, İstanbul.

Aksoy, S., 1970. Tarım Hukuku, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ankara.

Aksoz, İ., 1973. Tarımsal Fiyat Politikası, Baylan Matbaası, Ankara.

Aksöz, İ., 1972. Zirai Ekonomiye Giriş. A.Ü.Yayınları No:252/c ZF:15, DK.10, A.Ü. Basımevi, Erzurum.

Aksöz, İ., 1973. Fiyat Politikası, Baylan Matbaası, Ankara.

Aksu, Y. Z., 1975.''Pazarlama Araştırması'', Gelişmekte Olan Ülkelerde Lüksmüdür? Gereklimidir? Pazarlama semineri MPM Yayınları Yayın No:140, Ankara

Aktan, C., 2002. Yoksullukla Mücadele Stratejileri, "Dünyada ve Türkiye'de İnsani Yoksulluk", Hak-İş Konfederasyonu yayını. Ankara.

Aktan, R., 1972. Türkiye İktisadı, Sevinç Matbaası, Ankara.

Alagöz, A., Yeltin, L. T., 1966. Gümrük Birliği Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye'de İşlenmiş Tarım Ürünleri, İKV Yayını No: 142.

Alkin, E., 1984. İktisat , Filiz Kitabevi Formül Matbaası, İstanbul.

Alkin, E., 1988. Uluslararası Ekonomik İlişkiler, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayınları, No:404, İstanbul.

Alpar C., Olgun, M.T., 1990. Dış Ticaret Ansiklopedik Sözlük Gözden Geçirilmiş Dördüncü Basım, Türk Pazarlama Vakfı Yayını, Ankara.

Altekruse, S. F., Yang, S., Timbo, B. B., Angulo, F.J., 1999. A Multi-State Survey of Consumer Food – Handling and Food-Consumption Practices.America Journal of Preventive Medicine, 16(3), s. 216 -221.

Altunışık, R. ve Çallı, L.,2004.Plansız alışveriş(ImpulseBuying) ve hazırcı tüketim davranışları üzerine bir araştırma: satın alma karar sürecinde bilgi kullanımı. Sakarya Üniversitesi. 231-240.

Alversleben, R. ve Meıer, T., 1989, The Influence of Origin and Variety on Consumer Perception, Acto Horticulturae (Workshop on Measy-Uring Consumer Perception Of Internal Product Qulality) N:259, Netherlands. s.151-161

APBN (2003) "Increased Popularity of Food Labels among Consumers" Vol:7, No:23, p:1502.

Aras, A., 1953. Gübre Estansitesinde Marjinal Tahliller, Ankara.

Aras, A., 1988. Tarım Muhasebesi, Ege üniversitesi Yayınları, No:486, İzmir.

Arıkan, R. ''Tarım Ürünleri Destekleme Politikasının Dışsatımı Geliştirmede Rolü Ve Önemi'', Tarım Ürünleri Dış Pazarlama Sempozyumu. Tübitak Yayın No:618, Adana.

Arıkan, R., 2007. Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama. 6.baskı, ISBN:975-8784-35-8, Ankara.

Arnold, M. E., 1996. Influences on and limitations of classical test theory reliability estimates. ERIC Document Reproduction Service No. ED 395 950.

Asseal, H., 1992. Consumer Behavior and Marketing Action. New York University, PSW-Kent Publishing Company, Boston, USA.

Atmaca, R., 1998. Türkiye'nin AB ile İlişkileri ve Serbest Ticaret Anlaşmaları Çerçevesinde İşlenmiş Tarım Ürünleri, İKV Dergisi Sayı:141.

Aurıol, E. ve Schilizzi, S.G., 2003. Quality Signaling through Certification. Theory and an Application to Agricultural Seed Markets. No 165, IDEI Working Papers from Institut d'Économie Industrielle (IDEI), Toulouse- Fransa.

Aydemir, Ş. S.,1968. İkinci Adam, Cilt:1, Yükselen Matbaası, İstanbul.

Aydeniz, A. - Brohi. A.R., 1987. Tarımımız-Düğümleri-Çözümleri,1. Tarımımızın Durumu-Sorunları-Nedenleri,Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, No:1, Tokat.

Aygün, T., Karakuş, F., Yılmaz, A., Gökdal, O., Ülker, H., 2004. Van İli Merkez İlçede Kırmızı Et Tüketim Alışkanlığı. 4. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi, 1- 4 Eylül 2004, Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Isparta.

Ayyıldız, T., 1983. Tarım Politikası, Atatürk Üniversitesi Yayınları. No:620, Erzurum.

Ayyıldız, B., Z. Gürler. 2015. Ekolojik Ekonomi Yaklaşımı ile Türkiye'de Çevresel Etkinlik Analizi. Heinrich-Böcking-Straße

6-8 66121 Saarbrücken Almanya.

Babacan, A., 1999. Genel Tarım Politikaları Çerçevesinde Doğrudan Gelir Ödemeleri Sistemi Genel Tarım Politikaları Çerçevesinde Doğrudan Gelir Ödemeleri Sistemi, DPT Yayınları.

Badrie, N., Gobin, A., Dokeran, S., Duncan, R., 2006. Consumer Awarenes and Perception to Food Safety Hazardsbin Trinidad, West Indies. Food Control, (17)370-377.

Bali, O., 1981. ''İhracat Teşvik Tedbirleri ve Uygulama Esas ve Usulleri'' İhracat Sigortası Semineri AİTİA Yayın No:151, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu Yayın No:1 Ankara.

Baş, M. ve Merdol Kutluay, T. 1999. "Üç, Dört ve Bes Yıldızlı Otellerin Sanitasyon Durumunun HACCP Yöntemi ile Değerlendirilmesi", Beslenme ve Diyet Dergisi 28 (2): 32-40.

Başol, K., 1985. Türkiye Ekonomisi, İstiklal Matbaası, İzmir.

Baysal, K., 1984. Türkiye Ekonomisi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:3236, İstanbul.

Baysal, O., Gülmez, İ., 1988. 24 Ocak Kararlarından Sonra İhracatımızdaki Gelişmelerin Çeşitli Açılardan Analizi(1980-1984) MPM Yayın No:370 Ankara.

Beattıe, B.R., Griftin. W.L., 1982. Production Function, Cost of Production and Associated Optimality Linkapes, Monteno State Univ.

Berberoğlu, N., 1979. Türkiye'de Tarımın Finansmanı ve Tarımsal Kredi Uygulaması, Eskişehir İTİA Yayınları, No:235-156, Eskişehir.

Berksoy, T., 1985. ''1980'lerde Dış Ekonomik İlişkiler'', Türkiye Tarım Ekonomisi 1980-1985 2, Basım, 1985 Ankara.

Berksoy, T., 1985. ''İhracat ve İthalattaki Gelişmeler'', 1984'den 1985'e Türk Ekonomisi Semineri. ASO Yayını, Ankara.

Berzeg, A., 1985. "AET Ortak Tarım Politikasının Finansmanı", Tarım ve Mühendislik Dergisi, TMMOB, ZMO Yayınları, Sayı: 19, Ankara.

Bishop, C.E., Toussaınt, W., 1958. Introduction to Agricultural Economic Analysis, Toppan Com. Tokyo/Japan.

Bishop, C.E., Toussaint, W., 1982. Introduction to Agricultural Economic Analysis, Toppan Com. Tokyo/Japan.

Biloukha, O.O. ve Utermohlen, V., 2001. Healthy Eating in Ukraine: Attitudes, Barriers and Information Sources. Public Health Nutr, 4 (2) 207-215.

Blaylock, J., Swallwood, D., Kassel, K., Variyam , J., Aldrich, L., 1999. Economics,Food Choices And Nutrition, Food Policy, 24 (2-3): 269-286

Boccaletti, S., MORO, D., 2000. Consumer Willingness-to-Pay for GM Food Products in Italy. AgBioForum, 3(4): 259-267.

Brauer, D., 1996. Food for the Billions- Before the World Food Summit, Development and Cooperation, DSE,s.5, Berlin,

Brochier, H., Taba T., 1967. (A.Erdaş Çevirisi), Mali İktisat, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 130, İstanbul.

Bruhn, Ç. M ve Schutz, H.G., 1999. Consumer Food Safety Knowledge and Practices. Journal of Food Safety. (19) 73-87.

Bulduk, S., 2003. Gıda ve Personel Hijyeni, Detay Yayıncılık, 179 s., ISBN No: 975-8326-71-6, Ankara.

Bulmuş, İ., 1978. Tarımmsal Fiyat Oluşumuna Devlet Müdahalesi, Ankara.

Bulutal, T. ve Diğerleri, 1974. Türkiye Milli Geliri (1923-1948), Ankara.

Bulutoğlu, K., 1967. Vergi Politikası, İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Burgess, N., 1996. The Problems With Using ISO 9000 and The Relationship With Total Quality, Ekonomik ve Teknik Dergi, Türk Standartları Enstitüsü (TSE), s.134,Ankara.

Burney, N.A. ve Akmal, L., 1991. Food Demand in Pakistan, an Application of the Extended Linear Expenditure System. Journal of Agricultural Economics, vol: 42, pp:185-195.

Burnkrant, R. E. ve Cousineau, A., 1975. Informational and Normative Social Influence in Buyer Behavior. Journal of Consumer Research, 2 (3), 206-215.

Bügük, C., Sayılı, M., Esengün, K., Hudson, D., M., 2002. Tüketicilerin Yaş Meyve ve Sebze Satın Alma Yerleri Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Tokat İli Örneği. Türkiye 5. Tarım Ekonomisi Kongresi, 18-20 Eylül 2002, Erzurum, 225-233.

Bülbül, M., 1981. "Tarımda Kredi Politikası, Sorunlar ve Çözüm Yolları" Türkiye İkinci İktisat Kongresi Tebliğleri, DPT Yayın No:1783, İzmir.

Candemir, S., 2008. 'Kahramanmaraş İli Kentsel Alanda Yaşayan Ailelerin Gıda Tüketimlerini Etkileyen Faktörler ve Marka Gerçeği' Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.

Cangür, Ş., Sığırlı, D., Ediz, B., Ercan, İ. ve Kan, İ. (2005). Türkiye'de Özürlü Grupların Yapısının Çoklu Uyum Analizi ile İncelenmesi, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 31 (3) 153–157.

Capps, O., Tedford, R.J. ve Havlicek, J. 1985. Household Demand for Convenience and Nonconvenience Foods. American Agricultural Economics Association, 67(11): 862-865.

Carlson, A., Kinsey, J., Nadav, C., 1998, Who Eats What, When, and Where? Working Paper 98-05, The Retail Food Industry Center, University of Minnesota.

Caswell, J. A. ve Modjuzska, E. M., 1996. Using Informational Labeling to Influence the Market for Quality in Food Products. American Journal of Agricultural Economics 78: s.1248-1253.

Caswell, J.A., Noelke, C.M., Mojduszka, E.M., 2002. Unifying Two Frameworks for Analyzing Quality and Quality Assurance for Food Products (B. Krissoff, M. Bohman ve J.A. Caswell Editör). Global Food Trade and Consumer Demand for Quality, Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York, s.43-61.

Cebeci, Z., 2006. Gıda İzlenebilirliğinde Bilgi Teknolojileri. Ulusal Tarım Kurultayı, 15-17 Kasım 2006, Çukurova Üniversitesi, Adana. s. 189-195.

Cemalcılar, İ., 1975. Pazarlama Araştırması, Pazarlama Enstitüsü Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Kalite Matbaası, Ankara.

Ceylan, 2006. Van İli Kentsel ve Kırsal Alanda Et Ve Ürünler Tüketim Yapısı ve Tüketicilerin Satın Alma Eğilimleri. (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncüyıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Van.

Chiang, A.C., 1986. Matematiksel İktisadın Temel Yöntemleri, (Ekip ve Arkadaşları Çevirisi), Teori Yayınları, Ankara.

Chou, R. J. 1994 Multivariate Analysis and Its Application, 194-210, USA.

Clark and Weld,1933. Marketing Agricultural Product in The United States, Macmilan.

Clausen, S.E., 1998. Applied Correspondence Analysis-An Introduction, Sage Publication, ISBN:0-7619-1115-4, USA.

Cravens, D. W., Hills, G. E. ve R.B., Woodruff, 1987. Marketing Management. Irwin, Illınois.

Crocker, L. ve Algina, J., 1986. Introduction to Classical and Modern test Theory. fort worth: Holt, Rinehart and Winston.

Crocket, J.S., Potter, D. J, Wngt, S. M., Bacheller, A., 1992. Validation of a self Reported Shelf İnventory to Measure Food Purchase Behavior. Journal of the American Dietetic Association, 92 (6): 694-697.

Curtin, L., Theoret, D., Zarfiriou, M., 1987. Demand for Foods in Canada: Recent Estimates, Working Paper 13/87, Policy Branch Agriculture Canada.

Cutura, M., 2006. The Impacts of Ethnocentrism on Consumer Evaluation Processes and Willingness to Buy Domestic Vs. Imported Good in The Case of Bosnia and Herzegovina. South East European Journal of Economics and Business, 1(2), 54-63.

Çağan, N., 1982. Vergilendirme Yetkisi, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul.

Çağlar, Z., 1991. "Türkiye'de Kooperatif Nevileri ve Sayıları", Karınca Dergisi, Sayı:652.

Çağlayan, Latif; (1989) "Avrupa Topluluğunda Tarım Ürünleri İçin Uygulanmakta Olan Pazar ve Fiyat Politikası", İKV, Sayı:63.

Çalgüner, C., 1974. Ziraat Politikası, Ders Kitabı. No:1, Ankara.

Çalık, N., 1999. Ürün, Tüketici ve Satış Noktası Özelliklerinin Satın Alma Yeri ve Satın Alma Şekli Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması Gıda Maddeleri İle İlgili Bir Uygulama. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 4. Ulusal Pazarlama Kongresi, 18-20 Kasım. Hatay, Aydoğdu Ofset, Ankara.

Çelebican, G., 1968. Türkiye'de Toprak Reformu Semineri, Ankara.

Çelik, Ş. ve Ünver, B., 1991. Tüketicilerin Cinsiyet, Eğitim ve Çalışma Durumlarına Göre Gıda Kontrolü Hakkındaki Bilgileri. Gıda Dergisi, 16(5), 333-340.

Çete, M.F., 1989. Ailelerde Gıda Tüketim Davranışını Belirleyen Ekonomik ve Sosyal Etmenler Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Çetin, A. ve Başarır, A., 2006. Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar Organik Tarım ve Kırsal Kalkınma 'Organik Tarımın Sosyo-ekonomik Sürdürülebilirliğinin Analizi ve Kırsal Kalkınmaya Katkısı' , Kazancı Hukuk Yayımevi, Bölüm 3, s. 68-87.

Çınar, R. ve Özer, S., 1999. "Gıda Ürünlerinde Etiketleme Üniversite ÖgrencilerininTutumları Üzerine Bir Arastırma", Pazarlama Dünyası, Mart-Nisan,74: 13-17.

Çivi, H., 1977. Tarımsal Ürünlerde Taban Fiyatları ve Türkiye'de Taban Fiyat Politikası, Atatürk Üniversitesi Basımevi, No:485, Erzurum.

Çokgöz Bilici, S., Uyar, M.F., Beyhan, Y., Sağlam, F., 2006. Besin Zehirlenmeleri, Nedenleri ve Korunma Yolları, Sinem Matbaacılık, Isbn : 975–590–181-7, Ankara.

Dağdemir, V., 1999. Erzincan İlinde Tulum Peynirinin İmalat Maliyeti ve Pazarlama Marjının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Türk Tarım ve Ormancılık Dergisi, (24) 57-61, TÜBİTAK.

Darton, R, A., 1980. Rotation in Factor Analysis. Statistician, (29)167-194.

Demiryürek, K., 2004. Dünya ve Türkiye'de Organik Tarım. Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi dergisi, 8 (4), 63–71.

Deniz, O.,1984. "Tarım Ürünleri Dışsatımında Uygulanan Teşvik Tedbirleri ve Sonuçları", Tarım Ürünleri Dış Pazarlama Sempozyumu, Tübitak Yayun No:618, Ankara

Dıllon, J.L., 1966. The Analysis of Response in Crop and Livestock Production, New York.

Dikici, E, Erler ,H., 1997. Desketleme Politikaları, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı 1. Tarım Şurası Sonuç Raporuı.Ankara.

Dinda, S., 2004. "Environmental Kuznets Curve Hypothesis: A Survey ". Ecological Economics .

Dinler, Z., 1988. Tarım Ekonomisi, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.

Dirimtekin, H., 1972. İktisadi Analiz - Eskişehir İTİA. Yayınları No: 97, Ankara.

Doğanca, Y., 1980. Tarımsal Yayım ve Haberleşme, Ege Üniversitesi, İzmir.

Dölekoğlu C., 2002. Tüketicilerin İşlenmiş Gıda Ürünlerinde Kalite Tercihleri, Sağlık Riskine Karşı Tutumları Ve Besin Bileşimi Konusunda Bilgi Düzeyleri (Adana Örneği) (Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Dölekoğlu, C.Ö ve Yurdakul, O., 2004. Adana ilinde hane halkının beslenme düzeyleri ve etkili faktörlerin logit analizi ile belirlenmesi. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, (8) 62-86.

Dölekoğlu, Ö.C., 2003a. Gıda Güvencesi, TEAE Bakış, (4), Nüsha:4. Ankara.

Dölekoğlu, Ö.C., 2003b. Tüketicilerin İşlenmiş Gıda Ürünlerinde Kalite Tercihleri, Sağlık Riskine Karşı Tutumları ve Besin Bileşimi Konusunda Bilgi Düzeyleri (Adana Örneği) TEAE, Temmuz, Yayın no:105, Ankara.

Dönmezçelik, U., 1979. Türkiye'de Tarımsal Tarımsal Destekleme Fiyat Politikasının Etkinliği, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Kararı, Ankara.

Dönmezçelik, U., 1979. Türkiye'de Tarımsal Fiyat Politikasının Etkinliği, Ankara.

Due, Jhon, F., 1967. Maliye, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:1241, İstanbul.

Duman, S., Paksoy, M. Tanrıvermiş, H., 2004. Türkiye Tarımında Gap (good agricultural practices) Uygulanabililiği ve Tarım Ürünleri Ticaretine Olası Etkileri, 'Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi' 16-18 eylül, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tokat.

Dunteman, G.H., 1989. Principal Component Analysis. Quantitative Applications in the Social Sciences Series, No: 69.

Dura, C., 1987. Tarımın Türkiye Ekonomisinin Gelişmesine Katkısı, Bugün ve Yarın, Enka Vakfı Yayınları, İstanbul,

Düzgüneş, O., Kesici, T., Gürbüz, F., 1983. İstatistik Metodları I, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 861, Ders Kitabı: 229, Ankara.

Egeci, Ü., 1966. "Tarımın Ekonomik Kullanım Modeli Kalkınmadaki Yeri", DPT Yayınları No:9, Ankara.

Ekeman, E., 1999. 21. Yüzyılın Eşiğinde Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası, İKV Yayını No: 158.

Emeksiz, F., Albayrak, M., Güneş, E., Özçelik, A., Özer, O. O. ve Taşdan, K., 2005. Türkiye'de Tarımsal Ürünlerin Pazarlama Kanalları ve Araçların Değerlendirilmesi, Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, Cilt:2, 1155-1171, Ankara.

Enginel, N., 2001, ISO 14001 Neler Kazandırıyor? Dünyada Çevre Yönetim Sistemleri Uygulayan Kuruluşların Kazanımları Neler? Kalder Forum Temmuz-Ağustos-Eylül, İstanbul.

Eraktan, G., 1988. Tarım Politikası. Ankara Üniversitesi Yayınları, No:1038, Dk:301, Ankara.

Eraktan, G., 2001. Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikası, Uzel Yayınları, İstanbul.

Eraktan, G.,''1980 Sonrası Tarım Politikası ve AET'ye Uyum Olanakları'', 1980 Sonrası Türk Tarımı Yapısal Gelişmeler Ve Sorunlar Sempozyumu, Ankara.

Erdal, G., Esengün, K., 2008. 'Tokat İlinde Balık Tüketimini Etkileyen Faktörlerin Logit Model İle Analizi' Ege Üniversitesi, Su Ürünleri Dergisi, Ege Üniversitesi Journal of Fisheries & Aquatic Sciences 25 (3), 203–209.

Erginay, A., 1988. Vergi Hukuku, Turhan Kitapevi, Ankara.

Ergün, Nazan S., 1987. Tarım Ürünlerinde Üretim-İhracat İlişkileri MPM Yayın No:355, Ankara

Ergün, Y., 1978. Tarımsal Ürün Destekleme Alımları, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları, No:194, Ankara.

Ermakov, I., 2007. "Experimental Evidence of GMO Hazards," Presentation at Scientists for a GM Free Europe, EU Parliament, Brussels.

Ertek, T. , 1973. Ekonometriye Giriş. ODTÜ Yayınları No:22, Boşnur Ankara.

Ertuğrul, C., 2000. Türkiye Avrupa Topluluğu İşlenmiş Tarım Ürünleri Ticaretinde 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı Sonrası Gelişmeler Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ekonomik Forum Dergisi: Tarım Operasyonu Kapak Konusu Üzerine Çeşitli Makaleler, Şubat Sayı 2.

Etikan, İ., Uysal, M., Sanisoğlu, Y., Dirican, B., 2000. Uygunluk Analizi ile Kanser Vakalarının Çözümlenmesi, 5. Ulusal Biyoistatistik Kongresi, Osmangazi Üniversitesi, 13–15 Eylül. Eskişehir.

Everitt, B.S. ve Dunn, G., 2001. Applied Multivariate Data Analysis, Oxford University Press Inc., New York.

Fox, K.A., Intermediate Economic Statistics, John Wiley And Sons Inc. New York, 1968.

George, D. ve Mallery, P., 2003. SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference 11.0 Update, Pearson Education, Inc, United States Of America.

Gifi, A., 1990. Nonlinear Multivariate Analysis. John Willey And Sons Ltd. West Sussex, England, 579.

Giray, H. ve Soysal, A., 2007. Türkiye'de Gıda Güvenliği ve Mevzuatı. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6 (6), 485-490

Golan, E. ve Kuchler, F., 1999. Willingness to Pay for Food Safety: Costs and Benefits of Accurate Measure. Amer. J. Agr. Econ., 81(5), 1185-1191.

Goode, R., 1965. (M. Tarım Çevirisi), Vergileme ve İktisadi Gelişme, İktisat Fakültesi Yayın No:171, İstanbul.

Gracia, A., 2005. Compotamiento del Consumidor de Carne de Cordero con Indicacion Geografica Protegida en Aragon. Unidad de Economia Agraria, Zaragoza-İspanya.

Greenacre, M. J. ve Hastie T. (1987). The Geometric Interpretation of Correspondence Analysis, Jasa, Vol:82, No:398, p.437-447

Greene, W.H., 1997, Econometric Analysis, Third Edition, Prentice Hall, U.S.A.1075

Grunert, K.G., 2005. Food Quality and Safety: Consumer Perception and Demand. European Review of Agricultural Economics 32 (3).

Gujarati, N.D., 1992, Essential of Econometrics, Mc Graw Hill, New York. 1999, Temel Ekonometri, Çeviren: Şenesen, Ü., Şenesen, G.G., Literatür Yayıncılık, İstanbul. s. 849 .

Gül, A., Akbay, Ö.A., Özçiçek, C.,Ozel R.,Akbay, C., 2001. Adana İli Kentsel Alanda Ailelerin Ev Dışı Gıda Tüketimlerinin Belirlenmesi, (Yayınlanmamış Münferit Araştırma Projesi), Proje No:ZF-2001.13, Ç.Ü.araştırma fonu, Adana.

Gündüz, M., 2002, Tarımda; Güvenli, Kaliteli, Çevreye Duyarlı, Sosyal Sorumluluk Taşıyan Küresel Adil Ticarete Doğru, İGEME'den Bakış, Tarım ve Gıda Özel Sayısı, Yıl: 6 Ocak-Nisan, (20), Ankara. S. 56-63.

Güneş, T., 1966. Türkiye'de Buğdayın Ekonomik Bünye Analizi, Ege Matbaası, Ankara.

Güneş, T., 1968. Genel Tarımsal Pazarlama Aüfz Yayınları, Yayın Teksir No:125

Güneş, T., 1970. Avrupa Ekonomik Topluluğu-Türkiye Tarımı ve Hububat-Hayvan Ekonomisi, Ankara Üni. Zir. Fak. Yay. No:286,Ankara

Güneş, T., 1985. Tarımsal Pazarlamaya Giriş, Ank. Üni. Zir. Fak. Teksir No125, Ankara

Gürler, A., Z., Erdal G., Erdal H., 2006. "The Effect Of Agricultural Development On Ecosystem And The Sustainability Of Develoment" Journal Of Agronomy, Volume:5, Number:2 Pp.293-298.

Gürler, A.,Z., 1988. "Genel Hatlarıyla Tanmda Response Analizleri ve Türkiye'deki Durumu", Cumhuriyet Üniversitesi Tokat Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt:4,, Sayı:1, Tokat,

Gürler, A.,Z., 1988. Türk Tarımında Vergi İle İlgili Sorunlar ve Çözüm Yolları, Yeni Emel Gazetesi.

Gürler, A.,Z., 1989. Türkiye'de Şeker Pancarına, Şeker Üretim, Pazarlama ve Tüketimine İlişkin Politikaların Çeşitli Yönlerden Değerlendirilmesi, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir,.

Gürler, A.,Z., 1996. Tarımsal Üretim Fonksiyonları, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, Ders Notları, Tokat, 156 Sayfa.

Gürler, A.,Z., 1997. Tarım Politikası, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:21,Kitaplar Serisi:11, Tokat.

Gürler, A.,Z., 2008. Tarım Ekonomisi, Nobel Yayınları, Ankara.

Gürler, A.,Z., 2011. Genel Ekonomi, Nobel Yayınları, Güncellenmiş 3. Baskı. Yayın No:126, İktisadi Bilimler No:26, Ankara.

Gürsoy, C. T., 1973. İşletme Yönetimi İTİA Yayınları No:9, İstanbul.

Gürtan, K., 1969. Statistik ve Araştırma Metodları İstanbul İTİA Yayınları, No:48, İstanbul.

Güven, H., 1981. Tarımsal Destekleme Politikası, Türkiye İkinci İktisat Kongresi, İzmir.

Hair, J.F., Anderson, R.E., Tatham, R.L., Black, W.C., 1998. Multivaritate Data Analysis. Prentice-Hall International, Inc., New Jersey.

Hair, J.F., Bush, R.P., Ortinau, D. J., 2000. Marketing Research (A Practical Approach for the New Millennium). McGraw- Hill International Editions, 666s.

Halaç, E., 2002. "Gıda Kalitesi ve Gıda Mevzuatı ile İlgili Temel Kavramlar Işığında Türk ve AB Gıda Mevzuatının Karşılaştırılması", Akdeniz İ.İ.B.F. dergisi, (4).

Hamitoğulları, B., 1985. Çağdaş İktisadi Sistemler, Ankara.

Hanta, B., 1994. Adana İli Kentsel Alanda Hayvansal Gıda Tüketim Yapısı (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Hart,S.L,. 1997. Beyond Greening: Strategies For a Sustainable World. Harvard Business Review.

Hassan, Z.A., And Johnson, S.R., 1976. Consumer Demand For Major Foods in Canada, Economics Branch Publication No. 1714, Canada.

Hatırlı, S.,A., Demircan, V., Aktas, A.,R., 2003. Isparta İlinde Ailelerin Balık Tuketiminin Analizi. Suleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakultesi Dergisi, 9(1), 245-256.

Heady, E.O. and Dillion J.L., 1961. Agricultural Production Functions Ames, Iowa.

Helms, L. S., 1999. Basic Concepts in Classical Test Theory: Tests Aren't Reliable, The Nature of Alpha, and Reliability Generalization as Meta-Analytic Method. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 427 083).

Henson, S.J. ve Traill, B. 1993. The Demand for Food Safety. Market Imperfections and the Role of Government, Food Policy, (18) 152-162.

Henson, S.J., Griffith, B., Loader, R., 1999. Economic Evaluation of UK Policy on Chemical Contaminants in Food. Centre for Food Economics Research Department of Agricultural and Food Economics, The University of Reading.

Hiç, M., 1980. Türkiye Ekonomisinin Analizi, Güryay Matbaacılık, İstanbul,

Işıklı, E., 1978. Türkiye'da Tarımsal Ürünlerde Destekleme Politikası ve Küçük Çiftçilere Etki Derecesi, Ege Üniversitesi Yayınları No:347, İzmir.

Işıklı, E., 1978. Türkiye'de İşlemekte Olan Tarım Politikası ve Bunun Serbest Piyasa Ekonomisi İle Uyum Derecesi, Ege Üniversitesi Yayınları No:347, İzmir.

Işıklı, E., 1985. Türkiye'de İşlemekte Olan Tarım Politikası ve Bunun Serbest Piyasa Ekonomisi İle Uyum Derecesi, İzmir.

Işıklı, E., 1987. Tarımda Üretim Maliyetlerinin Tarım Politikası Açısından Önemi, Basılmamıştır, Ege Üniversitesi, İzmir.

İlbeği, İ., 2000. HACCP Sistemini Değişik Gıda Sektörlerinde Uygulama İmkanları, Gıda Mühendisliği Dergisi, Gıda Mühendisleri Odası, Ankara.

İnan, H., 1998. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, Tekirdağ.

İşyar, Y., 1975. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde Önemli Tarla Ürünlerinin Ekim Alanı Arz Duyarlılıkları, A.Ü. Yayınları, No:438, Erzurum.

İşyar, Y., 1976. İstatistik ve Ekonominin Temel Kavramları, A.Ü. Yayınları, No:456, ZF:213, Dk:30, Erzurum.

Jae, M.K., Ryu, J.S., Abdel-Ghany, M., 2000. Family Characteristics and Convenience Food Expenditure in Urban Korea. Journal of Consumer Studies and House Economy, 24 (4), 252-256.

Jay, L.S., Comar, D., Govenlock, L.D. , 1999. National Australian Food Safety Telephone Survey. Journal of Food Protection. 62 (8), 921-928.

Johnston, J., 1975. Ekonometrinin Temelleri, İ.Ü. Yayınları, No:584, Erzurum.

Kalaycı, Ş., 2006. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, ISBN 975-9091-14-3, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Kalyanaram, G. ve Winer, R.S., 1997. Empirical Generalizations From Reference Price Research.Marketing Science (14), 161-169.

Kanbur, R., 1991. Poverty and Development The Human Development Report and The World Development Report, 1990 Policy, Researcha, Nd External Affairs Working Papers. T He World Bank March Wps 618.

Karaali, A., 2003. Gıda İşletmelerinde HACCP Uygulamaları ve Denetimi. Sağlık Bakanlığı Yayını, Ankara.

Karabağlı, A., 1989. At Tarımı ve Türkiye Tarımının Verimlilik, Pazarlama ve Dış Ticaret Açısından Değerlendirilmesi, MPM Yayınları, No:383, Ankara.

Karabaş, S., 2011. Organik Ürünlerin Pazarlanmasında Üretici-Tüketici Davranışları ve Bu Davranışları Eklileyen Faktörlerin Belirlenmesi. Basılmamış Doktora Tezi.

Karacan, A., R., 1988. Tarım İşletmelerinin Finansmanı, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir.

Karacan, A., R., 2009. Tarımsal Pazarlama, Meta Basım, İzmir.

Karataş, Ş., Özbilgiç, R., 1992. Tarımda Liberasyon, Türk Ziraat Mühendisleri Birliği, Ankara.

Kavas, G. ve Kınık, Ö. 2000. Gıdaların Etiketlenmesi ve Etiket Standartlarına Uygunluğunun İncelenmesi. Gıda Dergisi, (10)77-85.

Kazgan, G., 1962. Türkiye Ziraatinde Arz Fonksiyonu, İstanbul.

Kazgan, G., 1981. Tarım Ürünlerinde Destekleme Politikası, Türkiye İkinci İktisat Kongresi, İzmir.

Kazgan, G., 1983. Tarım ve Gelişme, Der Yayınları, İstanbul,

Kazgan, G., 1988. "AT'da Rekabet Gücümüz", Türkiye İktisat, Sayı:1.

Kearney, M. Kearney, J.M. Dunne, A. ve Gibney, M.J., 1999. Sociodemographic Determinants of Perceived Influences on Food Choice in a Nationally Representative Sample of Irish Adults. Public Health Nutr, 3(2), pp.219-226.

Keller, K., 2003. Strategic Brand Management, Building, Measuring and Managing Brand Equity. New Jersey: Prentice Hall.

Keller, K., 2003. Strategic Brand Management, Building, Measuring and Managing Brand Equity. New Jersey: Prentice Hall.

Kenanoğlu, Z. ve Miran, B. 2005. "Geleneksel ve Organik Kuru İncirin Ekonomisi Üzerine Bir Araştırma: Aydın İli Örneği". ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi; 2(2) : 79 – 86.

Kenanoğlu, Z. ve Miran, B., 2006. "Manisa ve İzmir İllerinde Geleneksel ve Organik Çekirdeksiz Kuru Üzümün Karşılaştırmalı Ekonomik Analizi". Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 2006 3(3), s.285-295.

Kepenek, Y., 1989. Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Kesen, N., 2005. 'Avrupa Birliği ile Birlikte Gıda Sektöründe Uyulması Gereken Yönetmelikler' Dış Ekonomik İlişkiler Müdürlüğü.

Keyder, Ç., 1982. Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye, Yurt Yayınları, Ankara,

Kılıç, D., 2008. Tüketicilerin Gıda Güvenliği İle İlgili Bilgi-Tutum ve Davranışları Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi Bilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Kılıç, S., Çağıran ve H., 2005. "Tüketicilerin Market Markalı Ürünleri Tercihinde Marka Değeri Algılmaları", Pazarlama Dünyası, (6)56-62.

Kılıçbay, A, 1970. Kantitatif İktisat Teorisi ve Politikası, İ.Ü. Yayınları, No:1592, İf:289, Sormet Matbaası, İstanbul.

Kılıçbay, A., 1986. Ekonometrinin Temelleri, İ.Ü. Yayınları, No:3330, İF:512, İstanbul.

Kım, S.Y., R.Nayga, O. ,Capps 2001) "Food Label Use, Self-Selectivity, and Diet Quality" Journal of Consumer Affairs, Vol:35, p:346-363.

Kıyak, S., 2004. Genetik Olarak Değiştirilmiş Gıdalar, Cartagena Biyogüvenlik Protokolü ve Türkiye'de Durum.

Kızılaslan, N. Gürler, A.Z. ve Kızılaslan, H., 2007. "An Analytical Approach to Sustainable Development in Turkey". Sustainable Development, pp.254- 266.

Kızılaslan, N. ve diğerleri 1995. Türkiye'de Tarım Sigortaları Uygulaması ve 1981-1993 Dönemindeki Gelişmelirin Analizi, Türkiye 1. Tarım Kongresi, İzmir.

Kızılaslan, N. ve H. Kızılaslan, 2008. Tüketicilerin Satın Aldıkları Gıda Maddeleri ile İlgili Bilgi Düzeyleri ve Tutumları (Tokat İli Örneği). VIII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi Bildirileri, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Bursa.

Kip, E., 1974. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi, Tarımında Gelir Belirsizliğini Azaltmak Amacıyla Ürün Çeşitlendirme, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No:370, ZF:174, As:105, Erzurum.

Kip, E., 1981. Türkiye'de Tarımsal Ürünlerde İç Ticaret Hadleri, Atatürk Üniversitesi Basımevi\ As:174, Erzurum,

Kip, E., İşyar, Y., 1976. Basit ve Çoklu Regresyon Analizlerinin Zirai Ekonomi Problemlerine Uygulanması, A.Ü. Yayınları, No:460, ZF:217, YDK:14, Erzurum.

Kleınbaum, D. G., 1994. Logistic Regression: A self Learning Text.Springer-Verlag, NewYork.

Knıght, F.H., 1948. Risk, Uncertainty and Profit, London,.

Knutson, K.M., Marth, E.H. and Wagner, M.K. 1987. Microwave Heating of Food. (20), 101-110.

Koç, A. Akyıl, N. Ertürk, Y.E. ve Kandemir, M.U., 2001. Türkiye'de Organik Ürün Talep Araştırması. Türkiye 2. Ekolojik Tarım Sempozyumu. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarım 2000 Vakfı, Antalya.

Koç, A., 1997, Domates Salçası Talebinin Kalitatif Analizi: Adana'da Yatay-Kesit Çalışması Sonuçları, Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, Adana.S.181-191.

Koç, A., A., Akdemir, S., Tasdan, K., 1996. Tüketicilerin Gıda Ürünlerinde Marka Tercihlerini Etkileyen Degiskenlerin Faktör Analizi ile Belirlenmesi: Adana'da Makarna Örneği. Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1)7-21.

Korkmaz, A. Turan, F. ve Yetgin, M.A., 2009. Samsun'da Organik Tarım Çalışmaları. Samsun Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Çiftçi Eğitimi ve Yayım Şubesi Yayınları, Samsun.

Korkmaz, S., 2000. Marka Oluşturma Sürecinde Hipermarket (Dağıtıcı) Markaları ve Bu Markaların Tanınmışlık Düzeylerini İçeren Bir Araştırma. Pazarlama Dünyası Dergisi, (83)27-36.

Kotler, P. ve Armstrong, G., 2001. Principles of Marketing. Prentice Hall, 523s.

Kotler, P. ve Armstrong, G., 2004. Principles of Marketing (Tenth Edition). RR Donnelley- Willaard, p: 178-197.

Kotler, P., 2003. Marketing Management, 11. Baskı, Peorson Education, Asia, India.

Köse, N.,Yaman, K., 2010. Tüketicilerin Gıda Maddelerinin Son Kullanma Tarihine Verdikleri Önem Üzerine Bir Araştırma: Kastamonu İli Merkez İlçe Örneği, Ocak 2010 18(1)Kastamonu Eğitim Dergisi, s. 233-240.

Kumbaracıbaşı, O., 1973. Dış Ticaret Teorisi ve Uluslar Arası Ekonomi, Ankara.

Kurt, Z., 2006. Organik Tarım Ürünleri Pazarlaması ve Uygulamalar. (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD, Pazarlama Programı, İzmir.

Kurtar, E.S. ve Ayan A.K., 2004. Organik Tarım ve Türkiye'deki Durumu. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 19 (1), sayfa 56-64.

Kutbay, Y, Ş., 2001. Besin Zehirlenmesi, Güncel Sağlık Konuları , Acıbadem Hastanesi Homepage.

Küçükkömürler, S., Şanlıer, N., 2001. Ayaküstü (Fastfood) Yiyecek Satışı Yapan Yerlerde Görevli Personelin Hijyen Konusundaki Bilgilerinin Değerlendirilmesi. Ankara: Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Dergisi, 3(5)65-76.

Lambert, J.P., 1980. Biological Hazards of Microwave Radiation. Food Protect, 43 (8), 625-628.

Lampkin, N. Foster, C. Padel, S. ve Midmore, P., 1999. Organic Farming in Europe: Economics and Policy. Vol.1: The Policy and Regulatory Environment for Organic Farming in Europe.

Lampkin, N., 2002. Development of Policies for Organic Agriculture. Proceeding of the UK. Organic Research Conference, UK.

Laroche, M., Teng, L., Kalamas, M., 2001. Consumer Evaluation of Net Utility: Effects of Competition on Consumer Brand Selection Processes. Japanese Psychological Research, 43(4), 168-182.

Larsen, B. T., Grunert, G. K., 2003. A Conjoint Study of Danish, Finnish and American Consumers' Perception Of Functional Foods. The MAPP Centre. The Aarhus School of Business, 40(1), 9-14.

Lecailion, J., 1938. Mikroekonomik Analiz (Ö.R. Turanlı Çevirisi), Dergi Yayınları, S.57 İstanbul.

Leisinger, K. M., 2000. Population Growth, Food Security, and Civil Society, Development and Cooperation, , DSE, Berlin, (1)9-12.

Lessing, V.P. ve Park, C.W., 1978. Promotional Perspective of Reference Group Influence:Advertising Implication. Journal of Advertising, 7 (2), 41-47.

Lipsey, C. and Sıtınen, P. R., 1965. An Introduction to Positive Economics, London.

Lıpson, L., 1948. (Tuncer Karamustafaoğlu Çevirisi), Politika Biliminin Temel Sorunları, İstanbul.

Li, B. & Sun, D., 2002. Novel Methods for Rapid Freezing and Thawing of Foods. J Food Eng, 54, 175-182.

Lichtenstein, D., Ridway, N., Netemeyer, R., 1993. Price Perceptions and Consumer Shopping Behavior: A Field Study. Journal of Marketing Research, 30, 234-245.

Linn, R. L. ve Miller, M.D., 2005. Measurement and Assessment in Teaching. (Ninth Edition). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson.

Lockie, S. Lyons, K. Lawrence, G. ve Mummery, K., 2002. "Eating Green: Motivations Behind Organic Food Consumption in Australia". Sociologia Ruralis, 42/1: 23-40.

Lund, P., Derry, B., 1985. Household Food Consumption, The Influence of Households Characteristics, Journal of Agricultural Economics, 36(1), 41-58.

MacRae, R.J. Frick, B. ve Martin, R.C., 2007. Economic and Social Impacts of Organic Production Systems,Canadian Journal of Plant Science, 87 (5): 1037-1044.

Madran, C., 1999, Türk Tüketicisinin Gıda Tüketim Davranışları ve Türkiye'de Dondurulmuş Gıda Pazarında Tüketici Davranışları Üzerine Bir Çalışma. Ulusal Pazarlama Kongresi 21.Yüzyıl Eşiğinde Ulusal Pazarlama, 18-20 Kasım 1999 Antakya, Aydoğdu Yayın. s.321-328.

Magnusson, M.K. Arvola, A. Hursti, U.K. Aberg, L. ve Sjoden, P.O., 2001. "Attitudes Towards Organic Foods among Swedish Consumers". British Food Journal, 103/3, 209-226.

Makela,C.J., Peters, S. (2004). "Consumer Education: Creating Consumer Awareness Among Adolescents in Botswana" International Journal of Consumer Studies, 28(4).

Malhotra, N. K., 2004. Marketing Research (An Applied Orientation). Pearson Prentice Hill. Fourth Edition. 713s.

Mann, T., Reeve, G.W. and Creed, G. P., 2002. A Comparison of the Acceptability to Student Consumers of Three Food Products Retailed at Three Quality Levels. Food Service Technology, (2), 13-18.

Marangoz, M., 2005. Organik Tarım Ürünleri Pazarının Gelişme Potansiyeli ve Organik Tarım Ürünlerinin Pazarlanması, GAP-GİDEM Yayınları, Nurol Matbacılık, Ankara.

Marangoz, M., 2008. Organik Ürünlerin Pazarlanması: Organik Tarım Ürünleri ve Organik Ürünler Pazarının Global ve Türkiye Açısından Analizi. Ekin Yayınevi, Bursa.

Marchal, J., 1965. (H. Erkmen Çevirisi), Fiyat Mekanizması, Ankara.

McCloskey, J. ve Maddock, S., 1994. "Environmental Management: Its Role in Corporate Strategy", Management Decision, 32/1, 27-32

McCluskey J.J., Grımsrud K.M., Ouchı H., Wahl, T.I. 2004. BSE in Japan: Consumers' Perceptions and Willingness to Pay for Tested Beef. Impact Center Technical Working Paper 111, Washington State University.

McEachern, M.G ve McClean, P., 2002. "Organic Purchasing Motivations and Attitudes: Are They Ethical?", İnternational Journal of Consumer Studies, Volume: 26, Issue: 2, pp. 85-92.

McIntosh, W. A., Christensen L.B., Acuff, G., 1994. Prceptions of Risk of Eating Undercooked Meat and Willingness to Change Cooking Practices Appete , 22(83)96-98.

McKelvey, R.D. & Zavonia, W., 1975. "A Statistical Model for the Analysis of Ordinal Level Dependent Variables". Journal of Mathematical Sociology, 4.

Mehrens, W. A. ve Lehmann, I. J., 1991. Measurement and Evaluation in Education and Psychology. (Fourth Edition). Fort Worth: Harcourt Brace.

Metin, P., 2013. Hayvancılık İşletme Ekonomisi Ders Notları

Mendeş, M. 2002. Çoklu Uyum Analizi Tekniğinin Kullanımı. Ziraat Mühendisliği Dergisi, (337), Ankara.

Mentzer, J.T. ve D.J., Schwartz, 1985. Marketing Today. 4. Press, Harcourt BraceJovanovich, New York.

Michelsen, J., 2008. A Europeanization Deficit? The Impact of EU Organic Agriculture Regulations on New Member State". Journal of European Publiz Policy, Vol: 15, No:1, pp.117-134.

Micthel, P. M., Karslund, M. K, Finan, A. and Johnson, J. 1994. Food Label Reading Habits of WIC Clients. Journal of Nutrition Education, 26 (3): 146-148.

Milgrom, P. and Roberts, J., 1986. Price and Advertising Signals of Product Quality. Journal of Political Economy 94, Yayın No: 4, 796-821.

Millar, K.M, Tomkins, S.M. ve Mepham, T.B., 2001. "Food Biotechnologies and Retail Ethics: A Survey of UK Retailers' Views on the Use of Two Dairy Technologies", International Journal of Food Since and Technology, Volume: 36, Issue: 8, pp.845-854.

Mojdıszka, E., Caswell, J., 2001. Consumer Choice of Food Products and Nutrition Information, 71st EAAE Seminar, The Food Consumer in The Early 21st Century, 19-21 April 2001, Zaragoza, Spain.

Montgomery, C.A. and Wernelfelt B., 1992. Risk Reduction and Umbrella Branding. Journal of Business 65, Yayın No: 1, 31-50.

Mortimore S., 2000. "An example of Some Procedures Used to Assess HACCP Systems within the Food Manufacturing Industry", Food Control (11) , 403-413.

Mumcu, N., 1970. Dış Ticaret Teorisine Genel Bir Bakış, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:270, İstanbul.

Mutlu, N., 2007. Consumer Attitute and Behaviour towards Organic Food: Cross-cultural study of Turkey and Germany. (Yüksek Lisans Tezi), Unıverstat Hohenheim, Institute for Agricultural Policy and Markets, Stuttgart, s.136.

Mutlu, S., 2007. Gıda Güvenirliği Açısından Tüketici Davranışları (Adana Kentsel Kesimde Kırmızı Et Tüketimi Örneği), (Doktora Tezi), Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Nardalı, S., 2009. Etik Pazarlama Anlayışı Çerçevesinde Organik Tarım Ürünleri Pazarlaması. (Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Manisa.

Nasır, A. ve Kımıloglu, H. 2006. Organik Tarım Ürünlerinin Ekonomik Boyutu ve Pazarlaması. Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, s. 405-438, İstanbul.

Nayga, R.M., 1996. Determinants of Consumer' Use of Nutritional Information on Food Packages, Jornal of Agricultural and Applied Economics, 28(2), U.S.A.s.303-312.

Nayga, R.M., Poghosyan, A., Nichols, J.P., 2002. Consumer Willingness to Pay for Irradiated Beef: Initial Phase. Paradoxes in Food Chains and Networks, Wageningen Academic Publishers, s.250-259.

Nazik, M. H. ve Şanlıer, N., 2001. Ailelerin Tüketim Davranışlarına Reklamların Etkisinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma. Standart Dergisi,36(432), 80-87.

Nemes, N., 2009. Comparative Analysis of Organic and Non-Organic Farming Systems: A Critical Assessment of Farm Profit Ability Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome.

Norusis, J.M., 1988. SPSS/PC + Advanced Statistics V2.0 for the IBM PC/XT/AT andPC/2.SPSS Inc. Chicago, Illinois, U.S.A.

Odabaşı, Y., 1995. Pazarlama İletişimi. Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 851, Eskişehir.

Okumuş, A. ve S. Bulduk, 2003. Tüketicilerin Süper Marketlerdeki Alışveriş Alışkanlıkları ve Ürün Seçimini Etkileyen Etmenler, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(4), 70-83.

Onurlubaş, E ve Z. Gürler., 2015. Tüketicilerin Gıda Güvenliği Konusunda Bilinç Düzeylerinin Ölçülmesi: Tokat İli Örneği. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, TEPGE yayın no: 242. Ankara

Oraman, Y., 1998. Marmara Bölgesi'nde Faaliyette Bulunan Çeşitli Gıda Sanayi Kuruluşlarında Toplam Kalite Yönetimi Uygulamaları ile Performans Ölçme ve Değerlendirme Sistemleri Analizi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.

Oraman, Y., İnan, İ. H., 2007. Determination of Consumer's Attitudes Towards Organic Vegetables and Fruits in İstanbul, Journal of Environmental Protection and Ecology, ISSN 1311-5065, Book 3, pp. 556

Orhan, Z. O., 1999. Türkiye'de Tarımsal Destekleme ve Taban Fiyat Politikası, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:1999, 62, İstanbul.

Oyan, O., 2000. Doğrudan Gelir Desteği Uygulanabilir mi? Forum Dergisi, İzmir.

Ögüt, A., 1993. Zirai Ürün Kıymetlerinin KDV İçinde Vergilendirilmesi ve Problemleri"; Tarım ve Köy, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi, Sayı:85, Ankara.

Önalan, E., 1987. Türkiye'de Tarımsal Yayımın Tarihi Gelişimi, Ankara.

Önce, G., 1988, Kalite Fonkisyonu ve Pazarlamada Rolü, Pazarlama Dünyası, (11), İstanbul. 24-25.

Öncel, M. ve Digerleri, 1983. Vergi Hukuku, Savaş Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

Örücü, E., Tavşancı, S.,2001. Gıda Ürünlerinde Tüketicinin Satın Alma Eğilimini Etkileyen Faktörler ve Ambalajlama, Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi, (3).

Özbilge, Z., 2007. "An Analysis of Organic Agriculture in Turkey: The Current Situation and Basic Constraints". Graduate of Marmara University, European Community Institute, Department of European Union Economics, İstanbul.

Özçatalbaş, O., D. Danış., 2004. Türkiye'de Yürütülen Tarımsal Yayım Çalışmalarının Eurepgap Belgesi ile İlişkisi, Türkiye 6.Tarım Ekonomisi Kongresi 16-18 Eylül 2004, Tokat.

Özdamar, K., 1999. Paket Programlarla İstatistiksel Veri Analizi, Kaan Kitabevi, 1(2), Eskişehir.

Özgül, E. ve İ. Aksulu, 2006. Ambalajlı Gıda Ürünlerinde Tüketicilerin Etiket Duyarlılığındaki Değişimler. Ekonomi, İşletme, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimleri Dergisi, (6)1.

Özgüven, A., 1977. Tarım Ekonomisi ve Politikası, Formül Matbaası, Bursa,

Özkan, B. Özçatalbaş, O. Yılmaz, S. Yılmaz, İ. ve Akpınar, G., 2000. Antalya İli Kent Merkezinde Tüketicilerin Organik Tarım Ürünleri ile İlgili Duyarlılıklarının Belirlenmesi. Türkiye IV. Tarım Ekonomisi Kongresi, 6-8 Eylül, Tekirdağ.

Özkan, B., 2001. Antalya İlinde Tüketicilerin Süpermarket Seçimi ve Satın Alma Davranışları. Tarım Ekonomisi Dergisi, Mayıs, No:6, s.1-13.

Özkan, B.,2000. Tüketicilerin Perakendeci Seçimi ve Satın Alma Davranışları. Pazarlama Dünyası, s.52-57.

Özkan, Z., 2006."Türkiye'de Organik Tarım Mevzuatı ve Politikalar", İçinde, İ. Hakkı Eraslan, Ferhat Şelli (Ed.), Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, URAK Yayınları, No:2006/1,İstanbul s.676.

Özkaya, T. ve Diğerleri., 1990. Tarımsal Yayım ve İletişim, Ofset Basımevi, İzmir.

Özler, E., 1981. Tarımda Kredi Politikası Sorunları ve Çözüm Yolları", Türkiye İkinci İktisat Kongresi, DPT Yayın No: 1783, İzmir.

Padberg, D. I., Ritson, C. Albisu, L.M., 1997. Agro-Food Marketing. Oxford University Press, 512s.

Palmer, MW.,1993. Putting Things in Even Better order: The Advantages of Canonical Correspondence Analysis. Ecology 1993; 74: 2215-30.

Panayotou, T., 2000. "Economic Growth and The Environment" Cid Working Paper.No:56.

Pekin, T., 1970. Destekleme Alımlarında Fiyat Tesbit Metodları, Tarımsal Ürünlerde Fiyatlar ve Destekleme Politikası, Ticaret Borsası Yayınlan, No: 10, İzmir,

Pekin, T., 1971. "Türkiye'de Destekleme Alımları ve Tarım Politikamız", Türkiye İktisat Gazetesi, Sayı:945,

Pekin, T., 1973. Türkiye'de Tarım Sektörüne Verilen Sübvansiyonlar, Ege Üniversitesi Yayın No:61/4, İzmir,

Pekin, T., 1975. Taban Fiyat Politikasının Etkileri ve Ülkemizde Uygulamaya İlişkin Görüşler, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir.

Pekin, T., 1981. Tarımda Destekleme Politikası, Türkiye İkinci İktisat Kongresi. İzmir,

Pezikoğlu, F., 2004. Organik (Ekolojik, Biyolojik) Tarımda Arz, Talep ve Pazarlama. Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Türkiye III. Organik Tarım Sempozyumu, Yalova.

Pfeiffer, M., Lunchsinger, S., 1997. 'Overview of HACCP' , National Pork Producers Council, der Monies, IA, USA, 1997, p.1.

Pinstrup-Andersen, P., Caicedo, E., 1978.The Potential Impact of Changes in Income Distribution on Food Demand and Human Nutrition. American Journal of Agricultural Economics, vol:60, pp:402-415.

Ramsay, A. 1987. The Political Economy Of Sugar in Thailand", Pasific Affairs.

Raynolds, Laura T., 2003. "The Globalization of Organic Agro-Food Networks", World Development, Volume: 32, Issue: 5, pp.725-743.

Reinhardt, B., 1996. Factors Affecting Coefficient Alpha: A Mini Monte Carlo Study. Advances in Social Science Methodology, Volume 4. Ed. B. Thompson. Greenwich, Connecticut: JAI.

Revista de Estudios Agro-Sociales, Ministerio de Agricultura, Pesca Alimentacion,Espana.

Rızaoğlu, B., 2004. Turizm Pazarlaması. Detay Yayıncılık, s.70, Ankara.

Roca, J. 2003. "Do Invidual Preferecens Explain and Environmental Kuznets Curve?" Ecological Economics.56.

Rohner, E., 2010. Agriculture and Fisheries, Area under Organic Farming Increased by 7.4% between 2007 and 2008 in the EU-27.

Roux, C., Couedic, P. L., Gasselin, D. S., and Laquet, F. M., 2000.'Consumptio Patterns and Food Attitudes of a Sample of 657 Low Income People in France, Food Policy , 25 (1),91-103.

Sanchez, M., Sanjuan, A.I., Akl, G., 2001. The Influence of Experience in Consumption and Personal Attitudes on the Purchase of Lamb and Beef. 71st EAAE Seminar, Zaragoza-İspanya.

Saracel, N., Özkara, B., Karakaş, M., Özdemir, Ş., Yelken, R., Dündar, S. ve Karaca, Y. 2002. Afyon İli Tüketim Analizi, Tüketici Davranışları ve Eğilimleri. Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No:27

Sarıkaya, N., 2007. "Organik Ürün Tüketimini Etkileyen Faktörler ve Tutumlar Üzerine Bir Saha Çalışması". Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (14) 2007/2, s.110-125.

Sayın, C., 2002a. "Avrupa Birliği'nde Organik Tarıma Yönelik Politikalar". Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 15(2): 31-38.

Sayın, C., 2002b. Dünya, AB ve Türkiye'de Organik Tarıma Yönelik Gelişmeler ve İzlenen Politikalar. İzmir Ticaret Borsası Yayınları, İzmir.

Schulze, H. Jahn, G. ve Spiller, A., 2007. Acceptance and Motivational Impact of the Organic Certification System. 9. Wissenschaftstagung Okologischer Landbau. Beitrag Archiviert Unter.

Senauer, B., 2000. Agro-Food Marketing Kurs Notları. IAMZ-CIHEAM, Zaragoza-İspanya (Yayınlanmamış).

Serper, Ö., 1985. Uygulamalı İstatistik, I, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Seyidoğlu, H., 1975. Uluslararası İktisat, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Sharma, S., 1996. Applied Multivariate Techniques. John Wiley & Sons, Inc, New York.

Shi, A., 2001. "Population Growth and Global Carbon Dioxide Emission". International Union for the Scientific Study of Population-IUSSP Conference, Brazil.

Sımeon, M., 2006. Sanitary and Phytosanitary Measures and Food Safety: Challenges and Opportunities for Developing Countries. Rev. Sci. Tech. Off. Int. Epiz, 25(2) 701-712.

Siderer, Y. Maquet, A. ve Anklam, E., 2005. "Need for Research to Support Consumer Confidence in the Growing Organic Food Market", Trends in Food Science and Technology, 16/8, pp.332-343.

Sivaslığıl, A. C., 1986. Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesinde Tarımın Parasal Sorunları ve Tarımsal Kredi Uygulaması, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.

Smill, V., 2000. Feeding the World. A Challange for the Twenty-fist Century. MIT Pres, Cambridge, pp.388.

Soral, E., 1973. Tarım Ürünlerinde Fiyat Teşekkülü ve Devlet Müdahalesi", Eskişehir İTİA Dergisi, 50. Yıl Özel Sayı, Eskişehir.

Spiller, A. Bolten, J. Kennerknecht, R., 2006. "Customer Satisfaction and Loyalty as Success Factors in Organic Food Retailing", 16 th Annual World Forum Agribusiness Food Health and Nutrition, June 10-13, Argentina.

Stock, J.H. ve Watson, M.W., 2007. Introduction to Econometrics. Pearson Addison Wesley, s.389, Boston.

Subaşı, D., 2008. Organik Tarım Ürünleri. T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi (IGEME).

Subaşı, D., 2009. Organik Tarım Ürünleri Dış Pazar Araştırması. T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi (İGEME).

Şafak, İ. ve Okan, T., 2004. Kekik, Defne ve Çam Fıstığının Üretimi ve Pazarlanması. Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, DOA Dergisi, Sayı:10.

Şanlıer, N., Şeren, S., 2005. Tüketicilerin Besin Satın Alma Bilinçlerinin Değerlendirilmesi. Üçüncü Sektör Kooperatifçilik, (149)12-29.

Şehsuvaroğlu, L., 1981. Yayçep Konusunda Açıklamalar", Ziraat Mühendisliği Dergisi, Sayı, 248, İzmir.

Şengül, S., Emeksiz, F., Yurdakul, O., 1998. DİE Araştırma Sempozyumu Bildirileri, Ankara.

Şengül, S., Özçiçek, C., 2000, Gıda Ürünlerini Satın Almada Marka Bağımlılığı, Dünya Gıda Dergisi.s.84-97.

Tabachnıck, B.G., Fıdel, L.S., 1996. Using Multivariate Statistics. California State University, North Bridge.

Talim, M., 1981. Türkiye'de Tarımın Yapısı ve Bu Yapının İyileştirilmesine İlişkin Görüşler, Türkiye İkinci İktisat Kongresi, DPT Yayınları, No:1783, İzmir,.

Tanör, B. ve Diğerleri, 1995. Türkiye Tarihi 5, Bugünkü Türkiye 1980-1995, Cem Yayınevi, İstanbul.

Tarı, R., 1999. Ekonometri Ders Kitabı, ISBN 975-316-264-2, İzmit.

Teae, 2006. Ekonomik Göstergelerle Türkiye'de Tarım, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü. Ankara.

Tecer, M., 1982. İşletme Ekonomisi, Yankı Yayınları, Ankara

Tek, Ö. B., 1999. " Pazarlama İlkeleri", Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, s.125

Thompson, G.D. ve Kidwell, J., 1998. "Explaining the Choice of Organic Produce: Cosmetic Defects, Prices, and Consumer Preferences". American Journal of Agricultural Economics, 80/2, 277-287.

Tirkeş, Ç., 2008. Yeşil Pazarlama: Türkiye'de Organik Gıda Ürünlerinin Kullanımını Artırmaya Yönelik Stratejiler. (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, İstanbul.

Topal, S.,2006. "ISO 22000:2005 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi", Hi-Tech, Mart.

Topal, Ş., 1996. Gıda Güvenliği ve Kalite Yönetim Sistemleri, TUBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi, 225s. İstanbul.

Topoyan, M., 2003. Gıda Sektöründe Kritik Kontrol Noktaları ve Tehlike Analizleri (HACCP) ve Iso 9001:2000 Kalite Yönetim Sistemi İlişkisinin İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Topuzoğlu, A. Hıdıroğlu, S. Ay, P. Önsüz, F. ve İkiışık, H., 2007. Tüketicilerin Gıda Ürünleri İle İlgili Bilgi Düzeyleri ve Sağlık Risklerine Karşı Tutumları. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6(4):253-258.

Tuğay, M.E., 1988. Tarla Tarımı, Cumhuriyet Üniversitesi No:21, Tokat.

Türk, İ., 1983. Maliye Politikası, S Yayınları, No:14, Ankara.

Türkbal, A., 1973. Türkiye'de Muhtelif Zirai Mahsul Fiyatlanmn Analizi ve Zirai Fiyat Politikası, Bayram Matbaası, Ankara,

Türk-İncel, E., 2005. Yetişkin Tüketicilerin Besin Güvenliği Konusunda Bilgi ve Davranışları. (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Türköz, T.U., 2002. Ekolojik (Organik) Tarım Ürünleri Pazarlaması. (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Manisa.

Tüzüntürk, S., 2007. Ekonometri Bölümü Mezunlarının Çalışma Hayatına Girişi: Deneysel Bir Alan Çalışması. 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, s.18, Bildiri, Malatya.

Ulatan, B., 1978. İktisadi Doktirinler Tarihi, İstanbul.

Uluat, S., 2002. Van İli Merkez İlçede Hayvansal Gıda Tüketim Yapısı (Yüksek Lisans Tezi).Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.

Unnehehr, Lj. ve Hırschhorn, N., 2000. Food Safety Issues in the Developing World, World Bank, Washington DC, USA.

Unnevehr, L.J.,Jensen, H.H., 1998. The Economic Implications of Using HACCP as a Food Safety Regulatory Standard, 99-WP 228, Center for Agricultural and Rural Development, Iowa State University.

Unnevehr, L.J.,Jensen, H.H., 1998. The Economic Implications of Using HACCP as a Food Safety Regulatory Standard, 99-WP 228, Center for Agricultural and Rural Development, Iowa State University.

Uzogara, S.G., 2006. The Impact of Genetic Modification of Human Foods in 21.Century ,Biotechnology Advances, (18)179-206.

Ülgen, Y., 1984. Fiyat Teorisi, Filiz Kitapevi, İstanbul.

Ünal, S., 2006. Organik Tarım ve Hayvancılık. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi-Aktüel, Sayı:4, Cilt: 77, s. 8-12.

Ünver, B., 1989. "Besin Hijyeni ve Besin Zehirlenmesi", Toplu Gıda Tüketimi Yapılan Kuruluşlarda insangücü Verimliligni Artırmaya Yönelik Beslenme Teknikleri, ikinci Basım, Ankara: 294-297.

Wandel, M. ve Bugge, A., 1997. "Environmental Concern in Consumer Evalutation of Food Quality". Food Quality and Preference, 8, pp.19–26.

Wathieu, L., 2004. Consumer Habituation. Management Science Vol. 50, No: 5, 587-596.

Wier, M. Andersen, L.M. ve Millock, K., 2003. "Consumer Demand for Organic Foods – Attitudes, Values and Purchasing". Paper Presented at SOM Workshop, Environment Information and Consumer, Frederiksdal.

Wier, M. ve Calverley, C., 2002. Market Potential for Organic Foods in Europe. British Food Journal. Volume:104, No:3-4-5.

Wilkie, W., 1986. Consumer Behaviour. University of Florida, New York, USA.

Willer, H., 2009. Organic Agriculture Worlwide. Switzerland, March 10 2009.

Willer, H., 2010. Organic Agriculture Worlwide. The Main Results of the FiBL&IFOAM&SOEL Survey 2010, Research Institute of Organic Agriculture FiBL, Frick, Switzerland, Nünberg, February.

William, F.L., 2001. "Future Shock: Forecasting a Grim Fate for the Earth" Trend in Ecologi & Evolution, Vol.1610, pp.531-532, October.

Winter, C.K. ve Davis, S.F., 2006. Organic Foods. Journal of Food Science. Volume:71, Issue:9, pp.117-124.

Worsfold, A., Grifffith, C. J., 1997. Assesment of the Standart of Consumer Food Safety Behavior. Journal of Food Protection, 60(4)399-406.

Worthen, B. R., White, K. R., Fan, X ve Sudweeks, R. R. (1999). Measurement and Assessment in Schools. (Second Edition). New York: Addison Wesley Longman.

Yamane, T., 1962. Mathematics for Economisls, Prentice-Hall inc, Englewood Cliffs, N.J.

Yang, S., Allenby, M.G., 2003. Modeling Interdependent Consumer Preferences. Journal of Marketing Research Vol. XL, 282-294.

Yıldırım, İ., Acar, İ., Uluat, Ş., 1998. Van İli Merkez İlçede Kırmızı Et Tüketim Yapısı. Doğu Anadolu Tarım Kongresi, 14-18 Eylül, Erzurum.

Yıldız, K. Sipahioğlu, Ş. ve Yılmaz, M., 2000. "Çevre Bilimi". Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Yılmaz, E., Oraman, Y., İnan, İ.H., 2009. Gıda Ürünlerine İlişkin Tüketici Davranışı Dinamiklerinin Belirlenmesi: "Trakya Örneği" Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi Yılmaz ve Ark., 6(1) Journal of Tekirdağ Agricultural Faculty.

Yılmaz, Ş.,2007. ISO 22000:2005 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi Standardı: Gıda Ambalajı Üreten Bir Firma Örneği, (Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetimi ve Endüstri İşletmeciliği Programı, İzmir.

Yurdakul Bal, H., 2006. Organik Tarım ve Danışmanlık Hizmetlerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Tekirdağ.

Yurdakul, O., Akdemir, Ş., Koç, A., Vuruş, H., 1998. The İmpact of BSE on Meat Markets in Turkey, 56th EAAE Seminar, 26-27 February, INRA, Paris, France.

Yüksel, A. S., 1973. Para Bulma ve Kredi İşleri, İstanbul.

Yünlü, R., 1990. Amerika Birleşik Devletleri'nde Tarımsal Yayım", Tok Bakanlığı Dergisi. Sayı:47, Ankara.

Zeithaml, A., 1991. Consumer Perceptions of Price, Quality, and Value: A Means-End Model Synthesis of Evidence, Marketing Classics (A Selection of Influential Articles), 8. Edition, U.S.A.s.471-499.

Zekeriya K., 2012. (ÜHFM C. LXX, S. 1, s. 302 301 - 318, 2012) Yeni Borçlar Kanunumuzda Adi Ortaklık.

Zinkhan, G.M. Carlson, L., 1995. "Green Advertising and the Reluctant Consumer". Journal of Advertising, Haziran, 24/2.

Zoral, Y. K., 1975. Doğu Anadolu'nun Tarımsal Üretimde Faktörlerin Verimliliği ve Agregate Üretim Fonksiyonları. A.Ü. Yayınları 342, Z:200, Ar:128, Ankara.

Zoral, Y. K., 1984. Üretim Fonksiyonları, Dokuz Eylül Üniversitesi M-M.

ANONİM YAYINLAR VE URL DİZİNİ

Anonim, 1963. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1963-67), Ankara,.

Anonim, 1968. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1968-72), Ankara.

Anonim, 1973. Türkiye Milli Geliri ve Harcamaları (1948-72), DPT, Ankara.

Anonim, 1973. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1973-77), Ankara.

Anonim, 1975. Tarımsal Ürünlerin Desteklenmesi Üzerine Bir Araştırma, Kooperatifler Eğitim ve Araştırma Genel Müdürlüğü, Yayın No: EAGM-6, Ankara.

Anonim, 1979. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1979-83), Ankara.

Anonim, 1980. AT ile Tam Üyeliği Yönelik Ortaklık Antlaşması ve Ortaklık Müracaatı Bulunan Ülkelerde Tarım Konusundaki Çalışmalar, DPT-1903, Ankara.

Anonim, 1981. Türkiye İstatistik Yıllığı 1982, 100. Yıl özel Sayı, Yayın No960, Ankara

Anonim, 1983. AET İle Tam Üyeliğe Yönelik Ortaklık Müracaatı Bulunan Ülkelerde Tarım Konusunda Çalışmalar, DPT Yayınları, Ankara, Mayıs.

Anonim, 1984. 1985-1991 TOBB, İktisadi Rapor, Ankara.

Anonim, 1984. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1985 Yılı Programı, DPT, Ankara.

Anonim, 1984. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT, ÖİKR, Yayın No:1955-386, Ankara.

Anonim, 1984. Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT, Yayın No: 307, Ankara.

Anonim, 1984. T.C. Resmî Gazete, 84/8860 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi. Ankara.

Anonim, 1985. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1985-89), Ankara.

Anonim, 1985. US Demand for Food: A Complete System of Price and Income Effects. USDA/ERS Technical Bulletin No. 1714.

Anonim, 1985. Tanıtıcı Yayınlar, No:190, DPT, Ankara.

Anonim, 1986. Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, 1980-1984 Faaliyet Raporu, TKKMB Yayın No:9, Ankara.

Anonim, 1986. Tarım Kredi Kooperatiflerinde Atatürk İle Elli Yıl, TKKMB Yayın No:18-86, Ankara.

Anonim, 1986. T.C. Resmî Gazete, 86/10716 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi, Ankara.

Anonim, 1986. T.C. Resmî Gazete, Merkez Bankası 7 Nolu Tebliği, Ankara.

Anonim, 1986. Teknik Tarımın Anahatları, TOK Bakanlığı, Ankara,

Anonim, 1987. Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi, TYUAP Yayınları, No:2, Ankara.

Anonim, 1987. The Agricultural Policy of The European Community, European Documantation Periodicall, Lüxenbourg,.

Anonim, 1987. The Common Agricultural Policy and Its Reform, European Documantation Periodicall, Lüxenbourg.

Anonim, 1988. Tarım Satış Kooperatifleri Ana Sözleşmesi.

Anonim, 1989. "AET ile Türkiye Arasındaki İlişkiler", EC News, Eylül.

Anonim, 1989. "Komiser Matutes'in Türkiye ile İlgili Basın Konferansı Toplantısı Giriş Konuşması", EC News,.

Anonim, 1989. T.C. Resmî Gazete, 90/2 Saylı DPT Müsteşarlığı Tebliği, Ankara.

Anonim, 1989. Türkiye İstatistik Yıllığı 1988, DİE Yayınları, Ankara

Anonim, 1990. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1990-94), Ankara.

Anonim, 1990. Tarım istatistikleri Özeti 1988, Yayın No:1406 Ankara

Anonim, 1990. Türkiye İstatistik Yıllığı 1989 Yayın No:1405 Ankara

Anonim, 1991. Gayrisafi Milli Hasıla Oniki Aylık Verilerle Hesaplanan Üçüncü Geçici Sonuçlar, 1990, MTB 5710300 Ankara.

Anonim, 1991. İkinci Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi, TOK Bakanlığı, Ankara,.

Anonim, 1991. TSE, Türk Standartları, TS-ISO 9005, Ankara: Enstitü, Aralık 1991, s. 3

Anonim, 1993. Türkiye İstatistik Yıllıkları, DİE, 1993 Yılına Kadar.

Anonim, 1993. Washington State Department of Health "Report of Health Surveillance Activities: Asian Gypsy Moth Control Program," (Olympia, WA: Washington State Dept. of Health.

Anonim, 1994. Ülke Tarım Politikaları ve Ticareti, Ülke Raporu Türkiye, OECD, Paris.

Anonim, 1995. Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler, DPT, YBYKP, ÖİKR, No:2375, Ankara.

Anonim, 1995. Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye, (Değerlendirme Raporu), DPT, YBYKP, ÖİKR; No:2374, Ankara,

Anonim, 1995. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1996-2000), Ankara.

Anonim, 2001. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu, Ankara.

Anonim, 2003. DPT; "Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu", Yayın No: 2670, Mart.

Anonim, 2005. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Ziraat Mühendisleri Odası, Biyogüvenlik Oda Görüş Bildirgesi. http://zmo.org.tr.

Anonim, 2006. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı , 9. Kalkınma Planı (2007-2013)Gıda Güvenliği, Bitki ve Hayvan Sağlığı Özel İhtisas Komisyonu, Ankara.

Anonim, 2009. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi9pdf/ozkanselcuk_temizerabidin.pdf

Anonim, 2009. http://www.tudef.org.tr/index.php?aid=71

Anonim, 2010e. http://www.aqc-cert.com/yazdir.asp?id=658

Anonim, 2010h. http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/14000bilgi.asp Türk Standartları Enstitüsü, Personel Sistem Belgelendirme Merkez Başkanlığı ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi

Anonim, 2010ı.http://www.qatechnic.com/iso

Anonim, 2010l. http://www..resmi-gazete.org/tarih/20100326-7.htm

Anonim, 2010n. http://www.memurlar.net/haber/169469/

Anonim, 2011. Beyanname Düzenleme Kılavuzu 2011, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Acar Basım ve Cilt Sanayi, İstanbul.

Anonim, 2011. Tüm Vergi Kanunları, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul.

Anonim, 2011.http://sufizmveinsan.com/arastirma/microdalga.html

Anonim, 30.11.2004 tarihli ve 2004/92 sayılı Yüksek Planlama. Kurulu Kararı ile Kabul edilen 2006-2010 Tarım Stratejisi.

Anonim, Çiftçi Eline Geçen Fiyatlar, Yayın No:1414 DİE Matbaası, Çeşitli Yıllar

Anonim,2010a. http://www.tse.org.tr/turkish/kaliteyonetimi/9000bilgi.asp

Anonim,2010b.http://www.kkgm.gov.tr/yonetmelik/gida_guvenligikalitesidenetimi

Anonim,2010c.http://www.haccpiso22000.com/icerik.asp?id=902#1

Anonim,2010d.http://www.aycertkalite.com/haccp_iso22000faydalari.htm

Anonim,2010f.http://www.trb.com.tr/index.php?option=com_content&view=article& id=56&Itemid=68&lang=tr

Anonim,2010g.http://www.trb.com.tr/index.php?option=com_content&view=article& id=56&Itemid=68&lang=tr

Anonim,2010i.http://www.wcs.com.tr/iso14001_faydalari.htm

http://dieoff.org/page13.htm

http://europa.eu.int/comm/agriculture/index_en.htm

http://europa.eu.int/comm/dg06/agrista/index_en.htm

http://europa.eu.int/dg06/fin/index_en.htm

http://www.asbcert.com/iso.php?kalite=isonedir

http://www.deltur.cec.eu.int

http://www.dpt.org.tr

http://www.dyp.org.tr/ARGE/belgeler/Avrupa_birligi_ortak_tarim_politikasi_reformu.doc

http://www.google.com.tr/imgres?q=ekolojikhttp:// 2,s:20

http://www.gulfson.com/vb/f76/t115153/

http://www.mtholyoke.edu/~mirobins/econ212/Ch18.ppt#265,12,

http://www.tarim.gov.tr/TarimPortal.html

http://www.wto.org

http://notoku.com/uretim-imkanlari-egrisi/#ixzz2O4pB7esl

http://impact.wsu.edu/report/tech_papers/pdf/04-111.pdf

http://homepage.uludag.edu.tr/~petek/

http://www.egitim-qatechnic.com/makale.asp?git=makaleoku&makale

http://egeweb.ege.edu.tr/zfdergi/edergiziraat/2008_cilt45/s2/04.pdf

http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J064v28n02_09#preview

http://www.pdfindir.com/buğday-ppt-1.html.

http://www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?efl=uretim/organiktarim/organiktari

http://www.tarim.gov.tr/uretim/OrganikTarim,OrganikTarimStatistikleri.html;

http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,Organik_Tarim_Statistikleri.html

http://www.tugem.gov.tr/UploadDocument/D20090908114258.27543.html;

http://www.tugem.gov.tr/UploadDocument/bv_organiktarim/2009_ithalat_verileri.

http://www.tarim.gov.tr

http://www.yalcinguran.com/2011/04/turkiyede-egitim-duzeyi-oranlari/

Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 3. Basım

TARIM MUHASEBESİ

Prof. Dr. Bahattin Çetin
Doç. Dr. Tolga Tipi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1545
İktisat/Ekonomi No.: 144
ISBN: 978-605-320-451-0
© Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 3. Basım, Eylül 2016

TARIM MUHASEBESİ

Prof. Dr. Bahattin Çetin - Doç. Dr. Tolga Tipi

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çetin, Bahattin., Tipi, Tolga.
Tarım Muhasebesi / *Bahattin Çetin - Tolga Tipi*
Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 3. Basım, X + 228 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-451-0
1. Muhasebe 2. Tarım 3. İşletme Analizi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Gelişmiş ülkelerde sanayi ve hizmet sektörlerinde faaliyette bulunan işletmelerin yanı sıra tarım işletmelerinde de muhasebe işlem ve uygulamaları bir işletme fonksiyonu olarak büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, AB'ye üye ülkelerde 1965 yılından bu yana uygulanan ''Tarım İşletmeleri Muhasebe Veri Ağı'' (FADN) sistemi tarım muhasebesine verilen önemi ifade etme bakımından geniş kapsamlı ve iyi bir örnektir. Diğer yandan ABD başta olmak üzere Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerdeki tarım işletmelerinde son derece gelişmiş ve yaygın olarak kullanılan tarımsal işletme kayıtları ve muhasebe sistemi işletmelerce benimsenmiş ve yararları kavranmış olup, bunun ötesinde mevcut test işletmeleri yıllık muhasebe kayıt sonuçları ile kendi bireysel işletmelerinin faaliyet kayıtlarına dayalı işletme sonuçlarının sürekli karşılaştırıldığı bir alt yapı söz konusudur. Böylesi bir altyapıya sahip gelişmiş ülkelerde tutulan muhasebe kayıtları ile elde edilen verilerle, işletme analizlerinin, planlamalarının yapılması mümkün olmakta, bunların yanı sıra makro düzeyde rasyonel ve başarılı tarım politikalarının oluşturulması da söz konusu olabilmektedir.

İşletme yönetiminde sağladığı çok sayıda yarar nedeniyle özellikle pazar için üretimde bulunan, ihtisaslaşmış, sermaye yoğun bir şekilde üretim yapan tarım işletmeleri başta olmak üzere gerçekte, tüm tarım işletmeleri için tarım muhasebesi uygulamaları veya muhasebe kayıt tutma işlemleri kaçınılması mümkün olmayan bir zorunluluk hâline gelmektedir.

Uzun yıllardır UÜ Ziraat Fakültesi lisans programı öğrencilerine ders olarak verilen tarım muhasebesi ders notlarının düzenlenmesiyle hazırlanan bu kitabın eğitim materyali olarak kullanılmasının yanı sıra uygulamada tarımsal işletme yöneticilerine de yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Daha önceki yıllarda basımı yapılan ders notlarından hareketle birinci baskısı 2007 yılında yapılan bu kitabın 2011 yılında yapılan ikinci baskısında, önceki basımda mevcut yazım ve düzenleme eksiklikleri giderilerek bazı ekleme ve güncellemeler yapılmış olup ikinci basımda saptanan kimi eksiklikler giderilmiş, ekleme ve güncellemeler yapılarak kitabın 3. baskısı ortaya çıkarılmıştır.

Ülkemizde bu alanda yayımlanmış sınırlı sayıda yayın olması nedeniyle, daha çok öğrencilerden gelen talep üzerine hazırlanmış olan bu kitabın birtakım eksikliklerinin olması doğaldır. Bu eksikliklerin yapılacak uyarılar ile gelecek yıllarda azaltılabileceği umulmaktadır.

Kitabın hazırlanmasında eserlerinden yararlandığımız tüm yazarlara ve araştırıcılara teşekkür ederiz.

Bursa, 2016
Prof. Dr. Bahattin ÇETİN
Doç. Dr. Tolga TİPİ

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: GİRİŞ 1

2. Bölüm: TARIM MUHASEBESİ KAVRAMI, AMAÇLARI VE ÖNEMİ 3
2.1. Tarım Muhasebesinin Tanımı ve Önemi 3

3. Bölüm: İŞLETME KAVRAMI VE FONKSİYONLARI 7
3.1. İşletme Kavramı 7
3.2. İşletmelerin Amaçları 8
3.3. İşletmenin Fonksiyonları 11
3.4. İşletme Türleri ve Sınıflandırılması 12
3.5. Tarım İşletmesi Kavramı ve Sınıflandırılması 15
3.6. Tarım İşletmelerinde Sermaye Yapısı 21

4. Bölüm: TARIM İŞLETMELERİNDE ENVANTER, DEĞERLEME VE AMORTİSMAN 27
4.1. Tarım İşletmelerinde Envanter 27
4.2. Değerleme Tanımı ve Kapsamı 33
4.3. Amortismanın Tanımı ve Kapsamı 39
4.3.1. Amortismanın Hesaplanmasında Kullanılan Yöntemler 41
4.3.2. Vergi Yasalarımıza Göre Amortisman 48

5. Bölüm: TARIMSAL ÜRETİM KAYITLARI 51
5.1. Fiziki Kayıtlar 51
5.1.1. Fiziki Kayıtların Çeşitleri 52
5.2. Finansal Kayıtlar 65
5.2.1. Basit Muhasebe Sistemi (Tek Kayıt Sistemi) 66
5.2.2. Muzaaf Muhasebe Sistemi (Çift Kayıt Sistemi) 76
5.3. Tarımsal Faaliyetlere İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 41) 98

6. Bölüm: MUHASEBE KAYITLARININ ANALİZİ 113
6.1. Tarım İşletmeleri Yıllık Faaliyet Sonuçları 113
6.2. İşletme Analizi 134
6.2.1. Tarım İşletmelerinin Sermaye Yapısı ve Faaliyet Sonuçlarının Analizi 136
6.3. Üretim Faaliyetlerinin Analizi 160
6.3.1. Brüt Kâr Analizi 160
6.3.2. Maliyet Analizi 161

7. Bölüm: MUHASEBEDE BİLGİSAYARDAN YARARLANMA 179

8. Bölüm: TARIMSAL KAZANÇLARIN VERGİLENDİRİLMESİ 197
8.1. Yasaya Göre Zirai Kazanç, Faaliyet, İşletme, Çiftçi ve Mahsul Tanımlamaları (Madde 52)..... 197
8.2. Zirai Kazançların Vergilendirilmesi (Madde 53)..... 198
8.3. Tarımsal İşletme Büyüklüğü Ölçüleri (Madde 54)..... 201
8.4. Tarımsal Kazancın İşletme Hesabı Esasına Göre Tespiti (Madde 55)..... 204
8.5. Zirai İşletme Hesabı Esasına Göre Gelirler ve Giderler (Madde 56-57)..... 204

9. Bölüm: TARIM MUHASEBESİ İLE TARIMSAL İŞLETME PLANLAMASI ARASINDA VERİ SAĞLAMA-ÇÖZÜMLEME İLİŞKİLERİ 207

KAYNAKÇA 225

KAYNAKÇA

AÇIL, F., 1956, Samsun İli Tütün İşletmelerinde Rantabilite (1950-1951), A. Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları: 105, Çalışmalar: 60, Ankara, 215s.

AÇIL, A. F., K., KÖYLÜ, 1971, Zirai Ekonomi ve İşletmecilik Dersleri, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları:465, Ankara, 375s.

AÇIL, A. F.,1977, Tarımsal Ürün Maliyetlerinin Hesaplanması ve Memleketimiz Tarımsal Ürün Maliyetlerindeki Gelişmeler, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları 665, Ankara.

AÇIL, A. F., 1980, Tarım Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 741, Ankara, 611s.

AÇIL, A. F., R., DEMİRCİ, 1984, Tarım Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:880, Ankara, 372s.

AKSOY, S., 1980, Tarım Hukuku, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:907, Ankara.

AKSÖZ, İ., 1972, Zirai Ekonomiye Giriş (Zirai İşletmecilik-Genel Kısım), Atatürk Üniversitesi Yayınları No:252/c, Erzurum, 298s.

ARAS, A., 1988, Tarım Muhasebesi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 486, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir, 323s.

BÜLBÜL, M., 1973, Adana Ovası Tarım İşletmelerinin Ekonomik Yapısı, Finansman ve Kredi Sorunları, Gıda-Tarım Hayvancılık Bakanlığı Mesleki Yayınlar Serisi, Ankara, 325s.

BOEHLJE, M. 1994. Evaluating Farm Financial Performance. Journal of Land Values, Taxation and Business Management. pp. 109-115.

BOEHLJE, M., C. DOBBINS, A. MILLER, D. MILLER, F. BARNARD. 1999. Measuring & Analysing Farm Financial Performance. Farm Business Management for the 21st Century, Dept. Of Agricultural Economics, Purdue University. 45 p.

BÜLBÜL, M., F. ORHAN, 1998, Balıkesir İli Merkez İlçesi Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi, MPM Verimlilik Dergisi, 1998/1, Ankara, s. 149-164.

CİNEMRE, H. A., V. CEYHAN, O. KILIÇ, 1995, Çarşamba Ovası Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi, 19 Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Araştırma Seri No:2, Samsun, 104s.

ÇAKICI, L., 1973, Sanayi İşletmelerinde Rantabilite ve Rantabilite İle İlgili Sorunlar, A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:353, Ankara, 261s.

ÇAKIR, C., Ş., IŞIN, 1994, Avrupa Topluluğu'nda Tarım İşletmelerinin Sınıflandırılma Esasları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Tarım ve Mühendislik Dergisi, Sayı:47, Ankara, s57-63.

ÇETİN, B., 1984, Ankara İli Kasaplık Piliç İşletmelerinin Ekonomik Analizi Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 134s.

ÇETİN, B., 1988, Tekirdağ İli Merkez İlçesinde Ayçiçeği Yetiştiren Tarım İşletmelerinin Doğrusal Programlama Metodu ile Planlanması, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi), Ankara, 142s.

ÇETİN, B., M.KOYUNCU, 1991, Bursa İli Merkez İlçesi Entansif Süt Sığırcılığı İşletmelerinde İşgücü Kullanım Düzeylerinin Saptanması, U.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt:8, Bursa, s.29-39,

ÇETİN, B., 1995, Bursa İli Karacabey İlçesinde Pazar İçin Sebze Üretimine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Planlanması ve Yeter Gelirli İşletme Büyüklüğünün Saptanması U. Ü. Ziraat Fak. Araştırma ve İncelemeler Yay. No:12, Bursa, 89. S.

ÇETİN, B., 1996, Sığırcılık İşletmelerimizin Yapısal Özellikleri, Güney Marmara Bölgesi Sığırcılık İşletmelerinde Verimlilik ve Optimal İşletme Organizasyonlarının Doğrusal Programlama Yöntemiyle Saptanması, U. Ü. Ziraat Fak. Araştırma ve İncelemeler Yay. No:14, Bursa, 65s

ÇETİN, B., 1999, Gıda Sanayii Ekonomisi ve İşletmeciliği, U. Ü. Güçlendirme Vakfı (VİPAŞ A.Ş.) Yay No: 136, ISBN 975-564-76-2, Bursa, 186s.

ÇETİN, B., G. YÜKSEL, 1999, A Research Work on the Mechanisation Level, Repair and Maintenance Costs of Tractors in the Vegetable Farms of Bursa Province, 7th International Congress on Mechanisation and Energy in Agriculture, ICAME'99, 26-27 May , Adana, s. 521-524.

ÇETİN, B., Optimal Farm Plans for Tractor Capacity and Analysis of Tractor Use in Vegetable Farms, Bursa Province, Türkiye. AMA, Agricultural Mechanisation in Asia, Africa and Latin America, Vol:31, No:4, ISSN 0084-5841, Autumn, 2000, Tokyo-JAPAN pp72-75.

ÇETİN, B., 2003, Tarımsal Finansman, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yayın No: 97, Bursa, 114s.

ÇETİN, B., 2012, Gıda Sanayi İşletme Ekonomisi, 2. Basım, Nobel Yayın No:357, Ankara, 179 s.

ÇETİN, B., 2013, Uygulamalı Tarım Ekonomisi, Nobel Yayın No: 645, Ankara, 351 s.

ÇETİN, B., 2014, Tarımsal Finansman, 2. Basım, Nobel Yayın No:941, Ankara, 207 s.

DEMİRCİ, R., 1978, Kırşehir Merkez İlçesi Hububat İşletmelerinde Optimal İşletme Organizasyonları ve Yeter Gelirli İşletme Büyüklüklerinin Saptanması, U. Ü. Ziraat Fakültesi, Araştırma ve İncelemeler Yayın No:12, Bursa, 89s.

ERKUŞ, A., M., BÜLBÜL, T., KIRAL, A. F.,AÇIL, R.,DEMİRCİ, 1995, Tarım Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları No:5, ISBN 975-7185-01-9, Ankara, 298

ERKUŞ, A., B. ÇETİN, F. TATLIDİL, E. GÜNDOĞMUŞ, 1995/a, Optimal İşletme Büyüklüğünün Saptanması, Türkiye Ziraat Mühendisliği 4. Teknik Kongresi, TMMOB, Zir Müh. Odası, 9-13 Ocak, Ankara, s. 115-123

ERKUŞ, A., R.,DEMİRCİ, 1996, Tarımsal İşletmecilik ve Planlama, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:1435, Ankara, 158s.

HARSH, S. B., J. L., CONNOR, D. G., SCHWAB, 1981, Managing the Farm Business, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N. J. 07632, Michigan State University, USA, 384s.

HOPKINS, J. A., E. O., HEADY, 1955, Farm Records and Accounting, Fourth Edition, The Iowa State College Press, Ames, Iowa, 346p.

İNAN, İ. H., 1977, Eskişehir-Alpu Ovası Tarım İşletmelerinde Yeter Gelirli İşletme Büyüklüğü ve Organizasyonunun Linear (Doğrusal) Programlama Yöntemi İle Saptanması, Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 135s.

İNAN, İ. H., 1998, Tarım Ekonomisi İşletmeciliği, Dördüncü Baskı, Hasad Yayıncılık, Tekirdağ, s116-141.

JAMES, S. C., E. STONEBERG, 1986, Farm Accounting and Business Analysis, Third Edition, The Iowa State University Press, Ames, Iowa, 312p.

KARAGÜLLE, T., 1995, Tekdüzen Hesap Planına Göre Bilgisayarlı Muhasebe, Antalya, 156s.

KARKACIER, O., 1991, Tokat-Turhal Sığır Besiciliği İşletmelerinin Ekonomik Analizi, Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 172s.

KIRAL, T., 1970, Ziraat İşletmelerimizde Defter Tutumu Şekilleri ve Mukayeseleri, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Zirai Ekonomi ve İşletmecilik Kürsüsü Asistanı (Doktora Tezi), Ankara, 258s.

KIRAL, T., H., KASNAKOĞLU, F. TATLIDİL, H., FİDAN, E. GÜNDOĞMUŞ, 1999, Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veri Tabanı Rehberi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara, 143s.

LANGEMEIER, M. R. 2000/c. Financial Ratios Used in Financial Management. Kansas State University, Farm Management Guide, MF-270.4 p.

LAZOL, İ., 2000, Genel Muhasebe, Ekin Kitabevi, Bursa, 392s.

LUENING, R.A., 1989, Farm Records can improve profitability,USDA, Dept. of Farm Management, Washington, USA, p.102-112.

MÜLAYİM, Z.G., 1994, Tarımsal Değer Biçme; Genel, Özel, Yasal, Yetkin Yayınları, Ankara.

OSBURN, D. D, C. K., SCHNCEBERGER, 1983, Modern Agricultural Management, Reston Publishing Company, Inc. Virginia, ISBN 0-8359-4550-2, The University of Missouri, USA, 416s.

ÖZEL, S., 1972, İşletmelerde Maloluş Giderleri Analizi, Mars Matbaası, Ankara, 134s.

ÖZÇELİK, A., 1985, Tarım İşletmelerinde Teknik Gelişmenin Optimal İşletme Organizasyonlarına Etkisinin Araştırılması, Doktora Tezi Teksir, Ankara.

REHBER, E., 1984, Tarımda Etkinlik Kavramı ve İşletme Büyüklüğü, Milli Prodüktivite Merkezi Verimlilik Dergisi Cilt 13, Sayı:4, Ankara, s70-81.

REHBER, E., T. TİPİ, 2005, Tarımsal İşletmecilik ve Planlama, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Yayın No:2.05-049-0425, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 184s.

REHBER, E., B., ÇETİN, 1998, Tarım Ekonomisi, U. Ü. Güçlendirme Vakfı (VİPAŞ A.Ş.) Yay No: 134, ISBN 975-564-074-6, Bursa, 318s.

REHBER, E, 1999, Tarımsal Kıymet Takdiri ve Bilirkişilik, U. Ü. Güçlendirme Vakfı Yayın No: 139, Vipaş Yayın No:15, Bursa, 133s.

TALİM, M., 1973, Tarımsal Basit, Geliştirilmiş ve Yönetim Muhasebe Tekniğinin Mukayeseli Olarak Uygulanmasıyla İlgili Bir Araştırma, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:200, Bornova, İzmir, 123s.

TİPİ, T., 2002, Tarım İşletmelerinin Yıllık Faaliyet Sonuçlarının Değerlendirilmesi Yöntemlerinin Karşılaştırmalı Analizi, U. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi), Bursa, 196s.

http://www.farmdoc.uiuc.edu//finance/analysis6.pdf

TÜRKÇE-İNGİLİZCE TARIMSAL ÜRETİM SÖZLÜĞÜ

Yrd. Doç. Dr. Süleyman TEMEL
Yrd. Doç. Dr. Beyhan KİBAR
Yrd. Doç. Dr. Hakan KİBAR
Doç. Dr. Muhammet ŞAKİROĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1227
Gıda, Tarım ve Hayvancılık No.: 012
ISBN : 978-605-320-131-1
© 1. Basım, Mayıs 2015

TÜRKÇE-İNGİLİZCE TARIMSAL ÜRETİM SÖZLÜĞÜ

Yrd. Doç. Dr. Süleyman TEMEL, Yrd. Doç. Dr. Beyhan KİBAR,
Yrd. Doç. Dr. Hakan KİBAR, Doç. Dr. Muhammet ŞAKİROĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörleri: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Prof. Dr. Mehmet Karataş - mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Temel, Süleyman; Kibar, Beyhan; Kibar, Hakan; Şakiroğlu, Muhammet.

Türkçe-İngilizce Tarımsal Üretim Sözlüğü / *Süleyman TEMEL, Beyhan KİBAR, Hakan KİBAR, Muhammet ŞAKİROĞLU*

1. Basım, VIII + 784 s., 13,5 x 21,5 mm
Kaynakça ve dizin yok.
ISBN 978-605-320-131-1
1. Agronomi 2. Amenajman 3. Fitotekni 4. Islah 5. Kültürteknik 6. Terimler Sözlüğü

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 76/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Tarımsal üretim, bitkisel ve hayvansal üretimi kapsayan geniş bir uğraş alanıdır. Bahçe Bitkileri, Bitki Koruma, Peyzaj Bitkileri, Tarım Ekonomisi, Tarım Makinaları ve Teknolojileri, Tarımsal Biyoteknoloji, Tarımsal Yapılar ve Sulama, Tarla Bitkileri, Toprak Bilimi ve Bitki Besleme, Bitki Islahı ve Zootekni bölümleri tarımsal üretimin içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Botanik (Fizyoloji, Taksonomi), Mikrobiyoloji, Gıda, İstatistik, Klimatoloji (Coğrafya) ve Zooloji (Genetik, Anatomi ve Patoloji) gibi temel ve uygulamalı bilim dalları ile yakın ilişki içerisinde bulunmaktadır. Bu kadar farklı disiplinlerle ilişkisi bulunan ve tarımsal üretimle uğraşan insanların özellikle akademisyenlerin diller arası geçişlerde daha akıcı ve anlaşılır olabilmeleri için mutlaka uğraştıkları alanın terminolojisine hakim olmaları gerekmektedir.

Diğer taraftan globalleşen dünyada, teknolojik gelişmelere bağlı olarak pek çok bilim dalında olduğu gibi tarım sektöründe de önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve her geçen gün yeni bilimsel çalışmalarla kendini sürekli yenilemiştir. Mevcut bilgilerin kullanıcılara iletilmesinde ise iletişim kanalları önemli bir rol üstlenmiştir. Bu amaçla farklı disiplinlerde yazılmış pek çok online ve basılı kaynaklar kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. Bizler büyük emekler harcanarak öncesinde bu alanda yapılmış çalışmaları önemsemekte ve saygı duymaktayız. Ancak mevcut çalışmamızda ele alınan teknik kelimeler daha da detaylandırılmaya çalışılmıştır. Genel olarak canlılar âleminde aynı familya ve cins içerisinde çok sayıda tür bulunmaktadır. Oysa bu türlerin Türkçe ve İngilizce yazılışları farklı olup, farklı anlamlar ifade etmektedir. Bu amaçla doğal olarak yaşayan ve yetiştiriciliği yapılan çok sayıda bitki ve hayvan isimleri genel anlamda değil, anlam karmaşıklığına neden olmaması için tür isimleri (Latince isimleri) ile birlikte verilmiştir. Aynı şekilde bitki ve hayvanların gelişmesine, elde edilen ürünlerin verim ve kalitesine etki eden çok sayıda hastalık ve zararlılar yine tür isimleri ile birlikte sunulmuştur. Ayrıca geleneksel olarak yayınlanmış basılı ve online sözlüklerde bulunmayan, ancak tarımsal üretim kapsamında yer alan bölüm ve alt bilim dallarında yaygın olarak kullanılan çok sayıda teknik kelime, farklı bilimsel kaynaklar taranarak mevcut bu eserde toplanmaya çalışılmıştır. Böylelikle gerek tarım sektöründe uğraşan tüm bilim insanlarının kullandıkları teknik terimlerin gerekse tür bazında yazılan kelimelerin İngilizce ve Türkçe karşılıklarının daha etkin bir şekilde anlaşılması ve kullanıcılara daha faydalı olması sağlanmaya çalışılmıştır.

Büyük bir emek ve titizlikle hazırlanan bu kitap, bu hali ile sıradan bir sözlük olmayıp tarımsal üretimde yaygın olarak kullanılan teknik terimleri içeren nitelikli bir sözlüktür. Kitap içerisinde yaklaşık 17 bin adet Türkçeden İngilizceye ve 17 bin adet de İngilizceden Türkçeye teknik kelime, terim veya kelime grubu bulunmaktadır. Mevcut bu eserde yer alan teknik kelimelerin hepsi tarımın farklı alanlarında çalışan, alan terminolojisine ve dil inceliklerine hakim ve her iki dilin de kullanıldığı akademik ortamlarda çalışmış öğretim üyelerinden oluşan bir ekip tarafından hazırlanmıştır.

Tarımsal Üretim Sözlüğü kitabı; alfabetik sıraya göre düzenlenmiş Türkçeden İngilizceye ve İngilizceden Türkçeye olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Her iki bölümde de özellikle bilimsel tür isimlerin önüne Latince karşılıkları yazılmıştır. Son bölümde ise faydalanılan kaynakça dizini yer almaktadır.

Eser dikkatli bir şekilde hazırlanmıştır. Ancak sehven gözden kaçmış bazı imla ve teknik hataların bulunması olağandır. Mevcut eksikliklerin giderilmesi ve sözlüğün genişletilmesi için yapılacak her türlü eleştiri ve katkı takdir ile karşılanacaktır. Eserin başta kendi alanında bilimsel çalışma yapan akademisyenler olmak üzere, ilgilenen ve ihtiyaç duyan herkese faydalı olmasını dileriz.

Yrd. Doç. Dr. Süleyman TEMEL
Yrd. Doç. Dr. Beyhan KİBAR
Yrd. Doç. Dr. Hakan KİBAR
Doç. Dr. Muhammet ŞAKİROĞLU

Mayıs 2015

PREFACE

Agricultural production is a wide area that contains animal and plant production. Therefore, scientific disciplines such as Horticulture, Plant Protection, Landscaping Plants, Agricultural Economics, Agricultural Equipments and Technology, Agricultural Biotechnology, Biosystem Engineering and Irrigation Systems, Crop Science, Soil Science and Plant Nutrition, Plant Breeding, and Animal Science are also included in agricultural production. Moreover, disciplines such as Botany, Microbiology, Food Science, Statistics, Meteorology, and Zoology are also related to the agricultural production. Due to the large number of disciplines that agricultural production includes or relates to, there is a wealth of nomenclature used by technical personnel or academics. Owing to the recent technological advancements and ever increasing number of research publication in the agricultural production, cross lingual references are far more important.

There are a large number of efforts that provide translation for the agricultural production nomenclature both in the form of online source and as printed material for closer disciplines or some specific disciplines. We value all the previous efforts, however in this dictionary we tried to expand content and provide more details that were not previously available. For instance, the name of agricultural varieties and genotypes could be immense for many species that have high agronomic value. A simple species translation would not be adequate in this case. More detailed cross lingual names of wild or cultivated species in or lower taxa in Turkish and English are provided along with the Latin names. One other such problem arises from the names of diseases and pathogens in Turkish and English. A similar analogy was adopted for the disease and pathogen names to provide an invaluable support to the academics and technical stuff who need the cross reference across Turkish and English. Furthermore, a large number of technical nomenclatures that is not present in the other online and printed material gathered.

Deviating from the traditional dictionaries, extensive efforts were devoted to gather such a high number of technical nomenclatures specific to agricultural production. The book includes about 17 thousand Turkish-

English and about 17 thousand English-Turkish words, terms or word groups. All the words, terms or word groups are selected carefully by a team of experts that worked in academia where Turkish or English is the predominant medium for social and academic affairs.

The agricultural production dictionary is formatted into two sections and in the first section all the words are listed alphabetically in English to Turkish format. In the second section a similar analogy was used in Turkish to English translation. In the last section, the cited references were listed.

The current work was carefully edited for technical and editorial misprints. However, presence of such misprints could still exist throughout the book. Critics and suggestions for the further improvements would be greatly appreciated. We hope that the book will be a contribution to the academics and technical personnel working in the area and be used extensively.

Assist. Prof. Dr. Süleyman TEMEL
Assist. Prof. Dr. Beyhan KİBAR
Assist. Prof. Dr. Hakan KİBAR
Assoc. Prof. Dr. Muhammet ŞAKİROĞLU

May 2015

İÇİNDEKİLER / INDEX

TÜRKÇE - ENGLISH

A....3
B....31
C....63
Ç....65
D....81
E....105
F....119
G....127
H....141
I....155
İ....159
J....171
K....173
L....215
M....219
N....237
O....243
Ö....253
P....257
Q....269
R....271
S....277
Ş....311
T....315
U....347
Ü....351
V....355
W....359
X....361
Y....363
Z....385

ENGLISH - TÜRKÇE

A 391
B 419
C 439
D 475
E 493
F 507
G 525
H 543
I 557
J 571
K 573
L 575
M 589
N 611
O 619
P 627
Q 655
R 657
S 675
T 719
U 735
V 741
W 749
X 763
Y 765
Z 769
YAZARLAR HAKKINDA/ABOUT AUTHORS 771
KAYNAKLAR/REFERENCES 781

Bos, M. G., Kselik, R. A. L., Allen, R. G., Molden, D. J., 2008. Water Requirements for Irrigation and the Environment. Springer Press, Netharlands.

Brown, C. J., Nielsen, J., 1998. Silos: Fundamentals of Theory, Behaviour, and Design. Taylor & Francis.

Burg, S. P., 2004. Postharvest Physiology and Hypobaric Storage of Fresh Produce. CABI publishing, UK.

Cao, W., White, J. W., Wang, E., 2009. Crop Modeling and Decision Support. Tsinghua University Press, Beijing and Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Castilla, N., 2012. Greenhouse Technology and Management. CABI publishing, UK.

Clyde M. Christensen, C. M., Kaufmann, H. H., 1969. Grain Storage: The Role of Fungi in Quality Loss. University of Minnesota Press, Minneapolis.

Clay, D., Shanahan, J. F., 2011. GIS Applications in Agriculture: Volume II Nutrient Management for Energy Efficiency. CRC Press, London.

Clay, S. A., 2011. GIS Applications in Agriculture: Volume III Invasive Species. CRC Press, London.

Dizdar, M. Y., 2003. A Glossary of Erosion and Soil Conservation Terms (Erozyon ve Toprak Koruma Terimler Sözlüğü). TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Teknik Yayınlar Dizisi No: 3, Ankara.

Doijode, S. D., 2001. Seed Storage of Horticultural Crops. Food Products Press, New York.

Ekim, T., 2007. The Rare Endemics of Turkey. Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, Sertifika No. 11213, İstanbul, Turkey.

Eurocode 1, 2003. Basis of Design and Actions on Structures (EN 1991-4), Part 4: Actions in Silo and Tanks. European Committee for Standardisation, Brussels.

Eurocode 1, 2004a. Basis of Design and Actions on Structures (EN 1991-1-4), General Actions Part 1-3: Snow Loads. European Committee for Standardisation, Brussels.

Eurocode 1, 2004b. Basis of Design and Actions on Structures (EN 1991-1-4), General Actions Part 1-4: Wind Loads. European Committee for Standardisation, Brussels.

Eurocode 3, 2004. Design of steel structures (EN 1993-1-1), General Rules and Rules for Buildings. European Committee for Standardisation, Brussels.

Farrall, A. W., Albrecht, C. F., 1965. Agricultural Engineering a Dictionary and Handbook. The Interstate Printers & Publishers, Illions.

Field, H. L., Solie, J. B., 2006. Introduction to Agricultural Engineering Technology: A Problem Solving Approach. Springer Press, Netharlands.

Glinski, J., Horabik J., Lipiec, J., 2011. Encyclopedia of Agrophysics. Springer Press, Netharlands.

Golob, P., Farrell, G., Orchard, J. E., 2002. Crop Post-Harvest: Science and Technology Volume 1 Principles and Practice. Blackwell Publishing, UK.

Grundas, S., Stepniewski, A., 2013. Advances in Agrophysical Research. InTech, Croatia.

Gullan, P. J., Cranston, P. S., 2012. The Insects: An Outline of Entomology. 4th Ed. Wiley-Blackwell, USA.

Güçlü, Y., Yıkarbaba, S., 2010. Açıklamalı Türkçe-İngilizce İngilizce-Türkçe Tarım Hukuku Sözlüğü (Turkish-English English-Turkish Agricultural Law Dictionary). Ankara Barosu Yayınları.

Heper, Y., 2009. Geleneksel Elektrik Santralları İçin Teknik Terimler Sözlüğü. Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, Ankara.

Hinton, D. G., 2007. Supplementary Feeding of Sheep and Beef Cattle. CSIRO Publishing, Australia.

Horrocks, R. D., Vallentine, J. F., 1999. Harvested Forages. Academic Press, USA.
Keddy, P. A., 2007. Plants and Vegetation: Origins, Processes, Consequences. Cambridge University Press, New York.
Kottegoda, N. T., Rosso, R., 2008. Applied Statistics for Civil and Environmental Engineers. Blackwell Publishing, UK.
Kutlu, H. R., 2014. Zootekni Terimleri Sözlüğü (Hayvan Yetiştirme, Yem ve Hayvan Besleme, Genetik). Çukurova Zootekni Derneği, Adana.
Li, D., Chen, Y., 2012. Computer and Computing Technologies in Agriculture VI. Springer-Verlag, Berlin.
Liang, S., 2008. Advances in Land Remote Sensing: System, Modeling, Inversion and Application. Springer Press, Netharlands.
Loebenstein, G., Thottappilly, G., 2007. Agricultural Research Management. Springer Press, Netharlands.
Manohar, K. R., Igatidnathane, C., 2007. Greenhouse Technology and Management. BS Publications.
Mavi, H. S., Tupper, G. J., 2004. Agrometeorology Principles and Applications of Climate Studies in Agriculture. Food Products Press, New York.
McGlinchey, D., 2008. Bulk Solids Handling Equipment Selection and Operation. Blackwell Publishing, UK.
Moore, P. D., 2006. Agricultural and Urban Areas. Chelsea House Publishers, New York.
Musy, A., Higy, C., 2011. Hydrology: A Science of Nature. CRC Press, UK.
Navarro, S., Noyes, R., 2002. The Mechanics and Physics of Modern Grain Aeration Management. CRC Press, London.
Oliver, M. A., 2010. Geostatistical Applications for Precision Agriculture. Springer-Verlag, Berlin.
Overman, A. R., Scholtz, R. V., 2002. Mathematical Models of Crop Growth and Yield. Marcel Dekker, New York.
Özgönen, H., Çual Kılıç, H., 2009. Isparta İli'nde Elmalarda Sorun Olan Hasat Sonrası Hastalıkların ve Yaygınlık Oranlarının Belirlenmesi. Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi 2(2), 53-60.
Papajorgji, P. J., Pardalos, P. M., 2009. Advances in Modeling Agricultural Systems. Springer-Verlag, Berlin.
Pierce, F. J., Clay, D., 2007. GIS Applications in Agriculture. CRC Press, London.
Pringle, R., Chris Bishop, C., Clayton, R., 2009. Potatoes Postharvest. CABI publishing, UK.
Proctor, D. L., 1994. Grain Storage Techniques. FAO Agricultural Services Bulletin No. 109.
Raghunath, H. M. 2006. Hydrology: Principles, Analysis, Design. New Age International (P) Ltd., Publishers.
Rees, D., Farrell, G., Orchard, J., 2012. Crop Post-Harvest: Science and Technology. Wiley-Blackwell, Reading, UK.
Rotter, J. M., 2001. Guide for The Economic Design of Circular Metal Silos. Taylor & Francis Routledge.
Sauter, D., 2000. Landscape Construction. Thomson Learning, USA.
Singh, B. P., 2010. Industrial Crops and Uses. CABI publishing, UK.
Stigter, K., 2010. Applied Agrometeorology. Springer-Verlag, Berlin.
Schowengerdt, R. A., 2007. Remote Sensing: Models and Methods for Image Processing. Elsevier Inc. Publisher, USA.

Schulze, E. D., Beck, E., Müller-Hohenstein, K., 2007. Plant Ecology. Springer Science + Business Media, Germany.
Tanchev, L., 2014. Dams and Appurtenant Hydraulic Structures. CRC Press, London.
Thompson, A. K., 2010. Controlled Atmosphere Storage of Fruits and Vegetabable. CABI publishing, UK.
Thompson, A. K., 2015. Fruit and Vegetables: Harvesting, Handling and Storage. Wiley-Blackwell, Reading, UK.
TMMOB, 2010. Arazi Yönetimi Terimleri Sözlüğü. Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Ankara.
Troeh, F. R., Donahue, R. L., 2003. Dictionary of Agricultural and Environmental Science. Iowa State Press, Iowa.
Tülek, S., Dolar, S., 2011. Havuçlarda Görülen Depo Hastalıkları ve Yönetimi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 28(2), 187-198.
Uysal, B., Tanrısever, N. H., Düzel, O., 2003. Avrupa Birliği Temel Terimler Sözlüğü. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara.
Van Straten, G., Van Willigenburg, G., Van Henten, E., Van Ooteghem, R., 2011. Optimal Control of Greenhouse Cultivation. CRC Press, London.
Von Zabeltitz, C., 2011. Integrated Greenhouse Systems for Mild Climates. Springer-Verlag, Berlin.
Yıldırım, E., 2012. Depolanmış Ürün Zararlıları ve Mücadele Yöntemleri. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Tesisi Yayın No:191, Erzurum.
Yücel, E., 2002. Flowers and Ground Cover Growing in Turkey I. ETAM Matbaa Tesisleri, Eskişehir, Turkey.
Yüksek, T., Yüksek, F., Eminağaoğlu, Ö., 2003. Bazı Mera Amenajmanı Terimleri ve Tanımları. Kafkas Üniversitesi Artvin Orman Fakültesi Dergisi, 1-2: 21-32.
Whitehead, D. C., 2000. Nutrient Elements in Grassland: Soil-Plant-Animal Relationships. CABI Publishing, UK.
Wojtkowski, P. A., 2004. Landscape Agroecology. Food Products Press, New York.

YARARLANILAN WEB SAYFALARI

http://www2. dsi. gov. tr/sozlukler/
http://www. ziraatciyiz. biz/temel-botanik-terimleri-t1444. html
http://www. msxlabs. org/forum/ziraat/370930-ziraat-terimleri-sozlugu. html
http://dictionary. etacude. com/a/index. php
http://agclass. nal. usda. gov/glossary_az_ae. shtml#B
http://www. epa. gov/agriculture/ag101/glossary. html
http://aims. fao. org/vest-registry/vocabularies/agrovoc-multilingual-agricultural-thesaurus
http://istatistiknotlarim. blogspot. com. tr/2012/04/istatistik-terimler-sozlugu. html
http://suurunlerifakultesi. blogspot. com. tr/2012/10/ingilizce-turkce-su-urunleri-terimleri. html
http://www. tarimziraat. com/tarim_sozlugu/?id_no=A&page_id=11
http://www. epa. gov/oecaagct/ag101/glossary. html
http://kisi. deu. edu. tr/orhan. gunduz/english/courses/Turkce-Ingilizce_teknik_terimler_sozlugu. pdf

TEDARİK ZİNCİRİ VE LOJİSTİK YÖNETİMİ

Erdal Nebol
Yeditepe Üniversitesi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1497
İşletme No.: 064
ISBN : 978-605-320-403-9
© 1. Basım, Mart 2016

TEDARİK ZİNCİRİ VE LOJİSTİK YÖNETİMİ
Erdal Nebol

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.: 1 Kazımkarabekir /ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Nebol, Erdal
Tedarik Zinciri ve Lojistik Yönetimi / *Erdal Nebol*
1.Basım, XIV + 290 s., 160 x 235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-403-9
1. Entegrasyon 2. Değer Yaratmak 3. Lojistik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
TEDARİK ZİNCİRİ

1.1. Niçin Tedarik Zinciri? 1
1.2. Tedarik Zinciri ve Tedarik Zinciri Yönetimi 3
1.3. Tedarik Zinciri Yapısı 5
1.4. İş Modelleri 6
Kaynaklar 7

BÖLÜM 2
LOJİSTİK VE LOJİSTİK OPERASYONLAR

2.1. Lojistik Fonksiyonlar 10
2.1.1. Müşteri Siparişi İşlemleri 10
2.1.2. Stok Yönetimi 11
2.1.3. Satın Alma Siparişi İşlemleri 12
2.1.4. Üretim Siparişleri Yönetimi 12
2.1.5. Taşıma 13
2.1.6. Depo (Ambar) ve Depo Kullanımı 13
2.1.7. Malzeme Elleçleme ve Paketleme 14
2.1.8. Satış Sonrası Hizmetler 15
2.1.9 . Lojistik Şebeke Yönetimi 15
2.1.10. Lojistik Hizmet Sunucuları 15

2.2. Lojistik Operasyonlar 16
2.2.1. Mal Akışı 17
2.2.2. Bilgi Akışı 18
2.2.2.1. Planlama ve Planlama Amaçlı Bilgiler 18
2.2.2.2. Operasyon Amaçlı Bilgiler 19
2.3. Lojistik Stratejiler 21
2.3.1. Yalın Lojistik 22
2.3.2. Çevik Lojistik 22
Kaynaklar 23

BÖLÜM 3
TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ: PAZARLAMA VE DAĞITIM

3.1. Pazarlama- Dağıtım Döngüsünün Tedarik Zinciri İçindeki Rolü 26
3.2. Müşteri Gereksinmeleri ve Müşteri İstekleri 28
3.3. Müşteri Hizmetleri 29
3.3.1. Temel Müşteri Hizmeti 30
3.3.2. Müşteri Tatmini 31
3.3.1. Müşteri Çözümü 33
3.4. Pazarlama Fonksiyonları ve Aktörler 33
3.4.1. Alışveriş - Ticaret Grubu 34
3.4.2. Lojistik Grubu 35
3.4.3. Kolaylaştırıcılar ve Aktive Ediciler 36
3.5. Dağıtım Yapısı ve Pazarlama Kanalları 36
3.5.1. Pazarlama Kanalları 37
3.5.2. Kanal Fonksiyonlarının Ayırımı 38
3.5.3. Dağıtım Stratejileri 39
3.5.4. Kanallar ve Kanal ilişkileri 40
3.5.5. Kanal Tasarımı ve Dağıtım Kanalı Oluşturulması 41
3.6. Fiyat 42
3.6.1. Fiyat ve Kapsamı 42
3.6.2. Fiyat Değişimleri 44
Kaynaklar 45

BÖLÜM 4
TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ ÜRETİM

4.1. Üretimde Lojistik Kavramlar 47
4.1.1. Üretim Kısıtları 47
4.1.2. Üretim Hacmi ve Ölçek Ekonomisi 48
4.1.3. Çeşitlilik, Ürün Gamı ve Esneklik 49
4.1.4. Üretim Süresi ve Ön Süre 50
4.2. Üretim Stratejileri 51
4.2.1. Stok İçin Üretim 52
4.2.2. Sipariş Üzerine Üretim 53
4.2.3. Sipariş Üzerine Montaj 54
4.3. Üretimin Lojistik Destekleri 54
4.3.1. Satış Tahminleri 55
4.3.2. Üretim Planlama 55
4.3.3. Malzeme Elleçleme 57
4.3.4. Tedarik 57
4.4. Örnek Üretim Planlama Problemi 57
4.5. Tam-Zamanında-Üretim (JIT), Toyota Üretim Sistemi ve Yalın Üretim .. 60
4.5.1. Yalın Üretim Sisteminin İşleyişi 61
4.5.2. Yalın Üretim Sistemi İlkeleri 62
Kaynaklar 63

BÖLÜM 5
TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ: TEDARİK VE SATIN ALMA

5.1. Satın Alma ve Tedarik 66
5.2. Organizasyonlar Nasıl Satın Alma Yaparlar? 66
5.2.1. Satın Alma Karar Süreci 67
5.2.2. Satın Alma Biçimleri 68
5.2.3. Planlı Alımlar ve Erken Alımlar 69
5.3. Satın Almanın Amaçları ve Sorumlulukları 70
5.4. Tedarik ve Satın Alma Yaklaşımları ve Eğilimler 71
5.4.1. Klasik ve Modern Satın Alma 71

5.5. Satın Alma Modelleri 73
5.6. Tedarikçi Seçimi ve Tedarikçi Performans Değerlendirmesi 74
5.7. Elde Etme Maliyeti..... 77
5.8. Satın Almak veya Üretmek Kararını Etkileyen Faktörler..... 78
5.8.1. Al veya Yap Kararı İçin Bir Karar Çerçevesi (Bir Yaklaşım).... 80
5.9. Elektronik Tedarik..... 81
5.10. Satın Alma Planlaması ve Tedarik Operasyonları 82
5.10.1. Gereksinmelerin Belirlenmesi..... 82
5.10.2. Tedarik Miktar ve Zamanının Belirlenmesi 83
5.10.3. Tedarikçi Seçimi..... 84
5.10.4. Satın Alma Şartlarının Belirlenmesi ve Tedarikçi Anlaşmaları 84
5.10.5. Satın Alma Siparişi..... 85
5.10.6. İçeriye Taşıma 85
5.10.7 Mal ve Hizmet Kabulü..... 86
5.11. Tam Zamanında Üretim (JIT-Just-in-Time) Sistemleri ve Tedarik..... 86
Kaynaklar 88

BÖLÜM 6
STOK YÖNETİMİ

6.1. Stok Bulunduma Nedenleri 90
6.2. Genel Stok Kavramları 93
6.2.1. Stok Tipleri..... 93
6.2.2. Ürün ve Malzeme Talepleri..... 94
6.2.3. Stok Maliyeti..... 96
6.2.4. Ön Süre..... 98
6.2.5. Stok Politikası 98
6.2.6. Müşteri Hizmet Düzeyi..... 98
6.2.7. Emniyet Stoğu..... 99
6.2.8. Ortalama Stok..... 99
6.2.9. Stok Grafiği 101
6.3. Stok Planlaması 102

6.4. Yok Satmak ve Emniyet Stoğu 103
6.5. Bağımsız Talepli Stokların Planlaması: 105
6.5.1. Sipariş Zamanı ve Sipariş Noktası 105
6.5.2. Sipariş Miktarı 107
6.5.3. Emniyet Stoğu Miktarı 113
6.6. Bağımlı Talepli Stoklar ve Malzeme İhtiyaç Planlaması 115
6.6.1. Malzeme İhtiyaç Planlaması Yönteminin Avantajları ve Dezavantajları 119
6.7. Tedarikçi Kontrolünde Stok Yönetimi (VMI) 119
6.8. Kamçı Etkisi 120
6.9. Tam-Zamanında Üretim (JIT) 121
6.10. ABC Analizi 122
Kaynaklar 123

BÖLÜM 7
DEPOLAR VE DEPOCULUK

7.1. Depo Tipleri 126
7.1.1. Üretimi Destekleme Depoları 126
7.1.2. Yükleme ve Dağıtım Depoları 127
7.1.3. Ürün Ayrıştırma ve Birleştirme Depoları 127
7.1.4. Son Şekillendirme ve Son Montaj Depoları 129
7.1.5. Stok Biriktirme Depoları 130
7.1.6. İade Depoları 130
7.1.7. Bölge Depoları 130
7.1.8. Antrepolar 131
7.2. Sahipliklerine Göre Depolar 131
7.2.1. Özel depolar 132
7.2.2. Genel Depolar 133
7.3. Depo Fonksiyonları: 134
7.3.1. Stok Hareketleri ile İlgili Fonksiyonlar 134
7.3.2. Stok Saklama İşlemleri 135
7.3.3. Bilgi Akışı Fonksiyonu 136

7.3.4. Stok Sayımı İşlemleri 137
7.3.5. Katma Değer Hizmetleri 137
7.4. Depo Planlaması 138
7.4.1. Depo Yeri Seçimi 138
7.4.2. Depo Büyüklüğü 139
7.4.3. Depo Sayısı 140
7.5. Depo Tasarımı 140
7.5.1. Öncelikli Belirlemeler 140
7.5.2. Depo Yerleşimi ve Akış Planı 141
7.5.3. Depo Donanımı 143
7.6. Depo Yönetimi 143
7.6.1. Depo Personeli 144
7.6.2. Depo Yönetim Sistemleri 144
7.6.3. Güvenlik 145
Kaynaklar 146

BÖLÜM 8
PAKETLEME

8.1. Tüketiciye Yönelik Paketleme 147
8.2. Lojistik Paketleme 149
8.3. Paketleme Sistemi ve Paket Malzemeleri Seçimi 151
Kaynaklar 152

BÖLÜM 9
MALZEME ELLEÇLEME

9.1. Malzeme Elleçlemede Lojistik Hedefler 153
9.2. Malzeme Elleçleme Yöntemleri ve Elleçleme Araçları 154
9.2.1. Manuel Sistemler 154
9.2.2. Mekanize Sistemler 156
9.2.3. Otomatize Sistemler 156
9.2.4. Kombine Sistemler 157
9.2.5. Özel Sistemler 157
Kaynaklar 157

BÖLÜM 10
TAŞIMA SİSTEMLERİ

10.1. Giriş 159
10.1.1. Taşımacılık ve İşlevleri 159
10.1.2. Taşıma Sistemlerinin Katılımcıları 160
10.1.3. Taşıma Şekilleri 160
10.1.4. Taşımacılıkta Performans 161
10.2. Taşımacılık Ekonomisi 162
10.2.1. Taşımacılığın Maliyet Yapısı 162
10.2.2. Taşımacılıkta Ekonomik Faktörler 163
10.2.3. Taşımacılıkta Fiyatlandırma Stratejileri 166
10.3. Taşımacılık Kipleri ve Taşıma Araçları 167
10.3.1. Karayolu Kipi 167
10.3.2. Demiryolu Kipi 168
10.3.3. Denizyolu Kipi 169
10.3.4. Havayolu Kipi 170
10.3.5. Boru Hatları 170
10.3.6. Diğer Kipler 171
10.3.7. Taşımacılık Kiplerinin Karşılaştırılması 172
10.4. Terminaller 174
10.5. Taşımacılıkta Aracı Kuruluşlar 175
10.6. Taşımacılıkta Dokümantasyon 176
10.7. Taşıyıcı Değerlendirme 176
Kaynaklar 177

BÖLÜM 11
SATIŞ SONRASI HİZMETLER, BAKIM VE ONARIM, TERSİNE LOJİSTİK

11.1. Satış Sonrası Müşteri Hizmetleri 179
11.1.1. Satış Sonrası Hizmet Türleri 180
11.1.2. Hizmet Kalitesi 181
11.2. Satışa Sunulmuş Ürünlerin Kontrolü 182

11.3. Satılmış Ürün İadesi ve Tersine Lojistik 183
11.4. Bakım ve Onarım 183
11.5. Atık ve Çöplerin Toplanması 185
Kaynaklar 185

BÖLÜM 12
TEDARİK ZİNCİRİ AĞI: DAĞITIM PLANLAMASI VE YERSEÇİMİ

12.1. Tedarik Zinciri Ağı ve Amaçları 187
12.2. Dağıtım Planlaması 189
12.3. Tesis Yeri Seçimi 191
12.3.1. Üretim Tesisi Yeri Seçimi 192
12.3.2. Depo Yeri Seçimi 193
12.3.3. Terminal Yeri Seçimi 198
Kaynaklar 199

BÖLÜM 13
TEDARİK ZİNCİRİ KURUMSAL ENTEGRASYONU

13.1. Entegrasyon Zorunluluğu 201
13.2. Tedarik Zinciri Kurumsal Entegrasyonu Değer Yaratır 203
13.2.1. Değer ve Müşteri 203
13.2.2. Ekonomik Değerler 204
13.2.3. Pazar Değeri 206
13.2.4. Müşteriye Uygunluk 207
13.3. Tedarik Zinciri Entegrasyonu 208
13.3.1. Kurum İçi Entegrasyon 208
13.3.2. Kurumlar Arası Entegrasyon 210
13.3.3. Entegrasyonun Ölçüsü ve Limitleri 215
13. 4. Tedarik Zinciri Yönetimi 217
13.5. Tedarik Zinciri Performans Değerlendirmesi 218
13.5.1. Sipariş Kazanma 218
13.5.2. Sipariş Karşılama 218
13.5.3. Tedarik Zinciri Operasyonel Referans Modeli (*SCOR*) 219

13.5.4. Dengelenmiş Performans Kartı 220
Kaynaklar 220

BÖLÜM 14
BİLİŞİM SİSTEMLERİ

14.1. Bilişim Sistemleri 223
14.2. Tedarik Zinciri Bilişim Sistemleri İşlevleri 225
14.3. Tedarik Zinciri Bilişim Sistemlerinin Tarihçesi 227
14.3.1. Özel ve Profesyonel Yazılımlar 227
14.3.2. Profesyonel Yazılımların Gelişimi 228
14.4. Tedarik Zinciri Entegre Bilişim Sistemi 230
14.5. Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP) 233
14.6. Destekleyici Çevre Uygulamalar 238
14.6.1. İleri Üretim Planlaması (*APS-Advanced Planning Systems*). 239
14.6.2. Müşteri İlişkileri Yönetimi 240
14.6.3. Depo Yönetim Sistemleri 242
14.6.4. Taşıma Sistemleri Yönetimi 244
14.7. Bilişim Sistemleri Dış Kaynak Kullanımı 245
Kaynaklar 246

BÖLÜM 15
YALIN LOJİSTİK

15.1. İş Uygulama Biçimlerinde Yeni Eğilimler 247
15.2. Yalın Düşünce 248
15.3. Yalın Lojistik 250
Kaynaklar 253

BÖLÜM 16
KÜRESEL TEDARİK ZİNCİRİ

16.1. Küresel Ticaretin Yararlı Yönleri 255
16.2. Küresel Ticaretin Zorlukları 256
16.2.1. Uzun Tedarik Süreleri 256

16.2.2. Taşıma ve Ulaştırma 257
16.2.3. İş Yapma Yöntemlerindeki Farklılıklar 258
16.2.4. Aracı Kuruluşlara Olan Gereksinmeler 259
16.3. Global Pazarlara Giriş ve Globalleşme Stratejileri 259
16.3.1. İhracat 260
16.3.2. Sözleşmeye Dayalı İşlemler 261
16.3.3. Dış Ülkede Üretim (Uluslararası İşletme) 262
16.3.4. Dış Kaynak Temini - İthalat 263
16.3.5. Global İşletme 263
16.4. Uluslararası Teslimat Şekilleri ve Şartları - INCOTERMS 264
16.5. Serbest Ticaret Bölgeleri 266

EK A: EMNİYET STOĞU HESAPLAMASI - BİR ÖRNEK 269

EK - B: DAĞITIM MODELİ ÇÖZÜMÜ 275

DİZİN 283

ÖN SÖZ

Tedarik zinciri yönetimi, yakın zamanda ortaya çıkmış ve hızla popüler olmuş bir terimdir. Teknolojinin de katkısıyla hızla değişen sosyo-ekonomik ortam nedeniyle, iş uygulamalarının yeni bir felsefe ile yeniden düşünülmesi gereği ortaya çıkmıştır. Yeryüzündeki bütün üretici ve ticari kuruluşların birbirine bağlı iki temel hedefi vardır; mal veya hizmet üretmek ve bu faaliyetler sonucunda kâr etmek. Üretilen mal ve hizmetlerin sonunda ulaştığı nokta tüketici müşterilerdir. Üretilen mal ve hizmetler, ancak ve ancak, son noktada, tüketici müşteriler tarafından istendiği, tercih edildiği ve tüketildiği sürece anlamlıdır ve kâr sağlayabilir. Müşterinin tüketmek veya kullanmak istemediği bir ürün veya hizmet, "değer"sizdir. Ayrı bireyler şeklinde müşteri artık, istediği mal veya hizmeti seçmekte veya alıp almamak biçimindeki tercihleri ile ekonomik faaliyetleri yönlendiren bir güç olmuştur. Değişen bu ortamda, yalnızca müşterinin "değer vereceği" mal veya hizmetleri üreten kuruluşlar, kâr hedefine ulaşabileceklerdir ve ayakta kalıp faaliyetlerini sürdürebileceklerdir. Sonuç olarak, üretici ve ticari kuruluşların hedefi mal veya hizmet üretmek değil, müşteri için "değer" yaratmak biçiminde değişmektedir.

Müşteri için değer yaratmak ekonomik kuruluşların tek başlarına başarabilecekleri bir iş değildir. Bu nedenle, değer yaratma işleminin, kaynağından başlamak üzere bir süreç olarak düşünülmesine ve sürecin bütününde yer alan tüm kuruluşların birlikteliği ve işbirliğine gereksinme vardır. Profesör Martin Christopher'in meşhur ifadesi ile "*Gelecekte kurumlar arasındaki rekabet ürettikleri ürünlerde veya tüketilen ülkelerde değil, kullanıldıkları tedarik zincirleri arasında olacaktır*"

Bir dizi üretim ve ticari işlemlerden oluşan bir ekonomik faaliyetin bir ucunda ham madde, diğer ucunda tüketici ve tüketici gereksinmeleri vardır. Ham maddeden tüketiciye kadar uzanan bu ilişkiler zinciri *Tedarik zinciri* olarak anılmaktadır. Bu kavramın, orijinal kaynağı olan "Supply Chain" teriminden esinlenilerek zaman zaman "arz zinciri" olarak da anılmaktadır. Günümüzde her iki terim de eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Henüz tartışma konusu olan bu iki kavramdan birisi, zamanla tercih edilecek ve hem akademik ortamda hem de iş

ortamında benimsenecektir. Burada, doğru kavramın hangisi olduğu üzerinde durulmadan, bugünkü ortamda genel olarak kullanılmakta olan "Tedarik Zinciri" terimi kullanılacaktır.

Lojistik, bu tedarik zincirinin bir bölümüdür ve zincirin halkalarını birbirine bağlar. Lojistiğin daha iyi anlaşılabilmesi için, karmaşık bir yapısı olan tedarik zincirinin iyi anlaşılması gereklidir.

Tedarik zincirini anlatabilmek için, bu kitapta, tedarik zinciri önce birbirinden farklı yapılarda olan ve farklı davranışlar gösteren üç ana bölüme ayrılmıştır; baştan sona doğru sıralarsak, ham maddeden üreticiye uzanan Satın alma ve tedarik, ham maddeyi ürüne dönüştüren Üretim, ürünleri tüketici ve son kullanıcılara ulaştıran pazarlama ve dağıtım. Tedarik zincirinin nihai hedefi son kullanıcı yani son müşteridir. Bu nedenle, tedarik zincirinin açıklanmasına sondan yani pazarlama-dağıtım bölümünden başlanmaktadır, üretim ve satın alma bölümleri ile tedarik zincirinin başlangıcına gidilmektedir.

Tedarik zincirinin anılan üç bölümün açıklanması ile, bu bölümlerin işleyebilmesi için ve bu bölümlerin birbirine bağlanabilmesi için gerekli olan bazı lojistik fonksiyonlara ihtiyaç olduğu anlaşılacaktır. Bunların başlıcaları, bilgi iletişimi ve haberleşme, taşıma ve stok yönetimidir. Bu fonksiyonların açıklanmasını, malzeme elleçleme ile stokların saklandığı depolar ele alınacaktır. Kitabın son bölümünde ise, birbirinden farklı yer, zaman ve kuruluşlarca gerçekleştirilen farklı faaliyetlerden bir zincir oluşturulabilmesini sağlayacak olan entegrasyon konusu ele alınacaktır.

BÖLÜM 1

TEDARİK ZİNCİRİ

Bir akşam saat 21.00 eve dönerken çocuğunuza bir çikolata veya onun ertesi sabahki kahvaltısı için peynir almak üzere bir markete gittiğinizi düşünün. Market yalnızca açık olmayıp, çeşitli tür, marka ve çeşitli büyüklüklerde çikolata ve peynirin sizi beklediğini görürsünüz. Günümüzde birçok kişi bunun zaten, kendiliğinden böyle olduğunu ve böyle olması gerektiğini düşünür. Ama bunun arkasında, gereksinimimiz olduğunda çikolata ile peynirin orada hazır olmasını sağlayan yüzlerce karmaşık faaliyetler dizini dikkatli bir biçimde koordine edilmiştir. Onlarca kuruluş, bu karmaşık faaliyetleri yerine getirmek için uğraş verirler.

Satın aldığımız her türlü mal ve hizmet için de durum aynıdır. Gereksinimimiz olan bütün mal ve hizmetlerin, gereksinimimiz olduğu anda yakınımızda hazır olmasını sağlayan bu faaliyetlerin tümü, Tedarik Zincirinin özünü oluşturur. Tedarik Zinciri, müşterileri, perakendeci ve toptancıları, üreticileri ve onların tedarikçilerini birbirine bağlayan bir ilişkiler ağıdır. Bu kişi ve kuruluşlar arasındaki düzenli, mal, para ve bilgi akışıdır. Her ne kadar, bu faaliyetler dizini ve bu dizinin koordinasyon sorunu çok eskilere uzansa da, yeni olan, Tedarik Zinciri Yönetiminin, olaya entegre sistemler üzerinden malzemenin akışı problemi olarak ele almasıdır.

1.1. Niçin Tedarik Zinciri?

1990'lı yıllardan itibaren global pazarlarda hızla gelişen çetin rekabet, tüketicilerin geri dönülmez haklar kazanması ve giderek daha seçici olması, tüketici ürünlerinin hayat sürelerinin giderek kısalması gibi nedenler, işletme yönetimlerini, kendi tedarik zincirlerine eğilmelerini ve konuya odaklanmasını zorunlu kılmıştır.

Müşteri siparişleri, siparişinin alınmasından, sipariş kapsamının teslim edilmesinde kadar birçok aşamadan geçmektedir: Müşteri siparişinin alınması, siparişin haberleşme araçlarıyla veya satış temsilcisinin çantasında satış ofisine iletilmesi, kredi kontrolleri, sevk emri hazırlanması ve nihayet ürünlerin müşteriye sevk

Dağıtımın zamanlamasına göre ayrılan iş modellerinde, ürünlerin bir merkez depoda bekletilmesi ve yaygın bölge-saha depolarında hazır tutulması biçiminde alternatif yollar izlenir. Merkez deposu sisteminde ürünler, genellikle üretimin yapıldığı nokta veya coğrafi olarak bir ortak noktadaki ana depoda stoklanır. Malların dağıtımı, müşterilerden sipariş alındıkça yapılır. Diğer model ise, yaygın bölge depoları ağı ile müşterilere daha yakın noktalarda ürün stokları yapılmasıdır.

Özetle açıklanan yukarıdaki iş modellerinde, tedarik zincirinin işleyişini sağlayan lojistik sistemleri de farklılaşmıştır.

Kaynaklar

[1] Lambert, Douglas M., Cooper, Martha C., "*Issues In Supply Chain Management*", Industrial Marketing Management, No.29, 2000.

[2] Simchi-Levi, David, Kaminsky, Philip, Simchi-Levi, Edith, "Designing And Managing The Supply Chain", McGraw Hill/Irvin, New York, 2003.

[3] Nahmias, Steven, "Production and Operations Analysis" 5th Ed., Mc Graw Hill-Irwin, New York, 2005.

[4] Mencony, Peggy, "Sales Force Automation: What Does It Really Automate", Stanford Supply Chain Forum, 1999.

[5] Council of Supply Chain Management Professionals, "Supply Chain And Logistics Terms- Glossary", http://www.cscmp.org.

[6] Bowersox, Donald J., Closs, David J., Cooper, M. Bixby, "Supply Chain Logistics Management", International Edition, McGraw Hill, New York, 2002.

BÖLÜM 2

LOJİSTİK ve LOJİSTİK OPERASYONLAR

Lojistik, bütün dünyada, 7 gün, 24 saat ve 365 gün, mal ve hizmetleri, ihtiyaç duyuldukları yere, ihtiyaç duyulan zamanda ulaştırmakla ilgilenir. Lojistik faaliyetleri olmaksızın, pazarlama, üretim veya ticaret düşünülemez. Mal ve hizmetlerin sınır ötesi teslimatı söz konusu olduğunda karmaşıklığı daha da artar. Tedarik zinciri içinde yer alan lojistik fonksiyonları, esas olarak, kaynağından tüketim noktasına kadar, ham madde, malzeme ve ürünlerin stoklanmasını ve ileri-geri hareketini ve taşınmasını sağlar. Tedarik zincirinin etkili, verimli ve ekonomik bir biçimde çalışmasını amaçlar. Mamul ve malzeme stokları gereken yerde ve gerektiği zaman ve şartlarda bulunmadığı sürece, nadiren bir değer taşır. Bu nedenle, tedarik zinciri ile birlikte anılır.

Tedarik zinciri yönetimi kapsamında lojistiğin görevi, mal ve hizmetlerin, doğru zamanda, doğru yerde, doğru miktarda, doğru şartlarda bulunmasını sağlamak amacıyla mal ve hizmetlerin akışını sağlamak ve bu işlemleri mümkün olan en düşük maliyet ile gerçekleştirmektir.

Tedarik Zinciri Yönetimi Profesyonelleri Konseyi (CSCMP-Council of Supply Chain Management Professionals) lojistik yönetimini şöyle tanımlamıştır: (http://www.cscmp.org)

"Tedarik zinciri Yönetiminin bir parçası olan Lojistik Yönetimi, Müşteri gereksinmelerinin karşılanması amacıyla, mal ve hizmetler ile bunlara ilişkin bilgilerin, kaynağından ve başlangıç noktasından, ürünün tüketildiği son noktaya kadar etkili ve verimli bir biçimde ileri ve geri akışının ve stoklanmasının planlanması, yürütülmesi ve kontrol edilmesidir." [1].

Lojistik yönetimi faaliyetleri, gelen ve giden malların taşınmasının yönetimi, filo yönetimi, depolama, malzeme elleçleme, siparişlerin yerine getirilmesi, lojistik şebeke tasarımı, stok yönetimi, arz ve talep planlamaları ile üçüncü parti lojistik hizmet sağlayıcılar ile ilişkilerin yönetimini içerir. Lojistik, malzeme ve hizmetlerin kaynaklarının bulunmasını, tedariklerinin yapılmasını üretim planları yapılmasını son montaj ve paketleme işlemlerini ve müşteri hizmetlerini de kap-

Tablo 2.1: Ayırt edici özelliklere göre yalın ve çevik lojistik karşılaştırması

Ayırt edici özellik	Yalın Lojistik	Çevik Lojistik
Amaç	Etkin operasyon	Müşteri memnuniyeti
Yöntem	İsrafın önüne geçilmesi	Esneklik
Performans Ölçütü	Verimlilik, maliyet	Hız ve müşteri hizmeti
Operasyon tipleri	Standart	Değişken
Ürün tipleri	Standart, endüstriyel	Moda, innovatif
Talep özellikleri	Düzenli, beklenen	Değişken
Ürün çeşitliliği	Az	Çok
Ürün hayat süresi	Uzun	Kısa

Kaynaklar

[1] Council of Supply Chain Management Professionals, "Supply Chain And Logistics Terms- Glossary", http://www.cscmp.org.

[2] Bowesox, D.J., Closs, D.J., Cooper, M.B., "Supply Chain Logistics Management", International Edition, Mc Graw Hill, 2002.

[3] JDA Software Group, "VSD Logistics Drivers Pan Nordic Supply Chain Success With JDA Portfolio Replenishment Solutions", Draft For Client Review, April, 2003.

[4] Lambert, Douglas M., Stock, James R., Ellram, Lisa M., "Fundamentals Of Logistics Management" International Edition, McGraw Hill, 1998.

[5] Dekker, Rommert, Flischmann, Moritz, Inderfurth, Karl, Van Wassenhove, Luk N., (Ed) "Reverse Logistics, Quantitative Models for Closed-Loop Supply Chains", Springer-Verlag, Berlin, 2004.

[6] Ackoff, Russell L., Sasieni, Maurice W., "Fundamentals Of Operations Research", John Wiley and Sons, 1968

[7] R.Stratton, E.H.D. Warburton, "The Strategic Integration of Agile and Lean Supply", International Journal of Production Economics, Nr: 85, pp183-198, 2003

BÖLÜM 3

TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ: PAZARLAMA VE DAĞITIM

Pazarlamanın günümüzdeki amacı, işletmeye kâr sağlamak amacıyla yeni müşteriler kazanmak ve mevcut müşterileri elde tutmaktır. Bunu yaparken işletme, ekonomik olmayı ve kâr etmeyi ana hedef olarak alır. İkinci olarak, bunu rakiplerinden daha iyi yapmayı amaçlar. Ancak, pazarlamanın bu şekilde anlaşılması, yakın tarihlere rastlar.

1980'lerin sonlarından başlayarak, müşteriye iyi hizmet etmek düşüncesi, işletmelerin temel politikası olmaya başladı. İşletmeler, endüstri devriminin başından 1940'lara kadar üretim odaklı çalıştılar. Hedef daha çok üretmek ve daha ucuza üretmekti. İkinci Dünya savaşı sonrasında, üretim miktarı müşteri taleplerinin üzerine başladıktan sonra, 1980'lere kadar satış odaklı politikalar güdüldü. Daha sonraki pazarlama odaklı çalışmalar ise daha çok müşteriyi cezbetmek amaçlı çalışmalardır. Müşterinin önem kazanması ve müşteri odaklı yönetim politikaları 1990'lı yıllarda gelişmeye başlamıştır. Bu dönemden sonra etkin ve verimli lojistik yönetiminin, işletmelerin rekabet güçlerini ve kârlılıklarını arttıran anahtar bir fırsat olduğu anlaşılmıştır.

Modern iş yönetiminde, pazarlama bir işlevsel alan olmaktan çıkıp, bir genel yönetim politikası olmuştur. Bu konuya dikkat çeken bir üst yöneticinin ifadesiyle "*Pazarlama, pazarlama bölümüne bırakılamayacak kadar önemlidir*" [1]. Pazarlama kavramı yalnızca pazarlama bölümlerinin değil, artık bütün şirket çalışanlarının sorumluluğu olmuştur. Hangi bölümde olursa olsun, şirketin tüm çalışanlarının temel sorumluluğu, "müşteri ve müşteri gereksinmeleri için hizmet etmek" olarak anlaşılmaktadır.

Tedarik zinciri için nihai müşteri, ihtiyaç ve gereksinmelerini karşılamak üzere, üretilen mal ve hizmetlerin *son kullanıcıları*dır. Pazarlama literatüründe son kullanıcılar iki gruba ayrılır: Tüketiciler (bireysel son kullanıcılar) ve kurumsal son kullanıcılar.

Satıcılar, rekabet amacı ile farklı pazar alanlarında, aynı ürün için farklı fiyat uygulayabilirler. Bu uygulama genellikle, rekabetin yoğun olduğu bölgede daha düşük, rekabetin az olduğu bölgelerde daha yüksek fiyat teklif edilmesi biçimindedir.

Diğer bir durumda ise, satıcı, belirli bir lojistik hizmet grubu dâhil olmak üzere pazarın değişik bölgelerinde değişmeyen fiyat uygulayabilir. Pazarın değişik yerleri için farklı lojistik (örneğin nakliye) maliyetleri oluşsa bile, satıcı fiyatını değiştirmez. Örneğin, Manisa'da üretilen bir televizyon için, garanti ve son kullanıcı evinde montaj dâhil olmak üzere uygulanan fiyatın Manisa ile Erzurum veya Van'da aynı olması, gibi. Bu tür uygulamalarda, lojistik maliyetlerdeki maliyet farklarını, üretici veya dağıtıcı kuruluş üstlenir.

Kaynaklar

[1] Lambert, Douglas M., Cooper, Martha C., "*Issues In Supply Chain Management*", Industrial Marketing Management, No.29, 2000.

[2] Council of Supply Chain Management Professionals, "Supply Chain And Logistics Terms- Glossary", http://www.cscmp.org.

[3] Lambert, Douglas M., Stock, James R., Ellram, Lisa M., "Fundamentals Of Logistics Management" International Edition, McGraw Hill, 1998.

[4] Bowesox, D.J., Closs, D.J., Cooper, M.B., "Supply Chain Logistics Management", International Edition, Mc Graw Hill, 2002.

[5] Ünay, Vecdi, "Bankalarca Dış Ticaretin Finanse Edilmesi Usulleri", ES Yayınları, İstanbul, 1989.

BÖLÜM 4

TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ ÜRETİM

Üretim döngüsü, ham madde ve malzemenin ürün haline gelmesini sağlayan, şekil değiştirme operasyon ve işlemlerinden oluşan bir döngüdür. Bu döngü, genellikle fabrika, atölye gibi bir üretim tesisinde gerçekleştirilir. Üretim döngüsü, tek bir organizasyonda (şirket, fabrika, tesis) tamamlanabildiği gibi, birden çok şirket ve üretim kuruluşunda da tamamlanabilir. Ana üretici kuruluşun üretim operasyonlarına taşeron veya fason imalatçı kuruluşlar da katkı sağlayabilirler.

Üretim döngüsü, ham madde ve malzemeleri, son kullanıcılar için tüketim veya endüstriyel ürünlere dönüştürerek değer yaratırlar. Üretici kuruluşlar, üretilen ürünleri, ya son kullanıcılara ya da tedarik zincirindeki diğer aracı kuruluşlara pazarlayıp satarlar. Üretici bir kuruluşun üreteceği mamullerin cinsi ve çeşidi, o kuruluşun önce teknolojik yeteneğine ve pazarlama stratejisine bağlı olarak değişebilir.

4.1. Üretimde Lojistik Kavramlar

Üretim, kısaca, ham maddenin ürüne dönüştürülmesi ve böylece değer yaratılması olarak anlaşılabilir. Bu bölümde, üretimin fonksiyonlarını teknolojik özelliklerinden çok, üretim faaliyetlerinin lojistik gereksinmelerinden söz edilecektir. Bu nedenle, önce üretim faaliyetlerinini etkileyen başlıca lojistik kavramların incelenmesi yararlı olacaktır.

4.1.1. Üretim Kısıtları

Üretimde birinci kısıtlama, üretici kuruluşların tesislerinde bulunan üretim araç ve gereçleridir. Üretici, ancak, tesislerinde bulunan araçların yetenekleri ile üretilebilecek ürünler yaparlar. Yeni araç ve gereç eklenmediği sürece, mevcut tesiste üretilebilecek ürün çeşitleri sınırlıdır. Örneğin, bir dokuma fabrikasında bulunan araç ve gereçler, ayakkabı veya televizyon üretimine elverişli değildir.

Üretimde ikinci kısıtlama, tesisteki üretim ve teknolojik bilgidir. Üretici organizasyondaki bilgiler, o tesiste üretilmesi olanaklı olan bütün ürünleri yapmak

3. *İnsanlara yetki vermek*:

Sistemin iyileştirilmesi ile ilgili karar mekanizmalarını, en alt seviyedeki çalışanlara kadar indirmek. İşi yapanların, kendi işleri ile ilgili bilgi ve görüşleri değerlidir. Aynı zamanda, çalışanlara önemli bir motivasyon sağlar.

4. *Üretimde çekme sistemi:*

Üretimi, müşteri siparişlerine uygun zaman ve miktarda yapmak. Müşteri siparişleri, üretimi harekete geçirir. Sonuçta, küçük üretim partileri ve kısa üretim süreleri ve sık ürün geçişleridir. Seri üretim endüstrilerinde ürün geçişleri ve ayar süreleri gibi verimsiz sürelere ve iş kayıplarına neden olur. Yalın üretim sistemlerinde esneklik sağlanmıştır ve ürün geçişleri büyük kayıplara neden olmaz.

5. *Kısa ayar ve ürün geçiş süreleri:*

Stok yükünden ve fazla üretimden kaçınmak, üretimde çekme sistemini verimini sağlayabilmek için, ürün geçiş ve tezgâh ayar süre ve işlemlerini, ürün geçiş sürelerini azaltacak çözümler bulunmalıdır. Böylelikle, üretimde esneklik sağlanmış olur.

6. *Sürekli akış*:

İş, işlem ve bilgi akışı durmamalıdır. Sürekli bir akım olmalıdır. Duruş veya aksamalar elimine edilmelidir.

7. *Kaliteli üretim*:

Kaliteli üretim için birinci adım, "*kalite"*nin müşterinin gözündeki anlamını, müşteri için ne anlama geldiğini anlamaktır. İkinci adım, ürünü, istenilen kalitede ve hatasız üretmektir.

8. *Kısa tedarik süreleri ve tedarikçi ilişkileri*:

Tedarikçiler ile kurulan ilişkilerde, malzeme ve ürün tedarik sürelerini olabildiğince kısaltacak çözümler geliştirmek. Tedarikçiler ile iş-ortaklığı ilişkileri kurmak.

9. *Mükemmele doğru sürekli gelişim*:

Kaizen (Kai: değişim, Zen: iyi) olarak adlandırılan yöntemler ile çalışanlar ve organizasyon planlı bir çalışma ile, gelişme ve iyileşme programları uygular. Çalışanlar, daima "daha iyi" için bir arayış ve değişim içinde olurlar. Mükemmele doğru sürekli bir arayış vardır.

Kaynaklar

[1] Bowesox, D.J., Closs, D.J., Cooper, M.B., "Supply Chain Logistics Management", International Edition, Mc Graw Hill, 2002.

[2] Magee, John F., “Production Planning And Inventory Control, International Student Edition”, Mc Graw Hill, New York, 1958.

[3] MAMTC The Manufacturing Edge, “A Brief History Of Lean Manufacturing”, http://www.mamtc.com.

[4] Stratogosinc, “Lean Manufacturing History”, Stratogos Ebooks, http://www.stratosinc.com.

[5] Womack, James, P., Jones, Daniel, T. Ross, Daniel, “The Machine That Changed The World, The Story Of Lean Production” HarperPerrenial, 1991.

[6] Holweg, Matthias, “The Genealogy Of Lean Production”, (article in press) Journal Of Operations Management, Elsevier B.V. May 2006.

[7] Council of Supply Chain Management Professionals, “Supply Chain And Logistics Terms- Glossary”, http://www.cscmp.org.

[8] Malloy, Jim, “Lean Productiıon” http://www.searchcio.techtarget.com

BÖLÜM 5

TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ: TEDARİK VE SATIN ALMA

Tedarik döngüsü, tedarik zincirinin başlangıç bölümüdür ve ham madde, malzeme ve hizmet sağlayan kuruluşlar ile üretici kuruluş arasındaki ilişkiler ve faaliyetler kümesini kapsar. Doğaldır ki, satın alma veya tedarik, yalnızca satın alınan mal veya hizmeti üreten kuruluş ile o mal veya hizmeti kullanan (üretici) kuruluş arasında geçen bir ilişki değildir. Pazarlama-dağıtım döngüsünde yer alan aracı ticaret kuruluşları da satın alma yapmaktadırlar. Ürünlerin, üreticiden tüketiciye doğru izlediği yolda yalnızca *satış* yoktur. Bir taraf satış yaparken, diğer taraf da (toptancı ve perakendeciler) satın alma yapar. Bu bölümde alıcı kuruluş, çoğunlukla üretici olarak nitelendirilmiş olsa da, satın alma ve tedarik ile ilgili ilkeler, pazarlama-dağıtım döngüsündeki kuruluşlar için de geçerlidir.

İster mal veya hizmet üreticisi olsun, ister toptancı veya perakendeci gibi ticari kuruluş olsun her organizasyon, faaliyetlerini destekleme ve yürütmek için kendisi dışındaki başka kuruluşlardan mal ve hizmet satın alır. Önceleri, bu satın alma işleri, üzerinde durulmayan, fazlaca önem verilmeyen, vasıfsız memurlar tarafından yapılabilecek basit bir iş gibi görünürdü. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, üretimin başarısı için, ham madde ve malzeme girdi teminini sürekli olması gerektiğinin anlaşılması üzerine, satın alma fonksiyonu yönetsel bir özellik kazanmaya başlamıştır. 1970'li, yıllarda başlayan malzeme darboğazları ve yüksek oranlı fiyat hareketleri de, üreticileri, satın alma fonksiyonlarına odaklanmaya itmiştir [1].

1990'lı yıllarda, tedarik zinciri kavramının iş yaşamına girmesiyle birlikte, satın alma stratejik bir fonksiyon olmuş ve kapsamı, "tedarik fonksiyonu" olarak genişlemiştir. Birçok organizasyonda, örgütsel birimin adı, "Tedarik Birimi" olarak değiştirilmiştir. 2000'li yılların tedarik yaklaşımı, üretici ve dağıtıcıların, mal ve hizmet sağlayan satıcı kuruluşlar ile stratejik ortaklık kurulması biçiminde gelişmektedir.

Ekonominin farklı sektörlerinde az çok değişmekle birlikte, üretici organizasyonların satın alma için yaptıkları harcamalar, toplam gelirlerinin (cirolarının)

- Kısa süreli ve daha küçük üretimler ile, esnek üretim sistemi sağlayarak, stok yapmaksızın çeşitli ürünlerin üretim ve satış olanağı sağlanır.

Yukarıdaki işleyişe ek olarak, "Council of Supply Chain Management Professionals" tarafından ikinci bir tanım daha getirilmiştir; *JIT II*. İkinci sistemin farkı, tedarikçi firmaların bir temsilcisinin, türetici tesisinde bulunması, malzeme ihtiyaçları için satın alma siparişlerinin, bu temsilci tarafından, kendi firmasına sevk talimatı olarak vermesidir. BOSE Corporation tarafından uygulanmaya başlanan bu sistemde, üretici firmanın satın alma personelini sipariş yükünden kurtarmaktadır [11]. Bu sistemde, tedarikçi firma, üretici firmanın yeni ürün geliştirme ve üretim süreci tasarımı gibi mühendislik çalışmalarına da katılmakta ve önemli katkılar sağlamaktadır.

Yukarıda belirtilen yararlar dikkate alındığında, JIT sistemi uygulamasının, tedarik zincirindeki tüm lojistik sistemin veriminin ve performansın arttırdığı anlaşılır.

Kaynaklar

[1] Leenders, Michiel R., Ferason, Harold E, Flynn, Anna E., Johsons, P. Fraser, "Purchasing And Supply Management", 12th ed., Mc Graw Hill, 2002.

[2] Jobber, David, "Principles and Practice Of Marketing", McGraw Hill, 1995.

[3] Lambert, Douglas M., Stock, James R., Ellram, Lisa M., "Fundamentals Of Logistics Management" International Edition, McGraw Hill, 1998.

[4] Möller, K.E. Kristian, Törrönen, Pekka, "*Business Suppliers' Value Creation Potential: A Capability Based Analysis*" Industrial Marketing Management, No:32, 2003.

[5] Bowesox, D.J., Closs, D.J., Cooper, M.B., "Supply Chain Logistics Management", International Edition, Mc Graw Hill, 2002.

[6] Esnaf, Şakir, "*Lojistik ve Toplam Kalite Yönetimi*", Lojistik ve Ulaştırma Yönetimi İhtisas Programı, Seminer Notları, İstanbul, 2002.

[7] Simchi-Levi, David, Kaminsky, Philip, Simchi-Levi, Edith, "Designing And Managing The Supply Chain", McGraw Hill/Irvin, New York, 2003.

[8] Leenders, Michiel R., Ferason, Harold E, Flynn, Anna E., Johsons, P. Fraser, "Purchasing And Supply Management", 12th ed., Mc Graw Hill, 2002.

[9] Vogt, J.J., Pienaar W.J., de Wit, P.W.C., "Business Logistics Management, Theory and Practice", Oxford University Press, 2002.

[10] Saunders, Malcom., "Strategic Purchasing And Supply Chain Management", 2nd. Ed, Prentice Hall, 1997.

[11] Council of Supply Chain Management Professionals, "Supply Chain And Logistics Terms- Glossary", http://www.cscmp.org.

BÖLÜM 6

STOK YÖNETİMİ

Bir perakendeci marketin rafında satın almayı bekleyen mallar, satılıncaya kadar, o marketin stoğudur. Stoklar, perakendeci rafındaki mallardan, üreticinin depolarında bekleyen ham maddeler birçok yer ve çeşittedir. Herhangi bir ticari veya üretici işletmede binlerce çeşit stok kalemi bulunur. Stok çeşidi miktarı orta boy bir markette 150.000 civarında iken bazı işletmelerde bu miktar 500.000 adede ulaşabilir [1]. Stoklar, üretici ve ticari birçok şirketin en önemli varlığıdır. Bu varlığın yönetimi, işletmelerin verimliliklerini ve kârlılıklarını doğrudan etkiler.

Stok Yönetimi, tedarik zincirinin üç ana bölümü olan Pazarlama-Dağıtım, Üretim ve Tedarik döngülerinin arakesitleridir. Bu döngüleri, fiziksel ve yönetsel olarak birbirine bağlar. Tipik bir tedarik zinciri, ham madde ve malzeme sağlayan tedarikçiler, ham maddeyi ürüne dönüştüren imalatçılar ile ürünleri tüketicilerine ulaştıran dağıtıcılar ve tacirlerden oluşur. Bu zincir içinde stoklar üç değişik nitelikte bulunur:

- *Ham madde stokları*: Üretime girdi ve üretilen ürüne doğrudan veya dolaylı olarak katılan bütün fiziksel varlıklardır. Ham madde, malzeme, üretim parçaları gibi niteliklerde olabilirler.
- *Yarı-mamul stokları*: Üretim operasyonlarına başlanmış, ancak henüz ürün haline gelmemiş malzemelerdir.
- *Bitmiş ürün stokları*: Ürün, bitmiş ürün veya son ürün olarak da anılır. Üretim operasyonlarını tamamlamış, müşteriye satılmaya ve sevk edilmeye hazır durumdaki mallardır.

Bu stoklardan her birinin, kendine özgü bir yönetim (Planlama, uygulama ve kontrol) mekanizması vardır. Tedarik zinciri sisteminde toplam maliyeti (son ürün maliyeti) düşürürken, müşteri hizmet seviyesini arttıracak etkili, üretim, dağıtım ve stok yönetimi stratejileri, tedarik zincirindeki çeşitli katmanların birbirleriyle olan ilişkilerini dikkate almak zorundadır.

Tablo 6.3: ABC Analizi:

Ürün Kodu	Birim Değeri	Yıllık Satış Miktarı	Yıllık Satış Tutarı	Toplan Satış İçindeki Payı (%)	Kümülatif Pay	Toplam Ürün içindeki Payı (%)	ABC Sınıfı
1458	38	1.450	55.100	28	28	4	A
1258	82	530	43.460	22	50	8	A
4811	15	1.500	22.500	11	61	12	A
1002	52	400	20.800	11	72	16	A
1301	20	750	15.000	8	80	20	A
4011	8	900	7.200	4	83	24	B
9110	45	120	5.400	3	86	28	B
4233	30	150	4.500	2	88	32	B
5864	15	240	3.600	2	90	36	B
1586	18	180	3.240	2	92	40	B
2222	5	550	2.750	1	93	44	B
1235	3	800	2.400	1	94	48	B
7589	24	85	2.040	1	95	52	C
5233	9	210	1.890	1	96	56	C
1444	4	380	1.520	1	97	60	C
1125	8	165	1.320	1	98	64	C
1536	2	480	960	0	98	68	C
1235	2	420	840	0	99	72	C
7958	2	380	760	0	99	76	C
3314	1	500	500	0	99	80	C
2659	1	420	420	0	100	84	C
2335	1	360	360	0	100	88	C
2568	1	290	290	0	100	92	C
3326	1	180	180	0	100	96	C
3312	1	120	120	0	100	100	C
			197.150				

Kaynaklar

[1] Hadley, G., Whithin, T.M., “Analysys of Inventory Systems”, Prentice Hall, UK, 1963.

[2] Naddor, “Invantory Systems” , 1966.

[3] Bowesox, D.J., Closs, D.J., Cooper, M.B., “Supply Chain Logistics Management”, International Edition, Mc Graw Hill, 2002.

[4] Langford, John W., Logistics, Principles And Applications”, McGraw Hill, New York, 1995.

[5] Chase, Richard B., Jacobs, F. Robert, Aquilano, Nicholas, J., "Operations Management For Competitive Advantage", 11th Ed., McGraw Hill International, New York, 2006.

[6] van Velle,A.J., Purcgasing and Supply Chain Management, 6th ed., Cengage Learning, 2014.

[7] Chopra,S., Meindl,P., Supply Chain Management, Strategy, Planning and Operation, 5th ed., Pearson, 2013.

[8] Simchi-Levi, David, Kaminsky, Philip, Simchi-Levi, Edith, "Designing And Managing The Supply Chain", McGraw Hill/Irvin, New York, 2003.

[9] Schroeder, G. Roger, Goldstein, Susan Meyer, Rungtusanatham, M.Johnny, "Operatations Management in Supply Chain", Sixth Edition, Mc Graw Hill, 2013.

BÖLÜM 7

DEPOLAR VE DEPOCULUK

Depo, Antrepo, Dağıtım Merkezi ve Depo gibi isimlerle anılan depo, geleneksel anlamda malzeme ve ürün stokların tutulduğu, saklandığı ve korunduğu yerdir. Geleneksel olarak depolar, katma değer sağlamayan, dağıtım sürecinin maliyetini arttıran, istenmeyen ama kaçınılamayan olgular olarak görülürdü. Modern lojistik yaklaşımı stok tutmayı ve depoculuğu, hizmet üreten, maliyet avantajları sağlayan ve bu şekilde tedarik zincirine değer kazandıran fonksiyonlar olarak ele almaktadır [1].

Modern lojistik sistemlerinde depolardan, taşıma ekonomisi sağlanması, üretim ekonomisi sağlanması, satın almada miktar indirimi gibi fırsatlardan yararlanılması, mal tedariği ve mal akışında süreklilik sağlamak ve üretim ile müşteri istemleri arasında denge oluşturulması gibi yararlar sağlaması bakımından önemlidir. Böylece, modern lojistikte depolar, gider kapısı olmaktan çıkarak değer yaratan yer olmuşlardır.

Depolar ve depoculuk, lojistik sistemin ayrılmaz bir parçasıdır. Etkili ve verimli bir lojistik sistemi stok tutmak ve stok saklamak üzerine kurulamaz. Lojistik sistemlerde stok, ancak maliyet ve hizmet seviyesine katkıda bulunduğu zaman anlamlıdır. Modern lojistikte depolar, hizmet üreten ve maliyet tasarrufu sağlayan, tesislerdir. Tedarik zincirinin, istenilen müşteri hizmet düzeyini en düşük maliyet ile sağlanmasında önemli rol oynarlar. Tedarik zincirinde lojistik mal akışında depolar, üretim ile müşteri istemlerini koordine eder.

Geleneksel anlamda depoların temel görevi, *kullanılmadığı* dönemlerde ürün stoklarının bekletilmesi ve muhafaza edilmesidir. Lojistik faaliyetleri yürütürken, depolar, malların saklanması ve korunmasının yanında, ürünlerin teslimi, sevkiyatı, ayrıştırılması, birleştirilmesi, konsolidasyonu ve benzeri fonksiyonları da yerine getirir. Modern lojistik sistemlerde depolar, malların stokta tutulduğu yerler olmaktan çıkarak, malların aktığı ve bu akışların düzenlendiği yerler haline gelmektedir [2].

- *Dış Hırsızlık:*

Kuruluş dışı kişilerce yapılabilecek hırsızlıklara karşı ilk önlem, depo alanına, yabancı kişilerin girişinin yasaklanmasıdır. Diğer önlemler, dış saldırı için alınacak önlemler gibidir.

- *Dış Saldırı:*

Depoya dışarıdan gelecek saldırı ve tehditlere karşı alınacak önlemlerin başında, deponun, olanaklar ölçüsünde kuruluş arazisinin iç kesimlerinde, arazi sınırından yakın olmayan bir yerde yapılmasıdır. Depo alanı, fiziksel engeller ile (çit vb.) koruma altına alınmalıdır. Diğer önlemler ise, dış gözetleme, alarm-uyarı sistemleri,

Kaynaklar

[1] Bowesox, D.J., Closs, D.J., Cooper, M.B., "Supply Chain Logistics Management", International Edition, Mc Graw Hill, 2002.

[2] Lambert, Douglas M., Stock, James R., Ellram, Lisa M., "Fundamentals Of Logistics Management" International Edition, McGraw Hill, 1998.

[3] Çancı, Metin, Erdal, Murat, "Lojistik Yönetimi, Freight Forwarder El Kitabı 1", UTIKAD Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri derneği, İstanbul, 2003.

[4] Council of Supply Chain Management Professionals, "Supply Chain And Logistics Terms- Glossary", http://www.cscmp.org.

[5] Ackoff, Russell L., Sasieni, Maurice W., "Fundamentals Of Operations Research", John Wiley and Sons, 1968.

BÖLÜM 8

PAKETLEME

Üretim aşamasındaki ürünler, çok az bazı örnekler dışında, depoda bekletilirken veya tedarik zinciri içinde hareket ederken paketlenmiş olarak bulunurlar. Paket veya ambalaj, aynı anda iki işi birden görür: (1) depoda bekletilirken veya lojistik sistem içinde hareket ederken içindeki ürünü korumak ve (2) bu süreç içinde, içindeki ürünü tanımlamak ve ayırdetmek. Bu nedenle paket veya ambalaj, ürünlerin ayrılmaz parçasıdır.

Paketleme, yukarıdaki iki amaç her zaman saklı kalmak üzere, tüketiciye yönelik veya lojistik amaçlı olmak üzere, iki farklı yönden ele alınmalıdır. Tüketiciye yönelik paketleme, diğer bir deyişle, tüketiciye sunulmak üzere son hale getirilmiş ürünlerin paketlenmesi, pazarlama amaçlarına hizmet eder. Lojistik amaçlı paketleme ise, ürünlerin taşınması ve elleçlenme işlemlerinde etkinliğin arttırılması ve bu işlemlerin maliyetlerinin azaltılmasını amaçlar.

8.1. Tüketiciye Yönelik Paketleme

Tüketiciye yönelik olarak yapılan paketler pazarlama amaçlıdır. Tüketiciye yönelik paketleme, üretim noktasında yapılabildiği gibi, ayrıştırma depolarında veya perakendecilerde de tamamlanabilir.

Tüketicilere yönelik olarak hazırlanan bu paketlerin tasarımında, 5 belirleyici faktör vardır.

a. Ürün parti büyüklüğü

Tüketiciye yönelik paketlerin birincil belirleyicisi, paket içine konulan ürünün miktarı ve büyüklüğüdür. Tüketiciye sunulan ürünlerin miktarları, tüketici gereksinmelerine ve isteklerine uygun olarak çeşitlendirilmiştir. Örneğin meşrubat ürünlerinde 20cc den başlamak üzere, 2.5 litrelik içecek miktarlı paketler, deterjan ürünlerinde, 0,25 kg ile 20 kg arasında çeşitli miktarlarda paket seçenekleri, mutfak eşyalarında 1, 6, 12 ve takım gibi adetsel kombinasyonlar veya takımlamalar olabilmektedir. Bu nedenle, aynı ürün için değişik miktarlar içeren paket-

- Paketin koruma düzeyi, ürünün karşılaşacağı hasar riskleri ve ürünün değeri ile uyumlu olmalıdır
- Paketlemenin maliyeti, paketlemenin sağlayacağı yararlardan daha yüksek olmamalıdır.
- Paket üzerindeki bilgiler, izlenebilir, okunabilir ve anlaşılabilir olmalıdır. Bu nedenle, uluslararası standart işaret ve simgelerin kullanılması ve bilgilerin ulaşılabilir yerlerde olması önemlidir.
- Paketler, olabildiğince çok ürünü bir araya getirecek kadar *büyük*, ancak, elleçlenebilecek ve taşınabilecek kadar *küçük* olmalıdır. Paketler, elleçleme ve taşıma kolaylığı sağlayacak özellikler taşımalıdır.
- Paketler, ürün ile uyumlu olmalıdır. Her tür paket her tür ürün için uygun olmaz. Uygun olan paket modeli ve paketleme sistemi seçilmelidir.
- Geri dönüşümü olan ve yeniden kullanılabilir paketler hem maliyet tasarrufu sağlar, hem daha az çöp-artık malzeme nedeniyle çevre kirlenmesini azaltır.
- Hafif malzemeli paketler, taşıma tasarrufu sağlayabilir.
- Çevre korumacı malzemeden yapılan paketler, atık maliyetini düşürür ve firma imajını yükseltir.
- Koruma özelliği yüksek paketler, ürün hasarlarını azaltırken, aynı zamanda, özel elleçleme gereksinmelerini de azaltır. Koruma özelliği yüksek paketler, ayrıca, ürün değerini ve firma imajını da arttırır.
- Sıkıştırma veya ürünün demonte edilmesi gibi yöntemler ile, paket içindeki havanın azaltılması, hacmi azaltacağından, taşıma ve stoklama ekonomisi sağlar.
- Ürünlerin demonte edilerek paketlenmesi, taşıma ekonomisi sağlar. Ayrıca, uluslararası taşımalarda, ürünlerin demonte biçimde gönderilmesi, müşteriye gümrük vergisi avantajı da sağlar.

Kaynaklar

[1] Kotler, Philip, “Marketing Management” 11th Ed., Prentice Hall, Pearson Education, New Jersey, 2003

[2] Langford, John W., Logistics, Principles And Applications”, McGraw Hill, New York, 1995

[3] Bowesox, D.J., Closs, D.J., Cooper, M.B., “Supply Chain Logistics Management”, International Edition, Mc Graw Hill, 2002.

BÖLÜM 9

MALZEME ELLEÇLEME

CSCMP, malzeme elleçlemeyi şöyle tanımlamaktadır: “Malzeme elleçleme, malzeme ve ürünlerin, tedarik noktasından, sevk edildiği ana kadar olan süreçteki fiziksel elleçlenmeleri ile transfer hareketleridir” [1]. Bu tanımdan anlaşılabileceği gibi, malzeme elleçleme, malzeme ve ürünlerin, taşıt araçları ile taşınması dışında, malzeme hareketleri ve bulundurulması ile ilgili her türlü hareket ve işlemi kapsamaktadır. Malzemenin taşıt araçlarına yüklenmesi, taşıt araçlarından indirilmesi, depo ve fabrika içindeki transferleri, depo ve fabrikada malzemenin istiflenmesi, bekletilmesi, korunması ve saklanması, malzemenin depo raflarına konulması, raftan indirilmesi, malzemenin ayıklanması, seçilmesi, kısımlara ayrılması, birleştirilmesi, işlemleri, birer elleçleme işlemidir.

Bu işlemler, tedarik zinciri içindeki şirketlerin operasyonlarının ve lojistik sistemin bütününün verimini ve etkinliğini etkileyen işlemlerdir. Bu nedenle, depolarda, fabrikalarda ve market gibi satış noktalarında verimli ve ekonomik elleçleme sistemleri kurulması önemlidir.

9.1. Malzeme Elleçlemede Lojistik Hedefler

Malzeme elleçleme sisteminin tasarımında dikkate alınması gereken temel hedefler şöyle sıralanabilir:

- Elleçleme işlem sayısını olabildiğince azaltmak. Elleçlemenin kendisi ürüne doğrudan bir değer yaratmadığı için, elleçleme mümkün olan en alt seviyede tutulmalıdır. Depo, fabrika ve marketlerde yerleşim planı ve iş süreçleri hazırlanırken, bu hedef dikkate alınmalıdır.
- Malzemenin hareket edeceği mesafeleri azaltmak. Depo ve fabrika yerleşim planları, malzeme transferlerini kısa mesafede tutacak biçimde tasarlanmalıdır.
- Malzeme harekete başladığında, malzeme olabildiğince uzun süre hareketini sürdürmelidir. Kesikli hareketler, elleçleme süresini ve maliyetini arttırır.

Otomatize sistemlerin bazı dezavantajları da vardır: Yararlarının yanında, bu dezavantajların da dikkate alınarak yatırım ve kurulmasına karar verilmeli ve bu özellikleri dikkate alınarak operasyon planları yapılmalıdır:

- Yatırım maliyetleri yüksektir. Elleçleme kolaylıkları ile sağlanacak yararlar, sistem yatırımı için yapılacak harcamaları haklı ve geçerli kılmalıdır.
- Otomatize sistemlerin esneklikleri zayıftır. Mevsimsel faaliyet değişimleri, iş hacminin büyümesi veya küçülmesi ile ürün çeşidi değişikliklerine uyumları zordur.
- Bilgisayar kontrollu olduğundan, sistemin yazılımının bakımı ve dokümantasyonu gereklidir.
- Karmaşık sistemler olmaları nedeniyle, arıza durumunda, sistem uzun süre kullanılamaz kalabilir.

9.2.4. Kombine Sistemler

Kombine sistemler, yukarıda anılan manuel, mekanize ve otomatize sistemlerden iki veya daha çok sistemin aynı anda kullanıldığı sistemlerdir. Çok özelleşmiş üretim ve depo sistemleri dışında, birçok işletmede, çok sayıda ve değişen miktarlarda ürün ve malzemenin elleçlenmesi gereği olmaktadır. Böyle durumlarda, bütün malzemenin aynı sistemle elleçlenmesi ekonomik ve/veya pratik olmayabilir. Bu nedenle, özellikle karmaşık malzeme yapısı ve hareketi olan işletmelerde, malzemenin cins ve hareket özelliklerine göre uygun seçilen elleçleme sistemleri uygulanmaktadır.

9.2.5. Özel Sistemler

Genellikle seri üretimi veya yoğun kullanımı olmayan, büyük, ağır, hacimli veya standart elleçleme ekipmanları ile elleçlenemeyecek ürünler de vardır. Büyük vinçler, gemiler, uçak ve füze parçaları, bu tür ürünlere örnek gösterilebilir. Böyle ürünlerin elleçlenebilmesi (yüklenebilmesi, taşınabilmesi, yerleştirilebilmesi, ve benzeri işlemler) için ürüne veya malzemeye özel elleçleme araçları geliştirilmesi gerekir. Standart dışı olan bu uygulamalar, sistemin ekonomisi gereği değil, ancak ürünün gereği olarak uygulanırlar.

Kaynaklar

[1] Council of Supply Chain Management Professionals, “Supply Chain And Logistics Terms- Glossary”, http://www.cscmp.org.

[2] Langford, John W., Logistics, Principles And Applications”, McGraw Hill, New York, 1995

BÖLÜM 10

TAŞIMA SİSTEMLERİ

10.1. Giriş

Taşıma, temel lojistik fonksiyonlardandır, tedarik zinciri içinde, ileriye ve geriye doğru malzemenin fiziksel akışını sağlar. İnsan ve malzemenin coğrafi olarak yer değiştirmesini sağlar.

10.1.1. Taşımacılık ve İşlevleri

Lojistik, mal ve hizmetler ile bunlara ilişkin bilgilerin, kaynağından ve başlangıç noktasından, ürünün tüketildiği son noktaya kadar etkili ve verimli bir biçimde ileri ve geri akışın ve stoklanmasıyla ilgilenir [1]. Başlıca lojistik operasyonlarından olan taşımacılığın temel işlevi, malların ve insanların bir yerden, bir başka yere transfer edilmesidir [2]. Üretilen bir ürün, eğer kullanılacağı veya tüketileceği yere götürülmemiş ise, o ürünün müşteri gözünde değeri yoktur. Taşımacılık, ürünü, değer kazanacağı yere götürmek yoluyla tedarik zincirinde bir değer yaratır. Ham madde, malzeme ve bitmiş ürünlerin, tedarik zinciri içindeki bir sonraki aşamaya geçebilmesi, o malın bir sonraki operasyonun yapılacağı *yere* getirilmesi ile sağlanabilir. Malların, bu şekilde coğrafi olarak yer değiştirmesi ve konumlandırılması hareketi *taşıma*dır. Taşımacılık, bu işlevi ile, tedarik zincirinin halkalarını, birbirine fiziksel olarak bağlar.

Taşımacılık, yer ve zaman kolaylığı sağlar. Ürünlerin, gereksinme duyulan coğrafi yerlere ulaştırmakla, *yer* (mekân) *kolaylığı* sağlar. Taşımacılığın değer yarattığı diğer bir yarar de *zaman yararıdır*. Ürünlerin, olması gerektiği yere çabuk veya zamanında ulaştırması ile de, tedarik zincirine zaman yararı sağlamış olur [3]. Gereksinmenin olduğu zamandan önce veya sonra ulaşan bir ürünün müşterideki değeri daha düşüktür. Özellikle geç ulaşması, ürünün tüm değerini yok edebilir.

Taşıma (nakliye) lojistiğin en göz önünde olan bölümüdür. Hemen her yerde ve her zaman, hareket halinde olan veya park halinde duran taşıma kamyon, tren, gemi uçak gibi taşıma araçlarından bazılarını görebiliriz. Stoklar, kendilikle-

Kaynaklar

[1] Council of Supply Chain Management Professionals, “Supply Chain And Logistics Terms- Glossary”, http://www.cscmp.org.

[2] Banks, James H., “Introduction To Transportation Engineering” 2.nd. Ed., McGraw Hill, New York, 2002.

[3] Lambert, Douglas M., Stock, James R., Ellram, Lisa M., “Fundamentals Of Logistics Management” International Edition, McGraw Hill, 1998.

[4] Rodrigue, Jean-Paul., Comtois, Claude., Slack, Brian., “The Geography Of Transport Systems”, Routledge, New York, 2006.

[5] Çancı, Metin, Erdal, Murat, “Lojistik Yönetimi, Freight Forwarder El Kitabı 1”, UTIKAD Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri derneği, İstanbul, 2003.

BÖLÜM 11

SATIŞ SONRASI HİZMETLER, BAKIM VE ONARIM, TERSİNE LOJİSTİK

Tedarik zincirindeki lojistik sorumluluklar, ürünün müşteriye satışının gerçekleşmesi ile sona ermez. Ürün ham maddesinin temini, üretimin tamamlanması, dağıtılması ve müşterilere teslim edilmesi sürecine ek olarak şu işlevlerin de yerine getirilmesi gerekir:

- Satış sonrası müşteri hizmetleri
- Satışa sunulmuş ürünlerin kontrolu
- Satılan ürün iadeleri
- Mal ve hizmet üreten kaynakların idamesi (sürdürülmesi)
- Kullanımı ve tüketimi tamamlanan ürünlerin çöplerinin toplanması

11.1. Satış Sonrası Müşteri Hizmetleri

Tüketiciler ve müşteriler, bir ürün veya hizmeti almadan önce iki konuya dikkat ederler: Birincisi, mal veya hizmetin kendisidir; alınacak ürün veya hizmetin kendi gereksinmelerine ve koşullarına uygunluğudur. İkinci konu ise o ürün için satış sonrası bir hizmetin olup olmadığı veya satış sonrası hizmetin ne denli güvenilir olduğudur. Tüketici ve kullanıcılar, aldıkları üründen, en az söz verilen ürün ömrü süresince kesintisiz yararlanmayı beklerler. Bu nedenle, satış sonrası hizmetler ve bu hizmetleri yerine getiren organlar, tedarik zincirinin en önemli organlarıdır.

Satış sonrası hizmetler organizasyonu, tedarik zincirinin, müşterilerin içinde olan ve müşteri tarafından görünen yüzüdür. Birçok örnekte, satış sonrası hizmetler organizasyonunun etkinliği ve performansı, tedarik zincirinin kendisinin performansı hatta prestiji olarak görülür.

sürekli olarak *"daha iyi"* ve *"daha verimli"* kaynak ve süreç arayışına yönelik geliştirme çalışmaları yapılmaktadır.

11.5. Atık ve Çöplerin Toplanması

Lojistik fonksiyonların sonuncusu, kullanımı tamamlanan veya kullanılamaz durumda olan ürünlerin veya atıklarının, imha edilmek veya yeniden değerlendirilmek üzere, bulunduğu yerden alınması ve imha edileceği veya yeniden değerlendirileceği yere götürülmesi işlemidir. Çöp toplama olarak da anılan bu hizmetler, birçok kentsel bölgede, yerel kamu kuruluşları (belediyeler) tarafından yerine getirilmektedir.

Tersine lojistik operasyonlarından olan atık ve çöpler ile ilgili tersine lojistik operasyonlarının, çevre ve ekolojik boyutları ile birlikte, atık ve çöplerin ekonomiye yeniden kazandırılması (*recycling*) boyutu da vardır. Tersine lojistiğin bu boyutunu da dikkate alan Günter Fandel, bu süreci "*Tersine Tedarik zinciri*" olarak adlandırmaktadır [2].

Tersine lojistik yönetimi, kullanılan ham madde ve kaynakların azaltılması, malzemenin yeniden dönüşümü (*recycling*) arızalı ürünlerin ikamesi, yeniden kullanılabilen paketleme ve atıkların toplanması gibi konular ile ilgilenmektedir [3].

Kaynaklar

[1] Bowesox, D.J., Closs, D.J., Cooper, M.B., "Supply Chain Logistics Management", International Edition, Mc Graw Hill, 2002.

[2] Dekker, Rommert, Flischmann, Moritz, Inderfurth, Karl, Van Wassenhove, Luk N., (Ed) "Reverse Logistics, Quantitative Models for Closed-Loop Supply Chains", Springer-Verlag, Berlin, 2004.

[3] Lambert, Douglas M., Stock, James R., Ellram, Lisa M., "Fundamentals Of Logistics Management" International Edition, McGraw Hill, 1998.

BÖLÜM 12

TEDARİK ZİNCİRİ AĞI: DAĞITIM PLANLAMASI ve YER SEÇİMİ

Önceki bölümlerde, tedarik zincirini oluşturan fonksiyonlar, organizasyonlar ve operasyonlar, yapıları, amaçları, fonksiyonları ve performans ölçüleriyle ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ancak, birbirinden farklı coğrafi lokasyonlarda, farklı kişi ve organizasyonlar tarafından gerçekleştirilen farklı fonksiyon ve operasyonlar tek başına bir anlam taşımazlar. Bu fonksiyon ve operasyonlar ancak, hierarşik bir koordinasyon ile birbirleriyle entegre edildiğinde, müşteri için bir değer yaratılabilir. Bu entegrasyon tedarik zinciridir. Bir tedarik zinciri oluşturabilmek için, farklı lokasyonlar, fonksiyonlar ve operasyonlar arasında bir ağ, yani tedarik zinciri ağı kurulması gerekir.

Tedarik zinciri ağı kurulması, iki boyutu ile alınacaktır. Bunlardan birincisi, coğrafi lokasyonların ve operasyonların entegre edilmesidir ve bu bölümde incelenecektir. Tedarik zinciri ağı kurulmasının ikinci boyutu ise, zinciri oluşturan organizasyon ve kurumlar arasında bir entegrasyon oluşturulmasıdır. Tedarik zincir kurumsal entegrasyonu adı verilen bu işlem bir sonraki bölümde (Bölüm 13) incelenecektir.

12.1. Tedarik Zinciri Ağı ve Amaçları

Tedarik zinciri, ham madde ve malzeme kaynaklarından başlamak üzere tüketicilere kadar uzanan, farklı coğrafi lokasyonlarda faaliyet gösteren, farklı ve kendi öz amaçları olan bağımsız kuruluşlar ile bu kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen, birbirini izleyen üretim ve lojistik operasyonları zinciridir. Bu zincirin nihai amacı, müşteriler ve tüketiciler için *değer* yaratmak ve bu süreç içinde *kâr* elde etmektir.

meydana gelen değişmeler ile teknolojik değişmeler, bir terminalin önemini zaman içinde arttırabilir veya azaltabilir. Gelişme durumlarında, birçok kez terminalin modernizasyonu veya büyümesi olanaklı olmadığından, yeni bir yerde yeni bir terminal oluşturulması yoluna gidilmektedir.

2. Terminaller için iki önemli kavram *hinterland* ve *foreland*'dır. Hinterland, terminalin üzerinde-içinde bulunduğu bölgeyi ve hizmetlerini pazarladığı çevresi anlamındadır. Foreland ise, başlangıcı veya transferi yapılan gönderilerin varış yerleri anlamında kullanılmaktadır. Özellikle kapıdan-kapıya taşımacılık hizmetlerinin başlamasından sonra, bu iki kavram, birbirini bütünleyen bir olgu olarak daha da önem kazanmıştır.

3. Terminaller, ekonomik faaliyetlerin odak noktalarıdır. Üretilen ürünlerin pazara dağıtımında, trafiğin başlama, varış veya transfer noktalarıdır; trafik yaratan ve kontrol eden düğüm noktalarıdır. Bu nedenle, hinterlandında toplama ve dağıtım için güçlü ulaşılabilirlik özelliklerine sahip olmalıdır. Terminaller, diğer ekonomik işletmelerde olduğu gibi hizmet üretimi konusunda birbirleriyle rekabet içindedirler.

4. Terminaller, üzerinde kurulabileceği geniş ve gelişebilir arazi parçalarına ihtiyaç gösterirler. Tek başlarına en büyük arazi kullanılan tesislerdir.

5. Terminaller, ekonomik faaliyetlerin odak noktaları olmaları nedeniyle, çevrelerinde farklı faaliyetlerin oluşmalarına yol açarlar. Birçok endüstriyel veya ticari kompleks, liman, havaalanı gibi terminal tesislerinin etrafında kurulmakta ve gelişmektedir.

Kaynaklar

[1] Bowesox, D.J., Closs, D.J., Cooper, M.B., "Supply Chain Logistics Management", International Edition, Mc Graw Hill, 2002.

[2] Ackoff, Russell L., Sasieni, Maurice W., "Fundamentals Of Operations Research", John Wiley and Sons, 1968.

[3] Partovi, Fariboz Y., "*An Analytical Model for Locating Facilities Strategically*", Omega, 34, 2006, pp 41-55.

[4] Rhim, Hosun., Ho, Teck H., Karmakar, Uday S., "*Competitive location, production and market selection*", European Journal of Operations Research, 2003, V149, pp-211-228.

[5] Drezner, Zwi., Wesolowski, George O.,"*Network Design: Selection and Design of Links and facility Location*", Transportation Research Part A, 37, pp 241-256.

[6] Sule, Dileep R., “Manufacturing Facilities, Location, Planning And Design”, PWD Publishing Co., Boston, 1988.

[7] Vila, Didier., Martel, Alain., Beauregard, Robert., “Design Of Logistics Networks In Divergent Industries: A Methodology And Its Application To The Lımber Industry”, Production Economics, 102, 2006, pp 358-378.

[8] Rodrigue, Jean Paul., Comtois, Claude., Slack, Brian., “The Geography Of Transport Systems”, Routledge, New York, 2006.

BÖLÜM 13

TEDARİK ZİNCİRİ KURUMSAL ENTEGRASYONU

Hiç kimse veya hiçbir kuruluş, tek başına var olamaz. Tüm kişi ve kuruluşlar, amaçlarına ulaşabilmek veya ihtiyaçlarını giderebilmek için başka kişi ve kuruluşlar ile ilişki içinde olmak zorundadır. Bütün kuruluşların amacı kazanç sağlamaktır. Kâr amacı gütmeyenler, maliyetlerini karşılamak, diğerleri kâr etmek için vardır. Kazanç elde etmek için bir para girişi olmalıdır. Paranın çıkış kaynağı ise tüketici veya son kullanıcı olarak müşteridir. Ancak ve ancak, müşteri yaratılmış olan son ürün veya hizmete para öderse bir kazançtan söz edilebilir. Öyle ise tüm ekonomik kuruluşların ana hedefi, müşteri için bir *değer* yaratmaktır.

Günümüzde ortaya çıkan ekonomik ve sosyal gelişmeler sonucunda, son kullanıcılar iş düzenlerinin yönlendirilmesinde önem kazanmıştır. Mal ve hizmet üretenler, sürdürülebilir olabilmek için rekabet etmek ve son kullanıcılar için değer yaratmak ve bu değeri rakiplerinden daha üstün bir biçimde yaratmak zorundadırlar. Müşterilere karşı rekabet üstünlüğü sağlamak zorundadırlar. Müşteri perspektifi ile değer ise, daha iyi ve müşteriye daha uygun ürün veya hizmetin, daha düşük müşteri maliyeti, daha kolay ve daha hızlı sağlanmasıdır.

Hiçbir kişi veya kuruluş kendi başına müşteri için yoktan bir değer yaramaz. Değer, ancak tedarik zinciri dediğimiz fonksiyon ve operasyonları gerçekleştiren kişi ve kurumların hiyerarşik gayreti ile yaratılabilir. Sonuçta yaratılan mal veya hizmetlerin, müşteri gözünde değerli olabilmesi için değerli, müşterinin bu mal ve hizmetleri, rakiplerine tercih etmesi ve almak istemesi gerekir. Bu da ancak, tedarik zinciri içinde yar alan kişi ve kuruluşların aralarında entegre olarak koordineli bir çalışma içine girmeleri ile olanaklıdır. Bu entegrasyon, tedarik zincirinin kurumsal entegrasyonudur.

13.1. Entegrasyon Zorunluluğu

Organizasyon açısından entegrasyon, iş süreçleri arasında bir koordinasyon yapısı kurarak işletme amaçlarına ulaşmada, işletme fonksiyonlarını bir araya

şılır. Çözümler için kısa ve uzun dönemli planlar hazırlanır. Aksaklıklara yol açanlarda yapılacak değişiklikler ile birlikte, taleplerin karşılaması için tedarik, üretim ve dağıtım kapasitesi ve stok seviyeleri belirlenir.

Dördüncü aşama uygulama aşamasıdır, planlanan değişiklikler ile uzun ve kısa vadeli planlar uygulamaya konur. Bu uygulama için Supply Chain Council tarafından hazırlanmış SCOR programı da kullanılabilir.

13.5.4. Dengelenmiş Performans Kartı

Finansal ve finansal olmayan iş performansının değerlendirilmesi amacıyla kullanılan yapısal bir ölçüm metodu. David Norton ve Robert Kaplan tarafından geliştirilmiş olan bu metod, şirketlerin vizyonu ve stratejilerine yönelik olarak performans göstergelerinin oluşturulmasını, performansın değerlendirilmesini, neden ve sonuç ilişkilerinin incelenmesini ve performans göstergeleri ile şirketlerin geleceklerini yönlendirebilmesini amaçlar. Dengelenmiş performans kartı yaklaşımı dört perspektifi içine alır: Müşteri, Finansal, Öğrenme ve Büyüme, Dahili İş Süreçleri [18].

Müşteri perspektifi, müşteri ihtiyaçları ve müşteri memnuniyetine odaklanır. Müşteri tatmin dereceleri, kaybedilen müşteriler, kazanılan müşteriler, Pazar payı gibi ölçüler ile ilgilenir.

Finansal perspektif, gelir artışı, maliyet düşürülmesi, verimlilik, kaynak kullanımı ve yatırım stratejileri ile ilgilenir.

Öğrenme ve Büyüme perspektifi işletmenin insan kaynakları, bilgi düzeyi ve bilgi kaynakları, bilişim sistemleri, personel eğitimi ve personel tatminleri üzerine odaklanır.

Dahili İş Süreçleri ise, esneklik, yenilikçilik ve kalite gibi kritik iş süreçleri ve is sorunlar üzerine odaklanır.

Bu dört alan birbiri ile ilişkilendirilerek, tedarik zincirinin stratejik hedeflerinin belirlenmesinde ve kısa ve uzun dönem performansının değerlendirilmesinde kullanılır.

Kaynaklar

[1] Altaş, Yasin, "İş *Hayatında Entegrasyon Kavramı*", http/www.tekofaks.com.tr

[2] Lambert, Douglas M., Cooper, Martha C., "*Issues In Supply Chain Management*", Industrial Marketing Management, No.29, 2000

[3] Vickery, Shavnee K., Jayaram, Jayanth, Droge, Cornelia, Calantone, Roger, "*The Effects Of An Integrative Supply Chain Strategy On Customer Service And Financial Performance: An Analysis Of Direct Versus Indirect Relationships*", Journal Of Operations Management, No:23, 2003.

[4] Kotler, Philip, "Marketing Management" 11th Ed., Prentice Hall, Pearson Education, New Jersey, 2003

[5] Möller, K.E. Kristian, Törrönen, Pekka, "*Business Suppliers' Value Creation Potential: A Capability Based Analysis*" Industrial Marketing Management, No:32, 2003.

[6] Bowesox, D.J., Closs, D.J., Cooper, M.B., "Supply Chain Logistics Management", International Edition, Mc Graw Hill, 2002.

[7] Stratton, R., Warburton, R.D.H., "*The Strategic Integration Of Agile And Lean Supply*", International Journal Of Production Economics, No:85, 2003.

[8] Sharma, A., Krishnan, R., Grewal, Dhruv, "Value Creation In Markets" Industrial Marketing Management, No:30, 2001.

[9] Frohlich, Markham T., Westbrook, Roy, "*Arcs Of Integration: An International Study Of Supply Chain Strategies*", Journal of Operations Management 19, 2001

[10] Poirier, Charles C., "Advanced Supply Chain Management", Berrett-Koehler Publishers Inc., 1999.

[11] Langenwalter, Gary A., "Enterprise Resources Planning And Beyond, Integrating Your Entire Organization", St. Lucie Press, New York, 2000.

[12] Ludvigsen Associates Ltd., "The EC 92 Automotive Sector, Research On The Cost Of Non-Europe", Commission Of The European Communuties, 1988.

[13] Vollmann. Thomas E., William L. Berry, Whybark, D. Clay, Jacobs, F.Robert, "Manufacturing Planning and Control for Supply Chain Management", Fifth Edition, Mc Graw Hill, Singapore, 2005.

[14] Nebol, Erdal, "*The Next Era: Supply Chain*" International Logistics Congress, İzmir, 2004

[15] Narasimhan, Ram, Kim, Soo Wook, "*Effect Of Supply Chain Integration On The Relationship Between Diversification And Performance: Evidence From Japanese And Korean Firms*", Journal Of Operations Management, 20 (2002) pp: 303-323.

[16] Kelle, Peter, Akbulut, Asli., "*The Roles of ERP Tools in Supply Chain Information Sharing, Cooperation and Cost Optimization*" , International Journal of Production Economics, June 2004.

[17] Davidson, Jim, "*CEO'nun Rekabet Avantajı*", Lojistik Yönetimi Çözümleri, http://www.biymed.com.

[18] Li, Ling, "Managing SupplyChain and Logistics, Competitive Strategy for a Suatainable Future", Worls Scientific, 2014.

BÖLÜM 14

BİLİŞİM SİSTEMLERİ

Tedarik zinciri ve lojistik kavramlarının ekonomik yaşamda önem kazanmasının altında yatan üç nedenden biri bilişim sistemleridir. Giderek artan globalleşme eğilimleri ve global rekabet, kuruluşları tedarik zinciri entegrasyonuna zorlamakta ve karmaşık lojistik planlamalara olan ihtiyacı arttırıyordu. Hızla gelişen ve yirminci yüzyılın sonlarında iş dünyasına uyarlanan bilgi sistemleri, ihtiyaç duyulan entegrasyon ve planlamalar için gerekli olan araçları sağlamıştır. Bu nedenle, tedarik zinciri ve lojistik kavramlarının önem kazanması ve bilgi sistemlerinin gelişimi arasında yakın bir paralellik vardır.

14.1. Bilişim Sistemleri

Tedarik zinciri içindeki önemli akışlardan biri "*bilgi akışı*"dır. Bilgisayarlar ve bilişim sistemleri, yıllardır tedarik zinciri ve lojistik faaliyetlerin desteklenmesinde, bilgi akışının sağlanmasında kullanılmaktadır. 1990 yıllarından sonra, tedarik zinciri ve lojistik konularının, ekonomi ve iş dünyasında önem kazanmasına yol açan başlıca faktörlerden ikisi, küreselleşme ve küresel rekabet ile, müşterilerin ekonomide, yönlendirici güç olarak önem kazanmasıdır. Yirmi birinci yüzyıl pazarı, elektronik erişimli bir pazar olmuştur. Bu nedenle, pazarın değişen şartlarına ve ihtiyaçlarına ayak uydurabilmek için şirketler, daha esnek olabilmek ve müşterilerine daha kısa sürede cevap verebilmek üzere rekabet etmektedirler. Rekabette başarılı olmak için daha hızlı ve atik olmaya çalışmaktadırlar. Bu amaca ulaşabilmek için şirketler, tedarikçi ve iş ortaklarıyla entegre olmak, bazı katma değer operasyonlarını kendileri yapmak yerine tedarikçi ve iş ortaklarından temin etmek yoluna gitmişlerdir [1].

Bu faktörler, tedarik, üretim ve dağıtım ilişkilerinin bir tedarik zinciri kapsamında değerlendirilmesi ve bu süreç içindeki lojistik faaliyetlerin planlanması gereğini ortaya çıkarmıştır. Lojistik konularının bu dönemde öne çıkmasına yol açan bir üçüncü faktör daha var ki, bu faktör, ortaya çıkan gereksinmelerin yerine getirilmesine olanak sağlamıştır; *Bilişim Sistemleri*. Daha çevik olabilmek ve

Kaynaklar

[1] Gunasekaran, A., Ngai, E.W.T., "*Information Systems In Supply Chain Integration and Management*", European Journal Of Operations Research, No. 159, 2004.

[2] Ackoff, Russell L., "*Systems, Organizations, and Interdiscipliary Research*", "Systems Thinking" Edited by Emery, F.E., Penguin Modern Management Readings, Penguin, 1969.

[3] O'Brien, James, A., Marakas, George, M., "Enterprise Information Systems", McGraw Hill, New York, 2007.

[4] Bowesox, D.J., Closs, D.J., Cooper, M.B., "Supply Chain Logistics Management", International Edition, Mc Graw Hill, 2002.

[5] Langenwalter, Gary A., "Enterprise Resources Planning And Beyond, Integrating Your Entire Organization", St. Lucie Press, New York, 2000

[6] Lambert, Douglas M., Stock, James R., Ellram, Lisa M., "Fundamentals Of Logistics Management" International Edition, McGraw Hill, 1998.

[7] Kotler, Philip, "Marketing Management" 11th Ed., Prentice Hall, Pearson Education, New Jersey, 2003.

[8] Hürriyet Gazetesi Konferansları, 1998. (*Konu sözlü olarak anlatılmıştır*)

BÖLÜM 15

YALIN LOJİSTİK

Temelleri Toyota firması tarafından atılan, "Toyota Üretim Sistemi", "Tam Zamanında Üretim" (*Just In Time*) ve "Yalın Üretim Sistemi" adı verilen üretim sistemi aslında güçlü bir "prensipler" demetidir. Başlangıçta üretim sistemleri için tasarlanmış ise de, bu güçlü prensiplerin yalnıza üretim sistemleri için değil, tüm sistemler ve kuruluşlar için geçerli olduğu görülmüştür. Özünde israfların önlenmesi ve sürekli iyileşme yapılması gibi büyük hedefler içeren bu prensiplerin lojistik sistemlere uygulanması ile yeni bir kavram ortaya çıkmaktadır: Yalın Lojistik.

15.1. İş Uygulama Biçimlerinde Yeni Eğilimler

Son 10 –15 yıl içinde iş model ve yöntemleri konusunda çeşitli gelişmeler olmuş, birbiriyle az-çok bağıntılı, yeni ve değişik çözümler geliştirilmiştir:

- Müşterileri tatminini ve mutluluğunun hedeflenmesi ve müşteri odaklı çalışma. Özellikle perakende sektöründe başlayan "*sınırsız müşteri memnuniyeti*" politikası, giderek entegre işletmeler tarafından da benimsenmeye başlamıştır.
- Örgüt çalışma prosedürlerinin belgelenmesi ve izlenebilirliğin sağlanması, bu şekilde, üretilen mal ve hizmetlerde sürekli kalitenin sağlanması ve süreçlerin şeffaflığı ve izlenebilirliğini hedefleyen ISO kalite normları hemen tüm kuruluşlar tarafından benimsenmiştir.
- ABD'de başlayıp Japonya'da gelişen ve mükemmelliğe doğru örgüt çalışanlarının topyekün katılımın çalışmasını hedefleyen *Toplam Kalite Yönetimi* yaklaşımı, mal ve hizmet üreten birçok entegre tesis tarafından benimsenmiştir [1]. Temel politikası, "*sıfır hata ile üretim*" ve "*bir şeyi ilk defasında doğru yapmak*" olarak belirlenmektedir. Toplam Kalite Yönetimi (*TQM*), insan ilişkilerine önem verir ve işletme organizasyonundaki en alt kademeden en üst kademeye kadar her bireyin, çalışmalarına kendini vererek ve tam olarak katılmasını gerektirir [2].

Yukarıda açıklanan yedi araç, yöneticilerin dikkatlerini, araçlarda açıklanan yedi konu üzerine çekerek, tedarik zinciri analizi için sistematik bir çerçeve sağlar. Kompleks bir yapı olan tedarik zincirinin, daha kolay kavranabilen yapılar olarak incelenmesine olanak verir. Sonuç olarak, işletmelerin faaliyetleri yeni bir ışık altında görülebilir. Bu noktadan sonra, israfların elimine edilmiş olduğu, yalın lojistik oluşturma çalışmalarına başlanabilir.

Kaynaklar

[1] Yapıcı, Mehmet, "Toplam Kalite Yönetimi", TMMOB Makine Mühendisleri Odası, V. Ulusal Makine Mühendisliği ve Eğitimi Sempozyumu, Kasım 2003.

[2] Cartin, Thomas J., "Principles and Practices Of TQM"ASQC Quality Press, Milwaukee, 1993.

[3] Kaya, Oruç, "6 Sigma and Logistics" International Logistics Congress, Izmir, Dec. 2004.

[4] Stametis, D.H., "Six Sigma Fundamentals, A Complete Guide To The System, Methods and Tools", Productivity Press, New York, 2004.

[5] Jones, Daniel T., Hines, Peter, Rich, Nick, Lean Logistics", International Journal of Physical Distribution and Logistics, Vol.27, Iss 3/4 Bradford, 1997.

[6] Womack, James, P., Jones, Daniel, T. Ross, Daniel, "The Machine That Changed The World, The Story Of Lean Production" HarperPerrenial, 1991.

[7] Piaw, Teo Chung, "From Lean Production To Lean Logistics: A Rewiew", Singapora Management Review, Jan 1998, p:69.

[8] Womack, James, P., Jones, Daniel, T. "Lean Thinking, Vanish Waste and Create Wealth In Your Corporation" Simon and Schuster, 1996.

[9] Gillian, Eugene, "Lean Logistics: Not a Fat Diet", Journal Of Commerce, May 2004, New York.

BÖLÜM 16

KÜRESEL TEDARİK ZİNCİRİ

Küreselleşme iş dünyasındaki şirketlere, satış gelirlerinin artırmak ve maliyetlerini düşürmek gibi iki yönlü yarar ve fırsat sağlamaktadır. Bu kapsamda, tedarik zincirleri de global boyut kazanmaktadır. Nokia ve Zara gibi yüksek performanslı tedarik zincirleri, küreselleşmenin bütün avantajlarını kullanmaktadır [1].

Günümüzün ekonomik ortamında, bir ülkenin ihtiyaçlarının, tamamıyla yerel kaynaklardan karşılanma oranı %10'un altına düşmüştür. Ülke ihtiyaçlarının %90'ından fazlasının karşılanması için ülke dışı kaynaklara ihtiyaç vardır. Bu durum, ülkeler arasındaki mal ve hizmet alışverişlerinin gerekliliği ve büyüklüğü hakkında bir bilgi vermektedir. Bu kapsamda, küresel ticaret, bir opsiyon olmaktan çıkıp, bir zorunluluk haline gelmiştir.

Globalleşme sürecinde uluslararası ticaret işlemleri daha entegre bir biçime dönüşmüştür. Uluslararası ticaretin ciddi güçlükleri olmasına karşın, kayda değer yararları da vardır.

16.1. Küresel Ticaretin Yararlı Yönleri

Firmalar açısından küreselleşmenin üç yönlü avantajı vardır: Satış gelirlerini arttırmak, ürün kalitesini geliştirmek ve ürün maliyetlerini düşürmek.

Satış Gelirlerinin Arttırılması

Firmaların satış gelirlerini arttırmalarının en önemli yolu, yeni pazarlara açılmaktır. Yerel Pazar satışları yerel pazar kapasitesi ile sınırlıdır. Satışların ve satış gelirlerinin arttırılması için yeni pazarlar gerekir. Bu anlamda, ürünlerin ve hizmetlerin yurt dışına pazarlanması ve satılması, üretim hacimlerinin ve satış gelirlerinin artması için geniş olanaklar sunmaktadır. Ayrıca, yerel pazarlardaki daralma gibi sorunlara karşı sürdürülebilirliğin korunması da sağlanmış olmaktadır.

Ürün Kalitesinin ve Ürün Çeşitliliğinin Geliştirilmesi

Ürünlerin kalitesi, üretimde kullanılan girdilerin kalitesi ile doğru orantılıdır.

Kaynaklar

[1] Chopra, S., Meindl, S., Supply Chain Management, Strategy, Planning and Operation, Pearson, 2013

[2] Bowesox, D.J., Closs, D.J., Cooper, M.B., "Supply Chain Logistics Management", International Edition, Mc Graw Hill, 2002.

[3] Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri, http://www.oaib.org.tr/tr7dis-pazarlara-giris-yollari-ve-stratejileri-nelerdir

[4] Tuğlacı, Pars, "Okyanus Ansiklopedik Sözlük" Cilt 4, Cem Yayınevi

[5] "Meydan Larousse" Cilt 6, Meydan Yayınevi, 1990

[6] http://www.one-ill.com/downloads/incoterms%202015.pdf

[7] Wood, Donald F., Barone, Antony P., Murphy, Paul R., Wardlow, Daniel L., "International Logistics" Amacom, New York, 2002.

[8] Benton, Jr., W.C., "Purchasing and Supply Management" International Edition, Mc Graw Hill, 2007.

EK A

EMNİYET STOĞU HESAPLAMASI - BİR ÖRNEK

Stok kalemi olarak bir ürünün veya malzemenin emniyet stoğunun, istatistik ve olasılık yöntemleri ile hesaplanmasında üç faktör birlikte dikkate alınır:

1. Talep: Ürüne ulan talep ve ihtiyaçların *büyüklüğü* ve bu büyüklüğün *değişebilirlik* derecesi,
2. Ön Süre: Aynı ürünün *tedarik süreleri* ile bu sürelerin *değişebilirlik* derecesi,
3. O ürün ile ilgili olarak şirketin hedeflediği *bulunabilirlik* oranı.

İhtiyaç miktarı ve tedarik sürelerinin büyüklükleri ile sapma (değişim) oranları, geçmiş deneyimlerde gerçekleşmiş olan istatistik veriler yardımı ile elde edilir. Geçmiş dönemlerde gerçekleşmiş olan istatistik verilerin istatistiksel ortalamaları bize, ortalama talep hızı (günlük talep veya ihtiyaç) ile ortalama tedarik süresini (ön süre) verir.

Eğer, hem talep miktarları hem de ön süreler hiç değişmeden ortalama miktarlardan gerçekleşmiş olsaydı (değişiklik veya sapma olmasaydı) tüm işlemler *belirlilik* altında gerçekleşmiş olurdu, ve böyle bir durumda *emniyet stoğu* gibi bir kavrama ihtiyaç olmazdı. Ancak, her iki ortalama değer de, artı ve eksi yönde değişebilen değerlerdir. Bu nedenle, ileride gerçekleşebilecek olan değerin ortalama değerden *ne kadar farklı* olabileceğidir. Söz konusu farklılaşabilirlik ölçüsü istatistikte "*Standart Sapma*" olarak anılmaktadır [1].

A.1 Örnek Problem

Bir ürünün 32 günlük satış miktarları Tablo A.1'de, son 15 günde gerçekleşen tedarik süreleri Tablo A.2'de verilmiştir.

$$\text{Emniyet stoğu } ES = \sqrt{29{,}872}$$

$$\text{Emniyet stoğu } ES = 173 \text{ Adet}$$

Şekil A.1. Günlük satışlar istatistik dağılımı

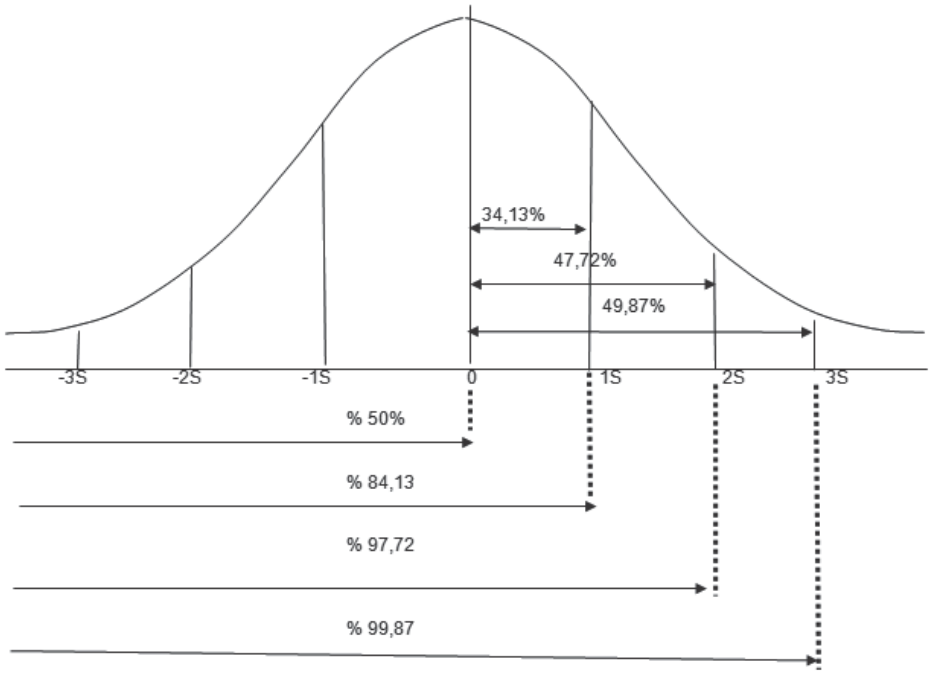

Kaynaklar

[1] Spieger, Murray, R., "Theory And Problems Of Statistics", Schaum's Online Series, McGraw Hill, New York, 1961.

[2] Freund, John E., Williams, Frank J., "Modern Business Statistics" Prentice Hall, New Jersey, 1958.

[3] Lambert, Douglas M., Stock, James R., Ellram, Lisa M., "Fundamentals Of Logistics Management" International Edition, McGraw Hill, 1998.

EK B

DAĞITIM MODELİ ÇÖZÜMÜ

Tipik bir dağıtım problemi aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir. (m) adet üretim tesisi ve (n) adet depo bulunmaktadır. Her deponun ihtiyaç miktarı (talebi) D_j , her tesisin kapasitesi S_i olarak verilmiştir. Belirli bir üretim tesisinden belirli bir depoya yapılacak taşıma maliyeti, birim ürün için C_{ij} kadardır. Problemde çözüm olarak, X_{ij} miktarları, yani her bir tesisten, her bir depoya yapılacak sevkiyat miktarı bulunacaktır. Öyle ki, sonuçta, toplam taşıma maliyeti en düşük olsun. Problem aşağıdaki tabloda olduğu gibi tanımlanabilir. Tablo B.1'deki her bir kare, bir tesisten bir depoya giden yolu, içindeki küçük kareler de bu yolda yapılacak birim ürün taşıma maliyetini gösterir.

Tablo B.1: Dağıtım problemi matrisi

		Depolar					
		1	**2**	**3**		**n**	Üretim Kapasitesi
Üretim Tesisleri	**1**	C_{11} X_{11}	C_{12} X_{12}	C_{13} X_{13}	.....	C_{1n} X_{1n}	S_1
	2	C_{21} X_{21}	C_{22} X_{22}	C_{23} X_{23}	.....	C_{2n} X_{2n}	S_2
	3	C_{31} X_{31}	C_{32} X_{32}	C_{33} X_{33}	.....	C_{34} X_{34}	S_3
	....	⋮	⋮	⋮		⋮	....
	m	C_{m1} X_{m1}	C_{m2} X_{m2}	C_{m3} X_{m3}	.....	C_{mn} X_{mn}	Sm
Depo Talepleri		D_1	D_2	D_3	....	D_n	

Amaç fonksiyonunun (toplam taşıma maliyeti) yeni değeri

Toplam maliyet = Önceki toplam maliyet – Toplam iyileşme = 102 – 1×2 = 100

olarak bulunur.

Iteration 3: Çözümü iyileştirme olanağı var mı, yoksa optimum çözüme ulaşıldı mı?

Yeni birim potansiyeller şöyledir:

Yol (1,1) : (3–2) + (5–8) = – 4

Yol (1,4) :(11–7) + (9–15) = – 2

Yol (2,1) : (6–1) + (5–15) = – 5

Yol (2,2) : (6–0) + (3–11) = – 2

Yol (2,4) : (6–1) + (9–15) = – 1

Yol (3,2) :(15–8) + (3–11) = – 1

Görüleceği gibi, potansiyellerin tamamı negatiftir. Diğer bir deyişle, kullanılmayan yolların hiçbiri bir iyileştirme potansiyeli vaat etmemektedir. Bu durum, optimal çözüme ulaşıldığını, yani en düşük maliyetli dağıtım planının bulunduğunu gösterir.

***NOT*:**

Bu model tesis (fabrika veya depo) yer seçimi amacı ile de kullanılabilir. Yer seçimi ile ilgili diğer faktörlerin eşit varsayıldığında ve amaç, taşıma maliyetlerinin minimize edilmesi olduğunda, alternatif lokasyonların her biri için ayrı bir dağıtım modeli kurularak, elde edilen optimal çözümler karşılaştırılır. Sonuçta, en düşük optimal çözümü veren alternatif yer, tesis yeri olarak seçilebilir.

Kaynaklar

[1] Ackoff, Russell L., Sasieni, Maurice W., “Fundamentals Of Operations Research”, John Wiley and Sons, 1968.

Güncelleştirilmiş ve
Geliştirilmiş 4. Basım

TEKDÜZEN GENEL MUHASEBE

Prof. Dr. Hüseyin Ali KUTLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 95
İktisat/Ekonomi/Maliye No.: 22
ISBN: 978-605-5426-94-1
© Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş 4. Basım, Ekim 2016

TEKDÜZEN GENEL MUHASEBE
Prof. Dr. Hüseyin Ali KUTLU

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kutlu, Hüseyin Ali.
Tekdüzen Genel Muhasebe / *Hüseyin Ali Kutlu*
1. Basım, XX+544 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-5426-94-1
1. Tekdüzen Muhasebe 2. Genel Muhasebe 3. Muhasebe

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 7
7 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Şubat 2009'da ilk basımı gerçekleştirilen bu kitap her yeni baskısı öncesi yeniden gözden geçirilmekte ve yeni konu ve örnekler eklenmektedir. Nitekim 4. Baskı öncesinde de gözden geçirilerek düzeltmeler yapılmış ve daha fazla soru ve çözümüne yer verilmiştir.

Lisans eğitimini tamamlayan öğrencilerin kamu sektöründe iş bulabilmesi için KPSS'de yeterli puanları almak zorunda olmaları, bu sınavlarda çıkan sorulara ayrı bir önem verilmesi gereğini ortaya koymaktadır. KPSS'de muhasebe sorularına verilen doğru cevapların ortalaması oldukça düşük seviyelerdedir. Sorular incelendiğinde bir kısmının oldukça basit bilgilere dayandığı, bir kısmının ise bilginin yanında mantık yürütme ve analitik düşünebilme yeteneği gerektirdiği görülmektedir. Diğer taraftan mali müşavirlik sınavlarında da önemli oranda bilgiye dayalı çözüm ve kayıt yapabilme ölçülmektedir.

Bu kitapta, ilk defa muhasebe eğitimi alacak öğrenciler dikkate alınarak oldukça basit ve yalın ifadeler kullanılmaya çalışılmış, birçok konuda yapılan işlemin mantığı açıklanmıştır. Diğer taraftan mesleki sınavlarda ve KPSS'de çıkan soruların çözümüne katkıda bulunacak bilgilere yer verilmektedir.

Kitabın ortaya çıkmasında katkısı bulunan kaynakların değerli yazarlarına, her zaman teşvik edip destek veren eşim Bedia KUTLU'ya, dizgi ve baskıda emeği geçen Nobel Yayın çalışanlarına teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. Çalışmanın, başta öğrenciler olmak üzere tüm okuyanlara katkıda bulunmasını temenni ediyorum.

Prof. Dr. Hüseyin Ali KUTLU
Ağustos 2016
huseyinalikutlu@gmail.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: TEMEL KAVRAMLAR 1
1.1. MUHASEBENİN TANIMI 1
1.2. MUHASEBENİN KURAMSAL YAPISI 4
1.3. MUHASEBE UYGULAMASINI ZORUNLU KILAN NEDENLER 5
1.3.1. Yasal Nedenler 5
1.3.2. İlgili Kişilerin Bilgi İhtiyacı 5
1.4. MUHASEBENİN TEMEL PRENSİPLERİ 6
1.5. TEKDÜZEN MUHASEBE SİSTEMİ 8
1.5.1. Genel Bilgiler 9
1.5.2. Tekdüzen Hesap Planı 10
1.6. TEMEL MUHASEBE DENKLEMİ VE EŞİTLİĞİN MANTIĞI 11
1.6.1. Temel Muhasebe Denklemi 11
1.6.2. İşlemlerin Temel Muhasebe Denklemiyle İzlenmesi 12
1.6.3. Temel Muhasebe Denkleminden Sonuç Çıkarılması 14
1.7. BİLANÇO 14
1.7.1. Bilanço Grupları 15
1.7.2. İşlemlerin Bilançolar Yardımıyla İzlenmesi 16
1.8. HESAP KAVRAMI 18
1.8.1. Yevmiye Defteri ve Yevmiye Kayıtları 21
1.8.2. Ticari İşlemlerin Hesaplar Yardımıyla İzlenmesi 25
1.8.3. Hesaplarla İlgili Temel Kurallar 29
1.8.4. Hesapların Kullanım Sistemi 31
1.8.5. Düzenleyici Hesaplar ve Mantığı 32
1.9. KÂR VE ZARAR KAVRAMLARI 33
1.9.1. Kâr veya Zararın Özsermaye Yoluyla Hesaplanması 33
1.9.2. Kâr veya Zararın Gelir Gider Karşılaştırmasıyla Hesaplanması 36
1.10. MUHASEBE İŞLEM SÜRECİ 38
1.11. ENVANTER KAVRAMI 39
1.11.1. Muhasebe Dışı Envanter 40
1.11.2. Muhasebe İçi Envanter 40
1.12. Mizan Kavramı 40
1.13. Satılan Mallardan Elde Edilen Kârın Hesaplanması 45
1.14. Katma Değer Vergisi (Kdv) ve Muhasebe Kayıtları 49

1.14.1. İndirilecek KDV (İşletmenin Ödediği KDV) 49
1.14.2. Hesaplanan KDV (İşletmenin Tahsil Ettiği KDV) 50
1.14.3. Devreden KDV 51
1.14.4. Ödenecek Vergi ve Fonlar 51
BÖLÜM 2: AKTİF HESAPLAR 57
1. DÖNEN VARLIKLAR 57
10. HAZIR DEĞERLER 58
100 Kasa 58
101 Alınan Çekler 62
102 Bankalar 65
103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-) 67
108 Diğer Hazır Değerler 68
11. Menkul Kıymetler 70
110 Hisse Senetleri 70
111 Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları 72
112 Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları 73
118 Diğer Menkul Kıymetler 73
119 Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) 74
12. Ticari Alacaklar 77
120 Alıcılar 77
121 Alacak Senetleri 78
122 Alacak Senetleri Reeskontu (-) 83
126 Verilen Depozito ve Teminatlar 87
127 Diğer Ticari Alacaklar 88
128 Şüpheli Ticari Alacaklar 88
129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-) 90
13. DİĞER ALACAKLAR 92
131 Ortaklardan Alacaklar 92
132 İştiraklerden Alacaklar 93
133 Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar 93
135 Personelden Alacaklar 93
136 Diğer Çeşitli Alacaklar 94
137 Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (-) 95
138 Şüpheli Diğer Alacaklar 95
139 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-) 96
15. STOKLAR 97
150 İlk Madde ve Malzeme 99
151 Yarı Mamuller–Üretim 100
152 Mamuller 100
153 Ticari Mallar 104
157 Diğer Stoklar 115
158 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) 116
159 Verilen Sipariş Avansları 118
17. YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM MALİYETLERİ 120
170-178 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri 120
179 Taşeronlara Verilen Avanslar 125

18. GELECEK AYLARA AİT GİDERLER VE GELİR TAHAKKUKLARI 126
180 Gelecek Aylara Ait Giderler 127
181 Gelir Tahakkukları 129
19. DİĞER DÖNEN VARLIKLAR 131
190 Devreden Katma Değer Vergisi 131
191 İndirilecek KDV 133
192 Diğer KDV 134
193 Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar 135
195 İş Avansları 139
196 Personel Avansları 140
197 Sayım ve Tesellüm Noksanları 140
198 Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar 143
199 Diğer Dönen Varlıklar Karşılığı (-) 143
2. DURAN VARLIKLAR 145
22 TİCARİ ALACAKLAR 146
220 Alıcılar 146
221 Alacak Senetleri 147
222 Alacak Senetleri Reeskontu (-) 148
226 Verilen Depozito ve Teminatlar 148
229 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-) 149
23 DİĞER ALACAKLAR 150
231 Ortaklardan Alacaklar 150
232 İştiraklerden Alacaklar 151
233 Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar 151
235 Personelden Alacaklar 151
236 Diğer Çeşitli Alacaklar 151
237 Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (-) 152
239 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-) 152
24 MALİ DURAN VARLIKLAR 153
240 Bağlı Menkul Kıymetler 153
241 Bağlı Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) 154
242 İştirakler 155
243 İştiraklere Sermaye Taahhütleri (-) 157
244 İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) 157
245 Bağlı Ortaklıklar 158
246 Bağlı Ortaklıklara Sermaye Taahhütleri (-) 160
247 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) 160
248 Diğer Mali Duran Varlıklar 161
249 Diğer Mali Duran Varlıklar Karşılığı (-) 161
25 MADDİ DURAN VARLIKLAR 162
250 Arazi ve Arsalar 162
251 Yeraltı ve Yerüstü Düzenleri 165
252 Binalar 166
253 Tesis, Makine ve Cihazlar 167
254 Taşıtlar 168
255 Demirbaşlar 169

256 Diğer Maddi Duran Varlıklar 170
257 Birikmiş Amortismanlar (-) 171
258 Yapılmakta Olan Yatırımlar 182
259 Verilen Avanslar 182
26 MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR 184
260 Haklar 184
261 Şerefiye 185
262 Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri 187
263 Araştırma ve Geliştirme Giderleri 187
264 Özel Maliyetler 188
267 Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar 190
268 Birikmiş Amortismanlar (-) 190
269 Verilen Avanslar 191
27 ÖZEL TÜKENMEYE TABİ VARLIKLAR 192
271 Arama Giderleri 192
272 Hazırlık ve Geliştirme Giderleri 193
277 Diğer Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar 194
278 Birikmiş Tükenme Payları (-) 194
279 Verilen Avanslar 194
28 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER VE GELİR TAHAKKUKLARI 195
280 Gelecek Yıllara Ait Giderler 195
281 Gelir Tahakkukları 197
29 DİĞER DURAN VARLIKLAR 199
291 Gelecek Yıllarda İndirilecek KDV 199
292 Diğer KDV 199
293 Gelecek Yıllar İhtiyacı Stoklar 200
294 Elden Çıkarılacak Stoklar ve Maddi Duran Varlıklar 200
295 Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar 201
297 Diğer Çeşitli Duran Varlıklar 202
298 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) 202
299 Birikmiş Amortismanlar (-) 203
BÖLÜM 3: PASİF HESAPLAR 205
3. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR 205
300 Banka Kredileri 206
303 Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksit ve Faizleri 207
304 Tahvil Anapara Borç Taksit ve Faizleri 209
305 Çıkarılmış Bono ve Senetler 210
306 Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler 210
308 Menkul Kıymetler İhraç Farkları (-) 211
309 Diğer Mali Borçlar 212
32. TİCARİ BORÇLAR 213
320 Satıcılar 213
321 Borç Senetleri 214
322 Borç Senetleri Reeskontu (-) 216
326 Alınan Depozito ve Teminatlar 219
329 Diğer Ticari Borçlar 220

33. DİĞER BORÇLAR 221
331 Ortaklara Borçlar 221
332 İştiraklere Borçlar 222
333 Bağlı Ortaklıklara Borçlar 223
335 Personele Borçlar 223
336 Diğer Çeşitli Borçlar 224
337 Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-) 225
34. ALINAN AVANSLAR 226
340 Alınan Sipariş Avansları 226
349 Alınan Diğer Avanslar 226
35. YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM HAKEDİŞLERİ 228
350 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri 228
36. ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER 230
360 Ödenecek Vergi ve Fonlar 230
361 Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri 232
368 Vadesi Geçmiş, Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Vergi ve Diğer Yükümlülükler 233
369 Ödenecek Diğer Yükümlülükler 234
37. BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI 235
370 Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları 235
371 Dönem Kârının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükleri (-) 237
372 Kıdem Tazminatı Karşılığı 238
373 Maliyet Giderleri Karşılığı 240
379 Diğer Borç ve Gider Karşılıkları 241
38. Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları 243
380 Gelecek Aylara Ait Gelirler 243
381 Gider Tahakkukları 244
39. DİĞER KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR 247
391 Hesaplanan KDV 247
392 Diğer KDV 248
393 MErkez ve Şubeler Cari Hesabı 250
397 Sayım ve Tesellüm Fazlaları 250
399 Diğer Çeşitli Yabancı Kaynaklar 252
4. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR 253
40. MALİ BORÇLAR 254
400 Banka Kredileri 254
405 Çıkarılmış Tahviller 255
407 Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler 256
408 Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-) 257
409 Diğer Mali Borçlar 259
42. TİCARİ BORÇLAR 260
420 Satıcılar 260
421 Borç Senetleri 261
422 Borç Senetleri Reeskontu (-) 262
426 Alınan Depozito ve Teminatlar 264
429 Diğer Ticari Borçlar 265

43. DİĞER BORÇLAR 266
431 Ortaklara Borçlar 266
432 İştiraklere Borçlar 267
433 Bağlı Ortaklıklara Borçlar 268
436 Diğer Çeşitli Borçlar 269
44. ALINAN AVANSLAR 271
440 Alınan Sipariş Avansları 271
449 Alınan Diğer Avanslar 272
47. BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI 273
472 Kıdem Tazminatı Karşılığı 273
479 Diğer Borç ve Gider Karşılıkları 273
48. GELECEK YILLLARA AİT GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI 274
480 Gelecek Yıllara Ait Gelirler 274
481 Gider Tahakkukları 276
49. DİĞER UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR 279
492 Gelecek Yıllara Ertelenen veya Terkin Edilecek KDV 279
493 Tesise Katılma Payları 279
499 Diğer Çeşitli Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 280
5. ÖZKAYNAKLAR 281
50. Ödenmiş Sermaye 281
500 Sermaye 281
501 Ödenmemiş Sermaye (-) 285
52. SERMAYE YEDEKLERİ 286
520 Hisse Senedi İhraç Primleri 286
521 Hisse Senedi İptal Kârları 287
522 M.D.V. Yeniden Değerleme Artışları 288
523 İştirakler Yeniden Değerleme Artışları 289
529 Diğer Sermaye Yedekleri 290
54. KÂR YEDEKLERİ 291
540 Yasal Yedekler 291
541 Statü Yedekleri 292
542 Olağanüstü Yedekler 292
548 Diğer Kâr Yedekleri 293
549 Özel Fonlar 294
57. GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI 296
570 Geçmiş Yıllar Kârları 296
58. GEÇMİŞ YILLAR ZARARLARI (-) 298
580 Geçmiş Yıllar Zararları (-) 298
59. DÖNEM NET KÂRI (ZARARI) 300
590 Dönem Net Kârı 300
591 Dönem Net Zararı (-) 301
BÖLÜM 4: GELİR TABLOSU HESAPLARI 303
60. BRÜT SATIŞLAR 308
600 Yurtiçi Satışlar 308
601 Yurtdışı Satışlar 310
602 Diğer Gelirler 311

61. SATIŞ İNDİRİMLERİ (-) 313
610 Satıştan İadeler (-) 313
611 Satış İskontoları (-) 314
612 Diğer İndirimler (-) 316
62. SATIŞLARIN MALİYETİ (-) 318
620 Satılan Mamuller Maliyeti (-) 318
621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-) 321
622 Satılan Hizmet Maliyeti (-) 324
623 Diğer Satışların Maliyeti (-) 325
63. FAALİYET GİDERLERİ (-) 327
630 Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-) 327
631 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-) 328
632 Genel Yönetim Giderleri (-) 329
64. DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR 331
640 İştiraklerden Temettü Gelirleri 331
641 Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri 332
642 Faiz Gelirleri 333
643 Komisyon Gelirleri 333
644 Konusu Kalmayan Karşılıklar 334
645 Menkul Kıymet Satış Kârları 335
646 Kambiyo Kârları 336
647 Reeskont Faiz Gelirleri 337
649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar 338
65. DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR (-) 340
653 Komisyon Giderleri (-) 340
654 Karşılık Giderleri (-) 340
655 Menkul Kıymet Satış Zararları (-) 342
656 Kambiyo Zararları (-) 343
657 Reeskont Faiz Giderleri (-) 343
659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-) 344
66 FİNANSMAN GİDERLERİ (-) 345
660 Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-) 345
661 Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (-) 346
67 OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR 347
671 Önceki Dönem Gelir ve Kârları 347
679 Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar 348
68 OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-) 349
680 Çalışmayan Kısım Gider ve Zararları (-) 349
681 Önceki Dönem Gider ve Zararları (-) 349
689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-) 350
69 DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI 352
690 Dönem Kârı veya Zararı 352
691 Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları (-) 361
692 Dönem Net Kârı veya Zararı 361
BÖLÜM 5: MALİYET HESAPLARI 363
5.1. MALİYET HESAPLARI HAKKINDA GENEL BİLGİ 363

5.1.1. 7/A Seçeneği ... 364
5.1.2. 7/B Seçeneği ... 364
5.2. 7/A SEÇENEĞİNDE MALİYET HESAPLARI ... 366
7/A Seçeneğinin Temel Özellikleri ... 366
70 MALİYET MUHASEBESİ BAĞLANTI HESAPLARI ... 368
700 Maliyet Muhasebesi Bağlantı Hesabı ... 368
701 Maliyet Muhasebesi Yansıtma Hesabı ... 369
71 DİREKT İLK MADDE VE MALZEME GİDERLERİ ... 370
710 Direkt İlk Madde ve Malzeme Giderleri ... 370
711 Direkt İlk Madde ve Malzeme Giderleri Yansıtma Hesabı ... 371
712 Direkt İlk Madde ve Malzeme Fiyat Farkı ... 374
713 Direkt İlk Madde ve Malzeme Miktar Farkı ... 374
72 DİREKT İŞÇİLİK GİDERLERİ ... 377
720 Direkt İşçilik Giderleri ... 377
721 Direkt İşçilik Giderleri Yansıtma Hesabı ... 377
722 Direkt İşçilik Ücret Farkları ... 380
723 Direkt İşçilik Süre (Zaman) Farkları ... 380
73 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ ... 382
730 Genel Üretim Giderleri ... 382
731 Genel Üretim Giderleri Yansıtma Hesabı ... 383
732 Genel Üretim Giderleri Bütçe Farkları ... 384
733 Genel Üretim Giderleri Verimlilik Farkları ... 384
734 Genel Üretim Giderleri Kapasite Farkları ... 384
74 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ ... 386
740 Hizmet Üretim Maliyeti ... 386
741 Hizmet Üretim Maliyeti Yansıtma Hesabı ... 387
742 Hizmet Üretim Maliyeti Fark Hesabı ... 388
75 ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME GİDERLERİ ... 390
750 Araştırma ve Geliştirme Giderleri ... 390
751 Araştırma ve Geliştirme Giderleri Yansıtma Hesabı ... 391
752 Araştırma ve Geliştirme Gider Farkları ... 392
76 PAZARLAMA, SATIŞ VE DAĞITIM GİDERLERİ ... 394
760 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri ... 394
761 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri Yansıtma Hesabı ... 395
762 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri Fark Hesabı ... 396
77. GENEL YÖNETİM GİDERLERİ ... 398
770 Genel Yönetim Giderleri ... 398
771 Genel Yönetim Giderleri Yansıtma Hesabı ... 400
772 Genel Yönetim Gider Farkları Hesabı ... 401
78 FİNANSMAN GİDERLERİ ... 402
780 Finansman Giderleri ... 402
781 Finansman Giderleri Yansıtma Hesabı ... 402
782 Finansman Giderleri Fark Hesabı ... 403
7/B Seçeneğinin Temel Özellikleri ... 405
790 İlk Madde ve Malzeme Giderleri ... 406
791 İşçi Ücret ve Giderleri ... 407

792 Memur Ücret ve Giderleri 408
793 Dışarıdan Sağlanan Fayda ve Hizmetler 409
794 Çeşitli Giderler 409
795 Vergi, Resim ve Harçlar 410
796 Amortismanlar ve Tükenme Payları 410
797 Finansman Giderleri 411
798 Gider Çeşitleri Yansıtma Hesabı 412
799 Üretim Maliyet Hesabı 415
BÖLÜM 6: NAZIM HESAPLAR 419
9 NAZIM HESAPLAR 419
90 TEMİNAT MEKTUPLARI 420
91 CİROLAR, KEFALETLER VE GARANTİLER 421
92 TEMİNAT ve EMANET VERİLEN KIYMETLER 422
94 YATIRIM İNDİRİMİ VE İSTİSNALAR 424
95 MATRAH DÜZELTMELERİ 425
96 MENKUL KIYMETLER CÜZDANI 426
97 ÇIKARILMIŞ MENKUL KIYMETLER 427
98 YABANCI PARALI İŞLEMLER 428
99 DİĞER BİLGİLER 429
BÖLÜM 7: DİĞER KONULAR 431
7.1. HATALI KAYITLARIN DÜZELTİLMESİ 431
7.1.1. Hesap İsminde Hata ve Düzeltilmesi 431
7.1.2. Maddenin Ters Kaydedilmesi 432
7.1.4. Tutarın Fazla Yazılması 434
7.1.5. Birden Fazla Hata İçeren Kayıt 434
7.2. STOK DEĞERLEME YÖNTEMLERİ 437
7.2.1. (FIFO) İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi 437
7.2.2. (LIFO) Son Giren İlk Çıkar Yöntemi 439
7.2.3. Ortalama Maliyet Yöntemi 442
7.2.4. Piyasa Değeri Yöntemi 443
7.2.5. Maliyet Bedeli veya Piyasa Değerinden Düşük Olanı ile Değerleme 443
7.3. DÖNEM BAŞI MUHASEBE İŞLEMLERİ 445
7.4. DÖNEM SONU MUHASEBE İŞLEMLERİ 446
7.5. ÖRNEK UYGULAMA (MONOGRAFİ) 446
7.6. MUHASEBE MESLEĞİ 463
EKLER 467
KAYNAKÇA 543

KAYNAKÇA

AKDOĞAN, Nalan – **SEVİLENGÜL**, Orhan. Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması, İstanbul S.M.M.M.O. Yayınları, İstanbul, 1995.

AKDOĞAN, Nalan – **SEVİLENGÜL**, Orhan. Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması, Gazi Kitabevi, 12.Baskı, Ankara, 2007.

AKGÜÇ, Öztin. Mali Tablolar Analizi. Avcıol Basım Yayım, İstanbul, 1995.

ATAMAN, Ümit. Genel Muhasebe. Türkmen Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul, 2003.

ATAMANALP, Celaleddin. Maliyet Muhasebesi. Atatürk Ünv., İ.İ.B.F. Araştırma Merkezi Yay. No: 101, Erzurum, 1984.

AYDIN, İnayet Pehlivan**.** Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik. 2.Baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2001.

BAYAZITLI, Ercan **– KOÇAK,** Akın (2002). "Muhasebe Mesleğinde Pazarlama Üzerine Bir Araştırma". Temel Eğitim ve Staj Merkezi Yayınları, Yayın No:45, Ankara.

BURSAL, Nasuhi – **ERCAN,** Yücel. Maliyet Muhasebesi. DER Yayınları, İstanbul, 1994.

CEMALCILAR, Özgül - **BENLİGİRAY** Yılmaz - **SÜRMELİ**, Fevzi. Genel Muhasebe, AÖF Yayını, No:718, Eskişehir, 2005, s.330.

CEMALCILAR, Özgül - **ERDOĞAN**, Nurten. Genel Muhasebe, 5. Bası, Beta Basım, Yayın, Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2000.

CEMALCILAR, Özgül. "Muhasebenin Amaçlarına Ulaşmada Muhasebenin Kuramsal Yapısına Bağlılığın Gereği ve Önemi, Muhasebe ve Denetime Bakış, Ocak 2003.

CİVELEK, Mehmet A. – **DURUKAN,** M. Banu (30 Nisan- 4 Mayıs 1997). "Günümüz Koşullarında Muhasebe Mesleği ve Meslek Ahlakı". III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20, 1997.

CİVELEK, Muzaffer – **ÖZKAN**, Azzem. Temel ve Tekdüzen Maliyet Muhasebesi, Detay Yayıncılık, Ankara, 2004.

ÇUKACI, Yusuf C. "Kamuyu Aydınlatmada Muhasebe Meslek Elemanının Etik Anlayışı ve İzmir İlinde Bir Uygulama". Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 8, Sayı:1, 2006.

DANSBY, Robert L. **- LAWRANCE,** Michael. Cost Accounting Principles and Applications. South-Western College Publishing, USA 1995.

HATİBOĞLU, Zeyyat. Yönetim Muhasebesi. Lebib Yalkın Yayımları ve Basım İşleri A.Ş., İstanbul, 1995.

İPÇİ, Mustafa. Tekdüzen Muhasebe Sistemine Göre Maliyet Muhasebesi. TÜRMOB Yayınları No:12. Ankara. 1994.

KARAKAYA, Mevlüt. Maliyet Muhasebesi. Gazi Kitabevi, 3.Baskı, Ankara, 2007.

KAVAK, Şeref. Genel Muhasebe, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2005.

KORKUSUZ, Mehmet. "Dönem Sonu Stoklarının Değerlemesinde LIFO Yönt. Uyg. Sonuçları" Ankara SMMMO Bülteni. Aralık 1996/Ocak 1997. Sayı:70-71.

KUO, Horng- Ching**.** "How do Small Firms Make Inventory Accounting Choices?" Journal Of Business Finance And Accounting.Cilt 20, Sayı 3, USA.1993.

KUTLU, Hüseyin Ali. Muhasebe Meslek Ahlakı. Nobel Yayınevi, Ankara, 2008.

KÜÇÜKSAVAŞ, Nihat. Finansal Muhasebe. Kare Yayınları, İstanbul, 2005

LEWİS, Ronello B. Financial Controls for Management. Prentice Hall Inc. U.S.A. 1961.

MEIGS, Robert F. **– MEIGS,** Walter B**.** Accounting: The Basis For Business Decisions. 9.Edition, Mc.Graw Hill, Inc., International Edition, 1993.

PEKDEMİR, Recep. "Türkiye'de Muhasebe Mesleği ve Meslek Ahlakı", Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı:4, Ekim 1999

SEVİLENGÜL, Orhan. Genel Muhasebe. Gazi Kitabevi, 10.Baskı, Ankara, 2001.

SEVİLENGÜL, Orhan. Genel Muhasebe. Gazi Kitabevi, 12.Baskı, Ankara, 2005.

ŞENEL, Kerem **– YANIK,** Serhat (Aralık 2002). Sermaye Piyasası Faaliyetleri Temel Düzey Lisansı Eğitim Ders Notları.

ULUKOL, Cemalettin. İcracı ve Uzman Muhasebecilik. Ankara Muhasebe ve Mali İşler Yayınları, No:1, Ankara, 1972.

ÜSTÜN, Rifat. Maliyet Muhasebesi İlkeler ve Uygulamalar. Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1984.

Güncellenmiş 7. Basım

TEMEL HUKUK

Hüseyin Ertuğrul
Murat Turpçu

Temel Esaslar
Anayasa Hukuku
Ceza Hukuku
Borçlar Hukuku
Ticari İşletme Hukuku
İş Hukuku

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 118
Meslek Yüksekokulu No.: 07
ISBN: 978-605-133-017-4
© Güncellenmiş 7. Basım, Kasım 2016

TEMEL HUKUK

Hüseyin Ertuğrul, Murat Turpçu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ertuğrul, Hüseyin., Turpçu, Murat.
Temel Hukuk / *Hüseyin Ertuğrul, Murat Turpçu*
Güncellenmiş 7. Basım, XVI + 232 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-017-4
1. Hak 2. Sözleşme 3. Yargı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Hazırlamış olduğumuz bu eser, öncelikle muhatap kitlemiz değerli öğrencilerimize temel hukuk kavramlarını ve konularını kavratmak ve meslek hayatında mutlaka karşılaşacakları hukuki problemlere çözüm üretmekte yardımcı olmak için kaleme alınmıştır. Bununla birlikte, öğrencilerimizin mezuniyet sonrası girebilecekleri sınavlar dikkate alınarak, çıkmış çözümlü test sorularıyla konu anlatımları desteklenmiştir.

Temel Hukuk dersi ile birlikte, Anayasa Hukuku, Ceza Hukuku, İş Hukuku, Ticaret Hukuku ve Borçlar Hukuku konu anlatımlarına da sahip bir eser olarak benzerlerinden farklı bir ders kitabı olma özelliğine sahip bu kitabımızın, tüm öğrencilerimize faydalı olmasını gönülden dilemekteyiz.

Eserimizin değerli öğrencilerimize sunulmasında katkılarını esirgemeyen ve yardımcı olan Nobel Akademik Yayıncılığın değerli yöneticilerine ve çalışanlarına teşekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz.

İdeal hukukun yaşam şeklimiz olması dileğiyle...

Öğr. Gör. Murat TURPÇU
Öğr. Gör. Hüseyin ERTUĞRUL

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM: HUKUK SİSTEMLERİ, TÜRK HUKUK SİSTEMİ, HUKUKUN DALLARI VE KAYNAKLARI **3**

I. GENEL AÇIKLAMALAR 3
A. Din Kuralları 4
B. Ahlak Kuralları 5
C. Görgü Kuralları 5
D. Örf ve Âdet Kuralları 6
E. Hukuk Kuralları 6
II. HUKUK SİSTEMLERİ 9
III. TÜRK HUKUK SİSTEMİ 10
IV. HUKUKUN DALLARI VE KAYNAKLARI 10
A. Hukukun Dalları 10
1. Kamu Hukuku 10
2. Özel Hukuk 11
3. Karma Hukuk 12
B. Hukukun Kaynakları 13
1. Asli Kaynaklar 13
a. Yazılı Kaynaklar 13
b. Yazısız Kaynaklar 19
2. Yardımcı (Tali-İkincil) Kaynaklar 20
V. HUKUKUN YAPTIRIMI 20
1. Ceza 20
2. Cebri (Zorla) İcra 21
3. Tazminat 21
4. Hükümsüzlük 21
5. İptal 22
I. Bölüm – Çözümlü Test Soruları 23
I. Bölüm-Test Sorularının Cevapları 25
I. Bölüm–II. Test Soruları 27

II. BÖLÜM: TÜRK YARGI SİSTEMİ, YARGI KURULUŞLARI VE DAVA TÜRLERİ 33
I. TÜRK YARGI SİSTEMİ 33
II. YARGI KURULUŞLARI 33
A. ANAYASA YARGISI 33
1. Kuruluşu ve Üyeleri 33
2. Görev ve Yetkileri 35
3. Anayasaya Uygunluk Denetimi 35
a. Soyut Norm Denetimi 36
b. Somut Norm Denetimi 37
B. Adli Yargı 38
1. İlk Derece Mahkemeleri 38
a. Hukuk Mahkemeleri 38
b. Ceza Mahkemeleri 40
2. İkinci (Orta-Ara) Derece Mahkemeleri 43
3. Üst (Son-Nihai) Derece Mahkemesi 43
C. İdari Yargı 44
1. İlk Derece Mahkemeleri 44
a. İdare Mahkemeleri 44
b. Vergi Mahkemeleri 44
2. İkinci (Orta) Derece Mahkemeleri 45
3. Üst (Son-Nihai) Derece Mahkemesi 45
D. Askeri Ceza Yargısı 46
1. İlk Derece Mahkemeleri 46
a. Askeri Mahkemeleri 46
2. Üst (Son-Nihai) Derece Mahkemesi 46
E. Askeri İdari Yargı 46
F. Uyuşmazlık Yargısı 46
G. Seçim Yargısı 46
III. DAVA TÜRLERİ 47
A. Hukuk Davaları 47
B. Ceza Davaları 47
C. İdari Davalar 47
II. Bölüm – Çözümlü Test Soruları 48
II. Bölüm-Test Sorularının Cevapları 51
II. Bölüm – II. Test Soruları 53

III. BÖLÜM: HUKUKİ OLAYLAR, İLİŞKİLER VE İŞLEMLER 57
I. HUKUKİ OLAYLAR 57
II. HUKUKİ İLİŞKİLER VE İŞLEMLER 57
A. HUKUKİ İŞLEMLERİN UNSURLARI 57
B. HUKUKİ İŞLEMLERİN ÇEŞİTLERİ 58
1. Tek Taraflı-Çok Taraflı Hukuki İşlemler 58
2. Sebebe Bağlı-Sebebe Bağlı Olmayan Hukuki İşlemler 58

3. Şekle Bağlı-Şekle Bağlı Olmayan Hukuki İşlemler 59
C. HUKUKİ İŞLEMLERİN MÜEYYİDELERİ 59
1. Yokluk 59
2. Geçersizlik (Butlan) 59
a. Mutlak Butlan (Kesin Geçersizlik) 59
b. Nisbi Butlan 60
c. Tek Taraflı Bağlamazlık 60

IV. BÖLÜM: KİŞİLİK KAVRAMI, KİŞİLERİN SINIFLANDIRILMASI VE EHLİYET 63
I. KİŞİLİK KAVRAMI 63
II. KİŞİLERİN SINIFLANDIRILMASI 65
A. Gerçek Kişiler 65
B. Tüzel Kişiler 65
III. EHLİYET 66
A. Hak Ehliyeti 66
B. Fiil Ehliyeti (Hukuki İşlem Ehliyeti) 66
1. Tam Ehliyetliler 67
2. Tam Ehliyetsizler 67
3. Sınırlı Ehliyetliler 68
4. Sınırlı Ehliyetsizler 68
IV. Bölüm-Test Soruları 69

V. BÖLÜM: MİRAS KAVRAMI, MİRASÇILAR 75
I. MİRAS KAVRAMI 75
II. MİRASÇILAR 75
A. Yasal Mirasçılar 75
1. Sağ Eşin Mirasçılığı 76
2. Evlatlık ve Devletin Mirasçılığı 76
B. Atanmış Mirasçılar 77
1. Vasiyetname 77
2. Miras Sözleşmesi 77
3. Saklı Pay 78

VI. BÖLÜM: MÜLKİYET HAKKI, KONUSU, KAPSAMI VE TÜRLERİ ... 81
I. MÜLKİYET HAKKI 81
II. MÜLKİYET HAKKININ KONUSU 81
III. MÜLKİYET HAKKININ KAPSAMI 82
A. Bütünleyici Parça 82
B. Eklenti 82

IV. MÜLKİYET HAKKININ TÜRLERİ 82
A. Müstakil (Tek) Mülkiyet 82
B. Birlikte Mülkiyet 83
1. Paylı Mülkiyet 83
2. Elbirliği Mülkiyeti 83
V. MÜLKİYET HAKKININ KAZANILMASI 83
A. Taşınmazlarda Mülkiyetin Kazanılması 83
1. Tescille Mülkiyetin Kazanılması 84
2. Tescilsiz Mülkiyetin Kazanılması 84
3. Zamanaşımıyla Mülkiyetin Kazanılması 84
a. Olağan Zamanaşımıyla Mülkiyetin Kazanılması 84
b. Olağanüstü Zamanaşımıyla Mülkiyetin Kazanılması 85
B. Taşınırlarda Mülkiyetin Kazanılması 85
1. Aslen Mülkiyetin Kazanılması 85
2. Devren Mülkiyetin Kazanılması 85

VII. BÖLÜM: BORÇ KAVRAMI VE SÖZLEŞME TÜRLERİ 87
I. BORÇ KAVRAMI 87
A. Borcun Kaynakları 88
1. Sözleşmelerden Doğan Borçlar 88
a. Sözleşmelerin Kurulması 88
b. Sözleşmelerde Şekil 88
2. Haksız Fiillerden Doğan Borçlar 89
3. Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Borçlar 89
B. Borcun Hüküm ve Sonuçları 90
1. Borcun İfası 90
2. Borcun İfa Yeri 90
3. Borcun İfa Zamanı 90
4. Temerrüt (Borcun Zamanında Ödenmemesi) 91
a. Borçlunun Temerrüdü 91
b. Alacaklının Temerrüdü 92
5. Borcun Sona Ermesi 92
C. İrade Fesadı Hâlleri 93
1. Hata (Yanılma) 93
2. Hile (Aldatma) 94
3. Tehdit (İkrah-Korkutma) 94
D. Özel Borç İlişkileri 95
1. Müteselsil Sorumluluk 95
2. Eksik Borç 95
3. Temsil 95
II. SÖZLEŞME TÜRLERİ 96
VII. Bölüm-Test Soruları 98

VIII. BÖLÜM: TİCARET HUKUKU-GENEL ESASLAR 105
I. TİCARİ İŞLETME 105
A. Ticari İşletme Türleri 106
1. Ticarethane 106
2. Fabrika 107
3. Ticari Şekilde İşletilen Diğer Müesseseler 107
II. TACİR 107
III. TACİR SIFATININ SONUÇLARI 108
IV. TİCARİ İŞLERDE FAİZ 109
V. TİCARET SİCİLİ 110
VI. TİCARİ İŞLETMEDE MERKEZ VE ŞUBE 111
VII. TİCARET UNVANI 112
VIII. İŞLETME ADI 113
IX. HAKSIZ REKABET 113
X. TİCARİ DEFTERLER 116
XI. TACİR YARDIMCILARI 117
VIII. Bölüm – Çözümlü Test Soruları 119
VIII. Bölüm – Test Sorularının Cevapları 121
VIII. Bölüm – II. Test Soruları 122

IX. BÖLÜM: KIYMETLİ EVRAK HUKUKU 127
I. Genel Açıklamalar 127
II. Kıymetli Evrakın Devir Şekilleri 127
III. Kambiyo Senetleri 128
IV. İlgili Tanımlar 128
V. Kambiyo Senedi Türleri 129
A. Poliçe 129
1. Poliçede Şekil Şartları 129
2. Beyaz Poliçe 131
3. Poliçede Kabul 131
4. Poliçenin Cirosu 132
5. Poliçede Aval 132
6. Poliçe Ödeme 133
7. Poliçede Kabul Etmeme veya Ödememe Hâllerinde Başvurma Hakları 133
8. Protesto Çekilmesine Gerek Olmayan Hâller 134
9. Zamanaşımı 134
B. Bono 134
1. Genel Açıklamalar 134
2. Bononun Şekil Şartları 135
C. Çek 136
1. Genel Açıklamalar 136
2. Çekin Şekil Şartları 136

3. Çekin İbraz Süreleri....137
4. Çekin Cirosu....138
5. Çekin Ödenmesi....138

X. BÖLÜM: TÜRK ANAYASA HUKUKU GENEL ESASLAR....139
I. TÜRK ANAYASAL GELİŞMELER....139
A. Sened-i İttifak (Birlik-Beraberlik Anlaşması) 139
B. Tanzimat Fermanı....140
C. Islahat Fermanı....141
D. Kanun-i Esasi....141
II. TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASALARI 142
A. 1921 Anayasası (I. Teşkilat-ı Esasiye) 142
B. 1924 Anayasası (II. Teşkilat-ı Esasiye) 143
C. 1961 Anayasası....144
D. 1982 Anayasası....145
X. Bölüm-Test Soruları....146

XI. BÖLÜM: TÜRK CEZA HUKUKU GENEL ESASLAR....151
I. TANIMLAR VE GENEL AÇIKLAMALAR....151
II. CEZA HUKUKUNUN KAYNAKLARI....152
A. Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar....153
III. HUKUKİ DEĞER VE SUÇUN UNSURLARI....155
A. Maddi Unsurlar....155
1. Fiil....156
2. Netice....156
3. Nedensellik Bağı....156
4. Fail....157
5. Suçun Konusu....157
6. Mağdur....157
B. Manevi Unsurlar....157
1. Kast....157
2. Taksir....158
IV. CEZA SORUMLULUĞUNU KALDIRAN / AZALTAN NEDENLER159
A. Hukukuka Uygunluk Sebepleri....159
1. Görevin Yerine Getirilmesi....159
2. Meşru Savunma....160
3. Hakkın Kullanılması....160
4. İlgilinin Rızası....160
B. Kusurluluğu Etkileyen Sebepler....160
1. Hukuka Aykırı, Fakat Bağlayıcı Emrin Yerine Getirilmesi....161
2. Zorunluluk Hâli....161
3. Hukuka Uygunluk Sebeplerinde Sınırın Aşılması....162

4. Cebir veya Tehdit 163
5. Haksız Tahrik 163
6. Hata 163
a. Suçun Maddi Unsurlarında Hata 163
b. Suçun Nitelikli Unsurlarında Hata 164
c. Hukuka Uygunluk Sebeplerinin Maddi Şartlarında Hata 164
d. Kusurluluğu Etkileyen Hata Hâlleri 164
7. Yaş Küçüklüğü 165
a. 12 Yaşından Küçük Çocukların Durumu 165
b. 12-15 Yaş Grubu Çocukların Durumu 165
c. 15-18 Yaş Grubu Çocukların Durumu 165
8. Akıl Hastalığı 166
a. Failin Algılama ve İrade Yeteneğinin Olmaması 166
b. İrade Yeteneğinin Azalmış Olması 166
9. Sağır ve Dilsizlik 166
10. Geçici Nedenler, Alkol ve Uyuşturucu Madde Etkisinde Olma 166
V. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ 167
A. Teşebbüs 167
B. İştirak 168
C. İçtima 168
VI. SORUŞTURMA EVRESİ 169
VII. KOVUŞTURMA EVRESİ 170
VIII. KORUMA TEDBİRLERİ 171
A. Yakalama 172
1. Doğrudan Yakalama 172
2. Yakalama Emriyle Yakalama 172
B. Gözaltı 173
C. Tutuklama 173
D. Adli Kontrol 174
E. Arama 174
F. Elkoyma 174
G. Diğer Koruma Tedbirleri 174

XII. BÖLÜM: TÜRK İŞ HUKUKU–BİREYSEL 179
I. GENEL BİLGİLER 179
A. İş Hukuku Kavramı ve Tanımı 179
B. İş Hukukunun Doğuşu ve Gelişimi 180
1. Genel Olarak 180
2. Türkiye'de Gelişimi 180
C. İş Hukukuna Hâkim Olan İlkeler 181
1. İşçilerin Korunması İlkesi 181
2. İşçi Yararına Yorum İlkesi 181

D. İş Hukukunun Kaynakları....182
1. Genel Kaynakları....182
a. Anayasa....182
b. Kanun....182
c. Tüzük....182
d. Yönetmelik....183
e. Yargı Kararları ve Öğreti....183
2. Özel Kaynaklar....183
a. Toplu İş Sözleşmesi....183
b. İş Sözleşmesi....184
c. İşyeri İç Yönetmelikleri....184
3. Uluslararası Kaynaklar....184
II. BİREYSEL İŞ HUKUKU....184
A. Temel Kavramlar....184
1. İşçi....184
2. İşveren....185
3. İşyeri....185
4. İşveren Vekili....185
5. Alt İşveren....186
6. İşyerini Bildirme Yükümlülüğü....186
7. İşyerinin Devri....187
B. İş Kanunun Uygulama Alanı....187
1. Genel Olarak....187
2. İş Kanunun Uygulanamayacağı İş ve İş İlişkileri....187
C. İş Sözleşmesi....188
1. Tanımı ve Unsurları....188
2. İş Sözleşmesinin Türleri....188
a. Sürekli Süreksiz İş Sözleşmesi....188
b. Belirli Süreli-Belirsiz Süreli İş Sözleşmeleri....188
c. Kısmı Süreli-Tam Süreli İş Sözleşmesi....189
d. Çağrı Üzerine Çalışmaya İlişkin Sözleşme....189
e. Deneme Süreli İş Sözleşmesi....189
f. Takım Sözleşmesiyle Oluşturulan İş Sözleşmeleri....190
3. İş Sözleşmesinden Doğan Borçlar....190
a. İşçinin Borçları....190
b. İşverenin Borçları....191
4. İş Sözleşmesinde Şekil....192
5. İş Sözleşmesini Yapma Ehliyeti ve Sınırları....192
D. İş Sözleşmesinin Sona Ermesi....194
1. Fesih Dışında Sona Erme Hâlleri....194
2. Fesih İle Sona Erme Hâlleri....194
a. Bildirimli Fesih....194
b. Bildirimsiz Fesih....195
E. İş Sözleşmesinin Sona Ermesinin Hukuki Sonuçları....198
1. İşçiye Çalışma Belgesinin Verilmesi....198

2. İşçiden İbraname Alınması 198
3. Kıdem Tazminatı 198
a. Kanunda Belirtilen Esaslardan Birine Dayanarak Fesih Edilmelidir. 198
b. Asgari Bir Süre Çalışma Zorunluluğu Vardır. 199
F. ÇALIŞMA VE DİNLENME SÜRELERİ 199
1. Çalışma Süreleri 199
a. Haftalık Çalışma Süreleri 199
b. Fazla Çalışma 199
c. Denkleştirilmiş İş Süreleri (İK 63/II) 200
d. Telafi Çalışması (İK, 64) 200
e. Çalışma Süresinden Sayılan Hâller (İK, m. 66) 200
f. Gece Çalışma Süreleri (İK, m. 69) 201
2. Dinlenme Süreleri 201
a. Ara Dinlenmesi (İK, m. 68) 201
b. Hafta Tatili 202
c. Ulusal Bayram ve Genel Tatiller 203
d. Yıllık İzin 203
XII. Bölüm – Test Soruları 204

XIII. BÖLÜM: TÜRK İŞ HUKUKU - TOPLU 209
I. SENDİKALAR HUKUKU 209
A. Sendika Kavramı 209
B. Sendika Hakkı ve Güvencesi 209
C. Sendika Özgürlüğü 210
D. Sendika ve Konfederasyonların Kuruluşu 210
1. Kuruluşu 210
2. Üyelik 212
E. Sendikanın Organları ve Görevleri 213
F. Üyeliğin Sona Ermesi 214
G. Sendika Üyeliği Güvenceleri 215
H. Sendikanın Sona Ermesi 216
II. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ HUKUKU 217
A. Toplu İş Sözleşmesi Kavramı 217
B. TİS'in Tarafları, Şekli ve Süresi 218
C. TİS'in Yapılması 218
D. Toplu İş Uyuşmazlıklarının Çözümü 220
E. Grev 221
F. Lokavt 221
G. Grev ve Lokavt Yasakları ve Erteleme 221
H. Grev Oylaması ve Sonucu 222
I. Grev ve Lokavtın Başlaması 222
İ. Grev Ve Lokavtın Sonuçları 223
XIII. Bölüm – Test Soruları 224

Çözümsüz Testlerin Cevapları 227
I. BÖLÜM II. TEST 227
II. BÖLÜM II. TEST 227
IV. BÖLÜM TEST 227
VII. BÖLÜM-TEST 227
VIII. BÖLÜM – II. TEST 227
X. BÖLÜM – TEST 227
XII. BÖLÜM – TEST 228
XIII. BÖLÜM – TEST 228

KAYNAKÇA 229

KAYNAKÇA

AKYİĞİT, Ercan, **İş Hukuku**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

ARKAN, Sabih, **Ticari İşletme Hukuku,** 7. Bası, Ankara, 2004.

AYDOS, Oğuz Sadık, **Medeni Hukuk Ders Notları,** Ankara, 2005.

ATAY, Ender Ethem, **İdare Hukuku,** Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.

BATTAL, Ahmet, **Hukukun Temel Kavramları,** Gazi Kitabevi, Ankara, 2001.

BİLGE, Necip, **Hukuk Başlangıcı,** 22. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.

DEMİRCİOĞLU/CENTEL, **İş Hukuku**, Yenilenmiş 9. Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2003.

GÖZLER, Kemal, **Hukuka Giriş,** 5. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2008.

GÖZLER, Kemal, **Genel Hukuk Bilgisi,** 6. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2007.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, **Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları,** 9. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 1995.

HAKERİ, Hakan, ÜNVER, Yener, **Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler,** Ankara, 2007.

İMRE, Zahit, ERMAN, Hasan, **Miras Hukuku,** 5. Bası, Der Yayınları, İstanbul, 2004.

KARAPINAR, M.Akif, **Pratik Anayasa,** Yetenek Yayınları, Ankara, 2009.

KURTARAN, Onur, **KPSS Genel Kültür,** Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, Ankara, (tarih yok).

MOLLAMAHMUTOĞLU, Hamdi, **İş Hukuku,** 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.

ÖZGENÇ, İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,** 6. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

ÖZSUNAY, Ergun, **Medeni Hukuka Giriş,** 4. Bası, Güryay Matbaası, İstanbul, 1981.

ÖZEN, İrfan, **Hukuka Giriş Soru Bankası,** AOF Merkezi Yayınları, İstanbul, 2008.

ÖZTAN, Bilge, **Medeni Hukukun Temel Kavramları,** 17. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

REİSOĞLU, Safa, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler,** 17. Bası, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2005.

SÜMER, Haluk Hadi, **İş Hukuku**, 11. Bası, Mimoza Basım Yayım Dağıtım, Konya, 2005.

ŞAHİN, Cumhur**, Ceza Muhakemesi Hukuku** -I-, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.

YILDIRIM, S. Mehmet, **Dönüşüm KPSS A Hukuk,** Savaş Yayınları, Ankara, 2010.

Hayrünisa Alp

TEVHİD-İ TEDRİSAT'TAN HARF İNKILABINA TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİM

NOBELBİLİMSELESERLER

Bilimsel Eserler No.: 4
ISBN: 978-605-9663-03-2
© 1. Basım, Şubat 2016

TEVHİD-İ TEDRİSAT'TAN HARF İNKILABINA TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİM
Hayrünisa Alp

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Kapak Fotoğrafları: Maarif Vekaleti Mecmuası, sayı:4, Eylül, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1341(1925).
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Alp, Hayrünisa.
Tevhid-i Tedrisat'tan Harf İnkılabına Türkiye'de İlköğretim / *Hayrünisa Alp*
1. Basım, XX+252, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-03-2
1. Eğitim, 2. Eğitim Tarihi, 3. İlköğretim Tarihi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Cumhuriyet döneminde eğitim alanında yapılan çalışmalar içinde ilköğretim önemle ele alınmış, fakat buna rağmen günümüze kadar çözüme kavuşturulamamış temel problemlerdendir. Eğitim tarihi araştırmaları içinde Cumhuriyet' in ilk yıllarına dair ilk elden kaynakların kullanıldığı çalışmalar sınırlıdır. Öğretimde birliğin sağlanmasından okuma, yazma ve anlamada kolaylıklar sağlayan Harf inkılâbına kadar olan dönemi özel olarak ele alan bir çalışma mevcut değildir.

İlköğretime ilişkin çalışmalar 1924–1928 dönemi için olduğu gibi önceki dönemler için de sınırlıdır. Aziz Berker'in "**Türkiye'de İlköğretim I (1839–1908)**"[1] adlı eseri Tanzimat dönemi ilköğretim çalışmalarına dair temel kaynak niteliğinde bir eserdir. II. Meşrutiyet dönemine ait, çalışmamıza da bir giriş niteliği taşıyan Betül Batır'ın **İkinci Meşrutiyet'ten Tevhid-i Tedrisat'a Türkiye'de İlk Öğretim (1908–1924)** başlıklı doktora tezi ise önemli çalışmalardan biridir.[2] Princeton Üniversite'sinde Jessica Selma Tiregöl tarafından hazırlanan **"The Role of Primary Education in Nation-State-Building: The Case of The Early Turkish Republic (1923-1928**)" [3] başlıklı doktora tezi ise adı geçen dönemi resmi devlet yazışmaları açısından ele alan önemli bir kaynak eser olarak değerlendirilmelidir.

Cumhuriyet öncesi eğitim alanında yapılmış bazı çalışmalar da adı geçen döneme ışık tutmaktadırlar. Eğitim tarihçilerince önemli bir eser olarak kabul görmüş Osman Ergin'in "**Maarif Tarihi**" başlıklı 5

---

1 Aziz Berker, **Türkiye'de İlk Öğretim I (1839-1908)**, Ankara, M.E.B., 1945.

2 Betül Batır, **İkinci Meşrutiyet'ten Tevhid-i Tedrisat'a Türkiye'de İlk Öğretim (1908-1924),** İstanbul, İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2007. (Basılmamış Doktora Tezi) Tez, **Geleneksel Eğitimden Çağdaş Eğitime: Türkiye'de İlk Öğretim (1908-1924) başlığıyla 2010 senesinde basılmıştır.** Betül Batır, Geleneksel Eğitimden Çağdaş Eğitime: Türkiye'de İlk Öğretim (1908-1924), İstanbul: Elif Kitabevi, 2010.

3 Jessica Selma Tiregöl, **The Role of Primary Education in Nation-State-Building: The Case of The Early Turkish Republic (1923-1928)**, Ann Arbor: Near Eastern Studies, 1998. (Doktora Tezi)

ciltlik eseri bu çalışmalara önemli bir örnektir.[4] Hasan Ali Koçer'in M.E.B. basımı "**Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**" örnek gösterilebilecek diğer önemli eserlerden biridir.[5] İsmail Hakkı Tonguç'un "**İlköğretim Kavramı**" adlı eserinde de Osmanlı dönemi ilköğretim geleneği ayrıntılı bir şekilde sorgulanmaktadır.[6] Nafi Atuf'un, "**Türkiye Maarif Tarihi**"[7], Faik Reşit Unat'ın "**Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**"[8], Bayram Kodaman'ın "**Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**[9]", Necdet Sakaoğlu'nun, "**Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**" [10] adlı eserleri Osmanlı dönemi ilköğretim hayatına ışık tutmak açısından değerli çalışmalardır. Yücel Gelişli'nin Türkler ansiklopedisinde yayınlanan "**Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü)**",[11] başlıklı makalesi özellikle Tanzimat dönemi ilköğretimine teşkilat yapısı ve eğitim anlayışı açısından önemli bir özet görevi yapmaktadır. Işıl Çakan'ın "**Cumhuriyet Döneminde İlk Öğretim Finansman Sorunu ve Mektep Vergisi Uygulaması"**[12] başlığını taşıyan makalesi ise 1913 Tedrisat-ı İbtidaiye Muvakkati'nden 1927 Mektep Vergisi Kanununa kadar olan ilköğretim finansman yapısını ayrıntılı olarak ele almaktadır. Hasan Cicioğlu'nun "**Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişim)**"[13] adlı eserindeyse ilk ve ortaöğretimin gelişimi Osmanlı döneminden başlatılmışsa da, daha ayrıntılı olarak orta

---

4 Osman Ergin, **İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve Sanat Müesseseleri Dolayısiyle Türkiye Maarif Tarihi**, İstanbul, Eser Matbaası, 1977.

5 Hasan Ali Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, İstanbul, M.E.B.,1991.

6 İsmail Hakkı Tonguç, **İlköğretim Kavramı**, İstanbul, Remzi, 1946.

7 Nafi Atuf, **Türkiye Maarif Tarihi (Bir Deneme)**, c.2, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1931, Nafi Atuf, **Türkiye Maarif Tarihi**, c.2, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi,1931.

8 Faik Reşit Unat, **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1964.

9 Bayram Kodaman, **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**, Ankara, T.T.K.,1988

10 Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.

11 Yücel Gelişli, Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü), **Türkler**, c.15, s.35–43.

12 Işıl Çakan, "Cumhuriyet Döneminde İlköğretimin Finansman Sorunu ve Mektep Vergisi Uygulaması", ***Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları,*** Yıl:1, Sayı:2 (2002), s.85-127.

13 Hasan Cicioğlu, **Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişim**) Ankara, A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları,1982.

öğretim kurumlarını temel alan bir çalışmadır. Cemil Öztürk'ün "**Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası"** [14]**,** Mustafa Ergün'ün **"Atatürk Devri Türk Eğitimi"** [15], Yahya Akyüz'ün **"Türk Eğitim Tarihi"** [16] başlıklı eserleri ve 1929 yılı **"Muallim Yıllığı"** [17] konumuz açısından önemli eserlerdir. Erhan Kanbolat'ın '**Harf Devrimi'nden Köy Enstitülerine Türkiye'de İlköğretim (1928-1940)'**[18] başlıklı doktora tezi ilköğretimle ilgili önemli bir dönemi gün ışığına çıkarmaktadır. Cumhuriyet dönemini ele alan kaynakların büyük çoğunluğu yukarıda adı geçen kaynaklardan yararlanarak Osmanlı dönemi eğitim öğretim anlayışı ve ilköğretimin eğitim sistemi içindeki yerine değinmişlerdir. [19]

Elinizdeki eser 2009 yılında İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde Tevhid-i Tedrisat'tan Harf İnkılabına İlköğretim (1924-1928) başlığıyla kabul edilmiş doktora tezimin tıpkı basımıdır.

Araştırmada amaçlanan, Cumhuriyet'in ilanından 4 ay gibi kısa bir zaman zarfında 3 Mart 1924 tarihinde eğitim kurumlarının idarelerini tek elde toplamak amacıyla oluşturulan Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) yasasıyla hedeflenen ideolojik alt yapının bürokratik üst yapısının kurulduğu dönemden, yüzyıllardır kullanılan Arap alfabesinin Latin alfabesiyle değiştirilmesine kadar olan dönemin kapsamlı bir analizini yapabilmek, kanun, yönetmelik ve söylemlerle hedeflenen ilköğretim politikalarının ne olduğu, gerçekleştirilmek istenen programlardan ne ölçüde sonuç alınabildiğini ilk elden kaynaklara dayanarak saptamaktır.

---

14 Öztürk, Cemil, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası,** Ankara, T.T.K., 1996.

15 Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara: A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları,1982.

16 Yahya Akyüz, **Başlangıç'tan 2001'e Türk Eğitim Tarihi**, genş.8.bs., İstanbul, Alfa,2001.

17 **Muallim Yıllığı 1929-1930**, tertip edenler, Faik Reşit, İsmail Hakkı, İstanbul, Devlet Matbaası, 1929.

18 Erhan Kanbolat, Harf Devrimi'nden Köy Enstitülerine Türkiye'de İlköğretim (1928-1940), İstanbul,İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2015. (Basılmamış Doktora Tezi)

19 Konuya ilişkin gelecekteki çalışmalara, kaynaklara erişim noktasında kolaylık sağlaması açısından kaynakça bölümünde eserin içinde kullanılmamasına rağmen ilköğretimle ilgili ulaşılabilen tüm yayınların künyeleri eklenmiştir. Amaçlanan, 1924-1928 yılları arasında ilköğretime ait bir bibliyografya denemesi oluşturabilmektir.

Çağdaş ve demokratik bir yönetim biçimiyle yeniden şekillenen eğitim kurumlarıyla devrimlerin yerleşmesinde kritik dönüm noktaları olarak kabul edilebilecek 1924–1928 yılları arasında gerçekleşen değişimi görebilmek için öncelikle ikinci el kaynaklardan günümüze kadar saptanmış olan veriler sınıflandırılmış ardından, ilköğretim alanındaki faaliyetlerin hukuki boyutunu kavrayabilmek amacıyla Zabıt Cerideleri ve Düsturlardan, yasa ve yönetmelikler tespit edilmiştir. Hukuki alanda gerçekleştirilmesi hedeflenen yeniliklerin uygulamaya ne şekilde yansıdığını anlayabilmek içinse dönemin gazete ve mecmuaları, dönemin Maarif vekillerinin eğitim hakkındaki görüşleri, sayısal verilere ulaşabilmek içinse ihsaiyat mecmuaları ve salnameler taranmıştır.

Araştırmada dönemin Meclis konuşmaları,[20] Cumhuriyet Arşivi belgeleri, Türkiye Cumhuriyeti 1924-1925, 1925-1926 ve 1926-1927 salnameleri, gazete ve mecmualarının tamamına mümkün olduğunca ulaşılmasına ve değerlendirilmesine çalışılmıştır. Dönemin talimatname, yönetmelik, karar gibi hukuksal belgeleri ilgili müfredat programları ve diğer tablo niteliğindeki bilgiler yanında ilköğretim okul ve öğrencilerinin fotoğraflarına ekler bölümünde yer verilmiştir.

Cumhuriyet dönemi ilköğretim alanında yapılan reformların atılan yeni adımların mantığını kavramak öncelikle Osmanlı devletinden devralınan ilköğretim mirasını iyi analiz etmekle mümkündür. Özellikle II. Meşrutiyet sonrası ilköğretim anlayışı tahmin edilir ki Cumhuriyet'in anlayışında önemli etkileri olan bir dönemdir. Cumhuriyeti kuran ve eğitim reformlarını gerçekleştiren şahsiyetlerin pek çoğu II. Meşrutiyet dönemi eğitim anlayışıyla yetişmiştir. Bizzat Atatürk'ün kendisi de ilki 1873 yılında İstanbul'da Nuruosmaniye Camii'nin yanında faaliyete başlayan yeni usul ibtidai olarak adlandırılan bir ibtidai mektepte; Selanik'te Şemsi Efendi ibtidai mektebinde ilköğrenimini tamamlamıştır.[21] II. Meşrutiyet döneminde eğitimde millileşme hareketi önemli ölçüde ilköğretime de yansımıştır. Özellikle Balkan savaşları milliyetçilik duygusunun eği-

---

[20] **I. ve II. Dönem T.B.M.M. Zabıt Cerideleri (1923–1928)**

[21] Atatürk'ün mahalle mektebi yerine yeni usul Şemsi Efendi Mektebi'ne ilişkin anıları için bkz.: Betül Batır, **İkinci Meşrutiyet'ten Tevhid-i Tedrisat'a Türkiye'de İlk Öğretim (1908-1924)**, İstanbul, İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2007.(Basılmamış Doktora Tezi) s.42. Hayatına Ait Hatıralar Ocak 1922, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1997. s.39. Meclis konuşmaları esnasında dönemin milletvekillerini almış oldukları eğitime dair anekdotlarıyla sıkça karşılaşılmaktadır.

tim alanında kendisini daha baskın hissettirmesinin önemli bir sebebi olmuştur. 1913'te yürürlüğe giren Tedrisat-ı İbtidaiye Muavakkatı'nın bir takım değişikliklere uğrayarak 1961'e kadar varlığını sürdürmesi de bu dönemin hukuksal açıdan Cumhuriyet dönemine etkisinin önemli bir göstergesidir.

Giriş bölümünde Cumhuriyet'in devraldığı eğitim ve ilköğretim yapısı özetlenmeye çalışılmıştır. Birinci bölümde Cumhuriyet'in ilanının ardından hükümet programlarında belirlenen eğitim ve ilköğretim politikaları, Atatürk ve dönemin milli eğitim bakanlarının söylev ve demeçlerinden yararlanılarak anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ilgili yerlerde kısmen T.B.M.M. Zabıt Cerideleri ve ikincil kaynaklardan da yararlanılmıştır. Ayrıca ilköğretimin mali kaynaklarının adı geçen dönem içinde neler olduğu, genel ve il özel idare bütçelerinden ilköğretimle ilgili yapılan düzenlemeler, dönemin salname ve ihsaiyat mecmuaları ile, 1927 yılı istatistiği kayıtlarına dayanılarak öğretmen, öğrenci sayıları tespit edilmeye çalışılmış ve mevcut ilköğretim binaları sayı ve nitelikleri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Tevhid-i Tedrisat ile Harf İnkılâbı'na kadar olan beş yıllık dönemde eğitim sistemine önemli değişiklikler getiren üç devrim kanunu Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Maarif Teşkilatına Dair Kanun ve Harf İnkılâbına Dair Kanun ayrıntılı olarak incelenmiş, Halk Dersaneleri ve Millet Mektepleri talimat ve uygulamalarıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ayrıca 1924 ve 1926 Müfredat programları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dönemin ders kitapları, öğretim metodları ve eğitim uygulamaları tespit edilen verilerle irdelenmiştir. Bu bölüm düstur, gazete ve Maarif Vekâleti Mecmuası ve Maarif Vekâleti Tebliğler Mecmuası ile Cumhuriyet arşivi belgelerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Üçüncü bölümde ise ilkokul öğretmen ve öğrencileriyle ilgili sayısal veriler, öğretmenlerin yetişmesi, sorunları ve faaliyetleri, öğrencilerle ilgili yasal düzenlemeler anlatılmaya çalışılmış, ilköğretimin denetlenmesi ise ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

Özellikle konu seçimi, kaynak tarama ve metnin ortaya çıkışında benden yardımlarını esirgemeyen değerli tez danışmanım Prof. Dr. Sabahattin ÖZEL'e, değerli hocalarım Prof. Dr. Dr. Işıl ÇAKAN HACİİBRAHİMOĞLU, Doç. Dr. Aynur Soydan ERDEMİR, Prof. Dr. Ali Arslan ve Prof. Dr. Cezmi Eraslan'a teşekkürü bir borç bilirim. Beyazıt Devlet Kütüphanesi çalışanlarına, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı çalışanlarına da yardımların-

dan dolayı teşekkür ederim. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünün değerli hocaları Cehavir KAYAM ve Serkan TUNA'ya ilgi ve alakaları için minnettar olduğumu belirtirken desteklerini hiç bir zaman esirgemeyen çalışma arkadaşlarım Dr. Mehmet PERİNÇEK, Doç. Dr. Önder KOCATÜRK, Dr. Ali ŞAHİN'e ve başta tezimi yazdığı esnada Enstitü Sekreteri görevinde bulunan Çelebi BOZKURT olmak üzere tüm Enstitü çalışanlarına verdikleri destek için teşekkürlerimi sunarım. Çok sevgili arkadaşlarım Yrd.Doç.Dr. Betül BATIR, Dr. Burcu KUTLU ve Dr. Burhan Akgün'e eleştirileri ve yönlendirmeleri için ne kadar minnettar kalsam azdır. Ayrıca tezin yazıldığı dönemde Beyazıt Devlet Kütüphanesi Nadir Eserler Bölüm şefi Muhammet HIZARCI' nın yardımlarını hiçbir zaman unutmayacağımı belirtmek isterim. Son olarak sadece tez çalışması süresince değil, bütün eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini gördüğüm, yardımlarını esirgemeyen sevgili kardeşim ve canım aileme çok teşekkür ederim.

Konuyla ilgili gelecekte yapılacak araştırmalara bir mum ışığı tutabilmiş olmak ümidiyle...

Hayrünisa ALP

15 Ocak 2015

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ iii
ÖNSÖZ vii
TABLOLAR xvii
KISALTMALAR xix
GİRİŞ 1
Tevhid-i Tedrisat'a Kadar Olan Dönemde İlköğretim 1
BİRİNCİ BÖLÜM 25
ATATÜRK VE CUMHURİYET'İN HEDEFLEDİĞİ EĞİTİM POLİTİKASINDA İLKÖĞRETİM VE İLKÖĞRETİME AYRILAN MALİ KAYNAKLAR 25
A. Atatürk ve İlköğretim 25
1. Atatürk'ün İlköğretim Hayatı 28
2. Atatürk'ün İlköğretim Konusunda Görüş ve Düşünceleri 28
B. Cumhuriyetin Hedeflediği Eğitim Politikasında İlköğretimin Yeri Önemi 40
C. Sayısal Verilerle İlköğretim ve İlköğretime Ayrılan Mali Kaynaklar 60
1. Sayısal Verilerle İlköğretim 60
2. Genel ve İl Özel İdare Bütçelerinde İlköğretime Ayrılan Mali Kaynaklar 108

İKİNCİ BÖLÜM 117
TEVHİD-İ TEDRİSAT'TAN HARF İNKILABI'NA İLKÖĞRETİMDE YASAL DÜZENLEMELER ve MÜFREDAT PROGRAMLARI 117
A. İlköğretimi Düzenleyen Yasalar 117
1- Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve İlköğretim 117
2- Maarif Teşkilatına Dair Kanun ve İlköğretim..... 123
3- Harf İnkılâbının İlköğretime Etkisi 127
B. İlköğretimde Müfredat Programları ve Ders Kitapları 133
1- 1924 Yılı İlköğretim Müfredat Programı 133
2- 1926 Yılı İlköğretim Müfredat Programı 136
3- İlköğretim Okullarında Okutulan Ders Kitapları..... 141
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM..... 153
TEVHİD-İ TEDRİSAT'TAN HARF İNKILABI' NA İLKÖĞRETİMDE ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ KONUSU ve İLKÖĞRETİMİN DENETLENMESİ.153
A- İlköğretimde Öğretmenler 153
1- Öğretmenlerin Yetişmesi 153
2- Sayısal Verilerle İlköğretimde Öğretmenler 156
3- Öğretmenlerin Sorunları ve Faaliyetleri 159
B- İlköğretimde Öğrenciler..... 167
1- Sayısal Verilerle İlköğretimde Öğrenciler..... 167
2- Öğrencilerle İlgili Yasal Düzenlemeler 170
C- İlköğretimin Denetlenmesi 172
1- İlköğretim Müfettişliği 172
2- Maarif Eminleri..... 174
SONUÇ 177
KAYNAKÇA 181
EKLER..... 207
EK 1: DÖNEMİN MİLLİ EĞİTİM BAKANLARI 207
EK 2: 1339- 1340 SENESİNDE TÜRKİYE'DE MEVCUT İLK, ORTA, DARÜLEYTAM MEKTEPLERİYLE MAARİF MÜDÜRLÜKLERİNİ VE İDARELERİNİ GÖSTERİR HARİTADIR... 208

EK 3: İLKOKUL FOTOĞRAFLARI 209
EK 4: 22 MART 926 TARİHLİ MAARİF TEŞKİLATINA DAİR KANUNA İLAVE OLUNAN İZAHNAME 217
EK 5: HALK OKUTMA MEKTEPLERİ TALİMATNAMESİ 219
EK 6: İKMAL MEKTEPLERİ TALİMATNAMESİ..... 221
EK 7: İLK MEKTEPLERİN YENİ MÜFREDAT PROGRAMI HAKKINDA TALİMAT 223
EK 8: MEKTEP KİTAPLARI HAKKINDA TALİMATNAME..... 225
EK 9: MINTIKA ERKEK VE KIZ MUALLİM MEKTEPLERİNİN KAYDU KABUL ŞARTLARI 232
EK 10: KÖY MUALLİM MEKTEBİ TALİMATNAMESİ..... 235
EK 11: TÜRKİYE DÂHİLİNDE İLK MEKTEP MUALLİMLERİ..... 238
EK 12: TÜRKİYE DÂHİLİNDE MEVCUT İLK TAHSİL TALEBESİ..... 241
EK 13: KASKET VE BERE GİYEN MEKTEP TALEBELERİNİN RESMİ SELAMI NE SURETLE İFA EDECEĞİNE DAİR TALİMATNAME 242
EK 14:MEKTEP TALEBELERİNİN RESMİ SELAMI NE SURETLE İFA EDECEĞİNE DAİR TALİMATNAME..... 246
EK 15: TALEBENİN MERASİME VE MÜSAMERELERE SURET-İ İŞTİRAKİ HAKKINDA TAMİM..... 248
EK 16: MEKATİB TALEBESİNİ TARTMAK VE ÖLÇMEĞE MAHSUS TALİMATNAME 249
EK 17: MUALLİMİN- İ DAİMENİN VE MUİDLERİN TALEBENİN AHVALİNİ SURET-İ TEFTİŞLERİ HAKKINDA TALİMATNAME ... 250

KAYNAKÇA

1- ESKİ HARFLİ KAYNAKLAR

a- KANUNLAR

Darü'l-muallimîn ve Darü'l-muallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnâmesi, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1924.

Darü'l-muallimîn ve Darü'l-muallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnâmesi, Bursa, Orhaniye Matbaası, 1924.

Declaration de Geneve İnternationale de Secours Aux Enfants, Geneve Union, 17 Mai 1923.

İlk Mektep Muallim ve Muavinleri Hakkında Kanun, Kanun No:842 Kabul Tarihi:20/V/1926, Neşir Tarihi:2/VI/1926, **Resmi Gazete** No:388

Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu, Kanun No:1117 Kabul Tarihi:21/VI/1927, Neşir Tarihi:30/VII/1927, **Resmi Gazete** No:627

Maarif Teşkilatına Dair Kanun Düstur Üçüncü Tertip, 7.c. 2.bs. Ankara: Başvekalet Neşriyat ve Müdevvenet Umum Müdürlüğü, 1944. s.686.

Maarif Teşkilatına Dair Kanun, Kanun No:789 Kabul Tarihi:22/III/1926, Neşir Tarihi:3/IV/1926, **Resmi Gazete** No:338

Maarif Teşkilatına Dair Kanun, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 7, 1926, . s.1-5.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1286.(1869)

Mekteb Vergisi Kanunu, İstanbul, Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti Kalem-i Mahsus Müdiriyeti, 1924.

Mektep Kitaplarının Maarif Vekaletine Tab'ı Hakkında Kanun, **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı:5 s.47.

Mektep Vergisi Kanunu, Düstur 3. Tertip 6.c. Ankara, Başvekalet Neşriyat Müdürlüğü, 1934. s.307-308.

Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu, Kanun No:842 Kabul Tarihi:13/III/1340, Neşir Tarihi:7/IV/1340, **Resmi Gazete** No:68

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Kanun No: 491 Kabul Tarihi:20/IV/1340, Neşir Tarihi:24/V/1340, **Resmi Gazete** No:71

Tevhid-i Tedrisat Kanunu Düstur, Üçüncü Tertib, c.5, Ankara, Başvelalet Müdevvenat Müdiriyeti, 1931.s.667.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Kanun No: 430 Kabul Tarihi:3/III/1340, Neşir Tarihi:29/IV/1340, **Resmi Gazete** No:1-78 .

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Başvekaletten Mevrut(1-266) Numaralı Kanun Layihası, sıra sayısı:1 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, D.3 c.5 31.10.1928. c:5

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun Kanun no:353. Kabul Tarihi.1/11/1928, **Düstur**, Üçüncü Tertip10.c.s.3.

Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Ankara Merkezi Dahilî Yasası, Ankara Yenigün Matbaası, 1926.

Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası 1926 Senesi Umûmî Kongre Zabıtları, İstanbul, Muallimler Birliği Umûmî Merkez Neşriyatı, Matbaa-i Ebüzziya, 1928.

Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnâmesi, Ankara, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, 1924.

b- TALİMATNAMELER

1339-1340 Senesinde Türkiye'de Mevcut İlk, Orta, Darüleytam Mektepleriyle Maarif Müdürlüklerini ve İdarelerini Gösterir Harita, **T.C. Maarif Vekaleti 1339-1340 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası**, İstanbul, Matbaa-i Amire,1341. s.48-50.

19 Kanun-ı sani 926 tarihli Müdürler Encümeni kararları, Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası, **Sayı : 1 15 Şubat 1926 s. 19.**

Cenevre Beyannamesi, **Annelere ve Çocuklara Salname 1927**, İstanbul, Himaye-i Etfal Cemiyeti İstanbul Merkezi, 1927.

Ecnebi Kitapları Hakkında Talimatname, **Muallimler Birliği** sene:1 sayı: 9 Mart 1926, İstanbul, Yeni Matbaa, 1926. s.427-428.

Ecnebi Mekteplerinden Mekteplerimize Gelecek Talebenin Sıkı Bir Duhul İmtihanına Tabi Tutulması Hakkında (14/2/1926), **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası**, sayı : 2 15 Mart 1926 s. 41.

Ecnebi Mekteplerinden Mekteplerimize Gelecek Talebenin Sıkı Bir İmtihana Tabi Tutulması Hakkında Tamim (14/2/1926), **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası** sayı: 2 15 Mart 1926, s.5.

Ecnebi Mekteplerinin Vaziyetine Sıkı Bir Surette Alakadar Olmaları Hakkında (7-2-926), **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası**, sayı : 2 15 Mart 1926 s.23.

Ecnebi Ve Ekalliyet Mekteplerindeki Okutulacak Kitaplar Hakkında (31/5/926)**, Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası** Sayı: 5 15 Haziran 1926 İstanbul, Milli Matbaa- 1926. s.33.

Halk Okutma Mektepleri Talimatnamesi, **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası,** 15 Kanun-ı sani 1927, Sayı : 12, İstanbul, Milli Matbaa, 1927. s.12-13.

İkmal Mektepleri Talimatnamesi 29/12/1926, **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası,** 15 Kanun-ı sani 1927, Sayı: 12, İstanbul, Milli Matbaa, 1927. s.15-16.

İkmal Mektepleri Talimatnamesi, Faik Reşid, **Maarif Düstûru**, İstanbul, Maarif Vekâleti, Devlet Matbaası, 1928.s. 581-582.

İlk Mektep Muallimleri Hakkında Maarif Eminlerinin Kararı, **Muallimler Mecmuası**, Sayı : 49-50 s. 2132-2133.

İlk Mektep Muallimleri İçin Açılacak Meslek Kursları Talimatnamesi, Faik Reşid, **Maarif Düstûru**, İstanbul, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, 1928. s.550-554.

İlk Mektepler Talimatnamesi, Ankara, Maarif Vekaleti, 1929.

İlk Mekteplerin Yeni Müfredat Programları Hakkında Talimat **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası,** 15 Teşrin-i evvel 1926 Sayı : 9, İstanbul, Milli Matbaa, 1927. s.18-20.

İlk Tedrisat Muallimleri İçin Meslek Kursları Talimatnamesi, Ankara, Maarif Vekâleti Matbaası, 1926.

İlk Tedrisat Müfettişleri Talimatnamesi, Ankara, Maarif Vekaleti, 1926.

İlk Tedrisat Müfettişleri Talimatnamesi, Faik Reşid, **Maarif Düstûru**, İstanbul, Maarif Vekaleti, 1928. s.590-598.

Kasket ve Bere Giyen Mektep Talebelerinin Resmi Selamı Ne Suretle İfa Edeceğine Dair Talimatname, Faik Reşid, **Maarif Düstûru**, İstanbul, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, 1928. s.547.

Kız ve Erkek, İlk ve Orta Mekteplerde Kullanılacak Sıralar Hakkında İzahname, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1342-1339. (T.B.M.M. Hükümeti Orta Tedrisat Müdiriyeti Neşriyatı. numara 1)

Köy Yatı Mekteplerinin İdare-İ Hususiyelere Devri Hakkında, **Maarif Vekâleti Tebliğler Mecmuası,** sayı:11 15 Kanun-ı evvel 1926. s.40-41.

Maarif Eminlikleri Talimatnamesi, Ankara, Maarif Vekâleti Matbaası, 1926.

Maarif Eminlikleri Talimatnamesi, **Maarif Vekâleti Mecmuası**, sayı: 9, İstanbul: Milli Matbaa, 1926. s.86-95.

Maarif Eminlikleri Talimatnamesi, **Muallimler Birliği**, sene:2 sayı:15 Eylül İstanbul: Ebuziya Matbaası, 1926. s.685-688.

Maarif Vekâleti Hesabına Ecnebî Mekteblere Gönderilen Talebe Talimatnamesi, İstanbul, Devlet Matbaası, 1927.

Maarif Vekâleti Müfettişlerinin Hukuk ve Selâhiyet ve Vazifelerine Dair Talimatname, İstanbul, Milli Matbaa, 1926.

Maarif Vekâleti ve Müdiriyet-i Umûmiyeler ve Şube Müdürlerince 1 Kânûn-i Sânî 1341 Tarihinden Haziran 1341 Gayesine Kadar Yazılan Tahrirât-ı Umûmiye, Evâmir ve Tebligât, Ankara, Yenigün Matbaası, 1926.

Maarif Vekili Namına Baş Muallimlerin Ücretinden Yapılacak Kat'ıyyat ve Mesken Bedelinden Tevkîfat Alınmayacağı Hakkında (11/4/926)**, Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası,** sayı :4 15 Mayıs 1926. s.11.

Mekatib Talebesini Tartmak ve Ölçmeğe Mahsus Talimatname, Faik Reşid, **Maarif Düstûru**, İstanbul, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, 1928. s.367.

Mektep Kitaplarının Maarif Vekaleti'nde Tab'ı Hakkındaki Kanunun Suver-i Tatbikiyesini Mübeyyen Talimatname, **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası,** Sayı: 9, 15 Teşrin-i evvel 1926. İstanbul, Milli Matbaa, 1927. s.6-7.

Mektep Talebesinin Resm-i Selamı Ne Suretle İfa Edeceğine Dair Talimatname, **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası,** 15 Temmuz 1926, sayı: 6, İstanbul, Milli Matbaa, 1927, s.21.

Mektep Vergisi Kanunu ve Sûret-i Tatbikiyesini Gösterir Talimatname, İstanbul, Hilâl Matbaası, 1925.

Mektep Vergisinin Sureti Tatbikini Gösterir Talimatname, **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı:3 Temmuz İstanbul: Matbaa-i Amire, 1341 s.45-51.

Millet Mektepleri Talimatnamesi, **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı:17, İstanbul, Devlet Matbaası, 1929. s.76-85.

Milli Talim ve Terbiye Teşkilatı Talimatnamesi, **Maarif Vekaleti Mecmuası**. sayı:7, 1926, s.48-51.

Muallim Mekteplerinde Tedris Aletleriyle Kütüphanelerin Ne Suretle Muhafaza Edileceklerine Dair Talimatname, Faik Reşid, **Maarif Düstûru**, İstanbul: Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası,1928. s.500-506.

Muallimin-i Daimenin ve Muidlerin Talebenin Ahvalini Suret-i Teftişleri Hakkında Talimatname, Faik Reşid, **Düstûru**, İstanbul, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası,1928. s. 363-364.

Talebe Bayramı Hakkında Talimatname, Faik Reşid, **Maarif Düstûru**, İstanbul, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, 1928. s.627.

Talebenin Merasime ve Müsamerelere Suret-i İştiraki Hakkındaki Tamim, **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası,** 15 Haziran 1926. Sayı: 5 s. 38-39.

Talim ve Terbiye Heyetinin Teşekkülüne Kadar Riyaziye Tedrisatında Latin Harflerinin Kullanılması Hakkında (14-2-1926), **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası** sayı: 2, 15 Mart 1926, İstanbul, Milli Matbaa, 1926. s. 40-41.

Telif ve Tercüme Heyeti Talimatnamesi, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı:1 1925. s.63-67.

Terbiye-i Bedeniye Kursu Talimatnamesi, **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası** 15 Teşrin-i evvel 1926 Sayı : 9 İstanbul, Milli Matbaa, 1927. s.17-18.

Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği 1926 Senesi Umûmî Kongresi Zabıtları, Ankara, Muallimler Birliği Umûmî Merkez Neşriyatı, Matbaa-i Ebüzziya, 1928.

Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği 341 Senesi Kongre Murahhaslarına Hitaben İrad Buyrulan İsmet Paşa Hazretleri'nin Nutukları, Ankara, Muallimler Birliği Umûmî Merkez Neşriyatı, Yeni Matbaa, 1925.

Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Umûmî Kongresi Zabıtları, Ankara, Muallimler Birliği Umûmî Merkez Neşriyatı, Yeni Matbaa, 1925.

Türkiye Muallime Birliği İstanbul Merkezi 1925-1926 Senesi Kongresi: İstanbul, Yeni Ses Matbaası, 1926.

Yüksek Muallim Mektebi talebesine eyyam-ı tatiliyede tatbik olunacak talimat, **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası,** 15 Haziran 1926, sayı: 5 İstanbul, Milli Matbaa, 1926. s.14

Yüksek Muallim Mektebi Talebesine Eyyam-ı Tatiliyede Tatbik Olunacak Talimat" Faik Reşid, **Maarif Düstûru**, İstanbul, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası,1928. s. 547.

c- KARARLAR

Maarif Hareketleri; Müfettişler Kongresi Mükerreratı (Kararları**), Maarif Vekaleti Mecmuası** sayı:5, s.1-11.

d- RAPORLAR

Bilal [Hars Müfettişi], "Mektep Müsamerelerine Dair Bir Rapor", **Muallimler Birliği**, sene:1 sayı:6 Kanunu evvel, İstanbul: Yeni Matbaa, 1341, s. 267-272.

Buyse, Prof.Dr. Omar: "Mesleki ve Teknik Öğretim Hakkında Rapor ve Projeler", **Maarif Vekaleti Mecmuası**, 13 ve 14. (1927) sayılar, İstanbul 1939 baskısı da yapılmıştır.

Dewey John, **Türkiye Maarifi Hakkında Rapor,** M.E.B. Yay., İstanbul 1952.

İlk Mekteb Kitabları Tedkik Komisyonunun Elifba Kitabları Hakkındaki Raporu, İstanbul, Devlet Matbaası, 1927.

İlk Mekteb Kitabları Tedkik Komisyonunun Elifba Kitabları Hakkındaki Raporu: İstanbul, Millî Matbaa, 1926.

İlk Mekteb Kitabları Tedkik Komisyonunun Hesab Kitabları Hakkındaki Raporu, İstanbul, Millî Matbaa,1926.

İlk Mekteb Kitabları Tedkik Komisyonunun Kıraat Kitabları Hakkındaki Raporu: İstanbul, Millî Matbaa, 1926.

İlk Mektep Kitapları Tahkik Komisyonunun Musiki Kitapları Hakkındaki Raporu, **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı:14 İstanbul, Devlet Matbaası, 1927. s. 412-424.

İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonu'nun Elifba Kitapları Hakkındaki Raporu, **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı: 8 İstanbul, Milli Matbaa, 1926, s.13-20.

İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun Hendese Kitapları Hakkında Raporu", **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı:8 İstanbul, Milli Matbaa, 1926, s.31-32.

İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun Hesap Kitapları Hakkında Raporu", **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı:8 İstanbul, Milli Matbaa, 1926, s.26-30.

İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun Kıraat Kitapları Hakkındaki Raporu, **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı: 8 İstanbul, Milli Matbaa, 1926.

İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun Musiki Kitapları Hakkında Raporu", **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 14, İstanbul, Devlet Matbaası, 1927. s.496-499.

Kühne, Dr. A: "Türkiye'de Meslekî Terbiyenin İnkişafına Dair Rapor", **Maarif Vekâleti Mecmuası,** 12 (1927), s.1-17.

Parker, Dr.Berly, **Türkiye'de İlk Tahsil Hakkında Rapor**, İstanbul,1939.

Profesör John Dövi'nin İkinci Raporu, **Maarif Vekaleti Mecmuası** ,sayı:2 İstanbul, Matbaa-i Amire,1925. s.1-24.

Profesör John Dövi'nin Raporu", **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı:1 İstanbul: Matbaa-i Amire,1925. s.1-8.

Teftiş Heyetinin Umumi Raporu, **Maarif Vekaleti Dergisi**. sayı:19 yıl:1930. s.3-33

e- DERGİLER

Adana Mıntıkası Muallimler Mecmuası

Anadolu Mecmuası

Ayın Tarihi (1924-1928)

Dilek

Düstur (1924-1928)

Fikirler

İlk Tedrisat Muallimleri Mecmuası

Maarif Vekaleti Mecmuası(1924-1928)

Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası

Meslek

Mihrap

Muallimler Birliği

Muallimler Mecmuası

Resimli Ay

Resmi Ceride (1924-1928)

Sebilürreşad

Sicilli Kavanin (1924-1928)

TBMM Zabıt Cerideleri (1924-1928)

Tedrisat Mecmuası

Türk Yolu: Haftalık Gazete

Türk Yurdu

f- MAKALELER

1927 Senesi Maarif Vekaleti Bütçesi Hakkında Müzakere-i Maliye Encümeni Mazbatası, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 11, İstanbul: Milli Matbaa, 1927. s.162-170.

Abdullah Cevdet, Bir İlk Mektepte, **İctihat,** no:199, 1 Mart 1926, s. 3895-3897.

Abdullah Sabri, "Türkçenin İstiklali", **Muallimler Birliği**, sene:1 sayı:9 Mart İstanbul: Yeni Matbaa, 1926, s.413-419.

Ağaoğlu Ahmet, "Maarif Eminlikleri ve Umumi Müfettişlikler", **Hakimiyeti Milliye**, g. 13/11/1926.

Ağaoğlu Ahmet, "Maarif Vekaletinde", **Hakimiyeti Milliye**, 22/1/1926.

Ahmet Cevdet, "Maarif Müfettişleri Kongresi, **İkdam**, g. 9/5/1925.

Ahmet Cevdet, "Yeni Yazı ve İmlamıza Dair" **Vakit**, 14/9/1928.

Ahmet Halit (Muallim), İbtidai Mekteplerimizin Islahı ve Fâli Mektepler", **Hakimiyet-i Milliye**, g. 28,29,30/5/1923.

Ahmet Şükrü, Maarif Siyasetimizin Hedefleri Ve Vazifeleri (Vasıf Bey ile Mülakat), **Vatan**, g. 5/4/1924.

Ali Haydar (Taner), İlk Mekteplerin Yeni Ders Programı, **Hakimiyeti Milliye**, 19/10/1926.

Ali Haydar, Mektep Binası, Avlusu ve Bağçesi, **Muallimler Birliği**, sene:1 sayı:2 Ağustos 1341, İstanbul: Yeni Matbaa, 1341.s.56-60.

Ali Haydar, Müfredat Programına Ne İçin Lüzum Vardır? **Muallimler Mecmuası**, sene: 3 sayı:23 1925, İstanbul: Matba-i Amire,1340 (1924) s.749-754.

Arif Nihat, İlk Mektep Hakkında, **İçtihat,** no: 205, 1 Haziran 1926, s. 4002-4004.

Besim Atalay, "Bir Tenkid: Mektep Kitapları" **Muallimler Birliği**, Mart 1926 sayı :9 s. : 420-421.

Büyük Millet Meclisi Reisi Müşir-i Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Tarihçe-i Hayatı", **Vakit**, no:1468, 11 Cemayizül evvel 1340/10 Kanunusani 1338/1922,s.1-2.s.1.

Büyük Millet Meclisinde Kabul Olunan Maarif Kanunları, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 16, İstanbul: Devlet Matbaası, 1928. s.617-641.

Büyük Millet Meclisinde Maarif Bütçesi", **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 11, İstanbul: Milli Matbaa, 1927. s.130-161.

Celâl Esat, "Yeni Maarif Kanunu Münasebetiyle", **Akşam,** 20/10/1924.

Celâl Nuri, "Harf İnkılâbı; Elde Edilen Neticeler", **İkdam**, 18/12/1928.

Celâl Nuri, "Türk İnkılâbının Yeni Bir Safhası", **İkdam**, 5,6,7/5/1928.

Çocuklar İçin Muhakemeler", **Fikirler**, sayı. 2, c.1 İzmir; y.y., 1927,s 6.

Dervişoğlu, "Maarif Vekili-Tevhid-i Efkâr Dâvâsı", **Tanin**, 9,16/10/1924, 3,10,13,

Doktor Sabri, Bizde Usul-i Tedrisin Atisi, **Muallimler Mecmuası,** sene: 2 sayı:14 Teşrin-i evvel 1923 s.285-293.

Ecnebi Kitapları Hakkında Talimatname", **Muallimler Birliği** sene:1 sayı: 9 Mart 1926, İstanbul Yeni Matbaa, 1926.s.427-428.

Ecnebi Mektepleri Hakkında Genelgeler, **İkdam**, 16/1/1924, 7/2/1924, 17/4/1925,

Ecnebi Mektepleri, **Hakimiyeti Milliye**, 5/2/1924.

Ecnebi Mekteplerinde Türkçe Tedrisat", **Muallimler Mecmuası**, sene: 5 Kanunuevvel sayı: 46, İstanbul: Milli Matbaa, 1927. s.1920-1925.

Erzurum Muallimler Birliği", **Meslek**, sene:1sayı:21 5 Mayıs 1925,s.11.

Falih Rıfkı (Atay): "Lâtin Harfleri", **Milliyet**, 12/3/1926, 10/4/1926.

Hafız Tevfik, Ecnebi Mektepleri", **Sebilürreşad**, numara:593 c.23 ,Mart 1340, s.335.

Hamdullah Suphi (Tanrıöver): "Hamdullah Suphi Bey'in Dünkü Nutku", **Vatan**, 13/6/1925.

Hamdullah Suphi (Tanrıöver): "Maarif Vekilinin Gazetecilerle Hasbihali", **Vatan**, 21/6/1925.

Hamdullah Suphi (Tanrıöver): "Maarif Vekilinin İstanbul Dârülfünun'da Yaptığı Konuşma", **Hakimiyeti Milliye**, 5/6/1926.

Hamdullah Suphi İle Mülakat, **Hakimiyet-i Milliye**, 10 Mart 1921, s.1.

Harun el Reşid, "Ormanlarımızın Kıymetini Bilelim II", **Muallimler Birliği**, sene: 1 sayı: 4 Teşrin-i evvel, İstanbul, Yeni Matbaa, 1341, s.223-225.

Hasan Ali (Yücel): "Maarifte Bir İnkılâp", **Hakimiyeti Milliye**, 17/8/1923.

Hüseyin Cahit (Yalçın): "Lâtin Harfleri", **Tanin**, 6 15/3/1924.

İçtimai İnkılap ve Maarif İnkılabı, **Fikirler**, sayı. 2, c.1 İzmir; y.y., 1927,s.5.

İçtimaiyyat: Maarif Siyasetimiz: Orta Tahsil İle İlk Tahsil Arasında", **Fikirler**, sayı. 3, İzmir; y.y., 1927,s. 7.

İlk Maarifin Tamimi (Kaymakam Ve Valilere), **Cumhuriyet**, 3/9/1925.

İlk Mektep Muallimleri Hakkında Maarif Eminleri Kararı", **Muallimler Mecmuası**, sene: 6 Mart ve Nisan sayı: 50-49, İstanbul: Milli Matbaa, 1927. s.2132-2133.

İlk Mektep Muallimlerinin Maaşları Hakkında Büyük Millet Meclisinin Müzakere Zabıtnamesi", **Muallimler Mecmuası,** sene: 3 sayı: 28-27 Kanunusani- Şubat 1925, İstanbul: Matba-i Amire, 1925 s.1220-1232.

İlk Mektep Muallimlerinin Maaşları", **Muallimler Mecmuası,** sene: 3 sayı:25 Teşrin-i sani 1925, İstanbul: Matba-i Amire,1341(1925) s.984-996.

İlk Mektep Muallimlerinin Meslekî İnkişafları (A ve B Kursları), **İkdam**, 4,10,19,30/7/1927, 23,28/8/1927.

İlk Muallim Mektebi Bu Seneden İtibaren Beş Seneye İblağ Ediliyor, **Akşam**, 10/10/1924.

İlk Tedrisat Muallimleri İçin Meslek Kursları Talimatnamesi, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı:8 İstanbul: Milli Matbaa, 1926. s.5-8.

İlk Tedrisat Muallimleri, **Meslek**, sene:1sayı:19 21 Nisan 1925,s.13.

İlk Tedrisat Müfettişleri Kursları, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 16, İstanbul: Devlet Matbaası, 1928. s.670-685.

İlk Tedrisat Müfettişleri Kursu, **Fikirler**, sayı. 1, c.1 İzmir; y.y., 1927,s 16.

İrfan aleminde: Eminler Kongresi, **Fikirler**, sayı: 1 İzmir; y.y., 1927,s.16.

İsmail Habib, "Gazinin İlk Adana Seyahatinden Hatıralar, **Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası**, sayı: 1sene: 1 10 Mart 1928, s.8-11.

İsmail Hakkı (Beyleri Erkek Numune Mektebi Müd.): "İbtidailerde Tedrisat", **Son Telgraf**, 18/11/1340.

İsmail Hakkı (Uzunçarşılı): "Yeni Maarif Eminleri", **Akşam**, 17/2/1926.

İsmail Hakkı, Cumhuriyet Maarifi Projelerlerden Evvel İçtimai Prensiblere Muhtaçtır, **İçtihat,** no:201,1 Nisan1926, s. 3925-3926.

İsmail Sadrettin, "Mektepte Cumhuriyet, **Muallimler Mecmuası,** sene: 3 sayı: 30 Nisan 1925, İstanbul: Matba-i Amire, 1341(1925) s.1317-1326.

İsmayıl Hakkı (Baltacıoğlu): "Maarif-i Umumiyye Komisyonu Ne Yapıyor?", **Cumhuriyet**, 13/8/1924.

İsmet Paşa Hazretlerinin Nutukları, **Muallimler Birliği**, sene: 1 sayı: 4 Teşrin-i evvel, İstanbul, Yeni Matbaa, 1341, s.146-155.

İsmet Paşa'nın Manisa'da Söylediği Büyük Nutuk", **Cumhuriyet**, 17/7/1924.

İstanbul Muallimler Birliği Merkezi Yasasıdır, **Muallimler Mecmuası**, sene:5 sayı: 45, Teşrin-i sani, İstanbul, Milli Matbaa, 1927.s.1901-1905.

İzmir Mıntıkası Maarif Kongresi, **Fikirler**, sayı. 2, c.1 İzmir; y.y., 1927,s. 15.

İzmir'de Yeni Lisan, **Fikirler**, sayı. 2, c.1 İzmir; y.y., 1927,s 6.

John Dewey: "Amerikalı Profesör Con Dövi Fikirlerini İzah Ediyor", **Tanin**, 16/8/1924, 27/8/1924.

John Dewey: "Mister Con Dövi'nin Muhabir-i Mahsusumuza Beyanatı", **Tanin**, 21/8/1924.

John Dewey: "Profesör Con Dövi ve Maarif Teşkilâtımız", **Vatan**, 27/8/1924.

Kâzım Karabekir: "Lâtin Harflerini Kabul Edemeyiz" (Demeç), **Hakimiyeti Milliye**, 5/3/1923.

Kâzım Nami (Duru): Lâtin Harfleri mi?", **Vakit**, 15/3/1924.

Kenan: "Halk Mektepleri", **İkdam**, 24/2/1924.

Köprülüzâde Mehmet Fuat: "Muhtelif Tedrisat mı, Münferit Tedrisat mı?", **Vatan,** 29/6/1924.

Köy Muallim Mektebi Müfredat Programı, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 11, İstanbul: Milli Matbaa, 1927. (M.V.M. sayı. 11'in sonuna ek olarak verilmiştir.)

Köy Muallim Mektebi Talimatnamesi, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 10, İstanbul: Milli Matbaa, 1927. s.104-106.

M. Şekip (Tunç): "Yüksek Muallim Mektebi", **Akşam**, 4,13/10/1924.

M.Halid, İbtidai Muallimlerinin İki Derdi, **Muallimler Mecmuası,** sene: ? sayı:15 s. 333-335.

Maarif Aleminde, **Fikirler**, sayı. 8, İzmir; y.y., 1927,s. 19.

Maarif Aleyhine Teceddüd Olur mu? **Sebilürreşad**, numara:602 c.24, Mayıs 1340, s.64.

Maarif Cemaati, **Fikirler**, sayı: 17, İzmir;y.y., 1928,s. 14.

Maarif Encümenleri 1927 Senesi İçtimai Mükerreratı, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 12, İstanbul: Devlet Matbaası, 1927. s.117-166.

Maarif Faaliyetleri Hakkında: Maarif Vekili Necati Beyefendinin Darülfünundaki Nutuklarıdır, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 8, İstanbul: Milli Matbaa, 1926. s.183-191.

Maarif Haberleri, **Meslek**, sene:1sayı:22 12 Mayıs 1925,s.3.

Maarif Islahatımız Münasebetiyle Bazı Tetkikler ve Düşünceler, **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı:8 s.56-116.

Maarif Müdürlerinin Teftişatına Dair Talimatname, **Muallimler Birliği** sene:1 sayı: 9 Mart 1926, İstanbul Yeni Matbaa, 1926.s. 429.

Maarif Programımızın İlk Maddesi, **Meslek**, sene:1sayı:19 21 Nisan 1925,s.10.

Maarif Vekâleti'nin Yeni Bir Tamimi (Harfler hakkında), **İkdam**, 17/11/1928.

Maarif Vekaletinde Esaslı Faaliyetler, **Muallimler Birliği**, sene:1 sayı:9 Mart İstanbul, Yeni Matbaa, 1926, s.386-393.

Maarif Vekâletinin Bir Tamimi, **Son Telgraf**, 22/9/1340.

Maarif Vekili İsmail Safa'nın 8/3/1339 tarih ve 3952/358 numaralı tamimi, **Maarif Vekâleti Mecmuası**, 1/1(1341).

Maarif Vekili Vasıf Beyefendinin Nazar-ı Dikkatine, **Sebilürreşad**, numara:607 c.24, Temmuz 1340, s.141.

Maarif Vekili Vasıf'ın 8/9/1340 tarih ve 10620/63 numaralı tamimi, **Maarif Vekâleti Mecmuası**, 1/1(1340), s.58-61.

Maarif Vekilimiz, **Hakimiyeti Milliye**, 25/12/1925.

Maarif Vekilimizin Meclisteki Beyanatları, **Fikirler**, sayı: 21, İzmir; y.y., 1928,s. 14.

Medreseler Ne eder Ne Olur?, **Sebilürreşad**, numara:604 c.24, Haziran 1340, 90.

Medreseler ve Vekalet, **Meslek**, sene:1sayı:3 30 Kanunu evvel 1925,s.8.

Mehmed Emin, "Anadolu'da Maarif Nasıl Tamim Edebilir?" **Anadolu Mecmuası**, sayı:2 1 Mayıs 1340, İstanbul, Yeni Matbaa, s.50-53.

Mehmed Emin, "İlk Tahsilde Esaslı Noktalar", **Muallimler Birliği**, sene:1 sayı:9 Mart İstanbul: Yeni Matbaa, 1926, s.390-393.

Mehmed Emin, "Son Heyet-i İlmiye", **Anadolu Mecmuası**, sayı:3 1 Haziran 1340 İstanbul: Yeni Matbaa, 1340. s.110-113.

Mehmet Asım: "İlk Tedrisat Mektepleri - Altı Seneden Beş Seneye Niçin Tenzil Edildi?", **Vakit**, 22/10/1924.

Mehmet Asım: "Maarif Eminlikleri", **Vakit**, 18/8/1926.

Mehmet Asım: "Muallimler Kongresi", **Vakit**, 21/8/1924.

Mehmet Asım: "Yeni Türk Harflerini Gazi Hazretlerinin Huzurunda Nasıl Öğrendim?", **İkdam**, 12, 13/9/1928.

Mehmet Emin (Erişirgil): "Maarif Eminlikleri", **Hakimiyeti Milliye**, 10/10/1926.

Mehmet Emin (Erişirgil): "Mekteplerimize Dair", **Mihrap**, 1 Nisan 1341, Sayı: 28, s.145-146.

Mehmet Servet, "Maarif İnkılabından Ne Anlıyoruz" **Meslek**, sene:1sayı:17 7 Nisan 1925, s.10.

Mehmetoğlu İhsan: "Muallimler ve Cumhuriyet", **Son Telgraf**, 26/7/1340.

Mektep Kitapları", **Muallimler Birliği**, sene:1 sayı: 9 Mart 1926, İstanbul Yeni Matbaa, 1926.s.420-421.

Mektepler Açılırken", **Fikirler**, sayı: 27, İzmir; y.y., 1928,s. 1.

Mesut Zeki, "Milli Eğitim", **Muallimler Birliği Mecmuası**, Ağustos 1926, no: 16, s.1-7.

Mesut Zeki, "Yeni Terbiyede Gaye", **Muallimler Birliği Mecmuası**, Teşrinievvel 1926, no: 16, s.691-697.

Mıntıka Maarif Meclisi, **Fikirler**, sayı. 1, c.1 İzmir; y.y., 1927,s 16

Muallim ve Muallim Muavinleri, **Muallimler Mecmuası**, sene:3 Kanunisani Şubat 1925 sayı:28-27,s.1233-1236.

Muallim: Maarif İnkılabının Temelidir, **Meslek**, sene:1 sayı:21 5 Mayıs 1925,s.9.

Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresi, **Muallimler Birliği**, sene:2 sayı:14 Ağustos İstanbul: Ebuziya Matbaası, 1926, s.609-640.

Muallimler Birliği Umumi Kongresi Zabıtları, İstanbul: Yeni Matbaa Muallimler Birliği Merkez Neşriyatı, 1341(1925).

Muallimler Birliği Umumi Kongresi", **Muallimler Birliği**, sene:2 sayı:13 Temmuz İstanbul: Ebuziya Matbaası, 1926, s.571-572.

Muallimler Cemiyetinden Bir İtizal", **Sebilürreşad**, numara:610 c.24, Haziran 1340, s.183-184.

Muallimler Teşkilatı, **Meslek**, sene:1 sayı:2 23 Kanunu evvel 1925,s.10.

Mustafa Necati: "Maarif Vekilimizin beyanatı", **Hakimiyeti Milliye**, 23/4/1928.

Mustafa Necati: "Maarifimizin bugünkü vaziyeti umumiyesi ve istikbali hakkında Maarif Vekilimiz Necati Bey'in mühim beyanatı", **Hakimiyeti Milliye**, 9/2/1926.

Mustafa Necati: "Necati Bey'in Meclis konuşması", **Hakimiyeti Milliye**, 21/3/1926.

Müfettişler Kongresi", **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı:3 Temmuz İstanbul, Matba-i Amire, 1341 s.1-10.

Müfettişler Kongresinde İlk Tedrisat, **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı:4 s.29-36.

Müfettişler Kongresinde İlk Tedrisata Ait Kararları", **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı:4 İstanbul: Matba-i Amire, s.29-36.

Profesör Con Dövinin İkinci Raporu, **Maarif Vekaleti Mecmuası,** sayı:1 Mayıs İstanbul, Matba-i Amire, 1341 s.1-25.

Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Maarife Müteallik Nutuklarından, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 11, İstanbul: Milli Matbaa, 1927. s.113-119.

Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Maarife Müteallik Nutukları, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 12, İstanbul, Devlet Matbaası, 1927. s.110-116.

Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Maarife Müteallik Nutuklarından, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 15, İstanbul, Devlet Matbaası, 1928. s.496-499.

Reis-i Cumhur Hazretlerinin Tercüme-i Halleri, **1925-1926 Türkiye Cumhuriyet-i Devlet Salnamesi**, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1926.s.48-64.

Rusya'da Maarif: Moskova Büyükelçiliği Tarafından Verilen Rapor, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, sayı: 8, İstanbul: Milli Matbaa, 1926. s.1-32.

Şefik: "Muallimler Cumhuriyetperver", **Cumhuriyet**, 24/7/1924.

Şekip: Lâtin harflerini yavaş yavaş kabul etmeliyiz, **Akşam**, 10/11/1926.

Tevfik Abdulfeyyaz, "Laik Mekteplerde Din Eğitimi", **Muallimler Birliği Mecmuası**, Temmuz, 1926, No: 13, s.7-11.

Tevhid-i Tedrisat, **Sebilürreşad**, numara:604 c.24, Haziran 1340, s.89-91.

Urfa Mebusu Refet, Türkiye'de İbtidai Maarif II, **Türk Yurdu**, c.2 sayı: 8 Mayıs 1341(1925) s.141-144.

Urfa Mebusu Refet, Türkiye'de İbtidai Maarif, **Türk Yurdu**, c.2 Sayı: 7 Nisan 1341(1925) s.38-41.

Vasıf (Çınar), "Maarif Vekili Cevap Veriyor", **Tanin**, 6/6/1924.

Vasıf (Çınar), "Maarif Vekili Dün İstanbul'a Geldi", **İkdam**,10/5/1924.

Vasıf (Çınar), "Maarif Vekili Vasıf Bey Dün Geldi" (Görüşme), **Cumhuriyet**, 10/5/1924.

Vasıf (Çınar), "Maarif Vekili Vasıf Bey Şehrimizde", **Vatan**, 10/5/1924.

Vasıf (Çınar), "Maarif Vekili Vasıf Bey'in Beyanatı", **Hakimiyeti Milliye**, 9/3/1924.

Vasıf (Çınar), "Maarif Vekili'nin Vakit'e Beyanatı", **Vakit** G., 10/5/1924.

Vasıf (Çınar), "Maarif Vekilimiz Vasıf Bey'in Beyanatı", **Hakimiyeti Milliye**, 13/3/1924.

Vasıf (Çınar), "Maarif Vekilimizin İzmir'de Bir Nutku – Vasıf Bey, Tedrisat-ı İbtidaiyeyi Muvazene-i Umumiyeye Rabt Ettirmeye Muvaffak Olamazsa İstifa Edeceğini Söylüyor", **Akşam**, 22/7/1924.

Vasıf (Çınar), "Maarif Vekilinin Beyannamesi" **İkdam**, 9/3/1924.

Vasıf (Çınar), "Vasıf Bey'in Türkiye Muallimler Birliği Kongresi Konuşması", **Hakimiyeti Milliye**, 24/8/1924.

Vasıf (Çınar), "Yeni Maarif Vekili'nin Son Beyanatı", **İkdam**, 11/3/1924.

Vasıf (Çınar), Vasıf Bey'in Muallimler Derneği Çayında Yaptığı Konuşma", **Vatan**, 21/6/1924, "Hakimiyeti Milliye" G., 22/6/1924.

Y.Y., İlk Tedrisat Muallimleri, **Meslek**, Sene:1 sayı:3 30 Kanunu Evvel 1925,S.3.

Y.Y., Yüksek Muallim Mektebi, **Meslek**, Sene:1 sayı:2 23 Kanunu Evvel 1925, s.8.

Yeni Bir Muallim Mektebi Lazımdır, **Meslek**, Sene:1sayı:3 30 Kanunu Evvel 1925, s.7.

Yeni Harflerimiz Hakkında, [Maarif Emini ile Mülakat], **Adana Mıntıkası Muallimler Mecmuası,** Sayı: 9 31 Ağustos 1928, s.1-2.

Yeni İmtihan Talimatnamesine Dair, **Maarif Vekaleti Mecmuası**, Sayı: 11, İstanbul: Milli Matbaa, 1927. s.171-188.

Yeni Maarif Vekilimiz Saraçoğlu Şükrü Bey'in Genelgesi, **Hakimiyeti Milliye**, 30/11/1924.

Yeni Nesle Demokrasi Zihniyetini Vermek İstiyor Musunuz?, **Resimli Ay**, Sayı:8/20, Eylül 1341, s.1-2.

Yeni Terbiye Cereyanları Münasebetiyle, **Fikirler**, Sayı. 12, İzmir; y.y., 1927, s. 1.

Yeni Türk Harfleri Kanunu, **Fikirler**, Sayı: 28, İzmir; y.y., 1928, s. 1.

Yunus Nadi: "Maarifte İstikrar", **Cumhuriyet**, 4/4/1925.

Yunus Nadi: "Mekteplerimizin Hayatı", **Cumhuriyet**, 24/1/1925.

Zeki Mesud, "Maarif Islahatımız Münasebetiyle Bazı Tetkikler ve Düşünceler", **Maarif Vekaleti Mecmuası**, Sayı: 8, İstanbul: Milli Matbaa, 1926. s.26-86.

Zeki Mesud, "Yeni Terbiyede Gaye", **Muallimler Birliği**, Sene:2 Sayı:16 Teşrin-i Evvel İstanbul, Matbaa-i Ebuziya, 1926, s.691-698.

g- GAZETELER

Cumhuriyet

Hakimiyet-i Milliye (1924-1928)

İhsaniyet Mecmuaları (1923-1924)

T.C. Devlet Salnamesi 1924-1925,1925-1926,1927-1928

Tanin (1924-1928)

Vakit (1924-1928)

h- KİTAPLAR

1-DERS KİTAPLARI

2-EĞİTİME DAİR GENEL KİTAPLAR

Ahmet Yusuf, **Elifbamız**, İstanbul, Akşam Matbaası,1927.

Ahmet Yusuf, **Kıraatlı Elifba**, İstanbul, Türk Matbaası, 1926.

Arab ve Latin Harfleri, Hidayet İsmail, İstanbul, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, 1927.

Arabî Harfleri Terakkimize Mani Değildir: Avram Galanti [Bodrumlu] , İstanbul, Hüsn-i Tabiat Matbaası, 1927.

Asrî Türk Harfleri Hakkında: İsmail Şükrü, İstanbul, Kader Matbaası, 1925

Çok Kıymetli ve Hayırlı Bir İnkılâb Latin Harflerinin Türkçe'ye Tatbiki: Midhat Sadullah [Sander], İstanbul, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, Tefeyyüz Kitabhanesi, 1928.

Edip Süleyman, **Türk Çocuklarına Tarih Dersleri**, İstanbul, 1929.

Eski ve Yeni Harfler Hakkında Bazı Mütâlaâlar: Azmi Ömer, İstanbul, Ahmed İhsan Matbaası, 1928.

Harflerimizin Müdafaası; Bakü Türkiyat Kongresinde Kazan Murahassası Alican Şeref Bey Tarafından Okunan Rapor, Rusçadan Tercüme Eden Abdullah Battal, y.y., Yeni Matbaa, 1926.

Hükümet Programları (1920-1965), Haz. İsmail Arar, İstanbul, Burçak, 1968.

İlk Mekteb Muallimleri ile Meslekî Bir Hasbıhâl: Mustafa Necati, Ankara, Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, T.C. Maarif Vekâleti Hususi Neşriyatı, 1928.

İlk Mekteplerin Müfredat Programı, İstanbul, Milli Matbaa, 1924.

İlk Mekteplerin Müfredat Programı, İstanbul, Milli Matbaa, 1926.

Latin Harfleri Elifbası: Peyami Safa, İstanbul, Necm-i İstikbâl Matbaası, 1928.

Maarif Albümü, **La Vie Scolarie en Turquie**, İstanbul, Devlet Matbaası,1928.

Maarif Vekaleti Evamir ve Tebligat, Ankara 1341.

Mahmut Ekrem, **Tabiat Tetkiki**, İstanbul, Yeni Matbaa, 1340(1924).

Mahmut Ekrem, **Tatbikatlı Hendese**, İstanbul, İstanbul Bab-ı Ali Matbaası, 1340(1924)

Maraşlı Kazancızade, **Coğrafya**, İstanbul, Bab-ı Ali Matbaası 1340(1924)

Millet Mektebleri ve Halk Dershaneleriyle Harf Kurslarında Alfabe, Kıraat, Yazı ve İmlâ Tedris Usûlü, Hazırlayan: Millî Talim ve Terbiye Heyeti, İstanbul, Devlet Matbaası,1928.

Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti 1340 - 1341/1924 - 1925 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası: İstanbul, Devlet Matbaası, 1927

2- YENİ HARFLİ KAYNAKLAR

a- KİTAPLAR

Acar, Şehbal Derya, **Yeni Dünyaya Mukaddime Yeni Okullar**, İstanbul: Akademik Kitaplar, 2012.

Akkutay, Ülker, **Milli Eğitimde Yabancı Uzman Raporları (Atatürk Dönemi**), Ankara, 1996.

Akyıldız, Ali, **Osmanlı Merkez Teşkilatı'nda Reform (1836-1856)**, İstanbul, Eren, 1993.

Akyüz, Yahya, **Atatürk ve 1921 Eğitim Kongresi,** Cumhuriyet Döneminde Eğitim, İstanbul, 1983. s.89-103.

Akyüz, Yahya, **Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1848-1940**, Ankara, Doğan Basımevi, 1978.

Alkan, Mehmet Ö., **Tanminat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924, Tarihi İstatistikler Dizisi**, c.VI, Ankara Kasım 2000.

Amerikan Heyeti Raporundan Maarif İşleri, Ankara: y.y, 1939.

Atatürk ve Eğitim, M.E.B. Yay., Ankara 1990.

Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri, İstanbul: M.E.B., 1985.

Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri, Maarif Matbaası, 1939.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, ATAM, Ankara, 1997.

Ayas, Nevzad, **Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi, Kuruluşlar ve Tarihçeler**, Ankara, M.E.B.

Aytaç, Kemal, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk Eğitim Politikası üzerine Konuşmalar**, Ankara: A.Ü. Basımevi, 1984.

Ayverdi, Samiha, **Maarif Davamız**, İzmir: Sobe Matbaası, 1970.

Bakanlar Kurulu Kararları Kataloğu (Kurumlara Göre) 1920-1944: Konu ve Şahıs Adları İndeksi, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, 1995. c.11.

Baran, Tülay Alim **Vasıf Çınar ve İzmir'e Doğru Gazetesi Yazıları**, İstanbul, Arma, 2001.

Başaran, İbrahim Ethem, **Türk Eğitim Sistemi**, Ankara, 1994.

Batır, Betül, **Geleneksel Eğitimden Çağdaş Eğitime: Türkiye'de İlk Öğretim (1908-1924)**, İstanbul: Elif Kitabevi, 2010.

Berker, Aziz, **Türkiye'de İlköğretim (1839-1908)**, Ankara, 1945.

Bilgiç, Emin, **Maarif Davamız**, Boğaziçi Yay., İstanbul 1986.

Binbaşıoğlu, Cavit, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi**, Ankara: 1999.

Binbaşıoğlu, Cavit, **Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi**, İstanbul, M.E.B. 1995.

Bülbül, A. Sudi, **Eğitim Planlaması ve Harcamaları,** Cumhuriyet Döneminde Eğitim, Ankara, M.E.B., 1983, s.630.

Cırıtlı, Hüsnü (Ed.), Bahir Sorguç, **Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri**,, Ankara, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1987.

Cicioğlu, Hasan, **Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişim**) Ankara, A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1982.

Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, 3 cilt, Ankara 1946.

Cumhuriyet Döneminde Eğitim II, İstanbul, M.E.B. Yay., 1999.

Declaration de Geneve İnternationale de Secours Aux Enfants, Geneve Union, 17 Mai 1923.

Dewey, John, **Demokrasi ve Terbiye**, İst.: Devlet Mat., 1928,

Dewey, John, **Türkiye Maarifi Hakkında Rapor**, İstanbul, Devlet Basımevi, 1939.

Dewey, John, **Türkiye Maarifi Hakkında Rapor,** M.E.B. Yay., İstanbul 1952.

Dewey, John, **Türkiye Maarifi Hakkında Rapor,** M.E.B. Yay., İstanbul 1952.

Dil Encümeni: "**Elifba Raporu**", İstanbul, 1928.

Ergin, Osman, **İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve Sanat Müesseseleri Dolayısiyle Türkiye Maarif Tarihi**, İstanbul, Eser Matbaası, 1977.

Ergun, Mustafa, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara: A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları,1982.

Ergun, Mustafa, **II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1911**), Ankara, Ocak Yayınları,1993.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar, yay. haz., Kemal Aytaç, Ankara, A.Ü. Basımevi, 1984.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları, yay. haz. Arı İnan, Ankara, T.T.K., 1982.

Gencer, Ali İhsan, Sabahattin Özel, **Türk İnkılâp Tarihi**, gen. 8. bs., İstanbul: Der, 2001.

Gordfruva, **İlk Mekteplerde Terbiye-i Fenniye**, Çev. Haran er Reşid Kocacan, İstanbul: Matbai Amire, 1925 (1341).

Gökalp, Ziya, **Milli Terbiye ve Maarif Meselesi**, İş Matbaacılık ve Tic., Ankara 1972. Hacıeminoğlu Necmettin, **Milliyetçi Eğitim Sistemi,** Bilim Matbaası, Ankara 1977.

Gündüz, Mustafa, **Mustafa Satı Bey Ve Eğitim Bilimi (Fenn-i Terbiye Cilt 1 Ve 2) Türkiye'de İlk Modern Eğitim Bilimi Kitabı**, Ankara : Otorite, 2012.

Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu (1978 Ankara) , Atatürk ve Devrimini Araştırma Merkezi, Ankara: T.T.K., 1981.

Haydaroğlu, İlknur P., **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar,** Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1990.

Hükümet Programları (1920- 1965), haz.İsmail Arar, İstanbul, Burçak, 1968.

İnan, Afet, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi**, T.T.K., Ankara, 1998.

İnan, Mehmet Rauf, **"Mustafa Necati"** Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1980.

İnan, Mehmet Rauf, **Mustafa Necati; Kişiliği, Ulusal Eğitime Bakışı, Konuşma ve Anıları,** Ankara, Türkiye İş Bankası, 1980.

İnönü, İsmet, **İlköğretim Davamız**, Ankara, Sümer Matbaası, t.y.

İsmet İnönü'nün Maarife Ait Direktifleri, Maarif Matbaası, İstanbul 1939

Kansu, Nafi Atuf, **Türkiye Maarif Tarihi (Bir Deneme)**, c.2, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1931.

Kansu, Nafi Atuf, **Türkiye Maarif Tarihi**, Ankara, 1930.

Koçer, Hasan Ali, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, İstanbul, M.E.B.,1991.

Kodaman, Bayram, **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**, Ankara, T.T.K., 1988

Levend, Agah Sırrı, **Maarifimiz ve Milli Terbiyemiz**, İstanbul 1940, Burhaneddin Matbaası.

Lord Kinross, **Atatürk: Bir Milletin Yeniden Doğuşu**, 17. bs. İstanbul, Altın Kitaplar, 2006.

M.E.B., **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Rakam ve Grafiklerle Milli Eğitimimiz**, M.E.B. Yay., İstanbul 1974.

Maarif 1923-32 İstatistikleri, İstanbul, Devlet Matbaası, 1933.

Maarif Albümü, **La Vie Scolarie en Turquie**, İstanbul, Devlet Matbaası,1928.

Maarif Düstûru I, haz. Faik Reşit, İstanbul,1928.

Maarif İlk Tahsil Çağındaki Çocuklar İstatistiği 1940, Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, İstanbul, Hüsnü Tabiat Basımevi,1942.

Maarif İstatistiği 1938-1939, Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Neşriyat No: 186 Ankara, Ulusal Matbaa, 1942.

Maarif Nezâreti, Maarif-i Umûmiye Kanunu Layihasının Esbab-ı Mucîbe Mazbatası ve Layihası, İstanbul: Matbaa-ı Amire, 1325

Maarif Vekaleti**, Türkiye Cumhuriyeti Maarifi (1940-1941)**, Maarif Matbaası, İstanbul 1941.

Maarif: İlk Tedrisat Kanunları, Toplayan: Muallim Ahmet Halit, İstanbul, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1934.

Maarif: Millet Mektepleri Maarif İstatistiği(1928-1935) İstanbul,1936.

Maarifle İlgili Kanunlar II, İstanbul, Maarif Matbaası, 1944.

Mahmut Cevat İbnü'ş Şeyh Nafi, Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi, haz. Taceddin Kayaoğlu İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları 2001.

Mango, Andrew, **Atatürk: Modern Türkiye'nin Kurucusu**, İstanbul: Remzi, 2007.

Milli Eğitimle İlgili Kanunlar I, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1953.

Milli Eğitimle İlgili Mevzuat (1857-1923) der. ve düz.Reşat Özalp, İstanbul: M.E.B. Basımevi,1982.

Muallim Abdülbaki, **Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri 1927-1931**, İstanbul, Kaynak, 2005.

Okay, Cüneyt, **Eski Harfli Çocuk Dergileri**, İstanbul, 1999.

Okurlar, Şahap, **İlköğretim Kılavuzu Teşkilat – Türkçe**, İstanbul: 1952.

Özalp, Reşat, Aydoğan Ataünal, **Milli Eğitimde Kongreler ve Şuralar, Cumhuriyet Döneminde Eğitim,** Ankara, M.E.B., 1983.

Özerdim, Sami Nabi, **Atatürk ve Devrimleri Kronolojisi, İstanbul,1963.**

Öztürk, Cemil, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası,** Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1996.

Öztürk, Cemil, **Türkiye'de Dünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar**, İstanbul,1998.

Parker, Berly: "**Türkiye'de İlk Tahsil Hakkında Rapor**", İstanbul 1939.

Peyami Safa, **İlk Mektepler Türk Grameri**, İstanbul, 1929.

Resimli Ay Cep Alfabesi ve Gramer Kaideleri, (D.T. Encümeni Müsaade ve Tavsiyesiyle Tab olunmuştur), Ay Matbaası Türk Limited Şirketi, 1928.

Sadrettin Celal, **Cumhuriyet Çocuklarına Sevimli Kıraat**, İstanbul, 1929.

Sakaoğlu, Necdet, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İstanbul, İletişim, 1992.

Sakaoğlu, Necdet, **Osmanlı Eğitim Tarihi**, İletişim, İstanbul 1993.

Sakaoğlu, Necdet, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.

Sezer, Ayton, **Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938),** TTK Yay., Ankara 1999.

Sönmez, Cemil, **Atatürk'te Çocuk Sevgisi**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004.

Tanzimat'tan Cumhuriyete Yasalarımız Dizini 1839-1923, haz.Ahmed Ziya, yeni harflerle çev.

Tonguç, İsmail Hakkı, **İlköğretim Kavramı**, İstanbul, Remzi, 1946.

Topçu, Nurettin, **Türkiye'nin Maarif Davası**, Hareket Yay., İstanbul 1970.

Turhan, Mümtaz, **Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri**, İstanbul: İstanbul Yayınevi Matbaası,1954.

Turhan, Mümtaz, **Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri**, İstanbul: İstanbul Yayınevi Matbaası,1954.

Türk Eğitim Derneği, **Atatürk ve Eğitim**, Türk Eğitim Derneği Yay.

Türkiye Bibliyografyası: Resmi Neşriyat,1928-1938 İstanbul: Devlet Basımevi, 1939.

Unat, Faik Reşit **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış,** Ankara, M.E.B. 1964.

Yücel, Hasan Ali: "**Türkiye'de Orta Öğretim**", İstanbul 1938.

b- MAKALELER

Akyüz, Yahya, "Atatürk'ün Türk Eğitim Tarihindeki Yeri", **Atatürk Araştırma Merkezi dergisi,** Kasım 1987, Sayı: 10, s.85.

Akyüz, Yahya, Atatürk'ün Eğitim Tarihindeki Yeri, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Kasım 1987, sayı: 10, s.71-90.

Akyüz, Yahya, Resimli İlk Türkçe Alfabe ve Okuma Kitabımız ve Türk Eğitim Tarihindeki Önemi, **Milli Eğitim**, Temmuz Ağustos Eylül 2000, sayı:147, s.3-8.

Akyüz, Yahya, **Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri(1848–1940)**, s.214–217.

Baran, Tülay Alim, "Cumhuriyet Dönemi Devlet Adamlarından Vasıf Çınar", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, c.XVII, s.49(Mart)2001, s.171-201.

Baysal, Jale, **Yazı Devriminden Önce ve Sonra Türk Yayın Hayatı,** Harf İnkılabı Sempozyumu, İstanbul, Nazım Terzioğlu, Matematik Araştırma Merkezi Baskı Atölyesi, 1983.

Cumhuriyetin İlk Devrimci Milli Eğitim Bakanı, **İsmail Safa Özler (1885-1940),** Eğitim Hareketleri, c.19, Sayı: 220-221, 1973, s.3-6.

Çakan, Işıl "Cumhuriyet Döneminde İlköğretimin Finansman Sorunu ve Mektep Vergisi Uygulaması", ***Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları,*** Yıl:1, Sayı:2 (2002), s.85-127.

Çocuklar İçin 17 Ekim 1922, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II**, Ankara, ATAM, 1997, s.45-46.

Dördüncü Toplanma Yılını Aşarken 1 Mart 1923, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I,** ATAM, 1997, s.317.

Dursunoğlu, Cevat, Mustafa Necati, **Eğitim Hareketleri,** Yıl: 2, 1 Ocak 1956, Sayı: 13, s.21.

Eren, İsmail, "Atatürk'ün İlk Hocası Şemsi Efendi", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı. 26, Kasım 1969, s.5-7; Mehmet Alkan, **a.g.e.**, s.37.

Gelişli, Yücel, Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü), **Türkler**, c.15, s.35–43.

Hayatına Ait Hatıralar Ocak 1922, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1997.

İnan, Mehmet Rauf, "50. Yılında Türkiye Cumhuriyeti ve Eğitim", **Atatürk Konferansları**, TTK, 1973-1974.

İnan, Mehmet Rauf, "Atatürk'ün Devraldığı Eğitim, Öğretim Durumu ve Kurumları", **Atatürk Konferansları**, TTK, 1975.

İnan, Mehmet Rauf, **"**Atatürk'ün Eğitimci Kişiliği ve Amaçları", **VII. Türk Tarih Kongresi**, C.II, TTK Yay.

İnan, Mehmet Rauf, "Mustafa Necati", **Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri**, Ankara, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1987.

İnan, Mehmet Rauf, Atatürk'ün Devraldığı Eğitim, Öğretim Durumu ve Kurumlar(Eğitim Düzeni), **Atatürk Konferansları 1971-1972,** Ankara, T.T.K., 1975. s.118-169. s. 144.

Karagözoğlu, Galip, "Atatürk'ün Eğitim Anlayışı"**Atatürk Araştırma Merkezi**, C.II, Kasım 1985, Sayı: 4, s. 193-213.

Karahan, Abdülkadir, **"Yeni Alfabe Kabulünün Kültürümüz Bakımından Önemi ve Sonuçları",** Harf Inkılabı Sempozyumu, İstanbul, Nazım Terzioğlu Matematik Araştırma Merkezi Baskı Atölyesi, 1983, s.7-12.

Millet mektepleri muallimlerine Maarif Vekili İsmet Paşa tarafından gönderilen tamim, **Maarif Vekâleti Mecmuası**, 17 (1929), s. 91-92.

Mustafa Necati, "Yeni Türk harfleri ve Türkiye muallimleri", **Maarif Vekâleti Mecmuası**, 17 (1929), s.64-67.

Öymen, Hıfzırrahman Raşit, "Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk'ün Etkisi", **Atatürk Konferansları**, TTK Yay. 1973-1974.

Öymen, Hıfzırrahman Raşit, "Mustafa Kemal Atatürk'ün Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri", **Atatürk Konferansları**, TTK, 1973-1974.

Şapolyo, Enver Behnan, Vasıf Çınar, **Ülkü,** Sayı: 29, Temmuz 1935, c.5, s.352–353.

Türk Yazı İnkılabı Hakkında Konuşma 9/10 Ağustos 1928, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II,** Ankara, ATAM, 1997, s.272.

Unat, Faik Reşit **"İlk, Orta, Yüksek Tedrisatımızın On Senelik Plançosu",** Fikirler, 29 Teşrin-i evvel 1933, s.5.

Unat, Faik Reşit, İlk, Orta ve Yüksek Tedrisatımızın On Senelik Bilançosu, **Fikirler**, 29 Teşrinievvel 1933, sayı:100,s.3-36.

c- TEZLER

Albayrak, Mustafa, **Millet Mektepleri 1928-1935**, Ankara, 1978 (D.T.C.F.T.C. Devrim Tarihi ve Anayasa Kürsüsünde Lisans Tezi.

Batır, Betül **İkinci Meşrutiyet'ten Tevhid-i Tedrisat'a, Türkiye'de İlköğretim (1908-1924**) İstanbul: Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Enstitüsü, 2007, (Basılmamış Doktora Tezi).

Kanbolat, Erhan, **Harf Devrimi'nden Köy Enstitülerine Türkiye'de İlköğretim (1928-1940)**, İstanbul, İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2015. (Basılmamış Doktora Tezi)

Kanbolat, Erhan, **Hazırlanışı ve Uygulaması Açısından Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İlköğretim Programları(1919-1950)**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Enstitüsü, 2005. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Meşeci, Filiz, **Cumhuriyet Sonrası Türk Eğitim Sisteminde Ritüeller: Kurumsal Bir Çalışma**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul : Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007.

Taşdemirci, Ersoy, "**Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Politikası**", Ankara 1979 (DTCF Pedagoji Kürsüsünde basılmamış yüksek lisans tezi.)

3- KÜTÜPHANE KATALOGLARI

Atatürk Kütüphanesi Kataloğu

Bakanlar Kurulu Kararları Kataloğu (Kurumlara Göre) 1920-1944: Tüzel Kişi, Madde ve Yer Adları İndeksi, Ankara, T.C. Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, 1995.c.12.

Beyazıt Devlet Kütüphanesi Kataloğu

Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu

Müşterek Kararnameler Kataloğu (Kronolojik) 1923-1944, Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı.yy.

T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalogları

T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Kütüphanesi Katalogu

4- ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Eski Harfli Eserler Bibliyografyası

İslam Araştırmaları Merkezi Çevrimiçi Kataloğu

Milli Kütüphane Çevrimiçi Katalogu

T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalogları

Türkiye Bibliyografyası

Türkiye Makaleler Bibliyografyası

YÖK Tez Katalogu Çevrimiçi

TMS VE TFRS'LER İLE TAM UYUMLU

SİGORTA ŞİRKETLERİNDE MUHASEBE UYGULAMALARI

Prof. Dr. Hilmi Kırlıoğlu
Dr. Şuayyip Doğuş Demirci

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 31
ISBN: 978-605-9663-30-4
© 1. Basım, Haziran 2016

TMS ve TFRS'LER ile Tam Uyumlu
SİGORTA ŞİRKETLERİNDE MUHASEBE UYGULAMALARI
Prof. Dr. Hilmi Kırlıoğlu - Dr. Şuayyip Doğuş Demirci

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kırlıoğlu, Hilmi; Demirci, Şuayyip Doğuş

TMS ve TFRS'ler ile Tam Uyumlu Sigorta Şirketlerinde Muhasebe Uygulamaları /
Hilmi Kırlıoğlu, Şuayyip Doğuş Demirci

1. Basım, XIV+190 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-30-4
1. Sigorta Muhasebesi 2. Türkiye Finansal Raporlama Standartları 3. Finansal Raporlama.

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Günümüzde sigorta şirketleri, muhasebe uygulamalarında Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarını (TFRS) kullanmaktadır. Ancak TMS ve TFRS'lerin tamamı (Tam Set) sigorta sektöründe uygulanmamaktadır. TMS 1: Finansal Tabloların Sunuluşu ve TFRS 4: Sigorta Sözleşmeleri Standartları Hazine Müsteşarlığının yayınlamış olduğu yönetmelik neticesinde kapsam dışı bırakılmıştır. Bu çalışmada sigorta şirketlerinin TMS ve TFRS'leri Tam Set uygulaması halinde, mevcut durum ile Tam Set finansal tablolar arasında ortaya çıkan farklılıklar ortaya konulmuştur.

Bu çalışma Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bilim Dalı Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalında Prof. Dr. Hilmi KIRLIOĞLU danışmanlığında yazılmış olan *"Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında Uyumlaştırma - Yakınsama Çalışmaları Çerçevesinde Sigorta İşletmelerinde Muhasebe Uygulamaları"* isimli doktora tez çalışmasından türetilmiştir. Bu kitapta, doktora tezinin birinci bölümünün ilk kısmı ve ikinci kısmı çıkartılmış, standartlar ile ilgili olan birinci bölüm ikinci kısım ve uygulamanın bulunduğu üçüncü kısım değişiklik yapılmadan çalışmaya konulmuştur. Çıkartılan kısımlar ile ilgili kısaltmalar listesi, tablolar listesi, şekiller listesi ve kaynakça kitaba uygun olarak güncellenmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanması esnasında katkıda bulunan tüm hocalarımıza ve aile fertlerimize teşekkürü bir borç biliriz.

Prof. Dr. Hilmi Kırlıoğlu
Dr. Şuayyip Doğuş Demirci

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **vii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xiii**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM
TÜRKİYE'DE SİGORTA MUHASEBESİ

1.1. Sigorta Muhasebesi 9
1.1.1. Sigorta Muhasebesinin Tanımı 9
1.1.2. Sigorta İşletmelerini Muhasebe Açısından Farklı Kılan Özellikler 10
1.1.3. Sigorta Sektörüne Özgü İşlem ve Kayıtlar 12
1.1.3.1. Üretilen Primlerin Muhasebesi 12
1.1.3.2. Karşılıklar Muhasebesi 15
1.1.3.3. Sigorta Şirketlerine Özgü Diğer Durumların Muhasebesi 19
1.2. Sigorta Muhasebesine Yön Veren Düzenlemeler 25
1.2.1. Ulusal Düzenlemeler 27
1.2.1.1. Sigorta Murakabe Kanunu (SMK) 27
1.2.1.2. Hazine Müsteşarlığı Tarafından Yapılan Düzenlemeler 28
1.2.1.3. Sermaye Piyasası Kanunu (SPK) Düzenlemeleri 29
1.2.2. Uluslararası Düzenlemeler 30
1.2.2.1. AB Tek Sigorta Piyasası ve AB Direktifleri 30
1.2.2.2. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları 34
1.3. TFRS 4: Sigorta Sözleşmeleri Standartı 37
1.3.1. TFRS 4: Sigorta Sözleşmeleri Standartı ve Oluşum Süreci 37
1.3.2. TFRS 4: Sigorta Sözleşmeleri Standartının İçeriği 40
1.3.2.1. TFRS 4 Sigorta Sözleşmesi Standartında Bulunan Terimler 43
1.3.2.2. TFRS 4 Standardının Amacı ve Kapsamı 44
1.3.2.3. Melez Bir Üründe Saklı Türev Ürünler 46
1.3.2.4. Yaşam Sigortalarının Birikim Unsurlarının Ayrıştırılması 47
1.3.2.5. Diğer TFRS'lere Verilen Geçici Muafiyetler 48
1.3.2.6. Borç Yeterlilik Testi 52

1.3.2.7. Reasürans Varlıklarının Değer Düşüklüğü 53
1.3.2.8. Muhasebe Politikalarındaki Değişiklikler 53
1.3.2.9. İsteğe Bağlı Katılım Özellikleri..... 56
1.3.2.10. Dipnotlar..... 57

2. BÖLÜM
ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI İLE ULUSAL SİGORTA UYGULAMALARI ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

2.1. Prim Geliri Bazında Farklılıklar 63
2.1.1. SGK Adına Kesilen Primler..... 66
2.1.1.1. 2013 Yılı İçin Yapılan Düzenlemeler 67
2.1.1.2. 2014 Yılı İçin Yapılan Düzenlemeler 71
2.1.2. DASK Adına Kesilen Primler..... 74
2.1.2.1. 2013 Yılına Ait Yapılan Düzenlemeler..... 76
2.1.2.2. 2014 Yılına Ait Yapılan Düzenlemeler..... 79
2.1.3. Türkiye Motorlu Taşıtlar Bürosu Adına Kesilen Primler 82
2.1.3.1. 2013 Yılına Ait Yapılan Düzenlemeler..... 83
2.1.3.2. 2014 Yılına Ait Yapılan Düzenlemeler..... 86
2.2. Finansal Tablolardaki Farklılıklar..... 88
2.2.1. 2013 Yılı İçin Yapılan Düzenlemeler..... 89
2.2.2. 2014 Yılı İçin Yapılan Düzenlemeler..... 92
2.3. Gider Bazında Farklılıklar 95
2.3.1. Dengeleme Karşılığı 95
2.3.1.1. 2013 Yılı İçin Yapılan Düzenlemeler 97
2.3.1.2. 2014 Yılı İçin Yapılan Düzenlemeler 106
2.3.2. Devam Eden Riskler Karşılığı ve Borç Yeterlilik Testi (LAT) ... 110
2.3.2.1. 2013 Yılı İçin Yapılan Düzenlemeler 112
2.3.2.2. 2014 Yılı İçin Yapılan Düzenlemeler 123
2.3.3. Ulusal ve Uluslararası Standartlar Arasındaki Farklılıkların Değerlendirilmesi 130
2.4. Reasürans Varlıklarının Değer Düşüklüğü 133
2.5. TFRS'ye Göre Hazırlanması Gereken Finansal Tablolar ve Şekil Şartları..... 138
2.5.1. Bilançonun Yeniden Düzenlenmesi 141
2.5.2. Gelir Tablosunun Yeniden Düzenlenmesi..... 159

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 175

KAYNAKÇA..... 183

ÖZ GEÇMİŞ..... 189

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aktaş, R. (2011). Sigorta İşletmelerinde Muhasebe Uygulamaları. N. Akdoğan(Ed.) *Sektörel Muhasebe.* Ankara: Gazi Kitabevi, 167-265.

Çaldağ, Y. (1976). *Sigorta İşletmeleri ve Muhasebenin İncelenmesi.* Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları

Çetin, M. (2014). *Sigorta Muhasebesi.* 2.Baskı. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.

Duygulu, E. (2012). *Sigorta İşletmeciliği.* 3.Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.

Elitaş, C. (2011) . *UFRS Uygulamaları.* Ankara: Hipotez Yayınları.

Epstein, B. J., ve E. K. Jermakowicz (2010). *Wiley Interpretation and Application of IFRS.* Hoboken,NJ,ABD: John Wiley & Sons Inc.

Erten, C. (2013). *Hayat Dışı Sigorta Şirketlerinde Teknik ve Diğer Karşılıkların Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi.* İstanbul: Legal Yayıncılık.

Gençoğlu Ü.G., Y. Özerhan ve S. Karabınar (2013) *Türkiye Finansal Raporlama Standartları*. 1.Basım Sakarya: Saüsem yayınları.

Gürbüz, G. , B. Ataman ve C. Çakıcı (2011). "*Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları"* İstanbul:Türkmen Kitabevi.

Karacan, S .(2013).Sigorta İşletmeleri ve Muhasebe Sistemi. S. Aslanoğlu(Ed.) *Banka ve Sigorta Muhasebesi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 170-196.

Mackenzie, B. , R. Chamboko ve D. Coetsee. (2011). *Wiley Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards 2011*. Hoboken, NJ, ABD: John Wiley & Sons.

Mirza, A.A. , M. Ornell ve J.H. Graham. (2008) .*Wiley IFRS Practical Implementation Guide and Workbook.* 2.Baskı. NJ, ABD: John Wiley & Sons.

Mirza, A. A. , G. Holt ve M. Orrell. (2010). *Wiley IFRS : Practical Implementation Guide and Workbook (3rd Edition).* 3.Baskı. Hoboken, NJ, ABD: John Wiley & Sons.

Mirza, A. A. ve J. H. Graham .(2011). *IFRS [Electronic Resource]: Practical Implementation Guide And Workbook*. 3.Baskı. NJ, ABD: John Wiley & Sons. erişim tarihi:08.07.2014

Mirza, A.A. (2012). *Wiley International Trends in Financial Reporting Under IFRS: Including Comprasions with US GAAP, Chinese GAAP and Indian GAAP*. 2.Baskı. NJ, ABD: John Wiley & Sons.

Oksay, S. ve O. Acar. (2005). *Sigorta Sektöründe Uluslararası Finansal Raporlama Standartları.* İstanbul: Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları-3.

Oksay, S. ve B. Özşar. (2006). *Avrupa Birliğinde Sigorta Aracıları.* İstanbul: Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları-8.

Özkan, M. (1998). *Sigorta İşlemleri ve Muhasebesi.* İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Özkan, T. (2007). TDHP Sisteminde Sigorta Muhasebesi. S. Oksay (Ed.). *Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları 10.* İstanbul: TSEV.

Özşar, B. (2006). *15 Soruda Avrupa Birliği ve Avrupa Birliği Tek Sigorta Piyasası.* İstanbul: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği.

Pekiner, K. (1974). *Sigorta İşletmeciliği.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Pekiner, K. (1981). *Sigorta İşletmeciliği*. 3.Baskı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Reichert, O. (2009). *Insurance Accrual Accounting.* Washinghton, ABD: The International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank.

Sağlam, N. (1996). *Sigorta İşletmelerinde Mali Tabloların Hazırlanması ve Avrupa Birliğine Uyum.* Eskişehir: Etamaş.

Sarıaslan, M. (2006). *Avrupa Birliği ve Türk Sigorta Muhasebesi.* İstanbul: Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları-5.

Savi, F. Z. (2011). Türk Sigortacılık Sektöründe Bulunan Kurum ve Kuruluşlar. F. Kaya (Ed.). *Sigortacılık* .İstanbul: Beta Yayıncılık. 69-87.

Şenyiğit, Y. B. (2011). *Sigortacılıkta Finansal Raporlama.* İstanbul: Nisan Kitabevi.

The International Financial Reporting Group of Ernst&Young (2010) *International GAAP 2010 Generally Accepted Accounting Practice Under International Financial Reporting Standarts Volume 2*. Büyük Britanya: CPI Williams Clowes LTD.

Tekşen, Ö. ve S. Atay (2013). *Sigorta İşlemleri Muhasebesi.* 2.Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.

Tezler

Sarıaslan, M. (2005). Türk Sigorta Muhasebe Sistemi İle Avrupa Birliği Uygulamalarının Karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.

Süreli Yayınlar

Acar, O. (2011). Integration Prospect Of The Turkish Insurance Market With The European Single Insurance Market: A Survey Among Turkish Market Players. *Marmara Journal of European Studies*, 19.1, 77-103.

Aksoy, T. (2005). Finansal Muhasebe ve Raporlama Standartlarında Uyumlaştırma ve UMS/UFRS Bazında Küresel Muhasebe Standartları Setine Yöneliş Eğilimi. *Mali Çözüm Dergisi,* 71, 182–199.

Haller, A. ve B. Eirle. (2004). The Adaption of German Accounting Rules to IFRS: A Legistlative Balancing Act*. Accounting in Europe,*1.1, 27-50.

Karabınar, S. (2006). Muhasebe İklimini Küresel Düzeyde Yönlendiren Kuruluşlar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* 31, 141–148.

Zsoldos (2014) How to Measure Adequacy of Technical Provisions in General Insurance – Practical Perspective. *European Scientific Journal.May 2014.* Sf.331

İnternet Kaynakları

ACE Insurance, http://www.acegroup.com/eu-en/assets/aegl-latest-financial-statements.pdf . (Erişim Tarihi: 07.04.2015)

AXA Insurance. http://www.axa.com/lib/en/uploads/anr/group/2014/AXA_Reference_Document_2014.pdf. (Erişim Tarihi: 07.04.2015)

BDO LTD. http://www.bdo.ca/en/Library/Services/assurance-and-accounting/Documents/SFS/Sample-Mutual-Insurance-Company-Illustrative-IFRS-Financial-Statements.pdf. Erişim Tarihi: 31.03.2015

Geert Hofstede Country Comprasion. http://geert-hofstede.com/countries.html . (Erişim Tarihi: 22.02.2015)

Türkiye Sigorta Birliği.(T.Y.). *Sigorta Verileri.* http://www.tsb.org.tr/resmi-istatistikler.aspx?pageID=909. (08 Ekim 2013)

Türkiye Sigorta Birliği.(T.Y.). *Sigorta Branşları*. http://www.tsb.org.tr/sigorta-branslari.aspx?pageID=622. (30 Nisan 2015).

Kanunlar ve Standartlar

Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ (2005). T.C. Resmi Gazete 25702 (M), 16 Ocak 2005.

Sigortacılık Hesap Planı ve İzahnamesi (2004). T.C. Resmi Gazete 25686 (M), 30 Aralık 2004.

Sigortacılık Muhasebe Sistemi Yönetmeliği (2004). T.C. Resmi Gazete 25687 (M), 31 Aralık 2004.

Sigortacılık Murakabe Kanunu (1959). T.C. Resmi Gazete 10394 (M). 30 Aralık 1959.

Sigorta ve Reasürans Şirketleri ile Emeklilik Şirketlerinin Finansal Raporlamaları Hakkında Yönetmelik (2007). T.C. Resmi Gazete 26582 (M). 14 Temmuz 2007.

Türkiye Muhasebe Standartları 32: Finansal Araçlar: Sunum (2006). T.C. Resmi Gazete 26330 (M). 28 Ekim 2006.

Türkiye Muhasebe Standartları 37: Karşılıklar, Koşullu Borçlar Ve Koşullu Varlıklar (2006). T.C. Resmi Gazete 26081 (M), 15 Şubat 2006.

Türkiye Finansal Raporlama Standartları 4: Sigorta Sözleşmeleri (2006). T.C. Resmi Gazete 26119 (M), 25 Mart 2006.

1 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (1992). T.C. Resmi Gazete 21447 (M) , 26 Aralık 1992.

2013/34/EU, Avrupa Birliği Muhasebe Standartları Direktifi (2013). Avrupa Parlamentosu. 26 Haziran 2013.

78/660/EEC, Avrupa Birliği 4 No'lu direktifi (1978). Avrupa Ekonomi Teşkilatı. 18 Temmuz 1978.

91/67/EEC, Avrupa Birliği Sigortacılık Muhasebesi Direktifi (1991). Avrupa Ekonomi Teşkilatı. 19 Aralık 1991.

Diğer Kaynaklar

IFRS Foundation. (2013). *Insurance Contract Exposure Draft Illustratıve Examples.* Londra.

IFRS Foundation. (2013). *Insurance Contract Exposure Draft.* Londra.

IFRS Foundation. (2014a). *Insurance Contracts Project Update*. Londra.

FASB. (2013). *Insurance Contract (Topic 834) Exposure Draft.* ABD.

KPMG. (2013). *IFRS 4 Phase II - Revised exposure draft.* Avustralya.

KPMG. (2010). *IFRS compared to Canadian GAAP : An overview Third Edition 2010.* Kanada.174-178

Sarıaslan, M. (2015). –T.C. Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Denetleme Kurulu Başkan Yardımcısı-. (Mart 2015). "Sigortacılık Muhasebesi ile ilgili genel bilgiler" konulu görüşme. İstanbul.

Swiss Re (2013). World Insurance in 2012. İsviçre.

Swiss Re (2014). World Insurance in 2013. İsviçre.

Hamamcıoğlu, M.- T.C. Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü Şef-.(Nisan 2013) "Sigortacılıkla ilgili genel bilgiler" konulu görüşme. Ankara.

PWC. (Ekim 2014). *Ready or not, here it comes?* . PricewaterhouseCoopers LLP.

3. Basım

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

Editör
Lütfi Sunar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1024
Beşeri Bilimler/Sosyoloji No.: 071
ISBN : 978-605-133-925-2
© 3. Basım, Şubat 2016

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL DEĞİŞİM
Editör: Lütfi Sunar

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyatin.com

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sokak No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sunar, Lütfi.
Türkiye'de Toplumsal Değişim / *Lütfi Sunar*
3. Basım, XII + 366 s., 16 x 23,5 cm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN-978-605-133-925-2
1. Toplum 2. Değişim 3. Sosyal Yapı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz v
Yazarlar Hakkında ix

Bölüm 1 **Toplumsal Değişimi Açıklamak: Temel Kavram ve Kuramlar 1**
Lütfi Sunar

Bölüm 2 **Türkiye'de Sosyolojide Yapı Araştırmaları 37**
Suna Başak

Bölüm 3 **Türkiye'nin Demografik Dönüşümü ve Yeni Meydan Okumalar 67**
Mehmet Fatih Aysan

Bölüm 4 **Göç ve Kentleşme: Gecekondudan Kentsel Dönüşüme 89**
Mustafa Kömürcüoğlu

Bölüm 5 **Köylerden Kırlara: Türkiye'de Kırın Dönüşümü 125**
Ertan Özensel

Bölüm 6 **Türkiye Ekonomisinin Dönüşümleri Işığında Tabakalaşma 155**
Yunus Kaya

Bölüm 7 **Cumhuriyet Döneminde Türkiye Çalışma Hayatının Gelişimi ve Değişimi 177**
Kadir Yıldırım

Bölüm 8 **Türkiye'de Tüketim Toplumuna Doğru: Sekülerleşme, Muhafazakârlık ve Tüketimin Dönüşümü 203**
İsmail Demirezen

Bölüm 9 **Toplumsal Hareketler ve Türkiye'deki İzdüşümleri..... 229**
Gülcan Işık

Bölüm 10 **Türkiye'de Siyasal Değişmenin Tarihsel ve Güncel Dinamikleri..... 261**
Ali Yaşar Sarıbay

Bölüm 11 **Cumhuriyet'ten Günümüze Dinsel Modernleşme ve Dinî Yapıların Değişimi..... 279**
Necdet Subaşı

Bölüm 12 **Türkiye'de Sekülarizmin Eski ve Yeni Tezahürleri 303**
Mustafa Tekin

Bölüm 13 **Toplumsal Yaşamda Değerler: Modernleşme, Muhafazakârlaşma ve Kutuplaşma 327**
Lütfi Sunar & Yunus Kaya

Dizin 361

ÖN SÖZ

Günümüzde Türkiye'de daimi, ciddi ve hızlı bir toplumsal değişim yaşanmaktadır. Ancak son zamanlarda artan ilgiye rağmen meselenin hem makro hem de mikro düzeyde hakkıyla incelendiğini söylemek güç görünüyor. Türkiye'de toplumsal değişime dair üzerinde uzlaşılmış teorik çerçeveler oluşmadığı gibi, ampirik yaklaşımlar da henüz geliştirilebilmiş değildir. Başlığında toplumsal değişme geçen kitapların sayısı onu geçmez ve bunların önemli bir kısmı da konu ile ilgili tutarlı bir birikim oluşturmaktan uzaktır. Bu sebeple konuyu farklı veçheleriyle ele alan çalışmalara ciddi bir ihtiyaç bulunmaktadır. Elinizdeki kitap bu ihtiyacı gidermek üzere hazırlanmıştır.

Toplumsal değişimin kapsamlı bir biçimde ele alınabilmesi için evvela konunun karmaşıklığı kabul edilmek durumundadır. İleride de tartışılacağı sosyolojik teorinin tarihi bize konuyu tek bir etken etrafında, tek bir bakış açısından hareketle çözümlemeye çalışan teorilerin genellikle başarısız olduğunu göstermektedir. Bu sebeple Türkiye'de toplumsal değişimin ele alındığı bu kitapta konuyu değişik disiplinlerin birikimi ve perspektifinden ele alan yazılara yer verdik.

Kitabın *Toplumsal Değişimi Açıklamak: Temel Kavram ve Kuramlar* birinci bölümünde Lütfi Sunar'ın toplumsal değişimle ilgili kavram ve kuramlar ele alan yazısı yer alıyor. Bu yazıda Sunar, sosyoloji literatürünün değişimle ilgili ortaya koyduğu birikimi sorgulayıcı bir bakışla ele almaktadır. Kapsamlı ve geçerli bir toplumsal değişim açıklamasının imanları sorgulayan bu yazı sonraki bölümlerin kavramsal zeminini oluşturmaktadır. *Türkiye'de Sosyolojide Yapı Araştırmaları* başlıklı ikinci bölümde ise Suna Başak, Türk sosyolojisinde yapı ile ilgili tartışmaları ele alıyor. Toplumsal değişim çalışmalarına zemin teşkil eden yapı kavramının ele alınması elimizdeki sosyolojik külliyatının birikimini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bu iki bölümü takip eden tüm bölüm toplumsal değişim değişik veçheleriyle Türkiye toplumu ekseninde ele alınmaktadır.

Demografi toplumsal değişimin kavranabilmesi için temel teşkil eden sosyal unsurlardan birisidir. *Türkiye'nin Demografik Dönüşümü ve Yeni Meydan Okumalar* başlıklı

yazıda M. Fatih Aysan, Türkiye'de toplumsal değişimi demografik göstergelerin ışığında ele alıyor. Türkiye'de nüfus ile ilgili konuların yoğun bir tartışma alanı hâline geldiği bugünlerde Aysan'ın yazısı konuya derinlikli bir bakış sunuyor.

Türkiye açısından göç, toplumsal değişimle ilgili temel önemi haiz bir konudur. Toplumsal dinamizmi sağlamasının yanı sıra yeni ihtiyaçların hissedilip ve yeni unsurların sosyal bünyeye katılmasına doğrudan yol açmaktadır. Eşlik eden diğer sosyoekonomik etkenler ile birlikte göç toplumsal yapıda değişimin önemli kaynakları arasındadır. Göç hem kentin hem de kırın yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede Mustafa Kömürcüoğlu, *Göç ve Kentleşme: Gecekondudan Kentsel Dönüşüme* başlıklı yazısında son yıllarda gittikçe artan tartışmaların kaynağı hâline gelen kentleşme ve kentsel dönüşüm konusunu ele alıyor. Literatürdeki hakim bakış açılarını sorgulayan bu yazı aynı zamanda kentleşme ile yaşanan toplumsal değişim süreçlerine dikkat çekiyor. Ertan Özensel ise, *Köylerden Kırlara: Türkiye'de Kırın Dönüşümü* başlıklı yazısında Türkiye'de kırsal toplumsal yapıda meydana gelen değişimleri ele alıyor. Konuyu iktisadi değişimlerin oluşturduğu etkiler bağlamında derinleştiren bu yazıda Türkiye'de kırsal değişimin dinamikleri ve bunun imkanı ele alınıyor.

Demografi ve göçle birlikte toplumsal değişim üzerinde etkili olan unsurlardan bir diğeri de ekonomidir. Ekonomik yaşamda meydana gelen yenilikler, toplumsal yaşamda değişikliklere yol açmaktadır. Hatta bazı sosyologlar, modern toplumun ekonomiye bağımlı bir biçim aldığını belirtmektedirler. Elinizdeki kitapta bu konu *tabakalaşma, çalışma yaşamı* ve *tüketimin dönüşümü* eksenlerinde ele alınmaktadır.

Toplumsal farklılaşmanın önemli bir kaynağı olarak tabakalaşma, toplumsal değişimi etkileyen unsurlardan bir diğeridir. 1980 sonrasında Türkiye toplumu ekonomik yapıdaki değişimlere paralel olarak gelişen bir tabakalaşma tecrübesi edinmektedir. Ekonominin tarımdan endüstriye, oradan da hizmetlere doğru kayışı, sektörel ağırlıklandırmalar yeni sınıfların ortaya çıkmasına ve buna bağlı olarak toplumsal yapıda değişikliklerin meydana gelmesine neden olmaktadır. Yunus Kaya, *Türkiye Ekonomisinin Dönüşümleri Işığında Tabakalaşma* başlıklı yazısında bu dönüşümleri ustalıkla ele alarak tabakalaşmadaki farklılaşmaların toplumsal yapıya yansımalarını göstermektedir.

Kadir Yıldırım ise, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye Çalışma Hayatının Gelişimi ve Değişimi* başlıklı yazısında ekonomideki dönüşümlerin çalışma yaşamı üzerindeki etkilerine değinmektedir. Günümüzde bir insanın yaşamının merkezinde yer alan çalışma koşullarında yaşanan değişimlerin önemi şüphesiz inkâr edilemez. Bu çerçevede Yıldırım, Türkiye'de iş ilişkilerinin gelişiminin ve değişiminin toplumsal yapının aldığı biçimler üzerindeki etkisini son zamanlara odaklanarak uzun bir tarihsel dönemde ele almaktadır.

Ekonominin toplumsal yaşamla kesişme noktalarından birisini de tüketim oluşturmaktadır. Bazı sanayi sonrası toplum kuramcıları bir tüketim toplumunun ortaya çıktığını ileri sürmektedirler. Bu çerçevede İsmail Demirezen, bu kitapta yer alan

Türkiye'de Tüketim Toplumuna Doğru: Sekülerleşme, Muhafazakârlık ve Tüketimin Dönüşümü başlıklı yazısında Türkiye'de tüketim toplumunun doğuşunu ele almaktadır. Ülkemizde son zamanlarda tüketim kalıpları ile yaşam biçimi arasındaki ilişki sıklıkla tartışıldı. Özellikle yeni ortaya çıkmakta olduğu varsayılan İslami burjuvazinin yaşam ve tüketim biçimleri ekseninde dönüştüğü iddia edilmektedir. Demirezen yazısında, bu ilişkiyi güncel örüntülerden hareketle tartışmakta ve bunun zımni bir sekülerleşmeye tekabül ettiğini tespit etmektedir.

Son birkaç yılda hem Dünya'da hem de Türkiye'de toplumsal hareketler bakımından çok çeşitli tartışmalar yaşandı. Özellikle Orta Doğu'da başlayan Arap İsyanları bölgemizde toplumsal hareketlere bir kez daha dikkat çekti. Takiben Gezi Olayları olarak bilinen kitlesel protestolar, Türkiye'de toplumsal hareketlerin toplumsal değişimdeki itici rolünü bir kez daha açığa çıkardı. Bu kapsamda en önemli yeniliklerinden birisi, harekete geçirici bir unsur olarak sosyal medyanın oynadığı rol oldu. Gülcan Işık, *Toplumsal Hareketler ve Türkiye'deki İzdüşümleri* başlıklı yazısında toplumsal hareketlerle ilgili kuramsal tartışmaları özetlemekte ve Gezi ve ODTÜ Olayları ekseninde toplumsal hareketlerde sosyal medyanın etkilerini ele almaktadır.

Türkiye'de siyasal değişim üzerine çalışmalarıyla tanınan Ali Yaşar Sarıbay bu kitaba, *Türkiye'de Siyasal Değişmenin Tarihsel ve Güncel Dinamikleri* isimli bir yazı ile katkıda bulundu. Bu bölümde Sarıbay, Türkiye'de modernleşme ve siyasal değişmenin tarihsel gelişiminden hareketle güncel dinamikleri ele almaktadır. Bu çerçevede Tanzimat ile başlayan modernleşmenin toplumsal değişimle paralel bir biçimde ele almakta ve bu süreçte yaşanan toplumsal gerilimleri Kürt sorunu ve İslami talepler ekseninde incelemektedir. Türkiye'nin siyasal değişim sürecini teorik bir bakış açısından tarihsel olarak, dünyaya açılma veya dünyasallaşma serüveni olarak ele alan bu yazı konuya farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Dinin toplumsal değişmedeki yeri sürekli tartışma konusu olmuştur. Moderniteyle birlikte artık dinin kurucu bir değişim kaynağı olamayacağına dair bir inanç söz konusudur. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısı bu varsayımı yeniden gözden geçirmeyi gerektiren pek çok değişime şahitlik etmiştir. Toplumsal değişimle ilgili kapsamlı bir bakış açısına erişmek için din ile toplum arasındaki iki yönlü ilişkinin derinlikli bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Elinizdeki kitapta konuyu *dinî yapılar, sekülerleşme* ve *değerler* etrafında farklı yönleri ile ele alan üç yazı yer almaktadır.

Bunlardan ilkinde din ve modernleşme konularında yazdıklarıyla tanıdığımız Necdet Subaşı *Cumhuriyet'ten Günümüze Dinsel Modernleşme ve Dinî Yapıların Değişimi*'ni ele alıyor. Modernlik bağlamında dinin ve dinî hayatın hangi mecralarda yeniden şekillendiği ya da bir düzenlemeye maruz bırakıldığı sorusu çerçevesinde Türk modernleşmesinin dini yapılar üzerindeki etkisinin incelendiği bu yazıda Subaşı, Türk modernleşmesinin istisnai kurumu olarak tanımladığı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluş ve işlevlerini din-devlet, devlet-toplum ilişkileri bağlamında tartışıyor. Subaşı söz konusu ilişkinin ortaya çıkardığı gerilim ve diyalog kanallarını, dinselliğin modernizasyonu bağlamında ele alarak toplumsal değişim çalışmalarına önemli bir katkı sağlıyor.

Sekülerleşme sosyolojide artık farklı biçimlerde tartışılmaya başlanan bir konu. Mustafa Tekin de *Türkiye'de Sekülerizmin Eski ve Yeni Tezahürleri* başlıklı yazısında sekülerleşmenin farklı biçimlerini analiz ederek Türkiye'de Müslümanlığın farklı içerimlerini ortaya koyuyor. Sekülerizmin Batı'da ortaya çıkışı ile Türkiye'deki gelişimini karşılaştırmalı bir biçimde ele alan yazıda son yıllarda artan muhafazakârlık görüntüsünün perdesi aralandığında Türkiye'de sekülerliğin etkilerininderinleştiğinin görüleceğini belirtiyor. Modernleşme kanalıyla gerçekleşen sekülerleşmeye ek olarak günümüzde dil, gündelik hayat ve ibadetlerde derin bir seküler dönüşümün yaşandığına işaret ediyor. Örtük olanı açığa çıkararak din ile toplumsal değişim arasındaki farklı ilişkilere dikkat çeken bu yazıda son yıllarda sıkça gündeme gelen muhafazakârlaşma tartışmalarına farklı bir bakış ortaya çıkıyor.

Muhafazakârlaşma ve kutuplaşma son yıllarda Türkiye'deki en önemli gündemlerden birisini teşkil ediyor. Lütfi Sunar ve Yunus Kaya *Toplumsal Yaşamda Değerler: Modernleşme, Muhafazakârlaşma ve Kutuplaşma* başlıklı yazılarında Dünya Değerler Araştırması verileri ışığında bu tartışmayı farklı bir bakış açısı ile çözümlüyorlar. Kökleri modernleşme tartışmalarında bulunan kutuplaşma tezleri son zamanlarda hükümet politikaları etrafında yeniden revaç bulmaya başladı. Sunar ve Kaya kutuplaşmanın olduğu iddia edilen sembolik alanları analiz ederek hızla taraftar bulan ve ciddi politik krizlere yol açan farklılıkların çok da derine inmediği ve toplumun sembolik konularda farklılık gösterse de temelde benzer yapıya sahip olduğu görülüyor.

Bu kitap İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde vermekte olduğum Değişim Sosyolojisi dersi kapsamında çok ihtiyaç duyduğum temel bir kitabın eksiliğini gördüğümde gündemime girdi. Benzer içerikli derslerin sadece sosyoloji bölümlerinde değil başka bölümlerde de yer aldığını ve meslektaşlarımızın benzer bir sıkıntı çektiklerini bilmekteyiz. Öte yandan araştırmacılar ve meraklı okuyucuların toplumsal değişimle ilgili temel kavram ve konuları takip edebilecekleri bir çalışmaya da ihtiyaç bulunmaktaydı. Bu kapsamda Türkiye'de toplumsal değişimle ilgili derinlikli bir bakış açısı oluşturan bu eser konu ile ilgili temel bir çerçeve oluşturmak üzere hazırlandı. Eserin takibini kolaylaştırmak ve faydasını artırmak üzere her bir bölüme okuma kutucukları eklendi. Böylece konu ile ilgili farklı bakışlara bu okuma kutucukları aracılığıyla dikkat çekilmek istendi. Ayrıca her bir bölümün sonunda bölümde yer alan temel kavramların açıklamalarına ve konu ile ilgilenenlerin başvurabileceği ileri okuma önerilerine yer verildi.

Kitabın hazırlanması sürecinde, İlmi Etüdler Derneğinde (İLEM) toplumsal değişim üzerine araştırmalarda bulunan bir grupla birlikte çalıştık. Bu süreçte yardımlarını esirgemeyen Senanur Avcı ve Merve Akkuş'a, yazıları tashih ederek daha kolay okunabilir hale getiren Dudu Ekinci'ye teşekkür eder, bu kitabın okuyucularının yapacağı daha nitelikli çalışmalara bir başlangıç teşkil etmesini dilerim.

Lütfi Sunar
Çamlıca

TOPLUMSAL DEĞİŞİMİ AÇIKLAMAK: TEMEL KAVRAM VE KURAMLAR

Lütfi Sunar

Toplu Bakış

Toplumsal değişim sosyal bilimlerin en çetrefilli konularından biridir. Onu takip edebilmek ve doğru bir biçimde kavramsallaştırabilmek için sosyolojinin hem felsefi teorik tarafına hem de uygulamalı işçiliğine ihtiyaç bulunmaktadır. Zira değişim çok boyutlu ve karmaşık bir süreçtir. Dolayısıyla onu çok farklı düzeylerde ele alabilmek ve çok kapsamlı bir biçimde takip edebilmek gerekmektedir. Bu amaçla hazırlanmış olan bu kitabın bu ilk bölümünde değişimle ilgili kavramsal ve kuramsal çerçeve ele alınmaktadır. Sonraki bölümlerde ele alınacak konuların genel yapı içindeki yerini göstermesi bakımından bu bölüm toplumsal değişimin kavramsal bir haritasını sunmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede bölümün ilk kısmında değişime dair temel kavram ve meseleler incelendikten sonra ikinci kısımda toplumsal değişimle ilgili teoriler ele alınmaktadır.

Aşağıda toplumsal değişimin temel boyutları değişimin evreni (büyük, orta ve küçük), vadesi (kısa, orta ve uzun), hızı (yavaş, aşamalı, evrimsel değişimler ve hızlı, asli, devrimsel değişimler), yönü (ileri, geri), içeriği (sosyokültürel, psikolojik, sosyolojik, kurumsal, iktisadi vb.), neticesi (barışçıl ve şiddetli) ve amili (yapı ve aktör) başlıkları çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu kavram ve meseleler toplumsal değişimin kavranmasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede toplumsal değişimi açıklamak üzere klasik ve çağdaş sosyolojide birbirine rakip çeşitli açıklamalar ve teoriler ortaya çıkmıştır. İlk dönem sosyolojinin spekülatif ve dağınık kavramları zamanla bir açıklama çerçevesine ve teorik bütünlüğe ulaşmıştır. Bu çerçevede klasik sosyolojideki değişime yönelik yaklaşımlar (i) klasik evrimcilik (Saint-Simon, Comte ve Spencer) (ii) diyalektik materyalizm (Marx) (iii) işlevselcilik (Durkheim) ve (iv) gelişme teorisi (Weber) çerçevesinde ele alınmıştır. Değişimle ilgili açıklamalarını klasik sosyolojinin mirası üzerine şekillendiren çağdaş sosyolojideki açıklamaları ise (i) tarihsel döngü teorileri (Spengler, Sorokin), (ii) yapısal işlevselci kuramlar (Parsons, Merton ve Ogburn), (iii) çatışma kuramları (Dahrendorf ve Coser), (iv) modernleşme kuramları (Rostow, Lerner, Eisenstadt, Smelser ve Lipset) ve (v) yeni-evrimcilik (White, Steward ve Lenski) çerçevesinde analiz edilmektedir. Bölümün sonucunda kapsamlı ve geçerli bir toplumsal değişim açıklamasının imanları sorgulanmaktadır.

İleri Okumalar

Appelbaum, R. P. (1988). *Toplumsal değişim kuramları*. (T. Alkan, Çev.). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Erkilet, A. (2010). *Orta Doğu'da modernleşme ve İslâmî hareketler*. Ankara: Hece Yayınları.

Karpat, K. H. (2008). *Osmanlı modernleşmesi: Toplum, kurumsal değişim ve nüfus*. Ankara: İmge Kitabevi.

Sezer, B. (2011). *Toplum farklılaşmaları ve din olayı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Smith, A. D. (1996). *Toplumsal değişme anlayışı: (İşlevselci toplumsal değişme kuramının bir eleştirisi* (2. bsk.). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Kaynakça

Amin, S. (1972). Underdevelopment and dependence in black Africa: origins and contemporary forms. *The Journal of Modern African Studies*, *10*(4), 503–524.

Amin, S. (1976). *Unequal development: An essay on the social formations of peripheral capitalism*. New York: Monthly Review Press.

Appelbaum, R. P. (1988). *Toplumsal değişim kuramları*. (T. Alkan, Trans.). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Baker, K. M. (2001). Enlightenment and the institution of society: Notes for a conceptual history. In S. Kavira & S. Khilnani (Eds.), *Civil society: history and possibilities* (pp. 84–104). Cambridge: Cambridge University Press.

Bock, K. (1990). İlerleme, Gelişme ve Evrim Kuramları. In T. Bottomore & R. Nisbet (Eds.), M. Tunçay & A. Uğur (Trans.), *Sosyolojik çözümlemenin tarihi* (1. bsk., pp. 53–96). Ankara: V Yayınları.

Boudon, R. (1983). Why theories of social change fail: some methodological thoughts. *The Public Opinion Quarterly*, *47*(2), 143–160.

Boudon, R. (1991). *Theories of social change*. Cambridge, MA: Polity.

Comte, A. (1856). *The positive philosophy*. (H. (Freely T. Martineu, Trans.). New York: Calvin Blanchard.

Coser, L. A. (1967). *Continuities in the study of social conflict*. New York: Free Press.

Coşkun, İ. (1989). Modernleşme kuramı üzerine. *Sosyoloji Dergisi*, *3*(1), 289–314.

Dahrendorf, R. (1958). Out of utopia: toward a reorientation of sociological analysis. *American Journal of Sociology*, (744), 115–127.

Dahrendorf, R. (1959). *Class and class conflict in ındustrial society*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Davis, K. (1950). *Human society.* N.Y.: Macmillan.

Dellaloğlu, B. (2008). *Benjaminia: dil, tarih ve coğrafya*. İstanbul: Versus Kitap.

Durkheim, E. (1984). *The division of labor in society*. (W. D. Halls, Trans.). New York: Macmillan Press.

Duvignaud, J. (2001). Sosyolojinin labaratuvarı olarak toplumsal değişme olgusu. In U. Dolgun (Ed.), *Sosyo-Ekonomik Perspektif* (pp. 45–55). Bursa: Asa Yayınları.

Ercan, F. (1996). *Gelişme yazını açısından modernizm; kapitalizm ve azgelişmişlik*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Erkilet, A. (2007). *Toplumsal yapı ve değişme kuramları: Sorokin, Parsons, Dahrendorf, Merton* (1. bs.). Ankara: Hece Yayınları.

Form, W. (2013). Social change. In *Encyclopædia Britannica*. Retrieved from http://www.britannica.com.ezproxy.princeton.edu/EBchecked/topic/550924/social-change

Frank, A. G. (1967). *Capitalism and underdevelopment in Latin America*. New York: Monthly Review.

Frank, A. G. (1969). *Latin America: underdevelopment and revolution*. New York: Monthly Review Press.

Freund, J. (1968). *The sociology of Max Weber*. New York: Pantheon Books.

Giddens, A. (1999). *Toplumun kuruluşu: yapılaşma kuramının ana hatları*. (H. Özel, Trans.). Ankara: Bilim ve Sanat Yay.

Haferkamp, H., & Smelser, N. J. (1992). *Social change and modernity*. Berkeley: University of California Press.

Haines, V. A. (1988). Is spencer's theory an evolutionary theory? *American Journal of Sociology*, *93*(5), 1200–1223.

Hallinan, M. T. (1997). The sociological study of social change: 1996 presidential address. *American Sociological Review*, *62*(1), 1–11.

Howe, R. H. (1978). Max Weber's elective affinities: sociology within the bounds of pure reason. *American Journal of Sociology*, *84*(2), 366–385.

İbn Haldun. (2005). *Mukaddime*. (S. Uludağ, Trans.) (4. bs., Vols. 1-3). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ingold, T. (1986). *Evolution and social life*. Cambridge [Cambridgeshire]; New York: Cambridge University Press.

Lockwood, D. (1956). Some remarks on "The Social System." *The British Journal of Sociology*, *7*(2), 134–146.

Löwith, K. (1993). *Max Weber and Karl Marx*. (H. Fantel, Trans., T. Bottomore & W. Outwaite, Eds.). London: Routledge.

Marx, K. (1987). Preface (a contribution to the critique of political economy). In *MECW* (Vol. 261–265, pp. 261–265). New York: International Publishers.

Marx, K., & Engels, F. (1976a). German ıdeology. In *MECW* (Vol. 5, pp. 19–584). New York: International Publishers.

Marx, K., & Engels, F. (1976b). Manifesto of the Communist Party. In *MECW* (Vol. 6, pp. 477–520). New York: International Publishers.

Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure 1968.* New York: Free Press.

Moore, B. (2012). *Diktatörlüğün ve demokrasinin toplumsal kökenleri: çağdaş dünyanın yaratılmasında soylunun ve köylünün rolü*. (Ş. Tekeli & A. Şenel, Trans.) (3. bsk.). Ankara: İmge Kitabevi.

Moore, W. E. (1960). A reconsideration of theories of social change. *American Sociological Review*, *25*(6), 810–818.

Moore, W. E. (1963). *Social change*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

Nisbet, R. (1969). *Social change and history*. New York: Oxford University Press.

Nisbet, R. (1990). Muhafazakârlık. In T. Bottomore & R. Nisbet (Eds.), E. Mutlu (Trans.), *Sosyolojik çözümlemenin tarihi* (1. bsk., pp. 97–133). Ankara: V Yayınları.

Offer, J. (2010). Social change and selectionist thought: on Spencer, Darwin and Runciman. *The Sociological Review*, *58*(2), 305–326.

Parsons, T. (2005). *The social system*. New York: Routledge.

Peel, J. D. Y. (1971). *Herbert Spencer: the evolution of a sociologist*. New York: Basic Books.

Plamenatz, J. (1992). *Man and society: political and social theories from Machiavelli to Marx (Vol 3, Hegel, Marx and the idea of progress)*. (M. E. Plamenatz & R. Wokler, Eds.) (A new ed.). New York: Longman.

Poggi, G. (1972). *Images of society: essays on the sociological theories of Tocqueville, Marx, and Durkheim*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.

Sahlins, M., Service, E. R., & Harding, T. G. (1960). *Evolution and culture,*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Saint-Simon, Henri de (1964). *social organization, the science of man (and other writings)*. (F. Markham, Trans., F. Markham, Ed.). New York: Harper Torchbooks.

Saint-Simon, H. de. (1975). *Selected writings on science, ındustry, and social organization*. (K. Taylor, Ed.). London: Crom Helm.

Saint-Simon, H. de. (1976). *The political thought of Saint-Simon*. (G. Ionescu, Ed.). New York: Oxford University Press.

Simmel, G. (2009). *Modern kültürde çatışma*. (T. Bora, N. Kalaycı, & E. Gen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Simmel, G. (2014). *Paranın felsefesi*. (Ö. D. Aydın & Y. Alogan, Çev.). İstanbul: İthaki Yay.

Skocpol, T. (2004). *Devletler ve toplumsal devrimler: Fransa, Rusya ve Çin'in karşılaştırmalı bir çözümlemesi*. (S. E. Türközü, Trans.) (1. bsk.). Ankara: İmge Kitabevi.

Smith, A. D. (1996). *Toplumsal değişme anlayışı: (İşlevselci toplumsal değişme kuramının bir eleştirisi*. (Ü. Oskay, Çev.) (2. bsk.). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Spencer, H. (1851). *Social statics*. London: Chapman.

Spencer, H. (1910). *The principles of psychology, Vol II* New York, NY, US: D Appleton & Company.

Spengler, O. (1997). *Batının çöküşü*. (G. Scognamillo & N. Sengelli, Trans.) (2. bsk.). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Steward, J. H. (1955). *Theory of culture change; the methodology of multilinear evolution.* Urbana: University of Illinois Press.

Steward, J. H. (1977). *Evolution and ecology: essays on social transformation*. Urbana: University of Illinois Press.

Strasser, H., & Randall, S. C. (1981). *An ıntroduction to theories of social change*. London: Routledge & Kegan Paul.

Sullivan, L. (Ed.). (2009). Social change. *The SAGE glossary of the social and behavioral sciences*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Sunar, L. (2012). *Marx ve Weber'de doğu toplumları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik düşüncenin kısa tarihi*. (O. Akınhay, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yay.

Tan, M. (1981). *Toplumbilimine giriş: temel kavramlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Tezcan, M. (1998). *Toplumsal değişme ve eğitim*. Ankara: Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fak.

Tiryakian, E. A. (1995). Collective effervescence, social change and charisma: Durkheim, Weber And 1989. *International Sociology*, *10*(3), 269–281.

Weber, M. (1946). The social psychology of the world religions. In C. W. Mills & H. H. Gerth (Eds.), C. W. Mills & H. H. Gerth (Trans.), *From Max Weber: Essays in Sociology* (pp. 267–301). New York: Oxford University Press.

Weber, M. (2009). *The protestant ethic and the spirit of capitalism with other writings on the rise of the West*. (S. Kalberg, Trans., S. Kalberg, Ed.) (4th ed.). New York: Oxford University Press.

White, L. A. (1959). *The evolution of culture; the development of civilization to the fall of Rome.* New York: McGraw-Hill.

Yıldırım, E. (1999). Anthony giddens'ın yapılanma teorisi. *Bilgi*, (1), 25–44.

TÜRKİYE'DE SOSYOLOJİDE YAPI ARAŞTIRMALARI*

Suna Başak

Toplu Bakış

Bugün sosyal bilimlerde birçok konu ve kavramda olduğu gibi toplum ve toplumsal yapı konusunda da önemli tartışmalar vardır. Özellikle son dönemde yorumlayıcı sosyal bilim ve postmodern araştırmadan hareketle konuya yaklaşanlar toplum ve toplumsal yapı kavramına yönelik eleştiriler getirmişler ve toplumsalın sonunun geldiğini belirtmişlerdir. Makro teorilerin ve açıklamaların mevcut durumu anlamada yetersiz kaldığını ifade eden postmodern araştırmacılar bireyselliğin önem kazandığı, her türlü farklılığın ve farklılaşmanın, çeşitlenmenin, azınlığın meşru kabul edildiği ve bunların söylemlerinin ve kültürel unsurlarının yaygınlık kazandığı bir oluşuma vurgu yapmaktadır. Postmodern literatürün bütünlükçü toplumsal yapılara getirdiği eleştirilere özellikle Baudrillard'ın toplumsalın sonu söylemine ve toplumsal yapıların modern toplumda görünümlerindeki değişmelere rağmen pozitivist sosyal bilim yaklaşımının toplum, toplumsal yapı, sistem, kavramları ve konularıyla ilgili ürettiği diğer kavramların toplumsal gerçekliği açıklama (pozitivist sosyal bilim yaklaşımının nedensel açıklaması) ve anlamada (yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımının yorumlayıcı açıklaması) önemli olduğu iddia edilebilir.

Bu bölümde Türkiye'de sosyolojide yapı araştırmaları değerlendirilmektedir. Değişik zamanlarda farklı kuramsal arka planlara yaslanarak toplumsal yapıyı ele alan bu çalışmalar toplumsal yapının incelenmesine yaptıkları katkı bakımından değerlendirilecektir. Bölümde temelde şu sorulara yanıtlar aranmaktadır: Türkiye sosyolojisinde yapı olgusuyla ilgili araştırmalarda benimsenen kuramsal yaklaşımlar nelerdir? Araştırmalarda benimsenen kuramsal yaklaşımların bu araştırmaların bağlamına etkileri nelerdir? Yapı araştırmalarında nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden hangisi/hangileri kullanılmaktadır? Sosyologların yapı olgusuyla ilgili kuramsal yaklaşımlarda yer alan ikilemlere (tartışma konularına) verdikleri cevaplar nelerdir? Toplumsal olgunun incelenişinde toplumsal yapı, sosyal yapı, sosyokültürel yapı ve sosyal bünye kavramlarından hangisi/hangileri hangi sebeplerle tercih edilmektedir? Bölümde Behice Boran, Mübeccel Kıray, İbrahim Yasa, Nihat Nirun, Nevzad Yalçıntaş, Beylü Dikeçligil, Ömer Bozkurt, Orhan Tükdoğan ve Emre Kongar gibi önde gelen sosyologların sosyal yapıya dair araştırmaları ve kavramsallaştırmaları teker teker tartışılmaktadır. Genellikle çatışmacı ve yapısal işlevselci bir kuramsal çerçeveye sahip bu araştırmalar başlangıç düzeyinde analizleri barındırmakla birlikte toplumsal yapı araştırmaları için yeterli kavramsal ve kuramsal çerçevenin oluşturulmuş olduğunu söylemek güçtür. Makalede sonuç itibarıyla sayı ve nitelik bakımından gittikçe gelişen nitel araştırmaların bu boşluğu dolduracağı öngörülmektedir.

* Bu bölüm daha önce Bilig Dergisinde (Kış 2005, sayı 32: s. 33-63) yayımlanan "Türk SosyolojisindeYapı Araştırmaları" başlıklı yazının gözden geçirilmiş hâlidir.

Çatışmaya dayalı toplum modeli: İktidar, sömürü, mücadele, eşitsizlik, sınıf, yabancılaşma kavramlarından hareketle toplumun birbiriyle çatışan çıkarları olan gruplardan oluştuğunu temel kabul/varsayım olarak alan ve sosyolojideki dört kuramsal çerçeveden (yapısal işlevselcilik, değişim/rasyonel seçim, sembolik etkileşimcilik, çatışmacılık) çatışmacı çerçeveye sahip olanların kullandıkları modeldir.

Tampon kurumlar: Ne geleneksel ne de modern yapıya ait olmayan, yapının çeşitli yönlerini birbirine bağlayan ve toplumun göreli bir dengede kalmasını sağlayan ilintiler, değerler ve fonksiyonlardır.

İleri Okuma Önerileri

Erkilet, A. (2007).*Toplumsal yapı ve değişme kuramları*. İstanbul: Hece Yayınları.

Alpkaya, F. ve Duru, B. (Ed.). (2002). *1920'lerden günümüze Türkiye'de toplumsal yapı ve değişim.*Ankara: Phoenix Yayınevi.

Boratav, K. (2004).İstanbul ve Anadolu'dan sınıf profilleri. Ankara: İmge Yayınevi.

Zencirkıran,M. (Ed.). (2012).*Dünden bugüne Türkiye'nin toplumsal yapısı*. Bursa: Dora Yayıncılık.

Kıray, M. B. (1999). Toplumsal yapı toplumsal değişme. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Başak, S. (2003). Kuramsal yaklaşımlarda yapıya ilişkin ikilemler.*Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *6*(3), 40-90.

Kaynakça

Akşit, B. (1986). Türkiye'de sosyoloji araştırmaları: Bölmelenmişlikten farklılaşma ve Çeşitlenmeye. S. Yavuz (drl.). *Türkiye'de sosyal bilim araştırmalarının gelişimi* içinde (s. 195-233).Ankara: Olgaç Matbaası.

Akşit, B. (1998). Türkiye'de köy-kent, sınıf, din, etnisite farklılaşmaları ve toplumsal kültürel bunalımdan demokratik çıkış yolları. A.Keskolan ve Gökçen Özümit). *Türkiye'de bunalım ve demokratik çıkış yolları* (ss. 193-227)Ankara: Tübitak Matbaası.

Arslantürk, Zeki (2001) *.Araştırma metot ve teknikleri,* İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Atılgan G. (2007). *Behice Boran: Öğretim üyesi, siyasetçi, kuramcı*, İstanbul: Yordam Yayınları.

Başak Avcılar, Suna (1999). Osmanlı tabakalaşma sistemine ilişkin görüşler üzerine bir değerlendirme. *Yeni Türkiye Osmanlı özel sayısı* (Gülen Eren ed.) 4. Cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 55–69.

Başak, Suna (2003). Kuramsal yaklaşımlarda yapıya ilişkin ikilemler. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,6*(3). 40-90.

Boran, Behice (1945).*Toplumsal yapı araştırmaları,* Ankara: T.T.K. Yayınları.

Boran, Behice (1968).*Türkiye ve sosyalizm sorunları,* İstanbul: Gün Yayınları.

Boran, Behice (1970).*Türkiye ve Sosyalizm Sorunları,* İstanbul: Gün Yayınları.

Bozkurt, Ömer, (1972).*Ayrımsal sosyoloji ve toplumsal yapı,* Ankara: Sevinç Matbaası.

Cangızbay, Kadir (1999). Sosyoloji mi? Toplumbilim mi?.*Sosyolojiler değil sosyoloji,* 2. baskı(ss.17-37).Ankara: Ütopya Yayınları.

Cole, Stephan (1999).*Sosyolojik düşünme yöntemi,* Ankara: Vadi Yayınları.

Çelebi, Nilgün (2001).*Sosyoloji ve metodoloji yazıları,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Dikeçligil, Beylü (1994). Batı'da değişen bilim anlayışı ve Türkiye'de sosyal araştırmalar. *Sosyolojideki son gelişmeler ve Türkiye'deki etkileri*(ss. 39-58).Ankara: UNESCO Milli Komisyonu.

Dikeçligil, Beylü (1997). Bir analiz modeli denemesi 'sosyal yapı' ve 'toplumsal yapı'. *Yeni Türkiye,* 3(15). 447-666.

Dikeçligil, Beylü (2002). "Sosyolojide metodolojik farklılaşma ve metodlararası işbirliği", *Dünyada ve Türkiye'de farklılaşma, çatışma, bütünleşme-II, III. Ulusal Sosyoloji Kongresi,* Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları, ss. 97-126.

Divitçioğlu, S. (2012). *Sencer Divitçioğlu anlatıyor*. (İ. Ekici & H. Güldal, Eds.). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Ergun, Doğan (Tarihsiz). "Türkiye'de Cumhuriyet döneminde sosyoloji ve gelişmesi", *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi* 8. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları.

Gökçe, Birsen, (1996).*Türkiye'nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar,* Ankara: Savaş Yayınevi.

Gurvitch, Georges (1999). "Toplumsal yapılar", Gurvitch: *Sosyoloji ve felsefe* (çev: Barlas Tolon, Hazırlayan: Kadir Cangızbay).Ankara: Ütopya Yayınevi.

İlyasoğlu, A. (t.y.). Sosyoloji çalışmaları (Ed. Murat Belge), *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi* içinde (C. 8, s. 2164-2174). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kaçmazoğlu, H. B. (1991).Türkiye'de sosyolojinin bugünkü durumu üzerine. İ. Coşkun(hzl.), *75. yılında Türkiye'de sosyoloji* içinde (s. 145-151). Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Kaçmazoğlu, H. B. (1994). 1960 sonrasında Türkiye'de yapılan sosyoloji çalışmalarına genel bakış. *Dünya'da ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler:1. Ulusal Sowsyoloji Kongresi bildirileri* içinde (s. 48-55).Ankara: Sosyoloji Demeği Yayınları.

Kıray, M. B. (1964).Ereğli: *Ağır sanayiden önce bir sahil kasabası.* Ankara: D.P.T. Yayınları.

Kıray, M. B.(1982a). Toplumsal yapı analizleri için bir çerçeve. *Toplumbilim yazıları* içinde (s. 11-19), Ankara: Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını.

Kıray, M. B.(1982b).Toplum yapısı ve laiklik. *Toplumbilim yazıları* içinde (s. 67-87). Ankara: Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını.

Kıray, M. B.(1986).Toplum, bilgi ve Türkiye. S. Yavuz(drl.), *Türkiye'de sosyal bilim araştırmalarının gelişimi* içinde (s. 187-495). Ankara: Olgaç Matbaası.

Kızılçelik, S. (2000).*Sosyoloji yazıları.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Kongar, E. (1999).*21. yüzyılda Türkiye. 2000'li yıllarda Türkiye'nin toplumsal yapısı.* Ankara: Remzi Kitabevi.

Merton, R. K. (1968).*Social theory and social structure.* New York: The Free Press.

Nirun, N. (1991).*Sosyal dinamik bünye analizi.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Ozankaya, Ö. (1971).*Köyde toplumsal yapı ve siyasal kültür.* Ankara: Sevinç Matbaası.

Ozankaya, Ö.(1999).*Toplumbilim.* İstanbul. Cem Yayınları.

Serter, N. (1994).*Türkiye'nin sosyal yapısı.* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Sezal, İ. (1991). *Sosyoloji Yazıları*. İstanbul: Ağaç Yayıncılığı.

Tekeli, İ. (2000). Değişmenin sosyoloğu: Mübeccel Belik Kıray. S. Tüzün (drl.). *Mübeccel Kıray için yazılar* içinde (s. 9-40). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Türkdoğan, O. (1971).*Malakan'ların toplumsal yapısı* (Basım bilgileri yoktur)

Türkdoğan, O. (2002).*Osmanlı'dan günümüze Türk toplum yapısı.* İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Yalçıntaş, N. (1969).*Türkiye'nin sosyal bünyesi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını.

Yasa, İ. (1970).*Türkiye'nin toplumsal yapısı ve temel sorunları.* Ankara: TODAİE Yayınları.

Yıldırım, C. (1997).*Bilimsel düşünme yöntemi.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yücekök, A. N. (1971).*Türkiye'de örgütlenmiş dinin sosyo-ekonomik tabanı.* Ankara: Sevinç Matbaası.

TÜRKİYE'NİN DEMOGRAFİK DÖNÜŞÜMÜ VE YENİ MEYDAN OKUMALAR*

Mehmet Fatih Aysan

Toplu Bakış

Bu bölümde Türkiye'nin geçirmiş olduğu demografik dönüşüm, demografik geçiş teorisi ve güncel veriler ışığında incelenecektir. Türkiye'nin demografik dönüşümü üç ana başlıkta incelenebilir. Bunlardan ilki Osmanlı İmparatorluğu'ndan 1945'lere kadar süren yüksek doğum ve yüksek ölüm oranlarının olduğu dönemdir. Salgın hastalıklar, savaşlar, yetersiz sağlık, eğitim ve altyapı hizmetleri bu dönemin demografik şartlarını meydana getirmiştir. İkinci aşama, 1945 ile 2010 arası dönemi kapsar. Bu aşamada ölüm oranı hızla düşerken doğum oranı daha yavaş düşmüş ve ülke nüfusu hızla artmıştır. Kabaca 2010'larda başlayan son aşamada ise hem ölüm hem de doğum oranları düşük seviyelerde sabitlenmiştir. Demografik yaşlanma olarak da tanımlanan toplam nüfus içindeki yaşlı insan sayısının artması ile demografik dönüşümün ekonomik ve sosyal sonuçları daha yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Kitabın bu bölümünde, Türkiye'nin toplumsal değişimini etkileyen temel dinamiklerden biri olan demografik değişim, tarihsel süreç göz önünde bulundurularak sosyolojik bir bakış açısıyla incelenecektir. Aile yapısı ve doğurganlık üzerine yapılan tartışmaların demografik zeminden uzaklaştırılarak siyasi tartışmalara malzeme edilmemesi için Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı demografik meydan okumalar, güncel veriler ışığında değerlendirilerek bunlara çözüm önerileri getirilecektir.

* İkinci basım için gözden geçirilmiş ve güncellenmiştir.

İleri Okuma Önerileri

Duben, A. (2002). *Kent, aile, tarih*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Duben, A. ve Behar, C. (1998). İstanbul haneleri: Evlilik, aile ve Doğurganlık 18801940. İstanbul: İletişim Yayınları.

Koç, İ., Eryurt, M. A., Adallı, T., & Seçkiner, P. (2010). *Türkiye'nin demografik dönüşümü: Doğurganlık, aile planlaması, anne*-çocuk sağlığı ve beş yaş altı ölümlerdeki değişimler: 1968-*2008*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.

Ortaylı, İ. (2009). *Osmanlı toplumunda aile*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Weeks, J. R. (2012). *Population: An introduction to concepts and issue*s. Belmont: Cengage Learning.

Karpat, K. (2010). *Osmanlı nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaynakça

Aysan, M. F. (2012). Küreselleşme, "kriz" ve refah devleti, *Küreyel dönüşümler: Küreselleşme, zihniyet, siyaset*, içinde Editörler N. Ardıç ve S. Özcan (sayfa 107-128). İstanbul: Küre.

Aysan, M. F. (2013). Reforms and challenges: The Turkish pension regime revisited. *Emerging Markets Finance & Trade, 49*(S5), 148-162.

Behar, C. (1982). Nüfusbilimin nesnesi, nüfusbilime başka bir bakış II. *Toplum ve Bilim*, *17*, 116-139.

Barkan, Ö. L. (1953). Tarihi demografi araştırmaları ve Osmanlı tarihi. *Türkiyat Mecmuası*, *10*, 1-26.

Buğra, A. (2004). Devletçi dönemde yoksulluğa bakış ve sosyal politika: Zenginlerimiz nerede? *Toplum ve Bilim*, *99*, 75-97.

Buğra, A., & Keyder, Ç. (2003). *New poverty and the changing welfare regime of Turkey*. Ankara: UNDP

Caldwell, J. C. (1976). Toward a restatement of demographic transition theory. *Population and Development Review*, *2*, 321-366.

Caldwell, J. C. (1980). Mass education as a determinant of the timing of fertility decline. *Population and Development Review*, 6(2), 225-255.

Coale, A. J., & Watkins, S. C. (Eds.). (1986). *The decline of fertility in Europe: The revised proceedings of a conference on the Princeton European fertility project*. Princeton: Princeton University Press.

Coleman, D. (2006). Immigration and ethnic change in low-fertility countries: A third demographic transition. *Population and Development Review*, *32*(3), 401-446.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2013a). *Ekonomik ve sosyal istatistikler 1950-2010*. http://www.kalkinma.gov.tr/ adresinden 15 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2013b). *10. Kalkınma Planı (2014-2018).* http://www.kalkinma.gov.tr/ adresinden 25 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.

Dışişleri Bakanlığı. (2013). *Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları*. http://www.mfa.gov.tr/ adresinden 12 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.

Duben, A., & Behar, C. (1991). *Istanbul households: Marriage family and fertility 1880-1940*. Cambridge: Cambridge University Press.

Eryurt, M. A., Canpolat, Ş. B., & Koç, İ. (2013). Türkiye'de Nüfus ve Nüfus Politikaları: Öngörüler ve Öneriler. *Amme İdaresi Dergisi*, 46(4), 129-156.

Harbison, S. F., & Robinson, W. C. (2002). Policy implications of the next world demographic transition. *Studies in Family Planning*, *33*, 37-48.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (1980). *Turkish fertility survey 1978: First report, Volume 1 methodology and findings*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2014). *Turkey: Demographic and health survey 2013*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.

Hodgson, D. (2009). Abortion, family planning, and population policy: Prospects for the common-ground approach. *Population and Development Review*, *35*(3), 479-518.

Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. (2001). *Nöbetleşe yoksulluk: Sultanbeyli* örneği. İstanbul: İletişim Yayınları.

Jessop, B. (1993). Towards a Schumpeterian workfare state? Preliminary remarks on a post-Fordist political economy. *Studies in Political Economy*, *40*, 7-39.

Kalkınma Bakanlığı. (2015). *Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı Eylem Planı* http://dap.gov.tr/yeniDosyalar/Kaynaklar/odop/1.pdf adresinden 20 Mayıs 2015 tarihinde edinilmiştir.

Karpat, K. (2010). *Osmanlı nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaya, A. ve Kentel, F. (2005). *Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği arasında köprü mü, engel mi?* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Koç, İ., Eryurt, M. A., Adallı, T., & Seçkiner, P. (2010). *Türkiye'nin Demografik Dönüşümü Doğurganlık, Aile Planlaması, Anne-Çocuk Sağlığı ve Beş Yaş Altı Ölümlerdeki Değişimler: 1968–2008*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Ankara.

Lee, R. (1987). Population dynamics in humans and other animals. *Demography*, *24*, 443-465.

Lesthaeghe, R. (1995). The second demographic transition in Western countries: An interpretation. In K. O. Mason, & A. M. Jensen (Eds.), *Gender and family change in industrialized countries* (pp. 17-62). Oxford: Clarendon Press.

Livi-Bacci, M. (2012). *A concise history of world population (5th ed.).*West Sussex: Wiley-Blackwell.

Merrick, T. W. (2002). Population and poverty: New views on an old controversy author(s). *International Family Planning Perspectives*, *28*(1), 41-46.

Notestein, F. W. (1945). Population the long view. In T. Schultz (Ed.), *Food for the World* (pp. 36-57). Chicago: Chicago University Press.

Ortaylı, İ. (2009). *Osmanlı toplumunda aile.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Owen, R., & Pamuk, Ş. (1998). *A history of Middle East economies in the twentieth century*. London: I.B. Tauris Publishers.

Shorter, F. C. (1995). The crises of population knowledge in Turkey. *New Perspectives on Turkey*, *12*, 1-31.

Shorter, F. C. (2003). *Estimating fertility, mortality, and net reproduction in Turkey from the 2000 census*. Retrieved September 30, 2012, from http://www.hpntech.com/popart/fs4.aspx

Shorter, F. C., & Macura, M. (1982). Trends in fertility and mortality in Turkey 19351975. Washington: Committee on Population and Demography, U.S. National Academy of Sciences, National Academy Press.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). İstatistik göstergeler: 1923-2011. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013a). *Yerleşim yerlerine göre göç eden nüfus 1975-2000.* http://www.tuik.gov.tr adresinden 10 Aralık 2013 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013b). Nüfus projeksiyonları, 2013-2075. *Haber Bülteni,* sayı, 15844. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844 adresinden 20 Aralık 2013 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2014a). Hayat Tabloları 2013. Haber Bülteni, sayı, 18522. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18522 adresinden 20 Mayıs 2015 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2014b). Türkiye İstatistik Yıllığı. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. (1999). *Türkiye'nin fırsat penceresi demografik dönüşüm ve izdüşümleri*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayımları.

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. (2010). *2050'ye doğru nüfusbilim ve yönetim: İşgücü piyasasına bakış*. İstanbul: Sis Matbaacılık.

van de Kaa, D. J. (1987). Europe's second demographic transition. *Population Bulletin*, *42*(1), 1-59.

Watkins, S. C. (1991). *From provinces into nations: Demographic integration in Western Europe, 1870–1960*. Princeton, New Jersey, NJ: Princeton University Press.

GÖÇ VE KENTLEŞME: GECEKONDUDAN KENTSEL DÖNÜŞÜME

Mustafa Kömürcüoğlu

Toplu Bakış

Türkiye'de kentleşme süreci oldukça sorunlu bir yapıya sahiptir. Çoğu zaman kentleşme ifadesi nötr bir kavramı ya da süreci değil, bu kavrama mündemiç sorunları akla getirir. Hızlı iç göç, gecekondulaşma, kaçak yapılar, sağlıksız çevre koşulları, tarihî mirasın yok edilmesi kentleşmeye koşut hâle gelen sorunların başındadır. Bir de bunlara eski şehrin yeni şartlara uyumsuz olduğu anlayışı eklendiğinde tüm bu sorunların çözümü olarak bir dönüşüm dayatmasının kaçınılmazlığı ortaya çıkar. Türk kenti bu dayatmanın bir sonucu olarak 19. yüzyıldan bu yana dönüşüm içerisindedir. Elbette bu uzun dönemin her aşamasında dönüşümün sebebi, araçları, şekli, mekanizması, ideolojisi ve getirdikleri farklıdır. Ancak dönüşümün ana istikametinin modernleşme olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 1980 sonrasında yaşanan ve adına "kentsel dönüşüm" denilen sürecin de geniş anlamıyla bu dönüşümün bir parçası kabul etmek gerekir. Ana istikamete sadık kalmak koşuluyla, son dönemin kendine özgü özellikleri sebebiyle, dönüşümün ekonomi politikaları açısından neoliberal ve kültürel açıdan da postmodern renkler taşıdığını söylemek mümkündür. Uzun dönüşüm geçmişine rağmen Türkiye kentlerinin hâlâ çok sorunlu olması, hatta sorunlarının kümülatif olarak artmış olması dönüşümün ana mantığının sorunlu yapısını düşünmeyi gerektirir.

İleri Okuma Önerileri

Akpınar, İ. Y. (yay. hzl.). (2010. *Osmanlı başkentinden küreselleşen İstanbul'a: Mimarlık ve kent, 1910-2010*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Keyman, F. ve Lorasdağı, B. S. (2010). *Kentler: Anadolu'nun dönüşümü, Türkiye'nin geleceği*. İstanbul: Doğan Kitap.

Özdemir, D. (Ed.). *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayınları.

Tekeli, İ. (2009). *Konut sorununu konut sunum biçimleriyle düşünmek.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Işık, O. ve Pınarcıklıoğlu, M. M. (2001). *Nöbetleşe yoksulluk: Sultanbeyli*. İstanbul: İletişim Yay.

Ergut, E. A. ve İslamoğlu, B. (Ed.) (2010). *Cumhuriyet'in mekanları zamanları insanları*. Ankara: Dipnot ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay.

Kaynakça

Acar, E. (1981, Kasım). İşçi konutu olarak gecekondu. (Ed. Y. Gülöksüz, İ. Tekeli), *Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi* içinde (s. 253-265). Ankara: ODTÜ.

Aslanoğlu, İ. (2010). 1930'lar: Türk mimarisinde erken modernizm. E. A. Ergut ve B. İslamoğlu (Ed.), *Cumhuriyet'in mekanları zamanları insanları* içinde (s. 25-29). Ankara: Dipnot ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1961). *22 Ekim 1950 Genel Sayımı*. Ankara: Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü.

Birsel, C. (2010). İstanbul'un dönüşümleri: Prost Planlaması ve modern kenti yaratmak. İ. Y. Akpınar (yay. hzl.), *Osmanlı başkentinden küreselleşen İstanbul'a: Mimarlık ve kent, 1910-2010* içinde (s. 49-67). İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Çevik, H. H. (2003). Konut politikası, 1980-2003. T. Göksu, H. H. Çevik, A. Baharçiçek ve A. Şen (Ed.), *Türkiye'nin dış, ekonomik, sosyal ve idari politikaları* içinde (s. 297-333). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Devlet İstatistik Enstitüsü. (1971). *Türkiye istatistik yıllığı*. Ankara: Yazar.

Devlet İstatistik Enstitüsü. (1991). *Türkiye istatistik yıllığı*. Ankara: Yazar.

Erder, S. (1996). İstanbul'a bir kent kondu Ümraniye. İstanbul: İletişim Yay.

Gökçe, B. (2004). *Türkiye'nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar*. Ankara: Savaş Yay.

Göksu, E. ve Bal, E. (2010). Türkiye'de neoliberal mekansal gelişim stratejisi olarak kentsel dönüşüm projeleri. D. Özdemir (Ed.), *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları* içinde (s. 256-284). Ankara: Nobel Yayınları.

Göksu, S. (2005). Kentsel dönüşüm ya da yeni şişede eski şarap. *Ege Mimarlık*, *53*, 9-12.

Gür, B. F. (2010). Arşiv(sel) mekan: Sultanahmet Meydanı ve yakın çevresi. E. A. Ergut ve B. İslamoğlu (Ed.), *Cumhuriyet'in mekanları zamanları insanları* içinde (s. 69-80). Ankara: Dipnot ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay.

Key, E. (2012, 12 Mayıs). Tercihim Akatlar değil Karanfilköy. İhsan Bilgin'le röportaj. *Habertürk* Gazetesi. http://www.haberturk.com/yazarlar/elif-key/741679-tercihim-akatlar-degil-karanfilkoy adresinden 01 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.

Işık, O. ve Pınarcıklıoğlu, M. M.. (2001). *Nöbetleşe yoksulluk: Sultanbeyli*. İstanbul: İletişim Yay.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (1997a). *Nüfus ve demografi I*. İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (1997b). *Nüfus ve demografi II*. İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay.

İslam, T. ve Enlil, Z. (2010). 5366 sayılı Yasa merkezli dönüşüm ve Sulukule Örneği: Belediye'nin hedefleri ve yaşanan gerçeklik. D. Özdemir (Ed.), *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları* içinde (s. 317-334). Ankara: Nobel Yayınları.

Karpat, K. H. (2003). *Türkiye'de toplumsal dönüşüm* (çev. A. Sönmez). Ankara: İmge Yay.

Kartal, S. K. (1983). *Ekonomik ve sosyal yönleriyle Türkiye'de kentlileşme*. Ankara: Yurt Yayınları.

Keleş, R. (2008). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Yay.

Keyman, F. ve Lorasdağı, B. S. (2010). *Kentler: Anadolu'nun dönüşümü*, *Türkiye'nin geleceği*. İstanbul: Doğan Kitap.

Kıray, M. (2007). *Kentleşme yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Koç, İ., Eryurt, M. A., Adalı T., Seçkiner P. (2008). *Türkiye'nin demografik dönüşümü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.

Kongar, E. (2001). *21. yüzyılda Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kömürcüoğlu, M. (2012). İdari ve sosyal açıdan kentsel dönüşüm. Yayımlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kutlu, M. (2008). *Huzursuz bacak*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kuyucu, A. T. (2010). Bir mülkiyet transferi aracı olarak TOKİ ve kentsel dönüşüm projeleri. İ. Y. Akpınar (yay. hzl.), *Osmanlı başkentinden küreselleşen İstanbul'a: Mimarlık ve kent, 1910-2010* içinde (s. 122-134). İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Lerner, D. (2002). The grocer and the chief: A parable. In S. Schech, & J. Haggis (Eds.), *Development: A cultural studies reader* (pp. 3-10). Oxford: Blacwell Pub.

Ortaylı, İ. (2007). *Türkiye teşkilat ve idare tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyat.

Öymen, A. (1990, 3 Mayıs). İstanbul'un geleceği ve gökdelenler. *Milliyet Gazetesi*.

Özden, P. P. (2010). Türkiye'deki kentsel dönüşüm politikaları ve uygulamalarına eleştirel bir bakış. D. Özdemir (Ed.), *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları* içinde (s. 194-224). Ankara: Nobel Yayınları.

Perosue, J. F. (2006). Kentsel dönüşüm halleri hakkında birkaç saptama: Aman, İstanbul Miami olmasın! *İstanbul Dergisi, 57*, 28-32.

Sönmez, N. Ö. (2003, 11-13 Haziran). Islah imar planı uygulamaları ile oluşan kentsel dönüşümün sosyal ve mekânsal sonuçları üzerine görgül bir değerlendirme. (Ed. P. P. Özden), *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 102-111). İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi.

Şenyapılı, T. (1996). *1980 sonrasında ruhsatsız konut yapımı*. Ankara: T.C. Başbakanlık TOKİ.

Tekeli, İ. (1996a). Osmanlı İmparatorluğunda kent planlama pratiğinin gelişimi ve kültürel mirasın korunmasındaki etkileri. V. Akyüz ve S. Ünlü (Ed.), İslam geleneğinden günümüze şehir ve yerel yönetimler içinde (s. 355-371). İstanbul: İlke Yay.

Tekeli, İ. (1996b). *Türkiye'de yaşamda ve yazında konut sorununun gelişimi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.

Tekeli, İ. (2001). *Modernite aşılırken kent planlaması*. Ankara: İmge Yay.

Tekeli, İ. (2009a). *Cumhuriyetin belediyecilik öyküsü (1923-1990).* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Tekeli, İ. (2009b). *Konut sorununu konut sunum biçimleriyle düşünmek.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). *Türkiye istatistik yıllığı: 2011*. Ankara:Yazar.

Uludağ, Z. (2010). Mimarlık tarih yazımına eleştirel bir bakış: Cumhuriyetin modern kent peyzajını okumak. E. A. Ergut ve B. İslamoğlu (Ed.), *Cumhuriyet'in mekanları zamanları insanları* içinde (s. 153-167). Ankara: Dipnot ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay.

KÖYLERDEN KIRLARA: TÜRKİYE'DE KIRIN DÖNÜŞÜMÜ

Ertan Özensel

Toplu Bakış

Bu bölümde Türkiye'nin kırsal dönüşüm süreci üzerinde durulacaktır. Bu süreç ele alınırken önce, Türkiye'de kır sosyolojisi çalışmalarında, kırsal sorunlara yaklaşımlarda ön plana çıkmış temel paradigmalardan söz edilecektir. Kıra yönelik bu yaklaşımların bilinmesi kırın toplumsal dönüşümünün anlaşılmasında önemli ipuçları sunmada bizlere yardımcı olacaktır. Türkiye'de kırsal dönüşüm Osmanlı'dan günümüze değin uzun ve farklı dönemleri içermektedir. Bu bağlamda tarihsel süreçte yaşanan gelişmeler hem düne hem bugüne hem de geleceğe yönelik değerlendirmelerde bize ışık tutabilecektir. Fakat bu süreçte, devlet politikaları, hukuksal düzenlemeler, göç, köy araştırmalarındaki çeşitli veriler vb. nedenler konunun sistematik bir biçimde ortaya konulmasını güçleştirmektedir. Sorun daha çok sosyolojik bir perspektifte, tarihsel dönüşüm süreçlerini de göz önüne alarak kısaca özetlenmeye çalışılacaktır.

İleri Okuma Önerileri

Abay, C., Olhan, E., Uysal, Y., Yavuz, F. ve Türkekul, B. (2005). *Türkiye'de tarım politikalarında değişim.* TMMOB Türkiye Ziraat Mühendisleri Odası, VI. Teknik Kongre'de sunulan bildiri, 3–7 Ocak 2005, Ankara.

Bakırcı, M. (2007). *Türkiye'de kırsal kalkınma: Kavramlar- politikalar-uygulamalar.* Ankara: Nobel Yayınları.

Ercan, F. (2011). *Kırsal yapıda toplumsal değişme: (Osmanlı toplumu).* İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Geray, C. (2011). *Dünden bugüne kırsal gelişme politikaları.* Ankara: Phoenix Yayınları.

Keyder, Ç. ve Yenal, Z. (2013). Bildiğimiz tarımın sonu, küresel iktidar ve köylülük. İstanbul: İletişim Yay.

Pamuk, Ş. ve Toprak, Z. (Ed.). (1988). *Türkiye'de tarımsal yapılar* (*1923-2000*). Ankara: Yurt Yayınları.

Kaynakça

Abay, C., Olhan, E., Uysal, Y., Yavuz, F. ve Türkekul, B. (2005). *Türkiye'de tarım politikalarında değişim*. TMMOB Türkiye Ziraat Mühendisleri Odası, VI. Teknik Kongre'de sunulan bildiri, 3–7 Ocak 2005, Ankara.

Acar, M. (2005, Yaz). Müzakere sürecinde Türk tarımı: Sorunlar, öneriler. *Demokrasi Platformu*, *1*(3), 25-41.

Akşit, B. (1967). *Türkiye'de azgelişmiş kapitalizm ve köylere girişi*. Ankara: ODTÜ Öğrenci Birliği Yayınları.

Akşit, B. (1987). Kırsal dönüşüm ve köy araştırmaları: 1960-1980. *11. Tez Kitap Dizisi: Türkiye'de tarım sorunu* içinde (s. 11-29). İstanbul: Belge Yayınları.

Avcıoğlu, D. (1969). *Türkiye'nin düzeni*. İstanbul: Bilgi Yayıncılık.

Avrupa Komisyonu. (2013, 16 Ekim). *Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu*. http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf adresinden 08.08.2014 tarihinde edinilmiştir.

Bakırcı, M. (2007). *Türkiye'de kırsal kalkınma: Kavramlar- politikalar-uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayınları.

Bazoğlu, N. (1997). İşçileşmeye karşı köylülüğün devamı tartışması ve düşündürdükleri. *11. Tez Kitap Dizisi: Türkiye'de tarım sorunu* içinde (s. 30-35). İstanbul: Belge Yayınları.

Can, M. ve Esengül, K. (2007). Avrupa Birliği kırsal kalkınma programlarının Türkiye'nin kırsal kalkınması açısından incelenmesi: SAPARD ve IPARD Örneği. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, *24*(2), 43-56.

Çetin, T. (1999). Cumhuriyet döneminde köycülük politikaları: Köye doğru hareketi. (Ed. O. Köymen), *75. Yılda köylerden şehirlere* içinde (s. 213-230). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2001). *Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005: Harita, Tapu Kadastro, Coğrafi Bilgi ve Uzaktan Algılama Sistemleri (Arazi ve Arsa Politikaları, Arazi Toplulaştırması, Arazi Kullanımı) Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Yazar.

Eraktan, G, (2005, Yaz). Avrupa Birliği uyum sürecinde Türk tarımı. *Demokrasi Platformu*, *1*(3), 43-59.

Ercan, F. (2011). *Kırsal yapıda toplumsal değişme: (Osmanlı toplumu)*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Geray, C. (2011). *Dünden bugüne kırsal gelişme politikaları*. Ankara: Phoenix Yayınları.

Güçbilmez, E. (1972). *Yenimahalle ve Kayadibi karşılaştırmalı bir köy araştırması.* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Günlü, H. (2012). *Arazi toplulaştırma uygulamaları: Türkiye*. Yayımlanmamış planlama uzmanlık tezi, Kalkınma Bakanlığı, Ankara.

İnalcık, *H.* (1990). Köy, köylü ve imparatorluk. (Ed. H. D. Yıldız), *5. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi* içinde (s. 1-11). Ankara: A.D.T.K.K. Yayınları.

Keleş, R. (1988). *Kentbilim terimleri*. Ankara: İmge Yayınları.

Keleş, R. (1997). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Yayınları.

Keyder, Ç. (1983). Paths of rural transformation in Turkey. *Journal of Peasant Studies*, *11*(1), 34-49.

Keyder, Ç. (1988). Türk tarımında küçük meta üretiminin yerleşmesi (1946-1960). Ş. Pamuk ve Z. Toprak (Ed.), *Türkiye'de tarımsal yapılar (1923-2000)* içinde (s. 163-173). Ankara: Yurt Yayınları.

Keyder, Ç. ve Yenal, Z. (2013). Bildiğimiz tarımın sonu, küresel iktidar ve köylülük. İstanbul: İletişim Yay.

Kıray, M. (1984). *Ereğli: Ağır sanayiden önce bir sahil kasabası*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Önal, R., ve Erçel, G. (2000, 18 Aralık). Niyet Mektubu. http://www.tcmb.gov.tr/yeni/niyet/mektup.html adresinden tarih? tarihinde edinilmiştir.

Özensel, E. (2013). Taşranın yetim çocuğu: Kır. *Sosyoloji Divanı*, *1*(1), 31-44.

Özkaya, T., Oyan, O., Işın, F. ve Uzmay, A. (2001). *Türkiye'de tarımsal destekleme politikaları dünü – bugünü – geleceği*. Ankara: Türkiye Ziraat Odalar Birliği TÜSES Yayınları.

Pamuk, Ş. (1988). İkinci Dünya Savaşı yıllarında devlet, tarımsal yapılar ve dönüşüm. Ş. Pamuk ve Z. Toprak (Ed.), *Türkiye'de tarımsal yapılar (1923-2000)* içinde (s. 91-108). Ankara: Yurt Yayınları.

Sirman, N. (2001, Bahar). Sosyal bilimlerde gelişmecilik ve köy araştırmaları. *Toplum ve Bilim*, *88*, 251-254.

Sönmez, B. (2012). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı Çalışma Grubu Taslak Raporu*. Ankara. www.agri.ankara.edu.tr/soil_sciences/1248__akkp_1.doc. adresinden 08.08.2014 tarihinde edinilmiştir.

Stirling, P. (1974). Cause, knowledge and change: Turkish village revisited. In J. Davis (Ed.), *Choice and change: Essays in honour of Lucy Mair* (s. 191-229). London: Athlone.

Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1988). Devletçilik dönemi tarım politikaları (modernleşme çabaları). Ş. Pamuk ve Z. Toprak (Ed.), *Türkiye'de tarımsal yapılar (1923-2000)* içinde (s. 37-90). Ankara: Yurt Yayınları.

Tezel, Y. S. (1982). *Cumhuriyet Döneminin iktisadi tarihi (1923-1950)*. Ankara: Yurt Yayınları.

Toprak, Z. (1988). Türkiye tarımı ve yapısal gelişmeler (1990-1950). Ş. Pamuk ve Z. Toprak (Ed.), *Türkiye'de tarımsal yapılar (1923-2000)* içinde (s. 19-35). Ankara: Yurt Yayınları.

Tunçay, M. (2010). *Türkiye Cumhuriyeti'nde tek-parti yönetiminin kurulması 1923-1931*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013, 15 Nisan). *Hanehalkı işgücü istatistikleri, Ocak 2013*. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13483 adresinden 08.08.2014 tarihinde edinilmiştir.

Türkdoğan, O. (1970). *Köy sosyolojisinin temel sorunları*. İstanbul: Dede Korkut Yayınları.

Tütengil, C. O. (1999). Köycülük üzerine. (Ed. O. Köymen), *75. yılda köylerden şehirlere* içinde (s. 199-212). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Yalçınkaya, M. H., Yalçınkaya, N. ve Çılbant, C. (2006). Avrupa Birliği'ne yönelik düzenlemeler çerçevesinde Türk tarım politikaları ve sektörün geleceği üzerine etkisi. *Yönetim ve Ekonomi*, *13*(2), 97-118.

Yılmaz, C. (2005, Yaz). Avrupa Birliği müzakere süreci ve tarım sektörü. *Demokrasi Platformu*, *1*(3), 81-90.

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN DÖNÜŞÜMLERİ IŞIĞINDA TABAKALAŞMA

Yunus Kaya

Toplu Bakış

Bu kısımda Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana yaşanan ekonomik dönüşümler ve bu dönüşümlere bağlı olarak Türkiye'nin toplumsal tabakalaşma yapısında gerçekleşen ve süregiden değişimler incelenmiştir. 1923 ile günümüz Türkiye'si karşılaştırıldığında nüfusun nerdeyse tamamının tarımda istihdam edildiği ve kırsal alanlarda yaşadığı bir ekonomik ve sosyal yapıdan şehirli ve hizmet ve sanayi sektörlerine dayanan bir yapıya geçildiği görülmektedir. 1923'ten beri değişen kalkınma ve sanayileşme strajelerini takip eden Türkiye, yaşadığı tüm ekonomik ve politik krizlere rağmen günümüzde belli bir oranda endüstrileşmesini tamamlamış ve orta zenginlikteki ülkeler arasında yerini almış durumdadır. İncelenen zaman dilimi içinde yaygın ve en hızlı ekonomik ve sosyal değişimlerin yaşandığı dönem ise 1980 Darbesi sonrası dönem olmuştur. Önceki dönemlerde iç piyasaya yönelik olarak çalışan ve devlet tarafından korunan özel sektörün yetmediği alanlarda devletin doğrudan kendisinin yer aldığı ekonomik yapı yerini, ihracata yönelik ve küçük ve orta büyüklükte işletmelerin rolünün büyük oranda arttığı ve devletin doğrudan bir varlığının olmadığı bir sisteme bu dönemde bırakmıştır. 1980'de ithalatı ve ihracatı nerdeyse yok denecek kadar az olan Türkiye, günümüzde uluslararası ticaret ağlarının önemli üyelerinden biri hâline gelmiştir. Devletin ekonomideki doğrudan varlığı nerdeyse tamamen ortadan kalkmış ve ekonomik politikalar üzerindeki etkisi önemli ölçüde azalmıştır. Fakat bu dönemde yaşanan ekonomik büyümeye, ithalat ve ihracattaki patlamaya ve hatırı sayılır dış sermaye girişine rağmen fakirlik, işsizlik ve gelir adaletsizliği konularında ciddi bir iyileşme sağlanamamıştır. Türkiye'nin küresel ekonomiye entegrasyonundan en kazançlı çıkan kesim ise küresel ekonomiyle iş yapan veya küresel ekonomiyle bağlantıyı yürüten girişimci ve profesyonel sınıflar ve gruplar olmuştur. Sosyal sınıf dağılımı içinde bu grupların payı artmış ve devletin azalan rolüyle beraber toplum içindeki güçlerinde ciddi bir artış olmuştur.

Temel Kavramlar

Tabakalaşma: Tüm toplumlarda var olduğu kabul edilen nüfusun hiyerarşik olarak birbirinden farklılaşması olgusudur.

Sosyal sınıf: Bir toplum içinde benzer zenginlik, saygınlık ve tüketim imkânlarına ve alışkanlıklarına sahip insan gruplarıdır.

Küreselleşme: Toplum ve devletlerin ekonomik, kültürel, sosyal ve politik olarak birbirleri ile giderek daha çok bütünleşmeleri sürecidir.

İthal ikamecilik: Yurt dışından ithal edilmekte olan malların, koruyucu ve özendirici önlemlerle yurt içinde üretilmesini öngören bir sanayileşme stratejisidir.

GINI katsayısı: Bir ülkede gelir dağılımının eşit olup olmadığını ölçen, 0 ile 1 arasında değerler alan ve İtalyan ekonomist Corrado Gini tarafından geliştirilmiş olan katsayıdır. Katsayı yükselip 1'e doğru yaklaştıkça daha büyük eşitsizliğe işaret eder.

Mutlak fakirlik: Barınma, beslenme veya ısınma gibi temel ihtiyaçları karşılayamama durumudur.

İşgücü: Bir ülkedeki toplam emek arzıdır. Çalışan nüfusa çalışmak isteyip aktif olarak iş arayan nüfus eklenerek hesaplanır.

İleri Okumalar

Boratav, K. (2003). *Türkiye iktisat tarihi: 1908-2002*. Ankara: İmge.

Boratav, K. (2005). *1980'li yıllarda Türkiye'de sosyal sınıflar ve bölüşüm*. Ankara: İmge.

Erikson, R., & Goldthorpe, J. H. (1992). *The constant flux: A study of class mobility in industrial societies.* Oxford, UK: Clarendon Press.

Gevgilili, A. (1989). *Türkiye'de kapitalizmin gelişmesi ve sosyal sınıflar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Kaya, Y. (2008). Proletarianization with polarization: Industrialization, globalization and social class in Turkey, 1980-2005. *Research in Social Stratification and Mobility*, *26*(2), 161-181.

Keyder, Ç. (2011). *Türkiye'de devlet ve sınıflar.* İstanbul: İletişim Yayınevi.

Mardin, Ş. (1994). *Türk modernleşmesi*. İstanbul: *İletişim Yayınevi.*

Marx, K. (1992). *Capital, Vol. 1*, *A critique of political economy*. London: Penguin Group. (Original work published 1867)

Wright, E. O. (1985). *Classes.* London, UK: Verso.

Kaynakça

Aydın, Z. (2005). *The political economy of Turkey.* Ann Arbor, MI: Pluto Press.

Bhagwati, J. (2004). *In defense of globalization*. New York, NY: Oxford University Press.

Bhalla, S. S. (2002). *Imagine there's no country: Poverty, ınequality, and growth in the era of globalization.* Washington, DC: Peterson Institute.

Boratav, K. (2003). *Türkiye iktisat tarihi: 1908-2002*. Ankara: İmge.

Boratav, K. (2004). İstanbul ve Anadolu'dan sınıf profilleri. Ankara: İmge.

Boratav, K. (2005). *1980'li yıllarda Türkiye'de sosyal sınıflar ve bölüşüm*. Ankara: İmge.

Brady, D. (2006). Structural theory and relative poverty in rich Western democracies, 1969-2000. *Research in Social Stratification and Mobility*, *24*, 153-175.

Brady, D., & Denniston, R. (2006). Economic globalization, industrialization and deindustrialization in affluent democracies, 1960-2001. *Social Forces*, *85*, 297-329.

Bulutay, T. (1995). *Employment, unemployment and wages in Turkey*. Ankara, Turkey: International Labor Organization.

Clark, T. N., & Lipset, S. M.. (Eds.) 2001. *The breakdown of class politics.* Washington, D.C., and Baltimore, MD: Woodrow Wilson Center Press and Johns Hopkins University Press.

Erikson, R., Goldthorpe, J. H., & Portocarero, L. (1979). Intergenerational class mobility in three Western European societies: England, France and Sweden. *The British Journal of Sociology*, *30*(4), 415-441.

Evans, P. (1979). *Dependent development: The alliance of multinational, state and local capital in Brazil*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Evans, G. (1992). Testing the validity of the Goldthorpe class schema. *European Sociological Review*, *8*(3), 211-232.

Evans, G., & Mills, C. (1998). Identifying class structure: A latent class analysis of the criterion-related and construct validity of the Goldthorpe class schema. *European Sociological Review*, *14*(1), 87-106.

Fernandez-Kelley, P. (1983). *For we are sold, I and my people*. Albany, NY: SUNY Press.

Friedman, T. (2006). *The world is flat: A short history of the twenty-first century*. New York, NY: Farrar, Straus and Giroux.

Gevgilili, A. (1987). *Yükseliş ve düşüş*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Gevgilili, A. (1989). *Türkiye'de kapitalizmin gelişmesi ve sosyal sınıflar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Goldsmith, E., & Mander, J. (2001). *The case against the global economy: And for a turn towards localization*. San Francisco, CA: Earthscan Publications.

Grusky, D. B. (2001). *Social stratification: Class, race, and gender in sociological perspective*. Boulder, CO: Westview.

Hout, M., & Hauser, R. M.. (1992). Symmetry and hierarchy in social mobility: A methodological analysis of the casmin model of class mobility. *European Sociological Review*, 8, 239-266.

International Labor Organization. (2010). *Yearly data of total and economically active population, employment, unemployment, hours of work, wages, Labor cost, consumer price ındices, occupational ınjuries, strikes and lockouts: 1969-2008***.** Retrieved 2010, October 22, from http://laborsta.ilo.org/STP/guest

Kaya, Y. (2008). Proletarianization with polarization: Industrialization, globalization and social class in Turkey, 1980-2005. *Research in Social Stratification and Mobility*, *26*(2), 161-181.

Kaya, Y., & Brady, D. (2007). Stratification. In W. A. Darity (Ed.), *International encyclopedia of the social sciences* (2nd ed., pp. 166-167).. Farmington Hills, MI: Macmillan.

Keyder, Ç. (1987). *State and class in Turkey: A Study in Capitalist development*. New York, NY: Verso.

Keyder, Ç. (1988). Bureaucracy and bourgeosie: Reform and revolution in the age of imperialism. *Review*, *11*(2), 151-165.

Kingston, P. W. (2000). *The classless society.* Stanford, CA.: Stanford University Press.

Köker, L. (1995). *Modernleşme, Kemalizm ve demokrasi*. İstanbul: *İletişim Yayınevi.*

Koo, H. (1985). Transformation of Korean class structure: The impact of dependent development. *Research in Social Stratification and Mobility*, *5*, 129-150.

Koo, H. (1990). From farm to factory: Proletarianization in Korea. *American Sociological Review*, *55*, 669-681.

Korzenievicz, R. P., & Moran, T. P. (2000). Measuring world income inequalities. *American Journal of Sociology*, *106*(1), 209-214.

Lee, C. K. (1998). *Gender and the South China miracle*. Berkely, CA: University of California Press.

Mardin, Ş. (1994). *Türk modernleşmesi*. İstanbul: *İletişim Yayınevi.*

Marx, K., & Engels, F. (1976). Manifesto of the Communist Party. In *MECW* (Vol. 6., pp. 477-520). New York: International Publishers.

Milanovic, B. (2005). *Worlds apart: Measuring international and global inequality*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Öniş, Z. (2003). Post-war economic development performance of Turkish economy: A political economy perspective. In C. Kollias, & G. Günlük-Şenesen (Eds.), *Greece and Turkey in the 21st century: Conflict or cooperation* (pp. sayfa aralığı?) New York, NY: Nova Science Publishers.

Öniş, Z., & Riedel, J. (1993). *Economic crisis and long-term growth in Turkey*. Washington, DC: The World Bank.

O'Riain, S. (2000). States and markets in an Era of globalization. *Annual Review of Sociology, 26*, 187-213.

Pakulski, J., & Waters, M.. (1996). *Death of class.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Pamuk, Ş. (1995). *Yüz soruda Osmanlı-Türkiye iktisadi tarihi, 1500-1914*. **İ**stanbul: Gercek Yayınevi.

Pamuk, Ş. (2000). *Turkey's response to the great depression in comparative perspective, 1929-1939* (European University Institute Working Paper RSC No 2000/21).

Portes, A. (1985). Latin American class structures: Their composition and change during the last decades. *Latin American Research Review*, *20*(3), 7-39.

Portes, A., & Schauffler, R. (1993). Competing perspectives on the Latin American informal sector. *Population and Development Review*, *19*(1), 33-60.

Roberts, K. M. (2002). Social inequalities without class cleavages in Latin America's neoliberal Era. *Studies in Comparative International Development*, *6*(4), 3-33.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2006). *Turkish balance of payments statistics*. Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2010a). *Dış ticaret istatistikleri*. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=12&ust_id=4 adresinden 12 Kasım 2010 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2010b). *Gelir, tüketici, tüketim ve yoksulluk istatistikleri.* http://www.tuik.gov.tr/AltKategori.do?ust_id=7 adresinden 28 Ekim 2010 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2010c). İşgücü *istatistikleri*. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=25&ust_id=8 adresinden 28 Ekim 2010 tarihinde edinilmiştir.

United Nations Conference on Trade and Development. (2010). *FDI online*. Retrieved 2010, November 12, from http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_referer=&sCS_ChosenLang=en

Wade, R. (2005). What strategies are viable for developing countries today? The world trade organization and the shrinking of "development space". In K. P. Gallagher (Ed.), *Putting development first: The importance of policy space in the WTO and IFIs* (pp. 80-101). London, UK: Zed Books.

Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology* (Eds. G. Roth, & C. Wittich). Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Weeden, K. A., & Grusky, D. B. (2005). The case for a new class map. *American Journal of Sociology, 111*(1), 141-212.

World Bank. (2014). *World development indicators online.* Retrieved 2014, February 28, from http://databank.worldbank.org/ddp/home.do?Step=12&id=4&CNO=2

Wright, E. O. (1976). Class boundaries in advanced capitalist societies. *New Left Review*, *98*, 3-41.

Wright, E. O. (1985). *Classes.* London, UK: Verso.

Wright, E. O. (1997). *Class counts: Comparative studies in class analysis.* Cambridge and New York*:* Cambridge University Press.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE ÇALIŞMA HAYATININ GELİŞİMİ VE DEĞİŞİMİ

Kadir Yıldırım

Toplu Bakış

Cumhuriyet döneminde çalışma hayatının gelişimi, Türkiye ekonomisinin gelişimine de paralel bir süreç izlemiştir. Osmanlı'dan devralınan ve tarımsal niteliği ağır basan ekonomik yapı, çalışma hayatında da tarım sektörünün uzun bir süre başat konumda kalmasına yol açmıştı. Cumhuriyet'in ilk dönemleri için istihdam edilen iş gücünün %90'lık kısmının tarım sektöründe çalışıyor olması, çalışma hayatında belirli unsurların da ortaya çıkmasını engellemiştir. Buna göre ücretli işçilik yaygınlaşmazken, işçilerin kırsal ve köyle bağlantısının kopması uzun süreler sonra, ancak 1950'ler sonrasında mümkün olmuştu. Ücretli işçiliğin zayıf kalması nedeniyle sendikalaşma oranları da çok düşük kalırken, işçiler sendikalara ve örgütlü hareket etmeye pek yanaşmamıştır.

Gelişmekte olan bir ülke olarak devletin sanayileşme çabalarına yönelik aldığı tedbirler, çalışma hayatında özellikle sanayi işçileri için de şartların ağırlaşmasına neden olmuştu. Çalışma hayatında işçiler için şartların ağırlaşması, beraberinde 1950'lere kadar geçecek sürede işçi devir oranlarının da yüksek seyretmesine ve işten çıkmaların yaygın olmasına neden olmaktaydı. 1960'larla birlikte ücretli işçiliğin yaygınlaşması ve dönemsel olarak sendika üyeliğinde yaşanan artış ile birlikte işçilerin ağırlaşan şartlara karşı tepkilerini çalışma hayatı içinde kalarak ve iş bırakma eylemleri gibi yöntemlerle karşıladığı yeni bir döneme geçilmiştir. Bu yeni dönemde 1980 sonrasında hızlanacak şekilde istihdamın sektörel dağılımı tarım sektörü aleyhine ve sanayi ve hizmet sektörleri lehine olacak şekilde bir dönüşüm yaşamıştır. Ancak geçmişten günümüze kadar kadın ve çocuk işçiliği, kayıt dışı istihdam, çalışma hayatında işçileri koruyucu yasal tedbirlerin tam olarak işletilememesi, düşük sendikalaşma oranları ve işsizlik gibi köklü geçmişe sahip bazı sorunlar güçlü bir şekilde varlığını devam ettirmektedir.

İleri Okuma Önerileri

Akın, Y. (2012). Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde işçi sınıfı siyasetinin dinamikleri: Dil, kimlik ve deneyim. T. Atabaki ve G. D. Brockett (drl.), *Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde emek tarihi* içinde (s. 177-198). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Buğra, A., Adaman, F. ve İnsel, A. (2006). Çalışma hayatında yeni gelişmeler ve Türkiye'de sendikaların değişen rolü. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu.

Gülçubuk, B. (2012). Tarımda çocuk emeği sömürüsü ve toplumsal duyarlılık. Çalışma ve Toplum, *2012/2*, 75-94.

Koray, M. (2005). *Sosyal politika* (2. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Makal, A., Dertli, N., Taştan, O. C., Erdoğdu, S., Çelik, A. (2012). Çalışma ilişkileri tarihi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yıldırak, N., Gülçubuk, B. Gün, S., Olhan, E., Kılıç, M. (2002). *Türkiye'de gezici ve geçici kadın tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları ve sorunları*. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye Temsilciliği Yayını.

Kaynakça

Akın, Y. (2012). Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde işçi sınıfı siyasetinin dinamikleri: Dil, kimlik ve deneyim. T. Atabaki ve G. D. Brockett (drl.), *Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde emek tarihi* içinde (s. 177-198). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Buğra, A., Adaman, F. ve İnsel, A. (2006). Çalışma hayatında yeni gelişmeler ve Türkiye'de sendikaların değişen rolü. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu.

Bilber, M. (2013, 17 Kasım). İşçi çocuklar gezici sorunları kalıcı. *Radikal Gazetesi*. http://www.radikal.com.tr/ekonomi/isci_cocuklar_gezici_sorunlari_kalici-1161275 adresinden 20.12.2013 tarihinde edinilmiştir.

Candaş, A. (2010). *Türkiye'de eşitsizlikler: Kalıcı eşitsizliklere genel bir bakış*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.

Çelik, A. ve Lordoğlu, K. (2006). Türkiye'de resmi sendikalaşma istatistiklerinin sorunları üstüne. Çalışma ve Toplum, *2006/2*, 11-29.

Gülçubuk, B. (2012). Tarımda çocuk emeği sömürüsü ve toplumsal duyarlılık. Çalışma ve Toplum, *2012/2*, 75-94.

Gülmez, M. (1986). 1936 öncesinde işçi hakları. B. Meral, M. Gülmez, Y. Koç, A. Işıklı ve B. Akdoğan (Ed.), *Türkiye'de işçi hakları (Osmanlı Döneminden 1936'ya*) içinde (s. 17-76). Ankara: Türkiye Yol İş Sendikası Yayını.

İpekçioğlu, Ş., Monis, T., Eren, Y., Büyükhatipoğlu, Ş., Bayraktar, Ö. (2012). Mevsimlik tarım işçisi kadınların çalışma ve sosyal yaşamlarındaki sorunlar ve çözüm önerileri. C. Oğuz, Z. Bayramoğlu ve Z. Karakayacı (Ed.), *10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi* içinde (Vol. 1, s. 352-357). Konya: Tarım Ekonomisi Derneği.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi. (2014, 13 Ocak). *2013 yılında en az 1235 işçi yaşamını yitirdi*. http://www.guvenlicalisma.org/index.php?option=com_content&view=article&id=8700:2013-yilinda-en-az-1235-isci-yasamini-yitirdi&catid=149:is-cinayetleri-raporlari&Itemid=236 adresinden 15.01.2014 tarihinde edinilmiştir.

Keyder, Ç. (2008). *Türkiye'de devlet ve sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Keyder, Ç. (2009). *Toplumsal tarih çalışmaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Koç, Y. (1982). Planlı dönemde işçi hareketini belirleyen etkenler. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, *Planlama özel sayısı*, 286-347.

Koray, M. (2005). *Sosyal politika* (2. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Mahiroğulları, A. (2005). *Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de işçi sendikacılığı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Makal, A., Dertli, N., Taştan, O. C., Erdoğdu, S., Çelik, A (2012). Çalışma ilişkileri tarihi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Makal, A. (2007a). *Ameleden işçiye; erken Cumhuriyet dönemi emek tarihi çalışmaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Makal, A. (2007b). Cumhuriyet'ten 21. yüzyıla Türkiye'de çalışma ilişkileri. Ataman, B. C. (Ed.), *Güncel sosyal politika tartışmaları – Cahit Talas anısına* içinde (s. 511-543). Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayını.

Murat, S. ve Şahin, L. (2011). *AB'ye uyum sürecinde genç işsizliği*. İstanbul: İTO Yayınları.

Nacar, C. (2012). "Bir hayvan kadar bile değerimiz yoktu"; İkinci Dünya Savaşı döneminde Türkiye'de devlet işletmelerinde çalışan işçiler. T. Atabaki ve G. D. Brockett (drl.), *Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde emek tarihi* içinde (s. 153-176). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

"6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Gereğince; İşkollarındaki İşçi Sayıları ve Sendikaların Üye Sayılarına İlişkin 2013 Ocak Ayı İstatistikleri Hakkında Tebliğ" (2013, 26 Ocak). *Resmi Gazete*, S. 28540.

Selamoğlu, A. ve Lordoğlu, K. (2006). *Katılım sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye'de işgücü ve istihdamın görünümü*. Ankara: Belediye-İş Yayınları.

Sosyal Güvenlik Kurumu. (2013, 11 Eylül) *Kayıtdışı istihdam oranları*. http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/sigortalilik/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari adresinden 20.01.2014 tarihinde edinilmiştir.

Şişmanov, D. (1978). *Türkiye işçi ve sosyalist hareketi; kısa tarih (1908-1965)*. İstanbul: Belge Yayınları.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2011). Çalışma hayatı istatistikleri 2010. http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgb/dosyalar/istatistikler/calisma_hayati_2010 adresinden 10.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Temiz, H. E. (2004). Eğreti istihdam: İşgücü piyasasında güvencesizliğin ve istikrarsızlığın yeni yapılanması. Çalışma ve Toplum, *2004/2*, 55-80.

Tokol, A. (2012). *Türk endüstri ilişkileri sistemi* (3. baskı). Bursa: Dora Yayınları.

Tunalı, İ. (2003). İstihdam Durum Raporu – Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması. Ankara: Türkiye İş Kurumu Yayını.

Türk Metal Sendikası. (2011, Ocak 15). *Kayıt dışı ile mücadele, sendikalı olmakla mümkündür!* http://www.turkmetal.org.tr/default.asp?page=arastirmalar&id=324 adresinden 10.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). İstatistiki göstergeler 1923-2011. Ankara. http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158 adresinden 05.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçları Ekim 2013.* http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16003 adresinden 20.01.2014 tarihinde edinilmiştir.

Yentürk, N. (2008, 19 Mayıs). *Türkiye'de genç işsizliği*. BİA Haber Merkezi. http://www.bianet.org/bianet/ekonomi/107048-turkiye-de-genc-issizligi adresinden 15.01.2014 tarihinde edinilmiştir.

Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Gün, S., Olhan, E., Kılıç, M (2002). *Türkiye'de gezici ve geçici kadın tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları ve sorunları*. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye Temsilciliği Yayını.

Yıldırımoğlu, H. (2005). Uluslararası emek göçü "Almanya'ya Türk emek göçü". *Kamu-İş*, *8*(1), 1-24.

TÜRKİYE'DE TÜKETİM TOPLUMUNA DOĞRU: SEKÜLERLEŞME, MUHAFAZAKÂRLIK VE TÜKETİMİN DÖNÜŞÜMÜ*

İsmail Demirezen

Toplu Bakış

Bu bölüm, tüketimin 1980'lerden sonra Türkiye toplumunda nasıl merkezî bir konum elde etmeye başladığını, bu merkezî konumun hangi toplumsal değişikliklere sebep olduğunu ve "tüketim toplumu" tanımlamasına uygun yeni ortaya çıkan toplumsal özellikleri analiz ederek 1980'lerden sonra Türkiye toplumunun geçirdiği değişimi ve dönüşümü ele almaktadır.

Birinci bölümde söz konusu analizin çerçevesinin belirlenmesi açısından özellikle kuramsal perspektiften tüketim toplumunun özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunlar (i) metalaşma, (ii) kültür endüstrisinin derinlik kazanması, (iii) tüketim metaların kültürleşmesi ve (iv) suni ihtiyaçların oluşturulması ve medyanın yaygınlık kazanmasıdır. Tüketim toplumunda bir yandan marketin dışında bulunan değerler ve kültürel ürünler markete uyum sağlayarak metalaşırken diğer taraftan tüketim metaları işaret değerleri kazanarak sosyal statü sembollerine dönüşmekte ve böylece kültürleşmektedirler. Medyanın yaygınlaşması ve derinleşmesi sonucu olarak suni ihtiyaçlar üreticiler tarafından oluşturularak müşterilere dayatılmaktadır. Piyasada müşterinin egemenliği son bulmakta üreticilerin egemenliği oluşmaktadır. Böylece insanoğlunun kendi istek ve arzularına bile yabancılaşmakta Karl Marx'ın ifade ettiği yabancılaşma son aşamasına ulaşmaktadır.

İkinci bölümde ise Türkiye toplumunun birinci bölümde açıkladığımız özellikleri bakımından tüketim toplumuna dönüşüm süreci ele alınmaktadır. Türkiye özellikle 1980'den itibaren tüketim toplumu olma yolunda önemli ilerlemeler katetmiştir. Türkiye'nin tüketim toplumu olma yolunda önemli kavşak noktaları olarak 1980, 1990 ve 2002 yılları gösterilebilir. 1980 yılında hem ekonomik hem de kültürel alandaki liberalleşme adımları Türkiye ekonomisini liberalleştirerek dünya kapitalist sistemine entegre etmiştir. 1990 yıllarında özel televizyon ve radyolara izin verilmesi tüketim toplumunun olmazsa olmazı olan kültür endüstrisinin gelişmesini sağlamıştır. 2002 yılından sonra AKP hükûmeti döneminde bir yandan ekonomik büyüme kapitalist sistemin içinde gerçekleştirilmiş diğer yandan muhafazakâr kesim tüketim toplumuna entegre olmaya başlamıştır

* Bu bölüm *Tüketim ve Din* (2011) isimli kitabımızın bazı kısımları esas alınarak geliştirilmiştir.

Kaynakça

Adorno, T. W. (1991). *The culture industry: Selected essays on mass culture*. London ve New York: Routledge.

Atasoy, Y. (2009). *Islam's marriage with neoliberalism: State formation in Turkey*. New York: Palgrave Macmillan.

Baudrillard, J. (1988). *The consumer society*. London: Sage Publication.

Bauman, Z. (2007). *Consuming life*. Cambridge: Polity.

Bourdieu, P. (1980). *The logic of practice* (trans. R. Nice). Stanford, CA: Stanford University Press.

Campbell, C. (1987). *The romantic ethic and the spirit of modern consumerism*. Cambridge: Balckwell.

Çayır, K. (2008). The emergence of Turkey's contemporary Muslim democrats. In Ü. Cizre (Ed.), *Secular and Islamic politics in Turkey* (pp. 62-79). London: Routledge.

Çınar, M., & Duran, B. (2008). The specific evolution of contemporary political Islam in Turkey and its difference. In Ü. Cizre (Ed.), *Secular and Islamic politics in Turkey* (pp. 17-40). London: Routledge.

Çopur, H. (2010, Eylül). Tüketim kültürü ve medya. *Mostar Dergisi*, *5*(67)

Demirezen, İ.. (2011). *Tüketim ve din.* İstanbul: Fotografika.

Galbraith, J. K. (2001). *The essential Galbraith*. New York: Houghton Mifflin Company.

Goodman, D. J., & Cohen, M. (2004). *Consumer culture: A reference handbook*. Oxford: ABC-CLIO.

Kahraman, H. B. (2011, 6 Mayıs). Çağdaş hapishaneler: AVM'ler. *Sabah Gazetesi*. http://www.sabah.com.tr/Pazar/Yazarlar/kahraman/2011/06/05/cagdas-hapishaneler-avmler adresinden 23.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

Kanbolat, H. (2014, 11 Mayıs). Tüketim kültürünün Türk toplumuna etkileri. *Hürriyet Strateji*. http://www.hurriyet.com.tr/strateji/10687736.asp adresinden 23.05.2014 tarihinde edinilmiştir.

Lears, J. (1997). Introduction to fables of abundance. In N. R. Goodwin, F. Ackerman, & D. Kiron. (Eds.), *The consumer society* (pp. 251-254). Washington D.C.: Island Press.

Leiss, W., Kline, S., & Jhally, S. (1997). Goods as satisfiers. In N. R. Goodwin, F. Ackerman, & D. Kiron. (Eds.), *The consumer society* (pp. 248-251). Washington D.C.: Island Press.

Leiss, W. (1997). Limits to satisfaction: Diagnosis. In N. R. Goodwin, F. Ackerman, & D. Kiron. (Eds.), *The consumer society* (pp. 245-247). Washington D.C.: Island Press.

Marx, K., & Engels, F. (2007). *The communist manifesto*. New York: International Publishers.

Marx, K. (2003). *Marx and modernity: Key readings and commentary* (Ed. R. J. Antonio). Oxford: Blackwell Publishers.

Miller, V. J. (2003). *Consuming religion: Christian faith and practice in a consumer culture.* New York: Continuum.

Nas, T. (2008). *Tracing the economic transformation of Turkey from the 1920s to EU accession*. Boston, MA: Martınus Nijhoff.

Pollay, R. (1986). The distorded mirror: Reflecitons on the unintended consequences of advertising. *Journal of Marketing*, *50*, 18-36.

Postman, N. (2005). *Amusing ourselves to death*. New York: Penguin Books.

Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği. (t.y.). *RATEM*. http://www.ratem.org/web/ratem.html adresinden 23.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

Richens, M. (1997). Social comparison, advertising, and consumer discontent. In N. R. Goodwin, F. Ackerman, & D. Kiron. (Eds.), *The consumer society* (pp. 242-245). Washington D.C.: Island Press.

Ritzer, G. (2008). Sociological theory. Boston, MA: McGraw-Hill Higher Education.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu. (t.y.). *Tarihçe*. http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?id=tarihce adresinden 23.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (TYDTA). http://www.invest.gov.tr/ adresinden 23.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

Utkulu, U. (2001). The Turkish economy: Past and present. In D. Lovatt (Ed.), *Turkey since 1970* (pp. 1-40). New York: Palgrave Publishers.

Veblen, T. (2007). *The theory of leisure class*. Oxford: Oxford University Press.

Weber, M. (1949). *The methodology of social sciences* (trans. E. A. Shils, & H. A. Finch). Illinois, IL: The Free Press.

TOPLUMSAL HAREKETLER VE TÜRKİYE'DEKİ İZDÜŞÜMLERİ

Gülcan Işık

Toplu Bakış

Bireyin ve toplumun belli konularda tutumlarını ve zihniyetlerini belirleyen, dayanışmaya dayalı olan ve bir çatışma özelliği taşıyan toplumsal hareketler, toplumda yeni bir hayat tarzını veya yeni bir toplumsal modeli oluşturmak ya da olanı muhafaza etmek için eylemde bulunan kolektif davranışlardır. Toplumsal hareketler, toplumsal düzenin çatışmalarla sürdürüldüğü yolundaki kanaatleri güçlendiren ve aynı zamanda politik bir varlık olarak toplumda birtakım değerlerin yeniden gözden geçirilmesini sağlayan önemli konulardan biridir. Bu noktada toplumsal hareketler, bir çatışmayı, düzenlilik içerisinde bulunan toplumun kendi içinde yaşadığı çatışma durumunu, mücadele etme ve direnme stratejilerini de ifade etmektedir.

Öte yandan toplumsal bir hareketin ortaya çıkması ve yayılması açısından hareketin üyeleri ile toplum arasında sürekli bir iletişimin olması gerekmektedir. Hem harekete katılanlar hem de hareketin dışında kalanlar için ortak değerlerin oluşturulması noktasında iletişim elzemdir. Nitekim bir toplumsal hareketin başarısının artması ve hareketin genişlemesi açısından diğer gruplarla dayanışma içerisine girmesi önemlidir. Bu noktada ise kitle iletişim araçları ve hareketin kurduğu ağ mekanizması değer taşımaktadır. Toplumsal hareket çalışmalarında son yıllarda önemli bir konu olarak değerlendirilen internet, özellikle de televizyon, film, gazete, radyo gibi bağlantıların değişik formlarının haber, makale ve yazı gibi materyalleri yayabilmek ve bilinç uyandırabilmek amacıyla kullanılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki toplumsal hareket çalışmalarında bu teknoloji ile birlikte kısa sürede artış olduğu da gözlenmiştir. Bu çalışmada, toplumsal bir hareketin vücuda gelmesinde ve etkinliğini sürdürmesinde geçerli olan kuramsal tespitlerin sunulmasının ardından, toplumsal hareketlerde iletişimin, özellikle de internetin sağladığı olanakları ve bu bağlamda da taşıdığı önemi, ODTÜ arazisinden geçirilen otoyol projesine karşı başlatılan toplumsal hareketlilik örneği üzerinden ele alınmıştır.

Kaynakça

Akoğuz. E. C. (24 Ekim 2013). Boğaziçi ODTÜ'yle dayanışıyor. *bianet.* http://bianet.org/bianet/cevre/150798-bogazici-odtu-yle-dayanisiyor adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

BİA Haber Merkezi. (25 Ekim 2013). *Diren ODTÜ İstanbul Seninle*. *bianet*. http://www.bianet.org/bianet/cevre/150810-diren-odtu-istanbul-seninle adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

Bilber M. (22 Ekim 2013). Tüm ODTÜ'lülere fidan daveti. *Radikal Gazetesi*. http://www.radikal.com.tr/turkiye/tum_odtululere_fidan_daveti-1156561 adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

Bilber, M. (20 Ekim 2013). Üç bin ağaca gece operasyonu. *Radikal Gazetesi*. http://beta.radikal.com.tr/turkiye/uc_bin_agaca_gece_operasyonu-1156268 adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir.

Bingöl, Y. ve Tanrıver, N. (2011). Bilgi çağında değişen sosyal hareketler: Sanal eylemler. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, *VI*(1), 131-141

Brecher, J., Costello, T. ve Smith, B. (2002), *Aşağıdan küreselleşme* (çev. A.Yıldırım, B. Kurt, Z. Kutluata, Ş. Özgün). İstanbul: Aram Yayıncılık.

Cohen, J. (1999). Strateji ya da kimlik: Yeni teorik paradigmalar ve sosyal hareketler. S Özburun (Ed.), *Yeni sosyal hareketler* içinde (s. 109-129). İstanbul: Kaknüs Yay.

Collas, A. (2002). *International civil society movements in world politics*. Cambridge: Polity Press.

Community media. (2014, May 11). In *Wikipedia, the free encyclopedia*. Retrieved 5 Kasım 2013 from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Community_media&oldid=592796253

Çapulcu Chomsky'den ODTÜ'ye destek, (1 Kasım 2013) *VAGUS-TV*, http://vagus.tv/2013/11/01/capulcu-chomskyden-odtuye-destek/ adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir.

Çayır, K. (1999). Toplumsal sahnenin yeni aktörleri: Yeni sosyal/toplumsal hareketler. S. Özburun (Ed.), *Yeni sosyal hareketler* içinde (s. 13-32). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çimen, M. (26 Ağustos 2013). ODTÜ nöbeti sürüyor: Yola doğru büyüyeceğiz.

Defay, J. B. (n.d.). *The sociology of social movements.* A field examination paper submitted in partial fulfillment of the requirements for advancement to candidacy for the degree of doctor of philosophy in sociology, University of California, San Diego. Retrieved 2011, June 30, from http://defay.org/jason/academic/SM%20Paper.pdf

Diani, M. (2001, December 15-16). *Social movement analysis and voluntary action analysis: An idiosyncratic view*. Paper presented at The Third Sector from a European Perspective. University of Trento, Italy.

Downing, J. D. H. (2009). Uncommunicative partners: Social movement media analysis and radical educators. (Çev. Çağdaş Ceyhan) Kurgu Onlin*e International Journal of Communication Studies*, *1*.

Eyerman, R., & Jamison, A. (1991). *Social movements: A Cognitive Approach:*. Cambridge: Polity Press in association with Basil Blackwell. Fuantes, M. ve Frank, A. G. (1990). Toplumsal hareketler üzerine on tez (çev. A. Gürata ve T. Bora). *Birikim*, *16*, 29-41.

Gamson, W. A. (1995). Constructing social protest. In H. Johnston, & B. Klandermans (Eds.), *Social movements and culture* (pp. 85-107). London: UCL Press.

Gezi Parkı Eylemi İçin Kim ne dedi?, (4 Haziran 2013). *Radikal Gazetesi*

Giddens, A. (2000). *Sosyoloji* (yay. hzl.ve Çev. H. Özel ve C. Güzel). Ankara: Ayraç Yayınları.

Handler, J. F. (1992). Postmodernism, protest and the new social movements. *My Law & Society Review, 26*(4) , 697-732.

Işık, G. (2013a). *Sanaldan sokağa toplumsal hareketler*. Ankara: Nobel.

Işık, G. (2013b). Yeni toplumsal hareketler ve sanal gerçeklik boyutunda Gezi Parkı eylemleri. *Selçuk İletişim*, *8*(1), 19-33.

Jasper, J. M. (2002). *Ahlaki protesto sanatı* (çev. S. Öner). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Karagöz, K. (2013). Yeni medya çağında dönüşen toplumsal hareketler ve dijital aktivizm hareketleri. İletişim ve Diplomasi, *1*, 131-157.

Kılıç, S. (2009). Kamuoyu oluşum sürecinde sosyal hareketler ve medya. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 22*(2), 150-167.

Koç, N. (2013, Haziran 6). Örgütsüz, plansız, lidersiz ilk sivil toplum hareketi. *Akşam Gazetesi*. http://www.aksam.com.tr/guncel/orgutsuz-plansiz-lidersizilk-sivil-toplum-hareketi/haber-213059 adresinden 15 Kasım 2013 tarihinde edinilmiştir.

Komito, L., & Bates, J. (2009). Virtually local: Social media and community among polish nationals in Dublin. *Aslib Proceedings: New Information Perspectives*, *61*(3), 232-244.

Köker, L. (1990). İki farklı siyaset. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kösem M. (24 Ekim 2013). ODTÜ Ormanına İTÜ'de Can Suyu. *bianet.* http://bianet.org/bianet/siyaset/150795-odtu-ormanina-itu-de-can-suyu adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

Le Bon, G. (2005). *Kitleler psikolojisi* (çev. S. Demirkan). İstanbul: Yağmur Yayınevi.

Lelandais, G. E. (2009). Sosyal hareketler teorileri ve küreselleşme. B. Çoban (drl.), *Küreselleşme, direniş, ütopya-yeni toplumsal hareketler- küreselleşme çağında toplumsal muhalefet* içinde (s. 63-90). İstanbul: Kalkedon Yay.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (çev. O. Akınay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yay.

Martin, W. G. (2008). *Toplumsal hareketler 1750-2005: Dipten gelen dalgalar* (çev. D. Keskin). İstanbul: Versus Yay.

Melucci, A (1995). The new social movements revisited: Reflections on a sociological misunderstanding. In L. Maheu (Ed.), *Social movements and social classes: The future of collective action* (s. 107-119). London: Sage Publications.

Melucci, A. (1991). Toplumsal hareketler ve gündelik yaşamın demokratikleşmesi. *Birikim*, *24*, 55-62.

Melucci, A. (2004). Toplumsal hareketler ve günlük hayatın demokratikleşmesi. In J. Keane (drl.), *Sivil Toplum ve devlet Avrupa'da yeni yaklaşımlar* (çev. L. Köker, A. Çiğdem, M. Akın Küçük, A. Bora ve A. Nur, s. 271-288). Ankara: Yedikıta Yayınları.

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (çev. A. Kotil). İstanbul: Cep Üniversitesi İletişim Yayınları.

Munck, R., & Waterman, P. (1999). *Labour worldwide in the Era of globalization*. London: Macmillan

ODTÜ Olayları Nedir? ODTÜ'ye Destek Eylemleri Nedir? (12 Eylül 2013). *Milliyet Gazetesi*.

ODTÜ'de ağaçlar için çadır nöbeti, (26 Ağustos 2013) *Milliyet Gazetesi*. http://www.milliyet.com.tr/odtu-de-agaclar-icin-cadir-nobeti/gundem/detay/1754689/default.htm adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

ODTÜ'ye İzmir'den destek eylemi, (12 Eylül 2013). *Milliyet Gazetesi*.

Olson, M. (1993). The logic of collective action. In J. J. Richardson (Ed.), *Pressure groups* (pp. 23-37). New York: Oxford University Press.

Pichardo, N. A. (1997). New social movements: A critical review. *Annual Review Sociology*, *23*,411-430.

Radikal Gazetesi. http://www.radikal.com.tr/turkiye/odtu_nobeti_suruyor_yola_dogru_buyuyecegiz-1147837 adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

Sabatier, P. A. (1992). Membership and organization. In M. P. Petracca (Ed.), *The Politics of interest Interest Groups Transformed* (pp. 101-127). San Francisco: Westview Press.

Sanlı, L. (2003). Yeni toplumsal hareketler ve gelişme koşulları. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, *53*(1), 55-70

Scott, A. (1990). *Ideology and the new social movements*. London: Unwin Hyman Ltd. S.

Şentürk, Ü. (2006). Küresel yeni sosyal hareketler ve savaş karşıtlığı. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, *30*(1), 31-46.

Taksim'de ODTÜ protestosu. (2013, October 20). *Demokrat Haber*. http://www.demokrathaber.net/guncel/taksimde-odtu-protestosu-h23836.html adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

Türkdoğan, O. (2004). Sosyal hareketlerin sosyolojisi. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Uysal, A. (2007). İlk dönem kolektif davranış ve toplumsal hareket kuramları. *Tezkire*, *46-47*(Yeni Toplumsal Hareketler), 30-47.

van Dıjk, J. (2006). The network society: Social aspects of new media. London: Sage Publications.

Yeni toplumsal hareketler ya da insan eliyle değişim. (2007). *Tezkire*, *46-47*(Yeni Toplumsal Hareketler), 5-12.

TÜRKİYE'DE SİYASAL DEĞİŞMENİN TARİHSEL VE GÜNCEL DİNAMİKLERİ

Ali Yaşar Sarıbay

Toplu Bakış

Bu bölümde Türkiye'de modernleşme ve siyasal değişmenin tarihsel gelişiminden hareketle güncel dinamikleri ele alınacaktır. Bu çerçevede Tanzimat ile başlayan modernleşmenin toplumsal değişimle paralel bir biçimde ele alınması hedeflenmektedir. Tanzimat'tan itibaren siyasi değişimin temel yapısı devletin kendisini reforme etmesi sürecinde yaşanan gerilimler etrafında şekillenmektedir. Bu gerilimleri ve siyasal değişimin dinamiklerini anlayabilmek açısından güncel olarak da anlamlı olan iki mesele, Kürt sorunu ve İslami talepler, yazının odağında yer almaktadır. Tanzimat'tan itibaren siyasal yaşamı şekillendiren temel unsur dünyaya siyasal uyumdur. Bu süreçte devlet erki kullanılarak gerçekleştirilen "tanzim" edici reformlar daimi bir biçimde "yenileşme" etiketiyle sürdürülmüştür. Bu, esasen, "sürekli" bir reformdan çok, "sürekli" bir kriz olarak nitelenebilir. Çünkü, yukarıdan bir otorite ile toplumu değiştirmeye ve ona yeni bir biçim vermeye çalışan Kemalist devlet iktidarı ulus ile kültür, ulus ile devlet arasındaki bağı kurmada yetersiz kalmıştır. Bunun sebebi de zaman içinde bugün "globalleşme" dediğimiz bir olgunun, her şeyden önce, kültürü ve ulusu "dünyasallaştırarak" mahiyet değişimine uğratmasına rağmen devletin, tabiri caizse, yerel bir kontrol aygıtı olarak kalmakta diretmiş olmasıdır. Bir başka deyişle, ulusun mahiyeti değişmiş, devlet bazı işlevlerini değiştirme pahasına esas mahiyetini koruma mücadelesi içinde olmuştur. Bu da devletin zaman zaman toplumun daha kolay uyum sağladığı değişen dünya koşullarına uyum sağlayamamasına yol açmıştır. Bu süreçte devlet ile toplum arasında ortaya çıkan gerilimler iki özel güncel siyasi olgu üzerinden daha kolay anlaşılabilir. Bunlardan birincisi olan "Kürt meselesi" devletin cemaat olarak rolünü pekiştirmesi, parçalanmış (segmente) bir toplumsal yapının parçalarını bir arada tutma veya bu parçaları yapıştırma hususunda ortaya çıkan problem çerçevesinde ele alınmaktadır. Yapısı itibarıyla bu problemi aşmaya en uygun siyasi aktör olan Adalet ve Kalkınma Partisinin (AKP) konumu bu çerçevede önem kazanmaktadır. Yazının devamında AKP'nin demosu daha çoğul bir biçimde tanımlayabilecek bir potansiyele sahip olup olmadığı tartışılmaktadır. Bu yazıda teorik bir bakış açısından Türkiye'nin siyasal değişim süreci, tarihsel olarak, dünyaya açılma veya dünyasallaşma serüveni olarak ele alınmaktadır.

Karpat, K. H. (2013). *Türk siyasi tarihi: Siyasal sistemin evrimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Köker, L. (2010). *Modernleşme, Kemalizm ve demokrasi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sarıbay, A. Y. (2000). *Global bir bakışla politik sosyoloji*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Yıldız, A. (2010). *Ne mutlu Türküm diyebilene: Türk ulusal kimliğinin etno-seküler sınırları (1919-1938)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kaynakça

Göle, N. (1992, Kış). *80 sonrası politik kültür*. *Türkiye Günlüğü*, *21*, 49-54

Heper, M. (1974). *Bürokratik yönetim geleneği*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

Kalaycıoğlu, E. ve Sarıbay, A. Y. (2009). Tanzimat: Modernleşme arayışı ve politik değişim. E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay (Ed.), *Türkiye'de politik değişim ve modernleşme* içinde (s. 9-39). Bursa: Dora Yayıncılık.

Karpat, K. H. (2006). *Osmanlı'da değişim, modernleşme ve uluslaşma*. Ankara: İmge Kitabevi.

Sarıbay, A. Y. (2000). Küreselleşme, postmodern uluslaşma ve İslâm. F. Keyman ve A. Y. Sarıbay (Ed.), *Global/yerel eksende Türkiye* içinde. İstanbul: Alfa Yayınları.

Schmitt, C. (2006). *Siyasal Kavramı* (çev. E. Göztepe). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Sen, A. (2004). Özgürlükle kalkınma (çev. Y. Alogan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sennett, R. (2002). *Kamusal insanın çöküşü* (çev. S. Durak ve A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Yıldız, A. (2010). *Ne mutlu Türküm diyebilene: Türk ulusal kimliğinin etno-seküler sınırları (1919-1938)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE DİNSEL MODERNLEŞME VE DİNÎ YAPILARIN DEĞİŞİMİ

Necdet Subaşı

Toplu Bakış

Modernlik bağlamında dinin ve dinî hayatın hangi mecralarda yeniden şekillendiği ya da bir düzenlemeye maruz bırakıldığı sorusu sosyal bilimciler arasında sık tartışılan konular arasında yer almaktadır. Modernleşme süreçlerinin toplumun belli başlı ilgilerini ve tercihlerini özellikle de zihniyet yapılarını dönüştürdüğü bir bağlamda dinsel olanın da bu etkileşimden önemli ölçüde etkilenerek pay alacağı açıktır.

Türk modernleşmesinde kesintisiz bir süreklilikten söz etmek pekâlâ mümkündür. Bu çerçevede Tanzimat'a kadar götürülebilecek bir Batılılaşma yöneliminin izi takip edildiğinde öncelikli olarak Osmanlı yapısal modernleşmesinde dinin her zaman bir meşruiyet çizgisi olarak hatta temel referans ögesi statüsünde tutulduğu gerçeği göz ardı edilemez. Öte yandan modernleşmenin Cumhuriyet'le birlikte yön değiştiren süreçlerinde ise din, bir atıf ögesi olmaktan çıkarılarak bizzat kendisi üzerinde düzenleme yapılan yeni bir tasarruf alanı olarak tasavvur edilmiştir. Türk modernleşmesinde dinin örgütlü temsil rolünü üstlenen Diyanet İşleri Başkanlığı, görece Osmanlı Şeyhülislamlık kurumunu hatırlatacak kimi ortak özelliklere sahip olsa da son tahlilde oldukça farklı özellikleriyle tebarüz ettiği unutulmamalıdır. Osmanlı siyasi siteminin yapısal örgütlenmesinde uzunca bir süre anahtar statüsünü koruyan Şeyhülislamlık, Tanzimat sonrası dönemde bile gücünü önemli ölçüde korumayı başarmış kült yapılar arasında yer almıştır. Dinî hayatın tekmil işleyişinden sorumlu olan kurum, dinle bütünleşik bir devlet görüntüsü veren Osmanlı devlet rejiminde en başta meşruiyet üretici bir yapı olarak önem kazanmıştır.

Türk modernleşmesinin istisnai kurumları arasında yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı ise dinin sosyal hayat dünyasındaki işleyişini laik ve seküler devlet adına takipten, dinî hayatın rasyonalize edilmesine kadar pek çok konuda kendini yeniden şekillendiren bir üst kurum özelliği taşımaktadır. Cemaat ve tarikatların Türk laikliğinin kendine özgü işleyişi karşısında kısmen özel alanlara çekilen tabiatı, Diyanet İşleri Başkanlığının görev ve sorumluluk sahası söz konusu olduğunda bir hayli önem kazanmaktadır. Bu çalışmada söz konusu ilişkinin ortaya çıkardığı gerilim ve diyalog kanalları, dinselliğin modernizasyonu bağlamında ele alınmaktadır.

Kaynakça

Akşit, B., Şentürk, R., Cengiz, K. ve Küçükural, Ö. (2012). *Türkiye'de dindarlık: Sosyal gerilimler ekseninde inanç ve yaşam biçimleri.* İstanbul: İletişim.

Aktay, Y. (Ed.). (2004). İslâmcılık, modern Türkiye'de siyasi düşünce (C. VI). İstanbul: İletişim.

Ayhan, H. (2004). *Türkiye'de din eğitimi.* İstanbul: DEM.

Barkan, Ö. L. (1975). Türkiye'de din ve devlet ilişkilerinin tarihsel gelişimi. *Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü Semineri* içinde (s. 49-97). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Bein, A. (2013). *Osmanlı uleması ve Türkiye Cumhuriyeti –Değişimin failleri ve geleneğin muhafızları-* (çev. İ. Üçpunar). İstanbul: Kitap.

Çelik, C. (2001). Kentleşme sürecinde dini hayat. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *11*, 131-150.

Dursun, D. (1988). *Yönetim-din ilişkileri açısından Osmanlı Devletinde siyaset ve din.* İstanbul: İşaret.

Feroze, M. R. (1995). Laiklik yanlıları ve karşıtları. D. Dursun (drl.), *Türkiye'de İslâm ve laiklik* (s. 41-56). İstanbul: İnsan.

Gökaçtı, M. A. (2005). *Türkiye'de din eğitimi ve imam hatipler.* İstanbul: İletişim.

Gökalp, Z. (1976). *Türkleşmek, İslâmlaşmak, muasırlaşmak.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Gözaydın, İ. (2009). *Diyanet -Türkiye Cumhuriyeti'nde dinin tanzimi-.* İstanbul: İletişim.

İnalcık, H. (1958). Osmanlı hukukuna giriş: Örfi sultani hukuk ve Fatih'in kanunları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, XIII*(2), 102-126.

Jäschke, G. (1972). *Yeni Türkiye'de İslâmlık* (çev. H. Örs). İstanbul: Bilgi.

Kara, İ. (1994). İslamcıların siyasi görüşleri. İstanbul: İz.

Kara, İ. (2008). *Cumhuriyet Türkiyesi'nde bir mesele olarak İslam.* İstanbul: Dergâh.

Karpat, K. (2009). *Osmanlı'dan günümüze elitler ve din.* İstanbul: Timaş.

Mardin, Ş. (1991). *Türkiye'de din ve siyaset* (drl. M. Türköne ve T. Önder). İstanbul: İletişim.

Özdalga, E. (2007). *İslâmcılığın Türkiye seyri: Sosyolojik bir perspektif*. İstanbul: İletişim.

Özek, Ç. (t.y.). *Devlet ve din,*. İstanbul: Ada.

Sarıkaya, Y. (1997). *Medreseler ve modernleşme*. İstanbul: İz Yayıncılık..

Seufert, G. (2004). Türkiye'de devlet ve din (çev. H. Görgün). Yayımlanmamış çalışma.

Subaşı N. (2003). Öteki Türkiye'de din ve modernleşme. Ankara: Vadi Yayınları.

Subaşı, N. (2004). *Gündelik hayat ve dinsellik*. İstanbul: İz.

Subaşı, N. (2005). *Ara dönem din politikaları*. İstanbul: Küre.

Subaşı, N. (2008, April). Critical approaches to the PRA. *The Muslim World, XCVIII*(2-3), 264-270.

Türköne, M. (1991). *Siyasi ideoloji olarak İslâmcılığın doğuşu.* İstanbul: İletişim.

Yakut, E. (2005). Şeyhülislamlık -Yenileşme döneminde devlet ve din-. İstanbul: Kitap.

Yavuz, H. (2005). *Modernleşen Müslümanlar –Nurcular, Nakşiler, Milli Görüş ve AK Parti-* (çev. A. Yıldız). İstanbul: Kitap Yayınevi.

TÜRKİYE'DE SEKÜLARİZMİN ESKİ VE YENİ TEZAHÜRLERİ*

Mustafa Tekin

Toplu Bakış

Bu bölüm, Türkiye'de Müslümanlığın içerimlerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bilindiği gibi sekülerlik, Batı orijinli bir kavram olup, kendi doğal tarihî süreci içerisinde bir anlam ve zemin kazanmıştır. Bu süreçte Hristiyanlık ve Batı arasındaki ilişki önemlidir. Sekülerlik de kanaatimizce bu ilişkilerin bir sonucu olarak Batı dünyasında yapısal bir özellik olarak ortaya çıkmıştır. Bu bölümde, Türkiye'nin Müslüman deneyimlerinin sekülerlikle ilişkisi tartışılmadan önce, Batı'da sekülerliğin hangi anlam çerçevelerine sahip olduğu analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Batı ile Türkiye'de sekülerliğin anlamlarında bir yandan örtüşmeler, diğer yandan da farklılıklar olduğu söylenebilir. Bu farklılıklar her iki coğrafyanın din, toplum ve kültürüne referansla açıklanabilir. Öncelikle belirtilmelidir ki sekülerliğin etkileri Türkiye'ye modernleşme süreci içerisinde ve birtakım pratikler üzerinden girmiştir. Tanzimat'tan itibaren yapılan birçok düzenlemeler, pratikte zihniyete doğru bir etkilemeyi göstermektedir. Nihayetinde bugün için dil, gündelik hayat ve ibadetler üzerinden yaptığımız analizler ile sekülerliğin Müslüman deneyimleri üzerinde etkileri olduğunu söyleyebiliriz. Modernleşme sürecinde Müslüman zihni ve pratikleri bu etkilemeye işaret etmektedir.

* Bu bölüm daha önce İnsan ve Toplum Dergisi'nde (Cilt 2, Sayı 4, 2012, s. 181-204) yayımlanan "Batı'da Sekülerlik ve Türkiye Müslümanlığının Seküler İçerimleri" başlıklı yazının gözden geçirilmiş ve büyük oranda yenilenmiş hâlidir.

Kaynakça

Abel, O. (1995). Dinlerin etiği olarak laiklik. O. Abel, M. Arkoun ve Ş.Mardin (Ed.), *Avrupa'da etik, din ve laiklik* içinde (çev. S. Dolanoğlu ve S. Yılmaz, s. 27-40). İstanbul: Metis Yayınları.

Abercrombie, N., Hill, S., & Turner, B. S. (1988). *The penguin dictionary of sociology* (2nd ed.). London: Penguin Books.

Arslan, A. (1993). Sekülerizm: Akleden kalbin parçalanışı. *Bilgi ve Hikmet*, *2*, s. 3-17.

Attas, S. N. (1995). İslam, sekülerizm ve geleceğin felsefesi (çev. M. E. Kılıç, 2. baskı). İstanbul: İnsan Yay.

Aydın, M. (2009). *Moderniteye dışarıdan bakmak*. İstanbul: Açılımkitap Yay.

Berger, P. L. (1969). *The social reality of religion*. London: Faber and Faber.

Berger, P. L. (2000). *Kutsal şemsiye - Dinin sosyolojik teorisinin ana unsurları* (çev. A. Coşkun) İstanbul: Rağbet Yay.

Chadwick, O. (1975). *The secularization of the European mind in the nineteenth century*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cox, H. (1990). *The secular city, secularization and urbanization in theological perspective* (25th ed.). Newyork: Collier Books, Macmillan Publishing Company.

Davison, A. (2006). *Türkiye'de sekülarizm ve modernlik* (çev. T. Birkan, 2. baskı). İstanbul: İletişim Yay.

Doğan, K. (1991). *Tanzimat'ın kıblesi*. İstanbul: Ölçü Yay.

Eliade, M. (1991). *Kutsal ve dindışı* (çev. M. A. Kılıçbay). Ankara: Gece Yay.

Fallding, H. (1967). Secularization and the sacred and profane. *The Sociological Quarterly*, *8*(3), 349-363.

Furseth, I. (2003). Secularization and the role of religion in state institutions. *Social Compass*, *50*(2), 191-202.

Gilbert, A. D. (1994). Secularization and the future. In S. Gilley, & W. J. Sheils (Eds.), *A history of religion in Britain: Practice and beliefs from Pre-Roman times to the present* (pp. 512-3). Cambridge, MA. & Oxford: Wiley-Blackwell

Gündüz, Ş. (2004). *Pavlus Hıristiyanlığın mimarı* (2. baskı). Ankara: Ankara Okulu Yay.

Haşim, A. (2005). Müslüman saati. M. Kaplan (yay. hzl.), *Üç eser* içinde (7. baskı, s. 102-105). İstanbul: M.E.B. Yayınları.

Hill, M. (1973). *A sociology of religion.* London: Heineman Educational Books Ltd.

Hocaoğlu, D. (1995). *Laisizmden milli sekülerime laiklik - Laiklik sorununun felsefi çözümlemesi*. Ankara: Selçuk Yay.

Kaufmann, E. (2007). Breeding for god. *The Prospect*, *128*, 22-26.

Kitab-ı Mukaddes, Kutsal Kitap-Tevrat, Zebur, İncil. (2009). İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi.

Lewis, B. (2000). *Modern Türkiye'nin doğuşu* (çev. M. Kıratlı, 8. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

Lyon, D. (1996). Religion and the postmodern: Old problems, new prospects. In K. Flanagan, & P. C. Jupp. (Eds.), *Postmodernity, sociology and religion* (pp. 14-29). New York: St. Martin Press.

Marshall, G. (1998). *Oxford dictionary of sociology* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.

Mert, N. (1994). *Laiklik tartışmasına kavramsal bir bakış - Cumhuriyet kurulurken laik düşünce*. Ankara: Bağlam Yay.

Olgun, H. (2001). *Luther ve reformu*. Ankara: Fecr Yay.

Olgun, H. (2006). *Sekülerliğin teolojik kurgusu Protestanlık*. İstanbul: İz Yay.

Özek A. v.d.(1993). *Kur'an-ı Kerim ve açıklamalı meâli*. Ankara: T.D.V. Yayınları.

Sarı, M. (1982). *El-Mevârid*. İstanbul: Bahar Yay.

Sommerville, C. J. (1998). Secular society/religious population: Our tacit rules for using the term secularization. *Journal for the Scientific Study of Religion*, *37*(2), 249-253.

Swannel, J. (1992). Secular. In *The Oxford modern English dictionary* (p. 980). Oxford: Clarondon Press.

Taburoğlu, Ö. (2008). *Dünyevi ve kutsal: Modernlerin maneviyat arayışları*. İstanbul: Metis Yay.

Tekin, M. (2009). Sekülerlik kutsanmak istiyor. *Eski Yeni*, *13*, 5-13.

Tekin, M. (2011). *Kutsal sekülarizm*. İstanbul: Açılımkitap Yay.

Tekin, M. (2012). *Ziyaret fenomeni çerçevesinde dua ve sosyal sorunlar* (2. baskı). İstanbul: Rağbet Yay.

Thompson, W. D. J. C. (2000). Martin Luther ve iki krallık. D. Thomson (Ed.), *Siyasi düşünce tarihi* içinde (çev. İ. Özel, s. 40-61). İstanbul: Şule Yay.

Weber, M. (1997). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu* (çev. Z. Gürata). Ankara: Ayraç Yay.

Wilson, B. (1979). The return of the Sacred. *Journal for the Scientific Study of Religion*, *18*(3), 268-280.

Yeter, R. (2009, 26 Eylül). Kapitalist lafı küfür gibi geliyor. Erol Yarar ile söyleşi. *Yeni Şafak*. http://yenisafak.com.tr/Pazar/Default.aspx?t=28.09.2009&i=213180 adresinden 22.05.2009, tarihinde edinilmiştir.

Yinger, J. M. (1967). Pluralism, religion and secularism. *Journal for the Scientific Study of Religion*, *6*(1), 17-28.

TOPLUMSAL YAŞAMDA DEĞERLER: MODERNLEŞME, MUHAFAZAKÂRLAŞMA VE KUTUPLAŞMA*

Lütfi Sunar & Yunus Kaya

Toplu Bakış

Bu kısımda Türkiye'deki din ve sekülerleşme ekseninde iki toplumsal kesimin oluşumu ve bu kesimlerin birbirleri karşısındaki konumları tarihsel açıdan ele alınarak, sosyal hayatta bu iki kesimin birbiri ile münasebetlerindeki değişimler incelenecektir. Kökleri Osmanlı İmparatorlugu'nun son dönemlerine dayanan dindar/modern veya islamcı/ seküler ayrımlarının son yıllarda iyice belirgin hale gelerek Turkiye'de ikili ve kutuplaşmış bir toplum yapısı oluşturduğu hem akademisyenler tarafından hem de kamoyunda yaygın bir biçimde iddia edilmektedir. 1990'larda islamcı Milli Görüş hareketinin yükselişi, 2002 yılından beri süren AK Parti iktidarı ve buna karşı gelişen ve sertleşen seküler muhalefet birçoklarına göre böyle bir bölünmenin gostegesi ve delilidir. Bu kısımda bu iki toplumsal eksenin tarihsel gelişimi incelendikten sonra kutuplaşma iddiaları Türkiye'de 1990 ve 2011 arasında dört farklı zamanda, toplam 10.151 katılımcı arasında yürütülen Dünya Değerler Araştırması ve Avrupa Değerler Araştırması'nda elde edilen veriler kullanılarak değerlendirilecektir. Amerikan sosyolojisi içinde gerçekleşen 'kultur savaslari' tartışmalarının metodolojisi takip edilerek yapılan istatistiki analizler, bu dönemde Turkiye'de toplumsal kutuplaşmada bir artış olmadığını göstermiştir. İki grup arasında sadece aile ve cinsellik konularında var olan ayrımlar bu dönemde artış göstermemiş; aksine muhafazakâr kesimlerde kadının toplumsal rolünün degisminin kabulü artarken seküler kesimlerde de aile ve cinsellik konularda bir miktar muhafazakârlaşma gözlenmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'de ciddi politik krizlere yol açan farklılıkların çok da derine inmediği ve toplumun sembolik konularda farklılık gösterse de temelde benzer yapıya sahip olduğu gösterilmiştir.

* İkinci basım için gözden geçirilmiş ve güncellenmiştir.

İleri Okuma Önerileri

Abramowitz, A. I., & Saunders, K. L. (2008). Is polarization a myth. *Journal of Politics*, *70*(2), 542-555.

Ağırdır, B. (2010, 13 Haziran). *Siyasette ve toplumda kutuplaşma: KONDA verileriyle "kutuplaşmanın fotoğrafı".* KONDA. http://www.konda.com.tr/tr/raporlar/2010_06_KONDA_Toplumda_Siyasette_Kutuplasma.pdf

Çakır, R. (Ed.). (2008). *Mahalle baskısı: Prof. Dr.* Şerif *Mardin'in tezlerinden hareketle Türkiye'de* İslam, *cumhuriyet, laiklik ve demokrasi*. İstanbul: Doğan Kitap.

Göle, N. (2012). *Seküler ve dinsel: Aşınan sınırlar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Mardin, Ş. (1994) Türk siyasasını açıklayabilecek bir anahtar: Merkez-çevre ilişkileri. M. Türköne, T. Önder (Drl), *Türkiye'de toplum ve siyaset (Makaleler 1)* içinde (s. 34-76). İstanbul: İletişim Yayınları.

Toprak, B., Bozan, İ., Morgül, T. ve Şener, N. (2008). *Türkiye'de farklı olmak: Din ve muhafazakârlık ekseninde* ötekileştirilenler. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.

Tuğal, C. (2011). *Pasif devrim:* İslami *muhalefetin düzenle bütünleşmesi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kaynakça

Abramowitz, A. I., & Saunders, K. L. (2008). Is polarization a myth. *Journal of Politics*, *70*(2), 542-555.

Ağırdır, B. (2010, 13 Haziran). *Siyasette ve toplumda kutuplaşma: KONDA verileriyle "kutuplaşmanın fotoğrafı"*. KONDA. http://www.konda.com.tr/tr/raporlar/2010_06_KONDA_Toplumda_Siyasette_Kutuplasma.pdf adresinden 21.05.2014 tarihinde edinilmiştir.

Altun, F. (2004). Niyazi Berkes ve eserleri hakkında. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, *2*(1), 439-474.

Amman, M. T. (2010). Türkiye'de ailenin açık ve örtük sekülerleşmesinin sosyolojik analizi. M. F. Bayraktar (Ed.), *Aile ve eğitim-tartışmalı ilmi toplantı* içinde (s. 41-70). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Arlı, A. (2006). Devletin sürekliliği, devrimin muhafazası, toplumun denetimi sorunu: Merkez-çevre paradigmasının sınırlılıkları üzerine notlar. *Toplum ve Bilim*, *105*, 96-128.

Azman, A. (2001). Niyazi Berkes Mümtaz Turhan: "Türk modernleşmesine iki bakış". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, *1*, 29-46.

Azman, A. (2012). Niyazi Berkes: Ulusçuluk-devrimcilik ekseninde Kemalist çağdaşlaşma modelinin inşası. *Sosyoloji Dergisi*, *3*(17), 31-47.

Baran, Z. (2010). *Torn country: Turkey between secularism and Islamism*. Stanford CA: Hoover Institution Press Stanford University.

Baslevent, C. (2009, April 15). Evidence of polarization in Turkish politics from survey data. Retrieved 21.05.2014 from http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1384590

Berkes, N. (2007). *Türkiye'de* çağdaşlaşma (11. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Cornell, S. E., & Karaveli, H. M. (2008). *Prospects for a "torn" Turkey: A secular and unitary future?* Johns Hopkins University Central Asia-Caucasus Institute silk road paper. Retrieved 21.05.2014 from http://www.silkroadstudies.org/new/docs/silkroadpapers/0810Turkey.pdf

Coşkun, İ. (1991). Niyazi Berkes üzerine. *Sosyoloji Dergisi*, *3*(2), 49-86.

R. Çakır (Ed.). (2008). *Mahalle baskısı: Prof. Dr.* Şerif *Mardin'in tezlerinden hareketle Türkiye'de İslam, cumhuriyet, laiklik ve demokrasi*. İstanbul: Doğan Kitap.

Çarkoğlu, A. ve Toprak, B. (2000). *Türkiye'de din, toplum ve siyaset*. İstanbul: TESEV Yayınları.

Çarkoğlu, A., & Toprak, B. (2007). *Religion, society and politics in a changing Turkey*. İstanbul: TESEV Publications.

Davis, N., & Robinson, R. V. (1996). Are the rumors of war exaggerated? Religious Orthodoxy and moral progressivism in America. *American Journal of Sociology*, *102*(3), 756-87.

Demiralp, S. (2012). White Turks, black Turks? Faultlines beyond Islamism versus secularism. *Third World Quarterly*, *33*(3), 511-524.

DiMaggio, P., Evans, J., & Bryson, B. (1996). Have Americans' social attitudes become more polarized? *American Journal of Sociology*, *102*(3), 690-755.

Downey, D. J., & Huffman, M. L. (2001). Attitudinal polarization and trimodal distributions: Measurement problems and theoretical implications. *Social Science Quarterly*, *82*(3), 494-505.

Evans, J. H. (2003). Have Americans' attitudes become more polarized?—An update. *Social Science Quarterly*, *84*(1), 71-90.

Evans, J. H., Bryson, B., & DiMaggio, P. (2001). Opinion polarization: Important contributions, necessary limitations. *American Journal of Sociology*, *106*(4), 944-59. Fiorina, M. P., Abrams, S. J., & Pope, J. (2005). *Culture war?: The myth of a polarized America*. New York: Pearson Longman.

Gökalp, Z. (1995). *Hars ve medeniyet*. İstanbul: Toker Yayınları.

Göle, N. (1999). Batı dışı modernlik: Kavram üzerine. *Toplum ve Bilim*, *80*, 128-143. Göle, N. (2007). *Melez desenler*. İstanbul: Metis Yayınları.

Göle, N. (2010). Manifestations of the religious-secular divide: Self, state, and the public sphere. In L. E. Cady, & E. S. Hurd (Eds.), *Comparative secularisms in a global age* (pp. 41-56). New York: Palgrave Macmillan.

Göle, N. (2012). *Seküler ve dinsel: Aşınan sınırlar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Grigoriadisa, I. N. (2009). Islam and democratization in Turkey: Secularism and trust in a divided society. *Democratization*, *16*(6, Special issue: Religion and democratizations), 1194-1213.

Heper, M. (2009). Does secularism face a serious threat in Turkey? *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, *29*(3), 413-422.

Howe, M. (2000). *Turkey today: A nation divided over Islam's revival*. Boulder, Colo.: Westview Press.

Huntington, S. P. (1993). The clash of civilizations? *Foreign Affairs*, *72*(3), 22-49.

Kandiyoti, D. (2012). The travails of the secular: Puzzle and paradox in Turkey. *Economy and Society*, *41*(4), 513-531.

Karpat, K. H. (2002). Ziya Gökalp'te korporatifçilik, millet-milliyetçilik ve çağ-daş medeniyet kavramları üzerine bazı düşünceler. Alkan, M. Ö. (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce* Cilt *Cumhuriyet'e devreden düşünce mirası, Tanzimat ve Meşrutiyet'in birikimi* içinde (C. 1, s.. 328-333). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kaya, I. (2012). Conceptualizing the current clashes between modernist republicans and Islamic conservatives in Turkey. *Social Science Information*, *51*(1), 3-21.

Keyman, F. (2009, 26 Temmuz). Türkiye iyice muhafazakârlaşıyor. *Radikal 2*.http://www.radikal.com.tr/radikal2/turkiye_iyice_muhafazakârlasiyor-946924 adresinden 20.05.2014 tarihinde edinilmiştir.

Keyman, F. (2010). Assertive secularism in crisis: Modernity, democracy and Islam in Turkey. In L. E. Cady & E. S. Hurd (Eds.), *Comparative secularisms in a global age* (pp. 143–158). New York: Palgrave Macmillan.

Kılıç, A. F. (2007). Türkiye'de dünyevi ahlâka geçiş denemeleri. *DEM Dergi*, *1*(1), 34-40. Kuru, A. T. (2009). *Secularism and state policies toward religion: The United States,France, and Turkey*. Cambridge, UK and New York: Cambridge University Press.

Mardin, Ş. (1973). Center-periphery relations: A key to Turkish politics? *Daedalus*, *102*(1, Post-Traditional Societies), 169-190.

Mardin, Ş. (2005). Turkish Islamic exceptionalism yesterday and today: Continuity, rupture and reconstruction in operational codes. *Turkish Studies*, *6*(2), 145-165.

Mardin, Ş. (2007a, 15 Mayıs). Mahalle havası diye bir şey var ki AKP'yi bile döver. *Vatan Gazetesi Kitap Eki*.

Mardin, Ş. (2007b, 6 Ekim). Yalnız İslamcıları itham etmek doğru olmaz. *Vatan Gazetesi Pazar Eki*.

Mardin, Ş. (2008). Mahalle baskısı, ne demek istedim? R. Çakır (Ed.), *Mahalle baskısı: Prof. Dr.* Şerif *Mardin'in tezlerinden hareketle Türkiye'de* İslam, *cumhuriyet, laiklik ve demokrasi* içinde (s. 97-105). İstanbul: Doğan Kitap.

Mardin, Ş. (2009). Türk düşüncesinde Batı sorunu. M. Türköne ve T. Önder (Ed.), *Türk modernleşmesi* içinde (s. 238-246). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (2011). Kitle toplumunda İslam: Uyumla kutuplaşma karşı karşıya. *Türkiye* İslam *ve sekülarizm* (çev. E. Gen ve M. Bozluolcay, s. 159-166). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mouw, T., & Sobel, M. E. (2001). Culture wars and opinion polarization: The case of abortion. *American Journal of Sociology*, *106*(4), 913-43.

Okumuş, E. (2005). *Gösterişçi dindarlık*. İstanbul: Ark Kitapları.

Özakpınar, Y. (1999). *Kültür değişmeleri ve batılılaşma meselesi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özakpınar, Y. (2012). Turhan, Mümtaz. *Diyanet* İslam *ansiklopedisi* içinde (C. 41, s. 423). İstanbul: İSAM.

Sayyid, B. S. (2000). *Fundamentalizm korkusu: Avrupamerkezcilik ve* İslamcılığın *doğu*şu (çev. E. Ceylan ve N. Coşkun). Ankara: Vadi Yayınları.

Sencar, Ö., Dağı, İ., Ergil, D., Yıldız, S. ve Coşkun, V. (2011). *Endişeliler Araştırması*. İstanbul: MetroPOLL Stratejik ve Sosyal Araştırmalar. http://www.metropoll.com.tr/ report/get/309/1 adresinden 21.05.2014 tarihinde edinilmiştir.

Shills, E. (1975). *Center and periphery: Essays in macrosociology*. Chicago: The University of Chicago Press.

Shills, E. (2002). Merkez-çevre. *Türkiye* Günlüğü, *70*, 86-96.

Somer, M. (2007). Moderate Islam and secularist opposition in Turkey: Implications for the world, Muslims and secular democracy. *Third World Quarterly*, *28*(7), 1271-1289.

Somer, M. (2012). The janus-faced relation of religious actors and human security: Islamic and secular values in Turkey. In J. K. J. Wellman, & C. B. Lombardi (Eds.), *Religion and human security: A global perspective* (pp. 30-47). New York: Oxford University Press.

Toprak, B., Bozan, İ., Morgül, T. ve Şener, N. (2008). *Türkiye'de farklı olmak: Din ve muhafazakârlık ekseninde* ötekileştirilenler. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.

Tuğal, C. (2011). *Pasif devrim:* İslami *muhalefetin düzenle bütünleşmesi* (2. baskı.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tuna, K. (2013). *Yeniden sosyoloji*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Turam, B. (2008). Turkish women divided by politics: Secularist activism versus pious non-resistance. *International Feminist Journal of Politics*, *10*(4), 475-494.

Turhan, M. (1987). *Kültür değişmeleri: Sosyal psikoloji bakımından bir tetkik*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi.

Ülken, H. Z. (1940). Tanzimattan sonra fikir hareketleri. *Tazminat II: Yüzüncü yıldönümü münasebetiyle* içinde (s. 757-775). İstanbul: Maarif Matbaası.

Ünver, H. A. (2011). Turkey's invisible cold war: Islamist and secular communalizations. *Yale Journal of International Affairs*, *6*(1), 102-104.

Yavuz, M. H. (2009). *Secularism and Muslim democracy in Turkey*. Cambridge, UK and New York: Cambridge University Press.

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL TABAKALAŞMA VE EŞİTSİZLİK

Editör: Lütfi Sunar

Matbu Kitap – 6
Toplum – 1

Lütfi Sunar (Ed.), Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik

Dizi Editörü: Lütfi Sunar

Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
İç Tasarım: Tarkan Kara

Kapak Fotosu: George Kuna, Old Wall, Fotolia©

Baskı: Kalkan Matbaası - Sertifika No: 16029
Büyük Sanayi Sitesi 1. Cad. No:99 D:32 / İskitler - Ankara
1. Baskı: İstanbul, Ocak 2016
ISBN: 978-605-9253-07-9

© Matbu Kitap, 2016
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Matbu Kitap
Rasim Paşa Mah. Söğütlü Çeşme Cad.
Söğütlü Çayır Sok. Kat: 5 & No: 16/21
Kadıköy / İstanbul
Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
www.matbukitap.com
bilgi@matbukitap.com
Matbu Kitap Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

İçindekiler

İçindekiler vii
Yazarlar Hakkında ix
Önsöz xi

1. Giriş: Türkiye'de Tabakalaşma ve Eşitsizliği Tartışmak 1
Lütfi Sunar
2. Sınıfın Sonu mu? Sınıf Tartışmalarının Gidişatı 29
Cengiz Yanıklar

I. Bölüm: Türkiye'de Devlet, Ekonomi ve Tabakalar

3. Türkiye'de Sınıflara Tarihsel Bir Bakış: Devlet, Ekonomi ve Sosyal Sınıflar 47
Kadir Yıldırım
4. Neoliberal Dönemde Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Değişen Orta Sınıf 89
Cengizhan Yıldırım
5. Türkiye'de Refah Devleti'nin Dönüşümü: Yeniden Dağıtım ve Sınıfların Değişimi 115
Z. Nurdan Atalay Güneş & Hasan Tekgüç

II. Bölüm: Tabakalaşmanın Yeni Biçimleri

6. Neoliberalleşen Türkiye'de İşçi Sınıfının Parçalanması 139
K. Cem Özatalay
7, Proletarya ile Orta Sınıf Arasında: Siyasi Aktör Olarak Prekarya 163
Aslı Vatansever
8. "Kendinizin CEO'su Olun!": Kendi Kendini Yöneten Bilgi İşçileri 195
Meltem Yılmaz Şener
9. En Alttakiler, Ötekiler, Kenardakiler: Türkiye'de Sınıf-Altı 221
Alev Erkilet
10. Türkiye'de Kırsal Tabakalaşma: Tarım Politikaları, Mülkiyet ve Kırsal Sosyal Yapı 243
Serdar Nerse
11. Türkiye'de Değişen Sosyo-Ekonomik Yapı İçerisinde Meslekler 267
Lütfi Sunar & Yunus Kaya

III. Bölüm: Tabakalaşmanın Temsilleri ve Tezahürleri

12. Sosyal Tabakalar ve Kentsel Katmanlar: İstanbul'da Mekânsal Ayrışma Biçimleri 315
Seran Demiral
13. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Tabakalaşma 341
Maide Gök
14. Türkiye'de Sağlık ve Tabakalaşma: Eşitsizliklerinin Sağlıkta Tabakalaşmaya Etkisi 367
Z. Nurdan Atalay Güneş & Hasan Tekgüç
15. Türkiye'nin Sosyal Dokusunda Değişen ve Değişmeyen Unsurlar:
Eşraf Aileleri ve Eğitim 385
Gül Özsan
16. Türkiye'de Tabakalaşma ve Spor 417
Murat Yüksel
17. Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Müzik 443
Uğur Zeynep Güven

Dizin **465**

Önsöz

Son zamanlarda sosyal medyada dolaşan bazı istatistiki bilgiler dünya ve Türkiye hakkında birtakım çarpıcı gerçekleri ortaya koyuyor. Örneğin dünyanın en büyük ekonomisine sahip olan Amerika'da en yüksek gelire sahip grubun %1'i 2002-2007 yılları arasında ekonomide yaratılan tüm büyümenin % 65'ine, 2010'da %93'üne sahip olurken; orta sınıflar büyük bir iktisadi daralma, alt gelir grupları ise ciddi bir fakirleşme yaşamaktaydı. Bugün ortalama bir CEO'nun ücreti ortalama bir işçinin 250 katı civarındadır. 1980'de Amerika'da sendikalı işçi oranı %20 iken, 2010'da bu oran %12'ye inmiştir. Eşitsizlikteki bu artış Amerikan toplumunda Occupy Wall Street, Ferguson olaylarında olduğu gibi işaretlerini gördüğümüz sosyal patlamalara yol açmaya başlamıştır. Bu durum, tüm dünya için olduğu kadar Türkiye için de geçerlidir. Günümüzde Türkiye'de sosyal yardım transferleri yoluyla mutlak yoksulluk oranı ciddi bir düşüş gösterirken göreli yoksulluk oranı aynı biçimde artış göstermektedir. Benzer şekilde son 15 yılda Türkiye'deki en zengin %1'lik nüfusun, toplam servetin içindeki payı %39.4'ten %54.3'e yükselmiştir. Bunun anlamı geriye kalan &99'un payının %60,6'dan %45.7'ye gerilemiş olduğudur. Bu payın %23.4 bir kısmı da yine en tepedeki %1'lik kesimi takip eden %9'un elindedir. Dolayısıyla geriye kalan %90 toplam servetin sadece %22,3'üne sahiptir. Bugün Türkiye nüfusunun en zengin %10'luk kesiminin sahip olduğu gelir, en yoksul %10'luk kesimin elde ettiği gelirin 15 katına denk gelmektedir.

Türkiye'de 1980'de başlayan küresel entegrasyon ve liberalizasyon 1990'larda yavaşladıktan sonra 2000'lerde daha hız kazandı. Bu dönemde ekonomi büyüdü, toplam zenginlik arttı ancak hem bu zenginliğin paylaşımında, hem de refahın oluşturulmasında çok ciddi sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Bu eşitsizlik ve paylaşım sorunu, top-

lumda farklı tabaka ve katmanların konumlarında değişimlere yol açtı ve neticesinde Türkiye'de sosyal tabakalaşma konuları daha fazla tartışılmaya başlandı. Bu durumda sosyolojide oluşan kuramsal ve ampirik bilgi birikiminden ziyade, toplumsal yaşamda ortaya çıkan eşitsizlikler daha fazla rol oynamışa benzemekte. Türkiye'de son 30 yılda tabakaların daha fazla belirginleşmeye ve toplumsal yapının diğer unsurlarını da daha fazla etkilemeye başladığını görmekteyiz. Bunda ekonominin ve devletin geçirdiği büyük dönüşümlerin ve küresel sisteme entegrasyon çabalarının etkili olduğu söylenebilir. Bu süreçte eşitsizlik ve tabakalaşmaya dair makro göstergelerde (olumlu ya da olumsuz manada) çok büyük farklılaşmalar yaşanmasa da, birbiri ile ilişki halindeki tabakaların sosyal tezahürlerinde önemli değişimler gerçekleşti. Bu dönemde özellikle kentleşmede yaşanan dönüşümler, hizmet sektörünün yükselişi, bilgi ekonomisinin gelişimi ve ekonominin finansallaşması gibi etkenlerden ötürü makro düzeyde sınıfsal şemalar çok değişmediği halde, her bir tabakanın kendi içindeki kombinasyonu ciddi biçimde farklılaştı. Bu değişimlere bağlı olarak geniş işçi sınıfı ve orta sınıf içinden değişik özellikler ve yönelimler gösteren katmanlar türedi. Bu katmanlar arasında sınıf-altı, prekarya, bilgi işçileri, yeni orta sınıf, küresel yönetici sınıf gibi toplumsal, iktsadi ve siyasi yaşamı yakından etkileyen katmanlar bulunmaktadır. Dolayısıyla ciddi bir çözümlemeyi bekleyen bu farklılaşma ve çeşitlenmelerin detaylıca ele alınması ve tartışılmasına ihtiyaç vardır.

Elinizdeki kitap bu bakımdan bir giriş oluşturmak maksadıyla hazırlanmıştır. Konuya ilgi duyan araştırmacıların başlangıç çerçevesi olarak kullanabilecekleri eserin aynı zamanda meselenin temel bileşenlerini göstermesi bakımından başka verimli çalışmalara da zemin hazırlaması amaçlanmıştır. Elbette bu kadar geniş bir konunun bütün yönleri ile ele alınmasında çeşitli güçlükler bulunmaktadır. Dolayısıyla kitapta, tabakalaşma ve eşitsizlik alanında Türkiye açısından temel etkiye sahip olduğu düşünülen konuları ilgili güncel verilere dayalı olarak ele alan yazılara yer verildi. Böylece tabakalaşma ve eşitsizlik konusunda mevcut durumun gerçekçi bir resminin çekilmesine katkı sağlanarak sonraki çalışmalara zemin oluşturulmaya çalışıldı.

Bu kitabın hazırlanması fikri, TÜBİTAK desteği ile yürütmekte olduğum Türkiye Sosyo-Ekonomik Statü Endeksi Geliştirme Projesi kapsamındaki çalışmalarda ve İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde vermekte olduğum Sosyal Tabakalaşma dersinde yapmış olduğum gözlemlere dayalı olarak ortaya çıktı. Bu süreçte pek çok ismin yardım ve teşvikini gördüm ve bunları zikretmeden geçemeyeceğim. Evvela kitap fikri gündeme geldiğinde Yunus Kaya, M. Tayfun Amman, Meltem Yılmaz Şener, K. Cem Özatalay ve Didem Danış hem beni bu hususta teşvik ettiler hem de projeye katılacak yazarların tespitinde katkı sağladılar. Akabinde süreç içinde aynı konularda Gül Özsan'ın daimi desteğini aldım. Böyle bir kitabın Matbu Kitap tarafından yayımlanmasında Nevzat Argun desteklerini esirgemediler. Serdar Nerse, Seran Demiral, Firdevs Bulut ve Senanur Avcı Tosun kitabın hazırlanmasında ve teknik süreçlerde hep yanımda oldular. Son olarak

yazarlarımızın gayreti, hoşgörüsü ve sabrı olmasaydı bu kitabın ortaya çıkması söz konusu olmazdı. Hepsine teşekkür ederim. Umarım desteklerini hak edecek bir eser ortaya çıkmıştır.

Bu kitabın tüm eşitsizliklerin azaldığı, toplumsal yapının dengelendiği, refahın ve birikimin daha adil bir biçimde bölüşüldüğü bir dünya fikrine katkı sunmasını dilerim.

Lütfi Sunar
01.10.2015 / Çamlıca

Giriş: Türkiye'de Tabakalaşma ve Eşitsizliği Tartışmak

Lütfi Sunar

Sınıf ve tabakalaşmanın sosyolojinin en eski konularından birisi olduğu söylenebilir. Modern toplumun doğuşu problematiği ekseninde bir bilim olarak ortaya çıkan sosyoloji bu toplumun tabakalı ve eşitsiz yapısına dair çeşitli teoriler üretmiş ve bu konuda ciddi bir açıklama birikmiştir. Dolayısıyla zaman zaman daha fazla öne çıkmakla birlikte hem klasik hem de çağdaş sosyolojide daima kendisine merkezi bir yer edinmiştir. Ancak dünya sosyoloji literatüründeki sınıf, tabakalaşma ve sosyal hareketliliğe dair bu canlılığın aksine bu alanlar Türkiye sosyolojisinde çok az gelişmiştir.

Tabakalaşma bilinen tüm toplumlarda mevcut olmakla birlikte modern toplum eşitlik ideali altında bizatihi eşitsizlikler üzerine kurulmuştur. Hatta modern toplumun yapısını belirleyen liberal iktisat ve toplum görüşüne göre toplumdaki eşitsizlikler hem doğaldır hem de gereklidir. Zira onlara göre eşitsizlik rekabet, üretkenlik ve verimliliği artıran bir etkendir ve kaynakların en iyi şekilde kullanımı için zorunludur. Modern bireycilikle temellendirilen bu görüşe göre eşitsizliğin bulunduğu toplumlarda kamusal iyi ve fayda en üst düzeyde ortaya çıkacak ve tüm toplumun refahı gelişecektir. Bu görüş çeşitli değişiklik ve uyarlamalarla modern toplumun kurucu fikri olmaya devam edegeldi.

Bu görüşün ve toplum modelinin karşısında gelişen ilk görüş muhafazakar toplulukçuluktur (communiterianism). Toplulukçular sosyal dayanışma ekseninde bireylerin birbiri ile yardımlaşmasının daha güvenli ve müreffeh bir toplum oluşturacağını savunmaktadırlar. Özellikle modern öncesi eski toplumun dayanışma ağları burada öne çıkarılmaktadır. Ancak en güçlü karşıt görüş sosyalizm altında gelişmiştir. Ütopik sosyalistlerden başlayarak Marksizme oradan da yeni çağdaş biçimlerine kadar uzanan silsilede sosyalizm eşitsizliği doğal bir hal olarak değil, insanlar tarafından kurulmuş düzenin bir yansıması olan yapay bir durum olarak görmektedir. Buradan hareketle tabakalaşmanın

göze çarpan en önemli unsur Türkiye'de refah devletinin geniş tabanlı üç sınıfının (işçi sınıfı, orta sınıf ve buruvazi) da bir parçalanma yaşamasıdır. Bu parçalanma ile yeni ve ara katmanlar meydana çıkmış ve sosyal yapıda etkili olmaya başlamıştır. Devletin daha fazla düzenleyici bir role evrilmesi ile birlikte piyasa konumlarının sosyal konumları belirlemede daha etkin olmaya başlaması eşitsizliğin de gittikçe derinleşmesinin bir zeminini oluşturmuştur. Uygulanan sosyal politikalar yoluyla en altın sübvanse edilmesi ile eşitsizliğin yaygınlığı azalmış ancak toplumsal piramitte ortada bulunanların gittikçe aşağıya doğru yığılması ile derinliği artmıştır. Dolayısıyla yeni çalışmaların özellikle eşitsizliğin bu yeni formu üzerine daha fazla düşünmesi ve değişik alanlarda veriye dayalı analizler gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Akbaş, K. (2013). Sınıf ve Orta Sınıf Tartışmaları Arasında Yaldızlı Yakalılar: Avukatlar İşçileşiyor mu? *Praksis*, (32, "Orta" Sınıf?), 115–145.

Akbaş, K. (2015). *Avukatlık Mesleğinin Ekonomi Politiği - Avukatların Sınıfsal Konumlarındaki Değişim: İstanbul Örneği*. İstanbul: Nota Bene Yayınları.

Amman,, M. T. (2000). Spor Sosyolojisi. In H. C. İkizler (Ed.), *Sporda Sosyal Bilimler* (pp. 85–149). İstanbul: Alfa Yayınları.

Arın, T. (2013). *Kriz, Devlet, İktisat ve Sosyal Güvenlik Politikaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ayata, S. (2003). Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı. In D. Kandiyoti & A. Saktanber (Eds.), Z. Yelçe (Trans.), *Kültür Fragmanları: Türkiye'de Gündelik Hayat* (pp. 37–56.). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Bahçe, S. (2013). Orta Sınıf Miti ve Mühendisin Nemesisi. *Praksis*, (32, "Orta" Sınıf?), 145–164.

Bakacak, A. G. (2012). Türk Düşün Dünyasında Bir Mihenk Taşı: İlk Kadın Sosyolog, Marksist Düşünür Behice Boran'da Toplumsal Yapı Kavramı. *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, (37), 55–68.

Boran, B. S. (1943). Sosyal Evrim Meselesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *2*(2), 59–65.

Boran, B. S. (1945). *Toplumsal Yapı Araştırmaları: İki Köy Çeşidinin Mukayeseli Tetkiki*. Ankara: TTK Yayınları.

Boratav, K. (1980). *Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Boratav, K. (1991). *1980'li yıllarda Türkiye'de sosyal sınıfflar ve bölüşüm*. İstanbul: Gerçek Yayinevi.

Boratav, K. (2004). *Istanbul ve Anadolu'dan sinif profilleri*. Istanbul: Imge kitabevi.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Bozkurt, V. (2000a). *Enformasyon toplumu ve Türkiye* (3. bs). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bozkurt, V. (2000b). *Püritanizmden Hedonizme Yeni Çalışma Etiği*. Bursa: Alesta.

Bozkurt, V. (2006). *Endüstriyel ve post-endüstriyel dönüşüm: bilgi, ekonomi, kültür*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Buğra, A. (1997). *Devlet ve İşadamları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Candaş, A., Yılmaz, V., Günseli, S., & Çakar, B. Y. (2010). *Türkiye'de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış* (Araştırma Raporu). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.

Drucker, P. F. (1969). *The age of discontinuity; guidelines to our changing society,*. New York: Harper & Row.

Durkheim, E. (1964). *The division of labor in society*. New York: Free Press of Glencoe.

Ercan, H. (2011). *Türkiye'de Mesleki Görünüm*. Ankara: Uluslararası Calışma Örgütü (ILO).

Erikson, R., & Goldthorpe, J. H. (1992). *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford England; New York: Oxford University Press, USA.

Erkilet, A. (2013). "Düzgün aileler" "yeni gelenler"e karşı: Korku siyaseti, tahliyeler ve kentsel ayrışma. In A. Çavdar & P. Tan (Eds.), *İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali* (pp. 127–148). İstanbul: Sel Yayınları.

Ganzeboom, H. B. G., & Treiman, D. J. (1996). Internationally comparable measures of occupational status for the 1988 ınternational standard classification of occupations. *Social Science Research*, *25*(3), 201–239.

Gevgilili, A. (1989). *Türkiye'de kapitalizmin gelismesi ve sosyal sınıflar*. Istanbul: Baglam.

Goldthorpe, J. H., & Hope, K. (1972). *Occupational grading and occupational prestige*.

Goldthorpe, J. H., & Marshall, G. (1992). The Promising Future of Class Analysis: A Response to Recent Critiques. *Sociology*, *26*(3), 381–400. http://doi.org/10.1177/0038038592026003002

Hinderink, J., & Kıray, M. B. (1970). *Social stratification as an obstacle to development; a study of four Turkish villages*. New York: Praeger.

Kalaycıoğlu, S., Çelik, K., Türkyılmaz, S., Kardam, F., & Rittersberger-Tılıç, H. (2008). *Ankara kent merkezinde toplumsal tabakalaşma, Hareketlilik ve sosyo-ekonomik statü araştırması* (TÜBİTAK SOBAG Projesi No. SOBAG 104K039). Ankara: TÜBİTAK. Retrieved from http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TPRJ&ano=100533_00a053b75acedf28a0d4af958e80e2ab

Kalaycıoğlu, S., Kardam, F., Tüzün, S., & Ulusoy, M. (1998). Türkiye için bir sosyo-ekonomik statü ölçütü geliştirme yönünde yaklaşım ve denemeler. *Toplum ve Hekim*, *13*(2), 2–14.

Kalaycıoğlu, S., Türkyılmaz, S., Çelen, Ü., & Çelik, K. (2010). Temsili Bir Örneklemde Sosyo-Ekonomik Statü (SES) Ölçüm Aracı Geliştirilmesi: Ankara Kent Merkezi Örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, *13*(1), 183–220.

Kaplan, Y., & Akkaya, C. (2013). Toplumsal Tabaka Farklılıklarının Spora Yansıyan Sonuçları (Antalya Örneği). *Mediterranean Journal of Humanities*, *3*(2), 143–158.

Karpat, K. H. (2008). *Osmanlı modernleşmesi: toplum, kurumsal değişim ve nüfus* (2. bsk). Ankara: İmge Kitabevi.

Kaya, Y. (2008). Proletarianization with Polarization: Industrialization, Globalization and Social Class in Turkey, 1980-2005. *Research in Social Stratification and Mobility*, *26*(2), 161–181.

Keyder, Ç. (2007). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yay.

Keyder, Ç., & Yenal, Z. (2013). *Bildiğimiz tanrımın sonu: küresel iktidar ve köylülük* (1. bsk). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kılıç, Y. (2014). Türkiye'de eğitimsel eşitsizlik ve toplumsal tabakalaşma ilişkisine dair ampirik bir çalışma. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 4*(2), 243–263.

Kıray, M. B. (1999). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*. İstanbul: Bağlam Yay.

Kıray, M. B. (2005). *Tüketim Normları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Köse, A. H., & Öncü, A. (2000). Türkiye'de Mühendis-Mimarlar: Ekonomik Sınıf Konumları ve İdeolojik Oluşumları. *Toplum ve Bilim*, (85), 36–46.

Kurtuluş, H. (2011). Gated communities as a representation of new upperand middle classes in Istanbul. *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (44), 49–65.

Mardin, Ş. (1967). Historical Determinants of Stratification: Social Class and Class Consciousness in Turkey. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 12*(4).

Mardin, Ş. (2009). Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri. In A. Y. Sarıbay & E. Kalaycıoğlu (Eds.), Ş. Gönen (Trans.), *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme* (pp. 121–158). Bursa: Dora Basım Yayın.

Marshall, G., Swift, A., & Roberts, S. (1997). *Against the odds?: social class and social justice in industrial societies*. New York: Oxford University Press.

Marx, K., & Engels, F. (1976). Manifesto of the Communist Party. In *MECW* (Vol. 6, pp. 477–520). New York: International Publishers.

Nesanır, N., & Eser, E. (2010). Türkiye'de Sağlık Alanında Kullanılmak Üzere Bir Sosyoekonomik İndeks Denemesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin, 9*(4), 277–288.

Özatalay, C. (2015). Türkiye'nin Toplumsal Yapısının Temsili Meselesi Bağlamında Sınıflar ve Sınıflandırma Savaşları. *Modus Operandi*, (2), 95–130.

Özensel, E. (2015). *Türkiye'de Kırsal Yapıların Dönüşümü (Kır Sosyolojisi)*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.

Rapley, M., & Hansen, S. (2006). Measurement. Bryan S. Turner (Ed.), *The Cambridge Dictionary of Sociology* (pp. 375–378). Cambridge: Cambridge University Press.

Şengönül, T. (2008). Toplumumuzda Eğitimin Dikey Sosyal Hareketliliğe Etkisi (İzmir'de Profesyonel Meslek Sahibi Bireyler Üzerine Bir Araştırma). *Sosyoloji Dergisi*, (19), 171–208.

Sezgin, D. (2011). *Tıbbileştirilen yaşam bireyselleştirilen sağlık: çelişkiler, alternatifler ve sağlık iletişimi* (1. bsk). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Standing, G. (2014). *Prekarya - Yeni Tehlikeli Sınıf*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Toprak, Z. (2012). *Türkiye'de Milli İktisat 1908-1918*. İstanbul: İletişim.

Vatansever, A., & Gezici Yalçın. (2014). *"Ne Ders Olsa Veririz" Akademisyenin Vasıfsız İşçiye Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Weber, M. (1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. (G. Roth & C. Wittich, Eds.). Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Yıldırım, C. (2011). *Neoliberal İktisat Politikalarının Türkiye'de Orta Sınıfa Etkisi* (Doktora Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Yılmaz, B. (2008). Türkiye'de Sınıf-Altı: Nöbetleşe Yoksulluktan Müebbet Yoksulluğa. *Toplum ve Bilim*, (113), 127–145.

Sınıfın Sonu mu? Sınıf Tartışmalarının Gidişatı

Cengiz Yanıklar

Farklı sosyal grupların hiyerarşisi anlamına gelen "tabakalaşma" ekonomik, sosyal ya da kültürel açıdan ortaya çıkan yapılaşmış sosyal eşitsizliklerin çözümlemelerini kapsar. Bununla birlikte, tabakalaşma en yaygın şekilde sınıf söylemi çerçevesinde betimlenmiştir. Dolayısıyla, tabakalaşma araştırmalarının büyük bir bölümünü, daha çok ekonomik eşitsizlikler ya da bu eşitsizliklerden kaynaklanan sonuçlar üzerine odaklanan sınıf çözümlemeleri oluşturmuştur. Sınıf çözümlemelerinin amaçlarından biri, kalıplaşmış sosyal eşitsizliklerin bireylerin yaşamları üzerinde nasıl bir etkide bulunduğunu ortaya koymak ve bu eşitsizliklerin zaman içinde nasıl süregittiğini anlamaya çalışmaktır (Battero, 2005, s. 126; 2013, s. 15). Diğer taraftan, sınıf kavramının hala sosyolojinin merkezinde yer alan bir kavram olup olmadığı konusunda hararetli tartışmaların var olduğunun da altını çizmek gerekir. Sınıf kavramının tabakalaşma sosyolojisi içindeki konumunu değerlendirmeye alan bu tartışmalar, genel olarak günümüzde toplumsal eşitsizliklerin anlaşılmasında sosyal sınıfların önemi ve geçerliliğine ilişkin birbirine karşıt bakış açılarını içinde barındırmaktadır. Bu bakış açılarından biri, günümüz kapitalist toplumlarında var olan eşitsizliklerin açıklanmasında, sınıfın merkezi bir kavram olmadığı, kimi değişmelerin sınıfın sonunu getirdiği ya da önemini azalttığı argümanlarını öne çıkarırken diğeri; modern toplumların sınıflı toplumlar oldukları ve toplumsal eşitsizliklerin anlaşılmasında bir kavram ve gerçeklik olarak sınıfın temel bir kavram olmaya devam ettiği görüşünü temele almaktadır.

Her iki bakış açısını ele almakla birlikte, bu bölümde vurgulayacağımız temel argüman, sonunun gelmesi bir yana, günümüz kapitalist toplumların çözümlemelerinin yapılmasında ve toplumsal eşitsizliklerin ele alınmasında, sınıfın analitik ve ampirik öneme sahip bir kavram olmaya devam ettiğidir. Bir diğer nokta ise, sınıfın merkezi bir

olarak desteklenen kuramsal temellerin yokluğunda entelektüel olarak onaylanabilir değildir (Yanıklar, 2010, s. 224). Sınıf temelli eşitsizliklerin kalıcılığı, yakın gelecekte de sınıf kavramının sosyolojik araştırmalarda önemli bir rol oynayacağını gösterir (Hout, Brooks ve Manza, 1996, s. 59).

Hiç şüphesiz, eşitsizliğin yeni kaynakları ortaya çıkmış ve sınıfsal yapıda önemli değişmeler olmuştur. Hemen her ülkede tipik olarak işçi sınıfı küçülürken hizmet sektöründe çalışanların sayıları hızla artmıştır. Bu tür değişmelerin önemli olduğuna kuşku yoktur. Bu değişmeler aynı zamanda klasik sınıf modellerinin yetersiz olduğuna işaret etmekle birlikte, daha karmaşık ve çok boyutlu sınıf modellerine doğru gerçekleşen bir yönelimin olması sınıfların önemli olmadığı anlamına gelmez. Akademik araştırmalarda yaygın olarak kullanılan sınıf şemalarının tabakalaşmanın bazı boyutlarıyla birlikte yaş, toplumsal cinsiyet ve etnisite temelindeki eşitsizliklere yer vermede yetersiz kalmaları, bu şemaların eleştirilecek bir yönü olarak kalmaya devam etmektedir. Bu eleştirel nokta, sosyal bilimlerin farklı alanlarında, ama özellikle sosyolojide sınıf çözümlemeleri ile ilgili araştırma ve tartışmalarda merkezi bir yer teşkil eden ve oldukça geniş bağlamlarda kullanılan Goldthorpe ve Wright'ın yaklaşım ve şemaları için de geçerliliğini korumaktadır. Bununla birlikte, bu şemaların sınıf eşitsizliklerini ortaya koymakta başarılı olduklarını söylemek gerekir.

Kaynakça

Atkinson, W. (2007). Beck, Individualization and the Death of Class. *British Journal of Sociology* 58-(3), 349–66.

Ayata, S. (2005). "Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı". İçinde D. Kandiyoti ve A. Saktanber (Der.), *Kültür Fragmanları,* (ss. 37-56). İstanbul: Metis.

Bottero, W. (2005). *Stratification: Social Division and Inequality*. Londra: Routledge

Bottero, W. (2013). Social Class Structures and Social Mobility. İçinde M. Formosa, ve P. Higgs (Eds.). *Social Class in Later Life,* (ss. 15-32). Bristol: Policy Press.

Bauman, Z. (1988). "Sociology and Postmodernity". *Sociological Review*, 36-(4), 790-813.

Bauman, Z. (2001). *The Individualized Society*. Cambridge: Polity Press.

Beck, U. (1992). *Risk Society*. Londra: Sage.

Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization*. Londra: Sage.

Bell, D. (1973). *The Coming of Post-Industrial Society*. Londra: Heinemann.

Boratav, K. (1995). *1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge:

Harvard University Press.

Crook, S., Pakulski, J. & Waters, M. (1992). *Postmodernization*. Londra: Sage.

Crompton, R. (2008). *Class and Stratification*. Cambridge: Polity.

Clark, T. N & Lipset, S.M. (2009). "Toplumsal Sınıflar Ölüyor mu?". İçinde A. Giddens (Ed.). *Sosyoloji,* (ss. 285-292) . Ankara: Say.

Devine, F. & Savage, M. (2005). The Cultural Turn, Sociology and Class Analysis. İçinde F. Devine, M. Savage, R. Crompton ve J. Scott (Eds.). *Rethinking Class: Culture, Identities and Lifestyles,* (ss. 1-22). Basingstoke: Palgrave.

DiMaggio, P. (1994). Stratification, Life Style, and Social Cognition. İçinde D. Grusky (Ed.). *Social Stratification: Class, race and gender in Sociological Perspective,* (ss. 458-65). Boulder, CO: Westvies Press.

Evans, G. (1999). *The End of Class Politics? Class Voting in Comparative Context*. Oxford: Oxford University Press.

Gilbert, D. (2002). *The American Class Structure: In an Age of Growing Inequality*. Belmont, CA: Wadsworth.

Goldthorpe, J. & McKnight, A. (2004). *The Economic Basis of Social Class. Centre For Analysis of Social Exclusion*. London School of Economics.

Grusky, David B. & Weeden, K. A. (2008). Are There Social Classes? An Empirical Test of the Sociologist's Favorite Concept. İçinde D. Conley ve A. Laureau (Eds.). *Social Class: How Does it Work?,* (ss. 65-92). New York: Russell Sage Foundation.

Hout, M., Brooks, C. & Manza, J. (1996). The persistence of Classes in Post-industrial Societies. İçinde D. Lee ve B. Turner (Eds.). Conflicts About Class, (ss. 49-59). Harlow: Longman.

Jones, I.R. & Higgs, P. (2013). Class and Health Inequalities in later life. İçinde M. Formosa ve P. Higgs (Eds.). *Social Class in Later Life,* (ss.113-132). Bristol: Policy Press.

Kılıç, Y. (2014). Türkiye'de Eğitimsel Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma İlişkisine Dair Ampirik Bir Çalışma. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4-(2), 243-263.

Lash, S. & Urry, J. (1987). *The End of Organized Capitalizm*. Cambridge: Polity.

Nisbet, R.A. (1959). The Decline and fall of Social Class. *Pacific Sociological Review*, 2-(1), 11-17.

OECD (2015). *Income Inequality* (indicator). doi: 10.1787/459aa7f1-en (Erişim 05 Şubat 2015).

Öncü, A. (1997). The Myth of the 'ideal Home': Travels Across Cultural Borders in Istanbul. İçinde A. Öncü ve P. Weyland (Eds.). *Space, Power and Culture,* (ss. 56-72). Zed: Londra.

Pakulski, J. (2005). Foundations of a Post-Class Analysis. İçinde E.O. Wright (Ed.). *Approaches to Class Analysis,* (ss. 152-179). Cambridge: CUP

Pakulski, J. & Waters, M. (1996). *The death of Class*. Londra: Sage

Payne, G. (2013). Models of Contemporary Social Class: the Great British Class Survey. *Methodological Innovations Online*. 8-(1), 3-17.

Przeworski, A. (1992). The Neo-Liberal Fallacy. *Journal of Democracy*. 3-(3), 39-53.

Saunders, P. (1989). *Social Class and Stratification*. Londra: Routledge.

Scase, R. (1992). *Class*. Buckingham: Open University Press.

Scott, J. (2001). If Class is Dead, Why Won't It Lie Down? İçinde A. Woodward ve M. Kohli (Eds.). *Inclusions and Exclusions in European Societies,* (ss. 127-146). London: Routledge

Scott, J. (2002). Social Class and Stratification in Late Modernity. *Acta Sociologica*, 23-(1), 23-35.

Scott, J. (2006). Class and Stratification. İçinde G.Payne (Ed.). *Social Divisions*, (ss. 25-65) Basingstoke: Palgrave Palgrave Macmillan.

Sönmez, M. (1990). *Türkiye'de Gelir Eşitsizliği*. İstanbul: İletişim.

Stanworth, M. (1984). Women and Class Analysis: A Reply to John Goldthorpe.

Sociology, 18-(2), 159-70.

Şimşek, A. (2005). *Yeni Orta Sınıf*. İstanbul: L&M Yayınları.

Victor, C. R. (2010). *Aging, Health and Care.* Bristol: The Policy Press.

Weeden, K, &. Grusky, D. B. (2012). The Three Worlds of Inequality. *American Journal of Sociology*, 117-(6), 1723-85.

Yanıklar, C. (2006). *Tüketimin Sosyolojisi*. İstanbul: Birey.

Yanıklar, C. (2008). Sermaye ve Emek Arasında: Goldthorpe ve Wright'ın Sınıf Yaklaşımları Üzerine Eleştirel bir Değerlendirme. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 11-(2), 151-182.

Yanıklar, C. (2010). Postmodernist Antipati: Postmodernist Sınıf(sızlık) Yaklaşımlarına Eleştirel Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65-(1), 205-227.

Türkiye'de Sınıflara Tarihsel Bir Bakış: Devlet, Ekonomi ve Sosyal Sınıflar

Kadir Yıldırım

Sosyal ve ekonomik tarih, aradan geçen yüzyıllar ve çeşitli kırılmaların yol açtığı dönüşümlerle birlikte iktisadi kurumları güçlendirdiği gibi, zamanla yeni kurumların ortaya çıkmasına da yol açmaktadır. Değişime karşı direncin unsurları haline gelebilen sosyal ve ekonomik kurumlar, iktisadi aktörler ve toplumsal gruplar arasındaki ilişkilerin gelecek yüzyıllara ve kuşaklara aktarılmasında da rol oynamaktadırlar. Bu ilişki ve kurumlar, Osmanlı İmparatorluğu ve onun bir ölçüde devamı olarak nitelendirebileceğimiz Türkiye Cumhuriyeti arasındaki sürekliliği de belirlediği gibi, 20. yüzyılın geç dönemlerindeki ekonomik gelişmelerin aydınlatılabilmesi için yüzlerce yıl öncesinde oluşan yapının köklerinin incelenmesini de zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmada ele alacağımız ekonomik yapı ve bu yapının temel aktörleri olan devlet, toplum ve toplumu oluşturan sosyal gruplar ile ekonomik sınıflar da böyle bir süreklilik ve uzun geçmişin mirası olarak değerlendirilmesi gereken unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kökleri Osmanlı'nın klasik dönemine kadar uzanan bu miras, çeşitli dönemlerde yerel güçler ve merkezi devletin çatışmalarına sahne olduğu gibi reformlar çağı olan 19. yüzyılda önemli dönüşümler yaşamıştır. Savaşlar ve devrimlerle birlikte 20. yüzyıl başlarında kökten sarsılmış, erken Cumhuriyet döneminde devletin neredeyse "tek aktör" olarak değerlendirilebileceği bir yapıya büründükten sonra, 1950'lerle birlikte yeni sosyal gruplar ve ekonomik sınıfların varlığı ve devletle ilişkileriyle şekillenmiştir. 19. yüzyıla kadar istikrar ve süreklilik temel özelliklerken, bu dönemle birlikte ekonomik büyüme ve sanayileşmenin ana amaç haline geldiği ve değişimin çok daha hızlı olduğu yeni bir döneme geçilmiştir. Nitekim 19. yüzyıldan başlayarak 1980'lere kadar olduğu gibi, 1980'ler sonrasında da ekonomik hayatın aktörleri arasında yaşananlar, iktisadi gelişme hedefine hangi aktörler öncülüğünde ulaşılacağı ve iktisadi büyümenin getirilerinin nasıl paylaşılacağına dair bir mücadeleyi konu edinmiştir.

yakın durmanın, kaynakların da bu amaçla kullanılmasının daha tercih edilir bir durum olmasına yol açmıştır (Pamuk, 2014, s. 8-9).

Bilindiği üzere Marksist kuramda sınıf mücadelesi toplumsal dönüşümün en önemli anahtarı olarak değerlendirilmekte ve tarihsel hareketin motoru olarak görülmektedir. Maddi güçler ve üretim tarzı ile üretim ilişkilerinin toplumsal yapıyı ve toplumun değişim dinamiklerini belirlediği bu yapının, Türkiye'de tarihsel bir perspektifle değerlendirildiğinde sınıflar arası mücadeleye dayalı klasik kapitalist gelişime çok uygun düşmediği görülmektedir. Marksist yaklaşımda devlet sınıfsal çıkarlar için kullanılan bir araç olarak görülmektedir. Buna karşın İttihat Terakki iktidarından sonraki Türkiye tarihi ise bizatihi devletin sınıfları kendi çıkarları için kullanması ve hatta bu sınıflar var olmadığı için çeşitli iktidarların "milli burjuva" adı altında kullanabilecekleri sınıflar yaratmaya çalışmasına konu olmuştur. Türkiye'de devlet hâkim bir burjuva sınıfının aracı olmamış, bilakis bürokrasinin ekonomik yapıdaki ağırlığı, değişen iktidarlara karşın her yönetimin kendi zenginlerini oluşturma gibi değişmeyen bir hedefe sahip olmasına yol açmıştır.

Türkiye ekonomisinin 1929, savaş yılları, 1950'lerin sonları veya 1970'lerde yaşadığı krizleri veya bir türlü gelişmekte olan ülke kategorisinden kurtulup iktisadi açıdan gelişmiş ülkeler ligine çıkamamasını devlet dışındaki güçlerin, yani sivil toplumun ve diğer sosyal sınıfların zayıflığıyla da düşünebiliriz. Nitekim sivil toplum ve sosyal grupların zayıflığı, aynı zamanda devlet aygıtı karşısında bir denge mekanizmasının da varlığını engellemiş ve olumsuz sonuçlar doğurmuştur. 1850'lerde Ubicini "Osmanlı için iktidarlar, kendi dışında sabit ve istikrarlı hiçbir şeye dayanmadığı için, kendi gücünden mahrum kaldığı veya gelenek ipini elinden kaçırdığı zaman, sorunları nasıl değerlendirip çözeceği noktasında sıkıntılar yaşamaktadır" demişti (Ubicini, 1998, s. 352). Benzer bir durum 1980'lere gelene kadar neredeyse tüm iktidarlar döneminde yaşanmış ve iktisadi veya sosyal krizler anında denge mekanizmaları olarak toplumsal grupların yokluğu Türkiye ekonomisinin bir iktisadi mucize yaratabilmesini engellemiştir. Osmanlı'dan başlayarak 1980'lere kadar incelediğimiz bu serüven, 1980 yılında yaşanan bir askeri darbe ile etkileri sadece o dönemde değil, bugün dahi hissedilecek kadar olumsuz sonuçlarıyla devam etmiştir.

Kaynakça

BOA, *DH. İ. UM*. 20-07/ 2-36, 25 Safer 1338, 19 Kasım 1919.

BOA, *DH. İ. UM*. 20-09/2-12, 09 C 1338, 29 Şubat 1920.

BOA, *DH. İ. UM. EK*. 17/49, 20 Ramazan 1334, 21 Temmuz 1916.

BOA, *DH. İ.UM*. 20-05/2-104, 28 Cemaziyelevvel 1337, 1 Mart 1919.

BOA, *DH. MKT*. 1326/8. 14 CA 1296. 6 Mayıs 1879.

Ahmad, F. (1998). Cumhuriyet Türkiye'sinde sınıf bilincinin oluşması, 1923-45. İçinde Donald Quataert ve Erik Jan Zürcher (Ed.), *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine işçiler 1839-1950* (ss. 123-153). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ahmad, F. (2008). *From empire to republic: essays on the late Ottoman Empire and modern Turkey*. Vol. 1, İstanbul: Bilgi University Press.

Akçay, İ. İ. (2010). Türkiye'de emeğin bir mücadele aracı olarak iş ihtilafları: 1936-1963. *Çalışma ve Toplum*, 25, 41-64.

Akın, Y. (2012). Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde işçi sınıfı siyasetinin dinamikleri: dil, kimlik ve deneyim. İçinde Touraj Atabaki ve Gavin D. Brockett (Ed.), *Osmanlı devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde emek tarihi* (ss. 177-198). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Akkuş, Y. (2009). XIV. ve XV. asırlarda Osmanlı ve Avrupa ekonomileri: bir mukayese denemesi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 40, 33-69.

Akyıldız, A. (2005). *Anka'nın sonbaharı: Osmanlı'da iktisadî modernleşme ve uluslararası sermaye*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Alp, T. (21 Şubat 1916). Milli iktisada doğru. *İktisadiyat Mecmuası*, S. 1, 8 Şubat 1331, 1-2.

Alp, T. (3 Nisan 1916). Yeni iktisadi müesseselerimiz. *İktisadiyat Mecmuası*, Yıl: 1, S. 6, 21 Mart 1332, 1-3.

Barkan, Ö. L. (1975). The price revolution of the sixteenth century: a turning point in the economic history of the near east. *International Journal of Middle East Studies*, 6, 3-28.

Behar, C. (1996). *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin nüfusu (1500-1927)*. Ankara: DİE Yayınları.

Berkes, N. (1975). *100 soruda Türkiye iktisat tarihi*. 2. Cilt, 2. Bs., İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Boratav, K. (2006). *Türkiye iktisat tarihi 1908-2005*. 10. Bs., Ankara: İmge Kitabevi.

Boratav, K. (2010). *Emperyalizm, sosyalizm ve Türkiye*. İstanbul: Yordam Kitap.

Boztemur, R. (1996). Özel girişimciliğin gelişiminde devletin rolü: iş bankası örneği. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 18(29), 63-79.

Buluş, A. (2009). *Türk iktisat politikalarının tarihi temelleri*. Konya: Tablet Kitabevi.

Cemal, Z. (8 Ocak 1958). İstanbula insan akını. *Ekonomi Gazetesi*.

Cohen, A. (2001). *Osmanlı Kudüs'ünde loncalar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Delican, M. (2006). Cumhuriyet döneminde Türk endüstri ilişkileri: işçi sendikalarının dünü, bugünü. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 51, 3-45.

Demir, E. (1995). Türkiye'de işçileşme süreçleri. *Toplum ve Bilim*, 66, 69-85.

Demirbilek, S. (2012). Tek parti döneminde inhisarlar (1923-1946). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12(24), 203-232.

Derin, H. (1940). *Türkiyede devletçilik*. İstanbul: Çituri Biraderler Basımevi.

Dokuyan, S. ve Özçelik, F. (2014). İkinci dünya savaşı sırasında Türkiye'de ekonominin ve iktidarın temel dayanağı: milli korunma kanunu. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 31, 113-142.

Duman, D. (2013). 1929 dünya ekonomi krizi ve ulusal ekonomiyi güçlendirme mücadelesinde kadınlar. *Turkish Studies*, 8, 211-224.

Duman, M. Z. (2007). Türkiye'de burjuva sınıfının sosyal profili. *Sosyoekonomi*, 33-46.

Eldem, V. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu'nun iktisadi şartları hakkında bir tetkik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Faroqhi, S. (2011). *Osmanlı zanaatkârları*. Zülal Kılıç (Çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Genç, M. (2012). *Osmanlı İmparatorluğunda devlet ve ekonomi*. 8. Bs. Ankara: Ötüken Yayınları.

Georgeon, F. (2006). *Osmanlı-Türk modernleşmesi 1900-1930*. Ali Berktay (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gökalp, Z. (7 Aralık 1916). Milli iktisat nasıl vücuda gelir. *İktisadiyat Mecmuası*, 1(35), 24 Teşrinisani 1332, 1-3.

Gökçen, A. (2012). Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de iktisat politikaları ve ekonomik gelişme. İçinde Memet Zencirkıran (Ed.) *Dünden bugüne Türkiye'nin toplumsal yapısı* (ss. 250-289). 3. Bs. Bursa: Dora Yayınları.

Gülalp, H. (1993). *Kapitalizm sınıflar ve devlet*. İstanbul: Belge Yayınları.

Güran, T. (1992). Tanzimat döneminde devlet fabrikaları. İçinde Hakkı Dursun Yıldız (Ed.) *150. Yılında Tanzimat* (ss. 235-257). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Güran, T. (2014). *19. yüzyılda Osmanlı ekonomisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Heper, M. (2006). *Türkiye'de devlet geleneği*. Nalan Soyarık (Çev.), İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

İnalcık, H. (2006). *Osmanlı imparatorluğu klâsik çağ (1300-1600)*. 7. Bs., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karahasanoğlu, C. O. (2012). Zimmi esnaf ve tacirlerin yabancı devlet vatandaşlığı iddialarının Osmanlı hukukuna etkisi. İçinde Fatmagül Demirel (Ed.) *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e esnaf ve ticaret* (ss. 105-126). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Karakışla, Y. S. (1998). Osmanlı sanayi işçisi sınıfının doğuşu 1839-1923. İçinde Donald Quataert ve Erik Jan Zürcher (Ed.) *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine işçiler 1839-1950* (ss. 27-54). İstanbul: İletişim Yayınları.

Karpat, K. (2010). *Türk demokrasi tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kasaba, R. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu ve dünya ekonomisi*. İstanbul: Belge Yayınları.

Katran, H. (30 Kasım 1959). İşçinin aşırı himayesi. *Ekonomi Gazetesi*.

Kazgan, H. (2005). *Galata bankerleri*. Cilt 1, 2. Bs. Ankara: Orion Yayınevi.

Keyder, Ç. (2008). *Türkiye'de devlet ve sınıflar*. 13. Bs. İstanbul: İletişim Yayınları.

Koçak, C. (1997). Siyasal tarih (1923-1950). İçinde Sina Akşin (Yay. Haz.) *Türkiye tarihi 4: çağdaş Türkiye 1908-1980* (ss. 85-173). İstanbul: Cem Yayınevi.

Koçak, H. (2008). Türkiye işçi sınıfı oluşumunun sessiz yılları: 1950'ler. *Toplum ve Bilim*, 113, 90-127.

Koraltürk, M. (2008). Yabancı sermayeli imtiyazlı şirketlerde işgücünü Türkleştirme uygulamaları (1923-1930). *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 7, 61-99.

Kurtkan, Â. (1960). Türkiye'de içtimai sınıflar. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 1(1), 62-80.

Kuruç, B. (1981). Kamu kesimi politikaları, tartışmalar ve düşünceler. *İktisat Dergisi*, 203-204, 61-71.

Küçükcan, T. ve Fidan, A. (2013). İktisadi kalkınmada yerli burjuvanın sosyolojik anlamı (Osmanlı'dan günümüze bir sınıf analizi). *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(2), 255-268.

Mahiroğulları, A. (2005). *Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de işçi sendikacılığı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Makal, A. (2007). *Ameleden işçiye; erken cumhuriyet dönemi emek tarihi çalışmaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Makal, A. vd. (2012). *Çalışma ilişkileri tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Mardin, Ş. (2006). Tabakalaşmanın tarihsel belirleyicileri: Türkiye'de toplumsal sınıf ve sınıf bilinci. İçinde Mümtaz'er Türköne ve Tuncay Önder (Ed.) *Şerif Mardin Bütün Eserleri 6: Türkiye'de Toplum ve Siyaset* (ss. 79-118). 13. Bs., İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (2007). Türkiye'de iktisadî düşüncenin gelişmesi (1838-1918). İçinde Mümtaz'er Türköne ve Tuncay Önder (Ed.) *Şerif Mardin Bütün Eserleri 7: Siyasal ve Sosyal Bilimler Makaleler 2* (ss. 51-115). 9. Bs. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (2008). Türkiye: bir ekonomik kodun dönüşümü. İçinde Mümtaz'er Türköne ve Tuncay Önder (Ed.) *Şerif Mardin Bütün Eserleri 9: Türk Modernleşmesi Makaleler 4* (ss. 193-235). 18. Bs. İstanbul: İletişim Yayınları.

Nureddin, T. (1912). Türk esnafının hali. *Türk Yurdu*. I. Cilt 1327-1328, İstanbul: Tanin Matbaası, 1328, 42-47.

Özer, S. (2014). Demokrat parti dönemi zirai makineleşme hareketi ve sonuçları. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 61-80.

Özkaya, Y. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu'nda âyânlık*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

Özyüksel, M. (2007). *Feodalite ve Osmanlı toplumu*. İstanbul: Derin Yayınları.

Pamuk, Ş. (1987). İthal ikamesi, döviz darboğazları ve Türkiye, 1947-1979. İçinde Korkut Boratav, Çağlar Keyder ve Şevket Pamuk (Ed.) *Kriz, gelir dağılımı ve Türkiye'nin alternatif sorunu* (ss. 37-89). İstanbul: Kaynak Yayınları,.

Pamuk, Ş. (2004). Prices in the Ottoman Empire, 1469-1914. *International Journal of Middle East Studies*, 36, 451-468.

Pamuk, Ş. (2009). *Osmanlı-Türkiye iktisadî tarihi 1500-1914*. 5. Bs. İstanbul: İletişim Yayınları.

Pamuk, Ş. (2014). *Türkiye'nin 200 yıllık iktisadi tarihi*. 3. Bs. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Parvus Efendi. (2005). *Türkiye'nin mali tutsaklığı*. İstanbul: İleri Yayıncılık.

Parvus. (1912). Köylüler ve devlet. *Türk Yurdu*, I. Cilt 1327-1328, İstanbul: Tanin Matbaası, 1328, 262-268.

Quataert, D. (2004). 19. yüzyıla genel bir bakış: ıslahatlar devri 1812-1914, İçinde Halil İnalcık ve Donald Quataert (Ed.) *Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve sosyal tarihi* (ss. 885-1051). C. 2, İstanbul: Eren Yayıncılık.

Şen, M. (1995). Türkiye büyük burjuvazisinin anatomisi. *Toplum ve bilim*, 66, 46-68.

Şener, S. (2005). Türkiye ekonomisinde ikinci dönem liberal iktisat politikaları. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 141-148.

Şıpka, O. (17 Temmuz 1961). Grev hakkı kanunu. *Ekonomi Gazetesi*.

Şişmanov, D. (1978). *Türkiye işçi ve sosyalist hareketi; kısa tarih (1908-1965)*. İstanbul: Belge Yayınları.

Tabakoğlu, A. (1981). Türkiye'de devletçiliğe tarihi bir yaklaşım denemesi. *İktisat Dergisi*, 203-204, 72-79.

Tokol, A. (2015). *Türk endüstri ilişkileri sistemi*. 4. Bs. Bursa: Dora Yayınları.

Türkdoğan, O. (2009). *Türk sanayi toplumu*. 2. Bs., İstanbul: Timaş Yayınları.

Ubicini, H. A. (1998). *Osmanlı'da modernleşme sancısı*, Çev. Cemal Aydın, İstanbul: Timaş Yayınları.

Vatter, S. (1998). Şam'ın militan tekstil dokumacıları: ücretli zanaatkârlar ve Osmanlı işçi hareketleri 1850-1914. İçinde Donald Quataert ve Erik Jan Zürcher)Ed.) *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine işçiler 1839-1950* (ss. 55-95). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldırım, K. (2013). *Osmanlı'da işçiler (1870-1922) çalışma hayatı, örgütler, grevler*, 2. Bs., İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldırım, K. (2014). Cumhuriyet döneminde Türkiye çalışma hayatının gelişimi ve değişimi. İçinde Lütfi Sunar (Ed.), *Türkiye'de toplumsal değişim* (ss. 177-201). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Zürcher, E. J. (2012). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. 27. Bs. İstanbul: İletişim Yayınları.

Neoliberal Dönemde Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Değişen Orta Sınıf

Cengizhan Yıldırım

Neoliberal iktisat politikaları, Türkiye'de 1980 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır ve daha önceki devletçi, ithal ikameci ve içe kapalı iktisat politikalarının neredeyse tam tersi yönündedir. Her ne kadar neoliberal politikaların Türkiye'de uygulanması zaman alsa da, 1980 yılından itibaren sınıfsal yapı da değişmiş ve serbest piyasaya dayalı toplumlara benzemeye başlamıştır.

Toplumsal yapı konusu, sosyal bilimlerin en karmaşık konularından bir tanesidir. Sanayi Devrimi'nden sonra toplumsal yapının çok hızlı bir şekilde değişmeye başlaması, bu konuyu daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu makalede 1980 sonrasında Türkiye'de ortaya çıkan toplumsal yapı, bu yapının nasıl değiştiği, orta sınıfın değişimi ve bu değişmelerin neoliberal iktisat politikalarıyla ilişkisi ele alınacaktır.

Bu amaç doğrultusunda öncelikle neoliberal iktisat politikaları ve bu politikaların Türkiye'de nasıl uygulandığı konusu ikinci ve üçüncü bölümlerde değerlendirilmiştir. 1980 yılından sonra kişi başına gelir, dış ticaret, eğitim ve milli gelirin ve istihdamın temel sektörler itibariyle dağılımı gibi makro iktisadi göstergelerde çarpıcı değişmeler olmuştur. Sınıfsal yapıyı etkilediği düşüncesiyle bu makro iktisadi göstergelerdeki değişmeler de ikinci bölümün sonunda değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde Goldthorpe'un sınıf şemasına göre Türkiye'de sınıfsal yapının 1980 yılından sonraki durumu değerlendirilmiştir. Neoliberal dönemde Türkiye'nin sınıf yapısı, tarım toplumu sınıf yapısından gelişmekte olan ülkelerin sınıf yapısına doğru değişmiştir. Bu değişmenin toplumun lehine olduğunu belirtmek amacıyla beşinci bölümde gelir dağılımı ve yoksulluk oranlarındaki iyileşmeler belirtilmiştir. Beşinci bölümde özel olarak orta sınıf ele alınmış ve meslek grupları, gelir dağılımı ve yoksulluk oranlarına bakılarak orta sınıfın neoliberal dönemde nasıl değiştiği değerlendirilmiştir.

Bir başka araştırılması gereken konu; Türkiye'de orta sınıfın neoliberal iktisat politikalarına rağmen mi, yoksa neoliberal iktisat politikaları sayesinde mi geliştiğidir. Türkiye'de neoliberal iktisat politikaları "kitabi" haliyle uygulanmamıştır ve yıllardır süregelen devletçi iktisat anlayışı bu uygulamaya engel olmuştur. Ancak bu soruya daha sağlıklı bir cevap verilmesi için konunun iktisadi, toplumsal ve siyasi çalışmalarda tekrar ele alınması gerekir.

Kaynakça

Bakır, C. ve Öniş, Z. (2010). The regulatory state and Turkish banking reforms in the age of post-washington consensus. *Development and Change. 41*(1), 77-106.

Banerjee, A. V. ve Duflo, E. (2008). What is Middle Class about the Middle Classes Around the World?,*Journal of Economic Perspectives,* 22(2), 3-28.

Belek, İ. "Orta sınıf", http://haber.sol.org.tr/yazarlar/6042.html, erişim tarihi: 12.02.2009

Birdsall, N. (2010). The (indispensable) middle class in developing countries. İçinde R. Kanbur & M. Spence (Eds.), *Equity and growth in a globalizing world.* (ss. 157-187). Washington: World Bank.

Birdsall, N., Graham, C. ve Pettinato, S. (2000). Stuck In The Tunnel: Is Globalization Muddling The Middle Class?. *Center on Social and Economic Dynamics,* Working Paper No. 14.

Boratav, K. (2003). *Türkiye iktisat tarihi: 1908-2002*. Ankara: İmge Kitabevi.

Boratav, K. (2005). *1980'li yıllarda Türkiye'de sosyal sınıflar ve bölüşüm*. (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Cooper, M. (2002). The legacy of Atatürk: Turkish political structures and policy-making. *International Affairs*, *78*(1), 115-128.

Dollar, D. ve Kraay, A. (2001). *Growth is good for the poor*. Washington, DC: The World Bank.

DPT. (1976). *Gelir dağılımı 1973*. Ankara.

Easterly, W. (2001). The middle class consensus and economic development. *Journal of Economic Growth*, *6*, 317-335.

Eisenhauer, J. G. (2008). An economic definition of the middle class. *Forum of Social Economics*, *37*, 103-113.

Furman, J. (2015). What are the key factors affecting US middle-class incomes? https://agenda.weforum.org. Erişim Tarihi: 21.02.2015.

Gazeboom, H. B. & Treiman, D. J. (1996). Internationally comparable measures of occupational status for the 1988 international standard classification of occupations, *Social Science Research*, *25*, 201–239

Göçer, İ. (2013). Ar-Ge harcamalarının yüksek teknolojili ürün ihracatı, dış ticaret dengesi ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri. *Maliye Dergisi, 165*, 215-240.

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı. www.tbmm.gov.tr, 01.05.2015 tarihinde erişildi.

Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. New York: Oxford University Press.

I. Özal Hükümeti Programı, https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP45.htm. 15.05.2015 tarihinde erişildi.

II. Özal Hükümeti Programı, https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP46.htm. 15.05.2015 tarihinde erişildi.

Karagöl, E. T. (2013). *AK Parti Döneminde Türkiye Ekonomisi*, SETA, Ankara.

Kaya, Y. (2008). Proletarianization with polarization: Industrialization, globalization, and social class in Turkey, 1980–2005. *Research in Social Stratification and Mobility*, *26*, 161–181.

Kaya, Y. (2014). Türkiye Ekonomisinin Dönüşümleri Işığında Tabakalaşma, İçinde Lütfi Sunar (ed.), *Türkiye'de Toplumsal Değişim* (ss. 155-176). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Krugman, P. R. (1987). Is free trade passe?. *The Journal of Economic Perspectives*, *1*(2), 131-144.

Kuştepeli, Y. & Halaç, U. (2004). Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi. *Dokuz Eylül University Journal of Institute of Social Sciences, 6*(4), 143-160.

Özelleştirme İşleri Daire Başkanlığı, oidb.gov.tr.

Önis, Z. ve Güven, A. B. (2010). Global crisis, national responses: The political economy of turkish excetionalism. *TÜSİAD-Koç University Economic Research Forum*, Working Paper Series. İnternet Erisimi: www.ku.edu.tr, 01.10.2011 tarihinde erisildi.

Özcan, G. B. ve Turunç, H. (2011). Economic liberalization and class dynamics in Turkey: New business groups and Islamic mobilization. *Insight Turkey*. *13*(3), 63-86.

Portes, A. & Hoffman, K. (2003). Latin American class structures: Their composition and change during the neoliberal era. *Latin American Research Review*, *38*(1), 41-82.

Powel, Kathy (2008). Neoliberalism, the special period and solidarity in Cuba. *Critique of Anthropology, 28*(2), 177–197.

Pressman, S. (2009). Public policies and the middle class throughout the world in the mid 2000s. *Luxembourg Income Study Working Paper Series*, Working Paper No: 517.

Ravallion, M. (2009). The Developing World's Bulging (but Vulnerable) "Middle Class. *World Bank, Policy Research Working Paper*, No: 4816.

Solimano, A. (2006). *Asset accumulation by the middle class and the poor in Latin America: political economy and governance dimensions*. CEPAL, Santiago, Chile, İnternet Erişimi: www.eclac.org/publicaciones, 20.02.2009 tarihinde erişildi.

Sönmez, S. (2009). Türkiye ekonomisinde neoliberal dönüşüm politikaları ve etkileri. İçinde N. Mütevellioğlu & S. Sönmez, (eds.), *Küreselleşme, kriz ve Türkiye'de neoliberal dönüşüm.* (ss. 25-75). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Şahin, H. (2012). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Ezgi Kitabevi.

Teeple, G. (2000). Globalization and the decline of social reform: Into the twenty-first century. Ontario, Kanada: Garamond Press.

Thurow, L. (1987) A Surge in Inequality. *Scientific American*, 256, 30-37.

Uygur, E. (2010). The Global crisis and the Turkish economy. *Third World Network Global Economy Series*, Penang, Malaysia.

Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr

Yılmaz, H. (2007). *Türkiye'de Orta Sınıfı Tanımlamak: Ekonomik Düzeyler, Siyasal Tutumlar, Hayat Tarzları, Dinsel-Ahlaki Yönelimler* (Araştırma Raporu). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri ve Açık Toplum Enstitüsü. Retrieved from http://hakanyilmaz.info/yahoo_site_admin/assets/docs/HakanYilmaz-2007-TurkiyedeOrtaSinif-Ozet.28470911.pdf.

Yıldırım, C. (2011a). Birinci ve ikinci nesil Washington Uzlaşması: neoliberal iktisat politikalarının 1980'den sonraki evrimi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,7*(2), 1-23.

Yıldırım, C. (2011b). Neoliberal İktisat Politikalarının Türkiye'de Orta Sınıfa Etkisi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Yıldırım, C. (2012a). Neoliberal dönemde Türkiye'de orta sınıfın durumu. İçinde S. Şimşek, vd., (eds) *Prof. Dr. Sabahattin Zaim'e armağan.* (ss. 123-144). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları

Yıldırım, C. (2012b). Orta sınıfa iktisadi yaklaşım. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 7(1), 69-86.

Yıldırım, Cengizhan (2015). Kemalizm ve iktisadi etkileri. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,* 3(1), 1-23.

Türkiye'de Refah Devleti'nin Dönüşümü: Yeniden Dağıtım ve Sınıfların Değişimi

Z. Nurdan Atalay Güneş & Hasan Tekgüç

Giriş: Refah Devleti Tartışmaları

Türkiye 2000'li yıllara, bir yandan artan ekonomik istikrarsızlıklar ve krizlerle birlikte küresel ekonomiye dahil olma yolunda atılan adımlar, öte yandan da siyasi alanda yaşanan değişimler ve Avrupa Birliği üyeliği yolunda atılan adımlar ve mevcut siyasi partilerin sorunlara yanıtlarının siyasi destek almadığı durumda girdi. 2001 ekonomik krizi sonrası devletin yeniden yapılanması sürecine tanık olurken, 2002 seçimlerinde yüzde otuz dört oy alarak seçilen ve birinci parti olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), 2015 itibariyle halen ülkeyi tek parti olarak yönetmeye başladı. Tek parti olmanın getirdiği avantajlarla daha önce yapılmayan/yapılamayan düzenlemeleri özellikle refah devletini ilgilendiren sosyal güvenlik, sağlık ve sosyal yardımları neo-liberal prensipler ölçüsünde yeniden düzenlemesi beklendi. Bu bölümde "Türkiye'de refahın yeniden düzenlenmesinin, yeniden dağıtım ve sınıflar üzerinde ne gibi etkileri olmuştur?" sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu yanıt aranırken de bu düzenlemelerin özellikle Türkiye'de sınıflar arasındaki farklılaşmayı azaltıp azaltmayacağına bakılacaktır. Ayrıca iktidar partisi tarafından yapılan düzenlenmenin neo-liberal prensiplerle ne ölçüde uyuştuğu sorusuna da yanıt verilecektir.

Ancak bunu yapmadan önce refah devletinin nasıl tanımlanabileceği üzerine olan tartışmalara bakmak gerekmektedir. Bu yazıda refah devletine Esping-Andersen'nin (1990) refah rejimi tartışmalarını temel alarak bakılmaktadır. Bize göre refah rejimini belirleyenler sadece devletin uygulamalarına karşılık gelmemektedir. Aynı zamanda piyasa ve ailenin de rol aldığı toplumun bütününde, hem risklerin hem de metalaşmanın sınırlandırılmasının nasıl gerçekleştiğine odaklanmalıdır. Bu aktörler arasında yapılan iş bölümünün yanı sıra toplumda hangi grupların bu sistemde nasıl içerildiklerine bakmak da önemlidir. Bu perspektiften Korpi ve Palme de (1998) 'kapsayıcı olan' ve

programlarının mutlak yoksulluğu azaltmadan çok yoksulluğu idare etmek amaçlı olması ve kapsamının mutlak yoksulluk sınırında olanların tamamını kapsamaması yoksulluğun Türkiye'de önümüzdeki yıllarda da gündemi işgal edeceğini göstermektedir. Emeklilik aylıklarının mutlak yoksulluğa karşı bir güvence sağlarken, alt-orta ve orta sınıfları daha ne kadar yoksulluktan korumaya devam edebileceği sorusu günümüz kırılgan ekonomisinde yanıt bekleyen bir sorudur. Aynı zamanda işsizlik ve özellikle kadınların istihdam piyasalarına katılımının beklenen düzeyin altında olması göreli yoksulluk meselesini de tekrar düşünmek gereğini ortaya çıkarmaktadır. Sınıflar arası yeniden dağıtım mekanizmalarının eksikliği, tüketim taleplerinin hızla arttığı fakat gelir üretme kapasitesinin aynı hızla artmadığı Türkiye'de önümüzdeki günlerde sosyal refahın yaygınlaştırılmasını zorlaştıracaktır ve bunun da sosyal, siyasi ve ekonomik sonuçlarıyla karşılaşacağız.

Kaynakça

ASPB (2015). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2014 Yılı Faaliyet Raporu*. Erişim 6 Nisan 2015. http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2014_idare_faaliyet_raporu.pdf

Baysal, A. (1995). *Genel Beslenme.* Hacettepe Üniversitesi: Ankara.

Brady, D., ve Bostic, A. (2015). "Paradoxes of Social Policy: Welfare Transfers, Relative Poverty, and Redistribution Preferences" *American Sociological Review* DOI: 10.1177/0003122415573049.

Buğra, A. (2001). 'Kriz karşısında Türkiye'nin Geleneksel Refah Rejimi', *Toplum ve Bilim*, 89, S. 22-30.

Buğra, A. (2008), *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*, İstanbul: İletişim

Buğra, A. (2012), 'Türkiye'de Değişen Refah Rejimi: Neo-liberalizm, Kültürel Muhafazakarlık ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma', S. Dedeoğlu ve A. Y. Elveren (Der.) *Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın* içinde, S. 47-69. İletişim: İstanbul.

BUMKO (2015). Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İstatistikleri Genel Yönetim Bütçesi. Erişim 10 Mayıs 2015. http://www.bumko.gov.tr/TR,183/genel-yonetim-butcesi.html

Coşar, S., ve Yeğenoğlu, M. (2009). "The Neo-liberal Restructuring of Turkey's Social Security System" Monthly Review April: 36-49.

Davies, S. (1997). 'Two Concepts of Welfare: Voluntarism and Incorporatism' *Social Philosophy and Policy*. Cilt.14 No.2 S. 39-68.

Esping-Andersen, G. (1990). *Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press: Cambridge.

Ferrera, M. (2006). 'Sosyal Avrupa'da ''Güney Avrupa Refah Modeli''', A. Buğra ve Ç. Keyder (Der.) *Sosyal Politika Yazıları*, s. 195- 230, İstanbul: İletişim.

Gough, I. (2000) 'Welfare Regimes East Asia and Europe: Comparisons and Lessons', www.bath.co.uk Global Social Policy Programme, Institute of International Policy Analysis, University of Bath.

ILO (2015). *Uluslararası Çalışma Örgütü Sosyal Güvenlik Harcamaları Veri Tabanı*. Erişim: 17 Mayıs 2015. http://www.ilo.org/dyn/sesame/IFPSES.SocialDBExp

Jütte, R. (1994). Poverty and Deviance in Early Modern Europe. Cambridge: Cambridge Univ. Press.

Kalaycıoğlu, S. ve Rittersberger-Tılıç, H. (2000). 'Intergenerational Solidarity Networks of Instrumental and Cultural Transfers within The Migrants Families in Turkey', *Ageing and Society*, Cilt. 20, s. 523-542.

Koray, M. (2015). 'AKP Dönemi: Neo-Liberalizm, Neo-Muhafazakarlık, Neo-Popülizm Beşiğinde Sallanan Sosyal Devlet ve Sosyal Politika' M. Koray ve A. Çelik (Ed.) *Himmet, Fırat ve Piyasa*, s. 11-54. İstanbul: İletişim.

Korpi, W., ve Palme, J. (1998). "The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in Western Countries." *American Sociological Review* 63(5) s. 661-687.

Leibfried, S. (1992). 'Towards a European Welfare State? On Integrating Poverty Regimes in the European Community' Z. Ferge ve J. E. Kolberg (Eds.) *Social Policy in a Changing Europe*, s. 245-279. Frankfurt am Main: Campus Verlag.

ILO (2015). *Uluslararası Çalışma Örgütü Sosyal Güvenlik Harcamaları Veri Tabanı*. Erişim: 17 Mayıs 2015. http://www.ilo.org/dyn/sesame/IFPSES.SocialDBExp

Mütevellioğlu, N., Işık, S. (2009). 'Türkiye'de Emek Piyasasında Neoliberal Dönüşüm' N. Mütevellioğlu ve S. Sönmez (Der.) *Küreselleşme, Kriz ve Türkiye'de Neoliberal Dönüşüm,* s. 159-198, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

O'Brien M. , Penna, S. (1998). *Theorizing Welfare*. London: Sage.

OECD (2015a). *Sosyal Koruma İstatistikleri*. Erişim: 17 Mayıs 2015. https://data.oecd.org/socialexp/social-spending.htm#indicator-chart

OECD (2015b). *Sağlık İstatistikleri.* Erişim: 17 Mayıs 2015. http://www.oecd.org/els/health-systems/oecd-health-statistics-2014-frequently-requested-data.htm

OECD (2015c). Gelir Dağılımı İstatistikleri. Erişim: 17 Mayıs 2015.

http://www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm

Paci, M. (1993). 'Long Waves in the Development of Welfare System' C. S. Maier (Ed.) *Changing Boundaries of the Political*.s. 179-199. Cambridge: Cambridge Univ. Press.

Piketty, T. (2014). Capital in the Twenty-First Century. Harvard University Press.

SGK (2014). *Sosyal Güvenlik Kurumu İstatistik Yıllıkları 2013*. Erişim 5 Mayıs 2015.

SGK (2015). *Sosyal Güvenlik Kurumu 2014 Yılı Faaliyet Raporu*. Erişim 5 Mayıs 2015.

Tansel, A., Dalgıç B., ve Güven, A. (2014). "Wage Inequality and Wage Mobility in Turkey". *IZA Discussion Paper no. 8669.*

Tekgüç, H. (2010). Three Essays on the Political Economy of Livestock Sector.in Turkey. Basılmamış Doktora Tezi. http://scholarworks.umass.edu/dissertations/AAI3409852/

Tekgüç, H. (2013). "Self-produced Food and Vulnerability to Poverty in Turkey." *METU Studies in Development* 49 (December): s. 493-523.

TÜED (2015). "Enflasyona Endeksli Yüzdeli Zamlar Aylıklar Arasındaki Adaletsizliği Daha da Derinleştiriyor …" *Türkiye Emekliler Derneği Basın Açıklaması*. Erişim: 17 Mayıs 2015. http://www.tued.org.tr/

TÜİK (2015a). *Türkiye İstatistik Kurumu İşgücü İstatistikleri.* Erişim: 4 Mayıs 2015. http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

TÜİK (2015b). *Türkiye İstatistik Kurumu Yoksulluk İstatistikleri.* Erişim: 4 Mayıs 2015.

http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013

TÜİK (2015c). *Türkiye İstatistik Kurumu Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri.* Erişim: 4 Mayıs 2015. http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011

TÜİK (2015d). *Türkiye İstatistik Kurumu Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2007-2010 ve 2009-2012. http://tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_Panel_2012/turkce/index.html*

TÜRK-İŞ (2015). "Açlık ve Yoksulluk Sınırı." *TÜRK-İŞ Haber Bülteni Nisan 2015*. Erişim 4 Mayıs 2015. http://www.turkis.org.tr/dosya/xMF2q2kY7gty.pdf

Vikipedi (2105). Matthew Etkisi. Erişim 17 Mayıs 2015. http://tr.wikipedia.org/wiki/Matthew_etkisi

Zencirci, G. (2015). "Illusory Debates: How the "Sadaka Culture" Discourse Masked the Rise of Social Assistance in Turkey". *Asian Journal of Social Science* 43: 125-150

Neoliberalleşen Türkiye'de İşçi Sınıfının Parçalanması

K. Cem Özatalay

İşçi sınıfının parçalanması meselesini dünyanın erken sanayileşmiş ülkelerine özgü bir tartışma başlığı olarak değerlendirmek kuşkusuz çok yanlış olmaz. Belirli bir süre boyunca kararlı bir topluluğu oluşturmuş olan işçi sınıfının iç bütünlüğünü yitirmesi durumuna gönderme yapan bu terim, ikili bir dinamiğe işaret etmektedir. İşçi sınıfının bir bölmesinin, gelir düzeyini yükselmesini, tüketim alışkanlıklarının ve yaşam tarzının değişmesini nitelemek üzere geliştirilen "işçi sınıfının burjuvalaşması" veya "orta sınıflaşması" kavramları parçalanmanın ilk dinamiğine işaret eder. Ücretlilerin bir diğer bölmesinin giderek daha esnek ve güvencesiz hâle gelen çalışma koşullarına maruz kalmasıyla açığa çıkan "işçi sınıfının eğretileşmesi" de terimin işaret ettiği ikinci dinamiği oluşturur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, talep yönlü Keynesçi politikaların devreye sokulmasıyla ilk kez İngiltere'de sosyal bilimlerin gündemine giren "işçi sınıfının burjuvalaşması" tartışmalarını, 1970'ler sonrasında gelişmiş kapitalist ülkelere doğru yaşanan işçi göçüyle başlayan ancak esas olarak 1980'lerden sonra çalışma ilişkilerinin neoliberalleşmesinin yol açtığı güvencesizleşmenin doğurduğu "işçi sınıfının eğretileşmesi" tartışmaları izlemiştir. Her iki dinamiğin de işçi sınıfının toplumsal ve siyasal düzlemde "eski önemi"ni yitirdiği görüşünü tahkim ettiği söylenebilir. Bu hâliyle, parçalanma tezi, işçi sınıfının belirli bir tarihsel kesitte toplumsal ve siyasal düzlemde önemli bir rol oynamış olduğunu veri kabul eder.

Peki, kapitalistleşme sürecine rötarlı olarak dâhil olmuş, sanayileşme hamlesini esas olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleştirmiş ve işçi sınıfının siyasal etkinliğinin ülke tarihinde tayin edici sonuçlarının görülmediği Türkiye gibi ülkelerde parçalanma tartışması hangi düzleme oturur? Makalenin ilk bölümünde bu sorunun yanıtına dair bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılacaktır. Makalenin ikinci bölümünde

belirli normlarla ve kurallarla sınırlandırıldığı "toplumsal bakımdan sorumlu piyasa aktörleri"nin (Shamir, 2008, s. 3) içinde eylediği bir piyasa toplumunun inşa edilmesini ve sürdürülmesini öngörür. Bir başla deyişe "neoliberal yönetişim", iktisadi faillerin hem piyasa mübadeleleri sırasında, hem de piyasa mübadelelerinin sonucunda ortaya çıkan sosyal meselelerle baş ederken "toplumsal bakımdan sorumlu" davranış sergilemelerini sağlamak üzere "ahlak üreticisi" kurumların ve toplulukların ekonomik alana dâhil edilmesine dayanır. Etnik kökene, mezhebe, hemşeriliğe dayalı sosyal yardım örgütlerinin, o kimlik grubuna mensup sermaye sahiplerinin finansman desteğiyle kurularak, yeni işçileşen proleterlere ihtiyaç duydukları sosyal desteği sunmaları bu anlamda neoliberal yönetişim tekniklerinin bir sonucu olarak görülmelidir. Sosyal yardımlaşma amacıyla kurulan ahlaki-kültürel toplulukların faaliyetlerinin sonucu ise işçilerin "sınıfsal çıkar" temelinde bütünleşmek yerine, "sosyal yardım" ilişkisine ulaşabilmek üzere farklı ahlaki-kültürel topluluklar çevresinde toplaşırken birbirlerinden ayrışmaları olmuştur.

İkinci olarak ise makalede genişçe bahsetmiş olduğumuz üzere ağırlıklı olarak emek-yoğun iş kollarında faaliyet gösteren küçük işletmelerden oluşan ikincil piyasalarda; akrabalık, hemşerilik, etnik köken ortaklığı, mezhepsel bağ vb. temellerine dayalı birincil ilişkiler, formel kurallardan yoksunluk nedeniyle daha şiddetli yaşanan koordinasyon problemini çözme işlevini görmektedir. Bunun toplumsal sonucu ise işçi sınıfının kendi içinde gettolaşması ve parçalanması olmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'de giderek etkisini artıran "kültür savaşları" incelenirken, bunu bir tür modernleşme tartışmasına sıkıştırmamak, "kültür savaşları"nın üzerinde temellenebildiği neoliberal ekonomik yapının özgüllüklerine de dikkat yöneltmek zorunludur.

Kaynakça

Amsden, A. H. (1989). *Asia's Next Giant - South Korea and Late Industrialization*. New York; Oxford: Oxford University Press.

Amsden, A. H. (2001). *The Rise of "The Rest": Challenges to the West from Late-Industrializing Economies. Contemporary Sociology* (Vol. 31). Oxford; New York: Oxford University Press.

Armatli-Köroğlu, B. (2005). Innovativeness in Industrial Districts of Turkey and Indicators of Innovation Activities in SMEs. *G.Ü. Fen Bilimleri Dergisi*, *18*(4), 693–706.

Baki Adaş, E. (2009). Production of Trust and Distrust: Transnational Networks, Islamic Holding Companies and the State in Turkey. *Middle Eastern Studies*, *45*(4), 625–636.

Becattini, G. (2004). The Marshallian industrial distirct as a socioeconomic notion. In *Industrial Districts: A New Approach to Industrial Change* (p. 199). Edward Elgar Publishing.

Becattini, G., Bellandi, M., & De Propris, L. (2009). *A handbook of industrial districts. A Handbook of Industrial Districts*. Edward Elgar Publishing.

Beckert, J. (2009). *Beyond the Market: The Social Foundations of Economic Efficiency*. Princeton University Press.

Boratav, K. (1986). Import substitution and income distribution under a populist regime: the case of Turkey. *Development Policy Review*, *4*(2), 117–139.

Boratav, K. (1995). *İstanbul ve Anadolu'dan sınıf profilleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Castel, R. (1995). *Les métamorphoses de la question sociale. Une chronique du salariat*. Paris: Fayard.

Castel, R. (2007). Au-delà du salariat ou en deçà de l'emploi? L'institutionnalisation du précariat. In S. Paugam (Ed.), *Repenser la solidarité : l'apport des sciences sociales* (pp. 416–433). Paris: Presses universitaires de France.

Castells, M., & Portes, A. (1989). World underneath: The origins, dynamics, and effects of the informal economy. In A. Portes, M. Castells, & L. A. Benton (Eds.), *The Informal Economy: Studies in Advanced and Less Developed Countries* (pp. 11–37). Baltimore, London: The Johns Hopkins University Press.

Davis, M. (2004). Planet of Slums - Urban Involution and the Informal Proletariat. *New Left Review*, (26), 5–34.

Durand, J.-P. (1991). Italie : spécialisation flexible et dépassement du fordisme. *Revue D'économie Industrielle*, *58*(1), 47–63.

Dülger-Kavas, N. (2006). *Interfirm Relations and Innovative Capacity in Adana Organized*. Middle East Technical University.

Engels, F. (1858). Lettre à K. Marx - Une lettre sur le mouvement ouvrier anglais. Retrieved July 27, 2015,fromhttps://www.marxists.org/francais/engels/works/1858/10/fe18581007.htm

Eraydin, A., & Armatli-Köroğlu, B. (2005). Innovation, networking and the new industrial clusters: the characteristics of networks and local innovation capabilities in the Turkish industrial clusters. *Entrepreneurship & Regional Development*, *17*(4), 237–266.

François, P. (2008). *Sociologie des marchés*. Paris: Armand Colin.

Goldthorpe, J. H., Lockwood, D., Bechhofer, F., & Platt, J. (1969). *The Affluent Worker in the Class Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.

Göle, N. (2002). *Mühendisler ve İdeoloji*. İstanbul: Metis Yayınları.

Güler-Müftüoğlu, B. (2000). İstanbul-Gedikpaşa'da ayakkabı üretiminin değişen yapısı ve farklılaşan işgücü. *Toplum ve Bilim*, (86), 118–138.

Gülmez, M. (1995). *Meclislerde İşçi Sorunu ve Sendikal Haklar (1909-1961)*. Ankara: Öteki Yayınevi.

Güzel, Ş. (2007). *İşçi Tarihine Bakmak*. İstanbul: TÜSTAV Sosyal Tarih Yayınları.

Hart, K. (1973). Informal Income Opportunities and Urban Employment in Ghana. *The Journal of Modern African Studies*, *11*(01), 61-89.

Hoggart, R. (1957). *The Uses of Literacy*. London: Chatto & Windus.

İçduygu, A., Sirkeci, İ., & Aydıngün, İ. (1998). Türkiye'de İçgöç ve İçgöçün İşçi Hareketine Etkisi. In *Türkiye'de İç Göç* (s. 207–244). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Kaya, Y. (2008). Proletarianization with polarization: Industrialization, globalization, and social class in Turkey, 1980-2005. *Research in Social Stratification and Mobility*, *26*(2), 161–181.

Koçak, H. (2008). 50'leri İşçi Sınıfı Oluşumunun Kritik Bir Uğrağı Olarak Yeniden Okumak. *Çalışma ve Toplum*, (3), 69–86.

Kus, B. (2014). The informal road to markets: Neoliberal reforms, private entrepreneurship and the informal economy in Turkey. *International Journal of Social Economics*, *41*(4), 278–293.

Makal, A. (2007). Cumhuriyet'ten 21. Yüzyıla Türkiye'de Çalışma İlişkileri. In B. Ceylan-Ataman (Ed.), *Güncel Sosyal Politika Tartışmaları - Cahit Talas Anısına* (pp. 511–543). Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.

Munck, R. (2002). *Globalisation and labour : the new great transformation*. New York, N.Y.: Zed Books.

Oba, B., & Semercioöz, F. (2005). Antecedents of trust in industrial districts: an empirical analysis of inter-firm relations in a Turkish industrial district. *Entrepreneurship & Regional Development*, *17*(3), 163–182.

Özatalay, C. (2003). *La situation de classe des travailleurs du secteur informel en Turquie: Le cas d'Ikitelli*. University of Marmara.

Özatalay, C. (2010). *Diversité des consciences ouvrières à l'ère des pragmatismes : L'ouvrier de l'État-nation versus l'ouvrier de la Glocalisation - Une étude sur le cas des ouvriers d'Isdemir, de Petkim et de la TTK en Turquie*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ecole des hautes études en sciences sociales / Paris.

Özatalay, C. (2013). Türkiye Kapitalizminin Farklı "Ruhlar"ı. *VII. Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı II içinde* (s. 299–316) Muğla Üniversitesi, Muğla.

Piore, M. J., & Safford, S. (2007). Preliminary Thoughts on Identity and Segmentation in Primary Sector Labor Markets. *Socio-Economie Du Travail*, *41*(6), 925–940.

Piore, M., & Sabel, C. F. (1984). *The Second Industrial Divide*. New York: Basic Books.

Portes, A., & Hoffman, K. (2003). Latin American Class Structures: Their Composition and Change during the Neoliberal Era. *Latin American Research Review*, *38*(1), 41–82.

Shamir, R. (2008). The age of responsibilization: on market-embedded morality. *Economy and Society*, *37*(1), 1–19.

Standing, G. (2011). *The Precariat - The New Dangerous Class*. London; New York: Bloomsbury Academic.

Turkish Statistical Institute. (2010). *Statistical Indicators 1929-2009*. Ankara.

Willmott, P., & Young, M. D. (1960). *Family and class in a London suburb*. London: Routledge & Kegan Paul.

Yavuz, E. (1998). Sanayideki İşgücünün Durumu, 1923-40. In D. Quataert & E. J. Zürcher (Eds.), *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine işçiler- 1839-1950* (s. 155–196). İstanbul: İletişim Yayınları.

Young, M., & Wilmott, P. (1957). *Family and Kinship in East London*. London: Routledge & Kegan Paul.

Zweig, F. (1961). *The worker in an affluent society; family life and industry*. London: Free Press of Glencoe.

Proletarya ile Orta Sınıf Arasında: Siyasi Aktör Olarak Prekarya

Aslı Vatansever

Son yıllardaki küresel ayaklanmalarla birlikte, teorik sınıf analizi açısından da, tarihsel anlamda sınıf mücadelesi açısından da her daim sorunlu olmuş olan orta sınıf(lar) yeniden gündeme geldi. Bugüne kadar sistemin sadık ve itaatkâr hizmetkârları olan ve orta sınıfın da ana bileşenini oluşturduğu düşünülen beyaz yakalılar, bu sefer beklenmedik bir biçimde sistem-karşıtı protestoların aktörü olarak öne çıkarken, uzun süredir muhafazakâr siyasetçiler tarafından, siyaseti sınıfsızlaştırmak[1] ve sistemin ilerleme illüzyonlarını pekiştirmek üzere kullanılan orta sınıf kavramı da, toplumsal dönüşüm yaratma potansiyeli bağlamında karşımıza çıkıyordu. Bir yandan, beyaz yakalıların gerçekte protestocu kitlesinin yüzde kaçını oluşturduğu, böyle çok katmanlı protestoların orta sınıf hareketi olarak adlandırılıp adlandırılamayacağı, "kent paryaları"nın ve küçük burjuvaların ne kadar samimiyetle mücadeleye katıldığı (Çavdar-Wacquant söyleşisi, 2014) vb. sorular tartışılırken, diğer yandan da protestolarda yadsınamaz biçimde öne çıkan - Ali Şimşek'e göre, protestoların "vitrinini" oluşturan (Şimşek, 2014) - bu "yeni orta sınıfları", normalde orta sınıftan beklenmeyecek şekilde muhalif bir role iten farklılıklarının ne olduğunu bulmaya çalıştık. Gerek işgal hareketlerinde, gerekse de işgallerin öncesinde ve sonrasında sosyal medyada oluşan beyaz yakalı platformla-

1 1980'lerle birlikte başlayan neoliberalleşme sürecinde, bir yandan fiili olarak örgütlü sınıf mücadelesinin araçları ortadan kaldırılırken, diğer yandan da artık tarihin sonuna gelindiğini müjdeleyen Fukuyama gibi neoliberal sosyal bilimcilerin ve kapitalizmin alternatifinin olmadığını vaaz eden Thatcher gibi neo-konservatif siyasetçilerin söylemleriyle, sınıf kavramının kendisi gülünçleştirilerek diskredite ediliyordu. Bu muhafazakâr taarruzun, özellikle Marxist sosyal bilim literatürü ve tabakalaşma çalışmaları üzerinde sindirici bir etkisi olduğu söylenebilir. Örneğin Michael Lebowitz de, ilk kez 1992'de basılan ve Marxizm tartışmalarında hatırı sayılır bir yeri olan *Beyond Capital. Marx's Political Economy of the Working Class* kitabının önsözünde, tam da 1990'ların başında böyle bir kitap yayınlıyor olmasının, sosyal bilim camiası içersinde ne kadar tuhaf ve anlamsız karşılandığını anlatır (Lebowitz, [1992]2003). Modern sanayi toplumundaki klasik sınıf kategorilerinin dönüşümü, Ulrich Beck gibi eleştirel sosyologlara da, sınıf vb. kavramların artık "zombi kavramlar" hâline geldiğini düşündürtüyordu (Beck ve Beck-Gernsheim, [2002]2008, s. 203).

kaynaklı gerilimlere ek olarak, güvencesizlik ve belirsizlik, gelecekte ulaşılacağı ümit edilen her şeyin ellerinden kayıp gitmesi hissine de yol açmaktadır. Eskiden orta sınıf olmak, ileride ulaşılacağı düşünülen daha iyi bir hayatın bekleme odası iken, şimdi asla gelmeyeceği giderek daha fazla hissedilen ve miadını doldurmuş bir platonik saplantıyla bir türlü vedalaşamamanın getirdiği bir iç sıkıntısına dönüşmektedir. Çoktan kaybedilmiş bir maçta uzatmaları oynama hissi, orta sınıfların son derece iyi bildiği, bir türlü bitmeyen taşınmalar, halledilemeyen evrak işleri, bitirilemeyen yazılar, ödeye ödeye bitemeyen borçlar gibidir; sanki "şunu bir bitiriversek, ondan sonrası tamam" olacak, her şey düzene girecek, "ama gel gör ki, bir türlü hallolmuyor" gibi bir hisle özetlenebilecek, sünmüş bir geçiş anına benzer. Beyaz yakalı kolektifleri, bir şeylerin bir türlü yoluna girmeme hâlinin, bir geçiş anından ibaret olmayıp, vasıflı emeğin süreğen varoluş biçimi hâline gelmekte olduğunu dile getirmektedirler. Kısacası vasıflı emek, gerçekten de "anı yaşamaktadır", ama bunu tüketim kültürünün inandırdığı gibi "içinden geldiği şekilde" ve "sınırsızca" değil, bir türlü içinden çıkılamayan bir öncesizlik ve sonrasızlık şeklinde yaşayabilmektedir

Prekarya kavramı, bu anı yakalamanın ve onun üzerinden sınıf-ötesi özneleşmenin ifadesi olabilir. Prekarya, sistem açısından işlevsel bir pozisyonu ifade eden kurulu sınıf kavramına karşı, özne tarafından kurulacak olan bir kategoridir. Sistem tarafından tayin edilen iktisadi bir işlevi değil, siyasi bir mücadeleyi gerçekleştirecek olan sınıfı ifade eder. Bu açıdan prekarya, tanımı gereği bir belirsizliği ifade ederken, bir yandan da sınıfsal tanımlara hapsedilmeyi reddetmenin aracı hâline gelir. Prekarya olma temelinde örgütlenmek, vasıfsızlaştırma ve değersizleştirme anlamında proleterleşmeyi reddederek ve kaybolmakta olan orta sınıf ütopyasının kaybolma anlarını yakalayarak "direnmek" anlamını taşır. Burada söz konusu olan şey, üretim ilişkileri tarafından dayatılmış ve hâlihazırda var olan bir sınıf pozisyonu üzerinden sınıf mücadelesi değil, vaat edilmiş bir geleceğin kaybolma anını yakalayarak ve sınıfı kendimiz kurarak mücadele etmektir. Kitlesel bıkkınlık ve hayal kırıklığı, mevcut beyaz yakalı kolektiflerinde giderek artan bir şekilde, yerine getirilmeyen vaatlerin hesabını sorma ve yaşanamayan hayatı geri alma tonuna bürünürken, prekaryayı tarihsel ve siyasi bir özne olarak inşa etmenin ve sahiplenmenin tam zamanıdır.

Kaynakça

Baudrillard, J. (2002). *Çaresiz stratejiler*. Oğuz Adanır (Çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniv. Yay.

Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş toplum*. Yavuz Alagan (Çev.), İstanbul: Ayrıntı.

Bauman, Z. (1998). *Postmodern etik*. Alev Türker (Çev.), İstanbul: Ayrıntı. (1. Basım: 1993)

Beck, U.,Beck-Gernsheim, E. ([2002] 2008). *Individualization*. Los Angeles, Londra, New Delhi, Singapore: Sage..

Bell, D. (1974). *The coming of post-industrial society: A venture in social forecasting*. New York: Harper Colophon Books.

Benjamin, W. (2000). *Son bakışta aşk*. Nurdan Gürbilek (Çev.). İstanbul: Metis.

Benlisoy, F. (2009). *Bir ayaklanmanın anatomisi ve "yeni" gençlik muhalefeti*. Yeniyol Dergisi 32/2009.

Berardi, F. (2009). *The soul at work. From alienation to autonomy*. F. Cadel ve G. Mecchia (Çev.). Londra: MIT Press.

Block, F.,Somers, M. (2014, Spring). *The return of Karl Polanyi*. Dissent Magazine, 61(2), 30-31

Bohle, P., Quinlan, M., Willaby, H., Pitts, C. (2009). *Evaluating new measures of precarity*. 8th Industrial and Organisational Psychology Conference, Melbourne, Australia: Australian Psychological Society.

Bora, A., Bora, T., Erdoğan, N., Üstün, İ. (2011). *Boşuna mı okuduk? Türkiye'de beyaz yakalı işsizliği,* İstanbul: İletişim.

Bora, T. (2013, Temmuz 2). Beyaz yakalıların isyanının ardında ne var? *Radikal Gazetesi*. İstanbul. http://www.radikal.com.tr/hayat/beyaz_yakalilarin_isyaninin_ardinda_ne_var-1140107 adresinden 01 Temmuz 2015 tarihinde alınmıştır

Boratav, K. (2015, Mart 13). Diplomalı proleterler – öğretmen olmak. *Sendika.Org* [Haber Portalı]. http://www.sendika1.org/2015/03/diplomali-proleterler-ogretmen-olmak-korkut-boratav/ adresinden 01 Temmuz 2015 tarihinde alınmıştır

Bourdieu, P. (2006). *Karşı ateşler*. Halime Yüksel (Çev.). İstanbul: YKY.

Bowring, F. (1996). *Misreading Gorz*. New Left Review, *I*(217), 102–122.

Bulut, E., Peters, M. A. (eds.) (2011). *Cognitive capitalism, education and digital labor*. Peter Lang.

Caffentzis, G. (2011). *A critique of 'cognitive capitalism'*. E. Bulut ve M. A. Peters (eds.) içinde, (sf. 23-56). Peter Lang.

Candeias, M. (2007). Unmaking and remaking of class: The 'ımpossible' precariat between fragmentation and movement. *Rosa-Luxemburg-Stiftung Policy Paper,* 3.

Carroll, H. (2012). We're middle class and successful – so why are we as poor as church mice? *Daily Mail*. London. www.dailymail.co.uk/femail/article-2229461/were-middle-class-successful--poor-church-mice.html adresinden 01 Temmuz 2015 tarihinde alınmıştır

Castel, R. (2004). *Sosyal güvensizlik.* Işık Ergüden (Çev.). İstanbul: İletişim.

Castells, M. (1998), *The information age III: Economy, society and culture*. Blackwell.

Childe, V.G. (1951). *Man makes himself.* Londra: Watts.

Chomsky, N. (2012). *Occupy*. London: Penguin.

Collins, R. (2014). Orta sınıf işlerinin sonu: Artık kaçış yok. I. Wallerstein vd. (eds.), *Kapitalizmin geleceği var mı?*,(sf. 48-84). İstanbul: Metis.

Çavdar, A. (2014, Şubat). Loïc Wacquant söyleşisi: Bourdieu, Wacquant ve Gezi Parkı'nın 'Küçük Burjuva'ları. *Toplumsal Tarih, 242,* 18-24.

Davies, W. (2011). *The political economy of unhappiness*. New Left Review, *71*, 65-80.

De Gaulejac, V. (2013). *İşletme hastalığına tutulmuş toplum: İşletme ideolojisi, yönetsel iktidar ve toplumsal taciz.* Özge Erbek (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Dörre, K. (2011). *Germany after the crisis: Employment miracle or discriminating precarity?* https://www.tcd.ie/policy-institute/assets/pdf/Dorre_Speech_March11.pdf

Dörre, K. (2006). *Precarity – The cause and effects of insecure employment.* http://www.goethe.de/ges/soz/dos/arb/pre/en1870532.htm adresinden 01 Temmuz 2015 tarihinde alınmıştır

Ehrenreich, B. (2009). *Smile or die: How positive thinking has fooled America and the world*. Londra: Granta.

Elliott, A. (2010). The new individualist perspective: Identity transformations in the aftermath of the global financial crisis. *Forum: University of Edinburgh Postgraduate Journal of Culture and the Arts, 11*, 30-55.

Elliott, A.,Lemert, C. (2011). *Yeni bireycilik*: *Küreselleşmenin duygusal bedelleri*. Başak Kıcır (Çev.). İstanbul: Sel.

Federici, S. (2014, 28 Nisan). Proletaryadan kognitaryaya, işçi sınıfından çokluğa: Gayri maddi emek kuramının yanılgıları. Elçin Gen (Çev.). *Skopbülten*. http://www.e-skop.com/skopbulten/proletaryadan-kognitaryaya-isci-sinifindan-cokluga-gayri-maddi-emek-kuraminin-yanilgilari/1914 adresinden 01 Temmuz 2015 tarihinde alınmıştır

Fraser, N. (2013). A triple movement? Parsing the politics of crisis after Polanyi. *New Left Review, 81*, s. 119-132.

Fraser, N. (2012, 23 August). Can society be commodities all the way down? Polanyian reflections on capitalist crisis (Fondation Maison des sciences de l'homme Working Papers Series) http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/72/50/60/PDF/FMSH-WP-2012-18_Fraser2.pdf adresinden 01 Haziran 2015 tarihinde alınmıştır

Fuchs, C. (2011). Cognitive capitalism or informational capitalism? The role of class in the informational economy. E. Bulut ve M. A. Peters (eds.), *Cognitive capitalism, education and digital labor* içinde, (s. 75-119). New York, Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, Oxford, Wien: Peter Lang.

Furedi, F. (2001). *Korku kültürü: Risk almamanın riskleri*. Barış Yıldırım (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Garten, J. E. (2002). *The mind of the C.E.O.*. New York: Perseus. (1. Baskı: 2001).

Graeber, D. (2011). *Debt: The first 5000 years*. NY: Melvillehouse.

Gorz, A. (1997), *Farewell to the working class: An essay on post-industrial socialism*, Michael Sonenscher (Tr.), Londra: Pluto Press.

Hardt, M., Negri, A. (2001). *İmparatorluk*, Abdullah Yılmaz (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Hartmann, K. (2014). *Küresel çarkın dışında kalanlar: Tüketim toplumundaki yeni fakirlik*. Etem Levent Bakaç (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Harvey, D. (2006). *Spaces of global capitalism: Towards a theory of uneven geographical development*. Londra, NY: Verso.

Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. New York: Oxford University Press.

Haug, W.F. (2009). *Gewerkschaften im Hightech-Kapitalismus vor der Hegemoniefrage.* Das Argument, 284, Heft 6, 879-893.

Holloway, J. (2005). *Sınıf ve sınıflaştırma: Emeğe karşı, emeğin içinde ve ötesinde*. Eylem Canaslan (Çev.). *Conatus Çeviri Dergisi, 4* (Değer Teorisi ve Sınıf Mücadelesi), s. 62.

Işık, S.,Yıldız, N. (2015, 12 Ocak). Beyaz yakalının örgütlenme performans notu. *Evrensel Gazetesi*. http://www.evrensel.net/haber/101926/beyaz-yakalinin-orgutlenme-performans-notu adresinden 01 Temmuz 2015 tarihinde alınmıştır

Jameson, F. (2015). The aesthetics of singularity. *New Left Review, 92*, 101-132.

Jessop, B. (2007). Knowledge as a fictitious commodity: insights and limits of a Polanyian analysis, A. Buğra ve K. Ağartan (eds.) Reading Karl Polanyi for the 21st century. Market Economy as a Political Project içinde,, (ss. 115-134, Basingstoke: Palgrave,

Kaldor, M.,Selchow, S. (2012). *The 'bubbling up' of subterranean politics in Europe*. Civil Society and Human Security Research Unit, London School of Economics and Political Science.

Kamiloğlu, R. (2013, 31 Ağustos). Gezi parkı protestoları ile cismini sokağa dökenler. Bianet [Haber Portalı]. http://bianet.org/biamag/toplum/149537-gezi-parki-protestolari-ile-cismini-sokaga-dokenler adresinden 01 Temmuz 2015 tarihinde alınmıştır

Keyder, Ç. (2013). Yeni Orta Sınıf. *Bilim Akademisi Derneği.* http://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2013/09/Yeni-Orta-Sinif.pdf adresinden 01 Temmuz 2015 tarihinde alınmıştır..

Kotkin, J. (2014, February 16). The US middle class ıs turning proletarian. *New Geography.* www.newgeography.com/content/004179-the-us-middle-class-is-turning-proletarian adresinden 01 Temmuz 2015 tarihinde alınmıştır..

Krapton, S. (2014, May 28). Middle classes will disappear in next 30 years warns government adviser. *Telegraph*, www.telegraph.co.uk/culture/hay-festival/10860796/middle-classes-will-disappear-in-next-30-years-warns-government-adviser.html adresinden 01 Temmuz 2015 tarihinde alınmıştır.

Kurlantzick, J. (2014, February 20). Behind a pattern of global unrest, a middle class in revolt. Bloomberg Business. http://www.bloomberg.com/bw/articles/2014-02-20/behind-a-pattern-of-global-unrest-a-middle-class-in-revolt adresinden 31 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Lebowitz, M. ([1992] 2003). *Beyond capital: Marx's political economy of the working class*. New York: Palgrave MacMillan.

Lichtenstein, N. (2010). In the age of Wal-Mart: precarious work and authoritarian management in the global supply chain. Thornley, Jefferys ve Appay *Globalization and precarious forms of production and employment: Challenges for workers and unions.* içinde, (sf. 10-22), Glos/Massachusetts: Edward Elgar Publ.

Lorey, I. (2015). *State of Insecurity: Government of the Precarious*. Aileen Derieg (Çev.). Verso.

Marx, K. (2007). *Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie, Buch I: Der Produktionsprozeß des Kapitals*. MEW 23. Berlin: Dietz.

Marx, K. ([1867-1883/1894] 1997). *Kapital*. Ankara: Sol Yay.

Marx, K., Engels, F. *Manifest der Kommunistischen Partei*. http://gutenberg.spiegel.de/buch/manifest-der-kommunistischen-partei-4975/1

McDonough, T., Reich, M.,Kotz, D. M. (eds.) (2010). *Contemporary capitalism and its crises. social structure of accumulation theory for the 21st century*. Cambridge: Cambridge University Press.

Özveri, M. (2014, 27 Aralık). Karışmasın lütfen! Biz beyaz yakalıyız. *Evrensel Gazetesi*. http://www.evrensel.net/yazi/73047/karismasin-lutfen-biz-beyaz-yakaliyiz adresinden 15 Mart 2015 tarihinde alınmıştır

Pakulski, J. (2014). *Bir sınıf sonrası analizin esasları*. Barış Yıldırım (çev.). E. O. Wright (ed.), *Sınıf Analizine Yaklaşımlar* içinde, (s. 197-232). Ankara: Nota Bene.

Polanyi, K. ([1944]1957). *The great transformation*. Boston: Beacon Press.

Rawes, E. (2014, Ocotber 25). 7 things the middle class can't afford anymore. Busines Insider. http://www.businessinsider.com/7-things-middle-class-cant-afford-2014- adresinden 15 Mart 2015 tarihinde alınmıştır. Rifkin, J. (2000). *The age of access: The new culture of hypercapitalism where all of life ıs a paid-for experience*. New York: Tarcher/Putnam.

Sagan, C. (1995). *The demon-haunted world: Science as a candle in the dark*. New York: Random House/Ballantine Books.

Searcey, D.,Gebeloff, R. (2015, 26 Ocak). Middle class shrinks further as more fall out ınstead of climbing up. New York Times, yayınlanma tarihi: 26.01.2015. http://www.nytimes.com/2015/01/26/business/economy/middle-class-shrinks-further-as-more-fall-out-instead-of-climbing-up.

Sennett, R. (2006). *The culture of the new capitalism*. New Haven, Londra: Yale University Press.

Standing, G. (2011a). *The precariat. the new dangerous class*, Londra, NY: Bloomsbury.

Standing, G. (2009). *Work after globalization. building occupational citizenship.* Edward Elgar Publ.

Standing, G. (2011b, 01 Haziran). Who will be a voice for the emerging precariat? *The Guardian.* http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/jun/01/voice-for-emerging-precariat adresinden 31 Mart 2015 tarihinde alınmıştır..

Standing, G. (2013, 19 Nisan). *Defining the precariat: A class in the making. Eurozine* [News Portal]. http://www.eurozine.com/articles/2013-04-19-standing-en.html adresinden 31 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Streeck, W. (2014). *How will capitalism end?. New Left Review, 87*, 35-64.

Streeck, W. (2012),Citizens as customers: Considerations on the new politics of consumption. *New Left Review, 76*, 27-47.

Şimşek, A. (2014). *Yeni orta sınıf : 'Sinik stratejiler'*. İstanbul: Agora.

Tari, M., Vanni, I. (2005). On the Life and deeds of San Precario: Patron saint of precarious workers and lives. *The Fibreculture Journal, 05*, http://five.fibreculturejournal.org/fcj-023-on-the-life-and-deeds-of-san-precario-patron-saint-of-precarious-workers-and-lives/ adresinden 31 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Therborn, G. (2012). Class in the 21st century. *New Left Review, 78*, 5-29.

Therborn, G. ([1980]2008). *İktidarın ideolojisi / ideolojinin iktidarı.* İrfan Cüre (Çev.). Ankara: Dipnot Yay.

Thomas, M. E. (2013). *Confessions of a sociopath*: *A life spent hiding ın plain sight*. Londra: Broadway Books.

Thornley, C., Jefferys, S. ve B. Appay (eds.) (2010). *Globalization and precarious forms of production and employment: Challenges for workers and unions.* Glos/Massachusetts: Edward Elgar Publ.

Tokumitsu, M. (2014). In the name of love. *Jacobin Magazine*, *13*, https://www.jacobinmag.com/2014/01/in-the-name-of-love/ adresinden 31 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Tuğal. C. (2013a). 'Resistance everywhere!': The Gezi Revolt in global perspective. *New Perspectives on Turkey, 49*, 147-162.

Tuğal, C. (2013b, 3 Temmuz). Gezi Hareketinin Ortak Paydaları ve Yeni Örgütlülük Biçimleri. *T24* [Haber Portalı]. http://t24.com.tr/haber/gezi-hareketinin-ortak-paydalari-ve-yeni-orgutluluk-bicimleri/233416 adresinden 31 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Uzunoğlu, S. (2014, 08 Haziran). Plaza Eylem Platformu'yla Söyleşi: Bir Alan ve Emek Örgütüyüz. *Jiyan* [Haber Portalı]. http://jiyan.org/2014/06/08/plaza-eylem-platformuyla-soylesi-bir-alan-ve-emek-orgutuyuz/ adresinden 31 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Vardar, N. (2012, 26 Ocak). Turnikeleri açın, plaza işçileri geçecek!. *BiaNet* [Haber Portalı]. www.bianet.org/biamag/diger/135678-turnikeleri-acin-plaza-iscileri-gececek adresinden 31 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Verhaeghe, P. (2014, 29 September). Neoliberalism has brought out the worst in us. *The Guardian*. http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/sep/29/neoliberalism-economic-system-ethics-personality-psychopathicsthic adresinden 31 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Wacquant, L. ve Öğünç, P. (2014, 20 Ocak). Asıl soru: Neden bu kadar az direniş var? *Radikal Gazetesi.* http://www.radikal.com.tr/yazarlar/pinar_ogunc/asil_soru_neden_bu_kadar_az_direnis_var-1171573 adresinden 31 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Wacquant, L. (2011). *Kent paryaları: İleri marjinalliğin karşılaştırmalı sosyolojisi*. Mehmet Doğan (Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.

Wallerstein, I. (2014). Yapısal kriz, ya da kapitalistler niçin kapitalizmi artık kazançlı bulmayabilirler?. I. Wallerstein vd., *Kapitalizmin geleceği var mı?* içinde, (s. 19-47). İstanbul: Metis.

Wallerstein, I. (2011). Structural crisis in the world-system. Where do we go from here?. *Monthly Review,* 62(10), http://monthlyreview.org/2011/03/01/structural-crisis-in-the-world-system/

Wallerstein, I. (2010). Structural crises. *New Left Review, 62*, 133-142.

Wallerstein, I. (2001). *Unthinking social science: The limits of nineteenth century paradigms*. Philadelphia: Temple Univ. Press.

Wallerstein, I. (1999). The end of the world as we know it: Social science for the twenty-first century. Minneapolis, Londra: University of Minnesota Press.

Wallerstein, I. (1998). *Utopistics or, historical choices of the twenty-first century*. New York: The New Press.

Wallerstein, I. (1995). *After liberalism*. New York: The New Press.

Wallerstein, I., Collins, R., Mann M., Derluguian, G.,Calhoun, C. (2014). *Kapitalizmin geleceği var mı?*. İstanbul: Metis.

Weininger, E. B. (2014). Bourdieu'nün sınıf analizinin esasları. E. O. Wright (ed.), *Sınıf Analizine Yaklaşımlar* içinde, (s. 111-156). Ankara: Nota Bene.

Wright, E. O. (ed.) (2014). *Sınıf analizine yaklaşımlar*. Ankara: Nota Bene.

Wright, E. O. (2014). *Neo-Marxist sınıf analizinin esasları*. E. O. Wright (ed.) içinde (s. 15-48). Ankara: Nota Bene.

Yılmaz, H. (2007). *Türkiye'de Orta Sınıfı Tanımlamak: Ekonomik Düzeyler, Siyasal Tutumlar, Hayat Tarzları, Dinsel-Ahlaki Yönelimler* (Araştırma Raporu). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri ve Açık Toplum Enstitüsü. Retrieved from http://hakanyilmaz.info/yahoo_site_admin/assets/docs/HakanYilmaz-2007-TurkiyedeOrtaSinif-Ozet.28470911.pdf.

Yörük E., Yüksel, M. (2014). Class and politics in turkey's gezi protests. *New Left Review 89, 103-123*.

Zizek, S. (1992). *Looking awry: An introduction to jacques lacan through popular culture*. Cambridge, MA: MIT Press.

"Kendinizin CEO'su Olun!": Kendi Kendini Yöneten Bilgi İşçileri

Meltem Yılmaz Şener

Ekonomilerin gittikçe daha fazla bilgiye dayalı hale geldiği, son elli yıldır sıklıkla duyduğumuz argümanlardan birisidir. "Bilgi endüstrisi", "bilgi ekonomisi", "post-endüstriyel toplum" ve "post-kapitalist toplum" gibi farklı kavramların kullanıldığı birçok araştırma ve tartışmadaki temel argüman, 1950-1960'lar sonrasında ekonomide, bilginin temel üretim faktörü haline geldiğidir (bk. Machlup, 1962; Toffler, 1970; Reich, 1991). *Post-endüstriyel toplum* kavramını kullanan ilk teorisyenlerden olan Daniel Bell, endüstriyel toplumun temel yapısal elemanları sermaye ve emek iken, post-endüstriyel toplumun temel faktörünün bilgi olduğunu iddia etmişti (Bell, 1973, p. xiii). İyi üniversitelerden mezun olmuş profesyonel uzmanlar ve yöneticiler, bu yeni ekonominin dayandığı bilgi işçilerini oluşturuyordu. 1960'larda büyük oranda gelişmiş Batı ülkeleri için geçerli olan bu argüman ilerleyen zaman içinde bu ülkelerin dışında kalan gelişmekte olan ülkeler için de kullanılmaya başlandı.

1950'lerin sonunda ünlü işletme gurusu Peter Drucker tarafından ilk kullanıldığından beri "bilgi işçisi", özellikle işletme alanında çalışmalar yapan akademisyenlerin sürekli kullandıkları bir kavram oldu. Drucker ve bu konuda yazan diğer araştırmacılar, geçmişteki organizasyonların toprak, emek ve sermayeye dayalı olmalarından farklı olarak, yeni organizasyonların temel üretim faktörü olan bilgiye dayandığını iddia ettiler. Onların iddialarına göre, bu yeni organizasyonun temel varlıkları, profesyonel nitelikleri ve bilgileri sayesinde karmaşık görevleri yerine getirebilen bilgi işçileriydi. Bu yüzden de bilgi işçilerini en iyi şekilde yönetebilmek ve üretkenliklerini artırabilmek yeni dönemin en önde gelen organizasyonel hedefleriydi. Tam da bu araçsal hedeflerden dolayı bilgi işçisinin nasıl yönetilmesi gerektiği, üretkenliğinin nasıl artırılabileceği ve organizasyona ne tür katkılarda bulunacağı işletme literatüründe sıklıkla tartışılan konular olurken

ve verimlilik hedefleri doğrultusunda yönetmeleri beklenen bu çalışanlar, görüştüğüm kişilerden birinin ifadesiyle aldıkları ücret karşılığında "ruhlarını satmaktadır". Ayrıca her ne kadar kendilerini ve ailelerini rahat yaşatabilecek düzeyde kazançları olsa da şirketlerine yaptıkları maddi katkının yanında aldıkları miktarlar çok düşük kalmaktadır. Ücretli çalışanlar olarak on yılın üzerinde bir iş deneyiminden sonra bile kendilerini maddi anlamda güvencede hissetmemektedirler. Ayrıca buna, herkesin gerisinde kalma, bir süre sonra beklenen performansı gösterememe, işini kaybetme ve tekrar aynı düzeyde iş bulamama kaygılarının yarattığı güvensizlik de eşlik etmektedir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, işletme yazarlarının şirketlerin temel varlığı olarak kabul ettikleri ve nispeten ayrıcalıklı bir çalışan tipi olarak düşünebileceğimiz bilgi işçilerinin, mavi ve beyaz yakalılardan farklı da olsa bir tür sömürülme durumuyla karşı karşıya olduklarını iddia edebiliriz. Bilgi işçilerinin çalışma hayatı ve iş-özel hayat dengesi üzerine yapılacak diğer niteliksel ve niceliksel çalışmalar, bu sömürünün boyutlarını daha iyi anlamamıza katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

Amar, A. D. (2002). *Managing Knowledge Workers: Unleashing Innovation and Productivity*. Westport: Quorum Books.

Bell, D. (1973). *The Coming of Post-Industrial Society*. New York: Basic Books.

Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. (2001). NewLiberalSpeak: Notes on the New Planetary Vulgate. *Radical Philosophy*, 105, 2-5.

Brint, S. (2001). Professionals and the Knowledge Economy: Rethinking the Theory of Postindustrial Theory. *Current Sociology*, 49(4), 101-132.

Brown, W. (2005). *Edgework: Critical Essays on Knowledge and Politics*. Princeton: Princeton University Press.

Burchell, G. (1996). Liberal Government and Techniques of the Self. In A. Berry, T. Osborne, N. Rose (Eds.), *Foucault and Political Reason: Liberalism, Neoliberalism, and Rationalities of Government* (pp. 19-36). Chicago: University of Chicago Press.

Davenport, T. H., Thomas, R. J. & Cantrell, S. (2002). The Mysterious Art and Science of Knowledge Worker Performance. *MIT Sloan Management Review*, 44(1) , 23-30.

Davenport, T. H. (2008). Improving Knowledge Worker Performance. In D. Panteleo & N. Pal (Eds.) *From Strategy to Execution*. Berlin: Springer.

Drucker, P. (1959). *Landmarks of Tomorrow: A Report on the New Post-Modern World*. New York: Harper.

Drucker, P. (1999a). Knowledge-Worker Productivity: The Biggest Challenge. *California Management Review*, 41(2), 79-94.

Drucker, P. (1999b). *Management Challenges for the 21st Century*. New York: Harper Collins.

Drucker, P. (2005). Managing Oneself. *Harvard Business Review*, January 2005, 19-28.

Ferguson, J. & Gupta, A. (2002). Spatializing States: Toward an Ethnography of Neoliberal Governmentality. *American Ethnologist*, 29(4), 981-1002.

Foucault, M. (2008) *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France 1978-1979*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Fraser, N. (2003). From Discipline to Flexibilization? Reading Foucault in the Shadow of Globalization. *Constellations*, 10(2), 160-171.

Hartmann, M. & Honneth, A. (2006). Paradoxes of Capitalism. *Constellations*, 13(1), 41-58.

Horwitz, F. M., Heng, C. T. & Quazi, H. A. (2003). Finders, Keepers? Attracting, Motivating and Retaining Knowledge Workers. *Human Resource Management Journal*, 13(4), 23-44.

Hunter, J. & Scherer, J. S. (2010). Knowledge Worker Productivity and the Practice of Self-Management. In C. L. Pearce, J. A. Maciariello & H. Yamawaki (Eds.) *The Drucker Difference*: *What the World's Greatest Management Thinker Means to Today's Business Leaders*. New York: McGraw- Hill.

Kidd, A. (1994). The Marks are On the Knowledge Worker. *CHI '94 Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 186-191.

Machlup, F. (1962). *The Production and Distribution of Knowledge in the US*. New Jersey: Princeton University Press.

McNay, L. (2009). Self as Enterprise: Dilemmas of Control and Resistance in Foucault's The Birth of Politics. *Theory, Culture, Society*, 26(6), 55-77.

O'Driscoll, T. (2003). Improving Knowledge Worker Performance. *Performance Improvement*, 42(4), 5-11.

Ramirez, Y. W. & Nembhard, D. A. (2004). Measuring Knowledge Worker Productivity. *Journal of Intellectual Capital*, 5(4), 602-628.

Reich, R. B. (1991). *The Work of Nations: Preparing Ourselves for 21st Century Capitalism*. New York: Knopf.

Rose, N. (1996). Governing Advanced Liberal Democracies. In A. Barry, T. Osborne, N. Rose (Eds.) *Foucault and Political Reason*. Chicago: The University of Chicago Press.

Rose, N. & Miller, P. (1992). Political Power beyond the State: Problematics of Government. *British Journal of Sociology*, 43(2), 172-205.

Toffler, A. (1970). *Future Shock*. New York: Random House.

Weber, M. (1921/1968). *Economy and Society*. New York: Bedminster Press.

Wright, K. (2005). Personal Knowledge Management: Supporting Individual Knowledge Worker Performance. *Knowledge Management Research and Practice*, 3, 156-165.

En Alttakiler, Ötekiler, Kenardakiler: Türkiye'de Sınıf-Altı

Alev Erkilet

Eşitsizlik ve yoksulluk, tabakalaşma analizlerinin tüm zamanlar boyunca temel başlıklarından olmuştur. Ancak sosyal bilimlerdeki diğer konular gibi bu konuda da herkesin üzerinde ittifak ettiği tanımlara ulaşmak mümkün olmamıştır. Türkiye'deki yoksulluk çalışmalarının kurucu isimlerinden biri olan Fikret Şenses de (2014, s. 62), tanımların "yoksullara bakış açısına göre değişik değer sistemlerine sahip bir toplumsal yapıdan diğerine ve zaman içinde" değişkenlik gösterdiğini belirterek alanın içerdiği göreliliğe işaret etmiştir. Nitekim yoksulluk mutlak ve göreli, nöbetleşe ve kalıcı, kırsal ve kentsel yoksulluk gibi başlıklar altında kategorize edilmiş ve incelenmiştir. Örneğin, Yolcuoğlu'na göre (2010) Dünya Bankası, günlük geliri asgari, 2400 kalori değerindeki besini almaya yetmeyen insanları mutlak yoksul olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşıma göre, günlük bir dolarlık harcama seviyesi mutlak yoksulluk sınırını oluşturmaktadır; Türkiye'nin de içinde yer aldığı ülkeler grubunda ise bu rakam dört dolardır. Dünyanın giderek kentlileşmesi ve kırın ortadan kalkmaya yüz tutması nedeniyle kırsal yoksulluk, yoksulluk tartışmaları içindeki önemini görece kaybetmiştir. Kentsel yoksulluk da biçim değiştirmektedir. Türkiye'de büyük kentlerin sanayiden arındırılmaya ve hizmet kentine dönüşmeye başlaması, 1960-90 arasında çokça tartışılan işçi sınıfı ile bir anlamda onun mekânsal izdüşümünü oluşturan gecekondu sorununu ikinci plana itmiş, ilgi 'yeni yoksulluk', 'kalıcı yoksulluk', 'sınıf-altı' gibi olgulara yönelmiştir. Buğra ve Keyder (2013, s. 20), yeni kentsel yoksulluğun "salt aritmetik" bir mesele olmayıp toplumla ilgili boyutları bulunan "dışla[n]ma" (exclusion), "sınıf-altı olma" (underclass) ve "kenardalık" (marginality) gibi durumlarla birlikte ele alınması gerektiğini belirtmektedirler.

Buğra ve Keyder'e göre, *sınıf-altı* olma durumu, önceleri sistemin içinde işçi olarak var olan insanların sistemin dönüşmesinden ötürü artık aynı olanaklara sahip olamamaları, ırk gibi sosyal özellikleri dolayısıyla bir toplumsal sınıf olarak değil, sınıflar altı

Kaynakça

Andrews, M. (1999). *The Political Economy of Hope and Fear: Capitalism and the Black Condition in America,* New York: New York University Press.

Atılgan, E. Ü. (2014). Çinçin'den Subay, Polis Çıkmış mı ki Ben Olayım? Damgalı Mekânlar. F.Şenol Cantek (Der.), *Kenarın Kitabı: Arada Kalmak, Çeperde Yaşamak* içinde, (s. 61-86), İstanbul: İletişim Yayınları.

Bauman, Z. (2014). *Azınlığın Zenginliği Hepimizin Çıkarına mıdır?* Çev. H. Keser, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bıçkı, D. (2005 Ocak). Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi, Karşılaştırmalı Bir Analiz. *İş, Güç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi,* 7 (1), s. 104-138.

Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003). *Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi*, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı için hazırlanan Proje Raporu, Ankara: BM Yayınları, (http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/new poverty.pdf) adresinden 1 Mayıs 2008 tarihinde edinilmiştir.

Buğra, A. (2015). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*, (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Cheal, D. (1996). *New Poverty: Families in Postmodern Society,* Westport: Greenwood Press.

Emek ve Adalet Platformu (2011). *Türkiye'de Evsizlere Dair Rapor: Durum Tespiti, Avrupa Birliği Ülkelerinden Uygulama Örnekleri ve Taleplerimiz,* http://www.emekveadalet.org/wp-content/uploads/Evsizler -icin-Rapor.pdf adresinden 01. 09. 2015 tarihinde edinilmiştir.

Erkilet, A. ve Yıldız, R. (2010). A Sociological View on the Urban Impacts of Planning. F. Başar (Der.), *İstanbul: Capital of Cultures* içinde (s. 618-625), İstanbul: Turkish Cultural Service Foundation.

Erkilet, A. ve Coşkun, İ. (2010a). *İstanbul Halkının Dilencilik Olgusuna Bakış Açısı,* İstanbul: İTO Yayınları.

Erkilet, A. ve Coşkun, İ. (2010b). Kapıya Geleni Geri Çevirmeme: İstanbul Esnafının Dilencilik Olgusuna Bakış Açısı. *Sosyoloji Dergisi*, 3 (20), 1-21.

Erkilet, A. (2013). 'Düzgün Aileler' 'Yeni Gelenler'e Karşı: Korku Siyaseti, Tahliyeler ve Kentsel Ayrışma. P. Tan ve A. Çavdar (Der.), *İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Halleri* içinde, (s. 127-149), İstanbul: Sel Yayıncılık.

GENAR (2008). *İstanbul'da Şiddet ve Şiddetin Sosyolojik Arka Planı*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları No: 2008-11.

Genç, M. (2008). Osmanlı Dünyasında Dilencilik. S. Parin (Yay. Haz.), *Bir Kent Sorunu Dilencilik: Sorunlar ve Çözüm Yolları Sempozyumu Tebliğler Kitabı* içinde, (s. 13-15), İstanbul: İBB Zabıta Daire Başkanlığı Yayınları.

Haralambos, M. ve Holborn, M. (2008). *Sociology: Themes and Perspectives*. London: Harper-Collins.

Işıker, F. (2014). *Forgotten People on the Street: Homeless Men in Istanbul*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İlyasoğlu, A. ve Soytemel, E. (2006). Balat Semtinde Yerel Değişim ve Yenileşme Süreci İçinde Balatlılar: Bizim Mahalleye Yeni Gelenler ve Farklı Stratejiler. D. Behar ve T. İslam (Der.). *İstanbul'da Soylulaştırma: Eski Kentin Yeni Sahipleri* içinde (s. 127-142), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Jargowski, P. A. ve Sawhill, I. (2006). *The Decline of the Underclass.* Brookings: http://www.brookings.edu/ papers/2006/01poverty_jargowsky.aspx. adresinden 27 Nisan 2011 tarihinde edinilmiştir.

Kemal, Y. (2014). *Çocuklar İnsandır*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kelso, W. A. (1994). *Poverty and the Underclass: Changing Perceptions of the Poor in America,* New York: New York University Press.

Kurnaz, Ş. A. (2010). *Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu,* Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara: T. C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. http://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/data/54291802369dc32358ee29ad/T%C3%BCrkiye'de%20%C3%87ocuk%20Yoksullu%C4%9Fu.pdf.adresinden edinilmiştir.

Küçük, M. (2014). *kent yoksulluğu ve evsizlik (istanbul-zeytinburnu spor kompleksi barınma evi örneği),* yayımlanmamış yüksek lisans tezi, sakarya üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü, sakarya.

Mayhew, H. (1985). *London Labour and the London Poor*. Wiltshire: Penguin Books.

Massey, D.S. ve Denton N.A. (2007). Segregation & The Making of the Underclass. J. Lin ve C. Mele (Der.). *Urban Sociology Reader* içinde. (s.125-134), New York: Routledge.

Morris, L. (2002). *dangerous class: the underclass and social citizenship*. taylor ve francis e-kütüphanesi www.civitas.org.uk/pdf/cw33.pdf. adresinden 10 mayıs 2011 tarihinde edinilmiştir.

Müftüoğlu, B.G. (2005). *Fason Ekonomisi: Gedikpaşa'da Ayakkabı Üretimi.* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Myers Jr. S. L. (2008). Underclass. W.A. Darity Jr. (Der.). *International Encyclopedia of the Social Sciences* içinde. Detroit: Macmillan Reference.

Özbek, N. (2006). *Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar.* İstanbul: Tarih Vakfı & Emeklilik Gözetim Merkezi.

Özbek, N. (2008). Osmanlı İmparatorluğunda Dilencilere Yönelik Devlet Politikaları ve Kamusal Söylemin Değişimi. S. Parin (Hzl.), *Bir Kent Sorunu Dilencilik: Sorunlar ve Çözüm Yolları Sempozyumu Tebliğler Kitabı* içinde (s. 17-45), İstanbul: İBB Zabıta Daire Başkanlığı Yayınları.

Özden, P.P. (2008). *Kentsel Yenileme: Yasal-Yönetsel Boyut, Planlama ve Uygulama.* Ankara: İmge Yayıncılık.

Özden, P.P. (2010). Kentsel Yenilemenin Unutulan Öğesi: Toplumsal Yenilenme. Uğurlu, Pınarcıoğlu, Kanbak ve Şiriner (Der.). *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları* içinde (s. 267-309), İstanbul: Örgün Yayınevi.

Özer, E. (2012). *Kimse Duymaz: Türkiye'de İnsan Ticareti Mağdurları.* Ankara: Ayizi Yayınları.

Parillo, V.N., Stimson, J. ve Stimson A. (1989). *Contemporary Social Problems.* (2. Baskı) New York: Macmillan Publishing Company.

Ricketts, E. R. ve Sawhill I. V. (1988). Defining and Measuring the Underclass. *Journal of Policy Analysis and Management*, 7(2), 316–325.

Semerci, P.U. ve Müderrisoğlu, S. vd. (2012). *Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun İyi Olma Halini Anlamak.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Şenses, F. (2014). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk.* (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Tatlıpınar, E. (2011). İstanbul'da Fuhşun Röntgeni (Aslı Zengin söyleşisi). http://arsiv.gercekgundem.com/?p=426086 adresinden 01 Eylül 2015 tarihinde edinilmiştir.

Tuna, K. ve Parin S. (2008). Kent Yaşamı ve Dilencilik: İstanbul Dilencileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. S. Parin (Hzl.), *Bir Kent Sorunu Dilencilik: Sorunlar ve Çözüm Yolları Sempozyumu Tebliğler Kitabı* içinde (s. 147-159), İstanbul: İBB Zabıta Daire Başkanlığı Yayınları.

Underclass (t.y.) Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/underclass adresinden 01 Eylül 2015 tarihinde edinilmiştir.

Ünal, A.Z. (2011). *Toplumda Tabakalaşma ve Hareketlilik: Olgular, Kavramlar, Kuramlar.* Ankara: Birleşik Yayınevi.

Wilson, W. J. (1990). *The Truly Disadvantaged: The Inner City, the Underclass and Public Policy,* Chicago: University of Chicago Press.

Wilson, W. J. (1992). Foreword. B.E. Lawson (Der.), *The Underclass Question* içinde (s. xi-xiii), Philadelphia: Temple University Press.

Wilson, W. J. ve Wacquant L. J. D. (2007). The Cost of Racial and Class Exclusion in the Inner City. J. Lin ve C. Mele (Der.), *Urban Sociology Reader* içinde (s. 125-133), New York: Routledge.

Yılmaz, B. (2003). Göç ve Kentsel Yoksulluğun İstanbul Tarlabaşı Mahallesi Örneğinde İncelenmesinde İlk Adımlar, İlk Sorular. *Toplumbilim*, (17), 95-105.

Yılmaz, B. (2005). Yakındaki Uzak: İstanbul'un Bir Kent içi Mahallesinde Sosyal Dışlanma ve Mekânsal Sürgün. F. Adaman ve Ç. Keyder (Der.), *Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma* içinde (s. 27-40), Avrupa Komisyonu'nun Çalışma, Sosyal İşler ve Fırsat Eşitliği Dairesi için, Sosyal İçerme Belgesi JIM sürecine katkı vermesi amacıyla hazırlanmış rapor (VC/2005/0155), http://www.hic-mena.org/documents/study turkey tr.pdf adresinden 1.Eylül 2015 tarihinde edinilmiştir.

Yolcuoğlu, İ.G. (2010). *Sosyal Hizmet Perspektifinden Kentsel Yoksulluk Sorunu.* http://www.sosyalhizmetuzmani.org/kentselyoksulluk4.htm adresinden 01 Eylül 2015 tarihinde edinilmiştirZengin, A. (2011). *İktidarın Mahremiyeti: İstanbul'da Hayat Kadınları, Seks İşçiliği ve Şiddet*. İstanbul: Metis Yayınları.

Türkiye'de Kırsal Tabakalaşma: Tarım Politikaları, Mülkiyet ve Kırsal Sosyal Yapı

Serdar Nerse

Giriş: Kırsalda Eşitsizliğin Oluşumu ve Tabakalaşmanın Temel Unsurları

Toplumsal tabakalaşma, Türkiye kırında meydana gelen eşitsizlikleri açıklamak için önemli bir değişken olarak ele alınabilir. Türkiye'de toplumsal yapıyla ilişkili bir şekilde kırsalda eşitsizlik konusundaki tartışmalar pek çok sosyal bilimci tarafından uzun yıllar dolaylı olarak sürdürülürken, doğrudan tabakalaşma sistemine yönelik derinlikli akademik tartışmalar mevcut değildir. Sosyoloji alanındaki tabakalaşma çalışmalarıyla ilgili değinilmesi gereken başka önemli bir vurgu da Türk kırındaki tabakalaşma probleminin Osmanlı Devleti'nden keskin bir kopuşla ele alınamayacağı, ancak Osmanlı mirasıyla ilişkili bir şekilde değerlendirilebileceğidir. "İmparatorluğun son yıllarındaki sınıf haritası köylüler, bürokratlar ve ticari kompradorlar (köylüler genellikle sessiz kaldığından, özellikle bürokratlar ve kompradorlar) arasındaki etkileşimlerle çizilerek" (Keyder, 1995, s. 37) yeni devletin sınıf haritasını şekillendirmiştir. Ayrıca Avrupa'da görülen tabakalaşma örneklerini de Türkiye'de göremeyiz, daha çok Osmanlı'dan veya İslam, Doğu toplumlarından hareketle, ilk dönem tabakalaşma örneği ancak köylüler, burjuvazi, memur tabakası, işçiler, münevverler şeklinde ayrılarak açıklanabilir (Fındıkoğlu, 1959, s. 103). Osmanlı'dan devralınan mirasın etkisindeki ilk dönemin üst tabakalaşma modelinde; nüfusun %81'lik kısmının *köylüler tabakası/zümresi*ne mensup olduğunu görürüz. Ancak sonraki dönemlerde uygulanan politik uygulamalar başta olmak üzere, göç ve diğer demografik hareketler, teknolojik ilerleme, mülkiyet ilişkileri zamanla köylüler tabakasına mensup nüfusun azalmasına neden olmuş, farklılaşarak Avrupa modeline yakınlaşmaya başlamıştır.

İlk dönemlerden 1980'lere kadar yerli sınıflar arasındaki mücadelenin yavaş bir şekilde büyük üretici lehine gerçekleştiğini ve 1980'lerden sonra ise tüm yerli sınıfların kırsal alanı terk etmeye başladığını görüyoruz. Üst tabakadakiler sürekli olarak alt tabakalara doğru gerilediklerinden uluslararası aktörler tabakalaşmanın üst sınıfına dâhil olmuşlardır. Ancak yerli sınıflar tüm bölgelerde eşit şekilde kırsal alandan kopmamıştır. Halen Şanlıurfa, Kızıltepe (Mardin) ve dağlık Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun sınırlı bazı kırsal yerleşimlerinde kiracılığın devam ettiğini biliyoruz. 1990'lardan itibaren yeni dengeler kiracı, yarıcı gibi geleneksel geçiş sınıflarını ortadan kaldırmıştır. Tarımsal üretimin kırsal alanda dahi çoğu zaman ikincil üretim aktivitesine dönüşmüş olması bunun temel sebebidir.

Sonuç olarak, ilk dönemlerden günümüze modern, uzmanlaşmış kırsal sınıflarına Türkiye kırsal alanındaki tefeci, nakliyeci, tüccar gibi çoğunlukla doğrudan bir etkiye sahip kırsal aktörler ile hibe desteği ve kırsal kalkınma projelerine destek veren kurumlar, çiftçi kredisini sağlayan aracı ve diğer kurumların da hangi tabakalara sokulacağı, hangi ölçütlerin dikkate alınacağı kırsal tabakalaşmanın bir diğer önemli problemi olmuştur. Uluslararası anlaşmalar, OTP etkisi, sulama yöntemleri, kontrol sistemi, toplulaştırma faaliyetleri, kamuya ait çiftlik ve birliklerin özelleştirilmesi, yeni özel çiftlikler, marketler, sübvansiyon eksikliği, kırsal sınıfların ilişki ağlarını iyice bozmuş ve nüfus yapısının değişmesine neden olmuştur. Son olarak da Türkiye kırsalının günümüzdeki eşitsiz durumunun modelin üst tabakasını oluşturan küresel aktörlerin yönlendirmelerinden kaynaklandığını belirtmeliyiz.

Kaynakça

Akşit, B. (1967). *Azgelişmiş Kapitalizm ve Köylere Girişi*. Ankara: ODTÜ Öğrenci Birliği Yayınları.

Boratav, K. (1988). *Türkiye İktisat Tarihi (1908–1985)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Boratav, K. (2000). *İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri*. İstanbul: İmge Yayınları.

Boratav, K. (2004). *Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm*. İstanbul: İmge Yayınları.

Boratav, K. (2005). *1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*. Ankara: İmge Kitabevi.

Börtücene, İ. (1977). Köylülüğün Farklılaşması Üzerine. *Yeni Ülke, 4,* 169–220. Ankara.

Fındıkoğlu, Z. F. (1959). İçtimai Değişmelerimiz ve Sosyal Tabakalaşma. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 20*(1-4), 100- 112. İstanbul.

Hamitoğulları, B. (1966). Türkiyede Toprak, Toprak Reformu ve İktisadi Kalkınma. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 21*(1), 21-46. Ankara.

Keyder, Ç. (1993). *Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923–1929)*. Ankara: Yurt Yayınları.

Keyder, Ç. (1995). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Keyder, Ç. ve Yenal, Z. (2013). *Bildiğimiz Tarımın Sonu Küresel İktidar ve Köylülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kıray, M. (1964). *Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*. Ankara: Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.

Kıray, M. (1968). Values, Social Stratification and Development. *Journal of Social Issues*, *24*(2), 87-100. USA.

Kıray, M. ve Hinderink, J. (1970). *Social Stratification as an Obstacle to Development*. New York: Praeger Publishers.

Oral, N. (2006). *Türkiye Tarımında Kapitalizm ve Sınıflar*. Ankara: TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım Politikaları Yayın Dizisi, No: 6.

Rozaliyev, Y. N. (1978). *Türkiye'de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri (1923–1960)*. Ankara: Onur Yayınları.

Tanyol, C. (1958). Traktör Giren 50 Köyde Nüfus Hareketlerinin ve İçtimai Değişmelerin Kontrolü. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 2*(13-14), 198-218. İstanbul.

Tezel, Y. S. (1971). Cumhuriyetin Devraldığı Tarım Yapısının Tarihi Oluşumu Hakkında Bazı Düşünceler. *AÜSBF Dergisi, 26*(4), 233–292. Ankara.

TÜİK. (t.y). *Genel Nüfus Sayımları, Yıllara ve Cinsiyete Göre Kırsal Nüfus: 1927 – 2014*. http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist adresinden 28 Mart 2015 tarihinde edinilmiştir.

TÜİK. (t.y). *2001 Genel Tarım Sayımı*. www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do%3Fistab_id%3D55 adresinden 28 Mart 2015 tarihinde edinilmiştir.

TÜİK. (t.y.). *2006 Tarımsal İşletme ve Yapı Araştırması*. http://www.tuik.gov.tr/ VeriBilgi.do?alt_id=1003 adresinden 28 Mart 2015 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye'de Değişen Sosyo-Ekonomik Yapı İçerisinde Meslekler*

Lütfi Sunar & Yunus Kaya

Giriş: Sosyo-Ekonomik Yapının İncelenmesinde Meslekler

Günümüzde eğitim, ekonomi, kent, tabakalaşma gibi çok sayıda sosyal meseleyi meslekler üzerinden ele almak mümkündür. Mesleklerin geniş bir sosyo-ekonomik çerçeve içinde şekillenmesi ve neticesinde toplumu şekillendirmesi üzerinde ciddi bir biçimde durulması gereken bir konudur. Özellikle iktisadi yapıda hızlı bir değişmenin söz konusu olduğu ve bu değişmenin topluma yansıdığı günümüz sanayi sonrası toplumlarında mesleklerin sosyal anlam ve önemleri hakkındaki değerlendirmeler ciddi bir önem arz etmektedir. Bu sebeple çağdaş sosyoloji içerisinde toplumdaki sosyo-ekonomik değişmeleri meslekler üzerinden analiz etmek yaygınlık kazanmıştır.

Tüm dünyada olduğu gibi -bazı gecikmelerle de olsa- Türkiye'de de sanayi sonrası topluma geçişte iş ve meslek dünyası ciddi bir dönüşüme uğradı. Öte yandan Türkiye'nin kendine mahsus sanayileşme süreci de bunu benzerlerinden farklı bir biçimde etkiledi. Şöyle ki Türkiye hiçbir zaman tam anlamıyla sanayileşmiş bir toplum olmadan sanayi sonrası üretim ve tüketim kalıplarının gündeme geldiği bir ülke görünümündedir. Ayrıca 1980'lere kadar devletin ekonomideki rolü ve sonrasında bu rolün değişim biçimi de bu geçişi sorunlu bir hale getirmektedir.

Beğlü Eke (Dikeçligil)'nin (1987, s. 377) dile getirdiği gibi "meslek, fertlerin geçimini sağlayan, genel sosyal statülerini belirleyen ve kendine özgü kanunî ve ahlâkî kuralları olan göreli sürekli bir faaliyet tarzı olarak tanımlanabilir." Ona göre "sosyal yapıda işbölümü

* Bu yazı TÜBİTAK tarafından desteklenmekte olan Türkiye Sosyoekonomik Statü Endeksi Geliştirme Projesi (113K506) verilerini kullanmıştır. Yazının yazılmasında destekleri için Seran Demiral'a, verilerin analizinde destekleri için Mustafa Emre Kızılca'ya teşekkür ederim.

inceleme fırsatını elde etmiş bulunmaktayız. Buna göre Türkiye'de çalışmak bir değer olarak görülmektei işsizlikten korkulmakta ve iş garantisi olan, düzenli bir gelire sahip, masa başı ve rahat işler ve meslekler arzu edilmektedir. İyi iş ve meslek tanımının halen daha devlet ile ilgili işlere göre tanımlanması dikkat çekicidir.

Yukarıda verilen mesleki itibar skalası ve bunun detaylı analizlerine baktığımızda Türkiye'de endüstri sonrası topluma geçişle ilgili bazı ipuçları kendisini göstermektedir. Endüstriyel bir Türkiye'den endüstri sonrası bir Türkiye'ye geçişin henüz tam anlamıyla söz konusu olmadığını görmekteyiz. Zira reklam ve pazarlama uzmanı, bilgisayar yazılımı ve uygulama geliştiricisi, halkla ilişkiler uzmanı, insan kaynakları uzmanı gibi bilgi çağının mesleklerinin itibar puanlarının en üstteki 20 meslek içinde yer almadığını görmekteyiz. En üstte halen daha klasik devletle ilintili yönetici meslekler ve kendi işini bağımsızca icra edebilen eğitimli meslekler bulunmaktadır. Halbuki Türkiye'deki sektörel değişimlere bakıldığında bu mesleklerin öne çıkmış olması beklenebelirdi. Bunu anlamak üzere sektörlerin, özellikle hizmet sektörünün yapısına ve mahiyetine dikkatli bir biçimde bakmak gerekir. Hizmet sektörü aslında bünyesinde yeni çağın bilgi toplumunun mesleklerini barındırdığı gibi, ulaştırma, konaklama, yeme-içme ve büro hizmetleri gibi alanları da barındırmaktadır. Türkiye'de hizmetler sektöründeki istihdamın bu alanlarda yoğunlaşması söz konusudur. Dolayısıyla hizmetler sektörünün öne çıkması yeni çağın mesleklerinin öne çıkmsı anlamına gelmemektedir.

Kaynakça

Akbaş, K. (2015). *Avukatlık Mesleğinin Ekonomi Politiği - Avukatların Sınıfsal Konumlarındaki Değişim: İstanbul Örneği*. İstanbul: Nota Bene Yayınları.

Akçomak, S., & Gürcihan, H. B. (2013). *Türkiye İşgücü Piyasasında Mesleklerin Önemi: Hizmetler Sektörü İstihdamı, İşgücü ve Ücret Kutuplaşması* (TCMB Çalışma Tebliği No. 13/21). İstanbul: TCMB. Retrieved from http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/2caa-9dfd-4830-48ad-9844-078b38e1e74e/WP1321.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=2caa9dfd-4830-48ad-9844-078b38e1e74e

Baran, A. G. (1992). Sanayi Sonrası Enformasyon Toplumu Üzerine Tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *9*(1-2), 53–69.

Bell, D. (1973). *The coming of post-industrial society; a venture in social forecasting*. New York: Basic Books.

Blau, P. M., & Duncan, O. D. (1967). *The American occupational structure*. New York: Wiley.

Bozkurt, V. (2006). *Endüstriyel ve post-endüstriyel dönüşüm: bilgi, ekonomi, kültür*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Bruce, S., & Yearley, S. (2006). *The Sage dictionary of sociology*. London [u.a.]: SAGE Publ.

Çıngı, H., & Kasnakoğlu, Z. (1980). Öznel Meslek Saygınlığı Üzerine Bulgular Ankara:1977. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, *7*, 317–360.

Cirhinlioğlu, Z. (1996). *Meslekler ve Sosyoloji*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.

Cirhinlioğlu, Z. (1997). *Türkiye'de Hukuk Mesleği*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.

Cullen, J. B., & Novick, S. M. (1979). The Davis-Moore Theory of Stratification: A Further Examination and Extension. *American Journal of Sociology*, *84*(6), 1424–1437. http://doi.org/10.2307/2777899

Davis, K. (1942). A Conceptual Analysis of Stratification. *American Sociological Review*, *7*(3), 309–321.

Davis, K. (1950). *Human society.* N.Y.: Macmillan.

Drucker, P. F. (1993). *Post-capitalist society*. New York, NY: HarperBusiness.

Duncan, O. D. (1961). A socio-economic index for all occupations. In Albert J. Reiss (Ed.), *Occupations and Social Status* (pp. 139–161). New York: Free Press. Retrieved from http://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=rPoZhh94FxMC&oi=fnd&pg=PA388&dq=socio-economic+status+index&ots=16jYE3iTYZ&sig=e2f4r2v8NlWitILsuD_l15-4X84

Duncan, O. D., Featherman, D. L., & Duncan, B. (1972). *Socioeconomic background and achievement*. New York: Seminar Press.

Elias, P. (1997). *Occupational classification (ISCO-88): concepts, methods, reliability, validity and cross-national comparability*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.

Ender, R. (2015). *"Kolay Gelsin": Meslekler ve Mekânlar*. İstanbul: İletişim.

Ercan, H. (2011). *Türkiye'de Mesleki Görünüm*. Ankara: Uluslararası Calışma Örgütü (ILO).

Erikson, R. (1992). *The constant flux: a study of class mobility in industrial societies*. Oxford [England]; New York: Clarendon Press ; Oxford University Press.

Eslinger, K. N. (2008). Socioeconomic Status. In *International Encyclopedia of the Social Sciences* (2nd ed., Vol. 9). New York: Thompson Gale.

Fox, T. G., & Miller, S. M. (1965). Economic, Political and Social Determinants of Mobility: An International Cross-Sectional Analysis. *Acta Sociologica*, *9*(1/2), 76–93.

Fox, T. G., & Miller, S. M. (1966). Occupational stratification and mobility: Intra-country variations. In R. Bendix & S. M. Lipset (Eds.), *Class, status, and power: social stratification in comparative perspective* (2d ed, pp. 574–581). New York: Free Press.

Ganzeboom, H. B. G., De Graaf, P. M., & Treiman, D. J. (1992). A standard international socio-economic index of occupational status. *Social Science Research*, *21*(1), 1–56. http://doi.org/10.1016/0049-089X(92)90017-B

Ganzeboom, H. B. G., & Treiman, D. J. (1996). Internationally Comparable Measures of Occupational Status for the 1988 International Standard Classification of Occupations. *Social Science Research*, *25*(3), 201–239.

Goldthorpe, J. H. (1997). The "Goldthorpe" class schema: some observations on conceptual and operational issues in relation to the ESRC review of government social classifications. In D. Rose & K. O'Reilly (Eds.), *Constructing Classes*. Swindon & London: ESRC & ONS.

Goldthorpe, J. H. (2000). Rent, Class Conflict, and Class Structure: A Commentary on Sorenson. *Am J Sociol American Journal of Sociology*, *105*(6), 1572–1582.

Goldthorpe, J. H., & Llewellyn, C. (1980). *Social mobility and class structure in modern Britain*. Oxford; New York: Clarendon Press ; Oxford University Press.

Goldthorpe, J. H., Llewellyn, C., & Payne, C. (1987). *Social mobility and class structure in modern Britain*. Oxford [Oxfordshire]; New York: Clarendon Press ; Oxford University Press.

Goldthorpe, J. H., Lockwood, D., Bechhofer, F., & Platt, J. (1969). *The affluent worker in the class structure*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gramsci, A. (2011). *Hapishane Defterleri*. (J. A. Buttigieg, Ed.) (Vols. 1–2). İstanbul: Kalkedon.

Haller, A. O., & Bills, D. B. (1979). Occupational Prestige Hierarchies: Theory and Evidence. *Contemporary Sociology*, *8*(5), 721–734.

Hauhart, R. C. (2003). The DavisMoore theory of stratification: The life course of a socially constructed classic. *Am Soc The American Sociologist*, *34*(4), 5–24.

Hodge, R. W., Treiman, D., & Rossi, P. H. (1966). A Comparative Study of Occupational Prestige. In R. Bendix & S. M. Lipset (Eds.), *Class, status, and power; social stratification in comparative perspective,* (2nd ed., pp. 309–21). New York: Free Press.

Huaco, G. A. (1966). The functionalist theory of stratification: Two decades of controversy. *Inquiry*, *9*(1-4), 215–240. http://doi.org/10.1080/00201746608601459

ILO, I. L. O. (2012). *International Standard Classifi cation of Occupations Structure, group definitions and correspondence tables*. Geneva: International Labour Office.

İnalkaç, T. (2010, 15 Ekim). ISCO-08 Sunumu. TÜİK. Retrieved from http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/FileUpload/yayinlar/ISCO-08%20SUNUMU-11-15%20Ekim%202010.ppt

İpbüken, Y. (n.d.). Kitlesel ve Yalın Üretim Sistemleri Arasında Bir Karşılaştırma. Retrieved from http://www.lean.org.tr/kitlesel-ve-yalin-uretim-sistemleri-arasinda-bir-karsilastirma/

Kalaycıoğlu, S., Çelik, K., Türkyılmaz, S., Kardam, F., & Rittersberger-Tılıç, H. (2008). *Ankara kent merkezinde toplumsal tabakalaşma, Hareketlilik ve sosyo-ekonomik statü araştırması* (TÜBİTAK SOBAG Projesi No. SOBAG 104K039). Ankara: TÜBİTAK. Retrieved from http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TPRJ&ano=100533_00a053b75acedf28a0d4af958e80e2ab

Karakaş, M. (2003). *Meslekler Sosyolojisi Açısından Türk Polisinin Mesleki Profili*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.

Kasnakoğlu, Z., & Erdil, E. (2000). Meslek saygınlığı ve tercihleri: Ankara 1996. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, *26*(3-4), 575–603.

Kaya, Y. (2008). Proletarianization with Polarization: Industrialization, Globalization and Social Class in Turkey, 1980-2005. *Research in Social Stratification and Mobility*, *26*(2), 161–181.

Kennedy, N. F. (2012, December 30). Türkiye'de Mimar Kimliği ve Mimarlık Meslek Pratiği Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma. *Dosya (TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını)*, (30 (Mimarlığı "Sosyolojik Olarak" Anlamak)), 25–31.

Kingsley Davis, Wilbert E. Moore. (1945). Some principles of stratification. *American Sociological Review*, *10*(2, 1944 Annual Meeting Papers), 242–249.

Lynd, R. S. (1929). *Middletown, a study in contemporary American culture,*. New York: Harcourt, Brace and Company.

Lynd, R. S. (1937). *Middletown in transition; a study in cultural conflicts,*. New York: Harcourt, Brace and company.

Machlup, F. (1962). *The production and distribution of knowledge in the United States*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Marshall, G. (1998). Goldthorpe class scheme. *A dictionary of sociology*. New York: Oxford University Press.

Marshall, G., Swift, A., & Roberts, S. (1997). *Against the odds?: social class and social justice in industrial societies*. New York: Oxford University Press.

Mills, C. W. (1951). *White collar; the American middle classes.* New York: Oxford University Press.

Moore, W. E. (1966). Changes in Occupational Structure. In N. J. Smelser & S. M. Lipset (Eds.), *Social structure and mobility in economic development,* (pp. 194–212). Chicago: Aldine Pub. Co.

Nakao, K. (1994). Updating Occupational Prestige and Socioeconomic Scores: How the New Measures Measure up. *Sociological Methodology*, *24*, 1–72.

Nakao, K., & Treas, J. (1992). *The 1989 socioeconomic index of occupations: construction from the 1989 occupational prestige scores*. Chicago: University of Chicago National Opinion Research Center. Retrieved from http://purl.oclc.org/norc/gss/MR074.pdf

Ogburn, W. F., & Nimkoff, M. F. (1964). *A handbook of sociology.* Routledge & K. Paul.

Öncü, A., & Köse, A. H. (2001). Mühendis Yöneticiler ve İşçi Mühendisler: Türkiye'deki Mühendislerin Sınıfsal Katmanlaşmasında Üniversite Eğitiminin Rolü. *Mülkiye*, (230), 167–184.

Parsons, T. (1964). *The social system*. [New York: Free Press of Glencoe.

Saydan, R. (2004). 1900'lerın İlk Yıllarında Ford - General Motors Rekabeti (Üretim ve Pazarlama Anlayışının Karşılaştırılması). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *7*(11), 153–159.

Şeker, A. (2008). Sosyal Calışma Mesleği. İstanbul: SABEV Yayınları.

Sunar, L., & Kaya, Y. (2016, Ocak 1). ISCO08 4. düzeyinde genişlerilmiş mesleki itibar skalası. www.turkeyses.net/genismesleklistesi.

Şentürk, Y., & Yardımcı, S. (Eds.). (2010). *Hacıyatmazı Devirmek: Neoliberal Pratiklere Karşı Kolektivite*. İstanbul: Kalkedon.

Smith, A. (2007). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. (S. M. Soares, Ed.). Lausanne: MetaLibri Digital Library.

Sunar, L., Kaya, Y., & Otrar, M. (2015). *Türkiye Sosyoekonomik Statü Endeksi* (Araştırma Raporu No. 113K506). Ankara: TÜBİTAK.

Taşdemir, B., & Özdemir, F. B. (2011). Bilgi-Enformasyon Toplumu Teorileri. Retrieved from http://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/436/mod_resource/content/2/Bilgi-Enformasyon%20Toplumu%20Teorileri%20PDF%20belgesi.pdf

Tausky, C. (1996). *Work and society: an introduction to industrial sociology* (2nd ed.). Itasca, Ill.: F.E. Peacock.

Toffler, A. (2012). *Üçüncü Dalga*. (S. Yeniçeri, Trans.). İstanbul: Koridor Yayıncılık.

Treiman, D. J. (1977). *Occupational prestige in comparative perspective*. New York: Academic Press.

Tumin, M. M. (1953). Some Principles of Stratification: A Critical Analysis. *American Sociological Review*, *18*(4), 387–394.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (1988a, 2015). Hanehalkı İşgücü Araştırmaları. Türkiye İstatistik Kurumu. Retrieved from http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (1988b, 2015). TÜİK İşgücü İstatistikleri. Türkiye İstatistik Kurumu. Retrieved from http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2012). Uluslararası Standart Meslek Sınıflaması - ISCO 08 (ISCO-08). Türkiye İstatistik Kurumu. Retrieved from http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumDetayAction.do?surumId=210&turId=41&turAdi=%209.%20Meslek%20S%C4%B1n%C4%B1flamalar%C4%B1

Turner, B. S. (2006). Duncan, Otis Dudley (1921–2004). B. S. Turner (Ed.), *The Cambridge Dictionary of Sociology* (pp. 149–150). Cambridge: Cambridge University Press.

Warner, W. L. (1941). *Yankee city series.* New Haven: Yale University Press.

Warner, W. L. (1949). *Social class in America, a manual of procedure for the measurement of social status,*. Chicago: Science Research Associates.

Yılmaz, Y. (2015). *Türkiye'de Gazetecilik Mesleği: Medya Kuramları, Siyasal Sistemler ve Tarihi Değişimler Işığında*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Sosyal Tabakalar ve Kentsel Katmanlar: İstanbul'da Mekânsal Ayrışma Biçimleri

Seran Demiral

Georges Perec'in *La Vie Mode D'Emploi (Yaşam Kullanma Kılavuzu)* romanının, Türkçe çevirisinin eski baskılarında da kullanılmış olan orijinal kapağında, bir apartman kesiti yer alır. Kesitte bodrum ve çatı katları dahil toplam beş kat ve her katta farklı bir yaşam biçimi resmedilmiştir. Aşağıdan yukarıya ilk sırada alt sınıflardan olması muhtemel önlüklü bir kadın görülür, duvar yüzeylerinde herhangi bir açıklık yoktur, bir üst kata çıkıldığında pencere boşlukları ve gösterişli perdeler, avize ve şömine gibi detaylar dikkati çeker, koltukta oturan kadının giysileri şık ve pahalı gözükmektedir; aile yaşantısının resmedildiği katlarda tavan yükseklikleri de diğerlerine nazaran yüksektir, en üstteki çatı katlarında ise tavan yüksekliği minimumdadır, burada 'bohem' bir yaşam tarzı resmedilmiştir, soldaki odanın içinde etrafındaki tuvallerden tahmin edileceği üzere ressam olması muhtemel bir karakter vardır, diğer odalarda ise çatıdan akan suya karşı şemsiyeyle korunan ve soğuktan kollarını kovuşturmuş olan diğer karakterler dikkati çekmektedir.

Tabakalaşma veya sınıfsal ayrımlar açısından uzun uzadıya okunabilecek olan bu görsel, ait olunan sınıfın, sosyo-ekonomik durumun mekâna doğrudan yansımasının mizahi üslubu ve capcanlı renkleriyle dikkat çeken bir örneğidir. Ancak esasında sınıfsal farklılıklar apartman özelinden çok kentlerin geneline yayılmış haldedir. Özellikle günümüz kentlerinde aşağı tabakalardan gelen insanlar zenginlerin bodrum katlarını kiralayıp ikamet etmek bir yana, onların yaşadıkları semtlere bile erişmezler. Farklı sınıflar farklı bölgelerde kümelenmekte veya aynı bölge içerisinde fiziki sınırlarla, güvenlikli kapılar, duvarlarla birbirlerinden ayrışmaya devam etmektedirler. Sadece barınma değil, çalışma ve sosyalleşme alanlarında da ayrışma söz konusudur. İnsan grupları veya kamusal-özel alanlar arasındaki ayrımın yanısıra, işlevlerin konumlanışı açısından da mekânsal kümelerden bahsetmek mümkündür. İnsanların sosyo-ekonomik düzeylerine bağlı

Türkiye, muhtemel tartışmalara merkez oluşturma açısında pek çok olanağı barındıran coğrafyaların başında gelmektedir. Coğrafi özgünlüğü, küresel sermayeye hakim olma noktasındaki atılımları, ilerlemeye dönük arzusu ve modernlik sürecini devam ettirme hali, kentlerin içerisindeki dönüşümü sürekli kılmaktadır. Özellikle küresel kent olma yolundaki İstanbul ve İstanbul'daki büyük ölçekli kentsel projelere benzer projelerin gerçekleştiği Ankara, İzmir, Hatay, Diyarbakır gibi şehirlerin her biri, bu açıdan gözlemlenmeye değer şehirlerdir. Dünya üzerindeki diğer örneklerde olduğu gibi, sermayenin girdiği mekânın dönüşüm süreciyle, diğer alanların çöküntü alanlarına dönüşme süreci arasındaki tersine bağlantı, eşitsizliği şiddetlendirici etki taşımakta ve kentsel eşitsizlik konusu merkezde durmaya devam etmektedir. Bu dönüşüm sırasında etkisiz eleman görevi gören kentliler ise, mekânda üretilen nesneler tarafından biçimlenir ve tüketim odaklı yaşayışların sahipleri haline gelirler. Sürekli bir eyleme halinde oldukları içinse, kendilerini gerçek ve özgür eyleyiciler olarak görür, süreçte söz sahibi olmaksızın kent hayatının yeni biçimlerine entegre olabilirler. Elbette bunun aksi de mümkündür. Kentin değişim ve katmanlaşma süreçlerine, kentte yapılmakta olan organizasyonlara karşı çıkma becerisine sahip kentliler, örgütledikleri kentsel hareketlerle süreci tersine çevirme, yaşadıkları alanda söz sahibi olma ve mekânda adalet, eşitlik gibi aslında hakları olanı talep etme şansına sahiptirler. Sağlıklı bir çevrede yaşama, barınma ve çalışma hakları çerçevesinde, yaşadıkları mekânların dönüştürücüsü esasında bizatihi kent sakinleri olmalıdır ve bu doğrultuda yazılacak, yapılacak her çalışma topluma dair iyi ve adil olanın arayışına katkı sunacaktır.

Kaynakça

Bartu Candan, A. ve B. Kolluoğlu (2010). *1990 Sonrası İstanbul'da Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Tabakalaşma*. Proje No: 106K336. İstanbul.

Bourdieu, P. (1996). *Distinction: A social critique of the judgement of taste* (5. Ed.). R. Nice (Tr.). London: Routledge.

Danış, D. (2001). İstanbul'da uydu yerleşmelerin yaygınlaşması: Bahçeşehir örneği. F. Gümüşoğlu (Der.), *21. yy. karşısında kent ve insan* içinde (s. 151-160). İstanbul: Bağlam.

Erkilet, A. (2013). "Düzgün aileler," "yeni gelenler"e karşı: Korku siyaseti, tahliyeler ve kentsel ayrışma. A. Çavdar, P. Tan, (Der.), *İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali* içinde (s. 127-146). İstanbul: Sel.

Erkip, F. (2005). The Rise of the Shopping Mall in Turkey; the Use and Appeal of a Mall in Ankara. *Cities, 22 (2).* 89-108.

Fainstein, s. (2010). *The Just City*. Ithaca and London: Cornell University.

Gülümser, A. ve T. Baycan-Levent (2009). Through the sky: Vertical gated developments in İstanbul. *The Urban Reinventors Online Journal, Issue. 3 (09)*. 1-18.

Gürlesel, F. (2006). *The Real Estate Sector and Prognoses for Istanbul 2015*. D. Çolakoğlu, (Çev). İstanbul: GYO Derneği.

Harvey, D. (2003). *Paris, Capital of Modernity*. New York and London: Routledge.

Harvey, D. (2006). *Sosyal Adalet ve Şehir*. M. Moralı, (Çev.). (2. Bs.). İstanbul: Metis.

Harvey, D. (2012). *Sermayenin Mekânları: Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru*. B. Kıcır, D. Koç vd., (Çev.). İstanbul: Sel.

Jimenez, M., Tang, B. vd. (2002). *The Global City Hypothesis for the Periphery: A Comparative Case Study of Mexico City, Istanbul and Guangzhou*. https://www.academia.edu/270768/4_The_Global_City_Hypothesis_for_the_Periphery_A_Comparative_Case_Study_of_Mexico_City_Istanbul_and_Guangzhou internet sitesinden 1 Haziran 2015 tarihinde edinilmiştir.

Keyder, Ç. (2010). Küreselleşen İstanbul'da ekonomi. *Küreselleşen İstanbul'da ekonomi* içinde, (s. 7-11). İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Kudatgobilik, Z., Ruppert, E. vd. (2008). *Real Estate Investment in Turkey: Look Beyond Istanbul*. Frankfurt: Deutsch Bank Research.

Kurtuluş, H. (2011). Gated communities as a representation of new upper and middle classes in İstanbul. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 44*. 49-65.

Lees, L., Slater, T. ve E. Wyly (2008). *Gentrification*. New York and London: Routledge.

Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. D. N. Smirth, (Tr.). Oxford: Blackwell.

Massey, D. (1995). *Spatial Divisions of Labor: Social Structures and the Geography of Production*. (2. Ed.). New York: Routledge.

Montgomery, J. (2003). Cultural Quarters as Mechanisms for Urban Regeneration. Part 1: Conceptualising Cultural Quarters. *Planning, Practice & Research, 18 (4)*. 293-306.

Oğuz, D. ve I. Cakci (2010). Changes in Leisure and Recreational Preferences: A Case Study of Ankara. *Scientific Research and Essays, 5 (8)*. 721-729.

Park, R. E. ve E. W. Burgess (2015). *Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*. P. K. Kayalıgil, (Çev.). Ankara: Heretik.

Pérouse, J. F. (2012). Kapalı dikey rezidanslar ve üst sınıfların merkeze koşullu dönüş eğilimi: Eleştirel bir değerlendirme. *İdeal Kent, 6.* 84-95. Ankara: Adamor Kent Araştırmaları Merkezi.

Savage, M. ve A. Warde (1993). *Urban Sociology, Capitalism and Modernity*. London: MacMillan.

Smith, N. (1996). *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*. London and New York: Routledge.

Şentürk, Y. (2014). İstanbul, kent çalışmaları ve unutulan emek. *Yeni İstanbul Çalışmaları* içinde, (s.133-165). İstanbul: Metis.

Tanülkü, B. (2012). Güvenlikli siteler arası rekabet: "Ahlaklı kapitalizm"in kimlik üzerindeki etkisi. *İdeal kent, 6*. 124-153. Ankara: Adamor Kent Araştırmaları Merkezi.

Tuna, K. (2013). *Toplum Açıklama Girişimi Olarak Şehir Teorileri*. (2. Bs.). İstanbul: İz.

Turner, B. (2013). *Eşitlik*. B. S. Şener, (Çev.). (4. Bs.). Ankara: Dost.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2010). İşgücü istatistikleri, istatistiksel tablolar. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 internet sitesinden 1 Temmuz 2015 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2014). İşgücü istatistikleri 2014. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18645 internet sitesinden 1 Temmuz 2015 tarihinde edinilmiştir.

Ünlü Yücesoy, E. ve M. Güvenç (2010). İstanbul'un yeni zamanları: 1990 sonrası iktisadi ve sosyal yapıda değişme. *Küreselleşen İstanbul'da Ekonomi* içinde, (s. 12-19). İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Weininger, E. (2014). Bourdieu'nün sınıf analizinin esasları. (Çev. G. Ertuğrul). *Sınıf Analizine Yaklaşımlar* içinde, (s. 111-156). Ankara: Notabene.

Yılmaz, C. (2013). Orta sınıflar üzerine düşünmek: İstanbul'da orta sınıfların ajandasına risk yazmak. A. Çavdar, P. Tan, (Der.), *İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali* içinde, (s. 99-123). İstanbul: Sel.

Keskin, I. S. (2013). *Emlak kulisi*. http://emlakkulisi.com/istanbulda-kac-tane-avm-var/170896 internet sitesinden 17 Temmuz 2015 tarihinde edinilmiştir.

AVM'lerin yarısı İstanbul'da. (2014). http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/26822005.asp internet sitesinden 18 Temmuz 2015 tarihinde edinilmiştir.

65 milyon turist ağırlayan İspanya'da bile bu kadar 5 yıldızlı otel yok. (2015). http://turizmguncel.com/haber/65-milyon-turist-agirlayan-ispanyada-bile-bu-kadar-5-yildizli-otel-yok-h22183.html internet sitesinden 18 Temmuz 2015 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Tabakalaşma

Maide Gök

Tarihsel süreç içerisinde toplumsal cinsiyet tabakalaşması kavramı toplumun cinsiyet açısından nasıl bölündüğünün ve hiyerarşik bir düzende devam ettirildiğinin fark edilmesi ve tartışılmaya başlanması ile ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet tabakalaşmasının bir sonucu olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin birçok alanda gözlemlenmesi ise cinsiyete dayalı tabakalaşmanın nedenlerini ve sonuçlarını tespit etmeyi gerekli kılmıştır. Toplumsal cinsiyet tabakalaşmasının ilk tespit edildiği yer olan aile yaşamının 1950'lerden sonra çatışmacı yaklaşımı benimseyen feminist gruplarca ele alınması özel/kamusal alan tartışmalarına ivme kazandırmış ve kadının erkeğe göre ikincilleştirildiği alanların başında aile yaşamının yer aldığı sonucuna götürmüştür. Kadını özel alana hapseden iş bölümü dağılımı, kadının ücretsiz yerine getirdiği ev içi iş yükü ve aile içi roller çokça eleştirilmiş ve kadının çalışma hayatına katılması ile kamusal alanda yer almaya başlamasının eşitlik getireceği düşünülmüştür.

Kadının çalışma hayatına katılımı, düşünüldüğü gibi sorunları tamamen ortadan kaldırmamış, kadının istihdam alanında yaşadığı sorunlar, çalışma hayatında da birçok eşitsizliğin olduğunu göstermiştir. Zira kadınların istihdam alanında niteliksiz ve düşük ücretli işlerde çalışmaları ile ortaya çıkan mesleki dağılımdaki farklılıklar ve gelirdeki eşitsizlikler toplumsal cinsiyet tabakalaşmasının sürdürülmesine neden olmuştur. Böylece hem aile hem de iş yaşamında karşılaşılan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin nedenleri daha fazla sorgulanmaya başlanmış ve eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için birçok düzenlemeye gidilmiştir.

Bu düzenlemeler arasında yer alan"Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"ni Türkiye,1985 yılında imzalamıştır. 1990 yılında ise kadınların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yaşamda statülerinin yükseltilmesi ve sorunlarının

nist söylemlere dayanan şekilsel eşitlik tartışmalarının da ötesinde, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılması için benimsenen etkili bir stratejik kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bin Yıllık Kalkınma Planı kapsamında ve toplumsal cinsiyet adaleti bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmeye çalışan Türkiye'de eşitsizlik temelli sorunların sosyokültürel yapıyı dikkate alan yerli söylemlerle ve politikalarla çözümlenmesi önem taşımaktadır.

Kaynakça

Avcılar-Başak, S. (1994). *Türk Sosyal Bilimcilerin Osmanlı Tabakalaşma Sistemine İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Değerlendirme* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.

Ayata, A. (2011). Siyaset ve Katılım. Y. Ecevitve N.Karkıner(Ed.),*Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*içinde (s. 64-83). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi WEB Ofset.

Başak, S. (2013). Toplumsal cinsiyet. H. Beşirlive İ.Çapcıoğlu(Ed.),*Sosyolojiye Giriş*içinde(s. 211-241). Ankara: Grafiker Yayınları.

Başak, S., Kıngır,S. ve Yaşar, Ş. (2013). *Kadının görünmeyen emeği: İkinci vardiya.* Ankara: Anka Yayınları.

Baunach, D.M. (2010). Sociological spectrum: Mid-South sociological association.*Sociological Spectrum, 23*(3), 331-358.

Bell, E. O. ve Bradburn, E. M. (1996). A small-group exercise for teaching inequality:An application to gender stratification. *Teaching Sociology,24*, 212-217.

Boserup, E. (1970). *Woman's role in cconomic development.* London: George Allenand Unwin.

Bourdieu, P. (2001). *Masculine domination.* Stanford: CA: Stanford University Press.

Collins, R., Chafetz, J. S., Blumberg, R. L., Coltrane, S. ve Turner, J. H. (1993). Toward an integrated theory of gender stratification. *Sociological Perspectives*, *36*(3), 185–216.

Correll, S. veJ. (2001). Gender and the career choice process: The role of biased self-assessments. *American Journal of Sociology,106*, 1691-1730.

Çaha, Ö. (1999).*Sivil toplum aydınlar ve demokrasi.* İstanbul: İz Yayıncılık.

Dayıoğlu, M. ve Başlevent, C. (2006). *Female employment, earnings inequality and household well-being: The Case of Urban Turkey*. 10. ERF Konferansı. Antalya.

Dayıoğlu, M. ve Türüt Aşık, S. (2007). Gender differences in academic performance in a large public university in Turkey, *Higher Education,53*, 255-277.

Dollar, D ve Gatti, R. (1999). Gender inequality, income, and growth: are good timesgood for women? Dünya Bankası, *Policy Research Report on Gender andDevelopment.*Working Paper Series, No: 1.

Dorius, S.F. ve Firebaugh, G. (2010).Trends in global gender inequality. *SocialForces, 88*(5), 1941-1968.

Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Ecevit, Y. (2011). Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç. Y. Ecevitve N. Karkıner(Ed.),*Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* içinde (s.2-32). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Elveren, A.Y. ve Hsu, S. (2007).*Gender Gaps in the Individual Pension System in Turkey,* University of Utah, Department of Economics, Working Paper No.: 2007-06.

Ferreira, F. H. G. ve Gignoux, J. (2010): Eğitimde fırsat eşitsizliği:Türkiye Örneği.*TürkiyeCumhuriyeti Devlet Planlama Teşkilatıve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı Çalışma Raporu* içinde (Sayı:4). Ankara: Dünya Bankası Yayınları.

Fiorentine, R. (1993). Theories of gender stratification. *Rationality and Society,5*, 341-366.

Müftüler-Baç, M. (2012). *Gender equality in Turkey*. European Parliament Directorate General for Internal Policies.http://www.europarl.europa.eu/studies adresinden 18 Temmuz 2015 tarihinde edinilmiştir.

Göğüş Tan, M.(2011). Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin eğitimdeki izdüşümleri. Y. Ecevitve N. Karkıner(Eds),*Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*içinde (s. 84-104). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi WEB Ofset.

Gök, M., Atalay, D. ve Başak, S. (2014). *Kadın deneyimleri ve hukuk odağında soyadı.*Ankara: ANKA Yayınları.

Gönüllü, M. ve İçli, G. (2001). Çalışma yaşamında kadınlar: Aile ve iş ilişkileri. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi,25*(1), 81-100.

Görgün Baran, A. (2012).Toplumsal cinsiyet. N. Güngör-Ergan, B.Kütük ve R. Coştur (Ed.),-*Davranış Bilimleri*içinde(s. 410-432). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Huber, J. (1986). Trends in gender stratification, 1970-1985. *Sociological Forum, 1,* 476-495.

Huber, J. (1999). Comparative gender stratification.J. Saltzman Chafetz (Ed.), *Handbook of the Sociology of Gender* içinde(s.65-80).New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Iwama, A. (2005). Social stratification and the division of household labor in Japan: The effect of wives' work on the division of labor among dual-earner families. *International Journal of Japanese Sociology,14*(1), 15-31.

Kenworthy, L. ve Malami. M. (1999). Gender inequality in political representation: a worldwide comparative analysis. *Social Forces,78*(1), 235-69.

King, U. (2005). General introduction: Gender-critical turns in the study of religion. U. King veT. Beattie (Ed.), *Gender, Religion and Diversity*içinde (s. 1-12). London and New York: Continuum.

King, E. veHill, A. (1995). *Women's education in development countries*. Baltimore: Johns Hopkins Press.

Klasen, S. ve Lamanna, F. (2009). The effect of gender inequality in education and employment on economic growth in developing countries. Updates and extensions. *Feminist Economics,15*(3), 91-132.

Klasen, S. ve Wink, C. (2002). A turning point in gender bias in mortality? An update on the number of missing women. *Population and Development Review,28*(2), 285-312.

Lorber, J. (2010). *Gender inequality: Feminist theories and politics.* New York: OxfordUniversity Press.

Macionis, J. (2007). *Sociology*(11.Baskı). Singapore: Pearson Education.

Mason, K. (2013). Social stratification and the body: Gender, race and class. *Sociology Compass,7*(8), 686-698.

Mason, K. O. (1986). The status of women: Conceptual and methodological issues in demographic studies. *Sociological Forum, 1*(2), 284-300.

Matland, R. E. (1998). Women's representation in national legislatures: developedand developing countries. *Legislative Studies Quarterly,23*(1), 109-25.

Neuman,W. L.(2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*(6.Baskı). (Çev. S.Özge)İstanbul: Yayınodası.

Oakley, A. (1980). *Women confined: Towards a sociology of childbirth*. Oxford: Martin. Robertson.

Sen, A.K. (1990). Gender and cooperative conflicts. I. Tinker (Ed.),*Persistent Inequalities: Women and World Development* içinde(s.123-145). Oxford:Oxford University Press.

TÜİK (2014). *Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri 2014*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

TÜİK (2013). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi eğitim, kültür ve spor veri tabanı. http://www.TÜİK.gov.tr/VeriTabanlari.do?ust_id=105&vt_id=9 adresinden 20 Temmuz 2015 tarihinde edinilmiştir.

TÜİK (2010). *Toplumsal cinsiyet istatistikleri 2010*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türkiye'de Kadın (2015). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Raporu. http://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin adresinden 08.07.2015 tarihinde edinilmiştir.

Ulusoy, D. (2012). Sosyalleşme.N. Güngör Ergan, B. Ş.Kütük ve R. Coştur (Ed.), *Davranış Bilimleri*içinde(s. 289-314). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Unterhalter, E. (2004). Global inequality, capabilities, social justice: The millennium development goal for gender equality in education. *International Journal of Educational Development, 25*,111-122.

Young, I.M. (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton: Princeton University Press.

Türkiye'de Sağlık ve Tabakalaşma: Eşitsizliklerinin Sağlıkta Tabakalaşmaya Etkisi

Z. Nurdan Atalay Güneş & Hasan Tekgüç

Her toplumun sağlık çıktılarında tabakalaşma görülür. Genelde üst gelir grubuna dahil kimselerin ortalama ömrü yoksullardan daha uzundur; diyabet ve obezite gibi yaşam kalitesini düşüren kronik hastalıkların görülme sıklığı daha azdır. Fakat toplumsal tabakalar arası farklar ülkeden ülkeye sabit değildir. Daha eşitsiz toplumlarda tabakalar arası farklar da daha fazladır. Bir toplumun en alt ve üst tabakaları arasında sağlık çıktıları açısından farkın az veya çok olacağını belirleyen başlıca faktörler şöyle sıralanabilir: (i) *kurumsal yapı*: Sağlık hizmetlerine erişiminin istihdam ve/veya gelir düzeyine bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı; (ii) *dikey eşitsizlik*: Sağlık sistemine erişimden bağımsız olarak gelirin ne derece eşit dağıldığı; (iii) *yatay eşitsizlikler*: bölgesel, dilsel, ırksal, toplumsal cinsiyet gibi farklılaşmalar; (iv) *eğitim düzeyi*. Sağlık alanında ortaya çıkan farklılıkların ya da daha doğru bir tanımlamayla eşitsizliklerin büyük bir kısmının önlenebilir eşitsizlikler olduğunu konusunda bir fikir birliği vardır. Çünkü bu eşitsizlikler hem sağlık sistemine erişimle hem de eşitsizliği yaratan sosyo-ekonomik koşullarla ilgilidir. Sağlıkta eşitsizliği yaratan faktörlerin çok küçük bir kısmı ise genetik faktörler gibi henüz önlenemeyen faktörlerle açıklanabilir: örneğin bazı kanser türlerine olan genetik yakınlık gibi. Dolayısıyla, özellikle sağlık sistemine erişimin bu farklılıkları önlemede ya da azaltmada etkisi büyüktür. Bu nedenle, bu çalışmada ağırlık Türkiye'de sağlık sisteminin kurumsal örgütlenmesine verilecektir.

Türkiye sağlık sisteminin 1980'lerden beri geçirdiği en önemli dönüşüm 2004 tarihinden itibaren AK Parti hükümetlerinin parça parça hayata geçirdiği Sağlıkta Dönüşüm Programı'dır (SDP). Yukarıdaki diğer üç alanda ise son yıllarda bu derecede önemli bir değişiklik meydana gelmemiştir. Ayrıca diğer üç alanda Türkiye için mevcut literatür ve veriler kısıtlıdır. Dolayısıyla da bu bölümde ağırlıklı olarak kurumsal yapıda son on

Yine gelir dağılımı eşitsizliği ve refah devletinin kurumsal organizasyonuyla birlikte düşünüldüğünde, bölgeler arası eşitsizlik dinamiklerinin belirlenmesi ve bu dinamiklerin sağlık üzerine etkilerine bakacak yeni çalışmalara ihtiyaç duyulduğu açıktır. Özellikle de etnisite eksenli analiz yapmaya imkan verecek veri toplanmasına ihtiyaç vardır. Son olarak Türkiye'de sağlık ve tabakalaşma ilişkisini inceleyen çalışmaların azlığı ve yukarıda belirttiğimiz alanlarda sorunların devam etmesi bu alanda önümüzdeki yıllarda tartışacağımız temel meseleler arasında yer alacağına işaret etmektedir.

Kaynakça

Ağartan, T.I. (2012). 'Marketization and Universalism: Crafting the right balance in the Turkish healthcare system. *Current Sociology*, 60(4), 456–471.

Atalay, Z.N. (2002). *Towards A New Welfare Regime in Turkey: The Green Card Scheme in Alleviation of Poverty* (MS Thesis). Middle East Technical University.

Babones, S. (2010). 'Income, education and class gradients in health in global perspectives'. *Health Sociology Review*. 19(1), 130-143. doi:10.5172/hesr.2010.19.1.130.

Bambra, C. J. (2013). All in it together? Health inequalities, austerity and the great recession. Heath C. (Der.) *Health and Austerity* içinde (ss.35-48), Londra: Demos.

Baris, E., Mollahaliloglu, S., Aydin, S. (2011). Healthcare in Turkey: From laggard to leader. *British Medical Journal, 342*, 579-582.

BETAM (2003). *Green card: Successes and failures of the most expensive social policy program in Turkey.* Research Brief 09/39

Braverman, R., Krieger, N., ve Lynch, J. (2000). Health inequalities and social inequalities. *Bulletin of World Health Organization*.78, 42-54.

Budrys G. (2003) *Unequal health: How inequality contributes to health or illness*. Lanham: Rowman & Littlefield Pub Inc.

Buğra, A. (2012), 'Türkiye'de Değişen Refah Rejimi: Neoliberalizm, Kültürel Muhafazakarlık ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma', S. Dedeoğlu ve A. Y. Elveren (Der.) *Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın* içinde (ss. 47-69), İstanbul: İletişim.

Buğra, A. ve Candas, A. (2011). Change and continuity under an eclectic social security regime: The case of Turkey. *Middle Eastern Studies*, 47 (3), 515-528.

Cheng, T.-M. (2003). Taiwan's new national health ınsurance program: Genesis and experience so far. *Health Affairs*, 22(3), 61 -76.

Coburn, D. (2004). Beyond the ıncome ınequality hypothesis: Class, neo-liberalism and health ınequalities. *Social Science & Medicine*, (58), 41- 56. doi:10.1016/S0277-9536(03)00159-X

Daştan, İ. ve Çetinkaya V. (2015). OECD ülkeleri ve Türkiye'nin sağlık sistemleri, sağlık harcamaları ve sağlık göstergeleri karşılaştırması. *Sosyal Güvenlik Dergisi* 5(1), 104-134.

Dünya Bankası (DB) (2003). *Turkey Reforming the Health Sector for Improved Access and Efficiency Volume 1*. Rapor No: 24358-TU

Elalo, J., Navarro, V. (1995). Health ındicators and the organization of health care systems in Western Europe. *American Journal of Public Health*. 185(10), 1397-1401.

Erus, B. ve Aktakke, N. (2011). Impact of healthcare reforms on out-of-pocket health expenditures in Turkey for public ınsurees. *The European Journal of Health Economics*. 13(3), 337-346

Equality of Trust (2015). Gelir Dağılımı Bozukluğu'nun Sağlığa Etkileri, Erişim 5 Haziran 2015, http://www.equalitytrust.org.uk/health

Espelt, A., Borell, C., Rodriguez-Sanz., M. vd. (2008). 'Inequalities in health by social class dimensions in European countries of different political traditions'. *Social Epidemiology*, Vol. 37. 1095-1105. Doi: 10.1093/ije/dyn051.

Freeman, H. ve Payne, R. (2000). Racial Injustice in Health Care. *New England Journal of Medicine* 342, 1045-1047.

Gül-Sallan, S. (2004). *Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa! Yeni Liberalizm ve Muhazafazarlık Kıskacında Refah Devleti.* İstanbul: Etik Yayınları.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014), *"2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması"*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.

https://www.equalitytrust.org.uk/taxonomy/term/151

Hughes, D. and Leethongdee, S. (2007). Universal Coverage in the Land of Smiles: Lessons from Thailand's 30 Baht Health Reforms. *Health Affairs*, 26(4), 999 -1008.

Kaiser Family Foundation. (2015). Health Insurance Coverage of Total Population. Erişim 5 Haziran 2015, http://kff.org/other/state-indicator/total-population/

Keyder, Ç. (2007). 'Giriş', Keyder, Ç, Üstündağ, N ve diğerleri (Der.) *Avrupa'da ve Türkiye'de Sağlık Politikaları* içinde (ss. 15-36). İstanbul: İletişim.

Kwon, S. (2009). Thirty Years of National Health Insurance in South Korea: Lessons for Achieving Universal Health Care Coverage, *Health Policy and Planning*, 24(1), 63 -71.

Murray CJL., Gakidou, EE., Frank, J. (1999). Health Inequalities and Social Group Differences: What should we measure. *Bulletin of World Health Organization*. Vol. 77. 537-413.

Navarro, V. (1976). *Medicine under Capitalism*. New York: Prodist.

Navarro, V. , Leiyu Shi. (2001). The Political Context of Social Inequalities and Health. *Social Science and Medicine, 52,* 481-491.

OECD (2015). *Sağlık İstatistikleri*. Erişim 5 Haziran 2015, http://www.oecd.org/els/health-systems/oecd-health-statistics-2014-frequently-requested-data.htm

Okma, K.G.H. ve Crivelli, L. (2009). *Six Countries, Six Reform Models: The Healthcare Reform.* Singapore: World Scientific Publishing.

Pickett, K. ve Wilkinson, R., (2011). *The Spirit Level: Why Greater Equality Makes Societies Stronger*, London: Bloomsbury Press.

Sağlık Bakanlığı (SB), (1971). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 1970. T.C. Sağlık Bakanlığı Ankara Türkiye.

Sağlık Bakanlığı (SB), (1981). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 1980. T.C. Sağlık Bakanlığı Ankara Türkiye.

Sağlık Bakanlığı (SB), (1991). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 1990. T.C. Sağlık Bakanlığı Ankara Türkiye.

Sağlık Bakanlığı (SB), (2001). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2000. T.C. Sağlık Bakanlığı Ankara Türkiye.

Sağlık Bakanlığı (SB), (2011). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2010. T.C. Sağlık Bakanlığı Ankara Türkiye.

Sağlık Bakanlığı (SB), (2013). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2012. T.C. Sağlık Bakanlığı Ankara Türkiye.

Sağlık Bakanlığı (SB), (2014). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2013. T.C. Sağlık Bakanlığı Ankara Türkiye.

Schambler, G. (2012). Health Inequalities. Sociology of Health and Illness. 34(1), 130-146. Doi: 10.1111/j.1467-9566.2011.01387.x.

''SGK 13 milyonun borcunu donduruyor'' (23 Temmuz 2015), http://t24.com.tr/haber/sgk-13-milyonun-borcunu-donduruyor,293494 adresinden erişildi.

Sülkü, S. N. (2011). Sağlıkta Dönüşüm Programı Öncesi ve Sonrasında Sağlık Hizmetlerinin Sunumu, Finansmanı ve Sağlık Harcamaları. T.C. Maliye Bakanlığı Yayın No: 2011/414. Ankara. http://www.sgb.gov.tr/Yayınlar/Kitap%20414.pdf

Tatar, M. ve Kanavos, P. (2006). Health Care Reform in Turkey. *Eurohealth*, 12(1), 20-23.

Tatar, M. Özgen, H., Şahin, B., Belli, P., ve Berman, P. (2007). Informal Payments in the Health Sector: A Case Study from Turkey. *Health Affairs*, 26(4), 1029 -1039.

Turner, B. S. (2011). Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Tekgüç, H. ve Atalay Güneş Z. N. (2015). Sağlıkta Bireysel Sorumluluk Maliyetleri Neden Düşürmez? Teorik ve Ampirik Dayanağı Olmayan Bir Tartışma, Amme İdaresi 48(1), 141-171.

Üstündağ, N. ve Yoltar, Ç. (2007). Türkiye'de Sağlık Sisteminin Dönüşümü: Bir Devlet Etnografisi. Keyder, Ç, Üstündağ, N ve diğerleri (Der.) *Avrupa'da ve Türkiye'de Sağlık Politikaları* içinde (ss. 55-99). İstanbul: İletişim.

Wilkinson, R. G. (1996). *Unhealthy Societies*. London: Routledge.

Williams, D. R., Collins, C. (1995). US Socioeconomic and Racial Differences in Health: Patterns and Explanations. *Annual Review of Sociology*. Vol. 21. 349-386.

Williams G. H. (2003). The Determinants of health structure, context and agency. *Sociology of Health and Illness. 25. 131-154.*

Yardım, M.S., Çilingiroğlu, N. ve Yardım, N. (2010). Catastrophic Health Expenditure and Impoverishment in Turkey, *Health Policy* 94(1), 26–33.

Yıldırım, H.H. ve Yıldırım, T. (2011). Healthcare Financing Reform in Turkey: Context and Salient Features. *Journal of European Social Policy* 21(2), 178–193.

Yılmaz, V. (2011). Changing origins of inequalities in access to health care services im Turkey: From occupational status to income. *New Perspectives on Turkey*: 55-77.

Yiengprugsawan, V., Carmichael, G., Lim, L., Seubsman, S., ve Sleigh, A. (2011). Explanation of inequality in utilization of ambulatory care before and after universal health insurance in Thailand. *Health Policy and Planning* 26(2), 105 -114.

Türkiye'nin Sosyal Dokusunda Değişen ve Değişmeyen Unsurlar: Eşraf Aileleri ve Eğitim*

Gül Özsan

> *Şimdi mesela 1920'lerde mesela Alevliler'in, Alevli Ailesi'nin Türkiye'deki belli başlı ilk tekstil fabrikasını kurduğu… yani o zamanda Alevliler var. Size burada zenginden çok aynı zamanda kültürlü aileleri birlikte söylemeye çalışayım. Eskilerden Barlaslar var, bunlar bu gazeteci Mehmet Barlas'ın ailesi, Alevliler var, Ataylar var, Erkılıç var, Göğüşler var, Dailer var, Kutlarlar var. Bunların hepsi 1960 öncesinin Antep'teki belli aileleridir. Bunlar hem kültürlü hem zengindir. Doktordu, avukattı, belediye başkanıdır, Antep'in yöneticisidir, aristokratıdır. Bu ailelerden çıkmıştır bu ailelerin tüm yöneticileri, idarecileri. Okumuş kültürlü aileleri, idareci aileleri bunlardır (Gaziantep, 2006)*[1]

Bu yazının odağını, eşraf ailelerinin, kendi sınıf konumları açısından eğitime nasıl baktıkları ve bu konumlarını güçlendirmek için eğitimi nasıl kullandıkları soruları oluşturmaktadır. Yazıda, eşraf ailelerinde, eğitim ve sınıf ilişkilerinin hangi temel özellikleri taşıdığının gösterilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada elde edilen eğitimli elitin önemli bir kısmının eşraf ailelerinden çıktığı bulgusu, Türkiye'de eğitim ile sınıf ilişkileri çerçevesine yerleştirerek tartışılıyor. Bu aileler, kendilerini, başka toplumsal gruplardan, özellikle "yeni zenginlerden", mensuplarının sahip olduğu eğitim yoluyla farklılaştırmaktadırlar. Dolayı-

---

* Bu metin önce Türk Sosyal Bilimler Derneği'nin 12.Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulmuş (Özsan, Durakbaşa ve Karadağ, 2011) ardından geliştirilerek Eğitim Bilim Toplum Dergisi'nde (Özsan, 2015, s. 96-133) yayımlanmıştır. Yazıda, TÜBİTAK tarafından maddi olarak desteklenen Türkiye'de Taşra Burjuvazisinin Oluşum Sürecinde Yerel Eşrafın Rolü ve Taşra Kentlerinde Orta Sınıflar başlıklı projenin (Proje No: 105K174) verileri kullanılmıştır (Bk. Durakbaşa, Karadağ ve Özsan, 2008). Araştırma asistanı olarak bu projede emeği bulunan Didem Coşkun'a, ayrıca bu yazıyı okuyup fikirlerini benimle paylaştıkları için de Ayşe Durakbaşa ve Meltem Karadağ'a çok teşekkür ediyorum.

1 Eşraf aileleri mensuplarıyla yapılmış görüşmelerden alıntı yapılırken görüşmenin gerçekleştirildiği il ve tarih verilecektir.

edici" bir ölçüt olarak eğitimi ileri sürmektedirler. Yukarıda ifade edildiği gibi, burada kritik noktalardan biri bu ailelerin, "iyi eğitimli olduklarını" gösteren çok sayıda somut örneği gösterebilmeleridir. Bu konuda gerekli ve çoğu kez kolaylaştırıcı olabilen sosyal ağlara daha fazla sahip olanlar da eşraf ailelerinden gelen kişilerdir. Daha önemlisi, bu ailelerden kişiler, içinde bulundukları konjonktüre göre daha hızlı değişebilmektedirler. Geldikleri ailelerin siyasi eğilimleri ve gelenekleri de içinde olmak üzere pek çok alanda belirgin bir tutum değişimine gidebilmektedirler. Bu nedenle yazıda öne sürülen ikinci sav; eğitimle sağlanan kültürel sermaye ve eğitime dayanan sosyal itibarın, en temelde Türkiye'de yönetici sınıfların sosyal konumlarını meşrulaştırmalarına hizmet ettiğidir. Eşraf ailelerinin bir toplumsal grup olarak tipik ve oluşturucu özelliklerinden birinin, Türkiye'nin sınıf dokusunun önemli bir özelliğini oluşturan bu sürekliliği sağlamak ve daha önemlisi bunu normalleştirmek olduğu söylenebilir. Bu, aynı zamanda, Türkiye'de sınıfın görünmezliğinin önemli nedenlerinden biridir.

Kaynakça

Açıkel, F. (2006). Entegratif toplum ve muarızları: 'Merkez-çevre' paradigması üzerine eleştirel notlar. *Toplum ve Bilim*, *105*, 30-69.

Arum, R., Roksa, J. ve Budig, M. J. (2008). The Romance of College Attendance: Higher Education Stratification and Mate Selection. *International Sociological Research Committee*, *26*(2), 107-121.

Atay, H. (1983). *Osmanlılarda yüksek din eğitimi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Aydın, S. (2006). Paradigma da tarihsel yorumun sinirlari: Merkez-çevre temellendirmeleri üzerinden düşünceler. *Toplum ve Bilim*, *105*, 70-95.

Bora, T. (2005). Taşralaşan ve taşrasını kaybeden Türkiye. T. Bora (Der.), *Taşraya Bakmak* içinde (s. 37-66). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. (Ed. J. Thompson) (Çev. M. Adamson ve G. Raymond) Cambridge: Harvard University Press.

Bourdieu, P. (1998). *Practical reason*. (Çev. R. Johnson vd.) Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, P. (2000). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. (Çev. R. Nice) Londra: Routledge.

Bourdieu, P. ve Chartier, R. (2014). *Sosyolog ve tarihçi*. (Çev. Z. Karaca) İstanbul: Açılım Kitap.

Bourdieu, P. ve Passeron, J.-C. (1990). *Reproduction in education, society and culture*. (Çev. R. Nice) London: Sage.

Bourdieu, P. ve Wacquant L. (2003). *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar*. (Çev. N. Ökten) İstanbul: İletişim.

Brown, P. (2003). The opportunity trap: Education and employment in a global economy. *European Educational Research Journal*, *2*(1), 141-179.

Cicourel, A. (1993). Structural and processual epistemologies. C. Calhoun, E. Li Puma ve M. Postone (Der.), *Bourdieu: Critical Perspectives* içinde (s. 89-115). Cambridge: Polity Press.

Çakır, S. (2013). *Erkek Kulübünde siyaset: Kadın parlamenterlerle sözlü tarih*. (Haz. Ş. Tekeli). İstanbul: Versus Kitap.

Çiğdem, A., Açıkel, F. ve Erdoğan, N.-Bora., T. (2006). Şerif Mardin'le merkez-çevre analizi üzerine. *Toplum ve Bilim*, *105*, 7-10.

Durakbaşa, A. (2005). The Gender of Social Class: Theoretical and Methodological Discussion for a Feminist Sociology. *Gendering Transformations Conference Proceedings*. Island of Crete: University of Crete.

Durakbaşa, A. (2010, Bahar). Taşra Burjuvazisinin Tarihsel Kökenleri. *Toplum ve Bilim*, *118*, 6-38. İstanbul.

Durakbaşa, A., Karadağ, M. ve Özsan, G. (2008). Türkiye'de Taşra Burjuvazisinin Oluşum Sürecinde Yerel Eşrafın Rolü veTaşra Kentlerinde Orta Sınıflar. TÜBİTAK maddi destekli proje. Proje No: 105K174. Muğla.

Durakbaşa, A., Özsan, G. ve Karadağ, M. (2011). Women's Narratives as Sources for the Study of Eshraf Families. F. Türe. ve B. Talay Keşoğlu (Der.), *Women's Memory: The Problem of Sources* içinde (s. 153-167). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Ergenç, Ö. (1982). Osmanlı Klasik Dönemindeki 'Eşraf ve Ayân' Üzerine Bazı Bilgiler. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi, 3*, 105-118.

Fortna, B. C. (2005). *Mekteb-I Hümayûn: Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde İslâm ve Eğitim*. (Çev. P. Siral) İstanbul: İletişim Yayınları.

Gönenç, L. (2006). 2000'li Yıllarda Merkez-Çevre İlişkilerini Yeniden Düşünmek. *Toplum ve Bilim*, *105*, 129-152.

Hourani, A. (1968). Ottoman Reform and the Politics of Notables. Polk, R. William ve R. L. Chambers (Der.), *Beginnings of Modernization in the Middle East: The Eighteenth Century* içinde (s. 41-68). Chicago ve Londra: The University of Chicago Press.

Kafadar, O. (2002). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tartışmaları. U. Kocabaşoğlu (Der.), *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık* (c. 3) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kahraman, H. B. (2002). Bir Zihniyet, Kurum ve Kimlik Kurucusu Olarak Batılılaşma. U. Kocabaşoğlu (Der.), *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık* (c. 3) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kalmijn, M. ve Kraaykamp, G. (2007). Social Stratification and Attitudes: a Comparative Analysis of the Effects of Class and Education in Europe. *The British Journal of Sociology*, *58*(4), 547-576.

Karadağ, M. (2005). Class, Gender and Reproduction: Exploration of Change in a Turkish City. Yayımlanmamış doktora tezi, University of Essex.

Karadağ, M. (2009a). On Cultural Capital and Taste: Cultural Field in a Turkish City in Historical Perspective. *European Societies*, *11*(4), 531-551.

Karadağ, M. (2009b). Pierre Bourdieu'nün Sınıf Analizi: Sınıf Pratikleri, Sınıf Habitüsü ve Sembolik Şiddet. D. Hattatoğlu, ve G. Ertuğrul, (Der.), *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından* içinde (s. 190-211), İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Karadağ, M. (2010). Taşra Kentlerinde Yaşam Tarzları Alanı: Kültür ve Ayrım. *ToplumveBilim*, *118*, 39-58.

Kutludağ, Ş. ve Türktaş, M. (2008). Ülkemizin İlk İktisat Profesörlerinden 38. Hükümette Sadi Irmak Kabinesi'nin Ticaret Bakanı Prof. Dr. Haluk Cillov. *Geçmişten Günümüze Denizli Yerel Tarih ve Kültür Dergisi*, *18*, 2-6.

Laberge, Y. (2006). Pierre Bourdieu (1930-2002). A Tribute and a Portrait. *International Sociology, 21*(3), 491-495.

Mardin, Ş. (1985). Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez – Çevre İlişkileri. E. Kalaycıoğlu ve Y. Sarıbay (Der.), *Türkiye'de Siyaset: Süreklilik ve Değişim* içinde (s. 123-149). İstanbul: Der Yayınları.

Mardin, Ş. (1996). *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*. (Çev. M. Türköne, F. Unan ve İ. Erdoğan) İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (2003). Yeni Osmanlı Düşüncesi. M. Ö. Alkan (Der.), *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi* (c. 1) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları .

Mardin, Ş. (2004) *Türk Modernleşmesi* (Makaleler 4). (Der. M. Türköne ve T. Önder) İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (2011). *Türkiye, İslam ve Sekülarizm*. (Çev. E. Gen ve M. Bozluolcay) İstanbul: İletişim Yayınları.

Mert, Ö. (1991). Ayan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (c. 4). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Nash, R. (2002). A Realist Framework for the Sociology of Education: thinking with Bourdieu. *Educational Philosophy and Theory*, *34*(3), 273-288.

Özdeğer, M. (2000). Osmanlı Devlet Teşkilatında Âyânın Mali ve İdari Yönetime Müdahale Devri. *İktisat Fakültesi Mecmuası , 50*(1-4), 69-132.

Özgüden, M. (2012). Türkiye'de Seçkinler. F. Alpkaya ve B. Duru (Der.), *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişme* içinde (s. 313-352). Ankara: Phoenix Yayınları.

Özkazanç, A. (2012). Cumhuriyet Döneminde Siyasal Gelişmeler: Tarihsel-Sosyolojik Bir Değerlendirme. F. Alpkaya ve B. Duru (Der.), *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişme* içinde (s. 91-126). Ankara: Phoenix Yayınları.

Özsan, G. (2010). Eşraf Ailelerinin Statü Mücadelelerinde Kadınların Rolü. *Toplum ve Bilim, 118*, 59-91.

Özsan, G. (2013). Türkiye'de 'Modern Olma' İdeali ve Modernlik Deneyimi: Avrupa Birliği'nin Toplumsal Tahayyüldeki Konumunu Yeniden Düşünmek. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, 21*(1), 61-85.

Özsan, G. (2015). Türkiye'nin Sosyal Dokusunda Değişen ve Değişmeyen Unsurlar: Eşraf Aileleri ve Eğitim. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 13*(50), 96-133.

Özsan, G., Durakbaşa, A. ve Karadağ, M. (2009a). Eşraf Ailelerinde Kadın Anlatıları. F. D. Türe ve B. Talay Keşoğlu (Der.), *Kadın Belleğini Oluşturmada Kaynak Sorunu Sempozyumu* içinde (s. 190-200). İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Kadir Has Üniversitesi.

Özsan, G., Durakbaşa, A. ve Karadağ, M. (2009b). Women, Family Status and Class Position: Cases of Locally Notable in Provincial Turkey). *Proceedings of the 9th Conference of the European Sociological Association: European Society or European Societies?*. Lizbon.

Özsan, G., Durakbaşa, A. ve Karadağ, M. (2011) 'Türkiye'de Taşra Kentlerinde Modernleştirici Bir Aktör Olarak Eşraf Aileleri ve Eğitimin Rolü. *Türk Sosyal Bilimler Derneği 12.Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi*. Yayımlanmamış bildiri, Ankara.

Parlaz, S. (2006). Cumhuriyet'ten Günümüze Denizli Milletvekilleri. *Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi*, *12*, 27-29.

Reay, D. (2000). A Useful Extension of Bourdieu's Conceptual Framework? Emotional Capital as a Way of Understanding Mothers' Involvement in Their Children's Education. *The Sociological Review*, *48*(4), 568–585.

Sayer, A. (2005). *The Moral Significance of Class*. Cambridge University Press: Cambridge.

Sianou-Kyrgiou, E. (2010). Stratification in Higher Education, Choice and Social Inequalities in Greece. *Higher Education Quarterly*, *64*(1), 22-40.

Somel, S. A. (2010). *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908), İslamlaşma, Otokrasive Disiplin*. İstanbul: İletişimYayınları.

SOYİSİM., İ. (1982). Mustafa Haluk Müftüler, müftüzade ailesi ya da denizli maddesi. *Yurt Ansiklopedisi* içinde (c. 3). İstanbul: Anadolu Yayıncılık.

Şahin, C. (2003). The Rise and Fall of an Âyan Family in Eighteenth Century Anatolia: Caniklizâdes (1737-1808). Yayımlanmamış doktora tezi, Bilkent Üniversitesi, The Institute of Economics and Social Scienes. Ankara.

Şengül, S. (2009). Medreseden Okula Osmanlı-Cumhuriyet Modernleşmesi. Ö. Laçiner (Der.), *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, Dönemler ve Zihniyetler* (c. 9) içinde. İstanbul: İletişimYayınları .

Tekeli, İ. ve İlkin, S. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*. Ankara: Türk Tarih KurumuYayınları.

Tıp dünyası bu kitabı konuşacak. (2000, 18 Mayıs). Hürriyet: http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=-155127 adresinden 4 Nisan 2014 tarihinde edinilmiştir.

Türk, H. B. (2008). Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu. *Toplum ve Bilim, 112*, 119-145.

Unat, F. R. (1964). *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Uzunçarşılı, İ. H. (1979). Ayan. *İslam Ansiklopedisi* (c. 2) içinde. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Wacquant, L. (2007). Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi. G. Çeğin , E. Göker , A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Der.), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* içinde (s. 53-76). İstanbul: İletişim Yayınları.

Weininger, E. (2005). Foundations of Pierre Bourdieu's Class Analysis. E. O. Wright (Der), *Approaches to Class Analysis* içinde (s. 82-118), Cambridge: Cambridge University Press.

Wikipedia katılımcıları (2015). Denizli milletvekilleri. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. http://tr.wikipedia.org/wiki/Denizli_milletvekilleri/ adresinden 5 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

Yıldırım, S. ve Zeynel, B.K. (2010). TBMM Albümü 1920-2010 (Cil 1, 1920-1950), Ankara: TBMM Yayınları (Online erişim: https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/)

Zembylas, M. (2007). Emotional Capital and education: Theoretical Insights from Bourdieu. *British Journal of Educational Studies*, *55*(4), 443-463.

Zilfi, M. C. (1988). *The Politics of Piety: The Ottoman Ulema, 1600-1800*. Chicago: Bibliotheca Islamica.

Türkiye'de Tabakalaşma ve Spor

Murat Yüksel

Tabakalaşma, tarihi süreçte farklı şekillerle de olsa, bütün toplumlarda görülen evrensel bir olgudur. Tarih boyunca görülen kölelik, kast ve feodal sistem gibi geleneksel tabakalaşma modellerinde, tabakalar arası farklılıkların belirgin olduğu, hatta hukuken kabul edildiği bilinmektedir. Modern toplumlarda ise, tabakalar, varlığı hukuken kabul edilmese de, toplumsal bir gerçeklik olarak var olan ve sınırları daha belirsiz şekillerde karşımıza çıkan bir durumdur. Özellikle yaşam tarzında karşımıza çıkan bu farklılıklar, yeme-içme alışkanlıklarından, giyim-kuşam tarzına; bedene gösterilen ilgiden, katılınan faaliyetlere kadar birçok hususta kendini göstermektedir. Toplumsal kurumlardan biri olan sporda da bu yansımaları görmek mümkündür. Bireylerin farklı sportif pratiklere yönelmeleri, kullandıkları spor malzemeleri, gittikleri spor tesisleri, spor yapma amaçları gibi birçok eğilimde tabaka farklılıkları açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bir diğer ifadeyle spor ekseninde, bireylerin ve toplumların davranışlarını incelediğimizde, tabaka analizi yapmak mümkündür.

Tarih boyunca, hem köleliğin yaşandığı toplumlarda hem de feodal sistemin var olduğu Ortaçağ Avrupası'nda spor faaliyetlerine katılanların, artı ürüne sahip olan belli bir zümre olduğu görülmektedir (Dever, 2010, s. 185). Artı ürüne sahip olmayla birlikte ortaya çıkan serbest zaman olgusu, bu dönemde sadece belli bir azınlığın tekelindedir. Sanayileşme ile birlikte, artı ürüne sahip olan bireylerin sayısının artması, dolayısıyla serbest zamanın artması, spora katılımı da önemli ölçüde arttırmıştır.

Tabaka farklılıkları modern sporun ortaya çıkmasında da önemli bir rol oynamıştır. Modern spor, 19. yüzyılın başlarında "aristokrat ve büyük burjuva ailelerinin çocuklarının belli sayıda halk oyununu yeniden tasarladıkları İngiliz halk okullarında," doğmuştur (Taarruz, 2013, s. 146). Her ne kadar sporun eğitim sistemine angaje edilmesiyle

Alt tabakadan üst tabakaya doğru çıkıldıkça, sporla ilgili konuşma oranı azalmaktadır şeklindeki hipotezimiz desteklenmemiştir. Ülkemizde, dünyada olduğu gibi, en popüler spor futboldur. Ancak, araştırma sonuçlarımıza göre, futbol hakkında konuşma oranının, en çok orta tabakada, sonra üst tabakada ve en az alt tabakada olduğu görülmektedir. Futbol dışında spor hakkında konuşma oranının ise üst tabakadan alt tabakaya doğru azaldığı görülmektedir.

Alt tabakadan üst tabakaya doğru çıkıldıkça, spor müsabakalarını seyretme veya dinleme (TV ve Radyo) oranı düşmektedir şeklindeki hipotezimiz desteklenmemiştir. Araştırma sonuçlarımıza göre, spor müsabakalarını medyada takip etme oranı üst tabakadan alt tabakaya doğru azalmaktadır. Buna göre, pasif bir tüketim faaliyeti olan televizyonda spor müsabakası seyretme oranı, Batılı örneklerin aksine, üst tabakada daha fazla olduğu görülmektedir.

Kaynakça

Amman, MT. (2000). Spor Sosyolojisi. Can İkizler (Ed.), *Sporda Sosyal Bilimler* içinde (ss. 85-150). İstanbul: Alfa.

Amman, MT. (1995). *Sosyal Tabakalaşma ve Günümüz Fransız Sosyolojisinin Yaklaşımları.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Arun, Ö. (2014). İnce Zevkler-Olağan Beğeniler: Çağdaş Türkiye'de Kültürel Eşitsizliğin Yansımaları. *Cogito,* 76, 167-191.

Baudrillard, J. (2010). *Tüketim Toplumu.* 4. Baskı. Çev. Hazal Deliceçaylı & Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı.

Bourdieu, P. (2014). Simgesel Sermaye ve Toplumsal Sınıflar. *Cogito,* 76, 192-203.

Bourdieu, P. (1997). *Toplumbilim Sorunları.* Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Kesit.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of the Taste.* Çev. R. Nice, Cambridge: Harward University Press.

Bromberger, C. (2009). Stadyumdaki Kent. Roman Horak, Wolfgang Reiter & Tanıl Bora (Ed.), *Futbol ve Kültürü* içinde (ss. 41-57). İstanbul: İletişim.

Calhoun, C. (2010). Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı & Ümit Tatlıcan (Ed.), *Ocak ve Zanaat* içinde (ss. 77-111). İstanbul: İletişim.

Chaney, D. (1999). *Yaşam Tarzları.* Çev. İrem Kutluk, Ankara: Dost.

Coakley, JJ. (1998). Sport in Society. Sixth Edition. Boston: McGraw-Hill.

Defrance, J. (1995). *Sociologie du Sport.* Paris: La Découverte.

Demez, G. (2009). Sınıfsal ve Bireysel Kimlik Oluşumunda Beden Sorunu: Habitus. *Toplumbilim,* 24, 17-25.

Dever, A. (2010*). Spor Sosyolojisi*. İstanbul: Ayrıntı.

Elias, N., Dunning, E. (2008). *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilising Process.* Dublin: University College Dublin Press.

Eitzen, DS., Sage, GH. (1997). *Sociology of North American Sport*. Sixth Edition. Boston: McGraw-Hill.

Gaffney, CT. (2008). *Temples of the Earthbound Gods.* Austin: University of Texas Press.

Giulianotti, R. (2005). *Sport: A Critical Sociology.* Cambridge: Polity Press.

Güven, Ö., Demirciçeşmesi L. (2014). *The Socioeconomics Factors Affecting Sports Preferences of the Members Participating in Physical Education and Sports Activities in the Youth Centers Under the Metropolitan Municipality of Ankara.* 13th International Sport Sciences Congress, Konya.

Hargreaves, J. (1986). *Sport, Power and Culture.* Oxford: Polity Press.

Horne, J. (2006). *Sport in Consumer Culture.* New York: Palgrave Macmillan.

Horne, J, Tomlinson, A, Whannel, G. (1999). *Understanding Sport.* London and New York: E& FN Spon.

Işık, E. (1998). *Beden ve Toplum Kuramı.* İstanbul: Bağlam.

Jarvie, G. (2007). *Sport, Culture and Society.* London and New York: Routledge.

Kaplan, Y. Okçu, G. (2010*). Reflections of Social Class Differences on Sports-Using the Example of Antalya.* 11th International Sport Sciences Congress, Antalya.

Karademir Hazır, I. (2014). Bourdieu Sonrası Yeni Eşitsizlik Gündemleri: Kültürel Sınıf Analizi, Beğeni ve Kimlik. *Cogito,* 76, 230-264.

Lhéraud, JC, Meurgey, B, Bouchet P. (2011). The Development of Sport and Youth in France. Barrie Houlihan and Mick Green (Ed.), In: *Routledge Handbook of Sports Development* (s. 143-159). London and New York: Routledge.

Maguire, JS. (2008). *Fit for Consumption: Sociology and the Business of Fitness.* London and New York: Routledge.

Nazlı, A. (2009). Sosyolojik Bakışın Eşiğindeki Beden. *Toplumbilim,* 24, 61-68.

Okumuş, E. (2011). Bedene Müdahalenin Sosyolojisi. Kadir Canatan (Ed.), *Beden Sosyolojisi* içinde (ss. 45-67). İstanbul: Açılım.

Özdedeoğlu B., Sunay, H. (2014). *Evaluation of the Physical Activity Habits of Academic Staff Employed to Work on Universities.* 13th International Sport Sciences Congress, Konya.

Öztürk, F. (1998). *Toplumsal Boyutlarıyla Spor.* Ankara: Bağırgan.

Rowe, D. (1996). *Popüler Kültürler.* Çev. Mehmet Küçük. İstanbul: Ayrıntı.

Sert, M. (2002). Spor Dünyasında Beden-İktidar İlişkisi. *Toplumbilim,* 16, 101-116.

Stone, GP. (1969). Some Meanings of Amerikan Sport: An Extended View. Gerald S. Kenyon (Ed.), In: *Aspects of Contemporary Sport Sociology* (s. 5-27). Chicago: The Athletic Institute.

Taarruz (2013). *Eğlendirerek Hükmetmek: Halklara Karşı Kitle Kültürü.* Çev. Yusuf Polat. Ankara: Heretik.

Tuyckom, CV & Scheerder, J. (2010). Sport for All? Insight into stratification and compensation mechanisms of sporting activity in the 27 European Union member states. *Sport, Education and Society,* 15:4, 495-512.

Veblen, T. (2014). *Aylak Sınıfın Teorisi.* Çev.: Enver Gürsel. Ankara: Tutku.

Widdop, P, Cutts, D. (2013). Social Stratification and Sports' Participation in England. *Leisure Sciences,* 35, 107-128.

Yılmaz, E. (2002). Futbol ve Yaşam: Türk Futboluna Sosyolojik Bir Bakış. *Toplumbilim,* 16, 15-22.

Zeytinoğlu, E. (2005). *Uyku Tulumunda Spor.* İstanbul: Telos.

Zeytinoğlu, E. (2002). Tribündeki Localar: "Biz" ve "Öteki". *Toplumbilim,* 16, 23-25.

Frankfurter Societäts-Medien GmbH. (n.d.). İşte Almanya [Portal]. Retrieved August 1, 2015, from http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/toplum.html

Passolig. (n.d.). Passolig ile Türk Futbolu Kazanıyor... Retrieved August 1, 2015, from http://www.passolig.com.tr/finansal-katkisi

Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Müzik

Uğur Zeynep Güven

Müziği toplumbilimsel bir olgu olarak ele aldığımızda, akla ilk gelen temel sorulardan biri, bir toplumda hangi sınıfın hangi müzik türlerini tercih ettiğidir. Daha incelikli olarak, Shepherd'ın (1990) sorduğu şekliyle, bir toplumda hangi müzik türlerinin, yapılarının ve pratiklerinin, ne ölçüde, farklı toplumsal sınıf, etnik ve cinsiyet gruplarının kimliklerini ve toplumsal deneyimlerini yansıttığı ve onlara paralellik gösterdiği sorusudur. Bu doğrultuda bir yandan, kentleşme, göç, küreselleşme gibi olgular ile kültür endüstrileri ve iletişim teknolojileri ekseninde, müziğin toplumsal temsil ve kullanımları bağlamında makro-sosyolojik açıdan; bir diğer yandan, tikel müzik kültürlerinin bireylerarası etkileşim ve bireyin kendini ifade biçimi olarak açığa çıkmasıyla mikro-sosyolojik açıdan, müzik incelemelerinin kesişim kümesinde bu soru yer almaktadır. Acaba, belirli bir müzik türü dinlenirken duyulanlar arasında, belirli bir toplumsal sınıfın sesi ne ölçüde bulunmaktadır?

Bu soru, müzik sosyolojisinin, tarih, felsefe, antropoloji, arkeoloji, psikoloji, iletişim, siyaset bilimi gibi sosyal bilimlerin diğer alanlarıyla yakından ilişkinin ötesinde, ayrılamaz bağına işaret ederken, sosyolojinin bazı diğer alt alanlarından görece daha fazla disiplinlerarası oluşuna da dikkat çekmektedir. Bu bakımdan, Amerikalı müzik antropoloğu Blacking'in (1974) "İnsanoğlu ne kadar müzikli/müziğe ait/müzikaldir?" sorusuna[1], bu sistematik düşünce alanlarından her birinden çeşitli yanıtlar vermek mümkündür. Bu makalede bu soruya yanıt ararken, sosyolojinin temel sorunsalına ve bir anlamda doğasına paralel olarak vurgu, endüstriyel, kentli ve modern olanın üzerinde kalmak suretiyle toplumsal tabakalaşma üzerinde olacaktır. Bununla beraber, müzik kültürlerinin bir toplumda vücut bulduğu mekânsallık açısından kentsel ve kırsal alan ile bilhassa göç olgusuyla devinen ve arada kalan eşiksel alanlara da dikkat çekilecektir.

1 Sorunun orijinali, 'How musical is man?' şeklindedir.

Kaynakça

Adorno, T. W. (1991). *The culture industry*. London: Routledge.

Adorno, T. W. (1994). *Introduction à la Sociologie de la Musique*. Geneve: Contrechamps.

Adorno, T. W. (2002). *Essays on music*. London: University of California Press Ltd.

Adorno, T. W. ve Horkheimer, M. (1979/1944). *Dialectics of Enlightenment*. London: Verso Books.

Ahmad, F. (1994). *Modern Türkiye'nin oluşumu*. (Çev. Y. Alogan) İstanbul: Sarmal.

Akay, A. vd. (1995). *İstanbul'da rock hayatı: Sosyolojik bir bakış*. İstanbul: Bağlam.

Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Aydın, Y. (2003). *Türk Beşleri*. İstanbul: Pan.

Baily, J. ve Collyer, M. (2006). Introduction: Music and Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *32*(2), 167-182.

Blacking, J. (1973). *How musical is man*? WA: University of Chicago.

Bennett, A. (1999). Subcultures or neo-tribes? *Sociology*, *33*(3), 599–617.

Bohlman, P. V. (2002). *World music: A very short introduction*. Oxford: Oxford University.

Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University.

Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Cambridge: Stanford University.

Deleuze, G. ve Guattari, F. (2004/1972). *Anti-Oedipus*. (Çev. R. Hurley vd.) London: Continuum.

DiMaggio, P. ve Useem, M. (1978). Social class and arts consumption. *Theory and Society*, *5*(2), 141-161.

Erdal, B. (2009). Müzik tercihi ve kişilik ilişkisi. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 35*(2), 188-196.

Featherstone, M. (1990). *Global culture, nationalism, globalization and modernity*. London: Sage Publications.

Feld, S. (2000). A sweet lullaby for world music. *Public Culture, 12*(1), 145-171.

Frith, S., Goodwin, A., & Grossberg, L. (Ed.) (2005). *Sound and vision: the music video reader*. London: Routledge.

Gans, H. (2008). *Popular culture and high culture: An analysis and evaluation of taste* (Yeniden gözden geçirilmiş ve güncellenmiş). London: Basic Books.

Gökalp, Z. (1997). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: İnkılap.

Güven, U. Z. ve Ergur, A. (*2014/2*). Dünyada ve Türkiye'de müzik sosyolojisinin yeri ve gelişimi. *Sosyoloji Dergisi, 3*(29), 1-27.

Hebdige, D. (1979). *Subculture, the meaning of style*. London: Routledge.

Hesmondhalgh, D. (2005). Subcultures, Scenes or tribes? Non of the Above. *Journal of Youth Studies, 8*(1), 21-40.

Husserl, E. (1970/1936). *The crisis of European sciences and transcendental philosophy: an introduction to phenomenological philosophy*. (Çev. David Carr Evanston) Illinois: Northwestern university Press.

Jenks, C. (2005). *Subculture, the fragmentation of the social*. London: Sage.

Lamont, M. ve Fournier, M. (Ed.) (1992). *Cultivating differences: Symbolic boundaries and the making of ınequality*. Chicago: University of Chicago.

Lull, J. (1992). *Popular music and communication*. London: Sage.

Nidel, R. (2005). *World music: The basics*. London: Routledge.

Mardin, Ş. (2002). *Türk modernleşmesi*. (Makaleler 4, 10. Baskı). İstanbul: İletişim.

Özbek, M. (1991). *Popüler kültür ve Orhan Gencebay arabeski*. İstanbul: İletişim.

Özgür, İ. (2006). Arabesk music in Turkey in the 1990s and changes in national demography, politics, and identity. *Turkish Studies, 7*(2), 175-190.

Peterson, R. (1992). Understanding audience segmentation: From elite and mass to omnivore and univore. *Poetics, 21*, 243-258.

Robertson, R. (1995). Glocalization: time-space and homogeneity-heterogeneity. M. Featherstone, S. Lash ve R. Robertson (Ed.), *Global Modernities* içinde (s. 93-121). London: Sage.

RTÜK. (2014). *Radyo dinleme eğilimleri araştırması.* http://www.uryad.com.tr/uploads/files/dinlemegilimleri1.pdf adresinden 3 Temmuz 2015 tarihinde edinilmiştir.

Shepherd, J. (2003). Music and social categories. R. Middleton, M. Clayton ve T.Herbert (Ed.), *The Cultural Study of Music* içinde (s. 69-80). London: Routledge.

Shils, E. (1961). The mass society and its culture. N. Jacobs (Der.), *Culture for the millions Mass media in modern society* içinde (s.1-27). Princeton, NJ: Van Nostrand.

Silbermann, A. (1963). *The sociology of music*. London: Routledge.

Slobin, M. (1993). *Subcultural sounds, micromusics of the West*. Hanover: Wesleyan University Press.

Solomon, T. (2005). Living underground is tough: authenticity and locality in the hip-hop community in Istanbul, Turkey. *Popular Music, 24(1),* 1-20.

Stokes, M. (1989). Music, fate and state: Turkey's arabesk debate. *Orta Doğu Raporu, No. 160*, 27-30.

Stokes, M. (1992). *The arabesk debate: Music and musicians in modern Turkey*. Oxford: Claridon Press.

Straw, W. (1991) Systems of articulation, logics of change: Communities and scenes in popular music, *Cultural Studies*, 5(3), 368-388.

Tagg, P. (1982). Analyzing popular music: Theory, method and practice. *Popular Music, Theory and Method, 2,* 37-67.

Turner, V. (1987). Betwixt and between: The liminal period of rites of passage. L.C. Mahdi, S. Foster ve M. Little (Ed.), *Betwixt and Between: patterns masculine and feminine initiation* içinde (s. 3-23). Illinois: Open Court Publishing Company.

TÜİK. (2014). *Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması*. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16198 adresinden 1 Ağustos 2015 tarihinde edinilmiştir.

TÜİK. (2011). *İstatistiklerle gençlik bülteni.* http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id¬-13133 adresinden 1 Ağustos 2015 tarihinde edinilmiştir.

TÜİK. (2014). *İstatistiklerle gençlik araştırması.* www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=251 adresinden 1 Ağustos 2015 tarihinde edinilmiştir.

TÜİK. (2006a). *Zaman kullanımı araştırması.* http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1086 adresinden 1 Ağustos 2015 tarihinde edinilmiştir.

TÜİK. (2006b). *Devlet Opera ve Bale Genel Müdürlüğü verileri.* http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1086 adresinden 16 Haziran 2015 tarihinde edinilmiştir.

Van Gennep, A. (1960). *The rites of passage*. Chicago: The University of Chicago Press.

Tekman, H. G. ve Hortaçsu, N. (2002). Aspects of stylistic knowledge: What are different styles like and why do we listen to them? *Psychology of Music, 30*(1), 28-47.

Tekman, H., Boer, D. ve Fischer, R. (2012). Values, functions of music and musical preferences. Cambouropoulos, vd. (Ed.), *Proceedings of the 12th International Conference on Music Perception and Cognition and 8th Triennial Conference of the European Society for the Cognitive Sciences of Music* içinde (s. 372-377).

Zürcher, E. J. (1995). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. İstanbul: İletişim.

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EFSANEDEN GERÇEĞE TÜRKİYE'DE KADIN

Seher Cesur Kılıçaslan - Toprak Işık

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1478
Beşeri Bilimler/Sosyoloji No.: 85
ISBN : 978-605-320-384-1
© 1. Basım, Mart 2016

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EFSANEDEN GERÇEĞE TÜRKİYE'DE KADIN
Seher Cesur Kılıçaslan - Toprak Işık

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Osmanlı Mücellit Matbaacılık Sertifika No.: 29041
Plastikçiler Sitesi 1536 Sokak No.: 40 Yenimahalle / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Cesur Kılıçaslan, Seher., Işık, Toprak.
Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye'de Kadın / *Seher Cesur Kılıçaslan - Toprak Işık*
1. Basım, X+278, s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-384-1
1. Kadın 2. Türkiye'de Kadın 3. Toplumsal Cinsiyet 4. Kadına Şiddet 5. Efsanelerde Kadın

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye'de Kadın, birbirini tamamlayan, ancak iç bütünlükleri bakımından birbirinden ayrı durabilen iki bölümden oluşmaktadır: İlk bölüm, kitabın isminde yer alan "Toplumsal Cinsiyet" ifadesine ait bilgi ve analizleri içermektedir.

Toplumsal cinsiyet, sosyal yaşantımızda biyolojik cinselliğin ötesinde anlam ve etkiler içeren bir gerçeklik olarak çıkmaktadır karşımıza. Elbette ki toplumsallıkla tamamlanan cinsel temelli bir kavramdır. Kadınlığı ya da erkekliği konu edinen tüm tartışmalar ve akıl yürütmeler, toplumsal cinsiyet kavramı üzerinde temellenmek durumundadır. Öte yandan toplumsal cinsiyet, kadının ve erkeğin sosyal düzlemdeki konumlarını anlamaya yönelik çabalara temel teşkil etmesinden ayrı bir öneme de sahiptir.

"Freud"çu yaklaşımın cinselliği her yerde arayan ve bulan bakışından esinlenerek, kışkırtıcı biçimde söylemek gerekirse, "toplumsal cinsiyet" cinsellikten bile daha fazla yerdedir. Sadece kadının, erkeğin ya da LGBTİ bireylerin konumlarını anlamak için değil, uygarlığı eksiksiz biçimde incelemek için de ihtiyaç vardır ona… Ekonomide, siyasette, tarihte, psikolojide ve daha birçok alanda doğru analizleri yapabilmek, toplumsal cinsiyeti anlamaksızın mümkün değildir.

Toplumsal cinsiyete ön yargısız bakabilen göze, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin batmaması olanaksızdır. Bilince taşınan tüm eşitsizlikler gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliği de bir mücadelenin başlatanı ve haklı gerekçesi olma potansiyeline sahiptir. Bu yüzden kitapta, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve eşitlik mücadelesi genel bakış, toplumsal cinsiyet kavramıyla aynı alt bölümde kendine yer bulmuştur.

Kadın hakları mücadelesi, ilk bölümün ikinci alt başlığı altında belli başlı feminist akımların tanımlanmasıyla ele alınmıştır. Kuşkusuz bu ele alış, ülkemizde eğitimli kesimlerde bile hevesle benimsenen, feminizmin hem teorik zeminde hem de uygulamada kadın cadalozlu-

ğunun (!) dışa vurumu olduğu inancından uzak ve ona karşıdır. Öte yandan feminizme yönelik eleştirilere yer vermemek gibi bir niyet de benimsenmemiştir. Nitekim kendi içinde de birbirini dışlayan onca akım barındıran bir hareketin eleştirilmeden incelenmesi mümkün değildir.

Feminizmin ardından ilk bölümde ele alınan konu "ataerkilliktir". Kökleri milattan beş bin yıl öncesine kadar giden bu yapı, tanımlanmış ve etkileri ile sorgulanmıştır. Tarihsel süreç içerisinde sayısız toplumsal dönüşüm yaşanmışken, ataerkilliğin her dönemde varlığını sürdürmesi, hayretle karşılanmanın ötesinde incelenmeye muhtaç bir gerçekliktir. Ataerkilliğin zamandan bağımsız süregidişi, toplumbilimsel bir gizin çözülmesinden öte, kadın hakları mücadelesinin doğru eksene oturtulabilmesi için de önemli bir ihtiyaçtır.

Pek çok durumda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yerini ve biçimini tanımlamak ataerkil ilişkilerin saptanıp analiz edilmesiyle mümkün olmaktadır. Ataerkilliğin eklemlendiği siyasi ve ekonomik sistemle birlikte hareketinin teşhiri önemlidir. Geçmişteki sistem değişikliklerinin kadın haklarında niteliksel bir dönüşüme neden olmamasının gerisinde yatan gerçeklerden biri, ataerkilliğin yeni sisteme kolayca entegre olabilme becerisidir.

Birinci Bölüm'de, ataerkilliğin ardından anaerkillik incelenmiştir. "Anaerkilliği" geçmişte kalmış bir insanlık tecrübesi olarak kabul edenleri hayal kırıklığına uğratacak bir incelemedir bu. Her şeyden önce, onun yaşanmışlığına yönelik hiçbir kanıt yoktur. "İşte ispat!" diyenlerin ellerinde sadece mitler bulunmaktadır. Bilimselliğin uzağındaki söylencelere birçok bilim insanının bel bağlamış olması ayrıca yorumlanmaya değerdir ki ilgili bölümde tam da bu gerçekleştirilmiştir. Anaerkilliğe naif bir inançla yaklaşmanın gerisinde yatan sebepler incelenmiş ve eşitlik mücadelesine etkileri değerlendirilmiştir.

Birinci Bölüm'ün sonu, toplumsal cinsiyet temelli kavramlara ayrılmıştır: kadınlık, erkeklik, annelik, babalık ve LGBTİ'lere ait tanımlar… Toplumsal cinsiyet, bireye yetiştirilmesi sürecinde sonradan ve ısrarla öğretiliyor iken, toplumsal cinsiyetle ilişkili kavramların, bireyin özgür algısında kendiliğinden şekillenmesini beklemek gerçekçilikten uzaktır. Kadınlığın ya da erkekliğin, bireysel algıda toplumsal yönlendirme ile belirleniyor olması hiç de

sürpriz değildir. İlginç olan ise filozoflardan din adamlarına kadar pek çok kesimin buradaki algı yönetimine katkıda bulunmak için yarışa girmeleridir.

Toplumsal cinsiyet temelli kavramlar, kolayca tahmin edilebileceği üzere birbirleriyle yakından ilişkilidir. Birbirlerinden bağımsız var olamazlar. Annenin tanımı ve görevleri, babanın tanım ve görevlerinden ayrı şekillenmez. Kadınlık, annelikle çelişmemek ve hatta onu desteklemek mecburiyetindedir. Bu mecburiyet, doğal yaşamın ortaya çıkarttığı iki kavramın doğal biçimde örtüşmesinin ifadesi değildir; örtüşmemesini gizleme gayretinin bir sonucudur. Kuşkusuz aynısı babalık ve erkeklik kavramları için de geçerlidir. Hiyerarşik olarak açık biçimde kadınlığın üstünde tanımlanan erkekliğin, yarattığı kişisel baskı nedeni ile bazen erkeklerde isyana neden olduğuna dair örnekler özellikle ilgi çekicidir. Simone de Beauvoir'nın, erkeği, üzerine yüklenen sorumluluklar ve ona atfedilen yalancı güç arasında sıkışmış, ilginçlikten uzak, sıkıcı bir hayat süren, acınası bir varlık olarak tanımlaması da öyle…

Kuşkusuz LGBTİ bireyler de toplumsal cinsiyet açısından görmezden gelinemez bir yere sahiptir. Aslında çağdaş hak arama mücadelesinin yükselen değerlerinden biri olarak LGBTİ bireylerin sorunları, ayrı bir çalışmanın konusu olabilecek önem ve niteliktedir. Elinizdeki kitap, bu anlamda bir iddiaya sahip değildir. LGBTİ bireylere yönelik tanımlar sunulurken, onların insani haklarına sadece selam gönderilmektedir.

Kitabın İkinci Bölüm'ü, isimde geçen "Efsaneden Gerçeğe Türkiye'de Kadın" ifadesiyle örtüşmektedir. Bu bölümde ilk olarak Türkiye'deki kadın algısı incelenmiştir. Algının tarihsel ve bilinçaltına uzanan kökenlerini ortaya çıkartmak amacıyla; mitler, efsaneler, yazılı ilk eserler yorumlanmıştır.

Kadının, eski Türklerde el üstünde tutulduğuna dair yaygın bir inanış varken, efsaneler ile mitlerin kadını açık biçimde erkeğe tabi ve onun tamamlayanı olarak tanımladığını görmek hayal kırıklığı yaratabilir. Bu hayal kırıklığını, insanlığın binlerce yıldan beri ataerkil bir toplum düzeni içinde yaşıyor olduğu gerçeği ile hafifletmek mümkündür. İlk bölümden akılda kalmalıdır ki, Eski Yunan Uygarlığı'nın anlı şanlı filozofları da kadın hakları söz konusu olduğunda alkışlanmaya

layık bir yerde durmamaktadırlar. Düşüncelerinin sadece gölgesi değil ışığı da bugüne kadar uzanan Aristoteles ve bütün Batı felsefesinin ona düşülmüş dipnotlardan ibaret olduğu iddia edilen Platon bile, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından Türk efsanelerinin ilerisinde değildir.

İslamiyet sonrası yazılı bir eser olan Kutadgu Bilig'de ise kadının konumu alabildiğine aşağıdadır. Bu noktada, Yusuf Has Hacib'in eser boyunca dini sıklıkla referans göstermesine de dayanarak, İslamiyet'in kabulüyle ilave bir olumsuzluğun ortaya çıktığı da akla gelebilir. Nitekim Türkiye'deki kadın algısında önemli etkiye sahip olduğu tahmin edilen İslamiyet'in de kadına bakışı incelenmiş ve "İslam dini kadını el üstünde tutar." diyenleri haklı çıkaracak bir sonuca ulaşılamamıştır.

İkinci Bölüm'ün ikinci alt bölümünde, Türkiye'de kadın olmak ve kadınlık hâlleri araştırılmıştır. Bu kapsamda, bekâretten namus anlayışına ve siyasi iktidarların kadına bakışına değin farklı konular ele alınmış, bir ülkede kadının durumunu değerlendirmek için kullanılan üç gösterge de etraflıca incelenmiştir: iş hayatında kadın, kadının eğitimi ve kadına yönelik şiddet. Bunlardan özellikle ilk ikisi tarihsel geçmişleri ile birlikte değerlendirilmiştir. Kırsal yaşamda, ekonomik üretim sürecine aktif katılımı nedeniyle, bazı anlamlarda kadının konumunun daha iyi olması, konuyu takip edenlere kuşkusuz şaşırtıcı gelmeyecektir. Kadının eğitimindeki sürekli iyiye bir gidiş, eğitimdeki iyiye gidişin kadının iş yaşamındaki konumu ile paralellik göstermiyor olması ile gölgelenmektedir. Şiddet konusunda ise eğitimli kadınların da önemli ölçüde mağduriyet yaşıyor olmaları yine dikkat çekici bir nokta olarak ortaya çıkmaktadır.

Namus cinayetleri, can yakıcı etkisi ve yıllardır arpa boyu yol ilerlenememesi de göz önünde bulundurularak ilave bir başlık altında ele alınmıştır. Medyanın ve kamuoyunun, öldürülen kadınların namuslu (!) olduklarını gerçeklerden uzaklaşmak pahasına kanıtlama çabası içine girmeleri, yorumlanmaya değer bulunmuştur. Bu tutumun, şu mesajı verdiği iddia edilmiştir: "Biz bu olayda, namus çerçevesi dışına çıkmamış bir kadının öldürülmesini kınıyoruz."

Kitapta ele alınan son konu, Türkiye'deki kadın hareketidir. Her ne kadar Türkiye'de dense de hareketin kökleri Osmanlı'nın son dönemlerine kadar takip edilmiştir. Cumhuriyet Dönemi öncesinde ka-

dınların, toplumun bulunduğu seviye dikkate alındığında, oldukça cüretkâr görülebilecek taleplerine rastlanması, kadın hakları mücadelesinin cesur bir geçmişe sahip olduğu inanışını destekler niteliktedir. Cumhuriyet'ten sonra, seçme ve seçilme haklarını elde etmek için sesini kararlılıkla yükselten kadınların varlığı da aynı şekilde… Diğer yandan kadınların hak arama mücadelesinin, geçmişten bugüne seçkinler tarafından verilmiş olması ve kitlesel tabana yayılan bir kadın hakları mücadelesinin oluşamaması, önemsenmesi gerekli bir eksiklik olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, yetmişli yıllarda beliren işçi kadın örgütlenmelerinin, 1980 Darbesi ile yok edilmesi de söz konusu eksikliğin devamlılığında mutlaka pay sahibidir. Seksenlerin siyasi baskı ortamında hareketlenen kadın hakları mücadelesi günümüze kadar takip edilmiştir.

Elinizdeki kitap, isminden de anlaşılacağı üzere oldukça geniş bir çalışma alanını kapsamaktadır. Bu alan içine giren konular, birbirlerine hiç değmeyen uzantılara sahip olsalar da toplumsal cinsiyet ve kadın odağında birleşmektedirler. Her birini detaylandırarak incelemek mümkündür ve esasen çoğu için gerçekleştirilmiş böylesi çalışmalar mevcuttur. Nitekim "Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye'de Kadın" yazılırken, bu çalışmaların ürünlerinden etkin biçimde yararlanılmıştır. Kitabın yazarları, bu ürünleri var eden yüzlerce araştırmacıya binlerce teşekkür borçludur. Kendi eserlerinin de, konuya dair yeni çalışmalar gerçekleştireceklere benzer bir katkı sağlaması ve ilham vermesi başta gelen arzularıdır.

Seher Cesur Kılıçaslan - Toprak Işık

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET NEDİR? 3
Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği 12
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mücadelesine Genel Bakış 14
FEMİNİZM 21
Liberal Feminist Kuram 22
Marksist Feminist Kuram 23
Radikal Feminist Kuram 25
Sosyalist Feminist Kuram 27
Eko-Feminist Kuram (Çevreci Feminist Kuram) 28
Psikanalitik Feminist Kuram 30
Kültürel Feminist Kuram 32
Postmodern Feminist Kuram 33
ATAERKİLLİK 37
ANAERKİLLİK 45
TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ KAVRAMLAR 55
Kadınlık 56
Erkeklik 62
Annelik 67
Babalık 70
LGBT Bireyler 74

II. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KADIN ALGISI 83
Türk Mitolojisinde Kadın 84
Orhon Yazıtları 91
Türk Efsanelerinde/Destanlarında Kadın 92
Kutadgu Bilig'de Kadın 96
Türk Atasözlerinde Kadın Algısı 98
Türkiye'de Televizyon ve Kadın 99
İslam'da Kadın 101
TÜRKİYE'DE KADIN OLMAK VE KADINLIK HÂLLERİ 111
Erkek Yararına Kadın Algısı 115
Evliliklerde Kadının Güç Açısından Konumu 117
Cinsellik ve Bekâret 119
Siyasi İktidarların Kadına Bakışı 128
İş Hayatında Kadın 148
Osmanlı Dönemi 148

Cumhuriyet Dönemi 157
Kadın ve Eğitim 169
Kadına Yönelik Şiddet 175
Araştırmalar ve Rakamlar 176
Töre ve Namus Cinayetleri 179
Sebepler 182
Kanunlar 183
Namus Cinayetleri Karşısında Toplumun ve Medyanın Çarpık Tutumu 187
Sonuç 191

TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETİ 193
Osmanlıda Kadın Dergileri 194
Şükûfezâr 195
Hanımlara Mahsus Gazete 195
Demet 198
Mahâsin 199
Kadın/Selanik 200
Kadın/İstanbul 201
Kadınlar Dünyası 201
Kadınlık 205
Erkekler Dünyası 205
Beyaz Konferanslar 206
Osmanlı'da Kadın Dernekleri 207
Cemiyet-i İmdâdiye (1908) 208
Teali-i Nisvân Cemiyeti (1908) 208
Esirgeme Derneği (1909) 208
Teali-i Vatan-ı Osmanî Hanımlar Cemiyeti (1912) 209
Malumât-ı Dâhiliye Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi (1912) 209
Esirgeme Derneği (1912) 209
Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyet-i Merkeziyesi (1912) 210
Müdafaa-i Millîye Osmanlı Hanımlar Cemiyeti (1913) 210
Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvân Cemiyeti (1913) 211
Bilgi Yurdu (1916) 211
Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslâmiyesi (1916) 212
Kastamonu Osmanlı Hanımları İş Yurdu (1916) 213
Türk Kadınları Biçki Yurdu (1913) 213
Farklı Etnik Gruplardan Kadınların Dernek Faaliyetleri 213
Cumhuriyet Döneminde Kadın Hareketi 215
Türk Kadınlar Birliği ve Türk Kadın Yolu 218
TKB'nin Ardından 223
1980 Sonrası 226

KAYNAKÇA 235

YAZARLAR 277

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (1981). Women in Turkish Society. N. Abadan-Unat (Ed.). Leiden. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Abadan-Unat, N. (1982). Toplumsal Değişme ve Türk Kadını. Türk Toplumunda Kadın. (s. 1-32). İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Abadan-Unat, N. (1998). Söylemden Protestoya: Türkiye'de Kadın Hareketlerinin Dönüşümü. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 323-336). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Abdo, N. (2006). Namus Cinayetleri, Ataerkillik ve Devlet: İsrail'de Kadın. S. Mojab ve N. Abdo (Ed.). Namus Adına Şiddet. Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar. (s. 63-96). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Abdullah Cevdet. (1 TS 1923). Türk Kadınları Biçki Yurdu Sergisi. İçtihad, VII/159 (1 TS 1923), 3267. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Abdülaziz Bey (2000). Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. Aktaran Dingeç, E. (2010). Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2 (1), 9-30.

ABHABER. EU (2007). BM Kalkınma Programının İnsani Gelişme Raporuna Göre Türkiye'nin Daha Çok Çalışması Gerekiyor (orijinal metin). Erişim: 08.12.2007. http://www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=19895. Aktaran TÜSİAD ve KAGİDER (2008). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. İstanbul: Graphis Matbaa.

Adıvar, H. E. (1956). Türkiye'de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri. İstanbul: Doğan Kardeş. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Ahmetbeyzade, C. (2008). Gendering Necropolitics: The Juridical-Political Sociality of Honor Killings in Turkey. Journal of Human Rights, 7 (3), 187-206.

Akadlı Ergöçmen, B., Üner, S. ve Kurtuluş Yiğit, E. (2009). Giriş. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Akar, T., Aksakal, N., Demirel, B., Durukan, E. ve Özkan S. (2010). The Prevalence of Domestic Violence Against Women Among a Group Woman: Ankara, Turkey. J. Family Violence 25 (449–460). Aktaran Gökulu, G. ve Hosta, N. (2013). Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah ve Posta Gazeteleri Örneği (2005-2008). International Journal of Social Science, 6 (2), 1829-1850.

Akın, A., Üner, S., Aslan, D., Esin, Ç. ve Coşkun, A. (2004). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Sağlık. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları ve Araştırma Merkezi, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. Ankara. Aktaran Üner, S. (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Akkoç, N. and İlkkaracan, P. (2004). Interview with Nebahat Akkoç and Pınar İlkkaracan. Aktaran Jörg Lange. 2004. Landinfo - Country of Origin Information Centre, Report of Fact-Finding Mission to Turkey. 7-17 October 2004. Erişim: 27.06.2009, http://www.unhcr.org/refworld/ docid/498085881f.html.

Akşam. (5 Haziran 1927). Aktaran Yurdsever Ateş, N. (t.y.). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu (1925-1927). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını.

Aktaş, E., Vural, E., Çelik, Y. ve Köse, T. (2006). Türkiye'de Töre ve Namus Cinayetleri. EGM Raporu. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Dairesi Başkanlığı. Asayiş Şube Müdürlüğü.

Akyüz, Y. (2001). Kadınların Okul Yöneticiliği. Tarih Toplum, Mart (207), 57-63. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Akyüz, Y. (2002). Türkiye'de Çağdaş Anlamda Öğretmenlik Mesleğinin Doğuşu. Türkler, c. XV. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s. 15-25. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Aldattı Diye Öldürülen Kadın Masum Çıktı, Birlik TV. Erişim: 25 Nisan 2013, http://www.btv.com.tr/haber_detay.asp?haberID=3601

Alican, A. ve Sallan Gül, S. (2008). İnsan Hakları Bağlamında Sendikalarda Cam Tavan. İnsan Hakları Yıllığı, 26, 55-77. Aktaran Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü. ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Temmuz-Eylül 1(1), 35-61.

Al-Ghazali (1964). The Revivification of Religious Sciences, c. II. Evlilikle İlgili Bölüm ve Mizan al-'Amal. Criteria for Action. Kahire. Aktaran Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Allman, J. (1978). Women's Status and Fertility in the Muslim World. New York/London. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Altınay A. R. (2000). Onuncu Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı. A. Uysal (Haz.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. Aktaran Dingeç, E. (2010). Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2 (1), 9-30.

Altınay, A.G. ve Arat, Y. (2007). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet. İstanbul: Punto.

Amin, K. (1928). The Liberation of Women. Kahire. Aktaran Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ammour, L. ve Baruh, L. T. (1999). Çalışan Kadından Bir Kesit: (1911-1934) Osmanlı Bankası Kadın Personeli. Tarih ve Toplum, Mart(183). Erişim: 8 Temmuz 2014, http://www.obarsiv.com/yayin-kpersonel.html.

Ansal, H. (1996). Teknolojik Gelişmelerin Sanayide Kadın İstihdamına Etkileri: Türk Tekstil ve Elektronik Sanayilerinde Teknolojik Değişim ve Kadın İstihdamı. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. Aktaran Kuzgun, Y. ve Sevim, S. A. (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37 (1), 14-27.

Ansal, H. (1998). Küreselleşme, Sanayide Teknolojik Modernizasyon ve Kadın İstihdamı. F. Özbay (Ed.). Kadın Emeği ve İstihdamındaki Değişmeler. İstanbul: KSSGM, İnsan Kaynaklarını Geliştirme Vakfı. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal, ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Arat, Y. (1991). 1980'ler Türkiyesi'nde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizm'in Uzantısı. Toplum ve Bilim Dergisi, Bahar, (53), 7-19. Aktaran Moralıoğlu, A. (2012). 80'li Yıllarda Kadın Hareketi ve Kampanyalar. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan (99), 291-296.

Arat, Z. (1994). Turkish Women and the Republican Reconstruction of Tradition. Reconstructing Gender in the Middle East içinde Ş. Tekeli (Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Arat, Y. (1998). Türkiye'de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Rolleri, 1934-1980. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 249-266). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Arat, Y. (1999). Democracy and Women in Turkey: In Defense of Liberalism. Social Politic, 6/3, s.370-387. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Arat, Y. (2008). Contestation and Collaboration: Women's Struggles for Power in Turkey. The Cambridge History of Turkey V4: Turkey in the Modern World. R. Kasaba (Ed.). Cambridge: Cambridge University Press. s.388-419. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Arife. (1301/1886). Mukaddime. Şükûfezar 1, 1-9. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Arther, M. (1977). Liberated Women in the Classical Era. Becoming Visible: Women in European History. R. Budenthal ve C. Koonez (Ed.). (s. 60-89). Boston: Houghton Miflin. Aktaran Pelizzon, S. M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Aşa, E. (1989a). 1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Aşa, E. (1989b). 1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Atay, T. (2004). "Erkeklik" En Çok Erkeği Ezer!". Toplum ve Bilim, (101), 11-30. Aktaran Zeybekoğlu, Ö. (2013). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu. Ankara: Eğiten Kitap.

Aziz Haydar. (1914). Kadınlığın Bir Hatvesi Daha. Kadınlar Dünyası, 152. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Bachofen, J. J. (1997). Söylence, Din ve Anaerki. İstanbul: Payel Yayınevi.

Badinter, E. (2011). Kadınlık mı? Annelik mi? İstanbul: İletişim Yayınları.

Bağlı, M. ve Özensel, E. (2011). Türkiye'de Töre ve Namus Cinayetleri. Töre ve Namus Cinayeti İşleyen Kişiler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. İstanbul: Destek Yayınevi.

Bakır, A. ve Altıngök, A. (2011). Klasik ve Çağdaş Kaynaklar Işığında Turan-İran Kavramı ve Tarihsel Coğrafyası. Tarih İnceleme Dergisi, XXVI(2), 361-422.

Barnecka, J., Karp, K. ve Lollike, M. (2005). Homosexuality. Psychology, Modul. Supervisor: Bettina Hjorthold.

Barnett, R. C. ve Baruch, G. K. (1987). Determinants of Father's Participation in Family Work. Journal of Marriage and the Family, 49, 29-40. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Barrett, M. (1995). Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı. Marksist Feminist Çözümlemede Sorunlar. İstanbul: Pencere Yayınları.

Basnayake, S. (1990). Virginity Test –A Bridal Nightmare. Journal of Family Welfare, 36(2), 50-59. Aktaran Cindoğlu, D. (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.

Başbakan Bu Kez '5 Çocuk' Dedi. Yurt Gazetesi. Erişim: 25 Nisan 2013, http://www.yurtgazetesi.com.tr/politika/basbakan-bu-kez-5-cocuk-dedi-h19001.html

Beasley, C. (1999). What is Feminism?: An Introduction to Feminism Theory. London: Sage Publication. Aktaran Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Beck, L. ve Keddie, L. (1978). Women in the Muslim World, Cambridge, Mass. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Berber, M. ve Eser, B. Y. (2008). Türkiye'de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz. "İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 10(2), 1-16.

Berger, J. (2008). Görme Biçimleri. İstanbul: Metis Yayınları.

Berktay, F. (1992). Institutionalization of the Turkish Women's Movement as an Historical Experience. Institutionalisierung der Frauenbewegung. Chance und Risiken. Bonn. Aktaran Berktay, F. (1998). Cumhuriyet'in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 1-11). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Berktay, F. (1993). Türkiye Sol'unun Kadına Bakışı: Değişen Bir Şey Var mı? Ş. Tekeli (Ed.). 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. İstanbul: İşletişim Yayınları. Aktaran Yeşiltuna, D. Ç. (2007).Siyasal İktidarın Söyleminde Kadın. Sosyoloji Dergisi Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı.

Berktay, F. (1995). Kadınların İnsan Hakları ve Türkiye. Çağdaş Yaşam Değerleri. Baysal, J. (der.). ÇYDD Yayınları. Aktaran Berktay, F. (1998). Cumhuriyet'in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler.. (s. 1-11). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Berktay, F. (1998). Cumhuriyet'in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 1-11). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Berktay, F. (2000). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. Hıristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. İstanbul: Metis Yayınları.

Berktay, F. (2010). Felsefenin Kadına Bakışı. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 23-33). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Berktay, F. (2013). Feminist Teoride Açılımlar. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları.(s.2-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Berzeğ, S. E. (1985). Gurbetteki Kafkasya'dan Belgeler. Ankara: Şafak Matbaası. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Stanworth, M. ve Webster, A. (2009). B. Özçelik (Ed.). Sosyoloji, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Birinci Kadın İşçi Taburu. (11 Şubat 1918). Vakit, 1. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Blank, H. (2008). Bekaretin "El Değmemiş" Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.

BM. (t.y.). Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge. Erişim: 11 Ağustos 2014, http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/ Books/khuku/kadinlara_karsi_siddet/siddet_kadinlara_yonelik_siddetin_ortadan_kaldirilmasina_dai.pdf

Boratav, K. (2009). Türkiye İktisat Tarihi, 1908-2007. Ankara: İmge Yayınları. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Boudhiba, A. (t.y.). Sexuality in Islam. (s. 118). Aktaran Kandiyoti, D. (2007). Cariyeler, Fettan Kadınlar, ve Yoldaşlar. Türk Romanında Kadın İmgeler. (s. 146-161). Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler. İstanbul: MetisYayınları.

Bowie, M. (2007). Lacan. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Briffault, R. (1990). Analar. İstanbul: Payel Yayınevi.

Bryson, V. (1999). Feminist Debates: Issues of Theory and Political Practice. London: Macmillan. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Bunch, C. (1975). Not for Lesbians Only. Building Feminist Theory. Baltimore: Diana Press. Aktaran Donovan, J. (2013). Feminist Teory: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri. Çev. A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bülent Arınç: "Kadın herkesin içinde kahkaha atmayacak". CNN TÜRK. com, Erişim: 29 Temmuz 2014, http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/bulent-arinc-kadin-herkesin-icinde-kahkaha-atmayacak

Cantay, G. (1992). Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Caparol, B. (1982a). Kemalizm ve Kemaliz Sonrası Türk Kadını 1919-1970, Çeviren:Ercan Eyipoğlu, Doktora Tezi, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Aktaran Dişbudak, M. (2008). Türk Kadınlar Birliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Caparol, B. (1982b). Kemalizm ve Kemaliz Sonrası Türk Kadını 1919-1970, Çeviren:Ercan Eyipoğlu, Doktora Tezi, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Aktaran Yurdsever Ateş, N. (t.y.). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu (1925-1927). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını.

Celasin, Z. (1946). Tarih Boyunca Kadın. İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Cesur-Kılıçaslan, S. (2013). Honor Killings in Turkey, The International Journal of Interdisciplinary Cultural Studies, 7(3), 27-34.

Cesur-Kılıçaslan, S. and Işık (Kılıçaslan), T (E). (2013). Questioning the Effects of Dynamics that Influence Social Awareness of the Status of Women in Turkey. International Journal of Arts & Sciences, 6(2), 403-413.

Cesur-Kılıçaslan, S. and Işık (Kılıçaslan), T (E).(2014a). Perceptions of Women in the Balance of Power in Turkey, Conference of the International Journal of Arts & Sciences, 07(02), 203–208.

Cesur-Kılıçaslan, S. and Işık (Kılıçaslan), T (E). (2014b). Perceptions of Women in the Balance of Power in Turkey, International Journal of Arts and Sciences' Conference. Harvard University, Boston, ABD, May 26-30, 2014. Sözlü Bildiri.

CHF. (1927). Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, Ankara. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

CHF. (1931). CHF Nizamnamesi ve Programı, Ankara. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Chia, C.-C. (2013). Dissolution of Gender Binary and Stereotypical Femininity through Exploration of Cinematic Heroines in the 1990s Filmic Texts. Chang Gung Journal of

Humanities and Social Sciences, 6(1), 45-68.

CHP'li Nazlıaka: Başbakan 'vajina' bekçiliğini bıraksın. Haber 7 com, Erişim: 14 Nisan 2013, http://www.haber7.com/siyaset/haber/884054-chpli-nazliaka-basbakan-vajina-bekciligini-biraksin

Cindoğlu, D. ve Muradoğlu, G. (1996). Muhasebe ve Finans Dalındaki Bilim Kadınlarının İş ve Aile Rolleri İle Başetme Stratejileri. H.Coşkun. (Der.) Akademik Yaşamda Kadın İçinde (S.244-250). Türk Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi. Ankara: Bizim Büro Basımevi. Aktaran Y. Kuzgun ve S. A. Sevim (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(1), 14-27.

Cindoğlu, D. ve Esim, S (1999). Women's Organizations in 1990s Turkey: Predicaments and Prospects. Middle Eastern Studies, 35/1, s.178-188. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Cindoğlu, D. (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. P. İlkkaracan

(Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.

Cléro, J-P. (2011). Lacan Sözlüğü. İstanbul: Say Yayınları.

Coltrane, S. (1995). The Future of Fatherhood: Social, Demographic and Economic Influence on Men's Family Involvement. W. Marsiglio (Ed.). Fatherhood Contemporary Theory, Research and Social Policy. Thousand Oaks, California Sage.

Coote, A. ve Gill, T. (1974). Women's Rights: A Practical Guide. Penguin. Aktaran Mitchel, J. ve Oakley, A. (1998). Kadın ve Eşitlik. İstanbul: Pencere Yayınları.

Coverman, S. (1985). Explaining Husband's Participation in Domestic Labor. Sociological Quarterly, 26, 81-97. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Cumhuriyet Gazetesi (1930-1935). Aktaran Dişbudak, M. (2008). Türk Kadınlar Birliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Çabuklu, Y. (2007). Toplumsal Kurgular ve Cinsiyetçilik. İstanbul: Everest Yayınları.Aktaran Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. Contemporary Fatherhood and the Family from the Male Perspectives. Mediterranean Journal of Humanities. III(2), 297-328. DOI: 10.13114/MJH/201322486

Çaka, C. (1948). Tarih Boyunca Harp ve Kadın. Ankara Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Çakır, S. (1991). Osmanlı Kadın Dernekleri. Toplum ve Bilim, 53, 139-159. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S. (1996). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Çakır, S. (2003). Kadınlığın İlk Tarihi Şikayeti: Beyaz Konferanslar. Tarih-Toplum, 231, 40-47. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S. (2006a). Fatma Aliye (1862-1936). A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms, Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries. (s. 21-24). F. De Haan, K. Daskalova ve A. Loutfi (Ed.). Budapeşte ve New York: Central European University Press. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S. (2006b). Nezihe Muhiddin (1889-1958). A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms, Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries. (s. 356-359). F. De Haan, K. Daskalova ve A. Loutfi (Ed.). Budapeşte ve New York: Central European University Press. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S. (2007). Feminism and Feminist History-Writing in Turkey: The Discovery of Ottoman Feminism. Aspasia: The International Year Book of Centran, Eatern and Southeastern European Women's and Gender History c.I. (s. 61-83). F. De Haan, M. Bucur ve K. Daskalova (Ed.). Berghahnbooks.

Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Çarkoğlu, A. ve Toprak, B. (2006). Değişen Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset. İstanbul: TESEV Yayınları.

Çeler, Z. (2012). Annenin Serüveni: Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı. Doğu Batı, (63), 165-181.

Çiftçi Yeşiltuna, D. (2007).Siyasal İktidarın Söyleminde Kadın. Sosyoloji Dergisi Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı.

Çubukçu, N. (2009). Önsöz. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara: T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Çulpan, O. ve Marzotto, T. (1982). Changing Attitudes Toward Work and Marriage. Turkey in Transition. Signs: Journal of Women in Culture and Society, 8(2), 337-351. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Dahili Havadis. (1311/1895). Hanımlara Mahsus Gazete 8, 6-7. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Davudoğlu, A.(2013). Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi [4]. İstanbul: Işık Yayınları.

De Beauvoir, S. (1993). Kadın İkinci Cins Bağımsızlığa Doğru. İstanbul: Payel Yayınevi.

Dedeoğlu, S. (2010). Endüstriyel Üretimde Kadın ve Göçmen Emeği: Ataerkillik ve Enformel Emek. S. Dedeoğlu ve M. Yaman Öztürk (Ed.). Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği (s. 249-276). İstanbul: SAV. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Delphy, C. (1977). The Main Enemy. Women's Research and Resources Centre, London. Aktaran Barrett, M. (1995). Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı. Marksist Feminist Çözümlemede Sorunlar. İstanbul: Pencere Yayınları.

Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Demirdirek, H. ve Şener, Ü. (2014). 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi. (TEPAV) Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. Ankara: Mattek Matbaacılık Basım Yayın Tanıtım Ticaret Sanayi Ltd. Şti.

Denich, B. S. (1974). Sex and Power in the Balkans. Women, Culture and Society. M.Z. Rosaldo ve L. Lamphere (Ed.). Stanford. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Dilek, İ. (2007). Altay Destanları II. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Dişbudak, M. (2008). Türk Kadınlar Birliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Donovan, J. (2013). Feminist Teory: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri. Çev. A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları.

DPT. (1984). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989. Erişim: 16 Ekim 2013, http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/5/plan5.pdf

DPT. (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990–1994. Erişim: 18 Eylül 2013, http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/4/plan6.pdf

Duby, G. ve Perrot, M. (2005). Kadınların Tarihini Yazmak (A. Fethi, Çev.). G. Duby, M. Perrot ve P. Schmitt Pantel (Ed.). Kadınların Tarihi c.I (s.9-20). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Duman, H. (1986). İstanbul Halk Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Katoloğu (1828-1928). İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. (1995). c.8. s. 430-431. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Dünya Kalkınma Raporu 2012. (2011). Dünya Kalkınma Raporu 2012. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma Genel Bakış. Washington: Dünya Bankası.

Dwivedi, O. P., Kyba, J. P. ve Stoett, P. J. (2001). Sustainable Development and Canada: National & International Perspectives. Broadview Press. Aktaran Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Easterbrooks, M. A. ve Goldberg, N. A (1984). Toddler Development in the Family Impact of Father Involvement and Parenting Characteristics. Child Development, 55, 710-752. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Eastern Michigan University. Erişim: 12 Nisan 2012, http://www.emich.edu/lgbtrc/resources/files/lgbt-definitions.pdf

Ecevit, Y. (1985). Üretim ve Yeniden Üretim Sürecinde Ücretli Kadın Emeği. Yapıt Toplumsal Araştırmalar Dergisi, (9), 72-93. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Edhem Nejat. (1334). Türkiye'de Kız Mektebleri ve Terbiyesi. Türk Kadını, 1(11), (17 Teşrin-i Evvel 1334), 163-165. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ediz, Z. (1994). Cumhuriyet Döneminde Türkiye'deki Kadın Örgütlenmeleri, Kadın Hakları Açısından Bir İnceleme (1923-1993). Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. Aktaran Zihnioğlu, Y. (2013). Kadınsız İnkılap. Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası Kadın Birliği. İstanbul: Metis Yayınları.

Eisenstein, Z. (1981). The Radical Future of Liberal Feminism, New York: Longman. Aktaran Pelizzon, S. M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

El-Akkad, A. M. (t.y.). Kuran'da Kadınlar. Kahire. Aktaran Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Elçik, G. (2013). Cinsellik ve Beden. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2312. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.

[elif].Süreyya. (1921). Bir Milletin Nisvânı Derece-i Terakkisinin Mizanıdır. Kadınlar Dünyası 194-8. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Eraydın, A. (1998). Ekonomik Başarının Yükünü Üstlenenler: Dış Pazarlarda Rekabet Gücü Kazanan Konfeksiyon Sanayinde Kadın Emeği. F. Özbay (Ed.). Kadın Emeği ve İstihdamındaki Değişmeler. İstanbul: KSSGM, İnsan Kaynaklarını Geliştirme Vakfı. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Erdem, Y. H. (2004). Osmanlı'da Köleliğin Sonu 1800-1909. İstanbul: Kitap Yayınevi. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Erdoğan'ın 'Kadınlar Günü' Mesajı. Aktif Haber. Erişim: 12 Mart 2014, http://www.aktifhaber.com/erdoganin-kadinlar-gunu-mesaji-747865h.htm

Erdoğan Kadınlar Günü Etkinliğinde Konuştu. Türkiye Gazetesi. Erişim: 08 Mart 2014, http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/139374.aspx

Ergas, Y. (2005). 1970'lerin Feminizmleri. G. Duby ve M. Perrot (Ed.). Kadınların Tarihi. Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru (s. 481-499). c. V. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ergenç, Ö. (1995). Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliği'ne Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Ergil, G. (1982). Üç Beş Yıllık kalkınma Planlarında Kadınlara İlişkin Siyasalar ve Dolaylı Sonuçları. N. Abadan-Unat (Ed.). Türk Toplumunda Kadın. İstanbul: Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Ergin, O. N. (1939). Türk Maarif Tarihi. c.1. İstanbul: Osmanbey Matbaası. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Ergün, M. (2000). Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişme. Yeni Türkiye Dergisi, 32. Aktaran Keçeci Kurt, S. (2011). Osmanlı Devletinde Kadın Eğitimi. Harem'den Mektebe. İzmir: Yitik Hazine Yayınları.

Ertuğrul, Ö. (1994). Avrat Pazarı. DİA, c. IV. Aktaran Dingeç, E. (2010). Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Ertürk, Y. (2006). Uluslararası Rejimler Bağlamında Namus Adına Uygulanan Şiddet S. Mojab ve N. Abdo (Ed.). Namus Adına Şiddet. Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar. (s. 175- 187). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Evliya Çelebi. (1986) Evliya Çelebi Seyahatnamesi. (Haz. Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş, Mümin Çevik). c.1-2. İstanbul: Üçdal Neşriyat. Aktaran Dingeç, E. (2010). Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Faraç, M. (2006). Töre Kıskacında Kadın. İstanbul: Günizi Yayıncılık.

Faroqhi S. (2003). Osmanlı Dünyasında Üretmek Pazarlama, Yasamak, (Çevirenler: Gül Çağalı Güven, Özgür Türesay), Yapı Kredi Yayınları, Đstanbul 2003. Aktaran Dingeç, E. (2010). Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Feminizm. Erişim: 8 Ekim 2014, http://tr.wikipedia.org/wiki/Feminizm

Fendoğlu, H. T. (2008). PM. Human Rights Presidency 2007 Honour Killings Report. Ankara.

Fernea, E. ve Bezirgan, B. (1977). Middle Eastern Muslim Women Speak. Austin, Texas. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Firestone, S. (1972). The Dialectic of Sex. London. Aktaran Barrett, M. (1995). Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı. Marksist Feminist Çözümlemede Sorunlar. İstanbul: Pencere Yayınları.

Fraisse, G. ve M. Perrot, (2005). Düzenler ve Özgürlükler. G. Duby ve M. Perrot (Ed.). Kadınların Tarihi. Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı (s. 13-18). c. IV. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Freely, J. (2014). Galileo'dan Önce Ortaçağ Avrupa'sında Modern Bilimin Doğuşu. İstanbul: Kollektif Kitap.

Freud, S. (t.y.). New Introductory Lectures. Aktaran Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Freud, S. (1909). Three Contributions to the Theory of Sex. New York. Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Freud, S. (1963). Sexuality and the Psychology of Love. New York. Aktaran Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Garcés, C. V. (t.y.). Thelma And Louise: Gender Conflict and Genre Debate Interwoven in a film. Erişim: 17 Kasım 2014, http://dspace.uah.es/ dspace/bitstream/handle/10017/4955/Thelma%20and%20Louise.%20Gender%20Conflict%20and%20Gender%20Debate%20Interwomen%20in%20a%20Film.pdf?sequence=1

Gates, G. J. (2011). How Many People are Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender? Erişim: 3 Temmuz, 2014 http://williamsinstitute.law. ucla.edu/wp-content/uploads/Gates-How-Many-People-LGBT-Apr-2011.pdf

Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Georgoudi, S. (2005). Bir Anaerkillik Miti Yaratmak. G. Duby, M. Perrot ve P. S. Pantel (Ed.). Kadınların Tarihi Ana Tanrıçadan Hıristiyan Azizelere (s. 445-457). c. I. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Gerber, H. (1980). Social and Economic Position of Women in the an Otoman City, Bursa, 1600-1700. *IJMES*, 12, 231-244. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Gökalp, Z. (1974). Türk Medeniyeti Tarihi. İstanbul: Türk Kültür Yayını. Aktaran Sevinç, N. (2007). Türkler'de Kadın ve Aile. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasi Hayata Katılım Mücadelesi. Yasama Dergisi, Eylül, Ekim, Kasım, Aralık,(10), 5-55.

Gökyay, O. Ş. (2000). Dedem Korkudun Kitabı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Göztepe, E. (2005). "Namus Cinayetlerinin" Hukuki Boyutu: Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Bir Değerlendirmesi. TBB Dergisi, (59), 29-48.

Gross, R. M. (2006). Ataerki-Öncesi Hipotezi: Bir Değerlendirme. S. Marcos (Ed). Bedenler, Dinler ve Toplumsal Cinsiyet. Ankara: Ütopya Yayınları.

Güngörmüş-Özkardeş, O. (2010). Baba Olmak. İstanbul: Remzi Kitabevi. Aktaran Zeybekoğlu, Ö.(2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. Contemporary Fatherhood and the Family from the Male Perspectives. Mediterranean Journal of Humanities. III/(2), 297-328. DOI: 10.13114/MJH/201322486

Güriz, A. (1984), "Türk Medeni Kanunu'nun Aileyi İlgilendiren Hükümlerinde Gerekli görülen Değişiklikler" (içinde), Türkiye'de Ailenin Değişimi (Yasal açıdan incelemeler), Ankara: TSBD Yay. Aktaran Yeşiltuna, D. Ç. (2007).Siyasal İktidarın Söyleminde Kadın. Sosyoloji Dergisi Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı.

Güsar, V. (1975). Çerkez Kadınları Teavün Cemiyeti. Kafkasya Dergisi, no. 48. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Güzel, S. (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Toplumsal Değişim ve Kadın. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. İstanbul, c.III-IV, İletişim Yayınları, s.867-874. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Hacib, Y. H. (2008). Kutadgu Bilig. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Halide Salih. (1324/1909). Muhâsin'i Okuyan Kardeşlerime. Muhâsin 6, 418-421. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Harici Havadis. (1311/1895). Hanımlara Mahsusu Gazete. 2, 10. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Harris, K.M. ve Morgan, S.P. (1991). Fathers, Sons and Daughters Differential Paternal İnvolvement in Parenting. Journal Of Marriage and The Family, 53, 531-544. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Hartmann, H. (1992). Marksizm'le Feminizm'in Mutsuz Evliliği, Kadının Görünmeyen Emeği: Maddeci Bir Feminizm Üzerine, G. Acar-Savran ve N. Tura (Ed.). Kardelen. Aktaran Yaman Öztürk, M. ve Dedeoğlu, S. (2010). Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği. S. Dedeoğlu ve M. Yaman Öztürk (Ed.). Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği. İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Hassan F. (1981). The Concept of State and Law in İslam. University Press of America. Aktaran Berktay, F. (2000). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. Hıristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. İstanbul: Metis Yayınları.

Héritier, F., Perrot, M., Agacinski, S. ve Bacharan, N. (2014). Kadınların En Güzel Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Heteronormatif Olmayan Bir Sosyal Hizmet İçin. Erişim: 9 Ağustos 2014, http://www.kaosgldernegi.org/resim/yayin/dl/sosyal_hizmet_brosuru.pdf

Hoffman K.L., Demo, D.H. ve Edwars J.N. (1994). Physical wife abuse in non-westem society: An integrated theorical approach. Journal of Marriage and the Family, 56, 131-46. Aktaran Erbek, E., Eradamlar, N., Beştepe, E., Akar, H. ve Alpkan, L. (2004). Kadına Yönelik Fiziksel ve Cinsel Şiddet: Üç Grup Evli Çiftte Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Düşünen Adam, 17(4):196-204.

Hyde, J. S. ve DeLamater, J. (2006). Understanding Human Sexuality, 9th ed. Boston: McGraw-Hill. Aktaran Zastrow, C. (2013). Sosyal Hizmete Giriş. İstanbul: Nika Yayınevi.

Işık, T. ve Cesur-Kılıçaslan, S. (2011). Güç Ekseninde Kadın Algısı. Koridor. Ocak-Şubat (16), 39-42.

İbn Batuta (1993). İbn Batuta Seyahatnamesi Seçmeler. İ. Parmaksızoğlu (Haz.). İstanbul: MEB.

İbn Khaldun. (1969). The Mugaddimah. An Introduction to History. N.J.: Princeton. Aktaran Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

İktisadiyat Mecmuası. (10 Mayıs 1333). 55(10 Mayıs 1333), 7. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İlkkaracan, P. (1997). Women's Movement(s) in Turkey: A Brief Overview, Women for Women's Human Rights Reports No:2. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

İlkkaracan, İ. ve Seral, G. (2004). Kadının İnsan Hakları Olarak Cinsel Haz: Türkiye'deki Bir Taban Eğitimi Programından Deneyimler. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 195-206). İstanbul: İletişim Yayınları.

İlkkarcan, P. (2004). Giriş: Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 11-32). İstanbul: İletişim Yayınları.

İlkkarcan Ajas, İ. (2007). Türkiye'nin Dönüşüm Sürecinde 1980'lerden Bu Yana Kadın Hareketi. Erişim: 14 Şubat 2013, http://www.obarsiv.com/pdf/ipek_ilkkaracan.pdf

İlyasoğlu, A. ve İnsel, D. (1984). Kadın Dergilerinin Evrimi. Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler, İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İnalcık H. (1993). Bursa: XVI. Asır Sanayi ve Ticari Tarihine Dair Vesikalar. Osmanlı

İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi. İstanbul: Eren Yayınları. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

İnan, A. (1982). Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri. İstanbul: MEB. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

İnan, A. (1987). Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın. Makaleler ve İncelemeler. Ankara. Aktaran Sevinç, N. (2007). Türkler'de Kadın ve Aile. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

Jansen, H. A. F. M., Yüksel, İ. ve Çağatay, P. (2009). Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara: T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Jennings, R.C. (1975). Women in Early 17th Century Judicial Records-The Sharia Court of Anatolian Kayseri. Journal of the Economic and Social History of the Orient. XVIII(1), 53-114. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Johnson, M. (1989). Feminism and the Theories of Talcott Parsons. Feminism and Sociological Theory. (Ed. Ruth Wallace). London: Sage Publications. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Johnson, R. (2005). Not a Sufficient Condition: The Limited Relevance of the Gender MDG to Women's Progress. Gender & Development, 13(1), 56–66.

Jul Bua/Jules Beauvois. (1328/1912). Yeni Kadın 1. Kadın (İst.) 8, 23-25. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Kabaklı Çimen, L. (2008). Türk Töresinde Kadın ve Aile. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Kadın. (1911). Beyaz Konferanslar. 14. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kadın Dergisi. (1963). 14 Şubat 1908'den Naklen Yakın Tarihimiz, c.V, 339. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kadın Yargıca Bekâret Kontrolü. Taraf Gazetesi. Erişim: 05 Şubat 2014, http://www.taraf.com.tr/haber-kadin-yargica-bekaret-kontrolu-59359/

Kadınla Erkek Eşit Olamaz. Vatan Gazetesi. Erişim: 15 Nisan 2014, http://haber.gazetevatan.com/kadinla-erkek-esit-olamaz/318006/9/siyaset

Kadın Vekilin Sözü Arınç'ı Çok Utandırdı! İnternethaber, Erişim: 13 Nisan 2013, http://www.internethaber.com/kadin-vekilin-sozu-arinci-cok-utandirdi-484439h.htm

Kadın Dayanışma Vakfı. (2014). Erişim: 9 Ekim 2014, http://www. kadindayanismavakfi.org.tr

Kadın Yolu (15 Teşrin –i Sani 1926). Türk Kadın Birliği Havadisleri. (23), 15 Teşrin –i Sani 1926, s.16. Aktaran Dişbudak, M. (2008). Türk Kadınlar Birliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kadınlar Dünyası. (1329/1913). 10 Nisan 1329(1913). Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kadınlarımız da Amele. (13 Mart 1333). Sanayi, 11(13 Mart 1333), 32. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kadınlarımızın İçtimaları. (1329). İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kadınlık. (1330/1914). Mesleğimiz. Kadınlık 1 (8 Mart 1330/21 Mart 1914), 2. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1980). Çocuğun Değeri. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). Old-Age Security Value of Children and Development. Journal and Comparative Family Studies, 13(Özel Sayı), 133-142. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1983). Women and Development in Turkey. International Journal of Turkish Studies, 2(2), 59-70. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç., Aydagül, B. ve Akboğa, S. (2003). Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Türkiye'de Kadın ve Eğitim. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 23-33). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Türkiye'de Kadın ve Eğitim. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 23-33). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kalkınma Planları. (t.y.). Kalkınma Planları. Erişim: 23 Ekim 2014, http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx

Kandiyoti, D. (1977). Sex Roles and Social Change: A Comparative Appraisal of Turkey's Women. Signs: Journal of Women in Culture and Society, 3(1), 57-73. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kandiyoti, D. (1982). Urban Change and Women's Roles in Turkey: An Overwiev and Evaluation. Sex Roles, Family and Community in Turkey. Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.). Bloomington, Indiana. s.101-120. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy, Gender and Society, 2(3), 274-290. Aktaran Yaman Öztürk, M. ve Dedeoğlu, S. (2010). Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği. S. Dedeoğlu ve M. Yaman Öztürk (Ed.). Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği. İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Kandiyoti, D. (2007a). Cariyeler, Fettan kadınlar ve Yoldaşlar. Türk Romanında Kadın İmgeleri. Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler (s. 146-161). İstanbul: MetisYayınları.

Kandiyoti, D. (2007b). Cinsiyet Rolleri ve Toplumsal Değişim. Türkiyeli Kadınlara İlişki Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler (s. 23-53). İstanbul: MetisYayınları.

Kandiyoti, D. (2011). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları: Gelecek İçin Geçmişe Bakış. S. Sancar (Ed.). Birkaç Arpa Boyu… 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan. (s.41-60). c.1. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

KAOSGL (t.y.). Canım Ailem Öyküleri. Ankara: Ayrıntı Basımevi.

Kaplan, C.(1985). Pandora's Box: Subjectivity, Class and Sexuality in Socialist Feminist Criticism, Making a Difference: Feminist Literary Criticism. Haz. G. Greene ve C. Khan. Londra ve New York: Methuen. Aktaran Kandiyoti, D. (2007a). Cariyeler, Fettan kadınlar ve Yoldaşlar. Türk Romanında Kadın İmgeleri. Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler (s. 146-161). İstanbul: MetisYayınları.

Kaplan, L. (1998). Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını. Ankara: Yükseköğretim Yay. Aktaran Dişbudak, M. (2008). Türk Kadınlar Birliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Karagöz, B. (2008). Türkiye'deki 1980 Sonrası Kadın Hareketi'nin Siyasal Temelleri ve "İkinci Dalga" Uğrağı. Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, (7), 168-190.

Karakışla, Y. S. (2001). Osmanlı Kadın Telefon Memureleri -I-II-III. Tarih ve Toplum, 36(212, 213, 214). Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Karakurt, D. (2011). Türk Söylence Sözlüğü. Açıklamalı Ansiklopedik Mitoloji Sözlüğü. Erişim: 28.01.2016, http://www.dizge24.org/tr/belgeler/turk-soylence-sozlugu.pdf

Karal, D. ve Aydemir, E. (2012). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet. Ankara: Usak Yayınları. Aktaran Gökulu, G. ve Hosta, N. (2013). Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah ve Posta Gazeteleri Örneği (2005-2008). International Journal of Social Science, 6(2), 1829-1850.

Kardam, F., Alpar, Z., Yüksel, İ. and Ergün, E. (2005). The Dynamics of Honor Killings in Turkey. Prospects for Action. United Nations Development Programme. Population Association. United Nations Populatin Fund. Ankara. Erişim: 18.08.2009, http://www.unfpa.org/upload/lib_pub_file/676_filename_honourkillings.pdf

Karınca, E. (2011). Sorularla, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara Barosu. Ankara: Afşar Matbaası.

Kasalak, K. (2012). Teşvik-i Sanayi Kanunları ve Türkiye'de Sanayileşmeye Etkileri. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık (27), 65-79.

Kazgan, G. (1979). Türk Ekonomisinde Kadınların İş Gücüne Katılması, Meslek Dağılımı, Eğitim Düzeyi ve Sosyo Ekonomik Statüsü. N.A. Unat (Der.). Türk Toplumunda Kadın İçinde. Ankara: Sosyal Bilimler Yayını. Aktaran Kuzgun, Y. ve Sevim, S. A. (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(1), 14-27.

Kazgan, G. (1982). Türk Ekonomisinde Kadınların İşgücüne Katılması, Mesleki Dağılımı, Eğitim Düzeyi ve Sosyo-Ekonomik Statüsü. N. Abadan-Unat (Ed.). Türk Toplumunda Kadın. İstanbul: Araştırma, Eğitim, Ekin yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal, ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

KD. (10 Mayıs 1329). İçtima: Matbuat Müdüriyyet-i Aliyesinden Tebliğ Olunmuştur. KD, I/37 (10 Mayıs 1329). Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Keçeci Kurt, S. (2011). Osmanlı Devletinde Kadın Eğitimi. Harem'den Mektebe. İzmir: Yitik Hazine Yayınları.

Kennedy, H. (1997). Karl Heinrich Ulrichs First Theorist of Homosexuality. V. Rosario (Ed.). Science and Homosexualities. (s. 26–45). New York: Routledge.

Keskin, N. E. (2012). Kadınların Siyasal Haklarında İlk Aşama: 3 Nisan 1930 –Belediye Seçimlerinde Seçme ve Seçilme. 3 Nisan 1930. "Kadın Yurttaştır": Yerel Seçme ve Seçilme Hakkı. CHP Kadın Kolları Genel Merkezi, Önemli Günler/Haftalar Notları, No:1, Ankara, 26 Mart.

Kılıç, Z. (1998). Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 347-360). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kıray, M. B. (1976). Changing Roles of Mothers: Changing Roles of Mothers.: Changing Intra-Family Relations in a Turkish Town. Mediterranean Family Structure. J. Peristiany (Ed.). Cambridge. s.261-271. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kıray, M. B. (1981). The Women of Small Town. Women in Turkish Society. Nermin Abadan-Unat (Ed.). Leiden. s.259-274. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kısmı-i Siyasi, Zabıta ve Kadınlarımızın Muhafaza-i Hukuku. (1324/1908). Demet 4: 62-63. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Kızını Zehir İçirip, Elleriyle Boğdu. Halkın Habercisi. Erişim: 12 Mart 2013, http://www.halkinhabercisi.com/kizina-zehir-icirip-elleriyle-bogdu-2

Kimmel, M.S. and Messner, M.A. (2001). Introduction. M.S. Kimmel and M.A. Messner (Eds.). Men's Lives, (5th. ed., pp. ix-xvii). Boston, M.A: Allyn and Bacon. Aktaran Türk, H. B. Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu. Erişim: 16 Kasım 2014, https://istifhane.files.wordpress.com/2010/05/eriltahakkum.pdf

Kottak, P. C. (2002). Antropoloji. İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış. Ankara: Ütopya Yayınevi.

KSSGM. (1998). Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Kadının Durumu. Ankara: T:C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

KSGM. (2008). Türkiye'de Kadının Durumu. Erişim: 18 Nisan 2013. http://genderforum.sabanciuniv.edu/sites/genderforum.sabanciuniv.edu/files/headlines/KSGM-kadindurumu2008.pdf

KSGM. (2009). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

Kum, B., Gülçiçek, F., Selek, P. ve Başaran, Y. (2005). Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri. İstanbul: Amargi Yayınları. Aktaran Moralıoğlu, A. (2012). 80'li Yıllarda Kadın Hareketi ve Kampanyalar. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan(99), 291-296.

Kuran-ı Kerim Meali. (2011). Kuran-ı Kerim Meali. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Baskı.

Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kurzweil, E. (1989). Psychoanalytic Feminism: Implications for Sociology Theory. Feminism and Sociological Theory. (Ed. Ruth Wallace). London: Sage Publications. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Lamb, M. E., Pleck, J. H. and Levine, J. A. (1977). The Role of the Father in Child Development: Advances in Clinical Child Psychology. Vol. 8, New York and London: Plenum Press. Aktaran Kuzucu, Y.(2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Lebib Selim. (TS 1331). Türk Kadınlığının Harb-i Umûmi'deki Faaliyeti- III. TY, IX/5 (TS 1331), 2814. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Lebibe,http://sosyalistfeministkolektif.org/index.php?option=com_content&view=article&id=147:lebbe). Aktaran Elçik, G. (2013). Cinsellik ve Beden. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2312. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.

Lehrman, N. S. (2005). Homosexuality: Some Neglected Considerations. Journal of American Physicians and Surgeons, 10(3), 80-82.

Lewis, J. (1989). Feminism and Welfare. What is Feminism? J. Mitchell ve A. Oakley (Ed.). Oxford: Basil Blackwell. s.85-101. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Littlewood, B. (2004). Feminist Perspectives on Sociology. Essex: Pearson Education Limited. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Makal, A. (1997). Osmanlı İmparatorluğu'nda Çalışma İlişkileri:1850-1920. Ankara. İmge Kitabevi. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Makal, A. (2001). Türkiye'de 1950-65 Döneminde Ücretli Kadın Emeğine İlişkin Gelişmeler. A. Ü. SBF Dergisi, Nisan-Haziran 2001, 56(2), 117-155. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Makal, A. (2010). Türkiye'de Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Kadın Emeği. Çalışma ve Toplum, 2(25), 13–41. Aktaran Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü. ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Temmuz-Eylül 1(1), 35-61.

Malinowski, B. (1992). Kuzeybatı Malenezya'da Vahşilerin Cinsel Yaşamı (S. Özkal, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Malik, S. ve Courtney, K. (2011). Higher Education and Women's Empowerment in Pakistan. Gender and Education, 23(1), 29–45. Aktaran Zihnioğlu, Ö. (2013a). Kadının Güçlendirilmesi ve Eğitim. Küresel Eğilimler Serisi. Çalışma Kağıdı No.1. Erişim: 13 Ocak 2013, mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/.../KE-1_2013_Zihnioglu.pdf

Marushiakova E. ve Popov V. (2006). Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingeneler, (Çeviren: Bahar Tırnakçı). İstanbul: Homer Kitabevi. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Menon-Sen, K. (1998). Moving From Policy to Practice: A Gender Mainstreaming Strategy for UNDP India. UNDP. Aktaran Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları. (2014). Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları Gençleri Etkileyen Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hakkında Bir Kılavuz. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mernissi, F. (1975). Beyond the Veil: Male-female Dynamics in Muslim Society. New York: Schenkman Publishing Company. Aktaran Cindoğlu, D. (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mernissi, F. (2004b). Bekaret ve Ataerki. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 99-113). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mernissi, F. (t.y.). Beyond the Veil. (s.43). Aktaran Kandiyoti, D. (2007). Cariyeler, Fettan Kadınlar, ve Yoldaşlar. Türk Romanında Kadın İmgeler. (s. 146-161). Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler. İstanbul: MetisYayınları.

Mies, M. ve Shiva, V. (1990). Ecofeminism. London: Zed Books. Aktaran Gündüz Hoşgör, A. (2013). Kalkınma. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. (s. 50-70). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Millet, K. (1970). Sexual Politics. Garden City, Doubleday, New York. Aktaran Pelizzon, S. M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Millet, K. (1971). Sexual Politics. London. Aktaran Barrett, M. (1995). Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı. Marksist Feminist Çözümlemede Sorunlar. İstanbul: Pencere Yayınları.

Mitchel, J. ve Oakley, A. (1998). Kadın ve Eşitlik. İstanbul: Pencere Yayınları.

Mojab, S. (2006). Namusun Tikelliği ve Öldürmenin Evrenselliği: Erken Uyarı Sinyallerinden Feminist Pedagojiye. S. Mojab ve N. Abdo (Ed.). Namus Adına Şiddet. Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar. (s. 17-42). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı. Öykümüz. Erişim: 13 Eylül 2013, https://www.morcati.org.tr/tr/tanisalim/oykumuz

Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı. Erişim: 3 Aralık 2014, https://www. morcati. org.tr/

Moralı, S. S: (1969). Latife BekirÇeyrekbaşı ve Türk Kadın Birliği. Hayat Tarih Mecmuası, I(3), 75-7. Aktaran Zihnioğlu, Y. (2013). Kadınsız İnkılap. Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası Kadın Birliği. İstanbul: Metis Yayınları.

Moralıoğlu, A. (2012). 80'li Yıllarda Kadın Hareketi ve Kampanyalar. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan(99), 291-296.

Murphey-Graham, E. (2008). Opening the Black Box: Women's Empowerment and Innovative Secondary Education in Honduras. Gender and Education, 20(1), 31-50.

Mükerrem Belkıs. (1918). İnsaniyetin İki kanadı. Kadınlar Dünyası, 169 (13 Nisan 1918), 3. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Nabî (t.y.). Kadına Hürmet. (30). Aktaran Yurdsever Ateş, N. (t.y.). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu (1925-1927). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını.

Namus Yüzünden Öldürülen Kız Bakire Çıktı. Hürriyet Türkiye Gazetesi. Erişim: 28 Nisan 2013, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ printnews.aspx?DocID=-223545

Namus Cinayetine Kurban Giden Genç Kız Bakire Çıktı. Vatan Yaşam Gazetesi. Erişim: 25 Nisan 2013, http://haber.gazetevatan.com/0/30428/7/Haber

Namus Candan Öte. Öldürülen Kadın Masum Değil. Radikal Gazetesi. Erişim: 28 Nisan 2013, http://www.radikal.com.tr/haber.php? haberno=217663

Nazlı, O.A. (1997). Çalışan Evli Kadınlarda Aile ve Çalışma Yaşamına İlişkin Rol Çatışması. 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı. 19-21 Kasım 1997. Poster Bildiri. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü. Aktaran Y. Kuzgun ve S. A. Sevim (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(1), 14-27.

Nezihe Muhiddin. (1931). Türk Kadını. İstanbul: Numune Matbaası. Aktaran Yurdsever Ateş, N. (t.y.). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu (1925-1927). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını.

Nihat Genç. Erişim: 16 Eylül 2014, http://tr.wikiquote.org/wiki/Nihat_Gen%C3%A7

Nimet Cemil. (1921). Yine Feminizm, Daima Feminizm. Kadınlar Dünyası, 194(8), 2. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Nugent, K. (1991). Cultural and Psychological Influences on the Father's Role in Infant Development. Journal of Marriage and the Family, 53, 475-485. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Odabaşı S. (1999). Geçmisten Günümüze Konya. Konya: Selçuklu Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Oktar, T. (1998). Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı. Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslâmiyesi. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Olson, E. A. (1982). Duofocal Family Structure and an Alternative Model of Husband-Wife Relationship. Çiğdem Kağıtçıbaşı (Ed.). Sex Roles, Family and Community in Turkey. Bloomington: Indiana University Press. (s. 1-33) Aktaran Cindoğlu, D. (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.

Onaran, Ö. (2003). Türkiye'de İhracat Yönelimli Büyüme Politikalarının İstihdam Üzerindeki Etkileri. A. H. Köse içinde F. Şenses ve E. Yeldan (Ed.). İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar. İstanbul: İletişim Yayınları. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal, ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Oscar Wilde. Erişim: 12 Kasım 2014, http://en.wikipedia.org/wiki/ Oscar_Wilde

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyet-i Merkeziyesi Tarafından Tertip Olunan Takvim-2. (1332). (İstanbul 1332), s.100-105. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

O'Sullivan, T., Hartley, J., Sounders, D., Montgomery, M. and Fiske, J. (1994). Key Concepts in Communication and Cultural Studies. Londra: Routledge.

Omvedt, G. (1980). We Will Smash this Prison: Indian Women in Struggle. London: Zed Press. Aktaran Ramazanoğlu, C. (1998). Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri. İstanbul: Pencere Yayınları. The Haworth Press.

Owen, R. (1987). The Silk-reeling Industry of Mount Lebanon, 1840-1914. The Ottoman Empire and the World Economy. H. İslamoğlu-İnan (Ed.). Cambridge. s.271-283. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ögel, B. (1997). Türk Mitolojisi I. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ökçün, G. (1970). Osmanlı Sanayii 1913-1915 Yılları Sanayi İstatistikleri. Ankara. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Öldürülen Kadını Hemcinsleri Defnetti. Haber 7 com, Erişim: 28 Nisan 2013, http://www.haber7.com/guncel/haber/998577-oldurulen-kadini-hem-cinsleri-defnetti

Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü. ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Temmuz-Eylül 1(1), 35-61.

Özbay, F. (1990). Kadınların Eviçi ve Evdışı Uğraşlarındaki Değişme. Ş. Tekeli (Ed.). Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın. İstanbul: İletişim Yayınları. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal, ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Özbudun, S. (1994). Türkiye'de Kadın Olmak: Bir Toplumsal Dönemeç Üzerine Düşünceler. İstanbul: Yazın Yayınları.

Özbudun, S. (2000). Kadının Adsız Tarihi. S. Özbudun, T. Demirer ve Y. Demirer (Ed.). Kadın Yazıları. (s. 25-55). Ankara: Ütopya Yayınevi. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Özkan, E. (1994). Avrat Pazarı. DİA, c. IV. s. 125. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Özkan, İ. ve Böke, Ö. (1994). Boşanma İle Sonlanan Evliliklerde Kadının Hedef Olduğu Saldırganlık. Aile Kurultayı, Sözel Bildiri, 1994. Aktaran Erbek, E., Eradamlar, N., Beştepe, E., Akar, H. ve Alpkan, L. (2004). Kadına Yönelik Fiziksel ve Cinsel Şiddet: Üç Grup Evli Çiftte Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Düşünen Adam, 17(4), 196-204.

Özkan Kerestecioğlu, İ.(2004). Kadınlara Yönelik Aile içi Şiddet: Mücadele, Kazanımlar ve Sorunlar. Birikim, Ağustos- Eylül,(184-185). Aktaran Moralıoğlu, A. (2012). 80'li Yıllarda Kadın Hareketi ve Kampanyalar. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan(99), 291-296.

Pantel, P. S. (2005). Kadın Temsilleri. G. Duby, M. Perrot ve P. S. Pantel (Ed.). Kadınların Tarihi Ana Tanrıçadan Hıristiyan Azizelere (s. 23-29). c. I. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

P.B. Beyaz Konferans 2. (1327/1912). Kadın (İst.), 15(2 Şubat 1327/15 Şubat 1912), 2-7. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

P.B. Beyaz Konferans 9. (1328/1912). Kadın (İst.), 9(5 Temmuz 1328/18 Temmuz 1912), 7. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Pelizzon, S. M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Peristiany, J. G. (1966). Honor and Shame: The Values of Mediterranean Society. Chicago: The University of Chicago Press. Aktaran Cindoğlu, D. (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.

Personal life of Leonardo da Vinci. Erişim: 12 Kasım 2014, http://en. wikipedia.org/wiki/Personal_life_of_Leonardo_da_Vinci

Pervan, M. (2013). İlerici Kadınlar Derneği (1975-80). "Kırmızı Çatkılı Kadınlar"ın Tarihi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Pilcher, J. (2010). Cinsiyet ve Cinsiyet Eşitsizlikleri Üzerine Açıklamalar. A. Giddens (Ed.). Sosyoloji Başlangıç Okumaları (s. 109-119). İstanbul: Say Yayınları.

Pişkin, G. (2008). Günümüzde Türkiye'de Sinema Filmleriyle Televizyon Dizilerinde Kadınlar ve Töre. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 39-46.

Politics of the Ego: Manifesto for New York Radical Feminists. (1970). Notes from the second Year. Aktaran Donovan, J. (2013). Feminist Teory: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri. Çev. A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları.

Pope, N. (2006). Namus Cinayetleri: Ataerkil Denetim Araçları. S. Mojab ve N. Abdo (Ed.). Namus Adına Şiddet. Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar. (s. 107-116). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Quataert, D. (1993). Workers, Peasants and Economic Change in the Ottoman Empire 1730-1814. İstanbul: The Isis Press. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Radin, N. (1981). Child Rearing Fathers in Intact Families. Merrill-Palmer Quarterly, 27, 489-514. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Rahimov, K. (2007). Özbek Destanları 3. Ayçınar Destanı. A. Solmaz (Haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ramazanoğlu, C. (1998). Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri. İstanbul: Pencere Yayınları. The Haworth Press.

Ras-Work, B. (2006). The Impact of Harmful Traditional Practices on the Girl Child, Elimination of All Forms of Discrimination and Violence Against the Girl Child, UNICEF Innocent Research Center Expert Group Meeting, 25-28 September 2006, Florence-Italy. Aktaran Çakmak, D. (2009).Türkiye'de Çocuk Gelinler. Hukukun Gençleri Sempozyumları Dizisi-1, "Hukuk Devletinde Kişisel Güvenlik", Bildiri Tam Metinler E-Kitabı. Erişim: 18 Mayıs 2013.

Reed, E. (1994). Kadının Evrimi. Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye. c.I. İstanbul: Payel Yayınevi.

Reichl, K. (2011). Türk Boylarının Destanları. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Robinson-Pant, A. (2004). Education for Women: Whose Values Count? Gender &Education 16(4): 473–89. Aktaran Zihnioğlu, Ö. (2013). Kadının Güçlendirilmesi ve Eğitim. Küresel Eğilimler Serisi. Çalışma Kağıdı No.1. Erişim: 13 Ocak 2013, mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/.../KE-1_2013_Zihnioglu.pdf

Rossi, A. (1984). Gender and Parenthood. American Sociological Review, 49, 1-10. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Rousseau, J.J. (2004). Emile [Elektronik Sürüm]. Gutenberg Ebook.

Russell, B. (1999). Evlilik ve Ahlak. Çev.: Vasıf Eranus. İstanbul: Say Yayınları. Özge Zeybekoğlu. Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. Contemporary Fatherhood and the Family from the Male Perspectives. Mediterranean Journal of Humanities. III/2, 2013, 297-328. DOI: 10.13114/MJH/201322486

Ruşen Zeki. (1330). Bizde Hareket-i Nisvan. Nevsâl-i Millî. (s. 343-352). İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

RTÜK. (2009). Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması-2. Ankara: Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı.

Sabbah, F. A. (1995). İslam'ın Bilinçaltında Kadın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Samsun'da Şayan-ı İmtisal Bir Müessese-i Hayriye. (11 Mayıs 1325). Kadın, 11 Mayıs 1325, no.28, 12-13. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Sancar, S. (2011). Türkiye'de Kadın Hareketinin Politiği: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler. S. Sancar (Ed.). Birkaç Arpa Boyu… 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan. c. 1. (s. 61-117). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Sancar, S. (2013). Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler. İstanbul: Metis Yayınları.

Sarcey, M. R.; Bouchet, T. ve Picon, A. (2003). Ütopyalar Sözlüğü, (Çev.Turhan Ilgaz), Sel, İstanbul: Sel Yayınları. Aktaran Karagöz, B. (2008). Türkiye'deki 1980 Sonrası Kadın Hareketi'nin Siyasal Temelleri ve "İkinci Dalga" Uğrağı. Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, 7, 168-190.

Saulnier, C. F. (1996). Feminist Theories and Social Work: Approaches and Applications. New York: The Haworth Press. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Schmitt Pantel, P. (2005a). Kadın Temsilleri (A. Fethi, Çev.). G. Duby, M. Perrot ve P. Schmitt Pantel (Ed.). Kadınların Tarihi c.I (s.23-29). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Schmitt Pantel, P. (2005b). Kadının Sesi (A. Fethi, Çev.). G. Duby, M. Perrot ve P. Schmitt Pantel (Ed.). Kadınların Tarihi c.I (s.465-469). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Schroeder, S. K. (2007). Popüler Feminizm Türkiye'de ve Britanya'da Kadın Dergileri. İstyanbul: Bağlam Yayıncılık. Aktaran Donovan, J. (2013). Feminist Teory: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri. Çev. A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları.

Segal, L. (1992). Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. Aktaran Zeybekoğlu, Ö. (2013). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu. Ankara: Eğiten Kitap.

Sevinç, N. (2007). Türkler'de Kadın ve Aile. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

Silier O. Y. (1977). Türkiye Sanayiinde Tekelleşme. İstanbul: Makine Mühendisleri Odası. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Sin Ayn. (5 Temmuz 1333). Bilgü Yurdu. Türk Yurdu. C.XII, 5 Temmuz 1333, 152-155 (3494-3497). Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Sirman, N. (1989). Feminism in Turkey: A Short History. New Perspectives on Turkey. 3/1, s.1-34. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Špidla, V. (2004). Empowering Women in Turkey: A Priority in The Pre-Accession Process. Erişim: 16 Şubat 2013, http://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_83.pdf

Sissa, G. (2005). Platon ve Aristoteles'in Cinsiyet Felsefeleri (A. Fethi, Çev.). G. Duby, M. Perrot ve P. Schmitt Pantel (Ed.). Kadınların Tarihi c.I (s.66-97). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Stone, A. (2007). An Introduction to Feminist Philosophy. Polity. Aktaran Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Sümer, T. (1968). Türkiye'de İlk Defa Kurulan Kadınları Çalıştırma Cemiyeti. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, c.II(10), Temmuz 1968, 59-63. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Tahdis-i Nimet-Tayin-i Meslek. (1311/1895). Hanımlara Mahsus Gazete 1, 2-3. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Taşçıoğlu, M. (1958). Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Durumu ve Kadın Kıyafetleri. Ankara. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Taşkıran, T. (1973). Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Kadın Hakları. Ankara. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Taylor, V. ve Rupp, L. (1998). Women's Culture and Lesbian Activism. Feminist Foundations: Toward Transforming Sociology. K. Myers, C. Anderson, B. J. Risman (Ed.). London: Sage Publications. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Teali-i Nisvan Cemiyeti'nde Kadın Dersleri. (1329). Mektep Müzesi, (1 Haziran 1329). Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Tekin, T. (2010). Orhon Yazıtları. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tekeli, Ş. (1990). Women in Changing Political Associations of the 1980's. A. Finkel ve N. Sirman (Ed.). Turkish State, Turkish Society. Londra: Routledge. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tekeli, Ş. (1991). Tek Parti Döneminde Kadın Hareketi de Bastırıldı. Sol Kemalizme Bakıyor içinde L. Cinemre ve R. Çakır (Ed.). İstanbul: Metis Yayınları. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tekeli, Ş. (1995). 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar. Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar. (s. 15-50). İstanbul: İletişim Yayınları. Aktaran Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Tekeli, Ş. (1998). Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 337-346). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Tekeli, Ş. (2011). 1980'ler Türkiyesi'nde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. Ş. Tekeli (Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Temelkuran, T. (1970). Türkiye'de Açılan İlk Kız Öğretmen Okulu. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Eylül VI(36), 61-66.

Tezcan, S. (2009). Sunuş. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara: T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Thébaud, F. (2005). Büyük Savaş ve Cinsel Bölünmenin Zaferi. G. Duby ve M. Perrot (Ed.). Kadınların Tarihi. Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru (s. 31-79). c. V. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Thompson, D. (2001). Who's Afraid of Defining Feminism? Australian Women's Studies Association (Awsa) Conference. Australia: Macquarie University, 31 Ocak-2 Şubat 2001, 1-7. Aktaran Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Tisk Kadın İstihdamı Zirvesi Konulu Açıklama - Mart 2006. Erişim: 14 Eylül 2014, http://www.keig.org/basinAciklamalari.aspx?id=3#sthash.xitGGsFh.dpuf

Tokmakçıoğlu, E. (1991). Osmanlı Kadın Âlemleri. İstanbul: Geçit Kitabevi. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Toksöz, G. (2007). Türkiye'de Kadın İstihdamının Durumu Raporu. Ankara: ILO.

Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal, ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Tong, R. (1989). Feminist Thought: A Comprehensive Introduction. London: Unwin Hyman. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları. (2014). Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları Gençleri Etkileyen Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hakkında Bir Kılavuz. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Toska, Z., Çakır, S., Gençtürk, T., Yılmaz, S., Kurç, S., Art, G. ve Demirdirek, A. (1993). Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası. İstanbul: Metis Yayınları. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tunaya, T. Z. (1962). İslâmcılık Cereyanı. İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

TÜİK. (2014a). İstatistiklerle Kadın 2013. Erişim: 15 Ekim 2014, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16056

TÜİK. (2014b). Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri. Erişim: 15 Ekim 2014, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068

TÜİK. (2015). İstatistiklerle Çocuk 2014. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türk, H. B. (2007). Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu. Erişim: 13 Ağustos 2014, http://istifhane.files.wordpress.com/2010/05/eriltahakkum.pdf

Türk Kadını. (4 Temmuz 1334). (4), s. 63. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Türk Kadını. (16 Nisan 1335). 1(20), s. 304. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Türkiye'de 7 Milyon Eşcinsel Var. En Son Haber. Erişim: 7 Mayıs 2014, http://www.ensonhaber.com/yasam/231630/turkiyede-7-milyon-escinsel-var.html

Türk Kadın Dernekleri Federasyonu Tüzüğü. Türk Kadın Dernekleri Federasyonu İnternet Sitesi. Erişim: 23 Eylül 2014, http://www.tkdf.org.tr

TÜSİAD. (2000). Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş. Ankara. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Türkiye'de Kadın ve Eğitim. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 23-33). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

TÜSİAD. (2008). Türkiye Sanayiine Sektörel Bakış. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. İstanbul: Graphis Matbaa.

TÜSİAD. (2010). Kadın- Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş. Ankara. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Türkiye'de Kadın ve Eğitim. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 23-33). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

T.Y.,Türklük Şuunu: Osmanlı Hanımları İş Yurdu. (22 KE 1332) TY, XI/9 (22 KE 1332), 3294. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

T.Y., Türk Kadınlarında İktisadi Terakkiyat. (24 Temmuz 1330). TY, VI/11(24 Temmuz 1330), 2393. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Uçan Çubukçu, S. (2004). 1980 Sonrası Türkiye'de Kadın Hareketi: Anaerkilliğe Karşı Meydan Okuma. Türkiye'de ve Avrupa Birliğinde Kadının Konumu: Kazanımlar, Sorunlar, Umutlar, F. Berktay (Ed.). İstanbul: KA-DER. s.55-75. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

UNDP (2006). Human_development_indicators.pdf. Erişim: 16 Temmuz 2007, http://www.undp.org.np/publication/html/hdr2006/Human_development _indicators. pdf. Aktaran TÜSİAD ve KAGİDER (2008). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. İstanbul: Graphis Matbaa.

UNDP (2007). Human Development Report 2007-2008. Erişim: 10 10 Aralık 2007, http://hdrstats.undp.org/indicators/268. Aktaran TÜSİAD ve KAGİDER (2008). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. İstanbul: Graphis Matbaa.

Utas, B. (1983). Women in Islamic Societies: Studies on Asian Topics, No. 6, London. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Uyar, H. (2000). 1923'ten Günümüze CHP Tüzükleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme, İstanbul: TÜSES Yayınları. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Walby, S. (1990). Theorizing Patriarchy. Oxford: Blackwell Publishers. Aktaran Pilcher, J. (2010). Cinsiyet ve Cinsiyet Eşitsizlikleri Üzerine Açıklamalar. A. Giddens (Ed.). Sosyoloji Başlangıç Okumaları (s. 109-119). İstanbul: Say Yayınları.

Watkins, S. A., Rueda, M. ve Rodrigues, M. (1996). Çizgilerle Feminizm, Yeni başlayanlar İçin. Çev. Ö. Arıkan. İstanbul: Milliyet Yayınları. Aktaran Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Webster's Third New International Dictionary, 1, 656. Aktaran Pelizzon, S. M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

World Health Organization. (t.y.). What Do We Mean by "Sex" and "Gender"? Erişim: 13 Eylül 2014, http://www.who.int/gender/whatisgender/en/

Yaman Öztürk, M. ve Dedeoğlu, S. (2010). Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği. S. Dedeoğlu ve M. Yaman Öztürk (Ed.). Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği. İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Yaraman, A. (2006). 72 Yılın Ardından Kadını İçermeyen Siyaset. Toplumsal Tarih, (156), 14-23. Aktaran Yurdsever Ateş, N. (t.y.). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu (1925-1927). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını.

Yaratılış Destanı. Dilimiz ve Edebiyatımız. Erişim: 23 Ekim 2013, http://www.edebi.net/index.php/tr/edebiyat/tuerk-edebiyat-tarihi/islami yetten-oenceki-tuerk-edebiyat/126-tuerk-destanlar-1-yarat-1-s-destan

Yılmaz, Z. (2011). Küresel İslam Hareketinde Kadının Yeni Temsil Biçimleri: Türkiye Örneği. S. Sancar (Ed.). Birkaç Arpa Boyu… 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan. c. 2. (s. 801-822). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Yirmibeşoğlu, V. (2007). Töre ve Namus Gerekçesiyle İşlenen Cinayetler. Toprağa Düşen Sevdalar. İstanbul: Hürriyet Yayıncılık.

Yurdanur, C. (1982). "Kadın" Maddesi. TDEA, c. V, İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Yurdsever Ateş, N. (t.y.). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu (1925-1927). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını.

Zastrow, C. (2013). Sosyal Hizmete Giriş. Ankara: Nika Yayınevi.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu. Ankara: Eğiten Kitap.

Zhou, X. (1989). Virginity and Premarital Sex in Contemporary China. Feminist Studies, 15(2), 279-288. Aktaran Cindoğlu, D. (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.

Zihnioğlu, Y. (2011). Osmanlı Türk Kadın Hareketi. İstanbul – Amargi Feminizm Tartışmaları. E. Özdemir ve S. Bayraktar (Haz.). İstanbul: Amargi Yayınevi.

Zihnioğlu, Ö. (2013a). Kadının Güçlendirilmesi ve Eğitim. Küresel Eğilimler Serisi. Çalışma Kağıdı No.1. Erişim: 13 Ocak 2013, mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/.../KE-1_2013_Zihnioglu.pdf

Zihnioğlu, Y. (2013b). Kadınsız İnkılap. Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası Kadın Birliği. İstanbul: Metis Yayınları.

I. Bayar Hükûmeti Programı, 1937-1938: http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP9.htm

II. Saraçoğlu Hükûmeti Programı, 1943-1946: http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP14.htm

Ürgüplü Hükûmeti Programı, 1965-1965:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP29.htm

II. Demirel Hükûmeti Programı, 1969-1970:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP31.htm

I. Erim Hükûmeti Programı, 1971-1971:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP33.htm

II. Erim Hükûmeti Programı, 1971-1972:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP34.htm

Melen Hükûmeti Programı, 1972-1973:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP35.htm

I. Ecevit Hükûmeti Programı, 1974-1974:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP37.htm

IV. Demirel Hükûmeti Programı, 1975-1977:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP39.htm

II. Ecevit Hükûmeti Programı, 1977-1977:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP40.htm

III. Ecevit Hükûmeti Programı, 1978-1979:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP42.htm

I. Özal Hükûmeti Programı, 1983-1987:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP45.htm

Akbulut Hükûmeti Programı, 1989-1991:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP47.htm

I. Yılmaz Hükûmeti Programı, 1991-1991:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP48.htm

VII. Demirel Hükûmeti Programı, 1991-1993:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP49.htm

I. Çiller Hükûmeti Programı, 1993-1995:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP50.htm

II. Yılmaz Hükûmeti Programı, 1996-1996:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP53.htm

III. Yılmaz Hükûmeti Programı, 1997-1999:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP55.htm

V. Ecevit Hükûmeti Programı, 1999-2002:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP57.htm

Gül Hükûmeti Programı, 2002-2003:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP58.htm

I. Erdoğan Hükûmeti Programı, 2003-2007:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP59.htm

II. Erdoğan Hükûmeti Programı, 2007-2011:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP60.htm

III. Erdoğan Hükûmeti Programı, 2011-2014:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP61.htm

10 Yıl Erken Emeklilik Müjdesi! Akşam Gazetesi. Erişim: 24 Mart 2013, http://www.aksam.com.tr/ekonomi/10-yil-erken-emeklilik-mujdesi/haber-180162

66 Aylıklara Bir Yıl Okul Erteleme. Milliyet Gazetesi. Erişim: 26 Ocak 2013, http://www.milliyet.com.tr/66-ayliklara-bir-yil-okul-erteleme/gundem/detay/1749991/default.htm

10. Basım

TOPOGRAFYA
ÖLÇME BİLGİSİ

Cevat İnal
Ali Erdi
Ferruh Yıldız

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 112
Teknik-Mühendislik No.: 06
ISBN: 978-605-133-011-2
© 10. Basım, Ekim 2016

TOPOGRAFYA ÖLÇME BİLGİSİ
Cevat İnal, Ali Erdi, Ferruh Yıldız

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.: 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

İnal, Cevat.; Erdi, Ali.; Yıldız, Ferruh.
Topografya Ölçme Bilgisi */ Cevat İnal, Ali Erdi, Ferruh Yıldız*
10. Basım, XII+268 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-011-2
1. Topografya 2. Ölçme Bilgisi 3. Harita

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Dördüncü baskısını hazırladığımız kitabımızın öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamış olduğunu görmekten memnunuz. Aradan geçen zaman içinde, çalışmamız bizim için yeterli ilgiyi görmüştür. Bunun için okuyucularımıza teşekkür ederiz. Bu baskının da benzer ilgi göreceğini umuyoruz.

Ülkemizde değişik amaçlar için farklı ölçeklerde haritalar üretilmektedir. Bu haritalar yeryüzüne dayalı her türlü projelendirme ve uygulamalarda değişik meslek elemanları tarafından kullanılmaktadır. Harita sektörünün haricindeki teknik elemanların, kullandıkları bu haritaların üretilmesi ile ilgili teknik esasları ve uygulama projelerini kendilerinin yapabilmeleri için, konu ile basit ölçme tekniklerini bilmeleri ve uygulayabilmeleri gerekir. bu eser, özellikle harita sektörünün dışındaki inşaat, mimarlık, şehir ve bölge planlama, jeoloji, maden, çevre, ziraat gibi sektörlere çalışan teknik elemanların topografya ile ilgili problemlerinde bir başvuru kaynağı olabilecek nitelikte hazırlanmıştır. Bunun yanında, harita-kadastro sektörünün topoğrafik ölçmelerle ilgili temel konularına da eserde yer verilmiştir.

Eserin hazırlanması sırasında çizimleri titizlikle yapan Nazan AKDOĞAN ve Vuslat IŞIK'a, dizgi ve montajları yapan Mehmet AYYILDIZ ve Nevzat ARGUN'a burada teşekkürü bir borç biliriz. Eserin tüm kullanıcılara yararlı olması durumunda hazırlanmış amacını gerçekleştirmiş olacaktır.

Konya 2005

İÇİNDEKİLER

1.BÖLÜM
GİRİŞ

1.1- Tanım 1
1.2- Topografik Haritaların Kullanılma Yerleri 1
1.3- Yeryüzünün Şekli 2
1.4- Ölçülecek Alanın Büyüklüğüne Göre Topografik Ölçmenin Çeşitleri 3
1.5- Harita ve Plan Tanımı 3
1.6- Ölçü Birimleri 4
1.6.1- Uzunluk Birimi 4
1.6.2- Açı Birimleri 4
1.6.3- Yay Birimi 5
1.6.4- Birimler Arası Dönüşümler 6
1.6.5- Küçük Açı ve Özellikleri 6
1.6.6- Alan Birimleri 7
1.6.7- Sayısal Örnekler 8
1.7- Ölçekler 8
1.7.1- Doğrusal Ölçek 8
1.7.2- Alansal Ölçek 10
1.7.3- Harita Ölçeklerinin Seçimi ve Çizim Hassasiyeti 11
1.7.4- Sayısal Örnekler 11

2.BÖLÜM
ÖLÇÜ HATALARI VE HATALARIN YAYILMA ESASLARI

2.1- Genel Bilgi 13
2.2- Ölçme İşlerinde Karşılaşılan Hatalar 13
2.2.1- Kaba Hatalar 13
2.2.2- Sistematik (Düzenli) Hatalar 14

2.2.3- Tesadüfi (Düzensiz) Hatalar 14
2.3- Hata, Gerçek Hata, Görünen Hata 14
2.4- Düzeltme, Tolerans 15
2.5- Ölçü Dizilerinin Doğruluk Derecesi Ölçütleri 15
2.5.1- Mutlak Hatalar Ortalaması (t) 16
2.5.2- Karesel Ortalama Hata (m) 16
2.5.3- Muhtemel Hata (r) 17
2.5.4- Rölatif (Bağıl) Hata 17

3.BÖLÜM
BASİT ÖLÇME ALETLERİNİN TANITIMI VE KULLANILMASI

3.1- Basit Ölçme Aletleri 19
3.1.1- Jalon 19
3.1.2- Jalon Sehpası 19
3.1.3- Çekül 20
3.1.3.1- Bir Jalonun Çekül Yardımıyla Düşey Duruma Getirilmesi 20
3.1.4- Ölçü Fişi 21
3.1.5- Çelik Şerit Metreler 22
3.1.6- Prizmalar 23
3.1.6.1- Prizma ile Dik İnmek 24
3.1.6.2- Prizma ile Dik Çıkmak 24
3.1.6.3- Prizmasız Dik İnmek 25
3.2- Doğruların Aplikasyonu 27
3.2.1- Birbirini Gören İki Noktayı Birleştiren Bir Doğrunun Aplikasyonu 27
3.2.2- Birbirini Görmeyen veya Görüpde Gerisinden Gözlem Yapılamayan İki Noktanın Belirlediği Doğrunun Aplikasyonu 28
3.3- Uzunlukların Ölçülmesi 29
3.3.1- Yatay Uzunluk Ölçümü 30
3.3.2- Üzerinde Engel Bulunan Doğruların Dolaylı Yollardan Ölçülmesi 31

4. BÖLÜM
BASİT ÖLÇME ALETLERİ İLE HARİTA ALIM YÖNTEMLERİ

4.1- Alımın Tanımı ve Alım Yönteminin Seçimi 37
4.2- Bağlama Yöntemi 37
4.3- Dik Koordinat Yöntemi (Ortogonal Yöntem) 39
4.3.1- Prizmatik Ölçmelerde Dikkat Edilecek Hususlar 42
4.3.2- Prizmatik Ölçülerin Kontrolu 43
4.3.3- Ölçü Krokileri 44

5.BÖLÜM
ALAN HESAPLARI

5.1- Genel Bilgi 47
5.2- Ölçü Değerlerine Göre Alan Hesabı 48
5.2.1- Alımın Bağlama Yöntemi ile Yapıldığı Durumlarda Alan Hesabı 48
5.2.2- Alımın Dik Koordinat Yöntemi ile Yapıldığı Durumlarda Alan Hesabı 49
5.2.3- Alımın Kutupsal Yöntem ile Yapıldığı Durumlarda Alan Hesabı 52
5.2.4- Koordinatlarla Alan Hesabı 55
5.3- Ölçü ve Plan Değerlerine Göre Alan Hesabı 58
5.4- Plan Değerlerine Göre Alan Hesabı 59
5.5- Planimetre ile Alan Hesabı 62
5.5.1- Kutbun Parselin Dışında Olması Durumunda Alan Hesabı 64
5.5.2- Kutbun Parselin İçinde Olması Durumunda Alan Hesabı 66

6.BÖLÜM
DİK KOORDİNAT SİSTEMİ VE TEMEL ÖDEVLER

6.1- Dik Koordinat Sistemi 71
6.1.1- Trigonometrik Daire ve Jeodezik Daire 72
6.1.2- Açıklık Açısı ve Semt Açısı 72

6.2- Temel Ödevler 73
6.2.1- Birinci Temel Ödev 73
6.2.2- İkinci Temel Ödev 74
6.2.3- Üçüncü Temel Ödev 77
6.2.4- Dördüncü Temel Ödev 79
6.2.5- Temel Ödevlerle İlgili Sayısal Örnekler 80

7.BÖLÜM
YATAY KONTROL NOKTALARI

7.1- Genel Bilgi 85
7.2- Poligon Noktaları 85
7.2.1- Tanımlar 85
7.2.2- Poligon Geçkilerinin Sınıflandırılması 86
7.2.2.1- Poligon Geçkilerinin Poligon Ağı İçindeki Hesaplama Durumuna Göre Sınıflandırılması 86
7.2.2.2- Poligon Geçkilerinin Şekillerine Göre Sınıflandırılması 88
7.2.3- Poligon İşleri 90
7.2.3.1- Poligon İstikşafı 90
7.2.3.2- Poligon İşaretlerinin Yerleştirilmesi 91
7.2.3.3- Poligon Röperleri 92
7.2.3.4- Poligon Ölçmeleri 92
7.2.3.4.1- Poligon Kenar Uzunluklarının Ölçümleri 92
7.2.3.4.2- Poligon Açı Ölçüleri 94
7.2.3.5- Poligon Hesapları 95
7.2.3.5.1- Açık Poligon Geçkilerinin Hesabı 95
7.2.3.5.2- Dayalı (Bağlı) Poligon Geçkilerinin Hesabı 97
7.2.3.5.3- Kapalı Poligon Geçkilerinde Hesap 103
7.2.3.6- Koordinat Özet Çizelgesi 106
7.2.3.7- Poligon Kanavaları 107

8.BÖLÜM
YÜKSEKLİK ÖLÇMELERİ

8.1- Tanım	109
8.2- Geometrik Yükseklik Ölçüsü (Nivelman)	111
8.2.1- Nivelmanda Kullanılan Aletler	111
8.2.1.1- Nivolar	112
8.2.1.2- Miralar	115
8.2.1.3- Mira Altlıkları	117
8.2.1.4- Mira Düzeçleri	117
8.2.1.5- Mira Destekleri	117
8.2.2- Nivoların Kurulması ve Ölçüye Hazır Hale Getirilmesi	118
8.2.3- Nivelman Tesisleri	118
8.2.4- İki Nokta Arasındaki Yükseklik Farkının Ölçülmesi	118
8.2.6- Nivelman Hesapları	121
8.2.6.1- Açık Nivelman Hesabı	122
8.2.6.2- Dayalı (Bağlı) Nivelman Hesabı	123
8.2.7- Kesitlerin Çıkarılması	126
8.2.7.1- Boykesit Nivelmanı	127
8.2.7.2- Boykesitlerin Çizimi	128
8.2.7.3- Enkesit Nivelmanı	129
8.2.7.3.1- Nivolarla Enkesit Alımı	129
8.2.7.3.2- Teodolit ve Takeometrelerle Enkesit Alımı	132
8.2.7.4- Enkesitlerin Çizilmesi	133
8.2.7.5- Enkesit Alanlarının Hesaplanması	135
8.2.8- Yüzey Nivelmanı	138
8.2.8.1- Yüzey Nivelmanın Çizimi	142

9.BÖLÜM
TAKİMETRİ

9.1- Genel Bilgi	143
9.2- Açı ve Açı Türleri	144
9.3- Teodolit ve Takeometreler	145
9.3.1- Teodolitin Nokta Üzerine Kurulması	146
9.3.2- Teodolitlerde Açı Tablaları ve Açı Okuma Düzenleri	147
9.3.2.1- Çizgili Açı Okuma Düzeni	147

9.3.2.2- Skalalı Açı Okuma Düzeni 148
9.3.2.3- Optik Mikrometreli Açı Okuma Düzeni 148
9.4- Takimetride Ölçme Prensibi 149
9.4.1- Yatay Gözleme Durumu 149
9.4:2- Eğik Gözlem Durumu 151
9.5- Takimetrik Alım 153
9.5.1- Takimetri Postası ve Görevleri 153
9.5.2- Takimetrik Ölçü Krokisinin Düzenlenmesi 154
9.5.3- Klasik Takeometrelerle Takimetrik Alımın Yapılması 155
9.5.4- Takimetrik Ölçülerin Değerlendirilmesi 160
9.5.5- Takimetrik Ölçülerin Çizimi 162
9.5.5.1- Kotlu Planların Elde Edilmesi 162
9.5.5.2- Kotlu Planlardan Eşyükseklik Eğrili Haritaların Çizilmesi 163
9.5.5.2.1- Hesap Yöntemi 163
9.5.5.2.2- Paralel Çizgili Abakla Oranlama 165
9.6- Elektronik Takeometrelerle Takimetrik Alım 166
9.6.1- Elektronik Takeometrelerle Takimetrik İşlemler 168
9.7- Eşyükseklik Eğrilerinin Özellikleri 171
9.8- Eşyükseklik Eğrili Planlarda Kullanılan Başlıca Tanımlar 173

10.BÖLÜM
HACİM HESAPLARI

10.1- Genel Bilgi 177
10.2- Enkesitlerden Hacim Hesabı 177
10.3- Yüzey Nivelman Ölçülerine Göre Hacim Hesabı 182
10.4- Eşyükseklik Eğrili Planlardan Hacim Hesabı 186

11.BÖLÜM
YAPI İŞLEMLERİ

11.1- Yapı Yerinin Gösterilmesi 189
11.1.1- Yardımcı Hesap Yapmadan Aplikasyon 189
11.1.2- Yardımcı Hesap Yaparak Aplikasyon 189
11.2- Yapıya Kot Verilmesi 192

12.BÖLÜM
FOTOGRAMETRİ

12.1- Fotogrametrinin Tanımı 199
12.2- Fotogrametrinin Amacı 199
12.3- Fotogrametrinin Kullanıldığı Alanlar 200
12.4- Fotogrametrinin Sınıflandırılması 201
12.4.1- Uygulanma Amacına Göre Fotogrametri 202
12.4.2- Resim Çekme Yerine Göre Fotogrametri 202
12.4.3- Üretim Tekniğine Göre Fotogrametri 202
12.4.4- Değerlendirme Tekniğine Göre Fotogrametri 203
12.5- Fotogrametrinin Temelleri 203
12.5.1- Matematik Temelleri 203
12.5.2- Optik Temeller 205
12.5.3- Fotografik Temeller 206
12.5.4- Fotogrametrik Temeller 207
12.6- Hava Fotogrametrisi 207
12.6.1- Uçuş Planlaması 212
12.6.2- Çift Resim Değerlendirmesi 213
12.6.3- Çizim İşlemleri 213
12.7- Yer Fotogrametrisi 214
12.8- Digital (Soft-Copy) Fotogrametri 215

13.BÖLÜM
PLANLARIN BÜYÜTÜLMESİ VE KÜÇÜLTÜLMESİ

13.1- Genel Bilgi 219
13.2- Kareleme Yöntemi 219
13.3- Işınsal Yöntem 220
13.4- Pantoğraf Yöntemi 221

EKLER
HARİTA ÖZEL İŞARETLERİ 227

KAYNAKLAR 265

KAYNAKLAR

ATAY, O., 1970 — Topoğrafya, Arı Kitabevi Matbaası, İstanbul.

AYTAÇ, M., 1971 — Tatbiki Topoğrafya, Arı Kitabevi Matbaası, İstanbul.

AYTAÇ, M., 1976 — Ölçme Yöntemi, İTÜ Matbaası, İstanbul.

AYTAÇ, M., 1983 — Fotogrametri, İTÜ Matbaası, İstanbul.

DOĞAN, E., 1995 ÖZTAN, O. — Harita Bilgisi, İÜ Basımevi, Yayın No:3898, İstanbul.

ERGİN, M. N., 1990 — Ölçme Bilgisi-I, Selçuk Üniversitesi Müh.-Mim. Fakültesi, Yayın No:2, Konya.

ERGIN, M. N., 1995 İNAL, C. — Ölçme Bilgisi-II, Selçuk Üniversitesi Müh.-Mim. Fakültesi, Yayın No:22, Konya.

ERKAN, H., 1989 — Kadastro Bilgisi, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Ankara.

GÜRBÜZ, H., 1981 — Fotogrametride Çift Resim Değerlendirmesi, Konya DMMA Yayınları, Konya.

GÜRBÜZ, H., 1983 — Fotogrametriye Giriş, Selçuk Üniversitesi, Müh.-Mim. Fakültesi Yayınları, Konya.

KOÇAK, E., 1984 — Harita Projeksiyonları, KTÜ Yayınları, Yayın No:81, Trabzon.

ÖZBENLİ, E., 1994 — Ölçme Bilgisi, KTÜ Yayınları, Yayın No:87, Trabzon.

ÖZGEN, M. N., 1984 — Topoğrafya, İTÜ Matbaası, İstanbul.

ÖZNUR, S., 1974, — Topoğrafya "Ölçme Bilgisi", Çapa Matbaası, Ankara

PEKTEKİN, A., 1983 Hacim Hesaplama Yöntemleri, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisliği Dergisi, Sayı:45-47, Ankara.

SONGU, C., 1981 Ölçme Bilgisi, Cilt 2, Daily News Web Ofset Tesisleri, İstanbul.

SONGU, C., 1988 Ölçme Bilgisi, Cilt 1, Kurt-iş Matbaası, İstanbul.

TANSUĞ, B. 1967 Ölçme Bilgisi, Arı Kitabevi Matbaası, İstanbul.

TOMBAKLAR, Ö. H., 1989 Mühendislikte Ölçme Bilgisi-I, Selçuk Üniversitesi Müh.-Mim. Fakültesi Yayınları, Konya.

TÜDEŞ, T., 1988 Yer Fotogrametrisi, KTÜ Yayınları, Trabzon.

UZEL, T., 1984 ÖRÜKLÜ, E., Mimarlık "Ölçme Bilgisi", Fatih Gençlik Vakfı Matbaası, İstanbul.

UZEL, T., 1984 Jeodezik Amaçlı Elektromagnetik Ölçmeler, Cilt:2, Yıldız Üniversitesi, Sayı:169, İstanbul.

YILDIZ, F., 1987 Harita Çizimi ve Esasları, Atlas Kitabevi, Konya.

YILDIZ. F., 1995 İmar Bilgisi "Planlama-Uygulama-Mevzuat", Atlas Kitabevi, Konya.

Büyük Ölçekli Haritaların Yapım Yönetmeliği, 1988, İstanbul

Editör: Prof. Dr. Dilek Anaç

Topraksız Tarım ve Bitki Besleme Teknikleri

Prof. Dr. Burçin Çokuysal
Prof. Dr. Dilek Anaç
Prof. Dr. Nevin Eryüce
Dr. Bihter Çolak Esetlili
Dr. Cevdet Fehmi Özkan
Dr. Mahmut Tepecik

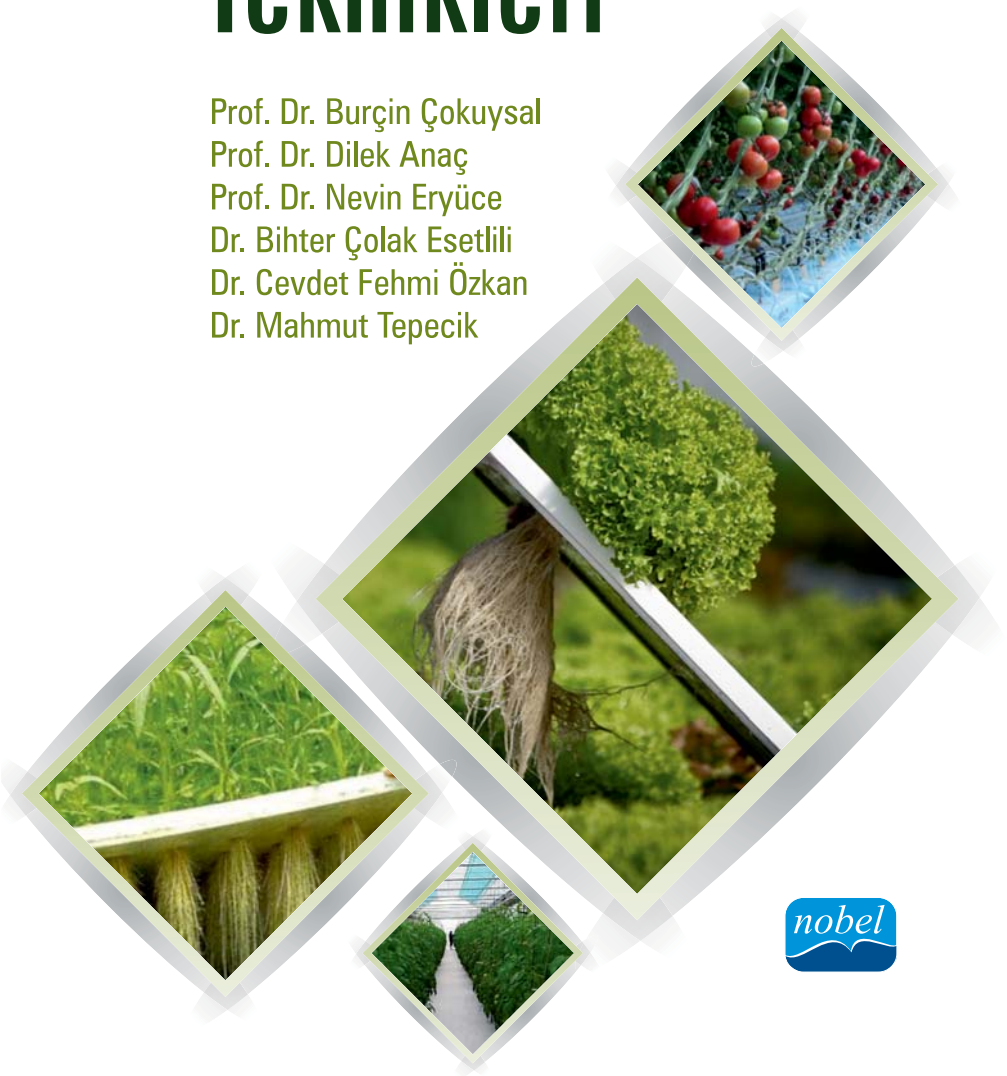

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 0391
Gıda, Tarım ve Hayvancılık No.: 014
ISBN : 978-605-320-298-1
© 1. Basım, Ocak 2016

TOPRAKSIZ TARIM VE BİTKİ BESLEME TEKNİKLERİ

Editör: Prof. Dr. Dilek Anaç

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey iş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com
tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Anaç, Dilek.
Topraksız Tarım ve Bitki Besleme Teknikleri/ *Editör: Dilek Anaç*
1. Basım, xviii+188 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-298-1
1. Topraksız Tarım 2. Bitki Fizyolojisi 3. Bitki Besleme 4. Yetiştirme Sistemleri 5. Ortam Materyelleri 6. Gübreleme 7. Dezenfeksiyon

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsanlık tarihi kadar eski olan tarımsal faaliyetler; zaman içerisinde değişik teknik, yöntem ve uygulamaları ile günümüzdeki seviyesine ulaşmıştır. Hızla artan dünya nüfusu, tarım alanlarının başka amaçlarla kullanımı, tarımsal faaliyetlerin önemini daha da arttırmıştır. Gelişen bilim ve teknoloji, moleküler biyoloji gibi bir çok tekniklerin tarımda kullanılmasını mümkün kılarken, topraktan kaynaklanan problemlere bağlı olarak ortaya çıkan sorunların çözümünde topraksız tarım çalışmalarının ön plana çıktığı gözlenmektedir.

Topraksız tarım, üreticilerin ihtiyaçları doğrultusunda çok farklı ortam ve yetiştirme teknikleri ile yapılmaktadır. Bu alanda yazılmış ve yayınlanmış çalışmalarda ve literatürlerde farklı kavramların ve sözcüklerin yer aldığı görülmektedir. Kitabımızda; benzer anlamlar için mümkün olduğunca Türkçemizde karşılığı bulunan veya yaygın kabul görmüş olan sözcükler kullanılmaya çalışılmış ve eş anlamlıları verilmiştir. Örneğin, değişik kaynaklarda "substrat" yerine "materyal, ortam, malzeme" gibi sözcüklerin kullanıldığı gözlenmektedir. Bu çalışmada, aynı anlamda kullanılan farklı kavramların eş anlamları, ilk kullanımında ve bir kez, parantez içinde verilmiştir. Örneğin ortam (materyal veya materyaller) şeklinde ifade edilmiştir. Benzer şekilde "Hindistan cevizi torfu" (coconut peat) veya (coir) olarak verilmiştir.

Tüm dünyada, topraksız tarımda kullanılan; değişik fiziksel ve kimyasal özelliklere sahip pek çok farklı yetiştirme ortamının varlığı dile getirilmiş, ancak ülkemizde en çok kullanılanlar üzerinde odaklanılmaya çalışılmıştır.

Bir bilimsel ekip tarafından, oldukça yoğun bir çalışma temposu ile hazırlanan bu kitabın, konu üzerinde çalışmak isteyenlere bir temel oluşturacağı düşüncesi ile ilgilenen ve okuyan herkese faydalı olmasını dileriz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **ix**

RESİMLER LİSTESİ ..... **xi**

ÇİZELGELER LİSTESİ ..... **xv**

1.BÖLÜM: GİRİŞ ve TARİHÇE **1**

1.1. Giriş 1

1.2. Tarihçe 2

1.3. Topraksız Tarımın Önemi 9

1.3.1.Topraksız Tarımın Yararları 10

1.4. Topraksız Tarımın Olumsuz Yönleri 13

1.5. Türkiye'de Topraksız Tarım 14

1.6. Topraksız Tarımın Ekonomik Yönü 15

1.7. Topraksız Tarımın Çevreye Etkileri 15

2. BÖLÜM: BİTKİ FİZYOLOJİSİ **19**

2.1. Bitki Köklerinin Morfolojik Yapısı 21

2.2. Bitki Köklerine Su Alınması ve Taşınması 25

2.2.1. Bitkilerde Su Alınımı (Su Absorpsiyonu) 25

2.2.1.1. Apoplastik yol 27

2.2.1.2. Simplastik yol: 27

2.2.1.3 Transmembran (vakuol) yolu: 27

2.3. Bitki Besin Elementlerinin Kök Etki Alanına Taşınımı ve Kök Yüzeyine Alınması 28

2.3.1. Karbonik Asit Kuramı 28

2.3.2. Kontak Değişim Kuramı 29

2.4. Bitki Besin Elementleri 31

2.4.1. Karbon (C) 34

2.4.2. Hidrojen (H) 35

2.4.3. Oksijen (O) 35

2.4.4. Azot (N) 36

2.4.5. Fosfor (P) 41

2.4.6. Potasyum (K) 43

2.4.7. Kalsiyum (Ca) 45

2.4.8. Magnezyum (Mg) 49

2.4.9. Kükürt (S) 52
2.4.10. Demir (Fe) 52
2.4.11. Çinko (Zn) 54
2.4.12. Bor (B) 56
2.4.13. Mangan (Mn) 59
2.4.14. Bakır (Cu) 60
2.4.15. Molibden (Mo) 61
2.4.16. Klor (Cl) 61

3. BÖLÜM: TOPRAKSIZ TARIMDA YETİŞTİRME SİSTEMLERİ VE ORTAMLAR 65

3.1. Su Kültürü 66
3.1.1. Su Kültüründe Kullanılan Suyun Özellikleri ve Kalitesi 66
3.1.2. Su Kültüründe Kullanılan Yetiştirme Yöntemleri 68
3.1.2.1. Durgun Su Kültürü 68
3.1.2.1.1. Havalandırmasız Su Kültürü 70
3.1.2.1.2. Havalandırmalı Su Kültürü 72
3.1.2.2. Akan Su Kültürü 73
3.1.2.2.1. Besleyici Film Tekniği (NFT) 73
3.1. Derin Akan Su Kültürü (Hiponika) 77
3.1.2.3. Besin Eriği Sisi (Aeroponik) 79
3.2. Katı Ortam Kültürü 80
3.2.1. Katı Ortamlarda Aranan Özellikler 80
3.2.2. Katı Ortamlarda Yetiştirme Yöntemleri 83
3.2.2.1. Kum Kültürü ile Yetiştiricilik 83
3.2.2.2. Yatak Kültürü ile Yetiştiricilik 84
3.2.2.3. Torba Kültürü ile Yetiştiricilik 87
3.2.2.4. Saksı Kültürü ile Yetiştiricilik 93
3.2.3. Katı Ortamlarda Kullanılan Materyaller 94
3.2.3.1. Organik Katı Ortam Materyalleri 95
3.2.3.1.1. Torf 95
3.2.3.1.2. Ağaç Kabukları 104
3.2.3.1.3. Hindistan Cevizi Torfu (Coir) 111
3.2.3.1.4. Talaş 113
3.2.3.1.5. Diğer Organik Katı Ortam Materyalleri 115
3.2.3.2. İnorganik Katı Ortam Materyalleri 115
3.2.3.2.1. Doğal Hâlde Katı Ortam Materyalleri 115
3.2.3.2.1.1. Kum ve Çakıl 115

3.2.3.2.1.2. Volkan Tüfü 117
3.2.3.2.1.3. Pomza 119
3.2.3.2.2 İşlenmiş Katı Ortam Materyalleri 122
3.2.3.2.2.1. Vermikulit 122
3.2.3.2.2.2. Perlit 123
3.2.3.2.2.3. Zeolit 126
3.2.3.2.2.4. Kayayünü ve Cam Yünü 127
3.2.3.2.2.5. Diğer Sentetik Katı Ortam Materyalleri ve Topraksız Tarımın Geleceği 130

4. BÖLÜM: YETİŞTİRME ORTAMLARINDA GÜBRELEME VE BESİN ÇÖZELTİLERİ 137

4.1: Yetiştirme Ortamlarında Gübreleme 137
4.2. Besin Çözeltileri 138
4.3. Besin Çözeltisinin Tepkimesi (pH) 138
4.4. Besin Çözeltisinin Elektriki İletkenliği (EC) 143
4.5. Besin Çözeltisinin Sıcaklığı 146
4.6. Besin Çözeltisinin Oksijen (O_2) Doygunluğu 147
4.7. Besin Çözeltisinin Hazırlanması 147
4.8. Besin Çözeltilerinde Kullanılan Gübreler ve Özellikleri 150
4.8.1. Besin Çözeltilerinin Hazırlanmasında İzlenen Yol 155
4.8.2. Besin Çözeltisinin Uygulanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Konular 161

5. BÖLÜM: TOPRAKSIZ TARIMDA DEZENFEKSİYON - GERİ DÖNÜŞÜM VE YÖNETİM 165

5.1. Besin Çözeltisi ve Sulama Suyu Dezenfeksiyonu 166
5.2. Dezenfeksiyon ile İlgili Diğer Yönetim Şekilleri 173
5.3. Topraksız Ortamda Mikrobiyal Denge 175
5.4. Topraksız Ortamda Biyolojik Kontrol Ajanları 176
5.5. Topraksız Ortamda Hastalıklar 177
5.6. Sonuç ve Değerlendirme 178

DİZİN 183

ÖZ GEÇMİŞ 187

1. BÖLÜM
GİRİŞ ve TARİHÇE

Burçin Çokuysal-Mahmut Tepecik

KAYNAKLAR

Alpaslan, M., Güneş, A. ve İnal, A., 2005. Deneme Tekniği. A.Ü.Z.F Ders Kitabı, 496, Yayın No:1543, Ankara.

Anomim, 2013 a. Tüik Bitkisel Üretim İstatistikleri. www. tuik.gov. tr/bitkiselapp/bitkisel.zul (erişim tarihi: 12.07.2011).

Anonim, 2013 b. https://www.google.com.tr/search?q (erişim tarihi: 20. 12.2013).

Anonim, 2010. Tüik Bitkisel Üretim İstatistikleri. www. tuik.gov. tr/bitkiselapp/bitkisel.zul (erişim tarihi: 12.07.2011).

Arnon, D.I. ve Sout, P.R., 1939. The Essentiality of Certain Elements in Minute Quantity for Plants With Special Reference to Copper. Plant Physiol.14:371-375.

Benoit, F. ve Ceustermans, N., 1995. Horticultural Aspects of Ecological Soilless Growing Methods. Acta Hort. 396:11-24

Benton, J. J., 2005. Hydroponics. A Practical Guide for the Soilless Grower. Second ed. CRP pres. 423 p. Florida.

Bergmann, W., 1992. Nutritional Disorders of Plants. Development, Visual and Analytical Diagnosis. 1-741 p. Gustv Fischer Verlag Jena. Stuttgart.

Browne, C.A., 1944. A Source Book Agricultural Chemistry. Chronica Botanica, 8.

Dennis, E.J., 1971. Micronutrients a new Dimension in Agriculture. Publ. Nation Fert. Sol. Assoc. Peoria, Illinois, USA.

Gül Aydoğan, N., 2000. Topraksız Ortamda Kavun Yetiştiriciliğinde Torba Özelliklerinin Verim ve Kaliteye Etkileri Üzerinde Araştırmalar. Doktora Tezi E. Ü. Fen Bil. Ens. İzmir.

Gül, A., 1999. lnvestigarions on the Effects of Media and Bag Volume on Cucumbers. Proc. of Coll. on Protected Cultivation in the Mediterranean Region. CIHEAM- Options Mediterraneennes, 31, 371-378.

Gül, A., Tüzel, Y., Tüzel, İ.H., Anaç, D., Okur, D., Yağmur, B., Tuncay, Ö., Ongun, A.R., Okur, N., Göçmez, S., Yoldaş, Z., Madanlar, N., Durmuşoğlu, E., Gümüş, M., Onoğur, E., Engindeniz, S. ve Eltez, R.Z., 2002. Tahtalı Barajı Koruma Havzasındaki Seralarda Topraksız Tarım Tekniğinin Kullanımı. TÜBİTAK TARP 2580 Nolu proje.

Gül, A., 2005. Bahçe Bitkileri Tarımında Çevre Dostu Üretim Teknikleri. İzmir.

Gül, A., 2012. Topraksız Tarım. Hasad yayıncılık, İstanbul.

Gül, A., Kıdoğlu, F. ve Anaç, D., 2007. Effect of nutrient sources on cucumber production in different substrates. Scientia Hort. 113, 216-220.

Gül, A., ve Sevgican, A., 1994. Suitability of various soilless media for long-term greenhouse tomato growing. Acta Hort. 366: 437-444.

Güneş, A., Alpaslan, M. ve İnal, A., 2004. Bitki Besleme ve Gübreleme. A.Ü.Z.F Ders Kitabı: 492, Yayın No.: 1539, Ankara.

Halilova, H., 1996. Mikro elementlerin Biyokimyası. Tarım ve Köy Dergisi, III: 52-53, Ankara.

Kacar, B. ve Katkat, A. V., 1998. Bitki Besleme. Uludağ Üniv. Güçlendirme Vakfı Yayın No.: 127, VİPAŞ Yayınları: Bursa.

Kacira, M., Sase, S., Kacira, O., Okishima, L., Ishii, M., Kowata, H. ve Moriyama, H., 2004. Status of greenhouse production in turkey focising on vegetable and floriculture production. J. Agric. Meteorol. 60 (2); 115-122.

Kahraman, M.R., 2012. Bitki Besleme. Gübretaş rehber kitaplar dizisi: 2, Ankara.

Kahraman, Ö., 1997. Bazı Topraksız Sistemlerinin Sera Marul Yetiştiriciliğinde Kullanım Olanakları. Yüksek Lisans Tezi E. Ü. Fen Bil. Ens. İzmir.

Kıdoğlu, F., 2009. Perlitte Yetiştirilen Bazı Sera Sebze Türlerinde Kök Bakterilerinin Bitki Gelişimi, Verim Ve Besin Maddesi Alımına Etkileri. Doktora Tezi E. Ü. Fen Bil. Ens. İzmir.

Leonardi C., 2004. Growing media. Regional Training Workshop on Soilless Culture Technologies, 3-5 March, İzmir-Turkey, 83-92.

Marschner, H., 1995. Mineral Nutrition of Higher Plants. 2nd ed. 1-889, Acedemic Pres Limited, New York.

Mengel, K. ve Kirkby, E. A., 1987. Principles of Plant Nutrition 4th ed. 1-687.

Merdin, S., 2009. Bitki Gelişimini Artıran Kök Bakterilerinin Farklı Ortamlarda Baş Salata Yetiştiriciliğine Etkisi Yüksek Lisans Tezi E. Ü. Fen Bil. Ens. İzmir.

Pardossi, A., Tognoni, F. ve lncrocci, L., 2004. Mediterranean Greenhouse Technology. Chronica Horticulturae 44 (2), 28-34.

Sevgican, A., 1999. Örtü Altı Sebzeciliği (Topraksız Tarım). Cilt II. Ege Üniv. Yayınları Yayın No.: 526, 130 p. İzmir.

Tognoni, F., Incrocci, L. ve Pardossi, A., 2004. Use of substrates for intensive production of vegetables in Europe and Mediterranean regions. Proc. of Int. Cont. on Alternatives to Methyl Bromide, 27-30 September Lizbon-Portugal, 177-181.

Tüzel Y., Gül A. ve Öztekin G. B., 2008. Recent developments in protected cultivation in Turkey, 2nd Coordinating Meeting of the Regional FAO Working Group on Greenhouse Crop Production in teh SEE Countries, 7-11 April 2008, 75-86.

Tüzel, Y., Tüzel, İ. H., Gül, A., Üçer, F. ve Öztekin, G. O., 2007. Tomato production in subirrigated systems. Acta Hort. 747, 441-445.

Van Os, E. A., 1982. Dutch Developments in Soilless Culture. Outlook on Agriculture 11, 165-171.

2. BÖLÜM
BİTKİ FİZYOLOJİSİ

Nevin Eryüce-Mahmut Tepecik

KAYNAKLAR

Alpaslan, M., Güneş, A., ve İnal, A., 2005. Deneme Tekniği. A.Ü.Z.F Ders Kitabı: 496, Yayın No.:1543, Ankara.

Atalay, İ. Z., 2000. Özel Arşiv E. Ü. Z. F. Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü, Bornova İzmir.

Barber, S.A., 1974. Influence of the Plant Root on İon Movement in the Soil. In E.W. Carlos ed. the plant root and its environment. Univ. Pres of Virginia, USA.

Barber, S.A., 1995. Soil Nutrient Bioavailability. A Mechanistic approach, 2nd ed. John Wiley and Sons, NY.

Benton Jones, J. Jr., 2005. Hydroponics A Practical Guide for the Soilless Grower. Second edition CRC Pres. America.

Bergmann, W., 1992. Nutritional Disorders of Plants. Development, Visual and Analytical Diagnosis. 1-741 p. Gustv Fischer Verlag Jena. Stuttgart.

Emons, A. C. ve Ketelaar, T., 2009. Root Hairs. Springer Pbl. 345 pp.

Eryüce, N. 2013. Toprak Bilgisi ve Bitki Besleme. (Ed. Ünver ve Anaç) A.Ü. Yayın No: 2302, Açıköğretim Fakültesi Yayın No.:1299, Ankara.

Eryüce, N., 1994. Bitki Fizyolojisi. E. Ü. Z F. Yayınları Ders Notları No.: 31.

Eryüce, N., 2013. Özel Arşiv E. Ü. Z. F. Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü, Bornova İzmir.

Güneş, A., Alpaslan, M., ve İnal, A., 2004. Bitki Besleme ve Gübreleme. A.Ü.Z.F Ders Kitabı:492, Yayın No.:1539, Ankara.

Kacar, B., ve Katkat, A. V., 1999. Gübreler ve Gübreleme Tekniği. Uludağ Üniv. Güçlendirme Vakfı Yayın No.: 144, VİPAŞ Yayın: 20 Yayınları: Bursa.

Kacar, B., ve Katkat, A. V., 1998. Bitki Besleme. Uludağ Üniv. Güçlendirme Vakfı Yayın No.:127, VİPAŞ Yayınları: Bursa.

Kahraman, M.R., 2012. Bitki Besleme. Gübretaş rehber kitaplar dizisi: 2, Ankara.

Marschner, H., 1995. Mineral Nutrition of Higher Plants. 2nd ed. 1-889 p Acedemic Pres Limited, New York.

Mengel, K. ve Kirkby, E. A., 1987. Principles of Plant Nutrition 4th ed. 1-687 p.

Özkan, C., F., 2014. Özel Arşiv.

Sperry, J.S., Stiller, V. ve Hacke, U.G., 2002. Soil Water Uptake and Water Transport through Root Systems. pp 663-681 in Plants Roots: The Hidden Half (3rd edition). NY, USA.

Tepecik, M., 2012. Özel Arşiv E. Ü. Z. F. Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü, Bornova İzmir.

3. BÖLÜM

TOPRAKSIZ TARIMDA YETİŞTİRME SİSTEMLERİ VE ORTAMLAR

Dilek Anaç-Bihter Çolak Esetlili

KAYNAKLAR

Aaron, J. R., 1982. Coniferbark: its proporties and uses. Forestry Commission Forest Record 110. London HMSO.

Allison, F. E., ve Murphy R. M., 1963. Comparative rates of decomposition in soil of wood and bark particles of several species of pines.Soil Sci.Soc.Am. Proc. 27.

Anonim, 1978. Federal German Republic Standard DIN, 11542.

Anonim, 2014a. Besleyici film tekniği (NFT) ile yetiştiricilikte gerekli olan malzemeler www.topraksizkultur.com, (Erişim tarihi:16.02.2014).

Anonim, 2014b. Derin Su Kültürü, (Hyponica), http://www.agaclar.net/forum/domates/15131.htm, (Erişim tarihi:24.12.2013).

Anonim, 2014c. http//topraksiz-tarim.blogspot.com (Erişim tarihi: 24.04.2014).

Anonim, 2014d. http//ziraatyapma.blogspot.com (Erişim tarihi: 24.04 .2014).

Anonim, 2014e. www.komutplastik.com (Erişim tarihi: 24.04.2014).

Anonim, 2014f. www.agaclar.net. (Erişim tarihi: 09.07.2014)

Anonim, 2014g. marmara.all.biz (Erişim tarihi: 09.07.2014)

Anonim, 2013a. http://www.topraksizkultur.com/forum/showthread.php?tid=13&pid=424 (Erişim tarihi: 24.12.2013)

Anonim, 2013b. http://www.agaclar.net/forum/evde-topraksiz-tarim-uygulamalari/11897-8.htm. (Erişim tarihi:24.12.2013)

Anonim, 2013c. http://hydroponeast.com/en/previous-issues/4-2012/hyponica-new-technologies-in-hydroponics (Erişim tarihi:24.12.2013)

Anonim, 2013d. "Hindistan cevizi lifi (Cocopeat)" http://a-sera.com/sera_cocopeat_hindistan_cevizi_lifi.php (Erişim tarihi:24.12.2013)

Anonymous, 2013. Hortimed, Soilless Culture for Crop Production (CLAC). www.aua.gr/ns/project/hortimed/D15.htm (Erişim tarihi: 24.12.2013).

Anonymous, 2014. http//shundler.com (Erişim tarihi: 24.12.2014).

Benoit, F., 1992. Practical Guide for Simple Soilless Culture Techniques. Europian Vegetable R&D Centre, Belgium

Blaabjerg, **J.,** 1983. Phycical and chemical compositions of the inactive growing medium Grodan and its felds of application and extension. Acta Hort. 133:53-57.

Boertje, G.A., 1994. Chemical and physical characterisitics of pumice as a growth medium.Acta Hort.401.85-87

Boertje, G.A., 1994. Chemical and physical characteristic of pumice as a growth medium. Acta Hort.(ISHS), 401, 85-87.

Brown, E. F ve Pokorny, F.A,. 1975. Physical and chemical properties of media composed of milled pine bark and sand. J.Am.Soc.Hort.Sci. 100, 119-121.

Bunt, A.C., 1976. Modern Potting Composts.London.George and Unwin Ltd.

Bunt, A.C., 1988. Media and Mixes for Container Grown Plants.London.Unwin Hyman.

Çelikel, G., 2002. Topraksız kültürde sebze yetiştiriciliği. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü. Çifti Eğitim Broşürü. No:12, Mersin.

Celtek, M. ve Eryuce, N., 1992. Topraksız Kültür Ortamında Kullanılabilecek Harç Materyallerinin Özelliklerinin Belirlenmesi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.Yüksek Lisans Tezi. Bornova İzmir.

Cooper, A., 1982. Nutrient Film Technique. London, Grower Boks.

Demiral, M. A., 2000. Dikey Torba Kültürü Çilek Yetiştiriciliğinde Uygulanan Farklı Demir Dozlarının Verim Kalite ve Kimyasal Bileşim Üzerine Etkileri. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Bornova İzmir.

Eryüce, N., 2012. Özel Resim Albümü, İzmir.

Gül, A., 2008. Topraksız Tarım, Hasad Yayıncılık, İstanbul.

Gül, A., 2012. Topraksız Tarım, Hasat Yayıncılık.

Hana, H.Y., 2005. Properly recycled perlite saves Money, does not reduce greenhouse tomato yield and can be reused for many years. Horttechnology 15.342-345.

Harland, J., Lane, S. ve Price, D., 1999. Further experiences with recycled zeolite as a substrate for the sweet pepper crop. Acta Hortic., 481:187-194.

Jones, J. B., 1983. A Guide for the Hydroponic and Soilless Culture Grower. Portland, OR: Timber Press.

Kılıc, C.C., 2013. Özel Resim Albümü, İzmir.

Lim, E. S., 1985. Development of an NFT System of Soilless Culture for the Tropics, Pertanika 8 (1), 135 – 144.

Marfa, O., Martinez, A. ve Orozco, R., 1993. The use of fine grade perlites in lettuce bag culture II. Physiological properties, rheologic effects and productivety. Acta. Hort., 342. 339-343.

Munsuz, N., Y. Ataman, M. A. Rasheed, Ünver İ., 1982. Perlitin Toprak-su Diffüzivitesine ve Su Tutma Kapasitesine Etkisi ve Tarımda Kullanılma Olanakları Üzerinde Bir Araştırma. TÜBİTAK Yayın No.: 513, Ankara

Özgümüş, A. ve Kaplan, M., 1992. Bitki yetiştirme ortamı olarak perlitin önemi ve topraksız kültürde perlitten yararlanma olanakları. Türkiye (1) Tarımda Perlit Sempozyumu, 29-30 Haziran, AKM. İzmir.

Pokorny, F.A., 1979. Pinebark Container Media-an Overview. Combined Proc. Int. Plant. Prop. Soc. 29, 484-95.

Puustjarvi, V., 1970. Degrees of Decomposition.Peat and Plant News.4.48-52.

Raviv, M. ve Heinrichlieth, J., 2008. Soilless Culture. Theory and Practise. Eldevier. Amsterdam.

Raviv, M., Wallach, R. ve Silber, A., 1999. The effect of hydraulic characteristics of volcanic material on yield of roses grown in soilless culture. J. Amer. Soc. Hort. 74.285-293.

Sevgican, A., 1999. Topraksız Tarım. Örtü altı sebzeciliği, Cilt 2. Ege Üniversitesi Basım Evi, 526, Bornova, İzmir, 130.

Silber, A. ve Raviv, M., 1996. Effects on chemical surface properties of tuff by growing rose plants.Plant soil.186.353-360.

Silber, A., Bar-Yosef, B. ve Chen, Y., 1999. pH dependent kinetics of tuff dissolution.Geoderma.93.125-140.

Silber, A., Bar-Yosef, B., Singer, A. ve Chen, Y., 1994. Minerological and chemical composition of three tuffs from northern Israel.Geoderma .63.123-144.

Silva, F.F., Wallach, R. ve Chen, Y., 1995. Hydraulic properties of rockwool slabs used as substrates in horticulture. Acta Hort. 401:71-75.

Smith, D.L., 1987. Rockwoll in Horticulture. London, UK: Grower Books.

Solbraa, K. ve Semler-Olsen, A.R., 1981. Manganese toxicity in particular when growing plants in bark. Acta Agric. Skandinavia 31:29-39.

Solbraa, K., 1974. Different bark qualities and their uses in plant cultivation. Proc. Symp. on the standardization of bark compost in horticulture. Ghent.

Solbraa, K., 1979. Composting bark, 1V Potential growth reducing compounds and elements in bark. Reports of Norwegian Forest Research Inst. 34, 16.

Sonneveld, C., 1989b. Rockwool as substrate in protected cultivation. Chronica Hort. 29(3): 33-36.

Sonneveld, C., 1989a. A method for calculating the composition of nutrient solutions for soilless cultures. 3th Edition. Serie: Voedingsoplossingen Glastuinbouw, No 10, Naaldwijk –The Netherlands.

Tepecik, M., 2012. Özel Resim Albümü, İzmir.

Unver, I., Ataman, Y., Canga, M. ve Munsuz, N., 1989. Buffering capacities of some mineral and organic substrates. Acta. Hort. 238.49-57.

Van der Gaag, J., Gand D. ve Wever, G., 2005. Conductiveness of different soilless growing media to Pythiumroot and crown rot of cucumber under near-commercial conditions. Eur. J. Pl. Pathol.112.31-41.

White, J.W. ve Mastalerz, J.V., 1966. Soil moisture as related to container capacity. Proc. Amer. Soc. Hort. Sci. 89:758-76.

Wilkerson, D. C., 1981. Some Pyhsical and Chemical properties of pine bark growing media used as an evaluation of its nutrition status. Ph. D. Thesis. Dept of Horticulture. Louisiava State University.

Wilson, W.J. ve Tunny, J., 1965. Defects of perlite as a medium for plant growth. Aust. J. Exp. Agric. and Animal Husbandary, 5:137-140.

Worral, R.J., 1981. Comparison of composted hardwood and peat-based media for the production of seedlings, foliage and flowering plants.Sci. Hortic. 15.311-319.

Yazaki, Y. ve Nichols, D., 1978. Phytotoxic compounds of Pinus Radiata bark. Aust. Res.8.183-98.

4. BÖLÜM

YETİŞTİRME ORTAMLARINDA GÜBRELEME VE BESİN ÇÖZELTİLERİ

Nevin Eryüce-Cevdet Fehmi Özkan

KAYNAKLAR

Anonymous. 2013. http://www.intechopen.com/books/hydroponics-a-standardmethodology-for-plant-biological-researches/nutrient-solutions-for-hydroponic-systems. Hydroponics - A Standard Methodology for Plant Biological Researches, Dr. Toshiki Asao (Ed.), ISBN: 978-953-51-0386-8, InTech.

Ayers, R.S. ve Wescot, D., 1989. Water Quality for Agriculture. FAO Irrigation and Drainage Paper, 29. Rome.

Bailey D., Bilderback, T., 2010. Alkalinity Control for Irrigation Water Used in Nurseries and Greenhouses North Carolina State University. http://www.ces.ncsu.edu/hil/hil-558.html Erişim: 01.12.2013.

Benoit, F., 1992. Practical Guide for Simple Soilless Culture Techniques. Europian Vegetable R&D Centre, Belgium.

Dyoeko, J., Kaniszewski, S., Kowalczyk, W., 2008.The effect of nutrient solution pH on phosphorus availability in soilless culture of tomato. J. Elementol. 2008, 13(2): 189–198.

Kacar, B., ve Katkat, A. V., 1998. Bitki Besleme. Uludağ Üniv. Güçlendirme Vakfı Yayın No.: 127, VİPAŞ Yayın No.: 3. Bursa.

Kacar, B. ve Katkat, A. V., 1999. Gübreler ve Gübreleme Tekniği. Uludağ Üniv. Güçlendirme Vakfı Yayın No.:144, VİPAŞ Yayın No.:20. Bursa.

Maas E.V., Hoffman G.J., 1977. Crop salt tolerance: current assessment. Journal of Irrigation and Drainage Division 103, 115-134.

Pardossi A., Incrocci, L., 2003. Salt Response of Protected Horticultural Crops. Hortimed. Deliverable-3. Università di Pisa – Pisa (Italy).

Resh, H.M., 1991. Hydroponic Food Production. 4th edition. Woodbridge Press Pub. Com., California. Santa Barbara, California 93160.

Sevgican, A., 2003. Örtüaltı Sebzeciliği. Cilt:2. Topraksız Tarım. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No.:526. Bornova- İzmir.

Sonneveld, C., W. Voogt, 2009. Plant Nutrition of Greenhouse Crops. Springer Dordrecht Heidelberg London New York ISBN 978-90-481-2531-9 e-ISBN 978-90-481-2532-6

Sonneveld, C. ve Straver, N. 1994. Nutrient solutions for vegetables and flowers grown in water or substrates. 10th Edition. Serie: Voedingsoplossingen Glastuinbouw, No 8, 45 pp. P.B.G. Naaldwijk – P.B.G. Aalsmeer, The Netherlands.

Sonneveld, C., Baas, R., Nıjssen, H.M.C., De Hoog, J., 1999. Salt tolerance of Flower Crops Grown in Soilless Culture. J. of Plant Nutrition 22, 1033-1048.

Sonneveld, C., 1989. A method for calculating the composition of nutrient solutions for soilless cultures. 3th Edition. Serie: Voedingsoplossingen Glastuinbouw, No.: 10, Naaldwijk –The Netherlands.

Trejo-Tellez, L.I. , Gomez-Merino F. C., 2012. Nutrient Solutions for Hydroponic Systems, Hydroponics - A Standard Methodology for Plant Biological Researches, Dr. Toshiki Asao (Ed.), ISBN: 978-953-51-0386-8, InTech, Available from: http://www.intechopen.com/books/hydroponics-a-standardmethodology-for-plant-biological-researches/nutrient-solutions-for-hydroponic-systems.

5. BÖLÜM

TOPRAKSIZ TARIMDA DEZENFEKSİYON - GERİ DÖNÜŞÜM VE YÖNETİM

Dilek Anaç-Bihter Çolak Esetlili

KAYNAKLAR

Anonymus, 2014. forwardaqua.wordpress.com (Erişim tarihi: 24.06.2014).

Berkelmann, B., 1992. Charakterisierung der Bakterienflora und des antagonistischen Potentials in der zirkulierenden Nahrlosung einer Tomatenkultur (Lycopersicon esculentum MILL.) in Steinwolle. Ph.D. thesis, University Götingen.

Calmın, G., Dennler, G. Belbahrı, L., Wıgger, A, Lefort, F., 2007. Assessing efficacy of ultra-filtration and slow filtration in soil-less production by molecular detection. Arch.Sci. (2007) 61: 25-34

Déniel F., Rey P., Chérif M., Guillou A., Tirilly Y., 2004. Indigenous bacteria with antagonistic and plant-growth-promoting activities improve slow-filtration efficiency in soilless cultivation, Can. J.Microbiol. 50, 499–508.

Folman, L. B., Postma, J. ve Van Veen, J. A., 2001. Ecophysiological characterization of rhizosphere bacterial communities at different root locations and plant developmental stages of cucumber grown on rockwool. Microb. Ecol., 42 (2001), pp. 586–597.

Joeke, P., van Os, E. ve Bonants, P.J.M., 2008. Pathogen Detection and Management Strategies in Soilless Plant Growing Systems. Soilless Culture, Theory and Practice, Pages 425–457.

Koohakan P., Ikeda H., Jeanaksorn T., Tojo M., Okada K., Sato, S., 2004. Evaluation of the indigenous microorganisms in soilless culture: occurrence and quantitative characteristics in the different growing systems. Scientia Horticulturae 101: 179-188.

Kritzman, A., Beckelman, H., Alexandrov, S., Cohen, J., Lampel, M., Zeidan, M., Raccah, B. ve Gera, A., 2000. Lisianthus leaf necrosis:

a new disease of lisianthus caused by Iris yellow spot virus. Plant Disease 84, 1185-1189.

Le Quillec S., Fabre, R. ve Lesourd, D., 2003. Phytotoxicité sur culture de tomate et chloride de sodium. Infos-Citfl, 197, 40-43.

Newman, S.E., 2004. Greenhouse and Nursery Sanitation. Horticulture and Landscape Architecture Colorado State University Cooperative Extension.

Paulitz, T.C. and R.R. Belanger, 2001. Biological control in greenhouse systems. Annu. Rev. Phytopathol., 39: 103-133.

Postma, J., Bonants, P.J.M. ve van Os, E.A., 2001. Population dynamics of Pythium aphanidermatum in cucumber grown in closed systems. Med. Facks.

Postma, J., van Os, E.A. ve Kritzman, G., 1999. Prevention of rootdiseases inclosed soilless growing systems by microbial optimization. Mededelingen Faculteit Landbouwkundige en Toegepaste Biologische Wetenschappen Universiteit Gent. 64:431-440.

Postma, J., Willemsen-de Klein, M. J. E. I. M. ve van Elsas, J.D., 2000. Effect of the indigenous microflora on the development of root and crown rot caused by *Pythium aphanidermatum* in cucumber grown on rockwool. Phytopathology 90(2): 125-133.

Rattink, H. ve Postma, J., 1996. Biological control of fusarium wilt in carnations on a recirculation system by a nonpathogenic Fusarium oxysporum isolate. Mededelingen Faculteit Landbouwkundige en Toegepaste Biologilsche Wetenschappen Universiteit Gent. 61:491-498.

Raviv, M. ve Heinrichlieth, J., 2008. Soilless Culture. Theory and Practise. Eldevier. Amsterdam.

Runia W. T., 1995. A review of possibilities for disinfection of recirculation water from soilless cultures, Acta Hort. 382, 221–229.

Runia, W. Th., 1984 Naar verantwoord hergebruik drain water in substraatsystemen. De Tuinderij, 18.

Runia, W. Th., 1988. Elimination of plant pathogens in drainwater from soilless cultures. ISOCS Proceedings, 429-443.

Runia, W.Th., van Os, E.A. ve Bollen, G.J., 1988. Disinfection of drainwater from soilless cultures by heat treatment. Netherlands Journal of Agricultural Science 36, 231-238.

Runia, W.Th. ve Paternotte, S.J., 1993 Activators zetten waterstofperoxide aan het werk. Vakblad voor de Bloemisterij, 7.

Vallance, J., F. Deniel, G. Le Floch, L. Guerin-Dubrana, D. Blancard ve P. Rey, 2010. Pathogenic and beneficial microorganisms in soilless cultures. Agron. Sustain. Dev.

Van der Gaag, D. J., Wever, G., 2005. Conduciveness of different soilless growing media to *Pythium* root and crown rot of cucumber under near-commercial conditions. European Journal of Plant Pathology 112, 31-41.

Whipps, J.M. ve Lumsden, R.D., 2001. Commercial use of fungi as plant disease biological control agents: status and prospects. In: Butt T, Jackson C, Magan N, eds. Fungal biocontrol agents-progress, problems and potential. Wallingford: CAB International.

TRAVMA PSİKOLOJİSİ

Hayatımızın Kırılma Anları

Uzm. Psk. Tarık Solmuş

NOBEL YAŞAM

TRAVMA PSİKOLOJİSİ

Hayatımızın Kırılma Anları

1. Basım - Kasım 2015

Yazarı: Uzm. Psk. Tarık Solmuş

© 2015, Bu baskının bütün hakları NOBEL YAŞAM'a aittir.
'NOBEL YAŞAM' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun
Yayın Koordinatörü: Alper Tok
Redaksiyon: Sinem Kömürcü
Sayfa Tasarım: Aras Çiftçi
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez

Baskı ve Cilt: (FONT: Helvetica Neue LT Std / 47 Light Condensed // 8 PUNTO)

Yayın No.: 01
ISBN: 978-605-974-600-7

Nobel Yaşam
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5 Kadıköy / İSTANBUL
Tel/Faks: +90 (216) 449 20 01 info@nobelyasam.com - www.nobelyasam.com
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20

Yayınlarımızı;

Ana Basın, Alfa Basın, Emek Kitap, Atlas Kitap Dağıtım, D&R Mağazaları, Prefix, Final Pazarlama, Remzi Kitabevi dağıtım adreslerinde bulabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ——— **xi**

Travmalar; Hayatımızın Kırılma Anları ——— **1**

Kimler Risk Altındadır? Daha Çok Etkilenir? ——— 1

Kimler Daha Kolay Başa Çıkabilir? Daha Dayanıklıdır? ——— 2

Travmanın Psikolojik Sonuçları Nelerdir?
Herkes Aynı Duyguları mı Yaşar? ——— 8

Travma Sonrası Stres Bozukluğu ——— 10

Yaşamımızın İlk ve Temel Travması: Bağlan(a)mama ——— **14**

Bebeklikten Yetişkinliğe; Bağlan(a)mama ve
Yarattığı Sorunlar ——— 17

Anne-Fetus "Bağlanması" ve Fetus İstismarı ——— **24**

**Doğum Korkusu, Travması ve
Doğum Sonrası Stres Bozukluğu** ——— **27**

**Travmatik Hamilelik ve Annelik:
Stres, Kaygı ve Depresyon** ——— **30**

Hamilelik Öncesi, Süreci ve Sonrasında Kaygı,
Stres ve Depresyon ——— 33

**Anne - Çocuk İstismarında Son Nokta:
Munchausen by Proxy Sendromu** ——— **40**

Çocukluk Dönemi Taciz Yaşantıları Ergenliği ve Yetişkinliği Nasıl Etkiler? ——46

Tacizle Nasıl Başa Çıkılabilir? Eşlere Düşen Görevler Nelerdir? ——54

İlişkisel Travmalar I.: Aldatılma——57

İlişkisel Travmalar II.: Çatışma, Saldırganlık, Şiddet ——63

"Tehlike Çanları": Şiddetin Habercileri ——68

Şiddetin Türleri ——69

Şiddetin Aşamaları ve "Zafer" ——72

Şiddetin Psikolojik ve Fiziksel Sonuçları - Etkileri——75

Aile içi Şiddet ve Çocuklar——84

Şiddete Tepkiler ve Şiddetle "Baş Etme"——85

İlişkisel Travmalar III.: Ayrılık, Eş Kaybı, Boşanma ve Çocuklar——88

Ayrılık, Boşanma ve Çocuklar ——97

Boşanma Sonrası Ebeveyn-Çocuk İlişkileri, Neler Yapılabilir? ——103

En Travmatik İlişki / Evlilik Hangisidir?——107

Sınırda Kişilik Bozukluğu ——108

Narsisistik Kişilik Bozukluğu——110

Peki, İlişki?——113

İster Sokakta İster Evde; Kadına Yönelik Tecavüz ——114

Gücünü / Erkekliğini Onaylama İhtiyacı Duyan Tecavüzcüler ——114

Gücünü / Erkekliğini Şiddetle Onaylama İhtiyacı Duyan Tecavüzcüler ——116

Nefret / İntikam Amaçlı Tecavüz——117

Nefret / İntikamdan Heyecan Duyan, Sadistik Tecavüz ——118

Travma, Çözülme, Kopuş: Mehtap Zengin ve Mehmet Pişkin'in İntihar Videoları ——— 122

Mehtap Zengin (Eylül Cansın, 1992-2015) ——— 122

Mehmet Pişkin (1978-2014) ——— 124

İş Yaşamında Travmalar: Cinsel Taciz ve Mobbing ——— 127

Bir Travmatik Yaşantı Olarak Tükenmişlik ——— 138

Tükenmişliğin Aşamaları ——— 138

Tükenmişliğin Nedenleri ——— 139

Tükenmişliğin Sonuçları ——— 140

Tükenmişlikle Başa Çıkma ——— 142

Farklı Mesleklerde İkincil Travmatizasyon: "In Treatment" ——— 144

"In Treatment": Tükeniş ve Arayış ——— 146

Travma Travmayı Doğurur: Diktatörler, Seri Katiller ve Mafya Üyeleri ——— 150

Diktatörler ——— 150

Seri Katiller ——— 161

Mafya Üyeleri ——— 185

Etnik Travma ve Soykırımlar: Darfur, Kamboçya, Bosna, Halepçe ——— 191

Ömer Hasan Ahmet El Beşir - Darfur ——— 191

Pol Pot - Kamboçya ——— 191

Radovan Karadziç - Bosna ——— 193

Saddam Hüseyin - Halepçe ——— 195

Politik Şiddet ve Terörizm: New York Dünya Ticaret Merkezi (9/11) ——— 197

Savaş / "Güneydoğu" Travması ve "Yazı / Tura" ——199

İşkence Psikolojisi ve Türkiye'nin "Auschwitz"i: Diyarbakır Cezaevi——202

Diyarbakır Cezaevi ——205

Travma, Ötekileştirme ve Nefret Suçları: Sivas / Madımak Katliamı——209

Sivas / Madımak Katliamı ——212

Doğal ve Teknolojik Felaketler: Çernobil Kazası, HFE Faciası, Kobe Depremi ——214

Çernobil Kazası ——214

Herald of Free Enterprise Faciası ——216

Kobe Depremi——217

LGBT Bireylere Yönelik Şiddet: Pier Paolo Pasolini——219

Pier Paolo Pasolini ——222

Kaçırılma ve Travmatizasyon: Stockholm Sendromu ve "Patty Hearst" Olayı ——226

Travma ve Kişilik Bozuklukları: "Para"psikolojik Parapsikolojiler ——229

Edebiyatta Travma: "Piedra Irmağının Kıyısında Oturdum Ağladım" ——234

Sinemada Travma: Travmatik Filmlerin Psikolojik Analizleri ——244

Mustafa Hakkında Her Şey, 2004——244

Sophie's Choice, 1982——249

Copycat, 1995 ——252

Danika, 2006——253

Monster, 2003 ——254

The Brave One, 2007 ——255

Analyze This, 1999 ——256

Ordinary People, 1980——257

Damage,1992——259

Mysterious Skin, 2004 ——259
K-PAX, 2001 ——261
Peri Tozu, 2008 ——261
Born on the Fourth of July, 1989 ——263
Coming Home, 1978 ——264
Enduring Love, 2004 ——265
Ansikte Mot Ansikte, 1976 ——266
Engelen, 2009 ——269
Marnie, 1964——274
Kavşak, 2010 ——276
Atlıkarınca, 2011——278
Gecenin Kanatları, 2009 ——278
Gözetleme Kulesi, 2012——279
Hayatımın Kadınısın, 2006——280
Karanlıktakiler, 2009——280
Kusursuzlar, 2014——281
Meleğin Düşüşü, 2005——282
Nefes: Vatan Sağolsun, 2009 ——282
O Şimdi Asker, 2003 ——283
Sonbahar, 2008 ——283

Çizgi Dünyasında Travma:
Zararlı Çizgi Filmler ve "Şeker Kız Candy" ————285
"Şeker Kız Candy" ——287

Dizilerde Travma:
"Homeland" ve "Dexter"ın Psikolojisi ————291
Homeland ——291
Dexter ——297

SONUÇ YERİNE:
Travmayla / Stresle Başa Çıkma; Neler Yapılabilir? ——304
A) Gevşeme Teknikleri ——304
B) Sosyal Destek——309

KAYNAKLAR——311

ÖN SÖZ

Travmalar hayatımızın herhangi bir anında, kontrolümüzün çok dışında, ötesinde gerçekleşen acı verici olaylardır. Aslında böyle bir deneyim ile kişinin bu deneyime nasıl bir tepki verdiğinin, vereceğinin bir birleşimidir. Her yıkıcı, sarsıcı olay her insanı aynı derecede ya da şekilde etkilemez, dolayısıyla da bir travma halini almayabilir. Bazen bir saldırıya maruz kalmak ya da maruz kalan bir kişiye tanıklık etmek bile insanı travmatize edebilir. Bazen fiziksel ya da psikolojik bütünlüğe yönelik olumsuz bir yaşantı riskinin var olması bile o insanda travma doğurabilir. Bu anlarda da kişi yoğun bir korku, çaresizlik, belirsizlik yaşayabilir. Eğer bu duygularla başa çıkılamaz, olumlu bir şekilde yönetilemez ve kalıcı hale gelirse de kişide travma sonrası stres bozukluğu belirebilir. Başımıza gelen olay her ne olursa olsun artık bu olay / durum nedeniyle bir seçim yapamadığımızda, karar veremediğimizde, yoğun bir öfke, korku, huzursuzluk, üzüntü yaşadığımızda travmatize olmuşuz demektir. Örneğin yıllar önce stadyumda maç izlendiği sırada meydana gelen bir kaza kişinin artık hiç maça gitmemesine yol açıyorsa ya da otobüste yaşanan bir cinsel taciz bir daha hiç otobüse hatta bir toplu taşıma aracına binmemeye neden oluyorsa kişi travmatize olmuş demektir. Artık onu belki de etkisi yıllarca sürebilecek zor ve sancılı bir hayat bekliyor olabilir.

Bu çalışma, yaşamımızın neredeyse ayrılmaz bir parçası olan, bütün varlığımızı derinden sarsabilen travmatik yaşantılara ışık tutmak için kaleme alınmıştır. Bebeklikten hatta doğum öncesinden yetişkinliğe ve doğal felaketlerden işkenceye, cinsel tacizden

terörizme, aldatılmaktan mobbinge kadar pek çok travmatik yaşantıyı aydınlatmayı, bir farkındalık kazandırmayı amaçlamıştır. Kuşkusuz ki hayat farkındalıkla başlar. Örneğin, yaşı küçük olan çocuklar uğradıkları fiziksel tacizi dillendiremedikleri için bunu dışarıya ailelerinin de bir anlam veremediği farklı davranış sorunlarıyla yansıtırlar. Ailelerin bu sorunların bilincinde olması çocuk gelişimi açısından son derece yararlı ve belirleyici olacaktır. Bir işkence kurbanı yaşadığı acıyı tamamen bastırmış olabilir ve şimdi aradan yıllar geçmesine rağmen aynı işkence kendisini kabuslar, "nedeni belirsiz" ağlama ya da panik nöbetleriyle gösteriyor olabilir. Yıllar önce yaşanan bir deprem bugün yolda yürürken sarsıntı oluyormuş duygusuyla su yüzüne çıkıyor olabilir. Erkek kardeşi Güneydoğu'da askerlik yapmış bir abla onun "çok tuhaf" davranışlarının nedenlerini ve bunların nasıl üstesinden gelinebileceğini hiç bilmiyor olabilir. Anneyle sağlıklı ve güvenli bir bağlanma ilişkisi kuramamak aslında hiç farkında olunmasa da insanın tüm hayatını; iş yaşamından özel yaşamına, politik tutumlarından dini inancına kadar pek çok alandaki davranışlarını, kararlarını, "seçimlerini" etkiler. Örneğin iş yaşamındaki bir terfi olasılığı bir mutluluk ya da gurur kaynağı olmaktan ziyade son birkaç gündür bir stres kaynağı haline gelmiş olabilir. İşte bu kitap hayatımızı bir şekilde etkileyecek, ketleyecek, kişisel gelişimimizi sekteye uğratacak her türlü travmatik deneyimin nedenlerine, sürecine, etkilerine ve mümkün olduğunca da kişisel olarak nasıl başa çıkılabileceğine odaklanmıştır. Elbette bu noktada her travmatize insanın mutlaka profesyonel bir psikolojik yardım alması gerektiğinin de önemle altı çizilmelidir.

Uzm. Psk. Tarık Solmuş
Yazar – Çift ve Evlilik Terapisti

KAYNAKLAR

Adeola, F. O. (2009). Mental health & psychosocial distress sequelae of Katrina: An empirical study of survivors, Human Ecology Review, 16 (2), 195-210.

Allen, J. G. (2005). Coping with trauma, USA: American Psychiatric Publishing, Inc.

Alvarez, J. R. (2007). The psychological impact of kidnap, In. Elizabeth K. Carll (Ed.), Trauma Psychology: Issues in Violence, Disaster, Health, and Illness Vol. 1. (pp. 61-96), UK: Praeger

Başoğlu, M. & Şalcıoğlu, E. (2011). A mental healthcare model for mass trauma survivors: Control-focused behavioral treatment of earthquake, war, and torture trauma, UK: Cambridge University Press

Başoğlu, M., Jaranson, J. M., Mollica, R. & Kastrup, M. (2001). Torture and mental health: A research overview, In. Ellen T. Gerrity, Terence M. Keane & Farris Turna (Eds.), The Mental Health Consequences of Torture (pp. 35-57), USA: Springer Science+ Business Media

Benight, C. C. & Cieslak, R. (2011). Cognitive factors and resilience: How self-efficacy contributes to coping with adversities, In. Steven M. Southwick, Brett T. Litz, Dennis Charney & Matthew J. Friedman (Eds.), Resilience and Mental Health (pp. 45-55), UK: Cambridge University Press

Beveridge, A. (1997). On the origins of post-traumatic stress disorder, In. Dora Black, Martin Newman, Jean Harris-Hendriks & Gillian Mezey (Eds.), Psychological Trauma: A Developmental Approach (pp. 3-9), UK: The Royal College of Psychiatrists

Blaustein, M. E. & Kinniburgh, K. M. (2010). Treating traumatic stress in children and adolescents: How to foster resilience through attachment, self-regulation, and competency, USA: The Guilford Press

Brunt, D. (1994). Long-term repercussions of the trauma of sex abuse in childhood, In. R. Watts & D. J. L. Horne (Eds.), Coping with Trauma (pp. 121-136), Australia: Australian Academic Press

Buchanan, N. T. & Harrell, Z. A. (2011). Surviving sexual harassment: Coping with, recognizing, and preventing unwanted sexual behaviors in the workplace, In. Thema Bryant-Davis (Ed.), Surviving Sexual Violence A Guide to Recovery and Empowerment (pp. 7-21), USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Chu, J. A. (1996). Posttraumatic responses to childhood abuse and implications for treatment, In. Larry K. Michelson & William J. Ray (Eds.), Handbook of Dissociation (pp. 381-400), USA: Springer Science+Business Media

Cicero, S. D., Nooner, K. & Silva, R. (2011). Vulnerability and resilience in childhood trauma and PTSD, In. Vittoria Ardino (Ed.) Post-Traumatic Syndromes in Childhood and Adolescence: A Handbook of Research and Practice (pp. 43-60), USA: John Wiley & Sons

Cohen, J. A., Mannarino, A. P. & Deblinger, E. (2006). Treating trauma and traumatic grief in children and adolescents, USA: The Guilford Press

Crosson-Tower, C. (2014). Understanding child abuse and neglect, USA: Pearson

Doctor, R. M &Shiromoto, F. N. (2010). The encyclopedia of trauma and traumatic stress disorders, USA: Facts on File

Draucker, C. B. & Martsolf, D. S. (2006). Counselling survivors of childhood sexual abuse, USA: Sage

Duncan, K. A. (2004). Healing from the trauma of childhood sexual abuse, USA: Praeger

Dyregrov, A. (2010). Supporting traumatized children and teenagers: A guide to providing understanding and help, UK: Jessica Kingsley Publishers

Fairbank, J. A., Putnam, F. W. & Harris, W W. (2007). The prevalence and impact of child traumtic stress, In. Matthew J. Friedman, Terence M. Keane & Patricia A. Resick (Eds.) Handbook of PTSD: Science and Practice (pp. 229-251), USA: The Guilford Press

Figley, C. R. (2012). Encyclopedia of trauma: An interdisciplinary guide, USA: Sage

Foa, E. B. & Hearst-Ikeda, D. (1996). Emotional dissociation in response to trauma: An information-processing approach, In. Larry K. Michelson & William J. Ray (Eds.), Handbook of Dissociation (pp. 207-226), USA: Springer Science+Business Media

Foy, D. W., Furrow, J. & McManus, S. (2011). Exposure to violence, post-traumatic symptomatology, and criminal behaviors, In. Vittoria Ardino (Ed.) Post-Traumatic Syndromes in Childhood and Adolescence: A Handbook of Research and Practice (pp. 199-210), USA: John Wiley & Sons

Freedy J. R. & Donkervoet, J. C. (1997). Traumatic stress: An overview of the field, In. John R. Freedy & and Stevan E. Hobfoll (Eds.), Traumatic Stress: From Theory to Practice (pp. 3-28), USA: Springer Science+Business Media

Friedman, M. J. (2012). Posttraumatic and acute stress disorders, USA: Springer

Friedman, M. J., Resick, P. A. & Keane, T. M. (2007). PTSD: Twenty-five years of progress and challenges, In. Matthew J. Friedman, Terence M. Keane & Patricia A. Resick (Eds.) Handbook of PTSD: Science and Practice (pp. 3-18), USA: The Guilford Press

Galea, S., Ahern, J., Resnick, H. & Vlahov, D. (2006). Post-traumatic stress symptoms in the general population after a disaster: Implications for public health, In. Yuval Neria, Raz Gross & Randall D. Marshall (Eds.), 9/11: Mental Health in the Wake of Terrorist Attacks (pp. 19-44), UK: Cambridge University Press

Goodwin, E. L. (2014). The long-term effects of homophobia-related trauma for LGB men and women, Counselor Education Master's Theses.

Green, B. L. & Solomon, S. D. (1997). The mental health impact of natural and technological disasters, In. John R. Freedy & and Stevan E. Hobfoll (Eds.), Traumatic Stress: From Theory to Practice (pp. 163-176), USA: Springer Science+Business Media

Grey, N. (2009). A casebook of cognitive therapy for traumatic stress reactions, UK: Routledge

Hartman, C. R. & Burgess, A. W. (1993). Treatment of victims of rape trauma, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 507-516), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Herbert, C. & Wetmore, A. (1999). Overcoming traumatic stress, UK: Robinson

Herman, J. (1995). Complex PTSD: A syndrome in survivors of prolonged and repeated trauma, In. GeorgeS. Everly, Jr. & Jeffrey M. Lating (Eds.), Psychotraumatology: Key Papers and Core Concepts in Post-Traumatic Stress (pp. 87-97), USA: Springer

Holloway, H. C. & Fullerton, C. S. (1994). The psychology of terror and its aftermath, In. Robert J. Ursano, Brian G. McCaughey, Carol S. Fullerton (Eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos (pp. 46-71), UK: Cambridge University Press

Horne, D. J. L. (1994). The psychology of working with victims of traumatic accidents, In. R. Watts & D. J. L. Horne (Eds.), Coping with Trauma (pp. 85-100), Australia: Australian Academic Press

http://lgbtqpn.ca/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/2014/08/LGBT%20Mental%20Health.pdf

http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-1-4419-0393-8_4#page-1

http://t24.com.tr/haber/madimak-katliamindan-kurtulan-yazar-karakus-o-yillarda-sivas-benim-ulkem-degilmis-gibiydi,301558

http://www.aksam.com.tr/siyaset/2-temmuzda-sivasta-neler-oldu/haber-221388

http://www.clinicaloncologyonline.net/article/S0936-6555(11)00533-4/abstract

http://www.dogader.org/index.php/bilgi/173-cernobil-nukleer-kazasi-kurban-aci-hikaye

http://www.ilkehaber.com/haber/diyarbakir-cezaevi-kadinlar-kogusu-ve-soyunun-ulan-sesleri-24733.htm
http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10188713
http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18049228
http://www.publichealthjrnl.com/article/S0033-3506(08)00123-6/abstract
http://www.rainbowhealthontario.ca/wp-content/uploads/2015/01/Envisioning-Mental-Health-Sheet.pdf
https://tr.wikipedia.org/wiki/Katrina_Kas%C4%B1rgas%C4%B1
Hunt, N. C. (2010). Memory, war, and trauma, UK: Cambridge
Hyman, B. (2005). Heterosexism and violence in the lives of lesbian women: Implications for mental health, In. K. Kendall-Tackett (Ed.), The Handbook of Women, Stress, and Trauma (pp. 245-266), USA: Brunner-Routledge
Iwaniec, D. (2006). The emotionally abused and neglected child, USA: John Wiley & Sons Ltd
Janoff-Bulman, R. (1995). Victims of violence, In. George S. Everly, Jr. & Jeffrey M. Lating (Eds.), Psychotraumatology: Key Papers and Core Concepts in Post-Traumatic Stress (pp. 73-86), USA: Springer
Johnston, S. J. (1993). Traumatic stress reactions in the crew of the Herald of Free Enterprise, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 479-485), USA: Springer Science+Business Media, LLC
Kahn, A. P. (2006). The encyclopedia of stress and stress-related diseases, USA: Facts on File
Karr-Morse, R. & Wiley, M. S. (2012). Scare sick, USA: Basic Books
Kendall-Tackett, K. (2005). Trauma associated with perinatal events: Birth experience, prematurity, and childbearing loss, In. K. Kendall-Tackett (Ed.), The Handbook of Women, Stress, and Trauma (pp. 53-74), USA: Brunner-Routledge
Kessler, R. C., Galea, S., Jones, R. T. & Parker, H. A. (2006). Mental illness and suicidality after Hurricane Katrina, Bulletin World Health Organization, 84 (12), 930–939.
Kolk, B. A. (2007). The developmental impact of childhood trauma, In. Laurence J. Kırmayer, Robert Lemelson & Mark Barad (Eds.), Understanding Trauma (pp. 224-241), UK: Cambridge University Press
Kolk, B. A. (2007). The history of trauma in psychiatry, In. Matthew J. Friedman, Terence M. Keane & Patricia A. Resick (Eds.) Handbook of PTSD: Science and Practice (pp. 19-36), USA: The Guilford Press
Kroll-Smith, J. S. & Couch, S. R. (1993). Technological hazards, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 79-91), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Kuban, C. & Steele, W. (2013). Working with grieving and traumatized children and adolescents, USA: John Wiley & Sons

Lundin, T., Mardberg, B. & Otto, U. (1993). Chernobyl: Nuclear threat as disaster, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 431-439), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Matsakis, A. (2004). In. Don R. Catherall (Ed.), Handbook of Stress, Trauma and the Family (pp. 15-32), USA: Brunner-Routledge

Maxwell, A. R. & Galea, S. (2009). Posttraumatic stress disorder after disasters, In. David J Nutt, Murray B Stein, Joseph Zohar (Eds.), Posttraumatic Stress Disorder: Diagnosis, Management, and Treatment (pp. 176-187), UK: Informa

Mayer, E. A. (2007). Somatic manifestations of traumatic stress, In. Laurence J. Kırmayer, Robert Lemelson & Mark Barad (Eds.), Understanding Trauma (pp. 142-170), UK: Cambridge University Press

McCaughey,B. G., Hoffman, K. J. & Llewellyn, C. H. (1994). The human experience of earthquakes, In. Robert J. Ursano, Brian G. McCaughey, Carol S. Fullerton (Eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos (pp. 136-153), UK: Cambridge University Press

McCoy, M. L. & Keen, S. M. (2014). Child abuse and neglect, USA: Psychology Press

Miller, M. W. & Harrington, K. M. (2011). Personality factors in resilience to traumatic stress, In. Steven M. Southwick, Brett T. Litz, Dennis Charney & Matthew J. Friedman (Eds.), Resilience and Mental Health (pp. 56-75), UK: Cambridge University Press

Mills, M. A., Edmondson, D. & Park, C. L. (2007). Trauma and stress response among hurricane katrina evacuees, American Journal of Public Health, Supplement 1 (97), 116-123.

Nader, K. (2008). Understanding and assessing trauma in children and adolescents, UK: Routledge

Nader, K. (2011). Evaluation and diagnosis of PTSD in children and adolescents, In. Vittoria Ardino (Ed.) Post-Traumatic Syndromes in Childhood and Adolescence: A Handbook of Research and Practice (pp. 15-42), USA: John Wiley & Sons

Nash, W. P. (2007). Combat / operational stress adaptations and injuries, In. Charles R. Figley & William P. Nash (Eds.), Combat Stress Injury: Theory, Research, and Management (pp. 33-64), USA: Routledge

Nash, W. P. (2007). The stressors of war, In. Charles R. Figley & William P. Nash (Eds.), Combat Stress Injury: Theory, Research, and Management (pp. 11-32), USA: Routledge

Naturale, A. & Pulido, M. L. (2012). Helping the helpers: Ameliorating secondary traumatic stress in disaster workers, In. Julie L. Framingham & Martell L. Teasley (Eds.), Behavioral Health Response to Disasters (pp. 189-208), UK: CRC Press

Neria, Y., Gross, R. & Marshall, R. D. (2006). Mental health in the wake of terrorism: Making sense of mass casualty trauma, In. Yuval Neria, Raz Gross & Randall D. Marshall (Eds.), 9/11: Mental Health in the Wake of Terrorist Attacks (pp. 3-16), UK: Cambridge University Press

O'Leary, V. E. & Bhaju, J. (2006). Resilience and empowerment, In. J. Worell & C. D. Goodheart (Eds.), Handbook of Girls' and Women's Psychological Health (pp. 157-165), UK: Oxford

Okawa, J. B. & Hauss, R. B. (2007). The trauma of politically motivated torture , In. Elizabeth K. Carll (Ed.), Trauma Psychology: Issues in Violence, Disaster, Health, and Illness Vol. 1. (pp. 33-61), UK: Praeger

Ortiz, S. D. (2001). The survivors' perspective: Voices from the center, In. Ellen T. Gerrity, Terence M. Keane & Farris Turna (Eds.), The Mental Health Consequences of Torture (pp. 13-34), USA: Springer Science+ Business Media

Parkes, C. M. (1997). Normal and abnormal responses to stress – a developmental approach, In. Dora Black, Martin Newman, Jean Harris-Hendriks & Gillian Mezey (Eds.), Psychological Trauma: A Developmental Approach (pp. 10-18), UK: The Royal College of Psychiatrists

Raja, S. (2012). Overcoming trauma and PTSD, USA: New Harbinger Publications, Inc.

Reder, P. & Duncan, S. (2000). Abuse the and now, In. P. Reder, M McClure & A. Jolley (Eds.), Family Matters, (pp. 39-56), UK: Routledge

Renzetti, C. M. & Edleson, J. L. (2008). Encyclopedia of interpersonal violence, USA: Sage

Reyes, G., & Elhai, J. D. & Ford, J. D. (2008). The encyclopedia of psychological trauma, USA: John Wiley & Sons

Rhodes, J., Chan, C., Paxson, C., Rouse, C. E., Waters, M., Fussell, E. (2010). The impact of hurricane katrina on the mental and physical health of low-income parents in New Orleans, American Journal of Orthopsychiatry, 80 (2), 237–247.

Roberts, C. A. (2011). Coping with post-traumatic stress disorder a guide for families, USA: McFarland & Company, Inc., Publishers 2011

Rosen, M. (2003). Understanding post-traumatic stress disorder, USA: Chelsea House Publishers

Rosenbloom, D. & Williams, M. B. (2010). Life after trauma, USA: The Guilford Press

Rymaszewska, J. & Philpot, T. (2006). Reaching the vulnerable child, UK: Jessica Kingsley Publishers

Rysberg, J. A. (2005). Stress and trauma in the lives of middle-aged and old women, In. K. Kendall-Tackett (Ed.), The Handbook of Women, Stress, and Trauma (pp. 75-100), USA: Brunner-Routledge

Sachs-Ericsson, N., Cromer, N., Hernandez, A. & Kendall-Tackett, K. (2009). The association between childhood abuse, health and pain-related problems, and the role of psychiatric disorders and current life stress, In. Victoria L. Banyard, Valerie J. Edwards & Kathleen A. Kendall-Tackett (Eds.), Trauma and Physical Health: Understanding the Effects of Extreme Stress and of Psychological Harm (pp. 5-36), UK: Routledge

Sanchez-Hucles, J. & Gamble, K. (2006). Trauma in the lives of girls and women, In. J. Worell & C. D. Goodheart (Eds.), Handbook of Girls' and Women's Psychological Health (pp. 103-112), UK: Oxford

Sanchez-Hucles, J. & Hudgins, P. (2001). Trauma across diverse settings, In. J. Worell (Ed.), Encyclopedia of Women and Gender (pp. 1151-1168), USA: Academic Press

Sanderson, C. (2010). Introduction to counselling survivors of interpersonal trauma, UK: Jessica Kingsley Publishers

Santucci, P. (2012). Mental health outcomes of disasters and terrorism, In. Julie L. Framingham & Martell L. Teasley (Eds.), Behavioral Health Response to Disasters (pp. 115-142), UK: CRC Press

Scott, K. & Eliav, J. (2005). Relational stress and trauma in the lives of girls and teens, In. K. Kendall-Tackett (Ed.), The Handbook of Women, Stress, and Trauma (pp. 9-32), USA: Brunner-Routledge

Scott, M. J. & Stradling, S. G. (2006). Counselling for Post-traumatic Stress Disorder, USA: Sage Publications

Scurfield, R. M. (2006). War Trauma: Lessons unlearned, from Vietnam to Iraq, USA: Algora Publishing

Seedat, S. (2009). Traumatic stress disorders in children, In. David J Nutt, Murray B Stein, Joseph Zohar (Eds.), Posttraumatic Stress Disorder: Diagnosis, Management, and Treatment (pp. 147-162), UK: Informa

Shalev, A. Y. (2009). Posttraumatic stress disorder: Diagnosis, history, and longitudinal course, In. David J Nutt, Murray B Stein, Joseph Zohar (Eds.), Posttraumatic Stress Disorder: Diagnosis, Management, and Treatment (pp. 1-11), UK: Informa

Siegel D. J. (1997). Memory and trauma, In. Dora Black, Martin Newman, Jean Harris-Hendriks & Gillian Mezey (Eds.), Psychological Trauma: A Developmental Approach (pp. 44-53), UK: The Royal College of Psychiatrists

Silver, R. C., Holman, E. A., McIntosh, D. N., Poulin, M., Gil-Rivas, V. & Pizarro, J. (2006). Coping with a national trauma: A nationwide longitudinal study of responses to the terrorist attacks of September 11, In. Yuval Neria, Raz

Gross & Randall D. Marshall (Eds.), 9/11: Mental Health in the Wake of Terrorist Attacks (pp. 45-70), UK: Cambridge University Press

Singh, A. A. & Sikes A. (2011). Understanding child sexual abuse: Prevalence, multicultural considerations, and life span effects, In. Thema Bryant-Davis (Ed.), Surviving Sexual Violence A Guide to Recovery and Empowerment (pp. 77-89), USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Skodol, A. E. (2010). The resilient personality, In. John W. Reich, Alex J. Zautra & John Stuart Hall (Eds.), Handbook of Adult Resilience (pp. 112-124), USA: The Guilford Press

Slone, L. B. & Friedman, M. J. (2008). After the war zone: A practical guide for returning troops and their families, USA: Da Capo Press

Smith, E. M. & North, C. S. (1993). Posttraumatic stress disorder in natural disasters and technological accidents, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 405-419), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Somer, E. (2011). Dissociation in traumatized children and adolescents, In. Vittoria Ardino (Ed.) Post-Traumatic Syndromes in Childhood and Adolescence: A Handbook of Research and Practice (pp. 157-176), USA: John Wiley & Sons

Stephen, J., Ruth, W. & William, Y. (1997). Understanding post-traumatic stress: A psychosocial perspective on PTSD and treatment, USA: John Wiley & Sons

Stewart, M. & Hodgkinson, P. (1994). Post-traumatic stress reactions in the professional, In. R. Watts & D. J. L. Horne (Eds.), Coping with Trauma (pp. 53-72), Australia: Australian Academic Press

Tin, L. G. (2003). The dictionary of homophobia: A global history of gay & lesbian experience, Fransa: Presses Universitaires de France

Tramontin, M. & Halpern, J. (2007). The psychological aftermath of terrorism: The 2001 World Trade Center Attack, In. Elizabeth K. Carll (Ed.), Trauma Psychology: Issues in Violence, Disaster, Health, and Illness Vol. 1. (pp. 1-32), UK: Praeger

Ursano, R. J., Fullerton, C. S. & McCaughey, B. G. (1994). Trauma and disaster, In. Robert J. Ursano, Brian G. McCaughey, Carol S. Fullerton (Eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos (pp. 3-30), UK: Cambridge University Press

Vesti, P. & Kastrup, M. (1997). Treatment of torture survivors: Psychosocial and somatic aspects, In. John R. Freedy & and Stevan E. Hobfoll (Eds.), Traumatic Stress: From Theory to Practice (pp. 339-361), USA: Springer Science+Business Media

Wastell, C. (2005). Understanding trauma and emotion: Dealing with trauma using an emotion-focused approach, Australia: Allen & Unwin

Weathers, F. W, Litz, B. T. & Keane, T. M. (1997). Military trauma, In. John R. Freedy & and Stevan E. Hobfoll (Eds.), Traumatic Stress: From Theory to Practice (pp. 103-128), USA: Springer Science+Business Media

Weaver, A. J., Flannelly, L. T. & Preston, J. D. (). Counseling survivors of traumatic events: A handbook for pastors and other helping professionals, USA: Abington Press

Weemsa, C. F., Wattsa, S. E, Marseeb, M. A., Taylora, L. K., Costaa, N. M., Cannona, M. F. Carrionc, V. G. & Pinad, A. A. (2007). The psychosocial impact of Hurricane Katrina: Contextual differences in psychological symptoms, social support, and discrimination, Behaviour Research and Therapy, 45, 2295–2306.

Weisaeth, L. (1994). Psychological and psychiatric aspects of technological disasters, In. Robert J. Ursano, Brian G. McCaughey, Carol S. Fullerton (Eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos (pp. 72-102), UK: Cambridge University Press

Weisreth, L. & Eitinger, L. (1993). Posttraumatic stress phenomena, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 69-77), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Weiss, D. S. (2004). The Impact of Event Scale – Revised, In. J. P. Wilson & T. M. Keane (Eds.), Assessing Psychological Trauma and PTSD (pp. 168-189), USA: The Guilford Press

Wilson, J. P. (2004). PTSD and complex PTSD: Symptoms, syndromes, and Diagnoses, In. J. P. Wilson & T. M. Keane (Eds.), Assessing Psychological Trauma and PTSD (pp. 7-44), USA: The Guilford Press

Yule, W., Williams, R. & Joseph, S. (1997). The Herald of Free Enterprise disaster, In. Dora Black, Martin Newman, Jean Harris-Hendriks & Gillian Mezey (Eds.), Psychological Trauma: A Developmental Approach (pp. 97-98), UK: The Royal College of Psychiatrists

Zeitlin, H. (2000). Continuities of childhood disorders into adulthood, In. P. Reder, M McClure & A. Jolley (Eds.), Family Matters, (pp. 21-38), UK: Routledge

11. Basım

TURİZM PAZARLAMASI

Prof. Dr. Necdet Hacıoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 790
İktisat Ekonomi No.: 153
ISBN : 978-605-133-692-3
© 11. Basım, Ekim 2016

TURİZM PAZARLAMASI

Prof. Dr. Necdet Hacıoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Hacıoğlu, Necdet.
Turizm Pazarlaması / *Necdet Hacıoğlu*
11. Basım, VIII+144 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-692-3
1. Pazarlama 2. Turizm Pazarlaması

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Dünyada turizm olayına katılan kişilerin sayısı her yıl devamlı bir artış göstermektedir. Ulusal ve uluslararası mekanlarda meydana gelen bu sosyo-ekonomik olaydan, her ülke ödemeler dengesine olumlu katkılar sağlamaya başlamıştır. Avrupa kıtasındaki doğu bloku ülkelerde meydana gelen beklenmedik siyasi gelişmeler, yeni turizm merkezlerinin ortaya çıkışı, turistik ürünlerdeki çeşitlemeler, yeni turistik piyasaların oluşumu ve tüketicilerin turizme olan yoğun talepleri, ülkeler ve bölgeler arası bir rekabet yaratmıştır. Artık turizm değerleri zengin olan ülkeler bile, *"Nasıl olsa turist her zaman gelir!"* felsefesinin günümüzde geçerli olmadığını, tüketiciye uygun yeni ürünler, yeni pazarlama stratejileri hazırlamak ve uygulamak gereğini duymaya başlamışlardır.

Bu kitap, turizm endüstrisinde uluslararası düzeyde, bir modern pazarlama anlayışının gerekliliğini vurgulamak amacıyla, özellikle üniversitelerimizde örgün turizm eğitimi gören öğrencilerimize ve sektörde çalışanlara bir kaynak eser olarak hazırlanmıştır. Yapıt Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda okuttuğum turizm pazarlaması dersinin ve bu konuda yazılmış yerli ve yabancı eserlerin, çalışmaların, inceleme ve araştırmaların bir ürünüdür. Bu kitabın, noksan yönleri olabilecektir. Okuyucuların yapıcı eleştirilerine önceden teşekkür ediyorum. Amacım, Türk turizm literatürüne ve özellikle turizm eğitimi gören binlerce üniversite öğrencisine "turizm pazarlaması" dersi için bir kaynak eser sunmaktır.

Ülkemizde, sayısal olarak, belirli bir doyum noktasına ulaşan turizm işletmelerinin bu gün en önemli sorununun pazarlama olduğu görülmüştür. Bu nedenle, ancak modern pazarlama teknikleri uygulayan turistik işletmelerimiz verimli çalışabileceklerdir.

Bu eser, sadece turizm eğitimi gören gençlere değil turizm işletmecilerimize de faydalı olacağı umudu ile hazırlanmıştır.

Kitabın IV. baskısını gerçekleştiren Vipaş A.Ş.'ye ve basımını yapan Rota Ofset'e teşekkür ederim.

Balıkesir 2000 Prof. Dr. Necdet HACIOĞLU

İÇİNDEKİLER

Sayfa:

ÖNSÖZ V

I. PAZARLAMA KAVRAMI 1
A. Tarihsel Gelişimi 1
B. Tanımlar 2
C. Pazarlamanın Amaçları 3
D. Pazarlama Anlayışı 5

II. TURİZM PAZARLAMASI 9
A. Tanımlar 10
B. Otel Pazarlaması 11
C. Turizm Pazarlamasının Gerekliliği 12
D. Turizm Pazarlamasının Özellikleri 13
E. Turizm Pazarlamasının Hedefleri 15
F. Turizm Pazarlamasının Fonksiyonları 17
G. Tüketici - Turist Davranışları ve Özellikleri 19

III. TURİZM PİYASASI 27
A. Piyasa (Pazar) Kavramı 27
B. Piyasa ve Çevresi 29
C. Turizm Pazarı (Piyasası) 30
D. Pazar Bölümlendirme (Segmantasyon) 32
a) Pazar Bölümlendirme Çeşitleri 34
b) Pazar Bölümleme Aşamaları 36
c) Turizmde Hedef Pazar Seçimi 37

IV. TURİSTİK ÜRÜN 39
A. Turistik Ürün Nedir? 39
B. Bir Turizm Ürününün İncelenmesi 40
C. Turistik Ürünü Oluşturan Elemanlar 41
D. Turistik Ürünün Özellikleri 42
E. Turistik Ürünün Yaşam Dönemleri 42
F. Bir Ürün Politikası Seçimi 45
G. Turistik Ürünün Pazardaki Durumunu Belirleme 46
H. Turistik Ürün Fiyatlandırması 50
I. Fiyat Tespitinde Etkili Olan Faktörler 51

V. TURİZMDE DAĞITIM SISTEMİ 57
A. Dağıtım Nedir? 57
B. Dağıtım Sistemi 58
C. Dağıtım Kanallarının Sınıflandırılması 60
D. Turizm Dağıtım Sistemindeki Aracılar 65
E. Turizmde Dağıtımın Gerekliliği 67

VI. TURIZMDE TANITMA 71
A. Tanıtma Stratejisi 71
B. Karşı Tanıtma Kuralları 72
C. Tanıtma Araçları 73
D. Tanıtma Teknikleri 73
1- İletişim 73
2- Enformasyon 74
3- Propaganda 77
4- Halkla Ilişkiler 78
5- Reklam 80
E. Satış Geliştirme (Promosyon) 86
a) Satış Geliştirme Teknikleri 88
b) Otelcilikte Satış Geliştirme (Örnek Olay) 90

VII. TURİZM PAZARLAMA ARAŞTIRMASI 101
A. Pazarlama Araştırmalarının Yararları 101
B. Pazarlama Araştırması Yöntemi 102
C. Pazarlama Araştırması Planı 105
D. Pazarlama Araştırması Konuları 106

VIII. TURİZM PAZARLAMASINDA YÖNETİM ORGANİZASYONU 107

IX. TURİZM PAZARLAMA POLİTİKASI 109
A. Pazarlama Politikası ve İlkeleri 109
B. Turizm Pazarlama Politikasının Amaçları 110
C. Turizm Pazarlama Politikasının Bölümleri 110

X. ULUSARARASI TURİZM PAZARLAMASI 115
A. Özellikleri 115
B. Uluslararası Turizm Pazarlama Stratejisi 119
C. Dış Pazarlara Girme Şekilleri 123

XI. SONUÇ 129

EKLER 131

YARARANILAN KAYNAKLAR 143

KAYNAKLAR

BARETJE Rene, La Dermande TOuristiqu, CHET, Aix-en-provence 1968

BARETJE Rene,Tourisme, Publicite, Promotion, Propaganda, CHET, Aix-en-Provence, 1986

BARETJE Rene, Tourisme et Transports Aeriens, CHET, Aix-en-Provonce, 1986

BARETJE Rene, Tourisme et Hotellerle, CHET, Aix-en-Provence, 1987

BARUTÇUGİL İsmet, Turizm İşletmeciliği, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 1982.

CAZES, G., Le Tiers-Monde vu par les publicites Touristique, CHET, Aix-en Provence, 1976.

CEMALCILAR İnal, Pazarlama, İstanbul, 1988.

FLIPO, J.P., Analyse de Marche, ed. d'Organisation, Paris, 1981.

DOĞAN Hasan Zafer, Davranışsal Araştırma, İzmir, 1987.

GOUIRAND, P., Les Reseaux Commerciaux, Ed. B.P.İ., Paris, 1984.

GÖKSAN Ergun, Turizmoloji, İzmir, 1978.

GUIBILATO Gerard, Economie Touristique, Ed. Delta, Suisse, 1983.

GUIBILATO Gerard, Tour Operateurs, CHET, Aix-en-Provence, 1984.

HACIOĞLU Necdet, Sosyal Turizm, B.İ.T.Y.O., Balıkesir, 1981 (Teksir).

HACIOĞLU Necdet, Seyahat Acentalığı ve Tur Operatörlüğü, Bursa, 1989.

HACIOĞLU Necdet, Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi, BTİOYO, Balıkesir, 1989 (Teksir)

HELFER, J.P. ve ORSINI, J., Marketing, Ed. Vuibert, Paris, 1981.

KOZLU Cem, Uluslararası Pazarlama, Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara,1986.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Otel İşletmeciliği, Ankara, 1983.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Pazarlaması, Ankara, 1983.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Politikası, Ankara, 1988.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Pazarlama Politikası, Ankara, 1988.

LANQUAR Robert, Le Marketing Touristique, Puf, Paris, 1981.

LANQUAR Robert, Le Tourisme International, Puf, Paris, 1977.

MANZIONE, J.G., Pratiqu du Marketing, Edition BPI, Paris, 1982.

MEYER, J., Principes et Pratique du Marketing, Puf, Paris, 1975.
MUCUK İsmet, Pazarlama İlkeleri, Der Yayınları, İstanbul, 1986.
OCDE, Politique du Tourisme et Tourisme International, Paris, 1988.
OLALI Hasan, Turizm Pazarlaması, İzmir, 1969.
OLALI Hasan, Turizm Politikası ve ve Planlaması, İzmir, 1969.
OLALI Hasan, NAZİLLİ Selçuk, Dış Tanıtım ve Turizm, Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara, 1983.
OLALI Hasan, TİMUR Alp, Turizm Ekonomisi, İzmir, 1988.
ONAL Güngör, İşletme Organizasyonu ve Yönetimi, BİTİA, Bursa, 1982.
ORAL Saime, Türk Turizm Pazarlamasında Dağıtım-Fiyat Politikaları ve Turizm Profili Analizi, İzmir, 1988.
SABUNCUOĞLU Zeyyat, TOKOL Tuncer, İşletme Bilimine Giriş, Bursa, 1985.
SAĞCAN Mustafa, Turizm Pazarlaması (Teksir), Aydın, 1988.
SCHWARZ, J.J., Pour Une Approche Marketing dela Promotion Touristique. Lausanne, 1984.
TOKOL Tuncer, Pazarlama Araştırması, İstanbul, 1982.
TOKOL Tuncer, Pazarlama Yönetimi, Bursa, 1983.
TUNCER Doğan, Turizmde Tanıtım Sistemi ve Türkiye için Bir Model Önerisi, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 1989.
Turizm Bakanlığı, 1988 Tanıtma ve Pazarlama Faaliyetleri, Ankara 1989.
Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, Ankara, 1989.
UIOOT, Etudes sur Les Formes Actuelles et Potantielles des Canaux de Distribution, Geneve,1973.
UIOOT, La Commercialisation du Produit Touristique dans les pays en voie de developpement, Geneve, 1973.
USAL Alparslan, Turizm Pazarlaması, İzmir, 1984.
USTA Öcal, Turizm, Turizm Olayına ve Türk Turizm Politikalarına Yapısal Yaklaşım, İstanbul, 1988.
W.T.O.-Etude sur a formation del'image touristiqu, Madrid, 1982.

DERGİLER

-Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimer Fakültesi Dergisi.
-European Journal of Marketing.
-TÜRSAB Dergisi, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği.
-International Tourism Magazine Gazetesi.

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE OKUL YÖNETİMİ

Editör

Ayşen Bakioğlu

Yazarlar*

Ayşen Bakioğlu
Aylin Kirişçi Sarıkaya
Şeyma Nur Didin Ala
İsmail Karsantık
Feride Öksüz Gül
Halim Güner
Mustafa Dervişoğulları
Ekrem Öznalbant
R. Şamil Tatık
A. Faruk Levent
G. Seyra Çakır
Yusuf Alpaydın
Esra Yazıcı
Fulya Damla Kentli
Saffet Duman

* Bölüm sıralamasına göre

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No. : 1402
Eğitim No. : 281
ISBN : 978-605-320-308-7
© 1. Basım, Şubat 2016

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE OKUL YÖNETİMİ
Editör: Prof. Dr. Ayşen Bakioğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen.
Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi / *Ayşen Bakioğlu*
1. Basım, XII + 362 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-308-7
1. Türk Eğitim Sistemi 2. Okul Yönetimi 3. Eğitim Politikaları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Beta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi kitabı; Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalında görev yapan meslektaşlarımla birlikte yazdığımız için, kitap içeriği ve başlığı açısından ekip çalışması ürünü olması bakımından bizim için büyük önem taşımaktadır. Ayrıca öğretmen adaylarının öğretmen olmadan önce aldıkları son pedagojik formasyon dersinin kitabı olması ve öğretmen adaylarının sistemi tanıması, eğitim yönetimi alanının faaliyet sahasındaki önemli konularına ve etkili okula ulaşmanın nitelikli sınıf liderliği ve okul liderliği ile mümkün olacağına işaret etmesi açısından değerlidir.

Okulların etkili şekilde yönetimi, okulların gelişimi ve üst düzeyde eğitim standartları oluşturulmasında son derece önemlidir. Her okulun problemleri ve çözüm için uyguladığı çözümler farklı olsa da okulların hedeflerini gerçekleştirmesi üst düzeyde yetkin bir liderlik ve yönetim gerektirmektedir. Buradaki liderliğin sadece okul yöneticisinde değil okulda görev yapan öğretmenlerde de bulunması gerekmektedir. Okul kültürünü profesyonel öğrenme toplulukları oluşturarak öğrenme ve gelişme merkezli hâle getirmek çok önemlidir. Okulların başarılı ve üst standartlarda öğrenme gerçekleştiren yerler olması isteniyorsa okul yönetim ekibine, okul yönetimi konusunda kendine özgü bir hazırlık eğitimi verilmesi gerektiği genel kabul görmektedir. Kurum kültürünü oluşturmada ve okulu başarılı kılmakta okul yöneticisinin kritik rolü bulunmaktadır. Ancak öğretmen ve diğer okul çalışanlarının da bu hedefe uygun çaba sarf etmeleri için okul temelli eğitim önerilmektedir.

Öğretmen adaylarına eğitim sistemimizi tanıtmak ve göreve atandıkları yerlerde hemen okul yöneticisi, yönetici yardımcısı, zümre başkanı ve sınıf yönetimini iyi yapan bir sınıf lideri konumuna geçmeleri durumunda bilgi ve beceri olarak hazırlanmalarına katkı sağlamak bu kitabın ana amacıdır. Kitabın ilk bölümünde; eğitim yönetiminin teori ve uygulama alanları, eğitim yönetimi modelleri, eğitim yönetiminin temel felsefesi ve değerleri, eğitim yönetimi politika alanları ve okula dayalı eğitim yönetimi anlayışı hakkında temel kavramlar ve bakış açıları tanıtılmış, eğitim yönetiminin kapsamına giren belli başlı konular ele alınmıştır. İkinci bölümde “Liderlik” başlığı altında; lider olarak okul yöneticisi, liderlik türleri, yansıtıcı düşünme ve yansıtıcı uygulama, zaman yönetimi, stres yönetimi, tutum ve davranışların yönetimi konuları yer almıştır. Üçüncü bölümde “Okul Kültürü” başlığı altında; okul kültürü türleri, işlevleri, etkileme yolları, liderin kültüre etkisi, vizyon belirleme ve güçlendirme alt başlıkları bulunmaktadır. Dördüncü bölüm, “Motivasyon ve Çatışma” adını taşımakta olup, çeşitli teoriler ve çatışma teşhisi, çözüm stratejisi, neden ve sonuçları ve yönetimi konuları işlenmektedir.

Çalışmanın beşinci bölümünde “Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimleri” başlığı altında; profesyonel öğrenme modelleri, okul merkezli programlar, öğretim liderliği, öğretmen liderliği, öğretmenlerin kariyer evreleri konularına değinilmektedir. Altıncı bölümde “Toplantı Yönetimi” başlığı altında, toplantıların işlevleri, önemi, etkili toplantının özellikleri vurgulanmaktadır. “Çevre Yönetimi” adını taşıyan yedinci bölümde; aile, toplum, devlet, siyasi partiler, liderler, medya, dernek vb. ile okul ilişkileri ele alınmaktadır. Sekizinci bölüm olan “Örgüt Yapısının Yönetimi”inde; örgüt yapısı, örgüt amaçları, yapının temel unsurları, örgüt yapı modelleri, bürokratik, mekanik ve organik örgütler incelenmiştir.

Dokuzuncu bölümde “Türk Eğitim Sistemi Teşkilat Yapısı, Kademelendirilmesi ve Yasal Dayanakları” incelenmekte; onuncu bölümde, “Okulda Karar Verme Süreçleri” başlığı altında modeller ve öneriler yer almaktadır. On birinci bölüm olan “Finansal ve Fiziki Kaynakların Yönetimi” başlığı altında; amaca uygunluk, verimliliğin sağlanması, kütüphane, arşiv yönetimine yer verilmektedir. “Öğrenme ve Öğretimin Yönetimi” başlığını taşıyan on ikinci bölümde; eğitim programlarının yönetimi ve eğitim programlarını ihtiyaca uyarlama konuları işlenmektedir. On üçüncü bölümde “Kalitenin Yönetimi” başlığı altında; kaliteyi anlama, değerlendirme, standart belirleme, kalite yönetimi araçları yer almaktadır. On dördüncü bölümde yer alan “Okulda Denetim ve Rehberlik” konusunda denetim türleri, rehberlik ve denetim ilkelerine değinilmektedir. On beşinci bölüm olan “Değişim Yönetimi”nde; değişimin doğası ve okul içinde değişimi yönetme konuları vurgulanmaktadır.

Çalışmanın ortaya çıkmasında yönlendirmelerimize, zamanlamamıza, yazım ilkelerimize ve önerilerimize dikkatle uymaya çalışan yazarlarımıza, yayına hazırlama sürecinde son okumalarını yapan Aylin Kirişçi Sarıkaya, Halim Güner ve çeşitli katkı ve önerileriyle çalışmayı geliştiren A. Faruk Levent’e teşekkür ederim. Çalışmanın okuyucuya ulaşmasında dikkatle çalışan Nobel Yayıncılığın değerli görevlileri; Tarkan Erdal Kara’ya, Sevgi Pınar Özen’e ve yayın gayretlerimizde her zaman desteğini esirgemeyen sayın yöneticisi Nevzat Argun’a teşekkür ederim.

Öğretmen ve okul yöneticilerimizle, çocuklarımız ve gençlerimizin eğitimini doğru şekilde yöneterek geleceği inşa etme ümidiyle…

Ayşen Bakioğlu
Şubat 2016

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm
EĞİTİM YÖNETİMİ
Ayşen Bakioğlu - Aylin Kirişçi Sarıkaya

GİRİŞ **3**
EĞİTİM YÖNETİMİ: TEORİ VE UYGULAMA **3**
Eğitim Yönetiminin Felsefesi ve Değerleri 5
Eğitim Yönetiminin Politika Bağlamı 6
Yönetim Modelleri 7
Eğitim Yönetimi Modellerinin Karşılaştırılması 16
Okula Dayalı Yönetim 16
SONUÇ **19**
DEĞERLENDİRME SORULARI **20**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **22**
KAYNAKLAR **22**

2. Bölüm
LİDERLİK
Ayşen Bakioğlu - Şeyma Nur Didin Ala - İsmail Karsantık

GİRİŞ **27**
LİDER OLARAK OKUL YÖNETİCİSİ **28**
Kişiler Arası Beceriler 29
Yönetim Stilleri 30
Uyum ve Davranış 31
Pasif ve Politik Uyum 31
Liderlik Türleri 32
Yönetim ve Liderlik Standartları 34
YANSITICI DÜŞÜNME VE YANSITICI UYGULAMA **35**
Zaman Yönetimi 36
Stres Yönetimi 38
Okul Yöneticilerinin Kendi Becerilerini Geliştirmesi 40
Yöneticinin Tutum ve Davranışlarını Yönetmesi 40
SONUÇ **43**
DEĞERLENDİRME SORULARI **44**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **46**
KAYNAKLAR **46**

3. Bölüm

OKUL KÜLTÜRÜ

Ayşen Bakioğlu - Feride Öksüz Gül

GİRİŞ **51**
OKUL KÜLTÜRÜ **51**
OKUL KÜLTÜRÜNÜN TÜRLERİ **55**
OKUL KÜLTÜRÜNÜN İŞLEVLERİ **57**
KÜLTÜRÜ ETKİLEME YOLLARI **59**
Okul Liderlerinin Okul Kültürüne Etkileri 60
Okulun Var Olan Kültürünün Çözümlenmesi 60
Okulun Vizyonunun Belirlenmesi ve Güçlendirilmesi 62
Okul Kültürünü Şekillendirme 62
SONUÇ **65**
DEĞERLENDİRME SORULARI **66**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **68**
KAYNAKLAR **68**

4. Bölüm

MOTİVASYON VE ÇATIŞMA

Ayşen Bakioğlu – Halim Güner

GİRİŞ **73**
MOTİVASYON **74**
Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi 76
Herzberg'in İki Faktör Teorisi 77
McGregor'un X ve Y Teorisi 78
McClelland'ın Başarı Motivasyonu Teorisi 79
Öz Yeterlik İnancı Motivasyonu-Sosyal Öğrenme Teorisi 80
Anlam Yükleme, İnançlar ve Motivasyon 80
Vroom'un Beklenti-Değer Motivasyon Teorisi 81
J. Stacy Adams'ın Eşitlik Motivasyon Teorisi 82
Amaç Belirleme Motivasyon Teorisi 82
Yöneticinin Motivasyonda Dikkat Etmesi Gerekenler 83
ÇATIŞMA **83**
Çatışma Teşhisi ve Çözüm Stratejileri 84
Çatışmanın Nedenleri ve Sonuçları 86
Çatışmanın Yönetimi 87
Çatışmada Üçüncü Taraf 88
SONUÇ **90**
DEĞERLENDİRME SORULARI **91**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **93**
KAYNAKLAR **93**

5. Bölüm

EĞİTİMCİLERİN PROFESYONEL GELİŞİMLERİ

Ayşen Bakioğlu – Mustafa Dervişoğulları

GİRİŞ **97**
Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimi 97
Profesyonel Öğrenme Modelleri 99
Standartlaşmış Öğretmen Profesyonel Gelişimi Programları 99
Okul Merkezli Öğretmen Profesyonel Gelişim Programları 101
Bireysel ya da Öz Yönetimli Öğretmen Profesyonel Gelişimi Programları 103
Etkili Profesyonel Gelişim 103
Profesyonel Gelişimle İlgili Dikkatli Olunması Gereken Noktalar 106
Öğretimsel Liderlik 106
Öğretmen Liderliği 108
ÖĞRETMENLERİN KARİYER EVRELERİ **108**
Kariyer Girişi Evresi 109
Durulma Evresi 110
Deneycilik/Aktivizm Evresi 110
Uzmanlık Evresi 111
Sakinlik Evresi 111
SONUÇ **112**
DEĞERLENDİRME SORULARI **113**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **116**
KAYNAKLAR **116**

6. Bölüm

TOPLANTI YÖNETİMİ

Ekrem Öznalbant

GİRİŞ **121**
Millî Eğitim Bakanlığı İdari Yapı ve Kültüründe Toplantıların Yeri 122
TOPLANTI YÖNETİMİ **125**
Toplantı Türleri ve Özellikleri 125
Toplantı Öncesi Hazırlıklar 128
Toplantının Sürdürülmesi 135
Toplantı Sonrası Süreç 140
SONUÇ **142**
DEĞERLENDİRME SORULARI **143**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **145**
KAYNAKLAR **145**

7. Bölüm

ÇEVRE YÖNETİMİ

Ayşen Bakioğlu – R. Şamil Tatık

GİRİŞ **149**
OKUL VE ÇEVRE **149**
Örgüt ve Çevresi 150
Okul ve Çevre İlişkileri 153
Okullar ve Değişen Çevre Koşulları 154
OKUL VE AİLE **156**
Okul-Aile İlişkisi 158
Öğretmen-Aile İlişkisi 160
DEVLET VE EĞİTİM **161**
TOPLUM VE EĞİTİM **162**
SONUÇ **165**
DEĞERLENDİRME SORULARI **166**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **168**
KAYNAKLAR **168**

8. Bölüm

ÖRGÜT YAPISININ YÖNETİMİ

A. Faruk Levent

GİRİŞ **173**
ÖRGÜT YAPILARI **174**
ÖRGÜTSEL AMAÇLAR **175**
ÖRGÜT MODELLERİ **176**
Bürokratik Model 176
Mekanik-Organik Model 178
Mintzberg'in Beşli Örgütsel Yapısı 182
ÖRGÜTÜN UNSURLARI **185**
İş Bölümü veya Uzmanlaşma Derecesi 186
Bölümlere Ayırma 186
Yetki ve Sorumluluk 186
Denetim Alanı 186
Merkezileşme 186
Biçimselleşme 187
SONUÇ **188**
DEĞERLENDİRME SORULARI **189**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **191**
KAYNAKLAR **191**

9. Bölüm

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ TEŞKİLAT YAPISI KADEMELENDİRİLMESİ VE YASAL DAYANAKLARI

Ekrem Öznalbant

GİRİŞ **195**
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ TEŞKİLAT YAPISI **195**
Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilatının Tarihsel Gelişimi 195
Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilat Yapısı 196
Milli Eğitim Bakanlığının Görev ve Sorumlulukları 199
Danışma ve Karar Organları 201
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE ÖĞRETİMİN KADEMELENDİRİLMESİ **202**
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YASAL DAYANAKLARI **208**
Türk Eğitim Sisteminin Ulusal Yasal Dayanakları 208
Türk Eğitim Sisteminin Uluslararası Yasal Dayanakları 215
SONUÇ **220**
DEĞERLENDİRME SORULARI **222**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **224**
KAYNAKLAR **224**

10. Bölüm

OKULDA KARAR VERME SÜREÇLERİ

Ayşen Bakioğlu – Gökçen Seyra Çakır

GİRİŞ **229**
KARAR VERME MODELLERI **229**
Rasyonel Karar Verme 229
Paylaşımcı Karar Verme 233
Kademeli/Adımsal Karar Verme 236
OKULDA KARAR VERMEYE İLİŞKİN ÖNERİLER **239**
SONUÇ **240**
DEĞERLENDİRME SORULARI **241**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **244**
KAYNAKLAR **244**

11. Bölüm

FİNANSAL VE FİZİKİ KAYNAKLARIN YÖNETİMİ

Yusuf Alpaydın

GİRİŞ **249**
FİNANSAL KAYNAKLARIN YÖNETİMİ **249**
Okul Bütçeleri 252
Gelir Sağlayıcı Birimlerin Yönetimi 253

Okul-Aile Birlikleri....254
Döner Sermaye İşletmeleri ve Okul Kooperatifleri....257
FİZİKİ KAYNAKLARIN YÖNETİMİ....258
Amaca Uygunluğun ve Verimliliğin Sağlanması....258
Ortam Koşullarının Ayarlanması....258
Okul Güvenliğinin Sağlanması....261
Okul Sağlığının Korunması....262
Kütüphane, Evrak ve Arşiv Yönetimi....263
SONUÇ....265
DEĞERLENDİRME SORULARI....266
İLERİ OKUMALAR....268
KAYNAKLAR....268

12. Bölüm

ÖĞRENME VE ÖĞRETİMİN YÖNETİMİ

Ayşen Bakioğlu – Esra Yazıcı

GİRİŞ....271
EĞİTİM PROGRAMININ YÖNETİMİ....271
Eğitim Programı ile İlgili Karar Verme Yaklaşımları....272
Eğitim Programı Liderliği....274
Eğitim Programı Liderlerinin Özellikleri....276
Eğitim Programının Uygulanması....277
Öğretim Programı....277
Ders Programı....277
Örtük Program....278
EĞİTİM PROGRAMINI İHTİYAÇLARA UYARLAMA....278
21. Yüzyılın İhtiyaçlarını Karşılama....279
Eğitim Programında Değişiklik Yapmayı Engelleyen Yargılar....281
Çocukların İhtiyaçlarını Yönetme....282
Özel Gereksinimli Öğrencilerin İhtiyaçlarını Yönetme....283
SONUÇ....286
DEĞERLENDİRME SORULARI....287
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ....290
KAYNAKLAR....290

13. Bölüm

KALİTENİN YÖNETİMİ

Fulya Damla Kentli

GİRİŞ....295
KALİTEYİ ANLAMA....295
KALİTEYİ DEĞERLENDİRME....298
İçsel Değerlendirmeler....299
Dışsal Değerlendirmeler....301

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI'NIN İLKÖĞRETİMDE STANDART BELİRLEME ÇALIŞMALARI **302**
Yönetim Süreçleri Bakımından 303
Eğitim Öğretim Süreçleri Bakımından 304
Destek Hizmetler Bakımından 304
KALİTE YÖNETİM ARAÇLARI **305**
SONUÇ **309**
DEĞERLENDİRME SORULARI **310**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **312**
KAYNAKLAR **312**

14. Bölüm

OKULDA DENETİM VE REHBERLİK

Ayşen Bakioğlu – Seffat Duman

GİRİŞ **317**
DENETİM KAVRAMI **317**
Denetimin Türleri 318
TÜRKİYE'DE EĞİTİM DENETİMİNİN TARİHİ **323**
Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Başkanlığı 324
Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Başkanlığının Görevleri 325
Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Daire Başkanın Görevleri 325
Maarif Müfettişleri Başkanlığı 326
Müfettiş Olma Şartları 326
Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları 327
REHBERLİK ve DENETİM İLKELERİ **327**
Rehberlik Hizmetleri 328
Denetim Hizmetlerinin Çeşitleri, Kapsamı ve Uygulanması 328
Düzenlenecek Raporların Çeşidi ve Kapsamı 329
BİR MAARİF MÜFETTİŞİNİN GÖZÜYLE MÜFETTİŞLİK **331**
SONUÇ **333**
DEĞERLENDİRME SORULARI **334**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **336**
KAYNAKLAR **336**

15. Bölüm

DEĞİŞİM YÖNETİMİ

A. Faruk Levent

GİRİŞ **341**
DEĞİŞİMİN DOĞASI **342**
Değişimi Uygulama Süreçleri 343
Başarılı Değişimlerin İlkeleri 345
Örgütsel Değişim Yaklaşımları 347

OKUL İÇİNDE DEĞİŞİMİ YÖNETME **352**
Yönetimsel Yeterlikler 354
Eğitimde Değişim Örnekleri 356
SONUÇ **358**
DEĞERLENDİRME SORULARI **359**
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ **361**
KAYNAKLAR **361**

BÖLÜM
1

EĞİTİM YÖNETİMİ

Ayşen Bakioğlu - Aylin Kirişçi Sarıkaya

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Eğitim Yönetimi: Teori ve Uygulama
Eğitim Yönetiminin Felsefesi ve Değerleri
Eğitim Yönetiminin Politika Bağlamı
Yönetim Modelleri
Eğitim Yönetimi Modellerinin Karşılaştırılması
Okula Dayalı Yönetim
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Eğitim yönetimi kavramını tanıyabilir.
- Eğitim yönetiminin teori ve uygulama alanlarını kavrayabilir.
- Eğitim yönetiminin felsefesi ve değerleri hakkında bilgi edinebilir.
- Eğitim yönetiminin politika bağlamı hakkında bilgi edinebilir.
- Yönetim modellerini ve bu modellerin temel özelliklerini kavrayabilir.
- Okula dayalı yönetim anlayışını tanıyabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Bush, T. (2003). *Theories of educational leadership and management*. Third edition. SAGE Publications.

Everard, K.B., Morris, G., & Wilson, I. (2004). *Effective school management*. London: Paul Chapman.

Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2012). *Eğitim yönetimi. teori, araştırma ve uygulama.* (Çeviri editörü: Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.

KAYNAKLAR

Aquino, G. V. (1999). *Educational administration theory and practice*. Manila-Philippines: Rex Printing.

Bakioğlu, A. (1994a). Değişim ve yenilikte okul yöneticisinin rolü: İngiltere ve Amerika'daki uygulamalar. *Yaşadıkça Eğitim*, *32*, 25-30.

Bakioğlu, A. (1994b). Okul yöneticisinin kariyer basamakları: İngiliz eğitim sisteminde yöneticilerin etkinlikleri üzerindeki faktörler. *M.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi, 6*, 17-28.

Bakioğlu, A. & Tokmak, N. (2009). Öğretmenlerin değer yargılarının eğitim süreçlerine etkisinin incelenmesi. *M.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi, 30*, 65-83.

Bakioğlu, A. & Demiral, S. (2013). Okul yöneticilerinin belirsizlik durumlarını algılama ve karar verme tarzları. *M.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi*, *38*, 9-35.

Başaran, İ. E. (1983). *Eğitim yönetimi*. 1. Basım. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Blase, J. & Blase, J. (2002). The micropolitics of ınstructional supervision: a call for research educational. *Administration Quarterly, 38*(1), 6-44.

Bush, T. (1999). Crisis or crossroads? The discipline of educational management in the late 1990s, Educational Management and Administration, 27(3): 239-252.

Bush, T. (2003). *Theories of educational leadership and management*. Third edition. SAGE Publications.

Briggs, K. L. & Wohlstetter, P. (2003). Key elements of a successful school-based management strategy, school effectiveness and school improvement: *An International Journal of Research, Policy and Practic*e, *14*(3), 351-372.

Clarke, S. & Wildy, H. (2010). Preparing for principalship from the crucible of experience: reflecting on theory, practice and research. *Journal of Educational Administration and History*, *42*(1), 1-16.

Cohen, M. D. & March, J. G. (1986). *Leadership and ambiguity: The American college president*. Boston: The Harvard Business School Press.

Culbertson, J. (1980). Educational administration: where we are and where we are going, 4th International Intervisitation Program in Educational Administration, Vancouver, Canada Kongresinde sunulmuştur.

Day, C., Harris, A., & Hadfield, M. (2001). Challenging the orthodoxy of effective school leadership. *Leadership in Education*, *4*, 39-56.

Everard, K.B., Morris, G., & Wilson, I.(2004). *Effective school management*. London: Paul Chapman.

Evers, C. W. (1985). Hodgkinson on ethics and the philosophy of administration. *Educational Administration Quarterly*, *21*(4), 27-50.

Fayol, H. (1916). General and industrial management, London: Pitman Glatter, R. (1999). From struggling to jugging: towards a redefinition of the field of educational leadership and management, *Educational Management and Administration, 27*(3), 255-263.

Hartley, D. (2010). The management of education and the social theory of the firm: from distributed leadership to collaborative community, *Journal of Educational Administration and History*, *42*(4), 345-361.

Hughes, M. (1985). Theory and practice in educational management, in M. Hughes, P. Ribbins and H. Thomas (Ed.), *Managing Education: The System and the Institution*, London: Holt, Rinehart and Winston.

Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2012). *Eğitim yönetimi. teori, araştırma ve uygulama.* Çeviri editörü: Selahattin Turan. Nobel Yayıncılık

Kaya, Y.K. (1993). *Eğitim yönetimi, kuram ve Türkiye'deki uygulamalar*. Ankara: Set Ofset Matbaacılık Ltd. Şti.

Leithwood, K., Jantzi, D. & Steinbach, R. (1999). *Changing leadership for changing times.* Open University Press.

Leithwood, K. & Menzies, T. (1998). Forms and effects of school-based management: a review. *Educational Policy, 12*(3), 325-346.

Morgan, G. (1997). *Images of organization*. Thousand Oaks,. CA: Sage Publications.

Ribbins, P. (1985). Organisation theory and the study of educational institutions, in M. Hughes, P. Ribbins and H. Thomas (ed.). *Managing Education: The System and the Institution*, London: Holt Rinehart and Winston.

Sharma, S. L. (2009). *Educational management: a unified approach of education*. New Delhi: Global India Publications.

Sourcie, D. (1994). Effective managerial leadership in sport organizations. *Journal of Sport Management*, *8*, 1-19.

Taylor, F.W. (1947). *Principles of scientific management*, New York: Harper and Row.

TDK. *Büyük türkçe sözlük*. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts Erişim tarihi: 06.02.2015

Turan, S. & Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6*(2), 227-259.

Webb, P.T. (2008). Re-mapping power in educational micro-politics. *Critical Studies in Education*, *49*(2), 127-142.

Weber, M. (1947). *The theory of social and economic organization*, Oxford University Press.

BÖLÜM
2

LİDERLİK

Ayşen Bakioğlu - Şeyma Nur Didin Ala - İsmail Karsantık

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Lider Olarak Okul Yöneticisi
Kişiler Arası Beceriler
Yönetim Stilleri
Uyum ve Davranış
Pasif ve Politik Uyum
Liderlik Türleri
Yönetim ve Liderlik Standartları
Yansıtıcı Düşünme ve Yansıtıcı Uygulama
Zaman Yönetimi
Stres Yönetimi
Okul Yöneticilerinin Kendi Becerilerini Geliştirmesi
Yöneticinin Tutum ve Davranışlarını Yönetmesi
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Okul yöneticilerinin göstermesi gereken kişiler arası becerileri kavrayabilir.
- Okul yöneticilerinin kullanabilecekleri yönetim stillerini bilebilir.
- Uyum ve davranış, pasif ve politik uyum olgularını açıklayabilir.
- Özellikle yeni liderlik türlerinden ve anlamlarından haberdar olup, karşılaştığı bir yöneticinin hangi liderlik özelliğini gösterdiğinin farkına varabilir.
- Yönetim ve liderlik standartları ile okul yöneticilerinin görevlerini açıklayabilir.
- Yansıtıcı düşünme becerilerinin farkına vararak uygulama aşamasında bu becerilerinden yararlanabilir.
- Etkili zaman yönetimi stratejileri ile zamanını daha verimli şekilde kullanmayı öğrenebilir.
- Etkili stres yönetimi stratejilerini kullanarak performansını arttırabilir.
- Temel becerilerini geliştirerek üretime dönük faaliyetlere hazırlanabilir.
- Kendine ve başkalarına karşı olan tutum ve davranışlarının farkına vararak özyönetim becerilerini geliştirebilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Barber, M. (1996). *The learning game: arguments for an educational revolution*, London: Gollancz.

Bursalıoğlu, Z. (1997). *Eğitim yönetiminde teori ve uygulama.* Ankara: PegemA.

Leithwood, K. (1995). Leadership for school restructuring, K. Leithwood, J. Chapman, D. Corsan, P. Hallinger ve A. Hart (Ed.) içinde *International Handbook of Educational Leadership and Administration*, London: Kluwer.

Levine, A. (2005). *Educating school leaders*. Washington, DC: The Educating Schools Project.

Maxcy, S.J. (1995). *Democracy, chaos and the new school order*. California: Corwin.

Owens, R.G. (1995). *Organizational behavior in education.* Boston: Allyn ve Bacon.

Schmoker, M. (1999). *Results: The key to school ımprovement*, Association for Supervision and Curriculum Development, Alexandria, VA.

Senge, P. (1990) *The fifth discipline,* New York: Doubleday.

KAYNAKLAR

Adair, J. E. & Allen, M. (2003). *The concise time management and personal development*. Thorogood.

Balcı, A. (2010). *Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri sözlüğü.* Ankara: PegemA.

Baloğlu, N. (2011). Dağıtımcı liderlik: Okullarda dikkate alınması gereken bir liderlik yaklaşımı. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*(3), 127-148.

Baron, J. (1981). Reflective thinking as a goal of education. *Intelligence*, *5*(4), 291-309.

Beeman, N. & Perez, L. (2013). Identifying leaders for urban charter, autonomous and independent schools: Above and beyond the standarts. *Advances in Educational Administration, 18*, 17-28.

Brundrett, M, Burton, N. & Smith, R. (2003). *Leadership in education*. UK: Sage.

Celep, C. (2004). *Eğitim örgütlerinde dönüşümsel liderlik*. Ankara: Anı.

Chell, J. (1995). Introducing principals to the role of insructional leadership. A summary of a master's project by Jan Chell. SSTA Research Centre Report.

Cheung, W. M. & Cheng, Y. C. (1996). A multi-level framework for self-management in school. *International Journal of Educational Management*, *10*(1), 17-29.

Coleman, M. & Glover, D. (2010). *Educational leadership and managemet: Developing insides and skills.* Berkshire: McGraw-Hill Education.

Cotton, K. (1989). *Educational time factors*. Portland, OR: Northwest Regional Educational Laboratory.

Çelik, V. (2004). "Liderlik", Y. Özden (Ed.), *Eğitim ve okul yöneticiliği el kitabı* içinde (s. 187-215). Ankara: Pegem A.

Çelik, V. (2013). Yönetim ve liderlik kuramları. V. Çelik (Ed.), *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi* içinde (77-99). Ankara: PegemA.

Çelikten, M. (2013). Okul örgütü ve yönetimi. V. Çelik (Ed.), *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi* içinde (123-142). Ankara: Pegem A.

Daft, R.L. (2012). *Management*. South-Western: Cengage Learning.

Day, C. Sammons, P., Leithwood, K., Hopkins, D., Gu, Q., Brown, E. & Ahtaridou, E. (2011). *Successful school leadership: Linking with learning and achievement.* Berkshire, GBR: McGraw-Hill Education.

Dewey, J. (1915). *The school and society*. Jo Ann Boydston (Ed.). Illinois: Southern Illinois University Press.

Didin, Ş. N. (2014). "*Resmi ve özel eğitim kurumlarındaki yöneticilerin liderlik stilleri ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki ve bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi*". (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Donaldson, G. A. (2006). Cultivating leadership in schools: *Connecting people, purpose, and practice.* New York: Teachers College.

Duke, D. L. (2010). *Differentiating school leadership: Facing the challenges of practice.* California: Corwin.

Everard, K. B., Morris, G. & Wilson, I. (2004). *Effective school management*. London: Sage.

Fidler, B. (2002). *Strategic management for school development: Leading your school's improvement strategy*. New Delhi: Sage.

George, B. (2003). *Authentic leadership: Rediscovering the secrets to creating lasting value*. San Francisco: Jossey Bass.

Gold, A., & Evans, J. (2005). *Reflecting on school management.* London: Falmer Press.

Golding, D., & Currie, D. (Ed.). (2000). *Thinking about management: a reflective practice approach*. Psychology Press.

Gosling, J. (2008). Quiet leadership. Antonio Marturano ve Jonathan Gosling (Ed.), *Leadership-The key concepts* içinde (ss. 136-139). London-New York: Routledge.

Güçlü, N. (2001). Stres yönetimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *21*(1).

Gündüz, B., Tunç, B., & İnandı, Y. (2013). The relationship between the school administrators' anger control and stress coping methods and their conflict management style. Okul yöneticilerinin öfke ve stresle başaçıkma yaklaşımları ile çatışma yönetimi stilleri arasındaki ilişki. *International Journal of Human Sciences*, *10*(1), 641-660.

Harris, A. & Spillane, J. (2008). Distributed leadership through the looking glass. *Management in Education, 22*(1), 31-34.

Karip, E. & Köksal K. (1999). Okul yöneticilerinin yetiştirilmesi, *Eğitim Yönetimi, 18*, 193-207.

Koch, C. J. & Kleinmann, M. (2002). A stitch in time saves nine: Behavioural decision-making explanations for time management problems. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, *11*(2), 199-217.

Korthagen, F. A. & Wubbels, T. (1995). Characteristics of reflective practitioners: Towards an operationalization of the concept of reflection. *Teachers and Teaching: theory and practice*, *1*(1), 51-72.

Latham, G. P. & Locke, E. A. (1991). Self regulation through goal setting. Organizational Behaviour and Human Decision Processes, 50(2), 212-247.

Lo, M., Ramayah, T. & Run, E. (2010). Does transformational leadership style foster commitment to change? The case of higher education in malaysia. *Leadership Quarterly.*

Louis, K.S., Leithwood, K., Wahlstrom, K.L. & Anderson, S.E. (2010). Learning from leadership: Investigating the links to improved student learning: Final report of research to the Wallace Foundation. University of Minnesota and University of Toronto. (http://www.brjonesphd.com/uploads/1/6/9/4/16946150/learning-from-leadership-investigating-links-final-report.pdf adresinden 21.12.2014 tarihinde erişilmiştir).

McConalogue, T. (1984). Developing the skill of time management. *Leadership & Organization Development Journal*, *5*(1), 25-27.

McLyman, L. A. (2005). *Wise leadership*. Michigan: Michigan University Press.

Morales, V., Barrionuevo, M. & Gutierrez, L. (2012). Transformational leadership influence on organizational performance through organizational learning and innovation. *Journal of Business Research, 65*, 1040-1050.

Oxford. (2014). http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/ adresinden 25.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

Perlow, L. A. (1999). The time famine: Toward a sociology of work time. *Administrative Science Quarterly*, *44*(1), 57-81.

Resmi Gazete. (2003). Milli Eğitim Bakanliği İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. Tarih: 27.08.2003, Sayı: 25212.

Rothstein, M. G., & Burke, R. J. (Eds.). (2010). *Self-management and leadership development*. Edward Elgar Publishing.

Rousmaniere, K. (2013). The Principal's Office: *A social history of the american school principal.* Albany*:* State University of New York Press.

Starratt, R. J. (2004). *Ethical leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.

Şekerci, M. & Aypay, A. (2009). İlköğretim okulu yöneticilerinin yönetim becerileri ile grup etkililiği arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *57*(57), 133-160.

Şişman, M. (2002). *Öğretim liderliği.* Ankara: Pegem.

TDK. (2014). Büyük Türkçe sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php? adresinden 03.01.2015 tarihinden erişilmiştir.

Townsend, B. K., & Bassoppo-Moyo, S. (1997). The effective community college academic administrator: Necessary competencies and attitudes. *Community College Review*, *25*(2), 41-56.

Wallace Foundation. (2013). The school principle as leader: guiding schools to better teaching and learning. (http://www.wallacefoundation.org/knowledge-center/school-leadership/ adresinden 15.12.2014 tarihinde erişilmiştir.)

Walsh, R. (2008). *Time management: proven techniques for making every minute count*. Adams Media.

BÖLÜM
3

OKUL KÜLTÜRÜ

Ayşen Bakioğlu - Feride Öksüz Gül

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Okul Kültürü
Okul Kültürünün Türleri
Okul Kültürünün İşlevleri
Kültürü Etkileme Yolları
Okul Liderlerinin Okul Kültürüne Etkileri
Okulun Var Olan Kültürünün Çözümlenmesi
Okulun Vizyonunun Belirlenmesi ve Güçlendirilmesi
Okul Kültürünü Şekillendirme
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Kültür, örgütsel kültür ve okul kültürü kavramlarını açıklayabilir.
- Okul kültürünün gözlemlenen ve algılanabilen özelliklerini tanıyabilir.
- Başarılı okulların kültürel normlarını tespit edebilir.
- Okul kültürünün türlerini örneklendirebilir ve açıklayabilir.
- Okul kültürünün işlevlerini açıklayabilir.
- Okul kültürünü etkileme yollarını anlayabilir ve açıklayabilir.
- Okul kültürü ve liderlik arasındaki ilişkiyi anlayabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Doğan, B. (2007). *Örgüt kültürü.* Beta Basım Yayınları.

Çelik, V. (2012). *Okul kültürü ve yönetimi*. Pegem Akademi.

Haviland, W. A., Prins, H.E.L., Walrath, D. & McBride, B. (2008). *Kültürel antropoloji*. (İ.D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.). Kaknüs Yayınları.

Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2008). *Educational administration: theory, research and practice.* New York, McGraw-Hill Company.

Kenan, S. (2010). II. Meşrutiyet'le gelen yeni eğitim arayışları: Tevfik Fikret'in "Yeni Mekteb"i ve eğitim felsefesi. *100. Yılında II. Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*, ss. 275-285.

KAYNAKLAR

Barth, R. S. (2002). The culture builder, *Educational Leadership*, *59*(8), 6-11. http://proquest.umi veritabanından 17 Aralık 2014 tarihinde erişilmiştir.

Deal, T. E. & Peterson, K. D. (1990). The principal's role in shaping school culture. *U.S. Department of Education Office of Educational Research and Improvement*, http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED325914.pdf adresinden 15 Aralık 2015 tarihinde erişilmiştir.

Deal, T. E. & Peterson, K. D. (2009). *Shaping school culture: pitfalls, paradoxes and promises*. San Fransisco: Jossey-Bass.

Dimmock, C. & Walker, A. (2005). *Educational leadership: culture and diversity*. London: Sage Publications.

Eren, E. (2008). *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi*: İstanbul: Beta Yayınları.

Firestone, W. A. & Louis, K. S. (1999). *Schools as cultures*. Joseph Murphy & Karen Seashore Louis (Ed.) Handbook of Research on Educational Administration içinde (ss. 297-322).

Greenberg, J. & Baron, R. A. (1993). *Behavior in organizations: understanding and managing the human side of work*. Boston: Ally and Bacon.

Haviland, W. A., Prins, H.E.L., Walrath, D. & McBride, B. (2008). *Kültürel antropoloji*. (Çev. İ.D. Erguvan Sarıoğlu,). Kaknüs Yayınları.

Harrison, R. (1972). Understanding your organization's character. *Harvard Business Review*, May-June, ss. 119-128, https://search.ebscohost.com veri tabanından 16 Aralık 2014 tarihinde erişilmiştir.

Hofstede, G., Hosftede, G. J. & Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations: software of the minds: intercultural cooperation and its importance for survival*. New York, McGraw-HillBook Company.

Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2008). *Educational administration: theory, research and practice.* New York: McGraw-Hill Company.

Law, S. & Glover, D. (2003). *Educational leadership and learning: practice*, *policy and research.* Buckingham, Open University Press.

Leithwood (1994). Leadership for school restructuring. *Educational Administration Quarterly, 30* (4), ss. 498-518. http://online.sagepub.com/ veritabanından 27 Aralık 2014 tarihinde erişilmiştir.

Lunenberg, F. C. & Ornstein, A. C. (2008). *Educational administration: concepts and practices*. Belmont: Thomson & Wadsworth.

Maehr, M. L. & Midgley, C. (1996). *Transforming school cultures*. Colorado: Westview Press.

Milstein, M. M. (1997). *Restructuring schools: doing it right*. California: Corwin Press.

Ölçüm-Çetin, M. (2004). *Örgüt kültürü ve örgütsel bağlılık*. Ankara: Nobel Yayınları.

Peters, T. J. & Waterman, R. H. (1987). *Yönetme ve yükselme sanatı: "mükemmeli arayış*" Çeviren: Selami Sagut. İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.

Pheysey, D. C. (1993). *Organizational cultures: types and transformations*. London: Routledge.

Robbins, S. P., Decenzo, D. A. & Coulter, M. (2013). *Yönetimin esasları: temel kavramlar ve uygulamalar*. (Çev. A. Akdoğan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Saphier, J. & King, M. (1985). Good seeds grow in strong cultures. *Educational Leadership*, March, ss. 67-74. https://search.ebscohost.com adresinden 14 Aralık 2014 tarihinde erişilmiştir.

Schein, E. H. (2004). *Organizational culture and leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.

Sergiovanni, T. J. (1984). Leadership and excellence in schooling: excellent schools need freedom within boundaries. *Educational Leadership*, February, ss. 3-13 http://www.jstor.org veritabanından 15 Aralık 2014 tarihinde erişilmiştir.

Sergiovanni, T. J., Kelleher, P., McCarthy, M. M. & Wirt, F. M. (2004). *Educational governance and administration.* Boston: Pearson Education.

Shaw, J. & Reyes, P. (1992). School cultures: organizational value orientation and commitment. *The Journal of Educational Research*, *85*(5), 295-302.

Starratt, R. J. (1991). Building an ethical school: a theory for practice in educational leadership. *Educational Administration Quarterly, 27*(2), 185-202. https://search.ebscohost.com veritabanından 13 Kasım 2014 tarihinde erişilmiştir.

Şimşek, Y. (2005). *Okul müdürlerinin iletişim becerileri ile okul kültürü arasındaki ilişki.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Şahin, S. (2004). Okul müdürü ve öğretmenleri ile okulun bazı özellikleri açısından okul kültürü üzerine bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *39*, 458-474.

Şahin, S. (2010). Okul kültürünün bazı değişkenler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(2), 56-575. http://ilkogretim-online.org.tr adresinden 31 Aralık 2014 tarihinde erişilmiştir.

Turan, S. & Bektaş, F. (2013). The relationship between school culture and leadership practices (özet). *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, *52*(1), 155-168. EJER veri tabanından 30 Aralık 2014 tarihinde erişilmiştir.

BÖLÜM
4

MOTİVASYON VE ÇATIŞMA

Ayşen Bakioğlu – Halim Güner

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Motivasyon
- Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi
- Herzberg'in İki Faktör Teorisi
- McGregor'un X ve Y Teorisi
- McClelland'ın Başarı Motivasyonu Teorisi
- Öz Yeterlik İnancı Motivasyonu-Sosyal Öğrenme Teorisi
- Anlam Yükleme, İnançlar ve Motivasyon
- Vroom'un Beklenti-Değer Motivasyon Teorisi
- J. Stacy Adams'ın Eşitlik Motivasyon Teorisi
- Amaç Belirleme Motivasyon Teorisi
- Yöneticinin Motivasyonda Dikkat Etmesi Gerekenler

Çatışma
- Çatışma Teşhisi ve Çözüm Stratejileri
- Çatışmanın Nedenleri ve Sonuçları
- Çatışmanın Yönetimi
- Çatışmada Üçüncü Taraf

Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Motivasyon teorilerinin benzerlik ve farklılıklarını anlayabilir.
- Motivasyon oluşturmada yeni yöntemler sunabilir.
- Çatışmanın nedenlerini ve çözüm yollarını inceleyebilir.
- Çatışmayı fırsata dönüştürmeyi kavrayabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Hoy, A. W. & Hoy, W. K. (2009). *Instructional leadership: a research-based guide to learning in school* (Third edition). Pearson Pub.

Karip, E. (2013). *Çatışma yönetimi* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Folger, J. P., Poole, M. S. & Stutman, R. K. (2013). *Çatışma yönetimi*. (Çeviren: Füsun Akkoyun). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Owens, R. G. & Valesky, T. C. (2011). *Organisational behavior in education: leadership and school reform* (Tenth Edition). Pearson Pub.

Hoy, W. K. & Miskel, G. C. (2012). *Eğitim yönetimi: teori, araştırma ve uygulama.* Çeviren: Selahattin Turan. Ankara: Nobel Yayıncılık.

KAYNAKLAR

Everard, K. B., Morris, C. & Wilson, I. (2004). *Effective school management* (Fourth Edition). New York: Paul Chapman.

Folger, J. P., Poole, M. S. & Stutman, R. K. (2013). *Çatışma yönetimi*. Füsun Akkoyun (Çev.). Ankara: Nobel.

George, J. M. & Jones G. R. (2008). *Understanding and managing organizational behavior* (Fifth Edition). London: Pearson.

Harris, J. O. & Hartman, S. J. (2002). *Organizational behavior*. London: Howart.

Hoy, A. W. & Hoy,W. K. (2009). *Instructional leadership: a research-based guide to learning in school* (Third Edition). London: Pearson.

Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2012). *Eğitim yönetimi: teori, araştırma ve uygulama*. Selahattin Turan (Çev.). Ankara: Nobel.

Miner, J. B. (2005). *Organisational behavior 1: essential theories of motivation and leadership*. New York: M. E. Sharpe.

Karip, E. (2013). *Çatışma yönetimi* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Lunenburg, F. C. (2011). Expectancy theory of motivation: Motivating by altering expectations. *International Journal of Management, Business, and Administration*, *15*(1), 1-6.

Owens, R. G. & Valesky, T. C. (2011). *Organisational behavior in education: leadership and school reform* (Tenth Edition). London: Pearson.

Pardee, R. L. (1990). Motivation Theories of Maslow, Herzberg, McGregor & McClelland. A Literature Review of Selected Theories Dealing with Job Satisfaction and Motivation. Educatıonal Resources Information Center (Eric).

Robbins, S. P. (2003). *Essentials of organizational behavior* (Seventh Edition). London: Prentice Hall.

Tompkins, J. R. (2005). *Organization theory and public management*. New York: Thomson and Wadsworth.

BÖLÜM

5

EĞİTİMCİLERİN PROFESYONEL GELİŞİMLERİ

Ayşen Bakioğlu – Mustafa Dervişoğulları

Bölümün Ana Hatları

Giriş
- Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimi
- Profesyonel Öğrenme Modelleri
- Standartlaşmış Öğretmen Profesyonel Gelişimi Programları
- Okul Merkezli Öğretmen Profesyonel Gelişim Programları
- Bireysel ya da Öz Yönetimli Öğretmen Profesyonel Gelişimi Programları
- Etkili Profesyonel Gelişim
- Profesyonel Gelişimle İlgili Dikkatli Olunması Gereken Noktalar
- Öğretimsel Liderlik
- Öğretmen Liderliği

Öğretmenlerin Kariyer Evreleri
- Kariyer Girişi Evresi
- Durulma Evresi
- Deneycilik/Aktivizm Evresi
- Uzmanlık Evresi
- Sakinlik Evresi

Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Eğitimcilerin profesyonel gelişim ihtiyaçlarının farkına varabilir.
- Farklı profesyonel öğrenme modelleri ve çeşitleri ile ilgili temel bilgi sahibi olabilir.
- Etkili profesyonel gelişimin neye benzediği ile ilgili zihninde kavramsal bir şema oluşturabilir.
- Öğretimsel liderliğin anlamını ve okul ortamındaki işlevini kavrayabilir.
- Öğrenen örgütler olarak okulların gelişimi için düşünceler geliştirebilir.
- Öğretmenlerin kariyer evreleri ile ilgili temel bilgi sahibi olabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Bakioğlu, A. (2013). *Eğitimde mentorluk*. Bakioğlu, A. (Ed) (2.Baskı) Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

Bakioğlu, A. & Dalgıç, G. (2014). *Eğitimcilerde yansıtıcı düşünme*. Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Darling-Hammand, L. (2005). Teaching as a Profession: Lessons in teacher preparation and professional development. *Phi Delta Kappan, 87*(3), 237-240.

Day, C., & Gu, Q. (2014). *Resilient teachers, resilient schools: Building and sustaining quality in testing times.* Routledge, New York.

Dufour, R. (2004). What is a professional learning community? *Educational Leadership, 61*(8), 6-11.

Fullan, M, Hord, S. M. & von Frank, V. (2015). *Reach the highest standard in professional learning: implementation*. Corwin, USA.

Hord, S. M. (2009). Professional learning communities: Educators work together toward a shared purpose – improved student learning. *Journal of Staff Development, 30*(1), 40-43.

KAYNAKLAR

All Things PLC. (2015). About PLCs. http://www.allthingsplc.info/about adresinden erişilmiştir.

Altan, M. Z. (2014). *Türkiye'nin eğitim çıkmazı: girişimci öğretim, girişimci öğretmen*. Pegem Akademi, Ankara.

Altun, A. & Gök, B. (2010). Determining in-service training programs' characteristics given to teachers by conjoint analysis. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, *2*, 1709-1714. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.970

Aytaç, T. (2000). Hizmet içi eğitim kavramı ve uygulamada karşılaşılan sorunlar. *Milli Eğitim Dergisi*, *147*. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/147/aytac.htm adresinden 01.02.2015 tarihinde erişilmiştir.

Bakioğlu, A. & Hesapçıoğlu, M. (1997). Düşünmeyi öğretmekte öğretmen ve okul yöneticisinin rolü: düşünmek. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 9*(1), 49-78

Bakioğlu, A. (1996). Öğretmenlerin kariyer evreleri (Türkiye'de resmi lise öğretmenleri üzerinde yapılan bir araştırma), *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi 2. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri*, 18-20 Eylül, İstanbul, Türkiye.

Bakioğlu, A. (1998). Lider öğretmen. *M.Ü. A.E.F. Eğitim Bilimleri Dergisi, 10*, 11-19.

Bakioğlu, A. & Hacıfazlıoğlu, Ö. (2010). Male ve female undergraduates perceptions of integration and interaction: Optimism versus pessimism. *Cypriot Journal of Educational Sciences, 5*(2), 130-141.

Bal, M. S. & Karademir, N. (2013). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin teknolojik pedagojik alan bilgisi (TPAB) konusunda öz-değerlendirme seviyelerinin belirlenmesi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34*, 15-32.

Blegen, M. B. & Kennedy, C. (2000). Princials and teachers, leading together. *NASSP Bulletin, 84*(1), 1-6.

CfEL. (2014). 4 Dimensions of Instructional Leadership. http://info.k-12leadership.org/4-dimensions-of-instructional-leadership adresinden 01.02.2015 tarihinde erişilmiştir.

Cotton, K. (2003). Principals and Student Achievement: What the Research Says. Association for Supervision & Curriculum Development (ASCD)

Çelenk, S. (2002). Geleceğin eğitim yöneticilerinin yetiştirilmesinde bir model önerisi. *21. Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu 16-17 Mayıs 2002.* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.

Darling-Hammand, L. (2005). Teaching as a profession: lessons in teacher preparation and professional development. *Phi Delta Kappan, 87*(3), 237-240.

Department of Education and Training (2005). *Professional learning in effective schools: the seven principals of highly effective professional learning.* https://www.eduweb.vic.gov.au/edulibrary/public/teachlearn/teacher/ProfLearningInEffectiveSchools.pdf adresinden 01.02.2015 tarihinde erişilmiştir.

Dervişoğulları, M. (2014). *"Profesyonel* öğrenme topluluklarının boyutlarına ilişkin öğretmen görüşleri". (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Doğan, B. & Tatık, R. Ş. (2014). Okul öncesi öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, *27*, 521-539.

DuFour, R. & Berkey, T. (1995). The Principal as staff developer. *Journal of Staff Development, 16*(4).

Enthoven, M., & Bruijn, E. (2010). Beyond locality: the creation of publicpractice based knowledge through practitioner research in professional learning communitiesand communities of practice. A review of three books on practitioner research and Professional communities, *Educational Action Research*, *18*(2), 289-298.

Fishman, B. J., Marx, R. W., Best, S., & Tal, R. T. (2003). Linking teacher and student learning to improve professional development in systemic reform. *Teaching and Teacher Education, 19*(6), 643-658.

Gaible, E. & Burns, M. (2005). *Section 3: Models and best practices in teacher professional development. Using technology to train teachers: Appropriate uses of ICT for teacher professional development in developing countries* (pp. 15-24). http://www.infodev.org/en/Publication.13.html adresinden 10.11.2013 tarihinde erişilmiştir.

Gönen, S. & Kocakaya S. (2006). Fizik öğretmenlerinin hizmet-içi eğitimler üzerine görüşlerinin değerlendirilmesi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19,* 37-44

Gültekin, M., Çubukçu, Z. & Dal, S. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin eğitim-öğretimle ilgili hizmet içi eğitim gereksinimleri, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 29*, 131-152.

Gwin, T.E. (2008). *A study of the implementation of schedule embedded faculty professional learning communities in a suburban Massachusetts High School.* Doctoral Dissertation, Boston College Lynch School of Education.

Hord, S. M. (2008). Evolution of the professional learning community: revolutionary concept is based on intentional collegial learning. *Journal of Staff Development*, *29*(3), 10-13.

Horng, E. & Loeb, S. (2010). New thinking about instructional leadership. *Phi Delta Kappan, 92*(3), 66-69.

HSERF. (High/Scope Education Research Foundation) (t.y.). Inservice teacher-training is the key to high-quality early childhood programs. http://www.highscope.org/file/Research/high_scope_curriculum/Inservicetraining.pdf adresinden 01.02.2015 tarihinde erişilmiştir.

Jackson, R. R. (2013). *Never underestimate your teachers: instructional leadership for excellence in every classroom.* Association for Supervision & Curriculum Developmen (ASCD).

Karasu, N., Aykut, Ç. & Yılmaz, B. (2014). Zihin engelliler öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 15*(1), 41-53.

Katzenmeyer, M & Moller, G. (2013). *Uyuyan Devi Uyandırmak: Öğretmen Liderler Yetiştirmek* (S. Özdemir, Çev. Ed.) Nobel.

Kayabaş, Y. (2008). Öğretmenlerin hizmet içi eğitimde yetiştirilmesinin önemi ve esasları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *12*(2), 9-32.

Marcelo, C. (2009). Professional development of teachers: Past and future, *Educational Sciences Journal, 8*, 5-19.

OECD. (2010). *Teachers' professional development, europe in ınternational comparison.* http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/talis/report_en.pdf adresinden 10.08.2013 tarihinde erişilmiştir.

Önen, F., Mertoğlu, H., Saka, M. & Gürdal, A. (2009). Hizmet içi eğitimin öğretmenlerin öğretim yöntem ve tekniklerine ilişkin bilgilerine etkisi: Öpyep örneği, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10*(3), 9-23.

Schlechty, P. C. (2011). *Okulu yeniden kurmak*. (Çev. Ed. Y. Özden). 2. Basım, Nobel, Ankara.

Seashore-Louis, K. & Wahlstrom, K. (2011). Shared and ınstructional leadership. *In Linking Leadership to Student Learning* (Leithwood, K. & Seashore-Louis, K.). Jossey-Bass.

Şişman, M. (t.y.). Öğretim liderliği. http://www.byclb.com/kobi/egitim_kurumlari/Default.aspx?KonuID=120 adresinden 15.01.2015 tarihinde erişilmiştir.

Uzun, N. & Sağlam, N. (2005). Genetik konuların öğreniminde deney uygulamalarının akademik başarıya etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28*, 196-200.

Wei, R. C., Andree A., Darling-Hammond, L. (2009). How nations invest in teachers: High achieving nations treat their teachers as professionals. *Education Leadership, 5*(66), 28-33.

Williams, M. (2009). School improvement and lifelong learning. In P. F. Geinare (2009) *Recent trends in life long education*. Nova Sciences Publishers, Inc.

BÖLÜM

6

TOPLANTI YÖNETİMİ

Ekrem Öznalbant

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Millî Eğitim Bakanlığı İdari Yapı ve Kültüründe Toplantıların Yeri
Toplantı Yönetimi
Toplantı Türleri ve Özellikleri
Toplantı Öncesi Hazırlıklar
Toplantının Sürdürülmesi
Toplantı Sonrası Süreç
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Etkili bir toplantı düzenlemek için gerekli olan temel bilgi ve becerileri edinebilir.
- Farklı toplantı türlerini ve birbirleri arasındaki temel farklar hakkında bilgi sahibi olabilir.
- Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilk ve orta dereceli okulların bünyesinde gerçekleşen toplantıların amaç, kapsam ve ilkeleri hakkında bilgi sahibi olabilir.
- Toplantıların, okulun işlevlerini yerine getirmesi ve okulun geliştirilmesi noktasındaki fonksiyonlarını ve önemini kavrayabilir.
- Çatışma kaynaklarını yönetme ve problem çözme becerileri konusunda yeni perspektifler kazanabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Başpınar, N. & Keskin, N. (2011). *Toplantı yönetimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Keenan, K. (2003). *Toplantı yönetimi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Everard, K.B., Morris G. & Wilson, I. (2004). *Effective school management*. London: Paul Chapman Publishing

KAYNAKLAR

Adair, J. (2003). *Etkili zaman yönetimi*, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Bang, H. (2012). What prevents senior executives from commenting upon miscommunication in top management team meetings? *Qualitative Research in Organizations & Management*, *7*(2), 189.

Banh, H. F., S. L., Ovesen, M.R. & Eilertsen, D.E. (2010). Effectiveness in top management group meetings: The role of goal clarity, focused communication and learning behavior. Scandinavian *Journal of Psychology, 51*(3), 253-261.

Barker, A. (1999). *Toplantı düzenleme*. (A. Çimen, Çev.) İstanbul: Timaş Yayınları.

Başpınar, N. & Keskin, N. (2011). *Toplantı yönetimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Cecil, A., Reed, B.J. & Reed, L.R. (2011). U.S. higher education ınstitutions offering meeting and event courses. *Journal of Convention & Event Tourism*, *12*(3), 179-205.

Çakıcı, A.C. (2013). *Toplantı yönetimi: kongre, konferans, seminer ve fuar organizasyonları.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Çalışkan, Ü. (2009). *"Okul yöneticilerinin toplantı yönetimi ile ilgili tutum ve becerilerinin öğretmenler tarafından algılanması"*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Çetin, C. (2008). *Yöneticilerin toplantı yönetimi becerileri ve çalışkanların kararlara katılma düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.* İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No: 2008-14.

Everard, K.B., Morris G. & Wilson, I. (2004). *Effective school management*. London: Paul Chapman Publishing

Genç, N. (2004). *Yönetim ve organizasyon*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İmrek, M.K. (2005). *Yönetmeye başlamak*. İstanbul: Arıkan Yayınları.

Keenan, K. (2003). *Toplantı yönetimi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Kirkpatrick, D. (2006). How to Conduct Productive Meetings: Strategies, Tips and Tools to Ensure Your Next Meeting Is Well Planned and Effective, *American Society for Trainning & Development Press*, USA.

MEB. (2014). *Okul öncesi ve ilköğretim kurumları yönetmeliği*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ilkveokuloncyon_0/ilkveokuloncyon_0.html adresinden 20.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

MEB. (2013). *Orta öğretim kurumları yönetmeliği*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ortaogrkurumyon_0/ortaogrkuryon_1.html adresinden 20.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

Morgan, N. (2006). *Toplantı yönetimi*. İstanbul: Optimist Yayınları.

Öztürk, N. & Keskin, N. (2011). *Toplantı yönetimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık

Sharman, D. (1999). *Kusursuz toplantı*. İstanbul: Akdeniz Yayıncılık.

Şencan, D. (2008). *"İlköğretim okulu yöneticilerinin toplantı yönetimi yeterliliklerine ilişkin öğretmen algıları".* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Taşkın, A. (2005). *"Toplantı yönetimi ve bir uygulama"*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Tavmergen, P.İ. & Günlü, E. (2004). *Kongre ve toplantı yönetimi.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tileylioğlu, A. & Günay, N.G. (2001). Organizasyonların başarısında etkin toplantıların önemi. *9. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 24-26 Mayıs 2001, İstanbul.*

Yeşilyurt, E. & Çankaya, Ö. (2007). Toplantı yönetimi. *F.Ü. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi, Cilt 7.*

BÖLÜM
7

ÇEVRE YÖNETİMİ

Ayşen Bakioğlu – R. Şamil Tatık

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Okul ve Çevre
Örgüt ve Çevresi
Okul ve Çevre İlişkileri
Okullar ve Değişen Çevre Koşulları
Okul ve Aile
Okul-Aile İlişkisi
Öğretmen-Aile İlişkisi
Devlet ve Eğitim
Toplum ve Eğitim
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Okulun çevresini oluşturan unsurları açıklayabilir.
- Okul-çevre ilişkisini kavrayabilir.
- Okul-aile ilişkinin öneminin farkına varabilir.
- Ailelerin okula katılımlarının yararlarını açıklayabilir.
- Öğretmen ve aile ilişkisinin öneminin farkına varabilir.
- Devlet ve eğitim arasındaki ilişkiyi kavrayabilir.
- Toplum ve eğitim arasındaki ilişkiyi açıklayabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Coleman, J. B. ve Hoffer, T. (1987). *Public and private high schools: The Impact of communities.* New York: Basic Books, Inc.

Delgado-Gaitan, C. D. (2004). *Involving Latino families in schools: Raising student achievement through home-school partnerships*. Thousand Oakes, CA: Corwin Press.

Epstein, J. L. (2001). *School, family and community partnerships: Preparing educators and improving schools*. Boulder, CO: Westview Press.

Henderson, A. T. ve Berla, N. (1994). *A new generation of evidence: The family is critic student achievement.* Washington, DC: Center for Law and Education.

Patrikakou, E. N., Weissberg, R. P., Redding, S. ve Walberg, H. J. (Eds.). (2005). *School- family partnerships: Fostering children's school success*. New York: Teachers College Press.

Swap, S. M. (1993). *Developing home-school partnerships: From concepts to practice*. New York, NY: Teachers College Press, Columbia University.

Weiss, H. B., Kreider, H., Lopez, M. E. ve Chatman, C. M. (Eds.). (2005). *Preparing educators to involve families: From theory to practice*. Thousand Oaks, 9 Synthesis Series: Patrikakou CA: Sage Publications.

KAYNAKLAR

Adams, D. (2002). *Education and national development: Priorities, policies, and planning.* Asian Development Bank Comparative Research Centre, The University of Hong Kong.

Atkin, J., Bastiani, J. ve Good, J. (1988). *Listening to parents.* London: Croom Helm.

Aydın, A. (2004). *Sınıf yönetimi.* (5.Baskı), Tekağaç Eylül Yayınları:47, Dizi No:8.

Baloğlu, N. (2010). Okulların dış çevreleri içinde Turan, S. (Ed.), *Eğitim yönetimi teori araştırma ve uygulama.* (ss. 238-269). Wayne K. Hoy and Cecil G. Miskel, 7.Baskıdan Çeviri: Educational Administration, Theory, Research, and Practice. Nobel Yayıncılık. Ankara.

Budzik, J. M. (1973). *Building a positive school image*. (ERIC Document reproduction Service No. ED083679).

Center School District (2005). *Public relations and communications strategy 2006-2007.* Kansas City, Missouri.

Çelik, N. (2005). "*Okul-aile ilişkilerinde yaşanan sorunlar".* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dean, J. (1999). *Improving the primary school.* Routledge. London and New York.

Dodd, A. W. ve Konzal, J. L. (2002). *How communities build stronger schools: Stories, strategies and promising practices for educating every child.* New York: Palgrave Macmillan.

Duncan, R. B. (1972). Characteristics of organizational environments and perceived environmental uncertainity, *Administrative Science Quarterly, 17*(3), 313-327.

Epstein, J. L. (2015). *Center on school, family, and community partnerships.* http://www.csos.jhu.edu/p2000/center.htm adresinden 27.01.2015'te elde edilmiştir.

Epstein, J. L. (2014). Planning for success: Six principles for research-based partnership programs, *Better Evidence-Based Education, 6*(2). 4-5.

Epstein, J. L. ve Sheldon, S. B. (2006). "Moving forward: Ideas for research on school, family, and community partnerships". In C. F. Conrad ve R. Serlin (Eds.). *SAGE Handbook for research in education: Engaging ideas and enriching inquiry.* Thousand Oaks, CA: Sage Publications. pp. 117-138.

Everard, B., Morris, G. & Wilson, I. (2004). *Effective school management.* London: SAGE.

Flaxman, E. & Inger, M. (1991). Parents and schooling in the 1990s. *Education Digest*, *57*(9), 3-7.

Gürsel, M. (2003). *Okul yönetimi (kuramsal ve uygulamalı),* (5.Baskı), Eğitim Kitabevi: Konya.

Henderson, A. T. (1988). Parents are a school's best friends. *The Phi Delta Kappan*, *70*(2), 148-153.

Karataş, İ. H. (2014). "Devlet ve eğitim" içinde Turan, S. (Ed.), *Eğitim yönetimi: teori, araştırma ve uygulama,* Pegem Akademi, 1.Baskı. Ankara.

Kolibova, H. (2000). *Image of an educational institute*. http://www.opf.slu.cz/vvr/akce/turecko/pdf/Kolibova.pdf. adresinden 20 Ocak 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Munn, P. (ed.) (1993). *Parents and schools: Customers, managers or partners.* London: Routledge.

NCREL (2015). *Critical issue: Constructing school partnership with families and community groups.* http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/envrnmnt/famncomm/pa400.htm#dif adresinden 27.01.2015'te elde edilmiştir.

Osborn, R. N. & Hunt, J. G. (1974). Environment and organizational effectiveness. *Administrative Science Quarterly, 19*(2), 231-246.

Öz, F. (1983). *Cumhuriyet döneminde eğitim.* Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.

Peterson, D. (1989). Parent involvement in the educational process. Urbana, IL: ERIC Clearinghouse on Educational Management, University of Illinois. ED 312 776.

Semke, C. A. & Sheridan, S. M. (2011). Family-school connections in rural educational settings: A Systematic review of the empirical literature (R2Ed Working Paper No. 2011-1). The National Center for Research on Rural Education website: http://r2ed.unl.edu adresinden 26.01.2015'te elde edilmiştir.

Tuzcuoğlu, N. & Tuzcuoğlu, S. (2009). "Okulda insan ilişkileri" İçinde Oktay, A. (Ed.), *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Kriter Yayınları, 1.Baskı. İstanbul.

Üçok, T. (1993). *Yönetim ilkeleri.* (Dördüncü Baskı). Gazi Büro Kitabevi: Ankara.

Wherry, J. H. (2005). Do you have a parent involvement disconnect? *Principal*, March/April. http://www.naesp.org/resources/2/Principal/2005/M-Ap6.pdfadresinden 26.01.2015'te elde edilmiştir.

Yılmaz, D., Kılıçoğlu, G. & Turan, S. (2014). "Örgütsel değişim". İçinde Turan, S. (Ed.), *Eğitim yönetimi: Teori, araştırma ve uygulama*. (1.Baskı) Pegem Akademi, Ekim.

Yiğit, B. (2008). "Okul-toplum ilişkileri ve okula toplumsal katılım", İçinde Çelik, V. (Ed.),*Türk e*ğitim *sistemi ve okul yönetimi,* Pegem Akademi, 1.Baskı, Ankara.

BÖLÜM

8

ÖRGÜT YAPISININ YÖNETİMİ

A. Faruk Levent

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Örgüt Yapıları
Örgütsel Amaçlar
Örgüt Modelleri
Bürokratik Model
Mekanik-Organik Model
Mintzberg'in Beşli Örgütsel Yapısı
Örgütün Unsurları
İş bölümü veya uzmanlaşma derecesi
Bölümlere ayırma
Yetki ve sorumluluk
Denetim alanı
Merkezileşme
Biçimselleşme
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Örgüt ve örgüt yapısı kavramlarını tanıyabilir.
- Örgüt yapısının özelliklerini kavrayabilir.
- Örgütsel amaçları anlayabilir.
- Örgüt modellerini tanıyabilir.
- Örgüt yapısının unsurlarını kavrayabilir.
- Örgütün unsurlarının okullarda nasıl bir işleve sahip olduğunu anlayabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Bolman, L.G. & Deal, T.E. (2013). *Organizasyonları yeniden yapılandırmak*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Daft, R.L. (2013). *Organization theory and design* (Eleventh Edition), Mason, OH: South- Western Cengage Learning.

Hoy, W. K. & Miskel, G. C. (2010). *Eğitim yönetimi teori, araştırma ve uygulama* (Çev. Ed. S. Turan). Ankara: Nobel Yayınları.

Mintzberg, H. (2014). *Örgütler ve yapıları* (Çeviri editörü: Ahmet Aypay). Ankara: Nobel Yayınları.

KAYNAKLAR

Aydın, M. (2010). *Eğitim yönetimi*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

Bakioğlu, A. (1994). Değişim ve yenilikte okul yöneticisinin rolü: İngiltere ve Amerika'daki uygulamalar. *Yaşadıkça Eğitim, 32,* 25-30.

Balcı, A. (2004). Yirmi birinci yüzyılda eğitim kurumlarının örgütlenmesi ve yönetimi. *Özel Okullar ve Eğitim Yönetimi Sempozyumu* (Editör: İ. Erdoğan), Ankara: Özel Okullar Derneği.

Başaran, İ. E. (2000). *Eğitim yönetimi*. Ankara: Feryal Matbaası.

Bolman, L.G. & Deal, T.E. (2013). *Organizasyonları yeniden yapılandırmak*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Buluç, B. (1996). Yönetimde örgütleme süreci. *Eğitim Yönetimi, 2*(4). 513-522.

Cole, G. (2004). *Management theories and practices*. London: Thomston Publication.

Daft, R.L. (2000). *Management*. The Dryden Press.

Daft, R.L. (2013). *Organization theory and design* (Eleventh Edition), Mason, OH: South- Western Cengage Learning.

Demirel, Ö. (2012). *Eğitim sözlüğü* (5.Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Efil, İ. (2013). *İşletmelerde yönetim ve organizasyon.* Bursa: Dora Yayıncılık.

Eren, E. (2009). *Yönetim ve organizasyon (Çağdaş ve küresel yaklaşımlar).* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Griffin, R. W. (2012). *Management*, 11th Edition, South-Western College Publication.

Hannagan, T. (2005). *Management concepts and practice.* England: FT Prentice Hall.

Hoy, W. K. & Miskel, G. C. (2010). *Eğitim yönetimi teori, araştırma ve uygulama* (Çev. Ed. S. Turan). İstanbul: Nobel Yayınları.

Koçel, T. (2012). *İşletme yöneticiliği* (14.Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

Lunenburg, F. C. & Ornstein, A. C. (2013). *Eğitim yönetimi* (Çeviri editörü: Gökhan Arastaman). Ankara: Nobel Yayınları.

Mintzberg, H. (2014). *Örgütler ve yapıları* (Çeviri editörü: Ahmet Aypay). Ankara: Nobel Yayınları.

Morgan, G. (2006). *Images of organization, thousand oaks*. California: Sage Publications.

Robbins, S.P., Decenzo, D.A. & Coulter, M. (2013). *Yönetimin esasları* (Çeviri editörü: Adem Öğüt), Ankara: Nobel Yayınları.

Robbins, S.P. & Judge, T.A. (2013). *Örgütsel davranış* (Çeviri editörü: İnci Erdem), Ankara: Nobel Yayınları.

Şişman, M. (2013). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi,* 7.Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Taymaz, H. (2011). *İlköğretim ve ortaöğretim okul müdürleri için okul yönetimi,* 10.Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

BÖLÜM
9

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN TEŞKİLAT YAPISI, KADEMELENDİRİLMESİ VE YASAL DAYANAKLARI

Ekrem Öznalbant

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Türk Eğitim Sistemi Teşkilat Yapısı
Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilatının Tarihsel Gelişimi
Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilat Yapısı
Milli Eğitim Bakanlığının Görev ve Sorumlulukları
Danışma ve Karar Organları
Türk Eğitim Sisteminde Öğretimin Kademelendirilmesi
Türk Eğitim Sisteminin Yasal Dayanakları
Türk Eğitim Sisteminin Ulusal Yasal Dayanakları
Türk Eğitim Sisteminin Uluslararası Yasal Dayanakları
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Türk eğitim sisteminin tarihsel süreci hakkında bilgi sahibi olabilir.
- Millî Eğitim Bakanlığının teşkilat yapısını öğrenebilir.
- Milli Eğitim Bakanlığının görev ve sorumlulukları hakkında bilgi sahibi olabilir.
- Türk eğitim sisteminin nasıl kademelendiğini ve kademelerin özelliklerini bilebilir.
- Uluslararası bir perspektif içinde eğitim ve hukuk arasındaki ilişkiyi kavrayabilir.
- Türk eğitim sisteminin ulusal ve uluslararası yasal dayanakları hakkında bilgi sahibi olabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Erdoğan, İ. (2010). *Millî eğitime dair*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Doğan, İ. (2012). *Türk eğitim tarihinin ana evreleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Şişman, M. (2012). Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi. Ankara: PegemA Yayıncılık.

KAYNAKLAR

Acun, F. (1999). Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne: Değişme ve Süreklilik. *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayısı*, 155-167.

Arslanargun, E., Tapan, F. (2011). Okul öncesi Eğitim Ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11(2), 219-238.

Ataman, H. (2008). *Eğitim hakkı ve insan hakları eğitimi. İnsan Hakları Gündemi Derneği* http://www.rightsagenda.org/attachments/203_egitimhakkiveinsanhaklariegitimi.pdf adresinden 17 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Bingöl, B. (2012). Türkiye için bir eğitim hukuku teorisinin gerekliliği. *Hacettepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, 2*(2), 25-38

Demirtaş, Z. (2007). Osmanlı'da sıbyan mektepleri ve ilköğretimin örgütlenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *17*(1), 173-183

Engin, A.Ş. (2010). Mevzuat hazırlama usul ve esasları, http://amasya.meb.gov.tr/download/sabit/amasya_envanter/mevzuat_hazirlama_usul_ve_esaslari.doc adresinden 22 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Esen, H.Ö. (2000). *İşletme yönetiminde sistem yaklaşımı.* İstanbul: Alfa Yayınları

Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık

Kuluçlu, E. (2008). Türk hukuk sisteminde normlar hiyerarşisi ve Sayıştay denetimine etkileri. *Sayıştay Dergisi*, *71*, 3-22

MEB, (2007). Özel öğretim kurumları kanunu. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ozelogretimkanun_1/ozelogrkanun_1.html adresinden 14 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

MEB, (2012). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeligi_son.pdf adresinden 14 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2013). Orta öğretim kurumları yönetmeliği. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ortaogrkurumyon_0/ortaogrkuryon_1.html adresinden 20 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2014). Okul öncesi ve ilköğretim kurumları yönetmeliği. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ilkveokuloncyon_0/ilkveokuloncyon_0.html adresinden 20 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB, (2014). Millî eğitim şûrası yönetmeliği. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/sura_1/sura_1.html adresinden 19 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2015a). Bakanlığımızın tarihçesi. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı. http://www.meb.gov.tr/meb/tarihce.html adresinden 8 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2015b). 1739 sayılı millî eğitim temel kanunu. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html adresinden 10 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2015c) Millî eğitim bakanlığı teşkilat şeması. http://www.meb.gov.tr/meb/teskilat.html adresinden 8 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Müftü, G. (2013). Çocukların hakları ve birleşmiş milletler çocuk haklarına dair sözleşme: bir tarihçe. Uluslararası Çocuk Hakları İzleme Derneği http://www.cocukhaklariizleme.org/bir-tarihce-cocuklarin-haklari-ve-birlesmis-milletler-cocuk-haklarina-dair-sozlesme adresinden 27 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Öztürk, İ. ve Balcı, A. (2014). Millî eğitim bakanlığının 652 sayılı kanun hükmünde kararname ile yeniden yapılandırılmasına ilişkin Ankara ili kamu ilkokul ve ortaokul yöneticilerinin görüşleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *4*(1), 213-241

Resmi Gazete. (2014). Millî eğitim temel kanunu ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140314-1.htm adresinden 3 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Resmi Gazete. (2011). 652 sayılı millî eğitim bakanlığının teşkilat ve görevleri hakkında kanun hükmünde kararname. http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/09/20110914-1.html adresinden 17 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Taş, U. ve Yenilmez, F. (2008). Türkiye'de eğitimin kalkınma üzerindeki rolü ve eğitim yatırımlarının geri dönüş oranı*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9, Sayı:1*

TBMM. (1982). Türkiye cumhuriyeti anayasası. http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm adresinden 10 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

TDK, (2015). Güncel türkçe sözlük. www.tdk.gov.tr

Türk, E. (2003). Dünden bugüne milli eğitim bakanlığı kuruluş ve tarihsel süreç. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Sayı 44*

Tüzün, I. (2009). *Eğitim hakkı ve eğitimde haklar raporu*. Sabancı Üniversitesi, Eğitim Reformu Girişimi Yayınları

UNICEF (2015). BM çocuk haklarına dair sözleşme. http://www.unicef.org.tr adresinden 25 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

BÖLÜM
10

OKULDA KARAR VERME SÜREÇLERİ

Ayşen Bakioğlu – Gökçen Seyra Çakır

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Karar Verme Modelleri
Rasyonel Karar Verme
Paylaşımcı Karar Verme
Kademeli/Adımsal Karar Verme
Okulda Karar Vermeye İlişkin Öneriler
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Karar verme süreçlerinin aşamalarını tanımlar ve uygulamaya koyabilir.
- Problemin belirlenmesindeki etmenleri açıklar ve sürece etkisine göre alternatifler geliştirebilir.
- Çeşitli karar verme kuramlarını karşılaştırır ve bağlama göre uygulamaya koyabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Aytaç, M. & Gürsakal, N. (2015). Karar verme. Bursa: Dora Yayıncılık.

Dean, J.W. & Sharfman, M.P. (1996). Does decision process matter? A study of strategic decision-making effectiveness. *The Academy of Management Journal, 39*(2), 368-396

Murray, J. (2014). Critical issues facing school leaders concerning data: informed decision making. *The Professional Educator, 38*(1).

Park, V. & Datnow, A. (2009). Co-constructing distributed leadership: district and school connections in data-driven decision-making, *School Leadership & Management: Formerly School Organisation, 29*(5), 477-494

Schoenfeld, A. H. (2011). *How we think: A theory of goal-oriented decision making and its educational applications*. New York, NY: Routledge.

Towler, M. (2010). *Rational decision making: An introduction*. New York, NY: Wiley.

KAYNAKLAR

Alexander, E. R. (1979). The design of alternatives in organizational contexts: a pilot study. *Administrative Science Quarterly (ASQ) 42*,(3), 382-404.

Alutto, J. A., & Belasco, J. A. (1973). Patterns of teacher participation in school system decision making. *Educational Administration Quarterly, 9* (1), 27- 41

Bacharach, S. B., Bamberger, P., Conley, S. C. & Bauer, S. (1990). The dimensionality of decisión participation in educational organizations: the value of a multi-domain evaluative approach. *Educational Administration Quarterly 26*(2), 126-167

Conway, J. A. (1976) .Test of linearity between teachers' participation in decision making and their perceptions of their schools as organizations. *Administrative Science Quarterly, 21*(1). 130-139

DeMatthews, D. (2014). Shared-decision making: what principal needs to know. *Principal Matters* (100).

Etzioni, A. (1967). Mixed scanning: A 'third' approach to decision-making. *Public Administration Review, 27*, 385-392.

Fauerbach, E. J. (1996). *"The impact of shared decision-making on teachers and the principal in a magnet high school"*. Unpublished doctoral dissertation. ETD Collection for Fordham University.

Hoy, W. K., & Tarter, C. J. (2010). Swift and smart decision making: Heuristics that work. *The International Journal of Education Management, 26*, 1136-1144

Heller, F. (2003). Participation and power: a critical assessment. *Applied psychology: an international review, 52*(1), 144-163

Langley, A., Mintzberg, H., Pitcher, P., Posadaq, E. & Saint-Macary, J. (1995). Opening up decision making: the view from the black stool. *Organization Science, 6*(3), 260-79.

Leggett, B., Campbell-Evans, G., Gray, J., (2014), Opportunities taken, lost or avoided: the use of difference of opinion in school decision making. *Australian Journal of Teacher Education, 39*(4), 115-124

Lindbloom, C.E. (1959). The science of muddling through, *Public Administration Review*, *19*(2), 79-99.

Lindelow, J., & Heynderickx, J.(1990) Participative decision-making in Smith S. C & Piele P. K. (Eds.) *School leadership: handbook for excellence* (109-134) Eugene, OR: ERIC Clearinghouse on Educational Management.

Lunenburg, F. C. (2010). The decision making process. National forum of educational administration and supervision journal, 27(4), 1-12Martínez-Tur, V., Peñarroja, V., Serrano, M.A., Hidalgo, V. & Moliner, C. (2014). Intergroup conflict and rational decision making. *PLoS ONE, 9*(12).

Lyles, M. A.& Mitroff, I. I. (1980). Organizational problem formulation:an empirical study. *Administrative Science Quarterly, 25*(1), 102-119

March, J. G. (1991). How decisions happen in organizations. Human-computer interaction, 6, 95-117.

Mintzberg, H., Raisinghani, P.& Theoret, A. (1976). The structure of 'unstructured' decision processes. *Administrative Science Quarterly, 21*, 246-275.

Nutt, P. (1984). Types of organizational decision processes. *Administrative Science Quarterly*, 29(3), 414-450.

Savery, L.K., Soutar, E. N., Dyson, J.D. (1992). Ideal decision styles indicated by deputy principals. *Journal of Education, 30*(2), 34-43.

Pashiardis, P. (1994). Teacher participation in decision making. *International Journal of Educational Management, 8*(5), 14–17

Vroom, V. H. & Yetton, P. W. (1973). *Leadership and decision-making.* Pittsburgh: University of Pittsburgh Press

Williams, R. B. (2006). Leadership for school reform: do principal decision-making styles reflect a collaborative approach?. *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*, *53.*

Zimmerer, S. L. (1980). *"Administrative decision making: the decision making process used by administrators in a small urban district".* Unpublished doctoral dissertation. Proquest Dissertation.

BÖLÜM
11

FİNANSAL VE FİZİKİ KAYNAKLARIN YÖNETİMİ

Yusuf Alpaydın

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Finansal Kaynakların Yönetimi
Okul Bütçeleri
Gelir Sağlayıcı Birimlerin Yönetimi
Okul-Aile Birlikleri
Döner Sermaye İşletmeleri ve Okul Kooperatifleri
Fiziki Kaynakların Yönetimi
Amaca Uygunluğun ve Verimliliğin Sağlanması
Ortam Koşullarının Ayarlanması
Okul Güvenliğinin Sağlanması
Okul Sağlığının Korunması
Kütüphane, Evrak ve Arşiv Yönetimi
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okumalar
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Okullardaki eğitim-öğretim hizmetlerinin finansman kaynaklarını bilebilir.
- Okul bütçesi hazırlamada ana ilkeleri sayabilir.
- Okullardaki gelir sağlayıcı birimlerin yönetsel yapısını öğrenebilir.
- Okulun fiziki kaynaklarının amaca uygunluğunun nasıl sağlanacağını fark edebilir.
- Okul sağlığının korunmasının ve güvenliğin sağlanmasının eğitim açısından önemini kavrayabilir.
- Okullarda evrak arşivleme sisteminin genel çerçevesini bilebilir.

İLERİ OKUMALAR

Hough, J. R. (1993). *Financial management in education.* Paris: UNESCO.

Hywel, T. & Martin, J. (1995). *Effectiveness of schools and education resource management*. Birmingham: University of Birmingham.

Knight, B. (1993). *Financial management for schools*. Oxford: Heinemann.

Sağlık Bakanlığı. (2008). *Sağlık hizmetlerinde okul sağlığı kitabı*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı.

Şimşek, M. (2014). Okul aile birliklerinin mali işlemleri, mükellefiyetleri, defter ve kayıtları. http://www.alomaliye.com/2007/mintez_simsek_okul.htm adresinden 20.12.2014 tarihinde edinilmiştir.

KAYNAKLAR

Alpaydın, Y. (2011). *Eğitici el kitabı*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Dash, M., Dash, N. (2008). *School management*. New Delhi: Atlantic.

Dönmez, B. (2001). Okul güvenliği sorunu ve okul yöneticisinin rolü, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *7*(1), 63-74.

Everard, B., Morris, G., Wilson, I. (2004). *Effective school management*. London: SAGE

Gold, A., & Evans, J. (2005). *Reflecting on school management*. London: Falmer Press.

Hoşgörür, V. & Arslan, İ. (2014). Okul örgütünün finansal kaynaklarının yönetimi sorunu (Yatağan İlçesi Örneği). *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *4*(1), 91-102 .

İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (1961). *T. C. Resmi Gazete*, 10705, 12 Ocak 1961.

Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu. (2003). *T. C. Resmi Gazete,* 25326, 24 Aralık 2003.

Kayıkçı, G. & Akan, D. (2014). İlköğretim kurumlarının mali kaynak sorunları ve okul müdürlerinin çözüm uygulamaları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2*(1), 237-255.

Millî Eğitim Bakanlığı Okul-Aile Birliği Yönetmeliği. (2012). *T.C. Resmi Gazete,* 28199, 9 Şubat 2012.

Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). *T.C. Resmi Gazete*, 14574, 24 Haziran 1973.

Okul Servis Araçları Hizmet Yönetmeliği. (2007). *T.C. Resmi Gazete,* 26627, 28 Ağustos 2007.

Sağlık Bakanlığı. (2008). *Sağlık hizmetlerinde okul sağlığı kitabı*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı.

Sınırlı Sorumlu Okul Kooperatifi Sözleşmesi. (1983). *T. C. Resmi Gazete,* 2149, 10 Ekim 1983.

Tural, N. K. (2002). *Eğitim finansmanı***.** Ankara: Anı Yayıncılık.

TÜİK. (2006). *Türkiye eğitim harcamaları araştırması*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

UNESCO. (2005). *School management: a training manual for educational management*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Yükçü, S. & Atağan, G. (2009). Etkinlik, etkililik ve verimlilik kavramlarının yarattığı karışıklık. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *23*(4), 1-13.

BÖLÜM
12

ÖĞRENME VE ÖĞRETİMİN YÖNETİMİ

Ayşen Bakioğlu – Esra Yazıcı

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Eğitim Programının Yönetimi
Eğitim Programı ile İlgili Karar Verme Yaklaşımları
Eğitim Programı Liderliği
Eğitim Programı Liderlerinin Özellikleri
Eğitim Programının Uygulanması
Öğretim Programı
Ders Programı
Örtük Program
Eğitim Programını İhtiyaçlara Uyarlama
21. Yüzyılın İhtiyaçlarını Karşılama
Eğitim Programında Değişiklik Yapmayı Engelleyen Yargılar
Çocukların İhtiyaçlarını Yönetme
Özel Gereksinimli Öğrencilerin İhtiyaçlarını Yönetme
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Eğitim programı ve öğretim programı arasındaki farkı kavrayabilir.
- Eğitim programını yönetmede liderin önemini kavrayabilir.
- Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının farkına varabilir.
- 21. Yüzyılda bireylerin sahip olması gereken becerileri açıklayabilir.
- Özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarının farkını kavrayabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Briggs, A. R., & Sommefeldt, D. (2002). *Managing effective learning and teaching*. London: Sage.

Gold, A. & Evans, J. (2005). *Reflecting on school management.* London: Falmer Press.

Jacobs, H. H. (Ed.). (2010). *Curriculum 21: Essential education for a changing world*. Alexandria, VA: ASCD.

Ornstein, A. C. & Hunkins, F. P. (2013). *Curriculum foundations, principles, and issues,* (6th. Edition). USA: Pearson.

KAYNAKLAR

Akınoğlu, O. (2014). Eğitim programlarının-müfredatın doğası. A. Bakioğlu (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde, (s.249-264). Ankara: Nobel.

Alonso, J. A. (1999). A differentiated program: significant curriculum adaptations. *Gifted Education International*, *14*(1), 80-85.

Aydın, B. (2003). Bilgi toplumu oluşumunda bireylerin yetiştirilmesi ve matematik öğretimi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *14*(2), 183-190.

Bakioğlu, A. (2009). *Çağdaş sınıf yönetimi.* Ankara: Nobel.

Bell, L., & Rhodes, C. (2002). *The skills of primary school management*. London: Routledge.

Briggs, A. R., & Sommefeldt, D. (2002). *Managing effective learning and teaching*. London: Sage.

Dean, J. (2005). *Improving the primary school*. London and NY: Routledge.

Dean, M. J. (2013). *Managing special needs in the primary school*. London and New York: Routledge.

Demirel, Ö. (2014). *Öğretim ilke ve yöntemler öğretme sanatı* (20. Baskı). Ankara: Pegem.

Department of Education. (2008). *Managing teaching and learning.* http://www.education.gov.za/LinkClick.aspx?fileticket=b%2B7YM%2FKsDDc%3D&tabid=99&mid=402 adresinden 19.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

Eğitim Reformu Girişimi- ERG. (2008). Öğretim programları inceleme ve değerlendirme- I. *http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/ERG%20Mufredat%20Rapor.07.01.08pdf.pdf* adresinden 18.01.15 tarihinde erişilmiştir

Everard, B., Morris, G., Wilson, I. (2004). *Effective school management.* London: Sage.

Gold, A. & Evans, J. (2005). *Reflecting on school management.* London: Falmer Press.

Government of Alberta. (2010). *Making a difference: meeting diverse learning needs with differentiated instruction.* http://education.alberta.ca/media/1234045/makingadifference_2010.pdf adresinden 17.01.15 tarihinde erişilmiştir.

Güven, B. (2012). Öğretim ilke ve yöntemleri ile ilgili temel kavramlar. Ş. Tan (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde, (8. Baskı), (s. 1- 34). Ankara: Pegem.

Higgins, S. (2009). Learning to learn. *Beyond Current Horizons*. Durham: Beyond Current Horizons Project. http://www.beyondcurrenthorizons.org.uk/wp-content/uploads/ch3_final_stevenhiggins_final.pdf adresinden 20.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

Hoover, J. J., & Patton, J. R. (2005). Differentiating curriculum and instruction for English-language learners with special needs. *Intervention in School And Clinic*, *40*(4), 231-235.

Ireh, M., Ibeneme, O.T. (2010). Differentiating instruction to meet the needs of diverse technical/ technology education students at the secondary school level. *African Journal of Teacher Education, 1(*1), 106-114.

Jacobs, H. H. (Ed.). (2010). A new essential curriculum for a new time. In *Curriculum 21: Essential education for a changing world*. (7-17). Alexandria, VA: ASCD.

Jefferies, S. (2000). A literature review exploring a meaning for the term 'curriculum leadership'. *Waikato Journal of Education, 6,* 133-141.

Kärkkäinen, K. (2012). *Bringing about curriculum innovations: implicit approaches in the OECD area.,* OECD Education Working Papers, No. 82, OECD Publishing, http://www.oecd-ilibrary.org/education/bringing-about-curriculum-innovations_5k95qw8xzl8s-en adresinden 21.12.14 tarihinde erişilmiştir.

Küçükahmet, L. (2014). *Öğretim ilke ve yöntemleri* (26. Baskı). Ankara: Nobel.

Lewis, A. (2002). *Primary special needs and the national curriculum*. London: Routledge.

Lumby, J. (2001). Framing teaching and learning in the twenty-first century. In Middlewood, D., & Burton, N. (Eds.). (2001). *Managing the curriculum* (3-17). London: Sage.

Lunenburg, F. & Ornstein, A.C. (2013). *Eğitim yönetimi*. (Gökhan Arastaman, Çev.). Ankara: Nobel.

MEB. (2010). *Okullarımızda neden niçin nasıl kaynaştırma yönetici- öğretmen-aile kılavuzu*. MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara: İ. Aygül Matbaası. http://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/yayimlar/kaynastirma/kaynastirma.pdf adresinden 20.01.15 tarihinde erişilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü –MEBTEGM. (2013). *Okul öncesi eğitimi programı*. Ankara. http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf adresinden 24.12.14 tarihinde erişilmiştir.

Nance, R. (2009). The importance of early childhood education: roles of play, language, socialization, formation of values. *Quest Paper*, 2-19.

Ornstein, A. C. & Hunkins, F. P. (2013). *Curriculum foundations, principles, and issues* (6th. Edition). USA: Pearson.

Partnership for 21st Century Skills. (2009). The MILE guide milestones for improving learning & education. http://www.p21.org/storage/documents/MILE_Guide_091101.pdf adresinden 12.01.15 tarihinde erişilmiştir.

RAND Corporaton. (2012). *Teaching and learnin 21st century skills: Lesson from the learning sciences*. Asia Society Partnership for Global Learning, http://asiasociety.org/files/rand-1012report.pdf adresinden 05.01.15 tarihinde erişilmiştir.

Sorenson, R. D., Goldsmith, L. M. M., Méndez, Z. Y., & Maxwell, K. T. T. (2011). *The principal's guide to curriculum leadership*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Şişman, M. (2012). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Taymaz, H. (2011). *Okul yönetimi.* Ankara: PegemA Yayıncılık.

Tomlinson, C. A. (1999). *The differentiated classroom responding to the needs of all learners.* Alexandria, VA: ASCD.

UNESCO. (2004*). Changing teaching practices using curriculum differentiation to respond to students' diversity*. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001365/136583e.pdf adresinden 10.01.15 tarihinde erişilmiştir.

Wiles, J. (2009). *Leading curriculum development*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Yüksel, S. (2002) Yükseköğretimde eğitim-öğretim faaliyetleri ve örtük program. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15*(1), 361-370.

BÖLÜM

13

Kalitenin Yönetimi

Fulya Damla Kentli

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Kaliteyi Anlama
Kaliteyi Değerlendirme
İçsel Değerlendirmeler
Dışsal Değerlendirmeler
Milli Eğitim Bakanlığı'nın İlköğretimde Standart Belirleme Çalışmaları
Yönetim Süreçleri Bakımından
Eğitim Öğretim Süreçleri Bakımından
Destek Hizmetler Bakımından
Kalite Yönetim Araçları
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Kavramsal olarak eğitimde kaliteyi betimleyebilir.
- Kavramın tarihsel olarak nasıl ortaya çıktığını açıklayabilir.
- Eğitimde kalitenin hangi boyutlarda değerlendirildiğini açıklayabilir.
- Eğitimde kalite yönetim araçlarını kullanılabilecek bilgi ve beceriye sahip olabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Bakioğlu, A. ve Baltacı, R. (2010). *Akreditasyon eğitimde kalite*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

MEB 2010-2014 Stratejik Planı. http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Turkey/Turkey_Ed-Strategic_Plan_2010-2014-tur2015.pdf

Ehlers U.D. (2009). Understanding quality culture, *Quality Assurance in Education*, *17*(4), 343-363.

Langford, D.P. ve Cleary B. A. (1999). *Eğitimde kalite yönetimi*. KalDer Yayınları No: 29.

Bakioğlu, A. (1996). Üniversitede toplam kalite yönetimi ve özdeğerleme (M.Ü. AEF öğretim elemanları üzerinde yapılan bir araştırma). *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *8*, 49-65

KAYNAKLAR

Adams, D. (1993*). Defining educational quality. ımproving educational quality project*. Institute for International Research, Pittsburg.

Bakioğlu, A. (1996). Üniversitede toplam kalite yönetimi ve özdeğerleme (M.Ü. AEF öğretim elemanları üzerinde yapılan bir araştırma). *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *8*, 49-65

Bakioğlu, A. ve Baltacı R. (2010). *Akreditasyon Eğitimde Kalite*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Cheng Y.C. ve Tam, W.M. (1997),"Multi-models of quality in education", *Quality Assurance in Education*, *5*(1), 22-31.

Crosby, P. B. (1979). *Quality is free*. New York: McGraw-Hill.

Deming, W.E. (1986). "Quality and the required style of management: the needs for change", Joel E. Ross (Ed.), *Total Quality*, St. Lucie Press, New York.

Deming, W. E. (1994). *The New Economics*, MIT, Cambridge, Mass European Foundation for Quality Management.

Ehlers U.D. (2009). Understanding quality culture, *Quality Assurance in Education*, *17*(4), 343-363.

Feigenbaum, A.V. (1951). *Quality control: principles, practice, and administration*, McGraw-Hill, New York, NY.

Frazier, A. (1997). *A roadmap for quality transformation in education*. Boca Raton, Fla.: St. Lucie Press.

Fuller, B. (1986), "Defining school quality", in Hannaway, J. and Lockheed, M.E. (Eds), *The contribution of social science to educational policy and practice: 1965-1985*, McCutchan, Berkeley, CA.

Halis, M. (2000) *Paradigmadan uygulamaya toplam kalite yönetimi ve ISO 9 kalite güvence sistemleri ve ISO-92 kalite belgesi almalar*, İstanbul: Beta Yayınları.

Hughes, P. (Ed.) (1988), *The challenge of ıdentifying and marketing quality in education*, The Australian Association of Senior Educational Administrators, Sydney, NSW.

Glasser, W. (1998). *The quality school*. New York; Harper Collins.

Goldberg, J. S. & Cole, B. R. 2002. Quality Management in Education: Building Excellence and Equity in Students Performance. *QMJ,* 9, No. 4. ASQ.

İlköğretime Erişim, Devamın Sağlanması ve Eğitimin Kalitesinin Artırılması Sürecinde Müfettiş-Eğitici El Kitabı (2009). http://ysop.meb.gov.tr/dosyalar/arastirma%20ve%20raporlar/mufettis%20rehber%20kitap.pdf Son erişim: 30 Ağustos 2015.

İmai, M. (1997). *Kaizen*, Kalder Yayınları, İstanbul.

Juran, J.M. & De Feo, J. A. (1951). *Juran's quality handbook: the complete guide to performance excellence, 6/e*. McGraw-Hill

Juran, J.M. & Gryna, F.M. Jr (Eds). (1988). *Juran's quality control handbook*, McGraw-Hill, New York, NY.

MEB 2010-2014 Stratejik Planı. http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Turkey/Turkey_Ed-Strategic_Plan_2010-2014-tur2015.pdf, son erişim: 30 Ağustos 2015.

MEB (2011). Mevzuat, İlköğretim Kurumları Standartları Uygulama Yönergesi, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/8080_8051.html, son erişim: 30 Ağustos, 2015.

Langford, D.P. ve Cleary B. A. (1999). *Eğitimde kalite yönetimi*. KalDer Yayınları No: 29.

MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı. (2010). *Eğitimde stratejik planlama kılavuzu*. Ankara,

MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı. (2011). İlköğretim Kurumları Standartları Yöneticiler, Öğretmenler, Müfettişler ve Uzmanlar için Kavramsal Temeller ve Uygulama.

Osborn, A. F. (1957) Applied ımagination: principles and procedures of creative thinking. Charles Scribner›s Sons.

Parasuraman, A., Zeithaml, V.A. & Berry, L.L. (1985), A conceptual model of service quality and its implications for future research, *Journal of Marketing*, *4*(4), 41-50.

Peters, T.J. & Waterman, R.H. (1982). *In search of excellenc*e, Harper & Row, New York, NY.

Sallis, E. (2002). *Total quality management in education*. Taylor & Francis.

Seto, M. & Wells P. (2007). *Quality assurance and accreditation: a glossary of basic terms and definitions*. UNESCO: Bucharest.

Şentürk, C. (2011). Toplam kalite yönetimi ışığında okullarda verimlilik kültürünün oluşturulması. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, 141*, 22-29.

UNESCO (2005). *EFA Global Monitoring*. http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001373/137333e.pdf son erişim: 30 Ağustos 2015.

UNICEF (2007). *Child poverty in perspective: An overview of child well-being in rich countries.* Innocenti Report Card-7.

BÖLÜM

14

OKULDA DENETİM VE REHBERLİK

Ayşen Bakioğlu – Seffat Duman

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Denetim Kavramı
Denetimin Türleri
Türkiye'de Eğitim Denetiminin Tarihi
Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Başkanlığı
Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Başkanlığının Görevleri
Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Daire Başkanın Görevleri
Maarif Müfettişleri Başkanlığı
Müfettiş Olma Şartları
Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları
Rehberlik ve Denetim İlkeleri
Rehberlik Hizmetleri
Denetim Hizmetlerinin Çeşitleri, Kapsamı ve Uygulanması
Düzenlenecek Raporların Çeşidi ve Kapsamı
Bir Maarif Müfettişinin Gözüyle Müfettişlik
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Denetim ve rehberlikle ilgili kavramları anlayabilir.
- Denetim türlerini ve kapsamlarını ve aralarındaki farklılıkları anlayabilir.
- Denetim ve rehberlikle ilgili mevzuata hakim olabilir.
- Denetim ve rehberlik hizmetlerinin çeşitlerini, kapsamlarını ve uygulamalarını kavrayabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Aydın, İ. (2014). *Öğretimde denetim: Durum saptama değerlendirme ve geliştirme*. Pegem Akademi.

Bakioğlu, A. (2013). *Eğitimde mentorluk*. Ankara: Nobel.

Duffy, M. L., & Forgan, J. W. (2004). *Mentoring new special education teachers: a guide for mentors and program developers*. Corwin Press.

Glickman, C. D., Gordon, S. P., & Ross-Gordon, J. M. (2001). *Supervision and instructional leadership: A developmental approach*. Allyn & Bacon/Longman Publishing, a Pearson Education Company, 1760 Gould Street, Needham Heights, MA 02494.

Sullivan, S., & Glanz, J. (2013). *Supervision that improves teaching and learning: Strategies and techniques*. Corwin Press.

Searby, L., & Tripses, J. (2012). *Etkili mentorlar olabilmeleri için okul liderlerini hazırlama* (Çev: S.Turan). R.Yirci ve İ.Kocabaş (Ed.)

Stephen P. G., & Brobeck.R. (2010). "Coaching the Mentor: Facilitating Reflection and Change." Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning

KAYNAKLAR

Andersen, J.A. (2005). *Accountability in education*. International Academy of Education, Stedi Média

Bostancı, A., Şanlı-Bulut, M., & Özbey, H. (2011). Öğretmen denetiminde sanatsal denetim yaklaşımının uygulamasına yönelik öğretmen ve denetmen görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(22), 238-254.

Badiali B. J. (1998). Teaching of supervision. In Firth, G. R. & Pajak E. F. (Editors) *Handbook of research on school supervision.* New York, NY: Prentice Hall International.

Bakioğlu A. (1996). Üniversitede toplam kalite yönetimi ve özdeğerleme. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 8*, 49-65

Bakioğlu, A. ve Uygur, N. (2006). Müfettişlerin kariyer evreleri. *M.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi, 23*(1), 19-50.

Başaran İ. E. (2006). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Ekinoks Eğitim Danışmanlık.

Bozkurt, E. ve Karabıyık, İ. (1999). Türk Milli Eğitiminde Denetim Sistemi Sorunları ve Çözüm Önerileri. Alim Başaran ve Emine Bozkurt, (2003), Türk Milli Eğitim Teftiş Sisteminde Yapılanma Sorunu (Geçmişten Günümüze) içinde (s.119-130). TEM-SEN yayınları, Ankara

Caspi, J., & Reid, W. J. (2002). *Educational supervision in social work: A task-centered model for field instruction and staff development*. Columbia University Press.

Ehren, M. C. M., Altrichter, H., McNamara, G., & O'Hara, J. (2013). Impact of school inspections on improvement of schools-describing assumptions on causal mechanisms in six European countries. *Educational assessment, evaluation and accountability*, *25*(1), 3-43.

Eisner, E. W. (1982). An artistic approach to supervision. In T. J. Sergiovanni (Ed.), *Supervision of Teaching*, (pp. 53-66). Alexandria: Association for Supervision and Curriculum Development

Glatthorn, A. A. (1984). *Differentiated supervision*. Publications, Association for Supervision and Curriculum Development, North Washington

Glickman, C.D. (1981). *Developmental supervision: alternative practices for helping teachers improve instruction*, Association for Supervision and Curriculum Development, Virginia

Grimmett, P.P. (1981). Clinical supervision and teacher thought processes, *Canadian Journal of Education, 6*, 23-39

Goldhammer, R. (1969). *Clinical supervision: Special methods for the supervision of teachers*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Hesapçıoğlu, M. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri: Eğitim programları ve öğretim*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Hicks, H. J. (1960). *Educational supervision in principle and practice*. Ronald Press Co.

Hobson, A. J., Ashby, P., Malderez, A., & Tomlinson, P. D. (2009). *Mentoring beginning teachers: What we know and what we don't. Teaching and teacher education*, *25*(1), 207-216.

Karagözoğlu, G. (1985). Eğitimde teftişin yeniden düzenlenmesi, *Çağdaş Eğitim Dergisi, 104*, 4-8.

Memduhoğlu, H. B. (2012). Öğretmen, yönetici, denetmen ve öğretim üyelerinin görüşlerine göre Türkiye'de eğitim denetimi sorunsalı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *12*(1), 135-156.

Memduhoğlu, H. B., & Zengin, M. (2012). Çağdaş eğitim denetimi modeli olarak öğretimsel denetimin Türk eğitim sisteminde uygulanabilirliği. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, *5*(1).

Milli Eğitim Bakanlığı. (Resmi Gazete, 24.5.2014/29009). "Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Başkanlığı ile Maarif Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği". http://mevzuat.meb.gov.tr/(İ.Tarih:20.10.2015).

Obiweluozor, N., Momoh, U., & Ogbonnaya, N. O. (2013). Supervision and Inspection for Effective Primary Education in Nigeria: Strategies for Improvement. *Academic Research International), ISSN-L*, 2223-9553.

Searby, L., & Tripses, J. (2012). *Etkili mentorlar olabilmeleri için okul liderlerini hazırlama* (Çev.S.Turan). R.Yirci ve İ.Kocabaş (Ed.), Dünyada mentorluk uygulamaları içinde (1-19)

Taymaz, H. (2005). *Eğitim sisteminde teftiş: Kavramlar, ilkeler, yöntemler* (6. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Ural, O. ve Ramazan, M. O. (2007). Türkiye'de okul öncesinin dünü ve bugünü. İçinde S. Özdemir, H. Bacanlı, M. Sözer, (Ed.) *Türkiye'de okul öncesi eğitim ve ilköğretim sistemi temel sorunlar ve çözüm önerileri*, (ss. 11-61), Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Whitby, K. (2010). School inspection: recent experiences in high-performing education systems. *Reading: CfBT Education Trust*.

Yurdakul, İ. (2008). *Osmanlı İlmiye Merkez Teşkilatı'nda reform (1826-1876).* İstanbul: İletişim Yayınları.

BÖLÜM

15

DEĞİŞİM YÖNETİMİ

A. Faruk Levent

Bölümün Ana Hatları

Giriş
Değişimin Doğası
Değişimi Uygulama Süreçleri
Başarılı Değişimlerin İlkeleri
Örgütsel Değişim Yaklaşımları
Okul İçinde Değişimi Yönetme
Yönetimsel Yeterlikler
Eğitimde Değişim Örnekleri
Sonuç
Değerlendirme Soruları
İleri Okuma Önerileri
Kaynaklar

Bölümün Kazanımları

Bu Bölümü Çalıştıktan Sonra Öğrenciler:

- Değişimi zorunlu kılan güçleri tanıyabilir.
- Örgütsel değişimin nasıl meydana geldiğini kavrayabilir.
- Değişime direncin nedenlerini anlayabilir.
- Örgütsel değişime olan direncin azaltılmasına yönelik teknikleri tanıyabilir.
- Örgütsel değişim yönetiminde kullanılan yaklaşımları tanıyabilir.
- Okullarda değişim sürecinde etkili olan güçleri tanıyabilir.
- Değişim yönetiminde okul müdürünün rolünü kavrayabilir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Burnes, B. (2009). *Managing change: a strategic approach to organisational dynamics.* London: Pearson Education Limited.

Connor, E.P., Lake, K.L. & Stackman, R.W. (2003). *Managing organizational change* (3rd ed). New York: Praeger Publishers.

Erdoğan, İ. (2012). *Eğitimde değişim yönetimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Helvacı, M. A. (2010). *Eğitim örgütlerinde değişim yönetimi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kotter, J. (2012). *Leading change*. Boston: Harvard Business Review Press.

KAYNAKLAR

Bakioğlu, A. & Demiral, S. (2014). *Okul yönetiminde belirsizlik.* Ankara: Vize Yayıncılık.

Balcı, A. (2002). *Örgütsel gelişme-kavram ve uygulama.* Üçüncü Baskı, Ankara: PegemA Yayıncılık.

Connor, E.P., Lake, K.L. & Stackman, R.W. (2003). *Managing organizational change* (3rd ed). New York: Praeger Publishers.

Çalık, T. (2003). Eğitimde değişim yönetimi: Kavramsal bir çözümleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 36*, 536-557.

Çelik, V. (1995). Eğitim yöneticisinin vizyon ve misyonu. *Eğitim Yönetimi, 1*(1), 47-52.

Erdoğan, İ. (2012). *Eğitimde değişim yönetimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Everard, K.B., Morris, G. & Wilson, I. (2004). *Effective school management* (4th edition). London: Paul Chapman Publishing.

Gültekin, M. (2006). Eğitimde güncel bir kavram: Gelecek. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 45*, 61-83.

Helvacı, M. A. (2010). *Eğitim örgütlerinde değişim yönetimi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

James, C. & Connolly, U. (2000). *Effective change in schools (School leadership).* London: Routledge Falmer.

Koçel, T. (2012). İşletme yöneticiliği (14.Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

Kotter, J. (2012). *Leading change*. Boston: Harvard Business Review Press.

Moravec, M. (1997). Başarılı değişim. *Executive Excellence, 9*, 17-18

Murthy, C.S.V. (2007). *Change management*. Himalaya Publishing House, Mumbai, IND.

Penfold, S. (2013). *Change management for information services*. Wordery: De Gruyter Saur.

Payne, M. (2005). *Modern social work theory*. London: Palgrave.

Lunenburg, F. C. & Ornstein, A. C. (2013). *Eğitim yönetimi* (Çeviri editörü: Gökhan Arastaman). Ankara: Nobel Yayınları.

Robbins, S.P., Decenzo, D.A. & Coulter, M. (2013). *Yönetimin esasları* (Çeviri editörü: Adem Öğüt), Ankara: Nobel Yayınları.

Robbins, S.P. & Judge, T.A. (2012). *Örgütsel davranış* (Çeviri editörü: İnci Erdem), Ankara: Nobel Yayınları.

Sabuncuoğlu, Z. & Tüz, M. (1998). *Örgütsel psikoloji*. Üçüncü Basım. Bursa: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Saylı, H. & Tüfekci, A. (2008). Başarılı bir örgütsel değişimin gerçekleştirilmesinde dönüştürücü liderliğin rolü. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30*, 193-210.

Su, Z., Gamage, D. & Mininberg, E. (2003). Professional preparation and development of school leaders in Australia and the USA. *International Education Journal,* 4(1), 42-59.

Şişman, M. (2002). *Öğretim liderliği*. Ankara: Pegem Yayınları.

Taymaz, H. (2003). *Okul yönetimi.* (5. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

TDK. (2015). *Büyük türkçe sözlük*. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts Erişim tarihi: 12.04.2015

Tunçer, P. (2013). Değişim yönetimi sürecinde değişime direnme. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32*(1), 373-406.

Yrd. Doç. Dr. Ceyda Kükrer

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE MÜKELLEF HAKLARI

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 22
ISBN: 978-605-9663-21-2
© 1. Basım, Nisan 2016

Türk Vergi Sisteminde Mükellef Hakları
Yrd. Doç. Dr. Ceyda Kükrer

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kükrer, Ceyda.
Türk Vergi Sisteminde Mükellef Hakları/ Ceyda Kükrer
1. Basım, XVI+198, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-21-2
1. Mükellef Hakları 2. Vergi Kanunları 3. Vergi İdaresi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.

Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Vergilendirme sürecinde iki taraf söz konusudur. Vergi alacaklısı olan "devlet" ve vergi borçlusu olan "mükellef"tir. Bu süreçte vergi idaresi ile mükellef arasında ilişkiler söz konusudur. Bu ilişkilerin doğal bir sonucu olarak karşılıklı haklar ortaya çıkar. Bu haklardan biri de "mükellef hakları"dır.

Mükellef hakları "hak" ve "mükellef" olmak üzere iki kavramdan oluşmaktadır. Hak, hukuk düzeni tarafından kişilere tanınmış olan yetkileri ifade eder. Hukuk tarafından tanınan, yararlanılması hak sahibinin iradesine bırakılan ve korunmasını isteme hususunda kişilerin yetkili sayıldığı menfaatlerdir. Mükellef ise vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu yüklenen gerçek ve tüzel kişileri ifade eder. Vergi mükellefiyeti kanundan doğar.

Mükellef hakkı ise vergilendirme ilişkisi sonucu devlet ile vergi mükellefi arasında ortaya çıkan hukuki ilişkiler içinde vergi mükelleflerine tanınan haklar şeklinde tanımlanabilir.

Günümüzdeki teknolojik gelişmeler ve küreselleşmeye bağlı olarak mükellef haklarında da gelişmeler söz konusu olmuştur. Bu gelişmeler kısa zamanda birçok ülkede, vergi idaresi ile mükellef arasındaki ilişkilere yansımıştır. Mükellef haklarındaki gelişmeler "mükellef hakları bildirgeleri" ile başlamıştır.

Çalışmada; Türk vergi sistemi içinde yer alan "mükellef hakları" ele alınmıştır. Mükellef hakları ortaya konurken, bu hakların nereden kaynaklandığı ve neler olduğu, vergi kanunlarının yanı sıra, bu konuda çıkarılan yönetmelik, genel tebliğ, yönerge, özelge, Danıştay kararlarında yer alan hüküm ve esaslara da yer verilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın mükelleflere, ilgi duyanlara ve öğrencilere faydalı olması dileğimizdir.

Afyonkarahisar - 25.03.2016

Yrd. Doç. Dr. Ceyda Kükrer

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**

1. BÖLÜM

MÜKELLEF HAKKI TANIMI VE VERGİ SİSTEMİNİN İŞLETİLMESİ İÇİN TEMEL HAKLAR İÇİNDE MÜKELLEF HAKLARI

1.1. MÜKELLEFİN TANIMI VE KAPSAMI 1
1.2. MÜKELLEF VE VERGİ SORUMLUSU TANIMI 2
1.2.1. Mükellefin Tanımı 2
1.2.2. Vergi Sorumlusu Tanımı 3
1.3. MÜKELLEFİN VERGİ KANUNLARINDAKİ TANIMLARI 4
1.3.1. Gelir Vergisinde Mükellef 4
1.3.1.1. Tam Mükellef 4
1.3.1.2. Dar Mükellef 6
1.3.2. Kurumlar Vergisinde Mükellef 6
1.3.2.1. Tam Mükellef Kurumlar 8
1.3.2.2. Dar Mükellef Kurumlar 8
1.3.3. Emlak Vergisinde Mükellef 8
1.3.4. Veraset ve İntikal Vergisinde Mükellef 9
1.3.5. Katma Değer Vergisinde Mükellef 11
1.3.6. Damga Vergisinde Mükellef 13
1.3.7. Özel Tüketim Vergisinde Mükellef 15
1.3.8. Motorlu Taşıtlar Vergisinde Mükellef 15
1.3.9. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinde Mükellef 16
1.4. MÜKELLEFE İLİŞKİN GENEL ESASLAR 17
1.4.1. Kanundan Doğar 18
1.4.2. Kanuni Ehliyet Aranmaz 18

1.4.3. Mükellefler Arası Yapılan Özel Sözleşmeler Vergi İdaresini Bağlamaz.. 18
1.5. HAK KAVRAMI TANIMI 19
1.5.1. Hak Kavramı Tanımı 19
1.5.1.1. Kamu Hakları 20
1.5.1.2. Özel Haklar 22
1.5.1.2.1. Niteliklerine Göre Özel Haklar 22
1.5.1.2.2. Konularına Göre Özel Haklar 23
1.5.1.2.3. Kullanımlarına Göre Özel Haklar 23
1.5.1.2.4. Amaçlarına Göre Özel Haklar 23
1.5.1.3. İnsan Hakları 23
1.6. MÜKELLEF HAKKININ TANIMI VE KAPSAMI 25
1.6.1. Mükellef Hakkının Tanımı 25
1.6.2. Mükellef Hakkının Kapsamı 27
1.7. VERGİ SİSTEMİNİN İŞLETİLMESİ İÇİN TEMEL HAKLAR İÇİNDE MÜKELLEF HAKLARI 27
1.7.1. Belirginlik İlkesinden Doğan Haklar 27
1.7.1.1. Kanunların Yayımlanması 28
1.7.1.2. Kanunların Anlaşılır Olması 28
1.7.1.3. Kanunlarda Birbirlerinin Karşıtı Kuralların Yer Almaması 28
1.7.1.4. Kanunların Geriye Yürümemesi 29
1.7.2. Eşitlik İlkesinden Doğan Haklar 29
1.7.2.1. Ayrımcılığa Tabi Olmama Hakkı 29
1.7.2.2. Çifte Vergilendirmeme Hakkı 30
1.7.2.3. Vergini Doğru Miktarından Fazlasını Ödememe Hakkı 30

2. BÖLÜM

MÜKELLEF HAKKININ ÖNEM KAZANMASININ NEDENLERİ KAYNAKLARI VE ÇEŞİTLERİ

2.1. MÜKELLEF HAKKININ ÖNEM KAZANMASININ NEDENLERİ .. 33
2.1.1. Teknolojik Gelişmeler 36
2.1.2. Uluslararası Alanda Meydana Gelen Gelişmeler 36
2.1.3. Vergi Sistemlerinin Karmaşık Hâle Gelmesi 39
2.1.4. Vergi İdaresi ile Mükellef Arasındaki İlişkilerdeki Gelişmeler 40
2.1.5. Mükellefin Seçmen Olarak Önem Kazanması 41
2.2. MÜKELLEF HAKKININ KAYNAKLARI 42
2.2.1. Anayasa 42

2.2.1.1. Vergilerin Kanuniliği İlkesi ... 43
2.2.1.2. Sosyal Hukuk Devleti İlkesi ... 44
2.2.1.2.1. Kanuni İdare İlkesi ... 45
2.2.1.2.2. Vergi Kanunları Önünde Eşitlik İlkesi ... 46
2.2.1.2.3. Hukuki Güvenlik İlkesi ... 46
2.2.1.3. Ödeme Gücüne Göre Vergilendirme İlkesi ... 48
2.2.2. Kanunlar ve Vergi Kanunları ... 48
2.2.3. Uluslararası ve Devletlerarası Karşılıklı Yapılan Anlaşmalar ... 49
2.2.4. Mükellef Hakları Bildirgeleri ... 51
2.2.5. Vergi İdaresinden Doğan Kaynaklar ... 53
2.3. MÜKELLEF HAKLARI ÇEŞİTLERİ ... 54
2.3.1. Vergi Kanunları Düzenlenirken Mükellef Hakları ... 55
2.3.1.1. Genel Mükellef Hakları ... 55
2.3.1.1.1. Adil, Eşit ve Saygılı Hizmet Alma Hakkı ... 55
2.3.1.1.2. Dilekçe (Başvuru) Hakkı ... 57
2.3.1.1.3. Bilgi Edinme Hakkı ... 58
2.3.1.1.4. Temsilci Kullanma Hakkı ... 60
2.3.1.1.5. Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı ... 62
2.3.1.1.6. Mükelleflere İlişkin Bilgilerin Gizliliği Hakkı ... 63
2.3.1.1.7. Mükelleflere İlişkin Bilgilerin Saklanması Hakkı ... 65
2.3.1.1.8. Vergilemede Belirlilik Hakkı ... 65
2.3.1.2. Özel Mükellef Hakları ... 67
2.3.1.2.1. Dava Açma Hakkı ... 67
2.3.1.2.2. Pişmanlık Hakkı ... 68
2.3.1.2.3. Uzlaşma ve Cezalarda İndirim Hakkı ... 68
2.3.1.2.4. Düzeltme Talebi Hakkı ... 69
2.3.1.2.5. Şikâyet Yolu ile Müracaat Hakkı ... 70
2.3.1.2.6. Vergiyi Tecil veya Taksitlendirme Talebi Hakkı ... 70
2.4. VERGİ İDARESİ İLE MÜKELLEF İLİŞKİSİNDE MÜKELLEF HAKLARI ... 71
2.4.1. Vergi Kanunlarında Yer Alan Mükellef Hakları ... 71
2.4.1.1. Vergi Kanunları ve Vergi Kanunlarında Yer Alan Tercihlerden Doğan Mükellef Haklar ... 72
2.4.1.2. Vergi Kanunları ile Mükelleflere Yüklenen Ödevlerde Mükellef Hakları ... 72

2.4.2. Vergi İdaresinin İdari İşlemlerinden Doğan Mükellef Hakları ... 73
2.4.2.1. Vergi İncelemesinde Mükellef Hakları ... 74
2.4.2.2. İnceleme Sırasında Mükellef Hakları ... 75
2.4.2.3. İnceleme Sona Erdikten Sonra Mükellef Hakları ... 75
2.4.3. Aramada Mükellef Hakları ... 75

3. BÖLÜM

VERGİ KANUNLARI VE VERGİ KANUNLARINDA MÜKELLEF TERCİHLERİNE BIRAKILAN HAKLARDAN DOĞAN MÜKELLEF HAKLARI

3.1. VERGİ KANUNLARINDAN DOĞAN HAKLAR ... 77
3.1.1. Kanuni ve İdari Sürelerin Uygulanmasını İsteme Hakkı ... 77
3.1.1.1. Yasal Süreleri Kullanım Hakkı ... 78
3.1.1.2. İdarenin Süre Vermesini Gerektiren Hâllerde Haklar ... 79
3.1.1.3. Sürenin Uzaması Sonucu Kazanılan Haklar ... 80
3.1.1.3.1. Mücbir Sebeplerden Sürelerin Uzaması Hakkı ... 80
3.1.1.3.2. Ölüm Hâlinde Sürenin Uzaması Hakkı ... 82
3.1.1.3.3. Zor Durum Sebebiyle Sürelerin Uzaması Hakkı ... 82
3.1.1.3.4. Süreleri Uzatan Diğer Hâllerde Haklar ... 84
3.2. MÜKELLEFİYET TESİS ETME VEYA SONA ERDİRME HAKKI ... 84
3.3. İSPAT (KANIT) HAKKI ... 85
3.4. TEBLİĞ İŞLEMLERİNDE YASALLIĞA UYUMU İSTEME HAKKI ... 87
3.4.1. Kanuna Uygun Tebliğ Yapılması Gereği ... 87
3.4.2. Usulüne Uygun Yapılmayan Tebliğlerde Haklar ... 89
3.5. MİRASIN REDDİ HAKKI ... 90
3.6. AMORTİSMAN YÖNETİMİ SEÇİM HAKKI ... 92
3.7. ZAMANAŞIMINDA MÜKELLEF HAKLARI ... 93
3.7.1. Normal Zamanaşımında Mükellef Hakları ... 93
3.7.2. Özellik Gösteren Zamanaşımında Mükellef Hakları ... 94
3.7.2.1. Veraset ve İntikal Vergisinde Tarh Zamanaşımı ... 95
3.7.2.2. Emlak Vergisinde Tarh Zamanaşımı ... 95
3.7.2.3. Motorlu Taşıtlar Vergisinde Tarh Zamanaşımı ... 95
3.7.2.4. Damga Vergisinde Tarh Zamanaşımı ... 95
3.7.2.5. Yıllara Sari İnşaat ve Onarım İşlerinde Zamanaşımı ... 96
3.8. SUSMA HAKKI ... 96
3.9. TEMSİLCİ BELİRLEME VE TEMSİLCİ KULLANMA HAKKI ... 98

3.9.1. Temsilci Belirleme Hakkı 98
3.9.2. Temsilci Kullanma Hakkı 98
3.10. MUAFİYET VE İSTİSNALARDAN YARARLANMA HAKKI 99
3.11. VERGİ MATRAHININ TESPİTİ VE DEĞERLEME HAKKI 100
3.12. FAİZ İSTEME HAKKI 101
3.13. FAZLA ÖDENEN VERGİ VE CEZALARIN İADESİNİ TALEP HAKKI 102
3.14. VERGİ DENETİMİ SIRASINDA KANUNDAN DOĞAN ÖZEL HAKLAR 103
3.14.1. Denetim Sürecinde Yapılacak İşler Hakkında Bilgi Verilmesi ve Mükellefin Özel Hayatının Gizliliğine Saygı Gösterilmesi Hakkı 103
3.14.2. Denetimin Uygun Yer ve Zamanda Yapılmasını İsteme Hakkı 103
3.14.3. Denetim Sırasında Ulaşılan Sonuçların Değerlendirilmesi ve Mükellefin Başvuru Hakkı 104
3.15. VERGİ KANUNLARINDA YER ALAN TERCİHLERDEN DOĞAN MÜKELLEF HAKLARI 104
3.15.1. İkinci Sınıf Tacirler İle Çiftçilerin Bilanço Esasında Vergilendirilmelerini İsteme Hakkı 104
3.15.1.1. İkinci Sınıf Tacirlerin Bilanço Esasını Seçme Hakkı 104
3.15.1.2. Çiftçilerin Bilanço Esasını Seçme Hakkı 105
3.16. GAYRİMENKUL SERMAYE İRATLARINDA GİDER BİLDİRİM USULÜ SEÇİM HAKKI 106
3.17. EMSAL KİRA BEDELİ UYGULANMASINDA KONUT SEÇİM HAKKI 107
3.18. ÇALIŞANLARIN MUHTASAR BEYANNAME İLE BİLDİRİMİNDE BEYANNAMENİN VERİLME SÜRESİNDE HAKLAR 108
3.19. TİCARİ KAZANCI BASİT USULDE VERGİLENDİRİLENLERİN GERÇEK USULE GEÇME HAKKI 109
3.20. TEMİNAT GÖSTERMEDE SEÇİM HAKKI 110
3.21. ADİ ORTAKLIKLARDA DEFTER TUTMA HAKKI 111
3.22. ŞİRKETLERİN KANUNİ MİRASÇILARA İNTİKALİNDE, KAZANCI BİLANÇO ESASINDA TESPİT EDİLEN FERDİ İŞLETMENİN SERMAYE ŞİRKETİNCE DEVİR ALINMASINDA VE ŞAHIS ŞİRKETİNİN SERMAYE ŞİRKETİNE DÖNÜŞTÜRÜLMESİNDE MÜKELLEF HAKLARI 112
3.22.1. Ferdi İşletmenin Kanuni Mirasçılara İntikalinde Mükellef Hakları 113

3.22.2. Kazancı Bilanço Esasında Tespit Edilen Ferdi İşletmenin Sermaye Şirketince Devir Alınmasında Mükellef Hakları 114
3.22.3. Şahıs Şirketinin Sermaye Şirketine Dönüştürülmesinde Mükellef Hakları 115

4. BÖLÜM

VERGİ KANUNLARI İLE MÜKELLEFLERE YÜKLENEN ÖDEVLERDEN DOĞAN HAKLAR

4.1. DEFTER TUTMA ÖDEVİNDE MÜKELLEF HAKLARI 117
4.1.1. Tutulması Zorunlu Defterleri Edinme Hakkı 118
4.1.2. Defter Tutmada Kayıt Serbestisi 118
4.1.3. Muhasebeci Belirleme Hakkı 119
4.1.4. Defterlerin Onaylanmasında Mükellef Hakları 120
4.1.5. İşe Başlamayı veya İşi Bırakmayı Bildirim Ödevinde Mükellef Hakları 121
4.1.6. İşe Başlamayı Bildirimde Mükellef Hakları 121
4.1.6.1. Gerçek Kişi Mükelleflerde 121
4.1.6.2. Tüzel Kişi Mükelleflerde 122
4.1.7. İşi Bırakmayı Bildirimde Mükellef Hakları 123
4.1.7.1. Gerçek Kişi Mükelleflerde 123
4.1.7.2. Tüzel Kişi Mükelleflerde 124
4.1.8. İşe Başlama veya İşi Bırakmada Yoklama İşlemlerinde Mükellef Hakları 125
4.1.9. Fatura ve Benzeri Belgeleri Bastırma Hakkı 126
4.1.10. Beyanname Verme Şeklini Belirleme Hakkı 127
4.1.11. Elektronik İmza ve Elektronik Ortamda Beyanname Gönderme Hakkı 127
4.1.12. İtirazı Kayıtla Beyan Hakkı 127
4.1.13. Pişmanlıkla Beyan Hakkı 128
4.1.14. Verginin Ödenmesinde Mükellef Hakları 129
4.1.14.1. Mükellefin Dilediği Vergi Dairesine Vergi Borcunu Ödeme Hakkı. 130
4.1.14.2. Mükellefin Vergi Borcunu Ödeme Şekli İle İlgili Hakları 130
4.1.14.2.1. Çizgili Çekle Ödeme 130
4.1.14.2.2. Mükellefin Kendi Hesabından Havale Yoluyla Ödemede Bulunma 131
4.1.14.2.3. Maliye Bakanlığınca Yetki Verilen Bankalara Ödeme 131
4.1.14.2.4. PTT (Posta Yoluyla) Aracılığı ile Ödeme 131

4.1.14.2.5. Banka Kartı ve Benzeri Kartlarla Ödeme 131
4.1.14.3.Verginin Ödenmesinde Mahsup Hakkı 132
4.1.15. Gelir Vergisinde Mahsup Hakkı 133
4.1.15.1. Geçici Verginin Mahsubunda Haklar 134
4.1.15.2. Kesinti Suretiyle Alınan Verginin Geçici Vergiden Mahsubunda Haklar 134
4.1.15.3. Ülke Dışı Gelir Unsurlarında Vergi Mahsubunda Haklar 135
4.1.15.4. Kontrol Edilen Yabancı Şirketlerde Mahsup Hakkı 135
4.1.16. Kurumlar Vergisinde Mahsup Hakkı 135
4.1.16.1. Geçici Verginin Mahsubunda Haklar 136
4.1.16.2. Tevkif Edilen Vergilerin Mahsubunda Haklar 136
4.1.16.3. Yabancı Ülkelerde Ödenen Vergilerin Mahsubunda Haklar 137
4.1.17. Katma Değer Vergisinde Mahsup Hakkı 137
4.1.18. Verginin Ödenmesinde Takas Hakkı 138
4.1.19. Verginin Ödenmesinde Tecil Hakkı 139
4.1.20. Verginin Ödenmesinde Terkin Hakkı 141
4.1.21. Vergi İncelemesi Sonucu Vergi ve Cezaların Ödenmesinde Mükellef Hakları 143
4.1.22. Dava Konusu Yapılmadan Ödemede Mükellef Hakları 143
4.1.22.1. Doğrudan Ödemede Mükellef Hakları 143
4.1.22.2. Uzlaşma Sonucuna Bağlı Ödemede Mükellef Hakları 144
4.1.22.3. Cezada İndirimli Ödemede Mükellef Hakları 144
4.1.23. Dava Konusu Yapıldıktan Sonra (Dava Devam Ederken), Ödemede Mükellef Hakları 145
4.1.24. Dava Sonucuna Göre Ödemede Mükellef Hakları 145
4.1.25. Mükellefiyetin Sona Ermesi Durumunda Ödemede Mükellef Hakları .. 145
4.1.26. Ödeme Emrine İtiraz Hakkı 146

5. BÖLÜM

VERGİ İDARESİNİN İDARİ İŞLEMLERİNDEN DOĞAN MÜKELLEF HAKLARI

5.1. İDARİ İŞLEMİN TANIMI VE GENEL ESASLARI 149
5.1.1. İdari İşlemin Tanımı 149
5.1.2. İdari İşlemlerin Özellikleri 150
5.2. VERGİ HATALARININ DÜZELTİLMESİNİ İSTEME HAKKI 151

5.3. DİLEKÇE İLE HATALARIN DÜZELTİLMESİ İÇİN BAŞVURU HAKKI 153
5.4. ŞİKÂYET YOLUYLA HATALARIN DÜZELTİLMESİ İÇİN BAŞVURU HAKKI 153
5.5. UZLAŞMA TALEP HAKKI 154
5.6. VERGİ BORÇLARININ AFFINDA HAKLAR 156
5.7. YOKLAMA İLE İLGİLİ MÜKELLEF HAKLARI 157
5.8. VERGİ İNCELEMESİ İLE İLGİLİ MÜKELLEF HAKLARI 159
5.9. VERGİ İNCELEMESİNDE ESASLAR 159
5.10. VERGİ İNCELEMESİ SIRASINDA MÜKELLEF HAKLARI 161
5.10.1. Hukuki Dayanağın İstenmesi Hakkı 162
5.10.2. Defter ve Belgelerin Usulüne Uygun Olarak İstenmesini İsteme Hakkı 163
5.10.3. Ek Süre İsteme Hakkı 163
5.10.4. Kimlik Gösterilmesini İsteme Hakkı 164
5.10.5. İncelemenin Kendi İşyerinde Yapılmasını İsteme Hakkı 164
5.10.6. İncelemenin Konusunun Bildirilmesini İsteme Hakkı 165
5.10.7. İncelemenin Resmi Çalışma Saatleri Dışında Yapılmamasını İsteme Hakkı 166
5.10.8. Vergi İncelemesinin İşyeri Etkinliklerini Aksatmamasını İsteme Hakkı 167
5.10.9. Vergi İncelemesinde Tutanak Esası ve Mükellefin İnceleme Tutanaklarına Kendi Görüşlerinin Yazılmasını İsteme Hakkı 167
5.10.10. Tutanakların İmzalandıktan Sonra El Konulan Defter ve Belgeleri İsteme Hakkı 169
5.10.11. Tutanağı İmzalamama Hakkı 169
5.10.12. İnceleme Nedeniyle Alınan Defter ve Belgelerden Yararlanma Hakkı. 170
5.10.13. Tutanak Tutulması Sırasında Yasal Hakların Hatırlatılmasını İsteme Hakkı 170
5.10.14. Vergi İncelemesinin Yasal Süreler İçerisinde Yapılmasını İsteme Hakkı 170
5.10.15. Vergi İncelemesinin Bittiğine İlişkin Resmi Bir Yazı İsteme Hakkı 171
5.10.16. Vergi İnceleme Raporlarının Hukuka Uygun Yolla Tebliğini İsteme Hakkı 171
5.10.17. İnceleme Sırasında Meslek Mensubunu Yanında Bulundurmayı İsteme Hakkı 172

5.10.18. İnceleme Sırasında ve Sonrasında Vergi Mahremiyetini İsteme Hakkı 172
5.10.19. Kendisine, Kurumuna ve Kurum Çalışanlarına Özenli Davranmasını İsteme Hakkı 173
5.10.20. Vergi İncelemelerinde Uyulacak Temel İlkelere Uyulmasını İsteme Hakkı 173
5.10.21. Mükellefin Kendisinin Rapor Değerlendirme Komisyonunda Dinlenmesini İsteme Hakkı 175
5.11. VERGİ İNCELEMESİ SONRASINDA MÜKELLEF HAKLARI 176
5.11.1. Cezada İndirim İsteme Hakkı 177
5.11.2. Uzlaşmayı Seçme Hakkı 177
5.11.2.1. Tarhiyat Öncesi Uzlaşma İsteme Hakkı 178
5.11.2.2. Tarhiyat Sonrası Uzlaşma İsteme Hakkı 179
5.11.3. Dava Açma Hakkı 181
5.11.4. Vergi İncelemesinde Ödeme Emri ve İhtiyati Haciz Kararlarına Karşı Dava Açma Hakkı 181
5.11.5. Şikâyet Yoluyla Maliye Bakanlığına Başvurma Hakkı 181
5.11.6. Yanılma Hâlinin Dikkate Alınmasını İsteme Hakkı 182
5.11.7. Ölüm Hâlinde Ölen Kişinin Vergi Cezalarının Ortadan Kalktığının Dikkate Alınmasını İsteme Hakkı 182
5.11.8. Zamanaşımı Hâlinin İstenme Hakkı 183
5.12. ARANMADA MÜKELLEF HAKLAR 183
5.13. ARAMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ 184
5.14. ARAMA KARARININ BİR ÖRNEĞİNİ İSTEME HAKKI 185
5.15. ARAMADA İSTENİLEN BELGELERİN VE BİLGİSAYAR KAYITLARININ KURALLARA UYGUN YAPILMASINI İSTEME HAKKI 185
5.16. EL KONULAN DEFTER VE BELGELERİN MÜKELLEFİN KENDİ GÖZETİMİ VE KATILIMI ALTINDA YAPILMASINI İSTEME HAKKI 186
5.17. ARAMADA EL KONULAN BELGELERDEN VERGİ İLE İLGİLİ OLMAYANLARINI İSTEME HAKKI 187
5.18. ARAMADA VERGİ İNCELEMESİNİN ÖNCELİKLE BİTİRİLMESİNİ İSTEME HAKKI 188
5.19. EL KONULAN DEFTER, BELGE VE KAYITLARDAN YARARLANMA HAKKI 188
5.20. TUTANAĞI İMZALAMAMA HAKKI 188

5.21. KAYITLARIN İŞLENMESİ İÇİN EK SÜRE İSTEME HAKKI 189
5.22. MUHBİRİN ADINI İSTEME HAKKI 190
5.23. VERGİNİN DOĞRU HESAPLANMASINI İSTEME HAKKI 190
YARARLANILAN KAYNAKLAR..... 191

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ADAL, Erhan, Hukukun Temel İlkeleri, El Kitabı, Genişletilmiş 11. Baskı, Legal Kitabevi, İstanbul 2011.

AKBULUT, Akın, Karşılaştırmalı TMS/TFRS – Vergi Uygulamaları ve Sonuçları, (Tam set TMS/TFRS ve Vergi Uygulamalarının Örneklerle Analizi, Ticari Kardan Mali Kara Geçiş İşlemlerine İlişkin Kapsamlı Monografi), Ankara, 1012.

AKDOĞAN, Abdurrahman, Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş B.5, Gazi Kitapevi, Ankara, 2004.

AKILLIOĞLU Tekin, İnsan Hakları Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, Ankara, 1995.

AKINTÜRK Turgut "Medeni Hukuk", 10. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2004.

ARKAN, Sabih, Ticari İşletme Hukuku, Gözden Geçirilmiş Beşinci Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No: 349, Ankara, 1999,

ARSLAN, Mehmet, Vergi Hukuku, Vergi Hukukunun Temel Kavramları, Vergi Hukuku, Vergi İdaresi, Vergi Ceza Hukuku, Vergi Yargılama Hukuku, Güncelleştirilmiş 9. Baskı, Dora Basım-Yayın, Bursa, 2016.

ASLAN, İsmail Özgür, Veri Yükümlüsünün Haklar: Bir Katalog Tasarımı, (Doktora Tezi) TC Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim dalı, Mali Hukuk Bilim Dalı, İstanbul, 2006.

BAKAR, Feride, Mükellef Hakları Ve Türkiye'de Mükellef Haklarının Korunmasına Yönelik Öneriler, Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi T. C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Bilim Dalı, Bursa, 2011.

BALKARA, Bekir, "Vergi İncelemesinde 6009 Sayılı Kanun'dan Önceki ve Sonraki Durum ve Değerlendirilmesi - II ", Yaklaşım Dergisi, S. 215, Kasım, 2010.

BALTA, Tahsin Bekir, İdare Hukuku 1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No. 326, Ankara, 1970.

BATUN, Mehmet, "Tam Ve Sınırlı İncelemenin Tanımlanması Üzerine", Yaklaşım Dergisi, S. 215, Kasım, 2010.

BAYRAKLI, Hasan Hüseyin, Vergi Ceza Hukuku, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları Yayın No: 21, Afyon, 1999,

BAYRAKLI Hasan Hüseyin, Genel Vergi Hukuku, Celepler Matbaacılık, Afyonkarahisar, 2013.

BAYRAKLI Hasan Hüseyin, Hukukun Temel Kavramları, Celepler Matbaası, Afyonkarahisar, 2015.

BEYGO, Nusret, "Revizyon ve Vergi İncelemesi", İdare Hukuku Dergisi Yayınları, İstanbul, 2001.

BIYIK Recep, KIRATLI Aydın, Son Değişiklikler Çerçevesinde Gelir ve Kurumlar Vergisi Matrahlarının Tespitinde Giderler ve İndirimler, (Kavramsal İndexli- Güncellenmiş), 2. Baskı, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2005.

BİLGE Necip, Hukuk Başlangıcı, Dördüncü Baskı, Gaye Matbaacılık, Ankara 1983.

BİLİCİ Nurettin, Vergi Hukuku, Genel Hükümler, Türk Vergi Sistemi, Güncelleştirilmiş ve geliştirilmiş 28. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.

BOZDOĞAN Kübra, BUYRUKOĞLU Selçuk, DOĞANBOZDAĞ, Doan, "Yeni Mevzuata Göre Vergi İncelemesi ve Mükellef Hakları", Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 4, 2013,

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, "Servi", C.XX., Milliyet Yayınları Hürrem Fila Yayıncılık, İstanbul, 1986.

CANDAN, Turgut, "Kanuni Temsilcinin Vergi ve Diğer Kamu Alacaklarından Sorumluluğu" 3. Bası, Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2006.

CANDAN, Turgut, Vergilendirme Yöntemleri ve Uzlaşma, 2. Baskı, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2006.

ÇAĞAN, Nami, Vergilendirme Yetkisi, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1982.

ÇELİK, Binnur, Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku, Ankara, 2000.

ÇETİN GERGER, Güneş, Mükellef Hakları Vergiye Gönüllü Uyum, Legal Yayıncılık, İstanbul 2011.

ÇETİN, Güneş, GÖKBUNAR, Ramazan, "Mükellef Haklarına Vergi İdaresi Çalışanlarının Bakışı", Yönetim ve Ekonomi Sayı: 17/1, Yıl: 2010.

DEMİRCİ, Azmi, "Vergi İncelemesinin Başlaması ve Sona Ermesi", Yaklaşım Dergisi, S.215, Kasım 2010, s.89

DEVELLİOĞLU Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitapevi Ankara, 2001.

DEVRİM, Fevzi, DEVRİM, Turgay Timur, "Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesinde İdare-Mükellef Etkileşimi ve Bağlı Etkileşenlerin Rolü", 19. Türkiye Maliye Sempozyumu; Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 10-14 Mayıs 2004, Antalya, Uludağ Üniversitesi İİBF, Bursa.

DİLBER, Emircan, BELGE, Gökhan, "Vergi İncelemesi Esasında Mükellef Hakları ve Analizi I", Vergi Dünyası, Sayı 399, Şubat 2012, s. 140.

DİLBER Emircan, BELGE Gökhan, "Vergi İncelemesi Sırasında Mükellef Hakları Analizi – II", Vergi Dünyası, Sayı:367, Mart 2012.

DONNELLY, Jack, Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları, (Çev. Mustafa ERDOĞAN, Levent KORKUT), Yetkin Yayınevi, Ankara, 1989.

DÖNMEZ, Recai, "Yükümlü Hakları: Ortaya Çıkış Nedenleri Ve Bir Kavramlaştırma Denemesi", E-Yaklaşım, Aralık 2003, Sayı 5, Erişim 15.03.2015 (www.yaklaşım.com).

DONNELLY, Jack, Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları, (Çev. Mustafa ERDOĞAN, Levent KORKUT), Yetkin Yayınevi, Ankara, 1989

DURAN, Lütfi, İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul, 1982.

EDİZDOĞAN, Nihat, TAŞ, Metin, ÇELİKKAYA, Ali, Vergi Ceza ve Yargılama Hukuku, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2007.

EDİZDOĞAN, Nihat, ÖZKER, Niyazi, FERHATOĞLU, Emrah, BİLGE, Semih, Türk Vergi Sistemi, Yeniden Düzenlenmiş 3. Baskı, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2007.

EGELİ Hüseyin, DAĞ Mehmet, "Türk Vergi Hukuku Açısından Mükellef Haklarının Değerlendirilmesi" Maliye Dergisi, Sayı: 163, Temmuz-Aralık 2012.

EMİROĞLU, Hande, Teori Ve Uygulamada Vergi İncelemesinde Mükellef Hakları, (Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi), T.C Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Programı Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2011.

ER, Selami, "Mükellef Hakları ve Kamuda Faiz", Sayıştay Dergisi. Sayı: 81.

ERKİN Gözde, "Vergilendirme Yetkisinin Tabi Olduğu Anayasal İlkeler", Ankara Barosu Dergisi, 2012/3.

ERKUT, Celal, İdari İşlemin Kimliği: İptal davasının konusunu oluşturma bakımından, Danıştay Yayınları, No:51, Ankara, 1990.

EROL, Ahmet, "Vergi İncelemesi Sırasında Mükellef Hakları II", Yaklaşım Dergisi, Sayı. 208, Nisan 2010,

EROL, Ahmet, CİNGÖZ, Dilek, "Bir Mükellef Hakkı Olarak Mirasın Reddi", TBB Dergisi, Sayı: 118, 2015,

EROL, Ahmet, "Mükellef Hakları Yönünden 6009 Sayılı Yasa ile Getirilen Hükümlerin Değerlendirilmesi II", Yaklaşım Dergisi, Sayı, 217, Ocak 2011,

EROL, Ahmet, NERGİZ, Elmas, "Mükellef Hakkı Olarak Reddi Miras" Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Sayı: 124, Nisan 2014.

GERÇEK, Adnan, "Vergilemede Mükellef hakları ve Türkiye'deki durumunun incelenmesi" Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 209, Şubat 2006.

GERÇEK, Adnan, Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku, Ekin Basım Yayın, Bursa, 2010,

GÖKBEL Doğan, Mükellef Kakları, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,, (Yayınlanmamış doktora tezi), Eskişehir, 2000.

GÖZLER, Kemal, "Hukuka Giriş", 3. Baskı, , Ekin Kitabevi, Bursa, 2006.

GÜRİZ, Adnan, Hukuk Felsefesi, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1985

GÜRSOY, Hakan, "Mükellef Hakları ve Mali Anayasa", Vergi Dünyası, Sayı: 379, Haziran 2012.

HEREKMAN, Aykut, Kamu Maliyesi, (Genel Vergi Kuramı), Cilt II, 2. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1989,.

HIZ, Yüksel, YILMAZ Zekeriya, Bildi Edinme ve Dilekçe Hakkı, Ankara, 2004.

İMDAT, Türkay, "Türk Vergi İdaresinde Mükellef Odaklı Yaklaşım-Mükellef Hakları-Vergiye Gönüllü Uyum Uygulamaları", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı, 299, Ağustos, 2013,

İMREGÜN, Oğuz, Ticaret Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1454, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 772, 3. Baskı, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset, Eskişehir, 2006,

İNAN Alper, "Türkiye'de vergilerin meşruiyetinin sağlanmasında mükellef haklarının önemi ve anayasal dayanaklarının belirlenmesi", (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış yükseklisans tezi), İzmir, 2008,

İNCEOĞLU, Sibel, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Karalarında Adil Yargılanma Hakkı, İstanbul, 2002.

KARAKOÇ, Yusuf, Genel Vergi Hukuku, 3. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004

KARAKOÇ, Yusuf, Genel Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş Altıncı Baskı, Ankara, 2012.

KARAKOÇ, Yusuf, "Kamu Alacaklarının Tahsil İşlemlerinin Hukuki Niteliği", Vergi Dünyası, Sayı; 246, Şubat 2002.

KARAMAN, Vacide, "Vergi İncelemelerinde Mükellef Hakları", Yaklaşım Dergisi, Sayı:228, Aralık 2011.

KARYAĞDI Nazmi, "Mükellef Hakları Bildirgesi ne Demektir", Vergi algı, Erişim Tarihi; 10.10.2015 (www.vergialgi.net/mukellef-hakları), s.1

KAYA, Ömer, "Vergilendirme ve Yoklama İşlemleri", Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi, 15 Ekim 1999, Sayı: 306.

KIRBAŞ, Sadık, "Vergi Hukukunda Vekilin Konumu ve Yetkileri", Vergi Dünyası, Sayı 119, 1991.

KIZILOT, Şükrü, ŞENYÜZ, Doğan, TAŞ, Metin, DÖNMEZ, Recai, Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Yaklaşım Yayıncılık, 2007.

KIZLOT, Şükrü, Vergi İhtilafları ve Çözüm Yolları, Sekizinci Baskı, Ankara, 2005,

KIZILOT, Şükrü, KIZILOT, Zuhal, "Vergi İhtilafları ve Çözüm Yolları", 8. baskı, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2005.

KOLOĞLU, Olcay, "Varlık Barışı Kanunu ve Mükellef Hakları", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 245. Şubat 2009.

KORKMAZ , Esfender, Vergi Yapısı ve Gelişimi, Gür-AY Matbaası, İstanbul, 1982,

KOŞAR Neslihan, Avrupa Birliği'nde Mükellef Hakları ve Türkiye'de Mükellefin Durumu, (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007,

KÜKRER, Ceyda, "İnternet Ortamında Bazı Faaliyetlerin Kavramsal Tanımları ve Türk Vergi Sistemi Karşısındaki Durumlarının Değerlendirilmesi", Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 27, 2016, s. 584.

KÜKRER, Ceyda, "Adi Ortaklıklarda Ortaklık Hissesinin Devrinde veya Ortaklığın Sona Ermesinde Vergilendirme: Gelir ve Katma Değer Vergisi Açısından Değerlendirilmesi", Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 6, Aralık 2015.

MUTLUER, Kamil / HEPER, Fethi / DÖNMEZ, Recai: Vergi Hukuku, İkinci Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1536, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 817, Eskişehir, 2004,

MUTLUER, Kamil vd., Türk Vergi Sistemi, TC Anadolu Üniversitesi Yayınları, No. 1572, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No.828, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset, Eskişehir 2004,

ÖNCEL, Mualla, KUMRULU, Ahmet, ÇAĞAN, Nami, Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş, Son Değişiklikler İşlenmiş 13. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

ÖNER, Erdoğan, "Mükellef Hakları-I", Yaklaşım Dergisi, Sayı: 156, Aralık 2005.

ÖNER, Erdoğan, "Mükellef Hakları II" Yaklaşım Dergisi, Sayı: 157, Ocak 2006.

ÖZAY, İlhan, Günışığında Yönetim, (2. Bine Kavuşurken), İstanbul, 1994.

ÖZBALCI, Yılmaz, Vergi Usul Kanunu, Yorum ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık, Ankara, 2012.

ÖZBALCI, Yılmaz, Gelir Vergisi Kanunu, Oluş Yayıncılık, Ankara, 2012.

ÖZER, Atilla, Anayasa Hukuku Genel İlkeler, Turhan Kitapevi, Geliştirilmiş İkinci Baskı, Ankara, 2005,

ÖZDEN, Murat, "İhtirazı Kayıtla Beyan", Yaklaşım Dergisi Yıl: 1886, Sayı: 37,

ÖZDEMİR, Muharrem, "Vergi Mahremiyeti Sınırları ve İhlali", Vergi Denetmenleri Derneği – Vergi Raporu, Sayı: 59, 2002.

ÖZPEHRİZ Niyazi, "Mükellef Hakları ve Mükellefin Korunması", Vergi Dünyası, Sayı: 294, Şubat 2006,

ÖZTAN Bilge, "Medeni Hukukun Temel Kavramları", 18. Baskı, Ankara, 20. Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi, 2005

ÖZYER, Mehmet Ali, Vergi Usul Kanunu Uygulaması, İstanbul, 2001

PEHLİVAN Osman, Vergi Hukuku, Genel İlkeler ve Türk Vergi Sistemi, Murathan Yayınevi, Trabzon, 2012, s.43..

PEHLİVAN, Osman, Uluslararası Vergilendirme, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2003

PEHLİVAN, Osman, Kamu Maliyesi, Kamu Ekonomisi, Kamu Harcamaları, Kamu Gelirleri, Vergi Teorisi, Devlet Borçları, Yerel Yönetimler Maliyesi, Devlet Bütçesi, Maliye Politikası, Derya Kitapevi, Trabzon, 2010.

SARAÇ, Osman. Vergi incelemesi–1, Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi, Sayı: 434, 2005.

SEVİĞ, Veysi, "Gelişen Vergi Hukukunda Delil ve İspat", Vergi Dünyası Dergisi, Eylül 2004,

SONSUZOĞLU Elif, Ödeme Gücüne Göre Vergileme İlkesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1997.

ŞAHİN, Tayfun, "Mükellef Hakları Yönünden Rapor Değerlendirme Komisyonunda Dinlenme Talebinde Bulunması", Yaklaşım Dergisi, Sayı, 242, Şubat 2013.

ŞEKER, Nezih, Hukuksal yapısıyla vergi incelemesi, Beta Yayınları, İstanbul, 1994,

ŞENYÜZ Doğan, Türk Vergi Sistemi (Gelir-Kurumlar ve Katma Değer Vergisi), Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş 7.Bakı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2001.

ŞENYÜZ, Doğan YÜCE, Mehmet, GERÇEK, Adnan, Vergi Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa, 2010.

ŞENYÜZ, Doğan, Vergi Ceza Hukuku, Bursa, 2011,

SEVİĞ, Veysi, "Vergi Borçlarının Ödenmesinde Kredi veya Banka Kartı", Dünya Gazetesi, 25.08. 2003.

SEVİĞ, Veysi, "Vergi Hukukunda Yargı Kararları Yorum ve İspat", İktisat ve Maliye Dergisi, C.31, S.4, Temmuz 1984.

ŞİN, Sevil, Avrupa Birliği ve Türkiye'de Vergi Yapısı, Denetimi ve İdari İşlemlerde Mükellef Hakları, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2005-17, Mega Ajans Matbaacılık, İstanbul, 2005.

SÖYLER, İlhami, Türk Vergi Hukukunda Yoklama, Maliye ve Gümrük Bakanlığı AKP Yayın No: 1987/295.

TAKAZ, Hilmi "Vergi Hukukunda Yoklama ve İnceleme Tutanakları", Yaklaşım Dergisi, Sayı: 5, Mayıs, 1993.

TANÖR, Bülent, Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, Üçüncü Baskı, İstanbul 1994,

TEKİN, Ahmet, Vergi Hukuku, İzmir, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, 2012, s.23.

TANÖR, Bülent, Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, Üçüncü Baskı, İstanbul 1994,

TEZEL, Adnan, "Türk Vergi Hukukunda İspat ve Delil Sistemi", Yaklaşım Dergisi, Sayı: 56, Ağustos, 1997.

TOSUN, Ayşe Nil, ÖZDEN, Engin, "Vergi Denetiminde Arama Yönteminin Mükellef Hakları Yönünden Değerlendirilmesi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yaklaşımı Ve Türkiye Örneği", Maliye Dergisi, Sayı 166, Ocak-Haziran 2014,

TOSUNER Mehmet, ARIKAN Zeynep, YERELİ A. Burçin, Türk Vergi Sistemi, Gözden geçirilmiş ve Yenilenmiş 7. Baskı, İzmir, 2002,

ULUATAM, Özhan, METHİBAY Yaşar, Vergi Hukuku, İmaj Yayıncılık, Değişik Dördüncü Baskı, Ankara 2000,

ÜSTÜN, Ümit Süleyman, "Susma Hakkı Çerçevesinde Defter, Kayıt ve Belgeleri Gizleme Suçu", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: XV, Sayı: 3, Yıl: 2011,

YALÇIN, Hasan, BAŞAR, Arif, "Türkiye'de Mali Aflar ve Vergi Sistemi Üzerine Etkileri", Vergi Dünyası, Sayı: 173, Ocak, 1996.

YALTI, Billur, "Vergi Hukukunda Susma Hakkı, (VUK 359)(a)(2) nin Anayasaya Aykırılığı Sorunu", Vergi Dünyası, S.285, Mayıs 2005,

YALTI, Billur, Vergi Yükümlüsünün Hakları, 1. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2006,

YERCİ, Cahit, "Aramalı Vergi İncelemesi", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 250, Temmuz, 2009.

YÜCEDOĞRU Recep, Türk Vergi Sistemi Açısından Mükellef Hakları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez)i, TC Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Mali Hukuk Bilim Dalı, İstanbul, 2007,

- 3568 Sayılı Meslek Yasası ve Son Değişiklerle Yönetmelikler, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) Yayınları No: 330, Grup Matbaacılık, Ankara,
- Türk Ticaret Kanunu, Türk Borçlar Kanunu, Afyonkarahisar Serbest Muhasebeciler ve Mali Müşavirler Odası, Sözkesen Matbaacılık, Afyonkarahisar, 2011.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
TÜRKÇEYE HİZMET EDENLER I

Editör:
Doç. Dr. Sedat Maden

Yazarlar:
Doç. Dr. Sedat Maden
Yrd. Doç. Dr. Lokman Taşkesenlioğlu
Yrd. Doç. Dr. Veli Kutay
Yrd. Doç. Dr. Abonoz Küçük
Okt. Serdar Bulut
Okt. Aslı Maden
Ömür Dincel
Murat Kaya

[Araştırma Projesi No: GRÜ-SOS-BAP-A-250414-52]

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 36
ISBN: 978-605-9663-35-9
©1. Basım, 2016

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKÇEYE HİZMET EDENLER I
Editör: Doç. Dr. Sedat Maden

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Maden, Sedat.
Geçmişten Günümüze Türkçeye Hizmet Edenler I/ *Sedat Maden*
1. Basım, XXX+370s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-35-9
1. Türk Dili 2. Türk Dili/Türkçeye Katkı 3. Önemli Şahsiyetler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKÇEYE HİZMET EDENLER

(Orhun'dan 1800'e)

Türkçe, dünyaya yayılımı göz önünde bulundurulduğunda milyonlarca insan tarafından ana dili ve yabancı dil olarak kullanılan, beş bin yılı aşkın tarihi boyunca yüz binlerce kıymetli esere hayat veren, zengin Türk kültürünün kuşaklar arasında taşınmasına öncülük eden, geçirdiği tüm sıkıntılara rağmen ayakta kalmayı başaran, dünyanın en eski ve köklü dillerinden biridir. Bu özellikleriyle dünya dilleri arasındaki konumunu ve değerini gün geçtikçe hissettirmekte, kendini dünyaya daha çok kabullendirmektedir.

Altay Dağları'nın eteklerinde doğmaya başladığı dönemlerden itibaren sözlü gelenekle bozkır kültüründe varlığını sürdüren Türkçe, yazılı ürünlerinin ortaya çıkması ile birlikte *Eski, Orta, Yeni ve Modern Türkçe* olarak adlandırılan evrelerde gelişimini sürdürmüş ve araştırmalara konu olmuştur.

Türk bilim ve kültür tarihinin başat unsuru ve kimliği olarak görülen Türkçe üzerinde Türkolojinin kurucusu / babası olarak kabul edilen Wilhelm Radloff'tan bu yana araştırmalar yapılmaktadır.

Türk dili üzerine araştırmalar yapmış, edebiyat ve yayın dili olarak Türkçeyi kullanarak hem dil ve kültür bilinci aşılamaya çalışmış hem de Türkçenin dil bilimsel özelliklerini ortaya koymaya çalışmış aydınlarla ilgili çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Andrey Nikolayeviç Kononov'un 1974 yılında yayınlanan *Biobibliografičeskij Slovar' Otečestvennyx Tjurkologov* adlı örnek eseri, Rusya'da yetişen Rus, Alman, Fransız, Macar, Fin ve Türk kökenli Türkologlarla ilgili biyobibliyografik nitelikte çok önemli bir çalışmadır. Bu eser, daha sonra hazırlanacak Türkoloji tarihi ve Türkologlarla ilgili tüm çalışmalar için başvuru kaynağı olmuştur. Türkiye'de konu ile ilgili ilk çalışma, Hasan Eren tarafından hazırlanan *Türklük Bilimi Sözlüğü I. Yabancı Türkologlar* (1998) adlı eserdir. Ayrıca, Selçuk Kırbaç'ın *Türkoloji Tarihi Türkologlar ve Eserleri* (2012) ile Tuncer Gülensoy'un *Türkiye Türkologları ve*

Türkçeye Emek Verenler I (1800-1950) (2012) ve *Türkiye Türkologları ve Türkçeye Emek Verenler II (1951-1961)* (2015) adlı çalışmaları da Türk diline hizmet eden araştırmacıları biyografik bir inceleme ve değerlendirmeyle tanıtmaktadır. Dünya Türkologlarının tanıtılması adına Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tarafından hazırlanan *Avrasya Türkologları Sözlüğü* (2011) adlı ansiklopedik yayın dizisi de bir diğer kıymetli kaynaktır. Toplamda beş cilt olarak planlanan bu sözlüğün birinci cildi Rusya Türkologlarına ayrılmış ve 2011 yılında yayımlanmıştır. Bunlara ek olarak Türk Dil Kurumunun *Türk Diline Emek Verenler* yayın dizisi içinde basılan eserler çok önemlidir. Türk diline hizmet eden Türkologları, yazar, şair ve devlet adamlarını tarihsel bir çerçevede biyografik incelemeye tabi tutan çeşitli projelerin de yapıldığı görülmektedir. Yukarıda zikredilen çalışmaların hemen hepsinin belirli dönemi kapsama, şahsiyetlerin sadece yaşam öykülerini aktarma, eserlerini ve Türkçe üzerine hizmetlerini değerlendirmeme gibi çeşitli açılardan sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu çalışmalarla birlikte, Türk dili ile ilgili yayınların ilk örnekleri de düşünüldüğünde yaklaşık bin yıllık bir birikim ve külliyat ortaya çıkmaktadır. Fakat tüm bu zaman içinde yetişen, emek veren, hayatlarını ilme adayan önemli dil bilimci, yazar, araştırmacı ve devlet adamları ile ilgili hâlihazırda geniş ve kapsamlı bir kaynak eser bulunmamaktadır.

Geçmişten Günümüze Türkçeye Hizmet Edenler I (Orhundan 1800'e) adlı çalışma ile edebiyat, bilim, sanat gibi alanlarda benzerleri bulunan biyografik inceleme, Türk diline hizmet eden tüm şahsiyetler için de gerçekleştirilecektir. Bu bakımdan eser, hem Türk dili çalışmalarına hem de diğer sosyal bilim araştırmalarına önemli bir kaynak özelliği taşımaktadır. Eserin bu yönü, eski dönemlerden itibaren Türkçe üzerine çalışan, bilimsel veya edebi ürünlerinde Türkçenin önemini vurgulayan şahsiyetler ve eserleriyle ilgili bilgileri içeren bir başvuru kaynağının eksikliğini gidermek, kültürümüze dil çalışmalarıyla hizmet eden kişilerin hizmetlerini, bu yönleriyle benzerliklerini ortaya koymak, böylece Türkçenin varlığı ve geçirdiği aşamaları da göstererek güncel dil problemlerine dikkat çekmek ve Türkçenin dünya dili olmasına ve dün-

ya dil mirasına etkisini ortaya koymaktadır. Bu eserle, Türkçenin kültür, sanat, millî birlik ve beraberlik, millî kimlik ve sosyal-bilimsel gelişmedeki önemini fark etmiş, benimsemiş ve bu konuda emek sarf etmiş üstün vasıflı şahsiyetleri, herhangi bir tarih, coğrafya, dil, uzmanlık alanı veya milliyet ayrımı yapmadan kaynak bir eserin çatısı altında toplamak amaçlanmıştır. Bunlarla birlikte *Geçmişten Günümüze Türkçeye Hizmet Edenler I (Orhundan 1800'e)* adlı çalışma, hazırlıkları devam eden *Geçmişten Günümüze Türkçeye Hizmet Edenler II (1800-Cumhuriyet'e) ve Geçmişten Günümüze Türkçeye Hizmet Edenler III (Cumhuriyet Dönemi)* ansiklopedik serinin ilk ürünüdür.

Türkolojiye gönül veren okur ve araştırmacıların hizmetine sunulmuş bu eserde, Orhun Abidelerinden 1800 yılına kadarki gelişim döneminde Türkçeye hizmet eden devlet adamı, şair, yazar, dil bilimci gibi farklı şahsiyetlerin ve eserlerinin Türkçenin gelişimine yaptıkları katkı üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Bu şekilde hem Türkçenin zenginliği ve büyüklüğü vurgulanmış hem de Türkçenin geçirdiği aşamalar neticesinde hangi problemlerle karşılaştığı, bu problemlere nasıl tepkiler verildiği ve dilin bu karanlıktan nasıl çıktığı irdelenmiştir.

Geçmişten Günümüze Türkçeye Hizmet Edenler I adlı eser, Türkçenin bir dünya dili olarak bugünlere ulaşmasında hizmetleri olan şahsiyetleri, Türkçe üzerine sahip oldukları düşünceleri ve eserlerini belirli bir düzen içerisinde okurlara sunmaktadır.

Türkçe anlayan, anlatan ve aynı zamanda Türkçe üzerine düşünenlere faydalı olması temennisiyle…

Doç. Dr. Sedat MADEN

Editör

İÇİNDEKİLER

Dil xiii
Ana Dili xvii
Türk Dili Ve Tarihî Gelişimi xix
Kısaltmalar xxix
Bilge Kağan 3
Tonyukuk 13
Yollug Tigin 16
Kaşgarlı Mahmud 23
Yusuf Has Hacib 34
Zemahşeri 38
Mirza Mehdi Han 42
Fahreddin Mübarekşah 45
Şemsüddin Muhammed (Mehmed) Bin Kays-I Râzî 48
Karamanoğlu Mehmet Bey 54
İbni Mühennâ 57
Yunus Emre 61
Âşık Paşa 72
Ebû Hayyân El-Endelüsî 77
Cemaleddin Ebu Muhammed Et-Türki 84
Hoca Mes'ûd Bin Ahmed 87
Nesîmî 95
Halil Bin Muhammed Bin Yusuf El-Konevî 98
Kaygusuz Abdal 102
Aydınlı Visâli 107
Lütfullah Halîmî 109

Mercimek Ahmed 113
Ahmedi Dâî 117
Ali Kuşçu 122
Ali Şîr Nevâî 129
Ferişteoğlu Abdülmecid 147
Albardaklı Şeyh Ahmed 149
Ahmed Paşa 151
Necâtî 155
Tâcizâde Cafer Çelebi 160
Şah İsmail 164
Meâlî 169
Bergamalı Kadri 172
Tatavlalı Mahremi 178
Kılıççızâde (Üsküplü) İshak Çelebi 181
Abdullah Kestelî 184
Fuzûlî 186
Edirneli Nazmi 193
Ahteri Mustafa Efendi 195
Bartholomaeus Georgievic 198
Flippo Argentı 202
Taşlıcalı Yahyâ 204
Vankulu Mehmed Efendi 207
Bâkî 210
Megıser 215
Şeyhülislam Yahyâ 216
Pıetro Ferraguto 218
Andrea Du Ryer 219
Nev'îzâde Atâyi 222
Gıovannı Molıno 233
Gıovannı Battısta Montalbano 234

Gulıelmo Seaman 235
Bernardo De Parıgı 236
Ebülgazi Bahadır Han 244
Evliya Çelebi 250
Kâtip Çelebi 261
Ali Ufkî 268
Jakab Harsanyi-Nagy 279
Menınskı 282
Fazlullah Han 287
Osmanzâde Tâib 292
Phlıpp Johann Von Tabbert-Strahlenberg 295
Vahîd-İ Mahtûmî 300
Nedim 305
Sünbülzâde Vehbi 310
Mahtumkulu 314
Mütercim Asım Efendi 318
Şeyh Gâlib 323
Feth Ali Şah Kaçar 328
Keçecizâde İzzet Molla 332
Hızırağazâde Sa'îd Bey 338
Thomas- Xavıer Bıanchı 340
Kaynakça 343

KAYNAKÇA

Abik, A. D. (1996). Ali Şîr Nevâyî'nin Zübdetü't-Tevârîh'i Üzerine, *TDAY-Belleten*, Ankara: TDK Yayınları, s. 1-6.

Ahi, H. (1968). *Süheyl ü Nev-bahār ve İndeks (1833-3699. Beyitler),* Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp No: T-825.

Ahteri Mustafa Efendi (2013). *Ahteri-i Kebir*, İstanbul: Nadir Eserler Kitaplığı.

Akalın, Ş. H. (2008). *Kaşgarlı Mahmud ve Divanü Lugati't-Türk*, Ankara: TDK Yayınları.

Akar, A. (2013). *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Akar, Ali (2001). Ölümünün 500. Yılında Ali Şîr Nevaî, *Türk Edebiyatı Dergisi,* 338(29); 62-64.

Akar, Ali (2012). *Türk Dili Tarihi,* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Akdemir, Y. (2007). *Yunus Emre'de Türkçe,* Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Akman, A. (1969). *Süheyl ü Nev-bahār-Transkripsiyon ve İndeks (1-1382. Beyitler),* Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp No: T-1042.

Aksan, D. (2005). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*. 4. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksoy, Ö. A. (1962). *Mütercim Asım*, Ankara: TDK Yayınları.

Aksu, H. (1996). "Ferişteoğlu Abdülmecid". *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Aksulu, N. M. (1998). *Mohaç Esiri Bartholomaeus Georgievic (1505-1566) ve Türklerle İlgili Yazıları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Aktaş, H. (2002). *Çağdaş Türk Şiirinde Tarihi Şahsiyetler ve Eserler*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Akün, Ö. F. (2002). "Kâşgarlı Mahmud" *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA),* 25. Cilt, İstanbul: TDV Yayınevi.

Akün, Ö. F. (2013). Bianchi, Thomas-Xavier, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 6. Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Alikızı Sadıkova, C. (2002). Sözlükçülük Tarihinde Farsça-Türkçe İlk Çeviri Sözlüklerin Ortaya Çıkması*, Türkler Ansiklopedisi*, 5. Cilt. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Alparslan, A. (1988). *Şeyh Galib*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Ambros, E. G. (2000). Apollinaire'e Öncülük Eden 16. Yüzyıl Şairi Meâlî: Ağaç Şeklinde Bir Osmanlı Figür-Şiiri, *Journal of Turkish Studies*, 24(1); 57-64.

Ana Britannica, Genel Kültür Ansiklopedisi (1990). *Bianchi, Thomas-Xavier*, 4. Cilt. İstanbul: Ana Yayıncılık.

Anıl, A. (2010). "Şah İsmail, Edebiyat" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA)**.** 38. Cilt, İstanbul: TDV Yayınevi.

Arıkoğlu, İ. (2006). *Ferişteoğlu'nun Cavidân-nâme Tercümesi: Işk-nâme*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Arslan, M. (2012). *Şeyh Gâlib ile Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Gazelleri Arasında Nazire İlişkisi, Turkish Studies*, 7(1); 251-282.

Artun, E. (2015). Şair Mahtumkulu'nun Şiirlerinde Sanat, Estetik ve Üslup, (Erişim Tarihi: 01.10.2015)

Ata, A. (2007). "Zemahşeri". *Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Atalay, B. (1950). *Seng-Lâh Lûgat-ı Nevai.* İstanbul: Türk Dil Kurumu Basımevi.

Atalay, B. (1946). *Müyessiretü'l Ulûm (Tıpkıbasım, çevriyazılı metin ve dizin).* İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Atatürk ve Türk Dili Çalışma Grubu (1997). *Atatürk ve Türk dili 2*. Ankara: TDK Yayınları.

Atsız, H. N.(1934), 16. Asır Şairlerinden Edirneli Nazmi, *Orhun*, s.9.

Avçin, M., (2015). Tacizade Cafer Çelebi'nin Hevesname'sinde İstanbul Tasvirleri*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8;45-58.

Avşar, Z. (2001). Türki-i Basit-i Yeniden Tartışmak, *Bilig*, 18; 127-143.

Ayan, H. (1970). *Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Metni*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF, Doktora Tezi.

Aydın, C. (1989). *İslam Ansiklopedisi,* 2.Cilt. ss.408-410.

Aydoğan, A. (1980). *Süheyl ü Nev-Bahar (Mensur)-Transkripsiyonlu Metin ve İndeks (24a-48a Sayfaları),* Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp No: T-2071.

Aygen, M.S. (1981). *Afyonkarahisarlı Alim ve Lügatçı Muslihiddin Mustafa Bin Şemsettin Karahisari Ahteri*, Afyon: Türkeli Yayınları.

Aynur, H. (2003). "Mahremi" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 10.Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s.390-391.

Aynur, H. (2009). Türki-i Basit Hareketini Yeniden Düşünmek, *Turkish Studies*, 4(5);34-59.

Azamat, N. (2013)."Kaygusuz Abdal", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 25.Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Banarlı, N. S. (1998). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 1. Cilt, İstanbul: Mlli Eğitim Basımevi.

Banarlı, N. S. (1998). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 2. Cilt, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Banarlı, N. S. (2004). *Türkçenin Sırları,* 20. Baskı. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Banguoğlu, T. (1938). *AltosmanischeSprachstudienzu Süheyl ü Nev-bahâr,* Breslau.

Barutçu Özönder, S. (1996). *Muḥākemetü'l-Lüġateyn İki Dilin Karşılaştırılması,* Ankara: TDK Yay.

Baskın, S. (2012). Memluk Dönemi Türkçe Sözlüklerinin Yapısı, *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1; 23-40.

Batislam, H. D. (2010). Mesnevilerdeki Hasb-i Hal bölümleri ve Tacizade Cafer Çelebi'nin Hevesname'sindeki Hasb-i Haller, *Turkish Studies*, 5(1), s. 819-829

Battal (Taymas), A. (1997). İbni-Mühenna Lûgati (İstanbul nüshasının Türkçe bölüğünün endeksidir), 3. Baskı, Ankara: TDK Yayınları.

Behar, C. (1987). Ali Ufkî'nin Bilinmeyen Bir Musiki Elyazması: Mezmurlar, *Tarih ve Toplum,* 8(47); 44-47.

Behar, C. (2000). *Ali Ufkî ve Mezmurlar,* İstanbul: Pan Yayıncılık.

Bektaş, E. (1992). "Bergamalı Kadri"*, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (TDVİA), 5 Cilt, İstanbul, 496.

Berkmen, H. (2016). *Uluğ Bey ve Ali Kuşçu,* (Erişim adresi ve tarihi: http://www.halukberkmen.net/pdf/340.pdf - 25.07.2016)

Bernardo de Parigi (2015). *Söz Kitabı Türkçe-İtalyanca Sözlük* (haz. Yavuz Kartallıoğlu), Ankara: TDK Yayınları.

Biçer, N. (2011). *Kıpçak Dönemi Eserlerinin Yabancılara Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Bilge, K. R. (1928). Süheyl ü Nev-bahār'a Dair, *Türkiyat Mecmuası,* II; 401-409.

Bilgen, İ. (1980). *Süheyl ü Nev-bahār (Metnin Yazıçevirisi, Yazılış ve Dil Özellikleri),* Basılmamış Mezuniyet Tezi, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Bilgin, A. A. (2007). "Nesîmî" *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* 33 Cilt. İstanbul, TDV Yayınevi.

Bilgin, A. A. ve Hacıeminoğlu, N. (2013). "Kıpçaklar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 25. Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Bilkan, A. F. (2004). Babür Devleti'nde Türkçe, *Divân (İlmi Araştırmalar),* 17(2); 163-168.

Bingöl, L. (1978). *Süheyl ü Nev-bahār,* Basılmamış Mezuniyet Tezi, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Birdoğan, N. (2001). *Şah İsmail Hatai – Yaşamı ve Yapıtları*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Bozkurt, F. (2012). *Türklerin Dili.* 5. Baskı, Konya: Eğitim Yayınevi.

Bulut, S. (2014). İmlâ ve telaffuz sorununda telefon ile internetin rolü. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(XVII), Mart 2014, ss. 831-849.

Bursalı Mehmed Tahir (2009). *Osmanlı Müellifleri*, (haz. Fikri Yavuz, İsmail Özen). 1. Cilt, İstanbul: Meral Yayınevi

Bülbül, İ. (1989). *Keçeci-zâde İzzet Molla*, (Türk Büyükleri Dizisi: 116), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları Semih Ofset,.

Komisyon (1986). Büyük Türk Klasikleri (BTK) 3. Cilt, İstanbul: Ötüken Söğüt Yayınları

Komisyon (1987). Büyük Türk Klasikleri (BTK) 5. Cilt, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Komisyon (1987). Büyük Türk Klasikleri (BTK) 6. Cilt, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Komisyon (1988). Büyük Türk Klasikleri (BTK) 7. Cilt, İstanbul: Ötüken Söğüt Yayınları.

Caferoğlu A. (2004). *Kâşgarlı Mahmud*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.

Caferoğlu, A. (1931). *Abu Hayân-Kitabü'l-İdrak li-Lisani'l-Etrak*, İstanbul.

Caferoğlu, A. (1936). Atısı Lakaplı Yollığ Tigin'in Sınıfî Mensubiyeti (Kozmin N. N.), *Türkiyat Mecmuası-Tahlil ve Tenkitler*, 5; 367-369.

Caferoğlu, A. (1984). *Türk Dili Tarihi I-II.* 2.Baskı, İstanbul: Enderun Kitabevi

Caferoğlu, A. (1988). *Türk Dili Tarihi*, İstanbul: Enderun Kitabevi.

Caferoğlu, A. (2013). *Türk Dili Tarihi I-II.* 4. Baskı, İstanbul: Enderun Kitabevi.

Can, M. (1980). *Süheyl ü Nev-bahar (Mensur)-Transkripsiyonlu Metin ve İndeks (1b-23b Sayfaları),* Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp No: 2071, İstanbul.

Cankurt, H. (2013). Mahtumkulu Firaki'nin Şiirlerinde Muhteva, *Turkish Studies*, 8(9); 911-951.

Cavanşir, B. ve Necef, N. E. (2006). *Şah İsmail Hatai Külliyatı,* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Cengiz, H. (1983). *Divan Şiiri Antolojisi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Cesur, H. H. (2010). *Yunus Emre Divanı'ndaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi,* Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Tez Danışmanı: Prof. Dr. H.İbrahim Delice), Sivas.

Cevdet K. (1985) *Divan Şiirinde Üç Büyükler 2 - Baki*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Cevdet K. (1985). *Divan Şiirinde Üç Büyükler 1 - Fuzuli*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Ceylan, Ö. ve Yılmaz, O. (2000). *Hazana Sürgün Bahar (Keçecizâde İzzet Molla ve Divân-ı Bahâr-ı Efkâr),* Sahaflar Kitap Sarayı Yayınevi, İstanbul.

Civelek, Y. (1998). Mehmed bin Mustafa el-Vani ve Vankulu Lügati, *EKEV Akademi Dergisi*, 1(3); 355-362.

Cunbur, M. (2002). "Al-bardaklı Şeyh Ahmed". *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Cunbur, M. (2002). "Vehbi". *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Cunbur, M. (2004). "Fahreddin Mübarekşah". *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Çal, F. (1980). *Süheyl ü Nevbahâr*, Basılmamış Mezuniyet Tezi, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Çavuşoğlu, M. (1991) "Baki" *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*. 4. Cilt, İstanbul: TDV Yayınevi.

Çavuşoğlu, M. (Tarihsiz) *Necati Bey Divanı*, Kervan Kitapçılık

Çavuşoğlu, M. ve Tanyeri, M. A. (1990). *Üsküblü İshâk Çelebi Dîvan Tenkidli Basım.* İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.

Çelebi, K. (1971). *Keşfü'z-zunun, En Esami'l-kütübi Ve'l-fünun*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Çelik, İ. (1968). *Süheyl ü Nev-bahâr ve İndeks (3700-5669. Beyitler),* Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp No: T-920, İstanbul.

Çetin, A. (2006). Ahmed-i Dâî'nin Farsça Öğretmek Amacıyla Yazdığı Bir Eser: Müfredât, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 20; 113-128.

Çınar, B. (2013). Taşlıcalı Yahya'nın Gencîne-i Râz Mesnevisinde Şiir, Şair ve Kâtiple İlgili Değerlendirmeler, *Turkish Studies.* 8(13); 297-308.

Çiçekler, M. (2010). "Şems-i Kays" maddesi, *İslam Ansiklopedisi* 38. Cilt. Ankara: TDV Yay.

Çöplüoğlu, F. (2006). *Fevzî (17. yy) Dîvânı Tenkidli Metin-İnceleme. Isparta,* Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Demir, N. ve Yılmaz, E. (2002). Ural-Altay Dilleri ve Altay Dilleri Teorisi, *Türkler Ansiklopedisi* 1. Cilt. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Demir, R. ve Unat, Y. (2002). Ali Kuşçu, *Dönüşüm Siyaset Dergisi*, 16; 231-255.

Demirel, Ş. (2005). 16.Yüzyıl Divan Şairlerinden Tatavlalı Mahremi ve Şütur-Namesi. *Millî Folklor Uluslararası Halkbilimi Dergisi*, 65; 49-66.

Dilaçar, A. (1971). 1612'de Avrupa'da Yayımlanan İlk Türkçe Gramerinin Özellikleri, *TDAY Belleten,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 197-210.

Dilçin, C. (1991). *Mes'ud Bin Ahmed, Süheyl ü Nev-bahâr, İnceleme-Metin-Sözlük,* Ankara: AKM Yayınları.

Doğan, E. (2011), *Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılan Kâbus-name Çevirileri Üzerine* (29.05.2011 tarihinde ABD'de Harvard University'de International Journal of Arts and Sciences (IJAS) tarafından düzenlenen "Conference for Academic Disciplines"de sunulan "On Translations of Qabusname During The Old Anatolian Turkish Period" başlıklı bildirinin Türkçeye çevirisidir.)

Doğan, M. N. (1997). *Fuzuli- Leyla ve Mecnun Dilinden Şiirler*, İstanbul: Enderun Kitapevi.

Doğan, M. N. (1998). *Fuzuli*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Doğan, M. N. (2010). *Fuzuli- Leyla ve Mecnun- Metin Düzyazıya Çeviri Notlar ve Açıklamalar,* İstanbul: Yelkenli Yayınevi.

Doğanyiğit, İ. (1992). *Taşlıcalı Yahya Gülşen-i Envar.* Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Doymaz, Cafer Tayyar (2006). *Ebû Hayyân el-Endelusî'nin Hayatı ve İrtişâfu'd-Darab Min Lisâni'l- 'Arab Adlı Eserinin Tahlîli.* Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Du Ryer, André (1634). "Preface to Gulistan ou l'Empire des Roses". *French Translators, 1600-1800: An Online Anthology of Prefaces and Criticism*. p. 27. (Erişim adresi ve tarihi: http://scholarworks.umass.edu/french_translators ve 27.01.2016)

Duman, M. (1997). Oğlan Kelimesi ve Gençlik Kavramı Üzerine, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Mecmuası,* 20; 113-130.

Duman, M. (2013). Musikişinas Bir Divan Şairi: Hızırağazâde Sa'îd Bey. *Turkish Studies,* 8(4); 685-704.

Dural, S. (2014). Ali Ufkî, Kantemiroğlu ve Kevserî'nin Müzik Yazılarının Türk Müzik Geleneği Bağlamında Uzzal Peşrevi Üzerinden İncelenmesi, *RAST Uluslararası Müzikoloji Dergisi,* II(1); 147-162.

Duran, K. (2016). *Ali Kuşçu,* (Erişim adresi ve tarihi: http://www.buders.com/DOKUMAN/unlu_bilim_adamlari/ali_kuscu.pdf - 26.07.2016).

Durmus, İ. (2012). *Bilge Kağan, Köl Tigin ve Bilge Tonyukuk.* Ankara: Akçağ Yayınevi.

Durmuş, O. (2009). Strahlenberg ve İlk Çuvaşça Kelime Listesi, *Gazi Türkiyat,* Güz, 5; 503-517.

Duru, Kâzım Nami (1912). İlk Türk Grameri, Türkçe Sarfın Mevcudu. *Türk Yurdu,* 24; 748-754.

Ebülgazi Bahadır Han (tarihsiz). *Şecere-i Terâkime (Türklerin Soy Kütüğü).* Hazırlayan: Muharrem Ergin, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

Elçin, Ş. (1972). Ali Ufkî'nin Bilinmeyen Besteleri, *Türk Kültürü,* 121; 48-51.

Elmas, G. (1968). *Nev'i-zade Atâyi'nin Edebi Kişiliği ve Heft Hân Mesnevisinin Transkripsiyonu,* Ankara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi.

Ercilasun, A. B. (2008). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Ercilasun, A. B. (2013) *Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ercilasun, A. B. (2007). *Türk Dili Tarihi,* Ankara: Akçağ Yayınları.

Erdem, M.D., Karataş, M. ve Hirik, E. (2015). *Yeni Türk Dili*. Ankara: Maarif Mektepleri.

Erdoğan, M. (2009). Divan Şiirinde Mahallileşme Kavramı ve Baki Divanı'nda Bazı Mahalli Unsurlar, *Turkish Studies*, 4(5); 114-165.

Eren, H. (1950). Çağatay Lügatleri Hakkında Notlar, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 10; 145-163.

Eren, H. (1999). *Türklük Bilimi Sözlüğü / I. Yabancı Türkologlar,* Ankara: Türk Dil Kurumu.

Eren, H. (1998). Wilhelm Radloff ve Türk Diyalektleri Sözlüğü, *Türk Dili Dergisi,* 444; 336-354.

Ergin, C. (1968). Mecmua-yı Saz u Söz Metinleri (Tefrika), *Musiki Mecmuası,* 233- 235.

Ergin, M. (1999). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul :Bayrak Yayınları.

Erkan, M. (1999). "İbn Mühennâ", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 20. Cilt. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Erkan, M. ve Özkan, M. (1998). "Hoca Mesud" maddesi, *İslam Ansiklopedisi* 18. Cilt. Ankara: TDV Yay.

Erkul, R. (2009). Mahallileşme ve Nedim'in Şarkıları, *Turkish Studies*, 4(5); 166-181.

Ermers, R. (1999). *ArabicGrammars of Turkic, TheArabicLinguistic Model Appliedto Foreign Languages and Translation of Abû al-Andalûsî's Kitâb al-İdrâk li-Lisân al-Atrâk,* Brill: Leiden-Boston-Köln.

Erünsal, İ. E. (1998) "Hevesname", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*. 17. Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi.

Erünsal, İ. E. (2010) "Tacizade Cafer Çelebi", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*. 39. Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi.

Erzi, A. S. (1951). Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar I-Yunus Emre'nin Hayatı Hakkında Bir Vesika, *Belleten* XIV(53); 85-89.

Esen, M.(1971). *Nev'i-zade Atai'nin Hayatı ve Sâki-nâmesi,* Bitirme Tezi, İstanbul.

Evliya Çelebi (1996). *Seyahatname*, (haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Evliya Çelebi (2013). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (haz. Seyit Ali Karahan, Yücel Dağlı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Fazlıoğlu, İ. (2003). Ali Kuşçu'nun el-Muhammediyyefi el-Hisâb'ının Çift Yanlış ile Tahlil Hesabı Bölümü, *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları,* 135-155.

Gaddar, Z. (2012). *Süheyl ü Nevbahâr'ın Dilbilgisel Özellikleri ve Dizini,* Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, Denizli.

Genç, N.E. (2003). *Süheyl ü Nevbahar'daki İkilemeler,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gibb, E.J.W. (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi* 2. Cilt, Ankara: Akçağ Yayınları.

Gökçe, A. (1998). *Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlükleri*, Ankara: Kebikeç Yayınları.

Gökyay, O. Ş. (2002). "Kâtip Çelebi". *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Gölpınarlı, A. (1985). *Şeyh Galib Divanından Seçmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gölpınarlı, A. (2005). *Fuzuli Divanı*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Gölpınarlı, A. (1936). *Yunus Emre: Hayatı,* İstanbul.

Gölpınarlı, A. (1943). *Yunus Emre Divanı,* İstanbul.

Gölpınarlı, A. (1948). *Yunus Emre Divanı,* İstanbul.

Gölpınarlı, A. (1958). *Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Veli: Vilâyetnâme,* İstanbul.

Gölpınarlı, A. (1961). *Yunus Emre ve Tasavvuf,* İstanbul.

Gölpınarlı, A. (1965). *Yunus Emre-Risalet al-Nushiyya ve Divanı,* İstanbul: Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği Yayınları.

Gölpınarlı, A. (1968). Kaygusuz Abdal, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, (Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı), XIX(207);395-405.

Gömeç, S. (2001). Bilge Kağan'ın Hazinesi Nasıl Taşındı?, *Orkun,* S. 45.

Gömeç, S. (2004). Türk Büyükleri XX-Bilge Kağan, *Orkun,* S.74.

Görün, M. (1976). Ali Ufkî'nin Başına Gelenler, *Musiki Mecmuası,* 324; 4-5.

Gül, B. (2010). İbni Mühenna Lügati'nin Türk ve Moğol Dil Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Türkbilig*, 19; 87-95.

Gümüşkılıç, M.t (2008). Orta Osmanlıcada İmla-Telaffuz İlişkisi, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(6); 286-302.

Güncel Türkçe Sözlük (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts)

Gündüz, T. (2010). "Şah İsmail", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (*DİA*), 38. Cilt, İstanbul: TDV Yayınevi.

Güneş, M. (2014). Mustafa Ahterî Efendi ve Ahterî-i Kebîr Adlı Sözlüğü Üzerine, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kütahya Özel Sayısı; 33-38.

Gürer, A. (2000). Şeyh Galib Hakkında Yeni Bilgiler, *Türkoloji*, 13(1); 203-225.

Gürgendereli, Müberra (2015). Bir Rumeli Kadısı Olan Atâyî'nin Şiirlerinde Balkan Coğrafyası, *Turkish Studies - International Periodicalforthe-Languages, LiteratureandHistory of Turkish or Turkic,* 10(8); 1291-1312.

Güzel, A.(1981). *Kaygusuz Abdal,* Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Güzel, A. (1989). Tekke Şiiri,. *Türk Dili,* Türk Şiiri Özel Sayısı 3 (Halk Şiiri), 445-450.

Güzel, A. (2009). *Dini-Tasavvufi Türk Edebiyatı El Kitabı* (4. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.

Hacıeminoğlu, N. (1972). *Fuzuli*, İstanbul: Toker Yayınları.

Hamilton, A. (2003). *André Du Ryer and Oriental Studies in Seventeenth-Century France*. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları.

Hamilton, A., Boogert, H. D. & Westerweel, B. (2005). *The Republic of Letters And the Levant*, Leiden-Boston: Brill Academic Publishers.

Hazai, G. (1971). Jakab Harsányi-Nagy'ın Latin Harfleriyle Yazılmış Türkçe Metinleri, *TDAY Belleten*, Ankara: TDK, s. 49-50.

Hazai, G. (1973). *Das Osmanisch-Türkische Im XVII. Jahrhundert Untersuchungen An Den Transkriptionstexten Von Jakab Nagy De Harsany*, Budapest: Akadémiai Kiadó.

Hitzel, F. (1995). *Enfants de Langue et Drogmans (Dil Oğlanları ve Tercümanları),* (Çev.: Mehmet Sert), İstanbul: YKY.

İbni Mühenna (1338-1340). *Hilyetü'l-İnsân ve Halbetü'l-Lisân,* İstanbul.

İdadi Müdürü Mustafa Bey (1309). *Kitabü'l-İdrak li-Lisani'l-Etrak,* İstanbul: Matbaa-i Amire.

İlaydın, Hikmet (1983). *Yunus* Emre, *Türk Dili,* S. 384, Ankara.

İleri, İ. (2006). Ali Kuşçu ve Ali Kuşçu'nun Matematik ve Astronomiye Katkıları, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* 20; 175-183.

İlgürel, M. (1995). "Evliya Çelebi" *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*. 11. Cilt, İstanbul: TDV Yayınevi.

İlhan, N. (2007). *Türk Dili Sözlükleri*, Elazığ: Manas Yayıncılık.

İlmammedov, R. (2013). Zemahşeri'nin Mukaddimetü'l-Edeb Eserinin Türk Dilleri İçin Önemi. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*. Eskişehir: Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB), s.549-556.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (2000). *Son Asır Türk Şairleri.* IV. Cilt, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

İpek, T. (2009). *Kaçar Hanlığı ve Bahaîler,* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

İpekten, H. (1973). *Fuzuli*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

İpekten, H. (2006). *Şeyh Galib*, Ankara: Akçağ Yayınları.

İpekten, H. (1991). "Atâî, Nev'îzâde*", İslam Ansiklopedisi,* 4. Cilt, Ankara: TDVA Yay.

İpekten, H. (2014). "Atâî, Nev'îzâde*", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* (Madde Yazım Tarihi: 28.11.2014, No: 25132, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5326).

İsen, M. (1992). Edebiyat Tarihimizin İlginç Bir İsmi Vahîd Mahtûmî**.** *Milli Folklor,* 2(14); 12-13.

İsen, M. (1994). *Acıyı Bal Eylemek – Türk Edebiyatında Mesnevi*, Ankara: Akçağ Yayınevi**.**

İsen, M. (2003). "Meali", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 28. Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi**.**

İz, F. ve Kut, G. (1985). "Mercümek Ahmed (15. Yüzyıl)", *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri Ansiklopedisi* 2. Cilt. İstanbul: Ötüken-Söğüt Yayıncılık.

Jarring, G. (1977). *Sovestkaya Tyurkologiya (İsveç'te Türkoloji Çalışmaları),* (Türkçeye Aktaran: Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun) No: 3, Mayıs-Haziran, Bakü.

Kabaklı, A. (2002). *Türk Edebiyatı* 2.Cilt. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Kaçalın, M. S. (1994). "Divanü Lugati't-Türk" *İslam Ansiklopedisi* 9. Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi**.**

Kaçalın, M. S. (2006). "Mütercim Asım" *İslam Ansiklopedisi*, 32. Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi.

Kaçalın, M. S. (2012). "Vankulu" *İslam Ansiklopedisi,* 42. Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi.

Kafalı, M. (1994). "Ebülgazi Bahadır Han", *İslam Ansiklopedisi* 10 Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi.

Kafes, M. (1994). "EbûHayyân el-Endelüsî" *İslam Ansiklopedisi,* 10. Cilt. Ankara: TDV Yay.

Kafes, M. (1995). *Ebu Hayyan el-Endelüsi'nin Hayatı ve el-Bahru'l-Muhit İsimli Tefsirindeki Metodu,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya.

Kafesoğlu, İ. (1989). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Kahraman, B. (1995). *Vahîd Mahtûmî Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Eserlerinin Tenkitli Metni.* C.1-2, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

Kahraman, B. (2006). Vahîd Mahtûmî. *Osmanlı Araştırmaları Prof. Dr. Mehmet ÇAVUŞOĞLU'na Armağan-III,* 27; 83-108.

Kahraman, B. (2009). Vahîd Mahtûmî Dîvânı'nda Görülen Bir Terim "Türkmaniyât". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı,* 39; 449-536.

Kahraman, B. (2012). Vahîd-i Mahtûmî. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA).* 42; 436-437, İstanbul: TDV Yayınevi.

Kalkışım, M. M. (2010). "Şeyh Galib" *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 39. Cilt, İstanbul: TDV Yayınevi.

Kankal, A. (1993). Ali Kuşçu, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* C. 36(1-2); 103-118.

Kapıcı, Ö. (2013). Bir Osmanlı Mollasının Fikir Dünyasından Fragmanlar: Keçecizâde İzzet Molla ve II. Mahmud Dönemi Osmanlı Siyaset Düşüncesi, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Osmanlı Eğitim ve Düşünce Dünyası II, 42; 275-315.

Kaplan, M. (2013). *Şiirin Sultanı Bâkî*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Kaplan, Y. (2008a). *17. Yüzyıl Şairlerinden Fevzî Dîvânı.* Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Kaplan, Y. (2008b). 17. Yüzyıl Şairlerinden Fevzî, Hayatı ve Divanı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 1(4); 328-367.

Kara, M. (1998). Mahtumkulu'da Çağatayca ve Oğuzca Unsurlar, *Bilig*, 7; 131- 135.

Karabacak, E. (2002). *Bergamalı Kadri Müyessiretü'l Ulûm*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Karacan, T. (1974). *Nev'i-zâde Atâyi Heft Han Mesnevisi (İnceleme-metin),* Ankara: Sevinç Matbaası.

Karadeniz, Y. (2004). *Kaçar Hanedanı (1795-1925),* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Malatya.

Karahan, A. (1996). "Fuzuli" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA*)**.** 13. Cilt, İstanbul: TDV Yayınevi.

Karahan, A. (1998)."Nev'i-zâde Atâyi", *İslam Ansiklopedisi* 9. Cilt. Ankara: TDV Yay.

Karaköse, S. (1994). *Nev'î-Zâde Atâyî Dîvânı,* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Malatya.

Karaman, A. (2003). "Mahtumkulu" *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*. 27. Cilt, İstanbul: TDV Yayınevi.

Kardak, N. (1994). *Süheyl ü Nevbahar'da Fiiller,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Kargı Ölmez, Z. (1998). Çağatayca Sözlükler, *Kebikeç,* 6; 137-144.

Kartal, A. (2014). *Doğu'nun Uzun Hikâyesi – Türk Edebiyatında Mesnevi*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.

Kartal, A. (2013). Ali Şîr Nevâî'de İrfan, *Eskişehir Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi*.

Kâşgarlı Mahmûd (2012). *Dîvân ü Lugat-it-Türk.* (Çeviri-Uyarlama-Düzenleme: Fuat Bozkurt), Konya: Eğitim Yayınevi.

Kâşgarlı Mahmud (2013). *Divanü Lugat'it-Türk* (haz. Besim Atalay). Ankara: TDK Yayınları.

Kâşgarlı Sultan Mahmut (1995). Büyük Türk Bilgini Kâşgarlı Mahmud'un Kişiliği ve Türk Bilinci. *Dil Dergisi*, 33; 10-15.

Kâtip Çelebi (2007) *Keşfü'z-Zunun* (haz. Rüştü Balcı). 2. Cilt, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kaya, B. A. (2006). "Necati Bey"*, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 32. Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi**.**

Kaya, B.A. (2011). Taşlıcalı Yahya, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 40 Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi.

Kaya, Ö. (2007). 'Ali Şîr Nevāyî'nin Divanları, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,* 4(1);46-56.

Keçecizâde İzzet Molla (1853). *Mihnet-i Keşan,* İstanbul: Ceride-i Havadis Matbaası,.

Kılıç, A. (2007). Türkçe-farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Vehbì (Metin). *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, 2 (2); 410-475.

Kılıç, H. (1989). "Ahteri*" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 2. Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi.

Kilisli Muallim Rıfat Bilge (1340/1922). *Kitâb Hilyetü'l-insân ve Helbetü'l-lisân*. İstanbul.

Koç, H. (1978). *Süheyl ü Nevbahâr, Metin-İnceleme-Dizin ve Sözlük*, Basılmamış Mezuniyet Tezi, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Koçin, A. (1991). Çağını Aşanlar-XV. Yüzyılın Ünlü Astronom ve Matematik Bilgini Ali Kuşçu, *Tubitak Bilim ve Teknik Dergisi,* 282;42.

Komisyon (1998). "Ehbi Mehmed Efendi". *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi.* İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Komisyon (1998). "Şeyhülislam Yahya". *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Dergâh Yaınevi.

Komisyon (2002). "Kâtip Çelebi". *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Komisyon (2004). "Ferişteoğlu Abdülmecid". *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Komisyon (2004). "Sünbülzade Vehbi". *Büyük Türk Klasikleri*. İstanbul: Söğüt Yayıncılık.

Kortantamer, T. (1997). *Nev'izade Atayi ve Hamse 'si*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları,

Korkmaz, R. (2000). Keçecizade İzzet Molla (Hayatı-Sanatı-Edebi Kişiliği), *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1); 93-117.

Korkmaz, Z. (1967). Kabusname'nin İkinci Basılışı Dolayısıyla (Orhan Şaik Gökyay; Mercimek Ahmed) (Kitaplar-Tenkit), *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Ataç'ı Anma Sayısı*, XVI(188);664-667.

Korkmaz, Z. (1977). Anadolu Beylikleri Devrinde Türk Dili ve Karamanoğlu Mehmed Bey, *Çağrı-Fikir Sanat Folklor Dergisi*, S.237, Ankara: Güven Matbaası.

Korkmaz, Z. (1995). Yunus Emre ve Anadolu Türkçesinin Kuruluşundaki Yeri, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar,* 1. Cilt, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil bilgisi).* Ankara: TDK Yayınları.

Kortantamer, T. (1982). *Nev'i-zâde Atâyi ve Hamsesi,* Basılmamış Doçentlik Tezi, İzmir.

Köksal, M. F. (2012). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Köksal, M. F. (2002). *Mecma'un Nezair,* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

Köksal, M. F. (2004), Edirneli Nazmî'nin yayımlanmamış Türkî-i Basît Şiirleri, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 15; 63-82.

Köktekin, K. (2008). *Eski Anadolu Türkçesi,* 1. Baskı, Erzurum: Fenomen Yayınları.

Köprülü, M. F. (1922). Türk Edebiyatının Ermeni Edebiyatı Üzerine Tesiri. *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 2(2).

Köprülü, M. F. (1962). *Türk Saz Şairleri I-V.* Ankara: Millî Kültür Yayınları.

Köprülü, M. F. (1933). *Onaltıncı Asırda Yazılmış Türkçe Türk Grameri,* Cumhuriyet Gazetesi, 27 Mart 1933.

Köprülü, M. F. (1978). "Ahmed Paşa, Bursalı", *MEB İslam Ansiklopedis*i, 1. Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi,.

Köprülü, M. F. (1928), *Milli Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Türkî-i Basit*, İstanbul: Devlet Matbaası.

Köprülü, M. F. (1945). Çağatay Edebiyatı, *İslam Ansiklopedisi,* III. Cilt, İstanbul: MEB Yayınları.

Köprülü, M. Fuat (1992). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Köprülüzade, M. F. (1928). Harzemşahlar Devrinde Bir Türk Lisancısı Muhammed bin Kays ve Eseri, *Türkiyat Mecmuası,* 2; 441-444.

Kudret, C. (2000). *Örnekli Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kut, G. (1991). "Âşık Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

Kut, G. (1989). "Ahmed Paşa", Bursalı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2. Cilt. Ankara: TDV Yay.

Kut, G. (1989). "Ali Şîr Nevâî", İslam Ansiklopedisi, Ankara: TDV Yay.

Kut, G. (1989). "Ahmed-i Dâî", *İslam Ansiklopedisi*, 2. Cilt, Ankara: TDV Yay.

Kut, T. (1989). "Ali Ufkî Bey" maddesi, *İslam Ansiklopedisi* 2 Cilt. İstanbul: MEB Yayınları.

Kutkan, Ş. (1992). *Nedim Divanından Seçmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Kuzu, A. (2005). *Ali Kuşçu-Bilgi Güneşi Gökbilimci,* İstanbul: Parola Yayınları

Küçük, S. (1994). *Baki Divanı*, Ankara: TDK Yayınları.

Külekçi, N. (2002). *Baki*, İstanbul: Toker Yayınları.

Levend, Agâh Sırrı (1953). Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi: Fakrname ve Vasf-ı Hal. *TDAY-Belleten*, s.205-253.

Levend, Agâh Sırrı (1965). *Ali Şir Nevaî-Hayatı, Sanatı ve Kişiliği,* I. Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Levend, Agâh Sırrı (1968). *Ali Şir Nevaî-Divanlar ile Hamse Dışındaki Eserler,* IV. Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Luciano, R. (2015). Bernardo de Parigi's Vocabolario Italliano-Turchesco (1665): An Ottoman-Turkish Lexicographical Monument Still Neglected (Bernardo De Parigi İtalyanca-Türkçe Sözlük 1665: Osmanlıca-Türkçe Sözlükbilimi Hayli İhmal Ediliyor), *Studia Linguistica Universitatis Lagellonicae Cracoviensis* 132; 263-269.

Lütfullah b. Ebu Yusuf el-Halîmî (2013). *Lügat-ı Halîmî (Haz. Adem Uzun)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

Macit, M. (1997). *Nedim Divanı,* Ankara: Akçağ Yayınları.

Macit, M. (2006). "Nedim" *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*. C. 32, İstanbul: TDV Yayınevi.

Macit, M. (2010). Garip Şair: Necati, *Dil ve Edebiyat*, 24; 23-35

Maden, S. (2015). Türk Diline Hizmet Eden Kafkasyalılar, *Yeni Türkiye Dergisi Kafkaslar Özel Sayısı*, 71; 242-271.

Maden, S. (2008). Türk Edebiyatında Seyahatnameler ve Gezi Yazıları, *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 37; 147-158

Mahtumkulu Firaki (2014). *Divan - Türkiye Türkçesi*, (haz. Abdürrahman Güzel), İstanbul: Akademik Kitaplar.

Mau-tsai, L. (1958). *Die Chinesischen Nachrichten Zur Geschichte Der Ost-Türken (Tu-küe)*. Wiesbaden: Otto Harrossowitz.

Mazıoğlu, H. (1988). *Nedim*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Mazıoğlu, H. (2007). *Fuzuli Üzerine Makaleler*, Ankara: TDK Yayınları.

Mazıoğlu, Hasibe (2002). *Fuzuli ve Türkçe Divanından Seçmeler*, Ankara 2002, Kültür Bakanlığı Yayınları

Komisyon (1971). Nazmi, İslam Ansiklopedisi 10. Cilt, İstanbul: MEB Yayınları.

Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmani*, 3. Cilt, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Melioranskiy, P. M. (1900). *Arab' filolog' o turetskom' Yazık'*, Sanktpeterburg: Tipografiya imperatorskoy akademii nauk.

Menage, V.L. (1975), *Review of Das Osmanisch-Türkische im XVII. Jahrhundert. Untersuchungen an den Transkriptionstexten von Jakab Nagy de Harsány* by G. Hazai, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, 38(1); 162-164.

Mengi, M. (2004). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Mengi, M. (2000). "Ahmed Paşa", *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Mengi, M. (2000). "Ahmed-i Dâî", *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Mermer, A. (2006). *Türkî-i Basit ve Aydınlı Visâli'nin Şiirleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Mordthmann, J. H. (1925). *Suheilund Nevbahar Romontisches Gedichtdes Mes'üd bin Ahmed,* Almanya.

Muslu, İ. (1966). *Nev'i-zade Atayi'ninSohbetü'l-ebkâr Mesnevisi, İnceleme-Metin*, Ankara Üniversitesi DTCF Bitirme Tezi.

Mütercim Asım Efendi (2009). *Burhan-ı Katı*, (haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs). İstanbul: TDK Yayınları.

Mütercim Asım Efendi (2013). *Tercüme-i Kamusü'l-Muhit* (haz. Mustafa Koç, Eyüp Tanrıverdi). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Nev'i-zâde Atâyi (1989). *Hadâ'ikü'l-Hakâ'ik fi Tekmileti'ş-Şakâik*, (haz. Abdülkadir Özcan). İstanbul: Çağrı Yayınları.

Nizami, K.A. (1995). "Fahreddin Mübarekşah". *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Noyan, T. (2013). *Saray-ı Enderun – Topkapı Sarayı'nda Yaşam,* İstanbul: Kitap Yayınevi.

Ocak, F. (2006). *Süheyl ü Nev-Bahâr'daki Kelime Grupları,* Niğde Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Okçu, N. (2001). "İzzet Molla, Keçecizâde", *İslam Ansiklopedisi*, 23. Cilt. Ankara: TDV Yay.

Okçu, N. (2011). *Şeyh Galib Divanı*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Oransay, G. (1964). Santurcu Ali Ufkî Beğ Konusunda Birkaç Düzeltme, *Türk Folklor Araştırmaları,* 325; 7721-7723.

Oransay, G. (1984). Santurcu Ali Beğ'e Göre XVII. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı Sarayında Musiki, *I. Milli Türkoloji Kongresi,* (1980), İstanbul: Kervan Yayınları.

Ölmez, M. (2004). Kâşgarlı Mahmud'un Kabri ve Yurdu. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 14; 207-240.

Ölmez, M. (2001). Eski Türk Şiirine Kısa Bir Bakış, *Hece Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı*, 53-54-55; 7-14.

Ölmez, Z. K. (1998). Çağatayca Sözlükler**.** *Kebikeç,* 6; 137-144.

Ölmez, Z. K. (2002). Meninski'nin Sözlüğündeki "Tartarca" Sözcükler. *Türkoloji Dergisi,* 15(1); 61-73.

Özcan, A. (1982). *Keçeci-zade İzzet Molla ve II. Mahmud'a Bir Kasidesi,* TDA, 21;177-186.

Özcan, H. (2001). Türk Dünyasının Bilgesi Ali Şir Nevai, *Türk Kültürü Dergisi*, 39(459);397-403.

Özçam, Ç. (1997). Türkiye Türkçesi İle İlgili Gramer Çalışmaları - Bibliyografya Denemesi-, *Türk Dünyası Araştırmaları,* 110; 121-163.

Özçelik, S. (2010). *Eski Türkçe,* Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Özkan, M. (2001). Âşık Paşa ve Çağdaşlarının Türk Diline Hizmetleri, *II. Aşık Paşa Sempozyumu*. Kırşehir.

Özkan, M. (1994). "Edirneli Nazmi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 10 Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özkan, M. (2000). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi,* 2. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Özkırımlı, A. (1973). *Kabusname İlyasoğlu Mercimek Ahmed,* 1. Cilt. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Serisi.

Özkırımlı, A. (1982). "Fahreddin Mübarekşah". *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi (TEA)*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Özkırımlı, A. (1982). "Zemahşeri". *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi (TEA)* 4 Cilt. İstanbul: Cem Yayınevi.

Özmen, İ. (1998). *Alevi – Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Özmen, M. (2001). *Ahmed-i Dâî Divanı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özoğlu, M. (1965). *Nev'i-zâde Atâyi'nin 'Âlem-nümâ (Sâki-nâme) Mesnevîsi, İnceleme Metin,* Ankara Üniversitesi DTCF Bitirme Tezi.

Özyetgin, A. M. (2001). *Ebû Hayân-Kitâbu'l-İdrâk li Lisâni'l-Etrâk-Fiil: Tarihî-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi,* Ankara: Köksav Yayınları.

Özyetgin, A.M. (2003). 14. Yüzyılda Ünlü Arap Filolog EbûHayyân'ın Bilgisi Dâhilindeki Türk Dünyası, *A.Ü. DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu Bildirisi,* Ankara.

Parlakyıldız, H. (2008). Atatürk ve İmlâ. *Turkish Studies*, 3(6); 536-547.

Parmaksızoğlu, İ. (1953). Üsküplü İshak Çelebi ve Selimnâmesi. *Tarih Dergisi,* 3(5-6); 123-134.

Poppe, Nicholas(1938). Mongols'skii Slovar' Muqaddimat al-Adab, Çast I-II, Moskva-Leningrad.

Privratsky, B. G. (2013). *Kitabı Mukaddes'in Türkçe Tercümelerinin Tarihçesi, 16-21. yy,* (Çeeviren: Can Şakırgil), Kasım.

Rahimi, F. (2014). Çağatay Türkçesi ve Edebiyatı Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi, *Turkish Studies*, 9(3); 1157-1218.

Romaskeviç, A.A. (1934). *Yeni Çağatay-Fars Lügati,* (Rusçadan Çev.: Aptullahoğlu Hasan), *Türkiyat Mecmuası*, 4; 281-293.

Sadoğlu, H. (2003). *Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sağlam, S. (2013). Mahtumkulu'nun Tenkit Şiirleri Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(2); 161-178.

Salan, M. (2012). Kitabü'l-İdrak LiLisâni'l-Etrâk'te Alıntı Kelimeler, *Gazi Türkiyat,* 11;53-66.

Savaş, H. (1986). *İshak Çelebi ve Selim-Namesi.* Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Savaş, H. (2000). İshak Çelebi, Kılıççızâde, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA),* 22 Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi.

Sefercioğlu, N. (1990). *Nev'i Divanı'nın Tahlili,* KB Yayınları Ankara.

Seyhan, T. O. (2005). Ali Şir Nevayi – Sirācü'l-Müslimin, (Giriş-Karşılaştırmalı Metin), *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,* 2(4).

Sinan, B. (2007). Necati Bey ve Şeyh Galib Literatürü, *Türk Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5(10); 565-586.

Soysal, O. (2002). *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, İstanbul: MEB Yayınları.

Sönmez, S. (2009). Ebü'l-kasım Mahmud Zemahşeri ve Eseri Mukaddimetü'l-edeb'in Didaktik Değeri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 40;147-169.

Strahlenberg, P.J.V.T. (1730). *Das Nord-und Ostliche Theilvon Europaund Asia*, (Asya ve Avrupa'nın Kuzey ve Doğu Kıyıları).

Sungur, N. (2006). *Tacizade Cafer Çelebi – Hevesname (İnceleme - Tenkitli Metin),* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sümer, F. (2003). "Karamanoğlu Mehmet Bey", İslam Ansiklopedisi, 28. Cilt. Ankara: TDV Yay.

Sütçü, T. (2013). Türkçe Sözlükçülük Tarihinde Mütercim Asım ve Kamus Tercümesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 16; 541-553.

Şahin, E. S. (2007). *Keçeci-zade İzzet Molla'nın Eserlerinde Mevlevîlik ve Şairin Yayımlanmamış Bir Na't-i Mevlânası,* Selçuk Üniversitesi Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevilik Ulusal Sempozyumu, 14-16 Aralık 2006, Konya, SÜMAM Yayınları:1, Bildiriler Serisi:1, ss.87-99.

Şahin, E. S. (2011). *Keçeci-zade İzzet Molla'nın Yazdığı Tarih Manzumeleri, Gazi Türkiyat*, Güz, 9; 149-163.

Şahin, H. (2009). *Eski Anadolu Türkçesi,* 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Şahin, İ., Doğan, İ., Gökdağ, B. A., Çelik, Y. ve Özdemir, C. (2002). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Şener, H. İ. (1981). Ufukî mi, Ufkî mi?, *Musiki Mecmuası,* 380, Haziran.

Şenödeyici, Ö. (2006). *Fevzi Divanı İnceleme-Metin-İndeks.* Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).

Şenödeyici, Ö. (2012). *Osmanlının Görsel Şiirleri*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Şentürk, A. A. ve Kartal, A. (2007). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Şerif, H. (1937). *Mes'ûd Bin Ahmed'in Süheyl ü Nevbahar'ını Tedkik (Eser ve Müellif, Gramer ve Lugatçe),* Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Edebiyat Şubesi, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No. T-93, İstanbul.

Şeyh Galib (1975). *Hüsn ü Aşk* (haz. Orhan Okay, Hüseyin Ayan). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tanpınar, A. H. (2012). *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi,* 20. Baskı, (Yayına Hazırlayan: Abdullah Uçman), İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tarlan, A. N. (1985). *Fuzuli Divanı Şerhi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Tarlan, A. N. (1997). *Necati Beg Divanı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Taş, İ. (2009). *Süheyl ü Nev-Bahar'da Eskicil Öğeler,* Konya: Palet Yayınları.

Taşağıl, A. (2002). Göktürk Kağanlığı Göktürkler, *Türkler Ansiklopedisi,* Ankara*:* Yeni Türkiye Yayınları.

Tatçı, M. (1991). *Risâletü'n-Nushiyye,* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tatçı, M. (2013). "Yunus Emre" maddesi, *İslam Ansiklopedisi* 43. Cilt. Ankara: TDV Yay.

Taymas, A. B. (1996). *Dilcilere Saygı* (Düz. Hikmet Dizdaroğlu). Ankara: TDK Yayınları.

Tekin, G. A. (1992). *Çengname Ahmed-i Dai İnceleme-Tenkitli Metin*, ABD: Harvard Üniversitesi.

Tekin, T. (1995). *Orhon Yazıtları,* İstanbul: Simurg Yayınları.

Tekindağ, M. C. Ş. (1966). Büyük Türk Mutasavvıfı Yunus Emre Hakkında Araştırmalar, *Belleten* XXX (177); 59-89.

Temizkan, M. (2010). 18. Asrın Şartları İçerisinde Mahtumkulu, *Türk Dünyası İnceleme Dergisi*, 10(1);.173-184.

Teres, E. (2009). Kâşgar'dan Anadolu'ya Uzanan Bir Ozan ve Ezgisi: Kâşgarlı Mahmud (1008–1105) ve Eseri, *Temrin*, 10; 5-14.

Tergip, A. (2009). British Library'deki Yazma Sözlükler, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (İUTDED),* 41; 161-180.

Tevfik Fikret (2004) *Bütün Şiirleri*, (hzl. İsmail Parlatır). Ankara: TDK Yayınları.

Tezcan, S. (1994). *Süheyl ü Nev-bahar Üzerine Notlar,* Ankara: Simurg Yayınları.

Tezcan, S. (1995). Mes'ud ve XIV. Yüzyıl Türk Edebiyatı Üzerine Yeni Bilgiler. *Türk Dilleri Araştırmaları,* 5; 65-84.

Timurtaş, F. K. (1972). *Yunus Emre Divanı,* İstanbul.

Tolasa, H. (2001). *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara: Akçağ Basım.

Toparlı, R. (2002). "Kıpçak Dili ve Edebiyatı", *Türkler Ansiklopedisi* 5. Cilt. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Toparlı, R. (2015). *Kıpçak Dili ve Edebiyatı*. (Erişim adresi ve tarihi: https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=368791 - 21 Temmuz 2016).

Toparlı, R., Çögenli, M. S. ve Yanık, N. H. (1999). *El-Kavânînü'l-KülliyyeLi-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye,* Ankara: TDK Yayınları,.

Toparlı, R., Çögenli, S. ve Yanık, N. H. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Topdemir, H. G. (2011). Osmanlı Biliminin Öncülerinden Ali Kuşçu, *Tubitak Bilim ve Teknik Dergisi,* Mayıs, ss.86-89.

Toprak, B. (1933-1934). *Yunus Emre Divanı I-II-III,* İstanbul 1933-1934. (Daha sonra iki cilt olarak İstanbul 1945 ve tek cilt olarak da İstanbul 1953 yayınları yapılmıştır).

Topuzkanamış, E. (2011). Müyessiretü'l Ulûm'da Dil bilgisi Öğretimi. *Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1); 1-11.

Toydemir, B. (1977). *Süheyl ü Nevbahâr (Metin Transkripsiyonu, Yazılış ve Dil Özellikleri),* Basılmamış Mezuniyet Tezi, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Tören, H. (2001). *Alî Şîr Nevâyî-Sedd-i İskenderî,* Ankara: TDK Yayınları.

Tulum, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tural, S. K. (1976). Mihnet-i Keşân'ın Yenileşme Tarihimizdeki Yeri, *Türk Kültürü*, 163; 430-451.

Komisyon (1977). "Abdullah Kesteli", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 1. Cilt, İstanbul: Dergâh Yayınevi

Komisyon (1977). "Baki", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 1. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Komisyon (1986). "Meali", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 6. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Komisyon (1998). "Vankulu Mehmed Efendi", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 8. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Komisyon (1977). "Asım Efendi", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 1. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Komisyon (1977). Mahremi, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 5 Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Komisyon (1979). "Ahteri-i Kebir", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 1. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Komisyon (1979). "Evliya Çelebi Seyahatnamesi", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 3. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Komisyon (1979). "Evliya Çelebi", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 3. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Komisyon (1979). "Fuzuli", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 3. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi

Komisyon (1981). "Hatai", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 4. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi,

Komisyon (1982). "Kamus Tercümesi", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 5. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Komisyon (1986). "Mahtumdulu", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 6. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi

Komisyon (1986). "Müyessiretü'l Ulûm", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 6 Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi, s.489.

Komisyon (1986). "Necati İsa Bey", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) Cilt 6. İstanbul: Dergâh Yayınları

Komisyon (1990). "Nedim", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 7. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Komisyon (1998). "Şeyh Galib", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 8. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Komisyon (1998). "Tacizade Cafer Çelebi". Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (*TDEA*) 8. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Komisyon (2001). "Abdullah", Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi *(TDünEA)* 1. Cilt. Ankara: AKM Yayınları

Komisyon (2001). "Ahteri", Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi *(TDünEA)* 1. Cilt. Ankara: AKM Yayınları.

Komisyon (2002). "Asım", Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi *(TDünEA)* 1. Cilt. Ankara: AKM Yayınları.

Komisyon (2002). "Cafer", Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi *(TDünEA)* 2. Cilt. Ankara: AKM Yayınları.

Komisyon (2003). "Evliya Çelebi", Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi *(TDünEA)* 3. Cilt. Ankara: AKM Yayınları.

Komisyon (2004). "Fuzuli", Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi *(TDünEA)* 4. Cilt. Ankara: AKM Yayınları

Komisyon (2004). "Hatai", Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi *(TDünEA)* 4. Cilt. Ankara: AKM Yayınları,

Komisyon (2006). "Mahdumkulu", Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi *(TDünEA)* 6. Cilt. Ankara: AKM Yayınları

Komisyon (2006). "Mahremi", Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi (*TDünEA*) 6. Cilt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Komisyon (2006). "Nazmi", Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi (*TDünEA*) 6. Cilt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Komisyon (2006). "Necati", Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi *(TDünEA)* 6. Cilt. Ankara: AKM Yayınları

Komisyon (2007). Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi (*TDünEA*) 8. Cilt, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Komisyon (2007). Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi *(TDünEA)* "Evliya Çelebi", 8. Cilt. Ankara: AKM Yayınları.

Türk, V. (2010). Lehçeler Arası İlişkiler ve Oğuz Türkçesinde Bir Nevâî Eseri, *Türklük Bilimi Araştırmaları* XXVIII, Güz; 395-408.

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (1993). *Şah İsmail Hatai*, 2. Cilt. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Uluçay, Ç. (1948). Mecmua-yı Saz ü Söz, *Türk Musikisi Dergisi,* 14; 4-24.

Umunç, H. (2015). Meninski'nin Türk Dili ve Kültürü Üzerine Görüşleri: Bir Değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 32(1); 243-257.

Unat, Y. (2009). *Ali Kuşçu-Çağını Aşan Bilim İnsanı,* Bilimin Türk-İslam Kaynakları-8, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Ungan, S. (2013). *Türkçenin Türklerden Çektikleri.* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Ülkütaşır, M. Ş. (1972). *Kaşgarlı Mahmud*, Ankara: TDK Yayınları.

Üngün, S. (1965). Vahîd Mahtûmî ve Mora Fetih-nâmesi**.** *Tarih Dergisi.* XV(20), 101-116.

Üngün, S. (1966). Vahîd Mahtûmî ve Mora Fetih-nâmesi**.** *Tarih Dergisi,* XVI(21); 63-76.

Üngün, S. (1967). Vahîd Mahtûmî ve Mora Fetih-nâmesi**.** *Tarih Dergisi.* XVII(22); 169-180.

Ünver, İ. (1985). *İzzet Molla,* Büyük Türk Klasikleri, İstanbul, VIII, ss. 116-128.

Üstüner, A. (2015). *Türkçenin Tarihi Gelişmesi*, 1. Baskı, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Yağmur, Ö. (2004). Erken Dönem Türkçe Transkripsiyon Metinleri ve Bunların Dil Araştırmaları Açısından Önemi, *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 4; 201-217.

Yağmur, Ö. (2010). ADAMOVIC Milan, (Çeviren Aziz Merhan) Floransalı Flippo Argenti'nin Notlarına Göre (1553) 16. Yüzyıl Türkçesi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009. *Dil Araştırmaları,* 6; 237-241.

Yağmur, Ö. (2014). De Turcarum Ritu Et Ceramoniis İçerisinde Bulunan Çeviri Yazılı Sözlükler Üzerine, *VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiri Kitabı II,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Yağmur, Ö. (2014). Erken Dönem Türkçe Transkripsiyon Metinleri ve Bunların Dil Araştırmaları Açısından Önemi. *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,* 4; 201-217.

Yavuz, K. (2000). *Âşık Paşa Garibname I/1-2- II/1-2*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yavuz, K. (2003). Âşık Paşa. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 13; 29-39.

Yekbaş, H. (2009). Mahallileşme ve Şeyhülislam Yahya. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 4 (5); 330-355.

Yelten, M. (2003). Meninski, François de Mesgnien ve Eserleri. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* 30(1); 581-589.

Yelten, M. (1999). Tunca Kortantamer, Nev'i-zâde Atâyi ve Hamse'si, *İlmi Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri,* 7; 317-318.

Yeniterzi, E. (2006). Ahmed-i Dâî'nin Vasiyyet-i Nûşirevân Adlı Mesnevisi, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 19; 1-25.

Yerlikaya, A. (2014). *Nev'î-zâde Atâyî'nin Üç Mesnevisinde Cinsel Söylemler ve İktidar İlişkileri,* İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yetiş, K. (1991). "Belagat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

Yıldırım, A. (1991). *İshak Çelebi (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği, Divanının Edisyon Kritiği).* Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Yıldız, M. (1999). Ali Kuşçu'nun Risâle fi'l-İsti'âre'si, *İslam Araştırmaları Dergisi,* 3; 215-234.

Yılmaz, K. (2015). Bir Nazire Örneği Olarak Taşlıcalı Yahya'nın Gülşen-i Envar'ı, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 21; 107-126.

Yoldaş, K. (1993). *Taşlıcalı Yahya Bey Şâh u Gedâ.* Malatya, İnonü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yöntem, A. C. (1949). Hem Divan Hem Halk Şairi Vahîd Mahtûmî. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* III(3-4); 267-27.

Yüce, N. (1988). "Abdullah Kesteli" *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 1. Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi.

Yüce, N. (1988). *Mukaddimetü'l-edeb*. Ankara: TDK Yayınları.

Yüce, N. (1993). "Cemaleddin et-Türki", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 7.Cilt. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Zehebi, *Tarihü'l islam ve tabakatü 'l-meşahir ve'l-a'lam*, Ayasofya Süleymaniye Kitaplığı, nr. 3014, Xl, vr. 107.

Zieme, P. (1966). Meninski Sözlüğünün Dili Üzerine. *XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 71-75.

TÜRKİYE COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİĞİ

Editör

Meryem HAYIR KANAT

Bölüm Yazarları

Prof. Dr. Nuriye GARIPAĞAOĞLU
Doç. Dr. Ali MEYDAN
Doç. Dr. Arife KARADAĞ
Doç. Dr. Cemalettin ŞAHİN
Doç. Dr. Hamza AKENGİN
Doç. Dr. Meryem HAYIR KANAT
Doç. Dr. Mustafa SAĞDIÇ
Doç. Dr. Mutlu YILMAZ
Doç. Dr. Yüksel GÜÇLÜ
Yrd. Doç. Dr. Ahmet ERTEK
Yrd. Doç. Dr. Ali YİĞİT
Yrd. Doç. Dr. İrfan KAYGALAK
Yrd. Doç. Dr. Selma AKAY ERTÜRK
Yrd. Doç. Dr. Levent UNCU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1403
Beşeri Bilimler No.: 99
ISBN: 978-605-320-309-4
© 1. Basım, Şubat 2016

TÜRKİYE COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİĞİ
Editör: Meryem Hayır Kanat

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99 / 11 - ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Hayır Kanat, Meryem.

Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği / *Meryem Hayır Kanat*
1. Basım, XVI+536 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-309-4
1. Türkiye Fiziki Coğrafyası 2. Türkiye Beşeri Coğrafyası 3. Türkiye Jeopolitiği

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap ile amaçlanan, üniversitelerimizin Eğitim Fakültelerinde ve bazı üniversitelerimizin seçmeli ders havuzunda okutulan "Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği" dersi için kaynak kitap olacak bir eser oluşturmaktır.

Bu eserin günceli yakalama konusunda göstermiş olduğu özen, pek çok aktüel verinin eliniz altında olmasını sağlayacaktır. Kitabımızın baskısı nedeni ile duyduğumuz heyecan genç öğretmen adayları başta olmak üzere tüm okuyucularına Türkiye ile ilgili kaynak bir baş ucu kitabı kazandırmaktı. Bu amacımıza ulaşmak bizleri başarılı kılacaktır.

Kitabın editörlüğü Nobel Yayınevi adına sayın Alper Tok tarafından Mart 2014'te teklif edildi. Bir süre düşündükten sonra, bu alanda mevcut yayınlara katkı sağlamak amacı ile alanlarında uzman meslektaşlarımla görüşmeler yaptım. Bu süreçte bölüm yazılarını üstlenerek desteğini esirgemeyen tüm bölüm yazarı arkadaşlarıma ve özellikle de fiziki coğrafya konuları konusunda sonsuz desteğini gördüğüm, lisans dönemimde 4 yıl boyunca danışmanlığımı da yapmış olan hocam Ahmet Ertek'e ve görüş ve bilgileri ile destek olan kadim arkadaşım Doç. Dr. Cemalettin Şahin'e teşekkür ederim.

24 Kasım 2015, İstanbul
Meryem Hayır Kanat

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİĞİ
Hamza AKENGİN

1. TÜRKİYE'NİN KONUMU 1
   1.1. Jeopolitik Bakımından Türkiye'nin Sınırları ve Sınırdaş Ülkeler 6
2. JEOPOLİTİK TEORİLER VE TÜRKİYE 23
3. ULUSLARARASI KURULUŞLAR VE TÜRKİYE 24

KAYNAKÇA 27

2. Bölüm: TÜRKİYE'NİN JEOLOJİK VE JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ
Levent UNCU

1. TÜRKİYE'NİN JEOLOJİK EVRİMİ VE JEOMORFOLOJİK GELİŞİMİ 29
   1.1. Paleozoik (545-245 Milyon Yıl Öncesi) 29
   1.2. Mesozoik (245-65 Milyon Yıl Öncesi) 31
   1.3. Tersiyer (65-2,5 Milyon Yıl Öncesi) 33
   1.4. Kuvaterner (2,5 Milyon Yıl Öncesi-Günümüz) 39
2. SONUÇ 46

KAYNAKÇA 46

3. Bölüm: TÜRKİYE'NİN İKLİMİ
Mustafa SAĞDIÇ

1. TÜRKİYE İKLİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 49
   1.1. Matematik Konumdan Kaynaklanan Faktörler 49
      1.1.1. Yaz Durumu 50
      1.1.2. Kış Durumu 50
   1.2. Özel Konumdan Kaynaklanan Faktörler 51
2. TÜRKİYE'DE İKLİM ELEMANLARI 52
   2.1. Sıcaklık 53
      2.1.1. Yıllık Ortalama Sıcaklık Dağılışı 53
      2.1.2. Temmuz Ayı Ortalama Sıcaklıkları 54
      2.1.3. Ocak Ayı Ortalama Sıcaklıkları 54
      2.1.4. Türkiye'de Don Olayı 55

2.2. Nemlilik ve Yağış 56
2.3. Hava Basıncı ve Rüzgârlar 59
3. TÜRKİYE'DEKİ İKLİM TİPLERİ 61
3.1. Akdeniz İklimi 61
3.2. Karasal İklim 63
3.2.1. Step (Bozkır) İklimi 64
3.2.2. Sert Karasal İklim 65
3.3. Karadeniz İklimi 66
KAYNAKÇA 68

4. Bölüm: TÜRKİYE'NİN HİDROGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Ahmet ERTEK

1. TÜRKİYE'NİN DENİZLERİ 71
1.1. Karadeniz 72
1.2. Marmara Denizi 73
1.2.1. İstanbul Boğazı 73
1.2.2. Çanakkale Boğazı 74
1.3. Ege Denizi 75
1.4. Akdeniz 75
2. TÜRKİYE'NİN AKARSULARI 76
2.1. Türkiye Akarsularının Genel Özellikleri 77
2.2. Türkiye'nin Başlıca Akarsuları 79
2.2.1. Karadeniz'e Ulaşan Akarsular 79
2.2.2. Marmara Denizi'ne Ulaşan Akarsular 87
2.2.3. Ege Denizi'ne Ulaşan Akarsular 88
2.2.4. Akdeniz'e Ulaşan Akarsular 91
2.2.5. Basra Körfezine Ulaşan Akarsular 95
2.2.6. Hazar Denizi'ne Ulaşan Akarsular 99
2.3. Türkiye'nin Akarsu Havzaları 100
2.3.1. Batı Anadolu Kapalı Havzaları (Göller Yöresi Kapalı Havzaları) 100
2.3.2. İç Anadolu Kapalı Havzaları 101
2.3.3. Doğu Anadolu Kapalı Havzaları 102
2.4. Türkiye Akarsularının Rejimleri 102
2.4.1. Yağmur Sularıyla Beslenen Akarsular 103
2.4.2. Kar ve Buz Suları ile Beslenen Akarsular 103
2.4.3. Kaynak Sularıyla Beslenen Akarsular 103
2.4.4. Gölden Çıkan Akarsular 103
2.4.5. Karma Rejimli Akarsular 105
2.5. Türkiye Akarsularından Yararlanma 105
3. TÜRKİYE'NİN GÖLLERİ 105
3.1. Türkiye Göllerinin Oluşumları 105
3.2. Oluşumlarına Göre Türkiye Gölleri 106
3.2.1. Yerlikaya Gölleri 106
3.2.2. Set Gölleri 109
3.2.3. Baraj Gölleri (Antropojenik Göller) 111
3.2.4. Türkiye Göllerinden Yararlanma 111

4. TÜRKİYE'NİN YERALTI SULARI 112
5. TÜRKİYE'NİN KAYNAKLARI 112
6. TÜRKİYE'NİN KAPLICALARI VE MADEN SULARI 113
6.1. Kaplıcalar 114
6.2. Maden Suları 114
KAYNAKÇA 114

5. Bölüm: TÜRKİYE'NİN BİTKİ ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ

Ali MEYDAN

1. TÜRKİYE'NİN BİTKİ ÖRTÜSÜNÜ ETKİLEYEN ETMENLER 121
1.1. İklim 121
1.2. Yüzey Şekilleri 122
1.3. Toprak ve Ana Materyal 122
1.4. Biyotik Etmenler 123
2. CANLILAR SİSTEMATİĞİNDE BİTKİLER VE TÜRKİYE 126
2.1. Algler 126
2.2. Likenler 126
2.3. Yosunlar 127
2.4. Eğreltiler 127
2.5. Tohumlu Bitkiler 128
2.6. Endemik Bitkiler 129
3. TÜRKİYE'NİN FİTOCOĞRAFYA BÖLGELERİ 131
3.1. Avrupa-Sibirya Fitocoğrafya Bölgesi 133
3.2. Akdeniz Fitocoğrafya Bölgesi 133
3.3. İran-Turan Fitocoğrafya Bölgesi 137
4. ORMANLARIMIZ 140
5. SONUÇ YERİNE: ORMANLARIMIZ, GELECEĞİMİZ VE BİZ 142
KAYNAKÇA 144

6. Bölüm: TÜRKİYE'NİN TOPRAK ÖZELLİKLERİ

Ahmet ERTEK

1. TOPRAKLARIN OLUŞUMU 145
2. TOPRAK OLUŞUMA ETKİ EDEN FAKTÖRLER 146
2.1. İklim Faktörü 147
2.2. Anakaya Faktörü 147
2.3. Topoğrafya Faktörü 149
2.4. Organizma Faktörü 150
2.5. Zaman Faktörü 151
3. TÜRKİYE TOPRAK COĞRAFYASININ ANA ÇİZGİLERİ VE TARİHÇESİ 152
4. TÜRKİYE TOPRAKLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ 152
5. TÜRKİYE'DE TOPRAK TİPLERİ 157
5.1. Zonal Topraklar (İklime Bağlı Yerinde Oluşmuş Yerli Topraklar) 159
5.1.1. Podzolik Topraklar 159

5.1.2. Kahverengi Orman Toprakları 159
5.1.3. Kırmızı ve Sarı Renkli Akdeniz Toprakları (Terra Rossalar) 160
5.1.4. Kahverengi Topraklar 160
5.1.5. Kireçsiz Kahverengi Topraklar 161
5.1.6. Kestane Renkli Topraklar 161
5.1.7. Çernozyomlar (Kara Topraklar) 161
5.1.8. Gri Çöl Toprakları (Sierozem) 162
5.2. İntrazonal Topraklar (Anakaya ve Drenaja Bağlı Yerinde Oluşmuş Yerli Topraklar) 162
5.2.1. Redzinalar 162
5.2.2. Gromusoller 162
5.2.3. Solonçaklar 163
5.2.4. Yüksek Dağ Çayırı Toprakları 163
5.2.5. Halomorfik (Çorak) Topraklar 164
5.3. Azonal Topraklar (Taşınmış Topraklar) 164
5.3.1. Alüvyal Topraklar 164
5.3.2. Kolüvyal Topraklar 165
5.3.3. Diğer Azonal Topraklar 165
6. TÜRKİYE'DE EROZYON VE EROZYONUN OLUŞMASI 165
KAYNAKÇA 167

7. Bölüm: **TÜRKİYE'DE DOĞAL AFETLER**

Ahmet ERTEK

1. GİRİŞ 169
2. OLUŞUM NEDENLERİNE GÖRE TÜRKİYE'DE DOĞAL AFETLER 171
2.1. Türkiye'de Oluşan Yer Kökenli Doğal Afetler (Jeolojik-Jeomorfolojik Doğal Afetler) 171
2.1.1. Depremler 171
2.1.2. Tsunami (Dev Deprem Dalgaları) 185
2.1.3. Volkan Patlaması 187
2.1.4. Kütle Hareketleri ve Heyelanlar 189
2.2. Türkiye'de Oluşan Atmosfer ya da Hava Kökenli Doğal Afetler (Klimatik-Meteorolojik Doğal Afetler) 198
2.2.1. Su Baskını (Sel ve Taşkınlar) 198
2.2.2. Fırtınalar (Oraj, Toz, Kum, Kar Fırtınaları) 204
2.2.3. Hortum 204
2.2.4. Yıldırım 204
2.2.5. Aşırı Kar Yağışı 205
2.2.6. Dolu 206
2.2.7. Don 206
2.2.8. Çığ 207
2.2.9. Sis 207
2.2.10. Kuraklık 208
2.2.11. İklim Değişikliği 209
2.2.12. Doğal Radyasyon 210
2.3. Türkiye'de Oluşan Biyolojik Kökenli Doğal Afetler 211
2.3.1. Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar 211
2.3.2. Böcek İstilâsı 212
KAYNAKÇA 213

8. Bölüm: TÜRKİYE NÜFUSU

Cemalettin ŞAHİN

1. TÜRKİYE NÜFUSUNUN GENEL ÖZELLİKLERİ 220
   1.1. Nüfus Sayımları 221
   1.2. Nüfus Büyüklüğü ve Gelişimi 222
   1.3. Nüfus Artış Hızı 225
   1.4. Nüfusun Coğrafi Dağılışı 227
   1.5. Kır ve Şehir Nüfusu 231
   1.6. Nüfus Yoğunluğu 234
2. TÜRKİYE'DE UYGULANAN NÜFUS POLİTİKALARI 235
3. TÜRKİYE'DE GÖÇLER 238
   3.1. Türkiye'de İç Göçler 238
   3.2. Dış Göçler 241
      3.2.1. Cumhuriyet Döneminde Dışarıdan Türkiye'ye Olan Göçler 241
      3.2.2. Türkiye'den Yabancı Ülkelere Göç 242
4. TÜRKİYE NÜFUSUNUN SOSYAL VE EKONOMİK NİTELİKLERİ 244
   4.1. Nüfusun Yaş Yapısı 244
      4.1.1. Ortanca Yaş 246
   4.2. Nüfusun Cinsiyet Durumu 246
   4.3. Nüfusun Eğitim Durumu 247
   4.4. Ekonomik Faaliyet Alanlarına Göre Nüfus 248

KAYNAKÇA 248

9. Bölüm: TÜRKİYE'NİN YERLEŞME COĞRAFYASI

Meryem HAYIR KANAT

1. TÜRKİYE'DE YERLEŞMELER ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN COĞRAFİ FAKTÖRLER 252
2. TÜRKİYE'DE KIR YERLEŞMELERİ 255
   2.1. Köy 255
   2.2. Köy Altı Yerleşmeler 257
   2.3. Türkiye'de Kırsal Meskenlerin Özellikleri 261
      2.3.1. Yapı Malzemelerine Göre 262
      2.3.2. İnşaat Tekniğine Göre Evler 265
   2.4. Kırsal Alanda Mülkiyet ve Tarla Şekilleri 266
   2.5. Kırsal Alanda Yapısal Değişim 266
   2.6. Kırsal Yerleşmelerin Nüfus Büyüklüğüne Göre Sınıflandırılması 267
3. KASABA YERLEŞMELERİ 268
4. ŞEHİR YERLEŞMELERİ 270
   4.1. Şehrin Topoğrafyasına Göre Türkiye Şehirleri 274
   4.2. Tarihsel Sınıflandırma 274
      4.2.1. Klasik Çağlardan Önceki Kentler 275
      4.2.2. Klasik Çağın Önemli Kentleri (Antik Dönem Şehirleri) 275
      4.2.3. Orta Çağ Kentleri 275
      4.2.4. Osmanlı Dönemi Kentleri 276
      4.2.5. Cumhuriyet Dönemi Kentleri 277
   4.3. Fonksiyonlarına Göre Türkiye Şehirleri 277
   4.4. Nüfus Miktarlarına Göre Yapılan Sınıflandırma 279
   4.5. Türkiye'de Şehirsel Nüfusun Dağılımı 282
   4.6. Şehirleşmeye Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Sorunlar 286

KAYNAKÇA 287

10. Bölüm: TÜRKİYE'DE TARIM-HAYVANCILIK-ORMANCILIK

Ali YİĞİT

1. TÜRKİYE'DE TARIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 292
   1.1. Türkiye'de Tarımı Etkileyen Doğal Faktörler 292
   1.2. Türkiye'de Tarımı Etkileyen Beşeri Faktörler 295
2. TÜRKİYE'DE TARIMSAL ARAZİ KULLANIMI 296
   2.1. Türkiye'de Tarım İşletmelerinin Yapısı 298
3. TÜRKİYE'NİN TARIM BÖLGELERİ 298
4. İŞLENEN TARIM ARAZİLERİ VE YETİŞTİRİLEN ÜRÜNLER 301
   4.1. Tahıllar 301
   4.2. Baklagiller 306
   4.3. Endüstri Bitkileri 307
   4.4. Yağ Bitkileri 311
   4.5. Yumru Bitkiler 315
   4.6. Sebzecilik 315
   4.7. Meyvecilik 317
   4.8. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler 329
   4.9. Kültür Mantarcılığı 331
   4.10. Süs Bitkileri 331
   4.11. Yem Bitkileri 332
5. TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK 332
   5.1. Hayvancılıkta Dönüşüme Neden Olan Faktörler 333
   5.2. Büyükbaş Hayvancılık 338
   5.3. Küçükbaş Hayvancılık 339
   5.4. Yük ve Çeki Hayvancılığı 341
   5.5. Tavşan Yetiştiriciliği 341
   5.6. Kanatlı Hayvancılık 341
   5.7. Arıcılık 344
   5.8. İpekböcekçiliği 344
   5.9. Su Ürünleri 345
6. ORMANCILIK 347

KAYNAKÇA 348

11. Bölüm: TÜRKİYE'DE MADENCİLİK

Selma AKAY ERTÜRK

1. DÜNYA GENELİNDE TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDA VE TARİHÎ ÇAĞLARDA MADENCİLİK FAALİYETLERİ 352
2. ANADOLU YARIMADASI'NDA MADENCİLİK FAALİYETLERİ 354
   2.1. Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde Madencilik Faaliyetleri 354
3. TÜRKİYE'DE MADENCİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ 355
   3.1. Cumhuriyet Döneminin İlk Yıllarında Madencilik Faaliyetleri 355
   3.2. Türkiye Madenciliğinde Etibank Dönemi 356
   3.3. Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Madencilik Faaliyetleri (1946-1960) 358
   3.4. Türkiye'de 1960 Yılı Sonrasında Madencilik ve Planlı Dönemde Yapılanlarla İlgili Genel Bir Değerlendirme 358
   3.5. Küreselleşmenin Dünyada ve Türkiye'de Madencilik Faaliyetlerine Etkisi 359

4. TÜRKİYE MADENCİLİĞİNDE MEVCUT DURUM 362
4.1. Türkiye'de Çıkarılan Belli Başlı Madenler 362
4.1.1. Metalik Madenler 363
4.1.2. Metal Olmayan Madenler 366
4.2. Madencilik Sektörünün Türkiye'nin GSYH İçindeki Payı 368
KAYNAKÇA 371

12. Bölüm: TÜRKİYE'NİN ENERJİ KAYNAKLARI

Mutlu YILMAZ

1. TÜRKİYE'DE BİRİNCİL ENERJİ KAYNAKLARI ÜRETİMİ VE TÜKETİMİ 373
2. TÜRKİYE'NİN ENERJİ POTANSİYELİ 376
2.1. Fosil Enerji Kaynakları 376
2.1.1. Kömür 376
2.1.2. Petrol 379
2.1.3. Doğalgaz 381
2.2. Nükleer Enerji 381
2.3. Yenilenebilir Enerji Kaynakları 382
2.3.1. Hidrolik Enerji 383
2.3.2. Rüzgâr Enerjisi 384
2.3.3. Jeotermal Enerji 386
2.3.4. Güneş Enerjisi 389
2.3.5. Biyokütle Enerjisi 391
3. TÜRKİYE'DE ELEKTRİK ENERJİSİ 393
3.1. Kurulu Güç 394
3.2. Elektrik Üretim ve Tüketimi 394
KAYNAKÇA 397

13. Bölüm: TÜRKİYE'DE SANAYİNİN GELİŞİMİ VE COĞRAFİ DAĞILIŞI

İrfan KAYGALAK

1. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM: OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN MİRASI 402
2. CUMHURİYET DÖNEMİ SANAYİ COĞRAFYASI 407
2.1. 1923-1945 Arası Devletçi Sanayileşme Dönemi 407
2.2. 1945-1960 Arası Sanayileşme Dönemi 410
2.3. 1960-1980 Arası Planlı Sanayileşme Dönemi 412
2.4. 1980 Sonrası Dışa Açık Sanayileşme Dönemi 414
3. GÜNÜMÜZ SANAYİ ÜRETİMİNİN COĞRAFİ BOYUTLARI 417
4. SONUÇ 425
KAYNAKÇA 428

14. Bölüm: TÜRKİYE ULAŞIM COĞRAFYASI

Arife KARADAĞ

1. TÜRKİYE'DE ULAŞIMI ETKİLEYEN DOĞAL VE BEŞERİ FAKTÖRLER 433
2. TÜRKİYE'DE KARAYOLU ULAŞIMI 434

3. TÜRKİYE'DE DEMİRYOLU ULAŞIMI 436
3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem 436
3.2. Cumhuriyet Dönemi 437
3.2.1. 1923-1950 Dönemi 438
3.2.2. 1950 Sonrası Dönem 439
3.2.3. Demiryollarımızın Bugünkü Durumu 440
4. TÜRKİYE'DE DENİZYOLU ULAŞIMI 442
5. TÜRKİYE'DE HAVAYOLU ULAŞIMI 444
6. TÜRKİYE'DE BORU HATLARIYLA ULAŞIM 449
6.1. Ham Petrol Boru Hatları 450
6.2. Doğalgaz Boru Hatları 452
7. KABLOLU ULAŞIM SİSTEMLERİ 455
8. KENT İÇİ ULAŞIM SİSTEMLERİ 455
KAYNAKÇA 456

15. Bölüm: TÜRKİYE'DE TURİZM

Yüksel GÜÇLÜ

1. TÜRKİYE'DE TURİZMİN KISA TARİHİ VE EKONOMİDEKİ ÖNEMİ 459
2. TÜRKİYE'DE BAŞLICA TURİZM ÇEKİCİLİKLERİ VE TURİZM ÇEŞİTLERİ 461
2.1. Kıyı Turizmi 461
2.2. Yat Turizmi 462
2.3. Su Altı Dalış Turizmi 463
2.4. Sağlık Turizmi 463
2.5. Göl Turizmi 464
2.6. Akarsu Turizmi 465
2.7. Mağara Turizmi 465
2.8. Dağcılık Turizmi 466
2.9. Kış Sporları Turizmi 466
2.10. Yayla Turizmi 467
2.11. Av Turizmi 467
2.12. Spor Turizmi 468
2.13. Hava Sporları Turizmi 468
2.14. Botanik Turizmi 469
2.15. Kongre Turizmi 469
2.16. Kuş Gözlemciliği Turizmi 470
2.17. İnanç Turizmi 470
3. TURİZM KONAKLAMASI 471
4. TURİZM YÖNÜNDEN ULAŞIM VE ORGANİZASYON 476
5. TÜRKİYE'DE DIŞ TURİZM 478
6. TÜRKİYE'DE İÇ TURİZM 485
KAYNAKÇA 489

16. Bölüm: TÜRKİYE'DE TİCARET
Meryem HAYIR KANAT

1. İÇ TİCARET 493
2. DIŞ TİCARET 494
3. TRANSİT TİCARET 502
4. ELEKTRONİK TİCARET YA DA E-TİCARET 502

KAYNAKÇA 506

17. Bölüm: TÜRKİYE'NİN BAŞLICA ÇEVRE SORUNLARI
Nuriye GARİPAĞAOĞLU

1. TÜRKİYE'DE HAVA KİRLİLİĞİ 507
   1.1. Hava Kirliliğinin Tanımı ve Hava Kirleticiler (Pollütantlar) 507
   1.2. Türkiye'de Hava Kirliliğinin Nedenleri 508
      1.2.1. Nüfus 509
      1.2.2. Şehirleşme 509
      1.2.3. Yakıt Kullanımı 510
      1.2.4. Endüstrileşme 510
   1.3. Türkiye'de Hava Kirliliğini Etkileyen Faktörler 512
      1.3.1. İklim 512
      1.3.2. Topoğrafik Şartlar 515
      1.3.3. Bitki Örtüsü 516
   1.4. Türkiye'de Hava Kirliliğinin Genel Görünümü 516
2. TÜRKİYE'DE SU EKOSİSTEMİNİN SORUNLARI VE SU KİRLİLİĞİ 520
   2.1. Su Kirliliği ve Su Kirleticiler 520
   2.2. Türkiye'nin Su Potansiyeli 521
   2.3. Türkiye'de Su Kirliliği 522
      2.3.1. Türkiye Akarsularında Kirlilik 522
      2.3.2. Türkiye Göllerinin-Sulak Alanlarının Sorunları ve Yönetimi 523
      2.3.3. Türkiye Deniz ve Kıyı Alanlarında Kirlilik 523
3. TÜRKİYE'DE TOPRAK EKOSİSTEMİNİN SORUNLARI VE TOPRAK KİRLİLİĞİ 525
   3.1. Toprak Kirliliği 525
   3.2. Türkiye'de Arazi Kullanımı 526
   3.3. Türkiye'de Toprak Sorunları 526
   3.4. Türkiye'de Toprak Kirliliği 528
4. GÜRÜLTÜ VE TÜRKİYE'DE GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ 531
   4.1. Gürültü Kirliliği 531
   4.2. Türkiye'de Gürültü Kirliliği ve Kaynakları 531

KAYNAKÇA 534

1. BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİĞİ

Hamza AKENGİN
Doç. Dr. Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü
İstanbul,Türkiye, E-mail: hakengin@marmara.edu.tr

1. TÜRKİYE'NİN KONUMU

Konum bir yerin diğer yerlere göre durumudur. Bir ülkenin konumu söz konusu olunca iki tanımlama söz konusudur: matematik ve özel konum. **Matematik konum** dünya üzerindeki herhangi bir noktanın başlangıç meridyeni ve ekvatora olan uzaklığının açı ölçüsü olarak derece, dakika ve saniye ile ifadesidir. **Özel konum** ise bir yerin; ele alınan kritere göre dünya üzerindeki yerinin belirlenmesidir. Yer belirlemede ele alınan kriter; dağlar, denizler gibi doğal faktörler olabileceği gibi, nüfus toplulukları, siyasi bloklar gibi beşeri unsurlar ile tarım faaliyetleri ve sanayi bölgeleri gibi ekonomik faktörlerde olabilir.

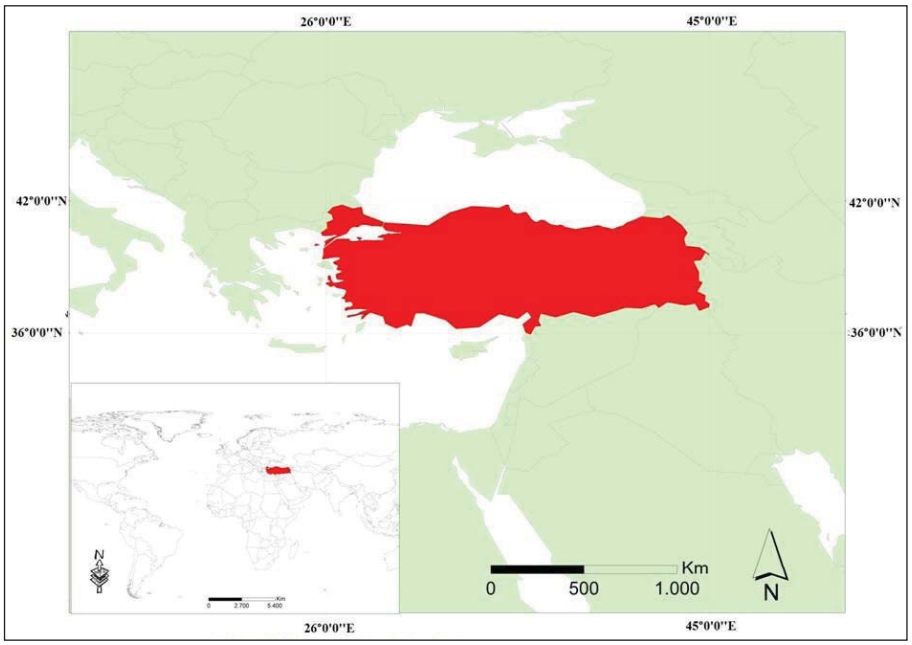

Şekil 1: Türkiye'nin Konumu

askeri işbirliğine dayalı olan örgüt, Batı dünyası karşısında ekonomik ve siyasi bir birlik görünümü kazanmaya başlamıştır. Beş kurucu üye devlete ve ilk toplantının Şanghay'da yapılmasına ithafen **Şanghay Beşlisi veya Şanghay İşbirliği Örgütü** olarak adlandırılan birliğe 2001 yılında Özbekistan dâhil olmuştur. Afganistan, Hindistan, İran, Moğolistan ve Pakistan, gözlemci statüsündedir. Belarus, Srilanka ve Türkiye ise diyalog partneridir.

Türkiye'nin üye olduğu din merkezli uluslararası bir birlik olan İslam İşbirliği Teşkilatı, Türkiye'de İslam Konferansı Örgütü olarak da bilinir. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT); bazı İslam ülkeleri devlet ve hükümet başkanlarının İslam dünyasının içinde bulunduğu durum ve karşı karşıya kaldığı sorunlara ortak çözüm üretmek için birlikte hareket edip, ortak siyaset belirlemek amacı ile bir teşkilat kurulmasını istemeleri üzerine kurulmuştur. İslam ülkelerini çatısı altında toplamak üzere kurulan İslam İşbirliği Teşkilatı 57 üyeye sahip, Avrupa Konseyi veya Birleşmiş Milletler gibi uluslararası hukuki tüzel kişiliğe haiz bir uluslararası teşkilattır. İslam İşbirliği Teşkilatı'nın aldığı kararlar tavsiye niteliğinde olup, bağlayıcılığı yoktur.

Türk dili konuşan ülkeler arasında kapsamlı işbirliğini teşvik etmek amacı ile 2009 yılında kurulmuş olan Türk Konseyi; ırk ve dil birliğine dayalı bir uluslararası bir örgüttür. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin kurucu üyeleri Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'dir. Türk Konseyi Türk Dili Konuşan devletler arasında kapsamlı iş birliğini derinleştirerek, bölgesel ve küresel barış ile istikrara katkıda bulunmayı amaç edinmiştir. Üye ülkeler ayrıca, demokrasi, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetişim gibi temel ilkelere bağlılık kalacaklarını taahhüt etmiştir. Türk Konseyi; üye ülkeler arasındaki ortak tarih, kültür, kimlik ve Türk dili konuşan halkların dil birliğinden hareketle bir dayanışma platformu inşa etmeyi hedeflemektedir.

KAYNAKÇA

Akça, B. (2002). *"1923-1953 Arası Türk-Bulgar İlişkileri ve 1950-51 Yıllarında Muğla Vilayetine İskân Edilen Bulgar Muhacirleri*", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi** Cilt: XVIII, Mart 2002

Akengin, H. (2015). **Siyasi Coğrafya İnsan ve Mekan Yönetimi,** Pegem Akedemi, Ankara.

Akın, V. (2012*) "Türkiye Cumhuriyeti İle Bulgaristan Arasında Siyasi İlişkilerin Kurulmasında 1925 Dostluk Antlaşması'nın Yeri Ve Önemi"* **Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi** Cilt: 1, Sayı: 1.

Albayrak, M. (2000). "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Cilt: XVI. AREM, (2007). Mülkî İdare Amirleri Sınır Görevi Rehberi, T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi (AREM).

As, E. (2010). *"XVI. YY. dan Cumhuriyetin İlk Yıllarına Kadar Türk-İran Sınır Sorunları ve Çözümü",* **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi** S. 46, Güz, s. 219-253

Atalay, İ. (2011). **Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği**. Meta basım, İzmir.

Collelo, T. (1987). **Syria: A Country Study.** Washington: GPO For The Library of Congress.

Curtis, Glenn E. (1995). **Armenia: A Country Study**. GPO For The Library of Congress. Washington.

Davutoğlu, A. (2001). **Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu**. Küre Yayınları, İstanbul.

Demir, N. (2005) *"Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu"* ***Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,*** Cilt: 15, Sayı: 1, Sayfa: 347-367, ELAZIĞ-2005.

Doğanay, H. (1995) "*Türk Dünyasının Siyasi Sınırları"*, **Doğu Coğrafya Dergisi,** Cilt 1, Sayı 1, s. 132- 154.

Dugin, A. (2003). **"Avrasyacı Çağrı ve Türkiye'nin Jeopolitiği" Rus Jeopolitiği.**

Friedman, G. (2012). **Gelecek 10 yıl Neredeydik, Nereye Gidiyoruz**. Pegasus, İstanbul.

Gökçe, M. (2011). "*Yukarı Karabağ Sorunu ve Türkiye-Ermenistan İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme"* **Turkish Studies** - *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/1 Winter, s. 1111-1126, Turkey.

Hayta, N. (1996). *"İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ege Adaları Sorunu"* **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** Cilt: XII, Kasım 1996.

Karabağ, S. (2002). **Mekânın Siyasallaşması,** Gazi Kitabevi Ankara.

Metz, H. C. (1987). **Iran: A Country Study.** GPO For the Library of Congress, Washington.

Metz, H. C. (1988). **Iraq: A Country Study.** GPO For the Library of Congress, Washington.

Münir, M. (2009). *"Nabucco nedir, ne değildir?"* **Milliyet Gazetesi,** 15 Temmuz 2009, Çarşamba.

Nurluoğlu, G. (2010). *"Azınlık Kavramı ve Bulgaristan'daki Türk Azınlığı."* http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/balkanlar /223-azinlik-kavrami-ve-bulgaristandaki-turk-azinligi

O'hara, S. L. (2005). *"Great Game or Grubby Game? The Struggle for Control of the Caspian*" Ed: LE BILLON, P., **The Geopolitics of Reso-urce Wars, Resource Depence, Governance and Violence,** s. 38-160, Frank Cass, London. New York.

Özey, R. (2008). **Jeoppolitik ve jeostratejik Açıdan Türkiye,** Marifet Yayınları, İstanbul.

Özey, R. (2012). **Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği,** Aktif yayınevi, İstanbul.

Şahin, C. ve Doğanay, H. (1999). **Türkiye Coğrafyası (Fiziki, Beşeri, ekonomik, Jeopolitik).** Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara.

Şıhalıyev, E. (2013). "*Kars Antlaşması, Nahçıvan'la Bağlı Siyasi Meseleler Üzerine Yeni Bir Değerlendirme ve Ermeni İddiaları"*, ***Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası*** **Avrasya Strateji Dergisi,** 2(1), ss. 15-26

Taylor, Peter J. (1993). *Political Geography World-Economy, Nation-State and Locality*, Longman Scientific & Technical, New York.

Yavuz, C. (2006). *"Türkiye Jeopolitiğinin Öncelikleri ve Gereken Stratejiler*" **Türk Yurdu,** S: 81–86.

Yurdusev, E. (1988). **"Türkiye ve Komşularıyla İlişkileri" Ed: GÜNEŞ, İ. Dünya'nın ve Türkiye'nin Yakın Tarihi,** T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1019 Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No: 562, Eskişehir.

Zaman, S. (2014). **Siyasi Coğrafya Açısından Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti,** Pegem Akademi, Ankara.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN JEOLOJİK VE JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ

Levent UNCU
Yrd. Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Coğrafya Bölümü,
Bilecik, Türkiye, E-mail: levent.uncu@bilecik.edu.tr

Türkiye coğrafi bakımdan, Eski Dünya karaları olarak adlandırılan Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirleriyle en çok etkileşim içinde olduğu özel bir sahada bulunmaktadır. Günümüzde Türkiye'nin özellikle kültürel ve jeopolitik görünümünde kendini büyük ölçüde hissettiren bu etkileşimi hazırlayan konumu, milyonlarca yıldan beri devam etmekte olan uzun bir jeolojik evrimin sonucunda gerçekleşmiştir. Bu nedenle, Türkiye topraklarının jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerini, bu üç kıta ile onları çevreleyen denizlerin oluşum ve gelişimlerinden bağımsız olarak düşünmek imkânsızdır. Aşağıda, Türkiye'nin jeolojik evrimi ve jeomorfolojik gelişimi, levha tektoniği kuramı temelinde kronolojik bir sırayla ortaya konulmuştur.

1. TÜRKİYE'NİN JEOLOJİK EVRİMİ VE JEOMORFOLOJİK GELİŞİMİ

1.1. Paleozoik (545-245 Milyon Yıl Öncesi)

Paleozoik başlarında, dünyada, **Pangaea** olarak adlandırılan tek bir kara parçası ve onu çevreleyen dev **Panthalassa** Okyanusu bulunmaktaydı. Bu okyanusun bir kolu, Pangaea'nın içine doğru sokularak Tetis (**Tethys**) Okyanusu adıyla bilinen geniş bir ara deniz oluşturmaktaydı. Bu ara deniz, kuzeyde Laurasia (Doğu Avrupa Platformu), güneyde ise Gondwana (Afrika-Arabistan Platformu) olarak adlandırılan yüksek kara kütleleri tarafından kuşatılmaktaydı (Şekil 1). Çevredeki bu yüksek kütlelerden taşınan sedimanların biriktirildiği bir jeosenklinal durumunda olan Tetis Okyanusu'nun kuzey kenarı aktif, güney kenarı ise pasif bir kıta kenarı özelliği göstermekteydi.

Konya Cihanbeyli güneyindeki Boluk Gölü çevresinde ise traverten konileri oluşmuştur. Bunların arasında özellikle **Antalya Traverten Taraçaları**, Toroslar'da şiddetli karstlaşma olaylarının yaşandığı serin ve yağışlı bir dönemin göstergesi olması bakımından önemlidir. Antalya şehri; 300, 110 ve 40 metrelerdeki üç basamak hâlinde Antalya Körfezi'ne doğru inen traverten taraçalarının üzerinde kurulmuş ve gelişmiştir. Dünyada eşine az rastlanır bir oluşum olan Denizli'deki Pamukkale travertenleri ise turistik açıdan büyük değer taşımaktadır.

2. SONUÇ

Türkiye günümüzdeki jeolojik iskeletini, Paleozoik başlarından Oligosen sonlarına kadar devam eden Paleotektonik Dönem boyunca meydana gelmiş olan Hersinyen, Kimmeriyen ve Alpin Orojenezleri sırasında kazanmıştır. Bununla birlikte, kuzey ve güneyindeki doğu-batı uzanışlı dağlar, Alpin orojenez sırasında meydana geldiği için, Türkiye bütünüyle Alp-Himalaya Kıvrım Sistemi içerisinde yer almaktadır.

Türkiye toprakları günümüzdeki jeomorfolojik görünümünü ise bu jeolojik iskelet üzerinde Oligo-Miosen'den beri devam eden tektonik hareketler ve değişen iklim koşullarının etkisi altından kazanmıştır. Anadolu'da Oligosen sonlarında başlayan epirojenik kökenli kubbeleşmeye Neotektonik Dönem ile birlikte yükselme, sıkışma ve gerilme hareketleri de eşlik etmeye başlamıştır. Böylece, Anadolu'da köken ve gelişim itibarıyla birbirinden çok farklı yerşekilleri oluşma imkânı bulmuştur.

Bugünkü Türkiye arazisi, gerek uzun evrim tarihi, gerekse sunduğu jeolojik ve jeomorfolojik çeşitlilikler nedeniyle yerbilim çalışmaları için, dünyada eşine az rastlanır doğal bir laboratuvar özelliği göstermektedir.

KAYNAKÇA

Atalay, İ., (1987). **Türkiye Jeomorfolojisine Giriş,** Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yay. No. 9, s. 456,İzmir.

Atalay, İ., (2000). **Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği,** Ege Üniversitesi Basımevi, s. 519, İzmir.

Bozkurt, E., (2001). "*Neotectonics of Turkey" – a* synthesis, **Geodinamica Acta**, Vol. 14, No. 1-3, s. 3-30.

Çubukçu, H. E, Ulusoy, İ., Ersoy, O, Aydar, E., Şen, E., Gourgaud, A, Guillou, H., (2012) *"Mt Nemrut Volcano (Eastern Turkey): Temporal petrological evolution",* **Journal of Volcanology and Geothermal Research**, Vol. 209-210, s. 33-60.

Erinç, S., (2000). **Jeomorfoloji I** (5. Baskı) (Güncelleştirenler: A. Ertek ve C. Güneysu). DER Yay. No. 284, İstanbul.

Erinç, S., (2001). **Jeomorfoloji II,** (3. Baskı)(Güncelleştirenler: A. Ertek ve C. Güneysu). DER Yay. No. 294, İstanbul.

Erol, O., (1981). "*Neotectonic and geomorphological evolution of Turkey"*, **Zeitschrift für Geomorphologie**, Neue Folge, Supp.-Bd. 40, 193-211.

Erol, O., (1983). "*Türkiye'nin Genç Tektonik ve Neotektonik Gelişimi"*, **Jeomorfoloji Dergisi**, S.11, s. 1-22, Ankara.

Güldalı, N., (1979). **Geomorphologie der Türkei**, Erläuterungen zur geomorphologischen Übersichtskarte der Türkei 1:2.000 000, Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden.

İzbırak, R., (1983).**Türkiye Jeomorfolojisi**, Fas. 1. Türkiye Jeomorfografik Haritası 1: 1.850.000. Ankara.

Kayan, İ., (1996). *"Geomorphological outlines of Turkey*", **Archaeometry 94**, The Proceedings of the 29th International Symposium on Archaeometry (Ed. by Ş. Demirci, A.M. Özer & G.D. Summers), TÜBİTAK, s. 365-374.

Okay, A.I. & O. Tüysüz, (1999). "*Tethyan sutures of northern Turkey"*, **Geological Society,** London, Special Publications, Vol. 156, s. 475-515.

Okay, A.I., (2008). "*Geology of Turkey: A synopsis"*. Anschnitt, **Zeitschrift für Kunst und Kultur im Bergbau,** Veröffentlichungen aus dem Deutschen Bergbau-Museum Bochum, Beiheft 21, Nr. 157, s. 19-42.

Şahin, C., Doğanay, H. ve Özcan, N.A. (2004).**Türkiye Coğrafyası (Fiziki-Beşeri-Ekonomik-Jeopolitik)**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, s. 510, Ankara.

Şaroğlu, F., Emre, Ö. & İ. Kuşçu, (1992). *"The East Anatolian Fault Zone of Turkey"*, **Annales Tectonicae**, Vol. 6, s. 99-125.

Şengör, A.M.C., (1980). **Türkiye'nin Neotektoniğinin Esasları**. TJK Konferanslar Serisi Yayını, Ankara.

Şengör, A.M.C., Y. Yılmaz, (1981). "*Tethyan evolution of Turkey: a plate tectonic approach"*, **Tectonophysics**, Vol. 75, s. 181-241.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN İKLİMİ

Mustafa SAĞDIÇ
Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi,
İstanbul, Türkiye, E-mail: msagdic@yildiz.edu.tr

1. TÜRKİYE İKLİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Türkiye'deki makroklimatik şartlar esasen ülkenin matematik konumuyla ilgilidir. Yani Türkiye ikliminin ana karakteristik özelliklerini matematik konumu belirlemiştir. Ayrıca ülkenin yerel ve bölgesel özellikleri de iklim özelliklerine etki etmiştir. Örneğin yerel olarak oldukça dağlık ve yüksek olması, bölgesel olarak da Asya, Avrupa ve Afrika gibi büyük kara kütlelerine komşu olması ülkenin iklim özelliklerini açıklamada büyük önem taşır. Yerel ve bölgesel özellikler ise özel konum şartları olarak da isimlendirilebilir. Özel konum şartları genel iklim özelliklerinin bölgesel ve yerel farklılıklar göstermesine ve özellikle mikroklima alanların oluşmasına sebep olmuştur.

1.1. Matematik Konumdan Kaynaklanan Faktörler

Türkiye'nin 36° kuzey enlemi ile 42° kuzey enlemi arasında yer alması; iklimi ile ilgili bazı temel özelliklerin ana belirleyicisidir. Türkiye kuzey yarımkürenin orta kuşağında ve orta kuşağın da ekvatora yakın tarafında yer almaktadır. Bu kuşak aynı zamanda Akdeniz iklim kuşağıdır. Akdeniz İkliminin temel özelliklerini belirleyen de bu matematik konum özelliğidir.

Türkiye'nin kuzey yarımkürede yer alması nedeniyle, güneyinden kuzeyine doğru genel olarak sıcaklık değerleri düşmekte ve iklimsel parametrelerde önemli değişimler görülmektedir. Yine kuzey yarımkürede, sürekli rüzgârların sağ yönlü sapmasına bağlı olarak oluşan hava hareketleri ülkemizdeki genel hava dolaşımını şekillendirmektedir. Türkiye'nin orta kuşakta yer almasının bir sonucu olarak yıl içinde farklı mevsimsel özellikler belirgin olarak yaşanmakta ve yıllık sıcaklık farkları artmaktadır. Yaz mevsi-

Karadeniz kıyı şeridinde belirgin olarak etkili olan Karadeniz iklimi, kıyıdan iç kesimlere doğru gidildikçe etkisini kaybetmektedir. Özellikle Doğu Karadeniz'de hemen kıyı gerisinde bir kuşak hâlinde uzanan yüksek ve devamlı sıradağlar kıyının nemli ikliminin iç kesimlere girmesini tamamen engellemektedir. Batı Karadeniz'de de benzer durumlar söz konusudur. Orta Karadeniz'de ise Canik Dağları'nın nispeten yükseltisi az dağlık bir plato görünümünde olması ve Kızılırmak ile Yeşilırmak'ın açtığı derin vadiler denizel havanın iç kesimlere doğru dağılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Orta Karadeniz kıyı kesiminde yağış miktarı azalmaktadır. Ayrıca iç kesimlerde ise karasal iklim koşullarının, Doğu Karadeniz'in iç kesimlerine nazaran daha az etkili olduğu söylenebilir.

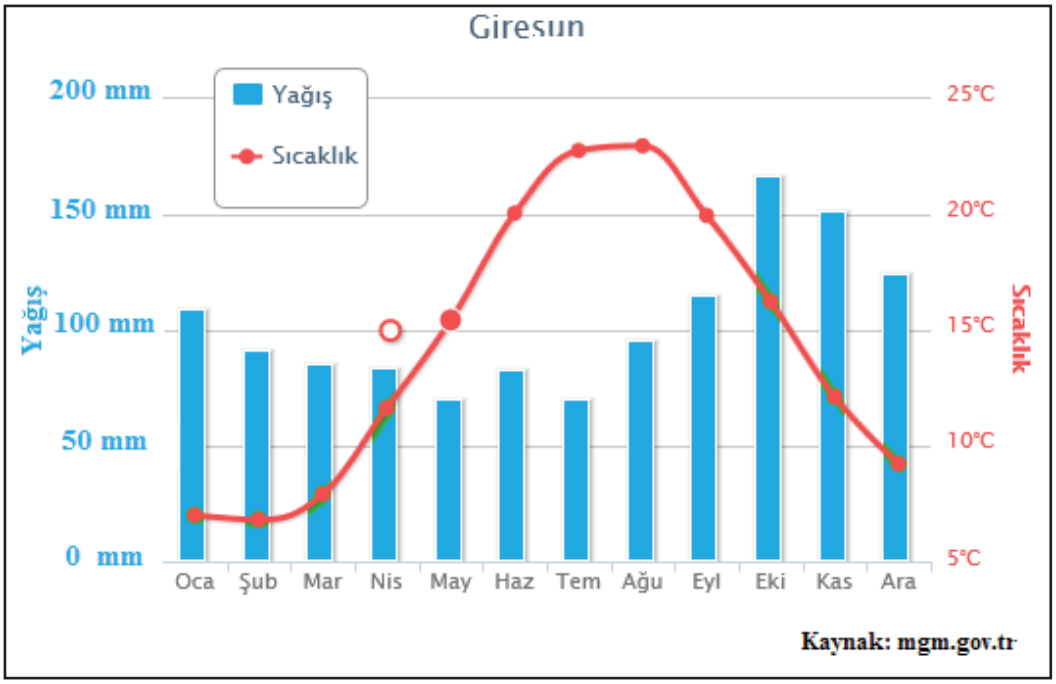

Şekil 14: Giresun İlinin Aylara Göre Sıcaklık ve Yağış Değişimi

KAYNAKÇA

Atalay, İ., (2000). Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Dönmez, Y., (1990). Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları, İst. Üniv. Basımevi ve Film Merkezi, S. 67, İstanbul.

Erinç, S., (1984). Klimatoloji ve Metotları, İ.T.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul

Erinç,S., (1969). Klimatoloji ve Metodlar, İst. Üniv. Yay., No: 994, Coğr. Enst. Yay No: 35, İstanbul.

Erol, O., (1993). Genel Klimatoloji, Gazi Büro Yayınları, Ankara. Kitabevi.

İnan, N., (1988). Konya Ovası'nın İklimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Koçman, A., (1993). "*Türkiye'de Yağış Yetersizliğine Bağlı Kuraklık Sorunu"*, Ege Coğrafya Dergisi, İzmir.

Kurter, A., (1979). Türkiye'nin Morfoklimatik Bölgeleri, İst. Üniv. Yay., No: 2585, İstanbul.

Özşahin, E., (2013). *Türkiye'de Yaşanmış (1970-2012) Doğal Afetler Üzerine Bir Değerlendirme*, 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, Hatay

Sarı, S., (2009). Batı Akdeniz Bölümü'nden İç Anadolu'ya Geçiş İklimleri, Selçuk Üniv. Sos. Bil. Enst., Doktora Tezi, Konya.

Şahin, C., (2005). Türkiye Fiziki Coğrafyası, Gündüz Yayınları 4. Baskı, Ankara.

Şensoy, S., Demircan, M., Ulupınar Y., Balta, İ., (2007). "*Türkiye İklimi"*, İnternet Adresi: http://www.mgm.gov.tr/FILES/iklim/turkiye_iklimi.pdf, Erişim Tarihi: 15.09.2015.

Türkeş, M., (2010). Klimatoloji ve Meteoroloji, Kriter Yayınevi, İstanbul.

Türkeş, M., (1990). Türkiye'de Kurak Bölgeler ve Önemli Yıllar, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İst. Üniv., Deniz Bil.ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.

MGM, (2015). İnternet adresi: http://www.mgm.gov.tr/iklim/iklim_siniflandirmalari.pdf, Erişim Tarihi: 10.09.2015.

4. BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN HİDROGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Ahmet ERTEK
Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
İstanbul, Türkiye, E-mail: taertek@istanbul.edu.tr

Hidrografya (Sular Coğrafyası), coğrafyada hem yerüstü suları (akarsular, göller, kaynaklar, okyanuslar ve denizler) hem de yeraltı sularını inceleyen bir bilim dalıdır. Suyun atmosferde yaptığı sirkülasyonuna, yeryüzüne çeşitli türde ulaşan yağışların bir kısmı buharlaşırken bir kısmı yüzeysel akışa geçer. Böylece; bir kaynaktan çıkan, bir yatağa ve bir de ağıza sahip belli bir eğim yönünde akan su kütlelerine akarsu adı verilir. Bunlar bazen bir denize, okyanusa ya da göle vardıkları gibi, bazen de bunlardan herhangi birine ulaşamadan yeraltına dalarak batarlar ve böylece akiferlerde birikerek yeraltı sularını meydana getirirler. Yeraltı suları tekrar yeryüzüne çıkarak kaynakları oluşturur. Yeryüzünde çeşitli tipte çanaklarda biriken sular ise, gölleri oluşturur. Yerkabuğunun çok büyük çukur yerlerini dolduran tuzlu geniş su kütleleri ise denizleri meydana getirir. Dolayısıyla genel anlamda sular, bir ülkenin sosyoekonomik ve jeopolitik yapısında büyük önem sunar. Türkiye, bulunduğu konumu itibariyle, zengin yeraltı ve yerüstü sularına sahip olan, ayrıca çeşitli iç denizlere kıyısı olan bir ülkedir. Bu nedenle, "Türkiye Hidrografyası" konusu, gerek ülkemizin matematik konumu ve gerekse özel konumunun önem sırası göre; Türkiye'nin Denizleri, Türkiye'nin Akarsuları, Türkiye'nin Gölleri, Türkiye'nin Yeraltısuları, Türkiye'nin Kaynakları, Türkiye'nin Kaplıcaları ve Maden Suları başlıkları altında 6 bölümde aşağıda sunulmuştur.

1. TÜRKİYE'NİN DENİZLERİ

Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili bir ülkedir (Şekil 1). Sahip olunan dört denizimizin kıyı uzunluğu toplamda 8333 km'dir. Bu denizler; kuzeyde Karadeniz, batıda Ege Denizi ve güneyde Akdeniz'dir. Marmara Denizi ise, tümüyle ülke topraklarında bulunan bir iç denizimizdir. Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale Boğazları aracılığıyla Karadeniz'i Ege Denizi'ne ve Akdeniz'e bağlar.

6.1. Kaplıcalar

Güney Marmara kaplıcaları: Bu yöremizde en tanınmış kaplıca Bursa'daki **Çekirge Kaplıcası**'dır. Ayrıca Yalova'da **Termal**, İnegöl'de **Oylat**, Balıkesir'de **Susurluk** ve **Gönen** diğer önemli kaplıcalardır.

Batı ve Güneybatı Anadolu kaplıcaları: Ege Bölgesi'ndeki grabenler boyunca birçok kaplıca ve sıcak sular yeryüzüne çıkar. Büyük Menderes oluğunda **Buharkent** bunlardan biridir. Denizli yakınındaki **Pamukkale** ve **Karahayıt** kaplıcaları dünyaca ünlüdür. Ayrıca İzmir'de **Balçova,** Çeşme'de Şifne, Salihli'de **Kurşunlu** ve Bergama'da **Bergama güzellik kaplıcaları** önemli kaplıcalardır. Çanakkale, Güre, Edremit, Havran, Burhaniye, Manisa, Muğla, Aydın'da birçok kaplıca bulunur.

İç Batı Anadolu kaplıcaları: Afyonkarahisar ve Kütahya illerinde birçok kaplıca vardır. Kütahya'da **Simav, Gediz, Yoncalı** kaplıcaları, Afyon'da **Sandıklı** ve **Gazlıgöl** en bilinen kaplıcalardır.

Güney Anadolu kaplıca ve maden suları: Hatay ilimizde **Reyhanlı**, Kahramanmaraş'ta **Elbistan**, Adana'da **Haruniye,** Mersin'de **Tarsus, Mut** ve İçel önemli kaplıca ve içme merkezleridir.

Bu sahalardan başka ülkemizde; İç Anadolu'da Ankara çevresinde **Ayaş, Haymana** ve **Kızılcahamam** kaplıcaları, Yozgat'ta Sorgun kaplıcası, Sivas'ta **Balıklı, Sıcak Çermik** kaplıcaları; Kuzey Anadolu Fay Zonu üzerinde **Havza, Lâdik, Bolu**, **Düzce, Adapazarı (Akyazı)** kaplıcaları; Doğu Anadolu'da Erzurum'da **Ilıca** ve **Dumlu**; Ağrı'da **Diyadin kaplıcaları** önemli kaplıcalarımızdır.

6.2. Maden Suları

Adapazarı'nda **Kuzuluk**, Afyonkarahisar'da **Afyonkarahisar,** Trabzon'da **Bengisu** ve Giresun'daki Şebinkarahisar maden suyu önemli kaynaklarımızdandır.

KAYNAKÇA

Alagöz, C.A. (1944). *"Türkiye Karst Olayları Hakkında Bir Araştırma"*. **Türk Coğrafya Kurumu Yay**. No. 1, Ankara.

Alagöz, C.A. (1944). *"Sivas Çevresi ve Doğusunda Jips Karstı Olayları*". **Ankara Üniv. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yay**. No. 175, Ankara.

Akkan, E. ve Tuncel, M. (1999). *"Bilinmeyen Bir Doğal Anıt: Otlukbeli Gölü"*. **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Coğrafya Araştırmaları Dergisi,** Cilt. 1, Sayı. 2, s. 99-112, Ankara.

Akkan, E., Doğu, A.F., Gürgen, G., Yiğitbaşıoğlu, H. ve Somuncu, M. (1993). *"Uzungöl"*. **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,** Sayı. 2, s. 251-262, Ankara.

Akkan, E. ve Gürgen, G. (1993). *"Gaga Gölü (Ordu)".* **Ankara Üniv. Türkiye Coğrafya Dergisi**, Sayı. 2, s. 155-160, Ankara.

Akkuş, A. **(**1986-87). *"Salda Gölünün Jeomorfolojisi".* İ.Ü. Coğr. Enst. Dergisi, Sayı. 2, s. 105-116, İstanbul.

Ardel, A. (1954). "İznik Depresyonu ve Gölü". İ.Ü. Coğr.Ent. Derg. No: 5-6, s. 225-230, İstanbul.

Ardel, A. ve Planhol, X. de, **(**1951). *"Isparta Gölcüğü (Jeomorfolojik Etüd)".* İ.Ü. Fen Fak. Mecmuası, Seri B., XVI, 1, s. 75-88, İstanbul.

Ardel, A., Kurter, A. 1973. "Marmara Denizi (Fiziki Etüd)". İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı. 18-19, s. 57-70, İstanbul.

Atalay, İ. 1994. "Türkiye Coğrafyası (Genişletilmiş 4. Baskı)". Ege Üniv. Basımevi, s. 496, İzmir.

Atalay, İ. (1986). "**Uygulamalı Hidrografya". Ege** Üniv. Edb. Fak. Yay. No. 38, İzmir.

Atalay, İ. (1978). *"Çıldır Gölü ve Çevresinin Jeomorfolojisi".* **Jeomorfoloji Dergisi,** Sayı. 7, ss. 118-128, Ankara.

Atalay, İ. (1977). *"Burdur Havzası ve Çevresinin Jeomorfolojik Gelişimi".* **Jeomorfoloji Dergisi,** Sayı. 6, ss. 93-110, Ankara.

Avcı, İ. (2003). *"Çoruh'ta Bir Serüven".* **ATLAS Dergisi**, Sayı: 120, ss. 90-92, İstanbul.

Başaran, M. (1970). *"Eymir Gölü ve Çevresinin Morfolojik, Jeolojik ve Bitki Durumu".* **Jeomorfoloji Dergisi,** Sayı. 2, ss. 100-112, Ankara.

Beret, B. (1955). "Sera Heyelanı". **Türk Coğrafya Dergisi,** Sayı. 13-14, ss. 155-160, Ankara.

Biricik, A.S. (1995). *"Gediz Havzasının Su Potansiyeli".* **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı. 30, ss. 13-24, İstanbul.

Biricik, A.S. (1993). *"Hazar (Gölcük) Gölü Depresyonu (Elazığ)".* **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 28, ss. 45-64, İstanbul.

Biricik, A.S. (1992). *"Büyük Konya Kapalı Havzası ve Hotamış Gölü".* **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı. 27, ss. 41-58, İstanbul.

Biricik, A.S. (1982). "**Beyşehir Gölü Havzasının Strüktüral ve Jeomorfolojik Etüdü".** İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No. 119, İstanbul.

Çiçek, İ. (1992). *"Gölcük Kalderası (Isparta)".* **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,** Sayı. 1, ss. 137-150, Ankara.

Darkot, B., ve Tuncel, M. (1981). "**Marmara Bölgesi Coğrafyası**". İ.Ü.Coğr. Enst Yay. No: 118, İstanbul.

Darkot, B., ve Tuncel, M. (1978). "**Ege Bölgesi Coğrafyası**". İ.Ü. Coğr. Enst Yay. No. 99, İstanbul.

Doğan, E., Kurter,A. 2000. "Marmara Denizi'nin Jeolojik Oşinografyası". İ.Ü. Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, s. 504, İstanbul.

Doğaner, S. 2001. "**Türkiye Turizm Coğrafyası**". Çantay Kitabevi, İstanbul.

Doğu, A.F., Çiçek, İ., Gürgen, G. (1994). *"Borabay Gölü (Amasya)".* **Ankara Üniv. Türkiye Coğr. Araş. ve Uyg. Merkezi Dergisi**, Sayı. 3, s. 243-254, Ankara.

Duman, N. ve Çiçek, İ. (2012). *"Erçek Gölü Havzasının Jeomorfolojisi ve Gölün Oluşumu".* **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. C. 5, Sayı. 20, ss. 246-260.

Duran, F. S. (2010). **Büyük Atlas.** İstanbul.

Efe, R. 1998). "**Ermenek Çayı Havzası Doğal Ortam Özellikleri**". Fatih Üniv. Yay. Sosyal Bil. Enst. Yay. No. 1, İstanbul.

Erinç, S. (2000). "**Jeomorfoloji I (5.Basım)** (Güncelleştirenler: A. Ertek ve C. Güneysu)". DER Yay. No. 284, s. 614, İstanbul.

Erinç, S. (2001). "**Jeomorfoloji II (3.Basım)**(Güncelleştirenler: A.Ertek ve C. Güneysu)". DER Yay. No. 294, s. 484, İstanbul.

Erinç, S. (1960). "*Konya Bölümünde ve İç Toros Sıralarında Karst Şekilleri"*. **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı. 20, ss. 83-106, İstanbul.

Erinç, S. (1957). *"Türkiye'de Akarsu Rejimlerine Toplu Bakış"*. **Türk Coğrafya Dergisi**, **Say**ı. 17, ss. 93-118, Ankara.

Erinç, S. (1953). "**Doğu Anadolu Coğrafyası**". İ.Ü. Coğr.Enst. Yay. No. 15, İstanbul.

Erinç, S. 1949). *"Sapanca Gölünün Derinlik Haritası ve Morfometrisi"*. **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı. 11-12, ss. 139-140, Ankara.

Erol, O. (1964). *"Tuz Gölü Doğusunda Coğrafya Araştırmaları"*. **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı. 22-23, ss. 65-78, Ankara.

Ertek, T.A. (2009). *"Obruk Platosu'nda Devam Eden Obruk Oluşumları*". **TÜBİTAK Bilim-Teknik Dergisi**, Ekim 2009, Sayı. 506, ss. 66-71, Ankara.

Ertek, A. (2003). "**Türkiye Coğrafyası (Fizikî)**". Güven Yay. s. 159, İstanbul.

Ertek, T.A. (1992). *"Uzungöl ve Çevre Sorunları Üzerine Öneriler (Çaykara-Trabzon*)". **Çevre Koruma Dergisi, 20. Yıl Özel Sayısı,** Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu Yay. ss. 24-25 ve 62, İstanbul.

Göçmen, K. (1974). *"Eşen Çayı Vadisinin Jeomorfolojisi"*. İ.Ü. Coğr. Enst. Dergisi, Sayı. 20-21, ss. 245-252, İstanbul.

Göçmen, K. (1970). *"Aşağı Meriç Vadisi Taşkın Ovası ve Deltasının Alüvyal Morfolojisi*". İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No. 80, İstanbul.

Göney, S. (1975). "**Büyük Menderes Bölgesi**". İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No. 79, İstanbul.

Gözenç, S. (1978). "**Küçük Menderes Havzasında Arazinin Kullanılışı ve Sınıflandırılması**". İ.Ü. Coğr. Enst Yay. No. 94, İstanbul.

Güldalı, N. (1981). *"Suğla Ovası ve Hidrolojisi"*. **Jeomorfoloji Dergisi**, Sayı. 10, s. 33-57, Ankara.

Güner, Y. (1984). *"Nemrut Yanardağının Jeomorfolojisi ve Volkanizmasının Evrimi*". **Jeomorfoloji Dergisi**, Sayı. 12, ss. 23-66, Ankara.

Güney, E. (2004). "**Türkiye Hidrocoğrafyası (2.Baskı)**". Çantay Kitabevi, s. 350, İstanbul.

Hoşgören, M.Y. (2013). "**Hidrografya'nın Ana Çizgileri I (Yeraltısuları-Kaynaklar-Akarsular) (8.Baskı)**". Çantay Kitabevi, 165 s., İstanbul.

Hoşgören, M.Y. ve Ekinci, D. (2004). *"Heyelan Seti Göllerine Tipik Bir Örnek: Sünnet Gölü"*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Dergisi, Sayı. 12, ss. 1-11, İstanbul.

Hoşgören, M.Y. (2010). "**Hidrografya'nın Ana Çizgileri II (Göller) (2.Baskı)**". Çantay Kitabevi, s. 98, İstanbul.

Hoşgören, M.Y. (1995). *"Türkiye'nin Gölleri"*. Türk Coğrafya Dergisi, Sayı. 30, ss. 19-51, İstanbul.

İnandık, H. (1965). "**Türkiye Gölleri (Jeomorfolojik ve Hidrografik Bakımdan)**". İ.Ü. Coğrafya Enst. Yay. No. 28, İstanbul.

İnandık, H. 1964. "Türkiye Çevresindeki Denizlerin Bazı Özellikleri". İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı. 14, s. 29-53, İstanbul.

İzbırak, R. (1996). "**Türkiye I**". Millî Eğitim Bakanlığı Yay. İstanbul.

Kocataş,A. 1986. "Oseanoloji". Ege Üniv. Fen Fak. Kitapları Serisi, No. 114, İzmir.

Kurter, A. 1977. "Oseanografya". İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yay. No. 90, İstanbul.

Lahn, E. (1949). *"Çıldır Gölü ve Hazapin Gölünün Jeolojisi Hakkında".* **Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni**, No. 2, (1), ss. 113-117, Ankara.

Lahn, E. (1948). "**Türkiye Göllerinin Jeolojisi ve Jeomorfolojisi Hakkında Bir Etüd**". MTA Yay. Seri B, No. 12, Ankara.

Lahn, E. (1944). *"Tortum Gölü ve Şelalesi".* **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı. 5-6, s. 137-142, Ankara.

Özgüç, N. (1998). "**Turizm Coğrafyası**". Çantay Kitabevi, İstanbul.

Özsezmi, U., Somuncu, M. Tuncel, H. (1993). *"Sultansazlığı Ekosistemi".* **Türkiye Coğrafyası Dergisi**, Sayı. 2, ss. 275-288, Ankara.

Öztürk, S., Tönük, G.U., Arıcak,B. (2012). *"Devrekani Çayı Alt Havzası'nın Doğal Kaynak Değerlerinin CBS ile Belirlenmesi".* **KSÜ. Müh. Bil. Derg. Özel Sayı**, ss. 14-21, K.Maraş.

Resmî Gazete, 19.06.2014, 6546 sayılı Kanun, "Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun". No. 29044, Ankara.

Sungur, K.A. ve Günal, N. (1991). "**Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası**". Anadolu Üni., Açık Öğretim Fak. Yay. No. 179, s. 172, Eskişehir.

Sungur, K.A. (1978). "**Burdur, Acıgöl Depresyonları ve Tefenni Ovasının Fiziki Coğrafyası**". İ.Ü. Coğrafya Enst. Yay. No. 95, İstanbul.

Tuncel, M. (1978). "**Göllerimiz**". Redhouse Yay. İstanbul.

Tunçdilek, N. (1954). "*Eskişehir Ovasında Akarsuların Rejimi ve Yeraltı Su Durumu".* İ.Ü.Coğr. Enst. Dergisi Sayı. 5-6, s. 163-168, İstanbul.

Yalçınlar, İ. (1973). *"Nemrut Sönmüş Volkanı ve Kalderası (Doğu Anadolu)".* İ.Ü.Coğr.Enst. Dergisi, Sayı. 18-19, s. 253-274, İstanbul.

Yiğitbaşıoğlu, H. (1995). *"Seyfe Gölü Ekosistemi".* **Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Dergisi**, Sayı. 4, s. 140-170, Ankara.

Kurumsal Kaynaklar:

Discovery Channel, (2013). **Ansiklopedik Dünya Atlası**, İstanbul.

Türkiye İstatistik Yıllığı, 2001.

İnternet Kaynakları:

www.dsi.gov.tr

www.tuik.gov.tr

http://www.enerjiatlasi.com/hidroelektrik/yenice-baraji.html

https://tr.wikipedia.org/wiki/Dicle (Dicle Nehrinin anlamı)

https://tr.wikipedia.org/wiki/F%C4%B1rat (Fırat Nehri anlamı)

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140628-10.htm

5. BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN BİTKİ ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ

Ali MEYDAN

Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Nevşehir, Türkiye, E-mail: alimeydan01@gmail.com

Gilgameş dalmış düşünürken, Enkidu'nun, "Sen hâlâ ne yapmak istediğini anlatmadın?" sözleriyle kendine geldi ve hemen yanıtladı: "Sedir ormanlarını bekleyen canavar Humbaba'yi öldürmek!" Enkidu şaşkın şaşkın Gilgameş'e bakarak. "Hani şu ölümsüzlük ülkesi denilen yerdeki ejder mi?" dedi. Gilgameş, "İyi bildin, öldürülmesi gereken canavar o! Biliyorsun, ülkemizde orman yok. Halkımız gerekli ağacı, keresteyi oradan getirmeye çalışıyor, ama ejder yüzünden ormana rahatlıkla giremiyor insanlarımız. Eğer gidip o canavarı öldürürsek, ülkemize rahatlıkla kereste getirilir. Binalarımız, eşyalarımız, teknelerimiz, bol bol yapılabilir. Ayrıca böyle bir olay adıma ad, şanıma san katar. Bu kahramanlığım kolay kolay unutulmaz" dedi.

(Çığ, 2007, Gilgameş Destanından).

Anadolu, doğu batı doğrultusunda yaklaşık 10 bin km, kuzey güney doğrultusunda yaklaşık 7 bin km kuş uçuşu mesafedeki eski dünya kıtalarının tam ortasında, bu kıtalar için kaynak vazifesi gören bir konumda bulunan, üzerinde üç büyük imparatorluk, onlarca büyük, yüzlerce küçük devlet ve beylik kurulan cennetten bir köşedir. Sahip olduğu coğrafi yapının zenginliği ve konumu, üzerindeki bitki örtüsünden, yabani hayvanlarına, kuşundan, böceğine kadar çok zengin bir kaynak değere sahiptir.

Tarihî geçmişi ve tarih boyunca iskan, isyan, yol güzergâhı gibi özelliklerinden dolayı, doğası farklı şekillerde tahrip edilmiş, doğal kaynakları kültürü etkilerken, kültürel özelliklerden de etkilenmiştir. Bir yandan biyolojik çeşitliliği tahrip edilip, doğal bitki ve hayvan türlerinin neslinin tükenmesine sebep olunurken, diğer yandan ipek yolu, baharat yolu gibi tarihî geçiş güzergâhı ya da güncel hareketlilik, biyolojik çeşitliliği de artıran bir etki olarak ortaya çıkmaktadır.

Destanlar, hikayeler, masallar, bilmeceler, üzerinde yaşanılan mekandan bağımsız gelişemezken, mekana ait özellikler ve mekansal unsurları da obje olarak kullanırlar.

KAYNAKÇA

Akkemik, Ü. (2014). **Ağaçların Dilinden**. İstanbul: Çekül Vakfı Yayınları

Akpınar, E. (2013). **Bitki Coğrafyası**. Genel Coğrafya içinde. Ankara: Pegem Akademi

Atalay, İ. (1994). **Türkiye Vejetasyon Coğrafya**. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi

Atay, S., Güleryüz, G., Orhun, C., Seçmen, Ö. ve Vural, C. (2009). **Dağlarımızdaki Zenginlik: Türkiye'nin 120 Alpin Bitkisi**. İstanbul: Rubicom Vakfı

Avcı, M. (2005). *Çeşitlilik ve Endemizim Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü.* ***İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Dergisi****, Sayı: 13, 27-55*

Çağlar, Y. (2004). **Benim Ormanlarım, Topraklarım, Meraların, Bozkırlarım**... Kırsal Çevre Yıllığı 2004.

Çağlar, Y. (2010). **Ağaçtan Ağaca Anadolu Yeşillemesi.** Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul

Çağlar, Y. (2012). **Orman Ekolojisi ve Ormancılık Okulu Ders Notları**. Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği Yayınları, Ankara

Çağlar, Y., Dündar, B. A. (2007). *Doğa Karadeniz Bölgesi'ndeki Yüksek Dağ Ormanı Ekosistemlerine Zarar Veren Nedenler ve Önlenmesi*, WWF & KIRÇEV Projesi, Ankara

Çepel, N. (1999). **Orman ve Biz.** TEMA Vakfı Yayınları, İstanbul

Çığ, M. İ. (2007). **Gilgameş: Tarihte İlk Kral Kahraman.** Kaynak Yayınları, İstanbul

Dönmez, Y. ve Aydınözü, D. (2012). *Bitki Örtüsü Özellikleri Açısından Türkiye,* **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü COĞRAFYA DERGİSİ.** Sayı 24, Sayfa 1-17

Ergun, P. (2012). **Türk Kültüründe Ağaç Kültü.** Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara

Işık, K. (1999). ***Çevre Sorunları Biyolojik Çeşitlilik ve Orman Gen Kaynaklarımız.*** TEMA Vakfı Yayınları, İstanbul

Kantarcı, M. D. (2008). **Türkiye'de Çalılaştırılmış Ormanlar Sorununa Ekoloji Açısından Bakış.** Türkiye Ormancılar Derneği Yayınları, Ankara

Meydan, A. (2013). **Keçi Güzellemesi**. Pegem Akademi, Ankara

Saya, Ö. ve Güney, E. (2014). **Türkiye Bitki Coğrafyası**. Nobel Yayınevi, Ankara

Şahin, C., Doğanay, H. ve Özcan, N. A. (2005). **Türkiye Coğrafyası.** Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara

Üzen, E. (2011). Bitki Sistematiği – *Türkiye'nin Floristik Yapısı*. **Beyşehir Doğa Eğitimi: Bilim ve Doğa İle Başbaşa 12 Gün** içinde. (Ed: A. Meydan). Maya Akademi, Ankara

Yaltırık, F. (1984). **Türkiye Meşeleri Teşhis Kılavuzu.** Tarım Orman ve Köy İşleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul

6. BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN TOPRAK ÖZELLİKLERİ

Ahmet ERTEK
Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
İstanbul, Türkiye, E-mail: taertek@istanbul.edu.tr

1. TOPRAKLARIN OLUŞUMU

Toprak, üstünde tarımsal ekonomik faaliyetlerin yapıldığı, köklerle kaplı, yerkabuğunun birkaç santimlik kısmıdır. Toprak örtüsü yüzlerce hatta binlerce yılda oluşur. İç kuvvetlerin etkisiyle yeryüzüne çıkan kayaların üzerine hem atmosferik, hem de biyolojik faktörlerin etkisi olur. Yüzeye çıkan bu kayalar, çeşitli aşamalardan geçerek ayrışır ve değişime uğrar.

Birinci aşamada, fiziksel parçalanmaya uğrayan kayaların içine suların girmesiyle kimyasal ayrışma *hidratasyon* başlar. Daha sonra karmaşık kimyasal olaylarla bunlar tamamen çözülmeye uğrar. Ortaya çıkan bu madde gerçekte toprak değil, *ayrışmış yerkabuğu* veya *regolit mantosu*dur. Buna toprağın *ana maddesi* denilir. Çeşitli kimyasal maddeler içeren bu *ayrışmış inorganik madde* üzerinde mikroorganizmaların faaliyeti başlar. İkinci aşamada bu madde üzerinde gelişmeye başlayan biyolojik yaşam sonucunda çeşitli bitkiler oluşur. Bunların, dal ve yapraklarının toprağa düşmesi, iklim elemanlarının etkisi ile ayrışma sonucunda toprağın *organik maddesi* oluşur. Daha sonra bu iki madde çeşitli faktörlerin etkisiyle karışarak toprağı oluşturur.

Toprak Horizonları: Bir toprak katmanında; ana horizonlar yukarıdan aşağıya doğru A, B ve C harfleri ile gösterilir. **A horizonu** daha çok yıkanmayı gösterir. **B horizonu** ise genellikle birikme horizonu olup, demir ve alüminyum oksitlerinin ve kilin biriktiği zondur. **C horizonu** ise çözülmeye uğramış fakat gerçek toprak hâline dönüşememiş anakayayı gösterir. C horizonunun altında ise çözülmemiş anakaya yer alır ki, buna da **D horizonu** denir **(Şekil 1** ve **2)**.

Belirtilen bu tedbirler alındığı taktirde, su ve rüzgâr erozyonundan meydana gelecek büyük toprak kayıpları önlendiği gibi suyun toprak tarafından tutulması ve bitkilere olan faydası da artar. Hâlen tarım altına alınmamış olup, ileride tarım arazisi hâline sokulacak eğimli arazilerdeki toprakların tarıma açılması ve gerekli toprak koruma tedbirlerinin alınması ile bu toprakların yurt ekonomisine olan katkısının büyük olacağı şüphesizdir. Ülkemizde gerek su gerekse rüzgâr erozyonu ile olan toprak kaybı büyüktür. Nehirlerin bulanık olması, nehir ağızlarında deltaların oluşması erozyonun devamını ve zararlarını gösterir. Gerek kesme suretiyle gerekse orman yangınları ile ormanların tahribi toprak kaybını hızlandırır. Bunun sonucunda değerli tarım arazileri ortadan kalktığı gibi barajların dolması ile hidroelektrik santralleri çalışmaz hâle gelir, su kanalları dolar ve bentler görevini yapamaz. Anadolu'da su erozyonu ile meydana gelen ve nehirler vasıtasıyla taşınan toprak materyalinin meydana getirdiği oluşumları görmek her zaman mümkündür. Nehir ağızlarındaki deltalarda örneğin; Çarşamba, Bafra, Menemen Ovaları gibi ovalar erozyonla taşınan topraklar vasıtasıyla oluşmuştur. Antik Efes kenti vakti ile bir deniz ticareti merkezi ve bir liman kenti iken bugün Küçük Menderes Nehrinin getirdiği alüvyonlarla deniz ilişkisini kesmiş ve denizden 10-15 km içeride kalmıştır. Aynı şekilde Karamenderes Çayı ağzındaki Truva antik liman kenti günümüzde Ege Denizi'ne doğru bu nehrin taşıdığı alüvyonlarıyla dolmasıyla Truva kenti 6 km denizden içeride kalmıştır. Gediz Nehri bir zamanlar İzmir Körfezine akarken körfezi doldurma tehlikesi yarattığından yatağı değiştirilmiştir. Bugün Foça yakınlarında açılan yeni yatağında akmaktadır. Tarsus vaktiyle Kleopatra'nın filosunun ziyaret ettiği bir liman kenti iken, Tarsus Çayı'nın taşıdığı alüvyonlar sayesinde, bugün denizle ilişkisini keserek çok içeride kalmıştır. Bu örnekler Türkiye'de meydana gelen toprak kaybının önemini gösteren belirgin örneklerdir. Bu örneklerden anlaşılacağı gibi, ülkemizde her yıl milyonlarca ton toprak erozyonla kaybolmaktadır. Türkiye'de arazinin %50-60 kadarında erozyonun faal olduğu bilinmektedir. Böylece ülkemiz gibi büyük bölümünde yağış rejiminin düzensiz olması ve yeterli önlemler alınmaması sonucunda toprak kaybı büyük olmaktadır. Bu örneklerde de görüldüğü gibi erozyon oldukça önemli bir konudur (Mater, 1986). Son yıllarda serpinti radyonüklidlerle erozyon hızı ölçüm çalışmaları ülkemizde de sürdürülmektedir (Ertek, 2004; Hacıyakupoğlu, 2005).

KAYNAKÇA

Atalay, İ. (2006). "**Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası**". Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, 584 s., Ankara.

Atalay, İ. (1989). "**Toprak Coğrafyası (Genişletilmiş 2.Baskı)**". Ege Üniv. Sosyal Bil. Fak. Yay. No:8, 444 s, İzmir.

Atalay, İ. (1982). **Toprak Coğrafyası.** Ege Üniv. Sosyal Bil. Fak. Yay. No:8, 265 s, İzmir.

Çepel, N. (1985). "**Toprak Fiziği**". İ.Ü.Orman Fak. Yay. No: 374, İstanbul.

Discovery Channel: "**Ansiklopedik Dünya Atlası**", 2013.

Efe, R. (2004). **Biyocoğrafya.** Çantay Kitabevi, 304 s, İstanbul.

Erinç, S. (2000). "**Jeomorfoloji I (5.Basım)**(Güncelleştirenler: A.Ertek ve C. Güneysu)". DER Yay. No: 284, 614 s., İstanbul.

Erinç, S. (2001). "**Jeomorfoloji II (3.Basım)**(Güncelleştirenler: A.Ertek ve C. Güneysu)". DER Yay. No: 294, 484 s., İstanbul.

Erinç, S. (1977). "**Vejetasyon Coğrafyası**". İ.Ü. Coğrafya Enst. Yay. No: 92, İstanbul.

Erinç, S. (1965). *"Türkiye'de Toprak Çalışmalarının Ana Çizgileri*". İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 15, s. 1-39, İstanbul.

Ertek,T.A., Hacıyakupoğlu,S., Walling, D.E., Karahan, G., Erginal, A.E., Çelebi, N., Saygın, H. (2004). *"Sezyum^{137} Radyonüklidinin Erozyon Araştırmalarında Kullanımı ve Türkiye'den Örnekler (Use of caesium-137 radionuclide in erosion investigations: case studies of Turkey)".* İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi, Sayı. 12, s. 47-62, İstanbul.

Ertek, A. (2003). "**Türkiye Coğrafyası (Fizikî)**". Güven Yay. 159 s. İstanbul.

Irmak, A.(1968). "**Toprak İlmi (2. Baskı)**". İ.Ü. Orman Fak. Yay. No: 121, İstanbul.

Hacıyakupoğlu, S., Ertek, T.A., Walling, D., Ozturk, F., Karahan, G., Erginal, A.E., Celebi, N., Fırat, C. (2005). *"Interpretation of the erosion effect with Caesium-137 profiles measurements in western side of Istanbul (NW Turkey)".* **Catena,** Volume: 64, issue. 2-3, ss. 222-231

Madrid.Kantarcı, D. (1972). "*Toprakların Genetik ve Ekolojik Yönden Sınıflandırılması".* **İ.Ü.Orman Fak. Dergisi**, Seri A, Cilt. 12, Sayı:2, ss. 150-194, İstanbul.

Mater, B. **(**2000). "**Toprak Coğrafyası**". Çantay Kitabevi, 289 s., İstanbul.

Mater, B. **(**1986). "**Toprak Oluşumu, Erozyon ve Korunması**". İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yay. No. 6, 180 s., İstanbul.

Mater, B. (1978). "**Elbistan Havzasının Topraklarının Morfolojik Karakterleri".** İ.Ü. Coğrafya Enst. Yay. No: 101, İstanbul.

Oakes, H. ve Arıkök, Z. (1954). "**Türkiye Umumi Toprak Haritası**". Toprak ve Gübre Araştırmları Enstitüsü, Ankara.

Oakes, H. (1958). "**Türkiye Toprakları**". Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği Neşriyatı, No:18, Ankara.

Strahler, A., and Merali, Z. 2008. "**Visualizing Physical Geography"**. Wiley.

Şahin, G. (2012). "**Geçmişten Günümüze Türkiye'de Toprak Araştırmaları**". ACTA TURCICA, Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, Yıl:IV, Sayı:1, s:102-118, "Kültürümüzde Toprak" (Editörler: E.G.Naskali & H.O.Altun), www.actaturcica.com

United States Department of Agriculture. (1967). **Supplement to the 7th approximation Soil Classification.** Soil Conservation Service. U.S.D.A.

Yener, İ. ve Güvendi, E. (2010). **Dünya'da ve Türkiye'de Kullanılan Toprak Sınıflandırma Sistemlerine Genel Bir Bakış.** III.Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, 20-22 Mayıs 2010, Cilt III, s: 988-998.

7. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DOĞAL AFETLER

Ahmet ERTEK

Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, İstanbul, Türkiye, E-mail: taertek@istanbul.edu.tr

1. GİRİŞ

Genel olarak ekonomik ve sosyal yaşamı kısa sürede altüst eden büyük maddi kayıplara, ölüm ve yaralanmalara yol açan, insan faaliyetlerini durduran büyük olaylara **afet** denir.

Ülkemizde en çok görülen meteorolojik tehlikeler; yağmur, kar, doludan oluşan şiddetli yağış, sel ve taşkınlar, don, orman yangınları, kuvvetli rüzgâr, fırtına, çığ ve yıldırımdır. Doğal afetlerin oluşum sayıları dikkate alındığında kuvvetli rüzgâr ve sellere bağlı olarak meydana gelen afetler %65 ile ilk sırayı almaktadır. Son on yılda Türkiye'de görülen 400.000'in üzerindeki can kaybının %58'ini sellerdeki kayıplar oluşturmaktadır. Ekonomik kayıpların %38'i ise deprem, fırtına ve selden kaynaklanmaktadır (Afet İşleri Genel Md. Verileri, 1997).

Yer kökenli yani *jeolojik-jeomorfolojik* ve atmosferik yani *klimatik-meteorolojik*, üçüncü olarak da kısmen biyolojik nedenlere dayalı insanın canına ve malına ve de doğaya zarar veren büyük doğa olaylarına **doğal afetler** denir. Tanker-gemi, tren, uçak ve otomobil kazaları, büyük sanayi yangınları, orman yangınları, toprak erozyonu, hava kirliliği, asit yağmurları, ozon tabakası incelmesi gibi, özellikle beşeri bir etkenin veya kısmen insanın kısmen de doğanın neden olduğu afetlere ise **beşeri afetler** denir.

Oluşum hızlarına göre doğal afetlerin birçok çeşidi bulunur. Bunlar:

1- **Hızlı Oluşan Doğal Afetler:** Birdenbire aniden meydana gelirler ve kısa sürede hayatı altüst ederler: deprem, yıldırım, hortum.

2- **Yavaş Oluşan ve Gelişen Doğal Afetler:** Belli bir süreçte yavaş yavaş oluşurlar, ancak gelişimleri yıllarca sürebilir ve bu nedenle etkileri uzun olur: kuraklık, iklim değişikliği, bulaşıcı hastalıklar.

Oluşum nedenlerine göre doğal afetlerin birçok çeşidi bulunur. Bunlar;

1) Deprem

Çarpık- plansız-ruhsatsız yapılaşmalar yerine, mühendislik yapılarında ruhsatlı-planlı teknik hizmetler alınmalı; ilgili belediyelerde oto-kontrol sağlanmalı, havza düzenlemeleri yapılmalı, Türkiye'nin 1/10.000 ölçekli jeoloji, hidrojeoloji ve 1/25.000 ölçekli jeomorfoloji haritaları, ayrıca 1/25.000 ölçekli heyelan, havza amenajman (arazi kullanım) haritaları acilen tamamlanmalıdır. Mera ıslahı yapılmalı ve 1/1.000, 1/5.000 ve 1/10.000 ölçekli Türkiye Kadastro Haritaları bitirilmelidir. Bakanlıklarımızın ve devlet kuruluşlarımızın yanı sıra AFAD, AKUT, ÇEKÜL, TEMA gibi kurumlarımıza destekler sürdürülmeli, **Türkiye su, deprem, heyelan, ulaşım, deniz, doğal afet konseyleri ACİLEN kurulmalıdır.**

KAYNAKÇA

Akkan, E., Gürgen, G., Doğu, A.F., Yiğitbaşıoğlu, H., Çiçek, İ., Somuncu, M. (1993). *"Uzungöl"* **Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı. 2, s. 251-262, Ankara.

Altınok, Y., Bedri, A., Yaltırak, C. (2003).*"Şarköy-Mürefte 1912 Earthquake's Tsunami, extension of the associated faulting in the Marmara Sea, Turkey"*. **Journal of Seismology**, Vol. 3, No. 7, ss. 329-346, ISSN: 1432-1157, Springer Berlin / Heidelberg, http://www.springerlink.com/content/t2085l8651232602/fulltext.pdf

Ardos, M. (1980). *"8 Şubat 1974 Karabük Heyelanı"*. İ.Ü. Coğrafya Enst. Dergisi, Sayı. 23, s. 47-55, İstanbul.

Arınç, K. (1995). "*1-2 Mayıs 1995 Bitlis'te Sel ve Taşkın Felaketine Coğrafi Bir Bakış"*. **Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı. 6, s. 21-40, Ankara.

Atabey, E. (2000). "**Deprem**". MTA Eğitim Serisi, No: 34, Ankara.

Atalay, İ. (1987). "**Türkiye Jeomorfolojisine Giriş** (Genişletilmiş 2. Baskı)". Ege Üniv. Edb. Fak. Yay. No: 9, İzmir.

Atalay, İ. (1986). "**Uygulamalı Hidrografya**". Ege Üniv. Edb. Fak. Yay. No: 38, İzmir.

Ayhan, E., Alsan, E., Sancaklı, N., Üçer, S.B. (1980). "**Türkiye ve Dolayları Deprem Kataloğu, 1981-1980**". Boğaziçi Üniv., İstanbul.

Beret, B., (1955). *"Sera Heyelanı*". **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 13-14, s. 155-161, İstanbul.

Bilgin, T., Erer, S., Göçmen, K. (1972). "**22 Mayıs 1971 Bingöl Depremi**". İ.Ü. Coğrafya Enst. Yay. No. 67, İstanbul.

Biricik, A.S., Ceylan, M.A., Ünlü, M. (1996). "**1 Ekim 1995 Dinar Depremi**". İstanbul.

Bishop,V. 1999. "**Hazards and Responses**". Collins Education, 144 s. London.

Boran,G., Ergünhan, E., Kimsesiz, O., Günsel, D. (2006). *"Yanık Ülke (Kula), Ayak İzleri, Peri Bacaları ve Evleriyle Bir Jeopark"*. **Geçmişten Geleceğe Köprü Yanık Ülke Kula Sempozyumu**, 1-3 Eylül 2006, Bildiriler Kitabı, s. 505-517, Kula, Manisa.

Doğu, A.F., Çiçek, İ., Gürgen, G. (1989). *"23 Haziran 1988 Çatak Heyelanı (Trabzon-Maçka)"*. **Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 1, s. 103-107, Ankara.

Duman, T., "17/03/2005 Kuzulu (Sivas-Koyulhisar) Heyelanı". **MTA Jeoloji Etütleri Dairesi Raporu**, s. 20, Ankara.

Efe, R. ve Demirci, A. (2001). "Gölcük 1999 Depreminde Zemin ve Yerşekili Özelliklerinin Şiddet ile Hasar Dağılışına Etkisi". **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 36, s. 1-15, İstanbul.

Efe, R., ve Sekin, S. (1998). "**27 Haziran 1998 Adana-Ceyhan Depremi**". Çantay Kitabevi, İstanbul.

Erinç, S. (2000). "**Jeomorfoloji I** (5.Basım)(Güncelleştirenler: A.Ertek ve C. Güneysu)". DER Yay. No: 284, s. 614, İstanbul.

Erinç, S. (2001). "**Jeomorfoloji II** (3.Basım)(Güncelleştirenler: A.Ertek ve C. Güneysu)". DER Yay. No: 294, s. 484, İstanbul.

Erinç, S., Bener, M., Sungur, K., Göçmen, K. (1971). "**Burdur Depremi Tatbiki Jeomorfolojik Etüd**". İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yay. No: 66, İstanbul.

Erinç, S., Bilgin, T., Bener, M., Sungur, K.A., Erer, S., Göçmen, K., (1970). "**Gediz Depremi (28 Mart 1970)"**. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yay. No: 60, İstanbul.

Erinç, S., (1970-1971). *"The Gediz Earthquake of 1970 (A Study of Applied Geomorphology)".* **Review of the Geographical Institute of the University of Istanbul.** No: 13, ss. 67-84, İstanbul.

Erinç, S. (1957). "Türkiye'de Akarsu Rejimlerine Toplu Bir Bakış". **Türk Coğrafya Dergisi**, No:17, s. 93-114, İstanbul.

Erkal, T. ve Taş, B. "**Jeomorfoloji ve İnsan**". Yeditepe Yay. s. 494, İstanbul.

Erlat, E. (2009). "İklim Sistemi ve İklim Değişikliği". Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No: 155, s. 313, İzmir.

Erol, O. (1991). "**Türkiye Jeomorfoloji Haritası_1/1.000.000**". MTA. Genel Müdürlüğü, Ankara.

Erol, O. (1984). "**Genel Klimatoloji**". Ankara.

Erol, O. (1954). "1953 Yılı Ocak Ayında Trabzon'daki Orman Yangınları Hakkında". **9. Coğrafya Meslek Haftası, Tebliğler ve Konferanslar**, s. 129-134, İstanbul.

Ertek, T.A., Erginal, A.E., (2006). *"Anthropogenically triggered landslide factors of the Varyant landslide area at Büyükcekmece, NW Turkey".* **Zeitschrift für Geomorphologie,** Volume: 50, Issue: 2, ss. 177-191, Berlin.

Ertek, T.A. (2003). **Türkiye Coğrafyası (Fizikî)**. Güven Yay., s. 159, İstanbul.

Ertek, T. A., Kaya, H. (2001). "*Effects of the Natural Hazards on the Landscape of Büyükçekmece Lake".* **Proceedings of the Fifth International Conference on the Mediterranean Coastal Environment, MEDCOAST 01**, E.Özhan (Editor), 23-27 October 2001, Vol. 1, ss. 385-394, Hammamet, Tunisia.

Ertek, T. A., Akgün, H., Gazioğlu, C., Yücel, Z.Y., Kaya, H. (2001). "*Repeatedly with an anthropogenic triggering example of the Büyükçekmece Landslides: Çakmaklı Landslide (Istanbul, NW Turkey)".* **Fifth International Conference on Geomorphology**, Chuo Univ, abstracts of conference papers, ss. 63, Tokyo.

Ertek, T.A. (1999). "Kandıra-Arıklar Heyelanı (20 Ekim 1997)". İst. Üniv. Ed. Fak. Coğrafya Dergisi, Sayı: 7, s. 87-103, İstanbul.

Ertek, T.A. **(**1995). *"Senirkent Seli (13 Temmuz 1995-Isparta)".* **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 30, s. 127-141, İstanbul.

Ertek, T.A., Turoğlu, H., Mater, B. (1993). "*Çiftlik Heyelanı (Sinop), Çiftlik Landslide (Sinop, Northern Turkey)".* Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:28, s. 181-188, İstanbul.

Ertek, T.A. (1992). "*Uzungöl ve Çevre Sorunları Üzerine Öneriler (Çaykara-Trabzon)".* Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu Yay. Çevre Koruma Dergisi, 20. yıl özel sayısı, s. 24-25 ve 62, İstanbul.

Eyidoğan, H. *"13 Mart 1992 Erzincan Depremi Nerede ve Nasıl Oldu? (Derleyen: A.Ercan)".* **Yerbilimci Gözüyle Erzincan Depremi, Dünü Bugünü Yarını ve Türkiye Deprem Sorunu Toplantısı**, Bildiriler Kitabı, s. 35-42, İstanbul.

Gokceoglu, C., Sonmez, H., Nefeslioglu, H., Duman, T.Y., Can, T. (2005). *The 17 March 2005 Kuzulu landslide (Sivas, Turkey) and landslide-susceptibility map of its near vicinity.* **Engineering Geology**, 81 (1), 65–83.

Görüm, T. (2006). *"Coğrafi Bilgi Sistemi ve İstatistiksel Yöntemler Kullanılarak Heyelan Duyarlılık Analizi: Melen Boğazı ve Yakın Çevresi".* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), İstanbul.

Gürsoy, H., Tatar, O., Koçbulut, F., Mesci, B.L., Akpınar,Z., Tunçer, D., Yaman,S. (2006). *"Kuzulu (Sugözü-Koyuhisar, Sivas) Heyelan Bölgesinin Temel Jeolojik Özellikleri: Heyelan Sahasında Gözlenen Tektonik Yapıların Heyelanın Gelişiminde Rölü Var mı?"* **ATAG 10 – Aktif Tektonik Araştırma Grubu, 10. Toplantısı**, 2-4 Kasım 2006, Dokuz Eylül Üniversitesi, Jeoloji Müh. Bölümü, Bildiri Özetleri, s. 39-40, İzmir.

Gürer, İ. ve Tunçel, H. (1995). *"Türkiye'de Çığ Sorunu ve Bugünkü Durumu".* **A.Ü. Türkiye Coğrafyası Dergisi,** Sayı: 4, s. 1-18, Ankara.

Hacısalihoğlu, İ.Y. (2001). "**Türkiye'nin Kentsel Gelişim Süreci ve 1999 Marmara Depremi**". Çantay Kitabevi, İstanbul.

Hoşgören, M.Y., Nişancı, A., Biricik, A.S., Bilgin, A. (1984). "**30 Ekim 1983 Erzurum-Kars Depremi**". Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.

Hoşgören, M.Y. ve Ekinci, D. (2004). *"Heyelan Seti Göllerine Tipik Bir Örnek: Sünnet Gölü".* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, Sayı: 12, s. 1-11, İstanbul.

İçel, G. (2009). *"Türkiye'nin Doğu Akdeniz Kıyılarında Sıcaklık ve Trend Analizleri ve Ekstrem Hadiseler".* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi (Basılmamış), İstanbul.

Kadıoğlu, M. (2007). "**Küresel İklim Değişimi ve Türkiye** (2. Baskı)". Güncel Yay., s. 382, İstanbul.

Kesik-Yücecan, T. (2001). "Devrek ve Çevresinin Jeomorfolojisi". İ.Ü.Sosyal Bilimler Enst. Coğrafya ABD., Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), s. 43, İstanbul.

Ketin, İ."1939 Erzincan Depremi ve Kuzey Anadolu Fayı (Derleyen: A. Ercan)". **Yerbilimci Gözüyle Erzincan Depremi, Dünü Bugünü Yarını ve Türkiye Deprem Sorunu Toplantısı, Bildiriler Kitabı**, s. 2-6, İstanbul.

Koçman,A., Kayan,İ., Sezer, L.İ., Gümüş,H., Emekli,G., Mutluer,M., Işık,Ş., Erlat,E., Soykan,F., Karadağ,A., Kara, N. (1996). "İzmir'de 3-4 Kasım 1995 Karşıyaka Sel Felaketi**". Ege Üniv. İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını**, No: 1, İzmir.

Öner, E., Çiçek, İ. (1987). *"Heyelan Olayları ve Karadeniz Kıyı Şeridinden Örnekler".* **Jeomorfoloji Dergisi**, Sayı: 15, s. 53-64, Ankara.

Ören, A. (2009). *"İkitelli Sel Afetinin Uygulamalı Coğrafya Açısından Değerlendirilmesi".* İ.Ü.Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Ödevi, s. 25, İstanbul.

Özdemir, Y. (2007). *"Alibeyköy Deresinde Görülen Sel Baskınlarının Coğrafi Açıdan İncelemesi".* İ.Ü. Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Tezi, s. 57, İstanbul.

Özmen, A. (2010). *"8-10 Eylül 2009 Silivri Sel Afetlerinin Coğrafi Açıdan Değerlendirilmesi"*. İ.Ü.Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Ödevi, Mayıs-2010, s. 23, İstanbul.

Özmen, A. (2009). *"2009 Saray ve Kumbağ Sel Afetlerinin Coğrafi Açıdan Değerlendirilmesi"*. İ.Ü.Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Ödevi, Aralık-2009, s. 22, İstanbul.

Saruyıldız, G. (2002). *"XIX.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolera Salgını"*. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarh Araştırmaları Merkezi, Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, **Bildiriler Kitabı (2.Baskı),** 22-23 Mayıs 2000, s. 309-317, İstanbul.

Sür, Ö. (1972). *"Heyelan Olaylarına Sebep Olan Faktörler ve Bunların Türkiye'de Etkili Olduğu Alanlar"*. **A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 5-6, s. 215-222, Ankara.

Şahin, C. ve Sipahioğlu, Ş. (2003). "**Doğal Afetler ve Türkiye (Genişletilmiş 2. Baskı)**". Gündüz Eğitim ve Yay., s. 472, Ankara.

Şahin, C. 1991. **"Türkiye Afetler Coğrafyası"**. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fak. Yay. No: 21, s. 193, Ankara.

Şengör, A.M.C. (1980). *"Türkiye Neotektoniğinin Esasları"*. **Türkiye Jeoloji Kurumu Konferans Serisi**, No:2, s. 40, Ankara.

Şengör, A.M.C., ve Yılmaz, Y. (1983). *"Türkiye'de Tetisin Evrimi: Levha Tektoniği Açısından Bir Yaklaşım"*. **Türkiye Jeoloji Kurumu, Yerbilimleri Özel Dizisi**, Sayı:1, 75 s., Ankara.

Tuncel, M., Erer, S., Sergün, Ü., Göçmen, K. (1978). "**24 Kasım 1976 Çaldıran-Muradiye Depremi**". İ.Ü. Coğrafya Enst. Yay. No: 98, İstanbul.

Tunçel, H. (1990). *"Doğal Çevre Sorunu Olarak Çığlar ve Türkiye 'de Çığ Olayları"*. **Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, Ankara.

Turoğlu, H. (2010). *"8-10 Eylül 2009 Tarihlerindeki Yağışların Selimpaşa-Silivri Sahil Kuşağında Neden Olduğu Sel ve Taşkınlar"*. **2.Ulusal Taşkın Sempozyumu**, 22-24 Mart 2010, Bildiriler Kitabı, s. 31-43, Afyonkarahisar.

Tümertekin, E. (1956). *"Türkiye'de Kurak Mevsimler"*. **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı:15-16, s. 193-197, İstanbul.

Türkeş, M. (2010). "**Klimatoloji ve Meteoroloji**". Kriter Yay., 650 s., İstanbul.

Tüysüz, O., Genç, Ş.C., Tarı, U. (2011). *"23 Ekim 2011 Van (Mw=7.2) Depremi Mercek Altında: Deprem Kör Bir Bindirme Fayının Kırılmasının Bir Sonucu*". **Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji Dergisi**, 4.11.2011, Sayı: 1285, s. 10-11, İstanbul.

Ulusay,R., Aydan, Ö., Kılıc, R. 2007. *"Geotechnical assesment of the 2005 Kuzulu Landslide (Turkey)"*. **Engineering Geology** 89, s. 112-128.

Uzun, A. (1987). *"Pınarlı Heyelanı"*. **Jeomorfoloji Dergisi**, Sayı: 15, s. 91-96, İstanbul.

Yalçıner, A.C. (1999). *"İzmit Tsunamisi"*. **Tübitak Bilim ve Teknik Dergisi**, Sayı: 383, s. 34-39, İstanbul.

Yalçınlar, İ. (19959. *"61 kişiyi Öldüren İzmir Sel Afeti"*. **Türk Coğrafya Dergisi,** Sayı: 30, s. 1-6, İstanbul.

Yaltırak, C. (2002). *"Tectonic evolution of the Marmara Sea and its suroundings"*. **Marine Geology**. Vol.190, No:1-2, ss. 493-529, ISSN: 0025-3227, Elsevier B.V.

Yaltırak, C., Sakınç, M., Tapırdamaz, C., Ocakoğlu, F., Demiroğlu, M., Özsayın, E., Açıkalın, S. (2010). *"Batı Anadolu ve Ege'de Miyosen Tektonik Bulmacasının Kayıp Parçası: Trakya-Eskişehir Fay Zonu"*. **Türkiye 63. Türkiye Jeoloji Kurultayı, Bildiri Özleri Kitabı**, s:75-76, MTA Genel Müdürlüğü, Ankara. www.jmo.org.tr/resimler/ekler/0ac4f31ab5b2ee3_ek.pdf

Yiğitbaşıoğlu, H. (2008). *"Kuzulu Heyelanı"*. **Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu-2008**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Bildiler Kitabı, s. 281-289, Çanakkale.

Zanbak, C., Erdoğan, M., (1980). "Ayvazhacıköy Yer Kayması". **Yeryuvarı ve İnsan**, 5 (3/4), s. 60-65.

Zeybek, H.İ. (2002). *"Sinan (Zinav) Gölü (Reşadiye-Tokat)"*. **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 38, s. 105-120, İstanbul.

Kurumsal Kaynaklar:

Bayburt Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü. (2006). "**Bayburt 2005 Yılı İl Çevre Durum Raporu**". s. 237, Bayburt.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi. (2002). "**Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri (2. Baskı)**". Çantay Kitabevi, İstanbul.

İTÜ, (1999). "**Kocaeli Depremi İTÜ Ön Değerlendirme Raporu**". İstanbul

KOERİ, (2003). "**1 Mayıs 2003 Bingöl Depremi Raporu**". İstanbul.

Maden Teknik Arama Genel Müdürlüğü. (2012). "**Türkiye Diri Fay Haritaları Serisi_1/250.000**", Ankara.

Maden Teknik Arama Genel Müdürlüğü. (2012). "**Türkiye Diri Fay Haritası_1/1.000.000**", Ankara.

Maden Teknik Arama Genel Müdürlüğü. (1999). "**12 Kasım 1999-Düzce Depremi Raporu"**, Ankara.

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK), (1988). "**Türkiye'de Çernobil Sonrası Radyasyon ve Radyoaktivite Ölçümleri Raporu**". 7 Cilt. Ankara.

Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları, (2004). "Türkiye'de 1900-2004 Yılları Arasında Can Kaybı ve Hasara Neden Olmuş Önemli Depremler Listesi (M_s>5.0)". Boğaziçi Üniversitesi **Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Ulusal Deprem İzleme Merkezi** (www.imo-istanbul.org/imoarsiv/ist-bulten/sayi85/**deprem**tablo.doc).

Türkiye Ulusal Jeodezi ve Jeofizik Birliği (TUJJB). 2003. **Türkiye Ulusal Meteorolojik ve Hidrografik Afetler Programı (TUMEHAP).** 55 s. Ankara.

http://www.koeri.boun.edu.tr/tsunami/turkiyede_tsunami.html

http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-verileri/depremsellik-haritalari/(KOERİ)

http://www.mapsofworld.com/thematic-maps/earthquake/

https://tr.wikipedia.org/wiki/depremler

http://www.timelines.ws/subjects/Earthquakes.HTML

http://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/rizede_sel_437140811816/23

http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/799793ede7aab11_ek.pdf

http://www.sabah.com.tr/yasam/2010/08/27/7_kisi_hayatini_kaybetti

http://www.radikal.com.tr/trabzon-haber/nasanin-analizleri-karadenizdeki-sel-felaketlerine-isik-tutuyor-1422790/(Prof.Dr. Osman Bektaş basın bildirisi-KTÜ)

http://www.mgm.gov.tr/arastirma/dogal-afetler.aspx?s=taskinlar

http://forum.bordomavi.net/showthread.php/18133-Trakya-ve-Marmara-da-Sel-Bask%FDn%FD/page2?p=2632991#post2632991 (Silivri-Selimpaşa sel fotoğrafları)

http://www.hgk.msb.gov.tr/images/kuruluslar/2315eb6e6b40e79.pdf (TUJJB-2003)

http://www.hurriyet.com.tr/cernobil-turkiyede-kanseri-tetiklemedi-5180385

8. BÖLÜM

TÜRKİYE NÜFUSU

Cemalettin ŞAHİN

Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
İstanbul, Türkiye, E-mail: csahin@marmara.edu.tr

Belirli bir alanda yaşayan toplam insan miktarı olan nüfus, bir ülkenin en önemli zenginlik kaynaklarından biridir. Siyasi, ekonomik ve askerî gücün temelinde yatan bir unsur olarak insanlık tarihinin hemen her döneminde önemli bir güç olarak görülmüştür.

Nüfusa dayalı gücün temeli sayısal çokluktan geçmekle birlikte, bu tek başına yeterli değildir. Geçmişten farklı olarak günümüzde, nüfusun miktarı kadar niteliği de önemli hâle gelmiştir. Nüfus büyüklüğü esas olmakla birlikte, nüfus yapısı değer kazanmış, nüfusun yaş, eğitim ve istihdam durumu ile sosyal ve ekonomik özellikleri gibi nüfus kalitesine etki eden çeşitli özellikler öne çıkmıştır. Şayet tek başına miktar önemli olsaydı, nüfusu fazla olan ülkelerin dünya ekonomi ve siyasetinde etkin ülkeler olması beklenirdi. Ancak durum böyle değildir. Nüfus büyüklüğüne sahip pek çok ülkenin aksine, nüfus miktarı az olan birçok ülke siyasi, ekonomik ve askeri bakımdan dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yerini almıştır. Bu nedenle günümüzde ülkeler nüfus kalitesini artırmak için büyük çaba sarf eder.

Dünya nüfusunun 7.2 milyar (2014) kişi olduğu günümüzde bir milyardan fazla nüfusu olan iki ülke vardır. Bunlardan biri Çin,[1] diğeri Hindistan'dır (Tablo 1). Çin, 1.3 milyarla dünyanın en kalabalık ülkesidir. Çin'in hemen ardından, 65 bin kişilik bir farkla, Hindistan ikinci büyük ülkedir. Bu iki ülke dünya nüfusunun yaklaşık üçte birini teşkil eder. Dünyanın üçüncü kalabalık ülkesi 321 milyon ile ABD'dir. Bunu 200 milyonu aşan nüfuslarıyla Endonezya (257 milyon) ve Brezilya (207 milyon) izler (Tablo 1). Birleşmiş Milletler'in yapmış olduğu nüfus projeksiyonlarına göre 2050 yılında adı geçen ülkelerin nüfusu artarken, en fazla artış Hindistan'da olacak ve 1.7 milyar ile Hindistan dünyanın en kalabalık ülkesi olacaktır (UN, 2005 ss. 13-22).

Nüfus büyüklüğü olarak Türkiye 77.6 milyonluk (2014) nüfusuyla dünyanın 18. ülkesidir. Bu miktar ile Türkiye, dünya nüfusunun yaklaşık %1.1'ine sahiptir. Komşu olduğu ülkelere göre bir mukayese yapılırsa Türkiye önemli miktarda nüfus barındıran bir ülkedir. İran (78.1 milyon, 2014) hariç diğer komşularından daha fazla nüfusu vardır. Komşu ülke-

[1] Çin, 1979'dan beri uygulamaya çalıştığı tek çocuk politikasından, nüfusunun yaşlandığı gerekçesiyle 2015 yılında vazgeçmiştir.

4.4. Ekonomik Faaliyet Alanlarına Göre Nüfus

Türkiye'de çalışan nüfusun ekonomik faaliyet alanlarına dağılımı, ülkenin ekonomik ve toplumsal özellikleri hakkında çeşitli bilgiler verir. 1930 yılında Türkiye'de çalışan nüfusun en önemli istihdam alanı tarımdır. Bu tarihte çalışan nüfusun %87'si tarımda, %6'sı hizmet sektöründe, %3.5'i ise imalat sanayiindedir.

Bu oranlar zaman içerisinde önemli ölçüde değişmiştir. Tarımın payı azalmış, sanayi ve hizmet sektörü artmıştır. Tarım sektöründeki azalma 1950'den sonra belirginleşmiş olup, bu yıllarda artan kırdan kente göçler bunda etkili olmuştur. 1980'de çalışanların %50'sini bünyesinde toplamış olan tarım, 2010 yılında %25'e düşmüştür.

2010 yılında ilk sırayı, çalışan nüfusun %49'unun istihdam edildiği hizmetler sektörü almıştır. Böylece 1930-2010 döneminde tarım ile hizmet sektörü yer değiştirmiştir. Türkiye'de sanayileşme çabalarının bir sonucu olarak imalat sanayiinde çalışanların oranı sürekli artsa da 2010 yılında sanayi sektörü %18'lik pay ile hizmet ve tarım sektörünün gerisinde kalmıştır.

KAYNAKÇA

Armaoğlu, F., (1993). **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980** Cilt: I, Türkiye İş Bankası Kült. Yay. Ankara.

Behar, C. (Haz.) (1996). **Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin nüfusu 1500-1927**. Tarihi İstatistikler Dizisi Cilt: 2, DİE, Yay. No: 1877, Ankara.

Darkot, B. (1956). "*Altıncı Genel Nüfus Sayımı"*. **Türk Coğ. Der**. Sayı: 15-16, İstanbul. s. 85-104.

Darkot, B. (1961) *"Türkiye'nin Nüfus Hareketleri Üzerine Yeni Gözlemler*". **Türk Coğ. Der.** Sayı: 21, Ankara, s. 1-14.

Doğan, M. (2011)."*Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış"*. **Marmara Coğr. Derg.,** Sayı: 23, İstanbul, s. 293-307.

Doğanay, H. (2014). **Türkiye Beşeri Coğrafyası.** Pegem Akademi Yay. Genişletilmiş ve Güncellenmiş 4. Baskı. ISBN. 978-605-364-771-3, Ankara.

Doğanay, H., (1982)."*1980 Genel Nüfus Sayımına Göre Türkiye'de Şehirli Nüfus ve Şehir Sayılarındaki Artışlar (1960-1980)"*. **Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Arş. Derg**., Cilt: 15, Erzurum.

Geray, C. 1970). "*Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi"*. **Amme İdaresi Derg.** Cilt: 3, Sayı: 3, Ankara, s. 8-36.

Karal, E. Z. (1943). **Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831**. İUM. Neş. No: 195, Ankara.

Milliyet, (2013). "*Putin'in nüfusla sınavı: Muslukları açtı*". **Milliyet Gazetesi**, 03 Mart 2013. http://www.milliyet.com.tr/putin-in-nufusla-sinavi-musluklari-acti-/dunya/dunyadetay/07.03.2013/1677407/default.htm (Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2015).

Özgür, E. M. (1992) Türkiye Nüfus Coğrafyası. GMC Basım Yay. ISBN 975-96707-0-4, Ankara.

Özgür, E. M. (2003). *"XXI. Yüzyılın Başında Türkiye Nüfusu"*. Ankara Üniv. **Türkiye Coğ. Arş. ve Uyg. Mer. Coğrafi Bilimler Derg.,** Sayı 1, Ankara, s. 43-54.

Sergün, Ü. (1974-1977). "*Türkiye'de Nüfus Artışı ve Sorunları"*. **İstanbul Üniv. Coğr. Enst. Derg.** Sayı: 20-21, İstanbul, s. 211-222.

Tandoğan, A. (1989). *"Türkiye Nüfus Hareketlerinde İstanbul'un Yeri*". Atatürk Kült. Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu**, Coğrafya Arş. Derg**., C: 1, Sayı: 1, Ankara.

Tandoğan, A. (1998). **Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu**, Eser Ofset, Trabzon.

Tanoğlu, A. (1959). "*Türkiye de Nüfus Dağılışı"*. **İstanbul Üniv. Coğr. Enst. Derg.** Sayı: 10, İstanbul, s. 1-15.

Tanoğlu, A., (1952-1953). *"Bulgaristan Türklerinin Son Göç Hareketi (1950-1951)"*. **İstanbul Üniv. İktisat Fak. Mecm.,** Cilt: 14, No: 1-4, İstanbul, s. 128-161.

Tunçdilek, N. Tümertekin, E. (1961). "*1960'da Türkiye nüfusu"*. **İstanbul Üniv. Coğr. Enst. Derg.**, No:12, İstanbul, s.78-89.

Tümertekin, E. (1977). "*Türkiye'de İç Göçler Üzerine"*. **İstanbul Üniv. Coğr. Enst. Derg**., Sayı: 22, İstanbul.

Tümertekin, E., Özgüç, N. (2010). **Beşeri Coğrafya**. **İnsan Kültür Mekan**. Çantay Kitapevi, İstanbul.

United Nations, (2015). Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2015). World Population Prospects: The 2015 Revision, DVD Edition.

Zaim, S. (1957). "*Son Yoguslav Muhacirleri Hakkında Rapor"*. **İstanbul Üniv. İktisat Fak. Mecm.** Cilt: 19, Sayı: 1-4, İstanbul, s. 435-448.

Kurumsal İstatistikler

DİE (1950). 1945 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu. İGM. Yay. No: 286, 1950, Ankara.

DİE (1959). 1955 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu. İGM. Yay. No: 399, İstanbul.

DİE (1964). 1960 Genel Nüfus Sayımı. DİE. Yay. No: 452, Ankara.

DİE (1969).1965 Genel Nüfus Sayımı, DİE. Yay. No: 568, Ankara.

DİE (1991).1990 Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş. DİE. Yay. No: 1458, Ankara.

DİE (1993). 1990 Genel Nüfus Sayımı. DİE, Yay. No: 1616, Ankara.

DİE (2003). 2000 Genel Nüfus Sayımı. DİE, Yay.N0: 2759, Ankara.

İGD, (1937). **Genel Nüfus Sayımı 1935**. İGD. Yay. Sayı: 75, Cilt: 60, Ankara.

İUM, (1929). 1927 **Umumî Nüfus Tahriri.** Fasikül III. Usuller Kanun ve Talimatnameler Neticelerin Tahlili. İUM. Neş. No: 7, Ankara.

İUM, (1930). **İstatistik Yıllığı 1930**. İUM. Neş. No: 9, Ankara.

İUM, (1938). **1935 Genel Nüfus Sayımı Harta ve Grafik Albümü**. İUM. Neş. No: 130, İstanbul.

İUM, (1953). **Nüfus Sayımları 1927-1950,** İUM. İstatistik Özetleri No. 8, Ankara.

TÜİK, (2005). **Genel Nüfus Sayımı 2000 Göç İstatistikleri**, TÜİK Yay. No: 2976, Ankara.

TÜİK, (2014a). **Türkiye İstatistik Yıllığı 2013**, TÜİK Yay. No: 4175, 2014, Ankara.

TÜİK, (2014b). **İstatistik Göstergeler 1923-2013**. TÜİK, Yay. No: 4361, Ankara.

TÜİK, (2015). **İstatistiklerle Türkiye 2014**. TÜİK Yay. No: 4380, Ankara.

9. BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN YERLEŞME COĞRAFYASI

Meryem HAYIR KANAT

Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, İstanbul, Türkiye, E-mail: mhayir@yildiz.edu.tr

Canlıların en temel ihtiyaçlarından bir tanesi barınmadır. Bu ihtiyacını gidermek üzere oluşturduğu yapılara mesken denir. Meskenler yerleşmenin çekirdeğini oluşturur. Oluşturulan meskenlerden kırsal alandakiler büyük ölçüde çevresel faktörlere bağlı olarak şekillenir. Çevresel faktörlere bağlı olarak şekillenen meskenler bir araya gelerek kırsal yerleşme ünitelerini oluştururlar. Kasaba ve kent yerleşmelerinde büyüme ile ters orantılı olarak çevrenin etkisi azalır. Tümertekin ve Özgüç'e göre yerleşme, "konut mekânının örgütlenmesi ve dağılışıdır" (Tümertekin, Özgüç, s. 2009, s. 361). İnsanoğlunun fiziki çevreyi en fazla değişime uğrattığı yerler yerleşim alanlarıdır. Bu alanları inceleyen bilim dalı ise coğrafyanın önemli alt dallarından birisi olan yerleşme coğrafyasıdır. Yerleşme coğrafyası, belli bir süreç içinde insanların ortaya çıkardığı yerleşmelerin; kökenlerini, gelişim ve değişimlerini, kuruluş yeri özelliklerini (sit ve sitüasyonunu), görünümlerini (fizyonomi veya morfoloji), işlevlerini (fonksiyon), dağılış ve paternlerini araştırır.

Kökü Latince'ye dayanan sit (site) ve sitüasyon (situation), yerleşme konusunun önemli iki kavramıdır. Bunlardan sit bir yerleşmenin değişmeyen, sabit yerini ifade eder. Buna kuruluş yeri de denilebilir. İnsanlar, bir yerde yerleşmelerini oluştururlarken bazı gereksinimlerine cevap verecek özellikler aramışlardır. Su temini, korunma/savunma, ekonomik faaliyet alanı bunların başında gelir. Bu gereksinimler doğrultusunda (ki çoğu doğal ortamdan yararlanmayı hedefler) insanlar, savunulabilir bir tepeye, saklanılabilir bir vadi içerisine, suya kolay ulaşabileceği birikinti konisi üzerine, kaynak veya akarsu kenarına, ekip biçebilecekleri bir düzlüğe veya ağaç kesebilecekleri bir ormana yakın olmak istemişlerdir (Özgür, 2010, s. 12)

Sanayi Devrimi öncesi genellikler kırsal alanlardan meydana gelen yerleşim bölgeleri, sanayi devrimi sonrasında hızla nüfuslanarak değişime uğramış, gelişmiş kasaba ve kent yerleşmelerine dönüşmüştür.

Konut mekânının örgütlenmesi olan yerleşmede, mekanın kullanım süresi, kullanım şekli, mekanda kullanılan malzeme, mekanların birbiriyle olan ilişkileri yerleşmelerin sınıflandırılmasını gerekli kılmıştır. Bu açıdan yerleşmeler iki temel grup altında sınıf-

arazisi, orman gibi sahalar yok olabilmektedir. Özellikle ovalar üzerinde yayılan şehirler bu açıdan ez fazla risk taşıyanlardır.

Kırsal alandan kentlere doğru nüfusun kayması ile vasıfsız nüfusun kentlere yığılması **işsizlik sorununu** da beraberinde getirir. Türkiye'de şehirleşme hızı ile işsizliğin artması arasında bir ilişki söz konusudur. Kırsal alanda mevsimsel olarak çalışan, tarımla uğraşan insanlar çalışır gözüküyorken, kente yerleştiklerinde işsiz olabilmektedirler. Ailenin tüm bireyleri kırsal alanda iş gücüne katılırken kentlerde bu olanaktan yoksundurlar.

Belki de kentleşmenin dünya çapında yarattığı en önemli çevre sorunu iklim değişikliğidir. Kentsel ekonomilerin yarattığı kirleticiler iklimi değiştirmektedir. İklim bilimciler bu konuda sürekli uyarılar yapmakta, alınan önlemlere ve anlaşmalara rağmen özellikle sanayileşmiş ülkelerin kirletici olarak varlığını devam ettirdiğini görmekteyiz.

KAYNAKÇA

Alagöz, C. A. (1941). "*Yayla Tabiri Hakkında Rapor",* **Birinci Coğrafya Kongresi, Raporlar, Müzakereler, Kararlar,** Ankara,150–157.

Ali Tanoğlu, (1954). "*İskân Coğrafyası. Esas, fikirler, problemler ve metod*", **Türkiyat Mecmuası,** Sayı: XI, s. 1-32, İstanbul.

Bayartan, Mehmet, (2005). "*Tarihi Coğrafya çalışmaları açısından şehir ve Osmanlı Şehri",* **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi,** Sayı 13, s. 85-92, İstanbul, 2005.

Baydil, Emin, (2005). "*Taşköprü Çevresindeki Köy Meskenlerinin Yerleşme Coğrafyası Bakımından Değerlendirilmesi",* **Kastamonu Eğitim Dergisi** 181-192, Cilt: 13, No:1.

Bekdemir, Ünsal; Kocaman, Sinan; Polat, Suat, (2014). "*Yeni büyükşehir yasası sonrasında Türkiye'de şehir nüfusu ve şehir yerleşmeleri"*, **Doğu Coğrafya Dergisi**, Sayı: 32, s. 277-292.

Davulcu, Mahmut, (2009). "*Sakarya Yöresi Kırsal Yerleşmelerinde Konut Mimarisi Ve Ustalık Geleneği",* **Kastamonu Eğitim Dergisi** Cilt:17 No: 2, s. 687-706.

Demir Tonguç, Çiğdem, (2009). **Keremali-Elmacık Dağı'nda yaylacılık faaliyeti ve yayla turizmi potansiyelinin belirlenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009

Demir, Ekrem, (2002). "*Adıyaman Ovasındaki kır yerleşmelerinde mesken şekilleri",* **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 39, s. 55-78, İstanbul 2002.

Doğanay, Hayati, Coşkun, Ogün. (2013*). "Mezraa yerleşmeleriyle ilgili karşılaştırmalı bir araştırma",* **Doğu Coğrafya Dergisi,** Cilt: 19, Sayı: 29, 2013:1-28.

Göney, Süha, (1984). **Şehir Coğrafyası I,** 2. Baskı, Acar Matbaacılık Tesisleri, İstanbul.

Hayır, Meryem (2009). **İstanbul Başakşehir'de Şehirleşme Süreci,** Çantay Kitabevi, ISBN: 978-975-9060-60-2, İstanbul 2009.

Hayır, M; Demir, M., (2008). "*Sapanca Köylerinde Kırsal Yapının Değişimi"*, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi coğrafya Dergisi,** Sayı 16, Sayfa 57-76, İstanbul, 2008, Basılı Nüsha ISSN No:1302-7212, Elektronik Nüsha ISSN No:1305-2128.

Hayır, Meryem, (2012). "*Yaşayan Bir Organizma Olarak Şehir- Büzüşen Şehir Kavramı ve Leipzig Örneği",* **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştirma ve Uygulama Merkezi VII. Coğrafya Sempozyumu,, Bildiriler Kitabı**, s. 310-323, Ankara 2012.

Hayli, Selçuk (2001) *Erzincan Ovasında köy meskenleri,* **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Cilt: 11 Sayı: 2, Sayfa: 21-42, Elazığ-2001.

Hayli, Selçuk, Altınbilek, M.Samet., (2001). "*Erzincan ovası ve yakın çevresindeki köylerin başlıca coğrafi özellikleri",* **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.**

Heineberg, Heinz, (2006). **Stadtgeographie,** 3. Auflage, Ferdinand Schöning, Pederborn, 2006, ISBN3-8252-2166-0.

Huterroth, Wolf-Dieter (1971), „*İç Anadolu'da Sosyal Yapının Arazi Bölünmesi ve İskan Üzerindeki Etkisi",Türkiye* **Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar,** ss. 55-84.

Kahraman, Server Özözen (2005). „*Geçmişten günümüze Gökçeada'da yerleşmelerin dağılışında etkili olan faktörler",* **İ.Ü. Coğrafya Dergisi,** Sayı 14, Sayfa 25-42, İstanbul.

Karakuyu, Mehmet, (2008). „*Alaşehir ilçesinde kır yerleşmelerinin birinci dereceden gelir kaynaklarına bakımından sınıflandırılması",* **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Cilt: 18, Sayı: 1 Sayfa: 29-42, ELAZIG-2008.

Kılıç, Mehmet, (2010). „*Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türk tarım hukuku: Mevcut durum, son gelişmeler ve yaklaşımlar"*, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi** Cilt: 9, No:2 (Yıl: 2010), s. 67-92.

Özcan, Koray; Yenen, Zekiye, (2010). „*Anadolu-Türk Kent Tarihine Katkı: Anadolu Selçuklu Kenti (XII. Yüzyılın Başından XIII. Yüzyılın Sonuna Dek)"*, **Megaron** 2010; 5(2), s. 55-66.

Özçağlar, Ali, (2005). „*Türkiye'de mülki idare bölümlerinin idari coğrafya analizi"*, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, 2005, 3 (1), s. 1-25.

Özçağlar, Ali, (1996). „*Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl Ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler",* A.Ü. D.T.C.F. **Coğrafya Araştırmaları Dergisi,** Sayı: 12, s. 25-33, Ankara.

Özgür, Ertuğrul Murat, (2010). **Yerleşme Coğrafyasına Giriş,** Ders Notu, Ankara, 2010.

Tandoğan, Aleaddin (1977). **Çayeli ve Pazar ilçelerinde yerleşme –mesken tipleri ve nüfus**, Ankara Üniversitesi Matbaası, Ankara.

Tanoğlu, Ali, (1969). **Nüfus ve Yerleşme**, Taş Matbaası, 1969.

Tolun, Bedriye. (1977). **Yerleşme Coğrafyası (Kır Yerleşmeleri),** İ.Ü. Yay. No: 2275.

Tuncel, Metin, (1980). "*Türkiye'de kent yerleşmelerinin tarihçesine toplu bir bakış",* **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,** 1980. s. 123-160.

Tunçel, Harun," (1996). *Mezraa Kavramı ve Türkiye'de Mezraalar."* **Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, sayı: 5'ten ayrı basım, Ankara, s. 287-292.

Tunçdilek, Necdet, (1986). **Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi,** İ.Ü. Yay. No: 3367, Dz. Bil. ve Coğr. Enst. Yay. No: 4, İstanbul, 1986.

Tunçel H., Gürgen G., Çiçek İ., Doğu, A. F., (2004). "*Doğu Karadeniz dağlarında yaylacılık"*, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 2, Sayfa: 49-66, Elazığ.

Tümertekin, Erol (1973). **Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar**. İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 1840, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 72. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.

Tümertekin, Erol; Özgüç, Nazmiye, (2009). **Beşeri Coğrafya İnsan Kültür Mekan**, Çantay Kitabevi, 2009.

Yazıcı, Hakkı, (1994). *Tercan Ovası ve Çevresinde Kırsal yerleşmeler "Geçici Yerleşme Şekilleri"* **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı 29, s.191-208, İstanbul 1994

Yılmaz, Cevdet, (2002). **Kırsal Yerleşmeler I (Terminolojik Sorunlar),** Palmiye Kitapları Etüt Yayınları, Samsun, ISBN 975–8217–26–7.

Yılmaz, Cevdet (2013). "*Sinop yöresi ahşap kır meskenlerinde taş çatı örtüsü"*, **Sinop İli Değerleri Sempozyumu,** 15-18 Mayıs 2013, s.1-13, Sinop

Yiğit, Ali, (1990). "*Hazar Gölü havzasında yerleşme tipleri"*, **Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)** 1990 4 (2) 271-291

Yücel, Talip (1995). "*Türkiye'nin Kır Yerleşmeleri ve Tipleri Üzerine Yeni Görüşler"*. **Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türk Kültürü Araştırmaları**, Prof.Dr. Oktay Aslanapa'ya Armağan (Ayrı Basım), Yıl: XXXI/I-II, 1993, Ankara.

Yüceşahin, M. Murat; Rüya Bayar; E. Murat Özgür, (2004). "*Türkiye'de şehirleşmenin mekansal dağılışı ve değişimi",* **Coğrafi bilimler Dergisi**, 2004, 2 (1), 23-39

Munich Re, (2004). topics and solution, megacities and megarisks, s.9, http://www.preventionweb.net/files/646_10363.pdf

citypopulation.de/world/Agglomerations.html, erişim 1 Kasım 2015

TUIK, http://www.turkstat.gov.tr

10. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TARIM-HAYVANCILIK-ORMANCILIK

Ali YİĞİT

Yrd. Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Bilecik, Türkiye, E-mail: ali.yigit@bilecik.edu.tr

Bir ülkenin dünya siyasetindeki yeri, ekonomik gücü ile yakından ilgilidir. Türkiye'nin ekonomik potansiyelini ve gücünü ortaya koyabilmek için, her şeyden önce tarımsal özelliklerini bilmek gerekir. Her ne kadar günümüzde azalmış olsa da çok eskiden beri nüfusun ve millî gelirin büyük bir bölümünün tarıma bağlı bulunduğu ülkemizde, ekonomik hedeflerin belirlenmesi ve gerçekleştirilmesi için, tarımsal potansiyelinin bilinmesi gerekir. Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda millî gelirin yaklaşık yarısı tarım sektöründen sağlanmakta idi. Daha sonraki yıllarda sanayileşme ve hizmetler sektörlerindeki gelişmelere ayak uyduramayan tarım sektörünün GSMH'deki payı giderek azalmış ve günümüzde bu değer 1/10'in de altına düşmüştür (Tablo 1). Fakat çalışan nüfusun hâlâ 1/4'inin tarımsal faaliyetlerle uğraşmakta olduğu Türkiye'de, tarımın ülke ekonomisindeki önemi nispi olarak azalmış olmakla birlikte, yurt içi gıda gereksiniminin karşılanması, sanayi sektörüne girdi temini, ihracat ve yarattığı istihdam imkânları açısından hâlâ büyük önem taşımaktadır. Türkiye; başta AB ülkeleri, Rusya ve ABD olmak üzere birçok ülkeye fındık, kuru incir, çekirdeksiz kuru üzüm, Antep fıstığı, kuru kayısı, tütün, zeytinyağı, pamuk, baklagiller, yaş meyve-sebze ihracatı yapmaktadır. Türkiye bu ürünlerin ihracatında dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır. İthal edilen tarımsal ürünlerin başında ise; buğday, mısır, pirinç, yağlı tohumlar, pamuk, canlı hayvan ve et gelmektedir. Türkiye'nin son yıllardaki ihracatının %11'i, ithalatının %8'i tarım ürünlerinden oluşmaktadır.

Türkiye, uygun arazi yapısı ve iklim özellikleri yanında, tarımsal üretimde sahip olduğu çeşit ve üretim potansiyeli ile dünya tarımında önemli bir paya sahiptir. Birçok üründe kendine yeterli ülkeler arasında yer alan ülkemiz; hububat, baklagiller, pamuk, tütün, fındık, taze ve kurutulmuş meyve, sebze, şekerpancarı gibi önemli ürünlerde üretici ve ihracatçı konumundadır. Türkiye pek çok tarım ürününün üretiminde dünyada ilk sıralarda yer almaktadır. 2012 yılı FAO ve TÜİK verilerine göre, bu ürünler ve dünya toplam üretimdeki payları (%) şöyledir: fındık (72), kiraz (21), incir (25), kayısı (19) ve ayva (23)'da birinci, vişne (16), kestane (3), kavun (5), karpuz (4) ve hıyar (3)'da ikinci, nohut (4), Antep fıstığı (15), biber (7) ve elma (4)'da üçüncü, ceviz (6), zeytin (11), domates (7), taze fasulye (3), ıspanak (1), mercimek (10) ve haşhaş tohumunda (9) dördüncü, kuru çay

Ormanlardan yararlanma; ormanlar, başta odun hammaddesi olmak üzere reçine, sığla yağı, yaprak, çiçek, av hayvanları madenler vb gibi bir çok yan ürünlerin ana kaynağıdır. Bu kaynağın verimli, ekonomik ve sürekli işletilmesi modern ormancılığın temelini oluşturmaktadır. Ülkemizdeki ormanlar yürürlükteki yasalar gereği devlet eliyle işletilmektedir. Türkiye'de üretilen GSMH'nin %2'sini ormancılık ekonomisi karşılar. Bazı orman ürünlerinin ihracatı söz konusu olsa da Türkiye daha çok orman ürünleri ithal eden bir ülkedir.

Ormanların tespit edilmiş pek çok **işlevleri** vardır. Bu işlevler kendiliğinden oluşan, toplumun şu anda farkında olduğu, gereksinim duyduğu ve yararlandığı mal ve hizmetlerin tamamıdır. Ormanlardan beklenilen, belirlenen ve sınıflandırılan işlevler bugün için geçerlidir. Bu oluşum durağan olmayan dinamik bir süreçtir. Şu anda önemli olan bazı fonksiyonlar bilimsel gelişmeler ve toplumsal taleplerdeki değişimler sonucunda zaman içinde önemini yitirebilir, bazı yeni fonksiyonlar ortaya çıkabilir, bazıları da önemini koruyarak varlığını sürdürebilir. Önemli olan dinamik olan bu süreci takip edebilmek ve değişimler doğrultusunda işlevleri yeniden tanımlayabilmektir.

Ormanların yerine getirecekleri işlevlere göre planlanması ve işletilmesi, hem ormanlar hem de ondan yararlanan toplum açısından yararlı sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Unutulmaması gereken en önemli gerçek, ormanların, sürdürülebilir uygulamalarla işletilmesi durumunda yenilenebilir bir kaynak oluşudur. Günümüz için belirlenen orman fonksiyonları; ekonomik işlev olarak, orman ürünlerinin üretimi, ekolojik olarak, doğa koruma, erozyonu önleme, su rejimini düzenleme, iklim koruma... niteliği ve sosyal fonksiyon olarak da, toplum sağlığı, estetik, ekoturizm ve rekreasyon, ulusal savunma, bilimsel amaçlı değerlendirmedir.

Ormanları gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde devretmek için her ülkenin bir ormancılık politikasına ihtiyacı olduğu kesindir. Ülkemiz için gerekli ormancılık politikası sürdürülebilir yönetim anlayışı çerçevesinde, ormanların ve alanlarının; bütünlüğünün, biyolojik çeşitliliğinin, sağlığının, gençleşme kapasitesinin ve verimliliğinin korunmasını ve geliştirilmesini sağlayacak çok fonksiyonlu ormancılık faaliyetlerinin, orman teşkilatı ile diğer ilgi gruplarının katılım ve işbirliği ile planlanması ve uygulanmasının gerçekleştirilmesi gerekir.

KAYNAKÇA

Bulut, İ., (2006). **Genel Tarım Bilgileri ve Tarımın Coğrafi Esasları (Ziraat Coğrafyası)**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Darkot, B., (1968). **Türkiye İktisadi Coğrafyası**, İ.Ü. Coğ. Enst Yay No. 51, İstanbul.

Doğanay, H., (2011). **Türkiye Ekonomik Coğrafyası**, Pegem Akademi, Ankara.

Doğanay, H., Coşkun, O., (2012). **Tarım Coğrafyası**, Pegem Akademi, Ankara.

Durmuş, E., Yiğit, A., (2014). **Türkiye'nin Tarım Yöreleri ve Bölgeleri**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Erinç, S., (1973). *"Türkiye:İnsan ve Ortam"*, İ.Ü., **Coğ. Enst. Derg**., S:18-19, sf.1-33, İstanbul.

Erinç, S., Tunçdilek, N., (1952). "*The Agricultral Regions of Turkey"*, **The Geografical Review**, S.42/2, s. 82–90.

Güran, T., (1999). **İktisat Tarihi**, İstanbul.

İzbırak, R., (1985). **Liseler için Coğrafya-III**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul

Karabağ, S., Şahin, S., (2011). **Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası**, Gazi Kitapevi, Ankara,

Miran, B., (2005). *Tarımsal Yapı ve Üretim, İçinde*: **Türkiye'de Tarım**, Ed. F. Yavuz, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Aralık -2005.

Şahin, C., Doğanay, H., Özcan, N. A., (2005). **Türkiye Coğrafyası (Fiziki-Beşeri- Ekonomik-Jeopolitik)**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Tunçdilek, N., (1978). **Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları**, İst. Ünv., Coğ. Enst., Yay. No:96 İstanbul.

Tümertekin, E., (1987). *"Türkiye'de Tarımda Yeni Gelişmeler"*, İst. Ünv., Ed. Fak., Coğ. Derg., S: 2, s. 1–34 İstanbul.

Tümertekin, E., Özgüç, N., (1997). **Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma**, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Yazıcı, H., Koca, M.K., (2007). **Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği**, Pegam A Yayıncılık, Ankara.

Yiğit, A., (2015). *"Türkiye'de Yaylacılık Faaliyetlerinin Gerilemesi ile Karın Yerde Kalma Süresi Arasındaki İlişkiler"* **Yayla Kültürü ve Yaylacılık Sempozyumu**, Bilecik Şeyh Edebali Üni. yay. s. 133-148. Bilecik.

Yücel, T., (1987). **Türkiye Coğrafyası**, Türk Kültürü Araşt. Enst., Yay. Ankara.

Tarımsal Araştırma Master Plan Revizyonu, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Eylül – 2005 Ankara.

Türkiye Tarım Sektörü Raporu (2013). Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, TOBB Yayın No: 2014/230.

Yararlanılan İnternet Siteleri

www.aeri.org.tr

www.arastirma-yalova.gov.tr

www.dsi.gov.tr/hizmet/tarim.htm

http://faostat3.fao.org/download/Q/QA/E

www.tagem.gov.tr/tagemweb/ariyetistiriciligi.html

www.tapdk.gov.tr

www.tarimkredi.org.tr

http://tuikapp.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul

http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul

http://tuikapp.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul

http://www.tarimziraat.com/tarim_istatistikleri/

www.tr.wikipedia.org

http://ogemvak.org.tr/bilgi-kosesi/orman-nedir/

http://www.itugvo.k12.tr/ilkogretim/ecoschool/eski_ekookul/orman-nedir.pd

11. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MADENCİLİK

Selma AKAY ERTÜRK

Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Öğretim Üyesi, İstanbul, Türkiye, E-mail: akays@istanbul.edu.tr

Doğal çevreyle birebir teması gerektiren, birincil (primer) ekonomik faaliyetlerden bir tanesi olan madencilik faaliyeti, Ekonomik Coğrafya'nın incelediği alt konu başlıkları arasında yer almaktadır. Bilindiği üzere Ekonomik Coğrafya; mal ve hizmetlerin üretiminin, değiş-tokuşunun ve tüketiminin çeşitli ekonomik faaliyetlere göre durumunu, karşılıklı ilişkilerini ve mekânsal farklılık ile benzerliklerini incelemektedir. Buna göre bir ekonomik faaliyetin, coğrafi açıdan her yönüyle incelenebilmesi için cevaplandırılması gereken bazı sorular bulunmaktadır. Bunlar; "Ekonomik faaliyet nerede yer almıştır?" "Ekonomik faaliyetin özellikleri nelerdir?" "Ekonomik faaliyet başka hangi olaylarla ilgilidir?" "Ekonomik faaliyet niçin şimdiki yerindedir?" "Ekonomik faaliyetin yeri uygun mudur?" gibi sorulardır. Ekonomik coğrafyacı madencilik faaliyetini ele aldığı zaman, jeolojik yapıdan başlayarak üretimin tüketiciye erişinceye kadar süregelen çeşitli fiziki, beşeri ve ekonomik ilişkilerini bir bütün olarak incelemesi gerekir. Maden çıkarımını, mekândan soyutlanmış bir şekilde incelemenin Coğrafya'da yeri yoktur (Tümertekin ve Özgüç, 2012, s. 281).

Madencilik faaliyetlerinin coğrafi açıdan incelenmesi; madenlerin ve madencilik faaliyetlerinin genel özellikleri, madenciliğin sanayi faaliyetlerine hammadde ve enerji kaynakları sağlaması, maden yataklarının sanayi tesislerinin kuruluş yerlerini belirlemede rol oynamaları, kısaca madenciliğin diğer ekonomik faaliyetlerle olan ilişkileri ve bunların mekânsal etkileri (Gümüşhane, Zonguldak, Divriği, Batman, Raman ve Soma gibi gelişmesinde madenciliğin etkisi olan yerleşmelerin incelenmesi gibi), madenciliğin yerleşmelerin kuruluşunda ve gelişmesindeki etkileri, madencilik faaliyetlerinin devam ettiği sahalarda meydana gelen değişimler (sosyal, ekonomik, mekânsal ve kültürel değişimler), madenciliğin ülkelerin kalkınma politikalarındaki ve siyasi stratejilerindeki yeri ve önemi ile küreselleşmenin madenciliğe etkileri gibi konuları kapsamaktadır.

Yeraltı kaynakları, ortalama 30-35 km kalınlığı olan yerkabuğu içinde yer alan doğal kaynaklardır. Yeraltı kaynakları, genel bir ifadeyle maden kaynakları olarak adlandırılırlar.

KAYNAKÇA

Bağırsakçı S. (2000). **Dünya'da ve Türkiye'de Madencilik Sektörü (Tarihi Gelişimi, Politikalar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri),**Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Kamu Yönetimi Lisans Üstü Uzmanlık Tezi, Ankara.

Bayartan, M. (2008). "*XIX. Yüzyılda Osmanlı Madenlerinin Coğrafi Dağılışı"*, **Osmanlı Bilimi Araştırmaları** X-1, ss. 137-155, İstanbul.

Doğan, Ö.S. (2005). "*Türkiye'de Altın Madenciliği"*, **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi,** Sayı 13, 105-157, İstanbul.

Doğanay, H. (2011). **Türkiye Ekonomik Coğrafyası**, 5. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Eldem, V. (1994). **Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik**, TTK Yay., Ankara.

Emre, E. (2004). "*Küreselleşmenin Madencilik Üzerindeki Etkileri"*, Yorum.http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/643c8e2107ba86c_ek.pdf. Erişim Tarihi: 25 Ekim 2015.

Göney, S. (1993). **Siyasi Coğrafya**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Gültekin, A.H. (1995). "*Endüstriyel Gelişme Tarihinde Mineral Kaynakları"*, **Jeoloji Mühendisliği**, Sayı 47, s. 75-79.

Marker, B. R., Petterson, M. O., McEvoY, F. and Stephenson, M. H. (2005). "*Sustainable Minerals Operations in the Developing World, Geological Society Special Publication",* No. 250, **The Geological Society**, London.

Öcal M. (1993). **Madenciliğin Ülke Ekonomisindeki Yeri ve Önemi,** Türkiye 2. Madencilik Şurası, Komisyon Raporu, Ankara.

Soykan, F. Mutluer, M. (1995). *Türkiye'de Madencilik ve Maden Yataklarının Coğrafi Dağılışı,* **Ege Coğrafya Dergisi**, Sayı 8, 37-56, İzmir.

Tamzok, N. (2005). *Türkiye Madencilik Sektöründe Yapısal Dönüşüm ve Sonuçları,* Türkiye 19. Uluslararası Madencilik Kongresi ve Fuarı, **IMCET, 2005**, İzmir.

Tanoğlu, A. (1971). **Enerji Kaynakları**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Timor, A.N. (1998). *Türkiye'de Bor Madenciliği ve Yakın Yıllarda Meydana Gelen Değişimler,* **Türk Coğrafya Dergisi,** Sayı 33, 299-318, İstanbul.

Tümertekin E., Özgüç N. (2012). **Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma,** Çantay Kitabevi, İstanbul.

Kurumsal Kaynaklar

M.T.A. (2013). Türkiye'de Maden Rezervleri, http://www.mta.gov.tr/v2.0/default.php?id=maden_rezervleri

M.İ.G.E.M. (2013). İstatistik Dokümantasyon Koordinatörlüğü, http://www.migem.gov.tr/istatistikler/istatistik-dok/2003-2013%20%C3%9Cretim%20De%C4%9Ferleri.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=1106c96f-5938-431e-afc2-de2fee11a7e4

USGS, 2013 Minerals Yearbook Turkey, http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/country/2013/myb3-2013-tu.

12. BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN ENERJİ KAYNAKLARI

Mutlu YILMAZ

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara, Türkiye, E-mail: yilmazm@ankara.edu.tr

Dünyada enerji kaynaklarına olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışı, sanayileşme, insanların refah seviyesinin yükselmesi ve teknolojik gelişmelere paralel olarak önümüzdeki yıllarda enerjiye olan bağımlılık daha da yoğun olacaktır. Günümüzde ihtiyaç duyulan enerjinin çok büyük bir kısmı fosil kaynaklardan (kömür, petrol ve doğalgaz) karşılanmaktadır. Dünyada fosil enerji kaynakları ya da klasik enerji kaynakları olarak tanımlanan bu yakıtlar günlük yaşantımız içinde her alanda yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle son iki yüzyıldır fosil yakıtlar hem ucuz olmaları hem de üretim teknolojisindeki gelişmeler nedeniyle yaygın bir kullanım alanı bulmuştur. Sanayi devrimi sonrasında kömüre dayalı olan enerji arzına daha sonraki yıllarda petrol ve doğalgaz da eklenmiştir. Ancak, 1973 Petrol Krizi sonrasında bu enerji kaynaklarına karşı bir güven sorunu ortaya çıkmıştır (Gürbüz, 2009). Aynı zamanda fosil kaynakların yoğun bir şekilde çevre kirliliği yaratması da bu arayışı hızlandırmıştır. Bu süreç içerisinde aslında çok uzun yıllardan beri bilinen ve kullanılan, ancak fosil yakıtlarla rekabet edemediği için ikinci planda olan yenilenebilir enerji kaynakları tekrar önem kazanmaya başlamıştır.

1. TÜRKİYE'DE BİRİNCİL ENERJİ KAYNAKLARI ÜRETİMİ VE TÜKETİMİ

Enerji bir ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasının en önemli girdilerinden biridir. Nüfus artışı, sanayileşme, şehirleşme ile birlikte küreselleşme sonucu artan ticaret ve üretim olanaklarına bağlı olarak doğal kaynaklara ve enerjiye olan talep her geçen gün artmaktadır. Nitekim Türkiye'de artan nüfus, ekonomik gelişme ve gelişen yaşam standartlarına paralel olarak enerjiye olan talebin yoğun olarak artan ülkelerden biridir. Bu artışa paralel olarak 2000 yılında 78,8 milyon eşdeğeri petrol (mtep) olan birincil enerji kaynakları tüketimi 2013 yılında 120,3 mtep değerine ulaşmıştır. Aynı dönemde birincil enerji kaynakları üretimi ise 31,9 mtep olmuştur (Tablo 1-2).

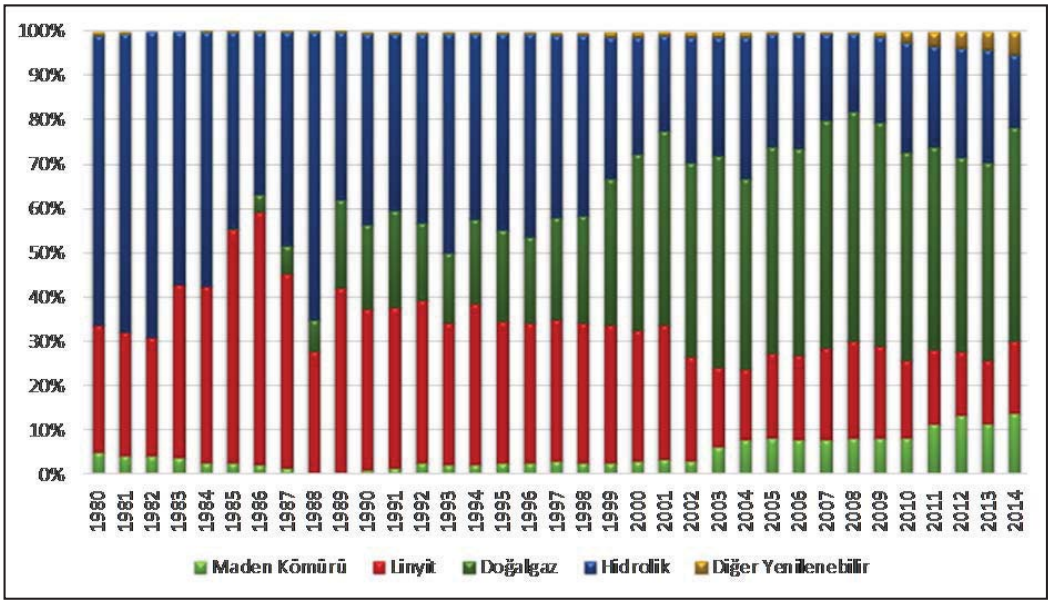

Şekil 6: Türkiye Elektrik Üretiminin Kaynaklara Göre Oransal Değişimi (1980-2014)

KAYNAKÇA

Acaroğlu M. 2008. *Türkiye'de Biyokütle – Biyoetanol ve Biyomotorin Kaynakları ve Biyoyakıt Enerjisinin Geleceği,* **VII. Ulusal Temiz Enerji Sempozyumu**, UTES'2008, 351-362,17-19 Aralık 2008, İstanbul.

Akova, İ. 2008. **Yenilenebilir Enerji Kaynakları,** Nobel Yayınları No:1229, Ankara.

Albostan, A., Çekiç, Y. ve Eren, L. 2009. *Rüzgâr Enerjisinin Türkiye'nin Arz Güvenliğine Etkisi,* **Gazi Üniversitesi Müh. Mim. Fak. Dergisi**, 24 (4): 641-649.

Balat, M. 2010. *Present situation and potential role of renewable energy in Turkey*, **Renewable Energy**, (46): 1-13.

Çağlar, Ü., Ceniz, C., Çakam, E., Onan, M. ve Kocaoğlu, Ş. 2008. *Türkiye'nin Atıl Enerji Kaynağı: Rüzgâr Enerjisi*, **2. Ulusal İktisat Kongresi,** 1-16, 20–22 Şubat 2008, İzmir.

Demirbaş, A. 2008. *Importance of biomass energy sources for Turkey*. **Energy Policy**, (36): 834–842.

Doğanay, H. 1998. **Ekonomik Coğrafya II, Enerji Kaynakları**, Şafak Yayınevi, Erzurum.

Doğanay, H. 2011. **Türkiye Ekonomik Coğrafyası**, Pegem Akademi, Ankara.

Erdoğdu, E. 2009. *On the wind energy in Turkey*, **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, (13):1361-1371.

Gökçöl, C., Dursun, B. Alboyacı, Bora and Sunan, E. 2009. *Importance of biomass energy as alternative to other sources in Turkey*, **Energy Policy**,(37): 424–431.

Güler, Ö. 2009. *Wind energy status in electrical energy production of Turkey*, **Renewable and Sustainable Energy Reviews,** (13): 473–478.

Gürbüz, A. 2009. *Enerji Piyasası İçinde Yenilenebilir (Temiz) Enerji Kaynaklarının Yeri ve Önemi,* **Uluslararası İleri Teknolojiler Sempozyumu (IATS'09),** 1-7, 13-15 Mayıs 2009, Karabük.

Karabulut, Y. 2000. **Türkiye Enerji Kaynakları,** Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Koçak, A. 2001. *Türkiye'de Jeotermal Enerji Aramaları ve Potansiyeli*, **3. TMMOB Enerji Sempozyumu,** 217-232, 5-7 Aralık 2001, Ankara.

Korkmaz Başel, E.D., Satman, A. ve Serpen, Ü. 2009. *Türkiye'nin Jeotermal Enerji Potansiyeli,* **TMMOB Jeotermal Kongresi,** 41-53, 23 - 25 Aralık 2009, Ankara.

Kömürcü, M.İ. ve Akpınar, A. 2009. *Importance of geothermal energy and its environmental effects in Turkey,* **Renewable Energy** (34):1611–1615.

Külekçi, Ö.C. 2009. *Yenilenebilir Enerji Kaynakları Arasında Jeotermal Enerjinin Yeri ve Türkiye Açısından Önemi*, **Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi**, 2,(2), s. 83-91.

Öğüt, H. 2007. *Biyoyakıtlar,* **Ekonomik Sosyal Araştırmalar Dergisi,** (1):130-133.

Rumeli, A. 2007. *Elektrik Enerjisi ve Türkiye*, **Ekonomik Sosyal Araştırmalar Dergisi,** (1): 94-101.

Şahin, N. 2007. *Türkiye'nin Doğalgaz Politikası,* **Ekonomik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, (1):113-122.

Şengüler, İ. 2007. *Asfaltit ve Bitümlü Şeylin Türkiye'deki Potansiyeli ve Enerji Değeri*, **TMMOB Türkiye VI. Enerji Sempozyumu,** 186-195, Ankara.

Toklu, 2013. *Overview of potential and utilization of renewable energy sources in Turkey*, **Renewable Energy**, (50): 456-463.

Toklu, E., Güney M.S., Işık, M., Çomaklı, K and Kaygusuz, K. 2010. *Energy production, consumption, policies and recent developments in Turkey*, **Renewable and Sustainable Energy Reviews,** (14): 1172-1186.

Üçgül, İ. ve Akgül G. 2010. *Biyokütle Teknolojisi*, **YEKARUM Dergi,** 1(1): s. 3-11.

Yılmaz, M. 2012. *Türkiye'nin Enerji Potansiyeli ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Açısından Önemi,* **Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi,** Cilt: 4 (2), ss. 33-54.

Yılmaz, M. and Bayar, R. 2006. *The Potential of Thermal Tourism in Turkey*, Jubilee **National Conference with International Participation,** Plowdiv Universty,1200-1208, 20-21.10.2006, Smolyan.

BOTAŞ, 1014. *Sektör Raporu, 2014.* http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments %2FSekt%C3%B6r+Raporu%2F2014+Y%C4%B1l%C4%B1+Sekt%C3%B6r+Raporu.pdf

BP. 2015. *Statistical Review of World Energy. June 2015.*

EPDK. 2014. *Doğalgaz Piyasası Sektör Raporu 2014*, www.epdk.gov.tr/.../petrol/rapor.../ Ppd_ Rapor_Yayin_ Sektor_ Raporu_2...' (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

ETKB. 2014. *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Bağlı, İlgili ve İlişkili Kuruluşların Amaç ve Faaliyetleri Raporu*, www.enerji.gov.tr/yayinlar_raporlar/Mavi_Kitap_2014.pdf (Erişim Tarihi: 12.10.2015)

EÜAŞ. 2015. *Elektrik Üretimi Sektör Raporu 2014*, www.enerji.gov.tr/yayinlar_ raporlar/ Sektor_ Raporu_EUAS_2014.pdf' (Erişim Tarihi: 12.09.2015)

GAP. 2013. *Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı*, www.gap.gov.tr. (Erişim Tarihi: 07.09.2015)

GEA. 2013. *Geothermal power: Internatıonal market overvıew 2013*, http://geo-energy.org/events/2013%20 International %20 Report %20Final.pdf (Erişim Tarihi: 02.09.2013)

DSİ. 2015. *Türkiye'nin Hidrolik Potansiyeli*, www.dsi.gov.tr. (Erişim Tarihi: 10.09.2015)

GWEC. 2015. *Global Wind Statistics 2014*, Global Wind Energy Concil, http://www.gwec.net/wp- content /uploads/2013/02/GWEC-PRstats-2012_english.pdf (Erişim Tarihi: 08.09.2015)

IEA. 2014. *World Energy Outlook 2014*, IEA Publications, Paris.

MTA. 2013. *Türkiye Jeotermal Enerji Potansiyeli*, www.mta.gov.tr/v2.0/daire-baskanliklari/enerji/index.php?...jeotermal. (Erişim Tarihi: 03.09.2013)

TKİ. 2015. *Kömür Sektör Raporu (Linyit) 2014*, www.enerji.gov.tr/yayinlar_raporlar/ Sektor_Raporu_TKI_2014.pdf (Erişim Tarihi: 10.10.2015)

TMMOB. 2012. *Türkiye'nin Enerji Görünümü*, MMO Raporu, Yay No:588, Ankara.

TPAO. 2015. *Ham petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu* -2014, http://www.tpao.gov.tr/tpfiles/userfiles/files/2012-sektor-rapor-mayis-tr.pdf (Erişim Tarihi: 19.09.2015)

TTK. 2015. *Taşkömürü Sektör Raporu* 2015. http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2 fSekt%C3%B6r+Raporu%2fSekt%C3%B6r+Raporu+May%C4%B1s+2015.pdf (Erişim Tarihi: 08.09.2015)

YEGM. 2015. *Türkiye'nin Jeotermal Potansiyeli*, http://www.eie.gov.tr/yenilenebilir/h_turkiye_potansiyel.aspx, (Erişim Tarihi:10.10.2015)

13. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SANAYİNİN GELİŞİMİ VE COĞRAFİ DAĞILIŞI

İrfan KAYGALAK

Yrd. Doç. Dr. İrfan Kaygalak, Balıkesir Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Balıkesir, Türkiye

irfan.kaygalak@balikesir.edu.tr

Mekân ya da coğrafya, tüm sanayi ve ekonomik faaliyetlerin işleme ve gelişme biçimleri üzerinde etkileyici olan bir faktördür. Mekânın özellikle sanayi faaliyetleri ile olan ilişkisi ile bu ilişkinin biçimi, zaman içerisinde sanayi faaliyetlerinin dayandığı teknolojik koşullara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Sözgelimi taşımacılığın demiryolu teknolojisine ya da buharlı gemi teknolojisine dayandığı bir dönemdeki sanayi faaliyetleri ile taşımacılığın havayolu teknolojilerine dayalı olduğu dönemdeki sanayi faaliyetlerinin mekan ya da coğrafya ile olan ilişkisi başkadır. Bu yönüyle sanayi ve mekan ilişkisi zamansal ya da tarihsel bir koşul olup değişkenlik göstermektedir. Ancak her dönem geçerli olabilen kalıcı ilişkilerin varlığı da söz konusudur. Mekan ya da coğrafya her şeyden önce ekonomik kaynak avantajlarını belirleyen bir faktördür. İktisadi anlamda üretim faktörlerinin başında gelen kaynakların varlığı ve yokluğu coğrafyanın toplumlara sunduğu ya da esirgediği bir "kaderdir".

Sanayi ve ekonomik faaliyetler açısından coğrafyanın sunduğu avantajlar elbette kaynak donatımı ile sınırlı değildir. İkincil bir üretim faktörü ya da avantajı olarak coğrafyanın ulaşılabilirliği sağlayan bir faktör olması sayılabilir. Sadece kaynaklara ulaşım açısından değil, üretimin pazarlara taşınmasından tutun da üretim süreçleri boyunca her türlü kaynak, bilgi, işgücü ve diğer üretim faktörlerine ulaşılabilirlik düzeyi de yine coğrafyanın sunduğu bir "kaderdir". Coğrafi konum olarak adlandırılan bu avantaj işlem maliyetleri üzerinde belirleyici bir role sahip olup, ekonomik faaliyetlerin dünya genelinde yoğunlaşmalarının ve dağılımının haritasını belirleyen faktörlerdendir. Mekanın ya da coğrafyanın bu etkisi doğal kaynakların dağılımı, üretim avantajlarının dağılışı gibi başlıklar altında uzunca bir süredir işlenmektedir. Ancak coğrafyanın-mekanın endüstriyel gelişme üzerindeki etkisi sosyal ve tarihsel olarak ortaya çıkan, uzun yıllar zarfında birikimli (kümülatif) olarak ilerleyen bir süreç biçiminde işler. Başka bir deyimle bir bölgenin ya da coğrafyanın ekonomik kalkınmadaki rolü zaman içinde birikerek şekillenen sosyal coğrafyası ile biçimlenmektedir. Bu ise güncel olan üçüncü etki biçimini akla getirmektedir. Sosyal sermaye, bölgenin-mekânın başka alanlarla olan bağlantılılığı, arazi değerleri, altyapı donatıları, ekonomik faaliyetleri yönlendiren politik ve kurumsal yapılar, kültür, tüketim

2. Türkiye'de 2001 sonrası yıllık sanayi sayımları düzenli bir şekilde yapılmadığından son güncel veri 2009 yılına ait olup son yıllara ait veri bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra ele aldığımız yıllara ait sayım kapsamı da farklılık göstermektedir. 1992 ve 2001 yıllarına ait veriler ISIC Rev. 3 kapsamında sınıflandırılmış olup yalnızca 10 ve üzeri çalışanı kapsayan tesisleri içermektedir. Buna karşın 2009 yılı verileri NACE Rev. 2 sınıflandırmasına göre düzenlenmiş olup bütün sanayi tesislerini kapsamaktadır. Ancak bu iki sınıflandırma kapsamında sektörler dönüştürülebildiğinden kıyaslama yapmak mümkündür. İşyeri kapsamının sayımlarda değişik olması iller arası sıralama açısından çok şeyi değiştirmediğinden sanayinin bölgeler arası dağılışı açısından geçerli bir gösterge olarak alınabilir.
3. OECD'nin teknoloji düzeylerine göre yaptığı sınıflandırmaya göre imalat sanayisini oluşturan sektörler dört ana gruba ayrılmaktadır. Tablo 2'de parantez içinde gösterilen sektör kodlarına göre 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 ve 36 kodlu sektörler düşük teknoloji grubu sanayileri; 23, 25, 26, 27 ve 28 kodlu sanayiler orta-düşük teknoloji grubu sanayileri; 24, 29, 31 ve 34 kodlu sektörler orta-ileri teknoloji grubu sanayileri; buna karşın 30 ve 35 kodlu sektörler ise ileri (yüksek) teknoloji grubu sanayileri oluşturmaktadır. Bu çalışmada teknoloji grupları üzerine yapılan değerlendirmelerde OECD - 2003'ün bu sınıflandırmasına sadık kalınmıştır.
4. Varyasyon katsayısı (VK) bir değişkenin mekândaki dağılımının türdeş olup olmadığını ölçmeye yarayan bir indekstir. Söz konusu değişkenin standart sapmasının yine değişkenin ortalamasına bölünmesiyle elde edilir. Artan VK değerleri, ele alınan değişkenin mekansal dağılışında eşitsizliklerin arttığını gösterir. Buna karşın düşük VK değerleri değişkenin homojen bir dağılıma sahip olduğunu gösterir (Ayrıntı için Li ve Wei, 2010 ile Hanink vd., 2011'e bakılabilir).

KAYNAKÇA

Akdağ, M. (1971) *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi I-II*, Barış Yayınevi, Ankara.

Armatlı-Köroğlu, B. (2004) SME Networks As New Engines of Economic Development and Innovativeness. Unpublished PhD Dissertation, METU, Ankara.

Ataay, F. (2001) Türkiye Kapitalizminin Mekansal Dönüşümü, *Praksis* 2:53-96.

Ataay, F. (2007) *Neoliberalizm ve Devletin Yeniden Yapılandırılması*, Deki Yayınevi, Ankara.

Avcıoğlu, D. (1969) *Türkiye'nin Düzeni*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.

Boratav, K. (2003) *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009*, İmge Yayınevi, Ankara.

Boschma, R.A. ve Iammarino, S. (2009) Related variety, trade linkages and regional growth in Italy, *Economic Geography* 85:289-311.

BSTB, (2014). *Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı OSB Bilgi Sitesi*, https://osbbs.sanayi.gov.tr/default.aspx, son erişim 10.08.2015.

Buğra, A. (1995*) Devlet ve İşadamları*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Buğra, A. (2002) Labour, Capital, and Religion: Harmony and Conflict among the Constituency of Political Islam in Turkey. *Middle Eastern Studies, 38:*187-204.

Buğra, A. ve Savaşkan, O. (2014) *Türkiye'de Yeni Kapitalizm: Siyaset, Din ve İş Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Cem, İ. (1989) *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*, Cem Yayınevi, İstanbul.

Cengiz, K. (2013). *Yav İşte Fabrikalaşak Anadolu Sermayesi'nin Oluşumu: Kayseri Hacılar Örneği,* İletişim Yayınları, İstanbul.

Çadırcı, M. (2000) *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul.

Demir, Ö., Acar, M. ve Toprak, M. (2004) Anatolian Tigers or Islamic Capital: Prospects and Challenges. *Middle Eastern Studies, 40:*166-188.

Eraydın, A. (1999) Sanayinin Anadoluya Yaygınlaşması ve Son Dönemde Gelişen Yeni Sanayi Odakları, *75 Yılda Çarklardan Chip'lere* içinde, sayfa 257-278, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Eraydın, A. (2002) *Yeni Sanayi Odakları, Yerel Kalkınmanın Yeniden Kavramlaştırılması*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

Erendil, A. (1998) Using Critical Realist Approach in Geographical Research: An Attempt to Analyze the Transforming Nature of Production and Reproduction in Denizli. Unpublished PhD Dissertation, METU. Ankara.

Erendil-Türkün, A. (2000). Mit ve gerçeklik olarak Denizli-Üretim ve işgücünün değişen yapısı: Eleştirel kuram açısından bir değerlendirme. *Toplum ve Bilim, 86:* 91-117.

Ersoy, H. ve Ersoy, L. (2002) *Küreselleşen Dünya'da Bölgesel Oluşumlar ve Türkiye*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Ersoy, M. (2001) Sanayisizleşme Süreci ve Kentler, *Praksis 2*: 32-52.

Filiztekin, A. ve Tunalı, İ. (1999) Anatolian Tigers: Are They for Real?. *New Perspective on Turkey, 20:* 77-106.

Frenken, K., Oort, F.V. ve Verburg, T. (2007) Related Variety, Unrelated Variety and Regional Economic Growth, *Regional Studies*, 45: 685-697.

Gökçen, A.M. (1990) Kalkınmada Öncelikli Yörelerde Uygulanan Gelişme Politikaları, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası (Süleyman Barda' ya Armağan), sayfa 364-390.

Gündoğdu, İ. (2009) Sermayenin Bölgesel Kalkınma Eğilim(ler)i: Kalkınma Ajansları Yasası Üzerine Tarihsel-Coğrafi Materyalist Bir İnceleme, *Praksis 19*: 267-302.

Hanink, D. M., Ebenstein, A. Y. ve Cromley, R. G. (2011) Spatial Analysis of Selected Manufacturing and Service Sectors in China's Economy Using County Employment Data for 1990 and 2000, *Regional Studies, 45:* 351-369.

Harvey, D. (2000) *Sermayenin Sınırları*, Çev. Utku Balaban, Tan Kitabevi Yayınları, Ankara.

İnalcık, H. (2000) *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I*, Eren Yayınları, İstanbul.

Kaygalak, İ. (2011) *Türkiye'de Sanayi Kümelenmesi: Uşak Örneği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bil. Enst., İzmir.

Kaygalak, İ. ve Reid, N. (2015) The Geographical Evolution of Manufacturing and Industrial Policies in Turkey, *Applied Geography* (Yayında).

Kaygalak, S. (2008) *Kapitalizmin Taşrası (16. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Bursa'da Toplumsal Süreçler Ve Mekânsal Değişim)*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Kazgan, G. (2002) *Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Keleş, R. ve Duru, B. (2008) Ankara'nın Ülke Kentleşmesindeki Etkilerine Tarihsel Bir Bakış, *Mülkiye Dergisi*, Cilt: XXXII Sayı:261: 27-44.

Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (2001) *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Keyder, Ç. (1999) *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Keyman, E. F. ve Koyuncu-Lorasdağı, B. (2010) *Kentler: Anadolu'nun Dönüşümü, Türkiye'nin Geleceği,* Doğan Kitabevi, İstanbul.

Kıray, M. (1998) *Örgütleşemeyen Kent: İzmir*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Li, Y. ve Wei, Y. H. D. (2010) The spatial-temporal hierarchy of regional inequality of China. *Applied Geography, 30:* 303-316.

Mutluer, M. (1995) *Gelişimi, Yapısı ve Sorunlarıyla Denizli Sanayii,* Denizli Sanayi Odası Yayınları, Denizli.

OECD, (2003) *OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2003,* OECD Publishing.

Ökçün, A.G. (1997) *Osmanlı Sanayii 1913, 1915 Yılları Sanayi İstatistikî*, DİE Yayınları, No:2024, Ankara.

Özaslan, M. (2006) Spatial Development Tendencies and Emergence of New Industrial Districts in Turkey in the post-1980 Era. *Paper in 46th Congress of the European Regional Science Association (ERSA),* August 30th – September 3rd, Volos-Greece.

Özveren, E., Keyder, Ç. ve Quartet, D. (eds.) (1994) *Doğu Akdeniz'de Liman Kentleri 1800-1914*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Pamuk, Ş. (2005) *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Pamuk, Ş. (2008) Globalization, industrialization and changing politics in Turkey, *New Perspective on Turkey, 38:* 267-273.

Perroux, F. (1950) Economic space: theory and applications, *Quarterly Journal of Economics 64*: 90-97.

Piore, M. J. ve Sabel. C. F. (1984) *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity*, Basic Books, New York.

Quataert, D. (2000) *Osmanlı İmalat Sektörü*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Rostow, W. W. (1960) *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, Cambridge University Press.

Sevgi, C. (1994) *Sanayileşme Sürecinde Türkiye ve Sanayi Kuruluşlarının Alansal Dağılımı*, Beta Yayınları, İstanbul.

Seyitdanlıoğlu, M. (2009) Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii (1839-1876), *AÜ. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi* 28:53-69.

Simmie, J. ve Martin, R. (2010) The economic resilience of regions: towards an evulotionary approach, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 3:27-43.

Sönmez, M. (2010) *Türkiye'de İş Dünyasının Örgütleri ve Yönelimleri*, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Yayınları, İstanbul.

Şener, S. (2007) Osmanlı Sanayileşme Süreci ve Bu süreçte Özel Girişimin Rolü, *DEÜ Sosyal Bilimler Dergisi 9 (3):* 56-90.

Tankut, G. (1993) *Bir Başkentin İmarı: Ankara (1929–1939),* Anahtar Kitaplar, İstanbul.

Tekeli, İ. (1998) Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık* içinde, sayfa 1–24, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ. (2009) *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü: 1923–1990*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1987) *Dünyada ve Türkiye'de Serbest Üretim Bölgelerinin Doğuş ve Dönüşümü*, Yurt Yayınları, Ankara.

TEPAV (2007) *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi: Ankara.

Tutsak, S. (1998) *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uşak*, Uşak Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi No: 2, Uşak.

Türkcan, E. ve Boratav, K. (1994) *Türkiye'de Sanayileşmenin Yeni Boyutları ve Kitler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

WEF (2014) *The Global Competitiveness Report 2014-2015*, K. Schwab ve X. Sala-i-Martín, (Eds.), World Economic Forum, Geneva.

Yaşar, O. (2003) 1913 ve 1915 yılları sanayi sayımı istatistiklerine göre Osmanlı Devleti'nde tarıma dayalı sanayiler, *Türk Coğrafya Dergisi* 40:47-74.

Yeldan, E. (2001) *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*, İletişim Yayınları, İstanbul.

14. BÖLÜM

TÜRKİYE ULAŞIM COĞRAFYASI

Arife KARADAĞ

Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
İzmir, Türkiye, E-mail: arife.karadag@ege.edu.tr

1. TÜRKİYE'DE ULAŞIMI ETKİLEYEN DOĞAL VE BEŞERİ FAKTÖRLER

Türkiye'de tüm dünyada olduğu gibi, ulaşım ve ulaştırma hizmetleri, yeryüzü şekilleri, yükselti, eğim, iklim koşulları gibi doğal ve nüfus yoğunluğu, alanın jeostratejik avantajı-dezavantajı gibi beşeri faktörlerin etkisiyle gelişmektedir. Şüphesiz Türkiye'nin çok farklı ekonomik, siyasal ve sosyal yapılara sahip ülkeler arasında köprü konumunda olması, üç yanının denizlerle çevrili olması, boğazların denizyolu ulaştırmasındaki kilit rolü ülkeyi ulaşım potansiyeli bakımından ayrıcalıklı bir konuma getirmektedir.

Bununla birlikte, yeryüzü şekilleri ve yükselti değerleri ülkede özellikle karayolu ve demiryolu ulaşımını zorlayan ve sınırlandıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye ortalama yükseltisi 1132 m olan ve özellikle Anadolu kesiminde bu değerin 1162 m'ye çıktığı yüksek ve engebeli bir ülkedir. Kuzeyde Karadeniz Dağları, güneyde Toroslar 2500 m'lere varan yükseltileriyle kıyıya paralel uzanırken, kıyı ve iç kesimler arasındaki ulaşımın önünde de aşılması güç bir set oluşturmaktadır. Öyle ki, bu bölgelerde karayolu ve demiryolu hatları da dağ sıralarının uzanışına uygun bir dağılış göstermektedir.

Bununla birlikte, aynı bölgelerde kuzey-güney doğrultuda kıyı ve iç kesimler arasındaki ulaşım büyük akarsuların açtıkları dar vadiler ve dağ geçitlerinin bulunduğu yerlerden sağlanmaktadır. Sözü edilen dağ geçitlerinin başlıcaları; Erzurum'dan Hopa limanına geçişi sağlayan Çoruh vadisi üzerindeki Cankurtaran Geçidi (690 m), yine Doğu Anadolu'yu Erzurum-Aşkale-Bayburt-Gümüşhane üzerinden Trabzon limanına bağlayan Kop Dağı Geçidi (2509 m) ile Zigana Geçidi'dir (2010 m). Yine Batı Karadeniz ile İç Anadolu bağlantısını kuran Ilgaz (1775 m) ve Çataltepe Geçitleri (1290 m) diğer önemli güzergâhlardır. İç Anadolu, hatta Marmara Bölgesi'ni Akdenize bağlayan geçitlere boğazlara gelince; Ulukışla-Pozantı-Yenice arasındaki Gülek Boğazı (1050 m) ve onu izleyen Toros Tünelleri, Silifke-Mut'u Karaman ve Konya'ya bağlayan Sertavul Geçidi (1650 m) ile Antalya-Burdur arasındaki Çubuk Beli (925 m) ve Çeltikçi Beli'dir (1225 m).

- Bölgesel trenler (yakın kentler arası veya sanayi bölgesi kent arası)
- Füniküler (kablolu raylı sistemler)
- Deniz ulaşımı (vapurlar, tekneler, deniz otobüsleri) gibi başlıklar öne çıkmaktadır.

Kent içi ulaşımda, belirleyici unsurlar, müşteri/yolcu talepleri, finansman, ulaşılabilirlik, konfor, yolculuk kalitesi, estetik, kültürel değerler, politik etkiler şeklinde sıralanabilir. Kent içi ulaşımda hızlı, ekonomik, rahat, güvenli, çevre ve gürültü kirlililiklerine duyarlı ulaşım hedefi esastır. Sonuç olarak, kentin yoğunlaşan trafik yükünü azaltmak ve kaliteli kent içi ulaşım kriterlerine yaklaşmak için; orta ve büyük ölçekli sanayileri kent dışına almak, merkez dışında yeni yerleşim alanları oluşturmak, dolaşım ve otopark kısıtlamaları yapmak, suyolu ulaşımına ağırlık vermek, toplu taşıma ve yayalara öncelik vermek, mevcut hemzemin kavşakların geometrik açıdan ıslahını ve denetimini yapmak, çok katlı kavşak uygulamalarına geçilmesi, yaya alt geçitlerin arttırılması, esnek sinyalizasyona geçilmesi, yol kenarı otoparklarının kaldırılması şeklinde düzenlemelerin aktive edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akbulut, G., (2010). **Siyasi Coğrafya Açısından Türkiye'de Demiryolu Ulaşımı**. Anı Yayıncılık. Ankara.

Bakırcı, M., (2012). *"Türkiye'de karayolu sınır Kapılarının uluslararası ulaşımdaki yeri ve önemi"* ***Prof.Dr.Süha Göney'e Armağan Kitabı***, İstanbul Üniversitesi Yayını, 165-193, İstanbul.

Bakırcı, M., (2012). *"Ulaşım coğrafyası açısından Türkiye'de havayolu ulaşımının tarihsel gelişimi ve mevcut yapısı"* **Marmara Coğrafya Dergisi (e-dergi). Sayı:25**, 340-377 İstanbul.

Bakırcı, M., (2013). *"Türkiye'nin uluslararası ulaşımında demiryolu sınır kapılarının yeri ve etkinliği"* **Marmara Coğrafya Dergisi, (e-dergi) Sayı. 28**, 370-407, İstanbul.

Bakırcı, M., (2014*)* *"Coğrafi açıdan Anadolu'nun tarihi ulaşım ağı ve İpek Yolu"* Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. **Avrasya Etüdleri Dergisi. 45/2014-1** (63-86), Ankara.

Bakırcı, M., (2014a) **Ulaşımın fonksiyonel yapısı ve ilişkileri** İ.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Coğrafya Bölümü Ders Notları, İstanbul.

Bakırcı, M., (2014b) **Ulaşımın mekansal analizi** İ.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Coğrafya Bölümü Ders Notları, İstanbul.

Çağlıyan, A.; Bozkurt Yıldız, A. (2013). *"Türkiye'de demiryolu güzergâhları jeomorfoloji ilişkisi",* **Marmara Üniversitesi Coğrafya Dergisi Sayı 28**, Temmuz 2013, ISSN:1303-2429 E-ISSN 2147-7825, İstanbul.

Deniz, O.; Doğu, A.F. (2008). *"Türkiye-İran Sınırı: Sınırın Coğrafi Durumu ve Sınır Köylerimizin Sosyoekonomik Yapıları"* **Doğu Coğrafya Dergisi. Sayı 19,** Erzurum.

Deniz O., ve Yazıcı H., (2003). *"Van Gölünde Ulaşım"* **Türk Coğrafya Dergisi. Sayı 40**, s.17-33, İstanbul

Doğanay H., (2011). **Türkiye Ekonomik Coğrafyası** Pegem Yayınları. Ankara

Doğanay H., (1997). **Türkiye Beşeri Coğrafyası** Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. İstanbul.

Doğaner S., (1996) *"Türkiye'de Turizm Ulaştırması"* **Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu. Coğrafya Araştırmaları Dergisi. Sayı: 4** Ankara

Güner, İ.; Bekdemir, Ü., (1999). *"Dilucu Gümrük Kapısından Yapılan Sınır Ticareti ve Iğdır'a Etkileri"* **Türk Coğrafya Dergisi Sayı: 34.** İstanbul

Güner, İ.; Yazıcı H., (2000) *"Çanakkale Boğazında Ulaşım"* **Türk Coğrafya Dergisi. Sayı: 35** İstanbul

Gürsoy, C.R., (1975). *"Türkiye'nin Tabii Yolları"* **Türk Coğrafya Dergisi. Sayı 26**. İstanbul

Hacısalihoğlu, İ.Y., (1997) "*Trabzon Şehrinde Sarp Sınır Kapısının Açılışından Sonra Ticaret Fonksiyonundaki Değişmeler"* **Türk Coğrafya Dergisi. Sayı: 32**, İstanbul

Kapluhan, E., (2014*) "Ulaşım Cografyası Açısından Türkiye'de karayolu ulaşımı ve mevcut yapısı",* **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Cilt: 7 Sayı: 33, www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581_

Karabulut, Y. (1997). *"Türkiye'de Demiryolu Ulaşımı"*, **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı 6,** Ankara.

Koday, Z., (1994) *"Sınır Ticaretimiz Bakımından Sarp Sınır Kapısının Önemi"*. **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 1,** Erzurum.

Özgüç, N., (1994) **Turizm Coğrafyası**. İstanbul Üniversitesi Yayını. İstanbul

Özgür, M. (1999). *"Türkiye limanları",* **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı 7.** Ankara

Rodrigue, J.P. vd. (2006). **The Geography of Transport Systems,** Routledge Publication. New York

Satan, A., (2012), **Osmanlı Devri Demiryolu Kronolojisi.** Osmanlıda Ulaşım (Editörler ENGİN V., UÇAR A., DOĞAN O,) Çamlıca Yayınevi. İstanbul

Tanoğlu, A., 1963, *"Türkiye'nin Coğrafi Mevkii ve Bu Mevkii ile İlgili Bazı Meseleler"* İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi. Sayı: 13 İstanbul.

Taşlıgil, N. (1997). *"Türkiye'de Hava Ulaşımının Gelişimi"* **Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi. Cilt 2, Sayı: 7**, İstanbul

Taşlıgil, N., (2004). "İstanbul Boğazı'nın Ulaşım Coğrafyası Açısından Önemi" **Marmara Coğrafya Dergisi. Sayı 10.** İstanbul

Taşlıgil, N., (2010). **Türkiye Ulaşım Coğrafyası,** Çantay Kitabevi, İstanbul.

Tümertekin, E. (1987). **Ulaşım Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 85. İstanbul.

Yavuz, M.; Tavukçu, A.Y., (2012). *"Doğukapı-Akyaka-Kars-Sarıkamış-Erzurum Eski Demiryolu Hattı ve Mimari Yapılanması (I)"* **Hacettepe Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Dergisi. Cilt: 29 Sayı:1**. s.293-312 Ankara

Yıldırım, İ., (2001) **Cumhuriyet Döneminde Demiryolları (1923-1950),** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

DHMİ, (2009). **Kuruluş Tarihçesi** Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMİ) 2009 Faaliyet Raporu. Ankara

TÜİK (2014). Ulaşım İstatistikleri, Ankara.

TÜSİAD (2007) **Kurumsal Yapısı, Yasal Çerçevesi ve Göstergeleriyle Ulaştırma Sektörü,** Yayın No: TÜSİAD-T/2007-02/431. İstanbul

UNITED NATIONS, (1999). **Development of the Trans-Asian Railway.** http://www.unescap.org/ttdw/publications/tispubs/tarscfulltext.pdf10.04.2013 Newyork.

Ulaştırma Bakanlığı, (2011). **Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023**, Ankara.

15. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TURİZM

Yüksel GÜÇLÜ
Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Sakarya, Türkiye, E-mail: yguclu@sakarya.edu.tr

Turizm, "dinlenmek ve tatil yapmak amacıyla yolculuğa çıkmak" (Özgüç, 1998, s. 15); "bir bölge ya da ülkeye turist çekmek için alınan her türlü önlem; gelir getirici bir ekonomik faaliyet; dinlenme, eğlenme, görme, tanıma, sportif karşılaşmalar yapma, temsil veya konser verme, bilgi ve görgüsünü arttırma gibi amaçlarla yapılan gezi" (Doğanay vd., 2003, s. 370); "yabancıların geçici ya da sürekli olarak iş tutma ve para kazanma amacına bağlı olmayan konaklama ve yolculuklarından doğan iş ve ilişkiler bütünüdür" (Özgüç,1998, s. 15) şeklinde tanımlanmaktadır Bir seyahatin turizm olarak nitelendirilebilmesi için seyahatin devamlı oturulan, çalışılan ve günlük ihtiyaçların sağlandığı yerler dışına yapılması, konaklama sırasında genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetlerin talep edilmesi ve konaklamanın geçici olması gerekir (Özgüç, 1998, s. 15).

Dünya üzerinde modern manada turizm 19. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlasa da esas gelişmesini II. Dünya Savaşı'nın ardından göstermiştir. Turizm günümüz dünyasında en büyük ve en hızlı büyüyen ekonomik faaliyet alanlarından biridir (Wall, 2007). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre turizm sektörü her yıl doğrudan ve dolaylı olarak dünyada gelirlerin yaklaşık %9'unu, çalışan her 11 kişiden birinin istihdamını sağlamakta, yaklaşık 1,4 trilyon ABD Doları ihracat gerçekleştirmekte, dış turizme yaklaşık 1,138 milyar (2014), iç turizme yaklaşık 5-6 milyar kişi katılmaktadır (UNWTO, 2015).

1. TÜRKİYE'DE TURİZMİN KISA TARİHİ VE EKONOMİDEKİ ÖNEMİ

Bugünkü Türkiye toprakları tarih boyunca günümüzdeki anlamı ile pek çok turistik ziyarete sahne olmuştur. Ancak ilk modern manadaki turizm hareketi 1863'te "Sergi-i Umumi-i Osmani" adlı sergi dolayısıyla Avusturya başta olmak üzere yurt dışından turist gruplarının İstanbul'a gelmesi ile başlamıştır (Özgüç, 1998). Bu süreçte yabancı turistler daha çok İstanbul ve Bursa'yı ziyaret etmişlerdir. Hemen hemen aynı tarihler-

KAYNAKÇA

Atalay, İ., (2004). **Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği (2. Baskı)**, Meta basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir.

Coşkun, N., (2010). **Türkiye'de turizm politikaları ve turizm sektörü üzerindeki etkileri** (Uzmanlık Tezi), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler Ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara (http://aregem. kulturturizm. gov.tr/ Eklenti/31154,neslihan-coskun-uzmanlik-tezipdf.pdf?0, 02.06.2015).

Doğanay, H., Özdemir, Ü., Şahin, İ.V., (2003). **Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya (2.Baskı)**, Pegem Akademi, Ankara.

Doğaner, S., (2001). **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Erdem, B. (tarihsiz). *Kuş Gözlemciliği,* http://users. metu.edu.tr /e165381 /docs/Birds%20&%20 bird%20identification.pdf, son erişim tarihi: 17.06.2015).

Güçlü, Y. (2006). *Bölüm IV. Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası,* **Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği** (Editörler: Hayri Çamurcu, Nurettin Bilgen), Lisans Yayıncılık, sayfa 155-235, İstanbul.

Güçlü, Y., (2008a). *The Determination of Sea Tourism Season According to the Climatic Conditions in Marmaris-Alanya Coastal Belt (SW of Turkey),* **Journal of Tourism Challenges and Trends**, 2(2), 91-113.

Güçlü, Y., (2008b). *Alanya-Samandag Kıyı Kusagında Konforlu Olma Süresi ve Deniz Turizmi Mevsiminin Iklim Kosullarına Göre Belirlenmesi (Climatic Conditions of Alanya-Samandag Coastal Zone With Respect to Human Comfort and Maritime Tourism Season*), **Türk Cografya Dergisi**, 50, 1-20.

Güçlü, Y., (2010a). *Ege Bölgesi Kıyı Kuşağında İklim Konforu Sartlarının Kıyı Turizmi Yönünden İncelenmesi* (The Examination of Climate Comfortable Conditions in Terms of Coastal Tourism on the Aegean Region Coastal Belt), **International Journal of Human Sciences** (Uluslararası Insan Bilimleri Dergisi), 7(1), 794-823.

Güçlü, Y., (2010b).Türkiye'nin Deniz Kıyılarında Kıyı Turizmi İçin İklim Konforu, Lisans Yayıncılık,İstanbul.

Güçlü, Y., (2011). *The determination of sea tourism season with respect to climatical conditions on the black sea region of Turkey*, **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 19, 258- 269.

Matzarakis A., (2006). *Weather and climate-related information for tourism*, **Tourism and Hospitality Planning and Development,** Vol. 3, August, No. 2, s. 99–115.

Okuyucu, A., Somuncu, M., (2013). *Türkiye'de İnanç Turizmi: Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek*, İçinde, **International Conference on Religious Tourism and Tolerance** 9-12 May 2013, Proceedings (Editor Muhsin Kar), Konya /Turkey, s. 627-643.

Özgüç, N., (1998). **Turizm Coğrafyası. Özellikler. Bölgeler**, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Wall,G. (2007). *The tourism industry and its adaptability and vulnerability to climate change,* İçinde, **Climate Change and Tourism – Assessment and Coping Strategies** (Edit.:Amelung B.; Blazejczyk K.; Matzarakis A.), Maastricht - Warsaw –Freiburg, s. 5-19.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.(2015). Ulusal İstihdam Stratejisi (2014–2023) Turizm Sektörü Raporu 2015 yılı I. Dönem, 2015, www.uis.gov.tr/media/1228/turizm_sektoru_taslak_raporu.docx, 14.08.2015.

World Tourism Organization (UNWTO), Press Release, 27 January 2015, http://media.unwto.org/press-release/2015-01-27/over-11-billion-tourists-travelled-abroad-2014, son erişim tarihi: 09.06.2015.

World Tourism Organization (UNWTO).(2015). Tourism Highligts 2014 Edition, http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416226, son erişim tarihi: 09.06.2015.

http://www.aktob.org.tr/pdf/pakettur2014.pdf, son erişim tarihi: 13.08.2015).

http://www.denizhaber.com.tr/antalyada-yilda-4-yuzbin-kisi-dalis-yapiyor-haber-51248.htm, son erişim tarihi: 12.06.2015.

http:// www. denizticaretodasi. org.tr/sayfalar/ marinalar. aspx, son erişim tarihi: 10.06.2015.

http://www.haberturk. com/ekonomi/ is-yasam/haber/1044368-orman-ve-su-isleri-bakanligi-av-turizminden-25-milyon-tl-gelir-elde-etti, son erişim tarihi: 11. 09.2015).

http://kdk.gov.tr/haber/kongre-turizminde-10-yilda-254luk-buyume/426, son erişim tarihi: 12.06.2015).

http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11533/yayla-turizm-merkezleri. html, son erişim tarihi: 10.06.2015).

http://www.mavibayrak.org.tr/tr/icerikDetay.aspx?icerik_refno=1, son erişim tarihi: 12.08.2015.

http://www.milliparklar. gov.tr/anasayfa/ haberduyuru/duyurular/15-05-08/AV_TUR%C4%B0ZM %C4 %B0_%C4%B0Z %C4 %B0N_BELGEL %C4%B0_ ACENTELER. aspx? sflang=tr, son erişim tarihi: 11.06.2015).

http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/index.htm, son erişim tarihi: 12.06.2015).

http://www. ormansu. gov.tr/osb/haberduyuru/guncelhaber/15-02-27/Milli_Parklar_ve_Tabiat_Parklar%C4%B1_2014%E2%80%99te_13_Milyon_Ziyaret%C3%A7iyi_A%C4%9F%C4%B1rlad%C4%B1%E2%80%A6.aspx?sflang=tr, son erişim tarihi: 12.05.2015).

http://www.radikal.com.tr/ yasam/turkiye_anit_agac_ muzesi_gibi-876472, son erişim tarihi: 11.06.2015).

http://www.tanitma.gov.tr/TR,22529/tatil-yerleri-destinasyonlar.html, son erişim tarihi: 21.05.2015).

http://www.ttyd.org.tr/userfiles/Mix/file/GOLF%20TURizMi%20 (3) %20 (1).doc, son erişim tarihi: 10.06.2015).

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1051, son erişim tarihi: 05.06.2015.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072, son erişim tarihi:12.08.2015.

http://www.turizmyatirimdergisi.com.tr/images/dergi/ek/01.pdf, son erişim tarihi: 12.06.2015).

http://www.turizmyatirimdergisi.com.tr/images/dergi/19-Sayi_19.pdf, son erişim tarihi: 14.03.2015).

http://www.tursab.org.tr/tr/mevzuat, son erişim tarihi: 02.06.2015.

http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri/dis-ticaret -aciklarini-kapatmada-payi_916.html, son erişim tarihi: 12.08.2015).

http://www.tursab.org. tr/tr/istatistikler/ turistik-tesis-ve-isletmeler/tc-bakan ligi dan -belgeli-yat-isletmeleri_913.html, son erişim tarihi: 26.05.2015.

http://www.tursab.org. tr/dosya/12186/saglikturizmiraporu_ 12186_ 54 85 299.pdf, son erişim tarihi: 10.06.2015.

http://www.tursab.org.tr/dosya/12196/tursab-kis-turizmi-raporu119314251845-1_12196_3978793.pdf, son erişim tarihi: 17.06.2015).

http://www.tursab.org.tr/dosya/12195/tursab-spor-turizmi- raporu_12195_ 5670173. pdf, son erişim tarihi: 11.06.2015).

http://www.tursab.org.tr/dosya/11334/tursabinancturizmi_11334_5069372.doc, son erişim tarihi: 17.06.2015).

http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turistik-tesis-ve-isletmeler/turkiyenin-yatak-kapasitesi-1966-_77.html, son erişim tarihi: 05.06.2015

http://www.tursab.org.tr/tr/seyahat-acentalari/seyahat-acentasi-arama? Search=1, son erişim tarihi: 14.08.2015)

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9874/av-turizmi.html, son erişim tarihi: 27. 05. 2015).

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,45733/ulkemizde-illere-ve-yillara-gore-mavi-bayrak-plaj-marin-.html, son erişim tarihi: 27.05.2015.

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9863/yat-istatistikleri.html, son erişim tarihi: 26. 05.2015.

http://yigm. kulturturizm. gov.tr/TR,11518/bazi-dalis-bolgeleri.html, son erişim tarihi: 28.05.2015.

http://yigm. kulturturizm. gov.tr /TR,11522/dalis-kulupleri.html, son erişim tarihi: 12.06.2015.

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11479/turkiyede-saglik-ve-termal-turizm. html, son erişim tarihi: 27.05.2015.

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10335/magara-turizmi.html, son erişim tarihi: 28.05.2015).

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10336/turizme-acik-magaralar.html, son erişim tarihi: 28. 05. 2015).

http://yigm. kulturturizm.gov.tr/ TR,9892/ dagcilik.html, son erişim tarihi: 28.05.2015).

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10177/kis-sporlari-turizm-merkezlerine-iliskin-genel-bilgiler. html, son erişim tarihi: 28.05.2015).

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10162/nerelerde-golf-oynayabilirsiniz. html, son erişim tarihi: 27.05.2015).

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10161/golf-turizmi.html, son erişim tarihi: 27.05.2015).

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10165/yamac-parasutu.html, son erişim tarihi: 27.05.2015).

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10200/kongre-turizmi.html, son erişim tarihi: 28.05.2015).

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10203/kus-gozlemciligi.html, son erişim tarihi: 28.05.2015).

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10173/inanc-turizmi.html, son erişim tarihi: 28.05.2015).

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9860/turizm-belgeli-tesisler.html, son erişim tarihi: 12.08.2015.

http://yigm. kulturturizm. gov.tr/TR, 9858/belediye-belgeli-tesisler.html, son erişim tarihi: 11.08.2015).

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9862/chartertarifesiz-ucaklar-istatistikleri.html, son erişim tarihi: 27.05.2015.

http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9648/seyahat-acentasi-nedir.html, son erişim tarihi: 14.08.2015).

http://www. zirvedagcilik.net/turkiyede-dagcilik-t%E2rihi-p-382.html, son erişim tarihi: 17.06.2015).

16. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TİCARET

Meryem HAYIR KANAT
Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi,
İstanbul, Türkiye, E-mail: mhayir@yildiz.edu.tr.

Ticaret; tarım toplumundan, kasaba ve şehir toplumuna geçiş sürecini başlatan çok eski bir ekonomik faaliyet türüdür. Türkiye, 78 milyona yakın nüfusu, kıtalar arasındaki stratejik konumu ile ticaretin canlı olduğu bir ülkedir. Avrupa, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'dan oluşan geniş bir coğrafyanın merkezinde bulunan Türkiye pek çok uluslararası örgütün üyesidir. İstanbul'dan 4 saatlik uçuşla 50'den fazla ülkeye, 1,5 milyar nüfusa ve 25 trilyon dolarlık pazara erişim olanağına sahiptir (Dışişleri Bakanlığı). Coğrafi konumunun sağladığı pek çok avantajın yanı sıra bulunduğu bölgede meydana gelen istikrarsızlıklar Türkiye'nin ticareti üzerinde etkiye sahiptirler.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan dünya düzeni, gelişen ulaşım imkânları, artan nüfus miktarı, her geçen gün dünya ticaret hacminin büyümesine neden olmuştur. Bu süreçte dünya ticaretine yön veren Dünya Ticaret Örgütü gibi örgütler haricinde pek çok bölgesel örgüt kurulmuştur. 1957 yılında kurulan **Avrupa Ekonomik Topluluğu** (AET), 1967 yılında kurulan **Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN), 1969'da kurulan İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT),** 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından kurulan **Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT),** 1992 yılında kurulan **Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ),** 1994 yılında imzalan Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması ile kurulan **(NAFTA)** bunlardan bazılarıdır. Bu örgütler üyeleri arasında ticareti kolaylaştırarak, ticaret hacmini artırmaktadırlar.

Ticarette; 1980'lere kadar iç ticaret, dış ticaret ve transit ticaret olarak sınıflandırılma yapılırken, internetin kullanılmaya başlaması ve yaygınlaşması ile e-ticaret kavramı ortaya çıkmış ve hayata geçmiştir.

1. İÇ TİCARET

Bir ülkenin sınırları içerisinde bölge ve bölümler arasında gerçekleştirilen her türlü mal ve hizmet alım satımına iç ticaret denir. Mal ve hizmetlerin üreticiden, tüketiciye ulaşıncaya kadar geçen süreçte pek çok tüccar zincire dâhil olur. Bir kısım tüccarlar ürünleri

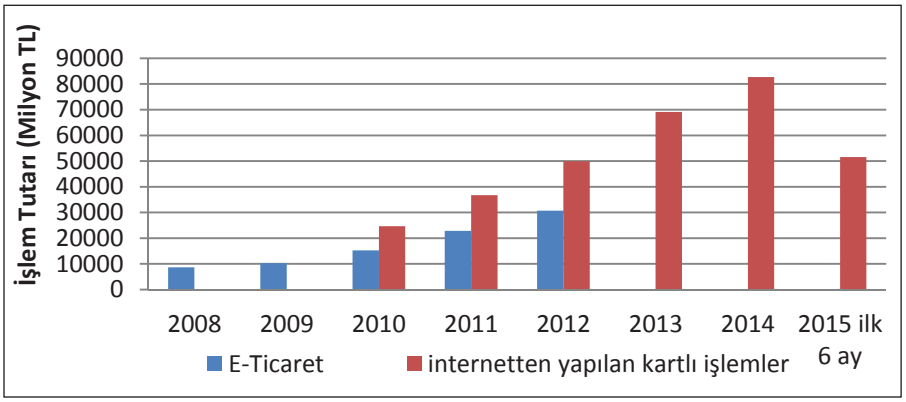

Grafik 15: İnternetten Gerçekleşen Kartlı Ödemeler ve e-Ticaret

Kaynak: Bankalar Arası Kart Merkezi, Erişim: 22.11.2015

KAYNAKCA

Korkmaz, Nuray, (2002). **Sorularla internet ve E-ticaret rehberi**, İTO, 2002.

Şahin, Cemalettin ve Doğanay, Hayati, (2003). **Türkiye Coğrafyası**, Gündüz Eğitim Yayıncılık, ISBN: 975-6859-02-4, Ankara 2003.

Güven, İlhan. Transit Ticaret ve Ugulaması, *archive.ismmmo.org.tr/docs/.../23-63%20İLHAN%20GÜVEN.doc*, Erişim: 10 Kasım 2015.

Resmî Gazete, 2008. Elektronik Haberleşme Kanununun 5/11/2008 tarihli Kanun No. 5809.

Resmî Gazete, 2014. Elektronik ticaretin düzenlenmesi hakkında kanun, Kanun No. 6563, Kabul Tarihi: 23/10/2014. http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/11/20141105-1.htm.

TUİK, (2015), Dış Ticaret Endeksleri, TUİK Haber Bülteni, Sayı: 18572, 14 Ekim 2015.

TUİK, Ticaret İstatistikleri veri tabanı, erişim Kasım 2015.

Ekodiyalog, Yeni ekonomi ve elektronik ticaret https://www.ekodialog.com/Makaleler/yeni_ekonomi_elektronik_ticaret_makale.html, Kasım 2015.

http://eticaretmag.com/amazon-comun-10-yillik-net-geliri/, erişim 10 Kasım 2015.

http://webrazzi.com/2014/02/14/eticaret-devleri-amazon-ebay-webrazzi-pro/, Kasım 2015.

BKM, (2015). Aylık-Bülten-201506-v31, http://www.bkmcom.tr/raporlar-ve-yayinlar/donemsel-bilgiler/, Erişim: 22.11.2015.

Türkiye'nin e-ticaret alanındaki görünümü, http://icticaret.gtb.gov.tr/istatistikler/eticaret, erişim 22 Kasım 2015.

http://icticaret.gtb.gov.tr/istatistikler/eticaret, erişim 22 Kasım 2015.

17. BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN BAŞLICA ÇEVRE SORUNLARI

Nuriye GARİPAĞAOĞLU

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, İstanbul, Türkiye, E-mail: nuriyeg@marmara.edu.tr

1. TÜRKİYE'DE HAVA KİRLİLİĞİ

1.1. Hava Kirliliğinin Tanımı ve Hava Kirleticiler (Pollütantlar)

Temiz havanın çok net bir tanımı bulunmamaktadır. Zaten, ideal anlamda temiz havayı da bulmak mümkün değildir. Hava kirliliği, atmosferde gaz, parçacık, su buharı ve koku şeklinde bulunabilecek olan kirleticilerin başta insan olmak üzere, canlılara ve bütünüyle ortama zarar verecek ölçülere ulaşmasıdır. Kirleticilerden hangilerinin hangi konsantrasyona ulaştığında zararlı olabileceği, uluslararası kuruluşlar ve ayrıca çeşitli ülkeler tarafından "hava kirliliği standartları" ile belirlenmiştir.

Kuru havanın bileşimine yabancı olan maddelere atmosfer kirleticileri (pollütantlar) denir. Bunlar, CO, SO_2, SO_3, H_2S, HF gibi gazlarla, yoğuşma çekirdekleri, mantarlar, kurum, is gibi partiküler ve radyoaktif maddelerdir. Atmosferde bulunan su buharı ise, kirletici sayılmaz. Aynı şekilde karbondioksit de (CO_2), saf havanın bileşimindeki oranını koruduğu sürece pollütant değildir. Ancak, yanmalar sırasında meydana gelen ve havaya karışan karbondioksit, bir kirlenme etkenidir. Doğal olarak atmosferin bileşiminde çok küçük oranlarda bulunan azot oksitleri (N_2O, NO_2) ve ozon (O_3) ise, doğal kirleticilerdir. Atmosfer kirleticileri birincil ve ikincil kirleticiler olarak da gruplara ayrılırlar. Birincil kirleticiler doğrudan kirlenmeye yol açarlar. İkincil pollütantlar ise, bir veya birkaç birincil pollütantın kimyasal reaksiyona girmesiyle oluşurlar.

Hava kirliliğine neden olan **gaz hâlindeki kirleticiler**, normal sıcaklık ve basınç altında gaz formunda bulunan maddelerle katı ve ya sıvı hâlde bulunan maddelerin buharlarından oluşmaktadır. Gaz durumundaki kirleticilerin en önemlileri; karbonoksitler, hidrokarbonlar, hidrojen sülfür, azot oksitleri, kükürt oksitleri, ozon ve diğer oksitleyicilerdir. Bunlardan karbon oksitler, karbondioksit (CO_2) ve Karbonmonoksit (CO) şeklinde bulunurlar. Temiz havanın bileşiminde doğal olarak bulunan CO_2, normal konsantrasyo-

gürültü konusundaki şikayetlerin başında eğlence sektöründen kaynaklanan gürültü bulunmaktadır. Özellikle yaz döneminde, turizm mevsiminin de başlamasıyla kıyı kentlerimizde açık ve yarı açık eğlence mekânlarından kaynaklanan çevresel gürültü önemli sorun olmaktadır. Eğlence yerlerinden kaynaklanan gürültünün önlenmesi ve kontrol altına alınması için mevzuat oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

Atalay, İ; (2006). **Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası**. Meta Basım Matbaacılık, İzmir.

Bayraç, N - Yenilmez, F; (2002). **Türkiye ve AB Tarım Sektörlerinin Karşılaştırılması.** (www.turkvet.biz/yazi/ab_ve_turk_tarimi.pdf. Erişim tarihi, 29-1-2011).

Cangir, C- Boyraz, D- Haktanır, K; (2005). "*Toprak Kaynakları ve Kullanımı"*, **VI. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, Bildiri Metinleri**, (http: //www.zmo. org.tr Erişim tarihi 28-1-2011).

Ceritli, İ; (1997). *Türkiye'nin Toprak Sorunu"*. **Ekoloji Dergisi,** OCAK-ŞUBAT-MART 1997 SAYI: 22, ss. 4-8, (www.ekolojidergisi.com.tr/. Erişim tarihi: 1-2-2011).

Çolakoğlu, H – Çokuysal, B – Çakıcı, H. (2005). "*Türkiye'de Gübre Üretimi ve Tüketimi"*, Ege Üniversitesi Tarım Dışı Etkinlikleri, **Tarımda Potasyumun yeri ve Önemi**, ss.13-20, Eskişehir, (www.ipipotash.org/.../ Erişim tarihi: 13-2-2011).

Ekinci, E; Tırıs, M; Türe, İ; (1997). Ulusal Çevre Eylem Planı: Enerji Sektöründen Kaynaklanan Hava Kirliliği. DPT, Ankara.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Enerji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri. 2000, 2006, 2007 (www.enerji.gov.tr).

Ergene, A; 1997). **Toprak Biliminin Esasları.** Öz Eğitim Yayınları, İstanbul.

Erinç, S; 1996). **Klimatoloji Metodları.** Alfa Basım Yayım Dağıtım, Yay No: 276, İstanbul.

Erinç, S; (1984). **Ortam Ekolojisi ve Degredasyonal Ekosistem Değişiklikleri**. İstanbul Üniv. Deniz Bil. ve Coğr. Enst. Yay No: 1, İstanbul.

Garipağaoğlu, N; (2008). *"Türkiye Şehirlerinin Hava Kalitesinin Zamanla Değişimine Bağlı Bir Sınıflandırma"*. 16-17 Ekim **5.Ulusal Coğrafya Sempozyumu**. 2008, Ankara.

Garipağaoğlu, N; (2015). **Türkiye Ortam Sorunları Coğrafyası.** Yeditepe Yayınevi, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 488, ISBN:978-605-4052-86-8, İstanbul.

Garipağaoğlu, N; (2002). **Türkiye'de Hava Kirliliği ve Coğrafi Esasları.** Arya Matbaacılık Yayıncılık LTD. ŞTİ. İstanbul.

Garipağaoğlu, N. (2012). "*Havza Planlamalarında Coğrafyanın Rolü ve Türkiye'de Havza Planlamacılığı"*. **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 16 (2): 303-336,Erzurum.

Garipağaoğlu, N. (2012). "*Meriç-Ergene Havzası Su Kalitesi Üzerinde Şehir, Sanayi ve Ziraat Kaynaklı Baskılar"*. **Atatürk Üniversitesi Ulusal Coğrafya Sempozyumu**, 28-30 Mayıs, Erzurum.

Garipağaoğlu, N. (2000). "*Türkiye'de Sanayi Alanına Ait Gürültünün Kısa Bir Degerlendirmesi"*. **Marmara Cografya Dergisi,** Sayı; 2, İstanbul.

Karpuzcu, M; (1994). **Çevre Kirlenmesi Ve Kontrolü**. Kubbealtı Neşriyatı, 28, İstanbul.

Kendirli, B- Benli, B; (200). "*Türkiye'de Su Kalitesinin İzleme ve Değerlendirilmesi"*. **Ziraat Mühendisliği Dergisi**, Sayı: 331, s. 14-24, Ankara.

Olhan, E- Ataseven, Y; (2009). "*Türkiye'de İçme Suyu Havza Alanlarında Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanabilecek Kirliliği Önleme ile İlgili Yasal Düzenlemeler".* **Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi,** 2009 6(2) Journal of Tekirdag Agricultural Faculty 161. Tekirdağ.

Öğüt, S. ve Seçilmiş, H., (2009). "*Tarım İlaçlarının (Pestisitler) Olası Çevre Etkileri"*. International Davraz Congress on Social and Economic Issues Shaping the World's Future: New Global Dialogue, Isparta.

Tiryaki, O – Canhilal, R – Horuz, S; 82010). "*Tarım İlaçları Kullanımı ve Riskleri"*. **Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, 26(2), ss. 154-169.

Çevre ve Orman Bakanlığı, (2011). (www.Cevreorman.Gov.Tr/. Erişim Tarihi: 5-7-2011).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2010). Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi Ve Yönetimi Yönetmeliği (2010).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2004). Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2011). Yönetmelikler (www.csb.gov.tr/gm/cygm/index.php, Erişim Tarihi: 1-2-2011).

D.İ.E., (2010). Çevre İstatistikleri, Hava Kirliliği. 1990-2010 (www.die.gov.tr.16-2-2010).

DSİ Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporları 2005-2010 (www.dsi.gov.tr/).

DPT, (1998). Ulusal Çevre Eylem Planı, Tarımsal Teknolojiler ve Çevre. 1998, Ankara.

DPT. Dokuzuncu Kalkınma Planı Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2007(http://ekutup.dpt.gov.tr/cevre/.,Erişim Tarihi: 3-2-2011).

Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı (http://www.tarim.gov.tr/Gübre İstatistikleri. Erişim Tarihi: 12-10-2014).

Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı, İlaç, Alet Ve Toksikoloji Araştırmaları Çalışma Grubu(www.tarim.gov.tr/. Erişim Tarihi: 12-10-2014)

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (1987).Türkiye Genel Toprak Amenajmanı Planlaması, Ankara.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (1987). Türkiye Gübre ve Gübreleme Rehberi, Ankara.

SulakAlanlarınKorunmasıYönetmeliği, (2002). (www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/23151. html. Erişim tarihi: 02-05-2011).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal İlaç Üretim ve Tüketim İstatistikleri (www.tarim. gov.tr/).

TEMA, (2011).Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve doğal varlıkları Koruma Vakfı (www.tema.org.tr/Sayfalar/.../Toprak Erozyonu.html, erişim tarihi: 1-2-2011).

TÜİK, 1990-2012 Seragazı Emisyon Envanteri, Ankara (http://www.tuik.gov.tr/. Erişim Tarihi: 10-3-2014).

TÜİK, 1990-2010 Hava İstatistikleri, Ankara TUİK (http: //www.tuik.gov.tr/. Erişim Tarihi: 3-4-2008, 10-3-2010).

TÜBİTAK-MAM-KÇE, Kara Kökenli Kirleticilere İlişkin Ulusal Eylem Planı HazırlanmasıProjesi(www.mam.gov.tr/kkkuep/tumuep(tumkiyilar)/.../marmaraciltII.pdf Erişim Tarihi: 26-05-2011).

Türkiye Çevre Atlası, (2004). (www2.cedgm.gov.tr/dosya/cevreatlasi/su.pdf. Erişim Tarihi: 5-3-2008).

Türkiye Çevre Vakfı, (1999).Türkiye'nin Çevre Sorunları. Ankara.

Türk Çevre Mevzuatı Envanteri (Cevre.Kosgeb.Gov.Tr/. Erişim Tarihi: 12-07-2011).

Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Türkiye Ramsar Alanları Değerlendirme Raporu, (2008). (www.wwf.org.tr/.../WWF_Turkiye_Ramsar_Alanlari_Degerlendirme_Raporu. Erişim Tarihi: 06-05-2011).

http: //ekutup.dpt.gov.tr/tarim/gosterge/2008.pdf Erişim Tarihi: 19-04-2011.

www.fao.org, Erişim Tarihi: 28.01.2011.

www.tugem.gov.tr/tugemweb/gubre_uretim.html, Erişim Tarihi: 13-02-2013.

Genişletilmiş ve
Gözden Geçirilmiş
2. Basım

TÜRKİYE'DE DEVLET KİMLİĞİ VE DIŞ POLİTİKA

Erman Akıllı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 690
Yönetim / Siyaset / Uluslararası İlişkiler No.: 042
ISBN: 978-605-133-591-9
© Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Ocak 2016

TÜRKİYE'DE DEVLET KİMLİĞİ VE DIŞ POLİTİKA
Erman Akıllı

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Konfeksiyon Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Elif Sokak No.: 7/236-237 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobel

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akıllı, Erman.
Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika/ *Erman Akıllı*
Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım, XVI+214 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-60-133-591-9
1. Türk Dış Politikası 2. Uluslararası İlişkiler 3. Yumuşak Güç

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

2. BASIMA ÖN SÖZ

İki yıl gibi kısa bir sürede kitabın birinci basımının tükenmesi, ikinci basıma hazırlığı elzem hâle getirmiştir. Kitabın güncelleştirilmesi ve bazı yazım hatalarının düzeltilmesi dışında kitabın ana yapısına, bilhassa da temel argümanlarına dokunulma ihtiyacı hissedilmemiştir. Aradan geçen zamana ve Türkiye'nin gerek iç gerekse de dış politikasında cereyan eden birçok hadiseye rağmen kitabın Sonuç Bölümü'nde yer alan tespit ve hükümler geçerliliğini korumaktadır. Bu bağlamda kitapta bir değişiklik yapıldığını söylemek yanlış olacaktır. Ancak ilk basımda, tam olarak, yer almayan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ile ilgili kısım kitaba eklenmiştir.

Kitabın ikinci basımını üstlenen Nobel Yayınevi'ne, basım sürecinde yardımlarını esirgemeyen Yayın Kurulu Genel Sekreteri Sayın Yıldız Çağlayan'a, Setenay Sever'e ve Gülbahar Dursun'a teşekkürlerimi sunarım. Kitabın ikinci basıma hazırlanmasında içerikle ilgili yardımlarını esirgemeyen Bölümümüz Araştırma Görevlisi Bengü Çelenk'e katkıları için teşekkür ederim. Kıymetli eşime de her zaman gösterdiği sabır, destek ve engin anlayışı için minnettarım. Elbette bütün hatalar sadece bana aittir.

Erman Akıllı

Ocak, 2016

Kırşehir

ÖN SÖZ

Türk Dış Politikası, Cumhuriyet'in kurulduğu dönemden Soğuk Savaş'ın nihayetlendiği 1990'ların başına kadar, neredeyse yetmiş yıllık süre boyunca Batıcılık devlet kimliği minvalinde inşa edilmiş ve bu anlayışın çeperinde diğer ülkeler ile ilişkilere yön verilmiştir; zira bu dönem içerisinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin İİT'den ve SSCB coğrafyasında yer alan Türk Sovyet Cumhuriyetlerinden kasıtlı olarak uzak durması ve Arap Orta Doğusu'na dair Batı şiarlı yaklaşımı, söz konusu Batıcılık devlet kimliği tasavvurunun dönem içerisinde Türk Dış Politikası üzerindeki büyük etkisini gözler önüne sermektedir.

Ancak Soğuk Savaş'ın nihayetlenmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması Türkiye'yi 1990'lara kadar benimsemiş olduğu Batıcılık devlet kimliği çeperinde revizyona gitmesini elzem kılmıştır. Zira Soğuk Savaş dönemi içerisinde Batı bloku ile kader birliği yapmış olan Türkiye, Sovyet tehdidinin ortadan kalkması ile birlikte göreceli olarak Batı dünyasında değer kaybetmiş ve bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulduğu günden itibaren benimsemiş olduğu "her şeye rağmen Batı" anlayışının artık geçerliliğini yitirdiği anlaşılmıştır.

Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrası dönem içerisinde –1991-2003 yılları arasında– Avrasyacılık, Neo-Osmanlıcılık ve İslamcılık devlet kimliği tasavvurları ortaya koyulmuş ve dış politika bağlamında söz konusu devlet kimliği tasavvurlarının bir devlet kimliği olarak Batıcılığa alternatif olabilmesi tahayyül edilmiştir. Ancak söz konusu kimlik tasavvurlarından hiçbirisi bir devlet kimliği oluşturabilecek kadar Türk Dış Politikası'nda uzun süreli bir etki doğuramamıştır. Diğer taraftan 2002 yılı sonrasında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Türk Dış Politikası'na yeni bir paradigma ile hâkim olması, 2009 Mayıs ayında Dışişleri Bakanı, 2014 Ağustos ayında da Başbakan olan Ahmet Davutoğlu'nun önce temellerini attığı sonrasında ise bizatihi hem teorisyeni hem de pratisyeni olduğu Stratejik Derinlik doktrini çeperinde Türk Dış Politikası'nın yeni bir seyir aldığı aşikârdır.

İşte oluşan bu yeni anlayış zemininde Türk Dış Politikası'nda, giderek yumuşak güç enstrümanlarına yer verilmeye başlanmıştır; nitekim TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, TÜRKSOY gibi kurumlar ile Türkiye, giderek yumuşak güç potansiyelini genişletmekte ve bulunduğu coğrafyada sahip olmuş olduğu tarihsel ve kültürel derinliğinin verdiği avantajı giderek pratiğe dönüştürmektedir. Bu bağlamda son dönem Türk Dış Politika-

sı'na hâkim olan devlet kimliğinin yumuşak güç kimlik tasavvurunun olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu çerçevede bu çalışmanın amacı Türk devlet kimliği minvalinde kimlik-dış politika ilişkisinin ele alınması ve son dönem Türk Dış Politikası'na etki eden devlet kimliğinin nasıl inşa edildiğinin ortaya koyulmasıdır. Bu temel amaç çerçevesinde Türk Dış Politikası'nda etkin olmuş kimlik tahayyüllerinin ve son dönem Türk Dış Politikası'nın inşasına etki eden enstrümanların açıklanması diğer alt amaçları oluşturmaktadır.

Çalışmanın hipotezi; son dönem Türk Dış Politikası'na etki eden kimlik tasavvurunun yumuşak güç enstrümanları çeperinde inşa edildiği ve bu kimlik inşası gerçekleştirilirken de herhangi bir eksen kaymasının yaşanmadığı bilakis, Türkiye'nin kendi eksenini kendisi çizdiği varsayımı üzerinedir. Söz konusu yeni kimlik yapısını yani 2002-2012 yılları arasında Türk Dış Politikası'nda etkin olmuş olan (ve günümüzde de etkin olmaya devam eden) kimlik tasavvuru; gerek yumuşak güç unsurları minvalinde şekillendirilmiş olması gerekse de 5. Büyükelçiler Konferansı'nda dönemin Dışişleri Bakanı olan Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun dış politika vizyonunun dayandığı temel ilke olarak tanımlaması neticesinde "yumuşak güç" kimliği olarak adlandırılacaktır.

Bu bağlamda, çalışmanın ilk kısmında öncelikle kimlik ve dış politika kavramları ayrı ayrı ele alınmış, kavramların epistemolojisine değinildikten sonra temel Uluslararası İlişkiler kuramları bağlamında Kimlik-Dış Politika İlişkisi açıklanmıştır. Çalışmanın "Türk Dış Politikası'nda Kimlik Arayışları" isimli İkinci Kısmı'nda tarihsel olarak Soğuk Savaş sonrası, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı öncesi dönem yani 1991-2002 yılları arasındaki süre ele alınmıştır. Önce Türk Dış Politikası açısından söz konusu dönemim bilançosu ele alınmış, ardından dış politikaya etki eden/edecek kimliğin nasıl kurgulandığı, nerede üretildiği ve ihtiva ettiği süreklilik bağlamında nasıl bir devlet kimliği hâline geldiği, Batıcılık Kimliği başlığında açıklanmaya çalışılmıştır. Ortaya koyulan bilgilerin ışığında, söz konusu zaman dilimi içerisinde, yani 1991-2002 arasında, yukarıdaki satırlarda da değinilen Avrasyacılık, Neo Osmanlıcılık, İslamcılık gibi kimlik tasavvurlarının nasıl ortaya çıktıkları, ne anlam ifade ettikleri ve Türk Dış Politikası'na etkileri incelenmiş, bu bağlamda ne kadar etkin olabildikleri ya da olamadıkları, bir tarihsel süreklilik arz etme konusundaki başarıları ve tutarlılık bağlamında ihtiva ettikleri incelenmiştir. Bir diğer deyişle, bu bölüm içerisinde, söz konusu tahayyüllerin bir "devlet kimliği" olabilecek yeterliliğe sahip olup, olmadıkları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın Üçüncü Bölümü olacak olan "11 Eylül Sonrası Dönem" başlıklı bölümde tarihsel olarak

2002-2012 yılları arasındaki dönem inceleme alanı olmuş ve öncelikle söz konusu dönemin, Türk Dış Politikası açısından bilançosu ele alınmıştır. Ardından Türk Dış Politikası'nda etkili olan yeni söylemler incelenmiş ve dış politikaya olan etkileri ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın Üçüncü Bölümü olan "Türk Dış Politikası'nda Yumuşak Güç" başlığı altında, son dönemde Türk Dış Politikası'nda giderek önem kazanan yumuşak güç konsepti derinlemesine ele alınmıştır. Çalışmanın yine Üçüncü Bölümü'nde 1991-2002 ve 2002-2012 yılları arasında Türk Dış Politikası'ndaki yumuşak güç pratiği kurumlar, faaliyetleri ve geri dönüşler minvalinde değerlendirilecektir. Bu pratiği detaylıca incelemedeki amaç 2002-2012 yılları arasında inşa edilen devlet kimliğinin, yumuşak güç temelinde yükseldiği varsayımını doğrulamak adınadır. Sonuç Bölümü ile çalışma nihayetlendirilecektir. Çalışmada "2002-2012 yılları arasında dış politikaya etki eden devlet kimliği hangi enstrümanlar ile nasıl inşa edilmiştir?" sorusuna cevap aranacaktır. Çalışmanın temel varsayımları, çalışmanın ilgili bölümlerinde de verildiği üzere kimlik ve dış politika arasında organik bir bağ olduğu yönündedir. Ancak Soğuk Savaş öncesi var olan kimlik yapısı (Batıcılık), Soğuk Savaş'ın ardından sorgulanmış ve alternatifler (Avrasyacılık, Neo-Osmanlıcık ve İslamcılık) ile çeşitlendirilmek istenmiştir. Ancak söz konusu alternatiflerin hiçbiri gerçek anlamda kendisine Türk Dış Politikası'nda bir uygulama alanı bulamamıştır. Bu varsayımın neden ve sonuçları ilgili bölümlerde detaylıca verilmiştir. Ancak 2002 yılından itibaren inşa edilmeye başlanan kimlik, Soğuk Savaş öncesi kimlik algısına (Batıcılık) alternatif ve/ya çeşitlilik sunmaktan ziyade üzerine eklemlenerek daha etkin bir dış politika izleme gayesinin güdüldüğü de aşikârdır. Bu bağlamda son dönem Türk Dış Politikası'nda, yumuşak güç kavramı ve bu gücü icra edecek kurumların çoğalması ile söz konusu eklemlemenin gerçekleştirilmeye çalışıldığı, daha doğru bir deyiş ile 2002-2012 arası dönemde öncekilere oranla farklı bir kimlik algısının inşa edilmeye gayret edildiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu sayede de bir bakıma, özellikle dış basın tarafından uzun süre dillendirilen "Türk Dış Politikası'nda bir eksen kayması var mıdır?" soruna, bilakis, "Türkiye Cumhuriyeti Devleti, dış politikasında kendi eksenini çizmeye mi çalışmaktadır?" sorusu ile cevap vermektir.

Erman Akıllı

Eylül, 2013

Kırşehir

İÇİNDEKİLER

2. BASIMA ÖN SÖZ ..... İİİ
ÖN SÖZ V
TABLOLAR LİSTESİ ..... Xİİİ
KISALTMALAR XV
GİRİŞ 1

1. BÖLÜM
ULUSLARARASI İLİŞKİLER KURAMLARI BAĞLAMINDA KİMLİK–DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ

1.1. KAVRAMLARIN ETİMOLOJİSİ: KİMLİK VE DIŞ POLİTİKA 7
1.2. KURAMSAL ÇERÇEVE: ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ BAĞLAMINDA KİMLİK MEFHUMU 12
1.2.1. Liberal Kuramlar Bağlamında Kimlik-Dış Politika İlişkisi 13
1.2.2. Realist Kuramlar Bağlamında Kimlik-Dış Politika İlişkisi 15
1.2.3. İnşacı Kuram Bağlamında Kimlik-Dış Politika İlişkisi 20

2. BÖLÜM
SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA KİMLİK ARAYIŞI (1991-2003)

2.1. TÜRK MİLLET KİMLİĞİ TANIMLAMALARI 25
2.1.1. Üç Tarz-ı Siyaset ve Yusuf Akçura'nın Millet Kimliği Tanımlamaları 25
2.1.2. Ziya Gökalp'in Millet Kimliği Tanımlaması 30
2.1.3. Mehmed Âkif Ersoy'un Millet Kimliği Tanımlaması 32
2.1.4. Anadoluculuk Hareketi: Hilmi Ziya Ülken ve Mehmet Kaplan'ın Millet Kimliği Tanımlamaları 34
2.2. MİLLET KİMLİĞİ VE DEVLET KİMLİĞİ AYRIMI 36
2.3. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA DÖNEMİN BİLANÇOSU 39
2.3.1. Uluslararası Ortam 41
2.3.2. ABD ile İlişkiler 44
2.3.3. AB ile İlişkiler 45
2.3.4. Orta Doğu ile İlişkiler 49
2.3.5. İç Politika Açısından Durum 52
2.3.6. Dönemin Dış Politika Sorunları 53
2.3.6.1. Ermenistan ile Kriz: 1992 Hocalı Katliamı 54
2.3.6.2. Yunanistan ile Kriz: 1996 Kardak Krizi 56
2.3.6.3. Suriye ile Kriz: 1998 Adana Mutabakatı 57
2.4. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA BATICILIK DEVLET KİMLİĞİ 59
2.5. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA DEVLET KİMLİĞİ ARAYIŞLARI 64
2.5.1. Avrasyacılık Devlet Kimliği 69

2.5.2. Neo-Osmanlıcılık Devlet Kimliği....74
2.5.3. İslamcılık Devlet Kimliği....77

3. BÖLÜM

11 EYLÜL SONRASI DÖNEM (2002-2012)

3.1. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA DÖNEMİN BİLANÇOSU....81
3.1.1. ABD ile İlişkiler....82
3.1.1.1. II. Körfez Savaşı: ABD'nin Irak'a Müdahalesi....83
3.1.1.2. PKK Terörü ve Kuzey Irak'ın Durumu....84
3.1.1.3. Sözde Ermeni Soykırımı İddiaları....84
3.1.1.4. Stratejik Ortaklıktan Model Ortaklığa Geçiş....85
3.1.2. AB ile İlişkiler....86
3.1.2.1. Helsinki Zirvesi'nden Brüksel Zirvesi'ne Süreç....86
3.1.2.2. Brüksel Zirvesi....88
3.1.2.3. AB-Türkiye Müzakere Süreci....89
3.1.3. Orta Doğu ile İlişkiler....93
3.1.3.1. Arap Baharı Sonrasında Orta Doğu....95
3.1.4. Dönemin Dış Politika Sorunları....96
3.1.4.1. İsrail ile İlişkilerde Yaşanan Gerilimler....96
3.1.4.1.1. One Munite Krizi....97
3.1.4.1.2. Alçak Koltuk Krizi....99
3.1.4.1.3. Mavi Marmara Krizi....100
3.1.4.2. Suriye İç Savaşı ve İlişkilere Yansıyan Gerilim....102
3.1.4.2.1. RF-4 Türk Jeti'nin Düşürülmesi....103
3.1.4.2.2. Akçakale'ye Düşen Top Mermisi....105
3.1.4.2.3. Hatay Sınır Kapısında Patlayan Bombalı Araç....107
3.2. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA PARADİGMA DEĞİŞİMİ....108
3.2.1. Stratejik Derinlik Doktrini: Türk Dış Politikası'ndaki Paradigma Değişimi....109
3.2.2. Ritmik Diplomasi: Durağanlıktan Dinamizme....113
3.2.3. Komşularla Sıfır Sorun Politikası: Türk Dış Politikası'nda Eksen Kayması ve Yeni Neo-Osmanlıcılık İddiaları....115
3.2.4. Türk Dış Politikası'nda Pro Aktif Diplomasi Anlayışı: Düzen Kurucu Aktör ve Akil Ülke Olmak....125
3.2.5. Medeniyetler İttifakı Projesi....127
3.2.6. İnsani Diplomasi....129
3.3. TÜRKİYE'NİN YUMUŞAK GÜÇ KAPSASİTESİ....130
3.3.1. Türk Dış Politikası'nda Yumuşak Güç....130
3.3.1.1. Yumuşak Güç Nedir?....130
3.3.1.2. Türk Dış Politikası'nda Yumuşak Güç Yorumu....137
3.3.2. Türk Dış Politikası'nda Yumuşak Güç Pratiği....143
3.3.2.1. Türk Dış Politikası'nın Yumuşak Güç Unsurları....143

3.3.2.1.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA).....143
3.3.2.1.2. Diyanet İşleri Başkanlığı.....151
3.3.2.1.3. Popüler Kültür.....152
3.3.3. Türk Dış Politikası'nda Kültürel Diplomasi.....153
3.3.3.1. Kültürel Diplomasi Nedir?.....153
3.3.3.2. Türk Dış Politikası'nda Kültürel Diplomasi Araçları.....157
3.3.3.2.1. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı-TÜRKSOY.....157
3.3.3.2.1.1. Türk Dış Politikası Açısından TÜRKSOY'un Yeri.....159
3.3.3.2.1.2. Türkiye'nin Diğer Ülkeler ile İkili İlişkilerine TÜRKSOY'un Yaptığı Katkılar.....160
3.3.3.2.1.3. TÜRKSOY'un Yürüttüğü Uluslararası Faaliyetlerin Önemi.....161
3.3.3.2.1.4. TÜRKSOY'un Uluslararası Alanda Gerçekleştirdiği Faaliyet ve Projelerin Yoğunlaştığı Ülke ve Bölgeler.....162
3.3.3.2.1.5. TÜRKSOY'un Kuruluşundan Günümüze Değişimi.....163
3.3.3.2.2. Yunus Emre Enstitüsü ve Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri.....163
3.3.3.2.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB).....165
3.3.4. Türk Dış Politikası'nda Kamu Diplomasisi.....166
3.3.4.1. Kamu Diplomasisi Nedir?.....166
3.3.4.2. Türk Dış Politikası'nda Kamu Diplomasisi Araçları.....174
3.3.4.2.1. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü.....174
3.3.4.2.2. T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM).....177
3.3.4.2.2.1. BYEGM Görevleri.....177
3.3.4.2.2.2. Türk Dış Politikası Açısından BYEGM'nin Yeri.....178
3.3.4.2.2.3. Türkiye'nin Diğer Ülkeler ile İkili İlişkilerine BYEGM'nin Yaptığı Katkılar.....178
3.3.4.2.2.4. BYEGM'nin Yürüttüğü Uluslararası Faaliyetlerin Önemi.....179
3.3.5. Türk Dış Politikası'nda Yumuşak Güç Enstrümanlarının Devlet Kimliği Oluşumuna Etkisi.....180
SONUÇ.....183
KAYNAKÇA.....191
YAZAR HAKKINDA.....213

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AINLEY, Kirsten ve BROWN, Chris; Uluslararası İlişkileri Anlamak, (çev.) Arzu Oyacıoğlu, 2. Baskı, Yayın Odası, İstanbul, 2007.

AKÇURA, Yusuf; Üç Tarz-ı Siyaset, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi, Sayı 73, Ankara, 1976.

ALTINDAĞ, Aytunç; Devlet ve Kimlik, Destek Yayınevi, İstanbul, 2010.

AMMON, Royce J., Global Television and the Shaping of World Politics: Cnn, Telediplomacy, and Foreign Policy, Mcfarland & Co Inc Publication, 2001.

ARI, Tayyar; Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, 4. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001.

ATATÜRK, Mustafa Kemal; Nutuk, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2011.

AYDIN, Ertuğrul; Elin Aynasında Yeni Türk Dış Politikası I, Dünya Bülteni Araştırma Masası-DÜBAM, İstanbul, 2011.

AYDIN, Ertuğrul; Elin Aynasında Yeni Türk Dış Politikası II, Dünya Bülteni Araştırma Masası-DÜBAM, İstanbul, 2011.

BEARD, Charles A.; The Idea of National Interest, New York, Macmillan, 1934.

BİLGİN, Nuri; Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu, Ege Yayıncılık, İzmir, 1994.

BOZDAĞLIOĞLU, Yücel; Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach, New York-London, Routledge, 2003.

BRUBAKER, Rogers: Ethnicity Wihout Groups, Harvard University Press, 2004.

CANBOLAT, İbrahim S.; Almanya ve Dış Politikası: Ulusal Çıkar, Ulusal Birlik, Kamuoyu Tercihi Açısından İnceleme, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.

CARR, Edward H.; The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations, London, Macmillan, 1939.

CARR, Edward H.; Yirmi Yıl Krizi (1919-1939), Çev. Can Cemgil, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2010.

CORNELL, Eric; Turkey in the 21th Century, Oppurtunities, Challenges, Threats, Great Britain, Curzon, 2001.

CULL, Nicholas, The Cold War and the United States Information Agecy, Cambridge University Press, 3. Basım, New York, 2010.

Cumhuriyet Ansiklopedisi Cilt 4 (1981-2000), (haz.) Hasan Ersel ve diğerleri, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2002.

ÇALIŞ, Şaban H.; Hayalet Bilimi ve Hayali Kimlikler: Neo Osmanlılık, Özal ve Balkanlar, Çizgi Kitabevi, Konya, 2001.

DAVUTOĞLU, Ahmet: Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları, 35. Baskı, İstanbul, 2009.

DEMİR, Vedat Demir: Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2012.

DEMİRTAŞ, Birgül; Turkey, Germany and the Wars in Yugoslavia: A Search for Reconstruction of State Identities, Free University, Logos Verlag, Berlin, 2005.

DERİNGİL, Selim; Denge Oyunu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 5. Basım, İstanbul, 2012.

Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği ve Türkiye, 5. Baskı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ankara, 2002, s. 347.

DİKBAŞ, Dikbaş, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Olaylar Kronolojisi (1990-1996), Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İstanbul, 1997.

DUGIN, Aleksandr, Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım, (Çev.) Vügar İmanov, Küre Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2010.

ERICKSON, E.H., Identity-Youth and Crisis, Faber and Faber, London, 1968.

Eric Hobsbawn, Kısa 20. Yüzyıl:1914-1991 Aşırılıklar Çağı, (Çev.) Yavuz Alogan,5. Basım, Everest Yayınları, İstanbul, 2011, s. 759.

ERSOY, Mehmed Âkif; Safahat, (Haz.) M. Ertuğrul Düzdağ, İnkilap Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul, 2011.

Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995), 13. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, s. 950.

FOUSKAS, Vassilis K.: Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya, (çev.) Ali Çakıroğlu, Aykırı Yayınları, İstanbul, 2004.

Francis Fukuyama, "The End of History", National Interest, 1989, ss. 3-18; Francis Fukuyama, The End of History and the Last Man, Avon Books, New York, 1992.

FUKUYAMA, Francis: The End of History and the Last Man, Avon Books, New York, 1992.

GARTHOFF, Raymond L., The Great Transition: American–Soviet Relations and the End of the Cold War, Washington DC, The Brooking Institution Press, 1994.

GOLDSTEIN, Joshua S.; International Relations, 5th Edition, Longman, 2004.

GÖKALP, Ziya; "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak", Hayatı, Sanatı, Eseri, (Haz.) Ali Nüzhet Göksel, Türk Klasikleri, Varlık Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1959.

GÖKALP, Ziya; Kızıl Elma, Kamer Yayınları, İstanbul, 1998.

GÖKALP, Ziya; Türkçülüğün Esasları, Varlık Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 1963.

GÖKÇEK, Fazıl; Mehmet Akif'in Şiir Dünyası, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

GRIFFITHS, Martin. O'CALLAGHAN Terry ve ROACH Steven C.; International Relations: The Key Concepts, New York, 2nd Edition, Routledge, 2008.

GRIFFITHS, Martin. ROACH Steven C. ve SOLOMON, M. Scott; Fifty Key Thinkers in International Relations, 2nd Edition, Routledge, 2008.

GRIFFITHS, Martin; International Relations Theory for 21th Century: An Introduction, New York, Routledge, 2007.

GÜVENÇ, Bozkurt; Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları, Boyut Yayınları, İstanbul, 2008.

HALE, William; Türk Dış Politikası: 1774-2000, (Çev.) Petek Demir, Mozaik Yayınları, İstanbul, 2003.

HILL, Christopher, The Changing Politics of Foreign Policy, Hampshire, Palgrave, 2003.

HOBSBAWN, Eric, Kısa 20. Yüzyıl:1914-1991 Aşırılıklar Çağı, (Çev.) Yavuz Alogan,5. Basım, Everest Yayınları, İstanbul, 2011.

HOLSTI, Kalevi J.; International Politics: A Framework Analysis, New Jersey, Prentice Hall, 1983.

HUNTINGTON, Samuel P.; Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, (çev.) Mehmet Turan ve Cem Soydemir, Okuyan Us Yay. İstanbul, 2002.

İbrahim S. Canbolat, Avrupa Birliği ve Türkiye, Bursa 2006, s. 290-291.

İNANÇ, Hüsamettin; Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri, 2. Baskı, MKM Yayınları, Ankara, 2010.

John Morris Roberts, Yirminci Yüzyıl Tarihi, (Çev.), Sinem Gül, Ankara, Dost Kitabevi, 2003, s. 691.

Joshua W. Walker, "Intorduction: The Sources of Turkish Grand Strategy: 'Strategic Depth' and 'Zero Problems' in Context", Turkey's Global Strategy, LSE Ideas, Special Report, London, 2011, s. 6.

Kadir Dikbaş, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Olaylar Kronolojisi (1990-1996), Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İstanbul, 1997; Cumhuriyet Ansiklopedisi Cilt 4 (1981-2000), (haz.) Hasan Ersel ve diğerleri, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2002; Sander, a.g.e., ss. 584-592.

KAPLAN, Mehmet; Büyük Türkiye Rüyası, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1976.

KISSENGER, Henry; Diplomasi, (Çev.) İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 2002.

KÖSEBALABAN, Hasan, Turkish Foreign Policy: Islam, Nationalism, and Globalisation, Palgrave Macmillan, New York, 2011.

KÜRKÇÜOĞLU, Ömer Edip: Türkiye'nin Arap Ortadoğusuna Karşı Politikası, Ankara, Barış Kitabevi, 2009.

MACHIAVELLI; Hükümdar, (Çev.) H. Kemal Karabulut, Sosyal Yayınları, İstanbul, 2001.

MACKINDER, Sir Halford J.: Democratic Ideals and Reality, Faber and Faber, 2009.

MODELSKI, George; A Theory of Foreign Policy, Londra, Pall Mall Press, 1962.

MORGENTHAU, Hans J., THOMPSON, Kenneth ve CLINTON David; Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, 7th Edition, New York, 2005.

MORGENTHAU, Hans J.; In Defence of the National Interest, Lanham, University Press of America, 1951.

MÜFTÜLER-BAÇ, Meltem; Türkiye ve AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler, Alfa, İstanbul, 2001.

NUECHTERLEIN, Donald; The Concept of National Interest: A Time for New Approaches, Orbis, 1979.

NYE, Joseph S., Bound To Lead: The Changing Nature of American Power, Basic Books, New York, 1990.

NYE, Joseph S., The Paradox of American Power, Oxford University Press, New York, 2002.

NYE, Joseph S., Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu, (Çev.) Rayhan İnan Aydın, Elips Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, Ekim 2005.

Oral Sander, Siyasi Tarih (1918-1994), 19. Basım, Ankara, İmge Yayınevi, Ekim 2010, ss. 584-585.

OSGOOD, Robert; Ideals and Self-Interests in America's Foreign Relations, Chicago, University of Chicago Press, 1953.

ÖGE, Akın, "Türkiye'de Resmi Milliyetçiliğin 'Türklük' Kavrayışı: Dış Türklerden Sorumlu Devlet Bakanlığı ve Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) İncelemesi", (basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 2009.

ÖZDAL, Habibe, DİNÇEL, Osman Bahadır, YEĞİN, Mehmet, Mülakatlarla Türk Dış Politikası Cilt 1, USAK Yayınları, Ankara, 2009.

Raymond L. Garthoff, The Great Transition: American–Soviet Relations and the End of the Cold War, Washington DC, The Brooking Institution Press, 1994, s. 144.

Rıdvan Karluk ve Özgür Tonus, Avrupa Birliği Kapısında Türkiye, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, ss. 15-16.

Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Yayınları, Mayıs 2007, İstanbul, s. 458.

ROBERTS, John Morris, Yirminci Yüzyıl Tarihi, (Çev.), Sinem Gül, Ankara, Dost Kitabevi, 2003.

RUSSETT, Bruce – STARR, Harvey; World Politics: The Menu for Choice, New York, WH Freeman and Company, 1985.

SANCAR, Gaye Aslı, Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2012.

SANDER, Oral, Siyasi Tarih (1918-1994), 19. Basım, Ankara, İmge Yayınevi, Ekim 2010.

SAVRAN, Sungur: Avrasya Savaşları, Belge Yayınları, İstanbul, 2002.

SEVER, Metin ve DİZDAR, Cem; Yeni Arayışlar Yeni Yönelimler: 2. Cumhuriyet Tartışmaları, Başak, İstanbul, 1993.

SPYKMAN Nicholas J. ve Nicholl Helen R.: The Geography of the Peace, Institute of International Studies-Yale University, Harcourt Brace and Company, New York, 1944.

SPYKMAN Nicholas J., America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power, Transaction Publishers, 2007.

Şaban H. Çalış, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri: Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, s. 2.

THUKYDIDES; Peloponnessos Savaşları, (Çev.) Furkan Akderin, İstanbul, Belge Yayınları, Birinci Baskı, Aralık 2010.

TOPÇU, Nurettin; Mehmet Akif, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998.

Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (der.) Faruk Sönmezoğlu, Hazırlayanlar: Deniz Ülke Arıboğan, Gülden Ayman, Beril Dedeoğlu, 4. Basım, İstanbul, Der Yayınları, 2010.

Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (der.) Faruk Sönmezoğlu, Hazırlayanlar: Deniz Ülke Arıboğan, Gülden Ayman, Beril Dedeoğlu, 4. Basım, İstanbul, Der Yayınları, 2010, s. 218.

UZER, Umut; Identity and Turkish Foreign Policy: The Kemalist Influence in Cyprus and The Caucasus, IB Tauris, NY-London, 2011.

UZGEL, İlhan; Ulusal Çıkar ve Dış Politika, Ankara, İmge Kitabevi, 1. Baskı Mayıs 2004.

ÜLKEN, Hilmi Ziya; Millet ve Tarih Şuuru, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2008.

WALTZ, Kenneth; Theory of International Politics, Reading, Massachusetts, Addison—Wesley, 1979.

WENDT, Alexander; Social Theory of International Relations, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

WILKENFELD, Jonathan, HOPPLE Gerald W., ROSSA Paul J., and ANDRIOLE Stephen J.; Foreign Policy Behaviour: The Interstate Analysis Model, Beverly Hills-CA, Sage Publications, 1980.

William Hale, Türk Dış Politikası: 1774-2000, (Çev.) Petek Demir, Mozaik Yayınları, İstanbul, 2003, s. 288.

Zbigniev Brzenzinski, "The Cold War and Its Aftermath", Foreign Affairs, 1992, s. 33.

ZENGİN, Gürkan: Hoca: Türk Dış Politikasında "Davutoğlu Etkisi", İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2010.

MAKALELER

"TİKA Hakkında", Telekom Dünyası, Eylül 2007, s. 22-23.

ABRAMOWİTZ, Morton, "Amerika'nın Türkiye Politikasının Belirlenmesi Sürecinde Karşılaşılan Güçlükler", (ed.) Morton Abramowitz, Türkiye'nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası, Ankara, 2001, ss. 227-228.

AKÇALI, Emel – PERİNÇEK, Mehmet, "Kemalist Eurasianism: An Emerging Geopolitical Discourse in Turkey", Geopolitics, Cilt 14, 2009, ss. 550-569.

AKSOY, Metin – ÇEMREK, Murat: "Türk Dış Politikasında Kimlik Sorunsalı", (der.) Cüneyt Yenigün-Ertan Efegil, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası, Nobel Yayın, Ankara, 2010, ss. 151-169.

ALKAN, Nail, "Uluslararası Durum", (ed.) Haydar Çakmak, Türk Dış Politikası (1919-2008), Birinci Basım, Platin, Ankara, 2008, ss. 723-729.

ALTINAY, Hakan, "Turkey's Soft Power: An Unpolished Gem or an Elusive Mirage?", Insight Turkey, Vol. 10, No. 2, 2008, s. 55-66.

ALTUNIŞIK, Meliha Benli, "The Possibilities and Limits of Turkey's Soft Power in the Middle East", Insight Turkey, Vol. 10, No. 2, 2008, s. 41-54.

ALVER, Köksal, "Anadoluculuk ve Hilmi Ziya Ülken", Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, Afyon, 2001, s. 133-138.

ANDİCAN, Ahat, "Avrasya Stratejileri Üzerine", Ulusal, No 4, 1997, ss. 13-20.

ARAL, Berdal, "An Inquiry into the D-8 Experiment: An Incipient Model of an Islamic Common Market?", Turkish Journal of International Relations, Vol.4, 1&2, Spring&Summer, Alternatives, 2005, ss. 89-107.

AYDIN, Mustafa, "Dağlık (Yukarı) Karabağ Sorunu" kutusu, (der.) Baskın Oran, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 401.

AYDIN, Mustafa, "Global Değişim ve Genişleyen Türk Dünyası: Türkler ve Türkîler", Liberal Düşünce Dergisi, Cilt 4, Sayı 13, Ankara, 1999, ss. 109-120.

AYDIN, Mustafa, "Türk, Türkik, Türkî" kutusu, (der.) Baskın Oran, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 371.

AYDIN, Mustafa; "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2004, ss. 33-60.

BAL, İdris; "Türk Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim", (der.) Cüneyt Yenigün-Ertan Efegil, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası, Nobel Yayın, Ankara, 2010, ss. 37-63.

BALCI, Ali ve YEŞİLTAŞ, Murat, "Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği", Uluslararası İlişkiler, Cilt 2, Sayı 8 (Kış 2005-2006), s. 167-198.

BENG, Phar Kim, Turkey's Potential as a Soft Power: A Call for Conceptual Clarity", Insight Turkey, Vol. 10, No. 2, 2008, s. 21-40.

BOZDAĞLIOĞLU, Yücel, "Constructivism and Identity Formation: An Interactive Approach", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 3, Sayı 11, 2007, ss. 121-144.

BOZDAĞLIOĞLU, Yücel; "İdealizm", Haydar Çakmak (ed.), Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler, Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss. 135-138.

BOZDAĞLIOĞLU, Yücel; "Neo-Realizm", Haydar Çakmak (ed.), Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler, Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss. 143-148.

BOZDAĞLIOĞLU, Yücel; "Realizm", Haydar Çakmak (ed.), Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler, Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss. 138-143.

BRZENZINSKI, Zbigniev, "The Cold War and Its Aftermath", Foreign Affairs, Fall 1992, ss. 31-49.

CHARTRAND, Harry Hillman, "International Cultural Affairs: A 14 Country Survey", Journal of Arts Management, Law and Society 22, No.2, 1992, ss. 134-154.

COŞKUN, Bezen Balamir, "Uluslararası İlişkilerde Kimlik ve Türk Dış Politikası", (der.) Ertan Efegil ve Rıdvan Kalaycı, Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi, Cilt 1, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayın, Nisan 2012, s. 603-621.

ÇALIŞ, Şaban H.; "The Turkish State's Identity and Foreign Policy Decision-Making Process", Mediterrranean Quareterly, Vol 6, No 2, Spring 1995, ss. 135-155.

ÇALIŞ, Şaban H.; "Ulus, Devlet ve Kimlik Labirentinde Türk Dış Politikası", Liberal Düşünce Dergisi, Cilt 4, Sayı 13, Ankara, 1999, ss. 5-21.

ÇALIŞ, Şaban ve ÖZLÜK, Erdem; "Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Konya, 2007, ss. 225-243.

ÇANDAR, Cengiz, "Bosna-Hersek ve Tarihle Barışmak", Yeni Türkiye, Cilt 1, sayı 3, Mart/Nisan 1995, ss. 282-284.

ÇAVUŞ, Tuba, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 2, 2012, ss. 23-37.

ÇELİKPALA, Mitat; "Geçmişten Günümüze Vazgeçilemeyen Kavram: Ulusal Çıkar", Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt 23, Sayı 1, 2005, s. 439-461.

DAVUTOĞLU, Ahmet, "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", Insight Turkey, Cilt. 10, Sayı 1, 2008, s. 77-96.

DEMİRTAŞ, Birgül, "Systemic Changes and State Identity: Turkish and German Responses", Insight Turkey, Cilt. 10, Sayı. 1, 2008, ss. 31-54.

DEMİRTAŞ, Birgül; "Çıkar", Haydar Çakmak (ed.), Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler, Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss. 58-63.

DURU, Esra, "TİKA Üç Kıtaya Yayıldı!", Haber Ajanda Dergisi, Mart 2007, s. 92-96.

ERALP, Atila; "'Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", Atila Eralp (der.), Devlet Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, ss. 57-89.

ERDOĞAN, Aynur, "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak", (ed.), Korkut Tuna ve İsmail Coşkun, Ziya Gökalp, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları-Anma ve Armağan Serisi, Ankara, 2011, s. 68-91.

EROL, Mehmet Seyfettin ve OZAN, Emre; "İdeoloji ve Dış Politika: Dış Politikada İdeolojinin Rolü", (ed.) Ertan Efegil ve M. Seyfettin Erol, Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği, Barış Platin Yayınları, Ankara, 2012, ss. 347-375.

EROL, Mehmet Seyfettin ve OZAN, Emre; "Türk Dış Politikasında Süreklilik Unsuru Olarak Siyasal Rejim", Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği, Barış Platin Yayınları, Ankara, 2012, ss. 237-270.

EROL, Mehmet Seyfettin, "11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Vizyon Arayışları ve 'Dört Tarz-ı Siyaset'", Gazi Akademik Bakış, Cilt 1, Sayı 1, Ankara, 2007, s. 33-55.

EROL, Mehmet Seyfettin; "Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya Jeopolitiği ve Türk Avrasyası", (der.) Mehmet Seyfettin Erol, Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği Yeni Büyük Oyun, Barış Platin Kitabevi, Birinci Baskı, Ankara, Ocak 2009, ss. 7-55.

Ersin Onulduran, "Türkiye-ABD İlişkileri", (ed.) Haydar Çakmak, Türk Dış Politikası (1919-2008), Birinci Baskım, Platin, 2008, s. 972.

FISHER, Ali, "Four Seasons in One Day: The Crowded House of Public Diplomacy in the UK", (ed.) Philip Taylor ve Nancy Snow, Routledge Handbook of Public Diplomacy, Routledge, New York, 2009, s. 251-261.

Fuat Keyman, "Arap Baharı, Türkiye Modeli ve Avrupa Birliği", Analist, USAK Yayınları, Sayı 6, Ağustos-2011, Ankara, s. 42.

FUKUYAMA, Francis, "The End of History", The National Interest, 1989, ss. 3-18.

Gencer Özcan, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye'nin Ortadoğu Politikası", (ed.) Haydar Çakmak, Türk Dış Politikası (1919-2008), Birinci Basım, Platin, 2008, s. 798.

GÖZEN, Ramazan; "Türk Dış Politikasında Vizyon ve Revizyon", (der) Zeynep Dağı, Doğudan Batıya Dış Politika AK Partili Yıllar, Ankara, Orion Yayınevi, 2006, ss. 71-97.

GÖZEN, Ramazan; "Türkiye'nin Değişen Dış Politikası", (der.) Cüneyt Yenigün-Ertan Efegil, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası, Nobel Yayın, Ankara, 2010, ss. 19-37.

Gün Kut, "Ortadoğu'da Su Sorunu ve Türkiye", (ed.) Haluk Ülman, Ortadoğu Sorunları ve Türkiye, TÜSES Yayınları, İstanbul, 1991, ss. 108-112.

İlhan Uzgel, "ABD ve NATO ile İlişkiler", (ed.) Baskın Oran, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 243-244.

JEPPERSON, Ronald, WENDT, Alexander ve KATZENSTEIN, Peter J.; "Norms, Identity and Culture in National Security", (ed.) Peter J. Katzenstein, The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics, Columbia University Press, New York, 1996, ss. 1-36.

KALIN, İbrahim, "Soft Power and and Public Diplomacy in Turkey", Perceptions, Vol. 16, No. 3, 2011, s. 5-23.

KARDAŞ, Şaban; "Türk Dış Politikasında Eksen Kayması Mı?", Akademik Ortadoğu, Cilt 5, Sayı 2, 2011, ss. 19-43.

KARDAŞ, Tuncay ve ERDAĞ, Ramazan, "Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA", Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, 2012, s. 167-194.

KAUTSKY, John H.; "The National Interest: The Entomologist and the Beetle", Midwest Journal of Political Science, Vol. 10, No.2, 1966, ss. 222-231.

KEYMAN, Fuat, "Globalization, Modernity and Democracy: Turkish Foreign Policy 2009 and Beyond", Perceptions, Vol. XV, No. 3-4, Autumn-Winter 2010, ss. 1-20.

KOWERT, Paul A.; "National Identity: Inside and Out", Security Studies, Cilt 8, No. 2-3, 1998-1999, ss. 1-34.

KÖMÜRCÜ, Mustafa; N. Machiavelli ve T. Hobbes'ta Birey Çıkarı – Devlet Çıkarı İlişkisi, Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

KUT, Şule, "1990'larda Türk Dış Politikasının Anahatları", (der.) Kemal Kirişçi ve Barry Rubin, Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 7-18.

KÜRKÇÜOĞLU, Ömer; "Dış Politika Nedir?", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt. 35, No. 1-4, Ankara, Ocak-Aralık 1980, ss. 309-336.

LEE, Geun, "A Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy,", Korean Journal of Defense Analysis, Vol. 21, No. 2, 2009, (Erişim), http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10163270902913962, 07.03.2013, ss. 205-218.

MACKINDER, Sir Halford J. MacKinder, "The Round World and the Winning of the Peace", Foreign Affairs, Cilt. 21, No. 4, 1943, s. 595-605.

MACKINDER, Sir Halford J., "The Geographical Pivot of History", the Geographical Journal, Cilt. 23, No. 4., Nisan 1904, ss. 421-437.

MCGOWAN, P.J.; "Introduction", (der.) P.J. McGowan, Sage International Yearbook of Foreign Policy Studies, Cilt 1, Beverly Hills, Sage Publications, 1973, ss. 11-34.

MORGENTHAU, Hans J., "A Political Theory of Foreign Aid", The American Political Science Review, Vol. 56, No. 2, 1962, ss. 301-309.

MORGENTHAU, Hans J.; "Another 'Great Debate': The National Interest of the United States", The American Political Scicence Review, Vol. XLVI, No. 4, December 1952, ss. 961-988.

Murat Yeşiltaş ve Ali Balcı, "Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita", Bilgi, Sayı 23, Kış 2011, s. 26.

MURINSON, Alexander; "The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy", Middle Eastern Studies, Vol. 42, No. 6, 2006, ss. 945-964.

Mustafa Aydın, "Dağlık (Yukarı) Karabağ Sorunu" kutusu, (der.) Baskın Oran, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 401.

Nail Alkan, "AT ile İlişkiler", (ed.) Haydar Çakmak, Türk Dış Politikası (1919-2008), Birinci Basım, Platin, 2008, s. 770.

Nail Alkan, "Uluslararası Durum", (ed.) Haydar Çakmak, Türk Dış Politikası (1919-2008), Birinci Baskım, Platin, 2008, s. 728.

OĞUZLU, Tarık, "Komşularla Sıfır Sorun Politikası ve Arap Baharı: Tıkanmışlık Durumunun Bir Analizi", Ortadoğu Analiz, Cilt 4, Sayı 42, Ankara, 2012, ss. 46-54.

OĞUZLU, Tarık, "Soft Power in Turkish Foreign Policy", Australian Journal of International Affairs, Vol. 61, No. 1, 2007, ss. 81-97.

OĞUZLU, Tarık, "The Clash of Security Identities: The Question of Turkey's Membership in the European Union", International Journal, Vol. 57, No. 4, 2002, ss. 579-603.

OĞUZLU, Tarık, "Türkiye-Brezilya-İran Antlaşması'nın Türk Dış Politikası Bağlamında Değerlendirilmesi", Ortadoğu Analiz, Cilt 2, Sayı 18, Ankara, 2010, ss. 79-85.

OĞUZLU, Tarık; "İnşacı Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Analizi", (ed.) Ertan Efegil ve M. Seyfettin Erol, Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği, Barış Platin Yayınları, Ankara, 2012, ss. 21-48.

ORAN, Baskın, "1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye; Dönemin Bilançosu", (ed.) Baskın Oran, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 203-249.

ORAN, Baskın, "Dönemin Dış Politikası: AKP ve Dış Politika–Yeni Dış Politikanın Temel Unsurları", (der.) Baskın Oran, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III: 2001-2012, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 130-226.

ORAN, Baskın, "Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar", SBF Dergisi, Cilt 51. Sayı 1-4 Ocak-Aralık, Ankara, 1996, ss. 353-370.

Oytun Orhan, "Arap Baharı ve Türkiye", Çerçeve, MÜSİAD Yayınları, Sayı 57, Aralık 2011, ss. 22-23.

ÖKTEM, Kerem, "Projecting Power: Non-Conventional Policy Actors in Turkey's International Relations", (ed.) Kerem Öktem, Ayşe Kadıoğlu ve Mehmet Karlı, Another Empire? A Decade of Turkey's Foreign Policy Under the Justice and Development Party, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 77-109.

ÖZDOĞAN, Günay Göksü, "Dünyada ve Türkiye'de Turancılık", (ed.) Tanıl Bora, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4: Milliyetçilik, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 388-405.

ROSENAU, James; "The Study of Foreign Policy", (der.) James Rosenau ve diğerleri, World Politics: An Introduction, New York, The Fee Press, 1976, ss. 16-17.

SANDER, Oral: "Yeni Bir Bölgesel Güç Olarak Türkiye'nin Dış Politika Hedefleri", (der.) Faruk Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının Analizi, 3. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 959-983.

SMITH, Anthony; "The Nation: Invented, Imagined, Reconstructed", Journal of International Studies, Vol 20, No 3, Millennium, 1991, ss. 353-368.

SNOW, Nancy "Valuing Exchange of Persons in Public Diplomacy", (ed.) Philip Taylor ve Nancy Snow, Routledge Handbook of Public Diplomacy, Routledge, New York, 2009, s. 233-250.

SZONDI, György, "Central and Eastern European Public Diplomacy: A Transitional Perspective on National Reputation Management", (ed.) Philip Taylor ve Nancy Snow, Routledge Handbook of Public Diplomacy, Routledge, New York, 2009, s. 292-313.

Tarık Oğuzlu, "Türkiye-Brezilya-İran Antlaşması'nın Türk Dış Politikası Bağlamında Değerlendirilmesi", Ortadoğu Analiz, Cilt 2, Sayı 18, Ankara, 2010, ss. 79-85.

TAYFUR, M. Fatih; "Dış Politika", (der.) Atilla Eralp, Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar, 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, ss. 73-107.

TELLAL, Erel, "Türk Dış Politikası'nda Avrasya Seçeneği", Uluslararası İlişkiler, Cilt 2, Sayı 5, 2005, s. 49-70.

TELLAL, Erel, "Türk Dış Politikasında Avrasyacılık", (ed.) Osman Bahadır Dinçer, Habibe Özdal ve Hacali Necefoğlu, Yeni Dönemde Türk Dış Politikası: Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri, USAK Yayınları, Ankara, 2010, s. 101-104.

TIEDEMAN, Anna, "US Public Diplomacy in the Middle East: Lessons Learned from the Charlotte Beers Experience", Seminar on Geography, Foreign Policy, and World Order, 4 Mayıs 2004, (Erişim), http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/Anna_Tiedeman_Beers.pdf, 19.03.2013.

TOPÇU, Ümmühan Bilgin, "Mehmet Kaplan ve Anadoluculuk Hareketi", Turkish Studies, International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Cilt 7, Sayı 1, 2012, s. 1985-1993.

TURAN, Kürşad, "Türk Dış Politikasında Eksen Kayması", Ortadoğu Analiz, Cilt 2, Sayı 18, 2010, ss. 51-58.

TUTAR, Hüseyin, "Bir Kültürel Diplomasi Örneği Olarak Büyük Öğrenci Projesi", (ed.) Osman Bahadır Dinçer ve diğerleri, Yeni Dönemde Türk Dış Politikası: Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri, USAK Yayınları, Ankara, 2010, s. 413-430.

Türel Yılmaz, "Türkiye-İsrail İlişkileri: Tarihten Günümüze", Akademik Ortadoğu, Cilt 5, Sayı 1, Ankara, 2010, s. 9.

ÜNSAL, Ünal, "Kamu Diplomasisi" kutusu, (der.) Baskın Oran, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III: 2001-2012, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 237.

WALKER, Joshua W., "Introduction: The Sources of Turkish Grand Strategy: 'Strategic Depth' and 'Zero Problems' in Context", Turkey's Global Strategy, LSE Ideas, Special Report, London, 2011, ss. 6-12.

WALTZ, Kenneth; "Political Structures", (ed.) Robert O. Keohane, Neoralism and Critics, Columbia University Press, 1986, ss. 29-49.

WAXMAN, Dov; "Islam and Turkish National Identity: A Reappraisal", Turkish Yearbook of International Relations, Vol. 30, 2000, ss. 1-22.

WENDT, Alexander; "Anarchy is What States Make of It: the Social Construction of Power Politics", International Organization, Cilt 46, No 2, 1992, ss. 391-425.

WENDT, Alexander; "Collective Identity Formation and the International State", American Poltical Science Review, Cilt: 88, No: 2, 1994, ss. 384-396.

YALÇINKAYA, Alaeddin, "Bölgesel Örgütlerle İlişkiler: EİT, İSEDAK, KEİ, D-8", (ed.) Haydar Çakmak, Türk Dış Politikası (1919-2008), Birinci Baskım, Platin, 2008, ss. 874-885.

YAVUZ, Hakan, "Değişen Türk Kimliği ve Dış Politika: Neo-Osmanlıcılığın Yükselişi", Liberal Düşünce Dergisi, Cilt 4, Sayı 13, Ankara, 1999, ss. 23-38.

YAVUZ, Hakan: "İkicilik (Duality): Türk-Arap İlişkileri ve Filistin Sorunu (1947-1994)", (der.) Faruk Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının Analizi, 3. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 235-253.

YAVUZ, Hakan; "Turkish-Israeli Relations Through the Lens of the Turkish Identity Debate", Journal of Palestine Studies, Vol. 27, No. 1, Autumn, 1997, ss. 22-37.

YEŞİLTAŞ, Murat ve BALCI, Ali, "Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita", Bilgi, Sayı 23, Kış 2011, ss. 9-34.

YEŞİLYURT, Nuri, "Medeniyetler Çatışması Tezi ve Medeniyetler İttifakı Girişimi" kutusu, (der.) Baskın Oran, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III: 2001-2012, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 15.

ZÖLLNER, Oliver, "German Public Diplomacy: The Dialogue of Cultures", (ed.) Philip Taylor ve Nancy Snow, Routledge Handbook of Public Diplomacy, Routledge, New York, 2009, s. 262-269.

İNTERNET KAYNAKLARI

"Davutoğlu Sıfır Sorun Politikasını Savundu", 16 Ocak 2012, Milliyet, (Erişim), http://siyaset.milliyet.com.tr/davutoglu-sifir-sorun-politikasini-savundu/siyaset/siyasetdetay/16.01.2012/1489590/default.htm, 14.02.2013.

"Davutoğlu, Yunus Emre Müdürlerine Seslendi", 19 Şubat 2013, TRT Türk, (Erişim), http://www.trtturk.com.tr/haber/davutoglu-yunus-emre-enstitusu-mudurlerine-seslendi.html, 14.03.2013.

"Davutoğlu: Asıl Avrupa'nın Ekseni Kaydı", 9 Aralık 2009, En Son Haber, (Erişim), http://www.ensonhaber.com/gundem/243792/davutoglu-asil-avrupanin-ekseni-kaydi.html, 24.02.2013.

"Davutoğlu: Türkiye Merkez Ülke Olmalı!", 26 Şubat 2004, Radikal, (Erişim), http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=107581, 15.02.2013.

"Davutoğlu'nun İstediği Yeni Anayasa", 15 Mayıs 2011, Haber7, (Erişim), http://www.haber7.com/hukuk/haber/744096-davutoglunun-istedigi-yeni-anayasa, 18.02.2013.

"Davutoğlu'nun Ritmik Diplomasisi", 4 Aralık 2009, Sabah, (Erişim), http://www.sabah.com.tr/Siyaset/2009/12/04/davutoglunun_ritmik_diplomasisi, 18.02.2013.

"Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu: Yeni Bir Düzene İhtiyaç Var", 30 Eylül 2010, TASAM, (Erişim),http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1325/disisleri_bakani_ahmet_davutoglu_yeni_bir_duzene_ihtiyac_var%E2%80%A6, 18.02.2013.

"Eksen Kayması: Bir Yorum da Davutoğlu'ndan", CNN Türk, 15.06.2010, (Erişim), http://www.cnnturk.com/2010/dunya/06/15/eksen.kaymasi.bir.yorum.da.davutoglundan/580179.0/index.html, 20.01.2013.

"Erdoğan: Dış Politikada Kriz Odaklı Değil Vizyon Odaklı Yaklaşımı Temel Aldık", 31 Ağustos 2007, Haberler.com, (Erişim), http://www.haberler.com/basbakan-erdogan-dis-politikada-kriz-odakli-degil-haberi/, 18.02.2013.

"Erdoğan: Eksen Kayması Değil", Anadolu Ajansı Şam-23.12.2009, (Erişim), http://www.euractiv.com.tr/3/article/erdogan-suriye-ile-yakinlasma-eksen-kaymasi-degil-normallesme-008239, 17.01.2013.

"Erdoğan: Türkiye Küresel Rol Üstleniyor", Sabah Gazetesi, 28.05.2010, (Erişim), http://www.sabah.com.tr/Gundem/2010/05/28/turkiye_kuresel_rol_ustleniyor, 22.01.2013.

"Ermeni Tezleri Dünya'da Kabul Gördü", 22 Aralık 2011, NTVMSNBC, (Erişim), http://www.ntvmsnbc.com/id/25308202/, 10.02.2013.

"Gül: Eksen Kayması İddiası: Psikolojik Baskı Aracı", Sabah Gazetesi, 13.11.2010, (Erişim) http://www.sabah.com.tr/Dunya/2010/11/13/eksen_kaymasi_iddiasi_psikolojik_baski_araci, 20.01.2013.

"Irak'ın Yeniden Yapılandırılması Çalışmaları", Kerkük Vakfı, (Erişim), http://www.kerkukvakfi.com/arastirmalar.asp?id=53, 13.03.2013.

"Medeniyetler İttifakı Girişimi", Dışişleri Bakanlığı, (Erişim), http://www.mfa.gov.tr/medeniyetler-ittifaki-girisimi.tr.mfa, 05.03.2013.

"TİKA, Afganistan'ın Gelişmesine Damgasını Vurdu!", 16 Aralık 2012, Haberpan, (Erişim), http://www.haberpan.com/haber/tika-afganistanin-gelismesine-damgasini-vurdu, 13.03.2013.

"TİKA'nın Adı Değişti!", 2 Kasım 2011, Anadolu Ajansı, (Erişim), http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/16430--tika-nin-adi-degisti, 12.03.2013.

"Türkiye ve Yunanistan 25 Anlaşma İmzaladı!", 04 Mart 2013, Dünya Bülteni, (Erişim), http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=249954, 04.03.2013.

"Türkiye, İnsani Diplomasi Politikasını Açıklıyor!", 10 Ocak 2013, Ses Türkiye, (Erişim), http://turkey.setimes.com/tr/articles/ses/articles/features/departments/society/2013/01/10/feature-02, 20.03.2013.

"Uranyum Takası Türkiye'de Yapılacak", NTVMSNBC, 17 Mayıs 2010, (Erişim), http://www.ntvmsnbc.com/id/25095458/, 29.01.2013.

"Yunus Emre Oratoryosu ilk kez Washington'da!", 26 Nisan 2012, Anadolu Ajansı, (Erişim), http://www.aa.com.tr/tr/s/47556--yunus-emre-oratoryosu-ilk-kez-washington-da, 16.03.2013.

Ahmet Davutoğlu, "Principles of Turkish Foreign Policy", 8 Aralık 2009, SETA Foundation's Washington DC Branch, Washington Mayflower Hotel'de Açılış Konuşması, (Erişim), http://arsiv.setav.org/ups/dosya/14808.pdf, 18.02.2013.

Avrasya İslam Şurası Resmî Web Sitesi, Avrasya İslam Şurası Hakkında, (Erişim), http://www.avrasya-is.org/eski/index.php?Zm9ua3NpeW9uX2FkaT15YXppX2RldGF5JmljZXJpa19ubz0y, 14.03.2013.

AYDINTAŞBAŞ, Aslı, "Davutoğlu: Bir gün Mescid-i Aksa'da Namaz Kılacağız", Milliyet, 14 Haziran 2010, (Erişim), http://www.milliyet.com.tr/davutoglu-bir-gun-mescid-i-aksa-da-namaz-kilacagiz-/asli-aydintasbas/siyaset/yazardetay/14.06.2010/1250500/default.htm, 17.01.2013.

Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün teşkilat ve görevleri hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin detayları için bk., (Erişim), http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=4.5.231&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch, 20.03.2013.

BASSIN, Mark, "Eurasianism 'Classical' and 'Neo': The Lines of Contiunity", (Erişim), http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no17_ses/14bassin.pdf, 20.12.2012, ss. 279-294.

ÇAĞAPTAY, Soner, "The AKP's Foreign Policy: The Misnomer of "Neo-Ottomanism", Turkey Analyst, Vol. 2, No. 8, 24 Nisan 2009, (Erişim), http://www.silkroadstudies.org/new/inside/turkey/2009/090424B.html, 27.02.2013.

ÇANDAR, Cengiz, "Çözüm Değil, Süreçler Dönemi", 30 Mayıs 2009, Radikal, (Erişim), http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=938268, 02.03.2013.

ÇETİN, Ümit, "Erdoğan: Yüzümüz Doğuya da Dönük Batıya da", Hürriyet, 29.10.2009, (Erişim), http://www.hurriyet.com.tr/gundem/12805262.asp, 14.01.2013.

DAVUTOĞLU, Ahmet, "Turkey's Zero Problems Foreign Policy", 20 Mayıs 2010, Foreign Policy, (Erişim), http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy, 18.02.2013.

DAVUTOĞLU, Ahmet, "Turkish Foreign Policy and the EU in 2010", Turkish Policy Quarterly, Vol. 8, No. 3, (Erişim), http://www.turkishpolicy.com/images/stories/2009-03-tpq/AHMET_DAVUTOGLU.pdf, 02.03.2013, ss. 11-17.

DEMİR, Halide, "Davutoğlu: Hattı Diplomasi Yoktur, Sathı Diplomasi Vardır", İhlas Haber Ajansı, 06.01.2013, (Erişim), http://www.iha.com.tr/hatti-diplomasi-yoktur-sathi-diplomasi-vardir-257505-haber, 20.01.2013.

DEVELOPING EIGHT (D8), (Erişim), http://www.developing8.org/, 24.12.2012.

DURAN, Burhanettin, "Türk Dış Politikası Ortadoğululaşıyor Mu?", (ed.) Kemal İnat ve Muhittin Ataman, Ortadoğu Yıllığı 2008, Küre Yayınları, İstanbul, 2010, (Erişim), http://www.ortadoguyilligi.com/giris/makaleler/Turk_Dis_Politikasi_Ortadogululasiyor_mu.pdf, 27.02.2013, s. 385-402.

Fulbright Programı Hakkında, (Erişim), http://www.fulbright.org.tr/tr/fulbright-programi, 16.03.2013.

GILBOA, Eytan, "Public Diplomacy: The Missing Component in Israel's Foreign Policy", Israel Affairs, Vol. 12, No. 4., 2006, (Erişim), http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/gilboa_israel_publicdiplomacy_Oct06.pdf, 19.03.2013, s. 715-747.

GÖZLER, Kemal, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası-1982, Türk Anayasa Hukuku Sitesi, (erişim), http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm, 14.03.2013.

GÜNAY, Baki, "Davutoğlu: Türkiye'yi Markalaştıran Ritmik Diplomasi", 24 Ocak 2005, NetPano.com, (Erişim), http://www.netpano.com/haber/62/T%C3%BCrkiyeyi/Markala%C5%9Ft%C4%B1ran/Ritmik/Diplomasi, 18.02.2013.

Joost Lagendijk, "Zero Neighbors Without Problems", 1 Kasım 2011, Today's Zaman, (Erişim),http://www.todayszaman.com/columnist-261591-zero-neighbors-without-problems.html, 14.02.2013.

KALIN, İbrahim, "Kamu Diplomasisi İçin Mola!", 27 Mart 2010, Sabah, (Erişim), http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/ibrahim__kalin/2010/03/27/kamu_diplomasisi_icin_mola, 27.02.2013.

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, "Vizyon-Misyon", (Erişim), http://kdk.gov.tr/kurumsal/vizyon-misyon/8, 20.03.2013.

KITSOU, Sofia, "The Power of Culture in Diplomacy: The Case of U.S. Cultural Diplomacy in France and Germany", Ionian University, s. 21-39, (Erişim), http://www.exchangediplomacy.com/wp-content/uploads/2011/10/3.-Sofia-Kitsou_The-Power-of-Culture-in-Diplomacy-The-Case-of-U.S.-Cultural-Diplomacy-in-France-and-Germany.pdf, 16.03.2013.

KİRİŞÇİ, Kemal, "Turkey's Demonstrative Effect and the Transformation of the Middle East", Insight Turkey, Vol. 13, No. 2, 2011, (Erişim), http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_vol_13_no_2_2011_kirisci.pdf, 08.03.2013, ss. 33-55.

KÜÇÜKYILMAZ; M. Mücahit, "Davutoğlu: Kriz Odaklı Değil, Vizyon Odaklı Dış Politika", Anlayış, Nisan 2005, (Erişim), http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=23&makaleid=4209, 18.02.2013.

Medeniyetler İttifakı Girişimi' konusunda detaylı bilgi için bk., UN Alliance of Civilizations, (Erişim), http://www.unaoc.org, 05.03.2013

Medeniyetler İttifakı Girişimi'nin detaylı tarihçesi için bk., (Erişim), http://www.unaoc.org/about/history/, 05.03.2013.

ÖZDEMİR, Haluk, "Davutoğlu Vizyonu Eksen Kayması Değil Siyasal Kayma", 3 Ocak 2013, Ankara Strateji, (Erişim), http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-haluk-ozdemir/davutoglu-vizyonu-eksen-kaymasi-degil-siyasal-zemin-kaymasi/, 19.01.2013.

ÖZTÜRK, Tuğçe Ersoy, "Dış Politikadaki Etkin Unsur: Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Etkinliği", Kamu Diplomasisi Enstitüsü, (Erişim), http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/tugceersoyozturk.pdf, 16.03.2013, s. 1-21.

PURTAŞ, Fırat "Türk Dünyası'nın Gurur Kaynağı TÜRKSOY ve Düsen Kaseinov", Haber Kapadokya, (Erişim),http://www.haberkapadokya.com/makale/436/Türk-Dünyasının-Gurur-Kaynağı-TÜRKSOY-ve-Düsen-Kaseinov.html, 21.02.2013.

PURTAŞ, Fırat, "Kültürel Diplomasi ve Türksoy, Medeniyet ve Kültür Araştırmaları Merkezi, (Erişim),http://mekam.org/mekam/kulturel-diplomasi-ve-turksoy, 21.02.2013.

RUBIN, Michael, "Shifting Sides: Problems of the Neo Ottomanism", 10 Ağustos 2004, National Review Online, (Erişim), http://www.nationalreview.com/articles/211825/shifting-sides/michael-rubin, 27.02.2013.

TAŞPINAR, Ömer, "Turkey's Middle East Policies: Between Neo Ottomanism and Kemalism", Carnaige Papers, Carnaige Middle East Center, 10 Eylül 2008, (Erişim), http://www.carnegieendowment.org/files/cmec10_taspinar_final.pdf, 27.02.2013.

TAYYAR, Şamil, "Özal'ın Neo Osmanlı Planı", Milliyet, 14 Aralık 1992, s. 11,(Erişim) http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/MsplfQ1Zp9sY5CNepKp5bQ_x3D__x3D_, 30.12.2012.

T.C. Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı, Kuruluş ve Tarihi Gelişim, (Erişim), http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dy/Diyanet-Isleri-Baskanligi-Duyuru-8221.aspx, 14.03.2013.

TİKA Resmî İnternet Sitesi, "TİKA Hakkında", (Erişim), http://www.tika.gov.tr/tika-hakkinda/1, 13.03.2013.

TİKA'nın söz konusu görevleri hakkında Başbakanlık Genelgesi için bk., (Erişim), http://tika.gov.tr/depo/200511-sayili-basbakanlik-genelgesi.pdf, 13.03.2013.

TÜRKSOY Kuruluş Anlaşması, TÜRKSOY Resmî İnternet Sitesi, (Erişim), http://www.turksoy.org.tr/TR/belge/1-75586/kurulus-anlasmasi.html, 16.03.2013.

TÜRKSOY Tarihçe, TÜRKSOY Resmî İnternet Sitesi, (Erişim), http://www.turksoy.org.tr/TR/belge/1-73743/tarihce.html, 16.03.2013.

Yunus Emre Enstitüsü, (Erişim), http://yunusemreenstitusu.org/turkiye/index.php?lang=tr&page=68&anIIcat_1=0&anIIitm_1=1, 14.03.2013.

Yunus Emre Enstitüsü, Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri, (Erişim), http://yunusemre enstitusu.org/turkiye/index.php?lang=tr&page=53, 14.03.2013.

ZENTÜRK, Ardan, "Demokrasinin Dış Politika Boyutu", 5 Kasım 2010, Analitik Bakış, (Erişim), http://www.analitikbakis.com/NewsDetail.aspx?id=16732, 02.03.2013.

KONUŞMALAR

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından 18 Mart 2003 tarihinde TBMM'ye sunulan 59. Hükümet Programı.

ÇALIŞ, Şaban; "T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, 1. Dış Politika Çalıştayı Açılış Konuşması", Konya Rixos Hotel, 23 Aralık 2011.

DAVUTOĞLU, Ahmet, "V. Büyükelçiler Konferansı: 2012, tarihin hızlı aktığı bir yıldı. 2013 daha hızlı akacak ve biz daha çok çalışacağız.", (Erişim), http://www.mfa.gov.tr /disisleri-bakani-davutoglu-2012-tarihin-hizli-aktigi-bir-yildi.tr.mfa, 20.03.2013.

DAVUTOĞLU, Ahmet, 3. Büyükelçiler Konferansı'nın Açılışında Yaptığı Konuşma, 3 Ocak 2011, (Erişim), http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_ nun-3_-buyukelciler-konferansi_nin-acilisinda-yaptigi-konusma_-03-ocak-2011.tr.mfa, 26.02.2013.

DAVUTOĞLU, Ahmet, Editör Özel, CNN Türk, 17 Şubat 2004.

DAVUTOĞLU, Ahmet, Neşe Düzel ile Söyleşi, Radikal.

DAVUTOĞLU, Ahmet, NTV Basın Odası, 13 Mayıs 2004.

GÜL, Abdullah, "Türkiye Küresel Barışın Teminatıdır", Anlayış, Haziran 2004, Sayı 13, (Erişim),http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=&makaleid=3526,15.01.2013.

GÜL, Abdullah, Adalet ve Kalkınma Partisi İl Teşkilatı'nın Düzenlediği "Dış Politika, AB ve Dış Türkler" konulu toplantıda yaptığı konuşma, 13.01.2007, İstanbul.

Hernando De Soto, "The Real Mohamed Bouazizi", Foreign Policy, (Erişim),http://www. foreignpolicy.com/articles/2011/12/16/the_real_mohamed_bouazizi, 02.02.2013.

İktisadi Kalkınma Vakfı: Gümrük Birliği Nedir?, (Erişim),http://www.ikv.org. tr/icerik.asp?konu=gumrukbirligi&baslik=G%FCmr%FCk%20Birli%F0i, 30.12.2012.

Lüksemburg Zirvesi, Başkanlık Sonuç Bildirgesi için bkz., (Erişim),http://www.consilium. europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/032a0008.htm, 30.12.2012.

Helsinki Zirvesi, Başkanlık Sonuç Bildirgesi için bkz., (Erişim),http://www.europarl. europa.eu/summits/hel1_en.htm, 30.12.2012.

Metehan Demir, "Her şey Atilla Paşa'nın gözdağı ile başladı", 14 Kasım 1998, Hürriyet, (Erişim), http://dosyalar.hurriyet.com.tr/hur/turk/98/11/14/gundem/08gun.htm,29.01.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Listesi, (Erişim), http://www.basbakanlik.gov.tr/ Forms/pCabinetRoot.aspx, 30.12.2012.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlar Listesi, (Erişim), http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/ pPm.aspx, 30.12.2012.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanları Listesi, (Erişim), http://www.mfa.gov.tr/_disisleri-bakanlari-listesi.tr.mfa, 30.12.2012.

"Ege'de Kriz!" ve "Çiller: Çekilin! Yoksa…", 30.01.1996, Milliyet Gazetesi, 18. Sayfa, (Erişim), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/8SkKsN_x2B_OKEDdlg2bKY0VX A_x3D__x3D_, 06.02.2013.

Şükrü Elekdağ, "Yunanistan-Suriye Savunma Antlaşması", Milliyet, 25 Haziran 1995, s. 19, (Erişim),http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/94JkGezteoL677zB8hnv 5A_x3D__x3D_ , 07.02.2013.

Metehan Demir, "Her şey Atilla Paşa'nın gözdağı ile başladı", 14 Kasım 1998, Hürriyet, (Erişim),http://dosyalar.hurriyet.com.tr/hur/turk/98/11/14/gundem/08gun.htm,29.01.2013.

"Clinton'un Türkiye Ziyareti Muhteşem Geçti", Hürriyet, (Erişim), http://dosyalar.hurriyet.com.tr/dosya/bush/72dun.htm, 09.02.2013.

"Irak'ta Bir Dönem Resmen Son Buldu", 15 Aralık 2011, Milliyet, (Erişim), http://dunya.milliyet.com.tr/irak-ta-bir-donem-resmen-son-buldu-/dunya/dunyadetay/15.12.2011/1475959/default.htm, 09.02.2013.

"Bir Dönemin Sonu", 22 Ekim 2011, Hürriyet Planet, (Erişim), http://www.hurriyet.com.tr/planet/19051429.asp, 09.02.2013.

Bu konu ile ilgili detaylı rakamlar için ilgili BM Mülteciler Yüksek Komiserliği internet sayfası, (Erişim), http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/iraq?page=briefing&id=4816ef534, 09.02.2013.

Nevzat Atal, "Ve Tarihçiler Buluşuyor", 21 Şubat 2007, Sabah, (Erişim), http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/21/gnd120.html, 10.02.2013.

"Ermeni Tezleri Dünya'da Kabul Gördü", 22 Aralık 2011, NTVMSNBC, (Erişim), http://www.ntvmsnbc.com/id/25308202/, 10.02.2013.

"ABD'de Ermeni Tasarısına Onay!", 5 Mart 2010, Haber Türk, (Erişim), http://www.haberturk.com/dunya/haber/210697-abdde-ermeni-tasarisina-onay, 10.02.2013.

"Ermeni Tasarısına Onay", 5 Mart 2010, NTVMSNBC, (Erişim), http://www.ntvmsnbc.com/id/25065074/, 10.02.2013.

"Obama Yönetiminden Türkiye'ye Destek!", 5 Mart 2010, Kanal Türk, (Erişim), http://www.kanalturk.com.tr/haber-detay/22747-obama-dan-turkiye-ye-destek-haberi.aspx, 10.02.2013.

Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46224&l=1, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2000, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2001, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2002, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2002.pdf, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2003, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2004, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf, 10.02.2013.

Olli Rehn, "Turkey's Accession Process to the EU", 27 Kasım 2006, Helsinki Üniversitesi, (Erişim), http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-06-747_en.htm, 10.02.2013.

17 Aralık AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi Sonuçları", T.C. Dışişleri Bakanlığı Türkçe Tercümesi, (Erişim) http://www.mfa.gov.tr/17-aralik-ab-devlet-ve-hukumet-baskanlari-zirvesisonuclarinin-turkce-tercumesi.tr.mfa, 10.02.2013.

European Parliament Resolution on The Opening of Negotiations With Turkey, 28 Eylül 2005, Strasbourg, (Erişim), http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0350+0+DOC+XML+V0//EN, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2005, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2006, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2007, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf, 10.02.2013.

"Cumhurbaşkanı Gül, Ermenistan'ı Ziyaret Etti", Cumhurbaşkanlığı İnternet Sitesi, 6 Eylül 2008, (Erişim), http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/47535/cumhurbaskani-gul-ermenistani-ziyaret-etti.html, 10.02.2013.

"Türkiye-Ermenistan Maçında Dostluk Kazandı", Radikal, (Erişim), http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=959207, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2008, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2009, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2010, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2011, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, 10.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Düzenli İlerleme Raporu 2012, Avrupa Birliği Bakanlığı, (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf, 10.02.2013.

"Erdoğan: "Şangay Beşlisi'ne girersek AB sürecinden vazgeçeriz", Dünya, 26 Ocak 2013, (Erişim), http://www.dunya.com/sangay-beslisine-girersek-ab-surecinden-vazgeceriz-179570h.htm, 28.01.2013.

"Uranyum Takası Türkiye'de Yapılacak", NTV Haber, 17 Mayıs 2010, (Erişim), http://www.ntvmsnbc.com/id/25095458/, 29.01.2013.

"Davos'ta Yüksek Gerilim", 27 Şubat 2009, Milliyet, (Erişim), http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=1053371&Kategori=siyaset&Date=30.01.2009&b=Davosta%20yuksek%20gerilim, 12.02.2013.

One Minute'in Ardından Anadolu Kartalı Gerilimi", Radikal, 15 Ekim 2009, (Erişim), http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=958829, 13.02.2013 ve "Türkiye-İsrail İlişkileri", Diplomatik Gözlem, 12 Mart 2010, (Erişim), http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7898/turkiye-israil-iliskileri.html, 12.02.2013.

"İsrail'le 'Ayrılık' Krizi", 16 Ekim 2009, Hürriyet, (Erişim), http://www.hurriyet.com.tr/gundem/12702210.asp, 13.02.2013.

"Ayrılık", 16 Ekim 2009, Milliyet, (Erişim), http://siyaset.milliyet.com.tr/ayrilik/siyaset/siyasetdetay/16.10.2009/1150880/default.htm, 13.02.2013.

"İsrail, Kurtlar Vadisi'ni Şikâyet Etti", 11 Ocak 2010, NTVMSNBC, (Erişim), http://www.ntvmsnbc.com/id/25042897/, 13.02.2013.

"Kriz Nasıl Çözüldü?", 13 Ocak 2010, Hürriyet, (Erişim), http://www.hurriyet.com.tr/dunya/13458276.asp, 13.02.2013.

"İsrail Savunma Bakanı Ankara'da", 17 Ocak 2010, Hürriyet, (Erişim), http://www.hurriyet.com.tr/gundem/13500396.asp?gid=229, 13.02.2013.

Rotamız Filistin *Y*ükümüz İnsani Yardım Filosu Özet Raporu, İHH İnsani Yardım Vakfı, 2010, s. 5.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Dışişleri Bakanlığı, "Gazze'ye İnsani Yardım Filosuna İsrail Savunma Kuvvetleri tarafından güç Kullanılması Hakkında Basın Açıklaması", No: 115, 31 Mayıs 2010, (Erişim), http://www.mfa.gov.tr/no_-115_-31-mayis-2010_--gazze_ye-insani-yardim-filosuna-israil-savunma-kuvvetleri-tarafindan-guc-kullanilmasi-hk_.tr.mfa, 13.02.2013.

"UN Peacekeeping Chief calls Syria Conflict a Civil War", 12 Haziran 2012, Fox News, (Erişim), http://www.foxnews.com/world/2012/06/12/annan-says-syria-conflict-is-now-civil-war/, 13.02.2013.

"UN: Syria Now In State Of Civil War, Death Toll At More Than 4,000", 1 Aralık 2011, Haaretz, (Erişim), http://www.haaretz.com/news/middle-east/un-syria-now-in-state-of-civil-war-death-toll-at-more-than-4-000-1.399026, 13.02.2013.

"Suriye'nin Hayalet Kasabası: Cisr Eş Şuğur", 17 Haziran 2011, Haber 7, (Erişim), http://www.haber7.com/haber/20110617/Suriyenin-hayalet-kasabasi-Cisr-Es-Sugur.php, 13.02.2013.

"Turkish PM Warns Syria Against Second Hama Massacre", 2 Mayıs 2011, World Bulletin, (Erişim), http://www.worldbulletin.net/?aType=haber&ArticleID=73220, 13.02.2013.

Kürşat Akyol, "Şam'da Kritik Görüşme", 9 Ağustos 2011, BBC Türkçe, (Erişim), http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/08/110808_davutoglu_visit.shtml, 13.02.2013.

"Kilis Sınırında Yoğun Çatışma", 9 Nisan 2012, Sabah, (Erişim), http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/04/09/kiliste-suriye-tarafindan-yogun-catisma, 13.02.2013.

"Esad'ın Askerleri Türk Yetkililere Ateş Açtı!", 9 Nisan 2012, Samanyolu Haber, (Erişim), http://www.samanyoluhaber.com/dunya/Esedin-askerleri-Turk-yetkililere-ates-acti/744914/, 13.02.2013.

"Hule Katliamı Tarihe Kara Bir Leke Olarak Geçti", 3 Haziran 2012, Haber Vitrini, (Erişim), http://www.habervitrini.com/haber/hule-katliami-tarihe-kara-bir-leke-olarak-gecti-608562/, 13.02.2013.

"Türkiye, Suriyeli Diplomatları Geri Gönderiyor", 30 Mayıs 2012, BBC Türkçe, (Erişim), http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/05/120530_syria_turkey.shtml, 13.02.2013.

"Türk Savaş Uçağı Kayıp!", 22 Haziran 2012, Sabah, (Erişim), http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/06/22/savas-ucagiyla-irtibat-kesildi, 13.02.2013.

"Suriye, Türk Savaş Uçağını Düşürdü!", 22 Haziran 2012, Gazete Vatan, (Erişim), http://haber.gazetevatan.com/suriye-turk-savas-ucagini-dusurdu/459720/1/Haber, 13.02.2013.

Abdullah Gül: "Uçağın Düşürülme Noktası ile İlgili Araştırmalar Devam Ediyor", 22 Haziran 2012, BBC Türkçe, (Erişim), http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/06/120622_turkey_plane.shtml, 13.02.2013.

"Makdisi: NATO'ya Başarılar!", 26 Haziran 2012, Haber Türk, (Erişim), http://www.haberturk.com/dunya/haber/753719-natoya-basarilar, 13.02.2013.

"Düşürülen Uçak İngiltere Basınında", 24 Haziran 2012, BBC Türkçe, (Erişim), http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/06/120624_press_plane.shtml, 13.02.2013.

"Uçak Uluslararası Hava Sahasında Vuruldu!", 24 Haziran 2012, BBC Türkçe, (Erişim), http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/06/120624_davutoglu_plane.shtml, 13.02.2013.

"Türkiye'nin Talebi Üzerine NATO Toplanıyor", 24 Haziran 2012, BBC Türkçe, (Erişim), http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/06/120624_plane_nato.shtml, 13.02.2013.

"NATO, Türkiye'ye Desteğini İfade Etti", 26 Haziran 2012, BBC Türkçe, (Erişim), http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/06/120626_erdogan_syria_update.shtml, 13.02.2013.

"Erdoğan: Suriye ile İlgili Tehdit Algımız Değişti", 26 Haziran 2012, BBC Türkçe, (Erişim), http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/06/120626_erdogan_syria.shtml, 13.02.2013.

"Angajman Kuralları Değişti, Askeri Hareketlilik Arttı", 28 Haziran 2012, Haber Türk, (Erişim), http://www.haberturk.com/gundem/haber/754647-angajman-kurallari-degisti-askeri-hareketlilik-artti, 13.02.2013.

"Esad: Türk Uçağını Keşke Düşürmeseydik", 3 Temmuz 2012, BBC Türkçe, (Erişim), http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/07/120703_assad_turkey_2.shtml, 13.02.2013.

"Türk Pilotlarının Cenazeleri Bulundu", 4 Temmuz 2012, BBC Türkçe, (Erişim), http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/07/120704_syria_pilots.shtml, 13.02.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Dışişleri Bakanlığı, Suriye Açıklarında Düşürülen Askeri Uçağımız Konusunda Bakanlığımızca Atılan Adımlar Hakkında Basın Açıklaması", No: 173, 24 Haziran 2012, (Erişim), http://www.mfa.gov.tr/no_-173_-24-haziran-2012_-suriye-aciklarinda-dusurulen-askeri-ucagimiz-konusunda-bakanligimizca-atilan-adimlar-hk_.tr.mfa, 13.02.2013.

"Akçakale'ye Top Mermisi Düştü! 5 Ölü, 10 Yaralı", 4 Ekim 2012, Hürriyet, (Erişim), http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21615000.asp, 13.02.2013.

"Akçakale'de 3'ü Çocuk, 5 Kişi Öldü!", 4 Ekim 2012, Sabah, (Erişim), http://www.sabah.com.tr/GUNDEM/2012/10/04/AKCAKALEDE-3U-COCUK-5-K%C4%B0S%C4%B0-OLDU, 13.02.2013.

"Esad'ın Bombasına Misliyle Cevap", 4 Ekim 2012, Sabah, (Erişim), http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/10/04/esadin-bombasina-aninda-cevap-verildi, 13.02.2013.

"Suriye'deki Askeri Hedefler Vuruldu!", 3 Ekim 2012, NTVMSNBC, (Erişim), http://www.ntvmsnbc.com/id/25387297/, 13.02.2013.

"Suriye Tezkeresi Meclisten Geçti", 4 Ekim 2012, NTVMSNBC, (Erişim), http://www.ntvmsnbc.com/id/25387366/, 13.02.2013.

"NATO: Türkiye'ye Desteğe Hazırız", 4 Ekim 2012, Sabah, (Erişim), http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/10/04/nato-turkiyeye-destege-haziriz, 13.02.2013.

"ABD'den Esad'a Sert Tepki", 4 Ekim 2012, Sabah, (Erişim), http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/10/04/abdden-esada-sert-tepki, 13.02.2013.

Şanlıurfa'ya Bağlı Akçakale İlçemize Suriye Rejim Güçlerince Açılan Top Ateşine İlişkin Olarak Başbakanlık Tarafından Yapılan Basın Açıklaması, 3 Ekim 2012, T.C. Başbakanlık, (Erişim), http://karakas.be.mfa.gov.tr/images/localCache/12/5076c689-3be0-4d2c-a655-8ab2d1191304.pdf, 13.02.2013.

"Sınır Kapısında Patlama: 13 Ölü!", 11 Şubat 2013, NTVMSNBC, (Erişim), http://www.ntvmsnbc.com/id/25421222/, 13.02.2013.

"Syria Opposition Says It was Target of Turkey Bus Blast", 12 Şubat 2013, Reuters, (Erişim),http://www.reuters.com/article/2013/02/13/us-syria-crisis-turkey-idUSBRE91B19M20130213, 13.02.2013.

"Hatay'daki Patlamanın Detayları", 12 Şubat 2013, Haber Türk, (Erişim), http://www.haberturk.com/gundem/haber/819143-hataydaki-patlamanin-detaylari, 13.02.2013.

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA DIŞ YARDIMLAR

Editör:
Erman Akıllı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 138
Yönetim / Siyaset / Uluslararası İlişkiler No.: 41
ISBN: 978-605-320-317-9
© 1. Basım, Ocak 2016

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA DIŞ YARDIMLAR
Editör: Erman Akıllı

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Kapak Fotoğrafı: TİKA'ya aittir.
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey iş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akıllı, Erman.
Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar / *Erman Akıllı*
1. Basım, XIV+674 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN:978-605-320-317-9
1. Dış Yardımlar 2. İnsani Diplomasi 3. Uluslararası İlişkiler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Dış yardımların bir mefhum olarak Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde kendisine yer bulması; II. Dünya Savaşı'nın nihayetlendiği döneme, yani savaş sonrasında ikiye ayrılmış kıta Avrupası'nın yeniden inşası sürecine denk gelmektedir. Ancak söz konusu mefhumun ülkelerin dış politikalarında belirleyici bir pozisyona yükselmesi, şüphesiz Sovyetler Birliği'nin çözüldüğü ve tek kutuplu sistemin kurulduğu 1990'ların başıdır. Soğuk Savaş sonrasında oluşan yeni dünya düzeni içerisinde, devletlerin siyasi ve ekonomik altyapıları bakımından yeniden yapılandırılma sürecine girdikleri aşikârdır. Bununla birlikte eski Sovyet havzasında bağımsızlığını kazanan ülkelerin, söz konusu dönüşüm sürecini atlatmak adına diğer devletlerden belirli oranlarda destek aldıkları da bilinmektedir. Söz konusu dönemden günümüze dış yardımlar, ülkelerin dış siyasalarında giderek artan bir öneme sahip olmuş ve insani yardımlar, kalkınma yardımları, eğitim yardımları, koruma sorumluluğu, insani müdahale gibi geniş bir yelpazeyi ifade eder hâle gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu bağlamda inşa ettiği "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)"; kurulduğu dönem ve amaç itibariyle kurumsal olarak ilk etapta Türk Dünyası'na, bugün ise Afganistan'dan Haiti'ye, Şili'den Kosova'ya kadar dünyanın dört bir yanına Türkiye'nin ''*dost eli''*nin uzanmasına vesile olmakta ve Türk Dış Politikası'nın ölçeğinin, bölgeselden küresele yükselmesine katkı sağlamaktadır. Buna rağmen Türkiye'deki Uluslararası İlişkiler yazınında dış yardımlara ilişkin yapılan çalışmalar, yok denecek kadar azdır.

Mevcut çalışma, bu eksikliği gidermek ve Türkiye'de, dış yardım konusu üzerine çalışma yapan ve/veya yapacak olan akademisyenlere (ve akademisyen adaylarına) kaynak oluşturmak amacıyla derlenmiştir. Bu kitabın derlenmesindeki bir diğer amaç ise dış yardım mevzusunun Türkiye ve dünya çeperinde geniş bir yelpazede incelenmesiyle kamuoyunda farkındalığın arttırılmasına katkı sunulmasıdır. Mevcut çalışmanın derlenmesindeki bir başka amaç ise dış yardımlar alanındaki literatürün, Türkçe yazına kazandırılmasıdır. Türkiye'nin ve dünyanın dört bir yanından otuz dört yazarın katkılarıyla ortaya çıkan bu çalışma öz olarak; "Kavramsal Tartışmalar Bağlamında Dış Yardımlar", "Türk Dış Politikası Bağlamında Dış Yardım Uygulamaları" ve "Uluslararası Politika Bağlamında Dış Yardım Uygulamaları" şeklinde üçe ayrılmaktadır.

Kitabın basımını üstlenerek yukarıdaki satırlarda değinilen amaçların gerçekleşmesini sağlayan Nobel Yayınevi'ne, basım süresinde yardımlarını esirgemeyen Yayın Kurulu Genel sekreteri Sayın Yıldız Çağlayan'a, Setenay Sever'e ve Gülbahar Dursun'a teşekkürlerimi sunarım.

Kitabın kapak fotoğraflarının kullanımı için TİKA'ya, fotoğrafların temini için TİKA Basın Müşavirliğine, Kürşat Özdemir'e ve gerekli yasal izinlerin TİKA'dan alınmasında yardımcı olan Cenk Gedik'e teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmaya makaleleriyle destekte bulunan ve hacimli bir kitabın ortaya çıkmasına vesile olan tüm yazarlara teşekkürlerimi sunarım. Çalışmanın hacimli bir kitap olarak teknik zorluklarının aşılması hususunda da katkılarından dolayı Bölümümüz Araştırma Görevlileri Bengü Çelenk ve Burak Güneş'e teşekkürlerimi sunarım.

Elbette teşekkürlerin en büyüğünü, kendilerine ayıracağımız vakitten feragat eden ailelerimiz hak ediyor. Zira kolektif bir çalışmanın ürünü olan bu eser, ailelerimizin sabır ve anlayışları sayesinde ortaya çıkmıştır.

Erman Akıllı

Ocak, 2016

Kırşehir

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ..... **iii**

ÖN SÖZ ..... **vii**

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL TARTIŞMALAR BAĞLAMINDA DIŞ YARDIMLAR

1. İNSANİ DİPLOMASİ'NİN "İNSAN(İ)" BOYUTU 1

   Erdem Özlük

2. NORMLAR VE DIŞ YARDIMLAR 34

   Hüsrev Tabak

3. DONÖRLER AÇISINDAN ULUSLARARASI İNSANİ YARDIMLARIN ETKİNLİĞİ SORUNU: İNSANİ ETKİNLİĞİN DEĞERLENDİRİLME SÜREÇLERİ 55

   Öner Akgül

4. DIŞ YARDIMLARIN TÜRKİYE'NİN YUMUŞAK GÜCÜNE ETKİSİ 75

   Halil Kürşad Aslan

5. YÜKSELEN GÜÇLER VE DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK DIŞ YARDIMLAR 101

   Özgür Tüfekçi

6. DIŞ YARDIMLARIN KAMU DİPLOMASİSİ BOYUTUNDA ASKERÎ BİRLİKLERİN ROLÜ: YENİ GÖREVLER, YENİ KABİLİYETLER 120

   Barış Ateş

7. İNSANİ MÜDAHALENİN MEŞRUİYETİ VE KOSOVA MÜDAHALESİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK 140

   Tuğba Bağbaşlıoğlu

8. DIŞ YARDIMLARIN ULUS MARKA DEĞERİ OLUŞUMUNA ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ 153

   Bengü Çelenk

9. DİPLOMASİDE TARİHİN GERİ DÖNÜŞÜ: KLASİK DİPLOMASİNİN İNSANİ DİPLOMASİYE EVRİMİ 170

   İbrahim Kurnaz - Yasin Avcı

10. İNSANİ YARDIMLAR BAĞLAMINDA KORUMA SORUMLULUĞU 203

    Ali Onur Özçelik - İzzettin Artokça

2. BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ BAĞLAMINDA DIŞ YARDIM UYGULAMALARI

1. DİPLOMASİ-EKONOMİ-DEMOKRASİ ÜÇGENİNDE KÜRESELLEŞEN "YENİ TÜRKİYE" 227

Murat Çemrek - Segâh Tekin

2. TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL KİMLİK BAĞLAMINDA İNSANİ DİPLOMASİ: SURİYE ÖRNEĞİ 244

Sertan Akbaba

3. TÜRKİYE'NİN İNSANİ DİPLOMASİ ANLAYIŞI: SOMALİ'YE YÖNELİK TEK TARAFLI ENTEGRE STRATEJİSİ 265

Federico Donelli

4. DEVLETTEN BİREYE UZANAN DİPLOMASİDE TÜRKİYE VE GÜNEY KAFKASYA 285

Didem Ekinci Sarıer

5. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ'NİN BALKAN ÜLKELERİNE YÖNELİK DIŞ YARDIM POLİTİKASI 305

İmren Kaygısız

6. TÜRKİYE'NİN LATİN AMERİKA'YA UZANAN DOST ELİ: TİKA 325

Erman Akıllı

7. BÖLGESEL GÜÇ PARAMETRELERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE DIŞ YARDIMLARI 336

Segâh Tekin

8. TÜRKİYE'NİN SURİYE TÜRKMENLERİNE YÖNELİK İNSANİ YARDIMLARI 359

Miray Vurmay Güzel

9. TÜRKİYE'NİN GENİŞ ORTA ASYA COĞRAFYASINA YÖNELİK İNSANİ DİPLOMASİ VE DIŞ YARDIM FAALİYETLERİ: AFGANİSTAN ÖRNEĞİ 378

Salih Doğan

10. TÜRK DIŞ POLİTİKASININ DEĞİŞİM PARAMETRESİ OLARAK AFRİKA AÇILIMI VE İNSANİ DİPLOMASİ FAALİYETLERİ 402

Mürsel Bayram

11. DIŞ YARDIMLARIN TÜRKİYE'NİN TANITIMINA KATKISI VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ROLÜ....422

Mehmet Özdemir

3. BÖLÜM

ULUSLARARASI POLİTİKA BAĞLAMINDA DIŞ YARDIM UYGULAMALARI

1. ARAP BAHARI'NA GİDEN SÜREÇTE ÇİN'İN DIŞ YARDIMLAR ZEMİNİNDE AFRİKA'DA BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİNE AÇIK HEGEMONYA GİRİŞİMİ 433

Yusuf Çınar

2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KALKINMA SİSTEMİ VE BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ....462

Tamer Kaşıkçı

3. YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞINDA BALKANLARI ÖZGÜRLEŞTİRMEK: BOSNA-HERSEK VE KOSOVA ÖRNEKLERİ....486

Sezai Özçelik - Ayşegül Bostan

4. KORUMA SORUMLULUĞU İLE İNSANİ GÜVENLİK BAĞLAMINDA İNSANİ DİPLOMASİ, DIŞ YARDIMLAR VE LİBYA ÖRNEK OLAYI....521

Sezai Özçelik

5. AFRİKA'YA YAPILAN İNSANİ VE DIŞ YARDIMLARIN KAVRAM VE UYGULAMALARI 552

Dolapo Fakuade - Olusimbo Ige

6. KAZAKİSTAN DIŞ YARDIMLARI VE "KAZAID" ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME....573

Erman Akıllı

7. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İNSANİ YARDIMLARI: KALİTE VE ETKİLİLİK SORUNU 576

Fazlı Doğan

8. NATO'NUN BOSNA-HERSEK VE KOSOVA İNSANİ MÜDAHALELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ....599

Yiğit Anıl Güzelipek

9. KURAMSAL VE AMPİRİK BOYUTLARIYLA JAPON DIŞ YARDIMLARI: BİR LİTERATÜR ARAŞTIRMASI....610

Mustafa Cüneyt Özşahin

10. DIŞ YARDIM DİPLOMASİSİ:
ABD ULUSLARARASI KALKINMA AJANSI (USAID) ÖRNEĞİ.....626

Haluk Karadağ - Ali Onur Özçelik

11. JAPONYA'NIN İNSANİ DİPLOMASİSİ VE
DIŞ YARDIMLARI ÜZERİNE.....642

Machiko Sato

YAZARLAR HAKKINDA.....665

1. BÖLÜM
KAVRAMSAL TARTIŞMALAR BAĞLAMINDA DIŞ YARDIMLAR

KAYNAKÇA

ACHARYA, Amitav; "Redefining the Dilemmas of Humanitarian Intervention", *Australian Journal of International Affairs,* Cilt 56, No 3, 2002.

AEBERHARD, Patrick; "Historical Survey of Humanitarian Action", *Health and Human Rights*, Cilt 2, No 1, 1996.

AGAMBEN, Giorgio; *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, Çev. Daniel Heller-Roazen, Stanford, Stanford University Press, 1998.

AKPINAR, Pınar; "Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy", *Turkish Studies*, Cilt 14, No 4, 2013.

ANDERSON, Mary B.; *Do No Harm: How Aid Can Support Peace or War*, Colorado, Lynne Rienner Publishers, 1999.

BARNETT, Michael N.; "Humanitarianism Transformed", *Perspectives on Politics*, Cilt 3, No 4, 2005.

BARNETT, Michael N.; *The International Humanitarian Order*, London, Routledge, 2010.

BELLAMY, Alex J.; "Humanitarian Intervention and the Three Traditions", *Global Society*, Cilt 17, No 1, 2003.

BERRIDGE, G. R. ve JAMES, Alan; *A Dictionary of Diplomacy*, London, Palgrave Macmillan, 2003.

BOOTH, Ken; "Human Wrongs and International Relations", *International Affairs*, Cilt 71, No 1, 1995.

BOUTROS-GHALI, Boutros; *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping*, UN Docs, A/47/277 – S/24111, 17 Haziran 1992.

BRENDAN, Simms ve TRIM,D. J. B.; "Towards a History of Humanitarian Intervention", Brendan Simms, D. J. B. Trim (der.), *Humanitarian Intervention: A History*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011.

BUENO De Mesquita, Bruce ve DOWNS, George W.; "Intervention and Democracy", *International Organization*, Cilt 60, No 3, 2006.

BULL, Hedley; *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, London, Palgrave, 2002.

BUSH, Ray, et al.; "Humanitarian Imperialism", *Review of African Political Economy*, Cilt 38, No 129, 2001.

CHANDLER, David; "The Road to Military Humanitarianism: How the Human Rights NGOs Shaped a New Humanitarian Agenda", *Human Rights Quarterly*, Cilt 23, No 3, 2001.

COOPER, Andrew F.; "Like-Minded Nations, NGOs, and the Changing Pattern of Diplomacy Within the UN System: An Introductory Perspective", Andrew F. Cooper, et al., (der.), *Enhancing Global Governance: Towards a New Diplomacy?*, Tokyo, United Nations University Press, 2002.

CUTTS, Mark; "Politics and Humanitarianism", *Refugee Survey Quarterly*, Cilt 17, No 1, 1998.

DAVUTOĞLU, Ahmet; "Turkey's Humanitarian Diplomacy: Objectives, Challenges and Prospects", *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, Cilt 41, No 6, 2013.

Declaration of Minimum Humanitarian Standards (Turku Declaration), http://www .ifrc.org/Docs/idrl/I149EN.pdf

DESCARTES, René; *Metot Üzerine Konuşma,* Çev. Atakan Altınörs, İstanbul, Paradigma, 2012.

DEVETAK, Richard; "Between Kant and Pufendorf: Humanitarian Intervention, Statist Anti-Cosmopolitanism and Critical International Theory", *Review of International Studies*, Cilt 33, No 1, 2007.

DOMAGALA, Arkadiusz; "Humanitarian Intervention: The Utopia of Just War? The NATO Intervention in Kosovo and the Restraints of Humanitarian Intervention", *Sussex European Institute Working Paper*, No 76, 2004.

EDKINS, Jenny; "Humanitarianism, Humanity, Human", *Journal of Human Rights*, Cilt 2, No 2, 2003.

FALK, Richard; "Humanitarian Wars, Realist Geopolitics and Genocidal Practices: "Saving the Kosovars", *The International Journal of Human Rights*, Cilt 4, No. 3-4, 2000.

FALK, Richard; "The Complexities of Humanitarian Intervention: A New World Order Challenge", *Michigan Journal of International Law,* Cilt 17, Kış 1996.

FASSIN, Didier; "Humanitarianism as a Politics of Life", *Public Culture,* Cilt 19, No 3, 2007.

FERRIS, Elizabeth G.; *The Politics of Protection: The Limits of Humanitarian Action*, Washington, Brookings Institution Press, 2011.

FINNEMORE, Martha; "Paradoxes in Humanitarian Intervention", Richard Price (der.), *Moral Limit and Possibility in World Politics*, New York, Cambridge University Press, 2008.

FOUCAULT, Michel; *İktidarın Gözü*, Çev. Işık Ergüden, İstanbul, Ayrıntı, 2015

FRIEDRICHS, Jörg; "The Meaning of New Medievalism", *European Journal of International Relations,* Cilt 7, No 4, 2001.

GALTUNG, Johan; "Human Needs, Humanitarian Intervention, Human Security and the War in Iraq", http://www.aa.tufs.ac.jp/humsecr/report/040110Galtung.pdf

GASPER, Des; "Securing Humanity: Situating 'Human Security' as Concept and Discourse", *Journal of Human Development*, Cilt 6, No 2, 2005.

GOODWIN-GILL, Guy S., et al.; "Basic Humanitarian Principles Applicable to Non-Nationals", *International Migration Review*, Cilt 19, No 3, 1985.

GRIFFITHS, Martin, et al.; *International Relations: The Key Concepts*, London, Routledge, 2008.

HABILA, Istifanus M.; "The Axis of A Humanitarian Diplomat", http://www.socialtheology.com/docs/istifanus-review-of-boer.pdf

HARROFF-TAVEL, Marion; "The Humanitarian Diplomacy of the International Committee of the Red Cross", 2006, s.5. http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/humanitarian-diplomacy-icrc.pdf

HOLLIDAY, Ian; "Ethics of Intervention: Just War Theory and the Challenge of the 21st Century", *International Relations,* Cilt 17, No 2, 2003.

HOLZGREFE, J. L.; "The Humanitarian Intervention Debate", J. L. Holzgrefe, Robert O. Keohane (der.), *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

HOWARD-HASSMANN, Rhoda E.; "Human Security: Undermining Human Rights?", *Human Rights Quarterly*, Cilt 34, No 1, 2012.

ICISS, *The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, Ottawa, International Development Research Centre, Aralık 2001.

IFRC, "Humanitarian Diplomacy Policy", https://www.ifrc.org/Global/Governance/Policies/Humanitarian_Diplomacy_Policy.pdf

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, *Strategy 2020*, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Cenevre, 2010, s.25. https://www.ifrc.org/Global/Publications/general/strategy-2020.pdf

JÖNNSON, Christer ve HALL, Martin; *Essence of Diplomacy*, London, Palgrave Macmillan, 2005.

KAHLER, Miles; "Legitimacy, Humanitarian Intervention, and International Institutions", *Politics, Philosophy & Economics*, Cilt 10, No 1, 2011.

KANT, Immanuel; *Answer the Question: What is Enlightenment?,* Çev. Mary C. Smith, http://www.columbia.edu/acis/ets/CCREAD/etscc/kant.html

KARDAŞ, Şaban; "İnsani Müdahale: Bir Tanımlama Sorunu", *Demokrasi Platformu*, Yıl 4, No 16, 2008.

KENT, Randolph; "Humanitarian Dilemmas in Peace and War", *Conflict, Security & Development*, Cilt 3, No 3, 2003.

LINKLATER, Andrew; "Citizenship, Humanity, and Cosmopolitan Harm Conventions", *International Political Science Review*, Cilt 22, No 3, 2001.

LINKLATER, Andrew; "The Good International Citizen and the Crisis in Kosovo", Albrecht Schnabel, Ramesh Thakur (der.), *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship*, Tokyo, The United Nations University Press, 2000.

LUKE, Timothy W.; "The Discipline of Security Studies and the Codes of Containment: Learning from Kuwait", *Alternatives: Local, Global, Political*, Cilt 16, No 3, 1991.

MAMDANI, Mahmood; "The New Humanitarian Order", *Review of African Political Economy*, Cilt 36, No 122, 2009.

MEDNICOFF, David M.; "Humane Wars? International Law, Just War Theory and Contemporary Armed Humanitarian Intervention", *Law, Culture and the Humanities*, Cilt 2, No 3, 2006.

MERON, Theodor ve ROSAS, Allan; "A Declaration of Minimum Humanitarian Standards", *The American Journal of International Law*, Cilt 85, No 2, 1991.

MERON, Theodor; "On the Inadequate Reach of Humanitarian and Human Rights Law and the Need for a New Instrument", *The American Journal of International Law*, Cilt 77, No 3, 1983.

MERON, Theodor; "The Humanization of Humanitarian Law", *The American Journal of International Law*, Cilt 94, No 2, 2000.

MILLS, Kurt; "Neo-Humanitarianism: The Role of International Humanitarian Organizations in the Emerging Global Order", *Annual Meeting of the International Studies Association*, Mart 2002.

MINEAR, Larry; "The Craft of Humanitarian Diplomacy", Larry Minear, Hazel Smith (der.), *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft,* Tokyo, United Nations University Press, 2007.

MOMTAZ, Djamchid; "The Minimum Humanitarian Rules Applicable in Periods of Internal Tension and Strife", *International Review of the Red Cross*, Cilt 38, No 324, 1998.

MORAWA, Alexander H. E.; "Vulnerability as a Concept of International Human Rights Law", *Journal of International Relations and Development*, Cilt 6, No 2, 2003.

NARDIN, Terry; "Humanitarian Intervention", Hugh LaFollette (der.), *The International Encyclopedia of Ethics*, Oxford, Wiley Blackwell, 2013.

OCHA, "What are Humanitarian Principles", https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM_HumPrinciple_English.pdf

OKIRO, Theodora; "Humanitarian Diplomacy and the Need for Protecting Humanitarian Personnel in Contemporary Conflicts", *Independent Study Project (ISP) Collection*, Paper No 1637, 2013.

ÖZLÜK, Erdem; "Azgelişmişlik ve Kalkınma", Şaban Kardaş ve Ali Balcı (der.), *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul, Küre Yayınları, 2014.

ÖZLÜK, Erdem; *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım, Teori ve Devlet İstisnacılığı,* 2. Baskı, Konya, Çizgi, 2014.

PAPE, Robert A.; "When Duty Calls: A Pragmatic Standard of Humanitarian Intervention", *International Security*, Cilt 37, No 1, 2012.

PEASE, Kelly K. ve FORSYTHE, David P.; "Human Rights, Humanitarian Intervention, and World Politics", *Human Rights Quarterly*, Cilt 15, No 2, 1993.

PETERSON, Jenny H.; "Introduction", Roger M. Ginty, Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, Oxon, Routledge, 2015.

PETRASEK, David; "Moving Forward on the Development of Minimum Humanitarian Standards", *The American Journal of International Law*, Cilt 92, No 3, 1998.

PUPAVAC, Vanessa; "The Politics of Emergency and the Demise of the Developing State: Problems for Humanitarian", *Development in Practice*, Cilt 16, No 3/4, 2006.

RE´GNIER, Philippe; "The Emerging Concept of Humanitarian Diplomacy: Identification of a Community of Practice and Prospects for International Recognition", *International Review of the Red Cross*, Cilt 93, No 884, 2011.

RINTELEN, Fritz J. ve SCHNEIDER, Herbert W.; "Positivism, Humanitarianism, and Humanity", *Philosophy and Phenomenological Research,* Cilt 11, No 3, 1951.

ROBERTS, Adam; "Humanitarian War: Military Intervention and Human Rights", *International Affairs*, Cilt 69, No 3, 1993.

ROBERTS, Adam; "The So-Called "Right" of Humanitarian Intervention", Horst Fischer, Avril McDonald (der.), *Yearbook of International Humanitarian Law 2000*, The Hague, T.M.C. Assert, 2000.

ROSAS, Allan ve STENBÄCK, Pär; "The Frontiers of International Humanitarian Law", *Journal of Peace Research*, Cilt 24, No 3, 1987.

ROSENAU, James N.; *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*, New Jersey, Princeton University Press, 1990.

SCHNABEL, Albrecht ve THAKUR Ramesh; "Kosovo, the Changing Contours of World Politics, and the Challenge of World Order", Albrecht Schnabel, Ramesh Thakur (der.), *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship*, Tokyo, The United Nations University, 2000.

SCHWEIZER, Beat; "The Spirit of Geneva: Humanitarian Diplomacy and Advocacy", *Refugee Survey Quarterly*, Cilt 26, No 4, 2007.

SCOTT-SMITH, Tom; "Control and Biopower in Contemporary Humanitarian Aid: The Case of Supplementary Feeding", *Journal of Refugee Studies*, Cilt 28, No 1, 2014.

SEN, Amartya; "Birth of A Discourse", Mary Martin, Taylor Owen (der), *Routledge Handbook of Human Security*, Oxon, Routledge, 2014.

SIKKINK, Kathryn; "Transnational Politics, International Relations Theory, and Human Rights", *Political Science and Politics*, Cilt 31, No 3, 1998.

SLIM, Hugo; "Marketing Humanitarian Space: Argument and Method in Humanitarian Persuasion", *Humanitarian Negotiators Network*, Cenevre, Humanitarian Negotiators Network, 12–14 Mayıs 2003.

SLIM, Hugo; "Wonderful Work: Globalizing the Ethics of Humanitarian Action", Roger M. Ginty, Jenny H. Peterson (der.), The *Routledge Companion to Humanitarian Action*, Oxon, Routledge, 2015.

SMITH, Hazel; "Humanitarian Diplomacy: Theory and Practice", Larry Minear, Hazel Smith (der.), *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft,* Tokyo, United Nations University Press, 2007.

STRAUS, Oscar S., et al.; "Humanitarian Diplomacy of the United States", *Proceedings of the American Society of International Law*, Cilt 6, Nisan 1912.

TANK, Pınar; "Turkey as a Humanitarian Actor: The Critical Cases of Somalia and Syria", *NOREF Report*, Mart 2015.

THIEREN, Michel; "Health and Foreign Policy in Question: The Case of Humanitarian Action", *Bull World Health Organ*, Cilt 85, No 3, 2007.

TICKTIN, Miriam; "Transnational Humanitarianism", *Annual Review of Anthropology*, Cilt 43, 2014.

UN General Assembly, *2005 World Summit Outcome*, A/RES/60/1, 24 Ekim 2005, s.30. http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf

UNDP, *Human Development Report 1994*, Oxford, Oxford University Press, 1994.

UNDP, *Human Development Report 2014: Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience*, New York, UNDP, 2014.

VAUX, Tony; "Humanitarian Trends and Dilemmas", *Development in Practice*, Cilt 16, No 3/4, 2006.

WEISS, Thomas G.; "Principles, Politics, and Humanitarian Action", *Ethics & International Affairs*, Cilt 13, No 1, 1999.

WHEELER, Nicholas J.; "Agency, Humanitarianism and Intervention", *International Political Science Review*, Cilt 18, No 1, 1997.

WHEELER, Nicholas J.; "Humanitarian Intervention and International Society", Nicholas J. Wheeler (der.), *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford, Oxford University Press, 2003.

WHEELER, Nicholas J.; *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxon, Oxford University Press, 2000.

WHITTALL, Jonathan; "It's Like Talking to a Brick Wall: Humanitarian Diplomacy in the Occupied Palestinian Territory", *Progress in Development Studies*, Cilt 9, No 1, 2009.

WOLFERS, Arnold; *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Baltimore, John Hopkins University Press, 1962.

2. NORMLAR VE DIŞ YARDIMLAR

Hüsrev Tabak[108]

KAYNAKÇA

Alberto Alesina ve David Dollar, "Who Gives Foreign Aid to Whom and Why?", Journal of Economic Growth, Cilt 5, No 33, 2000.

Anne-Marie Burley, "Regulating the World: Multilateralism, International Law, and the Projection of the New Deal Regulatory State", John Ruggie (der.), Multilateralism Matters, the Theory and Praxis of an Institutional Form, New York, Columbia University Press, 1993.

Annika Bjorkdahl, "Norms in International relations: Some conceptual and Methodological Reflections", Cambridge Review of International Affairs, Cilt 15, No 1, 2002, s. 9-23.

Audie Klotz, Norms in International Relations: The Struggle against Apartheid, Ithaca, Cornell University Press, 1995

Carol Lancaster, "Foreign Aid and International Norms: The Case of North Korea", Ahn Choong-yong et al. (der.) A new International Engagement Framework for North Korea?: Contending Perspectives, Washington, D.C., Korea Economic Institute of America, 2004, s. 159-174.

Çağrı Erhan, "Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 51, No 1, 1996, s. 275-288.

Elton Skendaj, Creating Kosovo: International Oversight and the Making of Ethical Institutions, Ithaca, Cornell University Press, 2014.

Eric Neumayer, "Do Human Rights Matter in Bilateral Aid Allocation? A Quantitative Analysis of 21 Donor Countries", Social Science Quarterly, Cilt 84, No 3, 2003, s. 650-666.

Eric Neumayer, "Is Respect for Human Rights Rewarded? An Analysis of Total Bilateral and Multilateral Aid Flows", Human Rights Quarterly, Cilt 25, No 2, s. 510-527

Eric Neumayer, "The Determinants of Aid Allocation by Regional Multilateral Development Banks and United Nations Agencies", International Studies Quarterly, Cilt 47, No 1, 2003, s. 113.

Eric Neumayer, The Pattern of Aid Giving, Londra, Routledge, 2003.

Fredrich Kratochwil, Rules, Norms, and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.

Hüsrev Tabak, "Normlar ve Uluslararası İlişkiler: Türkçe Yazın için Geç Kalınmış bir Araştırma Gündemi", İdris Demir (der.) Türkiye'nin Dış Politikası, Nobel Yayın, 2014, s. 19-46.

Hüsrev Tabak, Kosovar Turks and Post-Kemalist Turkey: Foreign Policy, Socialization, and Resistance, Londra, I.B. Tauris, 2016, Baskıda.

Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink "International norm dynamics and political change", International organization, Cilt 52, No 4, 1998.

Musa Kulaklıkaya, "Kalkınma Yardımında Dünyadaki Son Trendler ve TİKA", Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı 31, 2008, s. 14-29.

OECD, "50th Anniversary Vision Statement", 2011, http://www.oecd.org/mcm/48064973.pdf.

OECD, "The Paris Declaration on Aid Effectiveness and the Accra Agenda for Action", 2005, http://www.oecd.org/dac/effectiveness/34428351.pdf.

Peter Katzenstein (der.) The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics, New York, Columbia University Press, 1996.

Peter Katzenstein, Cultural Norms and National Security: Police and Military in post-war Japan, Ithaca, Cornell University Press, 1996.

Robert Herman, "Identity, Norms, and National Security: The Soviet Foreign Policy Revolution and the End of the Cold War", Peter Katzenstein (der.), The Culture of National Security-Norms and Identity in World Politics, New York, Columbia University Press, 1996.

Soeren Keil ve Valery Perry (der.) State-Building and Democratization in Bosnia and Herzegovina, Surrey, Ashgate, 2015.

Stephen Brown, "Foreign Aid and Democracy Promotion: Lessons from Africa", The European Journal of Development Research, Cilt 17, No 2, 2005, s. 179.

Stephen Knack, "Does Foreign Aid Promote Democracy?", International Policy Quarterly, Cilt 48, No 1, 2004, s. 251–266.

Tomohisa Hattori, "Giving as a Mechanism of Consent: International Aid Organizations and the Ethical Hegemony of Capitalism", International Relations, Cilt 17, No 2, 2003, s. 155.

3. DONÖRLER AÇISINDAN ULUSLARARASI İNSANİ YARDIMLARIN ETKİNLİĞİ SORUNU: İNSANİ ETKİNLİĞİN DEĞERLENDİRİLME SÜREÇLERİ

Öner Akgül[137]

KAYNAKÇA

ATTAR, Samer, "The Assad Regime Continues To Restrict Humanitarian Aid For Syria",http://www.washingtonpost.com/opinions/the-assad-regime-continues-to-restrict-humanitarian-aid-for-syria/2013/10/25/23cb0352-3c18-11e3-b7ba-503fb5822c3e_story.html (erişim tarihi: 12.05.2015)

Avrupa İnsani Yardım Mutabakatı, http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries /factsheets /thematic/consensus_tr.pdf (erişim tarihi: 15.05.2015)

Burma: Rohingya Muslims Face Humanitarian Crisis: Fears of Long-Term Segregation of Displaced Population, 2013 http://www.hrw.org/news/2013/03/26/burma-rohingya-muslims-face-humanitarian-crisis (erişim tarihi: 12.05.2015)

Donor Classification, http://daraint.org/humanitarian-response-index/humanitarian-response-index-2010/donor-classification/ (erişim tarihi: 12.05.2015)

FAST, Larissa, Securitization and Threats to Humanitarian Workers, (der.) Roger Mac Ginty ve Jenny H. Peterson, The Routledge Companion to Humanitarian Action, Routledge, London and NY, 2015,https://aidworkersecurity.org/incidents/report /summary

HARVEY, Paul et al., *The State Of The Humanitarian System: Assessıng Performance And Progress A Pilot Study*, ALNAP, 2010, http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/5825.pdf (erişim tarihi: 15.05.2015)

OECD Development Assistance Committee, Evaluation and Aid Effectiveness: Guidance for Evaluating Humanitarian Assistance in Complex Emergencies, http://www.oecd.org/dac/evaluation/2667294.pdf (erişim tarihi: 15.05.2015)

Principles and Good Practise of Humanitarian Donorship, http://www.ghdinitiative.org /ghd/gns/4/principles-good-practice-ghd.html, (erişim tarihi: 15.05.2015)

Principles and Good Practise of Humanitarian Donorship, http://www.ghdinitiative.org/ghd /gns/4/principles-good-practice-ghd.html (erişim tarihi: 15.05.2015)

RÉGNIER, Philippe, "The emerging concept of humanitarian diplomacy: identification of a community of practice and prospects for international recognition", International Review of the Red Cross, Volume 93 Number 884, December 2011, ss.1211-1237.

Regulation (EU) No 375/2014 of The European Parliament and of the Council of Establishing the European Voluntary Humanitarian Aid Corps, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0375&from=EN, (Erişim tarihi: 05.05.2015)

ROSEN, Armin "Here's How ISIS Abuses Humanitarian Aid", http://www.business insider.com/how-isis-abuses-humanitarian-aid-2015-2 (erişim tarihi: 12.05.2015)

SCOTT, Rachell, "Imagining More Effective Humanitarian Aid: A Donor Perspective", OECD Development Co-operation Directorate Publishing, Working Paper 18, October 2014,s.1-34

Sri Lanka: Allow Aid Groups to Help Cyclone Victims, 2008, http://www.hrw.org/news /2008/11/29/sri-lanka-allow-aid-groups-help-cyclone-victims(erişim tarihi: 12.05.2015)

Sri Lanka: Transitioning from a Humanitarian Crisis to a Human Rights Crisis, Briefing Paper, January 2013, http://www.interaction.org/sites/default/files/InterAction %20Transition%20Case%20Study%20-%20Sri%20Lanka%20-%20January%202013_ 0.pdf (erişim tarihi: 12.05.2015)

The HRI Research Process and Methodology, DARA, Washington, 2010, http://daraint .org/wp-content/uploads/2010/12/Methodology-and-TechnicalAnnex_HRI- 2010.pdf (erişim tarihi: 12.05.2015)

The Humanitarian Response Index: 2010, Executive Summary, DARA, 2010, http://daraint .org/wp-content/uploads/2010/10/HRI-2010-EXE-SUM.pdf (erişim tarihi: 12.05.2015)

USMANİ, Mominah, "Restrictions on Humanitarian Aid in Darfur: The Role of the International Criminal Court", *Ga. J. Int'l & Comp*, Vol. 36, 2007, ss.257-290.

VOORHOEVE, Joris, *From War to the Rule of Law: Peacebuilding After Violent Conflicts*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2007

WALTON, Oliver, *Dealing with Authoritarian Regimes*, (der.) Roger Mac Ginty ve Jenny H. Peterson, The Routledge Companion to Humanitarian Action, Routledge, London and NY, 2015, s.338.

World Humanitarian Data and Trends 2014, http://www.unocha.org/data-and-trends-2014/ (erişim tarihi: 13.05.2015)

ZWITTER Andrej et al., *Humanitarian Action: Global, Regional and Domestic Legal Responses*, Cambridge, Cambridge University Press, 2015.

4. DIŞ YARDIMLARIN TÜRKİYE'NİN YUMUŞAK GÜCÜNE ETKİSİ

Halil Kürşad Aslan*

KAYNAKÇA

(Erişim: 01 Eylül 2015), http://www.economist.com/node/18586448.

AKÇAY, Engin; Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları, Ankara, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, 2012.

ALESINA, Alberto, & DOLLAR, David; Who gives foreign aid to whom and why?. Journal of Economic Growth, Cilt 5, No 1, 2000, ss. 33-63.

ARMITAGE, Richard L. & Nye, Joseph S; "Implementing Smart Power: Setting an Agenda for National Security Reform," Center for Strategic & International Studies (CSIS), 24 April 2008; Erişim 21 Mayıs 2015:http://foreign.senate.gov/imo/media/doc /NyeTestimony080424a.pdf

ASLAN, H. Kürşad & ASLAN, Murat; "Politik Ekonomi Perspektifinden Yakın Dönem Türk Dış Politikası," 2014-Türk Dış Politikası Yıllığı, SETA, Nisan 2015, ss. 111-138.

ASLAN, Halil Kürşad; "Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası," Akademik Ortadoğu, Cilt 9, No 1, 2014, ss. 29-55.

Binder, Andrea & MEIER, Claudia & STEETS, Julia; 2010, Humanitarian Assistance: Truly Universal? A Mapping Study of Non-Western Donors, Global Public Policy Institute Research Paper,http: //www.gppi.net/fileadmin/user_upload/media/pub/2010/Binder_Meier_Steets__2010__ Truly_Universal_-Mapping_Study._GPPi_RP_12.pdf

CHIN, Gregory & QUADIR, Fahimul; Introduction: Rising States, Rising Donors and the Global Aid Regime. Cambridge Review of International Affairs Cilt 25, No 4, 2012, ss. 493–506.

DAVUTOĞLU, Ahmet. 2013. "Turkey's Humanitarian Diplomacy: Objectives, Challenges and Prospects" Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity, Vol: 41(6).

Erişim 22 Ağustos 2015:http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlari Raporu2013.pdf

HAŞİMİ, Cemalettin: "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation", Insight Turkey, Cilt 16 Sayı 1, 2014, 127-145.

HOOK, Steven W & RUMSEY, Jessie G; 2015, "The Development Aid Regime at Fifty: Policy Challenges Inside and Out," *International Studies Perspectives*, 1-20.

KEYMAN, Fuat ve SAZAK, Onur; 2014 "Turkey as a 'Humanitarian State'" POMEAS Policy Paper, Erişim 17 Ağustos 2015, http://pomeas.org/Home/index.php/ publications/pomeas-papers/419-turkey-as-a-humanitarian-state

KHARAS, Homi & ROGERSON, Andrew; Horizon 2025: Creative Destruction in the Aid Industry. London: Overseas Development Institute (2012).

Köse, Talha; "Türkiye'nin Kuzey Afrika ve Ortadoğu Bölgesindeki Gücü: Zorlayıcı Olmayan Gücün İmkân ve Sınırları," Uluslararası İlişkiler, Cilt 11, Sayı 41 (Bahar 2014), ss. 29-61.

KULAKLIKAYA, Musa & NURDUN, Rahman; "Turkey as a New Player in Development Cooperation," Insight Turkey, Cilt 12, No 4, 2010, ss. 131-146.

LANCASTER, Carol; Foreign Aid: Diplomacy, Devolepment, Domestic Politic, Chicago, University of Chicago Press, 2007.

LUM, Thomas et al.; "China's Foreign Aid Activities in Africa, Latin America, and Southeast Asia," Congressional Research Service Report for Congress, Washington Dc: February 25, 2009.

Organization For Economic Cooperation And Development; (2013) Deveopment Cooperation Report: Ending Poverty. Paris: OECD.

Organization For Economic Cooperation And Development; (2014) DAC Glossary of Key Terms and Concepts. Paris: OECD.

Organization For Economic Cooperation And Development; Development Co-operation Report 2014: Mobilising Resources for Sustainable Development,http://www.oecd.org/dac/development-co-operation-report-20747721.htm(Erişim Tarihi:03.09.2015).

Organization For Economic Cooperation And Development; The Paris Declaration on aid Effectiveness and the Accra Agenda for Action, 2011, accessed February 10, 2011, http://www.oecd.org/dataoecd/30/63/
43911948.pdf

Sun, Yun; "China's Foreign Aid Reform and Implications for Africa," 2015.http://www.brookings.edu/blogs/africa-in-focus/posts/2015/07/01-china-foreign-aid-africa-sun

The Economist; "Brazil's foreign aid programme: Speak Softly and carry a blank cheque," July 15, 2010, (Erişim: 01 Eylül 2015), http://www.economist.com/node/16592455.

The Economist; "The Chinese in Africa: Trying to pull together," April 20, 2011,

Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı; Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013 (TRKY 2013).

WALZ, Julie & RAMACHANDRAN, Vijaya; "Brave New World: A Literature Review of Emerging Donors and the Changing Nature of Foreign Assistance," November. Washington, DC: Center for Global Development, 2011.

5. YÜKSELEN GÜÇLER VE DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK DIŞ YARDIMLAR

Özgür Tüfekçi[208]

KAYNAKÇA

COOK, Steven A.; *The Middle East's Emerging Power: The Rise of the Emirates,* http://octavianreport.com/article/the-middle-easts-emerging-power-the-rise-of-the-emirates/. [Erişim tarihi 13.09.2015].

EASTERLY, William ve PFUTZE, Tobias; "Where does the Money Go? Best and Worst Practices in Foreign Aid", *Journal of Economic Perspectives,* Cilt 22, Sayı 2, Bahar 2008, ss. 29-52.

ERHAN, Çağrı; "Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* Vol. 51, No. 1, 1996, ss. 275-287.

ERTEM, Barış; "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı" *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt 12 Sayı 21, Haziran 2009, ss. 377-397.

HOGAN, Michael; *The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstructlon of Western Europe 1947-1952*, New York, Cambridge University Press, 1983.

HORNBERGER, Jacob G.; *But Foreign Aid is Bribery! And Blackmail, Extortion, and Theft too!,* 26.09.2003, http://fff.org/explore-freedom/article/foreign-aid-bribery-blackmail-extortion-theft/, [Erişim tarihi, 15.09.2015].

KAMEN, Al; US Receives Foreign Aid, *Washington Post, http://www.washington post.com/blogs/in-the-loop/wp/2013/11/11/the-u-s-receives-foreign-aid/,* 11.11.2013, [Erişim tarihi 15.09.2015].

LEICHT, Justus ve SCHWARZ, Peter; *Turkish Parliament Votes Down US War Plans,* 04.03.2003,https://www.wsws.org/en/articles/2003/03/turk-m04.html, [Erişim tarihi, 15.09.2015].

MORGENTHAU, Hans; "A Political Theory of Foreign Aid", *The American Political Science Review*, Cilt. 56, Sıra. 2, Haziran 1962, ss. 301-309.

ORAN, Baskın, (Ed.); *Türk Dış Politikası: 1919-1980,* (19.Basım), İstanbul, İletişim, 2014.

SOGGE, David; *Give and Take: What's the Matter with Foreign Aid*, Canada, Fernwood Publishing, 2002.

SUN, Yun; *China's Foreign Aid Reform and Implications for Africa,* Brookings Institute, 01.07.2015,http://www.brookings.edu/blogs/africa-in-focus/posts/2015/07/01-china-foreign-aid-africa-sun, [Erişim tarihi 15.09.2015].

TÜFEKÇİ, Özgür; *The Clash of Powers of the Dawn of a New Era?,* Daily Sabah, 21.12.2014, http://www.dailysabah.com/opinion/2014/12/22/the-clash-of-powers-or-the-dawn-of-a-new-era

ÜÇKUŞ, Özgür ve KENDİRCİ, Bilal; "Teoriden Uygulamaya Dış Yardım", *Sayıştay Dergisi,* Vol. 86, Temmuz-Eylül 2012, ss. 57-77.

ÜLMAN, Haluk; *Türk-Amerikan Münasebetleri,* Ankara, Sevinç Matbaası, 1991.

WOLF, Charles et al.; *China's Foreign Aid and Government-Sponsored Investment Activities: Scale, Content, Destinations, and Implications,* Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2013,http://www.rand.org/pubs/research_reports/RR118.

6. DIŞ YARDIMLARIN KAMU DİPLOMASİSİ BOYUTUNDA ASKERÎ BİRLİKLERİN ROLÜ: YENİ GÖREVLER, YENİ KABİLİYETLER

Barış Ateş

KAYNAKÇA

AKÇADAĞ, Emine; "Public Diplomacy: A Remedy For NATO's Image Problem", *Bilge Strateji*, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012, ss.105-134.

ALDIS, Anne; "Defence Transformation in Europe Today: Implications for the Armed Forces", Timothy Edmunds ve Marjan Malešič (der.), *Defence Transformation in Europe: Evolving Military Roles*, IOS Press, Amsterdam, 2005, ss.103-111.

ARMSTRONG, Matthew C.; "Operationalizing Public Diplomacy", Nancy Snow, Philip M. Taylor (der.), *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, Routledge, New York, 2009, ss.63-71.

AYDOĞAN, Bekir ve AYDIN, Hakan; Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik, "Kamu Diplomasisi ve Akıllı Güç-Beril Dedeoğlu Röportajı", www.ekopolitik.org, (15.05.2011), ss.74-85.

BAYLIS, John; "International and Global Security in the Post-Cold War Era", John Baylis ve Steve Smith (der.), *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations,* Oxford University Press, Oxford, 2001, ss.253-276.

CULL, Nicholas J.; "Public Diplomacy before Gullion: The Evolution of a Phrase", Nancy Snow, Philip M. Taylor (der.), *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, Routledge, New York, 2009, ss.19-23.

DUGGAN, Sean E.; "Redefining the Relationship: Reclaiming American Pubhc Diplomacy from the US Military in Iraq", *Middle East Journal*, Volume 66. No:1, Winter 2012, ss.53-78.

EDMUNDS, Timothy; "A New Security Environment? The Evolution of Military Roles in Post-Cold War Europe", Timothy Edmunds ve Marjan Malešič (der.), *Defence Transformation in Europe: Evolving Military Roles*, IOS Press, Amsterdam, 2005, ss.9-18.

HENRIKSON, Alan K.; "Niche Diplomacy in the World Public Arena: the Global 'Corners'of Canada and Norway", Jan Melissen (der.*), The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, New York, Palgrave Macmillan, 2005, s.67-87.

JELUSIC, Ljubica; "Conversion of the Military: Resource-Reuse Perspective after the End of the Cold War", Giuseppe Caforio (der.), *Handbook of the Sociology of the Military*, Springer, NewYork, 2006, ss.345-359.

KILBANE, Mark; "Military Psychological Operations as Public Diplomacy", Nancy Snow, Philip M. Taylor (der.), *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, Routledge, New York, 2009, ss.187-192.

LATHAM, Andrew; "Warfare Transformed: A Braudelian Perspective on the 'Revolution in Military Affairs", *European Journal of International Relations*, Vol. 8(2), 2002, ss.231-266.

MALEŠIC, Marian; "Introduction: The Challenge of Defence Transformation in Europe", Timothy Edmunds ve Marjan Malešič (der.), *Defence Transformation in Europe: Evolving Military Roles*, IOS Press, Amsterdam, 2000, ss.1-8

MANIGART, Philippe; "Restructuring of the Armed Forces", Guiseppe Caforio (der.), *Handbook of The Sociology of the Military*, New York: Springer, 2006, ss.323-343.

MELISSEN, Jan; "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice", Jan Melissen (der.), *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, New York, Palgrave Macmillan, 2005, s.3-27.

MOSKOS, Charles William et al.; *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*, New York and Oxford: Oxford University Press, 2000.

NEAG, Mihai-Marcel; "Promoting Security Through Public Diplomacy", *Revista Academiei Forţelor Terestre* Nr. 2 (74)/2014, ss.160-167.

NYE JR., Joseph S.; "Public Diplomacy and Soft Power", *ANNALS AAPSS*, 616, March 2008, ss.94-109.

NYE JR., Joseph S.; *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs Books, New York, 2004.

OGAWA, Tadashi; "Origin and Development of Japan's Public Diplomacy", Nancy Snow ve Philip M. Taylor (der.), *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, Routledge, New York, 2009, ss.270-281.

PETERSON, Peter G.; Public Diplomacy and the War on Terrorism, www.foreignaffairs.com /articles/58247/peter-g-peterson/public-diplomacy-and-the-war-on-terrorism, September /October 2002 Issue.

SLOAN, Elinor; *Military Transformation and Modern Warfare A Reference Handbook*, Praeger Security International, Westport, 2008.

UYAR, Mesut ve ERICKSON, Edward J.; *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, Praeger Security International, ABC-CLIO, California, 2009.

WILLIAMS, Cindy ve GILROY, Curtis; "The Transformation of Personnel Policies", *Defence Studies*, Cilt 6, Sayı 1 Mart 2006, ss.97-121.

ZÖLLNER, Oliver; "German Public Diplomacy: The Dialogue of Cultures", Nancy Snow, Philip M. Taylor (der.), *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, Routledge, New York, 2009, ss.262-269.

İnternet Kaynakları

www.bioem.tsk.tr/tr/katilim.htm
www.euforbih.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2680&Itemid=141
www.tsk.tr/6_uluslararasi_iliskiler/tskaskeriegitimveisbirligifaaliyetleri.html
www.tsk.tr/6_uluslararasi_iliskiler/turkiyeninbarisidesteklemeharekatinakatkilari.html

7. İNSANİ MÜDAHALENİN MEŞRUİYETİ VE KOSOVA MÜDAHALESİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

Tuğba Bağbaşlıoğlu[*]

KAYNAKÇA

ALPKAYA, Gökçen; "NATO Müdahalesi Üzerine", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Tartışma Metinleri Serisi, No. 15, Haziran 1999,http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/alpkaya/kosova.htm, (Erişim Tarihi: 20.08.2015).

ARCHIBUGI, Daniele; "Cosmopolitan Guidelines for Humanitarian Intervention", *Alternatives: Global, Local, Political*, Cilt 29, No1, Spring 2004, ss. 1-21.

BADESCU, Cristina Gabriela; *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect*, New York, Routledge, 2011.

BECK, Ulrich; "The Cosmopolitan Perspective: Sociology of The Second Age of Modernity", *British Journal of Sociology*, Cilt 51, No 1, January/March 2000. ss. 79-105.

BERİŞ, Hamit Emrah; *Küreselleşme Çağında Egemenlik*, Ankara, Lotus Yayınevi, 2006, ss. 44-45.

BROWN, Chris ve AINLEY, Kirsten; *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, çev. Arzu Oyacıoğlu, İstanbul, Yayın Odası, 2008.

DEMİREL, Naim; "Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu", *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,* No 1, 2013 Bahar, ss. 152-172.

DENK, Erdem; "Uluslararası İlişkilerin Hukuku: Vestfalyan Sistemden Küreselleşmeye", Evren Balta (ed.), *Küresel Siyasete Giriş,* İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, ss. 51-74.

FINE, Robert; *Cosmopolitanism*, Routledge, New York, 2007.

GRIFFITHS, Martin, O'CALLAGHAN, Terry, ROACH, Steven C.; *Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar,* (çev. CESRAN), Ankara, Nobel Yayıncılık, 2013.

HASGÜLER, Mehmet ve ULUDAĞ, Mehmet B. *Uluslararası Örgütler*, İstanbul, Alfa Basım Yayım, 5. Baskı, İstanbul, 2012.

HELD, David; "Kozmopolitanizm: Küreselleşmeyi Evcilleştirmek" (çev. E. Sarıtaş). David Held ve Anthonny. McGrew (ed.) *Küresel Dönüşümler,* Ankara, Phoenix Yayınevi, 2014, ss. 609-628.

KESKİN, Funda;"İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum", *Uluslararası İlişkiler,* Cilt 3, No 12, Kış 2006-2007. ss. 49-70.

LABONTE, Melissa; *Human Rigths and Humanitarian Norms, Strategic Framing and Intervention*, New York, Routledge, 2013.

MALETTA, Robert ve SPEAR, Joanna; "Humanitarian Assistance A Security Perspective", Joanna Spear, Paul D. Williams (ed.), *Security and Development in Global Politics*. Georgetown University Press, 2012, ss. 77-97.

NATO; "NATO's Role in Relation to the Conflict in Kosovo", http://www.nato.int /kosovo/history.htm, (Erişim Tarihi 20.08.2015).

North Atlantic Council; "The situation in and around Kosovo Statement issued at the Extraordinary Ministerial Meeting of the North Atlantic Council", 12 April 1999, http://www.nato.int/cps/en/SID-486D5CD3-D9FD382A/natolive/official_texts_27435.htm, (Erişim Tarihi 20.08.2015).

SAK, Yıldıray; "Uluslararası Hukukta İnsancıl Müdahale ve Libya Örneği: Suriye'de Yaşanan ya da Yaşanacaklar İçin Dersler", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 11, No 44, Kış 2015 ss. 121-153.

SMITH, William ve FINE, Robert; "Cosmopolitanism and Military Intervention", Richard Devetak, Christopher W. Hughes (ed.), *The Globalization of Political Violence,* New York, Routledge, 2008, ss. 46-68.

TANGÖR, Burak; "Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları", *Uluslararası Hukuk ve Politika,* Cilt 8, No 30, 2012, ss. 59-92.

WALLERSTEIN, Immanuel; *Avrupa Evrenselciliği*, çev. Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul, bgst yayınları, 2010.

WELSH, Jennifer M.; "Introduction", Jennifer M. Welsh, (ed.), *Humanitarian Intervention and International Relations,* New York, Oxford University Press, 2004.

8. DIŞ YARDIMLARIN ULUS MARKA DEĞERİ OLUŞUMUNA ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Bengü Çelenk[298]

KAYNAKÇA

Akçay, Engin ‘’Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları.’’ Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları. (2012).

Alesina, Alberto, and David Dollar. "Who gives foreign aid to whom and why?."*Journal of economic growth* 5.1 (2000): 33-63.

Al-Sulaiti, Khalid I., ve Michael J. Baker. "Country of Origin Effects: A Literaturereview." MCB University Press, 1998, 150–199.Anholt, S. (2002). Foreword. Henry Steward Publication, Brand Management. 9 (4-5), 229-239.

Anholt, Simon.. Places: identity, image and reputation. Basingstoke: Palgrave Macmillan (2010)

Blain, Carmen, Stuart E. Levy, and JR Brent Ritchie. "Destination branding: Insights and practices from destination management organizations." Journal of travel research 43.4 (2005): 328-338.

Cromwell, Thomas & Kyriacou, Savas. (2010). NATION BRANDING: The concept and benefits of nation branding. Erişim: http://www.diplomatictraffic.com/opinions _archives.asp?ID=75. Son erişim: 25 Temmuz 2015.

Dinnie, Keith ‘’Nation branding: Concepts, issues, practice.’’ Journal of Brand Management. 16 (1), (2009). 582 – 583.

Dinnie, Keith. "Place branding: Overview of an emerging literature." Place Branding 1.1 (2004): 106-110.

Ekinci, Yuksel, and Sameer Hosany. "Destination personality: An application of brand personality to tourism destinations." Journal of travel research 45.2 (2006): 127-139.

Fan, Ying. "Branding The Nation: Towards A Better Understanding." Place Branding and Public Diplomacy 6 (2010): 97-103

Fan, Ying. "Soft Power: Power of Attraction or Confusion?" Place Branding and Public Diplomacy 4, no. 10.1057 (2008): 147-58

Ford, Gary T., and Ruth Ann Smith. "Inferential Beliefs in Consumer Evaluations: An Assessment of Alternative Processing Strategies." Journal of Consumer Research, no. 17 (1987).Georgescu, A and Botescu, A. (2004). Branding National Identity. Lund University. 1-79.

Georgescu, Anamaria, and Andrei Botescu. "Branding National Identity." www.lup.lub.lu.se. January 1, 2004. Erişim Eylül 5, 2014.

Global Humanitarian Assistance Report 2013: http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2013/07/GHA-Report-2013.pdf Son erişim: 13.08.2015

Hanna, Sonya, and Jennifer Rowley. "An Analysis of Terminology Use in Place Branding." Place Branding and Public Diplomacy 4 (2007): 61-75.Hansen, R. H.. (2010). The narrative nature of place branding. Macmillan Publishers, Place Branding and Public Diplomacy. 6 (4), 268–279.

Haşimi, Cemalettin. "Turkey’s Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation." *Insight Turkey* 16.1 (2014): 127-145.

Hill, C. (2003) The Changing Politics of Foreign Policy Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Huber, Joel, and John McCann. "The impact of inferential beliefs on product evaluations." Journal of Marketing Research (1982): 324-333.

Jacoby, J., Olson, J.C., Haddock, R.A.. (1971). Price, brand name and product composition characteristics as determinants of perceived quality. Journal of Applied Psychology. 55, 570-579.

Kaneva, Nadia. (2011). Nation Branding: Toward an Agenda for Critical Research, International Journal of Communication, 5 (1), 117–141.

Kardaş, Tuncay & Erdağ, Ramazan. (2012). Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA. Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries), 7 (1), 167-194.

Kotler, Philip, and David Gertner. "Country as brand, product and beyond: a place marketing and brand management perspective." Destination branding: Creating the unique destination proposition 2 (2004): 40-56..

Lee, Dongdae ve G. Ganesh.. Effects of Partitioned Country Image in the Context of Brand Image and Familiarity: A Categorization Theory Perspective. AmA Educators Proceedings, Chicago, 5051 (1997)

Melissen, Jan. Beyond the New Public Diplomacy. 3rd ed. The Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2005. Miller, David, and Sundas Ali. "Testing the National Identity Argument." European Political Science Review, 2013, 237-59.

Miller, David, and Sundas Ali. "Testing the National Identity Argument." European Political Science Review, 2013, 237-59.

Olson, Jerry, C., Jacoby, J. Cue utilisation in the quality perception process. In M. Venkkatesan, Proceedings of the third annual conferance of the association for consumer research Chicago: Association for Consumer Culture. (1972) 167-179

Olson, Jerry. ‘’Price as an informational cue: effects in product evaluation’’. In A.G. (1977)

Oxfrod Dictionary, http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/foreign-aid?q=foreign+aid, son erişim: 02.07.2015

Öztürk, Hasan & Öztürk, Seviç, (2012). Türkiye'nin Dış Yardım Stratejisi Sorunlar ve Öneriler. Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi. (Rapor NO:57), 67.

Papadopoulos, N & Heslop, L. (2002). Country equity and country branding: Problems and prospects. Stewart Publication. 9 (4-5), 294-314.

Porter, Michael. "Competitive Advantage of Nations." Harvard Business Review, 1990, 1-21.

Rasmussen, RK & Merkelsen, H. (2012). The new PR of states: How nation branding practices affect the security function of public diplomacy. *Public Relations Review*, 38 (5), pp. 810-818.

Ren, C. and Blichfeldt, B. S.. (2011). One Clear Image? Challenging Simplicity in Place Branding. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism. 11 (4), 416-434.

Schultz, M. (2005) A cross-disciplinary perspective on corporate branding. In: M. Schultz, Y.M. Antorini and F.F.

Shimp, Terence A., Saeed Samiee, and Thomas J. Madden. "Countries and Their Products: A Cognitive Structure Perspective." Journal of the Academy of Marketing Science, 1993, 323-30.

Shimp, Trence A.; Sharma, Subhash. Reproduced with permission of the copyright owner. Further reproduction prohibited without permission. Consumer Ethnocentrism: Construction and Validation of the CETSCALE. JMR, Journal of Marketing Research. 24 (3), (1987). 280-289.

Smith, Anthony D. (1991). National Identity. London: Penguin.

Szondi, Gyorgy. Public diplomacy and nation branding: Conceptual similarities and differences. Netherlands Institute of International Relations' Clingendael', 2008.

Teslik, Lee Hudson Kasım 9, 2007, Nation Brand Explained, http://www.cfr.org/diplomacy-and-statecraft/nation-branding-explained/p14776 Erişim Tarihi: 03.05.2015

Türk Dil Kurumu. Dış Yardımlar. Available: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55d8fbdc16aca6.36729726. Son erişim 11.08.2015

9. DİPLOMASİDE TARİHİN GERİ DÖNÜŞÜ: KLASİK DİPLOMASİNİN İNSANİ DİPLOMASİYE EVRİMİ

İbrahim Kurnaz[338]

Yasin Avcı[339]

KAYNAKÇA

ADCOCK, F. E., "The Development of Ancient Greek Diplomacy", *L'Antiquité Classique*, vol:17, 1948.

AKTAŞ, Ayşe, "İnsani Diplomasi", *İnsani Yardım Vakfı*, Sayı 57, Ocak-Şubat-Mart 2014.

ALAGÖZ, Halil İbrahim, "Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasinin Rolü: Türkiye-Somali Örneği", *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

ANGOLD, Michael, "Review: The End of Byzantium", *The English Historical Review*, Vol. 110, No. 439, November 1995.

ARIBOĞAN, Deniz Ülke, *Kabileden Küreselleşmeye Uluslararası İlişkiler Düşüncesi*, İstanbul: Sarmal Yayınları, 2000.

ARİSTOTLE, *Politics*, Çev. Benjamin Jowett, Kitchener: Batoche Books, 1999.

ASLANOV, Novruz, "Diplomacy For Humanity", http://redcrescent.az/downloads/book2.pdf, Erişim Tarihi: 1.10.2015.

ATEŞ, Toktamış, *Siyasal Tarih*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

BACIK, Gökhan, *Modern Uluslararası sistem, Köken, Genişleme, Nedensellik*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2007.

BEST, Antony, *20.yüzyılın Uluslararası Tarihi*, Çev. Taciser Ulaş Belge, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012.

BLACK, Jeremy, *A History of Diplomacy*, Londra: Reaktion Books, 2010.

BUBNA, Mayank, "Humanitarian Diplomacy&Failed States: Case Study of the WFP Operations in Somalia", *IDSA Issue Brief.*

CAMPBELL, Brian, "Diplomacy in the RomanWorld (c.500 BC-AD 235)", *Diplomacy & Statecraft Vol:* 12, March, 1-22, 2001.

COHEN, Raymond, "On Diplomacy in The Ancient Near East: The Amarna Letters", *Diplomacy & Statecraft,* Vol: 7, İssue: 2, 1995.

COHEN, Raymond, "The Great Tradition: The Spread of Diplomacy in The Ancient World", *Diplomacy & Statecraft,,* 12:1, 2001.

DAVUTOĞLU, Ahmet, "Turkey's Humanitarian Diplomacy: Objectives, Challenges and Prospects", *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethncity*, 41: 6, 2013.

FROMKİN, David, "What Is Wilsonianism?", *World Policy Journal*, Vol. 11, No. 1, 1994.

GİLBERT, Felix, "The New Diplomacy of the Eighteenth Century", *World Politics*, Vol. 4, No.1, 1951.

"Global Humanitarian Assistance", http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid, Erişim Tarihi: 14.09.2015.

GORDON, C.D., "Subsidies in Roman Imperial Defence", *Phoenix*, Vol. 3, No. 2, 1949.

GRANT, J. R., "A Note on the Tone of Greek Diplomacy", *The Classical Quarterly*, Vol. 15, No. 2, 1965.

HABİLA, Istifanus M., "The Axis of a Humanitarian Diplomat: A Short Review of Jan H. Boer's Work", *At the Institute of Church and Society.*

HELLEBUYCK, Adam William, "Foreign Relations and the End of Byzantium: The Use of Personal Diplomacy during the Reign of Constantine XI Palaiologos (1448 – 1453", A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Bachelor of Arts with Honors, 2006.

HOLMES, Y. Lynn "The Messengers of the Amarna Letters", *Journal of American Oriental Society*, Vol. 95, No. 3, (July-September) 1975.

"İnsani Diplomasi: Sektörel Diplomasi İnşası", TASAM Stratejik Vizyon Belgesi, 2015.

İSKİT, Temel, *Diplomasi Tarihi, Teorisi Kurumları ve Uygulaması*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.

JÖNSSON, Christer ve HALL, Martin, *Essence of diplomacy*, New York: Palgrave Macmillian, 2005.

JÖNSSON, Christer, "Diplomatic Signaling in the Amarna Letters", R. Cohen ve R. Westbrook (eds), *Amarna Diplomacy: The Beginning of International Relations,* Baltimore, MD and London: Johns Hopkins University Press, 2000.

KARAVİTES, Peter, *Gorgias Studies in the Ancient Near East 2*, Gorgias Press, 2013.

KARAVİTES, Peter, "Diplomatic Envoys in the Homeric Worlds", http://local.droit .ulg.ac.be/sa/rida/file/1987/04.%20Karavites.pdf (Erişim Tarihi: 02.09.2015)

KENNEDY, Paul, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, Birtane Karanakçı (çev), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.

KİSSİNGER, Henry, *Diplomacy*, İbrahim H. Kurt (çev), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

LAFONT, Bertrand, "International Relations in The Ancient Near East: The Birth of a Complete Diplomatic System", *Diplomacy & Statecraft*, 12:1, 2001.

LEE, Stephen J., *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, Savaş Aktur (çev), Ankara: Dost Kitabevi, 2014.

LEE, Stephen J., *Avrupa Tarihinden Kesitler,1494-1789*, Ertürk Demirel (çev), Ankara: Dost Kitabevi, 2009.

MANİCAS, Petert T., "War, Stasis, and Greek Political Thought", *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 24, No. 4, 1982.

MANN, Michael, *İktidarın Tarihi, Başlangıcından 1760'a Kadar Toplumsal İktidarın Kaynakları*, Ankara: Phoenix Yayınları, 2012.

MİLLAR, Fergus, "Government and Diplomacy in the Roman Empire During the First Three Centuries", *The International History Review,* Vol. 10, No. 3, 1988.

MİNEAR L. & Hazel Smith, "Introduction,", Ed. L. Minear ve Hazel Smith, *Humanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft*, United Nations Press, 2007.

MİNEAR, Larry, "The Craft of Humanitarian Diplomacy", *Humanitarian Diplomacy Practitioners and Their Craft*, Larry Minear ve Hazel Smith (ed.), United Nations Press, 2007.

MİSSİOU-Ladi, Anna, "Coercive Diplomacy in Greek Interstate Relations", *The Classical Quarterly*, Vol. 37, No. 2, 1987.

MORGENTHAU, Hans J., "Diplomacy", *The Yale Law Journal*, Vol. 55, No. 5, 1946.

MORGENTHAU, Hans J., *Politic Among Nations; The Struggle for Power and Peace*, New York: Knopf, 1967.

NEUMANN, Iver B., "Sublime Diplomacy: Byzantine, Early Modern, Contemporary", *Netherlands Institute of International Relations Clingendael,* 2005, http://www. peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/Clingendael_ 20051200_cli_paper_dip_issue102.pdf (Erişim Tarihi: 06.08.2015)

NİCOLSON, Harold, https://www.foreignaffairs.com/articles/1961-10-01/diplomacy-then-and-now (Erişim Tarihi: 11.07.2015)

NİCOLSON, Harold, "The Evolution of Diplomatic Method", *Diplomatic Studies Programme Centre For The Study of Diplomacy*, 2001.

NYE Joseph S., WELCH Jr&David A., *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, Renan Akman (çev), İstanbul İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

OSIANDER, Andreas, "Sovereignty, International Relations and the Westphalian Myth", *International Organization*, Vol. 55, No. 2, Spring 2001.

PERRY, W. J., "Sumer and Egypt", *Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 29, Feb. 1929.

POTYEMKİN, Vladimir, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, Atilla Tokatlı (çev), İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2009.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih*, *İlk çağlardan 1918'e*, Ankara: İmge Kitabevi, 2012.

SMİTH, Hazel, "Humanitarian Diplomacy: Theory and Practice", *Humanitarian Diplomacy Practitioners and Their Craft*, Larry Minear ve Hazel Smith (ed.), United Nations Press, 2007.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul: Der Yayınları, 2012.

TESCHKE, Benno, The Myth of 1648: Class, Geopolitics and the Making of Modern International Relations, London: Verso, 2009.

THOMPSON, John A., "Wilsonianism: The Dynamics of a Conflicted Concept", *International Affairs,* 86: 1, 2010.

TUNCER, Hüner, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2002.

VEUTHEY, Michel, "Humanitarian Diplomacy: Saving It When It Is Most Needed", in Alexandre Vautravers (ed), *Humanitarian Space, Webster University Geneva 16th Humanitarian Conference*, 2012.

WESTBRODE, Kenneth, *Old Diplomacy Revisited*, Palgrave Macmillan, 2014.

WİLTZE, Evren Çelik, "Liberalizm, İşbirliği, Kolektif Güvenlik ve Neoliberal Kurumsalcılık", Evren Balta (ed), *Küresel Siyasete Giriş*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

YALÇINKAYA, Ayhan, "Yunan Uygarlığı İçinde Polis ve Siyaset", Mehmet Ali Ağaoğulları (ed), *Sokrates'ten Jakobenlere Batıda Siyasal Düşünceler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

10. İNSANİ YARDIMLAR BAĞLAMINDA KORUMA SORUMLULUĞU

Ali Onur Özçelik[421]

İzzettin Artokça[422]

KAYNAKÇA

2005 World Summit Outcome. (2005) (pp. 1–38). New York.

Ainley, K. (2015). The Responsibility to Protect and the International Criminal Court: Counteracting the Crisis. *International Affairs*, *91*(1), 37–54.

Andersen, C. K. L. (2010). *Humanitarian Intervention: Is It an Emerging Responsibility* (pp. 1–38). Carlisle Army Barracks, Pennsylvania.

Arieff, A., Margesson, R., & Browne, M. A. (2010). *International Criminal Court Cases in Africa: Status and Policy Issues* (pp. 1–24). Washington.

Arsava, Füsun A. (2011) Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 101-124.

Ateş, D. (2010). Egemenlik, Anarşi ve Roma Statüsü. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, *6*(1), 1–34.

Badescu, C. G. (2011). *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect* (pp. 99–168). Oxon: Routledge.

Bellamy, A. J. (2006). Whither the Responsibility to Protect? Humanitarian Intervention and the 2005 World Summit. *Ethics & International Affairs*, *20*(2), 143–169.

Bellamy, A. J., & Williams, P. D. (2010). Protection of Civilians in Uncivil Wars. In S. E. Davies & L. Glanville (Eds.), *Protecting the Displaced: Deepening the Responsibility to Protect* (1st ed., p. 130). Leiden-Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Bellamy, A., & Williams, P. (2005). The Responsibility To Protect and the Crisis in Darfur. *Security Dialogue*, *36*(1), 27–47. doi:10.1177/0967010605051922

Blum, R., Stanton, G. H., Sagi, S., & Richter, E. D. (2007). " Ethnic cleansing " bleaches the atrocities of genocide y. *European Journal of Public Health*, *18*(2), 204–209. doi:10.1093/eurpub/ckm011

Charter of the United Nations (1945). USA: treaties.un.org.

Cohen, R. (2014). Ethnic Cleansing. Retrieved May 3, 2015, from http://www.crimesofwar.org/a-z-guide/ethnic-cleansing/

Constitutive Act of the African Union (2000). Lome, Togo.

Day, A. (2004). Crimes Against Humanity as a Nexus of Individual and State Responsibility: Why the ICJ Got Belgium v. Congo Wrong. *Berkeley Journal of International Law*, *22*(3), 489–512.

Eckert, A. E. (2012). The Responsibility to Protect in the Anarchical Society: Power, Interest, and the Protection of Civilians in Libya and Syria. *Denver Journal of International Law and Policy*, *41*(1), 87–99.

Evans, G. (2008). *The Responsibility to Protect, Ending Mass Atrocity Crimes Once and For All* (1st ed.). Washington: The Brookings Institution.

Ferguson, T. (2014). State Sovereignty and the Responsibility to Protect. In *MUNFW* (pp. 1–16). Arizona: Chandler-Gilbert Community College.

Glanville, L. (2010). The International Community's Responsibility to Protect. In S. E. Davies & L. Glanville (Eds.), *Protecting the Displaced: Deepening the Responsibility to Protect* (1st ed., p. 198). Leiden-Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Glanville, L. (2011). On the Meaning of "Responsibility" in the Responsibility to Protect. *Griffith Law Review*, *20*(2), 482–504.

Haugevik, K. M. (2008). *Responsibility to Protect, Regionalising the Responsibility to Protect: Possibilities, Capabilities and Actualities* (pp. 1–23). Oslo.

Healy, S. (2011). Seeking Peace and Security in the Horn of Africa: The Contribution of the Inter-Governmental Authority on Development. *International Affairs*, *87*(1), 105–120.

Hehir, A. (2010). The Responsibility to Protect in International Political Discourse: Encouraging Statement of Intent or Illusory Platitudes? *The International Journal of Human Rights*, *15*(8), 1331–1348. doi:10.1080/13642987.2010.521128

Heinze, E. A. (2009). *Waging Humanitarian War The Ethics, Law, and Politics of Humanitarian Intervention* (1st ed.). New York: SUNY Press.

Helly, D. (2009). Africa, the EU and R2P: Towards Pragmatic International Subsidiarity? *Internationale Politik Und Gesellschaft*, *I*(2007), 45–58.

ICC drops Uhuru Kenyatta charges for Kenya ethnic violence. (2014). Retrieved May 2, 2015, from http://www.bbc.com/news/world-africa-30347019

Kamaluddin, M. (2014). Human Rights Violations by UN Peacekeepers: An End to Impunity. *Security and Human Rights*, *25*, 130–144.

Kedikli, U. (2005). *BM Antlaşması'nda Meşru Müdafaa Hakkı*. Ankara Üniversitesi.

Kindiki, K. (2007). International Law on Trial: The Darfur Crisis and the Responsibility to Protect Civilians. *International Community Law Review*, *9*, 445–473. doi:10.1163/187197407X261430

Kioko, B. (2003). The Right of Intervention Under the African Union's Constitutive Act: From Non-Interference to Non-Intervention. *IRRC*, *85*(852), 807– 824.

Kore, J. P. (2014). *Responsibility to Protect Under International Law: A Case For Entrenchment In Treaty Law*. The University of Nairobi.

Krammer, A. (2010). *War Crimes, Genocide, and the Law: A Guide to the Issues* (1st ed.). Santa Barbara, California: Praeger.

Massingham, E. (2009). Military Intervention for Humanitarian Purposes: Does the Responsibility to Protect Doctrine Advance the Legality of the Use of Force for Humanitarian Ends ? *International Review of the Red Cross*, *91*(876), 803–831. doi:10.1017/S1816383110000068

Mennecke, M. (2009). Genocide Prevention and International Law. *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*, *4*(2), 167–175. doi:10.3138/gsp.4.2.167

Mills, K. (2013). R2P3: Protecting, Prosecuting, or Palliating in Mass Atrocity Situations? *Journal of Human Rights*, *12*(3), 333–356. doi:10.1080/14754835.2013.812421

Mindzie, M. A. (2010). Intervention and Protection in African Crisis Situations : Evolution and Ethical Challenges. *Criminal Justice Ethics*, *29*(2), 174–193. doi:10.1080/0731129X.2010.498260

Moon, B. K. (2009). *Implementing the Responsibility to Protect. United Nations.*

Muñoz, H. (2009). *The Responsibility to Protect: Three Pillars and Four Crimes* (No. 53). Denver.

Pattison, J. (2010). *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect, Who Should Intervene* (1st ed.). Oxford: Oxford University Press.

Piiparinen, T. (2012). Norm Compliance by Proximity: Explaining the Surge of Regional Actors in Responsibility to Protect. *Conflict, Security & Development*, *12*(4), 387–415. doi:10.1080/14678802.2012.724793

Protocol Relating to the Establishment of the Peace and Security Council of the African Union (2002). Durban, South Africa: African Union.

Resolution 1973, Pub. L. No. S/RES/1973 (2011). New York, USA: United Nations.

Scheffer, D. (2008). Atrocity Crimes Framing the Responsibility to Protect. *Case Western Reserve Journal of International Law*, *40*(1/2), 111–135.

Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme (1948). France.

Thakur, R. (2006). *The United Nations, Peace and Security* (1st ed., pp. 50–355). Cambridge: Cambridge Universty Press.

Thakur, R. (2013). R2P after Libya and Syria: Engaging Emerging Powers. *The Washington Quarterly*, *36*(2), 61–76. doi:10.1080/0163660X.2013.791082

The Prosecutor v. Germain Katanga (2014).

The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir (2015).

The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi (2011).

Toprakseven, C. M. (2013, April). Koruma Sorumluluğu Doktrini Çerçevesinde Suriye Krizi. *Analist*, 48–49.

UCM'de Yargılanan Suçlar. (2011). Retrieved May 3, 2015, from http://www.ucmk.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=198:uluslararasi-af-oerguetue-ucmde-yargilanan-suclar&Itemid=107#c

Uhuru Kenyatta at ICC: Kenyans Greet Returning President. (2014). Retrieved April 23, 2015, from http://www.bbc.com/news/world-africa-29548753

Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü (2002). Roma.

Uzun, E. (2003). Milletlerarası Ceza Mahkemesi Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve Roma Statüsü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *2*, 1–23.

Williams, P. R., & Popken, C. (Betsy). (2012). Security Council Resolution 1973 on Libya: A Moment of Legal & Moral Clarity. *Case Western Reserve University's Journal of International Law*, *44*, 225–250.

2. BÖLÜM
TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ BAĞLAMINDA DIŞ YARDIM UYGULAMALARI

---

1. DİPLOMASİ-EKONOMİ-DEMOKRASİ ÜÇGENİNDE KÜRESELLEŞEN "YENİ TÜRKİYE"[1]

Murat Çemrek[2]

Segâh Tekin[3]

KAYNAKÇA

"Başbakan Yardımcısı Sayın Bekir Bozdağ ile TİKA'nın faaliyetleri üzerine röportaj", *TİKA Dünyası*, Sayı 1, Haziran 2012, ss. 16-21.

"Beşinci Büyükelçiler Konferansı Sonuç Bildirisi", V. Büyükelçiler Konferansı, "İnsani Diplomasi", 2-7 Ocak 2013, Ankara – İzmir, http://www.mfa.gov.tr/besinci-buyukelciler-konferansi-sonuc-bildirisi.tr.mfa (Erişim Tarihi 18 Ağustos 2015).

"Dışişleri Bakan Yardımcısı Büyükelçi Naci Koru'nun "Balkanlar'da Barış Ve Türkiye: Kültürel Ve Ticari Diplomasi" Başlıklı Sempozyumda Yaptıkları Konuşma, 28 Mayıs 2014, İstanbul", http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakan-yardimcisi-naci-koru_nun-_balkanlar_da-baris-ve-turkiye_-kulturel-ve-ticari-diplomasi_-baslikli-sempozyumda-yapt.tr.mfa (Erişim Tarihi 19 Ağustos 2015).

---

47 "Beşinci Büyükelçiler Konferansı Sonuç Bildirisi", V. Büyükelçiler Konferansı, "İnsani Diplomasi", 2-7 Ocak 2013, Ankara – İzmir, http://www.mfa.gov.tr/besinci-buyukelciler-konferansi-sonuc-bildirisi.tr.mfa (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2015).

48 "2014 KOF Index of Globalization", http://globalization.kof.ethz.ch/media/filer_public/2014/04/15/rankings_2014.pdf (Erişim Tarihi: 17 Eylül 2014).

"Dışişleri Bakanı Davutoğlu "2012, tarihin hızlı aktığı bir yıldı. 2013 daha hızlı akacak ve biz daha çok çalışacağız",http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-2012-tarihin-hizli-aktigi-bir-yildi.tr.mfa (Erişim Tarihi 19 Ağustos 2015).

"Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Altıncı Büyükelçiler Konferansı Kapsamında Adana'da Yaptıkları Konuşma, 18 Ocak 2014", Adana, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-altinci-buyukelciler-konferansi-kapsaminda-adana_da-yaptiklari-konusma.tr.mfa (Erişim Tarihi 19 Ağustos 2015).

"Dünya İnsani Zirvesi", http://www.mfa.gov.tr/dunya-insani-zirvesi.tr.mfa (Erişim Tarihi 14 Ağustos 2015).

"Dünya'nın en çok ülkesine uçan "Avrupa'nın En İyi Havayolu", http://investor .turkishairlines.com/documents/thyinvestorrelations/download/icerikler/turkish_airlines_fact_sheet_tr.pdf (Erişim: 20 Ağustos 2015).

"Erdoğan BM'ye hitap etti", http://www.milliyet.com.tr/erdogan-bm-ye-hitap-ediyor/dunya/detay/1945298/default.htm (Erişim Tarihi 28 Eylül 2014).

"Suriyeli misafirler, 3 yıldır kardeş topraklarında", http://kdk.gov.tr/haber/suriyeli-misafirler-3-yildir-kardes-topraklarinda/463 (Erişim Tarihi 04 Mayıs 2015).

"Suriyeli Mülteciler Bölgesel Müdahale Planı— RRP Türkiye Ortakları Ortak Basın Bildirisi", Ankara, http://www.bmdergi.org/tr/suriyeli-multeciler-bolgesel-mudahele-plani-rrp-turkiye-ortaklari-ortak-basin-bildirisi/ (Erişim Tarihi 05 Mayıs 2015).

"Temporary Protection", http://www.ecre.org/topics/areas-of-work/protection-in-europe/81-temporary-protection.html (Erişim Tarihi 4 Mayıs 2015).

"Turkey offers help for Rohingya Muslims: FM", http://www.turkeyagenda.com/turkey-offers-help-for-rohingya-muslims-fm-2478.html (Erişim Tarihi 18 Ağustos 2015).

"Türkiye - Somali Siyasi İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa (Erişim Tarihi 16 Ağustos 2015).

"Türkiye - Suriye Siyasi İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa (Erişim Tarihi 4 Mayıs 2015).

"Türkiye'de Geçici Koruma", http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097 (Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2015).

"Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler", http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/faq_-_turkish.pdf (Erişim Tarihi 4 Mayıs 2015); "Türkiye'de Geçici Koruma", http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097 (Erişim Tarihi 4 Mayıs 2015).

"Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununu", Kanun No. 6458, Kabul Tarihi: 4/4/2013, *Resmî Gazete*, Sayı: 28615, 11 Nisan 2013.

ÇEMREK, Murat; "New Turkey: Anchoring Peripheral to Global", http://www.turkeyagenda.com/new-turkey-anchoring-peripheral-to-global-1144.html (Erişim Tarihi10 Eylül 2014).

ÇEMREK, Murat; "Davutoglu: Erdogan's strategic depth",

ÇEMREK, Murat; "Questioning legitimacy of UN as the temple of anachronism", http://www.turkeyagenda.com/questioning-legitimacy-of-un-as-the-temple-of-anachronism-1239.html (Erişim Tarihi 30 Eylül 2014).

ÇEMREK, Murat; "Turkish globalization: strange but true", http://www.turkeyagenda.com/turkish-globalization-strange-but-true-1182.html (Erişim Tarihi 19 Eylül 2014).

DAVUTOĞLU, Ahmet; "Türkiye'nin Restorasyonu: Güçlü Demokrasi, Dinamik Ekonomi, Etkin Diplomasi", *Vision Papers*, Stratejik Araştırmalar Merkezi, No 7, Ağustos 2014.

FITZPATRICK, Joan; "Temporary Protection of Refugees: Elements of a Formalized Regime", *The American Journal of International Law*, Vol. 94, No. 2, 2000, ss. 279-306.

Global Humanitarian Assistance (GHA) Report 2014, http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2014/09/GHA-Report-2014-interactive.pdf (Erişim Tarihi 17 Ağustos 2015).

http://www.turkeyagenda.com/davutoglu-erdogans-strategic-depth-1044.html (Erişim Tarihi 23 Ağustos 2014).

KOTİL, Temel; "Hoşgeldiniz", *Skylife*, Ağustos, 2014.

Lepeska, David. "Turkey's rise from aid recipient to mega-donor", http://america.aljazeera.com/opinions/2014/4/turkey-internationalaidafricasomaliamiddleeasterdorgan.html (Erişim Tarihi 25 Nisan 2014).

Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler, Ankara, ORSAM, ORSAM Rapor No: 189, Nisan 2014.

TRIX, Frances; "Turkey's Warm Welcome of Kosovar Refugees", *Refuge*, Vol. 18, No. 3, 1999.

Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu, Avrupa Komisyonu, http://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf, (Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2015).

Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu, Ankara, Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı Raporlama Ve Koordinasyon Birimi, 2013.

Türkiye ve Göç, Ankara, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 18, Temmuz 2014.

Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu - 3, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 24. Dönem 3. Yasama Yılı, 2013.

2. TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL KİMLİK BAĞLAMINDA İNSANİ DİPLOMASİ: SURİYE ÖRNEĞİ

Sertan Akbaba[49]

dayanışma duygusunu geliştirirken yardım edilen topluluk üyelerini ayrım gözetmeksizin dâhil etme sürecini yaratmaktadır.

KAYNAKÇA

HUNTINGTON, Samuel. Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, (11.Basım) Okuyanus Yay. İstanbul, 2013

(ed.) Shane J.Lopez, Vol. I (A-M) Blackwell Pub, USA, 2009.

1999, s. 5, Erişim; https://web.stanford.edu/group/fearon-research/cgi-bin/wordpress/wp-content/uploads/2013/10/What-is-Identity-as-we-now-use-the-word-.pdf 15.04.2105

Ahmet Lütfi Akar, Türk Kızılayı Genel Başkanı, 'Sana İhtiyacım Var' yardım kampanyası toplantısı basın açıklaması, 22 Ocak 2014, Erişim: http://www.kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/1104 09.05.2015

Akkıyal) İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

ANKER, Christien Van Den. ''Transnationalism and Cosmopolitanism: Towards Global Citizenship'' *Journal of International Political Theory* 6 (1), 2010

Aydın Gelmez) (2.Baskı) Ütopya Yayınevi Ankara, 2014.

BARNETT, M and WEISS, T. 'Humanitarianism: A History of the Present' in M.Barnett and Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar Raporu, 2014, s.65-66, Erişim: https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/80-20140529154110-turkiye'deki-suriyeli-kadinlar,-2014.pdf 09.04.2015

BAUMAN, Zygmunt. *Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları*, (Çev. İsmail Türkmen) Ayrıntı

BENHABİB, Seyla. *Ötekilerin Hakları Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar*, (Çev. Berna

BUCHANAN, A. 'From Nuremberg to Kosovo: The Morality of Illegal International

Carol Batchelor, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilcisi Basın Açıklaması, Erişim; http://tr.euronews.com/2014/09/23/turkiye-de-suriyeli-multeci-sayisi-15-milyonu-gecti/ 20.02.2015

CAVALLAR, Georg. ''Cosmopolitanisms in Kant's Philosophy'' *Ethics and Global Politics*,

E. Fuat Keyman, Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni: İmkânsızlıklar İçinde Bir Vaha, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, Ankara, 2006 Erişim: http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/t/u/turkiye-de-sivil-toplumun-seruveni.pdf 25.02.2015

FEARON, James D. ''What is Identity (As We Now Use the Word)?'', Stanford University,

Global Humanitarian Assistance Report 2013, Erişim: http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2013/07/GHA-Report-2013.pdf 04.04.2015

GÖZEN, Ramazan. *Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül*,

Hayata Destek Derneği, Bülten Sayı: 2013/2 Erişim: http://hayatadestek.org/media/files/e-newsletter/Hayata_Destek_2013_Say_3.pdf04.04.2015

HELD, D. ''Law of States, Law of Peoples'', *Legal Theory*, (8), 2002.

HOGG, Michael A. ve VAUGHAN, Graham M. *Sosyal Psikoloji*, (Çev. İbrahim Yıldız –

HUNTINGTON, Samuel. *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*,

İHH, Suriye'de İnsani Diplomasi, Erişim:http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/suriye-insani-diplomasi/314 10.04.2015

İnternet Kaynakları

Kofi Annan, ‘‘Problems Without Passports’’, *Foreign Policy*, 9 Kasım 2009, Erişim: http://foreignpolicy.com/2009/11/09/problems-without-passports/ 11.03.2015

Kofi Annan, ‘Secretary-General Examines ‘Meaning of International Community in Address to DPI/NGO Conference’, 15 September 1999, Erişim; http://www.un.org/press/en/1999/19990915.sgsm7133.doc.html 18 Nisan 2015

KOWERT, Paul. ‘‘National Identity: Inside and Out’’, *Security Studies* 8, 1999:1-34

LISHNER, David A. ve E.L. Stocks ‘‘Altruism’’, *The Encyclopedia of Positive Psychology*,

M. Murat Erdoğan, *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Kasım 2014, s.4 Erişim; http://www.hugo.hacettepe.edu.tr/HUGO-RAPOR-TurkiyedekiSuriyeliler.pdf 05.02.2015

Online Etymology Dictionary, Erişim: http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=altruism&searchmode=none 01.05.2015.

ÖZYURT, Cevat. ‘‘Küresel Vatandaşlığın Gelişimi, İmkânı ve Küresel Değerler Eğitimi’’, I.

Reform’, *Ethics*, 111:673-705, 2001

SCHUDSON, M. ‘‘Culture and the Integration of National Societies’’, *International Social*

Science Journal, 139, 1994.

Siyaset-Sosyoloji Dizisi, No:65, Alfa Yayınları, İstanbul, (I. Basım), 2004.

T.C Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, ‘Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar 2013 Saha Araştırması Sonuçları, s.53, Erişim; https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-20131230154 91-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf 14.04.2015

T.Weiss (eds.) *Humanitarianism in Question: Politics, Power and Ethics*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 2008

TAM, Henry. ‘Third Way and Communitarian Ideas: Time to Take a Stand’, *The International Scope Review*, Vol.1, Issue 1, 1999.

TARROW, Sydney. ‘‘Köklü Kozmopolitler ve Ulusötesi Aktivistler’’, (Çev. Galip Doğduaslan) *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, Der. Y. Doğan Çetinkaya, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

TAYLOR, Charles. et. al., *Çokkültürlülük ve Tanınma Politikası*, Hazırlayan Amy Gutmann, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.

TILLY, Charles. *Toplumsal Hareketler* (Çev. Orhan Düz) Babil Yayınları, İstanbul, 2008.

Tony Blair, Doctrine of the International Community, Speech given at the Economic Club, Chicago, 24 April 1999

Uluslararası Avrupa Birliği Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu (Uşak: 28-30 Mayıs) Bildiriler kitabı: Ankara, Pegem Yayınları, 2009.

Vol. 5, No:2, 2012:95-118

WINFRIED, Brugger. 'Anayasa Teorisi Olarak Komünteryenizm', (Çev. Osman Can), E-akademi, Sayı 3, 2002.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu No. 6458, Dördüncü Bölüm 'Geçici Koruma ve Uluslararası Korumaya İlişkin Diğer Hükümler', Madde 91, Resmî Gazete, Sayı 28615,Erişim;http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm 05.03. 2015

Yardımeli Derneği Temsilcisi Basın Açıklaması, 27 Hazitan 2014, Erişim: http://www. aa.com.tr/tr/tag/ 350744--stklar-suriyeliler-icin-seferber-oldu 04.04.2015

Yayınları, İstanbul, 2000.

3. TÜRKİYE'NİN İNSANİ DİPLOMASİ ANLAYIŞI: SOMALİ'YE YÖNELİK TEK TARAFLI ENTEGRE STRATEJİSİ[96]

Federico Donelli[97]

KAYNAKÇA

"Assessing Turkey's Role in Somalia", Policy Briefing - Africa Briefing, No. 92, 10/2012.

"Davutoğlu says civil society key in development of LDCs", Sunday Zaman, Mayıs 8, 2011, http://www.todayszaman.com/news-243200-davutoglu-says-civil-society-key-in-development-of-ldcs.html (Erişim Tarihi 8 Kasım 2014).

Abdirahman Ali, "Turkey's Foray into Africa: A New Humanitarian Power?", Insight Turkey, Vol. 13, No. 4, 2011, s. 65-73.

Abdurahman W. Jama, "Turkish Dissatisfaction with the Somali Federal Government (SFG) may lead to total withdrawal from Somalia", Wardheer News, 19 Mayıs, 2014, http://www.wardheernews.com/turkish-dissatisfaction-somali-federal-government-sfg-may-lead-total-withdrawal-somalia/ (Erişim tarihi 21 Kasım 2014).

Ahmet Davutoğlu, "Turkey's New Foreign Policy Vision", Insight Turkey, Vol. 10, No. 1, 2008, s. 77-96.

Ahmet Davutoğlu, "Turkey's humanitarian diplomacy: objectives, challenges and prospects", Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity, Vol. 41, No. 6, 2013b, s. 865-870.

Ahmet Davutoğlu, Stratejik Derinlik, İstanbul, Küre, 2001, s. 83.

Altay Atlı, "Businessman and diplomats", Insight Turkey, Vol. 13, No. 1, 2011, s. 109-128.

Andrea Binder et al., "Humanitarian Assistance: Truly Universal?. A Mapping Study of Non-Western Donors", Global Public Policy Institute Research Paper, No. 12, 2010.

Anne Ross Solberg, "The role of Turkish Islamic Networks in the Western Balkans", Southeast Europe Journal of Politics and Society, Vol. 55, No. 4, 2007, s. 432.

Aynte Abdihakim, "Turkey's Role in Somalia: A New Ally?", CESRAN Analyses on Turkey and Neighborhood, 10 Nisan, 2012, http://cesran.org/turkeys-role-in-somalia-a-new-ally.html (Erişim Tarihi 5 Ekim 2014).

Beşinci Büyükelçiler Konferansı Sonuç Bildirgesi http://www.mfa.gov.tr/final_declaration_of_the_fifth_annual_ambassadors_conference.en.mfa.

Birgül Demirtaş, "Turkey and the Balkans: Overcoming Prejudices, Building Bridges and Constructing a Common Future", Perceptions, Vol. 18, No. 2, 2013, s. 163-184.

Birol Akgün ve Mehmet Özkan, 'Turkey's Opening to Africa", The Journal of Modern African Studies, Vol. 48, No. 4, 2010, s. 525-546.

Bülent Aras, "Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy Revisited", Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 16, No. 4, 2014, s. 404-418.

Bülent Aras, "The Davutoğlu era in Turkish foreign policy", Insight Turkey, Vol. 11, No. 3, 2009, s. 127-142.

Bülent Aras, "Turkey's Mediation and Friends of Mediation Initiative", TEPAV-ILPI Turkey Policy Brief Series, No. 6, 2012, s. 1-7.

Cemalettin Haşimi, "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation", Insight Turkey, Vol. 16, No. 1, 2014, s. 127-145.

Christopher Lamb, 'Humanitarian diplomacy', 26 Haziran 2008, erişim adresi:http://www.ifrc.info/en/newsand-media/opinions-andpositions/speeches/2008/humanitarian-diplomacy (Erişim Tarihi 13 Kasım 2014)

Erman Akıllı, "Turkey's Ever Expanding 'Helping Hand' over Latin America", Daily Sabah, 6 Ocak, 2015, http://www.dailysabah.com/opinion/2015/01/06/turkeys-ever-expanding-helping-hand-over-latin-america (Erişim Tarihi 20 Ocak 2015).

Federico Donelli and Alessia Chiriatti, "Turkish 'Zero Problems' between Failure and Success", Centre for Policy and Research on Turkey - Research Turkey, Vol. 4, No. 3, 2015, s. 108-131.

Federico Donelli et al., The Depth of Turkish geopolitics in the AKP's foreign policy: From Europe to an extended neighbourhood, Perugia, Università per Stranieri di Perugia, 2015.

Fuat E. Keyman ve Ahmet İçduygu, "Globalization, Civil Society and Citizenship in Turkey: Actors, Boundaries and Discourses", Citizenship Studies, Vol. 7, No. 2, 2003, s. 219-234.

Gökhan Bacik ve Isa Afacan, "Turkey Discovers Sub-Saharan Africa: The Critical Role of Agents in the Construction of Turkish Foreign-Policy Discourse", Turkish Studies, Vol. 14, No. 3, 2013, s. 483-502.

Hassan M. Abukar, "The Istanbul Gathering of the Somali Civil Society", Wardheernews.com, 06 Haziran, 2012, http://www.wardheernews.com/Articles_12/June/Abukar/06_The_Istanbul_Gathering_of_the_Somali_Civil_Society.html (Erişim Tarihi 8 Kasım 2014).

Hüsrev Tabak, "Nongovernmental humanitarianism in Turkey: The quest for internationalist virtue", 12 December 2014, http://www.dailysabah.com/opinion/2014/11/20/nongovernmental-humanitarianism-in-turkey-the-quest-for-internationalist-virtue (Erişim Tarihi 4 Şubat 2015).

International Crisis Group, (2012, Ekim 8). Assessing Turkey's Role in Somalia. ICG Africa Briefing No. 92. Alındığı yer:http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/horn-of-africa/somalia/b092-assessing-turkeys-role-in-somalia.aspx (Erişim Tarihi 7 Kasım 2014).

Jabril I. Abdulleh, "Civil Society in the Absence of a Somali State", içinde Heinrich Boll Foundation (ed.), Somalia. Current Conflicts and New Chances for State Building, Berlin, Heinrich Boll Foundation, 2008, s. 70-87.

Julia Berger, "Religious Nongovernmental Organizations: An Exploratory Analysis", Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, Vol. 14, No. 1, 2003, s. 15-39.

Ken Menkhaus, Somalia: State Collapse and the Threat of Terrorism, New York, Routledge, 2004; Afyare Abdi Elmi, Understanding the Somalia Conflagration: Identity, Islam and Peacebuilding, London, Pluto Press, 2010.

Kieran E. Uchehara, "Economic Cooperation and Scholarships to African Countries: The Case of Turkish Government Scholarships for African Countries", Istanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Vol. 9, No. 17, 2010.

Larry Minear and Smith Hazel (eds.), Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft, Tokyo, United Nations University Press, 2007.

Lynn Miller, Global Order: Values and Power in International Politics, Boulder, Westview Press, 1994;

Mamoun Abuarqub ve Isabel Phillips, A Brief History of Humanitarism in the Muslim World, Birmingham, Islamic Relief Worldwide, 2009.

Mark Bradbury ve Sally Healy, "Endless war a brief history of the Somali conflict", Accord, No. 21, 2010, s.10-14.

Mark Bradbury, Becoming Somaliland, London, Progressio, 2008.

Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink, "International Norm Dynamics and Political Change", International Organization, Vol. 52, No. 4, 1998, s. 887-917.

Matthew T. Gullo, "Turkey's Somalia Adventure: The Quest for Soft Power and Regional Recognition", Research Turkey Policy Papers, 01 Haziran, 2012.

Mehmet Özkan, "A New Actor or Passer-By? The Political Economy of Turkey's Engagement with Africa", Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 14, No. 1, 2012, s. 113-133.

Mehmet Özkan, "What Drives Turkey's Involvement in Africa?", Review of African Political Economy, Vol. 37, No. 126, 2010, s. 533–540.

Mehmet Özkan, Turkey's Involvement in Somalia: Assesment of a State-Building in Progress, Ankara, SETA Publications, 2014.

Münevver Cebeci (ed.), Issues in EU and US Foreign Policy, Plymouth, Lexington Books, 2011.

Opening Remarks by Foreign Minister of Turkey Ahmet Davutoğlu', Somali Civil Society Gathering, Istanbul, 27 Mayıs 2012.

Ömer Taşpınar, "Turkey's strategic vision and Syria", Washington Quarterly, Vol. 35, No. 3, 2012, s. 127-140; Tarık Oğuzlu, "The Arab Spring and the Rise of the 2.0 Version of Turkey's zero problems with neighbors Policy", SAM Paper, No. 1, 2012.

Philip Robins, "Turkey: the foreign policy of a newly activist power", International Affairs, Vol. 89, No. 2, 2013, s. 381-397

Philippe Régnier, "The emerging concept of humanitarian diplomacy: identification of a community of practice and prospects for international recognition", International Review of the Red Cross, Vol. 93, No. 884, 2011, s. 1211-1237.

Pınar Akpınar, "Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy", Turkish Studies, Vol. 14, No. 4, 2013, s. 735-757.

Prime Minister of the Republic of Turkey Speech to the 66th UN General Assembly. New York, 22 Eylül 2011, http://gadebate.un.org/66/turkey.

Rasim Özgur Dönmez ve Pinar Enneli (eds.), Societal Peace and Ideal Citizenship for Turkey, Plymouth, Lexington Books, 2011. See also: Hakan M. Yavuz, Islamic Political Identity in Turkey, New York, Oxford University Press, 2003.

Richard C. Snyder, et al., Foreign Policy Decision-Making, Revisited, New York, Palgrave Macmillan, 2003.

Riva Krut, Globalization and Civil Society: NGO Influence in International Decision-making, Geneva, United Nations Research Institute for Social Development, 1997.

Senem Cevik, "The Rise of NGOs: Islamic Faith Diplomacy", 27 Mayıs 2014, http://uscpublicdiplomacy.org/blog/rise-ngos-islamic-faith-diplomacy (Erişim Tarihi 6 Kasım 2014).

Serhat Orakçi ile mülakat, Afrika Direktörü, IHH İnsani Yardım Vakfı, 29 Mayıs 2014.

Seyom Brown, New Forces, Old Forces, and the Future of World Politics. Post-Cold War Edition, New York, Harper Collins College Publishers, 1995.

Sinan Ülgen, "A transformed Turkey: what is the role for Ankara as a regional power?", SAIS Review, Vol. 32, No. 2, 2012.

Steve Charnovitz, "Two Centuries of Participation: NGOs and International Governance", Michigan Journal of International Law, Vol. 18, No. 2, 1997, s. 183-286.

Stig Jarle Hansen, Al-Shabaab in Somalia: The History and Ideology of a Militant Islamist Group 2005-2012, Oxford, Oxford University Press, 2012.

Şaban Kardaş, "From Zero Problems to leading the change: making sense of transformation in Turkey's regional policy", TEPAV-ILPI Turkey Policy Brief Series, Vol. 1, No. 5, 2012a.

Şaban Kardaş, "Turkey: Redrawing the Middle East map or building sandcastles?", Middle East Policy, Vol. 17, No. 1, 2010, s. 115-136;

Teri Murphy ve Auveen Woods, "Turkey's international development framework. Case study: Somalia", Istanbul Policy Center, Şubat 2014, http://ipc.sabanciuniv.edu/en/wp-content/uploads/2014/02/SOMALIISBN1.pdf (Erişim Tarihi 14 Kasım 2014).

Tom Wheeler, "Ankara to Africa: Turkey's outreach since 2005", South African Journal of International Affairs, Vol. 18, No. 1, 2011, s. 43-62.

Türkiye'nin Somali Büyük Elçisi ile söyleşi, Torun Kani, Daily Sabah, 9 Haziran, 2014, http://www.dailysabah.com/politics/2014/06/10/somalias-longlost-brother-turkey-is-here-to-rebuild-the-country (Erişim Tarihi 12 Ekim 2014).

Valeria Saggiomo, "Rebuilding the State from Below: NGO Networks and the Politics of Civil Society in Somalia", içinde Luca Anceschi et al. (eds.), Informal Power in the Greater Middle East: Hidden Geographies, Abingdon, Routledge, 2014, s. 129-142.

Volkan İpek ve Gonca Biltekin, "Turkey's foreign policy implementation in sub-Saharan Africa: A post-international approach", New Perspective on Turkey, Vol. 49, 2013, s. 121-156.

Walter C. Clarke and Jeffrey Herbst (eds.), Learning from Somalia: the lessons of armed humanitarian intervention, Oxford, Westview Press, 1997. For further info about AMISOM, see: http://amisom-au.org/

Zeynep Atalay, "Civil Society as Soft Power: Islamic ONG and Turkish Foreign Policy", in Riva Kastoryano (ed.), Turkey between Nationalism and Globalization, New York, Routledge, 2013.

Ziya Öniş, "Multiple Faces of the 'New' Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics and a Critique", Insight Turkey, Vol. 13, No. 1, 2011, s. 47-65.

4. DEVLET'TEN BİREYE UZANAN DİPLOMASİDE TÜRKİYE VE GÜNEY KAFKASYA[180]

Didem Ekinci Sarıer[181]

KAYNAKÇA

"Ayrım Gözetmeden Yapıyoruz", http://gold.ajanspress.com.tr/exti/MzA3NTU5NTEwJjQmMTIzOTkmNTM4NjIy#.VXbn0VJFBRY, 13 Mart 2015.

"Georgia and North Ossetia: Red Cross Responds on the Spot to Assist Displaced People", 21 Ağustos 2008, http://www.ifrc.org/fr/nouvelles/nouvelles/common/georgia-and-north-ossetia-red-cross-responds-on-the-spot-to-assist-displaced-people/

"Georgia: Humanitarian Aid to Georgia from the Turkish Red Crescent Society", 14 Kasım 2005, http://reliefweb.int/report/georgia/humanitarian-aid-georgia-turkish-red-crescent-society

"Georgia: Turkish Red Crescent Humanitarian Assistance to Georgia", 19 Ağustos 2008, http://reliefweb.int/report/georgia/turkish-red-crescent-humanitarian-assistance-georgia

"Georgia: Urgent Humanitarian Action of TRCS in Response to Armed Conflict in Georgia",http://reliefweb.int/report/georgia/urgent-humanitarian-action-trcs-response-armed-conflict-georgia

"Gürcistan'da 118.000 Kişi Evlerini Terk Etti", 21 Ağustos 2008, http://www.cnnturk.com /2008/dunya/08/21/gurcistanda.118.bin.kisi.evlerini.terketti/491095.0/index.html.

"Kızılay: Mali Yetersizlikten Devrettik" ve "Kızılay Azerbaycan'ı Terk Etmesin", http://arsiv.zaman.com.tr//1997/01/09/guncel/dunya.htm.

"Kızılay'dan İhtiyaç Sahibi Ermeni Öğrencilere Yardım Eli", 14 Mayıs 2012, http:// www.adagazetesi.com.tr/kizilaydan-ihtiyac-sahibi-ermeni-ogrencilere-yardim-eli.html.

"Kızılay'ın Gürcistan'a Yardımları Sürüyor", 20 Ağustos 2008, http://www.milliyet.com.tr/ kizilay-in--gurcistan-a-yardimlari-suruyor/dunya/dunyadetay/20.08.2008/980504/ default.htm.

"Turkish Red Crescent Sends Aid to Azerbaijan", *Hürriyet Daily News*, 20 Mart 2015, http://www.hurriyet.com.tr/english/4113111.asp?gid=74.

"Turkish Red Crescent to Establish Logistics Centers in Palestine, Georgia", 23 Ağustos 2010, http://m.turkishny.com/news/turkish-red-crescent-to-establish-logistics-centers-in-palestine-georgia

"Turkish Red Crescent to Send Humanitarian Aid to Georgia", *Today's Zaman*, 11 Ağustos 2008.

"Türk Kızılayı Bölge Toplantısı", *Radikal*, 13 Mart 2015.

"Türk Kızılayı Gürcistan'a Geçmeye Başladı", *Milliyet*, 10 Ağustos 2008.

"Türk Kızılayı'ndan Gürcistan'daki Mültecilere İnsani Yardım", 16 Mart 2007, http://www.haberler.com/turk-kizilayi-ndan-gurcistan-daki-multecilere-haberi/.

"Türk Kızılayı'nın Ermeni Cemaatine Geleneksel Yardımı Sürüyor", 26 Aralık 2011, http://yurthaber.mynet.com/yorum/liste/87515.

ABRAMOWITZ, Morton; "Dateline Ankara: Turkey After Özal", *Foreign Policy*, No 91, 1993, ss. 164-181.

ALKIRE, Sabine; "A Conceptual Framework for Human Security", CRISE Working Paper Oxford: University of Oxford, 2003, http://www3.qeh.ox.ac.uk/pdf/crisewps /workingpaper2.pdf.

ARAS, Bülent ve AKPINAR, Pınar; "The Relations between Turkey and the Caucasus", *Perceptions*, Cilt 16, No 3, 2011, ss. 53-68.

BAYER, Reşat ve KEYMAN, Fuat; "Turkey: An Emerging Hub of Globalization and Internationalist Humanitarian Actor", *Globalizations*, Cilt 9, No 1, 2012, ss. 73-90.

Bir Millet İki Devlet, Özel Sayı, Eylül 2012,http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/bb-az2012.pdf.

DUMAN, Çağdaş; "Osmanlı'nın 18. Yüzyıl Kafkasya Politikasında Rus Faktörü", http://www.turkishnews.com/tr/content/2012/03/20/osmanlinin-18-yuzyil-kafkasya-politikasinda-rus-faktoru/, (Erişim Tarihi 4 Haziran 2015).

EGELAND, Jan; "Humanitarian Diplomacy", Andrew F. Cooper, Jorge Heine ve Ramesh Takur (der.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, Oxford, Oxford University Press, 2013, ss.352-368.

FİDAN, Hakan ve NURDUN, Rahman; "Turkey's Role in the Global Development Assistance Community: The Case of TİKA (Turkish International Cooperation and Deve-

lopment Agency)", *Journal of Southern Europe and the Balkans Online*, Cilt 10, No 1, ss. 93-111.

GÖKAY, Bülent; "Turkish Settlement and the Caucasus, 1918-20", *Middle Eastern Studies*, Cilt 32, No 2, 1996, ss. 45-76.

HANSEN, Peter; "The Challenge of Humanitarianism", Kevin M. Cahill (der.), *Preventive Diplomacy: Stopping Wars Before They Start*, New York, Routledge, 2000, ss. 51-66.

HAŞİMİ, Cemalettin; "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation", *Insight Turkey*, Cilt 16, No 1, 2014, ss. 127-145 içinde atıf: Engin Akçay, *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları*, Ankara, Turgut Özal Üniversitesi, 2012, s. 7.

Humanitarian Assistance by Turkey, http://www.mfa.gov.tr/humanitarian-assistance-by-turkey.en.mfa.

KİRİŞCİ, Kemal; "Turkey's Engagement with Its Neighborhood: A "Synthetic" and Multi-dimensional Look at Turkey's Foreign Policy Transformation", *Turkish Studies,* 2012, Cilt 13, No 3, ss. 319-341.

KLUGE, Pascal; "TÜSİAD and the Armenian-Turkish Relations: Turkish Economy between Progress and National Identity", *Iran and the Caucasus*, Cilt 13, No 2, 2009, ss. 341-356.

OGATA, Sadako; "Human Security as Framework for Post-Conflict Nation-Building: Lessons from Iraq and Afghanistan", Kevin M. Cahill (der.), *Human Security for All: A Tribute to Sergio Vieira de Mello*, New York, Fordham University Press & Center for International Health and Cooperation, 2004, ss. 3-14.

Orta ve Kafkaslar: Proje ve Faaliyetler, http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/ortaasya_tr.pdf.

Turkish Development Assistance 2013, Ankara, TİKA, http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf.

ZARBALIYEVA, K; "Azerbaijani, Turkish Red Crescent Societies To Sign Memorandum", 14 Kasım 2012, http://en.trend.az/azerbaijan/society72087917.html.

5. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ'NİN BALKAN ÜLKELERİNE YÖNELİK DIŞ YARDIM POLİTİKASI

İmren Kaygısız[*]

KAYNAKÇA

"Dünya İnsani Zirvesi", http://www.mfa.gov.tr/dunya-insani-zirvesi.tr.mfa (Erişim Tarihi:05.10.2015).

"Türkiye'nin Dış Yardımları-2012", http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-dis-yardimlari-2012/35 (Erişim Tarihi: 05.10.2015).

"Uluslararası yardımlarda 'en cömert ülke' unvanını taşıyan Türkiye'nin yardım seferberliği sürüyor", http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dis-yardimlari-2013/494 (Erişim Tarihi:05.10.2015).

AKÇAY, Engin; *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları*, Ankara, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, 2012.

AKILLI, Erman; *Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika*, Ankara, Nobel Yayınevi, 2013. http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649 (Erişim Tarihi:06.10.2015).

ÖZKAN, Abdullah; "Türkiye'nin Kalkınma Yardımlarında Kamu Diplomasisi Perspektifi", http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/97-tuerkiyenin-kalknma-yardmlarnda-kamu-diplomasisi-perspektifi (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2015).

TİKA Faaliyet Raporu-2012, http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2012.pdf, s.20.

Turkish Development Asistance 2012, Ankara, TİKA, 2012.

6. TÜRKİYE'NİN LATİN AMERİKA'YA UZANAN DOST ELİ: TİKA

*Erman Akıllı**

KAYNAKÇA

"The "Ottoman Clock" in Mexico City is the only Ottoman trace in Mexico", World Bulletin, http://www.worldbulletin.net/haber/86721/mexico-city-has-only-ottoman-trace-photo

"TIKA: Latin Amerika Proje ve Faaliyetler", (2014) TIKA Fact Book Series.

"Turkey's Erdogan proposes building mosque in Cuba", Reuters, http://www.reuters.com/article/2015/02/12/us-turkey-cuba-mosque-idUSKBN0LG1E220150212

AKILLI, E., (2013) Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika, Nobel Yayınları, Ankara/Turkey.

AKILLI, E., (2015)*"Turkey's ever expanding 'helping hand' over Latin America"*, Daily Sabah, http://www.dailysabah.com/opinion/2015/01/06/turkeys-ever-expanding-helping-hand-over-latin-america.

GÜL, A. (2007), Adalet ve Kalkınma Partisi İl Teşkilatı'nın Düzenlediği "Dış Politika, AB ve Dış Türkler" konulu toplantıda yaptığı konuşmadan, 13.01.2007, İstanbul.

MUHAWI, I. and KANAANA, S. (1989) Speak, Bird, Speak Again: Palestinian Arab Folktales, Berkeley University of California Press.

ÖKTEM, K. (2012) "Projecting Power: Non-Conventional Policy Actors in Turkey's International Relations", (ed.) Kerem Öktem, Ayşe Kadıoğlu ve Mehmet Karlı, Another Empire? A Decade of Turkey's Foreign Policy Under the Justice and Development Party, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.86-87.

TIKA (2011a) Activity Report, http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu-2011.pdf, 03.02.2015.

TIKA History, http://www.tika.gov.tr/en/page/history_of_tika-8526

TİKA (2011b) Kalkınma Yardımları Raporu 2011, (Erişim), http://store.tika.gov.tr/yayinlar/kalkinma-yardimi/KalkinmaYardimlariRaporu2011.pdf,.

7. BÖLGESEL GÜÇ PARAMETRELERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE DIŞ YARDIMLARI

Segâh Tekin[250]

KAYNAKÇA

"Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda Yaptığı Konuşma", 6 Kasım 2012, Ankara.

"Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Altıncı Büyükelçiler Konferansı Kapsamında Adana'da Yaptıkları Konuşma", 18 Ocak 2014, Adana, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-altinci-buyukelciler-konferansi-kapsaminda-adana_da-yaptiklari-konusma.tr.mfa (Erişim Tarihi 18 Ağustos 2015).

ACHARYA, Amitav; "The Emerging Regional Architecture of World Politics", *World Politics*, Vol 59, No 4, 2007, s. 629-652.

AKGÜN, Birol; "Türk Dış Politikası ve Uluslararası Örgütler", *Akademik Orta Doğu,* Vol 3, No 2, 2009, s. 1-40.

ANDERSON, Peter J.*; Global Politics of Power, Justice and Death: An Introduction to International Relations*, London, Routledge, 1996.

ARMIJO, Leslie Elliott ve BURGES, Sean W.; "Brazil, the Entrepreneurial and Democratic BRIC", *Polity*, Vol 42, No 1, 2010, s. 14-37.

ATAMAN, Muhittin; "Özalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış", *Bilgi,* Vol. 5, No 2, 2003, ss. 49-64.

[340] Şaban Kardaş, "From Zero Problems to Leading the Change", s. 2.

AYOOB, Mohammed; "Turkey's Balancing Act",http://www.project-syndicate.org/çömmentary/turkey-s-balancing-act (Erişim Tarihi: 1 Mart 2013).

BALDWIN, David A.; "Power and International Relations", Walter Carlsnaes et al. (der.), *Handbook of International Relations*, Thousand Oaks, CA, SAGE Publications, 2013, ss. 273-297.

BREMMER, Ian; "The Future Belongs to the Flexible". *The Wall Street Journal*. http://online.wsj.com/article/SB10001424052702304811304577365990370899520.html (Erişim Tarihi 03 Mart 2013).

BUZAN, Barry ve WÆVER, Ole; *Regions and Powers: The Structure of International Security*, New York, Cambridge University Press, 2003.

CAREY, Roger; "Power", Trevor C. Salmon ve Mark F. Imber (der.), *Issues in International Relations*, London, Routledge, 2008, ss. 61-73.

CÉSPEDES, Stefano Palestini ve AGOSTINIS, Giovanni; "Constructing Regionalism in South America: The Cases of Transport Infrastructure and Energy within UNASUR", *EUI Working Paper*, RSCAS 2014/73, 2014.

CHASE, Robert S., HİLL, Emily B. ve KENNEDY, Paul; "Pivotal States and U.S. Strategy", *Foreign Affairs*, Vol 75, No 1, 1996, ss. 33-51.

CLINE, Kirssa et al.; "Identifying Regional Powers and Their Status", Thomas J. Volgy et a. (der.), *Major Powers and the Quest for Status in International Politics: Global and Regional Perspectives,* New York, Palgrave Macmillan, 2011, ss. 133-157.

COOPER, David A.; "Challenging Contemporary Notions of Middle Power Influence: Implications of the Proliferation Security Initiative for ''Middle Power Theory'', *Foreign Policy Analysis,* Vol 7, 2011, ss. 317–336.

DAVUTOĞLU Ahmet; "Türkiye'nin Restorasyonu: Güçlü Demokrasi, Dinamik Ekonomi, Etkin Diplomasi", *Vision Papers*, Stratejik Araştırmalar Merkezi, No 7, 2014.

DİNÇER, Osman Bahadır ve KUTLAY, Mustafa; *Türkiye'nin Ortadoğu'daki Güç Kapasitesi: Mümkünün Sınırları*, Rapor No: 12-03, Ankara, USAK, 2012.

FLEMES, Daniel; "Conceptualising Regional Power in International Relations: Lessons from the South African Case", *Working Paper*, GIGA WP 53/2007, 2007.

FLEMES, Daniel; "Emerging Middle Powers' Soft Balancing Strategy: State and Perspectives of the IBSA Dialogue Forum", *Working Paper*, GIGA WP 57/2007, 2007.

FRAZIER, Derrick ve STEWART-INGERSOLL, Robert; "Regional Powers and Security: A Framework for Understanding Order within Regional Security Complexes", *European Journal of International Relations*, Vol 16, No 4, 2010, ss. 731-753.

FULLER, Graham E.; *New Turkish Republic: Turkey as a Pivotal State in the Muslim World*, Washington, DC, United States Institute of Peace Press, 2008.

GRIFFITHS, Martin, O'CALLAGHAN, Terry ve ROACH, Steven C.; *International Relations: The Key Concepts*, London, Routledge, 2008.

HACHIGIAN, Nina ve SUTPHEN, Mona; *The United States, Pivotal Powers, and the New Global Reality*, A Report of the Stanley Foundation Working Group on Major Powers, The Stanley Foundation, 2008.

HWANG, Karl; "Measuring Geopolitical Power in India: A Review of the National Security Index (NSI)", *Working Paper*, GIGA WP 136/2010, 2010.

KALIN, İbrahim; "Soft Power and Public Diplomacy in Turkey", *Perceptions,* Vol XVI, No 3, 2011, ss. 5-23.

KAPPEL, Robert; "On the Economics of Regional Powers: Comparing China, India, Brazil, and South Africa", *Working Paper*, GIGA WP 145/2010, 2010.

KARDAŞ, Şaban; "From Zero Problems to Leading the Change: Making Sense of Transformation in Turkey's Regional Policy", *Turkey Policy Brief Series*, TEPAV, No. 5, 2012.

KARDAŞ, Şaban; "Küresel Sarkaç Devletler ve Türkiye", *Analist*, Vol 2, No 24, 2013, ss. 44-45.

KEYMAN, E. Fuat; "Globalization, Modernity and Democracy: Turkish Foreign Policy 2009 and Beyond", *Perceptions*, Vol XV, No 3-4, 2010, ss. 1-20.

KLIMAN, Daniel M. ve FONTAINE, Richard; "Küresel Sarkaç Devletler: Yazarların Cevabı", *Analist*, Vol *2*, No 24, 2013, ss. 46-47.

KLIMAN, Daniel M. ve FONTAINE, Richard; *Global Swing States Brazil, India, Indonesia, Turkey and the Future of International Order*, Report, GMF ve CNAS, 2012.

KUT, Gün, *Türk Dış Politikası'nda Çok Yönlülüğün Yakın Tarihi: Soğuk Savaş Sonrası Devamlılık ve Değişim*, Rapor No: DPF 2010-RR 02, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Forumu, 2010.

MAKOVSKY, Alan, "The New Activism in Turkish Foreign Policy", *SAIS Review*, Vol 19, No 1, 1999, ss. 92-113.

MALAMUD, Andrés "A Leader without Followers? The Growing Divergence between the Regional and Global Performance of Brazilian Foreign Policy", *Latin American Politics and Society*, Vol 53, No 3, 2011, ss. 1-24.

NOLTE, Detlef, "How to Compare Regional Powers: Analytical Concepts and Research Topics", *Review of International Studies*, Vol 36, 2010, ss. 881–901.

NYE, Jr., Joseph S.; *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs, 2004.

Ó TUATHAIL, Geróid ve AGNEW, John; "Geopolitics and Discourse: Practical Geopolitical Reasoning in American Foreign Policy", *Political Geography*, Vol. 11, No 2, 1992, ss. 190-204.

ÖZDEMİR, Haluk; "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Vol 63, No 3, 2008, ss. 113-144.

ÖZKAN, Mehmet; "A New Approach to Global Security: Pivotal Middle Powers and Global Politics", *Perceptions*, Vol XI, No 1, 2006, ss. 77-95.

PRYS, Miriam; "Hegemony, Domination, Detachment: Differences in Regional Powerhood", *International Studies Review,* Vol 12, 2010, ss. 479-504.

SHIM, David ve FLAMM, Patrick; "Rising South Korea: A Minor Player or a Regional Power?", Working Paper, *GIGAWP 200/2012*, 2012.

VAYRYNEN, Raimo, "Economic and Military Position of the Regional Power Centers", *Journal of Peace Research,* Vol 16, No 4, 1979, ss. 349-369.

8. TÜRKİYE'NİN SURİYE TÜRKMENLERİNE YÖNELİK İNSANİ YARDIMLARI

Miray Vurmay Güzel[341]

KAYNAKÇA

"Afrika Ülkeleri İle İlişkiler", *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Web Sayfası*, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa (29.03.2015).

"Avropa bazarı Türkiyə üçün artıq prioritet deyil",http://az.trend.az/azerbaijan/politics/2350184.html (25.04. 2015).

"Beşinci Büyükelçiler Konferansı Sonuç Bildirisi", *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, http://www.mfa.gov.tr/besinci-buyukelciler-konferansi-sonuc-bildirisi.tr.mfa (15/03/2015).

"Beşinci Büyükelçiler Konferansı Sonuç Bildirisi", *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, http://www.mfa.gov.tr/besinci-buyukelciler-konferansi-sonuc-bildirisi.tr.mfa (15/03/2015).

"Current Peacekeeping Operations", *Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları,*http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml (31.03.2015).

"Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Beşinci Büyükelçiler Konferansı Kapsamında İzmir Üniversiteler Platformu Tarafından Düzenlenen Toplantıda Yaptıkları Konuşma, 5 Ocak 2013, İzmir", *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-besinci-buyukelciler-konferansi-kapsaminda-izmir-universiteler-platformu-tarafindan-d.tr.mfa (15/03/2015).

"Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Beşinci Büyükelçiler Konferansı Kapsamında İzmir Üniversiteler Platformu Tarafından Düzenlenen Toplantıda Yaptıkları Konuşma, 5 Ocak 2013, İzmir", *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-besinci-uyuke

---

[488] Abdullah Emre Akel, "How has "Turkey's Africa Strategy" been Affecting Turkey's Exports to Africa? Evidence from Firm-Level Data for 2003-2012", *17th Annual Conference on Global Economic Analysis*, Dakar, Senegal, 18-20 Haziran 2014, s. 23-24.

lciler-konferansi-kapsaminda-izmir-universiteler-platformu-tarafindan-d.tr.mfa (15/03/2015).

"Katarakt Ameliyatları", *İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsanî Yardım Vakfı*, http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/katarak-ameliyatlari/289 (18.04.2015).

"Mazlumun Kimliğine Bakmayız", *Yeni Akit*, 29 Mart 2015.

"THY Afrika'da 35 ülkeye uçuyor!" *Akşam Gazetesi*, 3 Eylül 2013.

"TİKA Türk Dış Politikası'na Büyük Destek Sağladı", *Tika Dünyası Dergisi*, Sayı 2, 2012.

"Turkish Foreign Policy: The Great Mediator", *The Economist*, 19 Ağustos 2010.

"Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", *Resmî Gazete*, Sayı: 28103, 2 Kasım 2011.

"Türkiye Afrika'ya açılıyor", *Sabah*, 1 Temmuz 1998.

"Türkiye'nin İnsani Yardımları", *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_-insani-yardimlari.tr.mfa (17.04.2015).

"Türkiye'ye İnsani Yardım Övgüsü", *Hürriyet*, 20 Aralık 2011.

AFACAN, İsa, "Türk Dış Politikası'nda Afrika Açılımı", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 4, Sayı 46, Ekim 2012.

Afrika'ya Açılım Eylem Planı, T.C. Dışişleri Bakanlığı, Ağustos 1999.

AKÇAY, Engin, *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları*, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2012.

AKEL, Abdullah Emre, "How has "Turkey's Africa Strategy" been Affecting Turkey's Exports to Africa? Evidence from Firm-Level Data for 2003-2012", *Yayımlanmamış Bildiri, 17th Annual Conference on Global Economic Analysis*, Dakar, Senegal, 18-20 Haziran 2014.

AKGÜL, Ahmet, *Dünyanın Değişimi ve Erbakan Devrimi*, Milli Çözüm Yayınları, Konya, 2007.

AKILLI, Erman, *Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2013.

AKPINAR, Pınar, "Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy", *Turkish Studies*, Cilt 14, No 4, 2013.

ALI, Abdirahman, "Turkey's Foray into Africa: A New Humanitarian Power", *Insight Turkey*, Cilt 13, No. 4, 2011.

ARAS, Bülent ve AKPINAR, Pınar, "Türk Dış Politikası'nda Davutoğlu Dönemi: 2009 Değerlendirmesi", *Türk Dış Politikası Yıllığı 2009*, SETA Yayınları, Mart 2011.

ARMAN, Abukar, "Somali'nin Kahramanı Erdoğan", *Al-Jazeera Turk*, www.aljazeera.com.tr /gorus/ somalinin-kahramani-erdogan (26.01.2015).

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi, 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1983.

ATAMAN, Muhittin, "Özalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış", *Bilgi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2003.

AYBAR, Sedat, "Yeni Türk Afrika Ekonomik İlişkileri ve Eski Engelleyici Söylem: Afro-Pesimizm", *TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi),* http://tasamafrika.org/pdf/yayinlar/23-saybar.pdf (14.12.2013).

BACIK, Gökhan ve COŞKUN, B. Balamir, "Soğuk Savaş Sonrası Türk Dış Politikası (1991-2001)", *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi (İç ve Dış Politika)*, Savaş Yayınları, Ankara, 2012.

BALCI, Ali, *Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar,* Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2013.

BAYRAM, Mürsel, "Afrika Kontekstinde İstisnaî Bir Devlet: Botsvana", *ADAM Akademi*, Cilt 4, Sayı 1, Haziran 2014.

BAYRAM, Mürsel, "Türk Dış Politikası'nın Dönüşüm Sürecinde Afrika", *Türkiye'nin Dış Politikası: Yeni Eğilimleri, Yeni Yönelimleri, Yeni Yaklaşımları*, İdris Demir (der.), Dora Yayınları, Bursa, 2014.

BAYRAM, Mürsel, "Yerel ve Küresel Boyutlarıyla Darfur Sorunu", *Dünya Siyasetinde Afrika 1*, İsmail Ermağan (der.), Nobel Yayınevi, Ankara, 2014.

BINDER, Andrea, MEIER, Claudia ve STEETS, Julia, "Humanitarian Assistance: Truly Universal? A Mapping Study of Non-Western Donors", *GPPi Research Paper* No. 12, Ağustos 2010.

BİLİCİ, Abdülhamit, "Ak Parti'nin dış politikasında İsmail Cem izleri", *Zaman*, 10 Aralık 2013.

ÇİFTÇİ, Kemal, *Tarih, Kimlik ve Eleştirel Kuram Bağlamında Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2010.

DAVUTOĞLU, Ahmet, "Turkey's Humanitarian Diplomacy: Objectives, Challenges and Prospects", *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 41:6, 2013.

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, İstanbul, 2011.

DE RENZI, Federico, "La Politica Estera della Nuova Turchia", *La Turchia nello Spazio Euromediterraneo*, Edoardo Boria, Sandra Leonardi ve Cosimo Palagiano (der.), Edizioni Nuova Cultura, Roma, 2014.

DONELLI, Federico, "The Total Performance Principle as Key of Turkish Activism in Somalia", *XXVIII Convegno della Società Italiana di Scienze Politiche (SISP)*, Università degli Studi di Perugia, Italy, September 11-13, 2014.

EROL, Mehmet Seyfettin ve ALTUN, Ahmet Said, "Türk Dış Politikası'nda Afrika: Osmanlı Mirası Üzerine Ortak Gelecek - Etkinlik Arayışları", *Türk Dış Politikası (1919-2012),* Haydar Çakmak (der.), Barış Kitap, Ankara, 2012.

HAZAR, Numan, "Türkiye Afrika'da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 4, Sayı 46, Ekim 2012.

HAZAR, Numan, *Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri*, Usak Yayınları, Ankara, 2011.

HOFFMAN, Stanley, *Duties Beyond Borders: On the Limits and Possibilities of Ethical International Politics*, Syracuse University Press, Syracuse, 1981.

HÜR, Ayşe, "Türkiye'nin Cezayir konusunda alnı ak mı", *Taraf Gazetesi*, 29 Ocak 2012.

KARPAT, Kemal H., *Türk Dış Politikası Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

KEYMAN, Fuat, "Türkiye'nin dönüşümü ve çözüm süreci", *Milliyet Gazetesi*, 1 Mayıs 2013.

KİRİŞCİ, Kemal, "The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State", *New Perspectıves on Turkey*, No. 40, 2009.

KÖSTEM, Burç, "Bir Dış Politika Aracı Olarak İnsani Yardım: Somali Örneği", *Analist*, Sayı 22, Aralık 2012.

MAKENI, John, "Ambitious Turkey makes first major move for Africa's heart", *Daily Nation*, 30 Ağustos 2008.

MINEAR, Larry ve SMITH, Hazel, *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*, United Nations University Press, Tokyo, New York, Paris, 2007.

MONYAE, David Monyae, "Lessons from Turkey's new 'soft power'", *Mail&Guardian*, 28 Ekim 2011.

OĞUZLU, H. Tarık, "Türk Dış Politikası'nda Davudoğlu Dönemi", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 1, Sayı 9, Eylül 2009.

ÖVÜR, Mahmut, "Başbakan Erdoğan'ın Afrika çıkarması", *Sabah Gazetesi*, 8 Ocak 2013.

ÖZİPEK, Bekir Berat, "Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) Dönemi İç ve Dış Politika (2002-….)", *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi (İç ve Dış Politika)*, Savaş Yay., Ankara, 2012.

ÖZKAN, Mehmet ve AKGÜN, Birol, "Why Welcome Al Basheer? Contextualizing Turkey's Darfur Policy", *SETA Policy Brief*, No. 45, Temmuz 2010.

ÖZKAN, Mehmet, "İslam Dünyası ve Darfur: Türkiye'nin Darfur Politikasının Sınırları ve İmkânları", *BSV Bülten*, Yıl 21, Sayı 73, Mayıs-Ağustos 2010.

ÖZKAN, Mehmet, "Turkey's Rising Role in Africa", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 9, Sayı 4.

ÖZKAN, Mehmet, *Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası*, SETA, 2014.

ÖZTÜRK, Mehmet, "Türkiye'nin İnsani Diplomasi Politikası: Somali Örneği", *IMPR/International Middle East Peace Center*, http://www.impr.org.tr/turkiyenin-insani-diplomasi-politikasi-somali-ornegi/#.VS7UtNLtmko (16.04.2015).

RÉGNIER, Philippe, "The Emerging Concept of Humanitarian Diplomacy: Identification of a Community of Practice and Prospects for International Recognition", *International Review of the Red Cross*, Cilt 93, Sayı 884, Aralık 2011.

ROSECRANCE, Richard, *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World*, Basic Books, New York, 1986.

SARAÇLI, Murat, "Uluslararası Sistemin Dönüşümü ya da Postküreselleşme", *MEKAM (Medeniyet ve Kültür Araştırmaları Merkezi),* http://mekam.org/mekam/uluslararasi-sistemin-donusumu-ya-da-postkuresellesme (13.12.2013).

SARINAY, Yusuf, "Atatürk'ten Günümüze Türk Dış Politikası Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XVI, Sayı 48, Kasım 2000.

STOLTE, Christina und DE LA FONTAINE, Dana, "Neueu Externe Ekteure in Afrika", *GIGA Focus Afrika*, Nummer 7, 2012.

SWIFT, Andrew, "The FP Top 100 Global Thinkers", *Foreign Policy*, 7 December 2010.

T. B. M. M. Tutanak Dergisi, Dönem: 20, Cilt: 12, Yasama Yılı: 2, 8inci Birleşim, 16. 10. 1996.

TANK, Pınar, "Turkey's New Humanitarian Approach in Somalia", *NOREF Policy Brief*, Aralık 2013.

TEPECİKLİOĞLU, Elem Eyrice, "Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri", *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Bahar 2012.

TOCCI, Nathalie, "Explaining the Transformation of Turkey: Domestic and International Factors", *IEMed (Institut Europeu de la Mediterrania)*, www.iemed.org, (30.12.2011).

Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), 2013.

ÜLGEN, Sinan, "Güneşte Bir Yer veya On Beş Dakikalık Şöhret: Türkiye'nin Yeni Dış Politikasını Anlamak", *The Carnegie Papers,* Aralık 2010.

WHEELER, Tom, "Ankara to Africa: Turkey's outreach since 2005", *South African Journal of International Affairs*, Cilt 18, Sayı 1, 2011.

YAVUZ, M. Hakan, "Turkish Identity and Foreign Policy in Flux: The Rise of Neo-Ottomanism", *Critique: Journal for Critical Studies of the Middle East*, Sayı 12, Bahar 1998.

ZENGİN, Gürkan, *Hoca: Türk Dış Politikası'nda Davutoğlu Etkisi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2010.

11. DIŞ YARDIMLARIN TÜRKİYE'NİN TANITIMINA KATKISI VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ROLÜ

Mehmet Özdemir[489]

KAYNAKÇA

AKILLI, Erman; Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika, Ankara, Nobel Yayınevi, 2013.

ALTHUSSER, L.; *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları,* çev. M. Özışık, İletişim Yayınları, 2000.

DEMİR, İdris; *Türkiye'nin Dış Politikası Yeni Eğilimler, Yeni Yönelimleri, Yeni Yaklaşımları,* Bursa, Dora Yayınevi, 2014.

ERDOĞAN, İrfan*; Dünyanın Çarpık Düzeni Uluslararası İletişim,* İstanbul, 1995.

ERTİKE SERTTAŞ, Aybike; *Reklam Temel Kavramlar, Teknik Bilgiler, Örnekler,* Ankara, Detay Yayıncılık, 2009.

GÜNGÖR, Nazife; *İletişim Kuram ve Yaklaşımlar*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2011.

GÜNGÖR, Nazife; *İletişime Giriş,* Ankara, Siyasal Kitabevi, 2011.

GÜNLÜBOL, Mehmet; Olaylarla Türk Dış Politikası, Ankara, 9.B., 1996.

IŞIK, Metin; *Genel ve Teknik İletişim*, Konya, Damla Ofset, 1998.

KAZANCI, Metin; *Kamuda ve Özel Sektörde Halkla İlişkiler,* Ankara, Turhan Kitabevi, 1997.

ÖĞÜN, Süleyman Seyfi; *Politika ve Kültür*, Bursa, Dora Yayınları, 2010.

ÖZDEMİR, Mehmet; *Arap-İsrail Sorunsalı Karşısında Türk Dış Politikası'nın Oluşum Sürecinde Türk Basının Etkisi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

ÖZTÜRK, Hasan ve ÖZTÜRK, Sevinç; *Türkiye'nin Dış Yardım Stratejisi Sorunlar ve Öneriler,* İstanbul, Yenidoğan Cilt ve Kırtasiye Malzemeleri, 2012.

SAĞNAK, Mehmet; *Medya-Politika,* İstanbul Eti Yayınları.

SEZER, Duygu; *Dış Politika ve Kamuoyu,* Ankara, İmge Kitapevi, 1972.

İnternet Kaynakları

http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dis-yardimlari-2013/494 (Erişim Tarihi: 04.03.2015).

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.555b0c8b6bcc45.41481679 (Erişim Tarihi 10 Mayıs 2015).

http://www.mfa.gov.tr/2009-yardimlari.tr.mfa (Erişim Tarihi 15 Mart 2015).

http://www.mfa.gov.tr/2010-yardimlari.tr.mfa (Erişim Tarihi 15 Mart 2015).

http://www.mfa.gov.tr/2011-yardimlari.tr.mfa (Erişim Tarihi 15 Mart 2015).

http://www.sabah.com.tr/dunya/2014/09/11/turkiye-dunyanin-en-comert-ulkesi-secildi (Erişim Tarihi 11 Eylül 2014).

http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2013.pdf (Erişim Tarihi 3 Mayıs 2015).

http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2012.pdf (Erişim Tarihi 3 Mayıs 2015).

Gazeteler

Cumhuriyet

Hürriyet

Milliyet

Sözcü

Yeni Şafak

Zaman

3. BÖLÜM
ULUSLARARASI POLİTİKA BAĞLAMINDA DIŞ YARDIM UYGULAMALARI

1. ARAP BAHARI'NA GİDEN SÜREÇTE ÇİN'İN DIŞ YARDIMLAR ZEMİNİNDE AFRİKA'DA BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİNE AÇIK HEGEMONYA GİRİŞİMİ

Yusuf Çınar[*]

KAYNAKÇA

*About **SinoTharwa**,* http://www.sinotharwa.com.eg/, (Erişim tarihi: 01.01.2014).

'Africa Cries for Help', *China Daily*, 08/10/2011.

'Africa Ties Benefit Both', *China Daily*, 06/14/2011.

Baregu, Mwesiga, 'Africa-China-EU Relations: A View from Africa'**,** içinde Yan Yu (ed.), *China-Europe-Africa Cooperation: Chances and Challenges*, (Shanghai: Proceedings of the Sixth Shanghai Workshop on Global Governance, March 14-15, 2008),,

Brautigam, Deborah 'China's African Aid: Transatlantic Challenges, A Report To the German Marshall Fund Of The United States',Washington, Nisan 2008.

Brzezinski, Zbigniew, *Tercih*, (İstanbul: İnkilap Yayınevi, 2005).

Brumberg, Daniel, Heydemann, Steven 'Global Authoritarians and the Arab Spring: New Challenges for U.S. Diplomacy'**,** ABD, A Joint Wilson Center-USIP Project, No:1, 2013.

Cement Factory, http://china.aiddata.org/projects/24735, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

*China in Africa a Strategic Overview,*http://www.ide.go.jp/English/Data/Africa_file/Manual report/pdf/china_all.pdf, (Erişim tarihi: 07.01.2014)

China-Africa Poverty Reduction and Development Conference convened in Hangzhou, Zhejiang Province, P.R. China and Experts from China and Africa Gather to Share Experiences on Boosting Employment for Development, http://www.iprcc.org/front/article/article.action?id=3882, (Erişim Tarihi:07.01.2014).

China-Africa Poverty Reduction and Development Conference:Promoting Employment and Sustainable Development Will be Held on 8-11 July, 2013 in Hangzhou City, Zhejiang Province, P.R. China, http://www.iprcc.org/front/article/article.action?id=3851, (Erişim Tarihi:07.01.2014).

China-Arab Strategic co-op Calls for More Media Ties, http://www.china.org.cn/world/2010-05/14/content_20046515.htm%20, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

China-Tunisia Cooperation Forum"Cosponsored by The Bankand The Embassy of Tunisia to China,http://english.eximbank.gov.cn/newsarticle/news/newsson/200906/9866_1.html (Erişim tarihi: 07.01.2014).

China to Bolster Cooperation With Tunisia, Ukraine, Uzbekistan: Chinese FM, http://

english.people.com.cn/90001/90776/90883/6995171.html, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

China in Africa a Strategic Overview,http://www.ide.go.jp/English/Data/Africa_file/Manual report/pdf/china_all.pdf, (Erişim tarihi: 01.01.2014).

China Harbour Engineering Company Egypt Ltd.,http://eg2.mofcom.gov.cn/article/biography/201204/20120408071816.shtml, (Erişim tarihi: 01.01.2014).

Chinese in Egypt Stone Material Assosiation launched, http://eg2.mofcom.gov.cn/article/biography/201205/20120508147461.shtml, (Erişim tarihi: 01.01.2014).

Chinese Culture Center Abroad, http://www.chinaculture.org/focus/2009- 03/16/content _323844.htm, (Erişim tarihi: 01.01.2014).

CNPCinTunisia,http://www.cnpc.com.cn/en/ cnpcworldwide /tunisia/, (Erişim tarihi: 07.01. 2014).

Coşkun Gamze *Tunus, Tunus İzlenimleri-II: Afrika'ya Açılan Ticaret Kapısı,* http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=1882, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Çınar, Yusuf, 'Çin'in Güneydoğu Asya'da Bölgesel İşbirliğina Açık Hegemonya Girişiminin Temelleri', *Uluslararası Hukuk ve Politika,* Vol. 9, No. 34, 2013.

Davies, Penny *China and the end of Poverty in Africa– Towards Mutual Benefit?,* (Diakonia:the Swedish development aid organisation Diakonia in collaboration with European Network on Debt and Development, August 2007).

Downs, Erica S., *Who's Afraid of China's Oil Companies,* http://www.brookings .edu/~/media/research/files/papers/2010/7/china%20oil%20downs/07_china_oil_downs.pdf, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Drilling Services, http://china.aiddata.org/projects/16570, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Econoic Brief, Chinese Investments and Employment Creation in Algeria and Egypt, http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Brochure%20China%20Anglais.pdf, (Erişim tarihi: 01.01.2014).

Egypt Builds 1st Confucius Institute, http://www.china.org.cn/english/education/202282.htm, (Erişim tarihi: 01.01.2014).

Egyptians Riot Over Bread Crisis http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/2787714/Egyptians-riot-over-bread-crisis.html (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Erickson, Andrew 'China and The Middle East', *içinde One Hundred Thirteenth Congress First Session*, (WashingtonUS-China Economic and Security Review Commisions, 2013).

Efegil, Ertan 'Mısır ve Ürdün'ün Dış Politikalarını Şekillendiren Unsurlar', *Ortadoğu Analiz*, Sayı: 52, Cilt: 5, Mart 2013.

Feature: Chinese Volunteers in Tunisia: Messengers of Friendship, http://english.people.com.cn/90001/90776/90883/6805459.html, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

First Chinese DMU for Tunisia Unveiled, http://www.railwaygazette.com/news/passenger/single-view/view/first-chinese-dmu- for-tunisia-unveiled.html, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Food and the Arab Spring Let Them Eat Baklava, http://www.economist.com/node/21550328, (Erişim tarihi: 01.01.2014).

Fukuyama, Francis, *Tarihin Sonu ve Son İnsan,* (İstanbul: Gün Yayıncılık, 1999).

Hafez, Karim, *Egypt's Revolution: Egyptians Still Cry for Bread*,http://english.ahram.org.eg/News/63140.aspx, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Hongfeng, Jiang, *Overseas Chinese Take Root in Africa*,http://www.focac.org/eng/zjfz/t739255.htm, (Erişim Tarihi:07.01.2014).

Hongwei, Zhang 'China not Neocolonialist', *China Daily*, 11/16/2010.

Huber, Daniela Vladimir Bakhtin, Li Guofu, P.R. Kumaraswamy, Arlene Clemesha, 'The Mediterranean Region in a Multipolar World Evolving Relations with Russia, China, India, and Brazil', *Mediterranean Paper Series*, Washington, Şubat 2013.

Jahnson, Johanna 'The Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC)', Centre for Chinese Studies, University of Stellenbosch, August 2009.

Jianhua, Yu 'China-Africa Strategic Partnership Ushered in a New Era', içinde Yan Yu (ed.), *China-Europe-Africa Cooperation: Chances and Challenges*, (Shanghai: Proceedings of the Sixth Shanghai Workshop on Global Governance, March 14-15, 2008).

Johnstone Sarah ve Jeffrey Mazo 'Global Warming and the Arab Spring', İçinde Caitlin E. Werrell and Francesco FemiaChinese Drought (ed.), (Washington: The Arab Spring and Climate Change A Climate and Security Correlations Series, Center For Progress, February 2013),

Junbo Jian ve Zhimin, Chen 'Africa Issue' and China-US-EU Trilateral Relations After the Cold War', içinde Yan Yu (ed.), *China-Europe-Africa Cooperation: Chances and Challenges*, (Shanghai: Proceedings of the Sixth Shanghai Workshop on Global Governance, March 14- 15, 2008.

Land Deal Brief, *Understanding Lan İnvestment Deals in Africa*, The Oakland Institute, june 2011, http://www.oaklandinstitute.org/special- investigation-understanding-land-investment-deals-africa, (Erişim tarihi: 11.01.2014).

*Libya to Strengthen Cooperation with China on Oil, Development Aids: FM***,** http://www .focac.org/eng/zxxx/t694732.htm, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Libya to Host Meeting of Chinese-Arab Friendship Associations Sunday, http://english ;.people.com.cn/90001/90776/90883/7173863.html, (Erişim Tarihi: 07.12.2013).

Lin, Christina 'China's Strategic Shift towards the Region of the Four Seas: The Middle Kingdom Arrives in the Middle East', *ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security*, Berlin, No:226, April 2013.

Mansfield, Edward D. ve Snyder, Jack, ''Democratization and the Arab Spring'', *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*, Vol. 38, No. 5, 2012.

Multilateral Telecom Fund,http://china.aiddata.org/projects/14267,(Erişimtarihi:07.01.2014).

Murphy, Dawn 'China and The Middle Eas't, *içinde One Hundred Thirteenth Congress First Session*, (Washington: US-China Economic and Security Review Commisions, 2013).

McCormick, Dorothy African Perceptions of Afro-Chinese Relations Yan Yu (ed.), China-Europe-Africa Cooperation: Chances and Challenges, Proceedings of the Sixth Shanghai Workshop on Global Governance March 14-15, 2008.

Mining and Oil Exploration http://china.aiddata.org/projects/2269, (Erişim tarihi: 07.01. 2014).

Mugumya, Geofrey 'China-Europe -Africa - Is There Possible Collaborative Partnership?', içinde Yan Yu (ed.), *China-Europe-Africa Cooperation: Chances and Challenges*, (Sh*a*nghai: Proceedings of the Sixth Shanghai Workshop on Global Governance, March 14-15, 2008).

Ncube, Mthuli Michael Fairbanks, 'China in Africa Myths, Realities, and Opportunities', http://programs.wcfia.harvard.edu/files/fellows/files/fairbanks.pdf, (Erişim Tarihi: 07.01.2014).

North Africa Pipelines Map, http://www.theodora.com/pipelines/north_africa_oil_gas_products_pipelines_map.htm l, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Northwest Suez Special Economic Zone, http://china.aiddata.org/projects/440, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Nye, Joseph, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, (İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2003.

Parks, Annika *The Waking Giant and the Arab Spring: China's Middle East Strategy in the Wake of the Arab Revolutions*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Kaliformya**:** University Honors, Sonbahar 2012),

Pere, Garth Le, 'China-Europe-Africa Cooperation Challenges and prospects for development and good Governance', içinde Yan Yu (ed.), *China-Europe-Africa Cooperation:Chances and Challenges*, (Shanghai: Proceedings of the Sixth Shanghai Workshop on Global Governance, March 14-15, 2008).

Plesner, Jonas Parello, 'China and the Arab Spring: External and Internal Consequences and Implications for EU-China Cooperation', *ISPI Anaylsis*, No: 53, May. 2011

Prys, Miriam, 'Developing a Contextually Relevant Concept of Regional Hegemony: The Case of South Africa, Zimbabwe and Quiet Diplomacy', *GIGA Research Programme: Violence, Power and Security*, No.77, Mayıs 2008.

Renzio, Paolo de, João Moura, Manaíra Assunção ve Tyler Nickerson, *China's Engagement in Africa:Responding to Growing Tensions and Contradictions,* (Rio:Research Group of International Cooperation for Development, June 2013),

Schlegel, Andreas, 'China's African policy:The Appeal of the Soft-power Approach', *AARMS,* Vol. 7, No. 4, 2008.

Shichor, Yitzhak, 'China's Perspectives and Policy in the Middle East', içinde *One Hundred Thirteenth Congress First Session,* (Washington: US-China Economic and Security Review Commisions, 2013).

Sternberg, Troy, 'Wheat, and the Egyptian Uprising: How a Localized Hazard Became Globalized', İçinde Caitlin E. Werrell and Francesco FemiaChinese Drought (ed.), (Washington: The Arab Spring and Climate Change A Climate and Security Correlations Series, Center For Progress, February 2013)

The Export-Import Bank of China hosted a Symposium on Financing and Project Cooperation in Africa, http://english.eximbank.gov.cn/newsarticle/news/newsson/2009 06/9877_1.html, (Erişim Tarihi:26 Ekim 2013).

The Economic Cooperation Between China and Libya, http://ly.china-embassy.org/eng /jmgx/t297043.htm, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Tiejun, Zhang 'Good Governance vs. Effective Governance:The European and Chinese Engagement with Africa', içinde Yan Yu (ed.), *China-Europe-Africa Cooperation: Chances and Challenges*, (Shanghai: Proceedings of the Sixth Shanghai Workshop on Global Governance, March 14-15, 2008),

Tunisia - China: Investment and Trade Forum, http://www.investintunisia.tn/site/en/detail_news.php?id_article=802&id_news=296, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Tunisia, China Look to Boost Cooperation Ties,http://www.china.org.cn/business/Trade Disputes/2009-11/26/content_19397752.htm, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Tunisian President, Chinese FM talk over co-op, http://www.chinadaily.com.cn/china/2010-05/19/content_9867239.htm, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

United Nations Conference on Trade and Development, *Economic Development in Africa Report*, 2010, (New York ve Geneva: United Natitons, 2010).

Wissenbach, Uwe, 'The Renaissance or the end of geopolitics?Towards trilateral cooperation in Africa', içinde Yan Yu (ed.), *China-Europe-Africa Cooperation: Chances and Challenges*, (Shanghai: Proceedings of the Sixth Shanghai Workshop on Global Governance, March 14-15, 2008).

Yuanhui, Sun, *Africa Magazine: North Africa Turmoil Won't Stop Chinese Enterprises*, http://www.focac.org/eng/zfgx/jmhz/t827378.htm, (Erişim tarihi: 07.01.2014).

Yunguo, Shu, 'Comparison of China-Africa and Europe-Africa Relations', içinde Yan Yu (ed.), *China-Europe-Africa Cooperation: Chances and Challenges*, (Shanghai: Proceedings of the Sixth Shanghai Workshop on Global Governance, March 14-15, 2008).

Zhao, Quansheng, *Chinese Foreign Policy*, (New York: Oxford University Press, 1996).

2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KALKINMA SİSTEMİ VE BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ

Tamer Kaşıkçı[116]

KAYNAKÇA

ALESINA, Alberto ve DOLLAR, David, " Who Gives Foreign Aid to Whom and Why?", *Journal of Economic Growth*; Mart, 2000, 5/1, ss.33-63,

Analysis of funding of operational activities for development of the United Nations system for the year 2011, Birleşmiş Milletler, 2011, New York.

BAULCH, Bob, "Aid Distribution and the MDGs", *World Development*, Vol. 34, No.6, s.933-950, 2006

Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, Birleşmiş Milletler,http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview.html

CLEMENS, Michael A., et al.; "The Trouble with the MDGs: Confronting Expectations of Aid and Development Success", *World Development*, Vol. 35, No.5, ss. 735-751, 2007,

Copenhagen Declaration on Social Development, Birleşmiş Milletler, 1995, http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/116/51/PDF/N9511651.pdf?OpenElement

Development Co-operation Report 2014: Mobilising Resources for Sustainable Development, OECD, Development Assistance Committee, http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/4314031e.pdf?expires=1428488810&id=id&accname=guest&checksum=C455E43870C62AB7C20AF9738B842A9F

EASTERLY, William, "How the Millenium Development Goals are Unfair to Africa", *World Development*, Vol.37, No.1, s.26-35, 2009,

HAILU, Degol ve TSUKADA Raquel, "Is the Distribution of Foreign Aid MDG-Sensitive", *DESA Working Paper*, 2012

Millenium Development Goals: 2014 Progress Chart, Birleşmiş Milletler, Haziran, 2014, http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20Progress%20Chart_English.pdf

Multilateral Aid Report, OECD, 2012, http://www.oecd.org/dac/aid-architecture/DCD_DAC%282012%2933_FINAL.pdf

NELSON, Paul J., "Human Rights, The Millenium Development Goals, and the Future of Development Cooperation", *World Development*, Vol.35, No.12, s.2041-2055, 2007,

Outcome document of the special event to follow up efftorts made towards achieving the Millenium Development Goals", Birleşmiş Milletler, 1 Ekim 2013, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/68/L.4

Raporlar*2000: A Better for All*, IMF, 2000, http://www.imf.org/external/pubs/ft/jointpub/world/2000/ eng/bwae.pdf

RIDDELL, Roger C., *Does Foreign Aid Really Work?*, Oxford University Press, 2008

Shaping the 21st Century: The Contribution of Development Co-operation, OECD, Development Assistance Committee1996 http://www.oecd.org/dac/2508761.pdf

The Millenium Development Goal Report 2014, Birleşmiş Milletler, 2015, http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf

3. YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞINDA BALKANLARI ÖZGÜRLEŞTİRMEK: BOSNA-HERSEK VE KOSOVA ÖRNEKLERİ

Sezai Özçelik[141]

Ayşegül Bostan[142]

KAYNAKÇA

Acar, Zeynep Selin, *NATO'nun Kosova'ya Müdahalesi ve İnsani Müdahale Kavramından Koruma Sorumluluğuna Geçiş,* Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Ocak 2015.

Ağır, Bülent Sarper, "İnsani Müdahale Tartışmaları ve Kuvvet Kullanma Hukuku Çerçevesinde NATO'nun 1999 Kosova Müdahalesi", Murat Saraçlı (der.), *Uluslararası Hukukta Güncel Sorun Alanları*, BigBang Yayınları, Ankara, 2012, ss. 211-232.

Arsava, A. Füsun, Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt: XV, Sayı: 1, 2011, ss. 101-124.

Ayoob, Mohammed "Subaltern Realism: International Relations Theory Meets the Third World", Stephanie G. Neuman, (der.), *International Relations Theory and the Third World*, New York, St. Martin's Press, 1998, ss. 31-54.

Ayoob, Mohammed, "Defining Security: A Subaltern Realist Perspective", Krause, Keith, and Williams, Michael C., (der.), *Critical Security Studies: Concepts and Cases,* Minneapolis, MN, University of Minnesota Press, 1997, ss. 121-146.

Ayoob, Mohammed, *The Third World Security Predicament*, Boulder, Lynne Rienner Publishers, 1995.

Bağcı, Hüseyin, *Balkanlar (1991-1993) Güvenlik Politikası ve Risk Analizi,* Dış Politika

Bellamy, Alex J. ve Paul D. Williams, *Understanding Peacekeeping*, 2. Baskı, Cambridge, UK, Polity Press, 2010.

BM ANTLAŞMASI, http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf (Erişim Tarihi: 06.03.2015).

Bostan, Ayşegül ve Yakup Altıntop, " The Strengths and Weaknesses of the Non-violent Resistance Theory: Case of the Albanian Parallel Education System", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, Cilt: 4, No: 1, 2014, ss. 129-150.

Burg, Steven L. ve Paul S. Shoup, *The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention*, Armonk, NY, M.E. Sharpe, 1999.

Chomsky, Noam, *The New Military Humanism: Lessons from Kosovo*, Monroe, Common Courage Press, 1999.

Commission on Human Security, *Human Security Now: Final Report*, New York, CHS, 2003, http://www.unocha.org/humansecurity/chs/finalreport/English/FinalReport.pdf (Erişim Tarihi: 06.03.2015).

Crampton, Richard J, *The Balkans: Since The Second World War,* New York, Longman, 2002.

---

[219] Nicholas Morris, "Humanitarian Intervention in the Balkans", Jennifer M. Welsh (der.), Humanitarian Intervention and International Relations, Oxford, Oxford University Press, 2006, ss. 116-119; Sezai Özçelik, "Önleyici Diplomasi Pratiği ve Teorisi", Mustafa Aydın (der.), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ekim 2012, s. 429 – 443.

Çevikbaş, Ahmet, "Müttefik Güç Harekâtı İnsani Müdahalelerin Bir İstisnası mıdır? NATO'nun Kosova'ya Yönelik Harekâtının Uluslararası Hukuk ve Askeri Bakış Açılarından Değerlendirilmesi", *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt: 10, No: 2, 2011, ss. 18-57. http://www.kho.edu.tr/akademik/enstitu/savben_dergi/102/Makale2.pdf (Erişim Tarihi: 27.07.2015).

Downs, George W., "Beyond the Debate on Collective Security", George W. Downs (der.), Collective Security Beyond the Cold War, Ann Arbor, Michigan, University of Michigan Press, 1994, ss. 1-17.

Elmas, M. Salih, *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı: Tehdit, Risk ve Risk Toplumu Perspektifinden Güvenlik*, USAK Yayınları, Ankara, 2013.

Enstisüsü, Ankara, 1994.

Escude, Carlos, "Peripheral Realism: An Argentine Theory-Building Experience 1986-1997", José Flávio Sombra Saraiva (der.), *Concepts, Histories and Theories of International Relations for the 21st Century: Regional and National Approaches*, Brasilia: IBRI, 2009, ss. 223-247.

Escude, Carlos, *Foreign Policy Theory in Menem's Argentina*, Gainsville, FL, The University Press of Florida, 1997.

Escude, Carlose, "An Introduction to Peripheral Realism and Its Implications for the Interstate System: Argentina and the Condor II Missile Project", Stephanie G. Neuman, (der.), *International Relations Theory and the Third World*, New York, St. Martin's Press, 1998, ss. 55-76.

Falk, Richard, *Achieving Human Rights*, New York, N, Routledge, 2009.

General Accounting Office (GAO), "Humanitarian Intervention: Effectiveness of U.N. Operations in Bosnia", *Briefing Report to the Honorable Robert Dole,* U.S. Senate, GAO/NSIAD-94-156BR, 1994. http://www.gao.gov/assets/80/78825.pdf (Erişim Tarihi: 03.06.2015).

Halterman, Andrew L. ve Jill A. Irvine, "Bounded alturism: INGO's opportunities and constraints during humanitarian crises and the US intervention in Bosnia-Herzegovina and Kosovo", *East European Politics*, Cilt: 30, No: 4, 2014, ss. 458-481.

Hasret Çomak ve Nesrin Kenar, "Bosna Hersek Cumhuriyeti ve İç Savaş", *Stratejik Öngörü,* Yıl: 2, 2005.

Heinbecker, Paul, "Human Security – Hard Edge", *Canadian Military Journal*, Spring 2000, ss. 11-16. http://www.journal.forces.gc.ca/vo1/no1/doc/11-16-eng.pdf (Erişim Tarihi: 27.07.2015).

Heywood, Andrew, *Küresel Siyaset*, Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir (çev.), Adres Yayınları, Ankara, 2013.

Hobsbawm, Eric, *The Ages of Extremes: The Short Twentieth Century 1914-1991*, London, Abacus, 1995.

Holland, Martin *Europan Community Integration,* St Martin's Press, New York, 1992.

International Commission on Intervention and State Sovereignty: Responsibility to Protect Report, *Council on Foreign Affairs,* Aralık 2011,http://www.cfr.org/humanitarian-intervention/international-commission-intervention-state-sovereignty-responsibility-protect-report/p24228 (Erişim Tarihi: 27.06.2015).

Izmirli, Idil Pembe ve Sezai Özçelik, "The Preventive Diplomacy, Conflict Prevention and Ethnic Conflicts in the Black Sea Region: The Case of the Crimean Tatars", *Uluslararasi Hukuk and Politika (Review of International Law and Politics)*, Vol: 1, No: 4, Güz 2005, ss. 102-123. http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/iJz5hixpIZPN5C0jGCSi4CC6Ll37eR.pdf (Erişim Tarihi: 06.03.2015).

Jackson, Richard, "Part 2: Deepening and Broading Security: Regime Security", Alan Collins (der.), Contemporary Security Studies, USA, Oxford University Press, 2007, ss. 146-164.

Janzekovic, John, *The Use of Force in Humanitarian Intervention: Morality and Practicalities*, Aldershot and New York, Ashgate, 2006.

Judah, Tim, *Kosovo: What Everyone Needs to Know,* NY, Oxford University Press, 2008.

Keohane, Robert O. ve Joseph S. Nye, Power and Interdependence, Boston, MA, Pearson Scott Foresman, 2nd ed., 1989.

Keohane, Robert O., "Introduction", Holzgrefe, J. L. ve Keohane, R. O. (eds.), *Humanitarian Intervention: Ethical, legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press: Cambridge, 2003, ss. 1-13

Keskin, Funda, "BM ve Kuvvet Kullanma", *Avrasya Dosyası-BM Özel*, Cilt: 8, No: 1, 2006.

Latawski, Paul ve Martin A. Smith, *The Kosovo Crisis and Evolution of Post-Cold War European Security*, Manchester University Press, Manchester, 2003.

Latif, Dilek, *Peace Building After Humanitarian Intervention: The Case of Bosnia and Herzegovina*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2005.

Lucas, George R. Jr., "Revisiting Armed Humanitarian Intervention: A 25 Year-Retrospective", Don E Scheid (der.), *The Ethics of Armed Humanitarian Intervention*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014, ss. 26-46.

Luck, Edward C., "From Promise to Protect: Implementing the Responsibility to Protect", Jared Genser ve Irwin Cotler (der.), *The Responsibility to Protect: From Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time*, Oxford: Oxford University Press, 2012, ss. 85-109.

Lynn-Jones, Sean M., "Realism and Security Studies", Craig A. Synder (der.), *Contemporary Security and Strategy*, New York, NY: Palgrave MacMillan, 3rd ed., 2012, ss. 22-23. ss. 17- 43.

Moore, Patrick, The Widening Warfare in the Former Yugoslavia, *ERFE / RL 'Research* Report, Cilt: 2, No: 1, 1993.

Morris, Nicholas, "Humanitarian Intervention in the Balkans", Jennifer M. Welsh (der.), *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2006, ss. 98-119.

Natsios, Andrew, "Illusions of Influence: The CNN Effect in Complex Emergencies", Robert I. Rotberg ve Thomas G. Weiss (der.), *From Massacre to Genocide: The Media, Public Policy, and the Humanitarian Crises*, Washington D.C., Brooking Institution Press, 1996, ss. 149-168.

Özçelik, Sezai, "Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri-Irak İlişkileri: Bermuda Şeytan Üçgeni – 2000 - 2007 Dönemi Boyunca Kuzey Irak, Jeopolitik ve PKK", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi,* Cilt 2, No. 1, Mayıs 2013.

http://cavsamdergi.karatekin.edu.tr/Makaleler/518734292_Makale-3.pdf (Erişim Tarihi: 09.03.2015).

Özçelik, Sezai "Önleyici Diplomasi Pratiği ve Teorisi", Mustafa Aydın (der.), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe: Seçme Makaleler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ekim 2012, ss. 429-443.

Özçelik, Sezai, "Çatışma Bilimleri ve Çatışma Haritalaması Çerçevesinde Balkanlar", Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-IV, Mart-Haziran 2015, ss. 5966-5983.

Özçelik, Sezai, "Kolektif Güvenlik, Önleyici Barış Gücü Konuşlandırma ve Makedonya Çatışması Analizi", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-IV*, Mart-Haziran 2015, ss. 4844-4853.

PAJIC, Zoran, "Bosnia-Herzegovina: From Multiethnic Coexistence to 'Apartheid'... and Back", Payam AKHAVAN and Robert HOWSE (der.), *Yugoslavia: From Former and Future*, Washington D.C.: Brooking Institute, 1995, ss. 152-163.

Pavkovic, Aleksandar, *The Fragmentation of Yugoslavia Nationalism and War in the Balkans*, London, MacMillan Press, 2. baskı, 2000.

Peoples, Columba ve Nick Vaughan-Williams, *Critical Security Studies: An Introduction*, London, Routledge Publishing, 2010.

Post Cold-War Surge, United Nations Peacekeepings,http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/surge.shtml (Erişim Tarihi: 09.03.2015).

Rizer, Kenneth R., *Military Resistance to Humanitarian War in Kosovo and Beyond: An Ideologial Explanation*, Fairchild Paper, Alabama. Air University Press, September 2000. http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA383969 (Erişim Tarihi: 05.06.2015).

Sağsak, Metin, Bosna-Hersek Örneğinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtları, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Sarkesian, Sam. C., "Special Operations, Low-Intensity Conflict (Unconventional Conflicts), and the Clinton Defense Strategy", Stephen J. Cimbala (der.), *Clinton and Post-Cold War Defense*, Westport, CT, Praeger, 1996, ss. 103-122.

Selver, Mustafa, *Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna*, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 89.

Tickner, Arlene B., "Core-Periphery Knowledge Exchange: The Case of Latin America", Petr Drulak ve Sarka Moravcova (der.), Non-Western Reflection on Politics, Frankfurt am Main: Peter Lang Edition, 2013, ss. 21-35.

UN Trust Fund for Human Security, *Human Security in Theory and Practice: Application of Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security*, 2009.

Ülger, İrfan Kaya, *Yugoslavya Neden Parçalandı?: Balkan Dramının Perde Arkası*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.

Walling, Carrie Booth, *The United Nations Security Council and Humanitarian Intervention: Causal Stories about Human Rigths and War*, Doktora Tezi, University of Minnesota, Haziran 2008. http://conservancy.umn.edu/bitstream/handle/11299/91712/Walling_Carrie%20June%202008.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: 04.06.2015).

Walzer, Michael, "The Politics of Rescue", *Social Research: An International Quarterly*, Cilt: 62, No: 1, Spring 1995, ss. 53-66.

Welsh, Jennifer M., "Taking Consequences Seriously: Objections to Humanitarian Intervention", Jennifer M. Welsh (der.), *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2006, ss. 52-68.

Wiesel, Elie, "Elie Wiesel's Remarks at the Dedication Ceremonies for the United States Holocaust Memorial Museum", 22 Nisan 1993, *http://www.ushmm.org/research/ask-a-research-question/frequently-asked-questions/wiesel* (Erişim Tarihi: 03.06.2015).

Worley, Duane Robert, ***Shaping U.S. Military Forces: Revolution Or Relevance in a Post-Cold War World***, Westport, CT, Praeger, 2006.

Wyler, Liana Sun, "Weak and Failing States: Evolving Security Threats and U.S. Policy", Reyes, Adrian J., (der.), Global Political Studies: Weak and Failing States: Security Threats and U.S. Policy, Hauppauge, NY, USA, Nova Science Publishers, Inc., 2010.

Wyler, Liana Sun, Weak and Failing States: Evolving Security Threats and U.S. Policy, CRS Report for Congress, 18 Nisan 2008. http://fpc.state.gov/documents/organization/104714.pdf (Erişim Tarihi: 09.03.2015).

Xavier Bougarel, "Bosnia and Herzegovina-State and Communitarianism", David Dyker ve Ivan Vejvoda (der.), *Yugoslavia* and After: A Study in Fragmentation, Despair and Rebirth**,** London & New York, Longman Publishers, 1996**.**

Yürür, Pınar, Uluslararası Toplumun Bosna-Hersek'i Yeniden Yapılandırma Süreci ve Modeli, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2007.

4. KORUMA SORUMLULUĞU İLE İNSANİ GÜVENLİK BAĞLAMINDA İNSANİ DİPLOMASİ, DIŞ YARDIMLAR VE LİBYA ÖRNEK OLAYI

Sezai Özçelik[220]

KAYNAKÇA

AK, Tarık; "Çevre ve Güvenlik İlişkisi Bağlamında Çevresel Güvenlik Kavramı", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1-2, 2013, ss. 99-115. http://asbd.atilim.edu.tr/shares/sbedergi/files/%237_ak%281%29.pdf (Erişim Tarihi: 14.05.2015).

AKSU, Muharrem ve TURHAN, Faruk; "Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik", *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, 2012, ss. 69-80. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/uaifd/article/view/5000051302 (Erişim Tarihi: 17.04.2015).

ALEGÖZ, Halil İbrahim; *Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasinin Rolü: Türkiye-Somali Örneği,* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2013, http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/172/Alegöz.pdf?sequence=1 (Erişim Tarihi: 13.05.2015).

ALJAZEERA; "Arab states seek Libya no-flyzone", 12 March 2011, http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/03/201131218852687848.html (Erişim Tarihi: 21.04.2015).

ARSAVA, Füsun A.; "Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: XV, sayı: 1, 2011, ss. 101-124. http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/15_1_5.pdf (Erişim Tarihi: 13.05.2015).

BOUTROS-GHALI, Boutros; "An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-Keeping", New York, United Nations, 1992.http://www.cfr.org/peacekeeping/report-un-secretary-general-agenda-peace/p23439(ErişimTarihi:01.05.2015).

CHIAGAS, Diana; "Capacity and Limits of NGOs as Conflict Managers", Chester A. Crocker, Fen Osler Hampsonve ve Pamela R. Aall (der.), *Leashing the Dogs of War: Conflict Management in a Divided World*, Washington D.C., US Institute of Peace Press Books, 2007, ss. 553-581.

COLLIER, Paul ve HOEFFLER, Anke; "Murder by Numbers: Socio-economic determinants of homicide and civil war", Working Papers, CSAE WPS/2004-10, March 2004.http://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:bd81fabd-f34e-408e-9e97-998c50131f45 (Erişim Tarihi:01.05.2015).

COLLIER, Paul, HOEFFLER, Anke ve SÖDERBOM, Mans; "On the Duration of Civil War", *Journal of Peace Research*, Vol 41, No 3, May 2004, ss. 253-273. http://www.uky.edu/~clthyn2/PS439G/readings/collier_et_al_2004.pdf ErişimTarihi: 01.05.2015).

[269] Larry Minear, "The Craft of Humanitarian Diplomacy", Larry Minear ve Hazel Smith (der.), *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and their Craft,* Tokyo, United Nations University Press, 2007, ss. 30-32.

CONSTANTINOU, Costas M.; *On the way to Diplomacy*, Minneapolis, Minnessota University Press, 1996.

CURTIS, Devon; "Post-conflict Peacebuilding", Nic Cheeseman, David Anderson ve Andrea Scheibler (der.), *Routledge Handbook of African Politics*, London, Routledge, 2013, ss.202-214.

DIAMOND, Louis ve MCDONALD, John; *Multi-Track diplomacy: A System Approach to Peace*, West Hartford CT, Kumarian Press, 1996.

DUGGAN, Ann; "A Role for Emergency Humanitarian Aid Organizations in Peace?", Neil Aryave, Joanna Santa Barbara (der.), *Peace through Health: How Health Professionals Can Work for a Less Violent World*, Bloomfield, CT, Kumarian Press, 2008, ss. 287-293.

EGELAND, Jan; "Humanitarian Diplomacy", Andrew W. Cooper, Jorge Heine ve Ramesh Thakur (der.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, Oxford, Oxford University Press, 2013, ss. 352-368.

ERGÜL, Nihal; "Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletler'in Rolü ve Uygulamaları", Atilla Sandıklı (der.), Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, İstanbul, Bilgesam Yayınları, 2012, ss. 165-208. http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-162-2014040744n_ergul.pdf (Erişim Tarihi: 14.05.2015).

EURONEWS; Obama and Gaddafi shake hands at G8 dinner, 2009. http://www.euronews.com/2009/07/10/obama-and-gaddafi-shake-hands-at-g8-dinner/ (Erişim: 18.04.2015).

FILIPOV, Filip; *Post-conflict Peacebuilding: Strategies and Lessons from Bosnia and Herzegovina, El Salvador, and Sierra Leone-Some Thoughts from the rights to education and health*, Santiago, Chile, United Nations Publication, 2006.http://archivo.cepal.org/pdfs/2006/S0600690.pdf (Erişim Tarihi: 01.05.2015).

FUENTES, Claudia F. ve ARAVENA, Franciso Rojas; *Promoting Human Security: Ethical, Normative and Educational Frameworks in Latin America and the Caribbean*, Paris, UNESCO, 2005.

GALTUNG, Johan; "Cultural Violence", *Journal of Peace Research*, Vol. 27, No. 3, Ağustos 1990, ss. 291-305. http://www2.kobeu.ac.jp/~alexroni/IPD%202014%20readings/IPD%202014_2/Cultural%20Violence%20%28Galtung%29.pdf(ErişimTarihi: 01.05.2015).

GUHA-SAPIR, Deberati, HARGITTVE, David ve HOYOIS, Phillippe; *Thirty Years of Natural Disasters 1974-2003: The Numbers*, Belgium, UCL Presses Universitaires de Louvain, 2004.

HALATÇI-ULUSOY, Ülkü; "Uluslararası Hukuk Açısından Libya ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 4, Sayı 14, Temmuz 2013, ss. 269-297, http://www.taa.gov.tr/indir/uluslararasi-hukuk-acisindan-libya-ve-suriye-orneginde-koruma-sorumlulugu-bWFrYWxlfDZjOGJiLTM1OTVhLTkzNTJiLWY5MzgzLnBkZnwyNjA/ (Erişim Tarihi: 13.05.2015).

HAŞİMİ, Cemallettin; "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation", *Insight Turkey*, Vol 16, No 1, 2014, ss. 127-145.http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_16_1_2014_hasimi.pdf (Erişim Tarihi: 01.05.2015).

HEARNE, Steven R.; "Approaching Environmental Security: From Sustainability to Sustainability", Liotta, P.H.,Mouat, D.A., Kepner, W.G. ve Lancaster, J.M.

(der.),*Environmental Change and Human Security: Recognizing and Acting on Hazard Impacts*, Dordrecht, NL: Springer, 2008, ss. 217-251.

HELAL, Mohamed; "Middle East", Jared Genser ve Irwin Cotler (der.), *The Responsibility to Protect*, Oxford, Oxford University Press, 2012, ss. 227 –228;

HELMKE, Belinda; *Under Attack: Challenges to the Rules Governing the International Use of Force*, Farnham, Asghate Pub, 2010.

http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/darfur-koruma-yukumlulugu.pdf (Erişim Tarihi: 13.05.2015).

ICISS; *The Responsibility to Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, December 2001, Ottawa, Kanada, International Development Research Centre, http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf (Erişim Tarihi: 01.05.2015).

İPEK, Pınar; "Ideas and Change in Foreign Policy Instruments: Soft Power and the Case of the Turkish International Cooperation and Development Agency", *ForeignPolicy Analysis*, Vol 11, No 2, April 2015, ss. 173-193.

KESKİN, Funda; "Darfur: Koruma Yükümlülüğü ve İnsancıl Müdahale Kavramları Çerçevesine Bir İnceleme", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 21, Bahar 2009.

KREUTZ, Joakim, MARSH, Nicholas ve TORRE, Manuela; "Regaining State Control: Arms and Violence in Post-conflict Countries", Owen Greene, Nicholas Marsh (der.), *Small Arms, Crime and Conflict: Global Governance and the Threat of Armed Violence*, London ve New York, Routledge, 2012, ss. 64-76.

LEDERACH, Paul ve LEDERACH, Angela Jill; *When Blood and Bones Cry Out: Journeys through the Soundscape of Healing and Reconciliation*, Oxford, Oxford University Press, 2010.

MİNEAR, Larry; "The Craft of Humanitarian Diplomacy", Larry Minear ve Hazel Smith (der.), *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and their Craft*, Tokyo, United Nations University Press, 2007, ss. 7-36.

MONTAG, Heike; "United Nations Involvement in Humanitarian Assistance: Competences of the Security Council to Face Today's Obstructions", Andrej Zwitter, Christopher K. Lamont, Hans-Joachim Heintze ve Joost Herman (der.), *Humanitarian Action: Global, Regional, and Domestic Legal Responses*, Cambridge, Cambridge University Press, 2014, ss. 123-148.

MURRAY, Robert W.; "Conclusion: The Responsibility to Protect after Libya", Aidan Hehir ve Robert Murray (der.), Libya, the Responsibility to Protect and the Future of theHumanitarian Intervention, Basingstoke, Palgrave, 2013, ss. 222-226, http://www.palgraveconnect.com/pc/doifinder/10.1057/9781137273956.0005(ErişimTarihi: 12.05.2015).

NEACK, Laura; "The Future of Human Security: Taking Advantage of a States-First World", Courtney Hillebrecht, Tyler R. White, Patrice C. McMahon (der.), *States Responses to Human Security: At Home and Abroad,* London, Routledge, 2013, ss. 173-186.

ÖZÇELIK, Sezai; "Türkiye'nin Kuzey Irak Bölgesi ve Kürt Sorununa Yaklaşımının İncelenmesi: 2000-2007 Dönemi", *Akademik Bakış: Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı 37, Makale No 16, Temmuz-Ağustos 2013, ss. 1-16, http://www.akademikbakis.org/37/16.pdf (ErişimTarihi: 18.04.2015).

ÖZÇELIK, Sezai; "Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri – Irak İlişkileri: Bermuda Şeytan Üçgeni – 2000-2007 Dönemi Boyunca Kuzey Irak, Jeopolitik ve PKK", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, Cilt 2, No 1, Mayıs 2013, ss. 27-46. http://cavsamdergi.karatekin.edu.tr/Makaleler/518734292_Makale-3.pdf (ErişimTarihi: 18.04.2015);

PATTISON, James. *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Who Should Intervene?*, New York, NY: Oxford University Press, 2010.

REGNIER, Phillippe; "The Emergent Concept of Humanitarian Diplomacy: Identification of a Community of Practice and Prospects for International Recognition", *International Review of the Red Cross*, Cilt 93, No 884, December 2011, ss. 1211-1237. https://www.icrc.org/eng/assets/files/review/2011/irrc-884-reginier.pdf (ErişimTarihi: 10.04.2015).

REUTERS; Susan Cornwell ve Caren Bohan, Top U.S. Official scautious on Libya no-flyzone, 02 March 2011, http://www.reuters.com/article/2011/03/02/us-libya-usa-idUSTRE72163920110302 (Erişim Tarihi: 21.04.2015).

SARGIN, Figen; "1961 Tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesi Hükümleri Dahilinde MÖHUK'un 33. Maddesi'nin Uygulanabilirliği Sorunu", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 52, Sayı 1, 2003. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/283/2586.pdf (Erişim Tarihi: 13.05.2015).

SEYBOLT, Taylor B.; *Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure*, Oxford: Oxford University Press, 2007.

SOLLENBERG, Margareta ve WALLENSTEEN, Peter; "Major Armed Conflicts", *SIPRI Yearbook 1996: Armaments, Disarmament, and International Security*, New York: Oxford University Press, 1996.

STIRK, Chloe; *An Act of Faith: Humanitarian financing and Zakat*, Briefing Paper, March 2015.http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2015/03/ONLINE-Zakat_report_V9a.pdf (ErişimTarihi: 13.04.2015).

SUR, Melda; "Birleşmiş Milletler Örgütünun Gelişimi ve Geleceği", Journal of Yaşar University, Cilt 8, Sayı: Özel, 2013, ss. 2535-2550. http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/10-Melda-SUR.pdf (Erişim Tarihi: 13.05.2015).

TADJBAKHSH, Shahrbanou; "In the Defense of the Broad View of Human Security", Mary Martin ve Taylow Owen (der.), *Routledge Handbook of Human Security*, London, Routledge, 2014, ss. 43-57.

TANGÖR, Burak; "Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 8, Sayı: 30, 2012, ss. 59-92. http://usak.org.tr/images_upload/files/Makale%203.pdf (Erişim Tarihi: 13.05.2015).

TEKIN, Segah; "İnsani Müdahale Kavramı ve Libya'nın Geleceği", *SDE Analiz*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Nisan 2011, http://www.researchgate.net/profile/Segah_Tekin/publication/268486148_Segah_TEKN_Nisan_2011_-_Ankara_NSAN_MDAHALE_KAVRAMI_VE_LBYA%27NIN_GELECE/links/546c787e0cf21e510f61bcf6.pdf (Erişim Tarihi: 13.05.2015).

TÜİK; "Hayat Tabloları, 2013", 01 Ekim 2014, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18522 (Erişim Tarihi: 01.05.2015).

UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS COUNCIL RESOLUTION S-15/1; A/HRC/RES/S-15/1, 25 February 2011, http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/15session/HRC-S-15-1_AUV.pdf (Erişim Tarihi: 21.04.2015).

UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL RESOLUTION 1970; S/Res/1970 /2011), 26 February 2011. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970 (2011) (ErişimTarihi: 21.04.2015).

UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL RESOLUTION 1973; S/Res/1973 /2011), 17 March 2011, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973 (2011) (ErişimTarihi: 21.04.2015).

UNITED NATIONS, GENERAL DEBATE OF THE 64TH SESSION; 2009. http://www.un.org/en/ga/64/generaldebate/LY.shtml (Erişim Tarihi: 18.04.2015).

UNITED NATIONS; "A More Secured World: Our Shared Responsibility", *Report of the Secretary General's High Level Panel on Threats, Challenges and Change, United Nations*, 2004. http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf (01.05.2015).

UNITED NATIONS; "Comprehensive Review of the Whole Question of Peacekeeping Operations in all their Aspects", General Assembly Fifty-fifth Session, 21 August 2000.http://www.unrol.org/files/brahimi%20report%20peacekeeping.pdf(Erişim: 01. 05.2015).

VANDEWALLE, D.; *A History of Modern Libya,* Cambridge, Cambridge University Press, 2006.

5. AFRİKA'YA YAPILAN İNSANİ VE DIŞ YARDIMLARIN KAVRAM VE UYGULAMALARI[270]

Dolapo Fakuade[271]

Olusimbo Ige[272]

KAYNAKÇA

A. Jefferys, "Giving voice to silent emergencies", Humanitarian exchange; humanitarian Practice Network, Issue 20, March 2002.

A. Shah, Foreign Aid for development Assistance, Global Issues, 2014, http://www .globalissues.org/article/35/foreign-aid-development-assistance (Erişim: 5 Ocak 2015).

AllAfrica, Liberia: Gov't Is Clamping Down On the Media, 2014, http://allafrica .com/stories/201409241052.html (Erişim:30 Aralık 2014)

C. Dinh, China, the US, and Africa: a new foreign Aid triangle? Asia Society, 2014.

D. Moyo, Dead aid: why aid is not working and how there is a better way for Africa, New York, Farrar, Straus and Giroux, 2009.

E. James, Managing Humanitarian Relief, Rugby, Practical Action, 2008.

Global Corruption Barometer, *Transparency International*, 2013.

Global Humanitarian Platform, Principles of Partnership defined in a statement of commitment, UN, 2007.

[315] J. Henderson, Logistics in Support of Disaster Relief, Bloomington, Authour House, 2007.

H. Cooper, New York times, "Liberian President Pleads With Obama for Assistance in Combating Ebola" 12 Eylül 2014, http://www.nytimes.com/2014/09/13/world/africa/liberian-president-pleads-with-obama-for-assistance-in-combating-ebola.html?_r=0 (Erişim:28 Aralık 2014)

H. Milner, D. Nielson, and M. Findley, Is foreign aid effective? The view from citizens in a recipient country. Aid Data Beta, open data for international development, 2012 http://aiddata.org/blog/is-foreign-aid-effective-the-view-from-citizens-in-a-recipient-country (Erişim: 20 Şubat 2015)

Hogan. Caelainn, "There is no such thing as Ebola" Washington Post, July 18, 2014, http://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2014/07/18/there-is-no-such-thing-as-ebola/ (Erişim: 27 Aralık 2014)

IASC, Guidance for inter-cluster coordination groups at country level, Working draft, Task group, UN Rome, 2010.

J. Henderson, Logistics in Support of Disaster Relief, Bloomington, Authour House, 2007.

J. Wagner, "An IHL/ICRC perspective on 'humanitarian space', Humanitarian exchange magazine, Humanitarian practice network, issue 32, December 2005.

K. Akonor, Foreign Aid to Africa: A Hollow Hope? International Law and Politics, 40: 1071, 2008.

K. Y. Dionne, L, Seay and E. McDaniel, AFRICOM's Ebola response and the militarization of humanitarian aid, Washington Post 2014, 25 Eylül 2014, http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2014/09/25/africoms-ebola-response-and-the-militarization-of-humanitarian-aid/ (Erişim: 30 Aralık 2014)

L. Hui, China's Foreign Aid, 2014, http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-07/10/c_133474011_2.htm (Erişim: 30 Ocak 2015), s 2.

L. M. Bartels, Unequal democracy: the political economy of the new gilded age, New York Princeton, Russell Sage Foundation; Princeton University Press, 2008.

M. Gilens, Affluence and Influence: Economic Inequality and Political Power in America, Princeton University Press and Russell Sage, 2012.

M. Marietta, "The Lessons of Comprehensive Emergency Management Theory for International Humanitarian Intervention", Dissertation, Georgia State University, 2012, http://scholarworks.gsu.edu/political_science_diss/24 (Erişim: 31 Aralık 2014), s. 25.

N. Andrews, Foreign aid and development in Africa: what the literature says and what the reality is, Journal of African Studies and Development, Vol. 1 (1), November, 2009, ss. 008 – 015.

OCHA, OCHA on Message: Humanitarian Principle. 2010, https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM_HumPrinciple_English.pdf (Erişim: 29 Aralık 2014)

P. Bauer, From Subsistence to Exchange and Other Essays, Princeton University Press, Princeton, N.J, 2000.

R. Calderisi, The Trouble with Africa: Why Foreign Aid Is not Working, Palgrave MacMillan, New York, 2006.

R. Tomasini, and L. Van. Wassenhove, Humanitarian Logistics, New York, Palgrave Macmillan, 2009.

The Economist, Health in West Africa, Help in the time of Ebola. 2014

USA today, Red Cross team attacked while burying Ebola dead, 2014, http://www.usatoday .com/story/news/world/2014/09/24/ebola-guinea-red-cross-workers-ttacked/16153887/ ?utm_source=feedblitz&utm_medium=FeedBlitzRss&utm_campaign=usatoday-newstopstories (Erişim: 29 Aralık 2014)

W. Easterly, The White Man's Burden, NY: Penguin Press, 2006.

WHO, Ebola response roadmap - Situation report. 2014, http://www.who.int/csr/disease/ ebola/situation-reports/en/ (Erişim: 28 Aralık 2014)

6. KAZAKİSTAN DIŞ YARDIMLARI VE "KAZAID" ÜZERİNE[*316] KISA BİR DEĞERLENDİRME

Erman Akıllı[317]

KAYNAKÇA

ABDELLATIF Adel M.; "Good Governance and Its Relationship to Democracy and Economic Development", *Global Forum III on Fighting Corruption and Safeguarding Integrity,* Seoul, 20-31 May 2003.

ATTINÀ Fulvio; "European Aid to Foreign Countries in Emergencies - Are ECHO and the EU Large-Donor Countries on the Same Track?", *Romanian Journal of European Affairs,* Cilt 14, No 3, 2014.

BHUSHAN Aniket; "Foreign Aid and Crises: Examining 2012 Aid Data", *NSI: North-South Institute Policy Brief*, May 2013.

Bond for International Development; *EU Aid: the Facts*, October 2012, https://www.bond.org.uk/data/files/EU_aid_facts.pdfhttps://www.bond.org.uk/data/files/EU_aid_facts.pdf.

BOUNTAGKIDIS Georgios K. et al.; "EU Development Aid towards Sub-Saharan Africa: Exploring the Normative Principle", *Social Sciences,* Cilt 4, 2015.

BROBERG Morten; "EU Humanitarian Aid after the Lisbon Treaty", *Journal of Contingencies and Crisis Management,* Cilt 22 No 3, 2014.

CARLSSON Jerker et al.; "Poverty and European Aid in Zambia A study of the Poverty Orientation of European Aid to Zambia", *ODI Working Paper,* No 138, 2000.

CHOWDHURY Abdur ve GARONNA Paolo; "Effective Foreign Aid, Economic Integration and Subsidiarity: Lessons From Europe", *UNECE Discussion Paper Series,* No 2007.2, 2007.

CONLEY Heather A.; "Foreign Assistance: Creative Accounting to Meet Goals", Stephen J. Flanagan et al. (der.), *A Diminishing Transatlantic Partnership?: The Impact of the Financial Crisis European Defense and Foreign Assistance Capabilities,* A Report of CSIS, 2011.

DEARDEN Stephen J. H.; "Introduction: European Union Development Aid Policy—The Challenge of Implementation", *Journal of International Development,* Cilt 20, 2008.

DFID, *Multilateral Aid Review: Ensuring Maximum Value for Money for UK Aid Through Multilateral Organisations,* UKaid, 2011.

Directorate-General for External Policies of The Union Policy Department; *Strengthening the Link Between Relief, Rehabilitation and Development (LRRD) in The EU's Financing Instruments for Development and Humanitarian Aid under The MFF 2014-2020*, DEVE, 2012.

EASTERLY William ve Pfutze Tobias; "Where Does the Money Go?: Best and Worst Practices in Foreign Aid", *Brookings Global Economy & Development Working Paper,* No 21, 2008.

ELGSTRÖM Ole; "Norm negotiations. The Construction of New Norms Regarding Gender and Development in EU Foreign Aid Policy", *Journal of European Public Policy*, Cilt 7, No 3, 2000.

Eropean Commission; *Did you kNow...? Facts and figures about the European Union and the G20*, (Publications Office of the European Union)/ Brisbane (Austrilia) 2014.

European Commission; *2014 Annual Report on the European Union's Development and External Assistance Policies and Their Implementation in 2013*, 2014.

European Report on Development 2011/2012, European Commission, 2012.

FAUST Jörg ve KOCH Svea; "Foreign Aid and the Domestic Politics of European Budget Support", *Discussion Paper/Deutsches Institut für Entwicklungspolitik*, Bonn 2014.

FISCHER Sabine; "EUMM Georgia", Giovanni Grevi et al. (der.), *European Security and Defence Policy: the First ten Years (1999-2009),* Paris, EU Institute for Security Studies: ISS, 2009.

FLANAGAN Stephen J. et al.; "A perfect Economic Storm Hits Europe", Stephen J. Flanagan et al. (der.), *A Diminishing Transatlantic Partnership?: The Impact of the Financial Crisis European Defense and Foreign Assistance Capabilities,* A Report of CSIS, 2011.

GOWAN Richard; "From Rapid Reaction to Delayed Inaction? Congo, the UN and the EU", *International Peacekeeping*, Cilt 18, No 5, 2011.

GRIMM Sven et al.; "European Development Cooperation to 2020: Challenges by New Actors in International Development", *EDC2020 Working Paper,* No 4, 2009.

HARTMANN Simon; "Synthesising European External Functions: Reflections on a Multilayer Merger and Its Likely Impact on European Development Policy", *Briefing Paper,* No 4, ÖFSE, 2010.

HERBERT Siân; "The Future of EU Aid in Middle-Income Countries: The Case of South Africa", *Working Paper*, No. 370, ODI: Overseas Development Institute, 2013.

HOUT Wil; "Governance beyond the European Consensus on Development: What Drives EU Aid Selectivity?", ECPR Joint Sessions, *Workshop 'Political Conditionalities and Foreign Aid'*, University of Mainz, 11-16 March 2013.

http://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/annual-report-2014-legal-eu-development-external-assistance-policies-implementation-in-2013_en.pdf.

http://ec.europa.eu/priorities/docs/g20-brisbane_en.pdf.

http://www.ids.ac.uk/go/idsproject/the-new-bottom-billion.

http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/development/multilateral-aid-2015/overview-multilateral-aid-in-a-post-2015-world_9789264235212-5-en#page5.

http://www.oecd.org/development/peer-reviews/50155818.pdf.

http://www.theguardian.com/global-development/datablog/2010/sep/14/bottom-billion-poverty#data.

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/67616/ecbudg.pdf.

IATI: International Aid Transparency Initiative; *Annual Report*, 2014.

IRRERA Daniela ve ATTINÀ Fulvio; "Civil Society and NGOs in EU Crisis Management and Humanitarian Intervention", *UACES 39th Annual Conference,* Angers, France, 3-5 September 2009.

MATTELAER Alexander; "The CSDP Mission Planning Process of the European Union: Innovations and Shortfalls", *European Integration online Papers (EIoP)*, Cilt 14, 2010, http://eiop.or.at/eiop/texte/2010-009a.htm.

MENOCAL Alina Rocha; "How effective is European Commission aid on the ground?", http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/2338.pdf.

MILNER Helen V. ve TINGLEY Dustin; "Introduction to the Geopolitics of Foreign Aid", http://scholar.harvard.edu/files/dtingley/files/introduction_elgar_vol_final.pdf.

MISSIROLI Antonio; "The EU 'Froeign Service': Under Construction", *RSCAS Policy Papers,* Florence, European University Press, 2010.

MIX Derek E.; "The European Union: Foreign and Security Policy", *CRS Report for Congress,* Congressional Research Service, 2013.

MULLER Katja Hanny; *Objectives in European Foreign Aid: A case study of France and Sweden,* http://www.utwente.nl/bms/pa/staff/donnelly/KatjaMullerThesis_Full.pdf.

OECD; *DAC Report On Multilateral Aid 2015: Better Partnership for a Post-2015 World,* OECD Publishing, 2015.

OECD; *European Union: Development Assistance Committee Peer Review*, OECD Publishing, 2012, http://www.oecd.org/development/peer-reviews/50155818.pdf.

OECD; *European Union: Development Assistance Committee Peer Review*, OECD Publishing, 2012.

OVERHAUS Marco; "EU Reconstruction Aid in Conflict State: The Foreign Policy Instruments in the Grey Area of Security and Development", *SWP Research Papers*, February 2012.

PIROZZI Nicoletta; "The EU's Comprehensive Approach to Crisis Management", *EU Crisis Management Paper Series,* Brussels, DCAF, 2013.

PONTIROLI Andrea et al.; "Losing Principles in the Search for Coherence? A Field-Based Viewpoint on the EU and Humanitarian Aid", *The Journal of Humanitarian Assistance,* 2013, http://sites.tufts.edu/jha/archives/2010.

SCOTT-SMITH Tom; "Control and Biopower in Contemporary Humanitarian Aid: The Case of Supplementary Feeding", *Journal of Refugee Studies,* Cilt 28, No 1, 2014.

SMITH Michael E.; "The European External Action Service and the Security–Development Nexus: Organizing for Effectiveness or İncoherence?", *Journal of European Public Policy*, Cilt 20, No 9, 2013.

TINDALE Stephen; *Priorities for EU Development Aid*, Center For European Reform, June 2013.

TOMLINSON Brian; "Fit for Purpose: ODA and the financing of the Post-2015 Development Agenda", Brian Tomlinson (der.), *(Reality of Aid 2014 Report) Rethinking Partnerships in a Post-2015 World: Towards Equitable, Inclusive and Sustainable Development,* Quezon City, IBON International, 2014.

8. NATO'NUN BOSNA-HERSEK VE KOSOVA İNSANİ MÜDAHALELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Yiğit Anıl Güzelipek[387]

KAYNAKÇA

Aktaran, DEMİREL, Naim, "Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu", *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2013, s.153

ARGAV, Hayri, "*Batı'nın Yeni Doğu Seferi*", Peri, İstanbul, 2000, s.17

ÇEVİKBAŞ, Ahmet, "Müttefik Güç Harekatı İnsani Müdahalelerin Bir İstisnası mıdır? NATO'nun Kosova'ya Yönelik Harekatının Uluslararası Hukuk ve Askeri Bakış Açılarından Değerlendirilmesi*", Savunma Bilimleri Dergisi*, 10(2), 2011, s.27

ÇOLAKOĞLU, Elif, "NATO'nun Çevreye İlişkin Rolü", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 2012, s.104

[405] Uzaydan Görünen Üs, http://www.hurriyet.com.tr/dunya/8600959.asp, erişim tarihi 21.08.2015

DURAN, Hasan, "Yeni Bir Müdahale Şekli: İnsani Müdahale", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 2001, s.89

FIRAT, Melek, "Soğuk Savaş Sonrasında Fransa'nın Dış Politikası", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 64(1), 2009, s.117

GÜZELİPEK, Yiğit Anıl, "NATO'nun Değişen Görev Tanımı: Balkanlar Örneği", Bülent Ecevit Üniversitesi 1.Karadeniz ve Balkan Ekonomik ve Politik Araştırmalar Sempozyumu Bildireler Kitabı, Zonguldak, 2014, s.274-275

HAKTAN, Birsel, Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı: "Madalyonun İki Yüzü". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 110.

IGNATİEFF, Michael, Empire *Elite: Nation Building in Bosnia, Kosovo and Afghanistan*, Vitage, Londra, 2003, s.59

Knut Ipsen, Volkerrecht-Ein Studienbuch, 1999, s.942 ve Mattihas Herdegen, Volkerrecht, München, 2010, s.257'den

MAZOWER, Mark, "*Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar"*, Alfa, İstanbul, 2010, s.185

NATO's Role in Kosovo, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm?selected Locale=en, erişim tarihi 21.08.2015

Soldiers Revisit Black Hawk Down Battle After 20 Years, http://archive.militarytimes.com/article/20131003/NEWS/310030027/Soldiers-revisit-Black-Hawk-Down-battle-20-years-later, erişim tarihi 21.08.2015

STUART, Douglas, NATO in the 1980s: Between European Pillar and European Home, *Journal of Armed Forces and Society*, 16(3), 1990, s.424-425

Uzaydan Görünen Üs, http://www.hurriyet.com.tr/dunya/8600959.asp, erişim tarihi 21.08.2015

YAŞIN, KILIÇ, Gözde "Araçsallaştırılan İnsani Müdahale ve Siyasallaşan Hukuk",http://www.21yyte.org/tr/arastirma/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/2012/03/01/6513/aracsallastirilan-insani-mudahale-ve-siyasallasan-hukuk, erişim tarihi 19.08.2015

9. KURAMSAL VE AMPİRİK BOYUTLARIYLA JAPON DIŞ YARDIMLARI: BİR LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Mustafa Cüneyt Özşahin[*]

KAYNAKÇA

Alesina, Alberto ve David Dollar, "Who Gives Foreign Aid to Whom and Why?", *Journal of Economic Growth,* Cilt 5, No 1, 2000.

Arase, David, "Conclusion", *Japan's Foreign Aid: Old Continuities and New Directions,* David Arase (der.) Routledge, New York 2012.

Arase, David, "Introduction", *Japan's Foreign Aid: Old Continuities and New Directions*, David Arase (der.), Routledge, New York, 2012.

Arase, David, *Buying Power: The Political Economy of Japan's Foreign Aid*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 1995.

Berger, Thomas U., "From Sword to Chrysanthemum: Japan's Culture of Anti-Militarism", *International Security,* Cilt 17, No 4, 1993.

Berger, Thomas U., *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan*, John Hopkins University Press, Baltimore, 1998.

Bjørnskov, Christian, "Types of Foreign Aid", *Economics Working Papers*. Vol. 8, Aaarhus University, Business and Social Sciences, Department of Economics and Business, 2013.

Carpenter, Susan, *Special Corporations and the Bureaucracy: Why Japan Can't Reform*, Palgrave Macmillan, New York, 2003.

Carpenter, Ted Galen, "Paternalism and Dependence: The US-Japanese Security Relationship", *Policy Analysis No. 244*, Cato Institute, 1995, http://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa244.pdf, Erişim Tarihi (01.05.2014).

Chan, Steve, "Humanitarianism, Mercantilism, or Comprehensive Security? Disbursement Patterns of Japanese Foreign Aid", *Asian Affairs: An American Review,* Cilt 19, No 1, 1992.

Demachi, Kazue, ''Japanese Foreign Assistance to Africa: Aid and Trade'', *Working Paper Series No. 58*, Afrasian Centre for Peace and Development Studies, Shiga, Japan, 2009.

Dollar, David ve Victoria Levin, "The Increasing Selectivity of Foreign Aid, 1984–2003", *World Development,* Cilt 34, No 12, 2006.

Fukuyama, Francis ve Kongdan Oh., "The US-Japan Security Relationship after the Cold War", *MR-283-USDP*, Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1993.

Furuoka, Fumitaka, "Human Rights Conditionality and Aid Allocation: Case Study of Japanese Foreign Aid Policy", *Perspectives on Global Development and Technology,* Cilt 4, No 2, 2005.

Heginbotham, Eric ve Richard J Samuels, "Mercantile Realism and Japanese Foreign Policy", *International Security,* Cilt 22, No 4, 1998.

Hook, Steven W. ve Guang Zhang, "Japan's Aid Policy since the Cold War: Rhetoric and Reality", *Asian Survey,* Vol. 38, No. 11, 1998.

Howe, Brendan, *The Protection and Promotion of Human Security in East Asia*, Palgrave MacMillan, New York, 2013.

Islam, Shafiqul, "Foreign Aid and Burdensharing: Is Japan Free Riding to a Coprosperity Sphere in Pacific Asia?", Jeffrey A. Frankel ve Miles Kahler (der.), *Regionalism and Rivalry: Japan and the United States in Pacific Asia*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1993.

Johnson, Chalmers, *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy: 1925-1975*, Stanford University Press, Stanford, 1982.

Katada, Saori N., "Two Aid Hegemons: Japanese-US Interaction and Aid Allocation to Latin America and the Caribbean", *World Development,* Cilt 25, No 6, 1997.

Korkietpitak, Warangkana, "Japan's Foreign Aid Policy on Human Security: Its Driving Forces, and the Direction of Official Development Assistance (ODA) Policy and Japan International Cooperation Agency (JICA) for Human Security", *Policy Science* (政策科学), Cilt 19, No 2, 2012.

Lam, Peng Er., "Japan's Quest for "Soft Power": Attraction and Limitation", *East Asia,* Cilt 24, No 4, 2007.

Lancaster, Carol, *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*, University of Chicago Press, Chicago, 2007.

Lundsgaarde, Erik, *The Domestic Politics of Foreign Aid,* Routledge, New York, 2012.

Maizels, Alfred ve Nissanke Machiko, "Motivations for Aid in Developing Countries", *World Development,* Cilt 12, No 9, 1984.

McKinley, R. D. ve R. Little, "The US Aid Relationship: A Test of the Recipient Need and the Donor Interest Models*", *Political Studies,* Cilt 27, No 2, 1979.

Milner, Helen V. ve Dustin H Tingley, "The Political Economy of US Foreign Aid: American Legislators and the Domestic Politics of Aid", *Economics & Politics,* Cilt 22, No 2, 2010.

Miyaoka, Isao, "Japan's Dual Security Identity: A Non-Combat Military Role as an Enabler of Coexistence", *International Studies,* Cilt 48, No 3-4, 2011.

Miyashita, Akitoshi, "Gaiatsu and Japan's Foreign Aid: Rethinking Thereactive–Proactive Debate", *International Studies Quarterly,* Cilt 43, No 4, 1999.

Miyashita, Akitoshi, "Where Do Norms Come From? Foundations of Japan's Postwar Pacifism", *International Relations of the Asia-Pacific,* Cilt 7, No 1, 2007.

MOFA, "Official Development Assistance (ODA)", http://www.mofa.go.jp/policy/oda/cooperation/anniv50/pamphlet/contents.html, Erişim Tarihi (05.05.2015).

Moravcsik, Andrew, "Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics", *International Organization*, Cilt 51, No 04, 1997.

Nishikawa, Yukiko, *Japan's Changing Role in Humanitarian Crises*, Routledge, New York, 2005.

OECD, ''Converged Statistical Reporting Directives for the Creditor Reporting System (Crs) and the Annual Dac Questionnaire: Chapters 1-6'', Development Co-Operation Directorate Development Assistance Committee,Paris,2013,http://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/DCD-DAC(2013)15-FINAL-ENG.pdf, Erişim Tarihi (05.04.2015).

Özşahin, Mustafa Cüneyt, "Kimlik ve Güç Ekseninde İnsan Güvenliği: Japonya Örneği", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2015.

Rosecrance, Richard N., *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World*, Basic Books, New York, 1986.

Schraeder, Peter J. Steven W Hook ve Bruce Taylor, ''Clarifying the Foreign Aid Puzzle: A Comparison of American, Japanese, French, and Swedish Aid Flows'', *World Politics, Cilt* 50, No 02, 1998.

Selbervik, Hilde ve Knut Nygaard, "Nordic Exceptionalism in Development Assistance? Aid Policies and the Major Donors: The Nordic Countries" *CMI Report* 2006, No. 8, 2006.

Stein, Howard, "Japanese Aid to Africa: Patterns, Motivation and the Role of Structural Adjustment", *The Journal of Development Studies,* Cilt 35, No 2, 1998.

Sudo, Sueo, *The International Relations of Japan and South East Asia: Forging a New Regionalism*, Routledge, New York, 2002.

Therien, Jean-Philippe ve Alain Noel, "Political Parties and Foreign Aid", *American Political Science Review,* Cilt 94, No 01, 2000.

Tingley, Dustin, "Donors and Domestic Politics: Political Influences on Foreign Aid Effort", *The Quarterly Review of Economics and Finance,* Cilt 50, No 1, 2010.

Tuman, John P. ve Jonathan R. Strand, "The Role of Mercantilism, Humanitarianism, and Gaiatsu in Japan's Oda Programme in Asia", *International Relations of the Asia-Pacific,* Cilt 6, No 1, 2006.

Tuman, John P., Craig F. Emmert ve Robert E. Sterken, "Explaining Japanese Aid Policy in Latin America: A Test of Competing Theories", *Political Research Quarterly,* Cilt 54, No 1, 2001.

Tuman, John P., Jonathan R. Strand, and Craig F. Emmert, "The Disbursement Pattern of Japanese Foreign Aid: A Reappraisal", *Journal of East Asian Studies*, Cilt 9, No 2, 2009.

Tuman, John ve Ayoub Ayoub, "The Determinants of Japanese Official Development Assistance in Africa: A Pooled Time Series Analysis", *International Interactions,* Cilt 30, No 1, 2004.

Van der Veen, A. Maurits, *Ideas, Interests and Foreign Aid*, Cambridge University Press, New York, 2011.

Watanabe, Matsuo, "Japan's Foreign Aid Policy in Transition: An Interpretation of Ticad IV (Japans Entwicklungshilfepolitik Im Wandel: Eine Interpretation Der Ticad IV)", *Japan Aktuell,* Cilt 3, 2008.

Weston, Stephanie A., "The US–Japan Alliance in the New Post Cold War", *Japanese Studies,* Cilt 24, No 1, 2004.

Yamamota Yoshinobu, "Great Powers, ASEAN, and Japan: The Fukuda Doctrine and Thirty-Five years After", Peng Er Lam (eds.), *Japan's Relations with Southeast Asia: The Fukuda Doctrine and Beyond*, Routledge, New York, 2013.

Yasutomo, Dennis T., *The New Multilateralism in Japan's Foreign Policy*, St. Martin's Press, New York, 1995.

Yasutomo, Dennis T., "Why Aid? Japan as an "Aid Great Power" ", *Pacific Affairs*, Cilt 62, No 4, 1989-1990.

Yeşiltaş, Murat ve Ali Balcı, "Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardım: Japonya Örneği", *Uluslararası İlişkiler,* Vol 2, No 8, 2006.

Zhihai, Xie, "Japan and China Compete for African Markets" East Asia Forum, 22 Haziran 2013, http://www.eastasiaforum.org/2013/06/22/japan-and-china-compete-for-african-market/, Erişim Tarihi (05.04.2015)

10. DIŞ YARDIM DİPLOMASİSİ: ABD ULUSLARARASI KALKINMA AJANSI (USAID) ÖRNEĞİ

Haluk Karadağ[468]

Ali Onur Özçelik[469]

KAYNAKÇA

''US Funding for International Population Programs'' *Population and Development Review* Vol. 23, No. 1 (Mar., 1997), pp. 213. Print.

"Agency Report: U.S. Agency for International Development", (Erişim) http://bestplace stowork.org/BPTW/rankings/detail/AM00, 9 Şubat 2015.

ABD Afrika Komutanlığı, "Support to USAID", USAFRICOM Resmî İnternet Sitesi, (Erişim) http://www.africom.mil/operation-united-assistance/support-to-usaid, 7 Şubat 2015.

ABD Dış Yardım Kanunu (1961), Bölüm1, Kısım 1, Md. 101.

Amerikan Kongresi Bütçe Teklifi, Congressional Budget Justification, "Department of State, Foreign Operations, and Related Programs", FY2016.(Erişim) https://www.usaid.gov /sites/default/files/documents/9276/FY16CBJStateFORP.pdf 12 Şubat 2015.

Groves, Sharon. "News and Views." *Feminist Studies* Vol. 31, No. 2 (Summer, 2005), p. 445.

Heyman, Gerald F. *Foreign Policy and Development: Structure, Process, Policy, and the Drip-by-Drip Erosion of USAID*, Washington DC. Center for Strategic and International Studies, 2010.

Mendelson, Sarah E. "Democracy Assistance and Political Transition in Russia: Between Success and Failure." *International Security* Vol. 25, No. 4 (Spring, 2001).

Roberts, Sean R. "Doing the Democracy Dance in Kazakhstan: Democracy Development as Cultural Encounter." *Slavic Review* Vol. 71, No. 2 (SUMMER 2012).

Tarnoff, Curt ve Lawson, Marian Leonardo, Foreign Aid: An Introduction to U.S. Programs and Policy, Congressional Research Service Report for Members and Committee of Congress, 10 Şubat 2011, (Erişim) http://fpc.state.gov/documents/organization/ 157097.pdf, 10 Ağustos 2015.

Trinh, Didier "USAID Staffing" (Erişim)http://otrans.3cdn.net/69253eb7082d6dd339_ 5gm6i2nqp.pdf 9 Şubat 2015.

USAID, "Budget", Resmî İnternet Sitesi, (Erişim) http://www.usaid.gov/results-and-data/ budget-spending 5 Şubat 2015,

USAID, "Bureau For Africa", Resmî İnternet Sitesi, (Erişim) http://www.usaid.gov/who-we-are/organization/bureaus/bureau-africa, 7 Şubat 2015.

USAID, "Bureau For Asia", Resmî İnternet Sitesi, (Erişim) http://www.usaid.gov/who-we-are/organization/bureaus/bureau-asia, 10 Şubat 2015.

USAID, "Bureau For Europe and Eurasia", Resmî İnternet Sitesi, (Erişim) http://www.usaid. gov/who-we-are/organization/bureaus/bureau-europe-and-eurasia, 10 Şubat 2015.

USAID, "Bureau for Latin America and the Caribbean", Resmî İnternet Sitesi, (Erişim) http://www.usaid.gov/who-we-are/organization/bureaus/bureau-latin-america-and-caribbean, 10 Şubat 2015.

USAID, "Bureau for the Middle East", Resmî İnternet Sitesi, (Erişim) http://www.usaid .gov/who-we-are/organization/bureaus, 18 Şubat 2015.

USAID, "Office of Afghanistan and Pakistan Affairs", Resmî İnternet Sitesi, (Erişim) http://www.usaid.gov/who-we-are/organization/independent-offices/office-fghanistan-and-pakistan-affairs, 18 Şubat 2015.

USAID, "Organization", Resmî İnternet Sitesi, (Erişim) http://www.usaid.gov/who-we-are/organization, 5 Şubat 2015.

USAID, "USAID History", Resmî İnternet Sitesi, (Erişim) http://www.usaid.gov/who-we-are/usaid-history, 15 Mart 2005.

USAID, "Who We Are?", Resmî İnternet Sitesi, (Erişim) http://www.usaid.gov/who-we-are, 12 Mart 2005.

11. JAPONYA'NIN İNSANİ DİPLOMASİSİ VE DIŞ YARDIMLARI ÜZERİNE[492,493]

Machiko Sato[494]

KAYNAKÇA

"Korea-Japan Treaty, Breakthrough for Nation Building," *The Korea Times*, 19 March 2010. http://www.koreatimes.co.kr/www/news/biz/2015/02/291_62 653.html (Accessed 6 August 2015).

Akihiko Tanaka, "National Power and State Interests Generated From Development Cooperation (in Japanese)," *Diplomacy* Vol.31, May 2015, p. 12-22.

Akihiko Tanaka, Message from the JICA President Akihiko Tanaka, http://www.jica.go.jp/english/about/president/index.html (Accessed 9 August 2015).

Akihiro Sado, "End of the Cold War and Japan's Commitment to PKO: Overseas Dispatch of Self-Defense Forces (Japanese)," *International Affairs* (The Japan Institute of International Affairs), No. 638, January-February 2015, p. 26-35.

Asahi Shimbun (Japanese), evening edition, 23 March 1977, p. 1-2.

Cabinet Decision on the Development Cooperation Charter, February 10, 2015. http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/files/000067701.pdf,http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/files/000067702.pdf (Accessed 8 August 2015).

Cabinet Office, Government of Japan, the Public Opinion Survey on Diplomacy, (Japanese), http://survey.gov-online.go.jp/index-gai.html (Accessed August 10, 2015).

Carol Lancaster, "Japan's ODA: Naiatsu and Gaiatsu" in David Leheny and Kay Warren ed., *Japanese Aid and the Construction of Global Development*, London: Rutledge, p. 29-53.

Dennis T. Yasutomo, *The Making of Giving: Strategic Aid and Japanese Foreign Policy*, Lexington Books, Lexington, Mass., 1986, p.42-45.

Hidekazu Wakatsuki, "The Fukuda Doctrine: A Precursor of Post-Cold War Diplomacy (Japanese)," *International Relations*, the Japan Association of International Relations, vol. 2009 (2000) No. 125, p.197-217,

Hiroshi Nakanishi, "The Gulf War and the Japanese Diplomacy," *Nippon.com*. December 16, 2011 http://www.nippon.com/en/features/c00202/ (Accessed 10 August 2015).

https://www.jstage.jst.go.jp/article/kokusaiseiji1957/2000/125/2000_125_197/_pdf (Accessed 7 August 2015).

Isami Takeda, "'The 10 years of success,' Japan's humanitarian aid diplomacy: from peace in Cambodia to peace in Afghanistan" (in Japanese) *Gaiko Forum*, Vol.15, No.4, April 2001, p. 23-29.

Keiichi Tsunekawa, "Developmental Aid: Japan's Foreign Strategy and International Contribution (Japanese)," in Ryo Oshiba ed., *Japan's Diplomacy: Foreign Policy and Issues*, vol. 5, Tokyo, Iwanami, 2013, p.173-197.

Maiko Ichihara, "Understanding Japanese Democracy Assistance," *the Carnegie Papers*, March 25, 2013, p.1-26.http://carnegieendowment.org/files/japanese_dem_assistance.pdf (Accessed 10 August 2015).

Makoto Iokibe, "Japan's ODA in the Strategic Diplomacy (Japanese)," *International Affairs* (The Japan Institute of International Affairs), Vol. 517, April 2003, p.2-20.

Masayoshi Tadokoro, " Fifty years of Japan's Economic Diplomacy (Japanese)," *International Affairs* (The Japan Institute of International Affairs), No. 500, November 2001, p. 37-55.

Ministry of Foreign Affairs of Japan, Development Cooperation Charter, 4 August 2015. http://www.mofa.go.jp/policy/oda/page_000138.html (Accessed 6 August 2015).

Ministry of Foreign Affairs of Japan, Diplomatic Bluebook 2014 Summary, p.14http://www.mofa.go.jp/files/000055801.pdf,http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2014/html/chapter2/cp2_sf1.html (Accessed August 6, 2015).

Ministry of Foreign Affairs of Japan, Diplomatic Bluebook for 1978, Vol.22, http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1978/1978-contents.htm,http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1978/1978-3-4.htm (Accessed 7 August 2015).

Ministry of Foreign Affairs of Japan, Japan's ODA White Paper 2003. http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2003/cont_part1.html (Accessed 6 August 2015);

Ministry of Foreign Affairs of Japan, Japan's ODA White Paper 2003 (Japanese).http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/shiryo/hakusyo/2003.html(Accessed 7 August 2015).

Ministry of Foreign Affairs of Japan, Japan's ODA White Paper 2003. http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2003/part1_1_2.html#sect2 (Accessed 7 August 2015).

Ministry of Foreign Affairs of Japan, Japan's Official Development Assistance Charter, 29 August 2003.http://www.mofa.go.jp/policy/oda/reform/revision0308.pdf (Accessed 6 August 2015).

Ministry of Foreign Affairs of Japan, Japan's ODA Charter.http://www.mofa.go.jp/policy/oda/summary/1997/09.html;http://www.mofa.go.jp/policy/oda/summary/1994/official.html# (Accessed 8 August 2015).

Ministry of Foreign Affairs of Japan, Official Development Assistance: 50th Anniversary *1954-2004* (Japanese).http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/shiryo/pamphlet/oda50/index.html (Accessed 7 August 2015).

Ministry of Foreign Affairs of Japan, The ODA Charter 2003, Summary, http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/shiryo/hakusyo/2003.html (Accessed 7 August 2015).

Purnendra Jain, "Japan's Foreign Aid: Old and New Contents," *The Pacific Review*, 24 July 2015, p.1-21.

Robert M. Orr, Jr. *The Emergence of Japan's Foreign Aid Power*, New York, Columbia University Press, 1990.

Round-table: Goals and Challenges of the Development Cooperation Charter (in Japanese), *Diplomacy*, Vol. 31, May 2015, p. 38-49.

Sueo Sudo, *The Fukuda Doctrine and ASEAN: New Dimensions in Japanese Foreign Policy* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1992).

Sumio Hatano, "Japan-the U.S.-UK Relations Centering on the Development of Southeast Asia in the 1950s (Japanese)," *Journal of Modern Japanese Studies*, Vol. 16, 1994, p. 215-242.

Taizo Miyagi, "Reconciliation and Growth in Asia: Economic Assistance in Postwar Foreign Policy (Japanese)," *Diplomacy*, Vol. 31, May 2015, p. 22-29.

Takeo Fukuda, Speech by the Prime Minister Fukuda at Manila (Japanese), 18 August 1977, http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/bluebook/1978/s53-shiryou-002.htm (Accessed 7 August 2015).

Toshiya Hoshino, "'Human Security' and Japan's ODA (Japanese)," *International Affairs* (The Japan Institute of International Affairs), No. 637, December 2014, p. 5-14.

William L. Brooks and Robert M. Orr, Jr., "Japan's Foreign Economic Assistance," *Asian Survey* Vol.25, No.3, March 1985, p.322-340.

Yasuhiro Takeda, "Development of Japan's Diplomacy in Southeast Asia: 'A member of Asia' and 'A Member of the Advanced Democratic Countries' (Japanese)," in Atsushi Kusano and Tetsuya Umemoto ed., *Analysis of the Modern Japan's Diplomacy*, Tokyo, University of Tokyo, 1995, p. 68-69.

Yasuhiro Takeda, "Natural Disasters and Japan's International Emergency Assistance: Conflict between Humanity and Politics (Japanese)," in Ryo Oshiba ed., *Japan's Diplomacy: Foreign Policy and Issues*, Vol. 5, Tokyo, Iwanami, 2013, p. 147-171

Ali Serdar Yücel, Ahmet Atalay, Murat Korkmaz

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLER VE SPOR HİZMETLERİ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 13
ISBN: 978-605-9663-12-0
© 1. Basım, Nisan 2016

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLER VE SPOR HİZMETLERİ
Ali Serdar Yücel, Ahmet Atalay, Murat Korkmaz

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yrd. Doç. Dr. Gökşen Aras
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Ozan Karabaş
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sok No.:18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yücel, Ali Serdar; Atalay, Ahmet; Murat, Korkmaz.
Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Spor Hizmetleri/ Ali Serdar Yücel, Ahmet Atalay, Murat Korkmaz
1. Basım,VIII+346, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-12-0
1. Yerel Yönetimler 2. Spor 3. Hizmet

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Spor bireylerin fiziki gelişimlerinin yanı sıra bilişsel, duygusal ve ruhsal gelişimlerine de ivme kazandıran yegâne araçlardan biridir. Toplumsal iyi olma hâlinin korunması ve birlik ve beraberliğin de güçlendirilmesinde kuvvetli bir pekiştireçtir. Türkiye'de sporun yaygınlaştırılması ve geliştirilmesinde merkez teşkilat unsurları olan Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Genel Müdürlüğü ve Federasyonlar önemli görevler üstlenmektedir. Taşrada ise gençlik hizmetleri ve spor il ve ilçe müdürlükleri ile federasyon temsilcileri bu görevi üstlenmektedirler. Sporun gelişen ve değişen yapısı içinde ve güçlü var olma ve rekabet ortamında spor faaliyetlerinin aksayan yönlerinin ortadan kaldırılması ve spor kurum ve kuruluşlarının amaçlarına etkin bir biçimde ulaşabilmesi ve sportif faaliyetlerinin istenilen düzeye getirilmesinde yerel yönetimlerin sporun pek çok paydaşı içerisinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Kamu yönetiminde verimliliği sağlamak adına günümüzde yerel yönetimler yoğun bir şekilde çalışmakta ve üstlendiği misyonlar ile amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadır. Yerel yönetimler salt hizmet sağlamaktan ziyade toplumun bilgilendirilmesi ile sunulan hizmetlerden maksimum faydayı elde etmeyi amaçlarken, katılımcı demokrasi anlayışı ile de ileri demokrasinin uygulama alanını teşkil etmektedirler.

Türkiye'de mahalli idareler spor hizmetlerine ilişkin yaklaşımlarını değiştirmekte ve güncellemekte ve bu kapsamda yasal dayanaklar ile halkın spora ilişkin istek ve ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmaktadır. Kaliteli ve nitelikli bir yaşamın sağlanması ve ortaya çıkmasındaki belirleyici unsurlardan birisi de spordur.

Yerel yönetimler, devletin anayasal görevleri kapsamında yer alan spor hizmetlerinin devlet adına halka ulaştırılmasından sorumlu kamu tüzel kişilikleridir. Özellikle hükümet politikalarının uygulanması, spor saha ve alanlarının tesisi, araç ve gereçlerinin temini için gerekli bütçeleri ayırması ya da merkezi yönetimden talep etmesi gerekmektedir ki devletin anayasal görevini yerine getirmiş olsun. Temelde kitle sporunun yaygınlaştırılması ve herkes için spor anlayışının tüm ülkeye yayılmasının yerel yönetimlerin ana misyonlarından birini temsil ettiği de bir gerçektir.

Bu bağlamda bu eser spor hizmetlerinin mahalli düzeyde yerel yönetim birimleri tarafından sunulmasının yasal dayanakları ile sosyal devlet anlayışının mahalli idareler tarafından spor özelinde işlerlik kazanma sürecini konu edinmekte ve Türkiye'de sporun yerel yönetimler perspektifinden görünümünü ortaya koymaktadır.

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM
YEREL YÖNETİMLER

1.1. Yerel Yönetimler Kavramı 1
1.2. Yerel Yönetimlerin Önemi 3
1.3. Yerel Yönetimlerin Niteliği 6
1.3.1. Yerel Yönetimlerde Özerklik 7
1.4. Yerel Yönetimlerin Varlık Nedenleri 8
1.4.1. Siyasi 9
1.4.2. Ekonomik 11
1.4.3. İdari 13

2. BÖLÜM
TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLER

2.1. Büyükşehir Belediyeleri 19
2.1.1. Büyükşehir Belediyesinin Görevleri 20
2.1.2. Büyükşehir Belediyesinin Organları 24
2.1.3. Büyükşehir Belediye Meclisi 24
2.1.3.1. Büyükşehir Belediye Meclisinin Görevleri 24
2.1.4. Büyükşehir Belediye Encümeni 25
2.1.5. Büyükşehir Belediye Başkanı 26
2.1.5.1. Büyükşehir Belediye Başkanının Görev ve Yetkileri 26
2.1.6. Büyükşehir Belediyesinin Gelir ve Giderleri 27
2.2. Belediyeler 29
2.2.1. Belediyelerin Görev ve Sorumlulukları 31
2.2.2. Belediyelerin Yetki ve İmtiyazları: 32
2.2.3. Belediyelerin Organları 33
2.2.4. Belediye Meclisi 33
2.2.4.1. Belediye Meclisinin Görev ve Yetkileri 34
2.2.5. Belediye Encümeni 35

2.2.5.1. Belediye Encümenin Görev ve Yetkileri ... 35
2.2.6. Belediye Başkanı ... 36
2.2.6.1. Belediye Başkanının Görev ve Yetkileri ... 36
2.2.7. Belediyenin Gelir ve Giderleri ... 37
2.3. İl Özel İdaresi ... 39
2.3.1. İl Özel İdaresinin Görev ve Sorumlulukları ... 39
2.3.2. İl Özel İdaresinin Yetki ve İmtiyazları ... 39
2.3.3. İl Özel İdaresinin Organları ... 40
2.3.4. İl Genel Meclisi ... 40
2.3.4.1. İl Genel Meclisinin Görev ve Yetkileri ... 41
2.3.5. İl Encümeni ... 42
2.3.5.1. İl Encümenin Görev ve Yetkileri ... 42
2.3.6. Vali ... 42
2.3.6.1. Valinin Görev ve Yetkileri ... 43
2.3.7. İl Özel İdaresinin Gelir ve Giderleri ... 43
2.4. Köyler ... 45
2.4.1. Köyün Organları ... 46
2.4.2. Köyün İşleri ... 46

3. BÖLÜM

SPOR

3.1. Spor Kavramı ve Önemi ... 47
3.2. Türkiye'de Sporun Mevcut Durum Analizi ... 49
3.3. Türk Spor Yönetiminin Tarihsel Gelişimi ... 52
3.3.1. 1922 ve Sonrası Dönem ... 52
3.3.1.1. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ) 1922-1936 ... 52
3.3.1.2. Türk Spor Kurumu (TSK) 1936-1938 ... 55
3.3.1.3. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (BTGM) 1938-1986 ... 56
3.3.1.4. Spor Genel Müdürlüğü (SGM) ... 58
3.3.1.4.1. Spor Genel Müdürlüğünün Görevleri ... 58
3.3.1.5. Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) 2011 ... 60
3.3.1.5.1. Gençlik ve Spor Bakanlığının Görevleri ... 60

4. BÖLÜM
YEREL YÖNETİMLER VE SPOR HİZMETLERİ

4.1. Yerel Yönetimler Açısından Spor Hizmetleri 61
4.2. Büyükşehir Belediyeleri ve Spor Hizmetleri 65
4.3. Belediyeler ve Spor Hizmetleri 76
4.4. İl Özel İdareleri ve Spor Hizmetleri 85
4.5. Köy Yönetimleri ve Spor Hizmetleri 94
4.6. Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Spora İlişkin Değerlendirme 96
4.6.1. İl Özel İdareleri 98
4.6.2. Büyükşehir Belediyeleri 98
4.6.3. Belediyeler 99
4.6.4. Köyler 100
4.7. Yerel Yönetimlerin Beş Yıllık Kalkınma Planları Açısından Görevleri 100

5. BÖLÜM
YEREL YÖNETİMLER VE SPORA İLİŞKİN MEVZUATLAR

5.1. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 107
5.2. 5393 Sayılı Belediye Kanunu 137
5.3. 442 Sayılı Köy Kanunu 191
5.4. 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu 223
5.5. 638 No.lu Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname 256
5.6. 3289 Sayılı Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun 279
5.7. 5253 Sayılı Dernekler Kanunu 318
KAYNAKLAR 335

KAYNAKLAR

1. Ağılönü, A., (2007). Yerel Yönetimlerde Rekreasyon Hizmetleri ve Model Belirleme. (Fethiye Örneği). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, s: 21.

2. Akkurt, K., (2013). Yerel yönetimler ve spor, edt: Tacar Çağlar, Ankara barosu, Mattek Matbaacılık. s.47.

3. Al, H., (2009). Küreselleşme-Bölgeselleşme-Yerelleşme. Bilgiç VK. (Edt). Değişik Yönleri ile Yerelleşme. Ankara: Seçkin Yayınları, s: 64.

4. Allender, S., Cowburn, G., Foster, C., (2006). Understending Participation in Sport and Physical Activity Among Children and Adults: A Review of Qualitative Studies. Health Education Research, 21 (6): 826-835.

5. Arıkboğa, E., (2007). Türk Yerel Yönetim Sisteminde Reform ve Yeni Kamu Yönetimi. Eryılmaz B. Ekekn M. Şen L. (Edt). Kamu Yönetimi Yazıları. s: 43.

6. Arıkboğa, E., (2012). Büyükşehir Belediye Modeli ve Reform. The Journal of Marmara Social Research, 2: 1-32.

7. Arslan, E., Ünlü, H., Çelebi, M., (2011). Yerel Yönetimlerin Spora Bakış Açıları ile Spor Programlarının Sürdürülebilirliğinin İncelenmesi. (Balçova Belediyesi Örneği). 1. Uluslar arası Spor Ekonomisi ve Yönetimi Kongresi Bildiriler Kitabı. İzmir. ss: 923-940.

8. Arslan, N.T., (2005). İdari ve Mali Paylaşım Açısından Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 33: 189-208.

9. Arslan, N.T., (2008). Yerelleşme, Özerklik ve Demokratikleşme Açısından Mahalli İdareler Hakkında Bir Değerlendirme. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 32 (2): 263-282.

10. Atalay, A., (2007). Osmanlı ve Genç Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Sporda Batılılaşma Hareketleri, Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi, 2(2): 30-35.

11. Atalay, A., (2013). Kars Ardahan Ağrı Merkez-Yerel Yöneticilerinin Spor Hizmetlerine Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara. s. 8.

12. Atalay, A., Akbulut, A.K., Yücel, A.S., Göral, M., Korkmaz, M., (2015). Analysis of the Attitudes of Student-Atheletes Playing in the Universities Volleyball 2nd League in Turkey towards Sports. J. Appl. Environ. Biol. Sci, 5 (4): 1-6.

13. Atalı, L., (2015). Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planlarında Sporla İlgili Amaç ve Hedeflerin Analizi. Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi, 10 (1): 48-56.

14. Atasoy, B., Kuter, F.Ö., (2005). Küreselleşme ve Spor. Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (1): 11-22.

15. Ateş, Y., (2011). Mahalli İdarelerin Sporla İlgili İşlevleri ve Spor Kulüplerine Yardımları. Dış Denetim Dergisi, Nisan-Mayıs Haziran: 254-259.

16. Aydın, A.D., (2008). Türkiye'de Sporun topluma Yaygınlaştırılması Sürecinde Yaz Spor Okullarının Rolünün Belirlenmesi. Atatürk Journal of Physical Education and Sport Sciences, 10 (1): 3-11.

17. Aydın, M., (2008). Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler. İstanbul: Yedirenk Yayınları, s. 17.

18. Aydın, Y., (2011). Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Gelişim Süreci. Dış Denetim Dergisi, Nisan/Mayıs/Haziran: 11-20.

19. Aydınlı, H.İ., (2003). 1980 Sonrası Türk Belediye Sisteminde Yeni Liberal ve Desentralist Eğilimler. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (1): 7386.

20. Aykaç, B., (1999). Türkiye'de Kamu Yönetiminin Küçültülmesi, Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasinin Amaçları. Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 1(1): 1-12.

21. Aytan, Korucu, G., (2013). Kadınların spora olan ilgilerinin incelenmesi, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:21 No:2.

22. Baştan, S., Aytekin, N., Ertan, F., (2009). Yakınsayan Enformasyon ve İletişim Teknolojileri Ekseninde Yerel E-Yönetim ve Kurumsal İletişim. Görmez K. Ökmen M. (Edt). Yerel Yönetimlerin Güncel Sorunları: Küresel, Bölgesel ve Yerel Perspektifler. İstanbul Beta Yayınları, s: 172.

23. Bayansalduz, M., (2003). Türk Spor Yönetiminde Finansal Kaynak Sağlama Çabalarının Değerlendirilmesi, Mili Eğitim Dergisi, Sayı 160.

24. Berber, M., Çelepçi, E., (2005). Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu Bildiriler Kitabı. ss: 146-155. 13-14 Ekim. Trabzon.

25. Bergsgard, N.A., Rommetvedt, H., (2006). Sport and POlitics: The Case of Norway. International Review For The Sociology, 41 (7): 7-27.

26. Booth, M.L., Owen, N., Bauman, A., Clavisi, O., Leslie, E., (2000). Social Cognitive and Perceived Environment Influence Associated Eith Physical Education In OLder Australians. Prenventive Medicine, 31 (1): 15-22.

27. Bozkurt, Y., (2014). Yerel Demokrasi Aracı Olarak Türkiye'de Kent Konseyleri: Yapı, İşleyiş ve Sorunlar. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 40: 229-240.

28. Canşen, E., (2015). Türkiye Cumhuriyetinin Spor Politikaları, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1): 33-48.

29. Ceyhun, S., (2008). Spor Tesislerinin Rekreatif Açıdan Kullanımı. Kastamonu Eğitim Dergisi, 16 (1): 325-332.

30. Çağdaş, T., (2011). Türkiye'de Yerel Yönetimlerde İdari Özerklik. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 30 (1): 391-416.

31. Çakır, M., (2008). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Akademik ve İdari Personelin Boş Zaman Değerlendirmelerinde Sporun Yeri. Sosyal Bilimler Dergisi, 20: 227-235.

32. Çevik, H.H., (2009). Yerel Yönetimlerde Stratejik Yönetim ve Performans Yönetimi. Bilgiç VK. (Edt). Değişik Yönleri ile Yerelleşme. Ankara: Seçkin Yayınları, s: 286.

33. Çevikbaş, R., (1995). Yerel Yönetimler İşlevi ve Türkiye'deki Durumu. Türk İdare Dergisi, 407: 5-47.

34. Çoban, B., Devecioğlu, S., (2006). Türkiye'deki belediye başkanların spor hizmetlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 11(1), 49-60.

35. Çolakoğlu, T., Erturan E.E., (2009). Spor Federasyonlarının Özerkleşmeleri ve Hukuksal Boyutunda Spor Hukuku Gereksinimleri, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8(27): 323-335.

36. Dedeoğlu, E., (2011). Büyükşehir Belediye Yönetimlerine Genel Bir Bakış. Dış Denetim Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran: 130-135.

37. Devecioğlu, S., (2010). Cumhuriyetten Günümüze Türk Sporunda Ekonomi Politikaları Ve Uygulamaları, İkinci İktisat Tarihi Kongresi, Fırat Üniversitesi, Elazığ, Türkiye, 24-25 Haziran.

38. Doğu, G., Kardaş, N.T., Atalı, L., (2013). Büyükşehir Belediyesi Spor Politikalarına Yönelik Hizmetlerin İncelenmesi. (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25: 97-111.

39. Doğu, G., Kesim, Ü., Sivrikaya, Ö., (2002). Belediyelerin Sporla İlgili İşlevleri: Düzce Belediyesi Örneği. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 11 (2): 89-106.

40. Edwards, M.B., (2013). The Role of Sport in CommunityCapacity Building: An Examination of Sport For Development Research and Practice. Sport Management Review, 235: 1-14.

41. Egeli, H., Diril, F., (2012). Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Mali Özerklik ve Vergilendirme Yetkisi. Sayıştay Dergisi, 84: 25-44.

42. Ekenci, G., Arıkan, Y., Karaoğlu, E., (2009). Yerel Yönetimler ve Spor. Bilgiç VK. (Edt). Değişik Yönleri İle Yerelleşme. Ankara: Seçkin Yayınları, s: 365.

43. Ekmekçi, R., (2010). Avustralya Spor Yönetim Sisteminin İncelenmesi, e-Journal of New World Sciences Academy, Volume: 5, Number: 3. s. 208.

44. Eldem, H., (2015). Yerel Yönetimler Reformunun Bir Parçası Olarak Köy Kanunu Tasarı Taslağı. Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2 (1): 39-61.

45. Emini, F.T., (2009). Türkiye'de Yerel Yönetimler Reformunun İç ve Dış Dinamikleri. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 16 (2): 31-48.

46. Erdemli, A., (2008). Spor Yapan İnsan, İstanbul: E Yayınları, s: 141.

47. Ersöz, H.Y., (2005). 5272 Sayılı Yasa Öncesinde Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Politika Alanındaki Deneyimleri. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 50: 134-151.

48. Ersöz, H.Y., (2011). Sosyal Politikada Yerelleşme. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2010-99, s: 57.

49. Ertan, B., (2002). Yerel Yönetimler Kavramı. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 11(1): 22-30.

50. Eryılmaz, B., (2015). Kamu Yönetimi. Ankara: Umuttepe Yayınları. s: 218

51. Fişek, K., (1998). Devlet Politikası ve Toplumsal İlişkileri Açısından Dünyada ve Türkiye'de Spor Yönetimi, Ankara: Bağırgan Yayınevi.

52. Geray, C., (1998). Yerel Yönetimler ve Çevre. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 7 (3): 57-64.

53. Gök, Y., Sunay, H., (2010). Türkiye'de ve Fransa'da Uygulanan Spor Yönetiminin Kamu Yönetimi Açısından Karşılaştırılması. Spormetre, 8 (1): 7-16.

54. Göral, M. (1999). Türkiye'de Kitle Sporunun Teşviki Açısından Tesis Politikaları, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2: 251-272.

55. Görmez, K., Ökmen, M., (2009). Yerel Yönetimlerin Güncel Sorunları: Küresel, Bölgesel ve Yerel Perspektifler. Görmez K. Ökmen M. (Edt). İstanbul: Beta Yayınları, s: 1.

56. Görün, M., (2006). Yerel Demokrasi ve Katılım: İzmir, Konya ve Ağrı İl Genel Meclis Üyeleri Üzerine Bir Araştırma. Yönetim Bilimleri Dergisi, 4 (2): 159-183.

57. Gül, Ç., (2008). Türk Spor Teşkilatının Sorunları ve Yeniden Yapılanması, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

58. Günday, M., (2005). İdare Hukuku. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1467. s: 208.

59. Henden, H.B., (2004). Katılımcı Yerel Yönetim Anlayışında E-belediyeciliğin Yeri ve Önemi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 1 (1): 1-13.

60. Henden, H.B., Henden, R., (2005). Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumlarındaki Değişim ve E-Belediyecilik. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 4: 48-61.

61. Isufaj, M., (2014). Decentralization and The Increased Autonomy In Local Governments. Social and Behavioral Sciences, 109 (2014): 459-463.

62. Işıkgöz, E., (2012). Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Türk Spor Yönetiminde Desantrilazyon. T. C. Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Kocaeli.

63. İnci, H., (2011). Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Spora Katkıları ve Spor Politikalarının Karşılaştırılması. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, s: 23.

64. Karacabey, K., (2011). Gaziantep Kent Konseyi, Spor Çalışma Grubu Raporu. s: 21.

65. Karakılçık, Y., (2013). Yeni Yerel-Bölgesel Gelişmeler Işığından Yerel Yönetimler: Yeni Yerinden Yönetim Uygulamaları-Tartışmalar-Yaklaşımlar. Ankara: Seçkin Yayıncılık. s: 42.

66. Karakuş, E., Sunay, H., (2000). Sporun kitlelere yaygınlaştırılmasında yerel yönetimlerin yeri ve fonksiyonlarına ilişkin Ankara ili metropol ilçeleri belediye meclis üyelerinin görüşleri, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt: V, Sayı:3, Ankara, 63-80.

67. Karataş, Ö., (2013). Türkiye'de Belediyelerin Spor Politikaları, UHBAB, 2 (6): 115-123.

68. Keleş, R., (2010). Avrupa'ya Uyum Sağlama Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler. Falay N. Kesik A. Çak M. Karakaş M. (Edt). Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Güncel Sorunları ve Geleceği. Ankara: Seçkin Yayınları. s: 16.

69. Keleş, R., (2011). Yerinden Yönetim ve Siyaset. İstanbul: Cem Yayınevi, s: 22.

70. Kepoğlu, A., (2011). GSGM Taşra Teşkilatı Spor Yöneticilerinin İş Doyumlarının İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından İncelenmesi, Marmara üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

71. Kılıç, M., (2013). Tek Partili Dönemde Türkiye'de Modern Sporun Teşekkülü, The History School, XIV: 27-53.

72. King, L., Hawe, P., Corne, S., (1999). What is Local Government's Capacity For Partnership in Promoting Physica Activity? A Case Study. Health Promotion Journal of Australian, 9 (1): 39-43.

73. Koçak, F., Tuncel, F., Tuncel, S., (2015). Sporda Sürdürülebilirliğin Boyutlarının Belirlenmesi. Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dergisi, 11 (2): 113-129.

74. Koçak, H., (2009). Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Yerel Demokrasi ve Kentsel Yaşam. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (10): 133-142.

75. Koçak, O., Tiryaki, D., (2010). Türkiye'de Belediyelerde Sosyal Politika Uygulamaları ve Eskişehir Örneği. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (1): 1-20.

76. Koçak, S.Y., Ekşi, A., (2001). Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye'de Yerel Yönetimler. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21: 295-307.

77. Koivula, N., (2009). Sport Participation: Differences In Motivation and Actual Participation Due to Gender Typing. Journal of Sport Behavior, 22 (3): 360-380.

78. Köse, H.Ö., (2004). Yerel Yönetimler Olgusu ve Küreselleşme Sürecindeki Yükselişi. Sayıştay Dergisi, 52: 3-42.

79. Kösecik, M., Özgür, H., (2005). Yerel Yönetim Üzerine Güncel Yazılar. Ankara: Nobel Yayınları. s: 175.

80. Küçük, V., Koç, H., (2004). Psiko-sosyal Gelişim Süreci İçerisinde İnsan ve Spor İlişkisi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (1): 211-223.

81. Mahmutoğlu, A., (2006). Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri Alanında Yaşanan Global Gelişmeler. Türk İdare Dergisi, 452: 29-52.

82. Memişoğlu, D., (2006). Yeni Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetimler Reformu. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Isparta, s. 9.

83. Mersinli, D., (2009). Yerel Yönetimlerde Spora Yönelik Rekreasyon Hizmetleri ve Büyükşehir Belediyelerinin Rekreasyonel Faaliyetlere Olan Yaklaşımlarını Değerlendirilmesi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya, s: 1.

84. Moğol, T., (2004). Türkiye'de Kamu Kesimi. Ataç E. (Edt). Bütçe. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınlar, Yayın No: 158. s: 53.

85. Nadaroğlu, H., Varcan, N., (2005). Yerel Yönetimler. Varcan N. (Edt). Yerel Yönetimler. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1650. s: 13.

86. Negiz, N., (2011). Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler Açısından Isparta Belediyesi: Farkındalık, Yararlanma ve Değerlendirme Açısından Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi, 16 (2): 323-341.

87. Nicholson, M., Hoye, R., Houlihan, B., (2011). Introduction. Nicholson M. Hoye R. Houlihan B. (Edt). New York: Routledge. s: 4.

88. NSW Sport and Recreation. Sport end Physical Activity In New Wales. Available at: : https://www.clearinghouseforsport.gov.au/__data/assets/pdf_file/0020/261227/SportPhysicalActivityNSW.pdf, 10.10.2015

89. Oktay, E., Pekküçükşen, Ş., (2009). Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesinin Bir Aracı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları –Türkiye İçin Kısa Bir Değerlendirme-. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 16: 172-186.

90. Ökmen, M., (2009). Sürekli Değişme ve Gelişme Sürecinde Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetimler. Görmez K. Ökmen M. (Edt). Yerel Yönetimlerin Güncel Sorunları: Küresel, Bölgesel ve Yerel Perspektifler. İstanbul Beta Yayınları, s: 5.

91. Özelçi, M.A., (2007). Türk Spor Yönetiminde Kendine Özgü Bir Yapılanma: Türkiye Futbol Federasyonu, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

92. Özmaden, M., (2010). Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (TİCİ) Dönemi Milli Ruh ve Milli Temsil, Siyasi ve Milli Propaganda İle Ülkeyi Tanıma-Tanıtma Çabaları, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7(1): 1439-1457.

93. Özmüş, L., (2005). Desantralizasyon (Yerelleşme) ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı. 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı. 28 Mart 1 Nisan Ankara.

94. Parlak, B., (2014). Avrupa Birliği Perspektifinden Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri. Tesam Akademi Dergisi, 1(1): 7-40.

95. Parlak, B., Ökmen, M., (2009). Yerel Yönetimler İle İlgili Güncel Gelişmeler ve Uluslararası Gelişmeler. Görmez K. Ökmen M. (Edt). Yerel Yönetimlerin Güncel Sorunları: Küresel, Bölgesel ve Yerel Perspektifler. İstanbul Beta Yayınları, s: 43.

96. Pektaş, E.K., (2010). Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar. Akademik İncelemeler Dergisi, 5 (1): 4-22.

97. Pherson, M.C., (1981). Socialization Into and Through Sport Involvement. Lüschen GRF. Sage GH. Sfeir L. (Edt). Handbook of Social Science of Sport. Champaing: Stipes Publishing. s: 247.

98. Pustu, Y., (2005). Yerel Yönetimler ve Demokrasi. Sayıştay Dergisi; 57: 121-134.

99. Ramazanoğlu, F., Karahüseyinoğlu, M.F., Ramazanoğlu, M.O., Altıngül, O., (2005). Sporun Toplumsal Boyutlarının Değerlendirilmesi. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi, 3 (3): 153-157.

100. Reilly, T., (2007). Management In Local Governments. Administration In Social Works. 31(2): 49-66.

101. Sabuncu, Y., (2006). Yerinden Yönetim. Uluyağcı C. (Edt). Yurttaşlık ve Çevre Bilgisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1708. s: 147.

102. Sezer, Ö., (2008). Kamu Hizmetlerinde Müşteri (Vatandaş) Odaklılık: Türkiye'de Kamu Hizmeti Anlayışı Açısından Bir Değerlendirme. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(8): 147-171.

103. Sezer, Ö., Vural, T., (2010). Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Devletin Değişen Rolü ve Merkezi Yönetim ile Yerel Yönetimler Arasında Yetki ve Görev Paylaşımı. Maliye Dergisi, 159: 203-219.

104. Shah, A., Shah, S., (2006). The New Vision of Local Governance and The Evolving Roles of Local Governments. Shah A. (Edt). Local Governance In Developing Countries. USA: World Bank Publication. Sf. 1.

105. Sherlock, E., O'Donnel, J.S., White, B., Bloke, C., (2010). Physical Activity Levels and Participation in Sport Irish People With Haemophilia. Haemophilia, 16 (1): 202-209.

106. Siverekli, E., (2001). Yerelleşme ve Yerel Demokrasi. Türk İdare Dergisi, 431: 121-133.

107. Steele, R., Caperchione, C., (2005). The Role of Local Government in Physical Activity: Employee Perceptions. Health Promotion Practice, 6 (2): 214-218.

108. Stepteo, A.S., Butler, N., (1996). Sport Participation and Emotional Wellbeing in Adolescents. The Lancet, 347 (9018): 1789-1792.

109. Sunay, H., (2000). Türkiye'de Sporun Yaygınlaştırılması. Milli Eğitim Dergisi, 147: 53-57.

110. Sunay, H., (2003). Türk Spor Politikasına Analitik Bir Bakış. Spormetre, 1 (1): 7-13.

111. Şahan, H., (2008). Üniversite Öğrencilerinin Sosyalleşmesinde Sportif Aktivitelerin Rolü. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi İİBF Dergisi, 10 (15): 260-278.

112. Şebin, K., Serarslan, Z., Katkat, D., Tozoğlu, E., Kızılet, A., (2007). Spor Yapan Üniversite Öğrencilerinin Spora Başlama ve Spor Yapma Nedenlerine İlişkin Görüşleri. Atatürk Üniversitesi BESBD, 9 (1): 43-63.

113. Şıkol, A.Y., (2010). Belediyelerde İdari-Mali Özerklik ve Türkiye'deki İşlevi. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale, s. 25.

114. T.C. Kalkınma Bakanlığı, onuncu kalkınma planı 2014-2018, (2014). Spor, Özel ihtisas komisyon raporu 2023, Ankara.

115. Taylor, P., (2011). Torkildsen's Sport and Leisure Management. Newyork: Routledge.

116. Tanyeri, Y., Mızrak, O., Öztaşyonar, Y., Şıktar, E., (2001). T.C. Hükümetlerinin Beden Eğitimi ve Sporla İlgili Uygulamaları (1923-2001), Atatürk Üniversitesi BESYO, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1(3): 88-90.

117. Taşmektepligil, Yalçın, M., Albay, F., Ağaoğlu, Y.S., Ağaoğlu, S.A., Karakuş, S., (2005). Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, Cilt 6, Sayı 2, 93-101.

118. Taylor, P., (2011). Torkildsen's Sport and Leisure Management. New York: Routledge. s: 26.

119. Toksöz, F., Özgür, A.E., Koç, L., (2010). Küreselleşme ve Yerelleşme Bağlamında Yerel Yönetimler: Türkiye Örneği. Falay N. Kesik A. Çak M. Karakaş M. (Edt). Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Sorunları ve Geleceği. Ankara: Seçkin Yayınları. s. 79.

120. Toprak, D., Şataf, C., (2009). Türkiye'de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 1 (1): 11-24.

121. Tortop, N., Aykaç, B., Yaman, H., Özer, M.A., (2008). Mahalli İdareler. Ankara: Nobel Yayınları, s: 14.

122. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). (2011). "Spor Kulüplerinin Sorunları İle Sporda Şiddet Sorununun Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu", Ankara. erişim: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/denetim/spor/belgeler/ss733_spor_araskom.pdf, 10.10.2015.

123. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (1982). Madde: 58-59. Erişim: http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2709_0.html, 22.10.2015.

124. Uçar, A., (2011). İl Özel İdarelerinde Demokratik Katılım ve Yönetişim Uygulamaları. Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (2): 613-629.

125. Ulusoy, A., Akdemir, T., (2009). Yerel Yönetimler ve Mali Özerklik: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(21): 259-287.

126. Ulusoy, A., Akdemir, T., (2012). Mahalli İdareler. Teori-Uygulama-Maliye. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 20.

127. Urhan, V.F., (2008). Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması. Sayıştay Dergisi, 70: 85-102.

128. Vermeulen, J., Verweel, P., (2006). Participation in Sport: Bonding and Bridging As İdentity Work. Sport in Society: Cultures Commerce Media Politics, 12 (9): 1206-1219.

129. Weuve, J., Kong, H.S., Manson, J.E., Breteler, M.M.B., Ware, J.H., Grodstein, F., (2004). Physical Education: Including Wolking and Cognitive Function In Older Woman. The Journal of American Medical Association, 292 (12): 1454-1461.

130. Yaylı, H., Pustu, Y., (2008). Yerel Demokrasinin İlkeleri, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 16: 133-153.

131. Yazıcı, A.G., (2014). Toplumsal Dinamizm ve Spor, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 3 (1): 394-405.

132. Yeter, E., (1992). Yerel Yönetimler Üzerine Düşünceler. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 1 (4): 13-21.

133. Yetim, A., (2005). Sosyoloji ve Spor, İstanbul: Morpa Yayınları. s: 131.

134. Yıldırım, U., Öner, Ş., (2004). Bilgi Toplumu Sürecinde Yerel Yönetimlerde Eğitim-Bilişim Teknolojisinden Yararlanma: Türkiye'de E-Belediye Uygulamaları. The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3 (1): 49-60**.**

135. Yıldız, S.M., (2010). Spor ve Fiziksel Etkinlik Hizmetleri Pazarlaması, Ankara: Detay Yayıncılık, s: 21.

136. Yücel, N., Yücel, A., Atlı, Y., (2012). Belediyelerin Sunduğu Hizmetlerde Vatandaş Memnuniyeti: Elazığ Belediyesi Örneği, Electronic Journal of Vocational Colleges, Aralık: 31-41.

137. Yücel, N., Yücel, A., Gülter, E., Ak, M., (2012). Belediyelerde Hizmet Pazarlaması: Elazığ Belediyesi Örneği, Niğde Üniversitesi, İİBF Dergisi, 5 (2): 150-167.

138. Yücel, A.S., (2015). Analysing the Opinions of Provincial Directors of Youth Services and Sports Regarding the Formation of Modern Sports Awareness in Turkey, Anthropologist, 19(3): 695-705.

139. Yüzgenç, A.A., (2010). Yerel Yönetimlerin Sunduğu Spor Hizmetlerinde Hizmet Kalitesi: Ankara İli Örneği, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s: 24.

140. Yüzgenç, A.A., Özgül, Alay, S., (2014). Yerel Yönetimlerin Sunduğu Spor Hizmetlerinde Hizmet Kalitesi, (Gençlik Merkezleri ve Ali Yaşam Gençlik Merkezleri Örneği). Spor Bilimleri Dergisi, 25 (2): 79-93.

141. Zelyurt, M.K., (2013). Türk Modernleşmesinde Spor: Tanzimat'tan Erken Cumhuriyet'e, Turkish Studies, 8 (12): 1461-1478.

142. Zengin, E., (2009). Yerel Yönetimler ve Çevre, Journal of Qafqaz, 26 (1): 116-123.

143. Zengin, E., Öztaş, C., (2008). Yerel Yönetimler ve Spor, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, sayı. 55.

144. 442 Sayılı Köy Kanunu, (1924). Madde. 10. Erişim: http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf, 22.10.2015.

145. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, (2004). madde 3. Erişim: http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf, 22.10.2015.

146. 5302 Sayılı İl Özel İdare Kanunu, (2005). Madde. 6. Erişim: http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5302&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0, 22.10.2015.

147. 5393 Sayılı Belediye Kanunu, (2005). Madde 4. Erişim: http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf, 22.10.2015.

148. http://bursaozelidaresi.gov.tr/stratejip.pdf, 11.10.2015.

149. http://eski.mugla.bel.tr/images/stratejik_performans/stratejik_plan.pdf, 11.10.2015.

150. http://sivas.bel.tr/Files/Content/SP201519_Meclis_Onay.pdf, 11.10.2015.

151. http://www.adana.bel.tr/versiyon2/wp-content/uploads/2015/07/stratejikplanweb.pdf, 11.10.2015.

152. http://www.afyon.bel.tr/upload/tr/dosya/dokumanyonetimi/1/01102010111132-1.pdf, 11.10.2015.

153. http://www.afyon.bel.tr/upload/tr/dosya/dokumanyonetimi/1/01102010111132-1.pdf, 12.10.2015.

154. http://www.amasyaozelidare.gov.tr/default_B1.aspx?content=392, 11.10.2015.

155. http://www.antalya.bel.tr/birimler/spor-hizmetleri-sube-mudurlugu, 10.11.2015.

156. http://www.ardahanozelidare.gov.tr/default_B0.aspx?content=146#loopstart, 11.10.2015.

157. http://www.bingol.bel.tr/resimler/files/stratejikPlan2014-2019.pdf, 11.10.2015.

158. http://www.gumushaneozelidare.gov.tr/index.php/stratejik-plani, 11.10.2015.

159. http://www.igdir.bel.tr/turkid/images/2015-2019-stratejik-plan-1415110367.pdf, 11.10.2015.

160. http://www.kayseriozelidare.gov.tr/default_B0.aspx?content=117, 11.10.2015.

161. http://www.kirklareliilozelidaresi.gov.tr/strateji.pdf, 11.10.2015.

162. http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=4.5.638&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=, 11.10.2015.

163. https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/23_12_2013%2016_30_30_2010-2017straplanMyeni.pdf, 11.10.2015.

164. www.izmit.bel.tr/upload/tr/dosya/.../1/16022010092732-1.doc, 11.10.2015

2. Basım

TÜRKİYE EĞİTİM TARİHİ

Yazar
Nâfi Atuf Kansu

Hazırlayanlar
Doç. Dr. Levent Eraslan
Uzm. Umut Karadoğan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYİN NO.: 1489
Beşeri Bilimler No.: 100
İSBN: 978-605-320-395-7
© 2. Basım, Nisan 2016

TÜRKİYE EĞİTİM TARİHİ
Yazar: Nâfi Atuf Kansu
Hazırlayanlar: Doç. Dr. Levent ERASLAN - Uzm. Umut KARADOĞAN

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Müzeyyen Zeynep Kara -zeynep@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Osmanlı Mücellit Matbaacılık Sertifika No.: 29041
Plastikçiler Sitesi 1536 Sokak No.: 40 Yenimahalle / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kansu, Nafi Atuf; Eraslan, Levent; Karadoğan, Umut.

Türkiye Eğitim Tarihi/ *Nafi Atuf Kansu, Levent Eraslan, Umut Karadoğan*
2. Basım, XXII+246 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-395-7
1. Eğitim 2. Eğitim Tarihi 3. Nafi Atuf Kansu

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

II. BASIM ÖN SÖZ

Eğitim toplumların ilerleme ve gelişmesinde en önemli araçlardan biridir. Bu özelliği ile önemsenen bir kavramdır. Bu önemseyişi tarihsel süreçlerinde sürekli gündemde tutan toplumlar günümüz dünyasında söz sahibidirler. Bu güç, eğitim ile nitelik kazanan toplumun yetişmiş insan gücü ile perçinlenmekte ve sürdürülebilir bir özellik kazanmaktadır. Bu cümleleri güzel ülkemiz için kuramamanın da temelinin eğitim tarihimizde gizli olduğunu görmekteyiz. Küresel hiçbir değerlendirmede performans gösteremeyen, öğrencilerin ve öğretmenlerin mutsuz olduğu bir sistemde sadece elemeye dayalı bir sınav sürecine 10 yaşında çocuklardan 40 yaşına tüm fertler girmekte ve ikballerini beş seçenek arasında aramaktadırlar. Bu arayışın sonuç al(a)madığını da ne yazık ki, eğitim tarihinde görmekteyiz.

Cumhuriyetin kurucu kadroları ülkenin kaderini eğitime endekslemiş ve yukarıda şimdi yazılanların çoğunu yıllar önce söylemişlerdir. Bu sözleri söyleyenlerden biri de Nafi Atuf Kansu'dur. Kansu'nun Türkiye Eğitim Tarihi eseri; bir ulusun eğitim serüvenini Osmanlı pratiğinden Cumhuriyet öncesi döneme değin işlemekte ve günümüze çeşitli öneriler sunmaktadır.

Eserin ikinci baskısının yapılmasında emeği geçen tüm dostlarımıza ve Nobel Akademik Yayıncılık yetkililerine teşekkürü bir borç biliriz.

Umarız bu eser Türk eğitim tarihini öğrenmek isteyenlere, tarihten ders çıkartmak isteyenlere, karar vericilere, öğrenci ve öğretmenlere katkı sağlar ve yol gösterir…

Aralık, 2015
Doç. Dr. Levent Eraslan

İÇİNDEKİLER

I. Bölüm: MEDRESE (YÜKSEKÖĞRETİM) İSLAM MEDENİYETİNİN TÜRK DEVLETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ..... 1
1. Medreselerin Temsil Ettiği Dini Eğitimin İçeriği Nedir? 3
2. Medrese Teşkilatı ve Teşkilatın Geçirdiği Aşamalar..... 7
2.1. Fatih Medrese Teşkilatı..... 7
2.2. I. Süleyman'ın Medrese Teşkilatı..... 10
2.3. Medreselerin Eğitim Sisteminden Çıkarılması..... 12
3. Sıbyan Mektepleri (İlköğretim Okulları) 17
4. Enderun Mektebi 21

II. BÖLÜM..... 23
1. Avrupa Medeniyeti ile İlk Karşılaşma (1703-1789) 23
2. İlk Matbaanın Kurulması..... 26
3. Ordu İçin Bazı Dersler ve Açılan Okullar 28
4. Devrin Gelişmelerine Uyum Sağlamak Amacıyla Yapılan Islahatlar..... 29
5. Mühendishane-i Berri Humayun..... 32
6. Yeniçeri Ocağının Kaldırılması ve Eğitim-Öğretim Faaliyetleri..... 34
7. Mekteb-i Maarif-i Adliye..... 40
8. Harbiye Mektebi..... 45
9. Askerî Tıp Fakültesi (GATA) 48
10. Gayrimüslim Osmanlı Halkının Eğitim ve Öğretim Süreci..... 50

III. BÖLÜM 53
1. Tanzimat Dönemi..... 53
1.1. Tanzimat Hareketi ve Islahat Fermanı..... 53
2. Tanzimat Fermanının Değerlendirilmesi 55
3. Tanzimat Devrinin Başlangıcında Eğitim-Öğretim İşlerinde Bazı Değişim ve Düzenlemeler (1839-1869)..... 60
3.1. Selim Sabit Efendi..... 65
3.2. Sıbyan Mektepleri..... 69
3.3. Rüştiye Mektepleri..... 74
3.4. Rüştiye Mekteplerinde Eğitim ve Öğretim..... 75

3.5. Dar'ul Muallimin (Erkek Öğretmen Okulu) ... 78
3.6. Ortaokullar ... 81
3.7. Dar'ul-Maarif ... 81
3.8. Mekteb-i Mülkiye ... 82
3.9. Galatasaray Sultanisi ... 82
3.10. Sanayi Mektepleri –Islahhane-(Meslek Okulları) ... 86
3.11. İlim-Bilim Dernekleri ... 89
3.12. Cemiyet-i Tadrise-i İslamiye (Dar'üş-Şafaka) ... 90
4. Genel Eğitim ve Öğretim Düzenlemesi (Saffet Paşa 1869-1898) ... 92
4.1. Okullar ... 99
4.2. İdare ... 100
4.3. Dar'ul-Fünun ... 103
4.4. Azınlıkların Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri ... 105
4.5. Yabancı Okullar ... 109
5- Tanzimat Esaslarından Vazgeçme Eğilimleri ve Bu Durumun Eğitim Sistemine Etkileri ... 112
5.1. Pedagoji Kitapları ... 118
5.2. Okul Teşkilat ... 125

IV. BÖLÜM ... 129
1. İkinci Meşrutiyetin İlanı ve Sonrasında Eğitim, Öğretim Faaliyetlerinin Durumu ... 129
1.1.Yüksekokullar ... 130
1.2. Ortaöğretim Kurumları ... 131
1.3. İlköğretim Teşkilatı ... 133
2. İkinci Meşrutiyet Dönemindeki Eğitim-Öğretim Faaliyetleri ve İttihat-Terakki Cemiyeti ... 141
3. İstanbul Öğretmen Okulunun Islah Edilmesi Ve Faaliyetleri ... 144
4. İlköğretim Çalışmaları ... 154
5. Eğitim Bakanı Emrullah Efendi'nin Meclise Sunduğu İlköğretim Raporunun İncelenmesi ... 155
6. Ziraat Eğitim Programının Hazırlanması ve Uygulanması ... 169
7. Osmanlı Coğrafyasında Bazı İllerdeki Ortaöğretim Kurumlarından Liselerin Islahatı ... 171
8. Tuba Ağacı Hikâyesi ve Dar'ül- Fünun ... 174
8.1. Kadın Eğitimi ... 178
8.2. Kız Meslek Okulu ... 182
8.3. Kız Lisesi ve Türk Kızlarının Yükseköğrenim Hayatı ... 189
8.4. Kızlarımızın Yüksek Öğretimi ... 191

V. BÖLÜM 193
1. Millî Eğitim 193
1.1. Ziya Gökalp 193
1.2. Ziya Gökalp'in Felsefesi ve Eğitim Anlayışı 200
1.3. Ziya Gökalp'in Eğitim Anlayışı 203
1.4. Ziya Gökalp'in Okul Sınıflandırması 206
2- Dar'ul-Hilafet'il Aliye Medresesi 208
3- Pedagojiye Ait Yayınlar 212

KONUNUN UZMANLARI VE İLGİLİLERİ TARAFINDAN YAPILAN ELEŞTİRİLER 219
Nafi Atuf Talat Mümtaz Vakit Gazetesi (2 Mayıs 1931) 219
Talat Mümtaz - Muallimler Mecmuası 15 Şubat 1931 222
M.A.Ş. Cumhuriyet Haziran 1931 223

ARDINDAN YAZILANLAR 225
Nafi Atuf Kansu 225
Nafi Atuf - Öğretmen, Terbiyeci, İdareci 226
Büyük Dost 237
Nâfi Atuf Kansu´ya Saygı 240

Uluslararası İlişkiler Teorisi

Beşinci Basımdan Çeviri

International Relations Theory

Fifth Edition

PAUL R. VIOTTI

MARK V. KAUPPI

ÇEVİRİ EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Metin AKSOY

PEARSON

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1415
Yönetim/Siyaset/Uluslararası ilişkiler No.: 40
ISBN: 978-605-320-321-6
© 5. Basımdan Çeviri, Eylül 2016

ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİSİ
INTERNATIONAL RELATIONS THEORY
Paul R. Viotti - Mark V. Kauppi
Çeviri Editörü: Doç. Dr. Metin Aksoy

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Authorized translation from the English language edition, entitled INTERNATIONAL RELATIONS THEORY, 5th Edition by PAUL VIOTTI; MARK KAUPPI, published by Pearson Education, Inc, publishing as Pearson, Copyright © 2012 Pearson Education, Inc. All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage retrieval system, without permission from Pearson Education, Inc.
TURKISH language edition published by NOBEL AKADEMIK YAYINCILIK, Copyright © 2016.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mustafa Aydın

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Viotti, Paul R., Kauppi, Mark V.
International Relations Theory / *Paul R. Viotti - Mark V. Kauppi*
Uluslararası İlişkiler Teorisi / *Çeviri Editörü: Metin Aksoy*
5. Basımdan çeviri, XVI + 476 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-321-6
1. Uluslararası İlişkiler 2. Uluslararası İlişkiler Teorisi 3. Uluslararası İlişkiler Teorileri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÇEVİRİ KURULU

ÖN SÖZ **Arş. Gör. Yasin Avcı -** Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

KISIM 1 Uluslararası İlişkiler Teorisi Üzerine Düşünmek
Arş. Gör. Yasin Avcı - Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

KISIM 2 Realizm: Devlet ve Güç Dengesi
Zeynep Gözde Güven - Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

KISIM 3 Liberalizm: Karşılıklı Bağımlık ve Küresel Yönetişim
Arş. Gör. Uğur Pektaş - Niğde Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

KISIM 4 Ekonomik Yapısalcılık: Küresel Kapitalizm ve Postkolonyalizm
Arş. Gör. Sercan Semih Akutay - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

KISIM 5 İngiliz Okulu: Uluslararası Toplum ve Grotiuscu Rasyonalizm
Arş. Gör. Kısmet Metkin - Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

KISIM 6 İnşacı Anlayışlar
Arş. Gör. İbrahim Kurnaz - Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

KISIM 7 Pozitivizm, Eleştirel Teori ve Postmodern Anlayışlar
Arş. Gör. Ekrem Yılmaz - Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

KISIM 8 Uluslararası İlişkiler Teorisinde Feminist Anlayışlar
Gülşah Köprülü - Arş. Gör. Duygu Özlük - Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

KISIM 9 Normatif Uluslararası İlişkiler Teorisi: Etik ve Ahlak
Arş. Gör. İbrahim Kurnaz - Arş. Gör. Yasin Avcı - Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

SÖZLÜK **Arş. Gör. Yusuf Çınar -** Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

DİZİN **Arş. Gör. Duygu Özlük -** Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

İÇİNDEKİLER

İçindekiler v
Ön Söz ix

KISIM 1
Uluslararası İlişkiler Teorisi Üzerine Düşünmek 1

Küreselleşme Çağında Uluslararası İlişkiler Disiplini 1
Epistemoloji, Metodoloji ve Ontoloji 2
Teori Nedir? 4
Açıklama ve Öngörü 5
Soyutlama ve Uygulama 8
Analiz Düzeyleri 8
İmgeler 12
Yorumsamacı Anlayışlar 14
Normatif Teori 16
İleriye Bakış 17
Seçilmiş Okumalar
Teoriyi Derinlemesine Düşünmek/*James Rosenau* 19
Paradigma Yaklaşımlarının Riskleri: Kuhn, Lakatos ve Popper'ın Yeniden Değerlendirilmesi/*Thomas C. Walker* 27
İleri Okuma Önerileri 35

KISIM I
Uluslararası İlişkiler İmgeleri 37

BÖLÜM 2
Realizm: Devlet ve Güç Dengesi 39

Temel Aktörler ve Varsayımlar 39
Entelektüel Öncüller ve Etkileri 42
Thucydides 42
Machiavelli 45
Hobbes 47
Grotius 48
Clausewitz 49
Carr 50
Morgenthau 51
Güç 52
Tanımlar 52
Ölçüm 53
Sistem 54
Oyun Teorisi ve Anarşi 55
Kapasite Dağılımı ve Güç Dengesi 58
Değişim 68
Güç İntikali-Değişimi 68
Uzun Döngüler 69
Küreselleşme ve Karşılıklı Bağımlılık 71
Küreselleşme 71
Karşılıklı Bağımlılık ve Savunmasızlık 71
Realistler ve Uluslararası İş Birliği 72
Realistler ve Realistlere Yönelik Eleştiriler 74
Realizm: Kavramın Kendisi 74
Sistem ve Determinizm 75
Realistler ve Devlet 76
Realistler ve Güç Dengesi 77
Realizm ve Değişim 78
Realizm: Bütün Bir Organizasyon 78
Seçilmiş Okumalar
Melian Diyaloğu/Thucydides 83
Prens ve Devletlerinin Güvenliği Üzerine/Niccolo Machiavelli 88
İnsanlığın Doğal Durum-Doğa Durumu Koşulları Üzerine/Thomas Hobbes 90
Savaş Hâli: Avrupa'da Barış Aracı Olarak Konfederasyon Jean-Jacques Rousseau 93

Savaşı Açıklamak: Analiz Düzeyleri/ Kenneth N. Waltz 96
American Dış Politikasında Sert ve Yuşumak Güç/Joseph S. Nye, Jr. 109
İleri Okuma Önerileri 117

BÖLÜM 3

Liberalizm: Karşılıklı Bağımlılık ve Küresel Yönetişim 129

Temel Aktörler ve Varsayımlar 129
Entelektüel Öncüller ve Etkileri 191
Stoacılık 132
Liberalizm-Klasik ve Sosyal Varyantlar 132
Immanuel Kant 134
Richard Cobden 135
Joseph Schumpeter 135
Çıkar-Grubu Liberalizm 135
Entegrasyon 137
Ulusaşırıcılık 142
Karşılıklı Bağımlılık 144
Uluslararası Rejimler 144
Neoliberal Kurumsalcılık 147
Küresel Yönetişim 149
Yeşil Politika ve Çevre 150
Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık ve Barış 152
Demokratik Barış 154
Karar Alma 156
Değişim ve Küreselleşme 160
Liberaller ve Liberallere Yönelik Eleştiriler 161
Anarşi 161
Teori İnşası 162
Demokratik Barış 163
İradecilik 163
Seçilmiş Okumalar
Güvenliği Üretmek/Stephen G. Brooks 167
Ortak Mallar Trajedisinin Ötesi/Robert O. Keohane 176
İleri Okuma Önerileri 180

BÖLÜM 4

Ekonomik Yapısalcılık: Küresel Kapitalizm ve Postkolonyalizm 189

Temel Aktörler ve Varsayımlar 189
Entelektüel Öncüller ve Etkileri 193
Karl Marx 193
Hobson ve Emperyalizm 195
Lenin 196
Lüxemburg ve Devrim&Reform 197
Antonio Gramsci 198
Bağımlılık Teorileri 199
ECLA ve UNCTAD Tartışmaları 199
Radikal Eleştiriler 200
Yurt İçi Güçler 202
Kapitalist Dünya Sistemi 203
Sistem 204
Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Unsurlar 206
Değişim ve Küreselleşme 207
Postkolonyalizm 209
Ekonomik Yapısalcılar ve Ekonomik Yapısalcılara Yönelik Eleştiriler 213
Nedensellik Sorunsalı 213
Ekonomik Açıklamaya Bağlılık 213
Sistem Tahakkümü 213
Teorik Rijidite 214
Anomalilerin Açıklanması 214
Alternatifleri ve Bilimi İdeoloji Olarak Tanımlamak 215
Cevaplar 215
Seçilmiş Okumalar
Emperyalizmin Ekonomik Ana Kökleri/ J.A. Hobson 219
Kültür ve Emperyalizm/Barbara Bush 222
Kapitalist Dünya Ekonomisi Olarak Modern Dünya Sistemi/Immanuel Wallerstein 227
İleri Okuma Önerileri 233

BÖLÜM 5
İngiliz Okulu: Uluslararası Toplum ve Grotiuscu Rasyonalizm 239

Temel Aktörler ve Varsayımlar 239

Entelektüel Öncüller ve Etkileri 241

Grotius 241

Kant 242

Carr 242

İngiliz ve Amerikan Akademiyasının Görüş Ayrılığı 243

İngiliz Okulu'nun Ortaya Çıkışı 244

Analiz Düzeyleri ve Teorileri 246

Değişim 246

Sistemden Uluslararası Topluma 246

Uluslararası Toplumdan Dünya Toplumuna 247

İngiliz Okulu, Liberaller ve Sosyal İnşacılar 249

İngiliz Okulu ve İngiliz Okulu'na Yönelik Eleştiriler 250

Metodolojik Karışıklık 250

Tarihsel Bilgi 250

Politik Ekonomi, Çevre ve Toplumsal Cinsiyet 250

Kavramsal ve Felsefi Eklektizim 251

Seçilmiş Okumalar

Savaş ve Barış Hukuku ve Denizlerin Serbestliği/Hugo Grotius 254

Uluslararası Toplumun İcadı/Tim Dunne 260

Dünya Politikasında Düzen Var mı?/ Hedley Bull 267

İleri Okuma Önerileri 270

KISIM II
YORUMSAMACI ANLAYIŞLAR 275

BÖLÜM 6
İNŞACI ANLAYIŞLAR 277

Temel Aktörler ve Varsayımlar 278

Entelektüel Öncüller ve Etkileri 279

Kant 279

Locke 280

Durkheim 281

Weber 281

Özneler Arasıcılık 281

Yapı, Kurallar ve Normlar 284

Kurallar 285

Normlar 286

Aktörler 287

Kimlik 287

Uygunluk Mantığı 289

Çıkarlar 290

Sosyal İnşacı Düşüncenin Çeşitliliği 291

Düşünce Okulu 291

Analiz Düzeyleri 292

Wendt'in "Naturalist" İnşacılığı 293

Geniş Uluslararası İlişkiler Disiplininde İnşacı Eğilimler 297

İnşacılar ve İnşacılara Yönelik Eleştiriler 297

Liberal ve Realist Eleştiriler 297

İnşacı ve Postmodern Karşı Duruştaki Tartışmalar 298

Seçilmiş Okumalar

Uluslararası Politikayı İnşa Etmek/ Alexander Wendt 302

İnsani Müdahale Normalarının İnşası/ Martha Finnemore 309

İleri Okuma Önerileri 316

BÖLÜM 7
Pozitivizm, Eleştirel Teori ve Postmodern Anlayışlar 322

Pozitivizm 323

Entelektüel Öncüller: Fenomenoloji ve Hermeneutik 328

Eleştirel Teori: Temel Varsayımlar 331

Postmodernizm: Temel Varsayımlar 333

Eleştirel Teorisyenler, Postmodernistler ve Bunlara Yönelik Eleştiriler 335

Özet 337

İleri Okuma Önerileri
Eleştirel Araştırmalar ve Eleştirel Güvenlik Teorisi Yolu/Ken Booth 339
Güvenliği Yazmak/David Campbell 348
İleri Okuma Önerileri 355

BÖLÜM 8
Uİ Teorisinde Feminist Anlayışlar 360

Entelektüel Öncüller ve Etkileri 360
Temel Varsayımlar 362
Uluslararası İlişkillerde Feminist Akımlar 364
Cinsiyet, Savaş ve Güvenlik Çalışmaları 365
Cinsiyet ve Uluslararası Örgütler 367
Cinsiyetçi Anlayışlar ve Uluslararası İlişkiler Teorisi 368
Feministler ve Feministlere Yönelik Eleştiriler 369
Hangi Eleştiriler? 369
Araştırma Programı ve Kümülatif Bilgi 369
Seçilmiş Okumalar
Maskülinist Korumanın Mantığı: Mevcut Güvenlik Devleti Üzerindeki Yansımaları/ Iris Marion Young 371
Neden Kadınlar Dünyayı Yönetemezler: Francis Fukuyama'ya göre Uluslararası Politika / J. Ann Tickner 380
İleri Okuma Önerileri 386

KISIM III
NORMATİF DÜŞÜNCE 389

BÖLÜM 9
NORMATİF ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİSİ: ETİK VE AHLAK 391

Normlar, Etik ve Ahlak 391
Normatif Teori: Alternatif Perspektifler 392
Analiz Düzeyleri 392
Ahlaki Görelilik 393
Ahlaki ve Etik Seçimler İçin Seküler Temeller 393
Adalet ve Savaş 397
Haklı Savaş Teorisini 21'inci Yüzyılda Uygulamak 399
Ahlak ve Silah 400
Adalet ve İnsan Hakları 402
Aydınlanma 402
Güncel Uygulama 403
İnsani Davranış ve Egemen Devlet 403
Silahlı Müdahale ve Devlet Egemenliği 405
Müdahale ve İç Savaşlar 406
İnsani Müdahalenin Kriterleri 407
Alternatif Görüşler ve Dış Politika Seçimi 410
Akılcılık ve Dış Politika Seçimi 411
Değerler, Tercihler ve Teori 412
Seçilmiş Okumalar
Ahlak, Siyaset ve Ebedi Barış/ Immanuel Kant 415
Siyasetin Doğası/E.H. Carr 421
İnsanların Kanunu/John Rawls 425
Savaş ve Barış Üzerine-Nobel Barış Ödülü Konuşması/Barack Obama 430
İlave Okuma Önerileri 436

SÖZLÜK 441

DİZİN 469

ÖN SÖZ

Uluslararası İlişkiler Teorisi fikri, iki yazar 1982 yılında Almanya'nın Stuttgart şehrinin hemen dışında konuşlanmış olan *Schloss Solitud*'da yürürlerken aralarında cereyan eden sohbetten ortaya çıkmıştır. Sohbetin konusu, Uluslararası İlişkiler teorisi alanını ihtiva eden muazzam literatürün dikkate değer bir bölümünü görece uygun bir yöntemle sunma sorunsalıydı. Yıllar süren akademik deneyim ve diğer birçok konuşmadan sonra sonuç, bu kitabın 1987'deki ilk basımı oldu ve bu basımı daha sonra 1993 ve 1999 yıllarındaki basımlar ve 10 yıllık bir aradan sonra 2010 yılındaki dördüncü basım takip etti. Kuzey Amerika, Avrupa, Doğu Asya ve dünyanın diğer bölgelerindeki eski öğrencilerimizden, meslektaşlarımızdan ve kitap eleştirmenlerinden gelen geri beslemelerden hareketle ortaya çıkan elinizdeki beşinci basım, son çeyrek yüzyıldır dünyada ve disiplinde meydana gelen ana değişimleri dikkate alarak kendisinden önceki basımları takip etmiştir.

Uluslararası İlişkiler teorisyenleri, dünyayı ve dünya üzerinde cereyan eden insan etkileşimlerini daha anlaşılır kılmaya çalışmaktadırlar. Teorisyenler, küresel politikaya dair öznel ve özneler arası anlayışımızı çevreleyen karmaşıklıkları aşmaya çalışmaktadır. Bu konuda çabalarken de büyük ölçüde görüş ayrılıkları yaşamaktadırlar. Bu çerçevede Uluslararası İlişkiler disiplini ihtilaflarla o kadar çok parçalı hâle gelmiştir ki, sıradan bir kişi tartışmanın tarafları olan teorisyenlerin aynı dünya hakkında konuşup konuşmadıklarını sorgulamaktadır. Zaman zaman Uluslararası İlişkiler teorisyenlerinin hep bir ağızdan söyledikleri kakafoniye, ahenksizliğe yani uyum dışındaki her şeye benzemektedir. Diğer yandan bu ahenksiz ses, bizim nezdimizde disiplinin heyecanlandırıcı, kesinlikle sönük olmayan yapısının ve dünyanın nasıl işlediğine dair kavrayışımızı geliştiren anlayışlarımızın ve teorilerimizin üretkenliğinin de işaretidir.

Teorisyenler, Soğuk Savaş'ın sonunu, ivmelenen küreselleşmeyi, devletler ve devlet dışı aktörler arası çatışma sıklığını ve küresel ekonomik krizleri gözlemlemektedir. Kitabın önceki basımlarında olduğu gibi, bu çok önemli gelişmelerin disipline etkilerinin yanı sıra Uluslararası İlişkiler'deki artan ihtilafları değerlendirmek ve yansıtmak için bu basımda da gerekli zamanı harcadık.

BU BASIMDAKİ YENİLİKLER

Bu basımda şu yeniliklere yer verdik:

- 1. Bölüm'e, Thomas Walker'ın Uluslararası İlişkiler öğrencilerinin tek bir dünya politikası imgesine veya paradigmasına bağlı kalmaları tehlikesini konu alan bir çalışmasını ekledik. Bununla birlikte 1. Bölüm'ü, şimdilerde Uluslararası İlişkiler'de muteber olan ve kitapta peşi sıra bölümlerle tasvir edilen realizm, liberalizm, ekonomik yapısalcılık, İngiliz Okulu, inşacılık, postmodernizm, eleştirel teori, feminizm ve normatif teori gibi teorik yaklaşımlara ışık tutması maksadıyla güncelledik ve bölümün kapsamını genişlettik.

- 2. Bölüm'de Thucydides tartışmasını ve yeni bölümler ekleyerek ofansif -defansif realistlerin ve sistematik olmayan realistlerin açıklamalarını ve büyük güç savaşlarının dinamik diferansiyel teorisini genişlettik.
- Robert Keohane'nin Elinor Ostrom'un *"Governing the Commons"* makalesini ele alan yeni çalışmasını ekleyerek küreselleşmenin Uluslararası İlişkiler teorisi ve katılımcı küresel yönetişim literatürü üzerindeki etkileri kapsamında 3. Bölüm'deki tartışmayı genişlettik.
- Antonio Gramsci, Robert Cox ve postkolonyalizm literatürü üzerindeki tartışmalarla genişleyen ekonomik yapısalcılık konusu nezdinde 4. Bölüm'ün kapsamını genişlettik. Bununla birlikte Barbara Bush'un kültürün emperyalist ilişkilerde rolü üzerine odaklanan yeni çalışmasını da bu bölüme ekledik.
- 6. Bölüm'den itibaren inşacılıkla başlayarak teorilerin ve yaklaşımların içerdikleri anlamlara dair bir başka kapsayıcı kavramsal kategori olan yorumsamacı anlayışları (inşacılık, postmodernizm, eleştirel teori, feminizm) ele aldık.
- 9. Bölüm'de yalnızca savaş, insan hakları ve politika karar alıcılarının karşılaştıkları diğer etik meselelerle değil aynı zamanda değerlerin Uluslararası İlişkiler teorisyenlerinin akademik çalışmalarını etkileyen imgeleriyle ve yorumsamacı anlayışlarıyla nasıl ilişkili olduğunu ortaya koyan teorik araştırmanın değer odaklı kategorisi olarak normatif teorinin kapsamını güncelledik.
- Yenice güncellenen özette artan sayıda detaylara yer verdik. Bu basımdaki her seçilmiş okuma öncesindeki özetleri güncelledik ve her bir makaleyi okurken aynı zamanda düşünmek için kavrama ve teoriye dair eleştirel soruları bu özetlerle bağdaştırdık.

ÖZELLİKLER

Bu kitap; (1) *teori* ile kastedilen şeyin ne olduğunu ve Uluslararası İlişkiler'de teori ortaya koymanın neden önemli olduğunu ele almakta ve gözler önüne sermektedir; (2) *realizm*, *liberalizm*, *ekonomik yapısalcılık*, *İngiliz Okulu* olarak adlandırdığımız teorilerde ve *sosyal inşacılıkta*, *eleştirel teoride*, *postmodernizmde* ve *feminizmde* bulunan yorumsamacı anlayışlarda yani Uluslararası İlişkiler disiplininde çalışmalar yapan teorisyenlerin çalışmalarını etkileyen temel varsayımları ve yönelimleri analiz etmekte ve değerlendirmektedir; (3) "Uluslararası İlişkiler'e dair ne yapılmalı, Uluslararası İlişkiler'in aktörleri birbirlerine nasıl davranmalı?" gibi sorunsalları temel alan normatif teorinin genel bir değerlendirmesini sunmaktadır; (4) seçilmiş okumalarda ve bölümlerde teorik çalışmaların temsili örneklerini sunmaktadır; (5) okuyucuya Uluslararası İlişkiler'de kullanılan anahtar kavramlar (bazıları kalın punto ile gösterilmişlerdir) ve dolayısıyla geniş bir terimler sözlüğü sunmaktadır; (6) okuyucuyu Uluslararası İlişkiler'deki tarihsel ve güncel kavramsal, teorik çalışmaları değerlendirmesi noktasında teşvik etmektedir ve (7) okuyucunun bu çalışmalardaki farklı teorik iddiaları eleştirel bir şekilde mercek altına almasını sağlayacak soruları sormasını sağlamaktadır.

Aslında; günlük olayları analiz etmemizi, doğru soruları sormamızı, akademisyenler, hükûmet yetkilileri, gazeteciler ve diğer yorumcuların çalışmalarının ve resmî söylemlerinin altında yatan temel varsayımları anlamamızı sağlayacak şekilde teorik ve kavramsal açıdan iyi donanımlı olursak bu durum, basitçe hangi teorisyenlerin hangi teoriyle ilişkili olduğunu ezberleyerek ulaşılacak herhangi bir başarının ötesine geçecektir.

Uluslararası İlişkiler Disiplininde Gezinmenin Anahtarları

Tanımladığımız dört imgeyi ve yorumsamacı anlayışı ele alırken bunların birbirlerine yapışık düşünce kategorileri olmadıklarının buna mukabil birbirlerinden tam olarak ayrıksı düşünce kategorileri de olmadıklarının altını çizmekteyiz. Bu kitabın önceki basımlarında da ileri sürdüğümüz gibi, bunları Uluslararası İlişkiler'deki ana akımları tasvir etmek için değerlendirme işlevi gören ve Uluslararası İlişkiler hakkında düşünmenin genel yolları olan ideal veya saf türler olarak görmek onları daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Aslında bazı akademisyenlerin çalışmalarında (ve akademisyenlerin bizatihi kendilerinin) sıklıkla bir imgeden veya yorumsamacı anlayıştan bir diğerine kaydıkları veya herhangi iki yaklaşımı harmanladıkları görülmektedir. Yine de bu basımda sunulan düşünce kategorileri bize, disiplinin araştırmalarında neyin bölünmüş olarak kaldığını organize etmemiz ve böylece daha iyi anlamamız konusunda yardımcı olmaktadırlar. Zira herhangi birisi Uluslararası İlişkiler teorileri ile ilintili kitaplarda "-izm"lerin listesini çok zor bir şekilde ortaya koyabilmektedir.

İmgeler

Disipline ilişkin kapsamlı ve kapsayıcı görüşler ortaya koymaya çalışan imgeler 1. Bölüm'ün ana konusunu teşkil etmektedirler. Bununla birlikte 2. Kısım'da *realizm* (yapısal veya neorealizmdeki yeni gelişmelerle birlikte), 3. Kısım'da *liberalizm* (rasyonel veya neoliberal kurumsalcılıkta bulunan küresel yönetişimi de ekleyerek), 4. Kısım'da *ekonomik yapısalcılık* (dünya-sistemi teorisi ve bağımlılık teorisinin erken dönem tartışmalarıyla birlikte postkolonyalizm) ve 5. Kısım'da *İngiliz Okulu* (uluslararası topluma dair Grotiusçu tartışmayla ve Kantçı dünya toplumu olasılığıyla birlikte) konuları ele alınmıştır.

Yorumsamacı Anlayışlar

Şimdilerde disiplini domine eden diğer "-izmler", yukarıda sıralanan dört imge kadar kapsamlı ve kapsayıcı bir Uluslararası İlişkiler veya dünya politikası görüşü ortaya koyamamış gibi gözükmektedir. Bunun yerine bu yaklaşımlar içinde yaşadığımız dünya hakkında bizim ve diğer insanların sahip oldukları yorumsamacı, öznel ve özneler arası anlayış üzerine odaklanmıştır. 6. Kısım'da ele alınan *sosyal inşacılar* ve 7. Kısım'da ele alınan *eleştirel teorisyenler* ve *postmodernistler*, kendilerini bilimsel araştırma modellerine adayan pozitivistlere yönelik çok ciddi bir meydan okuma içerisindedirler. 8. Kısım'da ele alınan bazı *feministler* de bu kapsamda değerlendirilebilmektedir.

Ayrıca 7. Kısım'da bu dört yorumsamacı anlayıştan ilk üçünün (inşacılık, eleştirel teori ve postmodernizm) Max Weber'in *Verstehen* veya yorumsamacı anlayış ve daha geniş anlamda fenomenoloji -gözlemlediğimiz fenomene dair yorumlarımızı etkileyen insan bilincinin veya insan zihninin işleyişini konu alan felsefi araştırma- üzerine yaptığı çalışmasından nasıl etkilendiğini sorguladık. Kendi bölümü içerisinde feminizm ve onun yorumsamacı bir bakış açısı olarak ortaya koyduğu toplumsal cinsiyet nosyonu, bu felsefi veya fenomenolojik akımdan etkilenen ve aynı zamanda bundan da farklı olan (büyük ölçüde) zengin bir birikime sahiptir. Fakat bu yaklaşımların her biri; yoruma, insanlar arasında ve bizatihi insanda öznel ve özneler arası tutuma, eylemler ve kuram arasındaki etkileşim meselesine hassasiyetle yaklaştığı için bu dört düşünce modelini 2. Bölüm'de yorumsamacı anlayışlar olarak kategorize ettik.

Normatif Düşünce

Bu kitabın 9. Kısmı'nda Uluslararası İlişkiler'in siyaset teorisinde temellenen felsefi altyapısı ele alınmaktadır. Normatif teori politika yapıcılarının karşılaştıkları zorluklarla moral ve etik gereklilikler arasında bağlantı kurmaktadır. Bununla birlikte siyaset teorisindeki kavramsal anlayış ve değerler tanımladığımız imgelerde ve yorumsamacı anlayışlarda da bulunmaktadır. Realizmin güç kullanımı ve düzen arayışında, liberalizmin küresel sorunlara yönelik çok taraflı ve kurumsal çözümlerinde, ekonomik yapısalcılığın sömüren sınıf veya devletler arası ilişkiler yaklaşımında ve İngiliz Okulu'nun uluslararası veya dünya toplumuna dair "Grotiusçu" kurallar ve "Kantçı" normlar arayışında olduğu gibi sıralanan imgelerde de değerleri veya normları görmekteyiz.

Aynı zamanda siyaset teorisi, yorumsamacı anlayışa mensup akademisyenlerin (1) sosyal inşacıların meyilli oldukları gibi, uluslararası normları ideasyonel yapılar olarak tanımlayıp tanımlamadıklarını; (2) eleştirel teorisyenlerin bilimsellikle temellendirilmiş teoriler kisvesi altındaki ideolojilerin altında yatan güç ve diğer motivasyon kaynaklarını bulma çabalarındaki gibi eleştirilerini şekillendirip şekillendirmediklerini; (3) postmodernistlerin Uluslararası İlişkiler teorisyenlerinin teorik iddialarını ve kavramlarını onların çalışmalarını yapısökümüne maruz bırakarak yaptıkları gibi, bu çalışmalardaki değer yüklü yaklaşımı bizlere gösterip göstermediklerini veya (4) feministler gibi yalnızca günlük yaşamda değil, aynı zamanda değerbağımsız gibi görünen Uluslararası İlişkiler teorilerindeki toplumsal cinsiyetle ilişkili değerleri tanımlamaya meyilli olup olmadıklarını ortaya koymaktadır.

Bütüncül olarak bakıldığında Uluslararası İlişkiler disiplini, derinlemesine bölünmüş olmasına rağmen entelektüel olarak oldukça canlıdır. Önemli teorik çalışmaları konu alan dergiler ve yeni basılan kitaplar, hâlihazırda yerleşik olan anlayışlara ve onların savunucularına bir karşı duruş sergilemektedir. Bu kitabın uzunluğuna dair makul kısıtlar göz önüne alındığında meslektaşlarımız, öğrencilerimiz ve eleştirmenler tarafından önerilen her makaleyi yayımlamak şöyle dursun, her konu üzerinde istediğimiz genişlikte ve kapsayıcılıkta durmak bile imkânsızdır. Ancak umuyoruz ki bu kitap okuyucular için yalnızca oldukça dinamik bir alana dair mevcut eğilimlerin anlaşılması noktasında değil aynı zamanda büyük ölçüde geçmiş yıllardaki zengin kavramsal temellere dayanan ve bin yılı aşan mevcut teorik çalışmaların ve tartışmaların kavranması noktasında da yararlı bir başlangıç noktası ve referans olarak kalacaktır.

TEŞEKKÜR

Bu basımın taslağını ve müsveddelerini gözden geçirip eleştirilerini belirtmekle birlikte, her kısmın sonuna önerilen okuma listelerini eklememiz için geniş bir literatür taraması yaparak önemli teorilerin önemli temsilcilerini bulan Denver Üniversitesinden Carina Salmirano'ya minnetle teşekkür ederiz. Yorumsamacı anlayışa dair tartışmamıza ve önerilen okuma parçalarımıza katkı sunduğu için Paul R. Viotti ve ilk olarak California Üniversitesinde şimdilerde ise California Devlet Üniversitesinde görev yapan Santa Cruz'a teşekkürü borç bilmekteyiz. Her zaman olduğu gibi değerli zamanlarını ayırma noktasında istekli oldukları ve nihai taslağın

niteliğini geliştiren katkıları için hem Emily Kauppi'ye hem de Natalie Kauppi'ye teşekkür ederiz. 4. Basım ve bu basımın taslaklarını başlık başlık gözden geçiren ve bize en fazla yarar sağlayan önerileri sunan Penn Devlet Üniversitesinden Andrew Cortell, Lewis ve Clark College, Zaryab Iqbal'a; Florida Devlet Üniversitesinden Lee Metcalf'a ve St. Mary's Üniversitesinden Celine Jaquemin'e teşekkür ederiz. Son olarak Pearson Longman'deki editörlerimize -Vikram Mukhija ve Eric Stano- çok değerli tartışmalarımız için minnetle teşekkür ederiz. Aynı zamanda Denver Üniversitesinden Jack Donnelly'ye ve Whittier Üniversitesinden Joyce Kaufman'a çalışmanın bidayetindeki tavsiyeleri için müteşekkiriz.

PAUL R. VIOTTI,
DENVER ÜNİVERSİTESİ, JOSEF KORBEL ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR OKULU

MARK V. KAUPPI,
GEORGETOWN ÜNİVERSİTESİ

ÇEVİRİ EDİTÖRÜNÜNÜ ÖN SÖZÜ

Doğumu diğer sosyal bilimler disiplinlerine nazaran daha geç bir döneme tekabül eden Uluslararası İlişkiler disiplininin ontolojisi, epistemolojisi, metodolojisi ve terminolojisi göz önüne alındığında oldukça parçalı ve karmaşık bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle disiplin; en karmaşık ilişki türü olarak nitelendirilebilecek küresel ilişkileri yine oldukça karmaşık bir zeminde, kavramsal çerçevede ve yöntemde ele almaktadır. Öyle ki disiplinin bizatihi adı bile tartışmaya açılmakta, küreselleşme süreci ile birlikte çeşitli yönlerinden aşınan ulus devlete refere eden "Uluslararası İlişkiler" tabirinden sıyrılınarak daha kapsamlı olduğu düşünülen "global" veya "küresel" ilişkiler nosyonlarından bahsedilmektedir.

Bununla birlikte disiplinin daha önce arz edilen parçalı ve tartışmalı yapısı özellikle Uluslararası İlişkiler teorileri nezdinde daha da belirgin hâle gelmektedir. Zira analiz düzeyi ve analiz birimi eksenlerinde ilmihali tedricen güçleşen küresel ilişkiler, tek bir teorinin topyekûn anlamlı kılınmasına engel olduğu gibi bazı durumlarda tüm teorilerin ortaklaşa açıklayabildiği bir muhtevaya sahiptir. Özetle; disiplinin özellikle kuramsal çerçevesinin anlaşılması, yalnızca lisans/yüksek lisans/doktora düzeyinde disiplinle meşgul olanlar nezdinde değil aynı zamanda disipline hâkim olduğu düşünülen akademik çevreler bakımından da zorlaşmaktadır.

Yine; disiplinin ele alınışı noktasında hâlihazırda var olan ve bahsi geçen zorluklar özellikle Türkiye'de daha da katlanmaktadır. Uzun yıllar siyasi tarih, diplomasi tarihi, uluslararası hukuk ve siyaset bilimi gölgesinde rüştünü ispatlamaya çalışan disiplin, her ne kadar Türkiye'de bu yönde bir ilerleme kat etmişse de özellikle Uluslararası İlişkiler teorileri nezdindeki boşluğun mevcudiyeti hissedilmektedir. Dolayısıyla elinizdeki çalışma böylesi bir boşluğu doldurmaya yönelik atılan en küçük adımlardan bir tanesidir.

Son olarak böylesi bir misyon üstlenen bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen, olumlu/olumsuz eleştirilerini esirgemeyerek çalışmanın olgunlaşmasına katkı sağlayan herkese teşekkürü borç bilmekteyim. Bu veçhede; yalnızca yaptıkları bölüm çevirileri ile değil aynı zamanda çalışmanın tümüne yönelik katkıları hasebiyle Zeynep Gözde Güven'e, Arş. Gör. Yusuf Çınar'a, Arş. Gör. Kısmet Metkin'e ve Arş. Gör. Duygu Özlük'e teşekkürü borç biliyorum. Bununla birlikte gerek çalışmanın nihai şeklini almasında gerekse de çalışmanın sona erdirilmesi noktasındaki motivasyonu sürekli olarak gündemde tutmaları bakımından Arş. Gör. Yasin Avcı ve Arş. Gör. İbrahim Kurnaz'a ayrıca müteşekkirim. Nihayet bu çalışmanın Uluslararası İlişkiler ile ilgilenen herkese yeni bir ufuk açmasını canı gönülden diliyorum…

Konya, 2016

Doç. Dr. Metin Aksoy
Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

değerden bağımsız bir şekilde gerçeği aramak olarak tanımlarsak, çok kolay bir şekilde yıkılabilecek bir bostan korkuluğu inşa etmiş oluruz. Diğer bir taraftan, eğer bizi onun önemli boyutlarına karşı duyarlı hâle getiren pozitivizme tutarlı telkinlerde bulunursak, bildiğimizi düşündüğümüz şeyin yorumsamacı ve özneler arası anlayışına kapı açmış oluruz. Diğer yaklaşımlardan gelen eleştirilerle uğraşmanın yanında "bilimsellik" iddialarına karşı yapılan daha mütevazı bir yaklaşım pozitivistlerin becerilerini pratik olarak devam ettirmelerine imkân verir.

NOTLAR

1. Ernst B. Haas, *Nationalism, Liberalism and Progress*, vol. 2 (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2000), 419.
2. Kenneth N. Waltz, "Kant, Liberalism, and War", in *Realism and International Politics*, (London and New York: Routledge, 2008), 3.
3. Açıklanacak şey -ifade biçimi- genel yasaları ve diğer ifadeleri içeren açıklamalarla ve belli gerçekliklerle ilgili belirli açıklama cümlelerinden önce gelmektedir. Hempel bu tümden gelimci yaklaşımı evrensel ve olası kanun benzeri ifadelerin formüle edilmelerinde kullanmıştır. Carl G. Hempel, *Philosophy of Natural Science* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1966), 48, 51.
4. Jack S. Levy and William R. Thompson, "Balancing on Land and Sea: Do States Ally against the Leading Global Power? *International Security* 35, 1 (Summer 2010): 21. Diğer hipotezlerin örnekleri için bk., Michael P. Colaresi, Karen Rasler, and William R. Thompson, *Strategic Rivalries in World Politics: Position, Space and Conflict Escalation* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), özellikle 6. Bölüm.
5. Jack Snyder, "Myths, Modernization, and the Post-Gorbachev World," in Richard Ned Lebow and Thomas Risse-Kappen, eds., *International Relations Theory and the End of the Cold War* (New York: Columbia University Press, 1995), 109–26.
6. Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1979), 6, 13.
7. The Snyder and Wohlforth examples are from David Dessler, "Constructivism Within a Positivist Social Science", *Review of International Studies* 25, 1 (January 1999): 129–30.
8. Metotlara dair genel bir bakış için bk., Stephen Van Evera, *Guide to Methods for Students of Political Science* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1997).
9. Imre Lakatos'a göre birbirlerine rakip "araştırma programları" bilimsel araştırmanın farklı alanlarında ortaya çıkmaktadırlar. Bu konudaki makalesi için bk., *The Methodology of Scientific Research Programmes: Philosophical Papers* Vol. I, John Worrall and Gregory Currie, eds. (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1978), 8–10, 47–52, 70–72 ve 85–93.
10. Kenneth N. Waltz, *Realism and International Politics* (New York and London: Routledge, 2008), vii.
11 Kenneth N. Waltz, *Man, the State and War* (New York: Columbia University Press, 1959); J. David Singer, "The Level-of-Analysis Problem in International Relations," in *International Politics and Foreign Policy*, James N. Rosenau, ed. (New York: Free Press, 1969), 20–29.
12. David Dessler, "What's at Stake in the Agent-Structure Debate?" *International Organization* 43, 3 (Summer 1989).
13. Max Weber, *Methodology of the Social Sciences*, trans. and ed. E. A. Shils and H. A. Finch (New York: Free Press, 1949), 90–93. Cf. Max Weber, *Basic Concepts in Sociology*, trans. H. P. Secher (Westport, CT: Greenwood Press, 1962, 1969), 52–55.

Kırılgan benlikler pek desteklenmez ve bazı öğrenciler hiçbir zaman ileri atılma becerisine sahip olmayabilir. Ancak benim deneyimimde, öğrencilerin komik görünme korkularını azaltmak için yeteri kadar ikna edici buldukları bir düşünce yöntemi vardır. Bu yöntem, uluslararası olaylarla ilgili kuramlarımız yanlış çıksa bile, bu olaylar konusundaki anlayışımızın önemli ölçüde geliştirilebileceği düşüncesini içerir. Bu tür bir ilerleme, iki farklı yolla ortaya çıkar. Birincisi, yanlış olduğu ortaya çıkan bu kuramların artık üzerinden geçilmemesi gereken araştırma yollarını ortaya çıkarma gibi bir özelliği vardır. Şüphesiz benlikler, en çok kuramsal yeniliklerle ortaya çıkar ancak eğer bir kimse bilginin eleme yöntemiyle kısmen elde edildiğini düşünürse, yanlış olduğu orta çıkan kuramın seçenekleri azaltmasında ve araştırılması gereken yolu daraltmasında bir tatminkârlık bulunabilir.

İkinci olarak hatalı bir kuram, başkalarını o kuramın yanlışlığını kanıtlamaya ve neden, nasıl yanlış yapıldığını ortaya koymaya teşvik edeceği için ilerlemeyi kolaylaştıracaktır. Aslında, hatalı kuramın önemli konulara odaklandığını varsayarsak, genellikle kuram ne kadar kötü olursa, daha fazla araştırmayı o kadar teşvik edecektir. Bu yüzden, eğer bir kimse kendi kendine kuramsal bir yenilik yapamasa bile, bilgi birikimi sürecini devam ettirdiği için başka kendi benliğine katkıda bulunabilir. Akıllı bir araştırmacının tam olarak gözlemlediği şey de budur: "Önemli bir hata yapmak, önemlidir."[1]

Sonuç: Her Şeyi Toparlamak

Açıkça görülüyor ki, kuramsal düşünme alışkanlığı geliştirmek için kolay bir yöntem yok. Aslında, daha önce belirtilen dokuz kural iyi oluşturulsa, kuram oluşturmanın en zor düşünsel görev olduğu tartışılabilir. Günlük olayların neden olduğu karışıklığı ortadan kaldırıp temellerinde yatan düzenleri açıklığa kavuşturmak sadece akli becerileri uygulamak değildir. Devamlı, disiplinli ve serbest çalışma önemlidir ve o zaman bile kuram anlaşılmaz olabilir, bilmeceleri çözmek, detayları görmezden gelmek ve olasılıkları tahmin etmek zor olabilir. Ayrıca, kuramsal olmayan düşünmenin cazibesi ve uygulamaları mevcuttur ve bu durum bizi, düşük seviyelerdeki mevcut rahat kesinliğin lehine soyutlamanın yüksek seviyelerinin belirsizliklerini ve güvensizliklerini yok saymaya iter.

Fakat cazibelere kapılmamanın ve kuramsal düşünmede ısrarcı olmanın neticesi oldukça önemlidir. Adeta tanımlara kafa tutan kuramsal girişimlerde, deneyimlenmesi gereken neşe ve mükemmellik vardır. Kafa karıştırıcı bir atmosferle uyarılmış olan ve farklı deneyim alanlarında engellenmeden dolaşma özgürlüğünün verdiği enerjiye sahip bir kimse, yüksek seviyedeki soyutlukla serseme dönecektir. Bu özel sersemlik, kişinin elinde bulundurduğu bütün beceri kaynaklarını kullanmasından ve daha önce yaptığı şeylerin ötesine geçmesinden kaynaklanır. Eğer bir kimse kuramsal bir buluş yapacak kadar şanslıysa, o kişinin yaşayacağı neşe, heyecan ve başarma duygusu Darwin, Einstein, Freud ve diğer büyük temel düzen kâşiflerinin buluş yaptıkları sırada yaşadıkları heyecan kadar fazla olabilir.

Her şeyi göz önünde bulundurursak, yol açtığı ya da gerektirdiği bütün zorluklara rağmen kuramsal düşünce uğraşmaya değer. Ve bu yüzden, başkalarına bu yönde düşünmeyi öğretmek de uğraşmaya değer. Kuramsal düşünme alışkanlıkları her zaman öğretilebilir olmayabilir ve hiç öğretilemeyebilir de ancak eğer çabalarımız en azından birkaç öğrenciye ulaşırsa, buna değer. Başkalarına kuramsal düşünmeyi öğretmek için, insanlığın mevcut hâlini devam ettiren ve değiştiren temel düzeni anlama konusundaki kendi kapasitelerimizi geliştirmek ve genişletmek bile düşünülebilir.

Not

1. Marion J. Levy, '"Does It Matter If He's Naked?' Bawled the Child," in Klaus Knorr and James N. Rosenau (eds.), Contending Approaches to International Relations (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1969), 93.

19. Popper 1970, 52.
20. Popper 1994, 71.
21. Webb 1995, 89.
22. Popper 1994, 34.
23. Popper 1934, 38.
24. Popper 1974, 80; 1956, xxii.
25. Hacking 1983, 3.
26. Farr 1983.
27. Popper 1957, 129.
28. Popper 1994, 143.
29. Popper 1994, 34–5.
30. Popper 1970, 55.
31. Popper 1994, 109.
32. Popper 1994, 142.
33. Bu konu için bk., Hellmann 2003 ve bu çalışmaya cevap verir nitelikteki eserler.
34. Popper 1994, 143.

Kaynakça

Almond, Gabriel. 1966. "Political Theory and Political Science." American Political Science Review 60 (4): 869–879.

———. 1977. "Clouds, Clocks and the Study of Politics." World Politics 29 (4): 489–522.

———. 1990. A Discipline Divided: Schools and Sects in Political Science. Newbury Park, CA: Sage.

Ashley, Richard. 1986. "The Poverty of Neorealism." In Neorealism and Its Critics, ed. Robert Keohane. New York: Columbia University Press.

Babst, Dean. 1972. "A Force for Peace." Industrial Research (April): 55–58.

———. 1996 [1964]. "Elective Governments—A Force for Peace." The Wisconsin Sociologist 3 (1): 9–14. Reprinted in Classics of International Relations, ed. John Vasquez (3rd Edition). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Ball, Terrence. 1976. "From Paradigms to Research Programs: Toward a Post-Kuhnian Political Science." American Journal of Political Science 20 (1): 151–177.

Barkin, J. Samuel. 2003. "Realist Constructivism." International Studies Review 5 (3): 325–342.

Bennett, Andrew 2003. "A Lakatosian Reading of Lakatos: What Can We Salvage from the Hardcore." In Progress and International Relations Theory: Appraising the Field, eds. Colin Elman and Miriam Elman. Cambridge, MA: MIT Press.

Bohman, James. 1993. The New Philosophy of Science: Problems in Indeterminacy. Cambridge, MA: MIT Press.

Boulding, Kenneth. 1990 [1978]. "Future Directions in Conflict and Peace Studies." In Conflict: Readings in Management and Resolution, eds. John Burton and Frank Dukes. London: Macmillan.

Chernoff, Fred. 2004. "The Study of the Democratic Peace and Progress in International Relations." International Studies Review 6 (1): 49–78.

———. 2005. The Power of International Theory: Reforging the link to foreign policy-making through scientific enquiry. London: Routledge.

D'Amour, Gene. 1976. "Research Programmes, Rationality, and Ethics." In Essays in Memory of Imre Lakatos, eds. R.S. Cohen, P.K. Feyerabend, and M.W. Wartofsky. Boston: D. Reidel.

Dessler, David. 2003. "Explanation and Scientific Progress." In Progress and International Relations Theory: Appraising the Field, eds. Colin Elman and Miriam Elman. Cambridge, MA: MIT Press.

DiCicco, Jonathan, and Jack Levy. 1999. "Power Shifts and Problem Shifts: The Evolution of the Power Transition Research Program." Journal of Conflict Resolution 43 (6): 673–704.

Elman, Colin, and Miriam Fendius Elman. 1995. "History vs. Neo-realism: A Second Look." International Security 20 (1): 182–93.

———. 1997. "Lakatos and Neorealism: A Reply to Vasquez." American Political Science Review 91 (4): 923–26.

———. 2002. "How Not to Be Lakatos Intolerant: Appraising Progress in IR Research." International Studies Quarterly 46 (2): 231–262.

———. 2003. Progress in International Relations Theory: Appraising the Field. Cambridge, MA: MIT Press.

Farr, James. 1983. "Popper's Hermeneutics." Philosophy of Social Science 13 (2): 157–176.

Feyerabend, Paul. 1988. Against Method (Revised Edition). London: Verso Books.

Fleck, Ludwik. 1979 [1935]. Genesis and Development of a Scientific Fact. Chicago: University of Chicago Press.

Fox, Robin. 1996. "State of the Art/Science in Anthropology." In The Flight from Science and Reason, eds. Paul Gross, Norman Levitt, and Martin Lewis. New York: The New York Academy of Sciences.

George, Alexander. 1993. Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy. Washington: United States Institute of Peace Press.

George, Alexander, and Andrew Bennett. 2004. Case Studies and Theory Development in the Social Sciences. Cambridge, MA: MIT Press.

Gilpin, Robert. 1981. War and Change in World Politics. Cambridge: Cambridge University Press.

Gunnell, John. 1986. Between Philosophy and Politics: The Alienation of Political Theory. Amherst: The University of Massachusetts Press.
Hacking, Ian. 1983. Representing and Intervening: Introductory Topics in the Philosophy of Natural Science. Cambridge: Cambridge University Press.
Hardin, Russell. 2003. Indeterminacy and Society. Princeton: Princeton University Press.
Hellmann, Gunther, ed. 2003. "Are Dialogue and Synthesis Possible in International Relations?" International Studies Review 5 (1): 123–153.
Hirschman, Albert. 1970. "The Search for Paradigms as a Hindrance to Understanding." World Politics 22 (3): 329–343.
Holsti, Kalevi. 1985. The Dividing Discipline: Hegemony and Diversity in International Theory. London: Allen and Unwin.
Kahneman, Daniel, and Amos Tversky. 1979. "Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk." Econometrica 47 (2): 263–291.
Kant, Immanuel. 1991 [1795]. "Perpetual Peace." In Kant's Political Writings, ed. Hans Reiss. Cambridge: Cambridge University Press.
Katzenstein, Peter. 1996. The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics. New York: Columbia University Press.
Katzenstein, Peter, and Rudra Sil. 2008. "Eclectic Theorizing in the Study and Practice of International Relations." In The Oxford Handbook of International Relations, ed. Christian Reus-Smit and Duncan Snidal. New York: Oxford University Press.
Keohane, Robert. 1986. "Theory of World Politics: Structural Realism and Beyond." In Neorealism and Its Critics, ed. Robert Keohane. New York: Columbia University Press.
Kitcher, Philip. 1993. The Advancement of Science: Science Without Legend, Objectivity Without Illusions. New York: Oxford University Press.
———. 2001. Science, Truth, and Democracy. Oxford: Oxford University Press.
Kuhn, Thomas. 1970a. The Structure of Scientific Revolutions (Second Edition, Revised). Chicago: University of Chicago Press.
———. 1970b. "Reflections on My Critics." In Criticism and the Growth of Knowledge, ed. Imre Lakatos and Alan Musgrave. London: Cambridge University Press.
———. 1970c. "Notes on Lakatos." Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association, Princeton University. 137–146.
———. 1979. "Preface." In Genesis and Development of a Scientific Fact, eds. Ludwik Fleck, T. Trenn, and R. Merton. Chicago: University of Chicago Press.
———. 1990. "Dubbing and Redubbing: The Vulnerability of Rigid Designation." In Minnesota Studies in the Philosophy of Science, ed. C. Wade Savage, 14: 298–318. Minneapolis: University of Minnesota Press.
Lakatos, Imre. 1970. "Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes." In Criticism and the Growth of Knowledge, eds. Imre Lakatos and Alan Musgrave. Cambridge: Cambridge University Press.
———. 1978a. The Methodology of Scientific Research Programmes: Philosophical Papers, eds. John Worrall and Gregory Currie. New York: Cambridge University Press.
———. 1978b. Mathmatics, Science and Epistemology: Philosophical Papers, eds. John Worrall and Gregory Currie. Cambridge: Cambridge University Press.
Latour, Bruno. 1987. Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers through Society. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Laudan, Larry 1977. Progress and Its Problems: Towards a Theory of Scientific Growth. Berkeley: University of California Press.
Levy, Jack. 1988. Domestic Politics and War. Journal of Interdisciplinary History 18 (3): 653–673.
———. 1994. "The Theoretical Foundations of Paul W. Schroeder's International System." The International History Review 26 (4): 715–744.
Lijphart, Arendt. 1974. "The Structure of the Theoretical Revolution in International Relations." International Studies Quarterly 18 (1): 41–74.
Masterman, Margaret. 1970. "The Nature of a Paradigm." In Criticism and the Growth of Knowledge, eds. Imre Lakatos and Alan Musgrave. Cambridge: Cambridge University Press.
McKeown, Timothy. 2004. "Case Studies and the Limits of the Quantitative Worldview." In Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards, eds. Henry Brady and David Collier. Lanham, MD: Rowman and Littlefield Publishers.
Monroe, Kristen. 2005. "Introduction." In Perestroika: The Raucous Rebellion in Political Science, ed. Kristen Renwick Monroe. New Haven: Yale University Press.
Morgenthau, Hans. 1948. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. New York: Knopf.

Polsby, Nelson. 1998. Social Science and Scientific Change: A Note on Thomas S. Kuhn's Contribution. Annual Review of Political Science 1: 199–210.
Popper, Karl. 1992 [1934]. The Logic of Scientific Discovery. London: Routledge.
———. 2005 [1945]. The Open Society and Its Enemies. London: Routledge.
———. 1988 [1956]. The Open Universe: An Argument for Indeterminism. London: Rouledge.
———. 1964 [1957]. The Poverty of Historicism. New York: Harper Torch Books.
———. 1970. "Normal Science and Its Dangers." In Criticism and the Growth of Knowledge, eds. Imre Lakatos and Alan Musgrave. Cambridge: Cambridge University Press.
———. 1974. Unended Quest: An Intellectual Biography. London: Open Court.
———. 1994. The Myth of the Framework: In Defence of Science and Rationality, ed. M.A. Notturno. London: Routledge.
Rousseau, Jean-Jacques. 1990 [1756]. "The State of War." In Reading Rousseau in the Nuclear Age, ed. Grace Roosevelt. Philadelphia: Temple University Press.
Schram, Sanford. 2005. "A Return to Politics: Perestroika, Phronesis, and Postparadigmatic Political Science." In Perestroika: The Raucous Rebellion in Political Science, ed. Kristen Renwick Monroe. New Haven: Yale University Press.
Schroeder, Paul. 1994a. Historical Reality vs. Neorealist Theory. International Security 19 (1): 108–148.
———. 1994b. The Transformation of European Politics, 1763–1848. Oxford: Oxford University Press.
———. 1995. "Reply to the Elmans." International Security 20 (1): 193–95.
Searle, John. 1964. "How to Derive 'Ought' from 'Is'." The Philosophical Review 73 (1): 43–58.
Sigelman, Lee. 2005. "The APSR in the Perestroika Era." In Perestroika: The Raucous Rebellion in Political Science, ed. Kristen Renwick Monroe. New Haven: Yale University Press.
Sil, Rudra. 2000. "The Questionable Status of Boundaries: The Need for Integration." In Beyond Boundaries? Disciplines, Paradigms, and Theoretical Integration of International Studies, eds. Rudra Sil and Eileen M. Doherty. Albany: State University of New York Press.
Singer, J. David, Stuart Bremer, and John Stuckey. 1972. "Capability Distribution, Uncertainty, and Major Power War, 1820–1965." In Peace War and Numbers, ed. Bruce Russett. Beverly Hills: Sage.
Small, Melvin, and J. David Singer. 1976. "The War-Proneness of Democratic Regimes, 1816–1965." The Jerusalem Journal of International Relations 1 (1): 50–69.
Truman, David. 1965. "Disillusion and Regeneration: The Quest of a Discipline." American Political Science Review 59 (4): 865–873.
Vasquez, John. 1997. "The Realist Paradigm as a Degenerating Research Program." American Political Science Review 91 (4): 899–912.
———. 1998: The Power of Power Politics: From Neoclassical Realism to Neotraditional. New York: Cambridge University Press.
———. 2003. "Kuhn vs. Lakatos? The Case for Multiple Frames in Appraising International Relations Theory." In Progress in International Relations Theory: Appraising the Field, eds. Colin Elman and Miriam Elman. Cambridge, MA: MIT Press.
Walker, Stephen. 2003. "Operational Code Analysis as a Scientific Research Program: A Cautionary Tale." In Progress in International Relations Theory: Appraising the Field, eds. Colin Elman and Miriam Elman. Cambridge, MA: MIT Press.
Walker, Thomas, and Jeffrey Morton. 2005. "Re-Assessing the 'Power of Power Politics' Thesis: Is Realism Still Dominant?" International Studies Review 7 (2): 341–356.
Walker, Thomas. 2008. "Two Faces of Liberalism: Kant, Paine, and the Question of Intervention." International Studies Quarterly 52 (3): 449–468.
Waltz, Kenneth. 1979. Theory of International Politics. Reading, MA: Addison-Wesley.
———. 1990. "The Origins of War in Neorealist Theory." In The Origins and Prevention of Major Wars, eds. Robert Rotberg and Theodore Rabb. Cambridge: Cambridge University Press.
———. 1997. "Evaluating Theories." American Political Science Review 91 (4): 913–917.
———. 1998. "Interview with Ken Waltz." Review of International Studies 24: 371–386.
———. 2003. "Thoughts about Assaying Theories." In Progress in International Relations Theory: Appraising the Field, eds. Colin Elman and Miriam Elman. Cambridge, MA: MIT Press.
Webb, Keith. 1995. An Introduction to Problems in the Philosophy of Social Sciences. London: Pinter.
Wendt, Alexander. 1987. "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory." International Organization 41 (3): 335–370.
Wendt, Alexander. 1999. Social Theory of International Politics. New York: Cambridge University Press.
Wolin, Sheldon. 1969. "Political Theory as a Vocation." American Political Science Review 72 (4): 1062–1082.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Genel

Acharya, Amitav, and Barry Buzan, eds. Non-Western International Relations Theory. New York: Routledge, 2010.

Albert, Mathias, and Lena Hilkermeier, eds. Observing International Relations: Niklas Luhmann and World Politics. New York: Routledge, 2007.

Albert, Mathias, Lars Erik Cedernan, and Alexander Wendt, eds. New Systems Theories of World Politics. New York: Palgrave Macmillan, 2010.

Amslutz, Mark R. The Rules of the Game: A Primer on International Relations. Boulder, CO: Paradigm, 2008.

Art, Robert J., and Robert Jervis. International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues. New York: HarperCollins, 1992.

Behr, Hartmut. A History of International Politics Theory: Ontologies of the International. New York: Palgrave Macmillan, 2010.

Booth, Ken, and Steve Smith, eds. International Relations Theory Today. University Park: Pennsylvania State University Press, 1995.

Burchill, Scott, et al. Theories of International Relations, 2nd ed. New York: Palgrave Macmillan, 2009.

Carlsnaes, Walter, Thomas Risse, and Beth A. Simmons. Handbook of International Relations. London: Sage Publications, 2002.

Chernoff, Fred. Theory and Metatheory in International Relations: Concepts and Contending Accounts. New York: Palgrave Macmillan, 2007.

Cox, Michael, Ken Booth, and Tim Dunne, eds. The Interregnum: Controversies in World Politics 1989–1999. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Crane, George T., and Abla Amawi. The Theoretical Evolution of International Political Economy: A Reader. New York: Oxford University Press, 1991, 1997.

Dougherty, James E., and Robert L. Pfaltzgraff, Jr. Contending Theories of International Relations, 4th ed. New York: Longman, 1997.

Doyle, Michael W., and G. John Ikenberry. New Thinking in International Relations Theory. Boulder, CO: Westview, 1997.

Elman, Colin, and Miriam Fendius Elman, eds. Progress in International Relations Theory: Appraising the Field. Cambridge, MA: MIT Press, 2003.

Ferguson, Yale H., and Richard W. Mansbach. "Between Celebration and Despair: Constructive Suggestions for Future International Theory." International Studies Quarterly 35, 4 (December 1991): 363–496.

———. The Elusive Quest: Theory and International Politics. Columbia: University of South Carolina Press, 1988; and The Elusive Quest Continues: Theory and Global Politics. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2003.

Griffiths, Martin. Fifty Key Thinkers in International Relations. London: Routledge, 1999.

Groom, A. J. R., and Margot Light, eds. Contemporary International Relations: A Guide to Theory. London: Pinter Publishers, 1994.

Hoffmann, Stanley. Janus and Minerva: Essays in the Theory and Practice of International Politics. Boulder, CO: Westview Press, 1987.

Hollis, Martin, and Steve Smith. Explaining and Understanding International Relations. Oxford, England: Clarendon Press, 1990.

Holsti, K. J. The Dividing Discipline: Hegemony and Diversity in International Theory. Boston: Unwin Hyman, 1995.

Kegley, Charles W., ed. Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge. New York: St. Martin's, 1995.

Lebow, Richard Ned. A Cultural Theory of International Relations. New York: Cambridge University Press, 2009.

———. Coercion, Cooperation and Ethics in International Relations. New York: Routledge, 2007.

Lebow, Richard Ned, and Mark Irving Lichbach, eds. Theory and Evidence in Comparative Politics and International Relations. New York: Palgrave Macmillan, 2007.

Linklater, Andrew, ed. International Relations: Critical Concepts in Political Science, vols. I–V. London: Routledge, 2000.

Morgan, Patrick M. Theories and Approaches to International Politics. New Brunswick, NJ: Transaction Books, 1986.

Neuman, Stephanie G., ed. International Relations Theory and the Third World. New York: St. Martin's Press, 1998.

Neumann, Iver B., and Ole Weaver, eds. The Future of International Relations. London: Routledge, 1997.

Olson, William C., and A. J. R. Groom. International Relations Then and Now: Origins

and Trends in Interpretation. London: HarperCollins, 1991.
Reus-Smit, Christian, and Duncan Snidal, eds. The Oxford Handbook of International Relations. Oxford: Oxford University Press, 2008.
Rothstein, Robert L. The Evolution of Theory in International Relations. Columbia: University of South Carolina Press, 1991.
Sharp, Paul. Diplomatic Theory of International Relations. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2009.
Smith, Steve, Ken Booth, and Marysia Zalewski, eds. International Theory: Positivism and Beyond. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1996.
Sullivan, Michael P. Theories of International Relations: Transition vs. Persistence. New York: Palgrave, 2001; and his earlier Theories of International Relations: Theories and Evidence. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1976.
Thompson, Kenneth W. Schools of Thought in International Relations. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1996.
Vasquez, John A. Classics of International Relations, 2nd ed. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 1986, 1990.
Walker, Thomas C. "The Perils of Paradigm Mentalities: Revisiting Kuhn, Lakatos, and Popper," Perspectives on Politics, 8, 2 (June 2010): 433–51.
Waltz, Kenneth N. Realism and International Politics. New York and London: Routledge, 2008.

Tarih, Siyasi Düşünceler Tarihi ve Uluslararası İlişkiler Üzerine

Behr, Hartmut. A History of International Politics Theory: Ontologies of the International. New York: Palgrave Macmillan, 2010.
Carr, E. H. What Is History? Harmondsworth, England: Penguin Books, 1964.
Dunne, Michael Cox, and Ken Booth, eds. The Eighty Years' Crisis: International Relations 1919–1999. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
Howard, Michael. The Lessons of History. New Haven: Yale University Press, 1991.
Kauppi, Mark V., and Paul R. Viotti. The Global Philosophers: World Politics in Western Thought. Lanham, MD: Lexington Books/ Rowman and Littlefield, 1992.
"Symposium: History and Theory." International Security 22, 1 (Summer 1997): 5–85.

uluslararası sonuçları etkileme becerileri hakkındaki varsayımları gibi birtakım önemli yönlerden farklılık gösterebilir. Bu nedenle orijinal kaynaklara başvurmak ve onlardan bilgi almak zorunludur.

NOTLAR

1. Hans J. Morgenthau, Politics Among Nations, 4. Baskı. (New York: Knopf, 1966), 25.
2. age., 5
3. Bu yazarlara ait diğer okuma parçalarına da bakınız.
4. Thucydides, History of the Peloponnesian War, çeviren Rex Warner (Harmondsworth, England, and New York: Penguin Books, 1982), 49.
5. age., 402.
6. Machiavelli, The Prince, Chapter XV.
7. Thomas Hobbes, Leviathan, ed. Michael Oakeshott (New York and London: Collier Macmillan, 1974). Bu alıntılar 1. Kitap 13. Bölüm'den yapılmıştır.
8. age., 1. Kitap 15. Bölüm, 113.
9. age., 1. Kitap 13. Bölüm, 101.
10. Morgenthau, Politics Among Nations, 4–11.
11. age., s. 32.
12. Stanley Hoffmann, "Weighing the Balance of Power," Foreign Affairs 50, 4 (July 618–43.
13. John H. Herz, "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", World Politics 5, 2 (January 1950): 157–80.
14. J. J. Rousseau, "A Discussion on the Origins of Inequality", in The Social Contract and Discourses, çeviren G. D. H. Cole (New York: E. P. Dutton and Co., 1950), 235–38. Kenneth N. Waltz develops the stag hunt allegory in his Man, the State and War (New York: Columbia University Press, 1959), 165–71. Waltz'ın Rousseau yorumu için, bakınız Stanley Hoffmann, "Rousseau on War and Peace", American Political Science Review 57, 2 (June 1963): 317 33.
15. Geyik avı, mahkûmun ikilemi, çıkmaza girme ve tavuk gibi oyunlara ait tartışmalar için bakınız, Robert Axelrod and Robert O. Keohane, "Achieving Cooperation Under Anarchy", World Politics 38, 1 (October 1985): 226–54.
16. Bakınız, Robert Powell, "Absolute and Relative Gains in International Relations Theory," American Political Science Review 85 (1991): 1303–20.
17. Reprinted in Fred A. Sondermann, David S. McClellan, and William C. Olson, eds., The Theory and Practice of International Relations, 5. Baskı. (Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1979), 120.
18. Henry A. Kissinger, A World Restored: The Politics of Conservatism in a Revolutionary Age (New York: Grosset & Dunlap, 1964), 317–18.
19. Waltz, Man, the State and War, 209.
20. age., 204.
21. Ernst B. Haas, "On Systems and International Regimes," World Politics 27, 2 (January 1975), 151.
22. Kenneth Waltz'ın Yıllık Toplantıda yuvarlak masada yaptığı konuşmadan direk alıntıdır, American Political Science Association, Washington, D.C., August–September 2005.
23. Morgenthau, Politics Among Nations, 161 ve 519, sırasıyla.
24. Kenneth N. Waltz, "The Stability of a Bipolar World," Daedalus 93 (Summer 1964): 881–909; Karl W. Deutsch and J. David Singer, "Multipolar Power Systems and International Stability," World Politics 16, 3 (April 1964): 390–406.

25. Bruce Bueno de Mesquita, "Systemic Polarization and the Occurrence and Duration of War," Journal of Conflict Resolution 22, 2 (June 1978): 245, 246. Ayrıca bakınız Michael D. Wallace, War and Rank Among Nations (Lexington, MA: D. C. Heath, 1973).
26. Bakınız, örneğin, Randall L. Schweller, Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest (New York: Columbia University Press, 1997); Edward Mansfield, Power, Trade, and War (Princeton: Princeton University Press, 1994); Dale C. Copeland, "Neorealism and the Myth of Bipolar Stability: Toward a New Dynamic Realist Theory of Major War," Security Studies 5, 3 (Spring 1996): 29–89.
27. Bakınız Kenneth N. Waltz, Realism and International Politics (London and New York: Routledge, 2008), x and xiv. Cf. Waltz, "The Emerging Structure of International Politics, " International Security; 18, 2 (Fall 1994): 44–79 and John J. Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War," International Security 15, 1 (Summer 1990): 5–56. See also Christopher Layne, "The Unipolar Illusion: Why New Powers Will Arise," International Security 17, 4 (1993): 5–51; Michael Mastanduno, "Preserving the Unipolar Moment: Realist Theory and US Grand Strategy After the Cold War," International Security 21, 4 (1997): 49–88. For a contrasting view, see William C. Wohlforth, "The Stability of a Bipolar World," International Security 24, 1 (1999): 5–41.
28. Defansif realizmin teorik temelini incelemek için Robert Jervis, "Cooperation under the Security Dilemma," World Politics, 30, 2 (January 1978): 167–214. Ayrıca bakınız Charles Glaser, "Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help," International Security 19, 3 (Winter 1994/95): 50–90; Jack Snyder, Myth of Empire: Domestic Politics and International Ambition (Ithaca: Cornell University Press, 1991).
29. John J. Mearsheimer, The Tragedy of Great Power Politics (New York: W.W. Norton & Company, 2001).
30. Morgenthau, Waltz, Mearsheimer ve Hedley Bull'un güç dengesi kavramları hakkındaki yaklaşımları için bakınız, Richard Little, The Balance of Power in International Relations: Metaphors, Myths, and Models (Cambridge: Cambridge University Press, 2007).
31. Kenneth N. Waltz, Foreign Policy and Democratic Politics: The American and British Experience (Boston: Little, Brown, 1967).
32. Stephen Walt, The Origins of Alliances (Ithaca: Cornell University Press, 1987) ve Revolutions and War (Ithaca: Cornell University Press, 1996). Ayrıca bakınız Michael N. Barnett and Jack S. Levy, "Domestic Sources of Alliances and Alignments: The Case of Egypt, 1962–73", International Organization 45, 3 (Summer 1991): 369–95; Steven R. David, "Explaining Third World Alignment," World Politics 43, 2 (January 1991): 233–55; Thomas J. Christensen and Jack Snyder, "Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity", International Organization 44, 2 (Spring 1990): 137–68.
33. Stephen Van Evera, Causes of War: Power and the Roots of Conflict (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1999).
34. Barry R. Posen, The Sources of Military Doctrine (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1984).
35. Dale Copeland, The Origins of Major War (Ithaca, NY: Cornell University Press), syf. 15.
36. Singer and Richardson'ın Seçilmiş Okumalar Bölümü "On Power, War, and Peace" başlığı altında bakınız.
37. Robert Gilpin, War and Change in World Politics (New York: Cambridge University Press, 1981), 3, 10. Güç geçişinde dair diğer çalışmalar için tavsiye edilen okumlar bölümünde bakınız "On Power, War, and Peace".
38. George Modelski, "The Long Cycle of Global Politics and the Nation-State," Comparative Studies in Society and History 20, 2 (April 1978): 214–35. Alıntı s. 217. 39. age., 235.

40. Ronald L. Tammen, Jacek Kugler, et al., Power Transitions (New York and London: Chatham House Publishers, 2000).
41. Bakınız, Jack S. Levy, "Theories of General War", World Politics 37, 3 (April 1985): 344–74; Nathaniel Beck, "The Illusion of Cycles in International Relations," ve Joshua S. Goldstein, "The Possibility of Cycles in International Relations", International Studies Quarterly 35, 4 (December 1991): 455–80.
42. Bakınız World Politics 38, 1 (October 1985), ed. Kenneth Oye; R. Harrison Wagner, "The Theory of Games and the Problem of International Cooperation," American Political Science Review 70, 2 (June 1983): 330–46; Robert Jervis, "Realism, Game Theory, and Cooperation," World Politics 40, 3 (April 1988): 317–49; Robert Axelrod, The Evolution of Cooperation (New York: Basic Books, 1984).
43. Robert O. Keohane, "The Theory of Hegemonic Stability and Changes in International Economic Regimes, 1967–1977," in Ole R. Holsti, Randolph M. Siverson, and Alexander L. George, eds., Change in the International System (Boulder, CO: Westview Press, 1980), 131–62. Charles P. Kindleberger, The World in Depression, 1929–1939 (Berkeley: University of California Press, 1973); Robert Gilpin, U.S. Power and the Multinational Corporation (New York: Basic Books, 1975).
44. Paul Kennedy, The Rise and Fall of the Great Powers (New York: Random House, 1987). Cf. the earlier work of the economist Mancur Olson, The Rise and Decline of Nations (New Haven: Yale University Press, 1982): Henry R. Nau, The Myth of America's Decline (New York: Oxford University Press, 1990); Joseph S. Nye, Jr., Bound to Lead: The Changing Nature of American Power (New York: Basic Books, 1990); and Samuel P. Huntington, "The U.S.—Decline or Renewal?" Foreign Affairs 67, 2 (Winter 1988/89): 76–96.
45. Kenneth N. Waltz, "Letter to the Editor," International Organization 36, 3 (Summer 1982): 680, Theory of International Politics, 78 ve Robert G. Gilpin, "The Richness of the Tradition of Political Realism," International Organization 38, 2 (Spring 1984): 302.
46. Randall L. Schweller and David Priess, "A Tale of Two Realisms: Expanding the Institutions Debate," Mershon International Studies Review 41, supplement 1 (May 1997): 1–33, Glenn H. Snyder, "Process Variables in Neorealist Theory," in Realism: Restatements and Renewal, ed. Benjamin Frankel, special issue of Security Studies 5, 3 (Spring 1996): 167–92, 88.
47. Waltz, "Letter to the Editor," 680; Gilpin, "Richness of Political Realism," 300.
48. Morgenthau, Politics Among Nations, 161; Ernst B. Haas, "The Balance of Power: Prescription, Concept or Propaganda?" World Politics 5, no. 2 (July 1953): 442–77.
49. Waltz, Theory of International Politics.
50. Alexander Wendt, Social Theory of International Politics (London: Cambridge University Press, 1999).
51. Gilpin, "Richness of Political Realism", 299, 300.
51. Gilpin, "Richness of Political Realism," 299, 300.

imgeler de dünya politikasındaki güçleri tasvir eder ancak üçüncü imge olmadan önemlerini değerlendirmesi ya da sonuçlarını önceden tahmin etmesi imkânsızdır.

Notlar

1. Beverly Nichols, *Cry Havoc!* (New York: Doubleday, Doran & Co., 1933), 164.
2. Margaret E. Hirst, *The Quakers in Peace and War* (London: Swarthmore Press, 1923), 521–25.
3. Bertrand Russell, *Political Ideals* (New York: Century Co., 1917), p. 42. In one way or another the thought recurs in Lord Russell's many writings on international relations.
4. William James, "The Moral Equivalent of War," in *Memories and Studies* (New York: Longmans, Green and Co., 1912), 262–72, 290.
5. Jean Bodin, *Six Books of the Commonwealth,* abridged and trans. M. J. Tooley (Oxford: Basil Blackwell, n.d.), 168.
6. "Some Thoughts for the President's Consideration", Apr. 1, 1861, in *Documents of American History,* ed. Henry Steele Commager, 3d ed. (New York: F. S. Crofts & Co., 1946), 392.
7. Hans Herzfeld, "Bismarck und die Skobelew-espisode", *Historische Zeitschrift* 142 (1930): 279–302.
8. Cf. Robert E. Sherwood, *Roosevelt and Hopkins* (New York: Harper and Brothers, 1948), 67–68, 102, 126, 133–36, 272, and esp. 931; and Secretary of State Hay's statement in Henry Adams, *The Education of Henry Adams* (New York: Book League of America, 1928), 374. Böyle bir durumda barış politikasının uygulanmaması düşüncesi kime aitse suç onundur. Diğer örneklerde kusur ülkenin savaşa girme eğilimini yükseltenindir.
9. Cf. Bertrand Russell, who in 1917 wrote: "There can be no good international system until the boundaries of states coincide as nearly as possible with the boundaries of nations" (*Political Ideals,* 146).
10. Frank H. Simonds and Brooks Emery, *The Great Powers in World Politics* (New York: American Book Co., 1939), passim; W. S. Thompson, *Danger Spots in World Population* (New York: Alfred A. Knopf, 1930), esp. the Preface and chaps. 1 and 13.
11. Cf. Vladimir Dedijer, "Albania, Soviet Pawn", *Foreign Affairs* 30 (1961): 104: Socialism, but not Soviet Union state capitalism, means peace.
12. Thucydides, *History of the Peloponnesian War,* trans. B. Jowett, 2d ed. (London: Oxford University Press, 1900), bk. 1, par. 23.
13. John Adams to the citizens of the town of Petersburg, Virginia, June 6, 1798, reprinted in the program for the visit of William Howard Taft, Petersburg, May 19, 1909.
14. Frederick S. Dunn, *Peaceful Change* (New York: Council on Foreign Relations, 1937), 13.
15. Richard Cobden, esp. *Speeches on Peace, Financial Reform, Colonial Reform and Other Subjects Delivered during 1849* (London: James Gilbert, n.d.), 135.
16. Jean Jacques Rousseau, *The Social Contract and Discourses,* trans. G.D.H. Cole, Everyman's Library Edition (New York: E. P. Dutton and Co., 1950); see esp. *Inequality,* 234 ff.
17. Ibid., 34.
18. Benedict de Spinoza, *The Chief Works of Benedict de Spinoza,* trans. R.H.M. Elwes, 2 vols. (New York: Dover Publications, 1951), *Ethics,* pt. 4, prop. 35, proof.
19. Rousseau, *The Social Contract and Discourses,* 135–36 (bk. 4 and chap. 8), italics added. The word "equally" is necessary for and accurate rendering of the French text but does not appear in the translation cited.
20. Jean-Jacques Rousseau, *A Lasting Peace through the Federation of Europe and the State of War,* trans. C. E. Vaughan (London: Constable and Co., 1917), 72.
21. Bu Hegel'in "Tesadüfün gerçekleşmesi doğal olarak tesadüfüdir ve bunların olması yoluyla gerçekleşen kader bu yüzden bir gerekliliktir." kuramıyla paraleldir. [G.W.F.] Hegel, *Philosophy of Right,* trans. T. M. Knox (Oxford: Clarendon Press, 1942), sec. 324.
22. Kant genellikle düşünüldüğünün aksine bu eleştirinin gücünü kabul etmeye daha isteklidir.
23. Bu tabii ki devletlerin farklı kuruluşlarından ve durumlarından kaynaklanmaz. Bu durum aşağıda tartışılan ikinci imgeyle üçüncü imge arasındaki bağlantıya sorular yöneltir.
24. Rousseau, *The Social Contract and Discourses,* 290–91.
25. Rousseau, *A Lasting Peace,* 46–48, 58–59.
26. Ibid., 38, 46–47. On p. 121, Rousseau "savaş durumu" dediğimiz devletler arasında her zaman var ve düşman devleti yok etme niyetiyle hareket eden durumu anlatmaya çalışır.
27. Ibid., 49.
28. In ibid., 69, Rousseau presents his exhaustive list of such causes.
29. Ibid., 38–39.
30. Ibid., 59–60.
31. Cf. Karl Popper, *The Open Society and Its Enemies* (Princeton: Princeton University Press, 1950), 158–59; and William Esslinger, *Politics and Science* (New York: Philosophical Library, 1955), passim.
32. Richard Cobden, *Speeches on Questions of Public Policy,* 2 vols., ed. John Bright and James E. Thorold Rogers (London: Macmillan & Co., 1870), 2: 165.
33. A. A. Milne, *Peace and War* (New York: E. P. Dutton & Co., 1934), 11.
34. Edward Grey, *Twenty-Five Years,* 2 vols. (New York: Frederick A. Stokes Co., 1925), 2: 285.
35. Winston Churchill, *The World Crisis,* 1911–1914, 4 vols. (New York: Charles Scribner's Sons, 1923–29), 1: 52.

36. "Excerpts from Dulles Address on Peace", Washington, D. C., Apr. 11, 1955, in *New York Times*, Apr. 12, 1955, 6.
37. Alexander Hamilton, John Jay, and James Madison. *The Federalist* (New York: Modern Library, 1941), 23–24 (no. 5).
38. Ibid., 27–28 (no. 6); cf. 18 (no. 4, Jay) and 34–40 (no. 7, Hamilton).

Amerikan Dış Politikasında Sert ve Yumuşak Güç

JOSEPH S. NYE, JR.

GENEL BAKIŞ

Parçada da ifade edildiği üzere güç Uluslararası İlişkiler kuramcıları, özellikle de realistler için önemli bir kavramdır. Bu kavram, örneğin, güç dengesi, güç değişimi ve egemen güç kuramsallaştırmalarında kullanılır. Yazar, Birleşik Devletler'i temel konusu olarak kullanarak devletin hem yumuşak hem de sert güce sahip olduğunu görür. Sert güç geleneksel ekonomik ve askerî güçtür. Yumuşak güç ise kimliği belirleyen kültürel değerlerin ve devletin uygulamalarının bileşenidir. Yumuşak güç sadece ödül ceza değil, başkalarını dünya politikasındaki gündeminize çekmeyi de içerir. Yumuşak güç başkalarının sizin istediğinizi istemesine neden olur. Yumuşak güç ve sert gücü etkili bir şekilde birleştirmek, -"Nye'nin şu an zeki güç olarak tanımladığı"- ulusal amaçları elde etmek ve diğerlerinin davranışlarını etkilemek için gereklidir. Yumuşak güç uluslararası kuruluşlarda (başkalarını dinlemek) ve dış politikada (insan hakları ve barışı savunmak) belirgin hâle gelmektedir. Çok yanlılık taraftarı olan yazar, -politika kökenli klasik realist- Amerikan gücünün devam ettirilmesinin sadece "emsalsiz Amerikan gücüne" değil, "stratejik zorlamalara, partnerler bulmaya ve iş birliği yapmaya" bağlı olduğunu düşünmektedir. Uluslararası ilişkilerin liberal simgesi üzerinde çalışan kuramcılar kadar klasik realizm ile de uyumlu olarak bu makalede gücün sadece maddesel boyutuna değil fikirsel boyutuna da atıfta bulunan bir düşünce görmekteyiz. Nye ayrıca güç dengesi ve egemen güç kuramlarının Birleşik Devletler'e uyarlandığındaki sınırlılıklardan da bahsetmektedir.

"Hard and Soft Power in American Foreign Policy" Joseph Nye from *Paradox of American Power*, s. 4–17, copyright © 2002 by Joseph S. Nye, Jr. Oxford Univerity Press izniyle kullanılmıştır.

çok yönlü kuruluşlar ağı ile şekillendirildiği zaman yumuşatılır. Bu bizim 2001 Eylül saldırılarının ardından anti-terörist bir koalisyon oluşturmak için mücadele ederken öğrendiğimiz bir dersti. Egemen ülkenin toplumu ve kültürü çekici olduğu zaman tehdit duygusu ve dengeleme gereksinimi azalıyor.[32] Diğer ülkelerin Amerikan gücünü dengelemek için birleşip birleşmeyeceği güç kaynakları ve potansiyel rakipler kadar Amerika'nın nasıl davranacağına da bağlıdır.

Notlar

1. A. J. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe, 1848–1918* (Oxford: Oxford University Press, 1954), xxix.
2. Nükleer silahların daha fazla ülkeye yayılmasıyla bu durumun değişip değişmeyeceği teorisyenler arasında yoğun bir şekilde tartışılır. Caydırıcılık çoğu ülkeye uygulanmalıdır ancak kaza ve kontrolsüzlük olasılıkları artabilir. Benim bu konudaki görüşlerim için bakınız Joseph S. Nye Jr., *Nuclear Ethics* (New York: Free Press, 1986).
3. Robert Cooper, *The Postmodern State and the World Order* (London: Demos, 2000), 22.
4. John Mueller, *Retreat from Doomsday: The Obsolescence of Major War* (New York: Basic Books, 1989).
5. Thomas Friedman, *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 1999), chapter 6.
6. Richard N. Rosecrance, *The Rise of the Trading State* (New York: Basic Books, 1986), 16, 160.
7. Thucydides, *History of the Peloponnesian War,* trans. Rex Warner (London: Penguin, 1972), book I, chapter 1.
8. Ve karşılığında sanayileşme devam ettikçe ve demiryolları yapıldıkça Almanya Rusya'nın yükselişini korkuttu.
9. Henry Kissenger yan yana var olan dört uluslararası sistemi açıklar: demokratik barışın olduğu Batı (Batı Yarımküre); stratejik çatışmanın muhtemel olduğu Asya; dinî çatışmaların olduğu Doğu; zayıf kolonileşmiş devletleri tehdit eden sivil savaşların olduğu Afrika. "America at the Apex", *The National Interest,* summer 2001, 14.
10. Robert O. Keohane and Joseph S. Nye Jr., *Power and Interdependence,* 3rd ed. (New York: Longman, 2000), chapter 1.
11. James Carville quoted in Bob Woodward, *The Agenda: Inside the Clinton White House* (New York: Simon and Schuster, 1994), 302.
12. Daha detaylı bir anlatım için bakınız, Joseph S. Nye Jr., *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power* (New York: Basic Books, 1990), chapter 2. This builds on what Peter Bachrach and Morton Baratz called the "second face of power" in "Decisions and Nondecisions: An Analytical Framework", *American Political Science Review,* September 1963, 632–42.
13. Védrine, *France in an Age of Globalization,* 3.
14. Sert ve yumuşak güç, gücün somutluğuna ve doğasına göre birbirinden ayrılır. Her ikisi de amacına ulaşmak isteyen tarafın diğer tarafın davranışlarını etkilemesi üzerine kuruludur. Başkalarının yaptığı bir şeyi değiştirme gücü olan emir verme gücü zorlamaya ya da teşviğe dayalı olabilir. Başkalarının yapmak istedikleri şeyleri şekillendirebilme gücü olan tercih edilme gücü kişinin kültürünün ve ideolojisinin çekiciliğine dayalı olabilir. Söylenen şeylerin gerçekçi görünmediklerini söyleyerek bazı aktörlerin tercihlerini ifade etmelerini engellemek ve siyasi gündemi manipüle etme yeteneği de buna dayanır. Sert güç kaynakları emir verme becerisiyle, askerî güçle ilgiliyken; yumuşak güç kaynakları çekicilikle alakalıdır. Fakat aralarındaki ilişki kusursuz değildir. Örneğin, devletler yenilmezlik efsaneleriyle emir verme güçlerini kullanarak başkalarını etkileyebilirler ve emir verme gücü bazen meşru kabul edilen kurumları kurmak için de kullanılabilir. Fakat sert ve yumuşak gücün kısaca birbiriyle ilişkili olduğuna yönelik genel bir kanı vardır.
15. Josef Joffe, "Who's Afraid of Mr. Big?" *The National Interest,* summer 2001, 43.
16. See Cooper, *Postmodern State;* Bell, *The Coming of Post-Industrial Society.*
17. Nixon quoted in James Chace and Nicholas X. Rizopoulos, "Towards a New Concert of Nations: An American Perspective", *World Policy Journal,* fall 1999, 9.
18. Jack S. Levy, *War in the Modern Great Power System, 1495–1975* (Lexington: University Press of Kentucky, 1983), 97.
19. Margaret Thatcher, "Why America Must Remain Number One", *National Review,* July 31, 1995, 25.
20. Josef Joffe, "Envy", *The New Republic,* January 17, 2000, 6.
21. Kenneth Waltz, "Globalization and American Power", *The National Interest,* spring 2000, 55–56.
22. Stephen Walt, "Alliance Formation and the Balance of Power", *International Security,* spring 1985.
23. Robert Gilpin, *War and Change in World Politics* (New York: Cambridge University Press, 1981), 144–45; Charles Kindleberger, *The World in Depression, 1929–1939* (Berkely: University of California Press, 1973), 305.
24. Joshua S. Goldstein, *Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age* (New Haven: Yale University Press, 1988), 281.
25. See Robert O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (Princeton: Princeton University Press, 1984), 235.
26. Yıllar boyunca, sayısız uzman hegemonik el değiştirmenin genel bir tarihî teorisini oluşturarak ulusların yükselişini ve düşüşünü açıklamaya çalıştı. Bazıları Portekiz, İspanya, Hollanda, Fransa ve Britanya gibi devletlerin tecrübelerini genellemeye çalıştılar. Diğerleri, Amerika'nın kaderini öngören olay olarak gördükleri 20. yüzyılda Britanya'nın düşüşüne odaklandılar. Bu yaklaşımların hiçbiri başarılı ola-

mamıştır. Bu teorilerin çoğu Amerika'nın şimdiye kadar çoktan düşüşe geçmiş olacağını öngörmüştür. Belirsiz açıklamalar ve soyut şemalandırmalar bizleri bu teorilerin yetersizliği konusunda uyarırlar. Çoğu eşit derecede önemli diğer kaynakları göz ardı eder ve belli başlı güç kaynaklarına odaklanarak tarihi zorba bir kılıfa sokarlar. Hegemonya açıklayıcı bir terim olarak kullanılabilir ama büyük hegemonik teoriler gelecekte yaşanacak olayları tahmin etmede yetersizdir. Bakınız, Immanuel Wallerstein, *The Politics of the World Economy: The States, the Movements, and the Civilizations: Essays* (New York: Cambridge University Press, 1984), 38, 41; George Modelski, "The Long Cycle of Global Politics and the Nation-State", *Comparative Studies in Society and History,* April 1978; George Modelski, *Long Cycles in World Politics* (Seattle: University of Washington Press, 1987). For a detailed discussion, see Nye, *Bound to Lead,* chapter 2.

27. William Wohlforth, "The Stability of a Unipolar World", *International Security* 24, 1 (summer 1999): 5–41.
28. Stephen Walt, "Keeping the World 'Off-Balance': Self-Restraint and US Foreign Policy", Kennedy School Research Working Paper Series 00–013, October 2000.
29. William Safire, "Putin's China Card", *New York Times,* June 18, 2001, A29.
30. Patrick Tyler, "Bush and Putin Look Each Other in the Eye", *New York Times,* June 17, 2001, A10.
31. Ikenberry, "Institutions, Strategic Restraint", 47; also Ikenberry, "Getting Hegemony Right", *The National Interest,* spring 2001, 17–24.
32. Josef Joffe, "How America Does It", *Foreign Affairs,* September–October 1997.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Aşağıda konuya göre sınıflandırılmış olarak realizm üzerine yapılmış çalışmaların bir listesi bulunmaktadır; bu liste çok zengin bir kaynağın sadece ufak bir bölümüdür. Yine de Uluslararası İlişkilerin realist imgesini yansıtmak için uygun çalışmalar olduğunu umut ediyoruz.

- Klasik ve neoklasik realizm üzerine
- Realizm ve yapısal realizm üzerine
- Güç, güç dengesi, anarşi ve güvenlik üzerine
- Savaş, nedenleri ve çözümleri üzerine
- Güç, savaş ve barış üzerine: rasyonel seçimler ve istatistiksel analizler
- Caydırıcılık üzerine
- Anarşi ve anarşi altında iş birliği üzerine
- İmparatorluklar üzerine
- Uluslararası ekonomi-politik üzerine
- Uzun döngüler, tarih ve uluslararası İlişkiler teorileri üzerine
- Alanda yapılmış diğer daha eski çalışmalar
- Realist eleştiriler, zorluklar ve değişiklikler

Klasik ve Neoklasik Realizm üzerine

Bell, Duncan. *Political Thought and International Relations: Variations on a Realist Theme*. New York: Oxford University Press, 2008.

Carr, Edward H. *The Twenty Year's Crisis*. New York: Palgrave, 2001.

Clausewitz, Carl von. *On War*. (Various editions.)

Clinton, W. David, ed. *The Realist Tradition and Contemporary International Relations*. Baton Rouge, LA: Louisiana State University Press, 2007.

Davis, Reed M. *A Politics of Understanding: The International Thought of Raymond Aron*. Baton Rouge, LA: Louisiana University Press, 2009.

Doyle, Michael. *The Ways of War and Peace*. New York: Norton, 1997, (Part One addresses Realism).

Frankel, Benjamin. *Roots of Realism*. London: Routledge, 1997.

Gulick, Edward. *Europe's Classical Balance of Power*. New York: W. W. Norton, 1995.

Haslam, Jonathan. *No Virtue like Necessity: Realist Thought in International Relations Since Machiavelli*. New Haven, CT: Yale University Press, 2002.

Herz, John. "Political Realism Revisited", *International Studies Quarterly* 25, 2, *Symposium in Honor of Hans J. Morgenthau* (June 1981): 182–97.

Hobbes, Thomas. *Leviathan*. Various editions. (originally published 1651).

Kissinger, Henry. *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster, 1994.

———. *A World Restored; Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace, 1812–22*. Boston, MA: Houghton Mifflin, 1957.

Larkins, Jeremy. *From Hierarchy to Anarchy: Territory and Politics Before Westphalia*. New York: Palgrave Macmillan, 2010.

Lebow, Richard Ned. "Classical Realism". In *International Relations Theories: Discipline and Diversity,* eds. Tim Dunne, Milja Kurki, and Steve Smith. New York: Oxford University Press, 2007.
———. *Coercion, Cooperation and Ethics in International Relations*. New York: Routledge, 2007.
Liska, George. *The Ways of Power*. Cambridge, England: Basil Blackwell, 1990.
Lobell, Steven E., Norrin M. Ripsman, and Jeffrey W. Taliaferro, eds. *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. New York: Cambridge University Press, 2009.
Lowell, Gustafson, ed. *Thucydides' Theory of International Relations: A Lasting Possession*. Baton Rouge, LA: Louisiana State University Press, 2000.
Machiavelli, Niccolo. *The Prince, The Discourses, The Art of War* and *History of Florence*. Various translations and editions.
Mearsheimer, John J. *Liddell Hart and the Weight of History*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1988.
Morgenthau, Hans (1904–80), and Kenneth Thompson. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. 6th ed. New York: Knopf, 1985.
Neacsu, Mihaela. *Hans J. Morgenthau's Theory of International Relations*. New York: Palgrave Macmillan, 2010.
Scheuerman, William E. *Hans Morgenthau: Realism and Beyond*. Cambridge, UK: Polity, 2009.
Thucydides. *The Peloponnesian War*. New York: The Modern Library, 1951.
Waltz, Kenneth N. *Man, the State and War*. New York: Columbia University Press, 1959.
Williams, Michael. *Realism Reconsidered*. New York: Oxford University Press, 2007.

Realizm ve Yapısal Realizm (Neorealizm) Üzerine

Barkin, Samuel J. *Realist Constructivism: Rethinking International Relations Theory*. New York: Cambridge University Press, 2010.
Brecher, Michael, and Frank Harvey. *Realism and Institutionalism in International Studies.* Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2002.
Buzan, Barry, Charles Jones, and Richard Little. *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism,* New York: Columbia University Press, 1993.
Buzan, Barry, and Ole Waever. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. New York: Cambridge University Press, 2004.
Crawford, Robert. *Idealism and Realism in International Relations: Beyond the Discipline*. Taylor and Francis, 2007.
Donnelly, Jack. *Realism and International Relations*. Boston: Cambridge University Press, 2000.
Drezner, Daniel W. "The Realist Tradition in American Public Opinion", *Perspectives on Politics*. Vol. 6, No. 1 (March 2008).
Frankel, Benjamin, ed. *Realism: Restatements and Renewal*. London: Frank Cass and Company, 1996.
Gilpin, Robert. *War and Change in World Politics*. Boston: Cambridge University Press, 2003.
Glenn, John, Darryl Howlett, and Stuart Poore, eds. *Neorealism Versus Strategic Culture*. Burlington, VT: Ashgate, 2004.
Griffiths, Martin. *Realism, Idealism and International Politics*. New York: Taylor and Francis, 2007.
Griffiths, Martin, and Terry O'Callaghan. "Realism". In *An Introduction to International Relations: Australian Perspectives,* eds. Devetak Richard, Anthony Burke, and Jim George. New York: Cambridge University Press, 2007.
Hanami, Andrew, ed. *Perspectives on Structural Realism*. New York: Palgrave Macmillan, 2003.
Jervis, Robert. *System Effects*. New Jersey: Princeton University Press, 1998.
Layne, Christopher. "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise", *International Security* 17, 4 (Spring 1993): 5–51.
Lobell, Steven, Ripsman Norrin, and Jeffrey Taliaferro, eds. *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. New York: Cambridge University Press, 2009.
Kapstein, Ethan, and Michael Mastanduno, eds. *Unipolar Politics: Realism and State Strategies after the Cold War*. New York: Columbia University Press, 1999.
Kolodziej, Edward. *Security and International Relations*. New York: Cambridge University Press, 2005, Ch. 4.
Mastanduno, Michael. "Preserving the Unipolar Moment. Realist Theories and US Grand Strategy after the Cold War". *International Security* 21, 4 (Spring 1997): 49–88.
Mearsheimer, John. "Structural Realism". In *International Relations Theories: Discipline and Diversity,* eds. Tim Dunne, Milja Kurki, and Steve Smith. New York: Oxford University Press, 2007.
———. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton and Company, 2001.
Powell, Robert. "Absolute and Relative Gains in International Relations Theory", *Ameri-*

can Political Science Review 85, 4 (December 1991): 1303–20.
Pressman, Jeremy. *Warring Friends: Alliance Restraints in International Politics*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2008.
Rose, Gideon. "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy". *World Politics* 51, 1 (October 1998): 144–72.
Rosecrance, Richard. "Has Realism Become Cost-Benefit Analysis? A Review Essay". *International Security* 26, 2 (Fall 2001): 132–54.
Rosenau, James, and Mary Durfee. *Thinking Theory Thoroughly: Coherent Approaches to an Incoherent World*, 2nd ed. Boulder, CO: Westview Press, 2000, Ch. 3.
Ruggie, John. "Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis", *World Politics,* 35, 2 (January 1983): 261–85.
Schroeder, Paul. "Historical Reality vs. Neo-Realist Theory", *International Security,* 19, 1 (Summer 1994): 108–48.
Taliaferro, Jeff. *Realism and U.S. Foreign Policy: The Primacy of Politics*. London: Routledge, 2009.
Vazquez, John, and Colin Elman, eds. *Realism and the Balancing of Power: A New Debate*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2003.
Walt, Stephen. *The Origins of Alliances*. New York: Cornell University Press, 1990.
———. "The Progressive Power of Realism". *American Political Science Review* 91, 4 (December 1997): 931–35.
———. *Revolution and War*. New York: Cornell University Press, 1997.
———. "Why Alliances Endure or Collapse". *Survival* 39, 1 (Spring 1997): 156–79.
Waltz, Kenneth. *Realism and International Politics*. London: Routledge, 2008.
———. "Realist Thought and Neorealist Theory". *Journal of International Affairs* 44 (Spring/Summer 1990): 21–37.
———. "Structural Realism after the Cold War". *International Security* 25, 1 (Summer 2000): 5–41.
———. "The Emerging Structure of International Politics". *International Security* 18, 2 (Fall 1993): 45–73.
———. "The New World Order". *Millennium* 22 (1993): 187–95.
———. *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill (first published by Addison-Wesley), 1979.
———. "Theory of International Relations". In *Handbook of Political Science,* Vol. 8, ed. Nelson W. Polsby and Fred I. Greenstein. Reading, MA: Addison-Wesley, 1975.
Williams, Michael. *The Realist Tradition and the Limits of International Relations*. New York: Cambridge University Press, 2005.
———. "What Is the National Interest? The Neoconservative Challenge in IR Theory". *European Journal of International Relations* 11, 3 (2005): 307–37.
Wohlforth, William. "Realism". In *The Oxford Handbook of International Relations,* eds. Reus-Smit Christian and Duncan Snidal. New York: Oxford University Press, 2008.
———. "The Stability of a Unipolar World". *International Security* 24, no. 1 (Summer 1999): 5–41.

Güç, Güç Dengesi, Anarşi ve Güvenlik Üzerine

Arreguin-Toft, Ivan. *How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict*. New York: Cambridge University Press, 2005.
Art, Robert, and Robert, Jervis. *International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues*, 7th ed. New York: Longman, 2005. Selected articles from Kenneth Waltz, Robert Jervis, Stephen Walt, and John Mearsheimer.
Betts, Richard K. *Enemies of Intelligence: Knowledge and Power in American National Security*. New York: Columbia University Press, 2007.
Berenskoetter, Felix, and M. J. Williams, eds. *Power in World Politics*. New York: Routledge, 2007.
Brooks, Stephen G. "Dueling Realisms". *International Organization* 51, 3 (Summer 1997): 445–77.
Brooks, Stephen, and William Wohlforth. *Worlds Out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008, Ch. 1, 2, 3, and 7.
Brown, Michael, Sean M. Lynn-Jones, and Steven Miller, eds. *Perils of Anarchy: Contemporary Realism and International Security*. Cambridge, MA: The MIT Press, 1995.
Cederman, Lars-Erik. "Emerging Polarity: Analyzing State-Formation and Power Politics". *International Studies Quarterly* 38, 4 (December 1994): 501–33.
Christensen, Thomas, and Jack Snyder. "Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity". *International Organization* 44, 2 (Spring 1990): 137–68.

Grieco, Joseph. "Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism", *International Organization* 42, 3 (Summer 1988): 485–506.
Grygiel, Jakub J. *Great Powers and Geopolitical Change*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2006.
Gulick, Edward. *The Time Is Now: Strategy and Structure for World Governance*. Lanham, MD: Lexington Books, 1999, Ch. 2.
Jervis, Robert. "Cooperation under the Security Dilemma", *World Politics* 30, 2 (January 1978): 167–214.
———. "Realism, Game Theory, and Cooperation". *World Politics* 40, 3 (April 1988): 317–49.
———. "Realism, Neoliberalism, and Cooperation". *International Security* 24, 1 (Summer 1999): 42–63.
———. *Why Intelligence Fails: Lessons from the Iranian Revolution and the Iraq War*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2010.
Jervis, Robert, and Jack Snyder, eds. *Dominoes and Bandwagons*. New York: Oxford University Press, 1991.
Katzenstein, Peter J. *The Culture of National Security*. New York: Columbia University Press, 1996.
Kegley, Charles W., Jr., and Gregory A. Raymond. *A Multipolar Peace? Great-Power Politics in the Twenty-first Century*. New York: St. Martin's, 1994.
Krasner, Stephen D. *Problematic Sovereignty*. New York: Columbia University, 2001.
———. *Sovereignty*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999.
Lake, David. "Anarchy, Hierarchy, and the Variety of International Relations". *International Organization* 50, 1 (Winter 1996): 1–34.
———. "Beyond Anarchy: The Importance of Security Institutions". *International Security* 26, 1 (Summer 2001): 129–60.
———. *Hierarchy in International Relations*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2009.
Layne, Christopher. "From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy", *International Security* 22, 1 (1997): 86–124.
———. *The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2006.
———. "The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States' Unipolar Moment". *International Security* 31, 2 (Fall 2006): 7–41.
Lebow, Richard Ned, and Thomas Risse-Kappen. *International Relations Theory and the End of the Cold War*. New York: Columbia University Press, 1995.
Legro, Jeffrey W. *Rethinking the World: Great Power Strategies and International Order*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005.
Lemke, Douglas. *Regions of War and Peace*. New York: Cambridge University Press, 2009.
Lieber, Robert J. *The American Era: Power and Strategy for the 21st Century*. New York: Cambridge University Press, 2005.
Little, Richard. "Balance of Power". In *Contending Images of World Politics,* eds. Greg Fry and Jacinta O'Hagan. New York: St. Martin's Press, 2000.
———. *The Balance of Power in International Relations: Metaphors, Myths and Models*. New York: Cambridge University Press, 2007.
Mearsheimer, John. "The False Promise of International Institutions". *International Security* 19, 3 (Winter 1994–1995): 5–49.
———. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton, 2001.
——— and Stephen M. Walt. *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2007.
McCormick, John. *The European Superpower*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
Miller, Benjamin. *States, Nations, and the Great Powers: The Source of Regional War and Peace*. New York: Cambridge University Press, 2007.
Milner, Helen. "The Assumption of Anarchy in International Relations Theory: A Critique". In *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate,* ed. David Baldwin. New York: Columbia University Press, 1993.
Moens, Alexander, Lenard J. Cohen, and Allen G. Sens. *NATO and European Security: Alliance Politics from the End of the Cold War to the Age of Terrorism*. Westport, CT: Praeger, 2003.
Molloy, Seán. *The Hidden History of Realism: A Genealogy of Power Politics*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
Montgomery, Evan. "Breaking Out of the Security Dilemma: Realism, Reassurance, and the Problem of Uncertainty". *International Security* 31, 2 (Fall 2006): 151–85.
Mowle, Thomas, and David Sacko. *The Unipolar World: An Unbalanced Future*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.

Niou, Emerson, and Peter Ordeshook. "Stability in Anarchic International Systems". *American Political Science Review,* 4 (December 1990): 1207–34.
Niou, Emerson, Peter Ordeshook, and Rose Gregory, eds. *The Balance of Power*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
Nye, Joseph S., Jr. *Power in the Global Information Age*. New York: Routledge, 2004.
Odgaard, Liselotte. *The Balance of Power in Asia-Pacific Security: US-China Policies on Regional Order*. London: Routledge, 2007.
Paul, T. V., James Wirtz, and Michel Fortman, eds. *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century*. Palo Alto, CA: Stanford University Press, 2004.
Rendall, Mathew. "Defensive Realism and the Concert of Europe". *Review of International Studies* 32 (2006): 523–40.
Schweller, Randall. "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In". *International Security* 19, 1 (Summer 1994): 72–107.
———. *Deadly Imbalances*: *Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*. New York: Columbia University Press, 1998.
———. "The Problem of International Order Revisited: A Review Essay", *International Security* 26, 1 (2001): 161–86.
———. "Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing". *International Security* 29, 2 (Fall 2004): 159–201.
———. *Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2006.
Snyder, Glenn. "Mearsheimer's World-Offensive Realism and the Struggle for Security". *International Security* 27, 1 (Summer 2002): 149–73.
Stein, Arthur. *Why Nations Cooperate: Circumstance and Choice in International Relations*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1990.
Taliaferro, Jeffrey. "Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited". *International Security* 25, 3 (Winter 2000–2001): 128–61.
Tang, Shiping. *A Theory of Security Strategy for Our Time: Defensive Realism*. New York: Palgrave Macmillan, 2010.
Thies, Wallace J. *Why NATO Endures*. New York: Cambridge University Press, 2009.
Wagner, Harrison. "The Theory of Games and the Balance of Power". *World Politics* 38, 4 (July 1986): 546–76.
———. "What Was Bipolarity", *International Organization* 47, 1 (Winter 1993): 77–106.
Walt, Stephen. *Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy*. New York: Norton, 2005.
Wendt, Alexander, and Michael N. Barnett. "Dependent State Formation and Third World Militarization". *Review of International Studies* 19 (1993): 321–47.
Wohlforth, William. "The Stability of a Unipolar World". *International Security* 24, 1 (Summer 1999): 5–41.

Savaş, Sebepleri ve Çareleri Üzerine

Allison, Graham T. *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*. New York: New York Times Books/Henry Holt, 2004.
Aron, Raymond. *On War*. London: Secker and Warburg, 1958.
———. *Peace and War*. Garden City, NY: Doubleday, 1966.
Blum, Gabriella. *Islands of Agreement*: *Managing Enduring Armed Rivalries*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007.
Brodie, Bernard. *War and Politics*. New York: Macmillan, 1973.
Brown, Michael, ed. *Theories of War and Peace*. Cambridge, MA: MIT Press, 1998.
Brown, Seyom. *The Causes and Prevention of War*. New York: St. Martin's, 1987.
Copeland, Dale. *The Origins of Major War*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2000.
Doyle, Michael W. *Ways of War and Peace*. New York: W. W. Norton, 1997.
Doyle, Michael W., and Nicholas Sambanis. *Making War and Building Peace*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2006.
Fearon, James D. "Rationalist Explanations for War". *International Organization* 49, 3 (Summer 1995): 379–414.
George, Alexander, and Richard Smoke. *Deterrence in American Foreign Policy*. New York: Columbia University Press, 1974.
George, Alexander L. *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*. Washington, DC: U.S. Institute of Peace, 1993.
Gilpin, Robert. *War and Change in World Politics*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1981.
Hoffmann, Stanley. *The State of War*. New York: Praeger, 1965.

Hoffmann, Stanley, and David Fidler. *Rousseau on International Relations*. Oxford, England: Clarendon Press, 1991.
Holsti, Kalevi J. *Peace and War: Armed Conflicts and International Order, 1648–1989*. New York: Cambridge University Press, 1991.
———. *The State, War, and the State of War*. New York: Cambridge University Press, 1996.
Howard, Michael. *The Causes of War and Other Essays*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1983.
———. *War and the Liberal Conscience*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 1978.
Jervis, Robert. *American Foreign Policy in a New Era*. New York: Routledge, 2005, Ch. 1.
Lebow, Richard Ned. *Between Peace and War*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1981.
Mayhew, David R. "Wars and American Politics", *Perspectives on Politics* 3, 3 (September 2005): 473–93.
Miller, Benjamin. *States, Nations, and the Great Powers: The Sources of Regional War and Peace*. New York: Cambridge University Press, 2007.
Mueller, John. *Quiet Cataclysm: Reflections on the Recent Transformation of World Politics*. New York: HarperCollins, 1995.
———. *The Remnants of War*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2004.
———. *Retreat from Doomsday: The Obsolescence of Major War*. New York: Basic Books, 1989.
Sagan, Scott, and Kenneth N. Waltz. *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate*. New York: W. W. Norton, 1995, 2003. [Waltz presents a realist case and Sagan responds with a liberal-institutionalist understanding grounded in organization theory.]
Schelling, Thomas S. *Arms and Influence*. New Haven, CT: Yale University Press, 1966.
———. *The Strategy of Conflict*. New York: Oxford University Press, 1960.
Stoessinger, John G. *Why Nations Go to War*. New York: St. Martin's, 1978.
Thompson, William R. *On Global War: Historical-Structural Approaches to World Politics*. Columbia: University of South Carolina Press, 1990.
Van Evera, Stephen. *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1999.
———. "Hypotheses on Nationalism and War". *International Security* 18, 4 (Spring 1994): 5–39.
Wagner, Harrison. *War and the State: The Theory of International Politics*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2007.
Walt, Stephen M. *Revolution and War*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1996.
Waltz, Kenneth N. "Kant, Liberalism, and War". *American Political Science Review* 56 (June 1962): 331–40.
———. *Man, the State and War*. New York: Columbia University Press, 1959.
Wolfsfeld, Gadi. *Media and the Path to Peace*. New York: Cambridge University Press, 2007.
Wright, Quincy. *A Study of War*. Chicago: University of Chicago Press, 1964.

Liderlik, Egemenlik ve Hegemonik İstikrar Üzerine

Brooks, Stephen G., and William C. Wohlforth. "International Relations Theory and the Case Against Unilateralism", *Perspectives on Politics* 3, 3 (September 2005): 509–24.
Feste, Karen A. *Intervention: Shaping the Global Order*. Westport, CT: Praeger, 2003.
Keohane, Robert O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984.
———. "The Theory of Hegemonic Stability and Changes in International Economic Regimes, 1967–1977", ACIS Working Paper No. 22. Los Angeles: University of California Center for International and Strategic Affairs, 1980.
Lebow, Richard Ned, and Barry S. Strauss, eds. *Hegemonic Rivalry: From Thucydides to the Nuclear Age*. Boulder, CO: Westview Press, 1991.
Lepgold, Joseph. *The Declining Hegemon*. New York: Praeger, 1990.
Nau, Henry. *The Myth of America's Decline*. New York: Oxford University Press, 1990.
Nye, Joseph S. *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books, 1990.
Strange, Susan. "The Persistent Myth of Lost Hegemony". *International Organization* 41, 4 (Autumn 1987): 551–74.

Güç, Savaş ve Barış Üzerine: Rasyonel Seçimler ve İstatistiksel Analizler

Alt, James, Randall Calvert, and Biran Humes. "Reputation and Hegemonic Stability: A Game-Theoretic Analysis", *American Political Science Review* 82, 2 (June 1996): 445–66.

Bennett, D. Scott, and Allan C. Stam. *The Behavioral Origins of War*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2004.

Berejikian, Jeffrey D. *International Relations Under Risk: Framing State Choice*. Albany, NY: State University of New York Press, 2004.

Bueno de Mesquita, Bruce. "Game Theory, Political Economy, and the Evolving Study of War", *American Political Science Review* 100, 4 (November 2006): 637–42.

———. "Risk, Power Distributions, and the Likelihood of War". *International Studies Quarterly* 25, 4 (December 1981): 541–68.

———. *The War Trap*. New Haven, CT: Yale University Press, 1981.

———. "The War Trap Revisited: A Revised Expected Utility Model". *American Political Science Review* 79, 1 (March 1985): 156–73.

Bueno de Mesquita, Bruce, and David Lalman. "Empirical Support for Systemic and Dyadic Explanations of International Conflict". *World Politics* 41, 1 (October 1988): 1–20.

———. *War and Reason: Domestic and International Imperatives*. New Haven: Yale University Press, 1992.

Bueno de Mesquita, Bruce, James Morrow, and Ethan Zorick. "Capabilities, Perception, and Escalation". *American Political Science Review* 91, 1 (March 1997): 15–27.

Bueno de Mesquita, Bruce and Randolph M. Siverson. "War and the Survival of Political Leaders". *American Political Science Review* 89, 4 (December 1995): 841–55.

Bueno de Mesquita, Bruce, Randolph M. Siverson, and Gary Woller. "War and the Fate of Regimes". *American Political Science Review* 86 (1992): 638–46.

Bueno de Mesquita, Bruce, et al., "Capabilities, Perception and Escalation". *American Political Science Review* 91, 1 (March 1997): 15–27.

Choucri, Nazli, and Robert C. North. *Nations in Conflict*. San Francisco: W. H. Freeman, 1975.

Cioffi-Revilla, Claudio. *The Scientific Measurement of International Conflict*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1990.

Diehl, Paul F., ed. *The Scourge of War: New Extensions on an Old Problem*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press, 2004. [This is a *Festschrift* of articles honoring the work on warfare of J. David Singer (see below).]

Fearon, James. "Rationalist Explanations of War", *International Organization* 49, 3 (Summer 1995): 379–414.

Geller, Daniel. "Capability Concentration, Power Transition, and War". *International Interactions* 17, 3 (May 1992): 269–84.

Gilpin, Robert. "The Theory of Hegemonic War", *Journal of Interdisciplinary History* 18 (Spring 1988): 591–614.

———. *War & Change in World Politics*. Cambridge University Press, 1981.

Hagan, Joe D. "Domestic Political Systems and War Proneness". *Mershon International Studies Review* 38 (1994): 183–207.

James, Patrick. "Structural Realism and the Causes of War". *Mershon International Studies Review* 39, 2 (October, 1995): 181–208.

Kugler, Jacek, and Douglas Lemke, eds. *Parity and War: Evaluations and Extensions of the War Ledger*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1996.

Kydd, Andrew H. *Trust and Mistrust in International Relations*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009.

Lemke, Douglas, and Jacek Kugler. "The Evolution of the Power Transition Perspective". In *Parity and War*, eds. Jacek Kugler and Douglas Lemke. Michigan: University of Michigan Press, 1996.

Lemke, Douglas, and Suzanne Werber. "Power Parity, Commitment to Change, and War". *International Studies Quarterly* 40, 2 (June 1996): 235–60.

Levy, Jack. "Alliance Formation and War Behavior: An Analysis of the Great Powers, 1495–1975". *Journal of Conflict Resolution* 25, 4 (December 1981): 581–613.

———. "Prospect Theory, Rational Choice, and International Relations". *International Studies Quarterly* 41, 1 (March 1997): 87–112.

———. "The Diversionary Theory of War". In Manus Midlarsky, *Handbook of War Studies*. Boston: Unwin Hyman, 1989.

———. "Theories of General War." *World Politics* 37, 3 (April 1985): 344–74.

Mansfield, Edward D. *Power, Trade, and War*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994.

———. "The Concentration of Capabilities and the Onset of War". *Journal of Conflict Resolution* 36, 1 (March 1992): 3–24.

Mansfield, Edward D. and Brian M. Pollins, Eds. *Economic Interdependence and International Conflict: New Perspectives on an Enduring Debate*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2002.

Maoz, Zeev, and Ben D. Mor. *Bound by Struggle: The Strategic Evolution of Enduring Rivalries*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2002.
Mearsheimer, John. "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War". *International Security* 15, 1(Summer 1990): 5–56.
Midlarsky, Manus, ed. *The Evolution of Inequality: War, State Survival, and Democracy in Comparative Perspective*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1999.
———. *Handbook of War Studies*. Three volumes. Boston: Unwin Hyman, 1989 (Volume I on interstate war) and Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2000 and 2009 (Volume II on interstate war and Volume III on intrastate conflict).
———. *The Killing Trap: Genocide in the Twentieth Century*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2005.
———. *The Onset of World War*. Boston: Unwin Hyman, 1988.
Morrow, James. "Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances", *American Journal of Political Science* 35, 4 (November 1991): 904–33.
O'Hanlon, Michael E. *The Science of War: Defense Budgeting, Military Technology, Logistics, and Combat Outcomes*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009.
Powell, Robert. "Stability and the Distribution of Power". *World Politics* 48, 2 (January 1996): 239–67.
Rapoport, Anatol. *The Origins of Violence*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1989, 1995.
Reiter, Dan. "Learning, Realism, and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past". *World Politics* 46, 4 (July 1994): 490–526.
Richardson, Lewis F. *Arms and Insecurity*. Pittsburg, PA: Boxwood, 1960.
———. *Statistics of Deadly Quarrels*. Chicago: Quadrangle Books, 1960.
Rummel, Rudolph. *Dimensions of Nations*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1972.
———. *Understanding Conflict and War* (5 volumes). Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1975–81.
Singer, J. David, Stuart Bremer, and John Stuckey. "Capability Distribution, Uncertainty, and Major Power War, 1820–1965". In *The Scientific Study of Peace and War,* eds. John Vazquez and Marie Henehan. New York: Macmillan/Lexington Books, 1992, Ch. 2.
Singer, J. David, and P. F. Diehl. *Measuring the Correlates of War*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1993.
Singer, J. David, and Melvin Small. *The Wages of War, 1816–1965*. New York: John Wiley, 1972.
Small, Melvin, and J. David Singer, eds. *International War: An Anthology and Study Guide*. Homewood, IL: Dorsey Press, 1985.
Smith, Alastair. "Alliance Formation and War". *International Studies Quarterly* 39, 4 (December 1995): 405–25.
Sullivan, Michael P. *Power in Contemporary International Politics*. Columbia: University of South Carolina Press, 1990.
Trager, Robert F., "Diplomatic Calculus in Anarchy: How Communication Matters", *American Political Science Review* 104, 2 (May 2010): 347–68.
Vasquez, John A. "The Realist Paradigm and Degenerate Versus Progressive Research Programs: An Appraisal of Neotraditional Research on Waltz's Balancing Proposition". *American Political Science Review* 91, 4 (December 1997): 899–912.
———. "The Steps to War: Toward a Scientific Explanation of the Correlates of War Findings". *World Politics* 40, 1 (October 1987): 108–45.
———. *The War Puzzle*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1993.
Wagner, Harrison. "Peace, War, and the Balance of Power". *American Political Science Review* 88, 3 (September 1994): 593–607.
Wohlforth, William. "Realism and the End of the Cold War". *International Security* 19, 3 (Winter 1994–1995): 91–129.
Woosang, Kim, and James Morrow. "When Do Power Shifts Lead to War?" *American Journal of Political Science* 36, 4 (November 1992): 896–922.

Caydırıcılık Üzerine

Achen, Christopher, and Duncan Snidal. "Rational Deterrence Theory and Comparative Case Studies". *World Politics* 41, 2 (January 1989): 143–69.
Adams, Karen. "Attack and Conquer? International Anarchy and the Offense-Defense-Deterrence Balance". *International Security* 28, 3 (Winter 2003–04): 45–83.
Coleman, David, and Joseph Siracusa. *Real-World Nuclear Deterrence: The Making of International Strategy*. Westport, CT: Praeger Security International, 2006.
Crawford, Timothy W. *Pivotal Deterrence: Third-Party Statecraft and the Pursuit of Peace*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003.

Danilovic, Vesna. *When the Stakes Are High Deterrence and Conflict among Major Powers*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2002.
Downs, George. "The Rational Deterrence Debate", *World Politics* 41, 2 (January 1989): 225–37.
Downs, George, and David Rocke. "Tacit Bargaining and Arms Control", *World Politics* 39, 3 (April 1987): 297–325.
Fearon, James. "Signaling Versus the Balance of Power and Interests: An Empirical Test of a Crisis Bargaining Model". *Journal of Conflict Resolution* 38, 2 (June 1994): 236–69.
Freedman, Lawrence. *Deterrence*. Cambridge, MA: Polity Press, 2004.
George, Alexander, and Richard Smoke. "Deterrence and Foreign Policy". *World Politics* 41, 2 (January 1989): 170–82.
Glaser, Charles. "When Are Arms Races Dangerous? Rational Versus Suboptimal Arming". *International Security* 28, 4 (Spring 2004): 44–84.
Gray, Colin. *Maintaining Effective Deterrence*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2003.
Huth, Paul, Christopher Gelpi, and Scott Bennet. "The Escalation of Great Power Militarized Disputes: Testing Rational Deterrence Theory and Structural Realism". *The American Political Science Review* 87, 3 (September 1993): 609–23.
Huth, Paul, and Bruce Russett. "General Deterrence between Enduring Rivals: Testing Three Competing Models". *American Political Science Review* 87, 1(March 1993): 61–73.
Jervis, Robert. *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1976.
———. "Rational Deterrence: Theory and Evidence". *World Politics* 41, 2 (January 1989): 183–207.
Kenyon, Ian, and John Simpson. *Deterrence and the New Global Security Environment*. New York: Routledge, 2006.
Lebow, Richard, and Janice Stein. "Rational Deterrence Theory: I Think, Therefore I Deter". *World Politics* 41, 2 (January 1989): 208–24.
Mearsheimer, John J. *Conventional Deterrence*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1983.
Morgan, Patrick M. *Deterrence Now*. New York: Cambridge University Press, 2003.
Morrow, James. "A Spatial Model of International Conflict". *American Political Science Review* 80, 4 (December 1986): 1131–50.
———. "Signaling Difficulties with Linkage in Crisis Bargaining". *International Studies Quarterly* 36, 1 (March 1992): 153–72.
Ochmanek, David, and Lowell Schwartz. *The Challenge of Nuclear-Armed Regional Adversaries*. Santa Monica, CA: Rand Corp., 2008.
Press, Daryl G. *Calculating Credibility: How Leaders Assess Military Threats*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005.
Sartori, Anne E. *Deterrence by Diplomacy*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005.
Schelling, Thomas. *The Strategy of Conflict*. Cambridge: Harvard University Press, 1980.
Smith, Derek D. *Deterring America: Rogue States and the Proliferation of Weapons of Mass Destruction*. New York: Cambridge University Press, 2006.
Weber, Steven. "Realism, Detente, and Nuclear Weapons." *International Organization* 44, 1 (Winter 1990): 55–82.
Zagare, Frank. "Rationality and Deterrence." *World Politics* 42, 2 (January 1990): 238–60.

Anarşi ve Anarşi Koşullarında İş Birliği Üzerine

Brown, Michael E., Sean M. Lynn-Jones, and Steven E. Miller, eds. *The Perils of Anarchy: Contemporary Realism and International Security*. Cambridge, MA: MIT Press, 1995.
Bull, Hedley. *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1977.
Buzan, Barry, Richard Little, and Charles Jones. *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*. New York: Columbia University Press, 1993.
Grieco, Joseph M. "Anarchy and the Limits of Cooperation". *International Organization* 42, 3 (Summer 1988): 485–506.
———. *Cooperation among Nations*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1990.
Oye, Kenneth A., ed. *Cooperation under Anarchy*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1986.
Stein, Arthur. *Why Nations Cooperate: Circumstance and Choice in International Relations*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1993.

İmparatorluklar Üzerine

Bacevich, Andrew J. *American Empire: The Realities and Consequences of U.S. Diplomacy*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2002.

Chomsky, Noam. *Failed States: The Abuse of Power and the Assault on Democracy*. New York: Henry Holt, Metropolitan Books, 2006.
———. *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance*. New York: Henry Holt, Metropolitan Books, 2003 and 2004.
———. *Imperial Ambitions: Conversations on the Post-9/11 World*. New York: Henry Holt, Metropolitan Books, 2005.
Daalder, Ivo, and James Lindsay. *America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy*. Hoboken, NJ: Wiley, 2005.
Doyle, Michael. *Empires*. New York: Cornell University Press, 1986.
Elliott, J. H. *Empires of the Atlantic World*. New Haven, CT: Yale University Press, 2006.
Ferguson, Niall. *Empire: How Britain Made the Modern World*. London: Penguin, 2004.
———. *Empire: The Rise and Demise of the British World Order and the Lessons for Global Power*. New York: Basic Books, 2004.
Gordon, Michael, and General Bernard E. Trainor. *Cobra II: The Inside Story of the Invasion and Occupation of Iraq*. New York: Pantheon, 2006.
Harvey, David. *The New Imperialism*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2003.
Howe, Stephen. *Empire: A Very Short Introduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2002.
Huntington, Samuel. *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*. New York: Simon & Schuster, 1996.
Ikenberry, John, ed. *America Unrivaled*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2002. [See in particular the Introduction and Part I on the Durability of Unipolarity (Waltz, Kupchan, and Wohlforth).]
———. "America's Imperial Ambition". In Art and Waltz, *Use of Force,* 6th ed. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2003.
Joffe, Josef. *Überpower: The Imperial Temptation of America*. New York: Norton, 2006.
Johnson, Chalmers. *A Trilogy: Nemesis: The Last Days of the American Republic* (2007); *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy and the End of the Republic* (2004); and *Blowback: The Costs and Consequences of American Empire* (2000 and 2004). New York: Henry Holt, Metropolitan Books.
Kennedy, Paul. *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. New York: Random House, 1987.
Kinzer, Stephen. *All the Shah's Men: An American Coup and the Roots of Middle East Terror*. New York: John Wiley & Sons, 2003.
———. *Overthrow: America's Century of Regime Change from Hawaii to Iraq*. New York: Times Books, 2006.
Kupchan, Charles A. *The Vulnerability of Empire*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1994.
Layne, Christopher, and Bradley A. Thayer. *American Empire: A Debate*. London: Routledge, 2007.
———. *The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2006.
Lefever, Ernest W. *America's Imperial Burden: Is the Past Prologue?* Boulder, CO: Westview, 1999.
Luttwak, Edward N. *The Grand Strategy of the Roman Empire: From the First Century A.D. to the Third*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1976.
Mearsheimer, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton and Company, 2001.
Nexon, Daniel H., and Thomas Wright. "What's at Stake in the American Empire Debate," *American Political Science Review* 101, 2 (May 2007): 253–71.
Peters, Ralph. *New Glory: Expanding America's Global Supremacy*. New York: Penguin Group, 2005.
Ricks, Thomas E. *Fiasco: The American Military Adventure in Iraq*. New York: Penguin, 2006.
Simes, Dimitri. "America's Imperial Dilemma". *Foreign Affairs* 82, 6 (2003): 91–100.
Snyder, Jack. *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1991.
Spruyt, Hendrik. *Ending Empire: Contested Sovereignty and Territorial Partition*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005.
Tilly, Charles. "How Empires End." In K. Barkey and M. von Hagen, eds. *After Empire: Multiethnic Societies and Nation-Building*. Boulder, CO: Westview, 1997: 1–11.
Tucker, Robert W., and David Hendrickson. *The Imperial Temptation: The New World Order & America's Purpose*. New York: NYU Press, 1992.
Walt, Stephen M. *Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy*. New York: W.W. Norton, 2006.

Uluslararası Ekonomi-Politik Üzerine

Gilpin, Robert. *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. Andhra Pradesh, India: Orient Longman, 2003.

———. *The Political Economy of International Relations*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1987.
———. *U.S. Power and the Multinational Corporation*. New York: Basic Books, 1975.
Grieco, Joseph M. *Cooperation among Nations: Europe, America, and Non-Tariff Barriers to Trade*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1990.
Grieco, Joseph M., and G. John Ikenberry. *State Power and World Markets: The International Political Economy*. New York: W. W. Norton & Company, 2002.
Katzenstein, Peter J. *Small States in World Markets*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1985.
Kindleberger, Charles P. *World Economic Primacy, 1500–1900*. New York: Oxford University Press, 1996.
Knorr, Klaus. *The Power of Nations: The Political Economy of International Relations*. New York: Basic Books, 1975.
Krasner, Stephen D. *Structural Conflict: The Third World against Global Liberalism*. Berkeley: University of California Press, 1985.
Mastanduno, Michael. "Do Relative Gains Matter? America's Response to Japanese Industrial Policy". In *Neorealism and Neoliberalism*, ed. David Baldwin. New York: Columbia University Press, 1993: 250–66.
Olson, Mancur. *The Rise and Decline of Nations*. New Haven, CT: Yale University Press, 1982.
Rosecrance, Richard. *The Rise of the Trading State*. New York: Basic Books, 1986.
Strange, Susan. *States and Markets*. London: Pinter, 1988, 1994.
Zysman, John. *Governments, Markets and Growth*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1983.

Uzun Döngüler, Tarih ve Uluslararası İlişkiler Üzerine

Goldstein, Joshua S. *Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age*. New Haven: Yale University Press, 1988.
———. "The Possibility of Cycles in International Relations". *International Studies Quarterly* 35, 4 (December 1991): 477–80.
Haas, Mark L. *The Ideological Origins of Great Power Politics, 1789–1989*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005.
Kennedy, Paul. *The Rise and Fall of the Great Powers*. New York: Random House, 1987.
Modelski, George. *Exploring Long Cycles*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1987.
Modelski, George, and W. R. Thompson. *Leading Sectors and World Powers*. Columbia: University of South Carolina Press, 1996.
———. *Seapower in Global Politics, 1494–1993*. Seattle: University of Washington Press, 1988.
Rasler, Karen A., and William R. Thompson. *The Great Powers and Global Struggle, 1490–1990*. Lexington: University Press of Kentucky, 1994.
Rosecrance, Richard. "Long Cycle Theory in International Relations". *International Organization* 41, 2 (Spring 1987): 283–301.
Thompson, William R. "Long Waves, Technological Innovation, and Relative Decline." *International Organization* 44, 2 (Spring 1990): 201–33.

Alanda Yapılmış Daha Önceki Çalışmalar

Claude, Inis. *Power and International Relations*. New York: Random House, 1962.
Herz, John. *Political Realism and Political Idealism*. Chicago: University of Chicago Press, 1951.
———. "Political Realism Revisited". *International Studies Quarterly* 25, 2 (June 1981): 182–241.
Hoffmann, Stanley. "Raymond Aron and the Theory of International Relations". *International Studies Quarterly* 29, 1 (March 1985): 13–27.
Iklé, Fred C. *How Nations Negotiate*. New York: Harper & Row, 1964.
Kaplan, Morton. *System and Process in International Politics*. New York: John Wiley, 1957.
Kissinger, Henry. *A World Restored*. New York: Grosset and Dunlap, 1964.
Liska, George. *Nations in Alliance*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1968.
Mackinder, Halford J. "The Round World and the Winning of the Peace". *Foreign Affairs* 21, 4 (July 1943): 595–605.
Morgenthau, Hans. J. *In Defense of the National Interest*. New York: Knopf, 1951.
———. *Politics among Nations*, 5th ed. New York: Knopf, 1978.
Osgood, Robert E. *Alliances and American Foreign Policy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1967.
Osgood, Robert E., and Robert W. Tucker. *Force, Order and Justice*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1967.
Riker, William H. *A Theory of Political Coalitions*. New Haven, CT: Yale University Press, 1962.
Rosecrance, Richard. *Action and Reaction in World Politics*. Boston: Little, Brown, 1963.
Russett, Bruce M. *International Regions and the International System*. Chicago: Rand McNally, 1967.

Tucker, Robert W. *The Inequality of Nations*. New York: Basic Books, 1977.
Waltz, Kenneth N. *Foreign Policy and Democratic Politics*: *The American and British Experience*. Boston: Little, Brown, 1967.
Wolfers, Arnold. *Discord and Collaboration*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1962.
Wright, Quincy. *The Study of International Relations*. New York: Appleton-Century-Crofts, 1955.

Realizme Yönelik Eleştiriler, Zorluklar ve Değişiklikler

Ashley, Richard K. "Political Realism and Human Interests". *International Studies Quarterly* 25, 2 (June 1981): 204–36.
Baldwin, David A., ed. *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*. New York: Columbia University Press, 1993.
Beer, Francis A., and Robert Hariman, eds. *Post-Realism: The Rhetorical Turn in International Relations*. East Lansing, MI: Michigan State University Press, 1996.
Grieco, Joseph M. "Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism". *International Organization* 42, 3 (Summer 1988): 485–506.
———. *Cooperation among Nations*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1990.
———. "The Relative-Gains Problem for International Cooperation". *American Political Science Review* 87, 3 (September 1993): 729–35.
Haas, Ernst B. "The Balance of Power: Prescription, Concept or Propaganda?" *World Politics* 5, 4 (July 1953): 442–77.
Hoffmann, Stanley. "Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe". *Daedalus* 95 (Summer 1966): 862–915.
Kegley, Charles W., ed. *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge*. New York: St. Martin's, 1995.
Keohane, Robert O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984.
———. *International Institutions and State Power*. Boulder, CO: Westview, 1989.
———. ed. *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press, 1986.
———. "The Theory of Hegemonic Stability and Changes in International Economic Regimes". In *Change in the International System,* ed. Ole Holsti, Randolph M. Siverson, and Alexander George. Boulder, CO: Westview, 1980.
———. "Theory of World Politics: Structural Realism and Beyond". In *Political Science: State of the Discipline,* ed. Ada W. Finifter. Washington, DC: American Political Science Association, 1983.
Keohane, Robert O., and Joseph S. Nye. *Power and Interdependence*. Boston: Little, Brown, 1977.
Lyons, Gene M., and Michael Mastanduno, eds. *Beyond Westphalia: State Sovereignty and International Intervention*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1995.
Nye, Joseph S. "Neorealism and Neoliberalism". *World Politics* 40, 2 (January 1988): 235–51.
Patomški, Heikki. *After International Relations: Critical Realism and the (Re)construction of World Politics*. London, New York: Routledge, 2002.
Powell, Robert. "Absolute and Relative Gains in International Relations Theory". *American Political Science Review* 85 (1991): 1303–20.
———. "Anarchy in International Relations Theory: The Neorealist-Neoliberal Debate". *International Organization* 48 (1994): 313–44.
Rapoport, Anatol. *Strategy and Conscience*. New York: Schocken Books, 1969.
Rosecrance, Richard, and Arthur Stein. *The Domestic Bases of Grand Strategy*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1993.
Snidal, Duncan. "Relative Gains and the Pattern of International Cooperation". *American Political Science Review* 85, 3 (September 1991): 701–26.
Spruyt, Hendrik. *The Sovereign State and Its Competitors*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994.
Vasquez, John A. "The Realist Paradigm and Degenerative Versus Progressive Research Programs: An Appraisal of Neotraditional Research on Waltz's Balancing Proposition". *American Political Science Review* 91, 4 (December 1997): 899–912.
———. *The War Puzzle*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1993.
Waltz, Kenneth N. "Reflections on *Theory of International Politics:* Response to My Critics". In ed. Robert O. Keohane, *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press, 1986.
Wendt, Alexander E. "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory". *International Organization* 41, 3 (Summer 1987): 335–70. Realizm: Devlet ve Güç Dengesi

ve bunun nasıl gerçekleştirilebileceği, uluslararası sistemin anarşik yapısı, nispi kazançlar dürtüsü ve güç dengesi tarafından bütün liderlere ve devletlere yapılan kısıtlamaları umursamadığı şeklinde olacaktır. Dahası, bazı realistler insanların aslında savaş benzeri davranışa yönelik eğilimine sinirlendiğini; böyle davranmanın insanın doğasında olduğunu ileri sürecektir.

İradecilik vurgusu, liberal yazılarda her zaman kabul edilmez. Ve ne de sonuçları etkileyebilecek özgür iradeyle oluşan bir kanaate yönelik felsefi bir yükümlülük işlevidir. Bu ayrıca, çoğu liberal için analizin odağının gerçek kurumları, bireysel aktörleri ve kanlı canlı politika yapanların sahip olduğu kolektif inanç sistemlerini içeren ülke içi analiz seviyesinde faaliyet gösteren unsurlar olması gerçeğinden de çıkarılabilir. Bir kişi, gerçek kurumlar içerisindeki gerçek bireyleri araştırdığı zaman, amilin önem arz ettiği açıktır. Dünya siyaseti bir insan suretiyle uğraşır ve bu da anlaşılır bir şekilde istençcilik varsayımına bir güvene neden olur.

NOTLAR

1 Kenneth Waltz'un *Man, State and War* kitabının ilk cildinde birinci imge, birey veya küçük bir grup analiz düzeyidir. İkincisi devlet ve toplum üzerinedir. Üçüncüsü, bir bütün olarak uluslararası sistemdir.

2 Theodore J. Lowi, *The End of Liberalism: Ideology, Policy, and the Crisis of Public Authority* (New York: Norton, 1969), 48 and 71. Sonraki alıntılar şu eserlerdendir: David Truman, *The Governmental Process* (New York: Knopf, 1959), ix, 519–20; Robert A. Dahl, *A Preface to Democratic Theory* (Chicago: University of Chicago Press, 1963), 173; see also Harold D. Lasswell, *Politics: Who Gets What, When, How* (New York: McGraw-Hill, 1936).

3 Ernst B. Haas, "Turbulent Fields and the Theory of Regional Integration", *International Organization,* 30, 2 (Spring 1976), 179.

4 Bu argümanın tamamı için bakınız, James N. Rosenau, *Turbulence in World Politics* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990).

5 John W. Burton, *World Society* (Cambridge, England: Cambridge University Press, 1972); Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, Jr., eds. *Transnational Relations and World Politics* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971). Bu türde sonraki çalışmalar şunları içermektedir: Margaret E. Keck and Kathryn Sikkink, *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1998); and Sanjeev Khagram, James A. Riker, and Kathryn Sikkink, eds., *Restructuring World Politics: Transnational Movements, Networks, and Norms* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002).

6 Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, Jr., *Power and Interdependence: World Politics in Transition* (Boston: Little Brown, 1977), 8.

7 Andreas Hansenclever, Peter Mayer, and Volker Rittberger, "Interests, Power, Knowledge: The Study of International Regimes," *Mershon International Studies Review* 40, 2 (October 1996): 177–228.

8 Stephen D. Krasner, "Global Communications and National Power: Life on the Pareto Frontier", *World Politics* 43 (1991): 363.

9 Peter M. Haas, "Introduction: Epistemic Communities and International Policy Coordination", *International Organization* 46 (1992): 3. Devamındaki alıntı da bu makaleye aittir.

10 Friedrich V. Kratochwil and John Gerard Ruggie, "International Organization: A State of the Art on an Art of the State", *International Organization* 40 (1986): 764, 766.

11 Robert O. Keohane, "Neoliberal Institutionalism: A Perspective on World Politics", in *International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory*, ed. Robert O. Keohane (Boulder, CO: Westview Press, 1989), 3. Bu kısmın kalanında, Koehane'nin söz konusu çalışmasının ilgili bölümünde bir araya getirilmiş makalalerinden ve *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (Princeton, NJ: PrincetonUniversity Press, 1984) eserinden faydalanılmıştır.
12 Keohane, "Neoliberal Institutionalism: A Perspective on World Politics", 2.
13 Bakınız, Judith Goldstein and Robert O. Keohane, eds., *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1993).
14 Robert O. Keohane, *Power and Governance in a Partially Globalized World* (New York and London: Routledge, 2002), 258.
15 age., 16, 208 ve 245.
16 age., 266 ve 246.
17 age., 266
18 Bakınız J. D. Thompson, *Organizations in Action* (New York: McGraw-Hill, 1967), 134–35.
19 Richard Rosecrance, *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World.* (New York: Basic Books, 1986).
20 John Mueller, *Retreat from Doomsday: The Obsolescence of Major War* (New York: Basic Books, 1989).
21 Stephen G. Brooks, *Producing Security: Multinational Corporations, Globalization, and the Changing Calculus of Conflict* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005, 2007).
22 Michael W. Doyle, "Liberalism and World Politics", *American Political Science Review,* 80, 4 (1986): 1151–69. Literatür araştırması için bakınız: Edward Mansfield and Brian Pollins, "The Study of Interdependence and Conflict: Recent Advances, Open Questions, and Directions for Future Research", *Journal of Conflict Resolution* 45, 6 (2001): 834–59. Cf. Larry Diamond, *The Spirit of Democracy: The Struggle to Build Free Societies Throughout the World* (New York: Times Books-Henry Holt, 2008).
23 Edward D. Mansfield and Jack Snyder, *Electing to Fight: Why Emerging Democracies Go to War* (Boston: MIT Press, 2005).
24 Jack Levy, "The Causes of War: A Review of Theories and Evidence", in Phillip E. Tetlock et al., eds. *Behavior, Society, and Nuclear War,* vol. 1 (New York: Oxford University Press, 1989), 270.
25 Örnek olarak bakınız, David Kinsella, "No Rest for the Democratic Peace", *American Political Science Review,* 99, 3 (August 2005): 453–72.
26 Bakınız, Michael W. Doyle, "One World, Many Peoples: International Justice in John Rawls's *The Law of Peoples*", *Perspectives on Politics,* 4, 1 (March 2006): 109–20.
27 Bakınız, Valerie M. Hudson, Derek H. Chollet, and James M. Goldgeier, *Foreign Policy Decision-Making (Revisited)* including the original text by Richard C. Snyder, H. W. Bruck, and Burton Sapin (New York: Palgrave, 2002).
28 age., 5.
29 age., 7-9.
30 age., 165.
31 Leon Festinger, *Theory of Cognitive Dissonance* (Stanford: Stanford University Press, 1957).
32 Robert Jervis, *Perception and Misperception in International Politics* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1976); Richard Ned Lebow, *Between Peace and War: The Nature of International Crisis* (Baltimore MD: The Johns Hopkins University Press, 1984); Bakınız, Paul Gordon Lauren, *Diplomacy: New Approaches in History, New*

Approaches in History, Theory and Policy (New York, Free Press, 1979) içinde Ole Holsti'nin krizlerde karar alma makalesi.

33 Irving Janis, *Victims of Groupthink* (Boston: Houghton Mifflin, 1972).

34 Graham Allison, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis,* 2nd ed. (New York: Longman, 1971, 1999).

35 Judith Goldstein, *Ideas, Interests, and American Trade Policy* (Ithaca: Cornell University Press, 1994); Ernst B. Haas, *When Knowledge Is Power: Three Modes of Change in International Politics* (Berkeley, CA: University of California Press, 1990).

36 Dominic Johnson, *Overconfidence and War* (Cambridge MA: Harvard University Press, 2004).

37 Dominic Johnson and Dominic Tierney, *Failing to Win: Perceptions of Victory and Defeat in International Politics* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006).

38 Robert O. Keohane, *Power and Governance in a Partially Globalized World* (United Kingdom: Routledge, 2002); içinde örnek olarak gösterildiği gibi.

39 Jan Aart Scholte, *Globalisation: A Critical Introduction*, 2nd ed. (New York: Palgrave Macmillan, 2005), p. 124.

40 James Brassett and William Smith, "Deliberation and Global Civil Society: Agency, Arena, and Affect", *Review of International Studies*, 36 (2010): 413-30; James Bohman, *Democracy Across Borders: From Demos to Demoi* (Cambridge, MA: MIT Press, 2007); John S. Dryzek, *Deliberative Global Politics: Discourse and Democracy in a Divided World* (Cambridge: Polity Press, 2006).

41 Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man* (New York: Free Press, 1992), xi–xii.

37 Faydalı bir gözden geçirme için bakınız Mearsheimer 2001, 90–96.
38 Burada, ekonomik determinizm, "ekonomik süreçlerin eğilimleri, kuvvetleri ve çıktıları; siyasi örgütlenme ve kültürel inançlar gibi sosyal kalkınmanın diğer boyutları üzerinde bağımsız ve belirleyici bir nüfuz uygular" anlamında ele alınmıştır (Bimber 1994, 91).
39 Mill 1920, 582.
40 Bu tahminlerin en meşhuru, Norman Angell tarafından ileri sürülmüştür. Angell 1910.
41 Bu tartışma için bakınız Keohane and Nye 1998, 81.
42 Bu hususta bakınız Dicken 1998, 5.
43 Bazı Küreselleşme taraftarları bu açıdan daha aşırıdırlar. Bakınız örneğin, Reich 1991; ve Ohmae 1995.

Kaynakça

Angell, Norman. 1910. *The Great Illusion: A Study of the Relationship of Military Power in Nations to Their Economic and Social Advantage*. London: William Henemann.

Barbieri, Katherine, and Gerald Snyder. 1999. Globalization and Peace: Assessing New Directions in the Study of Trade and Conflict. *Journal of Peace Research* 36.

Bennett, D. Scott, and Allan Stam. 2003. *The Behavioral Origins of War*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Bimber, Bruce. 1994. Three Faces of Technological Determinism. In *Does Technology Drive History?* edited by M. Smith and L. Marx. Cambridge: MIT Press.

Bitzinger, Richard A. 1994. The Globalization of the Arms Industry: The Next Proliferation Challenge. *International Security* 19 (2).

Buzan, Barry 1984. Economic Structure and International Security: The Limits of the Liberal Case. *International Organization, 38*.

Deutsch, Karl, et al. 1957. *Political Community and the North Atlantic Area*. Princeton: Princeton University Press.

Dicken, Peter. 1998. *Global Shift: Transforming the World Economy*. 3rd ed. New York: Guilford Press.

Doyle, Michael W. 1997. *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism*. New York: Norton.

Dunning, John. 1992. *Multinational Enterprises and the Global Economy*. Reading, Mass.: Addison Wesley.

Gaddis, John. 1987. *The Long Peace: Inquiries Into the History of the Cold War*. New York: Oxford University Press.

Grieco, Joseph, Robert Powell, and Duncan Snidal. 1993. The Relative Gains Problem for International Cooperation. *American Political Science Review* 87.

Hamilton, Alexander (Publius). 1961. The Federalist No. 6 in *The Federalist Papers*.

Hobson, John. 1965. *Imperialism: A Study*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Huntington, Samuel. 1993. The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs* 72 (3).

Irwin, Douglas. 1996. *Against the Tide: An Intellectual History of Free Trade*. Princeton: Princeton University Press.

Kant, Immanuel. 1957. *Perpetual Peace*. Translated by Lewis White Beck. New York: Bobbs-Merrill.

Keohane, Robert O., and Joseph S. Nye Jr. 1998. Power and Interdependence in the Information Age. *Foreign Affairs* 77 (5).

Kobrin, Stephen. 1995. Regional Integration in a Globally Networked Economy. *Transnational Corporations* 4 (2).

Kupchan, Charles. 2002. *The End of the American Era: U.S. Foreign Policy and the Geopolitics of the Twenty-first Century*. New York: Knopf.

Lenin, Vladimir. 1917. *Imperialism: The Highest Stage of Capitalism*. New York: International Publishers.

Levy, Jack S. 1989. The Causes of War: A Review of Theories and Evidence. In *Behavior, Society, and Nuclear War*, edited by P. Tetlock et al. New York: Oxford University Press.

Liberman, Peter. 1996. *Does Conquest Pay? The Exploitation of Occupied Industrial Societies*. Princeton: Princeton University Press.

Mansfield, Edward, and Brian Pollins. 2001. The Study of Interdependence and Conflict: Recent Advances. Open Questions, and Directions for Future Research. *Journal of Conflict Resolution* 45 (6).

McMillan Susan M. 1997. Interdependence and Conflict. *Mershon International Studies* 41.

Mearsheimer, John J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton.

Mill, John Stuart. 1920. *Principles of Political Economy*. London: Longman, Green.

Montesquieu, Charles de Secondat. 1989. *The Spirit of the Laws*. Cambridge: Cambridge University Press.

Moran, Theodore H. 1990. The Globalization of America's Defense Industries. *International Security* 15(1).

Nye, Joseph S., Jr. 1971. *Peace in Parts: Integration and Conflict in Regional Organization*. Boston: Little Brown.

Ohmae, Kenichi. 1995. *The End of the Nation State: The Rise of the Regional Economies*. New York: Free Press.

Oneal, John, France Oneal, Zeev Maoz, and Bruce M. Russett. 1996. The Liberal Peace: Interdependence, Democracy, and International Conflict, 1950–85. *Journal of Peace Research* 33 (1).

———. 1999. Assessing the Liberal Peace with Alternative Specifications: Trade Still Reduces Conflict. *Journal of Peace Research* 36 (4).

Reich, Robert. 1991. *The Work of Nations*. New York: Alfred A. Knopf.

Rose, Gideon. 2003. Imperialism: The Highest Stage of Capitalism. *National Interest*, spring.

Rosecrance, Richard. 1986. *The Rise of the Trading State*. New York: Basic Books.
———. 1996. The Rise of the Virtual State. *Foreign Affairs* 75 (4).
———. 1999. *The Rise of the Virtual State: Wealth and Power in the Coming Century*. New York: Basic Books.
Russett, Bruce M., and John R Oneal. 2000. *Triangulating Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations*. New York: Norton.
Silberner, Edmund. 1946. *The Problem of War in Nineteenth Century Economic Thought*. Princeton: Princeton University Press.
Staley, Eugene. 1935. *War and Private Investor*. Garden City, New York: Doubleday, 1935.
Stam, Allan C., and Alastair Smith. 2001. Issues, Stakes, and the Nature of War. Paper presented to the Annual Meeting of the American Political Science Association, San Francisco.
Van Evera, Stephen. 1990–91. Primed for Peace: Europe after the Cold War. *International Security* 15.
Vernon, Raymond, and Ethan B. Kapstein. 1991. National Needs, Global Resources. *Daedalus* 120 (4).
Waltz, Kenneth N. 1979. *Theory of International Politics*. Reading, Mass.: Addison-Wesley.
———. 1993. The Emerging Structure of International Politics. *International Security* 18.
———. 2000. Globalization and American Power. *National Interest,* spring.
Way, Christopher. 1998. Manchester Revisited: A Theoretical and Empirical Evaluation of Commercial Liberalism. Ph.D. dissertation, Stanford University.
Wendt, Alexander. 1992. Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization* 46.
———. 1994. Collective Identity Formation and the International State. *American Political Science Review* 88.

Ortak Mallar Trajedisinin Ötesi

ROBERT O. KEOHANE

GENEL AÇIKLAMA

Elinor Ostrom, ekonomi alanında Nobel Ödülü almıştır ve bu, bir siyaset bilimci için görülmemiş bir başarıdır. Kendisinin en iyi bilinen çalışması Governing the Commons: The Evolutions of Institutions for Collective Actions'tır (1990). Analizinde rasyonel tercih yaklaşımından faydalanmasına rağmen, çalışması ayrıca bireysel tercihi sosyal ve kültürel bağlamların içerisine konumlandırmasıyla da bilinir. Onun araştırma odak noktası, kendini yöneten yerel seviyedeki kurumların ormanları, su ürünlerini, suyu ve tarım arazileri gibi ortak sermaye kaynaklarını finanse etmek ve yönetmek için nasıl kolektif faaliyetin üstesinden geldiği üzerinedir.

Robert Keohane, Ostrom'um yerel ortak mülkiyetler ile alakalı sorularının küresel ortak mülkiyetlere de eşit düzeyde uygulanabilir olduğunu belirtmektedir. Analizin her iki düzeyinde de, ortak sermaye kaynakları kolektif mal zorluğuna maruz kalır. Bu zorluk, hiçbir bireysel aktör bağımsız olarak malı korumayla ilgilenmediği için bir malın eksik temini veya fazla kullanımıdır. Kendisinin uluslararası iş birliğini analiz etme çabaları ve 1990'ların ortalarında iklim ve bir araya getirme faaliyeti üzerine Ostrom ile birlikte bir kitap editörlüğü yaptıkları göz önünde bulundurulunca, Keohane Ostrom'un çalışması üzerine yorum yapmak için gerekli vasıflara sahiptir.

"Beyond the Tragedy of the Commons" by Robert O. Keohane from *Perspectives on Politics*, Vol. 8, No. 2, pp. 577–580, © 2010 Cambridge Journals, izin alınarak yeniden basılmıştır.

İslamcı hâline gelen Amerikan vatandaşlarının kalkıştığı *cihadın* raporlarının tamamı dikkati devlet dışı aktörler ve dünya siyasetindeki şiddetin üzerine çekmiştir. Birim olarak homojen devletlerin bulunduğu "bilardo topu" oyunu kuramsal modelleri bu konularla oldukça alakasız görünmektedir. Buna karşın, heterojenliğin anlaşmazlığı tetikleyici etkisine vurgu yapan yerel ortak sermaye kaynakları modelleri artan bir şekilde alakalı görünmektedir. Ortak varlıklar sorunlarına yönelik literatürde değinilen bir konu olan bilgideki eşitsizlikler, bilhassa ilgi çekici görünmektedir. Bilgideki eşitsizlikler, söz konusu "bilgi" kutsal görevlerle veya Hristiyanlığın İslam'a yönelik sözde saldırıları ile ilgili olduğu zaman saldırıları teşvik edebilir ancak terörle mücadele fırsatları da sağlayabilir. Ve bilgideki eşitlik yani, diğer kültürlerin üyeleri ile barışçıl birlikteliğe kendini adamış İslam taraftarları arasındaki cihat yapanların sadece barışa değil kendilerine de zarar verdikleri şeklindeki ortak kanaat, organize devlet dışı şiddeti kontrol etmek için iş birliği sağlama konusunda hayati öneme sahip olabilir. Bana, Ostrom ve meslektaşlarının kuramlarından ve bu literatürün bilgi sağladığı deney ve gözlemlerden kültürel homojenlik ve heterojenliğin etkisi hakkında ilginç varsayımlar üretebiliriz gibi geliyor.

Ostrom'un çalışması, kısmen kendisi saha çalışmasında tek başına kalmış toplumları incelediği ve kısmen de deneysel çalışma, yerel toplum içerisindeki bireylerin durumlarını çok farklı yönlerden kendi destek gruplarına karşı sorumlu olan hükûmetler arasındaki daha karmaşık etkileşimlerden daha iyi modelleyebildiği için uluslararası ilişkiler alanındaki çoğu eş değer çalışmadan daha sistematiktir. Ancak genel anlamda Ostrom kendi içgörülerini dünya siyasetine uyarlamayla ilgilenmemektedir. Sonuç olarak bana öyle geliyor ki uluslararası terörün yayılışı ve kontrolü veya heterojenliklerin iklim değişimine yönelik tepkileri nasıl etkilediği gibi konuları anlama arayışı içerisindeki araştırmacılar için atıl fırsatlar vardır.

Ostrom siyaset bilimine ve bizim iş birliği ve kurumlara yönelik anlayışımıza önemli katkılar sağlamıştır ve ondan kendi görüşünü dünya siyasetine yaymasını beklemek haksızlık olacaktır. Ancak onun öğrencilerinin ve takipçilerinin, hiçbirinin neden onun kuram ve yöntemlerini bu alana uygulamayı düşünme cüretine ve hayal gücüne sahip olmadığını sorabiliriz. Deneysel çalışma dünya siyaseti çalışması üzerinde bir etki yapmak için sadece bir başlangıç noktasıdır; bir etkiden fazlasını yapmak için çalışmanın önemli soruları ele almaya ve deneysel yönteme ilaveten zengin bir kuramsal literatür üzerine kurulması gerekir.[11] Burada belirtildiği gibi, Ostrom'un kuramı dünya siyasetine modern bürokratik devleti incelemekten daha fazla uygulanabilir olan birçok varsayım üzerine özellikle de hiyerarşinin yokluğu üzerine kuruludur. Bu kuram, yerel ve küresel arasındaki boşluğun üzerinden ikisi arasındaki ulusal seviyeye "yükselip yükselmeyeceği" konusunda endişelenen araştırmacılar olmaksızın "atlayabilir."

Yaratıcı siyaset bilimi temelde, ister ekonomi ister istatistik isterse de alanımızın diğer branşlarından ödünç alınmış olsun yeni teknikleri eski sorunlara uygulama ile ilgili değildir. Daha temel yenilikler, önceki nesilleri şaşkına çeviren sorunlar hakkında yeni yöntemler düşünmeyi içermektedir. Ostrom, siyaset, kurumlar ve hiyerarşik olmayan koşullardaki iş birliği hakkında yeni yollar düşünmüştür. Hem Ostrom'un geleneği üzerine çalışan araştırmacıların hem de genel anlamda uluslararası ilişkiler öğrencilerinin dünya siyaseti çalışması için onun çalışmasının çıkarımlarını daha fazla dikkate almasının tam zamanıdır. Eğer bunu yaparlarsa ve sonuçlar verimli olursa, dolaylı olarak da olsa Elinor Ostrom önemli bir dünya siyaseti kuramcısı olarak görülebilir.

Notlar

1 Metz vd., 2007; Stern vd., 2006; Aldy ve Stavins, 2007; Aldy ve Pizer, 2009.

2 Elinor Ostrom ve ben ortak bir çalışmada buna vurgu yaptık. Ancak pek ilgi çekmedi. Bakınız Keohane ve Ostrom, 1995.

3 Keohane, 1984; *Governing the Commons.*

4 Kindleberger, 1973; Krasner, 1976.

5 Martin, 1995, 75.

6 "Demokratik barış" üzerine büyük bir literatür vardır. Örneğin bakınız, Maoz ve Russett, 1993; Bueno de Mesquita vd., 1999.

7 Martin, 1995.

8 Ostrom, 1995.

9 Libecap, 1995: 171–72.

10 Keohane ve Victor, 2009.

11 İç savaş problemlerine uygulanmış deneysel bir çalışma örneği için bakınız, Tingley ve Walter, 2010.

Kaynakça

Aldy, J. E., and W. A. Pizer. 2009. *The Competitiveness Impacts of Climate Change Mitigation Policies.* Arlington, VA: Pew Center on Global Climate Change.

Aldy, J. E., and R. N. Stavins. 2007. *Architectures for Agreement: Addressing Global Climate Change in the Post-Kyoto World.* New York: Cambridge University Press.

Bueno de Mesquita, Bruce, James D. Morrow, Randolph M. Siverson, and Alastair Smith. 1999. "An Institutional Explanation of the Democratic Peace". *American Political Science Review* 93 (December): 791–807.
Keohane, Robert O. 1984. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press.
Keohane, Robert O., and Elinor Ostrom, eds. 1995. *Local Commons and Global Interdependence: Heterogeneity and Cooperation in Two Domains*. London: Sage.
Keohane, Robert O., and David Victor. 2009. "The Regime Complex for Climate Change". Unpublished paper.
Kindleberger, Charles P. 1973. *The World in Depression*. Berkeley: University of California Press.
Krasner, Stephen D. 1976. "State Power and the Structure of International Trade". *World Politics* 28 (April): 317–47.
Libecap, Gary D. 1995. "The Conditions for Successful Collective Action". Chapter 7 in Keohane and Ostrom, 161–90.
Maoz, Zeev, and Bruce M. Russett. 1993. "Normative and Structural Causes of Democratic Peace, 1946–1986". *American Political Science Review* 87 (September): 624–38.
Martin, Lisa L. 1995. "Heterogeneity, Linkage, and Commons Problems". Chapter 4 in Keohane and Ostrom, 71–91.
Metz, B., et al. 2007. *Climate Change 2007: Mitigation of Climate Change: Contribution of Working Group III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. New York: Cambridge University Press.
Ostrom, E. 1995. "Self-organization and Social Capital". *Industrial and Corporate Change* 4 (1): 131–59.
Stern, N., S. Peters, V. Bakhshi, A. Bowen, C. Cameron, S. Catovsky, D. Crane, S. Cruickshank, S. Dietz, N. Edmonson, S.-L. Garbett, L. Hamid, G. Hoffman, D. Ingram, B. Jones, N. Patmore, H. Radcliffe, R. Sathiyarajah, M. Stock, C. Taylor, T. Vernon, H. Wanjie, and D. Zenghelis. 2006. *Stern Review: The Economics of Climate Change*. London: Her Majesty's Treasury.
Tingley, Dustin, and Barbara Walter. 2010. "The Effect of Repeated Play on Reputation-Building: An Experimental Approach". Unpublished paper.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Ulusaşırıcılık ve Karşılıklı Bağımlılık

Barney, Darin. *The Network Society*. Cambridge, UK: Polity, 2004.
Burton, John W. *World Society*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1972.
Campbell, John L. *Institutional Change and Globalization*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2004.
Cerny, Philip G. *Rethinking World Politics: A Theory of Transnational Pluralism*. New York: Oxford University Press, 2010.
Della Porta, Donatella, et al. *Globalization from Below: Transnational Activists and Protest Networks*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 2006.
Ferguson, Yale H., and Richard W. Mansbach. *A World of Polities: Essays on Global Politics*. UK: Routledge, 2008.
Guidry, John A., Michael D. Kennedy, and Mayer N. Zald, eds. *Globalizations and Social Movements: Culture, Power, and the Transnational Public Sphere*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2000.
Haar, Edwin van de. *Classical Liberalism and International Relations Theory: Hume, Smith, Mises, and Hayek*. New York: Palgrave Macmillan, 2009.
Keck, Margaret E., and Kathryn Sikkink. *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1998.
Keohane, Robert O., and Joseph Nye, Jr. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little, Brown and Company, 1977.
Keohane, Robert O., and Joseph S. Nye, Jr., eds. *Transnational Relations and World Politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1972. [This first appeared as an entire issue of *International Organization* XXV, 3 (Summer 1971).]
Khagram, Sanjeev, James A. Riker, and Kathryn Sikkink, eds., *Restructuring World Politics: Transnational Movements, Networks, and Norms*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002.
McDonald, Patrick J. *The Invisible Hand of Peace: Capitalism, the War Machine, and International Relations Theory*. New York: Cambridge University Press, 2009.
Rosecrance, Richard. *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World*. New York: Basic Books, 1986.
———. *The Rise of the Virtual State: Wealth and Power in the Coming Century*. New York: Basic Books, 1999.

Rosenau, James N. *Distant Proximities: Dynamics Beyond Globalization*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2003.
———. *Turbulence in World Politics*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990.
Smith, Jackie, Charles Chatfield, and Ron Pagnucco, eds. *Transnational Social Movements and Global Politics: Solidarity Beyond the State*. Syracuse: Syracuse University Press, 1997.
Tarrow, Sidney. *The New Transnational Activism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Uluslararası Kurumlar ve Örgütler

Alvarez, José. "International Organizations: Then and Now". *The American Journal of International Law* 100, 2 (April 2006): 324–47.
Axelrod, Robert. "The Emergence of Cooperation among Egoists". *American Political Science Review* 75, 2 (June 1981): 306–18.
———. *The Evolution of Cooperation*. New York: Basic Books, 1984.
Barnett, Michael, and Raymond Duvall. *Power in Global Governance*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
Botcheva, Liliana, and Lisa L. Martin. "Institutional Effects on State Behavior: Convergence and Divergence". *International Studies Quarterly* 45, 1 (March 2001): 1–26.
Braedley, Susan, and Meg Luxton, eds. *Neoliberalism and Everyday Life*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2010.
Campbell, John L., and Ove K. Pedersen, eds. *The Rise of Neoliberalism and Institutional Analysis*. Princeton: Princeton University Press, 2001.
Colas, Alejandro. "Neoliberalism, Globalization and International Relations". In *Neoliberalism: A Critical Reader*, eds. Alfredo Saad-Filho and Deborah Johnston London. Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2005.
Fearon, James. "Bargaining, Enforcement, and International Cooperation". *International Organization* 52, 2 (Spring 1998): 269–306.
Foot, Rosemary, S. Neil MacFarlane, and Michael Mastanduno, eds. *U.S. Hegemony and International Organizations: The United States and Multilateral Institutions*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
Frieden, Jeffrey. "Actors and Preferences in International Relations". In *Strategic Choice and International Relations*, eds. David Lake and Robert Powell. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999.
Glaser, Charles L. *Rational Theory of International Politics: The Logic of Competition and Cooperation*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2010.
Goldstein, Judith, and Robert O. Keohane, eds. *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions and Political Change*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1988.
Haas, Ernst. *Beyond the Nation-State*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1964.
———. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, 1950–1957*. New ed. South Bend, IN: University of Notre Dame Press, 2004 [first published 1958].
———. *When Knowledge Is Power: Three Modes of Change in International Organization*. Berkeley, CA: University of California Press, 1990.
Haftendorn, Helga, Robert O. Keohane, and Celeste A. Wallander, eds. *Imperfect Unions: Security Institutions Over Time and Space*. New York: Oxford University Press, 1999.
Holsti, Kalevi. *Taming the Sovereigns: Institutional Change in International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
Ikenberry, John, and Takashi Inoguchi. *The Uses of Institutions: The US, Japan, and Governance in East Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
Isaac, Jeffrey C., Ed. "Beyond the Tragedy of the Commons—A Discussion of Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action", *Perspectives on Politics*. Vol. 8, No. 2 (June 2010): 569–93.
Katzenstein, Peter, Robert O. Keohane, and Stephen Krasner. "International Organization and the Study of World Politics". *International Organization* 52, 4 (Autumn 1998): 645–85.
Keohane, Robert. "Global Governance and Democratic Accountability". In *Taming Globalization: Frontiers of Governance*, eds. David Held and Mathias Koenig-Archibugi. London: Polity Press, 2003, 130–59.
———. "Governance in a Partly Globalized World". *American Political Science Review* 95, 1 (March 2001): 1–15.
———. "Institutional Theory in International Relations". In *Realism and Institutionalism in International Studies*, eds. Michael Brecher and Frank Harvey. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002.

———. *International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory*. Boulder, CO Westview, 1989.
———. "International Institutions: Two Approaches", *International Studies Quarterly* 32, 4 (December 1988): 379–96.
———. *Power and Governance in a Partially Globalized World*. London: Routledge, 2002.
Keohane, Robert, and Allen Buchanan. "The Legitimacy of Global Governance Institutions". *Ethics and International Affairs* 20, 4 (December 2006).
Keohane, Robert, Helga Haftendorn, and Celeste Wallander, eds. *Imperfect Unions: Security Institutions Across Time and Space*. Oxford: Oxford University Press, 1999.
Keohane, Robert, and Lisa Martin. "Institutional Theory, Endogeneity and Delegation". Working Paper No. 99-07. Cambridge, MA: Weatherhead Center for International Affairs, 1999.
Keohane, Robert, and Lisa L. Martin. "The Promise of Institutionalist Theory". *International Security* 20, 1 (Summer 1995): 39–51.
Keohane, Robert O., and Helen V. Milner, eds. *Internationalization and Domestic Politics*. New York: Cambridge University Press, 1996.
Keohane, Robert, and Joseph S. Nye. *Power and Interdependence*, 3rd ed. New York: Pearson Longman, 1977, 2001.
Koremenos, Barbara, Charles Lipson, and Duncan Snidal. "The Rational Design of International Institutions", *International Organization* 55, 4 (Autumn 2001): 761–99.
Liberman, Peter. *Democratic Commitments: Legislatures and International Cooperation*. Princeton: Princeton University Press, 2000.
———. "Interests, Power and Multilateralism". *International Organization* 46, 4 (Autumn 1992): 765–92.
———. *International Institutions in the New Global Economy*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2005.
———. "Trading with the Enemy: Security and Relative Economic Gains". *International Security* 21, 1 (Summer 1996): 147–65.
Martin, Lisa. "The President and International Agreements: Treaties as Signaling Devices". *Presidential Studies Quarterly* 35, 3 (September 2005): 440–65.
Martin, Lisa, and Beth Simmons, eds. *International Institutions: An International Organization Reader*. Cambridge, MA.: MIT Press, 2001.
———. "Theories and Empirical Studies of International Institutions". *International Organization* 52, 4 (Autumn 1998): 729–57.
Martin, Lisa, and Robert Keohane. "Institutional Theory, Endogeneity, and Delegation". In *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*, eds. Colin Elman and Miriam Elman. Cambridge, MA: MIT Press, 2003, 71–107.
Matthews, John C. "Current Gains and Future Outcomes: When Cumulative Relative Gains Matter". *International Security* 21, 1 (Summer 1996): 112–46.
Milner, Helen V. "Globalization, Development, and International Institutions: Normative and Positive Perspectives" (Review Essay), *Perspectives on Politics*. Vol. 3, No. 4 (December 2005): 833–54.
Milner, Helen V., and Andrew Moravcsik, eds. *Power, Interdependence, and Nonstate Actors in World Politics*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009. [This is a Festschrift of articles written in his honor by former students of Robert Keohane.]
Milner, Helen, and B. Peter Rosendorff. "The Optimal Design of International Institutions: Why Escape Clauses Are Essential". In *The Rational Design of International Institutions*, eds. C. Lipson, B. Koremenos, and D. Snidal. New York: Cambridge University Press, 2004.
Mitrany, David. *A Working Peace System*. Chicago: Quadrangle Books, 1966.
Moravcsik, Andrew. "Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Relations". *International Organization* 51, 4 (Autumn 1997): 513–53.
———. *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
Nye, Jr., Joseph. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004.
Oye, Kenneth. "Explaining Cooperation under Anarchy: Hypotheses and Strategies". In *Cooperation under Anarchy*, ed. Kenneth Oye.

Princeton, NJ: Princeton University Press, 1986.
Pahre, Robert, "International Cooperation as Interagency Cooperation", *Perspectives on Politics*. Vol. 7, No. 4 (December 2009).
Powell, Robert. "Absolute and Relative Gains in International Relations Theory". *American Political Science Review* 85, 4 (December 1991): 1303–20.
Rochester, Martin. "Coordination Versus Prisoner's Dilemma: Implications for International Cooperation and Regimes". *American Political Science Review* 79, 4 (December 1985): 923–42.
———. "The Rise and Fall of International Organization as a Field of Study". *International Organization* 40, 4 (Autumn 1986): 773–813.
Ruggie, John. "Multilateralism: The Anatomy of an Institution". *International Organization* 46, 3 (Summer 1992): 561–98.
Simmons, Beth. "Capacity, Commitment, and Compliance: International Institutions and Territorial Disputes". *The Journal of Conflict Resolution* 46, 6 (December 2002): 829–56.
Snidal, Duncan. "The Game Theory of International Politics". In *Cooperation Under Anarchy*, ed. Kenneth Oye. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1986.
Steffek, Jens. *Embedded Liberalism and Its Critics: Justifying Global Governance in the American Century*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
Wallander, Celeste A., and Robert O. Keohane. "An Institutional Approach to Alliance Theory". Working Paper No. 95-2. Cambridge, MA: Harvard University Center for International Affairs, 1995.

Uluslararası Rejimler

Alter, Karen J., and Sophie Meunier. "Symposium: The Politics of International Regime Complexity". *Perspectives on Politics* 7, 1 (March 2009): 13–24.
Breitmeier, Helmut, Oran Young, and Michael Zurn. *Analyzing International Environmental Regimes*. Cambridge, MA: The MIT Press, 2007.
Brooks, Stephen G., and William C. Wohlforth. "International Relations Theory and the Case Against Unilateralism", *Perspectives on Politics*. Vol. 3, No. 3 (September 2005): 509–24.
Donnelly, Jack. "International Human Rights: A Regime Analysis". *International Organization* 40, 3 (Summer 1986): 599–642.
Haas, Ernst. "Why Collaborate?: Issue-Linkage and International Regimes". *World Politics* 32, 3 (April 1980): 357–405.
———. "Words Can Hurt You; Or, Who Said What to Whom about Regimes". *International Organization* 36, 2 (Spring 1982): 207–43.
Haggard, Stephen, and Beth Simmons. "Theories of International Regimes". *International Organization* 41, 3 (Summer 1987): 491–517.
Hasenclever, Andreas, Peter Mayer, and Volker Rittberger. *Theories of International Regimes*. New York: Cambridge University Press, 1997.
Helm, Carsten, and Detlef Sprinz. "Measuring the Effectiveness of International Environmental Regimes". *The Journal of Conflict Resolution* 44, 5 (October 2000): 630–52.
Keohane, Robert. "The Demand for International Regimes". International Organization, 36, 2 (Spring 1982): 325–55.
Krasner, Stephen. *International Regimes*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1983.
———. "Regimes and the Limits of Realism: Regimes as Autonomous Variables". *International Organization* 36, 2 (Spring 1982): 497–510.
———. "Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables". *International Organization* 36, 2 (Spring 1982): 185–205.
Levy, Marc, Oran Young, and Michael Zürn. "The Study of International Regimes". *European Journal of International Relations* 1, 3 (1995): 267–331.
Milner, Helen. "International Regimes and World Politics: Comments on the Articles by Smouts, de Senarclens and Jönsson". *International Social Science Journal* 45, 1 (November 1993): 491–97.
Milner, Helen, Edward Mansfield, and Peter Rosendorff. "Replication, Realism, and Robustness: Analyzing Political Regimes and International Trade". *American Political Science Review* 96, 1 (March 2002): 167–69.
Rittberger, Volker, and Peter Mayer, eds. *Regime Theory and International Relations*. New York: Oxford University Press, 1995.
Ruggie, John. "International Regimes, Transactions, and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order". *International Organization* 36, 2 (Spring 1982): 379–415.

Snidal, Duncan. "Coordination Versus Prisoners' Dilemma: Implications for International Cooperation and Regimes". *The American Political Science Review* 79, 4 (December 1985): 923–42.

Spector, Bertram I., and I. William Zartman, Eds. *Getting It Done: Post-Agreement Negotiation and International Regimes*. Washington, D.C.: U.S. Institute for Peace, 2003.

Stein, Arthur. "Coordination and Collaboration: Regimes in an Anarchic World". *International Organization* 36, 2 (Spring 1982): 299–324.

Stokke, Olav. "Regimes as Governance Systems". In *Global Governance—Drawing Insights from the Environmental Experience*, ed. Oran Young. Cambridge: The MIT Press, 1997.

Strange, Susan. "Cave! Hic Dragones: A Critique of Regime Analysis". *International Organization* 36, 2 (Spring 1982): 479–96.

Young, Oran. "Regime Dynamics: The Rise and Fall of International Regimes". *International Organization* 36, 2 (Spring 1982): 277–97.

Küresel Yönetişim

Ba, Alice D., and Matthew J. Hoffmann, eds. *Contending Perspectives on Global Governance: Coherence, Contestation and World Order*. New York: Routledge, 2005.

Barnett, Michael, and Raymond Duvall. *Power in Global Governance*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Barnett, Michael, and Martha Finnemore. *Rules for the World: International Organizations in Global Politics*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2004.

Barnett, Michael, and Raymond Duvall. *Power in Global Governance*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Bobrow, Davis B., and Mark A. Boyer. *Defensive Internationalism: Providing Public Goods in an Uncertain World*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press 2005.

Brooks, Stephen G. and William C. Wohlforth. *World Out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008.

Centeno, Miguel Angel. *Global Capitalism: A Sociological Perspective*. Cambridge, UK: Polity, 2010.

Colàs, Alejandro. *International Civil Society: Social Movements in World Politics*. Cambridge, UK: Polity, 2002.

———. "Neoliberalism, Globalization and International Relations". In *Neoliberalism: A Critical Reader*. Ed. Saad-Filho, Alfredo and Deborah Johnston London. Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2005.

Dickson, Janet R., Barry B. Hughes, and Mahammod T. Irfan. *Advancing Global Education*. Boulder, CO: Paradigm, 2010.

Drezner, Daniel W. *All Politics is Global: Explaining International Regulatory Regimes*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2007.

Feste, Karen. *Intervention: Shaping the Global Order*. Westport, CT: Praeger, 2003.

Goldstein, Judith L., et al., Eds. *Legalization and World Politics*. Cambridge, MA: MIT Press, 2001.

Grant, Ruth W., and Robert O. Keohane. "Accountability and Abuses of Power in World Politics". *American Political Science Review* 99, 1 (February 2005): 29–43.

Held, David, and Mathias Koenig-Archibug, eds. *Global Governance and Public Accountability*. Malden, MA: Blackwell, 2005.

Hewson, Martin, and Timothy J. Sinclair, eds. *Approaches to Global Governance Theory*. Albany, NY: State University of New York Press, 1999.

Hughes, Barry B. *International Futures: Choices in the Creation of a New World Order*. Boulder, CO: Westview Press, 1993.

Hughes, Barry B., et al. *Reducing Global Poverty*. Boulder, CO: Paradigm, 2009.

Kalb, Don, et al., eds. *The Ends of Globalization: Bringing Society Back In*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 1999.

Karns, Margaret P., and Karen A. Mingst. *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance*, 2nd ed. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1999.

Keohane, Robert O. *Political Influence in the [UN] General Assembly*. New York: Carnegie Endowment for International Peace, 1966.

———. *Power and Governance in a Partially Globalized World*. New York: Routledge, 2009.

Kumar, Ashwani, and Dirk Messner, eds. *Power Shifts and Global Governance: Challenges From South to North*. London and New York: Anthem Press, 2010.

Mattli, Walter, and Ngaire Woods, eds. *The Politics of Global Regulation*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009.

Meyer, Mary K., and Elisabeth Prügl. *Gender Politics in Global Governance*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 1999.

Milner, Helen V. "Globalization, Development, and International Institutions: Normative and Positive Perspectives". *Perspectives on Politics* 3, 4 (December 2005): 833–54.
Ostrom, Elinor, et al. Review Symposium "Beyond the Tragedy of the Commons—A Discussion of Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action". *Perspectives on Politics* 8, 2 (June 2010): 569–94.
Piattoni, Simona. *The Theory of Multi-level Governance*. New York: Oxford University Press, 2010.
Schiff, Benjamin J. *Building the International Criminal Court*. New York: Cambridge University Press, 2008.
Slaughter, Anne-Marie. *A New World Order*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2004.
Struett, Michael J. *The Politics of Constructing the International Criminal Court: NGOs, Discourse, and Agency*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
Steffek, Jens. *Embedded Liberalism and Its Critics: Justifying Global Governance in the American Century*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
Tabb, William. *Economic Governance in the Age of Globalization*. New York: Columbia University Press, 2004.
Weiss, Thomas George, and Ramesh Thakur. *Global Governance and the UN*. Bloomington, IN: Indiana University Press, 2010.
Wheatley, Steven. *The Democratic Legitimacy of Global Governance*. Oxford: Hart, 2009.
Woodward, Barbara K. *Global Civil Society in International Lawmaking and Global Governance: Theory and Practice*. Leiden and Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2010.

Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık

Barbieri, Katherine, and Gerald Snyder. "Sleeping with the Enemy: The Impact of War on Trade". *Journal of Peace Research* 36 (1999).
Barney, Darin. *The Network Society*. Cambridge, UK: Polity Press, 2004.
Brooks, Stephen. *Producing Security: Multinational Corporations, Globalization, and the Changing Calculus of Conflict*. Princeton: Princeton University Press, 2005.
Mansfield, Edward, and Brian Pollins. "The Study of Interdependence and Conflict: Recent Advances, Open Questions, and Directions for Future Research". *Journal of Conflict Resolution* 45, 6 (2001).
McMillan, Susan. "Interdependence and Conflict". *Mershon International Studies* 41 (1997).
Oneal, John, and Bruce M. Russett. "Assessing the Liberal Peace with Alternative Specifications: Trade Still Reduced Conflict". *Journal of Peace Research* 36, 4 (1999).
———. "The Classical Liberals Were Right: Democracy, Interdependence, and Conflict, 1950–1985. *International Studies Quarterly* 41 (1997).
Rosecrance, Richard. *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World*. New York: Basic Books, 1986.
Symposium on "Producing Security". *Security Studies* 16, 4 (October–December 2007): 583–649.

Demokratik Barış Teorisi

Avant, Deborah. "The Implications of Marketized Security for IR Theory: The Democratic Peace, Late State Building, and the Nature and Frequency of Conflict". *Perspectives on Politics* 4, 3 (September 2006): 507–26.
Axelrod, Robert. "Promoting Democracy through International Organizations". In *Reforming the United Nations for Peace and Security*, ed. Ernesto Zedillo. New Haven: Yale Center for the Study of Globalization, 2005, 19–38.
Barbieri, Katherine. *The Liberal Illusion: Does Trade Promote Peace?* Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2002.
Cederman, Lars-Erik. "Back to Kant: Reinterpreting the Democratic Peace as a Macrohistorical Learning Process". *American Political Science Review* 95, 1 (2001): 15–31.
Cederman, Lars-Erik, and Rao Mohan. "Exploring the Dynamics of the Democratic Peace". *The Journal of Conflict Resolution* 45, 6 (Dec. 2001): 818–33.
Chan, Steve. "In Search of Democratic Peace: Problems and Promises". *Mershon International Studies Review* 40, 1 (May 1997): 59–91.
Chernoff, Fred. "The Study of Democratic Peace and Progress in International Relations". *International Studies Review* 6, 1 (Spring 2004): 49–78.
Diamond, Larry. "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs". *Philosophy and Public Affairs* 12, 3 (Summer 1983): 205–35.
———. *The Spirit of Democracy: The Struggle to Build Free Societies Throughout the*

World. New York: Times Books–Henry Holt, 2008.
Doyle, Michael. "Liberalism and World Politics". *American Political Science Review* 80, 4 (December 1986): 1151–69.
———. "Symposium: One World, Many Peoples: International Justice in John Rawls's *The Law of Peoples*", *Perspectives on Politics*. Vol. 4, No. 1 (March 2006): 109–20.
———. *Ways of War and Peace*. New York: W.W. Norton, 1997.
Farnham, Barbara. "The Theory of Democratic Peace and Threat Perception". *International Studies Quarterly* 47, 3 (September 2003): 395–415.
Gartzke, Erik. "Preferences and the Democratic Peace". *International Studies Quarterly* 44, 2 (June 2000): 191–212.
———. "The Capitalist Peace". *American Journal of Political Science* 51, 1 (January 2007): 166–91.
Hasenclever, Andreas, and Brigitte Weiffen. "International Institutions Are the Key: A New Perspective on the Democratic Peace". *Review of International Studies* 32 (2006): 563–85.
Henderson, Errol A. *Democracy and War: The End of an Illusion?* Boulder, CO: Lynne Rienner, 2002.
Hensel, Paul, Gary Goertz, and Paul Diehl. "The Democratic Peace and Rivalries". *The Journal of Politics* 62, 4 (November 2000): 1173–88.
Kadera, Kelly, Mark Crescenzi, and Megan Shannon. "Democratic Survival, Peace, and War in the International System". *American Journal of Political Science* 47, 2 (April 2003): 234–47.
Kegley, Charles, and Margaret Hermann. "Military Intervention and the Democratic Peace". *International Interactions* 21, 1 (1995): 1–21.
Lake, David. "Powerful Pacifists: Democratic States and War". *American Political Science Review* 86, 1 (March 1992): 24–37.
Linklater, Andrew, ed. *International Relations: Critical Concepts in Political Science*, v. III, section 5. London: Routledge, 2000.
Lipson, Charles. *Reliable Partners: How Democracies Have Made a Separate Peace*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2003.
MacMillan, John. "Beyond the Separate Democratic Peace". *Journal of Peace Research* 40, 2 (March 2003): 233–43.
Mansfield, Edward, and Jon C. Pevehouse. "Democratization and International Organizations". *International Organization* 60, 1 (Winter 2006): 137.
Mansfield, Edward, and Brian Pollins. "The Study of Interdependence and Conflict: Recent Advances, Open Questions, and Directions for Future Research". *Journal of Conflict Resolution* 45, 6 (2001): 834–59.
Mansfield, Edward, and Jack Snyder. "Democratization and the Danger of War". *International Security* 20, 1 (Summer 1995): 5–38.
Mansfield, Edward D., and Jack Snyder. *Electing to Fight: Why Emerging Democracies Go to War*. Cambridge, MA: MIT Press, 2005.
McDonald, Patrick J. *The Invisible Hand of Peace: Capitalism, the War Machine, and International Relations Theory*. New York: Cambridge University Press, 2009.
Moaz, Zeev. "The Controversy over the Democratic Peace", *International Security*. 22, 1 (Summer 1997):162–198.
Moaz, Zeev, and Bruce Russett. "Normative and Structural Causes of Democratic Peace, 1946–1986". *American Political Science Review* 87, 3 (September 1993): 624–38.
Mousseau, Michael. "The Nexus of Market Society, Liberal Preferences, and Democratic Peace: Interdisciplinary Theory and Evidence". *International Studies Quarterly* 47, 4 (December 2003): 483–510.
Oneal, John, and Bruce Russett. "Clear and Clean: The Fixed Effects of the Liberal Peace". *International Organization* 55, 2 (Spring 2001): 469–85.
Owen, John. "How Liberalism Produces Democratic Peace". *International Security* 19, 2 (Fall 1994): 87–125.
Pevehouse, Jon. "Interdependence Theory and the Measurement of International Conflict". *The Journal of Politics* 66, 1 (February 2004): 247–66.
Rasler, Karen, and William Thompson. "Rivalries and the Democratic Peace in the Major Power Subsystem". *Journal of Peace Research* 38, 6 (November 2001): 659–83.
Rosato, Sebastian. "Democracies Are Less Warlike Than Other Regimes". *European Journal of International Relations* 1 (December 1995): 457–79.
———. "The Flawed Logic of Democratic Peace Theory". *The American Political Science Review* 97, 4 (November 2003): 585–602.
Rummel, Rudolph. "Libertarianism and International Violence". *Journal of Conflict Resolution* 27 (1983): 27–71.
Russett, Bruce. "Bushwhacking the Democratic Peace". *International Studies Perspectives* 6, 4 (November 2005): 395–408.
———. "Can a Democratic Peace Be Built?" *International Interactions* 18, 3 (Spring 1993): 277–82.
———. *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post–Cold War World*. Princeton: Princeton University Press, 1993.
Russett, Bruce, and John Oneal. *Triangulating Peace: Democracy, Interdependence, and*

International Organizations. New York: W. W. Norton and Company, 2001.
Schultz, Kenneth. "Do Democratic Institutions Constrain or Inform? Contrasting Two Institutional Perspectives on Democracy and War". *International Organization* 53, 2 (Spring 1999): 233–66.
Schweller, Randall. "Domestic Structure and Preventive War: Are Democracies More Pacific?" *World Politics* 44, 2 (January 1992): 235–69.
Silverson, Randolph, and Juliann Emmons. "Birds of a Feather: Democratic Political Systems and Alliance Choices in the 20th Century". *Journal of Conflict Resolution* 35, 2 (June 1991): 285–306.
Starr, Harvey. "Democracy and Integration: Why Democracies Don't Fight Each Other". *Journal of Peace Research* 34, 2 (May 1997): 153–62.
Ward, Michael, and Kristian Gleditsch. "Democratizing for Peace". *The American Political Science Review* 92, 1 (March 1998): 51–61.
Weitsman, Patricia, and George Shambaugh. "International Systems, Domestic Structures, and Risk". *Journal of Peace Research* 39, 3 (May 2002): 289–312.

Dış Politikada Bürokrasi ve Karar Alma

Allison, Graham, and Philip Zelikow. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, 2nd ed. New York: Longman, 1999.
Beasley, Ryan, Juliet Kaarbo, Jeffrey Lantis, and Michael Snarr, eds. *Foreign Policy in Comparative Perspective: Domestic and International Influences on State Behavior*. Washington, DC: Congressional Quarterly Press, 2001.
Bendor, Jonathan. "Rethinking Allison's Models". *American Political Science Review* 86, 2 (June 1992): 301–22.
Berejikian, Jeffrey D. *International Relations Under Risk: Framing State Choice*. Albany, NY: State University of New York Press, 2004.
Bueno de Mesquita, Bruce. "Domestic Politics and International Relations". *International Studies Quarterly* 46, 1 (March 2002): 1–9.
Byman, Daniel L., and Kenneth M. Pollack. "Let Us Now Praise Famous Men: Bringing the Statesman Back In". *International Security* 25, 4 (Spring 2001): 107–46.
Clapp, Priscilla, and Morton Halperin. *Bureaucratic Politics and Foreign Policy*, 2nd ed. Washington, DC: Brookings Institute Press, 2007.
Drezner, Daniel. "Ideas, Bureaucratic Politics, and the Crafting of Foreign Policy". *American Journal of Political Science* 44, 3 (October 2000): 733–49.
Gallhofer, Irmtraud N., and Willem E. Saris. *Collective Choice Processes: A Qualitative and Quantitative Analysis of Foreign Policy Decision-making*. New York: Praeger, 1997, 3–49, 149–96.
George, Alexander. *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1993.
———. "The Operational Code: A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making". *International Studies Quarterly* 13, 2 (June 1969): 190–222.
Foyle, Douglas. "Public Opinion and Foreign Policy: Elites Beliefs as a Mediating Variable". *International Studies Quarterly* 41, 1 (March 1997): 141–69.
Hermann, Margaret, and Charles Hermann. "Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry". *International Studies Quarterly* 33, 4 (December 1989): 361–87.
Herrick, Christopher, and Patricia McRae. *Issues in American Foreign Policy*. New York: Longman, 2002.
Hill, Christopher. *The Changing Politics of Foreign Policy*. New York: Palgrave Macmillan, 2003.
Holsti, Ole. *Crisis, Escalation, and War*. Montreal and London: McGill-Queen's University Press, 1972.
Holsti, Ole, and James Rosenau. "The Foreign Policy Beliefs of American Leaders: Some Further Thoughts on Theory and Method". *International Studies Quarterly* 30, 4 (December 1986): 375–409 and 473–84.
Hudson, Valerie, ed. *Culture and Foreign Policy*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1997.
———. *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2006.
Ikenberry, John. *American Foreign Policy: Theoretical Essays*, 4th ed. New York: Longman, 2004.
Janis, Irving. *Victims of Groupthink*. Boston: Houghton Mifflin, 1972.
Jervis, Robert. *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1976.
Jervis, Robert, Richard Ned Lebow, and Janice Stein. *Psychology and Deterrence*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1985.
Johnson, Dominic D. P. *Overconfidence and War: The Havoc and Glory of Positive Illusions*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004.
Johnson, Dominic D. P., and Dominic Tierney. *Failing to Win: Perceptions of Victory and Defeat in International Politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006.

Katzenstein, Peter. "'Walls' Between 'Those People'? Contrasting Perspectives on World Politics" (APSA Presidential Address), *Perspectives on Politics*. 8, 1 (March 2010): 11–25.

Lebow, Richard Ned. *Between Peace and War: The Nature of International Crisis*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1981.

Levy, Jack S. "Misperception and the Causes of War". *World Politics* 36, 1 (October 1983): 76–99.

———. "Organization Routines and the Causes of War". *International Studies Quarterly* 30, 2 (June 1986): 193–222.

———. "Prospect Theory, Rational Choice, and International Relations". *International Studies Quarterly* 41, 1 (March 1997): 87–112.

Maoz, Zeev. "Framing the National Interest: The Manipulation of Foreign Policy Decisions in Group Settings". *World Politics* 43, 1 (Oct. 1990): 77–110.

———. *National Choices and International Processes*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Maoz, Zeev, and Ben D. Mor. *Bound by Struggle: The Strategic Evolution of Enduring International Rivalries*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2002, 27–84, 256–88.

Milner, Helen. *Interests, Institutions and Information: Domestic Politics and International Relations*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997.

Neustadt, Richard, and Ernest May. *Thinking in Time: The Uses of History for Decision-Makers*. New York: Free Press, 1986.

Putnam, Robert. "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games". *International Organization* 42, 3 (Summer 1988): 427–60.

Raiffa, Howard. *Negotiation Analysis: The Science and Art of Collaborative Decision Making*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2002, 3–52.

Renshon, Stanley, and Deborah Larson. *Good Judgment in Foreign Policy*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2003.

Risse-Kappen, Thomas. "Public Opinion, Domestic Structure, and Foreign Policy in Liberal Democracies". *World Politics* 43, 4 (July 1991): 479–512.

Schaffer, Mark, and Scott Crichlow. "The Process-Outcome Connection in Foreign Policy Decision Making: A Quantitative Study Building on Groupthink". *International Studies Quarterly* 46, 1 (March 2002): 45–68.

Snyder, Jack. *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1991, Ch. 7.

Snyder, Richard, H. W. Bruck, and Burton Sapin. *Foreign Policy Decision-Making* (Revisited). New York: Palgrave Macmillan, 2002.Liberalism: Interdependence and Global Governance.

Buna rağmen pozitivist yaklaşımın perspektifinde bile gelişen kanaat, dünya sistemi literatürünün büyük bir kısmının ayırt edici özelliğinin bariz bir biçimde deneysel ve iki veya daha fazla millet odaklı oluşudur. Postkolonyal literatürün kapsamlı bir kısmı istatistiksel analizler ile ilgilenmezken kapsamlı arşiv çalışmalarına dayanan detaylandırılmış örnek olay çalışmalarına bel bağlamaktadır.

Sonuç olarak Uluslararası İlişkiler ders kitapları, ABD'deki piyasa üzerinden değerlendirildiği vakit ekonomik yapısalcı bakış açısını açık bir biçimde ortodoks bir yaklaşım olarak kabul etmemektedir. Realist, liberal ve inşacı bakış açıları literatüre hâkimdir ancak bu, kesinlikle Uluslararası İlişkiler'in ekonomik yapısalcı fikrinin önemsiz ya da dikkate değer olmadığı anlamına gelmemektedir. Ekonomik yapısalcı fikrin dünyayı daha iyi idrak edebilme bağlamındaki katkısı, yalnızca kısa bir süre içindeki popülerlik derecesinden türemiş bir fonksiyon olarak görülmemelidir. Dünya siyaseti üzerine çok farklı, iddialı ve etkileyici bir bakış açısı üreterek hâlâ dikkate değer olduğunu göstermektedir. Söz konusu bakış açısı, özellikle Üçüncü Dünya'nın yüzleşmek durumunda kaldığı problemlere doğrudan işaret ettiği için gerçekçidir.

Sonuç olarak baskın bilimsel paradigmalar ya da belirli bir dönemin araştırma programları, zayıflama eğilimindedirler. Bir zamanlar kabul edilmiş doktrinlere tezat olduğu düşünülenler ya da "normal bilimin" kenarında bulunanlar, bir gün ortodoks görüş hâline gelebilir.[41] Ekonomik yapısalcı bakış açısı hiç olmazsa; realist, liberal ve İngiliz Okulu'nun rasyonalist imgelerini ve dayandığı temel varsayımları eleştirel bir biçimde inceleme konusunda uluslararası ilişkiler öğrencilerini cesaretlendirmelidir. Üst perdede ise ekonomik yapısalcı yazarlar, daha az öne çıkan bir imaj içinde olsa da hâlâ önem teşkil eden dünya siyaseti ve uluslararası ilişkilerin gelişimini ve dinamiklerini içeren iddialı hipotezler ve öngörüler geliştirmektedir.

NOTLAR

1.Karl Marx, "The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte" (içinde) The Marx-Engels Reader, ed. Robert C. Tucker (New York: Norton, 1972), 436.

2.Robert Heilbroner, Marxism: For and Against (New York: Norton, 1980), 49. ayrıca bk., Andrew Gamble, David Marsh ve Tony Tant, eds., Marxism and Social Science (Champaign, IL: University of Illinois Press, 1999).

3.Terence K. Hopkins, Immanuel Wallerstein vd., "Patterns of Development of the Modern World-System" (içinde) World-System Analysis: Theory and Methodology, ed. Hopkins, Wallerstein vd. (Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1982), 72.

4.John A. Hobson, Imperialism. A Study (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1965), 85-86.

5.Örnek olarak bk., Lenin's "What Is to Be Done?" (içinde) The Lenin Anthology, ed. Robert C. Tucker (New York: Norton, 1975), 12-114. Bu gelenek içinde ilerleyen diğer sonraki yazarlar, devrimcilerin katalizörlerden daha fazla rol oynadıklarını ileri sürmüşlerdir. Devrimciler, bir devrim için gereken koşulları bilfiil yaratabilir; yani sübjektif olan objektif olanı yaratabilir. Bu durum, Che Guevera ve Mao Zedong'un gerilla savaşı üzerine yayınlanan yazılarında son derece açıktır.

6.Rosa Luxemburg, Reform or Revolution (New York: Pathfinder Press, 1970, 1973), 72, 29.

7.Erken dönemdeki önemli tartışmalar için bk., Leon Trotsky, The Russian Revolution (New York: Doubleday, 1959); N.I. Bukharin, Imperialism and World Eceonomy (New York: International Publishers, 1929) ve Eduard Bernstein, Evolutionary Socialism (New York: B. W. Huebsch, 1911).

8.Bk., Quintin Hoare ve Geoffrey Nowell Smith, Selections from the Prison Notebooks (New York: International Publishers, 1971), Modern Prince, Machiavelli, Marx, voluntarism and Social Masses (özellikle II. Bölüm I. Kısım), 123-205. Prison Notebooks (çev. Ve ed.) Joseph A. Buttigieg (New York: Columbia University Press, seri basım 1991, 1996, 2007)

9.Robert W. Cox, "Gramsci, Hegemony, and International Relations" (içinde) Robert W. Cox ve Timothy J. Sinclair, Approaches to World Order (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1996); Craig Murphy, International Organization and Industrial Change: Global Governance since 1850 (Oxford, UK: Oxford University Press, 1994).

10. Klasik açıklama, Max Weber tarafından geliştirilmiştir, The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism (New York: Scribner's, 1958).

11. Raul Prebish, Towards a Dynamic Development Policy for Latin America (New York: United Nations, 1963).

12. Theotonio dos Santos, "La crisis del desarrollo, las relaciones de dependencia en America Latina", (içinde) La Dependencia politico-economica de America Latina (ed.) H. Jaguaribe et al. (Mexico, 1970), 180, (aktaran) J. Samuel Valenzuela ve Arturo Valenzuela, "Modernization and Dependency: Alternative Perspectives in the Study of Latin American Underdevelopment", Comparative Politics 10, 4 (July 1978): 544.

13. Osvaldo Sunkel, "Big Business and Dependencia: A Latin American View", Foreign Affairs 50,3 (1972): 519-20. Sunkel'in yakın dönemlerde yayınlanan daha fazla çalışması için bk., (ed.) Hettne, Bjorn, Andras Inotai ve Osvaldo Sunkel Globalism and the New Regionalism (New York: Palgrave Macmillan, 2000).

14. Fernando Henrique Cardoso ve Enzo Faletto, Dependency and Development in Latin America (Berkeley: University of California Press, 1979) Cardoso'nun daha yeni çalışması için bk., The Accidental President of Brazil: A Memoir (New York: Public Affairs, 2007).

15. Immanuel Wallerstein, The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century (New York: Academic Press, 1974); The Modern World-System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy, 1600-1750 (New York: Academic Press, 1980).

16. Kenneth N. Waltz, Theory of International Politics (Reading, MA: Addison-Wesley, 1979), 38.

17. Immanuel Wallerstein, The Capitalist World-Economy (Cambridge, England: Cambridge University Press, 1979), 69.

18. Ibid., 25.

19. Immanuel Wallerstein, After Liberalism (New York: New Press, 1995).

20. Christopher Chase-Dunn, "Interstate System and Capitalist World-Economy: One Logic or Two? (içinde) World System Structure: Continuity and Change (ed.) W. Ladd Hollist ve James N. Rosenau (Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1981), 31. Daha yeni bir çalışma ile kıyaslamak için bk., Christopher Chase-Dunn ve Salvatore J. Babones (ed.) Global Social Change: Historical and Comparative Perspectives (Baltimore MD: The Johns Hopkins University Press, 2006); Chase-Dunn ve Tom Hall, Rise and Demise: Comparing World Systems (Boulder, CO: Westview Press, 1997). Patrick J. McGowan ile Bohdan Kordan, "Imperialism in World-System Perspective: Britain 1870-1914", (içinde World System Structure (ed.) Hollist ve Rosenau, 78.

21. Christopher Chase-Dunn, "Interstate System and Capitalist World-Economy", 50-51.

22. Johan Galtung, "A Structural Theory of Imperialism". Journal of Peace Research 2 (1971): 81-98.

23. Wallerstein, Capitalist World-Economy, 67.

24. Hopkins ve Wallerstein, "Structural Transformations of the World-Economy", (içinde) World-System Analysis, 121-122. Dönüşümler üzerine bir tartışma için ayrıca bk., Wallerstein, Modern World-System II, I. Bölüm

25. Ibid., 123.
26. Immanuel Wallerstein, "The Rise and Future Demise of the World Capitalist System", Comparative Studies in Society And History 16, 4 (Eylül 1974): 387-415 ve "Dependence in an Interdependent World: The Limited Possibilities of Transformation Within the Capitalist World-Economy," African Studies Review 18, 1 (Nisan 1974): 1-26. Christopher Chase-Dunn (ed.), Socialist States in the World-System (Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1982).
27. Hayward R. Alker, Jr., "Dialectical Foundations of Global Disparities", (içinde) World System Structure, (ed.) Hollist ve Rosenau, 80-109; Johan Galtung, "Global Processes and the World in the 1980s", (içinde) World System Structure, (ed.) Hollist ve Rosenau, 110-138. Chase-Dunn, dönüşümün devletlerin tasfiyesini ve ulusal sınırlar arasındaki ekonomik değiş-tokuşların eliminasyonunu içerebileceğini belirtmekte; yani bir dünya devletinin yaratılışını vurgulamaktadır.
28. Augustin Cueva, "A Summary of Problems and Perspectives of Dependency Theory", Latin American Perspectives 3, 4 (Sonbahar 1976): 12-16. Devrimci bir parti kurabilmek için gerekenler için bk., Raul A. Fernandez ve Jose F. Ocampo, "The Latin American Revolution: A Theory of Imperialism, Not Dependence", Latin American Perspectives 1 (Bahar 1974): 30-61.
29. Fernando Henrique Cardoso, "The Consumption of Dependency Theory in the United States", Latin American Research Review 12,3 (1977): 10-11; Hopkins ve Wallerstein, World-System Analysis, 8.
30. Robert J. C. Young, Postcolonialism: An Historical Introduction (Oxford: Blackwell, 2001); 17-18. Karşılaştırmalı bir analiz için bk., Barbara Bush, Imperialism and Postcolonialism (Harlow, England: Longman, 2006); Leela Gandhi, Postcolonial Theory: A Critical Introduction (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1998).
31. Jurgen Osterhammel, Colonialism (Princeton and Kingston: Marcus Weiner/Ian Randle, 1997), 119.
32. Young, 2 ve 6.
33. Patricia Crone, Pre-Industrial Societies: Anatomy of the Pre-modern World (Oxford: Blackwell, 1989), 148. (aktaran) Bush, Imperialism and Postcolonialism, 80.
34. Kenneth Pomerantz, The Great Divergence: Europe, China and the Making of the Modern World Economy (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000), 17-19.
35. Bush, Imperialism and Postcolonialism, 80.
36. Örnek olarak bk., Robert A. Packenham, The Dependency Movement: Scholarship in Development Studies (Cambridge: Horvard University Press, 1992); Andreas Velasco, "The Dustbin of History: Dependency Theory", Foreign Affairs (Kasım-Aralık 2002): 44-45; Tony Smith, "The Underdevelopment of Development Literatüre: The Case of Dependency Theory," World Politics, 31, 2 (Ocak 1979): 247-88; Daniel Garst, "Wallerstein and His Critics", Theory and Society, 14, 4 (Haziran 1985): 469-95.
37. Örnek olarak bk., Alexander Gerschenkron, Economic Backwardness in Historical Perspective (New York: Praeger, 1965); Barrington Moore, Social Origins of Dictatorship and Democracy (Boston: Beacon Press, 1966); Theda Skocpol, States and Social Revolutions (New York: Cambridge University Press, 1979).
38. Henrique Cardoso, "The Consumption of Dependency Theory", ayrıca bk., James A. Caporaso, "Introduction," International Organization 32, no. 1 (Kış 1978): 2-3. Bağımlılık ve sömürge üzerine özel bir karşılaştırma için bk., Cardoso, Fernando ve Enzo Faletto. Dependency and Development in Latin America (Berkeley, CA: University of California Press, 1979).
39. Velasco, "The Dustbin of History", 45.
40. Cardoso, "The Consumption of Dependency Theory", 16.
41. Thomas S. Kuhn, The Structure of Scientific Revolution (Chicago: University of Chicago Press, 1970).

arasındaki dinamik gerilimler aracılığıyla oluşturuldu. Daunton ve Halper'in (1999) de vurguladığı gibi elitler baskındı ancak nadiren hegemonikti; yerel direnişin ve politikanın özerk alanları ise her zaman var olmuştu (s. 10). Batılı kültür emperyalizminin monolitik konseptinde ima edilen pasifliği kesin bir biçimde sorgulamalı ve kolonileştirilmiş halkların aktif failliğini kabullenmeliyiz. Ne var ki özerk eylem, kolonyal hükûmetlerin kullandığı kültür stratejileri tarafından sürekli olarak kısıtlanmaktaydı.

Kaynakça

Balandier, George. *The Sociology of Black Africa* (London, Deutsch, 1970)

Bush, Barbara. *Imperialism, Race and Resistance* (London, Routledge, 1999)

Chatterjee, Partha. "Was There a Hegemonic Project of the Colonial State?" in Dagmar Engels and Shula Marks (eds.) *Contesting Colonial Hegemony* (London and New York, British Academic Press, 1994)

Cohn, Bernard. *Colonialism and Its Forms of Knowledge: The British in India* (New Jersey, Princeton University Press, 1996)

Daunton, Martin, and Rick Halpern (eds.) *Empire and Others* (London, UCL Press, 1999)

Dirks, Nicholas (ed.) *Colonialism and Culture* (Ann Arbor, University of Michigan Press, 1992)

Engels, Dagmar, and Shula Marks (eds.) *Contesting Colonial Hegemony* (London and New York, British Academic Press, 1994)

Fanon, Frantz. *Black Skin, White Masks* (London, Pluto, 1993, 3rd edition, first published 1952; trans. Charles Lam Markham)

Garnsey, Peter, and Richard Saller. *The Roman Empire: Economy, Society and Culture* (London, Duckworth, 1987)

Hoare, Q., and Newell Smith, G. (ed. and trans.) *Selection from the Prison Notebook of Antonio Gramsci* (London, Lawrence and Wishart, 1971)

Kamen, Henry. *Spain's Road to Empire: The Making of a World Power, 1592–1763* (London: Penguin, 2002)

LaCapra, Dominick (ed.) *The Bounds of Race* (Ithaca, Cornell University Press, 1991)

Mannoni, Octave. *Prospero and Caliban: The Psychology of Colonization* (London, Metheun, 1956)

Meade, T., and M. Walker (eds.) *Science, Medicine and Cultural Imperialism* (London, Macmillan, 1991)

Nandy, Ashis. *The Intimate Enemy: Loss and Recovery of Self Under Colonialism* (Oxford, Oxford University Press, 1983)

Osterhammel, Jurgen. *Colonialism* (Princeton and Kingston, Marcus Wiener/Ian Randle, 1997)

Said, Edward. *Culture and Imperialism* (London, Vintage, 1994, 1993)

Solar, Ann Laura. *Race and the Education of Desire* (Durham, NC, Duke University Press, 1996)

Thomas, Nicholas. *Colonialism's Culture* (Cambridge, Polity Press, 1994)

Tomlinson, John. *Cultural Imperialism: A Critical Introduction* (London, Pinter Publishers, 1991)

Von Laue, Theodore. *The World Revolution of Westernisation* (London, Oxford University Press, 1989)

kendilerine karşı gelişen siyasi baskı sayesinde dünya sisteminin işleyişinde merkezî bir konuma yerleşmiştir.

Özet olarak modern dünya sistemi, evrenselcilik ve evrensellik karşıtlığının propaganda ve uygulamasının eş zamanlı varlığında merkezî ve temel bir özellik yaratmaktadır. Bu çelişkili ikilik, merkez-çevre eksenli iş bölümü kadar sistem için de esastır.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Genel Okumalar

Ayers, Alison J. ed. Gramsci, Political Economy, and International Relations Theory: Modern Princes and Naked Emperors. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

Boggs, Carl. Gramsci's Marxism. London: Pluto Press, 1976.

Cohen, Benjamin. The Question of Imperialism. New York: Basic Books, 1973.

Doyle, Michael W. Ways of War and Peace. New York: W. W. Norton, 1997. (Çalışmanın üç bölümü Marksizm, Leninizm ve sosyalizm konularını işlemektedir.)

Evans, Peter B. Embedded Autonomy: States and Industrial Production. Princeton NJ: Princeton University Press, 1995.

Gamble, Andrew, David Marsh, and Tony Tant, eds. Marxism and Social Science. Champaign, IL: University of Illinois Press, 1999.

Gill, Stephen. Gramsci, Historical Materialism and International Relations. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1993.

———. Power and Resistance in the New World Order. New York: Palgrave Macmillan, 2003.

Gilpin, Robert. "Three Models of the Future", International Organization, 29, 1 (1975): 37–60.

Gramsci, Antonio. Prison Notebooks, (çev. ve ed.) Joseph A. Buttigieg. New York: Columbia University Press, Vol. 1, 1991; Vol. 2, 1996; Vol. 3, 2007.

Gramsci, Antonio. Selections from the Prison Notebooks, ed. Quentin Hoare and Geoffrey Nowell Smith. New York: International Publishers, 1971.

Heilbroner, Robert. The Nature and Logic of Capitalism. New York: W.W. Norton, 1985.

———. 21st Century Capitalism. New York: W. W. Norton, 1993.

Hobsbawm, Eric. On Empire: America, War, and Global Supremacy. Pantheon Books, 2008.

———, David Forgacs ile birlikte, ed. The Antonio Gramsci Reader: Selected Writings 1916–1935. New York: NYU Press, 2000.

Holm, Hans-Henrik, and Georg Sorensen. Whose World Order? Uneven Globalization and the End of the Cold War. Boulder: Westview, 1995.

Jones, Steven J. Antonio Gramsci. London: Routledge, 2006.

Mittelman, James H. Whither Globalization? The Vortex of Knowledge and Ideology. New York: Routledge, 2004.

Morton, Adam David. Unravelling Gramsci: Hegemony and Passive Revolution in the Global Political Economy. London: Pluto Press, 2007.

Murphy, Craig N., ed. Egalitarian Politics in the Age of Globalization. New York: Palgrave Macmillan, 2002.

———. Global Institutions, Marginalization and Development. London: Routledge, 2005.

———. International Organization and Industrial Change. New York: Oxford University Press, 1994.

———. The United Nations Development Programme: A Better Way? Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2006.

Murphy, Craig N. ve Roger Tooze, eds. The New International Political Economy. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1991.

Pala, Ronen P. and Barry Gills, eds. Transcending the State-Global Divide: A Neostructuralist Agenda in International Relations. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1994.

Rostow, W.W. 1960. The Stages of Economic Growth, a Non-Communist Manifesto. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1960.

Sahle, Eunice N. World Orders, Development and Transformation. New York: Palgrave Macmillan, 2010.

Kapitalizm ve Kapitalist Dünya Sistemi Üzerine Okumalar

Amin, Samir. *Empire of Chaos*. New York: Monthly Review Press, 1992.

Archer, Margaret. "The Dubious Guarantees of Social Science: A Reply to Wallerstein". *International Sociology* 13, 1 (March 1998): 5–17.

Arrighi, Giovanni. "Capitalism and the Modern World-System: Rethinking the Nondebates

of the 1970s". *Review* 21, 1 (Winter 1998): 113–29.
———. *The Long 20th Century: Money, Power, and the Origins of Our Times* (New York: Verso, 1995).
Bergesen, Albert. *Studies of the Modern World-System*. New York: Academic Press, 1980.
Boswell, Terry, and Immanuel Wallerstein, eds. *Revolution in the World System*. Westport, CT: Greenwood, 1989.
———. *The Spiral of Capitalism and Socialism: Toward Global Democracy*. Boulder CO: Lynne Rienner Publishers, 2000.
Chase-Dunn, Christopher. *Global Formation: Structures of the World Economy*. Oxford, England: Blackwell, 1989; rev. ed. Lanham MD: Rowman & Littlefield Publishers, 1998.
———. ed. *The Historical Evolution of the International Political Economy*. Cheltenham Glos, UK: Edward Elgar Publishing, 1995.
Chase-Dunn, Christopher, and Salvatore J. Babones, eds. *Global Social Change: Historical and Comparative Perspectives*. Baltimore MD: The Johns Hopkins University Press, 2006.
Chase-Dunn, Christopher, and Peter Grimes. "World-Systems Analysis". *Annual Review of Sociology* 21 (1995): 387–417.
Chase-Dunn, Christopher, and Thomas D. Hall, eds. *Core-Periphery Relations in Pre-Capitalist Worlds*. Boulder, CO: Westview, 1991.
Chase-Dunn, Christopher, with Charles Tilly and Scott McNail, eds. *Rise and Demise: Comparing World Systems*. Boulder CO: Westview Press, 1997.
Chew, Sing C., and Robert A. Denemark, eds. *The Underdevelopment of Development: Essays in Honor of André Gunder Frank*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1999.
Chirot, Daniel, and Thomas D. Hall. "World-System Theory". *Annual Review of Sociology*. 8 (1982): 81–106.
Cox, Robert. "Ideologies and the New International Economic Order". *International Organization* 33, 2 (1979): 257–302.
Cox, Robert W. *The Political Economy of a Plural World: Critical Reflections on Power, Morals and Civilization*. London: Taylor & Francis, 2007.
———. *Power, Production, and World Order*. New York: Columbia University Press, 1987.
Cox, Robert W., and Timothy J. Sinclair. *Approaches to World Order*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1996.
Evans, Peter. *States Versus Markets in the World System*, ed. Peter B. Evans. Beverly Hills, CA: Sage, 1985.
Frank, André Gunder. *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*. New York and London: Monthly Review Press, 1969.
———. "The Modern World System Revisited: Rereading Braudel and Wallerstein". In *Civilizations and World-Systems: Studying World-Historical Change*, ed. Stephen Sandersons. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 1995, 163–94.
———. "A Plea for World System History". *Journal of World History* 2, 1 (Winter 1991).
———. *ReORIENT: Global Economy in the Asian Age*. Berkeley, CA: University of California Press, 1998.
———. *World Accumulation, 1492–1789*. New York: Algora Publishing, 2003.
Friedmann, Harriet. "Rethinking Capitalism and Hierarchy". *Review* 13, 2 (Spring 1990): 255–64.
Friedmann, Jonathan, and Christopher Chase-Dunn. *Hegemonic Decline: Present and Past*. Boulder CO: Paradigm Publishers, 2005.
Galtung, Johan. "A Structural Theory of Imperialism". *Journal of Peace Research*, 2 (1971): 81–98.
Gasiorowski, Mark. "The Structure of Third World Economic Interdependence". *International Organization* 39, 2 (1985): 331–42.
Gill, Stephen, and Isabella Bakker-Power. *Production and Social Reproduction: Human In/security in the Global Political Economy*. New York: Palgrave Macmillan, 2004.
Goldfrank, Walter L. "Paradigm Regained? The Rules of Wallerstein's World-System Method". *Journal of World-Systems Research* 6, 2 (2000): 150–95.
Hall, Thomas D. "The World-System Perspective: A Small Sample from a Large Universe". *Sociological Inquiry* 66, 4 (Fall1996): 440–54.
Jaguaribe, Hélio. *Economic & Political Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1968.
Klink, Frank F. "Rationalizing Core-Periphery Relations". *International Studies Quarterly* 34, 2 (June 1990): 183–209.
Morton, Adam David. *Unravelling Gramsci: Hegemony and Passive Revolution in the Global Political Economy*. London: Pluto Press, 2007.
Murphy, Craig N. "Freezing the North–South Bloc(k) After the East–West Thaw". *Socialist Review* 20, 3 (July–September 1990): 25–46.
Nurkse, R. *Problems of Capital Formation in Underdeveloped Countries*. Oxford: Blackwell, 1953.

Pomerantz, Kenneth. *The Great Divergence: Europe, China and the Making of the Modern World Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000.
Roudometof, Victor, and Roland Robertson. "Globalization, World-System Theory, and the Comparative Study of Civilizations: Issues of Theoretical Logic in World-Historical Sociology". In *Civilizations and World-Systems: Studying World-Historical Change*, ed. Stephen Sandersons. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 1995, 273–300.
Schaeffer, Robert K., and Immanuel Wallerstein, eds. *War in the World-System*. Westport, CT: Greenwood, 1989.
Shannon, Thomas Richard. *An Introduction to the World-System Perspective*, 2nd ed. Boulder, CO: Westview 1989, 1996.
Skocpol, Theda. "Wallerstein's World Capitalist System: A Theoretical and Historical Critique". *American Journal of Sociology* 82, 5 (March 1977): 1075–90.
Terlouw, C. P. "The Elusive Semiperiphery: A Critical Examination of the Concept Semiperiphery". *International Journal of Comparative Sociology* 34, 1–2 (January–April 1993): 87–102.
Thompson, William R. *Contending Approaches to World System Analysis*. Beverly Hills, CA: Sage, 1983.
Van Rossem, Ronan. "The World System Paradigm as General Theory of Development: A Cross-National Test". *American Sociological Review* 61, 3 (June1996): 508–27.
Wallerstein, Immanuel. *Africa: The Politics of Independence and Unity*. Lincoln NE: University of Nebraska Press, 2005. [Combines earlier works from 1961, 1967 and 1971.]
———. *After Liberalism*. New York: New Press, 1995.
———. *The Capitalist World Economy*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1979.
———. *The End of the World As We Know It: Social Science for the Twenty-First Century*. Minneapolis MN: University of Minnesota Press, 2001.
———. *The Essential Wallerstein*. New York: New Press, 2000.
———. *European Universalism: The Rhetoric of Power*. New York: New Press, 2006.
———. *Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World System*. New York: Cambridge University Press, 1991.
———. *Historical Capitalism*. London: Verso, 1983.
———. *Making Waves: Worldwide Social Movements, 1750-2005*. Boulder, CO: Paradigm, 2008.
———. *The Modern World System* I: *Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press, 1974.
———. *The Modern World System* II: *Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy, 1600–1750*. New York: Academic Press, 1980.
———. *The Modern World System* III: *The Second Era of Great Expansion of the Capitalist World-Economy, 1730–1840s*. New York: Academic Press, 1988.
———. *The Modern World-System in the Longue Durée*. Boulder, CO: Paradigm, 2004.
———. *The Politics of the World-Economy*. New York: Cambridge University Press, 1984.
———. "The Rise and Future Demise of the World Capitalist System". *Comparative Studies in Society and History* 16, 4 (September 1974): 387–415.
———. "Systeme Mondiale contre Systeme-Monde". *Sociologie et Societe* 22, 2 (October 1990).
———. *World-Systems Analysis: An Introduction*. Durham, NC: Duke University Press, 2004.
Walton, John, and Charles Ragin. "Global and National Sources of Political Protest: Third World Responses to the Debt Crisis". *American Sociological Review* 55, 6 (December 1990): 876–90.
Yo, Alvin. *Social Change and Development: Modernization, Dependency and World-Systems Theories*. Newbury Park, CA: Sage Library of Social Research, 2005.

Bağımlılık Teorisi ve Üzerine Okumalar

Berger, Mark T. *Under Northern Eyes: Latin American Studies and U.S. Hegemony in the Americas, 1898–1990*. Bloomington: Indiana University Press, 1995.
Caporaso, James. "Dependence, Dependency, and Power in the Global System: A Structural and Behavioral Analysis", *International Organization*, 32, 1 (1978): 13–44.
———. "Dependency Theory: Continuities and Discontinuities in Development Studies". *International Organization* 34, 4 (Autumn 1980): 605–28. [A review essay.]
———. "Introduction to the Special Issue of International Organization on Dependence and Dependency in the Global System", *International Organization*, 32, 1 (1978): 1–12.

Cardoso, Fernando Henrique. *The Accidental President of Brazil: A Memoir*. New York: Public Affairs, 2007.
———. "Associated-Dependent Development". In *Authoritarian Brazil*, ed. Alfred Stepan. New Haven, CT: Yale University Press, 1973.
———. "The Consumption of Dependency Theory in the United States". *Latin American Research Review* 12, 3 (1977): 7–24.
———. "Dependency and Development in Latin America". *New Left Review* 74 (July–August 1972): 83–95.
———. "Imperialism and Dependency in Latin America". In *Structures of Dependency*, eds. Frank Bonilla and Robert Girling. Stanford, CA: Stanford Institute of Political Studies, 1973.
Cardoso, Fernando, and Enzo Faletto. *Dependency and Development in Latin America*. Berkeley, CA: University of California Press, 1979.
Chilcote, Ronald. "Theories of Development and Underdevelopment". In *Theories of Comparative Politics: In Search of a Paradigm Reconsidered*. Boulder, CO: Westview Press, 1994.
Collier, David. "Timing of Economic Growth and Regime Characteristics in Latin America". *Comparative Politics* 7, 3 (1975): 331–59.
dos Santos, Theotonio. "The Structure of Dependence". *American Economic Review* 60, 2 (May 1970): 231–36.
———. "The Structure of Dependency". In *The Theoretical Evolution of International Political Economy*, eds. George Crane and Abla Amawi. New York: Oxford University Press, 1990.
———. *Teoria de la Dependencia*. Barcelona, Spain: Plaza y Janes, 2003.
dos Santos, Theotonio, and Randall Laura. "The Theoretical Foundations of the Cardoso Government: A New Stage of the Dependency-Theory Debate". *Latin American Perspectives* 25, 1 (January 1998): 53–70.
Dussel, Enrique, and Yanez Anibal. "Marx's Economic Manuscripts of 1861–63 and the 'Concept' of Dependency". *Latin American Perspectives* 17, 2, Post-Marxism, the Left, and Democracy. (Spring, 1990): 62–101.
Duvall, Raymond. "Dependence and Dependencia Theory". *International Organization* 31, 1 (1978): 51–78.
Evans, Peter. *Dependent Development: The Alliance of Multinational, State and Local Capital in Brazil*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1979.
Fagen, Richard. "A Funny Thing Happened on the Way to the Market: Thoughts on Extending Dependency Ideas". *International Organization* 32, 1 (1978): 287–300.
———. "Studying Latin American Politics: Some Implications of a Dependencia Approach". *Latin American Research Review*, 12, 3 (1977).
Fagen, Richard, Carmen D. Deere, and Jose L. Coraggio, eds. *Transition and Development: Problems of Third World Socialism*. New York: Monthly Review Press, 1986.
Frank, Andre Gunder. *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*. London: Penguin, 1971.
———. *Dependent Accumulation and Underdevelopment*. London: Macmillan, 1978.
Ghosh, B. N. *Dependency Theory Revisited*. London: Ashgate Publishing, 2001.
Grieco, Joseph. "Between Dependency and Autonomy: India's Experience with the International Computer Industry". *International Organization* 36, 3 (1982): 609–32.
Halebsky, Sandor, and Richard L. Harris. *Capital, Power and Inequality in Latin America*. Boulder, CO: Westview, 1995.
Hettne, Bjorn, Andras Inotai, and Osvaldo Sunkel, eds. *Comparing Regionalisms: Implications for Global Development*. New York: Palgrave Macmillan, 2000.
———. *Globalism and the New Regionalism*. New York: Palgrave Macmillan, 2000.
———. *National Perspectives on the New Regionalism in the North*. New York: Palgrave Macmillan, 2000.
———. *National Perspectives on the New Regionalism in the South*. New York: Palgrave Macmillan, 2000.
———. *The New Regionalism and the Future of Security and Development*. New York: Palgrave Macmillan, 2000.
Kauffman, Robert, Harry Chernotsky, and Daniel Geller. "A Preliminary Test of the Theory of Dependency". *Comparative Politics* 7, 3 (1975): 202–330.
Klink, Frank. "Rationalizing Core-Periphery Relations: The Analytical Foundations of Structural Inequality in World Politics". *International Studies Quarterly* 34, 2 (June 1990): 183–209.
Larrain, Jorge. *Theories of Development: Capitalism, Colonialism and Dependency*. Cambridge, UK: Polity, 1991.
Love, Joseph. "The Origins of Dependency Analysis". *Journal of Latin American Studies* 22, 1 (1990): 143–68.
———. "The Rise and Decline of Economic Structuralism in Latin America: New Dimensions", *Latin American Research Review* 40, 3 (2005): 100–25.

Martin-Jones, David. "Peasant Revolutions, Dependencia and Developmental States". In *The Image of China in Western Social and Political Thought*. New York: Palgrave, 2001.
McGowan, Patrick, and Dale Smith. "Economic Dependency in Black Africa: An Analysis of Competing Theories". *International Organization* 32, 1 (1978): 179–235.
Moran, Theodore. *Harnessing Foreign Direct Investment for Development: Policies for Developed and Developing Countries*. Washington, DC: Center for Global Development, 2006.
———. "Multinational Corporations and Dependency, A Dialogue for Dependentistas and Non-Dependentistas". *International Organization*, 32, 1 (1978): 79–100.
Packenham, Robert. *The Dependency Movement: Scholarship and Politics in Development Studies*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992.
Prebisch, Raul. "The Economic Development of Latin America and Its Principal Problems". *Economic Bulletin for Latin America*, 7, 1962, 1–22. [First published by ECLA in Spanish in 1949.]
———. *Towards a Dynamic Development Policy for Latin America*. New York: United Nations, 1963.
Smith, Tony. "The Underdevelopment of Development Literature: The Case of Dependency Theory". *World Politics* 31, 2 (January 1979): 247–88.
Sunkel, Osvaldo. "Big Business and Dependencia". *Foreign Affairs* 50 (April 1972): 317–531.
———. *Development from Within: Toward a Neostructuralist Approach for Latin America*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 1993.
———. "National Development Policy and External Dependence in Latin America". *Journal of Development Studies* 61 (1969): 23–48.
Tetreault, Mary Ann, and Charles Frederick Abel, eds. *Dependency Theory and the Return of High Politics*. Westport, CT: Greenwood, 1986.
Topik, Steven. "Dependency Revisited: Saving the Baby from the Bathwater". *Latin American Perspectives* 25, 6 (November, 1998), 95–99.
Valenzuela, J. Samuel, and Arturo Valenzuela. "Modernization and Dependency". *Comparative Politics* 10 (July 1978): 535–57.
Valenzuela, J., and Arturo Valenzuela. "Modernization and Dependency: Alternative Perspectives in the Study of Latin American Underdevelopment". *Comparative Politics*, 10, 4 (1978): 535–57.
Wendt, Alexander, and Michael Barnett. "Dependent State Formation and Third World Militarization". *Review of International Studies* 19 (1993): 321–47.

Postkolonyalizm Üzerine Okumalar

Abernethy, David. *The Dynamics of Global Dominance: European Empires Overseas, 1415–1980*. New Haven and London: Yale University Press, 2000.
Adam, Ian, and Helen Tiffin, eds. *Past the Last Post: Theorizing Post-Colonialism and Post-Modernism*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1991.
Ahmad, Aijaz. "Postcolonialism: What's in a Name?" In *Late Imperial Culture*, eds., Roman de la Campa, E. Ann Kaplan, and Michael Sprinkler. London: Verso, 1995.
Alcock, Susan, et al., eds. *Empires: Perspectives from Archeology and History*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
Birmingham, David. *The Decolonisation of Africa*. London: UCL Press, 1995.
Boahen, A. Adu. *African Perspectives on Colonialism*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1987.
Buraway, Michael, et al. *Globalisation and New Identities: A View From the Middle*. Johannesburg: Jacana Media, 2007.
Bush, Barbara. *Imperialism and Postcolonialism*. Harlow, England: Longman, 2006.
Cain, Peter, and Mark Harrison, eds. *Imperialism: Critical Concepts in Historical Studies*. London: Routledge, 2001. 3 vols.
Eschl, C. *Critical Theories, IR and "the Anti-Globalisation Movement": The Politics of Global Resistance*. London: Routledge, 2005.
Gandhi, Leela. *Postcolonial Theory: A Critical Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1998.
Geeta, Chowdhry, and Sheila Nair. *Power, Postcolonialism, and International Relations: Reading Race, Gender, and Class*. New York: Routledge, 2002.
Gills, Barry, ed. *Globalisation and the Politics of Resistance*. London: Taylor and Francis, 1997.
Goldberg, David, and Ato Quayson, eds. *Relocating Postcolonialism*. Oxford: Blackwell, 2002.

Hardt, Michael, and Antonio Negri. *Empire*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000.

Harvey, David. *The New Imperialism*. Oxford: Oxford University Press, 2003.

Held, David, and Anthony McGrew, eds. *The Global Transformation Reader*. Cambridge: Polity Press, 2003.

Howe, Stephen. "Review Article: When—If Ever—Did Empire End? Recent Studies of Imperialism and Decolonisation". *Journal of Contemporary History* 40, 3 (2005): 585–99.

Kiely, Ray. *The Clash Of Globalisations: Neo-Liberalism, The Third Way and Anti-Globalisation*. Boston: Brill Academic Publishers, 2005.

LeSeur, James, ed. *The Decolonisation Reader*. London: Routledge, 2004.

Loomba, Ania. *Colonialism/Postcolonialism*. London: Routledge, 1998.

Marchand, M. *Gender and Global Restructuring: Sightings, Sites, and Resistances*. London: Routledge, 2000.

McLeod, John. *Beginning Postcolonialism*. Manchester: Manchester University Press, 2000.

Misha, Vijay, and Bob Hodge. "What is Post(-)colonialism?" In *Colonial Discourse and Postcolonial Theory: A Reader*, eds., Patrick Williams and Laura Chrisman. New York, London: Harvester Wheatsheaf, 1993.

Pieterse, Jan Nederveen. *Globalisation and Culture*. Lanham, MD: Rowan and Littlefield, 2004.

Prakash, Gyan, ed. *After Colonialism: Imperial Histories and Postcolonial Displacements*. Princeton: Princeton University Press, 1995.

Robertson, Roland. *Globalisation: Social Theory and Global Culture*. London: Sage, 1992.

Said, Edward. *Culture and Imperialism*. London: Vintage, 1994.

———. *Orientalism: Western Conceptions of the Orient*. Harmondsworth: Penguin, 1986, 1979.

Spruyt, Hendrik. *Ending Empire: Contested Sovereignty and Territorial Partition*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005.

Wolfe, Patrick. "History and Imperialism: A Century of Theory, from Marx to Postcolonialism". *American Historical Review* 102, 2 (April 1997): 388–420.

Young, Robert, and J. C. Young. *Postcolonialsm: An Historical Introduction*. Oxford: Blackwell, 2001.

Hiç kimse çeşitliliğin başlı başına akademik araştırmaya hayat verdiğinin aksini iddia edemez. Görünen o ki birbiriyle bağlantısız araştırmalar bir gün bir araya gelip uluslararası ilişkilerin önemli bir yönünün açıklanmasına yardımcı olabilir. Fakat asıl endişe verici konu, "çeşitliliğin", çalışmaları farklı alanlara hapsedip onlara sanki birbirlerinden bağımsız olarak var olabileceklermiş gibi davranan çoklu dar görüşlülükler anlamına gelip gelmediğidir. Bazen akademisyenler, dar bir çerçeveye odaklanmış ve alternatif kavramsal yaklaşımları görmezden gelen, farkında olmadan konuya yabancı olanların kafasını karıştırmaya hizmet eden, özel bir jargon geliştiren ve ders müfredatını haksız bir şekilde kendi değerlerini ve kuramsal tercihlerini destekleyen kitaplarla sınırlandıran araştırma programlarıyla meşgul olmaktadır. Sırf bu sebepten dolayı İngiliz Okulu bu tür bir kapalılığın faydalı bir ilacıdır.

NOTLAR

1 Barry Buzan, "The English School: An Underexploited Resource in IR", *Review of International Studies* 27 (2001): 472.
2 Bk., Herbert Butterfield and Martin Wight, eds. *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1968).
3 Hedley Bull and Adam Watson, eds., *The Expansion of International Society* (Oxford: Clarendon Press, 1984), 1.
4 Martin Wight, *International Theory: Three Traditions*, eds. Gabriele Wight and Brian Porter (Leicester University Press, 1991), 260.
5 Bk., örneğin, Andrew Linklater and Hidemi Suganami, *The English School of International Relations* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), özellikle 5. ve 7. Bölümler, kozmopolitanizm, insani nedenlerle müdahaleye bir temel olarak zarar ilkesi, iyi uluslararası vatandaş ve uluslararası toplumun dönüşümü üzerine.
6 E. H. Carr, *The Twenty Years' Crisis,* 1st ed. (London: Macmillan, 1939), 80, as cited by Tim Dunne, *Inventing International Society: A History of the English School* (New York: Palgrave, 1998), 29.
7 Hedley Bull, "International Theory: The Case for a Classical Approach" in eds. Klaus Knorr and James N. Rosenau, *Contending Approaches to International Politics* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1969), 26. Müteakip alıntılar da bu makaleden yapılmıştır.
8 Bu bölüm Tim Dunne, *Inventing International Society: A History of the English School*'dan (London: Macmillan, 1998) alındı.
9 Ibid., 161.
10 Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics* (London: Macmillan, 1977).
11 Adam Watson, *The Evolution of International Society: A Comparative Historical Analysis* (London: Routledge, 1992). Ayrıca bkz. Barry Buzan and Richard Little, *International Systems in World History: Remaking the Study of International Relations* (Oxford: Oxford University Press, 2000).
12 Linklater and Suganami, *The English School and International Relations,* 2.
13 Roy Jones, "The English School of International Relations: A Case for Closure?" *Review of International Studies,* 7, 1 (1981): 1–13.
14 Barry Buzan, *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004).
15 Ibid., 2.

16 Robert H. Jackson, *The Global Covenant: Human Conduct in a World of States* (Oxford: Oxford University Press, 2000); N. J. Wheeler, *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society* (Oxford: Oxford University Press, 2000); R. J. Vincent, *Human Rights and International Relations: Issues and Responses* (Cambridge: Cambridge University Press, 1986).
17 Martha Finnemore, "Exporting the English School?" *Review of International Studies*, 27, 3 (2001): 509.
18 Andrew Linklater and Hidemi Suganami, *The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 91.
19 Buzan, *From International to World Society ?*, 11.
20 Mathew Paterson, "Global Environmental Governance", in ed., Alex J. Bellamy, *International Society and Its Critics* Oxford: Oxford University Press, 2005), 162–77.
21 Jacqui True, "Feminism", in Bellamy, 8.

Devletlerin "dünyanın ortak iyiliğinin yerel bir temsilcisi" olma potansiyelinin yanı sıra dünya politikasında diğer çoğu aktörden daha fazla rolü vardır. Açık bir şekilde, devletlerin toplumun dönüşümüne yapabileceği katkı konusu, Bull'un alternatif toplum formları hakkındaki düşünceleri, Carr'ın ekonomik ve toplumsal dışlamanın "zararları" anlayışının, Wight'ın anayasacılığa olan ilgisinin ve Vincent'in uluslararası meşruiyet ilkelerini kozmopolit değerlere göre modifiye etme girişiminin kavrayışlarını birleştiren eleştirel bir uluslararası toplum yaklaşımı gerektirir.

Son on yıl, Ingiliz Okulu'nun fikirlerinin ve gündeminin geçerliliğini koruduğunu göstermiştir; bir bakımdan okulun uluslararası toplumun kurumlarının "etnik çeşitlilik" ve normatif konularda "konsensus" arayışı arasındaki gerilimin nasıl üstesinden geleceği konusunda bir anlayış geliştirme arayışları hiç bu kadar önemli olmamıştır.[20] Sonraki aşamada İngiliz Okulu, kuramın yukarıdan aşağıya doğru değil aşağıdan yukarıya doğru inşa edilmesi gerektiği görüşünde olan geleneksel çoğulcu bakış açısını kaybetmeden bu normatif gündemin üstüne inşa edilmelidir.

Notlar

1. Hedley Bull, *The Anarchical Society* (London: Macmillan, 1977), 267.
2. Ludwig Wittgenstein, *Philosophical Investigations,* G.E.M. Anscombe and R. Rhees (Oxford: Blackwell, 1953), 66–67.
3. "The Meaning of "International Society", British Committee discussion (October 1961), 5–8.
4. Chris Brown, *Understanding International Relations* (London: Macmillan, 1997), 54.
5. Bk., "The Classical Approach to Arms Control Twenty Three Years After", in Robert O'Neill and David N. Schwartz (eds), *Hedley Bull on Arms Control* (London: Macmillan, 1987), 126.
6. Carr'ın Batı'nın Sovyetler Birliği politikasını eleştirmek için sebepleri oldukça farklıydı; onun ilgilendiği kadarıyla, komünizm geç kapitalizmin bir niteliği olan işsizlik ve savaş belalarının üstesinden gelme imkânı sundu. (Bizim yönetim şeklimiz demokratik, onların siyasal sistemi zorba varsayımına dayanan) Batı dünyasındaki asılsız olmayan histeri Sovyetler Birliği için yeni bir toplum inşa etme umutlarına zarar verdi.
7. Martin Wight, *International Theory: The Three Traditions* (Leicester: Leicester University Press, 1991), 231.
8. Dikkatimi bu konuya çektiği için Roger Epp'e minnetterım. Bk., Epp, "Martin Wight: International Relations as Realm of Persuasion", in Francis A. Beer and Robert Hariman (eds), *Post-Realism: The Rhetorical Turn in International Relations* (East Lansing: Michigan State University, 1996), 129–131.
9. Hollis ve Smith Uluslararası İlişkilerde "açıklayıcı" yaklaşımların hâkimiyeti nedeniyle "anlama" kategorisinden örnekler vermek üzere felsefeye yöneldiklerini belirtirler. Martin Hollis and Steve Smith, *Explaining and Understanding International Relations* (Oxford: Clarendon, 1990), özellikle bk., Bölüm 4.
10. Robert Keohane, *International Institutions and State Power* (Boulder, CO: Westview, 1989), 8. Burada not edilmelidir ki; Keohane'nin "rasyonalizm" kullanımı Wight'ın uluslararası ilişkilerde Avrupa düşüncesindeki rasyonalist gelenek okumasından keskin şekilde ayrılır. Linklater ile kıyasla. Andrew Linklater, "Rationalism" in Scott Burchill, Andrew Linklater et al., *Theories of International Relations* (London: Macmillan, 1996).
11. Robert Keohane, review of Wight, *International Theory in American Political Science Review* 86 (1992), 1112.
12. Keohane bu noktayı şöyle açıklar: "Uluslararası iş birliği mutlaka fedakarlık, idealizm, kişisel onur, ortak amaçlar, içselleştirilmiş normlar ya da bir kültür içinde yerleşik değerler, paylaşılan inançlar gibi unsurlara bağlı değildir. İnsan motivasyonunun bu unsurlarından her biri farklı yer ve zamanlarda uluslararası iş birliği süreçlerinde önemli rol oynayabilir. Ancak iş birliği bunlardan herhangi birine referans vermeden de anlaşılabilir." Keohane, *International Institutions*, 159.
13. İngiliz Okulu'nun bu görüşü ve "neo-neos" Buzan tarafından birbirine karşıt olarak sunulmuştur, "From International System to International Society: Structural Realism and Regime Theory meet the English School", *International Organization* 47 (1993), 350. "rasyonalist/ reflektivist" sentezine ilginç bir meta-teorik red için bk., Hollis and Smith, *Explaining and Understanding.*
14. Bu argüman daha derinlemesine açıklanmaktadır. Timothy Dunne, "The Social Construction of International Society", *European Journal of International Relations* 1 (1995).
15. Alexander Wendt, "Collective Identity Formation and the International State". *American Political Science Review* 88 (1994), 385.
16. Herbert Butterfield, "Crowe's Memorandum of January 1, 1970" (July 1960).
17. Örneğin, bk., *Understanding International Relations*.
18. Ken Booth, "Human Wrongs and International Relations", *International Affairs* 71 (1995), 103–26.
19. Bu, elbette David Luban'ın devlet hakkındaki düşüncesinden bir aktarma.
20. Andrew Hurrell, "Society and Anarchy in the 1990s" in B. A. Roberson (ed.), *The Structure of International Society* (London: Pinter, 1996).

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Adler, Emanuel, and Michael Barnett. *Security Communities*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1998.

Alderson, K., and A. Hurrell, eds. *Hedley Bull on International Society*. London: Macmillan, 2000.

Anderson, Benedict. *Imagined Communities*. London: Verso, 1983.

Armstrong, David. "Law, Justice and the Idea of a World Society", *International Affairs* 75, 3 (1999): 643–53.

Bellamy, Alex J, ed. *International Society and Its Critics*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Berkhofer, R. F. *Beyond the Great Story: History as Text and Discourse*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995.

Best, Geoffrey. *War and Law Since 1945*. Oxford: Clarendon Press, 1994.

Booth, Ken. "Human Wrongs and International Relations". *International Affairs* 71 (1995): 103–26.

Brown, Chris. "International Political Theory and the Idea of World Community". In *International Relations Theory Today*, eds., Ken Booth and Steve Smith. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

Bull, Hedley. *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*. London: Macmillan, 1977.

———. "The Grotian Conception of International Society". British Committee paper. April 1962. Later published in *Diplomatic Investigations*, eds., Herbert Butterfield and Martin Wight. London: Allen and Unwin, 1966.

———. "The Importance of Grotius in the Study of International Relations". In *Hugo Grotius and International Relations*, eds., Hedley Bull, Benedict Kingsbury, and Adam Roberts. Oxford: Clarendon Press, 1990: 65–93.

———. "International Law and International Order". *International Organization* 26 (1972): 583–88.

———. "International Relations as an Academic Pursuit". In *Hedley Bull on International Society*, eds., K. Alderson and A. Hurre. Basingstoke: Macmillan, 2000.

———. "International Theory: The Case for a Classical Approach". In *Contending Approaches to International Politics*, eds. Klaus Knorr and James N. Rosenau. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1969: 20–38. Also published in *World Politics* 3 (1966): 361–77.

———. "International Theory and International Society: The Viability of the Middle Way". *Review of International Studies* 21, 2 (1995): 183–96.

———, ed. *Intervention in World Politics*. Oxford, UK: Clarendon Press, 1984.

———. "Introduction: Martin Wight and the Study of International Relations". In *Systems of States*, ed., M. Wight. Leicester, UK: Leicester University Press, 1977.

———. "Kissinger: The Primacy of Geopolitics". *International Affairs* 56 (1980): 484–87.

———. "Martin Wight and the Theory of IR". *British Journal of International Studies* 2, 2 (1976): 101–16.

———. "Society and Anarchy in International Relations". British Committee paper. October 1961. Later published in *Diplomatic Investigations*, eds., Herbert Butterfield and Martin Wight. London: Allen and Unwin, 1966. (Also in Alderson and Hurrell, eds., 2000.)

———. "The State's Positive Role in World Affairs". *Dædalus* 108, 4 (1979): 111–23.

———. "The Twenty Years' Crisis Thirty Years On". *International Journal* 42 (1969): 626–38.

Bull, Hedley, and Adam Watson, eds. *The Expansion of International Society*. Oxford: Oxford University Press, 1984.

Burton, John W. *International Relations: A General Theory*. Cambridge: Cambridge University Press, 1965. (Usually not considered formally to be part of the English School, his work nevertheless is consistent with both the societal and historical approaches prominent within the English School.

———. *Systems, States, Diplomacy and Rules*. Cambridge: Cambridge University Press, 1968.

———. *World Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 1972.

Butler, Peter F. "The Individual and International Relations". In *The Community of States: A Study in International Political Theory*,

ed., James Mayall. London: George Allen & Unwin, 1982.
Butterfield, Herbert. *Christianity and History*. London: George Bell, 1949.
———. *History and Human Relations*. London: Collins, 1951.
———. "Morality and an International Order". In *The Aberystwyth Papers: International Politics, 1919–1969*, ed., Brian Porter. London: Oxford University Press, 1972.
———. "The Scientific versus the Moralistic Approach in International Affairs". *International Affairs* 27 (1951): 411–22.
———. *Statecraft of Machiavelli*. London: Macmillan, 1940.
Butterfield, Herbert, and Martin Wight, eds. *Diplomatic Investigations*. London, Allen and Unwin, 1966; and Cambridge, MA: Harvard University Press, 1968.
Buzan, Barry. "From International System to International Society: Structural Realism and Regime Theory Meet in the English School". *International Organization* 47 (1993): 327–52.
———. *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
———. "International Society and International Security". In *International Society After the Cold War*, eds., Rick Fawn and Jeremy Larkin. London: Macmillan, 1996.
———. "The Timeless Wisdom of Realism?" In *International Theory: Positivism and Beyond*, eds., Steve Smith, Ken Booth, and M. Zalewski. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
———. *The United States and the Great Powers: World Politics in the Twenty-First Century*. Cambridge, UK: Polity, 2004.
Buzan, Barry, and Ana Gonzales-Pelaez, eds. *International Society and the Middle East: English School Theory at the Regional Level*. New York: Palgrave Macmillan, 2009.
Buzan, Barry, and Richard Little. "The Idea of International System: Theory Meets History". *International Political Science Review* 15, 3 (1994), 231–56.
———. *International Systems in World History: Remaking the Study of International Relations*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
———. "Reconceptualizing Anarchy: Structural Realism Meets World History". *European Journal of International Relations* 2, 4 (1996): 403–38.
Buzan, Barry, and Ole Waever. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2003.
Carr, E. H. *Conditions of Peace*. London: Macmillan, 1942.
———. "The Moral Foundations for World Order". In *Foundations for World Order*, eds., E. L. Woodward et al. Denver CO: University of Denver (Social Science Foundation), 1949.
———. *Nationalism and After*. London: Macmillan, 1945.
———. *The Twenty Years' Crisis, 1919–39*. London: Macmillan, 1939, 1946.
———. *What Is History?* 2nd ed. London: Penguin, 1987.
Clark, Ann Marie. "Non-Governmental Organizations and Their Influence on International Society". *Journal of International Affairs* 48, 2 (1995) 507–25.
Clark, Ian. *Legitimacy in International Society*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
———. "Traditions of Thought and Classical Theories of International Relations". In *Classical Theories of International Relations*, eds., Ian Clark and Iver B. Neumann. London, Macmillan, 1–19.
Cox, Michael, Tim Dunne, and Ken Booth, eds. *Empires, Systems and States: Great Transformations in International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
Cronin, Bruce. "The Two Faces of the UN". *Global Governance* 8, 1 (2002): 53–71.
Cutler, Claire A. "The 'Grotian Tradition' in International Relations". *Review of International Studies* 17, 1 (1991): 41–65.
Deudney, Daniel. "The Philadelphia System: Sovereignty, Arms Control and Balance of Power in the American State Union 1787–1861". *International Organization* 49, 2 (1995): 191–228.
Donelan, Michael. "A Community of Mankind". In *The Community of States: A Study in International Political Theory*, ed. James Mayall. London: George Allen & Unwin, 1982.

Donnelly, Jack. "Human Rights: A New Standard of Civilization?" *International Affairs* 74, 1 (1998): 1–23.

Dunne, Tim. *Inventing International Society: A History of the English School*. London, Macmillan, 1998. (See detailed chapters on E. H. Carr, Martin Wight, Herbert Butterfield, Hedley Bull, R. J. Vincent, and the origins of the English School.)

Dunne, Tim, and Nicholas Wheeler. "Hedley Bull's Pluralism of the Intellect and Solidarism of the Will". *International Affairs* 72, 1 (1996): 91–107.

Epp, Roger. "The English School on the Frontiers of International Relations". *Review of International Studies* 24, Special Issue (1998); and *The Eighty Years Crisis: International Relations 1919–1999*, eds., T. Dunne, M. Cox, and K. Booth. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Finnemore, Martha. "Exporting the English School". *Review of International Studies* 27, 3 (2001): 509–13.

Gonzales-Pelaez, A. *Human Rights and World Trade: Hunger in International Society*. London: Routledge, 2005.

Hall, Ian. "Challenge and Response: The Lasting Engagement of Arnold J. Toynbee and Martin Wight". *International Relations* 17, 3 (2003): 389–404.

Halliday, Fred. "International Society as Homogeneity: Burke, Marx, Fukuyama". *Millennium* 21, 3 (1992): 435–61.

Harris, Ian. "Order and Justice in the Anarchical Society". *International Affairs* 69, 4 (1993): 725–41.

Hill, Chris. "World Opinion and the Empire of Circumstance". *International Affairs* 72, 1 (1996): 109–31.

Hobden, Stephen, and John M. Hobson, eds. *Historical Sociology of International Relations*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002.

Holsti, K. J. "America Meets the 'English School': State Interests in International Society", Mershon *International Studies Review* 41 (1997): 275–80.

Hurrell, Andrew. "International Society and the Study of Regimes: A Reflective Approach". In *Regime Theory and International Relations*, ed., Volker Rittberger. Oxford: Oxford University Press, 1993.

———. "Society and Anarchy in the 1990s". In *International Society and the Development of International Relations Theory*, ed., B. A. Roberson. London: Pinter, 1998.

———. "Keeping History, Law and Political Philosophy Firmly within the English School". *Review of International Studies* 27, 3 (2001): 489–94.

———. "Order and Justice in International Relations: What Is at Stake?" In *Order and Justice in International Relations*, eds., Rosemary Foot, John Gaddis, and Andrew Hurrell. Oxford: Oxford University Press, 2003.

Ikenberry, John. "Constitutional Politics in International Relations". *European Journal of International Relations* 4, 2 (1998): 147–77.

Jackson, Robert H. *The Global Covenant: Human Conduct in a World of States*. Oxford: Oxford University Press, 2000.

———. "Pluralism in International Political Theory". *Review of International Studies* 18 (1992): 271–81.

———. "The Political Theory of International Society". In *International Relations Theory Today*, eds., Ken Booth and Steve Smith. Cambridge, UK: Polity Press, 1995.

———. *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

James, Alan, ed. *The Bases of International Order: Essays in Honour of C. A. W. Manning*. London: Oxford University Press, 1973.

———. "The Equality of States: Contemporary Manifestations of an Ancient Doctrine". *Review of International Studies* 18, 4 (1992): 377–91.

———. "International Society". *British Journal of International Studies* 4, 2 (1978): 91–106.

———. *Sovereign Statehood: The Basis of International Society*. London: Allen and Unwin, 1986.

———. "System or Society". *Review of International Studies* 19, 3 (1993): 269–88.

Keck, Margaret E., and Kathryn Sikkink. *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1998.

Keene, Edward. *Beyond the Anarchical Society: Grotius, Colonialism and Order in World*

Politics. Cambridge, Cambridge University Press, 2002. (See Chs. 1–2.)

Linklater, Andrew. "Citizenship and Sovereignty in the Post-Westphalian State". *European Journal of International Relations* 2 (1996): 77–103.

———. "The English School". In S. Burchill, A. Linklater, et al. *Theories of International Relations*. London: Macmillan, 2001.

———. "Rationalism". In *Theories of International Relations*, 2nd ed., eds., Scott Burchill et al. New York: Palgrave, 2001: 103–28.

———. *The Transformation of Political Community*. Cambridge, UK: Polity Press, 1998.

———. "What Is a Good International Citizen?" *In Ethics and Foreign Policy*, ed., P. Keal. Canberra: Allen & Unwin, 1992.

Linklater, Andrew, and Hidemi Suganami. *The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Lipschutz, Ronnie D. "Reconstructing World Politics: The Emergence of Global Civil Society". In *International Society After the Cold War*, eds., Rick Fawn and Jeremy Larkin. Basingstoke, UK: Macmillan, 1996.

Little, Richard. "The English School's Contribution to the Study of International Relations". *European Journal of International Relations* 6, 3 (2000): 395–422.

———. "International System, From International to World Society: A Re-evaluation of the English School". In *International Society and the Development of International Relations Theory*, ed., B. A. Roberson. London: Pinter, 1998.

———. "Neorealism and the English School: A Methodological, Ontological and Theoretical Reassessment". *European Journal of International Relations* 1, 1 (1995): 9–34.

Manning, Charles A. W. *The Nature of International Society* (London School of Economics, 1962), 2nd ed. London: Macmillan, 1975.

Miller, J. D. B., and R. J. Vincent, eds. *Order and Violence: Hedley Bull and International Relations*. Oxford: Clarendon Press, 1990.

Mayall, James. *World Politics: Progress and Its Limits*. Cambridge, UK: Polity, 2000.

Navari, Cornelia, ed. *Theorising International Society: English School Method*. New York: Palgrave Macmillan, 2009.

Neumann, Iver B. "The English School and the Practices of World Society". *Review of International Studies* 27, 3 (2001): 503–7.

Osiander, A. *The State System of Europe 1640–1990: Peacemaking and the Conditions of International Stability*. Oxford: Clarendon Press, 1994.

Roberts, Adam. "Humanitarian War: Military Intervention and Human Rights". *International Affairs* 69, 3 (1993): 429–49.

Suganami, Hidemi. "C. A. W. Manning and the Study of International Relations". *Review of International Studies* 27, 1 (2001): 91–107.

———. "The International Society Perspective on World Politics Reconsidered". *International Relations of the Asia-Pacific* 2, 1 (2002): 1–28.

Thomas, Scott M. "Taking Religious and Cultural Pluralism Seriously: The Global Resurgence of Religion and the Transformation of International Society". *Millennium* 29, 3 (2000): 815–41.

Thompson, K. W. "Idealism and Realism: Beyond". *British Journal of International Studies* 3 (1977): 159–80.

Vincent, R. J. "Edmund Burke and the Theory of International Relations". *Review of International Studies* 10 (1984): 205–18.

———. "The Factor of Culture in the Global International Order". *Yearbook of World Affairs* 34 (1980): 252–64.

———. "Hedley Bull and Order in International Politics". *Millennium* 17, 2 (1988): 195–213.

———. "The Hobbesean Tradition in Twentieth Century International Thought". *Millennium* 10 (1981): 91–101.

———. *Human Rights and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.

———. *Nonintervention and International Order*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1974.

———. "The Place of Theory in the Practice of Human Rights". In *Two Worlds of International Relations*, eds., Christopher Hill and P. Beshoff. London: Routledge, 1994.

———. "Western Conceptions of a Universal Moral Order". *British Journal of International Studies* 4 (1978): 20–46.

Waever, Ole. "Europe's Three Empires: A Watsonian Interpretation of Post-Wall European Security". In *International Society After the Cold War*, eds., Rick Fawn and Jeremy Larkin. London: Macmillan, 1996. [See 202–6.]

———. "International Society—Theoretical Promises Unfulfilled?" *Cooperation and Conflict* 27, 1 (1992): 97–128.

Walker, R. B. J. *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1993.

Watson, Adam. *The Evolution of International Society*. London: Routledge, 1992.

———. "Foreword: Forum on the English School". *Review of International Studies* 27, 3 (2001): 467–70.

———. "Hedley Bull, State Systems and International Studies". *Review of International Studies* 13, 22 (1987): 147–53.

———. *Hegemony and History*. New York: Routledge, 2007.

———. *The Limits of Independence: Relations Between States in the Modern World*. London: Routledge, 1997.

———. "Systems of States". *Review of International Studies* 16, 2 (1990): 99–109.

Wheeler, Nicholas J. "Pluralist and Solidarist Conceptions of International Society: Bull and Vincent on Humanitarian Intervention". *Millennium: Journal of International Studies* 21, 3 (1992): 463–89.

———. *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. Oxford: Oxford University Press, 2000.

Wheeler, Nicholas J., and Tim Dunne. "Good Citizenship: A Third Way for British Foreign Policy". *International Affairs* 74, 4 (1998): 847–70.

———. "Hedley Bull and the Idea of a Universal Moral Community: Fictional, Primordial or Imagined?" In *International Society and the Development of International Relations Theory*, ed., B. A. Roberson. London: Pinter, 1998.

———. "Hedley Bull's Pluralism of the Intellect and Solidarism of the Will". *International Affairs* 72 (1996): 91–108.

Wight, Gabriele, and Brian Porter, eds. *International Theory: The Three Traditions*. London: Leicester University Press, 1991.

Wight, Martin. "An Anatomy of International Thought". *Review of International Studies* 13 (1987 [1960]): 221–7.

———. *International Theory: The Three Traditions*, eds., Brian Porter and Gabriele Wight. Leicester: Leicester University Press/Royal Institute of International Affairs, 1991.

———. *Systems of States*. ed., Hedley Bull. Leicester: Leicester University Press, 1977.

———. "Western Values in International Relations". British Committee paper (October 1961). Later published in *Diplomatic Investigations*, eds., Herbert Butterfield and Martin Wight. London: Allen and Unwin, 1966.

Wight, Gabriele, and Brian Porter, eds. *International Theory: The Three Traditions*. London: Leicester University Press, 1991.

NOTLAR

1. Max Weber, Methodology of the Social Sciences, Edward Shils and H.A. Finch, trans. (Glencoe, IL: Free Press, 1941), 81.
2. bk., bu bölümün sonunda yer alan Martha Finnemorenin makalesi.
3. See Emanuel Adler and Michael Barnett, Security Communities (New York: Cambridge University Press, 2002).
4. John Gerard Ruggie, Constructing the World Polity (London: Routledge, 1998).
5. Ibid., 22. İnşacılar tarafından yapılan nedensel-kurucu kurallar ayrımına dair daha fazla çalışma için bk., David Dessler and John Owen, "Constructivism and the Problem of Explanation: A Review Article", Perspectives on Politics 3, 3 (September 2005): 597–610.
6. Ibid., 25–26.
7. Peter Katzenstein, The Culture of National Security: Norms and Identity in International Politics (New York: Columbia University Press, 1996), 5.
8. V. P. Shannon, "Norms Are What States Make of Them: The Political Psychology of Norm Violation", International Studies Quarterly, 44 (2000): 293–316.
9. İnşacı yaklaşımın uluslararası örgütlerin otonom aktör olarak hareket edebilmelerine dair bk., Michael N. Barnett and Martha Finnemore, "The Politics, Power and Pathologies of International Organizations", International Organizations 53, 4 (Autumn 1999): 699–732.
10. bk., Peter J. Katzenstein, ed., The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics (New York: Columbia University Press, 1996).
11. James G. March and Johan P. Olsen, "The Institutional Dynamics of International Political Orders,", International Organization 52, 4 (Autumn 1998): 951. 12. Martha Finnemore, National Interests in International Society (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1996); Jutta Weldes, Constructing National Interests: The United States and the Cuban Missile Crisis (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999).
13. Yıllık toplantı, American Political Science Association, Philadelphia, August–September 2003. Cf. Ruggie, Constructing the World Polity, 19 and 35.
14. Ernst B. Haas, Nationalism, Liberalism, and Progress, vol. 1 (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1997), 2–3.
15. Bu paragraftaki bu ve takip eden alıntı Nicholas Onuf'tan alınmıştır. "Constructivism: A User's Manual" in International Relations in a Constructed World, eds., Vendulka Kubálková, Nicholas Onuf, and Paul Kowert (London and Armonk, NY: M.E. Sharpe, 1998), 58–78.
16. Friedrich Kratochwil, "The Embarrassment of Changes: Neo-realism as the Science of Realpolitik Without Politics", Review of International Studies, 19 (1993), 75–76.
17. See Emanuel Adler, "Constructivism and International Relations", in Handbook of International Relations, eds., Walter Carlsnaes, Thomas Risse, and Beth A. Simmons (London: Routledge, 2002), 95–114.
18. Christian Reus-Smit'in Constructivism adlı eserinde ileri sürdüğü kavrama başvurmaktayız. "Constructivism", in Theories of International Relations, 3rd ed., eds., Scott Burchill, et al. (New York: Palgrave Macmillan, 2005), 199–201.
19. Peter Katzenstein, Tamed Power: Germany in Europe (Ithaca: Cornell University Press, 1999); Cultural Norms and National Security: Police and Military in Postwar Japan (Ithaca: Cornell University Press, 1996).
20. Alexander Wendt, "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", International Organization 46, 2 (Spring 1992) 391–425.
21. Alexander Wendt, Social Theory of International Politics (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1999), 1.

22. Ibid., 372
23. Ibid., 20. Üç kültür detaylarıyla Altıncı Bölüm'de tartışılmaktadır.
24. Alexander Wendt, "Social Theory as Cartesian Science", in Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and His Critics, eds., Stefano Guzzini and Anna Leander (London and New York: Routledge, 2006), 183.
25. Ibid., 184. Subsequent quotes are from, respectively, pages 183, 195, and 185.
26. Ibid., 185.
27. Ibid., 205.
28. Ibid., 214.
29. Ibid., 188, 190, 214.
30. Hans J. Morgenthau, Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, 4th ed. (New York: Alfred Knopf, 1967), 211, 213.
31. Robert O. Keohane, "International Institutions: Two Approaches", International Institutions and State Power (Boulder, CO: Westview Press, 1989), s. 173'ten alıntılanmıştır.
32. John J. Mearsheimer, "The False Promise of International Institutions", International Security 19, 3 (Winter 1994/95): 5–49. Ayrıca bk., Dale Copeland tarafından 2000 makale, "The Constrüctivist Challenge to Structural Realism: A Review Essay", in Constructivism and International Relations, eds., Stefano Guzzini and Anna Leander (London: Routledge, 2006), 1–20.
33. Örneğin bakınız, Michael Struett, The Politics of Constructing the International Criminal Court: NGOs, Discourse, and Agency (New York: Palgrave Macmillan, 2008); Edward Keene, "A Case Study of the Construction of International Hierarchy: British Treaty- Making Against the Slave Trade in the Early Nineteenth Century", International Organization, 61 (Spring 2007): 311–39; Judith Kelley, "Assessing the Complex Evolution of Norms: The Rise of International Election Monitoring", International Organization, 62 (Spring 2008): 221–55; Emanuel Adler, "The Spread of Security Communities: Communities of Practice, Self-Restraint, and NATO's Post–Cold War Transformation", European Journal of International Relations, 14, 2 (2008): 195–230; Neta Crawford, Argument and Change in World Politics: Ethics, Decolonization, and Humanitarian Intervention (Cambridge: Cambridge University Press, 2002)
34. Martha Finnemore and Stephen J. Trope, "Alternatives to 'Legalization': Richer Views of Law and Politics", International Organization 55, 3 (Summer 2001): 743–58; Alexander Wendt, "Driving with the Rearview Mirror: On the Rational Science of Institutional Design", International Organization 55, 4 (Autumn 2001): 1019–49; and Michael N. Barnett and Martha Finnemore, "The Politics, Power and Pathologies of International Organizations", International Organizations 53, 4 (Autumn 1999): 699–732.
35. Andreas Behnke, "Grand Theory in the Age of Its Impossibility", in Stefano Guzzini ve Anna Leander, 49.
36. Emanuel Adler, "Constructivism and International Relations", in Handbook of International Relations, eds., Walter Carlsnaes, Thomas Risse, and Beth A. Simmons (London: Routledge, 2002), 104. Adlerin referansı, Roxanne L. Doty, "Aporia: A Critical Exploration of the Agent-Structure Problematique in International Relations Theory", European Journal of International Relations 3, 3 (1997): 365–92; and to Hidemi Suganimi, "Agents, Structures, Narratives", European Journal of International Relations 5, 3 (1999): 365–86.

bu tür tehlikelerin egemenlik ve demokratik barış gibi kurumlar tarafından büyük ölçüde azaltıldığını ve bu nedenle barışçıl değişim için görünürde daha fazla olasılık olduğunu düşünür.

Soğuk Savaş oldukça çatışmalı bir sosyal yapı olduğu için Gorbaçov örneği bu açıdan öğreticidir. Sovyet nükleer güçlerinin Gorbaçov'a politikaları için bir emniyet payı verdiği noktasında Mearsheimer'a (s. 46) katılıyorum. Oysa onun yerine bir başkası olsa güçte bir düşüş için daha agresif bir çözüm bulmuş olabilirdi. Gorbaçov yönetimine dair bu denli önemli olan nokta, onun bizatihi Sovyet tecrübesinin Soğuk Savaş'ı nasıl sürdürülebilir kıldığını göstermesi ve Batı'nın niyetinin yeniden değerlendirilmesi noktasında cesur olmasıydı. Bu, yalnızca naiflik ve üstyapı gibi sosyal faktörleri dikkate almaktan kaçınan ve neorealist olmayan bir inşacının yapacağı bir değerlendirmedir. Gerçeği söylemek gerekirse, neorealizm hakkında çarpıcı olan şey onun devlet eylemlerinde açıklayıcı rolünün toplam kusurudur.[29] Devletlerin ne yaptığının önemli olduğu görünmüyor; Brejnev, Gorbaçov, Jirinovski ne fark eder ki? Anarşinin mantığı bizi her zaman tek bir kareye geri getirecektir. Eğer reelpolitik bir yanıt olan durumlara neden oluyorsa bu rahatsız edici bir durumdur; bu nedenle, realizm problemin bir parçası olarak reelpolitiği tavsiye etmektedir. Mearsheimer, bu nedenle eleştirel kuramcıların "hoşgörüsüz" olduğunu söylüyor (s. 42). Bahsi geçen önerinin ironileri bir yana, sorun, politika yapıcıların samimi bir şekilde çatışmaları (realpolitik bağlamında) yönetme ya da istismar etmeden ziyade hangi durumlarda, sorumluluk kabul edip bu çatışmaları çözme niyetini kavradığıdır. Eğer neorealizm bizi bu doğrultuda ilerletebilirse, o zaman bu durum mümkün olabilir ama gördüğüm kadarıyla, neorealist etik "sauve qui peut" seviyesine inmelidir.

Uluslararası politikanın toplumsal inşasını analiz etmek, şekli aktörlerin kimliklerini ve çıkarlarını biçimlendiren ve onların maddi bağlamlarının önemini biçimlendiren etkileşim süreçlerinin ve sosyal yapıların üretimi ve yeniden üretimini -iş birlikçi ya da çelişkili- analiz etmektir. Bu durum iki rakibe karşıdır: maddi güçlerin tek başına uluslararası ömrünü belirlediği neorealizmin ifade ettiği materyalist görüş ve etkileşimlerin kimlikleri ve çıkarları değiştirmediğini inceleyen rasyonel seçim teorisi. Mearsheimer'ın denemesi bu hipotezlerin karşılaştırmalı değerlendirilmesi için önemli bir başlangıçtır/açılımdır. Ama neorealistler, inşacıların gerçek dünyaya inanmayan ve bizim zamanımızda barışı bekleyen yıkıcı ütopyacı olduğunu düşündüğü sürece tartışmaya hiçbir katkıda bulunmayacaktır.

Notlar

1. John J. Mearsheimer, "The False Promise of International Institutions", International Security, 19, 3 (Winter 1994/95). Takip eden kaynaklar metin içindeki parantezde görünmektedir.
2. Diğer çalışmalar Robert Gilpin "The Richness of the Tradition of Political Realism", International Organization, 38, 2 (Spring 1984), 287–304, and Markus Fischer, "Feudal Europe, 800–1300," International Organization, 46, 2 (Spring 1992), 427–466.
3. Neoliberalizm ve eleştirel teori üzerine bakınız: "International Institutions: Two Approaches", International Studies Quarterly, 32,
4 (December 1988), 379–396, and Wendt, "Collective Identity Formation and the International State", American Political Science Review, 88, 2 (June 1994), 384–396. Mearsheimar kolektif güvenliği kurumsalcılığın üçüncü şekli olarak ele alır fakat bu ele alış yersizdir. Kolektif güvenlik kurumsal analizlerin şekli olmayan, neoliberal ya da eleştirel zeminde tartışılabilen uluslararası düzene dair bir yaklaşımdır.
4. Bu durum hepsini geniş anlamda inşacı yapar fakat eleştirel literatüründe geliştiği gibi, bu terim belirli bir okulda uygulanmıştır.
5. Bunlar Mearsheimerin not 127'deki "vurgulama" üzerine olan fikirlerinden çok farklılık göstermektedir.
6. "Kurma" terimi "kapsama", "oluş" ya da "neden" gibi terimlere benzese de eleştirel teoride bahsi geçen kavramlardan farklı olarak özel anlama ve öneme haiz olmuştur. Şöyle ki "X (örneğin, sosyal yapı) Y'yi oluşturur (örneğin, amil)." demek için amillerin özelliklerinin mümkün ve de "kurulan" yapının yokluğunda var olmaması gerekir. Kurucu ilişki nedensel ilişkiler tarafından saptanan bağımsız mevcut varlıkların arasındaki olası bağlantıların aksine, X ile Y arasında mantıksal ya da gerekli kavramsal bağlantı kurar.

Kimlik-davranış farkı kısmen Robert Powell'ın sonuçlar üzerinden tercihleri ile stratejiler üzerinden tercihleri arasındaki farklılıklarda yer kaplamaktadır. Devletin kimliğine vurgu yapan yapısal etkinin görmezden gelinmesinde temel istisna, Kenneth Waltz'un anarşi birim gibi üretir savıdır. Kenneth Waltz, Theory of International Politics (Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1979), 74–77. İnşacılar sistemde bundan daha fazla olasılıkların var olacağını düşünür; bakınız: Alexander Wendt, "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", International Organization, 46, 2 (Spring 1992), 391–425.
7. Ayrıca zor söylemlerin tanımlanmasında nelerin izlenmesi yardım edebilir.
8. bk., Karl Deutsch et al., Political Community and the North Atlantic Area (Princeton: Princeton University Press, 1957).

9. Bu nokta ile ilgili genel bir iyi tartışma için bakınız: "Cultural Rules and Material Relations", Sociological Theory, 11, 2 (July 1993), 212–229.
10. Sosyal içerikle ilgili bk., Roy D' D'Andrade and Claudia Strauss, eds., Human Motives and Cultural Models (Cambridge: Cambridge University Press, 1992).
11. bk., Alexander Wendt, "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory", *International Organization*, 41, 3 (Summer 1987), 335–370; ve geniş tartışma için Jan Shapiro and Alexander Wendt, "The Difference That Realism Makes," Politics and Society, 20, 2 (June 1992), 197–223.
12. Diğerlerinin arasından bk., Michael Barnett, "Institutions, Roles, and Disorder", *International Studies Quarterly*, 37, 3 (September 1993), 271–296; David Lumsdaine, *Moral Vision in International Politics* (Princeton: Princeton University Press, 1993); Samuel Barkin and Bruce Cronin, "The State and the Nation", *International Organization*, 48, No. 1 (Winter 1994), 107–130; Rey Koslowski and Friedrich Kratochwil, "Understanding Change in International Politics", *International Organization*, 48, 2 (Spring 1994), 215–248; Thomas Biersteker and Cynthia Weber eds., *State Sovereignty as Social Construct* (Cambridge: Cambridge University Press 1996); and Peter Katzenstein, ed., *The Culture of National Security* (Columbia University Press, 1996)
13. Temel sosyal çatışmalar üzerine bk., Georg Simmel, Conflict and the Web of Group Affiliations (Glencoe, III.: Free Press, 1955). "Kurumsalcılığın" sosyal olarak barış ve iş birliği ile bağdaşması, bu terimi tercih etmekten kaçınmamın nedenidir.
14. Fischer'in eleştirel teori ileri sürdüğü feodal Avrupa'da iş birliği öngörüsü bu noktada eksik anlamlar içeren anlayışa dayanmaktadır. bk., Fischer, "Feudal Europe, 800–1300."
15. bk., Louis Henkin, How Nations Behave (New York: Council on Foreign Relations, 1979), 47.
16. Uluslararası politikadaki yetersiz realist tanımlamalara dair bk., Paul Schroeder, "Historical Reality vs. Neo-realist Theory", International Security, 19, 1 (Summer 1994), 108–148.
17. Başlangıç için bk., Alexander Wendt, "Collective Identity Formation", and Emanuel Adler, "Cognitive Evolution", in Emanuel Adler and Beverly Crawford, eds., *Progress in Postwar International Relations* (New York: Columbia University Press, 1991), sosyal yapıya dair kalan en iyi başlangıç süreçleri Peter Berger and Thomas Luckmann, The Social Construction of Reality (New York: Anchor Books, 1966).
18. Benzer argümanlar John Vasquez, The War Puzzle (Cambridge: Cambridge University Press, 1993.) içerisinde geliştirilmiştir.
19. Kolektif güvenliği kolaylaştırmada kolektif kimliğin rolüne dair bk., Wendt, "Collective Identity Formation".
20. Richard Ashley, "The Poverty of Neorealism", *International Organization*, 38, 2 (Spring 1984), 225–286.
21. Kenneth Waltz, *Man, the State, and War* (New York: Columbia University Press, 1959), 232.
22. For a good argument to this effect, see Jonathan Mercer, "Anarchy and Identity", *International Organization,* 49, 2 (Spring 1995).
22. Bu çalışmaya dair iyi bir tartışma için bk., Jonathan Mercer, "Anarchy and Identity," *International Organization*, 49, 2 (Spring 1995). 23.
23. John J. Mearsheimer, "Back to the Future", *International Security*, 15, 1 (Summer 1990), 5–56; Stephen Walt, The Origins of Alliances (Ithaca: Cornell University Press, 1987); Randall Schweller, "Tripolarity and the Second World War", *International Studies Quarterly*, 37, 1 (March 1993), 73–103; and Wendt, "Anarchy Is What States Make of It".
24. Mearsheimer ve Waltz ikisi de egemenliği, egemenliğin kurumsallaşan karakterini tanımadan varsayarlar. bk., Mearsheimer, "False Promise", 11, and Waltz, *Theory of International Politics*, 95–96.
25. David Strang, "Anomaly and Commonplace in European Political Expansion", *International Organization*, 45, 2 (Spring 1991), 143–162.
26. "Yozlaşma" problem değişimi ad hoc teorisi olan bir düzeltme iken, "ilerleyici" değişme prensipleri olan, kendi içlerinde kararlı varsayımlara dayanır. bk., Imre Lakatos, "Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes", in Lakatos and Alan Musgrave, eds., *Criticism and the Growth of Knowledge* (Cambridge: Cambridge University Press, 1970), 91–196.
27. Dan Deudney'in önemli çalışması kısmen onun bu konudaki önemli değerlendirmelerinde yatmaktadır.
28. Bu nedenle, Mearsheimer'e zıt, eleştirel teoristlerin geleceğe dair öngörü yapmamaları gerçeği hiçbir şekilde sorunsallık oluşturmamaktadır.
29. Bu durum klasik realistler için doğru değildir; eleştirel açıdan olumlu tartışmalar için bk., Richard Ashley, "Political Realism and Human Interests", *International Studies Quarterly*, 25, 2 (June 1981), 204–237.

birinin rolünü açıklamak için bireysel durumların daha ayrıntılı olarak çalışılması gereklidir. Son olarak normatif iddiaların/hakların güç ehliyeti ile ilişkili olduğu yöntem, ilgiyi hak etmektedir. Geleneksel Gramscici görüş, bunların bitişik olduğunu iddia edecektir; uluslararası normatif yapı en güçlü tarafından oluşturulmaktadır ve de en güçlüye hizmet etmektedir. Genellikle insani eylem ve özellikle de insani müdahale, besbelli ki güçlüye hizmet etmemektedir. Geçen yüzyıldan beri insani müdahale uygulamalarının yayılması, normlar ve güç arasındaki ilişkinin o kadar da basit olmayabileceğini düşündürmektedir.

Notlar

1. Ayrıca, normatif bağlamda alt sisteme haiz olunabilir.
2. Askerî müdahale kavramı bu makalede dış güçlerin açık bir şekilde egemenlik ihlali yaparak hedeflenen ülkenin iç politikalarını ve düzenlemelerini kontrol etme amacıyla askerî güçlerin yayılımına gönderme yapmaktadır. İnsani müdahale yabancı sivillerin yaşamını ve refahını korumak amacı ile askerî müdahalenin gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir.
3. Daha geniş tartışma için bk., Martha Finnemore, Defining National Interests in International Society (Ithaca: Cornell University Press, 1996), ch. 1.
4. ABD'nin insani gerekçelerle gerçekleştirdiği Granada müdahalesi insani motivasyonlu eylem açısından kuşku (ve geniş çapta reddedilen) ile bakılmış bir örnektir.
5. Açıkçası, tek-aktör karakteristiği diğerleri ile ilgili bağlantılı ya da mukayeseli tanımlanabilir fakat tanımlama merkezde kimliğin yapamayacağı dokunaklı ilişki biçimini yapar.
6. Rejim literatürünün entelektüel yönlendirmeleri muhtemelen normların bahsi geçen atomize olmuş davranışlarla bağlantılıdır. Normlar, rejimlerin tanımsal parçalarını içermektedir fakat rejimler her zaman bireysel sorun alanları ile ilgili olarak tasarlanmıştır. Uzmanlar normların geniş bağlamda varoluşuna ya da öteki ile muhtemel ilgisini adres göstermeden özel konular ile ilgili olarak normlar hakkında yazar.
7. John G. Ruggie, "Multilateralism: The Anatomy of an Institution", in Ruggie. Multilateralism Matters (New York: Columbia University Press, 1993), 6.
8. Inis Claude'nin BM'nin bahsedilen kolektif meşrulaştırma dair işlevi hakkındaki tartışması da günümüz politik atmosferinde ikinci değerli okumadır.
9. IOS'un normları yaratma ve yaymadaki rolü hakkında daha fazla bilgi için bk., Martha Finnemore, "International Organizations as Teachers of Norms: The United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization and Science Policy", *International Organization* 47, no. 4 (Autumn 1993): 599–628.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Abdelai, Rawi, Yoshiko Herrera, Alastair Johnston, and Rose McDermott. "Identity as a Variable". *Perspectives on Politics* 4, 4 (December 2006): 695–711.

Acharya, Amitav. "How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism". *International Organization* 58, 2 (Spring 2004): 239–75.

———. *Constructing a Security Community in Southeast Asia*. London: Routledge, 2001.

Adler, Emanuel. *Communitarian International Relations. The Epistemic Foundations of International Relations*. London: Routledge, 2005.

———. "Constructivism and International Relations". In *Handbook of International Relations*, eds., Walter Carlsnaes and Thomas Risse. London: Sage, 2002.

———. "Seizing the Middle Ground". *European Journal of International Relations* 3, 3 (September 1997): 319–63.

———. "The Spread of Security Communities: Communities of Practice, Self-Restraint, and NATO's Post-Cold War Transformation". *European Journal of International Relations* 14, 2 (June 2008): 195–230.

Adler, Emanuel, and Michael Barnett. *Security Communities*. New York: Cambridge University Press, 2002.

Adler, Emanuel, and Steven Bernstein. "Knowledge in Power: The Epistemic Construction of Global Governance". In *Power and Global Governance*, eds., Michael Barnett and Raymond Duvall. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Albert, Mathias, Lars-Erik Cederman, and Alexander Wendt, eds. *New Systems Theories of World Politics*. New York: Palgrave Macmillan, 2010.

Barkin, J. Samuel. *Realist Constructivism: Rethinking International Relations Theory*. New York: Cambridge University Press, 2010.

Barkin, J. Samuel. "Realist Constructivism and Realist-Constructivisms". *International Studies Review* 6, 2 (June 2004): 348–52.

Barkin, J. Samuel, and Bruce Cronin. "The State and the Nation: Changing Norms and the Rules of Sovereignty in International Relations". *International Organization* 48, 1 (Winter 1994): 107–30.

Barnett, Michael. "Authority, Intervention, and the Outer Limits of International Relations Theory". In *Intervention and Transnationalism in Africa: Global-Local Networks of Power,* eds., Thomas Callaghy, Roland Kassimir, and Robert Latham. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

———. "Social Constructivism". In *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations,* 3rd ed., eds., John Baylis and Steve Smith. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Barnett, Michael N., and Martha Finnemore. "The Politics, Power and Pathologies of International Organizations". *International Organizations* 53, 4 (Autumn 1999): 699–732.

———. *Rules for the World: International Organizations in Global Politics*. New York: Cornell University Press, 2004.

Behr, Hartmut. *A History of International Politics Theory: Ontologies of the International*. New York: Palgrave Macmillan, 2010.

Bially Mattern, Janice. "Power in Realist-Constructivist Research". *International Studies Review* 6, 2 (June 2004): 343–46.

Biersteker, Thomas, and Cynthia Weber. *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

Brglez, Milan. "Reconsidering Wendt's Metatheory: Blending Scientific Realism with Social Constructivism". *Journal of International Relations and Development* 4, 4 (December 2001): 339–62.

Brubaker, Rogers, and Frederick Copper. "Beyond Identity". *Theory and Society* 29, 1 (2000): 1–47.

Bukovansky, Mlada. *Legitimacy and Power Politics: The American and French Revolutions in International Political Culture*. Princeton: Princeton University Press, 2002.

Burch, Kurt. "Changing the Rules: Reconceiving Change in the Westphalian System". *International Studies Review* 2, 2 (Summer 2000): 181–210.

Buzan, Barry, and Ole Waever. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. New York: Cambridge University Press, 2004.

Caporaso, James, Jeffrey Checkel, and Joseph Jupille. "Integrating Institutions: Rationalism, Constructivism and the Study of the European Union". Special issue of *Comparative Political Studies* 36, 1–2 (February/ March 2003): 7–40.

Cardenas, Sonia. "Norm Collision: Explaining the Effects of International Human Rights Pressure on State Behavior". *International Studies Review* 6, 2 (June 2004): 213–32.

Cederman, Lars-Erik. *Emergent Actors in World Politics: How States and Nations Develop and Dissolve*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997.

———, and Christopher Daase. "Endogenizing Corporate Identities: The Next Step in Constructivist IR Theory". *European Journal of International Relations* 9, 1 (March 2003): 5–35.

Chayes, Abram, and Antonia Chayes. *The New Sovereignty: Compliance with International Regulatory Agreements*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995.

Checkel, Jeffrey. "Constructivism and EU Politics". In *Handbook of European Union Politics,* eds., Knud Jorgensen, Mark Pollack, and Ben Rosamond. London: Sage, 2007.

———. "Going 'Native' in Europe? Theorizing Social Interaction in European Institutions". *Comparative Political Studies* 36, 1–2 (2003): 209–31.

———. *Ideas and International Political Change: Soviet/Russian Behavior and the End of the Cold War*. New Haven, CT: Yale University Press, 1997.

———. *International Institutions and Socialization in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

———. "Social Constructivisms in Global and European Politics: A Review Essay". *Review of International Studies* 3, 2 (2004): 229–44.

———. "Why Comply? Social Learning and European Identity Change". *International Organization* 55, 3 (Summer 2001): 553–88.

Chernoff, Fred. "Attacking the Scientific Approach: Interpretive Constructivism, Poststructuralism and Critical Theory". In *Theory and Metatheory in International Relations,* ed., Fred Chernoff. New York: Palgrave Macmillan, 2007.

Clark, Ian. *Legitimacy in International Society*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Crawford, Neta. *Argument and Change in World Politics: Ethics, Decolonization, and Humanitarian Intervention*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Cronin, Bruce. *Cooperation under Anarchy: Transnational Identity and the Evolution of Cooperation*. New York: Columbia University Press, 1999.

Dessler, David. "Constructivism within a Positivist Social Science". *Review of International Studies* 25, 1 (January 1999): 123–37.

Dessler, David, and John Owen. "Constructivism and the Problem of Explanation: A Review Article". *Perspectives on Politics* 3, 3 (September 2005): 597–610.

Deutsch, Karl, Sydney Burrell, and Robert Kann. *Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1957.

Doty, Roxanne. "Aporia: A Critical Exploration of the Agent-Structure Problematique in International Relations Theory". *European Journal of International Relations* 3, 3 (1997): 365–92.

———. "Desires All the Way Down". *Review of International Studies* 26, 1 (January 2000): 137–39.

Dunne, Tim. "The Social Construction of International Society". *European Journal of International Relations* 1, 3 (September 1995): 367–89.

Farrell, Theo. "Constructivist Security Studies: Portrait of a Research Program". *International Studies Review* 4, 1 (Spring 2002): 49–72.

Fearon, James, and Alexander Wendt. "Rationalism v. Constructivism: A Skeptical View". In *Handbook of International Relations,* eds., Walter Carlsnaes, Thomas Risse, and Beth Simmons. London: Sage, 2002.

Fearon, James, and David D. Laitin. "Violence and the Social Construction of Ethnic Identity". *International Organization* 54, 4 (Autumn 2000): 845–77.

Fierke, Karin, and Knud Jorgensen, eds. *Constructing International Relations: The Next Generation.* Armonk, NY: M.E. Sharpe, 2001.

Finnemore, Martha. "Constructing Norms of Humanitarian Intervention". In *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics,* ed., Peter Katzenstein. New York: Columbia University Press, 1996.

———. *National Interests in International Society.* Ithaca, NY: Cornell University Press, 1996.

———. "Paradoxes in Humanitarian Intervention". Paper Presented at the Annual Meeting of the American Political Science Association, Philadelphia, August 31, 2006.

———. *The Purpose of Intervention: Changing Beliefs about the Use of Force.* Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003.

———, and Kathryn Sikkink. "International Norm Dynamics and Political Change". *International Organization* 52, 4 (Autumn 1998): 887–917.

Flockhart, Trine. *Socializing Democratic Norms: The Role of International Organizations for the Construction of Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 2005.

Florini, Ann. "The Evolution of International Norms". *International Studies Quarterly* 40, 3 (September 1996): 363–89.

Flynn, Gregory, and Henry Farrell. "Piecing Together the Democratic Peace: The CSCE, Norms, and the 'Construction' of Security in Post-Cold War Europe". *International Organization* 53, 3 (Summer 1999): 505–35.

Giddens, Anthony. *The Constitution of Society.* Berkeley: University of California Press, 1984.

Griffiths, Martin, and Terry O'Callaghan. "Constructivism". In *International Relations: The Key Concepts*. New York: Routledge, 2002.

Gurowitz, Amy. "The Diffusion of International Norms: Why Identity Matters". *International Politics* 43, 3 (July 2006): 305–41.

Guzzini, Stefano. "A Reconstruction of Constructivism in International Relations". *European Journal of International Relations* 6, 2 (2000): 147–82.

———, and Anna Leander, eds. *Constructivism and International Relations*. London and New York: Routledge, 2006.

———. "A Social Theory for International Relations: An Appraisal of Alexander Wendt's Disciplinary and Theoretical Synthesis". *Journal of International Relations and Development* 4, 4 (2001): 316–38.

Haas, Ernst B. *When Knowledge Is Power: Three Models of Change in International Organizations*. Santa Barbara, CA: University of California Press, 1990.

Hemmer, Christopher, and Peter Katzenstein. "Why Is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism". *International Organization* 56, 3 (Summer 2002): 575–607.

Hopf, Ted. "The Promise of Constructivism in International Relations". *International Security* 23, 1(1998): 170–200.

———. *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2002.

Inayatullah, Naeem. *International Relations and the Problem of Difference*. New York: Routledge, 2004.

Jörgens, Helge. "Governance by Diffusion—Implementing Global Norms through Cross-National Imitation and Learning". In

Governance for Sustainable Development. The Challenge of Adapting Form to Function, ed., William Lafferty. Cheltenham: Edward Elgar, 2004.

Kacowicz, Arie Marcelo. *The Impact of Norms in International Society: The Latin American Experience, 1881–2001*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2005.

Katzenstein, Peter. *The Culture of National Security: Norms and Identity in International Politics*. New York: Columbia University Press, 1996.

———, and Nobuo Okawara. "Japan's National Security: Structures, Norms, and Policies". *International Security* 17, 4 (Spring 1993): 84–118.

Keohane, Robert. "International Institutions: Two Approaches". *International Studies Quarterly* 32, 4 (1988): 379–96.

Khagram, Sanjeev, James Riker, and Kathryn Sikkink, eds. *Restructuring World Politics: Transnational Social Movements, Networks, and Norms*. Ann Arbor: University of Minnesota Press, 2002.

Kowert, Paul, and Jeffrey Legro. "Norms, Identity, and Their Limits". In *The Culture of National Security: Norms and Identity in International Politics,* ed., Peter Katzenstein. New York: Columbia University Press, 1996.

Klotz, Audie, and Cecelia Lynch. *Strategies for Research in Constructivist International Relations*. Armonk, NY: M.E. Sharpe, 2007.

Koslowski, Rey. "A Constructivist Approach to Understanding the European Union as a Federal Polity". *Journal of European Public Policy* 6, 4 (1999): 561–78.

Kratochwil, Friedrich. "The Force of Prescriptions". *International Organization* 38, 4 (Autumn 1984): 685–708.

———. "Politics, Norms and Peaceful Change: Two Moves to Institutions". In *International Organization and Global Governance: A Reader,* eds., Friedrich Kratochwil and Edward Mansfield. New York: Longman, 2006.

———. *Rules, Norms, and Decisions*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

———, and Edward Mansfield, eds. *International Organization and Global Governance*. New York: Pearson/Longman, 2006.

———, and John Ruggie. "International Organization: A State of the Art on the Art of the State". *International Organization* 40, 4 (Autumn 1986): 753–76.

Kubálková, Vendulka, Nicholas Onuf, and Paul Kowert, eds. *International Relations in a Constructed World*. Armonk, NY: M.E. Sharpe, 1998.

Lebow, Richard Ned. *A Cultural Theory of International Relations*. New York: Cambridge University Press, 2008.

Lebow, Richard Ned. *The Tragic Vision of Politics*. Cambridge and New York: Cambridge University Press, 2003.

Legro, Jeffrey. "Whence American Internationalism". *International Organization* 54, 2 (Spring 2000): 253–89.

———. "Which Norms Matter? Revisiting the 'Failure' of Internationalism". *International Organization* 51, 1 (Winter 1997): 31.

March, James G., and Johan P. Olsen. "The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization* 52, 4 (Autumn 1998): 943–69.

Mercer, Jonathan. "Anarchy and Identity". *International Organization* 49, 2 (Spring 1995): 229–52.

Meyer, Mary. "Negotiating International Norms: The Inter-American Commission of Women and the Convention on Violence against Women". *Aggressive Behavior* 24, 2 (1998): 135–42.

Modelski, George. "Is World Politics Evolutionary Learning?" *International Organization* 44, 1(Winter 1990): 1–24.

Morgan, Roger. "A European 'Society of States'—but Only States of Mind?" *International Affairs* 76, 3 (July 2000): 559–74.

Nadelman, Ethan. "Global Prohibition Regimes: The Evolution of Norms in International Society". *International Organization* 44, 4 (Autumn 1990): 479–526.

Onuf, Nicholas. "Constructivism: A User's Manual". In *International Relations in a Constructed World,* eds., Vendulka Kubálková, Nicholas Onuf, and Paul Kowert, London and Armonk, NY: M.E. Sharpe, 1998, 58–78.

———. "Institutions, Intentions, and International Relations". *Review of International Studies* 28, 2 (April 2002): 211–28.

———. *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia, SC: University of South Carolina Press, 1989.

Park, Susan. "Norms and International Relations Theorizing Norm Diffusion within International Organizations". *International Politics* 43, 3 (July 2006): 342–61.

Parsons, Craig. "Showing Ideas as Causes: The Origins of the European Union". *International Organization* 56, 1 (Winter 2002): 47–84.

Patrick, Stewart. "Evolution of International Norms: Choice, Learning, Power, and Identity". In *Evolutionary Interpretations of*

World Politics, ed., William R. Thompson. New York: Routledge, 2001.
Payne, Rodger, and Nayef Samhat. *Democratizing Global Politics: Discourse Norms, International Regimes, and Political Community*. New York: State University of New York Press, 2004.
Pettman, Ralph. *Commonsense Constructivism, or The Making of World Affairs*. Armonk, NY: M.E. Sharpe, 2000.
Price, Richard, and Christian Reus-Smit. "Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism". *European Journal of International Relations* 4, 3 (1998): 259–94.
Raymond, Gregory A. "Problems and Prospects in the Study of International Norms". *Mershon International Studies Review* 4, 2 (November 1997): 205–45.
Reus-Smit, Christian. "The Constitutional Structure of International Society and the Nature of Fundamental Institutions". *International Organization* 51, 4 (Autumn 1997): 555–89.
———. "Constructivism". In *Theories of International Relations,* eds., Scott Burchill and Andrew Linklater. London: Palgrave Macmillan, 1996, 2001.
———. *The Moral Purpose of the State: Culture, Social Identity, and Institutional Rationality in International Relations*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999.
Risse, Thomas. "Let's Argue!: Communicative Action in World Politics". *International Organization* 54, 1 (Winter 2000): 1–39.
Ruggie, John G. *Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalization*. New York: Routledge, 1998.
———. "Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations". *International Organization* 47, 1 (1993): 139–74.
———. "What Makes the World Hang Together? Neo-Utilitarianism and the Social Constructivist Challenge". *International Organization* 52, 4 (Autumn 1998): 855–85.
Saideman, Stephen. "Conclusion: Thinking Theoretically about Identity and Foreign Policy". In *Identity and Foreign Policy in the Middle East,* eds., Shibley Telhami and Michael Barnett. New York: Cornell University Press, 2002.
Santa-Cruz, Arturo. *International Election Monitoring, Sovereignty, and the Western Hemisphere Idea: The Emergence of an International Norm*. New York: Routledge, 2005.
Shannon, Vaughn. "Norms Are What States Make of Them: The Political Psychology of Norm Violation". *International Studies Quarterly* 44, 2 (June 2000): 293–316.
Sikkink, Kathryn. "Codes of Conduct for Transnational Corporations: The Case of the WHO/UNICEF Code". *International Organization* 40, 4 (Autumn 1986): 815–40.
Simmons, Beth, Frank Dobbin, and Geoffrey Garrett. "Introduction: The International Diffusion of Liberalism". *International Organization* 60, 4 (Fall 2006): 781–810.
Smith, Steve. "Social Constructivisms and European Studies: A Reflectivist Critique". *Journal of European Public Policy* 6, 4 (1999): 682–91.
———. "Wendt's World". *Review of International Studies* 26, 1 (2000): 151–63.
———, Ken Booth, and Marysia Zalewski, eds. *International Theory: Positivism and Beyond*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1996.
Snyder, Jack. "Anarchy and Culture: Insights from the Anthropology of War". *International Organization* 56, 1 (Winter 2002): 7–45.
Spruyt, Hendrik. "The End of Empire and the Extension of the Westphalian System: The Normative Basis of the Modern State Order". *International Studies Review* 2, 2 (Summer 2000): 65–92.
Sterling-Folker, Jennifer. "Competing Paradigms or Birds of a Feather? Constructivism and Neoliberal Institutionalism Compared". *International Studies Quarterly* 44, 1 (March 2000): 97–119.
Suganami, Hidemi. "Alexander Wendt and the English School". *Journal of International Relations and Development* 4, 4 (2001): 403–23.
———. "On Wendt's Philosophy: A Critique", *Review of International Studies* 28, 1 (2002): 23–37.
Thomas, Daniel. "Bumerangs and Superpowers: International Norms, Transnational Networks and U.S. Foreign Policy". *Cambridge Review of International Affairs* 15, 1 (April 2002): 25–44.
Thomson, Janice. "State Practices, International Norms, and the Decline of Mercenarism". *International Studies Quarterly* 34, 1 (March 1990): 23–48.
Van Kersbergen, Kees, and Bertjan Verbeek. "The Politics of International Norms: Subsidiarity and the Imperfect Competence Regime of the European Union". *European Journal of International Relations* 13, 1 (2007): 217–38.
Verdirame, Guglielmo. "Testing the Effectiveness of International Norms: UN Humani-

tarian Assistance and Sexual Apartheid in Afghanistan". *Human Rights Quarterly* 3, 3 (August 2001): 733–68.

Walker, R. B. J. *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1993.

Walsh, James. "National Preferences and International Institutions: Evidence from European Monetary Integration". *International Studies Quarterly* 45, 1 (March 2001): 59–80.

Weldes, Jutta. *Constructing National Interests: The United States and the Cuban Missile Crisis*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999.

Wendt, Alexander. "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory". *International Organization* 41, 3(1987): 335–70.

———. "Anarchy Is What States Make of It". *International Organization* 46, 2 (1992): 391–425.

———. "Collective Identity Formation and the International State". *American Political Science Review* 88, 2 (1994): 384–96.

———. "Constructing International Politics". *International Security* 20, 1 (Summer 1995): 71–81.

———. "Driving with the Rearview Mirror: On the Rational Science of Institutional Design". *International Organization* 55, 4 (2001): 1019–49.

———. "Identity and Structural Change in International Politics". In *The Return of Culture and Identity in IR Theory*, eds., Yosef Lapid and Friedrich Kratochwil. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1996, 47–64.

———. "Levels of Analysis vs. Agents and Structures". *Review of International Studies* 18, 2 (1992): 181–85.

———. "On Constitution and Causation in International Relations". *Review of International Studies* 24, 5 (1998): 101–17.

———. "On the Via Media: A Response to the Critics". *Review of International Studies* 26, 1 (2000): 165–80.

———. "Social Theory as Cartesian Science: An Auto-critique from a Quantum Perspective". In *Constructivism and International Relations*, eds., Stefano Guzzini and Anna Leander. London and New York: Routledge: 2006.

———. *Social Theory of International Politics*. London: Cambridge University Press, 1999.

———. "The State as Person in International Theory". *Review of International Studies* 30, 2 (2004): 289–316.

———. "Why a World State Is Inevitable". *European Journal of International Relations* 9, 4 (2003): 491–542.

———, and Daniel Friedheim. "Hierarchy under Anarchy: Informal Empire and the East German State". *International Organization* 49, 4 (Autumn 1995): 689–721.

Wight, Colin. *Agents, Structures and International Relations: Politics as Ontology*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2006.

———. "They Shoot Dead Horses Don't They: Locating Agency in the Agent-Structure Problematique". *European Journal of International Relations* 5, 1 (1999): 109–42.

Winch, Peter. *The Idea of a Social Science*. London: Routledge and Kegan Paul, 1958.

Zaum, Dominique. *The Sovereignty Paradox: The Norms and Politics of International Statebuilding*. New York: Oxford University Press, 2007.

Zehfuss, Maja. *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. London: Cambridge University Press, 2002.

ya da sabitleri tanımlama şeklimiz ve onları pozitivizmin yarattığı açıklayıcı veya kestirimci kuramlarda nasıl birbiriyle ilişkilendirdiğimiz hakkında ortaya atılan varsayımlarla ilgili eleştirel incelemeler yapmaya teşvik ediyor. Eleştirel kuramcılar tarafından tespit edilen göstermelik öyküler ve postmodernistlere bilgi sağlayan anlatılar ve belirli dil kullanımları uluslararası ilişkilerde kavramların geliştirilme şeklini ve araştırmaların yürütülme şeklini zaten büyük oranda etkilemiştir. İnsanı ya da özneyi göz önünde bulundurmak -hangi imaj ya da yorumlayıcı anlayış onların çalışmalarını etkilemiş olursa olsun- Uluslararası İlişkiler kuramcılarını teorik yönden daha özbilinçli olmaya itmiştir.

ÖZET

Akılcı kuramcılığın mantığını deneysel testlerle birleştiren bilimsel bir metot ve modernist bir bilim olan pozitivizm Uluslararası İlişkiler kuramının gündeminde yer almıştır. Ancak son yıllarda, Weberci bir konsept olan Verstehen ve fenomenoloji (bir parçası olduğumuz dünya hakkında bilgi sahibi olmak için gerekli olan insani bilinç üzerine odaklanma) hem eleştirel kuramda hem de postmodern düşüncede yorumlayıcı anlayışların temelinde yer almıştır.

Epistemolojinin asıl sorusu, bildiğimizi düşündüğümüz şeyi nasıl bildiğimiz sorusu ise eleştirel kuramcılar ve postmodernistler, mantıksal pozitivistlerin soyut evrensel iddialarının çoğunu bir kenara bırakmakta ve onların yerine, oluşturduğumuz kavram ve teorilere ve de gözlemlediğimiz davranışlara çeşitli anlamlar yükleyen insani algılar ve anlayışlar üzerinde odaklanmaktadır. Aşırı uçlarda olan bazı kişiler, bilimsel ya da modernist projeyi ve onunla ilgili doğruluk iddialarını tamamen reddetse de diğerleri yalnızca, insanların gözlemledikleri, düşündükleri ve yaptıkları şeylerin ister istemez bir parçası olan öznelliği ve özneler arasılığı içeren yorumsamacı anlayışlarla kapsamlı nesnellik iddialarını hafifletmeye çalışmaktadır. Hâl böyle olunca bilime ve onun ilkelerine hâlâ bağlı olan akademisyenler ve araştırmacılar, her ne kadar gerçeklikle ilgili olsa da insani öznelliğin bir fonksiyonu olmaya devam ettiğini bildiği için gerçeklik iddiaları konusunda alçak gönüllü olmaya teşvik edilmekte veya razı olmaktadır. Bilim, metotlarını ve anlayışlarını modifiye ederek tarihsel olarak deneysel, kuramsal ve felsefi eleştirileri bünyesinde barındırdığı gibi eleştirel, postmodernist ve diğer meydan okumalara da her zaman açıktır.

NOTLAR

1. Thomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions,* 2nd ed. (Chicago: University of Chicago Press, 1962, 1970).
2. Bakınız, Stephen Toulmin, *Foresight and Understanding: An Enquiry into the Aims of Science* (Bloomington: Indiana University Press, 1961), özellikle 99–102, 108–09, 114–15.
3. Imre Lakatos in *The Methodology of Scientific Research Programmes: Philosophical Papers,* Vol. I, eds., John Worrall and Gregory Currie (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1978), 8–10, 47–52, 70–72, and 85–93.
4. Bakınız, Plato, *The Republic,* trans. Francis MacDonald Cornford (New York: Oxford University Press, 1941), ch. XIX, v. 477, 185.
5. Immanuel Kant, *Critique of Pure Reason,* Book II, ch. 3.

6. Howard P. Kainz, trans. and ed., *Hegel's Phenomenology of Spirit* (University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 1994), 10–11, 9–10, 96–97, 8.
7. Don Ihde, *Experimental Phenomenology* (Albany, NY: State University of New York, 1986), 14–15, and 36.
8. Paul Keal, *European Conquest and the Rights of Indigenous Peoples* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003); Heather Rae, *State Identities and the Homogenisation of Peoples* (New York: Cambridge University Press, 2002).
9. Bakınız, mesela, *The Transformation of Political Community: Ethical Foundations of the Post-Westphalian Era* (Cambridge: Polity Press, 1998).
10. Bakınız: Robert Cox, "Social Forces, States, and World Orders", in *Neorealism and Its Critics,* ed., Robert O. Keohane (New York: Columbia University Press, 1986), 207.
11. Bakınız, mesela, Daniel Garst, "Thucydides and Neorealism", *International Studies Quarterly,* 33 (1989): 3–27; R. B. J. Walker, "The Prince and the Pauper: Tradition, Modernity, and Practice in the Theory of International Relations", In *International/ Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics,* eds., James Der Derian and Michael J. Shapiro (Lexington, MA.: Lexington Books, 1989).
12. Bakınız Richard K. Ashley, "The Poverty of Neorealism", in *Neorealism and Its Critics,* ed., Robert O. Keohane (New York: Columbia University Press, 1986), 258.
13. Robert Cox, "Multilateralism and World Order", *Review of International Studies,* 18 (1992), 173.
14. Richard Ashley'nin Wendt'in anarşinin inşacı eleştirisinden önce geldiğini belirtelim. Ashley, "Untying the Sovereign State: A Double Reading of the Anarchy Problematique", *Millennium: Journal of International Studies,* 17 (1988): 227–62.
15. Michel Foucault, *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* (Harmondsworth, England: Penguin, 1977), 228.
16. Jacques Derrida, *Limited Inc.* (Evanston: Northwestern University Press, 1988).
17. Bakınız, Christine Sylvester, *Art/Museums: International Relations Where You Least Expect It* (Boulder, CO: Paradigm, 2008).
18. Hâlâ en iyi olma durumunu koruyan ilk analizlerden. Bakınız, R. B. J. Walker, *Inside/ Outside: International Relations as Political Theory* (Cambridge: Cambridge University Press, 1993). Bu argümanlar hakkında mükemmel bir vaka incelemesi için Bakınız: David *Campbell's National Deconstruction: Violence, Identity, and Justice in Bosnia* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998).
19. Randall L. Schweller, "Fantasy Theory", *Review of International Studies,* 25 (1999), 147, 148.
20. Peter J. Katzenstein, Robert O. Keohane, and Stephen D. Krasner, "*International Organization* and the Study of World Politics", *International Organization,* 52 (1998): 678. The quotation and rebuttal are both in Anthony Burke, "Postmodernism", in *The Oxford Handbook of International Relations,* eds., Christian Reus-Smit and Duncan Snidal (Oxford: Oxford University Press, 2008), 370.

mak gerekirse, şunu anlamalıyız ki toplumda en güçlü olanlar, bir şeyi yapmayı seçip onun için bugün çalışmaya başlamadığı sürece insan toplumu onu hiçbir zaman başaramaz.

Ancak iyi yönde değişim kaynakları da vardır. Örneğin Immanent Critique iyi yönlü değişimin önündeki engellerin küçümsenmemesi gerekse de küresel toplumun sesinin arttığına değinmektedir.[28] Bu konuların üzerinde duran kişiler onları dikkate alan insanlar için yazdıkları her kelime önemli olduğundan akademik anlamda ciddi olmalıdır çünkü bu kelimeler okunduğu için bir yerlerde birileri aç bırakılmakta, bastırılmakta, tehdit edilmekte veya bazı uluslararası politika, ekonomi ya da güvenlik kuramları adına öldürülmektedir.

Eleştirel güvenlik kuramının yukarıda özetlenen çerçevesi politikayla ilişkilidir ve bu kuram güvenlik problemindeki siyasi olanakların şartlarını geliştirmeyle ilgilenir. Bu anlamda her tür eleştirel bakış açısından görülebilen bilindik bir zorluk şudur ki şu andaki krizler belirli yapısal yanlışlıkların belirtileridir ve bu yanlışlar toplum mekanizmasıyla bütünleşik durumdadır. Bu tür zorluklarla başa çıkmak isteyen biri buradan başlamak istemeyecektir. Zaten krizin içindeyseniz gerçekçi düşünceler oldukça azalacaktır. Bu yüzden, eleştirel yaklaşımların asıl katkısı krizden önce olmalıdır ve bu yaklaşımlar, insanlığın periyodik olarak adeta bir deprem gibi siyasi gündemi sarsan yapısal yanlışlardan uzaklaşması amacıyla, insanlığa yardım etmemiz için bizim etik bağlılıklar, politikalar, etmenler ve değişim alanları hakkında daha yapıcı düşünmemizi sağlamalıdır.

Kendisini gerçek mekânlardaki gerçek insanların güvenliği ile ilgilenen akademisyenliğin gelişmesine adamış olan ve güvenlik çalışmalarında yer alan eleştirel kuram projesi eleştiri ve yeniden yapılandırma başlıkları altında iki ayrı görev hâline dönüştürülebilir. Eleştiri, neyin gerçek olduğu (ontoloji), neyin güvenilir bilgi olduğu (epistemoloji) ve neyin yapılabileceği (uygulama) konularında eleştirel araştırma gerektirir. Yapılandırma ise güvenlik, toplum ve insan çıkarlarının özgürleşmesi konularında şartları mümkün olduğu kadar iyileştirmek amacıyla dünya politikasındaki somut konularla ilgilenmeyi gerektirir.

Üzerinde yaşadığımız tek yer olan dünya daha sıcak ve daha kalabalık bir yer hâline gelerek gittikçe küçülmektedir. Aynı zamanda güvenlik gerçekleri, siyasi-ekonomik ve teknokültürel küreselleşme, uluslararası rekabet ve güvensizlikten ortaya çıkan geleneksel çatışmalarla etkileşime girdikçe daha da karmaşık hâle gelmektedir. Bilimin denetimsizliği, mantıksızlıklar ve aşırılıklar ve kaynaklar üzerindeki artan baskılar zaten tehlikeli olan küresel yangını körüklemektedir. İnsan toplumu önümüzdeki yıllarda karmaşık güvensizliğin hâkim olduğu bir geleceğin içinde olacaktır. Dünya toplumunun sonuçları geçmişte olduğu kadar şimdi de belirsizdir; şu anda var olan ve gelecekte olabilecek yıkıcı kapasitelerin varlığıyla belki de geçmişte olduğundan daha belirsizdir. Karmaşık güvensizlik tehdidiyle karşılaşan insan toplumunun ontolojik olarak kapsamlı, epistemolojik olarak gelişmiş ve uygulama olarak değişik bir dünya güvenliği kuramına ihtiyacı vardır. Eski düşünce yine ortaya koyulacaktır: Eleştirel bir kuram bunun ötesine gidip özgürleşmeye yardımcı olabilir mi? Güvenlik çalışmaları (direkt ya da dolaylı olarak) insanların var olma şartlarını yinelemeye ya da değiştirmeye katkıda bulunacaktır. Güvenlik öğrencileri olarak ister bu konuya yeni başlamış olalım istersek yıllardır bu konu üzerinde çalışıyor olalım, bir seçeneğimiz var: Sayısız kez insanlar için işe yaramayan politikaları yineleyen yöntemlerle çalışmaya karar verebiliriz veya gerçek köylerdeki, şehirlerdeki, bölgelerdeki ve devletlerdeki insanların vücutlarını ve akıllarını hayatın güçlüklerinden arındırmaya çalışan bir yöntemle çalışmayı seçebiliriz. Bundan daha yüksek bir risk olamazdı.

Notlar

1. Bu metaforun anlamlandırılması Hannah Arendt'ten alınmıştır. Bakınız, Young-Bruehl,*Hannah Arendt,* 213.
2. Uluslararası ilişkilerde uygulanan Kant'ın fikirlerinin kabul edilebilir bir özeti için Bakınız, Williams and Booth, "Kant".
3. Frankfurt Okulu'nun çalışmalarının genel açıklamaları benimsendi. *Introduction to Critical Theory;* Bernstein, *Recovering Ethical Life;* Stirk, *Critical Theory, Politics, and Society;* and Bottomore, *The Frankfurt School and Its Critics.*
4. Wyn Jones, *Security, Strategy, and Critical Theory.*
5. Ibid., ix.
6. Gramsci'nin çalışmaları için, onun "*Selections from the Prison Notebooks",* ve Fiori'sine bakınız. Cox'un çalışmalarına giriş için bakınız, Cox, "Social Forces", ve "Gramsci, Hegemony, and International Relations" ve "Cox and Sinclair, *Approaches to World Order".* Giriş için, yararlı referanslarla, bakınız, Smith, "Marxism and International Relations Theory", in Groom and Light, *Contemporary International Relations,* ve Linklater, "Marxism", in Burchill et al., *Theories of International Relations.* Eleştirel uluslararası ilişkiler teorisi isimsiz lanse edilse: Linklater: *Men and Citizens in the Theory of International Relations; Beyond Realism and Marxism: Transformation of Political Community;* Ayrıca bakınız, "The Question of

the Next Stage in International Relations Theory". Çok uluslu demokrasi için bakınız, Held, *Democracy and Global Order,* ve Held et al., *Global Transformations*. Aslında direkt olarak güvenlik üzerine çalışmış olmasa eleştirel realizm okulunu eklemek isterdim. Bakınız, Patomaki and Wight, "After Postpositivism". Yukarıdaki yaklaşımların çoğunu tartışan yararlı makaleler koleksiyonu: Wyn Jones (ed.), *Critical Theory and World Politics*.

7. Güvenlik üzerine çalışanlar için yardımcı anlayışlar: Wyn Jones, *Security,* and Hofffman, "Critical Theory and the Inter-Paradigm Debate" ve Linklater, "The Achievements of Critical Theory", in Smith et al., *International Theory*. Olmazsa olmaz başlangıç noktası Horkheimer'ın temel oluşturan makalesi, "Traditional and Critical Theory", in Horkheimer, *Critical Theory*.

8. Horkheimer, "Traditional and Critical Theory".

9. Bakınız, Johansen,*The National Interest and the Human,* and Mel Gurtov, *Global Politics in the Human Interest*.

10. Özellikle bakınız, Bauman, *Modernity and the Holocaust*. Aydınlanma üzerine çok farklı bir bakış açısı resmedilmiş: Porter, *Enlightenment*.

11. Bahsedilen tüm okulların anahtar kelimelerine örnekler sırayla: Allott, *Eunomia;* Galtung, *There Are Alternatives;* Falk, *Human Rights Horizons;* Enloe, *Bananas, Beaches, and Bases;* and Tilley, *Coercion, Capital, and European States*.

12. Falk and Kim (eds.), *The War System,* İlgili literatürün önemli seçeneklerini içeriyor. Aynı şekilde: Allott, "The Future of the Human Past", in Booth (ed.), *Statecraft and Security*.

13. Bu kavramlar ve insanlık tarihi üzerine, Bakınız: Allott, "The Future of the Human Past".

14. Bull, *The Anarchical Society,* 22.

15. Bu düşünce okulu en üst seviyede Falk'un çalışmalarında anlatılmıştır. Bakınız, başka bir deyişle, *A Study of Future Worlds, The Promise of World Order,* and *Human Rights Horizons*.

16. Bakınız, Horkheimer, *Critique of Instrumental Reason;* ve Adorno and Horkheimer, *Dialectic of Enlightenment*.

17 Lifton and Markusen, *The Genocidal Mentality*.

18. Burada kısaca açıklanmıştır: Richards, *The Philosophy of Gandhi,* 31–32. Ayrıca bakınız, Parekh, *Gandhi's Political Philosophy,* 142–170 Burada tartışmayı detaylandırdım: "Two Terrors, One Problem".

19 İngiliz Okulu üzerine son makale setlerinden biri için, özel bölüme bakınız, *International Relations* 17, 3 (December 2003).

20. İnşacılığın samimi özetleri: Reus-Smit, "Constructivism", in Burchill et al., *Theories;* ve Adler, "Constructivism and International Relations", in Carlsneas et al., *Handbook*.

21. En önde gelen ama tartışmaya açık metin: Wendt, *Social Theory*.

22. Referans Wendt'in makalesine: "Anarchy Is What States Make of It", 391–425.

23. Carr, *The Twenty Years' Crisis, 1919–1939,* 10, 89.

24. Basit bir realist olarak Carr'ın geleneksel yorumuna meydan okumayı denedim: "Security and Anarchy", 527 545.

25. Bakınız, Hoffmann, *Duties Beyond Borders,* 197.

26. Burada detaylandırılıyor: Booth, "Human Wrongs"; the phrase is Clement Rosset's.

27. Özel bölümüne bakınız, *International Relations* 18, 3 (September 2004). Özel deneysel konulara eleştirel objektifle bakan bir dizi makale.

28. Seçilmiş bakış açıları için bakınız, Lechner and Boli (eds.), *The Globalization Reader,* 2nd ed., pts. 6–10.

Güvenliği Yazmak

DAVID CAMPBELL

GENEL BAKIŞ

David Campbell, bu çalışmasında Avrupa kıtasına ait yorumlayıcı anlayışlardan alınan eleştirel kuram ve postmodernizm ögelerini harmanlamaktadır. Güvenlik çalışmalarında önemli bir kavram olan tehlike terimi neredeyse hiç tarafsız olmayan bir terimdir. Devletlerin ve devletlerin içinde güçlü konumda olan kişilerin

David Campbell'ın, Güvenliği Yazmak: Birleşik Devletler Dış Politikası ve Kimlik Politikaları'ndan, Yayın hakları Minnesota Üniversitesi Yayınları'na aittir. Minnesota Üniversitesi Yayınları ve Birleşik Krallık, Manchester, Manchester Üniversitesi Yayınları'nın izinleri alınarak tekrar yayınlanmıştır.

11. Bu formülasyonların iyi bir açıklaması için bakınız, Judith Butler, "Contingent foundations: feminism and the question of 'postmodernism'", in *Feminists Theorize the Political,* edited by Judith Butler and Joan W. Scott, New York, 1992.
12. Richard Rorty, "Introduction: pragmatism and philosophy", in *Consequences of Pragmatism (Essays 1972–1980).* Brighton, 1982, xix.
13. Bu dünyayı tanıyabildiğimiz alternatif kavramsal çerçeveler iddiasından farklıdır, en sonunda dünyanın kendi içinde tamamen bizim bilgimizden bağımsız bir şey olduğunu savunan Kantçı anlayışı çökerten bir pozisyondadır. Bakınız, Rorty, "The world well lost", in *Consequences of Pragmatism.*
14. Michel Foucault, "The order of discourse", in *Language and Politics,* edited by Michael Shapiro, Oxford, 1984, 127.
15. Ernesto Laclau and Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics,* trans. by Winston Moore and Paul Cammack, London, 1985, 108.
16. Ibid, 110. White benzer bir düşünce öne sürmüştür: "Dönence, bütün realistik söylemin kaçmaya çalıştığı bir gölgedir. Bu uçuş, aslında, yararsızdır; dönenceler için bütün söylemlerin inşa ettiği süreç, sadece realistçe anlatır gibi yapan ve objektif olarak analiz edilen objelerdir." Hayden White, *Tropics of Discourse: Essays in Cultural Criticism,* Baltimore, 1978. 2.
17. Bu konuda genel bir tartışma için bakınız, Connolly, *Identity/Difference.*
18. Judith Butler, *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity,* New York, 1990, 133.
19. Ibid, 136, 140–1, 145 saygıyla. Emphasis in the original.
20. Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism,* revised edition, New York, 1991.
21. Charles Tilly, *Capital, Coercion, and European States, A.D. 990–1990,* New York, 1990.
22. Onun hızın önemliliği düşüncesinde ve politikanın geçiciliği düşüncesinde, Paul Virilio'nun görkemli bir şekilde saptaması: "Hareketsizlik ölümdür, gerçekten dünyanın genel bir kanunu gibi görünmektedir." Virilio, *Speed and Politics,* trans. by Mark Polizzotti, New York, 1986, 67.
23. "Sosyal konfigürasyonda birinin asılsız dengesi hastalıklı bir teşebbüsle tehdit edilirse, güvenlik bundan böyle hareketin yokluğuna benzetilir." Virilio, *Speed and Politics,* 125.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Pozitivizm Üzerine

Achinstein, Peter, and Barker, Stephen. *The Legacy of Logical Positivism: Studies in the Philosophy of Science.* Baltimore: Johns Hopkins Press, 1969.

Ayer, Alfred Jules. *Logical Positivism.* Glencoe, IL: Free Press, 1959.

Bergmann, Gustav. *The Metaphysics of Logical Positivism.* New York: Longmans Green, 1954.

Carnap, Rudolph. *An Introduction to the Philosophy of Science.* New York: Basic Books, 1966.

Comte, Auguste. *A General View of Positivism.* Newark, NJ: Irving Publishers Co., 1972.

Deutsch, Karl. "Recent Trends in Research Methods in Political Science". In *A Design for Political Science: Scope, Objectives, and Methods,* ed., James Charlesworth. Philadelphia: American Academy of Political and Social Science, 1966.

Eckstein, Harry. "Case Study and Theory in Political Science". In *Handbook of Political Science,* Vol. 7, eds., Fred Greenstein and Nelson Polsby. Reading, MA: Addison-Wesley, 1975.

Friedman, Michael. *Reconsidering Logical Positivism.* Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1999.

Friedman, Milton. "The Methodology of Positive Economics". In *Essays in Positive Economics,* ed., Milton Friedman. Chicago: University of Chicago Press, 1953.

Giddens, Anthony. *Positivism and Sociology.* London: Henemann, 1974.

Giere, Ronald N., and Alan W. Richardson. *Origins of Logical Empiricism.* Minneapolis: University of Minnesota Press, 1977.

Hanfling, Oswald. *Logical Positivism.* Oxford: B. Blackwell, 1981.

Hartung, Frank. "The Social Function of Positivism". *Philosophy of Science* 12, 2 (1945): 120–33.

Hempel, Karl. *Philosophy of Natural Sciences.* New York: Prentice Hall, 1966.

Jangam, R. T. *Logical Positivism and Politics.* Delhi: Sterling Publishers, 1970.

Kauffman, Felix. *Methodology of Social Sciences.* London: Oxford University Press, 1944.

———. "Basic Issues in Logical Positivism". In *Philosophic Thought in France and the United States,* ed., Farbin Marver. Albany: State University of New York Press, 1968.

Kockelmans, Joseph. *Philosophy of Science: The Historical Background.* New York: The Free Press, 1968.

Kraft, Victor. *The Vienna Circle: The Origin of Neo-positivism, a Chapter in the History of Recent Philosophy.* New York: Greenwood Press, 1953.

Kuhn, Thomas. *The Structure of Scientific Revolutions.* Chicago: University of Chicago Press, 1962.

Lakatos, Imre. "Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes". In *Criticism and the Growth of Knowledge,* eds., Imre Lakatos and Alan Musgrave. Cambridge: Cambridge University Press, 1970.
Masterman, Margaret. "The Nature of a Paradigm". In *Criticism and the Growth of Knowledge,* eds., Imre Lakatos and Alan Musgrave. Cambridge: Cambridge University Press, 1970.
Mises von, Richard. *Positivism: A Study in Human Understanding.* Cambridge: Harvard University Press, 1951.
Nagel, Ernest. *The Structure of Science.* New York: Harcourt, Brace and World, 1960.
Parrini, Paolo, Wesley C. Salmon, and Merrilee H. Salmon, eds. *Logical Empiricism—Historical and Contemporary Perspectives.* Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2003.
Popper, Karl. *Conjectures and Refutations. The Growth of Scientific Knowledge.* London: Routledge, 1963.
———. *The Logic of Scientific Discovery.* New York: Basic Books, 1959.
———. *Objective Knowledge.* London: Oxford University Press, 1972.
Rescher, Nicholas. *The Heritage of Logical Positivism.* Lanham, MD: University Press of America, 1985.
Sarkar, Sahotra. *The Legacy of the Vienna Circle: Modern Reappraisals.* New York: Garland Pub., 1996.
Scharff, Robert. *Comte After Positivism.* Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
Schmidtt, Brian. "Further Ahead or Further Behind? The Debate over Positivism". *Mershon International Studies Review* 41 (1997): 107–12.
Weimer, Walter. *Notes on the Methodology of Scientific Research.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Assoc., 1979.
Werkmeister, William. "Seven Theses of Logical Positivism Critically Examined". *The Philosophical Review* 46, 3 (May 1937): 276–97.
Wittgenstein, Ludwig. *Tractatus Logico Philosophicus.* London: Routledge, 2001.

Eleştirel Teori Üzerine

Ackerly, Brooke, and Jaqui True. "Studying the Struggles and Wishes of the Age: Feminist Theoretical Methodology and Feminist Theoretical Methods". In *Feminist Methodologies for International Relations,* eds., Brooke Ackerly, Maria Stern, and Jaqui True. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
Anievas, Alexander. "Critical Dialogues: Habermasian Social Theory and International Relations". *Politics* 25, 3 (September 2005): 135–43.
Arash, Abizadeh. "Does Collective Identity Presuppose an Other? On the Alleged Incoherence of Global Solidarity", *American Political Science Review.* Vol. 99, No. 1 (February 2005): 45-60.
Ashley, Richard. "Untying the Sovereign State: A Double Reading of the Anarchy Problematique". *Millennium: Journal of International Studies* 17 (1988): 227–62.
Beiler, Andreas, and Adam Morton. "The Gordian Knot of Agency-Structure in International Relations: A Neo-Gramscian Perspective". *European Journal of International Relations* 7, 1 (2001): 5–35.
Bernstein, Richard. "The Critical Theory of Society". In *The Restructuring of Social and Political Theory.* London: Methuen, 1976.
Booth, Ken. *Theory of World Security.* Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
———. *Critical Security Studies and World Politics.* Boulder, CO: Lynne Rienner, 2005.
———, and Daniel Wheeler. *Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics.* New York: Palgrave Macmillan, 2007.
Brown, Chris. "Turtles All the Way Down: Anti-Foundationalism, Critical Theory and International Relations". *Millennium: Journal of International Studies* 23, 2 (1994): 227–30.
Cavarero, Adriana. *Horrorism: Naming Contemporary Violence.* New York: Columbia University Press, 2008.
Chandler, David. "The Revival of Carl Schmitt in International Relations: The Last Refuge of Critical Theorists?" *Millennium: Journal of International Studies* 37, 1 (August 2008): 27–48.
Chernoff, Fred. "Reflectivist Opposition to the Scientific Approach: Critical Theory, Poststructuralism, and Interpretive Constructivism". In *Theory and Metatheory in International Relations: Concepts and Contending Accounts.* New York: Palgrave Macmillan, 2007.
Cox, Robert. "Gramsci, Hegemony, and International Relations: An Essay in Method". In *Approaches to World Order,* eds., Robert Cox and Timothy Sinclair. London: Cambridge University Press, 1996.
———. "Social Forces, States and World Orders". In *Approaches to World Order,* eds., Robert Cox and Timothy Sinclair. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

Der Derian, James. *Critical Practices in International Theory: Selected Essays*. London: Routledge, 2009.

———, and Michael Shapiro, eds. *International/Intertextual Relations: Boundaries of Knowledge and Practice in World Politics*. Lexington, MA: Lexington Books, 1998.

Devetak, Richard. "Between Kant and Pufendorf: Humanitarian Intervention, Statist Anti-Cosmopolitanism and Critical International Theory". *Review of International Studies* 33 (2007): 151–74.

———. "Critical Theory". In *Theories of International Relations,* 2nd ed., eds., Scott Burchill, Andrew Linklater, Matthew Paterson, Christian Reus-Smit, and Jaqui True. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2001.

Eckersley, Robyn. "The Ethics of Critical Theory". In *The Oxford Handbook of International Relations,* eds., Christian Reus-Smit and Duncan Snidal. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Edkins, Jenny. *Poststructuralism & International Relations: Bringing the Political Back In*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1999.

———, and Nick Vaughan-Williams. *Critical Theorists and International Relations*. London: Routledge, 2009.

Eschle, Catherine, and Bice Maiguashca. *Critical Theories, International Relations and 'the Anti-Globalisation Movement': The Politics of Global Resistance*. London: Routledge, 2005.

Fierke, Karin M. *Changing Games, Changing Strategies: Critical Investigations in Security*. Manchester, UK: Manchester University Press, 1998.

———. *Critical Approaches to International Security*. Cambridge, UK: Polity, 2007.

Friedrichs, Jorg. "The Meaning of New Medievalism". *European Journal of International Relations* 7, 4 (2001): 475–501.

George, Jim. "International Relations and the Search for Thinking Space: Another View of the Third Debate". *International Studies Quarterly* 33, 3 (September 1989): 269–79.

———, and David Campbell. "Patterns of Dissent and the Celebration of Difference: Critical Social Theory and International Relations". *International Studies Quarterly* 34, 3 (September 1990): 269–93.

Geuss, Raymond. *The Idea of a Critical Theory: Habermas and the Frankfurt School*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

Gill, Stephen. *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*. New York: Cambridge University Press, 1993.

———. *Power and Resistance in the New World Order,* 2nd ed. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

Glazer, Charles. "Structural Realism in a More Complex World". *Review of International Studies* 29 (July 2003): 403–14.

Hoffman, Mark. "Conversations on Critical International Relations Theory". *Millennium: Journal of International Studies* 17, 1 (1988): 91–95.

———. "Restructuring, Reconstruction, Reinscription, Rearticulation: Four Voices in Critical International Theory". *Millennium* 20 (1991): 169–85.

Honneth, Axel. *Disrespect: The Normative Foundations of Critical Theory.* Cambridge: Polity, 2007.

Hutchings, Kimberly. *Time and World Politics: Thinking the Present, Reappraising the Political.* Manchester: Manchester University Press, 2008.

Inayatullah, Naeem, and David Blaney. *International Relations and the Problem of Difference*. New York: Routledge, 2004.

Jabri, Vivienne, and Eleanor O'Gorman. *Women, Culture, and International Relations* (Critical Perspectives on World Politics). Boulder, CO: Lynne Rienner, 1999.

Jackson, Richard, Marie Smith, and Jeroen Gunning. *Critical Terrorism Studies: A New Research Agenda*. London: Routledge, 2009.

Jutila, Matti, Samu Pehkonen, and Tarja Väyrynen. "Resuscitating a Discipline: An Agenda for Critical Peace Research". *Millennium: Journal of International Studies* 36, 3 (May 2008): 623–40.

Keyman, E. Fuat. *Globalization, State, Identity/Difference: Toward a Critical Social Theory of International Relations*. Atlantic Heightlands, NJ: Humanities Press, 1997.

Kissling, Claudia. *Civil Society and Nuclear Non-Proliferation*. Aldershot: Ashgate, 2008.

Krause, Keith. "Critical Theory and Security Studies". *Cooperation and Conflict* 33, 3 (1998): 298–333.

Lapid, Yosef. "The Third Debate: On the Prospects of International Relations in a Post-Positivist Era". *International Studies Quarterly* 33, 3 (September 1989): 235–54.

Leysens, Anthony. *The Critical Theory of Robert W. Cox: Fugitive or Guru*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

Linklater, Andrew. *Critical Theory and World Politics: Citizenship, State and Humanity*. London: Routledge, 2007.

———. "Marxism". In *Theories of International Relations,* eds., Scott Burchill and Andrew Linklater. London: Palgrave Macmillan, 1996.
———. "Realism, Marxism and Critical Theory". *Review of Internationa1 Studies* 12, 4 (1986): 301–12.
———. "The Changing Contours of Critical International Theory". In *Critical Theory and World Politic,* ed., Richard Wyn Jones. Boulder, CO: Lynne Rienner, 2000.
———. *Transformation of Political Community: Ethical Foundations of the Post-Westphalian Era.* Cambridge: Polity Press, 1998.
Lynch, Mark. "Critical Theory: Dialogue, Legitimacy, and Justifications for War". In *Making Sense of International Relations Theory,* ed., Jennifer Sterling-Folker. Boulder, CO: Lynne Rienner, 2006.
McCormack, Tara. *Critical Security Theory and Contemporary Power Relations: Emancipation, Critique and the International Order.* New York: Routledge, 2009.
McDonald, Patrick J. *The Invisible Hand of Peace: Capitalism, the War Machine, and International Relations Theory.* New York: Cambridge University Press, 2009.
Moore, Cerwyn, and Chris Farrands. *International Relations Theory and Philosophy: Interpretive Dialogues.* New York: Routledge, 2010.
Nizamani, Haider. "Our Region Their Theories: A Case for Critical Security Studies in South Asia". In *International Relations in South Asia,* ed., Navnita Behera. New Delhi: Sage Publications India, 2008.
Odysseos, Louiza. *The Subject of Coexistence: Otherness in International Relations.* Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 2007.
Payne, Rodger A. "Neorealists as Critical Theorists", *Perspectives on Politics.* Vol. 5, No. 3 (September 2007): 503–14.
Peterson, V. Spike. *A Critical Rewriting of Global Political Economy: Integrating Reproductive, Productive and Virtual Economies.* New York: Routledge, 2003.
Pensky, Max, ed. *Globalizing Critical Theory.* Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2005.
Price, Richard, and Christian Reus-Smit. "Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism". *European Journal of International Relations* 4 (1998): 259–94.
Rengger, Nicholas, and Tristram Thirkell-White. *Critical International Relations Theory after 25 Years.* Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
Richmond, Oliver. "Critical Contributions to Peace". In *Peace in International Relations: A New Agenda.* London: Routledge, 2008.
———. "Reclaiming Peace in International Relations." *Millennium: Journal of International Studies* 36, 3 (May 2008): 439–70.
Roach, Steven. "Critical International Theory and Meta-Dialectics". *Millennium: Journal of International Relations* 35, 2 (March 2007): 321–42.
———. *Critical Theory and International Relations: A Reader.* New York: Routledge, 2007.
———.*Critical Theory of International Politics.* New York: Routledge, 2009.
Rush, Fred. *The Cambridge Companion to Critical Theory.* Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
Sabia, Daniel, and Jerald Wallulis. *Changing Social Science: Critical Theory and Other Critical Perspectives.* Albany, NY: State University of New York Press, 1983.
Shapcott, Richard. "Critical Theory". In *The Oxford Handbook of International Relations,* eds., Christian Reus-Smit and Duncan Snidal. Oxford: Oxford University Press, 2008.
Sheehan, Michael. *Securing Outer Space: International Relations Theory and the Politics of Space.* New York: Routledge, 2009.
Stephens, Angharad, and Nick Vaughan-Williams. *Terrorism and the Politics of Response.* London: Routledge, 2008.
Stockman, Norman. *Antipositivist Theories of the Sciences: Critical Rationalism, Critical Theory and Scientific Realism.* Dordrecht: D. Reidel, 1983.
Thompson, Lisa. *States and Security: Emancipatory versus Orthodox Approaches.* Belleville, South Africa: University of the Western Cape, 1996.
Weber, Cynthia. *International Relations Theory. A Critical Introduction,* 2nd ed. New York: Taylor & Francis, 2004.
Weber, Martin. "Constructivism and Critical Theory". In *An Introduction to International Relations: Australian Perspectives,* eds., Richard Devetak, Anthony Burke, and Jim George. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
Wyn Jones, Richard. *Critical Theory and World Politics.* Boulder, CO: Lynne Rienner, 2000.
———. "Introduction: Locating Critical International Theory". In *Critical Theory and World Politics,* ed., Richard Wyn Jones. Boulder, CO: Lynne Rienner, 2000.
———. *Security, Strategy and Critical Theory.* Boulder, CO: Lynne Rienner, 1999.

Postmodernizm Üzerine

Ashley, Richard. "The Achievements of Poststructuralism". In *International Theory: Positivism & Beyond,* eds., Steve Smith, Ken Booth, and Marysia Zalewski. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

———. "The Poverty of Neorealism", *International Organization* 38, 2 (Spring 1984): 225–86.

———. "The Powers of Anarchy: Theory, Sovereignty, and the Domestication of Global Life". In *International Theory: Critical Investigation,* ed., James Der Derian. London: MacMillan, 1995.

———, and Robert B. J. Walker. "Speaking the Language of Exile: Dissidence in International Studies". *International Studies Quarterly* 34, 3 (September 1990): 259–68.

Beer, Francis. *Meanings of War and Peace*. College Station, TX: Texas A&M University Press, 2001.

Campbell, David. "MetaBosnia: Narratives of the Bosnian War". *Review of International Studies* 24, 3 (1998), 261–81.

———. *National Deconstruction: Violence, Identity, and Justice in Bosnia*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 1998.

———. "Political Prosaics, Transversal Politics, and the Anarchical World". In *Challenging Boundaries: Global Flows, Territorial Identities,* eds., Michael Shapiro and Hayward Alker. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 1996.

———. "Security, Order, and Identity in Europe: A Commentary". *Current Research on Peace and Violence* 13, 3 (1990/91): 175–80.

———. *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 1998.

Dalby, Simon. "American Security Discourse: The Persistence of Geopolitics". *Political Geography Quarterly* 9, 2 (April 1990): 171–88.

Der Derian, James, ed. *International Theory: Critical Investigations,* London: MacMillan, 1995.

———. *On Diplomacy: A Genealogy of Western Estrangement*. Oxford: Basil Blackwell, 1987.

———. "The Terrorist Discourse: Signs, States, and Systems of Global Political Violence". In *World Security: Trends and Challenges at Century's End,* eds., Michael Klare and Daniel Thomas. New York: St. Martin's, 1991.

———, and Michael Shapiro, eds. *International/Inter-Textual Relations. Postmodern Readings of World Politics*. Lanham, MD: Lexington Books, 1989.

Derrida, Jacques. *Limited Inc*. Evanston: Northwestern University Press, 1988.

Devetak, Richard. "Postmodernism". In *Theories of International Relations,* eds., Scott Burchill and Andrew Linklater. London: Palgrave Macmillan, 1996.

———. "The Project of Modernity and International Relations Theory". *Millennium* 24, 1 (1995): 27–51.

Epstein, Charlotte. *The Power of Words in International Relations*. Cambridge, MA.: MIT Press, 2008.

Foucault, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Harmondsworth, England: Penguin, 1977.

George, Jim. *Discourses of Global Politics: A Critical (Re)Introduction to International Relations*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1994.

Ihde, Don. *Experimental Phenomenology*. Albany, NY: State University of New York, 1986.

Jarvis, Darrill. *International Relations and the Challenge of Postmodernism: Defending the Discipline*. Columbia, SC: University of South Carolina, 2000.

Neufield, Mark. *The Restructuring of International Relations Theory*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

Shapiro, Michael. "Strategic Discourse/Discursive Strategy: The Representation of Security Policy in the Video Age". *International Studies Quarterly* 34, 3 (1990): 327–40.

———, and Hayward Alker, eds. *Challenging Boundaries: Global Flows, Territorial Identities,* Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 1996.

Smith, Steve. "Epistemology, Postmodernism and International Relations Theory: A Reply to Østerud". *Journal of Peace Research* 34 (1997): 330–36.

Walker, Robert, ed. "Contemporary Militarism and the Discourse of Dissent". *Alternatives* 9, 4 (1983): 303–22.

———.*Culture, Ideology, and World Order*. Boulder, CO: Westview, 1984.

———. *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. New York: Cambridge University Press, 1992.

———. "Realism, Change, and International Political Theory". *International Studies Quarterly* 31, 1 (March 1987): 65–86.

———. "World Politics and Western Reason: Universalism, Pluralism, Hegemony". *Alternatives* 7, 2 (1981): 195–227.

olduğu bağlamını sorgulayan, daha tarihsel temelli, açıklayıcı anlayışları tercih eder. Uluslararası ilişkilerin problem çözücü çerçevesi, dolaylı olarak dünyadaki belirli düzeni kabul eder ama feministler, bu varsayımı sorgularken yapısalcılara, eleştirel kuramcılara ve postmodernistlere katılır.

NOTLAR

1. Hannah Pitkin, Fortune Is a Woman (Chicago: University of Chicago, 1984, 1999).
2. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl fikirleri için Valerie Bryson, Feminist Political Theory'den faydalanıyoruz. 2nd ed. (New York: Palgrave MacMillan, 1992, 2003), 9–10.
3. Ibid., 16.
4. Friedrich Engels, The Origin of the Family, Private Property and the State (Peking: Foreign Languages Press, 1978), 65 as cited by Bryson, 59. Aynı sayfada sonraki alıntılar.
5. Örnek olarak, Betty Friedan'ın şimdi klasik olan Feminine Mystique'e bk., (New York: Dell, 1964).
6. Sandra Harding, Whose Science? Whose Knowledge? Thinking from Women's Lives (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1991), 123.
7. Bu bölümde Sandra Whitworth'un, Feminismand International Relations: Towards a Political Economy of Gender in Interstate and Non-Governmental Institutions eserinden faydalanılmıştır. (New York: St. Martin's Press, 1994), 12–25.
8. Cynthia Enloe, Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics (London: Pandora, 1989).
9. Christine Sylvester, Feminist International Relations: An Unfinished Journey (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 8–14. İkinci Bölüm'de yazar sadece Elshtain'in değil Cynthia Enloe'nin ve J. Ann Tickner'in de eserlerinden ve hayatlarından da mükemmel fikirler edinmiştir.
10. Joshua Goldstein, Warand Gender: How Gender Shapes theWar System and Vice Versa (Cambridge: Cambridge University Press, 2001).
11. Güvenlik üzerine feminist düşünce örnekleri için, Jill Steans, Gender and International Relations'a bk.,(Cambridge: Polity Press, 1998), Chapter 5.
12. Whitworth, Feminism and International Relations.
13. Sandra Whitworth, Men, Militarism and UN Peacekeeping: A Gendered Analysis (Boulder: LynneRienner, 2004).
14. Robert O. Keohane, "International Relations Theory: Contributions of a Feminist Standpoint", Millennium 18 (1989) 245–53.
15. J. Ann Tickner, International Studies Quarterly, 41 (1997) 611–32.

insanların iyiliği başkalarının bakımı ve desteği ile artırılabilir ve modern toplumlarda bu genelleştirilmiş bakım ve destek devlet kurumları tarafından organize edilmeli ve sağlanmalıdır. İnsanlara zarar gelmesini engellemek ve insanların güvenli bir şekilde hareket edecek kadar kendilerinden emin hissetmelerini sağlamak için alınacak önlemlerin organize edilmesi başka bir sosyal destek türüdür. Vatandaşlar bu tür bir güvenlik içinde yaşamak için özgürlük hareketlerinden ya da protesto etme haklarından ödün vermek zorunda olmamalı ve liderleri sorumlu tutabilmelidir.

Demokratik vatandaşlık, öncelikle hiçbir devletin bizi tamamen güvende tutamayacağını ve bizi koruma sözü veren liderlerin kendilerinin birer şüpheli olduğunu kabul etmeyi gerektirmelidir. Dünya risklerle doludur. Sağduyu, riskleri değerlendirmemizi, risklerin kaynakları konusunda bilgi toplamamızı, bunları minimuma indirmeye çalışmamızı ve haklı olarak bu işlerin çoğunu bizim adımıza devletin yapmasını beklememizi söyler. Bir demokraside vatandaşlar gözaltına, isteğe bağlı kararlara ve eleştirinin engellenmesine boyun eğmek için bu kamusal sorumluluktan ödün vermek zorunda olmamalıdır.

Bu iddiayı ortaya atarken son zamanlardaki feminist tartışmaları, her vatandaşın eşit ve tamamen özerk olabilmesi için bağımsız ve kendine yeterli olmasını gerektiren bir vatandaşlık modeline doğru genişletiyorum. Koruma ve refahın feminist kuramcıları, sadece kendi seçilmiş projelerini yürütmek için yardıma ve desteğe ihtiyaç duymaları nedeniyle bireylerin haklarının ve onurlarının alçaltılmaması gerektiğini ileri sürmüştür (Tronto, 1994; Kittay, 1999). Bakıma veya başka türlü sosyal desteğe ihtiyaç duyan kişiler bakım ve destek sağlayanlarla ilişkili olarak bir boyun eğme ve itaat etme pozisyonuna sokulmamalıdır; sadece kendi yaşam şekillerini seçme ve yetkilileri sorumlu tutma konusundaki tam vatandaşlık haklarını koruma imkânları olmamalı aynı zamanda yetkililerden gelen desteğin şeklini ve yöntemini de eleştirebilmelidir (Sevenhuijsen, 1998; Hirschmann, 2002, Bölüm 5; Young, 2003). Bu feminist düşünce kendine yeten vatandaş kavramının arkasındaki, sosyal destek ya da korumanın normalden daha istisnai olduğu varsayımını reddetmektedir. Aksine, bütün insanların iyiliği başkalarının bakımı ve desteği ile artırılabilir ve modern toplumlarda bu genelleştirilmiş bakım ve destek devlet kurumları tarafından organize edilmeli ve sağlanmalıdır. İnsanlara zarar gelmesini engellemek ve insanların güvenli bir şekilde hareket edecek kadar kendilerinden emin hissetmelerini sağlamak için alınacak önlemlerin organize edilmesi başka bir sosyal destek türüdür. Vatandaşlar bu tür bir güvenlik içinde yaşamak için özgürlük hareketlerinden ya da protesto etme haklarından ödün vermek zorunda olmamalı ve liderleri sorumlu tutabilmelidir.

Bu yüzden, demokratik vatandaşlık koruyucu ve korunan hiyerarşisini tamamen reddetmek anlamına gelmektedir. Yukarda alıntı yaptığım makalede, Stiehm bu hiyerarşinin reddedilmesinin hem koruyucu hem de korunan yerine bir savunucu pozisyonunun kurulması anlamına geldiğini iddia eder. Bir savunucular toplumu, "Bütün vatandaşların eşit derecede şiddet görme ihtimallerinin olduğu ve eşit derecede toplumun şiddetinden sorumlu olduğu bir toplumdur." (1982, 374). Amerikan demokrasisi gibi modern demokrasiler kısmen, eğer vatandaşlar cumhuriyeti zorba yönetimden koruyacaksa kendilerini de savunabilmesi gerektiği ilkesi üzerine kuruludur. Yirmi birinci yüzyılda, hayal edilemez yıkımlara yol açabilecek silahların ve düzenli veya daha az düzenli orduların olduğu bir dünyada, dünya vatandaşları için kolektif meşru müdafaa yapmanın ne anlama gelebileceğini bilmek zordur. Bu, kesinlikle her bireyin kendi silah zulasını yapması gerektiği anlamına gelmemektedir. Silah yarışına girmiş gruplar ya da uluslar anlamına da gelmemektedir. Koruyucu ve savunucu arasındaki fark savunma işinde bir eşitlik ideali başlatmaktadır ve bugün en azından silahlanmaya ve silahların kullanılmasına sınırlama getiren siyasi süreçlerle yakından ilgilidir.

Amerika Birleşik Devletleri, silahlarını bir polisin günlük hayatta kullandığı şekilde kullandığını iddia etmektedir. Ancak demokratik bir ilişkide, koruyucu polis, görev yaptığı bölgedeki insanların kolektif yetkisi altındadır. Bu yüzden küresel seviyede demokratik vatandaşlık, hiç kimsenin gelişen ülkeler için neyin iyi olduğunu bilen bir ataerkil otorite pozisyonunda olmadığı bir dünyada karşılıklı saygı ve siyasi eşitlikten ileri gelecektir. Küresel hukuki yaptırımın gerekli olması hâlinde, bu yaptırım eğer dünya insanları hep birlikte kuralları ve bu yaptırım eylemlerini formüle etmişse meşrudur (Archibugi ve Young 2002).

Kaynakça

Archibugi, Daniele, and Iris Marion Young. 2002. "Envisioning a Global Rule of Law". *Dissent* 49 (Spring): 27–37.

Berlant, Lauren. 1997. "The Theory of Infantile Citizenship". In her *The Queen of America Goes to Washington City: Essays on Sex and Citizenship*, 25–54. Durham, N.C.: Duke University Press.

Brod, Harry, and Michael Kaufman, eds. 1994. *Theorizing Masculinities*. London: Sage.

Burton, Antoinette. 1994. *Burdens of History: British Feminists, Indian Women, and Imperial Culture, 1865–1915*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Card, Claudia. 1996. "Rape Terrorism". In her *The Unnatural Lottery: Character and Moral Luck*, 97–117. Philadelphia: Temple University Press.

Cohn, Carol. 1993. "Wars, Wimps, and Women: Talking Gender and Thinking War". In *Gendering War Talk*, ed. Miriam Cooke and Angela Woollacott, 227–48. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Elshtain, Jean Bethke. 1987. *Women and War*. Chicago: University of Chicago Press.

———. 1992. "Sovereignty, Identity, Sacrifice". In *Gendered States: Feminist (Re)visions of International Relations Theory,* ed. V. Spike Peterson, 141–54. Boulder, Colo.: Lynne Rienner.

Firestone, David. 2002. "Are You Safer Today Than a Year Ago?" *New York Times,* Sunday, November 17, sec. 4, 1.

Foucault, Michel. 1988. "Technologies of the Self". In *Technologies of the Self: A Seminar with Michel Foucault,* ed. Luther Martin, Huck Guttman, and Patricia Hutton, 19–49. Amherst: University of Massachusetts Press.

———. 1994. "*Omnes et Singulatim:* Toward a Critique of Political Reason". In *The Essential Works of Foucault,* vol. 3, *Power,* ed. James D. Faubion, 298–325. New York: New Press.

Goldstein, Joshua S. 2001. *War and Gender: How Gender Shapes the War System and Vice Versa*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hirschmann, Nancy J. 2002. *The Subject of Liberty: Toward a Feminist Theory of Freedom*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Hobbes, Thomas. (1668) 1994. *Leviathan*. Indianapolis: Hackett.

Hooper, Charlotte. 2001. *Manly States: Masculinities, International Relations, and Gender Politics*. New York: Columbia University Press.

Kittay, Eva Feder. 1999. *Love's Labor: Essays on Women, Equality, and Dependency*. New York: Routledge.

MacKinnon, Catharine. 1987. *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

May, Larry. 1998.*Masculinity and Morality*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Mobanty, Chandra Talpade. 1991. "Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourse". In *Third World Women and the Politics of Feminism,* ed. Chandra Talpade Mohanty, Ann Russo, and Lourdes Torres, 51–80. Bloomington: Indiana University Press.

Narayan, Uma. 1997. "Restoring History and the Politics of 'Third World Traditions': Contesting the Colonialist Stance and Contemporary Contradictions of *Sati*". In her *Dislocating Cultures: Identities, Traditions, and Third World Feminism,* 41–80. New York: Routledge.

Nozick, Robert. 1974. *Anarchy, State, and Utopia*. New York: Basic Books.

O'Connor, Karen. 2002. "For Better or for Worse? Women and Women's Rights in the Post 9/11 Climate". In *American Government in a Changed World: The Effects of September 11, 2001,* ed. Dennis L. Dresang et al., 171–91. New York: Longman.

Pateman, Carole. 1988. *The Sexual Contract*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.

Peterson, Susan Rae. 1977. "Coercion and Rape: The State as a Male Protection Racket." In *Feminism and Philosophy,* ed. Mary Vetterling-Braggin, Frederick A. Elliston, and Jane English, 360–71. Totowa, N.J.: Littlefield Adams.

Sevenhuijsen, Selma. 1998. *Citizenship and the Ethics of Care: Feminist Considerations on Justice, Morality, and Politics*. New York: Routledge.

Stiehm, Judith. 1982. "The Protected, the Protector, the Defender". *Women's Studies International Forum* 5(3/4): 367–76.

Tickner, J. Ann. 1992. *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security* New York: Columbia University Press.

———. 2001. *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post–Cold War Era*. New York: Columbia University Press.

———. 2002. "Feminist Perspectives on 9/11". *International Studies Perspectives* 3(4): 333–50.

Tronto, Joan. 1994. *Moral Boundaries: A Political Argument for an Ethic of Care*. New York: Routledge.

Young, Iris Marion. 2003. "Autonomy, Welfare Reform, and Meaningful Work". In *The Subject of Care: Feminist Perspectives on Dependency,* ed. Eva Feder Kittay and Ellen K. Feder, 40–60. Lantham, Md.: Rowman & Littlefield.

Notlar

1. J. Ann Tickner, "You Just Don't Understand: Troubled Engagements Between Feminists and IR Theorists", International Studies Quarterly 41, 4 (1997), 611–632.
2. International Studies Quarterly 42, 1 (1998), 193–209'daki sempozyum bu ihmalin bir istisnasıdır. Aynı zamanda benim dile getirdiğim tartışmalı zorluklara da işaret etmektedir.
3. Tickner, "You Just Don't Understand", 613.
4. Bu iddiayı destekleyen tezler için bakınız, Jean B. Elshtain, "The Problem with Peace", in Jean Elshtain and Sheila Tobias, eds., Women, Militarism and War (Savage, Md.: Rowman and Littlefield, 1990), 255–266; and Christine Sylvester, "Some Dangers in Merging Feminist and Peace Projects", Alternatives 12, No. 4 (1987), 493–509.
5. Francis Fukuyama, "Women and the Evolution of World Politics", Foreign Affairs 77, 5 (1998), 24–40; and Barbara Ehrenreich, Katha Pollitt, et al., "Fukuyama's Follies: So What If Women Ran the World?" Foreign Affairs 78, 1 (1999), 118–129.
6. Örneğin bakınız, Samuel Huntington, The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order (New York: Simon and Schuster, 1996); and Max Singer and Aaron Wildavsky, The Real World Order: Zones of Peace, Zones of Turmoil (Chatham, N.J.: Chatham House Publishers, 1993). Ayrıca Fukuyama, demokratik barış argümanının kendisinin küresel kutuplaşma tezini desteklediğini iddia etmektedir. Bu konudaki diğer tartışmalar için bakınız. Miriam Fendius Elman, "The Never-Ending Story: Democracy and Peace", V. 1, No. 3 (1999) International Studies Review.
7. Fukuyama'nın makalesi dış politika cemaatinin dışında dünya çapında da çok büyük ilgi gördü. Örneğin bakınız, Katie Grant, "Why We Need Men in Our New Feminine World", Glasgow Herald, January 11, 1999, 13.
8. Katha Pollitt, "Father Knows Best", Foreign Affairs 78, 1 (1999), 123.
9. Foreign Affairs dipnotlara müsaade etmediği için Fukuyama'nın bu eleştiriyi yaparken özellikle hangi literatüre referans verdiğini anlamak kolay değil.
10. Bu tarz argümanlar daha düşmanca şekillerde ortaya konulmuştur. Örneğin bakınız, Harvey Mansfield, "Why a Woman Can't Be More Like a Man", Wall Street Journal, November 3, 1997, A22. Mansfield feministleri "Amerika'yı feminenleştirmekle" suçlamaktadır. O kadınların savaş dışında tutulmadığını ve erkeklerin de bir koruyucu olarak geleneksel rollerini yerine getirmelerine müsaade edilmesini ve bu rolün evin dışındaki iş hayatında kadın ve erkeğin eşit koşullara sahip olmasıyla zayıfladığını iddia etmektedir. Fukuyama da yeni kitabı The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Social Order'da (New York: Free Press, 1999) aynı noktaya işaret etmektedir.
11. R. Brian Ferguson, "Perilous Positions", Foreign Affairs 78, 1 (1999), 125 adlı çalışmasında şempanzelerin doğaları itibariyle saldırgan eğilimleri oldukları tezinin de tartışmalı olduğunu iddia etmektedir. O Gombe şempanzelerinin özellikle insan müdahalesiyle birlikte değişen beslenme şekilleri sonrasında daha saldırgan bir hâle dönüştüklerini ileri sürmektedir.
12. Askerlerin öldürmek konusunda isteksiz olduğunu gösteren pek çok kanıt olsa da, ben bu tezin tartışmalı olduğunu düşünüyorum. Bu tezi çürütmeye yönelik hipotezler de dâhil olmak üzere daha fazla tartışma için bakınız, Joanna Bourke, An Intimate History of Killing: Face to Face Killing in Twentieth Century Warfare (London: Granta Books, 1999).
13. Son dönemde Birleşik Devletler'de ciddi şekilde düşen suç oranı bu tezi destekliyor gibi görünmektedir.
14. Örneğin bakınız, Kenneth Waltz, Theory of International Politics (Reading, Mass.: Addison Wesley, 1979), Chap. 2; and Jane Jaquette, "States Make War," Foreign Affairs 78, 1 (1999), 128–129.
15. Cinsiyet farklılıkları hakkındaki sosyobiyolojik yaklaşımların son dönemdeki popülaritesi bu meseleyi Barbara Ehrenreich, "Kadın Hakkındaki Gerçek Hakikatler" başlıklı çalışmasıyla Time dergisinin kapak konusu yapmasıyla anlaşılmaktadır, Time, March 8, 1999, 57. Ehrenreich'in pozisyonu kadınlara daha çok sempatik gelse de -çünkü o bu alanda feminist akademisyenler tarafından yapılmış ciddi çalışmalara referans vermiştir- bu çalışma insan davranışlarının sosyobiyolojik kökenlerine vurgu yapan trendin bir göstergesidir ve bu trendin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Pek çok feminist muhtemelen biyoloji ve kültürün karşılıklı olarak birbirini oluşturan unsurlar olduğunu iddia edecektir.
16. Pollitt, "Father Knows Best", 125.
17. Katie Grant, Fukuyama'nın iddiaları gibi, erkeklerin giderek daha çok feminen olduğuna ve hatta bu yeni daha nazik dünyada, kadınların daha çok şey yapmasına ihtiyaç duymadığına işaret etmektedir. Grant, "Why We Need Men".
18. Ruth Seifert, "The Second Front: The Logic of Sexual Violence in Wars", Women's Studies International Forum 19, 1–2 (1996), 35–43; Cynthia Enloe, Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics (Berkeley: University of California Press, 1990); Katharine Moon, Sex Among Allies: Military Prostitution in US-Korean Relations (New York: Columbia University Press, 1997); and Susan Forbes Martin, Refugee Women (London: Zed Books, 1992).
19. Eleonore Kofman and Gillian Youngs, eds.,Globalization: Theory and Practice (London: Pinter, 1996); Maria Mies and Vandana Shiva, Ecofeminism (London: Zed Books, 1993); and Rosi Braidotti et al., Women, the Environment and Sustainable Development: Towards a Theoretical Synthesis (London: Zed Books, 1994).
20. Kalevi Holsti, The State, War, and the State of War (Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 1996).
21. Mark Tessler and Ina Warriner, "Gender, Feminism, and Attitudes Toward International Conflict: Exploring Relationships with Survey Data from the Middle East", World Politics 49, 2 (1997), 250–281.
22. Barbara Ehrenreich, "Men Hate War Too", Foreign Affairs 78, 1 (1999), 120–121; and Katha Pollitt, "Father Knows Best", 123.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Ackerly Brooke, Maria Stern, and Jacqui True, eds. *Feminist Methodologies for International Relations*. New York: Cambridge University Press, 2006.

Agathangelou, Anna. *Global Political Economy of Sex: Desire, Violence, and Insecurity in Mediterranean Nation-States*. London: Palgrave, 2005.

Agathangelou, Anna, and L. H. M. Ling. "The House of IR: From Family Power Politics to the Poisies of Worldism". *International Studies Review* 6 (2004): 21–49.

———. "Power, Borders, Security, Wealth: Lessons of Violence and Desire from September 11th". *International Studies Quarterly* 48 (2004): 517–38.

Alexander, M. Jacqui. "Redrafting Morality: The Postcolonial State and the Sexual Offenses Bill of Trinidad and Tobago". In *Third World Women and the Politics of Feminism,* eds., Chandra Talpade Mohanty, Ann Russo, and Lourdes Torres. Bloomington: Indiana University Press, 1991, 133–52.

Arrendondo, Gabriela F., et al., eds. *Chicano Feminisms: A Critical Reader*. Durham, NC: Duke University Press, 2003.

Beckman, Peter R., and Francine D'Amico. *Women, Gender, and World Politics: Perspectives, Policies, and Prospects*. Westport, CT: Bergin & Garvey Publishers, 1994.

Braedley, Susan, and Meg Luxton, Eds. *Neoliberalism and Everyday Life*. Montreal: McGill Queen's University Press, 2010.

Bryson, Valerie. *Feminist Political Theory*, 2nd ed. New York: Palgrave MacMillan, 1992, 2003.

Butler, Judith. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge, 1990.

Carpenter, R. Charlie. "Gender Theory in World Politics: Contributions of a Nonfeminist Standpoint?" *International Studies Review* 4, 3 (2002): 153–65.

———. "Women, Children and Other Vulnerable Groups: Gender, Strategic Frames and the Protection of Civilians as a Transnational Issue". *International Studies Quarterly* 49 (2005): 295–334.

Carver, Terrell, ed. "The Forum: Gender and International Relations". *International Studies Review* 5 (2003): 287–302.

Chowdhry, Geeta, and Sheila Nair, eds. *Power, Postcolonialism and International Relations: Reading Race, Gender, Class*. London: Routledge, 2002.

Cohn, Carol. "Sex and Death in the Rational World of Defense Intellectuals". *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 12, 4 (Summer 1987): 687–718.

Collins, Patricia Hill. *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*, 2nd ed. New York: Routledge, 2000.

Crenshaw, Kimberle, Neil Gotanda, Gary Peller, and Kendall Thomas, eds. *Critical Race Theory: The Key Writings That Formed the Movement*. New York: New Press, 1996.

D'Amico, Francine, and Peter Beckman, eds. *Women in World Politics*. Westport, CT: Bergin and Garvey, 1995.

Davis, Angela. *Women, Race, and Class*. New York: Vintage Books, 1981.

Eisenstein, Zillah. *Against Empire: Feminisms, Racism, and the West*. London: Zed Book, 2004.

Elshtain, Jean. "Feminist Inquiry and International Relations". In *New Thinking in International Relations Theory,* eds., Michael Doyle, and John Ikenberry. Boulder, CO: Westview Press, 1997.

———. *Women and War*. New York: Basic Books, 1987.

Enke, Anne. "Smuggling Sex through the Gates: Race, Sexuality, and the Politics of Space in Second Wave Feminism". *American Quarterly* 55, 4 (2003): 635–67.

Enloe, Cynthia. *Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. Berkeley: The University of California Press, 1990.

———. *The Curious Feminist: Searching for Women in a New Age of Empire*. Berkeley: University of California Press, 2004.

———. *Does Khaki Become You? The Militarization of Women's Lives*. London: Pandora, 1983.

———. "Margins, Silences, and Bottom Rungs: How to Overcome the Underestimation of Power in International Relations". In *International Theory: Positivism and Beyond*, eds., Steve Smith, Ken Booth, and Marysia Zalewski. New York: Cambridge University Press, 1996.

———. *The Morning After: Sexual Politics at the End of the Cold War*. Berkeley: University of California Press, 1993.

Goldstein, Joshua. *War and Gender: How Gender Shapes the War System and Vice Versa*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Grant, R., and K. Newland, eds. *Gender and International Relations*. Bloomington: Indiana University Press, 1991.

Harding, Sandra. *Whose Science? Whose Knowledge? Thinking from Women's Lives*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1991.

Hartspock, N. *The Feminist Standpoint Revisited and Other Essays*. Boulder, CO: Westview, 1998.
Hekman, Susan. "Truth and Method: Feminist Standpoint Theory Revisited". *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 22, 2 (Winter 1997): 341–65.
hooks, bell (sic). *Feminist Theory: From Margin to Center*, 2nd ed. Cambridge, MA: South End Press, 2000.
Hooper, Charlotte. *Manly States*. New York: Columbia University Press, 2000.
———. "Masculinist Practices and Gender Politics: The Operation of Multiple Masculinities in International Relations". In *The Man Question in International Relations*, eds., M. Zalewski and J. Parpart. Boulder, CO: Westview Press, 1998.
———. "Masculinities in Transition: The Case of Globalization". In *Gender and Global Restructuring: Sightings, Sites and Resistances*, eds., M. Marchand and A. S. Runyan. London: Routledge, 2000.
Howes, Ruth, and Michael Stevenson, eds. *Women and the Use of Military Force*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1993.
Imam, Ayesha, Amina Marna, and Fatou Sow, eds. *Engendering African Social Sciences*. Chippenham, UK: Antony Rowe, 1997.
Jabri, Vivienne, and Eleanor O'Gorman, eds. *Women, Culture, and International Relations*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1999.
James, Stanlie, and Abena Busia, eds. *Theorizing Black Feminisms: The Visionary Pragmatism of Black Women*. New York: Routledge, 1993.
Jones, Adam. *Gender Inclusive: Essays on Violence, Men, and Feminist International Relations*. New York: Routledge, 2009.
Jubri, Vivien, and Eleanor O'Gorman, Eds. *Women, Culture and International Relations*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1999.
Kalu, Anthonia. "Women and the Social Construction of Gender in African Development". *Africa Today* 43, 3 (Summer, 1996): 269–88.
Kaplan, Caren, et al., eds. *Between Woman and Nation: Nationalisms, Transnational Feminisms and the State*. Durham, NC: Duke University Press, 1999.
Kaufman, Joyce P., and Kristen P. Williams. *Women, the State, and War*. Lexington, Mass.: Lexington Books, 2007.
Kelly, Rita Mae, et al., eds. *Gender, Globalization, and Democratization*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2001.
Keohane, Robert. "Beyond Dichotomy: Conversations between International Relations and Feminist Theory". *International Studies Quarterly* 42, 1 (March 1998): 193–97.
Koikari, Mire. *Pedagogy of Democracy: Feminism and the Cold War in the U.S. Occupation of Japan*. Philadelphia: Temple University Press, 2008.
Lippa, Richard A. *Gender, Nature, and Nurture*, 2nd ed. New York: Taylor & Francis—Lawrence Erlbaum Associates, 2005.
Locher, Birgit, and Elisabeth Prügl. "Feminism and Constructivism: Worlds Apart or Sharing the Middle Ground?" *International Studies Quarterly* 45, 1 (March 2001): 111–29.
Marchal, Joseph A. *The Politics of Heaven: Women, Gender, and Empire in the Study of Paul*. Minneapolis, MN: Fortress Press, 2008.
Mbire-Barungi, Barbara. "Ugandan Feminism: Political Rhetoric or Reality?" *Women's Studies International Forum* 22, 4 (1999): 435–39.
McClintock, Anne. *Imperial Leather: Race, Gender, and Sexuality in the Colonial Contest*. London: Routledge, 1995.
Meyer, M., and Elisabeth Prügl. *Gender Politics in Global Governance*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 1999.
Midgley, Clare, ed. *Gender and Imperialism*. Manchester: Manchester University Press, 1998.
Mikell, Gwendolyn. "African Feminism: Towards a New Politics of Representation". *Feminist Studies* 21, 2 (Summer, 1995): 405–24.
Mohanty, Chandra Talpade. *Feminism without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*. Durham, NC: Duke University Press, 2003.
———, Ann Russo, and Lourdes Torres, eds. *Third World Women and the Politics of Feminism*. Bloomington: Indiana University Press, 1991.
Moraga, Cherrie, and Gloria Anzaldúa, eds., *This Bridge Called My Back: Writings By Radical Women of Color*. Berkeley, CA: Third Woman Press, 1981, 2002.
Morris, Rosalind C. *Can the Subalterns Speak?: Reflections on the History of an Idea*. New York: Columbia University Press, 2010.
Murphy, Craig. "Seeing Women, Recognizing Gender, Recasting International Relations". *International Organization* 50, 3 (Summer 1996): 513–38.
Naples, Nancy, ed. *Community Activism and Feminist Politics: Organizing across Race, Class, and Gender*. London: Routledge, 1998.
Niva, S. "Tough and Tender: New World Order Masculinity and the Gulf War". In *The "Man" Question in International Relations*, eds., M. Zalewski and J. Parpart. Boulder, CO: Westview Press, 1998.

Nnaemeka, Obioma. "Nego-Feminism: Theorizing, Practicing, and Purging Africa's Way". *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 29, 2 (2004): 357–85.
Nussbaum, Martha. *Sex and Social Justice*. Oxford, UK: Oxford University Press, 1999.
Okeke, Philomina. "Postmodern Feminism and Knowledge Production; The African Context". *Africa Today* 43, 3 (Summer, 1996): 223–34.
Oyewùmi, Oyèrónké, ed. *African Women and Feminism: Reflecting on the Politics of Sisterhood*. Lawrenceville, NJ: Africa World Press, 2003.
Parpart, Jane L., and Marysia Zalewski, Eds. *Rethinking the Man Question: Sex, Gender and Violence in Interntional Relations*. London and New York: Zed Books, 2008.
Pateman, Carole. *The Sexual Contract*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1988.
Peterson, V. Spike. *Gendered States: Feminist (Re)visions of International Theory*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1992.
———, and S. Runyan. *Global Gender Issues*. Boulder, CO: Westview Press, 1993.
Pettman, J. *Worlding Women: A Feminist International Politics*. London: Routledge, 1996.
Pierson, Jan Nederveen. *Empire and Emancipation: Power and Liberation on a World Scale*. London: Pluto Press, 1990.
Rai, Shirin, ed. *Women and the State: International Perspectives*. Bristol, PA: Taylor and Francis, 1996.
Robinson, Fiona. *Globalizing Care: Ethics, Feminist Theory, and International Relations*. Boulder, CO: Westview Press, 1999.
Rosen, Ruth. *The World Split Open: How the Modern Women's Movement Changed America*. New York: Viking, 2000.
Rosenblatt, Lisa. *Feminist IR: The Constructions of World Pictures and Fish Stories*. Wien (Vienna): WUV-Universitätverlag, 1999.
Shepherd, Laura J. *Gender Matters in Global Politics: A Feminist Introduction to International Relations*. New York: Routledge, 2010.
Smith, Barbara, ed. *Home Girls: A Black Feminist Anthology*. New York: Kitchen Table/ Women of Color Press, 1983.
Spelman, Elizabeth. *Inessential Women: Problems of Exclusion in Feminist Thought*. Boston: Beacon Press, 1988.
Steans, Jill. *Gender and International Relations: An Introduction*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1998.
Stienstra, D. *Women's Movements and International Organizations*. New York: St. Martin's Press, 1994.
Sylvester, Christine. "The Contributions of Feminist Theory to International Relations". In *International Theory: Positivism and Beyond*, eds., Steve Smith, Ken Booth, and Marysia Zalewski. New York: Cambridge University Press, 1996.
———. "The Emperors' Theories and Transformations: Looking at the Field through Feminist Lenses". In *Transformations in the Global Political Economy*, eds., D. Pirages and C. Sylvester. London: Macmillan, 1992.
———. *Feminist International Relations: An Unfinished Journey*. New York: Cambridge University Press, 2002.
———. *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
———. "'Masculinity', 'Femininity', and 'International Relations': Or Who Goes to the 'Moon' with Bonaparte and the Adder?" In *The 'Man' Question in International Relations*, eds., J. Parpart and M. Zalewski. Boulder, CO: Westview, 1998.
Tickner, J. Ann. *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press, 1992.
———. *Gendering World Politics*. New York: Columbia University Press, 2001.
———. "Hans Morgenthau's Principles of Political Realism: A Feminist Reformulation". *Millennium: Journal of International Studies* 17, 3 (1998): 429–40.
———. "You Just Don't Understand: Troubled Engagements between Feminists and IR Theorists". *International Studies Quarterly* 41 (1998): 611–32.
True, Jacqui. "Feminism". In *Theories of International Relations*, eds., Scott Burchill and Andrew Linklater. London: Palgrave Macmillan, 1996.
———, and Michael Mintrom. "Transnational Networks and Policy Diffusion: The Case of Gender Mainstreaming". *International Studies Quarterly* 45, 1 (March 2001): 27–57.
Weber, C. *Faking It: US Hegemony in a "Post-Phallic" Era*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999.
Whitworth, S. *Feminism and International Relations: Towards a Political Economy of Gender in Interstate and Non Governmental Institutions*. London: Macmillan, 1994.
Whitworth, Sandra. *Men, Militarism and UN Peacekeeping: A Gendered Analysis*. Boulder: Lynne Rienner, 2004.
Zalewski, Marysia. "Well, What Is the Feminist Perspective on Bosnia?" *International Affairs* 71, 2 (April 1995): 339–56.

eğer bireyler ilişkilerinde bir dereceye kadar kontrole sahipse, uluslararası ilişkiler dâhil olarak ve eğer nedensel kuramlar iradenin etkisini hesaba katıyor ve deterministik kaçınılmazlıkları çıkarıyorsa, öyleyse normatif kısım uluslararası ilişkiler kuramında neden ihmal edilmiştir?

Bu kitapta yapılan ana argümanlardan biri, fikirlerin, varsayımların ve uluslararası ilişkileri ilgilendiren açıklayıcı anlayışların, bireylerin "gerçeklik" anlayışını ve önerdiği açıklamaları ya da tahminleri etkilemesidir. Herhangi bir fikirdeki ya da uluslararası ilişkiler ve dünya siyaseti ile ilgili açıklamalı anlayışlardaki ön yargıları veya perspektifleri anlamak önemli olsa da bu tür bir bilginin, önceden yapılmış varsayımların, tercihlerin ya da değerlerin bir işlevi olduğu yorumunu yapmıyoruz. Gerçeklik olarak gördüğümüz şey, sahip olduğumuz fikirler ya da anlayışlarla çeliştiğinde, yeni bilgiye alışmak için yapılması gereken şey o bilginin ya da anlayışın değiştirilmesidir. Bizim uluslararası ilişkiler ile ilgili bilgilerimiz kusurludur ve farklı ön yargılar görüşümüzü kısıtlamaktadır ancak dünya, ön yargılar yanıltıcı olduğu zaman, onları kırmanın bir yolunu bulur. Gerçeklik üzerine iddialarda bulunan bilimsel kuşkuculuk, bazı önermeleri ya da hipotezleri tarihî, yorumsal ya da diğer ampirik veriler ile sınamaktadır. Sosyal ya da natürel alanlarda olması fark etmeden, bizim dünya üzerindeki bilgilerimizi geliştiren bilimsel gelişim yavaş ama süreklidir.

NOTLAR

1. Ahlak; bazen belirli bir gelenek, grup, birey veya dinî (örneğin, Hristiyan ahlakı) ilkeleri olarak dar görülebiliyor. Etik ahlakın felsefi çalışması (örneğin, Hristiyan ahlakı) ahlak ile aynı da görülebilir. Bir de normatif teorinin bir parçası olarak değer ifadesi de görülebilir ancak normatif ve değer düşünceler arasında bir ayrım gözetilmektedir. Aslında bazı normatif düşünceler ahlaki içeriğe sahip olmayan bir estetik bağlamında kullanıldığında terimlerin "kullanım gerekliliği ve doğruluğu" gibi bu sözlerle ilişkili olmadığı ortaya çıkar. Bizim amaçlarımız için ancak biz birbirleriyle ilişkili terimleri normatif, ahlaki, etik ve değer düşüncesi ile kullandığımızda fayda sağlayabiliriz.
2. Örneğin, Mary Midgley, "Individualism and the Concept of Gaia", *Review of International Studies* 26 (2000): 29–44; Stanley Hoffmann, *Duties beyond Borders: On the Limits and Possibilities of Ethical International Politics* (Syracuse, NY: Syracuse University Press, 1981).
3. Terry'nin perspektifinden bunun bir örneği olarak Nardin, *Law, Morality and the Relations of States* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1983). Nardin "toplulukçu" anlamında komüniteryen ahlakı şeklinde ifade eder.
4. Örneğin bk., Cicero, "'The Republic' and 'The Laws'", in William Ebenstein, *Great Political Thinkers,* 4th ed. (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1969), pp. 136–38.
5. Immanuel Kant, *Foundations of the Metaphysics of Morals,* trans. by Lewis White Beck (Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1959), 66–67. Kant'ın geniş edebiyatı üzerine özetin yapılmaması gerektiği vurgulanıyor. Biz özellikle çizeriz fakat geç yaparız. Hannah Arendt's *Lectures on Kant's Political Philosophy* (Chicago: University of Chicago Press, 1982).
6. See John Rawls, *A Theory of Justice* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971), 22.
7. Ibid., 62 ve 8, sırasıyla.

8. Bakınız, John Rawls's lecture on "The Law of Peoples", in Stephen Shute and Susan Hurley, eds., *On Human Rights* (New York: Basic Books, 1993), 41–82. The Aktaran is on p. 43. Cf. his later *The Law of Peoples* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001). detaylı bilgi için bakınız *Justice as Fairness: A Restatement* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 2001).
9. E. H. Carr, *The Twenty Years' Crisis, 1919–1939* (New York: Harper & Row, 1964), 97.
10. St. Augustine, "The City of God", in Ebenstein, *Great Political Thinkers,* 181–84.
11. Örneğin bk., Louis René Beres, *Mimicking Sisyphus: America's Countervailing Nuclear Strategy* (Lexington, MA: Lexington Books, 1983).
12. See, for example, Ward Wilson, "The Winning Weapon: Rethinking Nuclear Weapons in Light of Hiroshima", *International Security* 31, 4 (Spring 2007); 162–79.
13. For an overview, see Jack Donnelly, *International Human Rights* (Boulder, CO: Westview Press, 2006).
14. Diğer uzlaşma adresleri Racial Discrimination (1966), kadınlara dayalı fark gözetme (1979), Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (1984), ve Çocuğun Hakları (1989).
15. Bakınız, Richard A. Falk, *A Study of Future Worlds* (New York: Free Press, 1975), 11–30, and Falk, *The End of World Order: Essays on Normative International Relations* (New York: Holmes and Meier, 1983), 53.

iki ayrı hücreye koyma girişimi, insan aklının kendi dünya görüşünü bir çeşit ahlaki düzene indirgemeye çalışan köklü isteğine çok fazla aykırıdır. Siyasi olarak iyi olan şeylerin ahlaki olarak kötü olacağına inanmak, bizi uzun vadede memnun eden bir inanış değildir ve siyasetin içindeki gücü ahlakileştiremeyeceğimize göre ya da gücü siyasetten topyekûn çıkartamayacağımıza göre, tamamen çözülmesi mümkün olmayan bir ikilem ile karşı karşıya kalmaktayız. Ütopya ve gerçekliğin düzlemleri asla çakışmaz. Bu ideal kurumsallaştırılamaz ve kurum idealize edilemez. Dr. Niebuhr, siyasetin "tarihin sonuna kadar, vicdan ve gücün birleşeceği, insan hayatının ahlaki ve zoraki unsurlarının karışıp, farazi ve huzursuz tavizlerinin önüne geçeceği"ni yazar.[15] Bu tavizler, çoğu diğer insani sorunun çözümü gibi, huzursuz ve farazi olmaya devam eder. Ancak her tavizin önemli bir parçası, iki unsurun da dikkate alınacağıdır.

Öyleyse biz şimdi, uluslararası ilişkilerde rol oynayan bu iki ana unsuru, yani güç ve ahlakı, analiz edeceğiz:

Notlar

1. Ben her yerde zengin adamların milletler topluluğu adı altında ve bahanesiyle kendi avantajları için her daim belirli komplo algıladığını düşünüyorum (More, *Utopia*). "The exploitation of one part of society by another is common to all past centuries". (*Communist Manifesto*).
2. *A Defence of Liberty against Tyrants (Vindiciae contra Tyrannos*), ed. Laski, Introd. 55.
3. Linton, *The Study of Man,* 240; Laski, *A Grammar of Politics*, 20.
4. J. Truslow Adams, Amerika'nın Destanı, Devlet vatandaşlarının rızasını ahlaki temelin yanı sıra güç temeline de dayandırır. Bu düşünce Locke ve Rousseau tarafından ileri sürülen ve Amerikan ile Fransız Devrimleri ile popüler olan bir görüştür. Çek-Slovak 18 Ekim 1918 tarihinde bağımsızlığını ilan etti fakat modern dünya örgütünün temel dayanağını kabul etmeyen Avusturya-Macaristan hiçbir gerekçeye sahip olmadan kendi kendini yönetme üzerine inşa edilmenin yapısını kabulleniyordu. Şubat 1938 tarihinde Hitler Schuschnigg'e, daha sonra Avusturya Başbakanı, verdiği demeçte; "Uzun vadede, her kanunilik eksik bir rejimi meydana getiriyorsa, gerçekçe olarak sadece kuvvet tarafından yönetilen bir yönetimi savunurdu (17 Mart 1938 yılında Reichstag'daki konuşma) ve sürekli olarak kamuoyu ile bir çatışma ortamı oluştururdu." Hitler devletin iki ayağı olarak "kuvvet" ve "popülerlik" kavramlarını öne sürmüştür.(Kavgam, 579).
5. Catlin, *The Science and Method of Politics,* 309.
6. Frankfort derslerinden esinlenerek dünyada Realpolitik ölçüde 1853 yılında von Rochau'nun *Grundsätze der Realpolitik* eseri ilk kez yayınlandı ve dikkat çekici oldu. Bundan dolayı Hitler'in Realpolitik Weimar Cumhuriyeti'nin derslerine açıklık getirdi.
7. Winston Churchill, *Silahlar ve Anlaşma*, 368. Gücün sorunları çözmede önemli ve itici bir etmen olduğuna dair tartışmalar için çözümlemeler sayfa 209-216 arasında geliştirilmiştir.
8. Bakunin (*Œuvres*, i. s. 150; cf. vi. 17: "Eğer insanlık tarihinde bir şeytanlık varsa bu, komutun ve otoritenin ilkeleridir."
9. 2 Ağustos 1937 tarihinde Times dergisinde Paul'un makalesinden yapılan bir alıntı.
10. R. Niebuhr, *Ahlaki Adamlar ve Ahlaksız Toplum,* 77.
11. Quoted in W. F. Bruck, *Almanya'nın Sosyal ve Ekonomik Tarihi,* 65.
12. Bernhardi, *Almanya ve Gelecekteki Savaş* (İngilizce çeviri), 29.
13. "Doğru yerde kullanılan güç" düşüncesi Sayın Maxton'un dile getirdiği gibi anlamsız bir kavramdır. Çünkü "Benim için doğru yer tam anlamıyla onu nerede kullanmak istediğime bağlıdır." (Avam Kamarası, 7 Kasım 1933: Resmî Kayıt, col. 130). Politikalardaki kuvvet bazı gruplar için daima bir çeşit ilgi aracıdır.
14. "Büyük adamlar arasında hemen hemen her zaman kötü adamlar da olmuştur." yani "İyi adamlar tarafından hiçbir zaman ülke kurtarılmamıştır." diye söyler Walpole (Özgürlük Tarihi, 219). Walpole'un bu sözlerine karşı Rosebery ise "Büyük İngiliz adamları hakkında hemen sorar: O 'iyi bir adam' mıydı?" (Napolyon: Son Faz, 364)
15. R. Niebuhr, *Moral Man and Immoral Society,* 4.

kaybederiz. Olasılık duygumuzu kaybedersek ahlaki pusulamızı da kaybederiz.

Bizden önceki nesiller gibi biz de böyle bir geleceği reddetmeliyiz. Dr. King'in aynı durumda yıllar önce söylediği gibi, "Tarihin anlaşmazlıklarına son bir cevap olarak çaresizliği kabul etmeyi reddediyorum. İnsanın mevcut durumdaki 'olma' hâlinin, onun her zaman karşısında olan 'olması gereken'e ulaşmayı ahlaki olarak ulaşamaz hâle getirmesi fikrini kabullenmeyi reddediyorum."

Gelin olması gereken dünyaya, hâlâ hepimizin ruhunu karıştıran o kutsal parıltıya uzanalım (alkışlar).

Bugün bir yerde, burada ve şimdi, olduğu hâliyle dünyada, bir asker teçhizattan yoksun olarak barışı korumak için dik duruyor. Bugün bir yerde, bu dünyada, genç bir protestocu hükûmetinin şiddetini bekliyor ama yürüyecek cesarete sahip. Bugün bir yerde, bir anne çocuğunu okutmak için yorucu yoksullukla mücadele veriyor, dişiyle tırnağıyla çocuğunu okula göndermesi için gereken birkaç kuruşu bir araya getiriyor çünkü ona göre bu zalim dünyada hâlâ o çocuğun hayallerine yetecek yer var.

Gelin onların örnekleriyle yaşayalım. Eziyetin her zaman bizimle olacağını kabullenip hâlâ adalet için uğraş verebiliriz. Ahlaksızlık inadını kabullenip asalet için uğraş verebiliriz. Doğru ve yerinde, savaşların olacağını anlayıp hâlâ barış için uğraş verebiliriz. Bunu, insan gelişiminin hikâyesi adına yapabiliriz. Bütün dünyanın umudu budur ve bu meydan okuma anında, bu gaye bizim dünyada var olma sebebimiz olmalıdır.

Hepinize çok teşekkür ediyorum (alkışlar).

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Ek olarak normatif teori, felsefi ve ahlaki argüman gibi anlaşılmalıdır ve biz bu söylemde yer alan normlar, değerler, fikirler ya da uluslararası ilişkiler ve dünya siyasetinde önemli olan nasıl ve niçin soruları hakkında daha çok yazılanların anlaşılmasını kavramalıyız. Böylece biz bu kavranılanları, idealizm-realizm tartışması, insan hakları, savaş ve barış ile insani müdahale bağlamında düzenlediğimiz geniş kategoriler kapsamında değerlendirebiliriz.

Genel Olarak

Adler, Emanuel, and Beverly Crawford, eds. *Progress in Postwar International Relations*. New York: Columbia University Press, 1991.

Albin, Cecilia. *Justice and Fairness in International Organization*. New York: Cambridge University Press, 2001.

Altman, Andrew, and Christopher Heath Wellman. *A Liberal Theory of International Justice*. New York: Oxford University Press, 2009.

Arendt, Hannah. *Lectures on Kant's Political Philosophy*. Ed. Ronald Beiner. Chicago: University of Chicago Press, 1982.

Beck, Robert J., Anthony Clark Arend, and Robert D. Vander Lugt, eds. *International Rules*. New York: Oxford University Press, 1996.

Behr, Hartmut. *A History of International Politics Theory: Ontologies of the International*. New York: Palgrave Macmillan, 2010.

Beitz, Charles R. *Political Theory and International Relations*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1979.

Björkdahl, Annika. "Norms in International Relations: Some Conceptual and Methodological Reflections", *Cambridge Review of International Affairs*. 15, 1 (April 2002): 9–23.

Brown, Chris. *Practical Judgement in International Politics Theory: Selected Essays*. New York: Routledge, 2010.

Booth, Ken, Tim Dunne, and Michael Cox. "Special Issue: How Might We Live? Global Ethics in a New Century". *Review of International Politics*. 26, 5 (December 2000): 1–234.

Brandt, Richard B. *Ethical Theory: The Problems of Normative and Critical Ethics*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1959.

Caney, Simon. *Justice Beyond Borders*. New York: Oxford University Press, 2006.

Clark, Ian. *Legitimacy in International Society*. New York: Oxford University Press, 2005.

Cochran, Molly. *Normative Theory in International Relations: A Pragmatic Approach*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Cooley, Alexander, and Hendrik Spruyt. *Contracting States: Sovereign Transfers in International Relations*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009.

Covell, Charles. *The Law of Nations in Political Thought: A Critical Survey From Vitoria to Hegel*. New York: Palgrave Macmillan, 2010.

Diehl, Paul F., Charlotte Ku, and Daniel Zamora. "The Dynamics of International Law: The Interaction of Normative and Operating Systems". *International Organization* 57, 1 (Winter 2003): 43–75.

Donelan, Michael. *Elements of International Political Theory.* New York: Oxford University Press, 1990.

Doyle, Michael W. "Symposium: One World, Many Peoples: International Justice in John Rawls's *The Law of Peoples*", *Perspectives on Politics*. Vol. 4, No. 1 (March 2006): 109-20.

Falk, Richard. *The Declining World Order: America's Imperial Geopolitics*. New York: Routledge, 2004.

———. *Explorations at the Edge of Time: The Prospects for World Order*. Philadelphia: Temple University Press, 1992.

———. *On Humane Governance: Toward a New Global Politics*. University Park: Pennsylvania State University Press, 1995.

———. *Law in an Emerging Global Village: A Post-Westphalian Perspective*. Ardsley, NY: Transnational Publishers, 1998.

———. "Perspectives on Global Justice: Norms, Structures, Processes and Context", *In Between Cosmopolitan Ideals and State Sovereignty: Studies in Global Justice*. Eds. Ronald Tinnevelt, and Gert Verschraegen. New York: Palgrave Macmillan, 2006.

———. *Predatory Globalization: A Critique*. Malden, MA: Polity Press, 1999.

———. *Religion and Humane Global Governance*. New York: Palgrave Macmillan, 2001.

———, Balakrishnan Rajagopal, and Jacqueline Stevens, eds. *International Law and the Third World: Reshaping Justice*. New York: Routledge-Cavendish, 2008.

Fox, Jonathan, and Shmuel Sandler. *Bringing Religion Into International Relations*. New York: Palgrave Macmillan, 2004.

Franck, Thomas M. *Fairness in International Law and Institutions*. New York: Oxford University Press, 1995.

Frost, Mervyn. *Ethics in International Relations: A Constitutive Theory.* Cambridge, England: Cambridge University Press, 1996.

———. *Towards a Normative Theory of International Relations*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1986.

Gilbert, Alan. *Democratic Individuality.* Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1990.

Goldsmith, Jack L., and Eric A. Posner. *The Limits of International Law*. New York: Oxford University Press, 2007.

Hayden, Patrick. *Political Evil in a Global Age: Hannah Arendt and International Theory*. New York: Routledge, 2009.

Hirsch, Moshe. "Compliance with International Norms in the Age of Globalization: Two Theoretical Perspectives". In *The Impact of International Law on International Cooperation: Theoretical Perspectives*. Eds. Eyal Benvenisti and Moshe Hirsch. New York: Cambridge University Press, 2004.

Hoffmann, Stanley. *Duties beyond Borders: On the Limits and Possibilities of Ethical International Politics*. Syracuse, NY: Syracuse University Press, 1981.

Keene, Edward. *Beyond the Anarchical Society: Grotius, Colonialism, and Order in World Politics*. New York: Cambridge University Press, 2002.

Lebow, Richard Ned. *A Cultural Theory of International Relations*. New York: Cambridge University, Press, 2009.

———. *Coercion, Cooperation and Ethics in International Relations*. New York: Routledge, 2007.

Milner, Helen V. "Globalization, Development, and International Institutions: Normative and Positive Perspectives", *Perspectives on Politics*. Vol. 3, No. 4 (December 2005): 833–54.

Nardin, Terry. *Law, Morality and the Relations of States*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1983.

Nelson, Daniel, and Laura Neack, eds. *Global Society in Transition: An International Politics Reader.* New York: Kluwer Law International, 2002, Chapter 3.

Nolan, Cathal J., ed. *Ethics and Statecraft: The Moral Dimension of International Affairs*. Westport, CT: Praeger, 1995.

Onuf, Nicholas. *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia: University of South Carolina Press, 1989.

Rawls, John. *Justice as Fairness: A Restatement*. Ed. Erin Kelly. Cambridge, MA: Belknap Press, 2001.

———. *The Law of Peoples*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999.

———. *A Theory of Justice*. Rev. ed. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1971, 1999.

Reus-Smit, Christian, ed. *The Politics of International Law.* New York: Cambridge University Press, 2004.

Robinson, Fiona. *Globalizing Care: Ethics, Feminist Theory, and International Relations*. Boulder, CO: Westview Press, 1999.
Rosenthal, Joel H., ed. *Ethics and International Affairs*. Washington, DC: Georgetown University Press, 1995.
Singer, Peter. *How Are We to Live? Ethics in an Age of Self-Interest*. Oxford: Oxford University Press, 1997.
Thompson, Jana. *Justice and World Order: A Philosophical Inquiry*. New York: Routledge, Chapman & Hall, 1992.
Thompson, Kenneth W., ed. *Ethics and International Relations*. New Brunswick, NJ: Transaction Books, 1985.
———. *Traditions and Values in Politics and Diplomacy*. Baton Rouge, LA: State University Press, 1992.
Walzer, Michael. *Thick and Thin: Moral Argument at Home and Abroad*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press, 1994.
Wapner, Paul, and Lester Edwin J. Ruiz. *Principled World Politics: The Challenge of Normative International Relations*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2000.

İdealizm ve Realizm Üzerine Eski Tartışmalar

Carr, E. H. *The Twenty Years' Crisis, 1919–1939*. New York: Harper & Row, 1964.
Herz, John H. *The Nation-State and the Crisis of World Politics*. New York: David McKay, 1976.
———. *Political Realism and Political Idealism*. Chicago: University of Chicago Press, 1951.
———. "Political Realism Revisited". *International Studies Quarterly* 25, 2 (June 1981): 182–97.
Kegley, Charles W. "Neo-Idealism: A Practical Matter". *Ethics and International Affairs* 2 (1988): 173–97.
Kennan, George F. "Morality and Foreign Policy". *Foreign Affairs* 64, 2 (Winter 1985–86): 205–18.
Morgenthau, Hans J. *In Defense of the National Interest*. New York: Alfred A. Knopf, 1960.
———. *Politics among Nations,* 5th ed. New York: Knopf, 1978.
———. *Truth and Power*. New York: Praeger, 1970.
Niebuhr, Reinhold. *Christian Realism and Political Problems*. New York, Scribners, 1953.
Osgood, Robert E. *Ideals and Self-Interest in American Foreign Relations*. Chicago: University of Chicago Press, 1953.
Wolfers, Arnold. "Statesmanship and Moral Choice". *World Politics* (1949): 175–95.

İnsan Hakları Üzerine

Alston, Philip, Ryan Goodman, and Henry J. Steiner. *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*. New York: Oxford University Press, 2007.
Apodaca, Clair. *Understanding U.S. Human Rights Policy: A Paradoxical Legacy*. London: Routledge, 2006.
Barry, Brian, and Robert E. Goodin, eds. *Free Movement: Ethical Issues in the Transnational Migration of People and Money*. University Park: Pennsylvania State University Press, 1992.
Benhabib, Seyla. "Claiming Rights Across Borders: International Human Rights and Democratic Sovereignty", *American Political Science Review*. Vol. 103, No. 4 (November 2009): 691–704.
Brysk, Alison. *Globalization and Human Rights*. Berkeley: University of California Press, 2002.
———. *Human Rights and Private Wrongs: Constructing Global Civil Society*. New York: Routledge, 2005.
Charvet, John, and Elisa Kaczynska-Nay. *The Liberal Project and Human Rights: The Theory and Practice of a New World Order*. New York: Cambridge University Press, 2009.
Donnelly, Jack. *The Concept of Human Rights*. New York: St. Martin's Press, 1985.
———. *International Human Rights*. Boulder, CO: Westview Press, 1993, 2006.
———. *Universal Human Rights*. New Delhi, India: Manas Publications, 2005.
———. *Universal Human Rights in Theory and Practice*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2002.
Falk, Richard A. *Achieving Human Rights*. New York: Routledge, 2009.
———. *Human Rights Horizons: The Pursuit of Justice in a Globalizing World*. New York: Routledge, 2000.
Finnemore, Martha. "Constructing Norms of Humanitarian Intervention". In *The Culture of National Security: Norms and Identity in International Politics,* ed., Peter Katzenstein. New York: Columbia University Press, 1996.
Forsythe, David P. *Human Rights in International Relations,* 2nd ed. Cambridge, England: Cambridge University Press, 2006.
Frost, Mervyn. *Constituting Human Rights: Global Civil Society and the Society of Democratic States*. New York: Routledge, 2002.

Greenberg, Karen J., and Joshua J. Dratel, eds. *The Torture Papers: The Road to Abu Ghraib*. New York: Cambridge University Press, 2005.
Haas, Ernst B. *Global Evangelism Rides Again: How to Protect Human Rights without Really Trying*. Berkeley: University of California Institute of International Studies, 1978.
———. *Human Rights and International Action: The Case of Freedom of Association*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1970.
Hunt, Lynn. *Inventing Human Rights: A History*. New York: W.W. Norton, 2007.
Ignatieff, Michael, Kwame Anthony Appiah, David A. Hollinger, and Thomas W. Laqueur. *Human Rights as Politics and Idolatry*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2003.
Ishay, Micheline R. *The History of Human Rights: From Ancient Times to the Globalization Era*. Berkeley, CA: University of California Press, 2004.
———, ed. *The Human Rights Reader*. New York: Routledge, 1997, 2007.
Klotz, Audie. *Norms in International Relations: The Struggle against Apartheid*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1999.
Lauren, Paul Gordon. *The Evolution of International Human Rights: Visions Seen*, 2nd ed. Phildelphia: University of Pennsylvania Press, 2003.
Pogge, Thomas W. *World Poverty and Human Rights: Cosmopolitan Responsibilities and Reforms*. Cambridge, UK: Polity, 2002.
Shute, Stephen, and Susan Hurley, eds. *On Human Rights: The Oxford Amnesty Lectures, 1993*. New York: Basic Books, 1993.
Sikkink, Kathryn. *Mixed Signals: U.S. Human Rights Policy in Latin America*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2004.

Savaş ve Barış Üzerine

Alford, Roger P. "On War Is Hell". *Chicago Journal of International Law* 3 (2002): 207–18.
Allan, Pierre, and Alexis Keller, eds. *What Is a Just Peace?* New York: Oxford University Press, 2006.
Arendt, Hannah. *On Violence*. New York: Harcourt, Brace and World, 1970.
Bass, Gary Jonathan. *Stay the Hand of Vengeance: The Politics of War Crimes Tribunals*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000.
Best, Geoffrey. *War and Law Since 1945*. New York: Oxford University Press, 1994.
Booth, Ken. *Law, Force and Diplomacy*. London: Allen & Unwin, 1985.
Bull, Hedley. "Recapturing the Just War for Political Theory". *World Politics* 31, 4 (July 1979): 588–99 (A review of Walzer, *Just and Unjust Wars*.).
Childress, James F. *Moral Responsibility in Conflict: Essays on Nonviolence, War and Conscience*. Baton Rouge, LA: Louisiana State University Press, 1982.
Doyle, Michael W. *Striking First: Preemption and Prevention in International Conflict*. Ed. Stephen Macedo. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008.
———. *Ways of War and Peace*. New York: W.W. Norton, 1997 (Part Four addresses conscience and power.).
Elshtain, Jean. *Just War against Terror: The Burden of American Power in a Violent World*. New York: Basic Books, 2003.
———. *Women and War*. New York: Basic Books, 1987.
Falk, Richard. *The Costs of War: International Law, the UN, and World Order After Iraq*. New York: Routledge, 2008.
——— and David Krieger, Eds. *At the Nuclear Precipice: Catastrophe or Transformation?* New York: Palgrave Macmillan, 2008.
Garcia, Denise. *Small Arms and Security: New Emerging International Norms*. London: Routledge, 2006.
Hoffmann, Stanley. *On War and Morality*. Princeton: Princeton University Press, 1989.
Howard, Michael, et al., eds. *The Laws of War: Constraints on Warfare in the Western World*. New Haven, CT: Yale University Press, 1994.
Ignatieff, Michael. *The Lesser Evil: Political Ethics in an Age of Terrorism*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2004.
Johnson, James Turner. *Can Modern War Be Just?* New Haven, CT: Yale University Press, 1984.
———. *Ideology, Reason, and the Limitation of War: Religious and Secular Concepts, 1200–1740*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1975.
———. *Just War Tradition and the Restraint of War*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1981.
———. *Morality and Contemporary Warfare*. New Haven, CT: Yale University Press, 1999.
Kegley Jr., Charles, and Raymond Gregory. "Normative Constraints on the Use of Force Short of War". *Journal of Peace Research* 23, 3 (September 1986): 213–27.
Lackey, Douglas P. *The Ethics of War and Peace*. Englewood Cliffs [now Upper Saddle River], NJ: Prentice Hall, 1989.

Morrow, James D. "When Do States Follow the Laws of War?" *American Political Science Review.* Vol. 101, No. 3 (August 2007): 559-72.
Mueller, John. *The Remnants of War.* Ithaca, NY: Cornell University Press, 2004.
Nardin, Terry, ed. *The Ethics of War: Religious and Secular Perspectives.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996.
O'Brien, William V. *The Conduct of Just and Limited War.* New York: Praeger, 1981.
Orend, Brian. "Justice after War". *Ethics and International Affairs* 16 (2002): 43–56.
———. *War and International Justice: A Kantian Perspective.* Blasdell: Wilfrid Laurier University Press, 2000.
Piazza, James A., and James Igor Walsh, eds. "Symposium and the War on Terror", *PS: Political Science and Politics.* Vol. 43, No. 3 (July 2010): 407–50.
Price, Richard. "Emerging Customary Norms and Anti-Personnel Landmines". In *The Politics of International Law,* ed., Christian Reus-Smit. New York: Cambridge University Press, 2004.
Ramsey, Paul. *The Just War: Force and Political Responsibility.* New York: University Press of America, 1968, 1983.
Rapoport, Anatol. *The Origins of Violence.* New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1989, 1995.
———. *Peace: An Idea Whose Time Has Come.* Ann Arbor: University of Michigan Press, 1992.
———. *Strategy and Conscience.* New York: Schocken Books, 1969.
Raymond, Gregory. "International Norms: Normative Orders and Peace". In *What Do We Know about War,* ed., John A. Vasquez. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2000.
Reisman, W. Michael, and Christ T. Antonious, eds. *The Laws of War: A Comprehensive Collection of Primary Documents on International Law Governing Armed Conflict.* New York: Vintage, 1994.
Thomas, Ward. *The Ethics of Destruction: Norms and Force in International Relations.* Ithaca, NY: Cornell University Press, 2001.
Walzer, Michael. *Arguing About War.* New Haven: Yale University Press, 2004.
———. *Just and Unjust Wars.* 2nd ed. New York: Basic Books, 1977, 1992.
Welch, David A. *Justice and the Genesis of War.* New York: Cambridge University Press, 1993.

İnsani Müdahale Üzerine

Campbell, Kenneth J. *Genocide and the Global Village,* 2nd rev. ed. New York: Palgrave Macmillan, 2001.
Frye, Alton. *Humanitarian Intervention: Crafting a Workable Doctrine.* New York: Council on Foreign Relations Press, 2000.
Haass, Richard N. *Intervention: The Use of American Military Force in the Post–Cold War World.* Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 1999.
Hoffmann, Stanley. *The Ethics and Politics of Humanitarian Intervention.* South Bend, IN: University of Notre Dame Press, 1997.
Holzgrefe, J. L., and Robert O. Keohane, eds. *Humani- tarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas.* Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2003.
Hudson, Kimberly A. *Justice, Intervention, and Force in International Relations: Reassessing Just War Theory in the 21st Century.* New York: Routledge, 2009.
Janzekovic, John. *The Use of Force in Humanitarian Intervention: Morality and Practicalities.* Aldershot, Hampshire (UK): Ashgate, 2006.
Kuperman, Alan J. *The Limits of Humanitarian Intervention: Genocide in Rwanda.* Washington, DC: Brookings Institution Press, 2001.
Kusano, Hiroki. "Humanitarian Intervention: The Interplay of Norms and Politics". In *International Intervention in the Post–Cold War World: Moral Responsibility and Power Politics,* eds., Michael C. Davis, Wolfgang Dietrich, Bettina Scholdan, and Dieter Sepp. Armonk, NY: M.E. Sharp, 2004.
Minow, Martha. *Between Vengeance and Forgiveness: Facing History after Genocide and Mass Violence.* Boston: Beacon Press, 1998.
Orford, Anne. *Reading Humanitarian Intervention: Human Rights and the Use of Force in International Law.* Cambridge, England: Cambridge University Press, 2003.
The Responsibility to Protect: The Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. Ottawa: IDRC Books, 2002.
Weiss, T. *Humanitarian Intervention: Ideas in Action.* Cambridge, England: Polity, 2007.
Welsh, Jennifer M., ed. *Humanitarian Intervention and International Relations.* New York: Oxford University Press, 2006.
Wheeler, Nicholas J. *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society.* New York: Oxford University Press, 2002.

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI VE YUMUŞAK GÜÇ

Kadir Sancak

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1466
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 046
ISBN : 978-605-320-372-8
© 1. Basım, Mart 2016

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI VE YUMUŞAK GÜÇ
Kadir Sancak

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.: 1 Kazımkarabekir /ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sancak, Kadir.
Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç / *Kadir Sancak*
1. Basım, x + 156 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-372-8
1. Uluslararası İlişkiler 2. Güç 3. Yumuşak Güç

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Dünya üzerinde ilk siyasal yapıların kurulması ile birlikte bu yapılar arasında başlayan mücadeleler, beraberinde güç kavramını ortaya çıkarmıştır. Antik Çağ'dan bugüne kadar gelinen süreçte güç, uluslararası ilişkiler düşüncesi içerisinde önemli bir yer tutmuş ve disiplinin özerk bir yapı kazanmasında büyük rol oynamıştır. Her daim önemini muhafaza eden güç kavramı, zaman içerisinde dönüşüme uğramış ve gelinen son aşamada yumuşak yüzüyle daha fazla anılmaya başlanmıştır. İçinde bulunduğumuz yüzyılla birlikte uluslararası literatürde gücün bu yüzüne, yani yumuşak güce temas eden birçok akademik çalışma yapılmış ancak Türkiye'deki popüler yayınlarda gündeme gelen kavram akademik yayınlarda pek fazla yer bulamamıştır.

Uluslararası ilişkiler günümüzde akademik bir disiplin olmanın ötesinde birçok insanın ilgi duyduğu bir alan hâline gelmiştir. Bu alanın temel kavramlarından biri olan gücü ve onun bir çeşidi olan yumuşak gücü her yönüyle ele alan bu eserle, konuya ilgi duyan herkesin uluslararası sistemin işleyişine dair bilgi sahibi olması amaçlanmıştır. Öte yandan son dönemde Türkiye'de benimsenen dış politika yaklaşımında yumuşak güç kavramı, temel referans noktalarından biri olmuştur. Bu nedenle de konuyu ayrıntılı bir şekilde ele alan bu kitabın, Türkçe literatürde var olan boşluğun doldurulması ve takip edilen dış politikanın daha iyi anlaşılması bağlamında önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Kadir Sancak
Mart 2016

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ ..... **vii**

BİRİNCİ BÖLÜM: ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI **1**

1.1. THUCYDIDES'TEN MORGENTHAU'YA TARİHÎ SÜREÇ İÇERİSİNDE GÜÇ KAVRAMI 1

1.2. TEORİLERİN GÜÇ KAVRAMINA YAKLAŞIMI 19

1.2.1. Realizm/Neorealizm 21

1.2.2. Liberalizm/Neoliberalizm 25

1.2.3. Konstrüktivizm 27

1.2.4. Diğer Teoriler ve Yaklaşımlar 30

1.3. GÜÇ KAVRAMININ TANIMI VE TANIM ETRAFINDAKİ TARTIŞMALAR 32

1.4. GÜCÜN NİTELİKLERİ 35

1.5. GÜCÜN ÖLÇÜLEBİLİRLİĞİ 38

1.6. GÜCÜN UNSURLARI 40

1.6.1. Somut Unsurlar 42

1.6.1.1. Coğrafya 42

1.6.1.2. Ekonomik Kaynaklar 43

1.6.1.3. Askerî Kapasite 45

1.6.1.4. Nüfus 47

1.6.2. Soyut Unsurlar 48

1.6.2.1. Ulusal Karakter 48

1.6.2.2. Ulusal Moral 49

1.6.2.3. Diplomasinin Niteliği 50
1.6.2.4. Hükûmetin Niteliği 50
1.6.3. Diğer Güç Unsurları ve Güç Denklemleri 53
1.7. GÜÇ ÇEŞİTLERİ 58

İKİNCİ BÖLÜM: YUMUŞAK GÜÇ 63
2.1. GÜCÜN DÖNÜŞÜMÜ VE YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI 63
2.2. YUMUŞAK GÜCÜN ÖNEMİ 69
2.3. JOSEPH S. NYE'IN YUMUŞAK GÜÇ YAKLAŞIMI 78
2.3.1. Nye'ın Yumuşak Güç Tanımı 78
2.3.2. Sert Güç Yumuşak Güç İlişkisi 83
2.3.3. Yumuşak Gücün Kaynakları 91
2.3.3.1. Kültür 92
2.3.3.2. Siyasi Değerler 99
2.3.3.3. Dış Politika 101
2.4. NYE'IN YUMUŞAK GÜÇ YAKLAŞIMININ ELEŞTİRİSİ 104
2.5. YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMINA KATKI YAPAN DİĞER ÇALIŞMALAR 107
2.6. YUMUŞAK GÜCÜN İŞLEYİŞİ VE KAMU DİPLOMASİSİ 119
2.6.1. Kamu Diplomasisinin Tanımı ve Geçmişi 119
2.6.2. Kamu Diplomasisinin Karakteri 122
2.6.3. Kamu Diplomasisi Uygulama Alanları ve Araçları 126
2.7. YUMUŞAK GÜCÜN SINIRLILIĞI 133

SONUÇ 137

KAYNAKÇA 141

KAYNAKÇA

Akbaş, Zafer ve Tuna, Hakan (2012), "Bir Dış Politika Aracı Olarak Yumuşak Gücün Turizm Sektörüne Etkisi: Türkiye Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme", **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 49 (571), 5-17.

Akça Ataç, Cemile (2012), "AB'nin Normatif Kapasite Sorunu, Akdeniz İçin Birlik ve Türkiye", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 11 (1), 1-24.

Akçadağ, Emine, "Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi" (t.y), http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf, (30/05/2014).

_____ "ABD'nin Kamu Diplomasisi Stratejisi: Akıllı Güç" (t.y.), http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/abdkdstratejisi.pdf, (25/05/2014).

Akçay, Engin (2012), **Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları,** Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları.

Akıncı Vural, Z. Beril ve Bat, Mikail (2010), "Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma", **Journal Of Yasar University**, 20 (5), 3348-3382.

Akşemsettinoğlu, Gökhan (2002), "Power Politics in International Affairs", **Foreign Policy**, 29 (3-4), 66-76.

Albayrak, Ahmet (2000), "Bir Medeniyet Kuramcısı Olarak İbn Haldun", **Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, 9 (9).

Anderson, Peter J. (2005), **The Global Politics Of Power, Justice And Death, An Introduction To International Relations**, New York: Taylor and Francis E-Library.

Anıl, Yaşar Şahin (2010), **Niccolo Machiavelli**, İstanbul: Kastaş Yayınları.

Arı, Önder (1987), **Uluslararası İlişkiler**, İstanbul: Der Yayınları.

Arı, Tayyar (1997), **Uluslararası İlişkiler**, İstanbul: Alfa Yayınları.

_____ (2010), **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, Bursa: MKM Yayıncılık.

_____ (2011), **Uluslararası İlişkiler ve Dış politika,** Bursa: MKM Yayıncılık.

Arıboğan, Deniz Ülke (2001), **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri, Uluslararası İlişkilerde Güç Mücadelesi**, İstanbul: Der Yayınları.

_____ (2007), **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Armaoğlu, Fahir (2012), **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 18. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Armistead, Edwin L. (2004), **Information Operations: Warfare And The Hard Reality Of Soft Power**, 1. Baskı, Washington DC: Brassey's.

Arquilla, John ve Ronfeldt, David (1996), "Information, Power, and Grand Strategy: In Athena's Camp", Stuart J. D. Schwartzstein (Ed.), **The Information Revolution and National Security: Dimensions and Directions**, (141-171), Washington D.C: CSIS.

Asunakutlu, Tuncer ve Safran, Barış (2004), "Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Çatışmalara Yönelik Bir Araştırma", **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 6 (1), 26-49.

Ateş, Davut (2009), "2002-2008 Döneminde Türkiye'nin Güç Arayışı", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 5 (17), 23-53.

_____ (2013), **Uluslararası Politika, Dünyayı Anlamak ve Anlatmak**, Bursa: Dora Yayıncılık.

Aydın, Mustafa (1996), "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 51 (1), 71-114.

_____ (2004), "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği" **Uluslararası İlişkiler**, 1 (1), 33-60.

Aydın, Mustafa ve Yazgan, Korhan (2013), "Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Akademisyenleri Eğitim: Araştırma ve Uluslararası Politika Anketi – 2011", **Uluslararası İlişkiler**, 9 (36), 3-44.

Aydın Koyuncu, Çiğdem (2012), "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 67 (1), 111-139.

Bachrach, Peter ve Baratz, Morton (1963), "Decisions and Nondecisions: An Analytical Framework", **American Political Science Review**, 57, 32-42.

Bachrach, Peter ve Baratz, Morton S. (1962), "Two Faces of Power", **The American Political Science Review**, 56 (4), 947-952.

Baldwin, David A. (1993), "Neoliberalism, Neorealism, and World Politics", David A. Baldwin (Ed.), **Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate**, 3-25, New York: Columbia University Press.

_____ (2002), "Power and International Relations", W. Carlsnaes ve Diğerleri (Ed.), **Handbook Of International Relations**,(177), London: Sage Publications.

Bektaş, Arsev (1993), "Machiavelli ve Hobbes "Siyasal İktidar" ve "Güç" Analizleri", **Marmara İletişim Dergisi**, (3), (Temmuz 1993), 177-188.

Boesche, Roger (2003), "Kautilya's Arthasastra on War and Diplomacy in Ancient India", **The Journal of Military History**, 67 (1), 9-37.

Bostancı, Meltem (2012), **Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi**, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Bozdağlıoğlu, Yücel ve Özen, Çınar (2004) "Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık", **Uluslararası İlişkiler**, 1 (4), 59-79.

Brown, Chris ve Ainley, Kirsten (2008), **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, (Çev. Arzu Oyacıoğlu), İstanbul: Yayınodası Yayıncılık.

Browning, John G. (2013), "Democracy Unplugged: Social Media, Regime Change, And Governmental Response In The Arab Spring", **Michigan State International Law Review**, 21 (1), 63-86.

Burchill, Scott ve Linklater, Adrew (2012),"Analiz Çerçevesi", Scott Burchill ve diğerleri (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Çev. Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan), İstanbul: Küre Yayınları.

Bursalıoğlu, Sibel (2007), "İbn-İ Haldun Sosyolojisinde Asabiyet Bağları, Devlet ve Kamu Maliyesi", **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 5 (2), 43-56.

Can, H. Derya (2011), "Maurya İmparatoru Çandragupta Döneminde Yönetim", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, 30 (50), 49-56.

Carr, Edward Hallett (2010), **Yirmi Yıl Krizi 1919-1939**, (Çev. Can Cemgil), İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Clark, Wesley K. (2003), **Winning Modern Wars: Iraq, Terrorism, and the American Empire**, New York: Public Affairs.

Cline, Ray S. (1980), **World Power Trends And U.S. Foreign Policy For The 1980s,** Boulder: Westview Press.

Cooper, Robert (2004), "Hard Power, Soft Power And The Goals Of Diplomacy", David Held ve Mathias Koenigg-Archibugi (Ed.), (167-180), **American Power in The 21st Century**, Cambridge: Polity Press.

Cural, Ahmet (2011), **Bush Doktrini ve Askeri Gücün Önalıcı ve Önleyici Savaş Kapsamında Kullanılması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalış, Şaban ve Özlük, Erdem (2007), "Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 17, 225-243.

Çavuş, Tuba (2012), "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2, 23-37.

Çelikpala, Mithat (2007), "Güç", Haydar Çakmak (Ed.), **Uluslararası İlişkiler, Giriş, Kavram ve Teoriler**, (64), Ankara: Platin Yayınları.

Dahl, Robert A. (1957), "The Concept of Power", **Behavioral Science**, 2 (3).

Davutoğlu, Ahmet (2012), **Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, 76. Baskı, İstanbul: Küre yayınları.

De Souza, Philip (2002), **The Peloponnesian War, 431-404 BC**, Oxford: Osprey Publishing.

Demir, Sertif ve Varlık, Ali Bilgin (2013), "Realist ve Liberal Teorilerde "Güç" Anlayışı", Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Ed.) **Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar**, (73-75), İstanbul: Beta BasımYayın.

Demir, Vedat (2012), **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç**, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Demirtepe, M. Turgut ve Özertem, Hasan Selim (2013), "Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları", **Bilig**,65, 95-118.

Dinç, Cengiz (2011), "Sivil Güç - Realist Oyuncu İkileminde Avrupa Birliği'nin Küresel Konumu Üzerine Tartışmalar", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 7 (28), 89-124.

Donnely, Jack (2012), "Realizm", Scott Burchill ve Diğerleri (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Çev. Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan), İstanbul: Küre Yayınları.

El-Husri, Sati (2001), **İbn-İ Haldun Üzerine Araştırmalar**, (Çev. Süleyman Uludağ), İstanbul: Dergah Yayınları.

Elman, Colin (2007), "Realism", Martin Griffiths (Ed.), **International Relations Theory For The Twenty-First Century: An Introduction**,(11), New York: Routledge.

Emeklier, Bilgehan (2011), "Uluslararası İlişkiler Disiplinininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar",**Bilge Strateji**, 2 (4), 139-184.

Erbaş, Yıldırım (2008), "İbn Haldun'un Bilgi Kuramı ve Disiplinlerarasılığı Düşünmek", **Akademik İncelemeler Dergisi**, 3 (1), 233-246.

Eryar Ünlü, Didem (2010), "Para ve Bilginin Hızla El Değiştirdiği Dünyada, "Yumuşak Güç" Önem Kazan", http://www.dunya.com/para-ve-bilginin-hizla-el-degistirdigi-dunyada-yumusak-guc-onem-kazan-108054yy.htm, (18/06/2014).

Gallarotti, Giulio M. (2011), "Soft Power: What It Is, Why It's Important, and The Conditions For Its Effective Use", **Journal of Political Power**, 4 (1), 1-51.

Gallarotti, Giulio M. ve Filali, Isam Yahia Al (t.y), "The Soft Power Of Saudi Arabia", http://works.bepress.com/giulio_gallarotti/37, (15/06/2014).

Gardels, Nathan (2005), "Amerika'nın Yumuşak Gücünün Yükselişi ve Düşüşü", **NPQ Dergisi**, 7 (1).

Gelb, Leslie H. (2009), **Power Rules, How Common Sense Can Rescue American Foreign Policy**, New York: Harper.

Goodman, Lenn Evan (1972), "Ibn Khaldun and Thucydides", **Journal of the American Oriental Society**, 92 (2), 250-270.

Gönlübol, Mehmet (1993), **Uluslararası Politika, İlkeler, Kavramlar, Kurumlar**, 4. Baskı, Ankara: Attila Kitabevi.

Griffiths, Martin ve diğerleri (2008), **International Relations, The Key Concepts**, Second Edition, New York: The Taylor and Francis E-Library.

Griffiths, Martin ve diğerleri (Ed.) (2011), **Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler**, (Çev. Cesran), Ankara: Nobel Yayın.

Henrique Cerbaro, Rodolfo (2011), "Competition-Trapping The Concept Of Power", **European Journal Of Social Sciences**, 21 (1), 148-153.

Hobbes, Thomas (2013), **Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti**, (Çev. Semih Lim), 11. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Huntington, Samuel (1996), **The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order**, Simon and Schuster.

İbn Haldun (2009), **Mukaddime (2 Cilt),** Süleyman Uludağ (Ed), 6. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları.

İlhan, Suat (1999), **Dünya Yeniden Kuruluyor, Jeopolitik ve Jeokültür Tartışmaları**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Jenkins, Garry (2007), "Soft Power, Strategic Security, and International Philanthropy." **North Carolina Law Review**, (85).

Kalpakian, Jack (2008), "Ibn Khaldun's Influence On Current International Relations Theory", **The Journal Of North African Studies**, 13 (3), 363-376.

Kautilya (1992), **The Arthashastra**, L.N. Rangarajan (Ed.), New Delhi: Penguin Books.

Kaya, Sezgin (2008), "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 63 (3), 83-111.

Kayapınar, Akif (2006), "İbn Haldûn'un Asabiyet Kavramı: Siyaset Teorisinde Yeni Bir Açılım", **İslâm Araştırmaları Dergisi**, 15, 83-114.

Kennedy, Paul (1996), **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**,6. Baskı, (Çev. Birtane Karanakçı), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Keohane, Robert O. ve Nye, Joseph S. (1998), "Power And Interdependence In The Information Age", **Foreign Affairs**, 77 (5), 84-94.

Kissenger, Henry (2010), **Diplomasi**, (Çev. İbrahim Kurt), 9. Baskı, İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Knutsen, Torbjon L. (2006), **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, (Çev. Mehmet Özay), İstanbul: Açılım Kitap.

Kurlantzick, Joshua (2007), **Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming The World**, New York:Yale University Press.

Lebow, Richard Ned (2007), **Coercion, Cooperation, and Ethics in International Relations**, New York: Routledge.

Lee, Geun (2009), "A Theory Of Soft Power And Korea's Soft Power Strategy", **The Korean Journal Of Defense Analysis**, 21 (2), 205-218.

Lee, Stephen J. (2005), **Aspects Of European Hıstory 1494–1789**, Second Edition, Taylor and Francis E-Library.

Lepri, Valentina (2011), "The Spread Of Italian Political Culture During The Renaissance: Remarks On The First Fortunes Of Guicciardini's Works," **Studia Historica Brunensia** 58 (2), 3-12.

Lukes, Steven (2005), **Power: A Radical View**, Second Edition, London: Palgrave.

Machiavelli, Niccolo (1996), **Hükümdar**, (Çev. Yusuf Türk), İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.

Makarychev, Andrey (2013), "Soft Power, Regionalism and Common Neighborhoods: Russia's Potential in A Competitive Environment", **Bilge Strateji**, 5 (8), (2013), 37-56.

Malone, Gifford (1988), **Political Advocacy and Cultural Communications: Organising The Nation's Public Diplomacy**, Lanheim: University Of America.

Mattern, Janice Bially (2005), "Why 'Soft Power' Isn't So Soft: Representational Force and the Sociolinguistic Construction of Attraction in World Politics", **Millennium: Journal of International Studies**, 33 (3), 583-612.

McClory, Jonathan (2010), "The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power" **Institute for Government**, http://www.instituteforgovernment.org.uk/ sites/default/files/publications/ The%20new%20persuaders_ 0.pdf, (02/11/2014).

Mearsheimer, John J. (2001), **The Tragedy Of Great Power Politics**, New York: W. Norton & Company.

Meriç, Cemil (2009), **Umrandan Uygarlığa**, 15. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Miller, David (Ed) (1987), **The Blackwell Encyclopaedia Of Political Thought**, Massachusetts: Blackwell Publishers.

Molloy, Seán (2006), **The Hidden History Of Realism, A Genealogy Of Power Politics**, New York: Palgrave Macmillan.

Morgenthau, Hans J.(1970), **Uluslararası Politika**, Cilt.1-2, (Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay), Ankara: Sevinç Matbaası.

Muawad, Ali Celal (2012), "Yumuşak Güç Kavramını Gözden Geçirmek: Ortadoğu Bağlamının Özelliği", Yasin Aktay ve diğerleri (Ed.), **Değişen Ortadoğuda Kültür ve Siyaset, Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi Seçilmiş Tebliğler**, (247-276), Ankara: Sde Yayınları.

Noya, Javier (2006), "The Symbolic Power Of Nations", **Place Branding**, 2, 53-67.

Nye, Joseph S. (1990a), **Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power**, New York: Basic Books.

_____ (1990b), "Soft Power", **Foreign Policy**, 80, 153-171.

_____ (2000), "Yumuşak güç", **Belgelerle Türk Tarih Dergisi**, 46, 108-115.

_____ (2002a), "The Information Revolution and American Soft Power", **Asia-Pacific Review**, 9 (1), 60-76.

_____ (2002b), "Hard And Soft Power In A Global Information Age", Mark Leonard (Ed.), **Re-Ordering The World**, London: Foreign Policy Centre.

_____ (2003), **Amerikan Gücünün Paradoksu, Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?,** (Çev. Gürol Koca),Birinci Basım, İstanbul: Literatür Yayınları.

_____ (2004a), "Soft Power and Higher Education", http://net.educause. edu/forum/iuf04.asp?bhcp=1, (29.06.2014).

_____ (2004b), "The Benefits of Soft Power", http://hbswk.hbs.edu/archive/4290.html, (27.06.2014).

_____ (2004c), "Soft Power and American Foreign Policy", **Political Science Quarterly**, 119 (2), 255-270.

_____(2005), **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, (Çev. Rayhan İnan Aydın), Ankara: Elips Kitap.

_____ (2006a), "Smart Power, In Search Of The Balance Between Hard And Soft Power", http://www.democracyjournal.org/2/6491.php?page=all, (03/05/2014).

_____ (2006b), "Think Again: Soft Power", http://www.foreignpolicy.com/ articles/ 2006/02/22/think_again_soft_power, (20/06/2014).

_____ (2007), "Notes For A Soft Power Research Agenda", Felix Berenskoetter ve M. J. Williams (Ed.), *içinde*,(162-172), **Power In World Politics**,, New York: Taylor And Francis.

_____ (2008a), "Foreword", Yasushi Watanabe ve David L. Mcconnell (Ed.), **Soft Power Superpowers: Cultural And National Assets Of Japan And The United States**, New York: M.E. Sharpe.

_____ (2008b), **The Powers to Lead,** New York: Oxford University Press.

_____ (2008c), "Public Diplomacy and Soft Power",**The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, 616, 94-109.

_____ (2010a), "Responding to My Critics And Concluding Thoughts", Inderjeet Parmar ve Michael Cox (Ed.), **Soft Power and US Foreign Policy Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, (219), New York: Routledge.

_____ (2010b), "The Future of American Power, Dominance and Decline in Perspective", **Foreign Affairs**, 89 (6), 1-10.

_____ (2011), **The Future of Power**, New York: Public Affairs.

Nye, Joseph S. ve Welch, David A (2010), **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, (Çev. Renan Akman), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Oğuzlu, Tarık (2013), "Yumuşak Güç Olmakla Yumuşak Güce Sahip Olmak Arasında Türkiye", **Protokol,** 1 (1), 24.

Oran, Baskın (Ed.) (2013), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, 3. Cilt, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Özdemir, Haluk (2008), "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 63 (3), 113-144.

Özlük, Erdem (2008), "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Davranışsalcı Paradigmanın Anlamı, Kökeni ve Çatışma Çözümlemesi Örneğinde Davranışsalcılığın Katkısı", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 19, 375-394.

_____ (2009a), "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Soy Kütüğü", **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 9 (17), 237-260.

_____ (2009b), "Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 64 (3), 197-220.

Öztürk, Serdar ve Diğerleri (2006), "Çin: Washington Uzlaşmasından Beijing Uzlaşmasına", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 7 (1), 61-73.

Reus-Smit, Christian (2012), "Konstrüktivizm", Scott Burchill, Andrew Linklater ve Diğerleri (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Çev. Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan), İstanbul: Küre Yayınları.

Rothman, Steven B. (2011), "Revising The Soft Power Concept: What Are The Means and Mechanisms Of Soft Power?", **Journal Of Political Power**, 4 (1), 50.

Rubin, Lawrence (2010), "A Typology of Soft Powers in Middle East Politics", **The Dubai Initiative Working Paper**, 5.

Sadan, Elisheva (2004), **Empowerment And Community Planning**, (Çev. Richard Flantz), E-Book.

Sancak, Kadir (2013), "Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü", **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi**, 6, 123-134.

_____(2014), "Uluslararası Terörle Mücadelede Farklı Yöntemler: Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi", Selim Kanat (Ed.), **İkinci Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler Kitabı**, 1609-1621, Isparta.

Sancar, Gaye Aslı (2012), **Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler**, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Sandıklı, Atilla ve Kaya, Erdem (2013), "Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi**, 12 (23), 59-79.

Sarfati, Metin (2008), "Görünmeyen El Metaforu", **Ekonomik Yaklaşım**, 19 (66), 29-71.

Sarı Ertem, Helin (2012), "Kimlik ve Güvenlik İlişkisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: "Kimliğin Güvenliği" ve "Güvenliğin Kimliği", **Güvenlik Stratejileri**, 8 (16), 177-239.

Say, Seyfi (2011), **İbn Haldun'un Düşünce Sistemi ve Uluslararası İlişkiler Kuramı**, İstanbul: İlk Harf Yayınevi.

Smith-Windsor, Brooke A. (2000), "Hard Power, Soft Power Reconsidered", **Canadian Military Journal**, 51-56.

Sönmezoğlu, Faruk (2012), **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 5. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.

Sun Tzu (2008a), **Savaş Sanatı,** (Çev. Hasan İlhan), Ankara: Alter Yayıncılık.

_____ (2008b), **Savaş Sanatı**, (Çev. Adil Demir), 3. Baskı, İstanbul: Kastaş Yayınevi.

Şahin, Mehmet (2008), "Uluslararası İlişkilerde Din Faktörü", İdris Bal (Ed.), **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler**, 2. Baskı i*çinde,* (143-149), Ankara: Lalezar Kitabevi.

Tanrısever, Oktay F. (2006), "Güç", Atila Eralp (Ed.), **Devlet ve Ötesi, Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, 2. Baskı *içinde*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Tezkan, Yılmaz (2005), **Jeopolitikten Milli Güvenliğe**, İstanbul: Ülke Kitapları.

Thukydides (2010), **Peloponnessos Savaşları**, (Çev. Furkan Akderin), İstanbul: Belge Yayınları.

True, Jacqui (2005), "Feminism", Scott Burchill ve diğerleri (Ed.), **Theories Of International Relations**, New York: Palgrave Macmillan.

Tsygankov, Andrei P. (2006), "If Not By Tanks, Then By Banks? The Role Of Soft Power in Putin's Foreign Policy", **Europe-Asia Studies**, 58 (7), 1079-1099.

Türk Dil Kurumu, **Büyük Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option= com_bts&view=bts, (04.09.2014).

Ulusoy, Orçun (2008), **Uluslararası Ceza Mahkemesi**, İzmir: Etki Matbaacılık Yayıncılık.

URL, "Kaba Güç Yumuşak Gücü Zedelerse" (2004), **NPQ,** 6 (3), 58.

URL, "Interview – Nye, Joseph S., Jr." (03/01/2014), http://www.e-ir.info/2013/01/03/ intervew-joseph-s-nye-jr/, (24/06/2014).

URL, (2014), "Nye, Joseph S. Jr., PhD, International Relations Expert", http://www.canisius.edu/newsevents/joseph-s-nye-jr-phd-international-relations-expert-to-speak-at-canisius-college, (24/06/2014).

URL, "Does the Academy Matter?" (15/03/2014), http://www.foreignpolicy. com/articles/ 2014/03/14/does_the_academy_matter_do_policymakers_listen_should_you_get_a_phd_and_where_ar#source2, (25/06/2014).

URL, "Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012",(2012), http://www.ey.com/ publication/vwluassets/rapid-growth_markets:_soft_power_index/$fıle/rapid-growth_markets-soft_power_ındex-spring_2012.pdf, (27/05/2014).

URL, "About" (t.y), http://joenye.com/about, (24/06/2014).

Uzer, Umut (2008), "Uluslararasi İlişkiler Teorileri", İdris Bal (Ed.), **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Siyaset Uluslararası Hukuk ve Temel Sorunlar**, Ankara: Lalezar Kitabevi.

Ünal Erzen, Meltem (2012), **Kamu Diplomasisi,** İstanbul: Derin Yayınları.

Varoğlu, Abdulkadir (2013), "Kamu Diplomasisinde Kavramsal ve Kuramsal Süreç", Ahmet Yalçınkaya ve Yeşim Özgen (Ed.), **Kamu Diplomasisi**, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Varol Sevim, Tuğçe (2013), "Mearsheimer ve Waltz'ın Realist Bakışı", Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar**, İstanbul: Beta Basım Yayın.

Vuving, Alexander L. (2009), "How Soft Power Works", **The American Political Science Association Annual Meeting**, Toronto, 3.

Wagner, Christian (2010), "India's Soft Power Prospects and Limitations", **India Quarterly: A Journal Of International Affairs**, 66, 333-342.

Walt, Stephen M. (1998), "International Relations: One World, Many Theories." **Foreign Policy**,110,

Waltz, Kenneth (1979), **Theory Of International Politics**, California: Addison-Wesley Publishing Company.

Watanabe, Yasushi ve McConnell, David (2008), "Introduction", Yasushi Watanabe ve David McConnell (Ed.), **Soft Power Superpowers: Cultural and National Assets in Japan and the United States**, New York: M.E. Sharpe.

Weber, Max (2011), **Bürokrasi ve Otorite**,(Çev. H.Bahadır Akın), Ankara: Adres Yayınları.

Wendt, Alexander (1992), "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction Of Power Politics", **International Organization**, 46 (2), 391-425.

_____ (1999), **Social Theory of International Politics**, New York: Cambridge University Press.

Yalvaç, Faruk (2008), "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar", İhsan D. Dağı ve diğerleri (Ed.), **Devlet, Sistem ve Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, 10. Baskı *içinde*, (131-183), İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, Sait (2007), "Yumuşak Güç Nedir? Nasıl Uygulanır?" http://www.beykent.edu.tr/ webprojects/web/egitim.php?categoryıd=897&contentıd=591&phpmyadmin=26b1ab37aa748d52c4747d623bec741b (11/06/2014).

_____ (2008), **Güç ve Politika**, İstanbul: Alfa Basım Yayım.

_____ (2011), "Yumuşak Güç ve Evrimi", **Turan Stratejik Araştırmalar,** 3 (12), 31-36.

_____ (2012a), **Akıllı Güç**, İstanbul: Kum Saati Yayınları.

_____ (2012b), "Kamu Diplomasisi: Başka Halklara Angaje Olmak, Ayaklandırmak", **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler**, 1, 201.

_____ (t.y), "Yumuşak Güç ve Evrimi", http://usam.aydin.edu.tr/YUMUSAKGUCVEEVRIMI%284a4j%29.pdf, (07/06/2014).

Yurdusev, Nuri (2008), "Uluslararası İlişkiler Öncesi", Atila Eralp ve diğerleri (Ed.), **Devlet, Sistem ve Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, 10. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Zabunoğlu, Yahya Kazım (1957), "Thomas Hobbes, Hayatı, Eserleri ve Hukuki Fikirleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 14 (1-4), 219-240.

Zhussipbek, Galym (2009), "2007 Lizbon Antlasması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 8 (1), 139-164.

Notlar

1 Eserin Türkçesinde tabir "yatırım" olarak yazılmış ancak orijinal metinde *sanctions* (yaptırımlar) şeklinde ifade edilmiştir. Anlam bütünlüğü açısından bakıldığında Türkçe eserde bir harf eksikliğinin olduğunu söylemek mümkündür. Orijinal metin için bakınız. Joseph S. Nye, **Soft Power The Means to Success In World Politics**, New York: Publicaffairs, s. 31.

2 Aynı yazım yanlışı burada da mevcuttur. Orijinal metindeki ifade aynı şekilde *sanctions* (yaptırımlar)dır.

3 Dahl, "The Concept of Power".

4 Peter Bachrach ve Morton S. Baratz, "Two Faces of Power", **The American Political Science Review**, 56 (4), (1962), s. 947-952.

5 Steven Lukes, **Power: A Radical View**, Second Edition, London: Palgrave, 2005.

Yüksel Yıldırım

URFA HALKEVİ

(1934-1951)

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 38
ISBN: 978-605-9663-37-3
© 1. Basım, Aralık 2016

URFA HALKEVİ (1934-1951)
Yüksel Yıldırım

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yıldırım, Yüksel.
Urfa Halkevi (1934-1951)/ Yüksel Yıldırım
1. Basım, XII+190, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok
ISBN 978-605-9663-37-3
1. Türkiye 2. Halkevleri 3. Urfa

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve BASKIYA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... İX
KISALTMALAR ..... Xİ
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK OCAKLARINDAN HALKEVLERİNE GEÇİŞ

1.1. TÜRK OCAKLARININ KURULUŞU 5
1.2. TÜRK OCAKLARININ KAPATILMASI 6
1.3. HALKEVLERİNİN AÇILMASINI SAĞLAYAN FAKTÖRLER 7
2. HALKEVLERİNİN KURULUŞU VE TAKİP EDİLEN HUSUSLAR 8
2.1. HALKEVLERİNİN KURULUŞU 8
2.1.1. Halkevlerinin Kuruluş Nedenleri 8
2.1.2. Halkevlerinin Kuruluş Amaçları 11
2.2. HALKEVLERİNİN ÖRGÜTSEL YAPISI 13
2.2.1 Halkevleri Organları 13
2.2.1.1. Şube Yönetim Komitesi 13
2.2.1.2. Halkevi Yönetim Kurulu (İdare Heyeti) 14
2.2.1.3. Genel Kurulu 14
2.3. HALKODALARI 14
3. HALKEVLERİ VE ÇALIŞMA SİSTEMİ 17
3.1. HALKEVLERİ ŞUBE VE GÖREVLERİ 17
3.1.1. Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi 17
3.1.2. Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi 18
3.1.3. Temsil (Gösteri-Tiyatro) Şubesi 19
3.1.4. Spor Şubesi 19
3.1.5. Sosyal Yardım Şubesi 20
3.1.6. Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi 20
3.1.7. Kütüphane ve Yayın Şubesi 20
3.1.8. Köycülük Şubesi 21
3.1.9. Müze ve Sergi Şubesi 21
3. 2. HALKEVİ ETKİNLİKLERİ 22
3. 3. HALKEVLERİ YAYINLARI 24

İKİNCİBÖLÜM
URFA

1. URFA.....25
2. URFA HALKEVİNİN AÇILMASI VE İDARİ YAPISI.....26
2.1. URFA HALKEVİNİN AÇILMASI.....26
2.2. URFA HALKEVİNİN İDARİ YAPISI.....28
2.2.1. Urfa Halkevi Başkanları.....28
2.2.1.1. Kazım Yazgan.....29
2.2.1.2. Muzaffer Akaltun.....30
2.2.1.3. Recep Gürel.....31
2.2.1.4. Celal Kürkçüoğlu.....31
2.2.1.5. Salahattin Atabay.....31
2.2.1.6. Ahmet Şemseddin Vural.....35
2.2.1.7. H. Refet Tanışık.....35
2.2.1.8. İhsan Özdemir.....35
2.2.2. Urfa Halkevi Şube Komiteleri ve İdare Kurulu.....36
2.2.3. Urfa Halkevi Binası.....41
2.2.4. Urfa Halkevinin Bütçesi.....44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
URFA HALKEVİ FAALİYETLERİ

1.1. URFA HALKEVİ ŞUBELERİNİN ÇALIŞMALARI.....47
1.1.1. Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi.....49
1.1.1.1. Türkçe Okuma Yazma Kursları.....49
1.1.1.2. Gezici Köy Kadınları Kursu.....62
1.1.1.3. İngilizce Kursu.....63
1.1.1.4. Fransızca Kursu.....65
1.1.1.5. Tarih Alanı.....66
1.1.1.6. Edebiyat Alanı.....68
1.1.2. Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi.....70
1.1.3. Temsil (Gösteri) Şubesi.....78
1.1.4. Spor Şubesi.....82
1.1.4.1. Spor Şubesinde Açılan Bölümler.....84
1.1.4.2. Futbol.....84
1.1.4.3. Binicilik.....86
1.1.4.4. Su Sporları.....89

1.1.4.5. Voleybol 93
1.1.4.6. Atletizm 93
1.1.5. Sosyal Yardım Şubesi 95
1.1.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi 98
1.1.6.1. Biçki–Dikiş Kursu 100
1.1.6.2. Dokuma Kursu 100
1.1.6.3. Müzik Kursu 100
1.1.6.4. Matematik, Fizik, Kimya Kursu 101
1.1.7. Kütüphane ve Yayın Şubesi 101
1.1.7.1. Urfa'da Milli Gazete 104
1.1.7.2. Yeni Işık 105
1.1.7.3. Yenilik 106
1.1.7.4. Akgün 107
1.1.7.5. Urfa 109
1.1.8. Köycülük Şubesi 111
1.1.8.1. Program Dışı Etkinlikler 114
1.1.9. Müze ve Sergi Şubesi 115
1.2. URFA HALKEVİNİN DİĞER ÇALIŞMALARI 116
1.2.1. Konferans ve Müsamereler 116

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

URFA HALKEVİNİN DÜZENLEDİĞİ TÖRENLER VE ANMA PROGRAMLARI

1.1. URFA HALKEVİNDE MİLLÎ BAYRAMLARIN KUTLANMASI 129
1.1.1. Cumhuriyet Bayramı 129
1.1.2. 30 Ağustos Zafer Bayramı 130
1.1.3. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı 134
1.1.4. Hâkimiyet-i Millîye ve Çocuk Bayramı 136
1.2. URFA HALKEVİNİN DÜZENLEDİĞİ BELİRLİ GÜN VE ANMALAR 138
1.2.1. 11 Nisan Urfa'nın Kurtuluşu 138
1.2.2. Halkevlerinin Kuruluş Yıldönümleri 141
1.2.4. Dil Bayramı 144
1.2.5. 10 Kasım Atatürk'ün Ölümü ve Anma Günleri 149
1.2.6. I. ve II. İnönü Zaferleri 151
1.2.7. Lozan Günü (24 Temmuz) 153
1.2.8. Hatay'ın Türkiye'ye Katılmasının Yıldönümleri 156
1.2.9. Namık Kemal'i Anma Günü 157

BEŞİNCİ BÖLÜM

HALKEVLERİNİN KAPATILMASINA GİDEN SÜREÇ VE HALKEVLERİNİN KAPATILMASI

1.1. HALKEVLERİNİN KAPATILMASINA GİDEN SÜREÇ..... 159
1.2. HALKEVLERİNİN KAPATILMASI..... 161
1.3. URFA HALKEVİNİN KAPATILMASI..... 163
SONUÇ 165
KAYNAKÇA 171

ÖN SÖZ

Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasından sonra 1923'te Lozan Antlaşması imzalanmış ve Türk milleti için yeni bir dönem başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Cumhuriyet ilan edilerek pek çok köklü inkılâbı hazırlayan süreç başlatılmıştır. Türk milletinin her alanda eğitilmesi, modernleşmesi, sosyokültürel kalkınması ve aynı zamanda Atatürk ilke ve inkılâplarının halk tabanına benimsetilmesi amacıyla 1932'de Halkevleri kurulmuştur. Zamanla yurt çapına yayılan bu Halkevleri arasında 1934 yılında açılan Urfa Halkevi önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmada, Urfa Halkevinin 1934-1951 yılları arasında gerçekleştirdiği faaliyetler incelenmiştir. Ayrıca Urfa Halkevinin, diğer Halkevlerinden farkı tahlil edilmiştir. Bu tahlilde özellikle *CHF Halkevleri Talimatnamesi*'nin aksine Urfa'da, CHP Teşkilatının Urfa Halkevinin açılışından 10 yıl sonra kurulduğu görülmüştür. Bu durum iletişimde ve bütçede sıkıntılar oluşturmuş, faaliyetler ise vali aracılığı ile yapılmıştır. Ayrıca Urfa Halkevi hakkında yazılan teftiş raporlarının aksine Halkevi şubelerinin çok önemli çalışmalarda bulunduğu dikkati çekmektedir. Urfa'nın etnik yapısından dolayı Türkçe okuma yazma kurslarına önem verilmiş, CHP Genel Sekreterliği tarafından da Urfa Halkevinin açtığı kurslar başarılı görülmüştür. Kadınların gerek giyimleri gerekse sosyal hayata katılması için çok çaba gösterilmiş ve önemli başarılar elde edilmiştir. Halkın büyük öndere ve hükûmete olan bağlılıkları, ilke ve inkılâpların halka benimsetilmesi için canla başla çalışıldığı faaliyetler ile ortaya konulmuştur.

Araştırmam esnasında Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Türk Tarih Kurumu, Milli Kütüphane, YÖK Tez Merkezi, TRT Ankara Radyosu, Beyazıt Kütüphanesi, Harran Üniversitesi El Battani Kütüphanesi, İl Halk Kütüphaneleri, Şanlıurfa İli Kültür, Eğitim, Sanat ve Araştırma Vakfı, Şanlıurfa İli Kültür ve Turizm Müdürlüğü gibi kurumlardan ayrıca ulusal ve yerel basından yararlandım. Dönemin canlı tanıkları, Prof. Dr. Coşkun Özdemir, Gazeteci- Yazar Ahmet Naci İpek ve İş Adamı Samet Atabay ile röportajda bulundum. Dolayısıyla çalışma boyunca yararlandığım tüm kurum, kuruluş ve kişilere teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmam esnasında benden her an desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Sezai Balcı, Yrd. Doç. Dr. Naim Sönmez ve Yrd. Doç. Dr. Gülşah Eser'e ayrıca teşekkür ederim. Kaynak araştırmam sırasında yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Selçuk Duman, Prof. Dr. Abdullah Ekinci, Öğr. Gör. S. Sabri Kürkçüoğlu ve M. Sait Rızvanoğlu hocalarıma ve eserin okunması ve incelenmesi sırasında desteğini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. İsmail Özer, Murat Şahin ve Teyfik Reyhanlı hocalarıma da çok teşekkür ederim.

Maddi ve manevi yardımlarını benden esirgemeyen Aileme, sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

A. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

a. Cumhuriyet Halk Partisi Evrakı

BCA.490.01/844.339.2.
BCA.490.01/ 1234.111.1.
BCA.490.01/ 1793.1262.1.
BCA.490.01/ 22.111.3.
BCA.490.01/ 717.451.2.
BCA.490.01/ 962.724.2.
BCA.490.01/ 970.751.2.
BCA.490.01/1062.1079.1.
BCA.490.01/ 972.768.5.
BCA.490.01/ 1004.875.1.
BCA.490.01/ 973.768.5.
BCA.490.01/ 1013.909.2.
BCA.490.01/ 1793.1269.1.
BCA.490.01/ 844.340.1.
BCA.490.01/ 717.451.2.
BCA.490.01/ 1531.229.1.
BCA.490.01/ 1059.1068.1.
BCA.490.01/ 1038.994.1.
BCA.490.01/1042.1007.2.
BCA.490.01/ 454.1817.
BCA.490.01/ 1382.588.1.
BCA.490.01/ 443.1831.9.
BCA.490.01/ 1285.274.4.1.
BCA.490.01/ 1170.111.1.
BCA.490.01/ 847.353.3.
BCA.490.01/ 991.835.4.

2. Fotoğraflar

Prof. Dr. Coşkun Özdemir Arşivi.

Samet Atabay Arşivi.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dökümanları.

Yerel Gazeteler, Yüksel Yıldırım Arşivi.

3. Resmi Yayınlar

C.H.F. Halkevleri ve Halkodaları (1932-1942), TBMM Kütüphanesi.

C.H.F. Tamim, Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibi Umumiliği, 1932.

C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1934.

Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, Ulus Basımevi, Ankara, 1935.

Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, Ulus Basımevi, Ankara, 1936.

CHP Halkevleri Ve Halkodaları 1943, Ankara, 1944.

CHP Halkevleri Ve Halkodaları 1945.

Halkevlerinin 1935 Faaliyet Raporları Hulasası, Ulus Basımevi, Ankara, 1936.

CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları, Ankara, 1941.

TBMM Tutanak Dergisi.

CHP Yedinci Kurultayı Tutanağı, Ankara, 1948.

CHP XVI Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ulus Basımevi, Ankara, 1948.

CHP 1939' da Halkevleri, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara, 1939.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri – I, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1961.

11 Nisan Urfa Kurtuluşu 1920, Urfa Halkevi Neşriyatı, İlbaylık Basımevi, Urfa, 1936.

1927 Umun Nüfus Tahriri, Başvekalet İstatistik Umun Müdürlüğü, Ankara, 1927.

Milli Eğitim İlk Öğretim İstatistikleri 1943-1944, Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Pulhan Yay., 1946.

Siverek Halkevi Bir Yıllık Çalışma Raporu 1938-1939.

Birecik Halkevi Altı Aylık Çalışma Raporu 1 Ocak 1937- 1 Haziran 1937.

CHP Tarihi, CHP Resmi Sitesi, https://www.chp.org.tr/, 23 Mayıs 2016.

3. Kitap Makale ve Tezler

AKALIN, Müslüm, **Urfa Kurtuluş Yazıları**, ŞURKAV Yay., Şanlıurfa, 2015.

AKALIN, Müslüm, **Milli Mücadelede Urfa (Anılar- Belgeler)**, Özlem Kitap Yay., Şanlıurfa, 1985.

AKAR, İlhan, "Yaygın Eğitim Tarihçesi", **Yeni Türkiye**, S. 58, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yay., 2014.

AKSOY, Mustafa, "Bir Kültür Sosyologu: "Mehmet Eröz" Kalkınma ve Kürtçülük Meselesi", **İnsan Bilimleri Dergisi**, C.81, S.79, ss.1-4.

ALGAN, Hamdiye, **Halkevleri'nde İnkılap Temsilleri (1932-1951)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2011.

ARIK, Remzi Oğuz**, Halkevleri'nde Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları Kılavuzu**, C.H.P. Halkevleri Yayınları, Ankara, 1947.

ARIKAN, Zeki, "Halkevleri'nin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C.6, S.23, ss.261-280.

ASLAN, Demo Ahmet, "Teyyare Cemiyeti'nin Propoganda Faaliyetleri ve Teyyare Bayramları", **AÜSBD**, C.14, S.3, Eskişehir, 2014, ss.141-150.

AYDIN, Suavi, "Türk Tarih Tezi ve Halkevleri", **Kebikeç**, S.3, 1996, ss.107-130.

BALTACIOĞLU, İsmayil Hakkı, **Halkın Evi**, Ulus Basımevi, Ankara, 1950.

BARUKSAL, Mustafa Kemal, **Duygularımdan Parçalar**, Kültür Basımevi, İstanbul, 1938.

BAŞGÖZ, İlhan – WİLSON, Howard E., **Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk**, California, 1964.

BAYRAKTAR, Nuray, **Halkevleri'ninn Ülke Kültürüne, İnsanın Gelişimi ve Dönüşümü Açısından Katkıları ve Öneriler**, Halkevleri Yayınları, Ankara, 1999.

BAYAR, Celal, **Atatürk'ün Metodolojisi ve Günümüz**, (Der. İsmet Bozdağ), Kervan Yayınları, İstanbul,1978.

BAYKARA, Tuncer, **Atatürk ve XX. Yüzyıl Türk Tarihi Araştırmaları**, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2006.

BİLA, Hikmet, **CHP Tarihi (1919-1979)**, DMS, Ankara, 1979.

BOLAYIR, Ali Ekrem, **Namık Kemal**, MEB Yay., İstanbul, 1992 .

BÜYÜKOĞLU, R. Yaşar, **Milli Mücadele Döneminde Güneydoğu Anadolu**, Hacettepe Üniv. A.İ.İ.T.E., Doktora Tezi, Ankara, 1988.

CANLI, Cemalettin, **Halksız ve İnsansız Bir Tarih Halkevleri**, Halkevleri Yay., Ankara, 1999.

CELEP, Cevdet, **Halk Eğitimi**, Adım Yay., Ankara, 1993.

CİVCİ, Sultan, **Halkevleri ve İzmir Halkevi'nin Faaliyetleri**, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2013.

ÇAPA, Mesut, "Ankara Radyosu'nda Halkevleri Sanat ve Folklor Saati ve Trabzon Halkevi Programı", **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, S.15, 2013, ss.131-145.

ÇEÇEN, Anıl, **Atatürk'ün Kültür Kurumu HALKEVLERİ**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2000.

ÇEÇEN, Anıl, **Atatürk ve Cumhuriyet**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1981.

DEMİRCAN, Aynur, **Tanzimat'an Cumhuriyet'e Aydınlık Bir Yüz: Abdülhak Hamit Tahran**, Master Tezi, Bilkent Üniv. Ankara, 2003.

DUMAN, Selçuk, **Modern Türkiye'nin İnşasında Halkevleri ve Sivas Halkevi Örneği,** Berikan Yay., Ankara, 2013.

DURMUŞ, Mithat, "Şiirsel Tavrın Öncülüğünde İnsanı Yeniden Düşünmek: Namık Kemal ve Hürriyet Kasidesi, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, S.3/1, Türkiye, 2014, ss.240-250.

EKİNCİ, Abdullah, **Harran Mitolojisi ve Tarihi**, Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Şanlıurfa, 2008.

ERGÜN, Mustafa, **Atatürk Devri Türk Devrimi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1982.

ESER, Gülşah, "Cumhuriyet Döneminde Türkçe'nin Eğitimi Ve Öğretimi: Urfa Halkevi Örneği", **İnternational Journal Of Languages Education and Teaching,** ISSN: 2198-4999, Mannheim- Germany, ss. 1176-1184.

ESER, Gülşah, "Halkevleri'nde Güzel Sanatlar Çalışmaları: Urfa Halkevi Örneği", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.9, S.42, Şubat 2016, ss. 630-640.

ESER, Gülşah-ORAK, Abdullah, "Cumhuriyet Dönemi Kadın Eğitiminde Bir Atılım: Urfa Kız Enstitüsü", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** C.8, S.41, 2015, ss. 421-440.

ESER, Gülşah, "Lozan Barışı'nın Onuncu Yıldönümünün Ulusal Basına Yansımaları," **Tarafların Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul, 2015, s.247-259.

EVCİN, Erol, "Atatürk'ün Güzel Sanatlara ve Sanatçılara Bakışı", **A.Ü.T.İ.T.E. Atatürk Yolu Dergisi,** S.47, Bahar 2011, ss.521-555.

FIRAT, Kerim, **Urfa Savaşından Yapraklar,** CHP Basımevi, Gaziantep, 1940.

GÖKALP, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, Yeni Matbaa, Ankara, 1950.

GÖMEÇ, Sadettin, **Milli Mücadelede Gaziantep**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1989.

GÜNEŞ, Müslime, "Adnan Menderes ve Halkevleri", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XII.25, Güz 2012, ss.141-155.

GÜNGÖR, Erol, **Dünden Bugünden Tarih- Kültür ve Milliyetçilik**, Ötüken Yay., İstanbul, 2007.

GÜNGÖR, Erol, **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, Töre Devlet Yay., Ankara, 1980.

GÜZ, Nurettin, **Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevleri Dergileri** (1932-1950), Ankara, 1995.

HAZ, Abdülkadir, **11 Nisan Urfa'nın Kurtuluşu 1920**, İlbaylık Basımevi, Urfa, 1936.

IŞILTAN, Fikret, **Urfa Tarihi Bölgesi**, İ.Ü.E.F. Yay., İstanbul, 1960.

İLYAS, Ahmet, "1950 Seçimlerinin Urfa'ya Yansıması", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Cilt.8, Sayı.37, Nisan 2015, ss.341-346.

KAPAKLI, Kemal, **Urfa Basın Tarihi Ve Yerel Gazetecilik (1867 – 2013),** ŞURKAV Yayınları, Ankara, 2014.

KAPUSUZOĞLU, Yusuf Bahri, **Antalya Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

KARADAĞ, Nurhan, **Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951),** Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

KARAHAN, Abdülkadir, **Tarihi ve Kültürel Boyutları İçerisinde Şanlıurfa ve GAP Sempozyumu**, Nurettin Uycan Basımevi, İstanbul, 1988.

KARAKUŞ, İdris, **Atatürk Dönemi Eğitim sisteminde Türkçe Öğretimi**, TDK Yay., Ankara, 2006.

KARAL, Enver Ziya, "Atatürk İlkelerinin Biçimlendirdiği Eğitim", **Atatürk ve Eğitim**, (Yay. Haz. Nizamettin Koç) TED Yay., Ankara, 1981.

KARAL, Enver Ziya**, Osmanlı Tarihi**. V.C., TTK Yay., Ankara, 1983.

KARAYAMAN, Mehmet, "Uşak Halkevinin Kuruluşu ve Faaliyetleri", **T.İ.M. Akademik Araştırmalar Dergisi**, S.12, Konya, 2011, ss.33-55.

KAYNAR, Osman, **Konya Halkevi'nin Türk Modernleşmesindeki Faaliyetleri (1932-1951),** Dumlupınar Üniv., Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2007.

KAYIRAN, Mehmet – METİNTAŞ, Mustafa Yahya," Atatürkçü Düşünce Sistemi: Atatürkçülük(Kemalizm)", **A.Ü.T.İ.T.E. Atatürk Yolu Dergisi**, S.51, Bahar 2013, ss.579-615.

KILINÇKAYA, Derviş**, Milli Mücadelede Urfa**, Hacettepe Üniv. A.İ.İ.T.E., Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985.

KİLİ, Suna, **Atatürk Devrimi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1995.

KOÇ, Emel, Atatürk, "Cumhuriyet ve Çocuk Ruhu", **A.Ü.T.İ.T.E. Atatürk Yolu Dergisi**, S.45, Bahar 2010, ss.71-82.

KÖKNEL, Özcan, "Atatürkçü Çizgide Gençliğin Eğitimi", **Atatürk ve Eğitim**, (Yay. Haz. Nizamettin Koç) TED Yay., Ankara, 1981.

MARAŞ, Mehmet Atilla, **Peygamberler Şehri Şanlıurfa**, Birlik Yayın Kooperatifi Yay., Ankara, 1986.

OBUZ, Ömer, "Halkevlerinin Kapatılmasının Türk Basınına Yansımaları", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Cilt.8, Sayı.41, Aralık, 2015, ss.499-515.

OLGUN, Said, "Siirt Halkevi ve Faaliyetleri (1934-1951)", **History Studies Dergisi**, S.5/2, 2013, ss.287-301.

ÖLÇMEN, Ali Nejat, **Halkevlerinin Yokedilişi**, Ankara, 1988.

ORAK, Abdullah, *II. Dünya Savaşı Sürecinde Urfa (1939-1945)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi SBE, 2015.

ORAL, Mustafa, **CHP'nin Ülküsü**, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yay. Antalya, 2006.

ÖZACUN, Orhan, "Halkevlerinin Dramı", **Kebikeç**, S.3, 1996, ss.87-96.

ÖZCAN, Ahmet, **Türkiye'de Popüler Tarihçilik (1908-1960)**, TTK Yay., Ankara, 2011.

ÖZÇELİK, İsmail, **Milli Mücadelede Güney Cephesi- Urfa**, ATAM. Yay., Ankara, 2003.

ÖZER, İsmail, "Halkevlerinin Milli Birliği Sağlama Yolundaki Faaliyetleri (1932-1950)", **e-Journal of New World Sciences Academy**, C.9, S.2, 2010, ss. 251-263.

ÖZDEMİR, Coşkun, **Urfa'dan Harvard'a**, 7. Baskı, Kaynak Yay., İstanbul, 2013.

ÖZDEMİR, Yavuz – AKTAŞ, Elif, "Halkevleri (1932'den 1951'e), **Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enst. Dergisi(TAED),** S. 45, Erzurum, 2011, ss.235-262.

ÖZÜÇETİN, Yaşar, Milli Mücadele İçerisinde "19 Mayıs 1919", **Gazi Üniv. Kırşehir Eğitim Fakültesi,** C.5, S.2, Ankara, 2004, ss.65-74.

ÖZTÜRK, Gülin, "Kütahya Milletvekili Mehmet Somer'in 1936 Yılında Urfa Vilayetine Dair Hazırladığı Rapor", **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, C.4, S.10, Bahar 2015, ss.125-138.

ÖĞÜT, Tahir – EKİCİ, M. Sena, "Cumhuriyet Dönemine Geçiş Aşamasında Urfa'nın İktisadi Ve Sosyal Yapısı"**, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt.10, Sayı.38, 2011, ss.170-192.

PINAR, Mehmet, ÖZDURĞUN, Yunus, Urfa Halkevi ve Faaliyetleri (1934-1951), **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt.9, Sayı 43, Nisan 2016, ss.870-881.

RIZA, Ali, **Ahfada Yadigar (Urfa Mücadelesi)**, ŞURKAV Yay., Urfa, 1995.

SAV, Ergun, **Atatürk ve İki Büyük Türk Düşünürü Namık Kemal – Ziya Gökalp**, Bilgi Yay. ,İstanbul, 2001.

SÜRME, Erhan, **Niğde Halkevi (1933-1951)**, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2009.

ŞAKİROĞLU, Mahmut A., "Halkevi Dergileri ve Neşriyatı", **Kebikeç**, S.3, 1996, ss.131-142.

ŞENALP, Cemil, **Ulusal Kurtuluş Savaşında Fransız İşgal Bölgelerinde Sivil İşler – Askeri Hükümet Faaliyetleri,** Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2006.

ŞİMŞEK, Sefa, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Olarak Halkevleri 1932-1951**, Boğaziçi Üniv. Yayınevi, İstanbul, 2002.

TAŞDEMİRCİ, Ersoy, " Atatürk'ün Halk Eğitimi Hakkında Görüşler ve Atatürk Döneminde Türkiye'de Halk Eğitimi Faaliyetleri," **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 7, Kayseri, 1996, ss.595-102.

TEMİZHAN, Oğuz, **Halkevleri ve Halkevleri'nin 1932-1940 Arası Eğitim Faaliyetleri**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

TOKSOY, Nurcan**, HALKEVLERİ Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak**, Orion Kitapevi, Ankara, 2007.

TUĞRUL, Mehmet, Halkevleri ve Köycülük, **Ülkü**, C.7, S.79, 1945

TUNALI, Sancar, **Halkevlerinde Yürütülen Müzik ve Piyano Çalışmalarının Yürütülmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2014.

TUNCEL, Metin, Şanlıurfa, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.38.

TÜRKOĞLU, Ömer, "Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı ve Bazı Uygulamaları", **Kebikeç,** S.3, 1996, ss.97-106.

ULUSOY, Kadir - DEMİRTAŞ, Bahattin, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında İki Önemli Kültür Politikası: Halkevleri ve Millet Mektepleri," **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Reşat Genç Özel Sayısı, S.29, Ankara, 2009, ss.1190-1208.

UYSAL, Şefik, "Atatürk ve Çağdaş Eğitim" **Atatürk ve Eğitim**, (Yay. Haz. Nizamettin Koç) TED Yay., Ankara, 1981.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi,** TTK Yay., C.2, Ankara, 1983.

ÜÇÜNCÜ, Uğur, "Atatürk'ün Cenaze Merasimi Sırasında Türkiye'de Yapılan Matem Törenleri," **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XIII/I, 2013, ss.79-103.

ÜSTEL, Füsun, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği Türk Ocakları 1912-1931**, İletişim Yay., İstanbul, 1997.

VARANLI, Özgür Şahap, **Türkiye'de 1932-1950 Sürecinde Halkevleri Temsil Şubelerinin Yurttaş Eğitimine Katkıları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2008.

YAŞAR, Hakan, **Sinop Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)**, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2008.

YAŞAR, Hakan, "Yurtdışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi," **A.Ü.T.İ.T.E. Atatürk Yolu Dergisi**, S.45, Bahar 2010, ss.177-215.

YAZAR, Sabri**, Ayetler Işığında Halilür-Rahman İbrahim Aleyhisselam ve Urfa**, ŞURKAV Yay., İstanbul, 1989.

YILDIRIM, Muhittin, **Yaygın Eğitim ve Halk Eğitimi Merkezleri**, Gazi Kitapevi Yay., Ankara 2009.

YILDIRIM, Yüksel, **Milli Mücadele Döneminde Urfa**, Dumlupınar Üniversitesi, Bitirme Tezi, Kütahya, 2009.

YILDIRIM, Yüksel, Urfa'nın Sosyo-Kültürel Yaşamında Mihenk Taşı Bir Kurum: Urfa Halkevi, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt.9, Sayı 45, Ağustos 2016, ss.319-332.

YILDIRIM, Yüksel, **Yeni Türkiye'nin Yapılanma Sürecinde Halkevleri'nin Rolü ve Urfa Halkevi Örneği (1934-195),** Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Giresun, 2016.

YILDIRIM, Yüksel, **Namık Kemal'in Edebi Eserlerinde Tarih Anlayışı**, Yayınlanmamış Makale, Giresun, 2015.

YILMAZ, Durmuş – AKHAN, Nadire Emel (Süntar), " İlk Dönem Halkevleri'nin Eğitim Faaliyetleri "Konya Halkevi Örneği", **Karadeniz Araştırmaları**, 2011, Sayı.29, ss. 59-95.

ZORLUTUNA, Halide Nusret, **Benim Küçük Dostlarım**, Timaş Yay., İstanbul, 2011.

ZORLUTUNA, Halide Nusret, **Yurdumun Dört Bucağı**, Gazetecilik T.A.O.,Ankara, 1950.

ZÜRCHER, Erik Jan, "Modern Türkiye Tarihinde Dönüm Noktaları ve Kaçırılan Fırsatlar; Olaylar Nerelerde Farklı Yöne Gidebilirdi?", **Kebikeç**, S.24, 2007, ss.17-27.

4. Süreli Yayınlar

"Halkevi Çalışmaları", **Akgün**, 11 Nisan 1937.

"Akgün Neden Çıkıyor", **Akgün**, 11 Nisan 1937.

"11 Nisan Urfa Kurtuluşu", **Akgün**, 11 Nisan 1937.

"11 Nisan Urfa Kurtuluşu", **Akgün**, 19 Nisan; 23 Nisan 1937.

"İsmet İnönü Saray Bosna'da",**Akgün,** 19 Nisan 1937.

"Ulusal Egemenlik", **Akgün**, 23 Nisan 1937.

"Hatay'da Yapılan İşkenceler Dayanılmaz Bir Hal Aldı",**Akgün,** 23 Nisan 1937.

"Spor Şenlikleri", **Akgün**, 8 Mayıs 1937.

"Okumanın Faydası", **Akgün**, 21 Mayıs 1937.

"Türk Mısır Kardeşliği", **Akgün**, 4 Ağustos 1937.

"Susuzluğun Önüne Geçilirse", **Akgün**, 4 Ağustos 1937.

"Kadınlarımız", **Akgün,** 28 Ağustos 1937.

"Sivas Malatya Tren Yolu Bitti", **Akgün**, 28 Ağustos 1937.

"Halep'in Suriye'den Ayrılma Teşebbüsleri", **Akgün**, 8 Eylül 1937.

"Temsil", **Akgün**, 21 Eylül 1937.

"Türk Tarih Kurultayı Toplandı", **Akgün**, 21 Eylül 1937.

"Mektepli Fakir Öğrencilere Yardım", **Akgün**, 21 Eylül 1937.

"Halkevimize Düşen Mühim Vazife", **Akgün**, 11 Aralık 1937.

"11 Nisan Urfa'nın Kurtuluşu", **Akgün,** 18 Nisan 1938.

"Yurt İktisadında Urfa'nın Durumu", **Akgün**, 20 Nisan 1938.

"İngilizce Dersleri", **Akgün**, 20 Nisan 1938.

"Halkevi'nde Toplantı", **Akgün**, 25 Nisan 1938.

"23 Nisan Bayramı", **Akgün,** 25 Nisan 1938.

"Halkevi Binası", **Akgün**, 30 Temmuz 1938.

"Harf İnkılabımızın Onuncu Yıldönümü", **Akgün**, 12 Ağustos 1938.

"Yeni Kursumuz", **Akgün,** 29 Eylül 1938.

"Bando Şefi Osman Özsoy İle Hasbihal", **Akgün**, 29 Eylül 1938.

"Cumhuriyet Bayramı", **Akgün**, 4 Kasım 1938.

"Halkevi Okuma Salonu", **Akgün**, 8 Kasım 1938.

"Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı'nı Ziyareti", **Akgün**, 8 Kasım 1938.

"Okuma Salonu", **Akgün**, 8 Mayıs 1937 ; 8 Kasım 1938.

"Urfa Ticaret Odası ve Esnaf Birlikleri", **Akgün**, 9 Aralık 1938.

"Spor", **Akgün,** 14 Ağustos 1939.

"Yüzme Sporu", **Akgün,** 14 Ağustos 1939.

"Urfa Plajları", **Akgün**, 14 Ağustos 1939.

"İdeal Peşinde", **Akgün**, 20 Ağustos 1939.

"30 Ağustos Zafer Bayramı", **Akgün**, 30 Ağustos 1939.

"30 Ağustos Zafer Bayramı", **Akgün**, 31 Ağustos 1939.

"30 Ağustos Zafer Bayramı", **Akgün**, 1 Eylül 1939.

"Dil Bayramımız", **Akgün**, 8 Eylül 1942.

"Dil Bayramı", **Akgün**, 28 Eylül 1942.

"Halkevimize Düşen Mühim Bir Vazife Daha", **Akgün,** 29 Ekim 1942.

"Halkevimiz Aylık Broşür Çıkaracak", **Akgün**, 4 Aralık 1942.

"Köy Gezisi", **Akgün**, 26 Kasım 1943.

"Halkevimizin Ankara'daki Güzel Başarısı", **Akgün**, 28 Aralık 1943.

"Güzel Bir Başarı", **Akgün**, 1 Ocak 1944.

"Halkevimiz", **Akgün**, 8 Ocak 1944.

"Halkevimizde İngilizce Dersleri", **Akgün**, 8 Ocak 1944.

"Halkevimizde İngilizce Dersleri", **Akgün,** 18 Ocak 1944.

"Konferans", **Akgün**, 24 Ocak 1944.

"Halkevinde Karagöz oyunu Yapıldı", **Akgün**, 31 Ocak 1944.

"Halkevimiz ve Senelik Toplantısı", **Akgün**, 25 Mart 1944.

"Turanizme Doğru", **Akgün**, 8 Aralık 1944.

"Lozan ve Montrö", **Akgün,** 30 Temmuz 1945.

"Lozan ve Montrö", **Akgün**, 9 Ağustos 1945.

"Lozan ve Montrö", **Akgün**, 20 Ağustos 1945, s. 1-2 ; 5 Eylül 1945 ; 7 Eylül 1945 ; 13 Eylül 1945; 19 Eylül 1945 ; 20 Eylül 1945.

"Üniversite Haftası", **Akgün**, 15 Ekim 1945.

"Sonbahar At Yarışları", **Akgün**, 3 Kasım 1945.

"Çekirge Mücadelesi", **Akgün**, 3 Kasım 1945.

"Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in Urfa Orta Sanat Okuluna Yüksek İltifatları", **Akgün**, 11 Nisan 1946.

"Halkevi Reisi", **Akgün**, 8 Mart 1947.

"Urfa'da Halkevi"**, Akgün**, 13 Mart 1947.

"Müsamere", **Akgün**, 27 Mart 1947.

"Niçin Geri Kalıyoruz", **Akgün**, 29 Mart 1947.

"Atletizm" **Akgün**, 2 Mayıs 1947.

"Spor (Atletizm)", **Akgün**, 2 Mayıs 1947.

"Kıbrıs Türklerinin Protestosu", **Akgün**, 2 Mayıs 1950.

"Menderes, Mecliste İnönü'ye Cevap Verdi", **Akşam**, 8 Ağustos 1951.

"Halk Partisinin Malları Hakkındaki Kanun", **Akşam**, 9 Ağustos 1951.

"Urfa Kurtuluşu", **Cumhuriyet**, 12 Nisan 1949.

"Gençlik ve Spor Bayramı" , **Işık**, 14 Mayıs 1948.

"Urfa Halkevi"**, Ulus,** 24 Ocak 1935 Perşembe.

"Urfa Halkevi'nin Verimli Çalışmaları" , **Ulus**, 28 Ocak 1935.

"Halkevi Yıllık Çalışması", **Ulus**, 28 Ocak 1935.

"Hatay Davamız", **Ulus**, 30 Ocak 1937.

"Halkevlerinin Açılışı", **Ulus,** 13 Şubat 1934.

"Tarih Tetkikleri", **Ulus**, 21 Şubat 1937.

"Halkevleri Raporu", **Ulus**, 21 Şubat 1937.

Ülkü, C.7, S.79, 1945, s.13-14.

"Cumhuriyet Kutlaması", **Urfa**, 14 Kasım 1935.

"Hasan Açanal'ın Halkevinde Verdiği Konferans", **Urfa**, 12 Eylül 1936.

"Dil Bayramı", **Urfa**, 26 Eylül 1936 ; 3 Ekim 1936.

"Halkevleri Açılış Yıldönümü", **Urfa**, 27 Şubat 1937.

"Kız Enstitüsü Açılıyor", **Urfa**, 25 Eylül 1942.

"Dil Bayramı", **Urfa**, 28 Eylül 1942.

"İnönü Zaferi", **Urfa**, 1 Nisan 1943.

"İnönü Zaferi", **Urfa**, 3 Nisan 1943.

"İkinci İnönü Zaferi Yıldönümü Halkevimizde Kutlandı", **Urfa,** 3 Nisan 1943.

"İnönü Zaferi", **Urfa**, 5 Nisan 1943.

"İlk Öğretim Davamız", **Urfa**, 15 Eylül 1944.

"Dil Bayramı", **Urfa**, 28 Eylül 1944.

"Halkevinde İngilizce ve Türkçe Okuma Yazma Kursu Açıldı", **Urfa**, 3 Şubat 1945.

"30 Ağustos Zafer Bayramı", **Urfa**, 5 Eylül 1945.

"30 Ağustos Zafer Bayramı", **Urfa**, 12 Eylül 1945.

"Urfa Üniversite Haftası", **Urfa**, 11 Ekim 1945.

"Sonbahar At Koşuları", **Urfa**, 11 Ekim 1945 ; 18 Ekim 1945.

"Profesörler Heyeti Urfa'dan Ayrıldı", **Urfa**, 18 Ekim 1945.

"Namık Kemal", **Urfa**, 8 Ocak 1946.

"Sovyetleri Suriye ve Filistin İşlerine Müdahalesi", **Urfa,** 8 Ocak 1946.

"Suriye'de Yaşanan Olaylar", **Urfa**, 14 Ocak 1946.

"Namık Kemal", **Urfa**, 21 Ocak 1946.

"Çekirge İle Savaş", **Urfa**, 21 Ocak 1946.

"Namık Kemal", **Urfa**, 26 Ocak 1946.

"Dil Bayramı", **Urfa**, 1 Ekim 1946.

"Şehrimizde Dil Bayramı Kutlandı", **Urfa,** 1 Ekim 1946.

"Cumhuriyet Bayramı Kutlaması", **Urfa**, 29 Ekim 1946.

"Atletizm Yarışı", **Urfa**, 21 Ocak 1947.

"Bu Hafta Şehrimizde Yapılan Spor Hareketleri", **Urfa,** 21 Ocak 1947.

"Şehrimizde Spor Hareketleri Atletizm", **Urfa**, 11 Şubat 1947.

"Açılan Kurs", **Urfa**, 17 Şubat 1947.

"H. Refet Tanışık Halkevi Başkanı Oldu", **Urfa**, 17 Şubat 1947.

"Halkevi Köşesi", **Urfa**, 25 Mart 1947.

"Müzik Kursu", **Urfa**, 25 Mart 1947.

"11 Nisan Urfa Kurtuluşu", **Urfa**, 11 Nisan 1947.

"Halkevi Köşesi", **Urfa**, 15 Nisan 1947.

"Müzik Kursu", **Urfa**, 15 Nisan 1947.

"Matematik Kursu", **Urfa**, 15 Nisan 1947.

"Müzik Kursu" **Urfa**, 23 Nisan 1947.

"23 Nisan Bayramı", **Urfa**, 23 Nisan 1947.

"Halkevinde Açılan Kurslar", **Urfa**, 23 Nisan 1947.

"Ulusal Egemenliğimiz 27'nci Yılında", **Urfa**, 23 Nisan 1947.

"Yunan Çeteleri Türk Köylerine Saldırdılar", **Urfa**, 15 Mayıs 1947.

"Birleşmiş Milletler Ordusu", **Urfa**, 8 Temmuz 1947.

"Spor Köşesi" **Urfa**, 8 Temmuz 1947.

"Urfa Halkevi Suruç'ta", **Urfa**, 15 Temmuz 1947.

"Urfa Halkevi'nin Alparslan Temsili", **Urfa**, 15 Temmuz 1947.

"Tahran'da Sıkıyönetim", **Urfa**, 15 Temmuz 1947.

"Spor Köşesi", **Urfa**, 5 Eylül 1947.

"İhsan Özdemir Halkevi Başkanı Oldu", **Urfa**, 5 Eylül 1947.

"Halkevimizde Zafer Bayramı Balosu", **Urfa,** 5 Eylül 1947.

"Urfa'da Türk Eğitim Derneği Kuruldu", **Urfa**, 29 Ekim 1947.

"Spor Köşesi", **Urfa**, 4 Kasım 1947.

"Büyük Ata'nın Ölüm Yıldönümü", **Urfa**, 10 Kasım 1947.

"Ölümünün Onuncu Yılında Mehmet Akif", **Urfa**, 6 Ocak 1948.

"Şehrin Posta Durumu", **Urfa**, 10 Ocak 1948.

"Voleybol Maçı" **Urfa**, 26 Mart 1948.

"Voleybol Maçı" **Urfa**, 4 Mayıs 1948.

"Voleybolcularımız Erzurum'a Gidiyor", **Urfa**, 4 Mayıs 1948.

"Su Sporları Müsabakası", **Urfa**, 25 Haziran 1948.

"Su Sporları" **Urfa**, 25 Haziran 1948.

"Celal Bayar Şehrimizde", **Urfa**, 25 Haziran 1948.

"Halkevinde Lozan Günü", **Urfa**, 30 Temmuz 1948.

"Dil Bayramı", **Urfa**, 28 Eylül 1948.

"Lise Köşesi", **Urfa**, 22 Aralık 1948.

"Fransızca Dersleri", **Urfa**, 22 Aralık 1948.

"Halkevimizin Tertiplediği Şiir Müsabakası", **Urfa**, 28 Aralık 1948.

"İlkbahar At Yarişları", Urfa, 28 Mart 1950.

"İnönü Zaferi", **Urfa**, 6 Nisan 1950.

"Şehinşah ve Gazi Hz.", **Urfa'da Milli Gazete**, 30 Haziran 1934.

"Başvekil İsmet Pş. Hz. Büyük Millet Meclisinde Nutku", **Urfa'da Milli Gazete,** 7 Temmuz 1934.

"Halkevi Yüzme Müsabakaları", **Urfa'da Milli Gazete**, 21 Temmuz 1934.

"Halkevi'nde Müsamere", **Urfa'da Milli Gazete**, 28 Temmuz 1934.

"Halkevinin Dileği", **Urfa'da Milli Gazete**, 28 Temmuz 1934.

"Halkevimiz 28 ve 24 Temmuz Şerefine İki Müsamere Verdi", **Urfa'da Milli Gazete**, 28 Temmuz 1934.

"Büyük Gazi ve Dil Kurultayı Hazırlıkları", **Urfa'da Milli Gazete**, 4 Ağustos 1934.

"Halkevinde Aile Gecesi"**, Urfa'da Milli Gazete**, 4 Ağustos 1934.

"Halkevinde Aile Gecesi", **Urfa'da Milli Gazete**, 4 Ağustos 1934.

"Halkevi Binicilik Şubesini Açtırıyor", **Urfa'da Milli Gazete**, 11 Ağustos 1934.

"Halkevinde Konferans", **Urfa'da Milli Gazete**, 11 Ağustos 1934.

"Dil Kurultayı", **Urfa'da Milli Gazete**, 20 Ağustos 1934.

"İkinci Dil Kurultayı Halkevimizde Kutlandı",**Urfa'da Milli Gazete**, 20 Ağustos 1934, Pazartesi.

"Dil Kurultayı", **Urfa'da Milli Gazete**, 27 Ağustos 1934.

"30 Ağustos Zafer ve Teyyare Bayramı", **Urfa'da Milli Gazete**, 3 Eylül 1934.

"Urfa'nın İktisadi Vaziyeti", **Urfa'da Milli Gazete**, 10 Eylül 1934.

"Dil Bayramı İçin", **Urfa'da Milli Gazete**, 24 Eylül 1934.

"Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Üyeliği", **Urfa'da Milli Gazete**, 24 Eylül 1934.

"Dil Bayramı", **Urfa'da Milli Gazete**", 1 Ekim 1934.

"Yugoslavya Kralının Öldürülmesi", **Urfa'da Milli Gazete**, 15 Ekim 1934.

"On Birinci Büyük Bayram", **Urfa'da Milli Gazete**, 29 Ekim 1934.

"Halkevinde Binicilik Hakkında Konferans", **Urfa'da Milli Gazete,** 29 Ekim 1934.

"Halkevi Atlı Spor Şubesini Açtı", **Urfa'da Milli Gazete**, 29 Ekim 1934.

"Arap Atları Sergisi", **Urfa'da Milli Gazete,** 5 Kasım 1934.

"At Yarışı", **Urfa'da Milli Gazete,** 12 Kasım 1934.

"Öz Türkçe İle", **Urfa'da Milli Gazete**, 19 Kasım 1934.

"Öz Türkçe İle Urfa", **Urfa'da Milli Gazete**, 26 Kasım 1934.

"Halkevinde Konferans", **Urfa'da Milli Gazete**, 3 Aralık 1934.

"Halkevinin Tadilatı", **Urfa'da Milli Gazete**, 17 Aralık 1934.

"Halkevinde İki Konferans", **Urfa'da Milli Gazete**, 24 Aralık 1934.

"Halkevinde Müsamere", **Urfa'da Milli Gazete**, 1 Ocak 1935.

"Halkevinde Kubilay Gecesi", **Urfa'da Milli Gazete**, 1 Ocak 1935.

"Doktor Muzaffer Bey Halkevi Başkanı Oldu", **Urfa'da Milli Gazete**, 21 Ocak 1935.
"Urfa Halkevi İçin", **Urfa'da Milli Gazete**, 28 Ocak 1935.

"Urfa Surlarında Çıkan Helen", **Urfa'da Milli Gazete**, 3 Şubat 1935.

"Halkevi İş Sayımından", **Urfa'da Milli Gazete**, 4 Şubat 1935.

"Halkevinde (Akın)", **Urfa'da Milli Gazete,** 25 Şubat 1935.

"Urfa Kurtuluşunun Filme Alınması Münasebetiyle",**Urfa'da Milli Gazete**, 5 Mayıs 1935, Perşembe.

"Urfa Halkevi İlçe Gezmeleri", **Urfa'da Milli Gazete**, 6 Haziran 1935.

"Futbol", **Urfa'da Milli Gazete**, 8 Ağustos 1935.

"Urfa Mardin Maçı", **Urfa'da Milli Gazete**, 15 Ağustos 1935.

"Kadınlar Derneği", **Urfa'da Milli Gazete**, 22 Ağustos 1935.

"Siverek Peçe ve Çarşafı Attı", **Urfa'da Milli Gazete**, 9 Eylül 1935.

"Dil Bayramı", **Urfa'da Milli Gazete**, 26 Eylül 1935.

"Halkevinde Dil Töreni", **Urfa'da Milli Gazete**, 26 Eylül 1935.

"Öz Türkçe İle Urfa", **Urfa'da Milli Gazete**, 26 Kasım 1934 ; 3 Aralık 1934.

"Halkevi'nde Toplantı", **Yeni Işık**, 5 Ocak 1937.

"Halkevinde Yılbaşı Balosu", **Yeni Işık**, 5 Ocak 1937.

"Hatay Zaferi", **Yeni Işık,** 2 Şubat 1937.

"Hatay Zaferi İçin Verilen Konferans", **Yeni Işık**, 2 Şubat 1937.

"Halkevi'nde Konferans", **Yeni Işık,** 17 Şubat 1937.

"Bir Ulus Farkı", **Yeni Işık,** 17 Şubat 1937.

"Urfa kurtuluşu", **Yeni Işık**, 11 Nisan 1937.

"Urfa Kurtuluşu", **Yeni Işık**, 14 Nisan 1937.

"Başbakanımız Yugoslavya'da", **Yeni Işık,** 14 Nisan 1937.

"Halep'te Türklere Yapılan İşkenceler", **Yeni Işık**, 16 Nisan 1937.

"Irak Dışişleri Bakanı Türkiye'yi Ziyaret Etti", **Yeni Işık**, 4 Mayıs 1937.

"11 Nisan Urfa Kurtuluşu", **Yeni Sabah**, 12 Nisan 1948.

"30 Ağustos Zafer Bayramı",**Yenilik**, 30 Ağustos 1934.

"30 Ağustos Zafer Bayramı Coşkuyla Kutlandı",**Yenilik**, 30 Ağustos 1934.

"Öz Türkçe Dil Bayramı İçin", **Yenilik**, 27 Eylül 1934.

"İkinci Dünya Savaşının Yankıları", **Yenilik,** 27 Eylül 1934.

"Eski Türk Tarihi", **Yenilik**, 13Aralık 1934.

"Halkevimizin Başkanlığı", **Yenilik**, 24 Ocak 1935.

"Tarihte Türk Kadını", **Yenilik**, 24 Ocak 1935.

"Akın Piyesi", **Yenilik**, 7 Mart 1935.

"Halk Dershaneleri Faaliyeti", **Yenilik**, 7 Mart 1935.

"Urfa Kurtuluşunun Hazırlıkları", **Yenilik**, 4 Nisan 1935.

"Halkevinde Biletli Müsamere", **Yenilik**, 4 Nisan 1935.

"Halkevinde Konferans", **Yenilik**, 4 Nisan 1935.

"Halkevinde Konferans", **Yenilik**, 8 Nisan 1935.

"Urfa Kurtuluş Bayramı", **Yenilik**, 11 Nisan 1935.

"11 Nisan Urfa Kurtuluş Bayramında Halkevimizde Kozanoğlu ve Zor Tabib Temsilleri", **Yenilik**, 11 Nisan 1935.

"Vekillerin Görüşmeleri", **Yenilik**, 15 Nisan 1935.

"Halkevinde Biletli Müsamere", **Yenilik**, 15 Nisan 1935.

"Halkevi Mecmuası", **Yenilik**, 18 Nisan 1935.

"Halkevi'nde Konferans", **Yenilik**, 25 Nisan 1935.

"Öz Türkçe", **Yenilik**, 3 Temmuz 1935.

"Okuma Evi", **Yenilik**, 3 Temmuz 1935.

"Futbol", **Yenilik**, 24 Temmuz 1935.

"Başbakan'ın Kars ve Erzurum Ziyaretleri", **Yenilik**, 24 Temmuz 1935.

"Zafer Bayramı", **Yenilik**, 28 Ağustos 1935.

"Zafer Bayramı", **Yenilik**, 30 Ağustos 1935.

"Nüfus Sayımının Önemi", **Yenilik**, 14 Eylül 1935.

"Dil Bayramı", **Yenilik,** 28 Eylül 1935 ; 2 Ekim 1935.

"Halkevleri Açılış Yıldönümü", **Yenilik**, 24 Ocak 1936.

"Uray Sinema Salonunda Mehmet Somer Konferansı",**Yenilik**, 18 Şubat 1936.

"Urfa Halkevinde Mehmet Somer Konferansı", **Yenilik,** 21 Şubat 1936.

"Halkevleri Açılış Yıldönümü", **Yenilik**, 21 Şubat 1936.

"Halkevlerinin Açılış Yıldönümünde Atilla'nın Düğünü Temsili", **Yenilik**, 28 Şubat 1936.

"Öğretmenlerin Mesleki Konferansı", **Yenilik**, 28 Şubat 1936.

"Halkevleri Açılış Yıldönümü", **Yenilik**, 28 Şubat 1936.

"Öğretmenlerin Mesleki Konferansı", **Yenilik**, 17 Mart 1936.

"Köycülük Şubesi Gezmeleri", **Yenilik**, 17 Nisan 1936.

"Hakimiyet-i Milliye", **Yenilik**, 24 Nisan 1936.

"İlkbahar At Yarışları", **Yenilik,** 24 Nisan 1936.

"İtalya'nın Habeşistan'a Girmesi", **Yenilik,** 8 Mayıs 1936.

"Halkevi'nde Anma Gecesi", **Yenilik**, 21 Ağustos 1936.

"Halk Gecemiz", **Yenilik**, 11 Eylül 1936.

"Dil Bayramı", **Yenilik**, 22 Eylül 1936 ; 29 Eylül 1936.

"Saz ve Söz Geceleri", **Yenilik**, 20 Ekim 1936.

"Öğretmenlerimizin Konferansı", **Yenilik**, 20 Ekim 1936.

"Saz ve Söz Geceleri", **Yenilik**, 20 Ekim 1936.

"Spor Müsameresinde Kızıl Çağlayan", **Yenilik**, 2 Kasım 1936.

"Spor Müsameresi", **Yenilik**, 2 Kasım 1936.

"Saz ve Söz Gecesi" **Yenilik**, 6 Kasım 1936.

"Cumhuriyet Bayramı", **Yenilik**, 6 Kasım 1936.

"Türk Hava Kuvvetlerine Katılan Yeni Uçaklarımız", **Yenilik**, 27 Kasım 1936.

"Sinop'ta Deniz Eğlenceleri", **Yenilik**, 6 Temmuz 1937.

"Saz ve Söz Gecesi", **Yenilik**, 23 Temmuz 1937.

"Zafer Bayramı", **Yenilik**, 31 Ağustos 1937.

"Spor", **Yenilik,** 31 Ağustos 1937.

"Urfa'ya Gelen Heyet" **Yenilik**, 14 Temmuz 1938.

"Dil Bayramı", **Yenilik,** 27 Eylül 1938 ; 8 Ekim 1938 ; 10 Ekim 1938 ; 12 Ekim 1938.

"Filistin'deki Kargaşalıklar", **Yenilik**,12 Ekim 1938.

"Halkevleri Açılış Yıldönümü", **Yenilik,** 3 Mart 1939.

"Dil Bayramı", **Yenilik**, 28 Eylül 1942.

"At Koşuları", **Yenilik,** 19 Ekim 1942.

"Yeni Halkevi Başkanı", **Yenilik,** 25 Kasım 1942.

"Halkevimizde Ücretsiz Tedavi Günleri", **Yenilik**, 25 Kasım 1942; 28 Kasım 1942.
"Halkevimiz Aylık Dergi Çıkaracak", **Yenilik**, 4 Aralık 1942.

"Halkevimizde Ücretsiz Muayene Günleri Başlamıştır", **Yenilik**, 9 Aralık 1942.

"Ortaokul Müsameresi", **Yenilik**, 8 Mart 1944.

"Halkevi'nde Komite Seçimi", **Yenilik**, 20 Mart 1944.

"Halkevi Gezisi", **Yenilik**, 2 Mayıs 1944.

"19 Mayıs", **Yenilik**, 22 Mayıs 1944.

"Halkevimiz Sergisi", **Yenilik**, 22 Mayıs 1944.

"Halkevi'nde Konferans", **Yenilik**, 24 Haziran 1944.

"Dokuma Kursu", **Yenilik**, 14 Temmuz 1944.

"Urfa'da Parti Kuruldu", **Yenilik**, 16 Eylül 1944.

"At Koşusu" **Yenilik**, 17 Ekim 1944.

"Halkevimizde Müzik Dersleri", **Yenilik**, 19 Şubat 1944.

"Halkevleri Açılış Yıldönümü", **Yenilik,** 27 Şubat 1945.

"Halkevlerinin Açılış Yıldönümü Münasebetiyle Halkevimizin Bir Yıllık Çalışmaları", **Yenilik**, 27 Şubat 1945.

"Halkevi Komite Seçimleri", **Yenilik**, 27 Şubat 1945.

"Bayanların Dikkatine" , **Yenilik**, 4 Nisan 1945.

"11 Nisan Urfa Kurtuluş Bayramı", **Yenilik**, 11 Nisan 1945.

"Lozan ve Montrö", **Yenilik,** 27 Temmuz 1945.

"30 Ağustos Zafer Bayramı", **Yenilik**, 30 Ağustos 1945.

"30 Ağustos Zafer Bayramı", **Yenilik**, 3 Eylül 1945.

"At Koşularımız Amaca Uymuyor", **Yenilik,** 10 Ekim 1945.

"Profesörler Kurulu Şehrimizde" **Yenilik**, 10 Ekim 1945.

"Profesörler Kurulu Şehrimizde" **Yenilik**, 12 Ekim 1945.

"Edebi Şef Atatürk'ün Ölümü Dolayısıyla İsmet İnönü'nün 21.11.1938'de Büyük Milet Meclisine Beyannamesi", **Yenilik,** 10 Kasım 1945.

"Kara Günün 7'nci Yıldönümü", **Yenilik,** 10 Kasım 1945.

"Yeni Bir Kurs", **Yenilik**, 8 Mart 1946.

"Halkevi Başkanlığı", **Yenilik**, 13 Mart 1946.

"Halkevleri Açılış Yıldönümü", **Yenilik**, 26 Şubat 1948.

"Fuat Köprülü ve Refik Koraltan Şehrimizde", **Yenilik,** 11 Nisan 1948.

"Urfa Kurtuluşunun Hazırlıkları", **Yenilik**, 19 Mart 1949.

"Öğretmen Okullarının 101'inci Yıl Dönümü", **Yenilik**, 19 Mart 1949.

"At Yarışlarımız Hakkında", **Yenilik,** 22 Mart 1949.

"Suruç Halkevinde Şen Bir Gece", **Yenilik**, 26 Mart 1949.

"11 Nisan Urfa Kurtuluşu", **Yenilik**, 12 Nisan 1949.

"Demokrat Parti İl Kongresini Yaptı", **Yenilik**, 12 Nisan 1949.

"Halkevi'nde Toplantı", **Yenilik**, 18 Haziran 1949.

"Halkevi'nde Toplantı", **Yenilik**, 22 Temmuz 1949.

"30 Ağustos Bayramı", **Yenilik**, 24 Ağustos 1949.

"Halkevimizde 30 Ağustos Gecesi", **Yenilik**, 27 Ağustos 1949.

"30 Ağustos Bayramı", **Yenilik**, 30 Ağustos 1949.

"Konferans", **Yenilik,** 15 Şubat 1950.

5. Kaynak Kişiler

Ahmet Naci İpek, Gazeteci-Yazar, 1932 Urfa Doğumlu, Görüşme Tarihi, 21 Eylül 2015.

Prof. Dr. Coşkun Özdemir, 1929 Urfa Doğumlu, Görüşme Tarihi, 09 Ekim 2015.

Sabri Sabuncu, TRT Ankara Radyosu Müdürü, Görüşme Tarihi, 06 Kasım 2015.

Samet Atabay, İş Adamı,1947 Urfa Doğumlu, Görüşme Tarihi, 05 Kasım 2015.

Geliştirilmiş ve Güncelleştirilmiş
2. Basım

UYGARLIK TARİHİ

Seyithan Altaş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 222
Sosyal Bilimler No.: 17
ISBN: 978-605-320-124-9
© Geliştirilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Basım,
Kasım 2016

UYGARLIK TARİHİ
Seyithan Altaş

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Altaş, Seyithan.
Uygarlık Tarihi / *Seyithan Altaş*
2. Basım, XXVI+422 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-124-9
1. Çağdaşlık 2. Evrim 3. Teknoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Uygarlık Tarihi; insanlığın yüzyıllar süren serüvenini siyasal, sosyal ve ekonomik bakımdan ele alan bir süreci içermektedir. Tarih kavramı, konusu, nitelikleri, yazımı gibi başlangıç konuları yanında Uygarlık ve Kültür kavramlarıyla ilgili genel kavramlar ile Eski Ön Asya ve Mısır tarihi, Yunan ve Roma tarihlerini, Hellen kültürünü, Anadolu, Hint ve Çin uygarlıklarını; ayrıca eski Amerika kültürlerini (Maya-Aztek-İnka), nihayet Orta Asya Bozkır (Türk) uygarlıklarını, Orta Çağ Batı ve İslam dünyasını ve modern dünyanın doğmasını kapsamaktadır.

İnsan aklı ve çabasıyla binlerce yıllık serüvenini sürdürmekte; ortaya koyduğu değerlerle dünü olduğu gibi bugünü de şekillendirmeye devam etmektedir. Geçmişi araştırmak, tarih biliminin bir zorunluluğu, bir görevi olsa da bundan daha önemlisi tarihi yaratan insanın bugüne kadar ortaya koyduklarının kendi yaşantısını nasıl ve ne yönde değiştirdiğidir. İnsan binlerce, milyonlarca yıl önce mağara kovuklarında yaşarken, bugün lüks apartmanlarda yaşamaktadır ve uzayda yaşamayı düşlemektedir.

İnsanın dünya sınırlarını aşarak uzayın derinliklerine el attığı, aya ayak bastığı, yeni gezegenlerde hayatı aradığı bugün gözlerimizi geriye çevirince, yeryüzünde uygarlığın nasıl başlayıp nasıl geliştiğinin hikâyesi daha da meraklı bir konu olmaktadır. Kendisine kerpiçten ev, kenevirden elbise yaparak, yiyeceklerini pişirmek için ateş yakarak, uygarlık yolunda ilk adımlarını atan insanlar elbette ki benzerlerinin bir gün olup bizim bugün eriştiğimiz seviyeye geleceklerini düşünemezlerdi. Bugün bizim de bundan milyonlarca yıl önce insanların nelere, nerelere ulaşabilecekleri düşünemediğimiz gibi...

Ancak o gün ile bugün arasında tek bir ortak nokta vardır. O da insan denilen canlının var oluşundan bu yana düşünebilen bir varlık olmasıydı.

İnsanın bu düşünce gücüne dayanarak yapmaya çalıştığı şey sürekli bir ilerleme ve dünyanın kuruluşu adına geleceğe daha iyi hazırlanmaktı.

Düşüncenin sınırı yoktur. Uygarlık da düşüncelerin ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan buluşların, eserlerin, gelişmelerin halka halka birbirine eklenmesiyle uzayıp gelmiş ve yine uzayıp gidecek bir zincirdir. Herkes dünyanın düz olduğunu sanırken, "acaba ?" diyen bir adam düşünmeye, çevresini, olayları gözlemeye başlamış; herkes çevresini yeterli bulurken uzak diyarlarda kimlerin olduğunu; nasıl yaşadıklarını merak eden birisi araştırmalara çıkmış; böylece görünen ve görünmeyenler ile bilinen bilinmeyenlerin ardındaki gizli "neden"leri, "niçin"leri "nasıl"ları araştıranlar bilime, sanata kültüre ve tarihe yeni yeni aşamalar kazandırmışlardır.

Geçmiş bilgisi işte bu serüvenin kendi kaynaklarına dayanarak izahına dayanır. Bu bir sorumluluk gerektirdiği gibi; tarihçiye de onu okuyana da dürüst ve samimi olmasını, geçmişine vefalı olmasını gerektirir. Çünkü tarih yaşadığımız olmasa da yaşayacağımız gelecek için bir güvencedir. Köksüz bir ağaç olmayacağına göre geçmişsiz bir insanlık da hayal edilemez.

Uygarlık Tarihi insanlığın bu uzun ve maceralı geçmişinin heyecanlı ve haz veren bir toplamıdır. İnsanlığın kendisine sorması gereken; "Ne idim ?" "Neyim ?" ve "Ne olacağım

?" sorularının cevabı bu tarih içinde sorgulanacaktır. Tarih bilinci yaratmanın yolu da buradan geçmektedir. Tarih bilinci ise insanın ayaklarının sağlam yere basması demektir.

Merak ve bilgiye susamışlık, çok eski çağlardan beri insanı araştırmaya yönelten itici bir güç olmuştur. Bir şeyin "niçin" ve "nasıl" olduğu soruları, gelişme, ilerleme için birer mahmuz görevi yapmışlardır. Günümüz yaşama koşullarını, onların yarattıkları sürekli hareket ortamına borçluyuz. Konforlu ulaşım araçları, büyük babalarımızın katlanmak zorunda olduğu ulaşım güçlüklerini ortadan kaldırmıştır. El gücünün doğurduğu zorluklar, makineler tarafından gözle görülür ölçüde azaltılmıştır; yeni enerji kaynakları, kimyasal karışımlar, soğutucular ve türlü ev araçları, eskiden insan elinin yapmak zorunda olduğu işleri üstlerine almışlardır. Bilimin yarattığı şeyler insanlığın laneti değil, mutluluğu olmuştur. Hatta yarattığı en korkunç şey olan atom bombası bile, bir gün insanlık yararına kullanılacaktır.

Bugün bilim, hedeflerine koşar adımlarla yaklaşmaktadır. İlk fotoğrafın temiz bir resim olarak gelişmesi için 112 yıl gerekmişti. Telefonun kullanım alanına konması 56 yılda gerçekleşmiş, iyi bir alıcı radyo 35 yıllık bir bilimsel araştırma sonucu yapılmıştı. Ancak radarın kusursuz hâle gelmesine 15 yıl yetmişti. Çağ açan buluş ve gelişmeler, gitgide daha kısa bir süre içinde ortaya çıkıyorlardı. 12 yıllık araştırma siyah-beyaz televizyonu gerçekleştirmiş, ilk atom bombasının yapılması topu topu altı yıl almıştı. Bunlar 50 yıllık teknik ilerlemeden seçilmiş, yüce biraz da ürkütücü örneklerdir. Gelişmeler hedeflerine her geçen gün daha da hızlı varmaya başlayacaklardır. Önümüzdeki yüzyıl bu bakımdan insanlığın sonsuz düşlerinin büyük çoğunluğunun gerçekleştiği bir yüzyıl olacaktır.

Hiçbir toplum kendi geçmişine kayıtsız kalamaz. Çünkü var olmasının nedeni geçmişidir. Geçmişini bilmeyenler başkalarının kolay avı olurlar. Bu anlamda Tarih bir derstir. Ziya Paşa'nın dediği gibi hiç kimse tarihin "rahle-i tedrisinden" ayrı kalamaz.

Uygarlığın gelişim sürecinde insanların amansız bir mücadelesi vardır şüphesiz. Tarihi yaratan bu olaylar kuru bir fetih, bir yayılma siyaseti olarak açıklanamaz. Bizim tarihimizde olduğu gibi olaylar; çoğu zaman şanlı bir zaferler toplamı da değildir. Tarih, binlerce yıldır ezilen, horlanan, insanların daha güzel bir dünya için her an tazelenen, hiç tükenmeyen bir mücadelesidir. Aslında geçmişimizde cereyan etmiş olan mücadelelerin bugünden pek farkı da yoktur. Sadece zaman ve mekân ve insanlar değişmiştir. Yoksa olayların özü değil...

Bu ders kitabı Eğitim Fakültelerinde okutulan "Uygarlık Tarihi" dersi için yıllar içinde verilen ders notlarından ve kaynak kitaplardan yola çıkılarak hazırlanmıştır.

Uygarlık Tarihi; bu anlayış içinde yıllar içinde verilmiş derslerin ve bu konuda yazılmış kaynak eserlerin bağlamında geleceğe ışık tutması amacıyla ele alınmıştır. Eğitim Fakültelerinin Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalında ve Sosyal Bilgiler Öğretimi bölümlerinde okuyan öğrencilere ve diğer fakültelerde okutulan Uygarlık Tarihi dersleri için yararlı olacağına inanılarak hazırlanmış; tarihin gösterdiği gerçek yoldan başka hiçbir farklı yorum yapılmadan objektif olarak ve bilime saygılı bir anlayışla yazılmıştır. Bu amaçla doğrudan yararlandığım kaynak kitapları ve konuyla ilgili geniş bir bibliyografyayı da kitabın sonuna ekledim. Ulaştığım ve yararlandığım bilgilerden dolayı da bu değerli kitapların yazarlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Uygarlık Tarihi; on dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Tarih kavramı ve Tarih ilminin özellikleri, Tarihin yararlandığı diğer bilimler verilmiştir. İkinci bölümde insanlık tarihinin başlangıcından itibaren çağlar içinde bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Üçüncü bölümde eski çağlardan itibaren toplumların siyasal rejimleri tarihî gelişimi içinde değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde kültür ve uygarlık kavramları işlenmiş, Uygarlığın gelişimi ve doğuşu ile ilgili nazariyelere yer verilmiş, değerlendirmeler yapılmıştır. Beşinci bölümde Uygarlığın gelişmesini sağlayan temel buluşlar izah edilerek bugüne nasıl gelindiği bu buluş ve icatlar ışığında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Altıncı bölümden itibaren yer alan diğer bölümlerde ise dünyanın değişik bölgelerinde ortaya çıkmış olan uygarlık merkezlerinin insanlık tarihine katkıları itibariyle izah edilmiştir. Bu bölümlerde de özellikle uygarlık yaratan toplumlara ait birçok isim ve tarihler üzerinde durmaktansa, bu uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapıları üzerinde bir değerlendirme yapmaya ağırlık verilmiştir. On ikinci bölümde Orta Çağda Avrupa ile on üçüncü bölümde İslam dünyası uygarlık gelişimleri itibariyle değerlendirilmiş ve bunların bir karşılaştırması verilmiştir. On dördüncü bölümde ise Batı uygarlığının doğuşu genel başlıklar altında bir Çağdaş Dünya tarihi özelliğinde değil ama ana hatlarıyla değerlendirilmiştir.

Uygarlık tarihi konuları içinde genellikle kuru bir tarih bilgisi vermekten çok insanlığın sosyal, ekonomik ve siyasi olaylarına yer vermek amaçlanmıştır. Tarihin tozlu raflarında kalmış gereksiz isimlerden, gereksiz tarihlerden mümkün olduğunca kaçınılmıştır. Çünkü Tarih Öğretiminde bunların tarihî olaylar üzerinde su üzerine yazılan yazı kadar etkisinin olmadığı, öğrencilerde gereksiz bilgi birikimine yol açtığı bilinmektedir.

Tarihi; kişilerin bazen etkili bir biçimde yönlendirdiği bilinse de; tarih, insanların yani toplumun meydana getirdiği bir harmandır. Tarihi gelecek nesillere doğru ve tarafsız, müspet bir bilim dalı olarak öğretmek, hem gerekli dersi almalarına neden olacak; hem de geleceğine güven duyan bir neslin yetişmesi sağlanmış olacaktır. Tarihi bir kuru bilgi yığını olmaktan çıkartmak, ”dün-bugün-yarın” çizgisinde gençlerimizin kolayca yorumlamasını sağlamak, onlara en kalıcı tarih bilgisini vermek anlamına gelecektir.

Üniversite, öğrencinin mesleki ve bilimsel kişiliğini kendi kendine geliştirdiği bir öğretim kurumudur. Öğretim elemanları yalnızca yol göstericidirler. Öğrenci, bilim ve bilimsel araştırma özgürdür ilkesine bağlı kalarak hocaların da yardımıyla öğrenim yaptığı bilim dalının konusuna, yöntemlerine uygun biçimde araştırmayı; bunu yaparken de eleştirmeyi Üniversitede öğrenmektedir. Hiçbir bilgi durağan değildir. Bilgiler yeni yeni araştırmalarla zaman içinde çok daha büyük ve başka biçimler alabilmektedir. Değişen dünyaya uyum sağlayabilmek için bu değişen bilgilerin yenilenmesi ve günlük hayata uyarlanması gereklidir.

İşte Üniversitenin de işlevi araştırma yöntemlerini sistematik bir biçimde öğretmektir. Öğrenci ise öğrendiği yöntemlerle kendi kendine bilgisini artıracaktır. Üniversite, her şeyin öğrenildiği yer değildir. Öğrenimin bitmesi de öğrenmenin sonu değildir. Meslek hayatında, meslekle ilgili ve meslek dışında hep yeni bilgiler edinme ve kendini yenileme çabası içinde olmalıdır.

Kısaca Üniversite insanlara hangi yaşta olursa olsunlar bilimsel düşünmeyi öğreten toplumsal eğitim kurumlarıdır. Buradan hayata atılan gençlerin kendilerinden sonraki nesillerin yetişmelerinde önemli rol oynayacakları ve onlara yeni düşünceler kazandıracakları; böylece Türkiye’nin eğitim ve kültür sorunlarını çözmede yardımcı olacakları muhakkaktır.

Bunu yapabildiğimiz ölçüde kendimizi başarılı ve mutlu sayacağız. İkinci baskısını yaptığımız bu çalışmanın ilerideki çalışmalara katkı sağlayacağını umuyoruz.

Bu kitabın hazırlanmasında katkı ve desteklerini esirgemeyen eşime ve çocuklarıma da teşekkürlerimi sunarım.

Rize, 2016

Seyithan Altaş

İÇİNDEKİLER

İSTİKLAL MARŞI ..... **v**
ONUNCU YIL NUTKU ..... **vii**
ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ ..... **ix**
ÖN SÖZ ..... **xi**

GİRİŞ

UYGARLIK; İNSANLIĞIN DÜŞÜNSEL VE SOSYO-TEKNİK EVRİMİ

1. BÖLÜM

TARİH NEDİR? TARİH BİLİMİNE GİRİŞ

I. TARİH NEDİR? TARİH BİLİMİNE GİRİŞ 8
A. Tarihî Olay ve Tarihî Olgu Kavramları 13
B. Tarihin Konusu 13
C. Tarih Felsefesi 15
1. Teokratik Tarih Nazariyesi 15
2. Materyalist Tarih Nazariyesi 15
3. Pozitivist Tarih Nazariyesi 16
4. İdealist Tarih Nazariyesi 16
5. Ekspressionist Tarih Nazariyesi (Dışavurumculuk) 17
6. Hümaniteci Tarih Nazariyesi 17
D. Tarihte Yöntem 18
E. Tarih Bilgisi Neden Gereklidir? 20
F. Tarihe Yardımcı Disiplinler 21
1. Coğrafya 21
2. Arkeoloji 23
3. Kronoloji 24
4. Paleografya 24
5. Antropoloji 24
6. Sosyoloji 25
7. Filoloji 26
8. Diplomatik 26
9. Numizmatik(Meskûkât) 26

II. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ 27
A. Bölüme Ait Temel Kavramlar 27
B. Özet 27

2. BÖLÜM

PREHİSTORİK (TARİH ÖNCESİ) VE TARİH ÇAĞLARI

I. İNSANLIK TARİHİNİN BAŞLANGICI 30
A. Prehistorik (Tarih Öncesi) Çağlar 37
1. Eski Taş Çağı 43
2. Yontma Taş Çağı 44
3. Cilalı Taş Çağı 44
4. Maden Çağı 44
B. Tarih Çağları 44
1. İlk Çağ 45
2. Orta Çağ 46
3. Yeni Çağ 52
4. Yakın Çağ 54
II. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ 60
A. Bölüme Ait Temel Kavramlar 60
B. Özet 60

3. BÖLÜM

TARİHİ GELİŞİM İÇİNDE SİYASAL İDARE BİÇİMLERİ

I. KLAN 64
II. ANTİKÇAĞ SİTELERİ 66
III. OLİGARŞİ 68
IV. DEMOKRASİ 69
V. MONARŞİ 71
VI. TİRANLIK 72
VII. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ 73
A. Bölüme Ait Temel Kavramlar 73
B. Özet 73

4. BÖLÜM

KÜLTÜR VE UYGARLIK KAVRAMLARI

I. KÜLTÜRÜN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ 76
A. Kültür ve Uygarlık Kavramlarının Karşılaştırılması 77

B. Kültürün Başlıca Özellikleri 81
1. Toplumsallık 81
2. Tarihsellik 81
3. Kalıtsallık 82
4.İşlevsellik 82
5. Birlik İçinde Çokluk 82
6. Devingenlik ve Değişkenlik 83
II. UYGARLIĞIN DOĞUŞU VE KAYNAĞI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER 88
A. Gelişmeci Nazariyesi (Evulation) 88
B. Yayılma Nazariyesi (Diffusion) 89
C. Yüksek Kültür Nazariyesi 90
D. Ana Kültür Kalıbı Nazariyesi 90
E. Sorokin Nazariyesi 91
F. Uygarlıkların Doğuş Nedenleri 91
III. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ 93
A. Bölüme Ait Temel Kavramlar 93
B. Özet 93

5. BÖLÜM

UYGARLIĞIN GELİŞİMİNİ SAĞLAYAN TEMEL BULUŞLAR

I. UYGARLIĞIN GELİŞİMİNİ SAĞLAYAN TEMEL BULUŞLAR 96
A. Ateş 96
B. Tekerlek 99
C. Yazı 101
1. Türklerin Tarih Boyunca Kullandıkları Alfabeler 113
D. Takvim 114
E. Barut 120
F. Matbaa 121
G. Buhar Enerjisi 126
H. Pusula 130
II. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ 133
A. Bölüme Ait Temel Kavramlar 133
B. Özet 133

6. BÖLÜM

ÖN ASYA UYGARLIKLARI

I. MEZOPOTAMYA UYGARLIĞI....136
A. Mezopotamya'nın Siyasi Tarihi....140
1. Sümerler....140
2. Akadlar....141
3. Babilliler....141
4. Asurlular....142
5. Elamlar....144
B. Mezopotamya'da Uygarlık....144
1. Devlet Yapısı....144
2. Din ve İnanış....147
3. Sosyal ve İktisadi Hayat....149
4. Hukuk....151
5. Yazı, Dil ve Edebiyat....153
6. Bilim ve Sanat....155
II. MISIR UYGARLIĞI....157
A. Mısır'ın Siyasi Tarihi....159
B. Mısır Uygarlığı....162
1. Devlet Yönetimi....162
2. Din ve İnanışlar....163
4. Yazı, Dil ve Edebiyat....165
5. Bilim ve Sanat....166
III. İBRANİ VE FENİKE UYGARLIKLARI....169
A. Fenikeliler....170
B. İbraniler....174
IV. İRAN VE PERS UYGARLIĞI....177
A. Siyasi Tarih....177
V. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ....187
A.Bölüme Ait Temel Kavramlar....187
B. Özet....187

7. BÖLÜM

ANADOLU UYGARLIKLARI

I. ANADOLU'NUN SİYASİ TARİHİ....192
A. Anadolu'nun Tarih Öncesi....192
B. MÖ II.Binden MÖ VI.Yüzyıla Kadar Anadolu....195
1. Hititler....195
2. Frigler....196
3. Lidyalılar....197
4. Urartular....198
5. İyonyalılar....199
II. ANADOLU UYGARLIĞI....200
A. Devlet Yönetimi....200
B. Din ve İnanışlar....202
C. Sosyal ve İktisadi Hayat....202
D. Yazı, Dil ve Edebiyat....205
E. Hukuk....205
F. Bilim ve Sanat....206
G. M.Ö VI. ve Sonraki Dönemlerde Anadolu....207
1. Pers, Hellen, Yunan ve Roma Dönemleri....207
III. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ....212
A. Bölüme Ait Temel Kavramlar....212
B. Özet....212

8. BÖLÜM

HİNT VE ÇİN UYGARLIKLARI

I. HİNT UYGARLIĞI....216
A. Sınıflara Ayrılmış Toplum....218
B. Hindistan'da Dinler....219
II. ÇİN UYGARLIĞI....224
A. Konfüçyüscülük ve Taoizm....229
B. Uzakdoğu'da Çin Uygarlığının Etkileri....233
III. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ....235
A. Bölüme Ait Temel Kavramlar....235
B. Özet....235

9. BÖLÜM

AKDENİZ UYGARLIKLARI

GİRİT UYGARLIĞI 238
MİKEN UYGARLIĞI....240
I. YUNAN UYGARLIĞI....241
A. Atina'nın Yükselişi (M.Ö 500-300)....246
B. Eski Yunan ve Hellen Kültürü 249
1. Devlet Yönetimi....249
2. Solon Kanunları....251
3. Cleisthenes (Klistenes) Reformu....252
4. Atina Demokrasisinin Siyasal Yapısı....253
6. Yunan'da Sanat....257
7. Dil ve Edebiyat....258
8. Eski Yunan'da Felsefe ve Bilim....260
II. ROMA UYGARLIĞI....268
A. Cumhuriyetin Yükselme Çağı ve Akdeniz'deki Fetihler....271
B. Roma'da Uygarlık 275
1. Devlet Yapısı 276
2. Sosyal ve İktisadi Hayat....277
3. Din ve İnanışlar 278
4. Hukuk 280
5. Roma'da Kültürel Hayat....281
III. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ....284
A. Bölüme Ait Temel Kavramlar....284
B.Özet....284

10. BÖLÜM

ORTA VE GÜNEY AMERİKA UYGARLIKLARI

I. İNKA UYGARLIĞI....288
II. AZTEK UYGARLIĞI....294
III. MAYALAR....297
IV. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ....299
A. Bölüme Ait Genel Kavramlar....299
B. Özet....299

11. BÖLÜM

ASYA BOZKIR UYGARLIĞI

I. ASYA'NIN SİYASİ TARİHİ 302
A. Asya Hun'ları 303
B. Göktürkler 303
C. Uygurlar 304
II. BOZKIR UYGARLIĞININ ANA UNSURLARI 305
A. Devlet Yapısı 305
B. Sosyal ve iktisadi Hayat 308
C. Eski Türklerde Din ve İnanışlar 311
1. Tabiat Güçlerine İnanma 312
2. Atalar Kültü. Atalara Saygı ve Bağlılık 314
3. Gök Tanrı İnancı 314
D. Yazı, Dil, ve Edebiyat 318
1. Yaratılış Destanı 319
2. Şu Destanı 319
3. Alpertunga Destanı 319
4. Türeyiş Destanı 320
5. Oğuz Kağan Destanı 320
III. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ 323
A. Bölüme Ait Genel Kavramlar 323
B. Özet 323

12. BÖLÜM

ORTA ÇAĞ'DA AVRUPA

I. HRİSTİYANLIK DİNİ, DOĞUŞU VE GELİŞİMİ 326
II. FEODALİZMİN ORTAYA ÇIKIŞI 330
III. ORTA ÇAĞ'DA KİLİSE TEŞKİLATI VE ROLÜ 333
IV. ORTA ÇAĞ'DA AVRUPA'DA EĞİTİM, KÜLTÜR VE SANAT 333
V. HAÇLI SEFERLERİ, NEDENLERİ VE SONUÇLARI 336
A. Dinî Nedenler 337
B. Siyasi Nedenler 337
C. Ekonomik Nedenler 337
D. Haçlı Seferleri 337
1. I. Haçlı Seferi (1096-1099) 337

2. II. Haçlı Seferi (1147-1149) 338
3. III. Haçlı Seferi (1189-1192) 338
4. IV. Haçlı Seferi (1204) 339
5. V. Haçlı Seferi (1228) 339
6. VI. Haçlı Seferi (1248) 339
7. VII. Haçlı Seferi (1270) 339
8. VIII. Haçlı Seferi (1268-1270) 340
E. Haçlı Seferleri'nin Sonuçları 340
1. Dinî Sonuçlar 340
2. Siyasi Sonuçlar 340
3. Ekonomik Sonuçlar 340
4. Teknik Sonuçlar 341
VI. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ 343
A.Bölüm ile İlgili T 343
B.Temel Kavramlar 343
B. Özet 343

13. BÖLÜM

ORTA ÇAĞ'DA İSLAM UYGARLIĞI

I. İSLAMİYET'İN DOĞUŞU SIRASINDA DÜNYANIN GENEL DURUMU 346
A. İslamiyet'ten Önce Arabistan'ın Durumu 346
1. Siyasi Durum ve Halk 346
2. Din ve İnanış 346
II. İSLAMİYETİN DOĞUŞU VE YAYILIŞI 347
A. Hicretin Sonuçları 348
B. Hz. Peygamber'in Savaşları 349
1. Bedir Savaşı (624) 349
2. Uhud Savaşı (625) 349
3. Hendek Savaşı (627) 350
4. Hudeybiye Antlaşması (628) 350
5. Hayber'in Fethi (629)–(Hayber Kalesi) 351
6. Mute Savaşı (629) 351
7. Mekke'nin Fethi (630) 351
8. Huneyn Savaşı ve Taif Seferi (630) 352
9. Tebük Seferi (631) 352

10. Veda Haccı ve Veda Hutbesi 352
III. DÖRT HALİFE DEVRİ (632-661) 353
A. Hz. Ebubekir Dönemi (632-634) 353
B. Hz. Ömer Dönemi (634-664) 354
1. Irak Cephesi 354
2. Hz. Ömer Döneminde Yapılan Düzenlemeler 355
C. Hz. Osman Dönemi (656) 356
D. Hz. Ali Dönemi (656-661) 357
1. Camel Vak'ası (Deve Savaşı 656) 357
2. Sıffın Savaşı (657) 357
3. Nehrevan Savaşı (659) 358
E. Dört Halife Devri`nin Genel Özellikleri 358
IV. EMEVİLER (661-750) 358
A. Yezid Dönemi (680-683) 358
B. Abdülmelik Dönemi (685-705) 359
C. Velid Dönemi (705-715) 359
D. Putavya Savaşı (732) 359
E. Emevi Devleti'nin Yıkılış Sebepleri 360
V. ABBASİLER DEVLETİ DÖNEMİ (750-1258) 361
A. Abbasiler'in Genel Özellikleri 362
VI. ENDÜLÜS EMEVİLER'İ DÖNEMİ (756-149) 362
A. Özellikleri 363
VII. İSLAM UYGARLIĞI 363
A. Devlet Teşkilatı 363
B. Ordu 363
C. Adalet 364
D. Din ve İnanış 364
E. Sosyal ve İktisadi Hayat 364
1. Sosyal Hayat 364
2. Ekonomik Hayat 365
F. Yazı, Dil ve Edebiyatı 365
G.Bilim ve Sanat 366
1. Bilim 366
2. Eğitim Öğretim 366

3. Sanat 367
H. İslam Medeniyetinin Diğer Medeniyetlere Etkisi 367
VIII. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ 368
A. Bölüm ile İlgili Temel Kavramlar 368
B. Özet 368

14. BÖLÜM

MODERN DÜNYANIN DOĞUŞU

I. YENİ VE YAKIN ÇAĞ'DA AVRUPA 372
A. Bilim ve Teknolojinin Yol Açtığı Gelişmeler 374
II. COĞRAFİ KEŞİFLER VE SÖMÜRGECİLİK ÇAĞININ BAŞLAMASI 375
A. Keşiflerin Nedenleri 375
B. Keşfedilen Yollar ve Yerler 377
1. Portekizlilerin Keşifleri 377
2. İspanyolların Keşifleri 377
C. Coğrafi Keşiflerin Sonuçları 378
E. Keşiflerin Osmanlı Devleti Açısından Önemi 379
III. RÖNESANS VE REFORM HAREKETLERİ 380
A. Rönesans'ın Sonuçları 382
B. Reform Hareketleri 382
1. Reform'un Nedenleri 383
2. Reformun Avrupa'da Gelişmesi 383
C. Reform'un Sonuçları 386
IV. AYDINLANMA FELSEFESİ VE ÇAĞI 387
A. Aydınlanma Nedir? 388
B. Fransız İhtilali (1789) 390
1. İç Sebepler 390
2. Dış Nedenler 392
C. İhtilalin Başlaması ve Dönemleri 392
1. Etajenero, Millî Meclis ve Kurucu Meclis Devri (1789-1791) 392
2. Meşruti Krallık Meclisi Devri (1791-1792) 393
3. Millî Konvensiyon Meclisi Devri (1792-1795) 394
4. Direktuvar Devri (1795-1799) 394
5. Konsüllük Devri (1799-1804) 394
D. Avrupa'nın Tutumu 395

E. İhtilal Savaşları (1792-1815) 395
F. Fransız İhtilalinin Sonuçları 395
V. SANAYİ DEVRİMİ 395
A. Nedeni 396
1. Birinci Sanayi Devrimi 396
2. İkinci Sanayi Devrimi 397
B. Sonuçları 399
VI. AMERİKA'NIN KURULUŞU 399
A. Sömürge (Koloni) Dönemi 399
B. 13 Sömürge ile İngiltere'nin Savaşması. I. Filedalfiya Kongresi (1774) 400
C. İkinci Filadalfiya Kongresi. Amerika'nın Bağımsızlık İlanı (1776) 400
D. Fransa'nın Yardımı ve Versay Antlaşması (1783) 401
E. Monreo Doktrini 401
F. Siyasal ve Ekonomik Sistemler 402
1. Kapitalizm 402
2. Sosyalizm 403
G. 1830 ve 1848 Devrimleri 406
1. 1830 İhtilali 406
2. 1848 İhtilalleri 406
3. Diğer Avrupa Ülkelerinde Liberal İhtilaller 407
VII. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ 408
A. Bölüme Ait Temel Kavramlar 408
B. Özet 408
OKUMA PARÇASI: 411
KAYNAKÇA 415

KAYNAKÇA

Adıvar, A. Adıvar.	Bilim ve Din (İlim ve Din) İst, 1980
Akurgal, Ekrem.	Anadolu Kültür Tarihi. Ank. 1997
	Anadolu Uygarlıkları. İst. 1988
Ağaoğulları, M.Ali.	Kent Devletinden İmparatorluğa. Ank. 1994
Akşit, Oktay.	Roma İmparatorluk Tarihi. (MÖ 27-MS 395) İst. 1985
Akurgal, Ekrem.	Anadolu Uygarlıkları. 7.Baskı. İst. 2000
Alekseyev, V.P.	İnsan Türünün Kökeni ve Gelişimi. Çev. Alaeddin Şenel. İst. 1993
Aristoteles.	Organon I. Kategoryalar. MEB. Yay. İst, 1989
Aster, Ernst Von.	İlk Çağ ve Orta Çağ Felsefe tarihi. çev. Vural Okur. 2. baskı, İst. 2000
Arseven D. Ali.	Alan Araştırma Yöntemi. İlkeler, Teknikler, Yöntemler. Ank. 2001
Aslan, C.	Sosyoloji: Kavramlar ve Kullanımları. Adana, 1997
Atalay, İ.	Genel Fiziki Coğrafya. İzmir, 1994
Barthold, W. Köprülü, Fuat.	İslam Medeniyeti Tarihi. Ank. 1963
Bayladı, Derman	Uygarlıklar Kavşağı Anadolu. İst.1996
Belli, O.	Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. "Urartular" Maddesi. I, 1982
Berktay, Halil.	Kabileden Feodalizme. İst.1983
Bean, George E.	Eski Çağda Ege Bölgesi. 3.Baskı, çev. İnci Delemen. İst, 2001
Blanck, Horst.	Antikçağda Kitap. Çev. Zehra Aksu Yılmazer. Ank, 2000

Bloch, March.	Feodal Toplum. Çev. M.Ali Kılıçbay. 3. baskı. Ank.1998
Bonewitz, Ronald.	Maya Mitolojisi. Maya Kehanetleri. Çev. Canan Eyi. İst,2000
Bosch, M.E.	Helenizm Tarihinin Anahatları. Çev. Sabahat Altan. İst.1943
Braidwood, Robert J.	Tarih Öncesi İnsan. Çev. Duygu Arısan Günay. Son baskı, Bilgi Altınok. İst, 1995.
Brauder, Fernand.	Uygarlıkların Grameri. Çev. M.Ali Kılıçbay, 2.Baskı, İst,2001
Buck, Philip.	İnsan Davranışının Kültürel Temelleri. Psikolojik Antropoloji. Çev. Serpil Altuntek. İst, 2001
Budge, E.A. Wallis.	Mısır'da Ölüm Sonrası Fikri. Çev. Rengin Ekiz. İzmir,2001
Carr, E.H.	Tarih Nedir? Çev. M.G. Gürtürk. 5.baskı, İst,1996
Carr, E.H. ve J. Fontana	Tarih Yazımında Nesnellik ve Yanlılık. Çev. Özer Ozankaya. Ank, 1992
Challeye, Felicien.	Dinler Tarihi. çev. Semih Tiryakioğlu. 4.Baskı, İst,1998
Childe, Gordon.	Tarihte Neler oldu? Çev. Mete Tunçay ve Alaeddin Şenel. I. Baskı, İst. 1990
Claessen, Henri	Erken Devlet. Çev. Alaeddin Şenel. Ank.1993
Charles, Keith Maisels.	Uygarlığın Doğuşu. Çev. Alaeddin Şenel, İst, 2001
Çığ, M. İlmiye,	Ortadoğu. Uygarlık Mirası. İst, 2002
	Gılgameş. Tarihte İlk Kahraman. 2. Basım, İst,2001
	Hititler ve Hattuşa. İştar'ın Kaleminden. 2. Basım, İst, 2000
Çiçero.	Dostluk. Çev. Türkan Tunga, MEB. Yay. İst, 1996
Coomaraswamy, A.	Hinduizm ve Budizm. Çev. İsmail Taşpınar. İst,2000
Darwin, Charles.	İnsanın Türeyişi ve Evrim Üzerine. Çev. Orhan Tuncay. İst,2001
Demircioğlu, A.	Roma Tarihi. Ank. 1953
Dinçol, A.	Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. "Hititler" Maddesi. I, 1982

Durant, Will. Medeniyetin Temelleri. İst. 1996

Drury, Nevill. Şamanizm. Çev. Erkan Şimşek. İst, 1996

Dolukhanov,Pavel. Eski Ortadoğuda Çevre ve Etnik Yapı. Çev. Suavi Aydın. Mart, 1998

Eberhard, W. Çin Tarihi. Ank.1947

Edward Ewans-Prikchard İlkellerde Din. Çev. Hüseyin Portakal. İst, 1998.

Eflatun Sofist. Çev. Mehmet Karasan. MEB. Yay. İst, 1997

Eliada, Mircea. Şamanizm. Çev. İsmet Berkan. İst,1999

Elias, Norbert. Uygarlık Süreci. 2 Cilt. Çev. Ender Ateşman. 1.cilt. 2000, 2.cilt, 2002, İst

Eyuboğlu, S. Zeki. Anadolu Uygarlığı. 3. Baskı, İst, 1997

Faulmann, Carl. Yazı Kitabı. Tüm yerkürenin, tüm zamanların yazı göstergeleri ve alfabeleri. Çev. Itır Erda. İş Bankası Yay. İst, 2001

Frangipane, Marcella. Yakındoğuda Devletin Doğuşu. Çev. Z. Zühre İlkgelen. İst,2002.

Freke, Timothy, Gandy, Peter. Dinlerin Tarihi ve Gizemcilik. Çev. Orhan Tuncay. İst, 2001

Friedell, Egon. Antik Yunanın Kültür Tarihi. çev. Necati Açа, Ank, 1999

Homeros. Odysseia. Türkçesi. Azra Erhat- A. Kadir. 2. Baskı. İst, 1978

Gardner, W. A. Demirtaş ve A. Doğanay Sosyal Bilimler Öğretimi. Ank.1997. YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi.

Gilbert, Adrian G. Cotterel, Maurice M. Maya Kehanetleri. Çev. Özge Akbulut. İst. 2001

Gökalp, Ziya. Türkçülüğün Esasları. İst.Tarihsiz.

Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak.

Türk Medeniyeti Tarihi.

Grant, Michael.	Roma'dan Bizans'a. (İ.S. 5. Yüzyıl.) çev. Z. Zühre İlkgelen. İst. 2000
Günaltay, Şemsettin.	İran Tarihi. C.I. En Eski çağlardan İskender'in Asya Seferine Kadar. 2.BaskıAnk.1987
Güvenç, Bozkurt.	İnsan ve Kültür. 8. Baskı, İst.1998
Habsbowm, Eric.	Tarih Üzerine. Çev. Osman Akınbay. Ank.1999
Halkın, L.E.	Tarih Tenkidinin Unsurları. Çev. B. Yediyıldız Ank, 1989
Hançerlioğlu, Orhan.	Düşünce Tarihi. İst. 1983
Hedodots.	Herodot Tarihi. T. İş Bankası yay. Çev. Müstekim Ökmen. İst, 2002
Homeros.	Odysseia. Çev. Azra Erhat ve A. Kadir. 12.basım, İst, 2001
	İlyada. Çev. Azra Erhat ve A. Kadir. 13.baskı, İst,2002
Howgego, Chistopher.	Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi. Çev. Oğuz Tekin. İst,1998
İfrah, Georges.	Çakıl Taşlarından Babil Kulesine.II.Rakamların Evrensel tarihi. 5. Basım. Çev. Kurtuluş Dinçer, Ank, 1995
İlin, M.Segal, E.	İnsan Nasıl İnsan Oldu? Çev. Ahmet Zekerya. 12.Baskı, İst,2001
İnan, Afet.	Eski Mısır Tarihi ve Medeniyeti. Ank. 1962
	Tarih üzerine İnceleme ve Makaleler. İst. 1968
İnan, Yusuf Ziya.	Antikçağ Düşüncesinde Tanrı ve Varlık sorunu. İst, 1984
İplikçioğlu, Bülent.	Eskiçağ Tarihinin Anahatları I. İst, 1990
Jenkins, K.	Tarihi Yeniden Düşünmek. Çev. B.S. Şener. Ank, 1997
Johnson, Paul.	Yahudi Tarihi. çev. Filiz Orman. 1. baskı, İst. 2000
Kafesoğlu, İbrahim.	Türk Milli Kültürü. İst. 1983
Ksenophon,	Yunan Tarihi.(Hellenika) I-III. Çev. Suat Sinanoğlu. M.E.B.Yay. 2. baskı. İst.1964
Kınal, Firuzan.	Eski Mezopotamya Tarihi. Ank. 1953
Eski Anadolu tarihi.	2. baskı. Ank. 1987

Konfüçyüs. Konuşmalar. Çev. Muhaddere Nabi Özerdim. 2. Baskı. Ank, 1974

Kramer, Samuel Noah. Sümer Mitolojisi. Çev. Hamide Koyukan. 2.Baskı. İst,2001

Tarih Sümerle Başlar. Çev. Hamide Koyukan. İst,1999

Köstüklü, Nuri. Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi. Konya. 1999

Ksenophon, Anabasis. Çev. Hayrullah Örs. M.E.B.Yay. İst.1962

Krickeberg, Walter. İnka ve Maya Efsaneleri. Türkçesi. Alev Kırım. 2.Basım. İst, 2000

Azteklerin ve Mayaların Dinleri. Çev. Alev Kırım. İst.1998

Kulke, Hermar,

Rothermund, Dietmar. Hindistan Tarihi. Çev. Müfit Günay. İst. 2001

Latacz, Joachim. Homeros. Batının İlk Ozanı. Çev. Devrim Çalış Sazcı, İst. 2001

Lipson, leslie. Uygarlığın Ahlaki Bunalımları. (Manevi bir Erime mi? Yoksa İlerleme mi? İş Bankası yay. Çev. Jale Çam Yeşiltaş . İst, 2000

Macqueen, J.G. Hititler ve Hitit Çağında Anadolu. Çev. Esra Davutoğlu, İst, 1999.

Malinowski, Bronislaw. İlkel Toplum. Çev. Hüseyin Portakal. 2. baskı. İst, 1999

Büyü, Bilim ve Din. Çev. Saadet Özkal. 2.Baskı İst.2000

Bilimsel Bir Kültür Teorisi. Çev. Saadet Özkal. İst.1992

Mansel, A.M. Ege ve Tarihi. TTK Yay. Ank.1971

Memiş, Ekrem "Anadolu'nun Eski Şark ve Eski Garp Dünyaları Arasındaki yeri" Selçuk Dergisi I. Konya, 1986, ss. 59-64

"MÖ 3. bin Yılda Anadolu'da Türkler" Türk Dünyası Araştırmaları. S. 53, Nisan, 1988, ss. 35-46

Eskiçağ Türkiye Tarihi. S.Ü.Eğitim fak.Yay.Konya.1989

Tarih Metodolojisi. S.Ü.Eğitim Fak. Yay. Konya.1989

Tarihi Coğrafyaya Giriş. S.Ü.Eğitim Fak.Yay.Konya.1990

	Eskiçağda Türkler. İst,2000
	Eskiçağ tarihinde Doğu-Batı Mücadelesi. Konya, 1993
Mithen,Steven.	Aklın Tarih Öncesi. Çev. İrem Kutluk. Ank.1999
Nietzschen, F.	Böyle Buyurdu Zerdüşt. Çev. Turan Oflazoğlu. MEB. Yay. İst, 1997
Ögel Bahaeddin.	Türk Kültür Tarihine Giriş. 9.Cilt, Ank. 1984
Özbaran, S.	Tarih, Tarihçi ve Toplum. İst,1997
	Tarih ve Öğretimi. İst, 1992
Özçağlar, A.	Coğrafya'ya Giriş. Ank, 2001
Özlem, D.	Tarih Felsefesi. İst,1994
Özbek, Metin.	Dünden Bugüne İnsan. İst. 2000
Özçelik, İsmail.	Tarih Araştırmalarında Yöntem Ve Teknikler. Ank. 2001
Perrin, Michel.	Şamanizm. Çev. Bülent Arıbaş. İst,2001
Peter Clayton, Martin Price	Antik Dünyanın Yedi Harikası. Çev. Betül Avunç, 3. Baskı İst, 2000
Platon	Sokrates'in Savunması. Çev. Niyazi Berkes. İst, 1998
Plutarkhos.	Büyük İskender (Hayatı ve Savaşları) Çev. Vahdet Gültekin. Rado yay. İst.1980
Rasonyi, Lazslo.	Tarihte Türklük. İst. 1971
Rouseaou, Pierre.	Keşifler ve İcadlar Tarihi. İst. 1972
Ribard, A.	İnsanlığın Tarihi. Çev. Erdoğan Başar ve Şiar Yalçın. İst.1983
Ruben, Walter.	Eski Metinlere Göre Budizm. Haz. Lütfü Bozkurt. 2.Basım. İst,1998
Sarıca, M.	Siyasi Düşünce Tarihi. İst.1977
Sayılı, Aydın.	Mısır ve Mezopotamya'da Bilim. Ank. 1966
	Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp. Ank. 1966
G. Starr, Chester.	Antikçağda Deniz Gücü. Çev. Gürkan Ergin. İst.2000

Stylionos, Alexıou, Minos Uygarlığı. Çev. Elif Tül Tülünay. İst. 1991.

Şenel, Alaeddin. İlkel topluluktan Uygar Topluma. Geçiş aşamasında Ekonomik, toplumsal, düşünsel yapıların etkileşimi. 5. basım. Ank. 1995

Siyasal Düşünceler Tarihi. Tarih Öncesinde İlk Çağda, Orta Çağda ve Yeni Çağda toplum ve siyasal düşünüş. 6. basım. Ank. 1996

Eski Yunanda Siyasal Düşünüş.Ank. 1968

Eski Yunanda Eşitlik ve Eşitsizlik Üstüne Ank. 1970

Tanilli, Server. Uygarlık Tarihi. İst.1981

Yüzyılların Gerçeği Ve Mirası. I. İlk Çağ. İnsanlık Tarihine Giriş. İst. 1990

Tekin, Talat. Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı. Ank.1997

Thema Larousse. Tematik Ansiklopedi. 3 Cilt , Milliyet Yayınları.

Thomson, George. Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler.Tarih Öncesi Ege. I.2.Basım. Çev. Celal Üster.

Tarih Öncesi Ege. 2 cilt. Çev. Celal Üster. 1.cilt 3. basım,1995, 2.cilt 2. basım, İst,1999

Thucydides Peloponnes'lularla Atinalıların Savaşı. 1. Kitap. 2. baskı Ank. 1972, 2. Kitap.1975, 3. kitap 1969, Çev. Halil Demircioğlu. A.Ü.DTCF Yay.

Timuçin, Afşar. Düşünce Tarihi. I. Gerçekçi Düşüncenin Kaynakları. Felsefe dizisi. 4. baskı.İst,2000

Togan, Z.Velidi. Umumi Türk Tarihine Giriş. İst. 1970

Toynbee, Arnold. Tarih Bilinci. (A Study Of History) 2.cilt. Bateş yay. İst. 1978, Yazar ve Jane Caplan tarafından gözden geçirilmiş ve kısaltılmış yeni baskı. 90'ı renkli 507 resim 23 harita ve Şema.

Trimborn, Hermann. İnkaların Dini. And Bölgesi Halklarının Dinsel inanışları. Çev. Alev Kırım. İst, 1999

Tuna, Celal. Mağaradan Kente. Anadolu'nun eski yerleşim yerleri. C.1, İst. 2000

Turhan, Mümtaz. Kültür Değişmeleri.

Turan, Şerafettin.	Türk Kültür Tarihi. İst. 1990
Türkdoğan, Orhan.	Ziya Gökalp Sosyolojisinde Bazı Kavramların Değerlendirilmesi. Ank. 1973
Townsend, Richard F.	Aztekler. 146 resimli, çev. Meltem Özdemir. Ank. 2001
Uhlip, Helmut.	İpek Yolu. Çin ve Roma Arasında Eski Dünya Kültürü. Çev.Alev Kırım, İst, 2001
Umar, Bilge	Türkiye Halkının İlk Çağ Tarihi C. I. E.Ü. Basın-Yayın Y. O. yay. İzmir,1982, II.cilt. Sergi yay. 1984
	Türkiye Halkının Orta Çağ Tarihi. İst. 1998
	İlk Çağda Türkiye Halkı. İst.1991
Uzun, Leyla Subaşı.	Orhon Yazıtlarının Metin Dil Bilimsel Yapısı. Ank.1995
Wallbank,T.Walter	
Schrier,Arnold.	
Maier,Donna.	
Smith,Patricia	
Guttierez	History And Life. Activities. 4th. Edition, Scott,Foresman and Company, İllinois. 1990,
Wycherley, R.E.	Antikçağda Kentler Nasıl Kuruldu? Çev. Nur Nirves, Nezih Başgelen. İst, 1986.
Wells, H.G.	Kısa Dünya Tarihi. Başlangıcından 1946 ya kadar. Çev. Ziya İhsan. 2. Baskı, İst, 1962
Yamanlar, Emine.	İnsanlığın Ortak Mirası. Uygarlık I. Ank.1999
Yıldırım, Cemal.	Bilimin Öncüleri. Ank. 1997

Yrd. Doç. Dr. Selim Günüç

ÜNİVERSİTELERDE ÖĞRENCİ BAĞLILIĞI

Kampüse Bağlılık / Derse Bağlılık
Eğitimde Teknoloji Entegrasyonu / Öğrenci Bağlılığı Ölçeği

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 6
ISBN: 978-605-9663-05-2
© 1. Basım, Mart 2016

ÜNİVERSİTELERDE ÖĞRENCİ BAĞLILIĞI
Yrd. Doç. Dr. Selim Günüç

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Yrd. Doç. Dr. Selim Günüç-Yrd. Doç. Dr. Meryem Deveci
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Günüç, Selim.
Üniversitelerde Öğrenci Bağlılığı/ *Selim Günüç*
1. Basım, X+136., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-05-2
1. Öğrenci Bağlılığı 2. Teknoloji Entegrasyonu 3. Yükseköğretim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Derslerde sıkılma ve motivasyon eksikliği, öğrenmeye karşı isteksizlik, derslerde başarısızlık, gerekçesiz derse gelmeme ya da devamsızlığın artması, okulun terk edilmesi, okul ya da öğretim elemanı ile çatışma, derslerde pasif davranışlar ve derse katılmama, ödev ve görevlerin yerine getirilmemesi ya da bunlara özen gösterilmemesi gibi birçok problemin temelinde öğrencilerin bağlılık düzeylerinin düşük olması ya da öğrencilerin öğrenmeye, kampüse ya da derse bağlı olmaması yatmaktadır. Öğrencilerin bağlılıkları onların derse, öğrenmeye, eğitime ve kuruma yönelik sevgi ve saygı duymalarını, derslere severek ve isteyerek gitmelerini ve tüm öğretim sürecine ilişkin unsurları kendinden bir parça olarak görmeyi mümkün kılmaktadır. Aynı durum tersi içinde geçerlidir ki öğrenci bağlılığını artırmak için öğretim sürecindeki unsurları öğrencilerin lehine kullanarak onların süreçten memnun kalmalarını sağlamak gereklidir. Son yıllarda istatistikler göstermektedir ki tüm bu problemlerde artış gözlemlenmekte ve bu konular eğitimin önemli sorunlarının başında gelmektedir. Buna karşın, bu ve benzeri problemler genellikle öğrenci bağlılığı ile yakından ilişkiliyken, problemlerin kaynakları ve çözümleri ne yazık ki başka faktörlerde ve daha az etkisi olan değişkenler üzerinde aranmaktadır. Öğrenci bağlılık düzeyini göz ardı ederek ya da öğrenci bağlılığını artırmayı hedeflemeden öğrencinin etkili öğrenme süreci geçirmesini beklemek doğru bir yaklaşım değildir.

Öğrenci bağlılığını bu denli önemli kılan nokta ise öğrenci bağlılığının eğitim sürecini önemli ölçüde etkilemesi ve eğitim sürecinin önemli göstergelerinden biri olmasıdır. PISA gibi bazı uluslararası araştırma kurumları, öğrenme ve başarı değerlendirmeleri için öğrenci bağlılığını bir gösterge olarak kullanmaktadır. Öğrenci bağlılığı, eğitimin özellikle de eğitim psikolojinin, gelişim psikolojisinin ve öğretmen eğitiminin önemli çalışma alanlarından biridir. Öğrenci bağlılığının sağlanamadığı ya da çok az düzeyde sağlandığı bir eğitim sisteminin olumlu çıktılar vermesinden söz etmek oldukça güçtür. Öğrencilerin başarılı ve etkili bir öğrenme

süreci geçirmeleri için, okula ve derse bağlılıklarının yüksek düzeyde tutulması önem taşımaktadır. Bu nedenle öğrenci bağlılığına ilişkin araştırmalar, öğrenci bağlılığını kurumsal ve kültürel bağlamda yansıtmayı amaçlayan çalışma sonuçlarının eğitim paydaşlarına kazandırılması anlamında önem taşımaktadır.

Öğrenci bağlılığı nedir? Öğrenci bağlılığı neden önemlidir? Öğrenci bağlılığını artırmanın yolları nelerdir? Öğrenci bağlılığı ve öğrenme, başarı, eğitim süreci arasındaki ilişkiler nelerdir? Öğrenci bağlılığı hangi faktörlerden etkilenir? Öğrenci bağlılığı ve teknoloji entegrasyonu arasında nasıl bir ilişki vardır? Öğrenci bağlılığını açıklamaya ve anlamaya ilişkin geliştirilen kuram ve modeller nelerdir? gibi sorular ve daha fazlası bu kitapta yanıtlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, bu kitap ulusal bağlamda yazılmış ilk kitap olması nedeniyle önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Bu nedenle, öğrenci bağlılığı kapsamı içinde birçok ilişkili kavram da Türkçeleştirilmiş, tanımları yapılmış ve ulusal literatüre kazandırılmıştır. Kitabın bazı bölümlerdeki önemli ifadeler yer yer tekrarlanmış ve bu sayede özellikle dikkat edilmesi istenen temalar vurgulanmıştır.

Öğrenci bağlılığı geçtiğimiz 30 yılın önemli çalışma alanlarından biri olmuştur. Ancak, öğrenci bağlılığına ilişkin araştırmalar, başka ilişkili kavramların altında, daha önceki yıllara dayanmaktadır. Bu kitapta ele alınan öğrenci bağlılığı konusu, uluslararası literatür için de bazı yenilikleri beraberinde getirmektedir. Öğrenci bağlılığı, uluslararası lüteratürde özellikle derse bağlılık odağında ele alınırken, bu kitapta derse bağlılığın önemi kadar kampüse bağlılığın da önemi üzerinde durulmuştur.

Öğrenci bağlılığı kavramı eğitimin her kademesi için bir araştırma ve inceleme konusu olsa da, bu kitapta üniversitelerde öğrenci bağlılığı konusu ele alınmıştır. Bu kapsamda, kampüse bağlılık ve derse bağlılık bileşenleri açıklanmıştır. Kampüse bağlılık kapsamında özellikle de kampüs ikliminin ve etkinliklerinin öğrenciler üzerinde önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Kampüsün yeşil alanlarından oturma yerlerine, kampüs düzeninden ulaşıma değin küçük ve büyük her türlü faktörün öğrenci bağlılığı üzerinde etkisi

oldukça önemlidir. Dolayısıyla, öğrencilerin sınıfa gitmeden önce kampüse ve üniversiteye ilişkin faktörlerden etkileneceği ve kampüse olan aidiyet düzeyinin ders sürecine ve öğrenmeye olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebileceği unutulmamalıdır. Bu kitapta öğrenci bağlılığı üzerinde etkili olan kampüse ve derse ilişkin önemli faktörlerden söz edilmiştir. Ancak, öğrenci bağlılığı üzerinde etkili olan başka faktörler de (aile, sosyo-ekonomik değişkenler, gelecek kaygısı gibi) bulunmaktadır. Bu derece önemli bir konuda tüm faktörlerin ele alınması elbette mümkün değildir. Bu kitapta ele alınan bazı faktörlerin paralelinde başka benzer faktörlerin de benzer etkiler göstereceği göz önünde bulundurulması gereken önemli bir noktadır. Başka bir ifadeyle, üniversite, kampüs, derslik, öğrenci (bireysel farklılıklar), öğretim elemanı ve diğer eğitimin paydaş ve ortamlarına ilişkin her türlü faktörün (önemsiz gibi görünen faktörler dahil) öğrenci bağlılığı düzeyini önemli ölçüde etkileyebileceği unutulmamalıdır.

Bu kitapta, öğrenci bağlılığını artırmanın bazı yol ve stratejilerinden bahsedilmiş olsa da, 21. yüzyılın öğrencileri için yaşamlarının her anında büyük öneme sahip olan teknolojinin eğitim ortamlarında kullanımının, öğrenci bağlılığındaki rolü ve etkisi özellikle odağa alınmıştır. Ayrıca, bu kitapta; teknolojinin öğrenci bağlılığı için ne ifade ettiği, eğitim ortamlarındaki mevcut kullanımların bağlılıklarına etkisi ve öğrencilerin beklentilerinin ne olduğu ele alınmıştır. Kitabın tamamında teknolojiden kasıt "Bilgi ve İletişim Teknolojileri'dir". Öğrenci bağlılıklarının hangi olumlu ve olumsuz durumlardan etkilendiği noktasında kendi görüşlerini ifade etmeleri, öğrencilerin bağlılıklarının arttırılması konusunda eğitim paydaşlarına önemli ipuçları sunması açısından da önemlidir. Bu nedenle, özellikle bu kitabın öğretim elemanları tarafından okunması ve bu kitapta yer alan pratik çıkarımların göz önünde bulundurulması, öğretim elemanı ve onun öğrencileri arasındaki etkili iletişimi, sevgi ve saygı bağlarını oldukça artıracaktır. İki paydaş arasında geliştirilen bu diyalog ve sinerji ortamı, öğrencilerin etkili öğrenme süreçleri için de bir ön koşuldur. Yine bu kitap, yükse-

köğretim kurumlarındaki yöneticilerin (dekanlık ve rektörlük) ve politika yapıcıların faydalanacağı ve kurumlarını özellikle fiziksel anlamda geliştirmelerinde kullanacakları bir rehber kitabı olarak da görülebilir. Böylelikle, kampüs yaşamı ve derslere ilişkin bir takım önlemlerin alınması ve üniversitelerde düzenleme ve iyileştirmelerin yapılması hem kurumlara hem de öğrencilere önemli katkılar sağlayabilecektir. Bu kitap, eğitim fakültelerinde bir ders kitabı olarak da okutulabilir. Böylelikle, gelecekte öğretmen olacak öğretmen adaylarının öğrencilerini nasıl derse ve okula bağlayacakları konusunda bilgi ve beceri sahibi olmaları lisans eğitiminde sağlanabilir. Son olarak bu kitap, öğrenci bağlılığı alanında çalışma yapmak isteyen araştırmacıların öğrenci bağlılığı konusuna ilişkin birçok kavram ve konunun temeline ilişkin bilgilerden yararlanacağı bir kaynak niteliğindedir. Yine, araştırmacılar yazarın doktora tezinde geliştirmiş olduğu "Öğrenci Bağlılığı Ölçeği" ne ve kullanımı için gerekli geçerlik-güvenirliğe ilişkin bilgilere ayrıntılı ve özet olmak üzere ayrı ayrı bu kitapta ulaşabilmektedir.

Bu kitabın yazım süreci, yazarın doktora tezi ile başlamış ve tez bitimi sonrasında bilgiler kitap formatında düzenlenerek daha çok geliştirilmiştir. Yazar, doktora eğitimi süresince doktora çalışması dahilinde ve haricinde birçok öğrenci ile görüşmeler ve gözlemler yapmıştır. Doktora tezinde elde edilen tüm veriler bu bağlamda analiz ve istatistiksel süreçlerden arındırılmıştır. Böylelikle, okuyucuya daha çok bilgi ve pratik çıkarımların sunulması amaçlanmıştır.

Üniversitelerimizde bağlılığı yüksek öğrencilerin artması dileğiyle…

Selim GÜNÜÇ

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

21. YÜZYILIN ÖĞRENCİLERİ: DİJİTAL YERLİLER

1.1. Dijital Yerliler ve Teknolojiye Yükledikleri Anlam 7

2. BÖLÜM

ÖĞRENCİ BAĞLILIĞI (STUDENT ENGAGEMENT)

2.1. Öğrenci Bağlılığı Nedir? 13

2.2. Aktif Bağlılık, Pasif Bağlılık ve Kopma 17

2.3. Öğrenci Bağlılığının Artırılması/ İyileştirilmesi/Geliştirilmesi .. 18

2.4. Öğrenci Bağlılığı ve Motivasyon 20

2.5. Öğrenci Bağlılığının Boyutları 21

2.5.1. Kampüse Bağlılık (Campus Engagement) 24

2.5.2. Derse Bağlılık (Class Engagement) 27

3. BÖLÜM

ÖĞRENCİ BAĞLILIĞINDA KURAM VE MODELLER

3.1. Yükseköğretim Bağlamında Astin'nin Dahil Olma Kuramı (Student Involvement Theory) 33

3.2. Tinto'nun Akademik ve Sosyal Entegrasyon Kuramı (The Theory of Academic and Social Integration) 34

3.3. Öğrenci Bağlılığında Kampüs-Ders-Teknoloji Kuramı 35

3.4. Lise Bağlamında Finn'in Katılım-Özdeşleşme Modeli (Participation-Identification Model) 40

3.5. Akış Kuramı (Flow Theory) 41

4. BÖLÜM

ÖĞRENCİ BAĞLILIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

4.1. Kampüse Bağlılığı Etkilen Faktörler 47

4.2. Ders Bağlılığı Etkileyen Faktörler 54

5. BÖLÜM

ÖĞRENCİ BAĞLILIĞI VE TEKNOLOJİ ENTEGRASYONU

5.1. Öğretimde Teknoloji Kullanımı 61

5.2. Eğitimde Teknoloji Entegrasyonu 62

5.3. Teknoloji Entegrasyonu Sürecindeki Önemli Faktörler 65

5.4. Teknolojinin Öğrenci Bağlılığındaki Rolü 68

5.5. Öğrenci Bağlılığını Etkileyen Teknolojiye İlişkin Faktörler 70

5.6. Günüç'ün Teknoloji-Bağlılık Piramidi 75

6. BÖLÜM

ÖĞRENCİ BAĞLILIĞININ ÖLÇÜMÜ

6.1. Öğrenci Bağlılığının Göstergeleri 79

6.2. Öğrenci Bağlılığının Ölçümü 83

6.3. Öğrenci Bağlılığını Ölçmek için Geliştirilen Bazı Ölçme Araçları 84

7. BÖLÜM

ÖĞRENCİ BAĞLILIĞI ÖLÇEĞİ

7.1. Öğrenci Bağlılığı Ölçeği 89

7.2. Öğrenci Bağlılığı Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Geçerlik-Güvenirlik Çalışması 90

7.2. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) 92

7.3. AFA Sonucunda Güvenirlik Analizi Bulguları 95

7.4. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) 96

7.5. DFA Sonucunda Güvenirlik Analizi Bulguları..... 102

SONUÇ 102

7.6. Ölçeğe İlişkin Özet Bilgi
(Ölçeği Kullanacak Araştırmacılar İçin)..... 103

8. BÖLÜM

ÖĞRETİM ELEMANLARINA ve YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINA YÖNELİK ÖNERİLER

8.1. Öğretim Elemanlarına Yönelik Öneriler 109

8.2. Yükseköğretim Kurumlarına (Üniversite Yönetimlerine)
Yönelik Öneriler 111

KAYNAKÇA 115

ÖZGEÇMİŞ..... 135

KAYNAKÇA

Akey, T. M. (2006). *School context, student attitudes and behavior, and academic achievement: An exploratory analysis*. New York: MDRC.

Allison, B. ve Rehm, M. (2007). Effective teaching strategies for middle school learners in multicultural, multilingual classrooms. *Middle School Journal, 39*(2), 12-18.

Anderson, A. R., Christenson, S. L., Sinclair, M. F., ve Lehr, C. A. (2004). Check & connect: The importance of relationships for promoting engagement with school. *Journal of School Psychology, 42,* 95-113.

Ang, K.H. ve Wang, Q. (2006). *A case study of engaging primary school students in learning science by using active worlds.* Proceedings of the First International LAMS Conference 2006: Designing the Future of Learning, Sydney, Australia.

Angeli, C. ve Valanides, N. (2005). Preservice elementary teach-ers as information and communication technology design-ers: an instructional systems design model based on an expanded view of pedagogical content knowledge. *Journal of Computer Assisted Learning, 21*, 292–302.

Angus Busby, T.L. (2011). *An exploration of campus recreation's role in student engagement*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Manitoba Üniversitesi, Kanada.

Appleton, J. J., Christenson, S. L., Kim, D. ve Reschly, A. L. (2006). Measuring cognitive and psychological engagement: Validation of the Student Engagement Instrument. *Journal of School Psychology*, *44*(5), 427-445.

Aspinwall, L. G. (1998). Rethinking the role of positive affect in selfregulation. *Motivation and Emotion*, *22*, 1-32.

Astin, A. W. (1993). *What matters most in college: Four critical years revisited.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Astin, A. W. (1999). Student involvement: A developmental theory for higher education. *Journal of College Student Development, 40*(5), 518-529.

Astin, A.W. (1984). Student involvement: A developmental theory for higher education. *Journal of College Student Development, 25*, 297-308.

Bain, C.D. ve Rice, M.L. (2006-2007). The influence of gender on attitudes, perception, and use of technology. *Journal of Research on Technology in Education, 39*(2), 119-132.

Barron, A.E., Kemker, K., Harmes, C. ve Kalaydjian, K. (2003). Large-scale research study on technology in K-12 schools: Technology integration as it relates to the national technology standards. *Journal of Research on Technology in Education, 35*(4), 489-507.

Barron, A.E., Orwig, G.W., Ivers, K.S. ve Lilavois, N. (2001). *Technologies for education* (Baskı 4). Greenwood Village, CO: Libraries Unlimited-Greenwood Publishing Groups, Inc.

Bauer, J. ve Kenton, J. (2005). Toward technology integration in the schools: Why it isn't happening. *Journal of Technology and Teacher Education, 13*(4), 519-546.

Bayne, S. ve Ross, J. (2007). *The 'digital native' and 'digital immigrant': A dangerous opposition.* Paper presented at the Annual Conference of the Society for Research into Higher Education (SRHE), Brighton, Sussex, UK

Beck, J. C. ve Wade, M. (2004). *Got game: How the gamer generation is reshaping business forever*. Boston, MA: Harvard Business School Press.

Beer, C., Clark, K. ve Jones, D. (2010). Indicators of engagement. In C Steel, M Keppell, P Gerbic & S Housego (Ed.) ASCILITE 2010 Proceedings: Curriculum, Technology & Transformation for an Unknown Future (ss. 75-86), 2010, Sydney.

Berger, J., Wagner, D. G., ve Zelditch, M. J. (1989). Theory growth, social process, and metatheory. İçinde J.H. Turner (Editor) Theory Building in Sociology: Assessing Theoretical Cumulation. 19-42. Sage Publication.

Berque, D. (2004). *Fostering classroom engagement with electronic whiteboards, tablet pcs, and dyknow.* 15.06.2013 tarihinde http://net.educause.edu/ir/library/pdf/EPS207.pdf adresinden elde edilmiştir.

Bittman, M., Rutherford, L., Brown, J. ve Unsworth, L. (2011). Digital natives? New and old media and children's outcomes. *Australian Journal of Education, 55*(2), 161-175.

Blumenfeld, P., Modell, J., Bartko, W. T., Secada, W., Fredricks, J., Friedel, J. ve diğerleri. (2005). *School engagement of inner city students during middle childhood. İçinde C. R. Cooper, C. Garcia Coll, W. T. Bartko, H. M. Davis, ve C. Chatman (Ed.), Developmental pathways through middle childhood: Rethinking diversity and contexts as resources.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Bomia, L., Beluzo, L., Demeester, D., Elander, K., Johnson, M. ve Sheldon, B. (1997). *The impact of teaching strategies on intrinsic motivation.* Champaign, IL: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education.

Bouta, H., Retalis, S. ve Paraskeva, F. (2012). Utilizing a collaborative macro-script to enhance student engagement: A mixed method study in a 3D Virtual Environment. *Computers in Education, 58*(1), 501-517.

Brand, S., Felner, R., Shim, M., Seitsinger, A. ve Dumas, T. (2003). Middle school improvement and reform: Development and validation of a school-level assessment of climate, cultural pluralism, and school safety. *Journal of Educational Psychology*, *95*(3), 570-588.

Brown, J. (2000). Growing up digital: How the web changes work, education, and the way people learn. *Journal of the United States Distance Learning Association*, *16*(2), 31-36.

Brown, T. A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. NY: Guilford Publications, Inc.

Busby, T. L. A. (2011). An Exploration of Campus Recreation's Role in Student Engagement (Doctoral dissertation, University of Manitoba).

Carini, R., Kuh, G. ve Klein, S. (2006). Student engagement and student learning: Testing the linkages. *Research in Higher Education*, *47*(1), 1-32.

CEEP. (2003; 2013). High school survey of student engagement. 10.08.2013 tarihinde http://www.indiana.edu/~ceep/hssse/ adresinden elde edilmiştir.

Chapman, E. (2003). Alternative approaches to assessing student engagement rates. *Practical Assessment, Research & Evaluation, 8*(13), 1-10.

Chen, C. H. (2008). Why do teachers not practice what they believe regarding technology integration?. *Journal of Educational Research, 102*(1), 65–75.

Chen, P.S.D, Lambert, A.D. ve Guidry, K.R. (2010). Engaging online learners: The impact of Web-based learning technology on student engagement. *Computers & Education*, *54*, 1222-1232.

Chen, W., Lim, C. ve Tan, A. (2010). Pre-service teachers' ICT experiences and competencies: New generation of teachers in digital age. Society, 58(3), 631-638.

Chickering, A. W. ve Gamson, Z. F. (1987). Seven Principles of good practice in undergraduate education. *AAHE Bulletin*, *39*(7), 3-7.

Clore, G. L. (1994). *Why emotions require cognition. P. Ekman & R. J. Davidson (Ed.). The nature of emotion: Fundamental questions* İçinde (s.181–191). New York: Oxford University Press.

Coates, H. (2007). A model of online and general campus-based student engagement. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, *32*(2), 121-141.

Cole, M. (2009). Using Wiki technology to support student engagement: Lessons from the trenches. *Computers & Education*, *52*, 141-146.

Connell, J. P., Spencer, M. B. ve Aber, J. L. (1994). Educational risk and resilience in African-American youth: Context, self, action, and outcomes in school. *Child Development*, *65*, 493-506.

Cox, S. ve Graham, C.R. (2009). Diagramming TPACK in prac-tice: using and elaborated model of the TPACK framework to analyze and depict teacher knowledge. *TechTrends, 53*, 60–69.

Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: HarperPerennial.

Csikszentmihalyi, M. (1997). *Finding flow: The psychology of engagement with everyday life*. The masterminds series. New York: Basic Books.

Dale, P., Holland, M. ve Matthews, M . (Ed.) (2006). *Subject librarians: engaging with the learning and teaching environment*. Guildford: Ashgate.

Dede, C. (2005). Planning for neomillennial learning styles: Implications for investments in faculty and technology. D.Oblinger & J. Oblinger (Ed.). Educating the Net Generation İçinde (s.15.1-15.22). Boulder, CO: EDUCAUSE.

DeWitt, D. ve Siraj, S. (2010). Learners' perceptions of technology for design of a collaborative m-learning modüle. *World Journal on Educational Technology, 2*(3), 169-185.

Dijk, J.V. (2006). Digital divide research, achievements and shortcomings. *Poetics, 34*, 221-235.

Dipple, K. A. (2015). Campus life today: What students are really thinking (Doctoral dissertation, CAPELLA UNIVERSITY).

Dockstader, J. (1999). Teachers of the 21st century know the what, why, and how of technology integration. *T.H.E. Journal, 26*(6), 73-74.

Doğan, S. (2010). Perceptions pf teachers about the use of educational Technologies in the process of instruction. *Odgojne Znanosti, 12*(2), 297-309.

Dunleavy, J. ve Milton, P. (2009). What did you do in school today? Exploring the Concept of Student Engagement and its Implications for Teaching and Learning in Canada. Toronto, ON: Canadian Education Association.

Edyburn, D. (1998). A map of technology integration process. In Closing The Gap: Computer Technology in Special Education and Rehabilitation. February/March.

Ericson, B. E. (2011). *The relationship between student use of socially interactive technology and engagement and involvement in the undergraduate experience*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Boston Koleji.

Ertmer, P. A., Conklin, D., Lewandowski, J., Osika, E., Selo, M., ve Wignall, E. (2003). Increasing preservice teachers' capacity for technology integration through the use of electronic models. *Teacher Education Quarterly, 3*0(1), 95-112.

Eyyam, R., Meneviş, İ. ve Doğruer, N. (2011). Perceptions of teacher candidates towards Web 2.0 technologies. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 15*, 2663–2666.

Finn, J. (1989). Withdrawing from school. *Review of Educational Research*, *59*(2), 117-142.

Finn, J. D., Pannozzo, G. M. ve Achilles, C. M. (2003). The why's of class size: Student behavior in small classes. *Review of Educational Research, 73*(3), 321-368.

Finn, S. ve Inman, J. (2004). Digital unity and digital divide: surveying alumni to study effects of a campus laptop initiative. *Journal of Research on Technology in Education, 36*(3), 297-317.

Frand, J. L. (2000). The ınformation-age mindset: changes in students and ımplications for higher education. *Educause Review, 35*(5), 14-24.

Franklin, T. (1999). Teacher computer access, student computer access, years of teaching experience, and professional development as predictors of competency of K-4 Ohio public school students on the National Educational Tech-

nology Standards. Unpublished Doctoral Dissertation, Ohio University, Athens OH .

Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., Friedel, J. ve Paris, A. (2005). School engagement. K. A. Moore ve L. Lippman (Ed.), Conceptualizing and measuring indicators of positive development: What do children need to flourish? İçinde, New York: Kluwer Academic/plenum Press.

Fredricks, J. A., Blumenfeld, P.C. ve Paris, A.H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research, 74*(1), 59-109.

Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologists, 58*, 218–226.

Furlong, M. J. ve Christenson, S. L. (2008). Engaging students at school and with learning: A relevant construct for all students. *Psychology in the Schools, 45*, 365-368.

Furrer, C. ve Skinner, C. (2003). Sense of relatedness as a factor in children's academic engagement and performance. *Journal of Educational Psychology, 95*,148–162.

Gibbs, R ve Poskitt, J. (2010). *Student engagement in the middle years of schooling (years 7-10): A literature review*. Wellington: Ministry of Education.

Golubski, P. M. (2012). Utilizing Interactive Technologies to Engage, Integrate, Involve, and Increase Community amongst College Students. V. Wang, L. Farmer, J. Parker, & P. Golubski (Ed.) Pedagogical and Andragogical Teaching and Learning with Information Communication Technologies İçinde (s.13-27). Hershey, PA: Information Science Publishing.

Goodenow, C. (1992, April). *School motivation, engagement, and sense of belonging among urban adolescent students.* Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, San Francisco, CA.

Goodenow, C. (1993). Classroom belonging among early adolescents students' relationships to motivation and achievement. *Journal of Early Adolescence, 13*(1), 21-40.

Gorder, L. M. (2008). A study of teacher perceptions of instructional technology integration in the classroom. *Delta Pi Epsilon Journal, 50*(2), 63-76.

Günüç, S. (2013). Teknolojinin Öğrenci Bağlılığındaki Rolü ve Derste Teknoloji Kullanımı ile Öğrenci Bağlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (Yayınlanmamış doktora tezi), Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi , Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Günüç, S. (2014). The relationships between student engagement and their academic achievement. International Journal on New Trends in Education and Their Implications, 5(4), 216-231.

Günüç, S. ve Kuzu, A. (2014a). Factors Influencing Student Engagement and the Role of Technology in Student Engagement in Higher Education: Campus-Class-Technology Theory, The Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry, 5(4), 86-113.

Günüç, S. ve Kuzu, A. (2014b). Student engagement scale: Development, reliability and validity, Assessment and Evaluation in Higher Education, 40(4), 587-610.

Günüç, S. ve Kuzu, A. (2015). Confirmation of Campus-Class-Technology Model in Student Engagement: A Path Analysis, Computers in Human Behavior, 48, 114-125.

Hancock, V. ve Betts, F. (2002). Back to the future: Preparing learners for academic success in 2004. *Learning and Leading with Technology, 29*(7), 10-14.

Handelsman, M. M., Briggs, W. L., Sullivan, N. ve Towler, A. (2005). A measure of college student course engagement. *Journal of Educational Research, 98*(3),184-191.

Harper, S. R. ve Quaye, S. J. (Ed.) (2009). *Student Engagement in Higher Education.* New York and London: Routledge.

Harris, L. R. (2008). A Phenomenographic Investigation of Teacher Conceptions of Student Engagement in Learning. *The Australian Educational Researcher, 5*(1), 57-79.

Hede, A. (2002). An integrated model of multimedia effects on learning. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia, 11*(2), 177-191.

Heiberger, G. ve Harper, R. (2008). Have you Facebooked Astin lately? Using technology to increase student involvement. R. Junco, & D. M. Timm (Ed.),Using emerging technologies to enhance student engagement. New Directions for Student Services, Issue 124 İçinde (s.19– 35). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Helme, S. ve Clarke, D. (2001). Identifying cognitive engagement in the mathematics classroom. *Mathematics Education Research Journal, 13*,133–153.

Hepplestone, S., Holden, G., Irwin, B., Parkin, H.J. ve Thorpe, L. (2011). Using technology to encourage student engagement with feedback: A literature review. *Research in Learning Technology, 19*(2), 117-127.

HERI-Higher Education Research Institute. (2007). *College freshmen and online social networking sites.* 10.09.2013 tarihinde http://www.gseis.ucla.edu/heri/PDFs/pubs/briefs/brief-091107-SocialNetworking.pdf adresinden elde edilmiştir.

Hernandez, Y. (2013). Latino student's perceptions of the university campus climate: exploratory study of first generation students. THE CLAREMONT GRADUATE UNIVERSITY.

Hew, K. F., ve Brush, T. (2007). Integrating technology into K-12 teaching and learning: Current knowledge gaps and recommendations for future research. *Educational Technology Research and Development, 55*, 223-252.

Hohlfeld, T. N., Ritzhaupt, A. D., Barron, A. E., ve Kemker, K. (2008). Examining the digital divide in K-12 public schools: Four-year rrends for supporting ICT literacy in Florida. *Computers & Education, 51*(4), 1648–1663.

Hooper, D., Coughlan, J. ve Mullen, M. (2008). Structural equation modelling: guidelines for determining model fit. Th Electronic Journal of Business Research Methods, 6(1), 53-60.

Hsu, S. (2010). The Relationship between Teacher's technology integration ability and usage. *Journal of Educational Computing Research, 43*(3), 309-325.

Hu, L.T. ve Bentler, P.M. (1999), Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling, 6*(1), 1-55.

Hu, S. ve Kuh, G. D. (2001,April). Being (Dis) *Engaged in Educationally Purposeful Activities: The Influences of Student and Institutional Characteristics.* Paper presented at the American Educational Research Association Annual Conference, Seattle, WA.

Hufton, N. R., Elliott, J. G. ve Illushin, L. (2002). Educational motivation and engagement: Qualitative accounts from three countries. *British Educational Research Journal, 28*(2), 265-289.

Hussain, I. ve Safdar, M. (2008). Role of information technologies in teaching learning process: perception of the faculty. *Turkish Online Journal of Distance Education – TOJDE, 9*(2), 46-56.

Inan, F.A ve Lowther, D.L. (2010). Factors affecting technology integration in K-12 classrooms: A path model. *Education Tech Research Dev, 58*, 137-154.

Inan, F.A. (2007). *Examination of factors affecting technology integration in K-12 schools: A path analysis*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Memphis Üniversitesi, USA.

Jimerson, S. R., Campos, E. ve Greif, J. L. (2003). Toward an understanding of definitions and measures of school engagement and related terms. *The California School Psychologist, 8*, 7-27.

Jimoyiannisa, A., ve Komisb, V. (2007). Examining teachers' beliefs about ICT in education: Implications of a teacher preparation programme. *Teacher Development, 11*(2), 149-173.

Johnson, D.L. ve Liu, L. (2000). First Steps Toward a Statistically Generated Information Technology Integration Model. *Computers in the Schools, 16*(2), 3-12.

Jones, B., Valdez, G., Nowakowski, J. ve Rasmussen, C. (1994). *Designing Learning and Technology for Educational Reform.* Oak Brook, IL: North Central Regional Educational Laboratory.

Jukes, I. ve Dosaj, A. (2003). *The differences between digital native learners and digital immigrant teachers.* The InfoSavvy Group, 12.01.2013 tarihinde http://www.apple.com/au/education/digitalkids/disconnect/landscape.html adresinden elde edilmiştir.

Junco, R. (2012). The relationship between frequency of Facebook use, participation in Facebook activities, and student engagement. *Computers & Education, 58*, 162-171.

Junco, R., Heiberger, G. ve Loken, E. (2011). The effect of Twitter on college student engagement and grades. *Journal of Computer Assisted Learning, 27*, 119-132.

Kahu, E.R. (2013). Framing student engagement in higher education. *Studies in Higher Education, 38*(5), 758-773.

Kajuna, L. W. (2009). Implementation of Technology Integration in Higher Education: A Case Study of the University of Dar-es-Salaam in Tanzania. Yayınlanmamış doktora tezi, Ohio Universitesi.

Karaca, F. (2011a). Teacher and Student Perceptions about Technology Use in an Elementary School in Ankara. *Journal of Social Studies Education Research, 2*(2), 43-59.

Karaca, F. (2011b). Factors Associated with Technology Integration to Elementary School Settings: A Path Model. Unpublished Doctoral Dissertation, Middle East Technical University, Ankara, Turkey.

Kennedy, G., Dalgarno, B., Bennett, S., Gray, K., Watcott, J., Judd, T., vd. (2009). *Educating the Net Generation - A Handbook of Findings for Practice and Policy.* 10.09.2013 tarihinde http://www.netgen.unimelb.

edu.au/downloads/handbook/NetGenHandbookAll.pdf adresinden elde edilmiştir.

Kenny, M.E., Blustein, D.L., Haase, R.F., Jackson, J. ve Perry, J.C. (2006). Setting the stage: Career development and the student engagement process. *Journal of Counseling Psychology, 53*(2), 272-279

Kindermann, T. A., McCollam, T. ve Gibson, E. (1996). Peer networks and students' classroom engagement during childhood and adolescence. J. Juvonen & K. Wentzel (Ed.), Social motivation: Understanding children's school adjustment İçinde (s.279–312). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Klem, A.M. ve Connell, J.P. (2004). Relationships matter: Linking teacher support to student engagement and achievement. *Journal of School Health, 74*(7), 262-273.

Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3.bs). New York: The Guilford Press.

Koehler M.J. ve Mishra P. (2008). Introducing TPCK. In Hand-book of Technological Pedagogical Content Knowledge (TPCK) for educators (eds AACTE Committee on Innova-tion and Technology), pp. 3–29. Routledge, New York.

Kolikant, Y.B.D. (2009). Digital students in a book-oriented school: Students' perceptions of school and the usability of digital technology in schools. *Educational Technology & Society, 12*(2), 131-143.

Kolikant, Y.B.D. (2010). Digital natives, better learners? Students' beliefs about how the Internet influenced their ability to learn. *Computers in Human Behavior, 26,* 1384-1391.

Koljatic, M. ve Kuh, G. D. (2001) A Longitudinal Assessment of College Student Engagement in Good Practices in Undergraduate Education. Higher Education, 42(3), 351-371.

Krause, J.M. (2010). The impact of physical education student teaching experiences on technology integration self-efficacy. Yayınlanmamış doktora tezi, The Faculty of the Curry School of Education, Virginia Üniversitesi.

Krause, K. ve Coates, H. (2008). Students' engagement in first-year university. *Assessment and Evaluation in Higher Education, 33*(5), 493-505.

Krause, K.-L. (2005, September). *Engaged, inert or otherwise occupied? Deconstructing the twenty-first century undergraduate student.* Paper presented at Symposium, sharing scholarship in learning and teaching: Engaging students, James Cook University, Townsville.

Krause, K.-L., Bochner, S., ve Duchesne, S. (2006). Educational psychology for learning and teaching (2nd ed.). VIC. Australia: Thomson.

Kuh, G. D. (2001a). Assessing What Really Matters to Student Learning. Inside the national survey of student engagement. 05.07.2013 tarihinde http://cpr.iub.edu/uploads/Assessing_What_Really_Matters_To_Student_Learning_%28Kuh,%202001%29.pdf adresinden elde edilmiştir.

Kuh, G. D. (2001b). *The National Survey of Student Engagement: conceptual framework and overview of psychometric properties.* Bloomington, IN: Indiana University, Center for Postsecondary Research and Planning.

Kuh, G. D. (2009a). What student affairs professionals need to know about student engagement. *Journal of College Student Development, 50*(6), 683–706.

Kuh, G. D., Kinzie, J., Buckley, J. A., Bridges, B. K. ve Hayek, J.C. (2007). Piecing together the student success puzzle: Research, propositions, and recommendations. *ASHE Higher Education Report, 32*(5), San Francisco: Jossey-Bass.

Kuh, G.D. (2009b). The national survey of student engagement: Conceptual and empirical foundations. *New Directions for Institutional Research, 141*, 5-20.

Kvavik, R. B., Caruso, J. B. ve Morgan, G. (2004). *ECAR study of students and information technology 2004: convenience, connection, and control*. Boulder, CO: EDUCAUSE Center for Applied Research.

Ladd, G. W., Buhs, E. S. ve Seid, M. (2000). Children's initial sentiments about kindergarten: Is school liking an antecedent of early classroom participation and achievement?. *Merrill-Palmer Quarterly, 46,* 255-279.

Law, W, Elliot, A. J., ve Murayama, K. (2012). Perceived competence moderates the relation between performance-approach and performance-avoidance goals. Journal of Educational Psychology, 104(3), 806-819.

Lee, J. Q., McInerney, D. M., Liem, G. A. D., ve Ortiga, Y. P. (2010). The relationship between future goals and achievement goal orientations: An intrinsic–extrinsic motivation perspective. Contemporary Educational Psychology, 35(4), 264-279.

Lei, J. (2009). Digital natives as preservice teachers: What technology preparation is needed?. *Journal of Computing in Teacher Education, 25*(3), 87-97.

Lewis, A. D. (2010). *Facilitating student engagement: The importance of life satisfaction*. (Yayınlanmamış doktora tezi). South Carolina Üniversitesi, USA.

Li, Y. ve Lerner, R. M. (2013). Interrelations of behavioral, emotional, and cognitive school engagement in high school students. *Journal of Youth and Adolescence, 42*, 20-32.

Li, Y., Lerner, J.V. ve Lerner, R.M. (2010). Personal and ecological assets and academic competence in early adolescence: The mediating role of school engagement. *Journal of Youth and Adolescence, 39*(7), 801-815.

Lim, C. P., ve Chai, C. S. (2008). Teachers' pedagogical beliefs and their planning and conduct of computer-mediated classroom lesson. *British Journal of Educational Technology, 39*(5), 807-828.

Mama, M. ve Hennessy, S. (2010). Level of technology integration by primary teachers in Cyprus and student engagement. *Technology, Pedagogy and Education, 19*(2), 269-275.

Margaryan, A., Littlejohn, A. ve Vojt, G. (2011). Are digital natives a myth or reality? University students' use of digital Technologies. *Computers & Education, 56,* 429-440.

Marks, H.M. (2000). Student engagement in instructional activity: Patterns in the elementary, middle, and high school years. *American Educational Research Journal, 37,* 153-184.

Martin, A. J. (2003). The student motivation scale: further testing of an instrument that measures school students' motivation. *Australian Journal of Education, 47*(1), 88-106.

Martin, A. J. (2007). Examining a multidimensional model of student motivation and engagement using a construct validation approach. *British Journal of Educational Psychology, 77*(2), 413-440.

Martin, A. J. (2008). Motivation and engagement in diverse performance domains: testing their generality across school, university/college, work, sport, music, and daily life. *Journal of Research in Personality, 42*(6), 1607-1612.

Martin, A. J. (2009). Motivation and engagement across the academic life span: A developmental construct validity study of elementary school, high school, and university/college students. *Educational and Psychological Measurement, 69*(5), 794-824.

Martin, G. L. (2014). Understanding and Improving Campus Climates for Activists. New Directions for Higher Education, 167, 87-92.

Matthews, K.E., Andrews, V. ve Adams, P. (2011). Social learning spaces and student engagement. *Higher Education Research & Development, 30*(2), 105-120.

McCrindle, M. (2006). *New generations at work: Attracting, recruiting, retraining & training generation Y. McCrindle Researc.,* 02.03.2013 tarihinde http://www.mav.asn.au/CA256C320013CB4B/Lookup/NewGenerationsAtWork/$file/NewGenerationsAtWork.pdf adresinden alınmıştır.

McGrath, B. (1998). Partners in learning: twelve ways technology changes the teacher-student relationship. *Technological Horizon in Education, 25*(9), 58-62.

McHale, T. (2005). Portrait of a digital native. *Technology & Learning, 26*(2), 33-34.

McKenzie, K. ve Schweitzer, R. (2001). Who succeeds at University? Factors predicting academic performance in first year Australian university students. *Higher Education and Development, 20*(1), 21–33.

McMahon, M. ve Pospisil, R. (2005). Laptops for a digital lifestyle: Millennial students and wireless mobile technologies. Proceedings of ASCILITE 2005.

Mishra, P. ve Koehler, M.J. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record, 108*(6), 1017-1054

Monereo, C. (2004). The virtual construction of the mind: The role of educational psychology. *Interactive Educational Multimedia, 9*, 32-47.

Morgan, G. L. (2008). *Improving student engagement: Use of the interactive whiteboard as an instructional tool to improve engagement and behavior in the junior high school classroom.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Liberty University, Virginia.

Naish, R. (2008). The digital ages of man. E-learning Age, ABI/FORM Global, 10-11.

NCSE. (2006). *Quantifying school engagement.* Denver, CO: National Center for School Engagement.

Neal, R. J. (2010). *Student engagement and its relationship to student attrition: A descriptive study of first-time, full-time eighteen- to twenty-four-year-old community college students at American River College.* (Yayınlanmamış doktora tezi). La Verne Üniversitesi, California.

Necessary, J.R. ve Parish, T.S. (1996). The relationship between computer usage and computer related attitude and behavior. *Education, 16*, 384-387.

Nelson Laird, T. F. ve Kuh, G. D. (2005). Student experiences with information technology and their relationship to other aspects of student engagement. *Research in Higher Education, 46*(2), 211-233.

Newmann, F. M., Wehlage, G. G. ve Lamborn, S. D. (1992). The significance and sources of student engagement. F. M. Newmann (Ed.), Student engagement and achievement in American secondary schools İçinde (s.11 – 39). New York: Teachers College Press.

Newmann, F. ve Wehlage, G. (1993). Five standards of authentic instruction. *Educational Leadership, 50*(7), 8-12.

Niess, M.L. (2005) Preparing teachers to teach science and mathematics with technology: developing a technology pedagogical content knowledge. *Teaching and Teacher Education, 21,* 509–523.

Norris, C., Sullivan, T., Poirot, J. ve Soloway, E. (2003). No access, no use, no impact: Snapshot surveys of educational technology in K-12. *Journal of Research on Technology in Education, 36*(1), 15–27.

Oblinger, D. ve Oblinger, J. (2005). Is it age or IT: First steps towards understanding the net generation. D. Oblinger & J. Oblinger (Ed.), Educating the Net Generation İçinde (s.2.1–2.20). Boulder, CO: EDUCAUSE.

Palak, D. ve Walls, R. T. (2009). Teachers' beliefs and technology practices: A mixed methods study. *Journal of Research on Technology in Education, 41*(4), 417-441.

Palfrey, J. ve Gasser, U. (2008). *Born digital: Understanding the first generation of digital natives*. NY: Basic Books.

Park, S-Y. (2005). Student engagement and classroom variables in improving mathematics achievement. *Asia Pacific Education Review, 6*(1), 87-97.

Parsons, J. ve Taylor, L. (2011). *Student Engagement: What do we know and what should we do?.* 10.01.2013 tarihinde http://education.alberta.ca/media/6459431/student_engagement_literature_review_2011.pdf adresinden elde edilmiştir.

Pascarella, E. T. (1985). Students' affective development within the college environment. *The Journal of Higher Education, 56*(6), 640-663.

Pascarella, E.T. ve Terenzini, P. T. (2005). *How college affects students: A third decade of research*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Pascarella, E.T. ve Terenzini, P.T. (1991). *How college affects students: Findings and insights from twenty years of research.* San Francisco: Jossey-Bass.

Patrick, H., Ryan, A. ve Kaplan, A. (2007). Early adolescents' perceptions of the classroom social environments, motivational beliefs, and engagement. *Journal of Educational Psychology, 99*(1), 83-98.

Pedró, F. (2006). *The new millennium learners: Challenging our views on ICT and learning*. Paris: OECD-CERI.

Pierson, M. (1999). Technology practice as a function of pedagogical expertise. Yayınlanmamış Doktora tezi, Arizona State University.

Pizzuti-Ashby, J. G., & Alary, D. G. (2008). Campus Snapshot: Assessing the Campus Environment through a Student Lens. Online Submission.

Prensky, M. (2001a). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon, 9*(5), 1-5.

Prensky, M. (2001b). Digital natives, digital immigrants, part 2: Do they really think differently?. *On the Horizon, 9*(6), 1-6.

Prensky, M. (2004). *The emerging online life of the digital native: What they do differently because of technology, and how they do it.* Aralık 03, 2010 tarihinde http://www.marcprensky.com/writing/Prensky-The_Emerging_ Online_Life_of_the_Digital_ Native-03.pdf adresinden alınmıştır.

Prickett, C. O. (1999). *Assessing student engagement in learning: The shadow study.* (Yayınlanmamış doktora tezi). The University of Arizona, Tucson.

Reynard , R. (2007, May 23*). Hybrid learning: Maximizing student engagement. Campus technology. Campus enterprise networking & infrastructure-Campus technology.* Retrieved 08.11.2013, from http://campustechnology.com/articles/2007/05/hybrid-learning-maximizing-student-engagement.aspx

Reynolds, S, ve Rucker, J. 2002. "Technology, methodology, and business education." National Business Year Book (number 4), NBEA Association Publishers.

Roberts, G. (2005). Technology and learning expectations of the net generation. Ocak 02, 2011 tarihinde http://www.educause.edu/educatingthenetgen adresinden alınmıştır.

Russell, V. J., Ainley, M. ve Frydenberg, E. (2005). *Student Motivation and Engagement.* 08.09.2013 tarihinde http://www.dest.gov.au/sectors/school_education/publications_resources/schooling_issues_digest/schooling_issues_digest_motivation_engagement.htm adresinden elde edilmiştir.

Saeed, S. ve Zyngier, D. (2012). How motivation influences student engagement: A qualitative case study. *Journal of Education and Learning, 1*(2), 252-267.

Salameh, S.M. (1993). A study of the attitude of college freshman English students and their teachers about computer use as vi ewed through learning theory. Ed. D. dissertation, Department of education, University of Huston, Houston, Texas.

Sarı, M. (2013). Lise öğrencilerinde okula aidiyet duygusu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(1), 147-160.

Schlechty, P. C. (2002). *Working on the work: An action plan for teachers, principals and superintendents.* San Fransisco, USA: Jossey Bass.

Schlechty, P.C. (2011). Engaging students: The next level of working on the work. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Sheard, J., Carbone, A. ve Hurst, A.J. (2010). Student engagement in first year of an ICT degree: staff and student perceptions. *Computer Science Education, 20*(1), 1-16.

Shernoff, D. J. ve Csikszentmihalyi, M. (2009). Flow in schools: Cultivating engaged learners and optimal learning environments. R. Gilman, E. S. Huebner, & M. Furlong (Ed.), Handbook of Positive Psychology in Schools İçinde (s.131-145). New York: Routledge.

Shernoff, D.J., Csikszentmihalyi, M., Schneider, B. ve Shernoff, E.S. (2003). Student engagement in high school classrooms from the perspective of flow theory. *School Psychology Quarterly, 18*(2), 158-176.

Shuldman, M. (2004). Superintendent Conceptions of Institutional Conditions That Impact Teacher Technology Integration. *Journal of Research on Technology in Education, 36*(4), 319-343.

Skinner, E. A., Furrer, C., Marchand, G. ve Kindermann, T. (2008). Engagement and disaffection in the classroom: Part of a larger motivational dynamic? *Journal of Educational Psychology, 100*(4), 765-781.

Steele, J. P. ve Fullagar, C. J. (2009). Facilitators and outcomes of student engagement in a college setting. *The Journal of Psychology, 143*(1), 5-27.

Steinberg, L.D., Brown, B.B. ve Dornbusch, S.M. (1996). *Beyond the classroom: Why school reform has failed and what parents need to do.* New York: Simon & Schuster.

Stipek, D. (2002). *Good instruction is motivating. In A. Wigfield & J. Eccles (Eds.), Development of achievement motivation.* San Diego, CA: Academic Press.

Stovall, I. (2003). Engagement and Online Learning. UIS Community of Practice for E-Learning. 03.06.2013 tarihinde http://otel.uis.edu/copel/EngagementandOnlineLearning.ppt adresinden elde edilmiştir.

Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Turkish Psychological Articles, 3*(6), 49-74.

Şahin, M. C. (2010). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yeni Bin Yılın Öğrencileri Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Tabachnick, G. G. ve Fidell, L. S. (2007). *Experimental designs using ANOVA*. Belmont, CA: Duxbury.

Teo, T. (2009). Modelling technology acceptance in education: A study of pre - service teachers. *Computers & Education, 52*(2), 302- 312.

Thompson, B. (2008). *Exploratory and confirmatory factor analysis: Understanding concepts and applications* (3. bs). Washington, DC: American Psychological Association.

Tinto, V. (1987). *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.

Tinto, V. (1993). *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student retention*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.

Townley, R. (1997). "Students' and instructors' perceptions of internet education in the community college." Ph.D. dissertation, department of education, Colorado State University, Fort Collins, Colorado.

Trowler, V. (2010). *Student Engagement Literature Review*. York: Higher Education Academy. 05.08.2013 tarihinde http://www.heacademy.ac.uk/assets/York/documents/ourwork/studentengagement/StudentEngagementLiteratureReview.pdf adresinden elde edilmiştir.

Türk Dil Kurumu. (2012). *Güncel Türkçe Sözlük.* 05 Kasım 2013, tarihinde http://www.tdk.gov.tr/ adresinden elde edilmiştir.

Usta, E ve Korkmaz, Ö. (2010). Öğretmen adaylarının bilgisayar yeterlikleri ve teknoloji kullanımına ilişkin algıları ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7(1), 1335-1349.

Van Braak, J., Tondeur, J., ve Valcke, M. (2004). Explaining different types of computer use among primary school teachers. *European Journal of Psychology of Education, 19*(4), 407–422.

Vannatta, R. A., ve Fordham, N. (2004). Teacher dispositions as predictors of classroom technology use. *Journal of Research on Technology in Education, 36*(3), 253–271.

Varvel, V.E. Jr. ve Thurston, C. (2002). Perceptions of a wireless network. *Journal of Research on Technology in Education, 34*(4), 487-501.

Velazquez, C.M. (2008). Testing Predictive Models of Technology Integration in Mexico and the United States. *Computers in the Schools, 24*(3-4), 153-173.

Voelkl, K. E. (1996). Measuring students' identification with school. *Educational and Psychological Measurement, 56*(5), 760-770.

Voogt, J., Fisser, P., Tondeur, J., ve Van Braak, J. (2012). *Technological Pedagogical Content Knowledge* (TPACK) - a *review of the literature*. Journal of Computer Assisted Learning, doi: 10.1111/j.1365-2729.2012.00487.x.

Walker, C., Greene, B. ve Mansell, R. (2006). Identification with academics, intrinsic/extrinsic motivation, and self-efficacy as predictors of cognitive engagement. *Learning & Individual Differences, 16*, 1-12.

Waycott, J., Bennett, S., Kennedy, G., Dalgarno, B. ve Gray, K. (2010). Digital divides Student and staff perceptions of information and communication Technologies. *Computers & Education, 54*, 1202–1211.

Webster, J. ve Ahuja, J.S. (2006). Enhancing the design of web navigation systems: The influence of user disorientation on engagement and performance. *MIS Quarterly, 30*(3), 661-678.

Wehlage, G. G. (1989). Reducing the risk: Schools as communities of support. London, UK: The Falmer Press.

Weiß, S. ve Bader, H. J. (2010). How to improve media literacy and media skills of secondary school teachers in order to prepare them for the next generation of learners: A new type of in-service training for teachers. M. Ebner & M. Schiefner (Ed.), Looking toward the future of technology-enhanced education: ubiquitous learning and the digital native İçinde (s.37-54). Hershey. PA: Information Science Reference.

Weltevrede, E. (2011). Digital methods to study digital natives with a cause. N. Shah & F. Jansen (Ed.), Digital alternatives with a cause? book one: To be İçinde (s.10-23). The Hague: Centre for Internet and Society and Hivos.

Willms, J. D. (2003). *Student engagement at school. A sense of belonging and participation.* Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.

Willms, J. D., Friesen, S. ve Milton, P. (2009). *What did you do in school today? Transforming classrooms through social, academic and intell ectual engagement. (First National Report)* Toronto: Cana dian Education Association.

Woo, S.E., Harms, P.D. ve Kuncel, N.R (2007). Integrating personality and intelligence: Typical intellectual engagement and need for cognition. *Personality and Individual Difference, 43*, 1635-1639.

Woodbridge, J.L. (2003). Technology Integration as a teaching strategy. Yayınlanmamış doktora tezi, Walden Üniversitesi.

Wozney, L., Venkatesh, V. ve Abrami, P. (2006). Implementing computer technologies: Teachers' perceptions and practices. *Journal of Technology and Teacher Education, 14*(1), 173-207.

Xu, Y. (2010). Examining the effects of digital feedback on student engagement and achievement. *Journal of Educational Computing Research, 43*(3), 275-291.

Yair, G. (2000). Educational battlefields in America: The tug-of-war over students' engagement with instruction. *Sociology of Education, 73*(4), 247-269.

Yazzie-Mintz, E. (2010). *Charting the path from engage-ment to achievement: A report on the 2009 High School Survey of Student Engagement.* Bloomington, IN: Center for Evaluation & Education Policy.

Yazzie-Mintz, E. (2007). *Voices of Students on Engagement: A Report on the 2006 High School Survey of Student Engagement*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press.

Zepke, N. ve Leach, L. (2010). Improving student engagement: Ten proposals for action. *Active Learning in Higher Education, 11*(3), 167-177.

Zyngier, D. (2007). Listening to teachers–listening to students: Substantive conversations about resistance, empowerment and engagement. *Teachers and Teaching: Theory and Practice, 13*(4), 327-347.

Çocuk Ergen ve Genç Yetişkinler İçin
Kariyer Rehberliği Programları Dizisi

Üniversiteye Yeni Başlayan Öğrenciler için
KARİYER KARARI VERME YETKİNLİĞİ PROGRAMI

Editör: Prof. Dr. Ragıp Özyürek

Yazar: Doç. Dr. Erkan Işık

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1335
Psikoloji - PDR No.: 85
ISBN : 978-605-320-241-7
© 1. Basım, Ekim 2015
Bu kitabın telif gelirleri yazar ve editör tarafından Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'ne bağışlanmıştır.

Üniversiteye Yeni Başlayan Öğrenciler İçin, Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Programı
Çocuk Ergen ve Genç Yetişkinler için Kariyer Rehberliği Programları Dizisi
Doç. Dr. Erkan Işık

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Işık, Erkan.
Üniversiteye Yeni Başlayan Öğrenciler İçin, Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Programı / *Erkan Işık*
1. Basım, VIII+116 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-241-7
1. Kariyer Kararı, 2. Üniversite Öğrencileri, 3. Kariyer Planlama

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Editörden Önsöz

Çocuk, Ergen ve Genç Yetişkinler için Kariyer Rehberliği Programları Dizisi, kariyer rehberliği uygulamaları yapması gereken psikolojik danışmanlar için hazırlanmış sınıf / grup rehberliği programlarını içermektedir. Dizinin kitaplarını oluştururken, yazarlar, özellikle Prof. Dr. Uğur ÖNER'in başlatmış olduğu "Uygulamalı Grup Rehberliği Programları Dizisi"nden ilham almışlardır. Dizideki programlar daha önceden denenmiş ve yüksek lisans ya da doktora tezlerinin konusu olmuşlardır. Programların kapsamında bulunan etkinliklerin bir kısmı ilgili alanyazından alınmış, bir kısmı ise yazarlar tarafından geliştirilmiştir. Her bir programdaki etkinliklerin sıralanışı tesadüfe bırakılmamış, denemeler sonucunda ya da kuramsal temellere göre uygulama sırasına karar verilmiştir.

Dizideki kitaplar; "mesleki rehberlik ve kariyer psikolojik danışmanlığı," "alan çalışması" gibi uygulamalı derslerde, ders kitabı olarak da kullanılabilir. Ayrıca, üniversitelerin "psikolojik danışma" ya da "kariyer psikolojik danışmanlığı" merkezlerinde üniversite öğrencilerine uygulanabilir. Bu programları uygulayacak olan meslektaşlarımız, kuşkusuz, kendi çalışma yapacakları grupların özelliklerine bağlı olarak, etkinliklerin içeriklerinde ve hatta sıralarında değişiklik yapabilir ya da yeni etkinlikler ekleyebilir / çıkarabilirler. Ancak programlarının bütünlüğünü bozacak şekilde yapılan kısaltmalar uygun olmayabilir. Programların kısaltılmamasını öneriyoruz. Meslektaşlarımızın bu programları yararlı bulacağını umut ediyoruz.

Dizideki kitap yazarları ve editör olarak ben, bu kitapların gelirlerini Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'ne bağışlama kararı aldık. Derneğimize yararlı olmasını dileriz.

Bu dizinin oluşmasında emeği geçen, başta yazarlarımız olmak üzere, tüm meslektaşlarımıza ve NOBEL Yayın Dağıtım çalışanlarına teşekkür ederiz..

Ragıp ÖZYÜREK

İstanbul Aydın Üniversitesi

Yazardan Önsöz

Bu kitabın hazırlanmasındaki amaç, bir bölüm ya da alan tercihinde bulunmuş olmasına karşın, kariyer sürecini nasıl yapılandıracağıyla ilgili güçlük yaşayan, kariyer kararı verme konusunda kendini yetkin görmeyen, kendini daha ayrıntılı tanımak isteyen, farklı iş seçenekleriyle ilgili daha gerçekçi bilgiler toplamak isteyen, hedefi belirleme, plan yapma ve kariyer problemlerini çözme becerilerini geliştirmek isteyen öğrencilere yardımcı olmaktır. Üniversitede ders vermeye başladığım 2002 yılından itibaren, öğrencilerimde gözlemlediğim ve beni çok etkileyen konuların başında, üniversiteye net bir kariyer kararıyla gelmemiş ve kendine bir kariyer hedefi belirlememiş öğrencilerin yaşadığı isteksizlik gelmiştir. Bu öğrenciler kariyer hedefleri daha belirgin öğrencilerle karşılaştırıldığında çoğunlukla, derslere girmeye, yeni şeyler öğrenmeye, üniversite eğitimini sürdürmeye daha isteksiz ve bunun gibi eğitim ve kariyerlerini ilgilendirebilecek birçok konuda daha isteksizdirler. Bu isteksizlikler, tabii ki bir akademisyen olarak beni çok etkiledi ve bu problemin çözümü için arayışa geçmeme sebep oldu. Bu arayış ve beraberinde yüksek lisans yıllarımda çok değerli hocam Prof. Dr. Yıldız KUZGUN'un ve doktora yıllarımda çok değerli hocam Prof. Dr. Ragıp ÖZYÜREK'in beni Kariyer Psikolojik Danışmanlı-

ğı Kuramlarıyla tanıştırması sonucu, bu probleme bir çözüm getirebilecek yaklaşımları incelememe ve kendime yakın gördüğüm ve bu probleme daha iyi çözüm getirebileceğine inandığım yaklaşımları benimsememe yardımcı oldu. Bunların sonucunda da, bu kitapta yer alan Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı'na dayalı "Üniversiteye Yeni Başlayan Öğrenciler için Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Programı" ortaya çıktı ve birçok farklı grupta programın etkililiği sınandı.

Burada programın önceki uygulmalarında yapılan tüm değerlendirmelere yer vermek mümkün olmasa da, aklımda yer etmiş iki örnekten bahsetmek istiyorum. Birinci örnek, üniversite tercihi sonucu, hiçbir fikri olmadan, sadece puanı yettiği için Arkeoloji bölümüne gelmiş bir öğrenci. Diğeri de normalde öğretmen olmayı çok isteyip de, puanı herhangi bir öğretmenlik alanınına yetmeyen bir İşletme öğrencisi. Bu iki öğrenci de, öyle ya da böyle, istemedikleri bir bölüme gelmişlerdi ve dersler konusunda, geleceği düşünmek konusunda, planlar yapmak konusunda çok isteksiz hissediyorlardı. Bu kitapta anlatılan kariyer programının tanıtımları için üniversite çevresine astığım ilanları görür görmez beni bulmuşlardı. Bahsettiğim iki öğrenci de bu etkinliklere büyük bir isteklilikle katıldı. Arkeoloji öğrencimiz, programın sonlarına doğru, kendini araştırma konularında değil, yönetim, organizasyon gibi işlerde çok daha yetenekli bulduğunu, bu yetenek ve becerilerini birçok yaşantısının desteklediği, bu işlerden büyük keyif aldığı ve kendini bu yönde bir kariyer planının çok daha mutlu edebileceğine karar verdi. Bu yeni hedef temelinde yaptığı araştırmalar sonucunda, arkeoloji alanında lisans programını bitirdikten sonra, yurt içinde ve yurt dışında birçok üniversitenin İşletme yüksek lisans programına, farklı lisans alanlarından mezun olan öğrencilerin de kabul edildiğini öğrendi. Kendinin de lisans programını bitirir bitirmez, İşletme alanında yüksek lisans yaparak, arkeolojiyle ilgili birimlerde yönetici pozisyonlarda çalışmayı hedefleyebileceğini ifade etti. Grup çalışmalarımızda Arkeolojiyle ilgili bir birimde, arkeoloji bölümü ve İşletme yüksek lisans mezunu olarak çok daha avantajlı olabileceğini ifade etti ve diğer grup üyelerinden bu konuşarda geribildirimler aldı. Diğer öğrenci ise, yaptığımız çalışmalar sonucunda ve kendisinin de önceden farkında olduğu gibi, yeni şeyler öğrenmekten, öğrendiklerini başkalarıyla paylaşmaktan, insanlarla iç içe olmaktan çok hoşlanıyordu

ve hem kişilik özellikleri hem de yetenek ve becerileri bu ilgileriyle örtüşüyordu. Öğrenci, işletme mezunlarının çoğunlukla istihdam edildiği, yönetim ve organizasyonla ilgili işleri kesinlikle yapmak istemediğini ifade ediyordu. Programlar ilerlerken, aslında İşletme bölümünde okuyup mezun olmanın, yeni şeyler öğrenme, öğrendiklerini başkalarıyla paylaşma, insanlarla iç içe olma gibi isteklerini yaşamasına engel olmak zorunda olmadığını fark ettiğini söyledi. Kendi için yeni bir hedef belirlemişti: "İşletme bölümünde akademisyen olmak". Böylelikle hem yeni şeyler öğrenebilecek, hem de öğretebilecekti. Ayrıca araştırmaktan da çok keyif alıyordu. Üniversitenin ilk yılında "Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Programı"na katılan bu öğrenci, sonraki yıllarda da arada yanıma uğruyor, yaptıklarını anlatıyordu. Bölümünü ilk başlarda hiç sevmeyen bu öğrenci, üçüncü sınıfta Erasmus programıyla bir yıllığına Polonya'ya gitmiş, dördüncü sınıfta akademisyen olabilmek için girdiği dil sınavından (ÜDS) 80 almıştı.

Bu iki örneği vermemdeki amaç, kesinlikle bu programın mucizevi çözümler ürettiğini iddia etmek değildir. Zaten ayağı yere basan hiçbir yaklaşımın da böyle bir iddiası olamaz. Bu iki örnek, programdan en fazla faydalandıklarına inandığım, etkinliklere katılmaya en istekli iki öğrenciyle ilgiliydi. Program her öğrenci için ve birçok farklı probleme genelenemese de, nicel verilerden yola çıkarak, üniversite öğrencilerinde kariyer kararı yetkinlik beklentisinin artmasına ve daha olumlu mesleki sonuç beklentileri geliştirmelerine yardımcı olduğu ve nitel verilerden yola çıkarak programa katılan birçok öğrencinin programdan bir şekilde faydalandığı söylenebilir.

Alanda çalışan ve görüşmelerimizin çoğunda uygulama temelli kitaplara çok ihtiyaç duyduklarını ifade eden çok değerli meslektaşlarımın uygulamalarına ve öğrencilerin daha gerçekçi ve somut hedefler belirlemlerine yardımcı olması dileklerimle…

Erkan IŞIK

Mevlana Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Editörden Önsöz ..... **iii**

Yazardan Önsöz v

İçindekiler ..... **ix**

Bölüm 1: Giriş 3

Bölüm 2: Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı 7

SBKK'da Modeller 10
SBKK'da Temel Kavramlar 14
Yetkinlik ve Sonuç Beklentisini Belirleyen Dört Bilgilendirici Kaynak 21

Bölüm 3: Üniversiteye Yeni Başlayan Öğrenciler için Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Programı **27**

Programın Genel Kapsamı ve Özellikleri 29
Programda Kullanılan Etkinlik ve Teknikler 34
Program Taslağı 40

Bölüm 4: GRUP REHBERLİĞİ PROĞRAMININ OTURUMLARI **45**

1. OTURUM 47
2. OTURUM 55
3. OTURUM 66
4. OTURUM 75
5. OTURUM 82
6. OTURUM 87
7. OTURUM 91
8. OTURUM 95
9. OTURUM 100
10. OTURUM 102

Programın Geliştirilmesinde Faydalanılan Kaynaklar **105**

Kaynakça **107**

Kaynakça

Aşkar, P. ve Umay, A., (2001). İlköğretim matematik öğretmenliği öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz- yeterlik algısı. H*acettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21*, 1-8.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review, 84*, 191-215.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In A. Bandura (Ed.), *Self-efficacy in changing societies* (pp. 1-45). New York: Cambridge University Press.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.

Bandura, A. (2001). *Social cognitive theory: An agentic perspective. Annual review of psychology* (Vol. 52, pp. 1-26). Palo Alto, CA: Annual Reviews.

Baldwin, N. N. (1998). *The effect of a career development course on the career self-efficacy and vocational identitiy of community college students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, The George Washington University, Washington.

Betz, N. E. (1992). Counseling uses of career self-efficacy theory. *Career Development Quarterly, 41*, 22-26.

Betz, N. E. (2007). Career self-efficacy: Exemplary recent research and emerging directions. *Journal of Career Assessment, 15*, 403-422.

Betz, N. E. (2004). Contributions of self-efficacy theory to career counseling: A personal perspective. *The Career Development Quarterly, 52*, 340-353.

Betz, N. E., Klein, K. L. ve Taylor, K. M. (1996). Evaluation of a short-form of career decision making self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment, 4*, 47-57.

Betz, N. E. ve Luzzo, D. A. (1996). Career assessment and the career decision-making self-efficacy scale. J*ournal of Career Assessment*, *4*, 413-428.

Betz, N. E. ve Voyten, K. K. (1997). Efficacy and outcome expectation influence career exploration. *Career Development Quarterly*, *46*, 197-189.

Bıkmaz, H. F. (2004). Sınıf Öğretmenlerinin Fen Öğretiminde Özyeterlik İnancı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması, *Milli Eğitim Dergisi*, 161, http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/161/bikmaz.htm internet adresinden 25.10.2009 tarihinde alınmıştır.

Bieschke, K. J., Eberz, A. B., Bard, C. C. ve Croteau, J. M. (1998). Using social cognitive career theory to create affirmative lesbian, gay, and bisexual research training environments. *The Counseling Psychologist, 26*, 735-753.

Blustein, D. L. (1989). The role of goal instability and career self-efficacy in the career exploration process. *Journal of Vocational Behavior*, *35*, 194-203.

Borgen, F. H. ve Betz, N. E. (2008). Career self-efficacy and personality: Linking career confidence and the healthy personality. *Journal of Career Assessment*, *16*, 22-43.

Breeding, R. R. (2008). Empowerment as a function of contextual self-understanding: The effect of work interest profiling on career decision self-efficacy and work locus of control. *Rehabilitation Counseling Bulletin, 51*, 96-106.

Broderick, S. (2003). Student health, student success. *Community College Journal*, *74*, 10-15.

Brown, D. (2002). The role of work and cultural values in occupational choice, satisfaction, and success: A theoretical statement. In D. Brown (Ed.), *Career choice and development* (pp. 465- 509). San Francisco: Jossey-Bass.

Brown, S. D. ve Krane, N. E. R. (2000). Four (or five) sessions and a cloud of dust: Old assumptions and new observations about career counseling. In S. B. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Handbook of counseling psychology* (3rd ed., pp. 740-766). New York: John Wiley.

Brown, S. D., Krane, N. E. R., Brecheisen, J., Castelino, P., Budisin, I., Miller, M. ve Edens, L. (2003). Critical ingredients of career choice interventions: More analyses and new hypotheses. *Journal of Vocational Behavior*, *62*, 411-428.

Chung, Y. B. (2002). Career decision-making self-efficacy and career commitment: Gender and ethnic differences among college students. *Journal of Career Development*, *28*, 277-284.

Crites, J. O. (1976). A comprehensive model of career development in early adulthood. *Journal of Vocational Behavior*, *9*, 105-118.

Çelikkaleli, Ö. ve Akbaş, A. (2007). Sınıf öğretmeni adaylarının fen bilgisi dersine yönelik tutumlarını yordamada fen bilgisi öğretimi öz-yeterlik inançları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *3*, 21-34.

Frank, A. ve Kirk, B. (1975). Differences in outcome for user and nonusers of university counseling and psychiatric services: A five-year accountability study. *Journal of Counseling Psychology*, *22*, 252–258.

Fouad, N. A. ve Guillen, A. (2006). Outcome expectations: Looking to the past and potential future. *Journal of Career Assessment*, *14*, 130-142.

Gadassi, R., Gati, I. ve Dayan, A. (2012). The adaptability of career decision-making profiles. *Journal of Counseling Psychology*, *59*, 612-622.

Gaffner, D. C. ve Hazler, R. J. (2002). Factors related to indecision and career indecision in undecided college students. *Journal of College Student Development*, *43*, 317-326.

Gainor, K. A. (2006). Twenty-five years of self-efficacy in career assessment and practice. *Journal of Career Assessment, 14*, 161-178.

Gerçek, C., Yılmaz, M., Köseoğlu, P. ve Soran, H. (2006). Biyoloji egitimi ögretmen adaylarının ögretiminde öz-yeterlik inançları. *Ankara Üniversitesi Egitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1*, 57-73.

Gloria, A. M. ve Hird, J. S. (1999). Influences of ethnic and non-ethnic variables on the career decision-making self-efficacy of college students. *The Career Development Quarterly*, *48*, 157- 174.

Guillen, A. L. (2007). *Effectiveness of an outcome expectation intervention for college students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Wisconsin-Milwaukee Universitesi, Milwaukee.

Gushue, G. V., Clarke, C. P., Pantzer, K. M. & Scanlan, K. R. L. (2006). Self-efficacy, perceptions of barriers, vocational identity and the career exploration behavior of Latino/a high school students. *Journal of Career Development*, *34*, 307-317.

Gysbers, N. C., Heppner, M. J. ve Johnston, J. A. (1998). *Career counseling: Process, issues, and techniques*. Boston: Allyn & Bacon.

Hackett, G. ve Betz, N. E. (1981). A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior*, *18*, 326-339.

Hansen, J. C. (2005). *Assessment of interests*. In S. D. Brown & R.W. Lent (Eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work* (s. 281-304). New York: John Wiley.

Holland, J. L. (1997). *Making vocational choices* (3rd ed.). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.

Işık, E. (2010). *Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi temelli bir grup müdahalesinin üniversite öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik ve mesleki sonuç beklenti düzeylerine etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Işık, E. (2013). Mesleki sonuç beklentisinin yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve denetim odağı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi-Educational Sciences: Theory & Practice*, *13*(3), 1419-1430.

Işık, E. (2014). Effects of a brief interest inventory intervention on career decision self-efficacy. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, *24*(2), 215-226.

Janis, I. L. ve Mann, L. (1977). *Decision-making: A psychological analysis of conflict, choice, and commitment*. New York: Free Press.

Johnson, D. C. ve Smouse, A. D. (1993). Assessing a career planning course: A multidimensional approach. *Journal of College Student Development*, *34*(2), 145-147.

Kammeyer-Mueller, J. D. ve Wanberg, C. R. (2003). Unwrapping the organizational entry process: Disentangling multiple antecedents and their pathways to adjustment. *Journal of Applied Psychology*, *88*(5), 779-794.

Kaptan, F. ve Korkmaz, H. (2001). İşbirliğine dayalı fen ögretiminin öğretmen adaylarının öz-yeterlik düzeylerine etkisi. IV. Fen Bilimleri Egitimi Kongresi 2000. Ankara: Milli Egitim Basımevi.

Karadeniz, C. (2005). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya alanına ilişkin öz-yeterlik inancı ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *20*, 63-69.

Korkut, F. Acar, T., Demir, Y., Haskan, Ö. Kabalcı, T., Karakuş, G., Kılınç, F., Kutsal, D., Pekin, İ. M. ve Turhan, E. (2007). Mesleki Rehberlik/Kariyer Danışmanlığında Kart Sıralama Tekniği: Mesleki Değerler İle İlgili Bir Çalışma. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, *10*, 53-70.

Krieshok, T. S., Ulven, J. C., Hecox, J. L. ve Wettersten, K. (2000). Resume therapy and vocational test feedback: Tailoring interventions to self-efficacy outcomes. *Journal of Career Assessment*, *8*(3), 267-281.

Lent, R. W. (2005). A social cognitive view of career development and counseling. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work* (pp. 101-127). Hoboken, NJ: Wiley.

Lent, R. W. ve Brown, S. D. (2006). On conceptualizing and assessing social cognitive constructs in career research: A measurement guide. *Journal of Career Assessment*, *14*, 12-35.

Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, *45*, 79-122.

Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (2002). Social cognitive career theory. In D. Brown & Associates (Eds.), *Career choice and development* (4th ed., pp. 255-311). San Francisco: Jossey-Bass.

Lent, R.W., Hackett, G. ve Brown, S. D. (1999). A social cognitive view of school-to-work transition. *The Career Development Quarterly*, *47*, 297–311.

Lopez, F. G. ve Lent, R. W. (1992). Sources of mathematics self-efficacy in high school students. *Career Development Quarterly*, *41*, 3-12.

Luzzo, D. A. ve Day, M. A. (1999). Effects of Strong Interest Inventory feedback on career decision- making self-efficacy and social cognitive career beliefs. *Journal of Career Assessment*, *7*, 1-17.

Marko, K.W. ve Savickas, M. L. (1998). Effectiveness of a career time perspective intervention. *Journal of Vocational Behavior*, *52*, 106–119.

Martin, G. M. (1979). Getting chosen: The job interview and before. *Occupational Outlook Quarterly*, *23*(1), 2-9.

Metheny, J., McWhirter, E. H. ve O'Neil, M. E. (2008). Measuring perceived teacher support and its influence on adolescent career development. *Journal of Career Assessment, 16*, 218-237.

Morrow, S. L., Gore, Jr., P. A. ve Campbell, B. W. (1996). The application of a sociocognitive framework to the career development of lesbian women and gay men. *Journal of Vocational Behavior, 48,* 136-148.

Multon, K. D., Heppner, M. J., Gysbers, N. C., Zook, C. E. ve Ellis-Kalton, C. (2001). Client psychological distress: An important factor in career counseling. *Career Development Quarterly, 49,* 324–335.

Noe, R. A. ve Steffy, B. D. (1987). The influence of individual characteristics and assessment center evaluation on career exploration behavior and job involvement. *Journal of Vocational Behavior*, *30*, 187-202.

Orndorff, R.M. ve Herr, E.L. (1996). A comparative study of declared and undeclared college students on career uncertainty and involvement in career development activities. *Journal of Counseling & Development, 74*(6), 632-639.

Özyürek, R. (2002). Lise öğrencileri için matematik yetkinlik beklentisi bilgilendirici kaynaklar ölçeğinin geliştirilmesi: Ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *32*, 502-531.

Özyürek, R. (2005). Informative sources of math-related self-efficacy expectations and their relationship with math-related self-efficacy, interest and preference. *International Journal of Psychology*, *40*, 145-156.

Özyürek, R. (2006). İlgi envanterlerinin profil puanlarını yorumlama yetkinliği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *6*, 809-845.

Özyürek, R. (2008). Türkiye'deki eğitim ve sınavla yerleştirme sistemine göre yönlendirme. İçinde R. Özyürek (Edt.) *Kariyer yolculuğu*. Ankara: AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi.

Özyürek, R. (2009). Kariyer psikolojik danışması süreci ve ilgi envanterlerinin profillerini yorumlama becerileri. F. Korkut-Owen, R. Özyürek, & D. Owen (Editörler), *Gelişen Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Meslekleşme Sürecinde İlerlemeler, Cilt*

2, (51-81). Ankara: Nobel Yayınevi.

Özyürek, R. (2013). *Kariyer psikolojik danışmanlığı kuramları. Çocuk ve ergenler için kariyer rehberliği uygulamaları.* Ankara: Nobel.

Patton, W. ve Creed, P. A. (2001). Developmental issues in career maturity and career decision status. *The Career Development Quarterly*, *49*, 336-351.

Perrone, L. ve Vickers, M. H. (2003). Life after graduation as a "very uncomfortable world": An Australian case study. *Education and Training*, *45*(2), 69-78.

Pinquart, M., Juang, L. P. ve Silbereisen, R. K. (2003). Self-efficacy and successful school-to-work transition: A longitudinal study. *Journal of Vocational Behavior*, *63*, 329-346.

Polach, J. L. (2004). Understanding the experience of college graduates during their first year of employment. *Human Resource Development Quarterly*, *15*(1), 5-23.

Rasheed, S., McWhirter, E. H. ve Chronister, K. M. (2005).Self-efficacy and vocational outcome expectations for adolescents of lower socioeconomic status: A pilot study. *Journal of Career Assessment*, *13*, 40-58.

Rogers, M. E., Creed, P. A. ve Glendon, A. I. (2008). The role of personality in adolescent career planning and exploration: A social cognitive perspective. *Journal of Vocational Behavior, 73*, 132-142.

Rottinghaus, P. J., Jenkins, N. ve Jantzer, A. M. (2009). Relation of depression and affectivity to career decision status and self-efficacy in college students. *Journal of Career Assessment*, *17*, 271-285.

Savickas, M. L. (1991). Improving career time perspective. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career Counseling Techniques* (pp. 236-249). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Swanson, J. L. ve Gore, P. A. (2000). Advances in vocational psychology theory and research. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Handbook of counseling psychology* (3rd ed., 233-269). New York: Wiley & Sons.

Taylor, K. M. ve Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, *22*, 63-81.

Tılfarlıoğlu, F. T. ve Cinkara, E. (2009). Self- efficacy in EFL: Differences among proficiency groups and relationshıp with success. *Novitas-ROYAL*, *3*(2), 129-142.

Uffelman, R. A., Subich, L. M., Diegelman, N. M., Wagner, K. S. ve Bardash, R. J. (2004). Effect of mode of interest assessment on clients' career decision-making self-efficacy. *Journal of Career Assessment*, *12*, 366-380.

Watts, A. G. (1977). Careers eduction in higher education: Principles and practice. *British Journal of Guidance and Counseling*, *5*(2), 167-184.

Wendlandt, N. M. ve Rochlen, A. B. (2008). Addressing the college-to-work transition: Implications for university career counselors. *Journal of Career Development*, *35*, 151-165.

Zunker, V. G. (1990). Career counseling: Applied conteps of life plannig (3rd ed.) Pacific Grove, C.A: Brooks/Cole.

1. Basım

ÜSTÜN YETENEKLİLER İÇİN PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK UYGULAMALARI

Gereksinimler, Sorunlar ve Müdahaleler

Dr. Defne Yılmaz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1406
Psikoloji - PDR No: 046
ISBN: 978-605-320-312-4
© 1. Basım, Aralık 2015

Üstün Yetenekliler İçin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamaları
Gereksinimler, Sorunlar ve Müdahaleler
Dr. Defne Yılmaz

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nurcan Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Aysun Akkoyunlu
Kapak Fotoğrafları: Defne Yılmaz, Şeref Bayram
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 92677 Sugüzeli Sok. No:.18/3 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
wwww.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yılmaz, Defne.

Üstün Yetenekliler İçin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamaları
Gereksinimler, Sorunlar ve Müdahaleler/*Defne Yılmaz*
1. Basım, XVI+305 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-312-4
1. Üstün Yetenekliler 2. Üstün Zekalılar 3. Üstün Yeteneklilerle Psikolojik Danışma 4. Duygusal-Sosyal Gereksinimler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

SUNUŞ VE TEŞEKKÜR

Bilgiler sonsuz ve çeşitli. İnsanın hayal gücü ve yapabilecekleri de öyle. 1996 yılında yüksek lisans çalışmalarım sırasında üzerinde çalışmaya başladığım üstün yetenekliler konusu ise sonu olmayan bilgilere taşımanın ötesinde, hayal gücümü zorlayan bir dünyaya beni sürekli çekiyor. Üstün yeteneklilerin duygularını anlamaya dönük ilk çalışmamın üzerinden geçen yıllar boyunca bu kitabı yazma hevesimi canlı tutan da, üstün yeteneklilerin dünyamı renklendirmeye devam etmesi oldu.

Yakın çevremde mizah duygusuyla beni hep güldüren ve canlandıran üstün yetenekli minikler; eğitim ortamlarında arkadaşları ile yaşadıkları iletişim sorunları nedeniyle eleştirilirken bana lise yıllarımda çok zorlandığım fizik kanunlarını birkaç cümle ile anlatıveren üstün yetenekli gençler; entelektüel açlıkları, yaratıcılıkları ve duygu zenginlikleriyle keyifli arkadaşlıklar sunarken anlaşılamayıp çaresizce toplumdan kopan yetişkin üstün yetenekliler... İki yıl önce tüm heyecanımla yazmaya başlamamın esin kaynakları…

Üstün yetenekliler ulaşılmaz ve farklı, toplumun geleceği için hazineler olarak görülürken, birey olarak duygularıyla, yaşamlarımıza kendilerine özgü dokunuşlarıyla değer görmekte sıkıntılar yaşıyorlar. Yalnızca ürün odaklı mekanik beklentilerin yanında, kitapta bolca sözü geçen farklılıkları nedeniyle anlaşılamamaları yalnızca bizim toplumumuza özgü bir sorun değil. Ancak, insanın her şeyden önce özerk bir birey olarak kendine özgü duyguları, eğilimleri ve yaşamdan beklentileriyle, farklılıklarıyla olduğu gibi kabul görmesi konusunda kültürümüzde sorunlar çok. Üstün yetenekliler de farklılıkları nedeniyle bu sorunlardan en çok etkilenenler arasındadır. Psikolojik danışma alanında ise üstün yetenekliler konusundaki uygulamalar, genellikle eğitim ortamlarındaki yaşantılarıyla ilgilenilmesi ve tanınmaları, belirlenmeleri ve eğitim planlarının yapılmasına yardımcı olma düzeyinde kalıyor. Yüksek lisans tezimden itibaren sürdürdüğüm çalışmalarımda üstün yeteneklilerin ülkemizdeki en önemli gereksinimlerinin kendilerine özgü biçimde gelişmek ve bütünlüklerini yaşamalarının karşısında yaygın kültürün ve alışkanlıkların önlerine çıkardığı güçlükler, engeller, bu engelleri aşmalarında onlara uzmanca düzeyde sunulabilecek yardımların içeriğindeki eksiklikler olduğunu gözlüyorum. Üstün yetenekliler, başkaları tarafından çizilmiş ve içerisinde sıkışıp kaldıkları çerçevelerden bağımsızlaşmayı bir şekilde başarıyorlar. Bedeli ise hayallerinden uzaklaşma ve yalnızlık oluyor. Diğer yandan, üstün yeteneklileri toplumun onlardan beklentileri yönündeki sınırlar ve kalıplarla ele almaktan vazgeçmek, belki de daha çok, üstün yeteneklileri anlamakta güçlük çeken kişileri rahatlatabilir.

2013 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde, Kuzay Karolina Eyalet Üniversitesi'nde bulunduğum sırada ilk notlarımı alarak başladığım kitabı yararlı olacağını umduğum bir içerikte hazırlamaya çalıştım. Connecticut Üniversitesi'nde Neag Yaratıcılık, Üstün Yeteneklilerin Eğitimi ve Yetenek Gelişimi Merkezi (Neag Center for Creativity, Gifted Education and Talent Development) uzmanlarıyla bir araya gelmem, bakış açımı ve kitabın içeriğini zenginleştirdi. Türkiye'ye döndükten sonra, üstün yetenekliler konusundaki araştırmalarıma ve kitabın yazımına odaklanarak birikimlerimi paylaşmak istedim. Üstün yeteneklilerle tesadüfen ya da isteyerek birarada bulunan, yaşayan, çalışan,

eğlenen, öğrenen, gelişen aileler, psikolojik danışmanlar, eğitimciler, gelişim uzmanlarıyla ve üstün yeteneklilerle...

Yüksek lisans danışmanım Dr. Annette L. Barnard, beni üstün yetenekliler konusunda çalışmaya yüreklendirerek ilk temeli oluşturan özel insan. Böyle harikulade bir dünyaya adım atmamı sağladığı için çok teşekkür ediyorum. Psikolojik danışma alanında insan yaşamına dokunan çalışmalar yapmamda bana örnek olan ve her zaman destekleyen çok değerli hocalarım Dr. Oya G. Ersever ve Dr. Uğur Öner'e de çok teşekkür etmek istiyorum. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çalışmalarım sırasında, yeteneklerime ve yeterliliklerime ilişkin farkındalığımı artırarak, bana hep güvenerek çalışmalarıma ve yaşantılarıma yepyeni yönler sağlayan, üstün yetenekliler konusundaki çalışmalarıma odaklanmamda da beni destekleyen değerli hocam, Dr. Stanley B. Baker'a minnettarım. Connecticut Üniversitesi'nde bana çok değerli zamanlar ayırarak çok yönlü bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan Dr. Joseph S. Renzulli, Dr. Sally M. Reis, Dr. Elizabeth Gubbins, Dr. Del Siegle, Dr. Susan Baum ve tüm çalışma ekibine ayrıca teşekkür ediyorum. Kuzey Karolina Eyalet Üniversitesi'nde geçirdiğim yıl boyunca canlılıkla çalışmalarımı sürdürmemi kolaylaştıran, bölümdeki çok sevgili arkadaşlarımın da bu kitabın oluşumunda katkısı çok fazla; her şey için çok teşekkür ederim.

Kitabın kapak tasarımında bana destek olan, aklımdan geçenleri kolayca anlayarak ortaya koyan sevgili arkadaşlarım Aysun Akkoyunlu ve Şeref Bayram'a sonsuz teşekkürler. Sizinle çalışmak da çok keyifli ve eğlenceli. Kitabın yayıma hazırlanması sırasında sıcacık gülüşüyle her zaman yardımcı olan Uzm. Psi. Dan. Nilüfer Keser Koçtürk'e de ayrıca teşekkür ediyorum.

Üstün yeteneklilik yolculuğumda hep daha ileriye giderken bana inanarak yanımda yürüyen sevgili ağabeyime ve yakın dostlarıma da çok özel teşekkürlerimi iletmek istiyorum.

En çok da, yaşamıma yepyeni renkler ekleyen üstün yeteneklilere, dünyalarına beni aldıkları için çok teşekkür ediyorum.

Defne Yılmaz

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ VE TEŞEKKÜR v

KİTABIN YAPISI VE KAPSAMI vii

YAZAR HAKKINDA ix

1. BÖLÜM

ÜSTÜN YETENEKLİLİKLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. ÜSTÜN YETENEKLİLİĞE TARİHSEL BAKIŞ 2

1.1.1. Zeka ve Deha 3

1.1.2. Zeka, Özel Yetenekler ve Üst Düzey Düşünme 6

1.1.3. Yaratıcılık 10

1.1.4. Üstün Yeteneklilik Konusunda Güncel Yaklaşımlar 12

1.1.5. Gelişimsel Yaklaşımlar ve Gizilgüçlerin Gelişiminde Çevresel Koşullar 14

2. BÖLÜM

ÜSTÜN YETENEKLİLERİN FARK EDİLMESİ, TANINMASI VE BELİRLENMESİ

2.1. ERKEN TANIMA VE YÖNELTMENİN ÖNEMİ 22

2.1.1. Üstün Yetenekliliğin İlk İşaretleri 23

2.2. ÜSTÜN YETENEKLİLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ 25

2.2.1. Üstün Yetenekli Yetişkinlerin Özellikleri 30

2.3. ÜSTÜN YETENEKLİLERİ TANIMA VE BELİRLEME YÖNTEMLERİ 35

2.3.1. Bireyi Tanımada Çok Yönlü Değerlendirme, Yaşantılar ve Eşit Fırsatların Önemi 40

2.4. TANIMA VE DEĞERLENDİRMEDE GÜNCEL UYGULAMALAR 42

2.4.1. Gelişim, Gözlem ve Değerlendirme Formları 44

2.4.2. Zeka Testleri ve Zihinsel Yetenekleri Belirleme 50

2.4.3. Zeka Bölümü (Intelligence Quotient-IQ) Nedir ve Nasıl Hesaplanır? 51

2.4.4. Bireysel ve Grup Zeka Testleri 55

2.4.5. Sözel ve Sözel Olmayan Testler 56

2.4.6. Tek Boyutlu ve Çok Boyutlu Testler 56

2.4.7. Yaratıcılık Yeteneğinin Tanınması ve Belirlenmesi 57

2.4.8. Yetenek Alanlarının Tanınması ve Belirlenmesi 58

2.4.9. Türkiye'de Üstün Yeteneklilerin Tanınması ve Değerlendirilmesi 60

2.4.10. Tanıma ve Belirlemede Psikolojik Danışmanın Rolü ve Sorumlulukları 62

2.4.11. Üstün Yeteneklilerin Fark Edilmesi ve Tanınmasında Öğretmenlerin Sorumlulukları 62
2.4.12. Parlak Düzeydeki Çocuklarla Üstün Yetenekli Çocukları Ayırt Etmek 64

3. BÖLÜM

ÜSTÜN YETENEKLİLERİN BİLİŞSEL, DUYGUSAL VE SOSYAL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ VE GEREKSİNİMLERİ

3.1. ÜSTÜN YETENEKLİLERİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN ETKENLER 70
3.1.1. Üstün Yetenek ve Doğuştan Getirilen Etkenler: Genetik ve Biyolojik Yapı 73
3.1.2. Üstün Yetenek ve Çevresel Etkenler: Aile Yapısı ve Psikososyal Süreçler 74
3.2. ÜSTÜN YETENEKLİLERDE BİLİŞSEL GELİŞİM 79
3.2.1. Beynin İşleyişi, Uyaranlar ve Zihinsel Gelişim 80
3.2.2. Beynin Uyum Yeteneği (Beynin Plastikliği) 81
3.2.3. Üstün Yeteneklilerde Zihnin İşleyişi: Düşünme, İmgeleme ve Yaratıcılık 83
3.2.4. Üstün Yeteneklilerde Yaratıcılığın Desteklenmesi Gereksinimi 86
3.2.5. Yaratıcılık Nasıl Ortaya Çıkar ve Gelişir? 88
3.2.6. Üstün Yeteneklilerde Dil Gelişimi 90
3.3. ÜSTÜN YETENEKLİLERİN DUYGUSAL VE SOSYAL GELİŞİMLERİ 90
3.3.1. Kendini Gerçekleştirme ve Üstün Yetenekliler 92
3.3.2. Üstün Yeteneklilerde Benlik Gelişimi 96
3.3.3. Üstün Yeteneklilerde Kimlik Gelişimi 100
3.3.4. Üstün Yetenekli Bireylerde Ait Olma Gereksinimi ve Sosyal İlişkiler 103
3.3.5. Üstün Yeteneklilerde Psikolojik Dayanıklılık 105
3.4. EŞZAMANLI OLMAYAN (ASYNCHRONIOUS) GELİŞİM 107
3.5. AŞIRI DUYARLILIK (OVEREXCITABILITY) 110

4. BÖLÜM

ÜSTÜN YETENEKLİLERİN EĞİTİMİ

4.1. EĞİTİM GEREKSİNİMLERİNİN KAPSAMI 119
4.1.1. Yeteneklerinin Anlaşılması ve Geliştirilmesi Gereksinimi 121
4.1.2. Zihinsel Yeteneklerin Geliştirilmesi Gereksinimi 123
4.1.3. Eğitimde Yaratıcılığın Desteklenmesi Gereksinimi 126
4.1.4. Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Öğretim Programlarının Temel Hedefleri 130
4.2. EĞİTİM YAŞANTILARININ DÜZENLENMESİ 134
4.2.1. Üstün Yeteneklilerin Eğitimi ile İlgili Yaygın Kalıp Yargılar 141

4.3. ÜSTÜN YETENEKLİLERİN FARK EDİLMESİ VE EĞİTİMİNDE ÖĞRETMENLERİN ROLLERİ, SORUMLULUKLARI VE YETERLİLİKLERİ 143
4.3.1.Öğretmenlerden, Üstün Yetenekli Öğrencilerin Duygusal-Sosyal Gelişimlerine Yönelik Beklenenler....147
4.3.2. Öğretmenlerin Sürekli Gelişimi 149
4.4. ÜSTÜN YETENEKLİLERİN EĞİTİM YAŞANTILARINA YÖNELİK UYGULAMALAR....150
4.4.1. Farklılaştırma 152
4.4.2. Gruplama 154
4.4.3. Hızlandırma 155
4.5. ÜLKEMİZDE ÜSTÜN YETENEKLİLERİN EĞİTİMİ 158

5. BÖLÜM

ÜSTÜN YETENEKLİLERİN SORUNLARI VE RİSK ALTINDAKİ ÜSTÜN YETENEKLİLER

5.1. AŞIRI DUYARLILIKLARININ ANLAŞILMAMASINA BAĞLI SORUNLAR....164
5.2. SOSYAL İLİŞKİLERLE BAĞLANTILI SORUNLAR....168
5.2.1. Etiketlenme Sorunu, Farklı Hissetme, Yalnızlık....169
5.2.2. Üstün Yeteneklilere Yönelik Zorbalık 172
5.3. YETENEĞİNİN ALTINDA BAŞARI GÖSTEREN ÜSTÜN YETENEKLİLER (UNDERACHIEVEMENT) 175
5.4. AİLELERİN BEKLENTİLERİ VE DESTEĞİYLE İLİŞKİLİ SORUNLAR 180
5.5. MÜKEMMELİYETÇİLİKLE İLİŞKİLİ SORUNLAR....183
5.6. YETİŞKİN ÜSTÜN YETENEKLİLERİN SORUNLARI 185
5.7. RİSK ALTINDAKİ ÜSTÜN YETENEKLİLER....187
5.7.1. Aile Yapısı ve Aile İlişkileri Sorunları Nedeniyle Risk Altındaki Üstün Yetenekliler....188
5.7.2. Sosyokültürel ve Ekonomik Olarak Risk Altındaki Üstün Yetenekliler 190
5.7.3. Üstün Yetenekli Kız Çocuklar ve Yetişkin Kadınlar 191
5.7.4. İki Kere Farklı Üstün Yetenekliler (Twice Exceptionals) 196
5.7.5. Olağanüstü Üstün Yetenekliler....199

6. BÖLÜM

ÜSTÜN YETENEKLİLER İÇİN PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK UYGULAMALARI

6.1. ÜSTÜN YETENEKLİLERLE PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİNİN BİLEŞENLERİ 205

6.1.1. Üstün Yeteneklilerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Sürecindeki Gereksinimleri 206

6.1.2. Psikolojik Danışma İlişkisi 209

6.1.3. Psikolojik Danışmanın Rolü 213

6.2. ÜSTÜN YETENEKLİLER İÇİN PSİKOLOJİK DANIŞMA YAKLAŞIMLARI 215

6.2.1. Gelişimsel Yaklaşımlar 218

6.2.2. Özel Duygusal ve İşlevsel Sorunlara Yönelik Yaklaşımlar 219

6.3. BAZI SORUN VE RİSK ALANLARINA YÖNELİK MÜDAHALELER 222

6.3.1. Eşzamanlı Olmayan Gelişimle İlişkili Sorunlara Yönelik Müdahaleler 222

6.3.2. Aşırı Duyarlılıkla İlişkili Sorunlara Yönelik Müdahaleler 223

6.3.3. Benlik, Kimlik ve Ahlak Gelişimiyle İlişkili Sorunlara Yönelik Müdahaleler 225

6.3.4. Üstün Yetenekli Kadınların Sorunlarına Yönelik Müdahaleler 226

6.3.5. Yeteneğinin Altında Başarı Sergileme Sorununa Yönelik Müdahaleler 228

6.3.6. İki Kere Farklı Üstün Yeteneklilerin Sorunlarına Yönelik Müdahaleler 230

6.4. OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMANI VE ÜSTÜN YETENEKLİLER 232

6.4.1. Üstün Yetenekliler İçin Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri 232

6.4.1.1. Okul Psikolojik Danışmanlarının Üstün Yeteneklilerle İlgili Sorumlulukları 233

6.4.1.2. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitim Ortamındaki Sorunları 235

6.4.2. Üstün Yetenekliler İçin Mesleki Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri 239

6.4.2.1. Psikolojik Danışmanların Sorumlulukları 240

6.5. ÜSTÜN YETENEKLİLERLE ÇALIŞAN PSİKOLOJİK DANIŞMANLAR İÇİN ÖNERİLER 243

7. BÖLÜM

ÜSTÜN YETENEKLİLERİN AİLELERİNE YÖNELİK PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK

7.1. AİLEDE ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUĞUN GELİŞİMİNİ VE GEREKSİNİMLERİNİ ANLAMAK 248

7.1.1. Çocuğun Olumlu Sosyal İlişkiler Geliştirmesinde Ailenin Desteği 251

7.1.2. Ailenin Üstün Yetenekli Çocuğuna İlişkin Gerçekçi Beklentilerinin Önemi 252

7.2. AİLEYE YÖNELİK PSİKOLOJİK DANIŞMA 255

KAYNAKÇA 261

EK 1: *DENİZ'İN MEKTUBU* 283

EK 2: ÜSTÜN YETENEKLİ OLMAKLA VE BİLSEM'DE ÖĞRENCİ OLMAKLA İLGİLİ ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNDEN OLUŞAN ANA VE ALT TEMALAR (YILMAZ, 2015) 288

EK 3: ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR VE BİLSEM'DEKİ YAŞANTILARINA İLİŞKİN, ÖĞRETMENLERİN GÖRÜŞLERİNDEN OLUŞAN ANA VE ALT TEMALAR (YILMAZ, 2015) 291

DİZİN 297

KAYNAKÇA

Ablard, K. E. & Parker, W. D. (1997). Parents' achievement goals and perfectionism in their academically talented children. *Journalo of Youth And Adolescence*. 26(6): 651-667.

Abramo, J. M. (2015). Gifted Students with Disabilities: "Twice Exceptionality" in the Music Classroom. *Music Educators Journal,* 62: 62-69. DOI: 10.1177 /0027432115571367.

Adams, C. (2007). How to help a bully: recommendations for counseling the proactive aggressor. *ASCA Professional School Counseling,* 120-128.

Adams, C. M. (2012). Introduction to Programming for Gifted Learners. In T.L. Cross & J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Studentswith Gifts and Talents; development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Interventions (pp.105-118). Waco, TX: Prufrock Press.

Akarsu, F. (2004). Üstün Yetenekliler. *Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı,* s. 127-154. Çocuk Vakfı: İstanbul.

Akhurst, J. (2005). The role of counselling in programmes for gifted disadvantaged students. *Gifted Education International,* 20: 369-379

Albayrak Dengiz, N. ve Yılmaz, D. (2015). Üstün Zekalı ve Üstün Yetenekli Çocuklarda Algılanan Sosyal Destek Düzeyinin Benlik Saygısına Etkisinin İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi,* 23(12), 243-261.

Ambrose, D. (2012). The optimal moral development of the gifted: Interdisciplinary insights about ethical identity formation. In T. L. Cross & J. R. Cross (Eds.) Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp.351-367). Waco, TX: Prufrock Press.

Andreasen, N. C. (Çev. K. Güney) (2009). Yaratıcı Beyin: Dehanın Nörobilimi (The Creating Brain: The Neuroscience of Genius), 3. baskı. Arkadaş Kitabevi, Ankara.

Armstrong, E. L. & Woodley, M. A. (2014) The rule-dependence model explains the commonalities between the Flynn Effect and IQ gains via retesting. *Learning and Individual Differences.* 29 (1),41–49.

Aronson, J. and Juarez, L. (2012). Growth Mindsets in the Laboratory and the real world. Mindsets and Malleable Minds: Implicationd for giftedness and talent. In R. F. Subotnic, A. Robinson & C. M. Callahan (Eds.), Malleable minds: Translating Insights from Psychology and Neuroscience to Gifted Education (pp. 19-36). The National Research Center on the Gifted and Talented, University of Connecticut, Storrs, Connecticut.

ASCA (2010). American School Counselor Association Ethical Standards. Virginia: Alexandria.

Ataman, A. (1984). Üstün yetenekli çocuklara uygulanması gereken bir proje teklifi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Namık Kemal Özel Sayısı, s.* 115-121.

Bailey, C. L. (2011) An examination of the relationships between ego development, Dabrowski's theory of positive disintegration, and the behavioral characteristics of gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly,* 55 (3) 208–222. DOI: 10.1177/0 016986211412180

Baker, S. B. & Gerler, E. R. (2008). School Counseling for The Twenty-first Century. (5th ed.) Pearson Ed. Ltd., NJ.

Baum, S., Olenchak, F. R. & Owen, V. (2004). Gifted students with attention deficit: Fact and/or Fiction? Or, Can we see the forest for the trees? In S. Baum (Ed.),Twice-Exceptional and Special Populations of Students, (pp.35-50.). Thousands Oaks, CA: Corwin Press.

Baum, S., Renzulli, J. S., & Hebert, T. P. (2004). Reversing Underachievement: Creative productivity as a systematic intervention. In S. Moon (Ed.), Social-emotional Issues, Underachievement, and Counseling of Gifted & Talented Students (pp.133-156.) Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Baykoç, N., Uyaroğlu, B., Aydemir, D., & Seval, Ç. (2012) A new dimension in education of Turkish gifted children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *47*, 2005– 2009. DOI:10.1016/j.sbspro.2012.06.940

Beljan, P., Webb, J. T., Amend, E. R., Web, N. E., Goerss, J. & Olenchak, F. R. (2006). Misdiagnosis and dual diagnoses of gifted children and adults: ADHD, bipolar, OCD, Asperger's, depression, and other disorders. *Gifted and Talented International,* 21(2), 83-86.

Bell, S. M., Taylor, E. P., McCallum, R. S., Coles, J. T., & Hays, E. (2015). Comparing Prospective Twice-Exceptional Students With High-Performing Peers on High-Stakes Tests of Achievement. *Journal for the Education of the Gifted,* 1–24. DOI: 10.1177/0162353215592500

Betts, G. (1985). Autunomous Learner Model for the Gifted and Talented. Greeley, CO: Autonomous Learning Publications and Specialists.

Bland, L. C. (2012). Achievement-based conceptions of giftedness. In T. L. Cross & J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp. 21-38). Waco, TX: Prufrock Press.

Boor-Klip, H. J., Cillessen A. H. N., & van Hell, J. G. (2014). Social Understanding of High-Ability Children in Middle and Late Childhood. *Gifted Child Quarterly,* 58 (4), 259–271. doi: 10.1177/0016986214547634.

Bouchet, N., & Falk, R. F. (2001). The relationship among giftedness, gender, and overexcitability. *Gifted Child Quarterly, 45*, 260-267.

Bracken, B. A. (2012). The Use of Intelligence Tests In Gifted Identification. In T. L. Cross & J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts

And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp.75-88). Waco, TX: Prufrock Press.

Braun, U., Schäfer, A., Walter, H., Erk, S., Romanczuk-Seiferth, N., Schweiger, L., Haddad, J. I., Grimm, O., Heinz, A., Tost, H., Meyer-Lindenberg, A. & Basset, D. S. (2015). Dynamic reconfiguration of frontal brain networks during executive cognition in humans. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 112(35): 1-6. doi:10.1073/pnas.1422487112

Briggs, C. J., Reis, S. M., & Sullivan, E. E. (2008). A National View of Promising Programs and Practices for Culturally, Linguistically, and Ethnically Diverse Gifted and Talented Students. *Gifted Child Quarterly,* 52(2), 131-145. 10.1177/0016986208316037

Buescher, T. M. (1991). Gifted adolescents. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (382-401). Boston: Allyn & Bacon.

Butler-Por, N. (1993). Underachieving Gifted Students. In International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent, K. A. Heller, F.J. F. J. Mönks & A. H. Passow (Eds.), pp.649-668. Oxford: Pergamon. Oxford: Pergamon.

Calic-Newman, S. (2003). Gifted girls: Underachieving politely, blending perfectly, disappearing quietly, succeeding differently. In J. F. Smutny (Ed.), Underserved Gifted Populations: Responding to Their Needs and Abilities (pp. 381-404). The National Research Center on the Gifted and Talented, Storrs, University of Connecticut. Cresskill, NJ: Hampton Press.

Callahan, C. (2007) What Can We Learn from Research about Promising Practices in Developing the Gifts and Talents of Low-Income Students? In J. Van Tassel-Baska, & T. Stambaugh, (Eds.) Overlooked Gems: A National Perspective on Low- Income Promising Learners. *Conference Proceedings from the National Leadership Conference on LowIncome Promising Learners.* The National Association for Gifted Children and the Centre for Gifted Education, College of William and Mary. Virginia.

Callahan, C. M., Sowa, C. J., May, K. M., Tomchin, E. M., Plucker, J. A., & Cunningham, W. T. (2004). The Social and Emotional Development of Gifted Students. The National Research Center on The Gifted and Talented. CT: Mansfield.

Callow, R. (1997), Resources for the Able Child. Support for Learning, 12(2), 74-77.

Callow, R.(1994), Classroom provision for the able and the exceptionally able. *Support for Learning,* 9 (4), 151-154.

Carper, A.B. (2002). Bright students in a wasteland: The at-risk gifted. A qualitative study of fourteen gifted dropouts. (Doctoral dissertation), North Carolina State University, USA.

Chan, D. W. (2004). Social coping and psychological distress among Chinese gifted students in Hong Kong. *Gifted Child Quarterly,* 48, 30-41.

Chen, A. C. N. C. & Buckley, K. C. (1988). Neural perspectives of cerebral correlates of giftedness. *International Journal of Neuroscience,* 41(1-2), 115-125. DOI:10 .3109/00207458808985748

Chen, C. P. & Wong, J. (2013). Career counseling for gifted students. *Australian Journal of Career Development,* 22 (3) 121–129. DOI: 10.1177/1038416213507909

Cirulli, F., Berry, A., & Alleva, E. (2003). Early disruption of the mother–infant relationship: effects on brain plasticity and implications for psychopathology. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*. 27: 1–2, 73–82. doi:10.1016/S0149-76 34(03)00010-1

Clark, B. (2002). Growing up Gifted (5th ed.) Columbus, OH: Charles E. Merrill.

Clark, C. (1997). Raising Standards for more able and talented pupils in Cleveland. *Support for Learning,* 12 (2),78-80.

Claxton, G. & Meadows, S. (2009) Brightening up: How Children Learn To Be Gifted. In T. Balchin, B. Hymer & D. Matthews (Eds), The Routledge International Companion to Gifted Education (pp. 3–9), Abingdon: Routledge.

Cohn, S. J. (2002). Gifted Students Who are Gay, Lesbian, or Bisexual. In M. Neihart, S. M. Reis, N. M. Robinson, & S. M. Moon (Eds.), The Social and Emotional Development of Gifted Children: What do we know?) pp. 145-153). Pruffrock Press, Washington.

Colangelo, N. & Assouline, S. G. (1995). Self Concept of Gifted Students. In M. W. Katzko & F. J. Monks, (Eds), Nurturing Talent: Individual Needs and Social Ability (pp.66-83). Van Gorcum and Company The Netherlands.

Colangelo, N. & Assouline, S. G. (2000). Counseling Gifted Students. In, International Handbook of Giftedness and Talent, In K. A. Heller, F. J. Mönks ve R. J. Sternberg (Ed.) (pp.595-607). Amsterdam: Elsevier.

Colangelo, N. & Wood, S. M. (2015). Counseling the Gifted: Past, Present, and Future Directions. *Journal of Counseling & Development,* 93, 133-142. DOI: 10.1002/j.1556-6676.2015.00189.x

Colangelo, N. (2002). Counseling gifted and talented students. The National Resarch Center on the Gifted and Talented, University of Connecticut, Storsss, Connecticut.http://www.gifted.uconn.edu/nrcgt/reports/rm02150/rm02150.pdf 0.04.2013

Colangelo, N., Assouline, S. G., & Gross, M. U. M. (2004). A Nation Deceived: How Schools Hold Back America's Brightest Students. Iowa City: University of Iowa.

Coleman, L. J. & Cross, T. L. (1988). Is Being Gifted A Social Handicap? *Journal for the Education of the Gifted*, 11, 41-56.

Coleman, L. J. (1995). The power of specialized educational environments in the development of giftedness: The need for research on social context. *Gifted Child Quarterly,* 39(3), 171-176.

Coleman, L. J. (2012) Lived Experience, Mixed Messages, and Stigma. Cross ve Cross, In T. L. Cross & J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with

Gifts And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp. 371-392). Profrock Press Inc., Waco, TX, Prufrock Press.

Cornell, D. G. & Grossberg, I. W. (1997). Family enviroment and personality adjustment in gifted program children. *Gifted Child Quarterly, 31* (2), 59-64.

Cross, J. R. (2012). Peer relationships. pp. 409-425. In T. L. Cross & J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions. (pp. 409-425). Profrock Press Inc., Waco, TX, Prufrock Press.

Cross, T. L. (2001). On the Social and Emotional Lives of Gifted Children. Waco, TX: Prufrock Press.

Cross, T. L., Cassady, J. C., & Miller, K. A. (2006). Suicide ideation and personality characteristics among gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*, 50, 295-306. doi: 10.1177/001698620605000403.

Csikszentmihalyi, M. & Larson, R. (1985). Being adolescent: conflict and growth in the teenage years. *American Journal of Education,* 93 (4), 565-567.

Csikszentmihalyi, M. (1996). Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention. New York, NY: Harper Collins.

Dabrowski, K., Kawczak, A., & Piechowski, M. M. (1970). Mental Growth Through Positive Disintegration. London: Gryf.

Dauber, S. L. ve Benbow, C. P. (1990). Aspects of personality and peer relations of extremely talented adolescents. *Gifted Child Quarterly,* 34, 10-14.

Davaslıgil, Ü. (1990). Üstün çocuklar. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi, 13,* 17-22.

Davaslıgil, Ü., Uzun, M., Çeki, E., Köse, M.A., Çapkan, N. ve Şirin M.R. (2004). Üstün Yetenekli Çocuklar Durum Tespiti Komisyonu Ön Raporu Kitabı, I. Türkiye Üstün Yetenekliler Kongresi, (s. 56, 87-97-98). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Delcourt, M. A. B., Cornell, D. G., & Goldberg, M. D. (2007). Cognitive and affective learning outcomes of gifted elementary school students. *Gifted Child Quarterly,* 51(4): 359-381. doi: 10.1177/0016986207306320.

Diamond, A. (2012). How I Came Full Circle From The Social end of Psychology, to Neuroscience, and Back Again in An Effort to Understand The Development of Cognitive Control. In R. F. Subotnic, A. Robinson & C. M. Callahan (Eds.), Malleable Minds: Translating Insights from Psychology and Neuroscience to Gifted Education (pp. 55-83). The National Research Center on the Gifted and Talented, University of Connecticut. Storrs, Connecticut.

Diezmann, C. M., & Watters, J. (2001). The collaboration of mathematically gifted students on challenging tasks. *Journal for the Education of the Gifted, 25*, 7–31.

Dixon, F. A., Lapsley, D. K., & Hanchon, T. A. (2004). Definitions for dimensions of perfectionism measured by the goals and work habits survey: An empirical typology of perfectionism. *Gifted Child Quarterly,* 48: 95–106.

Doidge, N. (2007). The Brain that Changes Itself. New York, NY: Penguin Books.

Downey, J. (1996) Psychological Counselling of Children and Young People. In R. Woolfe ve W. Dryden (Eds.), Handbook of Counselling Psychology (pp. 308-333). Sage Publications, London.

Dweck, C. S. & Leggett, E. (1988). A social-cognitive approach to motivation and personality. *Psychological Review,* 95, 256-273. doi: 10.1037/0033-295X.95.2.256

Dweck, C. S. (2012). Mindsets and Malleable Minds: Implications for giftedness and talent. In R. F. Subotnic, A. Robinson, C. M. Callahan, & E. J. Gubbins (Eds.). Malleable Minds: Translating Insights from Psychology and Neuroscience to Gifted Education (pp. 7-18). The National Research Center on the Gifted and Talented, University of Connecticut, Storrs, Connecticut.

Eide, B. & Eide, F. (2006). The Mislabeled Child. New York: Hyperion.

Emerick, L.J. (2004). Academic Underachievement Among The Gifted: Students' Perceptions of Factors That Reverse The Pattern. In S.M. Moon (Ed.), Social/Emotional Issues, Underachievement, and Counseling of Gifted and Talented Students (pp. 105-118). Corwin Press: Thousand Oaks, California.

Eyre, D. (1997). Able Children in Ordinary Schools. David Fulton Publishers, Melksham.

Fahlman, S. A. (2004). Perceptions of giftedness among gifted females in emerging adult. *Qualitative Research in Psychology*, 1: 285-306.

Feist, G. J. (1998). A meta-analysis of the impact of personality on scientific and artistic creativity. *Personality and Social Psychological Review,* 2, 290-309.

Feldhusen, J. F. (1986). A Conception of Giftedness. In R. J. Sternberg & J. E. Davidson (Eds.), Conceptions of Giftedness. (pp. 112-127). Cambridge: Cambridge University Press.

Fiedler, E. D., Lange, R. E, & Winebrenner, S. (2002) In search of reality: Unraveling the myths about tracking, ability grouping, and the gifted. *Roeper Review,* 24(3), 108-111. DOI:10.1080/02783190209554142.

Foley-Nicpon, M. & Assouline, S. G. (2015). Counseling Considerations for the Twice-Exceptional Client. *Journal of Counseling & Development,* 93, 202-211. DOI: 10.1002/j.1556-6676.2015.00196.x

Fontana, D. (1995). Psychology for Teachers. British Psychological Society. *Macmillan Press* Ltd., U.K.

Ford, D. Y. (2004). Intelligence Testing And Cultural Diversity: Concerns, Cautions, And Considerations. The National Research Center on The Gifted and Talented. University of Connecticut. Mansfield, Storrs.

Fraizer, A. D. (2012). Identity Development and multipotentiality. In T. L. Cross ve J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts And Talents (pp. 281-295). Waco, TX: Prufrock Press.

Freeman, J. (1985). The Psychology of Gifted Children: Perspectives on Development and Education. *John Wiley and Sons* Ltd., Suffolk.

Freeman, J. (1993). Parents and Families in Nurturing Giftedness and Talent. In K. Heller, F. J. Mönks & A. H. Passow (Eds.), International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent (pp. 669-683). Oxford, UK: Pergamon Press.

Freeman, J. (1994). Some emotional aspects of being gifted. *Journal For The Education of The Gifted*, 17(2), 180-197.

Freeman, J. (2001) *Gifted Children Grown Up.* David Fulton: London.

Freeman, J. (2005). Counselling the gifted and talented. *Gifted Education International,* 19: 245-252.

Freeman, J.(1997). Actualising talent: implications for teachers and schools. *Support for Learning,* 12 (2), 54-59.

Friedman, R., & Lee, S.W.(1996), Differentiating instruction for high achieving/gifted children in regular classrooms: a field test of three gifted education models. *Journal for the Education of the Gifted,* 19 (4), 405-436.

Gagne, F. (2012). Differentiated Model of Giftedness. In T. L. Cross & J. R. Cross (Eds). Gifted Identification. Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp. 3-19). Waco, TX: Prufrock Press.

Garces-Bacsal, R. M. (2010). Tales gifted children tell: exploring PTAT responses as pathways to socio-affective concerns. *Gifted Child Quarterly,* 54 (2) 138–151. DOI: 10.1177/0016986209358616

Gardner, H. (1983). Frames of mind: The Theory of Multiple Intelligence. New York: Basic Books.

Gardner, H. (1992). Assessment in context: The alternative to standardized testing. In B. R. Gifford & M. C. O'Conner (Eds.), Changing Assessment: Alternative views if aptitude, achievement, and instruction, (pp. 77-120). Boston: Kluwer.

Garlick, D. (2003). Integrating brain science research with intelligence research. *Current Directions in Psychological Science.* 12, 5185-189 doi: 10.1111/1467-8721.01257

Geake, J. & Gross, M. (2008) Teachers negative affect toward academically gifted students, *Gifted Child Quarterly, 52(3),* 217–231.

Geake, J. G. (2009). The Brain At School: Educational Neuroscience in hhe Classroom. New york: McGraw Hill.

George, D. (1992). The Challenge of the Able Child. *David Fulton Publishers*, London.

George, D. (1995). Gifted Education: Identification and Provision. David Fulton Publishers, Glasgow.

Goff, K. &Torrance, E. P. (1991). Healing qualities of imagery and creativity. *Journal of Creative Behavior,* 25, 296-303.

Good, C. (2012). Reformulating the Talent Equation: Implications for Gifted Students' Sense of Belonging and Achievement. In R. F. Subotnic, A. Robinson & C. M. Callahan (Eds.), Malleable minds: Translating Insights From Psychology and Neuroscience to Gifted Education (pp. 37-54). The National Research Center on the Gifted and Talented, University of Connecticut. Storrs, Connecticut.

Grobman, J. (2006). Underachievement in exceptionally gifted adolescents and young adults. *The Journal of Secondary Gifted Education*, 17(4): 199-210.

Grobman, J. (2009). A Psychodinamic psychotherapy approach to the exceptionally and profondly gifted adolescents and adults: A Psychotherapist's experience. *Journal for the Education of the Gifted,* 33(1): 106-125.

Gross, C. M., Rinn, A. N., & Jamieson, K. M. (2007). The relationship between gifted adolescents' overexcitabilities and selfconcepts: An analysis of gender and grade level. R*oeper Review, 29*, 240-248.

Gross, M. U. M. (1993). Exceptionally Gifted Children. Routledge, London.

Gross, M.U.M. (1999). Small poppies: Highly gifted children in the early years. *Roeper Review, 21* (3), 207-214.

Hackney, H. & Cormier, S. (Çev. Ergene, T. ve Aydemir-Sevim) (2007). Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri. (Counseling strategies and interventions) Mentis Yayıncılık, Ankara.

Harrison, C. (2004). Giftedness in early childhood: The search for complexity and connection. *Roeper Review*, 26 (2), 78-84.

Hayes, M. L. & Sloat, R. S. (1990). Suicide and the gifted adolescent. *Journal for the Education of the Gifted.*13 (3), 229-244.

Hébert, T. P., Long, L. A. and Neumeister K. L. S. (2001). Using biography to counsel gifted young women. *The Journal of Secondary Gifted Education,*.12(2), 62–79.

Helms, J. E. (1994). Racial Identity in The School Environment. In P. Pedersen & J. C. Carey (Eds.), Multicultural Counseling in Schools. A practical handbook (pp. 19-37). Boston: Allyn & Bacon.

Henderson, L. M. & Ebner, F. F. (1997) The biological basis for early intervention with gifted children. *Peabody Journal of Education,* 72 (3-4), 59-80. DOI:10.1080/0161956X.1997.9681866

Heppner, P. P., Kivlighan, D. M., & Wampold, B. E. (Çev. Yılmaz) (2013). Psikolojik Danışma Araştırmalarında Etik Konular. Psikolojik Danışmada Araştırma Yöntemleri (Research Design in Counseling), Çev. Ed.: D. M. Siyez. Ankara: Mentis Yayıncılık.

Hertzog, N. B. (2012). Counseling For Young Gifted Children. In Ed.: T. L. Cross & J. R. Cross, Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts And Talents; De-

velopment, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp. 195-207). Waco, Texas: Profrock Press Inc.

Hillman, C. H., Erickson, K. I., & Kramer, A. F. (2008). Be smart, exercise your heart: exercise effects on brain and cognition. *Nature Reviews Neuroscience*, 9: 58-65.

Hoge, R.D. & Renzulli, J. S. (1993), Exploring Between Giftedness and Self-Concept. *Review of Educational Research,* 63 (4): 449-465.

Hollingworth, L. S. (1926). Gifted Children: Their Nature and Nurture. New York: The Macmillan Company.

Hollingworth, L. S. (1942). Children above 180 IQ (Stanford-Binet): Origin and Development. Yonkers-on-Hudson, NY: World Book Company.

Hoogeveen, L., van Hell, J. G., &Verhoeven, L. (2012). Social-emotional characteristics of gifted accelerated and non-accelerated students in the Netherlands. *British Journal of Educational Psychology, 82,* 585–605. DOI: 10.1111/j.2044-8279.2011.02047.x

Howley, A. & Howley, C. (2012). Counseling The Rural Gifted. In T. L. Cross & J. R. Cross, Handbook For Counselors: Serving Students with Gifts And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp.121-136). Waco, Texas: Profrock Press Inc.

Huber, C. (2001). Measuring Creativity: A statistical analysis or special cases of creativity. *Mensa Research Journal.* 32 (1), 28-46.

Hunt, N. & Marshall, K. (2004). Exceptional Children and Youth. 4th ed., Houghton Mifflin.

Ignat, A. A. (2011). The school counselor and the gifted children education. *Procedia Social and Behavioral Sciences,* 29: 591-595.

Jausovec, N. (2000). Differences in cognitive processes between intelligent, creative, and average individuals while solving complex problems: An EEG survey. *Intelligence,* 28 (3): 213-237

Jensen, E. (2008). Exploring Exceptional Brains. In K. Fisher & M.H., Immordino-Young, The Brain and Learning. (pp. 385-404). San Francisco, CA: Jossey Bass.

Joey Chua, J. **(**2015). The role of social support in dance talent development. *Journal for the Education of the Gifted,* 38 (2) 169–195. DOI: 10.1177/0162353215578281

Johnsen, S. K. (2012). School-Related Issues: Identifying Students with gifts and talents. In T. L. Cross ve J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions. (pp. 463-475). Waco, Texas: Profrock Press Inc..

Jolly, J. L. & Mathews, M. S. (2012). A critique of the parenting gifted learners. *Journal For The Education of The Gifted.* 35, 259-290. DOI: 10.1177/0162353212451703

Kaatz, L. & McClellan, D. E. (1997). Fostering Children's Cocial Competence: The teacher's Role. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.

Kalbfleisch, M. L. & Gillmarten, C. (2012). Neuroscience and Giftedness. In T. L. Cross & J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts and Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp. 89-104). Waco, TX: Prufrock Press.

Karnes, F. A. ve McGinnis, J. C. (1995). Self-actualization and locus of control of gifted children in fourth through eighth grades. *Psychological Reports,* 76, 1039-1042.

Kaufman, F. A., Harrel, G., Milam, C. P., Woolverton, N. & Miller, J. (1986). The nature, role, and influence of mentors in the lives of gifted adults. *Journal of Counseling and Development,* 64, 576-578.

Kaya, F. (2013). The role of peer nomination forms in the identification of lower elementary gifted and talented students. *Educational Research and Reviews,* 8(24), 2260-2269. DOI: 10.5897/ERR2013.1674

Kerr, B. A. & Multon, K. D. (2015). The development of gender identity, gender roles, and gender relations in gifted students. *Journal of Counseling and Development,* 93, 183-191. DOI: 10.1002/j.1556-6676.2015.00194.x

Kerr, B. A., Colangelo, N., & Gaeth, J. (1988). Gifted adolescents' attitudes toward their giftedness. *Gifted Child Quarterly,* 32, 245-247.

Kılıççı, Y. (1989). Okulda Ruh Sağlığı. Şafak Ofset Matbaacılık, Ankara.

Kirk, A.S. & Gallagher, J.J. (1979)**,** Educating Exceptional Child. (2nd ed.), Houghton Mifflin.

Kitano, M.K. & Kirby, D.F. (1986). *Gifted Education: A Comprehensive View. U.S.A: Little, Brown & Company Ltd.*

Koç, Z. (2006). Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması. *Yayımlanmamış Doktora Tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kolb, B., Gibb,R., & Robinson, T. (2003). Brain plasticity and behavior Current Directions. *Psychological Science.* 12(1): 1-5. doi: 10.1111/1467-8721.01210

Korkut-Owen, F. (2007). Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma. 2. basım, Anı Yayıncılık, Ankara.

Koshy, V. & Casey, R. (1997) Effective Provision For Able and Exceptionally Able Children. London: Elephas Centre.

Koshy, V., & Pinheiro-Torres, C. (2013). 'Are we being de-gifted, Miss?' Primary school gifted and talented co-ordinators' responses to the gifted and talented educationpPolicy in England. *British Educational Research Journal, 39* (6), 953–978 DOI: 10.1002/berj.3021

Kristen F. Peairs, K. F., Eichen, D., Putallaz, M., Costanza, P. R. & Grimes, C. L. (2011). Academic giftedness and alcohol use in early adolescence. *Gifted Child Quarterly*. 55: 295-110.

Kuo, C. C., Maker, J., Su, F. L., & Hu, C. (2010). Identifying young gifted children cultvating problem solving abilities and multiple intelligences. *Learning and Individual Differences.* 20: 365-379.

Kuzgun, Y. (2014). Eğitimde Bireysel Farklılıklar. (Editörler: Y. Kuzgun ve D. Deryakulu), 3. basım. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Leana-Taşcılar, M. Z. (2012). Üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda bibliyoterapi kullanımı: Model önerisi. *Türk Üstün Zeka ve Eğitim Dergisi,* 2 (2), 118-136.

Lehman, E. B. & Erdwins, C. J. (2004). The Social and Emotional Adjustment of Young, Intellectually Gifted Children. In S. M. Moon (Ed), Social-Emotional Issues, Underachievement, and Counseling of Gifted and Talented Students (pp. 1-8). National Association for Gifted Children, Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Lewis, J. D. (1994). Self-actualization in gifted children. *Psychological Reports,* 74, 767-770.

Lewis, R. B., Kitano, M. K. & Lynch, E. W. (1992). Psychological intensities in gifted adults. *Roeper Review,* 15 (1), 25-31. DOI:10.1080/02783199209553452

Litster, K. & Roberts, J. (2011). The self-concepts and perceived competencies ofgifted and non-gifted students: a meta-analysis.. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 11 (2): 130–140. oi: 10.1111/j.1471-3802.2010.01166.x

Little, C. A., Kearney, K. L. & Britner, P. A. (2010). Students' self-concept and perceptionsa of mentoring relationships in a summer mentorship program for talented adolescents.

Long, L. C., Barnett, K., & Rogers, K. B. (2015). Exploring the relationship between principal, policy, and gifted program scope and quality. *Journal for the Education of the Gifted,* 38 (2) 118–140. DOI: 10.1177/0162353215578279

Louv, R. (2010). Doğadaki Son Çocuk: Çocuklarımızdaki Doğa Yoksunluğu ve Doğanın Sağaltıcı Gücü. (Çev.: Ceyhan Temürcü). *TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.*

Lovecky, D. V. (1986). Can you hear the flowers singing? Issues for gifted adults. *Journal of Counseling and Development* 64(9),572–575. DOI: 10.1002/j.1556-6676.1986.tb01207.

Lubinsky, D. & Benbow, C. P. (2000). States of excellence. *American Psychologist,* 55, 137-150.

Maltby, F. (1984). Gifted Children and Teachers in The Primary School 5-12. The Falmer Press, East Sussex.

Manaster, G. J., Chan, J. C., Watt, C. & Wiehe, J. (1994). Gifted adolescents' attitudes towards their giftedness: A partial replication. *Gifted Child Quarterly,* 38, 176-178.

Marsh, H. W. (1984). Self-concept: The application of a frame of reference model to explain paradoxical results. *Australian Journal of Education,* 28, 165-181.

Mathews, D. (2014). Gifted education in transition: from elitist enclave to promising opportunities for empowerment and inclusion. *Journal For Talent Development And Creativity*, 2(1): 23-29.

McCarney, S. B., & Anderson, P. D. (1998). The Gifted Evaluation Scale (2nd ed.): Technical Manual. Columbia, MO: Hawthorne Educational Services.

McCoach, D. ve Siegle, B. (2003). The structure and function of academic self- concept in gifted and general education students. *Roeper Rewiew*, *25* (2), 61-65.

McGinney, K. G. (2007). Book Review: Gifted and Talented Females Speak out on Parental Influences and Achievement. M.C. Henderson. Hamilton Books, Lanham, MD, USA. *Journal of Adolescence.* 30, 363–364.

McLoyd, V. C. (1998). Socioeconomic disadvantage and child development. *American Psychologist*, 53, 185-204.

Meier, E., Vogl, K., & Preckel, F. (2014). Motivational characteristics of students in gifted classes: The pivotal role of need for cognition. *Learning and Individual Differences, 33*, 39–46. doi: 10.1016/j.lindif.2014.04.006

Mendaglio, S. (2005). Counseling gifted persons: Taking giftedness into account *Gifted Education Intemational*, 19: 204-212.

Mendaglio, S.. (2014). Dabrowski on intelligence: dethroning a venerable construct. *International Journal for Talent Development and Creativity,* 2(1): 15-21.

Merrell, K. W., Gill, S. J., McFarland H. & McFarland, T. (1996). Internalizing symptoms of gifted and non-gifted elementary-age students: a comparitive validity study using the internalizing scale for children. *Psychology in The Schools,* 33(3), 185-191.

Miller, N. B., Silverman, L. K., & Falk, R. F. (1994). Emotional development, intellectual ability, and gender. *Journal for the Education of the Gifted, 18*, 20-38.

Milli Eğitim Bakanlığı (2010) Bilim ve Sanat Merkezleri Süreci (Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi) *İç Denetim Raporu*, 23.06.2010 http://icden.meb.gov.tr/digeryaziler/Bilim_Sanat_Merkezleri_Ic_Denetim_Ra.pdf 8. 15.02.1015.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). *Bilim ve Sanat Merkezi Yönergesi*. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2593_0.html Kaynak tarihi: 10.02.2015.

Mills, C. J., & Parker, W. D. (1998). Cognitive-psychological profiles of gifted adolescents from Ireland and the US: cross-societal comparisons. Institute for The Academic Advancement in Youth. *Johns Hopkins lnternational Journal of Intercultural Rel. 22 (I),* 1- 16.

Mofield, E. L. & Chakraborti-Ghosh, S. (2010). Perfectionism in gifted adolescents with affective curriculum. *Journal for the Education of the Gifted* 233:479-512. DOI:10.1177/016235321003300403.

Montgomery, D. (1996). Educating the Able. Cassel, London.

Moon, S. M. & Hall, A. S. (1998). Family Therapy with İntellectually and Creatively Gifted Children. *Journal of Marital and Family Therapy,* 24, 59-80.

Moon, S. M. & Thomas, V. (2003). Family therapy with gifted and talented adolescents. *Journal of Secondary Gifted Education.* 14(2), 107–113.

Moon, S. M. (2009). Myth: 15 High-ability students don't face problems and challenges. *Gifted Child Quarterly*. 53 (4), 274-276. doi: 10.1177/0016986209346943

Moon, S.M. Kelly, K.R., & Feldhusen, J. F. (1997). Specialized counselling services for gifted youth and their families: A needs assessment. *Gifted Child Quarterly,* 41(1), 16-25.

Morawska, A., & Sanders, M. R. (2008). Parenting gifted and talented children: what are the key child behaviour and parenting issues? *The Royal Australian and New Zealand College of Psychiatrists,42*, 819-827.

Morelock. M (1992) Giftedness: the view from within. *Understanding Our Gifted.* 4(3), 11-15.

Moretti, G. (2008). Deha (Çev. Fırat Genç). Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Mönks, F. J., & van Boxtel, H. W. (1985). Gifted Adolescents: A Developmental Perspective. In J Freeman (Ed.). The Psychology of Gifted Children: Perspectives in Development and Education. (pp. 275-296) Chichester: John Wiley and Sons.

Mrazik, M. & Dombrowski, S. C. (2010). The neurobiological foundations of giftedness. *Roeper Review.* 32(4): 224-234. DOI:10.1080/02783193.2010.508154

Naisbett, A. (1997). Policy and provision for more able pupils: the nunthorpe experience. *Support For Learning*,12(2), 83-89.

National Association for Gifted Children (2015). http://www.nagc.org/sites/default/files/Position%20Statement/Pre-Service%20Teachers%20Position%20Statement.pdf. 01.07.2015.

National Association for Gifted Children (2015). http://www.nagc.org/resources-publications/resources/myths-about-gifted-students. 01.07.2015.

Neihart, M. (2002). Risk and Resilience in Gifted Children: A Conceptual Framework. In M. Neihart, S. M. Reis, N. M. Robinson, & S. M. Moon (Eds.) The Social and Emotional Development of Gifted Children, What Do We Know? (pp. 113-122). Waco,TX: Pruffrock Press.

Neihart, M. (2004). Gifted Children with Asperger's Syndrome. In S. Baum (Ed.), Twice-exceptional and Special Populations of Gifted Students. (pp.51-65). National Association for Gifted Children. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Neihart, M. (2006). Services That Meet Social and Emotional Needs of Gifted Children. In J. H. Purcell & R. D. Eckert (Eds.), Designing Services And Programs For High Ability Learners: A Guidebook For Gifted Education, (pp. 112-124). California: Corwin Press.

Neihart, M. (2012). Anxiety, Depression and Resilience. In T. L. Cross & J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp. 615-629). Waco, TX: Prufrock Press.

Neisser U. (1997). Rising Scores on Intelligence Tests. *American Scientist,* 85, 440–7.

O'Connor, J. (2012). Is it good to be gifted? The social construction of the gifted child. *Children and Society,* 26, 293–303. DOI:10.1111/j.1099-0860.2010.00341.x

Oakes, J. (2005) Keeping Track: How Schools Structure Inequality? 2nd ed. New Haven, CT, Yale University.

Olszewski-Kubilius, P. (2000). The transition from childhood giftedness to adult creative productiveness: Psychological characteristics and social supports. *Roeper Review,* 23, 65-71.

Olszewski-Kubilius, P. (2002). Parenting Practices That Promote Talent Development, Creativity, and Optimal Adjustment. In M. Neihart, S. M. Reis, N. M. Robinson, & S. M. Moon (Eds.), The Social And Emotional Development of Gifted Children: What Do We Know? (pp.205-212). Washington: Pruffrock Press.

Olszewski-Kubilius, P., Subotnik, R. F., & Worrell, F. C. (2015). Conceptualizations of giftedness and the development of talent: Implications for counselors. *Journal of Counseling and Development,* 93: 143-152. DOI: 10.1002/j.1556-6676 .2015.00190.x

Osborne, M. S. & Kenny Dianna T. (2005). Development and validation of a music performance anxiety inventory for gifted adolescent musicians. *Anxiety Disorders,* 19: 725–751.

Öpengin, E. & Sak, U. (2012). Effects of gifted label on gifted students' perceptions. *Turkish Journal of Giftedness and Education, 2(1),* 37-59.

Özbay, Y. (2013). Üstün Yetenekli Çocuklar ve Aileleri. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Özgüven, İ. E. (1994). Psikolojik Testler. Yeni Doğuş Matbaası, Ankara.

Pakulak, E. & Neville, H. J. (2012). Interacting Experiencal and Genetic Factors on Human Neurocognitive Development. In R. F. Subotnic, A. Robinson, C. M. Callahan, & E. J. Gubbins (Eds.), Malleable Minds: Translating Insights From Psychology and Neuroscience To Gifted Education (pp. 85-99). The National Research Center on the Gifted and Talented, University of Connecticut. Storrs, Connecticut.

Parker, W. D. & Mills, C. J. (1996). The incidence of perfectionism in gifted students. *Gifted Child Quarterly,* 40(4), 194-199.

Parker, W. D. (1996). Psychological adjustment in mathematically gifted students**.** *Gifted Child Quarterly,* 40 (3), 154-157.

Pelchar, T. K. & Sherry K. Bain, S. K. (2014). Bullying and victimization among gifted children in school-level transitions. *Journal for the Education of the Gifted.* 37(4): 319-336. doi:10.1177/0162353214552566

Perrone, P. (1986). Guidance needs of gifted children, adolescents, and adults. *Journal of Counseling And Development,* 64: 564-566.

Perrone-McGovern, K. M., Ksiazak, T. M., Wright, S. L., Vannatter, A., Hyatt, C. C., Shepler, D., & Perrone, P. A. (2011). Major Life Decisions of Gifted Adults in Relation to Overall Life Satisfaction. *Journal for the Education of the Gifted.* 34(6) 817–838. DOI: 10.1177/0162353211425101

Petersen, J. (2013) .Gender differences in identification of gifted youth and in gifted program participation: A meta-analysis. *Contemporary Educational Psychology* 38, 342–348

Peterson, J. S. (2001). Gifted and at risk: Four longitudinal case studies of post-high school development. *Roeper Review,* 24(1): 31-40.

Peterson, J. S. (2012). The Counseling Relationship. In T. L. Cross & J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts and Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Interventions. (pp. 443-459). Waco, Texas: Pruffrock Press Inc.

Peterson, J. S. (2015). School counselors and gifted kids: respecting both cognitive and affective. *Journal of Counseling & Development,* 93: 153-162. DOI: 10.1002/j.1556-6676.2015.00191.x

Peterson, J. S., Canady, K., & Duncan, N. (2012). Positive life experiences: a qualitative, cross-sectional, longitudinal study of gifted graduates. *Journal For The Education of The Gifted,* 35(1) 81–99.

Peterson, J. S. (2006). Addressing counseling needs of gifted students. *Professional School Counseling,* 10(1), 43-51.

Pfeiffer, S. I. & Blei, S. (2007). Serving Gifted Students. In R. J. Morris & N. Mather (Eds.), Evidence Based Interventions For Students With Learning and Behavioral Challenges (pp. 336-358). Routledge, London.

Piechowski, M. M., Silverman, L. K., & Falk, R. F. (1985). Comparison of intellectually and artistically gifted on five dimensions of mental functioning. *Perceptual and Motor Skills*, 60, 539-549.

Plomin, R. (1997). Genetics and Intelligence. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), Handbook of Gifted Education (pp.67-74). Boston: Allyn & Bacon.

Plucker, J. A. (2001). Measuring creativity: the death of creativity measurement has been greatly exaggerated: current issues, recent advances, and future directions in creativity assessment. *Mensa Research Journal.* 32(1), 16-27.

Politis, J. & Houtz, J. C. (2015). Effects of positive mood on generative and evaluative thinking in creative problem solving. *Sage Open,* 1–8. DOI: 10.11 77/2158244015592679.

Porter, L. (1999). Gifted Young Children. Buckingham, Open University Press.

Portes, A. (1999). Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities. In C. Hirschman, P. Kasinitz & J. DeWind (Eds.), The Handbook of International Migration: The American Experience (pp. 21-33). New York: Russell Sage Foundation.

Preckel, F., Goetz, T., & Frenzei, A. (2010). Ability grouping of gifted students: Effects on academic self-concept and boredom. *British Journal of Educational Psychology, 80,* 451–472. DOI:10.1348/000709909X480716

Preckel, F., Zeidner, M., Goetz, T., & Schleyer, E. J. (2008). Female 'big fish' swimming against the tide: The 'big-fish-little-pond effect' and gender-ratio in special gifted classes. *Contemporary Educational Psychology, 33,* 78–96. doi: 10.1016/j.cedpsych.2006.08.001

Prior, V., & Glaser, D. (2006). Understanding Attachment And Attachment Disorder: Theory, Evidence and Practice. Jessica Kingsley Publishers, London.

Probst, B. & Piechowski, M. (2012). Overexcitabilities and Temperament. In T. L. Cross ve J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp. 53-73), Waco, Texas: Pruffrock Press Inc.

Reis, S. M. & Moon, S. M. (2002). Models and Strategies For Counseling, Guidance, and Social and Emotional Support of Gifted and Talented Students. In M. Neihart, S. M. Reis, N. M. Robinson, & S. M. Moon (Eds.). The Social and Emotional Development of Gifted Children: What Do We Know? (pp. 251-266). Washington: Pruffrock Press.

Reis, S. M. & Renzulli, J. S. (2009). Myth 1: The gifted and talented constitute one single homogeneous group and giftedness ıs a way of being that stays in the person over time and experiences. *Gifted Child Quarterly.* 53(4), 233-235. doi: 10.117 7/0016986209346824.

Reis, S. M. (1998). Work Work Left Undone: Choices and Compromises of Gifted Females. Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.

Reis, S. M. (2004). We Can't Change What We Don't Recognize: Understanding The Special Needs of Gifted Females. In S. Baum (Ed.), Twice Exceptional and Special Populations of Gifted Students (pp. 67-80). Thousands Oaks, CA: Corwin Press.

Reis, S. M., McGuire, J. M. & Neu, T. W. (2004). Compensation Strategies Used by High-Ability Students with Learning Disablities Who Succeed In College. In S. Baum (Ed.), Twice-Exceptional And Special Populations Of Students (pp.13-34). Thousands Oaks, CA: Corwin Press.

Renzulli, J. S. & Reis, S. M. (1997). The Schoolwide Enrichment Model: A How-To Guide For Educational Excellence. (2nd ed.) Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.

Renzulli, J. S. (1978). What makes giftedness? Re-examining a definition. *Phi Delta Kappan*, 60, 180-184.

Renzulli, J. S. (1986). The Three Ring Conception of Giftedness: A Developmental Model For Creative Productivity. In R. J. Sternberg & J. E. Davidson (Eds.), Conceptions of Giftedness, (pp. 53-92). Cambridge Press.

Renzulli, J. S. (2012). A Theory of Giftedness Based on The Anticipated Social Roles of High Potential Youth. In R. F. Subotnic, A. Robinson & C. M. Callahan (Eds.), Malleable Minds: Translating Insights From Psychology And Neuroscience To Gifted Education (pp. 119-140). The National Research Center on the Gifted and Talented, University of Connecticut, Storrs Connecticut.

Renzulli, J. S., Gentry, M. & Reis, S. M. (2003). Enrichment Clusters: A Practical Plan For Real-World, Student Driven Learning. Creative Learning Press, Mansfield Center, CT: Connecticut.

Renzulli, J. S., Smith, L. H., White, A. J., Callahan, C. M., Hartman, R. K., & Westberg, K. L. (2002). Scales For Rating The Behavioral Characteristics of Superior Students (Rev. ed.). Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.

Rimm, S. (1995). Why Bright Kids Get Poor Grades and What You Can Do About It? Scottsdale, AZ: Great Potential Press.

Ripple, R. E. (1989). Ordinary creativity. *Contemporary Educational Psychology, 14(3*): 189-202.

Robertson, S. G., Pfeıffer, S. I. & Taylor, N. (2011). Serving the gifted: a national survey of school psychologists. *Psychology In The Schools,* 48(8): Doı: 10.1002/Pits.20590.

Robinson, A. & Clinkenbeard, P. R. (2008). History of Giftedness: Perspectives from the Past Presage Modern Scholarship. In S. I. Pfeiffer (Ed), Handbook of Giftedness in Children: Psycho-educational Theory, Research, and Best Practices (pp. 13-19). Springer.

Robinson, A. (2008). Teacher Characteristics. In. In A. Plucker & C. M. Callahan (Eds.), What the research says? Critical Issues and Practices In Gifted Education (pp. 669-680). Waco, TX: Prufrock Press.

Robinson, N. M. (2002). Introduction. In M. Neihart, S. M. Reis, N. M. Robinson, & S. M. Moon (Eds.), The Social and Emotional Development of Gifted Children: What Do We Know? Pruffrock Press, Washington.

Robinson, N. M., Lanzi, R. G., Weinberg, R. A., Ramey, S. L. & Ramey, C. T. (2004). Family Factors Associated With High Academic Competence In Former Head Start Children At Third Grade. In. S. M. Moon (Ed.), Social-Emotional Issues,

Underachievement, and Counseling of Gifted and Talented Students (pp. 83-103). National Association for Gifted Children, CA: Thousand Oaks, Corwin Press.

Roeper, A. (1982). How the gifted cope with their emotions. *Roeper Review,* 5(2), 21-24.

Roeper, A. (1991). Gifted adults: Their characteristics and emotions. *Advanced Development*, 3, 85-98.

Roeper, A. (2004). Parenting The Gifted. My Life Experiences With Children: In A. Roeper, Selected Writings and Speeches (pp. 144-151). Denver, CO: DeLeon.

Roeper, A. (2009). The Emperor Has No Clothes: Exquisite Perception, Stress, and The Gifted Child. In S. Daniels & M. Piechowski (Eds.), Living With Intensity: Understanding The Sensitivity, Excitability, And Emotional Development Of Gifted Children, Adolescents, and Adults (pp. 73-82). Scottsdale, AZ: Great Potential Press.

Rogers, K. B. (2002). In M. Neihart, S.M. Reis, N.M. Robinson & S.M. Moon (Eds.). The Social and Emotional Development of Gifted Children. A Service Publication of The National Association for Gifted (pp. 3-12). Prufrock Press, Inc., Washington.

Rubenstein, L. D., Schelling, N., Wilczynski, S. M., & Hooks, E. N. (2015). Lived Experiences of Parents of Gifted Students With Autism Spectrum Disorder: The Struggle to Find Appropriate Educational Experiences. *Gifted Child Quarterly,* 59(4), 283-298. doi: 10.1177/0016986215592193

Rutter, M. (1990). Psychosocial Resilience and Protective Mechanisms. In J. Rolf, A. S. Masten, D. Cicchetti, K. H. Neuchterlein, & S. Weintraub (Eds.), Risk and Protective Factors In The Development of Psychopathology (pp. 181-214). New York: Cambridge University Press.

Sacks, O. (2014). Karısını Şapka Sanan Adam (Çev. Ç. Çalkılıç). 14. basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sak, U. (2013). Üstün Zekalılar: Özellikleri, Tanılanmaları, Eğitimleri. 3. baskı. Ankara: Vize Yayıncılık.

Santrock, J. W. (1999).Life-span development. 7th ed. TX:Dallas, McGraw-Hill.

Santrock, J. W. (Çev. Yılmaz) (2013). Cinsiyet. Ergenlik (Adolescence), Çev. Ed.: D. M. Siyez. 2. basım. Ankara: Nobel Yayınevi.

Schroth, S. & Helfer, J. (2009). Practitioners´ conceptions of academic talent and giftedness: Essential factors in deciding classroom and school composition. *Journal of Advanced Academics,* 20 (3), 384-403.

Shore, B. M. & Kanevsky, L. S. (1993). Thinking Processes: Being and Becoming Gifted. In Heller, K. A., Mönks, F. J. & Passow, H. A. (Eds.) International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent (pp. 133-147). Oxford, UK: Pergamon Press.

Siegle, D. (2013). The Underachieving Gifted Child: Recognizing, Understanding and Reversing Underachievement. Waco, Texas: Prufrock Press.

Silverman, L. K. (2015). Social development or socialization? Gifted Development Center, Embracing Giftedness. a service of The Institute for the Study of Advanced Development. Denver, Colorado. http://www.gifteddevelopment.com/sites/default/files/SocialDevelopmentorSocialization.pdf. 20.07.2015

Silverman, L. K. (1992). How Parents Can Support Gifted Children**?** Eric Digest#E515. http://www.ericdigests.org/1993/parents.htm

Silverman, L. K. (1998). Through the lens of giftedness. *Roeper Review,* 20, 204-210.

Silverman, L. K. (2012). Asynchronous Development: A Key To Counseling Gifted. In T. L. Cross & J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp. 261-279). Waco, TX: Prufrock Press.

Silverman, L. K., & Ellsworth, B. (1980). The Theory of Positive Disintegration and Its Implications For Giftedness. In N. Duda (Ed.), Theory of Positive Disintegration: Proceedings of The Third İnternational Conference, (pp. 179-194). Miami, FL: University of Miami School of Medicine.

Sinclair, L. (1997). Researching classroom practice in order to accommodate more able children. *Support For Learning*, 12(2), 81-82.

Sousa, D. A. (2009). How The Gifted Brain Learns? (2nd ed.), Thousands Oaks, CA:Corwin Press.

Sowa, C. J. & May, K. M. (1997). Expanding Lazarus and Folkman's paradigm to the social and emotional adjustment of gifted children and adolescents. *Gifted Child Quarterly,* 41, 36-43.

Sowa, C. J., McIntire, J., May, K. M., & Bland, L. (1994). Social and emotional adjustment themes across gifted children. *Roeper Review,* 17, 95-98.

Sparfeldt, J. R. (2007). Vocational interests of gifted adolescents. *Personality and Individual Differences.* 42: 1011-1021.

Spicker, H. H., Southern, W. T., & Davis, B. I. (2004). The Rural Gifted Child. In S. Baum (Ed.), Twice Exceptional and Special Populations of Gifted Students (pp. 109-115). Thousands Oaks, CA: Corwin Press.

Stålnacke1, J. & Smedler, A. C. (2011). Psychosocial Experiences and Adjustment Among Adult Swedes With Superior General Mental Ability. *Journal for the Education of the Gifted,* 34(6) 900–918. DOI: 10.1177/0162353211424988

Sternberg, R. J. & Zhang, L. (1995). What do we mean by gifteness? A pentagonal implicit theory. *Gifted Child Quarterly,* 39(2): 88-94.

Sternberg, R. J. (1986). A Triarchic Model of Intellectual Giftedness. In R. J. Sternberg & J. E. Davidson (Eds.), Conceptions of Giftedness (pp. 223-243). Cambridge Press.

Sternberg, R. J. (1990). Metaphors of Mind: Conceptions of the Nature of Intelligence. New York: Cambridge University Press.

Sternberg, R. J. (2008). Wisdom, intelligence, creativity synthesized: A model of giftedness.http://www.ncl.ac.uk/cflat/news/documents/sternbergFINALncl.pdf. 05.05.2015

Strom, R., Strom, S., Strom, P. & Collinsworth, P. (1995) Parent competence in families with gifted children. *Journal for the Education of the Gifted*, 18(1), 39-54. DOI: 10.1177/016235329401800104

Subotnik, R. & Olszewski-Kubilius, P. (1997). Restructuring special programs to reflect the distinction between children's and adults' experiences with giftedness. *Peabody Journal of Education,* 72, 101-116.

Subotnik, R. F. (2003). A developmental view of giftedness: From being to doing. *Roeper Review,* 26(1), 14–15. DOI:10.1080/ 02783190309554233.

Swiatek, M. A. (1995). An empirical investigation of the social coping strategies used by gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly.* 39(3), 154-161.

Swiatek, M. A. (2001). Social coping among gifted high school students and its relationship to self-concept. *Journal of Youth and Adolescence,* 30, 19-39.

Tannenbaum, A. J. (1993). History of Giftedness and Gifted Education In Worldwide Perspective. In. K. A. Heller, F. J. Mönks & H. H. Passow (Eds.), International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent (pp. 3-27). Oxford: Pergamon Press.

Teicher, M. H., Andersen, S. L., Polcari, A., Anderson, C. M., Navalta, C. P., & Kim, D. M. (2003). The neurobiological consequences of early stress and childhood maltreatment. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*. 27(1–2): 33–44. doi:10.1016/S0149-7634(03)00007-1

Terrasier, J. C. (1985). Dysnchrony - Uneven Development. In J. Freeman (Ed.), The Psychology of Gifted Children. (pp. 265-274). New York: Wiley.

Thompson, L.A., Detterman, D.K. ve Plomin, R. (1991). Associations between cognitive abilities and scholastic achievement: Genetic overlap but environmental differences. *Psychological Science*, 2, 158-165.

Tieso, C. L. (2007a). Overexcitabilities: A new way to think about talent? *Roeper Review, 29*, 232-239.

Tieso, C. L. (2007b). Patterns of overexcitabilities in identified gifted students and their parents a hierarchical model. *Gifted Child Quarterly,* 51(1),-22. doi:10.1177/ 0016986206296657

Tucker, B. &Hafenstein, N.l. (1997). Psychological intensities in young gifted children. *Gifted Child Quarterly, 41* (3), 66-75.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü.http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama =gts&guid=TDK.GTS.55c5f000ddb3e7.20846302. 08.08.2015.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2011). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Çalışanlar İçin Etik Kurallar. 8. Basım. Ankara.http://pdr.org.tr/userfiles/file/etik.pdf. 04.06.2015

Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyon Raporu (2012). Üstün Yetenekli Çocukların Keşfi, Eğitimleriyle İlgili Sorunların Tespiti ve Ülkemizin Gelişimine Katkı Sağlayacak Etkin İstihdamların Sağlanmasıhttp://acikerisim.tbmm.gov.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11543/129/ss427.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 10.06.2015.

Van Tassel-Baska, J. L. & Johnsen, S. K. (2007). Teacher education standards for the field of gifted education: A vision of coherence for personnel preparation in the 21st century. *Gifted Child Quarterly,* 51, 182-205.

Vockl, M, Koller, O., & Nagy, G. (2013). Vocational interests of intellectually gifted and highly achieving young adults. *British Journal of Educational Psychology*, 83, 305–328.

Wallace, B. & Adams, H. (1993). Worldwide Perspectives on The Gifted Disadvantaged. Oxon: AB Academic Publishers.

Ward, S. & Theodore, L. A. (2012). Role of the School Psychologist Working With The School Counselor. In T. L. Cross & J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp. 569-582). Pruffrock Press Inc., Waco, Texas.

Webb, J. T. (1994). Nurturing Social-Emotional Development of Gifted Children. Eric Digest #E527. http://www.casenex.com/casenex/ericReadings/Nurturing SocialEmotionalDev.pdf

Weiner, B. (1986). An Attributional Theory of Motivation and Emotion. New York, NY: Springer.

Welch, J. (1987). The individual needs of gifted children. *Support For Learning.* 2(4),19-26.

Wendorf, D. J. & Frey, J. (1995). Family therapy with the intellectually gifted. *The American Journal of Family Therapy,* 13, 31-38.

Whitmore, J. R. (1979). Discipline and the gifted child. *Roeper Review*, 2(2), 42-46.

Whitmore, J. R. (1980). Giftedness, Conflict, and Underachievement. Boston, MA: Allyn & Bacon.

Williams, R. L. (2013). Overview of the Flynn Effect. *Intelligence,* 41 (6), 753–764. doi:10.1016/j.intell.2013.04.010

Winnicot, D. W. (Çev.: Tuncay Birkan) (1998) Oyun ve gerçeklik. (Playing and Reality). Metis Yayınları.

Wood, S. (2010). Best practices in counseling the gifted in schools: what's really happening? *Gifted Child Quarterly.* 54(1) 42–58. DOI: 10.1177/0016986209352681.

Woolfolk, A. E. (1995). Educational Psychology. 6. baskı. Simon and Schuster Company, Needham Heights,USA.

Worrel, F. C. (2012). Mindsets and Giftedness: Assumptions and Implications. In R. F. Subotnik, A. Robinson, C. M. Callahan, & E. J. Gubbins (Eds), Malleable minds: Translating Insights From Psychology and Neuroscience To Gifted Education. (pp. 153-163). The National Research Center on the Gifted and Talented, Univercity of Connecticut, Storrs, Connecticut.

Yakmaci-Guzel, B., & Akarsu, F. (2006). Comparing overexcitabilities in gifted and non-gifted 10th grade students in Turkey. *High Ability Studies, 17*, 43-56.

Yeşilyaprak, B. (2002). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. 4. baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yılmaz, D. (2015). A qualitative study to understand the social and emotional needs of the gifted adolescents, who attend the science and arts centers in Turkey. *Educational Research and Reviews,* 10(8), 1109-1120. doi: 10.5897/ERR2015.2134.

Yılmaz, N. (D.) (1998) A Case Study Into The U.K. Schools For Some Aspects Of Gifted Education. (Master's dissertation) University of Newcastle upon Tyne, U.K.

Yılmaz, N. (D.) (2004). Çoklu üstün yeteneklilerde duygusal, sosyal, ahlaki gelişim ve yaratıcılık: Bir vak'a çalışması. I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Bildiriler Kitabı. s. 457-470. Marmara Üniversitesi, 23-25 Eylül 2004. İstanbul.

Yssel, N. (2012). Twice-Exceptional Students. In. T. L. Cross & J. R. Cross (Eds.), Handbook for Counselors: Serving Students with Gifts And Talents; Development, Relationships, School Issues, and Counseling Needs/Intervensions (pp. 245-257), Profrock Press Inc., Waco, Texas.

Zanden, J. W. V. (1997). Human Development. The McCraw-Hill Company, USA.

Ziegler, A., Stoeger, H., Harder, B., & Balestrini, D. P. (2013). Gifted education in German-speaking Europe. *Journal for the Education of the Gifted,* 36(3) 384–411. DOI: 10.1177/0162353213492247

Grupla Psikolojik Danışmada

VOLTAN ACAR-MOLAEİ (VAM)

Bütünleştirici Modeline Dayalı Süpervizyonlu Oturum Örnekleri

---

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar
Yrd. Doç. Dr. Behnam Molaei

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1547
Psikoloji - PDR No.: 60
ISBN: 978-605-320-453-4
© 1. Basım, Temmuz 2016

Grupla Psikolojik Danışmada VOLTAN ACAR-MOLAEİ (VAM) Bütünleştirici Modeline Dayalı Süpervizyonlu Oturum Örnekleri

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar - Yrd. Doç. Dr. Behnam Molaei

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Voltan Acar, Nilüfer., Molaei, Behnam.
Grupla Psikolojik Danışmada VOLTAN ACAR-MOLAEİ (VAM) Bütünleştirici Modeline Dayalı Süpervizyonlu Oturum Örnekleri /
Nilüfer Voltan Acar - Behnam Molaei
1. Basım, VI + 282 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-453-4
1. Psikolojik Danışma 2. Voltan Acar-Molaei (VAM) Modeli

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Elinizdeki bu kitap, psikolojik danışmada İran ve Türk kültürüne özgü bir modelin, VAM modelinin, kuramsal olarak geliştirilmesine temel olan uygulama örneklerinden oluşmaktadır. VAM modeli ilk önce grupla psikolojik danışma için geliştirilmiştir.

Daha sonra bireysel psikolojik danışma için de VAM modelinin kuramsal temeli oluşturulmuştur. Şimdilerde VAM modelinin kuramsal temelinin anlatıldığı bir kitap üzerinde çalışıyoruz.

Zevkle okuyacağınız umuduyla…

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar
Yrd. Doç. Dr. Behnam Molaei
Haziran 2016, Ankara

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ ..... **Vİ**

1. Bölüm: GİRİŞ **1**

2. Bölüm: GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA BÜTÜNLEŞTİRİCİ BİR MODEL: VOLTAN ACAR-MOLAEİ (VAM) MODELİ **3**

3. Bölüm: GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA VOLTAN ACAR-MOLAEİ (VAM) MODELİNE DAYALI SÜPERVİZYONLU OTURUM ÖRNEKLERİ **7**

A GRUBUNUN GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA OTURUMLARININ PLANI 7

A GRUBU OTURUM ÖRNEKLERİ 9
1. OTURUM 9
2. OTURUM 19
3. OTURUM 33
4. OTURUM 47
5. OTURUM 61
6. OTURUM 73
7. OTURUM 85
8. OTURUM 101
9. OTURUM 109
10. OTURUM 117
11. OTURUM 125
12. OTURUM 139

B GRUBUNUN GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA OTURUMLARININ PLANI 147

B GRUBU OTURUM ÖRNEKLERİ 149
1. OTURUM 149
2. OTURUM 161
3. OTURUM 175
4. OTURUM 189
5. OTURUM 201
6. OTURUM 213
7. OTURUM 223
8. OTURUM 233
9. OTURUM 241
10. OTURUM 251
11. OTURUM 261
12. OTURUM 271

KAYNAKLAR **279**

KAYNAKLAR

Conyne, R. K. (2014). *Group work leadership: An introduction for helpers*. SAGE Publications, Inc.

Corey, G. (2013). *Theory and practice of counseling and psychotherapy* (9th ed.). Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.

Hoffman, F. H., Sperth, M., & Holm-Hadulla, R. M. (2015). Methods and effects of integrative counseling and short-term psychotherapy for students. *Mental Health and Prevention, 3,* 57–65. doi:10.1016/j.mhp.2015.04.005.

Lazarus, A. A. (1996). The utility and futility of combining treatments in psychotherapy. *Clinical Psychology: Science and Practice, 3*(1), 59–68.

Norcross, J. C., & Goldfried, M. R. (2005). *Handbook of Psychotherapy Integration* (2th ed.). Retrieved from http://www.google.com.tr/

Norcross, J. C., & Goldfried, M. R. (2005). The future of psychotherapy integration: A roundtable. *Journal of Psychotherapy Integration*, *15*(4), 392–471.

Molaei, B. & Voltan-Acar, N. (2016). Voltan Acar–Molaei integrative model (VAM) in group counseling. *International Journal of Integrative Psychotherapy.* (Basımda).

Olson, R. B. (2008). The Key to Group Counseling Effectiveness. *Academic Forum*, 31-39.

Preston, J. (1998). *Integrative brief therapy: Cognitive, psychodynamic, humanistic and neurobehavioral approaches*. San Luis Obispo, CA: Impact.

Prochaska, J. O., & Norcross, J. C. (2013). *Systems of psychotherapy: A transtheoretical analysis* (8th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Prochaska, J. O., & Norcross, J. C. (2013). Applying the stages of change. *Psychotherapy in Australia, 19* (2), 10-15.

Prochaska, J. 0. (1995). An eclectic and integrative approach: Transtheoretical therapy. In A. S. Gurman & S. B. Messer (Eds.), *Essentional Psychotherapies: Theory and Practice (pp.* 403-440). New York: Guilford Press.

Sharf, R. S. (2012). *Theories of psychotherapy and counseling: Concepts and cases* (5th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.

Voltan-Acar, N. (1995). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri* [Principles and techniques of group counseling]. (1th ed.). Ankara: Nobel Publishing.

Voltan-Acar, N. (2003). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri* [Principles and techniques of group counseling]. (4th ed.). Ankara: Nobel Publishing.

Voltan-Acar, N. (2013). *Alıştırmalar, Deneyler* [Exercises and experiments]. (6th ed.). Ankara: Nobel Publishing.

Voltan-Acar, N. (2015). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri* [Principles and techniques of group counseling]. (11th ed.). Ankara: Nobel Publishing.

Voltan-Acar, N. (2015). *Yeniden therapeutic iletişim* [Therapeutic Communication Again]. (12th ed.). Ankara: Nobel Publishing.

Voltan-Acar, N. (2015). *Gestalt terapi: Ne kadar farkındayım?* [Gestalt therapy: How much am I aware]. (6th ed.). Ankara: Nobel Publishing.

VERGİ HUKUKU
(Çözümlü Örnek Olaylar)

Doç. Dr. Engin Öner

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1424
İktisat/Ekonomi/Maliye No.: 137
ISBN: 978-605-320-330-8
© 1. Basım, Şubat 2016

VERGİ HUKUKU (Çözümlü Örnek Olaylar)

Doç. Dr. Engin Öner

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.:1 Kazımkarabekir /ANKARA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Öner, Engin.

Vergi Hukuku (Çözümlü Örnek Olaylar) / *Engin Öner*
1. Basım, XXII + 176 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-330-8
1. Vergi Hukuku 2. Mükellef ve Vergi Sorumlusu 3. Vergi Ceza Hukuku 4. Vergi Yargı Hukuku

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Çeşitli fakültelerde (özellikle İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde) verilen ***Vergi Hukuku'***nu "en sağlam finansman kaynağı olan vergi ile ilgili kuralların tümünü ortaya koyan bilim dalı" olarak ifade edebiliriz.

Maliyenin konusunu oluşturan mali olayların (vergi, borç, harcama vs.) hukuki yönünü inceleyen alt bilim dalına "mali hukuk" denilmekte, mali hukukun bir alt dalı olan vergi hukukunda kamu otoritesi hâkim olmaktadır.

Kitabımız giriş ve on dört bölümden oluşmaktadır. Giriş'te verginin ve vergi hukukunun tanımı ve bakış açıları ortaya konulmaktadır.

Birinci Bölüm'de vergi hukukunun kapsamlarına, niteliklerine ve incelenen hükümlere göre çeşitleri alt unsurları ile birlikte tasnif edilmektedir.

İkinci Bölüm'de vergi hukukunun kaynakları dikkate alınmakta; bağlayıcılık açısından asli (emredici) kaynaklar ve yardımcı (yol gösterici) kaynakların tasnifi incelenmektedir.

Üçüncü Bölüm vergi kanunlarının uygulanması başlığı altında kanunların yürürlüğe girmesi, uygulanması ve yürürlükten kalkmasını açıklayan zaman itibariyle uygulama ile mülkilik ve şahsilik ilkelerini ve bunların çatışmasından ortaya çıkan çifte vergilendirme sorunlarını ve önleme yöntemlerini açıklayan yer itibariyle uygulama konularını kapsamaktadır.

Dördüncü Bölüm'de vergi kanunlarının yorumu, çeşitleri, metotları ve vergi hukukunda yorumun özellikleri ortaya konulmaktadır.

Beşinci Bölüm'de mükellef ve vergi sorumlusunun tanımı, mukayeseli özellikleri ve çeşitleri anlatılmaktadır.

Altıncı Bölüm'de mükellefin ödevleri; bildirimler, defter tutma, vesikalar, ekim ve sayım beyanı, vergi karnesi ile muhafaza ve ibraz ödevleri açıklanmaktadır.

Yedinci Bölüm amortisman ve değerleme konularını ele alıp; amortisman çeşitlerini, kayıt yöntemlerini, değerleme ölçülerini ve enflasyon düzeltmesini kapsamaktadır.

Sekizinci Bölüm'de verginin asli şartları (kanun, bütçe ile ön izin, vergiyi doğuran olay) ile şekli şartları (tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsil) açıklanmaktadır.

Dokuzuncu Bölüm'de vergi borcunu sona erdiren sebepler; ödeme, zamanaşımı, verginin terkini, vergi hatalarının düzeltilmesi, mahsup, takas, af, uzlaşma müessesesi anlatılmaktadır.

Onuncu Bölüm'de vergi denetim yolları başlığı altında yoklama, vergi incelemeleri, arama ve bilgi toplama konuları yer almaktadır.

On Birinci Bölüm'de vergi icra hukukunun tanımı, ödeme emri ile amme alacaklarının korunmasına yönelik tedbirler (Teminat, İhtiyati Haciz, İhtiyati Tahakkuk, Amme Alacaklarında Rüçhan Hakkı, Bazı Tasarrufların Hükümsüz Sayılması ve Diğer Tedbirler) anlatılmaktadır.

On İkinci Bölüm'de vergi ceza hukukunun tanımı, suçun hukuki, maddi ve manevi unsurları, suç ve cezalarla ilgili genel kurallar, ceza sorumluluğu, tekerrür, vergi suç ve cezalarının tasnifi, vergi cezasının kesilmesi, ödenmesi ve kalkması, vergi cezalarını kısmen ve tamamen ortadan kaldıran hâller açıklanmaktadır.

On Üçüncü Bölüm'de vergi yargı hukuku incelemekte, tanım ve ilgili mahkemeler (Danıştay, Bölge İdare Mahkemeleri, Vergi Mahkemeleri) ve genel hususlar yer almakta; kararlara karşı olağan kanun yolları (istinaf ve temyiz) ile olağanüstü kanun yolları (kanun yararına temyiz ve yargılamanın yenilenmesi) anlatılmaktadır.

Son bölüm olan On Dördüncü Bölüm'de örnek olaylar ve çözümlerine yer verilmektedir.

Çeşitli sınavlarda (KPSS, müfettişlikler, uzmanlık sınavları, mali müşavirlik vs. sınavlarında) maliye grubu (kamu maliyesi, vergi hukuku, maliye politikası) alanında önemli bir yere sahip olan vergi hukuku dersine yönelik kitabımızın uzun yıllar verilen derslerin birikimi olarak oluştuğunu belirterek, yayınını üstlenen Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına ve özellikle Erdal Tarkan Kara, Setenay Sever ve Mehtap Yürümez'e teşekkür ediyor, öğrencilerimize faydalı olmasını diliyorum.

Van - 08.01.2016

Doç. Dr. Engin Öner

İÇİNDEKİLER

Giriş
VERGİ HUKUKU

1. VERGİNİN TANIMI 1
2. VERGİ HUKUKUNUN TANIMI 1

Birinci Bölüm
VERGİ HUKUKUNUN ÇEŞİTLERİ

1. KAPSAMLARINA GÖRE 3
   A. Dar Anlamda Vergi Hukuku 3
   B. Geniş Anlamda Vergi Hukuku 3
2. NİTELİKLERİNE GÖRE 3
   A. Maddi Vergi Hukuku 3
   B. Şekli Vergi Hukuku 3
3. İNCELENEN HÜKÜMLERE GÖRE 3
   A. Genel Vergi Hukuku 3
      1) Vergi Usul Hukuku 4
      2) Vergi İcra Hukuku 4
      3) Vergi Ceza Hukuku 4
      4) Vergi Yargı Hukuku 4
   B. Özel Vergi Hukuku 4

İkinci Bölüm
VERGİ HUKUKUNUN KAYNAKLARI

1. TANIM 5
   A. Tanım 5
      1) Asli Kaynaklar 5
      2) Yardımcı Kaynaklar 5
2. BAĞLAYICILIĞA GÖRE KAYNAK ÇEŞİTLERİ 6
   A. Asli Kaynaklar (Emredici Kaynaklar) 6
      1) Anayasa 6
      2) Kanun 6
      3) Uluslararası Antlaşmalar (Milletlerarası Antlaşmalar) 6
      4) Kanun Hükmünde Kararnameler 7
      5) Bakanlar Kurulu Kararları 8
      6) Tüzük 9
      7) Yönetmelik 9
      8) Bağlayıcı Bakanlık Tebliğleri 9
      9) İçtihadı Birleştirme Kararları 9

B. Yardımcı Kaynaklar (Yol Gösterici Kaynaklar) 9
1) Mahkeme İçtihatları 9
2) Doktrin (Bilimsel Görüş) 10
3) Bakanlık Genel Tebliğleri 10
4) Genelgeler 10
5) Mukteza (Özelge - Yazılı Açıklama) 10

Üçüncü Bölüm
VERGİ KANUNLARININ UYGULANMASI

1. ZAMAN İTİBARİYLE UYGULAMA 11
A. Kanunların Yürürlüğe Girmesi 11
1) Gerçek Geriye Yürüme 11
2) Gerçek Olmayan Geriye Yürüme 11
B. Kanunların Yürürlükten Kalkması 12
1) Kanunların Açıkça Yürürlükten Kalkması 12
2) Kanunların Zımnen (Üstü Kapalı) Yürürlükten Kalkması 12
2. YER İTİBARİYLE UYGULAMA 13
A. Mülkilik (Kaynak, Yersellik) İlkesi 13
1) Tam Özerklik Usulü 13
2) Tam Bağımlılık Usulü 13
3) Karma Usul 14
B. Şahsilik (Vatandaşlık) İlkesi 14
C. Çifte Vergilendirme 14
1) Çifte Vergilendirmeyi Önleme Yöntemleri 14
A) Uluslararası Antlaşmalar 14
B) Tek Taraflı Millî Kanunlarla Bir Ülkenin Kendi Vergilendirme Yetkisini Kısması 14
a. İndirim Usulü 14
b. Mahsup Usulü 15
c. İstisna Usulü 15

Dördüncü Bölüm
VERGİ KANUNLARININ YORUMU

1. TANIM 17
2. YORUM ÇEŞİTLERİ 17
A. Yasama Yorumu 17
B. Yargı Yorumu 17
C. İdari Yorum 17
D. Bilimsel Yorum 17
3. YORUM METODLARI 18
A. Lafzi Yorum Metodu 18
B. Tarihî Yorum Metodu 18
C. Gai (Amaçsal-Ruhi) Yorum Metodu 18
D. Sistematik Yorum Metodu 18
4. VERGİ HUKUKUNDA YORUMUN ÖZELLİKLERİ 18

A. Yasal Sınır 18
1. Düzeltici Yorum - Tamamlayıcı Yorum Ayrımı 19
2. Daraltıcı Yorum - Genişletici Yorum Ayrımı 19
B. İktisadi Yaklaşım 19
1) Peçeleme / Perdeleme 19
2) Kanuna Karşı Hile 20
3) Muvazaa 20
A) Para Faizsiz – Ev Kirasız Sözleşmeleri 20
B) Örtülü Sermaye – Örtülü Kazanç 21
a. Örtülü Sermaye 21
b. Örtülü Kazanç 22
C. Kıyas Yasağı 23

Beşinci Bölüm
MÜKELLEF VE VERGİ SORUMLUSU

1. TANIM 25
A. Mükellef 25
B. Vergi Sorumlusu 25
2. MUKAYESELİ ÖZELLİKLER 25
A. Mükellefin Özellikleri 25
B. Vergi Sorumlusunun Özellikleri 25
3. MÜKELLEF ÇEŞİTLERİ 26
A. Kanuni Mükellef 26
B. Aracı Mükellef (Vergi Yansıtıcısı) 26
C. Nihai Mükellef (Vergi Taşıyıcısı, Vergi Yüklenicisi) 26
4. SORUMLULUĞUN ÇEŞİTLERİ 27
A. Kanuni Temsilcilerin Ödevi / Sorumluluğu 27
B. Vergi Kesenlerin Sorumluluğu 28
C. Mirasçıların Sorumluluğu 28
D. Emlak Vergisinde Sorumluluk 28
E. Tasfiye Memurlarının Sorumluluğu 28
F. Karnesiz Hizmet Erbabı Çalıştıranların Sorumluluğu 29
G. Sorumluluğun Teselsülü (Zincirleme Sorumluluk) 29
1) Müşterek Mülkiyet 29
2) İştirak Hâlinde Mülkiyet 29

Altıncı Bölüm
MÜKELLEFİN ÖDEVLERİ

1. BİLDİRMELER 31
A. İşe Başlamayı Bildirme 31
B. Adres Değişikliklerinin Bildirilmesi 31
C. İş Değişikliklerinin Bildirilmesi 31
D. İşletmede Değişikliğin Bildirilmesi 32
E. İşi Bırakmanın Bildirilmesi 32
F. Tasfiye ve İflasın Bildirilmesi 32
G. Ölümün Bildirilmesi 33
H. Tahrirde Unutulan Bina ve Arazinin Bildirilmesi 33

İ. Yeni İnşaat Bildirilmesi 33
J. Bina ve Arazideki Değişikliklerin Bildirilmesi 33
2. DEFTER TUTMA 34
A. Maksat 34
B. Defter Tutacaklar 34
1) Ticari Kazançlarda Defter Tutma 35
A) Bilanço Esasına Göre Defter Tutma 35
a. Yevmiye Defteri 35
b. Defterikebir 35
c. Envanter Defteri ve Bilanço Günü 35
B) İşletme Hesabı Esasına Göre Defter Tutma 36
C) Diğer Defterler 37
a. İmalat Defteri 37
b. Kombine İmalatta İmalat Defteri 37
c. Bitim İşleri Defteri 37
d. Ambar Defteri 37
2) Serbest Mesleklerde Defter Tutma 37
3) Zirai Kazançlarda Defter Tutma 37
C. Kayıt Nizamı ve Defterlerin Tasdiki 38
1) Kayıtları Türkçe Tutma ve Türk Parası Kullanma Zorunluluğu 38
2) Defterlerin Mürekkeple Yazılması Mecburiyeti 39
3) Yanlış Kayıtların Düzeltilmesi 39
4) Kayıt Zamanı 39
5) Defterlerin Tasdiki 39
6) Tasdik Zamanı 40
7) Tasdiki Yenileme 40
8) Tasdik Makamı 40
9) Tasdik Şekli 41
3. VESİKALAR 41
A. Kayıtların Tevsiki 41
B. Fatura ve Fatura Yerine Geçen Vesikalar 41
1) Faturanın Tarifi 41
2) Faturanın Şekli 41
3) Faturanın Nizamı 42
4) Fatura Kullanma Mecburiyeti 42
5) Perakende Satış Vesikaları 43
6) Gider Pusulası 43
7) Müstahsil Makbuzu 43
C. Serbest Meslek Makbuzları 44
D. Ücretlere Ait Kayıt ve Vesikalar 44
1) Ücret Bordrosu 44
2) Bordro Yerine Geçen Vesikalar 45
E. Diğer Evrak ve Vesikalar 45
1) Taşıma ve Otel İşletmelerine Ait Belgeler 45
2) Muhabere Evrakı 45
3) Diğer Vesikalar 45
4. EKİM VE SAYIM BEYANI 47
A. Ekim Sayım Beyanı 47

B. Ekim ve Sayım İlmühaberi 48
C. Tahkik ve İhbar Ödevi 48
D. Ücret ve Sorumluluk 48
5. VERGİ KARNESİ 48
A. Karne Mecburiyeti 48
B. Karne Alınması 49
C. Hüviyet Tasdiki 49
6. MUHAFAZA VE İBRAZ ÖDEVLERİ 49
A. Defter ve Vesikaları Muhafaza Ödevi 49
B. Defter Tutma Mecburiyetinde Olmayanların Muhafaza Ödevi 49
C. Karnelerin Muhafazası 50
D. Defter ve Belgelerle Diğer Kayıtların İbraz Mecburiyeti 50
E. Diğer Ödevler 50

Yedinci Bölüm
AMORTİSMAN VE DEĞERLEME

1. AMORTİSMAN 51
A. Amortismanın Tanımı 51
B. Amortismanın Konusu ve Süresi 51
C. Amortisman Hesaplama Yöntemleri 52
1) Normal Amortisman 52
2) Azalan Bakiyeler Usulüyle Amortisman 52
3) Fevkalade Amortisman 52
D. Amortisman Kayıt Yöntemleri 53
1) Endirekt Yöntem 53
2) Direkt Yöntem 53
E. İktisadi Unsurlarda Amortisman 53
1) Arsa ve Araziler 53
2) Madenler 53
3) Değersiz Alacaklar 54
4) Şüpheli Alacaklar 54
5) İlk Tesis ve Taazzuv Giderleri ve Peştemallıklar 54
6) Özel Maliyet Bedelleri 54
F. Özel Durumlar 54
1) Amortisman Usulünün Seçilmesi 54
2) Amortismana Tabi Malların Satılması 55
3) Kıst Amortisman 55
2. DEĞERLEME 55
A. Değerlemenin Tanımı 55
B. Değerlemenin Günü 56
C. Değerlemede Esas 56
D. Değerleme Ölçüleri 56
1) Maliyet Bedeli 56
2) Borsa Rayici 56
3) Tasarruf Değeri 57

4) Mukayyet Değer 57
5) İtibari Değer 57
6) Vergi Değeri 57
7) Rayiç Bedel 57
8) Emsal Bedeli ve Ücreti 57
E. Enflasyon Düzeltmesi ve Yeniden Değerleme Oranı 58

Sekizinci Bölüm
VERGİNİN ŞARTLARI

1. VERGİNİN ASLİ ŞARTLARI 67
A. Vergi Kanunu 67
1) Verginin Konusu 67
2) Verginin Matrahı 67
A) Kemmi Matrah 68
B) İktisadi Matrah 68
3) Vergi Oranı 68
A) Tek (Sabit) Oranlılık 68
B) Artan (Değişir) Oranlılık 69
a. Sınıf Usulü 69
b. Dilim Usulü 69
C) Tek (Sabit) Oranlılığın Uygulamada Ortaya Çıkan Çeşitleri 69
a. Azalan Oranlılık 69
b. Tersine Artan Oranlılık 69
B. Vergiyi Doğuran Olay 70
C. Bütçe ile Ön İzin 70
2. VERGİNİN ŞEKLİ ŞARTLARI 70
A. Verginin Tarhı 70
1. Tarh İşleminin Özellikleri 70
A) Tarh İşlemi İdaridir 70
B) Tarh İşlemi İcraidir 70
C) Tarh İşlemi Ferdidir 71
D) Tarh İşlemi Beyanidir 71
E) Tarh İşlemi Yükümlendiricidir 71
2. Tarh İşleminin Unsurları 71
A) Sebep Unsuru 71
B) Konu Unsuru 71
C) Şekil Unsuru 71
D) Yetki Unsuru 71
E) Amaç (Maksat) Unsuru 71
3. Tarh İşleminin Çeşitleri 71
A) Beyannameye Dayanan Tarh 71
B) İkmalen Vergi Tarhı 72
C) Resen Vergi Tarhı 72
D) Verginin İdarece Tarhı 74
E) Tahrire Dayanan Tarh 75

F) Düzeltme Yoluyla Tarh 76
G) İhtiyati Tarh 76
H) Karne Esasında Tarh 77
B. Verginin Tebliği 77
1) Tebliğ Esasları 77
2) Tebliğ Yapılacak Kimseler 77
3) Veli, Vasi ve Kayyımlara Tebliğ 77
4) Vasıtalı Tebliğ 77
5) Yabancı Memlekette Bulunanlara Tebliğ 78
6) Kamu İdare ve Müesseselerine Tebliğ 78
7) Memur Vasıtasıyla Tebliğ 78
8) Elektronik Ortamda Tebliğ 78
A) Elektronik Tebligat Yapılacak Kişiler 79
9) Posta ile Tebliğ 79
10) Bilinen Adreslere Tebliğ 79
11) İlan Yoluyla Tebliğ 81
A) İlanın Şekli 81
B) İlanın Muhteviyatı 81
C) İlanın Neticeleri 82
C. Verginin Tahakkuku 82
D. Verginin Tahsili 83

Dokuzuncu Bölüm
VERGİ BORCUNU SONA ERDİREN SEBEPLER

1. ÖDEME 85
A. Ödeme Zamanı 85
B. Özel Ödeme Zamanları 85
C. Amme Alacaklarında Ödeme Zamanı ve Önce Ödeme 86
D. Ödeme Yeri 86
E. Ödeme Şekli ve Makbuz 87
1) Hususi Ödeme Şekilleri 87
2) Çeklerde Tanzim Tarihi 88
3) Hususi Ödeme Şekillerinde Ödeme Tarihi 88
2. ZAMANAŞIMI 88
A. Tahakkuk Zamanaşımı 89
1) Ceza Kesmede Zamanaşımı 89
2) Tahakkuk Zamanaşımını Durduran Sebepler 90
A) Mücbir Sebepler 90
B) Vergi Dairesinin Matrah Tespiti İçin Takdir Komisyonuna Başvurması .. 90
B. Tahsil Zamanaşımı 90
1. Tahsil Zamanaşımını Durduran Sebepler 90
2. Tahsil Zamanaşımını Kesen Sebepler 91
3. VERGİNİN TERKİNİ 91
A. Tabii Afetler Nedeniyle Terkin 92
1) VUK'a Göre Tabii Afetler Nedeniyle Terkin 92
2) AATUHK'ya Göre Tabii Afetler Nedeniyle Terkin 92

B. Tahsil İmkânsızlığı Nedeniyle Terkin 92
C. Yargı Kararları Nedeniyle Terkin 93
D. Tahakkuktan Vazgeçme 93
4. VERGİ HATALARININ DÜZELTİLMESİ 93
A. Hesap Hataları 93
1) Matrah Hataları 93
2) Vergi Miktarında Hatalar 93
3) Verginin Mükerrer Olması 93
B. Vergilendirme Hataları 93
1) Mükellefin Şahsında Hata 93
2) Mükellefiyette Hata 93
3) Mevzuda Hata 94
4) Vergilendirme veya Muafiyet Döneminde Hata 94
C. Hataların Meydana Çıkarılması 94
D. Düzeltme Yetkisi ve Reddiyat 94
E. Resen Düzeltme 94
F. Düzeltme Talebi 94
G. Düzeltme Talebinin İncelenmesi 94
H. Şikâyet Yolu ile Müracaat 94
İ. Düzeltmenin Şümulü 95
J. Düzeltmede Zamanaşımı 95
5. MAHSUP 95
6. TAKAS 95
7. AF 96
8. UZLAŞMA 96
A. Tarhiyat Öncesi Uzlaşma 96
B. Tarhiyat Sonrası Uzlaşma 97
1) Uzlaşma ve Vergi Mahkemelerinde Dava Açma 97
2) Ödeme 98
3) Uzlaşma ve Cezalarda İndirme (Vergi Cezalarında İndirim Hakkından Yararlanamama) 98
4) Ücretlilere Vergi İadesinde Uzlaşma 98

Onuncu Bölüm
VERGİ DENETİM YOLLARI

1. YOKLAMA 99
A. Maksat ve Yetki 99
B. Yoklamaya Yetkililer 100
C. Hüviyet İbrazı Mecburiyeti 100
D. Yoklama Zamanı 100
E. Yoklama Fişi 100
F. Yoklama Neticelerinin Bildirilmesi 100
G. Toplu Yoklama 101
2. VERGİ İNCELEMELERİ 101
A. Maksat 101

B. İncelemeye Yetkililer 101
C. Hüviyet İbrazı 101
D. İncelemeye Tabi Olanlar 101
E. İnceleme Zamanı 101
F. İncelemenin Yapılacağı Yer 101
G. İncelemede Uyulacak Esaslar 102
H. İnceleme Tutanakları 103
3. ARAMA 103
A. Arama Yapılabilecek Hâller 103
B. Aramada Bulunan Defter ve Vesikalar 104
C. İncelemede Usul 105
D. İncelemenin Bitmesi 105
E Kayıtların Yeniden İşlenmesi 105
3. BİLGİ TOPLAMA 106
A. Bilgi Verme 106
B. Devamlı Bilgi Verme 106
C. Ölüm Vakalarını ve İntikalleri Bildirme 106
D. Bilgi Vermekten İmtina Edememek 106

On Birinci Bölüm
VERGİ İCRA HUKUKU

1. TANIM 109
2. ÖDEME EMRİ 111
A. Mal Bildirimi 111
1) Mal Bildiriminde Bulunmayanlar 111
2) Mal Edinme ve Mal Artmaları 112
3) Gerçeğe Aykırı Bildirimde Bulunanlar 112
4) Mal Edinme ve Artmalarını Bildirmeyenler 112
5) Amme Borçlusuna Ait Ellerinde Bulundurdukları Malları Bildirmeyenler 112
6) İstenecek Bilgileri Vermeyenler 112
B. Suçların Takibi 113
1) Teminatlı Alacaklarda Takip 113
2) Ölüm Hâlinde Takibin Geri Bırakılması 113
C. Gecikme Zammı, Nispet ve Hesabı 113
D. Ödeme Emrine İtiraz 114
3. AMME ALACAKLARININ KORUNMASI İLE İLGİLİ TEDBİRLER 114
A. Teminat 114
1) Teminat Hükmünde Olan Eşya 115
2) Şahsi kefalet 115
B. İhtiyati Haciz 115
1) Haczin Neticeleri 116
2) Haczedilemeyecek Mallar 116
3) Kısmen Haczedilebilen Gelirler 117
4) Yetişmemiş Mahsullerin Haczi 117
5) Paraya Çevirme 117

6) Aciz Hâli 117
7) Aczin Neticeleri 118
8) Menkul Malların Haczi 118
9) Üçüncü Şahıslardaki Menkul Malların, Alacak ve Hakların Haczi 118
10) Zor Kullanma 119
11) Gayrimenkul Malların, Gemilerin Haczi 119
12) İhtiyati Haczi Gerektiren Hâller 119
13) İhtiyati Hacizde Borçlu Tarafından Gösterilecek Teminat 120
14) İhtiyati Hacze İtiraz 120
15) İhtiyati Haczin Kaldırılması 120
C. İhtiyati Tahakkuk 120
1) İhtiyati Tahakkukun Neticeleri 121
2) İhtiyati Tahakkuka İtiraz 121
D. Amme Alacaklarında Rüçhan Hakkı 121
E. Bazı Tasarrufların Hükümsüz Sayılması 122
1) Bağışlama Sayılan Tasarruflar 122
2) Amme Alacağının Tahsiline İmkân Bırakmamak Maksadıyla Yapılan Tasarruflar 122
3) Hükümsüz Sayılan Diğer Tasarruflar 122
A) Hükümsüz Sayılmada Zamanaşımı 123
B) Üçüncü Şahısların Hakları ve Mecburiyetleri 123
F. Diğer Tedbirler 123
1) Tasfiye Memurlarının Sorumluluğu 123
2) Ortaklığın Feshini İsteme 123
3) Limited Şirketlerin Amme Borçları 124
4) Kanuni Temsilcilerin Sorumluluğu 124
5) Birleşme, Devir, Bölünme ve Şekil Değiştirme Hâlleri 125
6) Amme Alacaklarını Kesip Ödemek Mecburiyetinde Olanlar 125
7) Amme Alacağı Ödenmeden Yapılmayacak İşlemler ile İşlem Yapanların Sorumlulukları 125
8) Amme Alacağının Tahsiline Engel Olanlar 125
9) Tecil 125
10) Tehir 126

On İkinci Bölüm
VERGİ CEZA HUKUKU

1. TANIM 127
2. SUÇUN UNSURLARI 127
A. Suçun Hukuki Unsuru (Tipiklik) 127
B. Suçun Maddi Unsuru 127
C. Suçun Manevi Unsuru 127
3. SUÇ VE CEZALARLA İLGİLİ GENEL KURALLAR 128
A. Tek Fiil ve Çeşitli Suç İşlenmesi 128
1) Çeşitli Vergi Ziyaına (Vergi Kaybına) Sebebiyet Verilmesi 128
2) Çeşitli Cezayı İstilzam Etmesi (Gerektirmesi) 128
B. Ayrı Fiillerle Ayrı Ayrı Çeşitli Suç İşlenmesi (Fiil Ayrılığı) 128

C. Ceza Sorumluluğu 128
1) Gerçek Kişilerde Ceza Sorumluluğu 128
2) Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu 129
3) Tekerrür 129
4) Suçlarda Birleşme (İçtima) 129
5) Vergi Ziyaı (Vergi Kaybı) 129
4. VERGİ SUÇ VE CEZALARI TASNİFİ 130
A. VUK'a Göre Tasnif 130
1) VUK'a Göre Vergi Suç ve Cezaları 130
A) Vergi Ziyaı Cezası 130
B) Usulsüzlük Suçları 130
a. I. Derece Usulsüzlükler 130
b. II. Derece Usulsüzlükler 130
c. Özel Usulsüzlükler 131
2) Diğer Ceza Kanunlarına Göre Vergi Suç ve Cezaları 131
A) Kaçakçılık Suçu 131
B) Vergi Mahremiyetinin İhlali Suçu 131
C) Mükelleflerin Özel İşlerini Yapma Suçu 131
B. Bilimsel Tasnif 131
1) İdari (Mali Nitelikli) Vergi Suçları 131
A) Kaçakçılık Suçu 131
B) Usulsüzlük Suçları 131
a. I. Derece Usulsüzlükler 131
b. II. Derece Usulsüzlükler 131
c. Özel Usulsüzlükler 131
2) Adli (Ceza Hukukuyla İlgili) Vergi Suçları 132
A) Kaçakçılık Suçu 132
B) Vergi Mahremiyetinin İhlali Suçu 133
C) Mükelleflerin Özel İşlerini Yapma Suçu 133
5. VERGİ CEZASININ KESİLMESİ, ÖDENMESİ VE KALKMASI 133
A. Bazı Kaçakçılık Suçlarının Cezalandırılmasında Usul 134
B. Vergi Cezalarının Ödenme Zamanı 134

6. VERGİ CEZALARINI SONA ERDİREN HÂLLER 134
A. Vergi Cezalarını Tamamen Ortadan Kaldıran Hâller 134
1) Ölüm 134
2) Yanılma Hâli 134
3) Bir Hükmün Değişmesi 134
4) Mücbir Sebepler 135
5) Zamanaşımı 135
6) Pişmanlık ve Islah 135

B. Vergi Cezalarını Kısmen Kaldıran Hâller 136
1) Vergi Cezalarında İndirim 136
2) Uzlaşma 136
3) Af 136

On Üçüncü Bölüm
VERGİ YARGI HUKUKU

1. TANIM 137
2. İLGİLİ MAHKEMELER 137
   A. DANIŞTAY 137
      1) İlk Derece Mahkemesi Olarak Danıştay'da Görülecek Davalar 137
      2) Temyiz Yoluyla Danıştay'da Görülecek Davalar 138
      3) İdari Uyuşmazlık ve Davalarda Görev 138
      4) Dava Dairelerinin Görevleri 138
      5) Vergi Dava Daireleri Kurulu 140
      6) İçtihatları Birleştirme Kurulu 140
   B. BÖLGE İDARE MAHKEMELERİ 140
   C. VERGİ MAHKEMELERİ 140
3. GENEL HUSUSLAR 141
   1) Vergi Mahkemesinde Dava Açmaya Yetkili Olanlar 141
   2) Dava Konusu 141
   3) Kapsam ve Nitelik 142
   4) İdari Dava Türleri 142
      A) İptal Davaları 142
      B) Tam Yargı Davaları 142
      C) İdari Sözleşmelerden Doğan Davalar 142
   5) İdari Davaların Açılması 142
   6) Dilekçelerin Verileceği Yerler 143
   7) Aynı Dilekçe ile Dava Açılabilecek Hâller 143
   8) Dilekçe Üzerine Uygulanacak İşlem 143
   9) Dava Açma Süresi 144
   10) Sürelerle İlgili Genel Esaslar 145
   11) Görevli Olmayan Yerlere Başvurma 145
   12) İdari Makamların Sükûtu 146
   13) Üst Makamlara Başvurma 146
   14) İptal ve Tam Yargı Davaları 146
   15) Doğrudan Doğruya Tam Yargı Davası Açılması 147
   16) Dilekçeler Üzerine İlk İnceleme 147
   17) Tebligat ve Cevap Verme 147
   18) Duruşma 148
   19) Dosyaların İncelenmesi 148
   20) Yürütmenin Durdurulması 149
   21) Kararların Sonuçları 149
   22) Tam Yargı Davalarında Yetki 150
   23) Vergi Uyuşmazlıklarında Yetki 150
   24) Görevsizlik ve Yetkisizlik Hâllerinde Yapılacak İşlem 151
4. KARARLARA KARŞI BAŞVURU YOLLARI (KANUN YOLLARI) 151
   A. Olağan Kanun Yolları 152
      1) İstinaf 152
      2) Temyiz 153
         A) Temyiz Dilekçesi 153

B) Temyiz İncelemesi Üzerine Verilecek Kararlar 154
C) Temyizen Verilen Karar Üzerine Yapılacak İşlem 155
D) Temyiz veya İstinaf İstemlerinde Yürütmenin Durdurulması 155
3) Vergi Uyuşmazlıklarında Dava Konusu Miktarına Göre Yargılama Süreci Özeti 156
A) Konusu 5.000 Lira ve Altı Olan Davalar 156
B) Konusu 5.000 Lira Üzeri ve 100.000 Lira Arası Olan Davalar 156
C) Konusu 100.000 Liranın Üstünde Olan Davalar 156
B. Olağanüstü Kanun Yolları 156
1) Kanun Yararına Temyiz 156
2) Yargılamanın Yenilenmesi 157
A) Yargılamanın Sebepleri 157
1. Bir Belgenin Bulunması 157
2. Eski Belgenin Sahte Olması 157
3. Bir İlamın Kalkması 157
4. Bilirkişinin Kasden Yanlış Rapor Vermesi 157
5. Hile Kullanılmış Olması 157
6. Yetkisiz Temsil 157
7. Hâkimin Çekinmemesi 157
8. İki Hükmün Çatışması 157
9. AİHM ile Çatışması 157
B) Süre 158
C) Yargılamanın Yenilenmesi Usulü 158
D) Karar 158

On Dördüncü Bölüm
ÖRNEK OLAYLAR VE ÇÖZÜMLER

Olaylar ve Cevaplar 1–2 159
Olaylar ve Cevaplar 3–6 160
Olaylar ve Cevaplar 7–9 161
Olaylar ve Cevaplar 10–11 162
Olaylar ve Cevaplar 12–14 163
Olaylar ve Cevaplar 15–16 164
Olaylar ve Cevaplar 17–19 165
Olaylar ve Cevaplar 20–22 166
Olaylar ve Cevaplar 23–24 167
Olaylar ve Cevaplar 25–25 168
Olaylar ve Cevaplar 26–27 169
Olaylar ve Cevaplar 28–30 170
Olaylar ve Cevaplar 31–32 171

KAYNAKLAR 173

KAYNAKLAR

1. KİTAPLAR

ABDURRAHMAN, A., KIRBAŞ, S. ve S. EYÜPGİLLER (1986). **Açıklamalı Maliye ve Vergi Sözlüğü.** Birlik Yayıncılık Ltd. Şti. 1. Baskı. Şubat. Ankara.

ARSLAN, M. (2011). **Vergi Hukuku**. Güncelleştirilmiş 7. Baskı. MKM Yayıncılık, Yayın ve Dağıtım Ltd. Şti. Bursa.

AYGÜN, M. (2015). **Dönem Sonu Muhasebe işlemleri**. Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti. Ağustos. Ankara.

BİLİCİ, N. (2013). **Vergi Hukuku**. Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş 31. Baskı. Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A. Ş. Ankara.

KAMALAK, M. (1992). **Türk Vergi Hukuku**. Atatürk Üniversitesi. İİBF Z. F. Araştırma Merkezi Ders Notları: 169. Erzurum.

KIRBAŞ, S. (2004). **Vergi Hukuku**. Temel kavramlar, İlkeler ve Kurumlar. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 16. Baskı. Siyasal Kitabevi. Ankara.

KIZILOT, Ş., ŞENYÜZ, D., TAŞ, M. ve R. DÖNMEZ (2007). **Vergi Hukuku**. Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı. Yaklaşım Yayıncılık San. ve Tic. A. Ş. Ankara.

KÜÇÜKSAVAŞ, N. (2005). **Finansal muhasebe (Genel Muhasebe).** Genişletilmiş 10. Baskı. Kare Yayınları. Haziran. İstanbul.

ÖNCEL, M., ÇAĞAN N., KUMRULU A., TEKİN F. ve F. HEPER (1993). **Vergi Uygulamaları**. Fasikül: 1. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 124, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 48. Ekim Eskişehir.

ÖNER, Engin. (2015). **Kamu Maliyesi**. 1. Basım. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. yayın No: 1256. Eylül Ankara.

ÖNER, Erdoğan. (2014). **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**. Genişletilmiş ve Güncellenmiş 3. Baskı. Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A. Ş. Ankara.

PEHLİVAN, O. (2014). **Vergi Hukuku**. Genel İlkeler ve Türk Vergi Sistemi. Celepler Matbaacılık, yayın No: VHUK 18. Ağustos, Trabzon.

ULUATAM, Ö. (1990). Örnekler – Belgeler ve Mahkeme Kararlarıyla **Türk Vergi Hukuku**. Adım Yayıncılık Ltd. Şti. Ekim Ankara.

2. KANUNLAR

- Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (6183 sayılı)
- Avukatlık Kanunu (1136 sayılı)
- Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanunu (3074 sayılı)
- Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Kanunu (6802 sayılı)
- Belediye Gelirleri Kanunu (2464 sayılı)
- Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (2576 sayılı)
- Ceza Muhakemeleri Kanunu (1412 sayılı)
- Damga Vergisi Kanunu (488 sayılı)
- Danıştay Kanunu (2575 sayılı)
- Değerli Kâğıtlar Kanunu (210 sayılı)
- Emlak Vergisi Kanunu (1319 sayılı)
- Gelir İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (5345 sayılı)
- Gelir Vergisi Kanunu (193 sayılı)
- Gider Vergileri Kanunu (6802 sayılı)
- Gümrük Kanunu (1615 sayılı)
- Harcırah Kanunu (6245 sayılı)
- Harçlar Kanunu (492 sayılı)
- İcra ve İflas Kanunu (2004 sayılı)
- İdari Yargılama Usulü Kanunu (2577 sayılı)
- Katma Değer Vergisi Kanunu (3065 sayılı)
- Kurumlar Vergisi Kanunu (5422 sayılı)
- Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu (197 sayılı)
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu (3568 sayılı)
- Taşıt Alım Vergisi Kanunu (1318 sayılı)
- Tebligat Kanunu (7201 sayılı)

- Türk Ceza Kanunu (765 sayılı)
- Türk Ticaret Kanunu (6762 sayılı)
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (2709 sayılı)
- Türkiye İstatistik Kanunu (5429 sayılı)
- Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu (7338 sayılı)
- Vergi Usul Kanunu (213 sayılı)
- Ücretlilere Vergi İadesi hakkında Kanun (2978 sayılı)
- 65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun (2022 sayılı)
- Vergi Usul Kanunu Tebliğleri

VOLEYBOLDA FİLEYE TEMAS KURALINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN OYUN VE OYUNCULAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Öğr. Gör. Dr. Eren Uluöz

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 48
ISBN : 978-605-9663-47-2
© 1. Basım, Aralık 2016

VOLEYBOLDA FİLEYE TEMAS KURALINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN OYUN VE OYUNCULAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Öğr. Gör. Dr. Eren Uluöz

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevininyazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Uluöz, Eren.

Voleybolda Fileye Temas Kuralında Yapılan Değişikliklerin Oyun ve Oyuncular Üzerindeki Etkileri / *Eren Uluöz*
1. Basım, XX+244 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-47-2
1. Voleybol 2. Kural Değişikliği 3. File Teması

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Değerli okuyucular, bu kitap 2015 yılında Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı'nda yapmış olduğum doktora tezimden derlenmiştir. "Neden böyle bir araştırma yapma ihtiyacı duyduk?" sorusuna şu cevabı verebiliriz. Spor ortamında her hangi branş olursa olsun yapılan kural değişiklikleri hem yapılmadan önce hem de yapıldıktan sonra yoğun şekilde tartışmaya yol açmaktadır. Elbette ırkçılık, etik dışı davranışlar, rakibi sakatlamaya yönelik davranışlar vb. Konularda cezaların arttırılması ile ilgili değişiklikler genel kabul görmektedir ve çok fazla tartışılmamaktadır. Ancak bu tip genel kabul gören konular dışındaki konularda yapılan kural değişiklikleri ciddi tartışmaları da beraberinde getirmektedir. İlgili spor branşında faaliyet gösteren bazı kişiler yapılan kural değişimlerini ciddi şekilde savunurken bazı kişiler ise ciddi eleştiriler getirebilmektedir. Benzer tartışmalar voleybol branşında da yapılmaktadır. Daha önce voleybol sporunda yapılan birçok kural değişikliğinin oyundaki sürekliliği ve seyir kalitesini arttırdığı görülmüştür. Bu çalışmada konu edilen fileye temas ile ilgili yapılan kural değişikliklerinin de temel amacı oyunun hızlanmasını sağlamak, gereksiz yere durmasını engellemek ve seyir kalitesini arttırmaktır. Ancak yapılan literatür taramasında voleybol sporunun özellikle file önündeki tekniklerin uygulanması sırasında çok fazla sayıda dikey sıçrama gerektirdiği ve yaralanmaların çoğunun bu sıçramalar sonrasında yere düşüşte rakip oyuncularla temastan kaynaklandığı görülmüştür. Bu çalışmaya konu edilen file kuralında yapılan değişiklik ise smaç ve blok tekniğinin uygulanması sırasında oyuncuya file üst bandı dışında filenin herhangi bir noktasına temas özgürlüğü sağlamaktadır. Ancak bu hareket özgürlüğünün yere düşüş evresinde rakip sahaya daha fazla girilmesine yol açabileceği ve dolayısıyla yere düşüşlerde rakiple temastan kaynaklanan sakatlanma riskini arttırabileceği konusunda çok yoğun bir tartışma vardır. Elbette bu kural değişikliği ile oyunun akıcılığının arttığını ve bu sayede seyir zevkinin artığını savunan görüşler de vardır. Ancak sporcu sağlığının her şeyin önünde olması gerektiği düşüncesinden yola çıkılarak bu konuda bir araştırma yapılma-

sının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada yapılması planlanan araştırmalar sonrasında elde edilecek nitel ve nicel bulguların, kural değişikliğinden sonra ortaya çıkan olumlu ve olumsuz durumları belirleyebileceği ve söz konusu kural ile ilgili ileriki dönemde yapılacak düzenlemelere katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bu bağlamda bu çalışma, FIVB tarafından 2005-2008 döneminin sonunda değiştirilerek 2009-2012 döneminde uygulanan ve 2013-2016 döneminde de uygulanmakta olan oyuncuların file ile temasını düzenleyen kurallarda yapılan değişikliğin oyun ve oyuncular üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ 1

2. GENEL BİLGİ 5
2.1. Voleybol Sporunun Doğuşu ve Tarihsel Gelişim Süreci 5
2.2. Voleybol Sporunda Genel Kurallar 10
2.2.1. Oyun Sahası, İç Ortam Koşulları ve Kullanılan Malzemeler 10
2.2.2. Voleybol Sporunda Oyunda Görev Alan Katılımcılar 15
2.2.3. Sayı/Set/Maç Kazanma Sistemi ve Oyun Düzeni 16
2.2.4. Voleybol Sporunda Oyun İçerisindeki Hareketler[6,11] 17
2.3. Voleybol Sporunun Yapısı 21
2.4. Voleybol Sporunda Kullanılan Teknikler 23
2.4.1. Servis Tekniği 23
2.4.2. Parmak Pas Tekniği 24
2.4.3. Manşet Pas Tekniği 25
2.4.4. Blok Tekniği 26
2.4.5. Smaç Tekniği 26
2.4.6. Plonjon Tekniği 27
2.5. Voleybol Sporunda Oyuncu Türleri ve Görevleri (Oyun Mevkii) 28
2.6. Pasörler / Oyun Kurucular 28
2.6.1. 4 Numara Oyuncuları 29
2.6.2. Pasör Çaprazı / 2 Numara Oyuncuları 29
2.6.3. Orta Oyuncular 30
2.6.4. Libero Oyuncular 31
2.7. Voleybol Sporunda Kural Değişiklikleri Nasıl Yapılır? 32
2.8. Voleybol Sporunda Yapılan Temel Kural Değişiklileri 32
2.9. File Bölgesi ve File Temas Kuralı ile İlgili Yapılan Değişiklikler 36
2.10. Voleybol Sporunda File Önü Mücadeleler ve Spor Yaralanmaları İlişkisi 38

3. GEREÇ VE YÖNTEM 43
3.1. Araştırmanın Yöntemi 43
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 45
3.3. Çalışmanın Özgün Değeri, Yaygın Etki ve Katma Değeri 46
3.4. Araştırma Değişkenlerinin Tanımlanması 47
3.5. Araştırmada Veri Elde Edilen Kaynakların Tanımlanması 48
3.6. Evren ve Örneklem 49
3.6.1. Araştırmanın Evreni 49
3.6.2. Araştırmanın Çalışma Evreni 50
3.6.3. Araştırmanın Örneklemi 50
3.6.4. Araştırmaya Katılımda Gönüllülük 51
3.7. Araştırma Soruları 51

3.8. Araştırmanın Uygulanış Süreçleri ve Veri Toplama Prosedürleri 52
3.8.1. Maç Görüntülerinin Analiz Süreçleri ile İlgili Prosedürler 52
3.8.2. Sporcu, Antrenör ve Hakemlerle Yapılan Görüşmeler 53
3.8.3. Sosyal Medya İçeriklerinin Analizleri ile İlgili Prosedürler 53
3.9. Nicel Verilerin Analizinde Kullanılan İstatistiksel Yöntemler 54
3.10. Nitel Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntemler 54
3.10.1. Nitel Araştırma Sürecinde Uzman Desteği 54
3.10.2. Nitel Verilerin Analiz Süreci 55
3.11. Araştırmada Geçerlik Güvenirlik 57
3.11.1. Araştırmanın Nicel Boyutunda Geçerlik 58
3.11.2. Araştırmanın Nicel Boyutunda Dış Geçerlik 58
3.11.3. Araştırmanın Nicel Boyutunda Güvenirlik 59
3.11.4. Araştırmanın Nitel Boyutunda Güvenirlik 65
3.11.5. Araştırmanın Nitel Boyutunda Geçerlik ve Güvenirliği Arttırmaya Yönelik Alternatif Görüşler ve Uygulamaları 70
3.12. Araştırmada Alınan Etik Önlemler 73
3.13. Araştırmacının Araştırmadaki Rolü ve Araştırmacı Hakkındaki Özdüşünümsel Bilgiler 74
3.14. Araştırmanın Sınırlılıkları 75

4. BULGULAR 77
4.1. Araştırma Sonucunda Elde Edilen Nicel Bulgular 77
4.1.1. Tüm Lig Kategorilerinde Elde Edilen Nicel Bulgular (Cinsiyet ve Lig Düzeyi Ayrımı Olmadan) 77
4.1.2. Set Bazında Tüm Lig Kategorilerinde Kural Değişikliği ile İlişkili Değişkenlere Ait Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları 77
4.1.3. Erkek Liglerinin Tüm Kategorilerinde Elde Edilen Nicel Bulgular 87
4.1.4. Kadın Liglerinin Tüm Kategorilerine Ait Nicel Bulgular 106
4.1.5. Araştırmada Elde Edilen Nitel Bulgular 129

5. TARTIŞMA 173
5.1. Kural Değişikliğinin Oyun ve Oyuncular üzerindeki Olumlu Etkileri 174
5.1.1. Kural Değişikliğinin Oyun Üzerindeki Olumlu Yönlerine ilişkin Tartışma ve Yorum 174
5.1.2. Kural Değişikliğinin Oyuncu Üzerindeki Olumlu Etkilerine İlişkin Tartışma ve Yorum 180
5.2. Kural Değişikliğinin Oyun ve Oyuncular Üzerinde Olumsuz Etkileri 185
5.2.1. Kural Değişikliğinin Oyun Üzerindeki Olumsuz Etkilerine İlişkin Tartışma ve Yorum 185
5.2.2. Kural Değişikliğinin Oyuncu Üzerindeki Olumsuz Etkilerine İlişkin Tartışma ve Yorum 194
5.3. "Sakatlıklar Konusunda Alternatif görüşler" Temasına ilişkin Tartışma ve Yorum 207
5.4. "Kural Değişikliği ile İlgili Katılımcı Tercihleri ve Öneriler" Temasına İlişkin Tartışma ve Yorum" 212
5.5. "Kural değişikliği ile ilgili alternatif görüşler ve öneriler" Temasına İlişkin Tartışma ve Yorum 215

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 219
6.1. Öneriler 221
6.2. Araştırmacı Günlüğünden Bir Derleme : "İdeal File Kuralı İçin Bir Varsayım" 223

7. KAYNAKLAR 227

EKLER 235
EK-1. Maç Analiz Formu Örneği 235
EK-2. Kodlama Denemelerinden Örnekler 236
EK-3. Temalandırma Denemelerinden Örnekler 237
EK-4. Kodlama Çalışması Örneği 240

7. KAYNAKLAR

1. **Volleybal.org.** In 1995, The Sport of Volleyball was 100 Years Old. Erişim: http**://**www.volleyball.org/history.html. Erişim Tarihi: 14.08.2014
2. **Volleyballadvisors.com.** 1944 US Soldiers, World War. Erişim: http://www.volleyballadvisors.com/image-files/volleyball-history-1944-us-soldiers-world-war-2.jpg. Erişim Tarihi: 10.08.2014
3. **FIVB.** Development of Volleyball. Erişim: http://www.fivb.org/en/development/ Erişim Tarihi: 21.04.2013
4. **Türkiye Voleybol Federasyonu.** Resmi Oyun Kuralları . Erişim : http://www.tvf.org.tr/index.php?sayfa=151. Erişim Tarihi: 21.04.2013
5. **Lıu W.** Study on Evolution for History of Volleyball's Rules. Journal of Huaihua University. 2007-04. Erişim: http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTOTAL-HHZK200704029.htm. Erişim Tarihi: 25.09.2015
6. **FIVB.** Official Refereeing Rules. Erişim: http://www.fivb.org/en/refereeing-rules/ Erişim Tarihi: 21.04.2014
7. **Knobloch K., Rossner D., Gossling T., Richter M., Krettek C.** Volleyball Sport School Injuries. *Sportverletz Sportschaden*. **2004;** 18(4): 185-9
8. **Verhagen EA., Vander Beek AJ., Bouter LM., Bahr RM., Mechelen W**. A One Season Prospective Cohort Study of Volleyball Injuries. *Br. J. Sports Med.,* **2004**;38;477-481
9. **Reeser JC, Verhagen E., Briner W., Askeland TI., Bahr R**. Strategies for the Prevention of Volleyball Related Injuries. *British Journal of Sports Medicine*, **2006**;40:594-600
10. **Augustsson Sr, Augustsson J, Thomee R, Svantesson U.** Injuries and Preventive Actions in Elite Swedish Volleyball. *Scand J Med Sci Sports;* **2006**; 16(6):433-40
11. **Türkiye Voleybol Federasyonu.** Resmi Oyun Kuralları-2013-2016. Erişim: http://www.tvf.org.tr/img/uploads/mhk/belgeler/2013-2016-resmı-voleybol-oyun-kuralları.pdf. Erişim Tarihi: 02.05.2015
12. **FIFA.** From 1863 to the Present Day. Erişim: http://www.fifa.com/ classicfoot-ball/history/the-laws/from-1863-to-present.html. Erişim Tarihi: 14.08.2015

13. **Volleyball.com.** Volleyball History. Erişim: http://www.volleyball.com/ volleyball_history Erişim Tarihi: 01.08.2014

14. **Yvik.** Dünya Voleybolunun Tarihçesi. Erişim: http://www.yvik.org.tr/index.asp?pg=rb. Erişim Tarihi: 07.05.2015

15. **www.todayifoundout.com.** William G. Morgan Invents a Game Called Mintonette that is Better Known Today as Volleyball. Erişim: http://www.todayifoundout.com/index.php/2012/02/february-9th-william-g-morgan-invents-a-game-called-mintonette-that-is-better-known-today-as-volleyball/ . Erişim Tarihi: 11.07.2015

16. **www.sportsknowhow.com.** Volleyball History**.** Erişim:http://www.sportsknowhow.com/volleyball/history/volleyball-history-2.shtml. Erişim Tarihi: 11.07.2015

17. **www.johann-sandra.com** The World's Most Popular Sports**.** Erişim: http://www.johann-sandra.com/popular.htm. Erişim Tarihi: 11.07.2015

18. **Mikasa Volleyball Ball.** Erişim: http://www.pro-volley.pl/pilki-siatkowe-mikasa/pilka-mikasa-mva-200.html. Erişim Tarihi: 08.07.2015

19. **Verhagen EALM., Van Der Beek AJ., Bouter LM., Bahr RM., Van Mechelen W.** A One Season Prospective Cohort Study of Volleyball Injuries. *British Journal of Sports Medicine,* **2004,** 38.4: 477-481. Erişim: http://bjsm.bmj.com/content/38/4/477. Erişim Tarihi: 06.08.2014

20. **Turnagöl, H.** Voleybolda Enerji Sistemleri. *Hacettepe Üniversitesi Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, **1994**, 2: 34-37.

21. **www.ukrainiancomputing.org.** In rest-time: MESM Team are Playing at Volleyball Game, Summer, 1957. Erişim: http://ukrainiancomputing.org/photos/mesm-volleyball.html. Erişim Tarihi: 25.07.2015

22. **www.dreamstime.com.** Old Volleyball Ball on a White Background. Erişim: http://www.dreamstime.com/royalty-free-stock-image-volleyball-ball-image 17879496. Erişim Tarihi: 22.08.2015

23. **FIVB.** Refeering Rules. Erişim: http://www.fivb.org/en/refereeing-rules/ documents/fıvbvolleyball_rules2013-en_v08_20130516.pdf. Erişim Tarihi: 02.05.2014

24. **Kenny B, Gregory C.** Voleyball Step to Success 1. Sports Instruction Series. *Human Kinetics* **2006**.

25. **Yüktaşır B.** A-2 Liginde Oynayan Bir Bayan Voleybol Takımının Sezon Öncesi Hazırlık Dönemi Antrenmanlarının, Voleybolcuların Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerine Olan Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi*. **2000**- 7.23.

26. **Yeniçeri S., Hindistan YS.** *Çocuklar ve Gençler İçin Voleybol Antrenörlüğü. Beyaz Yayınları.* **1998.** İstanbul. (Çeviri: *Human Kinetics Publishers*. Coaching Youth Volleyball. ABD. **1997**)

27. **Cengiz A.** Voleybol Oyun Kuramı ve Alıştırmaları. *Bağırgan Yayımevi.* Ankara, **1999**. (Çeviri: Fröhner B. Volleyball Sipele 1986)

28. **Bengü M.** Voleybol. İstanbul: *Adam Yayınları.* 1987

29. **Vurat M.** Voleybol Teknik. Ankara, Bağırgan *Yayınevi,2000.*

30. **Uluöz E.** 16–22 Yaş Bayan Voleybol Oyuncularında Hipermobilite ve Bazı Antropometrik Özellikler ile Yaralanma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Ensitüsü*, **2007**

31. **İkinci Ö.** 2004-2005 Türkiye Birinci Lig Bayanlar Voleybol Takımlarında Yer Alan Sporcuların Vücut Kompozisyonu, Dikey ve Yatay Sıçrama Profillerinin Belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*,Adana, 2005

32. **Ergü F.** Elit Olan ve Olmayan Bayan Voleybolcuların Fiziksel ve Fizyolojik Profillerinin Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü,* Ankara 1995.

33. **Yüktaşır B., Şemşek Ö., Çoknaz H., Mirzeoğlu D., Mirzeoğlu N.** A-2 Liginde Oynayan Bir Takımın Sezon Öncesi Hazırlık Dönemi Antrenmanlarının, Voleybol Oyuncularının Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerine Olan Etkisi. *Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, **2000;***7*(23), 16-22.

34. **Ergun N., Baltacı G. Yılmaz İ.** Bir Voleybol Takımının Fiziksel Yapı Uygunluk ve Performans Düzeyinin Analizi. *Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi.* 19942; 26-30, 1994.

35. **Tiryaki Ş.** Voleybol Antrenmanı Üst Düzey Koç ve Takımlar İçin El Kitabıı. 1. Baskı. *Çağrı Baskı* İstanbul**: 2006**.

36. **Lobietti R., Fantozzi S., Stagni R., Merni F.**. Kinematics Analysis of Landing from Volleyball Spike Followed by Block: A pilot Study. *Gait & Posture.* **2006;** 24(1): 47-48.

37. **Linnell W., Wu T., Baudin P., Gervais P.** Analysis of The Volleyball Spike Using Working Model 2d. *Journal of Biomechanics*. **2007**; 40(2): 760.

38. **Koçak ÇV., Yılmaz E.** Elit Kadın Voleybol Müsabakalarında Bazı Fiziksel ve Teknik Değişkenlerin Başarı İle İlişkisi. *Spormetre.* **2013**, 11 (1) 19-25

39. **Afonso J., Mesquita I., Palao J,M.** ‘’Relationship Between the use of Commitblock and the Numbers of Blockers and Block Effectiveness’’, Int. J.of Perf. Analysis İn Sport, **2005**; 5, 2: 36-45.

40. Erişim: http://www.isport.com/images/guide/11970105112011115708. Jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

41. Erişim: https://sdsuvbclass.files.wordpress.com/2008/09/set6.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

42. Erişim: http://www.volleyballadvisors.com/image-files/volleyball-passing-drills-3.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

43. Erişim: http://www.abc.net.au/news/image/471602-3x2-700x467.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

44. Erişim: http://www.volleyballadvisors.com/image-files/volleyball-practice-drills-defense.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

45. Erişim: http://www.cev.lu/newsımages/13557/original/noliko%20maaseık,%20kyle%20caldwell.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

46. Erişim: http://wallpaper.pickywallpapers.com/1920x1080/spike-vissoto.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

47. Erişim: http://cdn.c.photoshelter.com/img-get/ı0000pjuaveyrio0/s/900/900/20140110-mh1-0273.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

48. Erişim:http://www.volleywood.net/wpcontent/uploads/2010/12/e247c219b5fd63eee9dd7677ff392b82.jpeg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

49. **www.volleywood.net.** Liberos can Hit in 2011? Erişim: http://volleywood.net/demo/?p=3084. Erişim Tarihi: 28.07.2015

50. **Scates A., Linn M., Kowalick V.** Complete Conditioning for Volleyball. 1.St. Ed. Champaign: *Human Kinetics;* **2003**.

51. **Zetou E., Moustakidis A., Tsigilis N., Komninakidou A.** 'Does Effectiveness of Skill in Complex 1 Predict Win in Man's Olympic Volleyball Games. *J. of Quantitative Analysis İn Sport;* **2007;** 3: 1-9,

52. **Şentuna M.** Voleybolda Hücum ve Savunmaya Ait Değişkenler ile Kazanma ve Kaybetmenin Ayrıştırılması. *Spormetre.* **2005**; 3(2) 85-92

53. **Borgeaud P., & Abernethy B.** Skilled Perception in Volleyball Defense. *Journal of Sport Psychology*, **1987**;*9*(4), 400-406.

54. **Donghua Qu.** Developing Situation of Volleyball Defense-counterattack System in Modern Times . *Zhejiang Sports Science* -5, **1997**;

55. **Wenbin Z.** Analysis on Some Male Features in Women's Volleyball Playing. **Fujıan** *Sports Scıence and Technology*;**1998**-02

56. **FIVB.** Volleyball History. Erişim: http://www.fivb.org/en/fıvb/fıvb_history.asp. Erişim Tarihi: 15.12.2014

57. **FIVB.** Volleyball rules. Erişim: http://www.fivb.org/thegame/thegame_ volleyballrules. htm. Erişim Tarihi: 19.09.2014

58. **FIVB.** A New Libero System to be Tested at the World Grand Champions Cup in November. Erişim: http://www.fivb.org/viewpressrelease.asp?no=20646&l anguage=en#.vaco6_l_sfy. Erişim Tarihi: 19.09.2014

59. **Türkiye Voleybol Federasyonu.** 2005-2008 Resmi Oyun Kuralları. Erişim: http://www.tvf.org.tr/Sezonlar/2008-2009_sezonu/MHK/Belgeler/oyun_kurallari_ornek_olaylar.doc. Erişim Tarihi: 15.08.2015

60. **Sarıçam A., Kaptan E.** Spor ve Sakatlıklar. *Deniz Harp Okulu Pusula Dergisi.* **2013**; 7. Erişim: http://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_anasayfa/11_pusula/74/spor.html. Erişim Tarihi: 17.08.2015

61. **OGSİM.** Sporda İlkyardım. Erişim. Erişim: http://ogsim.gov.tr/sporda_ ilkyardim.html. Erişim Tarihi: 19.08.2015

62. **Kanbir O.** Sporda Sağlık Bilinci ve İlkyardım. *Ekin Kitapevi,* Bursa **2000**.

63. **U.S. Department of Health And Human Services Public Health Service.** What are sports Injuries? Erişim: http://www.niams.nih.gov/health_ınfo/sports_ ınjuries/sports_injuries_ff.pdf. Erişim Tarihi: 16.05.2015

64. **Mechelen WV, Hlobil H, Han C. Kemper G.** Incidence, Severity, Etiology and Prevention of Sports Injuries. *Sports Medicine*. **1992**; 8(14), Issue 2, 82-99 Erişim : http://link.springer.com/article/10.2165/00007256-199214020-00002. Erişim Tarihi: 19.05.2015

65. **Fraenkel, J.** How to Design and Evaluate Research in Education. *New York, Ny: Mcgraw-Hill,* 2006; 369-395

66. **Bulut A.** Nedensel Karşılaştırma Yöntemi. Erişim: http://kisi.deu.edu.tr//atil.bulut/ayt_%204_hafta.pdf. Erişim Tarihi: 19.05.2015

67. **Solak MS.** Nedensel Karşılaştırma Araştırmaları. Erişim: http://msahinsolak .blogcu.com/nedensel-karsilastirma-arastirmalari/7567533. Erişim Tarihi: 19.05.2015

68. **Yıldırım A.** Nitel Araştırma Yöntemleri. Erişim: http://www.egitim.aku.edu.tr/nitel1.ppt Erişim Tarihi: 20.05.2015

69. **Araştırma Yöntem ve Teknikleri.** Erişim: http://www.ataturkuni.com/ow_ userfiles/plugins/forum/attachment_3849_5537a3cb8b742_5537a33098b58_ aras_t_rma-yo_ntem-ve-teknikleri-2.pdf. Erişim Tarihi: 19.05.2015

70. **Murphy R.** Using Social Media to Enable Qualitative Research. *Qrca Qualitative Research Consultants Association*. **2013**; 7. Erişim: http://www.greenbook.org/marketing-research/using-social-media-to-enable-qualitative-research-35051#. Erişim Tarihi: 20.05.2015

71. **Paulette R.** Triangulation. in Given, Lisa (Ed.), The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods. *Sage Publications.* 2008; 892-894.

72. **Denzin N.** *Sociological Methods:* A Sourcebook. *Aldine Transaction* (5th Edition). **2006**

73. **Bal AP**. İlköğretim Beşinci Sınıf Matematik Öğretiminde Uygulanan Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımlarının Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Adana **2009**.

74. **Hitchcock G., Hughes D.** Research and the Teacher: A Qualitative Introduction to School Based Research (2nd Ed.), *London: Routledge.* **1995.**

75. **Malterud K.** Qualitative Research: Standards, Challenges and Guidelines. *The Langet,* **2001**; 358(11), 483-488.

76. **Nvivo 10.0 Version,** *Q. S. R. Qsr International Pty Ltd. Doncaster, Victoria, Australia*, **2002.**

77. Microsoft Office Excel 2010, *Version. Albuquerque, New Mexico*, ABD, **2010**.

78. Erişim: https://www.facebook.com/volleywood/posts/10152386266485665#. Erişim Tarihi: 20.05.2015

79. Erişim: https://www.youtube.com/watch?v=wj1fhrvpıqc. Erişim Tarihi: 20.05.2015

80. Erişim: http://www.reddit.com/r/volleyball/comments/1xjwpp/moral_issues_with_new_under_the_net_rules_m22_club/. Erişim Tarihi: 20.05.2015

81. Erişim: http://www.volleyball-movies.net/net-rule-modifications-new-rules-in-volleyball-m637. Erişim Tarihi: 20.05.2015

82. Erişim:http://prepvolleyball.yuku.com/topic/6197/new-net-violation-rules#. vyndkxvtmko. Erişim Tarihi: 20.05.2015

83. Erişim: https://www.youtube.com/watch?v=ygcd8we50ıw. Erişim Tarihi: 20.05.2015

84. Erişim: http://www.volleywood.net/volleyball-related-news/fivb/touching-the-net-is-now-illegal/. Erişim Tarihi: 20.05.2015

85. Microsoft Office Word 2010 *Version. Albuquerque, New Mexico,* ABD. **2010**

86. Spss Inc. *Spss For Windows. Version 16.0, Chicago: Spss Inc*., **2007**

87. **Conover Wj.** Practical Nonparametric Statistics, Second Edition, Newyork, John Wilet&Sons, **1980.**

88. Şimşek H., Yıldırım A. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Geliştirlmiş 8. Baskı. *Seçkin Yayıncılık, **2011.***

89. **Lecompte MD. Goetz JP** .Sampling and Selection Issues in Educational Ethnography. **1982**

90. **Kirk J., Miller ML.** Reliability and Validity in Qualitative Research. *Sage*. **1986.**

91. **Karasar N.** Bilimsel Araştırma Yöntemi (10. Baskı). *Nobel Yayın Dağıtım, Ankara,* **2000.**

92. **Bakır O.** Bilimsel Araştırmalarda "Geçerlilik" ve "Güvenirlik". Erişim: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:rwwvhjfl15aj:80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/eay/obakir.doc+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr. Erişim Tarihi: 20.05.2015

93. **Miles MB., Huberman AM.** Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook. *Thousands Oaks*. **1994.**

94. **Lincoln YS., EG Guba.** Naturalistic Inquiry. *Sage*, **1985**

95. **Erlandson DA.** Doing Naturalistic Inquiry: A Guide to Methods. *Sage*, **1993.**

96. **Bogdan R., Biklen SK.** Foundations of Qualitative Research in Education. *Qualitative Research in Education: an Introduction to Theory and Methods*, **1998**.

97. Sarı M. Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek "Okul Yaşam Kalitesine" Sahip İki Okul İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana, **2007.**

98. **Hitchcock G., Hughes D.** Research and the Teacher: A Qualitative Introduction to School-Based Research. *Psychology Press.* **1995.**

99. **Punch KP**. Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar (Çeviri: Bayrak D, Arslan HB., Akyüz Z). *Ankara: Siyasal Kitapevi*, **2005.**

100. **Creswell JW., Plano CV., Gutmann ML., Hanson WE.** Advanced mixed methods research designs. Handbook of mixed methods in social and behavioral research, **2003**.

101. **Yaşar M.** An Etnographıc Case Study of Educatıonal Drama in Teacher Educatıon Settings: Issues of Resistance, Community snd Power, *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* The Ohio State University, **2006. www.dissertationrecipes.com.** Validity and Reliability Qualitative Studies. Seattle **2011** Edition. Erişim: http://dissertationrecipes.com/wp-content/uploads/2011/04/validity-and-reliability-in-a-qualitative-study.pdf . Erişim Tarihi: 20.05.2015

102. **Welsh E.** Dealing with Data: Using Nvivo in the Qualitative Data Analysis Process. *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research*. Vol. **2002;** 3-2.

103. **Ozkan BC.** Using Nvivo to Analyze Qualitative Classroom Data on Constructivist Learning Environments. *The Qualitative Report* 9.4, **2004**: 589-603.

104. **Aktaş HN.** İnsanlığın Matematiği. Erişim: http://www.bilimsim.com/insanligin-matematigi/ Erişim Tarihi: 20.05.2015

105. **Arslan A.** Medyanın Birey, Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri. *International Journal of Human Sciences.* **2006***;* 1(1).

106. **Palao JM., Santos JA.** Effect of team level on skill performance in volleyball. *International Journal of Performance Analysis in Sport.* **2004**; 4.2: 50-60.

107. **Harrison JM., Fellingham GW., Buck MM., Pellett TL.** Effects of Practice and Command Styles on Rate of Change in Volleyball Performance and Self-efficacy of High-, Medium-, and Low-skilled Learners. Journal of Teaching in Physical education, **1995**; 14, 328-328.

108. **João PV., Leite N., Mesquita I., Sampaio J.** Sex Dıfferences ın Dıscrımınatıve Power of Volleyball Game-related Statıstıcs. *Journal Information*, **2010**; 111.3.

109. **Smıth DJ.,Roberts D. Watson B.** Physical, Physiological and Performance Differences Between Canadian National Team and Universiade Volleyball Players. *Journal Of Sports Sciences*, **1992**, 10.2: 131-138.

110. **Gualdi-Russo E., Zaccagni L.** Somatotype, Role and Performance in Elite Volleyball Players. *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, **2001**, 41.2: 256.

111. **He L.** On the Inspiration of the Popularity of Balloon Volleyball in Guangxi for the Development of Minority *Traditional Sports. In: Sports Forum*. **2011**.

112. **Yan W.** The Main Factors Influencing the Movement of the Mass Popularity of Volleyball. Physical Education and Training, **2003**. Erişim: http://oversea.cnki.net/kcms/detail/detail.aspx?recid=&filename=2003071853.nh&dbname=cmfd2004&dbcode=cmfd. Erişim Tarihi: 20.05.2015

113. **Koç Ş**. Spor Psikolojisine Giriş. *Saray Tıp Kitabevleri,* İzmir. **1994.**

114. **İkizler CH., Özcan AO.** Uygulamalı Spor Psikolojisi. *Alfa Basım Yayın Dağıtım,* İstanbul, **1994**. (Çeviri: **Baumann S.** Praxis Der Sportpsychologie)

115. **Vernacchia R.** Applied Sport Psychology Services for Track and Field Coach and Athletes. Track and Field Quarterly. *Spring*. **1992**

116. **Özbaydar S.** İnsan Davranışının Sınırları ve Spor Psikolojisi. *Altın Kitaplar Yayınevi*. İstanbul. **1983.**

117. **Öztürk F.** Sporda Stres. *Özsan Matbaacılık Sanayi. Bursa*. **1991.**

118. **Arslanoğlu E., Tekin M., Arslanoğlu C., Özmutlu İ.** Voleybol Hakemlerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Kaygı ve Temel Psikolojik İhtiyaç Düzeylerinin İncelenmesi (Ankara ili örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, **2010**; 7(2), 985-995.

119. **Rıdvan E.** Basketbol Hakemlerinin Stres Kaynakları ve Başa Çıkma Yolları. *Journal of Physical Education and Sport Science***. 2007;** 9-2

120. **Ergen E.** Sports Injuries in Children and Adolescents: Etiology, Epidemiology, and Risk Factors. *Acta Orthopaedica Et Traumatologica Turcica*, **2004**, 38: 27-31.

121. **Bülent E., Karahan M.** Çocuklarda Spor Yaralanmaları. *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrical Sciences***, 2006**, 2.4: 89-97.

122. **Koşar NŞ., Demirel HA.** Adolesanlarda Sporcu Sağlığı. *Turkiye Klinikleri Journal of Pediatrical Sciences*, **2006**, 2.7: 25-33.

123. **Maslow AH.** Motivation and Personality, 2nd. Ed., *New York, Harper & Row*. 1970.

124. **FIVB.** Refereeing Rules. Erişim: http://www.fivb.org/en/refereeing-rules/documents/fivb_volleyball_rules_2015-2016_en_v3_20150205.pdf. Erişim Tarihi: 26.01.2015

X, Y, Z KUŞAKLARI VE KUŞAKLAR ARASI FARKLILIK YÖNETİMİ

Nagehan Ünüsan Atak

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1421
İşletme/İşletme Yönetimi No.: 055
ISBN: 978-605-320-327-9
© 1. Basım, Ocak 2016

X,Y, Z KUŞAKLARI VE KUŞAKLAR ARASI FARKLILIK YÖNETİMİ
Nagehan Ünüsan Atak

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ünüsan Atak, Nagehan.
X, Y, Z Kuşakları ve Kuşaklar Arası Farklılık Yönetimi / *Nagehan Ünüsan Atak*
1. Basım, XIV+220 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-327-9
1. X,Y, Z Kuşakları 2. Kuşak Çatışması 3. Kuşakların Farklılık Yönetimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bilgi çağı ile birlikte, çalışan insan profili ve beklentileri de yeni bir formata bürünmüştür. Nitekim, yüzyıllarca kağıt ve kalemden ibaret olan yazılı iletişim biçiminin yerini, telefonun icadıyla birlikte çok daha hızlı ve pratik olan telefon almış ve daha sonra özellikle son on yılda dev adımlarla ilerleyen bilgi teknolojileri, insanların bilgiye ulaşma, depolama ve kullanılır hale getirerek kullanma becerileri sayesinde farklı kuşakların ortaya çıkması konusunda keskin farklılıklar yaratması bakımından kuşaklar ve kuşaklar arası çatışma yönetimi konusunda işletme yöneticilerinin farkındalığını arttırmıştır.

Nagehan Ünüsan Atak, mimar olmasına rağmen, X, Y, Z kuşakları ve kuşaklar arası çatışma konusunda çalışmak istediğini söylediğinde, oldukça detaylı bir araştırma gerektiren bu konunun ele alınıp, ülkemiz için yeni olması bakımından az olan mevcut literatüre bir katkı yaratmasının heyecan verici olduğunu söyledim.

"X, Y, Z Kuşakları ve Kuşaklar Arası Farklılık Yönetimi" isimli kitapta önce farklı kuşaklar ele alınmaktadır. Daha sonra X, Y, Z kuşaklarının özellikleri daha detaylı incelenmiştir. Çünkü birbirinden oldukça farklı özellikler taşıyan, farklı iş ve yaşam beklentileri olan, farklı çalışma ve disiplin anlayışlarına sahip olan bu üç kuşak, şu an işletmelerde bir arada çalışmaktadır, dolayısıyla da farklılıkları nedeniyle çatışabilmektedirler. Zaman zaman yaşanan kuşaklar arası çatışmalar yüzünden, işyerleri de çalışanlar da verimlilik ve etkinlik kayıplarına uğramaktadırlar.

Kitapta, kuşaklar arası çatışma nedenleri ele alınarak, bu çatışmanın yönetilmesinde insan kaynakları bölümünün neler yapabileceği, bir uzlaşma zemini arayışında insan kaynakları biriminin üzerine düşen görevlerin neler olabileceği de tartışılmaktadır.

Kitapta, akademik bilgilerin yanında, iş dünyasına ışık tutacak tartışmalara ve çatışma yönetimine ilişkin çözüm önerilerine yer verilmesi, hem yeni bir konu, hem de kaçınılmaz bir biçimde derinleşen kuşaklar arası çatışmaya çözüm önerileri getirmesi ilgi çekicidir.

Yazına değerli bir katkı niteliğindeki bu eserinden dolayı sevgili öğrencim Nagehan Ünüsan Atak'ı kutlar, başarılarının devamını dilerim.

Prof. Dr. Gönül Budak

İZMİR, Kasım 2015

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xiii**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM

KUŞAK KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

1.1. KUŞAK VE KAVRAMLAR 5
1.1.1. Yaş 5
1.1.2. Fizyolojik Yaş 6
1.1.3. Yaşam Seyri Teorisi (The Life Course Theory) 7
1.1.4. Kuşak Kavramı 9
1.2. KUŞAK TÜRLERİ VE ÖZELLİKLERİ 14
1.2.1. Sessiz Kuşak - Savaş Kuşağı (1925-1945) 14
1.2.2. Baby Boomers Kuşağı (Bebek Patlaması Kuşağı) (1946-1964) 16
1.2.3. X Kuşağı (1965-1979) 17
1.2.4. Y Kuşağı (1980-1999) 19
1.2.4.1. Y Kuşağını Önemli Kılan Nedenler 26
1.2.4.2. Y Kuşağının Özendiği: Mark Zuckerberg 28
1.2.4.3. Y Kuşağı Tüketim Profili 31
1.2.4.4. Y Jenerasyonu, Modern Hippiler 39
1.2.4.5. Y Kuşağı ve Yeni Davranış Kalıpları 40
1.2.4.6. Atatürk'ün Gençliğe Vizyoner Bakışı ve Yeni Kuşaklara Atıfları .. 45
1.2.4.7. Atatürk'ün Gençliğe ve Gelecek Nesillere Bakışı ve Hitap Tarzı ... 46
1.2.5. Z Kuşağı (2000-2021) 51

2. BÖLÜM

ÇATIŞMA, TÜRLERİ, ÇÖZÜMÜ VE YÖNETİMİ

2.1. ÇATIŞMA KAVRAMI 57
2.2. GENEL OLARAK ÇATIŞMA TÜRLERİ 61
2.2.1. Psikolojik Çatışma ve Türleri 61
2.2.1.1. Engellenme (Frustration) 61

2.2.1.2. Gereksinme Çatışması 62
2.2.1.2.1. Yaklaşma - Yaklaşma Çatışması 63
2.2.1.2.2. Kaçınma - Kaçınma Çatışması 63
2.2.1.2.3. Yaklaşma - Kaçınma Çatışması 64
2.2.1.3. Rol Çatışması ve Belirsizliği 65
2.2.1.3.1. Rol Göndericinin Kendi İçinde Çatışması 67
2.2.1.3.2. Göndericiler Arası Çelişkiden Kaynaklanan Rol Çatışması 67
2.2.1.3.3. Roller Arası Çatışma 67
2.2.1.3.4. Kişi-Rol Çatışması 67
2.2.1.3.5. Aşırı Rol Yüklenme 68
2.2.2. Fonksiyonel ve Fonksiyonel Olmayan Çatışmalar 68
2.2.3. Tarafları Açısından Çatışmalar 69
2.2.3.1. Bireyin Kendi İçindeki (Intrapersonal) Çatışmalar 70
2.2.3.2. Bireyler Arası (Interpersonal) Çatışmalar 71
2.2.3.3. Bireyler ve Gruplar Arası Çatışmalar 74
2.2.3.4. Aynı Örgütteki Grupların Kendi Aralarındaki Çatışmalar 74
2.2.3.5. Örgütler Arası Çatışmalar 75
2.3. ÖRGÜTLERDE ÇATIŞMANIN NEDENLERİ 76
2.3.1. Örgüt İçi Bağımlılıkların Ortaya Çıkardığı Çatışmalar 76
2.3.1.1. Sınırlı Kaynaklara Karşılıklı Bağımlılıklar 77
2.3.1.2. Faaliyetlerin Zamanlanmasında İç Bağımlılıklar 77
2.3.1.3. Örgütsel Görev ve Sorumluluklarda Karışıklıklar 78
2.3.2. Amaçlardan Ortaya Çıkan Farklılıklardan Kaynaklanan Çatışmalar 79
2.3.2.1. Sınırlı Kaynaklara Bağlılık 79
2.3.2.2. Rekabetçi Ödüllendirme Sistemleri 80
2.3.2.3. Bireysel Amaçlardaki Farklılıklar 80
2.3.2.4. Örgütsel Amaçların Subjektif Çalıştırılması 81
2.3.3. Algılama Farklılıklarının Ortaya Çıkardığı Çatışmalar 82
2.3.3.1. Bilgi Edinme ve Göndermede Farklılıklar 83
2.3.3.2. Bilgi Sağlamada Bağımsızlık 83
2.3.3.3. Zaman Ufkunda Farklılıklar 84

2.3.3.4. Bölüm Amaçlarında Farklılıklar 84
2.3.3.5. Yöneticilik Görüş ve Uygulamalarında Farklılıklar 85
2.3.3.6. Yeniliklerin Gerektirdiği Yeni Bilgi ve Görüşlerden Doğan Anlaşmazlıklar 85
2.4. ÇATIŞMA YÖNETİMİ VE ÇATIŞMANIN ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR ... 86
2.4.1. Çatışma Yönetimi 86
2.4.2. Çatışmanın Çözümüne İlişkin Yaklaşımlar 88
2.4.2.1. Bilmezlikten Gelme veya Kayıtsızlık Yaklaşımı 89
2.4.2.2. Geciktirme Yaklaşımı 90
2.4.2.3. İnandırma(Persuasion) Yaklaşımı 91
2.4.2.4. Yumuşatma (Smoothing over) Yaklaşımı 91
2.4.2.5. Kura Çekme Yaklaşımı 92
2.4.2.6. Sorun Çözme Yaklaşımı 92
2.4.2.7. Üçüncü Bir Tarafın (Hakemin) Yargısı 93
2.4.2.8. Politik Yaklaşımlar 93
2.4.2.9. Pazarlık Etme ve Karşılıklı Ödün Verme 94
2.4.2.10. Oylama(Reye Koyma) Yöntemi 95
2.4.2.11. Çatışmaların Etkilerini Değerleme Yöntemi 95
2.4.2.12. Meşgul Etme Yöntemi 96
2.4.2.13. Yeni Olanaklar Bulunması 96
2.4.2.14. Örgütsel Önlemler Alma 96
2.4.2.15. Çatışmanın Olumlu Sonuçları ve Olumsuz Sonuçlarının Azaltılması İçin Dikkat Edilecek Diğer Hususlar 97

3. BÖLÜM

KUŞAKLAR ARASI ÇATIŞMA VE YÖNETİMİ

3.1. KÜLTÜR VE KUŞAKLAR ARASI ÇATIŞMA 102
3.2. KUŞAKLAR ARASI ÇATIŞMANIN NEDENLERİ 105
3.2.1. Teknolojik Gelişmeler 105
3.2.2. Sosyo-kültürel Özellikler 107
3.2.2.1. Aile Yapısı 107
3.2.2.2. Eğitim Sistemi 114
3.2.2.3. Meslek 119

3.2.2.4. Toplumsal Değerler 121
3.3. KÜLTÜREL ÇATIŞMANIN ÖNLENMESİ İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER 130
3.3.1. Yaşlıların Üstünlüğü Görüşü 132
3.3.2. Genç Kuşağa Sorumluluk Vermek 133
3.3.3. Eğitim Farklılıklarını Gidermek 133
3.3.4. Kuşaklar Arası Diyaloğu Gerçekleştirmek 134
3.3.5. Akran Kültürü ve Grupları Tanıma 134
3.3.6. Ortak Değerler Yaratmak 135
3.3.7. Empati Eğitimi ve Uygulaması 135
3.3.8. Referans Gruplarının Farklılığını Dikkate Almak 136
3.4. İŞ YAŞAMINDA KUŞAK ÇATIŞMALARI VE ÇATIŞMA YÖNETİMİ 137
3.4.1. Kuşaklar Arası Çatışma ve Farklılıkların Yönetimi 140
3.4.2. Aile İşletmelerinde Kuşak Farklılıkları Çatışmaları ve Yönetimi 147

4. BÖLÜM

KUŞAKLAR VE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

4.1. KUŞAKLARIN İŞ DEĞERLERİ VE TUTUMLARI 157
4.1.1. Sessiz Kuşak Çalışanlarının İş Değerleri ve Tutumları 157
4.1.2. Baby Boomers Kuşağı Çalışanlarının İş Değerleri ve Tutumları 159
4.1.3. X Kuşağı Çalışanlarının İş Değerleri ve Tutumları 160
4.1.4. Y Kuşağı Çalışanlarının İş Değerleri ve Tutumları 161
4.3. İŞ YAŞAMINDA KUŞAKLAR ARASI FARKLILIK VE FARKLILIK YÖNETİMİ 166
4.4. Y KUŞAĞI İNSAN KAYNAKLARI UYGULAMALARINI DEĞİŞTİREBİLİR 170
4.5. KUŞAKLAR ARASINDAKİ YÖNETİMSEL FARKLILIKLAR 175
4.5.1. Y Jenerasyonundan Verim Alma Yöntemleri 177
4.5.2. Firmaların Y Kuşağı Çalışanlarını Elde Tutmak İçin Aldığı Önlemler 181
4.5.3. Koçluk, Mentorluk Uygulamalarında Y Jenerasyonun Rolü 185
4.5.4. Bir X Kuşağı Yöneticisinin Gözünden Y Kuşağı Astların Değerlemesi 190
4.5.5. Y Kuşağı ile İlgili İş Dünyasından Görüşler 190
SONUÇ 199
KAYNAKÇA 205

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Akar, K.A. (2002). "Armut Giderek Daha Uzağa Düşüyor!". *Düşünceden Sonuca İnsan Kaynakları*. (ss. 253-256). İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Akdoğan, A., A. ve Oflazer, S. (2012). Kıdemli Aile İşletmelerinde Kurum içi Girişimcilik Araştırması. *Aile İşletmeleri ve Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi 5. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı* (ss.45-59), Düzenleyen İstanbul Kültür Üniversitesi. İstanbul. 13-14 Nisan 2012.

Alacaklıoğlu, H. (2009). *Kurumsal Yönetim ve Aile Şirketleri*. İstanbul: Kaizen Yayınları.

Alayoğlu, N. (2003). *Aile Şirketlerinde Yönetim ve Kurumsallaşma*. İstanbul: Müsiad Yayınları.

Aldemir, C., Alpay, A. ve Budak, G. (2001). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.

Arslan, A. ve Staub, S. (2014). Kuşak Teorisi ve Girişimcilik Üzerine bir Çalışma. 13. Ulusal İşletme Yönetimi Kongresi.

Atabek, E. (2006). *Kuşatılmış Gençlik*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Atalay, C.G. (2010). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Ataman, G. (2009). *İşletme Yönetimi Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Türkmen Kitabevi

Aykan, E. (2008). Aile İşletmelerinin Çatışma Nedenleri ve Çatışma Yönetimi Stratejileri: Kayseri İlinde Bir Uygulama. *Aile İşletmeleri ve Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi 3. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı* (ss. 137-150), Düzenleyen İstanbul Kültür Üniversitesi. İstanbul. 18-19 Nisan 2008.

Aytürk, N. (2010). *Örgütsel ve Yönetsel Davranış Örgütlerde İnsan İlişkileri ve Yönetsel Davranış Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Balcı, A. (2000). *Örgütsel Gelişme Kuram ve Uygulama*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Barutçugil, İ. (2004). *Organizasyonlarda Duyguların Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık İletişim Eğitim Hizmetleri Ltd. Şti.

Barutçugil, İ. (2011). *Kültürler Arası Farklılıkların Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık İletişim Eğitim Hizmetleri Ltd. Şti.

Başal, A. (2014). *Ş Kuşağı Türkiye'de Yeni Kuşaklar Kuşak Çatışmaları ve İş Dünyası İçin Çözüm Önerileri.* İstanbul: Akın Başal Yayınları.

Başaran, İ.E. (2004). *Yönetimde İnsan İlişkileri Yönetsel Davranış*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bektaş, Ç. (2008). *Yüksek Performanslı Takım Yapılandırma: Engeller ve Çözümler*. İstanbul: Beta Yayınları.

Bissola, R. ve Imperatori, B. (2010). Generation Y at Work: The Role of e-HRM in Building Positive Work Attitudes. *Proceedings of the Third European Academic Workshop on electronic Human Resource Management* (pp. 378-399). Germany: Bamberg.

Bozkurt, Ö. ve Taşcıoğlu, H. (2008). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşmanın Çatışma Sürecine Etkisi: Bir Vak'a İncelemesi. *Aile İşletmeleri ve Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi 3. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı* (ss. 377-386), Düzenleyen İstanbul Kültür Üniversitesi. İstanbul. 18-19 Nisan 2008.

Bozyiğit, S., Yaşa, E. ve Özyörük, D. (2011). Y Kuşağı Tüketicilerinin Sms Reklamlarına Yönelik Tutumları: Mersin İlindeki Üniversite Öğrencilerinin Tutumlarını Belirlemeye Yönelik Pilot Bir Araştırma. 16. Ulusal Pazarlama Kongresi, Pazarlamada Geleceğe Yolculuk: "Mobil Pazarlama".(ss. 122-139).

Budak, G. (2005). *İşletmelerde Bürokratik Sabotaj*. İzmir: Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım.

Budak, G. (2013). *Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi*. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.

Budak, G. ve Budak, G. (2010). *İşletme Yönetimi*. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.

Budak, G. ve Budak, G. (2013). *İşletme Yönetimi.* İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.

Can, H. (2002). *Organizasyon ve Yönetim.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Derin, N. Çakınberk, A.K. ve Seçkin, Ş.N. (2012). Aile İşletmelerinde Birinci Kuşak İle Sonraki Kuşakların Müşteri İlişkileri Yönetimine (MİY) Bakış Açılarının Karşılaştırılması ve Bir Vaka Analizi. *Aile İşletmeleri ve Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi 5. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı* (ss.231-244), Düzenleyen İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul. 13-14 Nisan 2012.

Dökmen, Ü. (2015). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eren, E. (1993). *Yönetim ve Organizasyon*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Eren, E. (2001). *Yönetim ve Organizasyon (Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar).* İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Eren, E. (2012). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Faour, H., ve A. Heinze. (2013). The use of social media to attract generation Y in organisations. in: 18th UKAIS Annual Conference: Social Information Systems. 19-20 March 2013, Worcester College, Oxford, UK.

Fındıkçı, İ. (2011). *Aile Şirketleri*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Folger, J.P., Poole, M.S. ve Stutman, R.K. (2013). *Çatışma Yönetimi İlişkiler, Gruplar ve Kuruluşlar İçin Stratejiler.* Çev. Füsun Akkoyun. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Gümüş, M. (2009). *İşletmelerde Farklılıkların Yönetimi*. Bursa: Marmara Kitap Merkezi Yayın ve Dağıtım Ltd. Şti.

Günver, B.A. (2012). Kıdemli Aile İşletmelerinde Kurum içi Girişimcilik Araştırması. *Aile İşletmeleri ve Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi 5. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı* (ss.29-31), Düzenleyen İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul. 13-14 Nisan 2012.

Gürüz, D. ve Gürel, E. (2009). *Yönetim ve Organizasyon Bireyden Örgüte, Fikirden Eyleme.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Hazar, M. (2006). "Türk Dilinde Çocuk ve Genç". II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. (ss. 249-279), Düzenleyen Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. Ankara: 04-06 Ekim 2006.

Hogg, M.A. ve Vaughan, G.M. (2014). *Sosyal Psikoloji*. Çev. İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Karip, E. (2013). *Çatışma Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Koçel, T. (2013). *İşletme Yöneticiliği.* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Korkmaz, A. (2014). Değişen Medya Değişen Toplumsal Hareketler. *LaborComm 2014 Bildiriler Kitabı* (ss.113-121), 5. Uluslararası İşçi ve İletişim Konferansı, Ankara. 3-4 Mayıs.

Köse, S., ORAL, L. ve Hilmiye Türesin Tetik, H.T. (2013). Y Kuşağının Birinci Ve İkinci Yarısında İş Değerlerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma. *жинағы= Procedia V International Congress on Entrepreneurship*.–Алматы. ss.60-66.

Köseoğlu, M.A. ve Karayormuk, K. (2008). Aile İşletmelerinde Yaşam Seyrine Göre Strateji Oluşturma Süreçlerinin Analizi. *Aile İşletmeleri ve Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi 3. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı* (ss. 289-299), Düzenleyen İstanbul Kültür Üniversitesi. İstanbul. 18-19 Nisan 2008.

Lüküslü, D. (2014). *Türkiye'de "Gençlik Miti" 1980 Sonrası Türkiye Gençliği.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Öge, H.S. ve Yılmaz, L. (2008). Aile İşletmelerinde İnsan Kaynakları Yönetimi (İKY) Bilinç Düzeyinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma. *Aile İşletmeleri ve Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi 3. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı* (ss.399-416), Düzenleyen İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul. 18-19 Nisan 2008.

Öztürk, A.T. (2012). Kurumsal Entegrasyon ve Türk KOBİ'lerinin Yol Haritası. *Aile İşletmeleri ve Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi 5. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı* (ss.60-72), Düzenleyen İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul. 13-14 Nisan 2012.

Simmel, G. (2013). *Modern Kültürde Çatışma*. Çev. Tanıl Bora, Nazile Kalaycı ve Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları.

Singhachotsukpat, P., S., Jaipeach, C., Nirunvichaya, T., Noodam, W., Chaipatthananont, D. and Chongphaisal, P. (2013). Generation Y'S Knowledge, Skill, Abilities, and Professional Interest Amidst the Wake Of Asean Economic Cooperation (AEC) 2015. In Proceedings of the 4th International Conference on Engineering, Project, and Production Management, 23-25 October 2013, Bangkok, Thailand. 220-231.

Sürgevil, O. (2010). *Çalışma Yaşamında Farklılıkların Yönetimi*. İzmir: Nobel Yayın Dağıtım.

Şimşek, M.Ş., Akgemici, T. ve Çelik, A. (2008). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Tahiroğlu, F. (2002). *Düşünceden Sonuca İnsan Kaynakları*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Tezcan, M. (1993). *Eğitim Sosyolojisinde Çağdaş Kuramlar ve Türkiye*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Tezcan, M. (1997). *Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Tezcan, M. (2015). *Gençlik Kültür ve Toplum*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tozkoparan, G. ve Vatansever, Ç. (2009). Farklılıkların Yönetimi: İnsan Kaynakları Yöneticilerin Farklılık Algısı Üzerine Bir Odak Grup Çalışması. *17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildirileri Kitabı* (ss.742-748), Düzenleyen Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Eskişehir. 21-23 Mayıs 2009.

Türk, A. (2013). *Y Kuşağı*. İstanbul: Kafekültür Yayıncılık.

Türkel, A.U. (2000). *Toplam Kalite Bağlamında Grup Dinamiği ve Çatışma Yönetimi.* İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Yeniçeri, Ö. (2009). *Örgütlerde Çatışma ve Yabancılaşma Yönetimi.* İstanbul: IQ Kültür Sanat ve Yayıncılık.

MAKALELER

Acat, M.B. ve Aslan, M. (2012). Yeni Bir Değer Sınıflaması ve Bu Sınıflamaya Bağlı Olarak Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerler. *Kuram ve Uygulama Eğitim Bilimleri Dergisi*. 12(2): 1461-1474.

Acun, İ., Yücel, C., Önder, A. ve Tarman, B. (2013). Değerler: Kim Ne Kadar Değer Veriyor?. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(12): 191-206.

Adıgüzel, O., Batur, Z.H. ve Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı ile Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 1(19): 165-182.

Akca, C. ve Erigüç, G. (2006). Hastane Çalışanlarının Yöneticileri Ve Çalışma Arkadaşları İle Yaşadıkları Çatışma Nedenlerine Yönelik Bir Araştırma. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*. 9(2): 126-153.

Akçadağ, S. ve Özdemir, E. (2005). İnsan Kaynakları Kapsamında 4 ve 5 Yıldızlı Otel İşletmelerinde İş Tatmini: İstanbul'da Yapılan Ampirik Bir Çalışma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2(10): 167-193.

Akçakaya, M. (2003). Çatışma Yönetimi ve Örgüt Verimliliğine Etkisi. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*. 7(2): 2-27.

Akdemir, A., Konakay, G., Demirkaya, H. ve diğerleri (2013). Y Kuşağının Kariyer Algısı, Kariyer Değişimi ve Liderlik Tarzı Beklentilerinin Araştırılması. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. 2(2): 11-42.

Akkirman, A.D. (1998). Etkin Çatışma Yönetimi ve Müdahale Stratejileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 13(2): 1-11.

Alyılmaz, S. (2006). Atatürk ve Türk Dili. K*ırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* (13): 80-83.

Arslan, F. (2011). Diliçi Çeviri ve Gençliğe Hitabe. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*. 18, (1): 125-134.

Arslan, Y. (1988). Atatürk ve Gençlik. *Atatürk Dergisi*. 1(2): 48-64.

Aktaş, H. ve Kılınç, T. (2007). Turob Üyesi Beş Yıldızlı Otel Yöneticilerinin Çatışma Yönetimi Yaklaşımları İle Bireyler Arası Çatışma Yönetimi Tarzları İlişkisi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi.* 18(58): 76-87.

Albayrak, A. ve Özkul, E. (2013). Y Kuşağı Turistlerin Destinasyon İmaj Algıları Üzerine Bir Araştırma. *Electronic Turkish Studies*, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*.8(6): 15-31.

Altunay, E. ve Yalçınkaya, M. (2011). Öğretmen Adaylarının Bilgi Toplumunda Değerlere İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 17.1 (2011): 5-28.

Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 4(1): 203-212.

Arıcak, T. (1999). Öğretmen Adaylarının Benlik Saygısı ve Mesleki Benlik Saygılarının Geliştirilmesine Yönelik Bir Grupla Psikolojik Danışma Uygulaması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi.* 11(11): 18-29.

Arslantaş, H.İ. ve Özkan, M. (2012). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Okul Müdürlerinin Çatışma Yönetimi Yaklaşımlarının İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 20(2): 555-570.

Aslan, K. (2002). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*. 1(2): 25-33

Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(1): 39-64.

Ayata, S.S. (2014). Buyurganlığa ve Yasakçılığa Karşı Direniş: "Gezi Hareketi". *Gazi Üniversiteli Öğretim Üyeleri Derneği Akademik Bülten.* 12(1): 22-26.

Aydın, G.Ç. ve Başol, O. (2014). X ve Y Kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var Mı?. *Electronic Journal of Vocational Colleges.* 4(4): 1-15.

Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi.* 21(2): 117-126.

Ayhün, S., E. (2013). Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar ve Örgütsel Yansımaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. 2(1): 93-112.

Baloğlu, N., Yüksel, S. ve Karadağ, E. (2010). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Yapılandırmacı Düşünme Stilleri ve Yaşam Çatışması. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi.* 3(2): 83-99.

Basım, H.N., Erkenekli, M. ve Şeşen, H. (2010). Birey Davranışındaki Kontrol Odağının Rol Çatışması ve Rol Belirsizliği Algısı ile İlişkisi: Kamu Sektöründe Bir Araştırma. *Amme İdaresi Dergisi*. 43(1): 145-165.

Bates, R.J. (2001). Eleştirel Teori Açısından Eğitim Yönetimi. Çev. Selahattin Turan ve Mehmet Şişman. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. 7(4): 573-592.

Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. Şırnak Üniversitesi *İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4(8): 101-129.

Bayhan, V. (2014). Milenyum Veya (Y) Kuşağı Gençliğinin Sosyolojik Bağlamı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 2(3): 8-25.

Becerikli, Y. S. (2013). Kuşaklararası İletişim Açısından Yeni İletişim Teknolojilerinin Kullanımı: İleri Yaş Grubu Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi.* 1(44): 19-31.

Börekçi, M. (2008). 'Atatürk'ün Nutkunda Söz Dizimi ve Üslûp Özellikleri''. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*.1(5): 353-375.

Canatan, E. (2008). Toplumsal Değerler ve Yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi.* 1(1): 62-71.

Celkan, H.Y. (1991). Beşeri Kültürün Temel Öğesi Aile. *Aile ve Toplum Dergisi.* 1(1): 81-84.

Ceylan, A. ve Ulutürk, Y.H. (2006). Rol Belirsizliği, Rol Çatışması, İş Tatmini ve Performans Arasındaki İlişkiler. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7(1): 48-58.

Ceylan, A., Ergün, E. ve Alpkan, L. (2011). Çatışmanın Sebepleri ve Yönetimi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 1(2): 39-51.

Cırık, İ. (2008). Çok Kültürlü Eğitim ve Yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* (34): 27-40.

Coley, D.C. (2009). Leading Generation Y. *The Education Digest*, 74(9): 20-23.

Demir, M. (2010). Örgütsel Çatışma Yönetiminde Duygusal Zekanın Etkisi: Konaklama İşletmelerinde İşgörenlerin Algılamaları Üzerine Bir Araştırma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(2): 199-211.

Demireli, C. ve Munzur, Ç. (2012). Personelin Çatışma Yönetimi Algıları ve İş Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi: Mersin Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(34): 295-309.

Deniz, S. (2001). Bireyin Meslek Seçimini Etkileyen Kaynaklar: Yeni Teknolojilerden İnternet. *Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1(6): 1-9.

D'Netto, B., ve Ahmed, E. (2012). Generation Y: human resource management implications. *Journal of Business and Policy Research.* 1-11.

Doğan, S. ve Demiral, Ö. (2008). İnsan Kaynakları Yönetiminde Çalışanların Kendilerine Doğru Yolculuk Yöntemi: Yetenek Yönetimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 17(3): 145–166.

Doğan. C. (1995). Sosyolojik Açıdan Günümüzde Türk Ailesinin Fonksiyonları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi.* (7): 77-92.

Engin, H.B. (2014). Tüketen Gençlik Kültürü: Pazarlama Kuşatması Altındaki Milenyum Kuşağı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 2(3): 26-55.

Erickson, T.J., Alsop, R., Nicholson, P. ve Miiler, J. (2009). Gen Y İn The Workforce. *Harvard Business Review.* 87(2): 43-49.

Erkal, M. (1981). Atatürk ve Gençlik. *Sosyoloji Konferansları*. (19): 97-118.

Erol, N. (2011). Toplumsal Değişme ve Eğitim: "Temel İlişkiler, Çelişkiler, Tartışmalar". *Gazi Akademik Bakış Dergisi*. 5(09): 109-122.

Ertan, B. (2014). Gezi Parkı Direnişi ve Yeni Türkiye. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi.* 12(47): 58-77.

Filizöz, B. (2003). İnsan Kaynakları Yönetiminde Uluslararası Yaklaşım Gerekliliği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 4(1): 161-180.

Gürbüz, S. (2015). "Kuşak Farklılıkları: Mit mi, Gerçek mi?". *İş ve İnsan Dergisi.* 2(1): 39-57.

Güreş, N. (2008). "Dağıtım Kanallarında Çatışma Nasıl Önlenebilir?". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(9): 227-241.

Güven, A. (2014). Gezi'nin Dili: Göstergebilimsel Bir İnceleme. *İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi.* (2): 19-29.

Herdman, E.A. (2012). Meslekler ve Profesyonellik. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi.* Çev. Özlem Yazıcı Korkmaz. 9(2): 3-7.

İçli, G. (2008). Yaslılar ve Yetişkin Çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi.* 1(1): 29-38.

İlbars, Z. (1994). Kültür ve Stres. *Kriz Dergisi*. 2(1): 177-179.

İlgar, L. ve İlgar, Ş. (2007). Yaşlılık Dönemi ve Yaşlının Gelişim Görevleri. *Hasan Ali Yücel Eğilim Fakültesi Dergisi*. 1(7): 147-156.

İnandı, Y. Tunç, B. ve Gündüz, B. (2013). Okul Yöneticilerinin Özyeterlik Algıları ile Çatışmayı Çözme Stratejileri Arasındaki İlişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 19(2): 275-294.

Karabacak, K. (2010). Akademik Koçluk Sisteminin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (20): 81-94.

Karaca, F. (2012). Toplumsal Yapıda Görülen Kuşaklar Arası Sosyal Hareketlilik: Denizli İli Örneği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 16(2): 59-81.

Karcıoğlu, F. Gövez, E. ve Kahya, C. (2011). Yöneticilerin İletişim Tarzı ve Kullandıkları Çatışma Yönetim Stili Arasındaki İlişki. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15(1): 327-340.

Karcıoğlu, F.ve Kahya, C. (2011). Lider-Üye Etkileşimi ve Çatışma Yönetim Stili İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15(2): 337-352.

Keleş, H.N. (2011). Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi.* 3(2): 129-139.

Konakay, G., Akdemir, A., Ergen, B., Solmaztürk, A., Gürer, A., Aktürk, F., Gökdemir, O., Yalmaç, Ö., Sezen, S., Yavuz, S. ve Tın, U. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Akademisyen ve Ebeveyn Etkileşimleri Işığında Liderlik Modeli Belirlenmesinde Karizma ve Entelektualite Etkisinin Araştırılması. *İşletme Araştırmaları Dergisi.* 7(1): 205-235.

Kuyucu, M. (2014). Y Kuşağı ve Facebook: Y Kuşağının Facebook Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 13(49): 55-83.

Kuyumcu, A. ve Erdoğan, T. (2008). Yükseköğretimin Toplumsal Değişmeye Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 35(35): 240-250.

Lotfi, A., Kabiri, S. ve Ghasemlou, H. (2013). Değerler Değişimi ve Kuşaklararası Çatışma: İran Khoy Kenti Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 14(2): 93-113.

Martin, C.A. (2005). From High Maintenance to High Productivity: What Managers Need to Know About Generation Y. *Industrial and commercial training* 37.(1): 39-44.

McCrindle, M. (2003). Understanding generation Y. *Principal Matters*. (55): 28-31.

Munro, C. R. (2009). Mentoring Needs and Expectations of Generation-Y Human Resources Practitioners: Preparing the Next Wave of Strategic Business Partners. *Journal of Management Research* 1(2): 1-25.

Ocak, G. (2004). Eğitim Programlarına Felsefi ve Kültürel Temelin Etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 1(1): 1-19.

Oğuz, E. (2012). Öğretmen Adaylarının Değerler ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB)-Değerler Eğitimi Sempozyumu Ek Özel Sayısı*, 12(2): 1309-1325.

Okan, Y.E. ve Yalman, N. (2013). Türkiye'de Tartışmalı Reklamlar: Kuşaklar Arası Karşılaştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi Dergisi.* 31(2): 135-152.

Osunluk, H. (2004). Yaşam Seyri Teorisi ve Özürlüler. *Öz-veri Dergisi*. 1(1): 1-10.

Ökten, A.N., Kurtarır, E. ve Çekiç, T.İ. (2013). Katılımın Yokluğunda Gezi'de Direniş. *Planlama. (TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını)*. 23(1):45-51.

Özbek, M.F. (2004). Toplumsal Yaşamda Empati. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi.* 1(1): 1-16.

Özdemir, M.Ç. (2007). Toplumsal Değişme Karşısında Aile ve Okul. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi.* 5(2): 185-198.

Özer, S.P., Eriş, E.D. ve Özmen, T.N.Ö. (2013). Kuşakların Farklılaşan İş Değerlerine İlişkin Emik Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* (38): 123-142.

Özkan, H.H. (2006). Popüler Kültür ve Eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 14(1): 29-38.

Özkan, Y. ve Purutçuoğlu, E. (2010). Yaşlılıkta Teknolojik Yeniliklerin Kabulünü Etkileyen Sosyalizasyon Süreci. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi.* 6(23): 37-46.

Özpolat, A. (2010). Ailede Demokratik Sosyalleşme. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi.* 5(20): 9-24.

Pelit, E., Keleş, Y. ve Kılıç, İ. (2013). Otel İşletmeleri Yöneticilerinin Kişilik Özellikleri İle Çatışma Yönetme Yöntemleri Arasındaki İlişki. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*. 1(1): 3-19.

Polat, S. (2012). Farklılıklar Yönetimi İçin Gerekli Örgütsel Değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi.* 12(2): 1397-1418.

Polat, S. ve Arslan, H. (2004). Yüksek Öğretim Örgütünde Görev Yapan Yöneticilerin Çatışma Yönetimi Stratejilerini Kullanma Düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi.* 39(39), 430-457.

Sarpkaya, R. (2002). Eğitim Örgütlerinde Çatışma Yönetimi ve Bir Örnek Olay. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 8(3), 414-429.

Serin, A.E., Balkan, M.O. ve Soran, S. (2014). Çatışma Yönetimi Stratejilerinin İzlenim Yönetimi Taktiklerine Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 13(50): 23-37.

Solnet, S. ve Hood, A. (2008). Generation Y as Hospitality Employees: Framing a Research Agenda. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 15(1): 59-68.

Soulez, C. ve Soulez, S. (2013). Generation Y Preferences for Employer Brand Benefits. *Euram 2013 (European Academy of Management) Conference.* 1-19.

Sökmen, A. ve Yazıcıoğlu, İ. (2005). Thomas Modeli Kapsamında Yöneticilerin Çatışma Yönetimi Stilleri ve Tekstil İşletmelerinde Bir Alan Araştırması. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi.* 1(1): 1-19.

Sürgevil, O. ve Budak, G. (2008). İşletmelerin Farklılıkların Yönetimi Anlayışına Yaklaşım Tarzlarının Saptanmasına Yönelik Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 10(4): 65-96.

Şahin, K. (2011). Kültürel Yozlaşmaya Neden Olan Bir Unsur Olarak Televizyon. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(1): 243-277.

Şahin, N.H., Basım, H.N. ve Çetin, F. (2009). Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarında Kendilik Algısı ve Kontrol Odağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 20(2): 153-163.

Yapıcı, Ş. (2010). Türk Toplumunda Aile ve Eğitim İlişkisi. *Turkish Studies Dergisi*. 5(4): 1544-1570.

Topaloğlu, C. ve Boylu, A. (2006). Örgütiçi Çatışmaların Türleri: Otel İşletmeleri Açısından Ayrıntılı Bir İnceleme. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 1(16): 107-133.

Topaloğlu, C. (2011). Yönetim Kuramları ve Örgüt İçi Çatışmalar. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 6(1): 249-265.

Tufan, İ. ve Yazıcı, S. (2009). Yaşlılıkta Kuşaklararası İlişkiler. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 20(1): 47-50.

Tükel, İ. (2014). Tüketimin Yeni Aktörleri: "Y Kuşağı". *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi.* ss.1-22.

Ülker, H. (2013). Y Kuşağı da Neyin Nesi?. *Cumhuriyet Bilim Teknoloji Dergisi.* (1395): 1-4.

Varışoğlu, B., ve Sevim, O. (2013). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'ne Yönelik Algılarının Olgusal Ve Metaforik Bağlamda İncelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*. 2(1): 47-59.

Yılmazçelik, İ. (1999). Atatürk'ün Türk Gençliğine Bakışı. Fırat Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(1): 241-253.

Yalçın, A., ve ERÇEN, A.E.Y. (2004). Kültür ile Şekillenen Çatışma Tepkileri Üzerine Bir Uygulama. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 13(2): 201-218.

Yakar, M. (2014). Türkiye'de İlçelere Göre Medyan Yaş Dağılımının Mekânsal ve İstatiksel Analizi. *Turkish Studies Dergisi*. 9(11): 559-591.

Yelkikalan, N. (2006). Aile Şirketlerinde Çatışma ve Bir Çözüm Önerisi: Stratejik Planlama. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2(12): 195-209.

Yelkikalan, N., Akatay, A. ve Altın, E. (2010). Yeni Girişimcilik Modeli Ve Yeni Nesil Girişimci Profili: İnternet Girişimciliği Ve Y, M, Z Kuşağı Girişimci. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 14(20): 490-506.

Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (2): 65-84.

Yıldırım, R. ve Yılmaz, E. (2013). Okul Yöneticilerinin Mentorluk Rollerinin Okulun Akademik Başarısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (30): 98-119.

Yücebalkan, B. ve Aksu, B. (2013). Potansiyel İşgücü Olarak Y Kuşağının Transformasyonel Liderlerle Çalışabilirliğine Yönelik Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi.* 5(1): 16-32.

Yüksel, A. (2004). Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi. *Eğitim Fakültesi Dergisi.* 17(2): 341-354.

Yüksel, İ. ve Adıgüzel, A. (2012). Değer Eğitiminde Karikatür Kullanımı: Toplumsal Birlik Beraberlik ve Dayanışma Değer Örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2(3): 68-80.

Yükselbaba, Ü., Koç, C., Zarifoğlu, A.E., Çaldıran, E. ve Kaya, M.E. (2014). Gezi Parkı Eylemleri: Kamusal Alanın İnşası. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*. 12(48): 10-65

Yüksekbilgili, Z. (2013). Türk Tipi Y Kuşağı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi.* 12(45): 342-353.

Yüksekbilgili, Z. ve Hatipoğlu, Z. (2015). Kuşaklara Göre Örgütsel Adalet Algısı. *Gaziantep University Journal of Social Sciences.* 14(2): 403- 412.

Y jenerasyonunun Kalbine Giden Yol. (2012 Mayıs). *Mediacat.* (208):134-135.

TEZLER

Akpınar, G. (2007). *Farklı Kuşaklardaki Bireylerin Teknolojiyi Algılama ve Kullanma Durumları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Alp, A. (2007). *Yeni Çalışma Biçimleri ve Değişen Aile Yapısı Bağlamında Çalışan Kadınlar.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altındal, H. (2010). *Çatışma Yönetimi ve Denizli Belediyesi'nde Bir Araştırma.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Anıl, H., A. (2011). *Kültürel Değişme Açısından Kuşaklar Arası Çatışma (Aşkan ve Dumlupınar Mahallesi Örneği).* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arslan, C. (2005). *Kişilerarası Çatışma Çözme ve Problem Çözme Yaklaşımlarının Yükleme Karmaşığı Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aşık, C. (2010). *Örgütlerdeki Çatışma Nedenleriyle Çalışanların Performansları Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesi ve Bir Uygulama.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, E. (2010). *Aile İşletmelerinin Sürdürülebilirliğinde Sonraki Kuşakların Duygusal Sahiplik Algılamalarının Rolü - Türkiye'deki Kıdemli İşletmeler Bağlamında Araştırılması.* Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Balcı, D. (2010). *İnşaat Sektörü Çalışanlarının Çatışma Giderim Yaklaşımları Üzerine Bir Araştırma.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Başak, B. (2010). *Çatışma ve Çatışma Yönetimi: İzmir Kamu ve Vakıf Üniversitelerinin Karşılaştırılması.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bezirci, S.Ş. (2012). *Farklı Kuşaklardaki Hemşirelerin Meslekten ve İşten Ayrılma Niyetleri İle İş Doyumlarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Bilis, P.Ö. (2011). *Çizgi Filmlerde Temsil Edilen Toplumsal Değerler Sistemi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ceylan, A. (2014). *X ve Y Kuşağı Öğretmenlerin İdeal Liderlik Algıları: Fatih İlçesi İlköğretim Okullarında Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çavdarcı, M. (2002). *Türkiye'de Sosyal Değerlerin Aşınması ve Kültür Sömürgecilği.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, Y. (2010). *Bankacılık Sektöründe Çatışma Yönetimi: Kahramanmaraş'ta Bir Alan Çalışması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş: Sütçüimam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, F. (2008). *Kişilerarası İlişkilerde Kendi Algısı, Kontrol Odağı ve Kişilik Yapısının Çatışma Çözme Yaklaşımları Üzerine Etkileri: Uygulamalı Bir Araştırma.* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü

Çolak, M. (2007). *Örgütlerde Çatışmanın Yönetiminde Gücün Kullanımı ve Bir Araştırma.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çolak, N. (2006). *Eğitim Sosyolojisi Bakımından Dershaneler ve Eğitim: Üniversite Sınavına Hazırlanan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel Durum Analizleri; Bursa Örneği.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çürük, R. (2014). *Organizasyonlarda Çatışma ve Çatışma Yönetiminde Liderlik Üzerine Bir Araştırma.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Değirmenci, H.A. (2008). *Örgüt Kültürü ve Çatışma Yönetimi Arasındaki İlişkiler ve Bir Uygulama.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Elalmış, Ö.S. (2011). *Aile İşletmelerinde Kuşak Çatışmalarından Kaynaklanan Yönetim Sorunları Bursa İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Etlican, G. (2012). *X ve Y Kuşaklarının Online Eğitim Teknolojilerine Karşı Tutumlarının Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.

Gençoğlu, N. (2012). *Ekip Çalışmasında Çatışma Yönetimi ve Havayolu İşletmeciliğinde Kabin Ekipleri Üzerine Bir Araştırma.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gül, G.D. (2010). *Yüklenici İnşaat Firmalarında Kullanılan Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Çatışma Yönetim Stratejileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Güler, B. (2009). *Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Örgüt İçi Çatışma Arasındaki İlişki: Sağlık Sektörü Uygulaması.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İlban, T. (2008). *İnşaat Sektöründe Çatışma Yönetiminin Kültürel Boyutu.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

İşçimen, D., S. (2012). *Y Kuşağı Çalışanların İş Yaşamından Beklentilerinin Karşılanma Düzeyi İle Kurumsal Bağlılık Arasındaki İlişki ve Bir Örnek Uygulama.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İzmirlioğlu, K. (2008). *Konumlandırmada Kuşak Analizi Yardımıyla Tüketici Algılarının Tespiti: Türk Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaaslan, A. (2010). *İşletmelerde Büyüme, Çatışma ve Çatışmanın Analizi: Bir Uygulama.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karuserci, H.O. (2008). *Aile İşletmelerinde Kuşak Çatışmasından Kaynaklanan Yönetim Sorunları: Gaziantep Örneği.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, B. (2013). *Üç Kuşak Arasındaki Değer Değişimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Köroğlu, M. (2008). *Emniyet Personelinin Empatik Becerileri, Çatışma ve Şiddete İlişkin Farkındalıkları ile Çatışma Çözme Stilleri.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kuru, İ. (2014). *Y Kuşağı ve İş Yaşam Dengesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Oğuz, Z.N. (2008). *Tüketim Kültürünün Üniversite Gençliği Üzerine Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztaş, U. (2005*). Örgütsel Çatışma Yönetiminde Cinsiyet Faktörünün Etkisi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Paydak, Ö. (2008). *Yapı Şantiyelerinde Çatışma Yönetimi ve Performans İlişkisi: Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Sağlam, M. (2011). *Boşanma Sürecinde Olan Ailelerdeki Çocukların Aile Algılarının ve Sorunlarının Resimler Aracılığı İle İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Sarometova, E. (2007). *Takım-İçi Çatışma ve Çatışmanın Performans Üzerine Etkisi: Bir Örnek Olay*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sütlü, T. (2007). *Örgütsel Çatışma ve İşgören Üzerine Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şamdan, A.İ. (2008). *Örgütsel Çatışma ve Çözümlenme Yöntemleri: Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şendur, F.E. (2006). *Örgütsel Çatışma ve Çatışma Yönetimi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şenel, A. (2008). *Örgüt İklimlerinin Örgüt İçi Çatışma Düzeylerine Etkisi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Toruntay, H. (2011). *Takım Rolleri Çalışması: X ve Y Kuşağı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uçan, M.Y. (2003). *Değişim Yönetimi ve Bir Kamusal Model Denemesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uçar, Y. (2007). *İş Yaşamında Çatışma Yönetimi ve Sisdemir Sivas Demir Çelik İşletmelerinde A.Ş.' de Bir Araştırma.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uzunhasanoğlu, B. (2009*). Mimarlık Bürolarında İnsan Kaynakları ve Çatışma Yönetimi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yiğit, Z. (2010). *X ve Y Kuşaklarının Örgütsel Tutumlar Açısından İncelenmesi ve Bir Örnek Olay***.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İNTERNET KAYNAKLARI

ABD'nin 'Eşcinsel Evlilik Yasaldır' Kararı Beyaz Saray'ı Renklendirdi. (27 Haziran 2015). *Sözcü Gazetesi*. http://www.sozcu.com.tr/2015/dunya/abdnin-escinsel-evlilik-yasaldir-karari-beyaz-sarayi-renklendirdi-870750/, (Erişim: 13.07.2015).

Amerika'nın Sesi. (26 Haziran 2015). *ABD'de Eşcinsel Evliliğe İzin*. http://www.amerikaninsesi.com/content/abd-anayasa-mahkemesi-escinsel-evlilige-izin-verdi/2838479.html, (Erişim: 13.07.2015).

Ata, S. (2011). *İş Hayatında Kuşak Çatışması.* http://comtalks.com/2011/01/28/is-hayatinda-kusak-catismasi/, (Erişim, 14.04.2015).

Atatürk Sözleri. http://www.ataturktoday.com/AtaturkSozleri.htm, (Erişim: 07.07.2015).

BBC Türkçe. (26 Haziran 2015). *Eşcinsel Evlilik ABD'de Yasallaştı.* http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150626_abd_escinsel_evlilik,(Erişim: 13.07.2015).

Canpolat, B. (05 Ekim 2009). *"Siz Hangi Kuşağın İnsanısınız?"* http://blog.milliyet.com.tr/Siz__hangi_kusagin_insanisiniz_/Blog/?BlogNo=206574,(Erişim: 15.05.2015).

Çağ, A. (21 Temmuz 2012). *Y Kuşağı İnsan Kaynakları Uygulamalarını Değiştirebilir Mi?*. http://www.infopik.com/infografik/y-kusagi-insan-kaynaklari-uygulamalarini-degistirebilir-mi, (Erişim: 12.10.2013).

Çatalkaya, C. (12 Nisan 2008). *Y Kuşağı ve İnsan Kaynakları.* http://www.yetenekvekariyer.com/y-kusagi-ve-insan-kaynaklari/, (Erişim: 27.05.2015).

Çiton, E. (14 Ekim 2009). *Firmalar Y Kuşağı Çalışanları Elde Tutmak İçin Neler Yapmalılar, Nasıl Davranmalılar?* http://www.salom.com.tr/newsdetails.asp?id=71459#.UktByRASdCw, (Erişim: 14.10.2013).

Erdoğan, Y. (01 Nisan 2013). *İşin Ömrü 3 Yıla İndi.* http://www.capital.com.tr/isin-omru-3-yila-indi-haberler/25907.aspx?3.Page, (Erişim: 11.10.2013).

Eşcinsel Evlilik Bütün ABD Eyaletlerinde Serbest!. (26 Haziran 2015). *Radikal Gazetesi*. http://www.radikal.com.tr/dunya/escinsel_evlilik_butun_abd_eyaletlerinde_serbest-1386441, (Erişim: 13.07.2015).

Mark Zuckerberg, http://tr.wikipedia.org/wiki/Mark_Zuckerberg (Erişim: 15.10.2013).

En Zengin 400 Kişi Servetine 92 Milyar Dolar Daha Koydu. *Hürriyet Gazetesi*. (01 Ocak 2015). http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/27871389.asp, (Erişim: 03.01.2015).

"Facebook Dakikada 5 Bin 869 Doları Cebe Attı!. 29 Ocak 2015). *RadikalGazetesi*.

http://www.radikal.com.tr/teknoloji/facebook_dakikada_5_bin_869_dolari_cceb_atti-1282219, (Erişim: 01.02.2015).

Kuşaklar Arası Çatışma Ve İsyan. http://www.egitimpusulasi.net/?Syf=15&cat_id=134&baslik_name=S3XFn2FrbGFyIEFyYXPEsSDDh2F0xLHFn21hIFZlIMSwc3lhbg==, (Erisim: 25.04.2015).

Kural, S. (04 Mart 2013). *Türkiye'nin Y Kuşağı Mark Zuckerberg'e Özeniyor [Araştırma]*. http://sosyalmedya.co/edelman-y-kusagi-arastirmasi/, (Erişim: 15.10.2013).

Kuran,E. (2012). *Y Kuşağı ve Mentörlük.* http://isyasami.yenibiris.com/Default.aspx?pageID=498&nID=69966&NewsCatID=327&AuthorID=152, (Erişim: 13.10.2013).

Kuran, E. (2011). *"X + Y = Kaç Bilinmeyenli Denklem?".* http://isyasami.yenibiris.com/Default.aspx?pageID=498&nID=60289&NewsCatID=327&AuthorID=152, (Erişim: 13.10.2013).

Kuran, E. (2013). *Y Kuşağı Ezber Bozuyor.* http://isyasami.yenibiris.com/Default.aspx?pageID=498&nID=71840&NewsCatID=327&AuthorID=152,(Erişim: 13.10.2013).

"Kuşaklar Çatışıyor!". http://www.isteinsan.com.tr/iste_ik/kusaklar_catisiyor.html, (Erişim: 18.10.2013).

İnternet Çağının Yeni 'Hippi'leri. (15 *Haziran 2013).* http://www.ailem.com/templates/news/detail/detail12.asp?id=20085&archive=1&prev_place=&cpp=1,(Erişim: 15.10.2013).

Özbayoğlu, G. (13 Haziran 2014). Meslek Seçimi ve Geleceğin Meslekleri. *Cumhuriyet Gazetesi, Bilim ve Teknoloji Dergisi*. http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index2.xhtml#, (Erişim: 13.04.2015).

Mediacat. (31 Mayıs 2012). *Y Kuşağı İnternet Çağının Yeni 'Hippi'leri.* http://www.mediacatonline.com/y-kusagi-internet-caginin-yeni-hippileri/, (Erişim: 12.10.2013).

Mengi, Z. *İş Başarısında Kuşak Farkı.* http://www.kigem.com/is-basarisinda-kusak-farki.html, (Erişim: 14.10.2013).

Mengi, Z. (19 Haziran 2012). *Z Kuşağı Geliyor.* http://www.zeynepmengi.com/2012/06/z-kusagi-geliyor/, (Erişim: 04.11.2014).

Mark Zuckerberg Biyografisi. http://www.milliyet.com.tr/mark-zuckerberg/ (11.01.2015).

Michael McQueen Y Kuşağının Şifrelerini Verdi. (05 Ekim 2011). http://www.btnet.com.tr /35732-michael-mcqueen-y-kusaginin-sifrelerini-verdi.html, (17.03.2015).

Muratoğlu, C. (Şubat 2012). *Sahne Y Kuşağının*. Turkishtime. http://www.dijimecmua. com/flash/index.php?id=5978&page=46, (Erişim: 15.10.2013).

Susuz, H. (3 Haziran 2012). *X Y Z Kuşakları*…

http://danisman-muratdanisman.blogspot.com/2012/06/x-y-z-kusaklar.html, (Erişim: 17.10.2013).

Şahin, O. (23 Nisan 2015). Atatürk'ün Çocuklar ve Gençler Üzerine Söylediği Zamanın Çok Ötesinde 15 Söz. http://onedio.com/haber/ataturk-un-cocuklar-ve-gencler-uzerine-soyledigi-zamanin-cok-otesinde-15-anlamli-soz-495196, (Erişim: 07.07.2015).

Tez, M. (19 Mayıs 2015). Atatürk meğer Y kuşağına hitap ediyormuş!. *Milliyet Gazetesi*. http://www.milliyet.com.tr/ataturk-meger-y-kusagina-hitap/gundem/ydetay/2061066/default.htm, (Erişim: 05.06.2015).

Topçuoğlu, C. (Ağustos 2007). *İyi de Kim Bu Y'ler?*. http://www.rd.org.tr/ayinsozu /AyinSozuAgustos.pdf , (Erişim: 18.10.2013).

Özer, Y. (17 Mayıs 2011). "En Y'eni Nesil". http://www.yaprakozer.com/2011/05/17/en-yeni-nesil/, (Erişim: 18.05.2015).

Tufur, M. (Mayıs 2011). *Türkiye'nin Y Kuşağı.* http://www.conento.com.tr/ uploads/Conentodan_Trkiyenin_Y_Kua_Aratrma_Raporu.pdf, (Erişim: 19.10.2013).

Tüketimin Yeni Kralı Y Kuşağını Tanıyalım. (27 Mayıs 2015). http://eticaretmag.com/ tuketimin-yeni-krali-y-kusagini-taniyalim/, (Erişim: 16.06.2015).

Uzun, A.K. (Aralık 2013). *Kuşaklararası Sinerji Yaratma.* http://www.denetimnet.net/ UserFiles/Documents/Ku%C5%9Faklararas%C4%B1%20Sinerji%20Yaratma.pdf, (Erişim: 28.05.2015).

Üst Anlatı, (14 Ağustos 2013). https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9Cst_anlat%C4%B1, (Erişim: 12.07.2015).

"Z Kuşağı Gümbür Gümbür Geliyor!." (03 Eylül 2015). https://ikiletisim.wordpress.com /2014/09/03/z-kusagi-gumbur-gumbur-geliyor/, (Erişim: 03.04.2015).

http://www.meb.gov.tr/belirligunler/ataturk/Foto/003/Ozdeyis/Ozdeyis.htm, (Erişim: 07.07.2015).

2013 Taksim Gezi Parkı Protestoları, http://tr.wikipedia.org/wiki/2013_Taksim_ Gezi_Park%C4%B1_protestolar%C4%B1, (Erişim: 03.11.2014).

5 Farklı Kuşak İçin Tersine Mentorluk. (13 Haziran 2015). http://www.hurriyet.com.tr /ik/29276373.asp, (Erişim: 16.06.2015).

5. Basım

YAPI TEKNOLOJİSİ

Durmuş Açıkel
Mustafa Altın
Atila Dorum

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 587
Teknik-Mühendislik No.: 48
ISBN: 978-605-133-489-9
© 5. Basım, Ekim 2016

YAPI TEKNOLOJİSİ
Durmuş Açıkel - Mustafa Altın - Atila Dorum

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Açıkel, Durmuş., Altın, Mustafa., Dorum, Atila.
Yapı Teknolojisi / *Durmuş Açıkel - Mustafa Altın - Atila Dorum*
5. Basım, XIV + 312 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-489-9
1. Yapı 2. Teknoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar ve insanlığın ortadan kalkacağı güne kadar insan ve diğer canlıların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılmış tesisler varolacak ve yenileri yapılmaya devam edecektir. Bu tesisler yapılardır.

Her alanda olduğu gibi yapıların inşa edilmesi alanında da belli standartlarda ve kalitede yapı üretilebilmesi için gerekli teknik elemanların, üniversitelerin ilgili bölümlerinden yetiştirilerek mezun edilmeleri, yeterli teknik eğitimin verilebilmesi gereklidir.

Bunun için çeşitli kaynak eserler çok değişik konuları içermekte ve bunlardan ilgililer faydalanmaktadır. Bu alanda ihtiyaç duyulan derli toplu kaynak kitap yetersizliğinden yola çıkarak bu eseri hazırlamaya çalıştık.

Hem Meslek Yüksekokulları İnşaat Programlarında okutulan Yapı Teknolojisi I ve II derslerinin müfredatlarına uygun hem İnşaat Mühendisliği bölümlerinin yapı ve mimarlık bilgisi derslerine uygun, hem de piyasada inşaat işi ile uğraşan teknik elemanlara yapı üretimi sırasında teknik şekilsel kılavuzluk yapabilecek bir eser ortaya çıkarmaya çalıştık.

Eserimizin yukarıda bahsetmeye çalıştığımız kesimlere faydalı olacağını umarız.

Bizleri bu alanda teşvik eden tüm dostlarımıza teşekkür etmeyi bir borç biliriz.

Saygılarımızla.

Durmuş Ali Açıkel - Atila Dorum - Mustafa Altın

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

YAPININ TARİFİ VE SINIFLANDIRMASI 1
YAPIDA ARANILAN ÖZELLİKLER 1
YAPILARIN SINIFLANDIRILMASI 1
Malzemelerine Göre Sınıflandırma 1
Bulundukları Yere Göre Sınıflandırma 1
Sürekliliklerine Göre Sınıflandırma 1
Kullanılacakları Amaca Göre Sınıflandırma 1
Sahipliklerine Göre Sınıflandırma 2
Taşıyıcı Sistemleri Bakımından Sınıflandırma 2
İnşaat Aşamalarına Göre Sınıflandırma 2
Yapıyı Oluşturan Elemanlara Göre Sınıflandırma 2
İNŞAAT SEKTÖRÜNE BAKIŞ 2
İNŞAAT SEKTÖRÜNÜN ÜLKEMİZ EKONOMİSİNDEKİ YERİ 3
TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜNÜN DÜNYADAKİ YERİ 3

İKİNCİ BÖLÜM

YAPIYA HAZIRLIK 5
ARSA SEÇİMİ 5
PROJELERİN HAZIRLANMASI 5
Ön (Avan) Proje 6
Kesin (Uygulama) Proje 6
Detaylar 7
FİNANSMAN 7
Öz Kaynak Finansmanı 8
Kredilerden 8
Kooperatif Üye Aidatlarından 8
Resmi Yatırım Bütçesinden 9
Yap-İşlet-Devret Sistemi ile Finansman Temini 9
İNŞAAT YAPIM RUHSATI ALINMASI 9
YAPI DENETİMİ 9

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZEMİN ÇALIŞMALARI 11
TEMEL ZEMİNİ 11
ZEMİN ETÜTLERİ 11
Soruşturma Yapmak 11
Muayene Çukurları Açmak 12
Sondalama Yapmak 13
Sondaj Yapmak 13
Sondaj Kazığı Kullanmak 14
ZEMİNİN TAŞIMA GÜCÜ 15

Statik (Durgun) Yükleme Deneyleri ... *16*
Tabla Deneyi ... 16
Dinamik (Hareketli) Yükleme Deneyleri ... *18*
PLANIN ZEMİNE UYGULANMASI (Aplikasyon) ... 18
Aplikasyonun Yapılış Sırası ve İşlemleri ... *19*
Ön Aplikasyon (Kaba Aplikasyon) ... *19*
Kesin Aplikasyon ... 19
İP İSKELESİ ... 20
KAZI İŞLERİ ... 25
ZEMİN TÜRLERİ (KAZI İÇİN) ... 25
Toprak Zeminler ... *25*
Yumuşak Toprak ... 25
Sert Toprak ... 26
Küskülük Zeminler ... *26*
Yumuşak Küskülük ... 26
Kaya Zeminler ... *26*
Yumuşak Kaya ... 26
Sert Kaya ... 26
Çok Sert Kaya ... 26
Batak ve Balçık Zeminler ... *26*
KAZI TÜRLERİ ... 27
Hendek Kazısı ... *27*
Sığ Hendek Kazısı ... 27
Normal Hendek Kazısı ... 27
Derin Hendek Kazısı ... 27
Dar Hendek Kazısı ... 27
Galeri Kazısı ... *27*
Çukur Kazısı ... *28*
Sığ Çukur Kazısı ... 28
Normal Çukur Kazısı ... 28
Derin Çukur Kazısı ... 28
Baca Kazısı ... *28*
ELLE YAPILAN SERBEST, DERİN (DAR VE GENİŞ) VE ÖZEL KAZILAR ... 28
Serbest Kazılar ... *29*
Derin Kazılar ... *29*
Geniş Derin Kazılar ... 29
Dar Derin Kazılar ... 29
Özel Kazılar ... *29*
TERİMLER ... 31
Terasman ... *31*
Kazı (Hafir), Dolgu (İmlâ) ... *31*
Klas, Klas Tayini, Klas Farkı ... *31*
Kazı Yapılması ... *31*
El Araçlarıyla Kazı Yapılması ... *32*
Kazı Makineleriyle Kazı Yapılması ... *32*
Patlayıcı Maddeyle Kazı Yapılması ... *33*
KAZI İŞLERİNDE GENEL KURALLAR ... 34
ZEMİNDEN SU ÇIKMASI ... 35
DRENAJ ... 36

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TAHKİMAT İŞLERİ 39
İKSA 39
Ahşap İksalar 40
Çelik İksalar 41
Palplanş 41
Batardo 42
a. Ahşap Batardolar 42
b. Toprak Batardolar 43
c. Çelik Batardolar 44
d. Beton ve Betonarme Batardolar 44

BEŞİNCİ BÖLÜM

YAPILARIN VE YAPI ELEMANLARIN KORUNMASI 45
SU YALITIMININ TARİFİ 45
Su ve Neme Karşı Yapılan Yalıtım 46
SU YALITIM MALZEMELERİ 46
Bitümlü Malzemelerin Sınıflandırılması 46
Asfalt Grubu 46
Doğal Asfaltlar 46
Katran Grubu 47
Bitümlü Bağlayıcılar 47
Katı ve Yarı- Katı Bitümlü Malzeme 47
Asfalt Çimentoları (Penatrasyon Asfaltları) 47
Okside Asfaltlar (Blown Asfaltlar) 47
Kömür Katranı Zifti 48
Sıvı Asfaltlar 48
Katbek Asfaltlar 48
Asfalt Emülsiyonları 48
Asfalt Solüsyonları 48
Modifiye Bitümlü Malzeme 48
SU YALITIM ÖRTÜLERİ 49
Bitüm Esaslı Su Yalıtım Örtüleri 49
Taşıyıcıların Sınıflandırılması 49
Kaplama Bitümleri 50
Yüzey Kaplamaları 50
Plastik Esaslı Su Yalıtım Örtüleri 51
Sürme Tipi Malzemeler 52
Likit Malzemeler 52
Sıvı Plastik Esaslı Malzemeler 52
Pastalar 53
Bitüm Esaslı Malzemeler 53
Çimento Esaslı Malzemeler 53
YAPI KİMYASALLARI 53
Akışkanlaştırıcılar 54
Priz Ayarlayıcılar 54
Su Geçirimsizlik 54
Hava Sürükleyici 54
Dondan Koruyucu 54

Su Azaltıcı *54*
Sıva ve Tıkaç Malzemeleri *54*
İstenmeyen Sulara Dayanıklılık Saklayan Katkılar *55*
Rötre Azaltıcı Katkılar *55*
YARDIMCI MALZEMELER 55
Süzgeçler ve Havalandırma Bacaları *55*
Baskı Lamaları *55*
Harpuştalar *55*
Mastik Macunlar *55*
Yalıtım Ekipmanları *55*
Plastik Örtüler İçin *55*
Bitümlü Örtüler İçin *56*
TEMEL YALITIMLARI PRENSİPLERİ 58
Yalıtıma Giriş *58*
Zemindeki Su Durumunun Tespiti *58*
Zemindeki Su Durumunun Değerlendirilmesi *59*
Zemin Rutubetine Karşı Yalıtım *59*
Basınçsız Suya Karşı Yalıtım *60*
Basınçlı Suya Karşı Yalıtım *60*
Temel Yalıtım Sistemleri *60*
ÇATI YALITIM PRENSİPLERİ 63
Çatıyı Etkiliyen İç ve Dış Faktörler *63*
Çatı Sistemleri *63*
Soğuk Çatılar (Çift Tabakalı Çatılar) 63
Sıcak Çatılar (Tek Tabakalı Çatılar) 63
Spesifik Çözüm 63
Klasik Çözüm 64
Ters Çatı 64
Çatı Taşıyıcı Konstrüksyonlar *67*
Betonarme Çatılar 67
Prefabrike Plak Çatılar 67
Ahşap Çatılar 67
Hafif Metal Çatılar 67
BETONARME KÖPRÜ VE VİYADÜKLERDE SU YALITIMI 67
HAVUZ YALITIMLARI 70
TÜNEL YALITIMLARI 71
Aç-Kapa Tüneller *71*
Oyma Tüneller *71*
Su Kanalları *71*
Depolama Havzalarının Yalıtımları *72*
TERAS ÇATIDA YALITIM KATMANLARI 78
Eğim Betonu *78*
Astar Tabakası *78*
Buhar Kesici Tabaka *78*
Isı Tutucu Tabaka *79*
Buhar Dengeleyici Tabaka *79*
Su Yalıtım Tabakaları *79*
Koruyucu Tabakalar *80*
SHINGLE (ASFALT KİREMİT) 80

Shingle'ın Genel Karakteri *80*
Uygulama Prensipleri *80*
Çatı Yüzeyi 80
Çatı Yüzeyinin Havalandırılması 80
Uygulama ve Tespit 81
HAVA GİRİŞ VE ÇIKIŞLARI 81
Genel *84*
Havalandırma *84*
Isı Yalıtımı *86*
Mantolama *86*

ALTINCI BÖLÜM

İNŞAAT YAPIM YÖNTEMLERİ 91
YERİNDE DÖKME BETONARME YAPIM YÖNTEMLERİ 91
Geleneksel Yapım Yöntemleri *91*
Yığma Yapılar 92
İskelet (Karkas) Yapı 94
İleri Yapım Yöntemleri *95*
Panel Kalıp Sistemi ile Yapı İnşaatı 95
Tünel Kalıp Sistemi 96
KONVANSİYONEL İNŞAAT SİSTEMLERİ İLE TÜNEL KALIP SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI 99
İnşaat Maliyetlerinin Düşürülmesi *100*
İnşaat Süresinin Kısaltılması *102*
İmalat Çeşitlerinin En Aza İndirilmesi *102*
İnşaat Kalitesinin Azami Seviyeye Yükseltilmesi *103*
Orman Ürünlerinin Korunması *103*
Yeni İstihdam Sahası Açılması *104*
Malzeme Tasarrufu *104*
Isı Yalıtımı *105*
Faydalı Alanların Azamiye Çıkartılması *105*
Afet Bölgelerinde Çabuk ve Dayanıklı İnşaat Yapma İmkânının Sağlanması *106*

YEDİNCİ BÖLÜM

TEMELLER 109
TEMEL YATAĞI 109
TEMEL TÜRLERİ 111
Yüzeysel Temeller *111*
Tekil Temeller *114*
Sürekli Temeller *116*
Radye Temeller *120*
Derin Temeller *122*
Ayak Temeller *122*
Kazık Temeller *123*
Kazık Izgaraları *135*
Kesonlar *136*

SEKİZİNCİ BÖLÜM

DUVARLAR 141
DUVARLARIN SINIFLANDIRILMASI 141
FONKSİYONLARI BAKIMINDAN DUVARLAR 141
TAŞIYICI DUVARLAR 141
TAŞ DUVARLAR 142
Taş Duvarlarda Kullanılan Taşların Genel Özellikleri 142
TUĞLA DUVARLAR 152
Tuğla ve Özellikleri 152
TAŞIYICI TUĞLA DUVARLAR 153
Kullanılan Taşıyıcı Tuğla Çeşitleri 153
Taşıyıcı Tuğla Duvarların Örülmesi Sırasında Uyulması Gerekli Kurallar . 154
TAŞIYICI GAZBETON DUVARLAR 154
DOLU BRİKET DUVARLAR 155
PANEL DUVARLAR 156
BÖLÜCÜ DUVARLAR 156
HAFİF BLOK DUVARLAR 157
ALÇI BLOK DUVARLAR 157
KULLANILAN YAPI TAŞLARINA GÖRE DUVARLAR 159
DUVARDA KULLANILAN YAPIŞTIRICIYA GÖRE 159
DUVARLARDA YAPILAN EK İMALATLAR 159
TUĞLA DUVAR DİZİLERİ 160
Tuğla Duvar Örgüleri 161

DOKUZUNCU BÖLÜM

BACALAR 163
ATEŞ BACALARI 163
Bacaların Düzenlenmesi ve Yapım Kuralları 163
HAVALANDIRMA BACALARI VE IŞIKLIKLAR 170
Shunt (Şönt) Baca 171
ÇÖP BACALARI 172
TESİSAT BACALARI 173

ONUNCU BÖLÜM

DİLATASYON DERZLERİ 175
OTURMA VE GENLEŞME DERZLERİ 175
TEMELDE DİLATASYON DERZLERİ 176
DUVARDA DİLATASYON DERZLERİ 177
DÖŞEMEDE DİLATASYON DERZLERİ 178
ÇATI VE TERASTA DİLATASYON DERZLERİ 179
TİTREŞİM DERZLERİ 180
HAREKET DERZLERİ 180

ON BİRİNCİ BÖLÜM

MERDİVENLER 181
ELEMANLAR, KURALLARI VE HESAPLARI 181
Rıht 181
Rıht Yükseklikleri (a) 182

Basamak *183*
Merdiven Kolu *184*
Merdiven Kol Genişliği (G) 184
Merdiven Kol Boyu (L) 184
Merdiven Kol Boylarının Bulunması 184
Sahanlık *188*
Çıkış Hattı *188*
Merdiven Yüksekliği *188*
Merdiven Kovası *188*
Limonluk *188*
Korkuluk ve Küpeşte *189*
MERDİVEN ŞEKİLLERİ 191
ÖRNEK PROBLEMLER VE ÇÖZÜMLERİ 196
YAPILDIKLARI MALZEMEYE GÖRE MERDİVEN TÜRLERİ 198
Taş Merdivenler *198*
Tuğla Merdivenler *200*
Beton Merdivenler *200*
Betonarme Merdivenler *201*
Parça Basamaklı Betonarme Merdivenler 201
Tekparça Betonarme Merdivenler 205
Çelik Merdivenler *209*
Ahşap Merdivenler *210*

ON İKİNCİ BÖLÜM

ÇATILAR 215
ÇATI EĞİMİ 215
ÇATI ŞEKİLLERİ 218
Sundurma Çatı *218*
Beşik Çatı *218*
Kırma Çatı *219*
Mansard Çatı *220*
Kule Çatı *220*
Fenerli Çatı *221*
Şet Çatı *221*
Kombine Çatı *222*
Haçvari Çatı *222*
ÇATIYI YÜZEYLERİNİ OLUŞTURAN ELEMANLAR 224
PLANA GÖRE ÇATI DÜZENLENMESİ 224
Planı Dikdörtgenlere Bölerek Plana Çatı Düzenlenmesi *225*
Saçaklara Paraleller Çizerek Plana Çatı Düzenlenmesi *225*
YAPILDIKLARI GERECE GÖRE ÇATI TÜRLERİ 225
Ahşap Çatılar *225*
Oturtma Ahşap Çatılar 228
Detay Çizimleri 231
Asma Ahşap Çatılar 237
Çelik Çatılar *238*

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TENEKECİLİK İŞLERİ 241
Dereler 242
Duvar ve Baca Dipleri 243
Oluklar 244
Asma Oluklar 244
Gizli Oluklar 246
Borular 247
PVC Çatı Oluğu ve Boruları 249

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEÇİCİ İŞLER 251
KALIPLAR 251
Klasik Ahşap Kalıp 252
Ahşap Kalıp Elemanları 255
Ahşap Kalıbın Montajı (Kurulması) 255
Ahşap Kalıbın Sökülmesi 257
Ahşap Kalıp Malzemelerinin Hesaplanması 257
TÜNEL KALIP 259
Tünel Kalıp Ekip ve Ekipmanları 260
Tünel Kalıbın Kuruluşu 262
Tünel Kalıp Sisteminde Beton Dökülürken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 263
Tünel Kalıbın Sökülüşü 263
Yarım Tünel Kalıp 265
Yarım Tünel Kalıp Montajı 269
Tünel Kalıp Teknik Bilgileri 273
Panolar 273
İskeleler 274
Beton Kesici Elemanlar 275
Malzemeler 275
PANEL KALIP 275
Sabit (Klasik) Panel Kalıp 275
Ahşap Panel Kalıplar 276
Playwood Panel Kalıp 276
Çelik Panel Kalıplar 277
Polyester Panel Kalıp 280
Kayar Panel Kalıplar 280
PREFABRİK ELEMAN KALIPLARI 2820
İSKELELER 282
İş İskeleleri 283
Duvar İskelesi 284
Tavan İskelesi 284
Yürür Platform İskele 285

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

BOYALAR VE BADANALAR 295
BOYALAR 295
Boyaların Sınıflandırılmaları 295

Bağlayıcılarına Göre Sınıflandırma *295*
Kurumalarına Göre Sınıflandırma *295*
Kullanımlarına Göre Sınıflandırma *296*
Parlaklıklarına Göre Sınıflandırma *296*
YAPILARDA KULLANILAN BOYA SİSTEMLERİ 296
Yağlı Sistem *296*
Sentetik Sistem *296*
Plastik Sistem *296*
BOYA, BADANA, CİLA GENEL TEKNİK ŞARTNAMESİ 296
TAHRİP EDİCİ UNSURLARIN BOYALAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 297
TATBİK EDİLEN YÜZEYDEN GELEN ETKİLER 297
DIŞ ETKİLER 298
YARDIMCI MADDELER 298
YÜZEY HAZIRLAYICI MALZEMELER 298
MACUNLAR 299
DİĞER YARDIMCI MALZEMELER VE AHŞAP KORUYUCULAR 299
BOYA UYGULAMALARI VE GENEL İLKELER 300
UYGUN BOYA SİSTEMİNİN SEÇİMİ 300
BOYA UYGULAMAYA İLİŞKİN ŞARTLAR 301
GENEL BOYA UYGULAMA YÖNTEMLERİ 302
KULLANIM SIRASINA GÖRE BOYALAR 303
İlk Kat Astarlar (Primer) *303*
Ana Katlar *303*
Uygulamada Genel İlkeler, Notlar *304*
BOYA UYGULAMA KURALLARI 305
AHŞAP YÜZEYLERİN BOYANMASI VE İŞ SIRASI 305
Yüzeyin Hazırlanması *305*
Birinci Kat Astar Boyanın Sürülmesi *306*
Macun Çekilmesi *306*
İkinci Kat Astar Boyanın Sürülmesi *306*
Son Kat Boyanın Sürülmesi *306*
KAGİR YÜZEYLERİN BOYANMASI VE İŞ SIRASI 306
METAL YÜZEYLERİN BOYANMASI VE İŞ SIRASI 307
BADANALAR 308
Kireç Badana *308*
Tutkallı (Alekol) Badana *308*
Sütlü (Kazein) Badana *308*
Mermer Badana *308*
Toz Badana *308*
Çimento Badana *308*
Plastik Badana *309*
MACUNSUZ YÜZEYİN PLASTİK BADANAYA HAZIRLANMASI 309
MACUNLU YÜZEYİN PLASTİK BADANAYA HAZIRLANMASI 309
BOYA VE BADANA MALZEMELERİ İLE İLGİLİ STANDARTLAR 309

KAYNAKLAR 311

KAYNAKLAR

1. Güner S. M., Yüksel A., Yapı Bilgisi, Erzurum, 2001
2. Güner S. M., Yüksel A., Yapı Teknolojisi I-II, İstanbul, 2001
3. Özcan K., Yapı, Barışcan Ofset, Ankara, 2002
4. Mesa İmalat A.Ş. Ürün Katalogu
5. Pancarcı A., Öcal M. E., Yapı İşletmesi ve Maloluş Hesapları, İstanbul, 1995
6. İzoder, İzolasyon Seminer Notları, 2000
7. Açıkel D. A., İnşaat Mühendisliği Uygulama Ders Notları, Konya, 1997
8. www.stroton.com

Yrd. Doç. Dr. Soner Gökten

YAPILANDIRILMIŞ FİNANS

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 14
ISBN: 978-605-9663-13-7
© 1. Basım, Nisan 2016

YAPILANDIRILMIŞ FİNANS
Yrd. Doç. Dr. Soner Gökten

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gökten, Soner.
Yapılandırılmış Finans/ Soner Gökten
1. Basım, XIV+226, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-13-7
1. Finans Mühendisliği 2. Risk Yönetimi 3. Türev Araçlar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Yapılandırılmış finans Türkiye için halen yeni sayılabilecek ancak kısa bir zamanda sıklıkla uygulanması muhtemel bir alandır. Finansal yenilikçilik kapsamında değerlendirilen bu tür finansal mühendislik uygulamalarının 2007 yılındaki ABD kaynaklı finansal krizden gelen kötü şöhreti, sağladığı avantajların yanı sıra yol açtığı istenmeyen sonuçlar itibariyle de yapılandırılmış finansı günümüzde üzerinde daha çok tartışılan bir konu haline getirmiştir. Ne var ki, bitip tükenmek bilmeyen getiri iştahı uluslararasılaşan finansal piyasalarda yapılandırılmış finans uygulamalarının hız kesmeden devam etmesine neden olmaktadır. Bu kitap yapılandırılmış finans uygulamalarının ne olduğunu, neyi amaçladığını, ne şekilde uygulandığını varsayımsal modellere dayanarak ve mümkün mertebe somutlaştırarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Finansal yenilikçilik kapsamında geliştirilen ve geliştirilecek tüm finansal mühendislik ürünleri yapılandırılmış finans kavramı içerisinde ele alınmaktadır. Vadeli piyasalar ve türev araçlarla başlayan bu yolculuk, iki taraflı işlemlere yapısal uygulamaların eklenmesiyle devam etmiş; bugün itibariyle sınır tanımayan finansal çözümlerle karşılaşmamızı sağlamıştır. Bu haliyle yapılandırılmış finans, ortaya çıkardığı hibrit ve sentetik araçlarla adeta finans alanının araştırma ve geliştirme laboratuvarı konumuna gelmiştir. Dolayısıyla yapılandırılmış finans temel finans bilgilerinin üzerine inşa edilen; bünyesinde risk yönetimi, bankacılık, sigortacılık, türev araçlar ve portföy yönetimi gibi çok sayıda saç ayağını barındıran bir konu başlığı olarak değerlendirilmelidir.

Çalışma, yapılandırılmış finans uygulamalarını temel düzeyde ve özellikle finansal kurumlar açısından ele almaktadır. İleri düzey finans eğitimleri için kaynak olarak kullanılabileceği gibi, çalışmanın özellikle finansal piyasa uygulayıcıları açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu kitap, Prof. Dr. Kamil Büyükmirza'nın danışmanlığında hazırladığım ve 2014 yılında, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı Doktora Programında tez olarak sunduğum 'Yapılandırılmış Finans Nakit Akımı Modellemeleri ve Türkiye için Yapısal Bir Öneri' başlıklı çalışmadan üretilmiştir. Ayrıca kitapta, Prof. Dr. Nevzat Aypek'in danışmanlığında hazırladığım ve 2007 yılında, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Programında tez olarak sunduğum 'Vadeli İşlem Sözleşmeleri Kullanımına Dayalı Korunma Stratejileri' başlıklı çalışmadan da faydalanılmıştır.

Kitabın, yapılandırılmış finans konu başlığında Türkçe Literatürde faydalı bir yer edineceğine inanıyorum. Bu ilk baskı hiç şüphesiz ki bir başlangıç noktası olacaktır. İlerleyen baskılarda, yapılandırılmış finans alanına ait yapılacak eklemelerle kitabın genişletilmesi ve geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda sizlerden gelecek değerli eleştiriler, kitabın daha iyi bir hale gelmesi açısından son derece önemlidir.

Finans alanında ilerlememde emeği geçen tüm değerli hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi iletmeyi bir borç bilirim. Henüz üniversite öğrencisiyken beni finansla tanıştıran, bana finansı sevdiren ve her daim destek olan değerli hocam Prof. Dr. Güray Küçükkocaoğlu'na ayrıca teşekkür ederim.

Hiç şüphesiz ki her emek onlardan çalınan zaman anlamına geliyor. Beni bir an olsun desteklemeyi bırakmayan eşim Pınar ve oğlum Çınar'a en derin minnetlerimi sunarım.

Saygılarımla

Yrd. Doç. Dr. Soner GÖKTEN

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **ix**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **xi**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xiii**

1. BÖLÜM
YAPILANDIRILMIŞ FİNANS

1.1. Kavramsal Çerçeve 2
1.1.1. Yapılandırılmış Finansın Amaçları 6
1.1.2. Kullanılan Araçlar 8
1.1.2.1. Faiz Oranı Türevleri 8
1.1.2.2. Kredi Türevleri 8
1.1.3. Kullanılan Teknikler 9
1.1.3.1. Menkulkıymetleştirme 9
1.1.3.2. Alta Sıralama 12
1.1.3.2.1. Derecelendirme ve Yapılandırılmış Finans 13

2. BÖLÜM
FAİZ ORANI VE KREDİ TÜREVLERİ

2.1. Faiz Oranı Türevleri 18
2.1.1. İleriye Yönelik Faiz Oranı Sözleşmeleri (FRAs) 18
2.1.2. Faiz Oranı Vadeli İşlem Sözleşmeleri 23
2.1.2.1. Eurodolar Mevduat Sertifikası Vadeli İşlem Sözleşmeleri 26
2.1.2.2. Devlet Tahvili Vadeli İşlem Sözleşmeleri 28
2.1.3. Temel (Vanilya) Faiz Oranı Swapı (IRS) 31
2.1.3.1. Çeşitli Faiz Oranı Swap (IRS) Çözümleri 34
2.1.4. İleriye Yönelik Faiz Oranı Sözleşmesi Opsiyonları 38

2.1.4.1. Tavan Opsiyonları 40
2.1.4.2. Taban Opsiyonları 42
2.1.4.3. Yaka Opsiyonları 44
2.1.4.4. Koridor Opsiyonları 46
2.1.5. Swap Opsiyonları 46
2.2. Kredi Türevleri 48
2.2.1. Kredi Temerrüt Swapları (KTS) 49
2.2.1.1. Tek-İsimli Kredi Temerrüt Swapları 51
2.2.1.2. Endeks Kredi Temerrüt Swapları 53
2.2.1.3. Sepet Kredi Temerrüt Swapları 55
2.2.1.3.1. Sıralı Sepet Kredi Temerrüt Swapları 56
2.2.1.3.2. Ast Sepet Kredi Temerrüt Swapları 57
2.2.1.3.3. Üst Sepet Kredi Temerrüt Swapları 60
2.2.1.3.4. İçsel Risk Sınıflandırması 62
2.2.2. Varlık Swapları 62
2.2.3. Toplam Getiri Swapları 64
2.2.4. Kredi Bağlantılı Tahvil 65

3. BÖLÜM

YAPILANDIRMA

3.1. Hak ve Artık Hak Kavramları 70
3.1.1. Firmanın Geliri Üzerindeki Talep Hakkı 70
3.1.2. Firmanın Varlıkları Üzerindeki Talep Hakkı 71
3.2. Bilançonun Ekonomik Yapısı 71
3.2.1. Bilanço İçi Yapılandırma 72
3.2.2. Bilanço Dışı Yapılandırma 73
3.3. Menkulkıymetleştirme 76
3.4. Kredi Zenginleştirme 81
3.4.1. İçsel Kredi Zenginleştirme 81
3.4.1.1.Alta Sıralama 82
3.4.1.2. Aşırı Teminatlandırma 86

3.4.1.3. Pozitif Fark 88
3.4.2. Dışsal Kredi Zenginleştirme 88

4. BÖLÜM

TEMİNATLANDIRILMIŞ BORÇ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

4.1. Nakit Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri (NTBY) 92
4.1.1. Nakit Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri Türleri 93
4.1.1.1. Pasif Nakit Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri 93
4.1.1.2. Aktif Nakit Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri 102
4.2. Sentetik Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri (STBY) 110
4.2.1. Sentetik Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri Türleri 111
4.2.1.1. Tam Fonlanmış Sentetik Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri 112
4.2.1.2. Kısmi Fonlanmış Sentetik Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri 122

5. BÖLÜM

TÜRKİYE VE YAPILANDIRILMIŞ FİNANS

5.1. 2007 Finansal Krizi ve Yapılandırılmış Finans 136
5.1.1. Temerrüt Korelasyonu ve Sistematik Risk 137
5.1.2. Magnetar Ticareti: Sermaye Yapısı Arbitrajı 140
5.2. Türkiye'de Yapılandırılmış Finans 144
5.2.1. Türkiye'deki Yapılandırılmış Finans Düzenlemeleri 144
5.2.1.1. Teminatlı Menkul Kıymetler Tebliği 148
5.2.1.2. Menkulkıymetleştirmelere İlişkin Risk Ağırlıklı Tutarların Hesaplanması Hakkında Tebliğ 151
5.2.1.3. Türkiye İçin Yapısal Model Önerisi 152

EK 1: KORUNMA KAVRAMI VE UYGULAMASI 159

6.1. Genel Hatlarıyla Vadeli İşlem Sözleşmeleri 160
6.1.1. Vadeli İşlem Sözleşmeleri 160
6.1.2. Vadeli İşlem Piyasaları 161

6.1.2.1. Nakdi Uzlaşma....161
6.1.2.2. Marj Gereksinimi....162
6.1.2.3. Piyasa Katılımcıları....163
6.2. Korunma: Kavramlar ve Yöntemler....164
6.2.1. Korunma Kavramı....165
6.2.2. Baz Kavramı....168
6.2.2.1. Vadeli ve Spot Fiyatların Yakınsaması....168
6.2.2.2. Baz Riski....169
6.2.3. Korunma Oranı....172
6.2.4.Taşıma Maliyeti Yaklaşımı ve Uygun Pozisyon Seçimi....174
6.2.5. Sözleşme Seçimi....176
6.2.6. Korunmanın Yuvarlanması....177
6.2.7. Spread Kavramı....177
6.3. Uygulama Örneği: Emtia Vadeli İşlem Sözleşmeleri Kullanımına Dayalı Korunma....177
6.3.1. Örnek Olay....178
6.3.1.1. Altın VİS'leri Korunma Olanağının Değerlendirilmesi....179
6.3.1.2. Korunma Adedinin Tespiti....183
6.3.1.3. Örneğe İlişkin Sonuçlar ve Değerlendirmeler....184

EK 2: MENKULKIYMETLEŞTİRMEYE İLİŞKİN RİSK AĞIRLIKLI TUTARLARIN HESAPLANMASI HAKKINDA TEBLİĞ 189
KAYNAKÇA.... 217

KAYNAKÇA

ADAM. T.; "Capital Expenditures, Financial Constraints, and the Use of Options", Journal of Financial Economics, May, 92(2), 2009, s. 238–251.

AKGÜÇ. Ö.; Finansal Yönetim, 7. Baskı, İstanbul: Avcıol Basım-Yayın, 1998.

AKSOY. A. ve TANRIÖVEN, C.; Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi. 3. Baskı, Gazi Kitabevi, 2007.

ALBANESE, C. ve TOMPAIDIS, S.; "Small Transaction Cost Asymptotics and Dynamic Hedging", European Journal of Operational Research, Vol 175, December 2006. pp. 703-716

ALEXANDER. C. ve KAECK. A.; "Regime Dependent Determinants of Credit Default Swap Spreads", Journal of Banking & Finance, June, 32(6), 2008, s. 1008–1021.

ALLAYANNIS, G. ve WESTON J.; "The Use of Foreign Currency Derivatives and Firm Market Value", Review of Financial Studies, 14:1, Spring 2001, s. 243-76.

ALLEN. F., BABUS, A. ve CARLETTİ. E.; "Asset Commonality, Debt Maturity and Systemic Risk", Journal of Financial Economics, June, 104(3), 2012, s. 519–534.

AN. X., DENG. Y., NICHOLS. J.B. ve SANDERS. A.B.; "Credit Risk and Subordination Levels in Commercial Mortgage-backed Securities", IRES Working Paper Series, 2013, IRES2013-008, January. Erişim: http://www.ires.nus.edu.sg/workingpapers/IRES2013-008.pdf.

ANSON. M.J.P., FRANK. J., FABOZZİ. F.J., CHOUDHRY. M. ve CHEN. R-R.; Credit Derivatives: Instruments, Applications, and Pricing, John Wiley & Sons, 2004.

ARDITTI. F.D.; Derivatives: A Comprehensive Resource for Options, Futures, Interest Rate Swaps and Mortgage Securities, Financial Management Association Survey and Synthesis Series, Harvard Business School Press, 1996.

ARORA. N., GANDHI. P. ve LONGSTAFF. F. A.; "Counterparty Credit Risk and the Credit Default Swap Market", Journal of Financial Economics, February, 103(2), 2012, s. 280–293.

ATEŞ. G.; "Gelişmekte Olan Piyasalarda Kredi Temerrüt Swapları", Active Dergisi, 34, 2004, s. 9-20.

AYOTTE. K. ve GAON. S.; "Asset-Backed Securities: Costs and Benefits of 'Bankruptcy Remoteness'", Review of Financial Studies, 24(4), 2011, s. 1299–1336.

BARAJAS. A., CHAMI. R., COSIMANO. T. ve HAKURA. D.; "U.S. Bank Behavior in the Wake of the 2007–2009 Financial Crisis", IMF Working Paper, Middle East and Central Asia Department and IMF Institute, WP/10/131, May, 2010.

BATTEN. J. ve HOGAN. W.; "A Perspective on Credit Derivatives", International Review of Financial Analysis, 11(3), 2002, s. 251–278.

BDDK; "Menkul Kıymetleştirmelere İlişkin Risk Ağırlıklı Tutarların Hesaplanması Hakkında Tebliğ", BDDK, 28337 Sayılı Resmi Gazete, 28 Haziran 2012.

BENMELECH. E. ve DLUGOSZ. J.; "The Alchemy of CDO Credit Ratings", Journal of Monetary Economics, Carnegie-Rochester Conference, Volume(56), 2009, s. 617–634.

BENMELECH. E. ve DLUGOSZ. J.; "The Credit Rating Crisis", National Bureau of Economics Research Macroeconomics, April, Volume:24, University of Chicago Press, 2010, s. 161-207.

BERGER. A.N., FRAME. W.S. ve IOANNIDOU. V.; "Reexamining the Empirical Relation between Loan Risk and Collateral: The Roles of Collateral Characteristics and Types", Federal Reserve Bank of Atlanta Working Paper, 2011-12, September. Erişim: frbatlanta.org/pubs/WP.

BIELECKI. T.R. ve RUTKOWSKI. M.; Credit Risk: Modeling, Valuation and Hedging, Springer, 2004.

BIS; "The Role of Ratings in Structured Finance: Issues and Implications", Report submitted by a Working Group established by the Committee on the Global Financial System, January, 2005, s. 1-63.

BLUNDELL-WIGNAL. A. ve ATKINSON. P.; "Origins of the Financial Crisis and Requirements for Reform", Journal of Asian Economics, Issue 20, 2009, s. 536-548.

BOLLERSLEV. T., CAI. J. ve SONG. F.M.; "Intraday Periodicity, Long Memory Volatility, and Macroeconomic Announcement Effects in the US Treasury Bond Market", Journal of Empirical Finance, 7, 2000, s. 37-55.

BOMFIM. A.N.; Understanding Credit Derivatives and Related Instruments, Elsevier Academic Press, 2005.

BRADFORD, C.; "Spot Rates, Forward Rates and Exchange Market Efficiency" , Journal of Financial Economics, August, 1977, s. 55-60.

CAMPELLO. M. ve MATTA. R.; "Credit Default Swaps and Risk-Shifting", Economics Letters, December, 117(3), 2012, s. 639–641.

CAPRIO. G.; Handbook of Key Global Financial Markets, Institutions, and Infrastructure, Elsevier, 2013.

CARBO-VALVERDE. S., MARQUES-IBANEZ. D. ve RODRIGUEZ-FERNANDEZ. F.; "Securitization, Risk-Transferring and Financial Instability: The Case of Spain", Journal of International Money and Finance, February, 31(1),2012, s. 80–101.

CARLSTROM. C. ve SAMOLYK. K.; "Loan Sales as a Response to Market-Based Capital Constraints", Journal of Banking and Finance, 19, 1995, s. 627-646.

ÇETİNKAYA. Ş.; "Asimetik Bilgi ve Para Politikasının Etkinliği", Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Spring, 13(2), 2006, s. 151-163.

CHAMBERS. N.; Türev Piyasalar, 3. Baskı, BetaBasım Yayım Dağıtım, 2009.

CHANCE. D.M. ve BROOKS. R.; Introduction to Derivatives and Risk Management, Eighth Edition, South-Western Gengage Learning, 2009.

CHAPLIN. G.; Credit Derivatives: Risk Management, Trading and Investing, John Wiley & Sons, 2005.

CHISHOLM. A. M.; Derivatives Demystified, Wiley Finance, 2004.

CHORAFAS. D.N.; The Management of Bond Investments and Trading of Debt, Elsevier Butterworth-Heinemann, 2005.

CHOUDHRY. M.; Corporate Bonds and Structured Financial Products, Elsevier Butterworth-Heinemann, 2004.

CHOUDHRY. M.; The Repo Handbook, Second Edition, Elsevier Butterworth-Heinemann, 2010.

CLARKE. S.; "Kredi Türevleri: Pazarda Büyüme Sürdürülebilecek Mi?", Active Dergisi, Sayı:25, 2002, s. 1-4.

CME; "Understanding Treasury Future", CME Group Education Materials, January, 2013.Erişim: http://www.cmegroup.com/education/files/understanding-treasury-futures.pdf

COVAL. D.J., JUREK. J. ve STAFFORD. E.; "The Economics of Structured Finance", Harvard Business School Working Paper 09-060, 2008, s.1-36.

CROTTY. J.; "Structural Causes of the Global Financial Crisis: A Critical Assessment of the "New Financial Architecture", Working Paper, University of Massachusetts, Department of Economics, No. 2008-14.

CULP. C. L.; Structured Finance & Insurance: The Art of Managing Capital and Risk, New Jersey: John Wiley & Sons, 2006.

CUSATIS, P. ve THOMAS, M.; Hedging Instruments & Risk Management, Mc Graw Hill, USA, 2005.

CUSATIS. P. ve THOMAS. M.; Hedging Instruments & Risk Management. New York: McGraw-Hill, 2005.

DAS. S. R. ve HANOUNA. P.; "Hedging Credit: Equity Liquidity Matters", Journal of Financial Intermediation, January, 18(1), 2009, s. 112–123.

DAS. S. R. ve STATMAN. M.; "Options and Structured Products in Behavioral Portfolios", Journal of Economic Dynamics and Control, January, 37(1), 2013, s. 137–153.

DAS. S.; Derivative Products and Pricing: The Das Swaps and Financial Derivatives Library. John Wiley & Sons, 2006.

DAS. S.; Structured Notes and Derivative Embedded Securities, London: Euromoney Publications, 1996.

DAS. S.; Structured Products & Hybrid Securities, 2nd Edition, John Wiley & Sons, 2001.

DAVIS. H. A.; "The Definition of Structured Finance: Results from a Survey", Journal of Structured Finance, Fall, 11(3), 2005, s. 5-10

DEMARZO. P.; "The Pooling and Tranching of Securities: A Model of Informed Intermediation", Review of Financial Studies, Spring, 18(1), 2005, s. 1-35.

DENG. Y., GABRIEL. S. A. ve SANDERS. A. B.; "CDO Market Implosion and the Pricing of Subprime Mortgage-Backed Securities", Journal of Housing Economics, June, 20(2), 2011, s. 68–80.

DOĞRU. H.; "Basel II ve IAS 39 Muhasebe Standardı Çerçevesinde Menkul Kıymetleştirme İşleminin Türkiye'de Banka ve Diğer Kaynak Şirketlerin Bilanço ve Sermaye Yeterliliği Yükümlülüklerine Etkileri", Bankacılar Dergisi, Sayı 62, 2007, s. 44-58.

DUFFIE. D.; "Comments: Irresistible Reasons for Better Models of Credit Risk", Financial Times, 16 April 2004.

DURBIN, M.; All About Derivatives, Mc Graw Hill, USA, 2006.

DWYER. G. P. ve TKAC. P.; "The Financial Crisis of 2008 in Fixed-Income Markets", Journal of International Money and Finance, December, 28(8), 2009, s. 1293–1316.

EALES. B.A. ve CHOUDHRY. M.; Derivative Instruments, Elsevier Butterworth-Heinemann, 2003.

EDERINGTON, L. H.; "The hedging Performance of The New Futures Markets" , Journal of Finance, Vol 34, March, 1977, s. 157-170.

EDWARDS, F.R. ve CANTER, M.S.; "Metallgesellschaft and The Economics Of Synthetic Storage", Journal of Applied Corporate Finance, 7:4, 1995, s. 62-76.

ELAMIN. M.; "Believe Only What You See: Credit Rating Agencies, Structured Finance, and Bonds", FRB of Cleveland Working Paper, No. 12-22, October 29, 2012. Erişim: SSRN, http://ssrn.com/abstract=2168463

FABOZZI. F. J., DAVIS. H. A. ve CHOUDHRY. M.; Introduction to Structured Finance, New Jersey: John Wiley & Sons, 2006.

FABOZZI. F. J.; Fixed Income Analysis, Second Edition, New Jersey: John Wiley & Sons, 2007.

FABOZZI. F. ve GOODMAN. L.; Investing in Collateralized Debt Obligations, New York: John Wiley & Sons, 2001.

FCIC; "Credit Derivatives and Mortgage-Related Credit Derivatives", Financial Crisis Inquiry Commission Preliminary Staff Report, 2010. Erişim: www.fcic.org.

FLAVELL. R.R.; Swaps and Other Derivatives, Second Edition, John Wiley & Sons, 2010.

FRANÇOIS. P. ve HUBNER. G.; "Credit Derivatives with Multiple Debt Issues", Journal of Banking & Finance, May, 28(5), 2004, s. 997–1021.

GRIEVES. R., MARCUS. A.J. ve WOODHAMS. A.; "Delivery Options and Convexity in Treasury Bond and Note Futures", Review of Financial Economics, 19, 2010, s. 1-7.

GUPTA. A. ve SUBRAHMANYAM. M. G.; "Pricing and Hedging Interest Rate Options: Evidence from Cap–Floor Markets", Journal of Banking & Finance, March, 29(3), 2005, s. 701–733

GUPTA. S.L.; Financial Derivatives: Theory, Concepts and Problems. New Delhi: Prentice Hall of India, 2006.

HAKYEMEZ. C.; Menkulkıymetleştirmede Örnek Ülke Uygulamaları ve Türkiye için Öneriler, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü Anabilim Dalı, 2012.

HAUSHALTER, G.D.; "Financial Policy, Basis Risk, and Corporate Hedging: Evidence from Oil and Gas Producers", Journal of Finance, 55:1, 2000, s. 107-52.

HIGGINS. K.L.; Financial Whirlpools: A Systems Story of the Great Global Recession, Elsevier, 2013.

HOUWELING. P. ve VORST. T.; "Pricing Default Swaps: Empirical Evidence", Journal of International Money and Finance, December, 24(8), 2005, s. 1200–1225.

HOWARD, C. T. ve D'ANTONIO, L. J.; "A Risk-Return Measure of Hedging Effectiveness", Journal of Financial and Quantitative Analysis, Vol. 19, No. 1., 1984, s. 101-112.

HULL. J. C.; Options, Futures and Other Derivatives, Sixth Edition ed. New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2005.

IBRAGIMOV. R., JAFFEE. D. ve WALDEN. J.; "Diversification Disasters", Journal of Financial Economics, Issue 99, 2011, s. 333–348.

ISCOE. I. ve KREININ. A.; "Valuation of Synthetic CDOs", Journal of Banking and Finance, November, 31(11), 2007, s. 3357–3376.

İTMKT; İpotek Teminatlı Menkul Kıymetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri:III, No:33). Resmî Gazete Sayı : 26603, 4/08/2007.

JAGANNATHAN. R., KAPLIN. A. ve SUN. S.; "An Evaluation of Multi-Factor CIR Models Using LIBOR, Swap Rates, and Cap and Swaption Prices", Journal of Econometrics, September-October, 116(1-2), 2003, s. 113–146.

JANKOWITSCH. R., PULLIRSCH. R. ve VEZA. T.; "The Delivery Option in Credit Default Swaps", Journal of Banking & Finance, July, 32(7), 2008, s. 1269–1285.

JARROW. R. A. ve OLDFIELD. G. S.; "Forward Contracts and Futures Contracts", Journal of Financial Economics, December, 9(4), 1981, s. 373–382.

JOBST. A.A.; "A Primer on Structured Finance", Journal of Derivatives and Hedge Funds, 13(3), 2007, ICFAI Journal of Risk Management. Erişim: SSRN, http://ssrn.com/abstract=832184 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.832184

JOBST. A.A.; "Back to Basics: What is Securitization?", Finance and Development, 45(3), September, 2008, s.48-49

JORION. P. ve ZHANG. G.; "Good and Bad Credit Contagion: Evidence from Credit Default Swaps", Journal of Financial Economics, June, 84(3), 2007, s. 860–883.

KARABIYIK. L. ve ANBAR. A.; "Kredi Temerrüt Swapları ve Kredi Temerrüt Swaplarının Fiyatlandırılması", MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Temmuz, Sayı:31, 2006, s. 49-60.

KAVANAGH. B.T.; "The Uses and Abuses of Structured Finance", Policy Analysis, No.479, July 31 2003, s.1-15.

KFFT; "Konut Finansmanı Fonlarına ve İpoteğe Dayalı Menkul Kıymetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ" (Seri:III, No:34), Resmî Gazete, Sayı : 26603, 4/08/2007.

KIM. T., KOO. B. ve PARK. M.; "Role of Financial Regulation and Innovation in the Financial Crisis", Journal of Financial Stability, August, 2012, s. 662-672.

KIMBER. A.; Credit Risk: From Transaction to Portfolio Management, Elsevier Butterworth-Heinemann, 2004.

KOBAYASHI. M. ve OSANO. H.; "Nonrecourse Financing and Securitization", Journal of Financial Intermediation, October, 21(4), 2012, s. 659–693.

KOLB. R. ve OVERDALH. J.A.; Financial Derivatives, Third Edition, John Wiley & Sons, 2006.

LARSSON. C. F.; "What Did Frederick the Great Know about Financial Engineering? A Survey of Recent Covered Bond Market Developments and Research", The North American Journal of Economics and Finance, August, Volume 25, 2013, s. 22–39.

LAWS, J. ve THOMPSON, J.; "Hedging Effectiveness Of Stock Index Futures", Journal of European Journal of Operational Research, Vol. 176, February, 2007, s. 177-191.

LEE. J. H. ve STOCK. D.; "Embedded Options and Interest Rate Risk for Insurance Companies, Banks and Other Financial Institutions", The Quarterly Review of Economics and Finance, Summer, 40(2), 2000, s. 169–187.

LI. H. ve MAO. C. X.; "Corporate Use of Interest Rate Swaps: Theory and Evidence", Journal of Banking and Finance, August, 27(8), 2003, s. 1511–1538.

LINDEN. D. V.; "Denomination of Currency Decisions and Zero-Cost Options Collars", Journal of Multinational Financial Management, February, 15(1), 2005, s. 85–98.

LOUTSKİNA. E.; "The Role of Securitization in Bank Liquidity and Funding Management" , Journal of Financial Economics, June, 100 (3), 2011, s. 663–684.

MAHLMANN. T.; "Did Investors Outsource Their Risk Analysis to Rating Agencies? Evidence from ABS-CDOs", Journal of Banking and Finance, Issue 36, 2012, s. 1478–1491.

MAHLMANN. T.; "Hedge Funds, CDOs and the Financial Crisis: An Empirical Investigation of the 'Magnetar Trade'", Journal of Banking & Finance, Issue 37, 2013, s. 537-548.

MENEGUZZO. D. ve VECCHIATO. W.; "Copula Sensitivity in Collateralized Debt Obligations and Basket Default Swaps", Journal of Futures Markets, January, 24(1), 2004, s. 37–70.

MITCHELL. J.; "Financial Intermediation Theory and the Sources of Value in Structured Finance Markets", Working Paper No. 71, Belgium: National Bank of Belgium, 2004.

MITRA. S., DATE. P., MAMON. R. ve WANG. I-C.; "Pricing and Risk Management of Interest Rate Swaps", European Journal of Operational Research, 228, 2013, s. 102-111.

MORGAN. D.; "Rating Banks: Risk and Uncertainty in an Opaque Industry", American Economic Review, 92(4), 2002, s. 874–888.

NAWALKHA. S.K., BELIAEVA. N.A. ve SOTO. G.M.; Dynamic Term Structure Modeling: The Fixed Income Valuation Course, John Wiley & Sons, Inc, 2007.

NDSF; "New Developments in Structured Finance", Report by the Committee on Bankruptcy and Corporate Reorganization of the Association of the Bar of the City of New York, 56 Bus. Law. 95, 2000, s. 96-125.

NEFTÇİ. S. N.; Principles of Financial Engineering, 2nd Edition, Elsevier Academic Press, 2008.

NEUBERGER, A.J.; "Hedging Long-Term Exposures With Multiple Short-Term Futures Contracts", Review of Financial Studies, 55:1, 1999, s. 107-52.

ÖCAL. N.; Türkiye'de Menkul Kıymetleştirme Uygulaması, Etkileri, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe-Finansman Anabilim Dalı, 1994.

O'KANE. D.; Modelling Single-Name and Multi-Name Credit Derivatives, John Wiley & Sons, 2008.

O'KNE. D.; "Credit Derivatives Explained: Market, Products and Regulations", Lehman Brothers Structured Credit Research, March, Lehman Brothers International (Europe), 2001.

OORDT. M.V.; "Securitization and the Dark Side of Diversification", De Nederlandsche Bank Working Paper, No. 341, March 2012.

ÖRTEN. R. ve ÖRTEN. İ.; Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları, Gazi Kitabevi, 2001.

PETERSEN, M.A. ve THIAGARAJAN S.R.; "Risk Management and Hedging: With and Without Derivatives", Financial Management, 29:4, Winter 2000, s. 5-30.

POSKITT. R.; "Interest Rate Futures and Forwards: Evidence from the Sterling Futures and FRA Markets", Journal of International Financial Markets, Institutions and Money, December, 18(5), 2008a, s. 399–412.

POSKITT. R.; "The Truth About Interest Rate Futures and Forwards: Evidence from High Frequency Data", Global Finance Journal, 18, 2008b, s. 319-336.

PURNANANDAM. A.; "Interest Rate Derivatives at Commercial Banks: An Empirical Investigation", Journal of Monetary Economics, September, 54(6), 2007, s. 1769–1808.

SANTOMERO. A.M. ve BABBEL. D.F.; "Financial Risk Management by Insurers: An Analysis of the Process", The Journal of Risk and Insurance, 64(2), 1997, s. 231-270.

SAUNDERS. K. T.; "The Interest Rate Swap: Theory and Evidence", Journal of Corporate Finance, March, 5(1), 1999, s. 55–78.

SCHONBUCHER. P.J.; Credit Derivatives Pricing Models: Models, Pricing and Implementation, John Wiley & Sons, 2003.

SCHUETZ. S.A.; "Determinants of Structured Finance Issuance: A Cross-Country Compariso", University of Lüneburg Working Paper Series in Economics, No:197, February 2011. Erişim: www.leuphana.de/institute/ivwl/publikationen/working-papers.htm.

SHANKER, L. ve NARAYANASWAMY, B.; "Price Limits and Capital Requirements Of Futures ClearingHouses" , European Journal of Operational Research, Vol 168, January, 2006, s. 281-290

SHIVDASANI. A. ve WANG. Y.; "Did Structured Credit Fuel the LBO Boom?", Journal of Finance, Volume 66, 2011, s. 1291–1328.

SKINNER. F. S. ve NURİ. J.; "Hedging Emerging Market Bonds and the Rise of the Credit Default Swap", International Review of Financial Analysis, 16(5), 2007, s. 452–470.

SKINNER. F.; Pricing and Hedging Interest & Credit Risk Sensitive Instruments. Elsevier Butterworth-Heinemann, 2005.

SMITH. S.; International Encyclopedia of Housing and Home, Elsevier, 2012.

STAPLETON. R. ve SUBRAHMANYAM. M.; "The Analysis and Valuation of Interest Rate Options", Journal of Banking & Finance, December, 17(6), 1993, s. 1079–1095.

STOLL, H. ve WHALEY, R.; Futures and Options: Theory and Applications, South-Western, USA, 1993.

STRONG, R.; Derivatives: An Introduction, 2nd Edition, Thomson, USA, 2002.

STULZ, R.M.; "Optimal Hedging Policies", Journal of Financial and Quantitive Analysis, 19, June 1984, s. 127-40.

TANTAN. S.; Menkul Kıymetleştirme: ABD Uygulamaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No:44, 1996.

TAVAKOLI. J.M.; Credit Derivatives and Synthetic Structures: A Guide to Instruments and Applications, John Wiley & Sons, 2001.

TELSER, L.G., ve HIGINBOTHAM, H.N.; "Organized Futures Markets: Costs and Benefits" , Journal of Political Economy, October, Vol 85, 1977, s. 969-100

THOMPSON. A., CALLAHAN. E., O'TOOLE. C. ve RAJENDRA. D.; "Global CDO Market: Overview and Outlook", Global Securitisation and Structured Finance, 2007, Sponsored by DeutcheBank, s.8-14. Erişim: www.globalsecuritisation.com.

THOÖAS. H.; "A Preliminary Look at Gains from Asset Securitization", Journal of International Financial Markets, Institutions and Money, August, 9(3), 1999, s. 321–333.

TMK; "Teminatlı Menkul Kıymetler Tebliğ" (Seri:III, No:59.1), Resmî Gazete, Sayı : 28889, 21/01/2014.

TURGUTTOPBAŞ. N.; "Kredi Temerrüt Swapları ve İlgili Riskin Gerçekleşmesi Durumunda Uygulanan Hukuki Prosedür", Bankacılar Dergisi, Mart, Sayı:84 , 2013, s. 37-54.

VFFT; Varlık Finansmanı Fonlarına ve Varlığa Dayalı Menkul Kıymetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri:III, No:35). Resmî Gazete Sayı : 26980, 27/08/2007.

WAGNER. W.; "Diversification at Financial Institutions and Systemic Crises", Journal of Financial Intermediation, Issue 19, 2010, s. 333–354.

WANG. D., RACHEV. S. T. ve FABOZZI. F. J.; "Pricing of Credit Default Index Swap Tranches with One-Factor Heavy-Tailed Copula Models", Journal of Empirical Finance, March, 16(2), 2009, s. 201-215.

WHALEY. R.E.; Derivatives: Markets, Valuation, and Risk Management, New Jersey, John Wiley & Sons, 2006.

WOJTOWICZ. M.; "CDOs and the Financial Crisis: Credit Ratings and Fair Premia", Journal of Banking and Finance, February, 39, 2014, s. 1-13.

XU. R.; "A Lattice Approach for Pricing Convertible Bond Asset Swaps with Market Risk and Counterparty Risk", Economic Modelling, September, 28(5), 2011, s. 2143–2153.

YALÇINER. K., TANRIOVEN. C., BAL. H., AKSOY. E.E. ve KURT. Ç.; Finansal Teknikler ve Türev Araçlar, Gazi Kitabevi, 2008.

YALÇINER. K.; İpotek Karşılığı Menkulleştirilmiş Krediler (İKMEK-Mortgage), Gazi Kitabevi, 2006.

ZINNA. G.; "Sovereign Default Risk Premia: Evidence from the Default Swap Market", Journal of Empirical Finance, March, Volume 21, 2013, s. 15–35.

Sabiha Kılınçarslan

YARATICI ETKİNLİKLERLE GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ
(Özgün Konu ve Tasarım Örnekleriyle)

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 3
ISBN : 978-605-9663-02-1
© 1. Basım, Mart 2016

YARATICI ETKİNLİKLERLE GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ
(Özgün Konu ve Tasarım Örnekleriyle)
Sabiha Kılınçarslan

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarımı: Sabiha Kılınçarslan -sabihakilincarslan@hotmail.com
Müzeyyen Zeynep Kara -zeynep@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Özkan Şen -ozkan@ajans1d.com
Sabiha Kılınçarslan -sabihakilincarslan@hotmail.com
Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.:1 Kazımkarabekir /ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kılınçarslan, Sabiha.

YARATICI ETKİNLİKLERLE GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ (Özgün Konu ve Tasarım Örnekleriyle) /
Sabiha Kılınçarslan
1. Basım, XIV+222 s., 16 x23,5 mm
Kaynakça ve dizin yok.
ISBN 978-605-9663-02-1
1. Sanat Etkinlikleri 2. Yaratıcı Etkinlik Uygulamaları 3. Özgün Tasarımlar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Bu kitabın hazırlanmasındaki temel amaç, Görsel Sanatlar Eğitimi sürecinde etkin rol oynayan Sanat Eğitimcilerine, farklı konu ve tekniklerin yanı sıra farklı malzemeleri de sürece dâhil ederek ders içeriğini zenginleştirmelerine katkı sağlamaktır.

Sanat Eğitiminde süreç, ağırlıklı olarak uygulamalardan oluşmaktadır. Uygulama bilgi, beceri ve tekniklerin kazandırılmasının yanı sıra, günlük hayatın çeşitli alanlarında kullanılan objeler, içinde yaşadığı çevrede bulunan doğal malzemeler ve çöp olarak gördüğü birçok nesnenin tasarım ve yaratım sürecinde kullanılması, öğrencilerin yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini etkin bir biçimde kullanmalarına zemin oluşturacaktır. Bununla beraber, çevresinde yer alan malzemelerin özelliklerini göz önünde bulundurarak, bu malzemelerin estetik değere sahip objelere dönüştürebileceğini fark etmesini sağlayacağı için, öğrencilerin görsel algılama biçimini geliştirmelerini destekleyecektir.

Kitapta yer alan etkinlikler Görsel Sanatlar Öğretmenleri başta olmak üzere, Resim-İş Eğitimi bölüm öğrencileri, Güzel Sanatlar Fakültesi ve Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerine, Teknoloji ve Tasarım Öğretmenlerine, Okul Öncesi Öğretmen ve bölüm öğrencilerine, Sınıf Öğretmenleri ve sanatla ilgilenenlere faydalı olmasını diliyorum.

Kitabın oluşum sürecinde tasarım ve yapım aşamasında en büyük yardımcım sihirli elleriyle ve harika fikirleriyle büyük katkı sağlayan kardeşim Ayşe KILINÇARSLAN'A, yayın süreci öncesi ve sonrasında öneri ve yardımlarıyla her zaman yanımda olan ablam Sevilay KILINÇARSLAN'A, çeşitli malzemelerin toplanmasında yardımcı olan öğrencilerim Gülten AKKILIÇ ve Anıl SEZGİN 'e, çalışmaların fotoğraf çekimi aşamasında bana yardımcı olan Recep SÜRMELİY'E, her konuda beni destekleyen Celal BÜYÜKDAĞ 'a, çalışmalarını örnek olarak kullandığım çok değerli öğrencilerime sonsuz teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

1.BÖLÜM: TASARIM ELEMANLARI

1. ÇİZGİ ve NOKTA 3
a-Çizgilerle Yapılan Tasarım Çalışmaları 3
b- Nokta ile Yapılan Tasarım Çalışmaları 5
c-Çizgi ve Noktalarla Oluşturulan Özgün Tasarımlar 6
2. DOKU 9
Çeşitli Malzemelerle Dokulu Yüzeyler Oluşturma 9
3. RENK 11
Fon Kartonlarıyla Renk Ağaçları 11
a-Gökkuşağı Ağacı 11
b-Ana-Ara Renkler Ağaçları 12
c- Sıcak Renkler ağaçları 13
d-Soğuk Renkler Ağaçları 13
e-Kontrast(zıt)renkler ağaçları 14
f- Nötr Renkler Ağacı 15
g-Renk Tonları Ağacı 16

2.BÖLÜM: RENKLİ RESİM TEKNİKLERİ

1. KURUBOYA 19
a-Fon Kartonu Üzerinde Kuru boya Çalışmaları 19
b-Kraft Kâğıdı Üzerinde Kuru boya Çalışması 21
2. GUAJ BOYA 22
3. SULUBOYA 23
Sıçratma Tekniği ile Yapılan Tasarım Çalışmaları 23
a-İsim Süsleme 23
b-Serbest Kompozisyon Oluşturma 25
4. PASTEL BOYA 26
Kazıma Tekniği 26

3.BÖLÜM: KOLAY BASKI TEKNİKLERİ

1. PATATES BASKISI 31
2. PARMAK BASKI 32
3. İP BASKISI 34
İp Baskısı Üzerinde Tasarım Oluşturma 34
4. YAPRAK BASKISI 36
Yaprak Baskısından Kompozisyon Oluşturma 36

4.BÖLÜM: GELENEKSEL TÜRK SANATLARI

1. MİNYATÜR SANATI 41
2. HAT SANATI 45
3. ÇİNİ SANATI 47
a-Boncuklarla Çini Motifi 48
b-Çini Motifleriyle Pano Tasarımı 49
4. YAZMACILIK SANATI 51

5.BÖLÜM: HAYALGÜCÜNÜ GELİŞTİREN YARATICI FİKİRLER İÇİN ÖZGÜN KONULAR

1. BAHÇESİ 55
2. YENİ ÇİÇEK TÜRLERİ 57
a- Göz çiçeği..... 57
b-Örümcek Çiçeği 58
3. ÇİZGİ FİLM KARAKTERLERİ..... 60
4. FİLM SAHNESİ 62
5. İÇİMİZDEKİ DESENLER 64
6. DOĞA VE BEN 65

6.BÖLÜM: DOĞA VE TASARIM

1-BALIK EVLER 69
2-KURU DALLARDAN EVLER 70
3-ÇAN ÇİÇEĞİ ŞEKLİNDE ŞAPKA VE ÇANTA..... 70
4-YAPRAK ŞEKLİNDE PERDE 71
5-KİRPİ LAMBA 71
6-ÜZÜM KİTAPLIK 72
7-ZÜRAFA PORTMANTO 73

7.BÖLÜM: DİĞER KONU VE TASARIM ÇALIŞMALARI

TİPOGRAFİ SANATI 77
HAYVAN FİGÜRLERİ VE DESEN 82
ELİŞİ KÂĞIDI İLE YAPILAN ÇALIŞMALAR 84
a-Noktalama Tekniği ile Yapılan Çalışmalar..... 84
b- Mozaik Çalışması 85
ZENTANGLE 88
OYUN HAMURU İLE YAPILAN TASARIMLAR 91
1-Strafor (köpük) Yumurta Üzerinde Tasarım Çalışmaları..... 91
2-Hayvan Figürleri 92
3-Dekoratif Obje Tasarımı 94
4-Rozet Tasarımları..... 95

5-Tabak Süsleme 95
6-Oyun Hamuru ve Şişelerle Sevimli Canavarlar 97
KÂĞITLARLA YAPILAN ETKİNLİKLER 98
1-Kâğıt Yuvarlama (Quilling) Tekniği 98
2-Geometrik Formlarla Oluşturulan Tasarım Çalışmaları 104
a-Daire Şeklinden Düzenleme 104
b-Kare Şeklinden Düzenleme 107
c-Yıldız Şeklinden Düzenleme 107
3-Kalp Şeklinden Oluşturulan Tasarımlar 108
4-Tırtıklı Makasla Yapılan Tasarımlar 110
5- Oluklu Kartonla Yapılan Çalışmalar 111
DOĞAL MALZEMELERLE DEKORATİF TASARIMLAR 112
1-Kuru Dallarla Yapılan Tasarımlar 112
2-Meşe Palamudu ve Yerfıstığından Tasarımlar 114
3-Kabak Çekirdeğinden Tasarımlar 116
a-Dekoratif Pano 116
b-Fotoğraf Çerçevesi 117
c-Kabak Çekirdekleriyle Kompozisyon Oluşturma 117
4-Kabuk Tarçınlarla Yapılan Tasarımlar 118
a-Tarçın Kabuklarından Tepsi ve Fincanlar 118
b- Tarçın Kabuklarından Kalemlik 119
c-Tarçın Kabuklarından Çerçeve 120
d- Tarçın Kabuklarından Bank 120
5-Taş ve Salyangoz Kabuğu Boyama 121
6-Su ve Süs Kabaklarıyla Yapılan Tasarımlar 122
a-Su Kabağından Kalemlik 122
b-Su Kabağı Boyama 125
c-Süs Kabaklarından Evler 126
d- Süs Kabaklarından Fincan 126
e- Süs Kabaklarından Boyama Kabı 127
f-Süs Kabaklarıyla Saksıda Ağaçlar 129
7-Kurutulmuş Gıda ve Doğal Objelerle Tasarımlar 131
a-Kuru Bamyadan Motif Tasarımı 131
b-Kuru Patlıcan ve Biberlerle Çiçek Buketi 132
8-Kurutulmuş Yaprak ve Çiçeklerle Yapılan Tasarımlar 133
KALEM, KALEM TOZU VE KALEM YAPRAKLARIYLA TASARIM ÇALIŞMALARI 137
1-Kalem Tozu ile Tasarım 137

2-Kalemlerle Tasarım 138
3-Kalem Tozu ve Yapraklarıyla Tasarım 140
KEÇELERLE YAPILAN TASARIMLAR 141
1-Keçelerle Düzenleme Çalışmaları 141
2-Keçeden Terlikler 144
3-Keçeden Rozet Tasarımları 145
4-Keçeden Şapka Tasarımları 145
5-Keçeden Ajanda Kılıfları 146
EL ŞEKLİNDEN TASARIMLAR 147
1-Parmaklarda Figürler 147
2-Ellerde Çiçekler 149
3-Ellerde Bahar 150
4-Ellerde Evler 150
MAKARNALARLA YAPILAN TASARIMLAR 151
1-Makarnadan Gitar 151
2-Makarnalarla Kutu ve Şişe Süsleme 152
3-Makarnalarla Düzenleme 154
4-Makarnadan Maskeler 154
5-Makarnadan Tablolar 155
ELBİSE TASARIMLARI 157
1-Kalem Yaprak ve Tozuyla Elbise Tasarımı 157
2-Kağıt Yuvarlama Tekniği ile Elbise Tasarımı 158
3-Yaprak Baskısından Elbise Tasarımı 159
4-Kurutulmuş Yaprak ve Çiçeklerle Elbise Tasarımı 160
5-Kek Kalıplarıyla Elbise Tasarımı 161
ASETAT KÂĞITLARIYLA TASARIM ÇALIŞMALARI 162
1-Parçalı Pano Tasarımı 162
2- Kuş Yuvası Tasarımı 162
3-Dekoratif Pano Tasarımları 163
ALÜMİNYUM FOLYO İLE YAPILAN TASARIMLAR 165
1-Alüminyum Folyodan Balık 165
2-Burma Tekniği ile Yapılan Tasarımlar 166
ÇUVAL KUMAŞINDAN YAPILAN TASARIM ÇALIŞMALARI 168
1-Çuval Kumaşından Figürler 168
2-Yastık Tasarımları 169
3-Çuval Kumaşı Üzerinde İple Tasarım 170
4-Çuval Kumaşından Kese Tasarımı 171

KAPI SÜSÜ TASARIMLARI 172
1-Meşe Palamutları ile Kapı Süsü 172
2-Deniz Kabukları ile Kapı Süsü 173
KİTAP AYRACI TASARIMLARI 175
KEK KALIPLARINDAN TASARIMLAR 178
1-Hayvan Figürleri 178
2-Çiçekler 179
STRAFOR (KÖPÜK) İLE YAPILAN TASARIMLAR 180
1-Köpük Yumurta ile Çalışmalar 180
2-Stropiyer(göbek) İle Çalışmalar 181
TELLERLE OLUŞTURULAN TASARIMLAR 183
1-Tellerle Şekil Tamamlama 183
2-Tellerle Ağaç 184
3-Tellerle Düzenleme 185
DÜĞMELERLE YAPILAN TASARIMLAR 186
SABUN SÜSLEME 189
BONCUKLARLA YAPILAN TASARIMLAR 190
1-Boncuklarla Geometrik Form Tasarımı 190
2-Boncuklarla Sümbül 191
3-Boncuklarla Çizgisel Düzenleme 192
EVA KÂĞIDINDAN TASARIMLAR 193
1-Kupa Çalışması 193
2-Sepet Çalışması 194
3-Saat Tasarımı 194
KÜNK (BACA) ÜZERİNE DESEN TASARIMLARI 195
ÇATALİĞNELERLE YAPILAN TASARIM ÇALIŞMALARI 197
1-Çataliğne ile Çizgisel Düzenleme 197
2-Çataliğne ve Boncuklarla Düzenleme 197
TAHTA, PLASTİK KAŞIK TABAK VE BARDAKLARLA YAPILAN ÇALIŞMALAR 199
1-Tahta ve Plastik Kaşıkla Figür Oluşturma, Süsleme 199
2-Kâğıt Bardaklarla Tasarım Çalışmaları 201
TAHTA CETVEL SÜSLEME 202
İPLERLE TASARIM 203
KÂĞIT TORBA SÜSLEME 204
PEÇETE ÜZERİNDE DENEMELER 206
OJE İLE FARKLI DOKULAR OLUŞTURMA 208
1-Ebru Tekniği Denemeleri 208

2-Yüzey Üzerinde Çizgisel Denemeler 210
3-Kitap Ayracı 211
4-Defter Kapağı Süsleme 212
ATIK MALZEMELERLE YAPILABİLECEK TASARIM ÇALIŞMALARI 213
1-Kalemlik Tasarımı 213
2-Dekoratif Kutu 214
3-Figür Tasarımları 215
4-Şişe Kapaklarıyla oluşturulan Tasarımlar 216
5-Atık Kutularla Resim Çantası 218
ÖDEV KUTULARI 219

1. Basım

YAŞLILIK: DİSİPLİNLERARASI YAKLAŞIM, SORUNLAR, ÇÖZÜMLER - 2

EDİTÖR
Prof. Dr. Velittin Kalınkara

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1520
Sosyal Çalışmalar No.: 012
ISBN : 978-605-320-426-8
© 1. Basım, Mayıs 2016

YAŞLILIK: DİSİPLİNLERARASI YAKLAŞIM, SORUNLAR, ÇÖZÜMLER - 2
Editör: Prof. Dr. Velittin Kalınkara

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sok No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kalınkara, Velittin
Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler - 2 / *Editör: Velittin Kalınkara*
1. Basım, VIII + 568 s., 135 x 215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-426-8
1. Yaşlılık, 2. Gerontoloji, 3. Sosyal Dışlanma, 4. Fiziksel Aktivite, 5. Aktif Yaşlanma, 6. Gerontokrasi, 7. Geronteknoloji, 8. Sosyal Hizmet

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Yaşlanma evrensel bir süreç olmasına karşın, dünyanın farklı bölgelerinde yaşlanma başlangıç ve hızı farklılık göstermektedir. Bu yüzyıl, dünyada yaşlı nüfusun trajik biçimde arttığı bir yüzyıl olacaktır. Bunun en önemli göstergesi yaşlıların sayı ve yüzde olarak artıyor olmasıdır. Genç nüfusa sahip ülkelerde de yaşlı bireylerin sayısı ve yüzdesi göreli olarak daha hızlı artmaktadır. 1950'de dünyada 60 yaş üzerinde 200 milyon insan vardı; bu nüfus 2000 yılında 600 milyona, günümüzde 901 milyona çıkmış, 2050'de ise 2 milyara ulaşması beklenmektedir. Global olarak yaşlı nüfustaki artış yıllık %3.26'dır ve dünya nüfus artışının (%1.2) oldukça üzerindedir. 80 yaş ve üzeri yaşlı nüfus ise yılda %4'lük artış göstermektedir. Bugün dünya nüfusunun %12'si 60 yaş ve üzerindedir. Dünya her zaman olduğundan daha fazla "*yaşlı*" nüfusa sahiptir. Endüstrileşmiş ülkelerde oransal olarak daha fazla yaşlı varsa da bütün toplumlar giderek yaşlanmakta, olanakları ölçüsünde yaşlı nüfusun sorunlarına çözüm aramaktadır. Artan yaşlı nüfusun kaynak kullanımı bakımından olumsuz sonuçlar doğurduğu ve toplum kaynakları üzerinde drenaj yarattığı açıktır. Bu endüstrileşmiş toplumlar kadar gelişmekte olan toplumlar için de geçerlidir. Olumsuzluklara karşın yaşlılık olgusunun 21. yy gerçeği olduğundan hareketle birey ve toplumların, yönetimlerin konuya ilişkin uygulanabilir, kalıcı ve gerçekçi çözümler üretmeleri, olumlu, yeni yaklaşımlar getirmeleri gerekmektedir.

Son yıllarda neoliberal politikalar, ekonomik ve/veya siyasal etkilerin sonucu yaşlı bireylere karşı olumsuz tavırlar gelişmiştir. Sanayileşme ve modernizasyon etkisi ile yaşlının gücü ve etkisi önemli ölçüde azalmıştır. Liderlik rolleri, güç ve etki bakımından yaşlıların statüsü azalmakta ve toplumsal yaşamın dışında tutulmaya çalışılmaktadır. Geleneksel toplumlarda yaşlılar ikinci kuşağın yetiştirilmesinde ve kültürün korunmasında ciddi toplumsal roller üstlenen, görmüş geçirmiş ya da birikmiş

görgülere sahip "*kültür bekçileri*" bireyler olarak konumlandırılırken; modern toplumlarda üretkenliği bitmiş, aileye ve topluma yük olan, bir an önce ölmesi gereken bireyler olarak değerlendirilmektedir. Toplumun temeli, ailenin vazgeçilmez unsuru olarak görülen ve çocuklarının "*toplumsal yatırım*" ve "*vefa borcu*" diye nitelenebilecek bir görev bilinci ile bakımını üstlendiği, ailede belli bir otoriteye sahip yaşlı birey, endüstrileşme süreci ve modern yaşama biçimine geçişle birlikte çocukları ve torunları ile kuşak farklılığı yaşayan, otorite sahibi olarak "*son mercii*" olmaktan çıkmış, tüketici konumu ile aileye yük olan bireyler olarak görülmüş ve toplumda yalnızlığa itilmiştir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş yaşlıların ekonomik, sosyal gücünü ve rollerini azaltmış, toplumla ilişkiler karşılıklı olarak kesilmiştir. Durum böyle olunca bireyleri yaşama bağlayacak, yalnızca tüketici olarak değil aynı zamanda üretici olarak da roller üstlenebilecekleri toplumsal ve gönüllü kuruluşları harekete geçirerek "*amaçlı yaşama*"yı sağlayacak yeteneklerin kazandırılması önem kazanmıştır. Batı toplum biçimini benimseyen gelişmekte olan ülkelerin "*yaşlı nüfus sorunu*" ile karşılaşmadan acil çözüm üretme konusunda çaba göstermeleri önemlidir. Yaşlı nüfusun dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızlı biçimde artması, yaşlıların sosyal, ekonomik, psikolojik ve fizyolojik sorunlarının gittikçe ağırlaşması, kentsel erişilebilirlik sorunları nedeniyle yaşlılık konusunun zaman yitirmeden ele alınmasını ve ulusal politikalar oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Bilim ve teknolojideki gelişmeler, kentleşmenin getirdiği değişimler yaşlılığın bir sorun olarak görülmesine yol açmış, aile kurumundaki ve toplumsal yapıdaki değişimlerden en çok etkilenen grup yaşlılar olmuştur. Bu olumsuz etkiyi azaltmanın temel yollarından biri yaşlanma, yaşlılık ve getirdiği değişimlerin ve gereksinimlerin farkında olmayı gerektirir. Bireylerin, ailenin, toplumun ve devletin bu konudaki rol ve sorumluluklarının doğru tanımlanması, yaşlıyı toplumsal yaşama dâhil etmenin yolları aranmalıdır. Son yıllarda ağırlıklı olarak ele alınan "*aktif yaşlanma*", "*yerinde yaşlanma*" vb. birçok yaklaşım uzun vadeli kurum bakımının yüksek maliyetinden kaçınmak için yaşlıların toplumsal yaşama aktif katılımını, kendine yeterliliği desteklemektedir.

Toplumların yaşlanması ile birlikte ortaya çıkan sorunlar ve buna ilişkin çözüm önerilerini ele alan bu bölümlü kitap, ülkemizdeki pek çok üniversiteden 50 bilim insanı tarafından hazırlanmış olup 22 bölümden oluşmaktadır. Yaşlılık ve yaşlanma konuları pek çok disiplinin çalışma alanına girmekte, her disiplin kendi konu alanı kapsamında yaşlanma ve yaşlılığı irdelemektedir. Bu kitap pek çok disiplindeki bilim insanının ortak çabaları ile ortaya çıkmış, kapsamında gerontokrasi, yurttaşlık-yaşlılık ilişkileri, uyum sorunları, yalnızlık, sosyal dışlanma, din, yoksulluk, istismar, fiziksel aktivite ve egzersiz, günlük yaşam aktiviteleri, evde

bakım, üretim, çalışma yaşamı, yerinde yaşlanma, kent, kamusal dış mekân, yaşam çevresi, geronteknoloji ve medikal aparat tasarımı konuları ele alınmıştır. Geniş kapsamlı içeriği ile üniversitelerin sosyal hizmet, gerontoloji, sosyoloji ve yaşlı bakımı programlarında yardımcı kaynak olarak kullanılabilecek olan kitap yaşlılık konusunda çalışacak bilim insanları ve uygulayıcılara da farklı konu ve yaklaşımları ile yararlı olacaktır.

Bu kitabın ortaya çıkmasında emeği geçen Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği (YASAD) Yönetim Kurulu üyelerine, katkı koyan tüm yazarlara teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Velittin Kalınkara

Denizli, 2016

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I: Gerontokrasi: Yaşlılar Yönetimi 1

BÖLÜM II: Siyasal Düşüncede ve Siyasal Pratikte Yurttaşlık-Yaşlılık İlişkisi 21

BÖLÜM III: Yaşlılıkta Uyum Sorunları 43

BÖLÜM IV: Yaşlılık ve Yalnızlık 79

BÖLÜM V: Yaşlılıkta Sosyal Dışlanmanın Toplumsal Boyutu 105

BÖLÜM VI: Yaşlılara İlişkin "*Sosyal Dışlanma*"yı Önleyici Politikaların Geliştirilmesi 127

BÖLÜM VII: Yaşlılık ve Din: Dinbilimsel Yaklaşım 141

BÖLÜM VIII: Yoksulluk ve Yaşlılık 165

BÖLÜM IX: Yaşlı İstismarı ve İhmali 197

BÖLÜM X: Yaşlılarda Fiziksel Aktivite ve Egzersiz 213

BÖLÜM XI: Yaşlılık ve Günlük Yaşam Aktiviteleri (GYA) 235

BÖLÜM XII: Aktif Yaşlanma 263

BÖLÜM XIII: Evde Bakım Hizmeti Verme 293

BÖLÜM XIV: Yaşlılıkta Üretmek 325

BÖLÜM XV: Yaşlı İşçi Sağlığı 345

BÖLÜM XVI: Yaşlılıkta Çalışma Yaşamı ve Sosyal Dışlanma 387

BÖLÜM XVII: Yerinde Yaşlanma 399

BÖLÜM XVIII: "İnsan Dostu Kentler"den Söz Edebilir miyiz Lütfen? 423

BÖLÜM XIX: Yaşlılık ve Kamusal Dış Mekân Tasarımı 453

BÖLÜM XX: Yaşlılık, Yaşam Çevresi ve Evrensel Tasarım 489

BÖLÜM XXI: Gero(n)teknoloji: Yaşlı ve Teknoloji 509

BÖLÜM XXII: Yaşlı Bireylere Yönelik Medikal Aparat Tasarımı 541

BÖLÜM I

Gerontokrasi: Yaşlılar Yönetimi[1]

Özgür Önder[2] - Dumlupınar Üniversitesi

Özet

Gerontokrasi, birçok siyasal ve toplumsal yapıda kalıntıları görülen bir olgudur. Kavram, Türkçeye yaşlılar yönetimi/hükûmeti olarak çevrilebilir. Yaşlılık, geleneksel topluluklardan günümüze yönetimde karar verme süreçlerinin önemli unsuru hâline gelebilmiştir. Weber, geleneksel egemenliğin bir türü olarak gerontokrasiyi incelemiş, bununla birlikte bu olgunun "ideal" olmaktan ziyade farklı yönetim yapılarında da olabileceğinin altını çizmiştir. Dolayısıyla monarşiden cumhuriyete birçok ülkede, "saf" hâliyle bir gerontokrasi görülmese de gerontokratik yönetsel eğilimler dikkat çeker.

Gelişen ülkelerde bariz olarak görülen ve Türkiye'nin de yaklaştığı demografik yapının yaşlanması sorunu, kamu yönetimi ve siyaset bilimi alanında gerontokrasinin anlaşılmasını gerektirmektedir. Türkiye'de gerontokrasi, siyaset ve kamu yönetiminde etkilerini göstermektedir. Belirgin özelliği ise yenilik ve değişime karşı olma, buna mukabil mevcut statükoyu koruma eğiliminde olmasıdır. Bu bağlamda makale, gerontokrasinin kavramsal ve tarihsel gelişimi yanında Türkiye'deki gelişimi ve etkilerini de inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Gerontokrasi, yaşlılık, geleneksel yönetim

---

[1] Bu makale Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin Nisan 2013 tarihli 36. sayısında yayımlanmıştır.

[2] Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İ.İ.B.F., Kamu Yönetimi Bölümü, Kütahya, e-mail: ozgur.onder@dpu.edu.tr.

ermiş ve muhafazakâr diyebileceğimiz bir yapıdır. Bu tür gerontokratik yapılar, çoğunlukla değişime ve yeniliğe karşı geleneği savunur. Çünkü bir ömür verilerek elde edilen konumlar kolay kolay bırakılmak istenmez. Dolayısıyla gerontokratik yönetim, gelenek, teamül ve tarih gibi değerlere bağlanır. Bu tür yapılar istikrara odaklanır ve değişim vb. nedenlerle onun bozulmasını istemez. Bu karakter monarşik, patrimonyal dönemlerde canlanabildiği gibi günümüzde de kendini gösterebilmektedir. Dolayısıyla gerontokrasi, Weberyen anlamda geleneksel otoritenin "*ilkel*" hâli olarak tanımlansa da yasal-ussal yönetim anlayışları içinde bile etkili olabilir.

Türk siyaset ve yönetim anlayışında "*saf*" bir gerontokrasiden söz etmek mümkün olmasa da onun gerontokratik bir karakteri olduğu söylenebilir. Weber'in egemenlik biçimleri "*ideal*" durumda olmadığından gerontokrasi de bazen patrimonyal bazen de yasal-ussal egemenlik yapıları içinde görülebilir. Dolayısıyla Türkiye söz konusu olduğunda eski Türk devletlerinden günümüze gerontokrasi yaşama imkânı bulmuştur. Gerçi tarihsel olarak görüşlerine değer verilen "*ak sakallılar*", modernleşmenin değer yargılarıyla statü kaybına uğramış gibi görünse de gerontokrasinin tamamen silindiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü Türkiye'de toplumsal ve siyasal olarak yaş ve kıdeme her zaman önem atfedilmiştir. Ailede, okulda, askerde ve memuriyette önce gelenin, yaşça büyük, üst devre ya da üst sınıfta olanın ağırlığı olmuştur. Kıdeme verilen önem, siyaset ve kamu yönetiminde gerontokratik eğilimleri destekler. Gerontokrasinin ortaya çıkardığı asıl sorun, yeni kuşakların toplumsal taleplerini görmezden gelip inşa ettiği statükoyu sürdürmek istemesidir. Bu statükoculuk, kendine uygun iktidar araçları üretebilecek potansiyele de sahiptir.

Yararlanılan Kaynaklar

Chambers 21. Century Dictionary (2005). "*Gerontocracy" maddesi*. Ed. Mairi Robinson and George Davidson, Allied Chambers Ltd., New Delhi.

Bayhan, N. (2011). "*Ömrün 'Sonbahar'ında Gelen 'Bilge'lik; İhtiyarlık*!..", 13.03.2011, Zaman Yorum, http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-nevzat-bayhan-omrun-sonbaharinda-gelen-bilgelik-ihtiyarlik_1106552.html, Erişim Tarihi: 20.10. 2012.

Chang, P.H. (2001). Changing of the guard, *The China Journal*, 45(Jan):37-43.

Duverger, M. (t.y.). *Siyaset Sosyolojisi*. Çev. Şirin Tekeli, Varlık Yayınları, İstanbul.

Findley, C.V. (1994). *Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform Babıali (1789-1922),* Çev. Latif Boyacı, İzzet Akyol, İz Yayıncılık, İstanbul.

Frey, F.W. (1965). *The Turkish Political Elite*. The MIT Press, Cambridge.

Göka, E., (2012). "*Gelenekselle Modern Arasında Türkiye'de Yaşlılar*", 22.03.2012, Zaman Yorum, http://www.zaman.com.tr/yorum_gelenekselle-modern-arasinda-turkiyede-yaslilar_1262274.html/ Erişim Tarihi: 20.09.2012.

Güler, B.A. (2005). *Kamu Personeli*. İmge Kitabevi, Ankara.

Harris, D. K. (2005). *Encyclopedia of Ageism.* Ed. Erdman B. Palmore, Laurence Branch and Diana K. Harris, Haworth Press, New York.

http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=8971486, 2012, (Erişim Tarihi: 25.11. 2012).

http://haber.gazetevatan.com/encumeni-danisi-anlatti/464982/9/siyaset, 2013, (Erişim Tarihi: 02.01.2013).

http://www.economist.com/node/15867833, 2010, (Erişim Tarihi: 03.01.2013).

İnalcık, H. (2012). Devlet-i Aliye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I Klasik Dönem (1302-1606). Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Kışlalı, A.T. (1987). *Siyaset Bilimi*. A.Ü Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları, Ankara.

Lipson, L. (1978). *Politika Biliminin Temel Sorunları*. Çev. Tuncer Karamustafa-oğlu. 2.B. AÜ Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.

Ortaylı İ. (2007). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*. Cedit Neşriyat, Ankara.

Öğün, S.S. (2008a). *"Gençlik Nereye?",* Zaman Yorum, 13.01.2008, http://www.zaman. com.tr/yorum_yorum-prof-dr-suleyman-seyfi-ogun-genclik-nereye636995. html, Erişim Tarihi: 03.10.2012.

Öğün, S.S.(2008b). *"Gençlik Nereye? (1)",* Zaman Yorum, 12.01.2008, http://www. zaman.com.tr/yorum_yorum-prof-dr-suleyman-seyfi-ogun-genclik-nereye-1_636612.html, Erişim Tarihi: 03.10.2012.

San, C. (1998). "Patriyarkal Yetke", "Patrimonyal Yetke" maddeleri. *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. (Ö. Bozkurt, T. Ergun, S. Sezen). TODAİE Yayınları, Ankara.

Swedberg, R. (2005). *The Max Weber Dictionary*. Stanford University Press, California.

Turhan, M. (1991). *Siyasal Elitler*. Gündoğan Yayınları, Ankara.

Vergin, N. (2004). *Siyasetin Sosyolojisi*. 3. B., Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Weber, M. (1995). *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*. Çev. Özer Ozankaya. İmge Kitabevi, Ankara.

Weber, M. (2005). *Sosyoloji Yazıları*. 7. B., Çev. Taha Parla. İletişim Yayınları, İstanbul.

www.nisanyansozluk.com. 2012. (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

BÖLÜM II

Siyasal Düşüncede ve Siyasal Pratikte Yurttaşlık-Yaşlılık İlişkisi

Doğancan Özsel[1] - Tunceli Üniversitesi
Zuhal Güler[2] - Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Özet

Makale yurttaşlık ve yaşlılık ilişkisine odaklanmakta ve hem kuramsal düzeyde, siyasal düşünce bağlamında hem de olgusal düzeyde bu ilişkiyi ele almaktadır. Makalenin birinci bölümünde konu, geniş bir tarihsel bağlam içerisinde, "yaşlı yurttaş" düşüncesinin nasıl kavrandığı üzerinden incelenmektedir. Bu algının nasıl değiştiği incelenmekte ve modernite, yaşlı yurttaşın popülerliğinin gerilemesinde ve ideal yurttaş tipi olarak daha genç bir yurttaşın yükselişindeki temel belirleyen olarak gösterilmektedir. Makalenin ikinci bölümünde aynı değişim, Türkiye'deki niceliksel demografik verilere ve Türkiye'nin politik hayatında yaşlı yurttaşların yaşadığı değişimlere referansla örneklenmektedir. Böylelikle, yaşlı yurttaşın güncel siyasal söylemdeki yerinin merkezden perifere kaymış olduğunu ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, yurttaşlık, yaşlı yurttaş, siyasal katılım

[1] Yrd. Doç. Dr., Tunceli Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Tunceli, e-mail: dogancan_ozsel@yahoo.com.
[2] Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Gölköy-Bolu, e-mail: zuhalguler69@hotmail.com.

olmuştur. Kadın yaşlı, erkeklere kıyasa birçok vatandaşlık haklarından mahrum yaşamıştır. Hatta bu nedenledir ki yaşlı kadın, hayatta kalabilmek için doğaüstü güçlere sahip olan büyücü ya da cadı olarak yaşamını garanti altına alma mücadelesi vermiştir. Bu gün ise "*kocakarı*" olarak yaşama tutunmaya çalışmaktadır.

Günümüzde ulusal bir sorun olmaktan çıkıp, küresel bir sorun hâline gelen yaşlılık ve sorunları uluslararası iş birliği içinde çözülmesi gereken bir olgudur artık. Bu nedenle her ülkenin, özellikle yaş, yaşlı ayrımcılığı ve dolayısıyla yaşlıların dışlanmasını önlemeye yönelik geliştirilen politika ve iyi örnekler dayanışma içinde paylaşılmalıdır. Yaşlılara yönelik STK'lar güçlendirilmeli ve yaşlı hakları güvence altına alınmalıdır. Yaşlılığa yönelik ön yargılar yeniden üretilerek pekiştirilmemesi amacıyla ilköğretim ders kitapları da dâhil eğitim her kademesinde yaşlılığın bir eksiklik, hastalık olmadığının altı çizilmelidir. Özellikle bu konuda daha dezavantajlı konumda olan yaşlı kadınların da STK'lara katılmaları, kamusal alanda ve görünürlük kazanmaları yönünde eylem planları geliştirip uygulanmalıdır. Geçmişte yaşlı kadın nasıl cadı ya da büyücü olarak yaşama tutunmaya çalışıyorsa ülkemizde de yaşlı kadınlara yönelik, bu kadar keskin olmasa da ön yargılar sosyalleşme süreciyle aktarılmaktadır. Örneğin halk takviminde ya da doğa takviminde 11 Mart'ın "*kocakarı soğuklarının başlangıcı*", 14 Mart'ın "*kocakarı fırtınası*" olması gibi, yaşlı kadın baharın akışını değiştiren felaketlerin habercisi ve koca karı olarak algılanmaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar

Agamben, G. (2005). *Movement*. Bove, A. (çev.). http://www.generation-online.org/p/ fpagamben3 .htm, Son erişim tarihi: 25 Şubat 2015.

Ağaoğuları, M.A. (2000). *Kent Devletinden İmparatorluğa*. İmge Kitabevi, Ankara.

Ageism. www.webster.edu/woolflm/ageism.html, Son erişim tarihi: 29 Mayıs 2003.

Altan, C. (2008). Türkiye'de 1950-1960 dönemi milletvekillerin sosyolojik özellikleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22:1-14.

Bilgin, N. (2005). *Siyaset ve İnsan – Siyaset Psikolojisi Yazıları*. Bağlam Yayınları, İstanbul.

Çilingiroğlu, N. ve Demirel, S. (2004). Yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığı. *Türk Geriatri Dergisi*, 7(4):225-230.

Danış, D. *Demografi: Nüfus meselesine sosyolojik bir bakış*. acikders.org.tr› pluginfile.php/4156/mod_resource/, Son erişim tarihi: 02 Mart 2015.

Dural, B. ve Con, G. (2011). Türkiye'de sosyal devlet ve yaşlı hakları üzerine bir inceleme. *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu III Bildirileri*, Petrol-İş Yayını, İstanbul. (s. 483-496), http://ceei.kocaeli.edu.tr/gecmisetkinlikler /sosyalhaklar.php, Son erişim Tarihi: 02 Mart 2015.

Faulkner, N. (2014). Marksist Dünya Tarihi – Neandertallerden Neoliberallere. Yordam, İstanbul.

Homeros (2007). *İlyada*. Can Yayınları. İstanbul. http://interajans.nl/bir-yaslilar-partisi-daha/ Son erişim tarihi: 18 Şubat 2015.

Küçükkülahlı, S. ve Özçelik, F. (2014). VI. Dönem TBMM'nin toplanması ve genel yapısının analizi. *Journal of History Studies*, 6(6):165-182. http://dx.doi.org /10.9737/historyS1428, Son erişim tarihi: 02 Mart 2015.

Lintott, A. (1999). *The Constitution of the Roman Republic*. Clarendon Press, London.

Poggi, G. (2011). *Devlet – Doğası, Gelişimi, Geleceği*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Prahl, H.W. and Schroeter, K.R. (1996). *Soziologie des Alterns*. Schöningh, Viyana.

Ritter, U.P. and Hohmeier, J. (1999). *Alterspolitik.* Viyana.

Taşçı, F. (2014). Refah devleti ve yaşlılık algısı: Türkiye üzerinden değerlendirmeler. (Der. B. Altuntaşi). *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika*. Nobel, Ankara.

Schulz-Nieswandt, F. (1997). Altern in der Turkei: Modernisierungstheoretische Perspektiven zum Kontextwandel des Alterns in Übergangsgesellschaften, Weiden, Regensburg.

TBMM, (2011). *24. Donem TBMM Albümü*, 2. Baskı. TBMM Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Yayınları, Ankara. http://www.tbmm.gov.tr/ TBMMAlbum .htm, Son erişim tarihi: 01 Mart 2015.

Tufan, İ. (2002). Antikçağdan Günümüze Yaşlılık: Sosyolojik Yaşlanma. Aykırı Yayıncılık, İstanbul.

Tufan, İ. (2003). Modernleşen Türkiye'de Yaşlılık ve Yaşlanmak: Yaşlanmanın Sosyolojisi. Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Tufan, İ. (2015). *Türkiye'de Yaşlılığın Yapısal Değişimi*. Koç Üniversitesi Yayını, İstanbul.

Tunçay, M. (der.). (2010). *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi Seçilmiş Yazılar – Eski ve Orta Çağlar*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

TÜİK. (2013). *İstatistiklerle Yaşlılar*. www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id =265, Son erişim tarihi: 01 Mart 2015.

TÜİK. (2013). Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 1927-2000 ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2007-2013, Ankara, TÜİK.

TÜİK (2014). Yaşlanıyoruz. *Basın Odası Haberleri*, http://www.tuik.gov.tr/basin Odasi /haberler/2014_4_20140203.pdf. Son erişim tarihi: 01 Mart 2015.

TÜİK. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1061, Son erişim tarihi: 01 Mart 2015.

Türkyılmaz, S. ve Çavlin, A. (2014) *2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Ulusal Toplantı TNSA-2013 Sonuçları*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, http://www.hips.hacettepe. edu.tr/TNSA_sonuçlar_sunum.pdf, Son erişim tarihi: 17 Şubat 2015.

Yalçınkaya, A. (2011). Yunan uygarlığı içinde polis ve siyaset. (Der: M.A. Ağaoğulları). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, Z. (2011). Helen güneşi batıyor, Roma güneşi doğuyor. (Der: M.A. Ağaoğulları). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Wood, E.M. (2009). Yurttaşlardan Lordlara – Eskiçağlardan Ortaçağlara Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi. Yordam, İstanbul.

BÖLÜM III

Yaşlılıkta Uyum Sorunları

Hülya Öztop[1] - Hacettepe Üniversitesi
Sevinç Şanlı Akkurt[2] - Hacettepe Üniversitesi

Özet

Dünya Sağlık Örgütü yaşlılığı; "çevresel faktörlere uyum sağlayabilme yeteneğinin azalması" olarak tanımlamıştır. Uyum, bireyin kendi ihtiyaçlarıyla çevre beklentileri arasında kurabildiği ahenk olarak tanımlanmaktadır. Yaşlılığa uyum süreci; sosyal ve psikolojik uyum sorunlarını kapsamaktadır. Yaşlı bireylerin yaşamını kolaylaştırabilecek önlemler ve düzenlemeler, bireylerin kişilik yapısında, dünya görüşü ve tutumlarında kendine özgü özelliklerinin yaşam boyu sürdüğü gerçeği göz önüne alınarak gerçekleştirilmelidir. Bu nedenle yaşlı bireylerin modern yaşama uyum sağlamada karşılaştıkları sorunları çözmek için güçlü bir toplumsal destek gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, uyum, sorunlar

[1] Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ankara, e-mail: hoztop@hacettepe.edu.tr.
[2] Uzman Doktora Öğrencisi Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ankara, e-mail: sevinc.sanli@hacettepe.edu.tr

- Eğlenceli buldukları, hoşlandıkları faaliyetlere katılmaları, daha önceki dönemlerde düşünüp zaman yetersizliği nedeniyle bir türlü yapamadıkları hobileriyle uğraşmaları,
- Kazandıkları deneyimlerin yardımıyla, işe yaradığını, kendisine ihtiyaç duyulduğunu, yaşamın bir mücadele olduğunu hatırlayarak yaşamın güzelliklerini görmeye, anlamaya, hissetmeye çalışmaları sağlanmalıdır (Akın, 2006).

Yararlanılan Kaynaklar

Akdemir, N., Çınar, F. İ. ve Görgülü, Ü. (2007). Yaşlılığın algılanması ve yaşlı ayrımcılığı. *Türk Geriatri Dergisi*, 10(4):215-222.

Akın, G. (2006). *Her Yönüyle Yaşlılık*. Palme Yayıncılık, Ankara.

Alptekin, D. (2011). Gerontososyoloji ekseninde yaşlılık sürecinin sosyo-ekonomik boyutları. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 2(3):7-15.

Ardahan, M., Balyacı, Ö. E. ve Genç, A. (2012). Yaşlıların algıladıkları aile desteğinin yaşam doyumlarına etkisi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 21(2):61-69.

Arpacı, F. (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*. Türkiye İşçi Emeklileri Derneği, Ankara.

Arun, Ö. (2008). Yaşlı bireyin Türkiye serüveni: Kaliteli yaşlanma imkanı üzerine senaryolar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2):313-330.

Atchley, R. C. (1989). A continuity theory of normal aging. *The Gerontologist*, 29(2):183-190.

Aysan, F. ve Özben, Ş. (2004). Huzurevinde yaşayan bir grup yaşlının kullandığı başaçıkma stratejileri. *Ege Eğitim Dergisi*, 5(2):1-12.

Barrow, G.M. (1989). *Aging, the Individual and Society*. West Pub. Co., New York.

Bekaroğlu, M., Uluutku, N., Tanrıöver, S. ve Kırpınar, I. (1991). Depression in an elderly population in Turkey. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 84 :174-178.

Bilir, N. (2002). Toplumun yaşlanması (Güvenli yaşlanma). *Geriatri 2002*. Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi (Ed: Y.G. Kutsal). (s.20-25).

Büken, N. Ö. ve Büken, E. (2003). Yaşlanma olgusu ve tıp etiği. *Türk Geriatri Dergisi,* 6(2):75-79.

Canatan, A. (2008). *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*. Palme Yayıncılık, Ankara.

Clark, M. and Anderson, B. G. (1967). *Culture and Aging: An Anthropological Study of Older Americans*. Charles Thomas, Springfield.

Cüceloğlu, D. (1993). İnsan ve davranışı (4.Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul.

Çilingiroğlu, N. ve Demirel, S. (2004). Yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığı. *Türk Geriatri Dergisi*, 2(4):225-230.

Dal, E. (2009). Yaşlanma, yaşlılığa bakış ve yaşlı hakları. *Dün, Bugün ve Yaşlılık*. Yaşlılık Platformu Yayınları No:1, Ankara. (s.187-195).

Danış, M.Z. (2009). Türkiye'de yaşlı nüfusun yalnızlık ve yoksulluk durumları ve sosyal hizmet uygulamaları açısından bazı çıkarımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet,* 20(1):67-83.

Demirkan-Türel, G. (2009). Kent yaşamı ve yaşlılık. *Dün, Bugün ve Yarın Yaşlılık*. Yaşlılık Platformu Yayınları No:1, Ankara. (s.63-82).

Doğan, A.N. (2009). Yaşlanma ve toplumsal duyarlılık. *Dün, Bugün ve Yaşlılık.* Yaşlılık Platformu Yayınları No:1, Ankara. (s.169-186).

Emiroğlu, V. (1984). Sosyal gerontoloji çalışmalarında kuramsal yaklaşımlar ve araştırma bulguları. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 2(1-3):1-11.

Emiroğlu, V. (1995). Yaşlılık ve yaşlının sosyal uyumu. Şafak Matbaacılık, Ankara.

Er, D. (2009). Psikososyal açıdan yaşlılık. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(11):131-143.

Erden Aki, Ö. (2010). Yaşlı bireylerde demans ve depresyonun ayırıcı tanısı, *Türk Geriatri Dergisi*,13(3):37-42.

Gökçe-Kutsal Y. (2003). Yaşlanan dünya, yaşlanan toplum, yaşlanan insan. *Hacettepe Toplum Hekimliği Bülteni,* 24(3-4):1-6.

Gökçe-Kutsal, Y. (2005). *Ev Güvenliği*. (Ed.Y. Gökçe-Kutsal). *Sağlıklı Yaşlanma* Geriatri Derneği Yayınları. (s.189-192). http://www.turkgeriatri.org/pdfler/saglikli_yaslanama2005/S_Y_2005_25.pdf. Son erişim tarihi: 11 Kasım 2014.

Gönen, E. ve Özmete, E. (2005). Yaşlılar için evin anlamı. *III. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiriler Kitabı,* İzmir. (s.272-278).

Görgün-Baran, A. (2000). Yaşlılıkta sosyal uyum sorunu. (Ed: G. Erkan ve V. Işıkhan). Antropoloji ve Yaşlılık. H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 006. Ankara. (s.68-76).

Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1994). *Yaşlı ve Çevre*. Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi No:24. (1.Basım). Ankara.

Güngör Ergan, N. (2007). Yaşlılıkta sosyal uyum, *I. Ulusal Yaşlılık Konseyi Kongresi*, TÜRYAK ve Hacettepe Üniversitesi, İstanbul. (s.57-65).

Güven, S. (2002). Yaşlı ve aile. *Geriatri 2002*. Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi (Ed: Y.G. Kutsal). (s.241-247).

Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2010). *Yaşlı refahı - Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet*. Kilit Yayınları, Ankara.

Havighurst, R.J. (1972). Developmental tasks and education. David McKay, New York.

Hiemstra, R. (1975). The Older adult and learning. University of Nebreska. Lincoln, Nebreska.

Hooyman, N.R. and Kıyak, A. (1988). *Social Gerontology / A Multidisciplinary Perspective.* Washington University Press, Washington.

İlçe, Ö. A., İlçe, C. A. ve Dıramalı, A. (2006). Yaşlılarda ev kazalarının önlenmesi ve ev kazalarının önlenmesine yönelik iç mekan çözümlemeleri. *Hacettepe Üniversitesi, Sosyolojik Araştırmalar e- Dergisi***,** ISSN 1304-2823 http://www. sdergi.hacettepe.edu.tr/aiciad, Son erişim tarihi:08 Eylül 2014.

İlgar, L. ve İlgar, Ş. (2007). Yaşlılık dönemi ve yaşlının gelişim görevleri. *İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi,* 1:147-156.

Kalınkara, V. (2000). Yaşlılıkta sosyal katılım ve kent hizmetleri. (Ed: G.Erkan ve V. Işıkhan). *Antropoloji ve Yaşlılık*. H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 006. Ankara. (s. 77-86).

Kalınkara, V. (2007). Türkiye'de siyasi partilerin seçim bildirgelerinde yaşlılara yönelik yaklaşımları ve gerçekleştirilme düzeyleri. *IV.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 22-24 Kasım 2007, Ankara. (s.282-295).

Karaduman, A. (2002). Yaşlılık ve turizm. *Geriatri 2002.* Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi (Ed: Y.G. Kutsal). (s.288-294).

Kaygusuz, C. (2008). *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık*. Pegem Yayıncılık, Ankara.

Kerem, M., Meriç, A. Kırdı, N. ve Cavlak, U. (2001). Ev ortamında ve huzurevinde yaşayan yaşlıların değişik yönlerden değerlendirilmesi. *Türk Geriatri Dergisi*, 4(3):106-112.

Kılavuz, M.A. (2002). Yetişkinlik ve yaşlılık döneminde eğitimin ve din eğitiminin önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2):59-72.

Kılıççı, Y. (1988). Yaşlılığın uyum sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 3:41-45.

Koşar, N.G. (1996). *Sosyal Hizmetlerde Yaşlı Refahı Alanı*. Şafak Matbaacılık, Ankara.

MEB (2011). Yaşlılıkta görülebilen uyum sorunları, Aile ve Tüketici Hizmetleri, Ankara.
http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Ya%C5%9Fl%C4%B1l%C4%B1kta%20G%C3%B6r%C3%BClebilen%20Uyum%20Sorunlar%C4%B1.pdf . Son erişim tarihi: 02 Aralık 2014.

MEB (2013). Yaşlı psikolojisi. *Hasta ve Yaşlı Hizmetleri*, Ankara. http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Ya%C5%9Fl%C4%B1%20Psikolojisi.pdf. Son erişim tarihi: 02 Aralık 2014.

Moos, R. H. (1980). Specialized living environments for older people: A conceptual framework for evaluation. *Journal of Social Issues,*36(2):75-94.

Onur, B. (2000). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*. (5.Baskı). İmge Kitabevi, Ankara.

Öz, F. (2002).Yaşamın son evresi: Yaşlılık psikososyal açıdan gözden geçirme. *Kriz Dergisi*, 10(2):17-28.

Özmete, E. (2008). Yaşlılıkta yaşamın anlamının refah göstergeleri ile yordanması. *Aile ve Toplum Dergisi*, 4(15):7-20.

Öztop, H. ve Telsiz, M. (2001). Yaşlı Ana-Babaların yetişkin çocuklarıyla ilişkileri ve bu konudaki beklentileri: Kuşaklararası bir değerlendirme. *I. Ulusal Yaşlılık Kongresi*, Ankara. (s.285-299).

Rakıcıoğlu, N. (2002). Yaşlı beslenmesi. Geriatri 2002. Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi (Ed: Y.G. Kutsal). (s.209-217).

Sham Wong Mo Chun, E. (1987). *An Exploratory Study of the Adjustment Problem of Elderly People Admitted to Homes for the Aged*. Master Dissertation of Social Work Department, The University of Hong Kong.

Terakye, G. ve Güner, P. (1997). Kriz potansiyeli taşıyan bir dönem: Yaşlılık. *Kriz Dergisi*, 5(2):95-101.

Troisi, J. (2002). Geriatri Sempozyumu açılış konuşması.1- 2 Nisan 2002. http://www. gebam.hacettepe.edu.tr/bultenler/gebambulten2002.pdf. Son erişim tarihi: 03 Kasım 2014.

Tufan, İ. (2003). Modernleşen Türkiye'de Yaşlanmak ve Yaşlanmanın Sosyolojisi. Anahtar Kitaplar Yayıncılık, İstanbul.

Tufan, İ. (2007). *Birinci Ulusal Yaşlılık Çalıştayı Sonuç Bildirgesi*. Akdeniz Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Gerontoloji Bölümü, Antalya.

Uçku, R. ve Küey, L. (1992). Yaşlılarda depresyon epidemiyolojisi: Yarı-kentsel bir bölgede 65 yaş üzeri yaşlılarda kesitsel bir alan araştırması. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 29(1):15-20.

Walker, A. and Maltby, T. (1997). *Ageing in Europe*. Open University Press, Buckingham.

Zheleva, E. (2013). Psycho-social adaptation of the elderly. *Trakia Journal of Sciences,*11(3):234-236.

BÖLÜM IV

Yaşlılık ve Yalnızlık

Şahin Kapıkıran[1] - Pamukkale Üniversitesi
Necla Acun Kapıkıran[2] - Pamukkale Üniversitesi

Özet

Özellikle şehirleşmenin artışıyla birlikte, geniş aileden çekirdek aileye doğru dönüşüm ile birlikte yaşlıların bakımı, onlarla geçirilen zamanlar azalmaya başlamıştır. Bu durum, yaşlıların hem bakımları yönünden hem de sağlanacak sosyal desteğin azalması sonucunda yalnızlık duygularını daha yoğun olarak yaşamalarına neden olmuştur. Bu bölümde günümüzde toplumsal bir soruna dönüşen yaşlı bireylerin yalnızlık deneyimlerine yer verilmektedir. Ayrıca bu bölümde yalnızlık kavram ve yaşlılık dönemi yalnızlığını açıklamaya çalışan kuramlara yer verildikten sonra yaşlılık döneminde yalnızlığa neden olan faktörler üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda yaşlıların yalnızlığının dinamiklerini oluşturan psiko-sosyal, sosyal ilişki ağlarının yetersizliği ve kültür gibi faktörler tartışılmıştır. Daha sonra yalnızlığın daha yoğun görüldüğü bakım evlerindeki yaşlıların yalnızlığına

[1] Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, PDR Anabilim Dalı, 20070 Kınıklı-Denizli,
e-mail: skkiran@pau.edu.tr.

[2] Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, PDR Anabilim Dalı, 20070 Kınıklı-Denizli,
e-mail: nkkiran@pau.edu.tr.

Yararlanılan Kaynaklar

Andruski, L.M. (1993). *Predictors of Loneliness in Elderly*. Unpublished Master Thesis. Alberto University.

Ardahan, M., Erkin, Ö.ve Genç, A.(2007) Yaşlıların algıladıkları aile desteğinin yaşam doyumuna etkisi. (Ed. Kalınkara, V. ve Akın, G.) *IV.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, Ankara. (s.116-129).

Aylaz, R., Güneş, G., ve Karaoğlu, L. (2005). Huzurevinde yaşayan yaşlıların sosyal, sağlık durumları ve günlük yaşam aktivitelerinin değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 12(3):177-183.

Aydın, İ., ve İşleyen, S. (2004). Huzurevinde kalan yaşlıların geleceğe yönelik beklentilerinin umutsuzluk düzeylerine etkisi. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, *7*(3):19-25.

Baarsen, B.V., Duijn M. A.V., Smit, J.H., Snijders, T.A. and Knipscheer, K.P. (2001). Patterns of adjustment to partner loss in old age: The widowhood adaptation longitudinal study. *OMEGA—Journal of Death and Dying*, 44(1):5-36.

Baarsen, B.V. (2002). Theories on coping with loss: The impact of social support and self-esteem on adjustment to emotional and social loneliness following a partner's death in later life. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 57(1):33-42.

Betts, L.R., and Bicknell, A.S.A. (2011) Experiencing loneliness in childhood: Consequences for psychological adjustment, school adjustment, and academic performance. Psychological emotion, motivations and actions. (Eds.) Bevinn, S. J. *Psychology of Loneliness*. (pp.1-27). Nowa Science Publishers, Inc., New York.

Bilgin, N. (1988). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:46. İzmir.

Cacioppo, J.T., Hughes, M.E., Waite, L.J., Hawkley, L.C. and Thisted, R.A. (2006).

Loneliness as a specific risk factor for depressive symptoms: cross-sectional and longitudinal analyses. *Psychology and Aging*, 21(1):140-151.

Cacioppo, S., Capitanio, J.P. and Cacioppo, J.T. (2014). Toward a neurology of loneliness. *Psychological Bulletin*, 140(6):1464-1504.

Collins, S.M. (2003). *Attachment, Social Support and Loneliness in Later Life*. Unpublished Doctoral Dissertation. Iowa University.

Coyle, C.E. and Dugan, E. (2012). Social isolation, loneliness and health among older adults. *Journal of Aging and Health*, 24(8):1346-1363.

Danış, M.Z. (1996). Yaşlılık, yoksulluk ve yalnızlık. *Yayınlanmamış Rapor*. Google. academic. 11.3.2015 tarihinde indirilmiştir.

de Jong-Gierveld, J. and Raadschelders, J. (1982). Types of loneliness. (Eds.) Peplau, L.A. ve Perlman, D. *Loneliness: A Source Book of Current Theory, Research, and Therapy* (pp.105-119). John Wiley and Sons, Inc.

de Jong-Gierveld, J. (1987). Developing and testing a model of loneliness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(1):119-128.

de Jong Gierveld, J., van Groenou, M.B., Hoogendoorn, A.W. and Smit, J.H. (2009). Quality of marriages in later life and emotional and social loneliness. *The Journals of Gerontology Series B:Psychological Sciences and Social Sciences*, 64(4):497-506.

Fees, B.S., Martin, P. and Poon, L.W. (1999). A model of loneliness in older adults. *The Journals of Gerontology Series B:Psychological Sciences and Social Sciences*, 54(4), 231-239.

Fischer, C.S. (1973). On urban alienations and anomie: Powerlessness and social isolation. *American Sociology Review,* 38: 311-326.

Fisher, C.S. and Phillips, S.L. (1982). Who is alone? Social characteristics of people with small Networks. (Eds.) Peplau, L.A. ve Perlman, D. *Loneliness: A Source Book of Current Theory, Research, and Therapy.* (pp.15-21). John Wiley and Sons, Inc.

Freedman, V.A. (1996). Family structure and the risk of nursing home admission. *The Journals of Gerontology Series B:Psychological Sciences and Social Sciences*, 51(2), 61-69.

Fry, P.S. and Debats, D.L. (2002). Self-efficacy beliefs as predictors of loneliness and psychological distress in older adults. *The International Journal of Aging and Human Development*, 55(3), 233-269.

Gençtan, E. (1986). İnsan olmak: Varoluşun Bireysel ve Toplumsal Anlamı. Adam Yay., Istanbul.

Gibson, H.B. (2000). *Loneliness in later life.* St. Martin's Press L.L.C., New York.

Görgün-Baran, A. (2007). Başarılı yaşlanma modellerinin sosyolojik analizi. (Ed.) Kalınkara, V. ve Akın, G. *IV.Ulusal Yaşlılık Kongresi.* Ankara. (s.236-245).

Greene, V.L. and Ondrich, J.I. (1990). Risk factors for nursing home admissions and exits: A discrete-time hazard function approach. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 45:250-258.

Hawkley, L. C., Burleson, M. H., Berntson, G. G. and Cacioppo, J. T. (2003). Loneliness in everyday life: Cardiovascular activity, psychosocial context, and health behaviors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(1):105-120.

Hawkley, L.C., Thisted, R.A. and Cacioppo, J.T. (2009). Loneliness predicts reduced physical activity: Cross-sectional and longitudinal analyses. *Health Psychology*, 28(3), 354-363.

Jang, Y., Chiriboga, B.A., Kim, G. and Rhew, S. (2010). Perceived discrimination, sense of control and depressive symptoms among Korean American older adults. *Asian American Journal of Psychology,* 1(2),129-135.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1982a). Türkiye'de çocuğun değeri, kadının rolü ve doğurganlığı. Abadan- Unat, N. *Türk Toplumunda Kadın* (s.73-96). *Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.*

Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında Insan ve Aile.* Altan Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul.

Kalınkara, V. ve Arpacı, F. (2013). Yerinde yaşlanma. (Ed. Günay, G., Oğuz, A. ve Karataş, A.R.). *7. Ulusal Yaşlılık Kongresi (*Aktif ve sağlıklı yaşlanma), 23-25 Mayıs, Karabük. (s.54-60).

Kamiya, Y., Doyle, M., Henretta, J.C. and Timonen, V. (2014). Early-life circumstances and later-life loneliness in Ireland. *The Gerontologist*, 54(5):773-783.

Kapıkıran, Ş. (2015). Yaşlılarda yalnızlık ile yaşam doyumu arasındaki ilişki : sosyal desteğin aracılık rolünün sınanması. 8. Ulusal Yaşlılık Kongresi, 16-18 Nisan, PAÜ, Denizli.

Koropeckyj-Cox, T. (1998). Loneliness and depression in middle and old age: Are the childless more vulnerable?. *The Journals of Gerontology Series B:Psychological Sciences and Social Sciences*, 53(6), 303-312.

Krause-Parello, Ç.A. (2007). Relationships Among Loneliness, Human Social Support, Pet Attachment Support, and Subjective Well-Being in Older Adults. Unpublished Doctoral Dissertain. New Jersey University.

Liu, B.S., and Rook, K.S. (2013). Emotional and social loneliness in later life associations with positive versus negative social exchanges. *Journal of Social and Personal Relationships*, 30(6), 813-832.

Liu, K., McBride, T. and Coughlin, T. (1994). Risk of entering nursing homes for long versus short stays. *Medical Care*, 32(4), 315-327.

McInnis, G. J. (1999). A phenomenological exploration of loneliness in the older adults. *Unpublished Doctoral Dissertation*. The Catholic University of America.

Melendez-Moral, J.C. (2011). Aging and psychological well-being. (Eds.) Bevinn, S.J. *Psychology of loneliness*. (pp.29-48). Nowa Science Publishers, Inc., New York.

Momtaz, Y.A., Hamid, T.A., Yusoff, S., Ibrahim, R., Chai, S.T., Yahaya, N. and Abdullah, S.S. (2012). Loneliness as a risk factor for hypertension in later life. *Journal of Aging and Health*, 24(4), 696-710.

Myers, J.E., Sweneey, T. J. ve Witmer, J.M. (2004). *İyilik Hâli Çalışma Kitabı*. (Çev: F. Korkut). Anı Yayıncılık, Ankara.

Nyqvist, F., Cattan, M., Andersson, L., Forsman, A.K. and Gustafson, Y. (2013). Social capital and loneliness among the very old living at home and in insti-

tutional settings: A comparative study. *Journal of Aging and Health*, 25(6), 1013-1035.

Newall, N.E., Chipperfield, G., Clifton, R.A., Perry, R.P., Swift, A.U. and Ruthing, J.C. (2009). Causal beliefs, social participation, and loneliness among older adults: A longitudinal study. *Journal of Social and Personal Relationships.* 26(2-3): 273-290.

Newall, N.E. (2010). Predictors and Consequences of Loneliness in Older, Adults and the power of Positive Emotion. Unpublished Doctoral Dissertation. Manitoba University.

Nicolaisen, M. and Thorsen, K. (2014). Who are lonely? Loneliness in different age groups (18-81 years old). Using two measures of loneliness. *The International Journal of Aging and Human Development*, 78(3), 229-257.

Oni, O.O. (2010). *Social Support, Loneliness and Depression in the Elderly*. Unpublished Master Thesis. Queen's University.

Onur, B. (1986). Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık ve Ölüm. Verso Yayınları, Ankara.

Parhurst, J.T. and Hopmeyer, A. (1999). Developmental change in the sources of loneliness in childhood and adolescence: Constructing a Theoretical Model. (Eds.) Rotenberg, K.J. and Hymel, S. *Loneliness in Childhood and Adolescence*. (pp.56-79). Cambridge University Press.

Peplau, L. A. and Perlman, D. (1982). Perspectives on loneliness. (Eds.) Peplau, L.A. and Perlman, D. *Loneliness: A Source Book of Current Theory, Research, and Therapy* (pp.1-18). John Wiley and Sons, Inc.

Peplau, L.A., Miceli, M. and Morasch, B. (1982). Loneliness and self-evaluation. (Eds.) Peplau, L. A. and Perlman, D. *Loneliness: A Source Book of Current Theory, Research, and Therapy.* (pp.135-181). John Wiley and Sons, Inc.

Perlman, D. and Peplau, L.A. (1982). Theoretical approaches to loneliness. (Eds.) Peplau, L.A. and Perlman, D. *Loneliness: A Source Book of Current Theory, Research, and Therapy* (pp.123-134). John Wiley and Sons, Inc.

Perlman, D. and Landolt, M.A. (1999). Examination of loneliness in children-adolescents and in adults: Two solitudes or unified enterprise? (Eds.) Rotenberg, K.J. and Hymel, S. *Loneliness in Childhood and Adolescence*. (pp.325-347) Cambridge University Press.

Riker, H.C. and Myers, J.E. (1995). Older persons. (Eds.)Vacc, N.A., De Vaney, S. B. ve Wittmer, J. *Experiencing and Counseling Multicultural and Diverse Population* (pp. 91-115). PA:Accelerated Development, Bristol.

Rokach, A., Bacanli, H. and Ramberan, G. (2000). Coping with loneliness: A cross-cultural comparison. *European Psychologist*, 5(4), 302-311.

Rokach, A., Orzeck, T., Moya, M.C. and Expósito, F. (2002). Causes of loneliness in North America and Spain. *European Psychologist*, *7*(1), 70-79.

Rook, K.S. and Peplau, L.A. (1982). Perspective on helping the lonely. (Eds.) Peplau, L. A., ve Perlman, D. *Loneliness: A Source Book of Current Theory, Research, and Therapy* (pp.351- 378). John Wiley and Sons, Inc.

Rosenberg, K.J. (1999). Childhood and adolescent loneliness: An introduction. (Eds.) Rotenberg, K.J. and Hymel, S. *Loneliness in Childhood and Adolescence*. (pp.3-8). Cambridge University Press.

Routasalo, P. E., Savikko, N., Tilvis, R.S., Strandberg, T.E. and Pitkälä, K.H. (2006). Social contacts and their relationship to loneliness among aged people--a population-based study. *Gerontology,*13(4), 303-311.

Saibran-Cook, K. (2009). The Role of Relational Competence as a Predictor of Loneliness in Older Adults. Unpublished Doctoral Dissertation. Utah University.

Salive, M.E., Collins, K.S., Foley, D.J. and George, L.K. (1993). Predictors of nursing home admission in a biracial population. *American Journal of Public Health*, 83(12), 1765-1767.

Savikko, N., Routasalo, P., Tilvis, R.S., Strandberg, T.E. and Pitkälä, K.H. (2005). Predictors and subjective causes of loneliness in an aged population. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 41(3), 223-233.

Shaff, M.L. (2007). *Predicting Longitudinal Loneliness in Older Adults*. Unpublished Doctoral Thesis. Iowa University, Iowa.

Sorkin, D., Rook, K.S. and Lu, J.L. (2002). Loneliness, lack of emotional support, lack of companionship, and the likelihood of having a heart condition in an elderly sample. *Annals of Behavioral Medicine*, 24(4), 290-298.

Spier, B.E. (1989). Relationships Between Depression, Self-Esteem, and Loneliness in Elderly Community Residenting. Unpublished Doctoral Dissertation. Pittsburg University.

Suedfeld, P. (1982). Aloneness as a healing experience. (Eds.) Peplau, L.A. and Perlman, D. *Loneliness: A Source Book of Current Theory, Research, and Therapy.* (pp.54-67). John Wiley and Sons, Inc., Canada.

Stephens, C., Alpass, F., Towers, A. and Stevenson, B. (2011). The effects of types of social networks, perceived social support, and loneliness on the health of older people: Accounting for the social context. *Journal of Aging and Health*, 23(6):887-911.

Steptoe, A., Shankar, A., Demakakos, P. and Wardle, J. (2013). Social isolation, loneliness, and all-cause mortality in older men and women. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 110(15), 5797-5801.

Suri, R. (2009). Working with the elderly: An existential–humanistic approach.*Journal of Humanistic Psychology*. 50(2), 175-186.

Swami, V., Chamorro-Premuzic, T., Sinniah, D., Kannan, K., Stanistrett, D. and Furnham, A. (2006). General health mediates the relationship between loneliness, life satisfaction and depression. *Social Psychiatry and Psychiatrice Epistemiology,* 42(2), 161-166.

Takkinen, S. and Ruoppila, I. (2001). Meaning in life as an important component of functioning in old age. *International Journal of Aging and Human Development*, 53(3), 211-232.

Terrell-Deutsch, B. (1999). The conceptualization and measurement of childhood loneliness. (Eds.) Rotenberg, K.J. and Hymel, S. *Loneliness in Childhood and Adolescence*. (pp.11-33). Cambridge University Press.

Tomaka, J., Thompson, S. and Palacios, R. (2006). The relation of social isolation, loneliness, and social support to disease outcomes among the elderly. *Journal of aging and health*, 18(3), 359-384.

Tufan, A. B. (2007). Yaşlılık ve anıların değeri. (Ed. Kalınkara, V. ve Akın, G.). *IV.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, Ankara. (s.28-39).

Uncu, Y., Özçakır, A., Sadıkoğlu, G., Alper, Z., Özdemir, H. ve Bilgel, N. (2002). Bursa huzurevi yaşlılarının sosyo-demografik özellikleri ve sağlık taraması sonuçları. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi,* 28(3):65-69.

Uslu, E., Bulduk, S. ve Keçeci, A. (2013). Düzce ili huzurevinde yaşayan bireylerin yalnızlık düzeyleri ve sosyal destek algıları arasındaki ilişki. (Ed. Günay, G., Oğuz, A. ve Karataş, A.R.). *7. Ulusal Yaşlılık Kongresi (Aktif ve sağlıklı yaşlanma)*. 23-25 Mayıs, Karabük. (s.54-60).

Wagner, J., Hoppmann, C., Ram, N. and Gerstorf, D. (2015). Self-esteem is relatively stable late in life: The role of resources in the health, self-regulation, and social domains. *Developmental Psychology*, 51(1):136-151.

Victor, C.R., Scambler, S.J., Bowling, A.N.N. and Bond, J. (2005). The prevalence of, and risk factors for, loneliness in later life: A survey of older people in Great Britain. *Ageing and Society*, *25*(06), 357-375.

Weiss, R.S. (1982). Issues in the study of loneliness . (Eds.). Peplau, L.A. and Perlman, D. *Loneliness: A Source Book of Current Theory, Research, and Therapy* . (pp.71-80). John Wiley and Sons, Inc.

Wenger, G.C., Davies, R., Shahtahmasebi, S. and Scott, A. (1996). Social isolation and loneliness in old age: Review and model refinement. *Ageing and Society*, 16(03):333-358.

Young, J.E. (1982). Loneliness, depression and cognitive therapy: Theory and application. Eds.). Peplau, L.A. and Perlman, D. *Loneliness: A source book of current Theory, Research, and Therapy* . (pp.379-405). John Wiley and Sons, Inc.

Yue, Z., Feng, C., Zhou, X. and Ging-Gao, G. (2011). Being lonely in a crowd: Population Destiny contributes to perceived loneliness in Chine. (Eds.) Bevinn, S. J. *Psychology of loneliness*. (pp.137-149). Nowa Science Publishers, Inc., New York.

BÖLÜM V

Yaşlılıkta Sosyal Dışlanmanın Toplumsal Boyutu

Aylin Görgün Baran[1] - Hacettepe Üniversitesi

Özet

Çağımızın önemli olgularından olan yaşlanmanın, sosyal dışlanma kavramı ile birleştirilmesi insani olarak hüzün vermektedir. Çünkü sosyal dışlanma bir yönü ile eşitsizliğe diğer yönü ile insana zarar vermeyi çağrıştıran bir olumsuzluk taşımaktadır. Yaşlı bireyin, yılların deneyimini üzerinde taşıdığı ve yüklü bir geçmişi söz konusudur. Bu geçmiş, onu yeni teknolojik ürünlerin varlığı ile karşı karşıya getirmekte ve çağa uyum yapmakta zorlanmaktadır. Çünkü fiziksel ve mental kapasitesi eskisi gibi işlememektedir. Bir de buna ekonomik bakımdan yaşadığı sıkıntılar eklenince, yaşlı işin içinden çıkmaz hâle gelmektedir. Aynı şekilde sağlık sorunu yaşaması sosyal aktivitelerinin azalmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla yaşlı birey ekonomik haklardan, sosyal ortamdan, sosyal ilişki ağlarından koptukça sosyal dışlanmaya maruz kalmakta ve kendini yalnız hissetmektedir. Bunun için makro ve mikro politikalar geliştirilmelidir. Makro politikalar yaşlı bireyi ekonomik açıdan güçlendirmek ve sağlık ve sosyal güvencesini sağlamak adına alınacak yasal önlemlerden oluşmaktadır. Mikro açıdan ise yaşlı bireyi sivil örgütlenmeler içine çekecek on-

[1] Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Beytepe-Ankara,
e-mail: abaran@hacettepe.edu.tr.

na göç etmektedirler. Bu gibi bölgelere yerleşen yaşlılar sosyal izolasyon ve sağlıksız bir yaşam riskiyle karşı karşıyadırlar (Özcan, 2010: 60). Özellikle alışkın oldukları kültürün dışında bir sosyal ortamla karşılaşmakta ve bu ortama, kültüre uymakta zorlandıkları için kendilerini bu çevreye yabancı hissetmektedirler. Bu durumun yarattığı sosyal dışlanmayı kente yeni gelenler ve yaşlılar somut bir biçimde daha çok yaşamaktadırlar. Sosyal dışlanma yalnızca kentsel yaşamda karşılaşılan bir sorun değildir. Bu sorun kırsalda da kendini göstermektedir. Kırsalın yaşam koşullarının güçlüğü dikkate alınırsa iletişim, ulaşım, eğitim, sağlık ve sosyal destek mekanizmalarından yoksun olunması ve bu haklardan mahrum bırakılması sosyal dışlanmanın başka bir yönünü ortaya koymaktadır. Özellikle Türkiye'de gençlerin kırsaldan kente göçleri nedeniyle kırsalda kalan yaşlılarına bakacak kimsenin bulunmaması ve aile bağlarının giderek zayıflaması karşısında yaşlı bireyin sosyal dışlanmışlığını katmerli hâle getirmekte ve daha fazla sorun yaşanmaktadır.

Bireylerin yaşlılık döneminde güven içinde olmalarını sağlamak bakımından bugün sosyal dışlanma riskini ortaya çıkaran sorunlara çözüm aramak, politika geliştirmek gerekmektedir. Bunun için hem bilimsel araştırmaların yapılması hem de sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak sosyal güvenlik uygulamaları önem taşımaktadır. Sosyal devlet uygulamaları ile aileyi güçlendirecek ve sosyal içerimler kapsamında oluşturacak politikalara ağırlık verilmesi kaçınılmazdır. Bu yapısal çözümler ile birlikte yaşlıların sosyal hayata katılımını sağlayacak sivil örgütlenmeleri teşvik etmek, özel sektöre hem sosyal sorumluluk kapsamında hem de yaşlıların bu sosyal sorumlulukta görev almalarını sağlayacak biçimde istihdam edilmeleri için politika geliştirmelerinin önünü açmak gerekmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

Akgün, D. (2012). Yaşlılık ve meslek odaları çalışmaları. (Ed. D. Aslan ve M. Ertem). *Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler*. Halk Sağlığı Uzmanları Derneği, Ankara. (s.87-89).

Blackman, T. (2001). Social exclusion and social care. (Ed. T. Blackman, S. Brodhurst and J. Convery). *Social Care and Social Exclusion: A Comparative Study of Older People's Care in Europe*. Palgra and Publishers, London. (p.152-180).

Bonner, A. (2006). Social Exclusion and The Way Out: An individual and community responseto human social dysfunction. John Wiley & Sons, Sussex.

Danış, M.Z. (2011). *Yaşlılık, Yoksulluk ve Yalnızlık*. www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal .../yaslilik_yoksuluk_yanlizlik.pdf (Son Erişim Tarihi: 05.01.2015).

Erdoğdu, S. (2004). Sosyal politikada "Avrupalı" bir kavram: sosyal dışlanma. *Çalışma OrtamıDergisi*,75. file:///C:/Users/lenova/Desktop/2015%20DOSYASI/Sosyal%20Dışlanma/»%20SOSYAL%20POLİTİKADA%20"AVRUPALI"%20BİR%20KAVRAM%20%20SOSYAL%20DIŞLANMA (Son Erişim Tarihi: 12.03.2015).

Genç, Y. ve Dalkılıç, P. (2013). Yaşlıların sosyal dışlanma sendromu ve toplumsal beklentileri. *International Journal of Social Science*, 6(4):461-482.

Görgün-Baran, A. (2011). Aile ve yaşlanma. (Ed. A. Kasapoğlu ve N. Karkıner). *Aile Sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları (AÖF). Eskişehir.

Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir.* (Çev. M. Moralı). Metis Yayınları, İstanbul.

Kalınkara, V. (2011). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*. Nobel Yayınları, Ankara.

Kneale, D. (2012). Is Social Exclusion still important for Older People?.ILC-UK, London.

Konak, A. ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık olgusu: Sivas Huzurevi örneği. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1):23-63.

Kurt, G. (2008). *Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış (Sivas İl Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sivas.

Lehr, U. (1994). *Yaşlanmanın Psikolojisi.* (Çev. N. Eryar). Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı, İstanbul.

Millar, J. (2007). Social exclusion and social policy research: Defining exclusion. (Ed. D. Abrams, J. Christian and D. Gordon). *Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion Research.* John Wiley and Sons, Sussex. (p.1-16)

Nevill, A. (2009). Over 60 and Beyond: The Alienation of A New Generation: Exploring The Alienation of Older People from Society. (Ed. Taket et al.). *Theorising Social Exclusion*. Routledge, London. (p.134-142).

Önal-Dölek, B. ve Gökçearslan-Çiftci, E. (2013). *Huzurevinde Kalan Yaşlıların Cinsiyet Farklılıklarına Bağlı Sosyal Dışlanma Süreçleri.* (Erişim tarihi: 02.03.2015) http://www.akadgeriatri.org/managete/fu_folder/2013-01/2013-5-1-038-046.pdf

Özcan, M. (2010). *Aktif Yaşlanmaya Yönelik Sosyal Güvenlik Politikaları*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.

Phillipson, C. and Scharf, T. (2004). The Impact of Government Policy on Social Exclusion among Older People. Social Exclusion Unit, London.

Porter, F. (2000). Social exclusion: What's in a name? *Development in Practice*, 10(1):76-81.

Sağlık Bakanlığı (2015). Türkiye Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı ve Uygulama Programı (2015-2020), Ankara.

Sapancalı, F. (2005). *Sosyal Dışlanma*. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.

Taket, A.,Beth R. Crisp, Annemarie Nevill, Greer Lamaro (2009). Introduction. (Ed. Taket et al.) *Theorising Social Exclusion*. Routledge, London. (p. 3-11).

TÜİK. (2013). İstatistiklerle Yaşlılar. www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab _id=265, Son erişim tarihi: 05.01.2015.

Wenger, G.C., Davies, R., Shahtahmasebi, S. and Scott, A. (1996). Social isolation and loneliness in old age: Review and model refinement. *Ageing and Society,*16:333-358.

Wiehe, V.R. (1998). Understanding Family Violence: Treating and preventing Partner, Child, Sibling and Elder Abuse. Sage Publications, USA.

Yıldırım-Öcal, J. (2012). Türkiye'de şartlı nakit transferleri: Nitel analiz. *Sosyal Dönüşüm, Biyoetik ve Kamu Politikaları Konferansı*, 12-13 Nisan 2012, Ankara. (s.31-41).

Yiğit, H. (2009). *Yaşlıların Sosyal Yaşam Desteğini Algılamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi. İstanbul.

BÖLÜM VI

Yaşlılara İlişkin "*Sosyal Dışlanma*"yı Önleyici Politikaların Geliştirilmesi

Leyla Kahraman[1] - Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi

Özet

Küresel bir olgu olan yaşlılık; biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutları olan bir süreçtir. Fiziksel ve psikolojik yeti kayıplarının, üretkenlikten tüketime geçişin, aktivite kayıplarıyla birlikte diğer kişilere bağımlı bir yaşama geçişin yaşandığı yaşlılık dönemi çoğu zaman bireyler için eşitsiz ve dezavantajlı bir konum doğurmaktadır. Mevcut siyasal, toplumsal, ekonomik yapılar ve politikalar da bu durumu pekiştirerek yaşlıların eksik yurttaşlığına (incomplete citizenship)[2] yol açmaktadır. Bu çerçevede yaşlılar yaşamını onurluca sürdürecek ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel haklardan mahrum kalarak toplumla bağının kopma derecesine gelmesine neden olan sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik ve ayrımcılığa neden

[1] Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, Nevşehir,
e-mail: leylakahraman75@gmail.com.

[2] Sosyal dışlanmanın en önemli unsurlarından temel hakların kullanılamaması ve bunlardan yoksunluk, özellikle toplumdaki önemli ekonomik ve sosyal fırsatlara katılmayı sağlayan ve temel yaşam standartlarını belirleyen yurttaşlığa ilişkin haklardan yoksunluk veya bunlara ulaşamama/yararlanamama anlamına gelmektedir. Bu nedenle sosyal dışlanma eksik yurttaşlık (incomplete citizenship) olarak da görülebilir. (Sapancalı, 2005: 56).

lenmelidir. Yaşlıların insan onuruna yakışır bir yaşam sürdürebilmeleri sadece devletin değil, toplumu oluşturan tüm bireylerin ortak sorumluluğudur. Bu bağlamda sosyal dışlanmaya zemin hazırlayan yaşlılara yönelik olumsuz algıların toplumsal olarak yıkılması büyük önem taşımaktadır. Yeryüzünün bütün toplumlarında yaşlılar ve yaşlanmayla ilgili düşünceler genellikle olumsuz olmasına rağmen yaşlılık çoğumuz için reel bir gelecek hâline dönüştükçe, o geleceği en iyi şekilde değerlendirmek isteyenlerin sayısı da artmaktadır. Ursula Lehr'in (akt: Tufan, 2003: 15) yaşlılara bir kazanç olduklarını algılamalarına fırsat tanıma çağrısı, sorunun kaynağına işaret etmektedir. Bu bakış açısı toplum nazarında yaşlılığın daha değersiz görülmesi, yaşlının da kendisini bir kayıp olarak algılama olasılığını arttırmaktadır. Bireylerin yaşlılar ve yaşlılık dönemine ilişkin çeşitli kanallar aracılığıyla -okul, medya vb.- bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.

Yaşa bağlı olumsuz yönde ayrımcılığın olmaması, her yerde insanların sağlıklı, saygın, güvenli ve toplumsal bütün içinde yaşlanmasını sağlamak için saptanacak sosyal politikalarda başta cinsiyet olmak üzere, çeşitli kimliklerin yaşlılıkla kesişmesi sonucu ortaya çıkan çifte dezavantajlılık konumunun yarattığı sorunlara da çözüm üretilmelidir.

Yaşlıların yaşamını kurumsal bakıma ihtiyaç duymadan ya da birine bağımlı olmadan sürdürmesi, istenen bir durumdur. Sosyal devlet ilkesi gereği devletin ihtiyaç doğrultusunda evde ya da kurumda bakım hizmetlerini; yaşlılara bedensel, zihinsel ve ruhsal ihtiyaçlarına yanıt verebilecek bütünsel politikalarla karşılaması büyük önem taşımaktadır.

Farklı dışlanma biçimleri ile mücadelede başta kamu ve özel sektörün tüm birimleri olmak üzere, toplumdaki tüm aktörlerin ortak hareket etmesi, sosyal dışlanmaya karşı her bireyin mücadele etmesi teşvik edilmeli, bu konuda toplumsal bir mutabakata varılmalıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi. (2011). *Yaşlılar İçin Sosyal Politika Gündemi Konferans Kitabı.* Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.

Anon (2015).*Türkiye'de Yaşlı Nüfus Artıyor*. http://www.radikal.com.tr/kayseri_haber/turkiyede yasli_nufus_artiyor-1305144. Son erişim Tarihi: 3 Mart 2015.

Baran, E. ve Bahar-Özvarış, Ş. (2012). Yaşlılık Döneminde Sağlığın Geliştirilmesi. *Yaşlı Sağlığı Sorunlar ve Çözümler*. Hasuder Yayınları, İstanbul. (s.25-30).

Bulduk, E.Ö. (2014).Yaşlılık ve toplumsal değişim. *TSA*, 18(2):53-60.

Gündüz, G.S. (2007). *Sosyal İçerme Politikalarının Uygulanmasında Kamu İstihdam Kurumlarının Rolü.* T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.

Kalınkara, V. (2014). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*. Nobel Yayınevi, Ankara.

Kara, M. ve Satan, A. (2014). *Türkiye'de ve Dünya'da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar.* (27.06.2014). https://prezi.com/d9gyn6rp_w8x/turkiyede-ve-dun-yada-yasllara-yonelik-sosyal-politikalar/. Son erişim tarihi: 10 Ocak 2015.

Önal-Dölek, B. ve Gökçearslan-Çiftci, E. (2013). Huzurevinde kalan yaşlıların cinsiyet farklılıklarına bağlı sosyal dışlanma süreçleri. *Akademik Geriatri Dergisi,* 5(1):38-46.

Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliği'nde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, 3:51-105.

Taşçı, F. (2010). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya örnekleri. *Çalışma ve Toplum,*1:175-202.

T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018. *Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayını, Ankara.

Tufan, İ. (2003). Modernleşen Türkiye'de Yaşlılık ve Yaşlanmak: Yaşlanmanın Sosyolojisi. Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

TÜİK (2014a). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2013.*http://www.tuik.gov.tr/PreHaber Bultenleri. do?id=16057. Son erişim tarihi: 19 Mart 2014.

TÜİK (2014b). *Ömrümüz Son 19 Yılda 7,5 Yıl Uzadı.* http://www.tuik.gov.tr/basin Odasi/haberler/2014_60_20141016.pdf. Son erişim tarihi: 16 Ekim 2014.

TÜİK (2014c). *Yaşlanıyoruz.* http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2014 _4_201 40203.pdf. Son erişim tarihi: 3 Şubat 2014.

TÜİK (2015). "Türkiye'de Yaşlı Nüfusun %16'sı Yalnız Yaşıyor", http://www.tuik. gov.tr/basinOdasi/haberler/2015_1_20150120.pdf, Erişim Tarihi: 20.01.2015.

Yıldırımalp, S. (2014). Sosyal dışlanma ve Avrupa Birliği yaklaşımı. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,* 2(2):91-108.

Yılmaz, S., Açıkgöz, A., Çevik, C., Tarı-Selçuk, K. ve Uçku, R. (2013).Yaşlılara yönelik sağlık ve sosyal hizmet sunumu; Ülke örnekleri üzerinden değerlendirmeler. *Sted,*22(3):104-114.

BÖLÜM VII

Yaşlılık ve Din: Dinbilimsel Yaklaşım

Mustafa Arslan[1] - İnönü Üniversitesi

Özet

Yaşlılıkla ilgili çalışmalar "disiplinlerarası" bir karaktere sahiptir. Yaşlılıkla ilgili bilimsel çalışmalar, ilk başlarda yaşam süresinin uzatılması ve yaşamın kolaylaştırılmasına yönelik olarak tıp biliminin altında sürdürülmüştür. Nitekim ilk geliştirilen yaşlılıkla alakalı teoriler de temelde biyolojik ve fizyolojik nitelikte olmuştur. Bu özellik günümüzde de gerontolojinin tıp biliminin yardımcı bilim dalı olmasını sağlamıştır. Ancak konunun sağlık bilimi yanında sosyal bilimsel yönlerinin de olduğuna dair değerlendirmeler geliştirilmiştir. Gerontoloji günümüzde tıp alanının dışında diğer disiplinlere ait bilimsel çalışmaları da içerir ve yaşlılık dönemini biyolojik, sosyolojik, psikolojik, pedagojik, tıbbi vb. gibi çeşitli yönleriyle inceler. Din de hem kuramsal hem de uygulamalı konularda yaşlılıkla yakından alakalı bir disiplindir. Yaşlılık ve din konusunun ele alındığı bu yazıda yaşlılık olgusu din bilimlerinin alt disiplinleri -dinler tarihi, din sosyolojisi, din psikolojisi- açısından değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, din, maneviyat, manevi bakım, dinî başa çıkma, ruh sağlığı, ölüm, postmodernite

[1] Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, Malatya, e-mail: mustafa.arslan@inonu.edu.tr.

sayılı çalışmalarda (Buyacı, 2002; Akgül, 2004; Kayıklık, 2003) "dine olan bağlılığın, yaşlıların hayatına başka türlü sahip olamayacağı bir mutluluk ve huzur kazandıracağı" şeklinde sonuca ulaşılmıştır.

Yaşlılık psikolojisi yaşlıyı "mevcut sorunları temelinde bilgilendirmeyi, farkındalık yaratmayı, ruh sağlığını korumayı, problemlerini çözmede yardım etmeyi, stres, korku ve kaygılarını azaltmayı, onlarla baş edebilmesini sağlamayı" amaçlar. Burada din de şüphesiz yaşlıya bu konularda yardım edebilir. Yukarıda belirtildiği gibi bazı durumlarda kaygı verici işlev görebildiği durumlar söz konusu olsa da din temelde yaşlının stres, kaygı ve korkularının özellikle ölüme dönük kaygı ve korkularının üstesinden gelmede etkin roller oynayabilir. Burada yaşlıya dönük din eğitiminin gençlere yönelik olandan farklı olması gerekir. Gence dönük din eğitimi istendik bazı dinî davranışlar üzerinde durabilse de özellikle yaşlılarda durum tam bu şekilde olmamalıdır. Yaşlının hayata bakışını anlamlandıracak, varoluşsal derinlik katacak, hayatın bu dünyadan ibaret olmadığını, ölümün yok oluş olmadığını, tanrının mutlak iyilik ve esenlik olduğu gibi evrensel dinî prensipleri yaşlıya anlatmak önem kazanmaktadır.

Dinlerin en önemli özelliği hayatın değişen ve geçici olan yönlerine nazaran değişmeyen, sabit olan hatta ölümden sonra da varlığını devam ettirecek bazı değer ve normları ön planda tutması, bunları inanç ve ritüellerle insanlara benimsetmesidir. Hayatın son anlarını yaşayan yaşlılarda da değişmeyene, evrensel anlayış ve değerlere yöneliş ve arayış söz konusudur. Yaşlılara dönük bir din eğitimi ya da dinî psikolojik destek, onların bu arayışını tamamlayan, onlarda hayatı anlamlandırmalarında ve huzurlu dengeli bir mantalite oluşturmalarına yardım edici nitelikte olmalıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

Akbaş, A. (2008). Sosyal hizmet bağlamında yaşlılarda din hizmeti. *I. Din Hizmetleri Sempozyumu Bildirileri II*, 3-4 Kasım 2007, DİB Ankara.

Akgül, M. (2004). Yaşlılık ve dindarlık: Dindarlık, hayattan zevk alma ve mutluluk ilişkisi Konya Huzurevi. *Dini Araştırmalar*, 7(19):19-56.

Argyle, M. ve Beit-Hallahmi, B. (1992). Yaş ve din. (Çev. A. Kurt) *UÜİF Dergisi,* IV(4):319-331.

Arslan, M. (1997). *Anadolu'nun Bir Taşra İlçesindeki İnsanların Dindarlık Boyutları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: İskilip Örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Arslan, M. (2004). Kültürel bağlamda din. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(1):189-205.

Arslan, M. (2009). Geleneksellik ve yaşlı dindarlığı: Taşrada sosyal hizmet alamayan yaslıların dindarlık durumları üzerine uygulamalı bir inceleme. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2009(2):112-125.

Arslan, M. (2011). *Paranormalizm ve Din,* Bilsam Yayınları, Malatya.

Baker, D.C. and Nussbaum, P.D. (1997). Religious practice and spirituality-then and now: A retrospective study of spiritual dimensions of residents residing at a continuing care retirement community. *Journal of Religious Gerontology*, 10(3):33-50.

Berger, P. (1993). *Dinin Sosyal Gerçekliği*. (Çev. A. Coşkun). İnsan Yayınları, İstanbul.

Broyles, P.A. and Drenovsky, C.K. (1992). Religious attendance and the subjective health of the elderly. *Review of Religious Research*, 34(2):152-154.

Buyacı, M. Y. (2002) *Yaşlılarda Dini Hayat.* Atatürk Üniversitesi SBE, (Basılmamış YLT), Erzurum.

Class, J.C. (1990). Religon and aging and the role of education. *Introduction to Educational Gerontology,* (Ed. R.H. Sherron & D.B. Lumsden), Hemisphere Publishing Company, New York. (pp.109-132).

Courtenay, B.C., Poon, L.W., Martin, P., Clayton, G.M. and Johnson, M. (1992) Religiosity and adaptation in the oldest-old. *International Journal of Aging & Human Development*, 34(1):47-56.

Ellison, C. and Levin, J.S. (1998) The Religion–Health Connection: Evidence, Theory, and Future Directions. *Health Education and Behavior*, 25(6):700–720.

Günay, Ü. (1999). *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat.* Erzurum Kitaplığı, Erzurum.

Gündüz, Ş. (2007). İslam ve diğer dinlerin yaşlılığa bakışı. *Yaşlılık Dönemi ve Problemleri,* İSAV Yayınları, İstanbul.

Hökelekli, H. (2008). *Ölüm, Ölüm Ötesi Psikolojisi ve Din*. 1. Baskı, Dem Yayınları, İstanbul.

Hasyılmaz, H. (2007). *Huzurevlerinde Yaşayan Yaşlılarda Dinî Hayat Antalya Örneği.* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Heenan, E.F. (1972). Sociology of religion and the aged: The empirical lacunae. *Journal for the Scientific Study of Religion*, XI(2):171-176.

Idler, E.L. (1987). Religious involvement and the health of the elderly: Some hypotheses and an initial test. *Social Forces*, 66(1):226-238.

Idler, E. (1987). Religious involvement and the health of the elderly. *Social Forces*, 66:227-238

Karaca, F. (1997). *Psikolojik Açıdan Ölüm ve Dinî İnanç İlişkisi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, (Kitap halde basımı, *"Ölüm Psikolojisi"*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2000).

Kayıklık, H. (2000). *Dini Yaşayış Biçimleri: Psikolojik Temelleri Açısından Bir Değerlendirme.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir.

Kayıklık, H. (2003). *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler.* Baki Kitabevi, Adana.

Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahid.

Koç, M. (2002). Yaşlılık psikolojisi ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların tarihi ve literatürü üzerine bir araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VI:2.

Koç, M. (2000). Din psikolojisi açısından yaşlılık döneminde dinî yaşam. *EKEV Akademi Dergisi*, 2(2):97-103.

Koenig, H.G., George, L.K., Blazer, D.G., Pritchett, J.T. and Meador, K.G. (1993). The relationship between religion and anxiety in a sample of community-dwelling older adults. *Journal of Geriatric Psychiatry*, 26(1):65-93.

Köten, A. (2007). "Hz. Peygamber'in sünnetinde yaşlılara saygı", *Yaşlılık dönemi ve problemleri,* İSAV Yayınları, İstanbul.

Kur'an-ı Kerim

Lauck, A. (2008). *Religiosity and Attitudes toward Aging.* Master of Gerontological Studies Department of Sociology and Gerontology, Miami University, Oxford, Ohio.

Lehr, U. (1994). *Yaşlanmanın Psikolojisi*. (Çev. N. Eryar), Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı, İstanbul.

Levin, J.S. and Markides, K.S. (1986). Religious attendance and subjective healty. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 25:31-39.

Levin, J. and Chatters, L. (1998). Religion and psychological well-being in older adults. *Journal of Aging and Health*, 10(4):504-531.

Luckmann, T. (2003). *Görünmeyen Din; Modern Toplumda Din Problemi* (Çev: A. Coşkun), Rağbet Yayınları, İstanbul.

Meddin, J.R. (1998). Dimensions of Spiritual Meaning and Well-Being in The Lives of Ten Older Australians. *International Journal of Aging & Human Development*, 47(3):163-175.

Mehmedoğlu, A.U. (2004). *Kişilik ve Din.* Dem Yayınları, İstanbul.

Miller, M.E. (1999). Religious and ethical strivings in the later years: Three paths to spiritual maturity and ıntegrity. In L. E. Thomas, & S. A. Eisenhandler (Eds.), *Religion, Belief and Spirituality in Late Life.* (pp.35–58). Springer, New York.

Öztürk, Z.K. (2010). *Yaşlı Bireylerde Ölüm Kaygısı.* Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi, Adana.

Pargament, K. and Curtis, R.B. (1998). Religion and coping. *Handbook of Religion and Mental Health* (Ed: H.G. Koenig). Academis Press, USA.

Pargament, K.I., Van Haitsma, K. and Ensing, D.S. (1995). Religion and coping. *Aging, Spirituality and Religion* (Ed. M. A. Kimble). Fortress Press, Minneapolis.

Pargament, K. I., Smith, B. W., Koenig, H. G., & Perez, L. (1998). Patterns of positive and negative religious coping with major life stressors. *JSSR*, 37(4):710-724.

Pargament, K.I. (2003). Din psikolojisi açısından başa çıkmanın teorik çatısına doğru. (Çev. Ahmet Albayrak), *Tabula Rasa*, 3(9):207-227.

Pargament, K.I. (2005). Acı ve tatlı: Dindarlığın bedelleri ve faydaları üzerine bir değerlendirme. (Çev. A.U. Mehmedoğlu). *Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1):279-313.

Ross, K.E. (1997). *Ölüm ve ölmek üzerine*. (Çev. Banu Büyükal), Boyner Holding Yayınları, İstanbul.

Sancaklı, S. (2006). Hadislerde "yaşlılık olgusunun" değerlendirilişi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X/1:49-71.

Steinitz, L. (1980). Religiosity, well-being, and weltanschauung among the elderly. *Journal for Scientific Study of Religion*, 19:60-67.

Şentepe, A. (2015). Yaşlılık döneminde dini başaçıkma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1):186-205.

Seyyar, A. (2010). *Tıbbî Sosyal Hizmetlerde Manevî Bakım.* 2. Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul.

Seyyar, A. ve Özdemir, S. (2008). AB Sürecinde Türkiye'de dini sosyal hizmetlerin önemi -Türkiye-Almanya örneği. *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara. (c.2/s.506-523).

Şimşek, A. (2006). *Huzurevi Sakinlerinde Dini Yaşayış.* Ç.Ü. SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Tablamacıoğlu, M. (1962). Yaşlara göre dini yaşayışın şiddet ve kesafeti üzerinde bir anket denemesi. *AÜİFD,* X:141-151.

Tellis-Nayak, V. (1982). The transcendent standard: The religious ethos of the rural elderly. *The Gerontologist*, 22(4):359-363.

Templer, D.I. (1970). The construction and validation of a death anxiety scale. *The Journal of General Psychology,* 82:165-177.

Wach, J. (1992). *Din Sosyolojisi.* (Çev. Ü. Günay). Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.

Witter, R.A., Stock, W.A., Okun, M.A. and Haring, M.J. (1985). Religion and subjective well-being in adulthood: Quantitative synthesis. *Review of Religious Research*, 26:332-342.

Yılmaz, M. (2013). Yaşlılıkta manevi destek ve din eğitiminin önemi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 39:241-263.

BÖLÜM VIII

Yoksulluk ve Yaşlılık

Gülay Günay[1] - Karabük Üniversitesi
Ayfer Aydıner Boylu[2] - Hacettepe Üniversitesi
Hande Şahin[3] - Kırıkkale Üniversitesi
Aybala Demirci Aksoy[4] - Gazi Üniversitesi
Ahmet Oğuz[5] - Karabük Üniversitesi

Özet

Gelecek yıllar içerisinde ülkemizin nüfus yapısında hızlı değişimler olacağı tahmin edilmektedir. Yaş yapısındaki en önemli değişim ise yaşlı nüfus yapısında gerçekleşecektir. Yaşlıların çoğunluğunu yoksul, eğitim düzeyi düşük ve yalnız yaşayan bireyler oluşturmaktadır. Nüfus içinde yaşlıların oranının artışı ile birlikte, onların sağlık ve sosyal gereksinimlerinin karşılanamaması önümüzdeki yıllarda önemli bir sorun olarak

[1] Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, İİBF, Sosyal Hizmet Bölümü, Karabük, e-mail: ggunay@karabuk.edu.tr.
[2] Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ankara, e-mail: ayfer_boylu@hotmail.com.
[3] Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Kırıkkale, e-mail: hande_k1979@yahoo.com.
[4] Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, MEF, Aile Ekonomisi Bölümü, Beşevler, Ankara, e-mail:aybalademirci@gmail.com.
[5] Yrd. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Karabük, -mail: ahmetogyuz@karabuk.edu.tr.

yapılmasının da yaşlılara yönelik sosyal sorunların azalmasında yararlı olacağı düşünülmektedir. Yaşlı bireyin üretkenliğini sürdürebilmesi ve yaşam kalitesini yükseltebilmesi, fiziksel sağlığının yanı sıra sosyoekonomik şartlarının yeterliliği ile doğru orantılıdır. Bu nedenle;

- Yaşlılar için öncelikle sınırlı gelirin planlı harcanmasına ve gelirin akılcı yönetimine ilişkin eğitim programları düzenlenmelidir.
- Yoksul yaşlı tüketicilere yönelik bilimsel çalışmaların gerekliliği göz ardı edilmemeli özellikle ülkemizde yoksul yaşlı tüketicilerin tüketim profiline yönelik çalışmalar ile gelecekte gündemde yerini alması beklenen yaşlılar ve sağlık sigortaları, yaşlılar ve finansal hizmetler, yaşlı tüketiciler ve yenilikleri benimseme durumlarını ortaya koyan çalışmalar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve üniversiteler iş birliği ile yürütülebilir.
- Türkiye'de sosyal hizmet ve sosyal yardımlara ilişkin sağlam bir hukuksal zemin ve kurumsal yapılanmanın sağlanması, yaşlılara ve onlara bakmakla yükümlü olan kişilere yönelik sosyal politikaların oluşturulması, mevcut sosyal politikaların günümüz koşullarına uygun hâle getirilmesi, yaşlı yoksulluğu açısından acil müdahale gerektiren bölgelerin belirlenmesi ve bu bölgelere yönelik iyileştirici önlemlerin alınması, sosyal güvence altında olmayan yaşlı bireylerin güvence kapsamına alınması, ayrıca zihinsel ve fiziksel açıdan sağlıklı yoksul yaşlı bireyler için ek gelir sağlayıcı iş imkânlarının yaratılması sağlanabilir.

Yararlanılan Kaynaklar

Aghaei, A., Khayyamnekouei, Z. and Yousefy, A. (2013). General health prediction based on life orientation, quality of life, life satisfaction and age. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 84:569-573.

Aiken, L.R. (1995). *Aging: An Introduction of Gerontology*. (1st. Ed.) Sage Publication, California.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) (2012). Türkiye'de Sosyal Hizmet Uygulamaları. http://www.eyh.gov.tr/tr/8157/Turkiye-de-Sosyal-Hizmet-Uygu-lamalari Son erişim tarihi: 21 Eylül 2014.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) (2014). Türkiye'de Yaşlılara Hizmet Veren Kuruluşlar. http://www.eyh.gov.tr/tr/8448/Turkiyede-Yaslilara-Hizmet-Veren-Kuruluslar. Son erişim tarihi: 21 Eylül 2014.

Aksungur, A. (2009). Dr. Zekai Tahir Burak Kadın Sağlığı Eğitim ve Araştırma Hastanesinde Çalışan Ebe ve Hemşirelerin İş Doyumu ve Yaşam Kalitesi Düzeylerinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Yönetimi Programı, Ankara.

Altan, Ö.Z. ve Şişman, Y. (2003). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi* 7(2):2-36.

Arber, S., Davidson, K. and Ginn, J. (2003). *Gender and Ageing: Changing Roles and Relationships.* Open University Press, Maidenhead. (p.20-35).

Atchley, R.C. (1989). A continuity theory of normal aging. *Gerontologist* 29:183-190.

Aydın, M. (2008). *Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler*. Yedirenk, İstanbul.

Ayhan, A. (2012). Sosyal güvenlik kavramı ve sosyal güvenlik ilkeleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi* 1:41-55.

Azman, A. B., Sararaks, S., Rugayah, B., Low, L. L., Azian, A. A., Geeta, S. and Tiew, C. T. (2003). Quality of life of the Malaysian general population: Results from a postal survey using the SF-36. *Medical Journal of Malaysia*, 58(5):694-711.

Babaoğul, M. (2007). Yaşlı tüketiciler pazarı ve taraflara öneriler. *Yaşlılıkta Kaliteli Yaşam*. H.Ü. Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara. (s.22-38).

Bahar, A. (2005). Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Anksiyete ve Depresyon Düzeylerinin Belirlenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.

Bahar, G., Bahar, A. ve Savaş, H.A. (2009). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan sosyal hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 4(12):85-98.

Balcı, E., Şenol, V., Elmalı, F. ve Eşel, E. (2010). Kayseri'de yaşayan 65 yaş ve üzeri bireylerin malnutrisyon durumu ile depresyon arasındaki ilişkinin saptanması. *13. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi*, 18-22 Ekim 2010, İzmir.

Bilir, N., Özcebe, H., Vazioğlu, S. A., Aslan, D., Subaşı, N. ve Telatar, T. G. (2005). Van ilinde 15 yaş üzeri erkeklerde SF-36 ile yaşam kalitesinin değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri-Journal of Medical Sciences*, 25:663-668.

Bowling, A. and Gabriel, Z. (2007). Lay theories of quality of life in older age. *Ageing & Society*, 27:827-848.

Butler, R.N. (1974). Successful aging and the role of the life review. *Journal of American Geriatrics Society,* 12(12):529-535.

Can, Y. (2013). Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk. www.trakya2023.com/uploads/docs/28062013Yed095 Son erişim tarihi: 22 Eylül 2014

Cawthorne, A. (2008). Elderly Poverty: The Challenge Before Us. http://cdn.american progress.org/wp-content/uploads/issues/2008/07/pdf/elderlypoverty.pdf Son erişim tarih: 12 Aralık 2014.

Cerit, G. ve Güven, S. (2000). Yaşlıların satın alma sırasında karşılaştıkları sorunları ve beklentileri. *Ev Ekonomisi Dergisi* 6(6):1-10.

Chadwick, E. (1965). Report on the sanitary condition of the labouring population of Great Britain, 1842. Edinburgh: Edinburgh University Press (Özen, S. (1994). Sağlık ve sosyokültürel yapı değişkenleri. *Sosyoloji Dergisi*, 5:133-145'den alınmıştır).

Chen, C. (2001). Aging and life satisfaction. *Social Indicators Research*, 54(1):57-79.

Cılga, İ. (1994). *Gençlik ve Yaşam Niteliği*. T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara.

Cook, F.L. and Settersten, R.A. (1995). Expenditure patterns by age and income among mature adults: Does age matter? *The Gerontologist* 35(1):10-23.

Çiprut, H. (1996). *İstanbul Kentinde Farklı Ekonomik-Kültürel Düzeyde Yaşlılık ile İlgili Sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul.

Çirçoğlu, G. (2013). Sosyo Ekonomik Statü Kavramları ve Kriterleri. https://prezi.com/zqvxkk6i51rz/sosyo-ekonomik-statu-kavram-ve-kriterleri/ Son erişim Tarihi: 12 Aralık 2014.

Danış, M. Z. (2009). Türkiye'de yaşlı nüfusun yalnızlık ve yoksulluk durumları ve sosyal hizmet uygulamaları açısından bazı çıkarımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 201:67-84

Demirdis, E. (2013). The analysis of the guidance and psychological counseling needs of older people in terms of several variables. *Social and Behavioral Sciences*, 84:1078-1083.

DeNavas-Walt, C. and Proctor, D.B. (2014). *Income and Poverty in the United States: 2013 U.S. Census Bureau, Current Population Reports*, P60-249, Income and Poverty in the United States: 2013, U.S. Government Printing Office, Washington, DC.

Diener, E. and Diener, R.B. (2002). Will money increase subjective well-being. *Social Indicators Research*, 57:119-169.

Doğanay, S. ve Uçku, R. (2011).Yaşlılarda kötü sağlık algısı koroner kalp hastalığı ve ölümleri belirler mi?. *14. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Kongre Bildiri Kitabı*, 03-07 Ekim 2011,Trabzon.

Dönümcü, S. (2006). Yaşlı ve sosyal hizmetler. *Türk Fiziksel Tıp Rehabilitasyon Dergisi,* 52(Özel Ek A):42-46.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2007). *Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı*. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. www.ekutup. dpt.gov.tr Son erişim tarihi: 20 Eylül 2009.

Dural, B. ve Con, G. (2011). Türkiye'de sosyal devlet ve yaşlı hakları üzerine bir inceleme. *III. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu*, Kocaeli http://www. sosyalhaklar.net/2011/2011index.htm Son erişim tarihi: 23 Eylül 2014

Easterlin, R.A. (2001). Income and happiness: Towards a unified theory. *The Economic Journal,* 111:465-484.

Eastwood, R. and Lipton, M. (1999). The impact of changes in human fertility on poverty, *Journal of Development Studies*, 36(1):1-30.

Emiroğlu, V. (1995). *Yaşlılık ve Yaşlıların Sosyal Uyumu*. Şafak Matbaacılık, Ankara

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Müdürlüğü (2014). Yaşlı Bakım Hizmetleri http://www.eyh. gov.tr/uygulamalar/yasli-bakim-hizmetleri/yasli-bakim-hizmetleri Son erişim Tarihi 25 Aralık 2014

Eraslan, A., İnaneri Sakarya, F., Çubukçuoğlu, H. vd. (1995). *2000'li Yıllara Doğru Sosyal Devletin Gerçekleştirilmesinde Sosyal Hizmetlerin Yeri ve Önemi.* Yaşlılık ve Sosyal hizmetler Grup Raporu. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını, 4044, Ankara. (s.1-303)

EUROSTAT (2014). People at risk of poverty or social exclusion. http://epp.eurostat. ec.europa.eu/statistics_explained/extensions/Eurostat PDFGenerator/getfile.php?file=193.140.8.18_1418386494_50.pdf Son erişim Tarihi 17 Aralık 2014

Fadıloğlu, Ç. (1992). Yaşlılığa genel bakış. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,* 8(2):55-61.

Gönen, E. ve Özmete, E. (2005). Yaşlılar için evin anlamı. (Ed: Şenel Ergin), *III. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiriler Kitabı*. İzmir. (s.272-278).

Görgülü, Ü., Akyar, İ., Akdemir, N. ve Kapucu Sun, S. (2010). Dünya'da ve ülkemizde yaşlılara yönelik sosyal politikalar. Turkish Journal of Physical Medicine and Rehabilitation 56:30-3.

Görgün Baran, A., Kalınkara, V., Aral, N., Baran, G., Akın, G. ve Özkan, Y. (2005). *Yaşlı ve Aile İlişkileri: Ankara Örneği.* Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları No:127. Ankara.

Grace, K.M. and Wong, G.K.M. (2003). Quality of life of the elderly in Singapore's multi-racial society. *International Journal of Social Economics*, 30(3):302-319.

Gümüş Babacan, A., Özgür, G. ve Yıldırım, S. (2007). Huzurevinde yaşayan yaşlıların umutsuzluk düzeyleri ve etki eden faktörler. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 23(2):105-16.

Günay, G. ve Bener, Ö. (2008). Status of individuals' planning to prepare for retirement in Turkey. *Educational Gerontology,* 34(2):148-161.

Gündoğan, N. (2008). Türkiye'de yoksulluk ve yoksullukla mücadele. *ASOMED-YA- Ankara Sanayi Odası Dergisi*, 42-56.

Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2010). *Yaşlı Refahı*. Kilit Yayınları, Ankara.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2008). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008, İleri Analiz çalışması Türkiye'de Doğurganlık, Üreme Sağlığı ve Yaşlılık*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.

Hacıhasanoğlu, R., Yıldırım, A., Bakar, N. ve Demir, N. (2010). Kronik obstrüktif akciğer hastalarında anksiyete-depresyon, yaşam kalitesi ve öz-bakımgücü. *13. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi*, 18-22 Ekim 2010, İzmir.

Hız, G. ve Hız, K. (2011). Yoksulluk ve yoksunluk penceresinden tüketimi, lüks tüketimi ve tüketim toplumunu izleme. *Uluslararası 140 Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1. Cilt, Ankara. (s:145-158).

Higgs, P., Hyde M., Wiggins R., and Blane, D. (2003). Researching quality of life in early old age: The importance of the sociological dimension. *Social Policy & Administration*, 37(3):230-250.

John, D. and MacArthur, C.T. (2002). Research Network on Socioeconomic Status and Health.http://www.macses.ucsf.edu/Research/Social%20 Environment/notebook/economic.html Son erişim tarihi: 12 Aralık 2014.

Kalınkara, V. (2011). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi.* I. Baskı. Nobel Yayıncılık, Yayın No:145, Ankara.

Kara, B. (2008). *Sosyal Haklar ve özel Olarak Korunması Gereken Kişiler*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Isparta.

Karadeniz, O. ve Durusoy Öztepe, N. (2013). Türkiye'de yaşlı yoksulluğu. *Çalışma ve Toplum,* 3:77-102.

Karahan, A. ve Güven, S. (2002). Yaşlılıkta evde bakım. *Turkish Journal of Geriatrics,* 5(4):155-159.

Karakurt Tosun, E. ve Fırat, Z. (2012). Kentsel mekandaki değişimler ve kişilerin konut tercihleri: Bursa örneği. *Business and Economic Research Journal,* 3(1):173-195.

Keskinoglu, P., Giray, H., Picakciefe, M., Bilgic, N. and Ucku R. (2006). The prevalence and risk factors of dementia in the elderly population in a low socio-economic region of Izmir, Turkey. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 43:93-100.

Konak, A. ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık olgusu: Sivas huzurevi örneği. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi,* 29(1):23-63.

Kottke, F.J. (1982). Philosophic considerations of quality of life for disabled. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 63:60-62.

Kurt, G. (2008). *Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış-Sivas İl Örneği*. Yayınlanamamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Sivas.

Mandıracıoğlu, A. (2010). Dünyada ve Türkiye'de yaşlıların demografik özellikleri. *Ege Tıp Dergisi,* 49(3):39-45.

Marangoz, M. (2006). Yaşlı tüketiciler ve yaşlı tüketicilerin harcama eğilimlerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi*, 13(1):79-96.

Marmot, M. and Wilkinson, R. (1999). *Social Determinants of Health*. Oxford University Press, Oxford.

Marangoz, M. (2000). Geleceğin pazar yapılarındaki değişim ve yaşlı tüketiciler pazarı. *Dokuz Eylül İ.İ.B.F. Dergisi,* 15(1):35-47.

Maslow, A. (1970). *Motivation and Personality*. Harper & Row, New York.

Morgan, L. and Kunkel, S. (1998). Aging. *The Social Context*. Pine Forge Press, Ohio.

NACA (National Advisory Council on Aging), (2005). Seniors on the Margins. Aging in poverty in Canada. http://publications.gc.ca/collections/Collection /H88-5-3-2005E.pdf Son erişim tarihi 17 Aralık 2014.

Oktik, N. (2004). *Huzurevinde Yaşam ve Yaşam Kalitesi: Muğla Örneği.* Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla.

Onat, Ü. (2001). Toplumsal Gelişme ve Değişme sürecinde Yaslı Hizmetlerinin Düzenlenmesi. Sosyal Hizmet Sempozyumu 16-18 Ekim 1996, Bildiriler, T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları, Ankara.

Önder, H. ve Şenses, F. (2006). Türkiye'de yoksulluk ve yoksulluk düşüncesi. *İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar*, 199-221.

Öz, F. (1992). Yaşlılıkta ruh sağlığı. *Türk Hemşireler Dergisi*, 42(2):5-8.

Özen, S. (1994). Sağlık ve sosyokültürel yapı değişkenleri. *Sosyoloji Dergisi*, 5:133-145.

Özlü, T. (2010). Hasta hakları bağlamında sağlık finansmanı. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 2:9-20.

Öztop, H. (2010). Yaşlılık dönemi ve tüketim. (Ed: Babaoğul, M. ve Şener, A.) *Tüketici Yazıları II.* TÜPADEM Comart Kurumsal İletişim Hizmetleri Ltd. Şti. Ankara. (s.187-202).

Öztürk, L. (2012). Türkiye'de illerin yoksulluk nedeni olarak toplam doğurganlık hızları: Yatay kesit bir analiz, 1990-2000. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 31(1):193-210.

Park, J., Turnbull, A.P. and Turnbull, H.R. (2002). Impacts of poverty on quality of life in families of children with disabilities. *Exceptional Children*, 68(2):151-170.

Paskulin, G L. & Molzahn, A. (2007). Quality of life of older adults in Canada and Brazil. *Western Journal Nursing Research*, 29 (1), 10-29.

Ramashala, M. F. (2001). Living Arrangements, Poverty and the Health of Older Persons in Africa, Population Bulletin of the United Nations. Erişim tarihi: 21 Eylül 2014, http://www.un.org/esa/population/publications/bulletin 42_43/ramashala. pdf

Sabbah, I., Drouby, N., Sabbah, S., Retel-Rude, N. and Mercier, M. (2003). Quality of life in rural and urban populations in Lebanon using SF-36 health survey. *Health and Quality of Life Outcomes*, 1:1-30.

Sarı, A. (2008). Yaşlıların gelir ve tüketim tercihlerinin belirlenmesi: Cep telefonu sahipliğine yönelik ekonometri model uygulaması. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi,* (1):50-61.

Schultz, J.H. and Myles, J. (1990). Old age pensions: A comparative perspective. In H.R. Binstock and L.K. George (Eds), *Handbook on Aging and Social Sciences* (3rd ed.) Academic Science, San Diego. (p.398-414).

Sezgin, G. (1999). Yaşlılık, yaşlanmaya hazırlık. *Sosyal Hizmetler Dergisi,* 1(10):21-26.

SGK (2006). 5502 sayılı sosyal güvenlik kurumu kanunu. http://www.sgk.gov.tr. Erişim tarihi: 30.09.2014

Stoller, M.A. and Stoller, E.P. (2003). Perceived income adequacy among elderly retires. *The Journal of Applied Gerontology* 22(2):230-251.

Şener, Ü. (2010). Yoksullukla mücadelede sosyal güvenlik, sosyal yardım mekanizmaları ve işgücü politikaları. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Politika Notu*, Ankara.

Şimşek, H., Doğanay, S., Budak, R. ve Uçku, R. (2010). Yaşlılarda sosyoekonomik durumun sağlık davranışları ve öznel sağlık algısına etkisi: İzmir, BAK Projesi örneği. *13.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi*, 18-22 Ekim 2010, İzmir. (s.135-136).

TBMM (1996). Avrupa Sosyal Şartı. *www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/ sosyalsart.pdf Son erişim tarihi: 01.10.2014.*

Terzioğlu, G., Güven, S. Hazar, O., Öztop, H. ve Şener, A. (2004). *Yaşlılıkta Sosyal ve Ekonomik Yaşam.* Yaşlılık Gerçeği (Ed: Gökçe Kutsal, Y.). H.Ü. Hastaneleri Basımevi, Ankara, (s.115-127).

The WHOQOL Group (1994). Development of the WHOQOL: Rationale and current status. *International Journal of Mental Health*, 23(3):24-56.

Toprak İ., Soydal T., Bal E., İnan F., Aksakal N., Altınyollar H., Babalıoğlu N., Coşkun Ö., Çakır B., Demirören M., Doğan S., Evci D., Kurtuluş A., Şafak N., Yüksel B. *Yaşlanma ve Beslenme*, Yaşlı Sağlığı, s.33-39, Sağlık Bakanlığı Yayını, Ankara, 2002

Torlak, S. E. ve Yavuzçehre, P. S. (2008). Denizli kent yoksullarının yaşam kalitesi üzerine bir inceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17(2):23-44.

Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom*. Penguin, Harmondsworth.

Tufan, İ. (2001). Modern Türkiye'de yaşlılık ve yaşlanmak: Yaşlanmanın Sosyolojisi. Anahtar Kitapları Yayınevi, İstanbul.

Tuna, O. ve Yalçıntaş, N. (1999). *Sosyal Siyaset*. Filiz Kitapevi, İstanbul.

TÜİK, (2008). *Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı*. Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi - 6. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara

TÜİK, (2013).Yoksulluk Çalışması, 2012 Sayı:160230, 6 Aralık 2013

TÜİK, (2014). Türkiye İstatistik Kurumu http://www.tuik.gov.tr Erişim tarihi: 12 Aralık 2014.

Türk Aile Yapısı Araştırması (2011). Türkiye'de yaşlı nüfus ve yaşlılık dönemiyle ilgili yaşam tercihleri. *Türk Aile Yapısı Araştırması*.(Ed: Tuğrut, M. ve Feyzioğlu, S.). Araştırma ve Sosyal Politika Serisi: 07. Çizge Tanıtım ve Kırtasiye Ltd. Şti. İstanbul. (s.90-106).

UN, (2013). United Nations, Department of economic and social affairs, population division. *World Population Ageing 2013*. ST/ESA/SER.A/348. http://www. un.org/ Son erişim tarihi: 05 Aralık 2014.

Üstündağ, H., Gül, A., Zengin, N. V. ve Aydın, M. (2007). Böbrek nakli yapılan hastalarda yaşam kalitesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(6):117-126.

Voljc, B. (2013). *Quality of Life of Older People: The European Perspective*. Erişim tarihi: 21 Eylül 2014, http://www.age-platform.eu/images/Bozidar VoljcLa Coruna_QoLOlderEuropeans_May2013.pdf

Wilkinson, R. (1999). *Unhealthy Societies*. Routledge, London.

Yamazaki, S., Sokejima, S., Mizoue, T. and Fukuhara, S. (2005). Health-related quality of life of mothers of children with Leukemia in Japan. *Quality of Life Research,*14:l079-1085.

Yapıcı, A. (2006). *Alkol Bağımlılığında Depresyon ve Anksiyetenin Yetiyitimi ve Yaşam Kalitesine Etkisi.* Uzmanlık Tezi, Sağlık Bakanlığı Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, İstanbul.

Yumurtacı, A.(2013). Demografik değişim: Psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik boyutları ile yaşlılık. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(6):9-31.

Zengin, E., Şahin, A. ve Özcan, S. (2012). Türkiye'de sosyal yardım uygulamaları. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi* 19(2):133-142.

BÖLÜM IX

Yaşlı İstismarı ve İhmali

Ayşe Beşer[1] - Koç Üniversitesi
Aygül Kıssal[2] - Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Özet

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de gizli bir problem olan yaşlı istismar ve ihmal sorununun, yaşlı nüfusun artışı ile birlikte sağlık bakım hizmetlerinde daha dikkatle izlenmesi gerekmektedir. Yaşlılara karşı her türlü ihmal, istismar ve şiddet ortadan kaldırılmalı, önlemeye yönelik destek hizmetleri verilmeli ve farkındalık oluşturulmalıdır. Sağlık bakımı verenler her zaman yaşlı istismar ve ihmali risk faktörleri ve belirti/bulgular için uyanık olmalıdırlar. Çeşitli risk faktörleri varlığında bulgular olmaksızın da sorgulama yapma becerisine sahip olmalıdırlar. Özellikle birinci basamak sağlık hizmeti sunan kurumlar, ilk yardım merkezleri, acil servisler, ruh sağlığı hizmeti sunan kurumlar, yaşlı bakım merkezleri istismar ve ihmali gösteren semptom ve bulgular olduğunda kapsamlı sorgulama ve sağlık değerlendirmesi yapmalıdır. Bu bölüm yaşlı istismar ve ihmalinin dünyada ve Türkiye'deki durumu, istismar ve

[1] Prof. Dr., Koç Üniversitesi, Hemşirelik Yüksekokulu, İstanbul,
e-mail: aysebeser1@gmail.com.
[2] Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat Sağlık Yüksekokulu, Taşlıçiftlik Yerleşkesi-Tokat,
e-mail: aygul.kissal@gmail.com.

Sonuç olarak dünyada ve ülkemizde ortalama yaşam ömrünün artmasına paralel yaşlı popülasyon giderek artmaktadır. Yaşlılıkla beraber kronik hastalıklar, tedavi ve artan maliyet, bakım sorunları gündeme gelmektedir. Bu etkenler yaşlılıkta istismar ve ihmal riskini arttırabilmektedir. Bu nedenle yaşlı bireyler sağlık hizmetlerinin planlanmasında öncelikli grup olarak ele alınmalı, özellikle sosyal hizmetlerin kapsamı arttırılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Yaşlı bakımından sorumlu olan aileleri destekleyici planlamalar yapılmalıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

Age Concern. (2012). *Background: About elder abuse and neglect,* Age Concern. Fact sheet, Wellington.

Akdemir, N., Görgülü, A.G.Ü. ve Çınar, F.İ. (2008). Yaşlı istismarı ve ihmali. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi,* 15(1):068-075.

Anetzberger, G.J. (2005). The reality of elder abuse. *Clinical Gerontologist,* 28(1/2):1-25.

Arai, M. (2006). Elder abuse in Japan. *Educational Gerontology,* 32:13–23.

Artan, T. (1996). *Aile İçi Fiziksel Yaşlı İstismarı*. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Baker, M.W. and Heitkemper, M.M. (2005). The roles of nurses on interprofessional teams to combat elder mistreatment. *Nursing Outlook,* 53(5):253-59.

Bilgili, N. (1999). Yaşlı istismarı ve ihmali. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,* 6(1-2):67-77.

Daşbaş, S. (2014). *65 Yaş Üstü Bireylerin Aile İçi Yaşlı İstismarı Konusundaki Değerlendirmeleri*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Erkal, S. (2008). Aile içi şiddet ve yaşlılar. Hacettepe Üniversitesi, Sosyolojik Araştırmalar E-dergisi, 1-11.

Erlingsson, C.L., Saveman, B. and Berg, A.C. (2005). Perceptions of elder abuse in Sweden: Voices of older persons. *Brief Treatment and Crisis Intervention,* 5(2):213-227.

Fallon, P. (2006). *Elder Abuse and/or Neglect: Literature Review*. Ministry of Social Development, Wellington.

Glasgow, K. and Fanslow, J.L. (2006). *Family Violence Intervention Guidelines: Elder Abuse and Neglect*. Ministry of Health, Wellington.

Hogstel, M.O. and Curry, L.C. (1999). Elder abuse. *Journal of Gerontological Nursing,* 25(7):10-18.

http://www.apa.org/pi/aging/resources/guides/elder-abuse.pdf Elder Abuse and Neglect: In Search of Solutions. Son erişim tarihi: 8 Eylül 2014

International Network for the Prevention of Elder Abuse (INPEA) & World Health Organization (WHO). (2002). Missing voices: Views of older persons on elder abuse. http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/WHO_NMH_VIP_02.1.pdf Son erişim tarihi: 5 Eylül 2014.

İlhan, F. (2006). Ankara *İli Yenimahalle İlçesi Anadolu Mahallesinde Aile İçi Yaşlı İstismarının Saptanması.* Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi, Ankara.

Keskinoğlu, P. Giray, H. Pıçakçıefe, M. Bilgiç, N. ve Uçku, R. (2004). Yaşlıda fiziksel, finansal örselenme ve ihmal edilme. *Türk Geriatri Dergisi,* 7(2):57-61.

Keskinoğlu, P. Pıcakcıefe, M. Bilgic, N. Giray, H. Karakuş, N. and Uçku, R. (2007). Elder abuse and neglect in two different socioeconomic districts in Izmir, Turkey. *International Psychogeriatrics,* 16:1-13.

Kılıç, Ü. (2009). *Yaşlıları Huzurevi Yaşamını Seçmeye Zorlayan Nedenlerin Belirlenmesi.* Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kıssal, A. (2008). İzmir'de Bir Sağlık Ocağı Bölgesindeki Yaşlıların İstismar ve İhmalle Karşılaşma Durumları ve Etkili Olan Etmenlerin İncelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Kuzeyli Yıldırım, Y. (2005). Yaşlı istismarı ve önlenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi,* 21(1):167-174.

Lachs, M.S., William, C., O'Brien, S., Hurst, L. and Horwitz, R. (1997). Risk factors reported elder abuse and neglect: A nine-year observational cohort study. *The Gerontologist,* 37(4):469-474.

Lecovich, E. (2005). Elder abuse and neglect in Israel: A comparison between the general elderly population and elderly new immigrants. *Family Relations,* 54(3):436-447.

Moon, A. (2000). Perceptions of elder abuse among various cultural groups: Similarities and differences. *Generations,* 24(2):75-81.

Moon, A. and Benton, D. (2000). Tolerance of elder abuse and attitudes toward third-party intervention among African American, Korean American and White elderly. *Journal of Multicultural Social Work,* 8:3-4.

Nagpaul, K. (1998). Elder abuse among Asian Indians: Traditional versus modern perspectives. *Journal of Elder Abuse & Neglect,* 9(2):77-92.

National Center on Elder Abuse. (2013). Mistreatment of Asian Pacific Islander (API) Elders. http://www.ncea.aoa.gov/Resources/Publication/

docs/NCEA_API_ ResearchBrief_2013.pdf Son erişim tarihi: 2 Ağustos 2014

Oh, J., Kim, H.S., Martins, D. and Kim, H. (2006). A study of elder abuse in Korea. *International Journal of Nursing Studies,* 43:203-214.

Özden, D., Kelleci, M. ve Güler, N. (2010). Yaşlı bireylerin ruh sağlığının şiddete maruz kalma ve bazı özellikler açısından incelenmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi,* 12(3):5-13.

Özer, N. (2013). *Yaşlı Bireylerde Depresyon, İstismar ve İhmalin Belirlenmesi.* Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Hemşireliği Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.

Sayan, A ve Durat, G. (2004). Yaşlı istismarı ve ihmali: Önleyici girişimler. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,* 7(3):97-106.

Tıktık, A. (2007). *Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı*. Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü. Ankara. http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8638/files/ Yaslanma_Ulusal_ Eylem Plani.pdf Son erişim tarihi: 5 Eylül 2014.

Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü. (2007). Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı. http://ekutup. dpt.gov.tr/ Son erişim tarihi: 5 Eylül 2014.

Uysal, A. (2002). Dünyada yaygın bir sorun: Yaşlı istismarı ve ihmali. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi,* 5(2):43-49.

Walsh, C.A., Ploeg, J., Lohfeld, L., Horne, J., MacMillan, H.L. and Lai, D. (2007). Violence across the lifespan: Interconnections among forms of abuse as described by marginalized Canadian elders and their caregivers. *British Journal of Social Work,* 37:491-514.

Walsh, C.A. and Yon, Y. (2012). Developing an empirical profile for elder abuse research in Canada. *Journal of Elder Abuse and Neglect,* 24(2):104-119.

Windham, D.A. (2000). The millennial challenge: Elder abuse. *Journal of Emergency Nursing,* 26:444-447.

World Health Organization (2002). Missing voices. Geneva, Switzerland: World Health Organization. http://www.who.int/hpr/ageing/MissingVoices.pdf Son erişim tarihi: 8 Eylül 2014

Yan, E., Tang, C. and Yeung, D. (2002). No safe haven: A review on elder abuse in Chinese families. *Trauma, Violence, & Abuse,* 3(3):167-180.

BÖLÜM X

Yaşlılarda Fiziksel Aktivite ve Egzersiz

Emine Aslan Telci[1]- Pamukkale Üniversitesi
Nihal Büker[2]- Pamukkale Üniversitesi

Özet

Yaşlanma ile birlikte bağımsız yaşamın sürdürülmesi, özürlülüğün azaltılması ve yaşam kalitesinin artırılması için düzenli fiziksel aktivitenin sürdürülmesi çok önemlidir. Sağlıklı bir yaşlılık süreci için önerilen egzersiz türleri orta ve yüksek şiddetli aerobik aktiviteler, kas kuvvetlendirme egzersizleri, esneklik ve denge egzersizleridir. Düzenli fiziksel aktivite yaşlılarda kalp hastalıkları, inme, diabetus mellitus, akciğer hastalıkları, yüksek tansiyon, kanser, obezite gibi sağlık problemlerine karşı koruyucudur. Aynı zamanda yaşlılarda düşme riskini azaltan fiziksel aktivite ruhsal iyilik hâlini de sağlar. Özellikle sedanter yaşlılarda aktivite adaptasyonunu sağlamak için tavsiye edilen fiziksel aktiviteler bir gün içerisinde en az 10 dakika sürecek şekilde ayarlanmalı ve aktivitelerin süresi ve şiddeti zamanla artırılmalıdır. Yaşlı popülasyonunun büyük bir yüzdesi gerçekten var olan ya da algılanan bariyerler nedeniyle egzersiz yapmaktan kaçınırlar. Yaşlı sağlığını koruma, bakım verenlerin iş yükünü azalt-

[1] Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulu - Denizli, e-mail: eatelci@pau.edu.tr.
[2] Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulu-Denizli, e-mail: nasuk@pau.edu.tr.

15. Kendini iyi hissetme durumunun artmasını sağlar (Elsway ve Higgins, 2010; Kırdı vd., 2006).

Düzenli fiziksel aktivite ve egzersiz tüm toplumlarda her yaşta kazandırılması gereken bir alışkanlıktır. Özellikle yaşlılarda fiziksel aktivite ve egzersiz alışkanlıklarının kazandırılması yaşlı sağlığını koruma, bakım verenlerin iş yükünü azaltma ve ekonomik giderleri azaltmak gibi birçok gerekçe nedeniyle çok önemlidir.

Yararlanılan Kaynaklar

Aoyagi, K., Ross, P.D., Davis, J.W., Wasnich, R.D., Hayashi, T. and Takemoto, T. (1998). Falls among community-dwelling elderly in Japan. *Journal of Bone and Mineral Research*, 13:1468-1474.

Balance Tips ve Senior, http://balance.lifetips.com/cat/60981/senior-exercise/, Son erişim tarihi:25.03.2015.

Bean, J.F., Kiely, D.K., Leveille, S.G., Herman, S., Huynh, C., Fielding, R. and Frontera, W. (2002). The 6-minute walk test in mobility-limited elders: What is being measured? *The journals of gerontology. Series A, Biological sciences and medical sciences,* 57(11):751-756.

Becker, B.E. (2009). Aquatic therapy: scientific foundations and clinical rehabilitation applications. *American Academy of Physical Medicine and Rehabilitation*, 1:859-872.

Bernardo, L.M. (2007). The effectiveness of pilates training in healthy adults: An appraisal of the research literature. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 11:106-110.

Beydemir, G. (2004). Egzersiz. Doğal yöntemlerle genç ve güzel kalmanın sırları. Saba Yayıncılık. Ankara. (s.33-70).

Borg, G.A. (1982) Psychophysical bases of perceived exertion. *Medicine & Science in Sports & Exercise,* 14: 377–381.

Brown, M. (2012). The physiology of age-related and lifestyle-related decline. (Ed: Guccione, A.A., Wong, R.A. and Avers, D.). *Geriatric Physical Therapy*. 3rd ***ed***. St. Louis, MI: ***Elsevier*** Mosby. (s.27-37).

Bruce, D.G., Devine, A. and Prince, R.L. (2002). Recreational physical activity levels in healthy older women: The importance of fear of falling. *Journal of American Geriatrics Society,* 50:84-89.

Bueno-Cavanillas, A., Padilla-Ruiz, F., Jimenez-Moleon, J.J., PeInado-Monso and C.A., Galvez-Vargas, R. (2000). Risk factors in falls among the elderly according to extrinsic and intrinsic precipitating causes. *European Journal of Epidemiology*, 6:849-859.

Centers for Diseases Control and Prevention, http: //www.cdc.gov/ physicalactivity /everyone/guidelines/olderadults.html, Son erişim tarihi:30.03.2015.

Balance in the Elderly, http://www.vestibular.org/elderly.html, Son erişim tarihi:25.03.2015.

Chase, C.A., Mann, K., Wasek, S. and Arbesman, M. (2012). Systematic review of the effect of home modification and fall prevention programs on falls and the performance of community-dwelling older adults. *The American Journal of Occupational Therapy*, 66:284-291.

Christofoletti, G., Oliani, M.M., Gobbi, S. and Stella, F. (2007). Effects of motor intervention in elderly patients with dementia: An analysis of randomized controlled trials. *Top Geriatric Rehabilitation,* 23:149-154.

Cohen-Mansfield, J., Marx, S. and Guralnik, J.M. (2003). Motivators and barriers to exercise in an older community-dwelling population. *Journal of Aging and Physical Activity*, 11: 242-253.

Connell, B.R. and Wolf, S.L. (1997). (For the Atlanta FICS1T group) Environmental and behavioral circumstances associated with falls at home among healthy elderly individuals. *Archieve Physical Medicine Rehabilitation*, 78:179-186.

Covington, D.L., Maxwell, J.G. and Clancy, T.V. (1993). Hospital resources used to treat the injured elderly at North Carolina trauma centers. *Journal of the American Geriatrics Society,* 41:847-852.

Dempsey, J. (2003). Falls prevention revisited: A call for a new appproach. *Journal Clinical Nurs*. 13:479-485.

DiPietro, L. (2001). Physical activity in aging: Changes in patterns and their relationship to health and function. *Journal Gerontol,* 56A (Special Issue II):13-22.

Douris, P., Southard, V,, Varga, C., Schauss, W., Gennaro, C. and Reiss, A. (2011). The effect of land and aquatic exercise on balance scores in older adults. *Journal of Geriatric Physical Therapy,* 26(1):03.

Elsawy, B. and Higgins, K.E. (2010). Physical activity guidelines for older adults. *American Family Physician,* 81(1):55-59.

Emiroğlu, O.N. ve Aslan, G.K. (2007). Huzurevlerinin düşmeyle ilişkili çevresel risk faktörleri yönünden değerlendirilmesi. *Türk Geriatri Dergisi*, 10:24-36.

Eskiyurt, N. ve Karan, A. (2004). Geriatrik rehabilitasyon ve yaşlılarda egzersiz. *Klinik Gelişim Dergisi, Geriatrik Hasta ve Sorunları Özel sayısı*, 17:49-54.

Felsenthal, G., Ference, T.S. and Young, M.A. (2001). Aging of organ systems. (Ed: Gonzales, E.G., Myers, S.A., Edelstein, J.E., Lieberman, J.S., Downey, J.A.). *Downey and Darling's Physiological Basis of Rehabilitation Medicine*. 3th ed. Butterwoth, Heinemann, Boston. (p. 561-77).

Gillespie, L.D., Gillespie, W.J., Robertson, M.C., Lamb, S.E., Cumming, R.G. and Rowe, B.H. (2003). Interventions for preventing falls in elderly people. *Cochrane Database Systematic Review,* 4:CD000340.

Godin, G., Desharnais, R., Valois, P., Lepage, L., Jobin, J. and Bradet, R. (1994). Differences in perceived barriers to exercise between high and low intenders: Observations among different populations. *American Journal of Health Promotion*, 8(4):279-285.

Hirvensalo, M., Heikkinen, E., Lintunene, T. and Rantanene, T. (2005). Recommendations for and warnings against physical activity given to older people by health care professionals. *Preventive Medicine*, 41(1):342-347.

Home of the Office of Disease Prevention and Health Promotion, http://www.health.gov/paguidelines/guidelines/chapter2.aspx, Son erişim tarihi:30.03.2015.

Improve Balance: Prevent Falls, http://ohioline.osu.edu/ss-fact/0170.html, Son erişim tarihi:25.03.2015.

Kaymak Karataş, G. ve Maral, I. (2001). Ankara-Gölbaşı İlçesinde geriatrik popülasyonda 6 aylık dönemde düşme sıklığı ve düşme için risk faktörleri. *Turkish Journal of Geriatrics,* 4:152-158.

Kırdı, N., Erbahçeci, F., Uyanık, M. ve Ayhan, Ç. (2006). Yaşlılık ve egzersiz. (Ed: Arıoğul, S.). *Geriatri ve Gerontoloji*. 1. Baskı. Özyurt Matbaacılık, Ankara (s.763-779).

Kloubec, J.A. (2010). Pilates for improvement of muscle endurance, flexibility, balance and posture. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 24(3):661-667.

Kressig, R.W., Wolf, S.L., Sattin, R.W., O.Grady, M., Greenspan, A., Curns, A. and Kutner, M. (2001). Associations of demographic, functional, and behavioral characteristics with activity-related fear of falling among older adults transitioning to fragility. *Journal of American Geriatrics Society,* 49:1456-1462.

Kruk, J. (2007). Physical activity in the prevention of the most frequent chronic diseases: An analysis of the recent evidence. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention*, 8:325-338.

Laessoe, U., Hoeck, H.C., Simonsen, O., Sinkjaer, T. and Voigt, M. (2007). Fall risk in an active elderly population - can it be assessed? *Journal Negative Results BioMedical,* 6:2.

Latey, P. (2001). The pilates method: History and philosophy. *Journal of Bodywork and Movement Therapies,* 5(4):275-282.

Li, F., Fisher, K.J., Harmer, P. and McAuley, E. (2005). Falls self-eficacy as a mediator of fear of falling in an exercise ıntervention for adults. *Journal Gerontology,* 60B(1):34-40.

Lima, M.C., Simao, M.O., Oliveira, J.B., Cavariani, M.B., Tucci, A.M. and Kerr-Correa, F. (2009). Alcohol use and falls among the elderly in Metropolitan Sao Paulo, Brazil. Cad *Saude Publica*, 25:2603-2611.

Loe, H., Rognmo, Ø., Saltin, B. and Wisløff, U. (2013). Aerobic capacity reference data in 3816 healthy men and women 20-90 years. *PLoS One,* 15;8(5):e64319.

Lord, S.R., Murray, S.M., Chapman, K., Munro, B. and Tredemann, A. (2002). Sit to stand performance depends on sensation, speed, balance and psychological status in addition to strength in older people. *Journal Gerontology,* 57:539-543.

Marigold, D.S., Eng, J.J., Dawson, A.S., Inglis, T., Harris, J.E. and Gylfado, S. (2005). Exercise leads to faster postural reflexes improved balance and mobility, and fewer falls in older persons with chronic stroke. *Journal of the American Geriatrics Society*, 53:416-423.

May, B.J. (1990). Principles of exercise for the elderly. (Ed: Basmajian, J.V. and Wolf, S.L). *Therapeutic Exercise*. Williams&Wilkins, Baltimore, (p.279-298).

McCartney, N., Hicks, A.L., Martin, J. and Webber, C.E. (1995). Long-term resistance training in the elderly: effects on dynamic strength, exercise capacity, muscle, and bone. *The journals of gerontology. Series A, Biological sciences and medical sciences*, 50(2):B97-104.

Means, K.M., Rodell, D.E. and O'sullivan, P.S. (2005). Balance, mobility and falls among community- dwelling elderly persons: Effect of a rehabilitation exercise program. *American Journal of Physical Medicine Rehabilitation*, 84:238-250.

Melzer, .I, Benjuya, N. and Kaplanski, J. (2003). Effects of regular walking on postural stability in the elderly. *Journal Gerontology,* 49:240-245.

Meriç, M. ve Oflaz, F. (2007). Yaşlı bireylerin düşme yaşantısıyla ilgili algıları ve günlük yaşamlarına etkisi üzerine niteliksel bir çalışma. *Türk Geriatri Dergisi.* 10:19-23.

Mujdeci, B., Gokdoğan, C., Konukseven, O. ve Aksoy, S. (2010). Yaşlanma ve denge. *Akademik Geriatri Dergisi,* 2:148-154.

Nelson, M.E., Rejeski, W.J., Blair, S.N., Duncan, P.W., Judge, J.O., King, A.C., Macera, C.A., Castaneda-Sceppa, C. (2007). Physical activity and public health in older adults: Recommendation from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association. *Medicine & Science in Sports & Exercise,* 39(8):1435-1445.

Netz, Y., Wu, M.J., Becker, B.T. and Tenenbaum, G. (2005). Physical activity and psychological wellbeing in advanced age: A meta-analysis of interventions studies. *Journal Psychology Aging,* 20:272-284.

Newton, R.A. (2006). Prevention of falls at home: home hazard and safety assessment and management. *Ann Longterm Care.* 14:28-33.

Peeters, G., Van Schoor, N.M. and Lips, P. (2009). Fall risk: the clinical relevance of falls and how to integrate fall risk with fracture risk. *Best Pract Res Clin Rheumatology,* 23:797-804.

Protas, E.J., Harris, C., Moch, C. and Rusk, M. (200). Sensitivity of a clinical scale of balance and gait in frail nursi home residents. *Disability Rehabilitation,* 22(8):372-378.

Riebe, D., Blissmer, B.J., Greaney, M.L., Garber, C.E., Lees, F.D. and Clark, P.G. (2009). The relationship between obesity, physical activity, and physical function in older adults. *Journal of Aging and Health*, 21(8):1159-1178.

Rossat, A., Fantino, B., Nitenberg, C., Annweiler, C., Poujol, L., Herrmann, F.R. and Beauchet, O. (2010). Risk factors for falling in community-dwelling older adults: which of them are associated with the recurrence of falls? *Journal Nutrition Health Aging,* 14:787-791.

Runyan, C.W., Perkis, D., Marshall, S.W., Johnson, R. M., Coyne-Beasley, T., Waller, A. E. and Baccaglini, L. (2005). Unintentional injuries in the home in the United States Part II: Morbidity. *American Journal of Preventive Medicine,* 28:80-87.

Sang-I Lin, and Woollacott, M. (2005). Association between sensorimotor function and functional and reactive balance control in the elderly. *Age and Ageing*, 34:358-363.

Schutzer, K.A. and Graves, B.S. (2004). Barriers and motivations to exercise in older adults. *Preventive Medicine,* 39(5):1056-1061.

Segal, N.A., Hein, J. and Basford, J.R. (2004). The effects of pilates training on flexibility and body composition: An observationaol study. *Archieves of Physical Medicine and Rehabilitation,* 85:1977-1981.

Selby, A. (2002). *Pilates for Pregnanc*. Harper Collins Publishers Ltd., London.

Sherrington, C., Lord, S.R. and Finch, C.F. (2004). Physical activity interventions to prevent falls among older people. *Journal Science and Medicine Sport,* 7:43-51.

Smith, K. and Smith, E. (2005). Integrating pilatesbased core strengthening ınto older adult fitness programs: ımplications for practice. *Topics in Geriatric Rehabilitatiton,* 21(1):17-67.

Souza, M.S. and Vieira, C.B. (2006). Who are the people lookling for the plates method. *Journal of Bodywork and Movement Therapies,* 10:328-334.

Soyuer, F., Şenol, V. ve Elmalı, F. (2012). Huzurevinde kalan 65 yaş ve ustundeki bireylerin, fiziksel aktivite, denge ve mobilite fonksiyonları. *Van Tıp Dergisi,* 19:116-1121.

Stein, B.D., Lehman, J.A. and Felsenthal, G. (2000). Principles of geriatric rehabilitation. (Ed: Braddom RL). *Physical Medicine & Rehabilitation*. W.B. Saunders Company, Philadelphia. (p.1343-69).

Stel, V.S, Smit, J.H., Pluijm, S.M.F. and Lips, P. (2003). Balance and mobility performance as treatable risk factors for recurrent falling in older persons. *Journal Clinical Epidemiology,* 56:6596-68.

Sun, F., Norman, I.J. and While, A.E. (2013). Physical activity in older people: A systematic review. *BMC Public Health,* 13:449.

Taggart, H.M. (2002). Effects of Tai Chi exercise on balance, functional mobility and fear of falling among older women. *Applied Nursing Research,* 15(4):235-242.

Tinetti, M.E., Williams, T.F. and Mayewski, R. (1986). Fail risk index for elderly patients based on number of chronic disabilities. *American Journal of Medicine*, 80:429-434.

Tinetti, M.E. (1994). Prevention of falls and fall injuries in elderly persons: A research agenda. *Prevention Medicine,* 23:756-762.

Tokudome, M., Nagasaki, M., Shimaoka, K. and Sato, Y. (2004). Effects of homebased combined resistance training and walking on metabolic profiles in elderly Japanise. *Geriatric Gerontolology International*, 4:157-162.

Tsang, W.W., Wong, V.S., Fu, S.N. and Hui-Chan, C.W. (2004). Tai Chi improves standing balance control under reduced or conflicting sensory conditions. *Arcieves Physical Medicine Rehabilitation,* 85:129-137.

Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Yaşlılar, 2013. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16057. Son erişim tarihi: 27.03.2015.

USA Department of Health and Human Services 2008 physical activity guideliness for Americans, Be Active, Heallthy and Happy, http://www.health.gov/paguide-lines/guidelines/chapter5.aspx, Son erişim tarihi: 8 Aralık 2008.

Van der Bij, A.K., Laurant, M.G. and Wensing, M. (2002). Effectiveness of physical activity interventions for older adults: a review. *American Journal of Preventive Medicine*, 22(2):120-33.

Vanbeveren, P. (2012). The physiology of age-related and lifestyle-related decline. (Ed: Guccione, A.A., Wong, R.A., Avers, D.). *Geriatric Physical Therapy*. 3rd ***ed***. ***Elsevier*** Mosby, St. Louis. (p.64-85).

Vreede, P.L., Meeteren, N.L., Samson, M.M., Wittink, H.M., Duursma, S.A. and Verhaar, H.J. (2007). The effects of functional task exercise and resistance exercise on helath related quality of life and physical activity. *Gerontology,* 53:12-20.

Wang, Y. and Beydoun, M.A. (2007). The obesity epidemic in the United States--gender, age, socioeconomic, racial/ethnic, and geographic characteristics: a systematic review and meta-regression analysis. *Epidemiologic Reviews,* 29:6-28.

World Health Organization, Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health, http://www.who.int/dietphysicalactivity/pa/en/,Son erişim tarihi:30.03.2015.

Wu, G. (2002). Evaluation of the effectiveness of Tai Chi for ımproving balance and preventing falls in the older population-a review. *Journal American Geriatric Society,* 50:746-754.

Yeşilbakan, Ö.U. ve Karadakovan, A. (2005). Narlıdere dinlenme ve bakımevlerinde yaşayan yaşlı bireylerdeki düşme sıklığı ve düşmeyi etkileyen faktörler. *Türk Geriatri Dergisi,* 8:72-77.

Yu, F., Evans, L.K. and Sullivan-Marx, E.M. (2005). Functional outcomes for older adults with cognitive impairment in a comprehensive outpatient rehabilitation facility. *Journal American Geriatric Society*, 53:1599-1606.

BÖLÜM XI

Yaşlılık ve Günlük Yaşam Aktiviteleri (GYA)

Hatice Tel Aydın[1]- Cumhuriyet Üniversitesi
Emine Kıyak[2] - Atatürk Üniversitesi
Nuran Tosun[3] - Gülhane Askerî Tıp Akademisi
Elif Ünsal Avdal[4] - İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Özet

Yaşlılık, normal, kaçınılmaz fizyolojik bir süreçtir ve bu sürece birçok organ ve sitsem fonksiyonlarında ilerleyici değişiklikler eşlik etmektedir. Normal yaşlılık değişiklikleri ve sağlık problemleri sıklıkla yaşlı bireyin fiziksel yeteneklerinde sapmalara neden olmaktadır. Günlük yaşam aktiviteleri, yemek yeme, banyo, giyinme, boşaltım ve hareket gibi günlük yaşamdaki temel görevleri ifade etmektedir. Enstrümantal günlük yaşam aktiviteleri telefon kullanma, alışveriş, yemek hazırlama, ev işleri,

[1] Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Sivas, e-mail: haticetel@gmail.com.
[2] Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Erzurum, e-mail: frtemine@hotmail.com.
[3] Doç. Dr., Gülhane Askerî Tıp Akademisi, Hemşirelik Yüksekokulu, Ankara, e-mail: ntosun@gata.edu.tr.
[4] Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İzmir, e-mail: elif.unsal.avdal@ikc.edu.tr.

nı almayı geciktirmesi, yemek yememesi gibi durumlar tespit edilebilmektedir. Ancak bu tür izlemlerin kişisel mahremiyet açısından yaşlılar tarafından kabul edilebilirliğinin az olduğu konusunda tartışmalar da mevcuttur (Gökalp ve Clarke, 2013; Wilson vd., 2005).

Yaşlılık dönemi, yaşam sürecinin en özel, hassas ve kırılgan dönemlerinden biridir. Sağlık bakım profesyonelleri hizmet sunarken yaşlı bireyleri bu hassasiyetle ele almalıdır. Yaşlının mevcut fonksiyonel kapasitesini korumaya ve geliştirmeye katkı sağlamayan yaklaşımlar; yaşlı bireyin daha fazla bağımlık ve daha çok sayıda sağlık sorunu yaşamasına neden olan kısır döngülere, yaşlının yaşam kalitesinin ve yaşam doyumunun azalmasına yol açacaktır. Bu nedenle yaşlı bireylere sunulacak sağlık hizmetlerinin, aktivite sınırlılıkları ve bağımlılığı yaşlılığın doğal bir sonucu olarak gören değil, yaşlının daha aktif olmasını, var olan fonksiyonel kapasitesini en iyi şekilde kullanmasını öncelikli hedef olarak kabul eden, bütüncül bir anlayışla sunulması önemlidir.

Yararlanılan Kaynaklar

Akgün, H.S., Bakar, C. ve Budakoğlu, İ. (2004). Başkent Üniversitesi sağlık kuruluşlarında tedavi görmüş 65 yaş üstü hastaların fiziksel ve ruhsal sorunları ile günlük yaşam aktivite durumlarının değerlendirilmesi. *Türk Geriatri Dergisi*, 7(3):133-138.

Altay, A. (2005).*Yaşlılarda Evde Verilen Hemşirelik Hizmetlerinin Değerlendirilmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Programı Halk Sağlığı Hemşireliği Doktora Tezi. Ankara.

Altuntaş, O., ve Kayıhan, H. (2012). Ev düzenlemelerinin yaşlılarda günlük yaşam aktiviteleri, mobilite ve denge üzerine etkisi. *Akademik Geriatri,* 4:78-88.

Anon (2015). Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health: Physical Activity and Older Adults: http://www.who.int/dietphysicalactivity/pa/en/. Son erişim 24 Ocak 2015.

Anon (2015). What Is Physical Activity? http://www.nhlbi.nih.gov/health/health-topics/topics/phys. Son erişim 24 Ocak 2015.

Aslan, D. ve Ertem, M. (2012). Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler. Halk Sağlığı Uzmanları Derneği Yayınları, 1. Baskı, Palme Yayıncılık. İstanbul.

Beğer, T. (2003). Geriatrik yaş grubunda fizyolojik değişiklikler. *5. Ulusal İç Hastalıkları Kongresi.* Antalya. (s.52-58).

Bonnefoy, M. (2001). Physical activity and aging. *Revue Des Maladies Respiratoires* 18(2 Suppl):S41-2.

Bradley, S.M. ve Hernandez, C.R. (2011). Geriatric assistive devices. *American Family Physician*, 84(4):405-411.

Brown, P.J. and Sternweis, L. (2003). Consumer choices: Selecting clothes for older people in your care. Iowa State University, University Extension.

http://aipp. afmc.org/Portals/2/images/CultureChangeHome/Closet/Clothing %20Choices. pdf, Son erişim tarihi: 15 Ocak 2015.

Cacchione, P.Z. (2000). Cognitive and neurologic function. (Ed: A.G. Lueckenotte). *Gerontologic Nursing*. Mosby inc., St. Louis Missouri. (p.615-619).

Chou, C.H., Hwang, C.L. and Wu Y.T. (2012). Effect of exercise on physical function, daily living activities, and quality of life in the frail older adults: Ameta-analysis. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation,* 93(2):237-44.

Courtney, M.D., Edwards, H.E., Chang, A.M., Parker, A.W., Finlayson, K., Bradbury, C. and Nielsen, Z. (2012). Improved functional ability and independence in activities of Daily living for older adults at high risk of hospital readmissin: A randomized controlled trial. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 18(1):128-134.

Çakar, M. ve Cankurtaran, M. (2006). Geriatrik populasyonda kas iskelet sistemindeki fizyolojik değişimler. (Ed: S. Arıoğul). *Geriatri ve Gerontoloji*. MN Medikal ve Nobel Tıp Kitap Sarayı, Ankara. (s.645-653).

Çakmak, B., Aydın, F., Aktaş, İ., Akgün, K., ve Eryavuz M. (2004). Geriatrik hastalarda kas-iskelet sistemi hastalıkları. *Türk Geriatri Dergisi,* 7(4): 221-4.

Demontis, F., Piccirillo, R., Goldberg, A.L., and Perrimon, N. (2013). Mechanisms of skeletal muscle aging: insights from Drosophila and mammalian models. *Disease Models and Mechanisms*, 6(6):1339-52.

Dikmenoğlu, N. (2007). Yaşlılık döneminde meydana gelen fizyolojik değişiklikler. (Ed: Kutsal, Y.G.) *Temel Geriatri*. Güneş Tıp Kitabevi, Ankara.(s.33-44).

Eaton, L. (2000). Cardiovascular function. (Ed: A.G. Lueckenotte). *Gerontologic Nursing.* Mosby inc., St. Louis Missouri. (p.448-449).

Elsawy, B., and Higgins, K.E. (2010). Physical activity guidelines for older adults. *American Family Physician*, 81(1):55-59.

Erkılıç, M., Aydoğdu, F., Aslan, D. ve Kutsal, Y.G. (2006). Yaşlının Evi ve Çevresi: Yaşlılık Dönemi İçin Uygun Çevre Koşulları Nasıl Düzenlenmelidir? Geriatri Derneği Yayınları, Ankara.

Ersöz, F.İ., Kutsal, Y.G.(2003). Geriatri. (Ed.G. İliçin, K. Biberoğlu, G. Süleymanlar, S. Ünal). *İç Hastalıkları*. Güneş Kitabevi Ltd. Şti, Ankara. (s.215-234).

Fry, C.S. and Rasmussen, B.B. (2011). Skeletal muscle protein balance and metabolism in the elderly. *Current Aging Science*, 4(3):260-268.

Gökalp, H. and Clarke, M. (2013). Monitoring activities of daily living of the elderly and the potential for its use in telecare and telehealth: A review. *Telemedicine and e-Health*, 19(12):1-14.

Gündüz, O.H. (2000).Yaşlılarda postür ve yürüme. *Türk Geriatri Dergisi.* 3(4):155-162.

Hu, Y.N, Hu, G.C, Hsu, C.Y, Hsies, S.F, and Li, C.C.(2012). Assessment of individual activities of daily living and its association with self-related

health in elderly people of Taiwan. *International Journal of Gerontology*, 6(2);117-121.

İnanır, İ., Kayış, A. ve Yılmaz, K. (2013). Yaşlı hastaların günlük yaşam aktiviteleri. *Akademik Geriatri*, 5:64-72.

Karadakovan, A. (2014). *Yaşlı Sağlığı ve Bakım*. Akademisyen Tıp Kitabevi Yayın ve Pazarlama A.Ş., Ankara. (s.279-298).

Katz, S., Down, T.D., Cash, H.R., and Grotz, R.C. (1970). Progress in the development of the index of ADL. *Gerontologist*, 10(1):20-30.

Lamb, K.D.(2000). Musculoskeletal function. (Ed: A.G. Lueckenotte). *Gerontologic Nursing.* Mosby inc., St. Louis Missouri. (p.721-723).

Lawton, M.P., and Brody, E.M. (1969). Assessment of older people : Self – maintaining and instrumental activities of daily living. *Gerontologist* 9(3):179-186.

Manini, T.M., Hong, S.L. and Clark, B.C.(2013). Aging and muscle: A neuron's perspective. *Current Opinion in Clinical Nutrition & Metabolic Care*, 16(1):21-6.

McAnaw, B.M. (2001). Normal changes with aging.(Ed: L.M. Maas, T.T. Reimer, K.C. Buckwalter, M.G. Titler, M.D. Hardy, P.J. Specht). *Nursing Care of Older Adults*. Mosby inc., St. Louis Missouri. (p. 281-283).

Meiner, S.E. (2011). Gerontologic Nursing. 4th Edition, Elsevier Mosby Inc., USA.

Mezzeo, S.R. ACSM Guidelines for adults over age. http://www.acsm.org/AM/Template.cfm?,2008/pdf. Son erişim tarihi: 20 Ocak 2015.

Mezzeo, S.R., Cavanach, P. and Evans, W.J. (1998). ACSM position stand on exercise and physical activity older adults. *Med Sci Sport Exerc.* (30):992-1008.

Mitzner, T.L., Chen, T.L., Kemp, C.C. and Rogers, W.A. (2011). Older adults' needs for assistance as a function of living environment. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society 55th Annual Meeting*, 19-23 September, 2011, Las Vegas, USA.

Murphy, S.L., Gretebeck, K.A. and Alexander, N.B. (2007). The bath environment, the bath task, and the older adult: a review and future directions for bathing disability research. *Disability and Rehabilitation*, 29(14):1067-1075.

Öztop, P. Yaşlılıkta sık görülen kas-iskelet sistem hastalıkları. http://www.geriatri.org.tr/ SempozyumKitap2011/9.pdf. Son erişim tarihi:20 Ocak 2015.

Potter, P.A. and Perry, A.G. (1993). *Fundamentals of Nursing*. Third Edition, Mosby Year Book, St Louis, (p.1462-1463).

Quadagno, T. (1999). Aging and the life course: An introduction to social gerontology. The Mc-Graw Hill Companies*. (p.129-39).*

Ralph, N.L., Mielenz, T.J., Parton, H., Flatley, A.N., and Thorpe, L.E.(2013). Multiple chronic conditions and limitations in activities of daily living in a

community-based sample of older adults in New York City, 2009. *Preventing Chronic Disease*, 10(27):130159.

Roper, N., Logan, W.W., and ,Tierney A.J. (1990) The Elements of Nursing: A model for nursing based on model of living. Third edition, Churchill Livingstone, (p.21-33).

Shephard, R.J. (2002). Gender, physical activity, and aging. *CRC Press*, New York.(p.121-218).

Soyuer, F. ve Soyuer, A. (2008). Yaşlılık ve fiziksel aktivite**,** *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(3):219-224.

Stark, S., Landsbaum, A., Palmer, J., Somerville, E.K. and Morris, J.C. (2009). Client centered home modifications improve daily activity performance of older adults. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 76(Spec No):235-245.

Sun, F., Norman, I.J. and While, A.E. (2013). Physical activity in older people: A systematic review. *BMC Public Health*, 6(13):449.

Tel, H., Güler, N. ve Tel, H. (2011). Yaşlıların evde günlük yaşam aktivitelerini sürdürme durumu ve yaşam kaliteleri. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 13(2):59-67.

Tiftik, S., Kayış, A. ve İnanır, İ. (2012). Yaşlı bireylerde sistemsel değişiklikler, hastalıklar ve hemşirenin rolü. *Acıbadem Dergisi*, 3(2):56.

Timmerman, K.L. and Volpi, E. (2013). Endothelial function and the regulation of muscle protein anabolism in older adults. *Nutrition, Metabolism and Cardiovascular Diseases*, 23(1):44-50.

Ulusel, B., Soyer, A. ve Uçku, R. (2004). Toplum içinde yaşayan yaşlılarda günlük yaşam etkinliklerinde bağımlılık düzeyi etkileyen risk etmenleri. *Türk Geriatri Dergisi*, 7(4):199-205.

Wilson, D.H., Consolvo, S., Fishkin, K. and Philipose, M. (2005). In-home assessment of the activities of daily living of the elderly. *In Extended Abstracts of CHI 2005: HCI Challenges in Health Assessment Workshop*, 2-7 April 2005, Portland, USA. (p.2130).

World Health Organization (WHO). Global recommendations on physical activity for health WHO Press., Switzerland, http://whqlibdoc.who.int/ publications/2010/ 9789241599979_eng.pdf, Son erişim tarihi: 15 Ocak 2015. 2010.

Xu, H., Covinsky, K.E., Stallard, E., Thomas, J. and Sands, L.P. (2012). Insufficient help for activity of daily living disabilities and risk of all-cause hospitalization. *Journal of American Geriatric Society*, 60(5):927-933.

Yavuz, B. ve Nazlı, N. (2006). Yaşlanmaya bağlı kardiyovasküler sistemde meydana gelen yapısal, fizyolojik değişiklikler ve genel özellikler. (Ed: S. Arıoğul) *Geriatri ve Gerontoloji*. MN Medikal&Nobel Tıp Kitap Sarayı, Ankara. (s.527-533).

Zoghi, M. (2010). Yaşlılarda kardiyovasküler fonksiyonlar. *Türk Geriatri Dergisi,* Özel Sayı 2:1-4.

BÖLÜM XII

Aktif Yaşlanma

Mehmet Zafer Danış[1] - Sakarya Üniversitesi
Fikret Efe[2] - Sakarya Üniversitesi

Özet

Yaşlanma anne karnında başlayan ve bütün bir ömür boyu devam eden, son olarak ölümle sonuçlanan bir süreçtir. Yaşlılık ise tıpkı çocukluk, gençlik, yetişkinlik gibi bir yaş dönemi olup, insan yaşamının son evresi olarak tanımlanır. Günümüzde yaşlılıkla ile ilgili politika ve programlar ortalama yaşam beklentisini uzatmanın yanı sıra, üretken ve aktif bir yaşlanma sürecini gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Aktif yaşlanma bireylerin içinde yaşadıkları toplumda onlara sunulan sağlık, katılım ve güvenlik olanaklarının geliştirilmesi yoluyla yaşam kalitelerinin arttırılması sürecidir. Bireylerin fiziksel, sosyal, zihinsel işlevlerini en üst düzeye çıkararak onların gereksinim ve isteklerini karşılayıp, kapasitelerini geliştirebilmeleri için yeterli koruma, güvenlik ve bakım hizmetlerine ulaşabilmeleri aktif yaşlanmanın kapsamı içerisindedir. Literatürde, aktif yaşlanma sürecinin en çok kabul gören belirleyicileri; sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler, sağlıklı yaşama ilişkin davranış ve tutumlar, biyolojik ve

[1] Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Serdivan-Sakarya,
e-mail: zdanis@sakarya.edu.tr.

[2] Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Serdivan-Sakarya,
e-mail: efe@sakarya.edu.tr.

düzeyi ile sosyal işlevsellik ve yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu bildirilmiştir (Mares et al, 2002: 447).

Higgs ve Victor (1993: 186-192) yaptıkları araştırmada, yaşlılıkta gelir düzeyinin sağlığa ilişkin tutumları, dengeli ve düzenli beslenmeyi, sosyal yaşama katılımı ve öz güveni arttıran bir değişken olarak yaşam kalitesini olumlu yönde etkilediğine işaret etmişlerdir.

Sonuç

Sonuç olarak yaşlanma, döllenmeyle başlayan ve ölümle sona eren, her birey için geçerli, olağan bir süreçtir. Yaşlı bireylerin ayrımcılığa uğraması, hasta ve yetersiz olarak ifade edilmeleri, birçok kavramı beraberinde getirmiştir. Gelişmiş toplumlarda, yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin olumsuz görüşler ve ön yargılara karşı bir söylem olarak, yaşlı bireylerin de diğer kişiler gibi bireysel yeterlilikleri korunmaya çalışılmış ve her açıdan tam bir iyilik hâlinde olmaları gerektiği savunulmuştur. Aktif yaşlanma, bireyin yaşamını sadece fiziksel açıdan değil, aynı zamanda, sosyal ve psikolojik açıdan da ele alan, yaşam kalitesi, sağlıklı ve başarılı yaşlanma olanaklarını destekleyen bir süreç olarak kavramsallaştırılabilir.

Sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, yaşlılıkta sağlıklı kalma bilincinin geliştirilmesi, yaşlı nüfusun refahına yönelik sosyal hizmet müdahale ve uygulamalarının sosyal yaşama aktarılması, sağlıklı yaşama ilişkin davranış ve tutumların benimsenmesi yoluyla, ortalama yaşam beklentisi ve yaşam kalitesinin arttırılması, aktif yaşlanma sürecinin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra; biyolojik, genetik faktörler, cinsiyet, fiziksel, sosyal çevre, eğitim, kültür ve ekonomik faktörler de, yaşlanma sürecinin seyri ve yönü üzerinde etkili olup, aktif yaşlanma sürecinin temel belirleyicilerindendir.

Yararlanılan Kaynaklar

AB Bakanlığı / Sosyal, Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı (2011). *2012 Avrupa Aktif Yaşlanma ve Nesillerarası Dayanışma Yılı Hakkında Bilgi Notu*, Ankara.

Alavinia, S. M. and Burdorf, A. (2008). Unemployment and retirement and ill-health: a cross-sectional analysis across European countries. *Int Arch Occup Environ Health*, 82:39-45.

Ashman, K. K. and Zastrow, C. (1990). *Understanding Human Behavior and The Social Environment.* Nelson Hall Publishers, Chicago.

Ashman, K. K. and Hull, G. H. (1999). *Understanding Generalist Practice*, Nelson Hall Publishers, Chicago.

Aslan, D. (2011). Yeteri ve dengeli beslenme. (Ed: Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü), *Yaşlı Sağlığı Modülleri-Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi*, Anıl Matbaacılık, Ankara. (s.35-46).

Aydıner-Boylu, A. ve Terzioğlu, G. (2008). Ailelerin yaşam kalitelerini etkileyen bazı subjektif göstergelerin incelenmesi, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(2):1-27.

Beattie, B. L, Whitelaw, N., Mettler, M. and Turner, D. (2003). A vision for older adults and health promotion, *American Journal of Health Promotion*, 18(2):200-204.

Berg, S., Mellstrom, D., Persson, G. and Svanborg, A. (1981). Loneliness in the Swedish aged. *Journal of Gerontology*, 36(2):342-349.

Breeze, E.. Jones, D., Wilkinson, P., Latif, A., Bulpitt, C., and Fletcher , A. (2004). Association of quality of life in old age in Britain with socioeconomic position: Baseline data from a randomised controlled trial. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 58(8):667-673.

Cavanaugh, J. C. and Blanchard-Fields, F. (2015). *Adult Development and Aging.* Cengage Learning, Stamford.

Cılga, İ. (1994). *Gençlik ve yaşam niteliği.* T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.

Colvez, A. (1996). Disability Free Life Expectancy, (Ed.) Shah Ebrahim, Alex Kalache, *Epidemiology in Old Age*, BMJ Books, London.

Danış, M.Z. ve Tufan, B. (2003). Küçük grup bakım modeli, Kalınkara, V. (Ed.), *2. Ulusal Yaşlılık Kongresi Kitabı*, (1. Baskı) içinde (ss.217-225), Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği Yayını, Denizli.

Danış, M.Z. (2004). *Yaşlıların Evde Bakım Gereksinimleri ve Evde Bakıma İlişkin Düşünceleri: Başarılı Yaşlanma ve Evde Bakım Modelleri*, Güç-Vak Yayınları, Sosyal Hizmet Dizisi I. Ankara.

Danış, M.Z. (2005). *Yaşama Derinden Bir Kucak.* Türk Geriatri Vakfı Yayınları, Gerontolojik Çalışmalar Dizisi I. Ankara.

Danış, M.Z. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı, *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 8, 3(9):45-54.

Danış, M.Z. (2008). Dünyada ve ülkemizde yaşlılara yönelik sosyal hizmetler, *Sağlıkla ve Üretken Yaşlanalım* (1. baskı), içinde (ss.85-124), Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma Merkezi Yayını. Ankara.

Danış, M.Z., Karataş, K. ve Şahin, M. C. (2008). Reflections of Neo-Liberal policies on health-care field and social work practices directed towards to empowerment of person with chronic illness and his/her family in the globalization process, *World Applied Sciences Journal*, 5(2):224-235.

Danış, M.Z. (2009). Türkiye'de yaşlı nüfusun yalnızlık ve yoksulluk durumları ve sosyal hizmet uygulamaları açısından bazı çıkarımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1):67-84.

Danış, M.Z. (2011). *Kurumlarda Kalan Yaşlıların Yaşam Kalitesi ve Bunu Etkileyen Faktörler: Ankara Örneğinde Bir Alan Araştırması*, Gündüz Yayınevi, Ankara.

Diener, E. and Diener, C. (1995). The wealth of nations revisited: Income and quality of life, *Social Indicators Research*, 36 (1): 275-286.

Emiroğlu, V. (1984). Sosyal gerontoloji çalışmalarında kuramsal yaklaşımlar ve araştırma bulguları. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 2(1-3):1-11.

Emiroğlu, V. (1983). *Yaşlılarla ilgili bazı toplumsal araştırmalar*. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Emiroğlu, V. (1995). *Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumu*, Şafak Matbaacılık, Ankara.

EU. (2012). *Active Ageing and Gender Equality Policies*. European Commission's Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Luxemburg.

Euro Health Net (2012). *Healthy and Active Ageing.* The Federal Centre for Health Education, Brussels.

Fernández-Ballesteros, R. (2008). *Active Aging: The Contribution of Psychology*. Hogrefe Publishing, Göttingen.

Gur, R. E. and Gur, R. C. (2002). Gender differences in aging: cognition, emotions, and neuroimaging studies, *Dialogues in Clinical Neuroscience,* 4(2):197-210.

Hamilton, G. (1951). *Theory and Practice of Social Case Work.* Second Edition. Columbia University Press, New York.

Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2010). *Yaşlı Refahı Yaşlılar için Sosyal Hizmet. Kilit Yayınları*, Ankara.

Havighurst, R. J. (1961). "Successful aging". *The Gerontologist,* (1): 8–13.

Helgoy, I. (2005). *Active Ageing and the Norwegian Health Care System.* Stein Rokkan Centre for Social Studies, Norway.

Higgs, P. and Victor, C. (1993). Institutional Care and the Life Course. S. Arber and M. Evandrau (Ed.), *Aging, Independence and the Life Course*, Jessica Kingsley Publishers, London.

Kalınkara, V. (2000). Yaşlılıkta sosyal katılım ve kent hizmetleri. G. Erkan ve V. Işıkhan (Ed.), *Anropoloji ve Yaşlılık: Prof. Dr. Vedia Emiroğlu'na Armağan*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, No: 6, (s.77-86).

Kalınkara, V. (2011). *Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi.* Nobel Yayınevi, Ankara.

Kaye, W. L. (1995). The proliferation of home care programs. *Journal of Gerontological Social Work,* 24(3-4):1-6.

Lee, T.W., Ko, I. S. and Lee, K. J. (2006). Health promotion behaviors and quality of life among community-dwelling elderly in Korea: A cross-sectional survey, *International Journal of Nursing Studies*, 43(3):293-300.

Liu, Y., Çelik, Y. ve Şahin, B. (2005*). Türkiye'de sağlık ve ilaç harcamaları*. Sağlıkta Umut Vakfı Yayını, Ankara.

Mak,T. N., Caldeira, S. (2014). *The role of nutrition in active and healthy ageing for prevention and treatment of age-related diseases: evidence so far*, JRC Science and Policy Reports, EUR 26666 EN.

Manheimer, R. J. (2009). Lifelong Learning in Aging Societies Emerging Paradigms, (Ed. Sussman, W. S., Rosen, J.), *Annual Review of Gerontology and Geriatrics*, Springer Publishing Company, New York. vol: 28, 2008.

Mares, A. S. Young, A. S, McGuire, J. F. and Rosenheck, R. A. (2002). Residential environment and quality of life among seriously mentally ill residents of board and care homes. *Community Mental Health Journal*, 38(6):447-458.

Masoro, E. J. and Austad, S. N. (2010). *Handbook of the Biology of Aging*, Elsevier, New York.

Melkas, T. and Jylha, M. (1996). Social network characteristics and social network types among elderly people in Finland. H. Litwin (Ed.), *The Social Networks of Older People A-Cross-National Analysis*, Praeger Publishers, USA.

Mellor, J., and Lindeman, D. (1998). The role of the social worker in interdisciplinary geriatric teams. *Journal of Gerontological Social Work*, 30 (3-4):3-7.

Miley, K., K., O'Melia, M. and DuBois, B.L. (1998). *Generalist social work practice-an empowering approach.* Allyn and Bacon, Boston.

Minuti, A., Patrone, V., Giuberti, G., Spigno, G., Pietri, A., Battilani, P. and Ajmone Marsan, P. (2014). Nutrition and Ageing, (Eds: G. Riva, P. Ajmone Marsan and C. Grassi). *Active Ageing and Healthy Living*, Amsterdam: IOS Press.

Montross, L. P., Depp, C. and Daly, J. (2006). Correlates of self-rated successful aging among community-dwelling older adults, *American Journal of Geriatric Psychiatry*, 14(1):43-51.

Mullins, C. L., Woodland, A. and Putnam, J. (1989). Emotional and social isolation among elderly Canadian seasonal migrants in Florida: An emprirical analysis of a conceptual typology. *Journal of Gerontological Social Work*, 14(3-4):111-130.

Paúl, C., Ribeiro, O. and Teixeira, L. (2012). Active ageing: an empirical approach to the WHO model. Current Gerontology and Geriatrics Research, 2012:1-10.

Ricciardi, W., Specchia, M. L. and Marino, M. (2014). Health of the Elderlies and Healthy Ageing: A Challenge for Europe, (Ed. Riva, G., Marsan, P. A., Grassi, C.), *Active Ageing and Health Living*, Amsterdam: IOS Press.

Skeet, M. (1983). Protecting the health of the elderly. Public Health in Europe: World Health Organisation, Copenhagen, 18: 19-40.

Sommers, L. S., Mortan, K. I., Barhaccia, J. C., Randolph, J. (2000). Nurse, and social worker collaboration in primary care for chronically ill seniors. *Arch Intern Med*, 160: 1825-1833.

Turaman, C. (2001). Yaşlı sağlığı hizmetlerinin birinci basamakta planlanması. *Turkish Journal of Geriatrics*, 4(1):22-27.

Turan, N. (1985). Yaşlılık ve anılar. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 3(1-2):33-37.

Varshney, S. (2007). *Predictors of Successful Aging: Associations Between Social Network Patterns, Life Satisfaction, Depression, Subjective Health and Leisure Time Activity for Older Adults In India.* Dissertation Doctor of Philosophy, University of North Texas: Health Psychology and Behavioral Medicine.

Vitetta, L. and Anton, B. (2007). Lifestyle and nutrition, caloric restriction, mitochondrial health and hormones: scientific interventions for anti-aging. *Clinical Interventions in Aging*, 2: 537-543.

WHO (2001). *Mental Health: New Understanding, New Hope* (World Health Report). World Health Organization, Geneva.

WHO (2002). *Active Ageing: A Policy Framework*, World Health Organization, Geneva.

WHO (2002b). *Keep Fit for Life Meeting The Nutritional Needs of Older Persons*. World Health Organization, Geneva.

WHO (2007). *Global Report on Falls Prevention in Older Age.* World Health Organization, Geneva.

WHO (2013). *Health and Environment: Communicating the Risks*. World Health Organization, Geneva.

Willett, W. C. (2002). Balancing life-style and genomics research for disease prevention. *Science,* 296(5568):695-698.

İnternet Kaynakları

Buttriss, J. A Public health approach to the healthy ageing, http://www.nutrition.org.uk/attachments/131_7. Son erişim tarihi: 04.02.2015.

Howse, K. (2006). Increasing life expectancy and the compression of morbidity: a critical review of the debate. Working Paper 206. Oxford Institute of Ageing. http:// www. ageing.ox.ac.uk. Son erişim tarihi: 02.02.2015.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/71025.pdf Son erişim tarihi: 10.02.2015.

http://www.epha.org/IMG/pdf/EPHA_letter_on_Active_and_Healthy_Ageing_EIP.pdf Son erişim tarihi: 10.02.2015.

OBrien-Suric, N. (2013). Social workers and their integral role in interdisciplinary team care by March 28, 2013 Posted in category Geriatric Social Work, Hospital Readmissions, Team Care, Workforce, http://www.jhartfound.org/blog/social-workers-and-their-integral-role-in-interdisciplinary-team-care. Son erişim tarihi: 01.02.2005

Petrie, B. (2013). The social worker's role on the geriatric team, LCSW, May 24th. http://www.centeronaging.med.miami.edu/documents/t hesocial-workerroleonthegeriatric.pdf Son erişim tarihi: 22.12.2014.

Ritsatakis A. (2008). Demystifying the myths of ageing. Denmark: World Health Organization Regional Office for Europe; s. 7-22. Available from: http://www. euro.who.int/en/. Son erişim tarihi: 09.01.2015.

BÖLÜM XIII

Evde Bakım Hizmeti Verme

Seval Güven[1] - Hacettepe Üniversitesi

Özet

Bireylerin başarılı bir şekilde yaşlanması yalnızca bireysel özellikleriyle değil, toplumsal açıdan kendilerine sağlanacak psiko-sosyal, ekonomik ve fizyolojik destek hizmetleriyle de yakından ilişkilidir. Bu destek hizmetlerinden biri olan evde yaşlıya bakım verme yaşlının sağlık ve sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenip para ödenerek alınacak hizmetlerin ve ödeme yapmaksızın alınacak aile ve arkadaş yardımlarının koordine edilerek yaşlı bireyin mümkün olduğunca bağımsız yaşamasını sağlamak olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte evde bakım hizmetlerinin düzenlenmesi, sürdürülmesi ve kalitesinin iyileştirilmesi öncelikli konulardır. Bakım verme hizmetlerinin gelişmesi ancak iş birliğine yönelik çabalarla başarılabilir. Bu bağlamda yaşlıların yaşam kalitelerinin artırılabilmesi için evde bakım veren aile bireyleri veya bakıcılar evde bakım ekibinin üyeleri tarafından verilecek bakım konusunda bilgilendirilir ve yerine getirmeleri beklenen aktiviteler doğrultusunda eğitilirler. Yaşlılara sunulacak hizmetlerin kaliteli, etkili ve güvenilir olabilmesinin ön koşulu bu hizmetleri sunan kişilerin eğitimli, konularında uzman olmaları, bu işi severek, benimseyerek yapmalarıdır. Bu nedenle hizmeti veren kişilerin maddi ve manevi yönden desteklenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, evde bakım, evde bakım hizmetleri

[1] Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü, Ankara,
e-mail: seguven@hacettepe.edu.tr.

13) Size hizmet veren personel yeterli vakit ayırıyor mu?

Kötü Orta İyi Çok iyi

14) Hizmet veren personel hastalığınız ve tedaviniz hakkında yeterli bilgi veriyor mu?

Kötü Orta İyi Çok iyi

15) Evde bakım hizmetiyle ihtiyaçlarınız tam olarak karşılanabiliyor mu?

Kötü Orta İyi Çok iyi

16) İhtiyaç duyduğunuzda hizmet veren personele ulaşabiliyor musunuz?

Kötü Orta İyi Çok iyi

17) Evde bakım hizmetiyle ilgili şikâyetleriniz nelerdir?

18) Evde bakım hizmetiyle ilgili öneri ve görüşleriniz nelerdir?

19) Yapılan tespitler

Kaynak: Selek Öz (2010).

Yararlanılan Kaynaklar

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2012). Bakım hizmeti uygulama rehberi. Ankara

Akdemir, N.(2001). Sağlık hizmetlerinde süreklilik, evde bakım hizmetleri. *Yeni Türkiye Dergisi,*39:926-934.

Akdemir, N., Bostanoğlu, H., Yurtsever, S.,Kutlutürkan, S., Kapucu, S. ve Özer, Z. (2011). Yatağa bağımlı hastaların evde yaşadıkları sağlık sorunlarına yönelik evde bakım hizmet gereksinimleri. *Dicle Tıp Dergisi* 38(1):57-65.

Aksayan, S. ve Cimete, G. (1998). Evde bakım kavramı. *1. Ulusal Evde Bakım Kongresi Kitabı*, Marmara Üniversitesi Döner Sermaye İşletmesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, 24-26 Eylül, İstanbul.

Aydın, D. (2005). Evde bakım hizmetleri. *Sağlıklı Nesiller Derneği Sağlık ve Eğitim Yayınları,1*. Başak Matbaası, Ankara

Bahar A. ve Parlar, S.(2007). Yaşlılık ve evde bakım. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi,* 2(4):32-39.

Baran, A.G., Kalınkara, V., Aral, N., Baran, G., Akın, G., Özkan, Y. (2005). Yaşlı ve Aile İlişkileri: Ankara Örneği. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları No:127. Ankara

Barker, L.R.(1999). The Social Work Dictionary, Washington: Nasw Press, USA.

Bellehumeur, C., Bluebond, M., Brandt, J.L. et. all (.2001).Pocket Guide To Home Care Standards: Complete guidelines for clinical practice, documentation and reimbursement. *United States of America Spring House Corporation.*

Benjamin, A.E. (1993). An historical perspective on home care policy. *The Milbank Quarterly,* 71(1):129-167.

Benjamin, A.E. and Chan, E.N.(2006). Home care settings. *Handbook of Social Work in Health And Aging*. Oxford University Press, United Kingdom.

Danış, M.Z. (2011).Toplum temelli bakım anlayışı. *Öz-veri Dergisi,* http://Www.Ozida. Gov.Tr/Ozveri/Ov3/Ov3ttrbakim.Htm Son Erişim Tarihi: 04.10.2014.

Danış, M.Z. (2008). Community based care understanding and social services: A care model proposal from Turkey. *Turkish Journal of Geriatrics*, 11(2):94-105.

Davey, A. and Patsios, D. (1999). Formal and informal community care to older adults: comparative analysis of the United States and Great Britain. *Journal of Family and Economic Issues,* 20(3):271-299.

Durgun, B. ve Tümerdem, Y. (1999). Kentleşme ve yaşlılara sunulan hizmetler.*Türk Geriatri Dergisi,* 2(3):115-120. http://www.Geriatri.Dergisi. Org/Text.Php3 Son Erişim Tarihi: 08.12.2014.

Erdem, M. (2005). Yaşlıya bakım verme. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,* 8(3):101-106.

Erdil, F. (2009). Yaşlanan toplum ve yaşlının evde bakımı. www.E-Kütüphane. Teb.Org.Tr/ Tebakademi/Geriatri Son Erişim Tarihi: 09.12. 2014.

Erdil, F. (2011).Yaşlının evde bakımı. (Ed: Gökçe Kutsal). *Yaşlanmak Ayrıcalıktır.* Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara. (s.357-369).

Ersanlı, K. ve Kalkan, M. (2008). *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık*. Pegem Akademi, Ankara.

Fadıllıoğlu, Ç. (2004). Evde bakım. *1. Uluslararası Katılımlı Evde Bakım Kurs Kitabı, 11-12 Kasım*, İzmir.

Gözüm, S. ve Tan, M. (2003). Birinci basamakta çalışan sağlık personelinin yaşlı bakımına ilişkin bilgi, görüş ve uygulamaları. *Turkish Journal of Geriatrics*, 6(1):14-21.

Güven, S. ve Hazer, O. (1998). Ülkemizde evde bakım sistemlerinin aile ve yaşlılık açısından gereği, önemi ve bu konuda ev ekonomistlerinin yeri. *1. Ulusal*

Evde Bakım Kongresi Kitabı, Marmara Üniversitesi Döner Sermaye İşletmesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, 24-26 Eylül, İstanbul. (s.65-70).

Güven, S. (2002). Yaşlı ve aile. *Geriatri 2002*. Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma Ve Uygulama Merkezi, Turgut Yayıncılık ve Ticaret A.Ş, Ankara. (s. 241-247).

Güven, S. (2005). *Yaşlılar ve Belediyeler*. Aygül Ofset. Ankara.

Güven, S. ve Gül, A. (2005). Konut ıslak mekanlarının fiziksel engelli bireyler için düzenlenmesi. *Öz-Veri dergisi*, 2(2):535-551.

Güven, S. (2006). Türkiye'de yaşlı ve aile. *Geriatri ve Gerontoloji.* Uluslararası Yaşlanma Enstitüsü, H.Ü. Geriatri Bilimler Araştırma Merkezi, Geriatri Derneği. Ankara (s.175-181).

Güven, S. ve Öztop, H. (2007). Aile ve Tüketici Bilim Dalının yaşlıya yönelik hizmet alanları. *Temel Geriatri*. Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi, Güneş Tıp Kitabevleri, Ankara (S. 179-190).

Güven, S. ve Günay, G. (2006). Yaşlılar için evde güvenli yaşam.(Yay. Haz: Ü. Onat).*Yaşlı Bakımı El Kitabı ''Hazan Çiçekleri''*. Aydınlar Matbaacılık, Ankara. (s.81-96).

Hallberg, I. and Kristensson, J. (2004). Preventive home care of frail older people: A review of recent case management studies. *Journal of Clinical Nursing,* 13(6):112-120.

Hazer, O. (2005). Evde kullanılan araç gereç ve ekipmanlar. *Öz-Veri Dergisi*, 2(2):505-516.

Hazer, O. (2009). Aile ve Tüketici Bilimleri gözüyle geriatri. *Journal of Academic Geriatrics*, 1:147-151.

Kane, R.A. (1999). Goals of home care: Therapeutic, compensatory, either or both. *Journal of Aging and Health,* 11(3):299-321.

Karabağ, H. (2007). *Evde Sağlık Bakım Hizmetlerinin Türkiye'de Uygulanabilirliğine İlişkin Hekimlerin Görüşleri ve Kardiyoloji Hastaları için Hastane Destekli Evde Bakım Hizmetleri Model Önerisi*. *Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.

Karadağ, M. (2006). *Türk Silahlı Kuvvetlerinde Görevli Hekim Öğretim Üyelerinin Evde Bakım Hizmetleri Konusundaki Görüşleri*. *Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi,* Ankara.

Karahan, A. ve Güven, S. (2002). Yaşlılıkta evde bakım. *Turkish Journal of Geriatrics*, 5(4):155-159.

Koşar, N. (1996). *Sosyal Hizmetlerde Yaşlı Refahı Alanı*. Şafak Matbaacılık, Ankara

Lawton, M.P. and Broody, E.M. (1969). Assessment of older people: Self maintaining and instrumental activities of daily living. *Gerontologist*, 9:179-186.

Oğlak, S.(2007). Uzun süreli evde bakım hizmetleri ve bakım sigortası. *Turkish Journal of Geriatrics,* 10(2):100-108.

Öztop, H., Şener, A. ve Güven, S.(2008). Evde bakımın yaşlı ve aile açısından olumlu ve olumsuz yönleri, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi,*(1):39-49.

Republic of South Africa (2001). National guideline on home-based care/community based care. http://www.doh.gov.za/docs/factsheets /guidelines/homecare/define. pdf. Erişim tarihi: 05.01.2015.

Selek Öz, C. (2010). *Sosyal Belediyecilik Bağlamında Evde Bakım Hizmetleri (İstanbul, Ankara ve Kocaeli Büyükşehir Belediyeleri Örnekleri*). *Sakarya Üniversitesi Doktora Tezi*, Sakarya.

Soini, H. and Valimaki, M. (2002). Challenges faced by employees in the care of elderly people, *British Journal of Nursing*, 11(2):100-108.

Stone-Clemen, S., Mcguire L.S. and Eigsti Gerber, D.(1991). *Comprehensive Community Health Nursing*. Third Edition, Mosby Year Book, Saint Louise. (p. 806-817)

Subaşı, N. (2001). *Ankara İli Çankaya İlçesinde Evde Bakım Durumu Araştırması*. *Hacettepe Üniversitesi Bilim Uzmanlığı Tezi*, Ankara.

T.C. Sağlık Bakanlığı, Evde Bakım Hizmetleri Sunumu Hakkında Yönetmelik, *10.03.2005 Tarih Ve 25751 Sayılı Resmî Gazete.*www.Saglik.Gov.Tr.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, gerçek kişiler ve özel hukuk kişileri ile kamu kurum ve kuruluşlarınca açılacak aile danışma merkezleri yönetmeliği, *04.09.2012 Tarih Ve 28401 Sayılı Resmî Gazete.* Http://Www. Mevzuat.Gov. Tr/Metin.Aspx?Mevzuatkod=7.5.16567&Mevzuatıliski=0& Sourcexmlsearch=%C3%B6zel%20hukuk

Tanlı, S. (1996). *Evde Bakım Hizmetlerinin Firmalaştırılması: Bir İşletme Planı Önerisi*. *İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.

Thome, B., Dykes, A.K. and Hallberg, R.I. (2003). Home care with regard to definition, care recipients, content and outcome: Systematic literature review, *Journal of Clinical Nursing,* 12:860-872.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2014). İstatistiklerle yaşlılar 2013, http://www.tuik. gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay@KT ID=11@KİTAP ID=265, Ağustos 30

Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı (2007). Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Yayın No Dpt: 274. www. Eyh.Aile.Gov. Tr./Yaslanma_Ulusal_Eylem. Son Erişim Tarihi: 08.12.2014

WHO (2000), Home-based long-term care, report of a who study group, *Who Technical Report Series 898*, Geneva.

WHO (2008), *Home Care in Europe.* Ed. Rosanna Tarricone and Agis D. Tsouros, Milan, Italy.

Yaşar, E.Ş. (2009). *Yaşlıya Evde Bakım Veren Aile Bireylerinin Bakım Yükü ve Etkileyen Faktörler.* Ege Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Yılmaz, M., Sametoğlu, F., Akmeşe, G., Tak, A., Yağbasan, B., Gökçay, S., Sağlam, M., Doğanyılmaz, D. ve Erdem, S.(2010). Sağlık hizmetlerinin alternatif bir sunum şekli olan evde hasta bakımı. *İstanbul Tıp Dergisi,* 11(3):125-132.

BÖLÜM XIV

Yaşlılıkta Üretmek

Zeynep Erdoğan[1] - Ankara Üniversitesi
Nuran Kayabaşı[1] - Ankara Üniversitesi
Sema Özkan Tağı[2] - Gazi Üniversitesi
Feryal Söylemezoğlu[1] - Ankara Üniversitesi
Zeynep Tezel[3] - Kırıkkale Üniversitesi
Hürrem Sinem Şanlı[4]- Gazi Üniversitesi
Ayşem Yanar[1] - Ankara Üniversitesi
Habibe Kahvecioğlu Sarı[5] - Pamukkale Üniversitesi

Özet

Yaşlılıkta günlük yaşam faaliyetlerine katılım ve boş zamanların değerlendirilmesi üretkenliğin sürdürülmesi bakımından önemlidir. Bulun-

[1] Prof. Dr., Prof. Dr., Yrd. Doç. Dr., Dr., Ankara Üniversitesi, Ev Ekonomisi Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü, Ankara, e-mail: zerdogan@ankara.edu.tr, kayabasi@ankara.edu.tr, fsoylemezoglu@ankara.edu.tr, ayanar@ankara.edu.tr.
[2] Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Tekstil Tasarımı Bölümü, Ankara, e-mail: s.tagi@gazi.edu.tr.
[3] Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Kırıkkale, e-mail: ztezel@kku.edu.tr.
[4] Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Ankara, e-mail: hurrem@gazi.edu.tr.
[5] Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Denizli Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü, Denizli e-mail: hkahveci@pau.edu.tr.

Herhangi bir el sanatıyla uğraşmak kişinin yaratıcılıklarını destekler, hayal gücünü geliştirir, doğal malzemelerle uğraşmak negatif enerjisini alır, hem zihinsel hem fiziksel aktiviteyi arttırır.

El sanatları ana geçim kaynağı olan yaşlı ustalar vefat ettiklerinde ise, bu sanatta onlarla birlikte yok olmaktadır. Bunun nedenlerinden biri de genç nüfusun el sanatlarına ilgi göstermemesidir. Yaşlı ustalar kültürlerin ve deneyimlerin aktarıcılarıdırlar. Hâlen el sanatları ile uğraşan zanaatkârların yaşları ilerlese de fazla gelir sağlamasalar da bu uğraşlardan mutluluk duymakta ve sürdürmek istemektedirler.

Yararlanılan Kaynaklar

Alpaslan, İ. (2014). *Somut Olamayan Kültürel Miras*. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Sunum Planı. http://unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/iremal paslan_sunum.pdf. Erişim Tarihi: 30.09.2014.

Aydın, B. (2012). Tıbbi sanat terapisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 4(1):69-83.

Bayraktar, R. (2004). Orta yaş ve yaşlılıkta psiko-sosyal değişimler. *Sağlıklı ve Başarılı Yaşlanma Sempozyumu,* Hacettepe Üniversitesi GEBAM, Ankara.

Bowie, P. and Takriti, Y. (2004). Epidemiology of dementia. *Practical Management of Dementia: a multiprofessional approach.* (Eds: Curran S., Wattis JP). Radcliffe Medical Press Ltd, Oxon, (pp.9-24).

Çakmak, R. (2014). Karşılıklı görüşme. Batıkent- Ankara, 15.09.2014

Dişçigil, G. ve Tekin, N. (2007). *Aile Hekimleri İçin Geriatri El Kitabı*. Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın.

DPT, (2014). http://ekutup.dpt.gov.tr/nufus/yaslilik/eylempla.pdf. Erişim tarihi: 13. 10. 2014.

Dupuis, S. and Smale, B. (1995). An examination of the relationship between psychological wellbeing and depression and leisure activity participation among older adults. *Society and Leisure*, 18:67-92.

Erden-Aki, Ö. (2010). Yaşlı bireylerde demans ve depresyonun ayırıcı tanısı. *Turkish Journal of Geriatrics,* 13(Suppl 3):37-42.

Geldmacher, D. (2004). *Alzheimer Demansının Güncel Tanı ve Tedavisi*. (Çev. Bakar M ve Erkol G.) And Danışmanlık Eğitim Organizasyon, (5-18).İstanbul.

Graff, M. J., Vernooij-Dassen, M. J., Thijssen, M., Dekker, J., Hoefnagels, W. H. and Rikkert, M.G.M.O. (2006). Community based occupational therapy for patients with dementia and their care givers: randomised controlled trial.

http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1693594/pdf/bmj-333-7580-res-01196-el.pdf, Son erişim tarihi: 29.09.2014.

Kalınkara, V. (2011). *Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi*. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd. Şti. Yayın No:145, Ankara.

Karan, M.A.,Kulaksızoğlu, I.B., Öztürk, G.B. (2009a). Giriş. *Demanslı Yıllara Değer Katan Aktiviteler*. Yücel N. (Ed). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı İstanbul Darülaceze Müdürlüğü, İBB Basımevi, İstanbul (s.11-14).

Karan, M.A., Öztürk, G.B., Çakır, F.N., Öncü, Y., Yelten, M. (2009b). Hobi aktiviteleri. *Demanslı Yıllara Değer Katan Aktiviteler*. Yücel N. (Ed). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı İstanbul Darülaceze Müdürlüğü, İBB Basımevi, İstanbul (s.191-208).

Kaya, M., Aslan, D., Acar Vaizoğlu, S., Doruk, C., Dokur, U., Biçici, V., Gülen, T., Dursun, A., Eryaman, A. ve Ertekin Ö. (2008). Ankara Keçiören ilçesine bağlı bir mahallede yaşayan 65 yaş ve üzeri bireylerin yaşam kalitesi özellikleri ve etkileyen faktörler. *Turkish Journal of Geriatrics*, 11(1):12-17.

Kayabaşı, N., Şimşek, H.S., Şanlı, H.S. ve Aydın, R. (2013). Yaşlılarda ebru yapımının anksiyete düzeyine etkisinin incelenmesi. *7. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildirileri,* Karabük. (s.298-303).

Koçak, S., Kayabaşı, N. ve Şanlı, H.S. **(**2013). Municipality of Keçiören Ankara handicrafts education at profession acquirement courses. *Procedia - Social and Behavioral Sciences,* 89:692-701.

Kulaksızoğlu, I.B., Ekşioğlu, Y., Dağıdır, F. Z., Tiryaki, M. (2009a). Zihinsel aktiviteler. *Demanslı Yıllara Değer Katan Aktiviteler.* Yücel N. (Ed). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı İstanbul Darülaceze Müdürlüğü, İBB Basımevi, İstanbul, (s.15-45).

Kulaksızoğlu, I.B., Camcı, Y., Polat, E., Karadağ, M. (2009b). Psikomotor aktiviteler. *Demanslı Yıllara Değer Katan Aktiviteler.* Yücel N. (Ed). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı İstanbul Darülaceze Müdürlüğü, İBB Basımevi, İstanbul, (s.47-77).

Kürtüncü, M., Utaş Akhan., L. ve Çelik, S. (2014). Geleneksel Türk ebru sanatının kronik hastalığı olan çocukların terapisi üzerine etkisi. *International Journal of Human Sciences*, 11(2):598-608.

Lee, J.H., Lee, J.H. and Park, S.H. (2014). Leisure activity participation as predictor of quality of life in Korean urban-dwelling elderly. *Occupational International Therapy*, 3(21):124-132.

Malchiodi, C.A. (2012). An integrated approach to psychosocial care with pediatric oncology patients. *Art Therapy and Health Care*, The Guild Ford Press, New York. (p.48-56).

MEB, 2014. http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/. Erişim tarihi: 23.10.2014

Öztop, H. (2006). Yaşlı kadınların ekonomik ve psiko-sosyal sorunları. *Türk Geriatri Dergisi.* 9(4):234-239.

Reed, K.L., Nelson, S. and Sanderson, F. (1999). Defining occupational therapy. *Concepts of Occupational Therapy*. E. Johnson (Ed). Lippincott Williams and Wilkins, Philadelphia, (pp.3-14).

Sarıoğlu, H. ve Ertuğrul, İ. (2001). Yaşlıların el sanatları faaliyetleri üzerinde bir araştırma. *I. Ulusal Yaşlılık Kongresi*, Ankara. (s.177-194).

Samurçay, N. (2008). *Sanatta Psikanaliz*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul.

Şahin, E.M., Özer, C., Ölüç, F. ve Tunç, Z. (2005). Huzurevinde kalan yaşlılarda demans ve depresyon. *Türk Geriatri Dergisi*, 8(1):22-24.

Şener, A. (2009). Yaşlılık, yaşam doyumu ve boş zaman faaliyetleri. *Çağın Polisi Dergisi*, 8(93):13-17.

Tağı, S. ve Yanar, A. (2009). Ankara'da emeklilik sonrası bireylerin el sanatları kurslarına katılma durumları. *V. Ulusal Yaşlılık Kongresi*, Sivas. (s.398-402).

Tekin, N., Dişçigil, G. ve Altunbaş, E. (2011). Demans hastalarının bakımı, toplumsal bakış açısı, davranış ve bilgi kaynakları. *Turkish Journal of Geriatrics,* 14(1):35-39.

TÜİK, (2014). www.tuik.gov.tr. Erişim Tarihi: 20.09.2014.

Vergese, J., Lipton, R., Katz, M.J., Hall, C.B., Derby, C.A., Kuslansky, G., Ambrose, A.F., Sliwinski, M. and Buschke, H. (2003). Leisure activities and the risk of dementia in the elderly. *Journal of Medicine The New England,* 348(25):2508-2516.

Yılmazer, R., Ekşioğlu, Y., Ünal, M., Akan, S., Kaşkaya, S. (2009). Sanat aktiviteleri. *Demanslı Yıllara Değer Katan Aktiviteler*. Yücel N. (Ed). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı İstanbul Darülaceze Müdürlüğü, İBB Basımevi, İstanbul, (s.79-100).

BÖLÜM XV

Yaşlı İşçi Sağlığı

Mehmet Zencir[1]- Pamukkale Üniversitesi

Özet

Nüfusun yaşlanması ve beklenen yaşam süresinin artması iş gücü içerisinde ileri yaşlara sahip işçi sayısının artması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yaşamın doğal bir süreci olan yaşlanma, çalışma yaşamında karşılaşılan tehlikelerden daha fazla olumsuz etkilenme riskini de içerisinde taşımaktadır.

Bu derlemede iş gücünün yaşlanması, yaşlanmanın organlar ve sistemler üzerine etkileri, yaşlanmanın çalışma yaşamına etkileri, aktif yaşlanma ve sağlığın geliştirilmesi çalışmalarının iş yerlerine taşınması, yaşlı işçi sağlığı ve güvenliği hizmetlerinde güncel yaklaşımlar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı işçi, yaşlı iş gücü, işçi sağlığı ve güvenliği, sağlığın korunması, sağlığın geliştirilmesi, emeklilik

Abstract

Aging of the population and the increase in life expectancy emerges as with the increasing number of older workers in the labor force. Aging

[1] Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı A.D., Denizli, e-mail: mzencir@pau.edu.tr.

Yararlanılan Kaynaklar

Active Ageing (2012). Special Eurobarometer 378, http://ec.europa.eu/public_ opinion/ archives/ebs/ebs_378_en.pdf

Ageing workers (2015). OSH Answers Fact Sheets. Canadian Centre for Occupational Health and safety, http://www.ccohs.ca/oshanswers/psychosocial/ aging_ workers.html, erişim tarihi: 22 Mayıs 2015.

Bastien, S. (2006) 12 Benefits of hiring older workers, http://www.entrepreneur. com/article/167500, erişim tarihi: 4 Mart 2015.

Demirok, H.S. ve Güner, V. (2015). Toplumsal üretim biçimleri ve yaşlılık: Yaşlının statüsü ve geleceği. *8.Ulusal Yaşlılık Kongresi* (Yerinde Yaşlanma), 16-18 Nisan 2015, Denizli. Bildiri Kitabı, (s. 235-242).

Government of Alberta (2006). *Safe and Healthy: A guide to managing an aging workforce*. Government of Alberta Human Resources and Employment. https://alis.alberta.ca/pdf/cshop/safehealthy.pdf, erişim tarihi: 15 Ağustos 2015.

Gündoğan, N. (2001). İşgücünün yaşlanması ve iş piyasalarına etkileri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 56(4):95-108.

Healthy aging at work (2015). CDC, NIOSH Home, Workplace Safety & Health Topics http:// www.cdc.gov/niosh/topics/healthyagingatwork/, erişim tarihi: 22 Mayıs 2015

Hymel, P.A., Loeppke, R.R., Baase, C.M., Burton, W.N., Hartenbaum, N.P., et al. (2011). Workplace health protection and promotion a new pathway for a healthier—and safer—workforce. *American College of Occupational and Enviromental Medicine (JOEM)*, 53(6):695-702.

Ilmarinen, J. (2006). The ageing workforce—challenges for occupational health. *Occup Med* , 56(6):362-364.

Ilmarinen, J. (2012). Promoting active ageing in the workplace, by, Gerontology Research Centre University of Jyväskylä, Finnish Institute of Occupational Health (1970–2008), *European Agency for Safety and Health and Work*, 2012. https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/articles/ promoting-active-ageing-in-the-workplace

Kayhan Kuzgun, İ. (2002). Nüfusun yaşlanmasının işgücü arzına etkisi. *Geratri Dergisi*, 5(1):38.

Loeppke, R.R., Schill, A.L., Chosewood, C., Grosch, J.W., Allweiss, P, et al. (2013) Advancing workplace health protection and promotion for an aging workforce. *American College of Occupational and Environmental Medicine (JOEM)*, 55(5):500-506.

Molinié, A.F. (2003). Age and working conditions in the EU. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Eurofound,

Available at: http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfi les/ ef02106.htm)

Munar, L. (2009). *Workforce Diversity and Risk Assesment: Ensuring Everyone is Covered.* European Agency for safety and Health at Work.

North, M. and Hershfield, H. (2014). Four ways to adapt to an aging workforce, https: //hbr.org/2014/04/four-ways-to-adapt-to-an-aging-workforce/, erişim tarihi: 18 Mayıs 2015.

Parker, A.W. (2002). The Aging Workforce: Perspectives And Implications, Conference Proceedings - Queensland Mining Industry Health and Safety Conference, Townsville, Australia, p:73-80, http://www.qrc.org.au/ conference/_dbase_upl /2002_spk11_Parker, 2002.pdf, erişim tarihi: 20 Temmuz 2015

Rix, S.E. (2001). *Health and Safety Issues in an Aging Workforce*. AARP Public Policy Institute, Washington.

Samorodov, A. (1999). Ageing and labour markets for older workers. Employment And Training Papers (33), Employment and Training Department International Labour Office Geneva, ISBN 92--2-111418-X, http://www.ilo.int/wcmsp5/ groups/public/@ed_emp/documents/ publication/wcms_120333.pdf, erişim tari-hi: 10 Mayıs 2015.

Shannon, H. (2013). Occupational health and safety issues in the aging workforce. McMaster University, Canadian Longitudinal Study on Aging, http://www.bing.com/search?q=harry+shannon+occupational+health+aging&qs=n&form=QBRE&pq=harry+shannon+occupational+health+aging&sc=0-0&sp=-1&sk= &cvid=809ffc2ae8ee431aaf0f6934284899c8, erişim tarihi: 15 Mayıs 2015

Tuncay, C. (2012). Geciken yaşlılık ve zorunlu emeklilik üzerine. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2:84-102.

VSSA (2008a). Barriers and Enablers to the Attraction, Recruitment and Retention of Mature Aged Workers. Victoria State Services Authority, Melbourne.

VSSA (2008b). Attracting and retaining an ageing workforce (a guide for Victorian public sector managers). Victoria State Services Authority, Melbourne.

Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2014). T.C.Kalkınma Bankası, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Ankara, ISBN 978-605-9041-00-3, Yayın No: KB: 2900 - ÖİK: 740

Zencir, M. (2008). Bağımsız, üreten ve kendini gerçekleştiren insan olarak: Yaşlı. *Kent ve Sanat Dergisi,*4(20-21):44-48.

BÖLÜM XVI

Yaşlılıkta Çalışma Yaşamı ve Sosyal Dışlanma

Zeynep Kurnaz[1] - Hacettepe Üniversitesi

Özet

Bu bölümde yaşlanmanın sosyal ve ekonomik sonuçlarına bağlı olarak yaşlılıkta sosyal dışlanma ve yaşlı kişilerin çalışma yaşamındaki yeri ele alınmıştır. Özellikle çalışma yaşamında yaş ayrımcılığı ve emeklilik sistemi üzerinde durulmuştur. Çalışma yaşamında ayrımcılık, işverenin çalışana ırk, renk, dinî inanış, yaş, cinsiyet veya özürlülük temelinde farklı davranışta bulunduğunda ortaya çıkmaktadır. Yaşlı kişinin hasta, güçsüz, çirkin ve zihinsel olarak yetersiz olduğuna ilişkin kültürel kodlar neticesinde yaşlılara yönelik ayrımcılık meydana gelir. Yaş ayrımcılığı aktif yaşlanmanın antitezi olarak da sunulabilirdir. Ülkelerin demografik yapılarını şekillendiren hızlı yaşlanma eğilimi ve ortalama yaşam beklentisinin artması, yaşlı nüfusun iş gücüne katılımı ve emeklilik uygulamalarını yakından etkilemektedir. Gelişmiş ülkelerde en erken emeklilik yaşı 60-65 yaştır. Türkiye'de ise SSK'den emeklilerin %62'sinin yaşı, asgari emeklilik yaşı olan 58-60 yaşın altındadır. Ancak ne var ki emeklilik yaşlı kişiler için beraberinde birtakım ekonomik sorunları getirmektedir. Çalışanların aylık gelirleri emekli olmaları ile yüksek oranda düşmekte ve bu da yaşlı kişileri yoksulluğa itmektedir. Çalışmaya devam etme ihtiyacı

[1] Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Beytepe-Ankara, e-mail: navavar@windowslive.com.

ra maruz kalmaktadırlar. Elbette bu ayrımcılığın yaşandığı başlıca alan ise çalışma yaşamı olmaktadır (Çayır, 2012: 169).

Gelişmiş ülkelerde çalışma yaşı nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak artmakta ve emeklilik yaşı yükseltilmekteyken, ülkemizde genç nüfusun işsizliği gibi problemler nedeniyle yaşlı kişilerin çalışma yaşamında çok uzun süre kalmaları istendik bir durum olmamaktadır.

Emeklilik yaşının yükseltilmesi ile bireylerin çalışma yaşamında tutulmaları, onların psikolojik olarak kendilerini işe yarar hissetmelerini ve toplumdaki diğer bireylerin de böyle düşünmelerini sağlayacaktır. Böylelikle yaşlanmaya ilişkin kültürel pratikler zamanla başarılı yaşlanma anlayışına doğru evrilecektir. Aynı zamanda çalışma yaşamında daha uzun süre kalabilmek yaşlı kişilerin yoksullaşmalarının da önüne geçecektir. Fakat ne var ki bu bahsettiğimiz sürecin gerçekleşebilmesi, zaman içerisinde mümkün olacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

Acar, İ.A. ve Kitapcı, İ. (2008). Sosyal güvenliğin demografik boyutu: Türkiye'deki emeklilik sistemindeki değişim. *Maliye Dergisi*, 154: 77-98.

Baybora, D. (2010). Çalışma yaşamında yaş ayrımcılığı ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yaş ayrımcılığı düzenlemesi üzerine. *Çalışma ve Toplum*, 1:33-58.

Birinci, A. (1998). Nüfus artışının ekonomiye yaptığı etkiler açısından değerlendirilmesi ve Türkiye'deki yansımaları. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 29(1):153-162.

Blackman, T. (2001). Social Exclusion and Social Care. (Ed. T. Blackman, S. Brodhurst ve J. Convery). *Social Care and Social Exclusion: A Comparative Study of Older People's Care in Europe*. Palgrave Publishers, London. (s.152-180).

Canatan, A. (2008). *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*. Palme Yayınları, Ankara.

Çayır, K. (2012). Yaşçılık / yaşa dayalı ayrımcılık. (Ed. K. Çayır ve M. Ayan-Ceyhan). *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul. (s.163-174).

Er, D. (2009). Psikososyal açıdan yaşlılık. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(11): 131-144.

Gökçe-Kutsal, Y. (2011). Yaşlanan dünya ve yaşlanan insan. (Ed. Y. Gökçe-Kutsal). *Yaşlanmak Ayrıcalıktır*. Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi, Ankara. (s.1-14).

Gündoğan, N. (2001). İşgücünün yaşlanması ve işgücü piyasalarına etkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(4):95-108.

Gündüz, G.S. (2007). *Sosyal İçerme Politikalarının Uygulanmasında Kamu İstihdam Kurumlarının Rolü*. Uzmanlık Tezi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Ankara.

Konak, A. ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık olgusu: Sivas Huzurevi örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1):23-63.

Kurt, G. (2008). *Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış (Sivas İl Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Marshall, V.M. (2007). Advancing the sociology of ageism. *Social Forces*, 86(1):257-264.

Millar, J. (2007). Social Exclusion and Social Policy Research: Defining Exclusion. (Ed. D. Abrams, J. Christian and D. Gordon). *Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion Research.* John Wiley & Sons, Sussex. (s.1-16).

Özcan, M. (2010). *Aktif Yaşlanmaya Yönelik Sosyal Güvenlik Politikaları*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Snape, E. and Redman, T. (2003). Too old or too young? The impact of perceived age discrimination. *Human Resource Management Journal*, 13(1):78-89.

Yılmaz, A. (2005). Türkiye'de işsiz nüfus. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1):43-56.

Yiğit, H. (2009). *Yaşlıların Sosyal Yaşam Desteğini Algılamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.

BÖLÜM XVII

Yerinde Yaşlanma

Velittin Kalınkara[1] - Pamukkale Üniversitesi
Fatma Arpacı[2] - Gazi Üniversitesi

Özet

"Yerinde yaşlanma" ikamet değiştirmek zorunda olmadan yaşlı bireyin kendi evinde yaşamasıdır. Ev ve yakın çevre yaşlı bireyin en çok yaşadığı yerdir, yaşamın önemli kısmı burada geçer ve burada yaşanan anılar vardır. Ancak yerleşim alanı yalnızca evle sınırlı değildir, yerleşim yeri (mahalle), yaşayan insanlar (komşular) ve yaşlı insanların yaşadıkları deneyimler konutun kendisi kadar önemlidir. Bu bağlamda, yaşlı bireylerin demografik, sosyal ve ekonomik özellikleri kadar, evin doğası ve bulunduğu bina, çevredeki hizmetler ve olanaklar da yaşlıya ve içinde yaşanan çevreye katkı sağlayan olumlu özellikler olarak kabul edilir. Yaşanan çevrenin özellikleri ile yaşam tatmini arasındaki öznel ilişki düzeyi; ev, mahalle, komşular, yaşam biçimi ve ikamet yerinden memnuniyetin bir ifadesidir. Bu özelliklerin uygun olması yaşlının yaşam kalitesini artırdığı gibi erken kurumsallaşmayı da engeller. Bu gerçekler nedeniyle yaşlıların içinde yaşadıkları fiziksel çevrenin değerlendirilmesi,

[1] Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Denizli Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu 20070 - Çamlık/Denizli,
e-mail: vkalinkara@gmail.com.

[2] Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Yaşlı Bakımı Bölümü Gölbaşı/Ankara,
e-mail: arpacif@gazi.edu.tr.

yaşama katılımı kolaylaştıracak seçenek demektir (Farber et al, 2011: 2). Yerinde yaşlanma ile ilgili politikalar belirlenirken ulaşım, çevre koruma ve konut yatırımlarının koordine edilmesi ve daha fazla taşıma seçenekleri sunmak önemlidir. Daha adil, uygun fiyatlı konutların teşvik edilmesi, ekonomik rekabet gücünün artırılması, mevcut projelerin desteklenmesi, toplumsal değerler ve mahallelerin desteklenmesi yerinde yaşlanma için gerekli koşulları sağlamada yararlıdır (Farber et al, 2011: 3).

Sonuç

Küresel demografik değişim nedeniyle dünya hızla "*yaşlı toplum*" olma yolunda ilerlemekte, bu durum konut ortamları oluşturma ve geliştirme için ihtiyaç yaratmaktadır. Yaşlı nüfustaki artışla birlikte pek çok disiplin çalışanları ve uygulayıcılar yaşlının yaşamını kolaylaştırma amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Demografik değişim ve yaşlının değişen konut ihtiyaçlarını anlama konusu disiplinlerarası katılım akımına uğramıştır. Yerinde yaşlanma konusuna disiplinlerarası yaklaşımın yararı herhangi bir sosyal konuya olandan daha gereklidir. Zira sosyal konularla ilgili olarak disiplinlerarasında kavramlar ve kümülatif bulgularla ilgili yaklaşım farklılıkları ve eksiklikler bulunmaktadır (Lee, 2008: 1). Yerinde yaşlanmanın desteklenmesi bireyin fiziksel ve bilişsel yetenekleri dikkate alınarak konut ortamları, yakın çevre tasarımı ve uygun ulaşım ve ulaşım araçları ile kentsel hizmetlerin birlikte tasarımını gerektirir. Bunlar yeterli ölçüde sağlandığında bireyin uzun yıllardır yaşadığı ortamdan ayrılmadan, aşina bir çevrede yaşamasını olanaklı kılar. Böylece yaşlı sosyal yaşamdan uzaklaşmadan, izole edilmeden, mevcut yaşam kalitesini sürdürerek günlük yaşamını yürütebilir. Bu durum kurumsal bakım maliyetini azalttığı gibi bireyin yaşamdan sağladığı tatminin artışına da neden olur.

Ancak salt kurumsal bakımın pahalı maliyeti düşünülerek -yaşam ortamları, yakın çevre ve kent yaşlılara uygun biçimde tasarlanmadan, mevcut konut stokunda istendik değişiklikler yapılmadan- yerinde yaşlanma modelini uygulamanın da çeşitli sorunları beraberinde getireceği dikkate alınmalıdır. Bunlar gerçekleştirilirken yaşlının sağlık durumu, engeli, cinsiyeti, sosyoekonomik yeterliği, toplumsal ilişkileri ve yaşam kalitesi birlikte düşünülmelidir.

Yararlanılan Kaynaklar

Ankerson, K.S. and Gabb, B.S. (2002). Aging in place: Breaking the barriers. *Implications*, 7(4):1-7.

Battisto, D.G. (2004). *Environmental influences on aging in places. Doctoral Dissertation of Philosophy* (Architecture). University of Michigan. UMI Number: 3150154.

Bentsson, T. and Scott, K. (2010). The aging population. T. Bengtsson (ed.), *Population Ageing - A Threat to the Welfare State?* Demographic Research Monographs, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg.

Blumenthal, S. (2014). *Aging in place: An Intergenerational priority*. http://www.huffingtonpost.com/susan-blumenthal/post_8756_b_6315082.html Erişim tarihi: 04.03.2015.

Bowling, A., Gabriel, Z., Dykes, J., Marriott-Dowding, L., Evans, O., Fleissig, A., Banister, D. and Sutton, S., (2003). Let's ask them: a national survey of definitions of quality of life and its enhancement among people aged 65 years and over. *International Journal of Aging and Human Development*, 56:269-306.

Burgess, A.M. and Burgess, C.G. (2006). *Aging-in-Place: Present Realities and Future Directions*. The Forum on Public Policy. Mississippi

Cook, C.C., Yearns, M.H. and Martin, P. (2005). Aging in place: Home modifications among rural and urban elderly. *Housing and Society*, 32(1):85-106.

Davey, J. (2006). "Ageing in place": The views of older homeowners on maintenance, renovation and adaptation. *Social Policy Journal of New Zealand*, 27:128-141.

Deschamps, D.A. (2007). *Aging in Place Successfully with Affordable Housing and Services.* A Report by the Coalition for Senior Housing of Massachusetts, Massachusetts.

Farber, N., Shinkle, D., Lynott, J., Fox-Grage, W. and Harrell, R. (2011). *Aging in Place: A State Survey of Livability Policies and Practices*. AARP Public Policy Institute, Washington.

Fiessel, W., Kulyk, M.R., Peel, B., Pfeifer, S., Robert, J-A. and Statler, K. (2013). *Aging in Place: A Saskatchewan Perspective*. SIHL Group Project.

Gillis,L. (2010). *Making place in aging: A community based approach.* Master Thesis. Dalhousie University School of Architecture. Published Heritage Branch. Ottawa, Canada.

Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2010). *Yaşlı Refahı: Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet*. Kilit Yayınları, Ankara.

Harmon, A. (2013). *Livable Community Indicators for Sustainable Aging in Place*. Stanford Center on Longevity, New York.

Jacobsen, L.A., Kent, M., Lee, M. and Mather, M. (2011). America's aging population. *Population Bulletin*, 66(1):2-16.

Kalınkara, V. (2015). Yerinde yaşlanma: Yaşlıların konut ve yakın çevresinden beklentileri üzerine nitel bir çalışma. *VIII. Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 16-18 Nisan 2015, Denizli. (s.55-65).

Kalınkara, V. ve Arpacı, F. (2013). Yerinde yaşlanma. *VII.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 23-25 Mayıs 2013, Karabük. (s.74-80).

Kraus, N.G. (2004). *The Benefits of Aging in Place.* Master Thesis. University of South California. UMI Number: 1421774.

Kuchma, C. (2010). *Impact of an Aging in Place Program on Occupational Adaptation: A Qualitative Study.* Master Thesis. Division of Academic Affairs, Occupational Therapy, Buffalo NY. UMI Dissertation Publishing. UMI Number: 1484741.

Lecovich, E. (2014). Aging in place: From theory to practice. *Anthropological Notebooks,* 20(1):21-33.

Lee, M. (2008). *Aging in Place: A Contemporary Social Phenomenon*. Doctor of Philosophy. Oregon State University.

Mestheis, E. (2011). Ageing in place in the European Union. *İFA Global Ageing*, 7(2):17-24.

Murphy, K., O'Shea, E., Adeline, A. and Casey, D. (2007). *The Quality of Life of Older People With a Disability in Ireland. National University of Ireland*, Galway National Council on Ageing and Older People Report No. 99. Dublin.

Mynatt, E.D., Essa, I. and Rogers, W. (2000). Increasing the opportunities for aging in place. https://research.cc.gatech.edu/ecl/drupal/sites/edu. ecl/files/C.30-Mynatt-CUU-2000.pdf (pp.65-71).

OECD (1994). Caring for Frail Elderly People: New Directions in Care, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris.

Orlov, L.M. (2014). *Technology for Aging in Place*. Aging in Place Technology Watch, www.ageinplacetech.com

Öztop, H. ve Şanlı Akkurt, S. (2014). Yaşlı tüketiciler ve konut tercihi. (Ed. M. Babaoğul, A. Şener ve E.B. Buğday). *Tüketici Yazıları*, Ankara. (s. 142-157).

Riche, Y. (2008). *Designing Communication Appliances to Support Aging in Place*. Docteur de l'Universit´e Paris Sud. Universit´e Paris-Sud, France.

Slebert, C. (2007). Aging in place and occupational therapy. *Gerontology Special Section Quarterly*, 30:2-4. "*Alınmıştır*". Kuchma, C. (2010). Impact of an aging in place program on occupational adaptation: A qualitative study. Master Thesis. Division of Academic Affairs, Occupational Therapy, Buffalo NY. UMI Dissertation Publishing. UMI Number: 1484741.

Solomon, E. (2010). *Housing Policy Solutions to Support Aging in Place*. AARP Public Policy Institute, Washington.

Tang, F. and Pickard, J.G. (2008). Aging in place or relocation: Perceived awareness of community-based long-term care and services. *Journal of Housing for the Elderly*, 22(4):404-422.

Tenenbaum, L. (2010). Aging in Place 2.0: Rethinking Solutions to the Home Care Challenge. Mature Market Institute, New York.

TÜİK (2014). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2014.* TÜİK Yayın No: 4365. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.

Türel, G. (2001). Yaşlılar için kentte konut. (Ed: V.Kalınkara). *I.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 10-11 Ekim 2001, Ankara. (s.19-32).

UN (2013). World population ageing 2013. *Economic and Social affairs.* ST/ESA/SER. A/348. United Nations Publication, New York.

Wiles, J.L., Leibing, A., Guberman, N., Reeve, J. and Allen, R.E.S. (2011). The meaning of "aging in place" to older people. *The Gerontologist*, 52(3):357-366.

BÖLÜM XVIII

"İnsan Dostu Kentler"den Söz Edebilir miyiz Lütfen?

Şenel Ergin[1] - Dokuz Eylül Üniversitesi
Neslihan Yalınız Koç[2] - Konak Belediyesi

Özet

Dünya Sağlık Örgütü 1999 yılında bir masala başlar; uluslararası arenada dikkati çekmek için önce o yılı ***"Uluslararası Yaşlılar Yılı"*** *ilan eder ve yaşlılığı, "yaşamsal fonksiyonların sürekli azalması, tüm organizmanın verimliliğinde görülen düşüş, çevresel faktörlere uyum sağlayabilme yeteneğinin azalması" olarak tanımlar.*

Organ sistemlerinin verimliliğinde görülen azalma, Heidegger'in anlatımıyla "ölüme doğru varlık" olan insanın yaşam süresinin son evresindeki somut-organik bir gerçeklik olup, insanın yaşam süresinin ilk evresindeki somut organik gerçekliğe, başka bir anlatımla kırılganlığa eş değerdedir. Yani yaşamı doğrusal ilerleyen bir süreç olarak algılama ezberinden kurtulabilirsek, insanın yeryuvarında doğrusal değil de bir "U" dönüşü rotasında ilerlediğini görebilirsek, "U"nun her iki ucunun da aynı kırılganlığa sahip olduğunu anlayabiliriz. Ayrıca "U"nun doruk

[1] Prof. Dr.-Ing., Dokuz Eylül Üni. Mimarlık Fak., Emekli Öğr. Üyesi, İzmir, e-mail: senel.ergin@deu.edu.tr.
[2] Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama, İzmir, Yüksek Şehir Plancısı, Konak Belediyesi, İzmir, e-mail: nesliyaliniz@gmail.com.

teşkil etmek üzere veri analizlerinin yapılması gerektiği düşüncesiyle gündeme gelmiştir. Bu düşünce yapısı da şehir planlamanın karar üretme ve uygulama aşamalarında yaş dönemlerinin dikkate alınabileceğini göstermektedir.

Akademide ve belediyelerin uygulama birimlerinde üretilen bu örnek çalışmalar, planlama meslek alanında üretilen kararlarla kentsel sermayenin yeniden üretim alanları olarak var edilen kentsel alanlarda bile insanın her yaş hâlini dikkate alan insan dostu kent anlayışına yönelik bir çabanın olduğunu göstermektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

Periyodik Yayınlar:

Ak, B. (2015), Kim kime dum duma, *Cumhuriyet Gazetesi*, 01.01.2015, s. 12.

Ergin, Ş. ve Efe Güney, M. (2013). Şehir planlamada bilgi üretme alanını bağlayan bir kavram: Sınır. *Kent ve Toplum*, Mayıs-Haziran'13:63-72.

Ergin, Ş. ve Çukur, D. (2007), Şehir planlamada modül kullanımı ya da bir öncekine yanıt. *Egemimarlık*, 2007/2-61:22-25.

İzmir Büyükşehir Belediyesi (2014). *İzmir Büyükşehir Belediyesi Dergisi*, Aralık 2014.

Pirge, S. (2015). Toprak yılı. *Atlas Dergisi*, 262(Ocak 2015):36.

Tutal, O. ve Üstün, B. (2009). Yaşlılık ve yaş dostu kentler: Eskişehir*, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2009(1):1-23.

Yıldırım, H. (2014). Kaygım bir kitap yazmak değildi, Emel Kayın'la söyleşi, *Cumhuriyet Kitap*, Sayı 1287, 16 Ekim 2014, s.18.

Kitap ve Kitap Bölümü:

Ergin, Ş. (2011), Şehir planlama, bölgesel kalkınma ve okunuşa göre değişen öyküler, (Ed: M. Efe ve B. Akgül), *Türkiye'de Bölgelemenin Temel Veri Alanları ve Bölgesel Kalkınma Model Çalışmaları* kitabına önsöz, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa. (s.xi – xviii).

Kongre, Sempozyum Bildirisi:

Ergin, Ş. (2008) Şehir planlama eylem alanında kavram ve olgu olarak "ileri yaş dostu kent" söylemi, *1. İleri Yaş Sempozyumu - İleri Yaşın Taleplerine Çok Yönlü Yaklaşım,* 20-21 Mart 2008, İzmir.

Çukur, D. ve Ergin, Ş. (2007). Yaşlılık dönemini yaşayan kentlinin kamusal mekâna / yaşama katılımının bir aracı olarak genel tuvaletler, (Ed: V. Kalın-

kara ve G. Akın), *IV. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiri Kitabı*, Ankara. (s.311-325).

Sılaydın, B. ve Ergin, Ş. (2005). Yaşlılık dönemini yaşayan bireylerin talep ve gereksinimlerini planlama sürecine dahil etmeye yönelik arayışlar: Bir yüksek lisans proje dersi deneyimi, (Ed: Ş. Ergin), *III. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiri Kitabı*, İzmir. (s.51-58).

Yalınız Koç, N. ve İşven M.C. (2014). Şehir planlamanın ontolojik yapısı bağlamında yerinde yaşlanmanın olanak ve sınırları, *VIII. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiri Kitabı*, Denizli. (s.26-37).

İnternet Adresleri:

Alatlı, A. İSTANBUL! Kalbim Acıyor!, kişisel resmi sitesi - http://www.alevalatli.com. tr/makale.asp?s=detaym&ID=2, Son erişim tarihi: 13 Ocak 2015.

Avrupa Birliği Bakanlığı (2011). İç Göç Entegrasyon Projesi, http://www.ab.gov.tr /index.php?p=46071&l=1, Son erişim tarihi:15 Şubat 2015.

Caner, Ö.C. ve diğerleri (2013). Yaşlı Dostu Şehirler: Kavramsal Çerçeve ve Örneklerle Değerlendirmeler, www.turkgeriatri.org/pdf/Yasli_Dostu _Sehirler Baski11_ 11_2013.pdf. Son erişim tarihi: 26.12.2014.

İzmir Büyükşehir Belediyesi (18 Mart 2014). Yaşlı bakımına özel ilgi, http://www.izmir. bel.tr/HaberDetay/10186/tr, Son erişim tarihi: 27.12.2014.

İzmir'e üçüncü büyük nişan: Yaşlı dostu kent!, http://www.egedesonsoz.com/haber/Izmir -e-ucuncu-buyuk-nisan-Yasli-dostu-kent/852294, Son erişim tarihi: 26.12.2014.

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği (2010). İzmir Büyükşehir Belediyesi İGEP Projesi, http://www.skb.org.tr/wp-content/uploads/2010/10/IV.OTR_.Y. CEYLAN.pdf), Son erişim tarihi:15 Şubat 2015.

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği (2012). Küresel Yaş-Dostu Kentler ve Toplumlar Ağı Projesi, http://www.skb.org.tr/kuresel-yas-dostu-kentler-ve-toplumlar-agi-pro jesi/, Son erişim tarihi: 1 Ocak 2015.

Yaşlı dostu kent, İzmir, http://www.egehaber.com/yasli-dostu-kent--izmir-4645.html. Son erişim tarihi: 26.12.2014.

BÖLÜM XIX

Yaşlılık ve Kamusal Dış Mekân Tasarımı

Ümmügülsüm Ter[1] - Necmettin Erbakan Üniversitesi
Elmas Erdoğan[2] - Ankara Üniversitesi
Nazan Kuter[3] - Çankırı Karatekin Üniversitesi

Özet

Bu bölümde yaşlılık kavramı ve yaşlı bireylerin kamusal dış mekân kullanımlarında karşılaştıkları sorunlar irdelenmiştir. Genel anlamda yaşlı kullanıcılar için kamusal dış mekân tasarım kriterleri ve evrensel/herkes için tasarım yaklaşımları; özelde ise yaşlı kullanıcılar için kamusal dış mekânlar olan kentsel açık ve yeşil alanlar, yaya yolları, otoparklar, merdivenler, rampalar, kentsel donatı elemanları gibi kullanımlar ve tasarım kriterleri değerlendirilmiştir. Yanı sıra ilgili yasal ve yönetsel çerçeveye yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, kamusal dış mekân, erişilebilirlik, evrensel tasarım, kentsel tasarım.

[1] Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi-Köyceğiz Kampusu-Konya
e-mail: gulsumter@hotmail.com.
[2] Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Dışkapı-Ankara
e-mail: eerdogan@ankara.edu.tr.
[3] Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Orman Fakültesi-Çankırı
e-mail: nkuter@karatekin.edu.tr.

cak yapısal önlemler ve işaretlemelerle, toplum hayatına katılmalarını amaçlamaktadır.

Toplumların gelişmişlik düzeyi, tüm bireylerinin hakça kullanımına yönelik yaşanabilir mekânlarının varlığı ile orantılıdır. Bireylerin sosyalleşmesinde önemli rol oynayan kamusal dış mekânlar, tüm yaş grubu ve kullanıcısının bir araya geldiği alanlardır. Dolayısıyla engelli, engelsiz, kadın, erkek, çocuk, genç, yaşlı tüm kullanıcıların gereksinimine cevap verecek, herkesin eşit kullanımına açık, kolay algılanabilir ve sürekliliği sağlanacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu doğrultuda tasarlanacak kamusal dış mekânlar, yaşlıların ve engellilerin günlük yaşamda yer almalarını ve kamusal dış mekânları etkin kullanmalarını sağlayarak toplumsal anlamda diğerlerinin yanında eş değer bir yer kazandıracaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

Baran, A.G. (2008). Yaşlılıkta sosyalizasyon ve yaşam kalitesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi,* 2:86-97.

Beğer, T. ve Yavuzer, H. (2012). Yaşlılık ve yaşlılık epidemiyolojisi. *Klinik Gelişim*. 25:1-3.

Caner, Ö.C., Gözün, G., Hilvah, A. ve Gökçek, M. (2013). *Yaşlı Dostu Şehirler: Kavramsal Çerçeve ve Örneklerle Değerlendirmeler*. Güneş Tıp Kitabevleri, Ankara.

CUD (The Center for Universal Design), (1997). *The Principles of Universal Design*. NCStateUniversity.http://www.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udprinciplestext.htm. Son erişim tarihi: 14 Mayıs 2014.

Çamur, D. ve Acar-Vaizoğlu, S. (2012). Sağlıklı yaşlanma için çevre. *Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler* (Ed: D. Aslan ve M. Ertem). *HASUDER Yayın No: 2012-1*, Halk Sağlığı Uzmanları Derneği. (s.31-36)

DEB (Dünya Engelliler Birliği). *Engelliler İçin Evrensel Standartlar Kılavuzu*, Dünya Engelliler Birliği Akreditasyon Birliği, İstanbul. http://www.devturkiye.org/ upload/files/engelliler-icin-evrensel-standartlar-kilavuzu.pdf. Son erişim tarihi: 06 Ocak 2015.

DEV (Dünya Engelliler Vakfı), (2015a). *Engelsiz Şehir Tasarım Raporu*. Web Sitesi: http://www.devturkiye.org/Projeler/Engelsiz-Sehir-Planlamasi/ Engelsiz-Sehir-Tasarim-Raporu/. Son erişim tarihi: 24 Ocak 2015.

DEV (Dünya Engelliler Vakfı), (2015b). *Engelsiz Şehir Planlaması Sunumu*.Web Sitesi: http://www.devturkiye.org/Projeler/Engelsiz-Sehir-Planlamasi/ Engelsiz-Sehir-Planlamasi-Sunumu/. Son erişim tarihi: 24 Ocak 2015.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2007). *Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı*, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.

Kısar Koramaz, E. ve Türkoğlu, H. (2011). Kentsel yeşil alanların yaşam kalitesine katkılarının tanımlanması - İstanbul örneği. *3.Kent ve Sağlık Sempozyumu Eşitsizlikler Kaçınılmaz mıdır?* 27-28 Mayıs 2011, Bildiri özetleri kitabı, Bursa. (s.125)

Köse, N. ve Erkan, N. Ç. (2014). Kentsel mekân örgütlenmesinin yaşlıların kentsel etkinlikleri üzerindeki etkisi, İstanbul ve Viyana örneği, *METU JFA* 2014/1, 31(1):39-66.

Kurt, G., Beyaztaş, F.Y. ve Erkol, Z. (2010). Yaşlıların sorunları ve yaşam memnuniyeti. *Adli Tıp Dergisi / Turkish Journal of Forensic Medicine*, 24(2):32-39.

Marcus, C.C. and Francis, C. (1990). People places, *Design Guidelines for Urban Open Space.* (Ed: C.C. Marcus and C.Francis, Van Nostrand Reinhold, New York.

Mülayim, A. (2009). *Bedensel Özürlüler İçin Mimari Mekân Tasarımı*. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık ABD. Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Oktay Koçoğlu, G. ve Bilir, N. (2002). *Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planı* (International Plan of Action on Ageing, 2002 / Çeviri). Web Sitesi: http://eyh. aile.gov.tr/data/544f6b29369dc328a057d006/uluslararasi_ yaslanma_2002_eylem_plani.pdf. Son erişim tarihi: 12 Ocak 2015.

ÖZİDA (Başbakanlık Engelliler İdaresi Başkanlığı), (2008). *Herkes İçin Ulaşılabilirliğin İyileştirilmesi: Örnek Uygulama Rehberi*, aslından çeviri, Başbakanlık Engelliler İdaresi Başkanlığı, Yayın No: 48, Ankara.

Sirel, B., Boyacıgil, O., Duymuş, H., Konaklı, N., Altunkasa, F. ve Uslu, C. (2012). Çukurova Üniversitesi Yerleşkesi açık alanlarının fiziksel engelliler bakımından ulaşılabilirliğinin değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 27(1):53-72.

Sönmez Türel, H., Malkoç Yiğit, E. ve Altuğ, İ. (2005). Kamusal dış mekan tasarımında kullanıcı gereksinimlerinin yaşlılar yönüyle değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *III. Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 16-19 Kasım 2005, İzmir. (s. 224-239).

T.C. Başbakanlık, (2010). *Yerel Yönetimler için Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı.* T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖİB). Anıl Matbaacılık. Ankara. (s. 122) Web Sitesi: http://engelsiz.beun.edu.tr/tr/wp-content/uploads /2013/06/ulasilabilirlik.pdf. Son erişim tarihi: 15 Ocak 2015.

TUİK, (2013a). *Türkiye İstatistik Yıllığı 2013*. Turkey's Statistical Yearbook 2013 (Düzeltilmiştir/Corrected - 13.08.2014). Yayın No: 4175. ISBN: 978-975-

19-6016-0, ISSN: 0082-691X. Ankara. Web Sitesi: http://www.tuik.gov.tr/Kitap. do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP _ID=1. Son erişim tarihi: 08 Ocak 2015.

TUİK, (2013b). *Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075*. *Haber Bülteni*. Sayı: 15844, 14 Şubat 2013. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844 Son erişim tarihi: 12 Ocak 2015.

UN, (1983). Vienna international plan of action on aging, United Nations, New York. http://www.un.org/es/globalissues/ageing/docs/vipaa.pdf. Son erişim tarihi: 14 Mayıs 2015.

WHO, (1995). World Health Organization QoL Group,. *The World Health Organization Quality of Life Assessment [WHOQOL],* Position Paper from the World Health Organization Social Science and Medicine, 41:1403-1409.

WHO, (2007). Ageing and life course, family and community health, global age-friendly cities: A guide- 2007 France. http://www.who.int/ageing/ publications /Global_ age_friendly_cities_Guide_English.pdf. Son erişim tarihi: 06 Ocak 2015

Yıldız, B. **(**2003). *Engelliler İçin Dış Mekân Tasarım Özellikleri*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yumurtacı, A. (2013). Demografik değişim: Psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik boyutları ile yaşlılık. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(6):9-31.

Yüce Eşkil, Ö. (2011). *Engelliler İçin Dış Mekân Tasarım Özellikleri Bağlamında Ankara Kent Parklarının İrdelenmesi*. Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, Bartın.

BÖLÜM XX

Yaşlılık, Yaşam Çevresi ve Evrensel Tasarım

Osman Tutal[1] - Anadolu Üniversitesi

Özet

İçinde yaşadığımız çevre bina iç mekânlarından kentsel dış mekânlara kadar zincirleme bir yapı göstermektedir. Yapılaşmış çevreye sağlıklı, güvenli ve kaliteli bir şekilde katılım yaşlılar için sosyal etkileşimin sürdürülebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden, iyi planlanmış bir kent, bir yaşam çevresi ya da bir konut, yaşlılar için gündelik yaşamın fiziki mekândaki olumsuzluklarını azaltacak ya da yok edecek kadar özel, bununla birlikte rahat ve kolay erişilebilirliği ile potansiyel kullanıcılarının gereksinimlerini de karşılayacak kadar genel bir planlama özelliğine sahip olmalıdır. Bu çalışma, yaşlılık kavramını yaşam kalitesi, aktif yaşlanma, yaşam çevresi, yerinde yaşlanma ve yaşam çevresinin evrensel tasarımı açısından ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, yaşam kalitesi, aktif yaşlanma, yerinde yaşlanma, evrensel tasarım

[1] Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Eskişehir
e-mail: otutal@anadolu.edu.tr.

Günümüzde çocuk sayısının artırılmasına yönelik yaklaşımlar kadar yaşlıların bağımlı ya da bağımsız yaşamlarının desteklenmesi, bağımlılık gereksinimlerinin dikkate alınması ve sunulacak konutlarda seçme fırsatının verilmesi özellikle yerinde yaşlanma açısından büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden, insanı planlama ya da tasarımın odağına yerleştiren ve sunduğu fırsatlarla yaşlıyı bulunduğu toplumun bir parçası yapan planlama ve tasarım yaklaşımlarının yaşlılık sürecinde önemli bir yeri vardır. Bu yaklaşımlar arasında "*Evrensel Tasarım/Herkes İçin Tasarım*" kapsayıcı özelliğiyle diğer yaklaşımlar arasında seçkinleşir. Evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde alınacak çok basit önlemlerle yapılaşmış çevrenin çok daha rahat, konforlu, erişilebilir ve insancıl; binaların engellilere ve benzeri tüm gruplara açık, güvenli; yaşam mekânlarının, mutfakların, banyoların daha işlevsel, emniyetli ve rahat olması sağlanır. Aynı şekilde evrensel tasarım anlayışını benimseyerek çalışan ürün tasarımcıları, günlük yaşantımıza giren eşya, araç ve gereçlerimizi daha emniyetli, kullanışlı ve çekici bir biçimde tasarlayarak günlük yaşantının rahat ve keyifli olmasına yardım edecektir. Sonuç olarak evrensel tasarım ya da benzer hedeflere sahip diğer tasarım yaklaşımları, yaşlılar için gündelik yaşamın yapılaşmış çevredeki olumsuzluklarını azaltacak ya da yok edecek tasarım özelliğine sahip olmalı, rahat ve kolay erişilebilirliği, kullanıcılarının bağımsız ve eşitlikçi kullanımı ile potansiyel tüm kullanıcılarının gereksinimlerini de karşılayacak planlama ve tasarım yaklaşımlarını kapsamalıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

Aközer, E. (2007). Özgürleştiren tasarım, tasarım ve özgürlük: Engelli insanlar ve herkes için tasarım. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten 46/Dosya 04:7*, Ankara.

Aközer, M. (2011). Türkiye'de yaşlılık dönemine ilişkin beklentiler araştırması. *Aile ve Toplum*, 7(127):103-127.

Anonim, (2002). *Active Ageing A Policy Framework*, http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/ WHO_NMH_NPH_02.8.pdf?ua=1, (Erişim: Şubat 2015).

Anonim, (2015a). http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18616 (Erişim: Şubat 2015).

Anonim, (2011). *Türkiye'de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler*, T. C. Aile ve Sosyal Politikalar bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (s. 16), Ankara.

Anonim, (2015b). http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=39685&l=1 **(**Erişim: Şubat 2015).

Anonim, (2013). http://www.eyh.gov.tr/uygulamalar/yasli-bakim-hizmetleri/yasliliga-genel-bakis **(**Erişim: Şubat 2015).

Bahar, G., Bahar, A. ve Savaş, H. (2009). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan sosyal hizmetler, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, E4 (12):85-98).

Dostoğlu, N., Şahin, E. ve Taneli, Y. (2011). Tasarıma kapsayıcı yaklaşım: Herkes için tasarım, *Mimarlık Dergisi*, 347.

EİEA, (2000), http://www.eyh.gov.tr/mevzuat/uluslararasi-mevzuat/11-avrupa-birliginde-engellilere-yonelik-yasal-duzenlemeler**,** http://www. engelsizbilisim.org/avrupa-birligi%E2%80%99nde-ozurlulere-yonelik-yasal-duzenlemeler/).

Giddens, A. (2005). *Sosyoloji,* Hazırlayan: Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara.

Görgün-Baran, A. (2000). Yaşlılıkta sosyal uyum sorunu. *Antropoloji ve Yaşlılık, Prof. Dr. Vedia Emiroğlu'na Armağan*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, Ankara.

Gül, İ. (2008). Bir hak mücadelesi alanı olarak engellilik ve engellilerin haklarına ilişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi. *Öz-Veri,* 5(2).

Hazer, O. (2012). Yaşlılar için evde bakım ve evde ergonomi: Geronteknolojik yaklaşımlar. *Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildirileri,* Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara (s.339-343).

Kalınkara, V. ve Arpacı, F. (2013). Yerinde yaşlanma. *VII. Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 23-25 Mayıs 2013, Karabük (s.54-60).

Konak, A. ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık olgusu: Sivas Huzurevi örneği, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 29(1):23-63.

Lang, J. (1994). *Urban Design, the American Experience*, Van Nostrand Reinhold, New York.

Rosenberg, M. and Everitt, J. (2001). Planning for ageing populations: Inside or outside the walls. *Progress in Planning*, 56(3):119-168.

Mazumdar, S. (2007). Kentsel yaşam kalitesi ve yer duygusu, *Mimarlık Dergisi*, 335:41.

Oktay, D. (2007). Sürdürülebilirlik, yaşanılabilirlik ve kentsel yaşam kalitesi: Kavramdan uygulamaya, *Mimarlık Dergisi*, 335:37.

Olguntürk, N. (2007). Evrensel Tasarım: Tüm Yaşlar, Farklı Yetenekler ve Çeşitli İnsanlık Durumları için Tasarım. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten 46/Dosya 04:10, Ankara.

Pakdil, O. ve Pakdil, F. (1996). Yaşlıların barınma ve bakım sorunları, yaşlılar için sağlanan çeşitli servisler. *Diğerlerinin Konut Sorunu*, Mimarlar Odası Yayını, Ankara.

Rapoport, A. (2004). *Kültür, Mimarlık, Tasarım.* Çev. Selçuk Batur, YEM Yayınları, İstanbul.

Sılaydın, B. (2008). Şehir planlamada yaşlıya ve yaşlının barınma sorununa yeniden bakmak. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2008 (2): 98-106.

Sivam, A. and Karuppannan, S. (2000). Factors influencing old age persons' residential satisfaction: A case study of South Australia. *Sociology Conference*, University of South Australia.

Teymur, N. (1996). Diğer olarak konut. *Diğerleri'nin Konut Sorunu*, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara.

Tufan, İ. (2011). Demografik yapı ışığında Türkiye'de yaşlılığa ilişkin sosyal politikalar, *Yaşlılar İçin Sosyal Politika Gündemi Konferans Kitabı*, Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, Ankara (s.19-38).

Tutal, O. ve Döğeroğlu, T., (2012). *Anadolu Üniversitesi Yerleşkelerinin Ulaşılabilirliği*, Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (BAP) 1006 F 122, Eskişehir.

Türel, G. (2009). Provision of housing and services for the elderly in Turkey. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 3(1):90.

Word Population Ageing, (2013). *Department of Economic and Social Affairs Population Division,* Economic & Social Affairs, United Nations, New York.

BÖLÜM XXI

Gero(n)teknoloji: Yaşlı ve Teknoloji

Velittin Kalınkara[1] - Pamukkale Üniversitesi
H. Elçin Tezel[2]- Bahçeşehir Üniversitesi
Tülay Zorlu[3] - Karadeniz Teknik Üniversitesi

Özet

*Gerontoloji ve teknolojiyi içeren araştırma ve uygulamaların disiplinlerarası alanı olan gerontekno*loji; yaşlanma ile birlikte azalan fiziksel, bilişsel ve algısal yetenekleri telafi etmek, önlemek veya geciktirmek için teknolojinin kullanımıdır. Bunlardan gerontoloji yaşlanmanın biyolojik, psikolojik, sosyal ve sağlık yönleriyle, teknoloji ise fiziksel, kimyasal, inşaat, mekanik, elektriksel, endüstriyel, bilgi ve iletişim mühendisliği gibi bilimsel yönleriyle ilgilenir. Yaşlı nüfus oranındaki artışa koşut olarak, talepleri ve farklı deneyimleri nedeni ile yaşlıların çevrenin tasarımına yönelik beklentileri de gün geçtikçe artmaktadır. Son zamanlarda, araştırıcıların ve tasarımcıların çabaları, gerontekno*lojinin uygulama alanına giren yaşlı insanların yeteneklerine uygun konut, araç-gereç tasarımı ve yardımcı destek sistemleri ile ilgili yöntemler konularına odaklanmakta-

[1] Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Denizli Teknik Bilimler MYO, 20070 Çamlık-Denizli, vkalinkara@gmail.com.
[2] Doç. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Beşiktaş-İstanbul, e-mail: elcin.tezel@arc.bahcesehir.edu.tr.
[3] Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi-Trabzon, e-mail: zorlutulay@ktu.edu.tr.

Yararlanılan Kaynaklar

Anon (2004). *Elderly People and Design*. Department of Design Sciences, Lund Institute of Technology, Lund university, Sweden.

Anon (2015). A Housing Safety Checklist for Older People, North Carolina State University, Cooperative Extension Helping People Put Knowledge to Work. Erişim: 09.03.2015 http://www. ces.ncsu.edu/depts/fcs/pdfs/FCS-461.pdf

Arcan, E. ve Evci, F. (1987). *Mimari Tasarıma Yaklaşım 1: Bina Bilgisi Çalışmaları*. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Backman, K. and Hentinen, M. (2001). Factors associated with the self-care of home dwelling elderly. *Scandinavian Journal of Caring Science*, 15:195-202.

Bakker, R. (1997). *Elderdesign: Designing and Furnishing a Home for Your Later Years.* Penguin Books, New York.

Bang, W., Bien, Z. and Stefanov, D.H. (2004). The smart house for older persons and persons with physical disabilities: Structure, technology, arrangements, and perspectives. *IEEE Transactions on Neural Systems and Rehabilitation Engineering*, 12(2):228-250.

Beers, M.H. and Berkow, R. (2000). *The Merck Manual of Geriatrics*. Merck Research Laboratories, Whitehouse Station, NJ.

Berksun, F. (1979). *Mekan Bileşenlerinin Tasarımında Malzeme Seçimi İçin Kullanıcı Gereksinmelerini Değerlendiren Bir Yöntem.* Doktora Tezi, K.T.Ü. İnşaat ve Mimarlık Fakültesi, Trabzon.

Bouma, H. (2000). What is gerontechnology? http://www.gerontechnology.nl/geron-tec1.htm (Son erişim tarihi 27 Nisan 2015).

Bouma, H., Fozard, J.L., Bouwhuis, D.G. and Taipale, V. (2007). Gerontechnology in perspective. *Gerontechnology,* 1 6(4):190-216.

Charness, N., Czaja, S., Fisk, A.D. and Rogers, W. (2001). Why gerontechnology? *Gerontechjournal,* 1(2):85-87.

Chen, K., Chan, A.H.S. and Chan, S.C. (2015). *Gerontechnology acceptance by older Hong Kong people.* http://www.iaarc.org/publications/fulltext/ Gerontechnology _acceptance by older_Hong_Kong_people.pdf (Son erişim tarihi 26 Nisan 2015).

Chop, W.C. and Robnett, R.H. (1999). *Gerontology for the Healthcare Professional*. F.A. Davis Company, Philadelphia.

Cook, A.M. and Hussey, S.M. (2002). *Assistive Technologies: Principles and Practices* (2nd Ed.). Mosby, St. Louis.

Coughlin, J. (2005). Not your father's auto industry? Aging, the automobile and the drive for product innovation. *Generations,* 28(4):38-44.

Deyle, T. (2009). iBOT Discontinued - Unfortunate for the Disabled but Perhaps a Budding Robotics Opportunity? : http://www.hizook.com/blog/2009/02/11/ibot-discontinued-unfortunate-disabled-perhaps-budding-robotics-opportunity. Son erişim tarihi: 9 Mart 2015)

Evliyaoğlu, D. (2015). *Havalimanlarının Görme ve Bedensel Engellilerin Erişebilirliği Üzerinden Değerlendirilmesi: İstanbul Atatürk Havalimanı Örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ferraro, K.F. (Ed.) (1997). *Gerontology: Perspectives and Issues* (2nd Ed.). Springer, New York.

Fozard, J.L. (1994). *Future Perspectives in Gerontechnology*. Gerontechnology Seminar, 8/7/94. EUT - Center BMGT Institute for Gerontechnology, Eindhoven.

Fozard, J.L. (2005). Gerontechnology: Optimising relationships between aging people and changing technology. (Ed: V. Minichiello, I. Coulson). *Contemporary issues in gerontology: Promoting positive aging.* Oxon, England, Routledge. (pp. 241-268).

Fozard, J.L. and Kearns, W.D. (2007). Technology, aging and communication. (Ed: G. Lesnoff-Caravaglia, R. Diaz, M. Fischer, J.L. Fozard). *Gerontechnology: Growing Old in a Technological Society.* Thomas Publisher, LTD., Springfield, IL. (pp. 271-291).

Fozard, J.L, Rietsema, J., Bouma, H. and Graafmans, J.A.M. (2000). Gerontechnology: Creating enabling environments for the challenges and opportunities of aging. *Educational Gerontology*, 26:331-344.

Fozard, J. L., Rietsama, J., Bouma, H. and Graafmans, J. A. M. (2010). Gerontechnology: Creating enabling environments for the challenges and opportunities of aging. *Educational Gerontology*, 26(4):331-344.

Fozard, J.L. and Wahl, H.V. (2012). Age and cohort effects in gerontechnology: A reconsideration. *Gerontechnology*,11(1):10-21.

Graafmans, J.A.M., Fozard, J.L., Rietsema, J., Berlo, A.V. and Bouma, H. (1996). Gerontechnology: Matching the technological environment to the needs and capacities of the elderly. *In*: Eds: Brookhuls, K.A., Welkert, C., Moraal, J. and De Waard, D. (1996). *Aging in Human Factors*. Proceedings of the Europe Chapter of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting 1993. Haren, The Netherlands: University of Groningen, Traffic Research Center.

Grossmith, E. and Chambers, G. (1998). *The Role of Ergonomics in Process Design Product Design and Design for the Environment.* http://158.132.155.107 /posh97/private/Full_text_ reference/TypingInjury/design_role_of_ergonomics. html Son erişim tarihi 5 Mart 2015.

Güner, P. ve Güler, Ç. (2002). Yaşlıların ev güvenliği ve güvenlik listesi, *Turkish Journal of Geriatrics*, 5(4):150-154.

Hayflick, L. (1994). *How and Why We Age*. Ballantine, New York.

Harö, J.M. and Vayrynen, S. (2003). Ergonomic approach for developing products aimed at older users: Method and product cases. *Quantity Work and Products in Enterprises of the Future.* (Eds: H.Strasser, K.Kluth, H.Rausch and H.Bubb). Stuttgart (pp.145-148).

Harrington, T.L. and Harrington, M.K. (2000). Gerontechnology: Why and How. Herman Bouma Foundation for Gerontology, Shaker Publishing B.V., Eindhoven.

Hazer, O. (2012). Yaşlılar için evde bakım ve evde ergonomi: Gerontеknolojik yaklaşımlar. *Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu*, 18-24 Mart 2012, Ankara. (s.339-347).

Hewitt, C. (2014). Will Gerontechnology Solve the Problems of Aging in the 21st Century? http://blog.sevenponds.com/something-special/will-%E2%80% A8% E2%80%A8gerontech nology-solve-the-problems-of-aging-in-the-21st-century (Son erişim tarihi 30 Nisan 2015).

Hook, F.W.V., Demonbreun, D. and Weiss, B.D. (2003). Ambulatory devices for chronic gait disorders in the elderly. *American Family Physician,* 67(8):1717-1724.

Iwarsson, S. and Isacsson, Å. (1997). Quality of life in the elderly population: An example exploring interrelationships among subjective well-being, ADL dependence, and housing accessibility. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 26:71-83.

İlçe, A.Ö., İlçe, A.C. ve Dıramalı, A. (2007). Yaşlılarda ev kazalarının önlenmesi ve ev kazalarının önlenmesine yönelik iç mekan çözümlemeleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e- dergisi*, http://www.sdergi. hacettepe. edu.tr/makaleler/aiciad.pdf Son erişim tarihi 28 Şubat 2015.

Kahya, N.C., Zorlu, T., Özgen, S., Sarı, R.M., Sen, D.E. and Sağsöz, A. (2009). Psychological effects of physical deficiencies in the residences on elderly persons: A case study in Trabzon old person's home in Turkey. *Applied Ergonomics.* 40:840-851.

Kalınkara, V. (2001a). Gerontеknolojik tasarımlar ve yaşlıların konutlarına uygulanabilirliği. *I.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 10-11 Ekim 2001, Ankara. (s.49-59).

Kalınkara, V. (2001b). Ergonomi, gerontеknoloji ve ev çevresinin tasarımı. *Verimlilik Dergisi,* 2:165-184.

Kalınkara, V. (2005). Yaşlılık döneminde birey-çevre etkileşimi için tasarım: Gerontеknolojik yaklaşım. *III.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 16-19 Kasım 2005, İzmir. (s.138-148).

Kalınkara, V. (2010). Yaşlı bireyler için yaşam çevresinin ergonomik tasarımı. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi,*2010(1):54-64.

Kirvesoja, H. (2001). Experimental Ergonomic Evaluation with User Trials: EEE Product Development Procedures. Oulu University Press: ISBN:9514259378, http:// herkules.oulu. fi/isbn9514259378/isbn95142 59378.pdf Son erişim tarihi: 01. Mart 2015.

Köse, N. ve Erkan, N.Ç. (2014). Kentsel mekân örgütlenmesinin yaşlıların kentsel etkinlikleri üzerindeki etkisi: İstanbul ve Viyana örneği. *METÜ, JFA*, 31(1):39-66.

Lampiasi, N. and Jacobs, M. (2010). The role physical and occupational therapies in fall prevention and management in the home setting. http://foxrehab. org/uploads /pdf/2010_07Care ManagementJournals_Role%20of%20 PT%20 OT%20in%20 Fall%20Prevention%20.pdf Son erişim tarihi 02 Mart 2015.

Lansley, P., Flanagan, S., Goodacre, K., Smith, A-T. and Cowan, D. (2005). Assessing the adaptability of the existing homes of older people. *Building and Environment*, 40:949-963.

Lesnoff-Caravaglia, G. (2007). Introduction. (Ed: G. Lesnoff-Caravaglia, R. Diaz, M. Fischer and J.L. Fozard). *Gerontechnology: Growing Old in a Technological Society.* Thomas Publisher, LTD., Springfield, IL. (s.5-19).

Lino, Y., Igarashi, Y. and Yamagishi, A. (2005). Study on the improvement of environmental humidity in houses for the elderly: Part 1-Actual conditions of daily behavior and thermal environment. *Environmental Ergonomics*. Elsevier Ergonomics Book Series Vol 3, Elsevier B.V.,Amsterdam. (p.231-238).

Marking, C. (1998). *Assistive technology - the older people's perspective*. TIDE 1998 Conference, July 1998, Helsinki.

Micera, S., Bonato, P. and Tamura, T. (2008). Gerontechnology. *Engineering in Medicine and Biology Magazine, IEEE, 27*(4):10-14.

Niemeyer, S., Rai, V.K. and Kean, R. (1997). Older females' opinions about functionality of home products and equipment. *Journal of Family and Consumer Sciences,* 89(1):46-49.

Pinto, M.R., De Medici, S., Van Sant, C., Bianchi, A., Zlotnicki, A. and Napoli, C. (2000). Ergonomics, gerontechnology, and design for the home-environments. *Applied Ergonomics*, 31:317-322.

Pinto, M.R., De Medici, S., Zlotnicki, A., Bianchi, A. and Sant, C.V. (1997). Reduced visual acuity in elderly people: The role of ergonomics and geron-technology, *Age and Ageing,* 26:339-344.

Puleo, R.M. (2007). Keeping an older population mobile. (Ed: G. Lesnoff-Caravaglia, R. Diaz, M. Fischer and J.L. Fozard). *Gerontechnology: Grow-*

ing Old in a Technological Society. Thomas Publisher, LTD., Springfield, IL. (s. 209-242).

Roy, N. and Pineau, J. (2007). Robotics and independence. (Ed: G. Lesnoff-Caravaglia, R. Diaz, M. Fischer, J.L. Fozard). *Gerontechnology: Growing Old in a Technological Society.* Thomas Publisher, LTD., Springfield, IL. (s. 243-267).

Schuurmans, H., Steverink, N., Frieswijk, N., Buunk, B., Slaets, J. and Lindenberg, S. (2005). How to measure self-management abilities in older people by self-report. The Development of SMAS-30. *Quality of Life Research,* 14(10):2215-2228.

Sun, H. and Zhang, P. (2006). The role of moderating factors in user technology acceptance. *International Journal of Human Computer Studies*, 64(2):53-78.

Şafak, Ş., Erkal, S. ve Çopur, S. (2005). Yaşlılıkta sağlıklı konut ve kazalar, *Öz-Veri Dergisi*, 2(2):1-15. http://www.dezavantaj.org/index.php/aratirmalar/9-yal/290-yallkta-salkl-konut-ve-kazalar-

Tezel, H.E. (2005). Yaşlıların banyo kullanımındaki erişim problemleri üzerine bir çalışma. *Öz-Veri Dergisi*, 2(1):477-499.

Ünügür, S.M. (1973). *Kültür Farklarının Mutfaklarda Mekan Gereksinimlerine Etkilerinin saptanmasında Kullanılabilecek Bir Ergonomiks Metod.* İTÜ Mimarlık Fak. Basılmamış Doktora Tezi, İTÜ Mimarlık Fak. Baskı Atölyesi, İstanbul.

Vallins, M. (1998). *Housing for Elderly People: A Guide for Architects, Interior Designers and Their Clients.* The Architectural Press Ltd., London.

Wilkoff, Wm. L. and Abed, L.W. (1994). *Practicing Universal Design: An Interpretation of the Ada*. Van Nostrand Reinhold. New York.

BÖLÜM XXII

Yaşlı Bireylere Yönelik Medikal Aparat Tasarımı

Gülüşan Özgün Başıbüyük[1] - Cumhuriyet Üniversitesi
Faruk Ay[2] - Cumhuriyet Üniversitesi
Gamze Sönmez[3] - Hacettepe Üniversitesi

Özet

Yaşlanma vücutta birçok değişikliğin olduğu süreçtir. Bunlar çoğunlukla fiziksel ve psikolojik yapıda oluşan değişikliklerdir. Fiziksel yapıdaki değişiklikler sonucu oluşan kronik hastalıklar, görme ve işitme kayıpları, postüral bozukluklar ve obezite düşme ve kaza riskini arttırmaktadır. Düşme ve kazalar sonucunda yaşlıların vücutlarında burkulmalar, kırılmalar, yaralar, geçici-kalıcı sakatlıklar görülmektedir. Yaşlı bireyler tedavi süreçlerinde; boyunluk, bileklik, korse gibi medikal aparatları kullanmaları gerekmektedir. Yaşlılık döneminde medikal aparatlardan beklentilerin farklı ve vücut yapısında da değişimlerin olması nedeni ile 65 yaş üstündeki bireylere özel olarak tasarımların yapılması, uygulanan tedavilerin daha kısa zamanda sonuç vermesini sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, ergonomi, antropometri, geronteknoloji

[1] Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Sivas, e-mail: gulusan2000@yahoo.com.
[2] Uzm., Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sivas, e-mail: ay.faruk@gmail.com.
[3] Dokt. Öğr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara, e-mail: gamzesonmez55@hotmail.com.

gelişme ve bilgi birikimine karşın, yaşlılar için birey-çevre etkileşimi konusunda büyük boşluklar vardır. Tıp ergonomisi üzerinde yeni durulmaya başlayan bir alan olmakla beraber tıp ve ergonomi birbiriyle sıkı ilişki içerisindedir. Her ikisinin de ortak yönü hayatın insan üzerindeki zorlayıcı ve olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ya da en aza indirgemektir (Özdener vd., 2004).

Yaşanan tüm bu sıkıntıların giderilmesinde antropometrik veriler önem teşkil etmektedir. Yaşlılara ait antropometrik verilerin sağlanması, bireylerin tedavi süreçlerinin daha sağlıklı geçmesini sağlayacak medikal ürünlerin tasarımlanmasına da katkı sunacaktır. Aktan Korkmaz (2013) Sivas ilinde 152 kadın ve 143 erkek toplamda 295 bireyde yaptığı çalışmada; medikal aparatların tasarımında kullanılacak kadın ve erkek bireylere ait antropometrik ölçümleri almış ve dikkate alınacak referans yüzdelik (percentile) değerlerini ortaya koymuştur (Tablo 22.9 ve Tablo 22.10).

Yaşlılara yönelik yapılan çalışmalar da göstermektedir ki ergonomik açıdan eksiklikler mevcuttur. Medikal aparatların önemi oldukça büyüktür. Yaşlı bireylerin hayatlarının kolaylaştırılması ve refahının en iyi şekilde sağlanması için bu uygulamaların bir an önce yapılması gerekmektedir. Öncelikli olarak ergonomi uzmanlarının yetiştirilmesi; ergonomi ilkeleri, insan karakteristikleri, iş analizi ve ölçümü, toplum ve teknoloji, uygulamalı ergonomi ve mesleksel konular ile ilgili verilecek eğitimler gerekmektedir (Güler vd., 2004). Antropometri tekniğini, ergonomi alanında uygulayan ve interdisipliner çalışmalar ile geronteknolojik tasarımların ve uygulamaların yapılmasını sağlayan çalışmalar fazlasıyla önem arz etmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

Ağaç, S., Gürşahbaz, N. ve Özelmas Kahya, S. (2009). Yaşlıların medikal aparatları kullanırken yaşadıkları problemler ve beklentiler. *V. Ulusal Yaşlılık Kongresi,* 07-08 Mayıs 2009, Sivas. (s.376-386).

Aktan Korkmaz, B. (2013). Sivas İl Merkezi Orta ve İleri Yaş Bireylerinin Antropometrik Ölçümlerinin Değerlendirilmesi ve Medikal Aparat Tasarım Uygulaması. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

Akın, G. (2006). *Her Yönüyle Yaşlılık*. 1. Basım. Palme Yayıncılık, Ankara.

Arpacı, F. (2005). Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık. Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları, Ankara.

Atamtürk, D. (2010). Orta ve ileri yaştaki bireylerin antropometrik ölçülerinde yaşa bağlı olarak meydana gelen değişimler. *Geriatri ve Geriatrik Nöropsikiyatri*. 1(3): 13-22

Balcı, Ö., Oğur R. ve Güler, Ç. (2004). Tüketici ve ürün ergonomisi. *Sağlık Boyutuyla Ergonomi*. Palme Yayıncılık, Ankara.

Bağcı Bosi, T. (2003). Yaşlılarda antropometri. *Turkish Journal of Geriatrics*, 6(4):147-151.

Barut, Ç., Kıran, S., Oğur, R. ve Güler, Ç. (2004). İnsan öğesi ve değişimi. *Sağlık Boyutuyla Ergonomi*. Palme Yayıncılık, Ankara.

Baysal, A., (2014). *Yaşlılıkta Beslenme*. 1. Basım. Hatipoğlu Yayınları, Ankara.

Bouma, H., Fozard, J.L., Bouwhuis, D.G. and Taiple, V. (2007). Gerontechonology in perspective. *Gerontechonology*, 6(4):190-216.

CDC (Centers for Disease Control and Prevention). (2014). Falls Among Older Adults: An Overview. http://www.cdc.gov/homeandrecreationalsafety /falls/adultfalls. html. Son Erişim Tarihi: 25 Aralık 2014

Chen, K. and Hoi-shou Chan, A., (2013). Use or non-use of gerontechnology-a qualitative study. *International Journal of Environment Research and Public Health*, 10:4645-4666.

Cogill, B. (2003). *Anthropometric Indicators Measurement Guide*. D.C: Food and Nutrition Technical Assistance (FANTA) Project, FHI 360,Washington.

Ersoy Öztürkler, S. (2009). Yaşlı bireylere yönelik referans değerleri: Erzincan örneği. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, (2):126-135.

Eyigör, S. (2012). Düşmelere yaklaşım. *Ege Tıp Dergisi,* 51 Ek Sayı:43-51.

Güler, Ç. (2004). Ergonomi tanımı. *Sağlık Boyutuyla Ergonomi.* Palme Yayıncılık, Ankara.

Güler, Ç., Tekbaş, Ö. F., Vaizoğlu, S., Oğur, R. ve Bahçebaşı, T. (2004). Ergonomi eğitimi. *Sağlık Boyutuyla Ergonomi*. Palme Yayıncılık, Ankara.

Gültekin T., (2004). *Ankara'da Yaşayan Erişkin Bireylerin Vücut Bileşim Değerleri*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Ankara.

Gürşahbaz, N., Özelmas Kahya, S. ve Arga Şahinoğlu, M. (2009). Yaşlı kadın tüketicilerin hazır giyim ürün tercihlerini etkileyen unsurların belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2:146-157.

Kalınkara, V. (2011). *Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi*. 1. Basım. Nobel Yayınevi, Ankara.

Karadeniz, G. ve Dedeli, Ö. (2008). Yaşlılık dönemi fiziksel özellikleri. *"Yaşlılık: Tanımı, Sınıflandırılması ve Genel Bilgiler" Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık.* (Ed: Ersanlı, K. ve Kalkan, M). Pegem Akademi, Ankara.

Karataş, G.K. ve Maral, I. (2001). Ankara- Gölbaşı ilçesinde geriatrik popülasyonlarda 6 aylık dönemde düşme sıklığı ve düşme için risk faktörleri. *Turkish Journal of Geriatrics,* 4(4):152-158.

Kır, T., Ceylan, S. ve Hasde, M. (2000). Antropometrinin sağlık alanında kullanımı. *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi*, 20: 378-384.

Novamed, (2011-2012). Ürün Kataloğu, İstanbul.

Oğuz, T. (2007). *Yaşlıda Görülen Biyolojik ve Sosyal Değişimler*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Oğlakçıoğlu, N. ve Marmaralı, A. (2009). Komperasyon çorapları ve basınç tedavisi. *Electronic Journal of Textile Technologies*, 3(3):84-94.

Özdener, N., Akbaba, M. ve Güler, Ç. (2004). Tıp ergonomisi. *Sağlık Boyutuyla Ergonomi*. Palme Yayıncılık, Ankara.

Özgün Başıbüyük, G. (2007). Sivas *İli Farklı Sosyoekonomik Düzeye Sahip Yetişkin Bireylerde Bazı Antropometrik Özelliklerin Tespiti ve Değerlendirilmesi.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Rahman, S.A., Zalifah, M.K., Zainorni, M.J, Shafawi, S., Mimie Suraya, S., Zarina N. and Wan Zainuddin, W.A. (1998). Anthropometric measurements of the elderly. *Malaysian Journal of Nutrition*, 4, 55-63.

Topbaş, M. ve Güler, Ç. (2004). Yaşlı ve ergonomi. *Sağlık Boyutuyla Ergonomi*. Palme Yayıncılık, Ankara.

Soles, (2012). Ortopedik Ürünler Kataloğu, İstanbul.

Şencan, İ., Canbal, M., Tekin, O., Işık, B. (2011). Halk Sağlığı Sorunu Olarak Yaşlılık Dönemi Düşmeleri. *Yeni Tıp Dergisi*, 28(2): 79-82.

Şenel, A. (2006). Spinal ortezler. *Türk Nöroşirürji Derneği, Spinal ve Periferik Sinir Cerrahisi Öğretim ve Eğitim Grubu Bülteni*, Sayı:30.

Wicromed, (2012-2013). Ortopedik Ekipmanlar Kataloğu, MT Sağlık Ürünleri. İstanbul.

WHO (2007). *WHO Global Report on Fall Prevention in Older Age*, Fransa.

www.mediprocenter.com.tr Son Erişim Tarihi: 24 Aralık 2014

http://www.tekinmedikal.net Son Erişim Tarihi: 24 Aralık 2014

http://www.medikalhome.com Son Erişim Tarihi: 24 Aralık 2014

https://www.medikalcenter.com Son Erişim Tarihi: 24 Aralık 2014

http://www.aykarmedikal.com Son Erişim Tarihi: 24 Aralık 2014

http://www.ceylanortopedi.com.tr Son Erişim Tarihi: 24 Aralık 2014

http://www.bakirkoyortopedi.org Son Erişim Tarihi: 24 Aralık 2014

YAŞAM ÇÖZÜMLEMESİ

YAZARLAR
Prof. Dr. Durdu Karasoy
Doç. Dr. Nihal Ata Tutkun

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANISMANLIK TİC. LTD. STİ.

YAYIN NO.: 1423
Matematik/İstatistik No.: 68
ISBN : 978-605-320-329-2
© 1. Basım, Şubat 2016

YAŞAM ÇÖZÜMLEMESİ
Prof. Dr. Durdu Karasoy - Doç. Dr. Nihal Ata Tutkun

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: GENÇ OFSET Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sk. No.:18/3 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karasoy, Durdu., Tutkun Ata, Nihal.
Yaşam Çözümlemesi */ Durdu Karasoy - Nihal Ata Tutkun*
1. Basım, X + 130 s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-329-2
1. Yaşam Çözümlemesi 2. Tehlike 3. Cox 4.Kaplan-Meier 5. Parametrik Modeller

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Hacettepe Üniversitesi, Fen Fakültesi, İstatistik Bölümü'nde yüksek lisans ve doktorada yaşam çözümlemesi konusunda çalıştık. Gerek yüksek lisans gerekse doktora yaparken bu konuda yazılmış türkçe bir kitabın olmaması eksikliğini her zaman hissettik. Bundan sonra bu konuda çalışacakların aynı eksikliği hissetmemeleri için bu kitabı yazmaya karar verdik.

Yaşam çözümlemesinin, sağlık başta olmak üzere sosyoloji, mühendislik, ekonomi gibi alanlarda kullanılır olması ve bu konuda üniversitelerin İstatistik ve Biyoistatistik başta olmak üzere birçok bölümde çalışmalar yapılıyor olması nedeniyle bu kitabın yardımcı bir kitap olacağı kanısındayız. Ayrıca, bu kitap bölümümüzde verilen "Yaşam Çözümlemesi" ve "Olay Geçmişi Çözümlemesi" dersleri için bir ders kitabı olacaktır. Amacımız yaşam çözümlemesi konularını olabildiğince açık biçimde verebilmek olmuştur.

Birinci Bölüm'de yaşam çözümlemesinin temel kavramları ele alınmakta, yaşam çözümlemesinde kullanılan bazı özel parametrik dağılımlar, regresyon modelleri, yaşam ve tehlike fonksiyonlarının parametrik olmayan tahminleri incelenmektedir.

İkinci Bölüm'ün konusu Cox regresyon modelidir. Cox regresyon modeli ayrıntılı bir biçimde bu bölümde ele alınmaktadır.

Üçüncü Bölüm'de orantısız tehlikeler ele alınmakta ve orantılı tehlikeler varsayımının incelenmesi konusuna değinilmektedir.

Dördüncü Bölüm'de parametrik regresyon modelleri incelenmektedir.

Beşinci Bölüm'ün konusu ise değişim noktasıdır.

Altıncı Bölüm'de ise yarışan riskler konusu ele alınmaktadır.

Yüksek lisans ve doktora tez danışmanımız olan sayın Prof. Dr. M. Tekin Sözer'e bu kitabın oluşmasındaki katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Prof. Dr. Durdu Karasoy
Doç. Dr. Nihal Ata Tutkun
2016 - Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

BÖLÜM 1: YAŞAM ÇÖZÜMLEMESİNE GİRİŞ 1
1.1. Giriş 1
1.2. Yaşam Süresi 2
1.2.1. Yaşam süresi verilerinin çözümlenmesinde kullanılan fonksiyonlar 3
1.2.1.1. Olasılık yoğunluk fonksiyonu 3
1.2.1.2. Yaşam fonksiyonu 3
1.2.1.3. Tehlike fonksiyonu 4
1.2.1.4. Birikimli tehlike fonksiyonu 5
1.2.1.5. Fonksiyonlar arası ilişkiler 5
1.3. Durdurma 7
1.3.1. Birinci tür durdurma 7
1.3.2. İkinci tür durdurma 8
1.3.3. Rasgele durdurma 8
1.3.4. Aralıklı durdurma 8
1.4. Yaşam ve Tehlike Fonksiyonlarının Parametrik Olmayan Tahminleri 8

1.4.1. Yaşam fonksiyonunun tahmini 8
1.4.1.1. Deneysel yaşam fonksiyonu 8
1.4.1.2. Kaplan-Meier tahmini 9
1.4.1.3. Varyans tahmini 10
1.4.2. Tehlike fonksiyonunun tahmini 10
1.4.2.1. Kaplan-Meier tahmini 10
1.4.2.2. Birikimli tehlike fonksiyonunun tahmini 11
1.4.3. Yaşam fonksiyonlarının karşılaştırılması 12
1.4.3.1. Log-rank testi 12
1.4.3.2. Ağırlıklandırılmış log-rank testi 15

BÖLÜM 2: COX REGRESYON MODELİ 17
2.1. Giriş 17
2.2. Olabilirlik Fonksiyonu 19
2.3. Bağlı Gözlemlerin Olduğu Denemeler 22
2.4. Bilinmeyen Parametreler Vektörünün Elde Edilmesi 23
2.4.1. Newton-Raphson yöntemi 25
2.4.2. Parametreler için güven aralıkları ve hipotez testleri 25
2.5. Tehlike Oranı 26
2.6. Seçenek Modellerin Karşılaştırılması 27
2.6.1. Model seçim kriterleri 27
2.6.2. Değişken seçim yöntemleri 28
2.6.3. Doğrusallığın test edilmesi 30
2.7. Cox Regresyon Modelinde Artıkların İncelenmesi 31
2.7.1. Cox-Snell artıkları 31
2.7.2. Modifiye edilmiş Cox-Snell artıkları 33
2.7.3. Martingale artıkları 35
2.7.4. Sapma artıkları 35
2.7.5. Schoenfeld artıkları 36

BÖLÜM 3: ORANTISIZ TEHLİKELER 39
3.1. Giriş 39
3.2. Orantılı Tehlikeler Varsayımının İncelenmesi 40

3.2.1. Grafiksel yöntemler 40
3.2.1.1. Log(-log) yaşam eğrileri yöntemi 40
3.2.1.2. Gözlenen ve beklenen yaşam eğrileri yöntemi 44
3.2.2. Sayısal yöntemler 45
3.2.2.1. Zamana bağlı açıklayıcı değişkenlerin kullanılması 45
3.2.2.2. Schoenfeld artıkları ile yaşam sürelerinin rankının korelasyon testi 46
3.3. Orantısız Tehlikeler İçin Kullanılan Yarı Parametrik Yaşam Modelleri 47
3.3.1. Tabakalandırılmış Cox regresyon modeli 47
3.3.1.1. Etkileşimsiz tabakalandırılımış Cox regresyon modeli 48
3.3.1.2. Etkileşimli tabakalandırılmış Cox regresyon modeli 48
3.3.1.3. Etkileşimsizlik varsayımının incelenmesi 49
3.3.2. Genişletilmiş Cox regresyon modeli 50
3.3.3. Orantısız tehlikeler için kullanılan diğer yaşam modelleri 52

BÖLÜM 4: PARAMETRİK REGRESYON MODELLERİ 53
4.1. Giriş 53
4.2. Yaşam Çözümlemesinde Kullanılan Bazı Parametrik Dağılımlar 54
4.2.1. Üstel dağılım 54
4.2.2. Weibull dağılımı 54
4.2.3. Log-normal dağılım 55
4.2.4. Log-lojistik dağılım 56
4.2.5. Gamma dağılımı 56
4.2.6. Diğer yaşam süresi dağılımları 57
4.3. Orantılı Tehlikeler Biçimindeki Parametrik Regresyon Modelleri 58

4.4. Hızlandırılmış Başarısızlık Süresi Biçimindeki Parametrik Regresyon Modelleri ... 58
4.4.1. Üstel regresyon modeli ... 61
4.4.2. Weibull regresyon modeli ... 61
4.4.3. Log-normal regresyon modeli ... 62
4.4.4. Log-lojistik regresyon modeli ... 63
4.4.5. Genelleştirilmiş gamma regresyon modeli ... 64
4.5. Parametrik Regresyon Modellerinde Model Seçim Kriterleri 65
4.6. Zayıflık Modelleri ... 66
4.6.1. Paylaşılmamış zayıflık modeli ... 66
4.6.2. Paylaşılmış zayıflık modeli ... 68

BÖLÜM 5: DEĞİŞİM NOKTALI SABİT TEHLİKE MODELİ ... 71
5.1. Giriş ... 71
5.2. Olasılık Yoğunluk Fonksiyonu ve Yaşam Fonksiyonu ... 72
5.3. Olabilirlik Fonksiyonu ... 73
5.4. Tehlike Hızlarının Tahmini ... 76
5.4.1. Ençok olabilirlik tahmini ... 76
5.4.1.1. α ve β için en çok olabilirlik tahmini ... 76
5.4.1.2. λ ve ρ için en çok olabilirlik tahmini ... 77
5.4.2. Bayes tahmini ... 77
5.4.2.1. τ ve λ bilindiği varsayıldığında ρ için bayes tahmini ... 78
5.4.2.2. τ bilindiği varsayıldığında ρ ve λ için bayes tahmini ... 79
5.4.2.3. τ'nun bilinmediği varsayıldığında bayes tahmini ... 80
5.5. Değişim Noktasının Tahmini ... 81
5.5.1. Ençok olabilirlik tahmini ... 81
5.5.2. Klasik tahminleri ... 81
5.5.2.1. NRW tahmini ... 81
5.5.2.2. BGJ tahminleri ... 82

5.5.3. Bayes tahminleri 84
5.5.3.1. GJM tahmini 84
5.5.3.2. K tahmini 87
5.6. Değişim Noktasının Testi 88

BÖLÜM 6: YARIŞAN RİSKLER 91
6.1. Giriş 91
6.2. Sebebe-Özel Tehlike Fonksiyonu, İlgili Fonksiyonlar ve Tahmin Edicileri 92
6.3. Ölümlülük Çözümlemesinde Yarışan Riskler 99
6.4. Bağımsızlık Varsayımı 101
6.5. Orantılılık Varsayımı 101
6.6. Yarışan Riskler İçin Olasılıklar 102
6.6.1. Kaba olasılık 103
6.6.2. Net olasılık 103
6.6.3. Kısmi kaba olasılık 103
6.6.4. Kaba, net ve kısmi kaba olasılıklar arasındaki ilişkiler 104
6.7. Yarışan Riskler Durumunda Cox Regresyon Modeli 105
6.8. Kaplan-Meier, Marjinal ve Koşullu Olasılık Eğrileri 107

KAYNAKLAR 111

DİZİN 127

KAYNAKLAR

Aalen, O.O., 1988, Heterogeneity in survival analysis, Statistics in Medicine, 7, 1121-1137.

Aalen, O.O., 1992, Modelling heterogeneity in survival analysis by the compound Poisson distribution, Annals of Applied Probability, 4, 2, 951-972.

Aalen, O.O., 1993, Further results on the non-parametric linear regression model in survival analysis, Statistics in Medicine, 12, 1509-1588.

Aalen, O.O., 1994, Effects of frailty in survival analysis, Statistical Methods in Medical Research, 3, 227-243.

Achcar, J. A. and Bolfarine, H., 1989, Constant hazard against a change-point alternative: A Bayesian approach with censored data, Commun. Statist. Theory Meth., 18(10), 3801-3819.

Aitchison, J., Brown, J.A.C., 1957, The Lognormal Distribution, Cambridge University Press, Cambridge.

Allison, P.D., 1995, Survival Analysis Using SAS, A Practical Guide, SAS Institute Inc., Cary, NC, USA.

Altshuler, B., 1970, Theory for the measurement of competing risks in animal experiments, Mathematical Biosciences, 6, 1-11.

Aly, E.E.A.A., Kochar, S.C., Mckeague, W., 1994, Some Tests for Comparing Cumulative Incidence Functions and Cause-Specific Hazard Rates, JASA, 89, 994-999.

Andersen, P.K., Borgan, Gill, R.D., Keiding, N., 1982, Linear nonparametric tests for comparison of counting process with application to censored survival data, International Statistical Review, 50, 219-258.

Andersen, P.K., Vaeth, 1989, Simple parametric and nonparametric models for excess and relative mortality, Biometrics, 45, 523-535.

Andersen, P.K., Borgan, O., Gill. R.D., Keiding. N., 1993, Statistical Models Based on Counting Processes, Springer-Verlang, New York.

Arjas. E., 1988, A graphical method for assessing goodness of fit in Cox's proportional hazards model, Journal of the American Statistical Association, 83, 204-212.

Ata, N., 2005, Yaşam Çözümlemesi'nde Orantısız Hazard Modeli, Yüksek Lisans Tezi , Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Ata, N., 2010, Orantısız Tehlikeler için Yaşam Modelleri, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Bagai, I., Deshpande, J.V., Kochar, S.C., 1989, A Distribution- free test for the equality of failure rates due to two competing risks, Commun. Statist.- Theory Meth., 18, 1, 107-120.

Banks, J. and Carson, J.S., 1984, Discrete-event system simulation, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, 514p., New Jersey.

Basu, A.P., Ghosh, J.K. and Joshi, S.N., 1988, On estimating change point in a failure rate, Statistical decision theory and related topics IV, Springer-Verlag, 2, 239-252, New York.

Bender, R., Augustin T., Blettner, M., 2005, Generating survival times to simulate Cox proportional hazards models, Statistics in Medicine, 24, 1713-1723.

Berkson, J., Elveback, L., 1960, Competing Exponential Risks, with Particular Reference to the Study of Smoking and Lung Cancer, JASA, 291, 55, 425-428.

Breslow, N.E., 1970, A Generalized Kruskal-Wallis test for comparing k samples subject to unequal pattern of censorship, Biometrika, 57, 579-594.

Breslow, N.E., 1974, Covariance analysis of censored survival data, Biometrics, 30, 89-99.

Boag, J.W., 1949, Maximum likelihood estimates of proportionof patients cured by cancer therapy, Journal of the Royal Statistical Society, Series B, 11, 15-44.

Borgan, Langholz, B., 1997, Estimation of excess risk from case control data using Aelen's linear regression moedl, Biometrics, 53, 690-697.

Carnahan, B., Luther, H.A., Wilkes, J.O., 1969, Applied Numerical Methods, Wiley, New York.

Carriere, K.C., Kochar, S.C., 2000, Comparing Sub-Survival Functions in a Competing Risks Model, Lifetime Data Analysis, 6, 85-97.

Carter, Walter H., Wampler, Galen L., Stablein, Donald M., 1983, Regression Analysis Of Survival Data in Cancer Chemotherapy, Dekker, New York.

Chapman, J.W., Fish, E.B., Link, M.A., 1999, Competing Risks Analyses for Recurrence from Primary Breast Cancer, British Journal of Cancer, 79, (9/10), 1508-1513.

Chen, Y.Q., 2001, Accelerated hazards regression model and its adequacy for censored survival data, Biometrics, 57, 853-860.

Chen, Y.H.J., Liu, H.L., 2006, A note on the estimate of treatment effect from a Cox regression model when the proportionality assumption is violated, Communications in Statistics-Theory and Methods, 35, 521-526.

Chen, Q., Wang, M.C., 2000, Analysis of accelerated hazards models, Journal of the American Statistical Association, 95, 608-618.

Cheng, S.C., Fine, J.P., Wei L.J., 1998, Prediction of Cumulative Incidence Function under the Proportional Hazards Model, Biometrics, 54, 219-228.

Chiang, C.L., 1991, Competing Risks in Mortality Analysis, Annu. Rev. Publ. Health, 12, 281-307.

Clayton, D., 1978, A model for association in bivariate life tables and its applications in epidemiological studies of familial tendency in chronic disease incidence, Biometrika, 65, 141-151.

Clayton, D., Cuzick, J., 1985, Multivariate generalisations of the proportional hazards model (with discussion), Journal of the Royal Statistical Society, Series A, 148, 82-117.

Collett, D., 2003, Modelling Survival Data in Medical Research, Chapman&Hall, New York.

Congdon, P., 1995, Modelling frailty in area mortality, Statistics in Medicine, 14, 1859-1874.

Cox, D.R., 1972, Regression models and life-tables, Journal of the Royal Statistical Society, Series B, 34, 187-220.

Cox, D.R., 1979, A note on the graphical analysis of survival data, Biometrika, 66, 188-190.

Cox, D.R., Oakes, D., 1984, Analysis of Survival Data, Chapman&Hall, New York.

Crowder M.J., Kimber A.C., Smith R.L., Sweeting T.J., 1991, Statistical Analysis Of Reliability Data, Chapman and Hall, New York.

David, H.A., Moeschberger, M.L., 1978, The Theory of Competing Risks, 103 p., London.

Efron, B., 1977, The efficiency of Cox likelihood for censored data, Journal of the American Statistical Association, 359, 557-565.

Erdoğan, A., 1993, Orantılı Hazard Modeli, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 70s.

Fine, J.P., 1999, Analysing Competing Risks Data with Transformation Models, J. R. Stat. Soc. B., 61, 4, 817-830.

Fine, J.P., Gray, R.J., 1999, A Proportional Hazards Model for the Subdistribution of a Competing Risk, JASA, 94, 446, 496-509.

Fleming, T. R., Harrington, D.P., 1981, A class of hypothesis tests for one and two samples of censored survival data, Communications in Statistics-Theory and Methods, 13, 2469-2486.

Frankel, P., Longmate, J., 2002, Parametric models for accelerated and long-term survival: a comment on proportional hazards, Statistics in Medicine, 21, 3279-3289.

Fusaro, R.E., Bacchetti, P., Jewell, N.P., 1996, A Competing Risks Analysis of Presenting AIDS Diagnoses Trends, Biometrics, 52, 211-225.

Gaddum, J.H., 1945a, Log normal distributions, Nature, 156, 463-466.

Gaddum, J.H., 1945b, Log normal distributions, Nature, 156, 747.

Gail, M., 1975, A Review and Critique of Some Models Used in Competing Risk Analysis, Biometrics, 81, 209-222.

Gao, F., Manatunga, A.K., Chen, S., 2007, Non-parametric estimation for baseline hazards function and covariate effects with time-dependent covariates, Statistics in Medicine, 26, 857-868.

Gaynor, J.J., Feuer, E.J., Tan, C.C., Wu, D.H., Little, C.R., Straus, D. J., Clarkson, B.D., Brennan, M.F., 1993, On the Use of Cause-Specific Failure and Conditional Failure Probabilities: Examples from Clinical Oncology Data, JASA, 88, 400-409.

Gehan, E.A., 1965, A generalized Wilcoxon test for comparing arbitrarily singly-censored samples, Biometrika, 52, 203-223.

Ghosh, J.K. and Joshi, S.N., 1992, On the asymptotic distribution of an estimate of the change point in a failure rate, Commun. Statist. Theory Meth., 21(12), 3571- 3588.

Ghosh, J.K., Joshi, S.N. and Mukhopadhyay, C., 1993, A Bayesian approach to the estimation of change-point in a hazard rate, Elsevier Science Publishers B.V., 141-170.

Gijbels, I., Gurler, U., 2003. Estimation of a change point in a hazard function based on censored data. Lifetime Data Anal. 9, 395–411.

Gill, R., Schumacher, M., 1987, A simple test of proportional hazards assumption, Biometrika, 74, 289-300.

Giorgi, R., Abrahamowicz, M., Quanti, C., Bolard, P., Esteve, J., Gouvernet, J., Faivre, J., 2003, A relative survival regression model using B-spline functions to model non-proportional hazards, Statistics in Medicine, 22, 2767-2784.

Giorgi, R., Gouvernet, J., 2005, Analysis of time-dependent covariates in regressive relative survival model, Statistics in Medicine, 24, 3863-3870.

Goetghebeur, E., Ryan L., 1995, Analysis of Competing Risks Survival Data when some Failure Types are Missing, Biometrika, 82, 4, 821-833.

Gooley, T.A., Leisenring, W., Crowley, J., Storer, B.E., 1999, Estimation of Failure Probabilities in the Presence of Competing Risks: New Representations of Old Estimators, Statistics in Medicine, 18, 695-706.

Grambsch, P.M., Thernau, T.M., 1994, Proportional hazards tests and diagnostics based on weighted residuals, Biometrika, 81, 515-526.

Gray, R.J., 1988, A Class of k-Sample Tests for Comparing the Cumulative Incidence of a Competing Risks, The Annals of Statistics, 16, 3, 1141-1154.

Green, S.B., Byar, D.P., 1980, The Choice of Treatment for Cancer Patients Based on Covariate Information: Application to Prostate Cancer, Bulletin Cancer, 67, 477-488.

Gutierrez, R.G., 2002, Parametric frailty and shared frailty survival models, The Stata Journal, 2, 1, 22-44.

Harrell, F. E., 1986, PHGLM procedure, SAS supplemental Library User's Guide, Version 5 Edition, SAS Institute, Cary. N.C.

Harrell, Frank E., 2001, Regression Modelling Strategies, Springer,New York.

Harris, E.K., Albert. A., 1991, Survivorship Analysis for Clinical Studies, Marcel Dekker.

Hemming, K. , Shaw, J.E.H., 2002, A Parametric Dynamic Survival Model Applied to Breast Cancer Survival Times, Applied Statistics, 51(4), 421-435.

Henderson, R., 1990, A problem with the likelihood ratio test for a change-point hazard rate model, Biometrika, 77, 4, 835-843.

Hoel, D.G., 1972, A Representation of Mortality Data by Competing Risks, Biometrics, 28, 475-488.

Hosmer, D.W., Lemeshow, S., 1999, Applied Survival Analysis: regression modelling of time to event data, Wiley, New York.

Hougaard, P., 1984, Life table methods for heterogeneous populations: Distributions describing the heterogeneity, Biometrika, 71, 75-83.

Hougaard, P., 1986a, A class of multivariate failure time distributions. Biometrika. 73. 671-678.

Hougaard, P., 1986b, Survival models for heterogeneous populations derived from stable distributions, Biometrika, 73, 387-396.

Hougaard, P., 1995, Frailty models for survival data, Lifetime Data Analysis, 1, 255-273.

Hougaard, P., 2000, Analysis of Multivariate Survival Data, Springer-Verlang, New York.

Jinnah, A., 2007, Inference for Cox's Regression Model via A New Version of Empirical Likelihood, Yüksek Lisans Tezi, Georgia State Univesitesi, 47s.

Johnson, R.E., Johnson, N.L., 1980, Survival Models and Data Analysis, John Wiley and Sons, 457 p., New York.

Kalbfleisch, J.D., Prentice, R.L., 1980, The Statistical Analysis of Failure Time Data, Wiley, New York.

Kaplan, E.L., Meier. P., 1958, Nonparametric estimation from incomplete observations, Journal of the American Statistical Association, 53, 457-481.

Karasoy, D., 2012, Bayesian Estimator of a Change Point in the Hazard Function, Mathematical and Computational Applications, 17(1), 29-38.

Karasoy S. D., Kadılar C., 2007, A New Bayes Estimate of the Change Point in the Hazard Function, Computational Statistics and Data Analysis, 51, 6, 2993-3001.

Kay, R., 1986, Treatment Effects in Competing-Risks Analysis of Prostate Cancer Data, Biometrics, 42, 203-211.

Klein, J.P., Moeschberger, M.L., 1997, Survival Analysis Techniques for Censored and Truncated Data, Springer-Verlang, New York.

Kleinbaum, D.G., Klein, M., 2005, Survival Analysis: A Self-Learning Text, Springer-Verlang, New York.

Kochar, S.C., 1979, Distribution-free comparison of two probability distributions with reference to their hazard rates, Biometrika, 66, 437-441.

Krongrad, A., Lai, H., Lai, S., 1997, Competing Risks of Mortality in Prostate Cancer, Journal of Urology, 158, 865-868.

Kuk, A.Y.C., 1992, A Semiparametric Mixture Model for the Analysis of Competing Risks Data, Austral. J. Statist., 34, 2, 169-180.

Kundu, D., Basu, S., 2000, Analysis of Incomplete Data in Presence of Competing Risks, Journal of Statistical Planning and Inference, 87, 221-239.

Lam, K.F., 1998, A Class of Tests for the Equality of k Cause-Specific Hazard Rates in a Competing Risks Model, Biometrika, 85, 1, 179-188.

Lambert, P., Collett, D., Kimber. A., Johnson, R., 2004, Parametric accelerated failure time models with random effects and an application to kidney transplant survival, Statistics in Medicine, 23, 3177-3192.

Lancaster, T., 1979, Econometric methods for the duration of unemployment, Econometrica, 47, 939-956.

Larson, M.G., 1984, Covariate Analysis of Competing Risks Data with Log-linear Models, Biometrics, 40, 459-469.

Lawless, J.F., 1982, Statistical Models and Methods for Lifetime data, Wiley.

Lee, E.T., Wang, J.W., 2003, Statistical Methods for Survival Data Analysis, Wiley, New York.

Leton, E., Zuluaga, P., 2001, Equivalence between score and weighted tests for survival curves, Communications in Statistics-Theory and Methods, 30, 4, 591-608.

Leton, E., Zuluaga, P., 2002, Survival tests for r groups, Biometrical Journal, 1, 15-27.

Leton, E., Zuluaga, P., 2005, Relationships among tests for censored data, Biometrical Journal, 3, 377-387.

Liang, K.Y., Self, S.G. and Liu, X., 1990, The Cox proportional hazards model with change point: An epidemiologic application, Biometrics, 46, 783-793.

Loader, C.R., 1991, Inference for a hazard rate change point, Biometrika, 78, 4, 749-757.

Lunn, M., McNeil, D., 1995, Applying Cox Regression to Competing Risks, Biometrics, 51, 524-532.

Lunn, M., 1998, Appling k-Sample Tests to Conditional Probabilities for Competing Risks in a Clinical Trial, Biometrics, 54, 1662-1672.

Mann, N.R., Schafer, R.E., Singpurwalla, N.D., 1974, Methods for Statistical Analysis of Reliability and Life Data, John Wiley and Sons, 564 p., New York.

Mantel, N., Haenszel, W., 1959, Statistical aspects of the analysis of data from retrospective studies of disease, Journal of the National Cancer Institute, 22, 719-748.

Mantel, N., 1966, Evaluation of survival data and two new rank order statistics arising in its consideration, Cancer Chemotherapy Report, 50, 163-170.

Marubini, E., Valsecchi, M.G., 1994, Analysing Survival Data from Clinical Trials and Observational Studies, John Wiley and Sons, 414 p., New York.

Matthews, D.E. and Farewell, V.T., 1982, On testing for a constant hazard against a change-point alternative, Biometrics, 38, 463-468.

Matthews, D.E. and Farewell, V.T., 1985, On a singularity in the likelihood for a change-point hazard rate model, Biometrika, 72, 3, 703-704.

Matthews, D.E., Farewell, V.T. and Pyke, R., 1985, Asymptotic score-statistic processes and tests for constant hazard against a

change-point alternative, The Annals of Statistics, 13, 2, 583-591.

McAlister, D., 1879, The law of the geometric mean, Proceedings of the Royal Society, 29, 367.

McKeague, I.W., Sasieni, PD., 1994,A partly parametric additive risk model, Biometrika, 81, 501-514.

Miller, R. G., 1981, Survival Analysis, Wiley&Sons, New York.

Moreau, T., Maccario, J., Lellouch, J., Huber, C., 1992, Weighted log-rank statistics for comparing two distributions, Biometrika, 79, 1, 195-198.

Müller, H.G. and Wang, J.L., 1990, Nonparametric analysis of changes in hazard rates for censored survival data: An alternative to change-point models, Biometrika, 77, 2, 305-314.

Nardi, A., Schemper, M., 2003, Comparing Cox and parametric models in clinical studies, Statistics in Medicine, 22, 3597-3610.

Ng'andu, N.H., 1997, An emprical comparison of statistical tests for assessing the proportional hazards assumption of Cox's model, Statistics in Medicine, 16, 6, 611-626.

Nguyen, H.T., Rogers, G.S. and Walker, E.A., 1984, Estimation in change-point hazard rate models, Biometrika, 71, 2, 299-304.

Oakes, D., 1977, The asymptotic information in censored survival data, Biometrika, 64, 441–448.

Oakes, D., 1982, A concordance test for independence in the presence of censoring, Biometrics, 38, 451–455.

O'Quigley, J., Stare, J., 2002, Proportional hazards models with frailties and random effects, Statistics in Medicine, 21, 3219-3233.

Orbe, J., Ferreira, E., Nunez-Anton V., 2002, Comparing proportional hazards and accelerated failure time models for survival analysis, Statistics in Medicine, 21, 21, 3493-3510.

Pepe, M.S., Mori, M., 1993, Kaplan-Meier, Marginal or Conditional Probability Curves in Summarizing Competing Risks Failure Time Data?, Statistics in Medicine, 12, 737-751.

Perperoglou, A., Houwelingen, H.C., Henderson, R., 2006, A relaxation of the Gamma frailty (Burr) model, Statistics in Medicine, 25, 24, 4253-4266.

Perperoglou, A., Keramopoullos, A., Houwelingen, H.C., 2007, Approaches in modelling long-term survival: An application to breast cancer, Statistics in Medicine, 26, 13, 2666-2685.

Persson, I., 2002, Essays on the Assumption of Proportional Hazards in Cox Regression, uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:161225/FULLTEXT01.

Persson, I., Khamis. H., 2005, Bias of the Cox Model Hazard Ratio, Journal of Modern Applied Statistical Methods, 4, 1, 90-99.

Peto, R., Peto. J., 1972, Asymptotically efficient rank invariant test procedures (with discussion), Journal of Royal Statistical Society, A., 135, 185-207.

Pettitt, A.N., Bin Daud, L., 1990, Investigating time dependence in Cox proportional hazards model, Applied Statistics, 39, 313-329.

Pham, T.D. and Nguyen, H.T., 1990, Strong consistency of the maximum likelihood estimators in the change-point hazard rate model, Akademie-Verlag Berlin, 21, 2, 203-216.

Pickles, A., Crouchley. R., Simonoff, E., Eaves, L., Meyer, J., Rutter, M., Hewitt, J., Silberg, J., 1994, Survival models for developmental genetic data: Age of onset of puberty and antisocial behavior in twins. Genetic Epidemiology, 11, 155-170.

Prentice, R.L., 1973, Exponential survival with censoring and explanatory variables, Biometrika, 61, 539-544.

Prentice, R.L., Kalbfleisch, J. D., 1978, The Analysis of Failure Times in the Presence of Competing Risks, Biometrics, 34, 541-554.

Prentice, R.L., 1978, Linear rank tests with right censored data, Biometrika, 65, 167-179.

Prentice, R.L., Marek, P., 1979, A qualitative discrepancy between censored data rank tests, Biometrics, 35, 861-867.

Putter, H., Sasako, M., Hartgrink, H.H., van de Velde. C.J.H.. van Houwelingen. J.C., 2005, Long-term survival with non-proportional hazards: results from the Dutch Gastric Cancer Trial, Statistics in Medicine, 24(18), 2807-2821.

Quantin, C., Moreau, T., Asselain. B., Maccario, J., Lellouch, J., 1996, A regression survival model for testing the proportional hazards hypothesis, Biometrics, 52, 874-885.

Ralston, A., Wilf, H.S., 1967, Matematical Methods for Digital Computers, Wiley, New York.

Sahu, S.K., Dey, D.K., Aslanidou, H., Sinha, D., 1997, A Weibull regression model with Gamma frailties for multivariate survival data, Lifetime Data Analysis, 3, 123-137.

Schemper, M., 1992, Cox analysis of survival data with nonproportional hazards functions, The Statistician, 41, 455-465.

Schoenfeld D., 1980, Chi-squared goodness of fit tests for the proportional hazards regression model, Biometrika, 67, 145-153.

Schoenfeld, D., 1982, Partial residuals for the proportional hazards model, Biometrika, 69, 551-55.

Sertkaya, D., 1996, Değişim Noktalı Sabit Hazard Modeli, Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Sertkaya, D., 2001, Yaşam Çözümlemesinde Yarışan Riskler, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Song, H.H., Lee, S., 2000, Comparision of goodness of fit tests for the Cox proportional hazards model, Communication in Statistics-Simulation and Computation, 29, 1, 187-206.

Sparling, Y.H., Younes, N., Lachin, J.M., Bautista, O.M., 2006, Parametric survival models for interval-censored data with time-dependent covariates, Biostatistics, 7, 4, 599-614.

Stablein, D.M., Carter, W.H., Jr., Novak, J.W., 1981, Analysis of survival data with nonproportional hazards functions, Controlled Clinial Trials, 2, 149-159.

Stare, J., O'Quigley, J., 2004, Fit and Frailties in Proportional Hazards Regression, Biometrical Journal, 46(2), 157-164.

Tarone, R.E., Ware, J., 1977, On distribution-free tests for equality of survival distributions, Biometrika, 64, 1, 156-160.

Therneau, T.M., Grambsch, P.M., 2000, Modelling Survival Data: Extending the Cox Model, Springer-Verlang, New York.

Tsodikov, A., 2002, Semi-parametric models of long- and short-term survival: an application to the analysis of breast cancer survival in Utah by age and stage, Statistics in Medicine, 21, 895-920.

Tuncer, N., 2014, Yaşam Çözümlemesinde Aykırı Değerler, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Vaupel, J.W., Manton, K., Stallard, E., 1979, The impact of heterogeneity in individual frailty on the dynamics of mortality, Demography, 16, 439-454.

Wan, J.Y., 1993, Asymptotic Efficiency of a Competing Risks Model: A Two-Sample Case, Commun. Statist.-Theory Meth., 22, 11, 3159-3176.

Wang, Q., Yao, L., 2006, Estimation in varying-coefficient proportional hazard regression model, Metrika, 64, 271-288.

Weibull, W., 1939, A statistical theory of the strength of materials, Ingenioers vetenskaps akakemien Handlingar, 151, 293-297.

Weibull, W., 1951, A statistical distribution of wide applicability, Journal of Applied Mathematics, 18, 293-297.

Welch, H.G., Albertsen, P.C., Nease, R.F., Bubolz, T.A., Wasson, J.H., 1996, Estimating Treatment Benefits for the Elderly: The Effect of Competing Risks, Annals of Internal Medicine, 124, 6, 577-584.

Wickramaratne, P.J., Prusoff, B.A., 1986, The use of survival time models to investigate age of onset in family studies, Journal of Chronical Disease, 39, 389-397.

Whitmore, G.A., Lee, M.L.T., 1991, A multivariate survival distribution generated by an inverse Gaussian mixture of exponentials, Technometrics, 33, 39-50.

Wohlfahrt, J., Andersen, P.K., Melbye, M., 1999, Multivariate Competing Risks, Statistics in Medicine, 18, 1023-1030.

Yao, Y.C., 1986, Maximum likelihood estimation in hazard rate models with a change point, Commun. Statist.-Theor. Meth., 15(8), 2455-2466.

Yashin, A.I., Iachine, I.A., 1995, Genetic analysis of durations: Correlated frailty model applied to survival of Danish twins, Genetic Epidemiology, 12, 529- 538.

Yashin, A.I., Vaupel, J.W., Iachine, I.A., 1995, Correlated individual frailty: An advantagenous approach to survival analysis of bivariate data, Mathematical Population Studies, 5, 145-149.

Yip, P., Lam, K.F., 1992, A Class of Non-parametric Tests for the Equality of Failure Rates in a Competing Risks Model, Commun. Statist.-Theory Meth., 21, 9, 2541-2556.

Yip, P., Lam, K.F., 1993, A Multivariate Nonparametric Test for the Equality of Failure Rates in a Competing Risks Model, Commun. Statist.-Theory Meth., 22, 11, 3199-3222.

YAŞAM BOYU YETİŞKİN EĞİTİMİ

H. Eylem Kaya

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1468
Eğitim No.: 293
ISBN : 978-605-320-374-2
© 1. Basım, Mart 2016

YAŞAM BOYU YETİŞKİN EĞİTİMİ
H. Eylem Kaya

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: H. Eylem Kaya-Onur Mahmut Pişirir
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sok No.:18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kaya, H. Eylem.
Yaşam Boyu Yetişkin Eğitimi / *H. Eylem Kaya*
1. Basım, X+234, s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-374-2
1. Yetişkin Eğitimi 2. Küreselleşme 3. Yaşam Boyu Öğrenme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Gerçekte bir ülkenin ilerlemesi, eğitimin niteliğini arttırmakla mümkün olabileceğinden eğitim sistemini çağın koşullarına göre uyarlamak için sistemin tüm üst ve alt basamaklarını eşgüdümlü bir şekilde birbirine paralel olarak yürütebilmek önem arz etmektedir. Yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenme bağlamında ise özellikle küreselleşme, uluslararası örgütlenmelerin rolü, yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenme politika ve uygulamaları gibi kavram ve tartışmaların ön plana çıktığı görülmektedir. Küreselleşme ile yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenme birlikte ele alındığında ise dünyadaki kaynakların kullanımıyla oluşan küresel ilişkiler etrafında kurulan iş gücü, sermaye, mal ve hizmetlerin koordineli ve kurumsallaşmış bir iç iletişim hareketi doğrultusunda eğitim alanına yansıdığı dikkati çekmektedir. Böyle bir değişim, eğitim politikalarının, metotlarının, organizasyonunun, kurum yapılarının, model ve uygulamalarının dönüşümünü de gündeme getirmektedir. Özellikle AB resmî belge ve raporlarında, yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenme kavramları, ekonomik dolayımlı bağlamlar içerisinde Parsons'ın yapısal işlevselci bakış açısıyla ele alındıkları için, eğitimsel içeriklerinin boşaltılarak, piyasanın değişen talepleri doğrultusunda esnek iş gücü oluşturma amacına hizmet ettikleri, bu durumun ise özellikle dezavantajlı olarak nitelenen sosyal gruplar arasındaki ayrışmaları ve eşitsizlikleri yapılandırabileceği ya da temellendirebileceği yönünde eleştiriler de getirilmektedir. Ancak söz konusu her iki kavram, makro boyutta uluslararası kurumsal yapıların eğitime ilişkin değer ve modellerinin yanı sıra, ulusal düzeylerdeki öğelerde de politika ve uygulamaları dönüşüme uğratmaktadır. Dolayısıyla, yetişkin eğitimini sağlamak ve bir yaşam boyu öğrenme gündemi oluşturabilmek için ulusal yasal politik strateji ve önlemleri belirlemenin yanı sıra özgün modeller geliştirmek gerekmektedir.

Ülkemizin eğitim sistemini incelediğimizde yoğunluğun örgün eğitimde olduğu, yetişkin eğitiminin ise açıkça geri planda kaldığı görülmektedir. Çoğunlukla literatürle sınırlı kalan çalışmalar tam anlamıyla yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenmenin yasal gelişimi, kurumsal yapı ve dinamikleri üzerine odaklanamamaktadır. Ancak 2000'lerden itibaren Türkiye Ulusal Ajansı'nın kurulması ve AB eğitim ve gençlik programlarının uygulanması ile eğitim alanını yakından ilgilendiren ve etkileyen, demografik ve ekonomik faktörlerin yeniden biçimlendirdiği

yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenme ülke gündeminde dikkate değer bir yer edinebilmiş, konuya ilişkin kurumsal strateji ve yapıların oluşturulması gereği ortaya çıkmıştır. MEB'in hâlihazırda yürütmekte olduğu hizmetlerin temel konularından birini ise tıpkı konuya ilişkin AB resmi belgelerinde de vurgulandığı gibi "*yaşam boyu öğrenme ve bilgi toplumu" konusu* oluşturmakta, bu doğrultuda bir sorunsal alan olarak yetişkin eğitimi öne çıkarılmaktadır. Ülkemizde yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenme uygulamaları kamu bağlamında üç temel kurum üzerinden yürütülmektedir. Bu kurumlar, Milli Eğitim Bakanlığının tüm yurt genelinde sayıları 970'i aşan Halk Eğitimi Merkezleri (HEM), Üniversitelerin devlet ve vakıf olmak üzere sayıları 166'ya ulaşan Sürekli Eğitim Merkezleri (SEM) ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğünün (İŞKUR) her ilde yer alan Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleridir.

Ancak, ülke genelinde yaygın bir kamusal eğitim ağına sahip Türkiye için tüm bu çabalar ile birlikte yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenmeye ilişkin politikaları geliştirecek ve biçimlendirecek yapıların oluşturulmasının ve bu yapıların karşılıklı ilişki ve etkileşimlerinin sağlanmasının yanı sıra, kamu, akademi, STK'lar ile özel sektör ve uluslararası örgütlenmelerin de içerisinde yer alacağı bir aktör özne grubunun belirlenmesi, kısaca özne/yapı bağlamının oluşturulması gerekmektedir. Bu doğrultuda, siyasi istikrarsızlıklarla bilimsellikten uzak, kısa vadeli çıkar ve çözümler ile popülist yaklaşımlar öne çıkmaksızın, bütüncül ve özgün bir yaşam boyu yetişkin eğitimi politikasının ve kurumsal iş birliği modellerinin acilen ortaya konması önem arz etmektedir. Yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenmeye ilişkin özellikle son yıllarda yoğun bir literatür oluşturma çabasının varlığı dikkati çekmektedir, ancak konuya yönelik kesitsel değil, ulusal ölçekli ve çözüm odaklı çalışmalara daha çok gereksinim duyulmaktadır.

Dolayısıyla bu çalışma, ulusal ve yerel bir sorun alanında saptayıcı, betimleyici ve çözüm getirici bir nitelikte olup, bulgularıyla Türkiye'de yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenme uygulamalarının gerçekleştirilmesinde mevcut kamu kurum ve süreçlerinin analizini yaparak, geliştirilecek yeni eğitim ve kamu politikalarına rehberlik edecek değerlendirme ve öneriler sunmaktadır. Yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenme alanında ülkemizde örgütsel eşgüdüm açısından gelecekteki çalışmalara ışık tutmak ve yaşam boyu yetişkin eğitimi bağlamında ulusal uygulama ve hizmet niteliğinin geliştirilmesi adına önemli bir toplumsal katkı sunmak hedefinden hareketle, Türkiye özelinde bir kurumsal iş birliği modeli de ortaya koyan bu çalışmaya TÜBİTAK

tarafından destek sağlanmış olup, saha süreci 2013-2014 yılları arasında Türkiye genelinde 7 coğrafi bölge ve yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenmeye ilişkin uygulamaların sıklığı ve yaygınlığı ile sosyoekonomik gelişmişlik düzeyleri yüksek olan Ankara, Antalya, Bolu, Elazığ, Gaziantep, İstanbul ve İzmir olmak üzere 7 ayrı ilde hizmet veren HEM, SEM ve Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri olmak üzere toplamda 21 kurumda yürütülmüştür. Son olarak, hazırlık sürecinden itibaren yaklaşık 4 yıllık bir emeğin ürünü olan bu eserin ortaya çıkmasında öncelikle bilimsel ve maddi desteğinden dolayı TÜBİTAK'a ve SOBAG ekibine, kurumsal koordinasyon için Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörlüğü BAP ve Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı personeline, saha araştırması sürecinde Ankara, Antalya, Bolu, Elazığ, Gaziantep İstanbul ve İzmir illerinde çalışmamıza destek veren tüm HEM, SEM ve Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüklerinde görev yapan yönetici, eğitmen ve kursiyerlerine, proje ekibine ve her zaman yanımda olduklarını bildiğim, emek ve desteklerini üzerimde hep hissettiğim değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Şubat 2016
Isparta

İÇİNDEKİLER

Bölüm I
KAVRAMSAL VE KURAMSAL BOYUTLARIYLA YETİŞKİN EĞİTİMİ

Halk Eğitimi 5
Yaygın Eğitim 6
Mesleki Eğitim 8
Sürekli Eğitim 9
Yetişkin Eğitimi 10
Felsefi Temelleri 13
Tarihsel Bağlamı 16
Kuramsal Çerçeve 21
İlkeler 27
Yöntem, Teknik ve Araçlar 29

Bölüm II
KAVRAMSAL VE KURAMSAL BOYUTLARIYLA YAŞAM BOYU ÖĞRENME

Öğrenme Toplumu ve Öğrenen Birey 31
Yetişkin Öğrenimi 34
Yaşam Boyu Öğrenme 34
Yaşam Boyu Öğrenmenin Gelişimi 37
Yaklaşımlar 39
Küreselleşme ve Örgütleri 52
Avrupa Birliği ile Yaşam Boyu Öğrenme 79

Bölüm III
TÜRKİYE'DE KAMUSAL YETİŞKİN EĞİTİMİ VE YAŞAM BOYU ÖĞRENMENİN ÖRGÜTSEL İŞLEYİŞİ

Yetişkin Eğitimi ve Yaşam Boyu Öğrenmede Kurumsal Çerçeve 105
Bir Alan Araştırması Özelinde Değerlendirmeler 125

Bölüm IV
YAŞAM BOYU YETİŞKİN EĞİTİMİ İÇİN SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA 211

YAZAR 233

Kaynakça

Akbaş, V. 2008. Halk Eğitimi Merkezlerinde Eğitici Personel Adaylarının Seçim Süreci ve Seçim Sonrası Eğitici Personelin İş Doyum Düzeyleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Akgül, A., Kaptı, A. 2010. "Türkiye'nin Uyuşturucu İle Mücadele Politikası: Politika Süreç Analizi", Yerelden Küresele Sınıraşan Suçlar". Editör: Özeren, S. Sözer, M.A. ve Demir,O,Ö, Ankara: UTSAM.

Akkiraz, K.,vd., 1985. **"**Ankara Şehrinde Açılmış Olan Meslek ve Beceri Kurslarına Katılan Kursiyerlerle ilgili Bir Araştırma". Yayınlanmamış Lisans Çalışması, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Akpınar, T. 2009. Avrupa Birliği Ekseninde Türkiye'de Tarım Sektöründe Sosyal Güvenlik ve Sorunları. Sosyal Bilimler Metinleri 01 / 2009. Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akpınar, G.M. 2010. Türkiye İş Kurumu Faaliyetleri: Eskişehir İli Örneğinde Bir Değerlendirme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksoy, H.H. 2005. "Küresel Kapitalizmin Kamusal Eğitime Etkileri", Abece Eğitim ve Ekin Dergisi*,* 232, 2-7.

Aktürk, F. 1999. "Türkiye'de İşgücü Piyasası, İstihdam ve İşsizlik", Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dergisi, ÇSGB APK Başkanlığı, 2,3, 150.

Alabaş, A. 2007. Uzun Süreli İşsizler Ve Uzun Süreli İşsizliği Azaltmada İşkur'un Önemi. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Algan, N., Ildırar, M. 2003. "Güçlü ve Büyük Türk Ekonomisi İçin Üretim ve İstihdam Politikaları", Türkiye İşveren Dergisi.

Alkan, C., Doğan, H. ve Sezgin, İ. 1994. Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları. Ankara: Gazi Ünv. İletişim Fakültesi Basımevi.

Althusser, L. 2003. İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. (Çev: A. Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.

Ankara İli İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu 2014 Yılı Faaliyet Raporu. http://www.iskur.gov.tr/. Son erişim tarihi: 9.05.2015.

Antalya İli İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu 2014 Yılı Faaliyet Raporu. http://www.iskur.gov.tr/. Son erişim tarihi: 9.05.2015.

Apple, M.W. 2006. Eğitim ve İktidar. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Arslan, M. M. 1992. Türkiye'de Yaygın Eğitim *Yasal Çerçeve, Uygulamalar.* Ankara: Adım Yayıncılık LTD.

Arslan, S. 2013. Serbest Zaman-Rekreasyon ve Serbest Zaman Eğitimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Axford, B., Seddon, T. 2006. "Lifelong Learning: in a Market Economy: Education, Training and the Citizen-Consumer", Australian Journal of Education. 50, 2, 167-184.

Ayar, C. Ö. 2010. Kurumsal İmaj Yönetimi Türkiye İş Kurumu Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aydın, A. 2000. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. 2. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.

Aydın, M. 2011. İstihdam Politikaları Açısından İŞKUR'un Eğitim Programları: Yalova İli Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayhan, S. 1988. "Halk Eğitiminde Katılma ve Ankara'daki Halk Eğitimi Merkezlerinde Açılan Kurslara Katılanların Demografik Özelikleri, Katılmalarını Güdüleyen Etmenler ve Programa İlişkin Görüşleri". (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi.

Aykaç, M. 2002. Avrupa Birliği Sosyal Politikası: Muğlak Geçmiş ve Tartışmalı Gelecek -Tüm Yönleriyle Türkiye- AB İlişkileri. İstanbul: Ezgi Kitabevi.

Bağcı, Ş. E. 2010. "Neoliberalizm ve Yaşam Boyu Eğitim: Gerçeği Gizleyen Büyülü Sözler", Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi. 8, 30, 53-76.

Balay, R. 2004. "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2004, 37, 2, 61-82.

Ball, S. J. 1998. "Big Policies/Small World: An Introduction to International Perspectives in Education Policy", Comparative Education, 34, 2, 119-130.

Balatti, J., Falk, I. 2002. "Socioeconomic Contributions of Adult Learning to Community: A Social Capital Perspective", Adult Education Quarterly. 52,4, 281-298.

Berrin, C. 1999. "İşgücü Piyasası Ve İstihdam Politikasının Temel Prensipleri", Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İstihdam ve Danışmanlık Hizmetleri Eğitim Programı.

Bhola, H.S. 1988. World Trends and Issues in Adult Education. Paris: Jessica Kingsle Publishers.

Bilir, M. 2005. "Mesleki Gelişmenin Gereği Olarak Yaşam Boyu Öğrenme", Yaşam Boyu Öğrenme Sempozyumu (Sempozyum Bildirileri ve Tartışmalar), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Bilir, M. 2009. "Yetişkin EğitimindeYöntem, Teknik ve Araçlar", Yıldız, A. & Uysal, M. (Editörler), Yetişkin Eğitimi, s. 229-255, İstanbul: Kalkedon Yayınevi.

Bolu İli İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu 2014 Yılı Faaliyet Raporu. http://www.iskur.gov.tr/. Son erişim tarihi: 9.05.2015.

Bourdieu, P. 1998. "The Essence of Neoliberalism, Le Monde Diplomatique". http://mndediplo.com/ Son erişim tarihi: 15.04.2009

Bourdieu, P. 2005. The Social Structures of the Economy. Cambridge: Polity.

Bulut, B. 2009. Sürekli Eğitim Merkezlerinin Ülkemiz ve Bazı Ülkelerdeki İşleyişi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bulut, S. 2010. Türkiye'de Aktif İstihdam Politikası Aracı Olarak Düzenlenen İşgücü Eğitim Kurslarının İstihdam Açısından Belirleyiciliği, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.

Borg, C., Mayo, P. 2002. "The EU Memorandum On Lifelong Learning. Diluted Old Wine in New Bottles? Paper Presented at The Baice Conference Lifelong Learning And The Building Of Human And Social Capital". University Of Nottingham.

Boyacı, A. 2012. Okullarda İnsan Kaynağının Yönetimi, Sayfa 161-180. Editör: Servet Özdemir Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Bozkurt, V. 1993. Avrupa Birliği. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Brown, T. 1999. "Challening globalization as discourse and phenomenon", International Journal of Lifelong Education, 18, 1, 3-17.

Brown, P., Lauder, H. 2006. "Globalisation, Knowledge and the Myth of the Magnet Economy. *Globalisation",* Societies and Education, 4,1, 1, 25-57.

Bumin, E. K. 2009. "Yetişkin Eğitimi Programlarını Uygulayan Eğitimcilerin Mesleki Formasyonları", Mesleğe Dönük Algı ve İhtiyaçları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bülbül, S. 1991a. Halk Eğitimine Giriş. Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 213. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Bülbül, S. 1991b. Türkiye'de Halk Eğitimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Can, H., Kavuncubaşı, Ş. 2005. Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Canbolat, İ. S. 1994. Uluslarüstü Siyasal Sistem: Avrupa Topluluğu-AB Örneği. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Celep, C. 2003. Halk Eğitimi, Ankara: Anı Yayıncılık.

Collins, M. 1996. "On Contemporary Practice and Research: Self Directed Learning to Critical Theory". Adult Learners, Education and Training 1. Boundaries of Adult Learning. Editör: R. Edwards, A. Hanson and P. Raggett, London: Routledge/Open University.

Cross, K.P. 1981. Adults as Learners. San Francisco: Jossey-Bass.

Commission of the European Communities. 1995. "A Staff Working Paper: A Memorandum on Lifelong Learning", Brussels.

Commission of the European Communities. 2003. "Implementing Lifelong Learning Strategies in Europe: Progress Report on the Follow-Up to the Council Resolution of 2002 EU and EFTA/EEA Countries", Brussels.

Commission of the European Communities. 2004a. *Delivering Lisbon Reforms for the Enlarged Union*, *A Report From the Commission to the Spring Council*. Brussels.

Commission of the European Communities. 2004b. "The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms, Joint Interim Report of the Council and the Commission", Brussels.

Commission of the European Communities. 2006. "Implementing the Community Lisbon Programme, Proposal for a Recommendation of the European Parliament, and of the Council, on the Establishing of the European Qualifications Framework for Lifelong Learning", Brussels.

Communication from the Commission. 2001. "Making a European Area of Lifelong Learning A Reality", Brussels.

Communication from the Commission. 2002. “European Benchmarks in Education and Training: Follow-Up to the Lisbon European Council”, Brussels.

Communication from the Commission. 2006. “Adult Learning: It is never too late to learn”, Brussels.

Communication from the Commission. 2007. Action Plan on Adult Learning: It is always a good time to learn, Brussels.

Carcillo, S., Grubb, D. 2005. “From Inactivity to Work: The Role of Active Labour Market Policies”, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, 36, 9-46.

Coombs, P.H., Osborn, M. ve Ahmet. A. 1973. New Paths to Learning For Rural Children and Youths. New York: International Council for Educational Development.

Crowther, J. 2004. “In and Against Lifelong Learning: Flexibility and The Corrosion of

Character”, International Journal of Lifelong Education, 23, 2, 125-136.

Çam, T. 2006. Küreselleşme ve Eğitim 1980 Sonrası Neo-liberal Eğitim Politikalarının Türk Eğitim Sistemine Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi.

Çelik, F. E. 2008. "Çalışma Alanı Olarak Kamu Politikası: Tarihsel ve Düşünsel Kökler Üzerine", Amme İdaresi Dergisi, 41,3, 41-72.

Çelik, F. 2013. “Türkiye’de İstihdamın Görünümü”, ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi. 1, 2, 9-14.

Çevik, H. H. 1998. "Kamu Politikaları Analizi Çalışmaları Üzerine Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", Amme İdaresi Dergisi, 31, 2, 103-112.

Çevik, H. H. 2008. "Kamu Politikası: Temel Kavramlar ve Süreçte Rol Oynayan Aktörler". Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar: Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Modeller, Dünya ve Türkiye Yansımaları, Editör: Balcı, A. Nohutçu, A., Öztürk, N.K. ve Coşkun, B. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Çevik, H. H., Demirci, S. 2008. "Kamu Politikası Analizi ve Karar Verme". Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar: Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Modeller, Dünya ve Türkiye Yansımaları, Editör: Balcı, A. Nohutçu, A., Öztürk, N.K. ve Coşkun, B. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Dardot, P., Laval, C. 2012. Dünyanın Yeni Aklı Neoliberal Toplum Üzerine Deneme. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Darkenwald, G.G., Merriam, S.B.1982. Adult Education: Foundation of Practice. New York: Harper&Row Publishers.

Davey, J. A. 2002. "Active Ageingandeducation in Midandlater Life", Ageing&Society, 22, 95-113.

Dehmel, A. 2006. "Making a European Area of Lifelong Learning a Reality. Some Critical reflections on the European Union's Lifelong Learning Policies", Comparative Education, 42, 1, 49-62.

Dedeoğlu, B . 1996. Adım Adım Avrupa Birliği. İstanbul: Çınar Yayınları.

Devidal, P. 2004. "Trading Away Human Rights? The GATS and The Right to Education: A Legal Perspective", Journal for Critical Education Policy Studies, 2, 2. 29-72.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE). 1976. Milli Eğitim İstatistikleri Yaygın Eğitim 1967/74. Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Kurumu Yayın No:796.

Dost, Z.D. 2014. İşsizlikle Mücadelede İş Arama Yöntemleri ve Türkiye İş Kurumu'nun Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Devlet Personel Başkanlığı (DPB). 2014. Üst Düzey Yönetici Cinsiyet Dağılımı. http: file:///C:/Users/USER/Downloads/UstDuzeyYoneticiCinsiyetDagilimEylul2014.pdf Son erişim tarihi: 3.11.2014.

Drucker, P. 1994. Kapitalist Ötesi Toplum İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Duman, T. 2001. Avrupa Birliği Eğitim Programları-Socrates Programı. Milli Eğitim Dergisi, 149, 36-44.

Duman, A. 2002. "Avrupa Birliği, Türkiye ve Eğitim", Mülkiye, Cilt: XXVI, 233, 191-207.

Duman, A. 2007. Yetişkinler Eğitimi, Ankara: Ütopya Yayınevi.

Durukan, H. 1987. Cumhuriyet Döneminde Halk Eğitimi ve Yönetimi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.

Dye, T. R. 1987. Understanding Public Policy. London: Prentice Hall Int.

European Council (EC), 2000. "Memorandum of Lifelong Learning Commision of Memorandum of 30 October 2000 on lifelong learning (SEC 2000)", 1832 final, Not published in the offical journal). http:// europa.eu/rapid/pressrelaese_summaries/other/c11047_en.htm. Son erişim tarihi: 20 Şubat 2013

Edwards, R. 2000. Lifelong Learning, Lifelong Learning, Lifelong Learning: A Recurrent Education. Lifelong Learning Editör: J.Field, M. Leicester, London: Routledge Falmer.

Edwards, R., Usher, R. 2001. "Lifelong Learning: A Postmodern Condition of Education", Adult Education Quarterly. 51,2, 273-287.

Ekinci, C.E., Burgaz, B. 2007. "Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Bazı Akademik Hizmetlere İlişkin Beklenti ve Memnuniyet Düzeyleri", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33, 120-134.

Elazığ İli İl İstihdam Ve Mesleki Eğitim Kurulu 2014 Yılı Faaliyet Raporu. http://www.iskur.gov.tr/. Son erişim tarihi: 9.05.2015.

Elüstü, A. 2007. Yetişkinlerin Eğitim İhtiyaçları ve Halk Eğitimi İle İlgili Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.

European Parliament and European Council (EPEC). 2000. Presidency Conclusions-Lisbon European Council, 23-24th March**.** Brussels. http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_4_zirveler_1985_sonrasi/2000_3_lizbon_zirvesi_baskanlik_sonuc_bildirgesi_en.pdf. Erişim tarihi: 16.04.2015.

Ercan, F. 1998. Eğitim ve Kapitalizm: Neo Liberal Eğitim Ekonomisinin Eleştirisi. İstanbul: Bilim/ÖES Ortak Yayını.

Ercan, F. 2006. "Eğitim ve İstihdam Politikalarına Toplu Bir Bakış". Özgürlükçü Gençlik Dergisi. 1. www.sendika.org. Son erişim tarihi: 5 Aralık 2013

Erdoğdu, S. 2005. "Avrupa Birliği ve Sosyal Politika", Genel-İş Emek Araştırma Dergisi. 1, 19-33.

Eriş, H., Çapkıner, H. 2012. "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yönetsel ve Akademik Hizmetlere İlişkin Beklenti ve Memnuniyet Düzeyleri", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 1, 177-183.

Eurostat İstatistikleri 2012. "Life Learning". http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdsc440&plugin=1, Son erişim tarihi: 24 Mayıs 2015.

Eşme, İ. 2007. Mesleki ve Teknik Eğitimin Bugünkü Durumu ve Sorunlar. T.C. YÖK Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı. Ankara.

Eyestone, R. 1971. The Threads of Public Policy: A Study in Policy Leaderhip. Indianapolis: Bobbs-Merill.

Gaziantep İli İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu 2014 Yılı Faaliyet Raporu. http://www.iskur.gov.tr/. Son erişim tarihi: 9 Mayıs 2015.

Giddens, A. 1994. Modernliğin Sonuçları, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gutek, G. L. 2006. Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar. (Çev. Nesrin Kale), Ankara: Ütopya Yayınları.

Gül, H. 2009. "Kavramsal Çerçeve: Kamu Politikası, Sosyal Politika ve Yoksullukla Mücadele Politikası". Isparta: Kent ve Kamu Politikaları Ders Notu.

Güler, B. A. 2009. "Kamu Politikası Analizi Ders Notları". Ankara Üniversitesi, Kamu Yönetimi ve Yönetim Bilimleri, SBE, Ankara.

Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, http://hbogm.meb.gov.tr/. Erişim tarihi: 01.06.2015.

Güneş, F. 1996. Yetişkin Eğitimi. Ankara: Ocak Yayınları.

Günuğur, H. 2005. "Avrupa Birliği'nin Kurucu Antlaşmaları", EKO: Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi, Ankara.

Field, J. 2003. "Social Capital and Lifelong Learning", British Journal of Sociology of Education, 24-3, 267-281.

Field, F. 2005. "Book Review: Learning for Life: the Foundations of Lifelong Learning", Educational Management Administration & Leadership. *33, 371 - 372.*

Fişne, M. 2003. "Avrupa Birliği'nin Doğuşu ve Gelişimi: Avrupa Birliği Ortak Politikaları", İstanbul: Betaş Yayınları.

Fleming, T. 2004. "The State of Adult Education", The Adult Learner, 21, 9–17.

Foucault, M. 2006. The Means of Correct Training. Education, Globalization and Social Change", Editör: Brown, P., Lauder, H. ve Dillabough, J.A. Oxford-New York: Oxford University Press.

Fredriksson, U. 2003. "Changes of Education Policies within the European Union in the Light of Globalisation", European Educational Research Journal. 2, 4, 522-546.

Freire, P. 1970. Pedagogy of Oppressed. New York: Herder&Herder.

Freire, P. 1974. Education: The Practice of Freedom. London: Writers and Readers Co-operative.

Field, J. 2002. "Knowing States of Power: Exploring the Uneasy Relationship between Policy and Lifelong Learning". http:// brs.leeds.ac.uk/-beiwww/el.htm. Son erişim tarihi: 18 Ocak 2009.

Gaulejac, V. 2014. İşletme Hastalığına Tutulmuş Toplum. Çev. Özge Erberk, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gentili, P. 2005. The Falsification of Consensus Simulacra and Imposition in The Educational Reform Of Neoliberalism. Pisa: Edizioni ETS.

Geray, C. 2002. Halk Eğitimi. Ankara: İmaj Yayıncılık.

Güleç, İ., S. Çelik ve B. Demirhan. 2012. "Yaşamboyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme", Sakarya University Journal of Education, 2-3, 34-48.

Gür, Ş. Ö. 1996. Mekân Örgütlenmesi. Trabzon: Gür Yayıncılık.

Giddens, A. 2010. Modernite ve Bireysel Kimlik, Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum. 1. Baskı, İstanbul: Say Yayınları.

Gutenberg, E. 1981. "Conceps and Functions of Organizations", International Studies of Managment and Organization. 11, 1, 26-32.

Griffin, C. 1999. "Lifelong Learning And Welfare Reform", International Journal of Lifelong Education, 18, 6, 431–452.

Griffin, C. 2006. "Research and Policy in Lifelong Learning", International Journal of Lifelong Education, 25, 6, 561-574.

Grummel, B. 2007. "The Second Chance Myth: Equality of Opportunity in Irish Adult Education Policies", British Journal of Educational Studies, 55, 2, 182-201.

Gülcan, M.G. 2005. AB ve Eğitim Süreci. Ankara: Anı Yayıncılık.

Harvey, D. 2003. Postmodernliğin Durumu (2. Basım). Çev. Sungur Savran, İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D. 2006. Sosyal Adalet ve Şehir (2. Basım). Çev. Mehmet Moralı, İstanbul: Metis Yayınları.

Harvie, D. 2006. "Value Production And Struggle in The Classroom: Teachers Within, Against and Beyond Capital", Capital and Class. 88, 1-32.

Held, D., Mc Grew, A. 2008. Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. Ankara: Phoneix Yayınevi.

Hernandez, L. H. P., B. S. Amescua. 2012. "Nonparticipation In Adult Education: From Self-Perceptions To Alternative Explanations", Adult Education Quarterly, 62, 4, 311-331.

Hirst, P., Thompson, G. 2007. Küreselleşme Sorgulanıyor. Ankara: Dost Kitabevi.

Ibanez, M., Antonio, J. ve Jover, G. 2002. Education in Europe: Policies and Politics. London: Kluwer Academic Publishers.

Illich I. 1995. Deschooling Society. Marion Boyars Publishers Ltd.

ILO. 2005. "Youth: Pathways to Decent Work, Report VI , International Labour Conference*, 93rd Session"*. http://www.ilo.org/youthmakingit happen/PDF/rep-vi_en.pdf Son erişim tarihi: 23 Şubat 2009

İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK), 1971. İş ve İşçi Bulma Kurumu İstihdamda 25 Yıl, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), 2006*.* Avrupa Birliği'nin Lizbon Stratejisi. İstanbul: İKV Yayınları.

İl İstihdam Ve Mesleki Eğitim Kurulları 2014 Yılı Faaliyet Raporu. İŞKUR. http://www.iskur.gov.tr/. Son erişim tarihi: 9 Mayıs 2015.

İstanbul İli İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu 2014 Yılı Faaliyet Raporu. http://www.iskur.gov.tr/. Son erişim tarihi: 9 Mayıs 2015.

İzmir İli İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu 2014 Yılı Faaliyet Raporu. http://www.iskur.gov.tr/. Son erişim tarihi: 9 Mayıs 2015.

Jakobi, A. P 2009. International Organizations and Lifelong Learning, Great Britain: Palgrave Macmillan.

Jarvis, P. 1996. "Continuing Education in a Late-Modern or Global Society: Towards a Theoretical Framework for Comparative Analysis", Comparative Education, 32,2, 233-244.

Jarvis, P. 2004. "Globalisation, The Learning Soicety and Comparative Education" in *Reader in Sociology of Education*, Edited by S.J. Ball, London & New York: TheRoutledge Falmer.

Jarvis, P. 2012. The Sociology of Adult Education and Continuing Education. London&New York: Routledge.

Jones, I. Symon, G. 2001. "Lifelong Learning as Serious Leisure: Policy, Practice and Potential", LeisureStudies, 20, 269-283.

Jones, K. 2005. "Remarking Education in Western Europe", European Educational Research Journal*,* 4, 3, 228-242.

Kahriman, N. 2010. Adult Educators' Views On Their Occupation And Professionalization Of Adult Education. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaptı, A. 2011. "Kamu Politika Sürecinde Klasik Yaklaşım Modeli". Kamu Politika Süreci: Teorik Perspektifler, Editör: Kaptı, A. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Karip, E. 1996. “Etkili Eğitim Sistemlerinin Geliştirilmesi”, Eğitim Yönetimi, 2, 2, 245-247.

Karluk, R. 1998. Uluslararası Ekonomik, Mali ve Siyasal Kuruluşlar. Ankara: Turhan Kitabevi.

Karluk, R. 2005. Avrupa Birliği ve Türkiye. İstanbul: Beta Yayınları.

Kaya, H. E, Uysal, M. ve Sallan Gül, S., 2011. “A Critical Assessment of European Lifelong

Learning and Adult Education Policies. Between Global and Local: Positioning and

Conceptualizing Adult Education and Learning within Local Development”, Proceeding Book , İstanbul:Boğaziçi University.

Kaya, H. E., Hajkova, E., 2012. "Lifelong Learning in the Lenses of International Organizations", Scientific Bulletin-Education Sciences Series(SBESS) Journal. 2, 179-197.

Kaya, H. E., Zukal, J., 2012. "Lifelong Learning and Ontological Security: Blending of Concerns and Their Expense", Journal Social Work, 11,1, 31–46.

Kaya, H. E., 2013. “Lifelong Learning: As for Living or a Living”, European Journal of Research on Education. 2, 62-66.

Kaya, H. E., 2014. "Yaşam Boyu Öğrenme ve Türkiye", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi (AÜEBFD), 47,1, 81-102.

Kaya, H. E. 2014. “Küreselleşme Sürecinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Gerçeği”, Akademik İncelemeler Dergisi. 9, 2, 91-111.

Kaya, H. E., Erdinç. A., 2014. “Türkiye’de Sürekli Eğitim Merkezleri”, 23. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı (21. Yüzyılda Eğitime Kültürel Bakış). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Kaya, H. E., Erdinç A. ve Kahya Nizam, Ö., 2015. “Sürekli Eğitim Merkezlerinde Görev Yapan Eğitmenlerin Yaşam Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimine Yönelik Bakış Açıları Üzerine Bir Değerlendirme”, 24. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi (Herkes İçin Sürdürülebilir Eğitim), Niğde: Niğde Üniversitesi & Pegem Akademi, 596-597.

Kavak, Y. 1997. “Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkileri”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13, 21-26.

Kıran, İ. 2008. Yaşam Boyu Eğitimin Sağlanmasında Halk Eğitimi Merkezlerinin Değerlendirilmesi: Yüreğir Halk Eğitimi Merkezi Örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi.

Kıvrak, E. 2007. Avrupa Birliği ve Türkiye'de Yaşamboyu Öğrenme Politikaları ve İstihdam İlişkisinin Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kilpatrick, S., Field, J. ve Falk, I. 2003. "Social Capital: An Analytical tool for Exploring Lifelong Learning And Community Development", British Educational Research Journal. 29 ,3 , 417-433.

Kılıklı, M. 2008. Türkiye Üniversitelerindeki Sürekli Eğitim Merkezlerinin Yapısı ve İşleyişi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla: Muğla Üniversitesi.

Knowles, M. 1970. The Modern Practice of Adult Education: Andragogy Versus Pedagogy. New York: Association Press.

Knowles, M. 1980. The modern practice of Adult Education. Chicago: Association Press/Folett.

Knowles, M. 1984. Andragogy in Action, San Francisko: Jossey-Bass.

Knowles, M. 1996. Yetişkin Öğrenenler: Gözardı Edilen Bir Kesim. (Çev.) S. Ayhan, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Knox, A.B. 1965. " Research on Adult Learner", Adult Education. 15, 133-137.

Knox, A.B. 1977. Adult Development and Learning, San Francisco: Jossey-Bass.

Komşu, U. C. 2014. Türkiye'de Kent Sorunları ve Yetişkin Eğitimi: Mersin Karaduvar Mahallesi Örneği. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Koray, M. 1992. "Çalışma Hayatında Kadın Gerçekleri", Amme İdaresi Dergisi, 25, 1.

Koray, M. 1992. "Günümüzde İşgücü Piyasasının Özellikleri, Sorunları ve İstihdam Politikaları", İşçi ve İş Bulma Kurumu II. İstihdam Haftası Tebliğleri (İ.İ.B.K. Yayınları), 276, 87 – 99.

Koray, M. 2000. Sosyal Politika. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Koray, M. 2005. Avrupa Toplum Modeli. Ankara: İmge Kitabevi.

Kulaksız, Y. 2008. Türkiye'de Bölgesel Gelişmişlik Farkları, İstihdam ve Kurum Hizmetlerinin Çeşitlendirilmesi. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Kulaç, O., Çalhan, H. S. 2013. "Bir Kamu Politikası Süreci Analizi: Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu Yurtdışı Lisansüstü Bursları", Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5, 10, 205-225.

Kumaş, H. 2010. "Türkiye İş Kurumu Faaliyetleri ve İşgücü Piyasası İhtiyaçları Arasındaki Uyum", Sosyo Ekonomi, 131-166.

Kurt, İ. 2000. Yetişkin Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kutlu, E. 1998. Dünya Ekonomisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Kürkçü Dumanlı, D. 2013. "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar", The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 3, 2, 1-11.

Leicester, M. 2000. "Post-Postmodernism and Continuing Education", International Journal of Lifelong Learning Education, http://202.119.108.48/dyxr/Text/2008-01-03-04-06 52d03sf445zxbupn 3k5ed2 e555_1.pdf Son erişim tarihi: 20 Şubat 2013.

Longworth, N. 2003. "Lifelong Learning in Action - Transforming Education in the 21st Century". London: Kogan Page.

Lowe, J. 1985. Dünyada Yetişkin Eğitimine Toplu Bakış. (çev.) T. Oğuzkan, Ankara: Türkiye Milli Komisyonu.

Mayo, P. 2009. "The Competence Discourse in Education and the Struggle for Social Agency and Critical Citizenship", International Journal of Educational Policies, 3, 2, 5-16.

Niehoff, R.O. 1977. Non-Formal Education and The Rural Report, Editör: E. Lansing, Michigan: Michigan State University.

OECD. 1973. Recurrent Education: a Strategy for Lifelong Learning. Paris.

OECD. 1977. Learning Opportunities for Adults 1 General Report. Paris.

OECD. 2004. *"Career Guidance. Organisation for Economic Co-operation and Development and the European Commission".* http://www.oecd.org/dataoecd/53/53/34060761.pdf. Son erişim tarihi: 29 Nisan 2014.

OECD. 2005. "Promoting Adult Learning". http://www.oecd.org/dataoecd/14/54/35268366. Son erişim tarihi: 29 Nisan 2014

OECD. 2007. "Lifelong Learning and Human Capital". http://www.oecd.org/dataoecd/43/50/38982210.pdf Son erişim tarihi: 29 Nisan 2014.

OJ. 2008a. Council Conclusions on Adult Learning. http://eur-lex.europa.eu/JOIndex.do. Son erişim tarihi: 17 Şubat 2015.

OJ. 2008b. Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States Meeting within the Council on Better Integrating Lifelong Guidance into Lifelong Learning Strategies, http://eur- lex.europa.eu/JOIndex.do. Son erişim tarihi: 17 Şubat 2015.

Mahiroğlu, A. 2005. “Avrupa Birliği Ülkelerinde Yeni Eğitim Politikaları: Yaşam Boyu Öğrenme”, Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_ Dergisi/167/index3-mahiroglu.htm, Son erişim tarihi: 28 Ocak 2015.

Mayo, P. 2011. Gramsci, Friere ve Yetişkin Eğitimi: Dönüştürücü Eylem Fırsatları, (Çev. A. Duman), Ankara: Ütopya Yayınları.

Mayo, P. 2012. Özgürleştiren Praksis: Paulo Friere'nin Radikal Eğitim ve Politika Mirası, (Çevirmen N. Aksoy ve H. H. Aksoy) Ankara: Dipnot Yayınları.

MEB. 2013. “Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi Belgesi (2014-2018)” http://yetiskinproje.meb.gov.tr/upload/18111929_hbo_strateji_belgesi_2014_2018.pdf, Son erişim tarihi: 24 Mayıs 2015.

Merriam, B. S. 2009. “Yetişkin Öğrenme Kuramının Değişen Manzarası”, Yetişkin Eğitimi, Editör: Uysal, M. ve Yıldız, A. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Miser, R. 1995. “Halk Eğitimi Programlarının İnsan Gücü Planlamasına Etkisi”. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/486/5717.pdf, Son erişim tarihi: 1 Şubat 2015.

Miser, R. 1997. “Halk Eğitimi Programlarının İnsangücü Planlamasına Etkisi", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 28, 2, 207-215.

Miser, R. 2000. Topluluk Katılımı. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:183.

Miser, R. 2002. “'Küreselleşen' Dünyada Yetişkin Eğitimi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 35, 1-2, 55-60.

Miser, R. 2013. Yaşam Boyu Öğrenme Kavram ve Bağlam. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Mezunları Derneği Yayını.

Mezirow, J. 1991. Transformative Dimensions of Adult Learning. San Fransisco: Jossey-Bass.

Moussis, N. 1998. Access to European Union: Law, Economics, Policies. Belgium: European Study Service.

Mütevellioğlu, N., Aksoy, B. 2010. “İşsizlikle Mücadelede İl İstihdam Ve Mesleki Eğitim Kurullarının İşlevi”, Çalışma İlişkileri Dergisi. 1, 1, 13-35.

Nicholson, D.H. 1965. “Why Adults Attend School: An Analysis of Motivating Factors”, University of Missouri Bultein: University of Missouri Press.

Noelle-Neumann, E. 1984. "The Spiral of Silence". Chicago: University of Chicago Press.

Okçabol, R. 2006. Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Okumoto, K. 2008. "Lifelong Learning in England and Japan: Three Translations", British Association for International and Comparative Education, 38,2, 173-188.

Okur, H. A. 1999. Yetişkin Eğitiminde Yetişkinleri Güdüleme Çalışmalarının Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi.

Öçal, H. 2008. "Mesleki Eğitim ve Mesleki Yönlendirme", Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, 99, 12-19.

Öksüz, N. 2007. Mesleki Eğitim Kurslarının Kadınların İstihdam Edilebilirliğine Katkısı ve İŞKUR'un Üstlenebilineceği Roller. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Öncül, R. 2000. Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Öğüt, A. 2003. Bilgi Çağında Yönetim (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Öymen, O. 2000. Geleceği Yakalamak: Türkiye'de ve Dünyada Küreselleşme ve Devlet Reformu. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Özalp, O. 1999. Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikaları ve Uygulamaları. Cumhuriyet Döneminde Eğitim II, Ankara: MEB Yayınları.

Özcan, A. 2006. İl ve İlçe Halk Eğitimi Planlama ve İşbirliği Kurullarının İşlevselliği Kırıkkale İli Örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.

Özcan, A. 2008. Avrupa Birliği'nin Yaşam Boyu Öğrenme Stratejileri AB Resmi Belgelerindeki Yaşam Boyu Öğrenme Yaklaşımının İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi.

Özdemir, S. T. 2003. "Tıp Eğitimi ve Yetişkin Öğrenmesi", Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 29, 2, 25-28.

Özdemir, Ç. 2009. "Avrupa Birliği ve Türkiye'de İzlenen İstihdam Politikaları ve Etkileri" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi AB Anabilim Dalı.

Özden, Y. 2002. Eğitimde Dönüşüm: Eğitimde Yeni Değerler. (4. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Özkan, A. 2004. Küreselleşme ve Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye. 1. Baskı, İstanbul: Tasarım Yayınları.

Öztoprak, A.A, 2007. "İl İstihdam Kurullarının İl İstihdam Ortaklıklarına Dönüşümü", Türk İdare Dergisi, 454, 179-196.

Öztürk, N. 2005. "İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü", Sosyo Ekonomi, 1, s.1-18.

Özuğurlu, M. 2003. "Sosyal Politikanın Dönüşümü ya da Sıfatın Suretten Kopuşu", Mülkiye Dergisi, 27, 239, 59.75.

Peter, A., Efendioğlu, Ü. ve Leschke, J. 2005. Active Labour Market Policies Around the World: Coping with the Consequences of Globalization, Geneva: ILO.

Phan, T. Hansen, E. ve Price, D. 2001. Değişen İşgücü Piyasasında Kamu İstihdam Hizmetleri, Ankara: ILO.

Putnam, R. D. 2000. Social Capital: Bowling Alone, The Collapse of American Community. New York: Simon and Schuster.

Reddi, U. V. 1991. Sayfa 345-370. Sanayi Devriminin Aşılması. Enformasyon Devrimi Efsanesi. Der ve Çev: Y. Kaplan, İstanbul: Rey Yayınları.

Rikowski, G. 2004. "Marx and the Education of the Future", Policy Futures in Education, 2, 3, 565-577.

Roosmaa, E.-L., E. Saar. 2011. "Barriers To And In Participation In Lifelong Learning". LLL2010 Subproject-2, http://lll2010.tlu.ee/ meetings/ final-conference-on-lll2010-resultsleuven-7-8th-of-february-2011/lll 2010- leuven conferencepresentations/saar_roosmaa_leuven 2011. pdf/view adresinden Son erişim tarihi: 19 Aralık 2013.

Ryba, R. 2000. "Toward a European Dimension in Education. Intention and Reality in European Community Policy and Practice", Comperative Education Review, 36, 1, 10-24.

Sakal, S. 2015. "Şubat-Mart-Nisan İŞKUR İstatistikleri", İstihdamda 3İ, İŞKUR 16, 62-35.

Sallan Gül, S., Alican, A. ve Dinek, A., 2008. "Problematic of Adult Women Education: the Determination of Sultanbeyli's Poor Women for Education", AİD Todaie's Review of Public Administration, 2, 1.

Sallan Gül, S., Alican, A. ve Kaya, H.E., 2014. "Toplumsal Cinsiyet Boyutundan Türkiye'de Eğitim ve Yoksulluk İlişkisi",Yoksulluk ve Kadın, s. 163-179, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sanal. M.E., 2013. “Aktif İstihdam Politikaları”, Toprak İşveren Sendikası Dergisi, 99.

Sayılan, F. 2006. “Küresel Aktörler (DB ve GATS) ve Eğitimde Neo-Liberal Dönüşüm”, http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/1e03cc77d4bbd6b_ek.pdf?dergi=HABER%20B%DCLTEN%DD, 4, 44-51, Son erişim tarihi: 15 Nisan 2012.

Sayılan, F. 2009.Küreselleşme ve Yetişkin Eğitimi, Yıldız, A. & Uysal, M. (Editörler), Yetişkin Eğitimi, s. 255-273, İstanbul: Kalkedon Yayınevi.

Schultz, T.W. 1961. “Investment In Human Capital”, The American Economy Review, LI, 1-17.

Sennett, R. 2011. Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri. Çev. Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.

Semiz, Ö. 2009. "Bir Kamu Politikası Analizi: Türkiye'de Korsanla Mücadele Odaklı ve Fikri Haklar Politikası", Ankara Barosu Dergisi, 9, 4, s. 9-40. http://www.ankarabar osu.org.tr/siteler/ankarabarosu/frmmakale/2009-4/1.pdf, Son erişim tarihi: 30.06.2015.

Serençelik, İ. 2005. Halk Eğitim Merkezlerinde Milli Eğitim Bakanlığı ve Sivil Toplum Kurumları Tarafından Verilen Kurslara Katılan Eğitimcilerin Sorun Alanları, Çözüm Önerileri, Geleceğe Yönelik Beklentileri ve İş Doyumlarının Araştırılması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Shaw, J. 1999. From the Margins to the Centre: Education and Training Law and Policy. The Evolution of EU Law. Editör: Paul Craig ve Grainne de Burca. Oxford University Press.

Sivan, A., Ruskin, H. 2000. Leisure Education, Community Development and Populations with Special Needs. New York:CABI Publishing.

Spring, J. 1997. Özgür Eğitim (Çev: A. Ekmekçi). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Stephens, M. D. 1990. Adult Education. London: Cassel Educational.

Sümer, V. 2004. An Analysis of the Actorness of the EU in the World Trade Organisation. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, METU, The Graduate School of Social Sciences, Ankara.

Sürekli Eğitim Merkezleri Bülteni, 2006. http://www.tusemkonseyi.org.tr/bultenler/bulten_2.pdf Son erişim tarihi: 19 Aralık 2014.

Şahin, B.E., Sevimli, Y. 2013. “Aktif İstihdam Politikaları Kapsamında Uygulanan İşgücü Yetiştirme Kursları ve İŞKUR’un Önemi”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi. 5, 1, 1-10.

Tanır, M. 2006. Türkiye'de Halk Eğitim Hizmetlerinin Yönetimi ve Halk Eğitim Merkezlerinin Etkililiği Üzerine Alan Araştırması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi.

Taylor, R. 1990. "University Liberal Education: A 'Great Tradition ?", Adult Learning, 1, 9, 243-245.

Taylor, S. 2004. "Researching Educational Policy and Change in "New Times": Using

Critical Discourse Analysis", Journal of Education Policy, 19, 4, 433-451.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. 2014. "Türkiye'de Kadın", Ankara. http://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin, Son erişim tarihi: 24 Mayıs 2015.

T.C. Kalkınma Bakanlığı. 2013. "Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018", http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf, Son erişim tarihi: 24 Mayıs 2015.

Tekin, M. 1988. Ankara İlinde Yetişkinleri Örgün Yetişkin Eğitimi Programlarına Katılmaya Güdüleyen Etmenler ve Yetişkinlerin Katılmada Karşılaştıkları Güçlükler. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tezcan, M. 1994. Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sosyolojisi, Ankara: Atilla Kitabevi.

Tezcan, M. 2006. Eğitim Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tezcan, M. 2013. Sosyolojik Kuramlarda Eğitim. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tezcan, F., Duman, A. 2014. "Muğla Halk Eğitimi Merkezi Kurslarına Katılan Yetişkin Öğrenenlerin Güdüsel Yönelimleri", e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 5, 3, 1-18.

Tekin, M. 1996. Yetişkin Eğitiminde Radyo ve Televizyon. Ankara: Yüksel Matbaacılık.

Tight, M. 1998. Lifelong Learning: Opportunity or Compulsion? British Journal of Educational Studies, 46,3, 251-263.

Titmus C. 1985. Yetişkin Eğitimi Terimleri, (Çev. Ferhan Oğuzkan). Ankara: UNESCO, Türkiye Milli Komisyonu.

Tomul, E. 2002. "Küreselleşme ve Eğitim Eşitsizlikleri", Eğitim Araştırmaları. 6, 12-33.

Topses, M. D. 2011. Eğitim Sosyolojisi. Ankara: Nobel Yayınevi.

Toprak, M., Erdoğan, A. 2012. "Yaşam boyu Öğrenme: Kavram, Politika, Araçlar ve Uygulama", Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2, 2, 69-91.

Torres, R.M. 2001. "Lifelong Learning in the North, Education for All in the South, International Conference on Lifelong Learning Beijing". www.unesco.org/education/uie/news/beijing.shtml Son erişim tarihi: 15 Haziran 2009.

Turan, S. 2005. "Öğrenen Toplumlara Doğru Avrupa Birliği Eğitim Politikalarında Yaşam Boyu Öğrenme", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 5, 1, 87-98.

Türkiye İstatistik Kurumu. 2014. "Milli Eğitim İstatistikleri Yaygın Eğitim 2012/2013". Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayın No:4354.

Türkiye İstatistik Kurumu. 2010. "Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması". Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu.

Türkiye İstatistik Kurumu. 2013. "İstatistiklerle Kadın". http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16056, Son erişim tarihi: 24 Mayıs 2015.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. 2007. 4. Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara.

Türkiye İş Kurumu İŞKUR, 2011. Dünden Bugüne. Ankara: Türkiye İş Kurumu Yayını.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. 2012. 2013-2017 Stratejik Planı. Ankara: Yayın No: 362.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. 2013. 7. Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. 2013. Ankara İş Gücü Piyasası Analiz Raporu, 2013.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.2013. Antalya İş Gücü Piyasası Analiz Raporu, 2013.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. 2014. Bolu İş Gücü Piyasası Analiz Raporu, 2014.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. 2013. Elazığ İş Gücü Piyasası Analiz Raporu, 2013.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. 2013. Gaziantep İş Gücü Piyasası Analiz Raporu, 2013.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. 2013. İstanbul İş Gücü Piyasası Analiz Raporu, 2013.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. 2013. İzmir İş Gücü Piyasası Analiz Raporu, 2013.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. 2014. 2014 Yılı Faaliyet Raporu. İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. 2014. 2013-2017 Stratejik Planı. Yayın No: 362, Ankara.

Türkiye İş Kurumu İŞKUR. "Aktif İşgücü Hizmetleri Yönetmeliği". www.iskur.gov.tr. Son erişim tarihi: 11 Mayıs 2015.

Türkiye Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD), 2006. Faaliyet Raporu 2006 Yılı Çalışmaları. İstanbul: Mikado Maatbaacılık ve Tic. Ltd. Sti.

Türkiye Üniversiteler Sürekli Eğitim Merkezleri Konseyi, (TÜSEM). TÜSEM Konseyi Hakkında, http://www.tusemkonseyi.org.tr/hakkimizda.php. Erişim tarihi: 01.06.2015.

Ural, O. 2009. Yetişkin Eğitiminde Program Alanları, Yıldız, A. & Uysal, M. (Editörler), Yetişkin Eğitimi, s. 177-199, İstanbul: Kalkedon Yayınevi.

Uysal, M. 1991. "Dünyada ve Türkiye'de Halk Eğitimi Alanının Temel Sorunları", Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Yıl: 1991, Cilt: 24, Sayı:1.

Uysal, M. 2005. "Yetişkinlerde Öğrenme", A.Ü.Sürekli Eğitim Merkezi, Avrupa Konseyi Proje Ofisi Eğiticilerin Eğitimi Temel Eğitim Programı. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Ünal, I., Kurul Tural, N.ve Aksoy, H. H. 2005. "Mesleki Eğitim ve Yaşam Boyu Eğitim: Ekonomi Politik Bir Değerlendirme", Yaşam Boyu Öğrenme Sempozyum Bildirileri ve Tartışmalar, Editör: Sayılan F. ve Yıldız, A. Ankara: Pegem-A Yayınları.

UNESCO (United Nations Education, Scientific and Cultural Organization). 2011. Tenth meeting of the High-Level Group on Education for All (EFA). Jomtien Thailand.

Ünsal, D. 2013. İŞKUR Tarafından Düzenlenen Mesleki Eğitim Kurslarının Kursiyerlerin Bireysel Kariyer Planlamalarına Katkısı Hakkındaki Kursiyerlerin Görüşleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Vongalis-Macrow, A. 2009. "The simplicity of educational reforms: defining globalization and reframing educational policies during the 1990s", International journal of educational policies, 3, 2, 62-80.

Walker, R.D. 1956. A Design for Democracy, New York: Association Press. Union Level". The Journal of Adult and Community Education in Ireland: The Adult Learner Issue, 18-27.

Wallace, H., Wallace, W. 2000. Policy Making in the European Union. Oxford-Newyork: Oxford University Press.

Wallis, J. 2002. "Human and Social Capital: Ideological Constructs to Serve a New World Order", http://brs.leeds.ac.uk/beiwww/el.htm. Son erişim tarihi: 14.03.2009.

Warren, C. 1989. "Androgoji ve N.F.S. Grundtving, Kritik Bir Bağlantı", Adult Education Quarterly, 39, 4.

Weber, M. 2006. The Rationalization of Education and Training. Education, Globalization and Social Change Editör: Brown, P., Lauder, H. ve Dillabough, J.A., Oxford: Oxford University Press.

World Bank. 2003. Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing Countries. The World Bank Publication.

Wallace, A., Wolf, A. 2005. "Contemporary Soicological Theory: Expnading the Classical Tradition". Pearson.

Yayan, M. 2003. "AB Eğitim Programları ve Türkiye'nin Yararlanma Kabiliyeti", Milli Eğitim Dergisi, 158.

Yaygın Eğitim Faaliyetleri Araştırması. 2013, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16123, Son erişim tarihi: 28.01.2015.

Yayla, D. 2009. "Türk Yetişkin Eğitimi Sisteminin Değerlendirilmesi". http://www.meb.gov.tr/earged/earged/Yetiskin_Egitimi.pdf Son Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2014.

Yıldırım, M. 1996. Yaygın Eğitim ve Halk Eğitimi Merkezlerindeki Uygulamaları, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü.

Yıldırım, M. 2000. Halk Eğitim Merkezlerindeki Uygulamalar ve Yaygın Eğitim. Ankara: Mesleki ve Teknik Açık Öğretim Okulu Matbaası.

Yıldız, A. 2012. Transformation of Adult Education in Turkey: From Public Education to Life-Long Learning. In "Neoliberal Transformation of Education in Turkey". (Edited by Kemal İnal and Güliz Akkaymak). Palgrave Macmilla.

Yıldız, M., Sobacı, M. Z. 2013. Kamu Politikası ve Kamu Politikası Analizi: Genel Bir Çerçeve. Kamu Politikası Kuram ve Uygulama. Editör: Yıldız M, Sobacı, M.Z., Ankara: Adres Yayınları.

Yılmaz, A. 2005. "Türkiye'de İşsiz Nüfus", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15, 1, 43-56.

Yılmaz Eser, B., Terzi, H. 2008. "Türkiye'de İşsizlik Sorunu Ve Avrupa İstihdam Stratejisi" Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, 30, 229-250.

Yirmi Birinci Yüzyıl Eğitim ve Kültür Vakfı (YEKÜV). 2012. "Yeni Bir Kadın Olgusu İçin Yetişkin Eğitimi". https://www.yekuv.org/projects_d etail. php?id=9, Son erişim tarihi: 24 Mayıs 2015.

Yükseköğretim Kanunu. http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5. 2547. pdf. Erişim tarihi: 01.06.2015.

Zengingönül, O. 2003. "Sosyal Politika-Esnek Çalışma Biçimleri Paradoksunda Avrupa Birliği Örneği", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5, 4, 157-171.

10. Basım

YAŞAYARAK ÖĞRENME İÇİN EĞİTİCİ DRAMA

Prof. Dr. Alev Önder

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 394
Eğitim No.: 84
ISBN : 978-605-133-296-3
© 10. Basım, Ekim 2016

YAŞAYARAK ÖĞRENME İÇİN EĞİTİCİ DRAMA

Prof. Dr. Alev Önder

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek - naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Önder, Alev.
Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama / *Alev Önder*
10. Basım, XXII + 240 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-296-3
1. Eğitici Drama 2. Yaşayarak Öğrenme 3. Eğitici Dramanın Kurumsal Temelleri 4. Drama Örnekleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
DRAMA İLE İLGİLİ TERİMLER VE ÇOCUKLARLA DRAMANIN TARİHÇESİ

Psikodrama 4
Yaratıcı Drama 4
Eğitici Drama 4
Drama Oyunu 5
Drama 5
EĞİTİCİ DRAMANIN TANIMI 6
ÇOCUKLARLA DRAMA UYGULAMALARININ TARİHÇESİ..... 8

İKİNCİ BÖLÜM
GÜNÜMÜZDE EĞİTİCİ DRAMA UYGULAMALARININ ÖNEMİNİ ARTIRAN GELİŞMELER

İÇ GÖÇ VE SONUÇLARI..... 13
REKABETİN ARTMASI..... 14
ÇEKİRDEK AİLELERİN ARTMASI 14
ÇALIŞAN ANNELER 14
BOŞANMALARIN ARTMASI 15
TELEVİZYONUN ETKİLERİ 15
RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLAR 16
EĞİTİMDE BÜTÜNCÜ YAKLAŞIM: BİREYİN BİR BÜTÜN OLARAK EĞİTİLMESİ 17
GÜNÜMÜZDE EĞİTİMDE DRAMANIN UYGULANMASININ ÖNEMİNİ ARTIRAN YENİ GELİŞMELER..... 17
Şiddetin Artması..... 17
Medyanın Giderek Artan Hakimiyeti..... 18
Rollerde ve Değerlerde Belirsizlik 18
Çok Kültürlü Eğitim..... 19
Çok Boyutlu Eğitim Yaklaşımı 19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HÜMANİST EĞİTİM YAKLAŞIMI AÇISINDAN EĞİTİCİ DRAMA

ÖĞRENCİ (İNSAN) MERKEZLİ ÖĞRENME..... 21
ÖZGÜRLÜK 23
KEŞFEDEREK VE ANLAMLANDIRARAK ÖĞRENME..... 24
OKULDA KİŞİLERARASI İLİŞKİLER: GRUP SÜREÇLERİ..... 25

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
EĞİTİCİ DRAMANIN ÇOCUK EĞİTİMİNDE SAĞLAYABİLECEĞİ YARARLAR

OYUNUN İŞLEVİ VE OYUN - DRAMA İLİŞKİSİ 29
OYUN VE EĞİTİCİ DRAMA ETKİNLİKLERİ ARASINDAKİ BENZERLİK VE FARKLILIKLAR 34
EĞİTİCİ DRAMADA ÖĞRENME TÜRLERİ 35
- Yaşantılara Dayalı Öğrenme 35
- Hareket Yolu ile Öğrenme 36
- Aktif Öğrenme 38
- Etkileşim Yolu ile Öğrenme 39
- Sosyal Öğrenme 40
- Tartışarak Öğrenme 42
- Keşfederek Öğrenme 42
- Duygusal Öğrenme 43
- İşbirliği Kurarak Öğrenme 45
- Kavram Öğrenme 45

EĞİTİCİ DRAMANIN SAĞLAYABİLECEĞİ YARARLAR 46
- Çocukta Yaratıcılığı ve Hayal Gücünü Geliştirmesi 46
- Zihinsel Kapasiteyi Geliştirmesi 47
- Kendilik Kavramının Gelişmesine Katkı 47
- Bağımsız Düşünme ve Karar Verme 48
- Duyguların Farkına Varılması ve İfade Edilmesi 48
- İletişim Becerilerine Olumlu Katkı 49
- Sosyal Farkındalığın Artması ve Problem Çözme Yeteneğinin Gelişmesi 50
- Demokrasi Eğitimine Destek 51
- Grup İçi Süreçlere Olumlu Katkılar (Arkadaşlık) 51
- Öğretmenle Çocuklar Arasında Olumlu İlişkilere Katkı 54
- Genel Öğrenci Performansına Olumlu Etki 55
- Özel Niteliklere Sahip Çocukların (Zihinsel Engelli, Bedensel Engelli, Duygusal Bozukluğu Olan Çocuklar) Eğitilmesinde Drama .. 55
- Okulöncesi Eğitimde Dramanın Özel Amaçları 56

BEŞİNCİ BÖLÜM
DRAMA UYGULAMALARI SIRASINDA GÖZÖNÜNE ALINMASI GEREKEN KOŞULLAR

DRAMA İÇİN UYGUN ÇEVRE 59
DRAMA İÇİN UYGUN YAŞ 60
ÖĞRETMEN KATILIMI 64
SONUCA DEĞİL SÜRECE YÖNELİK YAKLAŞIM 64

DRAMA SIRASINDA HATALI DAVRANIŞLAR 65
DRAMAYA AYRILAN SÜRE 66
DRAMA GRUBUNDA KLİKLEŞME 66
DRAMAYA BAŞLAMA AŞAMASI 67
DRAMA ETKİNLİĞİNE DAVET 67
ÇOCUĞUN DRAMAYA KATILIMI 68
ÇOCUĞUN DRAMAYA KATKISI 69
DRAMADA DUYGULAR 69
ÇOCUKLARIN ETKİNLİK SEÇİMİ 71
DRAMADA GÜNLÜK YAŞAM 72
DRAMADA ARAÇ-GEREÇ 72
ÖĞRETMENİN AKTİF VE PASİF OLMA ZAMANLARI 73
ÖĞRETMENİN MÜDAHALE ETTİĞİ DURUMLAR 73
ZİHİNDE CANLANDIRMA 74
GRUPLAR ARASI FARKLILIKLAR 75
DRAMADA SESSİZLİK 75
DRAMANIN YAPISI 75
DRAMADA RİSK FAKTÖRÜ 76
ÖĞRETMENİN İLETİŞİM TARZI 76
DRAMADA ÇOCUKLARIN KULLANDIĞI DİL 77
DRAMADA SORUMLULUK 77
DRAMA İLE DİĞER ETKİNLİKLERİN BİRLİKTE KULLANILMASI 78
DRAMADA ÖNCEKİ YAŞANTILAR 78
GRUP TARTIŞMASI ve FARKLI DÜZEYLERİ 79
Eğitici Dramada Tartışma Bölümünün Düzeyleri 80
Eğitici Dramada Destekleyici Etkinlikler 82
Eğitici Drama Uygulamalarının Etkisini Artıracak Bazı Öneriler 83
ÖĞRENME STRATEJİLERİ YÖNÜNDEN ETKİNLİK SONRASI YAPILAN TARTIŞMA 86
Tekrar Stratejisi 86
Anlamlandırma Stratejisi 87
Örgütleme Stratejisi 87
EĞİTİCİ DRAMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ 87

ALTINCI BÖLÜM

DRAMAYA KATILABİLMEK İÇİN GEREKLİ BİLİŞSEL SÜREÇLER VE BECERİLER

TAKLİT ETME 94
DİKKATİ YOĞUNLAŞTIRMA 94
BELLEK 95

ZİHİNDE CANLANDIRMA 95
HAREKETLERLE SİMGELEŞTİRME 96
NESNELERLE SİMGELEŞTİRME 96
SÖZEL ETKİLEŞİM 96
YÖNERGE ANLAMA 97

YEDİNCİ BÖLÜM
EĞİTİCİ DRAMADA ÖZEL TEKNİKLER

ROL OYNAMA (Role - Playing) 101
ROL DEĞİŞTİRME 102
KENARDAN (DIŞARIDAN) YÖNLENDİRME (Side-Coaching) 102
KATILIMCI LİDERLİK 103
PARALEL ÇALIŞMA 103
DOĞAÇLAMA 103
ZİHİNDE CANLANDIRMA 104
MÜZİKLE DRAMA 104
PANDOMİM 105
ÖYKÜ / OLAY CANLANDIRMA 105
RESİM YAPMA 107
KUKLA DRAMASI 107
DUYUSAL ALGILAMA 108
DANS DRAMASI 108

SEKİZİNCİ BÖLÜM
DRAMA UYGULAYACAK OLAN ÖĞRETMENİN EĞİTİLMESİ

DRAMA ÖĞRETMENİNİN KİMLİĞİ VE ÖĞRETMENLİK DAVRANIŞLARI 113
DRAMA UYGULAYACAK ÖĞRETMENE ÖNERİLER 115
Kişilik Etmeni 116
Belirli Rollerin Tercih Edilmesi 118
Drama Etkinliği Geliştirme 118
Tartışma Yönetimi 118
Soru Sorma 119
Söyleneni Yansıtma 120
Duygu İfadelerini Şartsız Kabul Etme 120
Özetleme 120
Problemlerin İncelenmesini Sağlama 121
Tartışma Sırasında Geribildirim 121
EĞİTİCİ DRAMA ETKİNLİKLERİNİN ÖĞRETİM PROGRAMI VE PLANINA UYGUN OLARAK YÜRÜTÜLMESİ 121

DOKUZUNCU BÖLÜM
EĞİTİCİ DRAMA TÜRLERİ VE EĞİTİCİ DRAMA ÇALIŞMALARINDAN ÖRNEKLER

EĞİTİCİ DRAMA TÜRLERİ 125
EĞİTİCİ DRAMA ÇALIŞMALARINDAN ÖRNEKLER 126
1. Tanışma / Selamlaşma / İsim Öğrenme Çalışmaları 127
2. İlişki Kurma, İletişim ve Hareket Çalışmaları 134
3. Rahatlama, Gevşeme Çalışmaları 151
4. Duyu Çalışmaları 162
5. Doğaçlama ve Yaratıcı Etkinlikler 177

YENİ EĞİTİCİ DRAMA ÖRNEKLERİ 209

SON SÖZ 227

KAYNAKLAR 229

GENİŞLETİLMİŞ YENİ BASKININ ÖN SÖZÜ

Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama kitabının 9. Baskısı için ön söz yazarken, bir yazar olarak beni en çok mutlu eden, kitabın konusu olan eğitici dramanın Türkiye çapında, öğretmenler, rehber öğretmenler, okul yöneticileri ve psikologlar tarafından yaygın olarak kabul görmesi ve özellikle uygulamacılar tarafından yüksek bir ilgiyle uygulanmaya çalışılmasıdır. Eğitici drama konusunda 1992 yılından bu yana Türkiye çapında verdiğim sayısız uygulamalı seminerler, konferanslar sırasında izleyici ve katılımcılardan aldığım olağanüstü olumlu tepkiler eğitici dramanın ne denli ilgi çektiğini, yaygınlaştığını göstermesi açısından önemlidir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki bu süreçte birçok dönemecin geçilmesi gerekmiştir. İlkönce, özellikle 4-6 yaşlarındaki okulöncesi dönemi çocuklarının kollarını göğüslerinde birleştirip çiçek olmalarının (yani hiç kıpırdamadan, hareket etmeden durmalarının) bir marifet olmadığı, okulun yemekhanesine giderken hepsinin uygun adım yürümelerinin gerekmediği en azından daha çok öğretmen ve eğitimci tarafından onaylanır hale gelmiştir. Okul öncesinde müzik çalışmalarının, çocukların hareketsiz, başka bir deyişle bedenlerini işe katmadan yalnızca oturdukları yerden şarkı söylemeleriyle yapılamayacağının anlaşılmasının yanı sıra, zihinsel engellilerin eğitimi gibi çok spesifik ve zorlu bir alanda da uygulanmaya başlanmasının ve yararlarının gözlenmesinin çok önemli gelişmeler olduğunu belirtmekte yarar var. Drama konferanslarının izleyicisi olan öğretmenler, eğitimciler tüm bir salon dolusu insanla birlikte zaman zaman ayağa kalkıp oyunlar oynamaktan aldıkları keyife o denli alıştılar ki, çok değişik konularda sunum yapan konuşmacılar, dinleyenlerin gözleri açık ya da kapalı olarak uyumamaları için, sunumları sırasında dinleyicilerin oyun oynayarak, müzik eşliğinde sürece katılmalarına olanak sağlamaya daha çok yer vermeye başladılar. Eğitici dramanın yalnızca bir öğretim yöntemi ya da tekniği değil, çocuğa, insana, onu gerçek doğasıyla kabul eden ve o doğa temelinde gelişmesine olanak sağlayabilecek genel bir yaklaşım olduğu akıldan çıkarılmaksızın bu konudaki çalışmalarını yürüten herkese, çabalarında başarılar dilerim.

Alev ÖNDER

ÖN SÖZ

YAŞAYARAK VE KATILIMCI EĞİTİM ARACI OLARAK EĞİTİCİ DRAMANIN ÖNEMİ

"Eğitim, öğretmenlerin çocuklara sözcüklerle anlattıklarıyla değil, çocukların fiziksel ve sosyal çevrede geçirdikleri yaşantılarla gerçekleşir."

Maria Montessori

Montessori'nin (1963, s. 2-3) bu sözünün taşıdığı anlama ilişkin olarak geçirdiğim bir yaşantı, eğitici drama konusuna ilgi duymamında da başlangıcı oldu. Oslo Üniversitesinde Okul Psikolojisi alanında ileri düzeyde eğitime başladığım sıralarda, daha önce Türkiye'de aldığım psikoloji eğitiminin yanısıra, öğretmenlik sertifikasına da sahip olmam nedeniyle, bu kentte yaşamakta olan, Türkiye'den Norveç'e göç etmiş ailelerin çocuklarına, okullarda, iki kültürlü sınıflarda (Norveççe ve Türkçe konuşan çocuklardan oluşan kaynaştırma sınıfları) öğretmenlik yapmaya başlamıştım. Veitvet Grunnskole'de (Veitvet İlköğretim Okulu) çalışmaya başlayalı henüz bir hafta olmuştu ki, okuldaki tüm çocuklar, UNESCO haftasını kutlamak üzere, konferans salonunda toplandılar. Salondaki kürsünün arkasındaki duvarda, UNESCO'nun; dünya ülkeleri arasında barış, eşitlik, ortak yaşam kalitesinin yükseltilmesi ile ilgili amaçlarını belirten pankartlar asılıydı. Biz öğretmenler de yerlerimizi aldıktan sonra, bir öğretmen mikrofonu alıp, öğrencilere; UNESCO haftasını kutlamaya, pasta yenilerek başlanacağını söyledi. Salondan sevinç uğultusu yükseldi. Öğrencilere, kartondan tabaklar ve plastik çatallar dağıtıldı. Üç-dört dakikalık sabırsız bir bekleyişten sonra, salonun kapısında, görevlilerin iterek sürdükleri arabalarda, çok katlı iki kocaman pasta göründü.

Öğretmenler pastaları dilimleyip çocuklara dağıtmaya başladılar. Ancak garip bir şey oldu. Salondaki çocukların yarısı pastalarını alıp yemeye başladıklarında, kocaman iki pasta da bitmişti. Öğretmenlerden biri pasta kalmadığını açıkladı. Pasta alamayan çocuklar büyük bir düş kırıklığıyla, elleri ile tabaklarına vurmaya, boş tabaklarını göstererek öğretmenlerine bir

şeyler söylemeye başladılar. Salon karışmıştı. Bense şaşakalmıştım ve kutlamayı organize edenler açısından üzüldüm. İşte çok gelişmiş İskandinav ülkesinde de organizasyon bozuktu ve ilgililer rezil olmuştu! Tam bu sırada okulun müdürü mikrofonu aldı. Çok önemli bir şey açıklayacağını söyledi. Çocuklar son bir umutla gürültüyü kestiler. Müdür şöyle dedi: "Çocuklar gördüğünüz gibi bir kısmınız pasta alabildi. Ancak bir kısmınıza pasta kalmadı. Çünkü pastayı dağıtırken, sizin sayınız kadar eşit parçaya bölmeye özen göstermedik. Eğer eşit paylaştırılsaydı, herkes pasta yiyebilecekti. İşte dünya ülkeleri arasındaki durum da böyle. Dünyadaki kaynaklar kısıtlı. Kaynaklar da eşit paylaşılamıyor. UNESCO'nun gerçekleştirmeye çalıştığı dünya barışı için, en büyük engel budur. Barışı ve ortak yaşam kalitesini gerçekleştirmenin en iyi yollarından biri, kaynakların tamamen eşit olmasa bile, mümkün olduğunca dengeli dağılımıdır." Salonda, kuş uçsa kanadı duyulacak bir sessizlik oluştu. Ben nefesimi tuttuğumu farkettim. Müdür konuşmasını sürdürdü: "Hiç merak etmeyin. Şimdi pastanın devamı gelecek. Ancak bu kez eşit dağıtılacak ve herkes pasta yiyecek". O anda salonun kapıları açıldı, pastalar göründü. Çocuklar neşeyle bağırıştılar. Pastalar yendikten sonra, salondaki bazı çocuklara söz verildi. Çocuklar pasta alamadıklarında ne hissettiklerini, ne yaşadıklarını anlattılar. UNESCO ile ilgili, görüntüye dayalı kısa bazı bilgiler verildikten sonra kutlama bitmişti. Uzun, sıkıcı konuşmalar yerine, tüm bedenlerinde hissettikleri bir yaşantı geçirmişti çocuklar. Hem öyle bir yaşantıydı ki bu, belki de tüm yaşamları boyunca unutamayacaklardı. Öğrendiğime göre kutlamayı organize eden, okuldaki drama öğretmeniydi. O günden başlayarak drama yolu ile eğitim konusundaki çalışmalara katılmaya başladım. Eğitimde drama uygulamaları ile ilgili olarak İskandinav ülkelerinde düzenlenen çeşitli seminer, kurs ve atölye çalışmalarına katılmam, konuya olan ilgimi arttırdı. Söz konusu öğretmenle birlikte, Norveçli ve Türk çocuklarını kaynaştırmak için okulda bazı drama etkinlikleri düzenledik. Daha sonra, farklı bir kültürde, tam olarak hakim olamadıkları yabancı bir dilde eğitim almanın, kendilerinde yarattığı gerginliği azaltabilmeleri ve kendilerini özgürce, tüm bedenleriyle ifade edebilmeleri için, anadili Türkçe olan çocuklarla, çeşitli okullarda drama etkinlikleri uygulamayı sürdürdüm. Sistematik olmayan gözlemlerim, bu çalışmaların çocuklar üzerinde, sosyal, duygusal ve akademik yönlerden olumlu olduğunu gösterir nitelikteydi.

Daha sonra Türkiye'ye dönüp, Marmara Üniversitesinde, "Eğitici Drama" konusunda ders vermeye başladığımda, Oslo ve civarındaki okullarda uyguladığım ve çocukların istekle katıldıklarını gözlemlediğim eğitici drama etkinliklerini, okulöncesi öğretmen adaylarına uygulamalı olarak aktarmaya çalıştım. Öğretmen adaylarının öğretmenlik stajları sırasında yap-

tıkları drama uygulamaları ve mezun olan öğretmenlerin çalıştıkları okullarda sürdürdükleri uygulamalar, söz konusu drama etkinliklerinin büyük bir çoğunluğunun çocuklar tarafından ilgiyle ve heyecanla karşılandığını, uygulamanın genellikle güç olmadığını gösterdi. Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığınca, okulöncesi öğretmenlerinin hizmetiçi eğitimleri için, tüm Türkiye ölçüsünde farklı yörelerde düzenlenen, 6 ayrı yaz seminerinde, drama etkinliklerini aktarmaya çalıştığım öğretmenlerden gelen tepkilerin de çok olumlu olması, elinizdeki kitabı yazmam konusunda beni güdüledi.

Bir toplumun kendini sürdürebilmesi için gereken üyeleri yetiştirmesi ve bireyin yaşamını sürdürebilmesi için organize edilen eğitim etkinlikleri sırasında, hala daha çok başvurulan, öğretmenin anlattıkları yolu ile sosyal ve fiziksel çevreyi tanımalarının, çocuklarımızı ve yetişkin çağına gelmiş insanlarımızı ne oranda etkileyebildiği, yalnızca trafik kazalarına dikkatimizi yönelttiğimizde bile görülebilmektedir. Burada ileri sürülen görüş, anlatmaya dayalı tekniklerin eğitimde hiç etkili olmadıkları değil kuşkusuz. Ancak özellikle okulöncesi dönemde ve temel eğitim sırasında, eğitim sistemimizin üniversite seçme sınavına aday yetiştirme işlevinden dolayı, mümkün olduğu kadar çok kuramsal bilgiyi çocuklara ve gençlere "yüklemenin" en etkili yolunun, öğretmenin anlatmasına dayandığına olan inanış halen devam etmekte ve uygulama da o yönde sürmektedir. Fiziksel çevreyle ilgili gerçeklerin öğrenilmesinde anlatma yönteminin yanı sıra, daha gelişmiş laboratuvarlar, çevre gezileri, proje gruplarının kullanılması önerilebilir. Oysa, sosyal çevreyle ve sosyal yaşamla ilgili bilgilerin edinilmesinde, grup içinde yaşayarak öğrenmeye daha çok yer verilmesi gerekir. Ailenin, yakın akrabaların, komşuların, mahalle arkadaşlarının, sosyalleşme sürecindeki katkılarının eskiye oranla azalması ile birlikte, okullardaki eğitimin, çocuğun sosyal yönlerini de geliştirmesi gerektiği açık olduğuna göre, söz konusu "sosyal yönlerin", yalnızca öğretmenin anlatması ile öğrenilemeyeceği ortadadır. Bu nedenle, J. . Rousseau ile başlayıp, John Dewey, Johann Heinrich Pestalozzi ve Friedrich Froebel ile devam eden, Montessori ile önce Avrupa'dan, Amerika'ya yayılan, daha sonra da dünya daki başka ülkelerde etkisini sürdüren, çocuğun içsel potansiyelinin önemini ve bu potansiyelin özgür ve sevgi dolu çevresel koşullarda aktif yaşantıları sayesinde gelişebileceğini vurgulayan görüş, eğitimde drama tekniğinin temelindeki anlayışlardan biri olarak kabul edilebilir.

Aslında, doğrudan doğruya eğitici drama kuramcılarından sayılamayacak olan Montessori'nin, bu bölümün başlangıcındaki sözü, dramanın temel ilkelerinden olan, "çevreyle ilgili doğrudan yaşantılar geçirmek" dü-

şüncesinin önemli örneklerinden olması nedeniyle hatırlanmaya değer bulunmuştur. Bu görüşü vurgulayan daha çağdaş eğitimciler de (Hohmann ve Weikart, 1995), çocuğun, doğrudan doğruya kendi yaşadığı yaşantılar ile ilgili olarak çalışmasının ve düşünmesinin anlamlı olduğunu, başkalarının yaşadığı ya da anlattıklarının değil, kendi yaşantılarının anlamlı bilgi sağlayabileceğini belirtmişlerdir. Anlamlı olan bilgi ise, davranışa yansır ve daha kalıcıdır. Çocuklarla drama kuramcılarından Peter Slade (1995) ise drama uygulamalarının bir diğer yönü olan, kendi hareketleri yolu ile yaşantı geçirmenin yanı sıra, konuşarak iletişimde bulunmanın (burada asıl önemli olan, öğretmenin konuşmasından çok, çocuğun aktif olarak konuşması ve öğrenme sürecine aktif olarak katılmasıdır) önemini vurgulamıştır. Kendi hareketleri yolu ile algıladıkları konusunda konuşarak iletişimde bulunan çocuk, öğrenme ortamında bir "seyirci" değil, "aktif bir katılımcıdır" ve öğrenme bakımından avantajlı bir konumdadır.

Hem hareketler yolu ile çevrede yaşantılar geçirilmesine, hem de konuşarak kendini ifade etmek için olanak sağlayan grup tartışmasına dayanan, doğrudan ve aktif olarak "katılmaya" yer verilen eğitici dramanın tarihçesinin, yararlarının, amaçlarının, tekniğinin ve örneklerinin ele alınıp incelendiği bu kitap, okulöncesinden, temel eğitimin 8. sınıfına kadar, çocuk ve gençlerle drama çalışmaları yapacak olan öğretmen adayları ve meslekteki öğretmenlere yol gösterici olmak amacıyla kaleme alınmıştır. Kitapta, dramanın yararları ve dramada söz konusu olan öğrenme türleri, özellikle, drama tekniğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla ele alınmıştır. Öğretmenler dışında, okulda çalışan okul psikologları da (rehber öğretmenler) bu kitaptaki drama örneklerinden yararlanabilirler. Amaç, çocukları oyalamak ya da eğlendirmek olmadığından, belirli bir okulu "ara sıra ziyaret eden" bir tiyatro eğiticisinin, buradaki örnekleri eğitim amacı ile etkili olarak kullanabilmesi için, drama yapacağı grubun öğretmeniyle yakın iş birliği yapması, gruptaki çocukların niteliklerini bilmesi, okulu düzenli ziyaret etmesi ve öğretmenlik formasyonuna sahip olması koşullarının gerekli olduğu düşüncesindeyim.

Kitaptan özellikle uygulamaya yönelik olarak yararlanmada izlenecek yol konusunda aşağıdaki öneriler, okuyucuya yol gösterebilir.

Drama örneklerinin bulunduğu bölüme "hemen" geçerek, buradaki çalışmaları uygulamaya başlamadan önce, çocuklarla dramanın tarihçesini, drama çalışmalarından beklenen yararları, diğer bir deyişle dramanın amaçlarını ve uygulama tekniğinde dikkat edilmesi gereken noktaları incelemek yararlı olacaktır. Herhangi bir eğitim tekniğinde olduğu gibi, eğitici bir teknik olarak dramanın etkili olabilmesi, doğru uygulanmasıyla yakından ilgi-

lidir. Örneğin, davranış değiştirme tekniğinde "pekiştirecin belirlenmesi" ne denli önemli ise, eğitici drama tekniğinde de "sonuca değil sürece odaklaşmak" o denli önemlidir.

Eğitici drama çalışmalarının eğitim amaçları ile ilişkili olarak kullanılabilmesi için, ilk dikkat edilmesi gereken, uygulanan etkinliğin türüdür. Her drama etkinliğinin ait olduğu "etkinlik türü", o drama etkinliğinin ilişkili olduğu genel eğitim amacını belirtmektedir. Drama etkinliğinden sonra yapılan grup tartışması sırasında sorulan sorular, tanımlanan, kategorilenen, ayırt edilen kavramlar, konular ve tartışma sonrasında, tüm grubun katıldığı, resim yapma, plastik çamurla heykel yapma, boyama, tek boyutlu-üç boyutlu nesneleri eşleme, ayırt etme, kesme-yapıştırma, yazma çalışmaları ile, çocuklara kazandırılmaya çalışılan "amaçlanan davranışların"* tanımları birbirine uygun olmalıdır. Buradan hareketle, eğitim amaçlarının yanısıra, çocuklara kazandırılacak davranışları, planlı eğitim yaklaşımına ağırlık veren bir anlayışla, önceden belirlemek isteyen bir öğretmen, amaçlara ilişkin işevuruk (operational) davranış tanımlarını, grup tartışmasında ele alıp işleyeceği kavramlar, konular ve tartışma sonrası yapacağı ek çalışmalar ile ilişkilendirerek yapmalıdır. Kitapta anlatılan drama örneklerinde "amaçlanan davranışlar" düzeyinde ayrıntılara girilmemiştir. Drama örneklerinden planlı eğitim yaklaşımı çerçevesinde yararlanmak isteyen öğretmenin, belirli bir etkinlikle çocuklara kazandırmayı planladığı amaçlanan davranışları, planlı eğitim konusundaki bilgi ve deneyimleri doğrultusunda ayrıca tanımlaması gerekecektir.

Kitabın sonraki bölümlerinde ayrıntılı olarak üzerinde durulduğu gibi, eğitici dramanın sonunda yapılan tartışma bölümünde, çocukları düşünmeye, kendilerini ifade etmeye davet etmek için bir başlangıç olarak bazı soruların önceden planlanarak sorulmasında yarar vardır. Etkinlikleri uygulayacak olan öğretmenlere model oluşturmak üzere, anlatılan her etkinliğin değil ama bazı etkinliklerin sonunda tartışmayı teşvik edecek örnek sorulara yer verilmiştir.

Bu soruların vazgeçilmez birer kalıp olarak algılanmaması, yerlerine çocukların ilgi ve eğitim gereksinimlerine, öğretmenin kazandırmak istediği, amaçlanan davranışlara uygun olan başka soruların planlanıp uygulanabilmesi gerekir.

Bu kitapta anlatılmaya çalışılan konular, uzun süreli bir deneyimin ürünleridir. Yukarıda da değinildiği gibi, önce Norveç'in Oslo kentinde, Türkiye'den bu ülkeye göç eden ailelerin çocuklarının, çok kültürlü okul ve sınıflardaki eğitimleri sırasında karşılaştıkları sosyal sorunların ele alınması amacıyla, uygulamaya başladığım bu tekniği, daha sonra, 1992 yılından bu

yana Türkiye'de, Marmara Üniversitesinde eğitici drama derslerine katılan okulöncesi öğretmen adaylarına ve çeşitli yörelerde düzenlenen hizmetiçi eğitim kurslarına katılan ve meslekte aktif olarak çalışan öğretmenlere aktarmaya çalıştım. Şimdiye dek edindiğim deneyimler, tekniğin özünü oluşturan etkinliklerin, öğretmenler ve çocuklar tarafından istek ve heyecanla karşılandığını gösteriyor. Umarım bu satırları okuyan okuyucuda da aynı duyguları uyandırırlar.

Çocuklara, yaşayarak ve katılımcı eğitimle her türlü bilgi kazandırılamayabilir. Ancak, eğitim, günümüzde olduğundan çok daha yüksek oranda yaşantılara ve katılımcı yaklaşıma dayandırılabilir. Böylece çocukların daha doğal bir yoldan, zorlanmadan ve örselenmeden eğitilmeleri mümkün olabilir.

KAYNAKLAR

Acar, F. (1990). Türkiye'de Kadınların Akademik Kariyere Katılımı. Değişen bir Toplumda Kadınların İstihdam İmkânlarının Geliştirilmesi. İş ve İşçi Bulma Kurumu, Ankara.

Ailes, R. (1996). Mesaj Sizsiniz. Çev. A. Önder. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Arnold, A. (1972). Children's Games. New York: World Publishing, Times Mirror.

Asher, S. R. (1990). Recent Advances in the Study of Peer Rejection. In S.R. Asher & J. D. Coie (Eds.), Peer Rejection in Childhood. Cambridge: Cambridge University Press.

Akkök, F. (1996). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi. Öğretmen El Kitabı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Bandura, A. (1977). Social Learning Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice - Hall.

Barker, P. (1984). Basic Child Psychiatri. 4th ed. London: Granada.

Berk, L. E. (1997). Child Development. London: Allyn and Bacon.

Bevan, W. and Steger, J. A. (1971). Free recall and abstractness of stimuli. *Science*, 172, 597-599.

Biehler, R. F. and Hudson, L.M. (1986). Developmental Psychology. An Introduction. Boston: Houghton Mifflin Company.

Bierman, K. L. (1989). Improving the Peer Relations of Rejected Children. In B. B. Lahey and E.E. Kazdin (eds.), Advances in Clinical Child Psychology, V12, New York: Plenum.

Bloom, B. S. (1979). İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme. Çev. D. A. Özçelik. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Bolton, G. M. (1979).Toward a Theory of Drama in Education. London: Longman.

Bolton, G. M. (1988). Drama as Education. An Argument for Placing Drama at the a Centre of the Curriculum. Harlow, Essex: Longman.

Borke, A. (1971). Interpersonal perception of young children. Developmental Psychology. 5, 263-269.

Bower, H.G. and Cohen, P.R. (1982). Emotional Influences in Memory and Thinking: Data and Theory. In M.S. Clark and S.T. Fiske (eds.), Affect and Cognition. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Brown, V. (1990). Drama as an Integral part of the early childhood curriculum. Design for arts in Education, 91, 6, 26-33.

Bruner, J. S. (1973). Beyond the Information Given. J. M. Anglin (ed.), New York: Norton.

Bruner, J. S. (1975). The Ontogenesis of Speech Acts. Journal of Child Language, 2, 1-19.

Burton, L. H. (1998). An explicit or implicit curriculum: Which is better for young children?. The article presented in OMEP's XXII World Congress, (August, 13-16), Copenhagen, Denmark.

Cairns, R. B. (1979). Social Development. The Origins and Plasticity of Interchanges. San Francisko: Freeman and Company.

Carroll, J. B. (1965). School Learning over the Long Haul. In J.D. Krumboltz (Ed.), Learning and the Educational Process Chicago: Rand McNally.

Cartledge, G. and Milburn, J.F. (1984). Teaching Social Skills to Children. New York: Pergamon Press.

Chambers, B., Howe, N., Petrakos,H. (1997). The role of Curriculum Preparation in Facilitating Children's Dramatic Play and Content Knowledge. *Canadian Journal of Research in Early Childhood Education,* 6,3,251-261.

Charlesworth, W. R. and Hartup, W.W. (1967). Positive social reinforcement in the nursery school peer group. Child Development, 38, 993-1002.

Child, D. (1977). Psychology and the Teacher. London: Rolt, Rinehart and Winston.

Clark, J. (1987). Curriculum Renewal in School Foreign Language Learning. Oxford: Oxford University Press.

Clark, M.S. and Isen, A.M. (1982). Toward Understanding the Relationships Between Feeling States and Social Behavior. In A. Hastorf and A.M. Isen (eds.), Cognitive Social Psychology. New York: Elsevier.

Conroy, M. A. (1996). Suggestions for enhancing the social behaviors of preschoolers with disabilities using developmentally appropriate practices. Dimentions of Early Childhood, 24, 1, 9-15.

Cranston, J.W. (1991). Transformations through Drama. New York: University Press of America.

Creasar, B. (1990). Rediscovering Pretend Play. Australian Early Childhood Resource Booklets, No 4.

Crystal, D. (1979). Child language, Learning and Linguistics. London: Edward Arnold.

Curtis, A. and Wignall, M. (1981) Early learning. New York: Macmillan.

Cüceloğlu, D. (1991). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (1995). Yeniden İnsan İnsana. 9. baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çilenti, K. (1975). İlköğretim Seviyesinde Fen Eğitimini Gerçekleştirmede Eğitim Teknolojisinin Yeri. TBTAK, V, Bilim Kongresi Tebliğleri.

Dewey, J. (1930). Human Nature and Conduct: An Introduction to Social Psychology. New York: Modern Library.

DİE (1995). Türkiye Nüfusu 1923-1994 Demografi Yapısı ve Gelişim. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

DİE (1998). Boşanma İstatistikleri 1996. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Donaldson, M. (1978). Children's Minds. Glasgow: William Collins Sons.

Donnerstein, E., Slaby, R.G., and Eron, L.D. (1994). The Mass Media and Youth Aggression. In L. D. Eron, J. H. Gentry, and P. Schlegel (eds.), Reason to Hope: A Psychosocial Perspective on Violence and Youth. Washington DC: American Psychological Association.

Dowling, M., Dauncey, E. (1989). Teaching 3-9 Year Olds. Theory into Practice. Sussex: Professional Library.

Dökmen, Ü. (1994). İletişim Çatışmaları ve Empati. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Duckworth, E. (1987). The Having of Wonderful Ideas. New York: Teachers College Press, Columbia University.

Ecevit, Y. (1989). The Position of Female Labour in Urban Production Processes and Forms of Differentitation. 1980'lerde Türk Toplumunda

Kadının Durumu konulu konferansa sunulan bildiri. Kassel Üniversitesi, Kassel, Federal Almanya.

Edwards, C.P. and Springate, K. W. (1993). Inviting children into project work. Dimentions of Early Childhood, 22, 1, 9-12.

Edwards, C. P. and Springate, K. W. (1995). The lion comes out of the stone: Helping young children achieve their creative potential. Dimentions of Early Childhood, 23, 4, 24-29.

Erden, M. ve Akman, Y. (1995). Eğitim Psikolojisi: Gelişim Öğrenme Öğretme. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Erel, S.S. (1990). Türk Ailesinin durumu. I. Aile Şurası Bildirileri. Ankara: Reyhan Basım Yayın.

Erikson, E.H. (1963). Childhood and Society (2nd ed.). New York: Norton.

Erwin, P. (1993). Friendship and Peer Relations in Children. Sussex: John Wiley and Sons.

Fein, G. G. (1981). Pretend Play: New Perspectives. In E. M. Hetherington and R. D. Parke (eds.), Contemporary Readings in Child Psychology. New York: McGraw- Hill.

Fein, G. G. and Apfel, N. (1979). Some Preliminary Observations on Knowing and Pretending. In N. Smith and M. B. Franklin (eds.), Symbolic Functioning in Childhood. Hillsdale, N.J. : Erlbaum.

Fescbach, N. D. (1978). Studies of empathic behavior in children. In. B.A. Mahar (ed.), Progress in Experimental Personality Research, V8. New York: Academic Press.

Fidan, N. (1994). Okulda Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Alkım Yayınevi.

Flawell, J. H. (1977). Cognitive Development. New Jersey: Prentice Hall Inc.

Fredriksen, G. (1986). Tilpasset opplaering-intensjon og virkelighet. *Spesialpedagogiske Forskningsbidrag (Norwegian Special Pedagogical Research)*,10,31-49.

Freericks, M. and Segal, J. (1979). Creative Puppets in the Classroom. Rowayton, Cann.: New Plays Inc.

Gage, N. L. and Berliner, D.C. (1982). Educational Psychology. Chicago: Rand McNally.

Gardner, H. (1993). Multiple Intelligences. The Theory into Practice. New York: Basic Books.

Garmezy, N. (1993). Children in poverty. Resilience despite risk. Psychiatri, 56,127-136.

Ginsburg H. and Opper, S. (1969). Piaget's Theory of Intellectual Development. E.C, New Jersey: Prentice -Hall.

Glass, A. L., Holyoak, K. J. , Santa, J. L. (1979). Cognition. California: Addison-Wesley Publishing Company.

Glasser, W. (1975). Reality Therapy. A New Approach to Psychiatry. New York: Perennial Library.

Glasser, W. (1986). Control Theory in the Classroom. New York: Perennial Library.

Goleman, D. (1998). Duygusal Zekâ. Çev. B.S. Yüksel. İstanbul: Varlık Yayınları.

Golomb, C. and Cornelius, C. B. (1977). Symbolic Play and It's cognitive Significance. *Developmental Psychology*, 13, 246-252.,

Golomb, C. and Galosso, L. (1995). Make-belive and reality: Exploration of the imaginary realm. Developmental Psychology, 31,5, 800-810.

Gordon, T. (1993). Etkili Öğretmenlik Eğitimi. Çev. E. Aksay, B. Özkan. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Gowen, J. W. (1995). Research in review. The early development of symbolic play. Young Children, 50, 3, 75-84.

Gönen, M. ve Dalkılıç, N. U. (1998). Çocuk Eğitiminde Drama. Yöntem ve Uygulamalar. İstanbul: Epsilon Yayıncılık

Gray, J. A. (1982). The Neuropsychology of Anxiety: an Enquiry into the Functions of the Septal-hippocempal System. Oxford: Oxford University Press.

Gutrie, E.R. (1952). The Psyshology of Learning. (Rev. ed.) New York: Harper and Brothers.

Haavind, H. (1985). Behöver Kjersti som er saa Flink a Laere Noe? I G. Nilsen (red), Klinisk Barnepsykologi. Oslo: Universitetsforlaget

Hardison, L. E. (1995). Young children: Communication and learning, Volta Review, 97, 5, 85-94.

Harlow, H.F. (1963). The Development of Affectional Patterns in Infant Monkeys. In B.M. Foss (ed), Determinants of Infant Behavior. Volume 1. London: Methuen.

Harris, P. L. and Kavanaugh, R. D. (1993). Young children's understanding of pretense. Monograph of Society for Research in Child Development, 58,1, 1-92.

Harrison, M. (1976). For the Fun of it: Selected Cooperative Games for Children and Adults. Philadelphia: Nonviolence and Children. Friends Peace Committee.

Harter, S. (1986). Processes Underlying the Construction, Maintenance, and Enhancement of the Self –concept in Children. In J. Suls and A.G. Greenwald (eds.), Psychological Perspectives on the Self, V 3. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Harter, S. and Pike, R. (1984). The pictorial scale of perceived competence and social acceptance for young children. Child Development, 55, 1969 -1982.

Hartmann, E. og Hartmann, T. (1985). Urolige Tore. I G. Nilsen (red.), Klinisk Barnepsykologi. Oslo: Universitetsforlaget.

Heinig, R. (1981). Ceative Drama for the Classroom Teacher. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall..

Hewet, F. (1968). The Emotionally Disturbed Child in the Classroom. Boston: Allyn and Bacon.

Hohmann, M. and Weikart, D.P. (1995). Educating Young Children. Ypsilanti, Michighan: High/Scope Press.

Hundeide, K. (1989). Barns Livsverden. En Fortolkende Tilnaerming i Studiet av Barn. Oslo: Cappelens Forlag.

Hunt, T. and Renfro, N. (1982). Puppetry in Early Childhood Education. Austin, Tex: Nancy Renfro Studios.

Janzon, U. B. , Sjöberg, C. (1984). Pedagogisk Drama. Oslo: Aschenhoug.

Johnson, D. W. and Johnson, F. P. (1987). Joining Together. Group Theory and Group Skills. Englewood Cliffs, N.J. Prentice Hall.

Karnowski, L. (1986). How young writers communicate. Educational Lidership, 44, 3, 58-60.

Keysell, P. (1975). Motives for Mime. London: Evans.

Klatzky, R. L. (1980). Human Memory. Structers and Processes. (2nd ed.) New York: Freeman.

Kolesnik, W. B. (1975). Humanism and / or Behaviorism in Education. Boston: Alynn and Bacon Inc.

Kromberg; M. V. (1987). Konfliktlösing Uten Bruk av Vold. Stavanger: Kvekerforlaget.

Last, E. (1990). Classroom Drama and Theatre: A Guide to Curriculum Planning. Madison: Wisconsin State Dept of Public Instruction.

Lazanov, G. (1979). Suggestology and the Outlines of Suggestopedia. New York: Gordon and Breach.

Lazarowitz, R. H. and Miller N. (1995). Interaction in Cooperative Groups. New York: University of Cambridge Press.

Leavers, F. (1993). Deep level learning. An exemplary application on the area of physcgological knowledge. Eurepean Early Childhood Education Research Journal,1,1,53-68.

Leavers, F. (1994). The Leuven Involvement Scale for Young Children LIS-YC. Manuel and Video Tape, Experiencial Education Series No.1. Leuven: Belgium: Centre for Experiential Education.

Lillard, P. P. (1973). Montessori: A Modern Approach. New York: Schocken Books.

Lovaas,I. (1981). Teaching Developmentally Disabled Children. Tunbridge Wells, Kent: Costello Educational.

Maslow, A. H. (1968). Toward a Psychology of Being. Litton: Educational Publishing.

McCaslin, N. (1984).Creative Drama in the Primary Grades. London: Longman.

Mead, M. (1934). Mind Self and Society. Chicago: University of Chicago Press.

Mellou, E. (1996). "Dramatic play" is the appropriate name. *Early Child Development and Care*, v118, 103-112.

Millar, S. (1980). The Psychology of Play. Middlesex : Penguin Books.

Modgil, C. and Modgil, S. (1984). The Development of Thinking and Reasoning. In D. Fontana (ed.), The Education of the Young Child (2nd ed.). New York: Basil Blackwell

Montessori, M. (1963). The Secret of Childhood. Calcutta: Orient Longmans ltd.

Montessori, M. (1963). Education for a New World. Wheaton,Ill.: Theosophical Press.

Montessori, M. (1964).The Montessori Method. New York: Schocken Books.

Montessori, M. (1965). Spontaneous Activity in Education. New York: Schoken Books.

Moreno, J. L. (1934).”Who Shall Survive”.Washington D.C.: Nervous and Mental Diseases Publishing Co., Reprint. New York: Beacon House,1953.

Moreno, J.L. (1960). The Sociometry Reader. New York: Free Press.

Morgan, N. and Saxton, J. (1987).Teaching Drama. A Mind of Many Wonders. Portsmouth: Heinemann.

Morris,T. (1998). Gerçek Başarı. Mükemmellik Üzerine Yeni bir Felsefe. Çev. A.Önder. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Mortimer, J. (1995). Televizyondaki şiddet ve çocuklar. Çev. A. Çevik. Yaşadıkça Eğitim. M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları,40,14-17.

Mussen, P.H., Conger, J.J., Kagan, J. and Huston, A.C. (1984). Child Development and Personality (6th ed.). New York: Harper and Row Publishers.

Nevis, E., Nevis, S. and Danzig, E. (1970). Blocks to Creativity: Guide to Program. Cleveland,O.: Danzig-Nevis International, Inc.

Nissen, P. (1983). Involveringspedagogikk. Oslo: Gyldendal Forlag. Oaklander, V. (1978). Windows to Our Children. Moab, Utah: Real People Press.

Onur, B. (1994). Toplumsal Tarihte Çocuk. İstanbul: Tarih vakfı Yurt Yayınları.

Orlick, T. (1978). The Cooperative Sports and Games Book: Challenge Without Competition. New York: Pantheon Books.

Oğuzkan, Ş. (1986). Anaokullarında Yaratıcı Dramatizasyon. Ankara: YA-PA Yayınları.

Ömeroğlu, E. (1992). Anaokuluna Giden 5-6 Yaşındaki Çocukların Sözel Yaratıcılıklarının Gelişimine Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisi. Gazi Üniversitesi, yayınlanmamış Doktora Tezi.

Önder, A. (2003)Ailede iletişim: Konuşarak Dinleyerek Anlaşalım. İstanbul: MorPa.

Önder, A. (2004) Okulöncesi Çocukları için Eğitici Drama Uygulamaları İstanbul: Morpa Kültür Yay.

Önder, A. (2006) İlköğretimde Drama. İstanbul: Morpa Yay.

Önder, A. (2008) Zihinsel Engellilerle Eğitici Drama. İstanbul: MorPa.

Önder, A. (2004) Okul Çağı Çocuğuyla İletişim: İstanbul Morpa Yay.

Önder, A. (1997). Küçük Çocuklar İçin Kendilik Algısı Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması ve Okulöncesi Çocuklarında Kendilik Algısının Yaş Cinsiyet Premature Doğma ve Okula Devam Etme Süresine İlişkin Olarak İncelenmesi. Marmara Üniversitesi, yayınlanmamış doktora tezi.

Önder, A. (1998) Okulöncesi Dönemde Televizyon ve Çocuk. N.D. Satı (Ed.) 0-6 Yaş Anne Baba ve Çocuk Rehberi İstanbul Beyaz Gemi Yayınları

Önder, A. and Kamaraj, I. (1998). Social emotional effects of pedagogical drama in Turkish pre-school children. OMEP's 22nd World Congress, 13-16 September, Copenhagen, Denmark. Abstracts, 140.

Özil, Ş.(1993). Eğitimde Öğrenci Boyutu. Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim. İstanbul: Cem Yayınevi.

Öztürk, F. (1996). Müzik Eğitiminde Drama Kullanımının Okulöncesi Dönemdeki Çocuklar (5-6 yaş) Üzerindeki Etkisi. Ankara Üniversitesi, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Özdemir, E. (1985). Uygulamalı Dramatizasyon. Ankara: MEB, Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Yayınları.

Pascal, C. and Bertram, T. (1998). Effective Early Learning. London: Hodder & Stoughton Educational.

Piaget, J. (1952). The Origins of Intelligence in Children. New York: International Universities Press.

Piaget, J. (1962) . Play, Dreams and Imitation in Childhood. New York: Norton.

Piaget, J. (1963). The Psychology of Intelligence. Totowa.N.J.: Little field, Adams.

Piaget, J. (1972). The Child and Reality. London: Muller.

Piaget, J. and Inhelder, B. (1969). The Psychology of the Child. New York: Basic Books.

Piaget, J. and Inhelder, B. (1971). Mental Imagery in the Child. London: Ruotledge and Kegan Paul.

Putallaz, M., Costanzo, P. R. and Smith, R. B. (1991). Maternal recollections of childhood peer relationships: Implications for their children's social competence. Journal of Social and Personal Relationships, 8, 403-422.

Quay, H. C. , Werry, J. S. (1979). Psychopathological Disorders of Childhood. New York: Jonh Wiley & Sons.

Richmond, P. G. (1977). An Introduction to Piaget. London: Routledge and Kegan Paul.

Rosenberg, S. H. (1987). Creative Drama and Imagination: Transforming Ideas into Action. New York: Holt, Rinehart and Winston,

Rozman, D. and Boulder, C. (1975). Meditating with Children. CA: University of Trees Press.

Rowan, B. (1982). Learning Through Movement Activities for the Preschool and Elemantary Grades. New York: Teachers' College Press.

Rubin, H.J. (1983). Applied Social Research. Columbus, Ohio: C.E. Merrill Publishing Company.

Rubin, K. H. and Mills, R. (1988).The many faces of social isolation in childhood. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56, 916-924.

Rubin, Z. (1980). Children's Friendships. The Developing Child. Somerset: Fontana Paperbacks.

San, İ. (1984). Drama ve Öğretim Bilgisi. Ankara: Çağdaş Drama Derneği Yayınları.

San, İ. (1990). Ankara'da Yaratıcı Drama. Ankara: Alman Kültür Merkezi Yayınları.

San, İ.; Coşkun,H.; Adıgüzel, Ö.; Deriş, Ş. (1994). Drama ve Öğretim Bilgisi. Ankara: Çağdaş Drama Derneği Yayını, Öz Özen Matbaacılık.

Schmuck, R. A. and Schmuck P.A. (1974). A Humanistic Psychology of Education. Palo Alto, California: National Press Books.

Schmuck, R. A. and Schmuck P.A. (1983). Group Processes in the Classroom. Iowa: Wm.C.Brown Company Publishers.

Schunk, D. H. (1991). Learning Theories. An Educational Perspective. New York: Macmillan Publishing Company.

Siks, G.B. (1983). Drama With Children. New York: Harper and Row Publishers.

Skinner, B. F. (1971). Science and Human Behavior. New York: MacMillan.

Slaby, R. G., Roedell,W.C., Arezzo, D. and Hendrix, K. (1995). Early Violence Prevention. Washington DC: National Association for the Education of Young Children.

Slade, P. (1954). Child Drama. London: University of London.

Slade, P. (1976). An Introduction to Child Drama. London and Toronto: Hodder and Stoughton.

Slade, P. (1995).Child Play. It's Importance for Human Development. London: Jessica Kingsley Publishers.

Smilansky, S. and Shafatya, L. (1990). Facilitating Play. Gaithersburg, MD: Psychococial and Educational Publications.

Spolin, V. (1963). Improvisation for the Theatre. Evanston: Northwestern University.

Stice, C. F. and Alvarez, M. C. (1987). Hierarchical concept mapping in the early grades. Childhood Education, 64, 2, 86-96.

Stipek, D. J. Feiler, R., Daniels, D. and Milburn, S. (1995). Effeets of Different İnstruetional approaches on young children's achievement, 66, 209-223

Sylvander, I. (1974). Psykoterapi Med Barn . Stavanger: Cappelen Forlag.

Torrance, P.E. (1965). Rewarding Creative Behavior. New York: Prentice Hall.

Trudgill, P. (1975). Accent, Dialect and the School. Middlesex: Penguen.

Üstündağ, T. (1988). Dramatizasyon Ağırlıklı Yöntemin Etkililiği. Hacettepe Üniversitesi, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Vygotsky. L. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harward University Press.

Vygotsky. L. (1986). Thought and Language. Cambridge, MA: MIT Press.

Wagner, B. J. (1976). Dorothy Heathcote: Drama as a Learning Medium. Washington, D.C.: NEA Press.

Ward, W. (1952). Stories to Dramatize, Anchorage, Ky.: Anchorage.

Ward, W. (1957). Playmaking with Children. New York: Appleton-Century Crofts,

Warger, C. L. and Kleman, D. (1986). Developing positive self-concept in institutionalized children. Child Welfare, LXV, 2, 165-176.

Way, B. (1967). Development Through Drama. London: Longman.

Wessels, C. (1987). Drama. Oxford: Oxford University Press.

Williamson, P. A. and Silvern, S. B. (1986). Eliciting creative dramatic play: classroom procedures. Childhood Education, 63, 1, 2-5.

Winn, M. and Porcher, M. A. (1981). The Playgroup Book. Glasgow: William Collins.

Yardley, A. (1984). Understanding and Encouraging Children's Play. In D. Fontana (ed.), The Education of The Young Child. New York: Basil Blackwell.

Yavuzer, H. (1994). Çocuk ve Suç. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, A. (1979). Çocuk Oyunu ve Yaratıcılık. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Zajonc, R.B. (1965). Social facilitation. Science. 269-274.

Zajonc, R. B. and Markus, G.B. (1975). Birth order and intellectual development. Psychological Review, 82, 74-88.

Zinker, J. (1978). Creative Process in Gestalt Therapy. New York: Vintage Books.

YAŞLILIK SOSYOLOJİSİ

Editör

Yrd. Doç. Dr. Harun Ceylan

Yazarlar

Prof. Dr. Aylin Görgün-Baran
Prof. Dr. Gönül İçli
Prof. Dr. İsmail Tufan
Prof. Dr. Sibel Kalaycıoğlu
Prof. Dr. Şengül Hablemitoğlu
Prof. Dr. Velittin Kalınkara
Prof. Dr. Yeşim Gökçe Kutsal
Doç. Dr. Ayşe Canatan
Doç. Dr. Fatma Arpacı
Yrd. Doç. Dr. Harun Ceylan

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1657
Beşeri Bilimler/Sosyoloji: 103
ISBN: 978-605-320-564-7
© 1. Basım, Aralık 2016

YAŞLILIK SOSYOLOJİSİ
Editör: Yrd. Doç. Dr. Harun Ceylan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ceylan, Harun.
Yaşlılık Sosyolojisi / *Harun Ceylan*
1. Basım, X + 178 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-320-564-7
1. Yaşlılık 2. Yaşlanma 3. Nüfus 4. Demografik Yaşlanma 5. Toplumsal Yaşlanma 6. Yaşlılık Sosyolojisi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **vii**

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YAŞLILIK **1**
Giriş 1
Geçmişte Yaşlılık 3
Tarihsel Süreçte Yaşlının Aile ve Toplum İçindeki Yeri 3
Günümüzde Yaşlılık 8
Çağdaş Toplumlarda Yaşlının Ailedeki ve Toplumdaki Yeri 8
Yaşlının Türk Ailesinde ve Toplumunda Yeri 13
Sonuç 17
Kaynakça 18

NÜFUS YAŞLANMASI VE TOPLUMSAL BOYUTLARI **21**
Giriş 21
Nüfus Yaşlanması 23
Nüfus Yaşlanması Sorun mu? 26
Toplumsal Değişim 27
Nüfus Yaşlanmasının Toplumsal Etkileri 28
Sonuç 37
Kaynakça 38

SOSYAL STATÜ VE ROL BAĞLAMINDA YAŞLILIK **41**
Giriş 41
Sosyal Statü ve Sosyal Rol Anlamları 42
Yaşlılıkta Yitirilen ve Kazanılan Sosyal Roller 46

Ebeveyn Rolü 47
Büyükanne/Büyükbaba Rolü 48
Kayınvalide/Kayınpeder Rolü 49
Eşlik/Dulluk Rolü 50
Emeklilik/Çalışan Rolü 51
Arkadaşlık/Komşuluk Rolü 53
İhtiyarlık/İleri Yaşlılık Rolü 54
Gönüllü Faaliyetlere Katılım Rolü 55
Yurttaşlık Rolü 56
Sonuç 57
Kaynakça 58

SAĞLIK VE YAŞLILIK 61
Giriş 61
Uluslararası ve Ulusal Öneriler 61
Yaşlılığın Sağlık Boyutu 63
Yaşlılıkta Koruyucu Hekimliğin Temel İlkeleri 63
Yaşlı Hastaya Yaklaşım 64
Yaşlı Hastanın Değerlendirilmesi 64
Geriatrik Sendromlar 65
Yaşlılarda Komorbidite 69
Yaşlılarda Komorbiditenin Düzeltilmesi 69
Kronik Hastalıklar ve Yaşam Kalitesi 70
Geriatrik Rehabilitasyon 70
Yaşlılarda İlaç Kullanımı 71
Yaşlılarda İlaç Farmakolojisini Etkileyebilecek Fizyolojik Değişiklikler .. 72
Reçeteleme Aşamasında Bilinmesi Gerekenler 72
Reçeteleme Aşamasında Hekimlerce Yanıtlanması Gereken Sorular 73
İleri Yaşlarda Tedaviye Uyum Sağlama ve Tedaviyi Sürdürme 73
Kanıta Dayalı Tıp 74
Yaşlılar Üzerindeki Araştırmalar 74
Bilgilendirilmiş Onam 75

Sonuç 75
Kaynakça 75

YAŞLILIKTA SOSYAL İZOLASYON VE YALNIZLIK 77
Giriş 77
Yalnızlık ve Sosyal İzolasyonun Tanımı 79
Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık Arasındaki İlişki.... 81
Sosyal Sermaye Kuramı ve Önemi.... 89
Türkiye'de Yaşlılarda Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık Çalışmaları.... 91
Yaşlılıkta İzolasyon Ve Yalnızlığı Gidermenin Yolları 93
Sonuç 94
Kaynakça 96

YAŞLANAN TOPLUMUN RİSKLERİ, PROBLEMLERİ, İHTİYAÇLARI..... 99
Giriş 99
Sosyolojik Perspektiften Risk Kavramı.... 100
Yaşlanma ve Yaşlılıkla Bağlantılı Kararlar, Güvensizlikler ve Olasılıklar 102
Yaşlanan Toplumun ve Bireyin Risklerine Örnekler 103
Sağlık Riskleri.... 103
Bakıma Muhtaçlık Riski 108
Düşüncelerin Yarattığı Riskler 110
Yaşlanma ve Yaşlılık Riskleri ve Gerontolojinin Görevleri.... 111
Sonuç 113
Kaynakça 113

YAŞLANMANIN "KADINLAŞMASI" 119
Giriş 119
Kadınlar ve Yaşlanma 123
Kadınların Yaşlanması ve İhtiyaçlar Hiyerarşisi.... 126
Kadınların Yaşlanması ve Yaşlılık Algısı 129
Kadınların Yaşlanması ve Yaşam Koşulları.... 132
Sonuç 135
Kaynakça 137

YAŞLILIKTA SOSYAL İLİŞKİLER VE KUŞAKLAR ARASI ETKİLEŞİM 139
Giriş 139
Sosyal İlişkiler 140
Sosyal İlişkiler Sistemi 142
Aile İlişkileri 144
Eşler Arasında İlişkiler 146
Yetişkin Çocuklarla ve Torunlarla İlişkiler 147
Kardeşlerle İlişkiler 148
Arkadaşlarla İlişkiler 149
Komşularla İlişkiler 151
Kuşaklar Arası İlişkiler 152
Kuşaklar Arası Çatışma 152
Kuşaklar Arası Dayanışma 153
Sonuç 154
Kaynakça 154

YAŞLILIKLA BAŞ ETME VE DİRENÇLİLİK STRATEJİLERİ 157
Giriş 157
Kavramsal Çerçeve 157
Yaşlılık Söylemi 159
Yaşlılıkla Baş Etme Stratejileri 161
Sonuç 164
Kaynakça 165

TOPLUMSAL YAŞLANMA VE YAŞLILIK SOSYOLOJİSİ 169
Giriş 169
Kavramsal Çerçeve 169
Sonuç 176
Kaynakça 176

ÖN SÖZ

Sosyolojinin en yeni alanlarından birisi olarak yaşlılık olgusunu, demografik dönüşüm ve toplumsal değişme bağlamında sosyal yönleriyle ele alan Yaşlılık Sosyolojisi yaşlılık, yaşlanma ve toplumsal/demografik yaşlanma kavramlarının sosyolojik boyutlarıyla anlaşılmasına katkıda bulunmanın yanında, yaşlılığın sosyal bir sorun olarak ortaya çıkmasına veya algılanmasına neden olan sosyokültürel, demografik ve ekonomik değişkenlerin neler olduğunu da anlamaya çalışmaktadır.

Bu anlamda kitapta, yaşlılık olgusu demografik, sosyoekonomik, teknolojik ve kültürel değişimler bağlamında sosyolojik bir bakışla ele alınmış ve yaşlılığın tarihsel süreçte taşıdığı anlam, nüfusun yaşlanmasıyla birlikte ortaya çıkan sorunlar, toplumsal rol ve statülerde meydana gelen değişim, yaşlılıkta sağlık sorunları, toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel değişme, modernleşme gibi konular yaşlılık ekseninde sosyolojik boyutlarıyla ele alınmıştır.

Bu bağlamda kitabın "Geçmişten Günümüze Yaşlılık" isimli ilk bölümünde Doç. Dr. Fatma Arpacı; yaşlılık kavramının tarihsel süreçte farklı toplumlar açısından taşıdığı anlamı sosyolojik bir perspektifle sunarak Antik Çağ'dan günümüze yaşlılık kavramına yüklenen anlamda meydana gelen dönüşümü ve geçmişten günümüze yaşlının ailedeki ve toplumdaki yerinin ne olduğu sorusuna cevap aramıştır.

"Nüfus Yaşlanması ve Toplumsal Boyutları" başlığını taşıyan ikinci bölümde Prof. Dr. Velittin Kalınkara; nüfus yaşlanması kavramına açıklık getirerek, nüfus yaşlanmasının bir sorun olup olmadığını tartışmış ve toplumsal değişme bağlamında nüfus yaşlanmasının toplumsal etkileri üzerinde durmuştur.

"Sosyal Statü ve Rol Bağlamında Yaşlılık" başlığını taşıyan üçüncü bölümde ise Prof. Dr. Gönül İçli, sosyal statü ve sosyal rol kavramlarını yaşlılıkta elde edilen ve yitirilen ebeveyn rolü, kayınvalide/kayınpeder rolü, eşlik/dulluk rolü, emeklilik/çalışan rolü, arkadaşlık/komşuluk rolü, ihtiyarlık/ileri yaşlılık rolü, gönüllü faaliyetlere katılım rolü, yurttaşlık rolü gibi roller ve statüler çerçevesinde incelemiştir.

Bir diğer bölüm olan dördüncü bölümde ise Prof. Dr. Yeşim Gökçe Kutsal, "Sağlık ve Yaşlılık" başlığı altında yaşlılığı sağlık boyutuyla ele almış; yaşlı hastaya yaklaşım, yaşlılarda ilaç kullanımı, yaşlılık dönemi hastalıkları, geriatrik rehabilitasyon gibi konularda yaşlı hastalara yönelik sosyolojik yaklaşımda dikkate alınması gereken temel verileri sunmuştur.

"Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık" isimli beşinci bölümde Prof. Dr. Aylin Görgün Baran, sosyal izolasyon ve yalnızlık kavramlarına açıklık getirdikten sonra yaşlılık döneminde sosyal izolasyon ve yalnızlık arasında nasıl bir ilişki bulunduğu sorusunu sosyal çevreyle kurulan iletişim ve etkileşim üzerinden derinlemesine analiz etmektedir. Aynı şekilde çalışmada aile ve akrabalık ilişkileri odaklı bir kuram olan sosyal sermaye kuramı da sosyal izolasyon ve yalnızlık ilişkisi bağlamında ele alınmıştır. Yine Türkiye'de yaşlılarda sosyal izolasyon ve yalnızlık konusunda yapılan çalışmalara yer verilerek, yaşlılıkta sosyal izolasyon ve yalnızlık sorunun giderilmesi noktasında yapılabilecek çalışmalara dair sosyolojik bir bakış geliştirilmiştir.

"Yaşlanan Toplumun Riskleri, Problemleri ve İhtiyaçları" başlığını taşıyan bölümde Prof. Dr. İsmail Tufan, risk kavramının sosyolojik anlamlarından hareketle toplumsal yaşlanma ve bireysel yaşlılık ile bağlantılı riskler üzerine Sosyal Gerontolojinin bakış açısından sosyolojik değerlendirmeler yapmaktadır. Yaşlılıkta sağlık, bakıma muhtaçlık ve zihniyete dayalı riskler ve bu risklere karşı alınabilecek önlemlere dair öneriler sunmaktadır.

"Yaşlanmanın 'Kadınlaşması'" bölümünde Prof. Dr. Şengül Hablemitoğlu, toplumsal yaşlanma üzerinden kadın ve yaşlanma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Kadınların yaşlanması ve yaşlılık algısından hareketle toplumda yaşlı kadınlarla ilgili doğrular (gerçekler) ve yanlışlar (mitler) algılar, toplumsal cinsiyet rolleri de dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Prof. Dr. Hablemitoğlu ayrıca kadınların yaşlanması ve yaşam koşulları arasındaki ilişkiyi toplumsal yaşlanma bağlamında kadınlardan beklenenler (doğurmak) ve kadınlara sunulanlar (doğum izni gibi) arasındaki açmazlara da yer vererek "Türkiye genç bir nüfusa sahip efsanesi"nin özellikle sosyal politikalar bağlamında önemli yanılsamaları da beraberinde getirdiğini belirtmektedir.

Kitabın "Yaşlılıkta Sosyal İlişkiler ve Kuşaklar Arası Etkileşim" başlıklı sekizinci bölümünde Doç. Dr. Ayşe Canatan, sanayileşme süreciyle birlikte yaşanan toplumsal ve demografik değişmenin sosyal ilişkilerde meydana getirdiği dönüşümü, aile, arkadaş, komşu ve akraba ilişkileri bağlamında ve kuşaklar arası çatışma/ kuşaklar arası dayanışma kavramlarına da açıklık getirerek ele almaktadır.

"Yaşlılıkla Başetme ve Dirençlilik Stratejileri" bölümünde Prof. Dr. Sibel Kalaycıoğlu yaşlılık ve yaşlanma kavramlarının nasıl algılandığı, yaşlılar ve yaşlı yakınlarının yaşlanmayla başetmede ne gibi stratejiler geliştirdikleri ve yaşlanmanın sorumluluğunun paylaşımında yaşanan toplumsal dönüşümü konu edinmiştir.

Kitabın "Toplumsal Yaşlanma ve Yaşlılık Sosyolojisi" adını taşıyan son bölümünde ise Harun Ceylan; yaşlılık ve toplumsal yaşlanma kavramlarına değinerek toplumsal yaşlanma ve yaşlılık sosyolojisi arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmaktadır. Yaşlılık olgusunun başlı başına bir sorun olarak algılanmamasına rağmen demografik yaşlanmanın toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren bir sorun olarak değerlendirildiğini ve bu sorunun sadece gelişmiş ülkeler için değil, giderek bütün toplumları ilgilendiren küresel bir soruna dönüşmeye başladığının altını çizmektedir. Bu anlamda gerek yaşlılık kavramına toplumsal bir boyut kazandırması gerekse yaşlılık olgusunun toplumsal yaşlanmanın gölgesinde kalmadan ele alınabilmesine olanak tanıması bakımından yaşlılık sosyolojisinin önemini belirtmektedir.

Yaşlılık olgusunu temelde toplumsal yaşlanma bağlamında sosyolojik perspektiften ele alan bu çalışmanın başta gerontologlar, sosyologlar ve sosyal çalışmacılar olmak üzere yaşlılık konusunda çalışan öğrenci ve akademisyenler için faydalı bir kaynak kitap olarak mütevazı bir katkıda bulunması ümit edilmektedir. Ayrıca yaşlılık sosyolojisi gibi yeni bir alanda yapılacak yeni çalışmalar için de bir fikir sunması çalışmanın amacına ulaşması bakımından oldukça sevindirici olacaktır.

Bu vesileyle alanda yeni bir başlangıçla önemli bir boşluğu dolduracağına inandığımız bu kitabın ortaya çıkmasında olduğu kadar şimdiye kadar yaşlılık alanında yapmış oldukları değerli çalışmalarıyla yaşlılık olgusunun akademik yönünün gelişmesine sundukları katkılardan dolayı kitabımızın birbirinden kıymetli yazarlarına teşekkür etmeyi akademik bir borç olarak gördüğümüzü belirtmeliyiz. Aynı zamanda kitabın basılması noktasında kıymetli emeklerini esirgemeyen Sayın Emel Yıldız başta olmak üzere Nobel Yayınları'nın değerli çalışanlarına da şükranlarımızı sunarız.

Harun CEYLAN
Ekim 2016
Bişkek/Kırgızistan

değerlendirilmesi gibi konuların tartışılmasını içermektedir. Günümüz toplum yapısında yaşlı bakımı yalnızca ailenin değil devletin de sorumluluk alanına giren bir alan hâline gelmiştir. Toplumda yaşlı denilince akla bakıma muhtaç, yürüme güçlükleri olan, değişime kapalı, yalnız ve sosyal ilişkileri zayıflamış kişiler gelmemelidir. Yaşlıların üretken, başarılı ve bağımsız yaşlanabilmiş, deneyimli bireyler olarak hayatlarını sürdürmeleri için gerekli destekler sağlanmalıdır (Çağlar, 2014; Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2007, s. 1-11).

KAYNAKÇA

Akın, G. (2006). *Her yönüyle yaşlılık.* Ankara: Palme Yayıncılık.

Akın, G. ve Önal, S. (2015). Yaşlının toplum ve ailedeki statüsünün dünü, bugünü ve yarını. V. Kalınkara (Ed.), *8. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 138–148). Denizli: Gazi Kitabevi Yayınları.

Akkün, S., Bakar, C. ve Budakoğlu, I. İ. (2004). Dünyada ve Türkiye'de yaşlı nüfus eğilimi, sorunları ve iyileştirme önerileri. *Türk Geriatri Dergisi, 7*(2), 105–110.

Arpacı, F. (2005). *Farklı boyutlarıyla yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları.

Arpacı, F. (2009). Yaşlıya bakan kadınların bakım yüklerinin incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, *1*, 61–72.

Arpacı, F. ve Ersoy, A. F. (2008). Türk ailesinde yaşlı ve çocuk/torun etkileşimi. S. Kazimov (Ed.), *Türk Halkları Edebiyatları II: Uluslar Arası Çocuk Edebiyatı Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 586–590). Bakü/Azerbeycan.

Bağdoğan, S. Y. (2015). Yaşlı ve yaşlılık kavramları: Literatür taraması. V. Kalınkara (Ed.), *8. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 122–130). Denizli: Gazi Kitabevi Yayınları.

Bulut, M. (2015). Kültürel bağlamda yetişkinlik ve yaşlılık. H. Bacanlı ve Ş. Terzi (Ed.), *Yetişkinlik ve yaşlılık gelişimi ve psikolojisi* içinde (s. 393–417). İstanbul: Açılım Kitap.

Canatan, A. (2008). *Sosyal yönleriyle yaşlılık.* Ankara: Palme Yayıncılık.

Çağlar, T. (2014). Yaşlılık ve sosyal hizmet: Yaşam destek merkezi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 25*(2), 145–162.

Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü. (2007). *Türkiye'de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı*. Ankara: Yazar.

Görgün Baran, A. (2001). Yaşlılığın sosyal statü ve roller bakımından analizi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 1*(1), 14–24.

Görgün Baran, A.,Kalınkara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G. ve Özkan, Y. (2005). *Yaşlı ve aile ilişkileri Ankara örneği*. Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Kalaycıoğlu, S., Tol, U. U., Küçükural, Ö. ve Cengiz, K. (2003). *Yaşlılar ve yaşlı yakınları açısından yaşam biçimi tercihleri* (Türkiye Bilimler Akademisi Raporları). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Kalınkara, V. (2009). Küreselleşmenin öteki yüzü: Yoksullaşan yaşlılar. (Ed.?), *Dün, bugün ve yarın yaşlılık* içinde. Ankara: Yaşlılık Platformu.

Kalınkara, V. (2011). *Temel gerontoloji: Yaşlılık bilimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Kalınkara, V. (2012, June). *Geleneksel toplumdan modern topluma: Yaşlının statüsü ve geleceği*. Paperpresented at theInternational Symposium on Relations of Turkey-Belgium and Co-Exhibition of Turkish Arts. Brussels, Belgium.

Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Onuncu kalkınma planı 2014-2018, yaşlanma özel ihtisas komisyonu raporu*. Ankara: Yazar.

Kongar, E. (1991). Türkiye'de aile, yapısı, evrimi ve bürokratik örgütlerle ilişkileri. M. Tezcan (Ed.), *Kültürel değerler ve sosyal değişme* (s. 58–83). Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.

Kökenek, Y. Y. (2012). Normal yaşlılık ve yaşlanma psikolojisi. R. N. Ekşioğlu, H. K. Akyüz, N. Yücel ve I. B. Kulaksızoğlu (Ed.), *Yaşlıya psikolojik destek kitabı* içinde (s. 13–26).İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Mandıracıoğlu, A. (2010). Dünyada ve Türkiye'de yaşlıların demografik özellikleri. *Ege Tıp Dergisi, 49*(3), 39–45.

Özmen, Ş. Y. (2013). Türk kültüründe yaşlının yeri ve medyayla yaşlılığın değişen konumu. *Milli Folklor, 25*(100), 110–119.

Saygılı, S. (2011). *Yaşlılık psikolojisi.* İstanbul: Çevik Matbaacılık.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2011). *Türkiye'de yaşlılık dönemine ilişkin beklentiler*. Ankara: Yazar.

Tezcan, M. (1982). Toplumsal değişme ve yaşlılık. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 15*(2), 169–177.

Tezcan, M. (1991). *Toplumsal değişme ve yaşlılık. Aile yazıları 2. Kültürel değerler ve sosyal değişme.* Ankara: T.C. Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Yılmazer, A. (2013). Dünyada ve Türkiye'de yaşlılarda demografik değişiklikler. M. Altındiş (Ed.), *Yaşlılarda güncel sağlık sorunları ve bakımı* içinde (s. 1–9). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.

zorlamadır, buyurudur ve dolayısıyla onlara hükmetmektir. Bu nedenle sosyal devletin ve toplumun bu konuda gereken rolü üstlenmesi, birey ve aileye destek olması gerekmektedir. Günümüzde ileri yaştaki yaşlıların bakım rolünü üstlenen çocuklarının da yaşlı olduğu, günlük yaşamın gerektirdiği bazı fonksiyonları yapmakta zorlandıkları bilinen bir gerçektir. Devletin yaşlıları korumaya yönelik alacağı tedbirler, yaşlı bireylere yönelik sorunları önemli ölçüde etkileyecektir. Devletin bu alandaki düzenleyici rolünün artırılmasına yönelik girişimler, yaşlıların sorunlarını önemli ölçüde azaltacağı gibi, sosyal koruma önlemlerinin de artmasını sağlar. Bu nedenlerle yaşlanma ile ilgili makro demografik verileri ve değişim trendlerini ortaya koymak, yaşlılar ve yaşlılardan kaynaklanan sorunları, beklenen hizmet ve uygulamaları, toplumsal dönüşüme dönük uzun vadeli projeksiyonları belirlemek açısından son derece önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Altan, Ö. Z. (2006). *Sosyal politika.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Anon (2013). http://x3nnotlar.blogspot.com.tr/2013/02/toplumsal-degisme-ve-kuresellesme.html 17.08.2015 tarihinde edinilmiştir.

Australian Bureau of Statistics. (2009). *Future population growth and ageing*. http://www.ausstats.abs. gov.au/ausstats/subscriber.nsf/LookupAttach/4102.0Publication25.03.092/$File/41020_Populationprojections.pdf adresinden 17.08.2015 tarihinde edinilmiştir.

Barkan, S. E. (2015). *Sociology: Understanding and changing the social world*. http://catalog.flatworld knowledge.com/bookhub/reader/4306?e=barkbrief-1.1-ch09_s06 adresinden18.08.2015 tarihinde edinilmiştir.

Bermúdez de Castro, J. M., Arsuaga, J. L., Carbonell, **E.,** Rosas, **A.,** Martınez, **I., &** Mosquera, M. (1997). A hominid from the lower Pleistocene of Atapuerca, Spain: Possible ancestor to neandertals and modern humans. *Science, 276*(5317), 1392–1395. doi:10.1126/science.276.5317.1392

Bloom, D. E., Jimenez, E., & Rosenberg, L. (2012). Social protection of older people. In *Global Population Ageing: Peril or Promise?* (pp. 83–88). Geneva: World Economic Forum.

Ersoy, S., Okçay, H., & Özkahraman, Ş. (2015). *Kentleşmenin yaşlı üzerine etkileri*. http://www.akadgeriatri. org/managete/fu_folder/2013-02/html/2013-5-2-051-056.htm adresinden 20.08.2015 tarihinde edinilmiştir.

Gilford, D. M. (1988).*The aging population in the twenty-first century*: *Statistics for health policy*. Washington, DC: National Academy Press.

Gözübüyük Tamer, M. (2014). Kuşaklararası dayanışma ve işbirliği çerçevesinde gençlerin yaşlı ve yaşlılık algısının değerlendirilmesi. *Toplum Bilimleri Dergisi,8*(15), 7–28.

Gullette, M. M. (2013). *Kültürle yaşlanmak* (çev. I. Yıldız). İstanbul: Babil Yayınları.

Hawkes, K., O'Connell, J. F., Blurton Jones, N. G., Alvarez, H., & Charnov, E. L. (1998). Grand mothering, menopause, and the evolution of human life histories. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 95*, 1336–1339.

Henslin, A. (2012, 7 May). Greying societies: Ageing populations and their global effects. *Fair observer*.

Hooyman, N., & Kiyak, H. A. (2005). *Social gerontology*. Boston, MA: Allyn and Bacon.

http://x3nnotlar.blogspot.com.tr. (2013). *Toplumsal değişme ve küreselleşme*.

Kalınkara, V. (2013a). Geleneksel toplumdan modern topluma yaşlı: Yaşlının statüsü ve geleceği. *Uluslar arası Türkiye-Belçika İlişkileri ve Türk Kültür-Sanat Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s.185–197). Brüksel, Belçika.

Kalınkara, V. (2013b). Nüfus yaşlanması ve toplumsal değişime etkileri. F. Açık, F. Arpacı ve E. Uygur (Ed.), *21. Yüzyılda Türkiye'de Sosyal Bilimler ve Toplum Sorunları Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 107–126). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kalınkara, V. (2014). *Temel gerontoloji: Yaşlılık bilimi* (2. basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Koyano, W. (2015). Population aging, changes in living arrangement, and the new long-term care system in Japan. *The Journal of Sociology & Social Welfare, 26*(1), 155-167.

Kunin, R. (2009). *Population aging: Economic and social dimensions*. British Columbia: Business Council of British Columbia.

Lee, R., Mason, A., & Cotlear, D. (2010).*Some economic consequences of global aging*. Washington, DC: The World Bank.

Lieberman, D. E. (2015). İnsan vücudunun öyküsü (çev: R. Bilgin). İstanbul: Say Yayınları.

Lloyd-Sherlock, P. (2002). Social policy and population ageing: Challenges for North and South. *International Journal of Epidemiology*, *31*, 754–757.

Lloyd-Sherlock, P. (2004). *Ageing, development, and social protection*. New York, NY: Zed Books.

Lowry, D. S. (2009).*Aging, social change, and elderly well-being in rural China: Insights from mixed-methods village research*. Michigan: Population Studies Center Research Report 09-691.

Maeda, D. (1991). The role of families in the care of the elderly: Aging in urbanization. *Proceedings of the United Nations International Conference on Aging Populations in the Context of Urbanization* (pp. 289–305). Sendai: United Nations.

Mbugua, Z. K., Rinkanya, P. M., & Bururia, D. N. (2013). Effects of social change on the welfare of the elderly in Chuka division in Tharaka/Nithi County in Kenya. *American International Journal of Social Science*, *2*(3), 65–71.

Millar, C., & Lockett, M. (2014). Multigenerational organisations: A challenge for technology and social change. *Technological Forecasting & Social Change,89*, 273–283.

Naegele, G., & Schnabel, E. (2010).*Measures for social inclusion of the elderly: The case of volunteering.* Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

Nelson, G. (1982). Social class and public policy for the elderly. *Social Service Review*, *56*(1), 85–107.

Randel, J., German, T. & Ewing, D. (1996). The ageing and development report: Poverty, independence and the world's older people. London: Earthscan Publications Limited.

Sayıl, M. (2015). *Gelişim psikolojisi dersi ek notu*. http://book.ilkaddimlar.com/d_pdf_book_psixologiya_23597 adresinden 17.08.2015 tarihinde edinilmiştir.

Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme sürecinde sosyal politika*. İstanbul: Melisa Matbaacılık.

Tezcan, M. (1982). Toplumsal değişme ve yaşlılık. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *15*(2), 169–177. doi: 10.1501/Egifak_0000000908

Thane, P. M. (2001).Changing paradigms of aging and being older: An historical perspective. In D. N. Weistub, D. C. Thomasma, S. Gauthier & G. F. Tomossy (Eds.), *Aging: Culture, health, and social change* (pp. 1–14). Netherlands: Kluwer Academic Publishers.

TÜİK (2013). İstatistiklerle yaşlılar 2012. *Haber Bülteni*, Sayı: 13466. Ankara.

Wikipedia. (2011). *Aging in Japan*. https://en.wikipedia.org/wiki/Aging_of_Japan adresinden 17.08.2015 tarihinde edinilmiştir.

Yakar, M. (2012). İç ve dış göçlerin kırsalda nüfusun yaş yapısına etkisi: Emirdağ ilçesi örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, *10*(2), 129–149.

Yashiro, N. (2015). *Social implications of demographic change in Japan*. In J. Sneddon Little & R. K. Triest (Eds.), *Seismic shifts: The economic impact of demographic change* (pp. 297–304). http://www.bostonfed. org/economic/conf/conf46/conf46k.pdf adresinden 20.08.2015 tarihinde edinilmiştir.

Zimmer, Z., & Kwong, J. (2003). Family size and support of older adults in urban and rural China: Current effects and future implications. *Demography, 40*(1), 23–44.

sosyal ilişkilerini devam ettirme, gönüllü faaliyetlere katılma gibi bireysel düzlemde önlemler almaları ileride yaşayabilecekleri bazı sorunların azalmasına neden olabilir. Diğer taraftan yaşlı bireylerin çevresindeki bireylerin, toplumsal grupların yaşlılığa ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerini yükseltecek bilgilendirmelerin yapılması da yaşlılıkta yaşam kalitesini ve verimliliği arttırabilir, uyum sorunlarını azaltabilir. Kurumsal düzlemde yaşlılar için düzenlemelerin yapılması ve bu sürece yaşlıların yanı sıra devlet kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının birlikte katılımlarıyla yaşlılara yönelik sosyal politikaların üretilmesi, alternatiflerin oluşturulması yaşlılık sorunlarının daha kolay çözülebilmesine yardımcı olur.

KAYNAKÇA

Aiken, L. R. (1995). *Aging: An introduction of gerontology.* California, CA: Sage.

Aközer, M., Baran, A. G., Kalaycıoğlu, S., Özler, G., Nuhrat, C. R., Ortaç, A. … Maran, T. (2011). *Türkiye'de yaşlılık dönemine ilişkin beklentiler*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Aksoy, D. A., Boylu, A. A. ve Günay, G. (2015). Yaşlı bireylerin yaşamı gözden geçirme üzerine düşünceleri. V. Kalınkara (Ed.), *8. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (s. 159–170). Ankara: Gazi Kitabevi.

Blaikie, N. (1993). *Approaches to social enquiry.* UK: Polity Press.

Blau, Z. S. (1973). *Old age in a change society.* New York, NY: Franklin Watts Inc.

Burgess, E. W. (1960). *Aging in western societies: A comparative study*. University of Chicago Press.

Cacioppo, J. T., Hughes, M. E., Waite, L. J., Hawkley, L. C., & Thisted, R. A. (2006). Loneliness as a specific risk factor for depressive symptoms: Cross-sectional and longitudinal analyses. *Psychology and Aging*, *21*(1), 14–151.

Cantor, M. (1991). Family and community: Changing roles in an aging society. *The Gerontolist*, *31(3):337-346*.

Ciuca, A. (1979). The elderly and the family. In G. Doogheand & J. Helander (Eds.), *Family life in old age* (p.49-53). London, UK: Martinus Nijhoff Publishers.

Fadıloğlu, Ç. ve Özer, S. (2003). Yaşlı bireylerin ailelerine yönelik değerlendirmeleri ve algıladıkları aile destek sistemlerinin incelenmesi. V. Kalınkara (Ed.), *II. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (s. 261–275). Denizli: Horoz Medya.

Görgün Baran, A. (2001). Yaşlılığın sosyal statü ve roller bakımından analizi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, *1*, 14–23.

Görgün Baran, A., Kalınkara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G. ve Özkan, Y. (2007). Farklı sosyoekonomik düzeydeki yaşlıların gündelik yaşamdan tatmin düzeyleri: Ankara kentsel kesit örneği. *Türk Geriatri Dergisi*, *10*(1), 10–18.

Görgün Baran, A., Kalınkara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G. ve Özkan, Y. (2005). *Yaşlı ve aile ilişkileri araştırması: Ankara örneği.* Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Hanson, O., & Carpenter, N. (1994).*Relationships in old age: Coping with the challenge of transition.* New York, NY: The Guilford Press.

Howard, H. J., Marshall, J., Rechnitzer, P. A., Cunningham, D. A., & Danner, A. (1982). Adapting to retirement.*Journal of American Geriatrics Society*, *30*, 488–500.

İçli, G. (2008). Yaşlılar ve yetişkin çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 1*, 29–38.

İçli, G. (2010). Yaşlılar ve yaşlılığın değerlendirilmesi: Denizli ili üzerine niteliksel bir araştırma. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 1*, 1–13.

İmamoğlu O. E., & İmamoğlu, V. (1992).Life situations and aptitudes of the Turkish elderly toward institutional living with in across-culture perspective. *Journal of Gerontology Psychological Sciences, 47*(2), 102–108.

Kağıtçıbaşı Ç. (1990). İnsan aile kültür. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kalaycıoğlu, S. ve Tılıç, H. R. (2001). Yaşlı ve genç kuşaklar arasında sosyal, kültürel, ekonomik bağların ailenin refah düzeyine etkisi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 1*(2), 65–75.

Kalaycıoğlu, S., Tol, U. U., Küçükural, Ö. ve Cengiz, K. (2003). *Yaşlılar ve yaşlı yakınları açısından yaşam biçimi tercihleri* (Türkiye Bilimler Akademisi Raporları). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Kalınkara, V. ve Salman, M. (2001). Farklı alanlarda öğrenim gören üniversite öğrencilerinin yaşlılığa yönelik tutumları. *Yaşlı Sorunları araştırma Dergisi, 1*(2), 76–91.

Kim, J. E., & Moen, P. (2002). Retirement transition, gender and psychological well-being: A life-course ecological model. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences, 57B*(3), 212–222.

Körükçü, Ö. (2007). Aile içinde çocuk-yaşlı ilişkilerinde empatinin yeri. V. Kalınkara& G. Akın (Ed.), *IV. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 168–175). Ankara: Gazi Kitabevi.

Krause, A. M., & Haverkamp, B. (1996). Attachment in adult child-older parent relations: Research, theory and practice. *Journal of Counseling and Development, 75:83-92.*

Macionis, J. J. (2012). *Sosyoloji*(çev. ed. V. Alkan). Ankara: Nobel Yayınevi.

Moody, H. R. (1998). *Aging: Concepts and controversies.* Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Morgan, L., & Kunkel, S. (1998). *Aging: The social context.* Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Onur, B. (2006). *Gelişim psikolojisi.* Ankara: İmge Kitabevi.

Palmore, E. B. (1999). *Ageism: Negative and positive*. New York, NY: Springer.

Sağır, A. ve İnci, Ü. (2013). Emeklilik sonrası gün algısı ve sosyalleşme: Safranbolu örneği. *Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma, 7. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (s. 227–236). Karabük: Karabük Üniversitesi.

Şen, M. ve Haktanır, G. (2007). Büyükanneler, büyükbabalar ve torunlar: Birlikte yaşar, birlikte öğrenirler. V. Kalınkara ve G. Akın (Ed.), *IV. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (s. 137–150). Ankara: Gazi Kitabevi.

Şentürk, M. (2015). Bir yaşam alanı olarak kent ve İstanbul'da yaşlanmak. M. Şentürk ve H. Ceylan (Ed.), İstanbul'da yaşlanmak: İstanbul'da yaşlıların mevcut durumu araştırması içinde (s. 283–341). İstanbul: Açılım Kitap.

Şentürk, M. ve Altan, R. B. (1995). Nitel araştırma: Yaşlılar neler anlattı? M. Şentürk ve H. Ceylan (Ed.), İstanbul'da yaşlanmak: İstanbul'da yaşlıların mevcut durumu araştırması içinde (s. 229–282). İstanbul: Açılım Kitap.

Tan, M. (1981). *Toplumbilime giriş: Temel kavramlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

Timur, S. (1975). *Türkiye'de aile yapısı.* Ankara: Doğuş Matbaacılık.

Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye'de yaşlılık ve yaşlanmak.*İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Victor, C. R., Scambler, S. J., Bowling, A. N. N., & Bond, J. (2005). The prevalence of and risk factors for loneliness in later life: A survey of older people in Great Britain. *Aging and Society, 25*(06), 357–375.

Bilgilendirilmiş Onam

Karar verme kapasitesinin dört bileşeni vardır: Araştırmayla ilgili verilen bilgiyi anlama, bilgiyi kendi durumuna uygulama, bilgiyi muhakeme etme, bağımsız olarak tutarlı bir seçim yapma. Bilişsel bozukluk, psikiyatrik sorunlar, algılamayı etkileyen işitme ve/veya görme bozuklukları, bilgilendirilmiş olur alma yönteminden kaynaklanan faktörler (bilginin karmaşık olması ve sunum şekli gibi) nedeniyle karar verme kapasitesinde azalma veya yetersizlik olabilir.

SONUÇ

Karmaşık, sayısız problemleri olan, kendine yeterlikleri azalmış, psikososyal ve duygusal gereksinimleri artmış yaşlı popülasyonun tüm yükü bir hekimin kaldırabileceğinden çok fazladır. Çözüm; bir ekibin oldukça heterojen sorunlar içeren bu gruba yapılandırılmış bir sistemde hizmet etmesidir.

Birinci basamakta çalışan hekim, yaşlanmanın etkilerini, yaşlı popülasyonda uygulanması gereken tedavileri bilmelidir. Risk değerlendirmesi, kapsamlı multidisipliner tedavi ihtiyacı, koruyucu hekimlik hizmetleri, iletişim bu seviyede yapılabilir. Basit tarama ölçeklerinin uygulanması pratisyen hekimlere öğretilerek kapsamlı geriatrik değerlendirmeye aday yaşlıların uygun merkezlere yönlendirilmesi sağlanabilir.

Yaşlılarda sık görülen hastalıklara yönelik tedavilerin seçiminde kronolojik yaştan ziyade fizyolojik yaşın göz önüne alınması gerektiği unutulmamalıdır. Morbidite, mortalite ve sağlık sistemi harcamaları da göz önüne alınarak öncelikle koruyucu yaklaşımlar uygulamaya konmalı; erken tanı ve etkin tedavi yöntemlerinin ileri yaş grubunun yaşam kalitesini artıracağı göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

Cochrane Community. (t.y.). *Evidence-based health care and systematic reviews.* http://community.cochrane.org/about-us/evidence-based-health-care adresinden 1.7.2015 tarihinde edinilmiştir.

Eyigor, S., & Gokce Kutsal, Y. (2012). Polypharmacy in the elderly: To prescribe, or not prescribe "That is the question." *Turkish Journal of Geriatrics*, *15*(4), 445–454.

Eyigor, S., Kutsal, Y. G., Duran, E., Huner, B., Paker, N., Durmus, B. … Turkish Society of Physical Medicine and Rehabilitation, Geriatric Rehabilitation Working Group. (2015). Frailty prevalence and related factors in the older adult-FrailTURK Project. *AGE*; *37*(3), 9791. doi:10.1007/s11357-015-9791-z

Gökçe Kutsal, Y. (2007). Ağrı. Y. Gökçe Kutsal (Ed.), *Temel geriatri* içinde (s. 279–289). Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri.

Gokce Kutsal, Y. (2009). Aging in Turkey. In E. Palmore, F. Whittington, & S. R. Kunkel (Eds.), *International handbook on aging. The current research and developments* (pp. 579–592). USA: Greenwood Publishing Group, ABC CLIO Press.

Gökçe Kutsal, Y. (2012). Yaşlıda akılcı ilaç kullanımı. Ş. Ataman ve P. Yalçın (Ed.), *Romatoloji* içinde (s. 355–364). Ankara: MN Medikal ve Nobel Tıp Kitapevi.

Gökçe Kutsal, Y. (2014). Yaşlılarda klinik araştırmalar. H. Akan, H. İlbars ve N. Ömeroğlu Çetinkaya (Ed.), *Klinik araştırmalar kitabı* içinde (s. 445–456). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi.

Gökçe Kutsal, Y. ve Arslan, Ş. (2015). Geriatrik rehabilitasyon. H. Oğuz (Ed.):, *Tıbbi rehabilitasyon* içinde (s. 1105–1118).İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Gokce Kutsal, Y., & Aslan, D. (2013). How gender and ageing effects the elderly. *BOLD Journal, 23*(3), 17–23.

Gökçe Kutsal, Y., & Eyigör, S. (2012). Common diseases in the elderly by the clinician's perspective. In D. Aslan, & M. Ertem (Eds.), *Turkish health report –Elderly health* (s. 28–60). Ankara: HASUDER, Palme.

Gokce Kutsal, Y., Aslan, D., & Basar, M. (2012). Aging and basic health issues in Turkey. In J. L. Powell & S Chen (Eds.), *Global dynamics of aging* (pp. 101–120).New York, NY: Nova Science Publishers.

Gokce Kutsal, Y., Barak, A., Atalay, A., Baydar, T., Kucukoglu, S., Tuncer, T. … Basaran, A. (2009). Polypharmacy in the elderly: A multicenter study. *Journal of the American Medical Directors Association*, *10*(7), 486–490.

Gökçe Kutsal, Y., İrdesel, J. ve Ordu Gökkaya, K. (2012). *Yaşlıda ağrı*. (pp.18-26). İstanbul: Akademi Uluslararası Yayıncılık.

Gokce Kutsal, Y., Ozdemir, O., Karahan, S., Akyol, Y., Borman, P., Dogan, A. … Turhanoglu, A. D. (2012). Musculoskeletal pain in osteoporotic elderly patients; A multicenter study. *Turkish Journal of PMR*, *58*, 263–266.

Gokçe Kutsal, Y., Savaş, S., İnanıcı, F., Özdemir, O., Karahan, S., Doğan, A. … Yazgan, P. (2013). The frequency of the clinical risk factors in postmenopausal osteoporosis. *Turkish Journal of Rheumatology*, *28*(4), 256–262.

Gokce Kutsal, Y., Senol Celik, S., Ozdemir, O., Bilir, N., Hersek, N., Erdil, F. … Şanlıer, S. (2014). Determination of the relationships between anthropometric characteristics and level of daily activities: Nutritional habits and mouth-teeth findings of the elderly. *Journal of Physical Medicine and Rehabilitation Sciences*, *17*, 11–18.

International Association of Gerontology and Geriatrics. (2007). *Geriatric medicine: Basic contents for undergraduate medical students*. http://www.iagg.info/data/newsletter18-1.pdf adresinden 1.7.2015 tarihinde edinilmiştir.

Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü. (2007). *Türkiye'de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı*. http://eyh.aile.gov.tr/data/544f6b29369dc328a057d006/yaslanma_ulusal_eylem_plani.pdf adresinden 1.7.2015 tarihinde edinilmiştir.

Yalnızlık ve izolasyon konusunda, kurumsal olarak hükûmet ve yerel yönetimlerden beklentilerimizle birlikte bir de birey olarak neler yapabileceğimiz üzerinde de durmalıyız. Yaşımız arttıkça yapmamız gereken en önemli husus,'yaşamımızı nasıl anlamlandırabiliriz?' sorusunu sormak ve bu sorunun yanıtını verirken iyi düşünmektir. Her yaşın ayrı bir güzelliği bulunduğunu öncelikle kabul etmek gerekmektedir. Yetişkin yıllarımızdan başlayarak, yaşlılık dönemimize hazırlık için bedensel, sosyal, kültürel ve ekonomik yatırımlarımızı ayarlamalıyız. Başkalarına bağımlı olmayı herhâlde kimse istemez. Ancak sağlık sorunlarının artışı ve yatağa bağımlı kalmanın dışında, görece sağlığı iyi olan yaşlı bireyler kendilerine güvenmek, işlerin üstesinden gelebileceğini kendine kabul ettirmek durumdadırlar. Başkalarına bağımlı olmak, hayatı yaşamamak hatta kendimiz olmamak demektir. Bu bağımlılığı üzerimizden atmak için genç yaşlardan itibaren kendimizi bağımsız yaşamaya alıştırmamız gerekir. Yaşlı birey, farklı uğraşlar içinde yaşamını sürdürmek ve başkalarına yardımcı olmak adına, kendini "aktif birey" olarak sürekli canlı ve dinamik tutmasını bilmelidir. Sosyal izolasyona uğramamak ve yalnız kalmamak için aile yakınlarımızla, sosyal çevremizle iyi ilişkiler kurmak, kısacası sosyal sermayemizi artırmak zorundayız. Kendimizi meşgul edebilecek uğraşlar bulmalıyız, kendimize yetmeyi bilmeliyiz ki, yaşamımızı anlamlandırmış olalım.

Yalnız yaşayan bireyleri tek başına yapılan eğlence, kültür, sanat ve sportif faaliyetler gibi zevkli işlerle uğraşmaları yönünde teşvik etmenin yalnızlığı gidermenin çaresi olduğu düşünülmekte; bunun yanı sıra bu tür faaliyetlerin bireylerin diğer bireylere bağımlılığını azaltabileceği gibi aktif birey olarak kişisel kontrol duygusunu arttırabileceği de tahmin edilmektedir.

KAYNAKÇA

Aközer, M. (2001). *Türkiye'de yaşlılık dönemine ilişkin beklentiler*. Ankara: T.C. Aile ve SosyalPolitikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Bachrach, C. A. (1980).Childlessness and social isolation among the elderly. *Journal of Marriage and the Family, 42*(3), 627–637.

Corner, L.,Brittain, K., &Bond, J. (2006).Social aspects aging.*Women's Health Medicine,3*(2), 78–80.

Danış, M. Z. (2005). *Yaşlılık, yoksulluk ve yalnızlık*. Ankara: GEBAM.

De Jong Gierveld, J., Van Tilburg, T., &Dykstra, P.(2006).*Loneliness and social isolation.* (Ed.De Jong Gierveld, J., Van Tilburg, T., &Dykstra, P.), *Cambridge handbook of personal relationships*(pp.485–500).Cambridge University Press.

De Jong Gierveld, J.,&Tilburg, V.T. (2006).A6-Item Scale for overall, emotional and social loneliness.*Research on Aging*, *28*(5), 582–589.

Dereli, F., Koca, B., Demircan, S. ve Tor, N. (2010). Bir huzurevinde kalan yaşlıların yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, *27*(2), 93–97.

Field, J. (2008). *Sosyal sermaye* (Çev. B. Bilgen ve B. Şen). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Findlay, A. R. (2003). Interventions to reduce social isolation amongst older people: Where is the evidence? *Ageing & Society,23*, 647–658.

Görgün-Baran, A. (1996). Kurum bakımındaki yaşlıların sosyal yaşam koşulları: Ankara örneği.*Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fak. Dergisi*, *13*(1-2), 19–58.

Görgün-Baran, A.,Kalınkara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G. & Özkan, Y. (2005). *Yaşlı ve aile ilişkileri: Ankara örneği.* Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Güler, Z. (2015). *Huzurevi köyleri: Kırsal kesimde yaşlılık*(TÜBİTAK proje raporu, Program Kodu: 1001, Proje No: 113K515).

Kalaycıoğlu, S. (2003). *Yaşlılar ve yaşlı yakınları açısından yaşam biçimi tercihleri* (Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, Sayı: 5).

La Veist, T., Sellers, R. M., Brown, K.A.E., &Nickerson, K.J. (1997). Extreme social isolation, use of community-based senior support services and mortality among African elderly women.*American Journal of Community Psychology,25*(5), 721–732.

Malta, S. (2005,December).Social connectedness and health amongst older adults.*TASA Conference Proceedings*(pp. 2–12).University of Tasmania.

Özkök, E. (1985). İletişim kuramları açısından kitlelerin çözülüşü. Ankara: Tan Yayınları.

Ritzer, G.ve Stepnisky, J. (2011). Çağdaş sosyoloji kuramları ve klasik kökleri (Çev. H. Hülür). Ankara: Deki Yayınları.

Şentürk, M. ve Ceylan, H. (2015). İstanbul'da yaşlanmak:İstanbul'da yaşlıların mevcut durum araştırması. İstanbul: Açılım Kitap.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2015). *Türkiye sağlıklı yaşlanma eylem planı ve uygulama programı 2015-2020.*Ankara: Yazar.

Tomanbay, İ. (2015).Sosyal bakımda yeni yaklaşım, yeni anlayış, yeni çözüm modeli: Yaşam destek. Terkten Telebakıma bir yolculuk. H. Ceylan (Ed.),*Modern hayat ve yaşlılık* içinde (s. 131–175).Ankara: Nobel.

Topçuoğlu, A. (2010). *Türkiye'de ailenin değerleri araştırması.* Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Wenger, G. C., Davies, R., Shahtahmasebi,S.&Scott, A. (1996). Social isolation and loneliness in old age: Review and refinement. *Ageing Society,16*, 333–358.

Yaman, Ö. ve Acar, M. (2015). *Türkiye sosyal hizmet birikiminde yaşlılık. Bibliyografik bir değerlendirme (1950-2013).* İstanbul: Açılım Kitap.

SONUÇ

Yaşlanma ve yaşlılığın birey ve toplum açısından yarattığı riskleri gerontolojik açıdan dikkate almamak, yarın toplumun ve bireyin karşısına tehdit olarak çıkacaktır.

Diğer taraftan yaşlanmayı bir tehdit olarak değil, aksine geleceği anlamlı şekilde yapılandırmaya fırsat yaratan dinamik bir değişim süreci olarak görmek daha uygundur. Bu da algı ve düşünce şablonlarında değişimi zorunlu kılmaktadır. Gerontolojinin teori ve uygulamaları bu açıdan iyi bir fırsattır.

Toplumsal yaşlanma dinamik, geri dönüştürülmesi olanaksız bir süreçtir. Toplumumuz bu süreçte oldukça ilerlemiştir. Ortaya giderek yaşlı topluma çıkacaktır. Bununla bağlantılı olarak ortaya çıkan yeni risklerin yanı sıra, eskilerinin de değiştiğini göz önüne almak gerekir. Ancak bu şekilde uygun tepkiler verilebilir.

Gerontolojide liyakat sahibi fertlere ihtiyaç vardır. Türkiye'ye girdiği günden beri geçen süre içerisinde Gerontolojide mesleki yeterlilik aranmamıştır. Bunun yarattığı boşluktan ortaya çıkan zararların önü bundan sonra daha kolay kesilecektir. Çünkü 2016 yılının Ekim ayı sonlarına doru Gerontolojide mesleki yeterlilik şartı getirilmiş ve "gerontologlu Gerontoloji" dönemi başlamıştır.

KAYNAKÇA

Abels, H. (2004a). *Einführung in die Soziologie, Band 1: Der Blick auf die Gesellschaft, 2. Aufl.* Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Baltes, P. B., & Baltes, M. M. (1992). Gerontologie: Begriff, Herausforderung und Brennpunkte. In P. B. Baltes, J. Mittelstrass, & U. M. Staudinger, *Alter und Altern.* (S. 1-34). Berlin: De Gruyter.

Beck, U. (2008). Risiko. S. Farzin, & S. Jordan içinde, *Lexikon Soziologie und Sozialtheorie: Hundert Grundbegriffe* (s. 241-244). Stuttgart: Philipp Reclam jun.

Bergener, M. (1998). Epidemiplogie psychischer Störungen im höheren Lebensalter. A. KRUSE içinde, *Psychosoziale Gerontologie, Band 1: Grundlagen, Jahrbuch der Medizinischen Psychologie 15* (s. 87-105). Göttingen: Hogrefe.

Beske, F. (1993). Die Altersdemenz hat Hochkonjunktur. *Therapiewoche, 28/29*, 1564-1565.

Bickel, H. (1997). Epidemiologie psychischer Erkrankungen im Alter. *Lehrbuch der Gerontopsychiatrie.* içinde Stuttgart: Enke.

Binder, S. (2014). Augen - Hüten wie den sprichwörtlichen Augapfel. F. Böhmer içinde, *Ihre Gesundheit im Alter: Was jeder tun kann - praktische Hinweise von führen Fachärzten* (s. 145-165). München: Goldmann.

Bischoff-Wanner, C. (2005). Pflege im historischen Vergleich. D. S. B. Rennen-Allhoff içinde, *Handbuch Pflegewissenschaft* (s. 17-34). Weinheim, München: Juventa.

Böhmer, F. (2014). Das Herz braucht mehr Rücksicht. F. Böhmer içinde, *Ihre Gesundheit im Alter: Was jeder tun kann - praktische Hinweise von führen Fachärzten* (s. 15-37). München: Goldmann.

Dahlöf, B., Lindholm, L. H., Hansson, L., Schersten, B., Ekbom, T., & Wester, P. O. (1991). Morbidity and mortality in the Swedish Trial in Old Patients with Hypertension. *Lancet*, 338,1281-1285.

Dahme, C. (1997). *Systemanalyse menschlichen Handelns – Grundlagen und Ansätze.* Opladen: Westdeutscher Verlag.

Ding-Greiner, C., & Lang, E. (2004). Alternsprozesse und Krankheitsprozesse - Grundlagen. A. Kruse, & M. Martin içinde, *Enzyklopädie der Gerontologie: Alternsprozesse in multidisziplinärer Sicht* (s. 182-206). Bern, Göttingen, Toronto, Seattle: Huber Verlag.

Ferrel, B. R., & Ferrel, B. A. (1996). *Pain in the elderly* . Seattle: IASP Press .

Förstl , H., Lauter, H., & Bickel, H. (2001). Ursachen und Behandlungkonzepte der Demenzen. D. Z. Alterfragen içinde, *Gerontopsychiatrie und Alterspsychotherapie in Deutschland. Expertisen zum Dritten Altenbericht der Bundesregierung, Band 4* (s. 113-199). Opladen: Leske+Budrich.

Gerlach, M., Reichmann, H., & Riederer, P. (2003). *Die Parkinson-Krankheit.* Berlin: Springer.

Gladisch, R., & Lewelig, H. (2004). Die Ernährung des alternden Menschen. A.Kruse, & M. Martin içinde, *Enzklopädie der Gerontologie. Alternsprozesse in multidisziplinärer Sicht* (s. 273-288). Göttingen, Bern, Toronto, Seattle: Huber.

Gouldner, A. W. (1970). *Die westliche Soziologie in der Krise, 2. Bde.* Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag.

Görres, S., & Martin, S. (2004). Prävention und Rehabilitation. A. Kruse, & M. Martin içinde, *Enzyklopädie der Gerontologie. Alternsprozesse in multidisziplinärer Sicht* (s. 462-476). Göttingen, Bern, Toronto, Seattle: Huber.

Gutzmann, H. (2006). Gerontopsychiatrie. W. D. Oswald, U.Lehr, C. Sieber, & J. Kornhuber içinde, *Gerontologie: Medizinische, psychologische und sozialwissenschaftliche Grundbegriffe, 3.Aufl.* (s. 205-209). Stuttgart: Kohlhammer.

Hartl, S. (2014). Die Lunge - dass vernachlässigte Organ. F. Böhmer içinde, *Ihre Gesundheit im Alter: Was jeder tun kann - praktische Hinweise von führen Fachärzten* (s. 99-119). München: Goldmann.

Hauner, H., Köster, I., & von Ferber, L. (2003). Prävalenz des Diabetes mellitus in Deutschland 1998-2001. Sekundäranalyse einer Versichertenstichprobe der AOK Hessen/KV. Hessen. *DMW* , 128, 2632-2637.

Helmchen, H., Kanowski, S., & Lauter, H. (2006). *Ethik in der Altersmedizin.* Stuttgart: Kohlhammer.

Ilias, W. (2014). Schmerz - kann und muss behandelt werden. F. Böhmer içinde, *Ihre Gesundheit im Alter: Was jeder tun kann - praktische Hinweise von führen Fachärzten* (s. 79-97). München: Goldmann.

Katon, W., & Sullivan, M. D. (1990). Depression and chronic medical illness. *J Clin Psychiatry*, 51, 3-11.

Keller, S. (2002). *Stiftungwarentest Berlin - Pflege und Pflegeversicherung.* München: Econ.

Klie, T. (2006). Rechtsfragen. W. D. Oswald, U. Lehr, C. Sieber, & J. Kornhuber içinde, *Gerontologie - Medizinische, psychologische und sozialwissenschaftliche Grundbegriffe. 3.Aufl.* (s. 306-311). Stuttgart: Kohlhammer.

Knoops, K., de Groot, L., Kromhout, D., Perrin, A., Moreiras-Varela, O., Menotti, A., & van Staveren, W. (2004). Mediterranean diet, lifesyle factors, and 10-year mortality in elderly European men and women: the HALE project. *JAMA 292*, 1433-1439.

Kolominsky-Rabas, P. L., Weber, M., Gefeller, O., Neudoerfer, B., & Heuschmann, P. U. (2001). Incidence, Recurrence and Long-term Survival in Ischaemic Stroke Subtypes according to TOAST-Criteria: a Population-Based Study. *Stroke*, 32, 2735-2740.

Kornhuber, H. H. (1995). Zur kausalen Prävention und Therapie der Alzheimerdemenz: Oxydativer Streß, Mikroangiopathie und Cortex-Infektion. *Klinikarzt*, 8, 396-402.

Kruse, A. (2002). *Gesund Altern.* Baden-Baden: Nomos.

Kruse, A., & Martin, M. (2004). *Enzyklopädie der Gerontologie- Alternsprozesse in multidisziplinärer Sicht.* Bern, Göttingen, Toronto, Seattle: Huber.

Latzel, G. (1997). Pflegebedürftigkeit, Pflege- und Betreuungsleistungen - Annäherungen an den Bedarf. *Soziale Sicherheit, 5/1997* (s. 250 ve devamı). içinde Bern: Bundesamt für Sozialversicherung.

Lehr, U. (1979). *Interventionsgerontologie.* Darmstadt: Steinkopff .

Lehr, U. (1983). *Altern - Tatsachen und Perspektiven.* Bonn: Bouvier.

Lehr, U. (2003). *Psychologie des Alterns. 10.Aufl.* Wiebelsheim: Quelle & Meyer.

Lehr, U. (2006). Alternstheorien. W. D. Oswald, U. Lehr, C. Sieber, & J. Kornhuber içinde, *Gerontologie: Medizinische, psychologicshe und sozialwissenschaftliche Grundbegriffe, 3.Aufl.* (s. 19-20). Stuttgart: Kohlhammer Verlag.

Luhmann, N. (1991). *Soziologie des Risikos.* Berlin, New York: Walter de Gruyter.

Mösle, H. (2004). Pflegeheime und Pflegeabteilungen . G. Kocher, & W. Oggier içinde, *Gesundheitswesen Schweiz 2004-2006, Eine aktuelle Übersicht, 2., vollst. überarb. u. aktual. Aufl.* (s. 226-235). Bern, Göttingen, Toronto, Seattle: Huber Verlag.

Natter, E., & Reinprecht, C. (1992). *Achtung Sozialstaat.* Wien, Zürich: Europaverlag.

Oswald, W. D., Lehr, U., Sieber, C., & Kornhuber, J. (2006). *Gerontologie: Medizinische, psychologische und sozialwissenschaftliche Grundbegriffe, 3., vollst. überarb. Aufl.* Stuttgart: Kohlhammer.

Pfisterer, M., Kuno, E., Muller, M., Schlierf, G., & Oster, P. (1998). Harninkontinenz im Alter. Teil 1: Formen der Harninkontinenz – Basisdiagnostik – Zusatzdiagnostik. *Fortschr Med* , 116,22-26.

Pousset, R. (2002). *Altenpflege kompakt – Schlüsselbegriffe der Ausbildung und Praxis.* Weinheim, Basel: Beltz.

Prahl, H.-W., & Schroeter, K. (1996). *Soziologie des Alterns.* Paderborn, München, Wien, Zürich: Schöningh.

Psota, G., & Gerschlager, W. (2014). Zentraler Nervensysten - von Geist und Seele. *Ihre Gesundheit im Alter: Was jeder tun kann - praktische Hinweise von führen Fachärzten* (s. 53-77). içinde München : Goldmann.

Roller-Wirnsberger, R. (2014). Blutgefäße - hier zeigt sich das wahre Alter. F. Böhmer içinde, *Ihre Gesundheit im Alter: Was jeder tun kann - praktische Hinweise von führen Fachärzten* (s. 39-51). München: Goldmann.

Rousseau, J.-J. (1988). *Abhandlung über den Ursprung und die Grundlagen der Ungleichheit unter den Menschen, Schriften, Band 1.* Fankfurt/Main: Fischer.

Scheidt-Nave, C. (2003). Osteoporotische Wirbelfrakturen – Epidemiologie und Krankheitslast. *Z Allg Med* , 79,135-142.

Schneekloth, U. (1996). Entwicklung der Pflegebedürftigkeit im Alter. *Zeitschrift für Gerontologie und Geriatrie, 29*, 11-17.

Schroeter, K. R., & Prahl, H. W. (1999). *Soziologisches Grundwissen für Altenhilfeberufe. Ein Lehrbuch für die Fach(hoch)schule.* Weinheim, Basel: Beltz Verlag.

Schulz-Nieswandt, F. (2006). *Sozialpolitik und Alter.* Stuttgart: Kohlhammer.

Sieber, C. (2006). Medizinische Alternstheorien. W. D. Oswald, U. Lehr, C. Sieber, & J. Kornhuber içinde, *Gerontologie - Medizinische, psychologische und sozialwissenschaftliche Grundbegriffe* (3.Aufl. b., s. 26-31). Stuttgart: Kohlhammer.

Skevingon, S. M. (1995). *Psychology of Pain.* Chichester: John Wiley.

Staudinger, U., M., & Häfner, H. (2008). *Was ist Alter(n)? Neue Antworten auf eine scheinbar einfache Frage.* Heidelberg: Springer.

TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı.* Ankara: Sosyal Sektörler ve Koordinayon Genel Müdürlüğü Yayın No: 2741.

TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, & TC Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. (2002). *Türkiye Özürlüler Araştırması.* Ankara: TC Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın Nr. 2913.

TC Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. (2005). *Türkiye Nüfus İstatistikleri.* Ankara: TÜİK.

TC Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. (2010). *Türkiye Nüfus İstatistikleri.* Ankara: TÜİK.

TC Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). *Türkiye Nüfus İstatsitikleri.* Ankara: TÜİK.

TC SağlıkBakanlığı. (2015). *Türkiye'de Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı ve Uygulama Programı 2015–2020.* Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Kronik Hastalıklar, Yaşlı Sağlığı ve Özürlüler Daire Başkanlığı.

Tufan, İ. (2006a). *Bağımsız Yaşam ve Sınırları.* Antalya: GeroYay.

Tufan, İ. (2006b). *Yaşlılıkta Bakıma Muhtaçlık ve Yeni Bir Bakım Kültürü. Sosyal Bakım Sigortası: Demografik değişimlerin yarattığı bir sorun ve tartışmaya açık bir konsept.* Antalya: GeroYay.

Tufan, İ. (2007). *Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu.* Antalya: GeroYay.

Tufan, İ. (2016). Ulusal Sosyal ve Uygulamalı Gerontoloji Derneği: http://www.geroder.com/2016/10/28/gerontoloji-meslegi-meslek-standardi-resmi-gazetede-yayimlandi/, erişim tarihi: 31.10.2016. adresinden alındı

Tufan, İ. (2016). *Bakıma Muhtaç - Türkiye'de Alzheimer Hastası Yaşlıların Bakımı.* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Urfalıoğlu, F., Altaş, D., & Yıldırım, İ. (2008). *İstanbul'da Yaşlı Nüfusun Demografik Yapısı ve Yaşlılık Algısı Araştırması. Marmara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenmiştir.* İstanbul: İBB Basımevi.

Von Kardorff, E. (2005). Kein Ende der Ausgrenzung. R. Ahorn, & F. Bettinger içinde, *Sozialer Ausschluss und Soziale Arbeit. Positionsbestimmungen einer kritischen Theorie und Praxis Sozialer Arbeit* (s. 253-272). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Wahl, H. W., & Heyl, V. (2004). *Gerontologie: Einführung und Geschichte.* Stuttgart: Kohlhammer.

Weyerer, S. (2000). Epidemiologie. H.-W. WAHL, & C. TESCH-RÖMER içinde, *Angewandte Gerontologie in Sclüsselbegriffen* (s. 27-32). Stuttgart: Kohlhammer.

Witterstätter, K. (2003). *Soziologie für Altenarbeit - Soziale Gerontologie, 13.Aufl.* (13 Aufl. b.). Freiburg im Breisgau: Lambertus.

Wolter-Henseler, D. K. (2000). Depressionen im Alter. Erscheinungsformen und Behandlung. G. Breloer içinde, *Sinnfragen im Alter.* Münster, New York.

Zimprisch, D. (2004). Kognitive Leistungsfähigkeit im Alter. A.Kruse, & M. Martin içinde, *Enzyklopädie der Gerontologie. Alternsprozesse in multidisziplinärer Sicht* (s. 289-303). Göttingen, Bern, Toronto, Seattle: Huber.

KAYNAKÇA

Arun, Ö. (2011). Türkiye'de yaşlı kadının en büyük sorunu: Dulluk. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,10*(4), 1515–1527.

Arun, Ö. (2015). *Yaşlanma politikaları yaşlılarla ilgili değildir.* http://geroagenda.com/kose-yazilari/yaslanma-politikalari-sadece-yaslilarla-ilgili-degildir/ adresinden edinilmiştir.

Chang, Y.,&Hsiao, S. (2006).Quality of life: Scaling with Maslow's need hierarchy. *Gerontology,52*, 376-396.

Coughlin, J.,&Lau, J. (2009).Creating a new hierarchy of technology for aging. *Public Policy and Aging Report,16*(1), 86–97.

Danış, D. (2015).*Genç nüfustan yaşlanan nüfusa: Türkiye'nin demografik geleceği.* http://www.aljazeera.com.tr/gorus/genc-nufustan-yaslanan-nufusa-turkiyenin-demografik-gelecegi adresinden edinilmiştir.

Erden Aki, Ö. (2012). Yaşlanan kadın ve psikiyatrik sorunlar. *TurkishJournal of Geriatrics, 15*(2), 229–236.

Gündüz, G. (2013). Yaşam uzunluğunun cinsiyetler arası farklılığının biyolojik nedenleri. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi,6* (2), 136–139.

Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2010).*Yaşlı refahı: Yaşlılar için sosyal hizmet*. Ankara: Kilit Yayınları.

Kutsal, Y. G. (2011).*Yaşlanan dünyanın yaşlanan insanları*. http://www.geriatri.org.tr/SempozyumKitap2011/3.pdf adresinden edinilmiştir.

Majercsick, E. (2005). Hierachy of needs of geriatric patients.*Gerontology,51*, 170–173.

Maslow, A. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review,50*, 370–396.

Miller, N. B., Smerglia, V. L.,&Bouchet, N. (2004).Women'sadjustmenttowidowhood:Doe ssocialsupportmatter? *Journal of WomenandAging,16*(3), 149–167.

Nesadtod, G., Romanoski, A. J.,&Chahal, R. (1990). An epidemiologicalstudy of histrionicpersonalitydisorder. *PsychologicalMedicine,20*(2), 413–422.

Önür, H. T. (2015). Toplumsal cinsiyet ekseninde yaşlı bakımı. *Thejournal of AcademicScienceStudies, 37*, 185–202.

Sağlık Bakanlığı. (2015). *Türkiye sağlıklı yaşlanma eylem planı ve uygulama programı2015-2020* http://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/Sağlıklı%20Yaş.%202015-2020%20Pdf.pdf adresinden edinilmiştir.

Santrock, J. W. (2011). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim psikolojisi*(Çev. G. Yüksel). Ankara: Nobel Yayınevi.

Tufan, İ. (2011). *Demografik yapı ışığında Türkiye'de yaşlılığa ilişkin sosyal politikalar.*Ankara: Yaşlılar İçin Sosyal Politika Gündemi Konferansı, Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.http://www.yasam.ankara.edu.tr adresinden edinilmiştir.

Tufan, İ. (2015). Kadın ve yaşlılık: Türkiye gerontoloji atlası araştırması. *Kimlik,1*, 10–16.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013a). *Aile yapısı araştırması.*http://www.rapor.tuik.gov.tr adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013b). İstatistiklerle yaşlılar 2013. *http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16057 adresinden edinilmiştir.*

Türkiye İstatistik Kurumu. (2014).İstatistiklerle yaşlılar 2014.http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18620 adresinden edinilmiştir.

SONUÇ

Sosyal ilişkiler dünyaya gelinen ilk günden ölüme kadar devam eder. Her yaş döneminde bireyler kendi gelişimsel özelliklerine göre sosyal ilişkiler ağı içinde sosyalleşmelerini sürdürürler. Yaşlılık dönemine gelindiğinde ise sosyal ilişkileri geçmişten gelen birikimlerle yürütürler. Yaşlıların eşleriyle, yetişkin çocuklarıyla, torunlarıyla, kardeşleriyle, arkadaşlarıyla ve komşularıyla ilişkileri farklılaşır. Fiziksel koşullar, yaşlının hareket etmesinin zorlaşması, oturulan evin koşulları yaşlının sosyal ilişkilerini sürdürmesinde önemli faktörler olarak yer almaktadır. Yaşlılıkta kadınların ve erkeklerin sosyal ilişkileri farklıdır. Yaşlı kadınlar erkeklere göre arkadaşlık ilişkilerini daha uzun süre devam ettirirler. Evli olanlar eşe bağlı hareket etme nedeniyle birbirlerinden dolayı avantajlı veya dezavantajlı olurlar. Komşuluk ilişkilerinde kadınlar erkeklere göre evde daha uzun zaman geçirdiklerinden daha başarılı olurlar. Yaşlılıkta mekânsal sorunlar, sosyal ilişkileri etkileyen önemli bir etkendir. Kuşaklar arası ilişkiler çatışma ve dayanışma boyutlarıyla toplumsal hayatın sürdürülmesinde önemlidir. Kuşaklar arası ilişkiler kimi zaman tek yönlü kimi zaman da karşılıklı olarak devam eder. Kuşakların sosyal değişme nedeniyle birbirini anlama güçlüğü aralarında çatışmaya yol açabilir. Çoğu zaman da kuşaklar yaşamı sürdürmenin bir gereği olarak dayanışma içinde birbirlerini desteklemektedirler.

KAYNAKÇA

Antonucci T. C., Sherman, A. M., & Akiyama H.(1996). Social Networks, Support and IntegrationJ. E. Birren (Ed.) *Encyclopedia of gerontology: Age, Aging and the Aged,* Vol.2, Oxford, ElsevierAcademic Press.

Antonucci,T., Birditt,K.S. and Webster,N.J. (2010). Social Relations and Mortality: A More Nuanced Approach, (s.649-659) *Journal of Health Psychology*,vol.15 (5).

Arber S. and Ginn J. (2005). Gender Dimensions of The Age Shift, in*The Cambridge Handbook of Age and Aging,(s.527-537)* (Ed.s) (Ed.s) by :Malcolm L. Johnson, V.L. Bengtson, P.G. Coleman, T.B. kirkwood, Cambridge, Cambridge University Press.

Baran, A. G. (2005).*Yaşlı ve Aile İlişkileri, Ankara Örneği,*(s.279-280) Ankara,T.C. Başbakanlık aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları No: 127.

Brubaker, T. H.(1990). *An Overview of Family Relationships in Later Life*, 2nd edit. Sage Publication.

Canatan, A. (2001) Kentli Yaşlıların Komşuluk İlişkileri, *1. Ulusal Yaşlılık Kongresi Kitabı* içinde (s.277-284), Ankara: Yayıncı belli değil.

Canatan, A. (2008).*Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*, Ankara: Palme Yayıncılık.

Ceylan, H.(2015). Sosyal Değerden Sosyal Soruna Yaşlılık: Geleneksel Toplumdan Mo-

dern Topluma Değişen Yaşlılık Algısı, H. Ceylan (Ed.) *Modern hayat ve yaşlılık* (s.25-54). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Cicirelli, V. (1995).*Sibling Relationships Across The Life Span,*Newyork: Springer US.

Connidis,V. (2001).*Family Ties and Aging*, California, Sage Publication.

Connidis, I.A. (2005). Sibling Ties Across Time, In*The Cambridge Handbook of Age and Aging*,(s. 429-436) (Ed.s) by :Malcolm L. Johnson, V.L. Bengtson, P.G. Coleman, T.B. kirkwood, Cambridge, Cambridge University Press.

Cooley, C.H. *Human Nature and The Social Order,* (reprinted from original edition 1902), Schocken Books, 1964.

De Jong Gierveld (2003).Social Networks and Social Well-being of OlderMen and Women Living Alone, In *Gender and Aging: Chaning roles and Relationships.* (Ed.s) Arber S., Davidson K., and Ginn, J., McGraw Hill.

Erber, J.T.(2013). *Aging and Older Adulthood*, 3rd.edition,Wiley and Sons,Inc., Publication.

Giddens, A. (2008).*Sosyoloji,*5.Baskı, İstanbul:Kırmızı yayınları,

Gold,D. (1989).Sibling relations in oldage: A Typology. *International Journal of Aging and Human Development*, 28,1.

Hooyman, N.R. &Kiyak, H. A.(2002). *Social Gerontology: A Multidisciplinary perspective,* 6th. Ed. Boston: Allyn and Bacon Publication.

Kalınkara, V.(2011). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Knipscher, K. (1979).The Primary relations in oldage: Children, brothers/sisters, other relatives, friends and neighbours, Helander J. And Doodghe G. (Ed.s) *Family Life in Old Age (Proceedings of the meetings of the European social Sciences Research Committee*) (s.119-138) in Dubrovnik, Yugoslavia, 19-23 October 1976, and Ystad, Sweden, 26-30 September, 1977, International Association of Gerontology, London: Martinus Nilhoff Publishers,

Newman, David, M. (2013). *Sosyoloji:* Günlük Yaşamın mimarisini Keşfetmek Özet Basım (Çev.Ali Arslan). Ankara: Nobel Yayınevi.

Nussbaum, J.F. (1994). Friendship in Older Adulthood, (Ed.s) Hummert M.L., Wiemann J.M. *Interpersonel Communication in Older Adulthood, Interdisciplinary Theory and Research*, (s. 209-225) New Delhi:Sage Publications.

Perlmutter ve Hall, (1992). *Adult Development and Aging,*NewYork:Wiley and sons Inc.

Seccombe, K. and Dwyer J. (1991). *Elder Care as Family Labor: The Influence of genderand family position*,(s229-247) Journal of Family Issues, vol.12,(2).

Santrock, J.W. (1985). *Adult Development and Aging*, California:Brown Publishers.

Terzi, Ş. (2013) Yaşam Boyu Gelişim, H. Bacanlı ve Terzi, Ş. (Ed.) *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*(s.19-48). İstanbul:Açılım Kitap.

Ward R., Logan J., Spitze G.,(1992). The İnfluence of Parents and Child Needs on Coresidence in Middle and Later Life, *Journal of Marriage and The Family,* vol.54, 209-221.

işe başlamak gerekmektedir. Buradan devamla, ileriki yaştakilerin toplumsal ve kültürel yaşama diğer öznelerle eşit ve özgür biçimlerde katılmalarını güdüleyecek söylemler, yaşlı ayrımcılığına dayanan mevcut "yaşlılık" söylemine karşı, daha çok dile getirilmelidir.

Yaşlı insanların yaşadıkları sorunlar konusunda her anlamda güçlendirilmesi yaşlılıkla ilgili sosyal politikaların vazgeçilmez bir koşuludur. Bu anlamda, "yaşlı insanların kendi yaşamları üzerindeki kontrol sağlama ve kişisel güçlerini kazandırma yolunda onlara yapılan yardımlar ve onların bu şekilde kendilerini etkileyen insanlar ve kurumlar üzerinde söz sahibi olmalarını sağlama süreci" *güçlendirme* olarak tanımlanmaktadır. Güçlendirmenin nihai amacı, insanların bağımsız, olumlu ve onları tatmin eden bir yaşam tarzı sağlama yönündeki becerilerinin geliştirilmesidir

Yaşlıların durumlarının günümüzdeki değişen değerler, artan bireycilik, çocuk sayısının azalması, gençlerin iş bulmak için büyük şehirlere taşınması, kadınların iş hayatına katılımının artması ve yaşlıların bilgi ve tecrübelerinin değer yitimine (devalüasyona) uğraması yüzünden zayıflama eğilimi içinde olduğu da modern toplumda önlem alınması gerekli bir olgudur.

KAYNAKÇA

Akdemir, Nuran. (2002). "Yaşlılara Evde Bakım ve Yaşam Kalitesine Etkisi". Geriatri 2002 içinde 235-241. ed. Gökçe-Kutsal Yeşim. GEBAM. Ankara.

Aykan, H. (2000). "Traditionality, Modernity and Household Composition". Research on Aging vol. 22. No:4 p. 395-421.

Baltes, P. B. ve Baltes, M. M. (1993) *Succesful Aging: Perspectives From The Behavioral Sciences*, Cambridge : Cambridge Universiy Press..

Baran G. A. (2001). "Yaşlılığın Sosyal Statü ve Roller Bakımından Analizi". Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi. Içinde ss.14-25. Dergi No: 1

Bengtson ,V.L. ve Schnader, S. (1982) "Parent-Child Relations" içinde D. Mangen ve W.A. Peterson (eds) Research Instruments in Social Gerontology. cilt:2, Minneapolis: University of Minnesota Press.

Blaikie, A. (1999). Aging and Popular Culture. Cambridge: Cambridge: University Press.

Boswell, M. (2001) "Sexism, and "Disability", *Women and Language*, XXIV[2], s.47-51.

Devlet Planlama Teşkılatı. (2001). Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu. DPT yayınları. Ankara.

Ergin, Ş., Efe, M., Sılaydın, M. (2001). "Kentsel Çevrenin Yaşlı ve Yaşlı Davranışı üzerine Etkileri." 1. Ulusal Yaşlılık Kongresi içinde ss. 1-15. Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği.

Hancıoğlu, A.; Akadlı-Ergöçmen, B., (2001). Living Arrangements of the Elderly at the Onset of Population Ageing:the Case of Turkey, Helsinki, EPC2001, Helsinki, Bildiri Sunumu.

İçli, Tülin. (2002). "Yalnız Yaşamak". Geriatri 2002 içinde 262-266 ed. Gökçe-Kutsal Yeşim. GEBAM. Ankara.

Kalaycıoğlu, S.; Tol, U:U.; Küçükural, Ö.; Cengiz, K. (2003); Yaşlılar ve yaşlı yakınları açısından yaşam biçimi tercihleri (Türkiye Bilimler Akademisi Raporları).Ankara : Türkiye Bilimler Akademisi. –.

Kalaycıoğlu, S. ve Rittersberger-Tılıç, H. (2000). "Intergenerational solidarity networks of instrumental and cultural transfers within the migrant families in Turkey." *Aging And Society.* 20, 523-542.

Kalaycıoğlu, S., Kardam, F., Tüzün S. Ulusoy M. (1998). "Türkiye İçin Bir Sosyo-Ekonomik Statü Ölçütü Geliştirme Yönünde Yaklaşım ve Denemeler." *Toplum ve Hekim.* 13. (2).126-137.

Kalınkara, Velittin. (2000). "Yaşlılıkta Sosyal Katılım ve Kent Hizmetleri.". Antropoloji ve Yaşlılık içinde ss. 77-87. H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.

Koç, İsmet. (1997). "Female Headed Households inTurkey and Socio-Demographic and Economic Characteristics of Female Houshold Heads." Nüfus Bilim Dergisi içinde 73-9.

Küçükkaraca, Nilgün.(2000) "Başarılı Yaşlanma ve Yaşlı İstismarı". Antropoloji ve Yaşlılık içinde ss. 107-118. H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.

Palmore, E.B. (1999) Ageism: Negative and Positive, Springer Publisher Company:New York

Quadagno, J. (1999) *Aging and the Life Course:An Introduction to Social Gerontology*, USA: The Mc Graw-Hill Companies:

OECD (2000). Reforms For Ageing Society. Social Issues.

Onat, Ümit. (2000). "Yaşlılık ve Sağlıklı Yaşlanma". Antropoloji ve Yaşlılık içinde ss. 101-7. H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu

Tomambay, İlhan. (2002). "Sosyal Rehabitasyon-Sosyal Geriatri". Geriatri 2002 içinde 248-260. ed. Gökçe-Kutsal Yeşim. GEBAM. Ankara.

Tout, Ken. (1995). "An Ageing Perspective on Empowerment". Empowering Older People içinde ss. 3-37. Ed. Thursz, d., Nusberg, C. ve Prather, J. Cassell Publications. London.

Wan He, Daniel Goodkind, and Paul Kowal U.S. (2016). Census Bureau, International Population Reports, P95/16-1, An Aging World: 2015, U.S. Government Publishing Office, Washington, DC.

Zimmer, Z. ve Kim, S. K.. (2002). Living Arrangements and Socio-Demographic Conditions of Older Adults in Cambodia. Population Council. New York.

da gündemde tutmayı sağlamaktadır. Bunu da yaşlıların yaşadığı sorunları toplumsal yaşlanmanın neden olduğu sosyoekonomik ve politik problemlerin gölgesinde bırakmadan ve yaşlılık olgusuna bütüncül bir yaklaşımla yapmaya çalışmaktadır.

SONUÇ

Tıp ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmelerle yaşam süresinin uzaması, doğum oranlarının düşmesi gibi nedenlerle genel nüfus içinde yaşlıların oranı giderek artmaktadır. Böylelikle yirminci yüzyıldan itibaren yaşlılığın bireysel bir konu olmanın ötesinde toplumsal bir sorun olarak ortaya çıkmasıyla birlikte toplumların yaşlanması bireylerin yaşlanmasından daha önemli bir konu olarak değerlendirilmeye başlamıştır. Yaşlılık olgusunun toplumsal bir boyut kazanmasıyla daha önceleri tıp, gerontoloji, edebiyat, tarih, psikoloji, demografi, sosyal politika ve sosyal hizmet gibi alanların konusu olan yaşlılık, sosyolojinin de çalışma alanlarından birisi hâline gelmiştir. Bu yönüyle başlangıçta gelişmiş ülkelerin karşılaştığı bir sorun olarak değerlendirilen toplumsal yaşlanmanın günümüzde ve gelecek dönemde gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere tüm toplumları ilgilendiren küresel bir konu hâline gelmesi beklenmektedir.

Bu bağlamda insan yaşamının doğal bir dönemi olarak yakın zamana kadar sınırlı sayıda insanın deneyimleme imkânı elde ettiği ve ayrıcalıklı bir *değer* olarak algılanan yaşlılığın, günümüzde *sorunlarla* anılan bir yaşam dönemi hâline gelmiş olmasının (Ceylan, 2015b, s. 25) temel nedeni olarak değerlendirilen toplumsal yaşlanmanın ve yaşlılık sosyolojisinin önemi ve güncelliği giderek artacağa benzemektedir. Bugün Türkiye gibi henüz toplumsal yaşlanmanın sonuçlarıyla tam anlamıyla yüzleşmemiş ülkelerde güncel siyasal tartışmaların gölgesinde kalan yaşlılık ve toplumsal yaşlanmanın yakın gelecekte küresel ölçekte sosyal politikaların ve sosyolojinin merkezinde yer alan bir konu hâline gelmesini beklemek şaşırtıcı olmayacaktır. Sosyolojinin en yeni alanlarından birisi olarak yaşlılık sosyolojisi hem toplumsal yaşlanma hem de yaşlılık konusunda yeni bir serüvene çıkmaya hazır görünmektedir.

KAYNAKÇA

Altan, Ö. Z. ve Şişman, Y. (2003). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar. Kamu- İş Dergisi, 7(2), 2-36

Arpacı, F. (2005). *Farklı boyutlarıyla yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları.

Arun, Ö. (2014). 'Que Vadis' Türkiye? 2050'ye doğru yaşlanan Türkiye'yi bekleyen riskler. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 32, 1-12

Canatan, A. (2008). Toplumsal değerler ve yaşlılar. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 1, 62-71.

Canatan, K. (2001). Avrupa'da yaşlılar politikası ve Türk göçmen yaşlılar: Hollanda örneği. K. Karataş (Ed.), Sosyal Hizmet Sempozyumu içinde (s. 209-219). Ankara: SHÇEK ve H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Ortak Yayını.

Ceylan, H. (2015a). *Yaşlılık ve Refah Devleti*. İstanbul: Açılım Kitap

Ceylan, H. (2015b). Sosyal değerden sosyal soruna yaşlılık: geleneksel toplumdan modern topluma değişen yaşlılık algısı. H. Ceylan (Ed.), Modern hayat ve yaşlılık (s. 25-54). Ankara: Nobel Yayınları

Ceylan, H., Ayar M. ve Günel, Z. (2015c). Küresel ve Yerel Perspektiften Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar ve Uygulamalar. M. Şentürk ve H. Ceylan (Ed.), İstanbul'da Yaşlanmak İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması (s.61-106). İstanbul: Açılım Yayınevi.

Danış, M. Z. (2009). Türkiye'de yaşlı nüfusun yalnızlık ve yoksulluk durumları ve sosyal hizmet uygulamaları açısından bazı çıkarımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, *20*(1), 67-83.

Demirbilek, S. (2005). *Sosyal güvenlik sosyolojisi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.

Emiroğlu, V. (1995).*Yaşlılık ve yaşlının sosyal uyumu*(gen. 2. basım).Ankara: Şafak Matbaacılık.

Er, D. (2009). Psikososyal açıdan yaşlılık. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, *4*(11), 131-144.

Görgün Baran, A., Kalınkara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G. ve Özkan, Y. (2005). *Yaşlı ve aile ilişkileri: Ankara örneği*. Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

İçli, G. (2008). Yaşlılar ve yetişkin çocuklar. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 1, 29-38.

Kalaycıoğlu, S., Tol, U. U., Küçükural, Ö. ve Cengiz, K. (2003). *Yaşlılar ve yaşlı yakınları açısından yaşam biçimi tercihleri* (Türkiye Bilimler Akademisi Raporları). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayını.

Kalınkara, V. (2011). *Temel gerontoloji: Yaşlılık bilimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Onur, B. (1997). *Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik yaşlılık ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi.

Tufan, İ. (2001). Yaşlanan dünyada bir delikanlı: Türkiye. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, *12*(3), 27-49.

Tufan, İ. (2002). *Antik Çağdan günümüze yaşlılık, sosyolojik yaşlanma*. İstanbul: Aykırı Yayıncılık.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844 adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2016). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2015. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21507 adresinden edinilmiştir.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs. (2015). *World Population Ageing 2015.* ST/ESA/SER.A/390. New York, NY: Author. http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015_Report.pdf adresinden edinilmiştir.

United Nations. (2002). Political declaration and Madrid International Plan of Action on Aging. New York, NY: Author. http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Madrid_plan.pdf adresinden edinilmiştir.

2. Baskı

Etkinliklerle Hafta Hafta

Yazılı Anlatım

Editörler

Doç. Dr. Adem İşcan - Yrd. Doç. Dr. Sami Baskın

Yazarlar

Doç. Dr. Adem İşcan
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Akçay
Yrd. Doç. Dr. İsa Yılmaz
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Tok
Yrd. Doç. Dr. Sami Baskın
Öğr. Gör. Bekir Gökçe
Öğr. Gör. Yaşar Şimşek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 970
Eğitim No.: 269
ISBN : 978-605-320-221-9
© 2. Basım, Ekim 2016

Etkinliklerle Hafta Hafta YAZILI ANLATIM
Editörler: Doç. Dr. Adem İşcan - Yrd. Doç. Dr. Sami Baskın

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

İşcan, Adem; Baskın, Sami.

Etkinliklerle Hafta Hafta YAZILI ANLATIM */ Adem İşcan - Sami Baskın*
2. Basım, X + 180, s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-221-9
1. Yazılı Anlatım 2. Yazma Eğitimi 3. Yazma Becerisi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsan yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en temel araçtır. İnsanlar, duygularını, fikirlerini, sorunlarını birbirlerine aktarmak için bu araca başvururlar. Bu yüzden dilin işleyiş sistemini kavratmak ve kişinin kendi dilsel becerilerini bu sistemin gerekleri doğrultusunda geliştirmesini sağlamak eğitimin öncelikli hedefidir. Bu yüzden devletler, kendi dillerini öğretmek için eğitimin her kademesinde özel çaba sarf ederler. Bu özel çabanın ülkemizdeki karşılığı, üniversitede her öğrenciye zorunlu olarak okutulan Yazılı Anlatım dersidir. Bunun yanında başta eğitim fakültelerinde olmak üzere, çeşitli alanlarda dil becerilerinin geliştirilmesini amaçlayan dersler de bulunmaktadır.

Çağdaş dünya, gittikçe karmaşıklaşan yaşamın içinde, sorunlarını tek başına çözebilen, bilinçli bireyler istemektedir. Ayrıca bu bireylerin bağımsız düşünme, doğru anlama, nesnel davranma, iyi anlatma gibi yeteneklerle donatılmış olması istenmektedir. Dikkat edilirse bu özelliklerin hepsi dile dayanmaktadır. Bu yüzden bireyin dil becerilerinin geliştirilmesi ve başta ana dili olmak üzere, diğer dillerin de zengin anlatım olanaklarını öğrenmesi gerekir. Çağdaş eğitim de buna çeşitli çözüm yolları araştırır. Bu araştırmalardan biri de elinizdeki eserdir. YÖK'ün temel amaçları doğrultusunda ve çağdaş eğitim anlayışına uygun olarak hazırlanan bu eserde, anlatma kabiliyetinin ve aşamalı olarak yazılı anlatım becerisinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bunun için YÖK'ün bir dönemde Yazılı Anlatım veya Yazma Eğitimi derslerinde ayırdığı süre göz önünde bulundurulmuştur. Bunun için kitap 14 bölüme ayırılmıştır. Bölümlerin başında konula ilgili ulaşılmak istenen hedef ve kazanımlara yer verilmiş, bölümlerin sonuna da KPSS tarzında ilgili konulara ilişkin değerlendirme soruları eklenmiştir. Öğretim elemanlarının işini kolaylaştıracak biçimde yapılan bu bölümlemeye göre, her hafta bir bölüm işlenecektir. 14 hafta sonunda ise öğrenciler, kendilerini yazılı olarak ifade etmenin inceliklerini ve yollarını öğrenmiş olacaklardır. Bu yönleriyle kitap, diğer yazılı anlatım kitaplarından farklıdır. Bu farklılığı meydana getirebilmek için dil becerilerinin ve yazılı anlatımın bilincinde olan ve farklı üniversitelerde görev yapan Türkçe uzmanı akademisyenler, uzun araştırmalar yapmış, en nihayetinde araştırmalarını elinizdeki bu kitap ile somutlaştırmışlardır.

Dört temel dil becerisinin son halkasını oluşturan yazma, dolayısıyla yazılı anlatım, öğrencilerin hem akademik başarılarında hem de sonradan atılacakları iş hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Bu önemin bilincinde olan, dil becerileri gelişmiş ve kendilerini yazılı olarak ifade edebilen nesillerin yetişmesine katkıda bulunmak amacıyla hazırladığımız bu kitabın hem öğretim elemanlarına hem de öğrencilere iyi bir rehber olacağını düşünmekteyiz.

Doç. Dr. Adem İşcan - Yrd. Doç. Dr. Sami Baskın

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: DİL VE YAZI 1
Dil ve Yazı 2
Yazının Ortaya Çıkışı 4
1. Mesleki Zorunluluk 5
Yazının İnsan Hayatındaki Yeri 5
2. Kişisel Zorunluluk 6
3. Toplumsal Zorunluluk 6
Yazı Kültürümüz 10
Kaynakça 11
Değerlendirme Soruları 12

2. BÖLÜM: METİN VE METİN TÜRLERİNİN EĞİTİMDE KULLANIMI 13
Metin 14
Paragraf 1 14
Paragraf 2 15
1. Metin 16
2. Metin 16
Metin Türleri 16
3. Metin 17
Kaynakça 25
Değerlendirme Soruları 26

3. BÖLÜM: YAZILI ANLATIMDA DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI I (TANIMLAMA, ÖRNEKLENDİRME, BENZETME) 29
Tanımlama 31
Örneklendirme 34
Benzetme 34
Kaynakça 38
Değerlendirme Soruları 39

4. BÖLÜM: YAZILI ANLATIMDA DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI II (KARŞILAŞTIRMA, ALINTI YAPMA, İSTATİSTİKLERDEN YARARLANMA) 41
Karşılaştırma 42
Alıntı Yapma/Tanık Gösterme 45
Sayısal Verilerden Yararlanma 47
Kaynakça 50
Değerlendirme Soruları 51

5. BÖLÜM: ANLATIM BİÇİMLERİ I (AÇIKLAYICI ANLATIM, KANITLAYICI ANLATIM) 55
Açıklayıcı Anlatım 56
Açıklayıcı Anlatım Örnekleri 57
Yöntem ve Uygulama 59
Kanıtlayıcı Anlatım 60
Kanıtlayıcı Anlatım Örnekleri 61
Kaynakça 64
Değerlendirme Soruları 65

6. BÖLÜM: ANLATIM BİÇİMLERİ II (ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM, BETİMLEYİCİ ANLATIM) 69
Öyküleyici Anlatım 70
Öyküleyici Anlatım Örnekleri 71
Yöntem ve Uygulama 72
Betimleyici Anlatım 74
Mekân Betimlemesi 76
Kişi Betimlemesi 76
Betimleyici Anlatım Örnekleri 76
Nesne Betimlemesi 77
Açıklayıcı Betimleme 77
İzlenimsel Betimleme 77
Yöntem ve Uygulama 78
Kaynakça 80
Değerlendirme Soruları 81

7. BÖLÜM: ANLATIM BİÇİMLERİ III (TARTIŞMA YOLUYLA ANLATIM, KONUŞMA YOLUYLA ANLATIM) 85
Tartışma Yoluyla Anlatım 86
Konuşma Yoluyla Anlatım 90
1. Metin 90
2. Metin 91
Kaynakça 98
Değerlendirme Soruları 99

8. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ I (BİR METNİ KENDİ KELİMELERİYLE YENİDEN OLUŞTURMA, KELİME VE KAVRAM HAVUZUNDAN SÖZCÜK SEÇEREK YAZMA) 101
Bir Metni Kendi Kelimeleriyle Yeniden Oluşturma 102
Kelime ve Kavram Havuzundan Sözcük Seçerek Yazma 106
Kaynakça 109
Değerlendirme Soruları 110

9. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ II (BİR METİNDEN HAREKETLE YENİ BİR METİN OLUŞTURMA, TAHMİNDE BULUNMA, METİN TAMAMLAMA) 113
Bir Metinden Hareketle Yeni Bir Metin Oluşturma 114
Tahminde Bulunma 116
Metin Tamamlama 119

Kaynakça....120
Değerlendirme Soruları....121

10. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ III (GÜDÜMLÜ YAZMA, DİKTE YÖNTEMİYLE YAZMA) 123
Güdümlü Yazma....124
Dikte Yöntemi....128
Kaynakça....130
Değerlendirme Soruları....131

11. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ IV (ELEŞTİREL YAZMA, DUYULARDAN HAREKETLE YAZMA, GRUP OLARAK YAZMA/KÜME ÇALIŞMASI İLE YAZMA).... 133
Eleştirel Yazma Yöntemi....134
Duyulardan Hareketle Yazma Yöntemi....139
Grup Olarak Yazma Yöntemi....141
Kaynakça....144
Değerlendirme Soruları....145

12. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ V (KONTROLLÜ YAZMA, SERBEST YAZMA) 147
Kontrollü Yazma....148
Serbest Yazma....150
Kaynakça....152
Değerlendirme Soruları....153

13. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ VI (NOT ALMA, ÖZET ÇIKARMA) 155
Not Alma....156
Not Almada Teknikler....157
1. Stratejik Not Alma....157
2. Cornell Not Alma....157
3. Aynen Kaydederek Not Alma....158
4. Ana Fikir /Ana Hat Çıkararak Not Alma....159
5. Paragraf Şeklinde Not Alma....159
6. Grafiksel Not Alma....159
Özet Çıkarma....163
Kaynakça....165
Değerlendirme Soruları....166

14. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ VII (BOŞLUK DOLDURMA, TÜMDENGELİM İLE YAZMA, TÜMEVARIM İLE YAZMA) 167
Boşluk Doldurma....168
Tümevarım....171
Tümdengelim....176
Kaynakça....178
Değerlendirme Soruları....179

BÖLÜM

1

Dil ve Yazı

Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOK
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Kişinin kıymeti, dilinin altında ve kalemin ucunda gizlidir; onu söz ve yazı, açığa vurur.
Ali Fuat Başgil

Amaçlar

1. Dil ile yazı arasındaki ilişkinin boyutlarını ve yazının genel olarak insanlık için önemi kavratmak.
2. Türk milletinin yazı kültürü açısından durumunu örneklerle açıklamak.

Kazanımlar

1. Dilin işlevleri ile yazının işlevlerini karşılaştırır.
2. Yazma eylemenin bir düşünme, iletişim kurma ve kültür aktarım aracı olduğunu fark eder.
3. Yazma becerisinin kişisel, mesleki ve toplumsal olarak kullanımını kavrar.
4. Türk kültüründe yazma becerisinin kullanımına ilişkin bilgileri değerlendirir.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Yaşantınıza baktığınızda yazıyı hangi durumlarda kullanıyorsunuz? İş gereği yazdıklarınız dışında yazma sizin için ne anlama geliyor?
2. Duygularımızı veya düşüncelerimizi ifade ederken bazen konuşmayı bazense yazmayı tercih ederiz. Siz hangi durumlarda, niçin yazmayı tercih edersiniz?

bilimsel yayın performansları bakımından Avrupa Birliği ülkeleri ile ülkemizi karşılaştırmasına yer vermiştir. Verilere göre Türkiye, Avrupa Birliği ülkeleri arasında yapılan bilimsel yayın ve atıf sıralamasında alt ülkelerin bulunduğu grupta yer almaktadır.

Kültürümüzde yazının önemini ortaya koyan bazı atasözlerimiz vardır:

- Söz uçar, yazı kalır.
- Âlim unutmuş, kalem unutmamış.
- Söz kulağa, yazı uzağa gider.

Bunun yanında yazı kelimesinin birçok farklı anlamda deyimlerimizde yer aldığı görülmektedir: "Yazıp çizmek, yazıya dökmek, yazıya geçirmek, baştan yazmak, yazının cahili olmak, romanı yazılmak, yazı tura atmak, alın yazısı, alnının kara yazısı vb."

Kaynakça

AL, U. (2012). Avrupa Birliği Ülkeleri Ve Türkiye'nin Yayın Ve Atıf Performansı. *Bilig.* Sayı: 62. s. 1-20.

ANDAÇ, F. (2011). Yazarın Kitabı. İstanbul: Varlık Yayınları.

ÇİFÇİ, M. (2006). Türkçe Öğretiminin Sorunları. G. Gülsevin& E. Boz içinde, Türkçenin Çağdaş Sorunları. 2. Baskı. s. 77-134. Ankara: Gazi Kitapevi.

ENGİNÜN İ. ve Kerman Z. (2011). "İntibah Önsözü". Yeni Türk Edebiyatı Metinler 4 Eser Tanıtma ve Önsözler 1860-1923, s.160-164. İstanbul: Dergâh Yayınları

HADOT, P. (2011). Wittgenstein ve Dilin Sınırları Çeviren: Murat Erşen (2011), Ankara: Doğubatı Yayınları.

İLHAN, N. (2012). Toplumsal ve Ferdi Düşüncenin Dile Yansımaları (Dil-Düşünce İlişkisi). TurkishStudies, 7/3, s. 1517-1525.

JARWISH, W. E. (2003). Time Capsules A Culturel History. Nort Coralina: McFarland Company.

KAPLAN, M. (1999). Kültür ve Dil (12.Baskı). İstanbul: Dergâh.

KEMAL, A. (2004). Mesnevi'den Seçmeler. İstanbul: Parıltı Yayınları.

MEB (2006). İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ÖZDEMİR, E. ve Binyazar, A. (1977). Yazmak Sanatı Kompozisyon. İstanbul: Varlık Yayınevi.

PALA, İ. (2014). Aşka Dair. (13. Baskı) İstanbul: Kapı Yayınları.

SAUSSURE, F. D. (1998). Genel Dilbilim Dersleri (Çev. Berke Vardar), İstanbul.

SÜMER, F. (1961-1963). Türkiye Kültür Tarihine Umumi Bir Bakış. A.Ü.DTCFD, Cilt 20, Sayı 3-4, s.213-244.

ŞAKAR, C. (2006). Yazı Bilinci. Ankara: Hece Yayınları.

TÜZEL, S. (2012). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Medya Okuryazarlığı Bir Eylem Araştırması Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

USLAY, Y. (1975). Yazı Sanatı. İzmir: Marifet Ofset.

BÖLÜM

2

Metin ve Metin Türlerinin Eğitimde Kullanımı

Öğr. Gör. Bekir GÖKÇE
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Amaçlar

1. Metnin tanımını ve metin olma (metinsellik) ölçütlerini listeleme,
2. Metin türlerinin eğitimde kullanımına yönelik kuramsal ve uygulamalı bilgileri belirtme.

Kazanımlar

1. Öğrenciler, bilimsel bir terim olan "metin" kavramını tanımlar.
2. Öğrenciler, metinsellik ölçütlerini açıklar.
3. Öğrenciler, dinlediği/izlediği veya okuduğu bir metnin türünü belirler.
4. Öğrenciler, eğitimde metin kullanmanın yararlarını/gerekçelerini açıklar.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Yazılı, sözlü veya görüntülü bir ürünün metin sayılabilmesi için taşıması gereken ölçütler neler olabilir?
2. Öğretmenler, eğitim ortamında metin seçerken hangi hususlara dikkat etmelidirler?

Kaynakça

AKBAYIR, Sıddık (2006). Cümle ve Metin Bilgisi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

AKYOL, Hayati (2003). Metinlerden Anlam Kurma. Türklük Bilimi Araştırmaları, (Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı). (13), 49-58.

BAYRAV, Süheyla (2001). Okuma, Anlama, Yorumlama Bir Yaklaşım Denemesi, İstanbul: Multilingual Yayınları.

BEKİROĞLU, Nazan (2014). Kelime Defteri, İstanbul: Timaş Yayınları.

BELET, Şerife Dilek (2011). *Türkçe Yazılı Anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 166-194.

COŞKUN, Eyüp (2005). *İlköğretim öğrencilerinin öyküleyici anlatımlarında bağdaşıklık, tutarlılık ve metin elementleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

ÇEÇEN, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2007). "İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi." Millî Eğitim. Sayı: 173, s. 39-49.

DEMİR, Selçuk Beşir ve Akengin, Hamza (2012). Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi

GÜNAY, V. Doğan (2007). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

KEÇİK, İ. ve Subaşı, L. U. (2001). *Türkçe sözlü ve yazılı anlatım* (Editör: Canan İleri). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

KOMİSYON (2011). Türkçe Sözlük. Ankara: TDK Yayınları.

MEB. (2012). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yazarlık ve Yazma Becerileri Dersi (5., 6., 7. ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Yayınevi.

ONURSAL, İrem (2003). Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık, Günümüz Dilbilim Çalışmaları (Yayıma Hazırlayanlar: Prof. Dr. Ayşe Kıran, Doç. Dr. Ece Korkut, Dr. Suna Ağıldere), İstanbul: Multilingual Dilbilim Dizisi. s. 121-132

ÖZDEMİR, Emin (2008). *Sözlü-Yazılı Anlatım Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi. s. 354-371

TAYFUN, Recep (2014) Etkili İletişim ve Beden Dili, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

TÜRKMEN, Hakan ve Oral, Elif (2012). Fen Eğitiminde Hikâyelendirme Tekniği, Journal of European Education, 2/1.

Etkinlikler hazırlanırken aşağıdaki yazarların ilgili yazılarından yararlanılmıştır.

Sabahattin Ali-Hasan Boğuldu

Refik Halit Karay-Garip Bir Hediye

Burçin Aygün- Dedemle Bu Yaz filmi (http://www.beyazperde.com/filmler/film-221540/)

Nail Tan- Yitirdiklerimiz (Oktay Sinanoğlu)

BÖLÜM

3

Yazılı Anlatımda Düşünceyi Geliştirme Yolları I

(Tanımlama, Örneklendirme, Benzetme)

Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

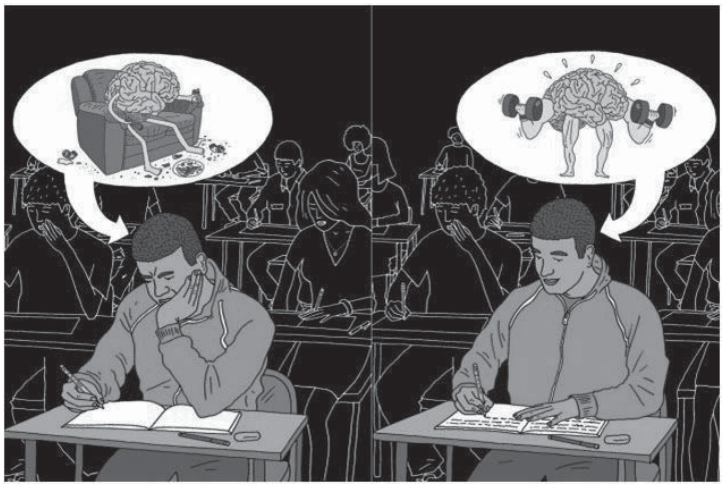

Amaçlar

1. Metin oluştururken düşünceyi geliştirme yollarından yararlanmanın gerekliliğini önemini fark etme,
2. Farklı düşünceyi geliştirme yollarının özelliğini keşfetme, bunların farkını/benzerliğini ayırt etme,
3. Farklı düşünceyi geliştirme yollarının kullanıldığı bir kısa metin yazma

Kazanımlar

1. Anlatımda düşünceyi geliştirme yollarının kullanımının önemini fark eder.
2. Bir metinde kullanılan farklı düşünceyi geliştirme yollarını bulur ve adlandırır.
3. Yazılacak bir metin için uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Söylediğiniz bir sözü inandırıcı kılmak için neler yaparsınız?
2. Sizi dinleyenlere bilmedikleri bir durum veya kavramı anlatmak durumunda kalırsanız, o durum ve kavramı nasıl anlatırsınız?

Bu şarkıda sevgilinin gözleri zeytine, kendisi de güle benzetilmiştir.

Alıştırma: En sevdiğiniz arkadaşınızın belirgin özelliklerini, diğer varlıkların özellikleriyle benzetme ilgisi kurarak anlatınız.

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

Kaynakça

BANGUOĞLU, T. (2007). *Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

BİLGİN, M. (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara: Anı Yayıncılık.

DEVRAN, Y. (2010). *Haber, Söylem, İdeoloji*, İstanbul: Başlık Yayın Grubu.

İMER, K., KOCAMAN, A., ÖZSOY, A.S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü,* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

KARAAĞAÇ, G. (2013). *Anlam Bilimi ve İletişim*, İstanbul: Kesit Yayınları.

İnternet Kaynakçası

http://doguhan-akin-seslendirme.blogcu.com/reklam-seslendirmesi-ornek-metinler-reklam-alistirmalari/11364744 (Erişim Tarihi: 13.04.2015).

http://www.milliyet.com.tr/maranki-den-ezber-bozan-aciklamalar-pembenar-detay-genelsaglik-1959604/ (Erişim Tarihi: 14.04.2015).

http://www.siir.gen.tr/siir/c/cahit_sitki_taranci/otuz_bes_yas_siiri.htm (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://www.siir-defteri.com/sairler/turk-sairler/Necip-Faz%C4%B1l-K%C4%B1sak%C3%BCrek/%C4%B0%C5%9Fim-Acele/98-3.aspx (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://www.turksanatmuzigi.org/eserlerimiz/sarkilarimiz/z-sarki/zeytin-gozlum-sana-meylim-nedendir (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://www.xlsmedical.com/site/tr/xlsmedical (Erişim Tarihi: 10.04.2015)

https://www.facebook.com/YaKeBe/photos/pb.329853216194.-2207520000. 1437123619./10153296053961195/?type=1 (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://gunfrfd.blogspot.com.tr/2010/06/yahya-kemal-beyatli-gecis.html (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://www.siir.gen.tr/siir/n/nazim_hikmet/herkes_gibi.htm (Erişim Tarihi: 04.05.2015).

http://www.sarkisozleri.bbs.tr/sarki/10391/leylim-ley (Erişim Tarihi: 04.05.2015).

BÖLÜM

4

Yazılı Anlatımda Düşünceyi Geliştirme Yolları II

(Karşılaştırma, Alıntı Yapma, İstatistiklerden Yararlanma)

Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Amaçlar

1. Farklı düşünceyi geliştirme yollarının özelliğini keşfetme, bunların farkını/benzerliğini ayırt etme,
2. Farklı düşünceyi geliştirme yollarının kullanıldığı bir kısa metin yazma

Kazanımlar

1. Bir metinde kullanılan farklı düşünceyi geliştirme yollarını bulur ve adlandırır.
2. Yazılacak bir metin için uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Alışveriş esnasında alacağınız ürünü nasıl seçersiniz? Yaptığınız seçimi yazılı ifadelere dökebilir misiniz?
2. Sayılar sizin için önemli mi? Bir metinde sayısal verilerin olması sizin fikrinizi, anlatılanlarla ilgili düşüncenizi nasıl etkiler?

Yeni Nissan Qashqai büyüdü. Artık 4.377 mm uzunluk, 1.806 mm genişlik ve 1.590 mm yükseklik değerine sahiptir. Bu büyüklüğüne rağmen yakıtta biraz daha cimri. 100 km karışık kullanım ortalaması sadece 3,8 lt. Boyutu büyüyen, yakıt tüketimi azalan bu SUV, herkes gibi sizi de memnun eder.

Alıştırma: Siz de televizyon, radyo veya gazeteden bir reklam metnini bulunuz ve aşağıya yazarak hangi sayısal verilerin kullanıldığını gözlemleyiniz.

… …

… … … … … … … … … … … … … … … … … … … …

BÖLÜM

5

Anlatım Biçimleri I

(Açıklayıcı Anlatım, Kanıtlayıcı Anlatım)

Öğr. Gör. Yaşar ŞİMŞEK
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Amaçlar

1. Yazma faaliyetlerinde kullanabilecek farklı anlatım biçimlerine ilgi duyma,
2. Yazma faaliyetlerinde kullanabilecek farklı anlatım biçimlerinin kuralları-nı belirtme,
3. Açıklayıcı anlatım ve kanıtlayıcı anlatım biçimlerini tanımlama, açık-lama ve yazılarında kullanma.

Kazanımlar

1. Yazma faaliyetlerinde kullanabilecek farklı anlatım biçimlerini fark eder, yazılarında kullanır.
2. Açıklayıcı anlatım ve kanıtlayıcı anlatım biçimlerinin özelliklerini sayar.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Anlatım biçimleri dendiğinde aklını-za ne geliyor?
2. Açıklayıcı ya da kanıtlayıcı anlatım kavramlarını daha önce duydunuz mu? Duyduysanız bu terimler hak-kında neler biliyorsunuz?

Birincisi kör nefsimizin zenbereği etrafında çevrelenen ve onun tarafından idare edilen bütün iştahları, hırsları ve menfaatleri içrisine alıyor. Muvaffakiyetlerimiz dünyasını çemberliyor. Kendisiyle ve kendisi sayesinde kurnazlaşan insanı hayvanlarla birleştiriyor.

İkincisi, bizi aklın, tasavvurla iradenin fethettiği bir â*leme yükseltiyor. Kendi dar benliğimizden çıkarak bizi bir büyük* **â***lem yapıyor. İlmi, temaşayı, mana cevherini sunuyor. İnsanı, ruh* **â***leminin serdarı yapıyor.*

Üçüncüsüne gelince, o bizi insanî olan varlığımızın da üstüne yükseltiyor. Sonu olan dünyamızdan, sanki bir hamle ile, sonsuzluğa ulaştırıyor. Parça iken bütün yapıyor; fani iken ebedi yapıyor. Onun varlığıyla, yolcu iken yol, sermest iken saki, damla iken derya oluyoruz...

İnanışta, alelâ*de bilginin esas şartı olan şuur ve eşya ikiliği ortadan kalkmıştır. Bu ikisi aynî**leşmiş, eşya şuura teslim olmuş, onunla kaynaşmış, ikisi bir varlık kazanmıştır.* **İnanışın başladığı yerde alelade tanıyış sönükleşir, değersiz ve â***deta manasız kalır. İnanış tam olunca da yerini ona bırakır, kaybolur. Filozof Kant, saf akıldan yani muhakemeden pratik akla yani vicdana geçerken şöyle demişti: "Yerine itikadı koymak için, bilgiyi ortadan kaldırmaya mecbur oldum." İtikat hâline gelmeyen afaki bilgi, bize bir yabancıdır ve sürekli hayata sahip değildir. Benim tarafımdan yaşanmamış, kelimenin tam manasıyla benim olmamıştır.*

(Topçu, **Güzel Yazılar/Deneme içinde, s. 200-201)**

Kaynakça

AKBAYIR, S. (2010). *Yazılı Anlatım,* Ankara: Pegem Akademi.

AKTAŞ, Ş. ve GÜNDÜZ, O. (2009). *Yazılı ve Sözlü Anlatım/Kompozisyon Sanatı,* Ankara: Akçağ Yayınları.

BOYNUKARA, H. (1997). *Modern Eleştiri Terimleri,* **İstanbul: Boğaziçi Yayınları.**

GÜRBİLEK, N. (2014). "Kemalizmin Delisi Oğuz Atay", *Yer Değiştiren Gölge,* 4. bsk. **İstanbul**: Metis Yayınları.

_____ (2014). *Ev Ödevi/Denemeler,* İstanbul: Metis Yayınları.

KANTEMİR, E. (1991). *Yazılı ve Sözlü Anlatım,* Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi Yay**ınları.**

KARAKOÇ, S. (2011). *İnsanlığın Dirilişi*, 8. bsk, Ankara: Diriliş Yayınları.

KARATAŞ, T. (2011). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü,* Ankara: Sütun Yayınları.

KARPAT, K., H. (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum,* İstanbul: Timaş Yayınları.

PALA, İ. (2005). *İki Dirhem Bir Çekirdek,* 17. bsk., İstanbul: Kapı Yayınları.

PAMUK, O. (2011). *Saf ve Düşünceli Romancı,* **İstanbul: İletişim Yayınları.**

TOPÇU, N. (1999). "İnanmak ve Sevmek", *Güzel Yazılar/Deneme***,** Haz. İsmail Parlatır ve diğerleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KOMİSYON (1983). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

BÖLÜM

6

Anlatım Biçimleri II

(Öyküleyici Anlatım, Betimleyici Anlatım)

Öğr. Gör. Yaşar ŞİMŞEK
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Amaçlar

1. Yazma faaliyetlerinde kullanabilecek farklı anlatım biçimlerine ilgi duyma,
2. Yazma faaliyetlerinde kullanabilecek farklı anlatım biçimlerinin kuralları-nı belirtme,
3. Öyküleyici anlatım ve betimleyici anlatım biçimlerini tanımlama, açık-lama ve yazılarında kullanma.

Kazanımlar

1. Yazma faaliyetlerinde kullanabilecek farklı anlatım biçimlerini fark eder, yazılarında kullanır.
2. Öyküleyici anlatım ve betimleyici anlatım biçimlerinin özelliklerini sayar.
3. Öyküleyici anlatım ve betimleyici anlatım biçimleriyle oluşturulmuş küçük metinler yazar.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Okuduğunuz hikâyelerin anlatım biçimlerine dikkat eder misiniz? Oradaki cümleler nasıl kurgulanmış? Örnekler veriniz.
2. "Kelimelerle resim yapmak" sözünden ne anlarsınız? Örnek cümleler verebilir misiniz?

Niyetim mezarlığa gitmek değildi. Kenar yoldan ateş tuğlası harmanının üstüne çıkacaktım. Oradan, eski ocağın içinde sahilden üstüne çıkılamayan kayaların tam önüne bir yol gider. Martı yumurtaları oradadır. Tazeleri ne tatlıdır martı yumurtalarının. Yumurta yuvada üç tane ise sakın almayın, iki tane ise de korkmadan alın, kırın, için. Üç tanelisinin bir tanesini kırarsan içinden bir canlı civciv çıkması ihtimali her zaman vardır. Bir daha da martı yumurtası yiyemezsiniz. Biraz sonra kayaların üstünde olacağım. O acı sesli martıların hepsi havalanacaklar. Acı acı bağrışacaklar. (…)

Sıra sıra demir beton direkler arasına dikenli teller gerilmişti. İki dikenli tel arasından mezarlığa girdim. İşte bir mezar. Marmara mermerinden kaskatı, parıl parıl: içinde iki kişilik yer. Bir daha boş. Üstü, açmış gelincikler, şebboylarla örtülü. Mezarın kenarlarını; devedikeni çiçeğine benzeyen merserize ipek parıltılı açık pembe bir çiçek açan, yaprakları yeşil etli diyebileceğimiz bir deniz kenarı sarmaşığı kaplamış. Mezarın üstünde 1874-1944 tarihi, bir isim. Sağımda bir başka mezar…

(Abasıyanık, **Seçme Hikâyeler,** s. 117-119)

KAYNAKÇA

ABASIYANIK, S., F. (2001). *Seçme Hikâyeler*, Haz. Tarık Buğra, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ALİ, S. (2004). *Kürk Mantolu Madonna*, 15. bsk., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ARPAD, B. (1997). "Masallar Şairinin Ülkesinde", *Güzel Yazılar/Gezi-Hatıra*, Haz. İsmail Parlatır ve diğerleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÇAMLIBEL, F., N. (2012). *Han Duvarları/Toplu Şiirler*, 17. bsk., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

GÜNDÜZ, O. ve ŞİMŞEK, T. (2012). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.

HAŞİM, A. (2006). *Bize Göre*, İstanbul: Alkım Yayınları.

KARAY, R., H. (1999). "Eski Ramazanlarda Bayram Hazırlığı", *Güzel Yazılar/Deneme*, Haz. İsmail Parlatır ve diğerleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KEMAL, Y. (2006). *İnce Memed 3*, 5. bsk., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

KUTLU, M. (2013). *Hüzün ve Tesadüf* , 9. bsk., İstanbul: Dergâh Yayınları.

KUTLU, M. (2014). Yoksulluk İçimizde, 16. bsk., İstanbul: Dergâh Yayınları.

SAFA, P. (1996). Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, İstanbul: Ötüken Yayınları.

TANPINAR, A., H. (2005). *Beş Şehir*, 20. bsk., İstanbul: Dergâh Yayınları.

ZORLUTUNA, H., N. (2014), *Benim Küçük Dostlarım*, 30. bsk., İstanbul: Timaş Yayınları.

BÖLÜM

7

Anlatım Biçimleri III

(Tartışma Yoluyla Anlatım, Konuşma Yoluyla Anlatım)

Öğr. Gör. Bekir GÖKÇE
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Amaçlar

1. Yazılı metinlerde kullanılan tartışmacı anlatım biçiminin kurallarını belirtme
2. Yazılı metinlerde kullanılan konuşma yoluyla anlatım biçiminin kurallarını belirtme
3. Yazılı metinlerde kullanılan konuşma yoluyla anlatım biçimi ile tartışmacı anlatım biçimi arasındaki farkları listeleme

Kazanımlar

1. Öğrenciler, metinlerdeki tartışmacı anlatım biçiminin özelliklerini sayar.
2. Öğrenciler, tartışmacı anlatım biçiminin diğer anlatım biçimlerinden farkını belirtir.
3. Öğrenciler, kullanılan konuşma yoluyla anlatım biçiminin diğer anlatım biçimlerinden farkını belirtir.
4. Öğrenciler, konuşma yoluyla anlatım biçimi ile tartışmacı anlatım biçimi arasındaki farkları sayar.
5. Öğrenciler, konuşma yoluyla anlatım biçimi veya tartışmacı anlatım biçimini tercih ederek küçük metinler oluştururlar.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Günlük hayatımızda tartıştığımız zamanlar oluyor mu? Tartışmayı yazılı metne nasıl aktarabiliriz?
2. Metinlerinde diyalogları sıkça kullanan bir yazar, okurları üzerindeki nasıl bir etki bırakır?

Etkinlik 12.

Sınıf arkadaşınızla "Her Çocuk Özeldir!" filmini izledikten sonra filme yönelik konuşuyorsunuz. Neler söylemek isterdiniz? Diyaloglarla anlatınız.

– Harfleri ve sayıları algılama sorunu olan Ishaan'ın yaşadıkları çok etkileyiciydi.
– ……
– ……
– ……
– ……
– ……
– ……

Kaynakça

BEYRELİ, Latif, Çetindağ, Zerrin, Celepoğlu, Ayşegül (2011). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Pegem Akademi yayınları.

CEMİLOĞLU, İsmet (2009), *Dilbilimi Açısından Türkçe Yazılı Anlatım ve Anlatım Teknikleri Öğretimi*, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

COŞKUN E. ve Tiryaki E. N. (2011). Tartışmacı Metin Yapısı ve Öğretimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (16),* 63-73.

COŞKUN, Eyyup ve Tiryaki, Esra Nur (2013). Üniversite Öğrencilerinin Tartışmacı Metin Yazma Becerileri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *28 (2),* 102-115.

GÖKÇE, Bekir ve Çelebi, Safa (2015). Fen Bilgisi Öğretmeni Adaylarının Tartışmacı Metinlerinde Düşünceyi Geliştirme Yolları. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (RTEÜ Journal of Social Sciences). 1 : 11-30.

GÜNDÜZ, Osman ve Şimşek Tacettin (2011). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı,* Anakara: Grafiker Yayınları.

MEB. (2012). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yazarlık ve Yazma Becerileri Dersi (5., 6., 7. ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Yayınevi.

ÖZDEMİR, Emin (2008). *Sözlü-Yazılı Anlatım Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi. s. 354-371.

TEMUR, Turan ve Çakıroğlu, Ahmet (2010). *Etkinliklerle Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem Akademi.

Etkinlikler hazırlanırken aşağıdaki bağlantılardaki yazılardan yararlanılmıştır.

Etkinlik 2. http://www.egitimajansi.com/haber/almanyada-bir-lise-mudurunun-her-yil-ogretmenlerine-gonderdigi-mektup-haberi-23238h.html

Etkinlik 3. http://arsiv.sabah.com.tr/2001/04/11/g03.html

Etkinlik 4: http://www.milliyet.com.tr/prof-dr-ismet-emre-facebook-ile-ic-dunyamizi-bartin- yerelhaber-753708/

Etkinlik 8: Aziz Nesin-Deliler Boşandı

BÖLÜM

8

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri I

(Bir Metni Kendi Kelimeleriyle Yeniden Oluşturma, Kavram Havuzundan Sözcük Seçerek Yazma)

Doç. Dr. Adem İŞCAN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Bir Metni Kendi Sözcükleri İle Yeniden Oluşturma ve Kavram Havuzundan Sözcük Seçerek Yazma yöntemlerinin kurallarını belirtme

Kazanımlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturulabileceğini söyler.
2. Bir metinde geçen yazma yöntemlerinin hangileri olduğunu gösterir, bunların özelliklerini sayar.
3. Bir Metni Kendi Sözcükleri İle Yeniden Oluşturma ve Kavram Havuzundan Sözcük Seçerek Yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler oluşturur.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. "Ben olsaydım şöyle yazardım." dediğiniz bir hikâye veya roman okudunuz mu?
2. Öğrendiğiniz kelime, kavram, atasözü veya deyimleri kullanarak bir kompozisyon yazmayı denediniz mi? Bu konuda denemeler yapınız.

Kaynakça

DAĞTAŞ, A. (2012). "Kelime ve Kavram Havuzundan Seçerek Yazma Tekniğinin Öğrencilerin Yazma Becerilerine Etkileri", *Turkish Studies* , Volume 7/3, , s. 845-869.

GÜNDÜZ, O., ŞİMŞEK, T. (2012). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınevi

İNAL, S. (2008). "Beynin Algılama Süreci, Yazma ve Kümeleme Stratejisi". *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 55-64.

İNCE, H., G., (2006). *Türkçede Kelime Öğretimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

KUTLU, M. (2013). "*Balkondaki Hapishane"*, Yeni Şafak, 12.06.2013.

TDK.(1999). *Güzel Yazılar- Denemeler*, Ankara: TDK Yayınları.

TANPINAR, A., H. (1994). *Yaşadığım Gibi*, İstanbul: Dergah Yayınları.

TONYALI, E. (2010). *Yaratıcı Yazma Uygulamalarının İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Yazma Becerilerine Etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BÖLÜM

9

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri II

(Bir Metinden Hareketle Yeni Bir Metin Oluşturma, Tahminde Bulunma, Metin Tamamlama)

Doç. Dr. Adem İŞCAN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Bir Metinden Hareketle Yeni Bir Metin Oluşturma, Tahminde Bulunma, Metin Tamamlama gibi yazma yöntemlerinin kurallarını belirtme.
3. Farklı yazma yöntemlerinin özelliklerini karşılaştırma.

Kazanımlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturulabileceğini söyler.
2. Bir metinde geçen yazma yöntemlerinin hangileri olduğunu gösterir, bunların özelliklerini sayar.
3. Bir Metinden Hareketle Yeni Bir Metin Oluşturma, Tahminde Bulunma, Metin Tamamlama gibi farklı yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler oluşturur.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Hangi türü (şiir, hikâye, deneme, makale, fıkra vb.) okumayı seversiniz? Bu türlerden birinde yazmayı hiç denediniz mi? Bu konuda denemeler yapınız.
2. Okuduğunuz herhangi bir metnin sonucunu ya da başlangıç bölümünü tahmin ettiğiniz oldu mu? Bu konuda denemeler yapınız.

2. Aşağıda başlangıç bölümü verilen metni, yazarın üslubunu bozmadan devam ettirerek sonlandırınız.

Okumak, haz duymaya, zihnimizi süslemeye ve yetkimizi arttırmaya yarar. Haz duyurmak hususundaki faydası, insan bir köşeye çekilip tek başına kaldığı zaman kendini gösterir. Zihnimizi süslemesinin, konuşurken, yetkimizi arttırmasının da bir iş hakkında hüküm verirken, o işi başarırken faydası dokunur. Tecrübeyle yetişmiş kimseler, tek tek bazı işler yapar, onlar hakkında birer hüküm verebilirse de, meseleyi her bakımdan göz önünde tutan öğütler vermek, planlar yapmak, nizamlar kurmak, bilhassa bilgi sahibi kimselerin elinden gelir. Okumaya fazla vakit harcamak, uyuşukluktur. Okunan kitaplardan süs olsun diye fazla faydalanmak gösteriş, bir hüküm verirken sade kitaptaki kaidelere uymak da ukalalıktır.

Okumak tabiatı tamamlar, tecrübe ile de tamamlanır. İnsanın tabiat vergisi olan kabiliyetleri kendiliğinden çıkan bitkilere benzer; okumakla budanmaları lazımdır. Okumak, tecrübeyle sınırlanmaz da başına buyruk bırakılırsa dağınık yönlere yayılmış bir bilgi verir. Tecrübe ile yetişen kimseler, okumayı hor görürler. Basit kimseler ona hayrandırlar. Bilginler ondan faydalanırlar, çünkü okuma, sağladığı faydanın ne olduğunu öğretmez. Bu, insanın, göre göre, tahsile ihtiyaç duymadan onun ötesine varan bir kuvvetle elde ettiği, bir bilgeliktir. Kitapları, ne cerhetmek, ne yanlış bulmak için ne de zaten ispat edilmiş diye, olduğu gibi kabullenip, konuşmalarında sana konu olsun diye oku. Bazı kitaplardan insan yalnız zevk alır; bazılarını olduğu gibi yutar. Bazılarını geveler ve hazmeder. Yani bazı kitaplardan yalnız birtakım parçalar okunur; bazıları baştanbaşa, ama inceden inceye tetkik edilmeden, bazıları ise dikkat ve itina ile okunur. Bazı kitaplar da vardır, insan onları vekil vasıtasiyle yani başkalarının onlardan çıkardıkları parçaları okur. Bu ancak kitabın değeri ve konunun önemi az olduğu zaman yapılır. Çünkü böyle başkasının süzgecinden geçmiş, kitaplar, imbikten süzülmüş adi su gibi yavan olur.

(Bacon, Okuma Üstüne)

Kaynakça

BACON, F. (2011). *Denemeler*, (Çev. Akşit Göktürk), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. DERİNCE, E., H. (2014). *Papatya Kokulu Hikayeler*, İstanbul: Yakamoz Yayınları.

HAŞİM, Ahmet (1981). *Bize Göre; Gurebâhâne-i Laklakan; Frankfurt Seyahatnamesi* (Haz. Mehmet Kaplan), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayayınları.

MEB KOMİSYON (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

BÖLÜM
10

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri III

(Güdümlü Yazma, Dikte Yöntemiyle Yazma)

Yrd. Doç. Dr. İsa YILMAZ
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Güdümlü yazma yöntemi, dikte yöntemi gibi yazma yöntemlerinin kurallarını belirtme.
3. Farklı yazma yöntemlerinin özelliklerini karşılaştırma.

Kazanımlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturulabileceğini söyler.
2. Bir metinde geçen yazma yöntemlerinin hangileri olduğunu gösterir, bunların özelliklerini sayar.
3. Güdümlü yazma yöntemi, dikte yöntemi gibi farklı yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler oluşturur.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturma kişiye ne gibi faydalar sağlayabilir?
2. Güdümlü yazma ve dikte yöntemiyle yazma çalışmaları ne zaman yapılabilir

Kaynakça

AKTAŞ, Ş. ve GÜNDÜZ, O. (2003). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Blanche, P. (2004). Using Dictation to Teach Pronunciation. *Linguagem & Ensino, 7, 1*, 175-191.

DEMİREL, Ö. ve ŞAHİNEL, M. (2006). *Türkçe* Öğretimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

DURAN, S.(2010). *Yaratıcı Yazma Yaklaşımının Yazılı Anlatım Becerisinin Gelişimine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

GÖĞÜŞ, B. (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

GÜNDÜZ, O. ve ŞİMŞEK, T. (2011). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı,* http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/turkce6_8.rar adresinden 25.4.2012'de alınmıştır.

MEB. (2008). *Türkçe* Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri. http://otmg.meb.gov.tr/alanturkce.html adresinden 23.6.2015'te alınmıştır.

TDK. (2013). *Güzel Yazılar: Hikâyeler I-II.* (haz. İsmail Parlatır vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

BÖLÜM
11

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri IV

(Eleştirel Yazma, Duygulardan Hareketle Yazma, Grup Olarak Yazma/Küme Çalışması ile Yazma)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOK
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Eleştirel yazma, duygulardan hareketle yazma ve grup olarak yazma yöntemlerinin kurallarını belirtme.
3. Farklı yazma yöntemlerinin özelliklerini karşılaştırma/bu yöntemlerle farklı metinler oluşturma.

Kazanımlar

1. Eleştirel yazma, duygulardan hareketle yazma ve grup olarak yazma yöntemlerinin kurallarını karşılaştırır, onları bir liste halinde sunar.
2. Bir metin içinde geçen farklı yazma yöntemlerinin farkına varır, metin üzerinde bunları gösterir.
3. Farklı yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler üretir.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Katılmadığınız bir fikir, bir görüş karşısında düşüncelerinizi rahatlıkla ifade edebiliyor musunuz? Yazmak yoluyla bir düşüncenizi, farklı bir bakış açınızı ifade etmenin nasıl faydaları olabilir?
2. Yazarken müzik dinlemenin, bir resme bakmanın vb. ne gibi faydaları olabilir? Sizce bu ve buna benzer unsurlar yazmayı nasıl etkiler?

Kaynakça

ANDAÇ, F. (2011). *Yazarın Kitabı*. İstanbul: Varlık Yayınları.

BAĞCI, H. (2011). "Yazılı Anlatım ve Unsurları". *Yazma Eğitimi* (Edt. Özbay M.). Ankara: Pegem Yayınları.

CEMİLOĞLU, M. (2013). *Dil Bilimi Açısından Türkçe Yazılı Anlatım Öğretimi ve Anlatım Teknikleri*. Bursa: Alfa Aktüel.

ERDOĞAN, Ö. (2012). Süreç Temelli Yaratıcı Yazma Uygulamalarının Yazılı Anlatım Becerisine ve Yazmaya İlişkin Tutuma Etkisi (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

KARABAY, A. (2013). "Eleştirel Yazma Eğitiminin Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Akademik Başarılarına Ve Eleştirel Yazma Düzeylerine Etkisi". *Turkish Studies*, 8/9 Summer, s.1729-1743.

KATRANCI, M. (2015). Bireysel ve Grupla Yazma Uygulamalarının Yazma Kaygısı ve Yazılı Anlatım Öz Yeterlik Algısı Üzerine Etkisi. *Route Educational and Social Science Journal*, 2(2), Nisan, s. 40-55.

KIRBAŞ, A. ve ORHAN S. (2011). "Görsel Materyallerle Desteklenmiş Yazma Çalışmalarının Öğrencilerin Yazma Becerilerini Geliştirmeye Etkisi". *Turkish Studies*, Volume 6/4, s.705-714.

MEB (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Student Learning Development (2009). What is critical writing? https://www2.le.ac.uk/offices/ld/resources/study-guides-pdfs/writing-skills-pdfs/critical-writing-v1%200.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2015).

ŞENDURUR, Y. ve BARIŞ, D. A. (2002). Müzik Eğitimi ve Çocuklarda Bilişsel Başarı G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı 1, s. 165-174.

THYER, E. (2013). Development of The Critical Thinking Teaching Resource. http://www.deakin.edu.au/__data/assets/pdf_file/0012/51222/critical-thinking.pdf (Erişim Tarihi: 07.05. 2015).

ÜNAL, F. T. ve SEVER, A. (2012). "Yaratıcı Yazmada Müziğin Etkisi". *Turkish Studies*, Volume 7/4, s. 2907-2918.

ÜNAL, F. T. ve TEKİN M. T (2013). "Eleştirel Yazmaya İlişkin Türkçe Öğretmeni Adaylarının Metaforik Algıları". *Turkish Studies*. Volume 8/13, s. 1595-1606.

WALLACE, M. & WRAY, A. (2011). *Critical Reading and Writing for Postgraduates*. London: SAGE Publications Ltd.

BÖLÜM
12

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri V

(Kontrollü Yazma, Serbest Yazma)

Yrd. Doç. Dr. İsa YILMAZ
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Kontrollü yazma ve serbest yazma yöntemlerinin kurallarını açıklama.
3. Farklı yazma yöntemlerinin özelliklerini karşılaştırma/bu yöntemlerle değişik metinler üretme.

Kazanımlar

1. Kontrollü yazma ve serbest yazma yöntemlerinin kurallarını hem birbiriyle hem de diğer yazma yöntemleriyle karşılaştırır.
2. Bir metin içinde geçen farklı yazma yöntemlerinin farkına varır, metin üzerinde bunları gösterir.
3. Kontrollü yazma ve serbest yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler üretir.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Kontrollü yazma çalışmaları için seçilen metinlerde ne gibi özellikler bulunmalıdır?
2. Serbest yazma çalışmalarının öğrencilerde oluşması muhtemel olumsuz tutumlarla ne gibi ilgisi vardır?

Kaynakça

AKTAŞ, Ş. ve GÜNDÜZ, O. (2003). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

DEMİREL, Ö. ve ŞAHİNEL, M. (2006). *Türkçe* Öğretimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

GÜNDÜZ, O. ve ŞİMŞEK, T. (2011). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

MEB. (2006). **İlköğretim Türkçe** *Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı,* http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/turkce6_8.rar (Erişim Tarihi: 25.4.2012)

TDK. (2013). *Güzel Yazılar: Hikâyeler I-II.* (haz. İsmail Parlatır vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TOPÇU, N. (1999). *Yarınki Türkiye.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

ÜNSAL, G. (2008). "Yazma Öğretimi". *Dil Dergisi. 142.* 46-60.

BÖLÜM
13

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri VI

(Not Alma, Özet Çıkarma)

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKÇAY
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

"Dinlememe hastalığı ve not almama illeti yüzünden sıkıntı içindeyim."
(IV. Henry, 2. Bölüm-Shakespeare)

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Not alma ve özet çıkarma yöntemlerinin kurallarını açıklama.
3. Farklı yazma yöntemlerinin özelliklerini karşılaştırma/bu yöntemlerle değişik metinler üretme.

Kazanımlar

1. Not alma ve özet çıkarma yöntemlerinin kurallarını hem birbiriyle hem de diğer yazma yöntemleriyle karşılaştırır.
2. Bir metin içinde geçen farklı yazma yöntemlerinin farkına varır, metin üzerinde bunları gösterir.
3. Not alma ve özet çıkarma yoluyla yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler üretir.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Not almak hangi açılardan bize yarar sağlar?
2. Özet çıkarmak sizce önemli mi? Neden?

Kaynakça

AKKAYA, S. (1999). "Yüksek Öğretimde Kalite ve Verimlilik Arayışları". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4*, 101-124.

DI VESTA, F. J., & GRAY, G. S. (1972). "Listening And Note Taking". *Journal of Educational Psychology, 63,* 8–14. doi:10.1037/h0032243.

EPÇAÇAN, C. (2009). "Okuduğunu Anlama Stratejilerine Genel Bir Bakış". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2*(6), 207-223.

ERDEM, A. R. (2005). "Öğrenmede Etkili Yollar: Öğrenme Stratejileri ve Öğretimi". *İlköğretim Online*, *4*(1).

GÖÇER, A. (2010). Türkçe Öğretiminde Yazma Öğretimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3*(12), 178-195.

YILDIRIM, A., DOĞANAY, A. ve TÜRKOĞLU, A. (2000). *Ders* Çalışma ve *Öğrenme Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6-8. Sınıflar*). Ankara: MEB Yayınları.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2013). *Gazetecilik: Haber Toplama-1 Dersi Modülü*. Ankara: MEB Yayınları.

ÖZBAY, M. (2009). *Anlama Teknikleri II: Dinleme Eğitimi.* Ankara: Öncü Kitap.

TOK, Ş. (2008). "Not Tutma Ve Bil-İste-Öğren (Biö) Stratejilerinin Tutum Ve Akademik Başarıya Etkisi". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34*, 244-253.

Değerlendirme Soruları

1. Çeşitli şekillerde elde edilen bilgilerin, unutulmaması ve tekrar hatırlanabilmesi amacıyla kısaca yazılmasına ne denir?

A. Not alma B. Özetleme C. Kısaltma
D. Hatırlatma E. Ana hat çıkarma

2. Aşağıdakilerden hangisi not alma tekniklerinden biri değildir?

A. Stratejik B. Paragraf C. Aktarma
D. Cornell E. Grafiksel

3. Önemli kavramlar, formüller ve tablolar gibi hususlar not edilmek istendiğinde hangi not alma tekniğini kullanmak daha doğru olur?

A. Stratejik B. Paragraf C. Aynen Kaydetme
D. Cornell E. Ana fikir

4. Not almak aşağıdakilerden hangisi üzerinde etkili değildir?

A. Planlı hareket etme
B. Hatırlamayı kolaylaştırma
C. Tekrar edebilme
D. Güzel yazma
E. Dikkati yoğunlaştırma

5. Aşağıdakilerden hangisi özet metinlerinin bir özelliği değildir?

A. Ayrıntılardan uzak olması
B. Kişinin kendi ifadelerini içermesi
C. Kısa ve öz olması
D. Kişisel görüşleri içermesi
E. Metnin bütününü yansıtması

6. Stratejik not alma tekniğinin uygulama adımları hangi seçenekte doğru olarak sıralanmıştır?

A. Tahmin etme-sıralama- not alma
B. Tahmin etme-not alma-sıralama
C. Sıralama-tahmin etme-not alma
D. Not alma-tahmin etme-sıralama
E. Not alma-sıralama-tahmin etme

CEVAP ANAHTARI

1-A 2-C 3-C 4-D 5-D 6-B

BÖLÜM
14

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri VII

(Boşluk Doldurma, Tümevarım ile Yazma, ümdengelim ile Yazma)

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKÇAY
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

"Güzel yazmak, iyi düşünmek demektir."
(L. Dickson)

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Boşluk doldurma, tümdengelim ile yazma, tümevarım ile yazma yöntemlerinin kurallarını açıklama.
3. Farklı yazma yöntemlerinin özelliklerini karşılaştırma/bu yöntemlerle değişik metinler üretme.

Kazanımlar

1. Farkı yazma yöntemlerinin kurallarını sayar, bunları birbiriyle karşılaştırır.
2. Bir metin içinde geçen farklı yazma yöntemlerini tespit eder.
3. Farklı yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler üretir.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Tümevarım ve tümdengelim terimleri doğrultusunda yazılı metin nasıl oluşturulabilir?
2. Boşluk doldurma yöntemi hangi etkinlikler için daha uygundur?

Kaynakça

ABASIYANIK, S. F. (1950). *Mahalle Kahvesi.* İstanbul: Varlık Yayınları.

BEZİRCİ, A. (2015). *Cahit Sıtkı Tarancı-Otuz Beş Yaş (Bütün Şiirleri)*. İstanbul: Can Yayıncılık.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu (6-8. Sınıflar*). Ankara: MEB Yayınları.

KARAARSLAN, H. (2014). "Rengini Söyle Sana Kim Olduğunu Söyleyeyim". **İndigo Dergisi, 102.** (http://indigodergisi.com/2014/03/bana-rengini-soyle-sana-kim-oldugunu-soyleyeyim-3/ adresinden 2015 yılında alınmıştır.)

TOKER, M. M. (2003). Aktif Öğrenme. Üniversite ve Toplum Dergisi, 3(1). (http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=114 adresinden 2015 yılında alınmıştır.)

TÜRK DİL KURUMU (2015). *Güncel Türkçe Sözlük.* **Tümevarım maddesi, (**http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5587251788aad0.14729612 adresinden 2015 yılında alınmıştır.)

Yrd. Doç. Dr. Murat Bay, Arş. Gör. Umut Çil

YENİLİK (İNOVASYON) VE YENİLİK YÖNETİMİ

Düşük Teknolojili Sektörler Üzerine Bir Araştırma

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 39
ISBN: 978-605-9663-38-0
©1. Basım, Kasım 2016

YENİLİK (İNOVASYON) VE YENİLİK YÖNETİMİ
Düşük Teknolojili Sektörler Üzerine Bir Araştırma
Yrd. Doç. Dr. Murat Bay, Arş. Gör. Umut Çil

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Bay, Murat; Çil, Umut.
Yenilik (İnovasyon) ve Yenilik Yönetimi Düşük Teknolojili Sektörler Üzerine Bir Araştırma/
Murat Bay, Umut Çil
1. Basım, X+118 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-38-0
1. Yenilik 2. Strateji 3. Rekabet

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR! www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap uzun soluklu bir araştırmanın sonuçlarının öncülleriyle birlikte açıklandığı kapsamlı bir araştırma kitabıdır. Kuşkusuz ki bu eseri diğerlerinden ayıran en önemli özellikler: a) Türkiye'de bir sektörü oluşturan bütün işletmelerin örneklem olarak belirlenmesi ve b) Bu alanda hazırlanan neredeyse bütün eserlerin odaklandığı yüksek teknolojili ve büyük işletmelerin aksine çoğu ekonominin lokomotifi konumundaki düşük teknolojili bir sektöre odaklanılmasıdır. Böylece farklı bir yaklaşımla yenilik konusuna bakılmıştır.

Kitap iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım genel anlamda inovasyonun önemini, neden ve nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğini açıklamaktadır. İkinci kısım ise gerçekleşen araştırmanın bulgu ve sonuçlarını açıklamaktadır.

Çalışmanın uygulama kısmında destek veren Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi BAP birimine teşekkür ederiz.

Karaman, 2016

Yrd. Doç. Dr. Murat BAY

Arş. Gör. Umut ÇİL

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii
TABLOLAR LİSTESİ vii
ŞEKİLLER LİSTESİ ix

I. BÖLÜM

İNOVASYON (YENİLİK)

I.1 Yenilik Kavramı ve Yenilik Çeşitleri 1
I.1.1 Yenilik Kavramı 5
I.1.2 Yenilik Çeşitleri 13
I.2 Ürün- Süreç Yeniliği İlişkisi 16
I.3 Yenilik Stratejisi ve Süreci 17
I.4 Yenilikçi Organizasyon 20
I.5 Yenilik Sürecinde Kritik Başarı Faktörleri 25
I.5.1 Çok Fonksiyonlu Proje Ekipleri 27
I.6 Düşük Teknolojili Sektörlerde Yenilik ve Yenilik Yönetimi 28
I.6.1 Rekabet Şartları ve Yenilik Süreçleri 31

II. BÖLÜM

DÜŞÜK TEKNOLOJİLİ SEKTÖRLERDE İNOVASYON

II. 1 Düşük Teknolojili Sektörlerde İnovasyon ve İnovasyon Yönetimi 37
II. 2 İnovasyonun Boyutları 39
II.2.1 Strateji 39
II.2.2 Örgüt 40
II.2.3 Süreçler 41
II.2.4 Bağlantılar 42
II.2.5 Öğrenme 43
II.3 Düşük Teknolojili Sektörlerde İnovasyon Yönetimi 44
II.4 Düşük Teknolojili Sektörlerde İnovasyon 47

II.5 Materyal ve Yöntem 49
II.5.1 Örneklem 49
II.5.2 Ölçek ve Analiz Araçları 53
II.5.3 Çalışma Tasarımı 56
II.6 Araştırma Bulguları 56
II.6.1 Katılımcı Firmalardan Elde Edilen Bulgular 57
II.6.2 İnovasyon Kontrol Ölçeği sonuçları 79
II.6.3 Strateji 83
II.6.4 Süreçler 86
II.6.6 Bağlantılar 93
TARTIŞMA VE SONUÇ 101
KAYNAKLAR 103
EKLER 111

KAYNAKLAR

Adair, J. (2007). The Art of Creative Thinking: How to be Innovative and Develop Great Ideas. London: Kogan Page.

Adams, J., Khan, H. T. A., Raeside, R. ve White, D. (2007). Research Methods for Graduate Business and Social Science Students. New Delhi: Sage

Adams, R, Bessant, J, Phelps, R (2006). Innovation management measurement: a review. *International Journal of Management Reviews*, 8(1), 21–47.

Amabile T., Hadley C., Kramer, S. (2003). Yenilikçilik, Zaman Baskısı Altında Yaratıcılık, *Harvard Busines Review*.

Arrow, K.J. (1962). "The Economic Implication of Learning by Doing" *Review Of Economic Studies*, V.XXIX

Betz, F., (2010). Teknolojik Yenilik Yönetimi, TÜBITAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara

Bessant, J. (2003). High Involvement Innovation: Building and Sustaining Competitive Advantage through Continuous Change. Chichester: John Wiley.

Bessant, J. ve Francis, D. (1997). Implementing the new product development process. *Technovation*, 17, 189–197.

Bessant, J. ve Tidd, J. (2007). Innovation and Entrepreneurship, Wiley, Chichester.

Bryman, A. (1988). Quantity and quality in social research. London: Routledge.

Bryman, A. ve Bell, E. (2007), Business Research Methods, Oxford University Press, New York.

Bryman, A. (1989). Research methods and organization studies. London: Routledge.

Burgelman, R.A., Christensen, C.M. ve Wheelwright, S.C. (2004). Strategic Management of Technology and Innovation, 4th edition. New York: McGraw Hill/ Irwin.

Calantone, R., Cavusgil, S.T. ve Zhao, Y. (2002). Learning orientation, firm innovation capability, and firm performance, *Industrial Marketing Management*, 21 (6): 515-24.

Chesbrough, H. ve Crowther, A.K. (2006). Beyond high tech: early adopters of open innovation in other industries, *R&D Management*, 36(3): 229–36.

Chiesa, V., Coughlan, P. ve Voss, A. (1996). Development of a technical innovation audit. *Journal of Product Innovation Management*, 13, 105–136.

Christensen, J. L., Rama, R., ve N. Von Tunzelmann. (1996). Study on Innovation in the European Food Products and Beverages Industry. European Innovation Monitoring System, EIMS Publication, 35. Luxembourg: European Commission, Directorate General XIII.

Cooper, R.G. (2008). Perspective: The Stage-Gate® Idea-to-Launch Process – Update, What's New, and NextGen Systems. *Journal of Product Innovation Management*, 25 (3): 213-232.

Cormican, K. ve O'Sullivan, D. (2004). Auditing best practice for effective product innovation management. *Technovation*, 24:819–829.

Covin J., Slevin D., Covin T. (1990). Content and performance of growth-seeking strategies: A comparison of small firms in high- and low technology industries, *Journal of Business Venturing*, Volume 5, Issue 6.

Damanpour F. ve Gopalakrishnan S. (2001), the Dynamics of the adoption of product and process ınnovations in organizations, *Journal Of Management Studies*, vol38, no:1

Damanpour, F. (2009), "Combinative effects of innovation types and organizational performance: a longitudinal study of service organizations", *Journal of Management Studies*, Vol. 46, No. 4, pp. 650-75.

Damanpour, F. (2010), "An integration of research findings of effects of firm size and market competition on product and process innovations", *British Journal of Management*, 21 (4):996-1010.

Declerck, F. ve Ottowıtz, T. (1997). Brioche Pasquier SA: Industrializing traditional French baking in Traill, B.; Grunert, K. G.; (eds.), Product and Process Innovation in the Food Industry. London: Blackie Academic & Professional, pp. 75-90.

Elçi Ş., (2006). İnovasyon, Kalkınmanın Ve Rekabetin Anahtarı, Meteksan Bilişim Grubu Bt Haber.

Fagerberg, J. vd. (2006). Handbook of Innovation. New York: Oxford University Press.

Franke, N., Hippel, E. V. ve Schreier, M. (2006).Finding Commercially Attractive User Innovations: A Test of Lead-User Theory. *Journal of Product Innovation Management, 23(4):* 301–315.

Freeman C. And Soete L. (2003). Yenilik İktisadı. TÜBİTAK Yayınları Akademik Dizi, Ankara.

Hamel, G. (2006). Management Innovation. *Harvard Business Review* (February), pp:72-84.

Gopalakrishnan S., Bierly Paul , Kesler Eric H.(1999), A Reexamination Of Product And Process Innovations Using A Knowledge-Based View, *The Journal Of High Techonolgy Management Research*, vol.10, no.1.

Güleş H.K., Bülbül H., (2004). Yenilikçilik, Nobel yayınevi, 125

Hansen P.A., Serin G.(1997). Will Low Technology Products Disappear? Technological Forecasting And Social Change. 55, 179-191.

Hansen P.A., Serin G.(1999). Materials And Strategies For Successful Innovation And Competition In The Metal Packaging Industry, *Technology in Society* 21, 307–322.

Heidenreich, M. (2009). Innovation Patterns And Location Of European Low- And Medium-Technology Industries, *Research Policy* 38,483–494.

Hirsch-Kreinsen, H., Jacobson, D. (eds.) (2008). Innovation in Low-Tech Firms and Industries. Cheltenham: Edward Elgar.

Hirsch-Kreinsen, H., Jacobson, D. ve Robertson, P.L. (2006). Low-Tech' Industries: Innovativeness and Development Perspectives – A Summary of a European Research Project. In: Prometheus, March, pp. 3-21.

Hirsch-Kreinsen, H., (2008). "Low-Technology": A Forgotten Sector in Innovation Policy". *Journal of Technology Management & Innovation*, 3(3): 11-20.

Johnson, S. (2011). Where Good Ideas Come From: The Seven Patterns of Innovation. London: Penguin Books.

Kaloudis, A., Sandven, T. ve Smith, K. (2005). Structural Change, Growth And Innovation: The Roles Of Medium And Low-Tech Industries 1980-2000. In: Bender, G.; Jacobson, D.; Robertson, P. (eds.), Non-Research-Intensive Industries in the Knowledge Economy. Special Issue of Perspectives on Economic, Political and Social Integration, Catholic University, Lublin/PL, pp. 49-74.

Karadal F., Türk M., (2008). İşletmelerde Teknoloji Yönetiminin Geleceği, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Haziran, Cilt:1, Sayı: 1.

Kırım A. (2006). Tom Peters ve Prof. Arman Kırım'dan İnovasyon Dersleri, Turkish Time, *Türkiye 1. İnnovasyon Konferansı*, İstanbul

Leiponen, a. and Drejer, I. (2007). What Exactly Are Technological Regimes? Intra-Industry Heterogeneity In The Organization Of Innovation Activities, *Research Policy* 36, 1221–1238.

Lyn G.S., Schnaars, S.P., Skov, R.B. (1999). Survey of New Product Forecasting Practices in Industrial High Technology and Low Technology Businesses, *Industrial Marketing Management* 28, 565–571.

Malerba, F. (2004). Sector systems of innovation: concepts and issues, in Franco Malerba (ed.), Sectoral Systems of Innovation: Concepts, Issues and Analyses of Six Major Sectors in Europe, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 9–41.

Malerba, F. (2005). Sectoral Systems: How And Why Innovation Differs Across Sectors', in Jan Fagerberg, David C. Mowery and Richard R.

Nelson (eds), The Oxford Handbook of Innovation, Oxford: Oxford University Press, pp. 380–406.

Nada, N., Türkyılmaz, A. ve El-Badawy, A. (2012). SMEs Innovation Management Framework. International SME Congress at Turgut Ozal University

Neuman, W.L. (2006). Social research methods. Qualitative and quantitative approaches. 6. ed. Allyn & Bacon.

Nochur k., (çev.İnan M.) (2009). İnovasyon yapmak. Harvard Business School Press, Optimist yayınları.

Nuray, H. (2009). Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ) ve Uluslararasılaş(tırıl)ma, in EU-Turkey Chambers Forum (ETCF) Türk İş Dünyası İçin AB Mevzuatı. Brussels: Morris & Chapman.

Oke, A., Burke, G. and Myers, A. (2007), "Innovation Types And Performance in growing UK SMEs", *International Journal of Operations & Production Management*, Vol. 27 No. 7, pp. 735-53.

O'Sullivan, D. ve Dooley, L. (2009). Applying Innovation, Sage Publications, Inc.

OECD (2005). Science, Technology and Industry Scoreboard 2005, Paris

Örücü E., Kılıç R., Savaş A. (2011). Kobilerde inovasyon stratejileri ve inovasyon yapmayı etkileyen faktörler: bir uygulama, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 12 (1), 58-73

Pavitt, K., 1984. Sectoral Patterns Of Technical Change: Towards A Taxonomy And A Theory. *Research Policy* 13, 343–373.

Santamaria, l., nieto, m.j., gil, a.b. (2009). Beyond formal R&D: Taking Advantage Of Other Sources Of Innovation In Low- And Medium-Technology Industries, *Research Policy* 38, 507–517.

Schmiedeberg, C. (2008). Complementarities Of Innovation Activities: An Empirical Analysis Of The German Manufacturing Sector, *Research Policy* 37,1492–1503

Sciascia S., D'Oria, L., Bruni, M.,Larrañeta, B. (2014). Entrepreneurial Orientation In Low- And Medium-Tech Industries:The Need For Absorptive Capacity To Increase Performance, *European Management Journal* 32 , 761–769.

Solow, R.M. (1956). "A Contribution To The Theory Of Economic Growth" *quarterly journal of economics*, 70,65-94

Tekin M., Güleş H.K., Öğüt A.(2003). Teknoloji yönetimi, Nobel yayınevi, Ankara

Thompson, A. K. ve Moughan, P.J. (2008). Innovation in the foods industry: Functional foods. *Innovation: Management, Policy & Practice:* Vol. 10, Food Related Innovation: Technology, Genetics and Consumer Impacts, pp. 61-73.

Tidd, J. ve Bessant, J. (2009). Managing Innovation: Integrating Technological, Market and Organizational Change. Chichester: John Wiley.

Tidd, J. ve Bessant, J. (2014). Strategic Innovation Management. Chichester: John Wiley.

Tidd, J., Bessant, J. ve Pavitt, K. (1997). Managing Innovation: Integrating Technological, Market and Organizational Change. Chichester, UK: John Wiley.

Tornatzky Louis G. And Fleischer Mitchell (1990). The Process of Technological Innovation, Lexington Books, Massachusetts.

Tödtling, F., Lehner, P. ve Trippl, M. (2006). Innovation In Knowledge Intensive Industries: The Nature And Geography Of Knowledge Links, *European Planning Studies*, 14:8, 1035-1058

Traill, B. ve Grunert, K. G. (1997) Product and Process Innovation in the Food Industry (eds.), London: Blackie Academic & Professional, pp. 75-90.

Tuncel C.O. (2012). İnovasyon Sistemleri Ve Ekonomik Gelişme: Bursa Bölgesi İmalat Sanayinde İnovasyon Süreçleri Üzerine Bir Alan Araştırması, Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, Bursa.

Tunzelmann, von N. ve Acha, V. (2005). Innovation in "Low-Tech" Industries. In: Fagerberg, J.; Mowery, D.C.; Nelson, R.R. (eds.), the Oxford Handbook of Innovation, Oxford, pp. 407- 432

Turanlı, R., Sarıdoğan , E. (2010). Bilim-Teknoloji-İnovasyon Temelli Ekonomi Ve Toplum, *İTO Akademik Yayınlar*, Yayın No: 2010-13, İstanbul

Werner, B.M. ve Souder, W.E. (1997). Measuring R&D performance – state of the art.*Research-Technology Management*, 40, 34–42.

Winter, S.G., 1984. Schumpeterian Competition In Alternative Technological Regimes. *Journal of Economic Behavior and Organization* 5 (3/4), 287–320.

Zikmund, W. G., Babin, B. J., Carr, J. C. ve Griffin, M. (2007). Business Research Methods, 8th Ed. Mason: South Western: Cengage

YEŞİL KİMYA VE MÜHENDİSLİK

Pratik Bir Tasarım Yaklaşımı

GREEN CHEMISTRY AND ENGINEERING

A Practical Design Approach

CONCEPCION JIMENEZ-GONZALEZ
DAVID J. C. CONSTABLE

Çeviri Editörü: Doç. Dr. Tünay Kontaş Aşkar
Çeviri Editör Yardımcıları: Yrd. Doç. Dr. Ruken Esra Demirdöğen
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sezgin

WILEY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1661
Mühendislik/Teknik No.: 147
ISBN: 978-605-320-568-5
© 1. Basımdan Çeviri, Aralık 2016

YEŞİL KİMYA VE MÜHENDİSLİK A Pratik Bir Tasarım Yaklaşımı
GREEN CHEMISTRY AND ENGINEERING A Practical Design Approach
CONCEPCION JIMENEZ-GONZALEZ
DAVID J. C. CONSTABLE
Çeviri Editörü: Doç. Dr. Tünay Kontaş Aşkar
Çeviri Editör Yardımcıları: Yrd. Doç. Dr. Ruken Esra Demirdöğen - Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sezgin

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

All Rights Reserved. Authorised translation from the English language edition published by John Wiley & Sons Limited Responsibility for the accuracy of the translation rests solely with Nobel Akademik Yayıncılık and is not the responsibility of John Wiley & Sons Limited. No part of this book may be reproduced in any from without the written permission of the original copyright holder, John Wiley & Sons Limited.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Jimenez-Gonzalez, Concepcion., C. Constable, David J.
Green Chemistry And Engineering A Practical Design Approach / *Concepcion Jimenez-Gonzalez - David J. C. Constable*
Yeşil Kimya ve Mühendislik Pratik Bir Tasarım Yaklaşımı
***Editör**: Doç. Dr. Tünay Kontaş Aşkar*
***Editör Yardımcıları**: Yrd. Doç. Dr. Ruken Esra Demirdöğen - Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sezgin*
1. Basımdan Çeviri, xviii + 682 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-568-5
1. Çevre Kimyası 2. Endüstriyel Uygulamalar 3. Sürdürülebilir Mühendislik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÇEVİRİ KURULU

Çeviri Editörü
Doç. Dr. Tünay Kontaş Aşkar

Çeviri Editör Yardımcıları
Yrd. Doç. Dr. Ruken Esra Demirdöğen - Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sezgin

Bölüm Yazarları

1. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Ruken Esra Demirdöğen - Yrd. Doç. Dr. Nesrin Horzum
2. Bölüm	Doç. Dr. Tünay Kontaş Aşkar
3. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Şinasi Aşkar
4. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Şinasi Aşkar
5. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Şinasi Aşkar
6. Bölüm	Doç. Dr. Tünay Kontaş Aşkar
7. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Olga Büyükleblebici
8. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sezgin

9. Bölüm	Doç. Dr. Murat Akkurt
10. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sezgin
11. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Jülide Erkmen, Prof. Dr. Onur Atakişi
12. Bölüm	Doç. Dr. Zeliha Yaşa Gökbayrak
13. Bölüm	Doç. Dr. Zeliha Yaşa Gökbayrak
14. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sezgin
15. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Olga Büyükleblebici, Uzm. Hatice Nur Er
16. Bölüm	Doç. Dr. Tünay Kontaş Aşkar, Uzm. Aynur Akçay
17. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Şinasi Aşkar, Uzm. Aynur Akçay
18. Bölüm	Prof. Dr. Onur Atakişi, Yrd. Doç. Dr. Jülide Erkmen
19. Bölüm	Doç. Dr. Tünay Kontaş Aşkar, Uzm. Yasin Dursun
20. Bölüm	Doç. Dr. Tünay Kontaş Aşkar, Uzm. Hatice Nur Er
21. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Olga Büyükleblebici
22. Bölüm	Doç. Dr. Murat Akkurt
23. Bölüm	Doç. Dr. Zeliha Yaşa Gökbayrak
24. Bölüm	Doç. Dr. Tünay Kontaş Aşkar, Uzm. Yasin Dursun
25. Bölüm	Yrd. Doç. Dr. Esra Demirdöğen

İÇİNDEKİLER

ÜNİTE I SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞE YÖNELİK HAREKETTE YEŞİL KİMYA VE YEŞİL MÜHENDİSLİK 1

1 Sürdürülebilirlik Bağlamında Yeşil Kimya ve Mühendislik 3

1.1 Neden Yeşil Kimya? 3
1.2 Yeşil Kimya, Yeşil Mühendislik ve Sürdürülebilirlik 6
1.3 Ölüm Bizi Ayırana Kadar: Bilim Dallarının Birleşimi 13
Problemler 15
Kaynaklar 15

2 Yeşil Kimya ve Yeşil Mühendislik İlkeleri 17

2.1 Yeşil Kimya İlkeleri 17
2.2 On İki Yeşil Kimya İlkesi Daha 26
2.3 Yeşil Mühendisliğin On İki İlkesi 28
2.4 San Destin Deklerasyonu: Yeşil Mühendislik İlkeleri 31
2.5 İlkelerin Basitleştirilmesi 34
Problemler 38
Kaynaklar 39

3 Temel Başlangıç; Çevre, Sağlık ve Güvenlik Entegrasyonu 41

3.1 Önemli Çevre Sorunları 42
3.2 Önemli Sağlık Sorunları 54
3.3 Önemli Güvenlik Sorunları 62

3.4 Tehlike ve Risk 68
3.5 Çevre, Sağlık ve Güvenlik İle İlgili Bütünleşik Perspektif 70
Problemler 70
Kaynaklar 73

4 Yeşil Olduğunu Nasıl Anlıyoruz? Ölçüm Primeri 77

4.1 Yeşil Kimya ve Mühendislik Ölçümleri Hakkında Genel Hususlar 77
4.2 Kimyasal Ölçümler 79
4.3 Proses Metrikleri 89
4.4 Maliyet Çıkarımları ve Yeşil Kimya Metrikleri 101
4.5 Yeşil Kimya Üzerine Son Söz 101
Problemler 102
Kaynaklar 103

ÜNİTE II SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞE YÖNELİK HAREKETTE YEŞİL KİMYA VE YEŞİL MÜHENDİSLİK 107

5 Yol ve Kimya Seçimi 109

5.1 Sentez Kimyasının Tartışma Konuları 109
5.2 Molekül Yapımı 110
5.3 Farklı Kimyaların Kullanımı 119
5.4 Yol Stratejisi 122
5.5 Koruma-Korumama 124
5.6 Yoldan Prosese Gitme 126
Problemler 127
Kaynaklar 130

6 Materyal Seçimi: Çözücüler, Katalizörler ve Ayıraçlar 133

6.1 Çözücüler ve Çözücü Seçim Stratejileri 133
6.2 Katalizörler ve Katalizör Seçme Yöntemleri 154
6.3 Diğer Ayıraçlar 168
Problemler 168
Kaynaklar 173

7 Reaksiyon Koşulları ve Yeşil Kimya 175

7.1 Stokiyometri 176
7.2 Deneylerin Planlanması 178
7.3 Sıcaklık 180
7.4 Çözücü Kullanımı 182
7.5 Çözücüler ve Enerji Kullanımı 184
7.6 Reaksiyon ve Proses Zamanı 187
7.7 Reaktif İlavesinin Sırası ve Oranı 188
7.8 Karıştırma 189

Problemler 196
Kaynaklar 200

8 Biyoprosesler 203

8.1 Biyoteknoloji Nasıl Kullanır? 203
8.2 Biyoproses Yeşil Midir? 204
8.3 Biyoproses Ne İle İlgilidir? 205
8.4 Biyoprosesten Elde Edilen Ürünlere Örnekler 216
Problemler 226
Kaynaklar 232

ÜNİTE III LABORATUVARDAN TESİSE: DAHA YEŞİL, DAHA GÜVENLİ, DAHA SÜRDÜRÜLEBİLİR ÜRETİM PROSESLERİ 233

9 Kütle ve Enerji Dengesi 235

9.1 Kütle Dengeleri, Enerji Dengeleri ve Proses Akış Diyagramlarına Neden İhtiyaç Duyarız? 236
9.2 Proses Tipleri 237
9.3 Proses Akış Diyagramları 238
9.4 Kütle Dengeleri 241
9.5 Enerji Dengeleri 250
9.6 Enerji ve Kütle Denge Hesaplamaları İle Herhangi Bir Kimyasal İşlemin Yeşil (Doğal Çevreyi Etkileme) Oranının Saptanması 261
Problemler 265
Kaynaklar 272

10 Ölçek Büyütme Etkisi 273

10.1 Ölçek Büyütme Problemi 273
10.2 Ölçek Büyütmeyi Etkileyen Etmenler 276
10.3 Ölçek Büyütme Araçları 283
10.4 Sayısal Artış ve Ölçek Büyütme 289
Problemler 290
Kaynaklar 293

11 Reaktörler ve Ayırma İşlemleri 295

11.1 Yeşil Mühendislikte Reaktörler ve Separatörler 296
11.2 Reaktörler 296
11.3 Ayırma ve Diğer Temel İşlemler 307
11.4 Sürekli ve Kesintili Prosesler 321
11.5 Boyut Önemli Midir? 323
Problemler 323
Kaynaklar 327

12 Proses Sentezi **331**

12.1 Proses Sentezinin Temeli 331
12.2 Proses Sentezi Yaklaşımları ve Yeşil Mühendislik 333
12.3 Evrimsel Teknikler 334
12.4 Bulgusal Yöntemler 343
12.5 Hiyerarşik Ayrışım 346
12.6 Üstyapı ve Çok Amaçlı Optimizasyon 349
12.7 Alt Sistemlerin Sentezi 354
Problemler 355
Kaynaklar 359

13. Kütle ve Enerji Entegrasyonu **363**

13.1 Proses Entegrasyonu: Sentez, Analiz ve Optimizasyon 363
13.2 Enerji Entegrasyonu 365
13.3 Kütle Entegrasyonu 373
Problemler 381
Kaynaklar 388

14 Özgüvenlik **391**

14.1 Özgüvenlik ve Geleneksel Proses Güvenliği 391
14.2 Özgüvenlik ve Doğal Olarak Daha Güvenli Bir Tasarım 394
14.3 Yöntem Stratejisi ve Proses Tasarımında Özgüvenlik 398
14.4 Özgüvenlikle İlişkili Sonuçlar 406
Problemler 406
Kaynaklar 411

15 Proses Güçlendirmesi **413**

15.1 Proses Güçlendirmesi 413
15.2 Proses Güçlendirme Teknolojileri 416
15.3 Proses Güçlendirmesi Teknikleri 435
15.4 Proses Güçlendirmesi Üzerine Görüşler 437
Problemler 437
Kaynaklar 442

ÜNİTE IV SINIRLARIN GENİŞLETİLMESİ **447**

16 Yaşam Döngüsü Envanteri ve Değerlendirme Kavramları **449**

16.1 Yaşam Döngüsü Envanteri ve Değerlendirmesinin Tarihçesi 450
16.2 LCI/A Metodolojisi 452
16.3 Yorum: LCI / A İle Karar Verme 473
16.4 Modernize Edilmiş Yaşam Döngüsü Değerlendirmesi 481
Problemler 484
Kaynaklar 488

17 Materyaller Etkileri ve Satın Alma 493

17.1 Yaşam Döngüsü Yönetimi 493
17.2 Kimyasal Soy Ağaçları ve Tedarik Zincirleri Nasıl Elde Edilir? 495
17.3 Yeşil (Sürdürülebilir) Tedarik 500
17.4 Taşıma Etkileri 511
Problemler 515
Kaynaklar 517

18 Enerji Gereksinimlerinin Etkileri 519

18.1 Enerjinin Kaynağı Nedir? 519
18.2 Çevresel Yaşam Döngüsünde Enerji Üretiminin ve Emisyonunun Etkileri 525
18.3 Emisyondan Etkiye Geçiş 537
18.4 Atık Arıtma İçin Enerji Gereksinimleri 540
Problemler 540
Kaynaklar 542

19 Atık ve Atık Arıtmasının Etkileri 545

19.1 Çevresel Akıbet ve Etki Verisi 546
19.2 Çevresel Etki Bilgisi: Fiziksel Özellikler 550
19.3 Çevresel Akıbet Bilgisi: Dönüşüm ve Tükenme Mekanizmaları 557
19.4 Çevre Etkileri Bilgisi 559
19.5 Çevresel Risk Değerlendırmesi 562
19.6 Atık Arıtmasının Çevresel Yaşam Döngüsü Etkileri 565
Problemler 574
Kaynaklar 576

20 Toplam Maliyet Değerlendirmesi 579

20.1 Toplam Maliyet Değerlendirmesinin Arkaplanı 579
20.2 Toplam Maliyet Değerlendirmesinin Önemi 580
20.3 Yaşam Döngüsü Envanteri / Değerlendirmesi ve Toplam Maliyet Değerlendirmesi Arasındaki İlişki 582
20.4 Toplam Maliyet Değerlendirmesi Zamanlaması 583
20.5 Toplam Maliyet Değerlendirme Yöntemi 583
20.6 Yeşil Kimya Kapsamında Toplam Maliyet Değerlendirmesi 589
Problemler 594
Kaynaklar 597

ÜNİTE V İLERİDE NE VAR? 599

21 Yeni Geliştirilen Malzemeler 601

21.1 Yeni Malzemelerin Gelişimi 601
21.2 Nanomalzemeler 602

21.3 Biyoplastikler ve Biyopolimerler 605
21.4 Yeni Yeşil Malzemeler Hakkında 609
Problemler 609
Kaynaklar 611

22 Yenilenebilir Kaynaklar 613

22.1 Yenilenebilir Kaynaklara Neden İhtiyaç Duyarız? 613
22.2 Yenilenebilen Materyaller 616
22.3 Biyorafineri 621
22.4 Yenilenebilir Enerji 625
Problemler 630
Kaynaklar 632

23 Teknolojilerin Değerlendirilmesi 635

23.1 Teknolojileri ve Prosesleri Neden Etraflıca Değerlendirmek Durumundayız? 635
23.2 Teknoloji ve Prosesleri Karşılaştırma 636
23.3 Teknolojileri Karşılaştırmanın Bir Yolu 637
23.4 Değişimler (Takaslar) 644
23.5 Teknolojileri Karşılaştırmanın Avantajları ve Sınırlamaları 645
Problemler 646
Kaynaklar 649

24 Endüstriyel Ekoloji 651

24.1 Endüstriyel Ekolojinin Arkaplanı 652
24.2 Endüstriyel Ekoloji ve Tasarımın İlkeleri ve Kavramları 655
24.3 Endüstriyel Ekoloji ve Tasarım 657
24.4 Uygulamada Endüstriyel Ekoloji 663
Problemler 665
Kaynaklar 666

25 Özetle: Sürdürülebilirlik Mümkün Mü? 669

25.1 Yeşil Kimya ve Yeşil Mühendislik Sürdürülebilirliği Mümkün Kılabilir Mi? 670
25.2 Sürdürülebilirlik: Kültür ve Politika 671
25.3 Sürdürülebilirliği Etkilemek 672
25.4 Eyleme Geçiş 674
Problemler 674
Kaynaklar 675

ÖN SÖZ

Geçen on yıl içinde, yeşil kimya ve yeşil mühendislik ilgi ve anlayışı, akademide ve iş dünyasında istikrarlı bir şekilde artmıştır. Farklı sektörlerdeki endüstriler, bu konseptleri faaliyetlerine katmak için ortak çaba sarfetmişlerdir. Yayıncılar ilaç endüstrisinde yeşil kimya ile ilgili bir kitabı düzenlemek istediklerinde, ilaç endüstrisindeki yeşil kimya ve yeşil mühendislik deneyimimiz nedeniyle, öncelikle bize geldiler. Bu değerli bir teklifti: ancak biz bir kitap yazmak için daha büyük bir fırsata ve gayrete sahip olduğumuzu düşündük: Bu yeşil kimya ve yeşil mühendisliğin akademik müfredata, tam anlamıyla entegrasyonunu sağlayacak ve bir yandan da işyerinde kimyagerlere ve mühendislere pratik bir referans olarak hizmet verecekti.

Yeşil kimya ve yeşil mühendislik, henüz geleneksel kimya ve mühendislik müfredatında tam anlamıyla yerleşmemiş olan yeni alanlardır: ancak konu ile ilgili dersler, hatta ana bilim dalları giderek yaygınlaşmaktadır. Ayrıca yeşil kimya derslerinin çoğu çevre kimyası ya da organik kimya açısından öğretildiği için, ne ürün imalatı ne de üretilebilirlik sonuçlarını gösteren yaklaşımları ele almamaktadır. Diğer bir yönden, yeşil mühendislik dersleri imalat ile ilgili konuları vurgulamakta, ama reaksiyon ve proses kimyasına yeterince değinmemektedir, bu nedenle de bu disiplinler arasında henüz bağlantı yoktur. Kimya, mühendislik ve diğer önemli disiplinler arasındaki bahsi geçen bağlantı eksikliği, endüstriyel çalışma alanlarında ve önceki akademik deneyimlerde ana sorunlarımızdan birini teşkil etmiştir.

Bu deneyimler sonucunda, proses dizaynı, mühendislik, çevre, sağlık, güvenlik ve yaşam döngüsü değerlendirmeleri arasındaki büyük uçuruma bir köprü inşa etmek adına bu kitabı yazmaya karar verdik. Sürdürebilirliğin geniş bağlamı içindeki disiplinlerde yeşil kimya ve yeşil mühendisliği yerleştirmek adına sistem odaklı ve entegre bir yaklaşımın gerekli olduğunu hissettik. Bunu başarmak için kitabı beş ana bölümde hazırladık.

- Ünite I. Sürdürülebilirlik Yolunda ilerlerken Yeşil Kimya ve Yeşil Mühendislik. Bölüm 1'den 4'e kadar geniş olarak sürdürülebilirlikten bahsederken, yeşil kimya ve yeşil mühendisliğin, kilit ticaret öğelerinin sağlanmasında daha sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesi yönündeki anahtar rolünü vurgulamaktadır.
- Ünite II. Başlangıç: Daha Yeşilin Dizaynı. Daha Güvenli Kimyasal Sentez. Bölüm 5'ten 8'e kadar, daha sürdürülebilir kimyasal reaksiyonlara ve reaksiyon yollarına ulaşılmasına katkıda bulunan temel kimya komponentlerini açıklamaktadır. Bu komponentler kimyasal verimliliği veya ilgili kimyasal prosesi azaltmadan bir kimyasal sentezin genel olarak yeşilliğini teşvik eden materyallerin seçimine bir yaklaşım sağlamaktadır.
- Ünite III. Deney Tüpünden Tesise: Daha Yeşilin Dizaynı. Daha Güvenli. Daha Sürdürülebilir Üretim Prosesleri. Bölüm 9'dan 15'e kadar daha yeşil, daha sürdürülebilir kimyasal prosesleri destekleyen anahtar mühendislik konseptlerini açıklamaktadır.
- Ünite IV. Sınırları Genişletmek: Proseslerimizin Ötesine Bakmak. Bölüm 16'dan 20'ye kadar, daha geniş kimyasal kuruluşlarda belirli bir kimyasal prosesin yerleştirilmesi için arka plan ve içeriği sağlayan bir yasam döngüsü düşünce perspektifi sunmaktadır.
- Ünite V. Gelecekten Beklenenler: Günümüzün Kimyasal Proses Teknolojisinin ötesi veya Yarının Daha Sürdürebilir Ürünlerin Temini. Son olarak Bölüm 21'den 25'e kadar, bir kimyasal proseste daha sürdürülebilir uygulamalara yönelik yol gösterebilecek bir takım yeniliklerden bahsetmektedir.

Pratik bir yaklaşım sergilenmesine yardımcı olmak adına, bu konseptlerin endüstriyel ortamda uygulandığı haliyle anlaşılması ve materyalin dolaylı veya dolaysız uygulamalarda kullanılması için öğrenciye veya uygulayıcıya yardımcı olacak örnek ve alıştırmalar dahil ettik. Alıştırmalar kitabı, kendi kendine çalışma veya bir ders kitabı olarak tasarlanmıştır ve alıştırmaların çoğu profesyonel deneyimlerimizden elde edilmiştir.

Bu kitap yeşil kimya, yeşil mühendislik ve sürdürülebilirlik alanlarında uygulamalı ve temel araştırmalarımız ile danışmanlık, eğitim ve kurumsal işlerdeki deneyimlerimizin bir sonucudur. Kitap öncelikle kimya ve kimya mühendisliği yüksek lisans ve son sınıf öğrencileri için tasarlanmış olsa da, özellikle kimya ve ilaç alanlarında, üretim, araştırma ve geliştirmede çalışan kimyagerler ve mühendislerin kitabı proses dizaynı ve değişim mühendisliği için faydalı bir referans olarak bulacaklarına inanıyoruz. Amacımız sürdürülebilirlik bağlamında yeşil kimya ve yeşil mühendislik adına bütüncül bir yaklaşımla akademik ihtiyaçlar ve pratik endüstriyel uygulamalar arasında bir denge sağlamaktır.

Teşekkürler

Doğrudan veya dolaylı olarak sürdürülebilirlik yolundaki yolculuğumuza fikir ve işbirlikleri ile yıllar boyu yeşil kimya ve yeşil mühendislik alanlarında deneyimimize katkıda bulunmuş tüm meslektaşlarımıza teşekkür ederiz. Keza GlaxoSmithKline'a toplu olarak

ve James R. Hagan'a özel olarak, destekleri ve teşvikleri için teşekkürü bir borç biliriz.

Ayrıca Danimarka Teknik Üniversitesi Kimya ve Biyokimya Mühendisliği Bölümü Bilgisayar Destekli Proses Ürün Mühendisliği Merkezi›nden Rafiqul Gani ve Ana Carvalh'a, Bölüm 12 için incelemeleri, yorumları ve katkıları için Manana Pierobon'a ve BASF'a yararlı yorumları ve yaşam döngüsü bölümlerinde örnek olarak BASF eko-verimlilik değerlendirmelerinin birini kullanmamızda bize izin verdiği için: Sara Conradt'a bize LCA çıktılarının bir örneği olarak yüksek lisans tezini kullanmamıza izin verdiği için: GSK›de Tom Roper ve John Hayler'a yıllar boyunca yeşil kimya üzerine geri bildirimleri için özel teşekkürlerimizi sunarız. Son olarak. Kimya Mühendisliği dergisi, Amerikan Kimya Topluluğu (The American Chemical Society), Springer Bilim ve İş Medya (Springer Science and Business Media), Elsevier, John Wiley & Sons, Kraliyet Kimya Topluluğu (Royal Society of Chemistry) ve Wiley-VCH›ye, bazı basılı malzemeyi yeniden oluşturmak adına izin verdikleri için teşekkür ederiz.

CONCEPCIÖN JIMENEZ-GONZÂLEZ
DAVID J. C. CONSTABLH

Aralık 2009

ÇEVİRİ EDİTÖRÜNÜN ÖN SÖZÜ

Bu Kitap, Yeşil Kimya ve Mühendislik alanında Türkçe kaynak eksikliğini gidermek için hazırlanmıştır. Yeşil kavramı ülkemizde daha yeni gelişmekte olduğundan, okuyucular Yeşil Kimya ve Mühendislik ile ilgili temel ve güncel bilgileri bu kitapta bulabilirler.

Kitabın çok çevirmenli bir kitap olması sebebi ile bölümler arasında çevirmenlerin üslup farkı olabilir. Bütün çabalarımıza rağmen kitapta görülebilecek aksaklıkları okuyucuların hoşgörü ile karşılamasını dileriz.

Kitapta emeği geçen yardımcı editörlere, bölüm yazarlarına ve Nobel Yayınevi çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Kitabın faydalı olması dileği ile

Doç. Dr. Tünay Kontaş Aşkar
2016

Bu sorular sadece teorik değildir; cevaplar şimdiki ve gelecek nesiller için çok önemlidir. İnsanoğlu çok öenemli bir şekilde dünyayı etkilemek zorunda ve etkilemeye devam etmektedir, tüm kimyagerler ve mühendisler malzeme seçimi, proses tasarımı, enerji kullanımı ve diğerlerinin dünyayı nasıl etkilediğini anladıklarından bu kritiktir. Kimyagerler ve mühendisler, sadece insanlara değil aynı zamanda diğer çevresel organizmalara kısa, orta ve uzun vadeli zarara yol açan olasılığı en aza indirgeyen sentetik stratejiler tasarlamaya ve seçmeye gereksinim duyarlar. Bunu doğru yapmak için, sentez için uygun seçenekleri tartışmak ve geliştirmek üzere zehir bilimciler ve çevre, sağlık ve güvenlik uzmanları ile işbirliği yapmak gerekir. Kısaca, uygun ve başarıyla pazara bir ürün getirmek ve bunun sürdürülebilir bir şekilde yapıldığından emin olmak için disiplinlerden bir dizi gereklidir. Kimyagerlerin, kimyasal açıdan ilginç, aranılan özellikte reaksiyonları tasarlamaları ve bir laboratuvarda kendilerini izole etmeleri, doğal olarak tehlikeli reaktifleri, reaktantları ve çözgenleri kullanmaları kabul edilebilir bir uygulama değildir.

PROBLEMLER

1.1 Yeşil kimya ve yeşil mühendislik, kimya ve mühendislikten nasıl farklıdır?

1.2 Örnek 1.1 ve 1.2 çevresel, sağlık ve güvenlik zorluklarına ilişkin cıva, klor ve hidrojenden söz etmiştir. Bu zorluklar nelerdir?

1.3 Bakır iyodür üretmek için başlıca yol, bakır sülfat ile potasyum iyodürün reaksiyonudur:

$$2CuSO_4 + 4KI + 2Na_2S_2O_3 \rightarrow 2CuI + 2K_2SO_4 + 2NaI + Na_2S_4O_6$$

Bu reaksiyonun olası yeşil kimya ve yeşil mühendislik zorluklarını tanımlayınız.

1.4 Sürdürülebilirlik çerçevesinden Problem 1.3'te gösterilen kimyadan türeyen çevresel, sosyal ve ekonomik etkileri tanımlayınız.

1.5 Reaksiyon 1.1 sistemini kullanarak, mühendislikte alınan kararlara kimyanın nasıl etki ettiğine dair örnekler veriniz**.**

1.6 Yeni bir proses tasarımında, bir kimyager ve bir mühendis arasında etkin, yakın bir iş birliği için bazı olası engeller nelerdir? Bu engellerin nasıl üstesinden gelineceği üzerine düşüncelerinizi belirtiniz.

KAYNAKLAR

1. Schultz, H., Günter Bauer, G., Schachl, E., Hagedorn, F. Schmittinger, P. Potassium compunds. In *Ullmann's Encyclopedia of Industrial Chemistry*. Wiley-VCH, New York, 2000.
2 *Chlorine Industry Report*: 2005-2006. Euro Chlor, Brussels, Belgium, 2006.
3 McKetta, J. Potash, caustic. In Kirk-Othmer *Encyclopedia of Chemical Technology,* 2nd ed. Wiley, New York, 1970.
4. U.S. Environmental Protection Agency. *Profile of the Inorganic Chemical Industry*. EPA Office of Compliance Sector Notebook Project. EPA 310-R-95-004. U.S. EPA, Washington, DC, 1995.

5 European Commission, 2001. Integrated Pollution Prevention and Control (IPPC). Reference document on best available techniques in the chlor-alkali manufacturing industry. BREF12.2001

ftp://ftp.jrc.es/pub/eippcb/doc/cak_bref_1201.pdf.

6 World Commission on Environment and, Development. Our Common Future. Oxford University Press, Oxford, UK, 1987, p.43.

7 Elkington, J. *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. New Society Publishers, Gabriola Island, New Brunswick, Canada, 1998, p. 416.

8. Alcoa. 2020 Framework.http://www.alcoa.com/global/en/about_alcoa/sustainability/2020_

Framework.asp.

9. International Chamber of Commerce. The Business Center for Sustainable Development: 16 Principles.hhttp://www.iccwbo.org/policy/environment/id1309/index.html.

10. International Council of Chemical Associations. Responsible Care Web site.http://www.respon-

Siblecare.org./page.asp?p=6341&1=1,accessed Sept. 27, 2009.

11. Bartz, P., et al. Pignans Set of Indicators Statement: Carnoules Statement on Objectives and Indicators for Sustainable Development. Governance for Sustainable Development, Carnoules/Pignans, Provence, France, May 1-4, 2003.

12. McDonough and Partners. *The Hanover Principles*. McDonough and Partners, Charlottesville, VA, 1992.

13. The Natural Web site.http://www.naturalstep.org/, accessed Sept. 27, 2009.

14. United Nations Global Compact.http://www.unglobalcompact.org/, accessed Sept. 27, 2009.

KAYNAKLAR

1. *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*, 11th ed. Merriam-Webster, springfield, MA, July 2003.
2. Anastas, P., Warner J. *Green Chemistry: Theory and Practice*. Oxford University Press, New York, Dec. 1998.
3. Allenby, B. R. Grand challenges and research needs. In *Sustainability in the Chemical Industry*. A Workshop Report. National Research Council, National Academy of Sciences. National Academies Press, Washington, DC, 2005.
4. Intergovernmental Panel on Climate Change. Climate Change 2001: Synthesis Report; Summary for Policymakers. http://www.ipcc.ch/pub/un/syreng/spm.pdf.
5. Sheldon, R. A. Consider the environmental quotient. *Chemtech*, 1994, Vol 24(3), 38–46.
6. European Commission. Regulation EC 1907/2006.
7. McDonough, W., Braumgartner, M. *Cradle to Cradle: Remaking the Way We Make Things*. North Point Press, New York, Apr. 2002.
8. Matlack, A. S. *Introduction to Green Chemistry*. Marcel Dekker, New York, 2001.
9. Winterton, N. Twelve more green chemistry principles? *Green Chem.*, 2001, 3, G73–G75.
10. Anastas, P. T., Zimmerman, J. B. Design through the twelve principles of green engineering. *Environ. Sci. Technol.*, 2003, 37(5), 94A–101A.
11. Huesemann, M. H. The limits of technological solutions to sustainable development. *Clean Technol. Environ. Policy*, 2002, 5(1), 21–34.
12. Baran, P. S., Maimone, T. J., Richter, J. M. Total synthesis of marine natural products without using protecting groups. *Nature*, 2007, 446, 404–408.
13. Schaller, R. R. Moore's law: past, present and future. *IEEE Spectrum*, 1997, 34(6), 52–59.
14. Apple Computers. Apple and the Environment. http://www.apple.com/environment/design/.
15. Pisano, G. P. *The Development Factory: Unlocking the Potential of Process Innovation*. Harvard Business School Press, Boston, 1997.
16. Sun Microsystems company information. Environment Health and Safety. http://www.sun.com/aboutsun/ehs/ehs-design.html.
17. Abraham, M.A., Nguyen, N. Green engineering: defining the principles—results from the San Destin Conference, 2003, 22(4), 233–236.
18. Kim, S., Dale, B. E. Life cycle assessment of various cropping systems utilized for producing biofuels: bioethanol and biodiesel. *Biomass Bioenergy*, 2005, 29(6), 426–439.
19. Von Blottnitz, A. H., Curran, M. A. A review of assessments conducted on bio-ethanol as a transportation fuel from a net energy, greenhouse gas, and environmental life cycle perspective. *J. Cleaner Prod.* 2007, 15, 607–619.
20. Beckman, E. J. Using principles of sustainability to design "leap-frog" products. Keynote presentation at the 11th Annual Green Chemistry and Engineering Conference, June 26–29, 2007.

TABLO P 3.12 Proses Malzemeleri

CAS No.	İsim
64-19-74	Asetik asit
67-64-1	Aseton
141-78-6	Etil asetat
142-82-5	Heptan
109-66-0	Pentan
7664-41-7	Susuz amonyak
471-34-1	Kalsiyum karbonat
56-81-5	Gliserol
60-33-3	Linoleik asit
1310-73-2	Sodyum hidroksit
61-90-5	*S*-Lösin
7664-93-9	Sülfürik asit

(a) Malzeme güvenlik bilgisi sayesinde mevcut bilgiler kullanılarak maddelerin çevre, sağlık ve güvenlik tehlikelerini tespit ediniz.
(b) Yeşil kimya prensipleriyle, süreci iyileştirmek/geliştirmek için öneriniz ne olur?

3.13 Lorber *vd.* Ohio'daki atık yakma fırınından çıkan dioksin yayılımından dolaylı etkilenmenin bir tarama risk değerlendirmesini yapmışlardır[36]. Tablo P3.13'te listelenen ömür boyu maruz kalınan ortalama günlük dozu tespit etmişlerdir.

(a) Onların Tablo P3.13'te maruz kalınan mevcut yolağı niçin seçtiklerini açıklayınız.
(b) Örnek 3.4'teki risk denklemi kullanılarak, her bir maruz kalınan yolak için ilave riski tespit ediniz.
(c) Hesaplanan miktarlar ne anlama geliyor?

TABLO P3.13 Ortalama Yaşam Boyu Günlük Doz

Maruz Kalma Yolu	Ömürboyu Ortalama Günlük Doz, Aşırı Kanser Riski (ng/kg·gün)
Deri ve toprak teması	6×8^{-8}
Sebze tüketimi	1×10^{-5}
Solunum	6×10^{-6}
Kırmızı et tüketimi	1×10^{-3}
Süt tüketimi	5×10^{-4}

3.14 Eşitlik (3,4) bir dizi bileşik (dioksinler) için kanser riskinin tespitiydi. Kanserojen olmayan toksik maddeler için riskin nasıl değerlendirildiğini araştırınız.

KAYNAKLAR

1. World Meteorological Organization. WMO Statement on the Status of the Global Climate in 2005. http://www.wmo.int/pages/index_en.html.

2. National Climatic Data Center. Climate of 2006—June in Historical Perspective http://www.ncdc.noaa.gov/oa/climate/research/2006/jun/jun06.html.
3. U. S. Environmental Protection Agency. Climate Change. 2006, http://www.epa.gov/climatechange/basicinfo.html#science.
4. Pew Center on Global Climate Change. Climate Change 101: Understanding and Responding to Global Climate Change. 2006. http://www.pewclimate.org/docUploads/Climate101%2DFULL%5F121406%5F065519%2Epdf.
5. Intergovernmental Panel on Climate Change. Climate Change 2001: Synthesis Report; Summary for Policymakers. 2001. http://www.ipcc.ch/pub/un/syreng/spm.pdf.
6. World Meteorological Organization. The state of greenhouse gases in the atmosphere using global observations through 2005. *Green House Gas Bull.*, Nov. 2006, 2(1) http://www.wmo.ch/web/arep/gaw/ghg/ghg-bulletin-en-11-06.pdf.
7. Houghton, J. T., Callander, B. A., Varney, S. K., Eds. *IPCC Climate Change 1990*. Cambridge University Press, New York,1990.
8. Intergovernmental Panel on Climate Change. *IPCC Climate Change 2001: The Scientific Basis*. Cambridge University Press, New York, 2001. Available at http://www.grida.no/climate/ipcc_tar/wg1/248.htm.
9. Crutzen, P. J. The influence of nitrogen oxides on atmosphere ozone content. *Q. J. R. Meteorol. Soc.*, 1970, 96, 320–325.
10. Molina, M. J., Rowland, F. S. Stratospheric sink for chlorofluoromethanes: chlorine catalysed destruction of ozone. *Nature*, 1974, 249, 810–814.
11. United Nations Environment Programme, Ozone Secretariat. *The Montreal Protocol on Substances That Deplete the Ozone Layer*. UNEP, Nairobi, Kenya, 2000. Available at http://hq.unep.org/ozone/Montreal-Protocol/Montreal-Protocol2000.shtml.
12. Fishman, J., Ramanathan, V., Crutzen, P. J., Liu, S. C. Tropospheric ozone and climate. *Nature*, (1979), 282(5741), 818–820.
13. Fishman, J., Solomon, S., Crutzen, P. J. Observational and theoretical evidence in support of a significant in situ photochemical source of tropospheric ozone. *Tellus*, 1979, 31, 432–446.
14. U. S. Environmental Protection Agency. *Good Up High, Bad Nearby*. EPA 451-K-03-001. U.S. EPA, Washington, DC. 2003. Available at http://www.epa.gov/ozone/ods.html.
15. European Chemical Industry Council. Responsible Care: Health, Safety and Environmental Reporting Guidelines. 1998. http://www.cefic.be/activities/hse/rc/guide/01.htm.
16. De Leeuw, R., Fam, A. M. (1993) *Assessment of the Atmospheric Hazards and Risks of New Chemicals: Procedures to Estimate* "*Hazard Potentials.*" RIVM Rapport 679102017. National Institute of Public Health and Environmental Protection, Amsterdam, The Netherlands, 1993, S.1324ff, 22 p, in English. *Chemosphere*, 1993, 27(8), 1313–1328.
17. MacKay, D., Shiu, W. Y., Ma, K., Lee, S. C. *Handbook of Physical–Chemical Properties and Environmental Fate for Organic Chemicals*, 2nd ed. CRC Press, Boca Raton, FL, 2006.
18. Cronin, M., Livingstone, D., Eds. *Predicting Chemical Toxicity and Fate*.CRC Press, Boca Raton, FL, 2004.
19. Organisation for Economic Co-operation and Development. *OECD Guidelines for the Testing of Chemicals*, 13th addendum, OECD Publishing, Paris, 2001.
20. Fan, A. M., Chang, L. W., Eds. *Toxicology and Risk Assessment: Principles, Methods and Applications*. Marcel Dekker, New York, 1996.
21. U.S. Department of Transportation, Pipeline and Hazardous Materials Safety Administration. International Standards. http://www.phmsa.dot.gov/hazmat/regs/international, accessed Sept. 27, 2009.
22. Paustenback, D. J., Ed. *Human and Ecological Risk Assessment: Theory and Practice*. Wiley, Hoboken, NJ, 2002.

23. U. S. *Occupational Safety and Health Administration*. *Occupational Safety and Health Standards, Air Contaminants*. 29 CFR 1910.1000. OSHA, Washington, DC, April 6, 2006.
24. U. S. Occupational Safety and Health Administration. *Process Safety Management*. OSHA 3121. OSHA, Washington, DC, 2000 (reprint).
25. American Institute of Chemical Engineers, Center for Chemical Process Safety. *Guidelines for Hazard Evaluation Procedures*, 2nd ed. AIChE, New York, 1992.
26. Kletz, T. A. Inherently safer plants. *Plant Oper. Prog.*, 1985, 4 (3), 164–167.
27. Kletz, T. A. *Process Plants: A Handbook of Inherently Safer Design*.CRC Press, Boca Raton, FL, 1998.
28. Amyotte, P. R., Khan, F. I., Dastidar, A. G. Solids handling: reduce dust explosions the inherently safer way. *Chem. Eng. Prog.*, Oct. 2003, pp. 36–43.
29. Edwards, D. W., Lawrence, D. Assessing the inherent safety of chemical process routes: Is there a relation between plant costs and inherent safety? *Trans. IChemE, B*, 1993, 71, 252–258.
30. Heikkilä, A.-M., Hurme, M., Järveläinen, M. Safety considerations in process synthesis. *Comput. Chem. Eng.*, 1996, 20, S115–S120.
31. Heikkilä, A.-M. Inherent Safety in Process Plant Design. D.Tech. dissertation, VTT Publications 384. Technical Research Centre of Finland, Espoo, Finland, 1999. http://www.inf.vtt.fi/pdf/publications/1999/P384.pdf.
32. Palaniappan, C., Srinivasan, R., Tan, R. Selection of inherently safer process routes: a case study. *Chem. Eng. Process.*, 2004, 43, 647–653.
33. American Institute of Chemical Engineers, Center for Chemical Process Safety. *Guidelines for Engineering Design for Process Safety*. AIChE, New York, 1993.
34. National Research Council. *Risk Assessment in the Federal Government: Managing the Process*. National Academies Press, Washington, DC, 1983.
35. U.S. Environmental Protection Agency. Questions and Answers About Dioxins. Jan. 2003; updated Oct. 2003, Oct. 2004, July 2006. http://www.cfsan.fda.gov/∼lrd/dioxinqa.html.
36. Lorber, M., Cleverly, D., Schaum, J. A screening level risk assessment of the indirect impacts from the Columbus waste to energy facility in Columbus, Ohio. In *Solid Waste Management: Thermal Treatment and Waste-to-Energy Technologies*, VIP-53. National Center for Environmental Assessment, U.S. EPA, Washington, DC,1996, pp. 262–278.

Sodyum siyanoasetat oluşturmak için su içindeki sodyum siyanür dikkatli bir şekilde ilave edilir. Bu çözelti, ham bir sodyum siyanoasetat keki oluşturmak üzere, düşük basınç altında evapore edilir. Kek hidroliz edilir ve metanol ve sülfürik asit varlığında esterlenir. Bu üç ekstraksiyon toluen ile yapılır. Kurutulan ürün ilk olarak atmosfer basıncında en sonunda düşük başınçta hiç tolüen kalmayıncaya kadar distile edilir. 1000 kg / %97 saf monometil malonat üretmek için, 3,5 MJ/h elektrik, 101 MJ/h buhar ve 57 MJ/h soğutma gücüne ihtiyaç vardır ve 3165 MJ/h ısının ise soğutma suyu kullanılarak uzaklaştırılması gereklidir.

(a) Prosesin enerji yoğunluğunu tahmin ediniz.

(b) Gerekli enerji nasıl üretilir?

4.12 Problem 4.11'de verilen dimetil malonat prosesi için gelir, kütle yoğunluğu, kütle verimliliği, atom ekonomisi, reaksiyon kütle etkinliği ve atık yoğunluğunu (*E*-faktörü) tahmin ediniz. Tablo P4.12'de listelenen madde miktarlarının 1000 kg/h monometil malonat üretmek için gerekli olduğunu varsayınız.

TABLO P4.12 Kimyasal Miktarları

Kimyasal	Miktar (Kg/hr)	Değerlendirmeler
Toluen	55	
Kloroasetik asit	715	
Sodyum sülfat	40	
Metanol	470	
Sodyum siyanit	372	
Sodyum hidroksit	688	%50 saflık (344 kg/h su)
Sülfirik asit	1835	%98 saflık (37 kg/h su)
Su	3254	

KAYNAKLAR

1. Bennett, M., James, P., Eds. *Sustainable Measures*. Greenleaf Publishing, Lebanon, TN, 1999.
2. Committee on Industrial Environmental Performance Metrics. National Academy of Engineering, National Research Council. *Industrial Environmental Performance Metrics: Challenges and Opportunities*. NCR, Washington, DC, 1999.
3. *Corporate Environmental Performance 2000*, Vol. 1, *Strategic Analysis*. Haymarket Business Publications, London, UK, 1999.
4. Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Mortimer, D. N., Cunningham, V. L. So you think your process is green, how do you know? Using principles of sustainability to determine what is green—a corporate perspective. *Green Chem.*, 2001, 3, 1–6.
5. Constable, D. J. C., Curzons, A. D., Freitas dos Santos, L. M., Geen, G. R., Hannah, R. E., Hayler, J. D., Kitteringham, J., McGuire, M. A., Richardson, J. E., Smith, P., Webb, R. L., Yu, M. Green chemistry measures for process research and development. *Green Chem.*, 2001, 3, 7–9.
6. Douglas, J. *Conceptual Design of Chemical Processes*. McGraw-Hill, New York, 1988.
7. Peters, M. S., Timmerhaus, K. D., West, R. E. *Plant Design and Economics for Chemical Engineers*, 5th ed., McGraw-Hill, New York, 2002.

8. Center for Waste Reduction Technologies. Collaborative Projects – Focus Area: Sustainable Development, American Institute of Chemical Engineers (AIChE), New York, NY, 2000.
9. Azapagic, A., Howard A., Parfitt, A., Tallis, B., Duff, C., Hadfield, C., Pritchard, C., Gillett, J., Hackitt, J., Seaman, M., Darton, R., Rathbone, R., Clift, R., Watson, S., Elliot S. The Sustainability Metrics. Institution of Chemical Engineers, 30 pp., Rugby, UK, 2003, http://cms.icheme.org/.
10. Constable, D. J. C., Curzons, A. D., Cunningham, V. L. Metrics to green chemistry: Which are the best? *Green Chem.*, 2002, 4, 521–527.
11. Jiménez-González, C., Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Overcash, M. R., Cunningham, V. L. How do you select the "greenest" technology? Development of guidance for the pharmaceutical industry. *Clean Products Process.*, 2001, 3, 35–41
12. Jiménez-González, C., Constable, D. J. C., Curzons, A. D., Cunningham, V. L. Developing GSK's green technology guidance: methodology for case-scenario comparison of technologies. *Clean Technol. Environ. Policy*, 2002, 4, 44–53.
13. Jiménez-González, C., Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Cunningham, V. L. Expanding GSK's solvent selection guide: application of life cycle assessment to enhance solvent selections. *Clean Technol. Environ. Policy*, 2005, 7, 42–50.
14. Jiménez-González, C., Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Cunningham, V. L. Cradle-to-gate life cycle inventory and assessment of pharmaceutical compounds: a case-study. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2004, 9(2), 114–121.
15. Butters, M., Catterick, D., Craig, A., Curzons, A. D., Dale, D., Gillmore, A., Green, S. P., Marziano, I., Sherlock, J. P., White, W. Critical assessment of pharmaceutical processes: a rationale for changing the synthetic route. *Chem. Rev.*, 2006, 106(7), 3002–3027.
16. Marteel, A. E., Davies, J. A., Olson, W. W., Abraham, M. A., Green chemistry and engineering: drivers, metrics, and reduction to practice. *Annu. Rev. Environ. Resour.*, 2003, 28, 401–428.
17. Wrisberg, N. D., Haes, H. A. U., Bilitewski, B., Bringezu, S., Bro-Rasmussen, F., Clift, R., Eder, P., Ekins, P., Frischknecht, R., Triebswetter, U. In *Analytical Tools for Environmental Design and Management in a Systems Perspective*, Wrisberg, N., de Haes, H. A. U., Triebswetter, U., Eder, P., Clift, R., Eds. Kluwer Academic, Dordrecht, The Netherlands, 2002, pp. 45–73.
18. Lapkin, A. In *Renewables-Based Technology: Sustainability Assessment*, Dewulf J., von Langenhove, I. H., Eds. Wiley, Hoboken, NJ, 2006, pp. 39–53.
19. Brunner, N., Starkl, M. Decision aid systems for evaluating sustainability: a critical survey. *Environ. Impact Assess. Rev.*, 2004, 24, 441–469.
20. de Haes, H. U., Ed. *Life Cycle Assessment: Striving Towards Best Practice*. SETAC Press, Brussels, Belgium, 2002.
21. Barnthouse, L., Fava, J., Humphreys, K., Hunt, R., Laibson, L., Noesen, S., Norris, G., Owens, J., Todd, J., Vigon, B., Weitz, K., Young, J., Eds. *Life-Cycle Impact Assessment: The State-of-the-Art*. SETAC Press, Brussels, Belgium, 1998.
22. Jiménez-González, C., Kim, S., Overcash, M. R. Methodology for developing gate-to-gate life cycle inventory information. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2000, 5(3), 153–159.
23. Jiménez-González, C., Overcash, M. R. Energy sub-modules applied in life-cycle inventory of processes. *Clean Products Process.*, 2000, 2(1), 57–66.
24. Hudlicky, T., Frey, D. A., Koroniak, L., Claeboe, C. D., Brammer, L. E. Toward a "reagent-free" synthesis—tandem enzymatic and electrochemical methods for increased effective mass yield (EMY). *Green Chem.* 1999;1(2), 57–59.
25. Sheldon, R. A. Organic synthesis; past, present and future. *Chem. Ind. (London)*, 1992, 903–906.
26. Sheldon, R. A. Catalysis and pollution prevention, *Chem. Ind. (London)*, 1997, 12–15.

27. Trost, B. M. The atom economy–a search for synthetic efficiency. *Science*, 1991, 254(5037), 1471–1477.
28. Ajmera, S. K., Losey, M. W., Jensen, K. F., Schmidt, M. A. Microfabricated packed-bed reactor for phosgene synthesis. *AIChE J.*, 2001, 47, 1639–1647.
29. Cann, M. C., Connelly, M. E. *Real World Cases in Green Chemistry*. American Chemical Society, Washington, DC, 2000. Available at: http://www.chemistry.org/portal/resources/ACS/ACSContent/education/greenchem/case.pdf.
30. Anastas, N. D., Warner, J. C. The incorporation of hazard reduction as a chemical design criterion in green chemistry. *Chem. Health Saf.* 12(2), Mar–Apr 2005, 9–13.
31. Anastas, N. D., Incentives for using green chemistry and the presentation of an approach for green chemical design. In *Green Chemistry Metrics*, Lapkin, A., Constable, D. J. C., Eds. Blackwell, London, 2008, pp. 27–40.
32. American Institute of Chemical Engineers. *Dow's Chemical Exposure Index Guide*. AIChE, New York, 1998.
33. See, e.g., Hurme, M., Rahman, M., Implementing inherent safety throughout process lifecycle. *J. Loss Prev. Process Ind.*, 2005, 18(4–6), 238–244.
34. American Institute of Chemical Engineers. *Dow's Fire and Explosion Index Hazard Classification Guide*, 7th ed., AIChE, New York, 1994.
35. Stoessel, F. What is your thermal risk? *Chem. Eng. Prog.*, 1993, 89(10), 68–75.
36. Edwards, D. W., Lawrence, D. Assessing the inherent safety of chemical process routes: Is there a relation between plant costs and inherent safety? *Trans. IChemE B*, 1993, 71, 252–258.
37. Heikkilä, A.-M., Hurme, M., Järveläinen, M. Safety considerations in process synthesis. *Comput. Chem. Eng.*, 1996, 20, S115–S120.
38. Center for Waste Reduction Technologies. 1999. Total Cost Assessment Methodology. American Institute of Chemical Engineers, New York, NY. http://www.aiche.org/IFS/Products/TotalCostAssessmentMethodology.aspx.
39. U.S. Environmental Protection Agency. *An Introduction to Environmental Accounting as a Business Management Tool: Key Concepts and Terms*. EPA 742-R-95-001. U.S. EPA, Washington, DC, June 1995. Available at http://www.epa.gov/oppt/library/pubs/archive/acct-archive/resources.htm.

5.11. Sertralin için anahtar fonksiyonel grupları, bağların koptuğu noktaları, simetrik elementleri ve anahtar bağları belirleyiniz.

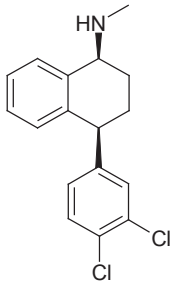

Sertralin

5.12. Yeşil Kimya Bakış açısı ile, sertralinin aşağıdaki sentezinin avantaj ve dezavantajları nelerdir?

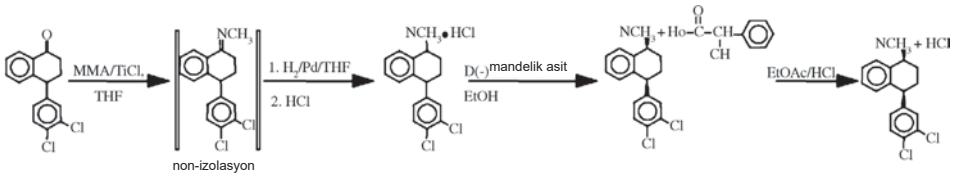

V VI VII XXIII VIII

KAYNAKLAR

1. Anastas, N. D., Warner, J.C. The incorporation of hazard reduction as a chemical design criterion in green chemistry. *Chem. Health Saf.*, 12(2), Mar.–Apr. 2005, 9–13.
2. Anastas, N. D. Incentives for using green chemistry and the presentation of an approach for green chemical design. In *Green Chemistry Metrics*, Lapkin, A., Constable, D. J. C., Eds. Blackwell, London, 2008, pp. 27–40.
3. Warren, S. *Designing Organic Syntheses: A Programmed Introduction to the Synthon Approach*. Wiley, New York, 1977.
4. Warren, S. *Organic Synthesis: The Disconnection Approach*. Wiley, New York, 1982.
5. Warren, S. *Workbook for Organic Synthesis: The Disconnection Approach*. Wiley, New York, 1982.
6. Corey, E. J., Cheng, X. M. *The Logic of Chemical Synthesis*. Wiley, New York, 1989.
7. Carey, F. A., Sundberg, R. J. *Advanced Organic Chemistry*, Part B, 4th ed. Springer-Verlag, New York, 2007.
8. Smith, M. B., March, J. *Advanced Organic Chemistry*, 5th ed. Wiley, New York, 2001.
9. Anand, N., Bitra, J. S., Randanathan, S. *Art in Organic Synthesis*, 2nd ed. Wiley, New York, 1988.
10. Nicolaou, K. C., Sorenson, E. J. *Classics in Total Synthesis: Targets, Strategies, Methods*. Wiley-VCH, New York, 1996.
11. Nicolaou, K. C., Snyder, S. A. *More Classics in Total Synthesis: Targets, Strategies, Methods*. Wiley-VCH, New York, 2003.
12. Mundy, B. P., Ellerd, M. G., Favaloro, F. G. *Name Reactions and Reagents in Organic Synthesis*, 2nd ed. Wiley, Hoboken, NJ, 2005.

13. Wuts, P. G. M., Greene, T. W. *Greene's Protective Groups in Organic Synthesis*, 4th ed. Wiley, Hoboken, NJ, 2006.
14. Ho, T.-L. *Tactics of Organic Synthesis*, Wiley, New York, 1994.
15. Nicolaou, K. C. The art and science of total synthesis at the dawn of the twenty-first century. *Angew. Chem. Int. Ed.*, 2000, 39, 44–122.
16. Sun, X., Janvier, P., Zhao, G., Bienayme, H., Zhu, J. Three-component synthesis of 5-aminooxazole, *Org. Lett.*, 2001, 3, 877–880; *J. Am. Chem. Soc.*, 2002, 124, 2560–2567.
17. Wender, P. A., Handy, S. T., Wright, D. L. Towards the ideal synthesis. *Chem. Ind. (London)*, 1997, 765–769.
18. Wender, P. A., Miller, B. L. In *Organic Synthesis: Theory and Applications*, Vol. 2, Hudlicky, T., Ed. JAI, Greenwich, CT, 1993, pp. 27–66.

KAYNAKLAR

1. European Commission. Council Directive 1999/13/EC. Mar. 11, 1999.
2. Toxic Chemical Release Reporting: Community Right-to-Know. 40 CFR Part 372.
3. European Chemical Industry, Council. Responsible Care: Health, Safety and Environmental Reporting Guidelines. 1998. http://www.cefic.be/activities/hse/rc/guide/01.htm.
4. Jiménez-González, C., Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Cunningham, V. L. Cradle-to-gate life cycle inventory and assessment of pharmaceutical compounds: a case-study. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2004, 9(2), 114–121.
5. Jiménez-González, C., Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Cunningham, V. L. Expanding GSK's solvent selection guide: application of life cycle assessment to enhance solvent selections. *J. Clean Technol. Environ. Policy*, 2005, 7, 42–50.
6. Vinson, J. CAMD for solvent selection in industry: II. In *Computer-aided molecular design: theory and practice*, Achenie, L. E. K., Gani, R., Venkatasubramanian, V., (Eds.), Elsevier, Amsterdam, The Netherlands, 2002.
7. Gani, R., Jiménez-González, C., ten Kate, A., Crafts, P. A., Jones, M., Powell, L., Atherton, J., Cordiner, J. A modern approach to solvent selection. *Chem. Eng.*, 2006, 113(3), 30–43.
8. Malinowski, E. *Factor analysis in chemistry*, 2nd ed. Wiley, New York, 1991.
9. Carlson, R., Lundstedt, T., Albano, C. Screening of suitable solvents in organic synthesis. *Acta Chemica. Scand.* 1985, B39(2), 79–91.
10. Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Cunningham, V. L. Solvent selection guide: a guide to the integration of environmental, health and safety criteria into the selection of solvents. *Clean Products Process*, 1990, 1, 82–90.
11. Gani, G., Jiménez-González, C., Constable, D. J. C. Method for selection of solvents for promotion of organic reactions. *Comput. Chem. Eng.* 2005, 29(7), 1661–1676.
12. Gani, R., Arenas-Gómez, P., Folić, M., Jiménez-González, C., Constable, D. J. C. Solvents in organic synthesis: replacement and multi-step reaction systems. *Comput. Chem. Eng.* 2008, 32, 2420–2444.
13. Gani, R. *ICAS Documentations.* CAPEC Internal Report. Technical University of Denmark, Lyngby, Denmark, 2001.
14. Harper, P. M., Gani, R. A multi-step and multi-level approach for computer aided molecular design. *Comput. Chem. Eng.* 2000, 24, 677–683.
15. Matlack, A. *Introduction to Green Chemistry*. CRC Press, Boca Raton, FL, 2001.
16. Varma, R. S. Solvent-free organic syntheses using supported reagents and microwave irradiation. *Green Chem.*, 1999, 1, 43–55.
17. Jeselnik, M., Varma, R. S., Polanc, S., Kocevar M. Solid-state synthesis of heterocyclic hydrazones using microwaves under catalyst-free conditions. *Green Chem.*, 2002, 4, 35–38.
18. Semeria, D., Philippe, M., Patent EP0884305, to L'Oreal, 2001.
19. Rahman, A. N. M. M., Bishop, R., Tan, R., ShanGreen, N. *Green Chem.*, 2005, 7, 207–209.
20. Kissinger, G. M., Wynn, N. P. U. S. patent 5,475,152, to General Electric, Dec. 12, 1995.
21. Tundo, T., Loris, A., Selva, M. *Green Chem.* 2007, 9, 777–779.
22. Philippe, M., Semeria, D., WO/2002/051803 to L'Oreal, 2002.
23. Hersant, Y., Abou-Jneid, R., Canac, Y., Lubineau, A., Philippe, M., Semeria, D., Radisson, X., Scherrmann, M.-C. *Carbohydr. Res.* 2004, 339, 741–745.
24. Yarnell, A. Caffeine-free ethiopian coffee plants promise full-flavored cup of decaf. Chem. Eng. News, June 25, 2004.

25. Cann, M. C., Connelly, M. E. *Real World Cases in Green Chemistry*, American Chemical Society, Washington, DC, 2000.
26. EPA Presidential Green Chemistry Challenge Awards 1997. http://www.epa.gov/greenchemistry/pubs/pgcc/past.html.
27. Dybkær, R. Unit "katal" for catalytic activity (IUPAC Technical Report). *Pure Appl. Chem.,* 2001, 73(6), 927–931.
28. Dybkær, R. The tortuous road to the adoption of katal for the expression of catalytic activity by the General Conference on Weights and Measures. *Clin. Chem.,* 2002, 48, 586–590.
29. Hagen J. *Industrial Catalysis: A Practical Approach*. Wiley-VCH, New York, 1999.
30. Liese, A., Seelbach, K., Wandrey, C., Eds. *Industrial Biotransformations*. Wiley-VCH, New York, 2006.
31. Ramaswamy, A. V. Catalyst selectivity: shape selective catalysis over zeolites. *Bull. Catal. Soc. India*, 2003, 2, 140–156.
32. Clegg, W., Eastham, G. R., Elsegood, M. R. J., Tooze, R. P., Wang, X. L., Whiston, K. Highly active and selective catalysts for the production of methyl propanoate via the methoxycarbonylation of ethene. *Chem. Commun.,* 1999, 1877–1878.
33. Dioumaev, V. K., Bullock, R. M. A recyclable catalyst that precipitates at the end of the reaction. *Nature*, 2000, 424, 530–532.
34. Tanabe, K., Hölderic, W. F. Industrial application of solid acid-base catalysts. *Appl. Catal. A*, 1999, 181, 399–434.
35. Ueshima, M., Tsuneki, H. *Catal. Sci. Technol.* 1991, 1, 357.
36. Dozeman, G., Fiore, P., Puls, T., Walker, J. Chemical development of a pilot scale process for the ACAT inhibitor 2,6-diisopropylphenyl [(2,4,6-triisopropylphenyl)acetyl]sulfamate. *Org. Proc. Res. Dev.*, 1997, 1, 137.
37. Gotor, V. Biocatalysis applied to the preparation of pharmaceuticals. *Org. Process Res. Dev.*, 2002, 6, 420–426.
38. Wong, J. W., Watson, H. A., Bouressa, J. F., Burns, M. P., Cawley, J. J., Doro, A. E., Guzek, D. B., Hintz, M. A., McCormick, E. L., Scully, D. A., Siderewicz, J. M., Taylor, W. J., Truesdell, S. J., Wax, R. G. Biocatalytic oxidation of 2-methylquinoxaline to 2-quinoxalinecarboxylic acid. *Org. Process Res. Dev.*, 2002, 6, 477–481.
39. Arensman, R,Clean equal $. *Green Electron.* Bus., May 1, 2003.
40. Lee, G., Freedman, H. U.S. Patent 4,079,075, to Dow Chemical, 1978.
41. Dakka, J., Zoran, A., Sasson, Y. US Patent 4965406, to Gadot Petrochemical Industriesl Inc., 1990.
42. Sato, K., Aoki, M., Takagi, J., Noyori, R. Organic solvent- and halide-free oxidation of alcohols with aqueous hydrogen peroxide. *J. Am. Chem. Soc.*, 1997, 119, 12386.
43. Haberland, J., Hummel, W., Daussmann, T., Liese, A. New continuous production process for enantiopure (2*R*, 5*R*)-hexanediol. *Org. Process Res. Dev.*, 2002, 6, 458–462.

Tablo P7.5C Reaksiyona İlaveler

Metal asetat (kütle/g)	Ac_2O (mmol)	Zaman (h)	Fenilasetat (%)[b]	p-bromofenilasetat asetat (%)[b]	**2** (%)[b]
$Cu(OAc)_2$ (3)	40	3	28	—	71
$Co(OAc)_2$ (5)	40	4	41	1	58
$Hg(OAc)_2$ (5)	40	5	2	1	96
$Zn(OAc)_2$ (5)	40	5	—	1	99
$Zn(OAc)_2$ (5)	—	5	—	1	99

[a]Reaksiyon koşulları: 1(40mmol), bromür(60mmol), metal asetat ve asetik anhidrit 0°C'de.
[b] Tablo P7.5A'da *b* dipnotuna bakınız.

(e) Bazın ilavesi ilk reaksiyonun yeşilliğini nasıl etkilemektedir?

(f) İşlemin yeşilliğini geliştirmek için reaksiyon koşulları nasıl değiştirilebilir?

Smith ve ark[2]. reaksiyonun daha çok optimize edilmesi için metal asetatların ve asetik anhidritilavesiyle çalışmalara devam etmişlerdir (Tablo P7.5C).

(g) Asetik anhidritin oynadığı rol nedir?

(h) Bu metal asetatların ilavesi reaksiyonun yeşilliğini nasıl etkilemektedir?

(i) Reaksiyon koşulları işlemin yeşilliğini geliştirmek için nasıl değiştirilebilir?

(j) Sizce, bu çalışma yeşil kimya için iyi bir örnek midir? Açıklayın ve cevabınızı destekleyin.

KAYNAKLAR

1. Braddock, C. Novel recyclable catalysts for atom economic aromatic nitration. *Green Chem.*, 2001, 3(2), G26–G32.
2. Smith, K., He, P., Taylor, A. Selective para-bromination of phenyl acetate under the control of zeolites, bases, acetic anhydride or metal acetates in the liquid phase. *Green Chem.*, 1999, 1(1), 35–38.
3. Corkan, L. A., Lindsey, J. S. Experiment manager software for an automated chemistry workstation, including a scheduler for parallel experimentation. *Chemometr. Intell. Lab Syst.*, 1992, 17, 47–74.
4. Plouvier, C.-J., Corkan, L. A., Lindsey, J. S. Experiment planner for strategic experimentation with an automated chemistry workstation. *Chemometr. Intell. Lab Syst.*, 1992, 17, 75–94.
5. Lindsey, J. S. Automated approaches toward reaction optimization. In *A Practical Guide to Combinatorial Chemistry*, Czarnik, A., Hobbs-Dewitt, S., Eds. American Chemical Society, Washington, DC, 1997, pp. 309–326.
6. Wagner, R. W., Li, F., Du, H., Lindsey, J. S. Investigation of cocatalysis conditions using an automated microscale multireactor workstation: synthesis of meso-tetramesitylporphyrin. *Org. Process Res. Dev.*, 1999, 3, 28–37.

7. Pilipauskas, D. R. Can the time from synthesis design to validated chemistry be shortened? *Med. Res. Rev.*, 1999, 5, 463–474.
8. Gooding, O. W. Process optimization using combinatorial design principles: parallel synthesis and design of experiment methods. *Curr. Opin. Chem. Biol.*, 2004, 8, 297–304.
9. Owen, M. R., Luscombe, C., Lai, L.-W., Godbert, S., Crookes, D. L., Embiata-Smith, D. Efficiency by design: optimisation in process research. *Org. Process. Res.*, 2001, 5, 308–323.
10. Lendrum, D., Owen, M. R., Godbert, S. DOE (design of experiments) in development chemistry: potential obstacles. *Org. Process. Res*., 2001, 5, 324–327.
11. Parker, J. S., Bowden, S. A., Firkin, C. R., Mosley, J. D., Murray, P. M., Welham, M. J., Wisedale, R., Young, M. J., Moss, W. O. *Org. Process. Res.*, 2003, 7, 67–73.
12. Gooding, O. W., Vo, L., Bhattacharyya, S., Labadie, J. W. Use of statistical design of experiments (DoE) in the optimization of amide synthesis utilizing polystyrene-supported *N*-hydroxybenzotriazole resin. *J. Comb. Chem.*, 2002, 4, 576–583.
13. Jiménez-González, C., Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Cunningham, V. L. Cradle-to-gate life cycle inventory and assessment of pharmaceutical compounds: a case-study. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2004, 9(2), 114–121.
14. Jiménez-González, C., Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Cunningham, V. L. Expanding GSK's solvent selection guide: application of life cycle assessment to enhance solvent selections. *J. Clean Techno. Environ. Policy*, 2005, 7: 42–50.
15. Constable, D. J. C., Jiménez-González, C., Henderson, R. K. Perspective on solvent use in the pharmaceutical industry. *Org. Process Res. Dev.*, 2007, 11, 133–137.
16. Gentilcore, M. J. Reduce solvent usage in batch distillation. *Chem. Eng. Prog.*, 2002, 98(1), 56–69.
17. Sabitha, G., Reddy, B. V. S., Abraham, S., Yadav, J. S. Microwave promoted synthesis of beta-aminoalcohols in dry media. *Green Chem.*, 1999, 1(5), 251–252.
18. Perry, R. H., Green, D. W., Maloney, J. O. *Perry's Chemical Engineers' Handbook*, 7th Edn. McGraw-Hill, New York, 1997.
19. Woods, D. R. *Process Design and Engineering Practice*. Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ, 1995.
20. Health and Safety Executive. *Designing and Operating Safe Chemical Reaction Processes*. HSE Books, Norwich, UK, 2000.
21. Bourne, J. R. Mixing and the selectivity of chemical reactions. *Org. Process Res. Dev.*, 2003, 7, 471–508.
22. Vo, L., Ciula, J., Gooding, O. W. Chemical development on the chiral auxiliary (*S*)-4-(phenylmethyl)-2-oxazolidinone utilizing automated synthesis and DoE. *Org. Process Res. Dev.*, 2003, 7, 514–520.

KAYNAKLAR

1. Henzle, E., Biwer, A., Cooney, C. *Development of Sustainable Bioprocesses*. Wiley, Hoboken, NJ, 2006.
2. Gavrilescua, M., Chistib, Y. Biotechnology: a sustainable alternative for chemical industry. *Biotechnol. Adv.*, 2005, 23, 471–499.
3. Organisation for Economic Co-operation and Development. Sustainable Development: The Application of Biotechnology to Industrial Sustainability. 2001. http://www.oecd.org/sti/biotechnology.
4. Henderson, R. K., Jiménez-González, C., Preston, C., Constable, D. J. C., Woodley, J. M. EHS & LCA assessment for 7-ACA synthesis. A case study for comparing biocatalytic & chemical synthesis. *Ind. Biotechnol.*, 2008, 4, 180–192.
5. Fargione, J., Hill, J., Tilman, D., Polasky, S., Hawthorne, P. Land clearing and the biofuel carbon debt. *Science*, 2008, 319, 1235.
6. Searchinger, T., Heimlich, R., Houghton, R. A., Dong, F., Elobeid, A., Fabiosa, J., Tokgoz, S., Hayes, D., Yu, T. H. Land-use change in greenhouse gases through emissions from use of U.S. croplands for biofuels increases. *Science*, 2008, 319, 1238.
7. Holten, C. H. *Lactic Acid Properties and Chemistry of Lactic Acid and Derivatives.* Verlag Chemie, Weinheim, Germany, 1971.
8. Gruber, P. R., Kolstad, J. J., Ryan, C. M., Hall, E. S., Conn, R. S. E.Melt-stable amorphous lactide polymer film and process for manufacturing thereof. U.S. patent 5,484,881, 1996.
9. Kazuhiko, S., Masao, A., Ryoji, N. A "green" route to adipic acid: direct oxidation of cyclohexenes with 30 percent hydrogen peroxide. *Science*, 1998, 281, 1646.
10. Biwer, A. P., Zuber, P. T., Zelic, B., Gerharz, T., Bellman, K. J., Heinzle, E. Modeling and analysis of a new process for pyruvate production. *Ind. Eng. Chem. Res.*, 44, 3124–3133.
11. Biwer, A. Modelbildung, Simulation und oekologishe Berwertung in der Entwicklung biotechnologischer Prozesse. Ph.D. dissertation, Universitaet des Saarlandes, Saarbruecken, Germany, 2003.
12. *Ullmann's Encyclopedia of Industrial Chemistry*, 5th ed., Vol. B8. VCH, Weinheim, Germany, 1995, pp. 302–304.
13. Yamada, H., Kobayashi, M. (1996). Nitrile hydratase and its application to industrial production of acryamide. *Biosci. Biotechnol. Biochem.*, 1996, 60, 1391–1400.

N-bütil bromürün bir %5 mol fazla kullanılmaktadır ve bir dekantöre gelen reaktöre geri kazanılır. Kristalize ürün daha sonra su ile yıkanmış, sikloheksan ağırlıkça yaklaşık %95 katılar için kurutulmaktadır. Bu yıkama çözücüler ayrılmış ve yeniden kullanılır. Santrifüj ve kurutma bir ağırlıkça %99.5 saflıkta nihai tetra amonyum bromür üretmek için kullanılır. Küresel kitle denge şekli P9.17 gösterilmiştir. Enerji, enerji dengesi ilkelerini kullanarak tahmin edilmiştir.

(a) Tri aminden toplam verimi hesaplamak.

(b) Süreci için genel kitle verimini hesaplayın.

(c) Tepkime kütlesi verimini hesaplayın.

(d) Bu proseste iyi yeşil mühendislik/yeşil kimya konularını belirlemek.

(e) Sürecinde yeşil mühendislik / yeşil kimya konularını belirlemek.

(f) Proses tanımlamaları, kütle dengesi ve proses akış diyagramına göre yeşil kimya/ yeşil mühendislik önerilerinde bulunmak.

KAYNAKLAR

1. Felder, R. M., Rousseau, R.W. *Elementary Principles of Chemical Processes*, 3rd ed., Wiley, New York, 2000.
2. Ketones. In *Ullmann's Encyclopedia of Industrial Chemistry*, online edition. Wiley-VCH, New York, 2005.
3. Hussman, G. P., U.S. Patent 4,754,074, to Amoco Corporation, 1988.
4. *Kirk–OthmerEncyclopedia of Chemical Technology*, 5th ed. Wiley, Hoboken, NJ, 2004.
5. Melton, J. K., Shaffer, J. H., Hilliard, G. E., Wojtowicz, J. A. U.S. Patent 5,037,627, to Olin Corporation, 1991.
6. NIST Standard Reference Database 69, June 2005 Release. NIST Chemistry WebBook. http://webbook.nist.gov/chemistry/.
7. Reid, R. C., Prausnitz, J. H., Poling, B. E. *The Properties of Gases and Liquids*. McGraw-Hill, New York, 2007.
8. Perry, R. H., Green, D. W. *Perry's Chemical Engineers' Handbook*, 8th ed. McGraw-Hill, New York, 2007.
9. Chase, M. W., Jr. *NIST-JANAF Themochemical Tables*, 4th ed., Monograph 9. J. Phys. Chem. Ref. Data, 1998, 1–1951.
10. *CRC Handbook of Chemistry and Physics*, 88th ed., CRC Press, Boca Raton, FL, 2007.
11. Henderson, R. K., Jiménez-González, C., Preston, C., Constable, D. J. C., Woodley, J. M. EHS and LCA assessment for 7-ACA synthesis: a case study for comparing biocatalytic and chemical synthesis. *J. Ind. Biotechnol.*, 2008, 4(2), 180–192.
12. Aspen Technology, Inc., Aspen Plus. http://www.aspentech.com/.
13. Gani, R., *ICAS Documentations*. CAPEC Internal Report. Technical University of Denmark, Lyngby, Denmark, 2001.
14. ProSim. Software and Services for Process Simulation. http://www.prosim.net, 2007.
15. Acrolein and methacrolein. In *Ullmann's Encyclopedia of Industrial Chemistry*, online edition, Wiley-VCH, New York, 2005, pp. 6–7.
16. Noll, E., Schaefer, H., Schmid, H., Weigert, W. U.S. Patent 3,926,744, to Deutsche Gold- und Silber-Scheideanstalt vormals Roessler, Dec. 16, 1975.
17. H. Sasaki.U.S. patent 4,948,520, to Lion Corp, Aug. 14, 1990.
18. A. Rogers et al. U.S. patent 2,844,466, to Armour and Co., July 22, 1958.
19. T. Yoneyama et al., U.S. patent 5,015,469, to Shiseido Co., May 14, 1991.

KAYNAKLAR

1. Euzen, J.-P., Trambouze, P., Wauquier, J.-P. *Scale-up Methodology for Chemical Processes*. Editions Technip, Paris, 1993.
2. Peters, M. S., Timmerhaus, K. D., West, R. E. *Plant Design and Economics for Chemical Engineers*, 5th ed. McGraw-Hill, New York, 2002.
3. Bisio, A., Kabel, R. L., *Scaleup of Chemical Processes: Conversion from Laboratory Scale Tests to Successful Commercial Size Design*. Wiley, New York, 1985.
4. U.S. Environmental Protection Agency. *Granular Activated Carbon Absorption and Regeneration.* Wastewater Technology Fact Sheet. EPA 832-F-00-017. U.S. EPA, Washington, DC, Sept. 2000. Available at http://www.epa.gov/OWM/mtb/carbon_absorption.pdf.
5. Turaga, U. T., Engelber, D. R., Beever, W. H., Osbourne, J. T., Wagner, B., Allen, R., Braden, J. Succeed at catalyst scale-up. *Chem. Eng. Prog.* 2006, 102(6), 29–33.
6. Bird, B., Stewart, W. E., Lightfoot, E. N. *Transport Phenomena*, 2nd ed. Wiley, Hoboken, NJ, 2006.
7. Perry, R. H., Green, D. W. *Perry's Chemical Engineer's Handbook*, 8th ed. McGraw-Hill, New York, 2007.
8. Worstell, J. H. Scaling fixed-bed catalyzed processes. *Chem. Eng. Prog.*, 2007, 103(3), 31–35.
9. Leng, R. B. From bench to plant: scale-up specialty chemical processes directly. *Chem. Eng. Prog.*, 2004, 100(11), 37–44.
10. Worstell, J. H. Succeed at reactor scale-up. *Chem. Eng. Prog.*, 2000, 96(6).
11. Doble, M. Avoid the pitfalls of bioprocess development. *Chem. Eng. Prog.*, 2006, 102(8), 34–41.
12. Genck, W. J. Optimizing crystallizer scale-up. *Chem. Eng. Prog.*, 2003, 99(6), 36–44.
13. Anderson, N. G. *Practical Process Research and Development*. Academic Press, San Diego, CA, 2000.
14. Carrberry, J. J. *Chemical and Catalytic Reaction Engineering*. Dover Publications, Mineola, NY, 2001.
15. Ramshaw, C. The incentive of process intensification. *Proceedings of the First International Conference on Process Intensification for the Chemical Industry*. BHR Group, London, 1995.
16. Stankeiwicz, A. I., Moulijn, A. J. Process intensification: transforming chemical engineering. *Chem. Eng. Prog.*, 2000, 96(1), 22–34.
17. Leiba, T. M., et al. Bioreactors: a chemical engineering perspective. *Chem. Eng. Sci.*, 2001, 56, 5485–5497.

(a) Her bir seçenek için proses akış diyagramını çiziniz

(b) Yeşil mühendislik ilkelerini kullanarak iki seçeneği karşılaştırınız.

11.18 Problem 17 için aşağıdaki bilgileri kullanarak enerji ve kütle ihtiyaçlarını temel alan bir seçenek öneriniz.

- Distilasyon kolonu için:
  - Isı kaybı %15
  - Geri dönüşüm oranı 1.3
  - Kaçak oranı %1
  - Distilattaki ara ürün ihmal edilebilir bir konsantrasyondadır.
  - Metanolün ısı kapasitesi karışımın ısı kapasitesine yakın olarak kullanılabilir.
  - Kolon sıcaklığı 65°C
  - Besleme pompalaması (0.003 kj/kg)
  - Alt ürün ve distilat 25 ^{0}C'ye soğutulduğu kabul edilir.
- Nanofiltrasyon ünitesi için:
  - Ara ürün ulaşılabilir ve istenen konsantrasyonu %10
  - Elde edilen %99.9 (elde edilen=1-C_p/C_i)
  - Kaçak kaybı:%1
  - Geçen ara ürün ihmal edilebilir konsantrasyonda
  - Sistemin toplam sıcaklığı 25 ^{0}C
  - Enerji ihtiyacı: Sadece pompalama için ve membran modülüne basınç uygulamak için yeterli
  - Besleme akım oranı:1200L/h
  - Geçen akım oranı:1200L/h
  - Uygulanan basınç 25 bar (360psi,2.5×10^6 N/m^2)
  - Pompa verimi:%50

KAYNAKLAR

1. Beckman, E. J. Using principles of sustainability to design "leap-frog" products. Keynote presentation at the 11th Annual Green Chemistry and Engineering Conference, June 26–29, 2007.
2. Woods, D. R. *Rules of Thumb in Engineering Practice*. Wiley, Hoboken, NJ, 2007.
3. Allen, D. T., Shonnard, D. R. *Green Engineering: Environmentally Conscious Design of Chemical Processes*. Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ, 2002.
4. Abraham, M. A., Nguyen, N. Green engineering: defining the principles – results from the San Destin Conference. *Environ. Prog.*, 2003, 22(4), 233–236.

5. Ritter, S. A green agenda for engineering. *Chem., Eng., News*, July 2003, 81(29), 30–32.
6. Anastas, P. T., Zimmerman, J. B. Design through the twelve principles of Green Engineering. *Env. iron Sci. Technol.*, 2003, 37(5), 94A–101A.
7. Jenck, J. F., Agterberg, F., Droescher, M. J. Products and processes for a sustainable chemical industry: a review of achievements and prospects. *Green Chem.*, 2004, 6, 544–556.
8. Nüchter, M., Ondruschka, B., Bonrath, W., Gum, V. Microwave assisted synthesis: a critical technology overview. *Green Chem.*, 2004, 6, 128–141.
9. Ritter, S. K. A new spin on reactor design. *Chem. Eng. News*, 2002, 80(30), 26–27.
10. Humphrey, J. L. Separation processes: playing a critical role. *Chem. Eng. Prog.*, 1995, 91(10), 31–41.
11. Seiryo, F. U.S. patent 5,207,902 to Ryota Techno Engineering & Construction Co., Mitsubishi Kasei Corporation, Japan, May 4, 1993.
12. Jiménez-González, C., Kim, S., Overcash, M. Methodology to develop a gate-to-gate LCI information. *Int. J. Life Cycle Asses.*, 2000, 5(3), 153–159.
13. Afeefy, H. Y., Liebman, J. F., Stein, S. E. Neutral thermochemical data. NIST Standard Reference Database Number 69. In *NIST Chemistry WebBook*, Mallard, W. G., Linstrom, P. J., Eds. National Institute of Standards and Technology, Gaithersburg MD, Feb. 2000. (Available at http://webbook.nist.gov).
14. Ruthven, D. M., Ed. *Encyclopedia of Separation Technology*. Wiley, New York, 1997.
15. Lee, F. M. Extractive distillation: close-boiling-point. *Chem. Eng.*, Nov. 1998, pp. 112–121.
16. Uramoto, H., Kawabata, N. Separation of alcohol-water mixture by pervaporation through a reinforced polyvinylpyridine membrane. *J. Appl. Polym. Sci.*, 1993, 50, 115–121.
17. Michizuki, A., et al. U.S. Patent 4,944,881, to Agency of Industrial Sciences and Technology, Japan, July 31, 1990.
18. Bartels, C. R. U.S. Patent 5,009,783 to Texaco, Inc., USA, June 4, 1990.
19. Sugai, S., et al. ^{1}H NMR characterization of syndiotactic poly(methacrylic acid). *Makromol. Chem. Rapid Commun.*, 1986, 7, 47–51.
20. Qunhui, G., et al. The effects of the characteristics of support layers on separation of water-alcohol mixtures through Chitosan pervaporation composite membranes. *Membrane*, 1995, 20(3), 229–238.
21. Woods, D. R. *Process Design and Engineering Practice*. PTR Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1995.
22. U. S., Environmental Protection Agency. *Cross-Flow Pervaporation Technology*. Innovative Technology Report, EPA 540/R-95/511, U.S. EPA, Washington, DC, Dec. 1998.
23. Dow Chemical Company. Filmtech Membranes System Design: Batch vs. Continuous Process. Tech manual excerpt. Form 609-02047-1004.
24. Ramshawm, C. The incentive of process intensification. In *Proceedings of the First International Conference on Process Intensification for the Chemical Industry*. BHR Group, London, 1995.
25. Stankeiwicz, A. I., Moulijn, A. J. Process intensification: transforming chemical engineering. *Chem. Eng. Prog.*, 2000, 96(1), 22–34.
26. Niyazymbetov, M. E. Electrochemical methods in organic synthesis of valuable intermediates. *Watts New Q. Newsl.*, 1997, 3(2). Available at http://www.electrosynthesis.com/news/m6watts.html
27. Han, S., Castelo-Ferreira, F., Livingston, A. Membrane aromatic recovery system (MARS): a new membrane process for the recovery of phenols from wastewater. *J. Membrane Sci.*, 2001, 188 (2), 219–233.
28. Crook, E. H., McDonnel, R. P. McNulty, J. T. Removal and recovery of phenols from industrial waste effluents with amberlite XAD polymeric adsorbents. *Ind. Eng. Chem. Product Res. Dev.*, 1975, 14(2), 113–118.

29. Vera-Avila, L. E., Gallegos-Pérez, J. L., Camacho-Frias, E. Frontal analysis of aqueous phenol solutions in amberlite XAD-4 columns, implications on the operation and design of solid phase extraction systems. *Talanta*, 1999, 50, 509–526.
30. Juang, R. S., Shiau, J. Y. Adsorption isotherms of phenols from water onto macroreticular resins. *J. Hazard. Mater.*, 1999, B70, 171–183.
31. Fox, C. R. Plant uses prove phenol recovery with resins. *Hydrocarbon Process.*, 1978, 11, 269–273.
32. Vulliez-Sermet, P. R. E., Fiorentino, E. Adsorption process. U. S. patent 3,979,287, Sept. 7, 1976.

Metan üretimini azaltmak için seyreltici olarak bir yan-ürün akıntısı eklenir. Ürün dağıtımını kaydırır, ısı kalkanı olarak görev görür ve gaz karışımından yoğunlaşması ve ayrılması kolaydır. Ancak işlenmesi gereken bir atık suyu akıntısı oluşturur. Douglas'ın hiyerarşik dekompozisyonu ile üretilen 3. seviye soruları kullanarak alternatif akış şemaları üretin. Yeşil mühendislik beklentileri açısından farklı alternatiflerin avantaj ve dezavantajlarını tanımlayın.

12.11 Örnek 12.6'nın optimizasyon problemi için

(a) Optimizasyon problemine eklenebilecek ek problemleri önerin.

(b) Separasyonun çevresel etkisinin en aza indirmek için objektif fonksiyonu yeniden yazın.

12.12 Bir kimyasal ürün (P) hammaddenin (R) hidrojenasyonu ile oluşturulur. Reaksiyon bir çözücü (S) içinde aşırı R varlığında oluşur. Hidrojen ve R reaktöre girer ve reaksiyon karışımı flaş distilasyon birimine gönderilir. S ışık fraksiyonunda ayrılır ve reaktöre geri döner. Reaksiyona girmeyen R ve P istenilen saflıkta P üretimi için ayrılır.

(a) Yukarıda verilen endüstriyel prosesi eden bir örnek gösteriniz.

(b) İki farklı reaktör ve üç farklı ayırım tekniği içeren bu akış şeması için bir üstyapı çizin.

(c) Yeşil mühendislik ilkelerini işlem sentezi içine bütünleştiren bir objektif fonksiyon önerin.

12.3 Eşit molar konsantrasyonlarında 350 K'da 300kmol/h toplam akış oranındaki bir akıntı içerisinde propan, izobütan ve *n*-Bütanın ayırımı için bir akış şeması geliştirmek istiyoruz.

(a) Bu akış şeması için hangi ayırım teknikleri düşünülebilir?

(b) Tanımladığınız alternatiflerden iki tanesini alınız ve bir üstyapı çiziniz.

(c) Ayırım tekniğinin çevresel etkisini en aza indirdiği akış şemasının kavramsal objektif fonksiyonunu ve sınırlamalarını yazınız.

KAYNAKLAR

1. Rudd, D. F., Powers, G. J., Siirola, J. J. *Process Synthesis*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ. 1973.
2. Douglas, J. M. *Conceptual Design of Chemical Processes*. McGraw-Hill, New York, 1988.
3. Johns, W. R. Process synthesis: poised for a wider role. *Chem. Eng. Prog.*, 2001, 97(4), 59–65.
4. Cano-Ruiz, J. A., McRae, G. J. Environmentally conscious chemical process design. *Ann. Rev. of Energy Environ.*, 1998, 23, 499–536.
5. Carvalho, A., Gani, R., Matos, H., et al. Design of sustainable chemical processes: systematic retrofit analysis generation and evaluation of alternatives. *Process Saf. Environ. Prot.*, 2008, 33(12), 2075–2090.

6. Carvalho, A., Gani, R., Matos, H. Design of sustainable processes: systematic generation and evaluation of alternatives. In *16th European Symposium on Computer Aided Process Engineering and 9th International Symposium on Process Systems Engineering*, Vol. 2, Marquardt, W., Pantelides C., (Eds.) Elsevier, Amsterdam, The Netherlands, 2006, pp. 817–822.
7. Carvalho, A., Gani, R., Matos, H. Systematic methodology for process analysis and generation of sustainable alternatives. In *18th European Symposium on Computer Aided Process Engineering (ESCAPE 18)*, Braunschweig, B., Joulia, X., Eds. Elsevier, Amsterdam, The Netherlands, 2008.
8. Cabezas, H., Bare, J., Mallick, S. Pollution prevention with chemical process simulators: the generalized waste reduction (WAR) algorithm– full version. *Comput. Chem. Eng*, 1999, 23(4–5), 623–634.
9. Heikkila, A. M. Inherent safety in process plant design: an index-based approach. Ph.D. dissertation, VTT Automation, Espoo, Finland, 1999.
10. Jaksland, A. C., Gani, R., Lien, K. M. Separation process design and synthesis based on thermodynamic insights. *Chem. Eng. Sci.*, 1995, 50(3), 511–530.
11. Carvalho, A., Matos, H. A., Gani, R. Systematic methodology for continuous/batch processes: analysis and generation of sustainable alternatives. In, *Proceedings of the Foundations of Computer-Aided Process Operations*, 2008.
12. Westerberg, A. W. *Comput. Chem. Eng.*, 2004, 28(4), 447–458.
13. Woods, D. R. *Rules of Thumb in Engineering Practice*. Wiley-VCH, Weinheim, Germany, 2007.
14. Walas, S. *Chemical Process Equipment: Selection and Design*. Butterworth-Heinemann, Oxford, UK, 2002.
15. Branan, C. *Rules of Thumb for Chemical Engineers*. Gulf Professional Publishing, Houston, TX, 2005.
16. Harmsen, J. G. Industrial best practices of conceptual process design. *Chem. Eng. Process.*, 2004, 43, 677–681.
17. Butner, R. S. A heuristic design advisor for incorporating pollution prevention concepts in chemical process design. *Clean Technol. Environ. Policy*, 1999, 1(3), 164–169.
18. Nadgir, V. M., Liu, Y. A. Studies in chemical process design and synthesis: V. A simple heuristic method for systematic synthesis of initial sequences of multicomponent initial sequences of multicomponent separations. *AIChE J.*, 1983, 29, 926–934.
19. Linnhoff, B., Townsend, D. W., Boland, D., Hewitt, G. F., Thomas, B. E. A., Guy, A. R., Marsland, R. H. *A User Guide on Process Integration for the Efficient Use of Energy*. Institute of Chemical Engineers, Rugby, UK, 1982.
20. Foo, D. C. Y., Manan, Z. A., Selvan , M., McGuire, M. L. Process synthesis by onion model and process simulation. *Chem. Eng. Prog.*, Oct. 2005, 101(10), 25–29.
21. Smith, R. *Chemical Process Design*. McGraw-Hill, New York, 1995.
22. Douglas, J. M. Process synthesis for waste minimization. *Ind. Eng. Chem. Res.*, 1992, 31, 238–243.
23. Grossmann, I. E. A modelling decomposition strategy for MINLP optimisation of process flowsheets. *Comput. Chem. Eng.*, 1989, 13, 797.
24. Grossmann, I. E. Daichendt, M. M. Comput. Chem. Eng., 1996, 20(6–7), 665–683.
25. Grossmann, I. E., Biegler, L. T., Westerberg, A. W. Retrofit design of processes. In *Foundations of Computer Aided Process Operations*, Reklaitis, G. V., Spriggs, H. D. Eds. Elsevier, Amsterdam, 1987, p.403.
26. Jackson, T. Clift, R. Where's the profit in industrial ecology? *J. Ind. Ecol.* 1998, 2, 3–5.
27. Azapagic, A., Clift, R. The application of life cycle assessment to process optimisation. *Comput. Chem. Eng.*, 1999, 23, 1509–1526.
28. Korevaar, G. Sustainable chemical process and products: New Design Methodology and Design Tool. Ph.D. dissertation. Technische Universiteit Delft, Delft, The Netherlands, 2004.

29. Kaggerud, K. H. Chemical and Process Integration for Environmental Assessment. Ph.D. dissertation. Norwegian University of Science and Technology. Trondheim, Norway, 2007.
30. Hostrup, M., Harper, P. M., Gani, R. Design of environmentally benign processes: integration of solvent design and separation process synthesis. *Comput. Chem. Eng.*, 1999, 23, 1395–1414.
31. Hostrup, M., Gani, R., Kravanja, Z., Sorsak, A., Grossmann, I. Integration of thermodynamic insights and MINLP optimization for the synthesis, design and analysis of process flowsheets. *Comput. Chem. Eng.*, 2001, 25, 73–83.
32. Uerdingen, E. Retrofit Design of Continuous Chemical Processes for the Improvement of Production Cost-Efficiency. Ph.D. dissertation. ETH–Zürich, Zürich, Switzerland, 2002.
33. Uerdingen, E., Gani, R., Fisher, U., Hungerbuhler, K. A new screening methodology for the identification of economically beneficial retrofit options for chemical processes. *AIChE J.*, 2003, 49(9), 2400–2418.
34. Gani, R., Jørgensen, S. B., Jensen, N. Design of sustainable processes: systematic generation and evaluation of alternatives. Presented at the 7th World Congress of Chemical Engineering, 2005.
35. Carvalho, A., Matos, H. A., Gani, R. Design of batch operations: systematic methodology for generation and analysis of sustainable alternatives. *Comput. Chem. Eng.*, 2009, 33(12), 2075–2090.

TABLO P13.14 (*Devamı*)

Havuz	Akış (L/mim)	İzin verilen maksimum arıtım Konsantrasyonu (%)	Yük (L/mim)
35	315	0	0
36	930	0.018	0.2
37	460	0.018	0.1
38	30	0.018	0.005
39	30	0.018	0.005
40	315	0	0
41	315	0	0
42	110	0.018	0.02
43	110	0.018	0.02
44	190	0	0
45	190	0	0
46	100	0	0
47	20	0	0
48	15	0	0
49	60	0.018	0.01
50	30	0.018	0.005
51	100	0	0
52	20	0	0
53	100	0	0
54	20	0	0

KAYNAKLAR

1. El-Halwagi, M. M. Process integration. In *Process Systems Engineering*, Vol. 7, Academic Press, San Diego, CA, 2006.
2. Smith, R. State of the art in process integration. *Appl. Therm. Eng.*, 2000, 20, 1337–1345.
3. Dunn, R. F., El-Halwagi, M. M. Process integration technology review: background and applications in the chemical process industry. *J. Chem. Technol. Biotechnol.*, 2003, 78, 1011–1021.
4. Johns, W. R. Process synthesis: poised for a wider role. *Chem. Eng. Prog.*, 2001, 97(4), 59–65.
5. Koufos, D., Retsina, T. Practical energy and water management through pinch analysis for the pulp and paper industry. *Water Sci. Technol.*, 2001, 43(2), 327–332.
6. Linnoff, B. Pinch analysis:a state of the art overview. *Chem. Eng. Res. Des., Trans. IChemE, A.*, 1993, 71, 503–522.
7. Linnoff, B., Mason, D. R., Wardle, I. Understanding heat exchangers networks. *Comput. Chem. Eng.*, 1979, 3, 295–302.
8. Linnoff, B., Hindmarsh, E. The pinch design method for heat exchange networks. *Chem. Eng. Sci.*, 1983, 38(5), 745–763.
9. Papoulias, S. A., Grossmann, I. E. A structural optimization approach in process synthesis:—II. Heat recovery networks. *Comput. Chem. Eng.*, 1983, 7(6), 707–721.
10. El-Halwagi, M. M. *Pollution Prevention Trough Process Integration: Systematic Design Tools.* Academic Press, San Diego, CA, 1997.
11. Grossman, I. E. Mixed-integer programming approach for the synthesis of integrated process flowsheets. *Comput. Chem. Eng.*, 1985, 9, 463.

12. Zhu, X., et al. A method for automated heat exchanger network synthesis using block decomposition and non-linear optimization. *Trans. IChemE*, 1995, 73(8),919–930.
13. Shah, P., Kokossis, A. Systematic optimization technology for high-level screening and scoping of complex distillation systems. *Comput. Chem. Eng.*, 1999, 23(Suppl.), S137–S142.
14. Shah, P., Kokossis, A. Novel designs for ethylene cold-end separation using conceptual programming technology. *Comput. Chem. Eng.*, 1999, 23(Suppl.), S895–S898.
15. Amminudin, K.Design and Optimisation of the Dividing Wall Column. Ph.D. dissertation. UMIST, Manchester, UK, 1999.
16. Hallale, N. Burning bright: trends in process integration. *Chem. Eng. Prog.*, 2001, 97(7), 30–41.
17. El-Halwagi, M. M., Manousiouthakis, V. Synthesis of mass exchange networks. *AIChE J.*, 1989, 35(8), 1233–1244.
18. El-Halwagi, M. M., Manousiouthakis, V. Simultaneous Synthesis of Mass Exchange and Regeneration Networks. *AIChE J.*, 1990, 36,(8), 1209–1219.
19. El-Halwagi, M. M., Hamad, A. A., Garrison, G. W. Synthesis of waste interception and allocation networks. *AIChE J.*, 1996, 42,(11), 3087–3101.
20. Srinivas, B. K., El-Halwagi, M. M. Optimal design of pervaporation systems for waste reduction. *Comput. Chem. Eng.*, 1993, 17,(10), 957–970.
21. Zhu, M., E1-Halwagl, M. M., A1-Ahmad, M. Optimal design and scheduling of flexible reverse osmosis networks. *J. Membrane Sci.*, 1997, 129, 161–174.
22. Foo, C. Y., Manan, Z. A., Yunus, R. M., Aziz, R. A. Synthesis of mass exchange network for batch processes: I. Utility targeting. *Chem. Eng. Sci.*, 2004, 59, 1009–1026.
23. Foo, C. Y., Manan, Z. A., Yunus, R. M., Aziz, R. A. Synthesis of mass exchange network for batch process systems: 2. Batch network design. In *Proceedings of the International Conference on Chemical and Bioprocess Engineering,* San Francisco, Nov. 16–21, 2003.
24. Foo, C. Y., Manan, Z. A., Yunus, R. M., Aziz, R. A. Synthesis of mass exchange network for batch process systems: 3. Targeting and design for network with mass storage system. In *Proceedings of the International Conference on Chemical and Bioprocess Engineering,* San Francisco, Nov. 16–21, 2003.
25. El-Halwagi, M. M., Srinivas, B. K. Synthesis of reactive mass exchange networks. *Chem. Eng. Sci.*, 1992, 47(8), 2113–2119.
26. Srinivas, B. K., El-Halwagi, M. M. Synthesis of reactive mass exchange networks with general non-linear equilibrium functions. *AIChE J.*, 1994, 40(3), 463–472.
27. El-Halwagi, M. M., Srinivas, B. K., Dunn, R. F. Synthesis of optimal heat-induced separation networks. *Chem. Eng. Sci.*, 1995, 50(1), 81–97.
28. Dunn, R. F., Srinivas, B. K., El-Halwagi, M. M. Optimal design of heat-induce separation networks for VOC recovery. *AIChE Symp. Ser.*, 1995, 90(303), 74–85.
29. Richburg, A., El-Halwagi, M. M. A graphical approach to the optimum design of heat-induced separation networks for VOC recovery. *AIChE Symp. Ser.*, 1995, 91(304), 256–259.
30. Dye, S. R., Berry, D. A., Ng, K. M. Synthesis of crystallisation-based separation scheme. *AIChE Symp. Ser.*, 1995, 91(304), 238–241.
31. Parthasarathy, G., Russell, F. D. Development of heat-integrated evaporation and crystallization networks for ternary wastewater systems: 1. Design of the separation system. *Ind. Eng. Chem. Res.*, 2001, 40, 2827–2841.
32. Wang, Y. P., Smith, R. Wastewater minimisation. *Chem. Eng. Sci.*, 1994, 49, 981–1006.
33. Dhole, V. R., Ramchandani, N., Tainsh, R. A., Wasilewski, M. Make your process water pay for itself. *Chem. Eng.*, 1996, 103, 100–103.
34. Olesen, S. G., Polley, G. T. A simple methodology for the design of water networks handling single contaminants. *Trans. IChemE, A.*, 1997, 75, 420–426.

35. Hallale, N. A new graphical targeting method for water minimisation. *Adv. Environ. Res.*, 2002, 6 (3), 377–390.
36. Foo, C. Y., Manan, Z. A., Tan, Y. L. Synthesis of maximum water recovery network for batch process systems. *J. Cleaner Prod.*, 2005, 13, 1381–1394.
37. Xiao, F., Seider, W. D. New structure and design methodology for water networks. *Ind. Eng. Chem. Res.*, 2001, 40, 6140–6146.
38. Sorin, M., Bédard, S. The global pinch point in water reuse networks. *Trans. IChemE, B.*, 1999, 77, 305–308.
39. Polley, G. T., Polley, H. L. Design better water networks. *Chem. Eng. Prog.*, 2000, 96(2), 47–52.
40. Bagajewicz, M. A review of recent design procedures for water networks in refineries and process plants. *Comput. Chem. Eng.*, 2000, 24, 2093–2113.
41. Dunn, R., Wenzel, H. Process integration design method for water conservation and wastewater reduction in industry: 1. Design for single contaminants. *Clean Prod. Process.*, 2001, 3, 307–318.
42. Dunn, R., Wenzel, H. Process integration design method for water conservation and wastewater reduction in Industry: 2. Design for multiple contaminants. *Clean Prod. Process.*, 2001, 3, 319–329.
43. El-Halwagi, M. M., Gabriel, F., Harell, D. Rigorous graphical targeting for resource conservation via material recycle/reuse networks. *Ind. Eng. Chem. Res.*, 2003, 42, 4319–4328.
44. Alves, J. J., Towler, G. P. Analysis of refinery hydrogen distribution systems. *Ind. Eng. Chem. Res.*, 2002, 41, 5759.
45. Chang, H., Guo, J. J. Heat exchange network design for an ethylene process using dual temperature approach. *Tamkang J. Sci. Eng.*, 2005, 8(4), 283–290.
46. Jezowski, J. M., Jezowska, A. Some remarks on heat exchanger networks targeting. *Chem. Pap.*, 2002, 56(6), 362–368.

14.12. Şirket, enerjetik bir materyal üretmek istiyor ve ellerinde kullanıma hazır cam kaplamalı paslanmaz çelik reaktörü var. Çözüm olarak reaktörde bu enerjetik materyal oluşturulacak ve oluşur oluşmaz reaksiyon için kullanılan çözeltinin büyük kısmı alınacak. Aşırı sıcaklığa ve demir kirleticilerine maruz bırakılması durumunda bu enerjetik materyal patlayabilir.

(a) Konvansiyonel bir kesit buharlaşması prosesinin proses güvenlik riskleri nelerdir?

(b) Şirket, güvenlik risklerini azaltmak için doğal olarak daha güvenli olan hangi yaklaşımları değerlendirebilir? Bunları belirtin ve açıklayın.

KAYNAKLAR

1. Health and Safety Executive. Flixborugh (Nypro, UK) Explosion 1st June 1974, Case Study. http://www.hse.gov.uk/comah/sragtech/caseflixboroug74.htm.
2. Yates, J. Phillips Petroleum Chemical Plant Explosion and Fire Pasadena, Texas (October 23, 1989). Report 35. FEMA, U.S. Fire Administration National Fire Data Center, Technical Report Series. http://www.interfire.org/res_file/pdf/Tr-035.pdf.
3. U.S. Environmental Protection Agency and U.S. Occupational Safety and Health Administration. *EPA/OSHA Joint Chemical Accident Investigation Report: Napp Technologies, Inc., Lodi, New Jersey*. EPA 550-R-97-002. U.S. EPA, Washington, DC, Oct. 1997.
4. American Institute of Chemical Engineers, Center for Chemical Process Safety. *Safety Alert: Reactive Material Hazards*. AIChE, New York, 2001.
5. *Bretherick's Handbook of Reactive Chemical Hazards*. Butterworth-Heineman, Oxford, UK, 1999.
6. U.S. National Oceanic and Atmospheric Administration. Chemical Reactivity Worksheet. http://response.restoration.noaa.gov/chemaids/react.html.
7. American Institute of Chemical Engineers, Center for Chemical Process Safety. *Guidelines for Safe Storage and Handling of Reactive Materials*. AIChE, New York, 1995.
8. Health and Safety Executive. *Guidelines for Chemical Reactivity Evaluation and Application to Process Design: Designing and Operating Safe Chemical Reaction Processes*, HSE Books, Norwich, UK, 2000.
9. Barton, J., Rogers, R. *Chemical Reaction Hazards: A Guide to Safety*. Gulf Publishing Company, Houston, TX, 1997.
10. Gupta, J. P., Edwards, D. W. Inherently safer design—present and future. *Trans. IChemE B*, May 2002, 80, 115–125.
11. Kletz, T. A. *Plant Design for Safety*. Taylor & Francis, Bristol, PA, 1991.
12. Palaniappan, C., Srinivasan, R., Halim, I. A material-centric methodology for developing inherently safer environmentally benign processes. *Comput. Chem. Eng.*, 2002, 26, 757–774.
13. Hendershot, D. A checklist for inherently safer chemical reaction process design and operation. Presented at the Center for Chemical Process Safety International Conference and Workshop on Risk and Reliability, Jacksonville, FL, Oct. 8–11, 2002.
14. Melhem, G. A. Systematic evaluation of chemical reaction hazards. In *Proceedings of the 2nd AIChE International Symposium on Runaway Reactions: Pressure Relief Design and Effluent Handling*, Feb. 1998, pp. 399–443.
15. Shah, S., Fischer, U., Hungerbuhler, K. A hierarchical approach for the evaluation environmental protection. *Trans. IChemE B*, 2003, 81, 430–443.
16. Mosley, D. W., Ness, A. I., Hendershot, D. C. Screen reactive chemical hazards early in process development. *Chem. Eng. Prog.*, 2000, 96(11), 51–63.
17. Stoessel, F. What is your thermal risk? *Chem. Eng. Prog.*, 1993, 89(10), 68–75.
18. Windhorst, J. C. A., Koen, J. A. Economies of scale of world-scale plants and process safety. In *Proceedings of Asia-Pacific Safety*, Kyoto, Japan, 2001.

15.13 Esterin sabunlaştırılması ile sterollerin üretimi mevcut durumda kesikli modda, geniş karıştırmalı tank reaktörlerde gerçekleştirilir [115°C'de 50-m^3 reaktör, 2 barlık bir basınç (kalibre), 24 saatlik bir kesikli döngüsünde (reaksiyon için sadece 2 saat)]. Ester saponifikasyon reaksiyon sistemi, doğal kaynakdan beslenen esterler ile birlikte çok komplekstir; fakat basitçe anlatmak gerekirse, istenilen reaksiyon, steril esterler arasındadır ve bu esterler, sterolleri işlemek için bir baz ile reaksiyona girmektedir. Bir salınımlı akış reaktörü, 85 °C'de çalışan sadece 4.1 m^3'lük bir reaktörde, eş değer selektivite ve dönme ile, 12 dk'lık bir endüstriyel skala için beklenen kalış süresinde başarıyla kullanılmıştır. Her iki durumda da, proses IMS'de yer alır (endüstriyel denatüre alkol).[66] Prosesin boyutundaki ve sıcaklığındaki farkı açıklayınız.

15.14 Bölüm 13'te ısı ve kütle entegrasyonunu inceledik. Geliştirilen bir konsept, tasarımda intrinsik ısı entegrasyonu kullanan, ısı entegreli distilasyon kolonudur.

(a) Bu bir proses güçlendirmesi tekniği midir?

(b) Bir ısı entegreli distilasyon kolonunun, yeşil kimya/yeşil mühendislik perspektifinden, avantaj ve dezavantajları ne olacaktır?

KAYNAKLAR

1. Ramshaw, C. The incentive of process intensification. In *Proceedings of the First International Conference on Process, Intensification for the Chemical Industry*. BHR Group, London, 1995.
2. Stankeiwicz, A. I., Moulijn, A. J. Process intensification: transforming chemical engineering. *Chem. Eng. Prog.*, 2000, (96) 1, 22–34.
3. Tsouris, C., Porcelli, J. V. Process intensification—Has its time finally come? *Chem. Eng. Prog.* Oct. 2003, 99(10): 50–55.
4. Anderson, N. G. *Practical Process Research and Development*. Academic Press, San Diego, CA, 2000.
5. Stringaro, J.-P, Collins, P., Bailer, O. Open cross-flow channel catalysts supports. In *Structured Catalysts and Reactors*, Cybulski, A., Moulijn, J. A., Eds. Marcel Dekker, New York, 1998, pp. 393–416.
6. Redman, J. Getting out of a mess in mixing. *Chem. Eng.*, Jan. 31. 1991, 489, 13.
7. Brown, S. The mixing revolution. *Manuf. Chem.*, 1994, 65(1), 19–21.
8. Herrmann, R., Hannah, R. *Evaluation of Vortex Mixing: A Comparative Case Study for Production of SB 224773, Stage 8 Intermediate in the SB 207499 Process*. Internal memorandum, SmithKlineBeecham, Environmental Research Laboratory, June 8, 1998.
9. Herrmann, R. *Applications of Motionless Mixers for Fast Chemical Reactions in the SB-207499 Process*. Internal document. SmithKlineBeecham, n/d.
10. Knott, M. Mixers set to cause a stir. *Process Eng. (London)*, 1992, 73(3), 29–30.
11. Guichardon, P., Falk, L. Characterization of micromixing efficiency by the iodide–iodate reaction system: I. Experimental procedure. *Chem. Eng. Sci.*, 2000, 55(19), 4233–4243.
12. Guichardon, P., Falk, L., Villermaux, J. Characterization of micromixing efficiency by the iodide-iodate reaction system: II. Kinetic study. *Chem. Eng. Sci.*, 2000, 55(19) 4245–4253.
13. Brokers, O. S. Power fluidics or harnessing hydrodynamics. *Chem. Eng. (London)*, 1992, 521, 19–20.
14. Cihonski, J., Dolbear, G. *Process Intensification from a Chemist's Perspective*. Dolbear and Associates, Inc., http://www.gedolbear.com/processintensification/.

15. Dautzenberg, F. M., Mukherjee, M. Process intensification using multifunctional reactors. *Chem. Eng. Sci.*, 2001, 56, 251–267.
16. Hessel. V., Löwe, H., Schönfeld, F. Micromixers: a review on passive and active mixing principles. *Chem. Eng. Sci.*, 2005, 60, 2479–2501.
17. Herrmann, R. Internal communication, GlaxoSmithKline, Mar. 21 2001.
18. Perry, R. H., Green, D. W. *Perry's Chemical Engineers' Handbook*, 8th ed. McGraw-Hill, New York, 2007.
19. Walas, S. M. Rules of thumb. *Chem. Eng.*, Mar. 16, 1987.
20. Costello, R. Process intensification—Think small. *Innov. Pharm. Technol.*, June 2002, 126–132.
21. Ranshaw, C. Process intensification and green chemistry. *Green Chem.*, 1999, 1, G15–G17.
22. Doble, M. Green reactors. *Chem. Eng. Progr.*, 2008, 104(8), 33–42.
23. Yole development Web site. Microreaction Technologies. http://www.yole.fr/pagesAn/products/mrt.asp, accessed Jan. 4, 2009.
24. Bender, M., Knocks, A., Hover, S., Freund, H. High temperature micro catalysis: a new design for comparative reaction studies in technical and model systems. In *Microreaction Technology: Industrial Prospects (IMRET 3: Proceedings of the 3rd International Conference in Microreaction Technology)*, Ehrfeld, W. Ed. Springer-Verlag, New York, 2000, pp. 54–61.
25. Green, A. Process intensification: The key to survival in global markets? *Chem. Ind.* Mar. 2. 1998, 5, 168–172.
26. Srinivasan, R., Hsing, I.-M., Berger, P., Jenssen, E. K. F., Firebaugh, S. L., Schmidt, M. A., Harold, M. P., Lerou, J. J., Ryley, J. F. Micromachined reactor for catalytic partial oxidation reactions. *AIChE J.*, 1997, 43(11), 3059–3069.
27. Jenssen, K. F. Micromechanical systems: status, challenges and opportunities. *AIChE J.* 1999, 45 (10), 2051–2054.
28. Krummradt, H., Koop, V., Stoldt, J. Experience with the use of microreactors in organic synthesis. In *Microreaction Technology: Industrial Prospects (IMRET 3: Proceedings of the 3rd International Conference in Microreaction Technology)*, Ehrfeld, W. Ed. Springer-Verlag, New York, 2000, pp. 181–186.
29. Becht, S., Franke, R., Geißelmann, A., Hahn, H. Micro process technology as a means of process intensification, *Chem. Eng. Technol.*, 2007, 30(3), 295–299.
30. Kobayashi, J. et al. Micro-reactor: multi-phase organic synthesis reactions using micro-space. *Chem. Chem. Ind.*, 2006, 59(3), 248–251.
31. Kerby, M. B., et al. Measurements of kinetics in a micro-fluidic reactor. *Anal. Chem.*, 2006, 78 (24), 8273–8280.
32. Schwalbe, T., et al. Chemical synthesis in microreactors. *Chimia*, 2008, 56, 636–646.
33. Skelton, V., et al. Microreactor synthesis of cyanobiphenyls using a modified Suzuki coupling of an aryl halide and aryl boronic acid. In *Microreaction Technology: Industrial Prospects (IMRET 3: Proceedings of the 3rd International Conference in Microreaction Technology),* Ehrfeld, W., Ed. Springer-Verlag, NewYork, 2000, 235–242.
34. Hessel, V., et al. High temperature HCN generation in an integrated microreaction system. In *Microreaction Technology: Industrial Prospects (IMRET 3: Proceedings of the 3rd International Conference in Microreaction Technology),* Ehrfeld, W., Ed. Springer-Verlag, NewYork, 2000, pp. 151–164.
35. Mayer, J., et al. A microstructured reactor for the catalytic partial oxidation of methane to syngas. In *Microreaction Technology: Industrial Prospects (IMRET 3: Proceedings of the 3rd International Conference in Microreaction Technology)*, Ehrfeld, W., Ed. Springer-Verlag, NewYork, 2000, pp. 187–196.

36. Kursawe, A., et. al. Selective reactions in microchannel reactors. In *Microreaction Technology: Industrial Prospects (IMRET 3: Proceedings of the 3rd International Conference in Microreaction Technology)*, Ehrfeld, W.,Ed. Springer-Verlag, NewYork, 2000, pp. 213–223.
37. Aoune, A., Ramshaw, C. Process intensification: heat and mass transfer characteristics of liquid films on rotating discs. *Int. J. Heat Mass Transfer*, 1999, 42, 2543–2556.
38. Oxley, P., Brechtelsbauer, C., Ricard, F., Lewis, N., Ramshaw, C. Evaluation of spinning disk reactor technology for the manufacture of pharmaceuticals. *Ind. Eng. Chem. Res.*, 2000, 39, 2175.
39. Boodhoo, K. V. K., Jachuck, R. J. Process intensification: spinning disk reactor for styrene polymerisation. *Appl. Thermal. Eng.*, 2000, 20, 1127–1146.
40. Ritter, S. A new spin in reactor design. *Chem. Eng. News*, 2002, 80(30), 26–27.
41. Costello, R. C. Costello Consulting Engineers Web site. http://www.rccostello.com/STT.html, accessed Jan. 6, 2009.
42. Kriedo Laboratories Web site. http://www.kreidobiodiesel.com/, accessed Jan. 6, 2009.
43. Harvey, A. P., Mackley, M. R., Seliger, T. Process intensification of biodiesel production using a continuous oscillatory flow reactor. *J. Chem. Technol. Biotechnol.*, 2003, 78, 338–341.
44. Fernandes-Reis, N. M. Novel Oscillatory Flow Reactors for Biotechnological Applications. Ph.D. dissertation, Universidade do Minho, Apr. 10, 2006.
45. GlaxoSmithKline. *Green Technology Guide*. Internal report. 2007.
46. Ramshaw, C. "Higee" Distillation: an example of process intensification, *Chem. Eng.*, 1983, 389 (2), 13–14.
47. Ramshaw, C., Mallinson, R. H. Mass transfer apparatus and its use, Eur. patent. 0,002,568, June 20, 1984.
48. Burns, J. R., Jamil, J. N., Ramshaw, C. Process intensification: operating characteristics of rotating packed beds — determination of liquid hold-up for a high voidage structured packing. *Chem. Eng. Sci.*, 2000, 55, 2401–2415.
49. Keyvani, M., Gardner, N. C. *Operating Characteristics of Rotating Beds*. Technical Report, DOE/PC/79924-T3. U.S. Department of Defence, Washington, DC, Jan 1988.
50. Zheng, C., Guo, K., Song, Y., Zhou, X., Al, D., Xin, Z., Gardner, N. C. Industrial practice of HIGRAVITEC in water deaeration. In *Proceedings of the 2nd International Conference on Process Intensification in Practice*. BHR Group, London, 1997, pp. 273–287.
51. Ruthven, D. M.Ed., *Encyclopedia of Separation Technology*, Wiley, New York, 1997.
52. Letki, A. G. Know when to turn to centrifugal separation. *Chem. Eng. Prog.*, 1998, 94(9), 29–44.
53. SmithKlineBeecham Environmental Research Laboratory, *Green Technologies.* Internal document. 2000.
54. Stankiewicz, A. Reactive separations for process intensification: an industrial perspective. *Chem. Eng. Process*, 2003, 42, 137–144.
55. Lawson, K. W., Lloyd, D. R. Membrane distillation. *J. Membrane Sci.,* 1997, 124(1), 1–25.
56. Foster, P. J., Burgoyne, A., Vahdati, M. M. A new rationale for membrane distillation processing. Presented at the *International Conference on Process Innovation and Intensification,* Manchester, UK. Institute of Chemical Eengineers, Rugby, UK., 1998.
57. Costello, R. Tiny Reactors Aim for Big Role. http://www.chemicalprocessing.com/articles/2006/176.html, accessed Jan. 6, 2009.
58. BHR, Group. http://www.bhrgroup.co.uk/pi/aboutpi.htm, accessed Jan. 6 2009.
59. Brechtelsbauer, C., Ricard, F. Reaction engineering evaluation and utilization of static mixer technology for the synthesis of pharmaceuticals, *Organ. Proc. Res. Dev.*, 2001, 5, 64.
60. Mitake, K., Miyake, F., Yasuda, F., Yazaki, T., Toda, M. High speed collision reaction method. U.S. patent 6,227,694, Genus Corporation and Hakusui Tech. Co., 2001.

61. Hort, E. V., Graham, D. E., Verfahren zur partiellen Hydrierung von Butin-(2)-diol-(1,4) zu buten-(2)-diol-(1,4). General Aniline and Film Corporation, New York, 1962, 1, 139–832.
62. Hoffmann, H., Boettger, G., Bör, K., Wache, H., Kräfje, H., Körning, W. *Katalysator zur partiellen Hydrierung*, Vol. 1. BASF, Ludwigshafen, Germany, 139–832.
63. Winterbottom, J. M., Marwan, H., Viladevall, J., Sharma, S., Raymahasay, S. Influence of dispersity on the activity, selectivity and stability of raney nickel during the hydrogenation of 1,4-butynediol into 1,4-butanediol. *Stud. Surf. Sci. Catal.* 1997, 108, 59–66.
64. Kiwi-Minsker, L., Joannet, E., Renken, A. Loop reactor staged with structured fibrous catalytic layers for liquid-phase hydrogenations. *Chem. Eng. Sci.*, 2004, 59, 4919–4925.
65. Yoshida, J.-I., Nagaki, A., Iwasaki, T., Suga, S. Enhancement of chemical selectivity by microreactors. *Chem. Eng. Technol.*, 2005, 28, 259.
66. Harvey, A. P., Mackley, M. R., Stonestreet, P. Operation and optimization of an oscillatory flow continuous reactor. *Ind. Eng. Chem. Res.,* 2001, 40, 5371–5377.

16.13 Etil glikol, dietil glikol ve trietil glikol üretilen bir bitki için beşikten mezara hesaplama sonuçları Tablo P16.13'te gösterilmiştir. Bunlar etilen oksit ve suyun reaksiyonu sonucu oluşur ve ek iki distilasyon kolonunda daha yüksek glikollerden di- ve tri- ürünlerin ayrılması ile, ayırma vagonunda önce etilen glikol ayrılır. Beşikten mezara sonuçlarını ayırmak için bir yol öneriniz.

16.14 Bir aktif farmasötik maddenin beşikten mezara yaşam döngüsü analizi literatürde ele alınmış ve gösterilmiştir. Tedavi öncesi yaşam döngüsü etki analiz sonuçları Şekil 16.11'de gösteriliyor

(a) Bu sonuçlardan ne çıkarırsınız?

(b) Ek olarak nasıl sorular eklersiniz?

16.15 Problem 16.11'deki yaşam döngüsü etki analizinin tedavi sonrası yaşam döngüsü etki analiz sonuçları Şekil 16.12'de gösteriliyor.

(a) Bu sonuçlardan ne çıkarırsınız?

(b) Şekil P16.10'daki sonuçlarla bu sonuçları nasıl birleştirirsiniz?

(c) Tedavi öncesi ve sonrası sonuçlara ek olarak ne yorum getirirsiniz?

16.16 İki kompleks bileşiğin karşılaştırıldığı bir LCA'dan çıkan bazı sonuçlar Şekil 16.12'de gösterilmektedir.

(a) Şekilde verilenlerden ne yorum çıkarırsınız?

(b) Ek olarak nasıl sorular eklersiniz?

16.17 Global elektronik ekipman geliştiren, üreten ve satan bir kuruluşun başkanısınız.

(a) İş kararlarınızda yaşam döngüsü analizini nasıl eklemeyi önerirsiniz?

(b) Pazarlama planınızda yaşam döngüsü analizini nasıl eklemeyi önerirsiniz?

16.18 BASF'la geliştirilen ekoverimlilik metotlarının detaylarını inceleyiniz ve bunun avantajlarını ve dezavantajlarını listeleyiniz.

16.19 İki gerekli LCA kritik eleştirileri için düşünceleri açıklayıp karşılaştırınız: karşılaştırmalı analizler ve çevresel ürün duyuruları nelerdir?

16.20 Aerodinamik yaşam döngüsü analiz metotları kullanımının avantaj ve dezavantajlarını açıklayınız.

KAYNAKLAR

1. U.S. Environmental Protection Agency. *Life Cycle Assessment: Principles and Practice.* EPA 600-R-06-060. National Risk Management Reseach Laboratory, Cincinnati, OH, 2006. Available at http://www.epa.gov/ORD/NRMRL/lcaccess/pdfs/600r06060.pdf, accessed, Nov. 1, 2008.
2. Wenzel, H., Hauschild, M., Alting, L. *Environmental Assessment of Products*, Vol. 1, *Methodology, Tools and Case Studies in Product Development*. Chapman & Hall, London, 1997.
3. Meadows, D. H. , et al. *The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind.* Universe Books, New York, 1972. p. 205.

4. Goldsmith, E., Allen, R. A blueprint for survival. *Economist*, 1972, 2 (1).
5. Consoli, F., Allen, D., Boustead, I., Fava, J., Franklin, W., Jensen, A. A., Oude, N., Parrish, R., Perriman, R., Postlethwaite, D., Quay, B., Seguin, J., Vigon, B., Eds. *Guidelines for Life Cycle Assessment: A "Code of Practice."*Society of Environmental Toxicology and Chemistry, Brussels, Belgium, 1993.
6. Barnthouse, L., Fava, J., Humphreys, K., Hunt, R., Laibson, L., Noessen, S., Owens, J. W., Todd, J. A., Vigon, B., Wietz, K., Young, J.,Eds. *Life Cycle Impact Assessment: The State-of-the-Art*. Society of Environmental Toxicology and Chemistry, Brussels, Belgium, 1997.
7. Hunkeler, D., Rebitzer, G., Finkbeiner, M., Schmidt, W.-P., Jensen, A. A., Stranddorf, H., Christiansen, K. *Life-Cycle Management*. Society of Environmental Toxicology and Chemistry, Brussels, Belgium, 2004.
8. International Organization for Standardization. *Environmental Management: Life Cycle Assessment—Principles and Framework*, ISO 14040.ISO, Geneva, Switzerland, 1997.
9. International Organization for Standardization. *Environmental Management: Life Cycle Assessment—Requirements and Guidelines*. ISO 14044.ISO, Geneva, Switzerland, 2006.
10. Fava, J., Denison, R., Jones, B., Curran, M. A., Vigon, B., Selke, S., Barnum, J. Eds. *A Technical Framework for Life Cycle Assessment*. Society of Environmental Toxicology and Chemistry, Brussels, Belgium, 1991.
11. Baumann, H., Tillman, A.-M. *The Hitch Hiker's Guide to LCA*. Studentlitteratur, Lund, Sweden, 2004.
12. Jiménez-González, C., Kim, S., Overcash, M. Methodology of developing gate-to-gate life cycle analysis information. *Int. J. Life Cycle Assessm.*, 2000, 5(3), 153–159.
13. Jiménez-González, C., Overcash, M. Energy sub-modules applied in life cycle inventory of processes. *J. Clean Products Process.*, 2000, 2, 57–66.
14. Jiménez-González, C., Overcash, M., Curzons, A. Treatment modules: a partial life cycle inventory. *J. Chem. Technol. Biotechnol.*, 2001, 76, 707–716.
15. Capello, C., Hellweg, S., Badertscher, B., Betschart, H., Hungerbühler, K. Environmental assessment of waste-solvent treatment options: 1. The ecosolvent tool. *J. Ind. Ecol.*, 2007, 11(S), 26–38.
16. Doka, G. *Life Cycle Inventories of Waste Treatment Services.* Ecoinvent report 13. Swiss Centre for Life Cycle Inventories, Dec. 2003.
17. Kim, S., Dale, B. Life cycle inventory information of the United States electricity system. *Int. J. Life cycle Assess.*, 2005, 10(4), 294–304.
18. Eco-Invent: Swiss Centre for Life Cycle Inventories. 2008. http://www.ecoinvent.org, accessed Nov. 10, 2008.
19. SimaPro. PRé Consultants. http://www.pre.nl/simapro/default.htm.
20. DEAM™ Database. EcoBilan. http://www.ecobalance.com/uk_deam.php.
21. UMBERTO software. Institute for Environmental Informatics, Hamburg, Germany. http://www.umberto.de/en/
22. GaBi Software. PE International, http://www.gabi-software.com/
23. Jiménez-González, C., Overcash, M. Life cycle inventory of refinery products: review and comparison of commercially available databases. *Environ. Sci. Technol.*, 2000, 34(22), 4789–4796.
24. Environmental Clarity. http://www.environmentalclarity.com/
25. Lindfors, L.-G., Christiansen, K., Hoffman, L., Virtanen, Y., Juntilla, V., Hanssen, O.-J., Rønning, A., Ekvall T., Finnveden, G. *Nordic Guidelines on Life Cycle Assessment*. Nordic Council of Ministers, Copenhagen, Denmark, 1995.
26. Udo de Haes, H. A., Ed. *Towards a Methodology for Life Cycle Impact Assessment*. Report from the SETAC–Europe Working Group on Impact Assessment. Society of Environmental Toxicology and Chemistry, Brussels, Belgium, 1996.

27. Gunée, J., Ed. *Life Cycle Assessment: An Operational Guide to the ISO Standards*. Centrum voor Milieukunde Leiden, Leiden University, Leiden, The Netherlands, 2002.
28. Steen, B. *A Systematic Approach to Environmental Priority Strategies in Product Development* (*EPS*), Version 2000, *General System Characteristics.* CPM Report 1999:4. Center for Environmental Assessment of Products and Material Systems, Chalmers University of Technology, Göteborg, Sweden, 1999.
29. U.S., Environmental Protection Agency. *Tool for the Reduction and Assessment of Chemical and Other Environmental Impacts* (*TRACI*): *User's Guide and System Documentation*. EPA 600-R-02-052. U.S. EPA, National Risk Management Research Laboratory, Cincinnati, OH, 2003.
30. Eco-Indicator, 99.*A Damage Oriented Method for Life Cycle Impact Assessment*. PRé Consultants, Amersfoort, The Netherlands, 2001.
31. Hendrickson, C. T., Lave L., Matthews, H. S. *Environmental Life Cycle Assessment of Goods and Services: An Input–Output Approach*. Resources for the Future,Washington, DC, 2006.
32. Jiménez-González, C. Life cycle assessment in pharmaceutical applications. Ph.D. dissertation, North Carolina State University, Raleigh NC, 2000.
33. Bundesamt für Umwelt, Wald und Landschaft. *Ökobilanzen von Packstoffen.* Schriftenreihe Umwelt 132. BUWAL, Bern, Switzerland, 1991.
34. Heijungs, R. *Environmental Life Cycle Assessment of Products: Guide and Backgrounds.* NOH report 9266 and 9267, commissioned by the National Reuse of Waste Research Programme (NOH), in collaboration with CML, TNO, and B&G, Leiden, The Netherlands, 1992.
35. Goedkoop, M. J., Demmers, M., Collignon M. X. *The Eco-Indicator 95: Manual for Designers.* NOH Report 9524. PRé Consultants, Amersfoort, The Netherlands, July 1995.
36. U.S., Environmental Protection, Agency. U.S. EPA, Washington, DC, 2006.
37. Saling, P., Kicherer, A., Dittrich-Krämer, B., Wittlinger, R., Zombik, W., Schmidt, I., Schrott, W., Schmidt, S. Eco-efficiency analysis by BASF: The method. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2002, 7(4), 203–218.
38. BASF Web site. http://www.basf.com/group/sustainability_en/index, accessed Nov. 2008.
39. Jiménez-González, C., Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Cunningham, V. L. Cradle-to-gate life cycle inventory and assessment of pharmaceutical compounds: a case-study. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2004, 9(2), 114–121.
40. Conradt, S. Life Cycle Assessment of a Pharmaceutical Compound. Master's thesis in Environmental Science. Safety and Environmental Technology Group, ETH, Zürich, Switzerland, Aug. 2008.
41. Henderson, R. K., Jiménez-González, C., Preston, C., Constable, D. J. C., Woodley, J. EHS and life cycle assessment of biocatalytic and chemical processes: 7ACA production. *Ind. Biotechnol.*, 2008, 4(2), 180–192.
42. Weidema, B. P., Wesnaes, M. S. Data quality management for life cycle inventories: an example of using data quality indicators. *J. Cleaner Prod.*, 1996, 4, 3–4.
43. Hunt, R. G., Boguski, T. K., Weitz, K., Sharma, A. Examining LCA streamling techniques. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 1998, 3(1), 36–42.
44. Curzons, A., Jiménez-González, C., Duncan, A., Constable, D., Cunningham, V. Fast life-cycle assessment of synthetic chemistry tool, FLASC(TM) tool. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2007, 12(4), 272–280.
45. Kralisch, D. Application of LCA in process development. In *Green Chemistry Metrics*, Lapkin, A., Constable, D., Eds.Wiley-Blackwell, Hoboken, NJ, 2008.
46. Weidenhaupt, A., Hungerbüler, K. Integrated product desubg in chemical industry: a plea for adequate life cycle screening indicators. *Chimia*, 1997, 51(5), 217–221.

47. Fleischer, G., Gerner, K., Kunst, H., Lichtenvort, K., Rebitzer, G. A semi-quantitative method for the impact assessment of emissions within a simplified life cycle assessment. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 1997, 6(3), 149–156.
48. Legarth, J. B., Åkesson, S., Ashkin, A.Imrell, A. M. A screening level life cycle assessment of the ABB EU 2000 air handling unit. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2000, 5(1), 47–58.
49. Nakaniwa, C., Graedel, T. E. Life cycle and matrix analyses for re-refined oil in Japan. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2002, 7(2), 95–102.
50. Hochschorner, E., Finnveden, G. Evaluation of two simplified life cycle assessment methods. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2003, 8(3), 119–128.
51. Graedel, T. E. Weighted matrices as product life cycle assessment tools. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 1996, 1(2), 85–89.
52. Curran, M. A., Young, S. Report from the EPA conference on streamlining LCA. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 1996, 1(1), 57–60.
53. Hochschorner, E., Finnveden, G. Life cycle approach in the procurement process: the case of defence materiel. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2006, 11(3), 200–208.
54. Mori, Y., Huppes, G., Udo de Haes, H., Otoma, S. Component manufacturing analysis: a simplified and rigorous LCI method for the manufacturing stage. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2000, 5(6), 327–334.
55. Mueller, K., Lampérth, M. U., Kimura, F. Parameterised inventories for life cycle assessment: systematically relating design parameters to the life cycle inventory. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2004, 9(4), 227–235.

17.15 Problem 17.4 için küresel ısınma potansiyeli, asitleşme potansiyeli ve ötrifikasyon potansiyelini hesaplayınız. Örnek 17.4'ten olan farkını nasıl açıklarsınız?

17.16 Tablo 17.8 ve 17.9'da verilere dayanan Birleşik Devletlerde 1000 kg temel kimyasalların naklinin tipik ulaştırma kaynaklı emisyonlarını hesaplayınız.

a) %100 kapasitede kullanılan bütün taşıma yollarını varsayınız

b)%50 kapasitede çalışan tren ve kamyon yollarını ve %70 kapasitede çalışan gemi yolunu varsayınız.

KAYNAKLAR

1. Remmen, A., Astrup, A., Frydental, J. *Life Cycle Management: A Business Case for Sustainability*. United Nations Environment Program, Life Cycle Initiative, 2007.
2. Hunkeler, D., Rebitzer, G., Finkbeiner, M., Schmidt, W.-P., Jensen, A. A., Stranddorf, H., Christiansen, K. *Life-Cycle Management*. Society of Environmental Toxicology and Chemistry, Brussels, Belgium, 2004.
3. Jiménez-González, C. Life Cycle Assessment in Pharmaceutical Applications. Ph.D. dissertation, North Carolina State University, Raleigh, NC, 2000.
4. Curzons, A., Jiménez-González, C., Duncan, A., Constable, D. J. C., Cunningham, V. Fast life cycle assessment of synthetic chemistry tool, FLASC(TM) tool. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2007,12 (4), 272–280.
5. U.S. Environmental Protection Agency, Pollution Prevention Resource Exchange. *Green Procurement: Reasons for Change.* U.S. EPA, Washington, DC, Available at http://www.p2ric.org/TopicHubs/index.cfm?page=subsection&hub_id=13&subsec_id=3, accessed Jan. 27, 2010.
6. U.S., Environmental Protection Agency. *Final Guidance on Environmentally Preferable Purchasing*.U.S. EPA,Washington, DC, Aug. 20,1999. Available at http://www.epa.gov/oppt/epp/pubs/guidance/finalguidance.htm##GuidingPrinciple2, accessed Dec. 21, 2008.
7. GreenBiz.com. Green Procurement.http://www.greenbiz.com/resources/resource/green-procurement, accessed Dec. 21, 2008.
8. King County Web site. Environmental Purchasing.http://www.kingcounty.gov/operations/procurement/Services/Environmental_Purchasing.aspx, accessed Dec. 21, 2008.
9. Pacific Northwest Pollution Prevention Resource, Center. Supply Chain Management for Environmental Improvement.http://www.pprc.org/pubs/grnchain/casestud.cfm#eval, accessed Dec. 22, 2008.
10. International Organization for Standardization.*Environmental Labels and Declarations: General Principles*. ISO 14020:2000.ISO, Geneva, Switzerland, 2000.
11. International Organization for Standardization.*Environmental Labels and Declarations—Type I Environmental Labelling: Principles and Procedures*. ISO 14024:1999.ISO, Geneva, Switzerland, 2000.
12. International Organization for Standardization. *Environmental Labels and Declarations—Type II environmental labelling: Self-Declared Environmental Claims*. ISO 14021:1999.ISO, Geneva, Switzerland, 2000.
13. International Organization for Standardization. *Environmental Labels and Declarations—Type III Environmental Declarations: Principles and Procedures*. ISO 14025:2006.ISO, Geneva, Switzerland, 2006.

14. Ecolabelling.org.http://ecolabelling.org/, accessed Dec. 21, 2008.
15. Responsible Purchasing Network Web site.http://www.responsiblepurchasing.org/publications/index.php, accessed Dec. 22, 2008.
16. Godwin, C., Tilford, D. Bottled water. In *Responsible Purchasing Guide*, O'Brien, C., Ed. Responsible Purchasing Network, Center for a New American Dream, Takoma Park, MD, 2007.
17. U.S. Environmental Protection Agency. Comprehensive Procurement Guidelines.http://www.epa.gov/epawaste/conserve/tools/cpg/index.htm, accessed Dec. 22, 2008.
18. European commission. Regulation 1907/2006.
19. TerraChoice Environmental Marketing, Inc. *The "Six Sins of Greenwashing,™" A Study of Environmental Claims in North American Consumer Markets*, TerraChoice, Ottawa, Ontario, Canada, Nov. 2007.
20. TerraChoice Environmental Marketing, Inc. "*The Seven Sins of Greenwashing,™" Environmental Claims in Consumer Markets Summary Report: North America*. Apr. 2009.
21. U.S. Environmental Protection Agency. *Smart Way Transport Partnership Carrier FLEET Model User Guide*. EPA 420-B-06-011. U.S. EPA,Washington, DC, 2006.
22. U.S. Department of Commerce, Economics and Statistics Administration; U.S. Census Bureau; U.S. Department of Transportation, Bureau of Transportation Statistics. 1997 Commodity Flow Survey, in *1997 Economic Census: Transportation* (issued Dec. 1999). EC97TFC-US.
23. NREL Life Cycle Inventory database. http://www.nrel.gov/lci/
24. Paxton, A. *The Food Miles Report: the Dangers of Long Distance Food Transport*. Safe Alliance, London, 1994.
25. Stacey, C. Food Miles. BBC Web page.http://www.bbc.co.uk/food/food_matters/foodmiles.shtml, accessed Dec. 26, 2008.
26. Weber, C. L., Matthews, H. S. Food-miles and the relative climate impacts of food choices in the United States. *Environ. Sci. Technol.*, 2008, 42(10), 3508–3513.
27. Jiménez-González, C., Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Cunningham, V. L. Cradle-to-gate life cycle inventory and assessment of pharmaceutical compounds: a case-study. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2004, 9(2), 114–121.

KAYNAKLAR

1. U.S. Environmental Protection Agency. *eGRID2007 Version 1.0 Year 2005 Summary Tables*. U.S. EPA, Washington, DC, 2008.
2. U.S. Environmental Protection Agency. *Emissions and Generation Resource Integrated Database* (*eGRID*) *for 2007*. Prepared by E.H. Pechan & Associates, Inc. Contract EP-D-06-001. U.S. EPA, Washington, DC, Sept. 2008.
3. North American Electric Reliability Corporation. http://www.nerc.com/, accessed Dec. 30, 2008.
4. Baumann, H., Tillman, A.-M. *The Hitch Hiker's Guide to LCA*. Studentlitteratur, Lund, Sweden, 2004.
5. Kim, S., Overcash, M. Energy in chemical manufacturing processes: gate-to-gate information for life cycle assessment. *J. Chem. Technol. Biotechnol.*, 2003, 78, 995–1005.
6. Jiménez-González, C., Kim, S., Overcash, M. Methodology for developing gate-to-gate life cycle inventory information. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2000, 5, 153–159.
7. Perry, R. H., Green, D. W., Maloney, J. O. *Perry's Chemical Engineers' Handbook*, 7th ed. McGraw-Hill, New York, 1997.
8. Jiménez-González, C., Overcash, M. Energy sub-modules applied in life cycle inventory of processes. *J. Clean Products Process.*, 2000, 2, 57–66.
9. Griffin, E., Overcash, M. *Unit Process Life Cycle Inventory (LCI) Heuristic 201: Heating and Cooling*. Chemical and Biomolecular Engineering Department, North Carolina State University, Raleigh, NC, 2005.
10. Griffin, E., Overcash, M. *Unit Process Life Cycle Inventory (LCI) Heuristic 117: Refrigeration Systems.* Chemical and Biomolecular Engineering Department, North Carolina State University, Raleigh, NC, 2004.
11. Ecoinvent database, http://www.ecoinvent.com/, accessed Dec. 30, 2008.
12. Kim, S., Overcash, M. *Unit Process Life Cycle Inventory (LCI) Heuristic 01: Electricity Emissions.* Chemical and Biomolecular Engineering Department, North Carolina State University, Raleigh, NC, 2001.
13. *SIMAPRO, Life Cycle Analysis Software*. PRé Consultants, Amersfoort, The Netherlands, 1998.
14. Bundesamt für Umwelt, Wald und Landschaft. *Ökobilanzen von Packstoffen*. Schriftenreihe Umwelt 132. BUWAL, Bern, Switzerland, 1991
15. PEMS, *Life Cycle Analysis Software*. Pira International, Surrey, UK, 1998.
16. ECOPRO, Life Cycle Analysis Software. EMPA (Swiss Federal Laboratories for Material Testing and Research), St. Gallen, Switzerland, 1996.
17. Dumas, R. D. *Energy Usage and Emissions Associated with Electric Energy Consumption as Part of a Solid Waste Management Life Cycle Inventory Model*. Department of Civil Engineering, North Carolina State University, Raleigh, NC, 1997.
18. Griffin, E., Overcash, M. *Unit Process Life Cycle Inventory (LCI) Heuristic 08: Steam for Industrial Sources from Fuel* (50% using natural gas and 50% using fuel oil). Chemical and Biomolecular Engineering Department, North Carolina State University, Raleigh, NC, 2002.
19. Goodwin, K. Griffin, E. *Unit Process Life Cycle Inventory (LCI) Heuristic 100: Boiler Efficiency*. Chemical and Biomolecular Engineering Department, North Carolina State University, Raleigh, NC, 2002.
20. Cohen-Hubal, E. A. Net Waste Reduction Analysis Applied to Air Pollution Control Technologies and Zero Water Discharge Systems. M.S. thesis, North Carolina State University, Raleigh, NC, 1992

21. Woods, D. R. *Rules of Thumb in Engineering Practice*. Wiley-VCH, Weinhem, Germany, 2007.
22. Overcash, M. *Unit Process Life Cycle Inventory (LCI) Heuristic 05: Natural Gas Combustion*. Chemical and Biomolecular Engineering Department, North Carolina State University, Raleigh, NC, 2002.
23. Walas, S. M. Rules of thumb selecting and designing equipment. *Chem. Eng.*, 1987, 75–81.
24. Smith, J. M., Van Ness, H. C. *Introduction to Chemical Engineering Thermodynamics*. McGraw-Hill, New York, 1975, p. 515.
25. Woods, D. R. *Process Design and Engineering Practice*. Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ, 1995.
26. DowTherm and SylTherm Heat Transfer Fluids. Form No. 176-01-545. http://www.dow.com/heattrans/app/chem.htm, accessed Dec. 31, 2008.
27. Jiménez-González, C., Overcash, M. LCI of refinery products: review and comparison of commercially available databases. *Environ. Sci. Technol.*, 2000, 34(22), 4789–4796.

mühendislerinize çözücü geri kazanımı ve bertarafı konusunda en iyi kararları vermeleri konusunda rehberlik etmek üzere bir grafik tasarlayın.

(c) Sizin çözücü geri kazanımı için politikanız ne olurdu, neden?

19.13 Tablo P19.12'de gösterilen enerji geri kazanımının buhar üretmek için kullanılabildiğini ve üretim için gerekli enerjinin büyük bölümünün yine buhar olduğunu varsayalım. Aşağıdaki çözücülerin yakılmaları ve geri kazanımları arasındaki etki farklarını tahmin ediniz.

(a) Dimetilformamid

(b) Heptan

(c) İzopropil alkol

(d) Metanol

(e) Formik asit

19.14 Aşağıda yer alan ve burada değerlendirilmemiş diğer arıtma teknolojilerinin çevresel etkilerini nasıl tahmin ederdiniz?

(a) Ozonlama

(b) Nanofiltrasyon

(c) Karbon emilimi

(d) Fırçalama (ovalama, temizleme)

KAYNAKLAR

1. Neely, W. B., Ed. *Chemicals in the Environment: Distribution, Transport, Fate, Analysis*. Marcel Dekker, New York,1980.
2. Rand, G. M., Ed. *Fundamentals of Aquatic Toxicology: Effects, Environmental Fate, and Risk Assessment*, 2nd ed. Taylor & Francis, Washington, DC, 1995.
3. Swann, R. L., Eschenroeder, A., Eds. *Fate of Chemicals in the Environment*. American Chemical Society, Washington, DC, 1980.
4. Suffet, I. H., Ed. *Fate of Pollutants in the Air and Water Compartments*, Part I. Wiley, New York, 1977.
5. Verschueren, K., Ed. *Handbook of Environmental Data on Organic Chemicals*, 2nd ed. Van Nostrand Reinhold, New York, 1983.
6. U.S. Food and Drug Administration, Center for Drug Evaluation and Research. *Guidance for Industry for the Submission of an Environmental Assessment in New Drug Applications and Supplements*. U.S. FDA, Washington, DC, Nov. 1995.
7. SmithKline Beecham. *Environmental Assessment: Paroxetine*.
8. Cowan, C.E., Larson, R.J., Feijtel, T.C., Rapaport, R.A. An improved model for predicting the fate of consumer product chemicals in wastewater treatment plants. *Water Res.*, 1993, 27, 561–573.
9. U.S. Food and Drug Administration. *Environmental Assessment Technical Assistance Handbook*. U.S. FDA, Washington, DC, 1987.
10. Jiménez-González, C., Overcash, M. R., Curzons, A. Waste treatment modules: a partial life cycle inventory. *J. Chem. Technol. Biotechnol.*, 2001, 76, 707–716.

11. Muñoz, I. I., Peral, J., Ayllón, J. A., Malato, S., Martin, M. J., Perrot, J. Y., Vincent, M., Domènech, X. Life-cycle assessment of a coupled advanced oxidation-biological process for wastewater treatment: comparison with granular activated carbon adsorption. *Environ. Eng. Sci.*, 2007, 24(5), 638–651.
12. Capello, C., Hellweg, S., Badertscher, B., Betschart, H., Hungerbühler, K. Environmental assessment of waste-solvent treatment options: I. The ecosolvent tool. *J. Ind. Ecol.*, 2008, 11 (4):26–38.
13. Rozich, A. F. *Design and Operation of Activated Sludge Processes Using Respirometry*. Lewis Publishers, Boca Raton, FL, 1992.
14. Eckenfelder, W. *Industrial Water Pollution Control*. McGraw-Hill, New York, 1989.
15. Eckenfelder, W. *Activated Sludge Treatment of Industrial Wastewater*. Technomic, Lancaster, PA, 1995.
16. Seyler, C., Hofstetter, T. B., Hungerbühler, K. Life cycle inventory for thermal treatment of waste solvent from chemical industry: a multi-input allocation model. *J. Cleaner Prod.*, 2005, 13, 1211–1224.
17. Seyler, C., Hellweg, S., Monteil, M., Hungerbühler, K. Life cycle inventory for use of waste solvent as fuel substitute in the cement industry. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2005,10(2), 120–130.
18. Cheremisinoff, P. L., Young, R. A. *Air Pollution Control and Design Handbook*, Part I. Marcel Dekker, New York, 1977.
19. Cooper, C. D., Alley, F. C. *Air Pollution Control: A Design Approach*. Waveland Press, Prospect Heights, IL, 1994.
20. Katari, V. S., Vatavuk, W. M., Wehe, A. H. Incineration techniques for control of volatile organic compound emissions: I. Fundamentals and process design consideration. *J. Air Pollut. Control Assoc.*, 1987, 37(1), 91.
21. Seyler, C., Capello, C., Hellweg, S., Bruder, B., Bayne, D., Huwiler, A., Hungerbühler, K. Waste solvent management as an element of green chemistry: a comprehensive study on the Swiss chemical industry. *Ind. Eng. Chem. Res.*, 2006, 45(22), 7700–7709.
22. Ullmann, F. *Ullmann's Encyclopedia of Industrial Chemistry*, 5th ed. Wiley, New York, 1985.
23. Capello, C., Hellweg, S., Badertscher, B., Hungerbühler, K. Life-cycle inventory of waste solvent distillation: statistical analysis of empirical data. *Environ. Sci. Technol.*, 2005, 39, 5885–5892.
24. Capello, C., Fischer, U., Hungerbühler, K. What is a green solvent? A comprehensive framework for the environmental assessment of solvents. *Green Chem.*, 2007, 9, 927–934.
25. Jiménez-González, C. Life Cycle Assessment in Pharmaceutical Applications. Ph.D. dissertation, North Carolina State University, Raleigh, NC, 2000.
26. Capello, C., Fischer, U., Hungerbühler, K. Environmental assessment of waste-solvent treatment options: II. General rules of thumb and specific recommendations. *J. Ind. Ecol.*, 2008, 12(1), 111–127.
27. Stoye, D. Solvents. In *Ullmann's Encyclopedia of Industrial Chemistry*. Wiley-VCH, New York, 2000.
28. Yaws, C. L., Ed. *Chemical Properties Handbook*. McGraw-Hill, New York, 1999.

TABLO P20.9 Materyal Maliyetleri

Materyal	Ürünün Standart Maliyeti / kg (£)	Yıllık Toplam kazanılabilir Materyal (Potansiyel) (kg)	Potansiyel kazanılabilir Materyal Maliyeti (yıllık) (TL)	Ortalama Atık Akışı Konsantrasyonu (w / w)	Akış Bileşim
A	14.5	219,000	3175500	0.25	Sulu
B	4.36	328500	1432260	0.18	Geçirilen su
C	33.2	30849	1024189	1.88	IPAM / L
D.	13.9	39.943	555210	1.49	IPEM / L
E	16.8	29838	501277	2.61	MeOHM / L
HCL	0.32	2387502	328320	14.17	Sulu asit
KH_2PO_4	0.07	505430	317310	0.35	Geçirilen su
Mg	0.49	79404	249410	1.17	Sulu asit

KAYNAKLAR

1. Bailey, P. E. Full cost accounting for life cycle costs: a guide for engineers and financial analysts. *Environ. Finance*, Spring 1991, pp. 13–29.
2. Surma, J. A survey of how corporate america is accounting for environmental costs. *Understand. Environ. Account. Disclos. Today*, 1992, pp. 85–94.
3. White, A. L., Becker, M., Savage, D. E. Environmentally smart accounting: Using total cost assessment to advance pollution prevention. *Pollut. Prev. Rev.*, 1993, 3(3), 23–35.
4. Kreuze, J., Newell, G. ABC and life cycle costing for environmental expenditures. *Manag. Account.*, Feb. 1994, pp. 38–42.
5. Kennedy, M. L. Getting to the bottom line: how TCA shows the real cost of solvent substitution. *Pollut. Prev. Rev.*, 1994, 4(2), 17–27.
6. White, A. L., Savage, D. E. Budgeting for environmental projects: a survey., *Manag. Account.*, 1995, pp. 48–54.
7. Savage, D. E., White, A. L. New applications of total cost assessment. *Pollut. Prev. Rev.*, 1995, 4, 7–15.
8. Savage, D. E., White, A. L. New applications of total cost assessment. *Pollut. Prev. Rev.*, 1995, 4, 7–15.
9. Epstein, M. J. Improving environmental management with full environmental cost accounting. *Environ. Qual. Manage.*, 1996, 6, 11–22.
10. Epstein, M. J. *Measuring Corporate Environmental Performance: Best Practices for Costing and Managing an Effective Environmental Strategy*. IMA Foundation for Applied Research, Montvale, NJ, 1996.
11. U.S. Environmental Protection Agency, Office of Pollution Prevention and Toxics. *An Introduction to Environmental Accounting as a Business Management Tool: Key Concepts and Terms*. EPA 742-R-95-001. U.S. EPA, Washington, DC, June 1995.
12. American Institute of Chemical Engineers' Center for Waste Reduction Technologies. *Total Cost Assessment Methodology.*, A.D. Little, New York, NY, 1999.

13. Greer, L., Van Loben Sels, C. When pollution prevention meets the bottom line. *Environ. Sci. Technol.*, 1997, 31(9), 418–422.
14. Schaltegger S., Müller, K. Environmental management accounting: current practice and future trends. Geographic focus: global. Calculating the true profitability of pollution prevention. *Greener Manage. Int.*, Spring 1997. 17.
15. Kennedy, M. L. Integrating total cost assessment with new management practices and mandates. *Environ. Qual. Manage.*, 1998, 7(4), 89–97.
16. Reiskin, E., Miller, D., Shapiro, K., Dierks, A., Zinkl, D., White, A., Savage, D. *Strengthening Corporate Commitment to Pollution Prevention in Illinois: Concepts and Case Studies of Total Cost Assessment*. Prepared for Illinois Waste Management and Research Center. Tellus Institute, Boston, 1998.
17. Schaltegger S., Hahn T., Burrit R. Environmental management accounting: overview and main approaches, In *Environmental Management Accounting and the Role of Information Systems*, Seifert, E., Kreeb M. Eds., Kluwer Academic, Dordrecht, The Netherlands, 2000.
18. Schaltegger, S., Burrit, R. *Corporate Environmental Accounting: Issues, Concepts and Practices*. Greenleaf Publishing, Lebanon, TN, 2000.
19. United Nations Division for Sustainable, Development. *Environmental Management Accounting Procedures and Principles*. United Nations, New York, 2001.
20. Gale, R. J. P., Stokoe, P. K. Environmental cost accounting and business strategy. In *Handbook of Environmentally Conscious Manufacturing*, Madu, C., Ed. Kluwer Academic, New York, 2001.
21. Koch, D., Dow Chemical pilot of total "business" cost assessment methodology: a tool to translate EH&S ". . .right things to do" into economic terms (dollars). *Environ. Prog.*, 2002, 21(1), 20–28.
22. Bengt, S., Environmental costs and benefits in life cycle costing. *Manage. Environ. Qual.*, 2005, 16(2), 107–199.
23. Curkovic, S., Sroufe, R. Total quality environmental management and total cost assessment: an exploratory study, *Int. J. Prod. Econo.*, 2007, 105, 560–579.
24. Global Environmental Management, Initiate. *Finding Cost-Effective Pollution Prevention Initiatives*. GEMT, Washington, DC, 1994.
25. Repetto, R., Austin, D. *Pure Profit: The Financial Implications of Environmental Performance*. World Resources Institute, Washington, DC, 2000.
26. Epstein, M. *Measuring Corporate Environmental Performance*. Irwin Professional Publishing, Chicago, 1996.
27. Badgett, L., Hawke, B., Humphrey, K. *Analysis of Pollution Prevention and Waste Minimization Opportunities Using Total Cost Assessment: A Case Study in the Electronics Industry*. Pacific Northwest Pollution Prevention Research Center, Seattle, WA, 1995.
28. Causing, M., Jensen, S., Haynes, S., Marquardt, W. *Analysis of Pollution Prevention Investments Using Total Cost Assessment: A Case Study in the Metal Finishing Industry*. Pacific Northwest Pollution Prevention Research Center, Seattle, WA, 1996.
29. Constable, D. J. C., Curzons, A. D., Cunningham, V. L., Metrics to green chemistry—which are the best? *Green Chem.*, 2002, 4, 521–527.

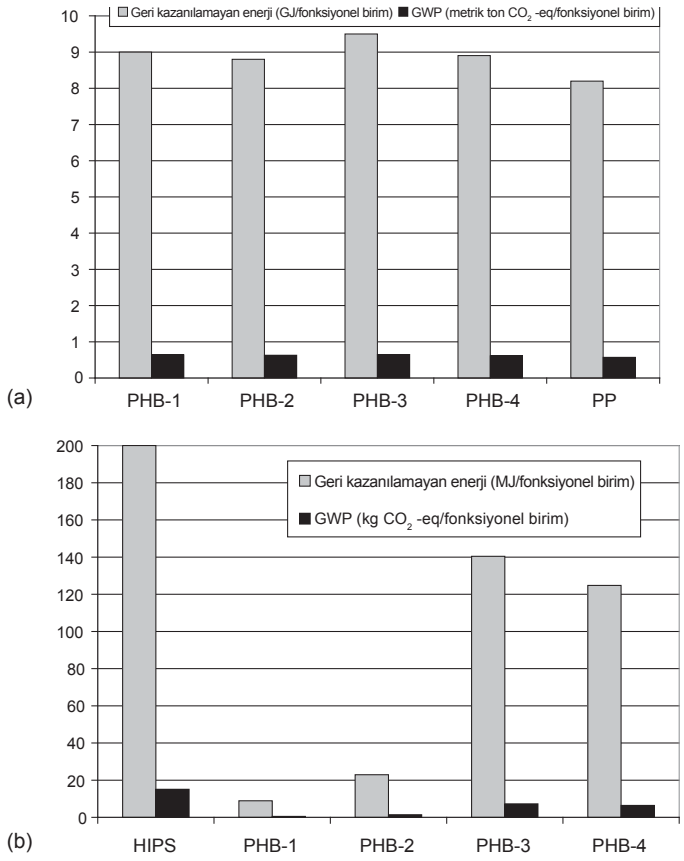

ŞEKİL P21.6 Otomotiv bölümleri (a) ve CRT kılıfı (b) için karşılaştırmalı LCA. HIPS, yüksek etkili polisitren; PP, polipropilen; PHB-1'den PHB-4'e kadar, poli (3-hidroksibütirat) bileşikleri.

(HIPS) ve normalde cam-fiberle doldurulmuş polipropilen (PP-GF) otomotiv iç panelleri) (Şekil P21.6). Bu bilgilerden hangi sonuçları çıkartabilirsiniz?

KAYNAKLAR

1. Harper, T., et al. *Nanotechnology Opportunity Report*. Cientifica Ltd., London, Mar. 2002.
2. Ritter, M. N. *GB-201 Opportunities in Nanostructured Materials*. Part A: Electronic, Optoelectronic and Magnetic Applications; Part B: Biomedical, Pharmaceutical and Cosmetic Applications; and Part C: Energy, Catalytic and Structural Applications. Business Communications Co., Norwalk CT, 2001.
3. Cordis. European Technology Platform. NanoMedicine.http://cordis.europa.eu/technology-platforms/pdf/nanomedicine.pdf.
4. Rittner, M. N. Nanoparticles—What's now? What's next? *Chem. Eng. Prog.* 2003, 39S–42S.

5. Lewinski, N. Nanomaterials: What are the environmental and health Impacts? *Chem. Eng. Prog.*, 2008, 37–40.
6. Nanotechnology Citizen Engagement Organization. Nanotechnology Health and Safety Protocols and Good Practices.http://www.nanoceo.net/nanorisks/OHS-Protocols-Best-Practices, accessed May 3, 2009.
7. Hallock, M., Greenley, P., Di Berardinis, L., Kallin, D. Potential risks of nanomaterials and how to safely handle materials of uncertain toxicity. *J. Chem. Health Saf.*, 2009, 1, 16–23.
8. Sargent, J. F. *Nanotechnology and Environmental, Health, and Safety: Issues for Consideration*. Congressional Research Service Report for Congress, 2008.
9. U.S. Environmental Protection Agency. Fact Sheet for Nanotechnology Under the Toxic Substances Control Act. http://www.epa.gov/oppt/nano/nano-facts.htm, accessed May 3, 2009.
10. National Cancer Institute, National Institutes of Health, U.S. Department of Health and Human Services, *Cancer Nanotechnology Plan: A Strategic Initiative to Transform Clinical Oncology and Basic Research Through the Directed Application of Nanotechnology*. U.S. DHHS, Washington, DC, July 2004.
11. Bohlman, G. Biodegradable packaging life cycle assessment. *Environ. Prog.*, 2004, 23(4), 342–346.
12. Patel, M. K., Crank, M. Projections for the production of bulk volume bio-based polymers in europe and environmental implications. *J. Biobased Mater. Bioenergy*, 2007, 1(3), 437–453.
13. Terasawa, I., Tsuneoka, K., Tamura, A., Tanase, M. Development of plant-based plastics technology, "Green Plastic". *Mitsubishi Motors Tech. Rev.*, 2008, 20, 91–96.
14. Vink, E. T. H., Rábago, K. L., Glassner, D. A., Gruber, P. R. Applications of life cycle assessment to NatureWorks™ polylactide (PLA) production. *Polym. Degrad. Stabil.*, 2003, 80, 403–419.
15. Harding, K. G., Dennis, J. S., von Blottnitz, H., Harrison, S. T. L. Environmental analysis of plastic production processes: comparing petroleum-based polypropylene and polyethylene with biologically-based poly-β-hydroxybutyric acid using life cycle analysis. *J. Biotechnol.*, 2007, 130, 57–66.
16. Bohlmann, G. M. Biodegradable packaging life-cycle assessment. *Environ. Prog.*, 2004, 23(4), 342–346.
17. Kløverpris, J. H., Wenzel, H., Nielsen, P.H. Life cycle inventory modelling of land use induced by crop consumption: 1. Conceptual analysis and methodological proposal. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2008, 13(1), 13–21.
18. Fargione, J., Hill, J., Tilman, D., Polasky, S., Hawthorne, P. Land clearing and the biofuel carbon debt. *Science*, 2008, 319, 1235–1238.
19. Bohlmann, G. *Biodegradable Polymer Life Cycle Assessment*. Process Economics Program Report 115D. SRI Consulting, Menlo Park, CA, 2001.

22.11 Yenilenebilir enerji kaynağı olarak Siyanobakter önerilirse;

(a) Siyanobakter'in hangi mekanizması yenilenebilir enerji kaynağı olarak önerilebilir?

(b) Bu proses yenilebilir enerji kaynağı olarak yeterli midir? Cevaplarınızla destekleyiniz.

22.12 Yenilenebilir enerji kaynakları fosil enerji kaynakları ile yaşam döngüsü bakımından nasıl karşılaştırılır?

(a) Cevaplarınızı enerji, küresel ısınma potansiyeli, asitleşme potansiyeli ve ötrifikasyon terimleri ile bağdaştırarak veriniz.

(b) Yeşil kimya/mühendislik perspektifinde tartışmayı değerlendiriniz?

KAYNAKLAR

1. Elsayed, M. A., Matthews, R., Mortimer, N. D. *Carbon and Energy Balances for a Range of Biofuels Options.* Crown Copyright, Project B/B6/00784/REP. URN 03/386. 2003.
2. National Research Council. *Biobased Industrial Products: Priorities for Research and Commercialization*. National Academies Press,Washington, DC, 2000.
3. Kamm, B., Kamm, M. Principles of biorefineries. *Appl. Microbiol. Biotechnol.*, 2004, 64, 137–145.
4. Dale, B. "Greening" the chemical industry: research and development priorities for biobased industrial products. *J. Chem. Technol. Biotechnol.*, 2003, 78, 1093–1103.
5. Patel, M., et al. *Medium and Long-Term Opportunities and Risks of the Biotechnological Production of Bulk Chemicals from Renewable Resources: The Potential of White Biotechnology*. The BREW Project. Prepared under the European Commission's GROWTH Programme (DG Research), Utrecht, The Netherlands, June 2006.
6. Gavrilescu, M., Chisti, Y. Biotechnology: a sustainable alternative for chemical industry. *Biotechnol. Adv.*, 2005, 23, 471–499.
7. Energetics, Inc. *Industrial Bioproducts: Today and Tomorrow*. Prepared for the U.S. Department of Energy, Office of Energy Efficiency and Renewable Energy, Office of the Biomass Program Washington, DC, July 2003.
8. Rass-Hansen, R., Falsig, H., Jørgensen, B., Christensen, C. H. Bioethanol: fuel or feedstock? *J. Chem. Technol. Biotechnol.*, 2007, 82, 329–333.
9. Clark, J. H. Perspective. Green chemistry for the second generation biorefinery: sustainable chemical manufacturing based on biomass. *J. Chem. Technol. Biotechnol.*, 2007, 82, 603–609.
10. Pollard, G. Catalysis in renewable feedstocks. In *A Technology Roadmap.* CR5676. BHR Solutions Project 180 2421. Prepared on behalf of the Department of Trade and Industry, BHR Group Ltd., Cranfield, Bedfordshire, UK, 2005.
11. Fernando, S., Adhikari, S., Chandrapal, C., Murali, N. Biorefineries: current status, challenges, and future direction. *Energy Fuels*, 2006, 20, 1727–1737.
12. Kamm, B., Kamm, M. Biorefinery: systems. *Chem. Biochem. Eng. Q.*, 2004, 18(1), 1–6.
13. Kamm, B., Kamm, M. Biorefineries: multi product processes. *Adv. Biochem. Eng./Biotechnol.*, 2007, 105, 175–204.
14. Ohara, H. Biorefinery. *Appl. Microbiol. Biotechnol.*, 2003, 62, 474–477.
15. Botanix, Ltd.http://www.botanix.co.uk/index.html, *accessed Sept. 7*, 2009.

16. Werpy, T., Petersen, G. , Eds. DOE/GO-102004-1992. Pacific Northwest National Laboratory (PNNL). National Renewable Energy Laboratory (NREL), Office of Biomass Program (EERE), Springfield, VA, 2004.
17. World Energy Council.Global Energy Perspectives to 2050 and Beyond. Technical report. WEC, London, 1995.
18. World Commission on Environment and Development. *Our Common Future*. Oxford University Press,Oxford, UK, 1987.
19. Dincer, I. Renewable energy and sustainable development: a crucial review. *Renewable Sustainable Energy Rev*. 2000, 4, 157–175.
20. Jefferson, M. Sustainable energy development: performance and prospects. *Renewable Energy*, 2006, 31, 571–582.
21. Sims, R. E. H., Rognerb, H. H., Gregory K. Carbon emission and mitigation cost comparisons between fossil fuel, nuclear and renewable energy resources for electricity generation. *Energy Policy*, 2003, 31, 1315–1326.
22. McVeigh, J., Burtraw, D., Darmstadter, J., Palmer, K. Winner, loser, or innocent victim? Has renewable energy performed as expected? *Solar Energy*, 2000, 68, 237–255.
23. Turkenburg, W. C. , et al.Renewable energy technologies. In *World Energy Assessment: Energy and the Challenge of Sustainability*,Goldemburg, J.,et al., Eds. United Nations Development Project,New York, 2000, Chap. 7, pp.219–272.
24. Turner, J. A. A realizable renewable energy future. *Science*, 1999, 285, 687–689.
25. Haas, R. , et al.How to promote renewable energy systems successfully and effectively. *Energy Policy*, 2004, 32, 833–839.
26. Sims, R. E. H., Rognerb, H. H., Gregory, K. Carbon emission and mitigation cost comparisons between fossil fuel, nuclear and renewable energy resources for electricity generation. *Energy Policy*, 2003, 31, 1315–1326.
27. Chynoweth, D. P., Owens, J. M., Legrand, R. Renewable methane from anaerobic digestion of biomass. *Renewable Energy*, 2001, 22, 1–8.
28. Hansel, A., Lindblad, P. Towards optimization of cyanobacteria as biotechnologically relevant producers of molecular hydrogen, a clean and renewable energy source. *Appl. Microbiol. Biotechnol.*, 1998, 50, 153–160.

KAYNAKLAR

1. Saling, P., Kicherer, A., Dittrich-Krämer, B., Wittlinger, R., Zombik, W., Schmidt, I., Schrott, W., Schmidt, S. Eco-efficiency analysis by BASF: the method. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2002, 4, 203–218.
2. Cabezas, H., Bare, J., Mallick, S. Pollution prevention with chemical process simulators: the generalized waste reduction (WAR) algorithm—full version. *Comput. Chem. Eng.*, 1999, 23 (4–5), 623–634.
3. U.S., Environmental Protection, Agency. *Tool for the Reduction and Assessment of Chemical and Other Environmental Impacts* (TRACI): *User's Guide and System Documentation*. EPA 600/R-02/052. National Risk Management Research Laboratory, Cincinnati, OH, 2003.
4. Jiménez-González, C., Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Overcash, M. R., Cunningham, V. L. How do you select the "greenest" technology? Development of guidance for the pharmaceutical industry. *Clean Products Process.*, 2001, 3, 35–41.
5. Gani, R., Jørgensen, S. B., Jensen, N. Design of sustainable processes: systematic generation and evaluation of alternatives. Presented at the 7th World Congress of Chemical Engineering, 2005.
6. Carvalho, A., Gani, R., Matos, H. , et al. (2008)Design of sustainable chemical processes: Systematic retrofit analysis generation and evaluation of alternatives. *Process Saf. Environ. Prot.*, doi:10.1016/j.psep.2007.11.003.
7. Carvalho, A., Gani, R., Matos, H. Design of sustainable processes: systematic generation and evaluation of alternatives. In*16th European Symposium on Computer Aided Process Engineering and 9th International Symposium on Process Systems Engineering*, Vol. 2, Marquardt, W., Pantelides, C. (Eds.) Elsevier, New York, 2006, pp. 817–822.
8. Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Mortimer, D. N., Cunningham, V. L. So you think your process is green, how do you know? Using principles of sustainability to determine what is green: a corporate perspective. *Green Chem.*, 2001, *3*.1–6.
9. Lapkin, A., Constable, D.J.C.,Eds. *Green Chemistry Metrics*. Blackwell Publishers, Hoboken, NJ, 2008.
10. Jiménez-González, C., Constable, D. J. C., Curzons, A. D., Cunningham, V. L. Developing GSK's Green technology guidance: methodology for case-scenario comparison of technologies. *Clean Techno. Environ. Policy*, 2002, 4, 44–53.
11. Jiménez-González, C., Constable, D. J. C., Henderson, R., De Leeuwe, R., Cardo, L. Embedding sustainability into process development: GlaxoSmithKline's experience. In *Proceedings of the 7th International Conference on Foundations of Computer-Aided Process Design* (FOCAPD): *Design for Energy and the Environment*. Breckenridge, CO, June 12–17, 2009.
12. Swiss Federal Laboratories for Material Testing and, Research. *ECOPRO: Life Cycle Analysis Software*. EMPA, St. Gallen, Switzerland, 1996.
13. *PEMS 4: Life Cycle Assessment Software*. PIRA International. Leatherhead, UK, 1998.
14. Dumas, R. D. *Energy Usage and Emissions Associated with Electric Energy Consumption as Part of a Solid Waste Management Life Cycle Inventory Model*. Department of Civil Engineering, North Carolina State University, Raleigh NC, 1997.
15. Jiménez-González, C., Kim, S., Overcash, M. R. Methodology for developing gate-to-gate life cycle inventory information. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2000, 5, 153–159.
16. Jiménez-González, C., Overcash, M. R. Energy sub-modules applied in life-cycle inventory of processes. *Clean Products Process.*, 2000, 2, 57–66.
17. Ecoinvent: Swiss Centre for Life Cycle Inventories. 2008.http://www.ecoinvent.org, accessed Nov. 10, 2008.
18. Bundesamt für Umwelt, Wald und Landschaft. Ökobilanzen von Packstoffen., Schriftenreihe Umwelt 132. BUWAL, Bern, Swetzerland, 1991.

19. SimaPro. PRé Consultants. http://www.pre.nl/simapro/default.htm.
20. DEAM Database. EcoBilan. http://www.ecobalance.com/uk_deam.php.
21. UMBERTO software. Institute for Environmental Informatics, Hamburg, Germany.http://www.umberto.de/en/.
22. GaBi Software. PE International.http://www.gabi-software.com/.
23. Lewis, R. J. *Sax's Dangerous Properties of Industrial Materials*,10th ed. Wiley, New York, 2000.
24. Jiménez-González, C., Curzons, A. D., Constable, D. J. C., Cunningham, V. L. *Int. J. Life Cycle Assess.*, 2004, 9, 114.
25. Jenssen, K. F. Micromechanical systems: status, challenges and opportunities. *AIChE J.*, 1999, 45, 2051–2054.

(b) Kimya bu işlemleri nerede mümkün kılar?

(c) Bir araba endüstriyel ekoloji bakış açısıyla nasıl geliştirilebilir?

24.8. Plastikler her yerde bulunan büyük hacimli maddelerdir.

(a) Hangi plastikler geri dönüşüme girebilir?

(b) Hangi plastikler saf monomerlere geri döndürülebilir ve yeniden kullanılabilir?

(c) Yenilenebilir kaynaklardan yapılmış ve pazarda daha yeni olan polimerlerden birini bulun. Bunlar geri dönüşüm ve/veya yeniden kullanım için mi tasarlanmıştır?

24.9. Vakumlu elektrik süpürgeleri, cihazlar ve arabalar gibi yeşil kimya alanında molekülleri tasarlayanlarla "malzeme" tasarlayanlar arasında her zaman biraz gerilim vardır. Tasarım ilkeleri tablosunu kullanarak malzemeleri kıyaslayarak molekül tasarlamak için yapacağınız eylemler tablosu geliştirin. Bu ilkeler hakkında ne düşünüyorsunuz?

KAYNAKLAR

1. Frosch, R. A., Gallopoulos, N. Strategies for manufacturing. *Sci. Am.*, 1989, 261 (3), 144–152.
2. Von Weizacker, E., Lovins, A., Lovins, L. H. *Factor Four: Doubling Wealth*, *Halving Resource Use*. Earthscan Publications, London, 1998.
3. Wellesley-Miller, S. Towards symbiotic architecture. In: *Earth's Answer: Explorations of Planetary Culture at the Lindisfarne Conferences*. Katz, M., Marsh, W. P., Thompson, G. G. Eds. Harper & Row, New York, 1977, p.9.
4. Graedel, T. E., Allenby, B. R. *Industrial Ecology*. Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ, 1995.
5. Allenby, B. R. *Industrial Ecology: Policy Framework and Implementation*. Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ, 1995.
6. United Nations Environment Programme, Division of Technology, Industry, and Economics. Cleaner production (CP) Activities.http://www.uneptie.org, accessed June 2, 2004.
7. Manahan, S. E. *Environmental Chemistry*, 8th ed., CRC Press, Boca Raton, FL, 2004.
8. Ehrenfeld, J., Gertler, N. The evolution of interdependence at Kalundborg.*Ind. Ecol.*, 1997, 1, 67–80.
9. Ayres, R. U. On the life cycle metaphor: where ecology and economics diverge.*Ecol. Econ.*, 2004, 48, 425–438.
10. Daly, H. *Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development*. Beacon Press, Boston, 1996.
11. Garner, A., Keoleian, G. A. *Industrial Ecology: An Introduction.* National Pollution Prevention Center for Higher Education, University of Michigan, Ann Arbor, MI, Nov., 1995.
12. Cohen-Rosenthal, E. Making sense out of industrial ecology: a framework for analysis and action. *J. Cleaner Prod.*, 2004, 12, 1111–1123.
13. McDonough, W., Baungarten, M. *Cradle to Cradle*. North Point Press, New York, 2002.
14. http://dupont.t2h.yet2.com/t2h/page/techpak?keyword=Petretec&id=35545&qid=1507320&sid=10&args=3%25091%25091507320%2509%2509Petretec%2509%2509%2509-1.
15. Ayres, R. U., Simonis, Udo. E. Eds., *Industrial Metabolism: Restructuring for Sustainable Development*. UN University Press, Tokyo, 1994.
16. Huesemann, M. H. The limits of technological solutions to sustainable development.*Clean Technol. Environ. Policy*, 2003, 5, 21–34.

17. Glavic, P., Lukman, R. Review of sustainability terms and their definitions.*J. Cleaner Prod.*, 2007, 15, 1875–1885.
18. Mirata, M. Experiences from early stages of a national industrial symbiosis programme in the UK: determinants and coordination challenges.*J. Cleaner Prod.*, 2004, 12, 967.
19. Korhonen, J., Snäkin, J.-P. Analyzing the evolution of industrial ecosystems: concepts and application.*Ecol. Econ.*, 2005, 52, 169–186.
20. Allenby, B., Cooper, W. E. Understanding industrial ecology from a biological systems perspective.*Total Qual. Environ. Manage.*, 1994,343–354.
21. Desrochers, P. Industrial symbiosis: the case for market coordination.*J. Cleaner Prod.*, 2004, 12 (8–10), 1099–1110.
22. Ehrenfeld, J., Gertler, N. The evolution of interdependence at Kalundborg.*J. Ind. Ecol.*, 1997, 1, 67–80.
23. Johansson, A., Ehrenfeld J.andGertler, N. Response to: "Industrial ecology in practice: the evolution of interdependence in Kalundborg." Online letters to the editor.*J. Ind. Ecol.*, 1997, 1, 1.
24. Chertow, M. Eco-industrial park model reconsidered.*J. Ind. Ecol.*, 1998, 2, 8–10.
25. Korhonen, J. Some suggestions for regional industrial ecosystems.*Eco-Manage. Audit.*, 2001, 8, 57–69.
26. http://continuing-education.epfl.ch/webdav/site/continuing-education/shared/Industrial%20Ecology/Presentations/11%20Christensen.pdf.

25.3 Meslek kurumunuzun (örneğin, ACS, AIChE) çok faal bir üyesisiniz ve çok yeni olarak kurumun başkanı olarak seçildiniz. Teknolojik inovasyonun değişim ajanlarının bir parçası olarak bu birlik asıl değer olarak sürdürülebilirliğe inanıyor. Sürdürülebilirlik kavramlarını kurumun kültürüne daha fazla nasıl kökleştirebilirsiniz?

25.4 Üniversitenizde yeni seçilmiş mühendislik fakültesi dekanısınız. Yeşil kimya, yeşil mühendislik ve sürdürülebilirlik yönlerini müfredata koymak için şimdiye kadar işlediğiniz çalışma alanlarında hangi yüksek düzey değişiklikleri önerirsiniz?

25.5 Şirketinizin baş sürdürülebilirlik memuru olarak atandınız. Şirketinizin organik kimyasallardan ince kimyasallara ve müşteri ürünlerine kadar geniş ürün yelpazesinde üretim ve satış yapan kimya tesisleri var ve şirket bunları işletiyor.

(a) Şirketin mütevelli heyetine sunmak üzere yeni bir sürdürülebilirlik planı geliştirin.

(b) Planınıza göre kapsanması, danışılması ve haberdar edilmesi gereken anahtar paydaşlar kimlerdir?

KAYNAKLAR

1. Sikdar, S. Achieving technical sustainability. *Chem. Eng. Prog.*, 2009, 1, 34–45.
2. Hecht, A. Government perspective on sustainability. *Chem. Eng. Prog.*, 2009, 1, 41–46.
3. Holliday, C. O., Schmidheiny, S., Sir Philip Watts KCMG. *Walking the Talk: The Business Case for Sustainable Development*. Greenleaf Publishing, Bath, UK, Aug. 2002.
4. Hecht, A. D. The next level of environmental protection: business strategies and government policies converging on sustainability. *Sustainable Dev. Law Policy*, 2007, VIII (1), 19–26.
5. Allen, D. T., Murphy, C. F., Allenby, B. R., Davidson, C.I. Incorporating Sustainability into Chemical Engineering Education. *Chem. Eng. Prog.*, 2009, 1, 47–53.
6. Patterson K., Grenny, J., Maxfield, D., McMillan, R., Switzler, A. *Influencer: The Power to Change Anything*. McGraw-Hill, New York, 2007.
7. Sylvester, R. W. A. Personal perspective on sustainability through energy efficiency. *Chem. Engi. Prog.*, 2009, 1, 54–59.

Geliştirilmiş 3. Basım

YÖNETEMEYENLER
"ZORBA YÖNETİM"

İbrahim Yalçın

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1490
Sosyal Çalışmalar No.: 060
ISBN : 978-605-320-396-4
© Geliştirilmiş 3. Basım, Nisan 2016

YÖNETEMEYENLER "ZORBA YÖNETİM"
İbrahim Yalçın

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Arslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.:18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yalçın, İbrahim.
Yönetemeyenler "Zorba Yönetim" / *İbrahim Yalçın*
Geliştirilmiş 3. Basım, XII+164 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-396-4
1. Yönetemeyenler 2. Meritokrasi 3. Yeteneksizlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

SON NOTLAR

[1] bilgesozleri.com/yunus-emre-sozler.html
[2] wikipedia.org/wiki/Aristokrasi, 13.09.2013, 19:58
[3] wikipedia.org/wiki/Meritokrasi, 13.09.2013, 19:50
[4] wikipedia.org/wiki/Meritokrasi, 13.09.2013, 19:50
[5] haber.gazetevatan.com/bu-da-yalakalik-geni
[6] pulur.html
[7] sonbaski.com/subat2005adnan.htm
[8] Okutan, aksiyon.com.tr, aksam.com.tr, pandora.com.tr, Okutan, Dalkavukluk Tarihsel Perspektif, Siyaset ve Basın…
[9] Okutan**;** 2005: 44; aksiyon.com.tr; pandora.com.tr; aksam.com.tr; sabah.com.tr
[10] Okutan, aksiyon.com.tr; pandora.com.tr; aksam.com.tr; sabah.com.tr
[11] Ahmet Eken, 1829htm
[12] sonbaski.com/subat2005adnan.htm
[13] sozluk.sourtimes.org: 2005; pusula.com, Ahmet eken
[14] sozluk.sourtimes.org: 2005; pusula.com. Ahmet eken
[15] Okutan, 2005: 45
[16] Ş.Gençay, dalkavuk.htm,19.02.2005
[17] sevdamisali.net/hikaye-dalkavukluk_4196.html 04.09.2013
[18] yenisafak.com.tr/arsiv/2004/KASIM/04/yakdogan.html, 04.11.204
[19] İzgi, 2004: 1
[20] twitter.com/BekirDeveli/status
[21] hikayeler.net/yazilar/94447/yalakalik-uzerine/ 20.05.2014, 15:41
[22] Nurullah Aydın, yalakalık, siyaset, bürokrasi, groups.google.com/forum
[23] Okutan, 2005: 41
[24] modifiyem.com
[25] mcozden.com
[26] mcozden.com
[27] İzgi, 2004: 1
[28] yenialanya.com Mehmet Ali DİM
[29] Donanım Haber 2004; nlphaber.com/nlp-haber-892/yalakalik-ve-basari.html,
[30] wikipedia.org/wiki/Biat, nedirnedemek.com, halisece.com/islami-yazilar
[31] ÜMİT, 2012: 11-12, nevarneyok.com.tr
[32] altinoluk.com/dergi
[33] wikipedia.org/wiki/Narsisizm,
[34] canaktan.org/yonetim/psikolojik-siddet/kisilik.htm,
[35] İhsan TURHAN, bicumle.net/cumle/603576
[36] Tutar, 2004: 45
[37] moraldergisi.com/ntarhan
[38] Hasan Tutar, canaktan.org/yonetim/psikolojik-siddet/kisilik.htm
[39] bakirkoy.aktiffelsefe.org
[40] Çobanoğlu: 2005: 35
[41] Baykal, 2005: 9
[42] Hasan Tutar, canaktan.org/yonetim/psikolojik-siddet/kisilik.htm; Tutar, 2004: 48
[43] Baykal, 2005: 11
[44] Davenport, Schwartz, Ellıot, 2003: 45
[45] Baykal, 2005: 157
[46] Baykal, 2005: 10-11
[47] acarkalite.com/icerikler/1270_622_0/guzel-sozler.htm,
[48] Hasan Tutar, canaktan.org/yonetim/psikolojik-siddet/kisilik.htm,
[49] Murat Sarısoy, tavsiyeediyorum.com/makale_672.htm,
[50] Taberani kuranikerim.com/kutubi-sitte/7180.html

[51] Cumhuriyet Bilim Teknik Eki, e-psikiyatri.com/iyi-bir-yalanci-nasil-tanirsiniz
[52] odevsitesi.com; zaman.com.tr
[53] Hasan, canaktan.org/yonetim/psikolojik-siddet/kisilik.htm,
[54] Kazım Karabekir, 1995: 192
[55] Tutar, 2004: 20-26
[56] İsrafil BALCI, dergi.ilahiyat.omu.edu.tr
[57] Tutar, 2004: 88-89
[58] facebook.com/permalink. , forumgercek.com/showthread.php
[59] mobbing.org.tr/tr/sizin-zorbanizin-ozellikleri-nasil facebook.com/Mobbingizmir/posts
[60] /haber.sol.org.tr/medya/halkin-doktorlari-yazdi
[61] Tutar, canaktan.org/yonetim/psikolojik-siddet/kisilik.htm,
[62] Faruk DENİZ, Machiavelli:, istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/10.htm
[63] wikipedia.org/wiki/%C3%96mer_Hayyam_Rubaileri,
[64] mobbing.org.tr/tr/sizin-zorbanizin-ozellikleri
[65] zaman.com.tr/abdulhamit-bilici/diktator-psikolojisi_1172172.html, 08.09.2013
[66] aksiyon.com.tr Tuncay Özilhan
[67] Çobanoglu, 2005: 37
[68] Taniyorum.com
[69] aktifhaber.com/yalakalik-dogustanmis-428539h.htm, 106.2014, 20:35
[70] Pamukoğlu, 2005: 20; yenicaggazetesi.com.tr
[71] Okutan, 2005: 241-242
[72] Cleary, 1994: 102-103
[73] vatanim.com.tr. Selahattin Duman 18.10.2005
[74] forum.memurlar.net/konu/1483925/
[75] m.airporthaber.com/article.php?id=1299 16.06.2014, 23:32
[76] Ahmet Ümit, 2012: 11-12; nevarneyok.com.tr
[77] neguzelsozler.com/ozlu-sozler/kadinlar-ile-ilgili-sozler.html
[78] İbrahim Yalçın
[79] Fox, 2003: 118
[80] odevsitesi.com; zaman.com.tr
[81] sabah.com.tr. ömer Lütfi mete
[82] ozluveguzelsozler.com
[83] wikipedia.org/wiki/Diktat%C3%B6rl%C3%BCk 31.08.2013, 22.28
[84] bilgesozleri.com/hz-huseyin-sozler.html 08.06.2014, 18:46
[85] bakirkoy.aktiffelsefe.org/?q=content/tarihin-devlet-adamlar
[86] haberiniz.com.tr/yazilar/haberiyazdir27994-Yeni_Sinifin_Dini__Abdestli_Kapitalizm.html
[87] ortadogugazetesi.com/haber
[88] tilqi.com/ozlu-sozler/napoleon-bonaparte
[89] Baykal, 2005: 9
[90] nedirnedemek.com/predator-nedir-predator-ne-demek,
[91] cahitcan.com
[92] Robert Hare ve Paul Babiak **"Snakes in Suits"**capital.com.tr/gelecektrendler/takim-elbiseli-psikopatlar-haberdetay
[93] Özgür Gözler, capital.com.tr/gelecektrendler/takim-elbiseli-psikopatlar-haberdetay
[94] decision-making-confidence.com/socialized-psychopath.html, gizlipsikopat.com/psikopatlari-nasil-taniriz/sosyallesmis-bir-psikopat-neden-daha-tehlikelidir/ David Mc Dermott
[95] haberler.com/amerika-psikiyatri-dernegi-psikopatlarin-6485546-haberi/ neva **çiftçioğlu banes,** ensonhaber.com/psikopatlarin-10-ozelligi-2014-09-15.html
[96] decision-making-confidence.com/socialized-psychopath.html, gizlipsikopat.com/psikopatlari-nasil-taniriz/sosyallesmis-bir-psikopat-neden-daha-tehlikelidir/ Dr. David Mc Dermott
[97] ozluveguzelsozler.com
[98] İnfomag.com.tr
[99] hatunca.net/content/view/
[100] Baykal, 2005: 10-11
[101] haberbu.com/haber/Yagdanlik-nedir/72126
[102] Baykal, 2005: 10-11
[103] haberx.com/n/159384/herkesi-ben-dalkavuk-muyum-kuskusu.htm Yalçın Akdoğan
[104] Tufan Türenç, hurriyetim.com.tr
[105] Hüsnü AKTAŞ,htevhidyolcusu.com
[106] wikipedia.org/wiki/Mankurt 31.08.2013 22:14
[107] wikipedia.org/wiki/Mankurt 31.08.2013 22:14

[108] Cüneyt Ülsever: Best Of 2011: Yalaka! odatv.com
[109] tr.wikipedia.org/wiki/Z%C3%BCb%C3%BCk_%28film%29,
[110] dunyalilar.org/turkiye-siyasi-tarihinin-kaduk-olmayan-tek-ismi-zubuk.html
[111] dunyalilar.org/turkiye-siyasi-tarihinin-kaduk-olmayan-tek-ismi-zubuk.html
[112] dunyalilar.org/turkiye-siyasi-tarihinin-kaduk-olmayan-tek-ismi-zubuk.html
[113] tr.wikiquote.org/wiki/Fuz
[114] H.Aksay, http://www.aksam.com.tr.yazarlar191.html, 21.02.2005
[115] H.Aksay, http://www.aksam.com.tr.yazarlar191.html, 21.02.2005
[116] Akın, 2002: 65
[117] Akın, 2002: 63-64
[118] modifiyem.com
[119] m.airporthaber.com
[120] cevizkabugu.com.tr/yazilar.asp?procid=510 05.06.2014, :19:35
[121] bilgesozleri.com/semsi-tebrizi-sozleri.html
[122] Jeffrey J. Fox, 2003:117
[123] hurriyet.com.tr/saglik/21698340.asp 12.09.2013, 19:45
[124] tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor_no_6.pdf
[125] Gülnur ERDOĞAN, TBB Dergisi, Sayı 83, 2009, tbbdergisi.barobirlik.org.t
[126] Taniyorum.com
[127] Fuat Beşkardeş, e-psikiyatri.com/yonuyle-stockholm-sendromu
[128] .manalisozler.com/2012/08/kaybetmeyi-ahlaksz-bir-kazanca-tercih.html
[129] wikipedia.org/wiki/Mobbing, 08.08.2013, 13:03
[130] Dilek Ekici, **Mobbing'in Etkileri,** dilekekici.net/index.php/mobbing/35-mobbing-etkisi
[131] genelbilge.com/toplam-kalite-yonetiminde-liderlik-ve-motivasyon.html
[132] aksam.com.tr/yasam/saglik/tukenmislik-sendromu-nedir-iste-belirtiler
[133] wikipedia.org/wiki/Mobbing, 26.05.2014, 20:17
[134] wikipedia.org/wiki/Mobbing, 08.08.2013, 13:03
[135] seslisiirvakti.blogspot.com.tr/2013/11/kaldr-basn-gor-ki-neler-var-guzel-sozler.html
[136] Turgay Tezcanlı, haber3.com/dalkavukluk-nedir
[137] Pamukoğlu; 2005: 120
[138] Osmay, 1985, 301
[139] Tutar, 2004: 109-110
[140] Gazali Külliyatı,: unitedamericanmuslim.org/yoneticilere_altin_ogutler.php#Birinci_Esas
[141] cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/276869/_Dikkat__cahillik_bulasicidir_.html, 20.10.2015, 21:52
[142] Machiavelli, 1994: 70
[143] manalisozler.com/2012/10/babam-iki-tur-insan-bulundugunu.html
[144] Faruk Deniz, machiavelli: istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/10.htm
[145] Machiavelli, 1994: 132-133
[146] haberzade.com
[147] wikipedia.org/wiki/Demokles, 14.06.2014, 21:53
[148] islamihikayeler.com/oku.asp?save=3465, 05.09.2013, 00:24
[149] plus.google.com, facebook.com/YasaminUcunaYolculuk
[150] mavikubbe.blogcu.com/tarihi-fikralar/12918569 05.09.2013, 00:28
[151] mavikubbe.blogcu.com/tarihi-fikralar/12918569 05.09.2013, 00:28
[152] clearharmony.net/articles/200804/3646.html 05.09.2013 00:13
[153] Turgay Tezcanlı, haber3.com/dalkavukluk-nedir
[154] wikiquote.org/wiki/Charles_Darwin, 28.05.2014, 23:19
[155] annecocuk.com, egeninsesi.com/article/87795-bol__parcala__yok_ederek_yonet
[156] Okutan, 2005: 141
[157] atamizindeyiz.com
[158] Okutan, 2005: 140
[159] Yurdakul, 2005: 148-149
[160] merhabagazetesi.com.tr
[161] Okutan, 2005: 249
[162] Ş.Gençay/dalkavuk.htm
[163] wikipedia.org/wiki/Oligar%C5%9Fi
[164] Yeniçeri, 2000: 51-52
[165] Akın, 2002: 31
[166] facebook.com/cumhurbaskaniraufdenktas/posts
[167] Machiavelli: 1994: 110-111
[168] Pamukoğlu, 2004: 84
[169] Yeniçeri, 200:52
[170] Akın, 2002:58-59
[171] aydinsezer.com/peter.htm26.12.2004

[172] Akın, 2002: 59
[173] Drucker, 1994: 93-94
[174] Faruk Deniz, Machiavelli:istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/10.htm Machiavelli, 1996: 17,33;
[175] bilgi.edu.tr/site_media/uploads/files/2011/08/17/brosur-zorbalik.pdf
[176] tulaybilgin.blogcu.com/gyula-illyes-1902-1983-guncelligini-hic-yitirmeyen-bir-siir/220343
[177] Fox, 2003: 105-108
[178] Osmay, 1985: 306
[179] Yozgat, 1978: 5
[180] Arzu Çakır, yenibiris.com,
[181] Arzu Çakır, yenibiris.com,
[182] atamizindeyiz.com
[183] haber.sol.org.tr/medya/halkin-doktorlari-yazdi, biyiklic.blogspot.co/
[184] Karabekir, 1995: 15
[185] Osmay, 1985: 99
[186] hikayelerdirgeriyekalan.blogspot.com/2012/12/buyuk-iskenderin-aristotalese-yazdg.html
[187] Lovret, 1993: 14
[188] Yöneticilere Altın Öğütler, unitedamericanmuslim.org
[189] Faruk DENİZ, MACHİAVELLİ: istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/10.htm
[190] Mehmet Teber, baktabul.net/psikoloji/105270-inatciligin-psikolojisi-inat-nedir
[191] psikiyatrist.net
[192] hatunca.net/psikoloji/kisilik-bozukluklari/paranoid-kisilik-bozuklugu/
[193] hayalhane.com/?p=320, 13.05.2014, 18:59
[194] aktuelpsikoloji.com/mitomani-nedir-tedavisi-nasildir-1424yy.htm
[195] hatunca.net/content/view/
[196] mcozden.com
[197] Osmay, 1985: 53
[198] haber.sol.org.tr, biyiklic.blogspot.com
[199] Drucker, 1994: 94-95
[200] bakirkoy.aktiffelsefe.org/?q=content/tarihin-devlet-adamlar
[201] basakli.com/ogutler.htm
[202] basakli.com/ogutler.htm
[203] M.Nuri YILMAZ, Hürriyet Gazetesi, 08.09.2006: 20
[204] Yöneticilere Altın Öğütler,. unitedamericanmuslim.org
[205] basakli.com/ogutler.htm
[206] Murat BARDAKÇI, Hürriyet, 17 Ekim 2004, hurriyetim.com.tr/archive,

İÇİNDEKİLER

ESER HAKKINDA . . . . . İX

MERİTOKRASİ Mİ? KURUMSAL YALAKALIK MI? 1
İş Hayatında Nasıl Zirveye Çıkılır? 13
KYASK Yönetim Şeması 14
Biat Örgüt Yemini 15
Biat Tipi Yönetim: Örgütsel İşleyiş: Erdemsiz Erkanlar 18
KYASK (Kurumsal Yalaka Ajan Sever ve Kullanır) 19

BİAT TİPİ YÖNETİM İŞLEYİŞ SÜRECİ 35
KYASK'ın Yönetim Süreci: Kullandığı Uygun Aletler – KYASK Ekibi 36
KYASK Ekibi: Nemrut Tipli Yöneticiler 49
KYASK Biat Örgüt Hiyerarşisinde Nemrut Tipli Yöneticilerin Özellikleri: 49
Baş Yalaka Prens(es)ler: 51
KYASK Ekibi: Bukalemunsular 52
KYASK Ekibi: Stratejik İftiracı İlkesiz Köpek Balıkları 53
KYASK Ekibi: Derin Psikopatlar 55
KYASK Ekibi: Derin Hocalar, Muskacılar 58
KYASK Ekibi: Eğik Yalakalar 58
KYASK Ekibi: Makam Meraklıları 59
KYASK Ekibi: Sertoş Yalakalar 60
KYASK Ekibi: Ekiboş-Tekoş ve Yıkoş Yalakalar 62
KYASK Ekibi: Derin, Bilgisiz, Yeteneksiz ve Vasıfsız Kurmaylar 67
KYASK Ekibi: Derin İhaleciler, Götürücüler 68
KYASK Ekibi: Derin Ajanlar 68

KYASK Ekibi: I. Derece Yalakalar Prens(es)çiler. 69
KYASK Ekibi: II. Derece Yalakalar Kralcılar 69
KYASK Ekibi: III. Derece Yalakalar Avantacılar 70
KYASK Ekibi: IV. Derece Yalakalar Durumsalcılar 70
KYASK Ekibi: V. Derece Yalakalar Taklacılar ve Dengeciler. . . . 71
KYASK Ekibi: Mankurtsular. 72

ANLAMLI BİR ÖRNEK ŞAHSİYET. 75
Türk Yönetim Tarihinin Değerini Yitirmemiş Tek Örnek Kahramanı! Zübük. 75
KYASK Ekibi: Kart Tatizciler 77
Yalakaya Öğütler 78
KYASK'a Biat Etmeyenler 81
KYASK, Biat Tipi Yönetim Süreci ve Kaçınılmaz Sonuç…. 89

ANLAMLI ÖRNEKLER 99
Demokles'in Kılıcı. 99
Her Şeyini Aldım Ama…. 100
Bir İlkokul Müdürünün Mektubu 100
Napolyon 101
Ne Yedirelim? 101
Antik Çin Hikâyeleri: Dalkavukluk Eden Kişilerden Uzak Durmalı 101
Diyojen. 102
Sıra Size Gelmeden! 103
Atatürk'ten 103
Sabiha Gökçen'den 104
Çopur Albayın Terfi İşlemi 104
Atatürk'ten 105
Özal Yağcılığı Çok Seviyor 105
Örnek: Bir Asistanın Şaşkınlığı 106

DEMOKRASİ Mİ? OLİGARŞİ Mİ?: OLİGARŞİNİN TUNÇ KANUNU 107
Anlamlı Bir Örnek 110

PETER İLKESİ VE YETENEKSİZLİK ÜZERİNE 112

ZORBA YÖNETİCİ! 121
Zorba Yöneticinin Özellikleri 123
Büyük İskender'in Aristo'ya Yazdığı Mektup 127
Hz. Ömer 139
Bilge-Kağan'ın Öğütleri 139
Kanuni Sultan Süleyman'ın Lalası Gazi Balı Bey'e Öğütleri . . . 139
Hz. Ali'nin Mısır'a Vali Olarak Atadığı Malik El-Ejder'e Yazdığı Mektup 140
Bir Hikâye 141
Şeyh Edebali'nin Osman Bey'e Öğütleri 142
Timur Han'ın Oğullarına Öğütleri 143

ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER: HER DEVRİN ADAMLARI 144

SON SÖZ 147

SON NOTLAR 149

KAYNAKLAR 153

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- AKIN, H. Bahadır, **Yönetim ve Mizah, Örgütler ve Bürokrasiye Mizahi Bakışlar**, Çizgi Kitabevi Yayınları: 61, Bilim Toplum Siyaset: 13, Birinci Basım, Konya Mayıs 2002
- BAYKAL, Adnan Nur, **Yutucu Rekabet, Kanuni Devrindeki Mobbing'den Günümüze**, Sistem Yayıncılık: 463, Yönetim Dizisi, Birinci Basım İstanbul Mart 2005
- CLEARY, Thomas, Japon Savaş Sanatı, Çev: Şen Süer KAYA, Anahtar Kitaplar, İstanbul 1994
- ÇOBANOĞLU, Şaban, **Mobbing, İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri,** Timaş Yayınları/1437, Psikoloji Dizisi/10, İstanbul 2005
- DAVENPORT, Nao, Ruth Dıstler SCHWARTZ, Gail Pursell ELLIOT, **Mobbing İşyerinde Duygusal Taciz**, Çev: Osman Cem ÖNERTOY, Sistem Yayıncılık: 349, Kişisel Başarı Dizisi, Birinci Basım, İstanbul Ocak 2003
- DRUCKER F. Peter, Etkin Yöneticilik, Eti Kitabevi: 03, 2. Baskı. Çev: Ahmet Özden, Nuray Tunalı, İstanbul 1994
- FİKRET, Tevfik, **Rübab-ı Şikeste ve Tevfik Fikret'in Diğer Bütün Eserleri**, Tertip ve Terkip Eden: Fahri UZUN, İnkilap Kitabevi, 2005
- FOX J. JEFFREY, CEO Olmaya Giden Yol, Alteo, İstanbul 2003
- KARABEKİR, Kazım, **Çocuklara Öğütlerim**, Yayına Hazırlayan: Prof.Dr. Faruk ÖZERENGİN, Emre Yay: 41, İstanbul Ekim 1995
- LOVRET J. Fredrick, Japon Gücünün ve Stratejisinin Sırları, Dharma Yayınları No: 9, 1. Basım Mayı İstanbul 1993
- MACHIAVELLİ Niccolo, **Prens**, Çev: Nazım GÜVENÇ, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İkinci Baskı, İstanbul 1994
- MACHIAVELLİ, Niccola**,Hükümdar**, Çev: Y. Türk, İstanbul 1996
- MACHIAVELLİ, Niccola, **Hükümdar**, Çev: H. K. Karabulut, 5. Bası, İstanbul 1996
- OKUTAN, Ekrem, **Dalkavukluk "Tarihsel Perspektif, Siyaset ve Basın**", MephistoYayınları: 16, Araştırma-İnceleme: 1, 1. Baskı, İstanbul Mayıs 2005
- OSMAY Nüvit, **İnsan Mühendisliği**, 7.Baskı, Atlas Pazarlama Fahrettin TELSEREN Yay., Ankara 1985
- PAMUKOĞLU Osman, **Ey Vatan, Arkadaşlar Uykularından Uyansın**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2004

- PETER, Laurence J., HULL, Raymond, **Peter İlkesi**, Türkçesi: Melih ÖLÇER, Bilgi Yayınları: 292, Üçüncü Basım, İstanbul Eylül 1993
- TUTAR, Hasan, **İş Yerinde Psikolojik Şiddet**, Platin Yayınları, 3. Baskı, Ankara Ağustos 2004
- ÜMİT, Ahmet, Patasana, Everest Yayınları No: 820, Türkçe Edebiyatı 262, 44. Baskı, İstanbul 2012
- YOZGAT Osman, **İşletme Yönetimi**, İ.İ.T.İ.A. Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı İşletmesi Yayınları Nr.507 İkinci Baskı, İstanbul 1978
- YENİÇERİ, Özcan, **İşletme Yönetimi**, Ankara 2000
- YURDAKUL, Yurdakul, **Atatürk'ten Hiç Yayınlanmamış Anılar,** Truva Yayınları Yayın No: 37, Truva /Tarih: 10, 1. Baskı İstanbul Nisan 2005

İNTERNET KAYNAKLARI

- http://www.hurriyetim.com.tr/archive_articledisplay/0,,authorid~28@sid~9@nvid~482941,00.asp 17 Ekim 2004, Murat BARDAKÇI,
- http://www.tdk.gov.tr
- Dale Carnegie, Dost Kazanmak, http://yelpaze.tripod.com/new_page_7.htm 11.12.2005
- http://www.davetci.com/d_gsozler/g_soz_ana.htm
- http://www.davetci.com/d_gsozler/g_soz_isafi.htm
- http://www.davetci.com/d_gsozler/g_soz_mevlana.htm
- Abdurrahman radıyallahu anh. Buhârî.1
- Aişe radıyallahu anha. Ebû Dâvud.2
- Ebû Mesûd radıyallahu anh. Buhârî. 3
- http://www.davetci.com/d_gsozler/g_soz_dabdulfettah.htm Dağıstanlı Abdulfettah Efendi
- http://www.beepworld.de/members10/stpoelten-alevi/atasoezleri.htm, 11.12.2005
- http://forum.donanimhaber.com/m_1075931/mpage_1//tm.htm#107595220.12.2004
- http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=dalkavuk
- http://www.pusula.com/virgul/sayfalar/41/1829.htm Ahmet Eken Garip Vakalar Antolojisi, 11.12.2005
- www.milliyet.com.tr/2002/11/25/yazar/pulur.html
- Murat Fehmi PINAR İzzet Baysal'ın sevdiği sözler http://aibuhukuk.sitemynet.com/vecize.htm 22.01.2005)
- http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/03/10/yazarlar/yazarlar191.html, 10 Mart 2003, 21.02.2005
- http://www.hotelpersonel.com. 25.12.2004
- http://www.siiristan.com/sairler/mehmetturan_01.htm
- Theophrastos, Yunanca aslından çev. Candan Şentuna, http://www.ekara.8k.com/dalkavuk.htm
- Atatürk'ün Hususiyetleri, www.atamizindeyiz. com/01/ ata03.htm
- Mehmet SARI, Afyonkarahisarlı Heccav Şâirler,
- http://216.239.59.104/search?q=cache:jaVNRfWCCIUJ:
- www.haber.aku.edu.tr/059- 82.pdf+dalkavuk&hl=tr22.01.2005
- http://212.154.21.40/2000/06/07/polidiyalog/polidiyalog.htm salahahttin karakış
- Mehmet Barlas, http://www.yenisafak.com.tr/arsiv/ 2001/ mart/14/mbarlas.html, 05.12.2005
- http://www.aydinsezer.com/peter.htm26.12.2004
- http://moraldergisi.com/yazilar.php?s_id=17&id=ntarhan, 08.01.2006: 13: 27 Nevzat Tarhan

- http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/Turkce/Dergi/Sayi%2023-24/10.htm#_ftn25, 08.01.2006, 13:47; Faruk DENİZ
- http://www.haberzade.com/index.php?link=haberoku.php&id=14481, 31.12.2005
- Şarman GENÇAY, http://www.ekara.8k.com/dalkavuk. htm,19.02.2005
- http://www.bizimsinif.de/sevgi/kim_kimi_sever.htm
- Ümit, Ahmet, Patasana, http://www.nevarneyok.com.tr/sanat/kitap/kitap.asp?KID=52, 06.12.2005
- http://www.canadaprospects.ca/products/cp_94/changing/
- http://www.hurriyetim.com.tr/koseprinterversion/1,,nvid~294993,00.html, Tufan Türenç, 31.12.2005
- http://www.ortadogugazetesi.com/haber_d.asp?haber=5472, Taylan Sorgun, 03.12.2005
- http://www.ozturkler.com/dua/dua_tamami.htm29112005
- Arpacıoğlu Gülcan, "İş Yerinde Duygusal Yıldırma ve Zorbalık" http://www.insankaynaklari.com/cn/ContentBody.asp?BodyID=4010 Erişim 05.12.2005 15:06
- Appacıoğlu, Gülcan; "İşyerindeki Stresin Gizli Kaynağı: Zorbalık ve Duygusal Taciz" http://www.kariyer.com/CN/ContentBody.asp?BodyID=2384 02.12.2005
- http://www.cosmoturk.com/detay.asp?ID=5704&Cat=FA
- http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=19536Tuncay Özilhan, 31.12.2005, 00:57
- "İşyerinde Zorbalık" http://www.maksimum.com/kadin/haber/49/25065.php, Gülcan Arpacıoğlu 31.05.2005
- Fatih EKİZ , "MOBBING Iş Yerinde Duygusal Taciz" (Noa Davenport-Ruth Distler Schwartz-Gaıl Pursell Elliot) http://www.habersaglik.com/default.asp?Act=Dt&CatId=1&NwId=53180(Haber Sağlık - 29.03.2005 - 17:45:27) Erişim: 05.12.2005: 14:52
- http://www.unigazete.net/haber2.asp?id=3 05.12.2005
- http://www.siirperisi.net/siir.asp?siir=4320, 06.12.2005
- http://www.memurlar.net/printnews.aspx?id=33706 29.11.2005: 22:45
- Ekrem Okutan, Dalkavukluk, http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=21885;
- http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2005/06/12/pazar/pazar4html 29.11.2005;
- http://www.pandora.com.tr/urun.asp?id=127966; 29.11.2005;
- http://www.sabah.com.tr/2005/09/12/yaz53-10-126.html, 29.11.2005;
- http://www.network54.com/Forum/273491/message/1120289149/T%FCrk+Dalkavukluk+Tarihi, 10.12.2005
- http://www.ntvmsnbc.com/news/313446.asp#BODY 31.05.2005
- http://www.annelergrubu.com/nisa/base.asp?catID=23&selectedID=1167 3105.2005 Nisa Aslı Çak
- http://www.maksimum.com/kadin/haber/49/25065.php 31.05.2005
- http://www.kariyer.com/CN/ContentBody.asp?BodyID=2384 02.12.2005
- http://www.yenialanya.com/default.asp?PG=1741 Mehmet Ali DİM; 20.01.2006
- http://www.siraze.net/antoloji/nazim/buvatananasil.htm, 05.12.2005
- http://www.siirdemeti.com/
- http://www.siirdefteri.com/?sayfa=siir&siir_id=1834
- http://www.siir.gen.tr/
- http://www.antoloji.com/siir/siir/siir_SQL.asp?sair=22676&siir=259223&order=oto, 05.12.2005, 22:10
- http://www.milliyet.com.tr/ozel/edebiyat/ataturksiiri/;
- http://www.turkcenneti.com/soz/
- http://www.sevgidenizi.com/guzel_sozler.htm
- http://www.draligus.com/okuma-2.php?kategori=a%C5%9Fk%20sevgi%20s%C3%B6zleri
- http://www.siirci.net/guzelsozler.php
- http://www.komsu.net/ask/ozlusozler.htm
- http://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/dizeler/sozler.html
- http://www.geocities.com/harikasozler/dalkavuk.htm

- http://www.biriz.biz/sozler/sz29.htm
- http://www.geocities.com/supersiteonline2002/gsozler.htm
- http://www.ogretmeniz.net/articles.php?lng=tr&pg=107
- http://www.funpic.hu/en.picview.php?id=5867&c=9&s=dd&p=71,25.12.2005: 16:11
- http://www.vatanim.com.tr/root.vatan?exec=yazardetay&sid=&Newsid=62640&Categoryid=4 &wid=1SelahattinDuman (18.10.2005)
- http://www.sonbaski.com/subat2005adnan.htm Adnan Gümüş 25.12.2005
- http://www.haberx.com/n/159384/herkesi-ben-dalkavuk-muyum-kuskusu.htm Yalçın Akdoğan 26.12.2005
- http://www.odevsitesi.com/ornekler/2005_6/108969-adolf-hitler.asp27.12.2005http://www.zaman.com.tr/2003/04/08/yazarlar/tamerkorkmaz.htm 27.12.2005
- http://www.modifiyem.com/forum/showthread.php?t=4956 31.12.2005, 00:23
- http://www.psikiyatrist.net/kisilikhistrionik.htm, 14.01.2006, 13:32
- http://www.netbul.com/superstar/ozeldosyalar/saglik/hastaliklar/ruhvesinir/paronoya.asp 14.01.2006 13:40
- http://www.thehealthnews.org/tr/special/psikiyatri/NARSIST.KISILIK.BOZUKLUGU.html 14.01.2006, 23:26
- http://www.hatunca.net/content/view/320/109/, 14.01.2006
- Hasan Tutarhttp://www.canaktan.org/yonetim/psikolojik-siddet/kisilik.htm#_edn12 14.01.2006
- Hasan Tutar, KİŞİLİK- PSİKOLOJİK ŞİDDET (MOBBING) İLİŞKİSİ, http://www.canaktan.org/yonetim/psikolojik-siddet/kisilik.htm, 26.05.2014, 19:19
- http://www.haberx.com/n/159299/basbakanin-dalkavuklari.htm
- http://demle.net/tag/K%C4%B1skan%C3%A7l%C4%B1k/, 13.09.2013, 21:40
- http://www.sondakika.com/haber-foto/864/yalakalik-dogustanmis-2668864_1423_o.jpg
- http://www.manalisozler.com/2013/02/kams-ses-verince-ney-oldum-sanrip.html
- http://liberteryen.org/ozlu-sozler/
- http://www.bilgesozleri.com/semsi-tebrizi-sozleri.html
- http://ozlusozlerim.com/konu/adalet.html
- http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=11389
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Aristokrasi, 13.09.2013, 19:58
- http://haber.gazetevatan.com/bu-da-yalakalik-geni/372459/41/Saglik 21.04.2011 13:04
- http://www.sevdamisali.net/hikaye-dalkavukluk_4196.html 04.09.2013 23:52
- http://www.hikayeler.net/yazilar/94447/yalakalik-uzerine/ 20.05.2014, 15:41
- https://groups.google.com/forum/#!Topic/kotanlartr/aapefzl0_YQ, 04.05.2014, 11:45
- https://twitter.com/BekirDeveli/status/431864947484549120 04.05.2014 11:39
- Donanım Haber 2004; http://www.nlphaber.com/nlp-haber-892/yalakalik-ve-basari.html, 20.05.2014, 15:43
- İHSAN TURHAN http://www.bicumle.net/cumle/603576
- http://www.acarkalite.com/icerikler/1270_622_0/guzel-sozler.htm, 05.05.2014, 02:25
- Murat Sarısoy, Yalan Ama Neden ve Kimi Kandırmak İçin, Our Future Gençlik Dergisi Sayı 35 Ekim 2007, http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_672.htm, 04.05.2014, 23:20
- Taberani 233/314, İbn-i Mace, http://www.kuranikerim.com/kutubi-sitte/7180.html, 06.05.2014, 01:10
- Cumhuriyet Bilim Teknik Eki, http://www.e-psikiyatri.com/iyi-bir-yalanci-nasil-tanirsiniz-24835, 09.09.2013, 18:21
- Hasan Tutar, canaktan.org/yonetim/psikolojik-siddet/kisilik.htm; Tutar, 2004: 41-42
- İsrafil BALCI, Diplomat ve Devlet Adamı Yönüyle Hz. Ömer, dergi.ilahiyat.omu.edu.tr/DergiPdfDetay.aspx?ID=135, 06.05.2014, 23:24, s. 193
- https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=448335838526213&id=126123299708, 31.08.2013, 22:10;
- http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=92547

- http://www.mobbing.org.tr/tr/sizin-zorbanizin-ozellikleri-nasilbaskanimiz-huseyin-gunun-kose-yazisi/, 06.05.2014, 24:00,
- https://www.facebook.com/Mobbingizmir/posts/361867917227284 08.09.2013 11:57
- http://haber.sol.org.tr/medya/halkin-doktorlari-yazdi-diktatorlerin-karanlik-psikolojileri-haberi-74580, 08.05.2014, 21:27
- Faruk DENİZ, Machiavelli: "Şeytan" mı, "İnsan" mı?, İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24, Ekim 2000-Mart 2001,
- http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/10.htm, 04.05.2014, 22:45
- http://www.zaman.com.tr/abdulhamit-bilici/diktator-psikolojisi_1172172.html, 08.09.2013
- http://forum.memurlar.net/konu/1483925/
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Diktat%C3%B6rl%C3%BCk 31.08.2013, 22.28
- http://bakirkoy.aktiffelsefe.org/?q=content/tarihin-devlet-adamlar%C4%B1%E2%80%99na-%C3%B6%C4%9F%C3%BCtleri 08.09.2013 12:44
- http://www.haberiniz.com.tr/yazilar/haberiyazdir27994-Yeni_Sinifin_Dini__Abdestli_Kapitalizm.html, 04.05.2014, 22:16
- http://www.tilqi.com/ozlu-sozler/napoleon-bonaparte/dunya-cok-aci-cekiyor-ama-kotu-insanlarin-siddetinden-degil-iyi-insanlarin-sessizliginden
- http://www.haberbu.com/haber/Yagdanlik-nedir/72126
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Mankurt 31.08.2013 22:14
- Cüneyt Ülsever: Best Of 2011: Yalaka! http://www.odatv.com/n.php?N=best-of-2011-yalaka-2812111200, 20.05.2014, 16:18
- H.Aksay, http://www.aksam.com.tr.yazarlar191.html, 21.02.2005)
- http://www.hurriyet.com.tr/saglik/21698340.asp 12.09.2013, 19:45
- www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor_no_6.pdf
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Mobbing, 08.08.2013, 13:03
- Fuat Beşkardeş, http://www.e-psikiyatri.com/yonuyle-stockholm-sendromu-28637, 11.09.2013, 00:38
- http://www.aksam.com.tr/yasam/saglik/tukenmislik-sendromu-nedir-iste-belirtiler-onlemler/haber-21030, 11.09.2013, 01:21
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Mobbing, 08.08.2013, 13:03
- http://mobbing.gazi.edu.tr/posts/view/title/mobbing-nedir-37863, 12.09.2013, 20:11
- http://biyiklic.blogspot.com/2013/07/diktatorlerin-ortak-kisilik-ozellikleri.html 08.09.2013 12:08
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Mobbing, 08.08.2013, 13:03
- http://www.haberler.com/iste-turkiye-nin-mobbinge-maruz-kalma-oranlari-4236909-haberi/31.08.2013 21:55
- http://www.genelbilge.com/toplam-kalite-yonetiminde-liderlik-ve-motivasyon.html/, 05.05.2014, 02:37
- http://seslisiirvakti.blogspot.com.tr/2013/11/kaldr-basn-gor-ki-neler-var-guzel-sozler.html, 25.05.2014, 00:48
- http://www.haber3.com/dalkavukluk-nedir- 106632y.htm?interstitial=true&interstitial=true, 06.05.2014, 23:49, Turgay Tezcanlı,
- https://plus.google.com/113585337421408308932/posts/UNm9GfBdNeT, 16.09.2013, 20:53;
- https://www.facebook.com/YasaminUcunaYolculuk/posts/249988411772367, 16.09.2013, 20:50
- http://www.islam.info.tr/hayatimizda-islam-4/islami-bilgi-kaynaklar-28/40460-kabaginda-sahibi-var.html, http://www.islam.info.tr/hayatimizda-islam-4/islami-bilgi-kaynaklar-28/40460-kabaginda-sahibi-var.html#ixzz2eNvo90x8
- http://www.islamihikayeler.com/oku.asp?save=3465, 05.09.2013, 00:24
- http://www.hikayeler.gen.tr/2007/07/26/stalin%e2%80%99in-tavugu/ 04.09.2013 23:56
- http://tr.clearharmony.net/articles/200804/3646.html 05.09.2013 00:13

- http://www.hurriyet.com.tr/gundem/18127392.asp, 26.09.2013, 21:38
- http://www.annecocuk.com/showthread.php?t=107446, 29.09.2013, 21:43
- http://mavikubbe.blogcu.com/tarihi-fikralar/12918569 05.09.2013, 00:28
- http://mavikubbe.blogcu.com/tarihi-fikralar/12918569 05.09.2013, 00:28
- Yavuz Bahadıroğlu, www.mumsema.com/.../90120-degismeyen-moda-dalkavukluk.html, 27.09.2010
- https://www.facebook.com/cumhurbaskaniraufdenktas/posts/317397418328151
- http://hikayelerdirgeriyekalan.blogspot.com/2012/12/buyuk-iskenderin-aristotalese-yazdg.html, 10.09.2013, 22:12
- http://www.hayalhane.com/?p=320, 13.05.2014, 18:59
- http://www.aktuelpsikoloji.com/mitomani-nedir-tedavisi-nasildir-1424yy.htm, 13.05.2014, 19:14
- http://www.diniyazilar.com/2011/06/oykuden-alacagimiz-kissadan-hisse/, 13.09.2013, 23:41
- Nihat Hatipoğlu, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=17365926&tarih=2011-03-25, 04.09.2013, 23:20
- http://bakirkoy.aktiffelsefe.org/?q=content/tarihin-devlet-adamlar%C4%B1%E2%80%99na-%C3%B6%C4%9F%C3%BCtleri, 05.05.2014, 02:45
- M.Nuri YILMAZ, Hürriyet Gazetesi, 08.09.2006: 20
- http://www.basakli.com/ogutler.htm
- http://duadostlugu.com/dualar/topic/yunus-emreillah-edepsaliha, 25.05.2014, 21:54
- http://www.saidnursi.de/risale-i-nur/portreler/1895-nusirevani-adil-579.html, 28.05.2014, 22:38
- http://www.neguzelsozler.com/unlu-sozleri/omer-hayyam-sozleri.html, 29.05.2014, 18:32
- http://www.antoloji.com/bey-oldum-sanir-siiri/
- http://www.altinoluk.com/dergi/index.php?sayfa=koseler&kose_no=31&MakaleNo=d319s020m1&limit=0-15, 08.06.2014, 18:39
- http://www.bilgesozleri.com/hz-huseyin-sozler.html 08.06.2014, 18:46
- http://www.tevhidyolcusu.com/husnu%20aktas%20-%20dalkavuklugun%20tarihi.html, 05.06.2014, 20:00, Hüsnü AKTAŞ–Medeni Vahşet–Düşünce yayınları 1980,
- http://www.cevizkabugu.com.tr/yazilar.asp?procid=510 05.06.2014, :19:35
- Yöneticilere Altın Öğütler, Amerika Müslümanlar Birliği Hizmetleri-Kütüphane - İmam-ı Gazali Külliyatı, Semerkand Yayıncılık, Mütercim: Hüseyin Okur, http://www.unitedamericanmuslim.org/yoneticilere_altin_ogutler.php#Birinci_Esas, 11.06.2014, 23:28
- Mehmet Teber, http://www.baktabul.net/psikoloji/105270-inatciligin-psikolojisi-inat-nedir-inatcilik-hakkinda.html, 13.06.2014, 01:26
- http://www.hatunca.net/psikoloji/kisilik-bozukluklari/paranoid-kisilik-bozuklugu/, 13.06.2014, 01:13
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokles, 14.06.2014, 21:53
- http://yenisafak.com.tr/arsiv/2004/KASIM/04/yakdogan.html, 04.11.2004
- http://www.hikayeler.net/yazilar/94447/yalakalik-uzerine/ 20.05.2014, 15:41
- Nurullah Aydın, yalakalık, siyaset, bürokrasi, https://groups.google.com/forum/#!Topic/kotanlartr/aapefzl0_YQ, 04.05.2014, 11:45
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Meritokrasi, 13.09.2013, 19:50
- http://www.kigem.com/hicbir-seyi-begenmeyen-korkaktir.html, 15.06.2014, 16:24
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Narsisizm, 26.05.2014
- http://www.canaktan.org/yonetim/psikolojik-siddet/kisilik.htm, 26.05.2014, 18:05
- Donanım Haber 2004; http://www.nlphaber.com/nlp-haber-892/yalakalik-ve-basari.html,
- http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=92547
- https://www.facebook.com/Mobbingizmir/posts/361867917227284 08.09.2013 11:57

- http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96mer_Hayyam_Rubaileri, 25.05.2014, 21:35
- http://www.zaman.com.tr/abdulhamit-bilici/diktator-psikolojisi_1172172.html, 08.09.2013
- http://www.aktifhaber.com/yalakalik-dogustanmis-428539h.htm, 106.2014, 20:35
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Diktat%C3%B6rl%C3%BCk 31.08.2013, 22.28
- Hüseyin http://www.bilgesozleri.com/hz-huseyin-sozler.html 08.06.2014, 18:46
- http://www.haberiniz.com.tr/yazilar/haberiyazdir27994-Yeni_Sinifin_Dini__Abdestli_Kapitalizm.html, 04.05.2014, 22:16
- http://www.haberbu.com/haber/Yagdanlik-nedir/72126
- haberx.com/n/159384/herkesi-ben-dalkavuk-muyum-kuskusu.htm Yalçın Akdoğan
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Mankurt 31.08.2013 22:14
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Mankurt 31.08.2013 22:14
- Gülnur ERDOĞAN, TBB Dergisi, Sayı 83, 2009, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2009-83-535, 26.05.2014, 20:27
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Mobbing, 08.08.2013, 13:03
- Dilek Ekici, Mobbing'in Etkileri, http://www.dilekekici.net/index.php/mobbing/35-mobbing-etkisi, 26.05.2014, 19:59
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Mobbing, 26.05.2014, 20:17
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Mobbing, 08.08.2013, 13:03
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokles, 14.06.2014, 21:53
- http://tr.wikiquote.org/wiki/Charles_Darwin, 28.05.2014, 23:19
- http://tr.clearharmony.net/articles/200804/3646.html 05.09.2013 00:13
- http://www.hurriyet.com.tr/gundem/18127392.asp, 26.09.2013, 21:38
- http://www.annecocuk.com/showthread.php?t=107446, 29.09.2013, 21:43
- http://mavikubbe.blogcu.com/tarihi-fikralar/12918569 05.09.2013, 00:28
- https://www.facebook.com/cumhurbaskaniraufdenktas/posts/317397418328151
- http://www.hayalhane.com/?p=320, 13.05.2014, 18:59
- http://www.diniyazilar.com/2011/06/oykuden-alacagimiz-kissadan-hisse/, 13.09.2013, 23:41
- http://m.airporthaber.com/article.php?id=1299 16.06.2014, 23:32
- http://www.cahitcan.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1143:oezlue-soezler&catid=55&Itemid=234, 16.06.2012, 23:27
- http://tr.wikiquote.org/wiki/Fuz%C3%BBl%C3%AE, 17.06.2014, 18:45
- http://tr.wiktionary.org/wiki/E%C4%9Freti_ata_binen_tez_iner, 17.06.2014, 18:49
- http://www.manalisozler.com/2012/08/kaybetmeyi-ahlaksz-bir-kazanca-tercih.html 17.06.2014, 18:54
- http://www.bilgesozleri.com/yunus-emre-sozler.html, 17.06.2014, 19:02
- http://www.kostebekforum.net/guzel-sozler/buyuk-adamlarin-dostlukla-ilgili-sozleri-t11141.html#.U6Chm5R_sYI, 17.06.2014, 23:25
- http://www.bilgesozleri.com/semsi-tebrizi-sozleri.html, 17.06.2014, 23:44
- http://tr.wikiquote.org/wiki/T%C3%BCrk%C3%A7e_atas%C3%B6zleri/Z, 17.06.2014, 23:49
- http://mevlanasozleri.com/, 17.06.2014, 23:53
- http://www.guzelsozlerin.com/ozlu-sozler.html, 17.06.2014, 23:53
- http://www.neguzelsozler.com/guzel-sozler/ozlu-sozler.html, 17.06.2014, 23:54
- http://www.anlamlisozler.com/, 17.06.2014, 23:55
- http://www.duygusalsozler.gen.tr/, 17.06.2014, 23:55
- http://www.manalisozler.net/sozler/anlamli-sozler/, 17.06.2014, 23:55
- http://www.manalisozler.com/2012/10/babam-iki-tur-insan-bulundugunu.html, 18.06.2014, 00:19
- http://edebiyatdefteri.com/yaziyazdir.asp?yaziId=63336, 18.06.2014, 00:22
- http://liderliksirlari.blogspot.com.tr/2013/01/aliya-izzetbegovic-1925te-bosna.html, 18.06.2014, 00:22

- http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=34898, 18.06.2014, 00:27
- http://www.sondevir.com/?aType=haber&ArticleID=153153, 18.06.2014, 00:32
- http://tr.wikiquote.org/wiki/%C5%9E%C3%A2fi%C3%AE, 18.06.2014, 00:34
- http://www.ozluveguzelsozler.com/?/arama, 18.06.2014, 22:35
- http://www.egeninsesi.com/article/87795-bol__parcala__yok_ederek_yonet, 18.06.2014, 23:35
- http://www.nedirnedemek.com/predator-nedir-predator-ne-demek, 19.06.2014, 22:46
- http://www.girgin.org/ansiklopedi/Murphyyasalari.htm
- http://www.manalisozler.com/2013/04/ya-av-olacaksn-yada-avc-ya-av-olacaksn.html, 24.06.2014, 21:51
- http://www.neguzelsozler.com/ozlu-sozler/kadinlar-ile-ilgili-sozler.html, 26.06.2014, 02:39
- http://tr.wikiquote.org/wiki/%C4%B0talyanca_atas%C3%B6zleri
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Biat 15:46
- http://www.nedirnedemek.com/biat-etmek-nedir-biat-etmek-ne-demek, 15:47
- halisece.com/islami-yazilar-t-nedir-nasil-yapilir-kadinlarin-biati-nasildi.html 16:00
- http://www.shutterstock.com/tr/pic-114742333/stock-photo-mobbing.html?src=&ws=1, 26.01.2015, 21:00
- http://yasatilansozler.blogspot.com.tr/2013/10/gucu-yeten-yetene.html
- http://www.capital.com.tr/gelecektrendler/takim-elbiseli-psikopatlar-haberdetay-4094 31.01.2015, 00:20
- Özgür Gözler, ogozler@capital.com.tr, http://www.capital.com.tr/gelecektrendler/takim-elbiseli-psikopatlar-haberdetay-4094 31.01.2015, 00:20
- http://www.decision-making-confidence.com/socialized-psychopath.html, http://www.gizlipsikopat.com/psikopatlari-nasil-taniriz/sosyallesmis-bir-psikopat-neden-daha-tehlikelidir/ Dr. David Mc Dermott, 31.01.2015, 00:15
- http://www.haberler.com/amerika-psikiyatri-dernegi-psikopatlarin-6485546-haberi/ neva çiftçioğlu banes, http://www.ensonhaber.com/psikopatlarin-10-ozelligi-2014-09-15.html, 31.01.2015, 00:06
- http://www.decision-making-confidence.com/socialized-psychopath.html, http://www.gizlipsikopat.com/psikopatlari-nasil-taniriz/sosyallesmis-bir-psikopat-neden-daha-tehlikelidir/ Dr. David Mc Dermott, 31.01.2015, 00:15
- http://kitapcumlelerim.tumblr.com/post/44291770629/psikopatl-kla-alakas-yok-senin-dal-n-k-ran-n
- http://www.sozumona.net/guzel-sozler/ibretlik-sozler.html, 01.02.2015, 02:12
- https://tr.wikiquote.org/wiki/Platon, 20.10.2015, 21:30

BİR HİKAYE (ÖRNEK) KAYNAKLARI

- http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=dalkavuk
- http://www.netbul.com.tr/superstar/ozeldosyalar/sicakhaber/ramazanozel/ramazanozel/fikra.asp
- http://www.turkiyecocuk.com.tr/default.asp?dergi_id=1&kat_id=103&tur=1&l=
- http://www.mcozden.com/bky_10.htm 29.12.2005: 23:35
- http://www.merhabagazetesi.com.tr/arsiv/2004/06/11/sohbet.htm, Mehmet Ali Uz, 10.12.2005, 00:58
- http://www.turkstudent.net/art/3184
- http://e_baraz.sitemynet.com/dalkavuk.html
- http://forum.zevzek.com/index.php?showtopic=15181&st=15
- http//www.yenicaggazetesi.com.tr/yazar.asp?id=71&altid=4215, 22.01.2005, Muhiddin NALBANTOĞLU
- http://www.manalisozler.com/2013/02/kams-ses-verince-ney-oldum-sanrip.html

- http://www.haberiniz.com.tr/yazilar/haberiyazdir27994-Yeni_Sinifin_Dini__Abdestli_Kapitalizm.html, 04.05.2014, 22:16
- http://www.isakarakas.com.tr/dalkavukluk-yalakalik-da-bir-sanat-mi/, 17.06.2014, 23:55
- http://www.hikayeler.net, 17.06.2014, 23:55
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Z%C3%BCb%C3%BCk_%28film%29, 06.2.2015, 16:50
- http://dunyalilar.org/turkiye-siyasi-tarihinin-kaduk-olmayan-tek-ismi-zubuk.html, 06.2.2015, 16:48
- http://tulaybilgin.blogcu.com/gyula-illyes-1902-1983-guncelligini-hic-yitirmeyen-bir-siir/220343, Çev: A.Kadir-Eray Canberk, 06.02.2014, 17:54
- http://www.bozkirdedikleri.com/?Syf=26&Syz=256154
- https://www.google.com.tr/search?q=insanlar+%C3%BCzerine+aldat%C4%B1c%C4%B1+y%C4%B1llar+gelecektir&espv=2&biw=1280&bih=699&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=TAWYVdaHBMamsgHyzp7ADQ&ved=0CAcQ_AUoAg&dpr=1#tbm=isch&q=k%C3%B6t%C3%BC+bir+adama+iyilik+etmek&imgrc=mgyOttLTkJ1X9M%3A, 04.07.2015:19:16

YÖNETİCİ HEMŞİRELİĞE
Giden Yolda Adım Adım…

Saliha Koç

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1457
Sağlık Bilimleri / Hemşirelik No.: 16
ISBN : 978-605-320-363-6
© 1. Basım, Şubat 2016

YÖNETİCİ HEMŞİRELİĞE GİDEN YOLDA ADIM ADIM…
Saliha Koç

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Koç, Saliha.
Yönetici Hemşireliğe Giden Yolda Adım Adım… / *Saliha Koç*
1. Basım, VI+318, s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-363-6
1. Yönetici Hemşirelik 2. Kişisel Farklılık 3. Profesyonel Bakım Modelleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Başarı, gönül rahatlığını da beraberinde getirdiği için âdeta bir ölüm öpücüğü olabilir. Konfor durgunlaşmaya yol açabilir. Ve birden, başarı olarak görülen sıkıcı olmaya başlar. Tutku, yerini boşluğa bırakır ve yaşam amaçsız görünmeye başlar. Bunu önleyebilmek için Keşif Döngüsü'nü hareket hâlinde tutmalısınız (James J. Mapes, Kuantum Düşünce Yöntemi).

Yeşil olduğunuz sürece büyürsünüz; olgunlaşınca çürümeye başlarsınız.

-Ray Kroc, McDonalds'ın Kurucusu

Değerli çalışma arkadaşlarım ve meslektaşlarım;

Son on beş yılda ülkemizdeki değişim, kaçınılmaz olarak sağlık sektörünü ve politikalarını da etkiledi. Dolayısıyla hepimiz hazır olmadığımız sorunlarla baş etmeye çalışırken, bütünü ve önümüzü görememenin bir sonucu olarak, birçok meslektaşımızı mesleğini yapması konusunda küstürdük ve hevesle çalışanları da tükettik.

Bunları yaşarken kaçınılmaz olan tek şey, mesleğe yeni başlayan hemşire ve yöneticiler için yeni eğitim ve geliştirme araçları kullanarak onların sistemli gelişmelerini desteklememizdi. Ayrıca hemşirelerin sadece kalıcı olması önemli değil, onların her gün bir önceki güne göre de değişmesi ve gelişmesi, yerine getirilmesi gereken sorumluluklardandır. Çünkü birlikte çalıştığımız hemşire arkadaşımızın, zamanı geldiğinde bir üst düzeye geçmesi için de onları diğer arkadaşlarımıza tavsiye edebilir hâlde olmalıyız. Bu kitabı sizler için yazmaya karar verdiğimde niyetim; baş etmeniz gereken konularla ilgili bakış açınızı değiştirmenizi destekleyecek örneklerle, çalışma arkadaşlarınızdan sorumlu bir numaralı yetkilinin siz olduğunuz fikrine kucak açmanızı sağlayacak olan liderlik becerilerinizi kullanma konusunda rehberlik etmekti.

Yaşanan sıkıntının sistemden kaynaklandığını düşünürken şunu da asla atlamayalım: Liderleri yetiştiren sistem sağlam değildi ama "Hadi gel, yönetici ol." denilen kişiler de ki ben buna *"pozisyon cazibesi"* diyo-

rum, bu durumu gözden geçirmeden kendilerini kaptırdılar. Sonrasında iş başa düşünce ve baş etmeleri gereken bir sorun ile karşılaştıklarında da kendileri dışında her türlü etkene mazeret buldular. "Ama şu olsaydı olurdu ama bu olsaydı olurdu." gibi. Şunu hiçbir zaman unutmayalım: *"Yaratıcılık kaynaklar kısıtlı iken ortaya çıkar."* Sanırım biraz da yöneticilik teklifinde bulunan yöneticilere ilgili konuşmam gerekiyor. Ey yeni liderlerin yetişmesinde sorumlu olan kişiler! Eski liderler, siz arkadaşlara bu görevde onlardan ne beklediğinizi iyice anlattınız mı? Siz yeni yöneticilere; "Seni yönetici olarak düşünüyorum.", "Sizi beğeniyorum." ya da "Sen yönetici olabilirsin." dediğinizde acaba onlar "BEN OLDUM." diye düşünüyor olabilirler mi? Eğitim ve öğrenim süreci, bir ömür boyu devam eder, bunu asla unutmayın!

2009, benim için hem değişimin hem de dönüşümün yaşandığı bir yıldı diyebilirim. O yıl 4 hastanenin açılması ve öncesindeki hazırlıklar sırasındaki hız, kullandığımız yöntemleri ve çalışma şeklimizi farkında olmadan değiştirmişti. 2010'da son iki senenin süreçlerini gözden geçirmeye fırsatım olduğunda, hizmet felsefemiz değişmese de herkesin çok fazla efor göstererek bu süreci tamamladığını gördüm. Bu süreçte gözden kaçırdıklarım, sonrasında ciddi vakit harcayacağım işleri de beraberinde getirmişti. İşte bunlardan en önemlisi, ortak dil ve amaç için tekrar iş birliği yapabilmekti. Bu kitabı, o zaman yazmaya karar verdim ve başladım. Yıl 2010 ve bugün ise 2016... Bir şeylere karar verdiğinizde bile, geriye dönüp baktığınızda o sürecin tamamlanması için geçen zamanı görüyorsunuz. Bazı şeyleri hayata geçirmenin hiç de kolay olmadığını zor bir süreçten geçerek öğreniyoruz. Sonradan gördüm ki bu kitabı yazmada bir diğer amacım, kendi gelişimimin de farkında olmaktı. Ben de çoğu zaman bildiğim ve yaptığım ama nasıl anlatacağımı hiç düşünmediğim ve anlatmak için yola çıktığımda zorlandığım birçok konunun ya da yaşantının var olduğunu öğrendim. Bir olayı yaşarken, bakış açımız çoğu zaman neyin normal olup olmadığına karar vermemizi sağlıyor. Beni bu durumdan kurtaran ise başkalarının bakış açılarından yararlanmak oldu.

Dilerim hepiniz için faydalı olmuşumdur…

Saliha Koç
Şubat 2016

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm
Döner Kapı: Yüksek Personel Dönüşüm Oranının Dezavantajı 1

2. Bölüm
Kişisel Farklılığı Benimseyin 5

3. Bölüm
Yönetici Hemşire ve Liderlerin Gelişimi 37

4. Bölüm
Çalışanımız - Aile Dostu Politika ve Uygulamalarımız 63

5. Bölüm
Profesyonel Bakım Modellerinin Geliştirilmesi 89

6. Bölüm
Kaliteli İş Yeri İçin Sistem Kurma ve Geliştirme Uygulaması 117

7. Bölüm
Disiplinler Arası İş Birliğinin Sağlanması 167

8. Bölüm
Profesyonel Gelişim 191

9. Bölüm
Kalıcılığı Teşvik Eden Takdir ve Ödül Programları 207

10. Bölüm
Akademik Yol Haritası Hazırlama 237

11. Bölüm
Ölçmenin Önemi, Ölçü Biriminin Gücü 251

12. Bölüm
Personel Alırken Yapılması ve Yapılmaması Gerekenler 263

13. Bölüm
Sağlık Sektörü Dışındaki İş Hayatı Nasıldır? 273

14. Bölüm
Yoğun Tempoya Rağmen Ruh-Beden Sağlığını Korumak 283

- Örgütlerin en önemli kaynağının insan olduğunun bilinmesi ve bunu personele hissettirilebilmesi gerekmektedir. Sadece kâr maksimizasyonunu değil, değer maksimizasyonunu da yükseltme çabalarında bulunulabilir. Yönetimin örgütte, etiğin getirdiği değer ve kurallara uyarak, güveni sağlaması gerekmektedir. Doğru beklentiler sunulmalı ve çalışanlara, müşterilere ve diğer muhataplara karşı saygılı olunmalıdır. Çalışana aitlik duygusu aşılanarak örgütün bir parçası olduğu hissettirilmelidir.
- Oryantasyon, hizmet içi eğitim, geliştirici ve yenilik getirici eğitim olanakları sağlanılmalı, çalışanlara karar verme ve sorumluluk alma konusunda yetki verilmelidir.
- Örgüt yönetimine olan ulaşılmazlık ortadan kaldırılmalı ve çalışanlar, yöneticiler ve tüm muhataplar arasındaki iletişim geliştirilmelidir. Çalışanlara sosyal ve kültürel aktiviteler sunulmalı ve adil, eşit, açık ücret ve ödül sistemleri oluşturmalıdır.

KAYNAKLAR

Abraham R. Organizational Cynicism: Bases and Consequences. Genetic, Social, and General Psychology Monographs. 2000; 126 (3): 269-292.

Andersson LM. Employee Cynicism: An Examination Using a Contract Violation Framework. Human Relations. 1996; 49(11): 1395-1418.

Andersson LM, Bateman TS. Cynicism in the Workplace: Some Causes and Effects. Journal of Organizational Behavior. 1997; 18(5): 451-452.

Aslan Ş, Akarçay D. Psikolojik Şiddetin Genel ve Örgütsel Sinizme Etkileri. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2013; 41 25-44.

Barrick MR, Mount MK, Li N. The Theory of Purposeful Work Behavior: The Role of Personality, Higher-Order Goals, and Job Characteristics. Academy Of Management Review. 2013; 38 (1): 132-153.

Bingöl D. İnsan Kaynakları Yönetimi, Altıncı Baskı, Arıkan Yayıncılık, İstanbul. 2006; 43.

Brandes P, Das D. Locating Behavioural Cynicism at Work: Construct Issues and Performance Implications, Employee Health, Coping and Methodologies (Edt. Pamela L.Perrewe, Daniel C. Ganster), JAI Press, New York. 2006; 233-266.

Cartwright S, Holmes N. The Meaning of Work: The Challange of Regaining Employee Engagement and Reducing Cynicism. Human Resource Management Review. 2006; 16: 199-208.

Chrobot-Mason DL. Keeping The Promise: Psychological Contract Violations For Minority Employees. Journal of Managerial Psychology. 2003; 18 (1): 22-45.

Çalık T. Performans Yönetimi: Tanımlar, Kavramlar, İlkeler. Birinci Baskı, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2003; 22.

Çakır Ö. İşe Bağlılık Olgusu ve Etkileyen Faktörler, Seçkin Yayınevi, Ankara. 2001; 154.

Dean JW, Brandes P, Dharwadkar R. Organizational Cynicism. The Academy of Management Review. 1998; 23(2): 341-352.

Eaton JA. A Social Motivation Approach to Organizational Cynicism, Unpublished Doctoral Dissertation, Graduate Programme in Psychology, York University, Toronto, 2000; 11.

Erdost HE, Karacaoğlu K, Reyhanoğlu M. Örgütsel Sinizm Kavramı ve İlgili Ölçeklerin Türkiye'deki Bir Firmada Test Edilmesi. 15. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, Sakarya Üniversitesi, Sakarya. 2007; 514-524.

Fero HC. Flow and Cynicism in the Workplace (Dissertation of Doctor of Philosophy), Claremont Graduate University, Claremont, California. 2005;1-271.

Gül H, Ağıröz A. Mobbing ve Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişkiler: Hemşireler Üzerinde Bir Uygulama. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi. 2011; 13 (2): 27-47.

Güzeller CO, Kalağan G. Örgütsel Sinizm Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlaması ve Çeşitli Değişkenler Açısından Eğitim Örgütlerinde İncelenmesi. 16.Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, İstanbul Kültür Üniversitesi, Antalya. 2008; 87-94.

Greenglasse ER, Burke RJ. Fiksenbaum L. Workload and burn out in nurses. Journal of Community and Applied Social Psychology. 2001; 11(3): 211-215.

Greiling D. Trust And Performance Management in Non-Profit Organizations. The Innovation Journal: Public Sector Innovation Journal. 2007; 12 (3): 1-23.

İçerli L, Yıldırım MH. Örgütsel Sinizm ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki: Sağlık Sektöründe Bir Araştırma. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi. 2012; 4 (1): 167-176.

James MSL. Antecedents and Consequences of Cynicism in Organizations: An Examination of the Potential Positive and Negative Effects on School Systems. (Dissertation of Doctor of Philosophy), The Florida State University, Florida. 2005;1-251.

James TH, Valentine SR. Cynicism as a Fundamental Dimension of Moral Decision-Making: a Scale Development. Journal of Business Ethics. 2001; 2: 123-136.

Kâhya C. Örgütsel Sinizm, İş Performansını Etkiler mi? İş Tatminin Aracılık Etkisi. Global Journal of Economics and Business Studies, Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi. 2013; 2 (3): 34-46.

Kalağan G. Araştırma Görevlilerinin Örgütsel Destek Algıları İle Örgütsel Sinizm Tutumları Arasındaki İlişki. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akdeniz Üniversitesi, Antalya. 2009; 1-221.

Kannan-Narasimhan R, Lawrence BS. Behavioral Integrity: How Leader Referents and Trust Matter to Workplace Outcomes. Journal of Business Ethics. 2012; 111: 165–178.

Karabey CN, Karcıoğlu F. Yöneticilerin İletişim Tarzı ile Çalışanların İş Performansı, İş Tatmini ve Rol Belirsizliği Arasındaki İlişki. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 2008; 3(2): 25-42.

Kazoleas D, Teven JJ. Public Relations and Organizational Credibility: Refining The Definition, Measurement and Assessment Of Organizational Trust. Human Communication. 2009; 12 (1): 19 - 32.

Özgen H, Öztürk A, Yalçın A. İnsan Kaynakları Yönetimi, Nobel Yayıncılık, Adana, 2002; 14.

Özler DE, Atalay CG, Şahin MD. Örgütlerde Sinizm Güvensizlikle Mi Bulaşır?. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi. 2010; 2 (2): 47-57.

Özler DE, Atalay CG. A research to determine the relationship between organizational cynicism and burnout levels of employees in health sector. Business and Management Review. 2011; 1(4): 26–38.

Parker SK, Johnson A, Collins C, Nguyen H. Making The Most of Structural Support: Moderating Influence of Employees' Clarity and Negative Affect. Academy of Management Journal. 2013; 56 (3): 867–892.

Sağır T, Oğuz E. Öğretmenlere Yönelik Örgütsel Sinizm Ölçeğinin Geliştirilmesi. International Journal of Human Sciences. 2012; 9 (2): 1094–1106.

Stanley DJ, Meyer JP, Topolnytsky L. Employee Cynicism and Resistance to Organizational Change. Journal of Business and Psychology. 2005; 19 (4): 429-459.

Sığrı Ü. İş Görenlerin Örgütsel Bağlılıklarının Meyer ve Allen Tipolojisiyle Analizi: Kamu ve Özel Sektörde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2007; 7 (2): 261-278.

Sur, Ö., Tengilimoğlu, D., " Bir Çalışan Güvenliği Problemi; Örgütsel Sinizim: Van İli Sağlık Çalışanları Örneği" , IV. Uluslararası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi, 2-4 Mayıs 2013, Ankara.

Taşkın F, Dilek R. Örgütsel Güven ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Bir Alan Araştırması. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi. 2010; 2 (1): 37-46.

Topçu İ, Türkkan NÜ, Bacaksız FE, Şen HT, Karadal A, Yıldırım A. Sağlık Çalışanlarında Örgütsel Sinizm Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi. 2013: 6 (3); 125-131.

Topkaya N, Altınkurt Y, Yılmaz K, Dilek SA. Saygınlığını Yitirme Kaygısı ile Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişkiler. Akademik Bakış Dergisi, Uluslar Arası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi. 2013; 36: 1-20.

Türköz T, Polat M, Coşar S. Çalışanların Örgütsel Güven ve Sinizm Algılarının Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Rolü. Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., Manisa. 2013; 20 (2): 285-302.

Üngören E, Doğan H. Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Çalışanların İş Tatmin Düzeylerinin Chaid Analiz Yöntemiyle Değerlendirilmesi. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 2010; 11(2): 39-52.

Yıldız K. Örgütsel Bağlılık ile Örgütsel Sinizm ve Örgütsel Muhalefet Arasındaki İlişki. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish Or Turkic. 2013; 8 (6): 853-879.

Wanous JP, Reichers AE, Austin JT. Cynicism about Organizational Change: Measurement, Antecedent and Correlates. Group and Organizational Management. 2000; 25 (2): 132-153.

8. Bölüm

PROFESYONEL GELİŞİM

8.1. PARADAN DAHA FAZLASI

Yapılan çalışmalar, işe alım ve kalıcılıkta maaşın önemli bir rol oynadığını hatırlatmakta, fakat kişilerin işi neden kabul ettiğine ve neden sürdürdüklerine dair diğer önemli nedenlerden de bahsetmektedir.

Bu listeyi oluşturan maddelerden biri de profesyonel gelişim ile ilgili... Profesyonel gelişimi; öğretim, eğitim ve sürekli gelişim olarak da ifade edilebiliriz. Fakat nasıl adlandırdığımızdan bağımsız olarak, hemşireler eğitim ister ve çoğunluğu öğrenme ihtiyaçlarını karşılayan eğitim programlarından gerçekten büyük keyif alır. Ayrıca profesyoneller olarak davranılmayı ve saygı görmeyi isterler ve bazen öğrendiklerinin mi, yoksa öyle olması gerektiğini düşündükleri şeyin mi profesyonellik olduğu seçenekleri arasında kendilerini kapana kısılmış olarak da bulabilirler. Bu sorunun cevabını da meslek yaşantıları içinde kendileri bulacak ve duruma göre değiştiğini de anlayacaklar…

8.2. PROFESYONELLİK NEDİR?

8.2.1. Profesyonelliği Göstermek

Her durumda olduğu gibi yönetici, profesyonellik örneği göstermek ihtiyacı duyar ve konu profesyonel gelişime geldiğinde, çalışanlar kendi kişisel eğitimi ve gelişimi için sizin neler yaptığınızı izleyecektir. Ne giydiğinizi, hastalara, tıbbi çalışanlara ve yönetime karşı kendinizi nasıl sunduğunuzu ve ifade ettiğinizi izlerler. Çünkü onlar için siz rol modeli ve gelecekte olmak istediği yerde oturan kişisiniz, bunu unutmayın.

Herhangi bir staf hemşirenin sorumlu hemşire olabilmesi için bilgi ve becerinin yanı sıra, hasta bakımında 3-6 yıl arası bir tecrübe edinmiş olması gerekmektedir. Hemşirelik terfi sisteminde adını sıklıkla duyduğumuz "yetkinlik" staf hemşirenin sorumlu hemşireliğe uzanan yolculuğunda elzemdir. Aday sorumlu hemşirenin istenen vasıfları bulundurması hâlinde sorumlu hemşirelik sürecinin merkez noktası oryantasyon programı başlamaktadır. Oryantasyon programı sorumlu hemşirenin kendi ve çalışan sorumluluklarını öğrendiği bir aşama olduğundan, en fazla üzerinde durulması gereken noktadır. Aksi hâlde, sorumlu hemşirenin ünitede uygun olmayan kadro planı yapıp ile etkin olmayan kararlar alması olasıdır. Bu nedenle de konunun uzmanlarınca önerilen kapsamlı bir oryantasyon programıdır.

"Çalışan sayısındaki yetersizlik" ülkemizde ve dünya genelinde muzdarip olduğumuz bir konudur ve hastanelerindeki yüksek turnover oranı ile son derece ilişkilidir. Sorumlu hemşirenin yönettiği süreçlerden olan kadro planlama ve işte tutundurma kampanyaları yalnızda imkân dâhilinde yapılıyor olduğundan, yetersiz kadro ve yüksek turnover sorumlu hemşireyi demotive edip, ünite yönetiminde ciddi bir iş yükü olmaktadır. Öte yandan sorumlu hemşirelerimizin en fazla memnuniyet duyduğu alanlardan olan "kurum içi profesyonel gelişim olanakları" ve "kurumsal yapılaşma" sorumlu hemşirenin iş devamlılığı ve motivasyonu açısından önem teşkil etmektedir.

Alan yönetimindeki sorumlu hemşirelerin motivasyonu, çalışan motivasyonu ile doğru orantılı olduğundan, kurumun ünite içerisinde motivasyonun sağlanıp yaygınlaşması için gereken aksiyonu alabilmelidir. Bunun içinde sorumlu hemşirelerin gerek yaşadığı sıkıntılar gerekse ihtiyaç duyduğu elementler göz önüne alınmalıdır. Bir metafor yapacak olursak ünite ve sorumlu hemşire arasındaki ilişki, uçak ile kule arasındaki ilişkiden farksız olduğundan sisteme etkileri elzemdir.

Kaynaklar

PLATT, J. F., & FOSTER, D. (2008). Revitalizing the charge nurse role through a bespoke development programme. Journal of Nursing Management. 16, 853-857.

SHERMAN RO, SCHWARZKOPF R, & KIGER AJ. (2011). Charge nurse perspectives on frontline leadership in acute care environments. ISRN Nursing. 2011.

BLAKE N., YOUNG C., 2013, How To Be an Effective Charge Nurse[online], Nursing Advance Web, http://nursing.advanceweb.com/Continuing-Education /CE-Articles/How-to-Be-an-Effective-Charge-Nurse.aspx. [Ziyaret Tarihi: 23 Eylül 2013].

BENNIS, W., & NANUS, B. (1985). Leaders: Strategies for taking charge. New York: Harper & Row In: BLAKE N., YOUNG C., 2013, How To Be an Effective Charge Nurse[online], Nursing Advance Web, http://nursing.advanceweb. com/ Continuing-Education/CE-Articles/How-to-Be-an-Effective-Charge- Nurse. aspx. [Ziyaret Tarihi: 23 Eylül 2013].

Connelly LM, Yoder LH, Miner-Williams D. A qualitative study of charge nurse competencies.MEDSURG Nursing. 2003;12(5):298–306.

KOUZES, J.M., & POSNER, B.Z. (1995). The leadership challenge: How to keep getting extraordinary things done in organizations. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Nursing Times. (2013). Nursing a safer future: How nurses are using proactive approaches to manage patient safety. The Health Foundation Inspring Improvement, http://www.nursingtimes.net/Journals/2013/07/03/b/e/t/HealthFoundation.pdf . [Ziyaret Tarihi: 23 Eylül 2013].

Northern Ireland Practice and Education Council for Nursing and Midwifery. (2013).Leading Care Supporting Ward Sisters/Charge Nurses Career Pathway. http://www.nipec.hscni.net/wardsister/career-pathway.html . [Ziyaret Tarihi: 23 Eylül 2013].

EDMONSON, C., (Sept 30, 2010) "Moral Courage and the Nurse Leader" OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing Vol. 15, No. 3, Manuscript 5.

MATTHEWS, J.(2010). When Does Delegating Make You a Supervisor?. OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing Vol. 15, No. 2.

Stressed Out Nurses Weekly.(2009). In the know: Traits for taking charge as a charge nurse. http://www.hcpro.com/NRS-226602-4931/In-the-know-Traits-for-taking-charge-as-a-charge-nurse.html . [Ziyaret Tarihi: 23 Ekim 2013].

SHERMAN RO, .(2012). Charge Nurse Series Part 1-2-3-4-5. http://www. emergingrnleader.com/tag/charge-nurse/. [Ziyaret Tarihi: 23 Ekim 2013].

BERBARIE, T. L. (2011). Charge nurse program builder: tools for developing unit leaders. Marblehead, MA, HCPro.

DOHERTY, C. (2003). Modernization: The role of ward sisters and charge nurses. Nursing Standard, 17(52), 33–35.

SHERMAN, R.O. (2005). Don't forget our charge nurses. Nursing Economics, 23(3), 125–143.

CONNELLYMAHLMEİSTER, L. (1999). Professional accountability and legal liability for the team leader and charge nurse. JOGNN, 28(3), 300-309.

CONNELLY, L.M., YODER, L.H., & MİNER-WİLLİAMS, D. (2000). Recruitment and retention report. Hidden charges.Nursing Management, 31(5), 27–29.

KRUGMAN, M., & SMİTH, V. (2003). Charge nurse leadership development and evaluation.Journal of Nursing Administration, 33(5), 284-492.

SHERMAN, R. & EGGENBERGER, T. (2009). Taking charge: What every charge nurse needs to know. Nurses First, 2(4), 6-10.

HUGHES, C., & KRİNG, D. (2005). Consistent charge nurses improve teamwork. Nursing Management, 36(10), 16.

MOSS J., XİAO Y., & ZUBAIDAH S. (2002) The operating room charge nurse: coordinator and communicator... reprinted from the proceedings of the 2001 AMIA Annual Symposium, with permission. Journal of the American Medical Informatics Association, 9(6): Suppl: S70-4.

HINKLE, M. & HINKLE, B. (1997a). Priorities of the charge nurse: part 1. Supervisor Nurse, 8(11), 47-54.

HINKLE, M. & HINKLE, B. (1997b). Priorities of the charge nurse: part 2. Supervisor Nurse, 8(12), 41-45

LEWIS, T. (1990). The hospital ward sister: professional gatekeeper. Journal of Advanced Nursing, 1, 808-818.

NOLL, M., HIX, C. & HAWLEY, D. (1989). Re-evaluating the role of the charge nurse. Dimensions of Critical Care, 8(5), 298-309.

FLYNN, J. P., PRUFETA, P. A., & MINGHILLO-LIPARI, L. (2010). Cultivating quality: An evidence-based approach to taking charge. AJN, 110(9), 58-63.

CHANG, E. M., HANCOCK, K. M., JOHNSON, A., DALY, J., & JACKSON, D. (2005). Role stress in nurses: Review of related factors and strategies for moving forward.Nursing & Health Sciences. 7, 57-65.

AIKEN, L.H., CLARKE, S.P., SLOANE, D.M., SOCHALSKI, J.A., BUSSE, R., CLARKE, H., … SHAMIAN, J. (2001). Nurses' reports on hospital care in five countries. Health Affairs, 20(3), 43–53.

CASTLEDINE G. (2001). Ward sister/charge nurse: The key role in nursing. British Journal of Nursing, 10(22), 1495.

ENDACOTT, R. (1999). Roles of the allocated nurse and shift leader in the intensive care unit: Findings of an ethnographic study. Intensive and Critical Care Nursing, 15(1), 10–18.

AMBROSE, J.M. (1995). Orientation to the charge nurse role. Nursing Management, 26(11), 63–64.

BLAKE, R.R., MOUTON, J.S., & TAPPER, M., et al. (1981). Grid Approaches

for Managerial Leadership in Nursing. St. Louis: C.V. Mosby

CRONIN-STUBBS, D. (1976). Job satisfaction and dissatisfaction among new graduate staff nurses: an application of Herzberg's theory. Thesis (M.S. in nursing)--University of Illinois at the Medical Center, 1976.

HERZBERG, F. (1966). Work and the nature of man. Cleveland, OH: World Publishing Company.

SLOCUM JW JR, SUSMAN GI, & SHERIDAN JE. (1972). An analysis of need satisfaction and job performance among professional and paraprofessional hospital personnel. Nursing Research. 21.

HENDREN, R., (2010). Nursing’s growing role. HealthLeaders Media Retrieved on 4/21/12 from: http://www.healthleadersmedia.com/print/MAG-253720/ Nursings-Growing-role

PLATT, J. F., & FOSTER, D. (2008). Revitalizing the charge nurse role through a bespoke development programme. Journal of Nursing

Gözden Geçirilmiş 10.Basım

YÖNETİM BİLİMİ

Nuri Tortop - Eyüp G. İsbir - Burhan Aykaç
Hüseyin Yayman - M. Akif Özer

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 487
Yönetim/Siyaset/Kamu Yönetimi No.: 45
ISBN: 978-605-133-389-2
© *Gözden Geçirilmiş 10. Basım, Şubat 2016*

YÖNETİM BİLİMİ

Nuri Tortop - Eyüp G. İsbir - Burhan Aykaç - Hüseyin Yayman - M. Akif Özer

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.:1 Kazımkarabekir/ANKARA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tortop, Nuri., İsbir G. Eyüp., Aykaç, Burhan., Yayman, Hüseyin., Özer, M. Akif.

Yönetim Bilimi / *Nuri Tortop - Eyüp G. İsbir - Burhan Aykaç - Hüseyin Yayman - M. Akif Özer*
Gözden Geçirilmiş 10. Basım XVI + 528 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-389-2
1. Planlama 2. Örgütleme 3. Yönetim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Yönetim Biliminin uğraşı alanına, yönetimin hukuki yönü dışındaki fonksiyonları, teknikleri ve sosyolojik sorunları girmektedir. Bu bağlamda yönetim bilimi günümüzde, yönetimin hukuki yönünü inceleme konusu yapan idare hukukundan ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıkan ve gelişen bir disiplin olmayı sürdürmektedir. Son yıllarda yönetim bilimi konusu üzerinde özel ve kamu kuruluşları tarafından önemle durulmakta, ilgili alanlarda, lisans ve yüksek lisans programlarında konuya geniş yer verilmektedir. Türkiye'de hemen hemen her soruna çözüm aranıken, yöneticiliğin taşıdığı öneme ve nitelikli personel açığına az değinilmekte ve çok sayıda iyi nitelikli yöneticiye ihtiyaç olduğu çoğu zaman gözlerden kaçırılmaktadır. Buna karşılık son yıllarda çağdaş yönetim anlayışının gerektirdiği doğrultuda insan kaynağı yetiştirmek amacıyla kamu ve özel sektör kuruluşları hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim çalışmalarına hız vermişlerdir. Bu süreçte Yönetim Bilimi ile ilgili yapılan çalışmalar da büyük önem taşımaktadır.

Kamu ve özel kuruluşlarda çalışacak yöneticilerin sahip olmaları gereken niteliklerde birçok ortak yönleri bulunmaktadır. Genel ilkeler ve usuller birbirine yakınlık göstermektedir. Ancak kamu ve özel kuruluşların kendilerine özgü bazı özellikleri bulunduğundan, bu özelliklere ağırlık veren ve her iki kesim için ayrı nitelikte öğrenim usulüne öncelik verilmektedir. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinin işletme ve iktisat bölümlerinde daha çok özel kuruluşlara yönelen yöneticiler yetiştirmek için eğitim yapılmaktadır. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinin ve Siyasal Bilgiler Fakültelerinin kamu yönetimi ve siyaset bilimi bölümlerinde ise kamu yönetimi ile ilgili konulara ağırlık verilmektedir.

Bu kitapta özellikle her iki alan dikkate alınarak, ortak konulara önem verilmiş ve kitabın içeriği hem özel sektör hem de kamu sektörü için gerekli yöneticilik formasyonunun kazandırılması esas alınarak belirlenmiştir. Esasında kitabın bu son baskısı hazırlanırken yine doğal olarak yönetim bilimi ve kamu yönetimi eğitimine yararlı olacak temel bilgiler verilmesi amaç edinilmiştir. Ancak bunların yanında son yıllarda yönetim bilimi ve kamu yönetimi alanında yaşanan değişimi kitaba yansıtmamak, öğrencilere ve bu alanla ilgili kişilere büyük haksızlık yapılmasına yol açabilirdi.

Bundan dolayı Yönetim Bilimi kitabının elinizdeki bu baskısında önemli değişiklikler yapılmıştır. Toplam 26 bölümden oluşan Kitapta; öncelikle Klasik Yönetim kapsamında; Yönetim Bilimi, Plânlama, Örgütlenme, Yönetme, Koordinasyon, Denetim ve Organizasyon ve Metot konularında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın 8. bölümünden itibaren Modern Yönetim kapsamında; son yıllarda kamu ve özel sektör yönetiminde etkisini hayli hissettiğimiz Sistem Yaklaşımı, Amaçlara Göre Yönetim, Yöneylem Araştırması, Sibernetik, Durumsallık Yaklaşımı, Stratejik Plânlama ve Yönetim, Kriz Yönetimi ve Toplam Kalite Yönetimii konularında bilgiler verilmiştir.

Yönetim Bilimi kitabının bu son baskısında daha önceki baskılarda eksikliğini hissettiğimiz kamu yönetimi ve bu alandaki son gelişmelerle ilgili konulara büyük ağırlık verilmiştir. Kitabın 16. bölümünden itibaren; Genel Kamu Yönetimi, Etkinlik ve Kamu Yönetimi, Kamu Yönetiminde Değişim, Yeni Kamu Yönetimi Düşüncesi, Yönetişim, Yeni Sağ ve Kamu Sektörü Reformları, Küreselleşme, Yerelleşme ve Kamu Yönetimi konuları incelenmiştir. Kitabın son kısmında ise 23. bölümden başlanarak önce bürokrasi konusunda bilgiler verilmiş ardından Türkiye'deki bürokratik yapı ve bu yapıda görülen yozlaşma olgusu ve bunlara karşılık yapılmak istenenlerin sorgulandığı Türkiye'nin idari reform tarihi ortaya konmuştur.

Yönetim Bilimi kitabımızda böylesine bir sıralamanın izlenmesi; klasik yönetim, modern yönetim ve kamu yönetim konularında teorik bilgileri alan okuyucularımızın, tüm dünyada yönetim alanında yaşanan değişimi algılayıp, Türkiye'de yaşanan bürokratik sorunları ve bunları önlemek için yapılanları sorgulamaları ve çok ihtiyacımız olan çözüm önerileri geliştirebilme yeteneklerini geliştirebilmelerine katkıda bulunabilmektir.

Temennimiz kitabımızın kamu yöneticilerine ve bu alanda eğitim gören öğrencilerimize yararlı olabilmek ve yukarda belirttiğimiz hedefe toplum olarak bir an önce ulaşabilmemize az da olsa katkı sağlayabilmektir. Eksikliklerimizin bulunacağı muhakkaktır. Okuyucularımızın eleştirileriyle şekillenen ve gelecek baskılarında da bu yöntemin izleneceği Yönetim Bilimi kitabımızın sadece öğrencilerimize değil, yönetim bilimi alanında yer alan herkese faydalı olmasını dileriz. Kitabın hazırlanması sırasında emeği geçen meslektaşlarımıza ve titiz bir çalışma ile kitabın basımı sağlayan Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına teşekkürlerimizi sunarız.

Beşevler, Şubat 2016

Nuri Tortop
(Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi)

Eyüp G. İsbir
(Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi)

Burhan Aykaç
(Prof. Dr., Gelişim Üni., İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fak.)

Hüseyin Yayman
(Doç. Dr., Akademisyen-Siyasetçi-Yazar)

M. Akif Özer
(Prof. Dr., Gazi Üni. İktisadi ve İdari Bilimler Fak.)

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm
YÖNETİM BİLİMİ

I. GİRİŞ 1
II. YÖNETİM BİLİMİNİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ 1
A. Yönetim Biliminin Konusu 3
B. Yönetsel Olay 3
C. Yönetim Biliminin İnsancıl Niteliği 4
D. Sosyolojik Eğilimler 5
E. Yönetimin Amacı 5
F. Yönetimin Önemi 6
G. Yönetim Biliminin Diğer Özellikleri 6
III. YÖNETİM BİLİMİNİN YARARLANDIĞI YÖNTEMLER 9
A. Dokümanter Kaynaklar 9
B. Doğrudan Doğruya Gözlem 9
C. Gözlemlerin Saptanması 9
D. Karşılaşılan Güçlükler 10
E. Çözüm Önerileri 10
IV. YÖNETİM BİLİMİNİN GELİŞMESİ 11
A. Birleşik Amerika'da İlk Öncüler 11
B. Klasik Devir 11
C. Yönetim Biliminin Unsurları 13
D. Almanya ve Avusturya'da Yönetim Bilimi (Kameralistler) 13
E. Fransa'da Yönetim Bilimi 14
V. YÖNETİM ANLAYIŞINDA GELİŞMELER 15
A. Taylor (1856-1915) 15
B. Gilbreth (1868-1924) 16
C. Henri Fayol (1841–1925) 17
D. Marksist Doktrine Göre Yönetim Bilimi 17
E. Kapitalist Ülkelerde Yönetim Bilimi 18
F. Sosyalist Ülkelerde Yönetim Bilimi 18
VI. YÖNETİM BİLİMİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ 19
A. İdare Hukuku ve Yönetim Bilimi 19
B. Yönetim Tarihi ve Yönetim Bilimi 21
C. Yönetim Ekonomisi (Araçların İncelenmesi) 21
D. Yönetim Felsefesi 21
E. Yönetimin Psikolojik ve Sosyolojik Açıdan İncelenmesi 21
F. Yönetim Bilimine Kurumsal-Ekonomik ve Örgütsel Yaklaşım 22
G. Yönetim Biliminin Siyaset ile İlişkisi 23
H. Yönetim-Siyaset İlişkisinde Yeni Arayışlar 26
İ. Yönetimin Sanat Yönü 32
J. Yönetim Biliminin İşletme Yönetimi ile İlişkisi 33
VII. YÖNETİM BİLİMİNİN AYRI DERS KONUSU OLMASI 34

2. Bölüm
PLANLAMA

I. GİRİŞ 37
II. PLANLAMANIN TANIMI, YARARLARI VE ÖZELLİKLERİ 37
A. Planlamanın Yararları 38
B. Planlamanın Özellikleri ve İlkeleri 38
III. PLANLAMANIN GELİŞMESİNİN NEDENLERİ 39
IV. PLANLAMA AŞAMALARI 41
V. PLAN TÜRLERİ 41
A. Sürelerine Göre Plan Türleri 42
B. Uygulama Biçimine Göre Plan Türleri 42
C. Biçim Yönünden Planlar 43
D. Kullanım Biçimine Göre Planlar 43
VI. TÜRKİYE'DE PLANLAMANIN GELİŞİMİ 44
A. Anayasal Hükümler 44
B. Devlet Planlama Teşkilatının (Kalkınma Bakanlığı) Görev ve Yetkileri 45
C. Uzun Süreli Planların Görüşülmesi 50
D. Program Yapılması ve Gerçekleştirilmesi 51

3. Bölüm
ÖRGÜTLENME

I. GİRİŞ 55
II. ÖRGÜTLENMENİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ 55
A. Örgütlenmenin Tanımı 55
B. Örgütlenmenin Yararları 56
C. Örgütlenmenin Statik ve Dinamik Yönleri 56
D. Örgütlenme İlkeleri 57
III. ÖRGÜT TÜRLERİ 58
A. Dikey Örgütlenme 58
B. Görevsel Örgütlenme 59
C. Dikey ve Kurmay Örgütlenme 59
D. Komite Tipi Örgütlenme 60
E. Örgüt Türlerin Yararları ve Sakıncalı Yönleri 60
F. Biçimsel ve Biçimsel Olmayan Örgütler 61
IV. UZMANLAŞMA VE BİRİM YÖNETİMİ 62
A. İş Bölümü 62
B. Kumanda Birliği İlkesi 63
C. Yönetsel Davranış ve Herbert Simon 64
D. Örgüte Uyma ve Örgüte Bağlılık 65
V. ÖRGÜT ŞEMALARI 66
A. Örgüt Şemalarının Yararları 66
B. Şemalarla İlgili İlkeler 66
C. Genel Olarak Şema Türleri 68
D. Örgüt Şemaları Türleri 68
E. Örgüt Şemalarının Çizilmesine Ait Kurallar 69
F. İş Gerekçeleri 69
VI. MERKEZDEN YÖNETİM VE YERİNDEN YÖNETİM 70
A. Merkezden Yönetim 70
B. Yerinden Yönetim 73
C. Yerel Yönetimlerin Varlık Nedenleri 77
VII. MERKEZDEN/YERİNDEN YÖNETİM ÖRGÜTLERİ 79

4. Bölüm
YÖNETME

I. GİRİŞ 85
II. YÖNETME VE UNSURLARI 85
III. YÖNETİCİ VE ÖRGÜT İÇİ İLİŞKİLER 87
A. Yöneticiler 87
B. Görevler ve Özellikleri 89
C. Emir Türleri ve Özellikleri 91
D. İyi Bir Memurun Nitelikleri 92
IV. YÖNETME UNSURLARI 93
A. Karar Verme 94
B. Haber Verme 96
C. Örgütlendirme 98
D. Harekete Geçirme 98
E. Yükseltme 99
V. YÖNETİCİNİN KORUMA VE CEZALANDIRMA GÖREVLERİ 99
A. Yöneticinin Koruma Görevi 100
B. Denetleme ve Cezalandırma Görevleri 100
VI. ÜST YÖNETİCİLİĞE AİT UYGULAMALAR 101

5. Bölüm
KOORDİNASYON

I. GİRİŞ 105
II. KOORDİNASYONUN ÖNEMİ VE TANIMI 105
III. KOORDİNASYON İLKELERİ VE FAALİYETLERİ 107
A. Koordinasyon İlkeleri 107
B. Koordinasyon Faaliyetinin Teşkilatlandırılması 109
IV. KOORDİNASYON ÇEŞİTLERİ 110
A. Hiyerarşiye Dayanan Koordinasyon 110
B. İnandırıcı Koordinasyon 110
C. Komiteler Yoluyla Koordinasyon 110
D. Yatay ve Dikey Koordinasyon 111
E. Yapı ve Görevle İlgili Koordinasyon 111
F. İç ve Dış Koordinasyon 111

6. Bölüm
DENETİM

I. GİRİŞ 113
II. DENETİMİN TANIMI VE KAPSAMI 113
III. DENETİMİN SEBEPLERİ 117
IV. DENETİMDE ZAMAN VE SÜREÇ 118
V. DENETİMİN AŞAMALARI 118
A. Planlama Aşaması 119
B. Çalışmanın, Gözetimi ve Rapor Edilmesi Aşaması 120
C. Karşılaştırma ve Düzeltme Aşaması 121
VI. DENETİM TEKNİKLERİ 122
A. Personelin Değerlendirilmesi 123
B. Personelin Sınıflandırılması ve İş Planlarının Hazırlanması 123

C. İdari El Kitapları ... 123
D. Ast - Üst Toplantıları ... 124
VII. YÖNETİM KURAMLARININ DENETİM SÜRECİNE BAKIŞ AÇILARI ... 125
VIII. DENETİM TÜRLERİ ... 126
A. Yönetim İçi Denetim Yolları (İdari Denetim) ... 127
B. YÖNETİM DIŞI DENETİM YOLLARI ... 130

7. Bölüm
ORGANİZASYON VE METOT

I. GİRİŞ ... 147
II. ÖRGÜT VE YÖNTEM SORUNLARI ... 147
A. Formlar ... 148
B. Evrak ve Dosya İşleri ... 149
C. Bilgisayar Hizmetleri ... 151
D. İş Akımı İncelemeleri ... 152
E. Büroların Yerleştirilmesi ... 153
III. BÜROKRASİ, TEKNOKRASİ, MERİTOKRASİ ... 154
A. Bürokrasi ve Örgütlerin Büyüme Nedenleri ... 154
B. Teknokrasi ... 157
C. Meritokrasi ... 159
IV. KIRTASİYECİLİK VE SAKINCALARI ... 159

8. Bölüm
SİSTEM YAKLAŞIMI

I. GİRİŞ ... 161
II. TANIM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE ... 162
III. SİSTEM ÇEŞİTLERİ ... 165
IV. AÇIK SİSTEMLE İLGİLİ KAVRAMLAR ... 166
A. Girdiler (Inputs) ... 166
B. Farklılaşma ... 166
C. Holizm ... 167
D. Çevre ... 167
E. Sistemin Sınırları ... 168
F. Dönüşüm Süreci ... 168
G. Geriye Besleme ve Kontrol ... 169
H. Çıktılar ... 169
İ. Entropi ... 169
V. AÇIK SİSTEMLERİN ÖZELLİKLERİ ... 170
VI. SİSTEM YAKLAŞIMININ YÖNETİMDEKİ ÖNEMİ ... 170
A. Sistem Yaklaşımının Yöneticiye Sağladığı Yararlar ... 171
B. Sistem Yaklaşımına Yöneltilen Eleştiriler ... 173
C. Sistem Yaklaşımım Sınırlayan Unsurlar ... 173

9. Bölüm
AMAÇLARA GÖRE YÖNETİM

I. GİRİŞ ... 175
II. AMAÇLARA GÖRE YÖNETİMİN TANIMI ... 176
III. AMAÇLARA GÖRE YÖNETİMİN AŞAMALARI ... 177

A. Amaçların Belirlenmesi ... 177
B. Faaliyetlerin Planlanması ... 178
C. Uygulama ve Kendi Kendisini Kontrol ... 179
D. Belirli Zaman Aralıklarıyla Yapılan Değerlendirmeler ... 179
IV. BİR PERSONEL DEĞERLENDİRME YÖNTEMİ OLARAK AMAÇLARA GÖRE YÖNETİM ... 180
A. Bir Personel Değerlendirme Yöntemi Olarak Amaçlara Göre Yönetimin Faydalı Yönleri ... 181
B. Bir Personel Değerlendirme Yöntemi Olarak Amaçlara Göre Yönetimin Sakıncalı Yönleri ... 183

10. Bölüm
YÖNEYLEM ARAŞTIRMASI

I. GİRİŞ ... 185
II. TANIMI VE ÖZELLİKLERİ ... 186
III. YÖNEYLEM ARAŞTIRMASININ AŞAMALARI ... 188
A. Sorunun Tanımlanması ... 188
B. Matematiksel Model Kurulması ... 189
C. Modelden Çözüm Elde Edilmesi ... 189
D. Model ve Çözümün Kanıtlanması ... 190
E. Çözümün Uygulanması ... 190
IV. SAĞLADIĞI YARARLAR ... 190
V. YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER ... 191
VI. UYGULANDIĞI ALANLAR ... 192
VII. YÖNEYLEM ARAŞTIRMASINDA KULLANILAN YÖNTEMLER ... 193

11. Bölüm
SİBERNETİK

I. GİRİŞ ... 195
II. TANIMI ... 195
III. SİBERNETİĞİN GELİŞİMİ ... 198
IV. SİBERNETİĞİN AMACI ... 201
V. SAĞLADIĞI YARARLAR ... 202
VI. SİBERNETİĞE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER ... 203

12. Bölüm
DURUMSALLIK YAKLAŞIMI

I. GİRİŞ ... 205
II. ÖRGÜT VE ÇEVRE İLİŞKİSİ ... 207
A. Burns ve Stalker Araştırması ... 208
B. Emery ve Trist Araştırması ... 209
C. Lawrence ve Lorsch Araştırmaları ... 210
III. ÖRGÜT VE TEKNOLOJİ ... 210
A. Woodward Araştırması ... 211
B. Aston Grubu Araştırması ... 211
C. Perrow Araştırması ... 212
IV. ÖRGÜT VE STRATEJİ ... 213
V. Z TEORİSİ ... 217

13. Bölüm
STRATEJİK PLANLAMA VE YÖNETİM

I. GİRİŞ 223
II. STRATEJİK PLANLAMA 224
A. Stratejik Planlama Kavramı 224
B. Stratejik Planlama ve Stratejik Yönetim İlişkisi 226
C. Stratejik Yönetimin Özellikleri 228
D. Stratejik Planlamanın Aşamaları 229
E. Stratejik Planlamanın Önemi 231

14. Bölüm
KRİZ YÖNETİMİ

I. GİRİŞ 233
II. KRİZ, KRİZİN NİTELİKLERİ VE BOYUTLARI 235
III. KRİZ YÖNETİMİ VE KAMU YÖNETİMİ İÇİN ÖNEMİ 236
IV. KRİZ YÖNETİMİ UYGULAMASI 237
V. KRİZİN BELİRTİLERİ 238
VI. KRİZDEN DERS ALINMASI 239

15. Bölüm
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

I. GİRİŞ 241
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 243
A. Kalite ve Toplam Kalite Yönetimi 243
B. Toplam Kalite Yönetiminin Temel Unsurları ve İlkeleri 244
C. Toplam Kalite Yönetiminin Gelişimi 248
D. Toplam Kalite Yönetiminin Amacı, Özellikleri ve Yararları 249
III. KAMU KURULUŞLARINDA TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ 251
A. Kamu Hizmetlerinde Kalite 252
B. Kamu Kuruluşlarında TKY'yi Gerektiren Nedenler 253
C. TKY'nin Kamu Sektöründe Uygulanmasının Şartları 254
D. Kamu Kuruluşlarında TKY'ye Geçişte Sorunlar 255
IV. TOPLAM KALİTE YÖNETİMİNİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ 258
A. TKY'nin Türk Kamu Sektöründe Uygulanabilirliği 259
B. TKY'ye Geçiş Sürecinde Yaşanan Sorunlar 261
C. TKY'nin Türk Kamu Sektöründeki Geleceği 262

16. Bölüm
KAMU YÖNETİMİ

I. GİRİŞ 267
II. KAMU YÖNETİMİNİN UNSURLARI 269
III. KAMU YÖNETİMİNİN FONKSİYONLARI 270
IV. ÖZEL YÖNETİM - KAMU YÖNETİMİ FARKLILIĞI 273
V. KAMU YÖNETİMİ - SİYASET AYRIMI 277

17. Bölüm
ETKİNLİK VE KAMU YÖNETİMİ

I. GİRİŞ 283
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 283
A. Etkinlik 284
B. Verimlilik 285
C. Diğer Kavramlar 287
III. MODERN DEVLET VE YÖNETİMDE ETKİNLİK 288
A. Devletin Varoluş Nedeni ve Meşruluğu 290
B. Devletin Büyümesi ve Faaliyetlerinin Sınırlandırılması 291
C. Refah Devleti - Sosyal Devlet ve Maliyeti 293

18. Bölüm
KAMU YÖNETİMİNDE DEĞİŞİM

I. GİRİŞ 299
II. PARADİGMA VE DEĞİŞİM 299
III. KLASİK KAMU YÖNETİMİ YAKLAŞIMINDA KİMLİK BUNALIMI 302
IV. KAMU SEKTÖRÜNDE YAŞANAN DEĞİŞİMİN DİNAMİKLERİ 305
A. Kamu Sektörü Üzerinde Yoğunlaşma 306
B. Ekonomik Teori ve Kamu Sektörü 308
C. Özel Sektörde ve Teknolojide Değişim 310

19. BÖLÜM
YENİ KAMU YÖNETİMİ DÜŞÜNCESİ

I. GİRİŞ 313
II. YKY DÜŞÜNCESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI 314
III. YKY DÜŞÜNCESİNİN TEORİK ARKA PLANI 321
IV. YKY DÜŞÜNCESİNİN İLKELERİ VE ÖNGÖRDÜĞÜ STRATEJİLERİ 326
V. YKY DÜŞÜNCESİNE ELEŞTİRİLER 333

20. Bölüm
YÖNETİŞİM

I. GİRİŞ 339
II. TANIM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE 340
III. YÖNETİŞİMİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 344
IV. YÖNETİŞİMİN KAPSAMI VE SINIRLARI 347
V. YÖNETİŞİMİN STRATEJİLERİ 349
VI. YÖNETİŞİM TÜRLERİ 351
VII. YÖNETİŞİM / YENİ KAMU YÖNETİMİ KARŞILAŞTIRMASI 357

21. Bölüm
YENİ SAĞ VE KAMU SEKTÖRÜ REFORMLARI

I. GİRİŞ 363
II. YENİ SAĞIN KAMU YÖNETİMİNE YANSIMASI 365
III. THATCHERİZM – REAGANİZM 367

IV. YENİ SAĞ VE KAMU SEKTÖRÜ REFORMLARI 368
A. Serbestleştirme (Deregülasyon) 371
B. Özelleştirme 373
C. Yeni Kamu Hizmeti Anlayışı 378

22. Bölüm
KÜRESELLEŞME, YERELLEŞME VE KAMU YÖNETİMİ

I. GİRİŞ 383
II. KÜRESELLEŞME 383
A. Küreselleşmenin Özellikleri 385
B. Küreselleşmenin Kapsamı ve Aşamaları 386
C. Küreselleşmeye Eleştiriler 388
D. Küreselleşmenin Yönetim Üzerindeki Etkileri 390
III. YERELLEŞME VE YÖNETİM 392
A. İlkenin Tanımı, Kapsamı ve Fonksiyonları 393
B. Yerelde Yönetişim 397
C. Yerelleşmeye Üçüncü Sektörün Katkısı 399

23. Bölüm
BÜROKRASİ

I. GİRİŞ 403
II. BÜROKRASİ, KAMU YÖNETİMİ VE KAMU GÖREVLİLERİ 404
III. BÜROKRASİ VE KIRTASİYECİLİK 405
A. Yapısal İşlevsizlik 406
B. Kişiyle İlgili İşlevsizlik 407
C. Aşırı Denetimle İlgili İşlevsizlik 408
D. Toplumsal İhtiyaçlarla İlgili İşlevsizlik 409
E. Diğer İşlevsizlik Biçimleri 411
VI. BÜROKRASİ VE BÜROKRATİK YÖNETİM BİÇİMİ 413
A. Tanımı 414
B. Tarihî Gelişimi 415
V. BÜROKRASİYE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR 425
A. WEBER'İN BÜROKRASİ KURAMI 426

24. Bölüm
TÜRKİYE'DE BÜROKRASİNİN GELİŞİMİ

I. GİRİŞ 437
II. CUMHURİYET DÖNEMİNDEN ÖNCE BÜROKRASİNİN GELİŞİMİ 437
A. Karahanlılar Dönemi 437
B. Selçuklular Dönemi 438
C. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 440
III. CUMHURİYET DÖNEMİNDE BÜROKRASİ 452
A. Tek Parti Donemi 452
B. Çok Partili Dönem 455

25. Bölüm
TÜRKİYE'DE BÜROKRASİ VE YOZLAŞMA

I. GİRİŞ 459
II. KAMU BÜROKRASİSİ KAVRAMI 460
A. Türkiye'de Kamu Bürokrasisinin Gelişimi 460
III. YOZLAŞMA OLGUSU VE BÜROKRASİ 465
A. Yozlaşma - Bürokrasi İlişkisi 465
B. Yozlaşmanın Tanımı ve Türleri 468
C. Yozlaşmanın Nedenleri ve Ortaya Çıkışı 474
IV. TÜRK KAMU BÜROKRASİSİ VE YOZLAŞMA 475
A. Türk Kamu Bürokrasisinin Yozlaşmaya Neden Olan Sorunları 476
B. Türk Kamu Bürokrasisinde Yozlaşma Eğiliminin Önlenmesi 479

26. Bölüm
İDARİ REFORM

I. GİRİŞ 483
II. İDARİ REFORM TÜRLERİ 484
A. Kurumsal Reform Yöntemi 485
B. Zorlayıcı Reform Yöntemi 485
C. Deneysel Reform Yöntemi 485
III. YÖNETİMDE REFORMUN NEDENLERİ 487
IV. TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE İDARİ REFORM 489
V. İDARİ REFORMU GEREKLİ KILAN NEDENLER 493
VI. TÜRKİYE'DE İDARİ REFORM HAREKETLERİNİN GELİŞİMİ 495
A. Yabancı Uzman Raporları 495
B. 1960'tan Sonra Yapılan İdari Reform Çalışmaları 499
VII. İDARİ REFORM ÇALIŞMALARINDA ULAŞILAN SONUÇLAR 503
VIII. KAMU YÖNETİMİNDE YENİ ARAYIŞLAR VE TÜRK KAMU YÖNETİMİNE YANSIMALARI 504

KAYNAKÇA 511

KAYNAKÇA

ABADAN, Nermin; Bürokrasi, Ankara, 1959.

ACKERMAN, Susan Rose; Corruption, Academic Press, USA, 1978.

ACKOFF, Russel L.; "Systems, Organizations and Interdisciplinary Research", in EMERY, F.E.; (Ed.) Systems Thinking, Penguin Books, Middlesex, 1970.

AĞBAL, Naci; "Public Administration Theory and International Trends", Türk İdare Dergisi, Y. 72, S. 428, 2000.

AKALIN, Sedat; Sibernetik, İzmir, 1971.

AKAT, İlker, G.BUDAK ve Gülay BUDAK; İşletme Yönetimi, İstanbul: Beta Yay., 1994.

AKIN, Özcan; TKY ve İnsan, Ezgi Yayınları, Bursa, 2001.

AKMAN, Toygar; "Eb-ül Iz'in Anıtının Yapımı Ne Oldu?", Bilim Dergisi, Temmuz 1982.

AKMAN, Toygar; "Sibernetik Çağ", Bilim Dergisi, Temmuz 1992.

AKSOY, Şinasi; "Yeni Sağ ve Kamu Yönetimi", Kamu Yönetimi Sempozyum Bildirileri, 2. Cilt, Ankara: TODAİE, 159-173, 1995.

AKSOY, Şinasi; "Yeni Sağ, Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetim; Eleştirel Bir Yaklaşım", Çağdaş Yerel Yönetimler, 7, 1;3-13, 1998.

AKSOY, Şinasi. "Kamu Yönetimi Nereye Gidiyor? Bir Durum Saptaması", II. Kamu Yönetimi Forumu, Bildiriler, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2004. AKTAN, C. Can; "Politikada Rant Kollama", AİD, C. 26, S. 4, Aralık 1993.

AKTAN, C. Can; 21. Yüzyıl İçin Yeni Toplumsal Sözleşme, İzmir; T Yay., 1994.

AKTAN, C. Can; Optimal Devlet, İstanbul; TÜSİAD Yay., 1995.

AKTAN, C. Can; Değişim ve Yeni Global Yönetim, İstanbul: MESS Yay., 1997/a. AKTAN, C. Can; "Sivil Toplum, Demokrasi ve Liberalizm Açısından Devlet", Yeni Türkiye, 18; 59-65, 1997/b.

AKTAN, C. Can; "Türkiye'de Toplam Kalite Yönetiminin Kamu Sektöründe Uygulanmasına Yönelik Öneriler", TİD, Y. 71, S. 422, 1999/a.

AKTAN, C. Can; "Globalleşme, Bölgeselleşme ve Yerelleşme", Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete, Ankara: Yeni Türkiye Yay. 119-122, 1999/b.

AKTAN, C. Can; "Yeni Yönetim Tekniklerinin Kamu Sektöründe Uygulanması", TİD, Y.71, S.425, 1999c.

AL, Hamza; Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi, Doktora Tezi, Sakarya; Sakarya Üniversitesi, 2002.

ALATON, İshak; "Bireyi Devlete Karşı Koruyan Ombudsman Kurumu", RADİKAL, 18 Mart 1997.

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz; "Hukuk-Hukukun Üstünlüğü-Hukuk Devleti", Ankara Barosu Dergisi, II; 25-33, 2001.

ANDERSON, Kerstin Sahlin; "National International and Transnational Constructions of New Public Management", Tom Christensen and Per Legreid (Ed.), New Public Management, The Transformation of Ideas and Practice, England: Ashgate, 43-72, 2002.

AR, Fikret; "Bürokratik İşlemlerin Basitleştirilmesi", Kamu Yönetiminde Yeniden Düzenleme, Ankara; KYUD Yay. 51-67, 1993.

ARSLAN, Süleyman; "İngiltere'de Ombudsman Müessesesi", Amme İdaresi Dergisi, C. 19, Sayı. 1, Mart 1986.

AVŞAR, Zakir; Ombudsman (Kamu Hakemi), Türkiye İçin Bir Model Önerisi, Ankara, 1998.

AYALA, Ayşe-Bülent ARICI; "Bir Olgu Olarak Siyasette Kollamacılık", Yeni Türkiye Dergisi, S. 9, 1996.

AYKAÇ, Burhan; "Yönetimin İyileştirilmesi ve Örgütsel Değişim", Amme İdaresi Dergisi, 24, 2, 1991.

AYKAÇ, Burhan; "Türkiye'de Kamu Yönetimi Öğretiminin Gelişimi", Kamu Yönetimi Disiplin Sempozyumu Bildirileri, 2. Cilt, TODAİE, 1995.

AYKAÇ, Burhan; "Vancouver'den İstanbul'a: HABİTAT 2", Karınca, 62, 714, 1996.

AYKAÇ, Burhan; Kamu Bürokrasisi ve Türk Kamu Personel Yönetiminde Bürokratik Eğilimler, Ankara, 1997.

AYKAÇ, Burhan, İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynaklarının Stratejik Plânlaması, Nobel Yay., Ankara, 1999/a.

AYKAÇ, Burhan; "Türkiye'de Kamu Yönetiminin Küçültülmesi, Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasinin Amaçları", G.Ü. İİBF Der., 1,1:1-12, 1999/b.

AYKAÇ, Burhan; "The New Role of State Towards the XXI.st Century", Cooperation in Türkiye, 13: 9-12, 1999/c.

AYKAÇ, Burhan; "Kamu Yönetiminde Kriz Ve Kriz Yönetimi", G.Ü. İİBF Der., 3, 3, 2001.

AYKAÇ, Burhan; "Yönetimin İyileştirilmesi ve Örgütsel Değişim", Türkiye'de Kamu Yönetimi, (Ed. B. Aykaç-Ş. Durgun-H. Yayman), Yargı yayınları, 2003.

BABÜROĞLU, Oğuz; Ombudsman (Kamu Hakemi) Kurumu İncelemesi, TÜSİAD Yay. İstanbul, 1997.

BALCI, Asım; "TKY ve Kamu Yönetimi", Çağdaş Kamu Yönetimi I, Ed. M. Acar-H. Özgür, Nobel Yay., Ankara, 2003.

BARBATO, Robert; "Verimlilik; Başarılı Davranışsal Yaklaşımlar" Amme İdaresi Dergisi, 15, 4;3-19, 1998.

BARDOVILLE, C. Nand; "The Transformation of Governance Paradigms and Modalities", Round Table, 353: 81-107, 2000.

BARON, Robert; "Organizational Conflict", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.

BAŞBAKANLIK, 21. Yüzyıla Girerken Kamu Yönetiminin Geliştirilmesi ve Bazı Ülkelerde Uygulamalar, Ankara, 1994.

BATTLE, Byron F. and NAYAK, Ranganath.; "Going public; Applying Total Quality Management in the Public Sector", The Journal of State Government, V. 67, N. 2, 1994.

Bayar, Yavuz; "Türk Kamu Yönetiminde Rüşvet", AİD, C. 12, S. 3, Eylül 1979.

BAYPINAR, Başar; "Fordizmin Yenilenen Post'u: Post-fordizm", İnsan ve İş, C. 15, S. 23, 2001.

BERKMAN, Ümit; Az Gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet, TODAİE, Ankara 1983.

BLANCHARD, Ken and WAGHORN, Terry; Geleceği Yönetmek, (Çev. Mehmet ÖZCAN), Yönetim Geliştirme Merkezi Yayınları, İstanbul, 1997.

BLANCHARD, Lloyd, Charles HINHANT, Wilson Wong; "Market Based Reform in Government", Administration&Society, 30, 5; 483-513, 1998.

BOGASON, P. ve T. A. J. TOONEN; "Introduction: Networks in Public Administration", Public Administration, 76:205-227, 1998.

BOUNDS, Greg; YORKS, Lyle; ADAMS, Mel; "Total Quality Management, Towards The Emerging Paradigm", McGraw Hill Series in Management, United States of America, 1994.

BOWERS, Dorothy; "Making Social Responsibility the Standard", Quality Progress, V. 39, No: 4, 2006.

BOZKURT Ömer, "Fransa'da Adem-i Merkezileşmenin Beklenmeyen Sonucu; Feodalleşme", Amme İdaresi Dergisi, C. 24, S. 4, 1991.

BOZKURT, Ömer; "Maastricht Antlaşması ve Avrupa Bütünleşmesi", Amme İdaresi Dergisi, 26,1:7-26, 1993.

BOZKURT, Ömer, Turgay ERGUN ve Seriye SEZEN; Kamu Yönetimi Sözlüğü, Ankara; TODAİE Yay., 1998.

BUMİN, Birol; İşletme Organizasyonlarının Yönetimi, Ankara, 1989.

BUMİN, Birol; İşletmelerde Çatışmanın Yönetimi, Ankara, 1990.

BUNTZMAN, Gabriel; "Mediation and Arbitration", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.

BÜYÜKLÜ, Şinasi; "Kamu Yönetim Sistemimizde Çözülme Eğilimleri", AİD, C. 9, S. 3, Eylül 1976.

CAIDEN, Gerald E.; "Administrative Reform", Handbook of Comparative and Development Public Administration, Ali Farazmand (Ed.), Marcel Dekker Inc., USA 1991.

CAN, Halil; Organizasyon ve Yönetim, Adım Yay., Ankara, 1992.

CAN, Halil; Organizasyon ve Yönetim, 5. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999.

CARTER, Alan; A Radical Green Political Theory, Great Britain: Routledge, 1999.

Cem, Cemil; Türk Kamu Kesiminde Üst Düzey Yöneticileri, TODAİE, Ankara 1976.

CHAN, Hing Lin; "An Alternative to Privatization", International Journal of Public Sector Management, 9, 3: 40-50, 1996.

CHRISTENSEN, Tom And Per LEGREİD; "A Transformative Perspective on Administrative Reforms", Tom Christensen and Per Legreid (Ed.), New Public Management, England: Ashgate. 13-39, 2002/a.

CHRİSTENSEN, Tom and Per LEGREİD; "New Public Management-Undermining Political Control", Tom Christensen and Per Legreid (Ed.), New Public Management, England; Ashgate. 93-120, 2002/b.

CHRİSTENSEN, Tom and Per LEGREİD; "Transforming Governance in the New Millennium", Tom Christensen and Per Legreid (Ed.), New Public Management, England; Ashgate. 301-311, 2002/c.

COPE, Stephan-Frank LEISHMAN-Peter STORIE; "Globalization, New Public Management And The Enabling State", International Journal Of Public Sector Management, 10,6: 444-460, 1997.

COŞKUN, Bayram; "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma ve Kamu Hizmetlerinde Kalite; Etiksel Bir Bakış", TİD, Y. 72, S. 426, 2000.

COŞKUN, Selim; "TKY ve Yönetim Teorisi", AİD, C. 36, S. 4, 2003.

CROZIER, Michel; "Fransız Yönetiminde Bunalım ve Yenileşme", (Çev. Mesut Gülmez), Amme İdaresi Dergisi, 7, 4, 1974.

ÇİÇEK, Kemal; "Osmanlı Yönetiminde Yozlaşma ve Siyasetnameler", Türkiye'de Yönetim Geleneği, Ed. Davut Dursun-Hamza Al, İlke Yay., İstanbul, 1998.

ÇOBAN, Orhan; "Organize Olmayan Sosyo-ekonomik Sistemin Organize Bir Kurumu; Rüşvet", AİD, C. 32, S. 2, Haziran, 1999.

ÇUKURÇAYIR, M. Akif ve Sipahi, E.; "Yönetişim Yaklaşımı ve Yönetimde Kalite", Sayıştay Dergisi, S. 50-51, 2004.

ÇULPAN, Refik; "Çevresel Etkenler ve Örgütsel Değişim", Amme İdaresi Dergisi, 9, 4;113-126, 1976.

ÇULPAN, Refik; "Bürokratik Sistemin Yozlaşması" AİD, C. 13, S. 2, Haziran 1980.

DAVIS, K. Hurst; Kriz ve Yenilenme, Krizin Sunduğu Fırsatlar, (Çev. Ela Gürdemir), Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

DAVISON, Roderic H.; Osmanlı İmparatorluğunda Reform, C. I, (Çev. O. Akınhay), Papirüs Yayınları, 1997.

DAVİS, Keith; Human Behavior at Work, Mc. Graw Hill Books, United States, 1981.

DDK; Yolsuzluklarla Mücadeleye Yardımcı Olmak Maksadıyla Alınması Gereken Tedbirlere İlişkin İnceleme Raporu, DDK Yayını, Ankara, 1996.

DE BORAH, Auger; "Privatization, Contracting and the States", Public Productivity& Management Review, Vol. 6, Issue 1, 1999.

DELEON, Linda and R. B. DENHARDT; "The Political Theory Of Reinvention", Public Administration Review, 60, 2: 89-98, 2000.

DENHARDT, Robert B and Janet V. DENHARDT; "The New Public Service: Putting Democracy First", National Civil Review, 90, 4: 391-401, 2001.

DENKHAUS, Ira and Volker SCHNEİDER; "The Privatization of Infastructures in Germany", Jan-Erik LANE (Ed.), Public Sector Reform Rationale, Trends and Problems, Sage Publications, Great Britain, 1997.

DERELİ, Toker; Organizasyonlarda Davranış, İstanbul, 1985.

DIMOCK E. K.; Amme İdaresi, (Çev. N. Abadan), Ankara, 1954.

DİNÇER N.-ERGUN T.; Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi, Tavsiyelerinin Uygulanma Durumu Değerlendirme Araştırması, Ankara, TODAİE Yayını. 1974.

DİNÇER, Ömer-Y.FİDAN; İşletme Yönetimi, Beta, İstanbul, 1996.

DPT, Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması, Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2000.

DRUCKER, Peter; Yeni Gerçekler, (Çev. B. Karanakçı), Ankara: İş Bankası Yay., 1991.

DRUCKER, Peter; Değişim Çağının Yönetimi, (Çev. Z. Dicleli), Henkel, İstanbul, 1995.

DUNSIRE, Andrew; "Administrative Theory in the 1980's;A Viewpoint", Public Administration, 73;25-35, 1995.

DUNSİRE, Andrew; "Then And Now Public Administration, 1953-1999", Political Studies, 47, 2;360-379, 1999.

DURAN, Lütfi; Türkiye Yönetiminde Karmaşa, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1988.

DURSUN, Hasan; "Kamuda TKY Uygulamasından Elde Edilen Faydalar", TİD, Y. 76, S. 442, 2004.

DÜREN, Zeynep; 2000'li Yıllarda Yönetim, Alfa Yönetim Dizisi, İstanbul, 2000.

EKEN, Musa; "Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği", AİD., C. 27, S. 2, Haziran 1994.

EMRE, Cahit; "Yönetim Bilimi", Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Bilim, Sosyal Bilimler II, Ankara: TÜBA, 35-55, 1998.

Emre, Cahit; "Değişen Kamu Yönetimi Anlayışı ve Mülki İdare Amirliğinin Geleceği", İyi Yönetim Arayışında Türkiye'de Mülki İdarenin Geleceği, Cahit Emre (Ed.), Ankara; TİAV, 301-308, 2002.

ERDOĞAN, İlhan; İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış, İşl. Fak. Yay., İstanbul, 1999.

EREN, Erol; Yönetim ve Organizasyon, Beta Yay., İstanbul, 1993.

EREN, Erol; Yönetim ve Organizasyon, İstanbul; Beta Yay, 2002.

EREN, Veysel; YKY Anlayışı (Büyükşehir ve İl Belediyeleri Üzerinde Bir Araştırma), Sakarya; Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2001.

ERGUN, Turgay; "Post-Modernizm ve Kamu Yönetimi", Amme İdaresi Dergisi, C. 30, S. 4, 1997.

ERGUN, Turgay; "Yönetimde Yozlaşma Olgusu Üzerine", AİD, C. 11, S. 1, Mart 1978.

ERGUN, Turgay; "Yönetimin Yeniden Düzenlenmesi Gereksinmesi ve KAYA Projesi", Amme İdaresi Dergisi, C. 24, S. 4, 1991.

ERGUN, Turgay- A. POLATOĞLU; Kamu Yönetimine Giriş, TODAİE, Ankara, 1992.

ERSÖZ, H. Yunus; "Yerel Yönetimlerde Fonksiyonel Değişim", Sayıştay Dergisi, 38:128-166, 2000.

ERTEKİN, Yücel; "Örgütsel Çatışma", (Ed. T. Ergun), Yönetim Psikolojisi. II, TODAİE, Ankara, 1982.

ERTEKİN, Yücel; Örgüt İklimi, TODAİE, Ankara 1978.

ERTEKİN, Yücel; Stres ve Yönetim, TODAİE, Ankara, 1993.

ERTÜRK, Mumin; İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, İstanbul, 1995.

ERYILMAZ, Bilal; "Kamu Bürokrasisinin Denetlenmesinde Yeni Gelişmeler", AİD, C. 26, S. 4, Aralık 1993.

ERYILMAZ, Bilal; "Kamu Bürokrasisinin Denetlenmesinde Yeni Gelişmeler", Türk İdare Dergisi, Y. 66, Sayı. 402, Mart 1994.

ERYILMAZ, Bilal; Kamu Yönetimi, Akademi Yay., İzmir, 1995.

ERYILMAZ, Bilal; Kamu Yönetimi, İstanbul, 2000.

ERYILMAZ, Bilal; "Kamu Yönetiminde Değişim", II. Kamu Yönetimi Forumu, Bildiriler, Hacettepe Ün. Yayını, Ankara, 2004.

ESMAN, Milton J.; "The State, Government Bureaucracies and Their Alternatives", Ali Farazmand (Ed.), Handbook of Comparative and Development Public Administration, USA, 1991.

FARAZMAND, Ali; "Proper Crisis Management Vital to Today's World", PA Times, Vol. 20, Issue 1, Jan 1997.

FARAZMAND, Ali; "Küreselleşme ve Kamu Yönetimi", (Çev. S. Kaygalak) Mülkiye, 25, 229:245-278, 2000.

FARMER, David John; The Language of Public Administration, Bureaucracy-Modernity and Postmodernity, Alabama Un. Press, USA, 1995.

FAULKS, Keith, Political Sociology, USA; New York Un. Press, 1999.

FLYNN, Norman; "The Future Of Public Sector Management; Are There Some Lessons from Europe", International Journal Of Public Sector Management, 8, 4;59-67, 1995.

FRANCO, Paul; "Hegel and Liberalism", Review of Politics, 59, 4;831-862, 1997.

FREDERİCKSON, H. George; New Public Administration, USA; Alabama Un. Press USA, 1977.

FREDERİCKSON, H. George; "Toward a New Public Administration", Robert B. Denhardt (Ed.), Public Administration in Action Readings-Profiles-Cases, USA; Brooks Pub. 368-381, 1992.

FREDERİCKSON, H. George; "Comparing the Reinventing Government Movement With The NPM", Public Administration Review, 56, 3, 1996.

FREDERICKSON, H. George; The Spirit of Public Administration, USA; Jossey-Boss, 1999.

FREDERİCKSON, H. George-Kevin B. SMİTHL; The Public Administration Theory Primer, USA; Westview, 2003.

GALNOOR, Itzhak-David H. ROSENBLOOM-Allan YARONİ; "Creating NPM Reforms; Lessons from Israel", Administration & Society, 30, 4;393-419, 1988.

GOLEMBIEWSKİ R.B. "The Future of Public Administration; End of a Short Stay in the Sun? Or a New Day A-Dawning?", Public Administration, V. 56, No. 2, s. 139-149, 1996.

GOURNAY, Bernard; Yönetim Bilimine Giriş, (Çev. İhsan Kuntbay) TODAİE, Ankara 1971.

GÖZLÜ, Sıtkı; "Kamu Hizmeti Veren Kuruluşlarda TKY", Kamu Yönetimi Disiplin Sempozyumu Bildirileri, C. II, TODAİE Yay., Ankara, 1995.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref; Anayasa Hukuku, S Yay., Ankara,1991.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref; Yönetim Hukuku, Turhan Yay., Ankara, 1992.

GRAY A-JENKINS B.; "From Public Administration To Public Management; Reassesing a Revolution;", Public Administration, Vol. 73, s. 75-99, 1995.

GREEN, Richard T. And Lawrence HUBBELL; "On Governance and Reinventing Government", Refounding Democratic Public Administration, Modern Paradoxes, Post Modern Challenges, G. Wamsley (Ed.), USA; Sage. 38-67, 1996.

GULİCK, Luther; "Notes On The Theory Of Organization", SHAFRITZ, Jay M. (Ed.) Classics of Public Administration, USA; Wadsworth. 80-89, 1991.

GÜLER, Birgül Ayman; "Nesnesini Arayan Disiplin; Kamu Yönetimi", Amme İdaresi Dergisi, C. 27, S. 4, s. 3-19, 1994.

GÜLER, B. Ayman; Yeni Sağ ve Devletin Değişimi, TODAİE, Ankara, 1996.

GÜLER, B. Ayman; "Devletin Yeniden Yapılandırılması" Yerel Gündem, II, 9;4-12, 2000.

GÜNDÜZ, Nihat; "İdari Reform ve Sayıştay", Cumhuriyetin 50. Yılında Sayıştay, Sayıştay Yay., Ankara, 1973.

HABİTAT II.; İSTANBUL +5 Ülke Raporu, Yönetişim Alt Bölümü, İstanbul, 2000.

HALLIGAN, John; "New Public Sector Models", J.E. LANE (Ed.), Public Sector Reform Rationale, Trends-Problems, Sage Pub., England, 1997.

HALLIGAN, John; "Reform in the Era of Public Sector Transformation", Tom Christensen (Ed.), New Public Management, England. 73-89, 2002.

HANSEN, H. Gammeltoft; "Ombudsman Kavramı", (Çev. Turgay Ergun), AİD, C. 29, S. 3, Eylül 1996.

HANSEN, H. S.; Ombudsman Kavramı, (Çev. Turgay Ergun) Amme İdaresi Dergisi, C. 29, Sayı. 3, Eylül 1996.

HAQUE, M. Shamsul; The Diminishing Publicness of Public Service Under the Current Mode of Governance", Public Administration Review, 61,1:65-83, 2001.

HART, Paul and ROSENTHAL, Uriel; "Crisis Decision Making", Administration and Society, Vol. 25, Issue 1, May 1993.

HARVARD BUSINESS REVİEW; Değişim, (Çev. Meral Tüzel), İstanbul: MESS Yay., 1999.

HEEKS, Richard; "Reinventing Government in the Imformation Age", Richard Heeks Ed.), Reinventing Government in the Imformation Age, England:Routledge, 2001.

HEPER, Metin - Ümit BERKMAN; Development Admininistration in Turkey, Conceptual Theory and Methodology, Boğaziçi University Publications, No;164, İstanbul, 1980.

HEPER, Metin; "Osmanlı-Türk Devletinde Bürokrasinin Siyasal Rolü", AİD, C. 6, S. 2, Haziran 1973/a.

HEPER, Metin; Modernleşme ve Bürokrasi, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara, 1973/b.

HEPER, Metin; "Türkiye'de Siyasal Ahlâkın Tarihsel Boyutları", Cumhuriyet Gazetesi, 30 Mart 1993, s. 2.

HEPER, Metin; "Atatürk ve Devlet Bürokrasisi", Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi, Ed. Jacop M. Landau, (Çev. Meral Alakuş), Sarmal Yay., İstanbul, 1999.

HERRING, Pendleton H.; "Public Administration And The Public Interest", SHAFRITZ, Jay M. (Ed.) Classics of Public Administration, USA, 75-79, 1991.

HESSE, Joachim Jens; "Rebuilding the State: Public Sector Reform in Central/Eastern Europe", Public Sector Reform Rationale, Trends and Problems, Jan-Erik Lane (Ed.), Sage, England, 1997.

HİMES, Joseph S.; Conflict and Conflict Management, The University of Georgia Press, Athens, 1980.

HOOD, Christopher; "A Public Management For All Seasons?", Public Administration Review, 69;3-19, 1991.

HOVARTH, Bela; Anadolu 1913, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1997.

HUGHES, Owen; Public Management&Administration, USA: ST. Martin's Press., 1998.

IMLER, Ken; "Core Roles in a Strategic Quality System", Quality Progress, V. 39, No:6, 2006.

IVES, Denis; "Next Steps in Public Management", Australian Journal of Public Administration, 53, 3;335-341, 1994.

İNAN, Atila; "Etkenlik Denetiminin Sayıştay'da Gerçekleştirilebilme Koşulları", Amme İdaresi Dergisi, C. 17, Sayı. 4, Aralık 1984.

İNAN, Atila; "Sayıştay ile İç Denetim Kuruluşları Arasındaki İlişkilerin Geliştirilmesi", Amme İdaresi Dergisi, C. 15, Sayı. 1, Mart 1982.

İNAN, Atila; "Yolsuzluklarla Mücadelede TBMM Adına Denetim Yapan Kurumların Güç Birliği", Mali Hukuk, S. 48, Kasım-Aralık 1993.

İSBİR, Eyüp; Türkiye'de Devlet Memurlarının Denetimi, AİTİA Yay., Ankara, 1977.

JENSSEN, Synnave; "Transforming Politics;Towards New or lessen Roles for Democratic Institutions", Tom Christensen and Per Legreid (Ed. New Public Management, England; Ashgate. 289-300, 2000.

JONES, Tricia; "Communication Conflict", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.

KABOOLİAN, Linda; "The New Public Management; Challenging the Boundaries Of The Management-Administration Debate", Public Administration Review, 58,3;189-194, 1988.

KALAYCIOĞLU, Ersin; "Türk Bürokrasisinde Süreklilik ve Değişim; Kemalist Dönem ve Sonrası" Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi, Ed. Jacop M. Landau, (Çev. Meral Alakuş), Sarmal Yay., İstanbul, 1999.

KALAYCIOĞLU, Ersin; "Türkiye'de Siyasal Demokrasi", Yeni Türkiye Dergisi, S. 9, 1996.

KAMENSKY, John; "The Role of the Reinventing Government Movement in the Federal Management Reform", Public Administration Review, 56, 3:247-255, 1996.

KARACABEY, Abdi; "TKY Anlayışları", Karınca, Y. 69, S. 811, 2004.

KARAER, Tacettin; "Kamu Yönetiminin Yeniden Düzenlenme Girişimleri ve Sonuçları Üzerine Bir Deneme", Amme İdaresi Dergisi, C. 20, S. 2, Haziran 1987/a.

KARAER, Tacettin; "Türkiye'de Merkezi Yönetimi Geliştirme Birimi Kurulmasına İlişkin Düşünce ve Girişimlerin Evrimi", Amme İdaresi Dergisi, C. 20, S. 1, Mart 1987/b.

KARAMAN, Zerrin Toprak; "Habitat II ve Yerel Gündem 21 Sorumluluğu", Türk İdare Dergisi, 70, 421, 1998.

KARAMAN, Zerrin Toprak; "Yönetim Stratejilerindeki Gelişmeler", Türk İdare Der., 72, 426. 5-42, 2000.

KARATEPE, Şükrü; İdare Hukuku, İzmir, 1993.

KAZANCI, Metin; Halkla İlişkiler Açısından Yönetim ve Yönetilenler, A.Ü. SBF Yay., Ankara, 1978.

KEARNEY, Richard C-Barry M. FELDMAN- Carmine SCAVO; "Reinventing Government: City Manager Attitudes And Actions", Public Administration Review, 60, 6: 535-549, 2000.

KEFECİOĞLU, Tamer; "Örgütlerde Çatışma ve Yönetimi", Mercek, MESS Yay., Nisan 1999.

KETTL, F. Donald; "Public Administration at the millennium: The State of the Field", Journal of Public Administration Research & Theory,10,1;7-35, 2000/a.

KETTL, F. Donald; "The Transformation of Governance: Globalization, Devolution And The Role Of Government", Public Administration Review, 60, 6:488-498, 2000/b.

KEYMAN, Fuat; Türkiye ve Radikal Demokrasi, Alfa Yay., İstanbul, 2000.

KILIÇBAY, M. Ali; "Yozlaşmanın Ekonomik Politiği", Türkiye Günlüğü, S. 42, Eylül-Ekim, 1996.

KİCKERT, Walter J. M.; "Public Governance in the Netherlands: An Alternative to Anglo-American Managerialism", Public Administration, Vol. 75, 1997/a.

KICKERT, Walter J. M.; "Anglo-Saxon Public Management and European Governance;The Case of Dutch Administrative Reforms", Jan-Erik LANE (Ed.), Public Sector Reform Rationale, Trends and Problems, England; Sage Publications. 168-187, 1997/b.

KİRLİN, John J.; "Big Questions For A Significant Public Administration", Public Administration Review, 61, 2;140-144, 2001.

KOÇEL, Tamer; İşletme Yöneticiliği, Beta, İstanbul, 1993.

KOÇER, Melih; İşletme Yönetimi ve Organizasyon Fonksiyonu, Ankara, 1970.

KOZLU, Cem; Kurumsal Kültür, Bilkom Yay., İstanbul, 1986.

KÖKSAL, Servet; Sayıştay'ın Görev Alanı, Ankara, 1973.

KÖKSAL, Servet; TBMM Adına Denetim ve Denetimin Teftiş Hizmetiyle İlişkileri, TODAİE, Ankara 1971.

KUBALI, Derya; "Performans Denetimi", Amme İdaresi Dergisi, 32, 1;31-63, 1999.

LANE, Jan-Erik; "Public Sector Reform: Only Deregulation, Privatization and Marketization", Public Sector Reform Rationale, Trends and Problems, Ed. Jan-Erik LANE, Sage Publications, Great Britain, s. 1-16, 1997/a.

LANE, Jan-Erik; "Public Sector Reform in the Nordic Countries", Public Sector Reform Rationale, Trends and Problems, Ed. Jan-Erik LANE, Sage Publications, Great Britain, p. 188-208, 1997/b.

LANE, Jan-Erik; New Public Management, Routledge, London, England, 2000.

LEORNED, E. - A. SPROAT; Örgüt Kuramı ve Politikası, (Çev. Gencay Şaylan) TODAİE, Ankara 1972.

LEWIS, Bernard; Modern Türkiye'nin Doğuşu, (Çev. M. Kıratlı), TTK Yayını, Ankara, 1991.

LİKERT, Rensis-D. G. BOWERS; "Conflict Strategies Related to Organizational Theories and Management Systems", Attitudes, Conflict and Social Change, Ed. Bert T. King, Elliot Mcginnes, Academic Press, Newyork, USA, 1972.

LUTON, Larry; “That Old Time Religion; Efficiency Benchmarking And Productivity”, Public Administration Review, 61,1;116-123, 2001.

MADSEN, Ole Norgaard; “Public Enterprise and Total Quality Management”, Total Quality Management, V. 6, Issue 2, 1995.

MAHÇUPYAN, Etyen; Osmanlıdan Postmodernizme, Patika Yayınları, İstanbul, 1996.

MALİYE BAKANLIĞI; İyi Yönetişimin Temel Unsurları, Ankara. 2003.

MAOR, Moshe; “The Paradox of Managerialism”, Public Administration Review, Vol. 59, Issue 1, 1999.

MARCH, James-H. SİMON; Örgütler (Çev. Ö. Bozkurt- Oğuz Onaran), TODAİE, Ankara, 1975.

MARTIN, Denis Saint; “The New Managerialism and the Policy Influence of Consultants in Government; Governance”, An International Journal of Policy And Administration, 2, 3;315-335, 1988.

MASCHERANHAS R. C., “Building on Enterprise Culture in the Public Sector; Reform of the Public Sector in Australia, Britain and New Zealand”, Public Administration Review, V. 53, N. 4, 1993.

MAYER, Richard J.; Conflict Management, Battelle Press, USA, 1989.

MEHTAP; Merkezi Hükümet Teşkilatı Projesi, Ankara, 1966.

MERİH, Kutlu; “Bir Paradigma olarak TKY”, http;//www.eylem.com /tqm/html, (01-10-2004).

MESCON, Michael-M. ALBERT-F. KHEDOURİ; Management, New York, United States, 1988.

MIHÇIOĞLU Cemal, İdari Reform-Belçika Tecrübesi ve Türkiye İçin Alınacak Dersler, Ankara, SBF Yayanları No; 158-140, 1963.

MIHÇIOĞLU, Cemal; Yönetimin Sorunları, AÜ SBF Yayınları, Ankara, 1987.

MIHÇIOĞLU, Cemal; Yönetim Bilimine Giriş, Tıpkı Basım, AÜSBF Yay., Ankara, 1990.

MIHÇIOĞLU, Cemal; “Kamu Yönetiminde Verimlilik”, Türkiye’de Kamu Yönetimi, (Ed. B. Aykaç-Ş. Durgun- H. Yayman), Yargı Yay., 2003.

MILLER, John R. and Christopher R. TUFTS; “Privatization is a means to more with less” Robert B. Denhardt (Ed.), Public Administration in Action Readings-Profiles-Cases, Brooks/Cole Pub., USA, 1992.

MILWARD, H. Brinton and K. G. PROVAN; “Governing the hollow state”, Journal of Public Administration Research & Theory, X, II, (April), 359-380, 2000.

MOUSSIONS, Antony and Jorome S. LEGGE; “Implementing the Denotionalization Option”, Ali Farazmand (Ed), Handbook of Comparative and Development Public Administration, USA, 1991.

MUHAMMED, Faqir; “Kamu Yönetimi: Gelişen Görüşler ve Öncelikler”, (Çev. Osman Gürbüz), Türk İdare Dergisi, 62, 389. 220-224, 1990.

MUMCU, Ahmet; Osmanlı Devletinde Rüşvet, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1985.

NEWMAN, W.; Sevk ve İdare, (Çev. Kenan Sürgit), TODAİE, Ankara 1979.

NWABUEZE, Uche; “Management Innovation in Public Services”, (Managing Innovation in Public Services), Total Quality Management, V. 9, N. 2-3, 1998.

O'TOOLE, Jr. Lavrence; "Different Public Managements, Implications of Structurel Context in Hierarchies and Networks", Jeffrey L. Brudney (Ed.), Advancing Public Management, New Developments in Theroy, Methods and Practice, USA, 2000.

O'TOOLE, Jr. Lavrence; "The implications for democracy in a networked bureaucratic world", Journal of PA Research & Theory, 7, 3;443-460, 1997.

OECD; Governance in Transition, Public Management Reforms OECD Countries, OECD Pub., 1995.

OECD; Public Management Ethics in the Public Service, Current Issues and Practice, OECD Pub., 1996/a.

OECD; Responsive Government Service, Quality Initatives, OECD Pub., 1996/b.

OKANDAN, Recai G.; Umumî Amme Hukuku. İstanbul; İstanbul Ün. Yay. No: 1173, 1966.

OKES, Dukle; "Promoting Quality In Your Organization", Quality Progress, V. 39, No: 5, 2006.

OKTAY, Cemil; "Türkiye'de Yönetsel Yayılma Olgusu ve Doğurduğu Sonuçlar", Türkiye'de Siyaset; Süreklilik ve Değişim, Ed. E. Kalaycıoğlu-A.Y. Sarıbay, Der Yay., İstanbul, Tarihsiz.

OKTAY, Cemil; Yükselen İstemler Karşısında Türk Siyasal Sistemi ve Kamu Bürokrasisi, İstanbul Ün. Yay., İstanbul, 1983.

OKTAY, Cemil; Siyasal Sistem ve Bürokrasi, Yükselen İstemler Karşısında Türk Siyasal Sistemi ve Kamu Bürokrasisi, Der Yayını, İstanbul, 1997.

ONAR, Sıddık Sami; İdare Hukukunun Umumi Esasları, C.I, 3. Baskı, İstanbul, 1960.

ONARAN, Oğuz; Örgütlerde Karar Verme, A.Ü. SBF Yay., Ankara, 1975.

OSBORNE, David and Ted GAEBLER; Reinventing Government; How the Entrepreneurial Spirit Is Transforming the Public Sector. USA; Penguin Books, 1992.

OTT, J. Steven and Doug GOODMAN; "Government Reform Or Alternatives To Bureaucracy? Thickening, Tider And The Future of Governing", Public Administration Review, 58, 6, 1998.

ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Uğur (1997); "The New Public Management", AÜSBF Dergisi, C. 52, Ocak-Aralık 1997, No: 1-4, s. 517-566, 1997.

ÖNDER, Murat; "Örgütsel ve Yönetsel Eklektizm; TKY", AİD, C. 31, S. 3., 1998.

ÖRNEK, Acar; Kamu Yönetimi, Meram Yay, İstanbul, 1988.

ÖRNEK, Acar; Kamu Yönetimi, İstanbul, 1992.

ÖRNEK, Hüsamettin; "Kamu Yönetiminde Denetim ve İlkeleri", DENETİM, Y.6, Sayı.71-72, Kasım 1991.

ÖZBİLEN, Şevki; "Hükümetlere Yönelik Yolsuzlukla Mücadele Önerisi", Finans Dünyası, Ağustos, 1999.

ÖZDEK, Yasemin; "Globalizmin İdeolojik Hegemonyasır", Amme İdaresi Der., 32, 3; 25-47, 1999.

ÖZEL, Mehmet; "Kamu Yönetiminde Yeni Bir Örgütlenme İlkesi: Yerellik ", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 9, 3:25-43, 2000.

ÖZER, A. Kadir; Gerçekçi Yönetişim Yönetici/Liderlik Modeli, Varlık/Özel Yayınları, Ankara, 1997.

ÖZER, M. Akif; Yeni Kamu Yönetimi, Platin Yay., Ankara, 2005.

ÖZER, M. Akif; Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi, Platin Yay., Ankara, 2006.

ÖZER, M. Akif; 21. Yüzyılda Yönetim ve Yöneticiler, Nobel Yay., Ankara, 2008.

ÖZGEN Burak; Kalite ve TKY, Akdeniz Ün. Yayını, Antalya. 2003.

ÖZGEN, Tunçalp; "Hacettepe Üniversitesi Hastanelerinde Toplam Kalite ve Performans Yönetimi Uygulamaları", II. Kamu Yönetimi Forumu, Bildiriler, Hacettepe Ün. Yayını, Ankara, 2004.

ÖZTÜRK, N. Kemal; "Yeni Yönetim Paradigması", Amme İdaresi Dergisi, C. 26, S. 4, 1993.

ÖZTÜRK, N; Kemal ve B. COŞKUN; "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma ve Kamu Hizmetlerinde Kalite; Etiksel Bir Bakış", Türk İdare Dergisi, 72, 426, 2000.

ÖZVEREN, Mina; Toplam Kalite Yönetimi, Alfa Yay., Bursa, 1997.

PAKSOY, Mahmut; "TKY, Unsurları, Öncüleri ve Kalite Kavramı", Yönetim ve Organizasyon, Ed. Salih Güney, Nobel Yay., Ankara, 2001.

PALABIYIK, Hamit; "Yönetimden Yönetişime Geçiş ve Ötesi Üzerine Kavramsal Açıklamalar", Amme İdaresi Dergisi, 37, 1, 2004.

PALMER, Brien; "Selling Quality Ideas To Management", Quality Progress, V. 39, No: 5, 2006.

PAVLAK, Thomas; "Conflict in the Public Sector", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.

PAYASLIOĞLU, Arif, "İdari Reformun Yönü ve Stratejisi", Amme İdaresi Dergisi, C. 4, S. 2, s. 3-14, 1971.

PEARSON, Chiristine M. and MITROFF, Ian I. "From Crisis Prone to Crisis Prepared; A Framework for Crisis Management", Academy of Management Executive, Vol. 7, Issue 1, Feb 1993.

PEARSON, Christine M. and MISRA, Sarah Kovoor; "Managing the Unthinkable", Organizational Dynamics, Vol. 26, Issue 2, Autumn 1997.

PEARSON, Christine M. And CLAIR, Judith A.; "Reframing Crisis Management", Academy of Management Review, Vol. 23, Issue 1, Jan 1998.

PEARSON, Christine M. and RONDINELLI, Dennis A.; "Crisis Management in Central European Firms", Business Horizons, Vol. 41, Issue 3, May/Jun 1998.

PEKER, Ömer; "Toplam Kalite Yönetimi", AİD, C. 26, S. 1, 1993.

PEKER, Ömer; "TKY'nin Eğitim Sisteminde Uygulanabilirliği", AİD, C. 27, S. 2, 1994.

PETERS, B. Guy; "Policy instruments and Public Management: Bridging the gaps", Journal of PA Research&Theory, 10, 1:35-48, 2000.

PETERS, B. Guy- J. PİERRE; "Governance without government? Re thinking Public Administration", Journal of PA Research&Theory, 8;223-44, 1998.

PİCKL, Victor; "Ombudsman ve Yönetimde Reform", (Çev. Turgay Ergun), Amme İdaresi Dergisi, C. 19, Sayı. 4, Aralık 1994.

PODOL, Richard; Sevk ve İdarenin Esasları, TODAİE, Ankara 1962.

POPS, Gerald-Max O. STEPHENSON; "Managing Conflict in the Policy Process", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, USA, 1990.

PREBLE, John F.; "Integrating the Crisis Management Perspective Into the strategic Management Prosess", Journal of Management Studies, Vol. 34, Issue 5, Sep 1997.

RAINEY, G. Hal and P. STEINBAUER; "Galloping elephants: Developing Elements of a Theory of Effective Government Organizations", Journal of PA Research&Theory, Vol. 9, Issue 1, 1999.

RAO, Ashok; CARR, Lawrence and others, Total Quality Management;A Cross Functional Perspective, John Wiley&Sons, USA, 1996.

RESCHENTHALER, G. B.; "The information revolution and the New Public Management", Journal of PA Research&Theory, 16, 1;125-144, 1996.

RICCUCCİ, Norma M.; "The Old Public Management Versus the New Public Management, Public Administration Review, 61, 2: 172-176, 2001.

ROBBİNS, Stephen; Managing Organizational Conflict, Stephen Robbins Publ., USA, 1943.

ROHR, John A.; "What a difference a state makes?, Gary L. WAMSLEY (Ed.), Refounding Democratic Public Administration, Modern Paradoxes, Post Modern Challenges, USA:Sage. 114-140, 1996.

ROMZEK, S. Barbara and Jocelyn M. JOHNSTON; "Reforming State Social Services Through Contracting: Linking Implementation and Organizational Culture", Jeffrey L. Rudney (Ed.), Advancing Public Management, New Developments in Theroy, Methods-Practice, USA, 2001.

ROSENTHAL, Uriel and KOUZMIN, Alexander; "Crises and Crisis Management; Toward Comprehensive Government Decision Making", Journal of Public Administration Research and Theory", Vol. 7, Issuue 2, Apr 1997.

SABAHATTİN, Prens; Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?, (Çeviri Yazı; F. Unan), Ayıraç Yayınları, Ankara, 1999.

SALAMON, Lester M.; "Rise of Third-Party Government", Robert B. Denhardt (Ed.), Public Administration in Action Readings-Profiles-Cases, USA, 1992.

SAMPSON, Robert C.; Managing the Managers, McGraw Hill Books Co., USA, 1965.

SARAN Ulvi ve GÖÇERLER, A.; "Kamu Hizmetlerinde ve İçişleri Bakanlığında Toplam Kalite Yönetimi", TİD, Y. 70, S. 421, 1998.

SARAN, Ulvi; " Türk Kamu Yönetiminde Denetim Sistemi", Türk İdare Dergisi; Y. 67, Sayı. 409, Aralık 1995.

SARAN, Ulvi; "Demokratikleşme ve Sivilleşme Eğilimleri Karşısında Devletin Yeniden Yapılandırılmasının Anahtarı; Kamu Hizmetlerinde TKY", TİD, Y. 73, S. 431, 2001.

SARGUT, Selami; "Kamu Örgütleri Kuramını Arıyor: Kuramsal Bir Yaklaşım", 21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu, TODAİE, Ankara, 1997.

SAVCI, Bahri; "Türkiye'de Reform Hareketlerinin Bir Analizi", Türkiye'de Kamu Yönetimi, (Ed. B. Aykaç-Ş. Durgun-H. Yayman), Yargı Yay. 2003.

SELÇUK, Sami; "Yolsuzluklar", Türkiye Günlüğü, S. 44, Ocak-Şubat 1997.

SENCER, Muzaffer; "Tanzimata Kadar Osmanlı Yönetim Sistemi", AİD, C. 17, S. 2, Haziran 1984.

SEZER, B.Uysal; "Büyük Devlet-Küçük Devlet Tartışması", Amme İdaresi Dergisi, 25, 4;3-29, 1992.

SIMON, Herbert; "The Proverbs Of Administration", SHAFRITZ, Jay M. (Ed.), Classics of Public Administration, USA; Wadsworth. 50-165, 1991.

SIMON, Herbert; "Why Public administration", Journal of Public Administration Research & Theory, 8, 1;1-12., 1998.

SIMON, Laurent and PAUCHANT, Thierry C.; "Developing the Three Levels of Learning in Crisis Management; A Case Study of the Hagersville Tire Fire", Review of Busniss, Vol. 21, Issue 3/4, Fall/Winter 2000.

SİMON, H.-D. Smithburg-V. Thompson; Kamu Yönetimi (Çev. Cemal Mıhçıoğlu) 3. Kitap, TODAİE, Ankara 1968.

STAES, Patrick and THIJS, N., Quality Management on the European Agenda, EIPASCOPE, V. 1., 2005.

STAHLBERG, Krister; "Kamu Yönetiminin Politizasyonu", (Çev. Dündar Gültekin), TİT, Y. 61, S. 384, Eylül, 1989.

STOKER, Garry; "Governance As Theory; Five Positions", International Sociel Science Journal, 50, 1;17-29, 1998.

SÜRGİT, Kenan; "Türkiye'de İdareyi Yeniden Düzenleme ve Geliştirme Çabaları", Amme İdaresi Dergisi, Cilt. 1, Sayı. 1, Haziran 1968.

SÜRGİT, Kenan; "Yönetimde Kontrol", Amme İdaresi Dergisi, C. 2, Sayı. 1, Mart 1969.

SÜRGİT, Kenan; Türkiye'de İdari Reform, TODAİE Yayını, Ankara, 1972.

SÜRGİT Kenan, "12 Eylül ve Yönetimin Yeniden Düzenlenmesi", Amme İdaresi Dergisi, C. 13, S. 3, 1980.

ŞAYLAN, Gencay; "Bir Yapısal Değişim Sorunu Olarak Yönetim Reformu", K. Fikret Arık'a Armağan, Ankara; AÜSBF-TODAİE Yay, 493-514, 1973.

ŞAYLAN, Gencay; "Toplumsal Değişme, Yönetsel Bozulma ve Yolsuzluk", AİD, C.8, S.4, Aralık 1975.

ŞAYLAN, Gencay; Türkiye'de Kapitalizm Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji, V Yay., Ankara, 1986.

ŞAYLAN, Gencay; Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi. Ankara; İmge, 1994.

ŞAYLAN, Gencay; "Değişim ve Yolsuzluk", AİD, C. 28, S. 3, Eylül 1995.

ŞAYLAN, Gencay; "Bağımsız Bir Disiplin Olarak Kamu Yönetimi", Amme İdaresi Dergisi, 29, 3;3-16, 1996.

ŞAYLAN, Gencay; "Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Yeni Açılımlar Üzerine Düşünceler", Amme İdaresi Dergisi, 33, 2;1-21, 2000.

ŞAYLAN Gencay, "Bir Yapısal Değişim Sorunu Olarak İdari Reform", Türkiye'de Kamu Yönetimi, (Ed. B. Aykaç-Ş. Durgun- H. Yayman), Yargı yayınları, 2003.

ŞEN, Mustafa Lütfi; "Yönetimde Yozlaşma", Türkiye'de Yönetim Geleneği, Ed. Davut Dursun-Hamza Al, İlke Yay., İstanbul, 1998.

ŞERİF, Ahmet; Anadolu'da Tanin, (Yayına Haz. Çetin Börekçi) Kavram Yayınları, İstanbul, 1977.

ŞİMŞEK, Şerif; Yönetim ve Organizasyon, Damla Yay., 1998.

ŞİMŞEK, Şerif; Yönetim ve Organizasyon, Yenilenmiş 5. baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.

TAN, Turgut; Ekonomik Kamu Hukuku, TODAİE, Ankara 1984.

TANPINAR, Ahmet Hamdi; 19. Asır Türk Edebiyat Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1988.

TANZİ, Vito; "Devletin Rolü ve Kamu Sektörünün Kalitesi", (Çev.) Özgür Saraç, www.canaktan.org/yonetim/toplam_kalite/kamuda-toplamkalite.htm, (01-10-2004).

TAPAN, M. Ruhi; "Etkenlik Denetiminde Başvurulacak Denetimler Önceden Belirlenmelidir", DENETİM, Y. 5, Sayı. 53, Mayıs 1990.

TEKELİ, İlhan; "Yönetim Kavramı Yanısıra Yönetişim Kavramının Gelişmesinin Nedenleri Üzerine", Sosyal Demokrat Değişim, 3;45-54, 1996.

TEKELİ, İlhan-G. ŞAYLAN; "Rüşvet Kuramı", AİD, C. 7, S. 3, Eylül 1974.

TEKİN, Mahmut; Toplam Kalite Yönetimi, Konya, 2004.

TENGİLİMOĞLU, Dilaver; "Kişilerarası Çatışma ve Çatışmayı Teşhis Modelleri", AİD, C. 24, S. 2, 1991.

TERRY L. D., "Why We Should Abandon the Misconcecieved Quest to Reconcile Public Entrepreneurship With Democracy", Public Admiministration, V. 53, N. 4, s. 319-328.1993.

TERRY, D. Larry. "Administrative Leadersihp, Neomanegerialism And The Public Management Movement", Public Administration Review, 58, 3;194-201, 1998.

THOMPSON, Victor-A. KNOPF; Modern Organizations, NewYork, USA, 1963.

TJOSVOLD, Dean; "The Goal Interdependence Approach to Communication in Conflict; An Organizational Study", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.

TOBB; Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması Yerel Yönetim Reformu, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1996.

TODAİE; Merkezi Hükümet Araştırma Projesi, (MEHTAP), TODAİE Yay., Ank., 1963.

TODAİE, İdari Reform ve Reorganizasyon Raporu (I.R.R.R.), TODAİE Yay, Ank., 1965.

TODAİE; İdarenin Yeniden Düzenlenmesi İlkeler ve Öneriler(İYD), TODAİE, Ank., 1972.

TODAİE; Kamu Yönetimi Araştırma Raporu (KAYA Raporu), TODAİE Yay., Ankara, 1991.

TOOLE, Jr. Lavrence; "Different Public Managements, Implications of Structurel Context in Hierarchies and Networks", Jeffrey L. Brudney (Ed.), Advancing Public Management, New Developments in Theory, Methods and Practice, USA, 2000.

TORTOP, Nuri; "Yönetimin Denetimi ve Denetlenme Biçimleri", Amme İdaresi Dergisi, C. 7, Sayı.1, Mart 1974.

TORTOP, Nuri-B. AYKAÇ-E.İSBİR, Yönetim Bilimi, Yargı Yay., Ankara,1993.

TOSUN, Gülgün ve Tosun, T.; "Kamu Sektöründe TKY", http;//www.tusiad.org.tr/ yayin/gorus/29/html/sec10.html (28-10-2004).

TOSUN, Kemal; İşletme ve Müesseselerde Sevk ve İdare, 1961.

TURAN, Güngör ve ODABAŞI, D.; "Toplam Kaliteye Geçişte Kalite Kültürünü Geliştirme Prosesi", Kamu İş, C. 4, S. 3., 1998.

TURAN, İlter; "Parlamenter Demokraside Denetim İşlevi ve Türkiye", A.Ü. SBF Der., C. 33, S. 1-2 Mart-Haziran 1978.

TURAN, İlter; Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, Der Yay., İstanbul, 1986.

TURGUT, Mehmet; Osmanlı'da Devlet, Ekonomi ve Batılılaşmadaki Yanlışlıklar, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1998.

TUTAR, Hasan; Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi, İstanbul: Hayat, 2000.

TUTUM, Cahit; "Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık", AİD, C. 9, S. 4, Aralık 1976.

TUTUM, Cahit; Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, TESAV Yayını, Ankara, 1994.

TÜSİAD; Kamu Bürokrasisi Raporu, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 1983.

UYGUÇ, Nermin; Hizmet Sektöründe Kalite Yönetimi, Dokuz Eylül Yay., İzmir, 1998.

ÜÇOK, Tengiz; Yönetim ilkeleri, Ankara, 1988.

ÜLGENER, Sabri; Zihniyet, Aydınlar, İzmler, Mayaş Yayınları, Ankara, 1983.

ÜSTÜNER, Yılmaz ve Fuat KEYMAN; "Globalleşme, Katılımcı Demokrasi ve Örgüt Sorunu", Ekonomik Yaklaşım, S. 17-18, 1995.

ÜSTÜNER, Yılmaz; "Kamu Yönetimi Disiplininde Yöntem Sorunları", Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi, Ankara, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, 1986.

ÜSTÜNER, Yılmaz; "In Search of An Identity Considerations on the Theory and the Discipline of Public Administration", Ankara, ODTÜ, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1992.

ÜSTÜNER, Yılmaz; "Kamu Yönetimi Disiplininde Kimlik Sorunsalı", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu, Cilt I, Ankara, TODAİE Yayını, 1995.

ÜSTÜNER, Yılmaz; "Kamu Yönetimi Kuramı ve Kamu İşletmeciliği Okulu", Amme İdaresi Dergisi, 33, 3;16-31, 2000.

WALDO, Dwight; The Administrative State, , Holmes & Meier Publishers Inc., New York, USA, 1984.

WALLIS M, Bureaucracy İt's Role in Third Development, Mc Millan Publishers, Hong Kong, 1989.

WATKINS, Dave; "Reflections on the Future of Quality" Quality Progress, V. 39, No: 1, 2006.

WEBBER, Ross A.; Basic Elements of Managing Organizations, USA, 1979.

WEİKART, A. Lynne; "The Giuliani Administration and the New Public Management in New York City", Urban Affairs Review, 36, 3;359-382, 2001.

WHITE, Orion F. and WOLF James; "Total Quality Management; DEMING, W. Edwards", Administration & Society, V. 27, Issue 3, 1995.

WILLS, Jenny; "Community Alliances and The New Governance", Australian Journal of Public Administration, 54 3;376-381, 1995.

WILSON, Woodrow; Seçme Parçalar, (Çev. Nermin Abadan), İstanbul, 1961.

WOLF, James F.; "Moving Beyond Prescriptions Making Sense of Public Administration Action Contexts" Gary L. WAMSLEY (Ed.), Refounding Democratic Public Administration, Modern Paradoxes, Post Modern Challenges, USA;Sage.141-167, 1996.

YALÇIN, Aydın; İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi, Ankara, 1991.

YALÇINDAĞ Selçuk, “Değişen Koşullar ve Mahalli İdarelerimiz”, Amme İdaresi Dergisi, C. 1, S. 1, 1968.

YALÇINDAĞ, Selçuk; “Kamu Yönetim Sistemimizin Tarihsel Evrimi Üzerine Notlar”, AİD, C. 3, S. 2, Haziran 1970.

YALÇINDAĞ, Selçuk; Yerel Yönetimler, Sorunlar, Çözümler, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 1995.

YAŞAMIŞ, F. Demir; “Yakınma Hakkının Kullanılma Biçiminin Düzenlenmesi Üzerine”, TİD, Y.54, S.361, Aralık 1982.

YATES, Douglas Jr.; The Politics of Management, Jossey-Bass Publishers, USA, 1987.

YAVUZ, Fehmi; “Rüşvet Sorunu” Mülkiyeliler Birliği Dergisi, S. 78, C. 10, 1985.

YAYLA Yıldızhan, “Türkiye İdaresinin Yeniden Yapılanması Üzerine Bazı Gözlemler”, Türkiye’de Kamu Yönetimi, (Ed. B. Aykaç-Ş. Durgun- H. Yayman), Yargı yayınları, 2003.

YAYLA, Yıldızhan; İdare Hukuku, İstanbul, 1985.

YAYMAN, Hüseyin; “TKY’nin Kamu Hizmeti Veren Kuruluşlara Uygulanabilirliği”, GÜ İİBF Dergisi, C. 13, S.1-2, 1997.

YAYMAN, Hüseyin; Kamu Yönetiminde Yeni Arayışlar ve Türk Kamu Yönetiminin Sorunları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1998.

YAYMAN, Hüseyin; Türkiye’de Kamu Yönetimi, (Ed. B. Aykaç-Ş. Durgun’la birlikte), Yargı yayınları, 2003.

YAZICI, Mehmet; Örgütlenme İlkeleri, İstanbul, 1978.

YEATMAN, Anna; “The reform of Public Management: An Overview”, Australian Journal of Public Administration, Vol. 53, Issue 3, 1994.

YILDIZ, Gültekin; “Kamu Yönetiminde Müşteri Tatmininin Ölçülmesi”, Kamu Yönetimi Disiplin Sempozyumu Bildirileri, C. II, TODAİE Yayını, Ankara. 1995.

YILMAZ, Osman; Kamu Yönetimi Reformu, Ankara; DPT Yay. 2001.

YÜKSEL, Mehmet; “Yönetişim Kavramı Üzerine”, Ankara Barosu Dergisi, 58, 3;145-159, 2000.

YÖNEYLEM / İŞLEM ARAŞTIRMASI - I

Optimizasyon Modelleri, Çözüm Teknikleri ve Bilgisayar Uygulama ve Yorumları

Prof. Dr. Sadık Çökelez

Süleyman Demirel Üniversitesi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1639
Mühendislik/Teknik No.: 145
ISBN: 978-605-320-546-3
© 1. Basım, Kasım 2016

YÖNEYLEM / İŞLEM ARAŞTIRMASI - I
Optimizasyon Modelleri, Çözüm Teknikleri ve Bilgisayar Uygulama ve Yorumları
Prof. Dr. Sadık Çökelez

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çökelez, Sadık.
Yöneylem / İşlem Araştırması-I
Optimizasyon Modelleri, Çözüm Teknikleri ve Bilgisayar Uygulama ve Yorumları
1. Basım, XII+196s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-546-3
1. Doğrusal Programlama 2. Model Kurma 3. Optimizasyon

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve BASKIYA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Karışık kavramların kolay anlaşılmasını sağlayacak yöntemlere vurgu yaparak hem öğrencilerin hem de Yöneylem/İşlem Araştırması alanında çalışan profesyonellerin faydalanabileceği bu kitabı hazırlarken, aşağıda listelenen kitabı farklı yapan unsurlar dikkate alınmıştır:

1. Çok kapsamlı bilgisayar uygulamaları ve yorumları ile belli Yöneylem Araştırması problemlerini çözmek,
2. Bazı konularda matematiksel yaklaşıma ilaveten içgüdüsel ve ekran kopyaları içeren görsel yaklaşıma yer vermek,
3. Gerçek hayata yönelik proje veya olay/vaka analizi veya problemlere yer vermek.

Ayrıca öğrencilerin nedenini ve faydasını sorguladığı, başka kaynaklarda pek açıklanmayan önemli algoritmaların derin içgüdüsel temel mantığı ve gerçek hayat problemleri ile bağlantıları da vurgulandığı için bu kitap, eğitim sektöründe çalışanlar içinde kısmi bir rehber olabilir. Yazar bu kitaptan herhangi bir maddi gelir elde etmemektedir.

TEŞEKKÜR

Bu kitabın formatı ve tabloların düzenlenmesinde önemli katkıları bulunan Araştırma Görevlisi Kağan Gürbüz, Nur Üzümcü ve Gülderen Ersoy'a teşekkür ederim.

Prof. Dr. Sadık Çökelez
Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ISPARTA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

TEŞEKKÜR ..... **iii**

ÖZ GEÇMİŞ ..... **v**

1. BÖLÜM

YÖNEYLEM ARAŞTIRMASI VE MODELLEME UYGULAMALARINA GİRİŞ

1.1. YÖNEYLEM/İŞLEM ARAŞTIRMASI VE MODEL FORMÜLASYONUNA GİRİŞ 1

1.2. DOĞRUSAL PROGRAM MODELİNİN İÇGÜDÜSEL ÇÖZÜMÜ 4

1.3. LİNDO YAZILIMI İLE DOĞRUSAL PROGRAM MODEL ÇÖZÜMÜ, YORUMU VE İÇGÜDÜSEL YORUMLAMA SENTEZİ 5

1.4. LOJİSTİK MODELLERİ GELİŞTİRME 9

1.4.1. Ulaştırma Modeli 9

1.4.2. Fabrika/Ambar Yer Seçimi Modeli 11

1.5. ENTEGRE MODEL-ÜRETİM VE DAĞITIM MODELLERİNİN ENTEGRASYONU 13

1.6. PROBLEMLER VE MİNİ VAKA/OLAY ANALİZİ 17

1.7. REFERANS KAYNAKLARI 23

2. BÖLÜM

DOĞRUSAL PROGRAM ÇÖZÜM TEKNİKLERİ VE BİLGİSAYAR UYGULAMALARI

2.1. DOĞRUSAL PROGRAM PRATİK ÇÖZÜM TEKNİKLERİNE GİRİŞ 25

2.2. BAZI DOĞRUSAL PROGRAMLARIN İÇGÜDÜSEL ÇÖZÜMÜ VE ÇÖZÜM MANTIĞI 26

2.3. DOĞRUSAL PROGRAMLARIN SİMPLEKS METODU İLE ÇÖZÜMÜ 26

2.3.1. Simpleks Metodunun Kısa Tanımı 27

2.3.2. Simpleks Yöntemi ile İlgili Bazı Terimler ve Kavramlar 27

2.3.3. Simpleks Algoritması İşleyiş Mekanizması Özeti.....32
2.3.4 Simpleks Algoritması İşleyiş Mekanizması Örneği.....35
2.3.5. Yapay Değişkenli Doğrusal Proğramların Simpleks Yöntemi ile Çözümü: Büyük M Yöntemi.....44
2.4. GRAFİKSEL ÇÖZÜM YÖNTEMİ.....58
2.4.1. Grafiksel Yöntem Örneği.....59
2.4.2. Olabilir Çözüm Alanının Kısıt İşaret Türüne Göre Değişimi.....64
2.5. LINDO YAZILIMI İLE DOĞRUSAL PROGRAM ÇÖZÜMÜ VE YORUMLAR.....68
2.5.1. LINDO Yazılımı Çözümüne Giriş.....68
2.5.2. LINDO Yazılımı ile Doğrusal Program Çözümü Yorumları.....70
2.6. MİCROSOFT EXCEL DENKLEM FORMÜLASYON VE ÇÖZÜMÜ.....73
2.7. PROBLEMLER.....86
2.8. REFERANS KAYNAKLARI.....94

3. BÖLÜM

DOĞRUSAL PROGRAMLAMADA DUYARLILIK/HASSASİYET ANALİZİ

3.1. DUYARLILIK ANALİZİNE GİRİŞ.....97
3.2. DUYARLILIK ANALİZİ ÖRNEĞİ.....99
3.2.1. Temel Değişken X1 Amaç Fonksiyonu Katsayısı ile İlgili Duyarlılık Analizi- Lındo Yazılımı Çıktısı.....101
3.2.2. Temel Değişken X1 Amaç Fonksiyonu Katsayısı ile İlgili Duyarlılık Analizi - Manuel Çözüm.....102
3.2.3. Temel Değişken X2 Amaç Fonksiyonu Katsayısı ile İlgili Duyarlılık Analizi - LINDO Yazılımı Çıktısı.....104
3.2.4. Temel Değişken X2 Amaç Fonksiyonu Katsayısı ile İlgili Duyarlılık Analizi - Manuel Çözüm.....104
3.2.5. Temel Olmayan Değişken S_1 Amaç Fonksiyonu Katsayısı ile İlgili Duyarlılık Analizi-LINDO Yazılımı Çıktısı.....106
3.2.6. Temel Olmayan Değişken S_1 Amaç Fonksiyonu Katsayısı ile İlgili Duyarlılık Analizi -Manuel Çözüm.....106
3.2.7. Temel Olmayan Değişken S_2 Amaç Fonksiyonu Katsayısı ile İlgili Duyarlılık Analizi -LINDO Yazılımı Çıktısı.....108

3.2.8. Temel Olmayan Değişken S^2 Amaç Fonksiyonu Katsayısı ile İlgili Duyarlılık Analizi -Manuel Çözüm....108
3.3. KAYNAK MİKTARLARI İLE İLGİLİ DUYARLILIK ANALİZİ....109
3.3.1. Kısıt 1 Kaynak Miktarı ile İlgili Duyarlılık Analizi-LINDO Yazılımı Çıktısı....109
3.3.2. Kısıt 1 Kaynak Miktarı ile İlgili Duyarlılık Analizi-Manuel Çözüm....110
3.3.3. Kısıt 2 Kaynak Miktarı ile İlgili Duyarlılık Analizi-LINDO Yazılımı Çıktısı....111
3.3.4. Kısıt 2 Kaynak Miktarı ile İlgili Duyarlılık Analizi- Manuel Çözüm....112
3.4. GÖLGE FİYAT/DUAL FİYAT/MARJİNAL FAYDA/ İNDİRGENMİŞ MALİYET KAVRAMI....113
3.4.1. İndirgenmiş Maliyetlerin LINDO Yazılımı Çözümü....114
3.4.2. İndirgenmiş Maliyetlerin Manuel Hesabı ve Ekonomik Anlamı....115
3.5. PROBLEMLER....121
3.6. REFERANS KAYNAKLARI....123

4. BÖLÜM

DUALİTE

4.1. DUALİTE KAVRAMINA GİRİŞ....125
4.2. DUAL DOĞRUSAL PROGRAMI ELDE ETME METODOLOJİSİ....127
4.3. DUAL ÖNCESİ KISIT DENKLEMLERİNİN (≥) VE (=) FORMATINA GÖRE MODİFİKASYONU....128
4.3.1. Tüm Kısıtların (≤) Formatıda Olduğu Primal Doğrusal Programın Duali....129
4.3.2. Bazı Kısıtların (≥) Formatında Olduğu Primal Doğrusal Programın Duali....130
4.3.3. Bazı Kısıtların (=) Formatında Olduğu Primal Doğrusal Programın Duali....132
4.3.4. Sonsuz Çözümlü Primal Doğrusal Programın Duali....134
4.3.5. Minimizasyon Probleminin Duali....135
4.3.6. Duali Bulurken Yapılabilecek Muhtemel Yanlışlar....136
4.4. PROBLEMLER....138
4.5. REFERANS KAYNAKLARI....142

5. BÖLÜM

ULAŞTIRMA PROBLEMİ ALGORİTMASI, LOJİSTİK VE FABRİKA/ AMBAR YER SEÇİMİ MODELLERİ

5.1. ULAŞTIRMA/DAĞITIM MODELLERİ KONUSUNA GİRİŞ....143

5.2. ULAŞTIRMA/DAĞITIM MODELİNİN DOĞRUSAL PROGRAM OLARAK OLUŞTURULMASI....144

5.3. ULAŞTIRMA/DAĞITIM MODELİNİN GENELLEŞTİRİLMİŞ DOĞRUSAL PROGRAM MODEL FORMATI....147

5.4. ULAŞTIRMA/DAĞITIM MODELİNİN LINDO YAZILIMI İLE BİLGİSAYARDA ÇÖZÜMÜ....148

5.5. ULAŞTIRMA/DAĞITIM MODELİNİN BİLGİSAYAR ÇÖZÜMÜNÜN YORUMU....152

5.6. ULAŞTIRMA DOĞRUSAL PROGRAM MODELİNİN DUALİ VE ULAŞTIRMA PROBLEMİ ALGORİTMASI DUAL DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ....152

5.6.1. Eşitlik Kısıtları Formatındaki Ulaştırma Modelinin Duali....153

5.6.2. Dual Öncesi Prımal Dogrusal Programın Modifikasyonu....154

5.6.3. Modifiye Edilmiş Primalin Sıfır veya Pozitif Değişkenler İçeren Formattaki Duali....155

5.6.4. Modifiye Edilmiş Prımalın İşarette Sınırsız Yani Negatif, Sıfır veya Pozitif Değişkenler İçeren Formattaki Duali....156

5.6.5. Sıfır veya Pozitif Değişkenler İçeren Dualin LINDO Yazılımı ile Çözümü....157

5.7. ULAŞTIRMA PROBLEMİ ALGORİTMASI: ULAŞTIRMA/ DAĞITIM MODELİNİN "MODI YÖNTEMİ" İLE ÇÖZÜMÜ....162

5.7.1. Ulaştırma Algoritmasına Temel Teşkil Eden Dual Format....162

5.7.2. Ulaştırma Problemi Algoritması/Modı Yöntemi Adımları....163

5.7.3. Safha 1-Başlangıç Çözümü (Örneğin: Kuzeybatı Köşesi Yöntemi)....166

5.7.4. Safha 2- MODI Yöntemi....167

5.7.5. Ulaştırma Problemi Algoritması Çözümünün Yorumu....174

5.7.6. Ulaştırma Algoritması Dual Değişken Değerleri ile Primal Ulaştırma Doğrusal Programı Dual Fiyatlarının Farklı Olabilme Durumu ve Nedeni....176

5.7.7. Ulaştırma Problemi Algoritmasının Etkinlik Avantajı.....180
5.8. ULAŞTIRMA PROBLEMİ İLE İLGİLİ ÖZEL DURUMLAR.....181
5.8.1. Toplam Arzın Toplam Talebe Eşit Olmama Durumu.....181
5.8.2. Dejenerasyon.....182
5.9. FABRİKA YER SEÇİMİ TAMSAYISAL DOĞRUSAL PROGRAM LOJİSTİK MODELİ.....186
5.9.1. Fabrika/Ambar Yerseçimi Modelinin Tamsayısal Doğrusal Program Formülasyonu.....187
5.9.2. Fabrika/Ambar Yer Seçimi Tamsayısal Doğrusal Programının LINDO Çözümü.....190
5.9.3. Fabrika/Ambar Yerseçimi Tamsayısal Doğrusal Program LINDO Çözümü Yorumu.....192
5.10. PROBLEMLER.....193
5.11. REFERANS KAYNAKLARI.....195

5.11. REFERANS KAYNAKLARI

1. A Unified Modeling Approach to Teaching Quantitative Methods Courses in Business Schools," Sadık Çökelez, International Journal of Modeling and Simulation, Vol.14, Issue 4.
2. Introduction to Management Science, Aderson, Sweeny, and Williams, Thomson South-Western, 11th edition.
3. Applied Mathematical Programming, Stephen Bradley, Arnoldo Hax, Thomas Magnanti, Addison-Wesley Company.
4. LINDO, An Optimization Modeling System, Linus Schrage, 4th edition, Boyd&Frase Publishing Company.

YÜKSEK YAPILAR
İSTANBUL'DAN ÖRNEKLER

Prof. Dr. M. Rifat Sağlam

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No. : **1593**
Mühendislik/Teknik No. : **140**
ISBN : **978-605-320-500-5**
© 1. Basım, Eylül 2016

YÜKSEK YAPILAR
İSTANBUL'DAN ÖRNEKLER
Prof. Dr. M. Rifat Sağlam

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cadde Elif Sokak No.: 7/239 İskitler/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sağlam, M. Rifat.
Yüksek Yapılar İstanbul'dan Örnekler / *M. Rifat Sağlam*
1. Basım, xiv + 384 s., 170×240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-500-5
1. Yüksek Yapılar 2. Gökdelenler 3. İstanbul Gökdelenleri 4. Gökdelenlerin Tasarım ve Yapım Bilgileri
5. Tall Buildings, 6. Skyscrapers 7. Architecture & Structural Engineering 8. Design & Construction

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida Gökkuşağı Dağıtım, NT Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

BENİM GÖKDELENLERLE TANIŞMAM

Benim gökdelenlerle tanışmam, Wisconsin Üniversitesinde doktora eğitimimi yaparken, bir araştırma projesine baş asistan olarak girmemle başladı. O tarihlerde (1960'ların ortası), bilhassa Şikago'da, 40 kat ve yukarısı betonarme binalar yapılmaya başlanmıştı. Şikago'nun da bulunduğu Orta Amerika bölgesinde, yöresel şartlardan dolayı, betonarme gökdelenler çeliğe göre daha ekonomik oluyordu. Yalnız, dünyada ilk defa yapılan 50 – 70 katlı bu binalarda yapımları ve kullanımları sırasında bir takım yapısal sorunlar çıkmaktaydı. İnşaat sırasında: asansör kılavuz rayındaki bozulmalar, alt katlardaki kolonlarda aşırı yüklerden dolayı boy kısalmaları, kullanım süresinde ise düşey doğrultudaki su borularının kırılması, yukarı katlarda taşıyıcı eleman olmayan cam pencerelerin patlaması gibi sorunlarla ilk defa karşılaşılıyordu. İşte benim de içinde olduğum ekibin proje konusu; bu konuyla ilgili gerekli verileri toplayıp, betonarme bina yapılmadan, olabilecek boyut değişimlerini ve sebeplerini ortaya çıkarabilecek bir matematiksel model oluşturmaktı. (Behavior of Concrete Columns for Tall Buildings Under Construction and After Occupancy. Annual Report – Engineering Experiment Station, University of Wisconsin – Madison: 1967/68 – 1971/72).

Projeyi yöneten ve NSF (National Science Foundation, bizdeki TÜBİTAK gibi) den finansmanını sağlayan Prof. W. S. Kinne Jr. idi. Yapılmakta olan birkaç binanın yapım safhasındaki değişik zamanlarda düşey boyları ve katların yükseklikleri ölçüldü, bilhassa Şikago'daki Lake Point Tower (Bu bina bittiğinde kısa bir süre de olsa dünyanın en yüksek betonarme binası olmuştur.) binasının kolon düşey donatılarına ve asansör çekirdeğindeki perde donatılarına, yapım sırasında genleşme ölçerler (strain gauges) konarak değişik zamanlarda kolonlardaki hakiki gerilmelerin ölçülebilmesi sağlandı. Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa, bu konuda böyle bir araştırma ilk defa yapılıyordu.

Araştırma projesi çalışmalarım sırasında, gökdelen konusunda çalışan Şikago'daki proje bürolarındaki mimarlar ve mühendislerle tanışma fırsatım oldu. Ta-

sarım ve uygulama safhalarında projeyi ilgilendiren bütün mimari ve mühendislik birimleri, genelde, tek bir çatı altında müşavirlik şirketi bünyesinde çalışıyorlardı. Bazılarının yapım şirketi de bu ticari organizasyonda bulunmaktaydı. Genelde, projeyi üreten grup uygulama safhasını da kontrol ediyor veya kendi bünyesi içindeki bir proje yönetim gurubu vasıtasıyla binayı yapan yükleniciye kontrol ve danışmanlık hizmeti veriyordu. Özetle, mal sahibine veya bu iş için kurulmuş konsorsiyuma, projenin düşünce safhasından inşaatın bitimine kadar, bu müşavirlik şirketi direkt olarak muhatap oluyordu. Böyle bir sistem, hem büyük projeler için gerekli organizasyonu ve hem de projenin tasarımdan uygulamaya etkin bir şekilde yönetilmesini sağlıyordu.

Benim gökdelenlerle ilgili maceram bitmemişti, yeni başlıyordu. Üniversitedeki doktora için almam gerekli olan dersleri bitirdikten sonra, tezimi yazmadan önce, Şikago'da böyle bir grupla çalışmaya başladım. Firmanın sahibi inşaat endüstrisine 2005'lerin Şikago'sunda başlamış (o tarihte) 82 yaşında, Alman kökenli bir yapı tasarım mühendisiydi. 60 seneyi aşan yapı endüstrisinde tasarımcı ve yapımcı olarak bulunmanın getirdiği tecrübeyle müthiş bir mühendislik önsezisine sahipti. William Schmidt mesleğine aşıktı ve o yaşta günde ortalama 10-11 saat bürosunda etkin olarak çalışıyordu. Özellikle, çok katlı binaların tasarım ve yapım safhalarına ait konularda şehrin ayaklı kütüphanesi gibiydi. Bana oğlu gibi davranıyor ve sahip olduğu her bilgi ve anısını benimle paylaşmaya çalışıyordu. Kendisiyle beraber çalıştığımız 2,5 sene içinde tecrübelerini ve bilgi birikimini öğrenebilmek için elimden gelen çabayı gösterdiğimi sanıyorum. Bu süre de, çeşitli vesilelerle hatırladığım, çok da güzel mesleki ve insani anılarımız oldu. Ruhun şad olsun Sayın William Schmidt. (http://www.purdue.edu/uns/html3month/1998/980821.Civil.lectures.html , " Structural Engineer – A Retrospective of the Engineering of William Schmidt")

BU KİTABIN ÇIKIŞ NOKTASI

90'ların sonunda, İzmir'de 9 Eylül Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümünde yüksek lisans eğitimlerini yapan öğrencilere çok katlı binalar konusunda ders veriyordum. Programın dili İngilizceydi. Dersi alan öğrencilerin İngilizce bilgileri bu konudaki eserleri takip edecek kadar yeterli düzeyde değildi. Konuyu kapsayacak Türkçe kitap ve yeterli sayıda yayın da yoktu. Gerçi, derste anlatmak istediğim konuları yeterince anlatan birden fazla İngilizce eser de yoktu. Bunu rahatlıkla söylüyorum, çünkü 1960'lardan itibaren yayınları yakından takip ediyorum ve beğendiklerimin çoğunu da satın almaya çalışıyorum. (Ayrıntılar için Bölüm 1.1. e bakınız.).

Ayrıca, o tarihlerde okuduğum CTBUH'in (Council on Tall Buildings and Urban Habitat - Yüksek Binalar ve Kentsel Yerleşim Birliği) yayınlarından birinde Hindistan'lı yazar ülkesindeki 10 -14 katlı birkaç binanın yapısal özelliklerinden bahsediyordu. Uluslararası literatürde Türkiye'ye ait hemen hemen hiçbir bilgi yoktu. Ama, İstanbul dünyadaki şehirler arasında yüksek bina sayısı bakımından ilk on içine girmiş durumdaydı. İşte o noktada bu boşluğu ve önemli eksikliği nasıl kapatabiliriz diye düşünmeye ve çalışmaya başladım.

İSTANBUL GÖKDELENLERİNE AİT VERİLERİN TOPLANMASI

Amaçladığımız noktaya varabilmek için gökdelenlerin tüm mimari ve mühendislik ana bilgilerini, belirli bir düzen içinde, toplamamız gerekiyordu. Ama, aşağıda sıraladığımız üç ana sebepten dolayı bu araştırmayı olumlu bir şekilde sonuçlandırmanın epeyce güç ve hatta imkansız olabileceğini biliyorduk.

- Ülkemizde mimari ve mühendislik birimlerini aynı çatı altında toplayan entegre kuruluşların olmayışı,
- Yüksek yapılara ait, tecrübeyle ve zaman içinde kazanılmış önemli bazı bilgilerin gelecek projelerin alımında önemli rolü olması sebebiyle açıklanmak istenmemesi,
- Toplumun ve dolayısıyla mesleki camianın tecrübe ve fikir paylaşımına yeterince hazır olmaması.

Kitaba koyduğumuz hemen hemen her yapının yapımcısı, mimarı ve statik mühendisiyle en az bir kere görüştük, ne yapmak ve nereye varmak istediğimizi ayrıntılı bir şekilde anlattık ve bu projeye, ellerindeki bilgileri ve deneyimlerini bizlerle paylaşarak yardımcı olmalarını rica ettik. Epey bir çaba sonucu, yapılar hakkında, yeteri kadar bilgi ve belge topladığımıza karar verip, projenin veri toplama safhasını sonuçlandırdık. (Bu konudaki bilgiler Bölüm 1.1'de daha ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.)

Bilgi toplama sırasında, yapılara ait ilgili kişilerin ön onaylarını aldıktan sonra, İstanbul Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü öğrencilerinin dördüncü sınıfta yaptıkları Bitirme Ödevi kapsamında yönetimim altında yaptıkları çalışmalar İstanbul Gökdelenleri veya Çok Katlı Yapılar başlıkları altında toplanarak, ilgili öğrencilerin gerekli bilgileri toplaması ve bunların bir ön rapor haline getirilerek yazılması sağlanmıştır. İşte bu çalışmalar ve veriler kitabın, bilhassa, 5. Bölümünün ana omurgasını oluşturmaktadır.(Tez yapan Öğrenciler: Sercan Kocamanoğlu, 2007, Can Korkut, 2007, Abdurrahman Soylu, 2008.).

Burada önemli bir noktayı açıklamak ve okuyucuyla bilhassa paylaşmak isterim. İstanbul gökdelenlerine ait veri toplama çalışmalarımın başlangıç noktasında, Balkar Mühendisliğin Kurucusu Yük. İnş. Müh. İrfan Balioğlu'nu bürosunda ziyaret ederek başlattığım projeyi anlattım. Kendisinin yardımı ve katkısı olmadan bu çalışmanın olumlu bir şekilde neticelendirme şansının az olduğunu belirttim. Zira, kendisi ve firması, verilerini toplayacağımız yapıların çoğunun yapısal tasarımını başarıyla sonuçlandırmıştı. Görüşmemizin sonunda, Sayın Balioğlu bu çalışmaya ellerindeki her türlü bilgi ve belgeyi vererek katkıda bulunacaklarını açıkladı. Bu toplantı sonucunda, projenin başlangıcında planladığımız sonuca ulaşmak için gerekli en önemli adım atılmış oldu. Mühendislik etik anlayışınız ve önemli paylaşımlarınız için teşekkürler Sayın İrfan Balioğlu.

YAYINLANMASININ GECİKMESİ

Benim yazdığım önemli kitapların basılma tarihleri, kader, kısmet, her nasılsa, ekonomik kriz dönemlerine rast geliyor. Bu kitap aşağı yukarı 2009 yılında yayınlanabilecek bir durumdaydı. Ama o yıllarda dünyada ve her ne kadar teğet geçse de

Türkiye' de ekonomik kriz vardı. Basılması için götürdüğüm yayıncılar sıkıntıdaydı ve kitabın içeriği ve hacmi dolayısıyla maliyetini karşılayabilmesi için yüksek bir fiyattan satılması gerektiğini, bu sebeple de kar noktasına erişebilmesi için yeterli satış adedine erişemeyeceğini ifade ettiler. Bunu telafi edebilmek maksadıyla ilave bir destek finansmanın gerektiği ifade edildi ve fonun benim tarafımdan bulunması istendi. Ben de, kişisel olarak başkalarından kendime ait bir meselede parasal destek arayışında bulunmaktan hoşlanmadığım ve istemediğim için kitabın yayınlanması bu tarihlere kadar ertelenmiş oldu.

Bu eserin fotokopi olarak çekilmiş örneklerini son zamanlarda birkaç meslektaşıma gösterdim. Kendileri, bu çalışmanın bir an önce basılarak ilgili okuyucularla paylaşılması gerektiğini bana ısrarla ifade ettiler. Böylece yayıncı arayışı tekrar gündeme geldi. 2015 yılı başlarında, Nobel Akademik Yayıncılık, kitabı ilave bir finans gerekmeden siyah beyaz basabileceğini bana bildirdi. Ben, bunca emek ve çalışmadan sonra kitabın renkli basılmasını istiyordum. Kitapta, binaları hakkında bilgileri olan kuruluş ve kişilerle yapılan görüşmelerin neticesinde renkli basılabilmesi için gerekli ek finansman da sağlanmış oldu.

Bu konuda, bir bilim adamı olarak, kızgınım, küskünüm. Sizlere burada hislerimi ve düşüncelerimi ifade etmek için sayfalar dolusu şeyler yazabilirim. Ama, bunun yeri ve zamanı burası değil. Sadece şunu ifade edeyim: Gelin, ülkemizin geleceği için çağdaş bilimin ne olduğunu araştıralım, bulalım ve bu konuda çalışan gerçek bilim adamlarına hak ettikleri desteği verelim.

KATKIDA BULUNANLARA TEŞEKKÜRLER

Öncelikle, beni gökdelenler konusuyla tanıştıran Prof. W. S. Kinne Jr. ve William Schmidt'e teşekkür ederim. Ruhları şad olsun.

Bu eserin binalara ait yapısal mühendislik konusundaki bilgilerin çoğunluğunu bize fazlasıyla sağlayan Yük. Müh. İrfan Balioğlu'na (Balkar Mühendislik) bilhassa teşekkür etmek isterim. Onun bize çalışmalarımızın başından itibaren verdiği destek sayesinde, sanırım, bu kitap sahasında önemli bir boşluğu dolduracaktır. Tekrar sonsuz teşekkürler Sayın Balioğlu.

İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümünün son sınıfında okurken Bitirme Projesi çalışmalarını gökdelenler konusunda, benim yönetimim çerçevesinde hazırlayıp tamamlayan, o zamanki sevgili öğrencilerim, şimdiki genç meslektaşlarım; Sercan Kocamanoğlu, Can Korkut ve Abdurrahman Soylu'ya gönülden teşekkürler ve ömür boyu başarılar.

Bu kitabın renkli olarak basılabilmesi için gerekli ek finansmanı katkılarıyla sağlayan kişi ve kuruluşlarına özellikle teşekkür etmek isterim:

- Dr. Ahmet Murat Binark, Garanti Koza İnşaat Sanayi ve Ticaret AŞ
- Dr. Ersin Arıoğlu, Yapı Merkezi İnşaat ve Sanayi AŞ
- Faruk Eczacıbaşı, Eczacıbaşı Holding

Ayrıca, İstanbul'daki Yüksek yapılara ait mimari ve mühendislik bilgilerinin

derlenmesinde bizlere yardımcı olan, isimlerini tek tek burada veremediğimiz, tüm meslektaşlarımıza ve ilgili kuruluşlarına da bize sağladıkları katkılardan dolayı şükranlarımızı sunarız.

Bu eserin yayınlanmasını üstenen Nobel Akademik Yayıncılık sahibi Nevzat Argun'a ve şu anda elinizde incelediğiniz bu çalışmanın mümkün olan en üst seviyede, kaliteli dizgi ve baskısını sağlayan, başta Ahmet Baydar ve Damla Aydın olmak üzere, çalışkan ve titiz Nobel Akademik Yayıncılık ekibine teşekkür ederim. Sizinle çalışmak bir zevkti.

Buradaki çabamız, gökdelenlerin diğer yapılardan farklı özelliklerine topluca bakmak ve İstanbul'daki yüksek yapılar hakkında mimari ve mühendislik (özellikle inşaat mühendisliği) bilgilerini olabildiğince sizlere sunmaktı. Ayrıca, elinizdeki bu eserin, eğitim veya mesleki çalışmalarını gökdelenler konusunda yapanlar için faydalı bir başvuru kitabı olacağını umuyoruz. Bu konudaki başarımızın derecesini siz okuyucular belirleyeceksiniz. Kanaatlerinizi ve düşüncelerinizi bizimle paylaşırsanız seviniriz. İyi okumalar.

Prof. Dr. M. Rifat Sağlam
İstanbul, Haziran 2016

e-posta
mrsaglam@gmail.com
m.rifatsaglam@yahoo.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: YÜKSEK YAPILAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER..... 1
1.1. GİRİŞ..... 1
1.2. YÜKSEK YAPI TANIMI..... 3
1.3. ÇOK YÜKSEK (SUPERTALL) VE MEGA YÜKSEK (MEGATALL) YAPILAR..... 4
1.4. GÖKDELENLERİN YÜKSEKLİKLERİNE AİT ÖLÇÜTLER..... 4
1.5. YAPININ KULLANIMI HAKKINDA..... 8
1.6. YAPININ TAŞIYICI MALZEMESİ..... 9
1.7. YAPININ MEVCUT DURUMU..... 9

BÖLÜM 2: GÖKDELENLERİN TARİHİ GELİŞİMİ..... 11
2.1. GİRİŞ..... 11
2.2. İLK GÖKDELENLER–THE HOME INSURANCE VE WOOLWORTH BİNALARI..... 12
2.3. CHRYSLER BİNASI..... 13
2.4. EMPIRE STATE BİNASI..... 14
2.5. DÜNYA TİCARET MERKEZİ İKİZ KULELERİ–WORLD TRADE CENTERS..... 17
2.6. SEARS TOWER – (WILLIES TOWER)..... 19
2.7. PETRONAS TOWERS..... 21
2.8. TAIPEI 101 BİNASI..... 24

BÖLÜM 3: DÖŞEME SİSTEMLERİ..... 37
3.1. ÇELİK DÖŞEME SİSTEMLERİ..... 38
3.2. BETONARME DÖŞEME SİSTEMLERİ..... 41
3.2.1. Kirişsiz Döşemeler..... 41
3.2.2. Nervürlü Döşemeler..... 42
3.2.3. Kaset Döşemeler..... 42
3.2.4. Kirişli Döşemeler..... 44
3.2.4.1. Tek Doğrultudaki Kirişlere Oturan Döşemeler..... 44
3.2.4.2. İki Doğrultudaki Kirişlere Oturan Döşemeler..... 44

3.2.5. Izgara Döşemeler 44
3.2.6. Öngermeli ve Songermeli Döşemeler 46
3.3. KOMPOZİT DÖŞEME SİSTEMLERİ 47

BÖLÜM 4: SİSTEMLERİN YATAY YÜKLERE GÖRE DİRENCİ 55
4.1. GİRİŞ 55
4.2. ÇERÇEVE SİSTEMLER (BRACED FRAME & MOMENT RESISTING FRAME SYSTEMS) 62
4.2.1. Takviyeli Çerçeve Sistemler (Yanal Deplasmanı Önlenmiş Çerçeve Sistemler-Braced Frames) 62
4.2.2. Rijit Çerçeve Sistemler (Moment Dayanımlı Çerçeve Sistemler-Moment Resisting Frames) 65
4.2.3. Çerçeve ve Kafes Kiriş Birleşimi Sistemler (Framed and Truss Interacting Systems) 69
4.2.4. Örnek Projeler 72
4.2.4.1. Inland Steel Building, Chicago 72
4.2.4.2. US Steel Building, Pitsburg, Pennsylvania 74
4.3. PERDE DUVARLI SİSTEMLER - SHEAR WALL SYSTEMS 75
4.3.1. Örnek Projeler 78
4.3.1.1. 77 West Wacker Drive, Chicago 78
4.3.1.2. Lake Point Tower Building, Chicago 80
4.4. ÇEKİRDEK VE YANAL SARMALI SİSTEMLER (CORE AND OUTRIGGER SYSTEMS) 81
4.4.1. Örnek Projeler 85
4.4.1.1. One Libery Place, Philadelphia 85
4.4.1.2. Trump Tower, New York 87
4.4.1.3. City Bank Plaza, Hong Kong 90
4.4.1.4. First Wisconsin Bank Center, Milwaukee, Wisconsin 92
4.5. TÜP SİSTEMLER 94
4.5.1. Tüp Sistemler – Genel 94
4.5.2. Çerçeve Tüp Sistemler - (Framed Tube Systems) 94
4.5.3. Kafes Tüp Sistemler 99
4.5.4. Demet Tüp Sistemler 103
4.5.5. Örnek Projeler 106
4.5.5.1. Central Plaza, Hong Kong 106
4.5.5.2. One Canada Square, London 110
4.5.5.3. John Hancock Center, Chicago 111
4.5.5.4. Onterie Center, Chicago, Illinois 115
4.5.5.5. 780 Third Avenue, New York 117
4.5.5.6. Bank of China Tower, Hong Kong 120
4.5.5.7. Sears Tower, Chicago 123
4.5.5.8. Allied Bank Plaza, Houston, Texas 125
4.6. KARMA SİSTEMLER - HİBRİD SİSTEMLER–HYBRID SYSTEMS 127
4.6.1. Örnek Projeler 128
4.6.1.1. Overseas Union Bank Center, Singapore 128

4.6.1.2. Citycorp Center, New York 130
4.6.1.3. Two Union Square, Seattle 132
4.6.1.4. Columbia Seafirst Center, Seattle 133
4.6.1.5. First Bank Place, Minneapolis 135
4.6.1.6. Hong Kong Bank Headquarters, Hong Kong 137
4.7. SÜPER YÜKSEK BİNALAR 140
4.7.1. Örnek Projeler 144
4.7.1.1. Burj Dubai 144
4.7.1.2. Chicago Spire 149
4.7.1.3. Freedom Tower 153
4.7.1.4. Shangai World Finance Center, China 157
4.7.1.5. Bank of America Tower, New York (One Bryant Park) 162
4.7.1.6. New York Times Tower, New York 167

BÖLÜM 5: İSTANBUL GÖKDELENLERİ 173
5.1. İSTANBUL SAPPHIRE 173
5.2. DIAMOND OF ISTANBUL 186
5.3. İŞ BANKASI KULELERİ 195
5.4. ŞİŞLİ PLAZA 204
5.5. SELENIUM TWINS 211
5.6. TEKSTİLKENT KOZA PLAZALAR 218
5.7. METROCITY 222
5.8. SABANCI CENTER 234
5.9. GARANTİ BANKASI MERKEZ BİNASI 242
5.10. BEYBİ GİZ 249
5.11. SÜZER PLAZA 258
5.12. ŞİŞLİ ELİT RESIDENCE 268
5.13. KEMPİNSKİ RESİDENCES – ASTORİA 275
5.14. YAPI KREDİ BANKASI MERKEZ BİNASI 285
5.15. TEKFEN TOWER 290
5.16. SELENİUM RESİDENCE 298
5.17. UPHİLL TOWERS 304
5.18. KOZYATAĞI İŞ MERKEZİ 312
5.19. ZORLU PLAZA (KORTEKS İŞ MERKEZİ) 318
5.20. KANYON ALIŞ VERİŞ MERKEZİ 322
5.21. APA GİZ PLAZA 332
5.22. MASLAK SHERATON HOTEL 337
5.23. İZ PLAZA GİZ 341
5.24. HARMANCI GİZ PLAZA 346
5.25. GİZ 2000 PLAZA 351
5.26. SPRING GİZ PLAZA 355
5.27. HSBC BANK NHQ PROJESİ 359

Ek 1. 1920 Yılında Dünyadaki 50 Yüksek Yapı 363

Ek 2. 2010 Yılında Dünyadaki En Yüksek 100 Yapı 364
Ek 3. 2015 Senesi İtibariyle Dünyadaki Yüksek Binalar 366
Ek 4. Dünyada Bulundukları Yerlere Göre 100 En Yüksek Yapı (2015) 367
Ek 5. Kullanım Fonksiyonlarına Göre 100 En Yüksek Yapı (2015) 368
Ek 6. Yapının Taşıyıcı Elemanlarının Malzemesine Göre 100 En Yüksek Yapı (2010) 369
Ek 7. 1920 ve 2015 Yılları Arasında Her On Senedeki 200 M ve Üstü Yüksek Yapı Adetleri ... 370
Ek 8. Her Sene Kullanıma Açılan En Yüksek Binalar (2000-2014) 371

YAPI LİSTESİ 372

REFERANSLAR 374

İSİM DİZİNİ 378

KONU DİZİNİ 380

ÖZ GEÇMİŞ 385

REFERANSLAR

BÖLÜM 1

Skyscrapers and Business Cycles, Mark Thornton, The Qurterly Journal of Austrian Economics, Vov. 8, No. 1, Spring 2005, s: 51-74

CTBUH Criteria for Defining and Measuring Tall Buildings, http://www.ctbuh.org/HighRiseInfo/TallestDatabase/Criteria/tabid/446/language/en-GB/Default.aspx

BÖLÜM 2

Evolution of Concrete Skyscrapers: From Ingalls to Jinmao, Mir M. Ali, Electronic Journal of Structural Engineering, Vol.I, No.1, 2001

Structural Developments in Tall Buildings: Current Trends and Future Prospects, Mir M. Ali, Kyoung Sun Moon, Architectural Science Review, Vol. 50.3., s: 205 – 223, 2007.; http://www.arch.usyd.edu.au/documents/publications/ASR/Structural%20Developments%20in%20Tall%20Buildings.pdf .

The Rise of The Skyscrapers From The Ashes of Chicago , Tom F. Peters, Invention and Technology Magazine ; http://www.americanheritage.com/articles/magazine/it/1987/2/1987_2_14.shtml ;

Skyscrapers: Form and Function, Bennett, D., Marshall Editions Ltd., London, 1995

From Chicago's Sears Tower to Spain's Guggenheim Museum, Hal Iyengar's three decades at SOM, Tonya Weger, Modern Steel Construction, May, 2000

Is 2.000. feet per minute enough, Frederick Barker, Int. Conference on High Technology Buildings, CTBUH, Sao Paulo, Brazil, October 25-26, 1995

BÖLÜM 3

Cast in Place Reinforced Concrete Systems, State of Art Report No. 7, Gert König, Planning and Design of Tall Buildings, s: 515 -535, Vol. I a, 1972

Precast Composite Flooring, State of Art Report No. 10, Hansjurgen Sontag, Planning and Design of Tall Buildings, s: 591 – 602, Vol. Ia, 1972

Design of Reinforced Concrete Floor Systems, David A. Fanella andI yad M. Alsamsam, Professional Development Series, PCA

An Engineers Guide to: Economical Concrete Floor Systems, PCA, 2005

Two-Way Steel Floor Systems, John A. Schaad, Master Thesis, Univ. Of Wisconsin, Milwaukee, 2005, **http://www.eng.mu.edu/foleyc/MS_Theses/schaad_2005_MS.pdf**

Structural Floor Systems and More, PCA, 2000

PCI Design Handbook, Precast and Prestressed Concrete, 6th. Edition, PCI, 2004

Concrete Floor Systems – Guide to Estimation and Economizing, SP 41, PCI, 2000

Structural Design of Post – Tensioned Floors, Aalami,B., Kelley, G., Concrete International, V. 23, No. 1, Jan. 2001

Design Fundemantals of Post – Tensioned Concrete Floors, First Edition, PTI, 1999

One – Way and Two – Way Post – Tensioned Floor Systems, Aalami, B.,O., PTI, Technical Note ^No. 3, Oct., 1993

Design of Concrete Floors with Particular Reference to Post – Tesioning, Aalami, B.,O., Kelley, G.,S., PTI, Technical Note, No 11, Jan., 2001

BÖLÜM 4

Structural Systems of Tall Buildings with Core Structure , State of Art Report No. 8, Jiri Kozak, Planning and Design of Tall Buildings, Vol Ia, s: 537 – 565, 1972

Steel Construction, State of Art Report No. 5A, Edvard E. White, Planning and Design of Tall Buildings, Vol. Ia, s: 945 – 940, 1972

Steel Construction, State of Art Report No. 5A, K. D. Cunningham, Planning and Design of Tall Buildings, Vol. Ia, s: 753 – 765, 1972

What Do We Need To Know About The Behavior of Structural Concrete Shear Wall Structures, Alexander Popoff Jr. , Response of Multistory Concrete Structures to Lateral Forces, ACI Publication SP – 36, 1973, s. 1-12

Frames and Frame-Shear Wall Systems, Arnaldo T. Derecho, Response of Multistory Concrete Structures to Lateral Forces, ACI Publication SP – 36, 1973, s. 13-37

Analysis and Design of Framed Tube Structures for Tall Concrete Buildings, Fazlur R. Khan, Navinchandra R. Amin, Response of Multistory Concrete Structures to Lateral Forces, ACI Publication SP – 36, 1973, s. 39-60

Optimazation Approach for Concrete High Rise Structures, Fazlur R. Khan and Hal S. Iyengar, Response of Multistory Concrete Structures to Lateral Forces, ACI Publication SP – 36, 1973, s. 61-74

Hybrid Frame Construction (Steel and Concrete) , J. F. Camellerie, Planning and Design of Tall Buildings, Vol. Ia, s: 781 – 791, 1972

Preliminary Design and Optimization of Steel Building Systems, Iyengar, H. , State of the Art Report No. 3, Tecnical Committee No. 14: Elastic Design, ASCE International Association for Bridge and Structural Engineering Jiint Committee on Tall Buildings, 1972

Efficiency and Design of Tall Buildings, Halvorsen, R. , Presented to Structural Group, Metropolitan Section of American Society of Civil Engineers, Tall Building Seminar, Jan. 25, 1988

Tall Building System for the Next Century, Iyengar, S. H. , Structures in the New Millenium, Lee , P. K. (Editor), Balkema, Rotterdam, 1997, ISBN 9054108983

Economics Planning of Super Tall Buildings in Asia Pasific Cities, Paul HK HO, Strategic Integration of Surveying Services, FIG Working Week, Hong Kong SAR, China, May 2007

Lateral Systems for Tall Buildings, Kermin Chok, Master Thesis, MIT, June, 2004

Investigation of Shear Lag Effect in High – Rise Buildings with Diagrid System, Johan Leonard, Master Thesis, MIT, 2007

Optimal Conceptual Design of High – Rise Office Buildings, Sia Vash Khajehpoor, Ph.D. Thesis, Univ. Of Waterloo, Canada, 2001

Tall Buildings – Past , Present and Future Developments, Kowalczyk, R., Summer School Lecture – Urban Steel Structures, Poland, July, 2005

Tall Buildings and Sustainability, Report, Pank, W., Giardet, H., Cox, G., Economic Development Office Corporation of London, March, 2002

Tall Buildings: Sustainable Design Opportunities, Akbar Tamboli, CTBUH 8 th. World Congress, 2008

Design Concepts and Structural Schemes for Multi – Story Steel Buildings, Section 1, A Resource Book for Structural Steel & Construction, BCA & Singapore Structural Steel Society

DiaGrid: Structural Efficiency & Increasing Popularity, Ian Mc Cain, www.arup.com

Composite and Steel High – Rise Systems, Hal Iyengar, Habitat and High – Rise Tradition and Inovation, CTBUH, Fifth World Congress, s. 271 – 284, Amsterdam, The Netherlands, 1995

Structural Innovation, William F. Baker, Tall Building Systems and Concepts, CTBUH & ASCE, Vol. SC, s. 481 – 493, 1981

Design of the World's Tallest Buildings – Petronas Twin Towers at Kuala Lumpur City Center, C., H., Thornton, U., Hungspruke, L.,M., Joseph, The Structural Design of Tall Buildings, Vol. 6, Issue 4, s. 245-262

The Art of Engineering Super Tall Buildings: An Integrated Approach, Abbas Aminmansour, University of Illinois at Urbana, Champaign, USA

New Paradigms in High Rise Design, Anthony Wood, CTBUH Conference, Seoul, October 10-13, 2004, s: 229-236

Overview of Sustainable Design Factors in High Rise Buildings, Mir M.Ali, Paul J. Armstrong, CTBUH 8 th. World Cogress, 2008

Burj Dubai: Designing the World's Tallest, Andrian Smith, CTBUH 8 th. World Congress, 2008

Engineering the World's Tallest – Burj Dubai, William F. Baker, D. S. Korista, L. C. Novak, CTBUH 8 th. World's Congress, 2008

Shangai World Financial Center: Without Comprimise, P. Katz, L. E. Robertsen, S. T. See, CTBUH 8 th. World's Congress, 2008

A Statement in Steel: The New York Times Building, T. Z. Scrangello, K.E. Kral, J. E. Callow, CTBUH 8 th. World's Congress, 2008

Structural Inovation, William F. Baker, Tall Buildings and Urban Habitat, Cities in the Third Millennium, 6 th. World Congress, CTBUH, Feb. 26 – March 2, 2001, s: 481-494, Spons Pres

Energy Efficient Architecture and Building Systems to Address Global Warming, Mir M. Ali, Leadership Management in Engineering, Volume 8, Issue 3, s. 113 – 123, July 2008

Integrating Architecture and Structural Form in Tall Steel Building Design, Ayşin Sev, CTBUH Journal, Spring 2001.

Outrigger Design for High – Rise Buildings, CTBUH Technical Guides, 2012.

http://www.fig.net/pub/fig2007/papers/ts_4g/ts04g_01_ho_1673.pdf ; Economics Planning of Super Tall Buildings in Asia Pasific Cities , Dr. Paul H K H O, Hong Kong SAR, China

http://www.cityoflondon.gov.uk/NR/rdonlyres/DE3830FE-D52D-4B10-B8B6-AB8EEB001404/0/BC_RS_tallbuild_0202_FR.pdf%20 ;Tall Buildings and Sustainability, The Corporation of London ;

Evolution of Concrete Skyscrapers: From Ingalls to Jim mao, Mir M. Ali, EJSE , http://www.ejse.org/Archives/Fulltext/200101/01/20010101.htm

The Rise of the Supertalls, http://www.popsci.com/technology/article/2013-02/rise-supertalls

What skyscrapers might look like in he future, http://ideas.ted.com/what-skyscrapers-might-look-like-in-the-future/

The Tallest 20 in 2020: Entering the Era of the Megatall, http://www.ctbuh.org/TallBuildings/HeightStatistics/BuildingsinNumbers/TheTallest20in2020/tabid/2926/language/en-US/Default.aspx

BÖLÜM 5

Yapı Analizi Sabacı Center, Sempozyum Bildiriler, 3 Mart 1994, Yapı Endüstri Merkezi

GENEL

Yüksek Yapıların Tasarım ve Yapımında İzlenecek İlkeler, Uğur Ersoy, Ergin Çıtıpıoğlu, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi, 1988

Çok Katlı Yüksek Yapılarda Taşıyıcı Sistemler, Aydan Özgen, Ayşin Sev, Birsen Yayınevi, 200

Skyscrapers, A history of the World's most Famous and Important Skyscrapers, Judith Dupre, Black Dog & Leventhal Publishers, Inc., 1996

Response of Mulistory Concrete Structures to Lateral Forces, ACI Publication SP – 36, 1973

Tall Building Systems and Concepts, Khan, F.,R., Rankine, J. (Editors), American Society of Civil Engineers, Vol. SC, 1981

Structural Systems for Tall Buildings, Kowalczyk,R., M., Sinn, R., Kilmister, Max B, (Editors), CTBUH, Mc Graw – Hill, Inc, 1995

Response of Multistory Concrete Structures to Lateral Forces, ACI, SP – 36, 1973

Wind and Earthquake Resistance Buildings, Structural Analysis and Design, Bungale, S., Taranath, Marcel Dekker, New York, 2005

Art of Skyscrapers: The Genius of Fazlur Khan, Ali Mir, Rizzoli, 2001

Engineering Architecure: The Vision of Fazlur R. Khan, Yasmin Sabina Khan, W.W. Norton & Comp., 2004

High – Rise Manual; Topology and Design, Constructon and Technology, Edited by: Johann Eisele, Ellen Kloft, Birkhauser, 2002.

Tall and Super Tall Buildings: Planning and Design, Akbar Tamboli, McGraw – Hill Education, 2014

The Tall Buildings Reference Book, David Parker & Antony Wood (Editör), Routledge, 2013

Skyscrapers: Structure and Design, Matthew Wells, Yale University Press, 2005

The Heights: Anatomy of a Skyscraper, Kate Ascher, Penguin Books, 2013

The Future of the Skyscraper: SOM Thinkers Series, Bruce Sterling, Metropolis Books, 2015

Best Tall Buildings, CTBUH International Award Winning Projects, Bknz: CTBUH Publications.

ASHRAE Design Guide for Tall, Supertall, and Megatall Building Systems, Peter Simmonds, ASHRAE & CTBUH, 2015

Road Map on the Future Research Needs of Tall Buildings, P. Oldfield, D. Trabucoo & A. Wood (Editors), CTBUH, 2014

101 of he World'sTallest Buildings, George Binder (Editor), The Image Publishing Group, Australia, 2006

The Vertical Transportation Handbook, G. R. Strakoch & R. S. Caporal (Editors), Fourth Edition, Wiley, 2010

YÜKSEKÖĞRETİMDE ÖRGÜTSEL BELİRSİZLİK, SOSYAL AĞLARI BENİMSEME VE AÇIK LİDERLİK

Dr. Murat Polat

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1420
Eğitim/Eğitim Yönetimi ve Denetimi No.: 282
ISBN : 978-605-320-326-1
© 1. Basım, Ocak 2016

YÜKSEKÖĞRETİMDE ÖRGÜTSEL BELİRSİZLİK, SOSYAL AĞLARI BENİMSEME VE AÇIK LİDERLİK
Dr. Murat Polat

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaacılık Sertifika No: 29677
Sugüzeli Sokak No.: 18/3 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC.LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Polat, Murat.
Yükseköğretimde Örgütsel Belirsizlik, Sosyal Ağları Benimseme ve Açık Liderlik/ *Murat Polat*
1. Basım, XVI+180 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-326-1
1. Örgütsel Belirsizlik 2. Sosyal Ağları Benimseme 3. Açık Liderlik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Toplumlar, günümüz ve geleceğe dair deneyimledikleri/deneyimleyecekleri her türlü belirsizlik karşısında, belirsizliğe yönelik tahammül seviyelerini artırabileceğine inandıkları teknolojilere, hukukun gücüne ve dini yöntemlere başvurmayı her dönem için tercih etmektedirler. Toplumsal bir alt birim olan örgüt düzeyinde ise yaşanılan bu durum, örgütsel belirsizlik olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, örgütsel belirsizlik karşısında örgütler, ya belirsizliklerden kaçınma yolunu seçmekte ya da belirsizliğe karşı tahammüllerini artıracağını düşündükleri çeşitli teknolojileri kullanmaya, örgütte kurallar koymaya ve örgüt içerisinde çeşitli ritüeller/törenler geliştirmeye yönelmektedirler.

Bu bağlamda önemli bir eğitim kademesi olarak yükseköğretimde de zamanın ruhuna uygun olarak yaşanan veya yaşanması muhtemel örgütsel belirsizlik durumları karşısında, üniversitelerin belirsizliğe tahammül seviyelerini artırıcı politikalar geliştirmeleri önem arz etmektedir. Konuya ilişkin yapılacak olan araştırmaların ve hayata geçirilecek olan projelerin ise önemi büyüktür. Özellikle ülkemizde bu tür çalışmalara duyulan ihtiyacın son dönemde gözlenebilir şekilde arttığı ifade edilebilir. Çünkü günümüz teknolojilerindeki hızlı ilerleme ve gelişmeler örgütlerde büyük bir değişim ortamı yaratmakta ve bu ortam sayesinde eskisinden çok daha fazla içsel ve çevresel belirsizlikleri beraberinde getirmekte ve üniversiteleri de bu açıdan etkilemektedir. Ayrıca böylesi bir değişim ve belirsizlik ortamının hem üniversiteler için hem de diğer örgütler için daha fazla liderlik gerektirdiği görülmektedir. Bu durum günümüz için yükseköğretimde açık liderlik, teknoloji ve belirsizlik kavramlarını ve aralarındaki olası ilişkiler ağını büyük oranda öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda yürütülen bu araştırmayla günümüzde liderlik ve teknoloji ilişkisi üzerinden bir örgütsel belirsizlik analizi de yapılmıştır. Araştırmanın, özellikle günümüz ve gelecekteki örgüt araştırmaları

için örgütsel belirsizlik ve açık liderlik konusuna dikkat çekmek ve bir farkındalık oluşturmak adına önemli olduğu da öngörülmektedir.

Çalışmamın kitaba dönüşmesi sürecinde bana güvenen ve destek olan, cesaretlendiren, yol gösteren, bilgi ve tecrübesi ile gereken katkıyı ziyadesiyle yapan danışman hocam ve sevgili büyüğüm Sayın Doç. Dr. İmam Bakır Arabacı'ya sonsuz saygı, muhabbet ve şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Murat Polat

Muş, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **vii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xi**
SİMGELER LİSTESİ ..... **xiii**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xv**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM
LİDERLİK, AÇIK LİDERLİK VE GELİŞİMİ

1.1. Liderlik Kavramı 11
1.2. Liderliğin Kısa Tarihi 13
1.3. Liderlik Kavramına İlişkin Öne Çıkan Yaklaşımlar 14
1.3.1. Liderlikte Özellikler (Mizaç) Yaklaşımı 16
1.3.2. Liderlikte Davranışsal Yaklaşım 17
1.3.3. Liderlikte Durumsallık Yaklaşımı 19
1.3.4. Liderlikte Modern (Yeni Mizaç) Yaklaşımlar 20
1.3.5. Liderlikte Daha Yeni Yaklaşımlar 21
1.3.5.1. Ortaya Çıkmayı Kolaylaştıran (Kolaylaştırıcı) Liderlik 22
1.3.5.2. Gary Yukl'un Liderlik Davranışları Modelleri 22
1.3.5.3. Kuantum Liderlik 23
1.3.5.4. E-Dünyada Liderlik 26
1.3.5.5. Otantik Liderlik 26
1.3.5.6. Dağıtımcı Liderlik 28
1.4. Liderlik ve Yöneticilik Denklemi 29
1.5. Bir Kavram Olarak Açık Liderlik 31
1.5.1. Bir "Açık Lider" Olmak Neden Önemlidir? 34
1.5.2. Açık Liderlik Arketipleri 36
1.5.3. Liderliğin Eğitimdeki Yeri ve Açık Liderlik 39
1.5.4. Yükseköğretim ve Açık Liderlik 40

2. BÖLÜM
SOSYAL AĞLARI BENİMSEME

2.1. Enformasyon Kuramı Temelinde Ağ Kuramı 43
2.1.1. Teknolojiyi Benimseme ve Kabul Modelleri 49
2.1.2. Web 2.0, Sosyal Ağlar ve Özellikleri 50
2.1.3. Eğitimde Sosyal Ağların Etkin Kullanımı 56
2.1.4. Eğitimde Sosyal Ağların Geleceği ve Açık Liderlik 59

3. BÖLÜM
ÖRGÜTSEL BELİRSİZLİK

3.1. Belirsizlik Kavramı ve Boyutları 63
3.1.1. Bireysel Belirsizlik 64
3.1.2. Grupsal Belirsizlik 65
3.1.3. Örgütsel Belirsizlik 66
3.2. Açık Liderlik ve Belirsizlik 69
3.3. Sosyal Ağlar ve Belirsizlik 70

4. BÖLÜM
ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. Yöntem 73
4.1.1. Katılımcılar 76
4.1.2. Veri Toplama Araçları 77
4.1.3. İşlem 77
4.2. Bulgular 80
4.2.1. Gruplar Arası Karşılaştırmalarla İlgili Sonuçlar 80
4.2.2. Korelasyon Çözümlemesi Sonuçları 132
4.2.3. Regresyon Çözümlemesi Sonuçları 134
4.3. Tartışma 144
4.3.1. Örgütteki Açık Liderlik, Sosyal Ağları Benimseme ve Örgütsel Belirsizlik Durumlarının Yordanmasıyla İlgili Bulguların Tartışılması 147
4.3.2. Gruplar Arası Karşılaştırmalarla İlgili Bulguların Tartışılması 148
4.3.3. Örgütteki Açık Liderlik ve Sosyal Ağları Benimseme ile Örgütsel Belirsizlik Arasındaki Kısmi Aracı Modele İlişkin Bulguların Tartışılması 152
SON SÖZ 155
KAYNAKLAR 157
ÖZ GEÇMİŞ 179

KAYNAKLAR

Acun, R. (2009). Online sosyal ağlar yoluyla katılım kültürü oluşturma: kaynakca.info örneği. *1. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*, 365-370.

Açıkalın, A. (2000). *İlköğretim okulu yöneticilerinin dönüşümcü liderlik özellikleri ve empati becerileri arasındaki ilişki (Ankara ili örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Lewinson, D.J. & Sanford, R.N. (1950). *The authoritarian personality*. New York: Harper & Row.

Akbulut, Y. (2011). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamaları*. İstanbul: İdeal Yayıncılık.

Akçakaya, M. (2010). Örgütlerde uygulanan personel güçlendirme yöntemleri: Türk kamu yönetiminde personel güçlendirme. *Karadeniz Araştırmaları*, 25, 145-174.

Akkoç, İ., Çalışkan, A. ve Turunç, Ö. (2012). Gelişim ve rasyonel alt kültürlerinin girişimci davranışa etkisi: Algılanan çevresel belirsizliğin aracılık rolü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 65-84.

Aksoy, T. ve Şahin, I. (2009). *Belirsizlik altında karar alma: Geleneksel ve modern yaklaşımlar*. Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni, 7, 2009.

Akyazı, E. ve Ünal, A. T. (2013). İletişim fakültesi öğrencilerinin amaç, benimseme, yalnızlık düzeyi ilişkisi bağlamında sosyal ağları kullanımı. *Global Media Journal Turkish Edition*. 6(3), 1-24.

Allen, J., Jimmieson, N. L., Bordia, P. & Irmer, B. E. (2007). Uncertainty during organizational change: Managing perceptions through communication. *Journal of Change Management*, 7(2), 187–210.

Alşal, A. (2009). *Bir kamu kurumundaki orta düzey yöneticilerin, kuantum liderlik davranışlarını gerçekleştirme düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı, Ufuk Üniversitesi, Ankara.

Altuncu, Y., Aktepe, Ş. Ö. ve İslamoğlu, G. (2012). Preliminary study for the development of uncertainty avoidance ınstrument in Turkey. *Journal of Business, Economics & Finance*, 1(4).

Amey, M. J. (2006). Leadership in higher education. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 38(6), 55-58.

Angriawan, A. & Thakur, R. (2008). A parsimonious model of the antecedents and consequence of online trust: an uncertainty perspective. *Journal of Internet Commerce*, 7(1), 74-94.

Arabacı, İ. B., Alanoğlu, M. ve Doğan, B. (2014). Okul müdürlerinin karizmatik liderlik özellikleri ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki. *Turkish Journal of Educational Studies*, 1(1), 192-221.

Arıöz, Ö. (2012). *Belirsizlik altında karar alma süreçlerinin analizi: Türkiye çimento sektöründe bir uygulama örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Arquero, J. L. & Romero-Frías, E. (2013). Using social network sites in higher education: An experience in business studies. *Innovations in Education and Teaching International*, 50(3), 238-249.

Arun, K. (2008). *Liderlik tarzları ile paylaşımcı bilgi kültürü ilişkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Asunakutlu, T. (2007). Güven, kültür ve örgütsel yansımaları. (Edt: R. Erdem ve C. Ş. Çukur), *Kültürel Bağlamda Yönetsel-Örgütsel Davranış*. (ss. 231–265). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Atwater, L. E. & Waldman, D. A. (2008). *Leadership, feedback and the open communication gap*. USA: Taylor & Francis Group, LLC.

Avolio, B. J., Bass, B. M. & Jung, D. I. (1999). Re-examining the components of transformational and transactional leadership using the multifactor leadership. *Journal of Occupational And Organizational Psychology*, 72(4), 441-462.

Avolio, B. J., Gardner, W. L., Walumbwa, F. O., Luthans, F. & May, D. R. (2004). Unlocking the mask: A look at the process by which authentic leaders ımpact follower attitudes and behaviors. *The Leadership Quarterly*, 15, 801-823.

Aykanat, Z. (2010). *Karizmatik liderlik ve örgüt kültürü ilişkisi üzerine bir uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

Bakan, İ. ve Büyükbeşe, T. (2010). Liderlik "türleri" ve "güç kaynakları"na ilişkin mevcut-gelecek durum karşılaştırması: eğitim kurumu yöneticilerinin algılarına dayalı bir alan araştırması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(19), 73-84.

Bakioğlu, A. ve Demiral, S. (2013). Okul yöneticilerinin belirsizlik durumlarını algılama ve karar verme tarzları. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 38, 9-35.

Balcı, A. (2002). *Örgütsel gelişme kuram ve uygulama* (3. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Balcı, A. (2011). Eğitim yönetiminin değişen bağlamı ve eğitim yönetimi programlarına etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 36(162), 196-209.

Baloğlu, N. (2011). Dağıtımcı liderlik: Okullarda dikkate alınması gereken bir liderlik yaklaşımı. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 127-148.

Balyer, A. (2014). Eğitim yönetiminde farklı bir yaklaşım: Otopoyiyezi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 605-618.

Balyer, S. (2001). Yönetimde bir ihmal konusu olarak güç ve güç yönetimi –II-. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 6(1), 23-42.

Barış, M. F. ve Tosun, N. (2013). Sosyal ağ ve e-portfolyo entegrasyonu: Facebook örneği. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 122-129.

Baron, R. A. & Greenberg, J. (2000). *Leadership in organizations, behavior in organizations* (7th Edition). New Jersey: Prentice-Hall Inc.

Baron, R. M. & Kenny, D. A. (1986). The Moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.

Bass, B. M. (1990). *Bass & Stogdill's handbook of leadership, theory, research, and managerial applications* (3. Edition). New York: The Free Press.

Bass, B. M. (1991). From transactional to transformational leadership: Learning to share the vision. *Organizational Dynamics*, 18(3), 19-31.

Bayrak, S. (2001). Yönetimde bir ihmal konusu olarak güç ve güç yönetimi-II-. *SDÜ İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 23-42.

Bayram, Ş. (2013). *Liderlik kavramı ve liderlik türlerinin inovasyon üzerindeki etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Strateji Bilimi Anabilim Dalı, Gebze.

Becker, F. and Sims, W. (2000). *Managing Uncertainty Integrated Portfolio Strategies For Dynamic Organizations*. International Workplace Study Program, College of Human Ecology, Cornell University.

Ben-Ner, A., Kong, F. & Lluis, S. (2007). *Uncertainty and organization design*. Retrieved from: http://www.legacy-irc.csom.umn.edu/RePEC/hrr/papers/0107.pdf (Retrieved December 19, 2013)

Bennett, C. T. (1995). Risk management & organizational uncertainty ımplications for the assessment of high consequence organizations. *American Society Mechanical Engineers Pressure Vessels & Piping Conference*, July 23-27,1995, Honolulu, Hawaii.

Beresford, R. & Beresford, K. (2010) The Role of networks in supporting grassroots good practice in enterprise education. *Research in Post-Compulsory Education*, 15(3), 275-288.

Bernardo, M. A. C., Butcher, J. & Howard, P. (2014). The Leadership of engagement between university and community: Conceptualizing leadership ın community engagement in higher education. *International Journal of Leadership in Education: Theory and Practice*, 17(1), 103-122.

Bhardwaj, R. K. (2014). Use of social networking sites by LIS professionals in higher education ınstitutions in India: A study. *The Reference Librarian*, 55(1), 74-88.

Bolat, T. & Seymen, O. A. (2006). Yönetim ve örgüt düşüncesinde kurumsalcılık, yeni kurumsalcılık ve kurumsal eşbiçimlilik. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 223-254.

Bolden, R., Gosling, J. & O'Brien, A. (2014) Citizens of the academic community? A societal perspective on leadership in UK higher education. *Studies in Higher Education*, 39(5), 754-770.

Bolloju, N. & Turban, E. (2007). Organizational assimilation of web services technology: A research framework. *Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce*, 17(1), 29-52.

Bordia, P., Hunt, E., Paulsen, N., Tourish, D. & DiFonzo, N. (2004). Uncertainty during organizational change: Is it all about control? *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 13(3), 345-365.

Bos, K. V. D. (2009). Making sense of life: The existential self trying to deal with personal uncertainty. *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, 20(4), 197-217.

Bostancı, H. (2010). *Okul yöneticilerinin teknolojik liderlik yeterlilikleri açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü, Ankara.

Bozkurt, V. ve Baştürk, Ş. (2009). Kobi girişimcilerinde risk ve belirsizlik algıları: Bursa örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(2), 43-74.

Bökeoğlu, Ö. Ç. ve Yılmaz, K. (2008). İlköğretim okullarında örgütsel güven hakkında öğretmen görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 54, 211-233.

Brouer, R. L. (2007). *The Role of political skill in the leadership process-work outcomes relations*. Unpublished Doctoral Dissertation. The Florida State University, Collage of Business, USA.

Bryman, A. (2007) Effective leadership in higher education: A literatüre review. *Studies in Higher Education*, 32(6), 693-710.

Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Burmaoğlu, S., Polat, M. ve Meydan, C. H. (2013). Örgütsel davranış alanında ilişkisel analiz yöntemleri ve Türkçe yazında aracılık modeli kullanımı üzerine bir inceleme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1), 13-26.

Büyüköztürk, Ş. (2003). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: istatistik, araştırma deseni, spss uygulamaları ve yorum* (3. baskı). Ankara: Pegem A.

Büyüköztürk, Ş. (2006). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: istatistik, araştırma deseni, spss uygulamaları ve yorum* (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. B., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Can, A. (2013). *SPSS ile nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi.

Carter, T. (2010). Risk and uncertainty. *Journal of Hospital Marketing & Public Relations*, 20(1), 66-86.

Celep, C. (2003). *Bilgi yönetimi: Örgütlerde bilgi paylaşım kültürü yaratma*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Chin, W. W. (1998). Issues and opinions on structural equation modeling. *MIS Quarterly*, 22(1), 7-16.

Clampitt, P. G. & Williams, M. L. (2005). Conceptualizing and measuring how employees and organizations manage uncertainty. *Communication Research Reports*, 22(4), 315-324.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Coşar, S. (2011). *Otantik liderlik kavramı ve ardılları üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Cutt, J., & Murray, V. (2002). *Accountability and effectiveness evaluation in nonprofit organizations*. Routledge.

Cyert, R. M., & March, J. G. (1963). *A behavioral theory of the firm*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Çakmaklı, Y. (2011). *Global liderlik ve davranışsal göstergeleri üzerine bir çalışma: Bir kamu kurumu örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Kaynakları Yönetimi Anabilim Dalı, İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı, Ufuk Üniversitesi, Ankara.

Çamlıbel, N. D. (2003). *Belirsizlik ortamında planlama düşüncesi "sinerjetik toplum - sinerjik yönetim ve sinerjist planlama modeli" örnek olay: 17 Ağustos - 12 Kasım 1999 depremleri sonrası kaos ve kendi - kendine organizasyon süreci*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Çekmecelioğlu, H. G. (2011). Algılanan örgüt ikliminin çalışanların iş tatmini, duygusal bağlılık ve örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkilerinin incelenmesi. *Yönetim*, 22(68), 29-47.

Çelik, V. (2011). *Eğitimsel liderlik* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Çelik, C. & Sünbül, Ö. (2008). Liderlik algılamalarında eğitim ve cinsiyet faktörü: mersin ilinde bir alan araştırması. *Süleyman Demirel Üniversitesi*, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 49-66.

Çelik, H. E., Saraçlı, S. ve Yılmaz, V. (2011). Yapısal eşitlik modellemesinde çok değişkenli normallik varsayımı altında bir uygulama. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6(4), 112-123.

Çıngı, H. (1994). *Araştırma yöntemleri*. H.Ü. Fen Fakültesi İstatistik Bölümü Ders Notları, 16-23, Ankara.

Çoban, Ö. (2010). Paylaşım olgusunda meydana gelen değişiklikler ve günümüz sosyal ve iş yaşamına izdüşümleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(1), 345-359.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, B. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Davies, J., Hides, M. T. & Casey, S. (2001). Leadership in higher education. *Total Quality Management*, 12(7-8), 1025-1030.

Davis, H. (2014). Towards leadingful leadership literacies for higher education management. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 36(4), 371-382.

Davis, H. & Jones, S. (2014). The work of leadership in higher education management. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 36(4), 367-370.

Deardorff, D. S. & Williams, G. (2006). *Synergy leadership in quantum organizations*. Retrieved from: http://www.triz-journal.com/archives/2006/10/08.pdf (Retrieved December 19, 2013)

Değirmenci, M. ve Utku, Ş. (2000). Yönetim ve örgüt yapısına kuantum mekaniği açısından bir bakış. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 1(2), 76-83.

Deliveli, Ö. (2010). *Yönetimde yeni yönelimler bağlamında lider yöneticilik*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Demir, H. (2012). *Türkiye'de liderlik araştırmaları ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişki: bir meta analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Genel Kurmay Başkanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.

Demirel, Y. (2009). Örgütsel bağlılık ve üretkenlik karşıtı davranışlar arasındaki ilişkiye kavramsal yaklaşım. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 115-132.

Demirkıran, Ö., Eser, H. B. ve Keklik, B. (2011). Demokrasinin tabana yayılması, yönetimde şeffaflık ve hesap verebilirlik bağlamında bilgi edinme hakkı kanunu. *Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 3(2), 169-192.

Deniz, A. (2012). *Sosyal ağ kullanımı ve sosyal ağlarda benlik algısı: Muğla ili örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, Ege Üniversitesi, İzmir.

DiFonzo N. & P. Bordia. (1998). A tale of two corporations: Managing uncertainty during organizational change. *Human Resource Management*, 37(3/4), 295-303.

Diddams, M. and Chang, G. C. (2012). Only human: Exploring the nature of weakness in authentic leadership. *The Leadership Quarterly*, 23, 593–603.

Dilek, H. (2005), *Orduda uygulanan liderlik tarzlarının ve adalet algısının örgütsel bağlılık, iş tatmini, örgütsel vatandaşlık davranışı üzerine etkilerine yönelik bir araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.

Dindar, A. M., (2001). *Lider, liderlik tarzları ve bir uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İTÜ., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Doğan, H. (2011). Günümüz işletmeleri için ahilik kültüründen örtülü bilginin gelişim ve paylaşım örnekleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 4, 77-100.

Downey, H.K., Hellriegeli D., & Slocum, J.W. (1977). Individual charecteristics as sources of perceived uncertainity variability. *Human Relations*, 30, 161-174.

D'Souza, Q. (2006). *Web 2.0 ideas for educators*. Retrieved from: http://www.teaching hacks.com/audio/100ideasWeb2educators.pdf (Retrieved October 6, 2013)

Duncan, R. B. (1972). Characteristics of organizational environments and perceived environmental uncertainity. *Administrative Science Quarterly*, 17, 313-327.

Durğun, S. (2006). Örgüt kültürü ve örgütsel iletişim. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 112-132.

Duyan, E. C. (2012). *Hizmetkâr liderlik: çalışan iyilik hali ve çalışma yaşamının kalitesi ile ilişkileri üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Edin İ. (2004). *Üst kademe yöneticilerin enformasyon kullanımı ve enformasyon sistemlerinden beklentileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Ekici, M. ve Kıyıcı, M. (2012). Sosyal ağların eğitim bağlamında kullanımı. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (2), 156-167.

Elbanna, S. & Alhwarai, M. (2012). *The ınfluence of environmental uncertainty and hostility on organizatıon performance*. UAEU-FBE-Working Paper Series, 1.

Erçetin, Ş. (2001a). *Yönetimde yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Nobel Yayınları.

Erçetin, Ş. (2001b). *Lider sarmalında vizyon*. İstanbul: Nobel Yayınları.

Erdem, A. (2011). *Özel dershaneleri gelecekte bekleyen belirsizliklere yönelik stratejik öneri rize-trabzon bölgesinde dershaneler üzerinde bir uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Erdem, E. (2010). *Elektronik medya ve yeni bir medya olarak sosyal ağlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Erkuş, A. (2000). Sık kullanılan bazı psikolojik ölçeklerin güvenirliklerinin irdelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 3-17.

Erkuş, A. (2013). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci* (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

Faucheux, C. (1977). Strategy formulation as a cultural process. *International Studies of Management and Organization*, 7(2), 127-138.

Fenwick, T. (2014). Social media, professionalism and higher education: a sociomaterial consideration. *Studies in Higher Education*, DOI: 10.1080/03075079.2014.942275.

Fetterman, D. M., Kaftarian, S. J. & Wandersman, A. (Eds.). (1995). *Empowerment evaluation: Knowledge and tools for self-assessment and accountability*. Sage Publications.

Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: SAGE Publications.

Filar, J. A. & Haurie, A. (2010). *Uncertainty and environmental decision making: A handbook of research and best practice*. Springer Publications.

Filippakou, O. (2011). The Idea of quality in higher education: A conceptual approach. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 32(1), 15-28.

Floden, R. E. & Clark, C. M. (1988). Preparing teachers for uncertainty. *Teachers College Record*. Retrieved from: http://ncrtl.msu.edu/http/ipapers/html/pdf/ip 874.pdf (Retrieved August 11, 2013)

Folami, L. B. & Powers, T. L. (2007). Managerial and functional ınfluences on perceived environmental uncertainty. *Journal of Finance and Accountancy*, 1-14. Retrieved from: http://www.aabri.com/manuscripts/09181.pdf (Retrieved May 22, 2013)

Fraenkel, J. R. & Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education* (6th Press). New York: McGraw-Hill International Edition.

Fromm, E. (1965). *Escape from freedom.* New York: Avon.

Frühling, S. (2006). Uncertainty, forecasting and the difficulty of strategy. *Comparative Strategy*, 25(1), 19-31.

Gambling, T. (1977). Magic, accounting and morale, accounting. *Organizations and Society*, 2, 141-151.

Gedikoğlu, T. (2012). Yükseköğretimde hesap verebilirlik. *Yükseköğretim Dergisi*, 2(3), 142-150.

Gelfand, M. J., Lim, B. C. & Raver, J. L. (2004). Culture and accountability in organizations: variations in forms of social control across cultures. *Human Resource Management Review*, 14(1), 135-160.

Genç, Z. (2010). Web 2.0 yeniliklerinin eğitimde kullanımı: Bir Facebook Eğitim Uygulama Örneği. *XII. Akademik Bilişim Konferansı*, 10-12 Şubat 2010, Muğla Üniversitesi, Muğla.

George, B. (2003). *Authentic leadership: Rediscovering the secrets to creating lasting value*. John Wiley & Sons.

Gifford, W. E., Bobbitt, H. R. & Scolum, J. W. (1979). Message characteristics and perception of uncertainty by organizational decision makers. *Academy of Management Journal*. 2(3), 458-481.

Glock-Grueneich, N. (2008). Leveraging higher education's role in social evolution: A paradigmatic strategy. *World Futures: The Journal of New Paradigm Research*, 64(5-7), 536-553.

Goffee, R. & Jones, G. (2011). *On leadership*. Harvard Business Review (HBR) Press.

Goldsmith, M., Govindarajan, V., Kaye, B. & Albert, A. V. (2002). The many facets of leadership. *Financial Times Prentice Hall*, 20.

Gordon, T. (1999). *E.L.E.: Etkili liderlik eğitimi* (3. Baskı) (Çev: E. Aksay) İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Gronn, P. (2000). Distributed properties: A new architecture for leadership. *Educational Management Administration Leadership*, 28(3), 317–338.

Grote, G. (2004). Uncertainty management at the core of system design. *Annual Reviews in Control*, 28, 267–274.

Grote, G. (2009). *Management of uncertainty: Theory and application in the design of systems and organizations*. Springer Publications.

Gül, H., Oktay, E. ve Gökçe, H. (2008). İş tatmini, stres, örgütsel bağlılık, işten ayrılma niyeti ve performans arasındaki ilişkiler: Sağlık sektöründe bir uygulama. *Akademik Bakış*, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 15.

Gülmez, N. (2009). *Narsistik liderlik.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gümüşeli, A. İ. (2001). Çağdaş okul müdürlerinin liderlik alanları. *Eğitim Yönetimi*, 7(28).

Haake, U. (2009). Doing leadership in higher education: The gendering process of leader ıdentity development. *Tertiary Education and Management*, 15(4), 291-304.

Hacıosmanoğlu, M. (2010). *Enformasyon çağında imgenin üretimi ve işlevselliği: Enformasyonun oluşturulmasında ve dönüştürülmesinde bir araç olarak imge.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Hammond, M. (1997). Developing networked learning within higher education: A case study of an electronic forum for university staff. *Teaching in Higher Education*, 2(3), 243-257.

Hampton, K. N., Sessions, L. F. & Her, E. J. (2011). Core networks, social ısolation, and new media, ınformation. *Communication & Society*, 14(1), 130-155.

Hanaki, N. & Owan, H. (2010). Complexity, uncertainty, and organizational congruency. *Groupement de Recherche en Economie Quantitative d'Aix-Marseille*, 8.

Hansen, M. T., Mors, M. L. & Løvås, B. (2005). Knowledge sharing in organizations: Multiple networks, multiple phases. *Academy of Management Journal*, 48(5), 776-793.

Harvard Business Review (HBR) (2006). *Further reading*. Harvard Business School (HBS) Publishing.

Harvey, P., Martinkoe, M. J. & Gardner, W. L. (2006). Promoting authentic behavior in organizations: An attributional perspective. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 12, 1-12.

Hayes, T. J., Ruschman, D. & Walker, M. M. (2009). Social networking as an admission tool: A case study in success. *Journal of Marketing for Higher Education*, 19(2), 109-124.

Heath, S., Fuller, A. & Paton, K. (2008). Network-based ambivalence and educational decision-making: A case study of 'non-participation' in higher education. *Research Papers in Education*, 23(2), 219-229.

Heitor, M. & Horta, H. (2012). Reforming higher education in times of uncertainty: autonomy, ınstitutional ıntegrity and linkages. *Higher Education Policy*. Retrieved from: http://in3.Dem.ist.utl.pt/docs/Reforminghighereducationin_timesofuncertaintyFINAL19ags2012.pdf (Retrieved October 4, 2012)

Hempsall, K. (2014) Developing leadership in higher education: Perspectives from the USA, the UK and Australia. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 36(4), 383-394.

Herdman, E. A. (2012). Leadership and management: All theory no practice? *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 9(1), 3-9.

Hesse, C., Rauscher, E. A. & Wenzel, K. A. (2012). Alexithymia and uncertainty management. *Communication Research Reports*, 29(4), 343-352.

Hite, J. M., Williams, E. J. & Baugh, S. C. (2005). Multiple networks of public school administrators: An analysis of network content and structure. *International Journal of Leadership in Education: Theory and Practice*, 8(2), 91-122.

Hodgetts, R. M. & Luthans, F. (2003). *International management, culture, strategy, and behavior*. New York: McGraw Hill/Irwin Publish.

Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. London and Beverly Hills. Retrieved from:https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/36893/FougreMoulettesModernWestBackwardRest.pdf;jsessionid=B54D796C85B85327ED6C2F274F72808D?sequence=2 (Retrieved June 24, 2012)

Hofstede, G. (1991). *Cultures and organizations software of the mind*. London: Mc Graw Hill.

Hofstede, G., Hofstede, G. J. & Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations software of the mind ıntercultural cooperation and ıts ımportance for survival*. New York: Mc Graw Hill.

Hogg, M. A. (2009). Managing self-uncertainty through group ıdentification. *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, 20(4), 221-224.

Hogg, M. A., & Mullin, B. A. (1999). Joining groups to reduce uncertainty: Subjective uncertainty reduction and group ıdentification. Abrams P. & M. A. Hogg (Eds.). *Social Identity and Social Cognition*. Oxford, UK: Blackwell. 249-279

Hohman, Z. P., Hogg, M. A. & Bligh, M. C. (2010). Identity and intergroup leadership: Asymmetrical political and national ıdentification in response to uncertainty. *Self and Identity*, 9(2), 113-128.

Horner-Long, P. & Schoenberg, R. (2002). Does e-business require different leadership characteristics? An empirical ınvestigation. *European Management Journal*, 20(6), 611–619.

Howell, J. M. & Avolio, B. J. (1993). Transformational leadership, transactional leadership, locus of control, and support for ınnovation: Key predictors of consolidated-business-unit performance. *Journal of Applied Psychology*, 78(6), 891.

Hu, L. & Bentler P. M. (1999). Cut-of criteria for fit ındexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Struct Equ Modeling*, 6(1), 55.

Huck, S. W. (2008). *Reading statistics and research* (5rd Edition). New York: Addison Wesley Longman.

Hung, H-T & Yuen, S. C-Y. (2010). Educational use of social networking technology in higher education. *Teaching in Higher Education*, 15(6), 703-714.

Ipe, M. (2003). Knowledge sharing in organizations: A conceptual framework. *Human Resource Development Review*, 2(4), 337-359.

Işık, İ. (2014). Yokluk hipotezi anlamlılık testi ve etki büyüklüğü tartışmalarının psikoloji araştırmalarına yansımaları. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 5, 55-80.

İlğan, A. (2008). Örgütsel değişim/değişme. *Milli Eğitim Dergisi*, 177, 80-103.

İnce, M., Bedük, A. ve Aydoğan, E. (2004). Örgütlerde takım çalışmasına yönelik etkin liderlik nitelikleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 423-446.

Jackson, S. (1989). Does job control control job stress?. Sauter, S. L., Hurrell Jr, J. J. & C. L. Cooper (Eds.). *Job control and worker health*. John Wiley & Sons Ltd, 25-53.

Jackson, D. L., Gillaspy, J. A. & Purc-Stephenson, R. (2009). Reporting practices in confirmatory factor analysis: An overview and some recommendations. *Psychological Methods*, 14(1), 6-23.

Jansson, J. (2011). Emerging (internet) industry and agglomeration: Internet entrepreneurs coping with uncertainty. *Entrepreneurship & Regional Development: An International Journal*, 23(7-8), 499-521.

Jöreskog, K. G. & Sörbom, D. (1993). *Structural equation modelling with the SIMPLIS command language*. Lincolnwood: Scientific Software International.

Jung, C. G. (1976). *Die archetypen und das kollektive unbewusste*. Düsseldorf/Zürih: Patmos Verlag, Walter Verlag.

Jusoh, R. (2008). Environmental uncertainty, performance, and the mediating role of balanced scorecard measures use: Evidence from malaysia. *International Review of Business Research Papers*, 4(2), 116-135.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1970). Social norms and authoritarianizm: A Turkish-American comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16, 444-451.

Kajs, L. T. & McCollum, D. L. (2009). Examining tolerance for ambiguity in the domain of educational leadership. *Academy of Educational Leadership Journal*, 13(2), 1-16.

Kamacı, M. C. (2010). *Liderlik eğitim programının eğitim yöneticilerinin kaosu yönetmede sergiledikleri davranışlarına etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kamps, J. & Polos, L. (1999). Reducing uncertainty: A formal theory of organizations in action. *AJS,* 104(6), 1774–1810.

Karagülle, A. E. ve Çaycı, B. (2014). Ağ toplumunda sosyalleşme ve yabancılaşma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC*, 4(1), 1-9.

Karakuş, S. ve Varol, A. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi (böte) bölümü öğrencilerinin sosyal ağ kullanım profillerinin belirlenmesi. *Akademik Bilişim Konferansı*, 1-3 Şubat 2013, Uşak Üniversitesi, Uşak.

Karakuş, Ş. ve Yardım, M. (2014). Algılanan örgütsel değişim, belirsizlik, iş doyumu ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiler. *İş ve İnsan Dergisi*, 1(1), 21-31.

Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi* (11. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Karcıoğlu, F. ve Kurt, E. (2009). Örgütsel iletişimin etkinliği açısından kurumsal bloglar ve birkaç kurumsal blogun incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 1-17.

Karip, E. (1998). Dönüşümcü liderlik. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 4(4), 443-465.

Kartez, J. D. & Lindell, M. K. (1987). Planning for uncertainty: The Case of local disaster planning. *Journal of the American Planning Association*, 53(4), 487-498.

Katz, N., Lazer, D., Arrow, H. & Contractor, N. (2004). Network theory and small groups. *Small Group Research*, 35(3), 307-332.

Kayri, M. (2009). Araştırmalarda gruplar arası farkın belirlenmesine yönelik çoklu karşılaştırma (post-hoc) teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51-64.

Kearns, K. P. (1994). The strategic management of accountability in nonprofit organizations: An analytical framework. *Public Administration Review*, 185-192.

Keegan, S. (2012). *Organizational health in a climate of fear and uncertainty revitalizing organizations through promoting human values*. USA: Emergent Publications.

Kerfoot, K. (2006). Authentic leadership. *Dermatology Nursing*, 18(6), 594-596.

Keser, S., ve Kocabaş, İ. (2014). İlköğretim okulu yöneticilerinin otantik liderlik ve psikolojik sermaye özelliklerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 20(1), 1-22.

Kılınç, A. Ç., Büyüköztürk, Ş. ve Akbaba-Altun, S. (2014). Okullarda liderlik kapasitesi ölçeğinin (OLKÖ) Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetim*i, 20(1), 23-46.

Kırksekiz, A. (2013). *Sosyal Ağlardan Facebook'un Kullanımına İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşleri: SAÜ Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Kırmaz, B. (2010). Bilgi çağı lideri. *Ankara Barosu Dergisi*, 68(3), 207-222.

Kilmann, R. (2011). *Quantum organizations: A new paradigm for achieving organizational success and personal meaning*. California: Kilmann Diagnostics.

Khan, Z. U. & Masood, M. T. (2011). The Effect of organizational complexity and environmental uncertainty on the middle management's roles and responsibilities in construction based project organizations of Pakistan. *International Journal of Contemporary Business Studies*, 2(10).

Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge.

Kline, R. B. (2010). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). New York: Guilford Press.

Koçel, T. (2007). *İşletme yöneticiliği* (11. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

Kondra, A. Z. & Hurst, D. C. (2009). Institutional processes of organizational culture. *Culture and Organization*, 15(1), 39-58.

Korkmaz, E. ve Gündüz, H. B. (2011). İlköğretim okulu yöneticilerinin dağıtımcı liderlik davranışlarını gösterme düzeyleri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 123-153.

Kotrlik, J. W. & Williams, H. A. (2003). The incorporation of effect size in ınformation technology, learning, and performance research. *Information Technology, Learning, and Performance Journal*, 21(1), 1-7.

Kotter, J. P. (2011). *What leaders really do?* Harvard Business Review (HBR) Press.

Kouzes, J. M. & Posner, B. Z. (2007). *The leadership challenge*. San Francisco: Jossey-Bass.

Kökdemir, D. (2003). *Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kramer, M. W., Meisenbach, R. J. & Hansen, G. J. (2013). Communication, uncertainty, and volunteer membership. *Journal of Applied Communication Research*, 41(1), 18-39.

Kyle, R. J. (1999). Basic concepts of confirmatory factor analysis. Paper presented at *The Annual Meeting of the Southwest Educational Research Association* (San antonio, TX).

Lashway, L. (2003). Distributed leadership. *Research Roundup*, 19(4), 3-5.

Latchem, C. & Hanna, D. E. (2002). Leadership for open and flexible learning. *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning*, 17(3), 203-215.

Lawless, W. F., Bergman, M., & Feltovich, N. (2005). Consensus-seeking versus truth-seeking. *ASCE Practice Periodical of Hazardous, Toxic, and Radioactive Waste Management*, 9(1), 59-70.

Lawless, W. F., & Whitton, J. (2007). Consensus driven risk perceptions versus majority driven risk determinations. *Nuclear Futures*, 3(1), 33-38.

Lawrence, P. & J. Lorsch. (1967). *Organization and environment*. Boston: Harvard Business School.

Leblebici, D. N. (1996). *Çağdaş kamu yönetiminde enformasyon teknolojisinin yeri ve enformasyon sistemleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Leech, N.L., Barrett, K.C. & Morgan, G.A. (2008). *SPSS for ıntermediate statistics: Use and interpretation* (3.Edition). NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Li, C. (2010). *Open leadership: How social technology can transform the way you lead*. (1st Edition). USA, San Francisco: A Wiley Imprint.

Lipshitz, R. & Strauss, O. (1997). Coping with uncertainty: A naturalistic decision-making analysis. *Organızatıonal Behavıor And Human Decısıon Processes*, 69(2), 149-163.

Luhmann, N. (1976). The future cannot begin: Temporal structures in modern society. *Social Research*, 43, 130-152.

Luthans, F. (2002). Positive organizational behavior: Developing and managing psychological strengths. *The Academy of Management Executive*, 16(1), 57-72.

Maccoby, M. (2000). *Narcissistic leaders: The ıncredible pros, the inevitable cons*. The Harvard Business Review 2000; January-February. Retrieved from: http://www.maccoby.com/Articles/NarLeaders.shtml (Retrieved March 6, 2014)

Machado, D. D. P. N. & Carvalho, C. E. (2008). Cultural typologies and organizational environment: A conceptual analysis. *Latin American Business Review*, 9(1), 1-32.

Mainstone, L. E. & Schroeder, D. M. (1999). Management education in the information age. *Journal of Management Education*, 23(6), 630-634.

Mann, A. (2011). *Managing uncertainty during organization design decision-making processes: The Moderating effects of different types of uncertainty*. Unpublished Doctoral Dissertation. Columbia Üniversitesi, New York, USA.

March, J. G. & Simon, H. A. (1958) *Organizations*. New York: Wiley.

Mazman, S. G. (2009). *Sosyal ağların benimsenme süreci ve eğitsel bağlamda kullanımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

McClellan, J. G. (2014) Announcing change: Discourse, uncertainty, and organizational control. *Journal of Change Management*, 14(2), 192-209.

McDaniel, R. (1998). *Plenary session I:Understanding and living with organizational uncertainty*. Retrieved from:http://www.uic.edu/depts/spha/academic/conted/ mchlc/ PLEN1.html (Retrieved March 7, 2013)

Mehra, A., Smith, B. R., Dixon, A. L. & Robertson, B. (2006). Distributed leadership in teams: The network of leadership perceptions and team performance. *The Leadership Quarterly*, 17(3), 232-245.

Metcalfe, A. S. (2006). The corporate partners of higher education associations: A social network analysis. *Industry and Innovation*, 13(4), 459-479.

Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2011). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Middlehurst, R. (1997). Reinventing higher education: The leadership challenge. *Quality in Higher Education*, 3(2), 183-198.

Middlehurst, R. (1999) New realities for leadership and governance in higher education? *Tertiary Education and Management*, 5(4), 307-329.

Middlehurst, R. & Elton, L. (1992). Leadership and management in higher education. *Studies in Higher Education*, 17(3), 251-264.

Miller, K. D. (1997). Measurement of perceived environmental uncertainties: response and extension. *Purdue CIBER Working Papers*. 123. Retrieved from: http://docs.lib. Purdue.Edu/ciberwp/123 (Retrieved March 7, 2013)

Milliken, F. J. (1987). Three types of perceived uncertainty about the environment: State, effect, and response uncertainty. *The Academy of Management Review*, 12(1), 133-143.

Mirze, K. S. (2002). *Introduction to business*. Istanbul: Literatur Publishing.

Moiseyenko, O. (2005). Education and social cohesion: Higher education. *Peabody Journal of Education*, 80(4), 89-104.

Moore, T. A. & Kelly, M. P. (2009). Networks as power bases for school improvement. *School Leadership & Management: Formerly School Organisation*, 29(4), 391-404.

Morin, E. (1999). *Seven complex lessons in education for the future*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris: UNESCO Publishing.

Morrison, J. L. & Mecca, T. V. (1989). Managing uncertainty: Environmental analysis/forecasting in academic planning. *Higher Education: Handbook of Theory and Research*, 5, 334-382.

Naktiyok, A. (2000). Çalkantılı çevre dokusu ve örgütsel öncelikler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 201-216.

Neyişçi, N. B. (2008). *Türkiye'deki mesleki eğitim ve öğretimin güçlendirilmesi projesi (MEGEP) içindeki okul yöneticilerinin, belirsizlikten kaçınma davranışlarını gerçekleştirme düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Niemann, J., Wisse, B., Rus, D., Yperen, N. W. V. & Sassenberg, K. (2014). When uncertainty counteracts feedback seeking: The effects of ınterpersonal uncertainty and power on direct feedback seeking. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, DOI: 10.1080/1359432X.2013.871260

Norton, R. W. (1975). Measurement of ambiguity tolerance. *Journal of Personality Assessment*, 39(6), 607-619.

Norusis, J. M. (2002). *The SPSS 11.0 guide to data analysis*. New Jersey: Prentice Hall.

Odabaşı, H. F., Mısırlı, Ö., Günüç, S., Timar, Z., Ersoy, M., Som, S., Dönmez, F. İ., Akçay, O. ve Erol, O. (2012). Eğitim için yeni bir ortam: Twitter. *Anadolu Journal of Educational Sciences International* (AJESI), 2(1), 89-103.

Öcal, H., Gümüştekin, G. E. ve Çağ, A. (2012). Yöneticilerin otantik liderlik düzeylerinin örgütsel sinizm üzerindeki etkisi ve bir araştırma. *20. Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, İzmir.

Özcan, R. (2003). *Belirsizlikten kaçınmanın örgütsel iletişime etkileri: Asker yöneticiler üzerine uygulamalı bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özdemir, S. (2009). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özdemir, M. (2012). Dağıtımcı liderlik envanterinin türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 18(4), 575-598.

Özden, Y. (1996). Okullarda katılmalı yönetim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 2(3), 427-438.

Özden, Y. (1999). *Eğitimde yeni değerler* (2. Basım). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Özden, Y. (2002). *Eğitimde yeni değerler*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Özer, M. A. (2006). Yönetişim üzerine notlar. *Sayıştay Dergisi*, 63, 59-89.

Özer, M. A. (2008). *21. yüzyılda yönetim ve yöneticiler*. Ankara: Nobel Yayınları.

Özer, M., Gür, B. S. ve Küçükcan, T. (2011). Kalite güvencesi: Türkiye yükseköğretimi için stratejik tercihler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 59-65.

Özgenç, Ö. Y. (2008). Değişimin mantığını anlamak: Akış ve dönüşüm olarak örgüt, Balcı, A. (Ed.), *Örgüt mecazları*, Ankara: Ekinoks Yayınevi, 123-149.

Özkan, N. P. (2013). Sosyal ağ kullanıcılarının e-sosyalleşme sürecindeki kimlik yapılandırma süreçleri. *II. International Conference on Communication, Media, Technology and Design*, 02-04 May 2013, Famagusta – North Cyprus.

Özkan, S. (2010*). İlköğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel bağlılığı ve iş değerleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

Özmen, F. (2013). Virtual communities of practices (VCoPs) for ensuring ınnovation at universities-fırat university sample. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 131-150.

Özmen, F., Aküzüm, C., Sünkür, M. ve Baysal, N. (2011). Sosyal ağ sitelerinin eğitsel ortamlardaki işlevselliği. *6th International Advanced Technologies Symposium* (IATS'11), 16-18 May 2011, Elazığ, Turkey.

Özsalmanlı, A. Y. (2005). Türkiye'de kamu yönetiminde liderlik ve lider yöneticilik. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 137-146.

Özsoy, S. ve Özsoy, G. (2013). Eğitim araştırmalarında etki büyüklüğü raporlanması. *İlköğretim Online*, 12(2), 334-346.

Öztekin, A. (2011). İbn Arabî'nin "Âyân-ı Sâbite"si ile Jung'un "Arketipler"i üzerine bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52(1), 293-303.

Parnell, J. A., Koseoglu, M. A., Long, Z. & Spillan, J. E. (2012). Competitive strategy, uncertainty, and performance: An exploratory assessment of China and Turkey. *Journal of Transnational Management*, 17(2), 91-117.

Paterson, H. (1999). The changing role of the course leader within a higher education/further education context. *Research in Post-Compulsory Education*, 4(1), 97-116.

Peker, Ö. ve Aytürk, N. (2000). *Etkili yönetim becerileri*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Pennings, J.M., Hickson, D.J., Hinings, C.R., Lee, C.A. & Schneck, R.E. (1969). *Uncertainty and power in organizations: A strategic contingencies model of sub-unit functioning*. Open Access publications from Tilburg University.

Polat, M. ve Arabacı, İ. B. (2014). Eğitimde açık liderlik ve sosyal ağlar. *Journal of World of Turks [ZfWT]*, 6(1), 257-275.

Porter-O'Grady, T. & Malloch, K. (2002). *Quantum leadership a textbook of new leadership*. An Aspen Publication.

Powell, W. W. & DiMaggio, P. J. (Eds.). (2012). *The new ınstitutionalism in organizational analysis*. University of Chicago Press.

Power, M. (2007). *Organized uncertainty designing a world of risk management*. New York, USA: Oxford University Press.

Prakken, B. (2004). Uncertainty, information, and (re)organization. *The Information Society: An International Journal*, 20(1), 53-57.

Quinn, R. W. (2010). *Reducing, embracing, and amplifying uncertainty*. Retrieved from: http://www.leadingwithlift.com/blog/2010/07/26/reducing-embracing-and-amplifying-uncertainty/ (Retrieved Feburary 14, 2013)

Rapp, J. K., Bernardi, R. A. & Bosco, S. M. (2011). Examining the use of Hofstede's uncertainty avoidance construct in ınternational research: A 25-year review. *International Business Research*, 4(1), 3-15.

Rast III, D. E., Hogg, M. A. & Giessner, S. R. (2013) Selfuncertainty and support for autocratic leadership. *Self and Identity*, 12(6), 635-649.

Rast III, D. E., Hogg, M. A. & Tomory, J. J. (2014). Prototypical leaders do not always get our support: ımpact of self-uncertainty and need for cognition. *Self and Identity*, DOI: 10.1080/15298868.2014.964755

Raykov, T., & Marcoulides, G. A. (2006). *A first course in structural equation modeling* (Second Edition). London: Lawrence Erlbaum Associates.

Regan, P. (2012). Making sense of uncertainty: An examination of environmental interpretation. *International Journal of Business and Management*, 7(6), 18-29.

Rhodes, V. W. (2008). *Temporary organizational change and uncertainty: Applying uncertainty reduction theory and style analyses to email*. Unpublished Doctoral Dissertation. Clemson Üniversitesi, South Carolina, USA.

Ritonga, K. (2011). *Perceived environmental uncertainty, management acounting ınformation systems and decentralizatıon*. Retrieved from:http://journal. uii.ac.id/index.php/JAAI/article/viewFile/2236/2038 (Retrieved Feburary 14, 2013)

Rodgers, C. (2011). Complexity and organizational reality: Uncertainty and the need to rethink management after the collapse of ınvestment capitalism. *Action Learning: Research and Practice*, 8(1), 84-86.

Sabri, H. M. (2004). Socio-cultural values and organizational culture. *Journal of Transnational Management Development*, 9(2-3), 123-145.

Sağır, A. (2010). *Yöneticilerin liderlik yaklaşımları ile değişime açıklıkları arasındaki ilişki: Eğitim sektöründe bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sarıçam, H., Erguvan, F. M., Akın, A. ve Akça, M. Ş. (2014). Belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeği (BTÖ-12) Türkçe formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Route Educational and Social Science Journal*, 1(3), 148-157.

Sarıer, Y. (2013). *Eğitim kurumu müdürlerinin liderliği ile okul çıktıları arasındaki ilişkilerin meta-analiz yöntemiyle incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Sart, G. (2014). The new leadership model of university management for ınnovation and entrepreneurship. *Eurasian Journal of Educational Research*, 57, 73-90.

Schermelleh-Engel, K. & Moosbrugger, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Test of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research*, 8(2). 23-74.

Schmucki, L. & Meel, S. K. (2010). Social networking in education: Practices, policies, and realitie. Retrieved from: http://www.mmseducation.com/register2010/ (Retrieved October 20, 2013).

Schulz, A. K-D., Wu, A. & Chow, C. W. (2010). Environmental uncertainty, comprehensive performance measurement systems, performance-based compensation, and organizational performance. *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, 17, 17–40.

Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2004). *A beginner's guide to structural equation modeling* (Second Edition). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Schweiger, D. M. & DeNisi, A. S. (1991). Communication with employees following a merger: A longitudinal field experiment. *The Academy of Management Journal*, 34(1), 110-135.

Seçer, İ. (2013). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi: Analiz ve raporlaştırma* (1. Baskı). Ankara: Anı Yayınları.

See, K. E., Morrison, E. W., Rothman, N. B. & Soll, J. B. (2011). The detrimental effects of power on confidence, advice taking, and accuracy. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 116(2), 272-285.

Selwyn, N. (2007). *Web 2.0 applications as alternative environments for informal learning-A critical review*. OECD CERIKERIS International expert meeting on ICT and educational performance. Cheju Island, South Korea: Organization for Economic CoOperation and Development.

Shamir, B. & Eilam, G. (2005). What's your story? A life-stories approach to authentic leadership development. *The Leadership Quarterly*, 16(3), 395-417.

Shao-Hsi, C. (2009). *Environmental coping capacity, environmental uncertainty and performance*. Retrieved from: http://wr.meiho.edu.tw/course/file/01ECC%20 Environmental%20Uncertainty%20and%20Performance.pdf (Retrieved January 10, 2013)

Shenhav, Y. & Weitz, E. (2000). The roots of uncertainty in organization theory: A historical constructivist analysis. *Organization*, 7(3), 373–401.

Shirky, C. (2008). *Here comes everybody the power of organizıng without organizatıons*. Great Britain: Penguin Books.

Shiroma, E. O. (2014). Networks in action: New actors and practices in education policy in Brazil. *Journal of Education Policy*, 29(3), 323-348.

Short, J. F. & Clarke, L. (1992). *Organizations, uncertainties, and risk*. CO: Westview Press.

Shur, D. D. (2006). Exploratory or confirmatory factor analysis? *Statistics and data analysis*. Retrieved from: http://www2.sas.com/proceedings/sugi31/200-31.pdf (Retrieved May 14, 2014)

Sığrı, Ü. ve Tığlı, M. (2006). Hofstede'in "belirsizlikten kaçınma" kültürel boyutunun yönetsel-örgütsel süreçlere ve pazarlama açısından tüketici davranışlarına etkisi. *Maramara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 21(1), 327-342.

Sniezek, J. A. (1992). Groups under uncertainty: An examination of confidence in group decision making. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 52(1), 124-155.

Sobel, M. E. (1986). Some new results on ındirect effects and their standard errors in covariance structure. *Sociological Methodology*, 16, 159-186.

Song, Y. (2013). Leadership effectiveness and work appropriateness and meaningfulness under conditions of public organizational uncertainty: comparative organizational study between U.S. and Korea. *International Review of Public Administration*, 18(2), 173-210.

Sparrowe, R. T. (2005). Authentic leadership and the narrative self. *The Leadership Quarterly*, 16(3), 419-439.

Spillane, J. P. (2005). Distributed leadership. *In The Educational Forum*, 69(2), 143-150.

Spillane, J. P., Halverson, R. & Diamond, J. B. (2001). Investigating school leadership practice: A distributed perspective. *Educational Researcher*, 30(3), 23–28.

Spillane, J. P., Halverson, R. & Diamond, J. B. (2004). Towards a theory of leadership practice: A distributed perspective. *Journal of Curriculum Studies*, 36(1), 3–34.

Srivastava, S. B. (2012). *Picturing uncertainty: Frames, schemata, and social capital activation in organizations*. Haas School of Business, University of California-Berkeley.

Srivastava, S. B. (2011). Social capital activation, uncertainty, and organizational restructuring. *Organizational Behavior & Sociology*.

Sucu, Y. (2000). *Örgütsel değişim*. Ankara: Elit Yayıncılık.

Suhr, D. D. (2006) Exploratory or confirmatory factor analysis? Statistics and data analysis. Retrieved from: http://www2.sas.com/proceedings/sugi31/200-31.pdf (Retrieved August 30, 2014)

Sümer, E. (2010). *Türkiye'de kamu iç kontrol sistemi kapsamında hesap verme mekanizmaları*. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yeterlilik Tezi, Ankara.

Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.

Şahin, D. B. ve Gülleroğlu, H. D. (2013). Likert tipi ölçeklere madde seçmede kullanılan farklı madde analizi teknikleri ile oluşturulan ölçeklerin psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(2), 18-28.

Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları* (1. Baskı). Ankara: Ekinoks.

Şişman, M. ve Küçük, M. (2011). *Okul törenleri: Ritüel yeri olarak okul* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics* (4th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Tabak, A., Polat, M., Coşar, S. ve Türköz, T. (2012). Otantik liderlik ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 14(4), 89-106.

Tanrıöğen, Z. M. (2013). *İlköğretim okulu müdürlerinin liderlik tarzlarının örgüt kültürü ile ilişkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Taşdan, M. ve Oğuz, E. (2013). İlköğretim öğretmenleri için dağıtımcı liderlik ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 103-124.

Taşkıran, E. (2010). *Liderlik tarzının örgütsel sessizlik üzerindeki etkisinde örgütsel adaletin rolü ve bir araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi* (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Taylor, J. & Machado, M. D. L. (2006). Higher education leadership and management: From conflict to ınterdependence through strategic planning. *Tertiary Education and Management*, 12(2), 137-160.

Tekarslan, E. ve Baysal, C. (2004). *Davranış bilimleri*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

Temple, J. B. & Ylitalo, J. (2009). Promoting inclusive (and dialogic) leadership in higher education institutions. *Tertiary Education and Management*, 15(3), 277-289.

Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar.

Tezsürücü, D. ve Bursalıoğlu, S. A. (2013). Yükseköğretimde değişim: Kalite arayışları. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 97-108.

Thompson, J. D. (1967). *Organization in action*. New York: Macgraw-Hill.

Tınaztepe, C. (2010). *The effect of desire for change on the relationship between perceived uncertainty and job related affective well being*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Örgütsel Davranış Bilim Dalı, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Tiryakioğlu, F. ve Erzurum, F. (2011). Bir eğitim aracı olarak ağların kullanımı. *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 27-29 April, 2011 Antalya-Turkey.

Toffler, A. (1981). *Üçüncü dalga* (Çev. Seden, A.), İstanbul: Altın Kitapları Yayınevi.

Töremen, F. (2004). A study of facilitative leadership behavior and its role in the success of school. *International Journal of Educational Reform*, 13(3), 295-306.

Turan, S., Karadağ, E. ve Bektaş, F. (2011). Üniversite yapısı içerisinde öğrenen örgüt ve örgütsel bağlılık ilişkisi üzerine bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 627-638.

Turgut, E. (2013). *Sosyal sermaye ve bilgi paylaşımı davranışının yenilikçilik iklimine etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Turgutlu, E. (2006). *Tam bilgi ve belirsizlik altında etkinlik analizi: Türk sigortacılık endüstrisi örneği (1990-2004)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Tuncer, M. ve Taşpınar, M. (2008). Sanal ortamda eğitim ve öğretimin geleceği ve olası sorunlar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 125-144.

Türker, D. (2010). *Enformasyon paylaşımı, bütçesel katılım ve iş memnuniyetinin çalışan performansı üzerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.

Türkmen, F. (2009). *Yükseköğretim sistemi için bir finansman modeli önerisi*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

Ursavaş, Ö. F., Şahin, S. ve McIlroy, D. (2014a). Türkiye'deki öğretmen adaylarının BİT kullanımına yönelik davranışsal niyetlerinin belirlenmesinde branşlarının rolü. *Eğitim ve Bilim*, 39(175), 136-153.

Ursavaş, Ö. F., Şahin, S. ve McIlroy, D. (2014b). Öğretmenler için teknoloji kabul ölçeği: Ö-TKÖ. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 10(4), 885-917.

Uzun, G. (2005). *Kadın ve erkek yöneticilerin liderlik davranışları arasındaki farklılıklar ve bankacılık sektöründe uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Uzunçarşılı, Ü., Toprak, M. ve Ersun, O. (2000). *Şirket kültürü ve iş prensipleri*. İstanbul: İTO Yayınları.

Ünal, M. (2012). Bilgi çağında değişim ve liderlik. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 32(1), 297-310.

Valliere, D. (2006). Perceptions of strategic uncertainty: A structural exploration. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 19(1), 21-36.

Varoğlu, A. K. (1992). *Türk bilgisayar sektöründe örgütlenme yapıları ve etkililik*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Vincent, C. (2012). Leading through times of organizational uncertainty. *ASTD Oklahoma Conference*. Retrieved from:http://www.astdokc.org/Resources/Documents/Conference/Boost%202012%20-%20Leading%20Through%20Tim es%20Handout%201.pdf (Retrieved March 9, 2013)

Vural, Z. B. A. ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege üniversitesi iletişim fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yaşar University*, 20(5), 3348-3382.

Waldeck, J. H., Seibold, D. R. & Flanagin, A. J. (2004). Organizational assimilation and communication technology use. *Communication Monographs*, 71(2), 161-183.

Walumbwa, F. O., Avolio, B. J., Gardner, W. L., Wernsing, T. S. & Peterson, S. J. (2008). Authentic leadership devolopment and validation of a theory-based measure. *Journal of Management*, 34(1), 89-126.

Walumbwa, F. O., Wang, P., Wang, H., Schaubroeck, J. & Avolio, B. J. (2010). Psychological processes linking authentic leadership to follower behaviors. *The Leadership Quarterly*, 21, 901–914.

Webster, F. (2000). Information, capitalism and uncertainty. *Information, Communication & Society*, 3(1), 69-90.

Weigl, T., Hartmann, E., Jahns, C. & Darkow, I-L. (2008). Inter-organizational network structures in Russia: Organizational changes from ınstitutional and social embeddedness perspectives. *Human Resource Development International*, 11(2), 151-165.

Wikipedia. (2013). Retrieved from: http://tr.wikipedia.org/wiki/Sosyal_a%C4%9F (Retrieved October 15, 2013)

Wu, S-L. (2011). Impact of environmental uncertainty on human resource flexibility. *International Conference on Business and Economics Research*, 1, 277-281.

Xiao, F. (2011). When organization encounters uncertainty in regulatory times. *International Journal of Applied Business and Economic Research*, 9(2), 177-184.

Yalınkılıç, R. (2010). *İşletmelerde liderlik anlayışı ve yöneticilerin liderlik özellikleri ve davranışı üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

Yang, B., Burns, N. D. & Backhouse, C. J. (2004). Management of uncertainty through postponement. *International Journal of Production Research*, 42(6), 1049-1064.

Yavas, B. F., Freed, R. & Vardiabasis, D. (2000). Uncertainty, the lemon problem, asymmetric ınformation and countertrade. *Journal of Transnational Management Development*, 5(1), 3-32.

Yavaş, T. ve Polat, M. (2013). Eğitimde örgütsel gelişme ve kuantum örgütler. *8. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi*, 07-09 Kasım 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yavuz, E. (2008). *Dönüşümcü ve etkileşimci liderlik davranışının örgütsel bağlılığa etkisinin analizi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yeloğlu, H. O. (2007). Örgüt, birey, grup bağlamında yenilik ve yaratıcılık tartışmaları. *Ege Akademik Bakış*, 7(1), 133–152.

Yeniçeri, Ö. ve Demirel, Y. (2007). Örgüt içi bilgi paylaşımına yönelik bireysel ve örgütsel engeller üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, 12(9), 221-234.

Yeşiltaş, M., Kanten, P. ve Sormaz, Ü. (2013). Otantik liderlik tarzının prososyal hizmet davranışları üzerindeki etkisi: konaklama işletmelerine yönelik bir uygulama. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 42(2), 333-350.

Yeşilyurt, P. (2007). *Türk ve İtalyan yöneticilerinin liderlik tarzları: Türkiye'de faaliyet gösteren türk-italyan ortak girişimlerinde bir uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Yıldırım, M. (2010). Kamu yönetiminde bilgi yönetiminin gerekliliği üzerine bir inceleme. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1311-1334.

Yıldırım, S. (2012). Hemşirelik hizmetlerinde nedensel yükleme: Bir alan araştırması. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 15(2), 27-36.

Yılmaz, E. ve Sünbül, A. M. (2009). Öğretmenlerin yaşam doyumları ve okullardaki örgütsel güven düzeyi. *Journal of Qafqaz University*, 26, 172-179.

Yörük, M. D. (2009). *Güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınmanın örgütteki inovasyona etkisi: Savunma sanayi firmaları uygulaması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kara Harp Okulu Komutanlığı, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yu, C. & Durrington, V. A. (2006). Technology standards for school administrators: An analysis of practicing and aspiring administrators' perceived ability to perform the standards. *NASSP Bulletin*, 90(4), 301-317.

Yüceler, A. (2009). Örgütsel bağlılık ve örgüt iklimi ilişkisi: Uygulamalı bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 445-458.

Zehir, C., Elçi, M. ve Savi, F. Z. (2003). Ethical climate's relationship to job satisfaction, organizational commitment and turnover ıntention. *The 1st. International Ethics Congress*, Turkey.

Zhang, X., Majid, S. & Foo, S. (2012). Perceived environmental uncertainty, information literacy and environmental scanning towards a refined framework. *Information Research*, 17(2), 515.

Zohar, D. (2007). *Kuantum benlik*. (Çev. Kervanoğlu, S.). İstanbul: Doruk Yayıncılık.

Zohar, D. (1998). *Aklı yeniden kurmak* (Çev. Dicleli, Z.). İstanbul: Türk Henkel Yayınları